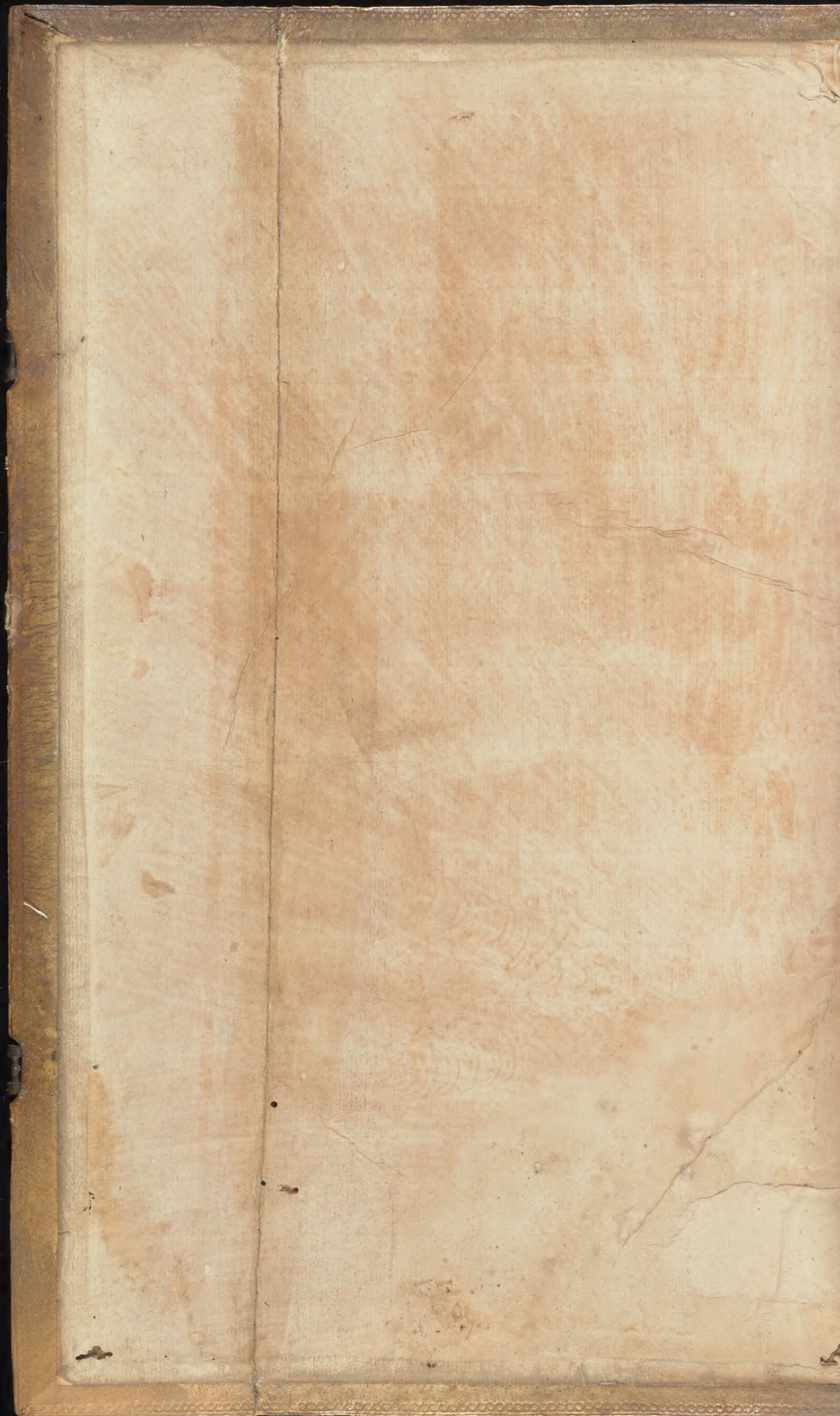

K. Tg. Mucka.

CONRADI GESNERI medici Tigurini Historiæ Animalium Liber IIII. qui est de Piscium & Aquatilium animantium natura.

CVM ICONIBVS SINGVLORVM AD VIVVM EXPRESSIS FERE OMNIB. DCCVI.

Continentur in hoc Volumine, GVLIELMI RONDELETII *quoq́, medicinæ professoris Regij in Schola Monspeliensi, &* PETRI BELLONII *Cenomani, medici hoc tempore Lutetiæ eximij, de Aquatilium singulis scripta.*

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM, DIVVM FERDINANdum Imperatorem semper Augustum, &c.

Μωμήσεταί τις ῥᾷον, ἢ μιμήσεται.

CVM Priuilegijs S. Cæsareæ Maiestatis ad octennium, & potentissimi Regis Galliarum ad decennium.

TIGVRI APVD CHRISTOPH. FROSCHOVERVM, ANNO M. D. LVIII.

CAROLVS QVINTVS, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusq; Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Notum facimus tenore præsentium. QVOD quũ expositũ nobis fuerit ex parte nostri & Imperij sacri fidelis dilecti Christophori Froschoueri Typographi Tigurini, ipsum in gratiam studiosorum suscepisse imprimendum ingens opus Conradi Gesneri, de omni animalium genere, in aliquot uolumina digerendum, magno iam in illud labore & sumptu in sculpendis ad uiuum animantiũ imaginibus facto, & id opus partim iam ædidisse in publicum, partim uero adhuc sub incude & præterea Epitomen eiusdem operis Latine & Germanice ædendum præ manibus habere: uereri autem, ne quis ipsum fructu suorum laborum & impensarum priuet, huiusmodi opera temere imitãdo. Itaq; à nobis suppliciter petijt, ut suæ indemnitati cauere, & ipsum Priuilegio nostro aduersus hanc iniuriam munire, de benignitate nostra Imperiali dignaremur. NOS qui plurimum illis fauemus, qui sua opera & industria publica studia iuuare contendunt, admissis huiusmodi precibus, tenore præsentium, authoritate nostra imperiali, & ex certa scientia, decernimus, statuimus & ordinamus, ne quis Chalcographus, Bibliopola, Mercator, Institor, aut quicunq; alius, cuiuscunq; status, aut conditionis fuerit, noster & Imperij sacri subditus, quacunq; Imperij & Ditionis nostræ fines patẽt, memorata opera Gesneri, seu aliquã eorum partem, aut quicquam inde excerptũ siue Latine, siue Germanice, intra tempus octo annorum, à cuiusuis operis prima æditione typis incudere, aut alibi excusum, intra fines Imperij & Ditionis nostræ adportare, uendere, distrahere, aut uendi seu distrahi facere, aut uænum exponere publice, uel occulte, neq; audeat, neque præsumat, absque ipsius Christophori Froschoueri expressa uoluntate, & beneplacito. Quatenus præter librorum, sic ad æmulationem impressorum, amissionem, quos ipse Christophorus Froschouerus, suiue hæredes, ubicunq; locorum nactos, per se aut suos, adiumento Magistratus loci, uel citra id, sibi uendicandi plenum ius & potestatem habeant, pœnam seu mulctam octo Marcharum auri puri Fisco nostro, & ipsi Christophoro Froschouero eiusue hæredibus ex ęquo irremissibiliter pendendam, uitare cupiant. Harum testimonio literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum ad Oenipontem, die quinta Mensis Ianuarij. Anno Domini, Millesimo quingentesimo, quinquagesimo secundo. Imperij nostri trigesimo secundo. Et regnorum nostrorum trigesimo sexto.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Maiest. proprium.

Obernburger.

a 2

Henry par la grace de dieu Roy de France/ A noz amez et feaulx conseilliers/ les gens tenans noz courtz de Parlement de Paris/ Thoulonze/ Bordeaux/ Rouen/ Dijon/ Prouẽce/ Grenoble/ Chambery: Preuost de Paris/ Seneschaulx de Lyon/ Thoulouze/ Prouence/ et a tous noz aultres Officiers ou leurs Lieutenans/ Salut. Receu auons lhumble supplication de nostre cher et bien ame Monsieur Conrad Gesner/ Docteur en la faculte de Medicine a Surich. Contenant que a son grand labeur il auroit escript et compose vng liure intitulle Historia animalium. Lequel a lutillite des studieux il feroit voluntiers imprimer/ tant en langue Latine que Francoyse/ et tãt leuure total/ qui est assez grant/ que le Sommaire dicelluy. Mais il doubte/ que apres ladicte impression/ par luy mise en lumiere a ses coustz et despens/ plusieurs aultres Libraires ou Imprimeurs le veullent faire imprimer/ ou aulcun liure dicelluy/ en Latin ou en Francoys/ ou ledict Sommaire: en priuant par ce moyen ledict suppliant de sondict labeur fraiz et mises/ si par nous ne luy estoit pourueu de noz cõge/ grace et prouision au cas requiz et necessaires. Pource est il que nous a ces choses cõsiderees inclinãs a la supplication et requeste dudict suppliant/ luy auons de grace specialle par les presentes permys et ortroye/ permettons et octroyons/ voulons et nous plaist/ quil puisse et luy laisse imprimer ou faire imprimer/ vendre et debiter/ ledict liure en Latin et Francoys/ et Sõmaire dicelluy/ en chascune desdictes lãgues/ par tel imprimeur ou imprimeurs que bon luy semblera/ iusques a dix ans prochains en suyuans/ a commẽcer du iour que ledict oeuure sera acheue dimprimer/ sans ce que durant ledict temps aultre que luy/ ou ayant mission de luy/ le puisse imprimer/ ou faire imprimer/ vendre ne debiter/ sur peine de mil escuz damende/ et confiscation de tous lesdictz liures ainsi imprimez sans son conge et permission. Si vous mandons et expressement enioignons/ et a chascun de vous/ si comme a luy appartiendra/ que de noz presentes grace/ conge/ permission vous faictes ledict Conrad Gesner iouyr et vser plainement et paisiblement/ durant ledict temps de dix ans/ en faisant/ ou faisant faire expresses inhibitions et deffences de par nous/ si mestier est/ sur les peynes cy dessus/ a tous imprimeurs et libraires et aultres quil appartiendra/ que durant ledict temps de dix ans ilz nayent a imprimer/ ou faire imprimer/ vendre ne debiter ledict liure/ partie ou portion dicelluy/ soit Latin ou Francoys/ sans le vouloir et consentement dudict suppliant/ sur lesdictes peines de mil escuz damende/ et confiscation desdictz liures/ formes et caracteres/ qui se trouueront auoyr este faictz au contraire et en cas dopposition/ contredict ou debat desdictes inhibitions et deffences faictes et audict cas tenans et cõtreuenans a icelles a ce contrainctz/ sur les peines dessusdictes/ ledict temps durant. Nonobstãt oppositions ou appellations quelzconques faictes/ ou a faire relleuees/ ou a relleuer/ et sans preiudice dicelluy faictes aux parties ouyes raison et iustice. Car tel est nostre plaisir: nonobstant (cõme dessus est dict) quelzconques letres subreptices impetrees ou a impetrer a ce contraires. De ce faire vous auons donne et donnons pouoir/ puissance/ auctorite/ commission et mandement special par ces presentes. Mandons commandons a tous noz iusticiers/ officiers et subiectz/ que a vous en ce faisant soit obey. Donne a Chaalõs le xviij. iour de May/ lan de grace mil cinq cens cinquante deux. Et de nostre regne le sixiesme.

Par le Roy en son conseil
estably aupres la Royne
regente vous present.

Coignet.

SACRATISSIMO AC INVICTISSIMO PRINCIPI, DIVO FERDINANDO, SACRI ROM. IMPERII IMPERATORI SEMPER AVgusto: Regi Germaniæ, Pannoniæ, Bohemiæ, &c. Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Principi Sueuiæ, Comiti Tyrolis, Habsburgi, &c. Domino suo clementissimo, S. & Fœlicitatem à DEO O. M. Optat Conradus Gesnerus medicus Tigurinus.

INGENS EST AQVARVM ELEMENTVM FERDINANDE Cæsar Auguste, ingentia earũdem miracula, multæ in eis uariæ & admirandæ animantes: quæ etsi ferè muta & sine uoce, non muta solùm stupidaq; cogitatione mirantes præterire homines deceat. Omniũ enim author, conditor & conseruator DEVS O. M. cuius uis & uirtus undiquaque est infinita, agnosci & laudari in omnibus ab eo conditis debet: & maximè quidem in maximis. Magnitudo aũt in alijs mole, in alijs ui quadam intelligitur: in aquis, mari præsertim, utroq; modo, nam & magnitudo & uis huius elementi immensa est, & mira in eius alumnis animantibus ingeniorum momenta. Qui mare nauigant (inquit uir sapiens Hebræus) pericula eius enarrant, quæ auscultãtes admiramur. inusitata & mirabilia in eo opera sunt, omnis animantium generis uarietas, & procreatio belluarũ. Passim sanè in Libris Sacris thannim & leuiathan, hoc est, cete tum mediocris, tũ uastæ magnitudinis, admirationis in opificem dirigendæ gratia, memorãtur. Sed in minoribus quoq; & minimis nõ deest quod miremur. ferè enim natura, immò prior & melior causa DEVS, ut plus roboris maioribus: ita plus ingenij quo se tueãtur, siue aperto Marte, siue dolo & insidijs, minoribus contulit: aut saltem ad fugam & uelocitatem ea comparauit, ne penitus ab illis conficerentur & interirent, quam nimirũ ob causam fœcundiora quoq; minora esse uoluit. Quis nõ trochili auiculæ, quàm crocodili belluæ: quis non pisciculi ducis balænarum (seu mustelæ marinæ) quàm balænæ immanis monstri ingenium præoptet?

Aquatilium animantium historiã admiratione cognitioneq; dignam esse.

Sirach 43.c.

Omnibus ignotæ mortis timor, omnibus hostem
Præsidiumq; datum sentire, & noscere teli Vimq; modumq; sui.

Ouidius in Halieut.

Infinita certè morum in bonã malamq; partem exempla, plurima ingenij & solertiæ argumenta, & alia huiusmodi, ut affectuum naturaliũ, consensionis ac dissensionis occultæ, in ijs quæ per aquas uiuunt, (piscibus, cetis, quadrupedibus alijsq; amphibijs, cãcrorum & concharum uario genere, & ijs quæ mollia nuncupant, deniq; insectis & zoophytis, quæ Aquatilia animalia uocitamus omnia,) liquidò est uidere: quãuis uniuersum aquatile genus à uulgo hominũ temere & immerito stuporis ac stoliditatis damnetur. Multa præterea quæ in ipsorum uita, actionibus & tota natura, homines sapientiæ naturæq; rerum studiosi contemplantur: idq; uel cognitionis tantũ gratia, (qua per se etiam, & ut DEI opificium in operibus eius laudetur, nihil honestius, nihil iucũdius boni ac eruditi uiri iudicant:) uel ut aliqua simul inde utilitas ad uitam humanã deriuetur. Plutarchus Chæronensis in Libro illo Vtra animaliũ prudentiora sint, terrestria an aquatilia, disertissimè condito, duos coram arbitris delectis disceptantes introducit: quorum alter terrestria tanquam acrioris ingenij, alter uerò aquatilia, magna contentione præfert. hi cum perorassent, arbitri tanquam dubij utrius opinioni potiùs fauerent, suadent, ut hac inter se lite composita, coniunctis ambo uiribus, illis qui animalia præter hominem omnia omni ratione uacua asserunt, se opponant: quibus & ipse Plutarchus in alio Libro aduersatur. Mihi uidetur mira & quæ Ouidius prodidit, piscium ingenia, in eo uolumine, quod Halieuticon inscribitur, inquit Plinius. Id quidẽ ad no-

Terrestrium et aquatilium animantium comparatio.

ſtra uſq; tempora peruenit, ſed imperfectum. Oppianus etiam aquatilia, ut magnitudine, ſic uiribus, ferocitate, & naturæ ipſorum admiratione terreſtribus anteponit, hiſce carminibus, ab initio quinti Halieuticorum.

Teſtudo in terra eſt, ſed longè uiribus impar,
Et longè inferior dira teſtudine Ponti.
Sunt ſicca tellure canes horrore timendi,
Sed nequeunt rabie canibus certare marinis.
Exitiale facit uulnus panthera tremendis
Dentibus in terra, fluctu magis aſpera Ponti.
Et nimis horrendæ in terra uerſantur hyænæ:
Sed multò præſtant crudeli horrore marinæ.
Eſt aries terræ mitis, natat æquore uaſto
Sæuior, ut nequeas hunc aſsimilare priori.
Ecquis uaſtus aper ſuperabit robore lamnam?
Qui tantùm fului præſtant uirtute leones,
Quantùm ſub fluctu fertur præſtare zygena?
Formidant phocas urſi certamine toruas.

Sic ille. & ſunt profectò aquatilia ferè omnia magis admiranda homini, quàm quæ in alijs elementis degunt animalia: tum quòd rariora & formæ magis inuſitatæ ſint, tum quòd etiam ingenia (ut dictũ eſt) multorũ admiratione digna, & moles quorundam uaſtæ admirandæq; ſint. Tiberio principe cõtra Lugdunenſis prouinciæ litus (ut tradit Plinius) in inſula ſimul trecentas ampliùs beluas reciprocans deſtituit Oceanus miræ uarietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum litore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantũ cornibus aſsimulatis, Nereidas uerò multas. Quid uiolentius mari uentisue, (ut cũ Plinio loquar,) & turbinibus ac procellis? quo maiore hominũ ingenio in ulla ſui parte adiuta eſt (natura,) quàm uelis remiſq; ? Addatur his & reciproci æſtus inenarrabilis uis, uerſumq; totum mare in flumen, tamen omnia hęc pariterq; eôdem impellentia, unus ac paruus admodum piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uenti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, uireſq; tantas compeſcit, & cogit ſtare nauigia: quod non uincula ulla, non ancoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus & domat mundi rabiem nullo ſuo labore, nõ retinendo, aut alio modo quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoq; pugnetur uelut è muris. Heu uanitas humana, cum roſtra illa ære ferroq; ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſsit ac tenere deuincta piſciculus. Hæc Plinius, qui etiam hiſtorias retentarum ab echeneide nauiũ adfert. Idem in mari præ cæteris ſubitam torpedinis uim, & leporis marini (cuius maleficio Titũ fratrem Domitianus ſuſtuliſſe creditur:) & paſtinacæ (cuius radio Vlyſſes perijt,) uenena miratur. Cætera innumera prætereo, ne ſingulorum enumeratione ſim prolixior. Has igitur ob cauſas uir ſapiens, ingenuus & liberalis, ut in uniuerſa Naturæ hiſtoria animũ paſcendum, ſic genus omne Aquatilium animaliũ ſibi noſcẽdum duxerit. Medici imprimis (propter uarios humani corporis tum in ſecunda tum aduerſa ualetudine uſus) piſcium ac reliquorũ in aquis uiuentium naturas quò nouerint accuratiùs, eò quidem ſuæ profeſsionis nomine digniores fuerint. Frequens enim piſcium in cibis uſus, diuitum præſertim menſis, contingit: & magna ſucci ex eis alimentiq; diſcrimina. Nec ſcio an in ullo ciborum genere maior ſit uoluptas: quæ cum immodica eſt, in luxum degenerat: cuius equidem nuſquã maiora & plura quàm circa piſces exempla reperio. Mullus antiquorũ prodigo luxu adeò inſignis & precioſus fuit: ut ſępius argenti pari pondere à priuatis etiã Quiritibus emeretur, quum pedis longitudinem ſuperaret. Mullum ingentis formæ (quatuor pondo & ad ſelibram fuiſſe aiebant) Tyberius Cæſar miſſum ſibi cum in macellum deferri & uæniri iuſsiſſet: Amici (inquit) omnia me fallunt, niſi iſtum mullum aut Apicius emerit, aut Publius Octauius. Vltra ſpem illi coniectura proceſsit, licitati ſunt. Vicit Octauius: & ingentem conſecutus eſt inter ſuos gloriam, cũ quinq; ſeſtertijs emiſſet piſcem quem

Echeneidis miraculum, &c.

Medicis apprime utilis hæc cognitio, tũ cibi, tũ remediorum cauſa.

Ad cibum.

Voluptas & luxus circa piſces.

quem Cæsar uendiderat, ne Apicius quidem emerat. Asinius Celer è consularibus hoc pisce prodigus, Claudio principe unũ mercatus octo millibus nummûm. Macrobius non octo, sed septem sestertijs mullum ab Asinio emptũ tradit, qui duas pondo libras excederet. At nunc (inquit) & maioris ponderis passim uidemus, & precia hæc insana nescimus. Mullum sex millibus emit Aequantem sanè paribus sestertia libris, Iuuenalis inquit de quodam Crispino. Acipenserem coronati ministri cum tibicine inferebant. Apicius, gurges ille nepotum altissimus, propter astacorũ maiorum famam in Africam nauigauit. Romæ umbrarum & sturionum capita Triumuiris rei Romanæ conseruatoribus, inueterata quadam consuetudine, tributi nomine donantur. Qui nostro seculo maximi fiunt, è mari ferè flumina subeunt, ueluti salmones, sturiones, lampetræ. quanquam etiã Plinius salmonem Aquitaniæ, marinis omnibus præfert: & sturio, si is acipenser est, (quòd Rondeletio docenti facilè concedimus,) in maxima olim quoq; dignatione fuit. Archestratus, qui (referente Athenæo) Sardanapali uitam uixit, galeum Rhodium similitudine deceptus, eundem acipenseri existimauit. Ex his autem (aiunt) uel minimus uilissimusq; (drachmis) Atticis millenis uenditur. De hoc pisce Epicureum illum Archestratum, qui non tam in uoluptate quàm in luxu finem bonorum collocauit, non puduit hos uersus condere:

Accedens Rhodios galeum tibi corripe uulpem
Vel moriturus, ubi nolunt tibi uendere, furto
Tolle, aut ui: Siculi pinguem dixêre canem: mox
Iam perfer quodcunq; tibi tua fata minantur.

Apud antiquos (inquit Plinius) nobilissimus habitus acipenser, nunc scaro datur principatus. Scarum præterĳ cerebrum Iouis penè supremi, Ennius. Sunt qui hodie trutas salmonatas siue lacustres (non è quibusuis tamen lacubus) salmonib. & marinis omnibus præferunt, ut Iouius trutas Larĳ: quos ego pisces ut suauissimos esse concesserim, (sicut & salmones, sturiones, lampredas,) præsertim ritè apparatos: ita saluberrimos & ipsis etiam saxatilibus marinis conferendos esse dixerim, in lacubus quidem albulas à nobis dictas, in fluuĳs uerò thymallum: quem quidem piscem diuus Ambrosius in Hexaëmero commendat: Neq; te (inquit) inhonoratum nostra prosecutione thymalle dimittam, cui à flore nomen inoleuit, seu Ticini uada te fluminis, seu amœni Athesis unda nutrierit, flos es. quid specie tua gratius? quid suauitate iucundius? quid odore fragrantius? Rhombus (inquit Paulus Iouius) inter planos obtinet principatũ, quem nobilis quidam aulæ procerũ, circa popinales delicias ingeniosissimus, aquatilem phasianum appellare solebat, non absurda quidem comparatione: sicuti & soleas externis, lampetras coturnicibus, lupos altilibus capis, sturiones uerò pauonibus adæquabat. Maiores quidem & preciosos pisces, deorũ etiam nomine διὰ τὸ πολύτιμον (quòd Græcè commodius dicitur quàm Latinè. Τιμὴ enim Græcis & precium & honorem significat) appellabant, ut lupum, anthiam, & huiusmodi, quod Athenæus & Eustathius referũt. item anthropophagos, quòd multorum facultates nimio in pisces luxu sumptuq; consumerentur. Iam quoniam præter cibum multa uariaq; & præclara quædam remedia ex aquatilibus petuntur, hoc etiam nomine ad medicos historiæ eorum notitia pertinet. *Ad remedia.* Alios usus omitto: ut quòd in remotis regionibus, præsertim Ichthyophagorum, è cetis etiam ædificia, & instrumenta supellexq; uaria cõficiuntur: quodq; Ichthyophagi solis piscibus uictitant: & Indi quidam balænarum pellibus uestiuntur, ut in epistola Alexandri Magni ad Aristotelem legitur. *Ad alios usus.* Aquarum certe moles quo amplius quàm telluris patet, eò plura maioraq; in eis miracula sunt, non tamen eadem collationis ratio ad aërem quoq; & ignem referri potest: neq; enim hæc elementa, sic, ut reliqua duo, sustinendis nutriendisq; animalibus idonea sunt. *Marinorũ animalium quãtus numerus, et species quot.* Peracta aquatilium dote, (id est, remedĳs ex aquatilibus descriptis, inquit Plinius,) nõ alienum uidetur indicare per tot maria, tam uasta, & tot millibus passuum terræ infusa, extraq; circũdata mensura pene ipsius mundi, quæ intelligantur animalia, centum septuaginta sex (*aliàs centum sexaginta sex, demptis scilicet Ouidianis, ut Hermolaus Barbarus monet*) omnino generũ esse,

eaq́ꝫ nominatim complecti, quod in terreſtribus uolucribusq́ꝫ fieri nõ quit. Neq́ꝫ enim omnis Indiæ Aethiopiæq́ꝫ, aut Scythiæ, deſertorúmue nouimus feras aut uolucres, cum hominum ipſorum multò plurimæ ſint differentiæ, quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobane, inſulæq́ꝫ aliæ Oceani fabuloſè narratæ. Profectò conueniet non poſſe omnia genera in contemplationem uniuerſam uocari. At hercule in tanto mari Oceano quæcunque naſcuntur certa ſunt, notioraq́ꝫ (quod miremur) quæ profundo natura merſit. Hæc Plinius: qui tamẽ aliter libro nono: Theophraſto (inquit) piſcium genera quatuor omnino ſunt ac ſeptuaginta. ad quæ triginta adduntur, quæ ſunt cruſtis intecta. Ego cum Oppiano potiùs ſenſerim, cuius hac de re ſententiam libro 1. Halieuticôn Laur. Lippius his uerſibus tranſtulit:

Innumeræ pelago gentes uoluuntur in imo
Nantes, quæ numerum uincunt. Sunt abdita nobis
Plurima monſtra maris. quis poſſet nomina uerſu
Aedere? Quis Ponti metas? quis nomina dicet?
** Ter denas ad ſummum ulnas nouère ſub undis*
Mortales. ſed multa latent immenſa profundi
Aequora, ſub uaſto ſpirant tot gurgite piſces.
Alma parens tellus non agmina plura ferarum,
Nec maiora tulit, quàm uaſtus in æquore pontus.
Norunt cælicolæ numerum penſare natantum,
Terreſtresq́ꝫ acies, an partes æquet utraſque, &c.

**Repono, Mortales ad ſummũ ulnas nouère ſub undis Tercentũ, (ex Græco.)*

Hęc oppianus. Homerus quidem ſolum Proteũ, quem fingit immortalem, omnium, quæ in maris penetralibus latent, cognitione celebrem facit, ubi canit:

Ἀθάνατος Πρωτεὺς Αἰγύπτιος, ὅς τε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδε Ποσειδάωνος ὑποδμώς.

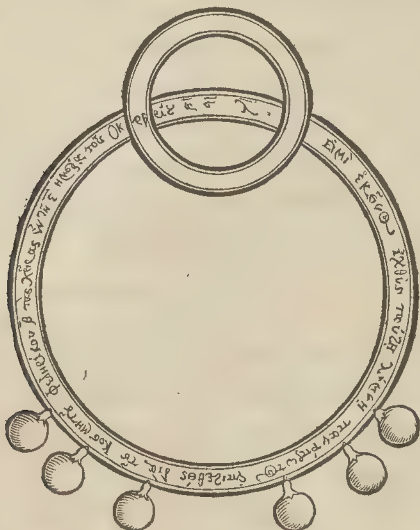
Sunt autem complura (inquit Plinius) in aquis animalia, maiora etiam terreſtribus. cauſa euidens, humoris luxuria. Alia ſors altium, quibus uita pendentibus. In mari autem tam late ſupino, molliq́ꝫ ac fertili accremento, accipiente cauſas genitales è ſublimi, ſemperq́ꝫ pariente natura, plæraq́ꝫ etiam monſtrifica reperiuntur, perplexis & in ſemet aliter atq́ꝫ nunc flatu, nunc fluctu conuolutis ſeminibus atq́ꝫ principijs. Vt uera fiat uulgi opinio, quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, præterq́ꝫ multa quæ nuſquam alibi. Rerum quidem, nõ ſolùm animalium, ſimulacra ineſſe, licet intelligere intuentibus uuã, gladium, ſerras, cucumim uerò & colore & odore ſimilem. Quo minùs miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis. Hæc ille: qui hoc poſtremum uerius de hippocampis dixiſſet: cochleis bubula potiùs capita, unde nomen ápud Venetos.

Principes quoque & reges decere, ut aliqua ex parte hæc cognoſcãt, maximè uerò ut promoueãt.

Non ſolùm autem reliquis mortalium, philoſophiæ quidem & medicinæ ſtudioſis accuratior: ſed regibus quoq́ꝫ & principibus expetenda mediocris harum rerũ cognitio fuerit. Nam ut nihil dicam de principibus eruditis tum priſcis, tum noſtri ſeculi, (inter quos M. T. & ſereniſsimi F F F. ueluti maiora quędam ſydera pręfulgẽt:) quis neſcit Alexandrum illum Magnum, nobiliſsimum Ariſtotelis Stagiritæ diſcipulum, adeò in hæc ſtudia propenſum fuiſſe, ut uix alia eius maior liberalitas, quàm in præceptorem, propter condendam animalium hiſtoriam celebretur? octingenta quippe talenta contulit: & inſuper, teſte Plinio, aliquot millia hominũ in totius Aſiæ Græcięq́ꝫ tractu, ei parêre iuſsit, omnium quos uenatus, aucupia, piſcatusq́ꝫ alebant: quibusq́ꝫ uiuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid uſquam gentium ignoraretur ab eo. Antoninus imperator Seueri F. Oppiani De animalibus poëmata (quæ ſunt De piſcibus & piſcatione, De uenatione, De Aucupio,) inſigni liberalitate accepit. nam & patris exilium ei remiſit, & pro ſingulis carminibus totidem aureos numos adnumerari iuſsit: quo munere exhilaratus poëta characteribus etiã aureis ſua poëmata deſcripſit: quæ quidem & has ob cauſas, & quoniam elegantiſsimè condita ſunt, meritò aliquis aurea cognominet. Aelianus, cuius De animalibus libri XVII. noſtra cura & diligentia Græcè Latineq́ꝫ extant, Neruæ & Adriano imperatoribus

charus

charus et familiaris fuit: ut Plinius, qui et ipse de omni animaliũ genere copiosè scripsit, Vespasiano: adeò quidem ut in Naturalis Historiæ suæ dedicatione non maioribus titulis quàm Vespasianum suum, et iucundissimum Imperatorem appellet. Plutarchũ, cuius libros De animalium ingenio aut ratione (ut dixi) habemus, Traianus amauit. Fridericus II. Imperator, cum aliâs uir eruditus fuit, & Græcè etiam (mirum illo seculo) calluit: tum animalium naturæ studiosus fuisse uidetur, ex eo quòd (ut tradit Conradus Celtis) Lucius piscis anno Salutis M. CCCC. XCVII. captus est in stagno circa Haylsprun imperialem Sueuiæ urbẽ: & repertus in eo annulus ex ære Cyprio in branchijs sub cute, modica parte splendere uisus. Annuli figura & inscriptio fuit hæc.

Verba Græca circunferentiæ inscripta: Εἰμὶ ἐκεῖνος ἰχθὺς ταύτῃ λίμνῃ πάντων πρῶτος ἐπιτεθεὶς διὰ τοῦ κοσμητοῦ Φεδηρίκου β΄ τὰς χεῖρας ἐν τῇ ε΄. ἡμέρᾳ τοῦ Ὀκτωβρίου. Latinè sonãt, (sicuti Ioannes Dalburgus Vuormaciensis episcopus interpretatus est:) Ego sum ille piscis huic stagno omniũ primus impositus per mũdi Rectoris Federici secũdi manus, die quinto Octobris. Numeri Græci in epicyclo annũ Salutis indicant, quo id factũ est, M. CC. XXX. Sex minores circuli, significare Imperij electores putãtur. Inde colligitur piscem illum in stagno uixisse annis CC. LXVII. Hoc quidẽ facto Federicus II. Alexandrum Magnum imitatus uideri potest: Ceruos enim captos aiunt, teste Plinio, post centum annos cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Fertur & Diomedes torquem æream cerui collo addidisse, circa quã aucta sit caro, & ceruus postea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo Iouis consecratus. Et Arcades aiunt Arcesilaum quendam Lycosuræ incolam, uidisse ceruam sacram Dominę appellatæ, senio grauatã, cui torques circa collum fuerit hoc uersu inscripta: Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ' ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ: hoc est, Hinnulus fui captus cum in Ilio esset Agapenor. unde uel elephanto longè uiuacius animal ceruum esse aliquis affirmet. Hoc Pausanias, illud Aristoteles prodit. Nostra uerò memoria ante annos fortè septendecim Franciscus Gallorum rex Petrum Gillium, uirum longè doctissimum, naturæq; animalium, præsertim aquatilium, mirificè studiosum, liberaliter fouit: cuius ad Regem suum uerba quædam ex epistola, qua Aeliani sui editionem ei nuncupat,

non possum mihi temperare quin M. Tuæ recenseam, ut eam ita magis ad excolendũ hoc argumentum, hoc est fauendum eis qui in eo uersantur, accendã. Profectò (inquit Gillius) è regia dignitate non præstantius quicquam efficere poteris, quàm si quibusdam neque indoctis, neque segnibus id dederis negotij, cum ut totius naturalis historiæ nouam periclitationem, tum uel maximè bestiarum Galliæ, aquatilium, terrenarum, uolatilium, nomina, mores & figuras scriptis persequantur: neque ampliùs tam ualde peregrina animalia ex Nouo Orbe deportata admiremur, ut nostrorum uim contemnamus. Enimuero quot egregij pisces in litoribus tuis errant, non in uulgus solùm ignoti, sed ne scriptorum quidem ulla notatione animaduersi? Quot item aues, quarum nomina in summa omniũ ignoratione uersantur, in conspectu nostro lapsus exercent? quot etiam terrestres bestiæ? &c. Alij etiam qui nuper de aquatilibus scripserunt in Gallia Italiaque, Pontifices aut Cardinales locupletes habuerũt Mecœnates. ego unus cum patronum & Mecœnatem hac in re hactenus desyderem, eò uenia sum dignior, sicubi expectationi non satisfecero. sumptibus enim alicubi opus erat, nõ paulò quàm meæ facultates sint maioribus. Diligentiam quidẽ, fidem, laborem, & lectionem multiplicem, nemo in me requiret, ut spero. Certè summos & principes uiros omnia magna decent: & ea præcipuè ut promoueant, ad quorum comparandam cognitionem priuatorum & tenuioris fortunæ hominum opes non sufficiunt, cuiusmodi omnium fermè rerum naturæ particularium doctrina est. nam uniuersalis quarumuis rerum scientia nec sumptus tantos, neque peregrinationis & temporis tantum postulat: commodiusque domi & in quiete perficitur.

Dedicatio, & eius occasio. Hæc ego mecum, potentissime Imperator, cum reputarem, & iam olim huius Voluminis dedicationem animo meo M. Tuæ destinassem, ut maximum operum meorum in maximi optimique principis nomine tanquam tutelari appareret, hortatores accesserunt cum alij uirtutum tuarũ magnifici præcones, tum uerò imprimis præstantissimi doctissimique M. Tuæ medici, Iulius Alexãdrinus, & Stephanus Lauræus Amorfortius: qui ita me animarunt, ut quod cogitaueram, perficere etiam ausus sim. idque facere proposueram, antequam in fastigium illud humani generis excelsissimũ M. Tua eueheretur: quod postquam DEI immortalis consilio, nec sine magno omnium mortalium gaudio & applausu, clementissimum ac moderatissimum principem sibi promittentium, ita factum est nuper, multò magis etiam, & iure quodãmodo hunc Aquatilium animantium historiæ thesaurum ad M. Tuam pertinere arbitratus sum. Ad eã igitur ueniũt Tritones, Nereides, Nymphæ marinę, et uniuersus chorus Amphitrites:

Cymothoë, Ploto, Glauce, Thalieque benigna,
Et Nesæa, simulque Galene cum Galatea,
Speoque, Actæeque, Halimedaque, Dynameneque:

& aliæ innumeræ. immò totus cum suis alumnis pater Oceanus. Et insuper quæ fluentes, quæque stagnantes dulces aquas incolunt animalia, magno accedunt numero, singulis ueluti legatis generatim speciatimque missis: & ut uno uerbo dicam, Vniuersa fluida natura adest, ut simul de Imperatoria maiestate tibi congratuletur, simul & sublimitati tuæ se submittat. Salutant te muti, accedunt depedes, & tuũ subeunt unanimi consensu imperium: nec iam ueterem illum poëtis decantatũ Neptunũ, sed FERDINANDVM ueluti nouum numen suum agnoscunt: & ut propitio uultu lætaque fronte se suscipiat, suppliciter orant.

De ipso hoc Opere. Hoc non dissimulârim, benignissime Cæsar, non totum hoc Volumen, sed maiorem eius partem, nostri laboris esse. Nam quæcunque Rondeletius & Bellonius, doctissimi apud Gallos uiri, ante me de singulis Aquatilium prodiderant, ea quoque omnia Operi nostro, ne quid in hoc argumento desiderare possent lectores, acciui. ubicunque uerò illorũ nomina non adscripsi, siue expressus sit COROLLARII titulus, siue omissus, ea nostra sunt omnia.

Obseruarunt illi plurima apud Gallos, Belgas & Italos: Bellonius etiam in Gręcia, alijsque

aliisq; Europæ, Asiæ & Aphricæ regionibus, quibus in unū redactis omnibus Aquatilium natura mirificè illustratur. Ego ex lectionibus meis aliisq; obseruationibus, & amicorum qui diuersis è regionibus uaria miserunt beneficio (iam toto decennio, & eo ampliùs) plura quàm peregrinando, nactus sum. A peregrinationibus enim cum aliæ quædam causæ, tum maximè sumptuum magnitudo me absterruit. Infinita certè antehac nunquam prodita, exposui: & ut Germanis meis paßim me accommodarem, linguamq; uernaculam excolerem, operam omnem dedi. Diligenti quidem & diutina animaduersione, peregrinis etiam quibusdā piscibus uetera nomina conuenientia primus reperisse mihi uideor: nempe in Nilo ostracionē, porcum, physam fortè & alabetem ac typhlen, demonstraui. In nostris uerò (id est, Germaniæ tuæ) fluuiis, incognitos hactenus plerisq; (ne dicam omnibus) nostri seculi eruditis, pyruntas, pœcilias, antacæos, oxyrynchos & siluros ostendi. Est autem omnis ferè difficultas circa nominū, quibus Latini aut Græci ueteres usi sunt, inuentionem posita: quibus inuentis, reliquā historiam minùs difficile est addere. Labores sanè mei (ut nihil de sumptibus pro mea tenuitate dicam) immensi fuerunt: quibus si operis euentus non omnino respondet, uoluntati tamē meæ nonnihil debebunt posteri. Sed plura de iis quæ ego præter alios hac in parte præstiterim, in præfatione ad Lectorem proferam, ne prolixitate mea M. Tuæ sim importunior.

Equidem ea, quæ non tam meo, quàm communi totius Reipub. literariæ nomine peto, impetraturum me, maximam mihi spem faciūt, optime & sapientisßime Princeps, omnes Regiæ uirtutes illæ, quæ in M. Tua elucescunt: quibus & bonarum literarum linguarumq; cognitio & doctrina omnigena ita accedit, ut ueluti colophonem imponat. Multa atq; illustria beneuolentiæ & liberalitatis tuæ in literas cū sacras, tum profanas, & earum studiosos homines, publicè priuatimq; extant: ut omnino fœlicißimū hoc à summo philosopho optatum, sub M. Tua imperium nobis contigisse uideatur. optabat autem ille ad optimū reipublicæ cuiusuis statum, ut uel philosophus regeret, uel rector eius philosopharetur. Scio multos prædicare Principes ab iis, quæ cum in eis non sint, esse tamen debebant, uirtutibus, ut ita officii sui dißimulanter admoneantur: ego uerò syncerè & absq; ullo adulationis fuco, ob eas quibus M. Tuam, eximiis & raris in hoc fastigio uirtutibus, ornari intelligo, laudare ac uenerari me profiteor. Sed reliqua in Celsitudine tua, omni elogiorū laudumq; genere uehenda, aliis quibus ea sunt notiora, & M. Tuæ propioribus relinquo. ego singularem tuum erga sapientiæ & literarum studia fauorem apprime & ueneror & exosculor. Scio multa optima exoptatißimaq; uiris literatis uolumina, liberalitate tua in lucē prodiisse: & inter alia insignem illum codicem qui Syro sermone Noui Testamenti libros plerosq; omnes continet: quē singulari pietate Syros miseratus, ne unico ueræ religionis thesauro diutius destituerentur, innumeris exemplaribus procusum in Syriam liberalißimum munus misisti. Hac ego tanta benignitate tua commotus, hunc Halieuticum siue Piscatorium laborem meum, M. Tuæ consecrare simulq; supplicare uolui, ut quemadmodū omne literarum genus te Mecœnate & patrono propagatur, ita huic etiam admirabili, pulcherrimæ, maximæ, utilißimæq; Naturæ parti, circa Animantium, præsertim Aquatilium cognitionem illustrandæ, pro summa clementia & bonitate tua, adesse & opem ferre digneris. Quòd si contigerit tuo fauore, tua liberalitate, ut Oceani Germanici oræ aliqua ex parte maturè ab aliquo harum rerum studiosißimo perlustrentur, huius magni Voluminis Compendium aliquando, lectioni (præsertim Principum uirorum) magis idoneum, confici curabo: ita ut quæ noua accesserint, suis quæq; locis adiiciantur, aliusq; secundum genera rerum ordo instituatur. nam præsens hoc Volumen (de meis præcipuè scriptis loquor) non ad continuandam in eo lectionem, sed ad inquirendum quod cuiq; libuerit (ordine alphabetico ferè singulis descriptis, & singulorum historiis per certa capita digestis) à nobis conditum est: & ut in plerosq; omnes eiusdem argumēti ueterum ac recentiorū libros uberrimi commentarii loco esset,

Peroratio cum adhortatione.

in quo tum rerum tum uocabulorum in diuerſis linguis uaria expoſitio abunde haberetur. Quanquam autem tot & olim & hodie ſcriptores De Piſcibus & Aquatilibus libros ediderimus: certū eſt tamen plurima, quæ in ſuis regionibus etiam uulgaria ſunt, doctorum apud nos alibiq́ cognitionem adhuc fugere, necdum in literas relata. Scio multa & admiranda piſcium aliaq́ genera in Oceano Germanico reperiri, quorum nomina ad nos peruenerunt, picturæ uerò & plenior eorum naturæ cognitio deſiderantur: Qualia ſunt, Wangwal/ Andwal/ Schwynwal/ Rauenwal/ Wittewal/ Schiltwal/ Hanerkeit/ Nonwarſrack/ Trolwal/ Springwal/ Gerwal/ Blotewal/ Hill/ Herill/ Rarckwal/ Rußwal/ Nachtwal/ Nordwal/ Wintinger/ Fiſchsäcke/ Schellewyncke/ Rore/ Roſtinger/ Schlichtback/ &c. Veteres quidem, quorū de piſcibus monumēta extāt, ad Oceanum non penetrarunt, ſed pauca quædam ex auditu de quibuſdā Oceani animantibus prodiderunt. Exhibent aliquando reges & principes (qui mos Romanis Cæſaribus quondam frequens fuit) maximo ſumptu rariora quædā animalia populo ad unum fortè diem ſpectanda: Tua uerò M. ſi eorum quæ adhuc in Oceano noſtro latent animalium, notitiam illuſtrarit, depulſis ueluti Sol ſuo exortu, ignorantiæ tenebris, non ſemel, nec uni populo, ſed perpetuum hoc, dum mundus hic erit, dum ullæ literæ uigebunt, omnibus ubiq́ gentium populis, non ſolùm uulgo, ſed eruditis & philoſophis hominibus, immò ipſi inclytæ philoſophiæ, longè magnificentiſsimum hoc ſpectaculum exhibuerit. Ita, ueluti mari detecto, apertiſq́ gurgitibus et abyſsis, magnam omnibus admirationem excitaueris. Sic fiet ut ueterum ſcripta uberiore cum fructu & ſuauitate, non ſolùm, ut pleriq́ ſolent, legamus: ſed etiam rebus ipſis cognitis intelligamus: ac inſuper multa noua, nullis in hunc uſq́ diem literis prodita, pulchro ingentiq́ auctario philoſophiæ lucremur. Sic Galli & Itali non amplius gloriabuntur bonas literas ſuis proceribus magis eſſe cordi quàm Germanis: & maiora ſuorum procerum in literatos homines beneuolentiæ ſigna extare. Hoc igitur ut facere digneris FERDINANDE Cæſar Auguſte, omnes Muſæ, omnis philoſophia, cum innumeris bonis & eruditis uiris M. T. iterum atq́ iterū ſupplicant. VALEAT optima & clementiſsima M. Tua: cui DEVS pater omnipotens, omnia tum propria tum Imperij commoda, cum feliciſsima pace, & de Chriſtiani nominis hoſtibus uictoria ſecundet. Tiguri Heluetiorum. Nonis Auguſti, anno Virginei partus M. D. LVIII.

CON. GESNERI AD CANDIDVM LECTOREM PRAEFATIO: PRIMVM DE RONDELETII, Bellonij & Saluiani libris, qui De Aquatilium historia inscribuntur. Deinde de suo hoc Volumine.

VELIM te, benigne Lector, Epistolam Nuncupatoriam primùm perlegere, quòd in ea quædam contineantur, quæ cum hîc repetere non libeat, ignorare tamen te nolim.

Huic nostro Volumini quoniam Rondeletij & Bellonij scripta inseruimus: de his authorib. quædam præfabor: & de Saluiano quoq;: cuius Liber De aquatilibus animantibus Romæ nuper excusus est. De reliquis uerò tum antiquis, tum recentioribus eiusdem argumenti scriptoribus, infrà in Catalogo huius generis scriptorum dicam.

Rondeletio, Bellonio, & Saluiano, communis laus quæ.

Primùm igitur in tribus istis, (Rondeletio, Bellonio, Saluiano,) aliquid commune inuenio quod in omnibus summopere laudem: id autem est Voluntas, qua singuli quantum potuerunt præstitêre, uoluissentq; (non dubito) amplius, si potuissent. Elaborarunt certè & præstiterunt plurimùm, idq; uarijs modis, obseruando, scribendo, peregrinando, præsertim duo, (nam Saluiani peregrinationes nescio,) & dissecando: atq; insuper sumptus magnos fecerũt: & quod maius est, tempus (quo nihil homini preciosius in hac uita dari potest,) consumpserũt, ut hanc Naturæ partem multis hactenus seculis obscuram illustrarent. Quamobrem omnes literarum cultores, & qui uiuimus, & posteri, plurimùm eis debemus: qui cum magnam ætatis partem, ad maiora priuata commoda proculdubio conuertere potuissent: ijs neglectis philosophiam, hoc est publicum & uniuersale commodum præposuerint. Diuinum hoc aliquid est, quàm plurimis aut omnibus prodesse uelle. Boni certè uiri est, primùm uelle prodesse: deinde hoc ipsum certa ratione & uia instituere, prudentis: deniq; fortis in labore perseuerare. Hæc omnia illis tribuo. Atq; utinam etiam ipsi inter se, siue meritò, siue ex abundantia bonitatis, ut uiros sapientes decet, sibi attribuerent, ut præter alias uirtutes candidi etiam ingenuiq; uiri tum essent, tum alijs uideri possent: neque philosophiam uulgò deridendam mutuis inter se rixis & uitiosis æmulationibus propinarent. Laudo equidem æmulationẽ in promouendis rebus bonis, sed tacitam, aut saltem modestam. --- ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσιν. *At si contentio rixosa, si conuitia & maledicta, si ambitio & φιλονικία nimiæ accedant, nulli non bono uiro huiusmodi æmulatio displicuerit. Impotens & intemperans plerunq; humanum ingenium, si semel inuidia, æmulatione immodica, iracundia aut simultate labefactetur, redintegrari uix potest: & pro simplici iniuria multiplicem refert: quodq; in beneficijs præcipit Hesiodus ut rependantur* αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον αἴ κε δύνηαι: *id infectus inuidia simili ue affectu animus ad iniurias detorquet. quas quidem plerosq; compensare uidemus, non solùm æquales, pro iure talionis, quod humanum quodammodo est, sed ferarum more, multò maiores. quod et mihi nuper accidit, qui cum una de re à quodã literis prodita dubitassem, is mox ita respondit, ut neq; dubitationem meam solueret, & simul iratus omnem ferè integris operibus meis authoritatem imminueret. Verùm ego illi ignosco: & alios quoque riuales, hoc est eiusdem argumẽti scriptores, ut mutuò sibi ignoscant, nec summo iure in sese uindicandis utantur, ut Christianæ an cuius sint religionis studiosi ignores, admoneo & hortor.* Ἔλεγχ' ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει Ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Aemulatio bona & mala.

Vt unum arbustum non fert duos erithacos, ita circa unum argumentum non sunt tranquilli scriptores duo, si uel ambo contentiosi ambitiosiq; fuerint, uel alter eorum. Interim non probo, si qui alienam gloriam sibi uendicent, alienis inuentis fruantur ac glorientur: nec à quo profecerint agnoscant. Ego quod me attinet, quoniam ex omnium libris profeci, omnibus gratias habeo ingentes: omnes illos & amo & ueneror præceptorum loco: sicuti & alios uniuersos, qui bono proposito literas iuuandi, utcũq; aliqua ambitio comitetur, lucubrationes suas in publicum ædunt. Quòd nisi Bellonium & Rondeletium magni facerem, certè scripta eorum Volumini meo non acciuissem: nam Saluiani librum tardiùs accepi. Collegeram ego ex ijsdem authoribus, quæcunque de omni aquatilium genere scripta apud ueteres extabant. Hæc meo more, ut in Libris de auibus & quadrupedibus feci, exposuissem: quæ uerò insuper ipsi obseruarunt circa nomina & naturas singulorum, breuiter complexus addidissem: atque ita & meo instituto & lectorum quoq; commodo magis satisfecissem: minùs enim quæ ad unum caput uel segmentum pertinent, diuulsa fuissent, quàm nunc sunt. Sed uolui fauere honori eorum, & quàm maximè fieri potuit integra de singulis capita, ut ab eis scripta sunt, relinquere: meas uerò obseruationes Corollarij uice addere. Hoc si rectè & honorificè eis à me factum accipiant, gaudebo: sin minus, boni instituti conscientia fretus acquiescam. Inuitus equidem ad condendum hoc Volumen accessi, qui homo sum mediterraneus, & multis occasionibus ad illustrandam hanc historiã careo: sed cũ typographus noster ante aliquot annos meo cõsilio, in omne animaliũ genus depingendum sculpendumq; sumptus fecisset, antequam alium quenquam idem moliri audiuissem: cum de Quadrupedibus & auibus libri ultra opinionem excreuissent, pisces relicti sunt: de quibus nunc seorsim, ne tãti sumptus frustra essent facti, mihi scribendum fuit. Sed ad institutum sermonem reuertor. Primùm igitur omnibus illis communis quædam laus debetur, ut dixi: deinde sua cuiq; peculiaris est.

De Bellonio priuatim.

In Bellonio hoc eximie laudandũ, quòd in diuersis remotisq; Europæ, Asiæ, et Africæ regionib. peregrinatus, multo tempore, maximis laboribus, & discrimine uitæ, per tot itinera & maria, multa huic nostro seculo & ante hoc pluribus incognita prodidit: sicut in aliorum quoq; animalium ac stirpium genere, alijsq; rebus multis, de quibus libri eius partim æditi sunt, partim magno desiderio ædendi expectantur.

De Rõdeletio.

Rondeletius diligentiæ summæ circa indaganda uera ac uetera piscium nomina, eorumq; descriptiones (peregrinatus etiam ipse ad Belgas & Italos,) uariam eruditionem, & in explicandis dubijs obscurisq; authorum locis haud uulgarem solertiam adiunxit.

De Saluiano.

Saluianus uerò (quanquam eius liber, ad centum duntaxat pisces, nec multa in eis noua contineat) diligentissimè ea

Ad Lectorem

quæ ipse uidit ac dissecuit, descripsisse uidetur: & iconum in ære ad uiuum expressarũ accurata pulchritudine omnes superat. Eius secundum quoque librum, quem promittit, maturari optamus.

De præsenti uolumine. Hactenus de illorũ libris: nunc aliquid de nostro hoc dicendum. Hoc igitur nostrum Volumen Rondeletij quoq; & Bellonij scripta, quæ de singulis piscibus sunt, complectitur, ne quid in hoc argumento desiderare lector posset. Ego enim (ut ingenuè fatear) homo mediterraneus & procul à mari dissitus, (qui mediterranei partem in Prouincia olim breui omnino tempore uidi, cum harum rerum leuiter esse studiosus inciperem: deinde Adriaticum Venetijs, ubi menstruo tantum spatio, pisces maximè uidendi ac depingendi gratia immoratus sum,) multa & pulcherrima eorum quæ illi accolæ marium suorum, & peregrinati etiam ad externa obseruarunt, ignorassem, nisi ex ipsorum libris hausissem. Itaque facile illis hac in parte concedo: multiplici tamen lectione & philologia, qua hoc argumentum illustraui, ij quos hæc uarietas delectat, Gesnerum hac parte præferent: cui etiam Germani, Angli, & alij quidam populi debebunt, quòd usitata eis uocabula passim iconibus propositis accommodârit. Conferendis etiam & iudicandis authorum scriptis, cum aliorum tum ipsius Rondeletij atque Bellonij, fortè præ illis aliquid præstiti. Item in piscibus quibusdã lacustribus describendis, cũ lacus multi & magni in regionibus nostris habeantur. hæc alij iudicanto. Hoc ipse mihi nullo pudore uendicârim, neminem tum scribendo tum aliâs maiores hoc in genere labores sustinuisse. etsi enim integra ferè illorum scripta usurpaui: oportuit tamen ea subinde cum meis quæ iam parata habebam collectaneis conferre: ne quid repeterem temere ex ijsdem authoribus. Pleraque etiam authorum loca quæ illi citant, in archetypis, quorũ aliqua emendatiora habui, ut Plinij, Athenæi: aut locupletiora quoque, ut Aeliani, &c. quæsiui. itaque passim quædam, uel in ipsorum oratione, per parentheses & characteres minores, in contextu plerunque, interdum ad margines, uel in Corollarijs meis, emendaui aut explicaui. Corollaria autẽ nunc nomino, omnia quæ nostra sunt in hoc uolumine, tũ quæ sub Corollarij titulo continentur, tum alia quibus Rondeletij Bellonijq; nomen adscriptum non est. Græcæ quidem linguæ peritia, quam mihi à puero familiarem habui, non parum toto hoc opere me adiuuit, & meis melius condendis, & explicandis aut emendandis alienis. Quæ etsi plerunq; non ita magni sint momenti: ego tamen eo sum ingenio, ut omnia quàm fidelissimè proprijssimeq; reddere cupiam: & orthographias ac etymologias uocabulorum accuratè curioseq; persequar. Certè si suas lucubrationes, ut in Gallijs æditæ sunt, cum nostra hac æditione conferant, longè castigatiora sua scripta prodijsse industria nostra fatebuntur. In plurimis quidem, præsertim nominibus piscium, quos nondum uidi Germanicis aut alterius linguæ, quanuis dubitanter, coniecturis tamen artificiosis & uerisimilibus ita sum usus, ut alijs post me occasiones certius omnia indagandi explicandiq; præbuerim maximas.

Ordinis ratio. De eodem animali, modo Bellonij, modo Rondeletij scripta præposui, aliâs fortuitò, aliâs ut mihi hæc condenti commodius uidebatur. Corollaria nostra semper subtexui. Cum uerò generis unius species plures sunt, plerunq; Rondeletij Bellonijq; aut amborum de ijs omnibus scripta primùm posui, deinde Corollaria addidi, ita ut non de unaquaque specie semper illorum & mea scripta coniuncta legantur. Sed hæc & huiusmodi, quisquis uel pauculas horas his legendis dederit, facilè per se obseruabit: quemadmodum etiam quòd piscium nomina ad suum alphabeticum ordinem retulerim pleraq;, ijs exceptis quorum genus aliquod amplum est. sic conchas speciales plerasq;, post Concham in genere in C. elemento descripsi. quanquam hoc etiam aliquando non obseruaui, præsertim cum specierũ nomina ad quod genus referri deberent, multis obscurum aut dubium fore uidebatur.

Alphabeticus ordo. Alphabeticum autem ordinem secutus sum, quoniam omnis tractatio nostra ferè grammatica magis quàm philosophica est: & quia in præcedentibus quoq; libris nostris De quadrupedibus & auibus, eundem ordinem seruaui. Videbatur enim is commodior ad inquirendum, sicuti & Lexicorum ordo, harum rerum imperitioribus. nam Indicem semper quærendi causa adire, sæpe molestum est. Neq; hoc sine exemplo ueterum quorundam doctissimorum hominum feci: ita tamen hunc ordinem temperaui, ut sæpiùs quæ cognata sunt, coniunxerim, ut Conchas, Cancros, Galeos, &c. Ad hæc cum ego mihi omnia quæ apud quosuis authores huius argumenti extant, colligenda imperassem, permulta autem ex eis dubia & incerta sint, ut ad quod genus referas non constet, literarum ordinem hîc etiam commodum esse ratus sum. Quòd si adhuc clamitent aliqui grammaticum hunc ordinem esse, & à philosophis reprehendi: audient me non ipsis, neq; philosophis, qui paucissimi sunt, sed grãmaticis & mei similibus, tyronibus philosophiæ, quorum maximus est numerus, hæc condidisse. Laudo equidem ordinem ipsorum & præfero, si simplex comparatio fieri posset in diuerso instituto. Præstantior & philosophicus ipsorum ordo est: meus grammaticus, & plerisq; utilior. Icones quidem si cum nomenclaturis dedero, sicut in Auibus etiam & Quadrupedibus feci, per classes secundum genera & species, quoad eius potero, digeram.

Ad calumniatores. Porrò quòd aliqui scripta nostra De animalibus Centones appellant, ijs hoc nomine nõ irascor, qui ipse hoc profitear, ex multiplici lectione & omni authorum genere mea esse congesta. Quòd uerò hoc institutum etiam reprehendunt, magnum tum inscitiæ tum ingratitudinis eorum argumentum est. Ingratitudinis, quòd pro tantis laboribus (qui certè maiores sunt in consuendis ritè centonibus, quàm integro aliquo libro conscribendo: id quod ego utrunque expertus, affirmo) non modò gratias non agant, sed etiam deprimant nostra, ut ita nimirum extollant sua: adeò sumus φίλαυτοι. Inscitiæ, quòd non intelligant quàm optandum foret in omni scientia, tales extare commẽtarios quales nostri De animalibus sunt, hoc est Pandectas quasdam, aut si mauis Centones, aut etiam Myriones, ex ueterum ac recentiorum libris collectas ac ordine digestas: quorum utrunq; hominem non solum laboriosum requirit: sed etiam uariarum linguarum peritum, ut è diuersis transferat, & iudicij methodiq; non imperitum, ut singula in suos referat locos. Quæ omnia ego in meis De animalibus libris, si non absolutissimè, qua potui tamẽ diligentia præstiti, ita ut uix aliud opus simile in ulla scientia extare putem. Verùm ego tantis laboribus locupletare rempub. literariam non contentus, innumera de experientia mea, & usu & ratione confirmata quædam ijsdem in libris prodidi: quanuis non deest qui impudentissimè nihil huiusmodi à me factum & dicat, & scribat publicè, nomine tamen meo dissi-

mulato

mulato. Optandum inquā esset, (nisi ego prorsus deliro, & ille eximiè sapit,) in omni scientia extare huiusmodi Pandectas, (sicuti copiosius ubi in librum De auibus præfatus sum, ostendi:) & rursus earundem Compendium idoneo & æquabili stylo conscriptum, & lectioni continuandæ destinatum, cuius Pandectæ illæ ueluti commentarij essent. Hæc me hoc loco repetere impudens & ambitiosa quorundam improbitas, & improba φιλαυτία coëgit.

De Stylo, &c.

Stylum meum & dictionem non excuso: feci enim hoc aliâs. neque ego me rhetorem neq; Ciceronianū profiteor. grāmaticè scripsi, & pleraq; omnia, quantū hoc argumentū & institutum ferebat, dilucidè. Quidam huius temporis ambitiosiores, & qui ut sua maximi faciunt, ita aliena contemnunt, alios qui stylum eis suppeditarent & excolerent habuerunt: ab alijs non solùm dictione, sed toto opere, & in ijs præsertim quæ è Græcis protulisse uidētur, adiuti sunt: quod tamen non fatentur. ego quicquid in meis scriptis tū laboris tum ingenij est, cuius authorem non alium citârim, quicquid è Græcorum thesauris sumptum, id omne meo Marte præstiti. Quòd nisi æquiores in posterum illi mihi fuerint, quorum nūc ut honori parcam nominibus abstineo, nominabo eos aliâs, & alia quæ reticere mallem in ipsorum ambitionē dicam. Nihil uiri magni aut locupletes mihi, ut alijs plerisq;, sed amici, hoc est æquales ferè, & mediocris priuatæq; fortunæ homines contulerunt. quamobrem Lectores, si expectationi in quibusdam non satisfaciam, si dubia quædam & incerta relinquam, ueniam dabunt. Satis magnam ego mihi hanc gloriā duco, quòd copiosissimè omnium hoc argumentum tractaui: quòd aliorum inuentis plurimum addidi. excellant alij apud Gallos & Italos suos, ego hac inter Germanos meos gloria contentus fuero. neq; enim ita affectus sum ut Alexander Magnus, qui cū alium etiam mundum esse audiuisset, quòd eum quoq; sibi subijcere nequiret, ingemuisse fertur. Vtinam & apud Hispanos, & Anglos, imò singulis in regionibus essent, qui eodem hoc in genere uersari & excellere cupèrent. Mihi quidem ut nihil acerbius ambitiosorum hominum reprehensionibus & conuitijs uidetur: ita à bonis & eruditis uiris simpliciter modesteq; mea emendari iucundissimum fuerit.

Rondeletij & Bellonij scripta quomodo à nobis repetita sint.

Dixeram suprà, integra Rondeletij Bellonijq; de singulis Aquatilibus scripta à me posita esse, & nihil eorū quæ ipsi protulerūt repetitū. Id magna quidem ex parte uerum est. interdum tamen quædā omisi, sed paucissima: aut nulla potiùs, nisi quæ commodiùs in Corollario nostro exposita uel recitata sunt. Græcos etiam authorū locos à Rondeletio recitatos plerunq; omisi, ubi & prolixiores illi uidebātur, & Græca legi nihil opus esse iudicabam, præsertim ex illis authoribus quorum libri passim extant. nulla tamen Græca omisi, quæ non priùs cum Latina interpretatione diligenter contulerim, ne quid temere omitterem. Ad hæc repetij etiam alicubi nonnulla eorum, quæ Rondeletius & Bellonius quoq; dixerant: sed certam aliquam ob causam, ut cum authores illi non nominauerant: (quod non rarò ab eis factū est, ut planior fortè concinniorq; eorū flueret oratio: sed ita contigit interdum, ut dubitet Lector ipsi ne quippiam tanquam oculati testes asserant, an ex authoribus recitent:) uel cum aliquid ampliùs alitér ue quàm ipsi, interdum emendatiùs, dicendum habebam. Bellonium quidem ægrè laturum, quòd scriptis suis Corollaria mea & aliquando censuras, adiecerim: & quòd ab eo quandoq; dissenserim, non metuo: quòd animi sui æquitatem & moderationē, cum anno superiore hac iter faceret, cū aliâs, tum hac ipsa in re, mihi approbârit. Sed neq; Rondeletium, qui se mihi beneuolū multoties antehac præbuit, meosq; in Auiū historia conatus adiuuit: & hoc quod nūc facio, multò antè facturū me intellexit, nec improbauit. Non dubito quin ab eo tempore, quo ediderunt ipsi sua, multa uterq; addiderit, multaq; in suis emendârit: non idcirco tamen mihi succensebunt, si ego, sic inuitante proposito meo, præuenerim. Quòd si aliquando libros suos uel emendarint, uel auxerint, non est quòd metuant, ne eadem in Volumine nostro inemendata relinquantur. nam si me uiuo mutarint aliquid, id in nostra etiam æditione, si fortè repetatur, ut emendetur, curabo. sin minùs, aut alius quispiam, propter typographi saltem commodum hoc faciet: aut Lectores hîc admoniti, extent ne in Gallijs aut alibi procusi codices eorū emendatiores inquirent. Si tamen præter expectationē meam alteruter eorum in me commoueatur, rogo ne publicè aliquid aduersus me effundat, priusquam per delectos arbitros uiros bonos & eruditos mecum agat: quorum ego sententiæ libenter me subijciam & acquiescam. Quòd si ueluti talionis iurè de meis etiam tum iconibus tum scriptis, siue partem siue omnia, eodem sibi modo, quo ego ab ipsis edita, in sua transferre uolumina uelint, id quantùm in me est eis facile & lubens concessero. Instituerā equidem eos quoq; libros, quos De aquatilib. eorūq; differentijs in uniuersum suo Volumini doctissimus Rondeletius præposuit, numero quinq;, editioni nostræ adiungere: sed cum iam nimium excreuisset operis moles, abstinui. Sunt autem illi tam diligēter, tam eruditè conditi, ut uel illorū gratia si quis totū Rondeletij uolumen emerit, pœnitere eū non possit. Quanquā & nos in hoc uolumine quædā generibus quibusdā cōmunia attulerimus: ut cancris, hoc est crustatorum generi: item cetis, conchis: & in Loligine mollibus, &c. & fortassis aliquando, præsertim si author ipse non aduersetur, illos Rondeletij libros seorsim, similiter unà cū Corollarijs nostris dabimus: & singulorū etiam Aquatiliū aliquot Paralipomena quædam breuiter citraq; philologiam addemus: quæ ipsis quoq; (Rondeletio inquam & Bellonio) quanquam his in rebus exercitatissimis cognoscere proculdubio gratum & uolupe sit futurū. Multa enim interea dum hoc Volumen imprimeretur super & nominibus diuersis (præcipuè Germanicis) & piscium naturis cognoui: quæ historijs iam impressis ampliùs adijcere non licebat: & in Paralipomena referri omnia operis magnitudo prohibebat. Philologiā iuuenis amabam, nunc ut eam relinquam tempestiuum uidetur: & ostendam aliquādo quid breuitate possim: in qua multò plus & utilitatis & ingenij esse uideo. Sed cum ea demum artificiosa & laudabilis sit breuitas, quæ utilia omnia comprehendat: prolixiùs primùm in singulis se exercere, & ad breuitatis delectum ueluti materiam præparare, operæprecium uisum est. Iuuenes aliorum testimonijs et authoritate niti decet: ætate uerò prouectiores & exercitati, per se etiam fide digni & authores haberi possunt. quanuis infirmitas humana uitæq; breuitas, nunquam ad plenam rerum, præsertim quæ natura continentur, & quarum fluxa est materia, cognitionem perueniat.

Philologia.

DE ICONIBVS.

PLVTARCHVS in Symposiacis libro 4. problemate 4. (ubi è mari delicias & cibos, omnibus terrestribus præfert,) meminit Androcydis pictoris, qui cum Scyllam pingeret, natantes circa ipsam pisces ueris quàm simil

Ad Lectorem

limos repræsentârit, (ἐμπαθέστατα καὶ ζωτικώτατα,) ut qui ipse etiam opsophagus esset, hoc est lurco & liguritor piscium insignis. In maxima dignatione operũ è marmore Scopæ artificis Cn. Domitij delubro, in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis atq; Achilles: Nereides supra delphinos & cete, & hippocampos sedentes: itemq; Tritones, chorusq; Phorci, & pristes, ac multa alia marina, eiusdem manus omnia, magnum & præclarũ opus, etiãsi totius uitæ fuisset: ut memorat Plinius lib. 36. cap. 5. Quòd si hæ & similes à uetustate icones ad nos peruenissent, plurimùm

Paulus Iouius. illæ Aquatilium historiam illustrassent. Primus nostris temporibus Paulus Iouius, ut Piscium historiam excolere cœpit, ita et picturas eorum fieri curauit, ut ipse refert: quas tamen typis publicatas non puto. Inde post multos annos cum ego omnino negligi ab omnibus hoc argumentum putarem, (Rondeletium enim, Bellonium, & Saluianũ, idem moliri nondum cognoueram,) plurimas in Italia & apud nos piscium picturas mihi comparaui. sed dum in Quadrupedum Auiumq; historia, & alijs quibusdam libris ædendis hæreo, illi quos iam nominaui, me anteuerterunt. quod mihi certè non ingratũ fuit. Ab illis enim icones sum mutuatus, quibus uel ipse carebam, uel quæ ab ipsis accuratiùs mihi expressæ uidebantur: plurimas quidem è Rondeletij libris, paucas è Bellonij opere: paucissimas, nempe unã aut alteram à Saluiano: non modò quòd tardiùs liber eius ad me peruenisset: sed quia non plures è centum illis, quas dedit, deesse mihi uidebantur. Elaborauerat quidem sculptor noster ante annos aliquot, non paucas Aquatilium effigies, tum elegantes, tum maiori quàm nunc plerasq; dedimus forma. sed nescio quomodo factum est, ut illæ mihi à typographo non exhibitæ, utriusq; obliuione, usq; ad finẽ ferè æditionis latuerint, & nuper inuentæ maiori ex parte non ampliùs usui esse potuerint: quòd & historiæ illæ iam prælo absolutæ essent, & icones aliunde, ex Rõdeletij præsertim libris, factæ multò minores. Sed quas ab alijs acceperim picturas, plerũq; aut sum professus, aut ex ipso loco apparet: nimirũ ex Rondeletij libris esse, eas quæ Titulo capitis de pisce aliquo ab eo descripto subijciũtur. Nostræ uel cũ Corollarijs sunt, uel Rõdeletij Bellonij ue scriptis, sed ita ut admoneatur Lector. Quæ ab alijs sumpta sunt, ijs magnitudo eadem relicta est: nostræ uerò ut alijs atq; alijs temporibus, & à sculptoribus diuersis factæ sunt, cum ego curã illam omnem in typographum necessariò reiecissem, ita magnitudinis nulla seruata proportione planè dispares sunt: Sed hanc culpam facile minuit, quæ in B. segmento cuiusq; magnitudo exprimitur. Non multũ quidem refert quantum unumquodq; pingatur animal, si reliqua proportio probè seruetur. Itaq; uelim spectatorem singulas picturas per se considerare, & partium in singulis proportiones, non ipsas inter se diuersas picturas quod ad magnitudinẽ conferre. Multa aliunde missa, ita dedimus, ut accepimus: eorum qui communicarunt nominibus adscriptis. Pauca ad sceleton facta non dissimulauimus. Paucissima prorsus ficta sunt, ut solus (opinor) equus Neptuni fabulosus, ex Bellonij libro. Quædam fortè neq; omnino uerè facta, neq; prorsus tamen conficta, ut quæ ex Olai Magni Tabula Septentrionali mutuati sumus: quorum fides penes authorem esto. Hæc & huiusmodi cũ de quadrupedũ quoq; & auium picturis scriberem, nõ solum præfando culpam sum deprecatus à librorũ initijs: sed in ipsis etiam libris, ubicũq; aliqua suspicio esse poterat, excusaui & nominaui authores. Vtinã uerò qui hæc calumniantur, ueriores nobis & ad uiuum effictas imagines depromant. Fictitias imagines aliquot in priorib. libris meis (hũc enim nondũ uidit) appinxisse me ait quidã. Fateor: sed ita ut reprehenderẽ, ut nihil dissimularẽ, ut nominarẽ authores. quòd si uel unã à me confictam indicârit ille, aut falsam simpliciter pro uera positã cõuicerit, mendacij eũ non arguam: quanuis id adhuc possem: qui tanquã non unam aut alteram, sed cõplures fictitias dederim, in suspicionem me uocet: qua fronte, qua cõscientia, ipse uiderit. ego nullius mea sponte mendacij in libris meis mihi conscius sum. Hæc me hoc loco scribere, tanta in tantos labores meos ingratitudo cogit. Hoc non diffiteor: picturas nostras non ubiq; elegantes aut accuratissimas esse: sed eam culpam (si quæ est) in typographum, qui sumptus sustinebat, inq; pictores & sculptores reijcio. qualescunq; sint aũt, ueræ sunt, hoc est, uel ad naturam factæ: uel ad archetypum alterius authoris qui semper nominatur.

DE NOMENCLATVRIS AQVATILIVM.

A. B. C. D. &c. literæ, quas passim marginibus adscripsi tũ in meis, tum aliorũ scriptis, quid sibi uelint, expositũ est in præfatione Libri 1. nostri De animalibus. In A. quidem segmento nomina deprompsimus uetera & recentiora. est aũt præcipua circa antiquorũ nominũ inuentionẽ difficultas: altera, ut ex linguis diuersis hodie usitatis, uni rei uocabula diuersarum gentiũ accõmodentur. nã nc una quidem lingua regionib. & dialectis plurimũ diuersis easdem rei uni nomenclaturas ubiq; tribuit. Pythagoras dicebat ὅτι πάντων σοφώτατος εἴη ὁ ἀριθμὸς δεύτερος, ὁ τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέμενος, ut tradit Aelianus Variorũ 4. 17. Libellum qui Germanica Aquatiliũ nomina alphabetico ordine enumerat, & multa interpretatur, ad magnũ hoc Volumen præparandi me causa ante bienniũ ædidi: quo cũ & Ouidij Halieuticon poëmatium ex emendatione nostra cum scholijs coniunctũ est: & Aquatilium enumeratio iuxta Pliniũ aliquatenus emendata explicataq;. Eũ fortè olim emendatiorẽ & auctum dabo. multa enim ab eo tẽpore addidici: nec mirũ, cum particularia ferè infinita sint, & multò magis nomina quàm res. Vbi Germanicas nomenclaturas ignoramus, ab Anglis mutuari licebit: idq; multò iustiùs, quàm à Græcis Romani, aut à Romanis Græci mutuati sunt quædã: quæ duæ sunt longè diuersissimæ linguæ. Germanicæ uerò & Anglicæ maxima in-

De nomenclaturis Germanicis cum alijs, tũ fictis. tercedit affinitas, ut in Mithridate nostro ostendimus. Licebit & fingere in lingua nostra Aquatiliũ quorundam nomina, nõ cuiuis, sed homini circa eorũ naturã exercitato & perito: nõ temere, nec ita ut Græcis Latinis ue utamur ad nostram terminatiõn deflexis, ut si pro Salpa, Mæna, dicas Salper, Mener: hoc enim ut cuiusuis est, ita uel inscitiæ uel necessitatis signũ est. Necessariò enim, aut saltẽ meliùs, in rebus omnino peregrinis, nominib. quoq; peregrinis utimur. At in ijs Aquatilibus, quæ nostrũ mare fert (nostrũ appello, propter linguæ commercium, etiã si longiùs à nobis quàm Adriaticũ aut Ligusticum distet) uel ijsdem nominib. utendũ nobis, quibus Germani marium accolæ utuntur, si modò ea nobis cognita sint: uel noua sunt fingenda, idq; præsertim ad imitationẽ alterius linguæ, Græcæ, Latinæ, Italicæ, Gallicæ, Anglicæ, Illyricæ, ita ut eadem etymologia & significatio à nobis interpretantib. retineatur: uel quoniã fluuiorũ & lacuũ pisces nobis notiores sunt, ab illorũ similitudine marinos multos nominare poterimus, atq; ijs potiùs nominib. uti, quàm proprijs ipsorũ Germanicis: quorũ non pauca nobis & obscura sunt, & certum

nihil

nihil significant. Itaq; nomina Germanica modò propter penuriã cõfinxi: modò etsi uel Anglis uel Germanis Oceani accolis usitata haberem, addidi tamen & alia eorundẽ aquatilium, uel aptè ficta, uel circuloquutione usus, nostræ scilicet dialecto m igis conuenientia, ut & res ipsas magis explicarem: & linguæ nostræ, quæ hac in parte hactenus manca etiam doctißimis uisa est, copiam ostenderem. Proderit aũt hic labor meus imprimis grãmaticis, tum illis qui pueros docent, tum qui scribendo interpretantur: & illi qui fortè hoc opus in Epitomen contractum Germanicè reddet. Ficto quidẽ appositè uocabulo, simul animalis forma naturaq; uno sæpius nomine indicantur. Licuit hoc Gazæ, dum Græca Latinè interpretatur: & laudatus est à uiris doctis, etiamsi in more Latinis id antea non fuisset. Licere hoc philosopho, imò eius officium esse, testis est Plato. philosophus autem dici debet, non uniuersalis solùm: sed in singulis quoq; rebus, quarum quisq; naturas callet, particularis. Duo aũt præcipui in impositione nominum scopi esse debent. Primus imitatio alterius linguæ. debetur enim suus antiquitati honor, & retineri uetera præstat, quàm imponi noua. Secundus, si noua sint ponenda, ut nomen omnino aliquid significet, non commune aut uulgare, sed in re quæ nominatur aliquid eximium & peculiare: (quod cum ad nominum memoriam, tum ad noscendas rerum naturas utile fuerit:) siue simplici nomine, siue composito uti placuerit. Habet sanè lingua nostra utcunque barbara, fingendi componendiq; facilitatem commodam, quòd pleræque in ea dictiones monosyllabæ aut bissyllabæ sint: quæ multò commodiùs quàm polysyllabæ componuntur. In multis quidem compositis Maris uocabulum usurpamus. idq; nostra lingua Meer *potiùs quàm* See *ad uitandam homonymiam appellare libuit. Multis etiam compositis additur nomen* fisch: *ut* Hornfisch/Monfisch/Sternfisch. *& cetorum nominibus* Wal, *quod commune cetacei generis nomen est. In auium genere plurima per onomatopœiam, id est uocis aut soni imitationem, posita sunt nomina, quod in piscium genere muto non fit: præter Cuculum fortè: quem & Angli à uoce* a Curre *nominant: nos rectè dicemus* ein Kurr *uel* Kurrfisch. *Quòd si quis uel à se uel alijs confìcto nomine interpretandi gratia utatur, fateri id debet: quod ego quoq; semper obseruo. neq; enim decet obtrudere alijs nostra figmenta: sed sua cuiq; libertas esto, aut retinẽdi nostra, aut noua fingendi. Sunt quæ in maribus & fluminibus Germaniæ nõ reperiantur, ut Sargus, & alij quidam: & fortè Muræna quoq;. (Nihil est Muræna (inquit Bellonius) in Oceano rarius, cum tamen alijs litoribus planè sit uulgaris.) His nomina fingi Germanica opus non est: ut uel ex nominibus peregrinitas appareat. nam aromatum quoq; nominibus peregrinis utimur plerisq; omnibus.*

Hæc sunt quæ in præsentia præfari mihi uisum est. si quid aliud Lector expectauerit, id forsan in primi nostri secundi ue de animalibus libri præfatione expositum reperiet: aut, si uel mediocriter in ipso hoc uolumine se exercere uoluerit, uarias propositi nostri rationes, toto opere sibi constantes, per sese deprehendet. Quòd si multis in locis non satisfecero, ut qui (fateor) multa imperfecta, incerta, dubia reliquerim, pro æquitate & benignitate sua mihi ignoscet. Meretur hoc laborum meorum magnitudo, & uoluntatis meæ communibus studijs illustrãdis deuotißimæ propensio. Cœpi enim profectò ante decennium (quæ maxima ætatis humanæ pars est) de omni animalium genere multa subinde obseruare, & condendis de ipsorum natura uoluminibus materiam omni studio præparare. Præ cæteris autem Aquatiliũ historia me fatigauit, magis omnino uaria & multiplex, diffilicioráq; (mihi præsertim mediterraneo & penè ad summas alpes undiq; à mari remoto homini) quàm reliquorum animalium. Vix equidem unquam piscatorum quenquam tantũ maritimi exantlasse laboris arbitror, siue ex illis quos Græci ἑρκοθηρικοὺς, πορκέας, γριπέας, πλεκτικοὺς, ἁσπαλιεῖς, κυθρόνους, σπογγιεῖς, πορφυρεῖς appellãt: siue illis quos Latinè diceres hamiotas, cetarios, fuscinarios, retiarios, conchitas, purpurarios, spongiatores, & quibusuis alijs nominibus. nõ solùm enim omnib. piscationũ modis capiendi pisces me occuparũt, sed etiã multæ immanes belluæ, quæ nõ piscãdo, sed uix ingenti apparatu expugnando uincuntur: nec solum τὸ μεθημερινὸν, uerùm etiã τὸ πρὸς φῶς νυκτερινὸν, ut Plato in Sophista distinguit, τῷ ἁλιευτικῆς μέρει tanto tẽpore sum expertus. Itaq; næ ille magnã mihi iniuriã fecerit, & ab omni prorsus humanitate alienus fuerit homo, qui me tandiu per omnia maria (ut flumina & lacus sileã) circũuectũ, & ut omne genus animãtium expiscarer, plus quàm Vlysseis erroribus nec minori tẽpore defessum, nũc tabulis fractis, corpusculi uiribus lucubrando exhaustis, ætate consumpta, portus & quietis auidum, nulla miseratione aut benignitate dignatus, quòd pauca quædam nondum perlustrata mihi supersint, portu & quiete excludat, conuitijs tanquã omnino pigrum & planè inglorium proscindat. Non deerunt tamẽ (scio) huiusmodi quædam ingenia, ut neq; sutor Apelli, neq; Momus Prometheo, neq; sua Mastix Homero) aduersus quæ optimum & doctißimum quenq; ut mihi faueat & patrocinetur oro & obsecro. Cogitandum hanc cognitionẽ nunquam fuisse perfectam: & eam quoq; partẽ quam Aristoteles aliiq; pauci illustrarũt, multis seculis obsoletã & penitus neglectã, nuper omnino reuocari cœpisse: maximã esse principij uim & dignitatẽ, ideoq; nobis, qui inter primos sumus, etiãsi non multũ præstiterimus, principij tamen nomine plurimùm deberi. Inexhaustam esse Deus naturã uoluit: ut ita multò magis ad ipsius met, qui naturæ omnis opifex est, ἐξ οὗ κρέμαται πᾶς οὐρανὸς καὶ πᾶσα φύσις, infinitam uim & incomparabilem maiestatem animis concipiendam moueremur. Voluissem certè diutius hanc æditionem differre, donec multo adhuc mihi dubia incertaq; cognouissem pleniùs: si per typographum licuisset: qui quòd sumptus magnos in sculpendis iconibus fecisset, longiùs differri non est passus. Accesserunt & studiosi harum rerum, efflagitatores perpetui. Et ipse mecum reputaui, ædito opere multos me de ijs quæ ignoro adhuc admonituros, alios æmulatione, alios amicitia commotos: atq; ita emendandi quædam, & augendi mutandiq; in hoc opere occasionẽ datũ iri: quæ libro non edito, si quid humanitus mihi accidisset, inemẽdata reliquissem. Epilogus.

Sed quid est quòd in his excusandis tantum operæ ponam? equidem ego met mihi uel immodicè in harum rerum studia incubuisse uideor, nulla aut perexigua interim meliorum studiorum & rei familiaris quoq; ratione habita: adeò me alliciebat nimiùm iucunda mihi & mei similibus, (τοῖς πόδε τὴν φύσιν, τὸν γέλωτα τῶν θεῶν, τὸν τοῖς θεοῖς οἰνοχοοῦντα Ἥφαιστον, τὸν χωλεύοντα, ἐπισκοπουμένοις,) sensibilium rerũ natura. Est enim profectò hic omnis rerum mortalium status, Vulcanus quidam, è cœlo deiectus, claudicans & imperfectus, infimus & minister deorum. is igne & calore naturæ multa & mirabilia opera fabricat, quibus risum quidem ἄσβεστον & uoluptatem nimis affectam

spectantibus excitat. at multò illi feliciores sunt, qui altiùs animos attollunt, & uitam beatiorem constanter, & risu minimè effuso, sed sobria moderatissimaq; sensuũ uoluptate adhibita, meditantur. Vtamur igitur hoc Vulcano tanquã fabro, qui nobis scalas & gradus ad superiora ex abysso & hoc infimo mundo magis magisq; in altũ subuehentes fabricet, nec diu in his gradibus consistamus, neq; ad hos tanquã Sirenum scopulos consenescamus: relictisq; retibus & uenatione τῶν ἀλόγων, λογικοὶ καὶ πνευματικοὶ uenatores ac piscatores in æterni nominis eius gloriã euadamus. Quòd si mea industria Naturæ hæc pars magis perspicua facta est, ut posthac minùs diu in eius peruestigatione insistendum sit alijs, uel hoc nomine mihi agendæ sunt gratiæ, quòd ætatem & tempus in aliorum gratiam consumpsi, ut ipsi breuiùs in his immorati, citiùs ad meliora, quibus & immorari & immori præstabit, se conferrent. Vale optime Lector, & me ama. id enim satis magnum laborum meorum præmium reputabo.

ENVMERATIO AVTHORVM, QVI DE PISCIBVS SCRIPSERVNT, EXTANTIVM ET NON extantium, ueterum ac recentiorum.

CVM in primum nostrum de animalibus librum præfarer, multos nominaui authores, qui uel de animalibus monimenta reliquerunt, omni uidelicet eorum genere: unde etiam de piscibus eos scripsisse manifestum est, ut Aristotelem, Plinium, Aelianum, Oppianum, &c. quorum nunc repeti nomina nihil opus est: aut si quorundam fortè repetantur, aliud quippiam de ijs adferetur.

Piscium naturam (inquit Apuleius in Apologia 1.) iam pridem inquisiuerunt maiores mei, Aristotelem dico, & Theophrastum, & Eudemum, & Lycenen, (*corruptum uidetur hoc nomen*,) cæterosq; Platonis minores, qui plurimos libros de genitu animalium, deq; particulis, deq; omni differentia reliquerunt.

Acesias, & Acestius. Vide infrà inter Opsartyticorum scriptores.

Aeliani de Animalibus libri XVII. Græcè Latineq; à nobis euulgati sunt, (cum reliquis eiusdem authoris scriptis,) auctiores multò & emendatiores & aliter distincti, quàm in Petri Gillij uersione, quã alij ante nos sequuti sunt, ut Rondeletius quoque: qui librorũ & capitum numerũ, ubi aliquid ex hoc authore citat, ex Gillij distinctione notauit: quam nos plerũq; reliquimus, interdum uerò ad nostram æditionem emendauimus. nec multùm refert, quandoquidem Index copiosus nostræ æditioni adiectus, mox omnia ostendit.

Agathocles Atracius scripsit de piscibus soluta oratione, Suidas in Cicilio Halieuticorũ scriptores enumerans.

Agis. Quære infrà inter Opsartyticorum scriptores.

Apicius de piscibus librum scripsit, quem Halieusin appellauit, Hermolaus. Extant quidem Cælij Apicij de Re culinaria, uel arte coquinaria, uel opsonijs & condimentis libri decem, quorum nonus Thalassa, id est, Mare: decimus Halieus, id est Piscator, inscribitur, in emendata Gabrielis Humelbergij æditione. Vterque apparatum seu potiùs condimenta piscium diuersorum præscribit. Halieusis nomen piscationem sonat Græcis. Ab hoc Cælio Apicio (inquit Humelbergius) longè alius fuit Romanus ille, qui à Plinio Marci prænomine indicatur, & cuius tanquam gulosi & uentri mancipati, inter Latinos celeberrimi meminerunt scriptores: aut alter à Græcis celebratus, & opsophagi nomine insignitus, unoq; luxu nobilitatus. Quorum hic posterior à Græcis in Traiani imperatoris tempora reijcitur: & illi in Parthis agenti, ut refert Athenæus, cum multorum dierum itinere abesset à mari, ostrea recentia miro ingenio seruata summisisse traditur. Ille uerò prior Romanus opulentus, & uoluptuarius, eodem Athenæo scribente, Tiberij principatu sua dilapidauit bona; tandemq; uitam ueneno finiuit.

Apuleius. Quære inferiùs in L. Apuleio.

Archippus scriptor ueteris comœdiæ dedit fabulam ἰχθῦς, id est pisces, inscriptam: non autem (ut quidam ineptè tradunt) de piscium natura aliquid commentatus est.

Archytas. Lege infrà inter Opsartyticorum scriptores.

Aristotelis ζωϊκὸν ἢ περὶ ἰχθύων βιβλίον citans Athenæus, peculiarem ne aliquem eius librum, an historiæ animalium partem intelligat, dubitari potest. aliqua enim quæ citat his titulis, in libris de historia reperiuntur: aliqua non: ut librum aliquem Aristotelis siue genuinum, siue ψευδεπίγραφον intercidisse suspicemur.

Benedictus Iouius Pauli frater, Larium lacum & eius pisces carmine nobilitauit.

Cæclus. Lege Cicilius.

Cælius Apicius. Vide suprà in Apicio.

Callimachus poëta Cyrenæus de piscibus librum condidit, Suidas.

Carolus Figulus libellum ædidit de piscibus Mosellanis ab Ausonio celebratis.

Cicilius (Κικίλιος) Argiuus poëta Halieutica composuit, Suidas. Apud Athenæum libro 1. legitur Cæclus, Καῖκλος. utrouis modo legas, à Cæcilio fortè detortum fuerit nomen.

Authorum.

Clearchi Solēsis Peripatetici liber de Torpedine citatur ab Athenæo: & alibi de Aquatilibus simpliciter, περὶ τῶν ἐνύδρων, aliâs περὶ τῶν ἐν ὕδατι ὑγρῶν.

Crito. Vide inferius inter Opsartyticorum scriptores.

Con. Gesneri liber Progymnasmatum in Historiam Aquatilium, quo Publij Ouidij Nasonis Halieuticon poëmatium, & Aquatilium animantium Catalogum è Plinij libro 32. emendauit, & explicauit: & Germanica Anglicaq; omne genus aquatilium animantium nomina ordine alphabetico recensuit, &c. excusus est Tiguri apud Gesneros fratres.

Damostratus historicus Halieutica condidit libris xx. & de diuinatione ex aquatilibus, aliáque uaria conscripsit, Suid. Aelianus de Animalib. 13.21. Demostrati libros Halieuticos citat.

Decius Ausonius Mosellam flumen cum suis piscibus decantauit.

Diocles, & Dionysius. Quære infrà inter Opsartyticorum scriptores.

Dorionis uolumen de piscibus non semel Athenæus citat.

Dubrauij cuiusdam de Piscinis librum manuscriptū Vratislauiæ à quodam possideri audio.

Edoardi Vuottoni Angli Oxoniensis de Differentijs animalium libri x. impressi sunt Lutetiæ apud Vascosanum, anno 1552. in folio. in quibus etiamsi suarum Obseruationum quod ad historiam nihil adferat, neq; noui aliquid doceat: laude tamen & lectione dignū est opus: quòd pleraq; ueterū de Animalibus scripta ita digesserit ac inter se conciliárit, ut ab uno ferè authore profecta uideantur omnia, stylo satis æquabili & puro, scholijs etiam ac emendationibus in uarios authorum locos adiectis: & quòd priusquam ad explicandas singulorum naturas accedat, quę communia & in genere dici poterant, doctißimè exposuerit.

Ennius. Quære Q. Ennius.

Epæneti de Piscibus librum Athenæus libro 7. citat, & eundem librum alibi Opsartyticum nominat, ijsdem ex eo uerbis recitatis.

Epicharmus non quidem de piscibus aliquid, ut quidam putauit, sed inter alias comœdias unam titulo γᾶ καὶ θάλασσα, id est Terra & mare, scripsit.

Epiphanij episcopi Cypri Græcum libellum, parui sanè precij, de animalium natura, Physiologi titulo manuscriptum habeo: in quo explicat animaliū quorundam naturas, & eas ad animū, mores, religionem accommodat. paucißima autem de aquatilibus insunt.

Erasistratus. Vide inferius inter Opsartyticorum authores.

Eudemus. Vide suprà ab initio huius Enumerationis, Apuleij uerba.

Euthydemi liber περὶ ταρίχων, hoc est, de Salsamentis seu salsis piscibus, ab Athenæo nominatur. Vide etiam infrà de Opsartyticorum scriptoribus.

Franciscus Massarius Venetus in nonū Plinij librum, qui est de Aquatiliū natura, castigationes & annotationes scripsit: quas Frobenij cuderunt Basileæ in 4. anno 1537.

Glaucus Locrus, infrà est inter Opsartyticorum scriptores.

Gregorius Mangolt, ciuis Tigurinus, de Piscibus, qui in lacu Podamico imprimis, & alijs ferè lacubus & fluuijs capiuntur, libellum Germanicè ædidit, typis publicatum Tiguri apud Andream Gesnerum.

Gulielmi Rondeletij libri de aquatilibus Lugduni impreßi sunt in folio, anno 1554. De ijs in præfatione etiam diximus.

Hegesippus Opsartytica condidit. Vide paulò pòst in O.

Heraclidæ duo, ambo Syracusani. Vide Opsartytica.

Hicesius in libro περὶ ὕλης multa de nutrimento è piscibus, ab Athenæo citata, tradit.

Hieronymus Cardanus in Volumine de Varietate rerum, multa de Aquatilibus, ex Rondeletij & Bellonij libris, quæ de singulis sunt, ferè mutuatus, refert.

Hippolyti Saluiani medici Romani de Aquatilibus liber primus, Romę in ipsius ædibus impressus est, anno 1557. in folio magnæ chartæ, cum iconibus ære sculptis centum. Vide etiam suprà in Præfatione nostra.

Iulius Cæsar Scaliger in libris de Subtilitate rerum ad Hier. Cardanum, multa paßim etiam de aquatilium natura prodit.

Kiranidæ cuiusdam obscuri authoris libros 4. de remedijs & miris effectibus ex animalium omni genere, & plantarum lapidumq;, uidi.

Leonides Byzantius scripsit de piscibus soluta oratione, Suidas.

Lucius Apuleius in Apologia 1. meminit se libros de Piscibus Græcè scripsisse, & alios Latinè. in quibus (inquit) animaduertes, cū (alia) cognitu rara, tū nomina etiā Romanis inusitata, & in hodiernū, quod sciam, insecta, (*fortè indicta:*) ea tamen nomina labore meo & studio ita de Græcis prouenire, ut tamen Latina moneta percussa sint. Et mox conqueritur se reprehendi, quòd res paucißimis cognitas Græcè, Latinè, proprijs & elegantibus uocabulis conscribat. Et rursus, conscribere se de particulis omnium animalium, deq; situ earum, numero & causis.

Lycenen quędam de piscibus scripsisse Apuleius memorat, nomine (ut suspicor) deprauato. Lyceas quidem & Lycō authorū nomina sunt. quorū hic de Pythagora scripsit, ille Aegyptiaca.

Marcus Antoninus Cæſar & philoſophus, de piſcibus nõnihil ſcripſit: cuius etiam quædam extant adhuc, Lilius Greg. Gyraldus. Ego nihil eius extare puto, præterquàm libros 12. περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν: (uel, ut Suidas citat, περὶ ἰδίου βίου διαγωγῆς ἐν βιβλίοις ιβ.) quos ſpero propediem ex patrue lis mei officina in lucem prodituros. Ii & Romæ in Vaticana Biblioth. ſeruantur. Antonini Auguſti Itinerarium, iam neſcio an eiuſdem authoris ſit. Mihi quidem hũc tantum philoſophum de piſcibus commentari uoluiſſe, uix ſit uerisſimile.

Mithæcus, aliâs Mythæcus per y. Vide mox inter Opſartyticorum ſcriptores.

Nicolai Mareſcalci Thurij LL. ac Canonum doctoris Hiſtoria Aquatilium, impreſſa eſt Roſtochij in ædibus ipſius, anno 1520. in folio, cum picturis, ſed fictis & abſurdis, ijſdem aut ſimillimis, quales in libris Bartolemęi Anglici & huius farinæ ſcriptorum de rerum natura habentur. Sunt autem collectanea tantùm ex authoribus ordine alphabeti congeſta: proprium nihil, neque obſeruatio ulla, neque nomen Germanicum ullum: quod hercle miror, cum de longinquis nauigationibus ſuis per maria glorietur. Promittit & Zoographiam, & therion hiſtoriam, & ornithographiam, quæ ipſum præſtitiſſe non puto.

Numenius Heracleota poëma halieuticum, ſiue de piſcibus, condidit, Suidas. Verſus eius ſæpe ab Athenæo recitantur.

Olympius Nemeſianus carmine ſcripſit de piſcibus, Gyraldus.

Oppiani Halieutica innominatus quidam Græcus Scholijs explicauit, quæ ad uerborum cògnitionem aliquid fortè fecerint: ad res uerò cognoſcendas nihil aut minimum. memini enim in manuſcriptis illis (cum incidiſſem, in generoſi uiri Io. Iacobi Fuggeri Bibliotheca Auguſtæ) multa abſque fructu legiſſe. Vtiliores mihi in eadem Io. Brodæi Galli annotationes uidentur, quas manuſcriptas Io. Oporinus nobis oſtendit unà cũ Annotationibus in Cynegetica: breui (ut ſpero) excuſurus: quanquam & ea magis philologica ſunt, quàm rerum notitiam illuſtrant. Cynegetica, id eſt libros 4. de Venatione Oppiani, Io. Bodinus Andegauenſis erudito carmine Latino interpretatus eſt, & Commentarium uarium ac multiplicem adiecit: quę Vaſcoſanus excudit Lutetiæ, anno 1555. in 4. Ego manuſcriptũ libellum Græcũ authoris incerti, ueluti Paraphraſin in Oppiani Halieutica habeo: in quo tamen parum utile reperio, niſi hoc fortè uerum eſt, quod ſcribit piſciculum ceti ducem, muſtelam eſſe.

Opſartyticos libros ferè nominant Græci, qui de opſonijs & condimentis agunt, imprimis uerò piſcibus, qui per excellentiam ὄψα dicuntur. unde & Epæneti librum eundem modò opſartyticum, modò περὶ ἰχθύων nominat Athenæus. Idem libro 12. Primi (inquit) Lydij dicuntur inueniſſe caryccam, (*quod ferculi genus precioſi eſt è ſanguine & uarijs condimentis: Vide Varinum:*) cuius apparatum Opſartyticorum authores docent: ut Glaucus Locrus, Mithæcus, Dionyſius, Heraclidæ duo genere Syracuſani, Agis, Epænetus, Hegeſippus, Eraſiſtratus, Euthydemus, Crito, Stephanus, Archytas, Aceſtius, Aceſias, Diocles, & Philiſtion.

Pancrates Arcas in libro inſcripto ἔργα θαλάσσια: id eſt, Opera marina, multa de piſcibus prodidit carmine, Suidas & Athenæus. apud hunc quidem libro primo, non rectè Pancratius ſcribitur.

Paulus Iouius Nouocomenſis, ex medico epiſcopus Nucerinus, primus (opinor) noſtro ſeculo piſcium hiſtoriam illuſtrare cœpit: quod liber eius de Romanis piſcibus publicatus Romæ primùm anno 1524. teſtatur.

Petri Bellonij Cenomani de Aquatilibus libri duo cum eiconibus, æditi ſunt Pariſijs anno 1553. in 8. apud Carolum Stephanum. Et eiuſdem liber Gallicus de piſcibus marinis peregrinis, deq; Delphino, ibidem impreſſus apud Chauderium in 4. anno 1551. Plura diximus ſuprà in præfatione.

Petrus Gillius Gallus, primus, opinor, poſt Paulum Iouium noſtro tempore, piſcium hiſtoriam excoluit, libello De Gallicis & Latinis nominibus piſcium Maſsilienſium ædito: & Aeliani de animalibus libris magna ex parte tranſlatis, & acceſsionibus auctis: quos Sebaſtianus Gryphius excudit Lugduni in 4.

Philiſtion. Quære ſuperiùs inter Opſartyticorum ſcriptores.

Poſidonius Corinthius carmina de piſcibus ædidit, Suidas.

Pub. Ouidius Sulmonen. Vide ſuprà in Con. Geſnero.

Q. Ennius Phagetica compoſuit, ut teſtis eſt L. Apuleius: quo libro quæ eſui & gulæ magis celebrata eſſent, quoq; loco (præſtarent quæq;) carmine complexus erat, ut apud Græcos Archeſtratus, Gyraldus. Apuleius aliquot inde carmina recitat, Apologia 1.

Seleucus Emiſenus grammaticus uerſu libros 4. Aſpalieuticorum, ſeu de piſcatione, condidit, Suidas. Cæterùm Seleucus Tarſenſis de piſcibus ſoluta oratione ſcripſit, ut idem Suidas in Cilicio meminit, & Athenæus.

Sophronis Comici poëtæ Ἁλιεύς, id eſt Piſcator, fabula ab Athenæo citatur.

Speuſippus in libro Similium, piſcium etiam ſimiles inter ſe formas expoſuit: unde aliqua memorat Athenæus.

Stepha-

Stephanus. Vide suprà inter Opsartyticorum scriptores.

Theophrastus Lesbius scripsit de piscibus prosa, Gyraldus. Vide suprà ab initio huius Enumerationis ex Apuleio: qui tamen non de Lesbio, sed Eresio Theophrasto, id est nostro, cuius de Stirpibus aliiq; libri extant, sentire uidetur. Nostri quidem Theophrasti inter cætera libellus etiã De piscibus inscriptus habetur: in quo is aliud nihil, quàm de illis primùm aquatilibus inquirit, quæ in terram egrediuntur & aërem uidentur haurire: deinde de piscibus fossilibus: quã partem posteriorem nos in huius Voluminis nostri F. elemento interpretati sumus.

Xenocratis quædam extant de alimento ex aquatilibus, περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς: quę quidem Græcè scripta cum nobis uir quidam doctus in Gallia promisisset, nõ præstitit. Video ea à Vuottono passim in suos de animalibus libros translata, unde & Bellonius & ego mutuati sumus. sed Vuottoni translatio sæpe mihi non satisfacit: ut neque Io. Baptistæ Rasarij apud Oribasium. nã hic libro 2. Collectorum medicinalium ad imperatorem Iulianum, cap. 58. Xenocratis uerba recitat. Vuottonus quidem multa aliter quàm Rasarius transtulit, &c. ut omnino codex Græcus desiderandus sit. Idem hic Xenocrates uidetur, cuius testimonio tanquam medici sæpe utitur Plinius lib. 21. 22. & pluribus deinceps. Galenus etiam libri decimi de simplicibus medicamentis cap. 4. è Xenocratis libro 1. de remedijs ex animalibus (περὶ τῆς ἐκ τῶν ζώων ὠφελείας) uerba quædam recitat.

CLARORVM VIRORVM, DE'QVE NOBIS IN HOC OPEre bene meritorum, qui nostros conatus benignè iuuerunt, pleriq; uel ab initijs præcedentium librorum Historiæ animalium, uel in hoc ipso opere suis locis passim nominantur. nunc quidem præcipuè nomina in mentem ueniunt hæc.

Achilles Pyrminius Gasserus Lindauiensis, Augustanæ Reip. medicus præstantissimus.

Adamus à Bodenstein, medicus Basileæ egregius, & uariarum rerum cognitione clarus.

Adrianus Marsilius à Dongen, pharmacopœus Vlmæ celeberrimus.

Antonius Schneebergerus Tigurinus, medicus Cracouiæ pereruditus.

Cornelius Sittardus felicis memoriæ, medicus ante paucos annos Norimbergæ excellentissimus: qui tamen pro plurimis illis quæ contulit, à Gysberto Horstio medico Romæ nuper (ut audio) defuncto, accepisse se omnia confessus, in illum potiùs quàm sese omnem honoris gratiam conferri uoluit.

Cosmas Holzachius Basiliensis, medicus Scaphusiæ primarius.

Georgius Fabricius poëta illustris apud Hermunduros seu Misenos.

Geryon Seilerus Augustanæ Reipub. summus medicus: & eiusdem filius Raphaël I. C. & Comes Palatinus.

Guilielmus Turnerus Anglus, medicus Vueissenburgi eximius.

Hieronymus Frobenius, typographus Basileę clarissimus: & de omnibus bonis literis quàm optimè meritus.

Hieronymus Cardanus medicus & philosophus absolutissimus.

Hieronymus Massarius Vicentinus, medicus & professor Argentinæ præclarus.

Huldrichus Hugualdus Durgeus, in Basiliensi gymnasio philosophiæ de moribus interpres doctissimus.

Io. Caius Anglus, medicus Londini clarissimus.

Io. Fauconerus Anglus, medicus & theologus excellens.

Io. Hospinianus Steinanus, Organi philosophiæ doctor Basileæ disertissimus.

Io. Kentmanus, medicus nobilissimus apud Misenos.

Io. Parkhurstus Anglus, theologus & poëta elegantissimus.

Io. Ribittus, sacrarum literarum professor fidelissimus Lausannæ.

Io. Thanmyllerus iunior, chirurgus Reip. Augustanæ peritissimus.

Iulius Alexandrinus, Ferdinandi imperatoris Augusti medicus illustris.

Nicolaus Speicher pharmacopola Argentinæ solertissimus.

Petrus Bellonius, medicus Lutetię, uario rerum usu & experientia clarus.

Petrus Stuibius affinis meus, in ditione Tigurina Verbi minister & diaconus uigilantiss.

Sebastianus Buotz Argentinensis medicus ornatissimus.

Stephanus Lauræus Amorfortius, Ferdinandi Imperatoris Augusti medicus, doctrina & experientia summus.

Theodorus Beza, uir nobilis, & in Lausannensi gymnasio sacrarum literarum interpres pereruditus.

EX PSALMO CIII. SECVNDVM VVLGAREM DIVISIONEM: NAM SECVNDVM HEBRAEOS EST CIIII. qui Dei O. M. laudes ex uarijs operibus eius, huius Vniuersi partibus, earumque affectibus: item ex animalibus, atque conditis omnibus prædicat.

QVAM plurima sunt opera tua Domine: quæ tu omnia sapientissimè condidisti: ita ut plena sit terra possessionibus tuis. Immensi maris litora quantum inter se distant? Hoc natantium & reptilium innumeras continet tum maximas tum minimas animátes. Per mare transeunt naues, & cete ac beluæ marinæ, quæ ut in eo luderent creauisti. Hæc omnia te suspiciunt, & ut tempestiuè à te alantur, expectant. Te dante colligunt: te aperiente manum tuam, satiantur bonis. Cùm uerò auertis faciem tuam, perturbantur: cum colligis spiritum eorum, deficiunt, & in puluerem suum reuertuntur.

EX EODEM PSALMO, INTERPRETE APOLLINARI Laodicensi, qui LXX. interpretum translationem sequutus est.

Ὡς σέθεν ἀμφιβόωντα μάκαρ μεγαλίζεται ἔργα.
Πάνθ' ἅμα θεσπεσίῃ σοφίῃ τεκτήναο ποιμήν.
Χθὼν ἱερὴ βέβριθεν ἀμετρήτων σέθεν ἔργων,
Κύτος ἀπειρεσίης τε καὶ εὐρυχόροιο θαλάσσης.
Ἃ πόσα τοι βρεμέθοντος ἐγείρεται ἑρπετὰ πόντου:
Ζῶά κε θηήσαιο μεμιγμένα μείζονα τυτθοῖς.
Ἔνθα πολυκλήϊσιν ὁδὸς νήεσσιν ἐτύχθη.
Ἔνθα δράκων, ὃν πρὶν τεκτήναο παίγνιον εἶναι.
Εἰς δέ σε πάντα βλέπει δόμεναι φίλον εἶδαρ ἑκάστῳ,
Πᾶς δ' ἄρα δωτίνην ἀγαθὴν ἐκ σεῖο κομίσσοι.
Πάντα λίην γάνυται παλάμας ὅτε σεῖο πετάσσεις:
Καὶ κλόνος αἰνὸς ἔχει, ὅτε σὴν στρέψειας ὀπωπήν:
Θυμὸν ἀποινυμένοιο σέθεν θνήσκουσι δαμέντα,
Καὶ προτέρην φθινύθουσιν ἄφαρ ποτὶ μητέρα γαῖαν.

EADEM HEBRAICE.

מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין
מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל
עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃

EX SIBYLLINIS CARMINIBVS, QVAE THEOPHILVS lib. 2. Contra gentes recitat. nam in cæteris Sibyllinorum oraculorum libris nuper publicatis, ea nunc non reperio.

Ἔστι θεὸς μόνος εἷς, πανυπέρτατος: ὃς πεποίηκεν
Οὐρανόν, ἠέλιόν τε, καὶ ἀστέρας, ἠδὲ σελήνην,
Καρποφόρον γαῖάν τε, καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου,
Οὐρεά θ' ὑψήεντα, κ' ἀέναα χεύματα πηγῶν:
Τῶν τ' ἐνύδρων γέννησιν ἀνήριθμον πολὺ πλῆθος.
Ἑρπετά τε γαίης κινούμενα *ψυχοτροφεῖ τε,
Ποικίλα τε πτηνῶν λιγυροθρόα, τραυλίζοντα,
Ξουθά, * λιγυροπτερόφωνα, ταράσσοντ' ἀέρα ταρσοῖς.
Ἐν δὲ νάπαις ὀρέων ἀγρίαν γένναν θέτο θηρῶν.
Ἡμῖν τε κτήνη ὑπέταξεν πάντα βροτοῖσι.
Πάντων δ' ἡγητῆρα κατέστησεν θεότευκτον.
Ἀνδρὶ δ' ὑπέταξεν παμποίκιλα, κ' οὐ καταληπτά.
Τίς γὰρ σὰρξ δύναται θνητῶν γνῶναι τάδ' ἅπαντα;
Ἀλλ' αὐτὸς μόνος οἶδεν ὁ ποιήσας τάδ' ἀπ' ἀρχῆς,
Ἄφθαρτος κτίστης, αἰώνιος, αἰθέρα ναίων.

IOAN-

IOANNES PARKHVRSTVS ANGLVS, AD LECTOREM.

SI cupis omne genus pisces cognoscere Lector,
Quos pater Oceanus nouit, & uda Thetis:
Quosq; sub imperio Proteus, madidusq; Palæmon,
Naiades, & Glaucus, Nereidesq; tenent:
Non opus est leuibus cymbis, non puppibus altis,
Nec metuenda trucis cæca pericla maris.
Tutus at in terra, sicco pede, nomina, formas,
Ingenia & vires, hîc didicisse potes.
Scilicet hæc isto sunt scripta volumine cuncta,
Quod tibi Gesneri sedula cura dedit.
Hîc depinguntur Xiphias, Balæna, Acipenser,
Sepia, Scombrus, Elops, Polypus, Vmbra, Lupus:
Bos, Thynnus, Congrus, Melanurus, Rhombus, Asellus,
Chrysophrys, Sparulus, Mormylus, Orphus, Acus:
Delphinus, Scarus, Hippurus, Box, Tænia, Mullus,
Salmo, Trutta, Pagrus, Lucius, Orca, Lepus:
Coccyx, Lolligo, Canis, Astacus, Ostrea, Pecten,
Purpura, Sarda, Leo, Channa, Patella, Draco.
Deniq; quod mirum tibi possit iure videri,
Hîc Monachos pisces, Pontificesq; leges.
Quisquis non videt immensos huic esse labores
Impensos operi, næ videt ille nihil.
Pro meritis Gesnere tuis, meritas tibi grates
Doctorum nunquam turba referre potest.
Attamen ille potest, & vult, qui solus Olympum
Condidit, & pisces, Oceanumq; simul.

EIVSDEM ALIVD.

Oceanum totum te lustrauisse putato,
Si lustres oculis hæc modò scripta tuis.

ALIVD.

Si conuenirent in locum
Vnum Solinus, Plinius,
Stagireus, Oppianus, &
Naso poeta nobilis,
Vuottonus, & Bellonius,
Doctusq; Rondeletius,
Et Saluianus Italus,
Cum cæteris, qui piscium
Pinxere uires, nomina:
Quid dicerent? Hoc dicerent.
Quis est, quis est Gesnerus hic,
Huiusce Phœnix temporis?
Qui nos tot anteit passibus.

PHILOLOGVS QVIDAM.

QVAE mutæ fuerant pecudes, genus omne natantum,
Nunc opera Gesnere tua uocale per ora
Doctorum volitans loquitur, semperq; loquetur.
Tam longè lateq; sonans, chartacea quanuis,
Vndique gurgitibus reboat tua buccina ab imis:
Non arguta minùs, quàm quæ Tritonia quondam
Aere ciet, quæcunque mari spirantq; natantq;.
Tu maior Tritone moues non hæc modò: sed quæ
Fixa vado aut saxis hærentq; iacentq; per vndas,
Se quoq; vim sentire tuam commota fatentur.
Orphea sic olim syluæ, sic saxa sequuta.
Tu lucem Oceano demittis: & omnia mira
Detegis, illustras quæ cælat abyssus aquai.
Nempe quod est oculis in terra & in aëre Phœbus,
Ingenijs per aquas hoc tu Gesnere uidêris.
Tu velut alter Adam, ponis noua nomina rebus,
Et maiori etiam reuocas antiqua labore.
Nomina tu rebus reddis sua, res Naturæ,
Naturamq; Deo, qui primus & vltimus author,
Optimus atque idem est, & maximus: ut nihil illi
Conferri liceat quauis ratione: sed hilum
Maxima quæq; licet pariter coniuncta nec unum
Constituant. nihil Oceanus, nihil omnis aquæ vis
Cum monstris cetisq; suis, quæ ingentia per se
Si spectes, fuerant: vel tota hæc machina mundi,
Si Dominum spectes, nihil est. ille omnia solus:
Illi vni & soli laudes hymnosq; canamus.
Et pisces pecudesq; obliti, sponte relictis
Istis Naturæ gradibus, iam viuere Christo
Discamus, ne semper humi pueriq; moremur.

ENVME.

ENVMERATIO AQVATILIVM ANIMANTIVM, EO ORDINE, QVO IN HOC VOLVMINE DEscribuntur. Numerus adiectus paginam designat.

Nominantur in hac enumeratione ea tantùm, quorum historiæ aut descriptiones nõ omnino breues ponuntur: ut quæ à Rondeletio, uel Bellonio, uel Corollarijs nostris describuntur, omnia. Omittuntur autem ea, quorum paucissimis mentio fit, uocabula tantùm interpretandi, ut fit in Lexicis, uel aliò remittendi gratia, &c. Literæ a. b. *adscriptæ sunt, ubi Genus aliquod proponitur, cuius species plures nominantur, ab* a. *usque ad* b.

Phryganium

INDICES ALPHABETICI,

QVI AQVATILIVM HORVM LIBRORVM NOMINA IN DIVERSIS LINGVIS CONTINENT, HEBRAICA, Græca, Latina, Italica, Gallica, Hiſpanica, Germanica, Anglica, Hungarica, Polonica, Turcica, Arabica.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

SI INDEX te ad aliquod folium remittat, uide diligenter, an in ſequentibus etiam folijs, de eadẽ re quam inquiris aliquid tractetur. primam enim ferè paginam tantum annotauimus. poteſt item fieri, ut in Indice pauculis literis mutatis una eademq́ uox ſæpe repetita ſit, ſed nullum ibi eſt periculum. In linguis peregrinis non facile uidere potuimus differentiam. Quædam ex uarijs linguis ad terminationes Latinæ deflexa, in Latino Indice inuenies.

HEBRAICA.

GRAECA QVAEdam quæ in hoc Indice non annotauimus, in Latino reperies. Græca aliquot uulgaria & noua his ueteribus adiunximus.

Index.

σάλπης

FINIS.

LATINA VOCABVLA, QVIBVS ETIAM BARBARA QVAEDAM, QVAE AB ILLIS VIX DISCERNI POSsunt, adiunximus. Non autem curiose omnes uoces annotauimus. Nam quia totum opus alphabetico ordine conscriptum est, si quid in hoc Indice non occurret, in operis alphabeto inquires.

Index.

Index.

turtur

Index.

GALLICA & Sabaudica.

ſorrac

Index.

ANGLICA & Scotica, quorum multa Germanicis cognata & affinia sunt.

barbel

Index.

Ad Lectorem.

Bohemica quidem, Polonica & Illyrica, dialecti ſunt unius linguæ: à quibus Turcica differt: & rurſus ab his omnibus Hungarica. Sed ut amicus quidam noſter hæc collegerat, ita reliquimus.

ARABICA, & Barbara quædam plura in alphabeto ipſius operis reperies.

FINIS.

CONRADI GESNERI TIGVRINI HISTORIAE ANIMALIVM LIBER IIII. QVI EST DE AQVATILIBVS.

DE AQVATILIBVS QVORVM NOMINA AB A LITERA INCIPIVNT.

BARMON (uox corrupta, ut uidetur) uel Abremon, piſcis eſt fœcundiſsimus: ſed oua niſi uentre ad arenam aſperam & ſalſam confricato non emittit. in arena autem prolem complet & educat, Albertus & author de nat. rerum Ariſtotelem citantes. Cum mare tempeſtatibus agitatur, ſobolem ſuam uentre (utero) recipit: & poſteà rurſus emittit, Iorath. Videtur autem canum ſeu galeorum generis hic piſcis eſſe.

ABLENNES, uide in Acu.

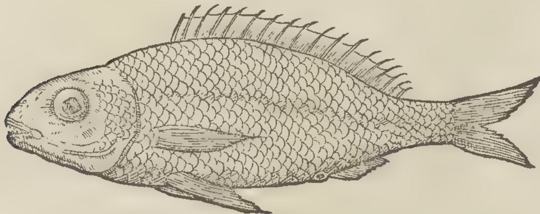
ABRAMIS uel Abramis fluuialis Bellonio uidetur is piſcis quem Itali ſcardulam, Galli & Germani ferè breſmam uel bramam appellant, ein Brachſme, ſola nimirum nominis affinitate inductus. Atqui Oppianus (inquit Rondeletius) & Athenæus, qui abramidis meminerunt, thriſsis ſemper coniunxerunt, ut ſuſpicari neceſſe ſit abramides thriſsis ſimiles eſſe, uel eiuſdem generis, atq; marinas, quæ ſtatis temporibus fluuios ſubeant, quæ de brama dici nō poſſunt. ¶ Ἀβραμίδες confertæ nunc petras, nunc pelagus, nunc littora ſequuntur, Oppianus lib. 1. Halieut. ubi primæ uocali aſpiratur. Χαλκίδες αὖ θρίσσαί τε, καὶ ἁβραμίδες φορέονται Ἀθρόαι. Grammatici α ante β leuigari aiunt: ſed excipiunt quæ β cum ρ implicitum habent, ut ἁβρός, ἁβρότονον. Ἄβραμις (cum acuto in prima, malim in ultima) Athenæo inter Nili piſces numeratur.

ABRYTI ſunt de genere echinorum marinorum.

ACALEPHE Latinis urtica eſt.

DE ACARNANE.

RONDELETIVS.

PISCEM quem hic exhibemus, nec in Prouincia, nec in Gallia Narbonenſi, nec in Hiſpania uidere potuimus, ſed Romæ tantùm, ubi inter erythrinos & pro erythrino uenditur, eodemq; nomine (ſcilicet phragolino) nuncupatur. Idem eſt fortaſſe qui albores etiam dicitur Venetijs, quòd albus ſit. Ἀκαρνὰν dicitur ab Athenæo lib. 8. alibi ἄχαρνος: ab Ariſtotele lib. 32. cap. 11. ἀχάρνας: & ἀχάρνα genus piſcis apud Phauorinum. Acarne legitur in uulgaribus Plinij codicibus, in catalogo piſcium. Appellationes alias aut uulgares aut Latinas non comperi. A

Dicimus igitur acarnanem eſſe piſcem marinum, pagri uel erythrini forma, colore candido, ſquamis argenteis, ore mediocri, tenuibus dentibus, roſtro aquilino pagri modo, ſpatio quod inter oculos eſt compreſſo, oculis magnis pro corporis ratione aureisq;: pinnis candidis. ad primarum radicem macula eſt ex nigro rubeſcens, caudæ extrema rubeſcunt, linea recta à branchijs ad caudam protenſa, partibus internis à phagro non differt, eiq; & erythrino adeò ſimilis eſt, ut pro eis uendatur, ut dictum eſt, horumq; trium nomina confundantur Romæ, omnes enim hi phragolini dicuntur. B

Athenæus lib. 8. ὁ καλούμενος ἀκαρνὰν γλυκύς ἐστι, καὶ θρασύφωρ: τρόφιμος δὲ, καὶ εὐέκκριτος. Qui F

acarnan dicitur, dulcis eſt, & ſubaſtringens, ſatis alit, & facilè excernitur. Eadem ſanè ſum expertus, carneq; eſſe candidiſsima, media ſubſtantia, facilè concoqui & diſtribui, bonũ ſuccũ gignere.

E Aeſtate & hyeme capitur.

A Quid potiſsimùm in animum inducat meum, ut piſcem quem repræſentamus acarnanem eſſe credam, bona equidem fide dicam, ei qui alia uel meliora inuenerit, magnam habiturus gratiã. *Lib. 7.* Hiceſius apud Athenæũ piſces aliquot eiuſdem generis enumerat, ut cap. de phagro citauimus, phagrum, chromin, anthiam, acarnanes, orphum, ſynodontas, & ſynagrides. At pagrum & erythrinum non eſſe eum quem hic depingimus, color rufus ſatis probat. hic enim candidus eſt, illi rufi. Synagris et ſi alba aliquando dicatur, maculis tamẽ rubeis conſperſa eſt, ſimiliter & ſynodon: quare hac maximè nota, & dentibus ab hoc noſtro ſeiunguntur. Nec orphus eſſe poteſt: nam ut paulò pòſt oſtendemus, ruber eſt, hic noſter albus. Supereſt ut uel anthias ſit, uel chromis, ſed hos ſuis locis ab acarnane certis notis diſcernemus.

C Acharnam ſcribit Ariſtoteles æſtate laborare atque extenuari, quod etiam in hoc noſtro piſce uerum eſſe comperies. *Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 9.*

COROLLARIVM.

F Notandum, à Diphilo quidem apud Athenæum, acarnanem piſcem πρόσφιμον καὶ εὐέκκριτον dici, ſi rectè ſcribitur: contrà uerò ab Hiceſio, tum hunc, tum phagrum, chromin, & alios eis ſimiles, dulces & ſubaſtringentes, ſatisq; alere, & pro ratione etiam δυσεκκρίτους eſſe, hoc eſt difficulter excerni, quæ lectio magis placet. nam & quæ aſtringunt, & quæ multum alunt, ægriùs cõtrarijs aut minus id efficientibus excernũtur. Plus autem alunt (inquit idem Hiceſius) qui magis carnoſi ex eis magisq; terreni, & minus pingues fuerint.

A A Callia poëta ἄχαρνος cognominatur Αἰνεύς, à loco circa quem abundat.

¶ Archanus piſcis capitones cum adoleuerunt præcipuè corripit, Ariſtot. de hiſt. anim. 8. 3. ubi Græcus codex noſter ἀράχνα habet, Gaza ἀρχάνα legit. Archanas (codex noſter habet ἀχάνας ſine ρ.) æſtate laborat, eoq; tempore extenuatur, Ariſtot. ibid. cap. 19. ¶ Quærendum an anacharſis quoq; & acherla eiuſdem piſcis nomina ſint apud Heſychium.

ACCIPITER piſcis, uide in Miluo.

ACEANES, Ἀκιανὲς, piſces, Ampraciotæ, Varinus.

ACERINAM Plinij medici recentiorum cernuam eſſe putat Bellonius; ſed id fortè ab atherina potiùs corruptum eſt.

ACHARNA uel Acharnus, uide Acarnan.

ACHERLA, Ἄχερλα, piſcis quidam, Heſychius, idem fortè qui Acarnan.

DE ACIPENSERE.

RONDELETIVS.

A ANTEQVAM quid de acipenſere ſtatuendum nobis eſſe uideatur exponamus, operæpretium eſt docere ueterum & optimorum autorum teſtimonijs acipenſerem ab elope, & anthiam differre. Acipenſere quidem cum nullus alius apud Romanos celebrior unquam piſcis fuerit, tamen quis is ſit hodie ambigitur: hac maximè de cauſa, quòd elopem eundem eſſe & acipenſerem exiſtimarunt permulti, qui cùm quæ elopi à ueteribus tribuuntur, uix ulli è piſcibus noſtris competere uiderent, acipenſere nos hodie carere, perinde ac ſi omnino è medio ſublatus eſſet, uel in rerũ natura amplius non exiſteret, multis perſuaſerunt, ac proinde quis fuerit elops uel acipenſer apud ueteres nos penitus ignorare. *Acipenſerẽ & elopem eundem eſſe nonnullis uideri.* Acipenſerem igitur & elopem eundem eſſe piſcem non recentiores ſolùm, ſed etiam ueteres quidam opinati ſunt. *Libro 7.* Athenæus, Appion grammaticus in lib. de Apicij delitijs, piſcem qui elops nominatur, acipenſerem eſſe ſcripſit. *Lib. 9. cap. 17.* Plinius, apud antiquos piſcium nobiliſsimus habitus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os uerſis contra aquam nando meat, nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror, cùm ſit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocant. Gaza quoq; ἔλοπα Ariſtotelis acipenſerem uertit. Ex his eundem eſſe (ueterũ nonnullis creditum) elopem & acipenſerem liquidò conſtat. *Acipenſerẽ & elopem diuerſos eſſe.* Quibus duo alia teſtimonia opponimus, Ouidij nimirũ & eiuſdem Plinij: ille enim in fragmento operis de piſcibus diuerſis in locis acipenſeris & elopis meminit:

Et precioſus elops noſtris incognitus undis. Et circa finem:

Tuq; peregrinis acipenſer nobilis undis.

Lib. 32. cap. 11. At ne uideatur Ouidius eundem piſcem diuerſis nominibus appellaſſe, audi Plinium citantẽ priorem locum: Elopem quoq; dicit eſſe noſtris incognitũ undis, ex quo apparet falli eos qui eundem acipenſerem exiſtimauerunt. Elopi ſanè palmam ſaporis inter piſces multi dedere. Minimè autem ueriſimile eſt Ouidio, qui in optimatum & principum domibus plurimus fuerat, acipenſerem diuitum tantùm menſis dignum habitum, ignotũ fuiſſe. *Lib. 8. cap. 16.* Ouidio aſſentitur Columella, qui de elope hæc ſcripſit: Fretorum differentias noſſe oportet, ne nos alienigeni piſces decipiant, non enim omni mari omnes eſſe, ut elops qui profundo Pamphylio, nec alio paſcitur. *Lib. 11. cap. 21.* Idem Aelianus tradidit in mari Pamphylio ſolùm, nec niſi rarò & uix capi. Varro tamen elopem Rhodium etiã fuiſſe

fuisse scripsit in Satyra περὶ ἐδεσμάτων inscripta citante Aul. Gellio. Quòd uerò anthias ab eodem elope differat, docet ex Dorione Athenæus. Cùm enim dixisset, τὸν δὲ ἀνθίαν τινὲς καὶ κάλλιχθυν καλοῦσιν, ἔτι δὲ καλλιώνυμον καὶ ἔλοπα: aliquantò pòst subdit, Δωρίων δὲ ἐν τῷ περὶ ἰχθύων διαφορὰν φησὶν ἀνθίαν καὶ κάλλιχθυν, ἔτι δὲ καὶ καλλιώνυμον καὶ ἔλοπα. Quare non sine ueterum autoritate ab acipensere & anthia elopem secernimus. Dicam quod maius est, elopes etiam communi nomine pisces omnes dici, quòd uoce careant. Athenæus: Dic mihi ô Thessale luctator Myrtile, cur pisces à Poëtis elopes uocantur? Et ille: Videlicet quia uoce carẽt. uolunt enim secundum analogiam illopas dici, quòd uoce priuati sint: nam ἴλλεσθαι significat εἴργεσθαι, id est, prohiberi, & ὄψ uox est. Idem Phauorinus: ἔλλοπες, ἐλλείποντες τὴν ὄπα, τουτέστιν ἄφθογγοι, ἄφωνοι. Ellopes dicũtur quia uoce destituti sunt. Alij ἔλοπας squamosos pisces intelligunt παρὰ τὸ ἐν λεπίσιν εἶναι. Et apud Theocritum ἐλλοπιεύειν pro piscari. Acipenser igitur Latinum nomen est, teste Athenæo simplici c scribendum duabus primis syllabis breuibus, ut ex Lucilij uersibus liquet, quos Cicero citat lib. 2. de finib.

Lib. 7. cap. 16. — *Anthiam etiam ab elope differre.* — *Ἔλλοπες dici omnes pisces, aut saltem squamosos.* — *Lib. 7.* — *Acipenser per c simplex.*

O Publi, ô gurges, Geloni es homo miser, inquit,
Cœnasti in uita nunquam bene cùm omnia in isto
Consumis, squilla, atq; acipensere cum decumano.

Et Martialis:

Ad palatinas acipensera† mittito mensas:
Ambrosias ornent munera rara dapes.

† al. acipensem

Ex his apparet Grammaticorum quorundam error, qui autore Sipontino acipenserem ab accipiendo dictum putant, quòd frequenter accipiatur: nam & rarus est piscis, & nomen duplici c scribendum foret. Quis uerò sit is piscis, ex nullo ueterũm meliùs quàm ex Athenæo discere licet. Is cùm de galeis ex Aristotele locutus fuisset, postremò de galeo uario, & uulpe, subiungit: Archestratus qui Sardanapali uitam uixit, de galeo Rhodio scribẽs eundem esse opinatur, cum eo qui apud Romanos cum tibijs & coronis in cœnis circumferebatur; coronatis etiam ijs qui gestarent, uocatq; acipenserem. †sed hic quidem paruus, & porrectiore rostro est, & figura triangulari magis quàm illi, (μᾶλλον ἐκείνων. malim ἐκείνου, ἤγουν τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ: id est, magis quàm ille, nempe galeus Rhodius.) Horum uilissimus & minimus nõ minoris uenit quàm mille nummis Atticis (Ἀττικῶν χιλίων.) Partim ex ijs, partim ex alijs quæ mox dicentur, colligo piscem eum marinũ, qui à nostris sturio dicit̃, à Gallis estourgeon, à Burdegalensibus creac, ab Italis porcelleto acipenserẽ esse. Nam cum galei, ut uulpes, rostro sint oblongo, huic multò magis prominet rostrum, ut meritò uulpe galeo μακρορυγχότερος dicatur. Huic notę accedit alia certa admodum & euidens, nimirum corporis totius figura triangularis. Centrina quidem corpore est triangulari, sed rostro non porrecto, estq; piscis planè ignobilis & insuauis. Galei cæteri rotundo sunt corpore, sed sturio uentre est plano, latera ob ossa utrinq; posita angulos duos, dorsum inter hæc eminens tertium angulum, constituũt. Adde quòd cartilagineus est piscis, quam ob causam Athenæus cum cæteris cartilagineis coniunxit. Quòd si quis aliquẽ ex cartilagineis proferre possit, cui hæc acipenseris figura magis conueniat quàm sturioni, libenter in eius opinionem discedam. Veruntamen duo sunt quæ sententiæ nostræ repugnare uidentur. Vnum quod acipenserem Athenæus paruum esse dicat, cum sturiones nostri sæpe ad cetacei piscis magnitudinem accrescãt. At de sturione marino uerba facit, qui ferè cubiti magnitudinem non excedens cum uulpe galeo collatus rectè paruus dicitur, in aquis uerò dulcibus saginatus longè grandior fit. Olim Romam aduehebantur marini, quod etiam hodie fit, uidiq; illic paruos tantùm sturiones, quales etiam nostri sunt qui in mari capiuntur. Ciceronis de eodem pisce hæc uerba sunt in dialogo de fato, citante Macrobio. Quum esset apud se ad Linternum Scipio, unaq; Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum raro capitur, sed est piscis, ut ferunt, imprimis nobilis. cum autem Scipio unum & alterum ex ijs qui eum salutatum uenerant inuitasset, pluresq; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius: Scipio, inquit, uide quid agas, acipenser iste paucorum hominum est. Hæc postrema Pontij uerba, & ad piscis paruitatem, & ad conuiuarum dignitatem referri possunt, perinde ac si dicat, piscem minorem esse, quàm ut tot conuiuis satisfacere possit, uel præstantiorem & delicatiorem quàm ut quibuslibet conuiuis apponi debeat. Alterum quòd sententiæ nostræ reclamat, ex Plinio & Nigidio sumitur: Acipenser inquit Plinius, unus omnium squamis ad os uersis contra aquam nando meat. Et Macrobius: Quod ait Plinius de acipenseris squamis, id uerum esse maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus ostendit, in cuius libro de animalibus quarto ita positum est: cur alij pisces squama secunda, acipenser aduersa sit? Quibus respondemus de acipensere hæc dicta esse ab ijs, qui eundem esse cum elope crediderunt, ut quod elopi conueniret, id acipenseri tribuerint. Præterea contra aquam nando meare non est †elopi proprium, sed cum alijs omnibus commune: pisces enim modò secunda, modò aduersa, modò obliqua, modò transuersa aqua natant, prout impetu uel prædæ auiditate feruntur. Proprium quidem elopi fuerit squamas ad os uersas habere. At si squamas ad os uersas habet, quomodo peculiare illi est contra aquam nare? Etenim huiusmodi squamarum positus subeunte leuanteq; eas aqua, magno ad natationem impedimento fore mihi uidetur. Postremò ex Athenæo perspicuum est acipenserem non esse ex squamosis, sed ex cartilagineis piscibus, qui omnes squamis carent: nam galeis eum coniunxit Athenæus, & Archestratus Rhodium galeum esse existi-

Idẽ descriptus ex Athenæo. — *† Græci codices nostri bis habent ἀκκιπήσια per κ duplex.* — *A Sturio est acipenser.* — *Triangulus.* — *Cartilagineus.* — *Sturio marinus ferè cubitũ non excedit.* — *Lib. 3. Saturn.* — *Acipenseris squamæ an ad os uertantur.* — *Lib. 3. Saturn.* — *† Nos quidem nusquã hoc de elope à Græcis proditum inuenimus.*

mauit, à quo cum rostri tantùm longitudine, corporisq; triangulari figura dissideat, efficitur cætera galeis simi'em esse, id est cartilagineum longumq; esse piscem. Hactenus de sturionis nomine Latino, quem acipenserem esse credimus. Nunc inuestigandum est quo nomine eundem Græci nuncupauerint. Ac primùm ἀλώπεκα siue γαλεὸν ῥόδιον, quem Syracusij κύνα πίονα uocabant, non fuisse, ut sentiebat Archestratus, ex Athenæo demonstratum est. Dorion in lib. de piscibus ὄνον & ὀνίσκον differre facit, quamuis Galenus cæteriq; tum ueteres, tum recentiores ὄνον & ὀνίσκον, Latini asinum uel asellum pro eodem pisce scilicet pro merlucio usurpauerint. At Dorion ὄνον uocat γάδον, ὀνίσκον uero μάξεινον, & γαλλεείδαν, alij γαλαείαν, alij γαλλαρίαν, nisi mēdosi sint codices. Hoc discrimine posito scripsit idem Dorion, murænam fluuiatilem unam habere spinam solam similem onisco: spinam intelligo totum uertebrarum contextum, ex quibus colligo ὀνίσκον sturionem esse: proferat enim aliquis quæso, piscem cui cartilaginea dorsi spina unica sit, & in nullas uertebras diuisa præterquàm lampetræ & sturioni. Hæc quidem nota tam certa est atq; perspicua, ut cum lampetræ nostræ & sturioni conueniat, inficiari nemo possit murænam fluuiatilem nostram esse lampetram, & Dorionis ὀνίσκον sturionem. His adiungam quæ Athenæus ex Aristotele profert de onisco. Scribit Aristot. in lib. de animalibus, os habere hians patensq; ἀνερρωγὸς similiter ac galei, & solitariū esse, quæ asello, id est, merlucio quadrare minimè possunt, sed sturioni aptissimè: os enim ualde scissum habet, semperq; hians, & in prona parte, quemadmodum galei, nec gregalis est. nunquā enim plures sturiones simul capiūtur, aselli uero gregales sunt, ad quos etiam referenda sunt reliqua, quæ eodem in loco ex Aristotele ab Athenæo proferuntur. Suspicor eundem ὀνίσκον siue sturionem eum esse qui à Galeno lib. 3. de alim. facult. γαλαξίας uel γαλεξίας dicitur: ab Athenæo modo γαλεείδας, modo γαλλαρίας, ut alterutri codices mendosi sint. Galeni uerba hæc sunt: Galeorum non una est species: nam piscis qui in maximo habetur pretio apud Romanos galaxias uocatus, ex genere est galeorum, qui in Græciæ mari nasci non uidetur, quæ causa est cur ipsum Philotimus ignorasse uideatur. Id quidem nomen dupliciter in exemplaribus scriptū inuenitur, in quibusdam galei per tres syllabas, in quibusdam galeonymi per quinq;, & constat sanè celebrem illum apud Romanos galaxiam in eorum numero qui molli carne constant esse habendum, reliqui galei dura magis sunt carne. Fieri uix posse opinor, ut quis alium proferat piscem ex galeorum genere magnopere à Romanis celebratum qui molli sit carne præter acipenserem, siue sturionem nostrum. Quod si quis galeum esse neget, dicimus ideo quod cartilagineus sit, non plano sed longo corpore galeis simili, quod os in prona parte habeat galeorum modo, meritò in galeis haberi. Quòd branchias opertas habeat, id ei ex galeis peculiare esse, quemadmodum etiā quod pinguis sit: præter hunc enim & uulpem, siue galeum Rhodium, cæteri omnes galei pingui carent. Hæc sunt quæ de Romanorum acipensere & sturione nostro ueterum Græcorum monumentis tradita fuisse comperi.

Acipenserē nō esse uulpem uel mustelum Rhodium.

Dorionis oniscum gallariā, sturionem esse.

Libro 7.

Idem piscis Galeni galaxias uidetur.

Sturio quid cū galeis cōmune, quid diuersum habeat.

F

Lib. 3. Saturn.

Acipenser aliquando maximo in pretio fuit apud ueteres Romanos, aliquando tam celebris esse desijt. Macrobius: Hæc Sammonicus, qui turpitudinem cōuiuij principis sui laudando notat prodens uenerationē qua piscis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu quasi quadam non deliciarum sed numinis pompa. Idem secundo bello Punico celebre fuisse piscis nomē, nec illius seculi diuitias euasisse probat ex Plauti comœdia. Verùm Traiani temporibus tanto in honore nòn fuit, autore etiam Macrobio: nec inficias eo temporibus Traiani hunc piscē in magno pretio nō fuisse, teste Plinio secundo, qui in naturali historia, quum de hoc pisce loqueretur, sic ait: Nullo nunc in honore est, quod quidem miror cum sit rarus inuentu, sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam temporibus Seueri principis, qui ostentabat duritiam morum, Sammonicus Seuerus uir ut eo seculo doctus, quum ad suum principem scriberet, faceretq; de hoc pisce sermonem, uerba Plinij quæ superius posui præmisit, & ita subiecit: Plinius ut scitis ad usq; Traiani imperatoris uenit ætatem, nec dubium est, ut ait, nullo in honore hunc piscem temporibus suis fuisse uerum ab eo dici: apud antiquos autem in pretio fuisse ego testimonijs palam facio, uel eo magis quod gratiam eius uideam ad epulas quasi postliminio redijsse, quippe qui dignatione uestra quum intersum conuiuio sacro, animaduerto hunc piscem à coronatis ministris cum tibicine intro ferri. Hactenus Macrobius. Est reuera sturio piscis delicatissimus, suauissimus, boniq; succi, ut non immerito ab ijs qui gulæ delicijs dediti sunt, plurimùm commendetur.

A

Sturio non est lupus.

Attilus Padi nō est sturio.

Tursio Plinij phocæna est, non sturio.

Lib. 9. cap. 9.

Nondum me omnibus satisfecisse puto, nisi ijs quæ de sturione dicta sunt, adiungam refutationes eorum qui alios atq; alios pisces pro sturione repræsentarunt, quorum studium conatusq; laudo, sententias uero hac in re non sequor. Fuerunt igitur qui sturionem existimauerint esse lupum, quorum opinionem quum de lupo diceremus, reiecimus. Alij Padi attilum sturionem esse cōtendunt, qui nunc adilo dicitur, quod manifestè falsum esse sensus ipse docet: attilus enim sturione maior est, figura, sapore, pretio, tota deniq; natura à sturione diuersus. Alia opinio, Plinij tursionem, nostrum sturionē esse affirmat, cuius præcipuū autorē fuisse Theodorū Gazam complures arbitrantur, multi eandem sententiam secuti sunt maximè nominis affinitate adducti: parū enim abest sturio à tursione: preterea Plinij autoritate, qui sturionis formam capite de tursionibus uidetur expressisse. Delphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones, distant & tristitia quidem aspectus: abest enim illa lasciuia, maximè tamen rostris canicularum maleficentia assimilati.

miſati. At ſi Plinij turſio, phocæna ſit Ariſtotelis, ut interpretatur Theodorus, is ſturio nullo modo dici poteſt, cum phocæna delphinorum modo catulos pariat lactetq́ʒ, ſturio uerò oua edat.

Hermolaus Barbarus iuuandis literis, optimisq́ʒ ſtudijs promouendis natus, in tanta eruditorum diſſenſione rogatus ſententiam per epiſtolam Paulo Corteſio reſpondit, ſturionem antiquitus hyccam fuiſſe, ex teſtimonio Athenæi hac coniectura adductus, quòd hycca porcum ſignificet, ſturio autem porcelleto, quũ præſertim ſit paruus, appelletur ab Italis magna eius nominis ſimilitudine. Qua in re ab Hermolao diſſentio, quem uirum alioqui ob ſingularem eruditionẽ, magnamq́ʒ rerum optimarum cognitionem ſuſpicio: ex Athenæo enim nihil colligi poteſt unde conijcere rectè poſsimus hyccam ſturionem eſſe: ſcribit enim hyccam ſacrum piſcem à Callimacho uocari, & à Zenodoto annotari, & erythrinum à Cyrenæis hyccam dici: ab Hermippo uerò Smyrnæo hyccam iulidem. Multi hodie Paulum Iouium in lib. de piſc. Roman. ſecuti, ſturionẽ ſilurum eſſe opinantur: quam opinionem eo animi candore à me redargui omnes quæſo exiſtiment, quo idem Iouius multorum de ſturione ſententias refellit. *Hycca non eſt ſturio.* *Sturio non eſt ſilurus.*

Eorum ſanè quæ Auſonius ſiluro tribuit, quamuis ſturioni quędam competant, multa tamen repugnant. Primum ſilurus fluuiatilis eſt, ſturio marinus flumina ſubiens, neq́ʒ tam uaſtus, neque delphino ſimilis, deinde tergore olei colorem non refert: etenim oleum flaueſcit, ſturio tergore eſt cæruleo. Iam uero quæ de ſiluri moribus tradit Plinius, à ſturione ualde ſunt aliena: ſilurus graſſatur ubicunq́ʒ eſt, omne animal appetens, equos innatantes ſæpe demergens: ſturio uerò ob oris ſitũ & figuram id efficere non poteſt. Poſtremo neq́ʒ maleficus eſt, neq́ʒ dentibus armatus. *Lib. 9. cap. 15.*

DE EODEM BELLONIVS.

Sturio marinus ac fluuiatilis piſcis omnium ſui generis cartilagineorum, longẽ delicatiſsimus eſt: qui ſi cum antiquorum piſcium nomenclatura conferatur, fortaſſe Latinorũ Acipenſeri, Græcorumq́ʒ Helopi reſpondere uidebitur, quod tamen temere affirmare nõ auſim: tum quòd Latinorum Acipenſer, & Græcorum Helops, rarò ab antiquis reperiri ſolerent: tum quod puſilli eſſent Acipenſeres antiqui: quamobrẽ Venetorum uulgus Porcelletas appellauit. Plinij præterea Acipenſer, unus omnium ſquamis ad os conuerſis, cõtra aquæ curſum natat. Quæ cum Sturioni minus conueniant, controuerſiam hanc ijs relinquemus, qui rebus obſcuris paulò curioſiùs addicti, etiam interiora maris ac fluminum, paulò liberaliore ingenio perſcrutantur. A *Acipenſer & helops.*

Eſt igitur Sturio, Tyrrheno atq́ʒ Adriatico mari infrequens, Ponto & circa Mæotidem paludem frequentiſsimus: quibus ex locis huius oua, quæ alioqui nigra ſunt aduecta, atque in molem ingentẽ coacta, ſalita, & cadis incluſa, apud Turcas, Græcos ac Venetos diuendũtur: Cauiarium appellant. Cuius generis eſt etiã aliud, rufo colore præditũ, de quo in Cyprino dicemus. Proinde Sturione Tanais abũdat, qđ flumẽ Aſiaticis Tana, ipſe quoq́ʒ piſcis uulgo Xirichi appellari ſolet. *B. Vbi. Sturio. Oua.* A

Exiccatus autem uel inſolatus, ſale conſperſus, & in longiores aſſulas diffiſſus, Græcis ac quibuſdam Italis optimum edulium præbet, ut crudis eius aſſulis cum cepis uulgus uti ſoleat. F

Integrum piſcem Cyprij Moronam uocant: Aſſulas aũt, uulgus Italorum ſpinalia, aut eo corruptius, ſchenalia uocat: quod totũ huius piſcis corpus in longũ per tergoris ſpinam, à capite ad caudam diffindere ſoleant. Ac quod ex huius piſcis folliculo, ſecundum ſpinæ longitudinem expanſo, Tanais incolæ collam conficiunt (quemadmodum ex Herodoti Strabonisue Antaceo) ob id generali quodam uocabulo, collam appellant, diſtinguuntq́ʒ ſturiones Caffæ populi, in Collam Xirichi, Collam Merſini, Collam Morona, & Collam Zuccha. A E *Colla quadruplex.*

Cæterum frequentior, delicatior, ac procerior nobis eſt Sturio ex Ligeri ac Rheno, quàm ex Oceano, aut Mediterraneo mari: ut noſtra memoria apud montem Argum, Franciſco Regi decẽ & octo pedes longus aliquando fuerit oſtenſus. Ea eſt porrò Ponticorum, Adriaticorum, Gallicorum ac Germanicorum inter ſe differentia, quæ magnitudine, craſſitie, cutis aſperitate, & ſubnigro, ſubfuluo, aut argenteo colore diſtingui poſſit. Quod autem ad huius piſcis deſcriptionẽ attinet, hoc animaduertendum eſt, Sturionẽ tereti, oblongoq́ʒ eſſe corpore, inter rotundos ac planos ambigenti: ut qui ſubtus quodammodo planus ſit, dorſo uerò ſemirotundo. Sequanicus ac Ligerinus adultus, tres interdum orgyias excedit, Galeum piſcẽ pinnis ac forma referens, exili corpore, hirta ſurſum pelle, deorſum plana ac læui, apud Ferrarienſes ac Bononienſes argenteo colore fulgens, dorſum & latera tribus ueluti carinis diſtincta oſtendit. In dorſo, octo quaſi oſsicula cultellata prominere uideas: in lateribus autem utrinq́ʒ, alia octo & uiginti, calli duritiem præ ſe ferentia, à branchijs ad caudam exporrecta. Cæterum, oblongo roſtri mucrone præditus eſt, porrectamq́ʒ habet frontem, atq́ʒ in pyramidem aſſurgentem. Cirrhos duos oblongos, myſti modo, ſub mento oſtendit, ſub quo diffiſſam barbam eſſe diceres. os ei ſub roſtro fiſtuloſum uulpeculæ marinæ modo. Proinde totius corporis compage ad Galeos accedit: ſed habet Galeus branchias cute contectas: hic uerò, operimentum ueluti ſpineum, ſquamati piſcium generis in morem, atq́ʒ oculos pro corporis mole admodum paruos gerit. Branchias ſimplices quidem, nec uſque adeò rufas habet: nulliſq́ʒ dentium rudimentis præditus eſt, imò neq́ʒ labia exaſperata præ ſe fert: non enim piſcibus aut conchis, ſed muco potius, aut alijs læuioribus, quinetiam ſabulo & arenulis, ut ſci credibile eſt. Quamobrem natura illi uentriculum duriſsimum confecit, adeo ſtricte tergori inhærentem, ut niſi diſciſſum inde euelli poſsit. Ob quam etiam rationem os illi in tubi modum B

fistulosum est, quo facilius terram ad imum effodiat, habetq; œsophagum undiq; in rugas contractum, linguam densam & crassam. Ac quando ad internas eius partes uentum est, cor etiam spongiosum ac triangulare pericardio inclusum ostendit: iecur stomachum fulciens, in duos lobos diuisum: oblongos quidem eos, fuscos atq; in gyrum crenis aliquot distinctos: quorum dextro lobo uesicula fellis ita adsuta est, ut nulla ferè appareat. Lienem stomacho subiectum, subrubrum, & in V literam efformatum gerit: intestina ualida & crassa, tribus tantum spiris conuoluta.

COROLLARIVM.

A Acipenser uel aquipenser (ut apud Festum scribitur) unde dicatur non constat. licet tamen coniicere uocabulum ab origine Græca detortum esse. nam Archestratus galeum Rhodium quẽ putabat eundem esse piscem à Syracusanis κύνα πίονα uocari meminit, hoc est canem pinguem: quod si a. uocalem præponas & pauca immutes, acipensera facies. Quanquam Athenæus acipenserem non eundem esse ait, sed minorem galeo Rhodio & rostro longiore, unde rursus subit aquipenserem ab acuta rostri figura dici potuisse, uel Latina origine, ut aquifolia ab acutis folijs: uel Græca. nam & hodie Græci sturionem ξυρίχι nominant, quasi oxyrynchum (quod nomen etiam alijs piscibus attribui scio) à rostro oblongo & acuto: & potuit oxyrynchus in oquirensem & aquipensem demum peruerti. Sturio etiam Latinis hodie, & Stör Germanis usitatæ uoces, à Græca per aphæresin simul & apocopen factæ mihi uidentur. Forte & acipensis in recto casu proferri potest, à quo accusatiuũ acipensem Martialis formauit in carmine, in quo alij acipensera legũt.

Moronæ uocabulum Græcis hodie usurpatur, sed nõ de eodem pisce omnibus. Cyprij sturionem sic uocant, ut Bellonius scribit: Græci cæteri piscem illum quem nostri husonem, ut Rondeletius & Calcagninus. sed horum piscium magna inter se naturæ formęq; similitudo est: & utriusque ad ichthyocollam conficiendam usus. utriq; præpingues sunt, & porcum pinguedine referunt: ut inde marionis nomen factum arbitrer. nam & Cretenses porcam μαρίν appellant, & Germani Môr: & sturionem paruum uel marinũ Veneti porcelletam uel porcellam, ut & Parmenses & alij, Grapaldo teste. Plinius, ut suspicor, porculum marinum. quare marionis (quem porculo marino simillimum facit) nomen apud Plinium non mutârim. quanquam Rondeletius maior legere malit, non mario, in hoc Plinij loco: Silurus grassatur ubicunq; est, præcipue in Mæno Germaniæ amne propter Lisboum. & in Danubio maior, porculo marino simillimus. Vbi nostri codices habent, Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus: quæ lectio nobis probatur. Nam de siluro Danubij nondum nobis constat, an sit, & quantus: & si est, an porculo marino similis: quod non puto. Tomus nuncupatur Thurianus ab Italiæ oppido Thurijs, quo primum ex Sicilia creditur subuectus: à cuius delicijs sturioni nomen conciliatum putant. Athenæus Thursianum uel Thurianum obsonium prodit esse canis marini portionem, Cælius.

Sturio piscis est quem antiqui storam uocauerunt, Albertus. sed certum est neminem ueterũ sic appellasse. Germani uocant Stör/Styr/Styrle. Angli sturgion. Illyrij geseter. Vngari geczyge uel gersi hyge. Hispani Sulium, quasi suilum, uel suillum, à sue. Occa Moscouiæ fluuius habet pisces quosdam peculiares, quos ipsi sua lingua uocant beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, sterlet, scheuuriga, osseter: postrema tria sturionum genera: & bielaribitza, hoc est album pisciculum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Vuolga fluuio eò deuenire putant, Sigismundus Liber. ¶ Crocodili quidam in Nilo disrumpuntur suffossis aluis mollibus certis ferarum dorsualibus crustis, quas delphinis similes nutrit fluuius, Marcellinus. Ego genus hoc piscium, sturiones, uel omnino cognatum esse puto: quos propter similitudinem quandam aliqui delphinos appellarint. nam & Solinus, Delphinum (inquit) genus est in Nilo, quorum dorsa serratas habent cristas. hi delphines crocodilos studio eliciũt ad natandũ, demersiq; astu fraudulento, tenera uentrium subternatantes secant & interimũt. uide infra in D.

Delphinus Nilôus uel fluuiatilis, sturio uidetur.

Babil'us author est (inquit Seneca naturalium quæst. lib. 4.) cum ipse præfectus obtineret Aegyptum, Heraclitio ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum à mari occurrentium, & crocodilorum à flumine aduersum agmen agentium, uelut pro partibus prælium.

Carolus Figulus qui de piscibus Mosellæ nostro æuo scripsit, sturionem ipsum esse delphinũ astruere conatus est, falsò id quidem. sed certè multa quod ad formam utriq; cõueniunt: ut si quis illos fluuiatiles delphinos appellet, nil faciat absurdi: quanquam non omnino fluuiatiles sunt, sed è mari in fluuios maiores subeunt, quod non faciunt delphini. crustæ quidem illæ dorsuales serratæ, non delphinis marinis, sed sturionibus cõueniunt. quibus si crocodilorum uentres aliquando dilanient in Nilo non miror, quando in Danubio etiam husonem piscium maximum sturio crustis illis hamatis uentrem subiens uulnerat ac uincit, ut fama est: siue id consultò & pugnæ ritu facit, siue temere dum fugiens aut aliter impetu effertur, & in husonem fortuitò incidit. Et hic idem delphinus Nilôus noster, oxyrynchus fortè fuerit qui inter huius fluuij pisces memoratur, quando hodieq; à Græcis sturio ξυρίχι nuncupatur.

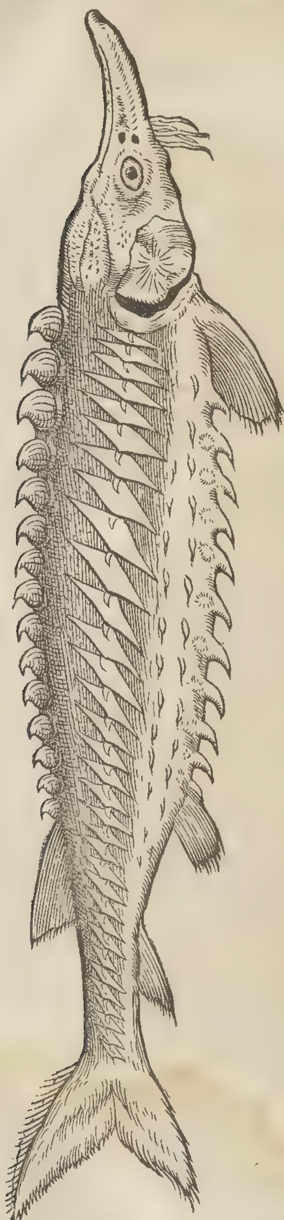
B Sturio adultus piscis est magnus, & nouem plerunque pedes longus, Albertus. amicus quidam noster Antuerpiæ pedes longum quatuordecim sibi uisum nobis retulit.

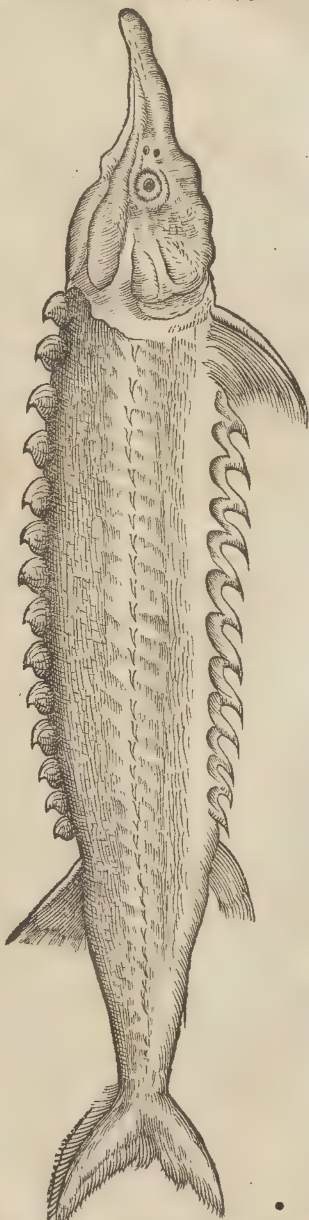
De Sturione vide plenius .j. fol. xiij.

Crescit

Sturionum has duas icones Venetijs nactus ſum: inferiorem Moronam nominant.

STVRIO PRIMVS. STVRIO SECVNDVS.

Creſcit ad iuuenci magnitudinem. nam qui centum & octoginta libras exceſſerint, uidi, Cardanus. Rotundus eſt inſtar claui, (aliàs clauæ.) Tres habet denticulorũ in pelle pungentiũ per

corporis longitudinem (ordines) os ad sugendum potius quàm mandendum, carnem albam: ossa nulla præterquàm in capite: pingue flauum: hepar magnum & prædulce, Albertus. Ventrem habet exiguum, & ferè solidus est in loco uentris: intestina parua, ore caret: & quæ in cæteris animantibus ori destinatur pars, in eo integra est: nec nisi modicum sub gutture foramen habet, quod aëre sereno aperit, reliquo tempore claudit, Author de nat. r. Pisces quidam squamas non habent, sed pellem asperam, ut canicula marina. aliquid etiam tale habet muruca & sturio, & pisces illi qui sturionem rostro referunt, Albertus. uidetur autem murucæ nomine intelligere husonem, uel ei cognatum piscem, quem Itali Moronam nominant.

C ¶ Sturio uiuit in aquis fluuialibus, quæ magnæ sunt & diuisæ: in stagnis uiuere diutius nō potest, nisi ad dulces fluuiorum aquas transire ei licuerit, Author de nat. r. Flumina non nisi lata ingreditur, Platina. Ascendit à mari per fluuios ad quinque uel amplius dierum itinera, quanta ab homine mediocriter expedito conficerentur. Vitebergæ reperitur in Albi, quæ urbs dierum quinque itinere (ut audio) à mari distat. Viennæ in Danubio, & forte etiam suprà. In Rheno quousque ascendant, dicere nunc non possum: hoc scio Argentorati nullos nisi rarissime capi, ut miraculi loco habeatur. In Vuolga & Occa Moscouiæ fluuijs abundant. Piscis Germanicè dictus **Zieg** uel **Goldfisch** (quærendum an sit alausa) cum sturione in Albim ascendit, & unà capitur. ¶ Dentibus cum careat, suctu propemodum & paruis pisciculis uictū sibi uenatur, Calcagninus.

Sturio & muræna (morona potiùs) toto ore extrahunt humorem eorum quæ fugunt ad suum nutrimentum, Albertus. Cibi parum aut nihil admittit, cum sola aeris serena tranquillitas ad cibum ei sufficiat, quare uentrem angustum & intestina parua habet, Author de nat. r. Nihil cibi crassioris in uentre eius reperitur, sed humor uiscosus quem exuxerit, Albertus. Apud Germanos quosdam celebre est prouerbium, in hominem nullius aut parcissimi cibi, aere eum uesci instar sturionis, **Er läbet des winds/wie der stör**: quē Latino prouerbio rore pasci dixeris. Austro citiùs pinguescit. aquilone uerò flante subsidet in profundo. In lacte etiam positus diu sicut in aqua uiuit, Author de nat. r. ¶ Magna ui cauda impellit moles non paruas, & sæpe ligna impetu caudæ quasi dissecat, Eberus & Peucerus. ¶ Sturio salmonum è mari ascendentium dux esse perhibetur: & inuentus copiæ salmonum (quos lachsos nostri uocant) indicium piscatoribus facit, ut audio.

D Husonem impugnat & uincit, uentre quem subierit crustarum in dorso aculeis lancinato: & similiter crocodilum in Nilo, si modo piscis in Nilo delphini præ se ferens formam sturio est.

E Sturionem magnum in Pado sic capiunt: Homines in tribus aut quatuor nauiculis conspectū ipsum natantem tacitè sequuntur, donec uiderint eum esse iuxta locum aliquem ubi tenuis aut uadosa est aqua, nempe ripam uersus. tum subitò magno post eum strepitu & tumultu concitato, terrent, ita ut in uadum fugere compellant: ubi cum natare non possit, comprehenditur. In Danubio sturiones in arena dormientes tridente percutiunt, Albertus.

F Qui uoluptates ipsas contemnunt, eis licet dicere, se acipenserem mænæ non anteponere, Cicero lib. 2. de finib. ut citat Nonius. Et Thuscul. :, eodem citante, Et si quem (inquit) tuorum affectum mœrore uideris, huic acipenserem potiùs quàm aliquem Socraticū libellum dabis. ¶ Plautus in fabula quæ inscribitur Baccharia, ex persona parasiti: Quis est (inquit) mortalis tanta fortuna affectus unquā, Qua ego nūc sum: cuius hęc uentri portatur pompa. Vel nunc qui mihi in mari accipenser latuit antehac, Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

¶ Sturionem nunc tribus nominibus Græci sale inueterantes condiunt, rhachinque dorsi portionem nominant: quo argumento schinalem nos uocitamus: pleuram uerò costas & latera. hypocœlium denique aluum cum pube, Cælius ex Hermolao Barbaro, cuius ipse nomen dissimulat.

Sturio carne est suauissima, Cardanus. sunt qui uitulinæ conferant: sed multò est pinguior & suauior. Hepar eius magnū est, adeoque dulce, ut nisi felle eius temperaretur, nauseam faceret, Albertus. quare (coqui) felle eius hepar perfricare solent, Author de nat. r. ¶ Sturiones parui multò uilioris sunt pretij magnis: sicut & marini (qui & ipsi minores sunt) fluuiatilibus postponūtur.

Fœminas ouis plenas plus quàm enixas probamus, non usque adeò tamen ut maribus pręferamus, Manardus. Sub cane sturiones maximè commendamus, imò (ut Iouius ait) in medijs tantum solstitij feruoribus laudantur, Idem. ¶ Stirionem (inquit Platina: sic autem nominat, non sturionem) captum non statim, sed post paululum, in aqua dimidiata, uino albo & aceto coques. Salem indere memento. Tantum coctur ę, quantum uitulina caro, requirit. Comedi stirion ex leucophago, ubi multum gingiberis insit, uel ex alliato uel ex sinapio debet. Ex stirione fit salitura, quam uulgo schinale uocant, quasi spinale, quòd ex dorso & spina fiat. Bonum scito, cum in tessellas concisum, integrum & rubeum erit. Dum in craticula coquitur, aceto & oleo crebro inspergito, ne desiccetur: ubi calorem penetrasse credideris, ab igne eximito, ac suffusum reliquo aceti & olei, conuiuis apponito Hæc sunt potatorum calcaria. ¶ Conditum, quod cauiare uocant, ex eodem Platina: Oua stirionis, exemptis quibusdam neruis, qui hæc intererant, lota ex aceto aut uino albo, in tabulam extendes, ut exiccentur. Salita deinde in uase aliquo, aut inuoluta sale, manu, non tudicula, refrangantur: in saccum raræ texturæ, ut inde humor exeat, conijcies. Postremò uerò in feriam in fundo perforatā, ut si quid humoris inest, inde exeat, ad usum repones, bene premendo

mendo & operculando Coqui duobus modis cauiare poteſt. Nam & in buccellas uel fruſta panis parum toſtas e tenſum ad ignē cum fuſcina aut gladij cuſpide tandiu retinendum eſt, donec cruſtam fecerit colore ... tiorem: atq; ſtatim calidum edendum: aut lotum aqua tepida, ne plus quàm ſatis ſalſum uideatur, oleribus bene cōciſis, excauato pani ac trito admiſcebis, addendo parum cepæ minutatim conciſæ ac frictæ, minimum piperis. Hanc deinde impenſam in fricturæ modū coques, & Græcos huiuſcemodi cibi auidiſsimos paſces.

His diebus didici ſpecie modo, non item genere diſtare tres hos piſces, Danubianum marionem, Padanum atilum: & hyſcam, quem Tranſalpini ſturionē nunc uocāt: nos Ciſalpini rectiùs, mea quidem opinione, ſtirionem, quaſi tu σκελῶνα dicas, quòd roſtro ſuo proræ item roſtratæ ſpeciem referat. Atq; hos omnes non abſurdè fortaſsis porcos fluuiales dixeris, quod & Græcis placuiſſe liquidò apparet, duntaxat in duobus (hyſca, & marione, qui Germanis Hus, Bohemis Wyz uocatur, ac ſi Græcè dicas ὗς:) quibus tertius (atilum dico) totius corporis figura perſimilis eſt. & ſi quid inter illos paulum euariat, ex diuerſitate regionū accidere uidetur: quod non in brutis ſolum, ſed & in humano genere ſatis conſpicuum eſt. Omnino cum porco terreſtri hoc totū genus habet quædam communia: præcipuè roſtrum, adipes, totiusq; corporis obeſitatem: niſi quòd hyſca aliquanto gracilior collata ad alterutrum apparet: ſicut & mole utriq; cedit. Omnes tamen cetacei, ut inter fluuiatiles haberi poſſunt. His fortaſſe aliquis marinū delphina adnumerauerit, tum forma ſimilem, tum uocabulo, uidelicet δέλφακα: quin & uulgo Germanorum porcum marinum ſua lingua dictum, Sigiſmundus Gelenius in epiſtola ad nos. H.a. Porci fl.

De acipenſere Gallonij Crinitus de honeſta diſcipl. 6. 4. hæc obſeruauit: In oratione (inquit) M. Tullij pro P. Quintio hæc uerba legimus: Non ut dominentur illis qui relicta uirorum bonorum diſciplina, & quęſtum & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt. Fuit autem Publius hic Gallonius poſtremæ gulæ homo, & in cupedijs & lautioribus cibis aſsiduè uerſatus: unde ob eam rem à Lælio uiro ſapienti gurges eſt appellatus. nam & Flaccus Horatius, eundem Gallonium fuiſſe præconem aliquando teſtatur, atq; eius menſam acipenſere magno infamē: quod ex Lucilij poetę ſatyra mutuatus eſt. Verſus autem Lucilianos, quoniam lepidiſsimi ſunt, libitum eſt adijcere, ſicuti & M. Cicero in libro de finibus refert ex Satyra ad Lapathum: H.f. Acipenſer Gallonij.

Lælius præclarè & rectè ſophos: illeq; uerè,
O Publi gurges Galloni, es homo miſer, inquit:
Cœnaſti in uita nunquā bene, cū omnia in iſto
Conſumis ſquilla atq; acipenſere cū decumano.

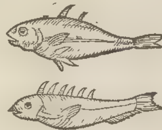
STVRIONI cognatum eſſe puto piſcem, quem Vngari (ut audio) uocant Tock, uel Tück, uel Tockhal. Hal quidem ipſorum lingua piſcem omnem ſignificat. Hunc ad trium aut quatuor cubitorum magnitudinem peruenire aiunt, lubricum & ſine ſquamis eſſe, dorſo tamen ſpinoſo, ſubnigrū, capite magno, ſimilem ferè barbottæ dictæ, hoc eſt muſtelæ fluuiatili: dentibus carere, intus nihil præter cartilaginem habere: certo tempore capi, uère & autumno. E mari fluuios ſubire putant. Sed de hoc aliàs certius cognoſcemus ſpero: nunc huſonem aut ſimilem eſſe ſuſpicor.

ACCIPITREM piſcem uolantem Apuleius nominat. Is Græcè ἱέραξ uocatur, Latinè Lucerna uel Miluus, de quo in L. elemento agemus.

ACONIAS, ἀκονίας, piſces Numenius apud Athenæū nominat. Vide infra in Nouacula piſce.

DE PISCICVLO ACVLEATO.

RONDELETIVS.

Aculeatus maior.

IN fluuijs & lacubus reperiuntur piſciculi qui optimo iure aculeati nominantur ab aculeis quibus horrent. Horum duo comperio eſſe genera. Prius eſt maius, tribus tantùm aculeis in dorſo munitur, tribus in uentre, coniunctis, quales cernūtur in ſemine eius generis bliti quod Eſpinar Galli uocant, à quo Epinoche piſciculus nūcupatur, uel Epinarde: à Germanis Stachelfiſch, ab Italis Stratzarigia. Aculei acutiſsimi ſunt & firmi quos in metu erigunt, ut ſe ab aliorum iniurijs tueantur. Aculeis demptis corpore par uas Percas referu t, à ſquamis nudi ſunt. Fluuij & lacus quidam tanta interdum horum piſciculorum copia abundant, ut putent nonnulli ſeminarium eſſe reliquorum piſcium, uel certè prædā. Exhauſtis etiam uel exſiccatis ſtagnis quamplurimi relinquuntur pauperibus colligendi. Alterum genus eſt eorum qui ſenos aculeos rigidos in dorſo habent, in lateribus ſingulos. Hunc piſciculum in Nare uidi è quo Tiberim ſubit. Accolæ piſciculis iſtis ueſcuntur. Errant qui de genere Galeorum eſſe aiunt. Quid enim piſciculis iſtis cum Galeis commune eſſe poteſt? Minor.

COROLLARIVM.

Piſciculum hunc pungitium uocat Albertus, ſpinachiam author obſcurus qui de naturis rerum ſcripſit: & alius quidam obſcurior neſcio qua ratione turonillam: niſi equitē intelligas, quòd aculeos calcarium inſtar habeat, ut cum equeſtri certamine decertant, quod uulgò tornamentum uocant, alijqui Troianum ludum à Vergilio deſcriptum. Nam & Germani qui Stichling. i. aculeatum hunc piſcem uocant (quod nomen noſtri percæ fluuiatili tribuunt) inter piſces eadem ra-

tione equitis titulo ioculari celebrant. Vel potius à spinis, quibus inhorrescunt. Anglicum eius nomen Scharplyng. ¶ Spinachia corpore est pusillo, sed utiliter undiq; spinis extantibus munito, aduersus aliorum pisciũ iniurias tuta, Obscurus. ¶ Pungitius pisciculus est omnium minimus: qui lanceolas (aculeos) binas habet in radicibus pinnarum uentris. Mas sub gutture ruber, fœmina rubore caret. Squamas non habent. Piscatores hoc genus piscium sponte generari aiunt, & ex ipsis alios omnes, hac obseruatione inducti, quòd in lacunis nouis primo statim anno inueniuntur, & postea sequentibus annis pisces alij diuersi quanquam nulli fuerint immissi, Albertus. ¶ Reperiuntur cum alibi, tum Argentorati, & Vitebergæ in Albi, nulli apud nos.

DE ACVS PRIMA SPECIE.

RONDELETIVS.

A — *Libro 7. Ibidem. Lib. 1. ἁλιευτικῶν. Libro 8. Lib. 32. cap. 11. Lib. 9. cap. 51.*

A GRAECIS Βελόνη piscis dicitur, & ῥαφίς. Dorion citante Athenæo, βελόνην φησὶν ἣν καλοῦσι ῥαφίδα. Aristoteles in his qui nunc extant libris βελόνην semper uocat. In libro autem περὶ ζωϊκῶν, ut scribit Athenæus, ῥαφίδα etiam nominauit. Similiter Oppianus, ῥαφίδες δ' αὖθι τῆσιν ἀραιαί, ἀβλεννὴς etiam nuncupata est. Athenæus, ῥαφὶς ἡ βελόνη, καλεῖται δὲ καὶ ἀβλεννής. Gaza acum interpretatus est. Plinius aculeatum uocat, Belone, inquit, quos aculeatos uocamus. Alibi acum. Acus, inquit, siue belone unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit. Qui nunc Græciam incolunt corrupto uocabulo βελονίδα. Nostri Eguille. Itali arguzella, Hispani aguilla uel aguia pescado. Veneti acicula. Normani orphiez. Habet etymum à rostri longitudine, tenuitate & acie, quòd ideo simile est acui uel sagittæ: unde ὀξύρυγχοι ῥαφίδες ab Epicharmo cognominatæ sunt. *(Ath. lib. 7.)* Ἀβλεννὴς uerò quòd sine muco sit: βλέννα enim mucum significat: hic autem piscis carne est planè sicca, & sine humore lento, glutinoso & mucoso, quo multi longi pisces obliti sunt. *(Acuum duæ species.)* Duas acuum differentias obseruauimus: unam, quæ apud nos frequẽs est admodum, & uulgo notissima, de qua priùs tractabimus: alteram, quæ acus est Aristotelis, à nostra uulgari dissidens, de qua proximo capite.

B Acus uulgaris piscis est longus, læuis, marinus quidem, sed interdum etiam in marinis stagnis reperitur, rostro est acuto, longo, tenui. Maxilla inferior superiore est longior, in mollem quandã substantiam degenerans. Dentes in utraq; maxilla parui frequentesq;. Caput est triangulare, uiride. Oculi magni, rotundi, lutei. Ante hos meatus ad audiendum uel ad odorandum trianguli figura. Branchiæ quatuor duplices. Pinnæ duæ paruæ ad branchias. Duæ aliæ breues sub uentre, quas sequitur alia longa, aculeis constans & membranis ab umbilico ad caudam progrediens. hac superior alia est magnitudine ferè par. Cauda breuis est in duas pinnulas terminata. Podex infima parte situs, non admodùm conspicuus. Acus hæc uentre plano est, reliquo corpore quodam modo quadrato, ob lineam utrinq; protensam è squamis contextam, reliquis partibus læuibus, & sine squamis. Dorso est cæruleo, uentre candido, spina dorsi uiridi, cæteris partibus interioribus longis, ut uentriculo, intestinis sine appendicibus. Hepate oblongo, & in eo uesicula fellis oblonga, corde angulato.

C Aestate uenter ouis multis refertus conspicitur. Quare illam æstatis tempore parere crediderim, sed serò & sine ulla uentris scissura.

F Carne est dura & sicca, quam ob causam difficiliùs coquitur, succum tamen bonũ gignit. Mirũ igitur si Athenæus de hac nostra acu locutus †non sit ῥαφὶς ἡ βελόνη, καλεῖται δὲ καὶ ἀβλεννής, δύσπεπτος, ὑγρός, εὔχυλος: uide infra in Corollario, cùm minimè humidam esse experientia constet, sed siccam. Oppianus de hac nostra acu uidetur locutus fuisse, cum tradit eam dentibus retia erodere & incidere. Dentes enim paruos habet & frequentes.

(Libro 8. †negatio uidetur abundare. Lib. 3. ἁλιευτικῶν.)

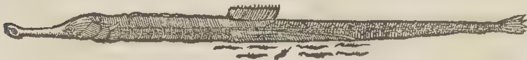
Καὶ μὲν δὴ ῥαφίδων τοῖος νόος: αἱ δ' ὅτε κόλπον
Δικτύου ἐκπροφύγωσι, πόνου δ' ἔκτοσθε γένωνται,
Αὖθις ἐπιστρωφῶσι, λίνῳ δ' ἐπιμαίνονται
Δήγματ' ἐπιπρίουσι, τὸ δὲ σφισι δύεται εἴσω,
Ἴσχει τ' ἐμμενέως πυκινοὺς γόμφοισιν ὀδόντας.

Prætereà eam quam exhibemus βελόνην siue acum meritò dici, tum figura, tum nationum omnium consensus appellationesq; testantur, à qua diuersam fateor esse eam, de qua scripsit Aristoteles, quippe cui notæ multæ quæ huic nostræ insunt, minimè competant. dentibus enim caret acus Aristotelis, teste Athenæo. Ad hæc rimam habet in uentre. Postremò hyeme parit. Quare distinctionis & perspicuitatis gratia priorem belonen appellabimus uulgarem siue communem: alteram belonen Aristotelis, de qua iam dicamus.

(Acus Aristotelis. Libro 7.)

DE ACVS

DE ACVS SECVNDA SPECIE, SIVE DE ACV ARISTOTELIS, RONDELETIVS.

A LOCIS aliquot, quos posteà citabimus, βελόνης meminit Aristoteles. Ea uerò est, quæ à nostris Trompette dicitur. Ab Italis quibusdam Diauolo. Sunt qui serpentem marinũ esse credant, sed falsò, ut docebimus.

B Piscis est longus, tenuis, cubiti longitudine, digiti crassitudine, oculis, branchijs hippocampo planè similis, necnon rostro, quod tubam æmulatur, unde à nostris nomen positum. A capite ad podicẽ hexagonus est piscis, à podice ad caudam quadratus. Podex in medio ferè corpore, à quo rima oblonga progreditur, in qua oua reponi certissimum est. Ego cùm huiusmodi acum hyemis initio cultello aliquando dissecarem, in rima oua permulta reperi, fideq́ dignissimis uiris ostendi. Proximo anno quũ non procul ab Aquis mortuis locus in mari turri ædificandæ destinatus, undis uacuaretur, illícq́ maris purgamenta diligentiùs perlustrarem, duas acus reperi coloris diuersi: erat enim altera uiridis, altera pulla, in quibus cùm rimam illam inspicerem, oua uidi in ea exclusa, multosq́ fœtus iam perfectos, quorum alij maiores erant ac mouebantur, partesq́ omnes perfectas habebant: alij minores: alij tam exigui & tenues, ut oculi duntaxat & rostrum cernerentur. Pinnas duas habet hæc acus exiguas, ad branchias. Aliam in medio dorsi uix conspicias, nisi dum uiuit, & in aqua mouetur. Longitudo corporis cum tenuitate aliarum pinnarum uicem gerit. Cauda in simplicem & tenuem pinnam terminatur. Gulam habet, qua plurimi pisces carent. Ventriculo est paruo, oblongo, hepate magno, intestinis gracilibus rectis, nõ in spiras contortis. Non squamis, sed serpentum modo integitur cortice pulchrè cælato & duro. Ob tenuitatem parum carnis habet: eamq́ ob causam à mensis rejicitur. Sed à plerisq́ uenustatis gratia exiccata seruatur. Hanc βελόνην esse seu ῥαφίδα, de qua scripsit Aristoteles, constanter affirmamus. Nam teste Athenæo libro περὶ ζωϊκῶν ἀνόδουν esse dixit, id est, sine dentibus, quod huic nostræ quadrat: quippe cui non modò nulli sint dentes, sed ne ulla quidem oris scissura, uerùm foramen solum ueluti in extremo tubæ, tam paruum, ut tum propter eius paruitatem, tum propter rostri longitudinem angustiamq́, ne minimus quidem piscis hauriri possit, sed hâc ueluti per fistulam ex aqua alimentum trahit. Iam uerò rima sub uentre, quam Aristoteles acui tribuit, quæ etiam ei, quam exhibemus, proculdubio inest, omnem controuersiam dirimit. Eius hæc sunt uerba, quæ sic conuertit Gaza: Qui autem acus uocatur, unus tempore pariendi utero dehiscente oua emittit: habet enim hic rimam quandam sub imo uentre, ut cæciliæ serpentes. A partu autem uiuit, & uulnus callescit. Item Plinius: Acus siue belone unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit. A partu coalescit uulnus, quod & in cæcilijs serpentibus tradunt.

Quod hic sit acus Aristotelis. Libro 7.

Lib. 6. de hist. animal. cap. 13.

Libr. 9. cap. 51.

C De acu rursus Aristoles: Acus uerò appellata serò fœtificat, compluresq́ eius generis disrupto ac dehiscente utero pariunt, non tam multitudine ouorum quàm magnitudine. Et modo phalangiorum proles parentem offusa circundat: quippe quam discedere statim prolis amor non sinat, & si tetigeris, fugiunt. In his uerbis, si conuersionem Gazæ conferat diligens lector cum uerbis Aristotelis, intelliget postremam sententiam corruptam esse, atq́ Gazam aliter legisse quàm nos in uulgaribus nostris codicibus. Quî enim cõgruunt uerba ista, quippe quam discedere prolis amor non sinit, cum ijs: ἐκτίκτει γὰρ πρὸς αὐτήν: Hæc sunt Aristotelis testimonia, quæ necessariò conuincunt eam esse belonen siue acum, quam depinximus. Quæ serpẽs marinus dici nullo modo potest. Id quod eiusdem Aristotelis autoritate confirmo. Sunt & marinæ serpentes terrestribus forma similes, nisi quòd magis congri simile caput habeant. Magnitudine igitur, figura corporis, capite congri simili distinguitur serpens marina ab acu. De serpente autem marina plura suo loco dicemus. His quæ proposueramus confirmatis, non absurdum fuerit causam inuestigare, cur acui dehiscat uenter. Ac primùm non sine causa mirum uideri possit Plinium loco anteà citato, id ad ouorum multitudinem referre: cùm quæ de acu scripserit, ex Aristotele mutuatus uideatur, qui tamen causam rimæ sub uentre non multitudini ouorum, sed magnitudini adscribat, quum ait acum serò fœtificare, compluresq́ eius generis disrupto ac dehiscẽte utero parere, non tam ouorum multitudine quàm magnitudine. Rursus si magnitudinem ouorum rimæ causam esse putes, cur in hippocampi uentre rima non fit, cuius & plura & maiora sunt oua quàm acus? Aelianus aliam adfert causam. Marinæ acus, inquit, quòd sunt prætenues, minimè tortuosum & sinuosum uterum fœtuumq́ capacem habent, idcirco catulorum suorum non sustinentes incrementum, disrumpuntur, non igitur pariunt catulos, sed expellunt, atq́ ejciunt. At permulti

Lib. 6. de hist. anim. cap. 17.

Acum Aristotelis non esse serpentem marinum.

Lib. 2. de hist. anim. cap. 14.

Cur acui dehiscat uenter.

Libr. 9. cap. 51.

Lib. 11. cap. 23.

sunt squamosi, quibus sinuosus non est uterus: multi longi & tenues, qui rima ista carent. Quare corporis tenuitati adiungendam causam aliam esse censeo: nimirum corticis duritiem. Nam usque adeò duro cortice integitur acus, ut gladio acuto secari uix possit. Quò fit, ut uenter distendi nequeat, quemadmodum hippocampi uenter, qui mollis est. Emittit itaq; acus oua sua, atq; in illa rima tanquam in alio sinu fouet, donec excluserit. Idem in crusta intectis quibusdam uidere est, ueluti in locustis, squillis, & cancris omnibus. Quæ omnia in appendicibus ad caudam positis oua sua racematim compacta seruant, & fouent donec excludant. Qua nota discernuntur fœminæ à maribus. Natura itaq; sagax & prouida in acu rimam post podicem dilatat, donec pepererit, quæ post partum ita coit, ut coalescere uideatur. Quanquam fieri possit, ut coalescat, ut Aristoteles & Plinius existimasse uidentur. Hoc qui Angliam peragrarunt, & faciliùs credere, & alijs certiùs persuadere possunt. Illic enim ichthyopolæ lucios cultro dissecant, ut pingues esse empturis ostendant, quos non emptos rursus in uiuaria cõijciunt, in quibus uulnus coit & coalescit. Quod naturæ rerum periti tincis attribuunt, quia ijs se lucij affricant, ut illarum mucum uulneri illinant, atq; ita eius labra in unum conducuntur. Sed idem in acu euenire non potest ob cutis tenuitatem & siccitatem. Verùm sic rimæ oræ committuntur, ut propiùs etiam inspicienti coaluisse uideri possint.

DE ACV MAIORE ET MINORE, BELLONIVS.

A Acum Genuenses Acuin nominant, idq; ad discrimen Galei aculeati, quẽ Aculatum dicunt. Gallia huic pisci, & potissimum Lutetia & Rothomagum, Orphię nomen indidit, Des Orphies, Gręcia Zarganes, Italia Acusigole, olim Belóne & Raphis uocabatur. Ea nobis alioqui raró adferri consueuit, quia seró apparet & capitur. Grandior in Oceano euadit, quàm in Adriatico, ubi uix digiti crassitudinem excedit. Latinorum nonnulli à figura Aculeatum, non quòd acuminata sit, nominauerunt. Huius duæ obseruantur, ut mox dicam, species.

B Sesquipedales in Oceano capiunt, duorũ pollicum crassitudine, squamis tenuibus obseptas: tergoris partem præ tersitudine lucidam habentes, ut etiam ueluti argenti repercussione in oculos uibrent. Viridem præ se ferunt aristam, hoc est, tergoris spondylos. Acus peculiares habet notas quæ Scombro & Thynno etiam cõueniunt: Suprà enim & infrà ad caudam, septem pinnulas seu appendices à se inuicem distinctas habet, quæ deinceps ad caudam deferuntur. Pinnam sub uentre in medio corpore & supra tergus gerit: duas autem utrinq; ad latera, branchias utrinque quaternas: Rostrũ porrectius in exilitatẽ fastigiatum, tenue, crenatum dentibus, fel iecori annexum.

C Fœtificat seró, & hyeme parit.

F Nostri recentibus tantùm utuntur: contrà Illyrij, & qui orientis plagas incolunt, apud quos sale condiri, ut mox dicetur, solent.

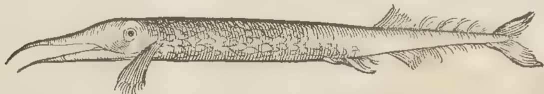
DE ACV ALTERA MINORI, IDEM.

Est aliud genus magnitudine tantùm à priore differens, tenuibus etiam uestitum squamis, linguam exilem, & dentes molares obtusos in ore habens, non ut prædicta: branchias quoq; utrinq; quatuor. septẽ etiam ut in maioribus supernè & infernè, & in cauda propendentes pinnulas, caudam bifurcam habet: nunquã digito crassior excrescere solet, nec pede longior euadere. In insu-
F la, nomine Lissa, olim Phana affatim capitur, quas indigenæ, cùm multa dolia sale cõdierint & impleuerint, nauigio inde transferunt, ut externis maximo quæstu diuendant: Est enim conditura admodum suauis. Siquidem sale inueterata, cruda cum pane edi solita est.

A Vnicam tantùm amborum dedimus effigiem, utputa quòd ambobus notæ eædem ferè conueniant, nec nisi magnitudine discrepent. De hoc pisce Oppianus etiam meminit isto uersu,

F Ambæ Sphyrænæ (inquit) longæ, tenuesq; Belonæ. Etsi stomacho minimè gratam, malum procreare succum, & parum nutrire Xenocrates senserit: Diphilus tamen probum efficere sanguinem dixit, nostris maximè in delicijs apprime expetitum.

Quærendum an idem hic sit saurus Rondeletij, maximè propter pinnas illas paruas uersus caudam. Videtur diuersus, cognatus tamen.

DE TYPHLE MARINA, BELLONIVS.

A Typhle uel Typhline antiquis, Plinio Spondyle, uulgo Græco Nerophidia, id est aquæ serpens (ab Aristotelis marino serpente longè diuersus) Massiliensibus Gagnola ob id, quòd quoties piscationi indulgent, ubi hunc alios præcedere uiderint, lucrum se fecisse portendant.

G Medicamentis tantùm utilis est, à uoracissimis quibuscunq; piscibus minimè inuadi solitus:
C E cæterum litoralis, nusquã hamo decipi solitus, ore enim est adeo exiguo, ut uix acu traijci possit.

B Rostrum illi est ueluti rotundum, leuiter compressum & cartilagineũ, in cuius extrema parte

maxilla

maxilla inferior pyxidatim tanquam operculum superiori congruum inseritur, ita ut rostrum illud calami in modum sit concauum: unde Antonio Martinello Flandro, uiro alioqui doctissimo, eum pistorbulum uocari posse uisum est. Magna est huius cum Typhlope terrestri (sic enim à Nicandro uocatur, quem etiam Græcũ uulgus Typhlinem nominat) similitudo. Vtracꝫ enim testa contegitur dura, cui natura utrincꝫ in lateribus rimam fecit cuticularem, contra aliorum naturã, ut eius aluus distendi posit in prægnantibus. Ambæ squamis carent. Marina perfectam magnitudinem assecuta, ad pollicis crassitudinem accedit, & cubiti longitudinem. Pinnas congri modo in lateribus duas iuxta branchias, & unam in tergore habet. Caudæ uerò extremum ei penicillo simile est, qui in summo maioris antennæ marinæ ranæ conspicitur, paulò tamen minor. Branchias ut Muræna contectas habet: oculos tam paruos, ut uix grani milij magnitudinem æquent. Maris & fœminæ discrimen suscipit. Ambobus corpora angulosa, oblonga, à capite ad umbilicũ quadrangula: ab umbilico uerò per caudam in quinos desinunt angulos: altera in anteriori parte sexangula est: ac rursus ab umbilico ad caudam quadrangula. Vnicam tantùm in medio uentre rimam ferunt, cum tamen terrestris duas habeat, in lateribus unam utrinque, quæ tam mari quàm fœminæ datæ sunt. Vnicum quocꝫ habent intestinum, album, rectà exporrectum, multa pinguedine circunsessum, hepar pallidum, oblongum: sub cuius parte dextra fel continetur cæsium, grani hordei magnitudine. Cor uix milio maius esse cernit. Spina tergoris articulationibus seu spondylis raris intersepta est. Vuluam habet bicornem, ut cæteri pisces, ouis plenam, grani sesami magnitudine, rotundis, rubris, translucidis, quæ ipso quidẽ uere excludit. Hæc Bellonius. Rondeletius ACVM Aristotelis nominat. Figuram utercꝫ eandem pingit, nisi quod in ea quam Bellonius exhibuit pinna dorsi media non exprimitur, & rhombi quidam continuati per media latera descendunt.

COROLLARIVM.

Acus in quarta declinatione, genere fœminino, instrumentum est nendi: in secunda uerò declinatione, masc. genere, ut grammatici quidã recentiores annotant, genus est piscis, de quo Martialis libro 10. Et satius tenues ducere credis acos. Raphium (ῥάφιον) Hippocrati subulam significat, quam Galenus in Glossis κεντήσιον etiam à pungendo nominat. ea præpunguntur quibus filum inseri debet coria. Sunt qui acus marinas βέλλας, non βελόνας nominant, ut author est Hesychius. dicuntur & βδαλοὶ nonnullis, apud Varinum. Recentioribus Græcis belóne etiamnum uocatur, uel aiusone. Auicennæ interpres modò Græcam uocem peruertit, modò Latinè aculeum interpretatur. Alcyonum nidos confingi putant ex spinis aculeatis, Plinius: (alij legunt aculeati:) è spinis belonæ, Aristot. ¶Acus uulgò (Italicè) angusigola dicitur, ut Alexander Benedictus scribit: ut Platina, acucella: Venetijs acicula, teste Massario. ¶Vbicꝫ gentium nomẽ retinet, Gillius. ¶Hispanicè, aguia paladár. ¶Germanicè Hornfisch uel Snacotfisch. ¶Anglicè Hornekek uel Garrefysshe, uel Pyperfysh. ¶Aquila, ut multi autumant, est acus, cuius rostrum habet gruis uel ciconiæ similitudinem, Niphus. sed hos longè falli, ex Aquilæ historia apparebit. ¶Piscem eundem esse conijcio, de quo Alberti uerba hæc (in quibus quædam corrupta uidentur) legimus. Ahaniger (al'. Amger) est piscis, ut dicunt, qui Amno (al'. Armo) propemodum similis est, & longus & rotundus: Germanicè Guich (al'. Geruisch, quod placet. accedit enim ad Anglicum Garrefysshe) uocatur, & est albus, bonæ carnis, breuior anguilla, rostrum auis habens pro ore, subtile, longum & rubens, ac spinam in corpore uiridem. Hornfisch nomẽ usitatum esse audio apud Germanos maritimos circa Stettinũ: Tobias uerò in Saxonia maritima, uel Sobias, uel Topeiaß circa Suerinũ, Frisijs Gebbe. Puto enim omnibus his uocabulis piscem unũ significari, nisi fortè unius generis duæ sunt species, maior scilicet & minor. Vtrũcꝫ in lacu Suerinensi capi referũt. Sobias (inquiunt) piscis est marinus, albus, lõgus quadrãte ulnæ uel duos palmos, mucronatus, crassitudine digiti ferè minimi, boni saporis. Anglis alicubi uocatur an Hornebeacke, à rostro uel naso corneo, uel cornu instar prominente. nam beck rostrum est. Alibi aliter, ut dixi. ¶Peronæ cinis inspersus ulcerũ putredines sanat, Kiranides libro 4. uidetur autem perone idem quod belone significare, si pro pisce accipiatur, ut conijcio. ¶Bellonius typhlen uel typhlinen ab antiquis, à Plinio Spondylen, pro pisce nominari scribit, quem ipse typhlen marinam appellat, Rondeletius acum Aristotelis: quod quàm uerum sit, ipse uiderit. ego typhlinen inter serpentes tantum nominatũ memini: ut spondylum, (uel spondylen, uel spondylin, ut alij scribũt,) inter insecta potius quàm serpentes ut putauit Plinius: inter pisces nusquã. nam spondylus sui generis inter ostracoderma est. Eundem piscem (Aristotelis acum) à Græcis uulgò nerophidion uocari Bellonius ait: ubi in mentem uenit ophidion pisciculum congro similem à Plinio nominari, sed ab hoc diuersum ut Rondeletio uidetur.

Raphis habet os paruum, longum, & similis est sphyrænæ, Kiranides. ῥαφίδας ἀραιάς Oppianus dixit, graciles acos Martialis. ¶Acui fel in iecore positum est, Aristot. Athenæus acum inter pisces læues & dentibus carentes numerat. ¶Hornfisch in lacu Suerinensi, ut audio, rostro ardeam refert, gladio non dissimilis, sed non longior cubito. ¶Saurum, id est Lacertum piscem quendam Rondeletius uocat, rostro & priore corporis parte acubus similem, posteriore uerò & carnis substantia scombris. Vide in Sauro.

C Acus hyeme parit, Aristot. In petris & arenis pascitur, Oppianus.

D Acus piscis (si recte sic interpretor, quem Germani Hornfisch appellãt) harengas (ut uulgò nominãt) persequit, piscatoribus eam ob causam dãnosus.

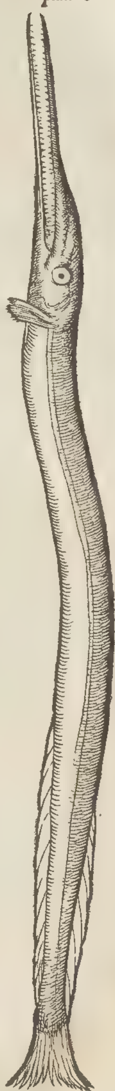
E Huius piscis bucca (os, rostrum) gestata uel suffita, dæmonia eijcit, Kiranides.

F Acus & thrissæ, pisces sunt acerosi, (ἀχυρώδεις,) minimè pingues, & sine succo, (ἄχυλοι,) Hicesius apud Athenæum. Quærendum an in Diphili etiam uerbis quæ Rondeletius ex Athenæo recitat, non εὔχυλος, sed ἄχυλος legi debeat, uel contra. Aciculæ quouis modo coctæ, optimæ habentur, Platina. Alexander Benedictus tempore pestis inter pisces etiam acum commendat. Piscem Hornfisch Germanis dictum molliorem esse audio, quàm ut saliri debeat: acum uerò Bellonius sale inueteratam suauem esse refert, unde an idem sit piscis, addubites.

G Ad stillicidium urinæ: Raphida marinum pisciculum comburito, & potui cinerem offerto, Galenus Euporiston 3.277. ¶ Hic piscis totus cum irino unguento, uehementer inspissat, Kiranides. Peronæ cinis inspersus, ulcerum putredines omnes sanat, Idem libro 4. conijcio autem perones nomine intelligi belonen.

H.a Belone oppidum est Bæticæ proximum, Plinius 5.1.

H.e Sculpatur nycteris in rhinocerote lapide, & ad pedes eius piscis raphis, id est acus, & sub lapide radix herbæ immittatur. Hoc gestatum dæmonia fugat: & si posueris ad caput alicuius nescientis, non dormiet, Kiranides 1.17.

Hanc acus figuram Venetijs accepimus.

DE ADMOE.

ADMOS piscis à solo, quod sciam, Oppiano memoratur: apud quẽ in recto plurali primùm ἄδμωνες, deinde ἄδμωες absq; nì legitur: hic à recto singulari ἄδμως, ille ab ἄδμων descenderet. Lippius utrobiq; legit absq; nì admoes. Datiuus pluralis ἄδμωσιν, ab utroq; rectè formari pōtest. Quomodo nassis inescatus capiatur tertio Halieut. Oppianus, interprete Lippio, describit his carminibus:

Admoas capiunt autumni tempore nassa
Viminea, medias fraudem iaculantur in undas.
Sub nassa appendunt tophum, (τρηχὺν λίθον ὄνκασῆρα:) quod subere firmum
Sustentant, superet, (.i. ne in fundum subsidat:) madidasq; in fraude recondet (recondunt)
Quattuor humenti cochleas (κάχληκας.i. lapides) in littore captas.
Lentorem cochleæ fundunt, hinc spuma marina
Albicat: & paruos allectat mota (nihil de motu Græcè legitur) natantes,
Turbas in uentrem pronas, quæ uimina circum
Curua natant, cubito adnixæ (locus est corruptus, pro cubito, puto legendum subitò: pro adnixæ, adnixi, uel aliud quippiam, idq; in masc. genere. ἄδμωνες δ' ὁρόωντες ἔσω κύρτοιο μυχοῖο ἀγρομένους) speculantur ab alto
Admoes, extra nassam curuumq; recessum,
Pisciculos paruos salientes agmine multo:
Et subitò irrumpunt, uenter rapit improbus illos:
Nec prædam nactis, liquidas fugit illa per undas,
Insidijs frustra sese diuellere (è nassa euadere) tentant.
Dumq; parant alijs pestem, labuntur in ipsam.

Hæc ex Lippij translatione recitare uolui, ut appareat nec ipsum satis feliciter conuertisse Halieutica Oppiani: neq; Aldum Manucium qua opus erat diligentia excudisse.

DE ADONIDE SEV EXOCOETO.

RONDELETIVS.

EXOCOETVS omnium sentẽtia piscis est saxatilis, qui etsi rarus uideatur Plinio (nam miratur Arcadia, inquit, exocœtum suum) tamen in nostro litore nonnunquam reperitur, & nos in saxis stertentem aliquando uidimus. Multi sunt pisces, qui peculiares locis quibusdam esse dicuntur, qui tamen in alijs etiam locis reperiantur.

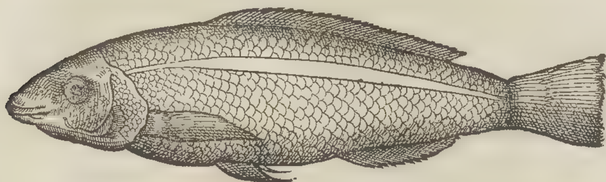
A Duo illi à ueteribus posita sunt nomina: nam ἐξώκοιτος & ἄδωνις dictus est, testibus Plinio & Oppiano. Nullum huius uulgare nomen comperi, sed communi tantùm saxatilium nomine nuncupatur. Exocœtus ab eo quod in siccum somni causa exeat, ut scribit Plinius. Oppianus:

Lib.9. cap.19.
Lib.1. ἁλιευτικῶν.
Ibidem.

ἄλλοι

Ἄλλοι δ' ἐξώκοιτον ἐφήμισαν, οὕνεκα κοίτας
Multi exocœtum dicunt, quòd prosilit undis

Ἐκτὸς ἁλὸς τίθεται, μοῦνος δ' ἐπὶ χέρσον ἀμείβει.
In littus, sicca ponens tellure cubile.

Athenæus nomen eum inuenisse tradit, quòd sæpe extra aquam quiescat. *Libro 8.*

Piscis est semipedali magnitudine, forma terete, ὑπόπυῤῥος, secundum Athenæum: ξανθὸς secundum Oppianum, id est, colore aureo, partibus quibusdam uirescente, alijs magis rubescente. *B* A branchijs ad caudam lineam candidam, continuam habet. Corpore similis est mænis iam fœtis, aut gobionibus. Paruas habet branchias: qua de causa Plinium dixisse crediderim circa Clitorium uocalē tradi, & sine branchijs, quod fieri nō potest: sed qui branchias breues, imperfectas, nec ualde manifestas habent, ijs carere existimantur, ueluti hippocampo propter paruitatem & situm deesse uidentur.

Cur diutius in sicco uiuat, in causa est quòd aëris magna copia, à qua suffocari possit, affatim *C* non trahatur ob branchiarum structuram. Qua de re fusius diximus lib. 4. cùm de respiratione ageremus. Vocalem autē esse fabulosum est autore Pausania, qui asserit se captos quidem exo- *Libro 8.* cœtos †uidisse, uocem uerò nullam audiuisse, cum tamen illic ubi capiuntur, ad solis usque occa- *†Vide in Corollario.* sum commoratus esset, quòd eo maxime tempore uocales eos esse pisces dictitant. Hos ποικίλους appellat Pausanias, id est, uarios: qua in re Athenæo non aduersatur, qui ὑποπύῤῥους uocat, neque *B* Oppiano, qui ξανθὸς. Nam Athenæus, qui ὑποπύῤῥους appellat, eisdem lineam albam à branchijs ad caudam tribuit, qua ratione uarij etiam illius sententiâ dici possunt. Idem Athenæus ex Clear- *Libro 8.* cho multa notatu digna de exocœto profert, quæ Leonicus utriusq; linguæ peritus, & in philosophicis feliciter uersatus in libro historiarum suarum Latina fecit, his uerbis: Exocœtus piscis est, quem nonnulli Adonidem appellant, ideo sic nominatus, quoniam somni causa sępius ex humore in siccum exeat; colore autem est subrufo, & ab ipsis branchiarum initijs, ad extremam usque caudam uirgulam utrinq; albicantem continenter habet, forma uerò est rotunda, minimeq; expansa, & magnitudine haud ferè absimilis mugilibus (paruis,) qui litorei appellantur, quos octonûm maxime digitorum longitudinem planè adimplere percepimus: & ad summā pisci illi perquàm similis esse uidetur, quem hircum uocant, nisi quòd illi uentre supino nigricans quædam subest macula, quam hirci barbam appellant. Est autem exocœtus ex saxatilium genere pisciū, & circa scopulos ferè & lapidosa degit litora, qui pacato tranquilloq; mari in summis elatus undis, & illarum sensim applausu in nudis expositus cautibus, in sicco diutius conquiescit, seq; ad solis radios subinde conuertens immobilis manet. Cæterum postquàm tantum eo loci, quantum sibi satis uisum est, cōquieuit, rursus mare uersum cylindri more uolutatur, donec ad primas delatus undas extremum litus abluentes, reciproco illarum abscessu in mare delabitur. Verū dum in siccum quo diximus modo exit, litorales maxime aues præcauere dicitur, quæ tranquillis pręsertim diebus secundum extrema litora depascuntur. Huiusmodi sunt cerylus, trochilus & creci similis elorius, quas sicubi conspicatus fuerit exocœtus, non sensim, ut diximus, cum nullus subest timor, ad marinas uolutatur undas, sed crebro festinans saltu in pelagus sese demergere properat. Hactenus Athenæus de exocœto, cui omnes attributæ notæ cum maxime in hunc nostrum, nec in ullum alium, quem uidisse aut audisse contigerit, competant: non dubito quin ueri exocœti iconem hîc expresserimus.

DE EODEM EX BELLONIO, QVI DIVERsam eius effigiem dedit.

Exocœtum uulgus Constantinopolitanum †Clinon uocat. Genuenses una Bauecqua: Massi- *†Glinon infrà.* lienses un Gabot uel Gauot. Romani cum alijs minutis piscibus confundūt, modò Cernam, modò Missorem appellantes. Frequentissimus est Oceano, neq; quispiam est qui indigenis Oceani congrorum piscationi magis faueat quàm Exocœtus. Nam quum urticis plurimum delectetur, atq; urticæ circa litora inter cautes hæreant, ille mari profundius mergi recusat. quamobrem recedente mari sub petris & foraminibus aqua refertis contineri mauult. Agricolę autem loca saxosa adeuntes, antequam æstus reciprocetur, lapides dimouent, ut inter scopulos, in quibus delitescunt, Adonides captent, & hamos quos chordis alligant, inescent, quibus ita ad cautem ligatis aduentantes cum æstu Congros ac Galeos illuc capere possint. Exocœti sub lapidibus uel in ca-

uis cautium quiescentes, in rupibus Bononiæ penè innumeri reperiuntur: quos si quispiam manu imprudens attrectauerit, sentiet horum dentibus magnam feriendi uim inesse. Indigenæ Comasci uulpem uocant, una folpe pronuntiantes. ¶ Exocœtus species habet plures, quarum una

Exocœtus cristatus.

cristata est, Massiliæ frequens, primo aspectu aliquatenus Gobium referens: cute enim glabra obducitur. Firmos dentes ut Scarus habet. Colore est subrufo ut Scorpæna, multis alijs coloribus confuso. Totus piscis (ut Anguilla) lubricus est, & sine aliqua squama ac spina, præterquam Spondylorum. hinc uulgus Græciæ Glinos nominauit. Non excedit crassitudinem quam pollex & index amplecti possint. Continuam habet tergoris pinnam, ac nescio quid supra oculos, quod ueluti à pellis laxitate procedit. Cæterum laterum pinnæ reliquorum piscium formam non seruant: nam hæ ueluti inuersæ conspiciuntur. Pinnas, quæ illi sub uentre sunt, duobus tantum cirrhis ra-

diatas habet: Dentes ordine dispositos, Sparo frequētiores & numerosiores, maxillis firmiter insertos. Interanea ad Scarum accedunt. Cristati porrò Exocœti caput ad Chamæleonem accedit, in cuius cacumine pinnam uideas Galli cristam prorsus referentem. Caudæ pinnam & laterū rotundam habet, duas præterea sub sterno: alteram in tergore, continuam, admodum latam, quemadmodū & ea quæ illi sub cauda est. Dentibus anterioribus acutissimis præditus est, quales sunt canini nostri. Cute integitur laxa, multis coloribus, ut dracò, uariegata, ut primo aspectu Draconem esse iudices. Viuax supra modum esse comperitur, triduum enim uel quatriduum absque aqua uiuit. Chamas quoq; conficit & conchylia, atq; interdum urticas pascitur. Branchias tectas habet, & paruo foramine peruias: sed & detectæ utrinq; quatuor numerantur.

Tertium Exocœti genus, etsi Byzantinis piscatoribus non alio quàm Glini nomine pernoscatur, ac nonnullis Chelidonius appelletur: tamen à Glino ac cristato Exocœto hoc differt, quod raro sex digitorum longitudinem, & duorum pollicum crassitudinem excedat. Squamis caret: lituras per tergus melinas, cyaneas ac fuluas habet, & continuam tergoris pinnam, mollem: caudæ autem latam, uti & laterum, omnes uarij coloris. Branchias contectas ut Muræna, quam notam quum ego semel piscatoribus ostendissem, id eos coegit proferre aliud quiddam à Glino esse. Spinea branchia exterior, ut in Dracone marino, duobus aculeis obfirmatur: sed ab eo dissidet, quòd quilibet aculeus duobus serratis denticulis sursum repandis & aduncis fulcitur. Caput multis coloribus polymitum habet, os grande, inferiorem maxillam latam & planam, dentes Glino priori aliquantū minores. Is dum scinditur, branchias non ostendit integras, sed rudimenta coloris paulò magis rubri quàm in Muræna.

COROLLARIVM.

Adonis piscis est marinus, item dominus secundum Phœnices, & nomen iactus tesserarum (βώλου, lego βόλου) & proprium, Hesychius. ¶ Edone piscis, qui & ophidion, Kiranides 1.7. nescio quàm rectè. ¶ Exocœtus cum mare & terram amicam habeat, ipsum idcirco Adonin, quemadmodum mea fert opinio, ij appellarunt, qui huiuscemodi nomē ei imposuerunt, quòd Adonidis, qui Cinyræ regis filius fuit, uitam inspexerūt: eum sanè duabus in amore deabus fuisse, alteri marinæ, alteri terrestri, fabulantur, Aelianus. ¶ Cirrhis, κιῤῥὶς, piscis à colore cirrho, i. luteo, nomen habet apud grammaticos. apud Cyprios etiam Cirrhis (inquiunt) dicitur Adonis, &c. uide infrà in Elemento C. in Ceride. Mnaseas Patrensis pisces quosdam in Clitorio amne uocales esse commemorat, exocœtos ut arbitror intelligens. Exocœtum in Arcadia, ut nos interrogauimus, lychnon modo uocitant, Massarius. ¶ Pausanias in Arcadicis, Exonerat (inquit) sese Clitor in Aroanium: in quo pisces sunt tum alij, tum qui à uarietate pœcilię appellantur. hos uocem emittere tradunt turdi uolucris similem, &c. nullam exocœti aut adonidis mentionem faciens, nec aquam, ut ille facit, egredi scribens: unde coniecerim pœciliam piscem esse diuersum, præsertim cum fluuiatilis etiam sit, non marinus. Neq; me admodum mouet Plinius, exocœtum sine branchijs esse, & circa Clitorium uocalem tradi scribens. uidetur enim hæc (ut aliàs non rarò) è Græcis imperitè transtulisse. Nam Athenæus ex Clearcho cum exocœti historiam recitasset, mox tanquam de diuersis piscibus circa Clitorem uocalibus & sine branchijs meminit, quorum nomen nullum exprimit. quæ forte ex eodem aut alio scriptore Plinius cum sic coniuncta legisset, ad eundem piscē pertinere existimauit. Sed de pœcilijs piscibus in P. Elemento dicam.

AEGOCEROS animal marinum. Vide in Ibice H.

AELVRI pisces pro Siluri, perperam in Dioscoridis ac alijs quorundam ueterum codicibus leguntur.

AEOLI cognominãtur scari quidam. Myllus, Lebiàs, Sparus, Aeolias à Mnesimacho Comico nominantur: & similiter eodem ordine ab Ephippo. quærendum an scarus legendum sit, non sparus, cuius epitheton sit æolias, sublata distinctione. Sed æoliam substantiuè etiam accipi licet pro pisce diuerso, quem & alibi seorsim nominat: ut ex Platone Comico,

ὀρφὼν, αἰολίαν, συνόδοντά τε, καρχαρίαν τε Μὴ τέμνειν, ἀλλ' ὅλον ὀπτήσας παραθεῖν.

Numenij carmen legitur, quod citat Athenæus, Ῥινίδας ἔλκοιτο καὶ αἰολίην κορακῖνον. Et forte æoliæ (inquit idem) Epicharmo in Musis coracini sunt in hoc uersu, Αἰολίαι (al'. non rectè αἰλίαι legitur) πλωτῆς τε, κυνόγλωσσοί τε. Sed rursus in Nuptijs Hebæ horum piscium tanquam diuersorũ meminit his uerbis, Μῦς, ἀλφησταί τε, κορακῖνοί τε κνεφοειδεῖς, αἰολίαι, πλωτῆς τε, κυνόγλωσσοί τε. Turdum etiã æolian nuncuparunt, nimirum à uarietate coloris.

AERICA, uide in Chalcide.

DE AETNAEO PISCE.

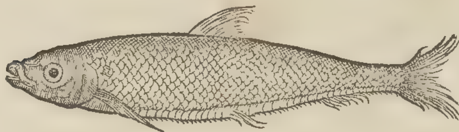

SVNT & castitate præstantes pisces, Aetnæus, ita appellatus, posteaquàm cum pari suo tanquam cum uxore quadam coniunctus eam sortitus sit, aliam non attingit: neq; ad fidem tuendam sponsalium tabulis illi opus, neq; malæ tractationis pœnam timet. Neq; Solonem ueretur, ex quo leges nobiles & urbes graues profectę sunt, quibus libidinosi homines non parere nihil uerentur, Aelianus. Τοὶ δὲ μίαν στέργουσι καὶ ἀμφιέπουσιν ἄκοιτιν Κάνθαροι, αἰτναῖοί τε, καὶ ὃ πλεόνεσσι γάνυνται, Oppianus. ¶ Rondeletius in Cantharo ætnæum non sui generis piscem, sed Canthari duntaxat epitheton esse conijcit. Verum constructionis ratio in Oppiani carmine Græco pisces duos diuersos una coniuge contentos, quemadmodum & alios duos qui fœminas plures sequantur, nominari euincit. Nec refert si apud alios authores ætnæus nõ nominetur: sat fuerit ab Oppiano, Aeliano & Phile nominatum esse. Porrò quod Aetnæus cantharus apud Aristophanem legitur, pro maximo, ab Aetna monte: hoc ipse Rondeletius ad cantharum insectum non piscem pertinere agnoscit.

AGNOS, uide inter Anthias: & in Callionymo.

DE AGONO VEL CHALCIDE.

RONDELETIVS.

CHALCIDEM in lacustrium numero à nobis reponi fortasse mirabitur quispiam cùm Oppianus cum marinis numerarit. A *Chalcidem aut lacustrem esse, aut lacubus & fluuijs communem.*

Χαλκίδες αὖ θρίσσαι τε καὶ ἀβραμίδες φορέονται
Ἀθρόαι, ἄλλοτε δ' ἄλλον ἁλὸς πόρον, ἢ περὶ πέτρας,
Ἢ πελάγη, δολιχοῖσί τ' ἐπέδραμον αἰγιαλοῖσι.

Chalcides & Thrissæ simul Abramidesq; feruntur *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*
Sedibus & uarijs habitant, nam saxa frequentant,
Aut æquor medium, curua aut per littora currunt.

Præterea Athenæus marinis similibus coniunxit: Χαλκίδες καὶ τὰ ὅμοια, θρίσσαι, τριχίδες, ἐρίτιμοι. Et alibi: θρίσσα καὶ τὰ ὁμογενῆ, ἐρίτιμος. Ego uero Aristotelem secutus, ex quo Oppianus & reliqui sua maiore ex parte expiscati sunt, inter lacustres colloco, ille enim lib. 8. de historia anim. Cùm dixerit fluuiatiles & lacustres à peste quidem immunes esse, sed horum nõnullis proprios morbos accidere, idq; exemplo in Siluro & Cyprino fluuiatilibus declarasset, idem in lacustribus Balero & Tillone comprobat, quibus Chalcidem addit, ut similem, id est lacustrem. Quod si quis parũ probet, illud saltem ex Aristotelis sentẽtia cogetur fateri, Chalcidem ab eo in eo genere haberi, quod & fluuijs & lacubus commune est, cuius generis est Cyprinus: loquens enim de lacustrium, fluuiatiliumq; partu & generatione, hæc scribit: Cyprini quinquies aut sexies pariunt, maximè iuxta syderum rationem, Chalcis ter. Reliqui semel anno. Pariunt autem omnes in stagnis fluuiorũ & arundinetis lacuum. Quare cum Chalcidem (quem Gaza æricam interpretatus est, quã etiam

Lib. 7. *Cap. 20.* *Lib. 9. de hist. cap. 14.*

Dorion teste Athenæo χαλκιδικὴν uocauit) Aristoteles uel lacustrem uel fluuiatilem esse censuerit, qualis ea sit, & quo nomine hodie nuncupetur inuestigare oportet.

A Chalcidem igitur lacustrem esse puto, quæ in Allobrogum lacubus satis frequenter capitur, Lugdunumq́ue defertur, & Celerin nuncupatur, ob maximam similitudinem quam habet cum pisciculis paruis, Thrissis similibus, quibus abundat Oceanum mare, celerinos Galli uocant. Eandem esse puto quæ in Italia Sardanella uocatur à maxima cum Sardinis similitudine, cuiusmodi etiam fert Larius lacus, quæ à Mediolanensibus Agonus nominatur.

Sardanella. Agonus.

Eandem etiam producit Verbanus lacus, nisi quod maior sit.

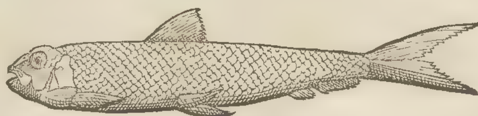
F Illæ in lacubus ita pinguescunt, ut quum in craticula assantur, pinguitudo ueluti oleum destillet, à qua pinguitudine sunt qui †Liparim appellant. Maxima copia uere capiuntur, & muria conditæ seruantur minores, maiores non item, quia non æquè in sale possunt contabescere.

†Liparis. Aliũ liparim Rondeletius inter marinos exhibuit.

Squamis tectæ sunt tenuibus, facilè deciduis, argenti tersi modo corpus splendet. Os habent magnum si totum corpus spectes, branchiarum opercula incisa. Pinnis, cauda, partibus internis

B Sardinas referunt.

DE ALTERA CHALCIDE, IDEM.

Epirotæ eundem cum superiore piscem Sarachum appellant, quem in lacubus suis capiunt, & muria condiunt, ac in fumo exsiccant, ut aliò transuehere possint. Huius generis quidam sunt minores, Sardinis, uel Thrissis paruis tam affines, ut uix internoscas, ut pictura nostra demonstrat. Alij ad magnarum Thrissarum magnitudinem accedunt. Chalcides tradit Aristoteles à pediculis infestari, quo in loco uidetur mihi pediculorum nomen latiùs patere: ut eo bestiolæ omnes infestæ comprehendantur. Locus est huiusmodi: τῇ δὲ χαλκίδι νόσημα ἐμπίπτει νεανικόν, φθεῖρες ὑπὸ τὰ βράγχια γιγνόμενοι πολλοὶ ἀναιροῦσι. Chalcis uitio infestatur diro (sic Gaza νεανικὸν νόσημα interpretatur) à pediculis multis natis sub branchijs interimuntur.

DE EISDEM BELLONIVS.

Tres sunt apud Insubres lacus, in quibus piscem uulgari Mediolanensium idiomate Agonũ nominatum capiunt, uarium quidem eum: Larius enim lacus, qui hodie Comensis cognominatur, Agonos educat exiguos, ac magis populares, Sardis similes, dempto quòd uentre sunt latiore: neq; aliò quàm Mediolanum transferuntur, aut saltem rarò Mantuam prætergrediuntur. Eos dolijs muria conditos adseruant, quanquam etiam mediocriter sicci sine muria cõperiantur. Verbanus lacus, quem lacum maiorem cognominant, multò maiores Agonos quàm Larius educat. Indigenæ urbium, quæ ad eius litus sitæ sunt, Aronan, Palencza, Cornobio, Locarna & Engudre uocatos pisciculos magno prouentu capiunt, media magnitudine inter Larios, & eos ex lacu Luganæ, quos indigenæ urbium nominant campignon & buiffon. Benacus autem lacus magnitudine insignes agonos profert. Sed nec Verbani aut Benaci Agoni muria condiri solẽt ut minores.

Est lacus piscosus qui uocatur Grigole, Patauij finitimus, in conspectu montis Celisi, non longè à Verona, ad cuius latera Adix amnis influit, Veronam præterlabens, fluitantes sustinens insulas, ut Orchomenus, sphondylio feraces: in eo indigenæ pisciculos capiunt, quos Sardanellas uocant: quorum magna piscatio post hyemem fieri solet (gregales enim sunt) quibus magna etiam dolia complent.

Sardanellæ.

B Cæterum Agoni omnes squamas habent leui contactu decidentes, tenues, latas & transparentes: corpora argenteo colore nitentia, sed parum nigricant in tergo. Desquamati, supra argentum tersissimum refulgẽt. Oris rictum habent grandiusculum sine dentibus: pinnam in tergo simplicem, paruam, duas in lateribus sub branchijs, quarum omnium exterius tegumentum spineũ in medio crenatum est. Oculos ualde grandes proferunt: caudam in penicilli modum discissam: utrinq; nonnunquam lituris duabus rotundis ac nigris, interdum pluribus suggillantur in tergo. Lineam sub uentre habent serratam, ad anum desinentem: quam si digito in aduersum confrices, cultri modo acutam percipias. Branchias habent utrinq; quatuor, interna parte ueluti fimbriatas, quod etiam Harengis, Celerinis, & id genus piscibus accidit. Cor ut semen cicerculæ trigonum inter anteriores pinnas sub branchijs occultatum: Hepar subrubrũ sinistro stomachi lateri & œsophago incubans, ipsumq́ue pylorum amplectens. Stomachi figura in conum turbinatur: à cuius superiore parte pylorus exit, multis apophysibus cæcis ac longis circundatus. Lien dextræ stomachi parti inhæret, ruber: à pyloro intestinum non reflectitur, sed rectà ad anum tendit. Triginta sub uentre ossicula acuta, asperam in hoc pisce lineam constituentia, connumerare potes.

Sarachum Epirotæ (uulgus Albanenſes uocat)ut & Græci piſcem eundem nominant, quem Mediolanenſes Agonũ. Duo enim tréſue lacus ſunt in Epiro, in quibus Sarachi capiuntur: quos ubi ſale condierint, exiccauerint, & fumo infecerint, Venetias, Anconam, & alio nauigijs tranſuehunt. Quorum eos maximè in pretio habere ſolent, quos de la Boiane huius nominis flumine ac lacu cognominant. Horum uerò duæ comperiuntur ſpecies, alterum minus, alterum aũt Clupeæ ferè magnitudinis. Minores Sarachi quadrante longiores non ſunt, maiores pedalem implẽt longitudinem. Ambo eadem linea ſub uentre præditi ſunt, qua Clupea inſignita eſt. Sunt ex Græcis qui Sarachos uulgò Stauridas uocent. *Sarachus.*

COROLLARIVM.

Aquonem appellat hunc piſcem Benedictus Iouius, qui Larij lacus (uulgò Comenſem uocant) piſces erudito carmine deſcripſit: Mollis aquo uitam qui ſolis ducit in undis: quaſi ab aqua nomen habeat, quod illa ad uitam ei adeò neceſſaria ſit, ut ab ea ſemotus celerrimè omnium extinguatur. Eiuſdem aut alterius recentioris poëtæ carmina hæc ſunt: A

Larius innumeros in gurgite paſcit aquones. Mollis aquo demptis uiuere neſcit aquis. Ego potius hoc nomen aſſecutum coniecerim ab oſsiculis illis acutis, quæ aſperam ſpinoſamq́ in uentre eius lineã conſtituũt, & ueluti acus quidam ſunt. Iouius acones appellat. Sed aco an aquo ſcribatur, parum refert, nam & aquifolia ilex ab acutis folijs, aquila ab acumine unguium roſtriq́ aut uiſus, dicuntur: & coquus aliter cocus ſcribitur. Comi agones uocari audio dum uiuunt: ſalitos uerò ſardenas. Fracaſtorius diſtinguit: Sardellarumq́ cateruæ, His eſt maior aquo.

Bellonius agonos nominat. Agoni (inquit) parui ex Benaco lacu habentur: mediocres ex lacu †Lemano: minimi ex Comenſi lacu. ¶ Italis uulgo accone uel aquone dicitur. † *Verbano.*

¶ De Chalcide ex ueteribus plura referam infra in Ch.

¶ Cum piſcatori cuidam Lucarnenſi piſciculum oſtendiſſem, quem noſtri Hägele uocitãt, albulæ lacuſtri noſtræ perſimilem & cognatum, ſed minorem, agonum eſſe affirmabat. ego eius hiſtoriam & iconem mox inter piſces albos dabo: uidetur enim mihi ab agono Italorum uero diuerſus. Inter eoſdem quoq; Leuciſci fluuiatilis genus illud deſcribam, quod Germani Conſtantienſis lacus accolæ circa Conſtantiam Agûn uel Agûnen appellant, quaſi agonem, circa Vberlingam Laugele, ut etiam noſtri. nam hunc quoq; cum Italorum agono non conuenire iudico.

¶ Idem piſcator Lucarnenſis agonos minimos uulgò gabianos dici mihi aſſerebat, maiuſculos agonos, maximos cepias, quæ è mari in Verbanum aſcenderent per Padum. Sed cepiæ uidentur eſſe clupeæ, genus ab agonis diuerſum, & è mari aſcendens: quod agoni non faciunt.

Verbanus lacus, qui hodie maior cognomine nuncupatur, & Larius quoq;, acones piſces ferunt, effigie ac ſapore laccijs (.i. alauſis) perſimiles: uerum magnitudine inferiores, utpote qui ad ſummum pedalem menſuram non excedant. Verè quoq; ſunt graciles, natura à laccijs plurimũ diuerſa, autumno autem quàm optimi, Paulus Iouius. ¶ In lacu Albano optimi naſcuntur agoni, piſces non admodum magni, & ferè ſardellis aſsimiles, Platina. B

Elixi petroſelinum, butyrum & aromata requirunt: fricti, malarancij ſuccum aut agreſtam, Platina. Et rurſus, Sardellæ ex Benaco admodum laudantur, frictæ ex agreſta aut malarancio ſuffunduntur. ¶ Aquones ſine ſquamis (Rondeletius & Bellonius ſquamas eis tribuunt) molles & flaccidos in iure edimus, ſubamaros, capite compreſſo, Incertus. F *Sardellæ.*

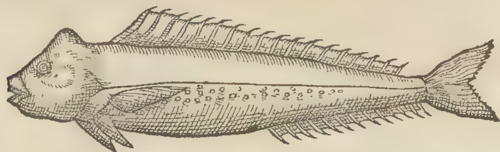
DE ALABE.

LABES Straboni libro 17. inter piſces Nili nominatur. Ἀλαβῆς dicitur, ut qui manu capi non poſsit, Varinus. hinc & alabaſtri factum nomen. Apud Athenæum libro 7. ἀλλάβης ſcribitur, paroxytonum, cum lambda duplici. Tarentinus in Geoponicis alabitos cum alijs piſcibus recenſet. Alebetæ, coracini, ſiluri, reperiuntur in Nili de lacu quem Nilus efficit, Plinius. Aleba, piſcis quidam, Syluaticus. Nos fluuiatilem piſcẽ qui propter lubricitatem manu retineri non poteſt, truſcham uulgò nominamus inter muſtelas deſcribendam. Verum non hic, ſed lampreda potiùs, ueterum alabeta, fauente etiam nomine, uideri poteſt. Nam cum lampreda nomen pluribus Europæ populis uſitatum ſit, Italis, Gallis, Hiſpanis, Germanis: communia autem pleraq; à Græcis aut Latinis deſumpta ſint, lampredæ quoq; nomẽ cum Latinæ originis non ſit, Græcum uideri poteſt: ut a. uocalis initio dempta ſit, m. uerò conſoſona in medio abundet, quod ſæpe fit ante p. apud recentiores Græcos, qui ſcribunt μπόλμπδυς pro pulueris: inter p. autem & b. ſumma affinitas eſt. itaq; alabeta, facile in lambetam tranſierit, & rurſus lambeta in lampredam uel lampetram. alij enim aliter efferunt & ſcribũt. Sunt ſanè lampetræ piſces longi, cute læui & lubrica: ut alabetæ nomen propter lubricitatem eis conueniat. Et fortè è mari illæ Nilum ſubeunt, ut & alios fluuios. Aut igitur lampreda eſto alabes, aut alius muſtelarum generis piſcis lampredæ cognatus, ut is qui Germanis Prick uel Bärle uocatur, aut minimus in hoc genere à nouem oculis uulgò dictus Nüneug. Hæc noſtra eſt diuinatio, eruditis Rondeletij coniecturis non contraria: quibus ille lampredam diuerſis apud ueteres nominibus

dictam conijcit: murænam fluuiatilem à Dorione, echeneidem ab Oppiano, bdellam, id est hirudinem in quodam Libyæ fluuio branchijs perforatis à Strabone.

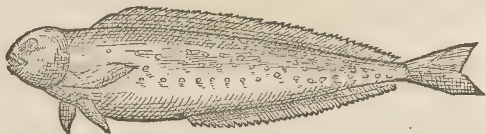
DE ALAVDA CRISTATA SIVE GALERITA. RONDELETIVS.

† Nam saxatiles ipse descripserat ordine. Saxatiliũ differentiæ.

PRAETER iam †dictos pisces, in saxis multos alios uiuere comperio, quorũ nonnulli neq; figuram, neq; naturam saxatilium referunt, ut canicula illa cato rochiero uulgò dicta, quod in saxis uiuat: ut locustæ, murænæ. Alij etiamsi in saxatilibus non habeantur, tamen naturam formamq; saxatilium imitantur, qualis est, qui à nostris percepierre & coquillade dicitur, Galerita, alauda, de quibus nunc dicemus. Ac primùm de galerita quæ hactenus Græco uel Latino nomine caruit. Sed ut inter aues duæ alaudarum species sunt, una cristata, altera minimè, sic piscibus anonymis solaq; crista dissidentibus galeritæ & alaudæ nomen posuimus, ueteres imitati qui sæpissimè in piscibus nominandis auium & aliorum animalium nomina mutuati sunt. Galerita igitur Græcè dicetur ἡ λόφουρ ἔχουσα, à nostris coquillade. sic etiam appellant alaudam cristatam: pisciculus est in litorum saxis degens scorpioidi similis admodũ corporis specie. Digiti est magnitudine aut paulò maiore, tenui corpore, læui, lubrico, sine squamis, ore paruo, dentibus anterioribus serratis, posterioribus exertis, oculis paruis, cæruleis. In uertice dum uiuit erecta est crista, mollis & cærulea. Pinnæ ad branchias latæ sed breues, in uentre paruæ & tenues. Cauda unica pinna constans breuis & rotunda. Podex non procul à branchijs distat, à quo pinna ad caudam protenditur, alia à ceruice ad caudam continua. Corpus colore est fusco, multis tamen maculis partim rotundis, partim oblongis & tortuosis notatur. Peritonæum ex nigro uiride est. Cor angulatum. Hepar ex albo rubet, à quo fellis uesica pendet, perspicuitate & coloris iucunditate smaragdum referens. Intestina lata sunt, coloris lutei, satis diu extra aquam uiuit ob paruam branchiarum scissuram. Carne est molli, sed ob paruitatem negligitur.

DE ALAVDA NON CRISTATA. RONDELETIVS.

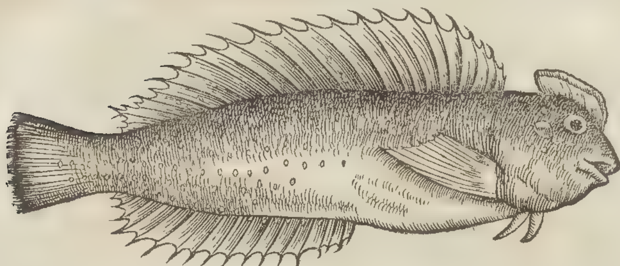

Simia.

VT superiorem galeritam appellauimus, ita hunc pisciculum alaudam non cristatam. Superiori enim planè similis est, si cristam in capite surrectam excipias. Possis etiam optimo quidem iure simiam appellare, quia capite simiam refert: est enim capite paruo & rotundo. Vel si nostrorum appellationem sequi uelis, qui percepierre nominant, non absurdè empetrum uocaueris: nam ut empetrum herba marinis locis prouenit, & maximè saxosis, imò etiam nudo è saxo sæpe existit, ita pisciculus hic in petrarum cauernulis degit, & illuc confugiens, se in abditissimis earum rimis occulit, ut piscantium insidias effugiat, unde nostri percepierre nomen posuerunt. Est igitur pisciculus galeritæ siue alaudæ cristatæ similis, capite paruo & rotundo, ore paruo, oculis paruis, dentibus anterioribus serratis, posterioribus longiusculis, acutis exertis: pinnulas duas habet ad branchias, duas in uentre, aliam statim à capite ad caudã continuam, item aliam à podice ori satis propinquo ad caudam usq; ductam. Cauda in unicã desinit saxatiliũ modo. Maculæ multæ mediæ corporis parti asperſæ sunt. corpore est læui & lubrico. Aqua, musco, paruis atherinis, & aphyis uescitur. Carnis substantia & mollitudine galeritæ ferè par & nullius apud nos precij. Piscatores mordet, unde iulidem esse aliquãdo sum suspicatus, sed cùm minimè uenenatum esse eius morsum comperissem, ueramq; iulidem tandem cognouissem, utrunq; piscem rectè mihi uideor distinxisse.

COROL-

COROLLARIVM.

Piscem cuius hæc effigies est, alaudis Rondeletij subiungere libuit, cum propter cristam capitis, tum reliqui corporis speciem similem. Venetijs Gutturosam, uel diminutiua uoce gutturosulam uocant, la gotorosola, ut uulgus effert: à prominente opinor sub faucibus tumore. Gallus quidam gallinam maris mihi nominabat, à crista nimirũ. Germanicè & hanc & Rondeletij alaudas, communi nomine Seelerchen, hoc est galeritas marinas nũcupare licebit. Quidam iulidem esse suspicabatur, sed nos alium iulidem dabimus, cui doctorum consensus fauet. A

Nigricat ferè undiquaq;, nisi quod punctis distinguitur cæruleis, & color luteus uisitur per superiorẽ partem totã dorsi pinnæ, & circa branchias, & summo uentre: reliqua ex pictura apparẽt. B

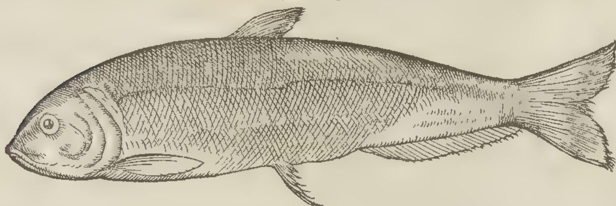
Littoralis est, & ferè subit foramina lapidum aut parietum ædificiorum quę in littore extructa fuerint, unde si quis troglodytæ nomen ei affingere uoluerit, quod non tantum nationi cuidam hominum, sed etiam auiculæ caua subeunti tribuitur, non ineptè fecerit. C *Troglodytes.*

Facilè capitur uel carne in uas imposita, & mox extracta. A piscatoribus ferè abijcitur, quoniã lubrica est, nullius ferè precij, carne dura & uilis in cibo. E F

Alaudæ similis est piscis qui Antipoli à muco bauosa dicitur, Rondeletius. Hunc in Pholide dabimus. Basilisci pisces circa petras leprades degũt, Oppianus lib. 1. Halieut. Verisimile autem est alaudas nostras à crista, à qua & regulis auiculis nomen, basiliscos ab eo dictos. *Basilisci.*

DE ALAVSA, CLVPEA VEL THRISSA PISCE, RONDELETIVS.

Figura hæc alausæ Venetijs expressa est. ea quam Rondeletius posuit squamas ostendit, & in medio uentre ceu spinulas prominentes.

ΘΡΊΣΣΑ uariè à Græcis nominata est, authore Athenæo: nam Archippus & Mnesimachus θράτταν appellauerunt, quo nomine Atticorum nullus usus est, inde τὸ θραττίδιον. Dorotheus Ascalonites θέτταν. †Græci θ in φ mutando φρίσσαν uocãt. Ausonius & Gaza pro Græca appellatione, uulgari, ut opinor, usurpata: atq; hos secuti alij alosam. Galli alose, Burdegalenses coulac. Massilienses halachia. Romani laccia. Hispani saboga. Docti quidam θρίσσαν clupeam interpretantur, nescio qua ratione inducti, cùm de clupea solus Plinius hæc scripserit, de attilo Padi loquens: Hunc minimus appellatus clupea, uenam quandam in faucibus eius mira cupiditate appetens morsu exanimat. Et ante hunc Ennius, cuius uersus extat apud Apuleium: A *†Vide in Corollario.* *Clupea an sit thrissa.* *Lib. 9. cap. 15.*

Omnibus ut clupea præstat mustella marina.

Ex his quomodo confirmari posit clupeam nostram esse alosam non uideo, maximè cum clupeam minimum esse piscem Plinius dicat: Alosa uerò nostra cubiti magnitudinem aliquando superet. Massarius nõ alia ratione motus idem sensisse uidetur quàm quòd Veneti alosam chiepam nuncupant, quæ uox à clupea deducta esse uidetur.

Alosa piscis est marinus, gregalis, sardinis capitis figurâ, oris scissura, squamis, pinnarum situ, numero similis, sed maior & latior. Spinas habet permultas, & inter uescendum ualde molestas, B

utpote quæ sine incommodo edi non possint, quemadmodum sardinarum, aphyarum phalericarum, & membradum spinæ.

C Vere & æstate fontes dulcesq; amnes petit, illicq; pinguescit, molli suauiq; carne redditur, & Athenæus inter pisces Nilum subeuntes recenset. *Lib. 7.*

F Quocirca quò longiùs à mari capiuntur alosæ eò meliores sunt. Itaq; Burdigalæ & Lugduni, multò magis succulentæ palatoq; gratiores uendūtur quàm Massiliæ; marinæ enim exuccæ sunt, aridæ cum quadam acrimonia à qua sitis excitatur.

C Oppianus scripsit nullam esse alosis stabilem in mari sedem: *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Chalcides & thrissæ passim, abramidesq; ferunt, Atq; cateruatim percurrunt æquoris undas,
Et curuis habitant scopulis, & littora uisunt, Alternantq; uias ponti, curruntq; per æquor
Hospitium mutant semper, pontoq; uagantur.

Libro 12. Thrissas Aegyptias cantu delectari autor est Aelianus: Qui Maræotim lacū incolunt, inquit,

B Thrissas illic cantu & pulsibus testarum concrepitantium consonantibus piscantur. Etenim tanquam saltatrices, saltantes in piscatoria ad se comprehendendas explicata instrumenta incidunt. Idem ipse proculdubio in alosis nostris sum expertus: quum enim in Aruerniæ oppido Maringuesio essem, & in fluuij ripa sæpe animi causa deambularem, ad testudinis sonos alosas uidimus adnatantes & saltantes, id quod noctu manifestiùs apparebat. Abundat autem fluuius ille tanta et salmonū & alosarū copia, ut supra mille & ducētas uno retis iactu captas uiderim. His adducor ut credam deprauatū esse Athenæi locum, in quo Aristotelem citat περὶ ζωϊκῶν: τριχίδα τὴν λεγομένην, ὅτι ἥδεται ὀρχήσει καὶ ᾠδῇ, καὶ ἀκούσας ἀναπηδᾷ ἐκ τῆς θαλάσσης. Quippe cùm de thrissa, trichide, & trichia uerba fecerit, & ueterum de his testimonia protulerit, his adiungit Aristotelis autoritatem de eo pisce, qui saltu cantuq; gaudeat, & eo audito è mari exiliat. Sic igitur locus, meo quidem iudicio restituendus est. † ὀρχηστρίδα τὴν λεγομένην, ὅτι ἥδεται ὀρχήσει καὶ ᾠδῇ, καὶ ἀκούσας ἀναπηδᾷ ἐκ τῆς θαλάσσης. Quæ ad Thrissam referenda sunt quæ ὀρχηστρὶς, id est, saltatrix dicta sit. *Libro 7.* *† Vide in Corollario.*

C Alosas subire flumina eorumq; fontes appetere diximus, sed audito tonitru, ad mare properare piscatores testantur.

F Ausonius eas pro uilibus habet: Stridentesq; focis opsonia plebis Alosas. Verùm ob copiam quibusdam in locis uilescunt, quemadmodum res aliæ etiam laude dignæ, magisq; spinarū copia molestæ sunt quàm insalubres. Nam quum pinguerunt & suaues sunt, & succum mediocriter bonum gignunt, quiq; facilè distribuatur. Quum aliquando in conuiuio de polyporum, luporum, pagurorum prudentia dissereretur, Hieronymus Vida, uir bonus & doctus poëta, dixit nullum sibi uideri piscem alosa prudentiorem, qui nō nisi obesus nobis appareret, maximeq; idoneo tempore, quum carnium esu nobis omnino interdicitur: faceta ironia, cùm imprudentissimos esse pisces meritò dicamus, qui non nisi quo tempore optimi sunt, illisq; minimè parcimus, à nobis conspiciantur.

B Thrissis fluuiatiles pisces chalcides & abramides, admodum similes sunt, easq; coniungunt Athenæus & Oppianus.

DE EADEM BELLONIVS.

Alosa, Gallicè Alose, Chiepa Italis, Lachia Romanis, Latinis Clupea, in Abramidis modum tornata est, nisi corpore esset multò longiore ac crassiore. Lineam asperam, & ueluti cultellato mucrone scindentem gerit: qua (ut Plinius tradit) Attilum ingentem Padi piscem exanimat. ea uerò acutior est in pusillis pisciculis. Permulti contendunt Alosam à Clupea longè diuersam esse. Grandes porrò & adultæ Alosæ, Thrissæ etiam dicuntur, idq; maximè cum ad iustam magnitudinem peruenerint. Trichides uerò appellantur diminutiua uoce, cum nondum in perfectā molem excreuerint: tunc enim magis aristosæ percipiuntur. Nam Thrissæ pulpas habent carnosiores, minusq; aristis obseptas. Ascendentes flumina semper capiuntur, nusquam autē descendentes. Aristobulus author est Thrissas ascendere in Nilum, sicuti & Cestres absq; Crocodilorum metu. *Thrissa. Trichis.*

TRICHIS, GALLIS PVLCHELLA, ALAVSA minor, ex Bellonio.

Trichidem antiquorū, Virginis aut Pulchellę nomine Galli cognoscūt, Pucelle: quòd ueris initio dum huius piscis capturæ dāt operā, sine ouis ut plurimū capiatur: uel quòd scombros (quos illi etiā lenones uocāt) proximè subsequit̄. Capit̄ in multis amnibus, ac pręcipuè Ligeri, cōtra raptū fluminis. Anglia ex Tamesi Schade uocat. Harengū grandiorē uix unq; excedit: aut siquādo excesserit, appellationē mutat, ac tum quidē adultæ Alausæ nomē accipit. Nonnulli Pulchellas ab Alausis diuidunt: quorū tamē sententia multis argumētis refelli potest. Quidā Galliæ tractus fictas aut fenictes uocant, Andegaui Conuersos: & qui Baioniam incolunt, des Gauttes. Sed audi quantū ab harengis dissideant. Harengi corpore & capite latiusculo præditi sunt, labro prominulo: Pulchellæ, oblongiusculo. Punctis harengus caret: Pulchella ternis atq; interdum quaternis rotundioribus nigris in lateribus ac tergo utrinq; insignitur. Lineam præterea sub uentre, ut Celerinus, habet asperam, qua etiam Harengus caret. Sed Celerino hamuli rotundi sunt, & ferè sub squamis cōditi: Pulchellæ uerò foris eminent, quemadmodum in Trachuri caudæ lateribus. Trichias, uel

(ut Ari-

(ut Ariſtoteli placet) Trichæas, cum Pontum ingreditur, uidetur quidem ac capitur: ſed exiens nuſquam adhuc conſpectus eſt.

COROLLARIVM.

A Thriſſam Strabo inter Nili piſces numerat. Noſtræ ætatis Græci phriſſam uocitant, Gillius: forte quod ſpinis ſiue aculeis aliquando ſoleant inhorreſcere. quod Græci φρίσσειν dicunt. Criſſam & ciuitatis & piſcis nomẽ eſſe Suidas docet: pro piſce quidem an thriſſa potius legendum ſit dubitarim, quando criſſæ piſcis aliorum nemo meminerit. *Thriſſæ nomina Græca.* Thraſſa non idem eſt piſcis, ut Rondeletius putauit. nam Athenæus, quem citat, non hoc ſcribit, thriſſam & thraſſam eundem eſſe piſcem. Sunt autẽ hæc eius uerba circa finem libri ſeptimi: Quoniam de thriſſa prius diximus, nunc etiam quæ ſunt thrattæ dicamus, quæ in fabulis Archippi, Mneſimachi, & Antiphanis, inter alios piſces nominantur. Anaxandrides etiam θραττίδια dixit. Atticorũ uerò nullus thrattam dixit. Porrò Dorotheus Aſcalonites thettan (θέτταν) ſcribit in ſuo Dictionario, ſiue quod ita perperam (apud Mneſimachum aut Hipparchum) legit, ſiue ut uocem inſolitam emendaret (ac mollius proferret:) Eſt autem piſciculus quidam marinus, Hæc Athenæus, ex quo Euſtathius quoq; repetijt. Thrätta (inquit) uel gentile eſt fœminini generis à Thracia, uel piſcis nomen apud Dipnoſophiſtam, &c. Θρᾶσσα nomen eſt auis & piſcis, Stephanus in Θρᾴκη. Animalia quędam toto genere uaria ſunt, ut panthera, ut pauo: & piſcium nonnulli, ut quæ thraſſæ uocantur, Ariſtot. ¶ Apud Phaniam in Epigrammate legimus etiam θρίσσον genere maſculino, ſi rectè ſcribitur. ¶ Τριχὶς quidem piſcis, uel τριχίας (in prima declinatione, paroxytonum) & τριχίδιον diminutiuè, non alius quàm thriſſa uideri poteſt: nec probo quòd Rondeletius apud Athenæum libro 7. pro τριχίδια reponit ὀρχησείδια. nam Euſtathius quoq; hunc Athenæi locum citans τριχίδια legit. Thynnidas quoq; aliqui τριχιάδας (in quarta declinatione à recto oxytono) uel πρημάδας uocabant, ut Atheneus refert.

Intrantium Pontum ſoli non remeant trichiæ. (τριχίαι, Ariſtot. 8. 13. hiſtoriæ.) Hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt, ex eo ſubterraneis eius uenis in Adriaticum mare defluunt. itaq; & illic deſcendentes, nec unquam ſubeuntes è mari, uiſuntur, Plinius. Trichiæ ſunt eæ quas ſardas dicimus, ſubeũtes Iſtrum, nec remeantes, ut ait Plinius, Volaterranus. ſed falſò Plinium ab eo citari, ex uerbis eius iam recitatis apparet. Quare Amatum quoq; Luſitanum erraſſe dixerim, qui trichias ſcribit eſſe ſardinas. Trichias bis anno parit, Plinius. Deſcripſit autem & hunc & ſuperiorẽ locum ex Ariſtotele: apud quem Gaza trichias conuertit ſardas: & trichidas, ſardinas. Ariſtoteles ex trichide trichiam naſci dicit: ex membradibus trichidas. Sed hac de re plura leges in Sardinæ hiſtoria, ex Rondeletij ſententia, qui & Gazæ interpretationem non laudat, & Ariſtotelem hoſce piſces ex alijs diuerſi generis procreari ſcribere miratur. Nos hic de trichide ex ueteribus obſeruata quædam adijciemus, quibus ferè probabitur trichidem eandem cum thriſſa eſſe, aut certè perſimilem natura ac ſpecie piſcem. Recitatis quidem priſcorum uerbis, rem in medio relinquemus.

Ὁ γὰρ ἀνὴρ τὴν νύχθ' ὅλην ἔβδηττε τριχίδων ἐωσβρὰς ἐμπλησμένος, (πεπλησμένος, ut Varinus habet,) Ariſtophanes in Eccleſiazuſis, ubi Scholiaſtes, Trichides (inquit) ſunt quæ uocantur thriſſæ, & in cibo ſumptæ tuſsim mouent. idem in Acharnenſibus eiuſdem poëtæ, Trichides (inquit) fortè hoc genus piſcium eſt quos thriſſas nominamus, ab eo quòd oſsicula pilis ſimilia habeant. Trichides ſunt thriſſæ à tenuitate oſsium dictæ, Etymologus. Et fortè hæc ſpinarum capillaris exilitas, faucibus aliquando hærentium, cauſa fit tuſsis. conſtat autem thriſſas ſpinis eiuſmodi abundare. Τοῦ θριξ τριχὸς παράγωγόν ἐστιν ἡ τριχίς. ἡ δ' αὐτὴ καὶ τριχία λέγεται, Euſtathius ex Athenæo: ex quo hoc etiam addit, hunc piſcem ſaltatione & cantu adeò gaudere, ut è mari quoq; proſiliat audiens, (thriſſas autem ſimiliter cantu & teſtarum ſonitu capi Aelianus refert.) deinde thriſſam quoque, tanquam diuerſum piſcem ſentiens ſimiliter ἀπὸ τῶν τριχῶν denominari ait. Athenæus item de thriſſa & trichide tanquam piſcibus diuerſis agit, chalcidibus ſimiles eſſe ſcribens. Citat & Ariſtotelis uerba, tanquam diſtinguentis: Μόνιμα, θρίσσα, ἐγκρασίχολος, μεμβράς, κορακῖνος, τριχίς. in quibus nõ intelligo quomodo monimi uel ſtabiles hi piſces dicantur, cum thriſſę Iſtrum ſubeant; & inde in Adriaticũ mare ſubterraneis uenis defluant. In ipſo etiã mari, Oppiano teſte, certam aut ſtabilem ſedem nullam habent. Dorion in libro de piſcibus trichidem, trichiam uocat. Trichiarum meminit etiam Eupolis, parcum quendam traducens, qui cum carnes ſemiobolo uænirent, τριχίδας obſonare uoluerit. Αἱ τριχίδες εἰ γένοιντ' ἑκατὸν τοὐβολοῦ, Ariſtophanes in Equitibus. Ὦ κακόδαιμον ὅστις ἐν ἅλμῃ πρῶτον τριχίδων ἀπεβάφθη. Idem ἐν ὁλκάσιν apud Athenæũ. Piſces enim (inquit Athenæus) idoneos ut ſuper carbonibus aſſarent, intingebant in muriã, quã Thaſiam cognominabãt.

¶ Thriſſam Galli aloſam uocant: quam & Auſonius ita appellaſſe uidetur, cum cecinit: *Latina.*

Stridentesq; focis obſonia plebis alauſas. Propterea Gregorius Tiphernas in Strabone, & Theodorus in Ariſtotele, cum Auſonium thriſſas non alio nomine appellare, quàm aloſas, ut nunc quoq; in Gallia uocantur, perſpicerent, clupeasq; eiuſmodi piſces eſſe minime noſcerẽt, aloſas interpretati ſunt. Meminit thriſſæ præter cæteros etiam Hippocrates, Maſſarius. Indocti quidam pro alauſa, lauſulam dixerunt. ¶ Dubitat Rondeletius an clupea piſcis Latinè dictus idem ſit qui Græcorum thriſſa: ego pro eodem habebo, donec certius aliquid intellexero. nam & Italicum uocabulum chiepa accedit: & eruditis quibuſdam, præſertim Maſſario, eundem eſſe placet. Accedit ſpinarum multitudo, quæ ut thriſſæ, ita & clupeę attribuitur. nam ut Calliſthenes Sy-

barita author est citante Stobæo, in Arari Galliæ fluuio nascitur magnus quidam piscis clupea (κλουπαῖα) nominatus ab incolis, qui crescente Luna albus est; decrescente, totus nigrescit: & corpore nimium aucto à proprijs spinis interimitur. In huius piscis capite lapis reperitur similis grumo salis, qui optimè facit ad quartanas sinistro lateri corporis alligatus decrescente luna. Hęc quidem an clupeæ in Arari accidant, uiri naturæ studiosi quibus cognoscendi facultatem fluminis illius uicinitas præbet, obseruabūt. Ego aliquando an de carpione potius hæc intelligenda essent, dubitaui. Quòd autem Plinius clupeam minimum esse piscem scribit, excusari potest, ad attilum qui maximus est comparatione. Ennius quoq; in Phagiticis clupeam, ut Apuleius recitat, uel ut noster codex habet, clypeam nominat.

Clypea.

Vulgaria. ¶ Thrissam Romani hodie lacciam uocant, Veneti chiepam, Hispani sabogam, (saualum, Amatus Lusitanus,) Galli alosam uocant, Massarius. Lasca piscis genus est apud Dantem. Galli & Campani (& Siculi) alosas nominãt: Hetrusci & Veneti ueteri seruato nomine clupeas, Volaterranus. Alius est lechia piscis à Romanis dictus, hoc est glaucus ueterum, ut Rondeletius docet, & lascha eidem Italicè dicta, leuciscus est è genere mugilum. ¶ Qui lacciam Romanorū, lupum ueterum esse putarunt, eos longè falli Iouius ostendit, aduersus Platinæ & Pomponij Læti sententiam. In Aquitania tam frequens est hic piscis, ut rectè plebis obsonium Ausonius dixerit. appellatur autem, præsertim maior, Burdigalæ, Coulac: minor uerò, Gathe, Innominatus.

Lechia. Lascha.

Alsen. ¶ Alausas opinor ab Ausonio dici pisces, quos Germanicè uulgò uocant Alsen, qui aduentū ueris Rhenanis & Mosellanis annunciãt. In mense autem Maio & circiter, quàm primum tonitrua audiuerint, in mare sese recipiunt, adeoq; tonitruis terrentur, ut multi ex eis inueniantur in ripa Mosellæ & Rheni metu exanimati, Carolus Figulus. Piscis qui uocatur apud nos halsa, nō apparet (nisi) in principio ueris usq; ad tonitrua, & tunc moritur, Albertus Magnus. Et alibi, In piscibus quos uocant alse, nunquam inueniuntur oua. Alosam Eberus & Peucerus interpretantur Saxonicè Jesen. is piscis (inquiunt) habet lucentes squamas argenteo fulgore: estq; ex eorum numero qui apud Saxones assati gratiores sunt. Capitur in Albi. Alausa, aliàs alsa & also, Germanis Alsen, Elsen, Adamus Lonicerus. Inuenio & Verich nomen de hoc pisce Germanis inferioribus & maritimis usitatum. Isidorus quidam, Albertus & Murmellius, Latinum eius nomen aristosius uel aristosus confingunt: quoniam aristis innumeris (inquit Isidorus) armatur caro eius, ita ut incommodè edi possit, & non sine fastidio, unde pauperum cibus est, tanquã omnium piscium uilissimus. Germanicè Verich interpretantur ijdem tres scriptores. alij scribunt Verinch, alij Werinck. Colore & figura est sicut halsa, nisi quòd aristas spinales in carne plurimas habet, Albertus. ego alsam, id est alausam sine aspiratione scripserim, nec alium piscē esse dixerim, nisi pro ætate forsan & magnitudine tantùm diuersis nomina etiam diuersa conueniunt.

Jesen.

Elsen. Verich.

Vint. Idem alibi (apud inferiores Germanos puto Galliis finitimos) Vint nominatur. Nam Vint dictos pisces gregarios esse scribit Albertus, & littorales. Author est Auicenna (inquit idem) uisum sibi quoddam genus piscium aduenire ad sonitum campanæ: & cum is desinebat, recedere. Hoc quidem apud nos constat omnibus, in mari Flandriæ, Brabantiæ & Germaniæ inferioris, piscem pulcherrimum, qui lingua accolarum Vnit (lego Vint, ut alibi duobus in locis scribitur) uocat, & spinis in corpore abundat, gregatim accedere ad sonitum nolarum, aut cymbalorum, aut campanarum paruarum. Extendunt enim piscatores retia circa finem ueris mense Maio cum fune super aquam, cui alligant campanellas: quæ cum sonant, uenit hic piscis cum constat esse (forte, cum copioso) grege sui generis in retia, Hæc Albertus. Constat autem ex ueterum scriptis similiter & thrissas olim irretitas fuisse: idemq; hodie fieri Rondeletius tradit. Alij recētiores idem hoc scribunt de pisce Verich. Belonius Trichides (quas ab Alausis ætate tantum & magnitudine distinguit, quod sint minores) in quibusdã Galliæ tractibus Fictes uel Fenictes uocari scribit. Vox quidem Ficte ad Germanicam Vint accedit.

Ziege. ¶ Ziege uel Goltfisch dicti pisces qui cum sturione in Albim ascendunt & unà capiuntur, alausæ sint, an cognati, nondum mihi liquet: ut neq; de illis quos in lacu Suerinensi & Oceano uicino Marenen uulgò nuncupant. Simon Paulus, qui nuper de oppido Suerino orationem ædidit: Murenas, inquit, in lacu nominant lingua nobis uernacula pisces haleci (harengo) similes, sed aliquanto minores, argenteis squamis, carne dura & friabili, Hæc ille. Ego huius generis pisces in mari cubitales capi audio, in lacu dodrantales & melioris saporis: inter lautissimos haberi, & frigidos edi. Fauconerus Anglus clupeam uel chepã Venetis dictam, Anglice a schadde nominari me docuit. Errant qui eadem lingua powt interpretantur, qui piscis à nostris uocatur ein Trüsch, in Mustella à nobis describendus. In eodem errore Murmellius uersatur, qui alosam uertit ein quapp, ut alij ein alquapp, quod eiusdem piscis de mustelarum genere nomen est.

Marenen.

B Harengæ à Germanis dictæ clupeis similes sunt, Massarius. Adeò similes sunt alausis & thrattis paruis, ut uix discernantur, nisi à diligenter animaduertentibus, ut pluribus in Harengo indicabit Rondeletius. Clupea pisciculus est marinus, spinosioris generis, minutissimis squamis tectus, dorso cæruleo, cætero colore argenteo, Massarius. Caput ei cōpressius in latū q̃ crassius. in capite supra oculos utrinq; ueluti gemmæ smaragdinę relucent: dentes nulli: sed labrū superius in extremo denticulatum est leuissimè, lingua nigricat. Superiores mandibulæ deorsum prominent.

prominent. ¶ Raro cubitalem superat magnitudinem, Iouius. Idem acones pisces Larij lacus effigie ac sapore laccijs persimiles, sed minores esse scribit.

Dorion in libro de piscibus meminit etiam fluuiatilis thrissę, Athenæus. Subeunt lacciæ Tyberim amnem ad prima ueris signa, sed tum strigosę, & ab quadam marinæ salsuginis ariditate parum amabiles: quæ mox paucorum dierum mora Tyberinis in undis mirifice pinguescunt: & incipiente statim æstate in maria reuertuntur, sic ut reliquo tempore rarissime appareant. Præter ipsum Tyberim Arnus, & Vmbro in Etruria, in Campania uero Lyris & Vulturnus laudatissimas præbent. in Pado quoq; reperiūtur haud ignobiles: in Galliæ uero Hispaniæq; amnibus longe maximæ, sed quas sapientiores parasiti Tyberinis minime esse comparandas existiment, Iouius. In Ligeri fl. Galliæ alausæ pretiosæ capiuntur, ut audio, magnitudine barbi magni, carne tenera ut thymali. In aquis dulcibus frequenter degunt, in his tamen qui fluxu & refluxu maris amarescunt, Isidorus. ¶ Tonitruis exanimantur, ut supra scriptum est. ¶ Thrissa in Euripo non inuenitur, Aristot. ¶ Strabo lib. 17. ex Aristobolo refert, solos piscium Nilum subire mugilem, alosam & delphinum. Vide in Mugilibus. Alausa confestim ut ex aqua extracta fuerit, moritur, Adamus Lonicerus. C

Attilum in Pado, qui ad mille aliquando libras accedit, minimus appellatus clupea, uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat, Plinius. D

Oppianus lib. 3. de piscatione thrissas capi scribit nassa in mari suspensa, cui inclusa sit esca, maza uidelicet de eruis frictis & myrrha uino odorato excepta: & similiter chalcides. Alausa sic capitur: Retia tenduntur in longum aquæ uel in transuersum, & ante retia super aquas instrumentum instar arcus, ita ut fluitet super undas: in superiori autem eius parte nola suspenditur. eius sonum piscis audiens, gregatim aduentat tinnitum nolæ stultus sequens. & hoc indicio patet, quod sensum habeant auditus. Incidentes ergo in retia capiuntur in multitudine magna, Isidorus. τὼ θρίσσαν ᾀδόντων ἀναδύεσθαι καὶ πεισῆναι λέγουσι, Porphyrius lib. 3. de abstin. ab animatis. Vide supra in A. inter Germanica nomina in Vint. ¶ In piscatorijs Bauarorum legibus interdicitur ne breuiores duobus palmis uel septem digitis alausæ capiantur. E

Thrissa & cognati pisces, ut chalcis & eritimus, facile digeruntur, Diphilus. Chalcides & thrissæ acerosæ sunt, ac minime pingues, & exuccæ, Hicesius. ¶ Laccia piscis pulparum mollicie saporeq; admodū delicatus est: uerum adeo frequentibus ac molestis spinulis præteneræ eius carnes impediuntur, ut in conuiuijs illarum tædio atq; periculo summæ suauitatis gratiam amittant, Iouius. Et rursus, Lacciæ uberrime nutriunt, sed glutinosioris alimenti excrementa in stomachis non facile atteruntur. propterea ab ipsis exhalationibus intempestiuam somnolentiam inducere, & sitim augere existimantur: præsertim si appetentibus ad explenda uel mediocris etiam gulæ desideria, minime defuerint: quod paucis, uel certe ipsis tantum e summo ordine nobilibus, ob eius piscis graue pretium raritatemq; cōtingit. ¶ Vide etiā supra in C. ¶ Laccia in craticula assatur auulsis branchijs, extractoq; per eandē uiam intestino. Assum salsa uiridi suffundes. Quod si elixum uoles, leucophago inuolues. Vtroq; modo suauissime editur. Ad hunc Pomponius Tiberis accola Martio, Aprili & Maio me sæpius inuitabat. Satis etiam tutò editur, cum non incongrue alat, Platina. ¶ Galli, ut audio, alosam in partes scissam torrent, deinde imponunt butyro. Elixus etiā in aqua, deinde in butyro ponit. Maio fere in pretio est, & optimi saporis, aliàs parū. F

Vlceris genus in capite nascitur, quod Græci à duritie scleriam uocant. id sanatur ustis thrissarum capitibus, cum bulbo cocto & aceto miscendis, Incertus. G

Clupea etiam ciuitas est Africæ minoris, quæ scorpiones necat, teste Plinio. cuius etiam Silius meminit: In clypei speciem curuatis turribus aspis. Nam & Clypea & Aspis dicitur, in promontorio Mercurij sita. H.a.

Fel alicuius piscis, & maxime lausularum, si sponsus uel sponsa secum habeant cum petunt thalamum, & supra carbones ignitos ponant, & inde suffiantur, omnia supradicta maleficia euanescunt, Arnoldus. e.

DE PISCIBVS AB ALBO COLORE DICTIS, PRIMVM IN GENERE, DEINDE DE ALBVRNO AVSOnij, Leuciscis Græcorum, & Albulis lacustribus diuersis.

CALEOS tum uarios tum centrinas piscandi ratio hæc est: ALBVM piscem illecebram ad eos captandos demittunt, &c. Aelianus. Pisces candidi dicti omnes oua pariunt, &c. Plinius. Videtur autem squamosos appellare candidos. Occa fluuius Moscouię bielaribitza, hoc est album pisciculum nobilissimi saporis habet, Sigismundus Liber. *Albus piscis.* ¶ LEVCOPIS piscis à coloris albedine dictus nominatur in Geoponicis Constantini. ¶ ALBICA nomen barbarum est in Regimine Salernitano piscis à colore sic dicti, ut ab eodem Germanicum Wyting, de quo inter Asellos scribemus. ¶ Saxones Weißfisch, id est pisces albos nominant communi uocabulo leuciscos fluuiatiles & simi es eis pisces, quos ipsi appellant Haseling, Ockeln, Karas, Oberkottichen, &c. Nostri huiusmodi pisces minores adhuc, generali no- *Leucopis.* *Albica.* *Wyting.* *Weißfisch.*

Glyssen. mine à splendore squamarum uocant Glyssen, ut sunt junge Laugele/Haßlen vnd Schwalen. aliqui priuatim pisciculos quos Hasele uocitant nostri, Wyßfisch appellant. In Carinthia audio pisces dictos Weißfisch, in lacubus tantum haberi, atq; adeo pingues esse, ut cum assantur, alio nullo pingui sit opus: & cum elixantur, etiam adipem de se remittãt: frequentiùs tamen assari. Sed hoc genus esse crediderim piscium qui à nostris Blawling dicuntur, circa Acronium lacum Felcken: ex quibus Adelfelchen dicti, albi & præpingues sunt, assariq; solent. Adelfelcken.

Albos pisces lacustres (ut nos nominamus) truttarum siue salmonum generi Rondeletius adnumerat: ego tum aliàs separandos puto, tum eo quòd dentes non habent. sed neq; maculas ullas, & carnem omnes albam. In hoc tantum truttis conueniunt quòd pinnulam in dorso paruam habent, & carnem solidiusculam; sicciorem quàm truttæ, magisq; friabilem, & candidiorem.

DE ALBVRNO AVSONII.

RONDELETIVS.

ALBVRNI appellatio ab Ausonio fortasse inuenta est. A Gallis Able uel Ablette uocatur, ab Anglis Bleis: à Germanis Ablem; (Alben potiùs,) uel Zumbelfischlin, uel Weißfischlin. Piscis est fluuialis, digitali magnitudine, aphyis albis similis, oculis magnis, rubescentibus, dorso uirescente, uentre candido, Lineis duabus distinguitur: altera à branchijs ad caudam ducta mediũ corpus dirimit: altera minùs euidens à radice pinnæ branchiarum orta deficit, priusquàm ad caudam perducta sit. Pinnas easdem habet quas gobio. capite est paruo: corpore latiusculo, sed depresso, felle caret. Carne est molli & parum pingui. Vorax est piscis, eam ob causam hamo facile capitur.

DE EODEM BELLONIVS.

A Gallica appellatio Able seu Ablette, quodammodo ad eum quem Ausonius Alburnum uocat, alludit. Hunc Placentini Arbolinum uel Arborinum, ut & Mediolanenses, nominãt. Ego circa Vercellas in amne Lagogna Ticinum influente Scauardinum à piscatoribus audiui appellari. Angli Bleis nominant. Affatim in Pado capiuntur. A quibusdam Agulla dicitur. Ferrarienses non alia appellatione eum exprimunt, quàm Pesquerel uel Stregiæ; cum tamẽ Stregia alibi sit idẽ quod Leuciscus. Stregia.

B Argenteis tegitur squamis ac tenuibus: dorsum tamen paululum opacatur. Sex digitos longus est, quam mensuram rarò excedit. ex Sequana Epelano est simillimus: uixq; ad duorum digitorum latitudinem extenditur. Lineam habet utrinq; arcuatam, quæ eius latera diuidit. Nare est parum resima. Mihi negarũt piscatores Mediolanenses Arborinum felle præditum esse: quod ex ipsa dissectione postea comperio.

COROLLARIVM.

Ausonius in Mosella Alburnos pisces prædam puerilibus hamis, omnibus notos esse canit. Vnde & fluuiatiles hos esse pisces, aut pisciculos potiùs, & uiles & colore cãdido colligimus. Gillius hos esse arbitratur, quos Galli uulgò ables nominent. Alburnus (inquit Carolus Figulus) est pisciculus ille candidus, qui circa Confluentiam ad Rhenum Albele nominatur. Est & Alburnus mons. utriq; rei nomen à candore inditum autumo. Ge. Agricola alburnum Germanicè interpretatur Weißfisch, communiori fortè quàm oporteret nomine.

Alburnus à Rondeletio & Bellonio descriptus, is pisciculus est quem Germani uocitant ein Bliegg, Blieckt, Bliegle: de quo in uulgari quodam libello de piscatione hæc uerba legi: Ein blieckt ist des krämers knecht. Fluuiatilis est, & melior ad cibum iudicatur autumno. Vix digitum longitudine excedit, latiusculus tamen, & albicans, sed uentre subcæruleo, subamarus. Coloniæ in Rheno capitur, & uulgò nominatur Albenn, uel Alffen.

Alburnum credimus esse pisciculum minutum & abiectum, quẽ Germanicè Alblen, & Zwibelfischlin, (à cepis, quod cum ijs fortè pluribus à uulgo coquatur. Rondeletius scribit Zumbelfischlin, nescio quàm rectè;) item Weißfischlin nominant, à candore nomen habentem, Gallice Ablen, Adamus Lonicerus. Circa Acronium lacum ab oculis rubicundis nominatur Roteugle, id est erythrophthalmus, quod nomẽ alij diuerso pisci tribuunt; & à uilitate Schneiderfischle. Sed

Sed nostrum quoq; Schwalen, de quo mox inter Leuciscos, alibi Roteugle uocitant. Sunt qui Blieck, Fürn & Schwalen, ætate tantum distinguant: quibus cum ego non sentio. ¶ Sunt qui hunc cum blicca nostra mox describenda, nominum uicinitate decepti confundant. Haud scio an ijdem pisciculi sint qui alicubi in Gallia nominantur des blanches, ab eodem colore: quorum minimæ squamulæ albæ splendent, & leui etiam contactu decidunt. ¶ Alburno simillimum esse scribit Bellonius Epelanum fluuiatilem è Sequana, nisi quòd ruffas radices pinnarum gardonis modo habet. ¶ Pariunt Maio mense alburni, retibus capiũtur, in cibo nunquam laudantur, præferuntur tamen frixi. ¶ Lucij capiuntur in Anglia tum aliàs tum ranis, tum pisciculis quos Bleкes uocant, hamo affixis.

DE BVBVLCA, BELLONIVS.

Videtur Alburno Ausonij cognatus esse pisciculus. iconem eius nullam dedit.

SORDIDVS admodum & uilis pisciculus Gallico uulgo è re ipsa Bouuiera nuncupatur; alijs Peteuse, etymologia à bombis obscœnis tracta. A

Piscis est Sequanæ alumnus, non tamen usquequaq; frequens, ut qui non semper appareat. Nam quomodo Verones pisciculi nusquam Augusto, Septembri & Octobri tibi, aut saltem rarò apparebunt: sic Bubulca serò in conspectum uenit. plurima uère capitur. C

Bremmam ac Castagnolam marinam toto habitu æmularetur, nisi corpore esset minimo: planus enim & latus est. Sed & argenteo nitore refulget, atq; orbicularem magis habet formam, quàm in longitudinem protensam. Trium digitorum longitudinem non excedit, neq; sesquidigitalem latitudinem. Soli obiecta, nigri nihil habere comperitur, quàm in linea quæ spinam comitatur ad caudam. Paruam in tergore gerit pinnulam, oculorum pupillam, omnem nigredinem superantẽ. Squamis tegitur magnis & latis. Carneum quiddam, ut Cyprinus (quatenus paruum magno licet conferre) in fornice palati ostendit, branchias utrinq; quaternas simplices, ac sub uentre totidem: caudam bifurcam. Ore est paruo, dentibus uacuo. Pisciculos istos respui credo propter fellis magnitudinem, quòd uix possint exenterari, quin eorum fellis uesica disrumpatur: quo per totum corpus diffuso, plurimum amari in uescendo sentiuntur: id autem sub hepatis lobo dextro coloris smaragdini, magnitudine pisi continetur. Folliculum uento plenum in utero gestat geniculo interceptum, lienem stomacho inhærentem, rubrum atq; orbicularem. Huius etiam intestina multis in gyrum reuolutionibus & anfractibus circunuoluta sunt. Hæc Bellonius. B

In Picardia (inquit Rondeletius) Rosiere uocatur pisciculus, qui dimidiati pedis longitudinem nunquam superat, corpore lato & compresso, oculis magnis pro corporis ratione, bramis minimis corporis specie simillimus, colore luteo. quamuis parui capiantur, semper ouis grauidi sunt. Vide in Phoxino. ¶ Hic etiam à Rondeletio descriptus piscis, si luteum colorem demas, ad Alburni naturam accedit. Omnes quidem hi pisciculi parui sunt, fluuiatiles, latiusculi, mensis lautioribus contempti propter paruitatem & amaritudinem.

DE PISCE BLICCA, VT GERMANI VOCANT, QVI ALBVRNVS LACVstris dici potest.

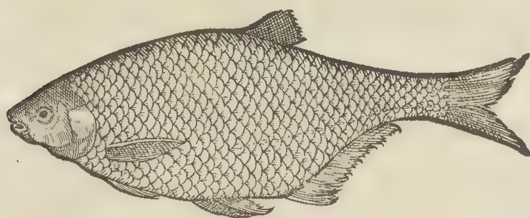
Figuram bliccæ nostræ non posuimus, quòd omnino idem Ballerus Rondeletij uideatur, scitè ab eo expressus.

RONDELETIVS & Bellonius piscem iam descriptum, quem Ausonij Alburnum esse coniiciunt, Anglicè scribunt uocari Bleis. Sed Fauconerus Anglus, cuius doctrinæ plurimum tribuo, Alburnum piscem Anglicè a bleke nominari ad me scripsit: cui finitimum est Germanicum piscis albicantis nomen ein Blick, à splendore. Blicken enim est subitum splendorem emittere. Quoniam uerò blicca etiam nostra piscis tum albus, tum uilis est, de ea quoq; hoc loco agam, ceu lacustri alburno. nam fluuiatilis alburnus Ausonij longè alius est. Nostri igitur hunc piscem uocant Blick, Blickling, (quem aliqui imperite confundunt, ut suprà dixi, cum alio minimo bliegg appellato:) lacus uero ad Dunum oppidum in Bernensium Heluetiorum agro accolæ ein Breitele, à corporis latitudine. Haud scio an idem sit piscis qui Coloniæ ad Rhenum nominatur ein Blech, uel Bleech. Circa Bielam, Heluetiæ oppidum cum lacu, Plechle uocari audio, Sabaudis Platte, unde diminutiuum Platton. Argentinæ Meckel, ut coniicio. aiunt enim latum esse piscem ad tres digitos, similem illi cui à rubore pinnarum nomen. aliqui bramas ex eo adulto fieri putant, sed falsò: (& apud nos quoq; bramas unius anni, aliqui Blicken appellant:) Maio mense parere aiunt. Crescunt aliquando in lacubus nostris hi pisces ad mediocris ferè carpæ siue cyprini magnitudinem, ita ut singuli quatuor aut quinque obolis argenteis, (qui drachmæ sextantes sunt,) uæneant. Præferuntur Aprili. In lacubus ad Septentrionem aquæ dulcis pisces quidam Plyen uocantur, ijdemne bliccis nostris, ignoro. Plyen.

¶ Iidem uel maximè cognati pisces sunt Ballerus Rondeletij, & Plestya Bellonij: quare illorũ quoq; de his piscibus uerba attexemus.

DE BALLERO.

RONDELETIVS.

A A LVGDVNENSIBVS & lacuum qui in Allobrogibus sunt accolis, piscis Bramæ corporis specie ualde affinis Bordeliere nominatur, quod litora semper sectetur & quærat: bord enim litus significat. Hunc Ballerum esse puto cuius inter fluuiatiles & lacustres bis meminit Aristoteles.

B Bramæ tam similis est ut parum cautis pro bramis sæpe uendatur, sed ab ijs magnitudine corporis & squamarum differt, & pinnarum ac caudæ colore. Est igitur Ballerus capite breui, ore paruo, sine dentibus, sed horũ loco ossa habet aspera: sine lingua, sed palato carnoso. Pinnas duas habet ad branchias, duas alias in medio uentre, ab excrementi meatu unicam ad caudam usq;, in dorso aliam. Posteriores pinnæ cum cauda rubro colore perfusæ sunt, ut in Percis fluuiatilibus uidere est: quæ in dorso est, nigricat. Linea à branchijs ad caudã curua producta est. Branchias quaternas habet. Os in medio palato habet, ex aduerso sita sunt ossa duo loco inferiore, altera parte serrata, quibus contrario occursu cum palati osse herbæ atteruntur. Ventriculum paruum habet, intestina pinguedine oblita, hepar ex albo rubescens, in quo fel uiride: splenem rubrum.

C Vita & moribus à Cyprino non differt.

COROLLARIVM.

Ballerus, cyprinus, & cæteri ferè omnes, cum parturiunt, uadis sese intrudunt, Aristoteles. Et alibi, Ballero & tilloni lumbricus canis exortu innascitur, qui debilitat, cogitq; ad summa stagni efferri, quà æstu intereunt. ¶ Balerus apud nos rusticè balænus nuncupatur, Niphus Italus. ¶ Balinus piscis legitur, quem Theodorus conuertit balerum, habetur & barenus lib. 6. (Aristotelis) inter amnicos, balagrus à Theodoro dictus: nec inuenio quamobrẽ eos ita uerterit, nisi librarius corruperit, Hermolaus in Plinium. ¶ Vide etiam infra in Balagro.

DE EODEM AVT PROXIMO PISCE EX BELLONII libro, quem Plestyam nominat.

A Strymonis amnis accolæ uilem admodum piscem agnoscunt, quem illi uulgò plestyam nominant: qui & in Macedonia ad Pischiacum lacum plurimus est: quo in loco modò Platanes, modò Plestya, modò Platognia uocatur.

B Latus piscis est, atq; ea forma tornatus, qua Abramidem fluuiatilem (Cyprinum latum) conspicimus. Multis spinulis abundat, atq; eodẽ modo holoschœno (iunco) transfluitur ut Liparis, & per paria diuenditur, muria optime maceratus. Frequentes squamas habet, rotundas ac tenues. Tergus eius nigricat, uenter candicat. Os non aperit ita grande, quod etiam omnibus dentium rudimentis caret.

F Metallarijs ad Chrysiten (quam Siderocapsan uocant) opportunus est in fodinis. Carne constat dura, stupacea, palato ingrata.

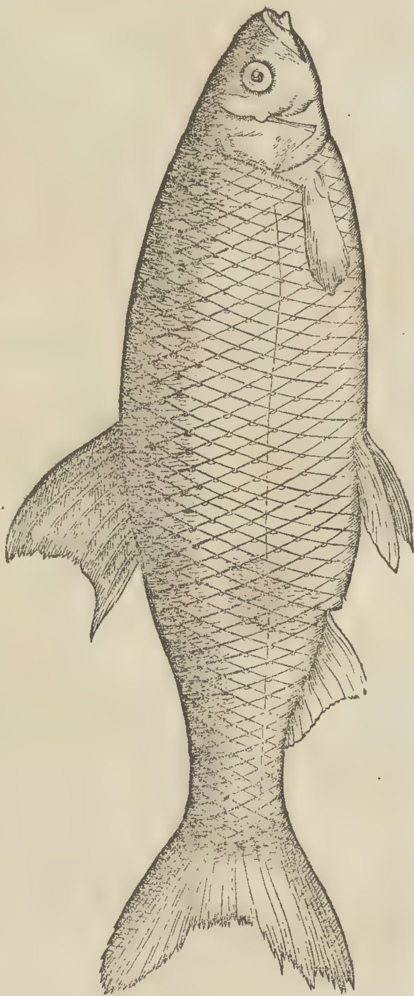
B Partem eam quæ ab ani pinnula ad caudam fertur, prominentem habet, corpus in Bremmæ fluuiatilis modum compressum. Et rursus in Abramide fluuiali, sic autem Cyprinum latum siue bramam nominat: Mihi sanè (inquit) Plestyæ huius piscium (generis) notas habere uidentur, quarum color corporis albicat, & tota mole compressæ apparent. Oculorum pupilla non est, ut in alijs, nigra, sed ueluti crystallina, iris uerò albissima: ac tredecim squamarum ordines utrinq; in lateribus habent.

DE LEV-

DE LEVCISCO.

RONDELETIVS.

Pro Rondeletij icone, poſui quam prius habebam ad noſtrum Schwal uel Furn expreſſam, etſi maiorem quàm conueniat. Cauendum ne cum Haſela noſtra, capitoni fl. quàm hic ſimiliori, confundatur.

LEVCISCORVM ſeu Mugilum fluuiatiliũ aliquot eſſe ſpecies dicere poſſumus. Ex his eſt is qui à Gallis Gardon uocatur, ab Italis Laſcha, à noſtris fortaſſe Siege: nonnihil enim diuerſus eſſe uidetur.

Eſt hic leuciſcus Capitoni ſiue Cephalo fluuiatili corporis aſpectu, pinnarũ numero, ſitu, figura, ſquamis ſimilis: ſed capite eſt minore, corpore latiore. Dorſo cæruleo, ceruice uireſcente, uentre candido, oculis flaueſcentibus. Dentibus caret, imo palato oſſa habet. Partibus internis non differt à Capitone, niſi quòd tanta pinguitudine non obteguntur.

Alacris eſt & uiuidus hic piſcis: unde Galli ualetudinem integram deſignare uolentes, hominem Gardone ſaniorẽ eſſe dicunt, quod ex piſcis iſtius agilitatẽ & actionibus ſumptum eſt, nõ ex ſucco, carne enim eſt molli, fluxili, parum nutriente.

DE EODEM BELLONIVS: qui Sargum ſargonémue, & Cephalum & Gardonem hunc piſcem appellat.

Sani piſcis cognomen ſuo Gardonõ Galli tribuunt: quem Romani piſcatores, atq; adeò reliquum Italorum uulgus laſcam, Angli Roſcies, Placentini Agullam, Mediolanenſes Oladigam, alij Ocradigam uocant. Cùm itaq; gardonum iſtum ubiq; prouenire, & Cephalum Sargoni formam retinêre uideam, facile quidem in eam ſententiam inclinaui, ut Gardonum ſeu Laſcam crederem Sargonẽ Cephalum ab Ariſtotele uocatum eſſe. Nam quum duo potiſsimùm ſint Mugilum marinorum genera, Cephalus & *νῆστις*, id eſt ieiunus (ut Dorioni placet,) reliquæ ſpecies fluuiatiles aut lacuſtres eſſe cẽſentur: quo in numero ſunt Sargones Cephali, latiore forma quàm alij prædicti: unde Sargi, uel (ut Theodoro placet) Sargones uocati ſunt.

Nunquam ad Cyprini magnitudinẽ accedunt. Pinnulam tenuem unicam in tergoris iugo, non autem longam (ut Cyprinus) gerunt: cætera ut Squalus. Sed eſt corpore compreſsiore, & magis recurto, pinnasq; ſubrubras habet. Parui Gardoni pinnam caudæ longiorem exerunt quàm Leuciſci: & antequam in extremum pinnę (quæ bifurcata eſt) deſinant, rotundantur. Latiuſculis ſquamis conteguntur, ipſoq; capite magis ad Leuciſcũ quàm ad Squalum accedunt. Oblongius & paulò craſsius habent corpus quàm Abramis, ſuntq; tergore quàm Squali magis nigricante, & auri colorem referente. B

Porrò piſcatoribus Romanis Reuillonorum uox paruos Gardones exprimit: reliquos autẽ A

mixtim pisciculos fricturam uocant. In Ambra Melignanum alluēte, plurimus est hic piscis, quē eò loci Oradigam uocant, Mediolanenses Oladigam, alibi Doradam, quòd in eo tractu huius caput aureo colore fulgeat. Sed & Perusinus Italiæ lacus, omnium longè delicatissimos huius generis pisces proferre solet.

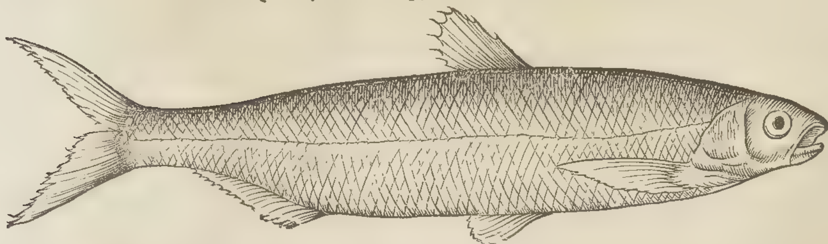
COROLLARIVM.

A ¶ Alburni, λευκίσκοι, Wyßfisch, Hesling, squamis argenteis. Fortasis ad hanc speciem sargi pertinent, quorũ uetus nomen adhuc Romæ in usu est, Eberus & Peucerus. ¶ Rondeletio Sarginus mugil idem est qui κεστρεὺς uel νῆστις: ac numeratur inter marinos qui amnes subeunt, ut Bellonius hos pisces non rectè discreuerit, & fluuiatili pisci nomen dederit quod marino debetur. Itali piscem hunc de quo agimus, lascham uocant, ut Rondeletius scribit; alij clupeam eodem nomine, quæ ab alijs laccia dicitur. Gallice gardon appellari quidam coniijciunt, à uerbo Gallico garder, eò quòd seruari facile sit in uasculis aquatilibus per longum tempus. ¶ Cæterum Gardo uel Gardus piscis, ut Galli uocant, à nostris uulgò nominatur ein Schwal. Circa Acronium lacum ein Fürn, & à colore oculorum ein Roteugle, sed minimus etiam pisciculus, quem Rondeletius & Bellonius Alburnum Ausonij faciunt, alicubi eodem nomine Roteugle uocatur, ab oculis rubicundis, qui in gardo potius flauescunt. Argentinæ gardum uocant Rettel uel Rotaug. Carolus Figulus rubiculum uel erythrophthalmon nominibus fictis interpretatur. Piscis in Albi dictus Roteugel, numeratur inter assari solitos, oculis & pinnis rubicundis. Ad Acronium lacũ circa Lindauiam hunc piscem Fornfisch uocant primo anno, deinde ein Gnitt, tertio ein Furn. Sunt qui Bliecк uel Roteuglin nuncupent ab initio, (neq; distinguant ab Alburno Ausonij quem sui generis piscem ab hoc semper diuersum, ut ego sentio, nostri Blieck, alij Roteugel uocitant:) post annum Fürnling, demum Furn uel Schwal. Nomen fürn alioqui Germanis adiectiuũ est, & aliquid de superiore anno significat, inde dicunt Fürnen weyn, nostri fernigen wyn. Circa Verbanum & Larium Italiæ lacus, Trull appellatur, uel Troy, & pro uilissimo habetur. Polonicè Ploczicza. ¶ Gardus piscis est fluuialis, gratissimi saporis, uendesiæ similis, à qua rubore oculorum discernitur, uterq; aũt mediocris quantitatis est, Obscurus. ¶ Calculum quendam, uel similem calculo, sed molliorem substantiam in capite habet gardus noster. Parere incipit Aprili, & pergit usq; ad medium Maij. Vulgò omnes huius generis pisces oua habere, & fœminas esse putant. ¶ Laudatur antequã pariat, Ianuario, Februario & Martio, & tota etiam hyeme mediocriter. Sunt qui Aprili quoque & Maio commendent. Non insalubris existimatur. Oua solidiuscula & russa habet, quæ multis in cibo grata sunt. Elixari debet in uinum feruidum immissus.

DE LEVCISCI SECVNDA SPECIE.

RONDELETIVS.

Pro icone Rondeletij delineauimus pisciculum nostrum, quem Laugelen *uocant.*

A ALIA Leucisci species est ea quæ hodie à Gallis Vandoise uocatur, à Santonibus & Pictonibus Dard, quod sagittæ modo sese uibret, à nostris Sophio, à Lugdunensibus Suiffe. Hunc Leuciscum nonnulli cum superiore confundunt, sed corporis latitudine differt, rostroq; est acutiore, alioqui pinnis, earum numero & situ similis est.

B Squamis medijs tegitur, quæ lineolis distinctę sunt. Ex fusco partim uiridis est, partim flauus. Ventriculo est paruo: hepate magno, à quo fellis uesica dependet. Pinguescit multum hic piscis.

F Carne est molli suauiq;.

G Pinguitudo eius aurium doloribus succurrit, & cum felle eiusdem permista oculorum caliginem abstergit.

F Piscis hic eiusdem generis piscibus scilicet Mugilibus fluuiatilibus nõ admodum præstat, neque ab antiquis etiam si uerus eorum Leuciscus sit, cæteris præfertur. Quare falsò id Galeno attribuit autor lib. De Aquatilibus, quòd scribat Galenus Leuciscorum magnam copiam condiri solere,

lere, atq; in magno haberi precio. De Leuciſco enim unico tantũ loco hæc tradidit Galen. lib. 3. de aliment. facult. Ex noſtris quidam, piſces in fluuijs genitos Leuciſcos appellant, à Capitonibus ſpecie diuerſos eſſe exiſtimantes. Cætera quidem animal animali ſimile eſt: ſed Leuciſcus paulo eſt candidior, caputq; minus habet, & guſtu eſt acidiore. Nutrimenti autem ipſius facultas talis eſt, qualem fluuiatilium Capitonum prius eſſe diximus. Itaq; de nomine tantùm cõtrouerſia eſt, non de re. Quod uerò his utilius eſt, proferã. Piſcis iſte ex ijs eſt qui ſale condiuntur, (τῶν ταριχευομένων:) & qui lacuſtris eſt, ita condîtus ſeipſo melior efficitur: quicquid enim in ſapore eſt mucoſi, & uirus reſipiens, id omne abijcit. melior uerò eſt recens diutius in muria ſeruato, (πλείονι γὰρ χρόνῳ ταριχευθέντος.) Hîc Galenus diſertè ſcripſit Leuciſcum Capitonibus nihilo meliorem eſſe, ſalitum uerò meliorem ſeipſo effici, quod & omnibus eiuſdem generis piſcibus euenit. ¶ Locus hic poſtulat ut diligentius excutiamus quod ait Galenus Leuciſcum habere γεῦσιν ὀξυτέραν, id eſt, guſtum acidiorem, quod mendo non carere monuimus lib. 2. operis noſtri de marinis piſcibus, quũ de piſcium ſapore tractaremus, legendumq; eſſe κεφαλὴν ἔχειν μικροτέραν καὶ ὀξυρυγχοτέραν. quam germanam eſſe huius loci lectionem ratio ipſa primum ſuadet. piſces enim omnes qui in aqua dulci gignuntur & aluntur marinis ſunt inſipidiores. marinis omnibus ſubeſt ſapor quidam acris, nec ita inſipidus. Id declarant piſces marini qui amnes petunt, qui in aqua dulci nutriti permultũ guſtu ab ijs diſcrepant qui in mari capti ſunt. His accedit Athenæi autoritas qui Mugilem fluuiatilẽ appellatum fuiſſe ait ὀξύρυγχον, his uerbis: Κεστρεὺς δὲ γίνεται μὲν καὶ θαλάσσιος καὶ ὁ λιμναῖος, καὶ ποτάμιος. οὗτος δὲ καλεῖται ὀξύρυγχος. Mugil quidem eſt marinus, & lacuſtris, & fluuiatilis, hic autẽ uocatur ὀξύρυγχος. Ex his igitur conſtat lectionem noſtram ueram eſſe, eaq; nota à Capitonibus Leuciſcum diſcrepare, quod roſtro ſit acutiore.

Locus Galeni examinatus. *Oxyrynchus.*

DE EODEM BELLONIVS: QVI LEVCISCVM SIMPLIciter hunc piſciculum nominat, & Latinè inquit Albicillam uel Albiculam dici poſſe.

A Leuciſcus Hiceſio ſpecies eſt Mugilum: Pariſienſes une Vandoiſe: Ligeris accolæ à mira uelocitate, iaculum un Dard, Angli **Daces**, Lugdunenſes Stiffam uocant: quem optimè ut nos à Squalo diſtingunt, Inſubres Streiam, uulgus Græcum Leucorinum uocant. Accolæ lacus Biſtonij (cuius aqua partim dulcis, partim ſalſa eſt) Lilinguam. Huius nondum prouecti piſcis, uêris initio magnum numerum capiunt, & modico ſale conſperſum atq; exiccatum, Byzantiũ ferunt: ueunduntq; Maio, Iunio & Iulio menſibus.

B Corpore longiore & anguſtiore eſt quàm Streia. Hunc Romani piſcatores à Squalo non diſtinguũt, neq; enim adeò exacte piſces fluuiatiles, ut Galli, internoſcunt. Etenim Leuciſcus aſpectu multò hilarior eſt quàm Squalus, minoribusq; ſquamis contegitur: Albo colore nitet, & ueluti inter ſquamas ſtrijs rectis interſtinguitur: Caudam bifùrcam & pinnas albas profert, neq; ita latas ut Squalus. Nulla habet dentium rudimenta: Linguã albam, branchias utrinq; quatuor. Squalus præterea Leuciſco maior euadit. Porrò etiam Ablum ſiue Alburnum ſimilimũ eſſe uidebis Leuciſco: tamen eſt paulò craſsiori corpore, & ſquamis elatioribus, ac labro inferiore melius infarcto. Eſt etiam nõnihil diſcriminis in linea quæ utrinq; corpus interſecat. Siquidem Leuciſco non tam arcuata eſt, quàm Alburno: & Alburnus rotundiori corporis compage conſtat, ad Cephalum magis accedente. Leuciſcum enim Galenus cum fluuiatili Cephalo componit, ac de Mugilum genere eſſe ait: ſuoq; tempore Leuciſcorum magnam copiam condiri ſolere, atque in magno haberi precio†.

Quid à Squalo differat. *Quid ab Alburno.* *† Hoc ſupra à Rondeletio reprehenſum eſt.*

A Horum capturam ex Epiri lacubus maiorem fieri diximus, quos Epirotica lingua Scouranicos uocat. Veneti his maximè utuntur, quos ad ſe nauigio adferri curant: eodemq; propè uocabulo utentes Scourancas nominant. quæ cùm Leucorinis maiores ſint: ambo tamen piſces ſale conſperſi & fumo infecti atq; exiccati, ad exteros mitti, ut noſtri Harengi ſoreti, conſueuerunt.

Quanquam autem Leuciſci inter Mugiles adnumerentur, tamen ſtomachum non habent ita carnoſum, peritonæum albiſsimum, cor trigonum, duos hepatis lobos pallidos, ſub quorum dextro fel continetur: Splenem rubrum. Sed & interſtitium, quod inter oculos Squali & Leuciſci intercedit, diſcrimẽ inter utrũq; diluet: minor eñ in Leuciſco eſt capacitas, & calua rotundior.

COROLLARIVM.

A Vendoſia uel Dardus Gallorum, piſciculus eſt quem Germani circa Argentinam uocant **ein Lauck**, de quo illud celebratur, **Ein lauck iſt ein weſcher.** id eſt Lauca lotrix eſt, fortè quia laucam etiam lixiuium uulgò appellant. Noſtris diminutiua eius nominis forma in uſu eſt, **Laugele.** Gelenius noſter ſic dictum conijciebat quaſi λευκίσκον, id eſt albiculam, tanquam olim ſic appellaſſent Græci, & ab ijs mutuati eſſent Germani. In quibuſdam Heluetiorum lacubus, ut iuxta Tugium & Bielam **Winger** uocitatur: ut à Sabaudis circa Neocomum Vengeron. Diuerſus autem ab hoc piſcis eſt Vangeron in Lemano dictus, cui noſtri à rubore pinnarum nomen poſuerunt. Bielenſes etiam **Onhopt**, id eſt acephalos nominant hos piſces: amputatis enim capitibus ſiccatos aliò uenales mittunt. Cum minimi denſis agminibus natant, animæ à noſtris dicuntur,

Lauck. *Laugele.* *Winger.* *Onhopt.*

Seelen. Seelen. Acronij lacus accolæ nominibus uariant: Gräßig Lindauiæ uocant: Vberlingæ Laugele ut nos: Constantiæ dum parui sunt, Zienfische uel Gräsing: adultiores, Agônen, Agûnen, Lagenen. Aiunt enim pisciculos esse uix longiores palmo, squamosos, quibus multi abstineant quod circa latrinas pascantur: suo tempore tamen commendari. Aestate (inquiunt) innascuntur eis uermes, quos uulgò ligulas (nestel) nominant, quo tempore insalubres habentur. Oua gerunt usque ad Iunium, deinde pariunt. Non solum autem inter se, sed cum illis etiam piscibus latis lacustribus, quos nostri rotten uocant, & cum scardulis siue cyprinis latis coëunt, unde piscis genus enascitur, inter utrunque parentem medium, ein Scuttfisch. Sed alius est agonus in lacubus Italiæ, & Germanicum nomen Gräsing cauendum ne quis cum diuerso fluuiatili pisciculo confundat, quem Greß, Greßling, uel Kreßling nominant. In Dunensi Bernensium Heluetiorum lacu Blawling, id est cærulei hoc genus leucisci dicitur: nostri longè aliud lacustre tantum genus sic uocant. Glyssen à splendore factum nomen, commune est piscibus illis qui uulgò dicuntur Laugelen, Haßlen vnd Schwalen. ¶ Galli Vendosiam nominant, ut dictum est, Albertus Magnus Vindosam. Illyrij Aukley.

¶ Italicum nomen est Strigio, Strilato, uel Stria, quo circa Tridentum etiam Germanice loquentes utuntur: factum fortè à strijs rectis, quibus inter squamas distingui uidetur, ut Bellonius scribit. Ferrarienses tamen (eodem teste) stregiam uocant etiam illum pisciculum, quem Alburnum Ausonij esse eruditis placet. Strigilis (in recto singulari) à Grapaldo Italo censetur inter pisces ueteribus ignotos. Strigiles (inquit idem) sermone uernaculo pisciculi quidam dicuntur, quorum frequens fit captura per hyemes.

B Strigiles apud nos paulò maiores capiuntur in fluuio quàm in lacu. ¶ Longiusculi sunt, non lati, haselis nostris non dissimiles specie, paulò breuiores (ni fallor.) Dorsi color è fusco, flauo & uiridi ferè permixtus est. Pinnæ albicant, uel minimum ruffi admixtum habent. Linea qua terminatur laterum color instar iridis resplendet ex flauo & uiridi colore. Branchias quaternas habent. Os aperitur in oblongum, nec prominet mandibula superior. ¶ Strigil Padanus (ut olim obseruaui) dodrantem nunquam excedit: crassus ferè æqualiter per totum corpus à capite ad usque caudam: minutis obsitus squamis. Vindosa mandibulam utrinque mobilem in faucibus habet, dentatam, Albertus. Bellonio Vandosia dentibus caret: qui fortè non diligenter inspexit, ego in faucibus utrinque mandibulam curuam quinis armatam denticulis reperi, ut in ballero.

C Strigiles in Pado hyeme tantum capi solent. Reperiuntur in Taro fluuio iuxta Parmam, uix alibi. ¶ Gardus piscis uendosiæ similis est: sed rubore oculorum ab ea differt. uterque mediocris est magnitudinis, Obscurus.

F Commendantur strigiles Aprili & Maio mensibus. Memini etiam Februario edisse nõ insuaues, quo tempore lactes in mare pleni erant: & eodem mense laudantur à nostris. In Italia quidem hyeme imprimis capiuntur. Veru tosti, sale, aceto, oliuo, pipere & cinnamomo conditi, paropside in cibis non improbantur, Grapaldus. ¶ Ius recentium piscium saxatilium aluum emollire author est Dioscorides. sed saxatiles isti, cùm sint marini, rari sunt apud nos: habemus autem uocatos strigiles ex Pado flumine: qui sunt pisciculi albi instar argenti, facilis concoctionis & optimi nutrimenti. Eos in febribus etiam ægrotis aliquando permitto, nec unquam obfuisse cuiquam memini, Brasauolus. sed is fortè strigiles diuersos intelligit, nempe alburnos Ausonij, quos Ferrarienses stregias appellant. ¶ Hecticis conceduntur pisces aquæ dulcis parum petrini, (sic loquitur,) communiter uocati striguli, lucij, temuli, Gaynerius.

DE MVGILIS VEL CEPHALI FLVVIATILIS GENERE MINORE, QVOD PISCIBVS albis adnumerandum uidetur.

Non opus est icone. nam per omnia Capitonem fl. refert, nisi quòd minor est.

A PISCIS quem hic describimus, frequens est in fluuijs, & uulgò nominatur ein Haßle, (sed in lacu iuxta Tugium Hasela nostra uocatur Ganghaßle: & Suala nostra siue Gardus, Haßle.) In Saxonia capitur in Albi, & appellatur Häßling, uel communiori nomine Wyßfisch. Alburni, Wyßfisch, Häßling, squamis (nitent) argẽteis, Eberus & Peucerus. Circa Argentinam Schnotfisch: quem spurium esse nescio qua ratione (nisi forte nominis, quod piscem turpem significare uidetur) in libello Germanico de piscium captura legimus: Ein Schnotfisch ist ein basthart. Item alio nomine Meifisch, à mense Maio, quo præferuntur. sed alausis quoque puto nomen idem attribui. Cæterum Haseaux Gallicè dicti pisces, cyprini lati (bramæ) minores sunt, ut Bellonius scribit. Glyssen apud piscatores nostros generale nomen est ad pisces quos uocant Hasele, Laugele, Schwalen. ¶ Italicum nomẽ huius piscis nisi Stretta est (à corpore longiusculo forte, & stricto, id est minimè lato) in Lario lacu, & in Verbano Giauetta, aliud nescio. Hæc scripseram cum Lucarnensis piscator in Verbano uocari mihi asseruit letta uel aletta. Idem forte Papiæ Kabacello fuerit. Germanicum Hasele uidetur

detur lepuſculũ ſignificare, fortè quòd agilitate ac celeritate natandi lepores repræſentẽt. Quos noſtri Schwalen, Lucernæ Haſele uocant. Kolfiſch dicti Coloniæ non ſunt omnino diſsimiles piſcibus Alunnen, id eſt Capitonibus, ſed minores.

Haſelæ noſtræ, (quas cephalos aut mugiles fluuiatiles minores dixerim. nam fluuiatilem cephalum ſiue ſqualum, multò magis quàm leucíſci ſuprà dicti referunt,) piſciculi ſunt molles, duos aut tres palmos longi, albicantes, per dorſum in uiridi nigricantes, cauda & pinna dorſi glaucis, cæteris rubicundis: minimè lati. Squamulis tenuibus, argenteis, branchijs ternis. Caro eorum ariſtis referta eſt, ut & mugilum fluuiatilium maiorum. Ex his qui in fluuio apud nos capiuntur, oculis rubere audio: qui in lacu non item. Obſeruaui poſtea lacuſtres ſuperna oculorum parte flauere. Dentes in faucibus utrinq; conditos habet ut Capito fluuiatilis, in mandibula curua, exteriore ordine quinq; maiuſculos, interius binos minores, omnes ferè in ſummo leuiter aduncos. B

Parere incipiunt medio Aprili uel paulò ante. C

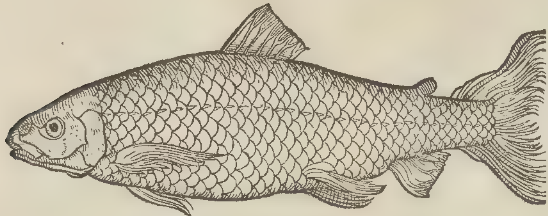
Suo tempore (Maio & Aprili præcipuè, deinde Iunio & Iulio: à Maio quidem menſe etiam Meiſiſch alicubi nominantur) ſatis grati in cibo & ſalubres habentur. Aliquando uerò uermes eis innaſcuntur, (ligulas noſtri uocant, neſtel) & omnino inſalubres fiunt. Hyeme macri ſunt ac minimè placent. Fluuiatiles etiam lacuſtribus præferuntur. Elixari debent in uino feruido. Circa initium Nouembris oua in hoc piſce reperi, quæ magis quàm piſcis placebant. F

SEQVVNTVR PISCES ALIQVOT LACVSTRES,

QVOS ALBIS ADNVMERAMVS: NAM ET GERMANICE FERE COMMVni nomine albi dicuntur: & omnes propè generis unius ſpecies uidentur, omnes lacuſtres tantũ, ſquamoſi, edentuli, pinna in dorſo duplici, una in medio maiore, altera ad caudam parua ut truttæ. Carnis ſubſtantia alba, friabili, non inſalubri, & ſapore propemodum ſimiles, &c.

PRIMVM AVTEM ILLOS PONAM QVOS RONDELETIVS deſcripſit: deinde & noſtras de ſingulis obſeruationes, & alios eiuſdem generis addam.

DE LAVARETO PISCE LACVSTRI APVD ALLOBROGES, RONDELETIVS.

VERNACVLIS & proprijs uocabulis in rebus noſtris explicandis ueterum nominum penuria uti cogimur: ut in piſce qui in lacubus Allobrogum tantummodo reperitur nominando, uulgi appellationem ſequimur & Lauaretum uocamus. quem Salmonum Truttarumq; generi adiungendum eſſe ſuaderet pinnula illa dorſi poſterior adipoſa Salmonum & Truttarum † generi propria, niſi multa alia reclamarent, ut oris conſtitutio Thriſsis quàm Salmonibus ſimilior, os ſine dentibus, caput compreſſum, corpus maculis carens, caro mollis & candida. Lauaretum igitur inter Salmones & Aloſas ambigere meritò dicemus. A B

† & alborum piſcium lacuſtrium.

Is quod nunquam ſordidus ſit, ſed bene ablutus, ob munditiem & candorem nomen habere uidetur. Lacuum Allobrogum proprius eſt, ut Burgetij, & Aequebeletij. Nec ullus eſt qui in Italia, Germania, Gallia, aut alibi uſpiam uiderit. A Vbi.

Pedali eſt magnitudine, corpore utcunq; compreſſo, Aloſæ uel Harengi modo: eos enim piſces capite & ore planè refert. Maxillæ dentibus carent, ſuperioris latera inferiora operiunt & claudunt. Corpus ſquamis tegitur argenteis. A branchijs per medium corpus recta linea deſcendit. Pinnas duas ad branchias habet, totidem in medio uentre, proximè anum pinnulam unicã, B

in dorso priorem maiusculam, posteriorem paruam & pinguem, Salmonum Truttarumq; modo. Cauda in geminam desinit longam & latam, in extremo nigricantem. Branchias quaternas, duplices habet, cor angulatum, hepar sine felle. Autumno parit.

F Carne est candida, molli, suaui, minimè glutinosa, boni succi, mediocriter nutriente. Ex prædictis lacubus sæpissime Lugdunum conuehitur.

DE EODEM BELLONIVS.

A Truttacei generis ac saporis est Lauaretus, ex lacubus du Bourget, d'Aiguebelette, & Lemano ad nos adferri solitus, nostris principibus in magnis delicijs habitus: unde regiorum œconomorum chartæ frequentem Lauaretum descriptum habent.

B Piscis Lugduni satis cognitus, Vmbræ simillimus, nisi simus esset, dentibusq; omnino careret: Bisulam tamen uulgarem magis refert. sed Lauaretus nunquam pedem excedit: neq; crassior est eo, quod pollex & index capere possunt. Capite est oblongo, squamis tenuibus, albis, atq;, ut in Trutta, paruis. Exiguam in tergore gerit pinnam, duas ad uentris latera utrinq; circa branchias: ac totidē sub uentre ei oppositas, quæ tergoris fastigium occupat. Aliam quoque paruam in eo interstitio, quod est inter caudam & anum, quæ omnes nigricantes apparēt. Linea à supercilio subrubra per latera ad caudam protensa insignis est: cauda bifurca, pinnisq; ad extrema nigris, fimbriatis ac laciniatis. uentre est laxo ac prægrandi ut Trutta. Hoc item à cæteris piscibus differt, quòd nare est recurta, atq; (ut in harengis ac Lochijs) ossiculis quibusdam prominentibus insigni, labris nullum dentiū rudimentum ostendentibus: appendice glabra ac carnosa caudæ insidenti, in Vmbræ modum. Neque tamen dentibus caret: ossicula enim ad eius fauces atque Oesophagi ingressum utrinque conspiciuntur, senis hinc inde denticulis, ut in Themolo, communita. Branchię illi sunt utrinq; quaternæ ac simplicissimæ: quarum extrema, quæ capiti inhæret, reliquis sanè minor est: nullis in lateribus maculis est insignitus, totumq; huius piscis corpus dempto tergore argenteum est. *Partes internæ* Verumetiam si ad eius internas partes aduertas, costas quinque & triginta utrinq; connumerabis: cernesq; illi cor esse pallidum ac trigonum, pericardio inclusum: hepar album, unius tantùm lobi, ut in Exocœto & Delphino: in cuius latere dextro fellis uesicula adsuta est. Lien à sinistris apophysibus & stomacho incumbit. Intestina nullas habent reuolutiones. nam gula usque ad uentriculi fundum deducitur, qui per piscis longitudinem delatus, ac sursum quidem reflexus, duodenum parit adenibus suffultū, in cuius gibbo innumeræ apophyses spectantur: ex quibus uena oritur, per quam sanguis defertur ad hepar. à pyloro sequitur aliud intestinum, quod nullis anfractibus circunductū, rectà ad anum tendit. Vuluam utrinque bicornem habet, tenuibus ouis conspicuam. Cætera in congeneribus piscibus describentur. Hæc Bellonius. qui & alibi Lauaronum piscem uulgò Romæ dictum, magnum habere scribit cum Lauareto fluuiatili (lacustri, legerim) affinitatem.

Bezola, cuius historiam sequens pagina dabit.

DE PI-

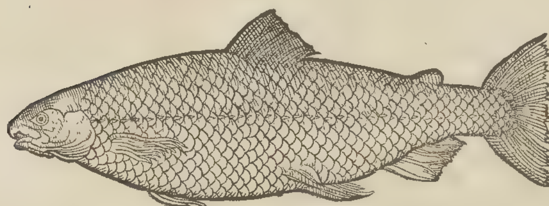
DE PISCE LEMANI LACVS BEZOLA VVLGO NVNCVPATO. RONDELETIVS.

Pro icone quam Rondeletius posuerat, non satis proba bezolæ piscis, reposuimus piscis nostri à cæruleo colore uulgò dicti picturam: is enim à bezola Lemani lacus, quod sciam, nihil differt. Pinnæ similitudo quæ à podice exit, in nostra icone abundat. Eam quòd hæc pagina non capiebat, præcedente collocauimus.

VT Lauaretum lacus Burgetius & Aequebeletius ferunt, ita Lemanus Bezolam uulgò dictam, non admodum dissimilem, nisi quod colore minus est candido ad cęruleum inclinante, rostro acutiore, capite minore, uentre latiore & prominentiore. Nullum piscē reperias cum quo melius comparari posit, quàm cum Harengo, quem in marinis depinximus. Carne est molliore quàm Lauaretus, & ab eo saporis suauitate, & succi bonitate multū superatur, nec in pretio habetur. Proprius est piscis Lemani lacus.

DE ALIO PISCE PROPRIO LEMANI LACVS. RONDELETIVS.

In Rondeletij editione, diuersi piscis quem in Lemano Vangeronum uocant, effigies hîc non rectè posita erat.

EST & alius piscis Lemani lacus proprius qui ab accolis la Farra, uel Ferra, uel Pala dicitur, Lauaretos uel Thrissas referens, magnitudine cubitali, ore paruo sine dentibus, ut in Thrissis, colore cinereo, corpore depresso & lato, squamis, pinnarum situ & numero Lauaretis similis. Linea à branchijs ad caudam recta & candida ducta est. Pinnulā dorsi mollem pinguemq; habet, caudam latissimam. Carne est candida & suaui, quæ Lauaretorū Truttarumq; carni non cedit. Aestate & Autumno capitur, hyeme in altis gurgitibus latet. Sale conditur & seruatur in hyemem.

COROLLARIVM DE ALBIS PISCIBVS LACVVM: & primum de Bezola, &c.

Alborum piscium lacustrium unius generis species, ut dixi, multæ sunt, aliæ atq; aliæ in diuersis lacubus. itaq; nomina etiam multa uariaq; sunt, non modo specie differentium horum pisciū, sed etiam eorundem in lacubus & regionibus diuersis: pro ætatis quoq; & magnitudinis ratione uariant. Sunt quæ alibi ætatis tantum discrimen, alibi speciem peculiarem indicent nomina. Et ipsi piscatores in diuersis regionibus non per omnia consentiunt. Volui tamen quanquam in re difficili, quoad eius possem, & nominum & rerum differentias naturasq; persequi. Lectores cogitabunt si quid uno aut altero forte in loco uerum non est, non statim esse reijciendum, fieri enim posse ut alibi aliter res se habeat. Quod sicubi etiam in uaria & difficili re aberrauero, aut parum exactè aliquid tradidero, ueniam dabunt. Sed hæc & huiusmodi ad totam propemodum hanc historiam semel præfari satis fuerat, bonis & mediocris ingenij uiris, nam quos incurabile calumniandi cacoëthes inuasit, illi ne γρῦ quidem responsi aut excusationis merentur.

Bezolæ nomine Sabaudis qui Lemanum accolunt usitato, usus est Rondeletius. Bellonius bisulam scribere maluit: Lauaretus (inquit) bisulam uulgarem magis refert, nec alibi eius meminit. Vulgus circa Lausannam Bissole profert, unde diminutiuum bissolete. Etymologiam nescio. Si bezolam scribas, accedit ad Germanicum Butz, quo species una huius generis nominatur. Latinum aut Græcum nomē nullum inuenio, ut neq; Italicū. Cephalum uel mugilem lacustrem, uel potius leuciscum albulámue lacustrem appellare licebit. nam & nostri speciem unam uulgò Albelen à colore uocant. hæc nomina generis si admittantur, species pro magnitudine distinguentur, magnæ, mediocris aut paruæ differētia albulæ adiecta: uel coloris, uel præstātiæ & nobilitatis. A

Cephalus aut mugil lacustris.

Albula aut leuciscus lacustris.

Albularum genus alicubi nimis communi nomine Braatfisch dicitur, ab eo quod ad cibum ferè assari soleat. Alibi melius Felcken, Felchen, Velken: quos quidam nuper Latinè falcones temere nominauit. De alijs speciebus agemus inferiùs priuatim: hîc partim in genere, partim ad cæruleos, ut nostri cognominant, pertinentia quædam adferemus. In Acronio laudatissimi nominantur Adelfelcken, id est Albulæ nobiles, de quibus seorsim infra: alij Blawfelcken, id est Albulæ cæruleæ, uel eædem nostris cæruleis, Blawling dictis, uel nonnihil differentes ut quidam putant, & nos explicabimus infra in Nobilibus. Cæruleos nostros, hoc est Tigurini lacus, Balhenen uocant, qui circa Tugium & Lucernam piscantur: nostros quidem maiores fieri audio. Et in Acronio Baal indigetant piscem huius generis, quem alio nomine Gangfisch, cuius tres differentias mox referemus. Cærulei nostri quo tempore percarum fœturam ceu pascua sua sequuti è superiori lacus parte descendunt, circa initium Maij, Weidfisch dicuntur, hoc est pascales pisces: Randecker uerò nominant piscatores quidã illos qui oblongi & graciles sunt, (die raanen, unde & nomen fortè à gracilitate factum:) quales ferè apparent, cum Linda fluuius, qui in lacum nostrum influit, exundans, lacum superiorem perturbârit. nos eosdem simpliciter cæruleos appellamus: & à buzis qui crassiores sunt distinguimus. In Bernensium Heluetiorum ditione cæruleos uocant Allböck: (& Blawling nomen attribuunt Vendosijs, den Laugelen, à cæruleo dorsi colore: quos capitibus amputatis ad fumum exiccant.) In Bauaria Renchen. In Carinthia uel eosdem, uel similes & maiores, Reinancken. ¶ Albularum cuiuscunq; generis pisciculi parui adhuc, à nostris nuncupantur Migling: à Dunensibus in agro Bernensium Büchfisch: alibi (apud Heluetios superiores & Rhætos) Stüben. ¶ In lacu Lucernensi pisces quos Balhen uocant, id est cærulei uel albulæ cæruleæ, pariunt circa diem diuæ Catharinæ, qui est septimo Cal. Decembris. is partus Iunio mense demum sequentis anni ad magnitudinem digiti excrescit, circa diem diui Ioannis, qui est octauo Cal. Iulij: & tum Nachtfisch uocantur, hoc est nocturni pisces, quòd noctu ferè capiantur. deinde post annum Edelspitzling, postea Edelfisch, deinde ein halbgwachsne balhen, postremo ein Balhen. ¶ Constantiæ ad Acronium lacum alia habẽt nomina: Primo anno, Seelen, id est animæ, (quanquam & Vendosias paruas sic nominant:) Lindauiæ Mydelfisch. Secundo Stüben, quos Albulas nostras priuatim dictas esse putant aliqui, albelen im Zürychsee, sed falsò. Tertio Baalen, Balhen uel Gangfisch, uel Wattfisch, (ut Gregorius Mangoldus noster, cuius libellus de piscibus Acronij lacus Germanicè extat, scriptũ reliquit:) in ueteribus quibusdam instrumentis & scriptis publicis Latinè sed indoctè cõscriptis, Vadipisces. Quarto Renchen, Lindauiæ. Quinto Halbfisch, ibidem. Postremo gantze Felchen uel Blawling. ¶ Rursus nomen Gangfisch commune est ad tres species. Quidam enim dicuntur Constantiæ Sandgangfisch, & ijdem adulti Albulæ nobiles, Adelfechen. Alij Grüngangfisch: ex quibus Albulæ cæruleæ fiunt, Blawfelchen. Alij Wyßgangfisch, id est Albulæ candidæ, quæ nomen non immutant, longissimus ex eis dodrantem parum excedit. Ex his tribus generibus (ut scribit Mangoldus) unum Constantiæ in superiori lacus parte capitur, (Vadipisces nobiles puto) quod tempore quadragesimalis ieiunij parit, & cateruatim degit, maximè in loco quem Clusam nominant inter Brigantium & Lindauiam. Alterum (quos albos cognominant,) ibidem reperitur, & parit Decembri mense per dies ferè quadraginta. Magna eorum examina circa Constantiam in Fossa (ut uocant, in der Grüb) uisuntur: ubi etiam anno Domini M. D. XXXIIII. tractu uno quadragintasex millia huius generis piscium capta sunt. Hæc ille.

Nomina pro ætate quomodo uarient.

Gangfisch trium generũ.

B Albularum genera in lacubus tantum reperiuntur, non quibusuis, sed magnis, & non procul alpibus aut altioribus montibus, hoc est illis quos influentes ex montibus orti fluuij implent, ut plerisq; omnibus Heluetiæ magnis, Tigurino, Riuario, Gryphio, Aegerio, Tugino, Lucernano, Dunensi, Interlacensi, Lemano, Acronio uel Podamico, Veneto, & alijs, & Athesinis quibusdã: item in Bauaria & Carinthia. ¶ Olim cum diligentiùs piscem cæruleum nostrum considerarem, his uerbis descripsi: Cæruleus mediocri magnitudine piscis, tantus interdum ut binis ferè drachmis argenti unus ueneat, præsertim ex illis qui Butzen dicuntur, branchias habet quatuor. Caudæ extremitas colorem ex atro cæruleum præ se fert, præsertim circa medium & scissurã, in pinnis quoq; eundem colorem deprehendas: item in capite, & ab eo fortè nomẽ inuenit. Pinnula exigua in extremo dorso uersus caudam spectatur, crassiuscula, mollis, carnosa. Pinnæ ad branchias binæ sunt, totidem in medio uentre, una à podice. Venter undiquaq; niueus est, dorsum totum subuiridi colore, si supernè inspicias, apparet. sed nescio quomodo hi colores pro diuerso ad lucẽ positu uariant. Dentes non habet, sed linguam asperam. Odor ei non ita grauis & piscosus ut plerisq;, sed satis gratus. Fel subruffum. Ventres in hoc pisce, & trutta lacustri, quam à fundo denominant nostri, gemini sunt, aut unus quidem cum fundo capaciore & eminente: inde uerò intestinum amplum eadem ferè quæ uenter capacitate, ad uentrem reflexũ. Venter in cæruleo, primò capacior est, inde angustior: tum fundus sequitur, quarto intestinum amplum, quinto intestini pars cum multis paruis & breuibus appendicibus toto circuitu primum, deinde ab una parte intestini tantum, fortè quarta. Sexto reliquum intestinum.

Trutta lacustris.

C Oua piscium maximè deuorant, & memini multa me in uentribus eorum reperire: itaq; piscium prouentum ualdè imminuunt, ipsis etiam lucijs perniciosiores. Circa Pascha & initium

Maij apud nos è superiore lacus parte, dum percarum fœturam (hoc est oua, & pisciculos ex eis nuperrime natos, acicularum magnitudine) insequuntur, descendunt. hanc enim sugendo deuorãt. & eo tempore magis pinguescũt, unde etiam **Weidfisch** tum nominatur. Quòd si fœturã earum nullam inuenerit, rursus ascendit & profunda petit. ¶ Cum Linda fluuius, & lacus superior (quem Riuarium nominant) exundant, & lacum nostrum perturbant, cærulei illi longiores & graciles quos **Randecker** uocant, descendunt. nam turbidam aquam non ferunt. Ex Albulis nobiles & quæ Buzi uulgò apud nos dicuntur, profundius degunt: cærulei uerò & graciliores, altiùs, ferè circa medium profunditatis: & in lacu ipso longiùs descendunt, usq; ad aquæ fluentis fermè initium. itaq; pariunt circa palos in lacu qui urbem nostram claudunt paulò supra effluentis Limagi principium. ¶ Albularum omne genus paulò postquam ab aqua extractum est, expirat. ¶ Pariunt cærulei in profundo aquæ, non tamen profundissimis locis, (**nitt im triechter**:) circa diui Martini ferè diem, hoc est octo diebus ante uel post: in Lucernensi uerò lacu circa diem diuæ Catharinæ, hoc est septimum Cal. Decembris. Vadipisces (nobiles puto) in Acronio dicti, per quadragesimam pariunt, & eiusdem generis albi mense Decembri.

Cæruleos pisces in lacu nostro capiunt mense Aprili, & deinde usq; ad finem Septembris ferè. Capiuntur autem retibus maximis, quæ in aquam ad quinq; aut sex passus demittuntur cœlo pluuio, sereno ad septem. A B

Præferuntur apud nos Iulio mense. Quadrimi maxime placent: parte anni priusquam pariũt: quanquam & circa diui Martini diem Nouembri mense, quo tempore pariunt, commendari audio. ¶ Laudantur assi, elixi, & frixi. Elixandi, in uinum feruidum immitti debent. Salsi conduntur uasis ligneis, & in externas regiones procul, etiam ad Æni pontem ex Acronio, mittuntur. Siccantur etiam fumo, & nobilibus quoq; ac principibus donantur. Captos ne contabescant, quod breui eis accidit, mox diuendunt piscatores, uel assos aliò uenales mittunt. nam assi etiam frigidi placent. Duni in ipsis nauiculis assant, & per tria miliaria Germanica Bernam uehunt. In alijs piscibus partes aliæ à gulosis appetuntur, albulæ undiquaq; placent. F

DE ALBVLA NOBILI.

Albulam nobilem uoco piscẽ, qui Constantię **Adelfelch** appellatur, & apud nos (etsi pauci capiuntur, mense Maio,) **ein Wyßfisch oder Wysser blawling.** Nondum adultus uerò, Constantiæ **ein Sandgangfisch**, nostris **ein Blitzling.** In cibo præferuntur albulis omnibus. nam & solidior eius caro est, & pingui passim intersepta. Audio has albulas minùs profundè, propius ripam agere quàm cæruleas, (**die Blawfelchen**) & reti inclusas ubi se senserint, ad aquæ superficiem tendere: cæruleas contrà, deorsum. Nostras uerò cæruleas tanquam specie diuersas, (**die Blawling**,) nobilibus magnitudine & natura similes, in superficiem quoq; similiter ferri. Albulam nobilem ita aliquando excrescere, ut una drachmis argẽteis duabus cum dimidia uel paulo pluris uendatur: cæruleam uerò ut plurimum dimidia tantum drachma. In lacu Riuario albulæ candidæ dictæ ab accolis **Wyßfisch**, capiuntur: eædẽ puto quas supra **Randecker** nominaui: & in lacum nostrum aliquando descendunt tempore pluuio præsertim: nostræ uerò cæruleæ in eundem aliquando ascendunt, præsertim Nouembri mense. ¶ Quærendum an hic sit Lauaretus Gallorum. consentiunt candor & præstantia in genere albularum: & descriptio tota à Rondeletio posita: nisi quod hepar an felle careat nondum obseruaui. Bellonius hepar album ei attribuit, unius tantum lobi, in cuius dextro latere fellis uesicula adsuta sit. *Lauaretus.*

DE ALBVLAE GENERE QVOD BVZ ET KILCH VVLGO NOMINANT.

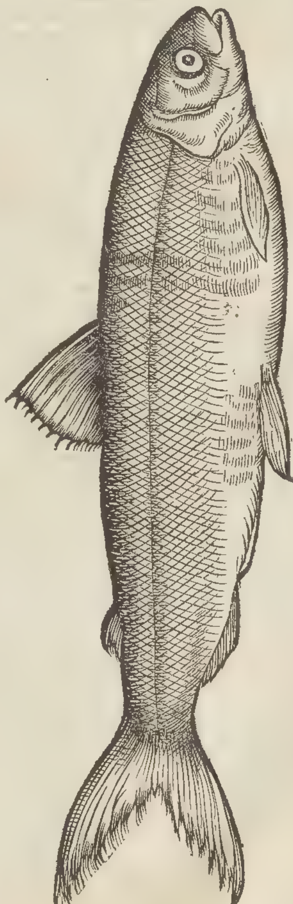
Constantiae **Kirchlin** uocant albulæ genus candidum, & simile ijs quos **Gangfisch** uocant, uentribus magnis: magnitudine albulas cæruleas quinquennes æquant, quas **Halbfelchen** nuncupant. Degunt in profundo, & pariunt æstate. Ad cibum ut cæruleæ parantur, Mangoldus: quem apparet non approbare illorum sententiam, qui eosdem Vadipisces albos (**Wyßgangfisch**) esse putant. Alij **Kilchen** uocant, & uentre candido inflatoq;, dorso fusco describũt. in locis profundis (**im wag oder triechter**) morari addunt, & paruos in eo genere **Kilchenstüb** appellari: maiores esse quàm **Hägele** dictos à nostris. ¶ Eosdẽ puto in Lucernensi lacu **Alpken** uocitari, qui in eam magnitudinem excrescunt, quæ duobus à cruce dictis apud Germanos numis uæneat, hoc est quadrante drachmæ, aut insuper besse. ¶ Et forte idem est Buzus noster, **ein Butz**, in lacu Tigurino, sed magnitudine præstans. nam albulam cæruleam quoq; excedit, & ad precium duarum drachmarum argenti aliquando unus accedit: uentre magno inflato. corpore pleno amploq;. Circa fundum aquæ degit, ut audio, ubi uermiculis quibusdam, è quibus muscæ arundinum nascuntur, (**die rormuggen**: uermiculos ipsos **Chliinen** uocant nostri,) & cochleis minutis pascitur. Piscatores hoc genus cæruleis præferunt, utpote maius & pinguius. & ferè magis pinguescunt pisces, qui cibum in fundo quærũt, ubi & copio-

Alpken. *Butz.*

ſius & loco manentem reperiunt: quàm qui ſuperficiem uerſus efferuntur, ubi & parciùs inueniunt, & cum labore inſequuntur. Alij tamen buzum quoq; altius efferri mihi retulerunt.

Ferra uel Pala. Forſan & in Lemano Ferra uel Pala dictus piſcis, quanquam cubitali magnitudine, ut Rondeletius ſcribit, non alius quàm buzus noſter eſt, & ipſe inter albulas maximus lautiſsimusq́;, (niſi nobilem excipias,) pro lacuum diuerſitate maior aut minor. Palæ nomen accedit ad Germanicum **Baal**. ſic enim albulæ genus quoddam in Acronio uocitant. Ferra ad Germanicum **Felch**. Minimum quidem albularum genus Friburgi in Heluetia **Pferren** uocari audio.

DE ALBVLA PARVA, VEL SIMPLICITER DICTA IN TIGVRINO LACV.

A ETSI omnes lacuſtres piſces albos, communi nomine Albulas nominare nobis uiſum ſit: hunc tamen priuatim Tigurini mei albulam indigetant, **ein Albele**. quare nos etiam uel ſimpliciter ſic uocabimus, uel paruæ diſcrimẽ adijciemus. De minima quidem proximè dicetur. Sigiſmundus Gelenius aliquando ad me ſcripſit albulam (ſic appellans, haud ſcio an diuerſum piſcem) Illyricè dici bila ryba. Sunt qui putant albulam noſtram nõ ſui generis piſcem eſſe, ſed albulam ſiue bezolam cæruleam ſecundo tertióue ſuæ ætatis anno ita uocari: quibus piſcatores noſtri contradicunt; quod cæruleos obſeruarint ſecundo etiam ac tertio anno forma coloreq́; à genere albularum (de quibus hîc loquimur) differre.

Nondum adultæ, ut bezolæ quoque, communi nomine uulgò **Migling** dicuntur. Alius eſt piſcis Albur in lacu Lario: & qui apud Sabaudos Able dicitur. Alburnum Auſonij Gallis able uocari, piſciculum minimum, de quo ſupra ſcripſimus, Rondeletius & Bellonius authores ſunt.

B Cognatus eſt hic piſcis cæteris lacuſtribus albis. Nam & ſpecies, & ſapor ferè omnium non diſsimilis eſt. Albula magis quàm Bezola albicat. cauda tamen & reliquæ pinnæ, præter eas quæ iuxta branchiäs ſunt, nigricant in extremitatibus. Dorſo color glaucus: alicubi tamen purpurei quiddam & cærulei mixtum uidetur. Caput ex glauco cęruleum. Inter caput & dorſum color uiridis, ceu gemma relucet. Branchię ei quaternæ. Hyeme aliquando memini uidere me hunc piſcem ſquamis per latera exaſperatum, eminentibus per ſingulas ſquamas ueluti tuberculis. Aiebant hoc indicium eſſe recentium & uiuarum. ¶ Capiuntur Albulæ in ſumma parte Tigurini lacus, iuxta locum quem **Bůchberg** uocant, diebus ferè quatuordecim poſt diem diui Martini: & ad oppidum Rapperſuillam circa ipſum diui Martini diem. A partu in lacum noſtrum deſcendunt (ſed non tam procul ut cæteræ albulæ) uſque ad uer: deinde rurſus aſcendunt tota æſtate uſque ad diui Martini diem. Capiuntur etiam in Gryphio agri Tigurini, multò maiores quàm in noſtro: & in Haluillenſi Bernenſis agri.

F Albulæ Auguſto & Septembri menſibus præcipuè laudantur, quod ſuauiores eo tempore ſolidioresq́; ſint. poſtea enim pariunt, & mollior earum caro fit: & ſuccus in fœturam conſumitur.

DE ALBVLA MINIMA.

Icon hæc bene facta est, nisi quòd pinnula parua in extremo dorso desyderatur.

ALBVLAM minimam hunc piscem uoco, quem nostri Hägele, uel Hägling, quasi haleculam, appellant: Friburgi Heluetiorum (ut audio) Pfärren: Lucernæ Nachtfisch, (quòd noctu ferè irretiatur,) ut quidam putant. Sed mihi piscator Lucernensis affirmauit Nachtfisch uocari Albulam cæruleam anno primo, cum circa diem diui Ioannis æstate iam ad digiti longitudinem excreuit. A

Albula minima, tota specie accedit ad illam, quam proximè albulam paruam nominaui; sed plerunq; minor est, & in capite minus uiridis. Si piscem erectum inspicias per dorsum, aliquid coloris purpurascentis in lateribus apparebit. Branchiæ ei quaternæ sunt. pinnulæ albent. Ore aperto superioris mandibulæ extremitas deorsum tendit. Os habet longiusculum, dentes nullos. B

Sale conditus infumatusq; commendatur. Placet alioqui recens in iure albo frigido, apio copiose insperso, maximè per mensem Decembrem. Iulio coëunt. Noctu tantum capiuntur retibus, ad passus quadraginta aut quinquaginta demissis. cum cœlum serenum est, altius descendũt: cum nubilum, ascendunt. Densissimis gregibus præ cæteris albulis capiuntur, non passim in lacu nostro, sed maximè à pago Vædesuilla, usq; ad insulam; & uersus alteram ripam à loco Surenbach usq; ad Arborem longam, diebus quatuordecim ferè à Natali Domini capi incipiunt, & immixtæ cis albulæ cæruleæ aliquot & mox ex pirant. quamobrem ut recentes habeantur, matutino tempore potiùs ad prandium coëmuntur, & assi in craticula quàm calidissimi à gulonibus deuorantur: qui eam ob causam non uniuersos, sed paulatim alios post alios assari iubent, ut statim absumptis prioribus, feruidi posteriores mensis afferantur. Embamma additur ex aceto, sapa, pipere, sale, & porri aut cepæ folijs concisis. F C E

ALEANTRIS, ἀλεαντεὶς, nominatur inter pisces à Tarentino. apud Athenæum inter Nili pisces Eleotris.

DE ALECE SIVE HALECE.

HALEC cum aspiratione scribitur à Pontano & alijs plerisq; eruditis, ut etiam Halecula diminutiuum: quod nobis etiam placet. uidetur enim deriuari ἀπὸ τοῦ ἁλὸς, ἢ ἀπὸ τῆς ἅλμης, hoc est à sale, uel salsugine muriáue. Sed quoniam & recentiores multi non aspirant, & in codicibus antiquis non raro sine aspiratione scribitur, in A. elemento mentionẽ eius facere uolui. In genere etiam, in primæ syllabæ quantitate, & in terminatione alecis inconstantia notatur. Nam & fœminino & neutro genere effertur: & primam alij producunt, alij corripiũt: & cum à cæteris alec scribatur, in Plinio legitur alex.

Mænidem (inquit Rondeletius) Gaza non rectè uertit halecem, neque τὰς μαινίδας, haleculas, (Gaza non aspirat.) Nam halec generis potius nomen mihi esse uidetur, ut sit pisciculus omnis uilis, uel muria conditus, uel piscium fęx. Vnde Columella tabentes haleculas incrementi minuti pisces iubet præberi ijs qui in uiuarijs seruantur piscibus. Et Hermolaus piscem omnem uilem halecularium uocat. Est etiam halec liquamen ex intestinis piscium. Horatius,

Ego fæcem primus & halec, Primus & inueni piper album. Dicitur & à Plinio alex muriæ uitium. Laudatur (inquit) & Clazomene garo, Pompeijq; & Leptis: sicut muria Antipolis ac Thuria, iam uerò & Dalmatia. Vitium huius est alex, imperfecta nec colata fæx. Quare Plinij uocabulum retinendum arbitror, Hæc ille.

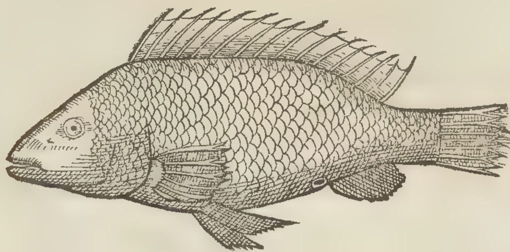
M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, è iecore mullorum alecem excogitare prouocauit, Plinius. Et rursus, cum garum dixisset olim ex eiusdem nominis pisce factitatum, deinde ex alijs diuersis, subdit: Sic alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum ioci-

nera. Innumerisq́ generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. **Et mox, Alece scabies pectoris sanatur** infusa per cutem incisam. Et contra canis morsus, draconisq́ marini prodest. in linteolis autem conceptis imponitur. Hinc equidem coniecerim, ut garus piscis est è quo garum liquor conficiebatur: ita alecem genere fœminino dictum piscem, ex quo liquor alex itidem fœminino, ni fallor, uel alec genere neutro nominatus liquor parabatur. Et quòd garum purius, delicatius, maioreq́ opera & sumptu fieri solitum fuerit: alec uerò longe uilius & crassius, siue per se fieret, siue ipsius gari fæx, aut garum imperfectum, aut uitium gari. ita ut illo diuites, hoc plebs uteretur. Cui portat gaudens ancilla paropside rubra Alecem, sed quam protinus illa uoret, Martialis lib. 11. de pisce. Capparin, & putri cepas alece natantes, Et pulpam dubio de petasone uoras, Idem lib. 3. de liquore siue liquamine. Sumen elixum, uel in furno aut craticula assum, cum alece aut sinapi manducatur, Apicius. Qui mihi olera cruda ponunt, halec (legendũ halecem, ut constet uersus) danunt, Plautus Aulularia pro pisce uile. Vbi oleæ comesæ erunt, halecem & acetum dato, Cato de re rust. de pulmentarijs familiæ loquens. Datur cammarus, & riualis halecula, (.i. in riuis nascens pisciculus,) uel si quæ sunt incrementi parui fluuiorum animalia, Columella. Et rursus, Præberi conuenit tabentes haleculas. nam id genus pisces qui sunt incrementi minuti, maiores alunt, lib. 18. cap. 15. Vitiũ gari est alex, imperfecta, nec colata fex, neutro duntaxat genere, ut Plinius atq́ Flaccus, & primus omnium Plautus efferunt. siquidẽ & Græci liquamen (liculmen, uoce corrupta) uocãt, quod purissimum ex eo fluxit. id autem quod fecis instar in cophino (ita enim uocant, Vide plura inferius in Garo) obmansit, alex: unde liquiminarij dicãtur. quo modo etiam pro liquore accipitur promiscui gregarijq́ piscitij, Hermolaus. Aleculæ uocabulum generale credo, idem apud nos significans, quod apud Gręcos anthracides. In Pannonia (imò Germania etiam tota) pisciculum, quem Belgæ copiosissime uenantur & inueterant, arengam uocantes, ipsi alecem hodie quoq́ nominant, Idem.

DE ALPHESTE VEL CYNAEDO.

RONDELETIVS.

Bellonius pro alpheste eundem quidem piscem pingit, sed minus latum, crassioribus labris bene dentatis, corpore maculoso, & punctis distincto, non expressis squamis.

A ΑΦΗΣΤΗ'Σ & ἀλφηστικός Græcis est piscis, qui à Plinio dicitur Cynædus, nostri communi saxatilium nomine rochau uocant: peritiores piscatores canus, Massilienses canudo corrupto uocabulo cynædum uolentes dicere.

B Piscis est marinus, saxatilis, dorso purpureo, cæteris in partibus luteo, corpore strictiore quàm aurata uel pagrus: mænis figurâ similis, alioqui maiore & spissiore corpore, pedali magnitudine; ore mediocri. labra habet, & dentes serratos caninis similes, quod omnibus ferè saxatilibus commune est. A ceruice ad caudam spinas tenui membrana connexas habet, non diuisas, unde μονάκανθος ab Aristotele, citante Athenæo, dictus est. Huiusmodi cum sit piscis quem hîc proponimus, superest ut eum esse ostendamus, qui ab Athen. ἀλφηστής, à Plinio cynædus appellatur. Ac primum Athenæi uerba proferamus: Pisces quidam sunt alphestæ, omnino quidem cerei coloris, purpurascentes tamen quibusdam in partibus: aiunt ipsos binos capi, & uideri alteri alterum comitẽ esse ad caudam. ab eo igitur quòd alter alterius nates (περὶ πυγὴν, Athenæus: κατ' οὐρὰν, Eustathius) sequatur. Veteres quidam incontinentes, & in uenerem procliues alphestas nuncuparunt. Aristoteles in libris de animalibus, unica & non diuisa spina esse dixit alphesticum & flauum. Plinius uerò cynædi, inquit, soli piscium lutei.

Lib. 7.

Lib. 32. cap. 11.

A Principio ipsa nominis ratio alphestam eundem esse cum cynædo planè indicat: nam ut alphestas Græci appellant pisces se sequẽtes libidinis causa, eodem quoq́ nomine libidinosos & incontinentes homines, sic & Latini cynædos pisces: quoniam sunt & cynædi homines molles, effœminati, libidinosi, quiq́ præpostera & nefanda uenere utuntur. Adhæc cerei coloris sunt, secundum Athe-

Athenæum, quibusdam in partibus purpurei, quod nostro planè conuenit. Dorsum enim colore est purpureo exaturato, siue uiolaceo, cæteræ partes cereo colore, quem Plinius luteum appellat. Aristoteles citante Athenæo κιῤῥὸν, Numenius ἐρυθρόν. Græcis autem κιῤῥὸν significat ξανθὸν, id est, flauum, autore Galeno libro 5. de sanitate tuenda, cùm loquitur de uino pro senibus deligendo: ϖερὶ μὲν σύστασιν, ἀεὶ τὸν λεπτότατον αἱρεῖσθαι: ϖερὶ δὲ τὴν χρόαν, ὃν Ἱπποκράτης εἴωθε κιῤῥὸν καλεῖν, δύναιο δ᾽ ἂν καὶ ξανθὸν ὀνομάζειν αὐτόν: Vt sit substantia tenuissimum, colore quod Hippocrates κιῤῥὸν appellare solet: poterat autem & ξανθὸν, id est, flauum appellare. Hactenus Galenus. Ἐρυθρὸς idem dicitur, & salpam quæ lineis aureis distincta est ἐρυθρόγραμμον prius uocatam fuisse diximus. talis color est auri, uel flammæ ex lignis aridis excitatæ. Quòd si aliquando ἐρυθρὸν rubrum uel rufum interpretemur alios secuti, reprehendendi non sumus: nam id etiam significat ἐρυθρὸν: flauum scilicet exaturatum, quod est rubrum dilutius: unde Oppianus, ξανθοί τ᾽ ἐρυθρῖνοι, qui tamen iudicio omnium rubescunt. talis est optimæ & minimè adulteratæ ceræ color. Dioscorides de corni arboris fructu loquens, primùm dicit esse χλωρὸν, id est, uirentem: ϖεπαινόμενον δὲ ξανθὸν, ἢ κηροειδῆ, id est, per maturitatem rubescere, aut ceræ colorem repræsentare. Vides ut ξανθὸν & κηροειδῆ pro eodem colore usurpet: quod autem ξανθὸν rubescens uertit interpres, id non de rubro exaturato intelligendum est, sed de diluto, quod ἐρυθρὸν aliquando appellari prius diximus: & alibi etiam Dioscorides scribit, ceram optimam esse ὑπόκιῤῥον. Talis color est luteus, color nimirum uitelli ouorum. Idem color dicitur etiam nonnunquam ϖυῤῥός. Vinum enim κιῤῥὸν quod Galenus ξανθὸν, id est, flauum interpretatus est ϖυῤῥὸν ὠχρὸν, id est, rufum pallens lib. 12. methodi appellat. Quamobrem uehementer errant qui uinum κιῤῥὸν siue ξανθὸν putant esse, quod Galli uin clairet appellant: est enim hoc giluum. Colorem uerò κιῤῥὸν siue ξανθὸν propriè refert uinum, quod in Gallia nostra Narbonensi prouenit, diciturque muscat & picardent. Hæc ideo diffusius explicaui, ut ob nominum uarietatem diuersasque eorundem significationes rerum notitia obscurior nobis non esset. Quare κιῤῥὸν, ξανθὸν, ϖυῤῥὸν, ἐρυθρὸν, & Latinè flauum, luteum, rufum, rubrum, seu potius rubescens nonnunquam pro eodem sumuntur, ut exemplis ueterum comprobauimus: nõnunquam differunt, sed ratione tantùm maioris & minoris: quo fit, ut propter magnam in colorum quorundam gradibus affinitatẽ, modò hoc, modò illo nomine, diuersi autores utantur, etiam in eodem colore designando.

Digreßio ad colorum nomina. Κιῤῥός. Ξανθός. Ἐρυθρός. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* *Lib. 1. cap. 173.* Κηροειδής. *Lib. 2. cap. 105.* Πυῤῥός. *Conclusio.*

Ex his igitur liquet qualis sit piscis istius color, diuersis nominibus ab antiquis expressus, qui non solius est cynædi: cancri enim aliqui & cancelli, & leones parui, qui circa insulam D. Honorati, & in mari Ligustico capiuntur, flaui sunt siue lutei: denique eiusdem cum cynædo coloris, de quibus suo loco dicemus. Quare meritò falsus nonnullis Plinij locus uideri posit: Cynædi soli piscium lutei: uel inemendatus, ut legendum sit, Cynędi toti lutei: quemadmodum locutus est Athenæus, τὸ μὲν ὅλον κηροειδεῖς, omnino quidem cærei coloris: modò intelligas non ita omnino luteos esse, quin aliqua parte purpurei sint, ut initio huius capitis declaratum est.

Cinædi color. *Plinij locus an soli cinædi sint lutei.*

F Carne & substantiâ eâdem est, qua cæteri saxatiles, nimirũ tenera, molli, & friabili, minimeque glutinosa. Ius ex eo uentrem lenit. Coctus in sartagine melior est asso in craticula, uel elixo: hic enim mollior fit, ille quia tener est & friabilis, in tenues partes facilè soluitur. Præparatur sic: Exemptis interaneis sale aspergitur, & farina, quæ partes continet & solui prohibet: deinde in feruẽs oleum inijciendus. Refrigeratus cum succo mali Arantij editur. Ægrotis salubre alimentum: facilè enim coquitur, & temperatum sanguinem gignit.

DE EODEM BELLONIVS.

A Cynædus à caninis dentibus, fului aut rutuli coloris piscis nominatur, qui etiam Massiliensibus un Sanut.

B Saxatilis est: cuius color, ut reliquis saxatilibus, euariat. Peculiaribus quoque notis ab alijs distinguitur. Vt plurimum enim totus lutei siue cerei coloris est, quibusdam tamen sui corporis partibus admixtum rutilum colorem habens. Præterea squamas in gyrum crenatas gerit, quæ multa scabritie horrent. Nullus saxatilis tam firmos dentes habet, à quibus nomẽ ei inditum fuisse puto. Hos in maxillis ostendit bono ordine dispositos, oblongos & acutos, ut piscis dentes esse minimè dixeris, sed alterius cuiuspiam carniuori terrestris.

Picus etiam Massiliæ dictus, colorem habet uarium, & ad cynædum propius accedit: & canadella in Ligustico mari dicta labijs est magnis ut cynædus.

COROLLARIVM.

A. H. Alphestes Græcis inuentorem significat, & hominum epitheton est apud Homerum, quòd ratione & consilio artes, machinas, aliaque inueniant & excogitent, quæ cæterę animantes inuenire non possunt. Conuenit autem huic pisci fortè hoc nomen ex eo quòd bini semper sint, & alter alterum sequatur, tanquam quærens & inueniens. nam si singulares aut solitarij uagarentur, non alter alterum reperisse, sed amisisse dici posset. Iam cum sequatur alter alterum ϖερὶ ϖυγὴν, cinædi etiam nomen eis impositum. nam & de homine cinædo καταπύγων Græcè effertur. Malim autem cinædi primam syllabam per iôta semper quàm ypsilon scribere. denominatur enim cinædus Eustathio, ϖαρὰ τὸ κινεῖν τὴν αἰδῶ τὸ σωματικὸν μόριον. Quod si à dentibus caninis, ut Bellonius sine au-

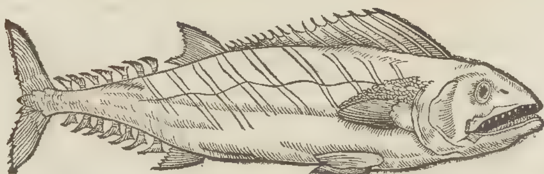
thore putat, hoc nomen factum fuisse, non cinædum neq; cynædum, sed cynodonta uocari oportuisset: sicut & alium quendam piscem à dentibus synodonta uocamus. ¶ Diocles apud Athenęū ἀλφηστικὸν inter saxatiles pisces nominat. apud eundem Numenius ἀλφηστὴν appellat: & Epicharmi hæc uerba citantur, Μῦς, ἀλφησταί τε, κορακῖνοί τε κνισοειδέες, tanquam & coracini lutei sint, non soli cinædi. Sed adonis quoq; ὑπόπυρρος uel ξανθὸς est, inde & cirrhis à cirrho colore dictus. ¶ Καταπύγων, ὁ λάγνος. ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἀλφίτων (lego ἀλφηστῶν, quanquam aliqui penultimam per iôta scribunt, ἀλφιστῶν) οὕτω λεγομένων ἰχθύων, ὅτι ἕπονται κατ' οὐρὰν, (τὴν πυγὴν, Athen.) Suidas. Ab huius piscis natura Apollodorus alphestas libidinosos intellexit, cum dixit Καταπυγωτέραν ἀλφηστῶν, Eustathius: qui alibi monet κατάπυγος & καταπύγων dici, ut ἄπειρος & ἀπείρων. Καταπυγοσύνην μυὸς Cratinus dixit.

Brusola. Eundem aut simillimum piscem esse iudico qui Venetijs, si bene memini, Brusola nominat, à colore fortassis: & à Lusitanis Salmoneta: quem uerno tempore optimum esse aiunt. Ruffus est piscis (ut pictura repræsentat) toto corpore: cauda lutea maculis fuscis distincta, extremitate, ut saxatilium ferè, æquali, non arcuata. maculæ nigræ ad pinnarum (quæ luteę sunt) iuxta branchias initium habentur, alia in pinna podicis, alia in extremo dorso prope caudam. Linea à branchijs ad caudam tendit ruffa, punctis intercepta nigris. Oculorum pupilla atra iride lutea ambitur, ea rursus circulo albo. Ruffus est etiam piscis, & ex parte (cauda pinnisq; præsertim) luteus, quem

Donsella. Donsellæ nomine Cornelius Sittardus olim pictum ad me misit: è saxatilium genere, ut ex dentibus, caudæq; specie & macularum uarietate apparet. Venter albicat, corpus oblongum & minimè latum est. os paruum prominens.

H Cinædiæ (gemmæ) inueniuntur in cerebro piscis eiusdem nominis, candidæ & oblongæ, euentuq; mirandæ, si modo est fides, præsagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate, Plinius. Cinædus dicitur iynx auicula, & piscis marinus, in cuius corpore translucido spinæ apparent: & lapis, qui & Opisianus & dracontius, Kiranides 1.10. usum aūt eius describit ad philtra seu cestum Veneris. ¶ Alphestes quidam ictus fulmine in alpes mutatus fingitur.

DE AMIA, RONDELETIVS.

A VAE Ἀμία à Græcis dicitur, Latino nomine caret. A nostris & Hispanis Byza, quasi Byzantia, ut opinor: amia enim Byzantia in pretio habebatur. Ab alijs boniton uocatur. ἀμίαν nominatam fuisse autor est Athenæus, quòd οὐ κατὰ μίαν φέρεται, ἀλλὰ ἀγεληδὸν, id est, quòd non solitaria sit, sed gregatim uiuat. Alio uerò loco etymū habere scripsit ex Aristotelis sententia, παρὰ τὸ ἅμα ἰέναι ταῖς παραπλησίαις, ἔστι γὰρ συναγελαστική: quòd simul cum sui similibus eat: est enim gregalis. Idem Plutarchus in libro, cui titulus, Vtra animantia prudentiora sint, terrestria an aquatilia: ἀμίαις δὲ καὶ τοὔνομα παρέσχηκεν ὁ συναγελασμός.

B Est autem amia piscis marinus, pelamydi uel thunno, uel scombro corporis specie, pinnis, cauda similis: est enim rostro acuto, uentre crasso, cauda tenui, in figurā lunæ in cornua curuatæ pinnis eius cōformatis, dorso cæruleo eoq; splendente dum uiuit, uentre argenteo. A dorso ad uentrem lineæ ductæ sunt obliquæ, nigricantes, certis interuallis à sese distantes. Oculi parui sunt auri æmuli. Cutis læuis, dempta ea parte quæ circa branchias est. Dētes habet serratos, acutissimos, in os recuruos. Branchias opertas. Ventriculum rugosum, longum, ferè ad podicem usq; demissum, cuius appendices sunt innumerę scombrorum appendicibus tenuiores. Intestina gracilia, hepar rubescens, splenem nigricantem: fellis uesicam toti intestino attextam, autore etiam Aristotele lib. 4. de partibus animaliū. Vel, ut alio loco scribit, cum toto intestino extensam, ex æquo longam, sæpe etiam conduplicatam, *(replicatam aliquatenus.)*

Capite 2. Lib. 2. de Hist. animal. cap. 15.

C In Prouincia multæ amiæ capiuntur, in maris angustijs, quas insulæ frequentes efficiunt: in littore nostro paucæ ob maris uastitatem. Aqua dulci delectantur. Aristoteles: Thunni, pelamydes, amiæ subeunt Pontum uēre, atq; ibi æstatem traducunt. Et mox: Petunt autem Pontū pastus gratia, qui uberior & melior ibi propter dulcium aquarum permistionem suppeditatur. Beluæ quoque magnæ pauciores ibidem sunt. Et alibi: Celeriter pisces omnes augescunt, in Ponto celeriùs: indies

Lib. 8. de Hist. animal. cap. 13.
Lib. 6. de Hist. animal. cap. 17

indies enim amiæ multæ manifeſtè augentur. Et Plinius: Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit maximè in Ponto. Cauſa, multitudo amnium dulces inferentiũ aquas. Amiam uocant, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Rurſus Ariſtoteles: Εἰς δὲ ποταμοὺς ἀναπλέουσι πολλοὶ τῶν ἰχθύων, καὶ εὐθηνοῦσιν ἐν τοῖς ποταμοῖς, καὶ ἐν ταῖς λίμναις, οἷον ἀμία καὶ κεστρεύς. id eſt, Fluuios petũt piſces multi, & in fluuijs & ſtagnis commodè delectabiliterq́ degunt. (id enim ſignificat εὐθηνεῖν, Gaza præſtare uertit,) ut amia & mugil. Carne & alga ueſcitur. Ariſtoteles: Amia, thunnus, lupus magna ex parte carne ueſcuntur, algam etiam attingunt.

Lib. 9. cap. 15. *Lib. 8 de Hiſt. anima. cap. 19.* *Lib. 8. de Hiſt. animal. cap. 2.*

Pingues igitur ſunt & molles amiæ ſuaueſq́, ob id Archippus & Epicharmus (autore Athenæo) παχείας appellarunt. Hiceſius uerò boni ſucci & molles eſſe cenſuit, ad excretionem medias, minus tamen nutrire. Archeſtratus ad gulæ luxum ingenio mirus amias optimas eſſe exiſtimauit, tempore autumni poſt uergiliarum occaſum, Byzantiaſq́ laudauit. Hos de amia rectè ſenſiſſe exiſtimo, locoſq́ duos Galeni in tertio libro de aliment. facult. deprauatos eſſe, priorem in quo citat ex Philotimo piſces duræ carnis: Καὶ περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Φιλότιμος κατὰ λέξιν οὕτως, ἐν δευτέρῳ περὶ τροφῆς: Δράκοντές τε, καὶ κόκκυγες, καὶ γαλεώνυμοι, καὶ σκόρπιοι, καὶ φάγροι, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι καὶ τράχουροι, καὶ τρίγλαι, καὶ πάλιν ὀρφοί τε, καὶ γλαῦκοι, καὶ σκάροι, καὶ κύων, καὶ γόγγροι, καὶ ἀμίαι, καὶ ζύγαιναι. Ibi pro ἀμίαι legendum λαμίαι, eſt enim lamia ex cetaceorũ cartilagineorumq́ genere, & ob eam cauſam dura admodum carne. Alterum, quo piſces quos rectè Philotimus duræ carnis eſſe cenſuit, approbat: Γόγγρους δὲ, καὶ φάγρους, καὶ ἀμίας, καὶ ἀετόν, ὀρθῶς εἶπε σκληροσάρκους εἶναι. ubi rurſus λαμίας legere oportet: alioqui Philotimi Galeniq́ ſententiæ ſenſus ipſe repugnat. Sed ne emendationem temere affinxiſſe uideamur, eam ex ipſomet Philotimo confirmo, qui amiam inter mollis carnis piſces connumerat, Galeno ipſius uerba citante: Φιλότιμος δὲ ἐν τρίτῳ περὶ τροφῆς περὶ τῶν μαλακοσάρκων ἰχθύων οὕτως ἔγραψεν αὐτοῖς ὀνόμασι: Κωβιοὶ δὲ, καὶ φυκὶς, καὶ ἰουλίς, καὶ πέρκαι, καὶ σμύραιναι, καὶ κίχλαι, καὶ κόσσυφοι, καὶ σαῦροι, καὶ πάλιν ὄνοι, καὶ πρὸς τούτοις ἀμίαι, καὶ ψῆτται, &c. Vides hîc amias in piſcibus mollis & teneræ carnis numerari, ut capite proxime ſequenti cum piſcibus duræ carnis nullo modo recenſeri poſsint.

F *Libro 7.* *Athen. lib. 7.* *Amias pro lamijs apud Galenum bis legi: et has duræ eſſe carnis, illas mollis.* *Lib. 3. de alim. facult. cap. 29.*

Scribit Ariſtoteles amiam ab alijs piſcibus appeti. Piſces ſenſum guſtandi habere conſtat: multi enim ſuis & proprijs gaudent ſaporibus, & eſcam ex amia maxime capiunt, & piſcium pingue, ut qui guſtatu huiuſmodi delectentur, & in cibo huiuſmodi eſca. Sed ne una omnibus prædæ ſit, eam ualidis dentibus, & uel ad propulſandam uel ad inferendam iniuriam aptiſsimis armauit natura: ob eamq́ cauſam troctam etiam appellatam arbitror, eundemq́ planè eſſe piſcem, qui amia dicatur, & trocta ab Aeliano. Hæc enim ſunt eius uerba: Piſcis trocta, cuius naturam nomẽ & os declarant, dentes habet frequentes & continentes, quibus quicquid inciderit, perfringere poteſt. Dicitur ergo ἀπὸ τοῦ τρώγειν, quod uorare ſignificat. Deinde quæ Oppianus, ex quo permulta mutuatus eſt, amiæ tribuit, ea ipſe troctæ. Hamo captus (*Oppianus uulpeculas etiam hoc facere ſcribit*) ſolus ex piſcibus non ſe ab hamo retrahit, ſed impellit ſeſe in ferrum, (*aſsiliens, Athenæus Ariſtotelem citans.*) chordam conſumere (*morſu abſcindere*) cupiens. Piſcatores contrà machinãtur longas anſas: ille uerò, quoniam quodam modo ualet ſaltu, anſas ſæpe tranſilit, ac linea qua agitur conciſa ad piſcium domicilia reuertitur. Oppianus uerò:

Aſt amiæ celeres, & uulpes fraude reuinctæ
Præueniunt ſummas morſu confringere ſetas.
At piſcatores longam, ex qua pendeat hamus,
Conficiunt uirgam, dentes quæ arroſa retundat.

(Græce eſt, καυλὸν ἐχαλκώσαντο, id eſt lineam ex ære addunt.) Subiungit Aelianus: Troctæ ſui generis grege coacto delphinos inuadunt, maximè ſi quem ſegregatum circumuenire poſsint. planè enim ſciunt delphinum ſuis morſibus uerberari aſperè ſolere. Itaq; troctæ ei acerrimè inſtant, delphinus contrà reſilit, ſubſilit, atq; indicat ut ex dolore torqueatur: idcirco tenaciter urgent, ſimulq́ ad ſaltum delphini tollũtur, hic eos repellere conatur, illæ uerò nihil remittentes uiuum lacerant: poſtea uerò quum pro ſe quæq; aliquam eius partem uulnerârit, diſcedit. Oppianus uerò amiarum & delphinorum pugnam ita deſcribit, ut facile cognoſcas eadem omnino eſſe iſta, cum ijs quæ Aelianus de trocta ſcripſit.

E *Lib. 4. de Hiſt. animal. cap. 8.* *A* *Lib. 12. cap. 53.* *Troctas Aeliani, & Oppiani amias eoſdem piſces arbitratur.* *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.* *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Sunt qui quam priùs ſphyrænã eſſe docuimus, amiam eſſe credant, ſed non ſine errore. amia enim gregalis eſt, cum thunnis ſcombriſq; Pontum ingreditur. At ſphyræna ſolitaria eſt.

A *Sphyrænã Rondeletij aliã eſſe ab amia.*

Paulus Iouius lechiam piſcem ita Romæ nuncupatum amiam eſſe exiſtimat. Sed lechia, ut ipſe fatetur, ſolitarius eſt piſcis, amia uerò minimè, ut docuimus. Nos lechiam eum eſſe piſcẽ demonſtrabimus, qui ab antiquis glaucus dictus eſt, à noſtris derbius.

Lib. de piſ. Ro. cap. 7. *Lechia Romanorum non eſt amia.*

Poſtremò alij lampugo piſcem Hiſpanicum pro amiâ uera accipiũt, quòd citò augeſcat, quòd gregalis ſit, quòd ſcombris quodammodo ſimilis. At dentes, quamuis magni ſint & ualidi, ut delphinum uulnerare poſsint, repugnant: nõ ſunt enim in os recurui, quales amiæ dentes ſunt. Lampugo autem hippurum ueterum eſſe ſuo loco docebimus. Quare qui omnia diligentiùs expendet, amiam ueram à nobis exhiberi facilè iudicabit, utpote cui nulla planè nota, quæ ab Ariſtotele, Athenæo, aliiſq; fide digniſsimis autoribus amiæ tribuatur, non perappoſitè quadret.

Lampugo Hiſpanorum non eſt amia. *Concluſio.*

COROLLARIVM.

Amia genus eſt piſcis, Feſtus. Quidam non rectè aſpirant. Dicitur autem ἀμία ἡ, genere fœ- *A*

minino, declinatione secunda, accentu paroxytonum: & fortè etiam ἀμίας ὁ. in prima, genere masculino. Κυανόχρως δ' ἀμίας ὑπὸ τοῖς μέγας, ὃς ἐι θαλάσσης πάσης βένθεα οἶδε Ποσειδάωνος ὑποδμώς, Matron Parodus apud Athenæum. Ἄμια proparoxytonum scribitur in codicibus uulgatis Aristotelis de animalibus 8.2. Eberus & Peucerus amiam interpretantur Germanicè Welß. Quòd si Velsus piscis est, ut puto, quem recentiores aliqui barbatum nominant, maximus in mustelarum genere, non erit amia, sed silurus forte.

B Aristoteles libro quinto de animalibus numerat inter cartilagineos amiam, Athenæus: sed perperam: legendum ex Aristotele lamiam. ¶ Amiæ in Ponto celeriter ac euidentissimè omniũ augentur, Aristoteles. Cum thynnis amiæ & pelamydes in Pontum ad dulciora pabula intrãt gregatim cum suis quæque ducibus, Plinius. Amiæ etiam in Alopeconneso reperiuntur, Aristot. Piscis est pelamydi similis, Idem. Amiæ Aristoteli, citante Athenæo, gregariæ sunt, dentibus serratis, branchijs opertis. ¶ Matron Parodus amiam cyanei coloris & magnam cognominat, Archippus παχεῖαν, id est crassam. Os ei est angustius, Plutarchus. Pet. Bellonius tum amiæ tum lamiæ pellem asperam & limæ instar esse scribit. Hamio piscis est saxatilis, qui dextra sinistraque lateribus uirgis puniceis perpetuis alijsque discoloribus designatur. & dictus est hamio, quia non capitur nisi hamo, Isidorus, & Author de nat. rerum: qui etiam addit lapidem eum interius gerere. Inepte autem quòd aspirant, quòd in o. terminant, quòd uocabulo Græco etymologiam Latinam adscribunt.

C Amia ex mari fluuios subit, præstatque in fluentis & lacubus, Aristot. Amat mare uicinum fluuijs aut stagnis ob dulcem aquam, & limum, Oppianus lib. 1. cum uerò mox subijciat lupum etiam ingredi fluuios, amiam innuit non subire, sed semper in proximo pasci. Carniuora tantũ est, Aristot. alibi addit, alga quoque eam uesci. Λαιψηρά, id est celeris Oppiano cognominatur.

D Gregales sunt amiæ Aristoteli: quod nimirum se inuicem ament: quare & opem mutuam ferunt defendendo se acerrimè: unde θρασύφρονας, hoc est audaces dicuntur Oppiano. Cum belluam uiderint aliquam, colligunt sese, & quæ magnitudine præstant, lustrantes gregẽ circumuallant: & si qua uiolatur, defendunt. dentes his ualidi, & iam cum aliæ belluæ, tum lamia aggressa, uulnera accepisse acriùs uisa est, Aristot. ¶ Amiarum contra delphinos pugnæ perquàm accurata ex Oppiano (interprete Gillio) descriptio hæc est: Cum delphinis (inquit) magnum & hostile certamen ineunt solæ Amiæ, corporis magnitudine Thynnis inferiores. quibus etsi carnes infirmæ & molles, dentes acutissimi sunt, ijs maxime confidentes potentem pisciũ regem, tam præclare contemnunt, ut cum solum quempiam ab alijs segregatum obseruauerint, undique tanquam signo dato, frequentes in eum ipsum inuadant. Delphinus suo robore nitens, primũ hostium impetum negligit, & longe lateque insequens, partim earum lacerat, partim exedit & conficit. Postremò harum magna multitudine circumsessus, dolet, quòd se unum solum contra tantam multitudinem uideat. Itaque reuocatis omnibus uiribus, ab his ingreditur se fortissimè defendere. Hæ contrà Delphini membris circunfusæ, atque ad eadem pertinaciter inhærescentes, dentes defigunt, simul & partim ex his illius latera conuellunt, partim rostrum & pinnas, partim uentrem acerbis morsibus affligunt, partim summam caudam comprehendunt, partim dorsum exedunt: tum aliæ ex uertice, aliæ ex collo pendent. Is autem uario & multiplici dolore refertus, instar turbinis mare concitat: & permulto furore agitatus, in omneis partes sese uersat: & saltanti similis, nunc tanquam procella fluctus summos concursat, nunc in profundum defertur, sæpe magna maris interualla desaltãs, reijcere conatur examen audacium pisciũ. Hæ uero nihil de uiolentia remittẽtes, magis magisque in eum incumbunt, & cum demergitur, eandẽ uiam ipsæ conficiunt: cum rursus extra aquam eminet, eædem quoque tractæ unà cum ipso in sublime ferũtur. Diceres Neptunum nouũ quoppiam monstrum ex Delphinis & Amijs finxisse. adeò enim sane dentium pertinacia colligantur, ut ex illius corpore nunquam dentes tollant, nisi partẽ apprehensam abstrahant. Cum autem aliquod spatium ei dant respirandi à certamine, tum uideas rabiem ducis irati, tum mortifera Amijs pernicies infertur. Hæ quidem in fugam se impellunt, ille uero fulmini similis, has acriter insequitur, & discerpit, & lacerat, simul & effuso multo sanguine, purpurascit mare, Hucusque Gillius ex Oppiano. Hanc cum delphinis amiarum pugnam sibi quoque obseruatã Bellonius scribit.

E Ad amias utuntur curuis hamis, quoniam os illis angustius est, tum quia rectos uitant, Plutarchus. ¶ Esca ad glaucos, Tarentino in Geoponicis adscripta: Amias, callichthyas & thrissas marinas assans, exossansque, bryon illis hordeaceamque farinam adijcito: ijsque in pastam coactis utitor ad inescandum. Ἰχθυοθηρητῆρα Μενέστρατον ὤλεσεν ἄγρη Δόναξ ὅς ἀμίης ἐκ τεῖχος ἑλκομένης, &c. Apollonides Anthologij 3.4.

F Archestratus amiam autumno postquàm pleiàs occiderit, commendat. quo tempore (inquit) uel copiose sumpta nihil nocebit. Sic autem parabis: Ἐν συκῆς φύλλοις, καὶ ὀριγάνῳ οὐ μάλα πολλῷ, Μὴ τυρὸν, μὴ λῆρον (id est, nullis condimentorũ nugis adiectis) ἁπλῶς δ' οὕτω θεραπεύσας, Ἐν συκῆς φύλλοις χοίνῳ κατάδησον ἄνωθεν. Εἶτ' ὑπὸ θερμὴν ὦσον ἔσω σποδιὰν, & cura ne aduras. Sit autẽ capta circa Byzantium, καὶ ἐγγὺς ἅλω πη. (Alope ciuitas est Atticæ, Thessaliæ aut Magnesiæ, Ponti, circa Eubœã, circa Locridem. sed per o. breue in penultima. Halos uerò, Ἅλος, ciuitas est Achaiæ & Phthiotidis.) Sed procul ab Hellesponto iam deterior esse incipit, ita ut in Aegæo mari non amplius laudari

dari mereatur. Coquum quendam Sotades Comicus sic loquentem inducit: Ἀμίαν τε (ἐπελάμβανον) χήραν, θηρίου καλὸν σφόδρα. Θρίοισι (folijs ficus) ταύτην εἵλιξα ἐλαδίῳ (pauco oleo) δεῖς καὶ παραγάνωσα πάντα πάσας ὀρίγανον, ἐνέκρυψα θ' ὥσπερ δαλὸν εἰς πολλὴν τέφραν.

Amiæ dentes gestati sine dolore dentes puerorum oriri faciunt. Ipsa in cibo sumpta dysenteriæ medetur, Kiranides. G

ANACHARSIS, nomen uiri, & piscis quidam, Hesychius. Idem fortè qui Acarnan.

ANCHORAGO piscis nominatur à Cassiodoro Epistolarum lib. 12. epistola 4. in regij conuiuij descriptione. Destinet (inquit) carpam Danubius, à Rheno ueniat anchorago. Quinam autem is sit, nō habeo quòd dicam: nisi quòd conijcio salmonem esse, qui certo tempore in Rheno, rostro ei ad similitudinem anchoræ incuruato, uocatur uulgò ein Lachs.

ANARTES uel Anarites, ostrei conchęue genus est: de quo leges infra in C. inter Conchas.

ANADROMI, ἀνάδρομοι, Tralliano medico, in genere dicuntur pisces quicunque ex mari in fluuios conscendunt. Epileptici (inquit) ex piscibus eos sumant potissimùm quos Græci anadromos appellant: atque hos non admodum continuè. Verbum ἀνάδρομος (inquit Iacobus Goupylus) significat ascendentem. Significare itaque uidetur pisces qui ex mari ascendunt. Strabo lib. 15. Geograph. scribit ex sententia Aristobuli, τῶν ἐκ θαλάττης εἰς τὸν Νεῖλον ἀνατρέχειν μηδὲν, ἔξω θρίσσης καὶ κεστρέως. Idem Trallianus uictus rationem in syncope quæ febrientibus accidit, præscribens, piscibus eos uti iubet saxatilibus: sin minus, fluuiatilibus qui anadromi uocantur, cum oxymelite.

¶ Fluuios subeunt (εἰς τοὺς ποταμοὺς ἀναπλέουσι) pisces multi, & in fluuijs ac stagnis commodè degunt, & corpore proficiunt, ut amia & mugil, Aristot. de anim. 8, 19. Memorantur & à Pausania pisces marini εἰς ποταμοὺς ἀναθεόντων.

DE ANDROMIDE.

BELLONIVS.

LVGDVNENSES detortis quibusdam ab Andromide literis Dromillam uulgò uocant, pisciculum quem æstate frequentem habent, hyeme raro. Plinius medicus libro 5. cap. 7. Pisces pingues pelagici (inquit) epilepticis prohibentur. Dandi autem sunt Merulæ, Turdi, aut Scorpio, aut Scardus, (fortè Scarus:) de fluuiatilibus edant eum qui dicitur Andromis. Quibus ex uerbis intuli piscem hunc macra ac sicca, & ob id salubri carne constare: quo factum est ut Lugdunensium Dromillam cum Plinij Andromide contulerim.

DE ANGVILLIS.

RONDELETIVS.

QVAMVIS Homerum scribat Athenæus uideri uoluisse Anguillas à piscium natura seiunxisse hoc uersu; Τείροντ' ἐγχέλυές τε καὶ ἰχθύες οἱ κατὰ δίνας. Tamen inter fluuiatiles ut ab omnibus, ita à nobis reponētur. nam branchijs spirant, quod piscibus solis propriū est: nec potiore ratione Congri, Murænæ, Myri pisces dicentur quàm Anguillæ. *Anguilla piscibus adnumeranda.*

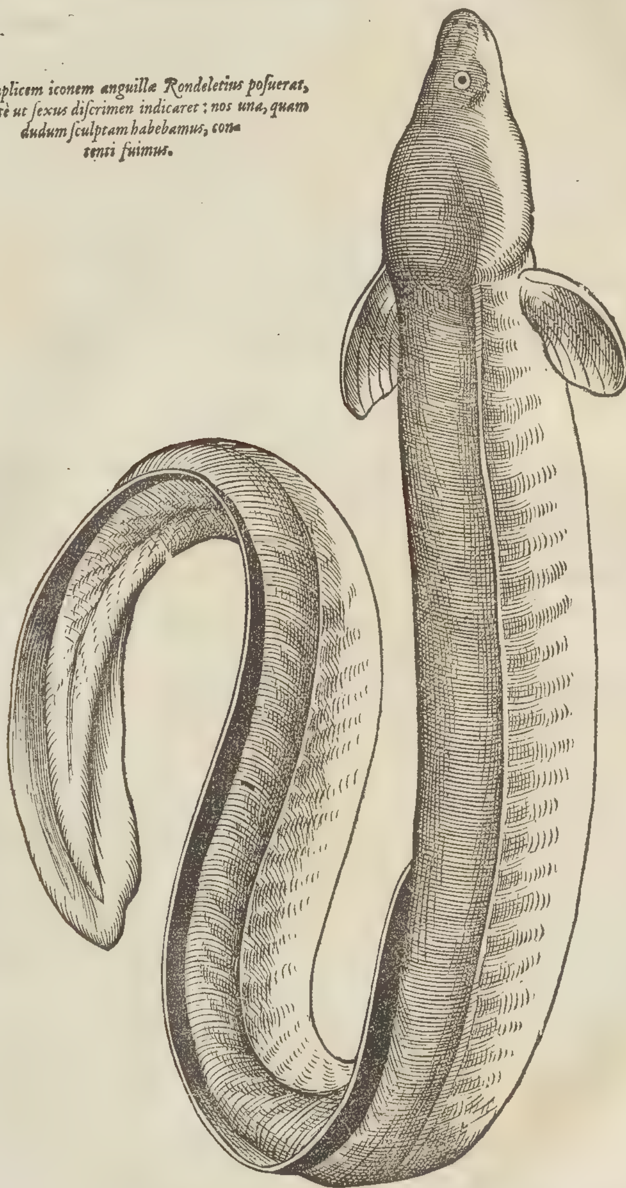
Dicuntur à Græcis ἐγχέλυες à luto siue limo. Athenæus lib. 7. Σαφῶς δηλοῖ ὅτι ἡ ἔγχελυς ἐκ τῆς ἰλύος λαμβάνεται, ὅταν καὶ τοὔνομα εἰς υς ἐπὶ δράματος. Dixit tamen Aristophanes in multitudinis numero ἐγχέλεις. Ex hac Athenæi autoritate sic legendum puto apud Phauorinum. ἔχελυς (meliùs ἔγχελυς) παρὰ τὸ ἔχεσθαι ἐν τῇ ἰλύϊ, ὅ ἐστι ζωγρεῖσθαι, ubi pro ἐν τῇ ἰλύϊ inemendatè, ut opinor, legitur in excusis exemplaribus ἐν τῇ ὕλῃ. Anguilla dicitur à Latinis quod anguis speciem referat. A nostris pro ætatis & magnitudinis ratione uarijs admodum nominibus designatur. Iidem Anguillas in marem & fœminam distinguūt. Marem uocant Marguaignon, qui breuiore, crassiore, latiore est capite. Fœminam contrà quæ capite est minore & acutiore, Anguille fine appellant. Sed quid de hac distinctione sentiendum sit, posteà docebimus. Anguilla omnis nascitur in aqua dulci, solaque ex simili piscium genere, mare uel marina stagna ingreditur: alioqui uiuit in lacubus, fluuijs, & stagnis. A *Enchelys unde dicta.* *Anguilla.* *Sexus.* *Vbi.*

Est ex longis piscibus & lubricis, à squamis nudus, cute quæ facilè tota diuellatur tectus. Os illi est satis apertum, dentibus paruis munitum. Branchiæ paruæ, cuticula tectæ, rima parua, quā ob causam in turbidis aquis facilè strangulantur, & in aëre diutius uiuunt. Ad branchias pinnulæ sunt duæ, reliqui corporis flexuosus impulsus pinnarum uices gerit. A medio dorso, & ab excrementi meatu ueluti limbus cutis potius quàm pinnarum substantia, qui posteriores corporis partes ambit. Gula intus longa & lata. Ventriculus & intestina in longum protenduntur. Hepar magnum est & rubrum, ex quo fellis uesica magna pendet, fel aqueum est. Pinguis & uiscida est caro. B

In putredine gignitur Anguilla ut uermes in terra, id quod experientia compertum fuit. Aliquando enim equo mortuo in Magalonæ stagnum iniecto, paulò post innumerabiles Anguillæ illic uisæ sunt, quod ego ita accipio ut non ex equi tantum, sed etiam ex aliorum animalium cadaueribus generentur. Alij tradunt ex Anguillis præ senectute mortuis, & putrescētibus nouas generari. Aristoteles prodidit Anguillas nec per coitum procreari, nec parere oua: nec ullam captā C *Lib. 6. de Hist. cap. 16.* *Arist. de earum generatione.*

unquam eſſe quæ aut ſemen genitale, aut oua haberet. Meatus quoq; uel ſemini uel uuluæ accommodatos nullam diſciſſam oſtendere. Sed hoc unum inter ſanguinea genus totum ſine coitu, ſi-

Duplicem iconem anguillæ Rondeletius poſuerat, fortè ut ſexus diſcrimen indicaret; nos una, quam dudum ſculptam habebamus, contenti fuimus.

ne ouo procreari: idq; argumento conſtare, quòd in nõnullis feculentis ſtagnis aqua omni exhauſtis & limo detracto Anguillæ denuo generentur, ſi aqua pluuia affluxerit. ſiccis enim temperi-

bus

bus gigni non possunt, etiam in lacu perenni: quippe quæ imbre uiuant & alantur. Videri tamen ait nonnullas habere facultatem generandi, quòd in aliquibus Lumbriculi fiant: ex his enim generari Anguillas credi, sed falsò. Nam ex ijs prodeunt Anguillæ quæ terræ intestina uocantur, quæ sponte in luto, humescenteq́; humo proueniunt. Iam aliæ absolui ex his uisæ sunt, aliæ scalptis discerptisq́; intus apparuerunt. Oriuntur hæc intestina in mari, in fluuijs stagnisq́;, putredinis maximè ratione, sed in mari quà algę sunt, in stagnis autem & fluuijs iuxta ripas. calor enim amplius eas subiens partes, facit ut putreant. Talis est procreatio Anguillarū. Idem alibi tradit Anguillam neq; marem neq; fœminam esse, neq; prolem ex se generare. *Lib. 4. de Hist. cap. 11.* Quam autem differentiam maris & fœminæ Anguillę notarunt, scilicet alteram caput habere amplius, atq; oblongius: alteram, hoc est fœminam, magis repandum, non maris & fœminæ esse differentiam, sed generis. *Sexus.*

Plinius de generatione Anguillarum aliter sensit. Anguillæ, inquit, atterunt se scopulis, ea strigmenta uiuiscunt: nec alia est earum procreatio. *Lib. 9. cap. 50.* De eadem re hæc Athenæus: ὀχεύονται δὲ συμπλεκόμεναι, κᾆτα ἀφιᾶσι γλοιῶδές τι ἐξ αὑτῶν, ὃ γινόμενον ἐν τῇ ἰλύϊ ζωογονεῖται. *Vnde generentur.* Coëunt Anguillæ sese complexæ, deinde emittunt strigmentitium quid ex seipsis, ex quo cum in limo fuerit animal generatur. Idem Oppiani testimonio confirmatur, qui scribit Anguillas gregatim circumfundi & corporibus inter se complicatis coire, ex quibus lentor (ἰχὼρ εἴκελος ἀφρῷ) in arenam destillans limo excipitur, in quo procreantur Anguillæ innumeræ. *Lib. 1. Halieut.*

Vidi equidem Anguillas mutuo corporum complexū coëuntes, neq; puto partibus ad gignendum necessarijs prorsus destitutas esse: inferiore enim uentris parte, & uulua in fœminis, & semen in maribus reperitur: sed pinguitudine multa circunfusæ hę partes non apparent, quemadmodum neq; oua pinguitudini permista. *Adhuc de generatione earum, & partibus genitalibus.* Idem enim ijs euenire quod de Congris scriptum reliquit Aristoteles: quæ cum pinguedine in ignem iniecta crepitant & dissiliunt, atq; sic deprehenduntur. Anguillas igitur crediderim alias in putredine, alias ex maris & fœminæ commistione procreari. Harū paucæ, ut tradit Aristot. certisq́; locis uescuntur limo, cæterisq́; edulijs si quis apponat, sed maximè (plurimæ) dulci humore uiuunt: idq́; qui in uiuarijs Anguillas nutriunt, potissimùm obseruant, ut omnino pura synceraq́; sit aqua affluens & effluēs per ripas (πλαταμῶνας) ubi uiuaria extruunt (κυνιῶνται.) nam nisi aqua limpida sit, strangulatæ breui intereunt, eò quòd angustis sint branchijs, & meatus mox obturentur. *Lib. 8. de Hist. cap. 2.* *Cibus & conseruatio.*

Hinc aquam turbare solent, qui eas piscantur. In Strymone circa Vergilias capiuntur: tunc enim aqua & lutum aduersis flatibus turbantur: alioquin satius est quiescere. E *Captura.* Cui simile est quod prodidit Plinius de Anguillis, quæ Octobri mense capiuntur in Mincio amne, fluctibus glomeratæ in tantum mirabili multitudine, ut in excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium globi reperiantur. *Lib. 9. cap. 22.* Idem certum est euenire in permultis Galliæ riuulis & fluminibus, in quibus turbata aqua autumnalibus pluuijs, nassis & alijs excipulis innumerabiles capiuntur Anguillæ, quæ salitæ in proximum quadraginta dierum ieiunium seruantur. Aristophanes pereleganter & festiuè eos qui ex reipublicæ perturbatione commoda sua comparant Anguillarum piscatoribus similes facit in Equitibus:

Ὅπερ γὰρ οἱ τὰς ἐγχέλεις θηρώμενοι πέπονθας. Ὅταν μὲν ἡ λίμνη καταστῇ, λαμβάνουσιν οὐδ' ἕν.
Ἐὰν δ' ἄνω τε καὶ κάτω τὸν βόρβορον κυκῶσιν, Αἱροῦσι: καὶ σὺ λαμβάνεις, ἢν τὴν πόλιν ταράττῃς.

Ex eodem fonte manasse puto id quod prouerbij loco apud nos iactatur, Piscari in aqua turbida, quod dicitur in eos qui ex litibus, bellis, seditionibus; deniq; ex quietis uel priuatæ uel publicæ perturbatione magnos fructus percipiunt, ac maximè hinc facultates suas augent. Anguillæ non superfluitant uiuæ (mortuæ,) ait Aristot. nec sursum ut cæteri pisces maxima ex parte efferuntur: sunt enim uentre exiguo. pingue in paucis inest, plurimæ eo carent. *Cur nō superfluitent.* Quæ ratio si paulò fusius explicetur, multò magis perspicua fiet. Pinguitudo quidem leuis est & aëreæ naturæ, quo fit ut pingues pisces facilè superfluitare posint, hoc tamen satis mihi non facit. Nam Galei qui neque pingue neq; seuum habent, mortui superfluitant. Potior igitur mihi ratio ea esse uidetur, quæ ex uentris paruitate sumitur. Ventrem enim paruum cauitatem qua uiscera continentur, intelligo, quæ cum parua sit, parum quoq; aëris congeniti inesse in ea necesse est, à quo pisces in aqua summa sustinentur. Et quid aëre multo congenito opus fuit Anguillæ in alto luto degenti, maximè cùm ob paruam branchiarum rimam aërem haustum satis diu retinere posit, cum necessarius is fuerit? Quoniam igitur aër post mortem euanescit, non mirum uideri debet, si Anguillæ mortuæ per summam aquam non ferantur. Cur igitur animalia cætera superfluitant mortua? In causa sunt flatus sub cute cōclusi, à quibus sursum efferuntur corpora. *Cur alia mortua superfluitent.* Hoc inde maximè colligas, quod in aquis extincti non fluitant quoad putrescant, ex sanguine enim & humoribus alijs putrescentibus flatus gignuntur, quibus dispersis intumescunt corpora & efferuntur, cum nullus ijs putrefactis sit exitus. Quòd si acu pupugeris, tum deorsum feruntur, nec fluitant. Sed longius ab instituto digressi sumus.

Anguillæ sale conditæ salubriores redduntur, quod enim uiscidum inest attenuatur. F Quæ in mari capiuntur præstant fluuiatilibus & lacustribus. In stagno nostro, quod Latera dicitur, trium uel quatuor cubitorum longitudinem æquant, quales eæ quę ab Archestrato celebrantur: Κωπάιαι καὶ Στρυμόνιαι, μεγάλαι τε γάρ εἰσι, καὶ τὸ πάχος θαυμασταί. In Gange amne tricenos pedes implent. Hi-

Libro 7. cesius Anguillas maximopere commendat, authore Athenæo: περὶ δὲ τῶν ἐγχέλεων Ἱκέσιός φησιν ἐν τοῖς περὶ ὕλης ὡς αἱ ἐγχέλεις εὐχυλότεραι πάντων εἰσὶν ἰχθύων, καὶ δυσομαχίᾳ (malim εὐστομίᾳ) διαφέρουσι τῶν πλείστων: πλήσμιαι γάρ εἰσι, καὶ πολύτροφοι. ἐν δὲ τοῖς ταρίχεσι, τὰς μακεδονικὰς ἐγχέλεις κατατάττει. Hicesius in lib. de materia, ait Anguillas omnibus piscibus succi bonitate præstare, stomacho gratiores esse: satiãt enim & multi sunt alimenti, inter salsamẽta aũt Macedonicas Anguillas annumerat. Nostris Anguilla salsa cibus est gratus, paratuq; facilis: elixa enim & in craticula assata editur citra oleum, uel aliud condimẽtum. multum nutrit, nec facilè dissipatur cum glutinosa sit. Quare otiosis cibus est insalubris, ijsq; qui cum morbis à pituita uiscida ortis conflictantur, quiq; articulari morbo, uel lithiasi, uel doloribus capitis obnoxij sunt. Recentes salsis insalubriores, maximè si parum coquantur, uel farina subacta & pista, uel olla conclusæ. eæ enim uentriculum relaxant, coctionẽ turbant, nisi prima mensa sumantur. In ueru tostæ meliores.

E Capiuntur apud nos nassis. Oppianus lib. 4. ἁλιευτικῶν, puerilem & iucundam capiendarum *Rursus de captura earum.* Anguillarum rationem tradidit, quam satis fœliciter Lippius his uersibus exposuit:

Atq; puer ludens uasti prope litora ponti
Decipit Anguillas, longa intestina sub unda
Conijciens, hami setis æquata uideres.
Vt uidet, utq; ruit, longa intestina petentem
Arripit, atq; citò sensit tumefacta perire.
Namq; puer sufflans anima intestina repleuit:
Et subitò uentus densus percurrit in ora
Anguillæ, & pueri flatu tumefacta laborat:
Et uento arctatur, frustraq; euadere tentat.
Inflatam penitus, & toto pectore anhelam
Spiritus educit pueri ludentis in altum.

G In medicamentis ad aurium dolores & neruorum, Anguillarum pinguitudo usurpari potest. fel ad oculorum suffusiones. Anguilla in uino putrefacta uini fastidium facit.

COROLLARIVM.

A Anguilla ab anguis similitudine nomen tulit Varroni. Ebraica uel affine aliqua lingua zalbacha, צלבחא nominatur, in dictionario Munsteri trilingui. Almarmaheigi est piscis marinus uiperæ similis. Sirasi prodidit nomen hoc esse Persicum, compositũ ex mar, quod est uipera: & maheigi, quod est nomen piscis, quem Aegyptij appellant thaian marinum. Quamobrem anguillæ & alij pisces sine squamis similes (murænæ nimirum, congri, serpentes marini, & huiusmodi longi lubriciq;) appellantur hoc nomine, Andreas Bellunensis. Græcè hodie ἀχέλυ uocant. ¶ Κωπαΐδων συνοίκας dixit in Pace Aristophanes, lautitias quasdam ciborum enumerans. & in Acharnensibus, πρέσβειρα πεντήκοντα κωπαΐδων ὀρῶν. Est autem Copais lacus Bœotiæ, in quo anguillæ magnæ (plurimæ, Varinus) nascũtur. Hinc est quòd cum Lysistrata apud eundem poëtam dixisset, præstare Bœotios omnes perijsse: Calonice anguillas excipiendas subijcit. Dorion etiam apud Athenæum anguillas Copáidas laudat quæ prægrandes fiant. Rursus in Acharnensibus, Aristophanes ἐγχέλεις κωπαΐδας lego: scholiastes Copaidem Bœotiæ & ciuitatem & lacum esse scribit, in quo anguillæ abundent. Καὶ Κωπαΐδων ἁπαλῶν τεμάχη στρογγυλοπλεύρων ὀψωνοῦσι, Strattis apud Athenæum. Agatharchidas author est Bœotos τὰς ὑπερφυεῖς τῶν Κωπαΐδων ἐγχέλεων, ἱερείων τρόπον στεφανοῦντας καὶ κατευχομένους, οὐλάς τε ἐπιβάλλοντας θύειν τοῖς θεοῖς. Lege etiam mox in B. ¶ Anguillæ etiam, ut murænæ, ex freto Siculo ubi optimæ capiuntur, Græcè plotæ, Latinè flutæ uocantur. uide in Murænis. *Flutæ.* Ἐγχέλεις πλωταὶ à priscis commendabantur, Athenæus lib. 2.

¶ Anguilla apud Italos, Gallos & Hispanos nomen Latinum retinet. Germanicè Aal: sunt qui scribant Ol, öl. Flandricè, Ael, Palinck. Anglice an Ele. Illyricè Augorz.

B Anguillas è Bœotia Copaides prisci laudauerunt, Pollux. Cephisis in Bœotia palus (lacus) est, quam & Copaida nonnulli nominant. in paludem fluuius Cephissus excurrit. Copę oppidulum in palude est, cuius & Homerus in Catalogo mentionem facit. Pisces huius paludis nihil ab alijs piscibus palustribus differunt. anguillæ tamen ibi sunt ingenti magnitudine, esuq; suauissimæ, Pausanias. Anguillæ Bœotiæ etiam apud Athenæum celebrantur inter delicatissima edulia. Vide supra quoq; in A. In pretio quondam fuerunt anguillæ ex Bœotia Copaides: quanquam in Aegypto grandioribus, quæ uocantur basilicæ: sicut in Sicilia plotæ, Cælius. Circa Berenicen fluuius est Lethon, in quo nascitur copia anguillarum, quas regias uocant: sesquialteras ad illas quæ è Macedonia & ex Copaide lacu habentur, Ptolemæus Euergetes apud Athenæum. Ἐρωδιὸς γὰρ ἔγχελυν Μαιανδρίην Τείοισιν εὑρὼν ἐσθίοντ' ἀφείλετο, Simonides. Homines gulæ ac uentri dediti, non desinunt celebrare ἐγχέλεις τὰς Μαιανδρείους, &c. Clemens in Pædagogo. Strymoniæ anguillæ ex Strymone fluuio maximæ, olim celebres erant, ut Antiphanis testimonio Athenæus cõprobat. item circa fluuium Euclem, Εὐκλεῖ. Erant & in Eloro amne magnæ, & in Arethusa circa Chalcidem mansuetæ.

Ingentes & sapidissimas alit Vulsinensis lacus anguillas: quarum incredibilem multitudinem capiunt in excipulis ad egressum Martæ amnis fabricatis, Iouius. Lacus est Italiæ Benacus in Veronensi agro Mincium amnem transmittens, ad cuius emersus annuo tempore Octobri ferè mense, autumnali sydere, ut palàm est, hyemato lacu, fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantũ mirabili multitudine, ut in excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis, singulorum milium globi reperiantur, Plinius. Apud nos etiam anguillæ abundant, dolijs cum aqua aliquando inclusæ

& Augu-

& Auguftam Vindelicorum, ubi comitia principum agebantur, aue&c.tae;. Circa Conftantiam ad Rhenum fitam præcipuè capi audio inter fuperiorem & inferiorem lacum medio loco. ¶ In Danubio anguilla non eft, neq; in alijs hoc flumen influentibus aquis: impofitam emori aiunt. In reliquis uerò Germaniæ aquis omnibus anguillæ multæ inueniũtur, Albertus. Et rurfus, Anguilla quia frigus multum fugit, & aquam lentam, (non) claram & calidam, ideo (propter frigiditatem fortè) non inuenitur in Danubio, eò quòd ante fauces alpium ab occidente in orientem fluit Danubius: & maior pars aquarũ quæ influunt in eum, ex alpibus profluit; & eft fluxus eius ante alpes & parte aquilonari. Vndiq; in Germania (inquit Nauclerus) amnes procurrunt, qui fe uniuerfi in Rhenum Danubiũmue exonerant. idq; experimento compertum eft, mirabile dictu, quòd amnes quiq;, licet ex uno aliquando fonte fcaturiant, fi Danubio influunt, anguillis carent: fi uerò Rheno illabuntur, anguillas nutriunt. ¶ Sanctus Guilielmus Laufannenfis epifcopus ab anguillis læfus maledixit eis ita, ut anguillas omnes à magno lacu Laufannenfi (Lemano) & omnibus influentibus in eum fluuijs (quorum maximus eft Rhodanus) tanquam in exilium relegârit, Felix Mallcolua in libro de exorcifmis. ¶ Copia anguillarum eft in quadam parte Britanniæ (ut fcribit Beda) quæ anguillarum terra uocatur, in ortu cofmico Pleiadum, hoc eft 17. Calendas Iunij. Tunc enim nufquam infpiffatur aqua luto, quod accidit à uentis oppofitis qui è terra erumpunt initio uêris, cum iam terra aperiri incipit, Albertus. ¶ Anguillæ in Gange amne tricenos pedes implent, Plinius & Solinus. Optimæ & præpingues capiuntur in Timauo lacu. Reperiuntur etiam in limofis locis prope Syracufas, tanta multitudine, ut pifcari uolentibus lata adfit præda, Io. Rauifius. Anguillæ longæ & lubricæ funt, Ariftot. & Plinius. Læues & congro fimiles, Ariftot. Serpentis fpeciem referunt, Idem. Anguilla longæ cognata colubræ, Iuuenalis. Pingue in paucis ineft, plurimæ eo carent, Ariftot. Minùs per uentrẽ omentumq; pinguefcunt. pingue enim feparatum non habent, Idem. Tergus anguillis crafsius quàm murænis eft, Plinius. Pellem uifcofam & fpiffam habent, Albertus. ¶ Pinnæ binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis, Plinius. hæ eis iuxta branchias hærent, & fic mari utuntur, ut ferpentes terra, Ariftot. Pinnulis fupinis carent, Idem. ¶ Quaternæ eis utrinq; branchiæ fimplices funt, Ariftot. Branchias pauciores minusq; continentes habent, Idem. Branchias habent exiguas, Athenæus ex Theophrafto. ¶ Anguillæ ineft gula, fed exigua, Ariftot. ¶ Fel ei in iecore fitum eft, Idem. ¶ De fexu huius pifcis leges infrà in C. ¶ In anguillis nigrarum & albarum tantum obferuantur differentiæ, Bellonius. ¶ Archeftratus anguillam ut fpinis & ofsibus carentem, folam pifcium apyrenon effe cecinit, hoc uerfu: Ἔγχελυς ἢ φύσει δῆιμ ἀπύρηνος μόνος ἰχθύς, Hermolaus Barb. in Corollario. (Apyrena propriè Punica quæ nihil duri intus habent: non quòd πυρῆνας nõ habeant, fed quòd duros uel magnos non habeant. Sic pifcem qui nihil duri intus & nullam fpinam habeat, per metaphoram apyrenon dixeris.)

¶ Anguillarum apud Flandros (ut audio) funt duo genera: unum quod nobilius habetur, uocant Palynck, (noftri Aal, id eft anguillam.) hoc in profundo fluuiorũ degit, & aqua defcendente occultat fe in limo, ita ut inde effodiatur fæpe, colore fufco. Alterum genus minus eft & contemptum, quod uocant Aal, (nobis ignotũ.) delectatur hoc genus cadaueribus iniectis in aquas: circa quæ etiam fæpe inueniri & nafci dicitur. Sub pectore color ei eft diuerfus, qui paululum uergit ad flauum.

Anguillas marinas memorat Epicharmus in Mufis. Ex fluuijs in mare ueniunt, Ariftot. & C
Oppianus. ¶ Quamuis cœno generentur & gaudeant: aqua tamen turbida abhorrent, & fuffocantur, ut in pauca etiam aqua, Albertus. quare per tempeftates quoq; cum uentis aqua turbatur, fuffocari folent, Athenæus. Gaudent aqua clara, eaq; femper affluente & effluente, Rauifius. Fugiunt frigus, & aquam lentam, claram (non claram,) & calidam. Albertus: qui lentam aquam fortè ftagnantem; uel tarde fluentem intelligit: nifi legas lutulentam. ¶ Vidimus in Creta prata quædam uirentia in compluribus locis effoffa, infinitas penè anguillas ad capturam effufim præbuiffe, quæ præterlabenti humore nutriuntur, Alexander Benedictus in procemio libri 21. de curandis morbis. ¶ Dicunt qui nutriunt anguillas pafci eas noctu, interdiu uerò in limo quiefcere, (hîc Græcè additur σίνεως [fortè πίνεως] γινομένης:) quod fimiliter de dictis terræ inteftinis fertur. atq; ideo Homerũ anguillas à pifcium natura feparaffe hoc uerfu, Τείροντ' ἐγχέλυές τε καὶ ἰχθύες οἱ κατὰ δίνας, Athenæus. qui rurfus hunc uerfum recitat, tanquã Homerus etiam intellexerit anguillas in profundo aquæ in limo uerfari, & cum uellet fluuium ardentem ad profundum ufq; fignificare, cum protuliffe. Anguillæ edunt radices & herbas, & quod inueniunt in limo: & ut plurimum pafcuntur nocte. die autem abfconduntur in profundo aquæ (aut in cauis, Albertus.) Se etiam inuicem deuorant, Ariftot. Vidi eas etiam pafci ranis & uermibus, & pifcium partibus: & capiuntur quoq; huiufmodi efcis. Nonnunquam ab aqua egrediuntur in agros pifis uel cicerìbus confitos, fed per cineres uel fabulum ficcum ferpere non poffunt, Albertus. Pifciculos infirmiores rapiunt, maximè quos in femine reperiunt, Author de naturis rerum. ¶ Hyeme latent in limo, Albertus. Condunt fe in fundo in cauis ceu cuniculis, ut audio, cubiti aliquando altitudine, per uaria loca apertis, ut in terra talpæ. ¶ Anguilla feparatim ab alijs pifcibus uiuit, neq; cum ijs temere inuenitur, Aelianus. In mari per tempeftates afcendit contra aquam, ut quidam fcri-

bit. ¶ Corpore est tam lubrico, ut asserant nonnulli, si inclusa teneatur, quacunque caudam exerere possit, eâdem euadere totam. Anguillis & murænis in aqua (aquæ fundo) idem motus est, qui serpentibus in terra, & quoniam binæ anguillis pinnulæ applicantur, minus flexuoso corporum impulsu in humore, atque in terra utūtur, Aristot. in libro de cōmuni animalium gressu. ¶ Anguillæ origo est ex limo: unde & quando capitur adeò lenis est, ut quanto fortius presseris, tanto citius elabatur, Isidorus. Ex aliorum piscium limo (superfluitatibus, Albertus) nascitur, Author de nat. rerum. Nascitur ex limo algarumque putredine imis in lacubus & fluuijs, Iouius.

Nonnulli tradunt conuolutis sibi inuicem anguillis, attritu corporum mutuo mucorem quendam in arenam limumque distillare, atque ita generari, Bellonius. Anguillæ uerme nascuntur, Aristot. Et alibi, Intestina terræ uermis habent naturam, in quibus corpus anguillarum consistit.

Anguillas minimas instar fili cuiusdam maiusculi esse aiunt. Piscatores quidam nostri eas parere aiunt, & quidem fœtus uiuos, qui aliquando tantilli reperiantur, ut uix tres digitos æquent longitudine: idque non certo, sed quouis anni tempore. Iam bis à fide dignis audiui quòd duæ anguillæ captæ sint in Germania, quarum utraque multa habuerit ceu fila in utero: & matribus occisis, ex uentribus earum multas esse egressas, Albertus. Obseruaui ego (inquit Christophorus Encelius) lumbricos illos aquaticos (lampetras paruas fluuiatiles intelligit, **die nüneugen**) item anguillas & murænas (**pricken**) gigni uiscositate terræ: deinde mutua attritione ex saliuario lentore quem faciunt: tertiò ex ouo more reliquorum piscium. Quamprimum uerò exclusi suscipiuntur in branchias, & illis fouentur (ut Nicander dicit de sepia & lepore marino) à pisce Plocено, ut ita dicam, (**von den plotzen:**) & ab his piscibus qui à rubore oculorū dicuntur **Rotaugen.** item à murilegulis piscibus (**von den deueln**) qui uorant aquaticos mures: item à gusteris & ukkelangis sic dictis piscibus: sicuti mihi piscatores ad ostium Tangræ sæpe ostenderunt. Lupi quoque aquatici iam æditi ex ouo, ab ijsdem piscibus in branchijs fouentur. quamobrem (adulti) non lædunt eos, nec uorant, ne nutrici malam referant gratiam: anguillæ uerò ingratæ sobolem taliū piscium ueram plurimùm comedunt, imò nutricem ipsam, ut cuculus currucam, Hęc ille. Sunt qui conijciant anguillas à lucijs procreari: quòd cum lucij genituram omnem emiserunt, ijsdem in locis postea reperiantur anguillæ, ubi genitura eorum fuerat. Anguillas ex Ioue natas Matron Parodus apud Athenæum fabulatur, nimirum quod earum generatio incerta sit: qua ratione & fungos & tubera aliqui deorum filios dixerunt. Anguilla neque mas, neque fœmina est: neque prolem ex se aliquam potest procreare: sed qui eam capillamentis & lumbricis quædam similia interdum adnexa sibi gerentem uidisse aiunt, inconsideratè id asserunt, antequam aduertant, qua parte illa gerantur. Neque enim aliquid eiusmodi est, quod animal creet, nisi prius generarit ouū. quod in nulla anguilla uisum est. Et quæ animal gignunt, suo in utero fœtum continent, non in uentriculo. Ita enim non secus, quàm cibus concoquerentur primordia genituræ, Aristot. Et alibi, In genere anguillarum quoque meliores sunt, quas fœminas nominant, quæ nomen fœminę temere acceperunt. non sunt enim fœminæ, sed quia aspectu à cæteris discrepant, fœminæ appellantur. Salamandris non est genus masculinum fœmineúmue, sicut neque in anguillis, omnibusque quæ nec animal nec ouum ex sese generant, Plinius. Albertus asserit anguillam tempore pluuiarum in gutture oua habere: cuius error perspicuus est, cum in anguillis sexus non sit, Niphus. Anguillas generari, inquit Cardanus, non ex mustellis, certum est, quòd natura & forma plurimum differant. nec ex semine ouisue. hoc enim haud dubiū est. sed ex pingui humido, quale etiam sub terra inuenitur. Constat in Mincio amne quandoque mille simul glomeratos capi. cur autem tot glomerentur, aut ob timorem contingit, aut ob inopiam caloris, ut dictum est: uel quia hoc loco coitus illis fit. nam dum simul sunt, genus earum reparatur. Verisimile enim est, quemadmodum quædam solo semine in proprio loco uelut perfecta animalia generantur: quædam absque proprio loco & semine, uelut quæ primò ex putredine sola fiunt: ita quædam ex semine, sed nō in proprio conceptaculo, cuiusmodi sunt anguillæ. Semen autem (anguillarum) est pingue quoddam, quod non ex certa parte deciditur. Perficitur tamen certis temporibus uelut Octobri mense, & cōiunctione plurium. Sunt etiam inter eas quædam masculis similes, crassiore, latiore ac breuiore capite. aliæ fœminis, his contrariæ. Rondeletius sibi inconstans, masculas describens, in eadem fermè pagina, modò longiore, modò breuiore † capite esse ait. Supernatare ut cæteri pisces ab interitu non solent: quoniam uesicam multo aëre plenam, ut illi, non habent. Ergo primū anguillæ ex sola putredine pinguis humidi generantur, uelut & apes & uespæ. Deinde facilius multò è succo unius seu spuma, facillimè autem ex multarum colluuie. Itaque nihil mirum est sub terra eas generari, quemadmodum & serpentes. Cum enim sub terra (ut dictum est) ubique fermè aqua, uelut in spongia, contineatur: uelut serpentes ex terra humida, ita anguillæ ex aqua sub terra contenta. Et, ut dixi, una genita, aliæ generantur ex illa. Aluntur autem ex his, ex quibus generātur. nam & echini & uermes plurimi ex arena aluntur, Hucusque Cardanus. Νύμφα ἀπειρόγαμος, anguilla Eubulo. Propter æqualitatem & similitudinem corporis facillimæ est generationis, Albertus. ¶ Anguilla diuisa diu uiuit, Albertus. Diu in litore & terra uiuit, Oppianus. Anguilla, & quæcunque serpentis speciem referunt (ut murænæ) quoniam branchias habent pauciores, minusque continentes, diu extra aquam uiuere possunt. non enim multum refrigerationis desiderant,

Ego hanc inconstantiā Rondeletij in Anguillæ historia, quā posuimus, nō reperio.

ſiderant, Ariſtot. Theophraſtus libro 5. de ijs quæ degunt in ſicco, inquit & anguillam & murænam diutius poſſe extra humorem uiuere, eò quòd paruas branchias habeant, & parum humoris admittant, Athenæus & Plinius. Si à ſole tangantur in terra, breui emoriuntur, ut audio. Viuere exemptæ aquis uel ad diem quintum, ſextumq́ poſſunt. & aquilone etiam diutius durant, auſtro minus. & ſi æſtate de lacu in piſcinam transferuntur, uiuere nequeunt: ſed ſi hyeme, facile ſedis mutationem patiuntur. nullam deniq; uehementem mutationem tolerant. & quidem æſtate (τοῖς φόρδοσιν ἐὰν βάπτωσιν εἰς ψυχρὸν, Ariſtot. de hiſt. ani. lib. 8. ca. 2. Gaza pro τοῖς φόρδοσι, legit τοῦ θέρους) etiam ſi in frigidam aquam transfers, omnes plerunq; intereunt. Quin & ſi exigua in aqua ſtabulentur, pereunt, Ariſtot. & partim etiam Plinius. Hyemem in exigua aqua non tolerant, neque in turbida, Plinius. Viuit extra aquam ferè per quinq; dies, ſi ſit in loco umbroſo, frigido, præcipuè ſi uerſetur in gramine, & non impediatur à motu: idq́ magis ſi uentus Septentrionalis aſpiret, Albertus. ¶ Vita anguillis nonnullis uel ad ſeptem octoq́ annos protrahitur; Ariſtoteles. Octonis uiuunt annis, Plinius. Platina non rectè ſcripſit octoginta. Nos ſeruauimus anguillam in piſcina per quindecim annos, Niphus. ¶ Paſcũtur noctibus, Plinius. Aegerrimè moritur. nam & excoriata etiamnum uiuit. ad tonitrua commouetur, Author de nat. rerum. Cum tonuit, de fundo ad ſuperficiem enatant: & tum retibus facile capiuntur, Albertus. Anno natiuitatis Domini 1125. frigus per hyemem ingens fuit, & plurimæ niues, ita ut in uiuarijs piſces propter glaciem ſuffocarentur, & anguillę impatientes frigoris in terram proreperent, & intra fœni cumulos ſe abderent: quanquam illic etiam perierunt, Annales Auguſtæ Vindelicæ. ¶ Exanimis ſola piſcium non fluitat, Plinius: niſi cum aquis putrefacta diſſoluitur, Author de nat. rerum.

Nymphodorus Syracuſanus mugiles & anguillas tantopere inquit cicures eſſe, ut de largientium manu cibum ſumant. In Arethuſa Chalcidenſi mugiles etiam manſueti & anguillæ inauribus tum argenteis, tum aureis ornati accipiunt à largientibus cibos, à ſacerdotibus uiſcera, & caſeos, Gillius ex Athenæo. Nymphodorus in Eloro amne inquit eſſe lupos, & anguillas magnas, adeò manſuetas, ut è manibus etiam porrigentium panẽ capiant: quod & Apollodorus meminit in Chronicis. Anguillas cicures (ſacras uocant) Arethuſam habere conſtat, Plutarchus. meminit etiam Aelianus. In Labradij Iouis fonte anguillas è manu ueſci, & inaures additas gerere, ueteres prodidêre, Plinius. ¶ Sunt qui referant anguillas ſi in terra incluſæ ferantur, & in propinquo ſint ſerpentes, ſibilum ædere, quo excitati illi adproperent: quod apud me parum ueriſimile eſt. ¶ Ardeæ cum alios piſces tum anguillas deuorant, Turnerus de ſtellaribus hoc priuatim tradit. Morfex ex magnorum mergorum genere piſces magnos capit, præcipuè anguillas, Albertus. Phalacrocorax anguillas integras uorat, quod Anglus quidam nobis retulit. illæ mox per inteſtina elapſæ, denuò deuorantur. idq́ uel nouies aliquando repetitur, priuſquam debilitata tandem retineatur. D

Anguilla ſic capitur: Vas ſalſamentarium ponunt obſtaculo in eius os indito, quod colum uocant, Ariſtot. In noſtro quoq; fluuio Limago ſimiliter excipulis capiuntur, propter anguillas præcipuè fabricatis. In medio nempe fluminis ſæpes utrinq; excitantur, ſpiſſæ conferctæq́ uiminibus & uirgultis. eæ ſuperius longè inter ſe diſtant, ut earum initia ſint quaſi duæ extremitates baſis in triangulo. deinde paulatim ad trianguli mucronem producuntur: illic in medio naſſa ſiue excipula (aliqui excipulum genere maſculino dicere malũt. Euphorbiæ herbæ inciſæ conto ſubditur excipulus uentriculo hœdino, Plinius lib. 25. cap. 7.) ponitur: qua piſces & anguillæ ſecundo fluuio deſcendentes excipiun(. Supra excipulam caſula piſcatoria ſtruitur, qua inſtrumenta ſeruantur. Anguilla tonitru territa, de fundo ad aquæ ſuperficiem enatat: quod ſi tunc rete per ſtagna, in quibus ſunt anguillæ trahatur, ferè omnes capiuntur, ita ut aqua euacuetur anguillis, Albertus. Anguillas uidi paſci ranis, uermibus & piſcium partibus: quibus eſcis etiam ad hamum capiuntur, Idem. Audio lumbricis etiam hamo affixis eas ineſcari. Ex Tarentino eſca ad anguillas: Scolopendræ marinę, caridum fluuiatilium, ana drachmas octo, cum ſeſami drachma una exceptis utitor. Alia ex eodem: Salis Ammoniaci drach. octo. cepæ drach. I. adipis uitulini drach. VI. quæ ubi miſcueris hamos cæruleos conficito, eosq́ ipſo pharmaco inductos, aquis immergito: ſtatimq́ piſces ultro ratione odoris ſeſe impellentes accedent. Solent autem piſcatores hamis cæruleis uti, (quales fiunt, ſi poſtquam expoliti ſunt per cineres feruidos ducantur,) ne, ſi fuerint ſplendidi, piſces refugiant. Cum aqua tranquilla eſt, efflare uidentur anguillę. apparent enim bullæ paruæ in ſuperficie aquæ ubi latent: quo indicio deprehenduntur, & feriũtur aliquando fuſcina ſeptem uel nouem dentibus mucronata, (mit dem geeren.) E

¶ Anguillæ quomodo capiantur inteſtino in aquã demiſſo, ut ſupra etiam ex Oppiano Rondeletius recitauit. nos hic Aeliani paraphraſin appoſuimus. Homo piſcandarum anguillarum uſu peritus ad ſinuoſum locum ubi latius confluens dilatatur, uel in ſaxis ex aqua eminentibus, uel in arbore radicitus uentorum turbinibus extirpata & iam putreſcenti ſedens, perpinguis inteſtini ouilli tria aut quatuor cubita patentis alterum caput in aquam deijcit, quod aquæ uorticibus agitatum uolutatur: idemq́ illius alterum extremum manibus tenet, in quod quidem ipſum arundinis fruſtum perinde longum atq; gladij capulum inſertum eſt. Neq; uero diu anguillas eſca latet, quin continuò earum prima quęq; fame ſtimulata hiante ore atq; imminenti hamatos ac un-

ciatos dentes suos in idipsum intestinum desigit, atque hoc idem crebra insultatione detrahere conatur. At enim piscator anguillam intelligens, ad fluctuans intestinum inhærescere, arundinem ad quam alligatum est intestinum ori suo admouet, & quoad potest intestinum inflat: quod quidē ipsum defluente hominis aspiratione & impletur, & penitus intumescit: & uentus in anguillam illapsus, illius fauces opplet, atque anhelitum eatenus obstruit, ut ea non queat neque respirare, neque infixos dentes detrahere. quare suffocatur, & captiua subtrahitur. Quid sit a bedde of eeles post tonitru, Angli dicant. Circa Vergilias maximè capiuntur, fluminibus tum præcipuè turbidis, Plinius.

De anguillarum uiuarijs uide supra in C. ¶ Anguillæ aquis iniectæ, hirudines perdunt, Paxamus in Geoponicis. ¶ Zigari uulgò appellati, hominum genus erroneum & ad fraudes natum, anguillas equis per anum (ut audio) inserunt, unde illi inflati obesiores uidentur: & cū propter molestiam interaneorum saliant, alacriores, itaque uæneunt maioris. Vide infra in G. mox ab initio. ¶ Aureum uel cholobaphicum colorem aliqui parant ex felle anguillarum, uel aliorū piscium maiorū, uel boum. miscent autem aceti modicum, & cum creta subigunt in massam. ¶ Anguillarum tergore uerberari solitos tradit Verrius prætextatos, & ob id multam his dicit non institutam, Plinius. Prætextatos (inquit Calcagninus in Collectaneis uetustatis) impubes appellat. de quibus legem ueterem Crinitus affert: Impubes (qui frugem aratro quæsitam nocte furtim depauerint, aut secuerint, ex Plinij lib. 18. cap. 3.) arbitratu prætoris uerberanto: ac noxam duplionē decernunto. Mirari se inquit Calcagninus multam additam esse duplionem, si ideo uerberantur quòd ea ætas nondum mulctæ idonea uideatur. ego pro ac noxam, legerim aut noxam, apud Crinitum. Noster Plinij codex habet, noxiámue duplionémue decerni: malim, noxámue duplionem decerni. Præbent & alios usus ex anguillarum pellibus lora, & mulieribus dum obeliscos ferreos circumagunt, ut fila arundinum cannis agglomerent. ¶ Limus aquarum uitium est, si tamē idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur, Plinius.

Quibus in locis anguillæ uel abundent uel commendentur, leges supra in B. ¶ In mari rarissimè capiuntur, & eæ quidem multò sapidiores uidentur, quàm ipsæ prognatæ nutritæque in amnibus. ueluti quæ uiscosum lentumque illum habitum penitus exuant salsarum aquarum egregio temperamento, Iouius. Diphilus inquit anguillas lacustres insuauiores esse marinis, & pluris alimenti. Archestratus cum omnē anguillam laudat, tum maximè quæ in freto è regione Rhegij capitur. Sed ualde præstantes sunt etiam (inquit) Copææ & Strymoniæ. sunt enim magnæ, & perquam crassæ. ὅμως δ᾽ οἶμαι βασιλεύει ἔγχελυς, ἣ φύσει ἐστὶν ἀπύρηνος μόνος ἰχθύς. uide an per ἔγχελυν ἀπύρηνον proprium anguillæ genus, fortè lampredam intelligat, quæ & delicatissima est, & tota ἀπύρηνος puto, id est sine omni ossium, spinarumque duritie: anguilla non item. ¶ Commendantur præcipuè Maio mense, usque ad finem Iunij, uel etiam medium Augusti. Circa solstitium eas medici maximè detestantur, Iouius. Præferuntur corporis mediæ partes. ¶ Murænas Hicesius ait multū alere non minus anguillis & congris. Gryllus anguillæ similis est, sed insipidus, Diphilus. Anguillæ in cibo damnantur omnes quocunque tempore. duræ nanque digestionis sunt, & humorem uiscosum aggenerant. uerum ex his quas fœminas nominant, meliores esse constat, de quibus in C. diximus. Multum alunt, uentrem molliunt, arteriam repurgant, uocem reddūt claram, & genituram augent. fastidium tamen pariunt: & quæ fuerint maiores, uberius alunt, humores excrementitios generant, Elluchasem. Anguillas omni ex loco, omnique tempore, & præsertim circa solstitium medici detestantur. Stomachis enim & renibus sunt inimicæ. sed præcipuū sentiunt nocumentum ex earum obsonijs, qui arenulas mingere consueuerunt: quoniam illæ anguillari glutino in calculos cogi & astringi uideantur. Podagra quoque laborantibus manifestè officiunt: nec ullis morbis medentur, sic ut iniquè fecisse natura uideatur, quæ tam suauem refutandis expuendisque piscibus saporem indiderit. Cæterum anguillas minimè noxias, sed quæ propter exilitatem commodè uerubus torreri non possint, gignit Serius Cremonensis agri fluuiolus, qui in Adduam excurrit, Iouius. Anguilla ætate prouectior, salubrior habetur iuniore secundum quosdam, Arnoldus Villanouanus. Iuncturis inferioribus nocet, Idem. Author Salernitani carminis de ratione uictus anguillam in cibo uoci nocere scribit, contra quàm Elluchasem: & si edatur, frequenter superbibendum esse, nimirum uinum generosum, ut crassus & uiscosus ex ea succus diluatur. Anguilla & lampreda crassum glutinosumque succum procreant, & magis anguilla: & timendum est ne quid eis ueneni insit, Arnoldus in Regimen Salernit. Ne in aqua quidem pura, nedum in ea quæ stagnat aut palustris est, aut purgamenta urbis alicuius excipit, probatur unquam, Gulielmus Pantinus. Hippocrates mugile & anguilla abstineri iubet in tertio genere tabis, & in primo splenis morbo. Inflammatio aliquando in pulmone fit, maximè à uinolentia & gulositate piscium capitonum & anguillarum. hi enim pinguedinem habent naturæ hominis infestissimam, Idem, ni fallor. Anguillæ ad semilibram esitatæ uentrem emolliunt: idē facilius efficit libra, Brasauolus. Sunt qui anguillam pulmoni & pectori utilem faciant.

Hecticis conceduntur aliquando anguillæ, sed rarò, Gaynerius. Ad uenerem concitandā, Ex piscibus delicatiores subueniunt, aromate conditi, quales anguillæ, & ex Benaco lacu carpiones, Alexander Benedictus.

¶ Appa-

¶ Apparatus. Caput & cauda extrema anguillis coquendis abſcinduntur, ſiue quòd pulpæ nihil eis inſit, ſiue quod aliquid ueneni habere exiſtimantur. Sunt qui uenenum etiam contineri putent in uena illa oblonga nigricante per ſpinam dorſi, quamobrem eximunt. Piſcatores noſtri anguillis cutem detrahunt, utpote denſam & uiſcoſam; detrahitur autem difficulter. deinde in tomos ſcindunt, & ſanguinem ceu noxium, diligenter eluunt. In uino optimo uiuæ ſubmergi debent donec immoriantur: deinde præparari cum aromatibus inſtar gelu: ſed præſtat ut prius in aqua bis ebulliant: deinde ea effuſa decoquantur ad perfectionem: & fiat gelu, uel paſtillus, uel aſſentur cum embammate idoneo, ut quod uiride cognominãt, adiectis aromatibus & uino hyeme, omphacio autem & aceto æſtate, Author annotationum in Regimen Salernit. ¶ Cum omnis cibus non ſatis coctus noxius ſit, hic tamen præ alijs omnibus: unde plus quàm reliquorum piſcium coctio eius, temporis requirit. Toſta quidem quàm elixa nutrimẽto eſt commodior, uitioſis ſcilicet humoribus per ignem ſublatis, Adamus Lonicerus. ¶ Captam anguillam & excoriatam, & exenteratam, in fruſta ſatis magna concides, ac ueru ad focum benè coques, poſitis inter fruſta lauri aut ſaluiæ folijs, humectando ſemper coctura muria, quam iſti ſalimolam uocant. Vbi prope cocturam fuerit, farina aut pane trito, addito cinnamo, & ſale inſpergendo circũquaque incruſtato. Elixam ſi uoles, cum petroſelino, ſaluia ac quibuſdam lauri folijs percoques, & agreſta ac pipere ſuffundes. Salitam prēterea in fruſta concides, maceratam in aqua horis quatuor aut quinq;, in cacabum ad focum pones, ſemicoctam in aquam recentem transferes: ſinesq; efferuere, donec omnino coquatur. Coctam, petroſelino conciſo & aceto ſuffundito, Platina. Torta ex anguillis: Anguillam decorticatam & in fruſta conciſam, parumper elixabis. Amygdalarum ſuccum cum agreſta & aqua roſacea per ſetaceum in catinũ tranſmittes. Non erit item ab re, quò ſpiſsius hoc fiat, paſſulas cum tribus aut quatuor ficis contundere. Atriplices deinde cum petroſelino manibus disfractos, & in oleo parum frictos, paſſularum unciam, nucleorum item pineorum unciam, gingiberis, piperis, cinnami, crociq; parũ, ſupradicta tandiu manibus admiſcebis, quoad unum corpus fiant. Mixta, in patellam bene unctam & ſubcruſtatam indes, per quædam quaſi tabulata fruſta anguillæ collocando. ubi ſemicocta fuerit, in ſuperiorem cruſtam pluribus in locis perforatam, modicum agreſtæ, aquæ roſaceæ ac ſaccari ſuffundes. Coctam demum hoſtibus appones. Nihil enim boni in ſe habet, Idem. Et rurſus, Anguilla in torta: Anguillæ elixæ & in fruſta conciſæ, aut lac alterius piſcis, aut adipem minutatim inciſam, parũ mentæ, petroſelini conciſi, pineorum unciam, tantundem paſſularum, modicum cinnami, gingiberis, piperis ac caryophyllorum addes, miſcebisq;. In cruſtam deinde extendes, addendo parum optimi olei. Vbi prope cocturam fuerit, duas uncias amygdalarũ tunſarum in agreſta cum croco diſſolues, ac per ſetaceum tranſmittes, ſuperq; totam leniter extendes. Hoc pulmẽto Palladius Rutilius mirè delectatur, etſi nihil boni in ſe habet. ¶ Elixari apud nos ſolet, & apponi in iure croceo aromatico. ¶ Excoriata ſit melior, præcipue quando aſſatur. ſic enim nimia eius humiditas exiccatur, Albertus: & quod noxium ineſt, euaporat, Obſcurus. Itali anguillas ferè aſſant, & ne pinguedo deſtillet, aſpergunt interim amylo aromatibus mixto. Aſſaturi anguillam coqui in tomos conciſdunt, quos obeliſcis transfigunt. alij integram aſſant, ita ut poſtquam pelle ablata dorſum repurgauerint, & ſaluiæ folia pulpæ eius inſeruerint, rurſus ei ſuam pellem inducant. ¶ Anguilla ſalita plurimum utuntur Itali Adriatico uicini, Bellonius. Circa catarractam Rheni prope Scaphuſiam, anguillæ digitales tantum ſale inueterantur. Magnas uel ad brachij craſsitudinem capi audio in Aqua mortua, ut appellant, Galliæ Narbonenſis: quæ uiuæ nec exenteratæ conijciantur in magnum uas ligneum, ſale qui ſufficiat ſuperiniecto. in eo anguillæ ſe reuolutant, & immoriũtur. Tertio pòſt die exenterantur, paranturq; ad cibũ in ueru. ſic etiam ſalubriores eſſe putant. ¶ Ius in anguilla, ex Apicio: Piper, liguſticum, apij ſemen, anethum, rhûn Syriacum, caryotam: mel, acetum, liquamen, oleum, ſinape & defrutum. Aliud: Piper, liguſticum, rhûn Syriacum, mentham ſiccam, rutæ baccas, ouorũ uitella cocta, mulſum, acetum, liquamen, oleum, coques. ¶ Τὰς ἐγχέλεις ἥδιον, καὶ μετὰ τεύτλων ἐντυλίξαντες, ut apud Athenæum legimus. hinc Eubulus, Νύμφα ἀπειρόγαμε τεύτλων περὶ σῶμα καλυφθεῖσα λευκόχρως πάρεστιν ἔγχελυς. Et alibi, Αἵ τε λιμνοσώματοι Βοιώτιαι παρῆσαν ἐγχέλεις θεαὶ τεῦτλ' ἀμπεχόμεναι. Et alibi, Παρθένω Βοιωτίας Κωπαΐδος, ὀνομάζειν γὰρ αἰδοῦμαι θεάν.

Equo aſthmatico (ſic enim interpretor quem Germanicè ſuffocatum appellant, **erſteckt**) hippiatri quidam anguillam uiuam ori inſerunt, ut per inteſtina elabatur. Sunt qui anguillam paruam imponi iubeant purgationis gratia. Vide ſupra in E. de Zigaris, qui hoc faciunt ut equi alacriores obeſioresq; uideantur. Eſt apud nos nauta, mihi notus, qui uiuam aliquando deuorare auſus, integram uiuamq; aluo reddidit. Aſſa in cibo ſtomachicos & dyſentericos ſanat, Kiranides. ¶ Vinum in quo anguilla ſuffocata ſit, (anguillæ duæ necatæ, Plinius,) potui exhibitum, uini odium (tædium, Plinius) parit, Galenus Euporiſton 3.152. Vinum cui immortua fuerit uel modice potum, ſine ebrietate eſt, (ebrietatem arcet,) Kiranides. ¶ Gaynerius in cura hecticæ propinat aquã quæ ui ignis uaſe chymico deſtillârit ex capis minutatim cõciſis, uel anguillis, &c. G Anguilla integra.

Sanguinem anguillæ cum rubello uino duplici menſura coniunges, & ex aqua tepida mixtũ colico ieiuno dabis bibendum, ſed ſub dolore dari oportet. nam & præſens remedium feret, & in futurum morbo huiuſmodi liberabit, Marcellus. ¶ Anguillæ pinguis in aqua ſine ſale decoctæ Sanguis.

Adeps. adeps ſupernatans glabro capiti capillos reſtituit illitus, ut Iudæi quidam promittunt. Adeps de anguilla ut dictum eſt collectus, & ſimiliter de anſere, miſcentur ac ſubiguntur cum ſuccis rutæ, abſinthij, hederæ terreſtris & cynogloſsi, ad formam ungenti. hoc uncta uulnera alio emplaſtro non egent, & breui perſanantur, Ex libro Germanico manuſcripto. Ad ſurditatem: Adipem ſimiliter de anguilla cocta lectum, cum ſucco ſedi ſubige: & inde guttam auribus inſtilla: & linteo calido obtura. deinde panē album bene calidum impone, Ex eodem. Pinguedo anguillæ auribus medetur, Author de nat. r. ¶ Ad hæmorrhoides exeuntes & dolentes: Anguillam euiſceratam abſciſsis extremis tundito, & in olla uitreata coquito: & cum pinguedine ac liquore qui remanet in fundo uaſis, inungantur hæmorrhoides, Leonellus Fauentinus qui hoc Alberti experimentum eſſe ſcribit. Alexander Benedictus pro eodem remedio filipendulæ herbæ radicis farinam addi iubet, & imponi. ¶ Anguillæ hepar cum felle ſuo in uino ſolutum, & propinatum alicui clam, abſtemium reddit, Kiranides. ¶ Locus in quo euulſi fuerint pili, illinatur felle anguillæ maſculæ mixto cum oleo roſarum uel ſanguine ueſpertilionis, Arnoldus. ¶ Si uaccæ à coitu cauda anguillæ detur, certò concepturam promittunt quidam, homines ſcilicet nimis uel ſtolidi uel ſuperſtitioſi.

Hepar cum felle.
Fel.
Cauda.

H. a. λυκιλάτυς Lacedæmonij anguillas uocant, Heſychius. uidetur enim uocabulum Lacedæmonij huc pertinere, non ad λυκιάδιον uocem præcedentem. Offia, id eſt anguilla, Syluaticus. mihi potius ophis ſcribendum uidetur, quod eſt anguis Græce. ἔγχελις apud Ariſtotelem in ultima per iôta ſcribitur, ut Athenæus annotat. ego librariorum culpæ id adſcripſerim; nam ex alijs caſibus per ypſilon ſcriptis apud Ariſtotelem, (ut ſunt in plurali αἱ ἐγχέλυες, τῶν ἐγχελύων uel ἐγχέλεων, τὰς ἐγχέλυς,) conieceriım eum in recto ſingulari quoq; ἔγχελυς dixiſſe. etymologiæ etiam ratio ypſilon in ultima requirit, cum & uocabulum ἰλὺς, quod eſt limus ita ſcribatur. dicitur enim ἔγχελυς διὰ τὸ ἔχεσθαι ἐν ἰλύϊ, uel quaſi ἐν ἰλύϊ χεομένη: ex limo quidem etiam gignitur, ut canit Oppianus. recentiores Eberus & Peucerus διὰ τὸ ἄγχεσθαι ἐν ἰλύϊ nominatam cōijciunt, quòd limo ſtrangulentur, etſi id non limo ſimpliciter, ſed aqua perturbata patiuntur. At Scholiaſtes Ariſtophanis annotat Bœotos ἔγχελιν per iôta efferre. Non placet quod apud Varinum legitur ἐγχύλης paroxytonum per η. in ultima. Ἔγχελυς & ἔγχελυν Simonides dixit: Homerus etiam ἐγχέλυας. uidetur autē per εως quoq; declinari à recto paroxytono ἐγχέλυς, uel aliter proparoxytono ἔγχελυς. Apud Comicum & alios plures legimus ἐγχελέων & ἐγχέλεις. Aelius Dionyſius in ſingulari numero docet ἔγχελυς dici, in plurali ἐγχέλεις, ἐγχελέων, (al'. ἐγχέλεων proparoxyt.) ἐγχέλεσι, Varinus. Attici (inquit Athenæus) ἔγχελυν in ſingulari per ypſilon proferunt, in plurali ſine ypſilo. Σκέψασθε παῖδες τὴν κρατίστην ἔγχελυν, Ariſtophanes in Acharnenſibus. Et alibi, Ἔγχελυν Βοιωτίαν. Et alibi, Καὶ λευκὸς ὥσπερ ἔγχελυς. Apud eundem ἐγχέλεις, ἐγχέλεων & ἐγχέλεσι reperias. Ἐγχέλεων ἀνεψιός, Strattis. οὐδὲ χαίρω βατίσιν, οὐδ' ἐγχέλυσιν, Ariſtophanes in Acharnenſibus. ¶ Ἐγχελίδιον Antiphanes forma diminutiua protulit, ut citat Athenæus: apud quem tamen in alio uerſu Amphidis poëtę antepenultima eiuſdem uocabuli meliùs per ypſilon legitur. ¶ Ὀπτᾶτε τὰ 'γχέλεια, Ariſtophan. in Acharnenſibus, ubi Scholiaſtes, λείπει τὰ κρέα, ἢ λέγει τὰς ἐγχέλεις. Varinus ἐγχέλεια interpretatur τὰ τεμάχη τῶν ἐγχελέων. Ἐνόμιζον ἐγχέλεια καὶ θύννους ἔχειν, Alexis. Τὰ δ' ἐγχέλεια γράφομαι λειποταξίου, Antiphanes. Eſt ergo ἐγχέλειος nomen adiectiuum, ac ſi anguillinum dicas: quare non probo quod alibi apud Athenæum penultima per iôta uel per ypſilon ſcribitur in uerſibus Antiphanis, Poſidippi & Archeſtrati. ¶ Ἐγχελεοτρόφους Ariſtóteles uocat eos qui in uiuarijs (quæ ἐγχελεῶνας quaſi anguillaria nominat) anguillas alunt. apud Athenæum tertia ab initio ſyllaba per y. ſcribitur: Gaza reddidit, qui uiuarijs anguillarijs dant operam.

Palynck Flandris eſt genus Anguillæ, nobilius & maius, totum colore fuſco: in profundo fluuiorum degit, & aqua diſcedente ſe occultat. Aal uerò ijſdem (ut audio) ſub pectore habet colorem flauum ferè, & cadaueribus delectatur. Ele uel Eele, Anglis (ut dixi) anguilla uocatur: quæ ſi obeſa & grandis fuerit, Fauſen ele cognominatur. Neq; enim Fauſen piſcis nomen per ſe eſt, ut quidam ſcripſit. Minima Anguilla ijſdem Grigge uocatur. Schaflyng uerò media inter Grigge & Fauſen ele. Haud ſcio an eadem ſit Flandrorum & Hollandorum Palynck. ¶ Anguillæ quædam Pymper eles dictæ, ex Flandria in Angliam conuehuntur. Piſcis, quem Coloniæ uidimus, pharmacopola ſeruabat, in uitro aquæ pleno, uocatur Germanicè (ſi rectè memini) ein pype oyle, ſpithamen longus, toto corpore nigris maculis refertus, ore lampetræ ſimili, barbato, pinnato dorſo, & alecis cauda ſimili, Hæc amicus quidam ad me. Idem, ut conijcio apud Anglos aut inferiores Germanos Spralloyle, uel Spralbyle appellatur. nam & hic piſcis eſſe dicitur anguillæ ſimilis, ſed caput habet ut piſcis fundulus, colore cinereo, maculis nigris, dodrantem longus. Idem eſt forte quem Pymper ele quidam uocitant. ¶ Polonicum anguillæ nomen eſt Vuegorz.

¶ Gordonius anguillas nemorales inter oculorum remedia commendat, nimirum angues quoſdam nigros & anguillis ſimiles intelligens. Lumbricos longos in falconibus recentiores aliqui anguillas uocant. ¶ Qui de piſcibus iocos quoſdam Germanicè confinxerunt, anguillam aiunt hiſtrionem uel mimum eſſe, Der Aal iſt ein gauckler: fortè quòd uarijs & lubricis motibus hoc hominum genus imitetur. ¶ Nos anguilla manet longæ cognata colubræ, Iuuenalis Sat. 5.

Satyra 5. ¶ Τὰς εἰκῶς (ἀντὶ τοῦ εἰκόνας) τῶν ἐγχέλεων τὰς ἱμὰς μιμούμενοι, Aristophanes in Nebulis, ut citat Suidas.

¶ Harpyia urbs est Illyriæ iuxta Encheleas, Stephanus. Ἰλλυριῶν τοὺς καλουμένους Ἐγχέλεας, Pausanias in Bœoticis. Colchi qui ab Aeete ad repetendam Medeam erant missi, non ausi redire, pars habitarunt in Illyria circa Ceraunios montes prope Encheleas uel Enchelyas populos, ut Apollonius quarto Argonauticorum refert, Ἀνδράσιν Ἐγχελέεσσιν ἐφέστιοι: sed Scholiastes Ἐγχέλυας eos uocat.

¶ Remoram piscem aliqui longitudine mediocri anguillæ æquant. Circa Ecubam insulam alicubi in Orbe nouo piscis est mirabilis anguillæ similis, excepto capite quod grandius habet, cum pellicula crumenæ non dissimili, qua pisces inuolutos comprehendit, & piscatoribus adfert, Gyllius. Albertus in lacu Podamico pisces magnos nasci scribit anguillis similes, nimirum generis mustelarum quas uulgò **Trüschen** appellant, (aliqui ab anguillæ similitudine **Alputt**: quẽ piscem inferiores Germani uulgò anguillarum matrẽ esse dictitant. nam & similis eis est, & uentricosus tanquã grauidus:) uel maiores illis **die Wellinen**. Congrũ aliqui Germanicè **Meeraal**, id est anguillam marinam interpretantur: uel quod idem significat **Seepaling**. Angli nomẽ Latinum seruant, uel etiam anguillæ adiiciunt, **Conger, Congerele**. congros uerò pusillos priuatim uocant **Eluers**. b.

¶ Aliqui in generoso equo cum diuersas aliorum animalium uirtutes requirunt, tum etiam anguillæ, agilitatem nimirum & celeritatem. ¶ In sinu detentæ quæ magnæ sunt ita circumuinciunt hominem, ut nonnunquam suffocent. calore enim illo tepido delectari uerisimile est, Cardanus. c.

¶ Referunt fides è corio anguillarum, auditores ad saltationem inclinare, Cardanus. d.

¶ Sybaritani hominum luxuriosissimi iis qui anguillas piscarentur aut uenderent, uectigaliũ immunitatem decreuerunt, Athenæus. Ὃν δ' αὖ ἴδῃ πρῶτον πρίηται καὶ νέον Παρὰ Μικίωνος ἔγχελυς ὠνούμενον, Ἀπάγειν λαβόμενον εἰς τὸ δεσμωτήριον, Alexis. Miseri sunt diuites qui parcè uiuunt: Οὐ γὰρ θανὼν γε δήποτ' ἔγχελυν φάγοις, Philetærus. Menander inter paucas sumptuosissimi conuiuii delicias, quæ talento ferè constarent, anguillas etiam numerat. Τῷ δὲ (γόγγρῳ) μετ' ἴχνια βαῖνε θεὰ λευκώλενος ἰχθὺς Ἔγχελυς, ἣ Διὸς εὔχετ' ἐν ἀγκοίνῃσι μιγῆναι: Ἐκ Κωπῶν, ὅθεν ἐγχελέων γένος ἀγροτεράων, Matron Parodus in descriptione conuiuii. addit autem tantam fuisse ut uix à duobus uiris robustis eleuari potuerit. Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡγῇ δαίμονα; Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παρὰ πολύ, Anaxandrides Aegyptium quendam alloquens. e.& f.

Καὶ τἄλλα δεινοὺς φασὶ τοὺς Αἰγυπτίους
Εἶναι, τῷ νομίσαι τ' ἰσόθεον τὴν ἔγχελυν.
Πολὺ τῶν θεῶν γὰρ ἐστι τιμιωτέρα.
Τῶν μὲν γὰρ εὐξαμένοισιν ἔστ' ἡμῖν τυχεῖν,
Ταύτην δὲ δραχμὰς τοὐλάχιστον δώδεκα
Ἢ πλεῖον ἀναλώσασιν, ὀσφρᾶσθαι μόνον.
Οὕτως ἔστ' ἅγιον παντελῶς τὸ θηρίον, Antiphanes apud Athenæum. Apud eundem Epicureus quidam anguilla apposita, πάρεστιν (ἔφη) τῶν δείπνων Ἑλένη, ἐγὼ οὖν Πάρις ἔσομαι: καὶ χεῖρας μήπω τινὸς ἐκτετακότος ἐπ' αὐτὴν, ἐμβαλὼν ἐψίλωσε τὸ πλευρὸν ἀγαγὼν εἰς ἄκανθαν. Et Antiphanes eodem recitante, Πάντ' ἐστιν ἡμῖν. ἥ τε γὰρ σωμώνυμος Τῆς ἐνδὸν οὔσης ἔγχελυς Βοιωτία, Μιχθεῖσα κοίλοις ἐν βυθοῖσι κακκάβης Χλιαίνετ', ἄλλεται, ἕψεται, παφλάζεται. Nidorem quoq; (inquit) talem emittit, tantumq;, ut ne faber quidem ullus adueniens naso præditus, facile hinc discederet.

Σκέψασθε παῖδες τὴν ἀρίστην ἔγχελυν
Ἥκουσαν ἕκτῳ μόλις ἔτει ποθουμένην.
Προσείπατ' αὐτὴν ὦ τῇν, †ἄνθρακας δ' ἐγὼ
Ὑμῖν προέξω τῆσδε τῆς ξένης χάριν.
Ἀλλ' ἔσφερ' αὐτήν. μηδὲ γὰρ θανὼν ποτε
Σοῦ χωρὶς εἴην ἐντετευτλανωμένης, Dicæopolis homo luxuriosus in Acharnensibus Aristophanis. Scholiastes cum teutlis, id est betis óleꝛe anguillas coctas fieri suauissimas scribit: Vnde & alibi dixerit poëta, Τὰς ἐν τεύτλοις λοχευομένας. Εἰς τὴν ἐκ δεδαρμένην ἔγχελυν, Οὐ περικαλυπτομένα βοστρυχώδεα, Charmus Syracusanus apud Athenæum qui parœmias aliquas de unoquoq; ferculo in promptu habebat. ¶ Lendes tolluntur anguibus in cibo sumptis anguillarum modo, Plinius.

† forte ὦ τᾶν, si per carmen liceat.

¶ Πολλὰς δὲ τυφλὰς ἐγχέλυας ἐδέξω, Archilochus apud Athenæum. ¶ Anguilla Aegyptiorum literis inuidiam signare uidetur, quæ ita bonis infesta omnibus est, ut anguilla piscibus, quorũ omnium societatem & communionem fugit, Cælius. De significationibus ab anguilla sumptis, plura leges in Hieroglyphicis Pierii Valeriani. h.

¶ Lepidotum & anguillam pisces sacros censent Aegyptii, Herodotus. ¶ Agatharchides scribit Bœotios Copaidas anguillas magnas uictimarum instar coronare, & cum uotis ac precibus iniecto hordeo diis sacrificare, Athenæus.

¶ Prouerbia. Cissamis Cous: Hunc aiunt pecuariis gregibus supra modum diuitem fuisse, uerùm anguillam quotannis apparere solitam, quæ pulcherrimam omnium pecudem raperet. Ea cum (ab ipso occisa, Suid.) in somnis apparẽs hominem commonuisset ut sepeliret sese, & ille neglígeret, euenit ut tum ipse, tum uniuersum illius genus radicitus interiret; Hæc fermè Zenodotus. Hoc quidem prouerbium Delium aliquem natatorem requirit. Apparet affine quod alibi dictum est Temesseus (Τεμέσιος, ἢ ὁ ἐν Τεμέσῃ ἥρως, Eustathius) genius, Erasmus. Suidas habet Crissamis per s. duplex, Varinus per simplex. ¶ Anguillas uenari seu captare (ἐγχέλεις θηρᾶσθαι) dicun-

tur, qui priuati compendij causa cient tumultus: inde ducta similitudine, quòd cum aqua stat immota, nihil capiunt, qui captant anguillas: cum uerò sursum ac deorsum miscent ac perturbant aquam, ita demum capiunt, (cuius rei causa superius explicata est Rondeletij uerbis.) Quadrabit in eos, quibus tranquillo reipublicæ statu, nihil est emolumenti. Proinde seditiones gaudent exoriri, quo ciuitatis publicum malum in suum priuatum uertant commodum. Prouerbium extat apud Aristophanem, (cuius uersus recitat Rondeletius,) Erasmus. Meminit & Suidas in Ἐγχέλεις θηρώμενος, & rursus in Ταὐτὸν ἐποίησεν: ubi sic scribit: οἱ τὰς ἐγχέλυς θηρῶντες περὶ θολῷ τῇ κράδης προσχώμενοι, καὶ τὸν βόρβορον ἀναταράξαντες, τὰς θήρας τυγχάνουσι. Hinc illud Alciati Emblema in diuites publico malo:

Anguillas quisquis captat, si limpida uerrat
  Flumina, si illimes ausit adire lacus,
Cassus erit, ludetque operam, multum excitet ergò
  Si cretæ, & uitreas palmula turbet aquas,
Diues erit. Sic ijs res publica turbida lucro est,
  Qui pace, arctati legibus, esuriunt.

¶ Ἀπ' οὐρᾶς τὴν ἔγχελυν ἔχεις, id est, Cauda tenes anguillam: In eos aptè dicetur, quibus res est cum hominibus lubrica fide, perfidisque: aut qui rem fugitiuam atque incertam aliquam habent, quã tueri diu non possint, Erasmus. Tappius idem Germanicè profert tanquam usitatum, **Du hast den aale bey dem schwantz**: Vel, **Er ist zů halten wie ein aale bey dem schwantz.** ¶ Anguilla magis lubricus Erasmo prouerbialiter usurpatur. Anguilla est, elabitur, Plautus Pseudolo. λεῖος ὥσπερ ἔγχελυς, Aristophanes. Hinc nos aliquando in uitam humanam his uersibus lusimus:

Anguillæ similis uita est, sic lubrica fertur. Et quo solicitè premitur magis, effugit illa
Lubricitate sua citiùs, transitque prementem.

¶ Folio ficulno anguillam, subaudiendum tenes: τῷ θρίῳ τὴν ἔγχελυν: Vbi quis alioqui fugax & lubricus, arctiore nodo tenetur quàm possit elabi. Nam fici folium scabrum est, ut cui nomen etiam inditum ab asperitate scripserit Plutarchus, atque ob id ad retinendam anguillam natura lubricam uel maximè idoneum, Erasmus.

Emblema Alciati in deprehensum:

Iandudum quacunque fugis te persequor: at nunc
  Casibus in nostris denique captus ades.
Amplius haud poteris uires eludere nostras,
  Ficulno anguillam strinximus in folio.

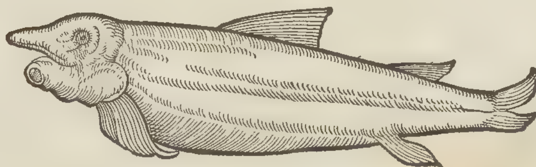
ANIOS pisces nominat Tarentinus in Geoponicis. Ipse ἀνίων scribit in gignendi casu plurali, nisi mendum est.

ANODORCAS, ἀνωδόρκας, nomen piscis qui & bricchus dicitur, apud Thebanos, Hesychius & Varinus. Legimus & brincum piscem. Anodorcæ quidem nominis significatio, cum uranoscopo conuenit. In Lexicon Græcolatinum quidam inscripsit piscem esse è cetaceorũ genere, qui aliàs brincos dicatur, sed authorem non nominat.

DE ANTACEO BORYSTHENIS.

RONDELETIVS.

Similis est huic figura attili in Bellonio, nisi quod unicam in dorso pinnam habet. & caudam nonnihil differentem. Sed aliter attilum Rondeletius pingit.

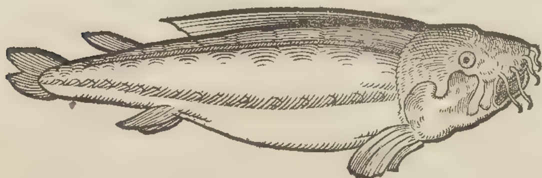

ANTACEI pisces dicuntur prægrandes, & uastæ magnitudinis in Mæotide & in Borysthene. Ex his unus est quem hîc proponimus rostro oblongo, acuto, oris uasto & rotundo hiatu in supina parte.

DE EXOSSE PISCE, ET DE ICHTHYOCOLLA, RONDELETIVS.

Bellonij figura ab hac differt, præsertim cauda. Hunc autem uocat Germanicè Husen *&* Bo-lich: *& geminas in dorso pinnas ei appingit, &c. Huso, inquit, Germanorũ. aliarum gentium nomina eadem quæ Bellonius ponit.*

CETACEVS piscis est quem hîc proponimus, cartilagineus, sine ossibus ullis aut spinis, sine squamis. Capite est crasso & lato, ore magno & in promptu posito, è superiore maxilla quatuor apophyses carnosæ dependent. Oculos paruos habet pro corporis magnitudine. B

Carne est prædulci & glutinosa admodum, ob id salituræ idonea, qua melior redditur & rubescens Salmonis modo, atq; etiam durior, quam ob causam aliquandiu maceranda priusquam coquatur. Eam Tanais & Ponti accolæ Romam & Venetias transmittunt, illícq; in foro piscatorio uenditur. F

Ab huius piscis carne uiscida admodum & tenaci, & ab intestino siue membrana interna longa, quam complicatam & exsiccatam pro Ichthyocolla uendunt, in Ponto Collanus dicitur uulgò, (*&c. ut Bellonius.*) Quo uerò nomine ueteres hunc piscem designarint, inquirendũ. Primùm eorum improbanda est sententia qui Marionem dici arbitrentur, quod uox hæc affinis sit Græcorum huius ætatis appellationi, qua piscem hunc ex quo glutinum fit, nominant. Cui rei Plinij authoritatem adiungunt ex lib. 9. Et in Danubio Mario extrahitur porculo marino simillimus. Sed cùm Marionis nomen apud nullum autorem Græcum uel Latinum legatur pro pisce, Barbarum esse iudico: deprauatumq; esse Plinij locum modo citatũ docuit me Gulielmus Pelicerius Monspeliensis Episcopus in Plinij lectione exercitatissimus & diligẽtissimus: neq; enim Mario legendũm esse, neq; mari, ut in uulgatis nostris exemplaribus habetur, sed maior, ex ueterum & optimorum codicũ collatione. Et ne ab eodem loco recedamus, alia eius uitia corrigemus, & inde piscis de quo nunc agimus nomen Latinum eliciemus. Locus ita nunc uulgò in excusis legitur: A

Mariò non rectè apud Plinium legi. Cap. 15.

Præcipua magnitudine Thunni inuenimus talenta XV. pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores, Silurus in Nilo, Esos in Rheno, Attilus in Pado inertia pinguescẽs, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus. Silurus grassatur ubicunq; est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mæno Germaniæ amne propter Lisboum: & in Danubio maior, porculo marino simillimus. Et in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus, spinisue interstitis, carne prædulci. Statim initio eius loci pro Thunni, Thunnum rectè emendauit Massarius,† ut unicus hîc intelligatur mirandæ magnitudinis, sicq; legatur: Præcipua magnitudine Thunnum inuenimus talenta XV. pependisse, &c. Deinde pro Esos in Rheno, legendum puto Exos, de quo Exosse pisce, ea postrema intelligenda sunt. Et in Borysthene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus, spinisue interstitis, quæ pisci quem capiti huic præfiximus aptè quadrant: ossibus enim spinisq;, quæ etiam piscium ossa dicuntur, prorsus caret, ut Exos optimo quidem iure dicatur. Hæc postrema Plinij uerba ad Silurum referri non possunt, ut quidã falsò opinati sunt: Silurus enim ex Plinio lib. 32. spinas habet. Siluri, inquit, fluuiatilis, qui & alibi quàm in Nilo nascitur, carnes impositæ recentes, siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit; & adeps, & cinis spinæ eius uicem spodij præbet. Ex quo loco illud quoq; colligitur Silurum Nilo amni peculiarem non esse, nec Exossem Rheno, quamuis in loco prius citato scripserit Plinius, Silurus in Nilo, Exos in Rheno. nam Silurum etiam hodie in Danubio capi constat, Exossem in eodem Danubio, atq; in Borysthene. Cùm igitur tres prægrandes & cetaceos pisces proposuisset Plinius, Silurum, Exossem, Attilum, singulos deinceps explanans per epexegesim primùm de Attilo, deinde de Siluro, postremo de Exosse dicit.

Plinij uerba.

† Idem sensus erit, si Thunni legas, & punctum addas.

Exos.

Cap. 20.

Absurdum etiam non fuerit piscem hunc Ichthyocollam appellari, nam etsi nomen hoc glutinum ex pisce significet, tamen pro pisce interdum sumitur teste Plinio libro 32. Ichthyocolla ap-

Ichthyocolla. Cap. 7.

Lib.3.cap.102. pellatur piſcis, cui glutinoſum eſt coriũ, idemq; nomen glutino eius. Idem gluten Dioſcoridi uenter eſt piſcis cetacei, præſtatq; candicans, natione Ponticum, quale hodie quoq; ex eius piſcis inteſtino ex Ponto mittitur, quod maximo eſt argumento piſcem hunc Ichthyocollam eſſe.

B Sed quoniam in Ichthyocollæ mentionem incidimus, ex quibus piſcis partibus gluten excoquatur, & quibus alijs ex rebus etiam fiat, explicandum. †Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ariſtoteles non ex uno tantùm piſce id confici exiſtimaſſe uidetur. Ineſt, inquit, in cute omnium lentor quidam mucoſus, uerùm alijs magis, ut in tergo bubulo, ex quo glutinum facere ſolent. Quinetiam ex piſcibus glutinum à nonnullis excoquitur. Ergo ex Galeis, cæterisq; cartilagineis piſcibus, ex ſepia fieri poſſe puto.

De Ichthyocolla, et unde fiat. *† Plinius.* *Lib.3. de Hiſt. cap.11.*

Docti quidam eam Aſinorum ſpeciem, quam Moluam Galli uocant, Ichthyocollam eſſe arbitrati ſunt, quod ea glutinoſa ſit admodum, & eius partes quædam in glutinum denſari poſsint. Sed ea opinio ex eo facile cõuellitur, quod *Plinius & Dioſcorides Ponticam Ichthyocollam imprimis commendant. Διαφέρει δὲ ἡ ἐν Πόντῳ γεννωμένη ὅσα λευκή, ὑπότραχυς, ἀψωρώδης, τάχιστα τηκομένη. Plinius: Ichthyocolla laudatur Pontica, candicans, & carens uenis ſquamisq;, & quæ celerrimè liqueſcit. Molua autem non ſolùm Ponti, ſed & maris Mediterranei accolis omnibus planè incognita nunc eſt, & olim fuit, quia in Oceano ſolùm capitur. Quamobrem Ichthyocolla eſſe non poteſt, etiamſi ex ea glutinum confici poſſe non negem. Quantum ad priorem ſcriptorum diſſenſionem attinet, id tenendum, & ex corio ſiue ex cute, & ex inteſtinis uentriculoq;, atq; ex capite, pinnis, cauda piſcis Exoſsis; item ex taurorum & boum auribus, collo, glutinum excoqui poſſe. ineſt enim in corijs glutinoſus & mucoſus humor. aliæ uerò partes quas diximus ex craſſa & uiſcida pituita & conſtant, & aluntur.

Molua aſinorũ ſpecies in Oceano, non eſt ichthyocolla piſcis, etſi ex ea glutinum fieri poſsit. ** Lib.3.ca.102* *Glutinum unde*

G Madeſcere debet Ichthyocolla, ait Plinius, conciſa in aqua, aut aceto, nocte & die: mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liqueſcat. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant, & tetanothris. Dioſcorides utilem eſſe tradit emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris quę cutem faciei erugant & extendunt. Eiuſdem uſus ad maturandos abſceſſus plurimùm confert: & peritonæo diſciſſo, ſiue in enterocele, ſiue in epiplocele, utiliter admoueri frequenter ſum expertus. In ſanguinis ſputo, in iure capi diſſoluitur, uel cum medicamentis aſſumi prodeſt, necnon in pulmonum ulceribus cum Cancrorum fluuiatilium cinere. Miſcetur cerato illi Meſuæ Diapente nuncupato. Eius uires à Paulo Aeg. hæ traduntur. Ichthyocollæ uis eſt opplere & ſiccare: rectè miſcetur emplaſtris capitis, & glutinantibus, & ijs quæ ad lepras tollendas, & erugandam faciem conficiuntur. Præter ea quæ dicta ſunt addit Auicenna ualere †ad ueſicas ex uſtione factas, & ad ſcabiem ulceroſam, quòd deſiccet & glutinet.

Lib.32. cap. 7. *Lib.3.cap.102.* *Libro 7.* *† Eadẽ uis taurocollæ.*

B Non ſolum ex piſcibus, ſed etiam ex alijs animantibus glutinum fieri autor eſt Plinius. Boum corijs, inquit, glutinum excoquitur, taurorumq;, & id præcipuum.

Lib.11.cap.39.

DE ICHTHYOCOLLA, BELLONIVS.

F Nullo, aut admodum paruo nutriendis corporibus noſtris eſt uſui, qui Pontico uulgo Collanus piſcis, Bononienſibus Copſus appellatur.

E Valet autem ad conglutinandas omnis generis chartas, atq; inſtrumenta muſica, reliquaq; lignaria incruſtamenta, quæ teſſellato, imbricato, & uermiculato opere fiunt.

A Quamobrem cum antiqui nullum aliud nomen peculiare haberent, quod huic piſci imponerent, partem pro toto accipientes ichthyocollam, ut & Itali Colpiſcem, & uulgus Colabuccum appellauerunt. Quanquam ex multorum aliorum piſcium folliculis Ichthyocolla fieri ſoleat. Ferrarienſes (apud quos, pro Sturione, nequiſsima Ichthyopolarũ impoſtura interdum uenditur, quũ eius caro multum inferioris ſit notæ) piſcem Iudaicum nominauerunt, alij Copeſce. Eſt Italiæ fluminibus Eridano, aut Pado tantum peculiaris: Herodoto à magnitudine qua cetaceos piſces æquare conſpicitur, Antacæus: Pomponio quoq; Magnus uocitatus eſt, ac Boryſthenis incola. Eſt enim præcipuæ magnitudinis piſcis, Sturioni & Attilo cognatus: qui quòd quaternis ueluti barbis ad labia ſit communitus, ab ijs qui Tanaim incolunt, uulgo Barbotta dicitur. Germanis, apud quos ſexcentarum † librarum pondo ex Danubio aduectum conſpeximus, ab ingenti, & quaſi cuiuſdam paruulæ domus magnitudine, hyperbolice Hauſen dictus eſt. Flandris Bolich.

† ſcilicet medicarum.

B Oſsibus ac ſpinis caret, oblongamq; ac propè teretem formam refert: hoc à Sturione, atque Attilo præcipuè diſsidens, quòd roſtro careat, magnum oris rictum præ ſe ferat, ſitq; ſublutea, dura, læui ac glabra cute conueſtita carne. Proinde oculos pro corporis mole admodum exiguos oſtendit: binaq; ante ipſorum canthum, parua atq; aperta foramina: pinnas in tergore duas, ad caudam erectas, ſub qua tertiam uideas podici uicinam: ac branchias ueluti ſpineo tegmine communitas, Sturionis modo: magis tamen bifurcam habet caudam, præcipuaq; à cæteris piſcibus nota diſcernitur, quòd paulò ſupra ſpineum operimentum branchiarum, quodam ad eius latera impreſſo foramine peruius ſit. Mirũ eſt, collam ex ſolo huius piſcis folliculo à capite ad caudã per ſpinæ longitudinẽ extenſo in Ponto fieri, cũ Dioſcorides ex uentre piſcis cetacei confici referat. Germani hãc ueſiculã in Ichthyocolla exprimẽtes, Hauſen ploſen nominãt, quã recens ab ipſo piſce detractam agglomerant ac tranſfuunt, exiccatamq; ad nos ex Ponto tranſmittere ſolent.

Carnem

Carnem autem huius, sale consperſam, Græcorum uulgus in delicijs habet, Moronam appel- F
lantes: quam Venetijs publicè diuendi solitam, quidam Silurum putant: à quo tamen quantum hic piſcis diſtet, ſuo loco docebimus. Hæc Bellonius. Ego piſcem Bolich uel Bolch Germanis inferioribus dictum, ſuo loco inter Aſellos ab Huſone diuerſum eſſe oſtendam. barbuttę quidem nomine iſdē Germanis muſtella fluuiatilis uel lacuſtris nominatur, quā tryſchiam noſtri uocant.

DE ANTACEO, COROLLARIVM.

Antaceis nomen uidetur amnis dediſſe in Mæotim lacū Aſiatica parte influens, Hermolaus: Recentior quidam hunc fluuium imperitè Anticiten, & piſces Anticæos nominauit. Antacites Sarmatiæ fluuius haud longè Tyramba oppido in Mæotin exit, à quo Antacæi piſces, qui pro oſsibus cartilaginem habent. Antacæorum præſtantiſsima ſalſamenta quotannis à Mæotica palude in Adriam uſq; inuehi ſolitū, Hermolaus aſſerit, Vadianus. Ego omnino antacæos ſcripſerim à recto Ἀντακαῖος penultima longa, per αι. diphthongum circunflexum. quamobrem ab Archeſtrato in uerſu dactylico nominari non potuit, ubi de ſalſamentis Boſphori loquitur:

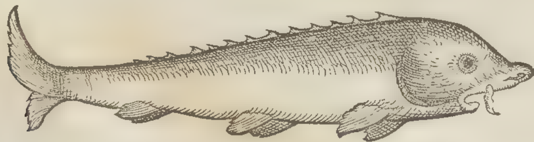
Βοσπόρου ἐκπλεύσαντα τὰ λευκότατ' ἄλλα πεφύσθω. Μηδ' γὰρ ἐκεῖ στερεᾶς σαρκὸς Μαιώτιδι λίμνῃ
ἰχθύος αὐξηθέντος, ὃν γὰρ μέτρῳ οὐ θέμις εἰπεῖν.

Plinius Antacas populos circa Mæotin Colchis uicinos facit, lib. 6. cap. 7. Recentior quidam Antacæos à Ponti fluuio Antace, (cuius ego nomen apud authores legiſſe non memini,) dictos cōijcit. Cete magna (id eſt magnos cetaceos piſces) quæ antacæos nominant & inueterant, Boryſthenes alit, Euſtathius in Dionyſium ex quarto Herodoti. Antacæi delphinis magnitudine pares circa Boryſthenis & Mæotidis oſtia ad Gangamam (ſic enim locū appellant) ligonibus effodiuntur, Strabo lib. 7. Antacei, id eſt grandia cete, in Danubio naſcuntur, Aelianus. Athenæus dicit ἡμίνηρον (penultima aliàs per η. ſcribitur) idem eſſe quod ἡμιτάριχος: cuius meminerit Sopater Paphius his uerbis,

Ἐδέξατ' ἀντακαῖον, ὃν τρέφει μέγας Ἴστρος, Σκύθαισιν ἡμίνηρον ἥδυνον.

In Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſsibus ſpinisue interſitis, carne prædulci, Plinius. quem de ſiluro hic ſentire, quidam falſò opinati ſunt. Silurus nanq; ſpinas habet: & cinerem ſpinæ eius uicē ſpodij præbere author eſt Plinius. Intelligit autem antacæum piſcem. hunc Mela Pomponius & Solinus intelligentes, optimi ſaporis eſſe prodiderunt: quod etiam Barbarus in Corollario, capite de omotaricho, ita exponere uidetur, Fr. Maſſarius. Ex antacæis ſalſamenta fiunt, pręſertim ex maxillis & ijs quæ circa palatum ſunt partibus, (quòd eæ partes alijs ſuauitate præſtent,) Dorion.
¶ Iſtri flumine per hyemem glacie aſtricto, piſcatores alicubi ea perfracta ueluti puteum excauāt & aperiunt: ubi cum permulti alij piſces facile capiuntur, tum antacæi quoq;: & ij quidem teneri. nam qui ætate proceſſerūt, ad maximi Thunni magnitudinem accedunt. ij ſanè pinguiſsimo abdomine ſunt, ut eius uentrem lactantis Scrophæ ſuos fœtus ubera dicas: ſicq; aſpero corio teguntur, ut eo perpoliantur haſtæ. Ab illius capitis medio à medulla (cerebro) ad caudam mollis & ſtricta membrana pertinet: quam ad aſſum ſolem exſiccatam, flagellum ad concitanda iumenta efficere poſsis. Cum eſt iuſta magnitudine, ſub glaciem ſubiens, nunquam ad cauum ſeu puteum glaciei peruenit; ſed aut ſub ſaxa ſubijcitur, aut in imam harenam ad uitandum frigus abditur. Nam id temporis cum gelidum eſt flumen, & perfrigida tempeſtas, nullis nec herbis nec piſcibus ueſci neceſſe habet: tantum inertia laboris gaudet, & alitur ex pingui ſuo ſucco. Et quemadmodum Polypi, cum præda deſtituuntur, brachia ſua circumrodunt: ſic is ſuam pinguitudinem exedens uiuit. Ineunte rurſus uêre, iamq; libere fluente Iſtro, odit ignauiam: itaq; ſeſe ex latibulis ad ſummā aquam incitans, aquæ ſpuma expletur. Vbi magno murmure rapidus fertur, ibi à piſcatoribus ad hunc modum inſidias ei molientibus facile capitur, ut hamus cum linea in ſpumam demiſſus, ſub alborem occultetur, & ferri ſplendor minimè perſpicuus ſit: is tum ore hiante atq; imminente, liguriens inſidioſam eſcam deuorat, ex eoq; perit, unde prius alebatur, Aelianus 14. 26. Hinc facile conſtat, non quoſuis grandiori corpore piſces, qui cetacei ſolent uocari, antaceos quoq; rectè dici, ut nuper quidam exiſtimarunt. ¶ Τάριχος Ἀντακαῖον ἢ Γαδειρικόν, Antiphanes apud Athenęū: qui & alibi conuiuium deſcribens in quinto pinaciſco ἀντακαίου μικρὸν fuiſſe ſcribit. ¶ Vngari piſcem Tock appellant, quem ſupra mox poſt Acipenſerem deſcripſi, non alium puto quàm Huſonem Germani: uidetur autem Tock uocabulum per aphæreſin ab antaceo factum.

ALTERVM COROLLARIVM DE HVSONE, VT GERMANI appellant, docti pleriq; antaceum interpretantur.

Noſtra huſonis effigies, quam egregius mercator Ioannes Dernſchuuam è Pannonia ad nos

transmisit, alia est quàm quæ à Rondeletio & Bellonio pingitur, qui hunc piscem Græco nomine ichthyocollam nominant. unde apparet non eundem esse husonem nostrum, etiamsi ita iudicauit Bellonius, cum ipsorum ichthyocolla. Est tamen forte cognatio quædam, & quæ ichthyocolla dicitur, fieri nimirum ex utroque potest. ¶ Sunt antacæi pisces (inquit Vadianus in Epitome trium terræ partium, certum est autem eum de husonibus nostris sentire) qui Istrum aduersum è Ponto ingressi, Pannonia inferiori, mensibus maximè Octobri & Nouembri capti, clarissimæ urbi Viennensi magna copia inuehuntur. Ipsi uidimus plerosque magnitudinis pondo quadringentorum, minimos quinquaginta, frequentem numerum circiter pondo centum, ducenta, trecenta, plus minus, quorum magna pars salsamentarijs cedit. Sed & recenter coctis eximia suauitas: & negāt horum lactibus quicquam in cibo aut dulcius aut delicatius reperiri. Miror autem hac quoque in parte naturæ uim, ut non minus in undis pisces quàm in terris uolucres aut feræ migrent. centum quinquaginta milliaribus Germanicis ex Euxino mari in eum usque locum Pannoniæ, ubi illorū captura est, aduersis suauibusque undis innatāt. Et memoria teneo Antacæum duobus milliaribus supra urbem inclytam Viennam captum, piscatoribus magno miraculo, Hæc ille.

Ezox. Ezox piscis est, quem quidam lachsum uocant: quidam autem magnum piscem Danubij, & quarundam aquarum influentium in Danubium, quem Vngari & Alemanni husonē nominant, Albertus. Cæterū lachsus Germanis idem est qui salmo, qui in Rheno inuenit (ut Plinius quoque scribit) prægrandis. Isox, ἴσοξ, piscis quidam cetaceus, Hesychius & Varinus. Inter recentiores etiam hodie non indoctis quibusdam esox non alius quàm lachsus noster uidetur, ut Georgio Agricolæ, & Ebero cum Peucero, quibus & ipse facile assentior: etsi Rondeletius aliter iudicet. Salmo Illyricè losos uocatur affini uocabulo. Apud Plinium lib. 9. cap. 15. de maximis piscibus propriè dictis mentio fit: ut sunt inter marinos thunni: & in quibusdam amnibus haud minores, (scilicet thynno,) silurus in Nilo & Mæno, esos in Rheno, attilus in Pado: & in Danubio maior, (scilicet thynno,) porculo marino simillimus. Et in Borysthene (inquit) memoratur (idem scilicet qui in Danubio, de quo proximè dixerat, innominatus ille, hoc est huso, non autem esos, ut Rondeletius accipit, de quo superiùs dixerat,) præcipua magnitudo, nullis ossibus, &c. nisi quis Borysthenitem illic piscem, sui quoque generis, & à præcedentibus omnibus diuersum faciat, ut fortè porculo marino simillimus, sit sturio: Borysthenites uerò sit antacæus siue huso, quæ nobis sententia magis placet. Hoc interim probo, quòd Rondeletius maior potiùs legit, quàm mario uel mari. ¶ Ezox (Huso) est piscis Danubij maximus, ita ut uix biga trahi possit ab equis tribus aut quatuor. Vnum habet intestinum: ossa pauca & parua in corpore, cartilaginea potius quàm solida: sed in capite fertur multa habere ossa: & carnes dulcissimas, gustu uel specie porcinis persimiles. Toto corpore lenis est, nec † asperum quicquā uel in corpore uel intus habet. Mitissimus est, ac timidus: quippe qui nec aduersus minimum pisciculum se defendere possit, sed statim agitatur ad fugam. Huic sturio per lusum se affricare gaudet: quem ezox statim ut senserit, ad latibula fugit, quæ sibi tutelæ gratia in ripis fodere solet. Sed quandoque sturio importunus eijcit latitantem, sequiturque fugientem. & quia magni sunt ambo, nec etiam in copiosissimis aquis latēre possunt, discurrendo, & ante se aquas agitando, sæpe simul à piscantibus capiuntur. Piscis hic captus uino generoso uel lacte potatē. nam uino inebriatus uiuere potest pluribus diebus, quare ad lōginquas regiones cibi gratia defertur. Bibit autem uini sextarios quatuor antequam inebrietur, Author de nat. rerum. ¶ Huso est piscis non squamosus, specie sturionis, sed pellis albæ & lenis absque omni squama & spina. Inuenitur autem longitudine uigintiquatuor pedum, quando perfectus est: & hac mensura tanto minor, quanto ætate inferior fuerit. Nullum omnino os habet † in capite. Loco spinæ dorsi cartilago est, quæ foramen habet magnum, & uacuum, à capite à caudam, tanquā terebello perforatum. Nullæ ei spinæ, sed pinnæ eius coniunguntur cartilagini. Caro eius in dorso saporem uitulinæ refert: in uentre uerò porcinæ. Et habet adipem intermixtum pinguedini, sicut porcus. Nec reperitur in alijs aquis quàm Danubio, & influentibus in eum, Albertus. Apud Neuros nascitur Borysthenes flumen, in quo pisces egregij saporis, & quibus ossa nulla sunt, nec aliud quàm cartilagines tenerrimæ, Solinus. Pisces in Danubio capiuntur nimij saporis, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam, Iornandes.

† Figura nostra dorsum asperū habet.

† al. nisi in capite.

Mario. Mario ut apud Plinium non rectè legi concedatur, ea tamen uoce hunc piscem nominari absurdum non est, non modò quòd multi eruditi apud Plinium sic legerint, & de hoc pisce interpretati sint: sed etiam propter etymologiam. Moz enim Germanis suem fœminam significat: & Cretenses eandem marin appellant: & huso quasi hys uel hysio uel hysca dictus uidetur. unde & Illyricè Vuyz appellatur. & moronam non solum Itali, sed etiam Cyprij alijque uocant, illi husonē nostrum, hi similem ei sturionem. Cauendum uerò ne quis marionem uel meronē cum morua confundat, quòd & nomina conueniant, & ex utroque ichthyocolla fiat aut fieri possit. Est enim morua asellorū generis. Murca uerò uel Muruca, ut in Alberti libris passim deprauatis legitur, cum quo istorum piscium conueniat, non facilè dixerim. Glutinum (inquit) fit ex uesicis pisciū, præcipuè husonis, & piscis marini qui uocatur murca. Et alibi, Pisces quidam corium habent asperum, ita ut eo arido etiam lignum radatur: ut piscis quem Flandri maritimi † Scrobe nominant, quod est canicula marina, aliquid etiam tale habet muruca & sturio, & quæ rostro similia sunt sturioni.

Murca. Muruca.

† Scehunde potius.

Est &

Eſt & Moꝛhouch alius piſcis Britannis, ut audio, quem ijdem alibi Moꝛſchwein, eiuſdem ſignificationis Germanica uoce appellant. moꝛ enim eis mare ſonat (non ut nobis ſcropham) & houch porcum. delphinum autem & turſionem porcos marinos uocitant. Mario Danubij uulgo Italorũ etiã nunc ſemilatino nomine moro appellatur, ob ſalſamẽta illis notus, guſtu aſpectuq; porcinam ſalitam nonnihil referentia, Germanis barbarico uocabulo Huſio dictus, Sig. Gelenius in Plinium. Idem in epiſtola ad nos: Porcini generis ſunt, attilus, ſturio, *(ut in Acipenſere pluribus recitaui,)* & qui Germanis Hus, noſtratibus (Bohemis) Vuyz, utrunq; ac ſi Græcè dicas ὗς, uel hyſca, manifeſta ad Græcam uocem alluſione dicitur. Cælius Calcagninus quoq; Huſonẽ Pannoniæ, Moroniam in Italia dici teſtatur. In Danubio non modò extrahitur Mario, ſed in alijs pleriſq; fluuijs, quem nunc parua immutatione Moronem uulgò appellãt, Gillius. Alius eſt μαρῖνος piſcis Ariſtoteli memoratus. Eſt animal quod in toto corpore non habet os niſi in capite, & loco omnium aliorum eſt cartilago: ita quòd in loco ſpondylorum non habet armillas: ſed unam continuam cartilaginem extenſam per dorſum, & eſt perforata continuo magno foramine uacuo, in quo eſt modicum humiditatis aquæ medulloſæ, ut piſcis qui Huſo uocatur in Danubio, Albertus. In Oceano hoc genus reperiri non puto. Inteſtina eius Viennæ uocant Huſenknopf, quæ præpinguia & copioſa ſunt, ita ut uas ferè octo cõgiorum aliquando repleant. E Ponto Danubium ſubeunt, inter Budam & Viennam capiuntur: cubitorum aliquando ſex longitudine, oculis paruis. Gregatim natant: & cantum ſequuntur tubarum, ad quem etiam ex aduerſa ripa accedunt, & ſic irretiuntur (ut audio) extrahunturq; uncis. In aqua robore ualent, & piſcatorẽ ſi cauda percuſſerint, naui eijciunt: ut primum uerò caput eis extra aquam fuerit, inualidi & tanquam mortui redduntur. Squamas non habent, ſed cutim craſſam, & porcinæ inſtar pinguem. A ſturione ſuperantur: qui ſubiens uentrem eorum ſpinis ſuis lancinat. ¶ Huſones in fundo amnis iacentes, ueſtigio impreſſo, tridente percutiunt, Albertus.

¶ Huſonis oua in cibo expetuntur, Hauſenrogen. aliqui Italicè cauiar appellant. Recens paratur ad cibũ in iure flauo cum cepis minutatim conciſis. Salſus uerò præmaceratur aqua, tùm iure nigro conditur, uel condimento è pomis, aromatibus, croco, uuis paſsis, &c. Baltaſar Stendelius. Hæc dum conderem Antonij Schnebergeri doctiſsimi diligentiſsimiq; iuuenis, ciuis mei & olim diſcipuli, è Cracouia literas accepi, quibus ille cum de uarijs rebus, tum de hoc piſce ad me ſcripſit in hæc uerba: Huſones dicti piſces, Polonis Vuyzina, ex Vualachia afferuntur. libra modo bazio numo (drachma dimidia) modo ſeſquibazio uenditur. Paratur eodem modo, quo caudam fibri parari ſcribis, à qua guſtu etiam non multum mihi differre uidetur. utrunq; pingue eſt edulium, quo multi plurimùm delectãtur, magis uerò fibri cauda, utpote ſuauiore. ſtomachus meus ſicut ab omnibus pinguibus abhorret.

Sturiones (inquit Cardanus lib. 7. de uarietate rerum) quemadmodum & truttæ, diuerſarum ſpecierũ eſſe uidentur. Attilum ex hoc genere eſſe referũt. ſimiliter & quem uocant Exoſſem, cui ſunt quatuor carneæ appendices. Ex huius uentre fit morona; è dorſo, chenale, *(ſchenale, uel ſpinale potiùs:)* ex ouis, quod uocant cauiarium, è capite, pinnis, cauda, corio, uentriculo & inteſtinis, quã uocant ichthyocollam. Cauiarium, oua ſunt concreta, ſaleq; condita: eſtq; ex eo nigrum ac rubrũ. Fiunt & hæc ex affinibus piſcibus, attilo, ac uero ſturione, ſiluro & oxyryncho: quamuis forma omnes inter ſe multùm differant. conueniunt enim, quia magni natura. Oxyrynchus octo cubitos excedit nonnunquam, deferturq; ad nos ſalitus è Caſpio mari. Et quoniam omnes ſuaui carne ſint. id autem fermè piſcibus omnibus contingit qui è mari in flumina aſcendunt: atq; id illis tertium commune eſt. Veruntamen oxyryncho roſtrum acutum eſt: attilo, oris loco tuba quædam ſub roſtro monſtroſa forma: ſiluro dentes. Hæc ille. Nos plura de Oxyrynchis in O, & mox in fine Corollarij de Ichthyocolla. *Oxyrynchus.*

EX EPISTOLA IOANNIS DERNſchwam mercatoris.

Mitto tibi Huſonis piſcis (Geſnere) effigiem uiuam. is in Danubio nec ubique nec tempore quouis capitur, ſed quando migrat. Terra argilloſa & pingui gaudet. Capitur ferè ab autũno uſq; ad Ianuarium, per ſpatium decem miliarium inter Viennam & Poſonium, Presburgum uulgò uocant: ubi ad inſulam Schutam nomine, cum arce munitiſsima, ultimus huius piſcis capturæ locus eſt, der letſt Hauſenfang. Viennæ die Veneris uæneunt plerunq; quinquaginta, uel ſeptuaginta, & aliquando centum huſones. qui integri ferè diſtrahuntur, libra ternis minimum obolis, aliàs quaternis aut quinis, (hoc eſt cruciatis numis fermè quatuor, aliàs quinis aut ſenis.) Copioſiſsima horum piſcium captura fit in Vualachia iuxta Chiliam non procul ab oſtijs Danubij, quibus in mare Ponticum ſe exonerat. inde ſalſi exportantur in remotas regiones.

DE ICHTHYOCOLLA COROLLARIVM.

De Ichthyocolla, quoniam ex diuerſis piſcibus fit, & ſuprà in Acipenſere ſcripſi, & proximè in Ichthyocolla piſce, Antacæo, Huſone, ex Rondeletio & in Corollarijs noſtris: hic inſuper quædam communia adijciemus. Ex genere etiam aſelli, quod Bolch Germani uocant, fieri aliqui pu-

tant. Dioſcoridi ἰχθυοκόλλα κοιλία ἐστὶν ἰχθύος κητώδους, hoc eſt uenter piſcis cetacei. Marcellus Vergilius antiquos codices quoſdam monet pro κοιλία habere κόλλα, quod eſt glutinum. Poteſt autem uentris nomine communi ueſica quoque intelligi. ferè enim ex huſonum tantùm ueſica ichthyocollam Germani habent, quare & Huſenblater appellant. Præſtat Pontica, ὑπόπαχυς: Marcellus docet aliam lectionem ὑπόπαχυς, quam probat, uertitq; non pinguis, (παχὺς tamen craſſum potiùs quàm pinguem ſignificat:) quoniam ſequatur ὁ ψωρώδης, quod cum ὑπότραχυς pugnare ei uidetur. ſed fortè non pugnat ὑπότραχυς, id eſt modicè aſper, cum non pſorode, hoc eſt non admodum ſcabro. Inuentum aiunt eſſe Dædali. Gluten id ex piſcibus eſt, & piſcis quoq; nomen. proinde Celſus quoties uult glutinum intelligi, adijcere ſolet gluten, Hermolaus.

Ichthyocollam Galli collam buccæ uocant, quòd oris ieiuna ſaliua diluere glutinandis rebus ſoleant. alij collam moruæ, Ruellius. ſed moluam potiùs quàm moruam dicendum eſſe piſcem Aſellorum generis, ex quo ichthyocolla non fit, etſi fortè fieri poſſet, ſuo loco non tacebitur. Germanis ichthyocolla, non ſolùm ut dixi, Huſonis ueſica nominatur, ſed etiam Huſonis glutinum, Hauſzleim: & oris glutinum, fiſchleim uel mundtleim, quòd eo in ore madefacto chartæ glutinentur. tranſlucidum ferè & flauum eſt. utuntur eo cum alij artifices, tum pictores ad ſubtiliora quædam pigmenta.

F ¶ Gelu ut fiat in patina, (ſic uocant ius è decoctis piſcibus aut pedibus quadrupedum, porcinis præcipuè, ceteriſq; partibus eorum extremis, glutinoſum, denſatum, & aromatibus conditũ.) iuri miſcetur aliquid tragacanthæ, uel gummi Arabici, acaciæúe aut lycij, aut ueſicæ piſcis antacæi. hoc appetitum excitat, aceto præſertim conditum, & ſanguinis fluxum ſiſtit, eſtur frigidum. Si febrientibus alijsq; ægrotis uires inſtaurare libeat, ſic facies: Carnem pulli cum uituli pedibus aut ueruecis diſcoques in aqua, donec caro incipiat diſſolui, tum percolabis, &c. ut in Gallinaceo ſcripſimus.

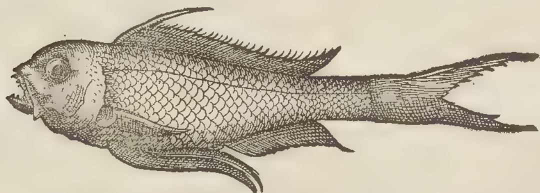
B Si glutine piſcium decocto unxeris lecticam, cimices non graſſabuntur in te, Didymus in Geoponicis.

E Ichthyocolla epinyctides tollit, Plinius. Erugat cutem, extenditq; in aqua decocta horis quatuor, dein contuſa, colluta, & ſubacta ad liquorem uſq; mellis. Ita præparata in uaſe nouo condit, & in uſu quatuor drachmis eius binæ ſulphuris, & anchuſæ totidem, octo ſpumæ argenteæ adduntur, aſperſaq; aqua teruntur unà. Sic illita facies poſt quatuor horas abluitur, Idem. Et alibi, Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere: item ichthyocolla.

Oxyrynchi. ¶ Antacæis & Sturionibus cognatos crediderim & Oxyrynchos Caſpios: ex quorum uiſceribus, Aeliano teſte, ad multos uſus accommodatum fit glutinum. nam non modo ad quæcunq; applicatum fuerit, adhæreſcit: ſed & firmiſsimè retinet, ut & decem diebus madefactum nunquam poſtea diſſoluatur. Itaq; etiam artifices qui circa ebur laborant, eo utuntur, & opera faciunt pulcherrima. Vide etiam ſuperius de Oxyrynchis in Corollario Huſonis. ¶ Piſcem uilem & glutinoſum quendam Venetijs falcem dictũ, alibi in Italia peſce cola, uel colpiſcem uocant, quòd per frixus uel aſſus in quoddam ueluti glutinum reſoluatur: in Falce ex Bellonio deſcribemus.

DE ANTHIAE PRIMA SPECIE.

RONDELETIVS.

A ANTHIARVM diuerſa genera apud ueteres autores reperio: manifeſtam uel integrã deſcriptionem nullam, ſed notas quaſdam duntaxat, & harũ nonnullas inter ſe pugnantes, ut ex ſequentibus perſpicuum fiet. Adhæc de anthia alij ita ſcripſerunt, ac ſi unica eſſet piſcis ſpecies. alij quatuor ſpecies conſtituerunt. Ex quibus fit ut nominibus abundemus, rerum uerò notitia nobis deſit. Nihil eſt autem in omni genere pernicioſius quàm nominum tantum peritum eſſe, rerum uerò ipſarum inſcium. Quamobrem quanta maxima potui diligentia, anthiarum ſpecies diu perueſtigaui: easq; quæ mihi notæ ſunt, hic exhibeo, ei qui certiora & meliora inuenerit, magnam habiturus gratiam.

A Ἀνθίας dicitur à Græcis, & ἱερὸς ἰχθὺς teſte Ariſtotele: quo loco, inquit, anthias ſit, ibi nullam belluam eſſe confeſſum eſt: quo indicio uſi ſpongiarum piſcatores urinãtur, & ob id ſacrum piſcem hunc

Lib. 9. de Hiſt. anim. cap. 37.

hunc nominant. At hæc appellatio illi cum multis alijs communis est. Nam Pompilus, delphin, mullus, & pleriq; alij pisces sacri dicti sunt. Dicitur & †καλλίχθυς, id est, pulcher piscis, & καλλιώνυμος, id est, pulchri nominis. [† melius proparoxytonum.] At uranoscopus, Athenæo & Plinio testibus, sic cognominatus est. Vocarunt alij ἔλλοπα: sed est etiam piscis alius, ἔλλοψ, qui squamas ad os uersas habet. [Lib. 8.] Hicesius à quibusdam λύκον dictum fuisse ait, nisi quis pro λύκον, legendum esse censeat λευκόν. [Lib. 32. cap. 11.] Est enim species anthiæ alba: neque enim nomen λύκος cuiquam piscium tributum reperias. [λύκος.] nam qui à nobis Latinè lupus dicitur, non λύκος, sed λάβραξ dicitur à Græcis. Postremò dicitur ab Aristotele αὐλωπίας, quem locum non satis expresſit Gaza. [Lib. 6. de Hist. anima. cap. 17.] τίκτει δὲ καὶ ὁ αὐλωπίας (ὃν καλοῦσιν ἀνθίαν) τοῦ θέρους. id est, parit etiam æstate aulopias, quem uocant anthiam. Oppianus uerò αὐλωπὸν quartam speciem anthiarum facit. [Lib. 1.]

Sed de nominibus satis. Nunc eum anthiam quem primi generis esse suspicor, describamus. [B] Is est colore similis pagro, uel cynædo, scilicet rubescente, unde Oppianus ξανθὸν appellat, eadem significatione qua ξανθὸς ἐρυθρῖνος. [Lib. 1. ἁλιευτικῶν.] Pinna statim à capite ad caudam ferè unica, rufa, cuius aculeus primus longus & robustus, ad branchias pinnæ duæ rufæ. In uentre duæ aliæ, multò longiores & tenuiores eiusdem coloris: à podice ad caudam ferè alia etiam rufa. Cauda rufa in duas pinnas longas desinens, caput rotundum, non compressum, uarium: rostrum non prominens. is est qui à nostris barbier dicitur. Oppianus scribit Anthiarum genera in saxis habitare, ea tamen aliquando deserere explendæ gulæ gratia. uoraces enim & gulosos esse, dentibus tamen carere, eius uerba sunt: [Ibidem.]

> Ἔξοχα γὰρ πάντας ἀδηφάγος οἶστρος ἐλαύνει
> Κείνους, καὶ νωδὸν περ ὑπὸ στόμα χῶρον ἔχοντας.

Quæ sic conuerto:

> Supra alios omnes ciet insatiata libido
> Ventris, non etiam munito dentibus ore.

Νωδὸς enim inquit Suidas, est ὁ μὴ ἔχων ὀδόντας. At his repugnant quæ ex Aristotele profert Athenæus lib. 7. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ καρχαρόδοντα εἶναι τὸν καλλίχθυν, σαρκοφάγον τε καὶ συναγελαζόμενον. [Anthias Oppiano edentulus, Aristoteli καρχαρόδους.] Aristoteles †ait anthiam (nam ex præcedentibus liquet καλλίχθυν hic pro anthia sumi) serratis esse dentibus, & carniuorũ & gregalem. [† ut Athenæus citat.] Carniuoros dentibus præditos esse constat, cæteros, qui luto, stercore, aqua uiuunt, minimè. Quare si Oppianus qui anthias uoracitate alios superare scribit, eosdem etiam intelligat carniuoros esse, ut reuera sentire uidetur libro tertio, cum scribit anthias capi percis & coracinis in antra, in quibus latitãt, demiſsis, ipse secum pugnare uideretur, nisi quis aliam Oppiano interpretationem affingat, ut per νωδόν περ ὑπὸ στόμα χῶρον ἔχοντας, regionem oris internam dentibus uacuam, id est, palatum & linguam, quibus infixi sunt dentes in multis piscibus, cæterùm in maxillis serratos inesse dentes reliquorum saxatilium modo, (accipiat.) Quæ interpretatio mihi curiosior quàm uerior uidetur esse: nam idem Oppianus scribit libro tertio, anthijs στόμα esse ἄοπλον, id est, inerme. Vteruis uerum dicat, is quem depinximus, serratis est dentibus & paruis.

Est & alius scrupulus qui non minus nos torquet. nam Ouidius de anthia hæc prodidit in Halieutico suo: [E]

> Anthias his tergo quæ non uidet utitur armis,
> Vim spinæ nouitq; suæ, † uersusq; supino
> Corpore lina secat, fixumq; intercipit hamum.

[† uersoq; supinus, in impressis codicibus.]

Idem Oppianus libro tertio. Plinius autem & alij, capto anthiæ non id tribuunt, sed alijs non captis. Eius hæc uerba sunt: Anthiæ cum unum hamo teneri uiderint, spinis quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur, eo qui tenetur extendente, ut præcidi posſit. [Lib. 9. cap. 59.] Et Aelianus, Vt homines fidi & commilitones ueri, perinde pisces inter se ulciscuntur, quos anthias nominãt. [Lib. 11. cap. 28.] ex his quilibet cum nouerit conuictorem suum captum esse, celerrimè adnare festinat, ac dorsi sui nixu ad eum inhæresčit. Idem Plutarchus in libello cui titulũ fecit, An terrenæ bestiæ aquatilibus sint prudentiores, scribit: Anthiam captiuo anthiæ succurrere, reiectumq; in humeros funiculum surrectis aculeis resecare, spinæq; suæ asperitate refringere.

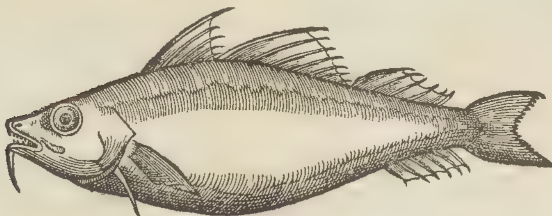
Plinius serratam spinam anthiæ tribuit, alij non serratam, sed asperam & acutam, quam Oppianus ὀξύπρωρον appellat. [B] [Lib. 9. cap. 59.] At serratam spinam siue aculeum in paucis piscibus obseruaui, ut in pastinaca, & eo quem elephantem uel ibin uocant. [Lib. 3. ἁλιευτικῶν.] Noster uerò anthias non serratam sed asperam & acutam spinam habet.

Quanam arte capiantur anthiæ, fusius disces ex Plinio & Oppiano. [E]

Hicesius apud Athenæum scribit anthiam esse χυδρώδη, καὶ εὔχυλον, καὶ εὐέκκριτον, οὐκ εὐστόμαχον δέ. [F] Qui locus apertè mendosus est, quid enim significare potest χυδρώδης? [Lib. 9. cap. 59.] Neque χονδρώδης, id est, cartilagineus dici potest: nam anthiæ ex cartilagineis non sunt. [Lib. 3. ἁλιευτικῶν.] Puto igitur legendum ἐρυθροειδῆ, uel ἐρυθρόν, est enim erythrino uel pagro colore similis, & eiusdem cum his generis esse autor est Hicesius. Est igitur anthias rubescens siue rufus, boni succi, excretu facilis, stomacho nõ gratus. Quæ notæ huic nostro anthiæ competunt.

DE ANTHIAE SECVNDA SPECIE.

RONDELETIVS.

A Lib.1. Halieut. ANTHIAE rubeſcenti ſubiungit Oppianus, anthiam ἀργεννόν, id eſt album & ſplendidū. Quis autem is ſit, me nondum planè ſcire fateor: nam quē capiti huic præfixi, ſuſpicione quadam tantùm motus anthiam album eſſe puto; utpote quo candidiorem ſplendidioremq́ nullum unquam uidi.

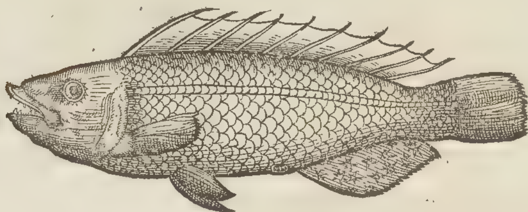
B Eſt enim læuis & ſine ſquamis, quem noſtri capelan nominăt, à raſo, opinor, & glabro, & ob id candido ſacerdotum capite, quos capelans lingua noſtra appellamus.

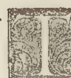
C Eſt autem pelagius piſcis, non ſaxatilis, ad aſellorum genus accedens, ſed paulò latior.

F Molli eſt & tenera carne, boniq́ ſucci. Anno 1545. tanta huius piſcis captura fuit in noſtro litore, ut duos totos menſes piſcatores nullum ferè aliud piſcis genus ceperint, magno ſuo incommodo. Cùm enim piſcis hic neq́ ſale condiri, neq́ exiccatus ſeruari poſsit, cogebantur effoſſa terra obruere, ne fœdo corruptorum piſcium odore à litore arcerentur.

DE ANTHIAE TERTIA SPECIE.

RONDELETIVS.

Lib.1. Halieut. TERTIVM anthiæ genus Oppianus nigrum facit: τὸ δὲ τρίτον αἷμα κελαινοί. Anthiæ tertij generis ſunt atro ſanguine fuſci. Quod non ad piſcis ſanguinem, ſed ad totius corporis colorem referre oportet, quem per atrum ſanguinē, nigrum, ſiue purpureū exaturatum, ſiue indicum intelligit. Qui color à Gallis dicitur uiolet obſcur. Affirmare auſim huius generis piſcem eſſe eum, quem hîc exhibemus.

B Eſt enim ſaxatilis, totus purpurei coloris uel indici, corporis forma ſcaro uario ſimilis, corpore longo, cauda craſſa, ſerratis & acutis dentibus. Labra habet, oculos admodùm rotundos, purpureos & rubros. Podicem magnum, è quo inteſtinum rubro uiridiq́ diſtinctum excidit. Partibus internis cæteris ſaxatilibus ſimilis eſt. Eſt carne tenera, fragili, ſicca, optimiq́ ſucci.

DE QVARTA ANTHIAE SPECIE.

RONDELETIVS.

A Lib.1. Halieut. QVARTA anthiæ ſpecies Oppiano dicitur εὐωπὸς & αὐλωπός. εὐωπὸς, quòd bonis ſit oculis, & optima uiſus acie. αὐλωπὸς autem cur dicatur, non perinde apud omnes conſtat; ſic uerò Oppianus:

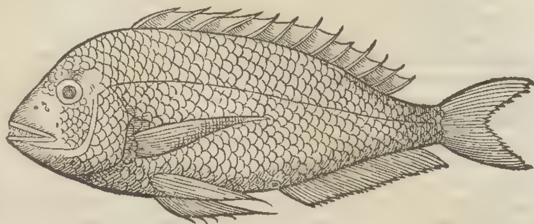
Ἄλλους δ' εὐωπούς τε καὶ αὐλωποὺς καλέουσιν· οὕνεκα τοῖς καθύπερθεν ἑλισσομένη περὶ κύκλον
ὀφρὺς κυρτόωσα περίδρομος ἐστεφάνωται. Quæ ſic uertit interpres:

Euopos atq; aulopos hoc nomine dicunt, Nanq́ ſupercilium circū reſeratur in orbem.

Quæ cùm prima fronte ſatis obſcura ſint, ſignificare mihi uidetur, ideo aulopos dictos, quòd oculi † in orbem ueluti ſupercilio rotundo, obſcuro uel nigro cincti ſint & coronati; quò ſit ut caui &

† τοῖς καθύπερθεν, id eſt parte ſuperiore, Oppianus.

ui & ſint & uideantur oculi. Αὐλωπὸς igitur κοιλόφθαλμος intelligit, id eſt, cauis ſiue profundis oculis, quibus præditi acutè cernunt: contrà, quibus oculi prominent: unde & εὐωποὶ dicti ſunt, quòd acie oculorum ualeant. Neq; mihi probantur quæ hoc in loco ſcholiaſtes annotat, nimirum αὐλωποὺς, μακροὺς ἔχοντας ὀφθαλμοὺς δίκην αὐλοῦ, id eſt, qui oculos longos habeant tibiæ inſtar.

Quanuis interpretationem hanc approbet & ſequat Cælius Rhodiginus: qui libro 12. Lectionum antiquarum ſcribit aulopis oculos eſſe, cuiuſmodi ſunt pagurorum, nec nō aſtacorum: quibus proprium eſt forinſecus oculos protrudere inſpectandi cauſa. Quæ demiror quomodo in mentem uenerint docto & uariæ eruditionis uiro, cum nemo unquã aut uiderit, aut obſeruârit, aut audierit ullum eſſe ex ſquamoſis piſcem, cui ſint oculi prominentes ut locuſtis & aſtacis, quos cum uelit poſsit protrudere & recondere. Quare priorem interpretationẽ, doctis omnibus longè magis probatam iri ſpero: qua caui & ueluti corona nigra cincti dicuntur aulopi oculi, & ideo acutè cernentes: alteram uerò quæ prominentes oculos tribuit, falſam & planè reijciendam. Hæc nota quam diximus, cùm huic, quem oculis ſubijcimus, maximè conueniat (habet enim ſupercilia nigra oculos ambientia) quin anthias ſit quarti generis non dubitamus.

DE LATIS PISCIBVS, QVOS ANTHIAS GRAEci nominauerunt, Bellonius.

Etſi Planorum piſcium à Latis diſcrimẽ alibi ſatis oſtendiſſe uidemur, tamen hîc quoq; non nihil repetere minus eſt alienum, quùm de his ſermonem uniuerſum hoc loco ſimus habituri, & quòd non niſi ab eorum interpretatione incipere poſsimus. *Lati & plani quid differant.* Dictum igitur eſt, Planos piſces ab antiquis ſic appellatos fuiſſe, quòd eorum natura à recta peruerſa eſſet, ut qui ueluti in planum expanſa manu in æquore natarent: cuius generis ferè omnes, latiore uocabulo, antiqui Pſettas & Paſſeres appellarunt. Ab his autem Lati (de quibus proximè dicturi ſumus) ita differunt: quòd quanquam ipſo ſuper ſolo expanſis piſcibus ſitu etiam plani appareant: tamẽ dum in æquore natant, ita quidem feruntur, qualis eſt in rectum contentæ atq; erectæ manus figura, pollice ſurſum eminente, in quo reliquorum ſquamoſorum formam ac naturam retinere uidentur. Quamobrem etiam oculos alio à Planis ſitu, ab utroq; capitis latere collocatos habuerunt. His aũt Græci, ut & Planis Paſſerum, ſic & Latis Anthiarum generale nomen indiderunt. Alij Candidos piſces, alij Pompilos, alij Auratas uocauerunt: nonnulli quoq; Græcorum εὐώπους & αὐλωπούς, quòd magnos aut concauos oculos habeant: eoſq; piſces ſtrepitu gaudere, atq; eo allectos nonnunquã decipi ſcribit Oppianus: quorum etiam quatuor ſpecies aſsignat his uerſibus:

Quattuor Anthiēon ſpecies uerſanť in undis: Sunt flauæ, & niueæ, ſunt atro ſanguine fuſcę:
Euops atq; Aulops alios hos nomine dicunt. Omnes autem ſunt pulchri coloris, & auro atque argento uariè micantes.

¶ Hæc Bellonius, qui piſces Anthias inſinuat ſic dictos à pulchro floridoq; colore, ex etymologia nominis Græci, ſed cur piſces latos in genere Anthias rectè nominari putauerit, neq; rationem aliquam uideo, nec ipſe ullo authore ſuam tuetur ſententiam. Apparet autem eum in hanc ſententiam inde ueniſſe, quòd Plinius ex Ariſtotele ſic tranſtuliſſe uideatur, ſiue is ipſius, ſiue librariorum error eſt. Certiſsima eſt (inquit) ſecuritas uidiſſe planos piſces, quia nunquam ſunt, ubi maleficæ beſtiæ. qua de cauſa urinantes, ſacros appellant eos. Ipſe quidem alibi planos piſces nominat communi uocabulo rhombos & paſſeres: & cartilagineos, raias, paſtinacas, &c. Mox autem ſubnectit Bellonius figuras ac deſcriptiones, piſcis diui Petri, & Fietolæ, ut Itali hodie nominant: & Lampugæ, ut Maſsilienſes, cui cognatam facit Lopidam, Stellam & Lecziam Romanorum. Nos de ſingulis iſtis alibi.

COROLLARIVM.

A De Anthia & ſacris piſcibus Athenæus ſic ſcribit: Anthias uel Callichthys piſcis eſt, omnium optimus per hyemem, authoribus Epicharmo & Ananio. Meminit eius Dorion quoque in libro de piſcibus. Vocant eum aliqui Callichthyn, item Callionymum & Ellopem. Epicharmus in Muſis Ellopem commemorat, Callichthyn uerò & Callionymum, tanquam eundem, tacet. Dorion tamen anthiam & callichthyn differre ait, item callionymum & ellopem. *Sacri piſces.* Sed quinam eſt ſacer appellatus piſcis? Telchiniacæ hiſtoriæ author ſacros ait piſces eſſe delphinos & pompilos. Theocritus uerò Syracuſanus in Berenice (idyllio) leûcum appellatum piſcem, ſacrum nominat,

his uersibus: Σφάζων ἀκρόνυχος ταύτῃ θεῷ ἱερὸν ἰχθῦν, ὃν λεῦκον (al'. γλαῦκον) καλέουσιν. ὁ γάρ θ' ἱερώτατος ἄλλων. Dionysius etiam cognomento Iambus in libro de dialectis sic scribit, Audiuimus piscatorẽ Eretricum (Eretria urbs est Eubœæ) & alios quosdam piscatores, sacrum piscem Pompilum nominare. Et, ut Homerus ait, in prominente litore aliquis sedens extrahit ἱερὸν ἰχθῦν, id est sacrum piscem: pompilum scilicet, nisi & alius forte sic appelletur. Callimachus auratam sacri piscis titulo dignari uidetur, cum scribit, χρύσειον ἐν ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν. Alij sacrum piscem interpretantur τὸν ἄνετον, (deo alicui dicatum, uel liberum,) ut & bouem sacrum. alij magnum, ut in illo ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο. nonnulli τὸν ἐχόμενον (ἱέμενον, ut & Eustathius) πρὸς τὸν ῥόον, id est, aquæ fluentis auidum, uel secundum aquam natantẽ. Clitarchus nautas inquit pompilum uocare piscem sacrum, eò quòd è pelago naues ad portum usq; deducere (προπέμπειν) soleat, indeq; pompilum nuncupari, χρύσοφρυν ὄντα, (id est cum non alius sit quàm aurata piscis: uel, adiectiue, aureis superciliis decorus.) De eodem Eratosthenes, Ἢ δρομίην χρύσειον ἐν ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν. Hactenus Athenæus. coniicio autẽ dromiam ab Eratosthene cognominatum pompilum, à cursu quo comitatur nauigia. Thestorem Troianum Enopis filium hasta transfixum Patroclus apud Homerum Iliad. π. ita è curru extrahit, ὡς ὅτε τις φὼς πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθῦν ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἤνοπι χαλκῷ. ὣς ἕλκ' ἐκ δίφροιο κεχηνότα δουρὶ φαεινῷ. Ἤνοπα interpretantur sonorum, uel splendidum: Scholiastes uerò innominatus, primam per οι, diphthongum legit, & exponit διαυγῆ. Sacrum autem piscem (inquit Eustathius) ut & alijs quibusdam & Aristoteli placet, Anthiam appellat. is enim ubi degit, mare belluis carere indicat, quare sacer à spongiatoribus nominatur. Alij pompilum intelligunt, ut Timachidas, πομπίλοι ἱεροὶ ἰχθῦς, id est Pompili sacri pisces, tanquam seruatores nauigantium. Alij magnum & inusitatum, & dijs marinis sacrum accipiunt. Alij simpliciter τὸν ἱέμενον κατὰ ῥόον. Alij διερὸν scribere malunt, id est humidum, uel in humore uiuentem. Eadem ex Eustathio. Ellopẽ sacrum piscem à poëta uocari existimant, alij non hunc, sed Anthiam: quòd locus quem is incolit & bellurarum expers, & urinatoribus tutus sit; cuius fiducia pisces confirmati, ibidem pariũt. Naturæ causam penitus retrusam & abditam, meum non est explicare, Aelianus. Causam difficile colligere est; seu horrent anthiam belluæ, qualiter elephantes suem, gallum leones: seu loca non infesta prudens & memoria præditum animalculum agnita notat, aditq; tantum, Plutarchus. Comprimis uerò (inquit idem) mirandus anthias est, quem sacrum piscem Homerus uocat. tametsi magnum quidam sacrum intelligunt, quomodo os sacrum magnum: & comitialem morbum magnum scilicet, sacrum uocant. quidam uerò communi ratione, quod in tutela numinis sit, ad hæc omnibus expetatur, (sic Grynæus uertit. Græcè est, ἔνιοι δὲ κοινῶς τὸν ἄφετον καὶ ἱέμενον. Eustathius τὸν ἱέμενον κατὰ ῥόον habet.) Eratosthenes auratam uidetur sacrum piscem dicere, hoc uersu, Εὐδρομίην (ἢ δρομίην, ut supra ex Athenæo) χρύσειον ἐπ' ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν. Multi ellopem. ἱερὸν ἰχθῦν interpretantur aliqui διερὸν, τὸν ἀεὶ ἐν ὕδατι βρεχόμενον, à uerbo διαίνω τὸ βρέχω. alij ταχὺν καὶ διωκτικὸν, παρὰ τὸ διω τὸ διώκω. alij magnum: uel τὸν ἄνετον, ὡς ἱερὸν βοῦν ἀπὸ τοῦ ἰέναι, Etymologus. An sacrum piscem dicemus uocatum, à quo belluæ refugiunt: nam & serpens sacer est, à quo fugiunt cæteri: & auis sacra in falconum genere, à qua reliquæ omnes sibi timent ac fugiunt. quare & piscatores ut belluis intactum esse hunc piscem obseruarunt, abstinere etiam ipsi, & pro sacro habere uoluerunt.

Prouerbium. ἱερὸς ἰχθῦς, id est Sacer piscis dicebatur, cui nemo nocebat, sed sui iuris erat. Suidas indicat esse apud Homerum, quicquid enim ingens ac præclarum haberi uolebant ueteres, ἱερὸν appellabant. Per iocum dici poterit in hominem prægrandem & in precio habitum, quum sit stupidus & infans, Erasmus Rot. in prouerbijs. Sed Suidas non tanquam prouerbium recitat. uerba eius hæc sunt: ἱερὸν ἰχθῦν Ὅμηρος τὸν ἄνετον καὶ αὐτεξούσιον λέγει, ἢ τὸν κάλλιχθυν ἢ τὸν πομπίλον ὥς τινες. Scribit sexto Bibliotheces Diodorus, in Arethusa fonte sacros haberi pisces, ut qui sint hominibus intacti. Cal-

Hycca. limachus in Epigrammatis hyccam sacrum uocat piscem, θεὸς δέ οἱ ἱερὸς ὕκκης, Cęlius Rhod. ex Athenæo. Eustathius hoc etiam annotat, primam in ἱερὰ corripi: in ἱερὸν ἰχθῦν, produci.

¶ Oppianus ἀνθιάων in genitiuo plurali pro ἀνθιῶν protulit, sic postulante uersu, & alibi ἀνθιεῖ in dandi casu singulari, à recto ἀνθιεύς. Eorum (inquit) quatuor genera, præcipuè in profundis saxis degunt. non semper tamen, nam cum sint uoracissimi, quocunq; gula uocat, passim oberrant. Idẽ anthiarum quatuor genera magna esse dixit, μεγακήτεα φῦλα. Apud Varinũ Ἀνθεία proparoxyt. fœmininum in nominatiuo scribitur, quod non probo. Hicesius sacrum piscem esse putat, alio nomine λύκον dictum, Rondeletius coniicit λεῦκον esse legendũ, &c. cui non contradixerim. nam Athenæus etiam licet ex Hicesio scribat sacrum piscem ab alijs lycon, ab alijs callionymon uocari, postea tamen ex Berenice Theocriti (quam puto non extare) uersus quosdam recitans hæc uerba commemorat, ἱερὸν ἰχθῦν ὃν λεῦκον καλέουσιν: ὁ γάρ θ' ἱερώτατος ἄλλων. & similiter Eustathius repetit. Itaq; λεῦκος (quanquam alia lectio habeat γλαῦκον) properispomenon, piscis nomen fuerit, non λευκὸς oxytonum: ut & γλαῦκος piscis est, γλαυκὸς uerò color. Huc facit ut Rondeletius itidem obseruauit, quòd anthiæ genus secundum ἀργυρὸν pro λεῦκον Oppianus dixit. Eidem neganti piscẽ

Lycos. ullum apud Græcos λύκον fuisse dictum, obijci potest quòd Crates Comicus apud Athenæum libro 3. post testudinem & cancros in mentione salsamenti elephantini ταυνπήδρος λύκος nominat.

Piscem uilem & glutinosum, quem Falcem Veneti nominant, alij in Italia pesce colla, ad Tenedum audiui uulgò Græcè falsò Anthiam nominari, Bellonius.

¶ In

B ¶ In mari rubro Persæus piscis pari magnitudine est cum Anthia maximo, Aelianus. Anthias piscis est magnus, & lapidem in capite habet, Kiranides. Rondeletius Aristotelem ait pugnare Oppiano, quoniam hic anthiæ tribuat edentulum & inerme os: ille uerò dentes serratos callichthyi, qui idem sit cum anthia. Sed quamuis aliqui eundem fecerint, Dorion tamen distinguit: & Aristoteles quoq;, diuersis in locis & nominibus diuersis eos nominans. Oppianus etiam diuersum facit, & ipsum tamen cetaceum callichthyn, & similiter capi ait. Preterea tribuit Anthiæ Rondeletius spinam asperam & acutam, spinæ nomine non dorsum aut spinosam eius pinnam accipiens, sed aculeum quendam, sicuti pingit: quod haud scio an posit aliquo ueterum testimonio comprobari. Plinius & Ouidius spinæ dorsi tantum meminerunt, quam ille etiam serratã facit. Oppianus Halieut. 3. dorsum eius acutum nominat, πολλάκι δ' ὀξύπρωρον ὑπὲρ ῥάχιν ἔτμαγε λάψας ὁρμιὴν, de captiuo loquens, qui hamo tenetur. quem alij gregales ut iuuent πολλάκι καὶ θώμιγγα λιλαιόμενοι γενύεσσι ῥῆξαι ἀμηχανόωσιν, ἐπεὶ στόμα τοῖσιν ἄοπλον, hoc est, Sepe rostro lineam rumpere nituntur, sed frustra, utpote inermi.

D Inter equum & piscem anthiam (imò anthum auem) inimicitia intercedit, Philes. ¶ Quo in loco Anthias sit, nullam ibi belluam esse confessum est. quod casu sic euenire dixerim: quomodo & ubi sit limax, neq; sus est, neq; perdix. omnes enim limaces ab his eduntur, Aristoteles.

E Anthiæ cum sunt capti, miserabile præbent spectaculum: mortem suam lugere & quodammodo supplicare uidentur. Ac nimirum quemadmodum homines qui in latrones immisericordes, & cædis auidos incurrerunt, aufugere conantur: sic sanè ij retibus insultantes, insidias transilire conantur. Qui hoc genus mortis euadunt, in terram antea eis inimicam exiliunt: atq; ibidem mortem obire malunt, quàm gladio perire, Aelianus. ¶ In patria mea (inquit Oppianus) supra litus Sarpedonis, quicunq; Hermupolin & Eleûsan habitant, anthias hoc modo capiunt. Piscator prope terram obseruat petras cauernosas, quas incolere solent anthiæ: & magnum orbibus ligneis inter se collisis strepitum excitat. eo gaudent anthiæ. itaq; emergenti alicui, percas aut coracinos in aquam proijcit. epulatur ille raptim. Piscator quotidie illuc redit, & tanquam inuitatis conuiuis, qui semper plures apparent, cibum præbet. Manent illi eodem in loco, & nauim ueluti nutricem expectant: quam cum appellere senserint, mox omnes obuiam læti & ludentes adnant. Demum ita mansuescunt, ut contrectantis etiam manum, & porrigentis cibum non refugiant: & quocũq; manum egerit, ceu signo dato, illuc statim, tanquam pueri in gymnasio morigeri magistro, se recipiant, cõtinentem uersus, ante nauim, retro. Sic cicuratis illis, tandem hamum inijcit mari. primũ manu significat omnibus recedendum, & simul lapidem proijcit, quem illi escam esse rati sequuntur. Vni alicui relicto hamum (esca obtectum) supra mare porrigit: quo miser ille uorato, mox ambabus piscatoris manibus rapitur, ut reliquam turbam lateat. nam si cæteri captum aut uiderent, aut strepitum extrahendi audirent, nullis amplius escis reuocari possent, sed fraudem atq; insidias fugerent exosi. quamobrem piscator ualidus & agilis sit oportet, aut etiam à socio adiuuetur. Alij non escis aut ulla simulatione, sed suis freti uiribus anthias adoriuntur. Hamum ex ære aut ferro faciũt, dupliciter alligatum ualido funi. hamo lupum piscem inserunt uiuum: aut in os mortui indunt plumbum, quod delphinum uocant: cuius pondere caput ita inclinat & reclinat ac si uiueret. Et remigantibus cæteris unus à puppi, cum iam apparent anthiæ, hamum in mare leniter circumactum inijcit. Sequuntur illi certatim nauem, & escam ceu fugientem. piscator uerò obseruans, anthiæ quem præstantiorem uiderit, eam admouet. qui captus, uix magno labore & cõtentissimo nisu retinetur, remigantibus interim cæteris. Neq; socio capto desunt gregales reliqui pisces: & dum iuuare cupiunt, dorsis ad eum coniunctis, & temere conglobati, impediunt magis. aliquando & funiculum rostro, sed frustra, præmordere conantur, dentibus enim carent. itaq; tandem ægrè defessum labore, ac uulnere, & remigio nauis superatũ, extrahit piscator. qui si uel paululum ei concederet, non amplius attracturus foret, adeò ingens eorum uis est. Nec rarò acutam supra spinam resecta linea, euasit anthias, Hæc Oppianus. Anthiæ aliquem de grege suo captũ hamo sequentes, hamum (lineam) secare conantur. quod cum præ dentium infirmitate perficere non possint, pondere suo illum adeò grauant, ut à faucibus ita compressi hamus euellatur, (aut linea rumpatur) κοπτῶντος τοῦ ἀγκίστρου, Io. Tzetzes 3.126. ¶ Nec de anthia pisce sileri cõuenit (inquit Plinius) quæ plerosq; aduerto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiæ, scopuli maris, ante promontorium sitas: ibi frequens hic piscis, & celeriter capitur, uno genere, paruo nauigio, & concolori ueste, eademq; †hora per aliquot dies cõtinuos piscator enauigat certo spacio, escamq; proijcit. († al. ord.) Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: cauensq; quod timuit, cum id sæpe factũ est, unus aliquando consuetudine inuitatus Anthias, escam appetit. Notatur hic intentione diligenti, ut autor spei, conciliatorq; capturæ. Neq; enim est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat. tandem & aliquos inuenit, paulatimq; comitatior, postremo greges adducit innumeros, iam uetustissimis quibusq; assuetis piscatorem agnoscere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius quàm capit, ab umbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest, ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchrè noto cœpis-

ſe malefica uoluntate: agnitum in macello à ſocio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumq́ʒ: addidit Mutianus, æſtimata lite decem libris. ¶ Λάβρακα δ' ἐπ' ἀνθίῳ ὁπλίζοιο, Oppianus lib. 3. ad anthiam capiendum eſcam è lupo parari præcipiens.

F Hiceſius dixit phagrum, chromin, anthiam, orphum, ſynodontem, ſynagridem, acarnanē, genere (quod ad nutritionem nimirum) ſimiles haberi: utpote dulces, modicè aſtringentes, multum alere, & ut par eſt difficulter excerni. plus alunt ex eis, qui carnoſi ſunt, magisq́ʒ terreſtres, & minus adipoſi. Idem anthiam ſcribit eſſe χυνδρώδη, pro quo Rondeletius ἐρυθρώδη uel ἐρυθρὸν legendum putat, à colore rubro. ego χονδρώδη potius legerim, non quòd ſit cartilaginei generis piſcis, quos Græci σελάχη & σελάχια uocant, & χονδράκανθα: ſed quòd carnem fortè ſolidiuſculam habeat. nam ſolida quædam cartilaginea dicimus, ut Plinius etiam paſtinacæ radicem. Idem cartilaginoſum galbanum dixit: & cucumerem cartilaginei generis eſſe: & cartilagine placere mora, ut callo pyra & mâla. Vnde ex iis quæ in cibum ueniunt, non ea modo quæ ſolidiora calloſaq́ʒ ſunt, cartilaginea dici putârim, ſed quæ etiam inter mandendum inſtar cartilaginis crepant, ut rapa, raphani, cucumeres, &c. Germanus diceret, **Das keck iſt vnd knellet/oder kroſet**, unde & duracina ceraſa quædam **knellkrieſe** uocant noſtri. Galbanum uerò alia ratione, & ſimilitudine quadam aſpectus formæq́ʒ cartilaginoſum dicitur. In Hiceſii igitur uerbis aut χονδρώδη legemus, aut κητώδη, eſt enim cetaceus piſcis. nam quòd pagro eiuſdem generis anthiam eſſe idem author dixit, non tam ad naturam & colorem piſcis, quàm alimenti rationem ſpectare dixerim. Sunt enim hęc eius uerba in libro περὶ ὕλης ſiue de alimentis. Vox quidem χυνδρώδης, accedit ad ἀχυρώδης, quod eſt aceroſus, ſqualidus, ſiccus. Acum & chalcidem piſces eſſe ἀχυρώδεις & ἀχύλους, authores ſunt. ¶ Piſces precioſos, ut anthiam, lupum, aliqui anthropophagos nominabant, propter magnitudinem ſumptus, qua ganeonum opes exhauriuntur. alii deos, διὰ τὸ πολύτιμον, Euſtathius.

Χονδρώδης. Cartilagineus.

G Anthiæ fel cum melle inunctum exanthemata curat, & floridum uultum facit. Adeps uerò eius cum cerato carbunculos, ſteatomata, apoſtemata, ubera (fortè tubera aut tubercula) ſcrophulas & dothiênas ſanat. Lapides capitis ad collum ligati cephalalgiam ſanant, & omnes capitis ac colli paſſiones, Kiranides.

H.a. Anthias his tergo, quæ non uidet, utitur armis, &c. Ouidius. Itaq́ʒ emendandus eſt Plinii locus: Pytheas, inquit, id tradit idem (lego, Anthiam tradit idem, nempe Ouidius) infixam (infixū) hamo inuertere ſe, quoniam ſit dorſo cultellato, ſpinaq́ʒ lineam præſecare. ¶ Vide etiam in Callichthye quædam de Anthia, infra in C. elemento.

DE ANTHIAE SECVNDA SPECIE, COROLLARIVM.

In Capellani piſcis uulgò dicti figura, quam ex Rondeletii codice dedimus, aculeus quidam à branchiis mox infra pinnam utrinq́ʒ deorſum obliquè tendit, cuius in deſcriptione non meminiſſe Rondeletium miror. Nos plura de eo & Germanicis eius uocabulis annotauimus ſuprà in Capite de Germanicis & Anglicis quibuſdam aſellorū nominibus. Puto enim eundem eſſe quē Germani **Bolck** uel **Kableau** uel **Capellengau** uocitant. is ad mediterraneos Germanos capite mutilus mittitur ſalſus, aut ſimpliciter exiccatus. Rondeletius tamen ſuum Capellanum neque ſale cōdiri, neq́ʒ exiccatum ſeruari poſſe ſcribit, cœli calidioris fortè aut alia nobis ignota ratione. Piſcem enim eundem eſſe non dubito.

DE TERTIA SPECIE ANTHIAE RONDELETII, COROLLARIVM.

Huius icon lineam ſatis magnam à capite ad caudam oſtendit, cuius in deſcriptione non meminiſſe Rondeletium miror. ſimilem ferè in adonide uel exocœto pingit.

DE QVARTA SPECIE ANTHIAE, SIVE AVLOpo, ex alio loco Rondeletii, Corollarium.

De nonnullis aliter atq́ʒ aliter diuerſi authores ſcripſerunt, ut Aulopum quartam anthiæ ſpeciem facit Oppianus: aulopiam & anthiam eundem eſſe ſcribit Ariſtoteles, in ſpecies anthiam nō diuidens. Aelianus uerò Aulopium alium uidetur deſcripſiſſe: Qui circum inſulas (inquit) Tyrrhenicas nuncupatas in maritimis rebus uerſantur, cetaceū quempiam piſcem Aulopiam appellant, cuius uim & naturam explicare non alienum eſt: magnitudine maximum. Aulopiam maximi Thynni ſuperant: at robore Aulopias cum illis collatus, primas fert. Quamuis enim Thynnorum natio fortiſsima eſt, aduerſarii tamē Aulopiæ promptè repugnantis, ne primum quidem impetum ſuſtinet: ſed ſanguine ei (per metum) refrigerato cedit: unde reſolutus mox uincitur. Aulopias uerò cùm omni conatu ei reſiſtit, perdiu pugnam tolerat, ac nimirū contra piſcatores quoque decertat, & ſæpiſsime uictoriam reportat, ſeſe premens, (ἑαυτὸν πιέσας, al'. σείσας,) & capite in profundum nutans. ſua enim natura, ore ac ceruice (elata, uelutiq́ʒ pariter ſuperbiente) eſt robuſtus. Cum eſt captus, eximia forma ſpectatur: oculis eſt patulis, rotūdis, magnis, cuiuſmodi Homerus bubulos canit. Maxillæ non ſolum robuſtæ, ſed etiam pulchræ ſunt. Dorſo eſt cæruleo, coloris ſaturati,

ſaturati, & uentre candido, à capite ad caudam pertinens aurea quædam linea in orbem deſinit.

Ex his colligunt nonnulli, aulopion eſſe quem lingua uernacula uocamus boniton, quem amiam eſſe demonſtrauimus. At notæ aliquot inſignes reclamant. neq; enim cetaceus eſt piſcis ſicuti aulopios, neq; lineam auream à capite ad caudam ductam habet, neq; oculis eſt magnis patulisq;. Hæc duntaxat nota utriq; communis eſt, quòd dorſo ſint cæruleo, uentre candido.

DE EODEM AVLOPIO COROLLARIVM.

Mihi Oppiani, Ariſtotelis, & Aeliani Aulopius, piſcis unus uidentur: qui & anthias, uel ſpecies anthiæ dicatur. Ab eo autem diuerſum puto quem Rondeletius pro quarta Anthiæ ſpecie pinxit, nam ſi idem eſſet, non putaſſet Rondeletius diuerſum ab Aeliano eſſe deſcriptum. Cæterum Εὐωπὸς dictus uidetur, non à uiſus acie ut Rondeletius conijcit, ſed quòd pulchris appareat oculis propter ſuperciliorum ſpeciem, ut Oppianus exponit: uel etiam magnis, ut Aelianus: Oculis (inquit) eſt patulis, rotundis, magnis, cuiuſmodi Homerus bubulos eſſe canit. Vnde & Iunoni Βοῶπις epitheton, pro εὐῶπις, εὐόφθαλμος. Εὖ quidem in compoſitione uidetur & magnitudinem & pulchritudinem poſſe ſignificare. Εὐώψ, ὁ καλὸς τοὺς ὦπας, ὅ ἐστι τοὺς ὀφθαλμοὺς: ἢ ὁ καλὸς φαινόμενος τοῖς τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοῖς, Euſtathius. Βοῶπις, ἡ μεγαλόφθαλμος, ἢ ἡ τραυνῶς βλέπουσα, Idem. Apud eundem lego galeam αὐλῶπιν cognominatam τὴν ἐκ μέσου ἀνατείνουσαν εἰς αὐλοῦ σχῆμα: ἢ ἧς ὁ αὐλίσκος, εἰς ὃν ὁ λόφος ἐμπίπτει, εἰς ὀξὺ λήγει, hoc eſt, quæ in ſummo quendam ceu canaliculum habeat (ſiue ſimpliciter, ſiue qui in acutum exeat,) phálon alio nomine uocant, cui criſta inſerebatur. Alias etiam interpretationes in Lexico Phauorini leges. ¶Αὐλωπὸς hos piſces Oppianus propter carmen dixiſſe uidetur. Ariſtoteli & Aeliano αὐλωπίας uocatur: & Athenæo lib. 6. αὐλωπίαι nominantur inter alios piſces. Archeſtratus apud eundem ταυλωπίαν uocat, his uerbis: Καὶ νεαροῦ μεγάλου ταυλωπία ἐν θέρει ὠνοῦ Κρανίον, ego malim ſic legere, Καὶ νεαροῦ μεγάλου τ᾽ αὐλωπίου: quamuis & αὐλωπία Doricè dici poſſet in genitiuo, ſed Archeſtratus non ſcripſit Doricè. Αὐλωπίας, κοιλόφθαλμος, Varinus. Numenij carmen quod citat Athenæus, Ἀονίας, κιγκάλους τε, καὶ ἀλλοπίην (fortè αὐλωπίην, ut ω. ſit uerſum in ο. per ſyſtolen) τράχουρον, planè corruptum apparet uel ex proſodiæ, & metri ratione, quod hexametrum eſſe debebat. Conſtaret ſi legeres, Αἰολίας κίχλας τε, καὶ ἔλλοπας, ἠδὲ τράχουρον. A Neapolitanis de piſcatore probo uiro accepi piſcem quendam uocari Aulopenam: ſed cum hunc nō uiderim, neq; ille mihi quantislibet propoſitis præmijs uno toto menſe piſcem capere potuerit, certi nihil tibi repræſentare poſſum. hoc tantum adſcripſi, ut qui Neapoli uerſantur docti, aduertant num rectè Aulopenam uulgò nominent, Gillius. A

Aulopios (inquit Aelianus) quàm inſidioſis captionibus comprehendatur, mihi ſicut auditione accepi, exponendum eſt. Homines ad piſcatum prudentes, loca ubi domeſticas ſedes & commorationes arbitrantur Aulopias tenere, ex ſpeculatione præcipiunt & præſumunt. deinde poſtquam permagnum piſcium Coracinorum numerum retibus ceperunt, & nauem ſuam firmauerunt, ſtrepitum quendam more ueſparum faciunt; & Coracinos ad illiciendos eos prætendunt. Vbi uerò ij ſtrepitum exaudierunt, & eſculentam illecebram animaduerterunt, alij aliunde eò ire pergunt, & gregatim circum nauim piſcatoriam errant: atq; eatenus & plauſu & cibo ad piſcatores manſueſcunt, ſiue meo iudicio eſcæ cupiditate capti: ſiue, quemadmodum piſcatores inquiūt, ſuo permulto robore nitentes, ut non ab hominum contactu refugiant. Nonnulli ex eis cicures ſunt, quos ſanè piſcatores ut beneficos ab alijs internoſcunt, fœdereq; cum ijs deuinciuntur, pacemq; ſeruant. Eos tanquam duces ſectantur alij feri Aulopiæ, quos ut piſcatores & capiunt & occidunt, ita à manſuetiorum (quos columbis allectatricibus contulerim) captura ſe abſtinent, quaſi fœdus quoddam cum ijs ſancitum habentes. Nec uerò piſcator bene peritus, quantalibet inopia prematur, manſuetum Aulopiam prudens & ſciens comprehendit. quinimò ſi eum ipſum imprudens ceperit, non mediocri dolore afficitur. Capitur autem hamo transfixus, aut mortifero uulnere ictus. ſed & alijs modis hi piſces capiuntur, Hæc Aelianus. Vide etiam ſuprà in Anthia ſimpliciter E. B

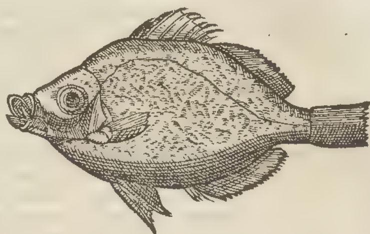
Καὶ νεαροῦ μεγάλου ταυλωπία (uel potiùs, μεγάλου τ᾽ αὐλωπίου) ἐν θέρει ὠνοῦ Κρανίον, ὅταν (fortè Κρανίον ὅταν, uel Κρανίον αὖ) Φαέθων πυμάτην ἀψῖδα διφρεύῃ. Καὶ πρᾶττε θερμὸν ταχέως, καὶ τρίμμα μετ᾽ αὐτοῦ. Ὀπτὰ δ᾽ ἀμφ᾽ ὀβελίσκον ἐλὼν ὑπογάστριον αὐτοῦ. F

ANTHRACIDES uel Anthraces, Ἀνθρακίδες, Ἄνθρακες, piſciculi ſuper prunis aſſari ſoliti. Ἀνθρακίδων ἅλμην πιών, Ariſtophanes alicubi. Ἐπανθρακίδες, (apud Varinum prima etiam per alpha ſcribitur, non probo) parui piſces aſſi. omnia quidem quæ ſuper prunis aſſantur, ἀνθρακίδας uocabant, Scholiaſtes in Acharnenſes Ariſtophanis & Suidas. Ἀπανθρακίζομεν, Ariſtophanes in Auibus: ἀντὶ τοῦ ἄνθρακας ἐσθίομεν. ἔστι δὲ εἶδος ἰχθύος λεπτόν, ὃ προσοπτῶντες (ὅπερ ὀπτῶντες, Suidas) ἐσθίουσιν, Scholiaſtes. ἢ ὀπτὰς ἐσθίομεν, ἢ ἄνθρακας ζωπυροῦμεν, Suidas.

DE APRO, RONDELETIVS.

A ΑΠΡΟΣ, piſcis nomen eſt apud Ariſtotelem & Athenæum, à Gaza aper dicitur: nam Latinè κάπρος aprũ ſignificat, non caprum ut † quidam aliquando uerterunt. An uerò piſcis quẽ hîc exhibeo, aper ſit, pro certo nondum habeo: ſed cùm rarus admodùm piſcis iſte ſit, & notas inſignes habeat, ſtudioſos celare nolui, ſed propoſita pictura inuitare ad rem diligentius expendendam, ut tandem quis ſit piſcis iſte, conſtare poſsit.

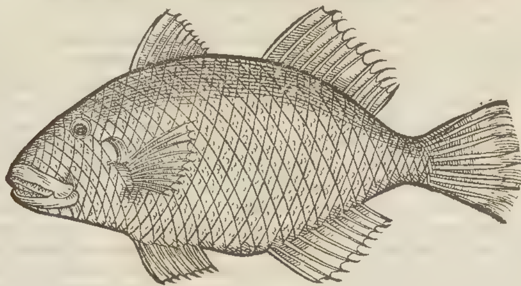
† Plinius.

B Eſt autem ſquamoſus: nihilominus tamen præduro, ac ueluti aſpera & uilloſa cute tecto corpore, ferè rotundo compreſſo, rubeſcente: oculis magnis, roſtro oblongo, & obtuſo ſuis modo, ſine dentibus. mox à capite ſecundum dorſi longitudinem, aculeos habet præacutos, duros, longos, rectos, ſetas eſſe diceres, inæquales. nam primi breuiſsimi ſunt, medij longiſsimi, poſtremi medijs minores & primis maiores. Pinnas duas ad branchias, in uentre duas alias, multis firmisq́ aculeis & à ſeſe diſiunctis conſtantes. A podice tres aculeos, breues & acutos. Cauda in unicam pinnã deſinit. Athenæus inter τραχύδερμα numerat ex Ariſtotele, quæ nota aptiſsimè quadrat. eſt enim duris aſperisq́ ſquamis operto corpore. Dicat aliquis Ariſtotelem κάπρον fluuiatilem facere, & in Acheloo amne uocalem: cum hic noſter marinus planè ſit. Id equidem fateor, ſed Athenæus hunc Ariſtotelis locum mihi ſuſpectum reddit, qui ex Ariſtotele adfert σκάφρον φθέγγεσθαι καὶ τὸν ποτάμιον χοῖρον, ut fortaſſe σκάφρον legere oporteat apud Ariſtotelem pro piſce alio: uel corruptus ſit locus Athenæi, & κάπρον pro σκάφρον reponendum ſit. Nemo autem exiſtimet κάπρον & καπρίσκον idem eſſe: certiſsimis enim notis à ſe diſcrepant. καπρίσκος dentes & acutiſsimos & ualidiſsimos habet, ut ex Oppiano docuimus, κάπρος ijs caret. Præterea καπρίσκος ab Athenæo dicitur durus, uirus olens: κάπρος uerò, ex Archeſtrati peritiſsimi artis opſonatricis ſententia ſummopere laudatur.

Capros fl. Ariſtotelis. Lib. 4. de hiſt. animal. cap. 9. Lib. 8. Capriſcos quid differat à Capro. Libro 7.

DE ALIO APRO, BELLONIVS.

A Capros Ariſtoteli, Plinio Caper, alijs Aper, piſcis eſt quem amnis Achelous gignit, qui nonnunquam grunnire creditur.

B Eum primùm apud Epidaurũ, quã nunc Ragouſam uecchiam uocant, conſpexi, Cyprini magnitudine. Hic aliorum piſcium more branchias non habet detectas, quanquam quaternas intus conditas ferat, ut Exocœtus & Muræna. Os paruum oſtendit, in quo dentes albi, humanis æmuli, in gyrum ſiti ſunt. Duas fert in tergo pinnas, quarum prior, fortibus aculeis obfirmatur: quibus audacter, ſi quos piſces oderit, aggreditur: pelle integitur dura atq́ aſpera, qua ligna expoliri poſſunt. Squamis caret. Altera pinna tergoris uicenis neruis conſtat: Corpus habet circinatum & planum. Lineas fert cancellatas in cute. Vnam utrinq; gerit in lateribus pinnam. Oculos ſurſum in capite ſitos: Pinnam in cauda rotundam. In ſumma, piſcis hic aliorum non ſeruat normam.

A Et quum Capriſcus, quem in † Trago piſce deſcripſi, affine nomen habeat cum Capro, cauendum eſt tamen ne nomenclatura Apri, Capri & Capriſci te decipiat. Illyrij piſcium affinitate decepti, piſcem iſtum Chiergner uocant: ſed uox ea Sargo debetur. Aper enim Sargi modo corpus tornatum habet. Erit forſan is, quem Athenæus porculum fluuiatilem uocat: quem etiam ex Ariſtotele uocalem eſſe tradit, Hæc Bellonius. Idem in Gallico libro de Delphinis, &c. eundem

† Ego in Trago Bellonij nullam Capriſci mentionem inuenio.

hunc

hunc aprum, à Rondeletij apro diuersum describens, piscem ait esse rarum, in templis tantum aliquibus pendentem à se uisum, excrescere ad magnitudinem carpæ; iconem à se exhibitam ad uiuum effictam esse.

COROLLARIUM.

Rondeletij aper cum aliâs differt à Bellonij apro plurimum, tum quòd squamas habet, Bellonij uerò caret. Bellonij quidem aper, fluuiatilis uidetur: Rondeletij marinus est piscis, quem à figura rostri aculeorumq; setas referentium sic appellandum censuit: cum ueterū aper à uoce & grunnitu hoc nomen tulerit. Bellonius quidem suum fluuiatilem esse non asserit, sed insinuat, Athenęi porculum fluuiatilem esse conijciens. Rondeletij uerò marinum aprum, hyænæ, uel porci, uel caprisci (quo cum plurima habet communia) speciem esse coniecerim.

Qui caper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, Plinius. Pisces uocem non ædunt: si qui tamen ædere dicuntur, ut pisces Acheloi (Hermolaus in translatione Themistij addit, capri dicti) branchijs aut alia quapiam parte sonant; Aristot. lib. 2. de anima. Pisces non omnes muti sunt: sed lacerta, (lyra, Aristot.) chromis & aper grunniunt, Aelianus. ¶ Aper singulas branchias utrinq; habet, easq; duplices, Aristot. Rondeletius branchiarum numeri non meminit, Bellonius quaternas suo apro tribuit, easq; intus conditas, nō detectas. Varinus κάπρον interpretatur phagrum piscem, sed is πάγρος potiùs quàm κάπρος alio nomine dici solet. Pisciū quidam sunt σκληρόταται καὶ τραχύδερμοι, ὡς κάπρος, Athenæus Aristotelem citans. Huius piscis (inquit idem) Dorion quoq; & Epænetus meminerūt. Capros ex Argo apud Philemonem laudatur, Athenæus & Eustathius. Apriculum piscem scito primum esse Tarenti; Ennius ut citat Apuleius. credibile est autem piscem illum non alium esse quàm capron Græcorum.

Αὐτὰρ ἐπ' Ἀμβρακίαν ἐλθὼν εὐδαίμονα χώραν,
Τὸν κάπρον ἄν γ' ἐσίδῃς ὠνοῦ, καὶ μὴ καταλείπε
Κἂν ἰσόχρυσος ἔῃ, μή σοι νέμεσις καταπνεύσῃ
Δεινὴ ἀπ' ἀθανάτων. τὸ γὰρ οὗτος νέκταρος ἄνθος.
Τοῦτο δὴ (δ' οὐ) θέμις ἐστὶ φαγεῖν θνητοῖσιν ἅπασιν,
Οὐδ' ἐσιδεῖν ὄσσοισιν, ὅσοι μὴ πλεκτὸν ὕφασμα
Σχοίνου ἐλειοτρόφου κοίλου χείρεσσιν ἔχοντες
Εἰώθασι δονεῖν ψήφους ἄθλωνι λογισμῷ,
Ἀρθρων μηλείων ἔθι γλῶ δωρήματα βάλλων, (βάλλοντες, si uersus pateretur,) Archestratus apud Athenæum. Sensus est caprum ne uideri quidem posse nisi à ditissimis.

¶ Aper pelle est aspera & dura. hunc piscem uidi Venetijs in foro diui Marci conditum in opificis cuiusdā officina pendere. Cum Thraci cuipiā ostendissem, Capriscū dixit à suis nuncupari solere: cumq; huius pictam effigiem Siculis piscatoribus ostendissem, porcum esse affirmarūt, Gillius. Piscis quem antehac aliqui pro apro descripserunt, uulpes marina est, Bellonius. uidetur autem notare Gillium. sed quam ille uulpem facit, mustelus centrines est Rondeletij. ita quidem ut sentirent aliqui, tum cutis asperitate, tum nomine (Venetijs enim porcum appellant) induci potuerunt. Eadem occasione (nominis saltem) hyænam piscem, aliqui centrinam esse putauerunt. sed nimium leuis & friuola est ex solis nominibus coniectura. Sunt & ὗες pisces Epicharmo nominati, de quibus dubitat Athenæus an ijdem sint κάπροι. Athenęo non Synagrides tantùm, sed Syagrides etiam inter pisces sunt: est aūt syagros Græcis fera, quæ Latinis aper. ¶ Caprisco pisci in C. elemento locus erit. De diuersis etiam alijs porcini generis piscibus, in Porco dicetur. ¶ Aprum cetaceum nominauimus belluam quandam ex Cetis ab Olao Magno delineatis, infrà inter Cete.

APOLECTVS, uide in Thunno.

DE APORRHAIDE, MVRICVM GENERIS, VT VIDETVR, RONDELETIVS.

APORRHAIDVM duobus in locis meminit Aristoteles. Gaza murices interpretatus est. Natices (inquit) saxis adhærescunt more patellarum & Muricum, (aporrhaidū in Græco,) ac cæterorum generis eiusdem; nec nisi tegmine dimoto adhærent, quod uelut operculum sibi possident. Vsum enim quem biualuibus pars utraq; administrat, eundem altera exhibet turbinatis. Caro intus, qua oris habitus, *(qua & os continetur.)* Modus hic idem Muricibus, (ἀπορῥαΐσι) purpuris, atq; omnibus generis eiusdem. Ex his sunt qui dubitandi occasionem sumant, sint ne Aporrhaides in Muricum, an in Lepadum genere. In Lepadum quidem genere nec ab Aristotele, nec ab ullo alio disertè ponuntur: duas enim duntaxat Lepadum species ponit Aristoteles, λεπάδα, & λεπάδα ἀγρίαν. Sunt tamen qui ex Lepadum genere esse inde effici putant, quòd Lepadum more saxis adhæreant. Sed non rectè. Nam quamuis Lepadum more adhæreant Aporrhaides, non inde tamen efficitur, eiusdem generis esse cum Lepadibus. Etenim Neritæ adhærent ut Lepades, ut ibidem dicitur, tamen à Lepadibus genere differunt. Quod si quē mouere debuit Aristotelis locus, in quo unà cum Lepadibus Aporrhaidum meminit: & is qui mox sequitur, ab ea sententia abducere debuisset, in quo cum Purpuris & turbinatis Aporrhaidas numerat: Modus hic idem aporrhaidibus, purpuris, atq; omnibus generis eiusdem.

Lib. 4. de hist. cap. 4.

Aporrhaides non esse ex Lepadum genere.

Quare Aporrhaidem in turbinatorum genere esse censeo, ut ex superiore Aristotelis loco diligentius animaduerso perspicuum est. Etenim ut Lepades adhærent saxis: ita Neritæ, Aporrhaides, & omnes eiusdem generis adhærent saxis, sed alio adhæsionis modo. Nam Lepades parte altera detecta, & carnem ostendente affixæ sunt: Neritæ uerò & Aporrhaides acclinato tegmine, quod illis est operculum, ad saxa: quemadmodum uidemus Cochleas terrestres saxis, & truncis arborum, qua parte carnem ostendunt, ueluti adglutinatas. Ergo operculũ habent Aporrhaides & Neritæ, id quod proprium esse turbinatis iam diximus. Quibus subdit Aristoteles operculum Neritarum, Aporrhaidũ, atque aliorum turbinatorum eundem præstare usum, quem in biualuibus conchis testam alteram. Quemadmodum enim in biualuibus, clusilibus & reseratilibus, à duabus testis tota interna caro tegitur, ita à turbinata testa, & addito foramini carnem ostendenti operculo, tota turbinatorum caro occulitur. Ex his efficitur Neritas & Aporrhaides in turbinatis haberi. Aporrhaidem rectè Muricem mihi uidetur Gaza cõuertisse, ob aculeos multos & lõgos, atque acutos, quibus Murices omnes armati sunt, qualis est hîc quem proponimus.

Aporrhaidem à Gaza rectè muricem uerti.

Dicam præterea quod suspicionibus & coniecturis tantùm inductus de Aporrhaide sentio. Nimirum esse eius Muricum, siue turbinatorũ generis, cuius mentionem facit Plinius libro 32. Muricum generis sunt quæ uocant Greci Colycia, alij Corythia, turbinata æquè, sed minora multò: efficaciora etiam, & oris habitum custodientia. Quod Muricum genus priusquam explicemus, de uarietate lectionis dicemus ex Hermolao, qui pro colycia, alij corythia, legendũ censet ex Athenæo Colycia siue Corycia. Etenim Chamæ genus quoddam Græcis ait uocari κωρύκας in Macedonia, quas Athenis κρέας dicant. Cæterùm eas non muricibus, sed (ut dixi) Chamis præsertim tracheis adscribit, quod & Plinio placuisse in huius libri calce uideo. Facit hoc generum affinitas.

Plinij locus de colycijs uel corythijs. Cap. 7.
Hermolai uerba.
Corycia.

Hæc sunt Hermolai uerba, quæ uero consentanea mihi non uidentur, neque is Plinij locus ex Athenæo emendari potest. Nam si κωρύκων nomen Chamis competat, idem turbinatis longè diuersi generis competere minimè potest. Neque illud uerum, affinitate generum fieri, ut idem nomẽ utrisque conueniat, ob id Chamis etiam tribui in calce operis. neque enim ideo post Chameglycymeridas ponit Colycia siue Coryphia, quod Chamis id nominis tribui uelit, sed quia elementorũ ordine pisces recenset. Quam ob causam post Chametracheas, Chameleos, Chameglycymeridas, subiungit Colycia, & Coryphia, quia à litera C. incipiunt. Vtroque igitur Plinij loco Coryphæa legendum conijcio, intelligique id muricis siue turbinati genus, quod aporrhaidem uocat Aristoteles, nomen enim optimè quadrat, quoniam κορυφὴ ad omnia extrema & summa transfertur, inde κορυφαῖον, quod summum est & extremum. Vnde turbinata hæc in quibus aculei eminent, Coryphæa dicentur. Id etiam conuenit, quòd multò minora sint reliquis. Sed hæc pro suspicionibus habeantur.

Contra Hermolaum.
Coryphæa.

COROLLARIVM.

Apud Plinium in fine libri 32. pro corycia, aliàs legitur corophia: utrumuis legas, commatis, non puncti, nota subsequi debet, ut per appositionem mox legatur, concharum genera. ¶ Plinius de buccino quædam scribit, quæ Aristoteles de aporrhaide: Vide in Buccino C.

DE APVIS SEV APHYIS GENERATIM.

RONDELETIVS.

Minutorum historia non contemnenda.

INIMI pisces suæ paruitatis causa minimè negligendi sunt. in paruis enim rebus sæpe multa magna admiratione digna spectantur. Quis enim echeneida pisciculum non miretur? Quis non phoxinum fluuiatilem pisciculum ouis semper grauidum? Omitto atherinas, cobiten, aphyarum genera, aliaque permulta, quorum nõnulla sine mare & fœmina ex aqua & limo: quædam ex semine nata, ad aliorum piscium alimenta, ususque nostros à natura condita sunt. Verùm in tenui labor, ut ait poëta. nam præterquàm quòd pisciculorum differentiæ & naturæ multiplices sunt (differunt enim uita, quoniam alij marini, alij palustres, alij fontani, alij fossiles: differunt & partibus & moribus) ipsæ etiam res tam minutæ, minutam diligentiam curiosamque, & attentionem postulant.

A
Δυσφυεῖς. Libro 7.
Lib. 6. de Hist. anim. cap. 15.

Incipiam autem ab aphyis quæ minimæ sunt. Dictæ uerò sunt aphyæ ὡς ἂν ἀφυεῖς οὖσαι, τουτέστι δυσφυεῖς, teste Athenæo. Sic enim legere malo quàm διφυεῖς, ut in uulgaribus codicibus legitur. id est, nominatæ sunt aphyæ, quasi non natæ. Quemadmodum enim α Græcis priuandi particula est, ita & δυς sæpissime, id quod infinitorum nominum compositio ostendit. At si quis uulgatã lectionem secutus διφυεῖς dictas existimet, id est, bis natas, quod temporis spacio Aphyæ pereant & denuo nascantur, autore Aristotele, is simul cogitet non ἀφύας sed ἀναφύας potius appellandas fuisse

fuisse à renascendo. Nec sentit Aristoteles ex ijs quæ interierunt, alias renasci. Verum aliquando interire, & quodam tempore non reperiri: deinde ex eadem semper materia, scilicet ex terra arenosa uel limo alias nasci. Quare aphyas potiùs ὡς ἂν ἀφυεῖς, καὶ δυσφυεῖς, id est, ueluti non natas rectiùs dici censeo. Quæ enim propriè dicuntur aphyæ, ἀναυξεῖς sunt καὶ ἄγονοι authore Aristotele: id est, nec accrescunt, nec procreant, de quibus mox fusius. *Ibidem.* Plura aphyarum genera constituerunt ueteres, quarum nonnullæ ex semine nascuntur non diuersorum piscium ut nonnulli putāt: *Apiarum genera.* (semina enim non commiscentur, pisciumque genera diuersa coire à nemine uisum est, inquit Aristoteles, squatina sola quæ ῥίνη dicitur: hoc facere creditur & βάτος, id est, raia: est enim piscis qui ῥινοβάτος appellatur,) sed ex semine eiusdem generis, ut gobionum, mænidum, mugilum. De his deinceps dicemus. *Lib. 6. de Hist. anim. cap. 11.*

DE APVIS IN GENERE, BELLONIVS.

Piscibus quos litorales uocant, qui in scopulis ad litus uiuūt: cutemque glabriorē habent, quàm ut squamosi esse credi posint: adnumerari debent Aphyæ, uel Aphydij, *(Aphydia potiùs, ex Athenæo,)* Aphritides uel Aphri, Cobitides, Atherinæ, Triglitides, Engraules, Coracidia, Boridia, Typhlenidia, & Membradæ, quas aliqui Phalericas Apuas uocant. Omnes è piscium saxatilium genere, & cæteris piscibus aptisima præda, ut Oppianus scribit. Apuæ omnes grandiori capite constant, oculos habent elatos & nigros.

COROLLARIVM.

Apud Athenæū ubi scribitur apuas dictas quasi ἀφυεῖς, ἢ δυσφυεῖς: ego quoque δυσφυεῖς legerim, ut & Hermolaus & Rondeletius, non quòd δυς ut ipse putat, aliquando priuatiua sit particula ut ἐν στερητικῷ: sed quòd imminuat aliquando ut α. quoque interdum: ut δυσφυεῖς intelligantur, οἱ κακοφυεῖς, ἢ ὀλιγοφυεῖς. nam ut bene, pro ualde accipitur: sic malè & malignè, pro parum: ut malè gratus, herba malignè crescens. Sed in illo malè etiam omnino priuatiuum esse potest. Sic mala punica quædam ἀπύρηνα dicuntur, non quòd pyrênas non habeant, sed eos minimos, uel minùs duros. Sunto igitur δυσφυεῖς, qui malignè & nimis pusillo corpore nati sunt, uel qui malignè aut omnino non crescunt. Accedit & Eustathij authoritas, apud quem legimus, ἀφυὴς, ἀντὶ τοῦ μικροφυής, ὅθεν καὶ ἀφύη ὁ ἰχθὺς λέγεται ὡς μικροφυὴς, ὡς ἐν ἰχθύσιν. Νάπυ (sinapi) dicitur, quasi νάφυ, ὅτι ἐστέρηται φύσεως. (φύσις pro cremento.) ἀφυὲς γὰρ καὶ μικρὸν ὥσπερ καὶ ἡ ἀφύη, Athenæus. Plinius aphyen ἀπὸ τοῦ ὕειν dictam indicat, his uerbis: Aphyen Græci uocant, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. Sed cum aliter aphros quoque, aphritis & aphrye dicatur, aphyen pro aphrye dictam per syncopen à spuma non est absurdum.

APVARVM GENERA, EO QVO DEINceps describuntur ordine.

Apua uera. Cobites. Engraulis uel Encrasicholus, qui & lycostomus, uulgò Anchoia. Phalerica. Apua mugilum. Apua Mænidum & Mullorū. De piscibus sponte nascentibus. Hepseti. Atherina. Membras.

Belennus siue Blennus pisciculus carnis substantia apuam cobiten refert, & à Rondeletio inter Apuas describitur: ut Sardina etiam propter similitudinem qua apuam refert Phalericam. nos hanc in S. elemento, illum in B. describemus.

DE APVA VERA.

RONDELETIVS.

A

Ex aphyis ea uerè aphya dicitur, quæ ab Aristotele ἀφρὸς, ab Athenæo ἀφρῖτις, à nōnullis ἀφρύη, à spuma maris, unde oritur, nominata est, uel à candore si Suidæ credamus, qui etiam ἐγγραυλιν à multis dictā fuisse scribit, necnō Oppianus libro quarto ἁλιδύλκαν. Apuam Latini uocant, inquit Plinius, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. A Liguribus non nata appellatur. *Lib. 31. cap. 8.*

Pisciculus est admodum exiguus, uix unquam minimi digiti longitudinem æquans, sæpius candidus, aliquando rubescens, nigricantibus oculis. B

Neque gignit, neque gignitur, sed ex spuma & originem & nomen habet, ut dictum est. De huiusmodi aphya hæc Aristoteles: Nascitur aphya è spuma in umbrosis & tepidis locis, quando ex serenitate terra calescit, ut circa Athenas apud Salaminem & iuxta Themistoclêum, & in Marathone. locis enim huiuscemodi spuma illa consistit. Interdum etiam quum aqua multa è cœlo effluxerit, nascitur in spuma excitata ab imbri. Vnde illi nomen ἀφρὸς à spuma. Fertur etiam nonnunquam per summa maris, & in spuma cōuoluitur, ut in stercore uermiculi. Eadem Athenæus: C *Lib. 6. de Hist. anim. cap. 15.* *Lib. 7.*

Aphyarum, inquit, plura sunt genera, quæ ἀφρῖτις dicitur, è semine non nascitur, ut scribit Aristoteles, sed ex superfluitante in mari spuma, imbribus multis collectis. Eadem etiam omnino Suidas. Aphyam Veneri sacram esse, author est Athenæus, quia ipsa quoque ex spuma genita est, unde Ἀφροδίτης nomen inuenit. Apud eundem ab Apollodoro meretrices duæ Stagonium & Anthis sorores Aphyæ dictæ sunt, quòd candidæ essent, graciles, & oculis prægrandibus. [*Antiphanes uerò Nicostratidem Ἀφύαν ait dictam fuisse eandem ob causam.*] Aphyam etiam ἀφρὸν (dictam) scribit Aristoteles ex terra arenosa nasci, quæ tempore interit & renascitur. Quam hîc depinximus, ea procul dubio est, quæ ex spuma nascitur, nulla repugnante nota in Ligustico litore frequens: in spuma conuolui cernitur, nomenque non natæ ei aptissimè quadrat. Inde etiam in alias regiones asportatur, id quod de sui temporis piscatoribus scripsit Aristoteles, qui ut deportare possent, sale conspergebant: breue enim tempus durat aphya ista, caput tantummodò & oculi restant.

Ibidem. — *Libro 13.* — *Lib. 6. de Hist. anim. cap. 15.* — *Ibidem.*

F Præterea adeò mollis, tenera, tenuisque est, ut citissimè percoquatur. Idem apud Athenæum Clearchus Peripateticus ait ex Archestrato, qui aphyam, quòd paruo igne egeat, iubebat in calidam patellam iniici, ac mox ubi stridere cœperit, auferri: (stridet autem ut primum senserit ignẽ, sicut & oleum.) unde parœmia, ἴδε πῦρ ἀφύη, ignẽ uidit aphya, quasi uidisse modò sufficiat ad decoctionem. Vel ἀφύη εἰς πῦρ, aphya ad ignem, dicitur, inquit Suidas, ἐπὶ τῶν τέλος ὀξὺ λαμβανόντων: id est, de iis quæ celeriter intereunt, aut absumuntur, siue quæ facilè ac citò conficiuntur. Ferebatur & illud apud Græcos ἀφύων τιμὴ τὸ ἔλαιον, Aphyarum honor oleum: quoniam in oleo coquebantur. Chrysippus Philosophus autore Athenæo scripsit aphyam Athenis uilescere ob copiam, & mendicorum esse opsonium, alibi in precio esse, multò etiam deteriorem. Lynceus Rhodiacas aphyas laudat. Archestratus aphyam omnem præter Atheniensem & Rhodiacam uituperat. Aphya omnis humidum alimentum præbet, flatusque gignit. Nicomedi Bithynorum regi, autore Suida, †cùm aphyarum edendarum desiderio teneretur, proculque à mari abesset, Apicius ille gulosus pisciculorum figuram imitatus, ut aphyas ueras apposuit. Erat autem huiusmodi earum apparatus. Rapum fœminam in longiuscula & tenuia frusta speciem aphyæ referentia secuit, quę in oleo cocta sale & papauere aspersit, sicque hac eum cupiditate liberauit.

Libro 7. — *Ibidem.* — *†Narrat etiam Athenæus li. 1.*

C. D. Oppianus scribit timidum & imbecillum aphyarum genus [*quod engraules uocant*] omniũ prædæ expositum esse, ob id in perpetua formidine uiuere, & sese in globos conglomerare, & ita se implicare, connectereque, ut dissolui uix possint: sæpe etiam horum aceruorum occursu nauium cursus retardari.

Li. 4. Halieut.

DE EADEM BELLONIVS.

Nonnatos uel Nonnados uulgus Genuense nominat, quasi non adhuc prouectos dicere uellet, quorũ duæ sunt insigniores differentiæ: peculiari autem nomine alij ab albedine †Biancheti, alij à rubedine Rosseti, & Romæ Pesci nuoui appellantur, omnium quos aqua producit piscium minimi. Sunt qui sui generis esse asseuerent, non autem alterius progeniem: & quòd maiores euadere non possint, hoc argumentum adferunt, quòd omni tempore anni †piscari soleant, ferãturque eiusdem perpetuò magnitudinis in forum, quod tamen falsum esse comperi. Multi enim horum piscium ter, quater, & quinquies eodem anno pariunt, ut Thrissa, Trigla, Cyprinus: ac, si quis attentiùs aduertat, inter eos annumerabit etiam Gobios, Mænas, Cephalos, Sargos, Sparos, & id genus pisces, quos ideo seorsim describere proprijs capitibus operæpretium fuit.

†De Bianchetis & Rossetis, Bellonij sententiã infra quoque leges in Apua cobitide. — *† capi*

COROLLARIVM.

A Apua genus minimi pisciculi, Festus. Theodorus apluam interpretatus est, quia non alio principio ferè, quàm ex pluuia generetur. Adeò pusilla est, ut ij, qui Niceam incolunt, Nonnatam appellent, quasi nondum natam, id quod Græcum (aphyæ) nomen indicat, Massarius. Saperdæ (Σαπέρδαι) sunt apuæ calamis diuisæ & inueteratæ, (πεπαλαιωμέναι:) alij lardũ, alij salsamenta apuarum interpretantur: eruditiores uerò tomum piscis cuiusdam salsi. nam carcinum (lego coracinum) piscem, Saperdam Pontici nominant, Varinus. Nos alibi etiam plura de saperda dicemus. Γόνον etiam pro apuis quidam dixerunt. nam cum semper exiguæ sint, semper γόνος, id est fœtura aut fœtus recens existimari possunt, ut de hominibus etiam nostri uulgari diuerbio dicũt, Kleine rössle bleybend lang füle. Equi parui diu manẽt pulli. Κἀκ τῆς αὐτῆς γόνον, Hegemon apud Athenæum. Epicharmus membradibus & cammaris apuas adnumerat, distinguens ab eis τὸν λεγόμενον γόνον. Et Archestratus, τὸν γόνον ἐξαυδῶ, τὸν ἀφρὸν καλέουσιν Ἴωνες. Coquus apud Alexin lolligines, raiam, δῆμον & ἀφύας nominat, nescio quid per δῆμον sibi uolens, nisi ultimam acuas, & pingue uel adipem intelligas. nam & στέατιον mox nominat. Λιπαρὰ, ἡ ἀφύη, Varinus: nimirum à pingui, quo phalerica apua maximè abundat. sed apud Aristophanẽ, λιπαρὰ epitheton est apuæ. uide infrà in H. f. Alius est liparis piscis, de quo suo loco. ¶ Alforas, uel alforam, astaroz, asturam, afforus, Alberto & huius farinæ scriptoribus nomina sunt corrupta pro apua. Quidam Gallicè apuam Merlan uel Merland interpretantur. Bellonio Merlandfisch, Anglicè dictus piscis, ex genere asellorum est, ut & Rondeletio Merlanus. Piniciano apua Germanicè Senglen dicitur: sed is fluuiatilis pisciculus est, nostri fundulũ uocitãt: à cuius similitudine apua, præsertim cobitis, Meersengle, uel Meergrundele dici poterit: apua uerò de qua hîc agimus Meerseele.

Saperda. — *Γόνος.*

quoniã

quoniam & lacustres pisciculos diuersorum generum confertis agminibus natantes, Seelen, id est animas (à paruitate) nostri appellant. Eliota Anglus apuam conijcit esse pisciculum uulgò Sace dictum: quem ego leucisci fluuiatilis genus esse audio, uandosiam Gallorum. quare aliud Anglicum apuæ quærendum est nomen.

Apuas strongylas, id est rotundas, Archippus apud Athenæum dixit. B

Apuæ sponte nascuntur sine coitu, ex imbribus, spumescente mari. aliæ nascuntur è limo, putrescente scilicet uel ipso, uel quicquid in fundo collectitium est, Oppianus. Apuæ (inquit Aelianus) pisces ex sese nec procreant nec procreantur, sed è limo enascuntur. cum enim cœnũ in mari concreuerit, ualde & limosum & atrum efficitur, atq; ex sua quadam uoluptate, mirabili natura & uitali tepescit: atq; in permulta animalia nimirum Apuas immutatur. Eæ autem sic in putrido luto & sordibus, tanquam lumbrici, generatæ, ad natandum maxime ualent. Tumq; mirabili causa quadam ad salutaria impelluntur: eò nimirum, ubi ad tegendam uitam perfugia, & ad tuendam propugnacula habeant. Hæc autem perfugia sunt scopuli magni & in sublime eminentes: & cribani à piscatoribus dicti, hoc est petræ in multiplices sinus, tremebundorum fluctuum & saxifragarum undarum uerberatione, multo tempore excauatæ. Hæc ideo abdita eis perfugia natura indicauit, ne fluctibus couellerentur aut perirent. debiles enim sunt ad resistendum & infirmæ contra fluctuum incursiones. ¶ Hic piscis impatiens Solis, fugit ad umbras arborum, quas in aquas emittunt, calorem uerò diligit, Albertus. Et rursus, Nautæ super hoc pisciculo referunt, si consumatur putrefactus usq; ad caput & ad oculos, adueniente aqua iterum renasci: & tunc diu uiuere, cum ante hanc suam regenerationem breuis sit uitæ. Sed hæc ex Aristotelis uerbis malè intellectis transumpta uidentur. ¶ Apuæ cibo nõ indigent: sed sufficit eis ut inter se lambant, ἀλλήλας περιλιχμήσασθαι, Aelianus & Aristophanis Scholiastes, ex Oppiano ut apparet. ¶ Tam densis agminibus natant, ut totum qua natant, mare albicet, non aliter quàm area niue repleta, adeò ut nullum terræ uestigium in ea compareat, Oppianus. C Procreatio apuarum. Natatio. Refugia. Cibus.

Apuæ uerriculis tenui filo contextis comprehenduntur, inutilibus alioquin ob exilitatem ad aliorũ piscium capturã, Aelianus, (& Scholia Aristophanis: in quibus εἵματα pro νήματα legitur.) Lepus mar. in cœno gignitur, & sæpe unà cum apuis capitur, Idem. E

Diphilus dixit aphyam grauis & difficilis concoctionis esse. Præfertur tamen inter cæteras uera apua, quæ & aphritis dicitur. Apuę, mænides, trichides, & alij quorũ spinas simul edimus, omnes inflare & humidum nutrimentum præbere solent. cum enim carnes citò admodum concoquantur, spinæ uerò tardè dissoluantur, (præsertim in apuis adeò spinosis,) inæqualis & impedita utrinq; concoctio peragitur. Elixari eos præstat, uentrem inæqualiter subducunt, Athenæus Mnesitheus. ¶ †Ἀφύ' εἰς πῦρ, id est, Aphya ad ignem, prouerbiũ in ea quæ celeriter intereunt aut absumũtur, siue quæ facile ac statim conficiuntur. nam aphya piscis mollis ac tener admotus igni protinus decoquitur. Frigitur autem in oleo feruenti: unde fertur & illud apud Græcos, †Ἀφυῶν τιμὴ ἔλαιον, id est, Aphyarum honor oleum. Effertur & ad hunc modum, Ἴδε πῦρ ἀφύη, id est, Aphya uidit ignem: quasi uidisse modo sufficiat ad decoctionem. Itaq; si puella iam nubilis statim sponso uiso incalescat, conueniet, Ἴδε πῦρ ἀφύη, Erasmus Rot. At mihi uerba Suidæ, (& Scholiastæ Aristophanis,) ἀπὸ τῶν τέλος ὀξὺ λαμβανόντων, non rectè intelligi uidentur de rebus ijs quæ celeriter intereunt aut absumuntur, sed simpliciter de illis quæ citò conficiuntur, ut in prouerbio, Citiùs quàm asparagi coquantur. Huic idem aut proximum est, Τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ, Tarichus assus mox ut ignem uiderit, quod Athenæus prouerbij loco citat. †Ἀφυῶν τιμὴ, Aphyarũ honos, (inquit alibi Erasmus,) quoties humilibus exiguus quispiam honos contingit. nam aphya pisciculus est uilis, cui coquendo nihil adhibetur præter oleum quo frigitur: unde iactatum illud, Ἀφύης τιμὴ τοὔλαιον: id est, Aphyæ honos oleum. Meminit Scholiastes Aristophanis in Equites. Apua (non natus uulgò) cruda, multitudo oculorum collecta esse uidetur: cocta uerò, candida & iucundi saporis, Niphus. Cœpit garum & priuatim ex inutili minutoq; (*quidam mutilato legunt*) pisciculo confici, apuam nostri uocant, aphyen Græci. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant, Plinius. uidetur autem non ex quauis apua, sed ea specie, quæ lycostomus dicitur, præcipuè garum fieri insinuare: ex qua quidem optimum id parari docet Rondeletius. Iam patinas implebo meas, ut parcior ille Maiorum mensis apuarum succus inundet, Ausonius de garo, ut Hermolaus legit, & pro apalaria restituit apuarum. Saperdam Photion pro apua inueterata & harundinibus infixa capit, Idem Hermolaus. ¶ Ex Apicio, Patina de apua: Apuam lauas, ex oleo maceras, in cumana compones, adijcies oleum, liquamen, uinum. alligas fasciculos rutæ & origanum: & subinde fasciculos cum apua elixabis. cum cocta fuerit, proijcies fasciculos, & piper asperges, & inferes. Aliter patina de apua sine apua: Pulpas piscis assi uel elixi minutatim facies, ita abundanter, ut patinam qualem uoles adimplere possis. teres piper & modicum rutæ: suffundes liquamen quod satis erit, & olei modicum, & commisces in patina cum pulpis, sic & oua cruda confracta, ut unum corpus fiat: desuper leniter compones urticas marinas ut non cum ouis misceantur. impones ad uaporem, ut cum ouis bullire possint: & cum siccauerint, superaspergespiper tritum, & inferes ad mensam. nemo agnoscet quid manducet. Patina de apua frixa: Apuam lauas: oua confringes, & cum apua commisces, adijcies liquamen, uinum, oleum, facies F † Ἀφύη † Ἀφύων † Ἀφύων Garum.

ut ferueat: & cum ferbuerit, mittes aquam, cum duxerit, subtiliter uersas, facies ut coloret, œnogarum simplex perfundes, piper asperges & inferes, Hæc ille libro 4. cap. 2.

G Ex aquatilibus ad renum & uesicæ ulcera congruit apua marina minima, assiduè comesta, Aëtius 11.30.

H.a. Ἀφύη per η in recto singulari scribitur, non ἀφύα, ut Erasmus Rot. habet: quanquam & Scholiastes Aristophanis & Suidas Ἀφύα scribant. Genitiuus pluralis paroxytonus est, ἀφύων, ut Gaza annotauit: cum cæteri omnes in secunda declinatione circunflecti soleant. Aphya dicitur etiã ἀφρός, id est spuma à colore: & uulgò Engraulis, Scholia in Equites Aristophanis. nos Engraulin non simpliciter apuam, sed eius speciem describemus inferius. Ἀφύδια Aristophanes forma diminutiua protulit, Athenæus. Βῶκες, ἀφύαι, σμαρίδες, nominantur ab Epicharmo. Attici plerunque ἀφύας in plurali numero, rarissimè singulari efferunt, Eustathius. Πληθυντικῶς λέγουσι τὰς ἀφύας. Ἀρίσταρχος δὲ οὐκ ἀποδέχεται πληθυντικῶς διὸ τὸ χ. Scholiastes Aristophanis in Auibus: ego quid sibi hæc uerba διὸ τὸ χ. uelint, non uideo. Aristoteles tamen in singulari dixit, Ἡ δὲ ἄλλη ἀφύη γόνος ἰχθύων ἐστὶ, cum res ipsa pluralem postularet: de apuis enim diuersis loquitur. Hic illud obiter annotârim, cum apua propriè dicta, γόνος uel γόνος θαλάττιος (ut Athenæus habet) nominetur, hoc est fœtura, uel maris fœtura: ex ipso enim mari nascitur, non ullis parentibus, ut scitè ἄγονον γόνον gripho quis appellet: sunt enim ἄγονοι, id est steriles, Aristotele teste: in uerbis iam recitatis philosophi, reliquas quæ impropriè uocantur apuæ γόνον ἰχθύων dici, hoc est non simpliciter aut marinam, sed piscium fœturam: quòd ex parentibus procreentur, gobijs, mullis, mænidibus, ut putant. Rondeletio enim uerisimilius fit hæc quoque genera sua sponte sine coitu nasci, denominari uerò à similitudine ad pisces iam dictos. Apua uera ab Aristophanis scholiaste & Suida Ἀφύα ἡ πεπηγμένη dicitur, quæ nullis parentibus nascitur, &c.

¶ Epitheta, ex Oppiano: Ἀβληχραί, πολιόν γένος. Ἠπεδανῆς ἀφύης ὀλιγηπελὲς ἔθνος. Οὐ μὲν πω τι τέτυκται ἀκιδνότερον γένος ἄλλο Δειλαίης ἀφύης.

¶ Apua (ciuitas) in transitu Apennini ad fontes Macræ: unde Apuani Ligures ab Arno ad Macram, Cato in libro Originum.

b. ¶ Ἀφύει, albicat, apud Hippocratem: ὥσπερ ἀφύης τὸ χρῶμα ἔχει, (colorem non natiuum aut uitalẽ habet.) inde nomen adiectiuum ἀφυώδης, quod tali colore affectum significat, Galenus in Glossis. Ego à colore apuarum pisciculorum uerbum illud ac nomen deduxerim: à quibus & meretriculæ quædam albicãtes Apuæ sunt cognominatæ, ut Athenæus refert. Bebrades quidem siue membrades apuarum generis πολιόχρωτας, id est colore incanas Aristophanes dixit. Et fortè hydropis, præsertim leucophlegmatiæ color, albus simul & tumori coniunctus, sicut in spuma albedo, propriè ἀφυώδης diceretur.

f. ¶ Ἀπὸ τηγάνου τ' ἔφασκεν ἀφύας φαγεῖν, Pherecrates apud Athenæum. ¶ Ἅλις ἀφύης μοι, πνίγεται πάμπαν γὰρ ἐσθίων, Aristophanes in Antagonistis, citante Suida, in Ἅλις: & rursus in Θωπεύειν: ubi non Antagonistis, sed Tagenistis (rectius puto) legitur: nam & Scholiastes Aristophanis sic habet. uidetur & prouerbiali sensu in hominem prolixè ineptèque loquacem torqueri posse. ¶ Εἰ δέ τις ὑμᾶς ὑποθωπεύσας, λιπαρὰς καλέσειεν Ἀθήνας, Εὗρε τὸ πᾶν ἄν, διὰ τὰς λιπαράς, ἀφύων τιμὴν προσάψας, Aristophanes apud Suidam in Θωπεύειν: item in Ἀφύα, ubi corruptè legitur, Εὗρε πανδείαν τὰς λιπαράς, &c. interpretatur autem λιπαρὰς ἀφύας ἀντὶ τοῦ λιπαρῶν τιμὴν, ἤτοι εὐτελῆ. Sensus uerborum comici hic uidetur: Si quis per adulationem pingues Athenas nominârit, idem quo apuæ solent celebrari elogium eis attribuens, ille nihil non facile consequetur. Locus est in Acharnensibus. ¶ Οὐ πώποτ' ἀφύας εἶδον ἀξιωτέρας, Aristophanes in Equitibus. hoc est, Nunquam apuas uidi uilioris precij. nam ἄξιον Attics est εὔωνον, Scholiastes: qui etiam suo tempore apuam aphritin Athenis ualde expetitam fuisse scribit. ¶ Ἦν δὲ γήτειον προσαιτῇ ταῖς ἀφύαις ἡδύσματί τι, Aristoph. in Vespis, tanquam de cibo lautissimo. Apicius quomodo Nicomedi regi apuas mentitus sit, Rondeletius ex Suida refert. meminit & Athenæus libro 1. non tamen Apicium ille, ut Suidas, sed alium quendam coquum Nicomedi artificiosas illas ex rapis apuas finxisse scribit, & Euphronis comici super ea re uersus adfert: Apicium uerò Traiano Cæsari cum in Parthia procul à mari esset, ostrea recentia misisse ait arte quadam reseruata, ὄστρεα παρὰ τοῦ σοφίας αὐτῷ τεθησαυρισμένα. ¶ Archestratus apuam omnem

Phalerica. μίνθον, id est oleti instar contemnit, Phalerica quæ Athenis capitur, & Rhodiaca exceptis: Quod si gustare (inquit) eas desideras, ὁμοῦ χρὴ Κνίδας ὀψωνεῖν τὰς ἀμφικόμους ἀκαλήφας Εἰς ταὐτόν, μίξας δ' αὐτὰς ἐκ τηγάνου ὄπτα, Εὐώδη τρίψας ἄνθη λαχάνων ἐν ἐλαίῳ.

¶ Apuam Veneri sacram fuisse ex Athenæo repetijt Rondeletius: meminit & Eustathius. itẽ Varinus, Apua (inquit) sacra est Veneri: quòd utraque è mari sint prognatæ: ἡ μὲν ἀφύη, φυσικῶς: ἡ δὲ δαίμων, φυσικῶς, lego μυθικῶς. Sed Neptuno etiam eosdẽ pisciculos consecrasse ueteres, idem Athenæus author est: & priuatim apuam Phalericam Veneri sacram extitisse. ¶ Οὔτ' ἀφύη νῦν ἐστιν ἔτι σαφῶς, οὔτ' αὖ βεβρὰς κακοδαίμων, Aristonymus apud Athenæum: Versus prouerbialis apparet, in eum fortè qui aliquid amiserit acquirendi alicuius gratia, quo tamen potitus non sit: Vel in eum qui ex duobus diuersis constet, aut partibus diuersis se accommodet, ita ut neutrius sit omnino: ueluti si Iudæus à sua religione discesserit, Christianam tamen non sit amplexus totam. Sic autem legitur hic uersus apud Athenæum in Bebradum mentione: in Apua uerò bis mutilatus, primum:

mum: ὡς ὅτ' ἀφύλω νῦν ἰδ' ἁπλῶς. deinde, ὡς τοῦτ' ἀφύη μὲν ὄντιν ἁπλῶς. Vide infrà in Apua membrade F. ¶ Νῦν δὲ οὐδ' ἀφύλω κινεῖν δοκεῖς, Hermippus apud Athenæum, nimirum in hominem nimis infirmum.

DE APVA COBITE.

RONDELETIVS.

ARISTOTELES explicata aphyæ natura tum ea quæ ex terra arenosa, tum ea quæ ex spuma nascitur, hæc subiungit: Ἡ δὲ ἄλλη ἀφύη γόνος ἰχθύων ἐστὶν, ὁ μὲν καλούμενος †κωβίτης, κωβιῶν τῶν μικρῶν καὶ φαύλων οἳ καταδύονται εἰς τὴν γῆν, id est, reliquæ aphyæ pisciũ sunt fœtus, quæ quidem cobites dicitur gobiorum paruorum & prauorum qui terram subeunt. ubi κωβίτης gobionaria uertitur à Gaza, qui locum hunc Aristotelis peruertit his uerbis. Reliqua apua fœtura piscium est: quæ enim gobionaria dicitur, gobiones paruos, ignobiles, qui terrã subeunt, creat. Imò creatur hæc aphyæ species à gobionibus paruis & uilibus, non autem gobiones creat. Quod miror à Massario citante hunc locum in commentarijs suis in librum nonum Plinij, animaduersum non fuisse. Nam ipsa Aristotelis uerba perspicuè interpretationem Gazæ falsam esse conuincũt. Necnon Athenæus, qui ex mente Aristotelis de eadem re ita scripsit: ἑτέρα δέ ἐστιν ἀφύη κωβίτης λεγομένη. γίνεται δὲ αὕτη ἐκ τῶν μικρῶν καὶ φαύλων τῶν ἐν τῇ ἄμμῳ διαγιγνομένων κωβιδίων, id est, Alia autem est aphya cobites dicta, gignitur autem ex paruulis & uilibus gobijs, qui in †terra degunt & uersantur. Item Suidas similiter. Ergo aphya cobites est, quæ ex gobionũ semine procreatur, nunquam ad gobionum magnitudinem accedens, alioqui gobionibus marinis simillima est. Corpore est rotundo, pellucido, dorso latiusculo, colore candido, nigris aliquot maculis asperso, cauda uaria, oculis quodam modo supra caput positis. Pinnæ eædem sunt illi quæ gobionibus, maximè illa gobionibus peculiaris, barbæ instar propendens ex ea uentris parte, in qua binæ sunt in alijs piscibus. Hepar lactei coloris, & in eo fellis uesica. Splen rubet. Intestina & peritonæum ex albo nigrescunt. Cor ex albo rubescit.

A — *Lib. 6. de Hist. animal. cap. 15.* — †*κωβῖτις* — *Cap. 57.* — *Lib. 7.* — †*arena* — *B*

Nostri loches de mer appellant. Est enim ijs pisciculis quos Galli loches uocant, tam similis ut uix ab his distinguatur. Differunt tamẽ corporis figura. Est enim hæc (apua) gobionum instar corpore rotundo, non compresso: illi uerò (lochæ fluuiatiles) corpore depresso & longiusculo. Cũ uerò nullus sit omnino pisciculus, qui propiùs ad formam gobionum accedat, quàm qui hîc à nobis exhibetur, certum est aphyam cobiten esse, quæ † grauis est, & difficile coquitur, ueluti reliquæ aphyæ. *A* †*F*

Eadem aphya cobites in stagno marino frequentissima est, & loche uocatur: colore & figura à gobionibus non differt, sed magnitudine. parua enim semper manet: gobiones multò magis augescunt. Itẽ à fluuiatili differt quod breuiore sit & crassiore corpore, fluuiatilis longiore & graciliore. *Cobitis stagni mar.*

DE EADEM BELLONIVS.

Qui Venetis in piscaria diuendũtur pisciculi, quos uulgus Marsionos uocat, hi sanè sunt Græcorum Cobitæ & Hepseti: sic enim Dorion huiusmodi litorales pisciculos nominauit, quos omnes ex Atherinis pisciculis procreari censet, qui in fossulis relinquuntur, Nilo recedente. Ego uerò à Gobijs nasci putauerim, & uulgo nostro uocari Menuise, (*alius est Menow Anglorũ, de quo in Phoxino dicemus.*) Terentius minutos pisciculos nominauit. *Hepseti.*

Trigliten Dorion uocauit pisciculum omni anni tempore ferè apparentem. Siquidem quum Trigla ter anno pariat, Triglites Aphyæ genus semper apparere potest. Hi sunt pisciculi Aphritides, quos Genuenses Rossetos nominant. Nam qui pisciculus Hicesio Cibotis (legendum Cobîtis) dicitur, is est quem etiam Ligures bianchetum ab albo colore uocant. Sunt enim (inquit Hicesius) in Aphyarum genere quidam albi & admodum tenues ac spumei, quos Cibotides (Cobitides) nonnulli appellant. *Triglites.* *Rossetti.* *Biancheti.*

COROLLARIVM.

Pisciculus à nobis delineatus, Venetijs Marsio nominatur: Petrus Gillius ueterum cottum esse putabat. Pisces quosdam (inquit) gobioni saxatili propemodum similes, Aristoteles cottos nominat, quos adhuc nonnulli coranos nuncupant. Mihi quidem apua cobîtis uera à Rondeletio proposita uidetur: Marsionem tamen huc apponere uolui, quoniam Bellonius eundem cobitidi putauit: quòd si ea non est, omnino tamen à genere apuarum separari non debet. ¶ Apuã hanc cobitin uel cobitidem dixerim à recto cobitis, non cobiten à recto cobites. nam κωβίτης uocabulum Græcis masculinum est, nec potest cum aphya fœminino coniungi: κωβῖτις uerò penanflexum per iôta in ultima, sicut & in penultima, fœmininum est. Germanicè hunc pisciculum à *Cotti.* *Corani.*

similitudine uocare licebit ein Meergrundel. ¶ Ex apua cobitide encrasicholi nascuntur, Athenæus. ¶ Apua alba cibotis (cobitis) dicitur: & hepsetus pisciculus minutus eiusdem generis est, Diphilus Siphnius. Ex cobitide encrasicholi fiunt, cobitis alba, tenuis, & spumea est: alia uerò quædam (apua scilicet) sordidior & crassior, Athenæus.

DE ENCRASICHOLIS, QVOS ALII ENGRAVLES, ALII LYCOSTOMOS appellant, Rondeletius.

Icon Bellonij pinnam etiam à podice habet, & illam quæ in dorso est multò maiorem.

A INTER aphyas numerantur encrasicholi ab Aristotele, Athenæo, Suida. Verùm hi (*Athenæus & Suidas è Scholiaste Aristophanis,*) ex aphya cobite encrasicholos gigni scribunt: ille ex aphya, quæ in Atheniensium portu nascitur. Vt ut res ista habeat, encrasicholos eos esse existimamus, quos nostri cum Prouincialibus Anchoies appellant. Dicuntur etiam Aeliano λυκόστομοι, & ἐγγραύλεις, quam tamen postremam appellationẽ primo aphyarum generi ab Oppiano & Suida tributam fuisse diximus. Encrasicholi uerò nominati sunt ὡς ἐν τῷ κρατὶ τὴν χολὴν ἔχοντες, id est, quòd in capite fel habeant. Ab oris forma λυκόστομοι.

Anchoies. Lycostomi.

B Pisciculi sunt digiti magnitudine, aliquando paulò maiore: sine squamis, rostro acuto, ore maximo, habita corporis ratione, eiusq; scissura magna, unde lycostomi nomen. Dentibus carẽt, sed maxilla utraq; serræ modo aspera. Branchias paruas habent & duplices, pinnas totidem. Cor oblongum & acutum; hepar rubrum, maculis rotundis conspersum. Ventriculi appendices multas & nigras. Venter est mollissimus, quam ob causam statim absumitur. ouis scatẽt rubentibus. pro corpusculi magnitudine sanguine abundant, & carnosi satis sunt: unde fit ut delicatiores, molliores, suauioresq; sint. Spinis carent, excepta dorsi spina, quæ tenuis admodum est, ut dentibus negotium uix facessat.

F Sale conditi asseruantur, & in garum uertuntur: quod ne corrumpatur, non nisi truncato capite condiuntur, cum quo fel unà cum hepate, cæterisq; uisceribus & intestinis tollitur.

A De hoc pisciculo loqui Plinium autumant, quũ garum fieri ex mutilato pisciculo scribit. Quo loco alij minuto, alij minimo pro mutilato legunt. Quòd uerò s encrasicholos exhibeamus, testes sunt locupletissimi, qui Græciam hodie incolunt. affirmant enim quos Anchoies dicimus, encrasicholos etiam hodie in Græcia uocari.

Lib. 31. cap. 8. Mutilatus pisciculus.

F Ex his optimum conficitur garum, si sale conditos Soli exponas, donec caro dissoluta fuerit. Hinc optimum remedium ad deiectam appetentiam recreandam, ad crassæ pituitæ attenuationem, citandamq; aluum. Huius gari uice sæpissimè ipse domi hoc modo parandos iubeo. Primũ pisciculos, ut assolet, conditos & illotos, cum aceto, oleo, & apij folijs in patinã iniici, deinde suppositis prunis tamdiu agitari, dum omnino in liquorem abeant; id oxelæogarum meritò nuncupari potest, præstantissimum condimentum, & ad ea quæ paulò antè dicta sunt, efficax. Quæ parandi ratio longè melior uidetur, quàm quæ ueteribus in usu fuit: nihil enim uitij aut putredinis oxelæogarum nostrum contraxisse potest, cum sæpe supputri garo origano sit opus, iuxta ueterũ prouerbium: Putre salsamentum amat origanum, quod hodie quoq; Romæ obseruari uidemus. Nunquam enim encrasicholos uendunt salsamentarij sine origano.

Garum.

E F Magna istorum pisciculorum copia in Prouincia capitur noctu è nauiculis igne accenso: magna item Baionæ: sed hi maiores sunt, illi suauiores & molliores. Crudi etiam cum oleo & selino eduntur.

DE EODEM BELLONIVS.

A Pisces, quos Galli & Hispani Anchoy dixerunt, Veneti Sardonos nominarunt, ad Chalcidũ differentiam, quos illi Sardellas uocant: sed Romani pro Sardonis Sardas intelligunt: Tractus litorum Liguriæ incolæ, Cueuri, Cueunari, uel Cueuneuri appellitant, sicq; Genuenses; Romanũ uulgus Aliczi nominare mauult, quasi Haleces diceret. Incrementi minuti pisces sunt Haleculæ, sed in salsuris cæteris omnibus meliores euadũt: ut earum Muria, in sapore, inferior Garo nõ sit.

B Sui generis piscis esse uel ex hoc probari potest, quod Columella inter pisces annumerat, qui sunt incremẽti parui; Digito enim rarò longiores & crassiores euadere comperiuntur. Et quemadmodum Harengus Celerinum refert; sic quoq; Halecula Sardinam. Is prorsus squamis caret, & branchias exteriores latas gerit.

Spurcitijs,

C Spurcitijs, cœno & arena uescitur. Et quemadmodum Anates & Anseres rostris cœnũ commouent, & eo sese exaturant: sic etiam Haleces, quæ cum Sardinis sępenumero capi solent, arenis & spurcitijs exaturatæ comperiuntur.

B Si tu Haleculam interijcias inter oculi aciem & solem, omnino eam transparere uidebis, dempta tamen linea argentea, quæ uertebras spinæ comitatur, quæ sanguinem continet. Exiguam in summo tergore habet pinnam. Cauda ei bifurca est. Corpore magis tereti prædita est quam lato. Pinnis lateralibus, si bene memini, caret. Caput magnum ei est. Hoc habet mirabile, quòd dum oscitat, amplum os aperit, ut serpentis potius os, quàm piscis appareat. Hinc meritò Gręci olim Lycostomos, siue os lupinum nuncupauerunt. Alij nonnulli Lupum simpliciter dixerunt. Linguã (Lupus.) nullam habere, nec linguæ rudimentum creditur.

F Solent præcindi Halecularum capita, antequàm saliantur. Nam gnari piscatores sciunt tantã inesse amaritudinem in felle eius, ut id unà cum capite auferant. Quo fit ut ferè semper sine capitibus in doliolis conditæ nobis deferantur. Salitæ, crudæ semper eduntur. Hyeme utplurimùm à fine Decembris usq; ad quadragesimam (quo tempore etiam Sardæ) capiuntur.

B Enixius hoc studui, ut ex longioribus & crassioribus nanciscerer: sed nunquam palmi longitudinem pertingere, & pollicis crassitudinem assequi comperi. Argenteo colore micant, tergore uerò ad cœruleum accedunt. Multi hos falsò fel in capite gerere credunt: habent enim id intestinis annexum.

F Fel hoc modo auferunt: Altera manus caput trahit, ut cum ea manu uiscera, quibus fel hæret, eximantur. tamen recentes Haleculas frixas in sartagine cum oleo uel butyro: uel in craticula assatas unà cum uisceribus, optimi saporis esse deprehendi.

B Viscera habent nigerrima, sed peritonæum albissimum, contrà quàm salpa: stomachum pallidum oblongumq;: Apophyses in duodeno non plures quàm uiginti: Fel per longitudinem intestinorum protensum, ita confusum, ut minimè sit conspicuum.

COROLLARIVM.

A Encrasicholi nomen inditum huic piscitio apparet, tanquam fel in capite contineat (fellicipitem Latinè dixeris) παρὰ τὸ χολὴν ἐν τῷ κρατὶ ἤτοι κεφαλῇ ἔχειν: quanquam enim fel intestinis annexũ habeat, sed protensum cum illis confusumq; ut minimè sit conspicuum, ut Bellonius docet, caput tamen ei amarum & ueluti bile infectum est: unde & mutilari solet. Germanicè dici potest On-hopt, id est Acephalus, (nam & haleculæ leucisciue lacustris genus circa Bielam Heluetiæ, ab eo quòd mutilari capite soleat, similiter nominatur:) Vel per circunlocutionem, ein kleine Hering art. λυκόστομος καὶ κρασίχολος, (lego ἐγκρασίχολος) epitheta sunt apuę siue engraulis, ἐγκρασιύλεως, melius ἐγγραύλεως, Suidas. Porrò engraulis (ἔγγραυλις, ἡ) nomen ab encrasicholo per syncopen factum uidetur. Aristophanis interpres, & ab eo mutuatus Suidas, apuam esse scribunt non aliam quàm quæ uulgò uocetur engraulis. Oppianus etiam ἐγγραύλεις esse ait ἀβληχρῆς ἀφύης ἀδινοῦ γένος, confer-ctum infirmæ apuę genus: quod uel pro specie unius generis accipi potest: uel per periphrasin potiùs & epexegesin pro eodem pisce: nam paulò pòst eosdem tum ἐγγραύλεις, tum ἀφύας simpliciter uocat. Gillius Latinè Encraulos dicere uoluit, secunda declinatione. Ἀφύαι, αἱ ἔγγραυλοι, Varinus. Forsitan & uulgare nomen anchoiæ ab engraule interpolatum fuerit. Bellonius halec siue haleculam interpretatur: nos suprà in Alece nostram & aliorum super hoc nomine sententiam attulimus. ¶ Dorion inter Hepsetos cum alijs pisciculis encrasicholos numerat. ¶ Ἐγκρασίχολος, ἐρίτιμος, Χαλκηδόνιοι, Callimachus in diuersis gentium nomenclaturis apud Athenæum. & rursus, ἴωπας, ἐρίτιμοι, Ἀθηναῖοι: tanquam encrasicholus piscis, à Chalcedonijs eritimus dicatur: & similiter Athenis alius ab encrasicholo, iops. iopem autē inter Hepsetos, id est, minutos pisciculos suprà nominârat. ¶ Cœpit garum priuatim ex inutili pisciculo minimoq; confici, apuam nostri uocant. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant, Plinius. uidetur autem lupi nomine apuã lycostomum intelligere: cum & nomen conueniat, & genus apuæ, & garum similiter optimum ex eo fiat. Cum Græco cuipiam eas, quas Anchoias, siue Ampleias littus Ligusticum & Gallicum nominat, ostendissem: summa asseueratione appellabat Lycostomos, Gillius. Circa Genuam anchioe uulgò dicuntur: à recentioribus quibusdam medicis, ut Blasio Astariensi ancludæ, ut coniicio.

C Athenæus ex Aristotele inter monimos, id est ijsdem in locis manentes pisces numerat thrissam, encrasicholum, membradē. ¶ Oppianus libro quarto Halieut. tradit engraules apuas densissimis agminibus natare, & ferro etiam aut securi percussa earum agmina non tota disijci: & retibus nullo labore circũdata ad litus extrahi, quod de ipsis simpliciter apuis protulisse uidetur. nam has quoq; engraules uocat, Aelianus ad lycostomos transfert: & forsitan de utrisq; uerũ est.

Engraules pisces (inquit Aelianus) quos alij encrasicholos, alij Lycostomos appellant, paruuli pisciculi natura fœcundi albissimiq; perspiciuntur. Et quòd ab alijs piscium gregibus exedi & confici ualde metuant, idcirco, ad insidias quibus sunt opportuni uitandas, eatenus confertis turmis densi natant, ut eorum quisq; ad uicinum proximum adhæreścat: ut ne scaphæ quidem incurrentes, eos dissocient, nec si quis remis dispergere conetur, eorum societatem dirimere possit. Ita

uerò inter se restrictè & pertinaciter, tanquam contexti contrahuntur, ut tanquam ex aceruo frumentorum aut fabarum si quis in eos immiserit manum, accipere queat. non tamen sine ui abstrahuntur, quin persæpe distrahantur, ut & eorum alteram partem abruptam capias, & alteram relinquas, & in plerisque caudam retineas, in alijs non assequaris, ex alijs caput reportes, & alteram partem in mari reliquam facias.

E Conserta & continens lycostomorum natatio à rei maritimę peritis bólos appellatur, qui permultas piscatorias naueis interdum implet, ut illi testantur, Aelianus.

F Ancludæ sunt pisces parui, oblongi, saliti, qui tempore quadragesimæ in Italia comeduntur. eos in curanda phlegmatica febri Blasius Astariensis commendat. Apuæ encrasicholi Mediolanum adferuntur absque capitibus, muria conditæ, appellanturque ab Insubribus Anchiouæ, Cardanus.

H Clitarchus de Thebanis scribit quòd fuerint delicijs & gulæ dediti, & in conuiuijs parare soliti θεία, καὶ ἑψητοὺς, καὶ ἀφύας, καὶ ἐγκαρσιλόχους, lego ἐγκρασιλόχους.

APVARVM etiam aliud genus sale sicco conditum Mediolanum adfertur, quod ab argenteo colore argenteum uocatur: idque uilius est, & inconstantis magnitudinis. sunt enim ex his maiores ac minores encrasicholis, Cardanus.

DE APVA PHALERICA.

RONDELETIVS.

A APHYAE phalericæ meminit Aristoteles, ex qua μεμβράδας gigni ait, alij ἀφάδας, alij βεμβράδας legunt. Ego aphyas phalericas sponte nasci puto. unde uerò phalericæ dictæ sint docet Suidas (ex Aristophanis Scholiaste,) cum ait, Ἀφύας φαληρικὰς τὰς μεγάλας. Φαληρεὺς δὲ λιμὴν Ἀττικῆς, id est, aphyas phalericas esse magnas. Phalereus autem portus est Atticę. Possent etiam fortasse à candore nominari: nam Græci etiam τὰ φάληρα, λευκὰ καὶ ἀφρίζοντα uocant, id est, alba & spumea. Erit autem meo quidem iudicio, aphya phalerica ea quę à nobis nadelle uel melete (melet uero genere masculino atherina. Bellonio membras est, quæ Massiliæ meleta dicitur.)

Lib. 6. de hist. anim. cap. 15.

Nadelle. Melete.

B Piscis est sardinis similis, minor & tenuior, sed latior. Squamas in mari haberi certum est, sed statim exciduntremanentibus earum uestigijs, ijsque squamis, quæ uentrem firmant & asperũ efficiunt, ut in alosis & sardinis uidere licet. Mollis est, & adeò pinguis pisciculus iste, ut si aliquandiu digitis tractetur, liquefiat: aut, si magna copia in nauicula uehatur, †supernatantem pinguedinem colligant piscatores, qua olei uice ad lucernas utuntur. Maxima huius copia, præsertim autumno, capitur, estque meritò uilissimus: uidimus tamen piscatores duos unius diei capturã quinquaginta aureis coronatis uendidisse.

†E

DE EADEM BELLONIVS.

Meleta Rondeletio apua phalerica est, Bellonio membras. Massiliensium uulgus (inquit Bellonius) membradas uocat Meletas: Rothomagenses, & qui in litore Oceani (ubi Sequana in mare ingreditur) obuersantur, appellant un Crado, Genuensium uulgus Arachia. Membradem autem nihil aliud esse quàm thrissæ fœturam, ab authoribus traditum est, unaque cum spinis edi solere.

F Hos pisces ad litora Mediterranei maris incolæ sale condiunt & adseruant: in Oceani autem litore, piscationi inseruiunt, uile uescentibus edulium.

Membrades & Trichides, Archestrati, Engrauli, Encrasicholi, & (ut † ait Aelianus) lycostomi, pisciumque id genus cæteri, quibus unà cum spinis uescimur, flatuosum atque humidum pręstant alimentum.

† uocat

COROLLARIVM.

A Apuas epitheto λιπαρὰς, id est pingues fuisse cognominatas diximus: & λιπαρὰν ceu substantiuum nomen grammatici quidam interpretantur aphyam. Rondeletius phalericam præ cæteris pinguem facit. Angli à pinguedine Schmelt appellant pisciculum, quem Galli Eperlanum: sed is dentatus est, quare diuersus ab apuis fuerit. Alium uoant a Smie, quòd facile liquescat, & si diu seruetur, in aquam totus ferè resoluatur. qui potiùs apuarum generi adscribendus uidetur: & conuenit apuam ex pluuia aut humore ortam, rursus in aquam abire. Sed de hoc certius aliquid ab Anglis eruditis, Io. Caio præsertim, expecto. Eliota hunc piscem in Essexia Angliæ comitatu haberi ait.

Apuæ

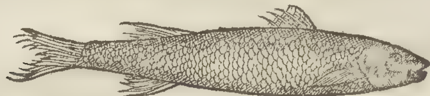
Apuæ Phalericæ apud ueteres in precio erant, Pollux. F

Ἡ δὲ Φαληρικὴ ἦλθ' ἀφύη Τρίτωνος ἑταίρη Ἄντα παρειάων χομένη ῥυπαρὰ κρήδεμνα, Matron parodus apud Athenæum. ludit autem forsan ex eo quod etiam meretriculæ quædam apuæ dicebantur. Μηδὲ τὰ μακρὰ τὰ Φαληρικὰ ταδὶ ἀφύδια, Aristophanes Tagenistis. Ἀφύας ἄρ' ἕξεις πριάμενος Φαληρικάς, Idem Acharnensibus. H.a.

Καὶ Φαληρὶς ἡ κόρη Σπλάγχνοισιν ἀρνείοισι συμμεμιγμένη Γνῶθι, χορδή, πῶλος ὡς ὑπὸ ζυγοῦ. Ῥιπὶς δ' ἐγείρει φύλακας Ἡφαίστου κύνας, Θερμῇ προσείουσα πνοιῇ τηγάνου, Alexis apud Athenæum, uel (ut alibi citat) Eubulus. Lynceus Samius laudans Rhodiacas apuas, Phalericis Aeniatides dictas cōfert, Athenæus. Ἀφύαν δ' ἅμ' αὐτῇ (cum amia) παρέλαβον Φαληρικήν· Εἰς κύαθος ἐνταῦθ' ὕδατος ἐπιχυθεὶς πολύ, Τιμῶν δὲ λεπτὴν τῆς χλόης, καὶ πλείονα Κἂν ἡ δικότυλος λήκυθος καταστρέφω, (id est, uix cyathum aquæ affundo, olei uerò multò plus, nempe uel ad duas cotylas, & paucas herbas minutatim incisas,) Coquus apud Sotadem comicum, citante Athenæo. Apud quem hoc etiam legitur, Φαληρικῆς ἀφύης τε διασεσαγμένος. Apuis Phalericis comparant Aeniatidas in Rhodo. Vide & suprà in Apua uera f. f.

Veneri sacram faciunt φαλαρίδα, ut Aristophanes habet in Auibus, περὶ συνέμφασιν τοῦ φαλλοῦ, Athenæus. uidetur autem de phalaride aue intelligere, ut Eustathius quoque in primum Iliados. Vide in nostra Auium historia, in Phalaride inter Mergos. Apuam quidem simpliciter dictam, Veneri sacram fuisse suprà dictum est. h.

DE APHYA MVGILVM, ID EST MVGILIS SPECIE SINE COITV NASCENTE EX TERRA arenosa uel limo, Rondeletius.

PONIT Aristoteles aphyam aliam mugilum fœtum. Sunt qui ex limo & arena proueniunt etiam ex iis generibus, quæ per coitum & ex ouis oriuntur: quod tum locis aliis palustribus, tum uerò apud Gnidum factum olim memoratur. Stagnis enim canicula uigente exiccatis, & limo arido, ubi primùm imbribus restagnare loca inciperent, pisciculi nascebantur generis mugilum, (κεστρέων τι γένος,) quod per coitū procreatur, (ὃ γίνεται μὲν, fortè μὴ, ἐξ ὀχείας) magnitudine mænarum paruarum, nec in his aliquid uel oui, uel seminis continebat. Quinetiam in nonnullis Asię amnibus, qua effluūt in mare, pisciculi quidā magnitudine intestinorum hepseti (naricarum uertit Gaza) eodem modo proueniunt. Sunt qui omne mugilum genus sponte oriri opinentur, sed non rectè: nam & oua eorum fœminæ, & semen genitale mares habere cernuntur. Verùm genus quoddam eorū est, quod nō coitu, sed ex limo arenáue enascat. C — Lib. 6. de Hist. anim. cap. 15. — Hepseti.

Quare aphyam mugilum nihil aliud esse puto quàm mugilum speciem eam quæ sponte sine maris & fœminæ coitu nascitur ex terra arenosa uel limo: cuiusmodi ea est, quam habemus, quæ nascitur in fossis, non procul à uicino nobis eoque antiquissimo oppido Latera uocato. Eiusdem generis est quæ in Lado nostro capitur, & Athelan nuncupatur, quam non dubito hyemis tempore è stagno marino fluuium subire. A — Alia eiusdem generis.

COROLLARIVM.

Cestreæ fœm. gen. κεστρέαι, alii pisces sunt quàm κεστρεῖς masculino, qui mugiles aut cephali sunt. κεστρᾶν τεμάχη Aristophanes dixit in Nubibus: ubi alii cestras interpretantur murænas, alii diuersos quosdam pisces. sed uidetur comicus de tomis mugilum maiorum sentire. Est etiam (cestrea) genus apuæ, Suidas. Idem in Ἀφύα, Apuæ quædam species (inquit ab Aristophanis Scholiaste mutuatus) è paruis mugilibus procreatur.

DE APHYA MAENIDVM ET MVLLORVM. RONDELETIVS.

VT mugilum, ita mænidum est aphya autoribus Aristotele & Athenæo, quæ ex eorundē sententia mænidum fœtus est: sed fortasse uerius dicemus hanc quoque aphyam sine mare & fœmina nasci sponte, & ita appellari, quia mænidum speciem referat. cuius iconem non apposui, quia ex mænide antè depicta satis intelligi potest, quemadmodum & mullorum aphya ex ipsius mulli pictura quæ suo loco exhibebitur. Hanc uerò mullorum aphyam ab Athenæo commemoratam reperio, quam uocat τριγλίτιν ἀφύην; quam hîc adiungendam esse du

xi, ne qua aphyę species prætermitteretur. Parui igitur mulli præsertim in stagnis marinis ex putredine oriuntur, quos mullorum aphyas esse rectè dixerimus, ut τριγλῖται à ueris mullis, qui τρίγλαι dicuntur, differant.

COROLLARIVM.

Ἡ μὲν ἀφρῖτις λεγομένη ἀφύα, οὐ γίνεται ἐκ γόνου· ἄλλη δέ τις ἐστὶ γένος μαινίδων, Aristophanis Schol. & Suidas. Fortè pro γένος legendum γόνος, uide suprà in Apua uera H.a. Sed Aristot. lib. 6. cap. 15. Sunt (inquit) qui limo & arena proueniant, etiam ex ijs generibus quæ per coitum & oui primordio generentur, &c. ut recitatum est suprà in Aphya mugilum uerbis Rondeletij. ¶ De apua triglitide sententiam Bellonij habes suprà in Cobitide. Aphritides aliæ quàm triglitides sunt, nempe ueræ apuæ; Bellonius non satis distinguit.

DE RELIQVIS APHYIS, SEV SPONTE NASCENTIBVS PISCIBVS, RONDELETIVS.

Si pisces omnes qui ex terra uliginosa, uel limo, uel pluuia, uel quoquo modo sponte nascuntur, aphyæ dici debent, multò plura aphyarum genera ponenda sunt. Nam in stagnis dulcium aquarum penitus exiccatis, imò aratis & satis uidemus pisces multos sponte nasci. item in riuulis, ut paruas anguillas, paruas lampetras, paruos cyprinos, tincas, atherinas aculeatas.

DE IIS QVI HEPSETI VOCANTVR. RONDELETIVS.

A Ἑψητῶν nomen multorum tenuiū, & exiguorum pisciculorum commune est, ut encrasicholorum, iôpum, atherinarum, gobionū, paruorū mullorum, sepiolarum, paruarum loliginum, paruorum cancrorum, encrasicholorum, ut ex Dori-

Libro 7. one docet Athenæus. Vocabant etiam antiqui (ut circa Naucratim patriam meam, inquit Athenæus) ἑψητοὺς pisciculos post Nili inundationem in fossis relictos. Efferebant autem plurali numero sæpiùs quàm singulari, & ἑψητοὺς ἀπὸ τοῦ ἕψειν, id est, à coquendo siue elixando nominarunt, quòd multi simul coquantur, nec propter paruitatem seligantur. Hæc quamuis uera sint, fuerit nihilominus minimè absurdum dicere τοῦ ἑψητοῦ nomen pisciculi unius proprium etiam fuisse, quod

Libro 8. indicare uidetur Athenæus: Aphya (inquit) grauis est, & difficilis concoctu. Huius generis alba cobîtis (sic enim legendum, non cibotis) uocatur, & hepsetus paruus pisciculus eiusdem generis est. Hunc pisciculum esse opinor, qui à nostris iuoil dicitur.

B Pisciculus est digiti magnitudine, argentei coloris, corpore pellucido, dempta ea uirga, quæ à branchijs ad caudam extenditur: oculis depressis, magnis pro corporis paruitate, ore ita scisso & conformato, ut inferior maxilla protensa maior sit superiore, sitq; ueluti oris operculum.

COROLLARIVM.

Hepsetos ab illis quas cobitidas uocant apuis non distinguit Bellonius, cuius uerba posui suprà in Apua cobitide. Dorion manifestè distinguit, hepsetum minutum pisciculum non eundem

Narica. specie cum cobitide, sed eiusdem generis esse scribens. Narica piscis est minutulus, qui à nando nomen sumpsit. Plautus apud Festum, Naricam bonam atq; Canitam. In nonnullis Asiæ amnibus, qua illi in mare effluunt, pisciculi quidam magnitudine intestinorum hepseti (ἰχθύδια μικρὰ ἡλίκα ἑψητοῦ ἔντερα, magnitudine naricarum uertit Gaza) eodem modo proueniunt, quo alibi mugilibus cognatæ apuæ, quæ resiccatis aquis sub ortu canis, & limo iam arido, ubi primum imbribus restagnauerint loca, procreantur, Aristot. Clitarchus Thebanos scribit fuisse delicijs & luxui deditos, solitosq; in conuiuijs parare θρία καὶ ἑψητοὺς καὶ ἀφύας. Charmi Syracusani iocus apud Athenæū refertur, Εἰς τὸ ἐν τοῖς ἑψητοῖς ὡραῖον; οὐκ ἀπ' ἐμοῦ σκεδάσεις ὄχλον; ἑψητός, λεπτὸν ἰχθύδιον, Athenæo: qui ex poëtis inter alia hæc etiam testimonia citat; οὐχ ἑψητῶν λοπάς ἐστιν, Aristophanes Anagyro. Ὦ χαρίτων ἄλσι μέλλουσιν ἑψητοί, Eupolis. Ἀγαπῶν τε καὶ ἑψητὸν ἐν τεύτλοις ἔνα, Eubulus. Καὶ γὰρ ἑψητῶν τινῶν πρῴησαν ἡμῖν δαιδάλειοι πως. τὰ γὰρ καλὰ πάντα Δαιδάλου καλοῦσιν ἔργα, Alexis. Βεμβράδ' ἀφύην ἑψητόν, Nicostratus. Hippocrates quoq; hepsetum piscem nominat, teste Varino: apud quem hi pisciculi etiam ἑψητοὶ nominantur.

DE ATHE-

DE ATHERINA.

RONDELETIVS.

ΑΘΕΡΙΝΗΝ uel ἀνθερίνην, ut apud Aristotelem legitur, ἐκ τοῦ ἀνθέρικ: uel πλεονασμῷ τοῦ ν, ἐκ τοῦ ἀθήρ, Gaza aristam conuertit. nam ἀνθέρικοι sunt aristæ, & ἀθέρες simpliciter spicæ uel aristæ dicuntur. Propriè tamen summæ sunt hordei spicæ, quæ ceu cuspides habent, quæ nulli sunt usui, sed inter metendum pereunt. Vel ut ex Aeliano profert †Phauorinus, spicæ sunt degeneres, quas spicilegi colligunt à messore neglectas. unde ἀθερίζειν significat ἄγαν καταφρονεῖν, ἀφροντίζειν, & similia: id est, ualde despicere & negligere. Ἀθερίνην pisciculum dici putat idem Phauorinus, ideo quòd ἀθερίζεταί πως καὶ αὐτὴ διὰ τὸ εὐτελές: id est, quia negligitur ob uilitatem. Fortasse non ineptè dictam putes ab aristis, quæ per metaphoram pro spinis sumuntur, quas multas habet atherine, & duriores quàm sardinæ, aphyæ, & reliqui huiusmodi pisciculi. Romæ etiam hodie idem nomen seruatur: nam Latharina uulgò nuncupatur. In litore nostro rarò capit, diciturq́ †Melet: Massiliæ & in stagno quod Martegue uocatur, frequentissimè, & Sauclez nominatur.

A — *Lib. 6. de Hist. animal. cap. 17* — *† Varinus Camers in uocabulo ἀθερίζειν, nomen ἀθὴρ & ait apud Aelianum reperiri.* — *†Meletæ uerò, ut supra docuit, gen. fœm. apua phalerica est.*

Atherina pisciculus est marinus, litoralis, reperitur & in marinis stagnis aphyis similis, dodrantali magnitudine, parui digiti crassitudine, dorso spisso, uëtre leuiter depresso, ore paruo, sine dentibus, oculis magnis. Colore est uario: nam uenter argenteus est, dorsum fuscũ, circa caput ex flauo rubescit sardinarum modo. Locus, qui inter oculos est, cælatus uidetur. Pinnas habet quatuor, duas ad branchias, duas in uentre, aliam à podice, præter has alias duas in dorso: Omnes candidæ sunt. Cauda ex duabus pinnis constat. Pro linea in medio corpore à branchijs ad caudam protensa, spissum quid habet sub cute, quod non possum aliter quàm fasciam per similitudinem uocare, quæ quum cocta atherina editur, euidentissima est: & quum lumini obijcitur: quia reliquo corpore pellucida est, hac parte opaca. B

Atherina ex his qui autumni æquinoctio pariunt, prima parit in terra, *(iuxta terram, Gaza: primam autem parere constat: quoniam fœtus eius primùm apparet,)* autore Aristotele, atterens aluum arenæ. C — *Lib. 6. de Hist. anim. cap. 17.*

Carne est satis sicca, media scilicet, & optima saporisq́ grati, quicquid dicat Phauorinus, qui pro uili pisciculo habet: quòd si cum spinis edi posset, multò suauior foret. Quum aliquãdo Auenione essem, atherinisq́ frequenter uescerer, unum id ad suauitatem & saporis gratiam illis deesse expertus sum, quòd spinæ inter edendum negotium facessant: à quibus spinis aristis similibus, atherinas nominatas fuisse suspicati sumus. F

Nostri piscatores ideo atherinam melet appellant, quòd eius aphyarum generis, quod melete nuncupari diximus, marem esse credant, sed falsò: nam aphyæ huius generis sponte sine mare & fœmina nascuntur. Atherinarum uerò genus & mare & fœmina constat. Præterea quamuis utcunque similes sint, tamen atherina solidiore est spissioréque corpore, aphya uerò illa mollissimo depressoq́. Vero similius fuisset, encrasicholorum marẽ dixisse, quos pisciculos esse ostendimus Anchoies appellatos, ad hos enim propius accedunt: qua de causa pro encrasicholis sæpe uendũtur: sed qui propiùs inspexerit, facilè discernet. Nam atherinis squamæ sunt frequentiores & duriores, os minus, caro siccior, encrasicholis mollior. Quare ex atherinis garum bonum confici nõ potest: quia non possunt ita dissolui & contabescere, ueluti garus piscis uel encrasicholus. A — *Melet Gallorũ. Melete.* — *Encrasicholi.*

Atherinæ nullus est in medicina usus, ægris tamen medici Massilienses apponi iubent, neque id absurdè: etenim satis sicca, non glutinosa est carne, quare neque difficilè coquitur, neque flatus gignit. F

Atherina, ut in litoribus, ita in stagnis marinis capitur uère, maxima copia, lutum redolet, frixa & elixa editur. *Atherina de stagnis mar.*

DE EADEM BELLONIVS: QVI TAMEN ALIVM QVAM Rondeletius pro atherina pisciculum describit: cuius iconem in Corollario habes.

Atherinam Græcum uulgus, Romanum Latharinum uocat: quanquam eorum nonnulli cũ alio pisce confundant, quem Lauarolum nominant, de quo postea dicetur. Veneti Angoellam, Massilienses †Sencle, Genuenses Quennaro appellant. *† Saucle, Rondeletius, sed de diuerso pisce.*

Pisciculus est rarò digiti crassitudinem excedens, neq́ extenso digito longior: Argentei coloris, translucente corpore, & quod soli obiectum, ut uitrum transpareat: lineamq́ ostendit internè obscuram, rectam, à capite ad caudam, à sanguine qui in spina diffunditur, prouenientem. Oculis B

est grandibus, lingua candida. Pinnam utrinq; in lateribus; & geminam alteram sub uẽtre habet, quæ piscem in partes æquales secat: ac præterea tenuem aliam & paruam fert in medio tergore pinnulam. Cæterum cor gerit ut semen Oxalidis triquetrum & oblongum, pericardio perbellè inclusum: branchias utrinq; quatuor: costas item utrinq; decem omni capillamẽto tenuiores: uertebras adeò exiles, ut uix ab acie oculi perspicacissima discernantur.

E Atherinę Vranoscoporum, Scorpionum, Blennorum, & piscium aliorum præda, apud multos sunt maximi prouentus, estq; piscis sui generis delicatissimus: cuius apud quosdam quæstuosissima piscatio fieri solet.

DE LAVARONO PISCE ATHERINAE PERSIMILI, BELLONIVS.

A ALIVM pisciculum Atherinæ simillimum, Romanum uulgus agnoscit: quem Lauaronum uel Lauonum, Massilienses Cabassonum, Genuenses Capassonum, à capitis magnitudine uocant: magnamq; habet cum fluuiatile Lauareto affinitatem.

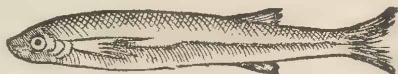
B Eiusdem pretij Romæ Lauoroni esse solent cum Atherina: illucq; cum Sardinis & Alecis (Alecibus, uel aleculis) mixtim ferri consueuerunt.

B Grandiore sunt capite quàm Atherinæ, magis recurto, ac compressiore ad uentrem corpore, & paulò latiore transparent ut Atherinæ, maximamq; habent cum ijs affinitatẽ. Squamis multis integuntur, quæ detectæ argenteũ colorem præ se ferre uidentur. Duas in tergore gerunt pinnu'as, utrinq; ad latera unam. Dentibus carent ut harengus: cor exiguum, oblongum, triquetrũ habent: Hepar pallidum, cui stomachus subest, pisciculis & caridibus paruis nonnunquam refertus. Intestina ad anum tribus circunuolutionibus reflectũtur: Fel ob eius exiguitatem conspicuũ non habent: spinas quoq; ferunt nullas: Carnem albissimam & leuissimam. Calculos duos in capite gerunt, Sesamo minores: Squamas paulò quàm Atherina latiores & numerosiores.

A Proinde cum berula Romæ frequens edi soleat, & uulgo Lauarona dicatur: ac circa hanc frequens pisciculus, de quo hîc sermo est, reperiri soleat: meritò Lauaronum ab herbæ sibi peculiaris nomine dixerunt: alioqui nullum occurrit mihi nomen antiquum quo ego hunc piscem exprimere possim.

COROLLARIVM DE ATHERINA.

Atherina Gillij, ut uidetur, & Bellonij.

A Figuram hanc tanquã atherinæ, ut Gillius uocabat, Venetijs accepi, ubi hunc pisciculum uulgò anguello nominant. frixos edi demptis capitibus. In capite subuirides sunt. color in frixis intus ad latera nigricabat. Anguelli nomẽ fortè diminutiuum est ab anchoia, ob anchoiæ paruæ similitudinem. Lusitanos audio pexe rei, id est piscem regis appellare: quod nomen lato pisci, umbræ aut coracino simili, Rondeletius attribuit. Atherinæ rusticè dicuntur latherini, Niphus Italus. Atherinæ pisciculi sunt parui, Kiranides. Gregales illos pisciculos, quos Sancletos Massilienses uocant, Græcis innumeris Genuæ & Massiliæ ostendi, qui omnes statim Atherinas appellarunt, Gillius. Acerima, piscis quidam, Syluaticus. Acerinam Plinij medici, recentiorum cernuam esse putat Bellonius. mihi hæc nomina corrupta ab atherina uidentur. ἔψητοι & ἀθερινοί, in uulgato Athenæi codice, malim ἀθερῖναι. Hepsetorum quidem, ut Rondeletius supra ex Athenæo docuit, cõmuni nomine tum atherinas, tum alios pisciculos paruos comprehendunt. Dubitat Vuottonus eadémne sit atherina quæ alosa, sed proculdubio diuersi sunt pisces. Atherinam Rondeletij Germanicè per circunscriptionem, paruulam harengæ speciem esse dicemus: Ein kleine raane Hering art. nam Bellonij atherina minor est, quàm ut harengi species nominari posit: quamobrem simpliciter apuæ speciem interpretabimur, Ein Meersee-len geschlecht.

Aliud genus atherinæ. ¶ Est aliud Atherinæ genus quod transuersum in uentre habet aculeum, unde arbitror Atherinæ nomen traxisse, Gillius.

C Aristulæ (Atherinæ) gregales sunt, Aristoteles Gaza interprete. quamobrem miror, cur idem Gaza alibi, ubi hunc piscem inter rhyades numerat Aristoteles, solitarios transtulerit. sed rhyades qui sint, leges in Chalcide. Gillius etiam suam atherinam, congregatilem esse pisciculũ tradit. Circa æquinoctium uernum rhyadum prima parit iuxta terram, (πρὸς τῇ γῇ, ut Gaza uertit, non in terra, ut Rondeletius habet,) Aristoteles. Θῖνα δ' ἀνὰ πρασόεσσαν ὑπὸ χλοεραῖς βοτάνῃσι βόσκονται μαινίδες, ἰδὲ τράγοι, ἠδ' ἀθερῖναι, Oppianus lib. 1.

F Atherinarum usus ad garum, in Garo exponetur.

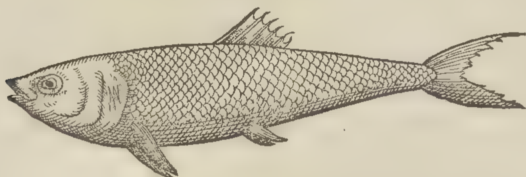
G Atherinarum ius uentrem mollit & renibus prodest, Kiranides.

H Ictar, atherina, Callimachus in Nomenclaturis diuersarum gentium, ἐν ἐθνικαῖς ὀνομασίαις, Athenæus. ἰκτάρα, ἐθνικῶς ἰχθῦς, Varinus; quæ uerba sic interpretor, ut ictára sit nomen piscis genti cuidam

cuidam (cuius nomen non exprimitur) usitatum: ut ἐθνικὸν uocabulum non aliud sit quàm communi quidem linguæ inusitatum, in usu aũt gentis aut dialecti alicuius priuatim, quod & γλῶτταν dixeris, quamuis Galenus prisca & obsoleta tantum uocabula glottas appellat. In Varino malim legere ἰχθῦς τις, hoc est piscis quidam, nempe certa species: quàm simpliciter ἰχθῦς, quasi totum genus designet. Dictus autem uideri potest ictar uel ictara pisciculus à paruitate. nam ictar aduerbium Græcis sonat propè, breui aut paruo interuallo. & ἴκταρ τὸ ψιλὸν, τὸ σύντομον interpretantur. ¶ Archippus fabulam condidit ἰχθῦς inscriptam: ubi pisces cum Atheniensibus sic pacisci facit: Ἀποδοῦναι δὲ (δεῖ) ὅσα ἔχομεν ἀλλήλων, ἡμᾶς (ὑμᾶς) μὲν θράττας, καὶ ἀθερίνην τὴν αὐλητρίδα, &c. fortè quòd tibicina aliqua atherinæ nomine appellaretur, ut & meretriculæ quædam apuæ cognominabãtur, ut supra dictum est. ¶ Apud Athenæum libro 8. cum quæstio exilis & scrupulosa à quodam curiosius proposita esset, Cynulcus exclamauit: Καὶ τίν' ἂν τῶν μεγάλων ὄντος, οὐκ ἰχθύων, ἀλλὰ ζητήσεων ὑμῖν λάβοις; ὃς τὰς ἀκάνθας ἀεὶ ἐκλέγει ἐν ταῖς πραγματείαις, καὶ εἴ τι τούτων ἀτυχέστερον ὂν ἰχθύδιον, τὰ μεγάλα τεμάχη παραπεμπόμενος.

DE MEMBRADE.

RONDELETIVS.

MEMBRADAS ex aphya phalerica gigni scripsit Aristoteles. Quo loco ἀφάδας habent uulgares codices. Athenæus etiam autor est antiquos uariè dictionem hanc extulisse. Nam Phrynichus βεβράδας dixit. Epicharmus βεβραδόνας: (item Sophron.) Attici βεμβράδας. Quoquo modo nominentur, constat uel aphyæ speciem esse, uel certè pisciculos uiles, quos Phrynichus teste Athenæo χρυσοκεφάλους βεβράδας cognominauit, id est, aureo capite. Et Aristophanes πολιόχρωτας, id est, cano corpore. Quantùm coniectura assequi possum, hi sunt pisciculi, quos Galli celerins uocat. (*Bellonius tum celerinum Oceani, tum sardinam mediterranei maris chalcidem interpretatur, magnitudine tantum distinguens.*) Sunt enim candido admodùm corpore, capite uerò auri colorem æmulante, sardinis ualde similes: Vel qui Agathopoli magna copia sæpe capiuntur, paruis alosis similes, uocanturq; illic calliques uel laches, Masiliæ harengades. In qua sententia permanebo, donec alius certiora & ueterum autoritate confirmata proferat. Lib. 6. de hist. anim. cap. 15. Lib. 7.

Bellonij de Celerino pisce uulgo à Gallis dicto, scripta, in Chalcide ponemus, in C. elemento.

COROLLARIVM.

Membràs, μεμβρὰς, oxytonum, Atticè βεμβρὰς dicitur. Μεμβρὰς, genus apuæ, Scholiastes Aristophanis, Suidas & Varinus. Βεμβρὰς, εἶδος ἰχθύος εὐτελοῦς, καὶ βράδων, ὁμοίως καὶ βραδόνες κίχλαι, Varinus, & partim Etymologus. apud utrunq; lectio corrupta est. legendum enim ex Athenæo, Epicharmus eas βεβραδόνας uocat, his uerbis: βεβραδόνες καὶ κίχλαι, &c. Μέλιτος γλυκυτέρας βεμβράδας φάσκων ἔχειν, Εἰ δ' ἔστι τοιοῦτ' ὄψον, οὐδὲν κωλύει, Τοὺς μελιτοπώλας ἂν λέγειν, βοᾶν θ', ὅτι Πωλοῦσι τὸ μέλι σαπρότερον τῶν βεμβράδων, Eupolis. Alexis quoq; μεμβράδα, dixit inter uilis precij cibos, & rursus βεμβράδας, Athenæus. Scribitur & sine μ. βεβράς: ut Aristonymo, οὔτ' ἀφύη νῶν ἐστιν ἔτι σαφῶς, (al'. ἁπλῶς: al'. νῶν ἐστι σαφῶς) οὔτ' ἂν βεβράς: de quo tanquam prouerbiali supra dixi in Apua H. Nicostratus dixit: βεμβράδ' ἀφύην ἐψητόν. Τριχίδας, ἀχαλκίδας: Ἡρακλέων μεμβράδας, Hesychius. Trallianus Membridia dixit, ut recitabo inferiùs, in reliquis speciebus apuarum. A

Ταῖς πολιόχρωσι βεβράσι τεθραμμένην, Aristophanes. B

Phalerica apua membrades gignit, Aristoteles. Athenæus ex Aristotele membradem numerat inter pisces μονίμους, id est, non migrare solitos. C

Vespas apiarij hoc modo comprehendunt: Ante earum nidos nassam, in quam prius paruulam Mænam, aut Membradem cum Chalcide imponi conuenit, appendunt, &c. Aelianus, ut in Historia insectorum referemus in Vespis. E

Bebradem capite mutilato: si corpulentior fuerit, & lotam sale minuto & aqua eodem modo quo triglitidem coquito, Dorion. Fit autem (inquit) è sola bebrade apparatus quidam, qui βεβραφύη dicitur, cuius meminit Aristonymus (hoc uersu scilicet, quamuis cum paulò pòst citet, non suo loco ut uidetur, οὔτ' ἀφύη νῶν ἐστιν ἔτι σαφῶς, (al'. ἁπλῶς,) οὔτ' αὖ βεβρὰς κακοδαίμων: utpote cibus ex utroq; compositus, uel condimenti aut gari genus, ut coniicio. posse autem prouerbialiter hæc F

uerba usurpari supra dixi in Apua h. ὅγέ τοι Σικελὸς ταῖς μεμβραφύαις προσέοικεν ὁ καρκινοβάτης, Idem Aristonymus.

De alimento ex membradibus flatuoso & humido, leges suprà in Apuis F. in Corollario. Βεμβράδας φέρων ὀβολοῦ, Aristomenes. Ἢν μὲν ὠνῆταί τις ὀρφῶς, (al'. ὀρφυς,) μεμβράδας δὲ μὴ θέλῃ, Εὐθέως εἶπεν ὁ πωλῶν πλησίον τὰς μεμβράδας, οὗτος ὀψωνεῖν ἔοικ' ἄνθρωπος ἐπὶ τυραννίδι, Aristophanes in Vespis. Ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν μαινίδων καὶ μεμβράδων, Φαληρικῆς ἀφύης τε διαπεπαυμένος, Machon apud Athenæum.

a.b. Ὦ χρυσοκέφαλοι βεμβράδες θαλάσσιαι, Phrynichus. Βεμβραδῶν ῥαφεία, Sophron apud Athenæum: fortè παχεία.

APHYARVM RELIQVAE SPECIES, BELLONIVS.

Pisciculorum minimorum (inquit Oribasius) genera quædam sale asseruantur, quæ unà cum acrioribus oleribus eduntur. Horum alia uocatur κορακίδια, alia βωρίδια, alia κόλλια, alia τυφλωνίδια: omnia stomacho infesta, aluum citant, nec facilè concoquuntur, Hæc Bellonius.

Coracidia. Dorion pisciculos minutos diuersos, communi nomine hepsetos appellat: & inter cæteros etiam καρκίνια apud Athenæum: id est cancellos. sed uide an præstet coracidia legere, ut Oribasius nominat. Saperdam quoq; sunt qui apuam salitam, alij coracinum interpretantur, & eodem in loco paulò pòst Athenæus Alexidis uerba recitans, coracinos cum hepsetis nominat. Τῶν δὲ κορακίνων πεῖραν οὐχὶ λαμβάνεις, Οὐδὲ τριχίδων, οὐδ' οἷον ἑψητῶν τινων. ¶ Alexander Trallianus de quartana scribens, ubi melancholicus humor, & tenaces in stomacho humores abundant, aut lien obstruitur; Optima (inquit) est quæ Encatera (ἐγκατηρὰ) dicitur: καὶ ἡ ἐπὶ τὰ Ἀλεξανδρέων βωρίδια, καὶ μαινομένια, καὶ μεμβρίδια δέ. Buridia Oribasius, citante Bellonio, βωρίδια nominat; Membridia, membrades interpretor.

Buridia. Membridia.

APVARVM genus quoddam adeò minutum est, (quod aliâs Genuæ uidi,) ut nulli usui ferè esset. Hoc primùm anno, quæstus extrema cupiditate, cœperunt esse in ciuitate nostra, (Mediolani,) Cardanus. Videtur de apuis ueris loqui.

Apuarum generi affines mihi uidentur etiam illi pisciculi, qui ad Germanicum Spiring, uel Spirling, & Stinckeling uel Stinckfisch, & Pen appellantur; de quibus nonnihil circa finem operis scribemus.

DE AQVILA MARINA, EX VETERIBVS.

A ARISTOTELES author est aquilam esse piscem planum & cartilagineum. Plinius quoq; aquilam à Græcis testatur inter cartilagineos numerari, eosq; planos ut apparet. Oppianus similiter lib. 1. de piscatione aquilam cartilagineum & uiuiparum piscem facit. Aetos, id est Aquila, piscis est sine squamis, similis hieraci, id est accipitri, sed nigrior, per omnia similis trygoni pisci; (præter centrum, ut additur lib. 4.) Kiranides lib. 1. in A. elemento. sed eundem piscem tum accipitri pisci, tum trygoni, id est pastinacæ rectè comparari nescio quomodo defendi posit. pastinacæ tamen eum rectè comparari apparet ex eo quòd similiter cartilagineus & planus piscis est: item ex mentione centri, id est radij. quare non accipitri pisci, sed aui eum conferri coniecerim. nam Bellonius quoq; aquilam suam capite atq; oculis ferè miluinis esse scribit: & Græci aëton, Latini aquilam à similitudine ad hanc auem aliqua uocauerunt: siue alis eam referat, siue rostro, siue aliter. magna autem inter has aues, aquilam, miluum & accipitrem similitudo est. Rursus autem cum dicitur Aquilam pastinacæ esse similem præter centrũ, dubitari potest, centróne careat, an habeat quidem sed diuersum. Idem scribit hunc piscem lapidem habere in capite.

F ¶ Aquilam piscem habere carnem duram, legitur apud Galenum libro tertio de alimentorum facultatibus.

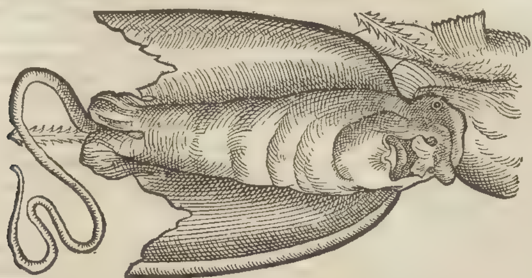
G Ex Kiranide. Lapis qui reperitur in capite piscis aquilæ, aufert quartanam. Si quis hunc lapidem cum uino biberit, non sentiet omnino se bibisse. & si gestet lapidem collo appensum, meri uel lagenam bibens non sentiet. Eundem lapidem piscis cum uino tritum, &c. uidetur autem aëtiten lapidem de nido aquilæ uolucris à lapide reperto in capite piscis aquilæ non satis distinguere: aut si distinguit, nihil quàm superstitiosas uires ei tribuere. itaque non libuit omnia huc adscribere. Adeps piscis aquilæ intinctus, uerrucas & myrmecias curat. Lapides de capite eius appensi, quartanarios sanant. fel inunctum, uisum acuit. Spinæ eius combustæ super sarmenta uitium, dæmones eijciunt. Piscis ipse in cibo sumptus, epilepsiam perfectè sanat.

DE EADEM BELLONIVS.

A Pastinaca maior, ueteribus Græcis ἀετός, Latinis Aquila marina dicta est, quòd magnas ac distentas, in alarũ formam, pinnas gerat; sitq; capite atq; oculis ferè miluinis. Aquitani Taram francam uocant, ad superius descriptæ Pastinacæ differentiam: Romanorum uulgus Aquilonem: Genuenses, ab oblonga & ferè murina cauda, duarum ulnarum longitudinem interdum excedente,

Pesce

Pesce ratto nominant. Illyrij, lingua utentes Italica, Rospum, hoc est bufonem marinum, à capitis bufonem referentis similitudine, uocauerunt.

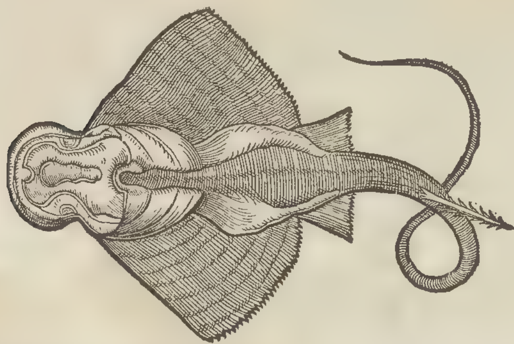
Piscis est Adriatico satis infrequens, quamobrem Venetijs apud Clodiam insulam aliquando captum ac depictum, cum magna admiratione à circulatoribus circunferri uidimus. B

Huius descriptionem integram antequam hîc proponamus, ne quis nominum ambiguitate atque affinitate decipiatur, illud uos admonitos uelim, marinam Aquilam, ab hac quidem alteram esse, sed uolucrem, ac super mare ac lacus diuagari solitam: cuius ea est natura, ut pisces, acutissimis (unde nomen habet) oculis semel conspectos, à summo aëre, deorsum in aquæ profundũ delata, protinus capiat ac deuoret: unde Græcis ἁλιάετος, Latinis Ossifraga dicitur. uulgus nostrum Offraye, Itali, lacum Lemanum *(Larium aut Verbanum, aut Benacum fortè. nam Lemanus in Sabaudia est)* incolentes, Agnistam piumbinam uocant. A *Haliæetos auis.*

Cæterum, ut ad maioris Pastinacæ descriptionem redeamus, litoralis est ac cœnosa, capite elato, Aquilæ uel Milui oculos ac rostrum referente: dentibus sic in ore dispositis, ut totum eius palatum, tam supernè, quàm infernè, ijs ueluti latioribus tabellis ordine transuerso dispositis, cõstratum præ se ferant. Tergoris color supernè quidem liuet, subtus autem albicat. Cauda illi est admodum longa, quam piscatores statim ipso pisce adducto auferunt, ob uenenati radij noxam, quem in altera Pastinaca descripsimus. Quamobrem etiam ijs locis, quibus frequẽs est, arctissimo interdicto uetitum est, ne publicè cum aculeo diuendatur. B

Alioqui dura carne præditus est, inquiunt Galenus & Philotimus, & quæ stomacho magnũ in coquendo negotium exhibeat. Imò hoc etiam deterius habet Pastinacarum & Aquilarum caro, quòd tetrum ac grauem odorem ipso sapore præ se ferat. Quamobrem eam dum edunt, alliatis condimentis intingere solent, ut acutissimus allij sapor alterum facilè obtundat. F

DE EODEM PISCE, RONDELETIVS. QVANQVAM IS AQVILAM ESSE NEGAT, ET SIMPLIciter secundam Pastinacæ speciem nominat.

Piscis quem hîc exhibemus, à nostris Glorieuse. A Romanis & Neapolitanis aquila uocatur. A Genuensibus rospo, id est, bufo, & pesce ratto. A nonnullis ratepenade. Ab Aquitanis tarefranke. Ab alijs falco. Ab alijs erango & ferraza. Nos secundã pastinacæ speciem facimus: quia alteri uita, moribus, partibus internis & externis omni- A

no similis est, nisi quòd capite est magis exerto, rostro non angulato, sed rotundato, deniq; capite bufonem planè refert, unde bufonis nomen à Genuensibus positum. Latera ueluti alæ expansæ, magis in angulum acutum desinunt quàm in altera, à quibus ratepenade, id est, uespertilio nuncupatur. Caudâ uerò, eiusdem radio, & ueneno minimè ab ea dissidet, & à caudæ longitudine pesce ratto dicta est. *Contra Bellonij iconem.* Ex quibus liquet eum, qui librum de Piscibus nuper publicauit, monstrum potiùs quàm pastinacam alterã depinxisse, quippe quæ bufoni capite minimè similis sit: quod tamen ipse asserit, & alieno planè situ radium locatum habeat, tum alæ à naturali figura diuersissimę sint, postremò totum corpus aliena prorsus specie, & à naturali plurimùm distante.

C Cœnosis in locis uiuit, eadem arte qua superior pisces uenatur: lentè enim natat, & ueluti cum pompa quadam, quam ob causam à nostris glorieuse appellatam audio. Ac quemadmodum generosus equus benè curatus, pretiosoq; ornatu instratus cum fastu graditur, & propinquantes calcibus petit: ita pastinaca natans, pisces circumnatantes radio ferit.

F Carne est molli, fungosa, insuaui, ut etiam altera.

A Quare uehementer errare eum existimo, qui aquilam marinam appellat. *Quod non sit aquila marina.* Quis unquam quæso apud Aristotelem, Plinium, aut ullum alium ueterem scriptorem legit, pastinacam marinam esse aquilam? Aut quis unquam aquilæ radium in cauda uenenatum tribuit? Aut quis aduersus E ictus uenenati radij aquilæ remedia præscripsit? Quòd si Romani, Neapolitaniq; aquilæ nomen pisci huic dederint, non ideo hinc efficitur ueterum aquilam hanc fuisse, cum infinitorum pisciũ uocabula, quibus hodie uariæ gentes utuntur, à priscorum siue Latinorum, siue Græcorum uocabulis ualde dissentiant. Sed quid in his diutius immoror? cum cuiuis, qui Galenum diligenter † F legerit, perfacile sit opinionem hanc conuellere. †Is enim lib. 3. de Alimentorum facultatibus, quũ de piscibus duræ carnis scribit, Philotimi sententiam approbat, qui aquilam marinam duræ carnis esse censuit, quemadmodum & lamiam & congrum. At qui pastinacam hanc gustauerit, eam præhumida molliq; carne esse iudicabit, nisi ei uel morbo uel natura gustatus sensus planè hebes fuerit.

E COROLLARIVM.

Iconem Bellonij, quam pro Aquila marina dedit, uidi etiam in charta quadam impressam in Italia, eandem prorsus, nisi quòd radium in cauda nullum ostendit, siue quod reuera careat, siue quòd à piscatore, ut fieri solet, ademptus fuerit: sed addam descriptionem pariter impressam, ita ut ex Italico sermone transtuli: Piscis hic rarus & ignotus omnibus duobus millibus passuum supra Clodiam (insulam) captus est anno Salutis M. D. XLII. mense Iunio: de genere planorũ. longus à capite ad initium caudæ pedes quatuor & amplius: latus uerò à pinna extrema extensa T ad oppositam extremam duplò ferè, crassus pedem. Colore uentris albo, ut & plani omnes. Dorsum uerò tum colore tum specie pellis thunnum refert. Caput ei mirabile: oculi parte prona ferè: & sub eis duæ magnæ ceu auriculæ, uel potius foramina caua, ita ut non uisum modò, sed etiam solidum aliquid reciperent. In extremo capite rostrum est acutum & carnosum: & sub eo labrum cartilagineum mobile, in quo nares duæ maximæ latent. Vtrinque foramina quina, septenis illis quæ in lampreda conspiciuntur similia. Post pinnas maiores, aliæ binæ minores spectantur, utraque magnitudine manus, inter quas exoritur cauda neruosa, subtilissima, tres ulnas longa: quæ & ipsa in primo sui exortu pinnam breuissimam habet, Hactenus quæ transtulimus. Quod si uera est hæc descriptio, non dubitarim Aquilam marinam hunc piscem nominare. Fieri quidem potest ut in sceleto aliquid peruersum fuerit, ut solent circulatores, aliįq;, in animalibus, quorum seruaturi sunt & ostentaturi cadauera, aliqua interdum admirationis augendæ causa mutare.

Aquilam piscem planum & Cartilagineum Neapolitani etiam hac ætate uocant Aquilam, similemq; Pastinacæ esse dicunt, strictiori tamen corpore esse, & pinnis longioribus, & acutioribus: capite prominentiore, atq; ad trecentas sæpe libras accedere. sed nihil affirmo cum solam ex piscatore Neapolitano auditionem acceperim, Gillius. Sunt qui aquilam in cauda nõ unicum, ut pastinaca, sed binos radios habere putent, qualem figuram subiecimus à Cornelio Sittardo felicis memoriæ transmissam, qui à Gysberto Horstio medico Romæ acceperat. addunt piscem in cibũ uenire, aliquando centum librarũ esse, rostrum habere acutum ac inflexũ, unde illi nomen.

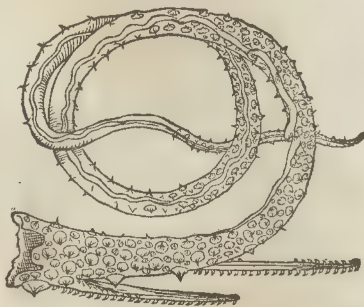
Aquilæ cauda à Sittardo missa.

Quòd

Quòd autem Bellonius ossifragam auem, quam Græci φήνην, ab aquila marina, quam haliæeton iidem uocitant, nõ distinguit, Gallici uocabuli similitudine factum puto. haliæetũ enim Galli *offraye* uocant, quasi ossifragam, ut Angli Ospzei: cum species sint longè diuersæ, quanquã sub uno aquilæ genere. Aquila, ut multi autumãt, est acus, cuius rostrũ habet gruis uel ciconiæ similitudinem. alij uero dicunt piscem esse cartilagineum, cuius rostrum aquilum esse putant, Niphus. Sed illorum qui aquilam pro acu accipiunt, sententia ineptior est, quàm quæ refelli mereatur. Iac. Syluio quoq; non assentior, qui in libro de simplicibus medicamentis, hepatum piscem aquilam maris interpretatur. Καρχαρόδοντα sunt, hoc est serratos & pectinatim coëuntes dentes habent animantium quædam, ut leo, canis, pardalis, ἀετίδες, & pisces carniuori, Scholiastes Aristophanis & Suidas. puto autem per aëtides hîc non aquilas pisces intelligi, sed fortè legendum ictides, quæ mustelarum generis quadrupedes sunt, & dentes habent eiusmodi.

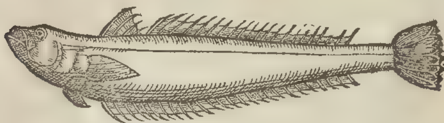
Huiusmodi quoq; caudam Cremonæ in cœnobio diui Petri iuxta Padum se uidisse amicus quidã mihi retulit. Longa est hæc cauda in pictura quam habeo, dodrantes sex cum palmo: lata circa initium, digitos ferè tres. Radius maior, longus palmos duos, uel paulò plus.

DE DRACONE, SIVE ARANEO PLINII.

RONDELETIVS.

Araneus Rondeletij.

DRACO, dracunculus, & uranoscopus, similiter aculeos ad caudam spectantes habent, & dura siccaq; sunt carne. Draconẽ quidam aliud uolũt esse à dracunculo (inquit Plinius, literarum ordine pisces enumerans:) est autem (inquit) graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes: †sic & scorpio lædit dum manu tollitur. Quæ de dracone non de dracunculo accipienda sunt: quoniam etsi dracunculus aculeos ad caudam spectantes habeat, minimè tamen ut scorpio lædit dum manu tollitur: quod magno suo malo quiuis experiatur. Id cùm probè norint piscatores, ichthyopolæ, coci, dracone uiuum intrepidè non contrectant, & Galli non nisi truncato capite mensis apponũt. Verùm idem est draco cum eo quẽ araneum alibi uocat Plinius. Rationes quibus in eam adducor sententiam, hæ sunt. Nusquam legas in mari animantia esse aculeis uenenum immittentia, præter pastinacam, (cuius radio nihil in mari est execrabilius, inquit Plinius,) scorpium, draconem, araneum, porcum marinum, de quo hæc Plinius. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso, cruciatu magno lęsorum: remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Pastinacam & scorpium nemo unquam cum dracone, uel araneo confuderit, si modò eorum notas ex ueteribus didicerit. Porci nulla est cum dracone similitudo, siue corporis speciem, siue uitam, siue mores consideres, ut inde marini porci nomen iure tribui queat. Superest araneus, quem eundem cum dracone esse conuincunt aculei spinæ in dorso nigri maximè uenenati, iidem modò araneo, modò draconi à Plinio attributi, ut nulla sit rei, sed nominis tantùm differentia.

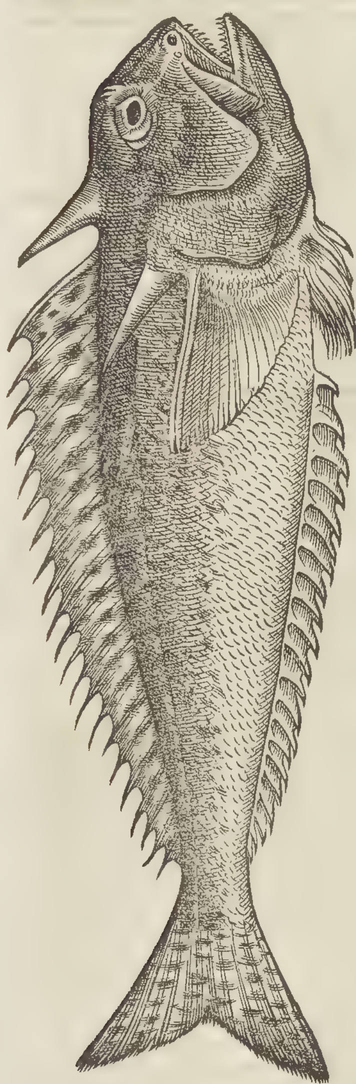
B — A — Lib. 32. cap. 11. — † his ut — Draconem Aristotelis & aranei Plinij, eundem esse piscẽ. — Lib. 9. cap. 48. — Ibidem. — Lib. 32. cap. 5. — Porcus mar. — Lib. 9. cap. 48. — Lib. 32. cap. 5.

Præterea quod de dracone scripsit Plinius, id in araneo nostro quiuis experiatur, qui piscium capturæ interesse uoluerit: captum enim arena semper se obuoluentẽ cernet. Plinius: Draco marinus captus, atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Huc accedit gentium sententiæ nostræ consentiens appellatio. Nostri enim Ligures, Hispani, Massilienses, eũ quem draconem esse constat, quemq; Græci huius ætatis δράκαιναν dicunt, araneum appellãt. Est igitur δράκων θαλάσσιος, Latinè draco marinus, siue araneus, Gallis uiue dictus, Siculis & Neapolitanis tragina corrupta uoce pro dracæna.

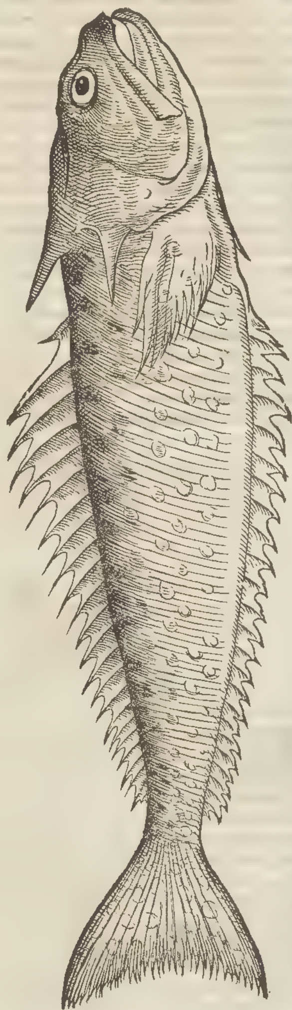
D — Lib. 9. cap. 27.

Aranei aliæ icones Gesneri, quas Venetijs accepit.

A. MAIORIS.

B. MINORIS.

B Piscis in arena & litoribus degens, testibus Oppiano & Aristotele. In nostro mari palmũ maiorem raro superat: in oceano, aliquando cubiti magnitudinem attingit. falcato est uentre, dorso recto, colore uario: dorso enim fusco est, uẽtre candido, lateribus lineis aureis transuersis pulchrè distinctis. Capite percam marinam æmulatur, oris scissura obliquè à superiore parte in inferiorem uergente: quo fit ut ore aperto & hiante, maxilla inferior superiore maior uideatur. dentibus paruis densisq́. Oculis est sursum spectantibus, & adeò splendidè uirescentibus, ut smaragdum pulcherrima uiriditate superent, ijdem breui interuallo à se distant, in quo triangulum expressum, & aculeos

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Lib. 8. de Hist. anim. cap. 13.

aculeos paruos cernas, branchiarum opercula in aculeos ad caudam spectantes terminantur, quę post articulationem cum ossibus capitis, tenui membranæque simili substantia potiùs quàm ossea constant. Quamobrem draco ea, quum extra aquam aërem trahit, inflat, non aliter quàm nos cũ buccas inflamus. In ceruice uel dorsi principio, quinque aculeos habet, tenues, nigros, præacutos, tenui membrana nigra connexos, quibus uenenatum uulnus infligit, multoque perniciosius quàm branchiarum aculeis. A capite, oculis, uenenatisque aculeis draconi nomen datum, teste Aeliano. Marinus draco alijs piscibus reliquo corpore assimilis est: eius caput, & oculorum magnitudo, terreni draconis speciem similitudinemque gerunt. magni enim sunt, & uenusti. Maxillę etiam similitudinem quandam habent cum terrestribus: & eius pellis non procul abesse à terrena palpanti uidetur, squamarum scilicet asperitate. Quin & infestis, & uenenatis armatus est aculeis.

Lib. 12. cap. 14 & similiter Philes.

¶ A ceruicis aculeis pinna incipit ad caudam usque continuata. Alia est à podice ad caudam. Aliæ duæ ad branchias, eodem situ quo in fluuiatilibus, id est, inferiores multò quàm in marinis esse soleãt. Inter has & scissuræ oris finem in parte supina duæ aliæ sunt, minores, candidæ. Podex non procul à branchijs distat. Linea à branchijs ad caudam ducta multò est altior, dorsoque propior quàm in cęteris piscibus. Cute dura tegitur, squamis paruis & tenuibus aspersa. Ventriculo est magno, splene paruo, hepate ex albo rubescente, corde angulato.

Loliginibus paruis, alijsque minutis piscibus uescitur. Moribus & ueneni uiribus scorpioni similis est. C †carne dura, siccaque est, ut Philotimus tradidit, id quod Galenus lib. 3. de al. fac. approbat. †F

Nemo existimet nos araneũ Plinij cum araneo Aristotelis confundere, cùm toto genere differant. A Est enim ὁ ἀράχνης, id est, araneus Aristotelis (*Quærendum araneo insecto cancellum comparet an malacostraco Aristoteles*) ex genere malacostracorum, cui similem cancellum facit. Araneus uerò Plinij piscis est sanguine præditus, & uenenatis aculeis, ut ostendimus.

Lib. 4. de Hist. animal. cap. 4.

Hic silentio præterire non decet eius sententiam, qui draconem Romæ trachina nominatum, trachurum ueterum nominũ similitudine deceptus esse putat, eius uerba sunt: Trachina & ipsa etiam in fricturæ numerum refertur, quam trachurum, ut Oppiano uidetur, esse putamus, uel ut Athenæo placet, trachidam, eo argumento quòd infestam & propè lætalem spinam in ceruicibus habeat, & binas item alias, & quidem acutissimas ab auribus prominentes. Hic piscis oblongus est ac tenuis, & falcatus in uentrem, cuius latera †lineæ frequẽtes & obliquæ, uergentes ad cæruleum colorem pulcherrimè describunt. Falsam esse opinionem hanc, etymum ipsum, & modò citata uerba clarè ostendunt. τράχουρος enim à caudæ asperitate, aculeisque nomen habet: at draco non in cauda, sed ut ille ait, in ceruicibus infestam & propè lætalem spinam habet, & binas item alias, & quidem acutissimas ab auribus prominentes.

Trachurum à dracone differre.

Paul. Iou. lib. de Rom. piscibus, cap. 29.

† Hoc in minore nostro araneo apparet, non in maiore.

Reijcienda quoque est Alberti magni sententia, qui draconem beluã marinam esse censet, quæ uenenatis dentibus & piscatores, & alias animantes subitò interficit. Neque enim draco inter beluas marinas recensetur aut à Plinio, aut ab Oppiano: neque dentibus, sed aculeis uenenatis nocet, ut ex Plinio antè probauimus. Idem cõfirmat Dioscorides: Δράκων θαλάσσιος ἀναπτυχθεὶς, καὶ ἐπιτεθεὶς, ἴαμά ἐστι πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀκάνθης αὐτοῦ πληγήν. Draco marinus dissectus, & apertus impositusque ictus spinæ suę qua ferit, medela est. Quanquam Dioscorides aliquando δῆγμα ἀντὶ τῆς πληγῆς usurpet, id est, morsum pro ictu siue punctura, ut cùm de mullo loquitur: σὰρξ δὲ ἀναχισθεῖσα καὶ ἐπιτεθεῖσα, θαλασσίου δράκοντος καὶ σκορπίου καὶ ἀράχνης δήγματα ἰᾶται. Mullus marini draconis & scorpionis, & araneæ morsibus medetur.

Contra Albertum, Draconẽ mar. nec beluã esse, nec dentibus nocere.

Lib. 2. cap. 15.

Ibid. cap. 24.

Non minori reprehensione dignus is qui in suis in Dioscoridem commentarijs capite de dracone marino, pro eo hippocampum uerum describere uidetur: nam in ijs quæ capite de hippocampo, de ipso hippocampo tradidit, uehementer errat, eaque cum de hippocampo dicemus, improbabimus. Porrò id absurdum est quod scribit, non eundem esse draconem marinum, de quo tradiderint Dioscorides & Plinius, duas ob coniecturas, quæ uanissimæ sunt. Prior est, quòd draco marinus Dioscoridis spina uenenata pungit, cui ictui draco ipse dissectus atque impositus medetur: alter uerò Draco, nempe Plinij, morsu solũ nocet. Vbinam quæso hæc Plinius? nusquam sanè. Imò uerò eadem planè quæ Dioscorides scripsit. Draconis marini scorpionumque ictus, carnibus eorum impositis sanantur. Et ibidem: Draco marinus ad spinæ suæ qua ferit, uenenum ipse impositus, uel cerebro toto prodest. Altera coniectura est, quod ex Dioscoridis uerbis colligere licet, facile esse draconem marinum habere, qui ueneno suo remedio sit, contrà difficillimum alterum habere cum grandis sit belua. Minimè uerò Plinius in beluis marinis draconem numerauit, imò ab ijs seiunxit. Cùm enim lib. 32. beluas marinas recenset, draconis marini non meminit, sed posteà cum alijs piscibus numerauit.

P. Matthiolum notat.

Lib. 2. cap. 3.

Plinij & Dioscoridis draconem mar. non differre.

Libr. 32. cap. 5.

Cap. 11.

Sunt qui non intellecto nominis etymo, quod antè ex Aeliano tradidimus, quum draconem marinum audiunt, simile quid animo fingunt ijs draconibus quos pictores pro arbitrio pingunt. Vnde fit ut quidam raias exiccatas, atque in eum modum efformatas pictasque, quo pictores dracones terrenos figurare solẽt, pro ueris draconibus marinis accipiant. Sed facilè imperitis imponitur, qui neque ex antiquorum scriptorum lectione piscium cæterarumque animantium naturas didicerunt, neque res ipsas intuiti sunt. Quæ si fecissent, ex capite, ore, branchijs apertis, pinnis, aculeis, caudæ asperitate, atque ab alijs huiusmodi, raias agnouissent. Huiusmodi raiæ Antuerpiæ sic efformãtur, atque inde alio deportant.

Raias marinas aridas distortas aut etiam pictas, falso pro draconibus marinis ostentari.

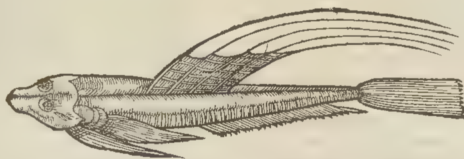
Verum ad draconem redeamus, aduersus cuius uenena, mul'ta & præsentia remedia dedit natura. Nam ut ex locis ante citatis liquet, ipse impositus ictus suos sanat. Mulli caro imposita idem G

Aduersus uenena draconis mar.

Lib.11. de sim. med.facult. *Lib.8.cap.6.*

præstat. Idem Galenus scribit: Draconem marinum aduersum suum ipsius ictum impositum, nec non mullum ualere. Et Dioscorides: Peculiariter autem ictus à marino scorpione & dracone inferuntur qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant: quibus absinthij, saluiæ aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Et nos aliquando uidimus partem à dracone marino punctam in tumorem erigi, & cum doloribus uehementissimis inflammari: quæ si negligatur, facilè gangræna corripitur, quo in malo piscatores nostri ad lentisci folia, tanquam ad sacram anchoram confugiunt, ijsq; partẽ uulneratam confricant, meliùs sibi consulturi, si draconis ipsius dissecti carnes uel cerebrum imponerent. Nec est negligenda theriaca confectio cum aqua absinthij sumpta. Quæ omnia remedia conferunt priusquàm gangræna partem uulneratam occupauerit, tum enim gangrænæ causa scarificanda pars est, & garo acetoq; fouenda, caput mulli saliti imponendum. ¶ Eiusdem etiam recentis è capite cinis contra omnia uenena prodest, cęca quadam naturarum discordia.

DE DRACVNCVLO, ARANEI SPECIE ALTERA, RONDELETIVS.

A DRACVNCVLI piscis Plinius solus, quod sciam, meminit, quem à dracone differre scripsit, ut proximo capite ostendimus. Hunc esse putamus qui à nostris lacert uocatur, quòd lacertis terrenis corporis figura similis sit: & dracunculum, ut à dracone maiore distinguatur, esse appellatum.

B Est piscis marinus dodrantali magnitudine, cotto fluuiatili non multùm absimilis, rostro acutiore, & capite latiore. Ranæ etiam piscatrici quodammodo similis est: sed rana piscatrix ore est maiore, pinnis concoloribus, quæ in dracunculo uariæ sunt. Capite est magno, compresso, rostro prominente, ore paruo sine dentibus, sine ulla ad branchias scissura: sed huius uice supra caput utrinq; foramen est, ut in Hippocampo, quod, nisi dum piscis uiuit, eoq; aquam trahit & emittit, manifestum (non) est. Oculos magnos supra caput positos habet, capitis os in aculeos desinit ad caudam spectantes. Pinnas longissimas pro corporis magnitudine habet, partim aurei, partim argentei coloris æmulas. Quæ ad branchias sitæ, aureæ sunt, in radice argenteæ. Quæ in supina parte, à cæterorum marinorum piscium pinnis, situ magnitudineq; dissident: nam & ori propiores sunt, & longiores ijs quæ sunt ad branchias. In dorso duæ eriguntur: prior †parua est, aurea & argenteis lineis distincta: posterior magna admodum in medio dorso, papilionum alis nõ ualde dissimilis, radijs quinq; hordei aristis similibus, membranaq; constans. Radij priores longiores sunt, posteriores breuiores, contrà quàm in membrana, quæ singula radiorum interualla, ueluti intertexta occupans paulatim crescit. Eadem quoq; uaria est, lineis enim argenteis in medio duarum nigrarum sitis distinguitur. Hæc in medio dorsi cauo ueluti in uagina conditur. Alia est à podice ad caudam, etiam aurea, demptis eius fimbrijs quæ nigricant. Corpus totum sensim gracilius fit, & in pinnam longam terminatur, cuius fimbriæ nigricant. Est & picto corpore: nam ab huius medio argenteæ lineæ ad uentrem ductæ sunt. In maxillis partibusq; anterioribus ueluti punctis argenteis notatur. Ventre est lato, plano, candido. Cuticula tantùm tegitur.

†Hæc in pictura uix apparet.

C E Capitur hic piscis maximè caniculæ uigentis tempore, cuius syderis uim omnia ferè animantia sentiunt, etiam pisces ipsi: quorum alij è profundo sursum se efferunt, alij in profundum secedunt, alij ad saxorum latebras confugiunt.

F Carnis substantia gobionibus paruis similis est, ijsdemq; alimentis uesci traditur.

G Minùs uenenatus est huius quàm draconis ictus.

B E In Agathensi litore capitur, alioqui rarus est. & tum ob raritatem, tum ob uenustatem summumq; omnium rerum opificis Dei in hoc pisce artificium, piscatores ipsi admirantur, & amicis qui naturæ rerum contemplatione delectantur, dono dant.

DE EODEM DRACONE MARINO, BELLONIVS.

A Litoralis est marinus Draco, à marino serpente longè diuersus, omni mari familiaris. Gallis Viua aut Viuio dictus, quòd præter aliorum piscium naturam, captus diu extra aquam uiuat. Angli Wiuer nominant. Massilienses Plinianam uocem sequuti, une Areigne, quasi Araneum dicere maluerint: Genuenses Traginam nomine à Dracæna corrupto uocauerunt.

Pelagius

Pelagius etiam est piscis æquè ac litoralis. C

Demissis in profundum lineis setis, multus capitur inter insulas Aegæi maris. E

Sed hoc piscatores diligenter obseruant, ne captum draconem manu contrectent: eiusq; caput lapide conterunt; deinde hamum ab ore auferunt. Draco enim si nudus contingatur, aculeo uenenato totam manum perimit, nisi promptissimè occurratur: febrem ac delirium protinus excitans, ac totum brachium inflammans. Cuius adhuc uiuentis punctura formidabilior est, quàm demortui. Nam etiam à demortuis inflictum uulnus multum nocet. Aiunt autem ad id, remediũ esse, si ab eodem aculeo iterum atq; iterum uulnus pungas. G

Oblongus est piscis, forma pugionis modo compressa; unde à quibusdam Gallicè Poignastre uocatur. Non habet squamas, aut saltem exiliores quàm sint terrestrium: dentibus est breuibus, crebris & tenuissimis; os ut Draco serpens dentibus communitum habet. Oculis grandibus præditus est, branchijs utrinq; quatuor simplicissimis, & pinnis ut Callionymus uel Exocœtus. Duas fert in tergore pinnas, quarum anterior capiti uicina nigra est, quaternis horrens aculeis. Ea autẽ pinna quæ subsequitur, longior apparet, & per dorsum porrigitur ad caudam, quam ualde latam habet, nec adeò bifurcam. Inferior pinna usque ad anum excurrit. In spineo exteriori tegmine utrinq; ad branchias aculeum habet ad caudam spectantem, translucidum, osseum, longum. Obliquas in tergore ostendit maculas, multorum quidem colorum, sed fuluæ reliquas uincunt. cor illi rubrum est, seminis cicerculæ figura. hepatis lobi duo, quorum maior in sinistrũ tendit, cui subest folliculus fellis. Lien à fundo stomachi dependet subniger. Stomachus sursum reflectitur: ex cuius pyloro sex apophyses prodeunt, quibus intestina in orbem obuoluuntur, atq; alia tanquam in alia ita reflectuntur, ut longitudinis nihil sit in recto. Vuluam autem habet bicornem, paruam. B (A)

De hoc Dracone sic Oppianus:

Cautibus & bibula mulli pascũtur arena, Et Simij, & Glauci, & densato dente Dracones. C

COROLLARIVM.

Ex duabus aranei piscis iconibus, quas Venetijs nactus adieci, una minoris in hoc genere est, quem pesce ragno, id est piscem araneũ simpliciter uocant; altera maioris, quem pesce ragno pagano, & Galli alicubi (ut audio) un tumbe. Vterq;, ut pictura exprimit, aculeum unum magnum in ceruice uel dorsi initio habet, (quo in loco Rondeletij & Bellonij araneus, non unum aculeum magnum separatum, sed quinq; tenues membrana seu pinnula connexos ostendit,) qui an rectè à pictore sit collocatus, Adriatici accolæ scierint, ego etsi illic aliquando piscem uidi, non satis memini. schedam quidem à me annotatam inuenio huiusmodi: Araneus piscis est pulcher, leuis, oblongus, uarius siue maculosus, similis gobio oblongo; spinam in dorso uenenosam habet, & singulas in lateribus utrinq;. Iouius trachinam (alij tratzeinam scribunt, alij uulgo intrasine) Romæ dictam scribit infestam & propè letalem spinam in ceruice habere; quibus uerbis unam non plures eò in loco esse innuit; ut Dioscorides quoq;, τὴν ἐκ τῆς ἀκάνθης αὐτοῦ πληγὴν nominans. Et Plinius, Pestiferum (inquit) animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Apparet in maculis quoq; differentia; quæ in maiori plures, coniunctiores, minores, ac nigriores sunt; nonnullæ etiam ruffæ; in minore uerò maiores, rariores, subflauæ, nullæ in pinna dorsi, ubi maior multas habet. A

Germani **Petermanche** uel **Petermenches** nominant; nescio an corrupto uocabulo, quasi pesca ragno, id est piscem araneum dicturi imitatione Italorum aut Gallorum quorundam. Alibi idem, ut audio, **Torpot**, quod nomen fortè à scorpio factum, quòd similiter uenenatis ut ille aculeis feriat. Hunc aiunt si quem suo in capite aculeo læserit, hominem ad insaniam quandam ad horas ferè uigintiquinq; (alij ad horas sex) redigere, capite resecto reliquũ corpus edi. Anglice **Viuer** dictus uideri potest à febri, quam Angli **feuer** uel **fiuer** appellant. aculeo enim uenenato cum aliàs noxius est, tum febrim ac delirium protinus excitat. ¶ Alberto draco marinus ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant: sed ob uirium præstantiam omnium aquatilium præstantissimus censetur. quapropter breui admodũ tempore ingentia metitur maria. quin & uenenosum est illi hoc animal, adeò ut quoscunq; pisces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. Hæc Albertus, recitante Matthiolo. Qui etsi ex Aristotele & Plinio, ut opinor (inquit Matthiolus) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides quid statuam nõ habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit lib. 9. cap. 37. de hist. anim. his uerbis: Serpens marina colore & corpore congro proxima est; sed obscurior atq; acrior. hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm primum adactọ terebrat, subitóq; tota. est ore acutiore hæc quàm terrestres. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat, lib. 9. cap. 27. sic inquiens: Rursus draco marinus captus atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem sententia, draco marinus haudquaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Hæc Matthiolus. Verum Rondeletius tradit draconem quoq; marinum piscem captum, arena semper se obuoluere solere.

Albertus serpentem mar. Aristotelis, cũ dracone mar. confudit.

Draco marinus eſt monſtrum crudelitate horridum: inſtar draconis terreſtris longitudine extẽditur, alis caret; Caudam habet tortuoſam: caput ſecundum magnitudinem corporis paruũ, ſed hiatum oris horridum: ſquamas & cutem duras. pinnam autem habet pro alis, quibus utitur in natando. uno impetu magna maris ſpacia tranſcurrit, & hoc potius robore uirium quàm remigijs pinnarum. Peſtifer eſt hominibus & etiam piſcibus morſus eius: mortem enim infert, Author libri de naturis rerum: ex quo & Albertus quædam mutuatus tranſcripſit. idem addit cinerem oſſium eius ſanare dentium dolores.

Piſcis quem Bellonius ophidion Plinij eſſe iudicat, ueluti ſerpens paruus, congro ſimilis eſt: & à Bellonio ſerpens marinus & draco quoq; marinus nominatur. ſed aliud eſt Ophidion Rondeletij. Sunt qui pro certo uelint Hippòcampum eſſe piſciculum illum, uel potiùs marinum monſtrum, qui dracunculus quibuſdam, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis uſus, Matthiolus. ¶Draco mar. piſcis Auicennæ 2.225. Teninbahari dicitur.

B Araneus piſcis eſt magnitudine Cobionis, aut paulò maior, colore uario, cuius dorſum prope caput tres aculeos habet noxios, ita etiam araneum hodie cognominant, Maſſarius. Squamas (φολίδας) Aelianus aſperas draconi mar. tribuit, & pellem eius non procul à terreni draconis pelle abeſſe ait, ſi quis palpet. At Bellonio araneus nullas habet ſquamas, aut exiliores quàm ſint terreſtrium (ſerpentium.) Rondeletio paruis & tenuibus ſquamis aſpergitur.

C Draco Ariſtoteli piſcis eſt litoralis, Oppiano in petris & arenis paſcitur.

D Draconem marinum ſi manu dextra attrahere coneris, nõ ſequitur, ſed uiolentè renititur. Siniſtram uerò ſi inijcias, cedit & capitur, Aelianus 5.38.

G Draconis piſcis ſpinæ ſunt uenenoſæ, Oppianus lib. 2. Halieut. Hunc piſcem omnes ſcriptores, atq; ætatis noſtræ piſcatores, cum à Paſtinaca diſceſſerunt, omnium marinorum uenenatiſsimum eſſe aſſeuerant, Gillius. Et rurſus, Acutiſsimos in dorſo habet aculeos, quos piſcatores ab hoc capto ſtatim abſcindunt. Magnam admirationem habet, quod multi piſcatores mihi teſtati ſunt, eo tempore cum piſcium genus amore tenetur, ſe uidiſſe in uulnere, quod huiuſmodi piſcis inflixiſſet, piſciculos illius ſimiles generatos eſſe. Draco & gobio piſces marini pungendo uenenum emittunt, minimè tamen mortiferum, Aelianus.

Ad marini draconis plagam; Locum percuſſum cum plumbo fricato, ipſumq; draconem diſſectum plagæ imponito. Serpillum item tritum, aut lenticulam coctam pro cataplaſmate imponito. In potu uerò abſinthium cum uino diluto præbeto, aut ſaluiam cum paſſo. Mirè etiam his conducit ex bryonia & eruo paſtillus cum uino potatus, Aëtius 13.39. Aranei marini punctura, ſimiliter ut ſcorpionis mar. (de qua proximè dictum) curanda uidetur, Auicenna 4.6.5.24. Sunt qui remedia hæc etiam ex Auicenna adferant, authores obſcuri, qui & morſum pro punctura aliquoties ſcribunt: Sulfur ex aceto illitum: Adeps crocodili illitus: Plumbum infricatum, uel ſtanni (al'. plumbi) ceruſſa infricata: Succus abſinthij. Item hæc uerba ex quarto Canone: Morſus draconis marini, ſimiliumq; magni corporis ſerpentium, curatur in quantum eſt ulcus tantum, non in quantum eſt uenenum de quo ſit curandum. quæ ego ad crocodilum potiùs retulerim. ¶Hæc etiam ex Plinio citant: Abſinthium aduerſatur draconi marino è uino potum, Plinius lib. 27. & Dioſcor. Carnes ſtellæ impoſitæ maxime ualent. Imponuntur quoq; contra eum ſalſamenta, uel cybium, ex aceto, Plin. lib. 32. Mullus etiam piſcis crudus & diſſectus admouetur, Idem.

Aegineta præter alia ex Aëtio dicta, ſulfur cum aceto imponit, aut ipſum draconem piſcem apertum; & urina humana fouere ſeu perfundere (καταιονᾷν, ut Dioſcorides quoq;) conſulit. E uino diluto ſaluiam propinare: aut ſurculorum fici in uino paſſo dilutum, (ἀπόβρεγμα,) aut cerebrum ipſius piſcis. Draco marinus ad ſpinæ ſuæ, qua ferit, uenenum, ipſe impoſitus, uel cerebro toto (poto, ex Aegineta) prodeſt, Plinus. Iuuant aduerſus ictum draconis mar. medicinæ quas ſcribemus in capite rutelæ; & proprie theriaca prima; & albedarungi potum, & impoſitũ emplaſtri inſtar, Auicenna 4.6.3.55. qui rurſus inferius 4.6.5.24. araneam mar. nominat, ut interpres habet, & eadem prodeſſe remedia ſcribit, quæ aduerſus morſum (ictum) ſcorpij mar. Draconis marini ſcorpionumq; ictus, carnibus earum (*ranarum puto, uel teſtudinum. locus iam non occurrit*) impoſitis: item araneorum morſus ſanantur. in ſumma cõtra omnia uenena, uel potu, uel ictu, uel morſu noxia, ſuccus earum ex iure decoctarum, efficaciſsimus habetur, Plinius. Non ab re fuerit quæſijſſe, an eũdem draconem illum qui uulnerauit, medicinam uulneri à ſe facto facere dicat; an ex eodem genere quem potuerit aliquis habere. nobis in priorem illam partem animus inclinat, Marcellus Vergilius in Dioſcoridem. Piſcatores hodie, ut audio, iecur eius illini conſulunt, ut dolor ex ictu illicò mitigetur. Allium commendant Auicenna, & Serapio ſecundum Dioſcoridem, cum folijs ficus agreſtis & cumino emplaſtri modo impoſitum, Aggregator. Ceruſſa infricata prodeſt, Auicenna. Ficus ſiccæ cum hordeo & uino emplaſtri inſtar, Serapio ſecundum Dioſcoridem. Mullus auxiliatur contra dracones marinos, illitus ſumptúsue in cibo, Plinius. Iuuat & ocimum, Dioſcorides: ocimum fluuiale appoſitum, Auicenna. Plumbum integrũ ſiue ſimplex (id eſt nec lotum nec uſtum) utiliter affricatur marini ſcorpij draconiſq; ictibus, Dioſcorides. Serapio ex Dioſcoride laudat etiam plumbum uſtum tritum & illitũ, quod ego apud Dioſcoridem non reperio: ut neq; ex ceruſſa infricata remedium apud Auicennam.

Tussilago altera à quibusdam saluia appellatur, similis uerbasco: cõteritur ea & colata calefit: atq; ita ad tussim laterisq; dolores bibitur: contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax, Plinius. alij saluiam simpliciter contra hæc uenena laudarunt. nostri sclarcam, præcipuè syluestrẽ, folijs uerbasco similem, saluiam nominant syluestrem. Mompelij aliud genus saluiæ syluestris uidi, floribus flauis, in orbem circinatis, &c. Sulfur cum aceto draconis marini scorpionisq; plagas sanat, Dioscorides. *Tussilago altera.*

Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis, Plinius.

Isidoro aranea genus est piscis, dictum eò quòd aure feriat. habet enim in ea stimulos quibus percutit. sed næ ille ineptè. araneus enim, non aranea, piscis uocatur, idq; ab araneo insecto terrestri uenenoso, quod à Græco ἀράχνης per syncopen appellatur. nam & mus araneus cognominatur, cui præter uenenum nihil cum araneo insecto commune. Fortè & uipera marina eiusdem Isidori, non aliud quàm araneus seu draco piscis fuerit: Vipera mar. (inquit) piscis est paruus, paulò plus quàm cubiti unius: in capite super oculos unum cornu fert, paruum, acutum, & mortiferum. eo nanq; quemcunq; uulnerat, ueneno inficit. quod cauentes piscatores capto pisce, caput ei amputant: reliquum uerò corpus in usum hominum cedit. ¶ Draco marinus, qui & murænula, Arnoldus. ¶ Kiranidæ draco marinus, serpens marina est, uide infra inter serpentes mar. ¶ Δρακαινὶς inter pisces ab Ephippo nominatur apud Athenæum. Hermolaus dracunculum Græcè δρακαινίδα putat nominatum Athenæo. *H.a.* *Vipera mar.*

Draco marinus, piscis paruus uenenosæ punctionis, linguâ nostra uocatur doracena, Syluaticus: meliùs dracæna. Alibi uerò hunc piscem cum scorpio confundit. Idem uoces Aren & carien, draconem marinum exponit: & Turgaron, speciem draconum marinorum. item Mugali draconem marinum ineptè. mygale enim mus araneus est: draco marinus autẽ, piscis araneus.

His scriptis reperi apud Auicennam 4.6.3.56. Haren carmen existimari de genere draconũ marinorum esse, & morsum eorum ita curandum ut morsum uiperarum: unde mox murænam esse collegi: quòd de ea similiter Aëtius scribat. Ἢ ψόρου, ἢ σάλπας, ἢ αἰγιαλῆα δράκοντα, Numenius. Nicander in Theriacis ἁλιῤῥαίστην δράκοντα dixit. Δράκοντες ἄλκιμοι inter pisces ab Epicharmo.

DE ARANEA CRVSTACEA.

RONDELETIVS.

INTER crustata est ὁ ἀράχνης, id est, araneus uel potiùs aranea, ut ab araneo Plinij distinguatur. Aristoteles illius meminit in cancelli descriptione: τὴν δὲ μορφὴν, ὡς μὲν ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἀράχναις: πλὴν τὸ κάτω τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακος μεῖζον ἔχει ἐκείνου. Forma ut breuiter dicam, cancellus similis araneis est, nisi quòd partem capiti & pectori subiectam araneo maiorem habeat. Quæ araneæ nostræ optimè quadrant: parte enim priore cancellis similis est, capite magis exerto quàm reliqui cancri, in acutum desinente, oculis prominentibus, inter quos cornicula duo protenduntur. Brachia forcipata habet longissima, pedes octo longissimos pro corporis exigua magnitudine, à quibus araneæ nomen datum puto. A B

Corpore est tenui, pellucido, & ob paruitatem reijcitur. F

COROLLARIVM.

Cum nec Aristoteles nec alius quisquam arachnæ aquaticæ (quod sciam) meminerit: & cancellum non aquatili marinæue, sed simpliciter arachnæ Aristoteles comparârit, non est necesse genus illud malacostraci, quod Rondeletius exhibuit, arachnen Aristotelis esse. nam si terrestri etiam araneæ conferre cancellum uolueris, bene quadrabit. Quoniam tamen à uulgo Gallorũ fortè sic appellatur genus hoc malacostraci, quin ita Latinè etiam & Græcè nominetur, non prohibeo. Hic in mentem uenit mihi cancellus, quem Sebastianus Buotzius Argentinensis medicus excellens aliquando ostendit, auenam uocabat, si rectè memini, ceu usitato circa Mompeliũ uocabulo: partes eius omnes perexiles erant; caput ut in locustario genere prominens; cauda breuis & ad uentrem reflexa, ut in cancris propriè dictis: ita ut ambigere inter hæc genera uideatur, sicut & cancellus priuatim dictus. Pedes forcipati omnes, non chelæ tantum, si pictor rectè expressit. Maiam quoq; cancrum ob similitudinem quam cum araneo (terrestri) habet, uulgus Gallicum Iraigne de mer, quasi araneum dicat, nominauit, Bellonius. Germani sepias & paguros, Meerspinnen, id est, araneos marinos uocitant. item cancellum hospitem concharum, ut Albertus scribit. uide infra in Cancelli historia A. ¶ Cephali adulti exeduntur maximè ὑπὸ τοῦ ἀράχνου, Aristoteles 8.2. historiæ animalium. Gaza legit ἀραχνίου: uertit enim ab archano, uel archana. *Auena cancellus.* *Maia.*

DE ARBORE BELLVA.

RONDELETIVS.

ARBOR inter maxima Oceani animalia à Plinio numeratur: quod fortasse de stella arborescente, de qua posteà dicemus, intelligi posset, nisi Plinius diceret: In Gaditano Oceano arbor, in tantum uastis dispansa ramis, ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Quæ in stellam arborem competere non possunt, ideo quòd in tantam magnitudinem nunquam accrescat.

ARCHANAS piscis, lege Acarnan.

DE ARIETE BELLVA.

RONDELETIVS.

ARIETES Oppianus libro primo ἁλιευτικῶν inter pelagios numerat & feroces: libro quinto inter cetaceos: Κριοὶ μηλονόμων πιθασὸν βοτὸν, ὧδε θαλάσσης Κριοῖς μειλιχίοισι σιωπήσεται ὅσκε πελάσσῃ.

COROLLARIVM.

Plinio Aries duplex est: primùm bellua: deinde alius piscium forma. Tiberio principe contra Lugdunensis prouinciæ littus in insula simul trecentas amplius belluas reciprocans destituit Oceanus, miræ uarietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantùm cornibus assimulatis, Plinius. Et alibi, Grassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occultatus umbra, si quem nandi uoluptas inuitet expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantiũ cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit. Κριοί τ' ἀργαλέοι, Oppianus. Κριός, εἶδος ἐχθρὸν ζῶον, Suidas & Varinus in Κῆτος.

Ex Aeliano. Eximia (inter cete) magnitudine est aries, uel ipso aspectu infestissimus, & periculosissimus. procul enim licet compareat, maris procellas & tempestates ciet & agitat. Et alibi, Mare magnum Taprobanen insulam ambiens, infinitos pisceis procreare ferunt, habentes capita leonum, pantherarum & arietum, aliorumq; animalium. Et rursus, 15.2. Marini arietes (quorum quidem nomen apud multos peruagatum est, sed non tamen historia omnino explicata, nisi quatenus à pictoribus & fictoribus ostenditur) circa Corsicum & Sardoum fretum hybernant, atq; ex summa aqua eminentes spectantur: Simul & maximi delphini circum eos natant. Mas aries frontem alba uitta redimitam habet, ut uel hanc Lysimachi, uel Antigoni uel alterius cuiuspiam regum Macedoniæ diadema dicas. Aries uero fœmina quemadmodum barbæ appendiculas gallinacei quasdam possident, sic ipsa cirros ex imo collo pendentes habet. Neq; modò eorum uterq; mortua, sed & uiua corpora exest, & conficit. In natando magnos fluctus facit: tempestate quam ex sua agitatione ciet, naues funditus euertit, ac eos qui secundum mare uersantur, rapit. Nam qui Corsicam incolunt, dicunt, uirum qui ex tempestate naufragium fecisset, natandi benè peritum, ubi permultum maris natando transmisisset, circa Corsicam crepidinem quandam affecutum ascendisse, ibiq; constitisse, tanquam periculo iam omni exemptum atq; securum: post uerò quàm aries famelicus eum oculis comprehendisset: cõuolutum agitatumq; posteriore sui parte plurimum mare concitasse: deinde ab intumescente æstu elatum instar procellæ & turbinis hominem corripuisse. Hæc de ariete circa Corsicam. Cæterum Oceani accolæ fabulantur ueteres Atlantidis (*Atlantides uel Atlanticæ insulæ: quas beatas uocant, duæ sunt*) reges, qui genus ad Neptunũ referunt, in capitibus suis arietum marium tænias gestasse, imperij insigne: & reginas similiter cirros, quos diximus, fœminarum arietum. Tanto narium robore prædita est huiusmodi belua, spiritum ut uehemẽter & permultum anhelet, & immensum aëra respiratione ad se attrahat, eaq; aspiratione marinos uitulos ad hanc rationem comprehendat: Cum enim arietem nouerunt uicinum esse ad moliendas ipsis insidias, in terram celerrimè enatantes, in specus saxorum condunt. is cognita fuga, insequitur: & contra antrum stans, ex corporis odore prædam intus esse percipit, & narium illecebra quadam acri inter se & uitulos aërem intermedium attrahit. Hi tanquam uel sagittam, uel spiculum, sic sanè spirationis illius appulsum declinant, & refugiunt. Tandem tamen uiolentissimo anhelitus ductu inuiti, & tanquam loris quibusdam aut funibus constricti, ex latebra extrahuntur, & ab ariete deuorantur. Ex earum naribus enatos pilos harum rerum periti magnos usus afferre testantur, Hæc omnia Aelianus.

De ouibus marinis suo loco dicetur. De Aegocerote marino in Quadrupedũ historia scripsi in Ibice H. Ziphius apud recentiores dictus, ingens bellua marina (de qua inter Cete in C. elemento scribam) quoniam & ipse Phocas appetit, quærendum an sit aries ueterum.

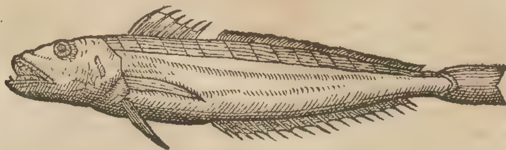
Ziphius.

ARMVS piscis est, ut dicũt, saxatilis: qui lapidem gestat interius, ualde speciosus per latera, & uirgulis distinctus puniceis: toto etiam corpore reliquo diuersis gratisq; coloribus depictus, Albertus. Ego hoc nomen corruptum puto ab Amia. scribitur & Hamio ab Isidoro.

ARNEVTES, uide in Hippuro.

DE ASEL-

DE ASELLIS, ET PRIMVM DE MERLVCIO, VT VVLGO VOCANT, RONDELETIVS.

A ΝΟΣ piſcis Græcè dicitur, & ὀνίσκος teſte Galeno. Quos Philotimus ὄνους nominauit, alij ὀνίσκους nominant. Ipſe quoque eoſdem diuerſis in locis ὀνίσκους appellat. Ariſtoteles ſemper ὄνον. Gaza, Latiniq́ue omnes, Varro, Ouidius, Plinius aſellum uocarũt, perinde ac ſi ſemper ὀνίσκος, & nunquam ὄνος à Græcis dictus ſit. Ligures hodie quoque aſello nominant. Alij aſino, alij naſello. Noſtri merlus, quaſi maris lucium: huic enim oris ſciſſura caudaq́ue ualde ſimilis eſt. Galli etiam merlus uocant. A colore uerò aſellus dictus eſt, teſte Varrone. idem innuit Ouidius: Et tam deformi non dignus nomine Aſellus.

Lib.3. de Alim. facult. Lib. 8. meth. cap.2. & lib.7. cap.6. Lib.4. de ling. Latin. in Halieut.

Vt ut iſta ſe habeant, non ſemper ὀνίσκος hunc piſcem quem hîc oculis ſubijcimus, qui & ὄνος dicatur, apud ueteres ſignificat. Athenæus lib.7. Differt ὄνος ab oniſco, ut ait Dorion in libro de piſcibus ſic ſcribens: ὄνος, quem uocant quidam gadon: galleridas, quem uocant quidam oniſcon & μάξενον. Paulò antè id multò apertius oſtendit: Dorion in libro de piſcibus ſcribit fluuiatilẽ muræénam, ſpinam unicam ſolùm habere, oniſco qui galarias dictus eſt, ſimilem. Qui hæc aſello competere poſſunt, quem ſpinas permultas habere conſtat? Pauci ſanè ſunt piſces, quibus unica ſit ſpina, murænæ fluuiatilis modo, quam lampetram noſtram eſſe ſuo loco oſtendemus. Quinetiam Oppianus manifeſtè ὄνους & ὀνίσκους diſtinxit. Nam ὀνίσκους inter eos numerat qui in cœno, lutulentisq́ue litoribus degunt. Deinde ὄνους inter eos qui in alto mari perpetuò uerſantur.

Onos & oniſcos aliquando differunt. Gados. Maxinus. De piſcib. quibus unica ſpina, inter quos etiam oniſcus galarias eſt. Lib.1. ἁλιευτικῶν.

Porrò quid ſimile habet ὀνίσκος chirurgicum inſtrumentum apud Hippocratem cum aſino? Quare etſi ὀνίσκος per diminutionem dicatur ab ὄνος, non ubique tamen aſellum conuerterim.

Nec ὀνίσκον Dorionis aſellum piſcem à Latinis nominatum eſſe crediderim, ut demonſtrauimus quum de acipenſere diximus: quamuis hunc de quo nunc agimus, modò ὄνον, modò ὀνίσκον Græci, Latini uerò aſellum tantùm nominaſſe uideantur. Huius aliquot ſunt genera in Oceano, ueteribus fortaſſe incognita, de quibus deinceps dicemus. Ac primùm de eo qui merlus à nobis dicitur.

Oni Oppiani. Oniſcus inſtrumentum. Oniſcus Dorionis non uidetur aſellus.

B Aſinus igitur ſiue merlucius piſcis eſt pelagius, cubitali magnitudine, aliquando maiore. Dorſo cinereo, uentre candido & argenteo, cauda quadrata, capite prominẽte & depreſſo, oculis magnis, magna oris ſciſſura. Maxilla inferior ſuperiore paulò longior eſt, & latior: in utraque non ſolùm dentes, ſed etiam in palato acuti, in os recurui. In interiore oris parte poſt linguam oſſa ſunt, parte ſuperna, infernaq́ue aſpera: & in gula è regione cordis duo alia reliquis longiora, quæ obſtant atque præpediunt, ne piſces dum deuorãtur, in gulæ anguſtias compulſi, aculeorum aſperitate cor uulnerent: eſt enim ualde guloſus hic piſcis. Branchias quaternas habet duplices, inter quas ſitum eſt cor figurâ oſſis dactylorum, id eſt, fructuum palmæ, pericardio contectum ſupra ſeptũ tranſuerſum ſitum, tribus conſtans partibus, ut in cæteris piſcibus, quas ſuo loco perſpicuè declarauimus. Ex quibus liquet minimè uerum id eſſe quod de hoc piſce ſcribit Athenæus: Καὶ μόνος οὗτος ἰχθύων τὴν καρδίαν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔχει. Solus hic ex piſcibus cor in uentre habet. Nam ſi τῆς κοιλίας nomine cauitatem illam intelligit quæ diaphragmati ſubeſt, αὐτοψία id falſum eſſe conuincit. Sin eam etiam cauitatem quæ ſuperior eſt diaphragmate, eadem in parte cor habet, qua alij omnes piſces. Neque uideo cur natura inſtituti ſui oblita, in hoc piſce potius quàm in alio, cor à uentriculo, inteſtinisq́ue diaphragmate non ſecluſerit, cuius uſum in piſcibus alibi expoſuimus. Cæterùm aſinus uentriculo eſt magno, ſuperiore parte lato, inferiore in acutum deſinente: quem hepar albeſcens ueluti manu complectitur, magis dextra parte, quàm ſiniſtra, ex quo fellis ueſica pendet, felle uiridi diſtenta. Ventriculum ſequitur anguſta ecphyſis: cui continens eſt latum & amplum inteſtinum, quod rurſus anguſtatur, graciliusq́ue fit. Splen in meſenterij medio ſitus rubeſcit. Spinæ dorſi ſubeſt ueſica aëre plena. Pinnis natat quatuor: quæ in ſupina parte ſunt, fluuiatilium quorundã modo ori propiores ſunt, quàm quæ ad branchias ſunt poſitæ. Podex non multum infra locatus eſt, à quo ad caudam pinna continuatur. Huic ſimilis eſt alia in dorſo ad caudam ferè protenſa. Hac rurſus alia breuior, mox à capite ceruicis loco. Linea à ſuperciliorum loco ad caudam ducit.

Lib.3. cap.14. Libro 7. De corde aſelli. Lib.3. cap.13.

F Galenus ſcribit aſellos, ſi probo utantur alimento, & mari puro, carnis bonitate cum ſaxatilibus contendere. Qui uerò prauo alimento utuntur, aut in aquis miſtis, & potiſsimum ſi eæ uitioſæ fuerint, degunt, carnis quidem mollitiem non abijcere, ſed pinguitudinem & lentorem acquirere: proptereà neque ſuaues ampliùs, ut ante, manent, ſed alimentum ex ſeipſis excrementitium reddunt. Et in libro methodi medendi ſeptimo, in ijs numerat cibis qui & boni ſucci, & concoctu

Lib. 3. de Aliment. facult. Cap.9.

Lib. 8. meth. cap. 2.

faciles, minimeq́ glutinosi sunt. Et alibi, molli esse carne, nec minus probandos esse quàm saxatiles, atq; ex iure albo febricitantibus esse apponendos scribit. Quare asini carne quidem sunt molli, sed non æquè ac saxatiles friabili. nonnunquam etiam ferinum quid resipiunt, id quod non in hoc tantùm pisce, sed in omnibus ferè alijs piscibus & auibus, atq; omnibus animantibus quæ carne solùm uescuntur, comperias. Idem igitur asinis accidit quod mullis: hi enim quãuis in præstantißimis piscibus habeantur, tamen pro diuersa uictus ratione, uel meliores, uel deteriores efficiuntur. Iecur aselli delicatißimum est, & cum mulli iecinore comparandum.

C *Lib. 8. de Hist. cap. 5.*

Latet æstate si Aristoteli credimus, longo tempore: indicio est quod non nisi longo tempore pòst capiatur, nostri tamen piscatores omni ferè tempore asellos capiunt.

A *Rursus, ονον et oniscon, aliquã do pro diuersis piscibus accipi. (& asello uel merlucio uulgò dicto non cõuenire quædam à ueteribus prodita de onisco uel ono:) & q. ueteres etiam hæc nomina confuderint. Lib. 9. de Hist. anim. cap. 37. †(D) *(B). Lib. 7. Dorionis oniscum gallariã, & Galeni galaxiam esse sturionem Rondeletius sentit.*

Plinius libro 9. cap. 17. Duo asellorum genera sunt: Callariæ minores, & bacchi qui non nisi in alto capiuntur, ideoq́ prælati prioribus. Et libro 32. cap. 11. Callarias asellorum generis, ni minor esset. Et Athenæus, ut initio capitis diximus, ὄνον ab onisco ex Dorione differre tradit. Quæ duo ὄνον scilicet & ὀνίσκον, si quis semper confundenda esse putet, fateatur necesse est asellum, qui uulgò nunc ab omnibus pro merlucio habetur, neq; ὄνον, neq; ὀνίσκον dici posse secundum Aristotelem ἐν τῷ περὶ ζωϊκῶν, citante Athenæo libro 7. neque enim merlucius os habet ἀνερρωγὸς ὁμοίως τοῖς γαλεοῖς, id est, apertũ & hians similiter ac galei, id est, in parte supina, sed os habet in promptu, parteq́ primùm obuia: hians quidem, sed non ut galei. Præterea non est ὁ συναγελαστικός, id est, solitarius: hoc enim falsum esse apparet, ex magna asellorum captura, quæ fit in Anglia, Scotia, alijsq́ in locis, ex quibus per totam Europam sale conditi & exiccati cõuehuntur: neq; enim tanta merluciorum copia simul caperetur, nisi gregatim natarent. † Iam uerò nec illud quadrat, quod τῷ ὄνῳ tribuit Aristoteles: Obruunt arena sese, asinus, raia, passer, squatina, cumq́ nullam sui corporis partem non tectam reliquerint, uerberant radiolis sui oris quos piscatores uirgulas uocant, quas pisciculi cum aspexerint, adnatãt, quasi ad algas quibus uesci soliti sunt. Has * uirgas ad allicien dos pisces in merlucio nusquam uideas, quę in squatina manifestißimę sunt. Postremò neq; merlucius ποικιλογάστωρ est, cùm Epicharmus apud Athenæum ὄνος ποικιλογάστορας uocet. Nulla, inquã, harum notarum merlucio qui ὄνος & ὀνίσκος appellatur, inest. sed ei apertißimè insunt, quem nos ὀνίσκον capite de acipensere esse demonstrauimus. Quare ὄνον, & inde hypocoristicon nomen ὀνίσκον, fateor à Galeno & ueterum permultis pro eo accipi pisce, quem hîc depinximus, quiq́ merlucius uocatur. Ab alijs uerò ut à Dorione ὀνίσκον pro alio longè diuerso, qui & γαλλερίας & γαλλαρίας, & χελλάρης nominatus fuit, multò maior merlucio. Et si dissentiat Plinius, qui callariam minorem asellum facit. Qui ὀνίσκος cùm in magnam molem accrescat, ueluti diminutiuum nomen ab ὄνος in hac significatione non cõsiderabitur, in qua etiam ὄνος ab Aristotele dicitur, quum de radiolis oris eius loquitur loco paulò antè citato. Ex his perspicuum est etiam ueteres nomina ista confudisse.

Merlucium esse asellum. Lib. 4. de ling. Latin.

Hoc tamen capite à uulgari omnium huius temporis doctorum hominum sententia non recedimus, qui merlucium asinum siue asellum esse credant, idq́ non sine ratione. Primùm id ostendit cinereus color, qui cùm asinorum color sit, ab eo aselli pisces dicti sunt. Varro, Alia pisciũ uocabula à coloribus, ut hæc; asellus, umbra, turdus. Deinde lapides in cerebro, molis similes. Postremò caro mollis & friabilis. Hæc de prima asellorum specie. *Vide etiam paulò pòst, in Mustela uulgari altera ex Rondeletio, &c.*

ASELLORVM SPECIES PERMVLTAE, AC PRIMVM de Marlucio uulgari, Bellonius.

Multos pisces deinceps enumeraturi sumus: uulgarem in plerisq; Europæ tractibus denominationem habentes, quorũ nullum peculiare uocabulum apud antiquos reperimus: nisi quis eos sub Asellorum phalange connumeret: sic enim omnes tam marinos, quàm fluuiales, aut stagnorũ pisces, præter cęteros segnes atq; ignauos appellauerunt antiqui: quanquam hos à cinericio colore dictos putet Varro, unde Epicharmus pœcilogastoras, (nam uenter cũ albus sit, à cinereo dorsi colore uariat,) appellasse uisus est.

A Huius autem notæ primus à nobis hoc loco recensebitur qui Græcis ὀνίσκος, Gallis nostris Marlucius (quasi maris Lucium ab ipsa similitudine dicere uellent) appellatus est: etsi Lucium marinum impropriè Corcyrensium & Cretensium uulgus Sphyrænam hoc nomine appellent. A Genuensibus autem piscis hic Nasellus, prima detracta litera (Asellum dicere uolentibus) nuncupatur. Mollis omnes huius generis pisces sunt carnis, quemadmodum Murænæ, Buglossi ac Passeres: quibus Philotimus addit Gobiones, Percas, Turdos, Merulas, ac Lacertos. Hoc autem (ne quis uocum affinitate hallucinetur) inter molles, & mollis carnis pisces interest: quòd molles absolutè appellentur ij, qui exangues sunt, nullamq́ testam, spinas aut squamas habeant, etsi carne sint in coquendo dura ac contumaci: Mollis autem carnis, è re ipsa nominantur: qui cùm sanguinei ac spinosi sint, tamen habent carnem coctu facilem ac delicatam.

Pisces mollis carnis differũt à malacijs.

Proinde Marlucius oblongo & tereti est corpore, colore cinericio, glabra cute: in cuius tergore duas habet pinnas, unicam ab ano ad caudam, caudę uerò pinnam rotundam ostendit. † Cirrhũ quoq; sub mento: & branchias utrinq; quatuor. Ore est prægrandi, & ueluti rescisso: cuius dentes

† Non apparet in pictura.

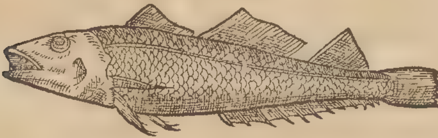
tenues

tenues in multos ordines diſpoſiti, palatum undecunq; exaſperant: atq; in faucibus oſsicula ut in dentali exaſperata oſtendit. Cor illi ex diaphragmate interſeptum eſt pericardio incluſum: Hepar in duos lobos diſtinctum. † Stomachus oblongus, innumeris appendicibus ad pylorum circumſeptus; à quo ieiunum oritur, laxum ac pallidum: de quo item ileon, duobus ſemicirculis ad rectũ deſcendens, gracile id quidem ac rubicundum. Folliculum item habet candidiſsimum, ſpinæ annexum, quo in natatione plurimum adiuuatur. Calculos in capite duos candidos habet: ijs propemodum ſimiles qui in Sparo reperiuntur. † *Ventriculus.*

Cæterum Atherinis ac deiectamentis marinis, ut & Gobionibus ueſcitur. C

DE SECVNDA ASELLORVM SPECIE, MERLANO, RONDELETIVS.

Marlangus Bellonij in uentre pinnas duas habet, non unam ut hic.

QVI uulgò à noſtris merlan dicitur, aſini ſpecies eſt minor: multumq; ab eo piſce differt, †qui à Venetis peſce molle, à Romanis phyco nominatur, qui eſt antiquorum phycis; de quo ſuo loco. A *Merlan uulgò dictus.* † *Notat Bellonium.*

Merlanus uerò maris Oceani piſcis, corporis habitu aſino ſimilis eſt: Oculis magnis, perſpicuis, coloris argentei. Squamis paruis tegitur, ore eſt medio. Dentes paruos habet in maxillis. Pinnarum numero, ſicuti aſino ſimilis, hoc dempto quòd aſinus duas tantùm in dorſo habet, hic tres. Linea à branchijs ad caudam ſinuoſa ducta eſt. Ventriculum magnum habet cum multis appendicibus, hepar ex candido rubeſcens: uuluam bifariam tantum diuiſam, & nõ †quadrifariam ut ineptè quidam ſcripſerunt, id quod certo comperiet ex anatome diſſecandi peritus, qui pro uuluæ partibus uaſa ſpermatica temere non acceperit. In capite calculos oblongos habet, non omnino rotundos quales habent plurimi alij piſces. B *Merlanus Oceani.* † *Contra Bellonium.*

Carne quidem friabili eſt, & molli, ſed non perinde ac phycis: unde hos piſces comeſos non maiori oneri eſſe uentriculo, quàm ſi è zona appenſi geſtarentur, uulgò dicũt Galli, qui duræ carnis piſces probant, cæterisq; præferunt. Merlanus ob carnis mollitiem aſſus melior eſt quàm elixus. Quare in ſartagine frigendus, farinaq; aſpergendus, ut partes contineantur, neq; diffluant. F

Veſcitur aphyis, caridibus, gobionibusq; ignobilibus & paruis, atq; alijs huiuſmodi piſciculis, quos integros deuorat, non dentibus in fruſta diuidit. dentes enim habet non ad incidendum, ſed ad retinendam prædam. Piſciculi uerò in uentriculo in fruſta diſciſſi ideo reperiuntur, quòd cibi in uentriculo dum à calore natiuo immutantur & concoquuntur, comminuuntur & atteruntur. Quæ poſtrema ideo adieci, ne mirum quid aut huic piſci peculiare annotaſſe uideretur is qui de piſcibus nuper librum edidit. C

DE EODEM, BELLONIVS.

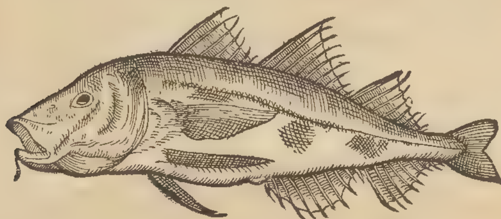
Galliæ tam frequens eſt Marlangus, ut à carnis leuitate, uulgari prouerbio, locum fecerit, hominem duodenis Marlangis probè paſtum, minore ab his põdere in curſu fatigari, quàm ſi ſenos tantùm zonæ appenſos geſtauerit. F

Dubium eſt mihi, an is ſit piſcis, qui à carnis mollitie & candore antiquis Græcis πρόβατον, hoc eſt Ouis ſeu Pecus dici conſueuerat. Hoc aſſeuerare poſſum, Venetis Piſcem mollem, Byzantinis Muzum uel Mazum, uulgo Romano Ficum appellari. Quanquam etiam hoc uocabulum ad permultos alios aſellos transferant, quemadmodum Græci uulgares ſuum Gaideropſarum, de quo in Callaria docebimus. Eſt etiam Phycus alius ab hoc, ut ipſa quidem orthographia, ſic etiam natura ipſa longè diuerſus, de quo in Phycide agemus. A

Proinde Marlangus noſter plurimum albus eſt ac mollis, argentei coloris, pinnas habens ſub uentre duas, atq; in lateribus ad branchias, utrinq; unã: tres quoq; in tergore, duas ab ano ad caudam. Cæterum uentre eſt prominulo, quemadmodum & omne aſellorum genus: eſtq; lutea quadam linea à capite ad caudam utrinq; producta, inſignis, ſquamisq; ita tenuibus, ut uiſum fugiat, rotundis oculis in media pupilla cryſtallinis, dentibus in ſuperioris & inferioris maxillæ extremitate tenuibus, acutis, albis, ordinatis. Oblongo ac rotundo ſtomacho, quem Gobijs in fruſta diſciſsis, Caridibus atq; alijs piſciculis plenum reperias: pylorumq; quadam ueluti appendicum ſeu apophyſeon cæſarie circunſeſſum cernes. Proinde huius piſcis fœminæ uulua quadrifariam B

diffinditur, quod cæteris piscibus non accidit, eiusq; tergoris spina sexaginta uertebris constat, ac quos in capite calculos ex aliorum consuetudine gerit, eos oblongos ac minimè rotundos esse conspicies.

DE TERTIA ASELLORVM SPECIE, EGLEFINO, RONDELETIVS.

A REBVS primum nomina posita sunt ijs in locis, in quibus ipsæ nascuntur & proueniũt, quæ deinde seruant exteri, ad quas res eæ conuehuntur. Sic Egrefin uel Eglefin uocamus piscem, cui Angli, Scotiq;, qui hoc piscis genere abundant, nomen dederunt. Est is ex Asellorum genere, Græcis, ut arbitror, incognitus.

B Capite est magno, oris scissura magna, oculis magnis, rostro aquilino, *(inde forsan* eglefin *nomen inductum. nam* egle *aquila est Anglis, ut Gallis aigle. sed illud* fin *quid sibi uelit non assequor: malim* eglefisch, *id est aquila piscis. quamuis longè alia est ueterum aquila.)* Quod nonnullos impulit, ut crederent ouem marinam esse, sed non sine errore. Quam enim uocauimus umbram, Græci huius temporis ouem marinam appellant. Sed de hac re mox. Pisci de quo nunc loquimur, è mento carnosa appendix barbæ instar propendet. Branchias quaternas habet: circa has, uenulas ueluti appendices sanguine plenas, instar lumbricorum cõtractas & corrugatas. In faucibus ossa aspera asini modo. Similiter pinnas quatuor ad natandum, sed in dorso tres, à podice duas. Maculas aliquot nigras inspersas habet, sed non multas, ut in asino uario uidere licet.

Ouis marina. Notat Bellonium.

F Carne est molli & friabili.

A Hunc salitum à Britannis Hadock quidam uocari existimant. At mihi aliũ ab egrefino pro Hadock ostenderunt aliquando ichthyopolæ, qui latior erat, & ad eum quem Goberge proximo capite appellabimus, propius accedebat.

Hîc mihi falsa eius opinio improbanda, qui egrefinum, ueterum Græcorum esse πρόβατον & arietem autumat: quòd crista in ceruice promineat, in quo chamæleonem & †chamæleopardalum terrestrem æmulatur: quodq; præter apicem, etiam gibbum super naribus gerit, in terrestrium pecudum formam. Quid quæso pinna ceruicis loco cristæ instar erecta facit, ut πρόβατον, id est, ouis marina dici possit? Ex ea uerò nota sola, quòd gibbum super naribus gerat in terrestrium pecudũ formam, effici non potest ut ouis marina dicatur: cum umbra piscis non rostri solum, sed totius oris forma terrenam ouem multò melius referat. Ridiculum autem id cum dicit, se credere egrefinum πρόβατον & arietem esse: nam rationibus confirmare, uel ueterum testimonijs comprobare oportet, non temere credere.

Quod non sit ouis marina. † camelopardalim

Deinde si πρόβατον & arietem piscem pro uno & eodem accipit, uehementer errat: quoniam apertè eos distinxit Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν, ubi πρόβατον cum ijs numerat qui in alto latent: multò pòst uerò κριὸν, id est, arietem cum cetaceis. Quorum uim & immanitatem cùm exposuerit, & ex his multos recensuerit, addit: κριοί τ' ἀργαλέοι. Item Plinius cum cetaceis & beluis marinis recenset Arietem. Ex his efficitur, neq; πρόβατον & arietem eundem esse piscem, neq; si idem esset, ullo modo eum esse, qui nunc egrefinus nominatur, tum quòd mores omnino repugnent, tũ quòd cornua quæ arieti Plinius attribuit, egrefino desint.

Ouem mar. ab ariete differre. cum Bellonius uideatur confundere. Lib. 32. cap. 11.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Asellorum generis est qui uulgo Aeglifinus uel Aegrefinus dicitur, quem nonnulli Iecorinũ esse autumauerunt. Salitus aliud nomen uulgarè adeptus est, præter aliorũ morem: uocatur enim Hadou, uoce fortasse à Britannorum uulgo desumpta, apud quos †Hadoy seu Hadoche dici solet: nostro Oceano peculiaris, reliquis litoribus infrequens.

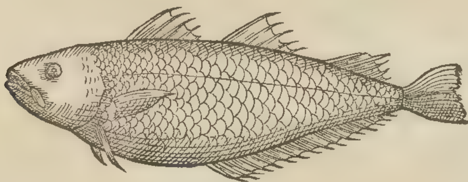
†Hadocke

B Maximam habet cum nostra Morhua uulgari similitudinem: à qua cæteris quibusdam ueluti maculis nigris, quibus conspersus est, atq; etiam quòd minor est, distingui solet. Cubitalem longitudinem non excedit: prægrandibus oculis præditus est: crista in ceruice prominẽte, in quo Chamæleonem

mæleonem & † Chamelopardalum terreſtrē æmulatur; qui quidem apex in ſalitis magis eſt perſpicuus, ex quo antiquis crediderim πρόϐατον & Arietem appellatum fuiſſe. Nam præter apicem, etiam gibbum ſuper naribus gerit in terreſtrium pecudum formam. Verumetiam in hoc piſce id præcipuè eſt admirandum, quòd in ſingulis branchijs, quas utrinque quaternas habet, apophyſes ſanguinei coloris lumbrici contracti ſimilitudine gerat, in quibus ſanguis purus contineatur. In faucibus oſſa dentibus armata oſtendit: quibus quæ ore comprehendit, in ſtomachum facile immittit. Cirrhum breuem ſub inferiori maxilla gerit. Apophyſes uermiculorum ſpeciem referentes ferè innumerabiles ſupra pylorum in multum gregem coëuntes exeunt: reliqua inteſtina alijs Aſellorum generibus propè ſimilia ſunt. Lineam in lateribus utrinq; nigram gerit, atq; adeò maculam ad latera etiam nigram, ut ſancti Petri piſcis.

† *Camelopardalum.*

DE QVARTA ASELLORVM SPECIE, GOBERGO, RONDELETIVS.

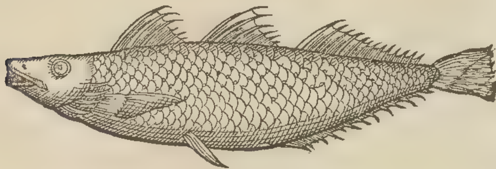

ALIA eſt aſinorum ſpecies, quæ uulgò Goberge dicitur. A

Maris Oceani piſcis eſt, qui ex terræ parte nuper reperta ſalitus ad nos aduehitur, morhua ſiue molua latior & maior. hæc enim cubiti eſt magnitudine, aut nō multò maiore: ille duorum cubitorum magnitudinem ſuperat. Colore eſt cinereo, uentre falcato. Squamis tegitur. Ore eſt mediocri ſine dentibus, oculis ſatis magnis. Pinnarum numero ſituq; ſuperioribus duobus ſimilis eſt. Cauda in unicam deſinit. Linea à branchiarum ſuprema parte ad caudam obliquè producitur. Partibus internis aſino ſimilis eſt. B

Carne conſtat duriore quàm aſinus, minus glutinoſa quàm molua. Piſcis iſte in aqua maceratus, uel fuſte contuſus, pauperiorum & ruſticorum cibus eſt. F

DE QVINTA ASELLORVM SPECIE, MOLVA MAIORI, VEL ASINO VARIO, RONDELETIVS.

EST etiam inter Oceani aſinos, is piſcis qui à nonnullis molua, ab alijs Muſchebout, (*nimirum à maculis ſeu punctis. nam mouſcheter Gallis ita diſtinguere ſignificat,*) ab alijs leopard à maculis nominatur. Nos aſinum uarium appellabimus. A

Piſcis eſt ſquamoſus, gobergo proximè deſcripto ſimilis, itē moluę, ſed maior. Dorſo cinereo, multis maculis nigris conſperſo, uentre candido, falcato. Pinnas tres habet in dorſo, à podice unicam, duas ad branchias, duas in uentre, quæ magis ab ore ſunt remotæ, quàm in aſino & gobergo: in quibus duobus hæ uentris pinnæ, fluuiatilium piſcium modo, ori propiores ſunt, & loco firmiori innixæ. Ore eſt magno. Oculis minoribus quàm gobergus. Dentes habet in maxillis. Internis partibus aſino ſimilis eſt. B

Hanc moluam maiorem eſſe puto. ei enim ſimilis eſt hic piſcis, & eodem modo maculatus. A

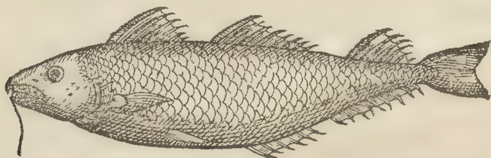
Subſtantia carnis ferè eadem; nam glutinoſus eſt, ſed minus quàm molua. F

DE EODEM, BELLONIVS.

Eſt Heberdum piſcis ita nominatus ab oppido Islandiæ, à quo ad Scotos primum, deinde ad

Britannos peruenit:magni quidem nominis apud Anglos, ut qui præter gratum saporem latis sese diffundit artubus: liuente sursum tergoris colore, sub uentre candido: cauda quodammodo angulosa; tribus sursum pinnis, inferne duabus, (*unica, Rondeletius*) ab ano ad caudam exeuntibus insignis.

DE MOLVA VEL MORHVA (ALTERA, MINORE,) RONDELETIVS.

A VAE molua uel morhua à Gallis nominatur, ab Anglis **morhuel.**

B Piscis est maris Oceani, magis corporis figurâ, quàm carnis substantiâ asinis similis. Cubitum unum longus est, & eo plus, pedem unum latus. Ore est magno, dentes habet in maxillis. Ex inferioris maxillæ extremo appendix carnosa, ueluti pilus è mento propendet. Oculis est satis magnis, parum acutè cernentibus. Inde Gallorum est prouerbium, Oculi morhuæ, quod iacitur in eos, quibus infirma est & hebes oculorum acies: sic enim ferè semper accidit, ut qui magnis sunt oculis & prominentibus, maximè quibus lata est pupilla, parum acutè cernant ob maiorem spirituum dissipationem. Pinnas habet ad branchias & in uentre binas, partibus pronis tres, à podice duas. Dorsum cinereis fuluisq; maculis notatum, uenter falcatus.

E Recens hic piscis carne est multò meliore, quàm salitus & exiccatus: quippe cuius caro tum glutinosa adeò est, ut etiam butyro diu immersa (quod, ut pinguia omnia glutinosarum rerum adhæsionem impedit) digitis ita hæreat inter edendum, ut uix reuellatur. Cùm contra fieri oportere ratio ipsa suadere uideat, quòd sal calefaciat, extenuet & incidat. At cur glutinosior morhua tempore efficiatur, in causa esse puto tenuis humoris consumptionem. Quemadmodũ in farina multa aqua diluta euenire uidemus, quæ si aliquandiu coquatur, tenuioribus partibus ab igne absumptis tam spissa glutinosaq; redditur, ut ea ad multa ferruminãda utamur. Idem in sacchare in aqua dissoluto experieris: coctione enim glutinosius multò fiet.

Salpa. A Salpam nonnulli pro molua usurparunt, sed magno errore, ut iam docuimus.

Lib.5.cap.23. *Moluam neque Plinij neq; Dioscoridis ichthyocollam esse.*

Alij Plinij ichthyocollam esse putauerunt, qui & pro pisce & pro eiusdem glutino ichthyocollam usurpat. Ichthyocolla, inquit libro 32.cap.7. appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idemq; nomen glutino eius. Horum opinionem cùm de ichthyocolla dicemus, improbabimus. Multò minus Dioscoridis lib. 3.cap.102. ichthyocolla dici potest; Ἡ δὲ ἰχθυόκολλα λεγομένη κοιλία ἐστὶν ἰχθύος κητώδους. ubi fortasse non κοιλία sed κόλλα legendum. (*κοιλία uidetur pro quouis uentriculo aut folliculo accipi posse, ut nihil sit mutandum.*) Nam morhua piscis est Græcis ueteribus incognitus, non cetaceus, ut ichthyocolla. Præterea ponticam præferunt Plinius & Dioscorides: at morhua in toto mari mediterraneo non reperitur. Neq; uerò, si ex morhua ichthyocolla, id est, glutinũ fiat, rectè concluditur morhuam ichthyocollam piscem esse.

Bellonium notat: forte & alios. *†mustellarum*

Fuerunt qui pisces quosdam cum asellis numerarunt, quos potiùs in †mustellorum genera referri oportet: sunt enim longi & læues. Similiter eum quem nos Plinij ophidion esse demonstrabimus, non rectè aselli speciem fecerunt. Postremò Angli Germaniq; pisces salitos & exiccatos Stockfisch appellant, qui omnes asellorum generibus non comprehenduntur.

Stockfisch.

DE EADEM MORHVA VVLGARI, MAXIMA asellorum specie, Bellonius.

F Mirarer antiquos rerum omnium solertissimos inuestigatores, speciem hanc Asellorum, preter cæteros maximam, quam nostrum uulgus Moluam aut Morhuam uocat, prætermisisse, nisi existimarem Græcos atq; Italos, eius penuria multum laborasse, quum alioqui nostræ regioni nõ minus atq; Harengus sit frequens.

B Vt plurimum sesquicubitalis est longitudinis: latitudinis uerò pedis unius; ac dum recẽs est,

(F) gustus optimi, & nutritionis satis salubris. Tres supina parte (*supinum & pronum contra quàm oportebat, uidetur accipere,*) pinnas gerit, prona duas, ab ano ad caudam protensas. Oculos habet admodũ magnos: unde illud uulgare Lutetianum in stolidos, quiq; cùm magnis sint oculis præditi, nihil tamen uident, Morhuæ oculi. Huius piscis intestina, & folliculi (quemadmodum & reliquorũ cetaceorum) ichthyocollæ conficiendæ inseruire possunt; reliquæ partes internæ ad † Callariam accedunt: de quo proximè disseremus.

†Mustelam marinam.

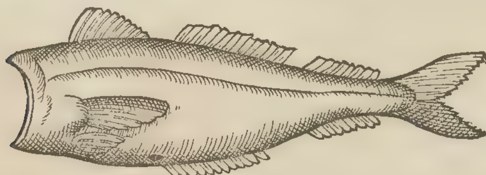
DE PI-

DE PISCE COLFISCH ANGLORVM.

BELLONIVS.

Colfisch Anglorum, cuius caput hic tibi non ostendimus, (inquit Bellonius,) quod id ne apud Anglos quidem (apud quos sane peregrinus est) nobis usquam fuerit compertum.

Glü Anglis est glutinum, Col uerò carbo ut nobis: ut forsan à colore, non à colla, id est glutino, nomen ei fecerint Angli.

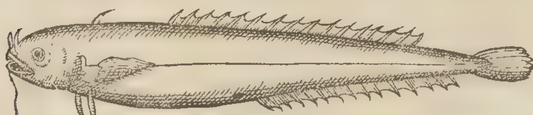

NESCIO qua ratione piscem hunc Britanni sic nominauerint, nisi dicas eidem hunc illis esse usui, quo in Ponto id Sturionis genus, ex cuius folliculo ichthyocolla confici solet. Huius autem Asellorũ speciei ob id tibi proposuimus effigiem, quòd à reliquis ipsa caudæ, quam lunatam ac bifurcam gerit, forma dissideat, quæ cæteris alioqui rotunda esse solet. Cæterùm ex eo tractu Britannico ad nos defertur qui ad Hollandiam spectat. Piscis hic prouectus, alicuius precij esse solet: paruus autem, carne est planè insipida. Squamis contegitur latioribus, quàm quiuis alius sui generis: tergore est nigricante, uentre candidiore. A capite ad caudam, atram lineam productam habet, ad latera aliquantulũ inflexam: pinnasque reliquis sui generis piscibus duriores ac robustiores. Proinde popularis est, atque omnium salitorum inferioris notæ.

DE MVSTELA VVLGARI.

RONDELETIVS.

Hic fortè chremes est, qui & barbatulus & generis asellorum describitur: & cum mustela marina comparari ab Aeliano uidetur.

MVSTELLAM nostri piscatores appellant, quam Ligures & Itali galeã, alij pesce moro. Græci hodie gaideropsaro, *(id est, asinum piscem.)* A

Piscis est marinus, lotæ uulgò Lugduni nominatæ similis, uel phycidi anteà à nobis descriptæ. Corpore est longo, fusci coloris, sine squamis. Ore satis magno, paruis dentibus. Ex maxillæ inferioris extremo cirrhus unicus & candidus propendet. E suprema uerò maxillæ superioris siue rostri parte duo cirri eminent, sed nigri. Pinnis duabus natat post branchias positis, item duabus alijs paruis in supina parte propius os accedentibus. Alia est pinna à podice longa ad caudam ferè attingens. Huic similis alia est in dorso, sed longior. In ceruice cirrus alius est, & unicus uelut paruæ pinnæ initium. Corpus in mucronatam caudam desinit, & in pinnam unicam eiusdem figuræ. Linea recta medium corpus intersecans ad caudam ducta est. Ventre est magno & paulùm prominente. Intus uentriculum habet magnum cum appendicibus. Intestina sine gyris ad podicem demissa, Hepar album sine felle. B

Squillis & pisciculis uescitur. C

Carne est molli & friabili, & ea in saxatilium penuria, etiam ægri uesci possunt, si elixa sit, sani frixa in sartagine. F

Sitne hæc Plinij & Ausonij mustella, magna inter doctos contentio est. Plinius: Proxima est his mensa generis duntaxat mustellarum, quas mirum dictu, inter alpes lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis gerit. Ausonius in Mosella: A *Lib. 9. cap. 17. Aliam esse Plinij & Ausonij mustellam.*

Quæque per Illyricum per stagna binominis Istri
Spumarum indicijs caperis mustella natantum.

Plures hæc ad lampetras nostras referunt, quorum uerior sententia mihi uidetur, ut fusiùs capite de lampetra dicemus. Quare piscis quem hîc oculis subiecimus, à ueterum mustella procul abest. Ob id mustellam uulgarem cognominauimus, quam ex asellorum genere esse puto, ut

Callarias uel Clarias.
† Notat Bellonium.
Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

fortaſſe callarias ſit, aſellus minor Plinij. Quanquam hac de re certi nihil ſtatui poſſe exiſtimem, niſi quòd affirmare poſſum, erraſſe eum † qui callariam & clariam pro diuerſis piſcibus ponit, cum ſit planè idem piſcis, ſed clarias ab Oppiano tantùm per ſyncopen dicatur pro callarias.

Ψῆτται, καὶ κλαρίαι, καὶ τριγλίδες, ὅσσα τ᾽ ὀνίσκων.

Idē muſtellæ uulgaris picturam aliter quàm nos expreſſit. Verùm hæc, ut & multæ aliæ eiuſdem autoris piſcium icones, deprauatiſsima eſt, & à naturali figura alieniſsima.

Alius ex Aeliano ſcripſit muſtellam breuem eſſe piſcem ſimilem † iecori. ſed cùm in Aeliano, qui hodie extat, nihil tale comperei im, nihil certi ex Aeliano de muſtella proferre poſſum. *Imò habet Ælianus noſter Græcus, lib. 15. cap. 11.*

† iecorino

Bellonij deſcriptio iconi ſuæ quam ponit, pulchrè reſpondet, ut piſcem qualem uidit, pinxiſſe uideatur: nec dubito quin multæ ſint huius generis differentiæ. In dorſo quidem pinnas duas pingit, ſuperioris minorisq; in deſcriptione non meminit. cirrhos ſuperiori labro nullos appingit. caudam à reliquis pinnis ſeparat.

Alia Muſtelæ ſpecies Geſneri, Venetijs depicta.

DE EODEM, SIVE GALEA VENEtorum, aſellorum altera ſpecie, Bellonius.

De figura quam Bellonius exhibuit, uide noſtra & Rondeletij uerba proximè retro.

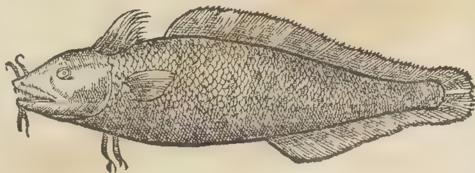
A VT nobis frequens eſt Merlangus, ſic Venetis aſellorum ſpeciem ad hunc accedentem multùm communem eſſe uideo, cui uulgus Adriaticum Galeæ nomen impoſuit. Huius effigies ad muſtelam (mox deſcribendam) atq; ad noſtram Barbotam (Lotam) fluuialem, plurimum accedit. hoc tamē ipſa magnitudine à ſequenti diſsidet, quòd rarò ſeſquipalmū excedat, atq; adulta quidem nigricet, puſilla candicet.

B Glabra cute contecta eſt, capite magis plano quàm anguillæ, oculiſq; latioribus, cirrumq; ſub labro inferiore protenſum gerit. Pinnas in lateribus rotundas, nigras, ac rurſus ſub branchijs (quas utrinq; quatuor habet) duas alias, binos ueluti cirrulos referentes: pinnam quoq; aliam carnoſam, à medio dorſo ad caudam uſq; productam: ac præter hanc etiam aliam ab umbilico ad caudam abeuntem, quam circinatam, mollem ac nigram habet. Cor illi ſub branchijs, ut in alijs Aſellis, triquetrum delitescit, ſed paulò magis turbinatum: Hepar ſtomacho incumbit, duobus lobis præditū. Ventriculum etiam gerit oblongum, pylorū innumeris apophyſibus circundatum: à quo inteſtina tribus inflexibus conuoluta, ad anum demittuntur. Peritonæum illi argentei coloris eſt. Vulua utrinq; in cornua prominet, permultis ouis referta, inter quæ oſsiculum membrana inuolutum, caput aquilæ referens cōperimus. folliculo quoq;, commodiori natationi idoneo (ut & cæteri aſelli) præditus eſt: qui latiori ſpinæ parti incumbens, durus, glutinoſus, & plurimo flatu diſtentus apparet. Cæterum eius caro paucis ſpinulis referta eſt.

C Veſcitur Apuis, Caridibus, & omni piſciculorum genere.

DE MVSTELLA ALTERA VVLGARI, SIVE GALEA PISCE, RONDELETIVS.

Cirrus à maxilla inferiore ſimplex & ſingularis dependere debet, ut in Bellonij figura.

PISCEM

ISCEM quem hîc oculis subiecimus, apud nos rarissimum, cùm ad me attulisset piscator, diu multumq; nomẽ naturamq; suscitatus, comperi eum esse, qui à Massiliensibus mustella uocetur, ob similitudinem quam cum superiore habet: ab Illyricis pegorella: à Græcis huius ætatis etiam gaideropsaro, id est piscis asinus. A

Piscis est marinus merlano quodammodo similis: differt autem appendicibus quæ in superiore maxilla eminent. Alia ex inferioris maxillæ extremo, ueluti è mento barba propendet. Pinnas ad branchias breues habet. Subsunt in uentre aliæ duæ cirris quàm pinnis similiores. A podice pinnam aliam habet cum pinna caudæ continuam: in dorso duas, prior parua est, altera magna cum pinna caudę continens. Partibus internis superiori similis est. Hepar ex albo rubescit in tres lobos diuisum, quibus tanquam manu uentriculum amplectitur. In hepate fel habet. Ventriculũ magnum cum appendicibus multis. Intestina in spiras conuoluta. Vesicam aëre plenam ex tunica crassiuscula & alba. B

Carne est molli & friabili, & cum asinorum uel etiam saxatilium carne conferenda. F

Vt liberè dicam quod sentio, quæ asino siue asello notæ insignes & euidentissimæ tribuuntur ab Aristotele, huic magis competere mihi uidentur, quàm merlucio, quem omnes hodie asellum ueterum esse iudicant, maximè τὰ ῥαβδία, id est, uirgulæ ad alliciẽdos & capiendos pisces, quibus prorsus caret merlucius: quòd lapides molares in capite habeat, quòd lateat. A *Asellus Aristotelis.*

Nec illud prætermittendum, autorem libri de Aquatilibus nuper editi nõ rectè pisci isti squamas ademisse, cùm totus squamosus sit. *(Imò squamis, inquit Bellonius, Polam uulgarem refert: sed eas pictor in icone ipsius non expressit.)* B

DE EADEM, BELLONIVS.

Asinum piscem uertere possumus, quem Creticum uulgus Gaideropsarum uocat. Indigenæ ad portum Veneris Pegorellam, Genuenses ac Massilienses Mustelam. puto Aristotelis & Galeni esse Callariam. A *Callarias.*

Piscis est ad Marlangum nostrum accedens, Græco atq; Italico litori frequentissimus, inter mollis carnis pisces connumeratus: trium interdum palmorum longitudinis, ac cruris humani crassitiei: colore ex liuido in opacum abeunte, squamis Polam uulgarem referentibus. Duas in tergore pinnas gerit: quarum minima, capiti uicina est: præter quas aliam rursus ad caudam usq; protensam habet: ac rursus ad latera utrinq; unam, rotundam, sub quibus postremis crassiores ac carnosi quidam cirri, bifidi conspiciuntur: huius quoq; caudæ pinna rotunda est: cirrum sub mento habet, maxillas mobiles, dentes cõfusos, ut & asinorum reliquum genus. Sed hoc ab ijs differt, quòd in labro superiore, maculam ostendit in cordis figuram denticulis circunfultam, linguam albicantem, & in cuspidem efformatam. Proinde branchias distendit utrinque quatuor, sub quibus cor delitescit triquetrum, pericardio ut in cæteris piscibus obuolutum. De diaphragmate hepar pallidum ac ferè lacteum appensum est, in tres lobos diuisum: cuius pars sinistra, cæteris maior, uesiculam fellis oblongam admittit: tertius lobus superficiei stomachi incumbit. Lien illi est sanguineus, gracilis, oblongus, dorso incumbens, à uentriculo dependens: quem, propter uoracitatem, prægrandem uidimus, eius ferè figuræ, cuius est pastorum instrumentum, cui cornutæ musæ nomen est. In pyloro admodum multæ sunt apophyses, ut quinque & triginta facilè connumeres. Eius intestina non amplius quàm tribus reuolutionibus circunflexa sunt, antequam ad rectum pertingant: præter quæ, uesicula quadam cæteris asinis communi præditus est, gemino ueluti folliculo tergori coniuncta, quæ illi commodioris natationis usum exhibere creditur. B

Cæterùm hic piscis sardellis, boopis, trachuris atq; alijs pisciculis sese exaturat. C

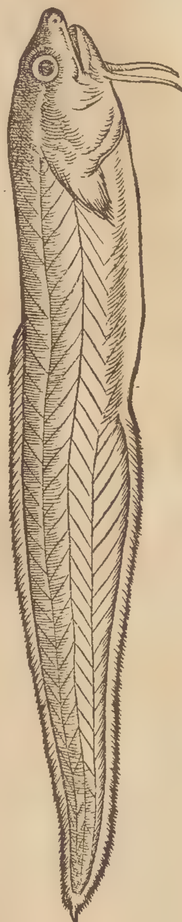
DE OPHIDIO PLINII.

RONDELETIVS.

Icon sequentis paginæ, non est quam Rondeletius dedit: sed nostra Venetijs picta: eadem prorsus, ut iudico: nisi quòd innumeris illis & rotundis ferè maculis caret, quas in sua ostendit Rondeletius, Bellonius omittit. Quare genera Ophidij tria statuerim: Barbatum primum, idq; uel maculosum, uel sine maculis: deinde imberbe & flauum.

ONGRO simile est ophidion quasi paruum serpentem dicas, diminutiuo nomine ab ὄφις. Est autẽ ophidion pisciculus qui à nostris uocatur donzelle, cuius Plinius duobus locis meminit: uno nominat tantùm, in piscium catalogo: altero qualis sit breuiter indicat: Vrinæ incontinẽtiam hippocampi tosti, & in cibo sæpius sumpti emendant. itẽ ophidium pisciculus congro similis, cum lilij radice: Pisciculi minuti ex uentre eius, quos deuorauerit, exempti & cremati: ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Hactenus Plinius. Quoniam uerò piscis quem capiti huic præfiximus, tam congro similis sit quàm ouum ouo, ut est in prouerbio: uideor mihi uerissimè pro Plinij ophidio proposuisse. Est igitur ophidion pisciculus longus & læuis. Pinnas duas habet, in dorso & in uentre *(singulas,)* situ, figura, substantia congri pinnis simi- A *Lib. 3. cap. 11.* *Ibidem cap. 9.* B (G)

les. A congro gemina barba è maxilla inferiore propendente differt, & oris rictu, qui in congro maior est. Binæ lineæ tenues à capite ad caudam productæ sunt, qua nota in eam aliquando sententiam adducebar ut seserinum Athenæi esse crederem. Sed tandem uero seserino cognito, qualem antea demonstrauimus, rem omnem diligẽtiùs cùm expendissem, Plinij ophidion esse iudicaui.

G Quòd autem aduersus urinæ incontinentiam prodesse cum lilij radice legitur in Plinio loco modo citato, mendosum esse suspicor, substituendumq́ seminis incontinentiam cum rutæ radice, quod & rationi consentaneum est, & ita in uetusto quodam exemplari legisse me memini.

B F Cæterùm ophidion carne est candida, dura ueluti draco.

A Ineptè fecit, qui ophidion inter asellos numerauit, cùm planè ijs dissimilis sit corporis habitu, capite, pinnis, atq; cum longis planè connumerandus.

Contra Bellonium.

Ophidion alterum, flauũ uel imberbe.

Circa Lerinum insulam & Antipolim sæpe capitur piscis superiori omnino similis corporis specie & carnis substãtia: eo differt, quòd cirri carnosi barbæ instar è maxilla inferiore non propendent. Colore etiam à superiore dissidet: est enim flauus. Quam ob causam ophidion flauũ uel ophidion imberbe, ut à superiore discernatur, appellabimus.

DE EODEM, SIVE GRILLO VVLGARI, Aselli specie, Bellonius.

Hic fortè potiùs callarias fuerit. Lege quæ inferiùs scripsi in Corollario primo.

A. B. F. Mollium Asellorum classis est, Italorum plerisq; Grilli nomine cognitus piscis, palmum ex Mediterraneo non excedens: carnis admodũ delicatæ, Romanis antistitibus in delicijs habitus, à quorum uulgo pro congro accipitur, atq; interdum ab ichthyopolis eius loco supponitur.

B Cui sententiæ ego quidem facilè accederem, nisi ab hoc longè diuersa esset huius capitis ac pinnarum effigies. Illud enim quaternis cirrhis barbatum apparet: Hæ uerò carnosæ, integram in gyrum caudam ambiunt, ac multa nigredine perfunduntur. Verum quidem est lubricam illi pellem esse, Anguillæ ac Congri modo: sed reliquæ notæ ad Anguillam accedunt.

A Quamobrem tam incerta est mihi huius piscis nomenclatura, ut uix in promptu quid de hoc statuere possim, occurrat. uideo enim communem Grilli & Congri apud authores appellationem esse; & tamen hic Grillus, Congrus non est. Scio præterea Venetos, superiùs descriptum piscem, atq; hunc quoq;, Galeam appellare: sed quòd hic piscis Mustela sit, ipsius quidem pinnę caudam ambientes ac nigricantes, ipsaq́ carnis in manducando iucunditas plurimum reclamant. Audio qui Tragum antiquorum esse iudicent: de quo Oppianus,

Mustela.

Tragus.

Mænides, & Tragi simul, & Atherina uagantur.

Quorum sententijs facilè assentirem, nisi planè mihi esset ignota, ex antiquorum scriptis, piscis Tragi descriptio. Hoc unum mihi compertum est (quod & uobis affirmare possum) piscem hunc, mollem & delicatũ, Asellorum esse speciem, ab alijs plurimùm dissidentem, atque ob id peculiare nomen sibi promeritum.

Aselli species.

B Porrò linguam habet paruam, acutam. cor trigonum, ruberrimum; hepar, ad sinistrum latus exporrectum: stomachum oblongum, pylorum permultis apophysibus circundatum: à quo tres intestinorum reuolutiones ad anum pertingunt. lienem rubrum atq; oblongum. Cætera ad reliquos asellos, atq; adeò ipsa uoracitate accedit.

SEQVVNTVR DE ASELLIS COROLLARIA TRIA. PRIMVM, DE ASELLIS, EX VETERIBVS ferè. Secundum, De Germanicis & Anglicis Asellorũ nominibus. Tertium, De Mustelis marinis.

COROLLARIVM PRIMVM DE ASELLIS.

A Asellus Romæ scarmus & merluzus dicitur, Niphus. Asellorum duo genera, callariæ, minores:

nores: & bacchi, Plinius. Hermolaus (inquit Massarius) uidetur hoc loco dicere, posse etiam legi banchus: sed ego potius bacchus quàm banchus legerem, tum ex uetustis codicibus, tum etiam Bacchus. Athenæo, Euthydemo atque Diphilo, in quibus bacchum scriptum inuenimus, non banchum: ex eo fortè quòd asinus (testãte Plinio quarto & uicesimo uolumine) dicatus est Libero, hoc est Baccho, ut banchus alius omnino piscis sit, uti retulimus, inter mugiles minimus. ¶ Euthydemus in Banchus. libro de salsamentis, alij (inquit) bacchon appellant, alij γαλαρίαν, alij oniscon. Archestratus, τὸν δ' ὄνον αὐονίδων, τὸν καλλαρίαν καλέουσιν, ἐκτρέφει ἀνθηδών, ἀμφὶ (fortè ἀνθηδών σομφὸν) δὲ τρέφει τινὰ σάρκα καλῶς, οὐχ ἡδεῖαν ἐμοί. Gallariam aliqui mendacissimè murænã fluuiatilem à Dorione apud Athenæum nuncupari scribunt, uide in Muræna. Callarias asellus minor, dicitur aliter Gallarias & Galleridas, Gillius. item γαλαρίης, & χελλαρῆς: & galaxias, & clarias, κλαρίας, ab Oppiano per syncopen. Et fortè reliqua nomina uulgus imperitum deprauauit: probandum est autem quod à gálacte, id est lacte, deriuatum quàm optimè uideri potest, ut galarias, uel galaxias, nimirum à lacteo colore, quem ego de asello tum gadi, tum magis galariæ, iecore imprimis accipiendum censeo, sicut & Germani inferiores genus quoddam mustelæ à lacteo iecinore Milchling appellant. nisi quis à gales, id est mustelæ similitudine galeriam uocare malit. Videri sanè potest asellus galarias, mustelarum generi adnumerandus, (id sturio non est, ut Rondeletius putat,) tum quòd alij quoque cognati pisces habentur eiusdem generis: tùm quòd spina singularis, os rescissum (quãuis non eadem parte situm) ὁμοίως τοῖς γαλεοῖς, καὶ τὸ μὴ σιμαγελαστικὸν; & oris radioli seu uirgulæ (barbulas interpretor) fauere huic sententiæ uideantur. Plinio Bacchi, maiores aselli sunt, callariæ minores: Athenæo uerò Bacchus, oniscus & chellares (quod à callaria corruptum dixerim) idem est piscis. Cremys piscis uel chremys, (malim Chremes, uide in Chromi) asellus (oniscus) est apud Cremys. Chremys. Grammaticos: uidetur autem idem mustelarum generis. Γαλίαι, (Γαλαρίαι potiùs,) onisci, Hesychius & Varinus. Hoc etiam annotandum, galarias & similia nomina adiectiuæ significationis esse, differentiæ gratia ceu epitheta propria substantiuo suo adijcienda, ut ὀνίας, αἰολίας, ἀλωπεκίας. Γαλαρίας, ἰχθὺς ὁ ὀνικὸς (lego ὀνίσκος) Hesychius & Varinus. Λαζίνης, χαραδρίας, (uidetur corruptum, fortè à γαλεοειδὴς,) καλλαρίας ἰχθὺς, Hesychius. λαζίνης factum apparet à Latino asino. Græcus quispiam nauta Massiliæ mihi dixit, etiam nunc Gallariam in Græcia appellari: sed mihi non potuit piscem, cum tamen summè ab eo contenderem, repræsentare, Gillius. Varro ab asini colore hunc piscem dictum scribit. Græci à segnitie dictos asinos innuunt. nam Oppianus lib. 3. de pisc. ὄνων νωθρὸν δέμας, dixit: & Aelianus cum nominasset pisces prægrandes ac pigros, qui in latebris maris abdi solent, nec longè ab eis natando recedere, oues, hepatos, prepontes: asellum quoque inquit eis adnumerari posse. Equidem onon maiorem esse putârim quàm sit oniscos, cum Plinio, quãuis aliter Rondeletio uideatur. Eberus & Peucerus asellos maiores Germanicè interpretantur Zanten: minores, Sengelin. Sed Sengelin audio esse fœtum funduli pisciculi, id est gobij fluuiatilis minoris. Zanten nomen mihi ignotum est: nisi idem sit Zandet uel Sandat piscis, qui a- Zandet. pud Borussos & Danos in litoribus capitur, & magna copia dolijs inclusus, in exteras regiones Sandat. mittitur. Ventre albicat, dorso nigricat, magnitudine quà de asellorum genere Stockfisch dictus mediocris, capite non admodum grandi. Caro eius salsa, tenacior euadit. Rostochij aiunt Sandat nominari, in Prussia Sant: piscem esse marinum, percæ aliquo modo similem, oblongũ ad dodrantes ferè tres cum dimidio, flumina subire, in cibo laudari. Alij comparant eum specie trutæ (einer Lachsförinen,) squamis cyprino. In Suerinensi etiam lacu capitur per quadragesimã.

Memini Galenum prodere galaxiam pretiosissimum Romæ piscem è genere galeorum, id est mustelorum (γαλεῶν, uel galeonymorum) esse, & in Græciæ mari fortè non inueniri, ut in Acipenseris historia Rondeletius refert. sed fieri potest ut mustelarum mustelorumque genus non rectè distinxerit Galenus, hos γαλεοὺς, illas γαλᾶς uel γαλέας Græci appellant. Apud Grammaticos etiam in Lexicis γαλέα & γαλεὸς non distinguuntur. Galeonymus quidem ex Galeni uerbis uide- Galeonymus. tur aut idem esse qui galaxias, aut genus ad eum ceu speciẽ: ut longè alius sit qui callionymus uocatur & alio nomine uranoscopus. Bellonius Mustelæ fluuiatilis genus quod lotam Galli nominant, nostri Trüsch, alrupp, &c. clariam fluuiatilem uocat, pro callariam, Oppiani poëtæ imitatione: & similem ei in Nilo quendam piscem clariam Niloticum: & in mari Mustelam Massilię dictam. etsi alium quoque piscem ijdem eodem appellant nomine, quem alij in Italia uulgò grillũ, Grillus. qui mihi uerius callarias uidetur, & grilli nomen à gallaria corruptum suspicor. carnis, inquit, est admodum delicatæ, & mollis, Romanis antistitibus in delicijs habitus. natura ad asellos accedit, &c. Sed de his mox inter Mustellas. Hîc satis sit, quod ad nomen, monuisse, asellum gallariam, de quo eruditi disputant, præ omnibus grillum Italorum mihi uideri: etsi Rondeletius Plinij ophidion esse coniecerit. Nam aut idem piscis fuerit ophidion: aut si diuersus est, plura argumẽta pro gallaria quàm pro ophidio factura arbitror. Idem Rondeletius callariam esse suspicatur galeam (primam) uulgò ab Italis dictam. Quod si quid obijci poterit, minus tamen id erit, quàm quod aduersus aliorum coniecturas dici potest: & propter cõfusa quædam apud ueteres tum nomina tum descriptiones excusari poterit.

Aristoteles aselli piscis solius omnium in media aluo corculum situm pro maximo memorauit, Apuleius.

Onos degit in latibulo aliquo in profundo: passeres uerò, καὶ κλαρίαι, καὶ τευγλίδων, ἔργα τ' ὀνίσκων, in cœno & palustribus locis (ἐν τενάγεσσι) maris, Oppianus: tria genera diuersa ὄνος, ὀνίσκος & κλαρίας se facere ostendens. ¶ Asellum latêre plurimum temporis constat, quoniam longo interposito tempore capitur, Aristot. Quidam æstus impatientia medijs feruoribus sexagenis diebus latent, ut glaucus, aselli, auratæ, Plinius. Exortum caniculæ extimescit asellus, Aelianus. Solus (asinus) calidissimis flagrante Sirio diebus occultatur, cum alij per summum hyberni temporis frigus se abdant, Athenæus ex Aristotele. ¶ Oniscus quoties anno pariat, nondum exploratum est, Oppianus lib. 1. de pisc. Aselli partum nunquam deprehensum fuisse, in sermonem hominum uenit, Gillius tanquam ex Aeliano. sed meliùs uidetur Oppianus dixisse: & locū hunc Aeliani non reperio.

e Asini, (ὄνοι,) boues, oues, raiæ, pisces prægrandes hamo capti, sequi recusant, & magnum sępe extrahendi laborem piscatoribus pariunt, dum graui corporis mole ad arenam aut aquæ fundum renituntur, Oppianus. ¶ Orcynus gaudet onisco esca, Oppianus lib. 3. de piscat.

f Post acipenserem apud antiquos pręcipuam authoritatem fuisse lupo & asellis Cor. Nepos & Laberius poëta mimorum tradidêre, Plinius. Bacchus est boni succi, difficilis concoctu, (ἄπεπτος, Massarius uertit malæ concoctionis. sed δύσπεπτος legendum uidetur ex Galeno, cuius uerba Rondeletius citat) odore graui, βρωμώδης, Diphilus. Rondeletius etiam carnem eius nonnunquam ferinum quid resipere scribit. Eligantur è piscibus maximè lupi, & aselli mediocri magnitudine, Aëtius in cura colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. Apud Galenum de asellis hęc leguntur diuersis in locis, ut Brasauoli Elenchus indicat: Pelagici sunt: carne molli, friabili, (sed non æquè ut saxatiles:) neq; crassi, neq; tenuis succi. Qui in puro mari degunt, ad saliendum non sunt accommodati. Vtiles sunt calidis & siccis. ¶ Merlucius sine squamis est. accepit fortasse hoc nomen à merula. lucio tamen persimilem aiunt. Coctum cum sinapio albo comedes, Platina.

g Oniscon piscem Aëtius ad uitia interaneorum commendauit, Massarius: piscem intelligat an uermem non satis scio, Hermolaus. Ex asello pisce lapilli, qui plena luna inueniuntur in capite, in frigidis febribus alligantur in linteolo, Plinius. Inueniuntur & in banchi (malim bacchi) piscis capite ceu lapilli. hi poti ex aqua calculosis præclarè medentur, Idem.

a. Onos, id est asinus marinus, piscis est, quem quidam pulpum (polypum) dicunt, alij octapedem, Kiranides. De onisco insecto multipede, suo loco dicetur. Oniscos etiam Hippocrati uulnerarium instrumentum ad luxata corporū est, Massarius. Hesychio serra fabrilis. sed de instrumentis ab asino nominatis plura in Quadrupedum historia in Asini philologia attuli. Scari genus unum æolon uocant, alterum ὀνίαν, Athenęus. Πολὺς γὰρ ὅμιλος ποντίας κύλλα σοβῶν χραίνοντος θυραίοισιν (lego, Σαίνοντος θυραίοισιν) ὕδασιν ἁλός, Achæus apud Athenæum paulo post initiū septimi. quem uerò piscem cylli marini nomine appellet, non constat. si cillum dixisset, de asino intelligerē. grammatici enim κίλλον interpretantur ὄνον. sed malim ad scyllos, id est canes referre, quibus illud Σαίνοντος θυραίοισι meliùs quadrat.

h. Cor in uentre aselli instar aliquem habere, in hominem uentri deditum, & cui animus semper in patinis sit, scitè torqueri poterit.

Merlu nomen est usitatum Flandris & Gallis de Asello pisce. Romani Merlucium uocant, id est Lucium marinum, ein Meerhecht.

COROLLARIVM II.

DE GERMANICIS ET ANGLICIS QVIBVSdam Asellorum nominibus.

Stockfisch. Stockfisch, nomen Germanicum est, quo Angli etiam & Galli utuntur: nec unam, sed diuersas Asellorum species comprehendit: ut quos appellant Capelliauen, Schellfisch, Pomuchell. Nomen à trunco factum est, quem nostri Stock nominant. huic enim aridus hic piscis tundendus imponitur. quoniam ariditate adeò riget, ut nisi præmaceratus aqua aut prætunsus, coqui nō possit. At longè alius piscis est salpa, qui recens etiam ferulæ ictibus ad coctionem præmollitur. Erasmus Roterodamus in epistola quadam fustuarium piscem hunc uocat à baculo quo contunditur: sed à trunco potiùs sic nominari, Ge. Fabricius monuit. Partes circa uentrem & pinnas resectæ & seorsim salitæ, Rodtser (uel Rotscher) à Germanis nominantur; ea caro aliquanto mollior est, suauior, & facilior concoctu, ut Iustinus Goblerus ad me scripsit. Aliqui Stockfisch & Tortsch uel Dorsch eiusdem generis esse dicunt. Capitur Dorsch etiam in lacu Suerinensi. quidam capitonis genus interpretantur, propter capitis ad reliqui corporis magnitudinem, excessum. Veterum quidem capito longè alius piscis est, mugili cognatus. Venter piscis, qui Torsch Lubeci uocatur, aptus est cibo. delicatior uerò eius pars rostrum & pinnæ, Sporten appellant uel Sporden. ¶ Pomuchell piscis uocatur in Dania, ubi abundat, & Prussia. Caro ei mollis, caput magnum, iecur ut in mustela fluuiatili (wie die Trüschen) & similiter suaue. E maioribus in hoc ge-

Rodtser. Dorsch, uel Durst. Capito. Sporten. Pomuchel.

hoc genere fiunt qui uulgò Stockfisch & Rauchfisch (frigore indurati, uel infumati) dicuntur. è mediocribus, fiunt Flachfisch dicti, (nescio qua ratione. Flach nobis planum significat.) Parui saliuntur, & dolijs inclusi Dorsch appellantur. *Dorsch.* Minimis uescuntur incolæ, & ita coquunt uti mustellas fluuiatiles mediterranei. Capitibus mutilati plerique omnes exportantur. capita enim, maiorum præsertim, caudas & abdomen (flitten uocitant, id est partes uentris inferiores) abscindunt: *Flitten.* & pulpas (die vrwengelein) ac si quid esui est, separant: & Sole tostas has partes dolijs condunt, & Sporden appellant. *Sporden.* Cibus hic delicatissimus est. Dolium plenū denarijs sedecim, aut ad summum uiginti uænit, Hæc ut olim amicus quidam dictauit. ¶ Stockfisch quo remotius ad Septentrionem capitur, eò melior & pinguior habetur. Aliqui Nopsen uocant, si bene memini; *Nopsen.* *Strumulus.* Murmellius Latino nomine ficto strumulum nuncupauit, haud scio quamobrem. Eiusdem generis est Capellanus uulgò dictus, qui alio nomine Bolck dicitur, unde Latinum nomen Bocā aliqui imperitè posuerunt, quasi uocabuli similitudo ad nomen imponendum satis efficax esset. alij eidem absurdius etiam nomen fecerūt milago, ne uocabuli quidem similitudine astipulante. *Milago.* Miluago quidem seu miluus à Plinio nominari uidetur piscis, quem Græci hieraca uocant, aliqui lucernam. *Miluago.* Sigismundus Liber Baro inter cætera magni principis Moscouitarum dona; multa quoque piscium frusta, insalsa, aëre durata, Belugæ, Osetri, & Sterled, accepisse se scribit. ¶ Capi solent Stockfisch dicti pisces mense Ianuario, uigente frigore. Calor enim eos laxat & emollit; ut exportari non queant: frigus uerò indurat. ¶ Stockfisch uocantur etiam Bergerfisch & Rotscheren, Eberus & Peucerus Germani. ¶ Piscium Stockfisch apparatus diuersos, Baltasar Stendelius in Germanico suo libro Magirico describit.

Molua Gallis, Bolch, Bolck uel Bolich, uel Boling Germanis, asinorum species est in Oceano: licet Bellonius linguæ nostræ imperitus, husonem interpretetur bolich, & Matthiolus Silurum. *Bolch.* Cæterum idem piscis Balck apud Hollandos, apud Frisios uocatur ein Kableau. Mittitur is quoque ad mediterraneos Germanos capite adempto. Sunt qui ita distinguāt, ut Kableau uocetur piscis uiuus aut recens, Bolch uerò iam capite mutilatus & salsus. Similem esse aiunt pisci quem Rhenanum uulgò uocant (ein Rhynfisch) sed capite multò maiore. Nomen Kableau scribitur etiam aliter, Cableau, Cabelleau, Capellengau, Capellian, Capplan. Huic similem faciunt piscem Hacke uel Hadock dictum. Non desunt qui Wyting piscem paruum esse dicant, Schellfisch mediocrem, Cableau uel Bolch prægrandem, magnitudine ferè uiri, nec aliud interesse discrimen. *Wyting.* *Schellfisch.* Capellanum piscem Angli (ut audio) uocant Rodde, Coddefisshe, Newe Rodde. *Rodde.* Bellonio idem est Anglicè dictus Scarborougfisshe, & Newe Rotte: haud scio an ea asellorum species, quam ex terræ parte nuper reperta, Rondeletius mitti scripsit. Qui aliquando, rarò tamen, ad nos usque adfertur piscis ex Oceano per quadragesimam, Bolch uel Rhynfisch nomine, talis ferè est: oblongus, ad palmos minores ferè septem, squamis obtectus: corpore caudam uersus se attenuante. dentes multi exigui. oculi magni. caput supra latiusculum. Linea uentrem & thoracis concauitatem à dorso distinguit. Pinnæ in dorso tres sunt. cauda in medio modicè introrsum caua est. singulos audio denario uno indicari, aut minoris aliquanto. Elixi in aqua, cum pane (offis panis) & butyro coquuntur denuo. Stockfisch similem esse aiunt capellano pisci uel Rhenano uulgò dictis: sed capellani (quē Flandri Gallique sic nominant) suprà inter Anthias speciem ac descriptionem ex Rondeletio dedi. Hadok Anglorum uel Haddocke, aselli genus est simile capellano, multò minus. aridum bene magnum uidi Argentinæ in curia suspensum. *Haddocke.* ¶ Hake uel Hacke Anglis, similiter tum aselli genus, tum capellano similis est. idem fortè Hüyck apud Hollandos: qui memoratur in prouerbio, Hüycks (alij Hücks) noch Kabelliawes, de homine qui sibi uiuit, neque ullarū est partium: simile illi, Er ist weder fleisch noch fisch. *Hacke.* Scribitur etiam Hülck, ut in prouerbio, He soude er een Hülck vertheeren / dann een Both winnen, in hominem prodigum uel ineptum, qui magna insumit, uix parua lucratur. An Hacke piscis est longus, & attenuatur caudam uersus ut Lucius: lineam habet in dorso nigram.

¶ Mollo Italorum, Anglis a Whytyng maxima copia apud Anglos capitur, ut Io. Fauconerus mihi significauit. *Whytyng.* Sed alius est phycis, quem Galli mole nominant, fortasse ob carnis mollitudinem. Albica in Regimine Salernitano recensetur inter pisces salubres: Arnoldus Villanouanus piscem marinū esse inquit, & interpretatur Germanicè Wytinck. Germanis inferioribus wyt album est. alij scribunt Germanicè Wyting, Wytinck, Wittig, Wittling. minor est quàm piscis Gaden dictus: capitur in lacu Suerinensi etiam, paulò breuior quadrante ulnæ. Est autem Gaden capellanus paruus.

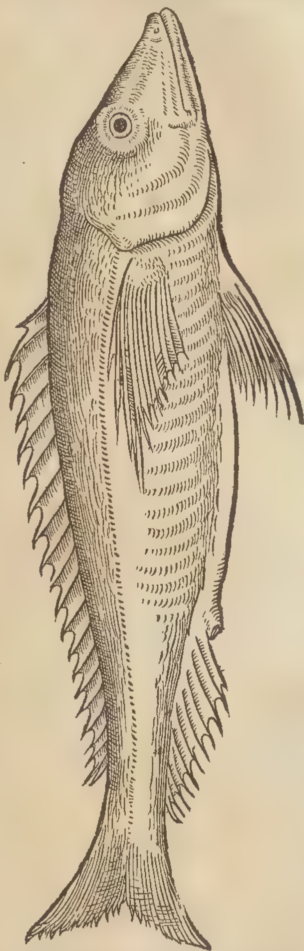
Iconem hanc aselli primi siue Merlucij, Venetijs nactus sum, ubi mollo nominatur. Rondeletij Merlucius pinnis ab hoc uariat, ut Lector facile conferendo deprehendet. ¶ Ichthyocolla cum ex alijs piscibus fit, tum ex morua & morone. sed moro, mario uel huso est: morua asellorum generis. *Ichthyocolla.* Ichthyocollam (inquit Ruellius) Galli collam buccæ uocant: alij collam moruæ. ita enim cetaceum uocant piscem, quo frequentissimè uescuntur, cuius glutinoso uentre & corio glutinū fieri inter omnes conuenit. quare uerisimili coniectura colligi potest, piscem quem Gallicum uulgus appellat moruam, ichthyocollam Græcis fuisse nominatum, cum ferè totus inter coquendum in glutinum lentescat, siccatusque in idem coalescens redit, Io. Ruellius in historia stirpium. sed huso

potiùs, quem Gallis ignotum puto, ichthyocolla fuerit: nam quod inde fit glutinũ, nostri uesicam husonis appellant, &c. Morua uerò longè alius piscis est, Oceano proprius, Græcis Latinisq́ue ueteribus ignotus. Gluten fit ex uesiculis piscium, præcipuè husonis, & piscis marini qui uocatur murca, (fortè morua,) Albertus. Aliqui molliùs moluam pro morua proferunt: utrum rectius nõ definio, cum pro utroque non desint coniecturę. Molua enim à mollitie carnis dici potuit, ut merlucius Italis mollo, Gallis mole. Morhua uerò à Germanico uocabulo, quo & Angli utuntur, **Morhuel**: quamuis Germani primam syllabam per e. potius efferunt, **Merhuel**. Testis est Rondeletius hebetes esse Morhuæ oculos, ut inde etiã prouerbium sit exortum in eos quibus infirma est & obtusa oculorum acies, &c. Quid si igitur Morhuel dicatur tanquam marina ulula: nam & Merhuel, & Meruel alii proferunt. **Vwel** autem Germanis ululam significat, (ut **huw** bubonem,) Anglis **Owl** uel **Oull**. Sunt autem oculi ulularum interdiu hebetes, ut & aliarum nocturnarũ auium. Morua iuuenis satis appropinquat prædictis (piscibus salubribus, lucio, percæ, carpæ, tencæ, trutæ, &c.) in bonitate, cõsideratis prędictis conditionibus. est tamẽ crassior & uiscosior prædictis, Arnoldus Villanou. Fortè piscis Merlengus est laudabilior post rogetum. non est enim ita crassus & uiscosus ut plagitia & solea (de genere passerum,) & eius caro est satis friabilis: sed consideratis sapore & odore cũ colore & substantiæ puritate & nobilitate, deficit in bonitate à rogeto & gornato, Idem.

Merhuel.

Schellfisch.

Schellfisch genus aselli, Coloniæ & alibi **Rheynfisch** appellatur, id est Rheni piscis, longitudine pedali, ut audio. Murmellius Latinè ficto nomine piscem capitosum appellare uoluit. Scalda siue Scaldis flumẽ est apud Antuerpiam profluens in mare, in quo capitũ, & nomen ab eodem mutuatus uidetur. Ad cibum hoc modo paratur: primum in aqua pura elixatur: tum butyro salso aut recenti feruido & apio conditur. aliqui etiam è sinapio condimentum addunt. Cibus est suauis, delicię Vuestphalorum, ut Iustinus Goblerus I.C. ad me scripsit. Quid si ab asello nomẽ factum diuines? quasi **Sellfisch**.

Egrefin Anglis Scotisue dictum piscem non esse hepatum, ut quidam putabant, Rondeletius in Hepati historia conuincit.

Labordeau, Laebberdane, scissus & salsus **Rheynfisch**, id est Rheni piscis per excellentiam dictus, ut audio. **Habberdyne** proferunt Angli: Galli aspirationem negligunt, & l. pro articulo addunt. Quærendum an idem sit qui apud Anglos **groß Jßlandfisch** nominatur. Rondeletius à maculis Leopardum uocat, & asinum uarium interpretatur. Ego Leouardiam oppidum esse audio uel pagum prope Groningam, à quo fortassis nomen pisci factum fuerit, quod inde nimirum copiose exportetur, siccus & inter salsamenta. In Holsatia (ut audio) uocatur **Yßfisch**, quod ex Islandia aduehatur.

Ling, Lyng, Lingfisshe, Anglis sunt pisces quos asellorum generis Bellonius facit. Ex his recentem uocant **greene Lyng**: siccum, **drye Lyng**. mediocrem magnitudine, **myddle Lyng**: maximum & pretiosissimum, **organe Lyng**. Vox **organe** quid sibi uelit, non assequor: nisi fortè ita maximum in hoc genere piscem uocant, ut Græci thunnum maiorem, orcynum.

Permultæ aliæ Asellorum species antiquis incognitæ: nobis etiam peregrinæ, Britannis, atq; adeò Hollandis ipso tantùm nomine distinctæ, Bellonius.

Maximus est apud Britannos & Hollandos Asellorum quæstus, quorum tanta est in eorũ mari copia, ut post suæ regionis saturitatem, etiam alias longè remotas nõ sine maximo uectigali expleat.

pleat. Hos pisces salitos, præsertim maiores Morhuas ac Merlucios generali uocabulo Stockfisch, quasi uerberatos pisces, *(imò à trunco in quo cæduntur,)* appellant, quòd tanta sint siccitate post imbibitum salem, ut nisi magnis, frequentibus ac diuturnis malleorum ictibus diuerberati, dissolui non possint, quo faciliùs coquantur. Nam etiam antequam Merlangi †condiantur, longo tempore exiccari solent, unde sicciores euadunt. Quamobrem tunc quoque Buckhorne, id est Capri cornu appellantur, *(Hollandis fortè. nam Anglis Buck platycerotem sonat, Got uerò Caprum.)* Uerũ particularia quædam nomina hisce Asellis attributa, potius nobis historiæ descriptionem, quàm populorum, apud quos frequentes sunt, libidinem ademerunt. Est enim Heberdum ita nominatus ab oppido Islandiæ, &c. *(ut supra recitaui.)* Delicatissimus omnium est qui Britannis uocatur Right Holland, quasi uerum ac genuinum Hollandicum dicerent. huius est eadem ferè cũ superiore forma, nisi latior ac breuior esset. Cæterum ichthyopolæ Londinenses salgamariorũ ac cetaceorum Britannicis aut etiam Hollandicis nominibus uti, ad Asellorum distinctionẽ coacti, sic eos peculiaribus quibusdam uocibus nominare solẽt, Lingfisch, Selandfische, Bremerfisch, Westcontrefische, Merlandfisch, Rotfisch, Merhuel, Scarborougfische, quod est idem cum Newe Codde, grandis. Jßlandfische, Haddocke. quæ omnia uocabula, uti supra dictum est, diuersam potius uulgi, pagorum, aut insularum nomenclaturam, quàm ipsorum piscium naturam indicant. †condantur.

RVRSVS DE PISCE QVEM ALIQVI A RHENO DENOMINANT, Rheynfisch.

PISCIS hic pictus est Francfordiæ ad Mœnum, nescio quàm bene: salsi enim duntaxat, ex Oceano aduecti illic habentur. Rheynfisch appellant, de quo nos quædã superius. Rondeletius capiti de Siluro hanc effigiem à me missam præposuit. Ego silurum esse nõ arbitror. asellorum Oceani generis esse puto, sed non affirmo. Danubij piscem esse, & ferocem uoracemque adeò ut catulos etiam iniectos flumini deuoret, quæ Rondeletius partim tanquam à me scripta, partim tanquam à Germanis accepta recitat, neque scripsisse me ad illum, neque audiuisse tale quid de hoc pisce memini. In præsentia non hunc, quamuis & ipsum misi, sed barbatum illum, quem mox in sequenti capite pingit, quod de Glanide inscribitur: qui non tantum in Iuerdunensi lacu, sed Danubio etiam alibique capitur, silurum esse puto; de quo plura suo loco dicemus. Bellonius soli Colfisch ex Asellorum genere, caudam lunatam & bifurcam tribuit, cæteris rotundam. Sed hic noster ut Asellorum generis esse concedatur, Colfisch non est, quamuis caudam (si rectè pingitur) bifurcam habeat. Nam pinnæ uentris in eo quem Bellonius exhibet, cum nostro hoc Rheni pisce non conueniunt. de capite quod dicam non habeo, cum acephalum pingat. Cæterum à Rheno cognominatum hunc piscem opinor, non quòd in eo flumine capiatur, sed quod salitus fortè per Rhenum mittatur.

COROLLARIVM III. DE MVSTELIS MARInis, uel Asellis Mustelinis.

Mustelam per l. simplex aut duplex scribas, nihil interest. Mustela (inquit Aelianus libro 15. cap. 11. Græcè γαλῆ scribitur) paruus (μικρὸς) piscis, nullam cum galeis, id est mustelis, communitatem habet. nam hi quidem cartilaginei sunt, & pelagij, & magnitudine præstant, & caniculæ (κυνὸς) speciem similitudinemque gerunt. Mustelam uerò diceres esse iecorinum. est enim piscis breuis, *(βραχὺς, id est breuis, sæpe pro paruo accipitur. alioqui enim pro sua magnitudine longiuscula est mustela,)* oculis conniuentibus. Pupillæ oculorum ad cyaneum colorem accedunt. eius barba quàm iecorini maior est, & minor quàm chremetis. Algas depascitur, & saxatilis est; atque similiter ut terrena, omnium cadauerum, in quæ incurrit, oculos exest & conficit, ut audio. Hæc ille. Dux ceti quẽ Oppianus describit, est quem uulgò γαλλῶ, hoc est mustelam, nuncupant, Paraphrastes Græcus Dux ceti.

innominatus Halieuticorum Oppiani. Rondeletius asellum gallariam, uulgò sturionem dici, & apud ueteres Latinos acipenserem, docet. Et sanè nihil prohibet alium galarian cum mustela, alium cum mustelo piscibus similitudinem habere, utrunq; etiam cum asellis commune quippiam, quod si ita est, utriusq; piscis nomen ab initio per gamma scribendum erit, & per l. simplex, galarias uel galaridas: & per r. potiùs quàm per x. ne galaxias à lacte dictus uideri queat. Sed in utranq; partem coniecturæ non desunt. lege suprà in Corollario de asellis ueterum. Clarias etiam per syncopen pro calaria à quibusdam scribitur. C. quidem à Latinis transferentibus Græca, sæpe pro G. scribi solet, & contrà, ut Gobius pro Cobio, & Cygnus pro Cycno.

Chremes etiam, de quo suprà pluribus, mustelarum generis uideri potest: hoc est cognatus aut certè similis. Et forsan olisthos quoq; Oppiani, similiter ut Chremes circa ostia fluuiorum degens, nomen à corporis lubricitate sortitus: quæ plerisq; huius generis piscibus communis est.

Alia quædam suprà cum ipsis mustelarum uulgarium Rondeletij iconibus, & eius quē ophidion appellat, annotata à nobis leges.

Mustelas omnes Germanicè appellabimus, **Meertrüschen**, **Meerquappen**, uel alijs à mari & mustelæ fluuiatilis nominibus (quæ in diuersis regionibus uariant) compositis uocabulis. Item **Meergrundel**. Eisdem & **Spralloyle**, inferioribus Germanis nominatum piscem (de quo in Anguilla nonnihil dixi) cognatum puto.

Grillus. Grillus marinus Italis hodie dictus, ab alijs Cepolla (Cepula) marina uulgò uocatur: ab alijs pesce galia. Gryllus Nicandro idem qui conger est. Diphilus anguillæ similem facit, sed insuauē. nominârat autem congros in præcedentibus, de anguilla loquens: ut gryllum & congrum pro diuersis eum habuisse existimari debeat.

Qui Venetijs Sorce, quasi sorex uel mus, uocatur, piscis marinus, mustelæ fluuiatili nostræ (lotæ Gallorū) assimilis est, sine squamis. caudam & pinnas in dorso ac uentre oblongas habet, molles, & omnino similiter ut lota, sed colore nigro. tota pars prona ei nigricat, maculosa tamen uidetur: supina albicat. Longus erat quē uidi palmos duos, siue digitos octo. Nota ei peculiaris, quòd inter caput & pinnæ dorsi principium, media dorsi pars ad longitudinem pollicis transuersi caua est, & albicantem intus lineam ostendit. In superiori labro duo ceu pili breues nigricantes eminent, ab inferiori unus albicans dependet. Caput ceu serpentis denticulos habet: rictum oris latū, & rotundum si aperias.

Medusam Lycophron uocat γαλῆν λαιμότμητον, id est mustellam colliparam: quoniam capite eius amputato à Perseo, è ceruice eius Chrysaor homo & Pegasus equus exilierunt. marina autē mustella è suo collo parit, Isacius Tzetzes, repetijt & Varinus in γαλῆ. Sed alij authores de mustela quadrupede hoc scribunt, (quamuis neque de illa, neq; alio animali id credendum Aristoteles censet,) ut in eius historia recitaui capite 3.

De Mustelis dulcium aquarum agemus in M. elemento.

DE OESTRO SIVE ASILO.

RONDELETIVS.

A OESTRVM siue Asilum marinum uocarunt ueteres, neq; à uoce neque à figura, sed à naturæ similitudine quæ illi est cum terrestri.

Oestrus terrestris. Lib. 3. Georg. Oestrus enim terrestris est insecti genus horrisono strepitu, uulgus tahon, Latini Asilum uocant, teste Virgilio, (*de quo fusius in Historia insectorum dicetur.*) Græcorum autores οἴστρους appellant, ab eo quod exagitent, nec patiantur examina conquiescere. Inde Oestro perciti dicuntur furore correpti. Et οἰστρᾷν & οἰστρηλατεῖν stimulari & concitari significat.

Oestrus marinus. Ab huiusmodi natura, bestiola in mari dicitur οἶστρος, id est, Asilus: qui Thynnos & Xiphias ita diuexat & concitat, ut in naues aliquando exiliant, atq; etiā nonnunquam in litus. Adeò nihil est quod hoste careat.

B Qualis uerò sit Asilus marinus pauci nouerunt, quia exiguus est admodum, & rarò, uigente tantùm canicula, nec in multis piscibus, sed in Thynnis & Xiphijs, nōnunquam in Delphinis, nec tamen omnibus, conspicitur. Eum sic descripsit Aristoteles: Asilus circa Thynnorum quorundā pinnas oritur specie scorpionis, aranei magnitudine. *Lib. 5. de Hist. cap. 31.* Quæ breuis est, & non satis explicata Asili notio: ex qua Asilum nunquam penitus nossem, nisi sub Thynni pinna, quæ ad branchiarum est scissuram, affixum conspexissem æstuante canicula. Ergo ex ipsa αὐτοψίᾳ sic fusius depingi potest. Pro ore tubulum siue fistulam habet, pro corporis ratione longam. Vtrinq; sitę sunt ueluti manus duæ, quæ ad os flectuntur. Sequitur aluus cum incisuris, cui affixi sunt sex pedes: duo qui in extrema aluo sunt, crassiores sunt & longiores: qui sequuntur utrinq; locati, paulò minores: reliqui duo qui magis in lateribus sunt, omnium minimi. Ore siue fistula, scorpionis terrestris caudæ, pedibus, eiusdem brachijs similis est: aluo & magnitudine, araneo.

C Vt Polypi acetabulis, ita hic ore adhæret parti molliusculæ & pingui sub pinna ita tenaciter, ut auelli integer non possit. Sanguinem exugit hirudinum ritu, usq; dum prę plenitudine decidat & mo-

& moriatur. Cur in summo tantùm æstu, & caniculæ tempore pisces dictos infestet, id in causa esse puto, quòd æstate tantùm nascatur, autumno pereat. Cur sub pinna hæreat, in causa est partis mollitudo, pinguitudo, & sanguinis copia. Reliquo corpore Thynni cute quidem læui integuntur, sed illi subsunt squamæ duriores. Ex his intelligendus est Plinij locus libro 9. Animal est paruum, scorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se & Thynno & ei qui Gladius uocatur, crebrò Delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo: tantoq́ infestat dolore, ut in naues sæpenumero exiliant. Dubium non est hæc de Oestro siue Asilo marino dici. Sumpta sunt ex maiori parte ex Aristotele: οἱ δὲ θύννοι καὶ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν· ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι τηνικαῦτα παρὰ τὰ πτερύγια, οἷον σκωλήκιον τὸ καλούμενον οἶστρον, ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ ἴσον ἀράχνῃ. ποιοῦσι δὲ ταῦτα πόνον τοιοῦτον, ὥστε ἐξάλλεσθαι ἐνίοτε οὐκ ἔλαττον τὸν ξιφίαν τοῦ δελφῖνος· διὸ καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. Cap. 15.

Hîc animaduertere licet quàm procul à ueritate absit Autor libri de Aquatilibus: qui Pediculum marinum pro Oestro exhibuit, cùm in eodem contextu Aristoteles hunc ab illo ita distinxerit, ut impudentis sit hominis sine ratione à uetere & probatissimo scriptore dissensisse: uel parũ oculati, qui Aristotelis locum nõ uiderit, qui est huiusmodi: In mari gignuntur in piscibus Pediculi, non ex ipsis piscibus, sed ex limo, aspectu similes asellis multipedibus, nisi quòd caudam amplíusculam habeant. Et mox: Asilus circa Thynnorum quorundam pinnas oritur, specie scorpionis: & cætera quæ ante citauimus. Vides perspicuè ab Aristotele Pediculum Asello multipedi conferri, cui ille Asilum comparat. Deinde cùm Aristoteles tam apertè Pediculum ab Asilo discernat: ille sine causa dubitat, an Aristoteles Asilum à Pediculo, & Pulice diuersum constituerit. Idem autor, inquit de Aristotele, uidetur Oestrum seu Asilum diuersum à Pediculo constituere. Nos uerum Pediculum marinum libro de Crustatis expresśimus. in ijs enim numerari debet, quòd crusta tenui contegatur.

A Contra Bellonium, qui pediculum marinũ pro œstro exhibuerit. Lib. 5. de Hist. cap. 31.

COROLLARIVM.

Asilus uexator piscium Scorpij speciem similitudinemq́ gerit. is quem uidi albus erat, & ad piscem Pagrum inhærescebat. Piscatores affirmant maximos pisceis conficere posse, Ligures uocant Prusam, Gillius. Asilus aquaticus thunnum æstate infestat, & ut eo tempore deterior sit, efficit, Aristot. Et alibi, Asilus primades infestat iam adultiores, quo tempore larga est ipsarum captura. Et rursus, Thunnus post Arcturum melior est. iam enim eo tempore ab infestantis asili agitatione requiescit, quæ facit ut sit in æstate deterior, & largiùs capiatur. Et apud Athenæũ, Thunnus dum fœtus adhuc paruos habet, uix capitur: cum uerò grandior fuerit, capitur propter asilum. ἕως μὲν ἂν ἔχῃ μικρὰ τὰ κυήματα, δυσάλωτος· ὅταν δὲ μείζων γένηται, διὰ τὸν οἶστρον ἁλίσκεται.

ASPARGVS, uide in Sparo.

ASPEDOS, conchylij genus Epicharmo: ἄγε δὲ παντοδαπὰ κογχύλια, λεπάδας, ἀσπέδος, βραβύλους.

DE ASTACO, RONDELETIVS.

ΑΣΤΑΚΟΙ quasi ἄσταχυς mea quidem sententia dicuntur, id est, non destillantes sed abundè fluentes: quòd tubercula plurima tum alba, tum purpurea guttarum siue lachrymarum specie forcipibus insperſa habeant. nominabant etiam ὀστακοὺς Attici pro ἀστακούς, ut ὀστακίδας autore Athenæo libro 3. Gaza gammaros conuertit, uulgi Italici appellationem, ut opinor, secutus: dicitur enim gammaro, uel cambaro: (*ut & squilla crangon, gambaro di mare:*) Non sum tamen nescius gammari uocabulum uetustum esse & Latinum, ut apud Martialem:

A Astacus et Cãmarus uel gammarus ueterum diuersi sunt, &c.

Concolor in nostra gammare lance rubes. Sed gammarus squillarum species erat ueteribus Romanis. Athenæus lib. 7. Κάμμαροι, Gammari. Epicharmus in nuptijs Hebes, Prætereà, bocæ, smarides, aphyæ, gammari, κάμμαροι. Horum etiam Sophron meminit in muliebribus mimis. Est autem squillarum species, & ita à Romanis uocantur.

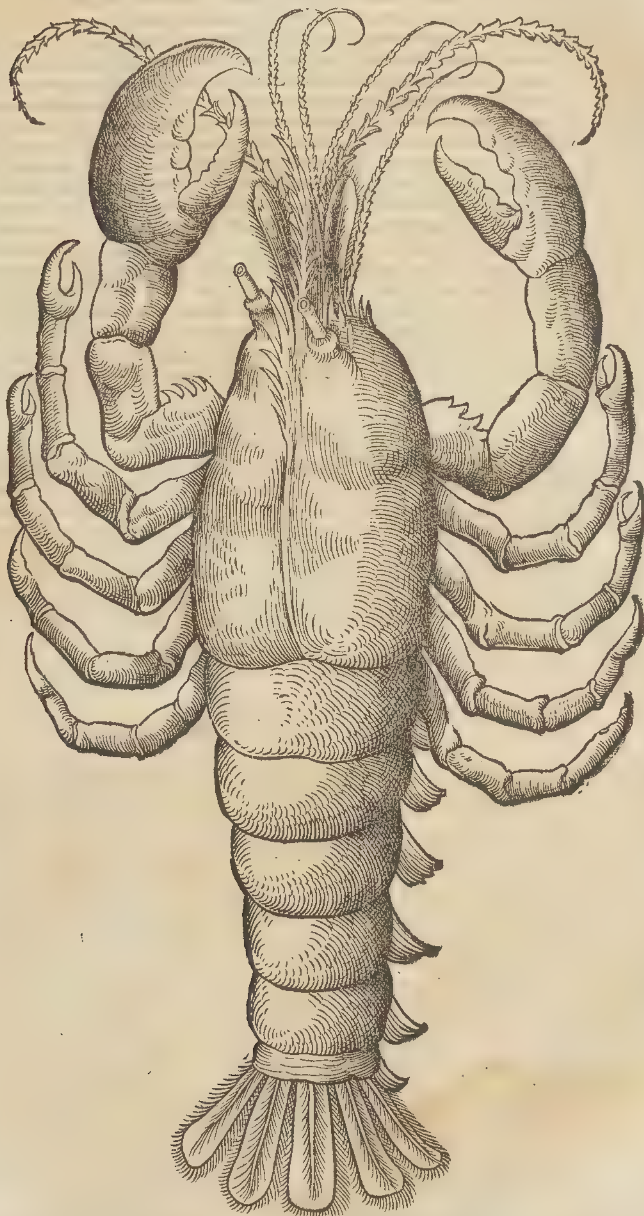
Gãmarus squillæ species Athenæo.

At astacus non squillarum, sed locustarum potius generis esset: nam, ut Aristoteli placet, locustis similis, neq; multis notis ab ijs dissidet: Crustatorum animalium primum genus est locustarũ, (καράβων,) & huic simile aliud, astacorum. Præterea nullus est opinor, qui καμμάρους & καμμαρίδας idem esse neget. at has Galenus apertè ab astacis secernit: ἀστακοί, καὶ πάγουροι, καὶ καρκῖνοί τε, καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τ᾽ ἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. Quòd si Latinam τοῦ ἀστακοῦ appellationem desideres, eum planè esse arbitramur, quem Plinius elephantũ appellat, à magnitudine opinor & longitudine pedum & brachiorum. Id ex eius pictura perspicuũ est. Elephanti locustarum generis, nigri, pedibus quaternis, bisulcis: prætereà brachia duo, binis articulis, singulis forsiculis denticulatis. Quæ omnia tam astaco conueniunt, ut nulli magis. etenim specie & longitudine corporis locustis similes sunt (astaci:) sed colore differunt: sunt enim nigri, id est, purpurei siue uiolacei coloris exaturati: pedibus bisulcis, brachijs duobus, forficulis denticulatis, ad eorum discrimen qui pedes quidem habent, sed simplices, ut locusta, & chelas sine denticulis.

Astacus locustarum generis. Lib 3. de fac. aliment. Elephantus Plinij idem astaco uidetur. (B)

Sed astacũ nostro more fusiùs describamus. A Gallis & Normanis homar, à Romanis gam-

Forma hæc astaci est, quem Venetijs Astese uocant, ubi & depictus est: sed minus accuratè, ut apparet, quàm à Rondeletio.

maro, uel cambaro di mare, à Venetis astase uccari audio, ab Illyricis larantola, à nostris langrout uel escreuice de mer.

Astacus

Aſtacus corporis habitu aſtaco fluuiatili, quem Galli eſcreuice uocant, ſimillimus eſt, magnitudine & colore diſsidens: nam marinus multò maior eſt. uidi aliquando forcipis partem alterã, quæ libram aquæ caperet. Colore eſt, dum uiuit, purpureo † exaturato, ſed unà cum uita coloris nitor euaneſcit, maculis uarijs, ut cæruleis, rubris, candidis, notatur. Coctus totus rubet, ut cruſtata omnia Cornua duo ante oculos habet, initio articulata, longa, tenuiora, quàm locuſta: ſunt & alia duo breuiora. E media fronte exiſtit aliud paruum, utrinq; ſerratum, latius, obtuſiusq; quàm in ſquillis, in quibus eſt tenue acutiſsimumq;. Pedes ſitu numeroq; à locuſtarum pedibus non diſtant, bini forcipibus proximi biſulci & hirſuti. chelæ glabræ ſunt, magnæ, binis articulis diſtinctæ, roſtris auium ſimiles: harũ pars ſuperior mouetur, inferiori immobili, ueluti in crocodili maxillis. Interiori parti maiora tubercula affixa dentium ſpecie, quam ob cauſam denticulatos forcipes appellant. Cauda, ut in locuſta, ex tabellis contexta, in pinnas deſinit ſed duriores. Dentes duos ueluti locuſta habet, carunculam pro lingua, gula, uentriculus, parteſq; internæ omnino ſimiles. B

† *uiolaceo, ut ſuprà.*

Vt oſtendamus nos uerum Ariſtotelis aſtacum repræſentaſſe, & uehemẽter erraſſe autorem libri de aquatilibus, qui longè alium ab aſtaco cruſtatum piſcem exhibuerit, aut potiùs ſomniarit: adſcribam integram Ariſtotelis deſcriptionem παραφραστικῶς, ex libro quarto de hiſtoria animaliũ, ut meliùs omnia intelligi poſsint. A

Quòd uerũ aſtacum exhibuerit, Bellonius non item.

Aſtaco, inquit, nitet color nigro aſperſo. Primùm inferiore loco octo pedes habet, utrinque quaternos: deinde duos magnos, utrinq; ſingulos, multò maiores, in extremo latiores, quàm locuſta, ſed inæquales: dextri enim extremum latum eſt, prominens & tenue: ſiniſtri craſsius & rotundius, utrunq; tamen indiuiſum eſt, ſuperiore & inferiore parte, ueluti maxilla dentes habens. ſed dexter pes paruos omnes & ſerratos, ſiniſter in ſummo ſerratos, internos ueluti maxillares, inferiore in parte quatuor & continuos, ſuperiore tres & non continuos. Aliquando contrà euenit, ut pòſt ipſemet annotat, ut quod ſiniſtro tribuitur, dextro inſit, & contrà. Vterq; pes ſuperiorem partem mouet, & ad inferiorem aſtringit. uterque inferiore ſitu extrorſus obtortus eſt, undè γαμψώνυχοι ἀστακοὶ ab Epicharmo dicti ſunt, teſte Athenæo, tanquam ad capiendum & premendũ nati. Supra horum magnorum exortum duo alij parui exiſtunt, hirſuti, ere paulò inferiores. paulò adhuc inferiores ſunt branchiæ (τὰ βραγχιοειδῆ, id eſt ueluti brãchiæ) circa os, ueluti ex pilis multis compactæ, quæ aſsiduè mouentur. Duos paruos & hirſutos pedes ad os adducit, qui & adnata quædam tenuia gerunt. Dentes duos habent aſtaci locuſtæ modo. ſuperiore loco cornua multò breuiora & tenuiora quàm locuſta: quatuor item alia his forma quidem ſimilia, ſed breuiora & tenuiora. Supra hæc oculi parui & breues, non ut in locuſta magni. frons quaſi quædam acuta & aſpera ſupra oculos extat latior, quàm locuſtæ. Deniq; facies acutior, & pectus latius quàm locuſtæ, carnoſius & mollius. Octo pedum inferiorum, quatuor in ſummo bifidi ſunt, utrinq; ſcilicet bini magnis chelis propiores: reliqui quatuor, utrinq; ſcilicet bini, minimè. Cauda quinq; tabellis conſtat, quam τράχηλον, id eſt, collum uocari ſcripſit Ariſtoteles, niſi mendoſus ſit locus. ſequitur ſexta illa pars latior. Interiora, in quibus fœminæ prius pariunt, quàm oua ædant, quatuor ſunt hirta, quibus ſingulis ſpinæ ſingulæ breues ad exteriora prominent. Pectus, corpuſq; totum læue eſt, non quemadmodum in locuſtis aſperum. Fœminæ & maris in hoc genere nullum eſt diſcrimen. Etenim mas & fœmina, utcunq; contigerit, alterutram chelarum maiorem habent, utranq; æqualem nunquam. Et alibi idem Ariſtoteles: Locuſtæ, cancriq; omnes chelam dextram grandiorem ualentioremq; habent: Aſtaci ſoli non hanc uel illam, ſed alterutram, ut ſors tulerit. Quis dilucidius unquam rem ullam expreſsit, quàm aſtacum Ariſtoteles his uerbis? His adde inter omnes doctos conſtare, aſtacum fluuiatilem eſſe, quem Galli eſcreuice appellant. Quò magis error præclari illius autoris libri de Aquatilibus conuincitur, qui ineptiſsimam, & à naturali alieniſſimam aſtaci formam exhibuit, quæ locuſtæ etiam quadrare nullo modo poteſt, ut ex eodem Ariſtotele, & ex præcedente capite colligere facile eſt. Idem autor credit adultum aſtacum à Latinis elephantum dictum, & Plinij elephantum aſtaci delineationi planè conuenire. ſed quàm ineptè iſta accommodet, conſydera quæſo ſtudioſè lector. Inter marina, inquit, ex Plinio, ſunt elephanti locuſtarum generis, nigri, pedibus biſulcis. Ego uerò pro pedibus biſulcis quaternos intelligo, quos duo etiam brachia utrinq; ſubſequuntur. Addit prætereà brachia duo, binis articulis, ſingulisq; forficulis denticulata, quæ in aſtacis cernimus. Nam ſingula grandia aſtaci brachia, binis articulis intercipiuntur, & denticulatis forcipibus biſulcis armata ſunt: Hæc ſunt noui illius autoris uerba. Primùm in aſtaco quem depinxit quaterni pedes biſulci non ſunt, imò nulli, ſed omnes articulis tantùm intercepti, & in ungues ſiue πλῆκτρα deſinentes. Quare aut deliraſſe ipſum oportuit in pingendo aſtaco, aut qui biſulci pedes dicantur non intellexiſſe. Ipſe uerò ſecum pugnat, qui elephãti deſcriptionem aſtaco accommodans, pedes biſulcos quaternos ſe intelligere ait: alio autem in loco qui eum quem modò citaui præcedit, duos tantum bifidos aſtacis pedes tribuit. Pedes, inquit, utrinq; quatuor habent, quorum duo priores in extremo bifidi ſunt ad inceſſum: alij duo natatui magis inſeruiunt. Deinde duo brachia in eiuſdem aſtaci delineatione binis articulis, ſinguliſq; forficulis denticulata nuſquam comparẽt, ſed illa ſunt reliquis quaternis craſsiora duntaxat, in ſingulos ungues ſiue πλῆκτρα deſinunt, quæ altera parte uel ſerrata, uel hirſuta ſpectantur.

B *Aſtaci partium diligẽtiſsima ex Ariſtotele deſcriptio, & à locuſta diſtinctio.*

Lib. 3.

Lib. 4. de part. animal. cap. 8.

Rurſus contra Bellonij iconẽ aſtaci, quòd ea cõmentitia ſit: quodq; aliud pictura, aliud uerba Bellonij demonſtrent.

Quare quod pro aſtaco propoſuit, neq; locuſtæ neq; aſtaci formam aptè refert, ſed potiùs cõmentitia res eſt. Præterea hoc docere non eſt, ſed ſtudioſis imponere, aliud pictura, aliud uerbis demonſtrare.

A Ad aſtacos ueros redeamus, quos ex pictura noſtra facilè & uerè agnoſces, & eoſdẽ ſiue adultos, ſiue non adultos cum elephantis Plinij eſſe exiſtimabis, ex ijs quæ in ſuperioribus diximus.

C Ii in læuibus (ac terrenis) locis naſcuntur, ut ex Ariſtotele citat Athenæus, locuſtæ in aſperis & petroſis, neutri in lutoſis. Quare in Helleſponto & circa Thaſum naſcuntur aſtaci, circa Sigeũ & Atho locuſtę. Theophraſtus eodem teſte prodidit aſtacos, locuſtas, ſquillas ſenectutem exuere, *(item Ælianus, ut & alia cruſtis tenuibus tecta.)* Libro 3.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Aſtacum, Maſsilienſes un Ligumbault, Genuenſes Lumbardo uocant. Quinetiam Græcum uulgus antiquam Aſtaci appellationem adhuc retinuit. Conſtantinopolitani Liczuda uel Lichuda appellant.

C Sine humore longius è mari deferri nequit. quamobrem rarò uiuus Lutetiæ uiſitur, putriſq; eſt antequam eò perueniat, quemadmodum & omnia malacoſtraca.

B Aſtacus à Carabo non magnitudine tantũ (eſt enim ille grandior) ſed & ipſo etiam colore differt. Carabus enim tantummodò rubet, Aſtacus ex rubro fuluoq; liueſcit. Carabus blæſos atq; acuminatos anteriores pedes habet, Vrſæ marinæ modo: Aſtacus extentos, ac forcipibus dentatos, partemq; mouentes ſuperiorem adſtringendo ad inferiorem. Cornua præterea ante oculos Aſtacus gemina habet, ſed paulò quàm Carabus minora: quibus eodẽ modo iter prætendit, intus concaua: ſub quibus alia quoq; eodem numero minora latent ac tenuiora: ſuper quæ oculi conſtituti ſunt craſsiuſculi, non autem (ut Carabi) maiuſculi. Læuem habet cruſtam ſine aculeis, præterquã anteriore parte, quo loco roſtratam oſtendit, ad robur in certamine. Dimicant enim Aſtaci inter ſe arietum more, cornua attollentes. Pedes utrinq; quatuor habẽt: quorum duo priores in extremo bifidi ſunt ad inceſſum: alij duo natatui magis inſeruiunt, quàm apprehenſioni. Tabellas in cauda quinq; uideas: In collo autem deinceps, hoc eſt uſq; ad caudam pinnulas paulò magis hirſutas, quibus in natando commodè utuntur.

C Aſtaci à bruma iam oua ferre incipiunt. Ariſtoteles ante Arcturũ oua excludere: abigere iam cocta, atq; abſoluta ab Arcturo reddere ſcribit: eſſeq; tum optimum Aſtacum, cum grauidus eſt.

A Plinius medicus de dyſentericorum cibo pertractans, ac de calore nimio, oſtracoderma & aſtagines optimi cibi eſſe tradit. Puto autem Aſtacos eum intellexiſſe. *Aſtagines.*

F Symeon Sethi frigidos eſſe Aſtacos & humidos putat, & multum nutrire: ſed uentrem cohibere, uixq; concoqui poſſe, præſertim magnos, paruos autem meliùs: & eorum caudas, quàm chelas (hoc eſt, crura) difficilius concoqui, craſsiorisq; ſucci eſſe: quapropter condimentis calidis emendari, & ab eorum eſu uinum uetus ac rubellum potare ſuadet. Mneſitheo aſſos elixis meliores eſſe placuit, & ideo clibano incoquendos. Non parum in eis ſalſi ſucci contineri, ut in teſtatis creditur, minus tamen quàm in illis.

B Nautæ ſalina ex Aſtacorum forcipibus fabrefaciunt, in quibus ſal in piſcatione deferre conſueuerunt.

A Indigenæ, qui apud uicos & caſtella in riparia Genuæ agunt, non Ligumbautũ eum, ut Maſsilienſes, ſed Lupagam nominant: id quod ab incolis portus Veneris accepimus.

DE ELEPHANTO, BELLONIVS: QVEM EVNDEM FAcit cum Leone, Rondeletius diuerſum, ex quo iconem & hiſtoriam Leonis inter Cancros dabimus.

B Plinius Elephantum marinum ſic depinxit, ut eius delineatio Aſtaco planè conueniat. Inter marina (inquit) ſunt Elephanti Locuſtarum generis, nigri, pedibus biſulcis. Ego uerò pro pedibus biſulcis quaternos intelligo, quos duo etiam brachia utrinque ſubſequuntur. Addit præterea brachia duo binis articulis ſingulisq; forficulis denticulata, quæ in Aſtacis cernimus. Nam ſingula grandia Aſtaci brachia, binis articulis intercipiuntur, & denticulatis forcipibus biſulcis armata

A ſunt. Quamobrem adultum Aſtacum à Latinis Elephantum etiam dictum fuiſſe crediderim, nam Aſtaci quantò maiores exeunt, eò nigriores euadunt.

Quod autem ad Leonis appellationem attinet, conijciendum eſt Græcos Aſtacis grandibus nomina immutaſſe, & Leones potius quàm Elephantos appellare maluiſſe. Nam & Aelianus eam deſcriptionem tribuit Leoni, quàm Plinius Elephanto. Oppianus, *Leonem Græcis eundem eſſe cum Elephanto Plinij.*

Τῶν ἤτοι κρυόεις τε λέων, βλοσυρή τε ζύγαινα. quod ſic Lippius uertit,

Magno horrore Leo, poſt hos horrenda Zygæna. *Ego hîc de leone bellua, non de malacoſtraco ſentire Oppianum dixerim.*

Aelianus Leonem marinum Locuſtæ ſimilitudinis eſſe ſcribit, ſed corpore magis tenui ac gracili: brachiaq; habere tum maxima, tum Cancris ſimilia: & cæruleo colore eſſe, ſubnigriſq; diſtingui maculis. Conſtat igitur Leonem eundem eſſe piſcem, quem Elephantum: ac plurimum eos hallucinari, qui noſtras Eſcreuiſſas Leones eſſe putant, Hæc Bellonius.

Pleriq;

Plerique dum nationes nonnullas etiam nunc Leonem Astacum nominantes sequuntur, arbitrantur Leonem esse Astacum. Plinius tamen separatim ab Astaco Leonem tractat: & Athenæus separatius utrunque ab altero distinguit, cum inquit, Astaco Leonem maiorem esse, Gillius. *Astacus. A Leone diuersus.*

COROLLARIUM DE ASTACO.

Cancrorum genera carabi, astaci, &c. Plinius. Italicè gambaro uocatur, uel potius gambaro di mare, ad differentiam astaci fluuiatilis, quem simpliciter multi gambaro nominant. Hispanicè camarón. Germanicè **Humer.** Anglis astacus est **a creuyse of the sea.** nam **lopstar** Anglorum, locusta est, non astacus: quanquam Eliota diuersis locis astacum, locustam & leonem interpretatur **a Lopster.** Massilienses & leonem & astacum, ex Plinio diuersos pisces, uno eodemque nomine Ligombaudos nominant, Gillius. Astacum Græci & qui accolunt Adriaticũ sinum etiam hac ætate sic uocant, Idem. A

καρίδων, καρίδων: ἢ τὰς μικρὰς, ἐγχλώρους: τὰς δὲ ἐρυθρὰς, καμμάρους, Hesychius & Varinus. Et alibi, Καμάρους, τὰς ἐρυθρὰς καρίδας: ubi legerim καμμάρους μ. duplici, & καρίδας cũ ρ. Colora Latinè, cammarus, Calepinus: qui ex Apicij libro 2. hæc uerba citat: Vel cammarum defrutum mittas, quod Romani coloram uocant. Eustathius apud Athenæum κάμμοροι legit per ο. quod non placet, sic enim scribit in primum Odysseæ, Κάμμορος, fato suo uel morte infelix & miser homo. significat autem hæc uox aliquando etiam squillas, teste Athenæo, his uerbis, Κάμμοροι καί τι (lege ἐστι) γένος καρίδων ὑπὸ Ῥωμαίων οὕτω καλούμενον. Et fortè (inquit Eustathius) uulgus inde corrupto nomine καβούρους dixit. Aconitum radicem habet modicam, cammaro similem marino, quare quidam cammaron appellauêre, Plinius. Franciscus Massarius Plinium cammari nomine hîc astacum intellexisse putat. ego squillam potiùs dixerim. nam & Theophrastus radicem aconiti scribit tum specie tum colore similem esse καρίδι, id est squillæ. sic enim lego, non καρύα, ut Gaza qui nuci transtulit: neque σκαρίδι, ut Marcellus Vergilius, qui tamen rectè marinæ squillæ conuertit. Dioscorides aconiti genus alterum radices ait habere ὥσπερ πλεκτάνας καρίδων μελαίνας: cammari uero nomen à Plinio aconito primo tribuitur: qua de re plura scripsi in Philologia de Lupo H. a. ubi & Galeni de cammaro uel cammoro apud Hippocratẽ è Glossis uerba retulimus. Est & inter delphinii nomenclaturas apud Dioscoridem cammarus. Cammari anatibus in nessotrophio pro cibo dantur, Varro & Columella. Didymus eo in loco habet ἀκρίδας ἢ καρίδας: sed placet καρίδας tantũ legi, pro cammaris. Carabi modò pro locustis marinis, atque ita hodie Ligures appellãt, modò pro cammaris à ueteribus, ut Athenæo placuit, accipiuntur, Hermolaus. Bellonio cammarus est uulgaris noster cancer fl. dictus. Dimidio constrictus gammarus ouo, Ponitur exigua feralis cœna patella, Iuuenalis Saty. 5. Κομμαραι ἢ κομαραι, καρίδων, Macedones. Sunt inter cochleas, quæ intra se bestiolas habeant similes gammaris pusillis, qui uel in flumine gignuntur, Aristot. interprete Gaza, de hist. anim. 4. 4. Græcè sic legitur: Εἰσὶ δὲ τινῶν κόχλοι οἳ ἔχουσιν ἐν αὐτοῖς ὅμοια ζῶα τοῖς ἀστακοῖς τοῖς μικροῖς, ἃ γίνονται καὶ ἐν τοῖς ποταμοῖς. *Cammari.* *Caburi.*

Astacos in Euxino nullos reperiri author est Oppianus lib. 1. de piscat. Speusippus libro 2. Similium, ex malacostracis similia esse scribit, astacum, nympham, ursam, cancrum, pagurum, Athenæus. Leo maior est astaco, Diphilus. Astacus & alia huius generis, Luna decrescente inaniores infirmioresque sunt, Athenæus. Differt à locusta brachijs, quæ denticulatis forcipibus protendit: atque etiam quibusdam alijs discriminibus, quanquam non multis, Aristot. Intestinũ ei rectè in caudam finit, Idem. B

Scilicet locustæ asperis saxosisque locis proueniunt, astaci leuioribus. quod & sequentia indicant: uidelicet hyeme aprica litora sectantur, æstate in opaca gurgitum recedunt: etiam si Oppianus astacos locis petrosis degere prodiderit: Nos autem sequimur (uti Plinius) Aristotelem autorem grauissimum, & cæteris fide digniorem: Fr. Massarius, qui in his Plinij uerbis, Locustæ degunt petrosis locis, cancri mollibus, pro cancri legit astaci. Astaci & locustæ testas exuunt aut uere, aut autumno post partum, Aristot. C

Si quem Astacum comprehendisti, eum longissimè exportes, relicto ibi signo, unde ipsum cepisti, eodem eum ipsum unde comprehensus fuerit, arrepsisse reperies: si inquam modò ita ex mari exportaueris, ut deinde sic propè deposueris, ut in mare adrepere queat, Aelianus & Oppianus. ¶ Astacus polypum extimescit, Aelianus & Philes. D

Astaci odore escarum allectati capiuntur, Aristot. E

Astaci in Alexandria magni fiunt, Athenæus: apud quem etiam Matron Parodus carabũ & astacum inter cæteros pisces lautiores, in conuiuio quodam Attico appositos ait. Astaci multũ alunt, Psellus. Tympanicis testacea, ut astacum, uel buccina, uel pectines, rarò & modicè solius uoluptatis gratia offerre conuenit, Trallianus. Podagram pituitosam præcedit ferè plurimũ ciborum, & uitiosos succus generantium usus, ut isiciorum, astacorm, &c. Idem. In cardialgia quoque conuenire ait cibos qui non facile corrumpantur, & acribus mordacibusque humoribus resistere possint, quales etiam astaci sunt. Psellus eos difficulter concoqui scribit. Aëtius in curatione colici affectus ex pituitoso humore, squilla & cancro interdicit, astaco autem pro uoluptate frui permittit. Sunt astaci insipidiores & duriores è mari quàm è fluminibus: adeò ut in Scotia F

cum ederem, nullius precij mihi uiderentur, Cardanus. De astacis isicia describit Apicius lib. 2. cap. 1. Cammaros marinos, paruos admodum, & quorum testa tenella est, elixos & fœniculo & aceto suffundito, Platina.

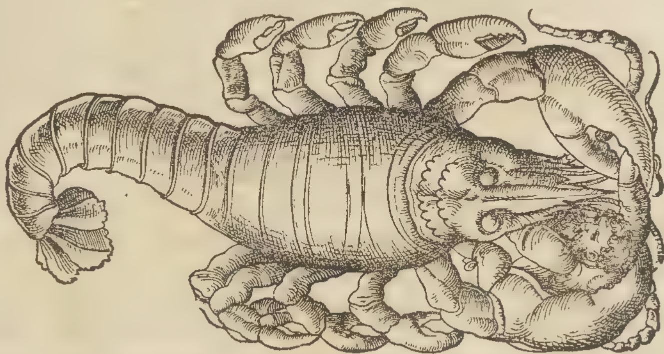
G Astaci testa incensa, solutaque in succo oryzæ, dysentericos sanabit & cœliacos, Kiranides.

H.a. Akestis, id est locusta piscis, Syluaticus bis, inepte. astacus enim scribendum, qui tamen locusta non est, sed similis. ¶ Aurium siue auricularum pars caua, dicitur astacus, ἀστακός, apud Pollucem. ¶ Astacus urbs in ora (Asiæ minoris,) sinū à se cognominat Astacensem, ab Astaco Neptuni & Olbiæ Nymphæ filio, &c. adi Volaterranum. Scythæ Bithyniam inuaserant, ciuitatesque deleuerant. denique Astacū, quæ postea Nicomedia dicta est, grauiter uastauerunt, Trebellius Pollio. Meminit & Pausanias huius urbis. ¶ Asthacus nomen pueri Calphurnio in Eclogis.

COROLLARIVM DE LEONE.

Leo inter ostracoderma astaco maior est, Diphilus. Massilienses & Leonem & Astacum, ex Plinio diuersos pisces uno eodemque nomine Ligombaudos nominant. Forcipibus firmiter Astaci & Leones retinent, quicquid comprehenderunt. Cum enim Massiliæ permultas Boopes, Mænarum genus, & Leones, & Astacos cepissent, nauiculamque, ubi huiusmodi pisces captiui tenebantur, in littus expulsam reliquissent, & Vulpes in eam ipsam ad exedendas Boopes inuasisset, accidit ut hæc in horum forcipes pedem poneret, ex quo totam noctem retenta, mane à piscatoribus capta fuit, Gillius.

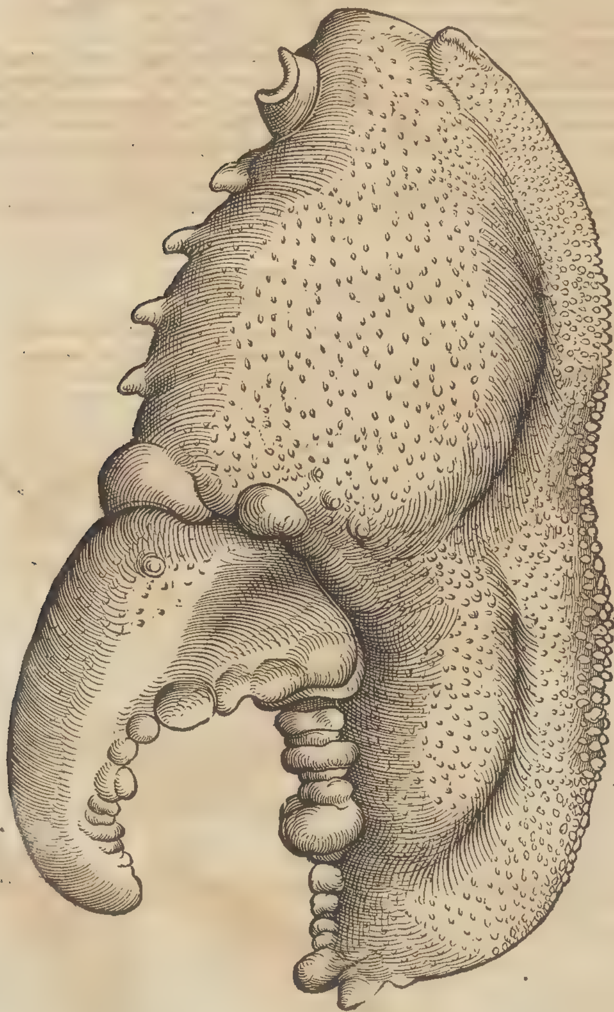
ASTACI MARINI, QVEM HVMER VOCANT GERMANI, EX descriptione Septentrionalium regionum Olai Magni, effigies. Ingentem esse scribit, (inter Orchades & Hebrides insulas,) & tam ualidum ut hominem natantem chelis apprehensum suffocet. Sed non probo, quòd pedes omnes bisulcos pinxit: & caudam tabellis tam multis construxit, &c.

IN EADEM TABVLA MAGNVS DEPINGIT ASTAcum xij. pedum, qui deuoratur à monstro marino simili rhinoceroti.

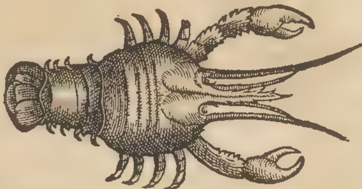

CHELA ASTACI MARINI, QVALEM ET QVANTAM DOmi habeo, ſed paulò breuior. Pictoris artificio ita pingi poteſt ut facies hominis ridicula appareat, nam chelæ pars minor maximum & aquilinum naſum refert; & quæ in utriuſq; partis confinio eminent uerrucæ, oculos, quibus ſupercilia pictor addet. Superiorem partem, quatenus ceu corni-cula quatuor ſupra naſum & frontem eminent, cæruleo alioue colore inducet, ad repræſentationem pilei auriti & ad tempora deſcendentis, ut lateant aures: retro & circa tempora pili promineant nigri. Facies partim albo inducatur pigmento, partim roſeo fuco niteat. Linguæ inſtar partis chelæ maioris tubera (Rondeletius dentes nominat) fuerint, rubicundo colore inſigniendа. Quod ſi criſtam quoque è pennis, caudæ præſertim gallinacei, capi aut pauonis nutantem, foramini ſummo indideris, planè gorgoneam & terribilem habebis faciem.

DE ASTACO PARVO MARINO.

RONDELETIVS.

A ASTACVM hunc marinum paruum uocamus, ut à magno differat: ut etiã ab elephanto & leone diſtinguatur, cuius ſolus, quod ſciam, Athenæus meminit. Ex oſtracodermis (inquit) ſunt Squilla, Aſtacus, Locuſta, Cancer, Leo: quæ eiuſdẽ cum ſint generis, differũt. maior autem eſt leo aſtaco.

B Eſt aſtacus hic ſemper paruus, nec ferè unquam magnitudinẽ picturæ noſtræ ſuperat. Capite & thorace eſt rotundiore quàm fluuiatilis, in lateribus inciſo. è capite eminet cornu latiuſculum, magnum, ſi totum corpus ſpectes, utrinque ſerratum, inter oculos ſitum, quos recondit & exerit. Cornua quatuor oculis præfixa ſunt. Duo breuiora cornu ſerrato uiciniora, alia duo multò longiora, flexibilia, articulata. Chelã utrinque unicam habet denticulatam, quaternis articulis connexam. Vtrinq; quaternos pedes ſine forficibus. Collum ſiue cauda tabellis conſtat, & in pinnulas deſinit. Sub cauda appendices ſunt ouis reponendis deſtinatæ. Aſtaco huic uiuo corpus rubeſcit, alioqui lineis cæruleis tranſuerſis uariatum.

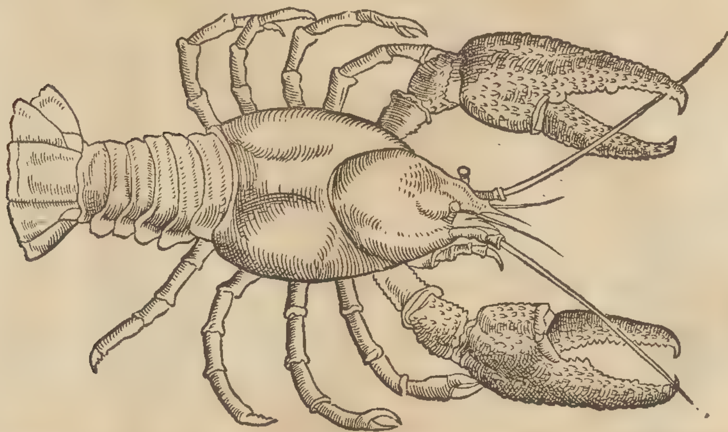
F Rarus & bonæ carnis eſt, firmioriſq; quàm elephas, melioris quàm Locuſta.

B Differt à fluuiatili, quòd ſit, dum uiuit, colore fuſco, corpore longiore & ſtrictiore, cornu frontis latiore & breuiore.

DE ASTACO FLVVIATILI.

RONDELETIVS.

Pictura hæc Aſtaci fluuiatilis noſtri eſt, qualis apud Heluetios & Germanos eſt, maioris ſcilicet & ſimpliciter dicti Krebs: *eo enim minor eſt, & colore diuerſus, qui ſaxatilis cognominatur,* Steinkrebs. *Rondeletij uerò Aſtacus fluuiatilis, noſtro latior ac breuior uidetur: & caudæ quoque figura differre.*

A IN fluuijs montium & gelidis riuulorum undis cruſtata animalia procreantur, quæ à figura Aſtacorum marinorum, uel contrà marini à fluuiatilibus nominati ſunt.

B Aſtaci fluuiatiles corpore ſunt rotundo: (*terete. nam ut cylindrus & globus uel circulus differunt, ita teres & rotundum. & ipſe Rondeletius paulo inferiùs cancros rotundos, aſtacos longos eſſe ſcribit:*) capite in cornu latiuſculum, breue & acutum deficiente, ſub quo latent oculi. Capiti præpoſita ſunt cornua quatuor, duo breuiora ſunt, alia longiora, articulata, flexibilia, in tenuitatem pili deſinentia. Vtrinq; chela unica eſt, aſpera, denticulata, articulis quaternis connexa. pedes utrinq; quaterni, bini chelis propiores bifidi ſunt & hirſuti, bini poſteriores in calcar deſinunt. Poſterior

corporis

corporis pars quæ collum appellatur, ſex tabellis conſtat, cauda pinnulis quinq;, media ſcuti formam refert, & articulata eſt: utrinq; duæ cõmuni articulo, poſtremæ proprio colligantur. Os dentibus munitum ut in locuſta & Cancris. Carnis aliquid eſt in ore pro lingua. Sub cauda appendices ſunt in quibus oua reponuntur. Cocti Aſtaci rubeſcunt.

Lunæ uim ſentiunt quemadmodum cruſtata alia & oſtracoderma. C

Carne ſunt molli & fluida, quamobrem meliùs coquuntur ſi in feruentem aquam inijciantur, maximè aceto uel omphacio admiſto. feruens enim aqua mox ut carnem contigerit eam firmat, nec diffluere ſinit. F

Aſtaci ſarcophagi ſunt & ſcatophagi. Cadauera conſectantur. nam ſi in aqua uel equus, uel canis, uel quoduis aliud animal ſubmergatur, mox tanquam uultures magna frequentia adnatant, nec inde recedunt priuſquã quicquid carnis fuerit arroſerint. Quo ſpectaculo quidam aliquando commotus, quemadmodum ex boue cæſo apes, ex equo ueſpas, ita Aſtacos fluuiatiles gigni exiſtimauit. quamobrem equos mortuos in aquam conijciendos aliquoties curauit, tandem euentu ab eadem ſententia deductus eſt. C

In Gallia & maximi & frequentiſsimi capiuntur. B

Non probo Medicos qui Aſtacis eam uim & cibis, & in pulmonum uitijs ineſſe exiſtimant, quæ in Cancris inſit. quoniam Aſtaci carne ſunt præhumida, diſsipatu facillima, minimùm nutriente. G

Multò minùs probandi qui cancros fluuiatiles eſſe putent: cum Cancris corpus ſit rotundum teſte Ariſtotele, ſine cauda, uel cauda corpori applicata nec extenſa: Aſtacus corpore longo, Locuſtis ſimili, quod capite & collo tabellis diſtincto conſtet. A

Lapides in capite habere Aſtaci creduntur, quos Medici quidam ad comminuendum renum calculum in uino albo propinant: ſed in ſenioribus ſolum reperias. B

DE EODEM BELLONIVS: IPSE CAMMARVM NOminat, nos Cammarum apud ueteres marinum duntaxat eſſe, ſquillarum generis, iam oſtendimus.

Cammarus uel Gammarus, Gallis Eſcreuiſſe, Romanis Gammarella & Gambarus, uulgo Græco Caranis uel Caranidia, à Caride nomine detorto appellatur: Cammaro ſeu Gammaro Padi accolis: apud quos rotundiore eſt, & magis crenato quàm noſtri Sequanici corpore, cuius etiã pes ſiniſter dextro craſsior eſt. Verumetiam Gammaros puſillos, quidam fluuiatiles Aſtacos uocauerunt. Genus aliud eſt (inquit Ariſtoteles) quod magnitudine cancrum non excedit facie Aſtacis ſimile. Ex quo apparet Ariſtotelem huic piſci nullum nomen proprium indidiſſe. Nam ipſe eodem loco teſtatur, quoſdam eſſe inter cruſtatos minutiores, nullis penè nominibus annotatos. Athenæus author eſt Gammarum Latinè dici genus quoddam Caridis, & κάμμαρος uocat ſquillarum quoddam genus. Plinius hiſtoricus Cammarũ diuerſum à Squilla facit, dum lib. 27. cap. 3. radicẽ modicam, Cammaro marino ſimilem eſſe ait: quo loco cognomento marini adiecto, Squillam intelligere uidet: quod ex Dioſcoridis Græca lectione capite de Aconito probatur: ῥίζας (inquit) ὥσπερ πλεκτάνας καρίδων μελαίνας, hoc eſt, radices nigreſcunt in modum cirrhorum Squillæ. Libro item 32. cap. 11. idem Plinius Cammarum enumerat cum ſex & ſeptuaginta piſcium generibus, cùm tamen paulò pòſt Squillam eodem capite pronunciet, Aſtaciq; appellationem lib. 9. cap. 31. habeat. Columella etiam Cammari uocem retinuit, quem inter animalia parui incrementi numerauit. Martialis: A

Gammarus marinus, id eſt, ſquilla.

Immodici tibi flaua tegunt chryſendeta Mulli: Concolor in noſtra Gammare lance rubes.

Labuntur qui Cammarum pro cancro fluuiatili aſſumunt. Siquidem cùm Cammarus (ut reliquum Squillarum genus) caudam habeat, Cancer eſſe non poteſt. Nullum enim Cancrariũ genus caudam habet. Cammarum ergo id eſſe conſtat, quod quidam fluuiatilem Aſtacum puſillum dixerunt. Nam quum de Locuſtario genere ſit, tota facie Aſtacum referat, & cancri magnitudinem non excedat, meritò concluditur, Gallorum Eſcreuiſſam, antiquorum Latinorum Cammarum eſſe. *Bellonius Aſtacum fl. Cammarum uocat cum uulgo Italorum: quod ſi ſic nominare uis, fluuiatilis diſcrimen addendum eſt.*

Nam eius bifurca brachia, duabus tantùm articulationibus intercipiuntur, quæ duo pedes utrinq; forficulis in extremo denticulati ſubſequuntur: reliqui quaterni non diffinduntur. Caudam quoq; ut Cammarus quinis tabellis loricatam, pinnulasq; in extremo quinas habet: ambobus idẽ ferẽdi & excludendi modus: iiſdemq; ambo cornibus, dentibus, roſtris, mucronibus, tibijs, & externis partibus prædíti ſunt, quod idem de internis dicere par eſt. Porrò Cammari uentriculum, Mutis undecunque ambit: multi falſò eius ſtercus eſſe credũt: ego uero eius hepar eſſe puto. Multorum ciborum capax eſt ſtomachus, tam miro artificio fabrefactus, ut etiam in eius fundo alterum os comperias ſuis maxillis ac dentibus refertum. Tot in lateribus branchias habet, quot pedes. Porrò utrinque in cammaris ſpiraculum ſeu foramen ſub cortice ad latera oris uideas, per quod aquam ore acceptam referunt. Quidam porrò calculi in Cammari capite reperiuntur, quos Carciniæ nomine uocauerunt. B

COROLLARIVM.

A Astacus fl. Flandricè dicitur Kreuits: Anglicè Creuis, Creuise, Crauysshe. sed marinum etiam Angli uocant a sea Creuyse. Proxima est uox Germanica Krebs. Illyricè Kak. ¶ Aristoteles cancros caudatos uocat gambaros, (astacos potiùs:) magnos uerò marinos, locustas, nos uulgari magis quàm usitato (scriptoribus) nomine cancros dicemus, quos uulgus generaliter cancros appellat: omnia scilicet mollioris testæ animalia, quæ multos pedes habent, & retrorsum natando incedunt, ambulando autē antrorsum nituntur, Albertus. ¶ Putauerim ego (inquit Matthiolus Senensis) gammaros (uulgò dictos) Galeno appellari gammarides, mutuato, cùm Romā uenisset, à Latinis uocabulo, quòd eo carerent Græci, Hæc ille. Sed Rondeletius καμμαρίδας à Galeno nominatas libro III. de alim. facult. à cammaris squillarū generis nihil differre putat. Sunt & alia piscium nomina utriusque terminationis, quæ nihil differre uidentur, nisi sexu forte: ut thynnus, thynnis: perca, percis: cantharus, cantharis: phycus, phycis: carabus, carabis. ¶ De cancrorū ab astacis & locustis discrimine, & nominibus Germanicis, lege infra in Cancro, in Elemento C.

B Abundant astaci fl. in Helueticis & alpinis regionibus, in riuis, fluuijs, torrentibus, lacubus. Sunt autem duorum generum: alij nobiles cognominantur, Edelkrebs, maiores nigrioresque: alij Steinkrebs, id est saxatiles: & Thülkrebs nescio unde dicuntur. reperiuntur in riuis saxosis, minores, parte supina albiores, prona nigriores: elixi non undiquaque rubescunt, sed partim albicant. ¶ Dentes in ore uentriculi ostendunt, serratos. ¶ Reperiuntur bini lapilli globi dimidiati figura, in cancrorum (astacorum) fluuiatilium capitibus, Georg. Agricola. Videntur illi summo uentriculo adiuncti. Gammarus (Astacus) lapides candidos gignit in oculis: cortice deposito duriore, mollem induit: tuncque lapides fiunt maximi, absumpta materia corticis in lapidibus, Cardanus. Puto autem hoc & de fluuiatili & de marino astaco rectè accipi. Crescūt eis in plenilunio globi dimidiati duo lapidum instar sub oculis interius, Albertus. In fœmellis præcipuè, cùm syphar exuerunt. Germani uocant Krebsaugen, quòd quasi formam habeant oculi, uel Krebsstein, Christophorus Encelius. ¶ In magnis & annosis astacis lapillum aliquando reperiri in proximo supra forcipes articulo audire memini. Mares in ea parte, qua corpus ad caudam continuatur, subtus, quatuor longas habent uirgulas prominentes, quibus fœminæ carent. Cauda etiā maris, rotundior est, & planior & spissior: fœminæ autē magis tenuis, & uacua & lata, quasi compressa, Albertus. Et alibi, Mares à fœminis non differunt: nisi quòd fœminæ membra maiora sunt: & coopertoriorum siue tunicarū (tabellarum) in cauda, distantia est maior in fœmina. ¶ Aristoteles in astacis (loquitur ille quidem de marinis, sed commune hoc est omni crustatorum generi) non branchias, ut Gaza & Rondeletius transferunt, sed βραγχιοειδῆ dixit, hoc est partes branchijs similes: rectè Vuottonus, ueluti branchias. Hæ os circundant (inquit Aristot. de hist. anim. 4.2.) non sine hirsutia frequentes, & assiduè mouentur. τὰ βραγχιοειδῆ τὰ πρὸς τὸ στόμα δασέα καὶ πολλά. ταῦτα δὲ διατελεῖ κινῶν. Ego cirros potiùs quàm branchias aut βραγχιοειδῆ has partes albidas dixerim. quid enim branchijs simile habent? non situm, non substantiam aut figuram aut usum. Motū dices similem esse. atqui uerum non est quòd assiduè moueātur. Astacum enim fluuiatilem cum uitreo uase maximè perspicuo aqua pleno inclusissem, cirros illos obseruaui moueri quidem & celerrimè, non tamen assiduè, nec semper: sed in commotione aliqua ipsius astaci aut affectu, tum rursus quiescere prorsus. Bellonius mollia laterum additamēta, branchias in eis appellat: Tot (inquit) branchias in lateribus habent, quot pedes. Verùm nos illa quanquam specie branchijs non dissimilia, nec intra nec extra aquam moueri unquam uidimus. quare alium earum esse usum puto, fortè ne aqua introrsum penetret, uel ut ad motum progressionis natationisue eis adiuuentur: non ad cordis & caloris natiui refrigerationem: qui branchiarum in piscibus sanguine & corde præditis usus est, ut in terrestribus pulmonis. Exanguia uerò omnia ut in terra pulmone, sic in humore eodem & branchijs carent. Ad hæc quæ branchias habent aquatilium, & aqua subeunte refrigerantur, extra aquam diu uiuere non possunt: cancri uerò plurimis diebus possunt. ego sine cibo in sola aqua ad dies tredecim uiuū seruaui nuper, mense Octobri: aqua singulo uel altero quoque die mutata, in angulo zetæ nostræ calefactæ. Sed neque ut aquam ore acceptam reddant, dū cibum in humore capiunt, branchijs opus est astacis. utrinque enim ad latera oris per foramina quædam, aquam remittunt: ut in extractis ab aqua apparet, si contempleris supinos. Et hoc Bellonius quoque obseruauit. Aristoteles uerò in libro de respiratione, circa finem capitis undecimi (ut nos distinximus) nec branchiarum nec foraminum, satis clarè, quibus reddatur aqua, in hoc genere meminit, cum scribit: Τὰ μὲν οὖν μαλακόστρακα, οἷον οἵ τε καρκίνοι καὶ οἱ κάραβοι παρὰ τὰ δασέα ἀφιᾶσι τὸ ὕδωρ, διὰ τῶν ἐπιπτυγμάτων. paulò ante autem dixerat, quòd non refrigerandi gratia, sed necessariò dum cibum in aqua capiunt, eam admittant, ut & cete & malacia. Item historiæ animalium 4.2. τὴν δὲ θάλατταν δέχονται μὲν παρὰ (abundat hæc præpositio) διὰ στόματος πάντα τὰ τοιαῦτα, ἀφίησι δὲ ὑπολαμβάνοντα (Gaza uidetur legisse, ἀφιᾶσι δὲ ὑπολαμβάνοντες) ἐπὶ μακρὸν τοῦτο μόριον οἱ καρκίνοι, οἱ δὲ κάραβοι παρὰ τὰ βραγχιοειδῆ. ἔχουσι δὲ τὰ βραγχιοειδῆ πολλὰ οἱ κάραβοι. Quæ Gaza sic transtulit: Mare omnia eius generis ore excipiunt sed cancri parte oris exigua adducta respuunt: locustæ suas ad branchias transmittunt, quas ipsæ plures quàm cætera habent. Quasi uerò haustam ore aquam aliunde carabi, aliunde cancri emittant, cum in citato loco ex libro de respiratione, utrosque eadem parte emittere clarum

rum sic: quare hic etiam pro οἱ καρκῖνοι, οἱ δὲ κάραβοι, non aliter quàm illic, legerim, οἵ τε καρκῖνοι καὶ οἱ κάραβοι. Hoc etiam constat eandem partem Aristoteli diuersis nominibus, modò τὰ βραγχιοειδῆ, modò τὰ δασέα nominari. Hæc in præsentia mihi super hac re in mentem uenêre: quòd si quid etiamnum desideratur, inquirant alij.

C Astacos fl. aiunt quidam animal esse amphibium, herbis uesci, & noctu ad pascua exire, præsertim Iunio mense. Cancer fl. ut dicunt periti piscatores, etiam in gurgustia (nassas) intrat ad lucium, & rodit eum. Cancri etiam lapidosi qui sub lapidibus degunt, carnes comedũt, adeò ut (q̃d experimento nouimus) carnibus in Danubio alligatis nauibus & in aquã suspensis adhæreat magna cancrorum multitudo, Albertus. Astaci fl. etiam ranas appetunt. Cancer lacte potatus sine aqua multis uiuit diebus, Idem. Ego astacum domi in aqua sine ullo cibo dies xiij. uiuum seruaui, ut retuli in B. Cancri latent hyeme mensibus quinq;. Veris autem tempore procedentes exuunt testas, sicut anguis pellem. dicunt tamen quidam quòd hyeme apparent, & sectantur litora: æstate autem recedunt gregatim ad aquas optatas, hyeme etiam læduntur frigore. Autumno & uere pinguescunt, & maximè in plenilunio, Albertus. ¶ Cancrorũ humiditas crescit crescente Luna, Idem. Testas suas per singulos menses exuunt: & cum ijs spoliatæ sunt, lapillos in capite multò maiores gerunt. In coitu mas primum ascendit supra dorsum fœminę: ea uerò mox se supinam uertit: atq; ita mas coit cum ea, confricando se ad eam sine egressu ouorum, Albertus. Oua pariunt per anum, per quem etiam excrementa reddunt. neuter uerò sexus membrum habet, quod in coitu intret corpus alterius, sed per applicationem portarum (meatuum) coëunt, Idẽ. Christophorus Encelius Saluedensis cancros ore coire prodidit. ¶ Quibusdam oua exclusa iuncta manent corpori, donec nascuntur fœtus, ut in cancris, Cardanus. Ego minimos cancellos caudæ matris adhuc hærentes uidere memini, Cardanus. nos quoq; idem obseruauimus. Oua fœminæ primo in corpore sunt ualde compressa: deinde paulatim exeunt, & uirgulis sub cauda curtis adhærent, donec complentur, Albertus. Cancri genus terrestre quoddam in terra latitat, maximè in Occidentali India, Cardanus. ¶ In cancris aliquando reperiuntur intricatæ uenæ albæ; nostri nestel, id est ligulas nominant. non probantur illi in cibo, ut neq; pisces ita affecti.

D Pica inter cætera cancros etiam uenatur. & fertur picam quandam à cancro quem super arborem detulerat, collo compresso perijsse.

E Cancri capiuntur uirgulis diuisis in summitate, quibus intestina aliqua, aut ranarum corpora inserta sint, (*aut baculis, quibus iecinora iam fœtentia transfigũtur*,) ordine dispositis, iuxta gurgites aut loca quæ habitare solent, denis duodenisue: inde reticulo circumit piscator, uirgas singillatim eleuans, subiectoq; reticulo cùm cancer non adeò celeriter posit se explicare, decidit in reticulum. Ita piscator magna cum uoluptate centum aut ducentos refert domum bene robustos, & uiuaces ac magnos. nam parui ad escam sublimem non tam facile accedunt: & ubi accesserint, antequã capiantur, excidunt, Cardanus. Cancros plurimos capies si ranas decoriatas (melius autem est cutim pendentem relinquere) infixeris baculis fisis, & sic disposueris baculos per riuum distantes inter se duarum ulnarum spacio, aut circiter. Mox enim cancri accedentes adhærebunt. Eleuabis igitur baculos, & statim altero reticulum subtus tenente decuties. Audiui ab ijs qui rem erant experti. Sunt enim cancri carniuori: nam si uel cadaueris alicuius aliquod membrũ in aqua iaceat, semper multi cancri circumadhærent. Cancri capiũtur per carnem retro ad nauim suspensam, Albertus. uide superius in C. circa principium. Sunt qui nassæ iecur aliquod imponant, in medio riui. Alij iecur uitulinũ dissectum in aliquot partes oleo frigunt, & in nassa suspendunt. Alij hircinum iecur bene assatum, camphora præparata (sic inuenio in libello quodam Germanico) illinunt. deinde omẽto uituli uel ouis recenti circundant. & tabellæ alligant, secundum artem, &c. Sic pisces & cancros innumeros capi aiunt.

Esca ad pisces pro Septembri mense commodè fit è cancellis paruis & teneris: uel è caudis maiorum. ¶ De extremis forcipibus astacorũ elixorum cutis affricata, rubeo colore ceu fuco tingit: sed uergit ad croceum. ¶ Si astacum mortuum in meatum aliquem talpæ imposueris, relinquet illum propter fœtorem: nec repetet, donec fortè multo pòst tempore fœtor omnis euanuerit. ¶ Si quis in uino sublimato in uase cancrum imponat, & accendat, statim rubescit cancer, quem deinde uiuum & rubeum, spectaculi uice ridiculi, conuiuis inter coctos apponet, Ge. Pictorius. præstabit puto cancrum filo ferreo uel aliter tenere suspensum, ne uasis caliditate pereat, uel amburatur: quod aliquando factum uidi. ¶ Lapillos astacorum fluuiatilium nonnulli funda claudunt, Ge. Agricola.

F Astaci fl. præcipuè commendantur Martio & Aprili, & magis crescente Luna: decrescente enim, deteriùs se habent. Cancri præsertim saxatiles dicti nobis, ægrè concoquuntur, Ge. Pictorius. Sunt astaci insipidiores & duriores è mari, quàm è fluminibus: adeò ut in Scotia cùm ederem, nullius precij mihi uiderentur, Cardanus. Fluuiatiles quidem chelis & caudis præcipuè placent: ut iocosis illis mixobarbaris metris nostri insinuant: In scheris & caudis Mande gebat nescht fisch. Cancris edendis eximi debet intestinum caudæ. Chalybis particula cancris uiuis apposita, multo tempore uiuos & recentes eos conseruat, ut quidam aiunt. ¶ Cancrorum fl. temperamentum non inuenio ab authoribus determinatum: sed quia sunt de genere piscium, &

somnum inducunt, idq; uehemẽter, iudico ipsos frigidos & humidos: ita ut frigefaciant in primo ordine, humectent uerò in secundo. Quidam calidos putauerunt: quòd inter coquendum rubescant, quibus non consentio. Aegrè concoquuntur, concocti uerò multum alunt, Michaël Sauonarola. ¶ Torta ex cammaris tempore ieiunij, ut describit Platina 8.41. Ex cammaris elixis quod bonum est in mortario tundes. Succum deinde amygdalinum cum aqua rosacea per setaceum transmissum præparabis: aut, si id non poteris, ius pisorum aut cicerum alborum seruabis. Passulas & ficos quinq; conteres. Modicum petroselini, amaraci, betę parum incoctæ, minutatim concides. Cinnami, gingiberis, saccari, quantum sat erit, addes. Mixta hæc & bene tunsa cum ouis lyci, (lucij,) ut concreta melius coquantur, in textu bene uncto, ac subter superue incrustato, ad focum pones flamma procul. Coctum, saccaro & aqua rosacea suffundes. Membra omnia hoc edulium lædit.

Ex libro Germanico Baltasaris Stendelij Coqui: Cancros in olla uel in sartagine coques, (sed in olla sapidiores fiunt: faciliùs tamen aduruntur, nisi caueatur sedulò,) affuso uino uel aqua. condies sale, & modico pipere. Cura ne exundet ius efferuescens. Cum pulchrè rubent, satis iam cocti sunt. E cancris serum & coagulum: Cancellos paruos, detracta crusta, quam & fel sequetur, & uena caudæ media extracta, in pila tundes crudos: lac affundes, colabis, (*uel transiges per cribrum æneum, id est, multis exiguis foraminibus pertusum.*) Defundes in sartaginem, & cochleari assiduè permiscebis, ne aduratur: sic etiam maculis uel punctis pulchrè uariabitur. Lento igne coques: guttam aceti affundes, ut coaguletur. Tum in cribrū æneum fundes, modicè onerabis. De sero iusculum facies, & croco colorabis. Coagulum in partes secabis. cibus est delicatus. Crustarum fartura: Cancris elixis, crustas & chelas separabis: & quicquid bonæ est pulpæ, minutatim cōcides: modicum salis, & aromatum pollinem addes: cum ouo permiscebis: & hac fartura rursus implebis crustas, & in ueru ligneo super craticula leuiter assabis: sunt qui butyro frigãt, id quoq; leuiter. Addit & alios modos de pulpis contusis, quos omitto.

Sunt qui pulmentum de astacis sic fermè parent: Astacos coquunt, terunt cum medulla panis candidi, & cum lacte amygdalino per setaceum transigunt, agitant cum sex ouis, modicum aromatici pollinis addunt. ¶ In hectica febri laudantur cancri: qui primo in lixiuio bulliant, donec testa eorum posit remoueri: deinde in aqua hordei coquantur perfectè, sed quoniam cōcoctu difficiles sunt, si in eadem mensa cum alio cibo sumantur, leuior præponatur. Vel abiectis extremitatibus toties in lixiuio forti lauentur, donec grauis eorum odor non ampliùs sentiatur: deinde in aqua hordei ritè decoquantur, Gaynerius.

Emplastrum ad calidam stomachi uomicam: Cancelli (Cancri) marini aut fluuialis in aqua decocti caro cocta & tunsa cum farina hordeacea mixta, imposita tribus diebus, maturat efficacissimè, & plus quàm sit uerisimile, ut à nobis expertum est, Alex. Benedictus. ¶ Leonellus Fauentinus carnem cancrorum remedio cuidam ad phthisin miscet. Caro cancrorum ad antidota analeptica secreta, ter lixiuio, uel aqua salsa lauetur, donec odor teter abierit: ex aqua hordei, aut sero butyri coquatur, Syluius. Vide paulo ante in F. circa finem. Electuarium ad marasmū & phthisim ex descriptione Bartolemæi Montagnanæ: Caudarum cancrorum fl. præparatorum libræ dimidium: seminum intybi, acetosæ, scariolæ, lactucæ, cuiusq; drachma sesqui: nuclei pinei purgati unciæ duæ: sacchari secundæ decoctionis unciæ quatuor: mellis uiolacei quantum sufficit, misceantur. Ad tabem aliqui commendant ius de astacis fl. in plenilunio captis. Ipsos etiam astacos riuales & fluuiatiles, in cibo commendant: & liquore arte chymica ex eis destillato partes tabidas, macie & atrophia confectas, illinunt ac perfricant. Tunduntur astaci crudi, cum suis crustis, & chymicis instrumentis ad ignem lentum in uaporem soluuntur: qui densatus in aquam colligit, utilis ad tabem & atrophiam, Ryffius.

Phthisicis utiles sunt cancri fl. quos nimiùm, ut puto, superstitiosè præparari iuuat. per se enim prosunt, Alex. Benedictus. ¶ Ad icterum: Astacis fl. iunioribus numero quinquaginta, contusis, exprime succum: cui admiscebis tantundem chelidonij, uel destillati ex eo liquoris. Hoc æger quaternis haustibus ebibet: mane scilicet, ac uesperi sub somnum, per biduum. Deinde utendū balneo sudatorio, de chelidonio similiter, Innominatus. ¶ Si urina impediatur propter calculū, aut stranguriam, sic facies: Cancrum uiuum in mortario teres, uinum affundes: sines ita per noctem: postridie mane exprimes, colabis, & propinabis partem superiorem, id est puriorem, ægroto. Miscebis etiam in potu semina urinam cientia, raphani, apij uel petroselini, lithospermi: & nucleos persicorum in cibo dabis, Incertus. ¶ Inuenio & simile remedium commendari ad tenesmum, ac promouendam aluum. ¶ Vnguentum ad partium corporis consumptionem & atrophiam: Astacos fl. uiuos cum iecinore uitulino tere ac læuiga: deinde cum oleo oliuarum & laurino, ana libram semis, unguentū conficito. ¶ Ad clauos & alia infixa corpori extrahenda: Adipē leporis misce cum cancro crudo contrito, & impone loco, quem clauus aut quicquid est subierit: ex aduerso autem tres aut quatuor fabarū flores illiga: & per horas xij. relinque, Obscurus. ¶ Remedium quod efficacissimum putant ad cephalæam: Cancrum fluuiatilem coctum & diligenter tritum, refrigeratumq; cum oleo scilicet cucurbitino aut uiolaceo, aut rosaceo, naribus supponūt, ut olfactu iuuet, Alex. Benedictus.

Ad peri-

Ad periculoſam linguæ & gutturis inflammationem, quæ & febribus aliquando ſuperuenit, & exercitus epidemio malo ſæpe inuadit: noſtri à colore uocant **die brüni**, remedia ex aſtaco fluuiatili plurimum laudantur. fiunt autem ab alijs aliter, ut ſubſcribemus, ex libris Germanicis manuſcriptis. Primum eſt huiuſmodi. Aſtacum uiuum cõtuſum cum aceto, colando exprime per linteum. Purganda autem & radenda lingua eſt, deinde ſpatulam ligneam inductam panno cocci colore, in ſuccum illum intinge: ſic linguam & os perfricato. Secundum. Aſtacus refrigerat, hunc circa caput & caudam euiſceratum in pila contunde diligenter: & aquã inde linteo expreſſam, ore tenere ægrotum iube, ita ut cœlum ſurſum (retro) ac deorſum moueat, nec tamen degluriat. Tertium, quod à duce quodam militum frequenti experimento cognitum accepi: Aſtacos circiter decem uiuos contere: & ſtillatitios liquores intybi, roſarum, & papaueris erratici affunde, inde expreſſus ſuccus uinum rubellum refert, eo linguam abluere, & diligenter ac penitus gargarizare oportet, deinde etiam hauſtum eius mediocrem bibere. Linguam purgatã & abſterſam larido inſulſo perunge, poſt horam aut dimidiam, quicquid uiſcidæ pituitæ inſederit, rurſus abſterge, & ſucco aſtacorum præſcripto denuò laua. Mirè ſanat, etiamſi cruſtæ denſiuſculæ iam occuparint linguam. Quartum. Decocto ſaluiæ in aqua os diligenter colluе, deinde ſuccum de aſtaco uiuo contrito expreſſum propina. & potionem para huiuſmodi: Fungos de ſambuco, ceraſa uiſula (quæ acida ſunt & nigricant) ſicca aut recentia, cũ pauco alumine in aqua coquito. quæ colata bibi debet. Poſtremo os colluatur aqua pura alumine permixta. Quintum iam perſcripſi in Equo G. Spuma enim de ore equi primùm abluenda eſt lingua, &c.

Remedium ex rubeta & cancris pariter uſtis aduerſus cancrum, in mamillis mulierum, in Rubeta G. reperies.

Ex decoctione aſtacorum in aqua remedium aduerſus articularem morbum, habes in Ciconia G.

Aduerſus unguem oculi (ut uulgò uocant) in equo: Puluerem de cancris uſtis inſla. Puluis oculorum cancrorum cum aqua foliorum perſici potus (poſt uenam ſectam) medetur pleuritidi nothæ, Leonellus Fauentinus.

Lapilli de aſtacis uiuis exempti glauco uel ſubcæruleo colore ſunt: & in fontibus aliquando tales inueniri audio. Triti & poti cordis roborare uires dicuntur, Albertus. Dentes infricatus ex eis pollen purgat atq; dealbat. Idem cum fæce uini albi arida ulceribus cauis pudendorum inſpergitur utiliter. Carbones è tilia aceto reſtinctos, cum eodem polline de lapillis aſtacorum aliqui propinant aduerſus ſanguinis grumos ex lapſu, & hæmoptoicis, Adamus Lonicerus. Oſſicula de poplitibus leporum cum lapillis cancrorum trita è uino bibuntur, ut prauos in uentriculo aut alibi humores exiccent, Obſcurus. Videtur & ad calculum renum promouendum, & album muliebrem fluxum, & coli à pituita dolores, & epilepſiam, idem remedium per ſe, uel alijs admixtum profuturum. Ad coſtam fractam in lapſis aut præcipitatis: Lapillos aſtacorum cum penidijs, tragacantha, & liquore ſtillatitio de carduo Mariæ, (ut uocant,) mane & ueſperi propinato. Lapides qui in cancris, & piſcibus quibuſdam gignuntur, prohibent generationem lapidũ in renibus, genitosq; diſſoluunt, Cardanus. Vrinam mouent, non in homine tantum, ſed etiam iumentis. Sunt qui æqualem ſeminum urticæ partem addant, & ad proliciendam urinam propinent noctu in lecto, è ſtillatitio fragorum liquore, aut uino, aut aqua. Idem aduerſus calculũ auxiliari promittunt. Puluis contra calculum, ut in libro quodam Germanico manuſcripto reperi: Iecinoris leporini uſti, apij, id eſt petroſelini uulgò dicti, ſeminis aquileiæ, ſingulorum unciæ duæ. Maxillarum lucij, nucleorum perſicorum, ſanguinis hircini, lithoſpermi ſeminum, ſaxifragæ ſeminum, lapillorum de aſtacis, zinziberis albi, cinnamomi, ſingulorum uncia. Aniſi, coriandri, utriuſq; ſemuncia. Macis drachmæ duæ. Sacchari unciæ quinq;. miſceantur. ¶ Ad lunaticos oculos equorum: Aliqui lapillos in capitibus cancrorum repertos terunt, & melle exceptos illinunt. quod alij etiam ad cicatrices & ungues oculorum in equis adhibent.

Oua cancri medentur contra uenenatos ſerpentium morſus, Albertus. Aduerſus ſcabiem puerorum à phlegmate ſalſo: Teſtas aſtacorum tritas, oleo roſaceo excipe, & inunge. E teſtis aſtacorum in olla toſtis aliqui puluerem faciunt, egregiè ſiccantem.

Alciati Emblema in paraſitos:

Quos tibi donamus fluuiales accipe cancros,
Munera conueniunt moribus iſta tuis.
His oculi uigiles, & forfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximaq; aluus adeſt.
Sic tibi propenſus ſtat pingui abdomine uenter,
Pernicesq; pedes, ſpiculaq; apta pedi.
Cum uagus in triuijs, menſæq; ſedilibus erras,
Inq; alios mordax ſcommata ſalſa iacis.

Vide etiam infrà in Corollario cancri fl. ex Marcello Vergilio H.

ASPIDOCHELONE, uide inter Cete uaria, in C. elemento.

ASSVLAS, feſtucas, &c. Apuleius in Apologia prima tanquam maris reiectamenta nominat.

ASTRABELI, qui & Strabeli, inter conchas dicentur.

ASTRALVS piſcis eſt qui aquarum undas ore ſuſcipit, & oritur quando Pleiades occidũt, eò quòd tunc tempus eſt pluuium, Albertus. Apparet autem ex ueteribus non intellectis transferi

psisse eum, Alias legitur Austratus. Conijcio & Astaroz eundem esse, nec alium intelligendum quàm apuam.

ASTYANAX, Ἀσυάναξ, piscis quidam, Varinus.

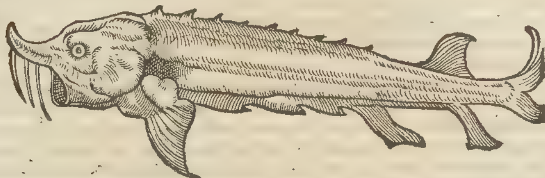
ATHERINA inter Apuas dicta est.

ATHILI, Ἀθίλοι, conchæ marinæ species, Hesychius.

ATTAGENVS piscis apud Athenæum, Ἀτταγηνός, alio nomine scepinus (Σκεπινός) dicitur à Dorione. Attageni nomen fortè ei positum fuerit ab aue similiter inter aues lautissima ut hic inter pisces est, aut etiam à maculis ac punctis quibus similiter ut auis distinguatur. Antiqui Scepanum attagenem marinum dixerunt, à carnis delicata iucunditate, Bellonius. Et alibi, Lissa (inquit) uel glissa Cretensibus thynni genus est, quod extra Cretam Copanum uocant, contorta fortassis à Scepano dictione. hunc enim esse Scepanum nihil uetat, quem Dorion Attagenē marinum appellauit. sed non est Oppiani Scepanus, qui litoralis ac cœnosus est: hic uero thynnus pelagius, in alto mari, delicatissimi saporis. Oppianus lib. I. de pisc. Σκεπανοί (per α. in medio) ὧν πηλοῖσι καὶ ὧν τενάγεσσι θαλάσσης φέρβονται. Apud Varinum Σκεπινός per ι. scribitur.

DE ATTILO, RONDELETIVS.

De Attili effigie quam Bellonius exhibuit, uide suprà in Antaceo Borysthenis. Misit ad me olim etiam Ant. Musa Brasauolus Ferrarieñ. medicus nobilissimus Attili effigiem, quæ cum hac Rondeletij pulchrè conuenit: nisi quòd spinosos illos dorsi clypeos, plures, latiores, & contiguos habet.

B Pado peculiaris. ATTILVS piscis est magnus, Pado proculdubio peculiaris: etiamsi quidam hac de re dubitent, quibus uix fieri posse uideatur, tam uastæ magnitudinis piscem in fluuio nasci, quin potius è mari amnem subire. Verùm id mihi à uero alienum non uidetur, cetaceum piscem in uastis Padi gurgitibus & recessibus procreari & nutriri. Quòd si uel in Mediterraneo mari, uel Oceano nasceretur, uel illic, uel in alijs fluuijs repertum aliquando fuisse necesse foret, quod nemo uel uidit, uel scripsit unquam. Quare Padi solius alumnum dicemus esse Attilum, de quo hæc Plinius: Attilus in Pado inertia pinguescens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus. (Plinius.)

A Hunc uerè à nobis repræsentatum fuisse indicat nominis affinitas: ab Italis enim Adello & Adano & Adeno uocatur. Indicat piscis ipsius figura nusquam alibi quàm in Pado uisa. Postremo ipsa magnitudo. Huc accedit doctorum hominum quibus Italia hodie ornata est, consensus: in quibus est Calcagninus qui cùm sæpe in Pado Attilū uiderit, in epistola quadam optimè expressit, quam adscribere ineptum non fuerit, quod nulla alia descriptio Attilum nobis propiùs intuendum proponere possit. ea est huiusmodi.

Cælius Calcagninus de Attilo, et quid à Sturione differat. Quòd à me percontaris an Attilus, quem Ladanum uulgaris nomenclatura solet appellare, is sit quem Italia Moronem, Vsonem Pannonia uocitat: paucis respondeo, me eundem non existimare, uel ex Plinij testimonio, qui eum Pado uult esse peculiarem, quo loco de proprijs quorundam amnium piscibus agit. Sed ego ut tecum agam liberaliùs, non modo te ad Plinij, sed ad oculorum etiam tuorum testimonium prouoco. (B) Totam itaq; Attili effigiem, ac membraturam quanta potui breuitate perstrinxi, & quia non satis perspicue id fieri posset, nisi noti alicuius piscis exemplo uteremur: Hyccam siue Sturionem, qui nullo fermè loco non nascitur, mihi proposui. (Sturio.) Qui licet in mari natales habeat, solet tamen aduersus amnes mira subire uoluptate, donec iam præpinguis redeat. Moronis siue Vsonis exemplo utendum non duxi, quod neq; ij pisces cognoscantur, neq; mihi eorum imago satis memoriæ inhæreat. Sic ergo accipe. Attilus hoc differt ab Hycca siue Sturione, quod Sturio pelagius est, Attilus amnicus & Pado peculiaris. Sturio non temere uisus æquare quatuor talenta Attica, id est, trecentas libras. Plinius scribit Attilum ad mille libras, id est, supra XIII. talenta excreuisse. Quæ magnitudo sanè insignis, & rarò perspicua. Attilus (Spinæ Attili.) quum ad certam magnitudinem excreuit, squamas hispidas abijcit: quas per quinq; uersus dispositas gerit, in summa scilicet dorsi spina, ex utroq; latere geminatas, & sibi quasi parallelas, extremus uersus pinnas attingit. His abiectis tactu leuis euadit, nec habet quod unguem offendit. Con-

trà Sturio semper hispidas squamas suas tota æstate retinet. Caro Sturionis callum habet, & mirifice palatum oblectat: Attili contrà, fluxa est & mollis, & palato parum iucunda. Existimant piscatores προβολὴν, id est, partem prioré Attili, ad posteriorem uix eam habere proportionem, quã quatuor ad unum. Tota enim uis huius piscis sita est in capite & parte capiti attigua. Quæ obseruatio etsi ad Sturioné etiam aliosque pisces pertineat, autore Aristotele ac Plinio: cuius uerba sunt uidelicet: Capita piscibus portione corporum maxima; fortasis ut mergantur: tamé in Attilo nescio quomodo præter cæteros luculenta est atque admirabilis. Parui sunt oculi Attilo in tanta mole capitis. Sturio & Attilus habent os in parte † prona, eo propè in loco cui in cæteris perfectioribus animantibus respondent omoplatæ. Os utrique sine dentibus, sed Sturioni fermè orbiculatum: Attilo multò maius, & ad lineam obliquam incisum, quo aperto, uasto illo hiatu pisces deuorat, quos respirando τῇ διαστολῇ (ita piscatores putant) contraxit. Loca pisculenta maximè frequentat, hyberno præcipuè tempore uorticosas uoragines: ad quas pisces frigoris impatientes, teporis gratia se recipiunt. Rostrum Sturioni resimum ac latiusculum, ad imaginé ferè Delphini & oxyrynchi: Attilo planum, & paulò minùs quàm in mucroné desinens. Attilo tergi color albicans & lanosus, Sturioni uergit in glaucum. Quod Plinius tradit de Clupea minimo piscium, si Attilo comparetur, quæ uenam quandam eius faucibus mira cupiditate appetit, cumque ita (morsu) exanimat: hoc sibi ingenuè incompertum nostra ætate piscatores testantur. Cæterùm quòd inertia pinguescat, quòd catenato capiatur hamo, quòd nisi iugis boum extrahatur, hæc & certa sunt, & Padi accolis dant quotidiana spectacula. Hactenus de Attilo Calcagninus, quibus pauca addemus ad Attilum agnoscendum non inutilia.

† supina.

C

B

D

Clupea.

Os clausum ad obliquam lineam incisum est, sed apertum & hians rotundum. Ante illud pendent è rostro appendices carnosæ & molles. Branchias opertas habet, ad quas pinnæ sitæ sunt. Clypeata † ossa tergo gerit Sturionis ritu, sed ea tempore abijcit, quod in causa est cur alij sine ossibus, alij cum ossibus depingant. post quæ pinna dorsi est unica, cui parte supina subiacent duæ, quales omnino sunt Sturioni. Cauda etiam in duas deficit. Sed ne ijs quæ antea à nobis dicta sunt repugnare uideatur quod dixit Calcagninus, os Attilo & Sturioni esse in prona parte: cùm dixerimus Sturioni, Galeis, pluribusque alijs piscibus, quibus os non est in promptu, sed sub rostro latet, ut in Sturione & Attilo, illis esse in supina non in prona parte: animaduertendum est Calcagninum nõ satis rectè, neque ex Aristotelis sententia pronam partem appellasse: supina enim dicenda est non prona, quæ sub rostro est, quà uenter & uiscera continentur: quà uerò superior capitis pars & dorsum, prona, ut rectè sic dicamus Attilum & Sturionem os habere in supina parte; Vranoscopum in prona. Quod Aristotelis authoritate comprobamus. Is enim de piscium genere & differentijs tractans sic scribit: τῶν δὲ ἐνύδρων ζῴων τὸ τῶν ἰχθύων γένος ἕν, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀφώριστα, πολλὰς περιέχον ἰδέας. κεφαλὴν μὲν γὰρ ἔχει, καὶ τὰ πρανῆ, καὶ τὰ ὕπτια, ἐν ᾧ τόπῳ ἡ γαστὴρ καὶ τὰ σπλάγχνα. Gaza sic: Piscium genus inter ea quæ aquas incolunt, unum distingui à cæteris iure potest, cùm forma euariet numerosiore. Habet id caput, & prona, & supina: parte qua uenter & uiscera continentur supina habet. Id quod non solum de piscibus, sed etiam de quadrupedibus traditur ab Aristotele: ἔχουσι δὲ τὰ τετράποδα ζῷα, ὅσα μὲν ὁ ἄνθρωπος μόρια ἔχει ἐν τῷ πρόσθεν, κάτω ἐν τοῖς ὑπτίοις· τὰ δὲ ὀπίσθια, ἐν τοῖς πρανέσιν. id est, Partes quas homo habet priores, quadrupedes infra habent, & supinas: quas autem ille posteriores, hæ pronas.

E

† squamas Calcagninus appellat.

Proni & supini distinctio.

Lib. 2. de Hist. cap. 13.

Lib. 2. de Hist. cap. 1.

Sed ad Attilum reuertatur oratio. Is carne est molli, parum suaui, pro Sturione delicatissimo aliquando uenditur, sed sapore impostura detegitur. F

Piscatores Ferrarienses mihi aliquando narrarunt Attilum capi sagena per transuersum amnem iniecta, ex cucurbitis exsiccatis suspensa; in quam nauiculis utrinque dispositis urgetur & compellitur. B

DE EODEM, BELLONIVS.

Sturioni magna ex parte respondet piscis cartilagineus, Ferrariæ frequentissimus, inter Padi diuitias meritò connumeratus; quem Adanum uulgus uocat; quemque puto antiquorum esse Attilum. A

Ingentis est magnitudinis, cętera Sturionem tam internis, quàm externis partibus refert: hoc dempto, quòd pro eminentioribus ac callosis illis elatis tuberculis, quibus Sturio quinis carinis præditus est, hic stigmatis tantùm liuidis, sessilibusque maculis, in cute minus aspera, ad latera sit distinctus. Præterea unicam tantùm pinnam ab ano ad caudam gerit: Sturio autem duas habet. Cæterùm, os Attilo prominet oblongum, fistulosum, sublongo etiam naso: sed carne non est usqueadeò delicata ut Sturionis: nec enim tanti in Ferrariensi aut Bononiensi foro piscario uænire solet. B

Capitur interdum sagena, cucurbitis fulta, & transuersum in amnem coniecta, precedentibus utrinque sandalijs, in quibus piscatores Attilos secundum rapidi fluminis cursum in sagenam cogant. Hoc nostra Gallia, atque adeò Germania & Hispania caret. E

COROLLARIVM.

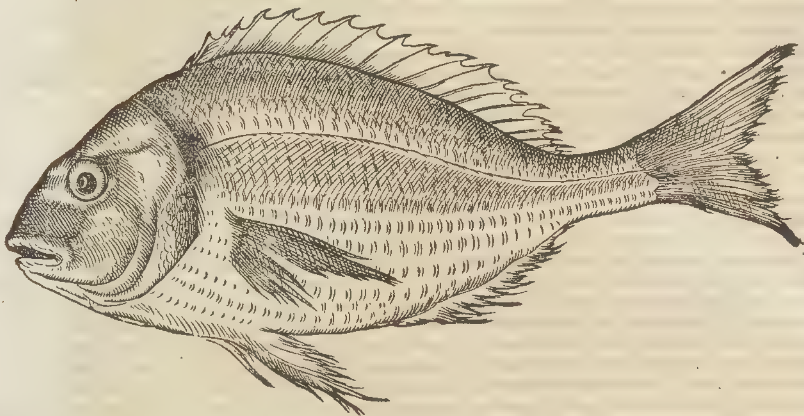
Attilus non est Sturio, ut aliqui existimarunt; sed qui nunc Attina siue Adena ab accolis Pa-

di nominatùr, Fr. Maſſarius. Gillius uulgò ſcribit Ladamim (lego Ladanum, uel potiùs Ladæno, l. initiale loco articuli eſt) appellari. Plinius hunc ait (uerba ſunt Gillij) ad octingentas & mille aliquando libras peruenire. is quem uidi, ad ſexcentas libras accedebat.

AVLOPIVS uel Aulopias, uide in Anthia.

DE AVRATA, RONDELETIVS.

Iconem hanc dedimus nos, ut Venetijs expreſſam habuimus. Rondeletij meliorem eſſe puto, qua & dentes in ore, & toto corpore ſquamas oſtendit. & pinnam dorſi non undiquaq; ſimilem, ſed anteriore dimidia parte ſpiculis diſtinctam per interualla ſpinoſis, poſteriore non item.

A Athen.lib.7. XPΥΣΟΦΡΥΣ, Latinè Aurata uel Orata, ab auri colore: (nam pro auro orum ruſtici dicebant, ut orichalcum & oriculam, pro aurichalco & auricula, ut ſcribit Feſtus:) ἰωνίσκος ab Epheſijs autore Archeſtrato dicitur. Prouinciales & Hiſpani dorade uocant, ſeruata ab omnibus eadem ferè nominis ratione, niſi quod Græci χρύσοφρυν, à parte, ſupercilijs ſcilicet aureis, nuncupantes, rem meliùs indicarunt. Hoc quoq; tempore apud Græcos nomen ſuum retinet. Id etiam non omittendum, à Græcis non ſolùm piſcem hunc, ſed etiam Pompi
Athen.lib.7. lum χρύσοφρυν appellatum. In Gallia Narbonenſi pro ætatis differentia, quæ magnitudine definitur, diuerſa nomina habet. Quæ palmi magnitudinem nondum attigit, ſauquene dicitur; quæ cubiti eſt magnitudine, daurade: quæ inter illas eſt, meiane, quaſi dicas mediam. Piſcatores noſtri maximam auratam ſubredaurade uocant, id eſt ſupra auratam, quòd communem magnitudinem ſuperet. Galli daurée, quem nos fabrum eſſe dicimus, uocant, ne qui nominis affinitate decipiantur. Auratam uerò noſtram brame de mer: quo nomine etiam ſparum, cantharum, & ſimilis figuræ piſces nuncupant.

B Aurata piſcis eſt marinus, litoralis, ſtagna aliquando marina ſubit, ibiq; pingueſcit. In dulces etiam aquas conuehebatur ab antiquis. Inde lacus Velinus, inde etiam Sabatinus, & itẽ Vul-
Lib. 8. cap. 16. ſinenſis, & Ciminus lupos auratasq; procreauerunt, inquit Columella.

Ad cubiti magnitudinem accreſcit, lato eſt corpore, non rotundo ſed compreſſo: ſquamis integitur medijs, colore eſt uario uarijs in partibus. Dorſum ex cœruleo nigreſcit, latera argentea ſunt, uenter lacteo colore. Supercilijs quidem & palpebris caret, ſed per ſimilitudinem, à locis illis, in quibus in cæteris animantibus ſupercilia eſſe ſolent, aureo colore fulgentibus, aurea ſupercilia habere dicitur, maximè cùm ſatis accreuerit: unde illis nomen à Græcis poſitum. Oculis eſt medijs. Branchiarum opercula ſunt oſſea, alia parte purpureo, alia nigro colore perfuſa. Os mediocre, maxillæ latæ & robuſtæ. dentes anteriores ſerrati, latiuſculi, in acutum deſinentes, breues. in ſuperiore & inferiore maxilla oſſea tubercula, dura, quibus uice dentium molarium pectines, & tellinas frangit, & mandit. Branchias utrinq; quaternas habet, duplices. Pinnis natat quatuor, binis ad branchias poſitis, longioribus, binis in ſupina parte, breuioribus. Preter has quatuor pinnas ab Ariſtotele numeratas, à podice pinnam unam comperies ad caudam ferè deductam, tribus nixam aculeis. Dorſum multis & acutis aculeis, tenui membrana cõnexis horret: quos cùm natat, erigit: dum quieſcit, deprimit, ac ueluti recondit. Aculeorum primi minores, medij maiores,

poſtremi

postremi in mollem quandam & pilis similem substantiam degenerãt. A capite ad caudam lineæ aliquot subobscuræ ductæ sunt. Cauda lata & magna, sursum spectat, ueluti ex duabus pinnis constans trianguli figuram describentibus. Peritonæum colore nigro. Ventriculus subiacet magnus, cum paucis appendicibus, breuibus & latis. splen nigrescit. Hepar magnum est, à quo fellis uesicula pendet longa, pinguedine obducta. Fel uiride. Intestina pinguedine oblita, in gyros ducta, lata. Cor in pectore quadratum.

C Aurata parit æstate, maximè ubi flumina in mare influunt, ut scribit Aristoteles: parit etiam in stagnis marinis. Dormit interdiu tam arctè, ut fuscina sæpenumero capiatur, alioqui fuscina capi non posse existimatur. *Lib. 6. de Hist. ani. cap. 17. & Lib. 5. cap. 10.*

Piscis est timidissimus, frigoris impatiens: quia lapides habet in capite, quò fit ut hyemis iniurias maximè patiatur. D

F Deinceps qua sit substantia succóue dicendum. Archestratus peritus opsoniorum æstimator auratam Ephesiam laudat apud Athenæum: *Lib. 7.*

χρύσοφρυν δὲ Ἐφέσου τὸν πίονα μὴ παράλειπε, Auratam ex Epheso ne prætermittito pinguem.

Apud eundem Hicesius ait, piscem hunc & suauissimum, & inter omnes ori esse gratissimũ, quiq; maximè alat. *Ibidem.* Et Eupolis auratas lupis præfert, cùm scribit: δραχμῶν ἑκατὸν ἰχθῦς ἐωνημένος, μόνους ὀκτὼ λάβρακας, χρυσόφρυς δώδεκα: *Ibidem.* id est, pisces drachmis centum emptos, octo solùm lupos, auratas duodecim. Nec puduit Sergium Oratam cognomẽ inde accepisse, quòd ei pisces auratæ fuerint charissimi. Alio loco Athenæus ex Diphilo, auratam rationem melanuri sequi testatur. *Lib. 8.* & Mnesitheus Atheniensis difficilem quidem concoctu auratam esse, sed cùm concocta fuerit, multùm alere dixit. Et Cornelius Celsus auratam in ijs recenset cibis, qui duri sunt & robustiores. *Lib. 2. cap. 18.* Romani Tarentinam prætulerunt, eam maximè, quæ Lucrinum lacum ingressa, illic concharum esu pinguerat. Martialis:

Non omnis laudem preciumq; aurata meretur, Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

In precio est apud nos quæ capitur in stagno, quod Martegue, & in eo quod Latera appellatur. Optima quæ in stagno ad montem Cetium pinguit. In hac opinionum uarietate sic sentiendum: Auratam carne esse media, neq; molli, neq; dura, optimumq; succum gignere: & saxatilium carne paulò esse duriorem, uescitur enim non solùm pisciculis, sed tellinis, conchylijs paruis, quas ualidis maxillis frangit, scariq; rictu ruminat. Cæterùm pro ratione ætatis, locorumq; in quibus degit, succo esse diuerso. namq; quas medias prius uocauimus, eæ succi bonitate & suauitate cæteris præstant. Quare qui concoctu difficiles esse dixerunt, eas quæ maiores sunt, & seniores intellexerunt. Eligendæ etiam sunt quæ in profundo stagno & puro, uel in mari mediterraneo capiuntur. Nam in Oceano rariores sunt, & scciore duriorecq; carne. Quæ in stagnis aquisue alijs impuris degunt, deteriores.

Aurata in cibo ijs qui uenenatum mel deuorarunt auxilio est, Plin. lib. 32. cap. 5.

E In stagno nostro fiunt sepes ex tamarice, quibus retia obtenduntur, in quibus tanta auratarũ copia capitur, & sale conditur, ut in tota Gallia Narbonensi & Delphinatu, maximè quo tempore à carnibus omnino abstinetur, non pauperum modò, sed etiam diuitum mensis apponantur. *Vide plura, mox in Aurata stagni mar.* Non multùm dissimilem auratarum capiendarum rationem, ueteribus in usu fuisse testis est Aelianus lib. 11. cap. 34†. *† ut in Corollario referetur.*

F Præparatur uarijs modis. *Apparatus.* Nam si in aqua & uino elixetur, ut Galli parant, palato grata est: item si in aqua & aceto. optima si in oleo & pauca aqua elixetur, croco, pipere, aceto, uuis passis additis: uel ut Itali faciunt, si in craticula assetur, rigata oleo & omphacio. Quòd si uentri inferatur umbella fœniculi, uel ramus libanotidis, fit odoratior & melior, quod maximè quando in stagno nutrita est, faciendum. Assatur, & calida comeditur: uel assatur, & aceto pipereq; conspersa asseruatur, frigidaq; editur. Farinâ bene subactâ & pistâ conclusa, oleo, omphacio, aromatisq; delicatioribus condita, optima etiam est, maximè si è maioribus sit. Sale condita in aqua dulci elixatur, & cum aceto editur. Sunt qui aqua maceratam ad minuendam salsuginem, in sartagine frigunt: & sapa, aceto, cepisq; condiendo saporem optimum ei conciliant, quo maximè nostri delectantur. Sapa etenim salsuginem dulcedine sua temperat, acetum acorem iucundum, cepa nidorem gratum addit.

DE AVRATA STAGNI MARINI.

RONDELETIVS.

STAGNA marina uere cateruatim subeunt Auratæ, ut illic æstatem transigant, deinde in mare remeant non impeditæ. Verum nostri ex tamaricum ramis sepes contexunt, trianguli figura, cuius extremum & acutum angulum ingredientibus aperiunt, regredientibus occludunt, nassisq; adhibitis, uel retibus, uel †uentriculo, quo tempore carnium opsonijs nobis omnino interdictum est, incredibilem Auratarum multitudinem capiunt, quę piscandi ratio tertio quoq; anno tantum repeti potest. Hæ Auratæ figura ab alijs non differũt. Pinguiores quidem sunt, sed lutum magis olent, uel quia in luto degunt, uel quia Conchulis pi- *† uerriculo*

sciculisq; luto uiuentibus uescuntur, tum etiam limo, lutulentaq; aqua. Vnde & Mugiles, qui à piscibus omnino abstinent, lutum resipiunt, & omnes pisces qui in puriore stagno uersantur, minùs lutum resipiunt. Non sunt tamen istæ Auratæ negligendæ in marinarum inopia, sed euisceratæ coquendæ sunt, & fœniculi, uel origani, uel alterius odoratæ herbæ ramulis infarciendæ, ut uirosus ille odor euincatur.

DE AVRATA, BELLONIVS.

A Aurata mari mediterraneo cognita, Gallis tamen ignota (nihil enim habet cum Dorada Massiliensium commune, de qua in Anthijs dictum est †) Oppiano à fuluis supercilijs Chrysophrys appellatur.

†Inter Anthias dixerat piscem S.Petri à Gallis Doradam uel Doree uocari.

In Dentalis longitudinem ac latitudinem excrescit. Pinnam gerit in tergore continuam, quatuor & uiginti aristis munitam, quarum duodecim anteriores in mucronem desinunt. Reliquum

B pinnæ obtusum est. Porrò duos fert aculeos in alia pinna quæ ano uicina est, Sargi aculeis imbecilliores. Duas præterea pinnas sub uentre habet, & utrinque circa branchias unam: lineam super oculis utrinq; ferè obliquam, aureo nitore micantem, unde Græcis nomen habet. Est & in Aurata peculiaris quædam nota, quam tu percipies, ubi est linea illa arcuata, quæ latera utrinq; diuidit, & ad branchias desinit: inibi enim magna quædam utrinq; litura nigra suggillatur. Dentes habet albos, optimo ordine in gyrum maxillæ dispositos, oblongos & subrotundos, ut Sargus: non autē latos ut Scarus. In interna autem maxillæ parte, multos præterea molares ut Sargus habet, sed in Sargo latiores sunt, quibus pleriq; in annulis pro gemmis utuntur: siquidem peroptimè eos lapides referunt, quos Gallico uocabulo Crapaudinas dicimus. Caudam habet latam, bifurcam, & penè lunatam: branchias utrinq; quatuor: labra admodum crassa: squamas latiusculas, ut Dentalis.

C Pelagius piscis est, partim saxosis, partim arenosis locis degens: Litora quoq; sequitur.

E Fuscina sæpenumero capitur interdiu, atq; etiam noctu dormiens, ut lupus.

F Carnem habet candidam, solidam, & quæ bonum procreat succum, abundeq; nutrit, facilè digeritur atque excernitur.

COROLLARIVM.

A Aurata dicta est quòd aureum supercilium gerat, ut in auratis senioribus cernitur, Fr. Massarius. Aurata Hispanis alicubi uocatur doradilla. Anglis Giltheade, uel Goldnie, uel Gyldenpole, piscis est sic dictus ab aureo capitis colore, habet is in fronte, ut ferunt, aliquid concretū, quod auri instar in aquis lucet. Dentes eo ordine dispositos, quo checke teeth, (scachorum seu latrunculorum ludi dentes siue spatia distincta interpretantur) quibus comminuit & confringit (quod sæpe noctu audiuerunt piscatores) cochleas & alia testacea quibus uescitur. alij auratam, alij scarum esse putant. Vocatur etiam Gyldenpole piscis apud eosdem similis Lucernæ, uel Cuculo (ut audio) mixti coloris ex cinereo & rubro. Pole est occiput, quo lucet ut aurum. Germanicè dici potest ein Goldbreme, oder Goldbrachsme, oder Meerbrachsmenart. Aurata in Aquitania Daurade dicitur, Innominatus. ¶ Existimant quidam inter Auratas à piscatoribus (Romæ) uendi Scarum, maximè squamarum specie Auratis similem. cæterum ego crediderim eum non facilè à nobis deprehendi errore uendentium, qui similitudine decepti, neq; animaduersa saporis nobilitate in foro piscario eum auratis & Sargis commiscere consueuerint. Consensu tamen piscatorum Zaphirus piscis, sic à cyaneo eius gemmæ colore dictus, inter Auratas longè sapidissimus existimatur, qui fortasse Scarus antiquis fuerit, Iouius. Imperitè quidam trutam piscem, ein Forellen, interpretantur Auratam.

Zaphirus.

B Circa Berenicen Libyæ fluuius est Λάθων, in quo nascitur labrax & aurata, Ptolemæus Euergetes apud Athenæum. Aurata etiam in maritimis lacubus gignitur, Aristoteles. ¶ Auratis proxima forma sunt spari: item synodontes, uerum maiores, Aristot. Ad sesquipedem eas accedere, & quindecim libras aliquando appendere audio. Binas pinnas parte prona, & totidē supina habent, Aristot. & Plinius. sed meliùs de pinnis earum Rondeletius scripsit. Paucæ appendices eis supernè circa uentriculum exeunt: & in eodem genere alijs plures, alijs pauciores.

C Aurata piscis est litoralis, Aristot. In petris & arenis pascit, Oppianus. Maiorū piscium genus ab alijs τμηκτὸν, ab alijs pelagium dicitur, ut auratæ, glauci, phagri, Athenæus Mnesitheus. ¶ Aurata carniuora tantum est, Aristot. Pariunt hyeme, (æstate, ut libri Aristotelis habent) & bis pariunt, Athenæus tanquam ex Aristotele. ¶ Plurimum temporis latent, Aristot. Medijs feruoribus sexagenis diebus latent, Plinius. ¶ Aurata quoq; hyeme laborat ut capito, Aristot.

D Aurata omnium piscium timidissimus est, Aelianus.

E Veteres Romani Auratarum aliorumq; pelagiorum piscium semina atq; uiuaria in mediterraneos lacus deferebant, Iouius (ex Columella.) Arenosi gurgites, planos quidem non pessimè, sed pelagios meliùs pascunt, ut auratas ac dentices, Punicasq; & indigenas, Columella. ¶ Auratæ fuscina interdiu sæpenumero dormientes capiuntur, Aristot. Mænides esca sunt Auratis, Oppianus lib.3. de pisc. Aurata omnium piscium timidissimus est, nam sub Arcturi tempus, cum maris accessus & recessus maximè fiunt, & eò altius exaggerata arena, ad littus relinquitur, ut naues

ut naues sæpe ab omnibus aquis nudæ in terra maneant: tum piscatores postquàm populorum arborum ramos frondibus conuestitos paxillorum modo in mucronem acutos in arenam defixêre, discedunt: pòst autem rursus accedens mare secum imbellem Auratarum multitudinem attrahit. Quæ ubi æstus reciprocauit & recessit, in exigua aqua concauis locis retenta relinquuntur, & uerò ramorum metu quiescunt. Adeò nimirum ramos uento agitatos exhorrent, ut ne loco quidem se commouere audeant. Quamobrem primo cuiq; magnum meticulosorum piscium numerum capere & ferire licet. Neq; modo ab usu piscandi instructi, sed etiam totius piscationis rudes, atq; adeò pueri & fœminæ capere possunt, Aelianus.

F. Minimè intus uitiantur (in uentriculo corrumpuntur) aues, & eæ potiùs duriores: auratæ pisces. neq; solū aurata pura, aut scarus, sed etiam lolligo, locusta, polypus, Celsus. quid si legamus: neq; solum aurata, coruus, & scarus. Nam & alibi idem author, Piscium (inquit) eorū qui ex media materia sunt (id est mediocriter alunt) ex quibus salsamenta quoq; fieri possunt, qualis lacertus est, (minùs sunt graues:) deinde qui quāuis teneriores, tamen duri sunt, ut aurata, coruus, scarus, oculata. In dysenteria hepatica ex intemperie frigida, ex piscibus dare cōuenit merulam, auratam, & præcipuè mullum, Trallianus. Χρύσοφρυν δὲ ἐφίεσο τὸν πίονα μὴ παράλειπε, ὃν κεῖνοι καλέουσιν ἰωνίσκον· λάβε αὐτὸν θρέμμα Σελινοῦντος σεμνοῦ, πλῦνον δέ νιν ὀρθῶς. Εἶθ᾽ ὅλον ὀπτήσας παράθου, κἂν ᾖ δεκάπηχυς, Archestratus. Auratæ æstate raró, hyeme autem frequentissimè capiuntur, quæ tum laudatiores existunt. Ipsæ inter cæteros pisces peculiari quadam dote singularem & saporis simul & salubritatis gratiam obtinent. Rectè coquentur, si ex præcepto Galeni eas in craticula subditis mitioribus prunis, oleo & sale acetoq; consperseris, Iouius. ¶ Ius in auratam describit Apicius lib. 10. cap. 12. & patinam de aurata, lib. 4. cap. 2. Si pinguis est orata, elixam: si macescit, assam facito, ac moreto uiridi suffundito, Platina.

H.a. Χρύσοφρυς proparoxytonum in recto singulari probè scribitur, χρυσόφρυς uerò paroxytonum in pluralibus recto, accusatiuo, & uocatiuo. Plinius circa finem libri 32. chryson piscem ex Ouidio nominat, apud quem non chrysos sed chrysophrys legitur, Et auri Chrysophrys imitata decus: quare corruptum à librarijs Plinij locum dixerim, ut & alia quædam piscium ex Ouidio uocabula: sicuti nos nuper scholijs in Halieuticon Ouidij æditis ostendimus. Etelis. Etelis, ἐτελίς, piscis idem qui chrysophrys, Hesychius & Varinus. Etelis Aristoteli piscis est squamosus, & oua parit. hunc piscem Niphus Italus ait à rusticis cacalonem uocari: quasi uerò nō innumeri sint pisces squamosi ouipari, ut duabus tantum his notis, quisnam piscis sit etelis, constare non possit. Rondeletius quoq; inter pisces sibi ignotos numerat. ἱερὸν ἰχθῦν, id est sacrum piscem apud Homerum, alij aliter interpretantur, anthiam, callichthyn, auratam, pompilum, &c. Vide suprà inter Anthias. Clitarchus apud Athenæum, Nautæ (inquit) pompilum piscem sacrū appellant, eò quòd naues è pelago deducat ad portum usq;: atq; ideo pompilum dici, cum sit aurata. Sed nos de Pompilo pisce diuerso ab aurata, suo loco agemus. Χρύσειον ἐν ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν, Callimachus. Ἢ δροσμίων χρύσειον ἐν ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν, Eratosthenes. uidetur autem de pompilo sentire, nisi quis auratam potiùs intelligat. Ἐν δ᾽ αὐτῇ πλωτοὶ χρυσώπιδες ἰχθύες ἐλλοὶ Νήχοντες παίζουσι δι᾽ ὕδατος ἀμβροσίοιο, Eumelus uel Arctinus Titanomachiæ autor, apud Athenæum. ¶ Alia est fluuiatilis aurata, ut uulgò Padi accolæ Ferrariæ & alibi nominant. quidam Germanicè Monfisch mihi interpretabatur. Hunc esse conijcio quem nostri ein Schwal uocant, Gardonum Galli, de quo supra inter albos pisces scripsi. iris oculorum aurei in eo coloris est. ¶ Chrysophis (malim χρυσοφανὴς) gemma aurum uidetur esse, Plinius. Serg. Orata. ¶ Nónne à piscibus appellati sunt Sergius Orata & Lucius Muræna? Columella lib. 8. Macrobius etiam 3. Saturn. Oratam cognominatum scribit, quòd pisces auratæ ei fuerint charissimi. Varro etiā lib. 3. de re rustica eius meminit, & Val. Maximus. Sed aliter Festus, Sergium quendam prædiuitem (inquit) quòd duobus annulis aureis & grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum. Ostrearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano ætate L. Crassi oratoris, &c. Plinius.

b. Ἀγλαὶη χρύσοφρυς ἐπώνυμος, Oppianus lib. 1. de pisc. Χρύσοφρυς ὃς κάλλιστος ἐν ἄλλοις ἔσσεται ἰχθύς, Matron Parodus in descriptione conuiuij Attici.

g. Chrysophryos auis (piscis) oculi suspensi tertianarios sanāt. Cor quoq; eius tritum suspensum febricitantem curat. Lapis capitis eius ad collum suspensus, phthisicos sanat, Kiranides lib. 1. Et rursus libro 4. Oculi tertianam & omnem ophthalmiam sanant.

h. Veneri sacer existimatus est hic piscis; unde Archippus apud Athenæum, ἱερὸς Ἀφροδίτης χρύσοφρυς Κυθηρείας.

AVRIS marina, alio nomine Patella fera dicitur. Vide in Patella.

AVRIS Veneris inter conchas dicetur.

AVSTRATVS piscis est, qui aquarum undam ore suscipit, & oritur quando Pleiades occidunt, eò quòd tunc tempus est pluuiarum, Albertus. uidetur autem uocabulum corruptum, & ad Apuam pertinere quæ de hoc pisce refert.

AVXVMAE, uide in Thunno.

AZELVS (Arabicè) piscis cetacei generis, ex cuius uentre ambra eximitur. Vide inter Cete.

DE PISCIBVS QVORVM NOMINA B. LITERA INITIALI SCRIBVNTVR.

BABYLONICI pisces. Lege infra in Cordylo.

BACCALEARVM a pisce dicta regio ad Septentrionem, Author Nauigationis Magellanicæ.

BACANTIBVS, malus piscis: Βακάντιβος, κακὸς ἰχθῦς: de homine uoluptuario: qui otium sectetur, nec suis negotijs incumbat, Varinus. Suidas piscis non meminit, in huius uocis, quæ Latina uidetur, interpretatione. Βακάντης, ὁ σχολαστὴς, & Βακάντιβος, σχολαστὴς, μὴ πραγματεύων περὶ πράγματα αὐτοῦ: homo scilicet uagus, uagabundus, otiosus. Σχολαστὴς quidem Græcis dubiæ significationis est, nam & simpliciter otiosum hominē denotat: & rursus diligentem & asiduum circa unam rem aliquam, ita ut cæteris omnibus abstineat & otietur: unde & uacare alicui studio Latini dicunt illum qui in id unum intentus, alijs omnibus curis studijsq; uacuus sit, atq; ita scholastici κατ' ἐξοχὴν dicti, qui bonis literis operam nauant. Itaq; Vacantem & Vacantiuum, in bonam partem potius interpretarer, τὸν σχολαστὴν ἢ πραγματεύοντα περὶ αὐτοῦ πράγματα, hoc est uacantem potius quàm uagantem. Sed quid hoc ad pisces? quoniam Varinus ita refert, ut Vacantiuus nomen piscis uideri queat: errore forsan librariorum, quoniam proximè ante in Bæone pisce parœmiam retulerat, Μή μοι Βαιὼν κακὸς ἰχθῦς, ὧδε Φιλινδύνου.

BACCHVS, uide in Asello.

BAEON, quære infra in Blenno.

DE BALÆNA VVLGO DICTA, SIVE DE MYSTICETO ARISTOTELIS, MVSCVLO PLINII. RONDELETIVS.

Plinius confundere uidetur Musculum beluam, & piscem balænarum ducem.

Hunc cetum infra in C. ubi de Cetis diuersis agitur, Britannicum cognominabimus: ubi & iconem & descriptionem diuersas habes.

A ANTIQVI balænæ nomine unicam duntaxat beluam intellexerunt, quo nunc piscatores Santonici & Hispani ad physeteres, orcas, aliosq; prægrādes, & balænæ persimiles beluas abutuntur, quas tamē uernaculis, & proprijs nominibus distingunt, ut ex sequētibus perspicuum fiet.

B Primùm igitur in Aquitanici maris litore, & in India, immensa belua capitur, quam balænā uocant:

uocant: plurimùm XXXVI. cubitos longa eſt, octo alta, oris ſciſſura ad duodeuiginti pedes porrigitur, dentes in eo nulli, ſed horum loco in utraq; maxilla corneæ ſunt laminæ nigræ, ſenſim in pilos ſuillis ſimiles deſinẽtes: quæ in anteriore, & poſteriore ſiue interiore oris parte breuiores ſunt, in media longiores. ab interioribus lingua intus continetur, & coërcetur, inde educta uel abſciſſa, ita diffunditur, ut in eundem locum recipi poſteà non poſsit: maxima enim eſt, laxa admodum ſubſtantia. ſale conditur, & à plurimis in maximis habetur delicijs. eſt enim omnium corporis partiũ tenerrima, ex ea XXIIII. uaſa implentur, cuiuſmodi ſunt ea quibus in Gallia ſalſamenta conduntur, ut huc & illuc conuehantur. Oculi quatuor ulnarum ſpatio à ſe diſtant, foris parui apparent, intus capitis humani magnitudinem ſuperant. Quamobrem fallũtur ij qui bubulis maiores eſſe negant. Pinnas duas maximas in lateribus habet, quibus natat & catulos in metu occultat. In dorſo nullam habet. Cauda ſitu caudis delphinorum ſimilis eſt, figurâ non multùm abſimilis: quã quum mouet, ita mare agitat, ut nauiculas ſubmergat, uel ſi cymbam attingit, euertat. Roſtro eſt breui, fiſtula caret. corio duro, nigro, integitur ſine pilis, cui lepades & oſtrea hærentia aliquando reperiuntur. Internæ partes ueluti in delphino, pulmones, renes, ueſica, teſtes, pudendum. In huius beluæ uentriculo, mucus, ſpuma, aqua, alga fœtida inueniuntur, ſine ullis piſcium fruſtis: ut inde appareat carniuoram non eſſe. In quarundam uentriculo ambra uiſa eſt.

Interiora.

A

Huiuſmodi planè eſt belua quam capiti huic præfiximus, quam cum uulgo balænam appellauimus alibi. ſed balæna ueterum non eſt: fiſtula enim caret, id quod mihi omni aſſeueratione affirmarunt, qui quotannis his beluis inſidiantur, & captas in partes ſecant. Fiſtulam autem ueteres omnes uno conſenſu balænæ tribuunt. Quare cùm balæna ueterum non ſit, ex unica nota, propria quidem, & quæ nulli cum hac communis ſit, μυστίκητον Ariſtotelis eſſe colligo, quẽ Gaza Plinium ſecutus muſculum Latinè appellat. Ἔτι δὲ καὶ ὁ μυστίκητος ὀδόντας ἐν τῷ στόματι οὐκ ἔχει, τρίχας δὲ ὁμοίας ὑείαις. Gaza, Muſculus etiam piſcis pilos in ore intus habet uice dentium, quibus omnino caret, ſuillis ſimiles. Plinius, Muſculus marinus qui balænam antecedit, dentes nullos habet, ſed pro ijs, ſetis intus os hirtum, (& linguam etiam ac palatum.) Alio in loco Plinius inter beluas marinas muſculũ numerat. Vt à beluis ordiamur, arbores, phyſeteres, balænæ, priſtes, tritones, nereides, elephanti, arietes, muſculi, &c. Quare cùm corneæ illæ laminæ in pilos ſuillis ita ſimiles deſinãt, ut ſi inde auulſos ſeorſum cuipiam oſtendas, aliunde quàm ex porci dorſo auulſos eſſe neget, quibus pilis belua iſta os hirtum habet, quam notam nullis alijs tribui à ueteribus comperias: cùm etiam belua ſit à piſcium forma aliena, non eſt quòd dubitem Ariſtotelis μυστίκητον, ſiue, quod idem eſt, Plinij muſculum appellare. Eum alio in loco Plinius balænis uiam monſtrare tradit: Amicitiæ exempla ſunt, Balæna, muſculus: quando prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinem uada prænatans demonſtrat, oculorumq; uice fungitur. A quo ualde diſſentiunt Oppianus, Aelianus, Plutarchus, qui longè diuerſum à muſculo non ſolùm balænarum, ſed etiam reliquorum prægrandium cetaceorum ductorem deſcribunt. Primùm Oppianus libro 5. ἁλιευτικῶν, beluis maris immanibus duce opus eſſe docet, tum quia nimia corporis mole & pondere oppreſſæ tardè mouentur, tum quia omnes demptis canibus parũ acutè cernentes facilè poſſent impingere: idcirco uiæ comes illis adeſt paruus quidem aſpectu, ſed longo corpore, cauda tenui, qui anteit uiamq; monſtrat, unde ἡγητῆρα, id eſt, ducem nominant. beluis marinis adeò gratus & amicus eſt, ut quo is uelit ſequantur, in eoq; uitæ ſalutiſq; ſpes omnes ſitas habeant. Aelianus de eodem duce hæc prodidit. Omne ferè cetaceum genus duce ad ſibi moderandum eget, illiuſq; oculis ducibus ad uidendum utitur. Is autem dux eſt, quemadmodum harũ rerum periti teſtantur, longus piſcis, colore albo, capite prælongo, anguſta cauda. Hũnc ne ducẽ unicuiq; cetaceo natura dederit, an amicitia quadam is adductus cetum ultro antegrediatur, haud ſcio planè, ſed id tamen factum naturæ ui potius arbitrarer. nam hic ſeparatim nunquam ab illo natat: ſed ante huius caput antecedens, ipſius dux exiſtit, ac ueluti clauus. etenim cuncta illi & prouidet, & præſentit, caudæq; extremo præmonſtrat ſingula: hac parte cetum contingit & monet, ſic horribilia formidoloſaq; inhibet, ſic cibaria cõciliat, inſidiaſq; à piſcatoribus poſitas ſigno quodam oſtendit: atq; quem locum propter magnitudinem ipſum adire non oporteat, præſignificat: nequando latenti alicui alliſus petræ aut affixus, funditus intereat. Quod mirum uideri debet, minimam beſtiam maximo animali uitæ cauſam afferre. Videtur autem cum belua huiuſmodi ad nimiam pinguitudinem peruenit, ampliùs nec uidere nec audire poſſe. carnium enim moles & uidendi & audiendi uiam intercludit, & horum ſenſuum meatus obſtruit. Nunquam autem cetus ſine hoc duce apparet. Quod ſi is piſciculus quo ad neceſſaria utitur, perit, illi quoq; pereundum eſt. His ſubſcribit Claudianus:

Quòd belua cuius imago eſt poſita, non ſit balæna, cum fiſtula careat: ſed Myſticetus Ariſtotelis, uel Muſculus Plinij.
Lib. 3. de Hiſt. ani. cap. 12.
Lib. 11. cap. 37.
Lib. 32. cap. 11.
Lib. 9. cap. 62.
Pliniũ confundere muſculum beluam, & piſcem balænarũ ducem, alijs authoribus longè diuerſos.
Lib. 10. cap. 6.

Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali Belua, ſulcandas qui præuius edocet undas,
Immenſumq; pecus paruo moderamine caudæ Temperat, & tanto cõiungit fœdera monſtro.

Hæc Aelianum ex Oppiano mutuatum eſſe, facilè perſpiciet is qui Oppiani uerſus cum iſtis contulerit. Quare obſeruandum eſt Oppianum ducem balænarum depinxiſſe paruũ, longo corpore, tenui cauda: Aelianum uerò longum piſcem, colore albo, anguſta cauda, quæ faciunt ut ſuſpicer Oppiani locum mendoſum eſſe, βαιὸς ἰδεῖν, δολιχόντι δέμας. Si enim paruus eſt piſcis, quo pacto longo corpore eſſe dicetur? Ex Aeliano igitur legendum crediderim λευκὸς ἰδεῖν, uel quid ſi-

m

mile, ut Oppianus & fecum & cum Aeliano confentiat. (*Sufpicatur Rondeletius apud Oppianum pro βαιὸς ἰδεῖν, legendum λεπτὸς ἰδεῖν. atqui nihil prohibet paruum aliquid, id eſt non craſſum, ſimul & longum eſſe.*)

Plutarchus. Quanquam Plutarchus hunc ductorem paruum piſcem eſſe affirmet, Locus eſt in libello, Vtrum prudentiora ſint terrena animalia aquatilibus: Is quem gubernatorem (ἡγεμόνα) uocant, magnitudine formaq́ gobij piſciculus, foris quidem auium quum horruêre, propter aſperitatem ſquamæ ſimilis perhibetur. Et grandiorum cetorum cuipiam ſemper hæret: præitq́ curſum dirigẽs, ne uel in breuia cœnúmue impingat, uel in anguſtias incidat unde exitus non detur. Hunc balęna iubẽs ſequitur ueluti temonem nauis. Ac cæterorum quidem quicquid intra barathrum beluæ uenit, animal ſeu ſcapha, ſeu ſaxum, peſſum it ſtatim peritq́, in alui profunda merſum. Hunc autem agnitum, ore uelut ancoram recipit intra fauces eius dormiturum, & quieſcente quieſcit: progrediente rurſus, ut antea eum ſequitur, haud uſquam diu noctúue deſtituens. hoc niſi facit, errare impingereq́ certum eſt. Periêre multæ dum uelut gubernatore carens nauigium, delatæ ad terrã ſunt, quod ipſi quoq́ circa Anticyram uidimus: ac priùs etiam haud ita procul à Bunis ceto eiectô, & putreſcente, peſtem inuaſiſſe narrant. Hæ ſunt de balænarum ductore diuerſæ ueterum ſententiæ. Ego ſæpe balænarum piſcatores interrogaui, num piſcis aliquis balænas antecederet, qui fabuloſum hoc eſſe mihi affirmarunt.

C Belua hæc uiuos catulos parit, id quod ex diſſectione certiſsimum eſt. habent mares & teſtes & pudendum, fœminæ & uterum & mammas. Quæ cùm ita ſint, ijs quæ ex Plinio lib. 9. cap. 13. obijci poſſunt reſpondendum. ſic enim ſcribit: Quæ pilis ueſtiuntur animal pariunt, ut priſtes, balæna, uitulus. Et mox ibid. cap. 14. Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus & uipera. Quaſi uerò nulla ex ijs quæ pilò carent, pariant animal præter delphinum & uiperam: ac proinde μυστικῆτος, de quo nunc agimus, animal non gignat etiamſi pilo non ueſtiatur. At turſiones, orcæ, phyſeteres, pilo carentes animal pariunt ex ſemine non ex ouo. Sunt quidem plures alij piſces ut cartilaginei, galei, ſine ullis pilis ex ouo animal procreantes, etiam ipſo Plinio autore eodem modo quo uipera. Nam ea delphini modo animal non gignit, ſed ex ouo priùs conceptũ; delphinus uerò ex ſemine ſine ouo. Quare uterq́ Plinij locus ut in codicibus excuſis legitur, falſus eſt, uel inemendatus, quem ex Ariſtotele ut & multa alia deſumpſit: Procreant animal homo, equus, uitulus marinus, & reliqua quæ pilis integuntur: atq́ in genere aquatili quæ cete appellamus, ut delphini, & quæ cartilaginea uocantur: quorum alijs fiſtula data eſt, branchiæ deſunt, ut delphinis & balænis. Vides hîc balænam ab eorum quę pilis integuntur genere ſeiunctam, & eâdem ſententiâ cum delphinis & cartilagineis comprehenſam, quæ ſine controuerſia pilis carent, ut fortaſſe apud Plinium ſic legendum ſit: Animal pariunt priſtes, balæna, & quæ pilis integuntur, ut uitulus.

Animaduerſus & emendatus Plinij locus: q non ſola pilo carentium delphinus & uipera animal pariãt.

Lib. 1. de Hiſt. cap. 5.

Præterea illud non ſine cauſa quis miretur, quòd belua iſta pulmonibus ſpirans fiſtula careat, (*Qui cetum Britannicum deſcripſit, non alium ab hoc Rondeletij ceto, quantum uideo, tribuit ei foramina duo magna in capite: per quæ, inquit, putatur belluam plurimam aquam ueluti per fiſtulas eiectaſſe,*) quam habeat balæna uera, phyſeter, orca. quæ fiſtula cùm non ſolùm ad reijciendam aquam, ſed ad reſpirandum data ſit, huius uice muſculus rimas ſeu foramina habet, quòd roſtro ſit non oblongo, ſed obtuſiore quàm cæteræ beluæ, quemadmodum teſtudines & uituli marini.

Fiſtulæ loco quid habeat Myſticetus.

F Caro muſculi nullo eſt in pretio, lingua ſola commendatur.

E Pinguitudinis maxima copia ex partibus cuti ſubiectis, & ex uentre colligitur, quæ liquefacta non concreſcit, ob partium tenuitatem, eam ad lucernarum uſus ſeruant. Oſsibus apud Ichthyophagos populos tecta ſepiuntur: necnon horti in Aquitanico litore, ubi frequenter capiunt, maximè ad oppida illa quæ lingua uernacula Biarris & Capreton & S. Iean de Lus nominantur. Capiuntur illic circa brumam: non linea & hamis ualidiſsimis ut fuſiùs deſcribit Oppianus, & ex eo Aelianus, ſcribens balænas duce ſuo orbatas, & carnea mole oculis imminẽte, oculos tenebris circunfundi, ideo ad ſcopulos & litora facilè impingere. Tum robuſtos piſcatores primùm beluæ magnitudinem coniecturis aſſequi. ſi enim uertex extra aquam emineat, non obſcura ſignificatio eſt beluam ingentem eſſe: contrà ſi dorſum extra ſummam aquam appareat: deinde robuſtiſsimũ hamum ad catenam ferream alligatum proijcere. Belua ut eſcam uidet, ſine mora effreni auiditate eam rapit, ſimulq́ ferro guttur transfigitur: cuius dolore incitata, catenam exedere & cõficere conatur, quod ipſum poſtquam diu multumq́ conata eſt, acerrimis doloribus affecta, in pelagi profundum demergitur: cui funem omnem relaxant, tum quòd nullis uiribus retrahi poſsit, tum ne piſcatores unà cum nauigio deijciat: ſed utribus uento plenis funibus appenſis in imum deſidere prohibitam, & fluitantem alij haſtis, alij tridentibus, alij ſecuribus cædunt, & plagis multis euictã in litus pertrahunt. Sed in locis illis quæ paulò antè nominaui, eodem modo capiuntur balænę, quo modo circa Scyllæum tractum capi ſolitos olim xiphias, qui & galeotæ uocantur, narrat Strabo: Manentibus in ſtatione multis biremibus ſcaphulis, binorũ in ſingulis, alter remigat, alter in prora ſtat haſtam tenens. ſignificante autem ſpeculatore galeotam ſupereminere (nam beluæ tertia pars è mari prominet) & propinquante ſcapha, ille è manu coniecto telo uulnus infligit: deinde relicto ferro haſtile extrahit: ferrum enim hami figura factum eſt, & leuiter haſtili aptatum de induſtria. ex eo appenſus eſt funiculus longus, quem uulneratæ beluæ laxant, dum diſcruciata, & effugiens mortua fuerit. tum uel in litus trahunt, uel in ſcapham recipiunt, niſi omnino grandis fuerit

Captura.
Lib. 5. ἁλιευτικῶν.
Lib. 10. cap. 8.
Lib. 1. Geogra.

fuerit piscis. Nautæ & piscatores eorum quæ antè dixi oppidorum, in capiendis balænis admodum solertes & expediti, (ut ipsimet mihi narrarunt, ut etiam diligenter rem omnem mihi per literas explicauit Capellanus uir doctissimus & humanissimus clarissimi Nauarræ Regis Henrici medicus,) simili in balænarum piscatu ratione utuntur: nisi quod pluribus cymbis opus sit, & celeriùs actis, atq; uel ad fugiendum, uel ad insequendum habilioribus. Illi igitur è turribus speculati, si quas balænas uiderint tympanorum sonitu omnes conuocant, quo signo dato omnes tanquã ad urbis excidium accurrunt, telis & omnibus quæ necessaria sunt instructissimi. In singulis igitur cymbis deni collocantur robusti remiges, alij multa tela, longa, cuspide hamata, quorum figuram sub beluæ figura expressimus, in beluam conijciunt, quibus infixis & altiùs inhærentibus funes longissimos telis annexos relaxant, usq; dum uitam cum sanguine fuderit, tunc unà cum funibus balænam in litus retrahunt adiuti maris undis, prædam partiuntur, cuius pars unicuiq; cedit pro telorum coniectorum copia, quę proprijs notis & insculptis internoscuntur. Mares difficiliùs capiuntur: fœminæ faciliùs, maximè si fœtus sequantur: quum enim in his protegendis immorantur, fugiendi occasio perit. Eadem ratione orcæ, physeteres omnesq; similes beluæ capiuntur, quam hîc semel expositam alijs locis non repetemus: superuacaneum enim id foret.

B

Mihi non uiderer hominis ueritatis studiosi officium fecisse, nisi priusquam caput hoc concludam, impudens mendacium eius detegerem, qui de aquatilibus libros duos edidit, is initio prioris, quum de balæna loquitur, nescio qua fronte audet dicere Aristotelem partem balænæ musculum appellasse, quem etiam Oppianus (inquit) ueluti quendam alterum piscem balænæ ducem esse cecinit, &c. Quid hoc aliud est quæso, quàm grauissimo autori iniuriam facere? Musculũ, inquit, partem balænæ appellauit Aristoteles, qui ne per somnium quidem id unquam cogitauit, nam musculi nomine non utitur, sed Gaza interpres ex Plinio, ut anteà docuimus, quem si uel κυκλοφάλκτος legisset, in tam fœdum errorem haud incidisset. Eius enim uerba sunt: Musculus etiã piscis pilos in ore intus habet uice dentium. Aristoteles μυσίκητον nominat, cuius locum prius protulimus. Cùm uerò hoc solo loco musculi siue μυσικήτου mentio fiat, quis inde colligat partem balænæ scilicet assulas illas musculum uocari? neq; Plinius tribus in locis, quos initio huius capitis citauimus, musculum partem balænæ facit, sed beluam marinam. Ex his autẽ Latinis uersibus Lippij quos citat, satis liquet eum nunquam Oppianum legisse: qui tantùm abest, ut balænæ partem musculum faciat, ut musculum ne nominet quidem, sed piscem alium esse dicat, qui balænis iter præmonstrat, quem paruum, siue album (ut ex Aeliano emendauimus,) esse ait, longo corpore, cauda tenui, nominatum ἡγητῆρα, quo orbata balæna mox perit. Latinus interpres Plinium & Gazam secutus musculum conuertit, in cuius conuersione legenda mirum quàm stupidus fuerit, qui non uiderit illic describi piscem diuersum à balænis, semotum ab illis præcedere, quod prætenturis illis cõuenire nullo modo potest. His addendum Plutarchi testimonium qui piscem forma & & magnitudine gobij, balænarum ducem, ἡγεμόνα uocat. Horum omnium locos antea citauimus consultò, tum ut quod propositum nobis erat demonstraremus, tum ut deinceps errores istos refelleremus. Quare nihil attinet iterum locos proferre, nec in tam manifestis erroribus coarguendis immorari.

Musculum non esse partem Balænæ Aristoteli, contra Bellonium.

Lib. 3. de Hist. anim. cap. 12.

DE BALAENA VERA.

RONDELETIVS.

A

EXPRESSA est balæna quam hic exhibemus ad ueram uiuæ effigiem, cuius etiam iconem persimilem ad me misit uir doctissimus Gesnerus. Eam Santones beluarum piscatores uocant gibbar, à gibbero dorso, id est, in tumorem eleuato, in quo est pinna.

B

Hæc balænis uulgò dictis minor non est, sed minus spissa minusq; obesa, longiore

est & acutiore rostro, ob id fistulam habet. pinnæ in uentre breuiores & minores: lingua quoq; minor, utpote quæ quatuor duntaxat uel quinq; salsamentaria uasa impleat.

C Vorat hæc aphyarum turmas. In mari Indico balænæ cùm se supra modum ingurgitarint, clamant uel mugiunt tam magno & contento sono, ut qui binis Gallicis miliaribus absunt exaudire possint. Minore pinguitudinis saburra premuntur: ideo celeriùs cæteris mouentur, & natant. frequentes in India sunt & nouo orbe. (D) In fronte fistulam habet, fœminæ mammas, uterũ, uiuos fœtus pariunt, lacteq; nutriunt, & paruulos pinnis suis tegit ac tuetur mater. Dormiunt, atq; adeò quæcunq; fistulam habent, elata per summa æquoris fistula.

B Pinguitudinis, carnis, eadem natura, idem usus qui superioris, deniq; eadem piscandi ratio.

DE BALÆNA, BELLONIVS.

Accedit Balena figura à Bellonio posita, ad orcæ figuram, nisi quòd capite & dorso elatioribus est, &c. plurimùm quidem ab utraque Rondeletij icone differt.

A Ingentissimus omnium aquatilium piscis ueluti cæterorũ rex ac princeps Balena est: quo nomine eam omnes tum antiqui, tum recentiores uocauerunt: † Cete per insignem denominationẽ quibusdam dicitur. Vulgus Italorum (cui nulli præterquam ad lucernas est usui) Capidoliũ, quòd eius adeps uelut oleum minimè concrescit, appellauit.

† Cetus

B Maximæ molis est piscis, uiuiparus, rostratus, pulmone præditus: branchiarum loco prægrandem fistulam in fronte gerens, haud exertam tamen, ut uulgo depingi solet, per quam, humorem quem ore exceperat, magno impetu effundit ac reijcit, ut eo uel onerarias interdũ naues submergere dicatur. Pinnas habet utrinq; unam, ac præter has tertiam in dorso ueluti alam, qua totũ corpus dirigit: caudamq; lunatam, qua temonis uice, huc atq; illuc corpus inflectit: respirat ac dormit ædita per summa æquoris fistula, exilitq; ad litus interdum, inquit Oppianus, solem passura calentem. Corio glabro ac spisso integitur, nigro, duro, firmo ac solido, squamis & uillis carẽte: (F) cui pinguedo nonnunquam pedis altitudine subest, †nostratibus, præsertim uerno ieiunio, sale condita, edulijs apta, laridum quadragesimale appellant. Quinetiam Balenæ lingua multarum est librarum pondo, nobis in maximis delicijs haberi solita. reliquas eius piscis carnes, etiam bubularum instar salitas, audio uel numerosum exercitum integrum diem alere posse. †Prætenturas ante oculos habet, ob id appellatas, quòd his sibi prætendat iter. Sunt autem tenues quædam assulæ, quaternis ulnis longæ, ac sesquipedem latæ, ad extrema in fastigium acuminatæ, longissimis uillis ad latera præditæ (setas aut barbam appelles per me licet) uulgus falsò interdum caudam, interdum costam Balænæ nominat: cuius perpolitis ac bene exiccatis frustulis, politiores mulierculæ sua pectoralia (quæ busta uocant) cõmunire, uestiumq; fibras rigidiores ac rotundiores continere, atq; apparitores publici, uirgularum ac fascium loco gestare solent. Partem hanc Balenæ musculum appellauit Aristoteles, quem etiam Oppianus ueluti quendam alterum piscem Balenæ ducem esse cecinit:

† Icon ab eo posita hæc non ostendit.

Musculus pars Balenæ: quod Rondeletius impugnat.

Hac ratione (inquit) comes cunctis ductorq; uiarũ
Musculus est paruus uisu, sed corpore lõgo,
Præcedit. Et paulò pòst,
Et tenui cauda paulò semotus ab illo
Hunc piscem uero ductorem nomine dicunt.

Interiora.

¶ Cætera quæ ad interiorẽ tam ingentis animalis structuram pertinent, puto equidem ad Orcam & Delphinum (quorum anatomen postea describemus) referri posse, cùm hoc uiuiparum Cetacei genus exteriore forma illis respondeat, & ab ijs incredibili tantùm mole discrepet. Huius rei testes sunt ossa tam uasta, tamq; numerosa in plerisq; regionibus conspici solita, ut ijs rustici apud Britannos, Armoricos ac Scotos (quorum mare magna horum piscium copia abundat) tanquam palis, suos hortos, prædiaq; obsepire consueuerint. Proinde non est à nobis huius piscis forma ita exactè depicta, ut aliorum omnium. nõ enim eius tanta nobis facta copia fuit, ut hanc per opportunitatem ad uiuum depingere potuerimus, sed ab antiqua quadam effigie desumptam tibi proponimus, quàm proximè ad naturalem ipsius piscis figuram accedere iudicauimus.

COROLLARIVM.

A Balænæ nomen à Græco descendit. hanc illi φάλαιναν dicunt antiqua consuetudine, qua πύῤῥον burrhum, πύξον buxum dicebant, Festus. Φάλαινα piscis est cetaceus siue bellua marina, Hesychius & Varinus. Balænam belluam marinam, ipsam dicunt esse pistricem, ipsam esse & cetũ, Festus. ¶ Ego Capitoleum arbitror Balenam ex eo potius quàm Orcam esse, quòd Græci etiam nunc uocant φαλαίνην, quam uulgo appellamus Capitoleum: & quòd etiam in Capitoleo, & non in ea, quæ nunc alicubi Balena uocatur, fistula in fronte spectetur. Itaq; cum Orca in nullis scriptis (quod iam mihi ueniat in mentem) tradatur habere fistulam in fronte, mihi tam diu apud nõnullas regiones Italiæ peruulgata Balena uidebitur, quoad totam rem melius inquisiero, Gillius. Physeter (inquit Rondeletius) belua est admirandæ magnitudinis, ex balænarum genere, quę ab Italis Capidolio dicitur.

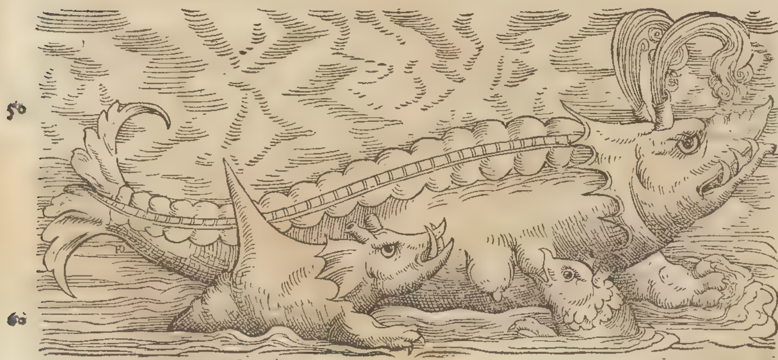
Græcum phalænæ nomen non modò ad Latinos deriuatum est, sed alias plerasque nationes.

Italia

Italis uulgò ballena aut ualena dicitur. Hispanis Vallena. Illyrice Vuelryb. Germanis Walfisch, Wallfisch. sed id nomen alijs quoq; cetacei generis piscibus contribuunt: balænæ quodnam proprium sit, quærendum. Ego hoc tempore cetum quem accolæ Oceani Braunfisch (nescio unde dictũ, nisi à colore forsan) nominant, balænam esse conijcio. Huius generis unus captus est anno Salutis 1545. ad locum quem uocant Gripßwald, longus supra uigintiquatuor pedes. In eius uentriculo reperta est ingens copia piscium non concoctorum adhuc, & inter alios salmo siue lachsus uiuus ulnæ longitudine: ita ut tria dolia (quæ tonnas nominant) inde repleta sint. Galli & Hispani Tinet appellant, Angli Hore. Hæc ad Seb. Munsterum scripsit, & simul piscis imaginem misit Iacobus Citzwitz cancellarius principum Pomeraniæ. Ea fere talis est, qualem Rondeletius pinxit, sed dentes ostendit inter se contiguos & latos tanquam hominis: caudam magnam & reliquo etiam corpore latiorem, suprà infraq; æqualem, & per margines eleganter cristæ instar incisam: in medio cauam & reductam. pelle nigra undiq; tegitur, nisi quod maculæ duæ magnæ candidæ utrinq; supra medium oculi incipiunt & retro tendunt. maxilla etiam inferior tota candida est, & pars quædam sub uentre: Hæc ut icon præ se fert. Aliqui tria huius nominis pisciũ genera esse retulerunt. Squamas (ut audio, Pelles malim) habent durissimas, quæ ferro penetrari uix queant. Pars eis in uentre sub collo (uel pectore) albicat: mari etiam altera ad pudenda. Cauda similis est caudæ hirundinis. Nimia pinguitudo earum fastidium parit. Cum nauis recens picata est, sentiunt illum odorem: quo delectatæ accedunt ut se naui affricent, unde illa subuerti periclitatur. Nautæ uerò dolia picata eis obijciunt, ut nauim relinquant. Ludunt illi cum dolijs, & aquã per fistulas capitis emissam in sublime proijciunt. Dorsum ad tres ulnas eminet. Cũ uentus lenior flat, præsertim Auster, dorsi partem & caput supra aquam erigunt: & modò capite eminent, modò eodem deprimuntur, ita ut dorsum paulatim totum appareat: quod quidem auræ aspirãtis oblectatione facere uidentur. Rarò capiuntur in Germania inferiore, ut prodigij instar habeatur si quando capi cõtigerit: circa Frisiam uerò & in mari Balthico multi. caro pinguis est, odore graui, & uitulinam quodammodo refert. Lardum habet in dorso. Sunt qui barbam habere negent: genitale uerò ulnæ seu brachij longitudine, crassitudine femoris uiri corpulenti ei tribuãt. Hæc bellua Anglis, ut dixi, Hore uocatur: & alio nomine Horlepoole, & Whirlepoole etiam ni fallor: eadem nimirum omnium significatione, quòd impetu suo & flatu uorticosas in mari tanquã palude procellas excitet. Oleum ex ea colligi aiunt. Κῆτος pro balæna aut pristi aliquando per excellentiam authores ponere uidentur. Braunfisch. Tinet.

OLAVS Magnus in regionum Septentrionalium descriptione monstra marina diuersa pingit, ex quibus balænas quædam nominat, siue propriè, siue nimis cõmuni nomine: quas, ut apud illum reperi, exhibeo. etsi picturis eius fidem non admodum habeam, cum fistulas capitum nimis eminentes pingat, & pinnas quorundam diuisas & unguibus munitas pedum instar, &c. Reprehendenda est eius audacia, qui Sueuiæ (Sueciæ uel Scandiæ) picturam edidit: siquidem balænas canalibus adeò eminentibus expressit, ut aures esse dicas: quo fit ut plura alia ex pictoris potiùs arbitrio, quàm ex authoris sententia depicta esse credam, ut ex aliorum piscium figuris conijcere licet, Rondeletius. Idem fistulam in cetis, ab interiore palati parte perforatam, duplicem, septoq; distinctam esse scribit: uerùm in extima parte (inquit) unicum foramen est, figura C. literæ, in quo operculum est ex carne pingui fistulis impositum, quod eas aperit & operit, Hæc ille. At Olai icones prominentes etiam foris meatus geminos ostendunt. Vide Ziegleri uerba in B.

BALAENA CVM ADIVNCTA ORCA.

BALAENA ERECTA GRANDEM NAVEM SVBMERGENS.

Videntur & alia quædam cete ex eodem Balænis adnumeranda, quæ ipse simpliciter cete nominat, cum præter magnitudinem balænis præcipuè conuenientem, nullam in se corporis partem raram aut monstrosam habeant. Eiusmodi sunt:

CETVS INGENS, QVEM INCOLAE FARAE INSVLAE ICHthyophagi tempestatibus appulsum, unco comprehensum ferreo, securibus dissecant & partiuntur inter se.

NAVTAE IN DORSA CETORVM, QVAE INSVLAS PVTANT, anchoras figentes sæpe periclitantur. Hos cetos Trolual sua lingua appellant, Germanicè Teüffelwal.

SIMILIS

SIMILIS EST ET ILLORVM ICON APVD EVNDEM, CAPITE, ROstro, dentibus, fistulis, quos montium instar grandes esse scribit, & naues euertere, nisi sono tubarum aut missis in mare rotundis & uacuis uasis absterreantur: quod & in Balthico mari circa balænam Brunfisch dictam fieri diximus.

B Maximum animal in Indico mari pristis & balæna est, Plinius. Et rursus, Plurima & maxima in Indico mari animalia, è quibus balænæ quaternûm iugerum, pristes ducenûm cubitorum. Indica maria balænas habent ultra spacia quatuor iugerum, Solinus. Quatuor iugera Massarius interpretatur nongentorum sexaginta pedum longitudinem. Ad litora Noruegiæ appelluntur aliquando immensæ magnitudinis pisces balænæ, quarum nonnullæ ad ulnas centum longitudinis accedunt. Hæ per æstatem circa Noruegiam inter Fosam insulam & arcem Vardehusam pariunt: magnis eò agminibus adnantes, adeò ut naues quæ fortè inciderint, in maximo uersentur discrimine, etiam cum in profundo sub aqua balænæ fuerint, Incertus. Cum balænæ ui tempestatũ aut ab alijs cetaceis animalibus in Septentrionalibus oris ad litus expelluntur, multa plaustra plena de uno pisce ab incolis auehũtur, Olaus. Balænæ & in nostra maria penetrant. in Gaditano Oceano non ante brumam conspici eas tradunt, Plinius. Sunt & prægrandes in mari Britannico. Quantum delphinis balæna Britannica maior, Iuuenalis Sat. 10. De balænarũ magnitudine plura leges infra in Cetis in genere B.

Balæna quemadmodum Delphinus, lac habet, colore quanquam nigro non est, maxime tamen cyaneo, qui medium inter nigrum & uiridem locum tenet, conspicitur: non branchijs, sed fistula (sic enim huius respirandi uiam appellant) spiritum ducit, Aelianus. Branchiæ non sunt balænis, nec delphinis. hæc duo genera fistulis spirant: quæ ad pulmonẽ pertinent, balænis à fronte, delphinis à dorso, Plinius. Et rursus, Ora balænæ habẽt in frontibus: ideoq; summa aqua natantes in sublime nimbos efflant. Per ora (inquit Massarius) Plinius intelligit fistulas, quas balenę, uti retulimus, habent à fronte, quod & sequentia indicant: non autem ora quibus deuorant. ea nanq; non à fronte, sed subter habent, ex Aristotele 8. de historia. Cæteris, inquit, piscibus captura minorum à fronte agitur ore, ut solent meare. At cartilaginei, & delphini, & omnes cetacei generis resupinati corripiunt: habent enim os subter, unde fit ut periculum minores facilius possint euadere. Balæna mammas & lac habet, Aristot. Balæna, delphinus & quęcunq; fistulam gerunt, tum aërem recipiunt ut terrestria, tum aquam ut aquatilia, Idem. Balænas & pristes Plinius inter pilo intecta & animal gignentia numerat. Ceti quidam sunt hirsuti, ijq; maximi: quidam uerò minores & planæ pellis, qui in nostro mari capiuntur duorum generum, alij dentati: alij sine dentibus, qui ore sugunt, sicut muræna (lampreda,) aliquanto minores dentatis, & multò melioris carnis, Albertus. Et alibi, Balænæ genus quoddam sugit ore & extrahit alimentum, sicuti sturio & muræna, (sic uocat lampredam.) Puncta ueru balena nuper in oris Germaniæ emisit per oculum undecim amphoras magnas saginimis, Idem. Apparet autem ipsum quoque balænæ nomine communiùs quàm ueteres scriptores usum. ¶ Balæna copiosum sanguinem habet, & respirat in aëre miro modo, Galenus sexto de usu partium. Cutis eius summè dura, & propemodum insensibilis est, Ibidem libro 3. A castro Vuardhus litus totum uerno tempore procul infestum est balænis uastæ magnitudinis, adeò quòd ad centum perueniunt cubitos. Spiracula duo habent in summa fronte patentia ad cubiti proceritatem, *(negat hoc Rondeletius.)* hæc tecta sunt folliculo. Respirantes efflant undas in modum densi nimbi. Spina dorsi reperitur continẽs amplexu ulnas tres, internodia singula unam, Iac. Zieglerus in descriptione Schondię. ¶ Oculi cancris, balænis, *(in Græco etiam φαλαίναις legitur, sed perperam ut uidetur)* carabis & omnibus animalibus capitis expertibus, ceruicibus prælongis insunt. Habent enim hęc omnia testaceam ac duram cutim; unde facile erat oculos altis ceruicibus tutò imponere, &c. Galenus de usu partiũ 8. 5.

pro φαλαίναις autem uidetur legendum ἀστακοῖς, aut aliud testati animalis nomen.

C Sedes & commoratio balęnis est pelagus, Aelianus. In Gaditano Oceano non ante brumā conspici eas tradunt: condi autem statis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mirè gaudentes ibi parere, Plinius. Balęna, delphinus, atq; etiam cete omnia, quę reflant, spirant, Aristoteles. ¶ In mari Taprobanæ insulę permultas balænas esse aiunt delphinis insidiantes, Aelianus. Ambra est fungus quo cete & balænæ pro cibo utuntur. argumento est quòd ambra reperiatur in uentriculis balænarum, Incertus. Nos plura de ambra afferemus in Cetorum historia Elemento C. ¶ Balænæ ædita per summa æquoris fistula dormiunt, Aristot. Delphini balænæq; sterten tes etiam in somno audiūtur, Plinius. In siccum egreditur balæna ut à Solis radijs calescat, Aelianus, & Oppianus lib. 1. de pisc. Interdum exit ad litus, & prostrata dormit in arena, Incertus. ¶ Adolescit celeriter, & decem annis crescit, Obscurus. ¶ Quæ pilo uestiuntur animal pariunt, ut pristis, balæna, Plin. Delphini binos nutriunt uberibus sicut balæna, Idem. Balænæ uel binos complurimum magnaq; ex parte, uel singulos procreant, Aristoteles. Fœtus (uitulos suos) mammis nutriunt, Plinius. ¶ Gregatim ad prolificandum uere conueniunt. rugiunt horrendū, Iac. Zieglerus. ¶ Cetus postquam ætatem annorum trium excedit, cum balæna coit, & in ipso mox coitu ui genitalis uirgæ emutilatur ita, quòd ultra coire nequit: sed intrans alti maris pelagus in tantum excrescit, ut nulla hominum arte capi possit, Isidorus. intra tres autem annos quomodo capiatur, ex eodem scribemus in Cetaceis in genere E. ¶ Cetus, ut legitur, non comedit ut alij pisces masticando, cibumq; dentibus comminuendo, sed tantummodo glutiendo, & intra corpus retinendo. Idem habet oris meatus, ut dictum est, strictos. Vnde non nisi paruos pisciculos deglutit, quos odorifero anhelitu suo attrahens ad se, ac deuorans in uentrem suum mittit. Habet enim in gutture quandam pellem membranæ similem, quæ multis meatibus perforata non sinit quicquam magni ingredi uentrem, Isidorus.

D Balæna faucibus filios abscondit, si quando maiorem belluam fugere contigerit, Philostratus lib. 2. de uita Apollonij. Fœtus suos gestant, cum inualidi sunt: & si parui sint, eos ore suscipiūt. hoc idem imminente tempestate faciunt, & post tempestatem illos euomunt. Quando autē propter defectum aquæ fœtus impediuntur ne matrem sequantur, mater aquam in ore receptam instar fluuij ad eos eijcit, ut sic inhærentes terræ liberet. Adultos etiam diu comitatur, Author libri de nat. rerum. ¶ Cetum (Balænam Plinius) duci & dirigi aiunt à paruo quodam pisce prænatante, ita ut cauda piscis proximè oculos ceti sit. Indicat autem ei tum prædam, si qua præstò est, tum aduersus ipsum à piscatoribus aut alijs belluis insidias. Hoc uiuo cetum nemo facile ceperit. quam obrem piscatores summo studio huic pisci insidiantur. quo capto, nullo negotio iam oberrans cetus instar cæci circa litora & petras capitur. Appellatur autē hic piscis dux, ὁδηγός, (ab Oppiano,) quem uulgus γαλῶ, id est Mustelam nominat. Porrò esca ceti est hepar taurinum crudum hamo insertum. Dentes ipsius triplici serie collocatos esse aiunt, Hæc Græcus author innominatus qui ex Oppiano de piscibus ueluti paraphrasin scripsit. Venetijs uulgo Sorce, id est soricem siue murem uocant piscem, mustelæ similem, quem inter Mustelas marinas suprà post Asellos descripsi. Pisciculus qui balænis oculorum uice fungitur, musculi nomē habet & iuli, Hermolaus in Plinium. Ἄγρης μοῖραν ἔλειπον ἐπὶ ζώοντας ἰούλους, Ἢ γλαυκὴν τρίγλην, ἢ πορφυράδα κίχλην, Eratosthenes apud Athenæum. Plura de Musculo afferemus in M. elemento. ¶ Delphinus & phalæna inimici sunt, Philes. In mari Taprobanæ permultas balænas esse aiunt, qui thunnis insidiantes in terram non exeant, Aelianus 16.18. Orcæ quàm infestæ balænis sint, in ipsarum historia Rondeletius ex Plinio describit. Nos paulò antè picturam ex Olao Magno dedimus, qua orcam repræsentat persequentem balænam. ¶ Balæna (ut quidam mihi retulerunt) gladium tanquam hostem capitalem metuit.

Dux.

Mustela dux cetorum.

Iulus.

E Balænam audio capi anchoris iniectis, quæ ad uiscera usq; penetrant. anchoræ autem alligantur aliquot magnis funibus, funes corbibus magnis, qui in æquore supernatant, & ubinam balæna saucia sit, ostendunt. ¶ Cetus uel balæna in mari ludens, signum est tempestatis, Obscurus. ¶ Contra pericula nauium à balænis, ne submergantur, remedium est nauigantibus castoreum dilutum aqua, & in mare effusum. hoc tanquam aconito petitus grex balænarum totus repente dissipatur, & in profundum fertur, Iacobus Zieglerus in Schondia. periclitantur autem (inquit) naues, quæ uel in earum corpora, uel in uortices aquarum (quos hæ faciunt instar charybdis agitatione sua) delatę fuerint, Ego ex undis etiam quas efflant, præsertim physeteres, periculum esse addiderim. De ossibus balænarum & eorū usu ad ædificia, &c. leges infra in Cetis in genere E.

F Balænæ saporem habent ingratum & mucosum, Galenus 3. de alim. Carnes earū salsæ humores melancholicos faciunt, Idem tertio de locis aff. ¶ Sunt & uiscera quorundam, quia pinguia, grata: uelut sturionum, balænarum, delphinorum. nam non solum sapore, sed & odore quasi uiolæ commendantur, Cardanus. Balænæ breuiores cubitis sexaginta, condiuntur in cetarijs: maiores inutiles cibo sunt, propter non domabilem asperitatem, Zieglerus.

G Magi in lethargum uergentibus coagulo balænæ aut uituli marini ad olfactum utunt, Plinius.

H.a. Balenam multi scribunt per e. ego per æ. diphthongum malim, ut & murænam: quoniā Græci φάλαιναν & μύραιναν scribunt. Balena bestia immensæ magnitudinis ab emittendo & fundendo aquas

do aquas uocata eſt. cæteris enim beſtijs maris altiùs iacit undas. βάλλειν autem Græcè dicitur emittere, ut ſcribit Iſidorus. ſed meliùs Feſtus à Græco φάλαινα deducit. Videri autem poteſt ſic dicta Græcis φάλαινα, propter maculas albas quibus ſplendet, ſi modo uera illa balæna eſt, quam candidis inſignẽ maculis Brunfiſch Germani paroceanitæ appellant, quod & Calepinus ſenſiſſe uidetur, cum ſcribit balænam ſiue phalænam dictam quaſi conſpicuam be'uam aut à fiſtula capitis, qua reijcit aquam. nam & in galeis militaribus phálon Græci uocant meatum cui plumas inſerebant. A candicante quidem ſplendore muſcam quoq; noctu lucernis aduolantem idem phalænæ nomen ſortitam dixerim: aliter pyrauſten appellant, quanquam Grammatici παρὰ τὸ εἰς φῶς ἄλλεσθαι phalænam illam uocitatam conijciunt, ut Varinus ſcribit. φάλαι per apocopen pro φάλαιναι apud Lycophronem eſt. Νῆα μὲν ἢ φάλαιναν ἀναιδέα φασὶ θαλάσσης ἐκβαίνειν. Oppianus primã producta in φάλαινα; ut & apud Latinos. Quantum delphinis balæna Britannica maior; Iuuenalis. Nicander etiam in phalæna uolucri produxit, in Theriacis de cranocolaptis phalangijs ſcribens, Κυάνεα φαλαίνῃ ἐναλίγκια, τὴν περὶ λύχνους Ἀκρόνυχος δειπνηστὸς ἀπήλασε παιφάσσουσαν. Cæterum φάλος & φαλιὸς pro albo uel ſplendido primam corripiunt. Κρατὶ δ' ἐπ' ἀμφίφαλον κυνέην θέτο τετραφάληρον, Homerus Iliad. ε. Ariſtophani in Veſpis Phalæna mulieris nomen eſt, Δημηγορεῖν φάλαινα πανδοκεύτρια. Et rurſus, Εἶθ' ἡ μιαρὰ φάλαιν' ἔχουσα τρυτάνην; quibus uerſibus de primæ ſyllabæ quantitate ſtatui non poteſt, quòd loco impari uocabulum ſit poſitum. Ἀναγκάσει φάλλαισι (forte φάλαισι. Scholiaſtes legit φαλαίναις. ſed ita non conſtat carmen) κοινωνεῖν δρόμου, Lycophron. Inuenio & φάλλαινα duplici λ. quandoq; ſcriptum, quod minùs placet. In Lycia ſacerdos uaticinabatur, è piſcibus ὀρφῶν φαινομένων, ἢ φαλλαινῶν, Euſtathius. Cetum deuoraturum Andromedam, Lycophron φάλλαιναν, Scholiaſtes canem marinum uocat. Io. Tzetzes Variorum Chiliade 9. non modo phalænam animalculum lychnis aduolans, παρὰ τὸ ἄλλεσθαι εἰς φῶς dictũ ait; ſed etiam belluam marinam eadem ratione, quòd è mari egreſſa in luce Solis apricari gaudeat. Addit, aliud quoq; animal phalænam nominari, & alijs nominibus, pſychen, pſoran, pyrauſten uel πυραύστου μόρον, uulgo κανδυλοσβέστρην. ego uerò hoc non aliud à prædicto animalculo lychnis aduolante & inibi pereunte dixerim: quod & pſyche uocari poteſt, id eſt papilio, cuius ſpecies quædam minuta eſt: & pſora, à ſcabro ſui corporis alarumq; habitu: & candyloſbeſtra uel candyloſbeſtes potiùs ab eo quod facit, extinguit enim candelas. & pyrauſtes ab eo quod patitur: uritur enim & perit igni.

φυσητήρ, fiſtula balænæ qua reſpirat, uocatur ab Aeliano de animalibus 5.4. Scyllam fabulantur habuiſſe ſex capita, & inter cætera unum balænæ, Iſacius Tzetzes. b.

DE BALANO, RONDELETIVS.

A

ARISTOTELES inter teſtacea Balanos numerat, à ſimilitudine. Sed hæc uox βάλανος multarum arborum fructibus accommodatur, quemadmodum glans apud Latinos omnium glandiferarum arborũ fructibus. Quamobrem Dioſcorides addito epitheto Palmarũ fructus φοινικοβαλάνους uocauit, & Caſtaneas σαρδιανὰς βαλάνους, uel Διὸς βαλάνους; & βάλανον μυρεψικήν, glandem unguentariam, quam Plinius myrobalanũ uocauit. In officinis hodie ſemen behen dicitur. Sunt & myrobalani fructus alij Arabibus dicti, qui ex Aegypto & Syria ad nos deportantur, quorum etiam Dioſcorides meminit, quum ijs fructum palmę comparat: Palma in Aegypto naſcitur. ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi ſolet, Arabicæ myrobalano ſimilis. Ex his liquet βάλανον addito epitheto ambiguitatis uitandæ cauſa multis arboribus attribui. Sed Balanus †marinus à ſimilitudine glandis querneæ nominatus eſt authore Athenæo: Αἱ δὲ βάλανοι καλούμεναι ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς δρυΐνας ὁμοιότητος. Glandes dictæ à ſimilitudine fructuum quercus. Sic etiam Gaza apud Ariſtotelem conuertit. Ex quo quidem non potes colligere quid hodie Glandes appellare poſſimus: earum enim breuiter meminit his uerbis: Rimis cauerniſq; ſaxorum uertibula generantur & glandes. Athenæus Glandes alias alijs maiores facit. Glandes, ſi maiores fuerint, aluo facilè ſubducuntur, & placent palato. Et rurſus, ex Diphilo: Glandes pro locorum uarietate differunt. Aegyptiæ dulces ſunt, teneræ, ori gratæ, copioſi nutrimenti, multi ſucci, urinas cient, aluum ſoluunt. Aliæ magis ſalſæ ſunt. Eadem pro huiuſmodi locorum differentia alijs etiam competũt. Quemadmodum enim Aegyptiæ glandes ad Nili oſtia captę dulciores ſunt, copioſioriſq; nutrimenti & ſucci, ita Oſtrea in oſtijs Rhodani, Sequanæ, Garumnæ capta, dulciora ſunt alijs quæ procul ab aquis dulcibus capiuntur: ac proinde hæc quod magis ſalſa ſint, magis aluum ſolicitant, minùs nutriunt. Hæc de Glandium natura.

Lib.1.ca.149.

†marina

Lib.5.de Hiſt. anim.cap.15.

Lib.3.

Glandium differentiæ.

Nunc Glandes ipſas demonſtremus. In Liguſtico litore Muſculorum eſt genus quoddam in ſaxis latens, nonnulli Glandes ueterum eſſe putant, ſed Pholades eſſe potiùs exiſtimauerim, de quibus poſtea dicemus. Si quis tamen nimis præfractè defenderit Glandes eſſe, non refragabor. Liberè dicam quod ſentio. Duo mea quidem ſententia Glandium genera ſunt: unum quod in

Glandes quæ ſint hodie.

Pollicipedes. † Bellonius.

Gallia & Britannia nostra pousſepiez appellant, Pollicipedes nominant †quidam, quòd pollicis in pedibus ſimilitudinem habeant, quod nomen eiusq; interpretationē non probo. Id genus glandem eſſe colligimus, quòd illi cũ glandibus magna ſit ſimilitudo.

B Nam ut glandis quercus, uel ilicis pars prior læuis eſt, & in acutum tendit, poſterior aſpera: ſic hæc quę ſaxo affixa exhibemus, poſteriore parte qua ſaxis hærent, rugoſa ſunt & aſpera, glandiumq; calyculis poſteriorem earum partem arctè retinentibus, ſimili. Plura ex unica radice pendent è ſaxorum rimis. Ex teſtaceorum genere ſunt: pars enim prior longa, rotunda ex duabus teſtis componitur, colore & læuitate unguium, in medio rimula eſt, ex qua capillamenta quædam ueluti plumæ rubeſcentes prodeunt. Concha una ueluti ex multis acutis unguibus conſtat, tota in quinq; digitorum longitudinē accreſcit. craſsitudine ſunt pollicis in Hiſpania, in Britannia noſtra ſunt minores. Pars poſterior quę ſaxo alligatur, corio duro aſperoq; potiùs quā teſta conſtat, ex nigro flaueſcit. In Hiſpaniæ parte ea quæ Oceano alluitur, reperiuntur, in Normannia & Britannia noſtra frequentiſsimè adeò ut per uicinas urbes pagosq; diuendant.

F Mulieres & delicatiores homines alia faſtidientes cibaria hoc edulij genere delectantur, & qui Veneri dediti ſunt. Elixantur in aqua, ius quod intus eſt ſugitur, tum priore parte contorta & diſrupta, caro extrahitur & ex aceto editur.

DE BALANI SECVNDA SPECIE, PARVA. RONDELETIVS.

A Si cui glandes hæ nō placeant, alias propono quę glandibus fructibus ſimiliores ſunt. Naſcuntur in ſaxis, & in rimis nauiũ, quæ diutius immotæ uno in loco manſerint. adnaſcuntur etiam Mytulis. Vidi equidem Mytulos uetuſtos & mortuos totos iſtis glandibus opertos, & naues præ uetuſtate putres, quibus frequentiſsimæ adnatæ fuerant.

B Hæ Glandes ſtriatæ ſunt, foramen habent è quo ueluti frondem emittunt, multæ ſimul naſcuntur. Intus parum carnis continent, paruæ ſemper manent. Quamobrem has paruas Glandes, illas magnas appellare poſſumus.

F Noſtri prorſus negligunt, ac ne deguſtant quidem.

RVRSVS DE PRIMA BALANORVM SPECIE EX BELlonio: ipſe Pollicipedes tantum uocat.

A Pollicipedes uulgò Poulſepieds, quòd pollicum in pedibus ſimilitudinē habeant, racematim Oceani cautibus adhærent: nomen antiquum nullum habent.

B Plures ab uno exortu coagmentantur, ueluti ſi quiſpiam fingat aliquot ocreas ſimul alligatas de quodam loco editiore pendēre, quarum ſoleæ deorſum ſitæ ſint. Minoris digiti craſsitudinem habent: quinq; digitos longi ſunt, ac magno aceruo ſimul coagmentati, ab eodem exortu, ſaxo firmiter adhærentes: teretes, nigro corio ueſtiti: quorum extrema ſeu capita eodem modo prominere uidentur, quo pes tibiæ alligatus eſt: in qua quidem extremitate rima inter duo duriora ueluti teſtacea ora apparet, cui branchiæ ſubſunt.

F Armorici litorales magnam horum copiam in pagos & urbes uicinas conuehunt, quos uili pretio diuendunt. Sunt autem optimi ſaporis, ac mirum in modum faſtidia ſtomachi ſubleuant, ut etiam mulierum malacijs accommodentur. Elixi ex aqua ſalſa, pulpam habent duriuſculam, quam auferunt ſiniſtra tenentes radicem, ad quam alligantur, dextra uerò caput arripiētes: quod poſteaquam contorſerint, pulpam à theca extrahunt, ut ambiens corpus relinquatur uacuum calami modo. Pulpa autem quæ inde egreſſa eſt, lumbrici modo oblonga, rubra, teres, aceto piperato maceratur ac manditur.

COROLLARIVM.

A Conchæ quas Bellonius balanos facit, Rondeletius Conchas rhomboides appellauit, eæ inter Conchas Elemento tertio à nobis referentur. Aliqui Balanos putant, quas Rondeletius Pholades, de quibus in P. Genus Concharum eſt quod Græci noſtræ ætatis, adhuc antiqui nominis retinentes, Balanos uulgò nominant. Plautus & Columella etiam Balanos à glandium ſimilitudine. ſunt enim læues, ut uidimus: in cauernis ſaxorum ſtabulantur. Veneti non rectè Dactylos appellant, Pet. Gillius. ¶ Germanicè nominari poſſunt Meereicheln.

B Limoſa regio maximè idonea eſt conchylijs & oſtreis: purpurarumq; tum concharũ pectunculis, balanis uel ſphondylis, Columella 8. 16. Συμφυὶς δέ, μῦς: μονοφυὶς δὲ καὶ λαὸσρακον, σωλὴν καὶ βάλανος. κοινὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν, κόγχη.

D Thynnus non modo glandes, uerum etiam purpuras proſequitur prope terram, ab exteriore pelago uſq; in Siciliam inchoans, Strabo libro 5.

Epichar-

Epicharmus in Nuptijs Hebę tanquam in lautissimis epulis nominat κογχύλια, λεπάδας, τηθυάκια, βαλάνους. & Macrobius in conuiuio quo Lentulus flamen Martialis inauguratus est balanos ni- F
gros & albos inter alia testata. ¶ Balani ex testaceis cõueniunt stomachicis Archigeni apud Galenum de compos. medicam. lib. 8.

Macrobius balanos nigros & albos masc. gen. dixit, Græci semper fœm. g. efferunt. Pressa H, a.
tuis balanus capillis, Horatius lib. 3. Carm. de balano myrepsica, hoc est glande unguentaria, quã & myrobalanum uno uocabulo nominant, fœm. gen. non neutro ut recentiores quidam putant. quare apud Plinium etiam non Sardianos balanos, ut uulgati codices habent, sed Sardianas legerim, de castaneis.

DE BALAGRO VEL BARINO.

BALAGRI & Carini piscium fluuiatilium meminit Aristoteles de hist. ani. lib. 4. cap. ultimo, sed in Græco legitũ κυπρῖνος & βαρῖνος, ubi Gaza reddit Carini & Balagri. Epitrageæ sunt, (inquit Aristoteles,) hoc est steriles. nam nec ouum, nec semen ullũ prolificum unquam habent; sed qui solidiores pinguioresq; in eo genere sunt, ijs intestinũ paruum est, & laus præcipua in pastu. Vide suprà inter Albos pisces BALLERVM Rondeletij, & Corollarium nostrum. ¶ Ballerus fortè is est quem Saxones Germani Prasem uocant, Eberus & Peucerus. Sunt piscium nonnulli epitrageæ, ab hirci sterilitate appellati: quo in genere carini & bareni siue balagri ex amnicis annotantur, Fr. Massarius.

BAMBADONES pisces, βαμβαδόνας, nominantur ab Epicharmo in Nuptijs Hebæ, citante Athenæo. sed meliùs legetur βεβραδόνας, ut idem alibi citat. Sunt aũt Bebradones quæ aliâs Membrades dicuntur, Apuarum generis.

BANCHVS inter Mugiles minimus, differt à Baccho Asellorum generis.

BARACVS, βάρακος, piscis quidam, Hesychius & Varinus.

BARBOTTA uulgò dictus piscis, inter Mustelas fl. dicetur in M. litera.

DE BARBO, RONDELETIVS.

MVGILVM fluuiatilium generi subijci potest qui à carnosis cirris barbæ modo dependentibus Barbus ab Ausonio uocatus est, à Gallis Barbeau, & Barbet & Barbarin quũ minor est. A

Piscis est fluuiatilis mugilibus corporis specie, pinnis, earum numero & situ similis, nisi quod pinna quæ in medio est dorsi firmiori aculeo innixa est: pinnæ uentris magis flauæ sunt, caudæ pinna rubescit. Rostro est longiore & acutiore, cartilagineo & pingui: è cuius extremo duæ appendices, ex lateribus aliæ duæ propendent, à quibus Barbi & Barbati nomẽ adeptus est. dentibus caret. oculis est paruis: pupilla nigra, quam ambit aureus circulus. Branchiarum rima parua, quamobrem extra aquam satis diu uiuit. Linea à branchijs ad caudam porrecta minùs euidens est quàm in alijs. Colore est uario: dorsum enim ex uiridi flauescit, uenter lactei est coloris. In hepate fellis uesicam habet: intestina in spiras contorta, pinguitudine oblita. Vesicam aëre plenam. B

Oua uenenata esse uulgò dicũtur, quòd uim turbandæ alui & uentriculi subuertendi habeãt. F, C.
Hoc ideo fit quia bilem mouent & excitant. ijs enim qui affatim oua ista deuorarunt, & uomitu et alui deiectione, & magno oris uentriculi morsu & molestia corpus uacuatur. Hanc uim ouis istis inesse nonnulli existimant eo maximè tempore, quo salicum (quæ ad fluuiorum ripas sunt) floribus in aquam decidentibus uescantur. Sed cùm eadem neq; salicum floribus, nec alijs ipsorum Barborum partibus quæ ex ijsdem aluntur, insit, id idiosyncrisiæ potiùs tribuerim quàm manifestæ cuipiam qualitati.

Barbus carne est candida, molli, sapore non insuaui, sed pituitosa, spinis multis firmata. Circa F
caput pinguescit, cum squamis coquitur, quia paruæ sunt. Cùm senuerit, maiore est in pretio, & melior. quod cecinit Ausonius his uersibus:

Tuq; per obliqui fauces uexate Sarraui,
Qua bis terna fremunt scopulosis ostia pilis,
Quum defluxisti famæ melioris in amnem
Liberior, laxos exerces Barbe natatus.
Tu melior peiore æuo, tibi contigit †uni
Spirantum ex numero non illaudata senectus. †alias, omni

Vehementer errant qui Mullorum uires Barbis tribuunt, quòd utriq; barbati sint, cùm maximè à sese dissideant, hi fluuiatiles, illi marini & rubri. Barbus non ineptè ob rostrum longius & acutius inter Oxyrynchos connumerari potest, quoniã multi eo nomine à ueteribus donati sunt. A Barbus à Mullo diuersus. Oxyrynchus.

DE EODEM BELLONIVS: QVI MYstum fluuiatilem nominat.

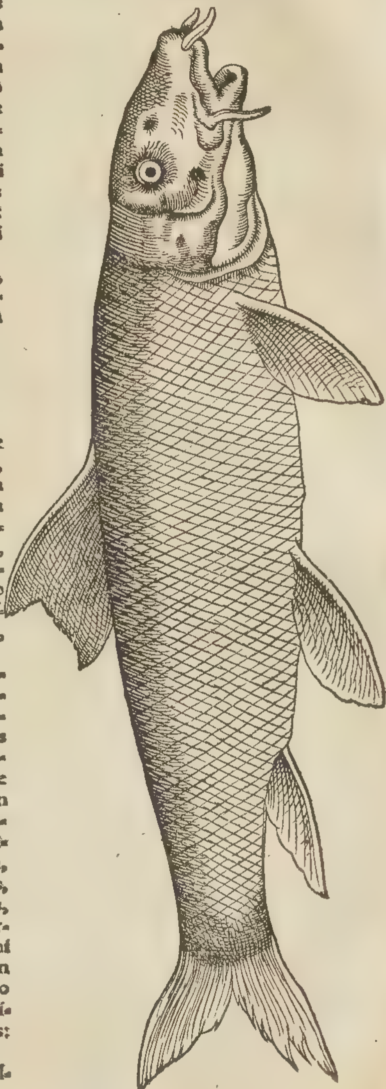
Mystus frequenter in Nilo capitur. sed quomodo Lucius Italicus à Gallico differt, sic Nili My- Mystus Nili.

stus à nostro dissidet. Noster enim Mystus oblongus est, & quasi teres: Niloticus uero crasso et recurto est corpore: eiusdem tamen coloris sunt: & eodem modo barbis quatuor seu mystacibus exornantur. Niloticus nostrum Cyprinum ipsa forma ferè æmulatur: uentrẽ enim habet expansum. Tanta crassitudine in Nilo proficit, ut eum Memphis libras uiginti pendẽtem uiderim: quo in loco Mythus uel Mystus dicitur: uulgus Græcum Mustachato pronũciat. Est & aliud quiddam, quod Græci uocant μυστικῆτον, de quo in Balæna diximus, oblongis assulis, cauda tenui: Latini musculum uocant. setas multas habet suillis similes, caudæ equinæ proximas. Quidam uolũt hoc in ore Balenæ contineri. Romæ Barbi Tiberini plurimùm laudantur.

Mysticetus.

A Vulgus Mediolanense iam adultos Barbos, Barbaros uocat: minores uerò Balbetos. Quanquam etiam marinum Mullum Galli Barbatum appellant.

Barbus hic à nostro pictore iam antequam Rondeletij liber æderetur, delineatus est: maiusculus quàm uellem, ut & alij multi.

DE MYSTO MARINO, BELLONIVS.

A Mystum marinum piscatores quidam Veneti, quum semel inter cęteros cepissent, oborta est, me præsente, inter eos de ipsius nomenclatura contentio. horum enim quidam propter grandia labra & barbulas his adhærentes, Porceletã (genus quoddam Sturionis) esse contendebant: alij, propter lineas transuersas, quas in lateribus gerit, Mormyrum uocabant. Tandem autem lis eorum dirempta est, quũ ego Mystum illis esse disserui. etenim quemadmodum marinus Lucius, sic Mystus etiam marinus fluuiatilem refert.

B Proinde Mystus argenteo colore nitet: corpus habet oblongum in Mormyri modum, denis utrinq; lineis transuersis nigricantibus delibutum. Venter illi dorso candidior est, ac magis tersus. cauda bifurca: sed pinnæ laterales † Frago breuiores & latiores. uerùm quæ in tergore est, decem crassioribus ac breuioribus spinis constat, quàm Cantharus: quæ uerò ab ano ad caudam fertur, ea duobus tantùm aculeis obfirmatur. Cæterùm oblongo est capite, ut Sphyræna, aut fluuiatilis Mystus: Oculis nõ ualde magnis, quorum irides aureæ sunt: Labris prominulis, mollibus, crassis, Sturioni similibus, sola antrorsum, pro dentibus, scabritie exasperatis. Cirrhi autem tenui membrana maxillæ inferiori cõiunguntur. Molares quidem habet dentes in oris posteriore parte sursum ac deorsum abditos, ordine multiplici dispositos, albos, paruos, breues: branchias utrinq; quaternas.

†Phagro

F Sapida est illi supra modum caro, mollis, alba, friabilis, spinulis haud ualde referta.

B Squamæ cuti fortiter inhærẽt, quæ multò maiores quàm in fluuiatili sunt. Proinde stomachus Mysto est oblongus: in quo arenam, Conchulas, Tellinas, Pectines ac Mitulos comperies: nullas præterea apophyses in eius pyloro uidebis.

COROLLARIVM.

A Barbus Ausonij à recentioribus quibusdam barbulus, aut barbellus, aut barbo uocatur, à nõnullis

nullis ineptè balbus. & quoniam barbatulus est, ut mulli, ab imperitis quibusdam cum mullo longè diuerso & marino pisce confunditur. In plerisq; omnibus linguis à barba nomen habet. Barbio Italicè. Bárbo Hispanicè. Parma Illyricè. **Barb, Barben, Barbel, Bärbele,** Germanicè **Barme,** Flandricè: & apud Saxones etiam **Parme,** ut Ge. Agricola interpretatur: cum alibi Cyprinus latus, si bene memini, eo nomine appellet. Anglicè **Barbel, Barbyll.** Illyricè Toporek. Græci etiam Mystum uel mystacatum uulgò uocant, ut Bellonius docet, à mystace, id est barbitio. quanquam superioris labri tantum barbam propriè sic appellant. Mysticetus etiam inter cete barbatus uidetur. ¶ Ab accolis Strymonis Græcè loquentibus, mustacatus uel mystus dicitur, Bellonius. ¶ Barbuli piscis nullam in ueteribus scriptis memoriam extare Grapaldus miratur. Alexander Benedictus mullum barba insignitum & marinum & fluuiatilem nominat, fluuiatilis nomine barbum intelligens.

B Pisces aliqui duas habent mandibulas mobiles in gutture suo, quæ in lateribus utrinque, una dextrorsum, & altera sinistrorsum, contra se inuicem mouentur: & in ore nullum habent omnino dentem, sed in mandibulis illis, sicut barbellus & carpo, &c. Albertus. Et alibi, Piscium omniũ dentes ualde acuti sunt, exceptis perpaucis qui in lateribus gutturis mandibulas habent, ut pisces fluuiatiles magnis uestiti squamis, barbellus (at huic squamæ sunt exiguæ) monachus, & alij quidam. hi enim habent dentes latos aliquantulum, magis ad conterendum cibum quàm ad diuidendum idoneos: quamobrem etiam omnes æquales sunt. & ideo natura abscondit eos in gutture, ut clauso ore aqua non suffocet mandentes hos pisces. Tales autẽ dentes maximè habet Carpo (Cyprinus) piscis. Piscium alij osseum tegumentum branchiarum habent, ut Lucius, Barbus & Salmo, Albertus.

C Barbus uescitur algis aquarum, cochleis & piscibus, ne suo quidem generi parcens. Sub collibus & ripis prominentibus uersari gaudet, & porcorum instar fodere, ita ut aliquando in cauernis inhæreat ac pereat, ut piscatores aiunt. Barbi apud nos ineunte Augusto pariunt. In uilla mea ad Danubium sita, ubi plurimæ sunt cauernæ in muris & lapidibus, expertus sum quotannis post æquinoctium autumnale congregari pisces quos uulgus barbellos uocat, & tanta copia cõuenire, ut manibus etiam capiantur, ita ut meo tempore incolæ loci aliquando decem plaustra ferè manibus eiecerint. nam hoc genus piscis frigus non sustinet. quare semper languidus hyeme inuenitur, (& latet aliquandiu) æstate uerò mundus & sanus est, Albertus. ¶ Hirudines barborum pinnas aliquando infestant: quas illi saxis affricantes in fundo aquæ depellunt, aut rapidiora fluminis loca petunt ut aquæ impetu elidantur, quod piscatores asserunt.

D Piscatores mihi retulerunt barbellum in fluuijs oua sua custodire, ne ab alijs deuorentur, Albertus.

E Pisces quidam capiuntur rebus fœtidis, ut barbelli cadaueribus, Albertus. Circa Argentinam retis genus quod ursam nominant uulgo, nassæ simile, duobus iusti ponderis lapidibus oneratum, inserto per medium ramulo cui alligarint uermes illos, quos **Engerich** Germani uocant, (Engæos dicamus nos, ab eo quòd in terra semper delitescant, donec Maij tempore in scarabæos ab eodem mense nominatos transformantur,) in aquæ fundum demittitur fune: sic & alij quidã pisces, & barbi præcipuè inescantur.

F Barbus non sustinet frigus. quare semper languidus hyeme inuenitur, æstate uerò mundus & sanus est, Albertus. Commendari incipit Maio, usq; ad Iulium, ut piscatores circa Rhenum & alia flumina aiunt: nostri etiam Augusto probant: oua uerò nunquam. Ganeones labra huius piscis præcipuè appetunt. Barbus frequens Insubriæ piscis est, ac uilis. est enim adagium, Barbum neq; frigidum, neq; calidum, nec elixum, nec assatum, esse bonum, Cardanus. Alexander Benedictus tamen salubrem pestis tempore uictum præscribens, mullum barba insignitum & marinum & fluuiatilem (de barbo sentiens) commendat. Barbuli inter bonos pisces, quouis modo cocti, non connumerantur. Eorum oua, mense præsertim Maio perniciosa habentur, Platina. Cum de ouis barbuli piscis cocti duos tantum bolos comedissem, experiundi gratia, nihil inde aliquot horis postea noxæ percepi. demum sub horam cœnæ plurimam in ore uentriculi sensi inflationem, quam ut dissoluerem, anisum sumpsi, sed frustra. post horam facies mea apparuit tanquam in syncope, ita ut astantes & admirari, & de mea salute timere inciperent. Ego interim magnam non solum in stomacho & uentre, sed omnibus membris externis alterationẽ & inæqualẽ quandam intemperiem in unaquaq; carnis parte sentiebam. Tum superuenit passio cholerica, donec supra infraq; simul pluries oua purgarentur, magna cum anxietate & uirium prostratione & maximo uitæ periculo, Ant. Gazius. Ego etiam quosdam his ouis degustatis similiter ferè affectos noui, & quendam intra duas horas ab eis assumptis supra infraq; magna cum anxietate uehementer inanitũ. quamobrem oua cum piscis exenteratur, statim eximi debent, nec unà cum pisce coqui. Oua fluuiatilium quorundam piscium, ut mullorum (barborum dicere debuit) uentrem acriùs turbant, Alexander Benedictus. Quidam ex ouis lucij quoq; similiter cholericam passionem excitari aiunt. Mollioribus & ociosis hominibus ex horum ouorum esu facilius noxã fieri putant, robustioribus & laborantibus non item. ¶ Elixandum uino priùs feruenti imponendum aiunt, est enim carne molli & laxa.

Equorum purgatio ex intestinis tincarum aut barbonum à Rusio Hippiatro describitur.

Mystus marinus Bellonij, Germanicè uocari poterit, ein Meerbarbel art, hoc est Barbi marini species, nam & mullum sic nominamus.

H Barbum quidam ioco sarctorē cognominant, nescio qua ratione. Ein barb ist ein schneyder.

BARINVS, uide supra in Balagro.

BASILISCI pisces, βασιλίσκοι, circa petras leprades (humiles, iuxta mare arenosum) pascuntur, Oppianus lib. 1.

BATIS, βατὶς, genus est piscis, aliud quàm bátos, (id est Raia,) Varinus. Rondeletius báton esse docet Raiam in utroque sexu: batida, fœminam tantum. Est & auis Aristoteli βατίς. Videtur & Bótis nomen esse piscis.

BEBRAS & Bebradon, Apuæ genus est supra dictum.

BEMBIDION, βεμβίδιον, pisciculus quidam paruus est, Hesychius & Varinus.

BERBERI Conchæ margaritiferæ genus inter Margaritas dicetur.

BERYS, βῆρυς, piscis, Varinus.

BLACEAS, βλακέας, piscis quidam, Hesychius & Varinus, idem nimirum qui Blax.

BLAPSIA piscis est qui alio nomine Cephalinus dicitur, à Cephalo diuersus, ut quidam in Lexicon Græcolatinum retulit.

BLAX, βλὰξ, piscis est quidam siluro similis, sed inutilis adeò ut ne canes quidem eum gustare uelint, Suidas. βλὰξ alioqui nomen adiectiuum Græcis significat mollem, dissolutum, laxum, stolidum, ignauum, inertem. Plato de repub. 4. βλακικὸν πάθος dixit animi stuporem & inertiam, uel hebetudinem, quod & πνευμονίαν aliquis dixerit à pulmone marino absque sensu animali. βλὰξ, stultus, à pisce quodam fœtido, ἀπό τινος ἰχθύος δυσώδους, Hesychius. βλακεύειν, μωραίνειν, εἴρηται δὲ ἀπὸ ἰχθύος τοῦ καλουμένου βλακός, Idem. Blitum herbæ genus est, cui nomen à stupore saporis inditū putant, quasi βλὰξ, quæ uox bardum & stupidum significat, (Festus in Blito,) Erasmus. Lege apud eundem prouerbium, Inutilior blace, βλακὸς ἀχρηστότερος.

BLAVTIS, aliâs Blanctis, piscis est fluuialis. Huius caput incensum, & cum melle solutum & superlitum, uisus acutissimos præstat. Fel quoque eius idem præstat, Kiranides.

DE BLENNO VEL BELENNO.

RONDELETIVS.

A PISCIS βέλεννος dicitur ab Athenæo lib. 7. qui ab Oppiano libro 1. de piscat. βλέννος. βαιὼν ab Epicharmo, quòd breuis sit, opinor, pro corporis crassitudine. Pisciculus est ei qui à Tholosatibus Peis de menage uel grauan dicitur, similis. Ei uerò qui à Gaza cothus nominat, tam similis, ut idem planè uideatur. *Lib. 4. de Hist. anim. cap. 8.*

B (F) Pelagius est & rarissimus. Corporis specie ranam piscatricem refert: colore & carnis substantia aphyam cobiten. Est igitur capite magno, rostro acuto, ore paruo. Pinnam in ceruice uranoscopi modo habet nigram, qua caret cothus fluuiatilis. duas alias inferiores ori proximas. Squamis caret. Ventre est candido, reliquo corpore fusco: cauda non omnino rotunda, nã utrinque depressa est. Hanc meam sententiam confirmat Athenæus; ἔστι δὲ, inquit, κωβιῷ τὴν ἰδέαν παραπλήσιος, id est, specie similis est cotho siue cothio: nam utrouis modo legi posse puto, nisi malis κωβιῷ legere. huic enim satis est similis: sed cotho, de quo nunc loquimur, multò similior. Vix enim quis belennum à cotho discernat, nisi qui nouerit hunc in fluuijs, illum in alto mari degere. *Libro 7.*

F Ex Epicharmi uerbis, quæ refert Athenæus, apparet uilem fuisse pisciculum, nec immeritò, est enim humida carne, planè insipida, corpore ualde breui: quippe cùm caput toto reliquo corpore maius sit. ἄγε δὲ τρίγλας τε κἀχαρνὰς βαιῶνας. ibidem Athenæus autor est apud Atticos prouerbiū fuisse, Μή μοι βαιὼν κακὸς ἰχθύς, ne mihi bæon malus piscis, nec prouerbij usum indicat. *Ibidem.*

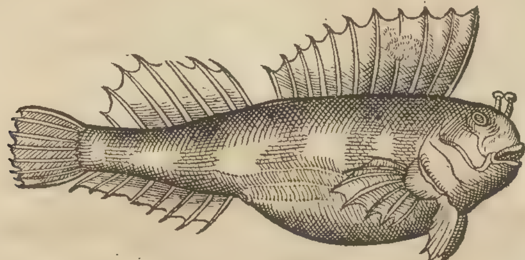
G Blennorum cinis cum ruta uesicæ uitia & calculos sanat, inquit Plinius lib. 32. cap. 9.

DE BLENNO BELLONIVS: QVI ALIAM quàm Rondeletius figuram exhibuit.

A Blennum ab ignauia dictum puto: Corcyrenses & Zacynthij Cæpolam à cepæ similitudine uocant.

B (E) Est autem ea magnitudine, quæ paruam Scorpænam non excedat. Grandi capite, spiculis uallato, turgido uentre. Rariùs quàm alij pisces sagenis capi consueuit. Scorpænam colore refert, atque ita flauus est ut cæpa. Duas pinnas ad dorsum habet: latam præterea utrinque unam ad latera, & sub uentre geminã. Magnos exerit oculos & nigros. Ore est maximo ac deformi ut Scorpius. Superius labrum ipsi capiti, ueluti tubus quidam, infixum est. Dentes ei usqueadeò tenues sunt, ut eius maxilla potius exasperata, quàm denticulata esse uideatur. Squamis integitur leui cõtactu decidenti-

decidentibus. Voracissimus est ut Callionymus. Linguam habet albam ac conspicuam. Squillis,
Apuis & pisciculis uescitur, quos latens in algis captat. Cor habet laxum, hepar album. Tota hu-
ius pisciculi moles quadrantalem non excedit longitudinem. Crassitudo eius (ut cæpa) medio-
cris esse consueuit.

Hunc nisi multo sale condieris, nullius erit saporis: quamobrem Græcorum pauperiorum ci- B
bus esse solet.
Quosdam audiui qui hunc Boacam perperàm uocarent. Plinius quũ de diæta cardiacis ob- A
seruanda loquitur, bulbi cuiusdam piscis litoralis meminit, qui fortassis ad Cæpolam accedit. Op-
pianus, Smarides, Blenni cum Scaris, Boces utrique.

COROLLARIVM.

Belennus (uel Blennus) piscis à Sophrone memoratur, est autem specie similis κωβιῷ, (Hermo- A
laus legit κωβιῷ,) Athenæus. Idem nimirum est qui apud Varinum βλῖνος scribitur per iôta cir
cunflexum, licet apud Suidam acuatur. nam βλῶνος per υ. circunflexum, tyrannum ei significat.
Σικλίς, blennus Achæis, Hesychius & Varinus. uide in Sue a. 1. σίκλος σῦς. Βαίων (paroxytonum)
piscis qui & βλῖννος, (sic scribitur per iôta circunflexum, & ν. duplex,) gobio similis est, Varinus.
Videtur autem sic dictus à paruitate sua. Βαιὸς enim minutus est. Βαιόνας pisces Epicharmus in
Nuptijs Hebæ nominat. Βαίων, piscis est, & mensuræ nomen Alexandrinis, Hesychius. ¶ De
prouerbio Atticis usitato, Μή μοι βαιών (oxytonũ, quod probo) κενὸς ἰχθῦς, uide supra Vacantibus.
Bellonij Blennus, & Rondeletij Scorpioides, pisces planè cognati uidentur. Bellonij Blen
num ego eodem nomine olim in Italia pictum accepi à Cornelio Sittardo, qui hæc etiam uerba
adscripserat: Blennus, uulgò (Italis) borrabotza, & pesce de petre, quòd semper inter petras agat:
aliâs etiam pesce de fortessa uocatur. boni & suauis est nutrimenti. ¶ Siue autem Rondeletij siue
Bellonij icon ueriorem nobis blennum expressit, Germanicè uocari poterit ein Meergropp.
¶ Non probo eos qui blennium, aut blembum, aut blemmum scribunt. ¶ Blenni sunt pisces par
ui marini, qui & lupi (λύκοι) uocantur. his quomodo capiantur terrestres lupi, dixi in Lupo E.
¶ Vranoscopum blemmi speciem esse conijciunt eruditi.
Blennus pascitur sub herbis in litore algoso, ἀνὰ θῖνα πρασόεσσαν, Oppianus. C
Blennos stultos esse Plautus indicat in Bacchidibus, qui ait: Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, H
blenni, buccones, Festus. Potest autem fieri ut uel à blenno pisciculo insipido, quod & Bellonius
monuit, stolidum & insulsum hominem ueteres blennũ dixerint: uel à blenna, id est muco. nam
quorum muco uel pituita plenum est cerebrum, minus ferè sapiunt. quare & ouis pecus est stoli-
dum, & homines non multo prudentiores ab eo κειόμυξοι dicuntur. βλέννα quidem Græcis mucus
est, μύξα. aliqui per π. scribunt πλέννα, Varinus. inde βλεννώδεις, μυξώδεις, Galeno in Glossis.
BISAS, pagurus est marinus, &c. Vide infra in Paguro, in C. elemento.
BLEPSIAS, βλεψίας, qui & Cephalînus, alius est quàm Cephalus, Athenæus.
BOLBITIS ab Epicharmo nominatur, idem fortè quod Bolitæna. Βολβίτις.
BOLBOTINE, uel BOLITAENA, uide in Polypo, cuius species est.

DE BOOPE, RONDELETIVS.

BOOPS in Gallia nostra Narbonensi, Italia, Hispania, & re & nomine notissimus est. A
Βοώψ, βῶξ, βόηξ, βόαξ dicitur. Βοώψ ab oculorum magnitudine. Βῶξ ab Aristotele citante A- Lib. 7.
then. lib. περὶ ἰχθύων. & lib. 9. de histor. animal. & ab Oppiano lib. 1. Βόηξ à Numenio, Βόαξ à Cap. 2.
Speusippo, & ab alijs Atticis, παρὰ τὴν βοὴν, id est, à uoce, autore Athenæo. quare & Mer- Ibidem.
curio sacrum esse piscem fama est, ut citharum Apollini. Pherecrate etiam teste, nullus omnino pi
scis uocem edit, præterquàm βόαξ. Eodem in loco Aristophanē Byzantium sic reprehendit Athe
næus: Aristophanes Byzantius malè ait nos dicere piscem βῶκα, cùm dicere oporteat βόωπα, (*βόω*
πα potius proparoxytonum, ut Athenæi nostra æditio habet. nam βοώψ oxytonum in eadem non probo:) quoniã

paruus piſcis cùm ſit, magnos oculos habet. ſit igitur βοῶψ bouis oculos, id eſt magnos, habens. Aduerſus hunc dicendũ: ſi hoc malè nominamus, quare κορακῖνον (καρκίνον non κορακῖνον, Maſſarius) dicimus, non κορακῖνον: dicitur enim ἀπὸ τοῦ κόρας κινεῖν. quare etiam non σεῖουρον dicimus, ſed σίλουρον: cùm ſic dicatur, ἀπὸ τοῦ σείειν συνεχῶς τὴν οὐράν. Hæc Athenæus, cuius etymologiam Feſtus Pompeius

Lib. 32. cap. 11. ſecutus eſt: Bocas, inquit, genus piſcis à boando, id eſt uocem emittẽdo appellatur. A Plinio box,

Lib. 9. de Hiſt. cap. 2. uel ut alij legunt, boca dicitur, Græco nomine non mutato. Quare miror Gazam idem non feciſſe, & uocam conuertere maluiſſe. Venetijs booba: in reliqua Italia, Liguria, Gallia Narbonenſi, Hiſpania, bogue nominatur.

B Piſcis eſt marinus, litoribus gaudens, ex mænarum genere, pedali magnitudine, corpore ſatis rotundo, non compreſſo, quale ferè eſt mugilum. Capite breui, & paruo. Oculis maximis pro corporis magnitudine, utpote qui totam ferè capitis regionem occupent. Colore eſt uario. In dorſo à branchijs ad caudam lineas ductas habet, alias aureas, alias argenteas, minùs quàm in ſalpa il-

Athen. lib. 7. luſtres: ob quas, ab Ariſtotele in libro περὶ ἰχθύων, νωτόγραπτος, id eſt, in dorſo pictus cognominatus eſt, in uentre nullæ apparent lineæ, ſed hîc ſquamis tegitur argenteis. Pinnæ ſunt ſpari, cantharì, ſargi, pinnis ſimiles: cauda ſubaurea: uentriculus magnus, cum multis appendicibus: inteſtina tenuia admodum, hepar rubrum, ſplen ex rubro nigreſcens.

C Nũtritur alga, carne, luto.

F Athenæus libro 8. ex Diphilo, Βὼξ δὲ ἑφθὸς εὔπεπτος, εὐαπόδοτος, ὑγρὸν ἀνιείς, εὐκοίλιος. ὁ δ' ἀπ' ἀνθράκων γλυκύτερος καὶ ἁπαλώτερος. ubi pro εὐαπόδοτος, legendum εὐανάδοτος: id eſt, Box elixus, coquitur diſtribuiturq́ facilè, iurulentum quid emittens, facilem aluum reddens. Aſſus ſuccenſis carbonibus ſuauior eſt, & tenerior. In Prouincia ſatis commendatur, ut etiam ægrotis apponatur. Veteribus uilis, nec ullo in pretio fuit. Reuera piſcis iſte in ſartagine coctus, uel aſſus ſuper craticulam mediocriter alit, quia ſiccior redditur.

DE BOOPIS SECVNDA SPECIE.

RONDELETIVS.

A NVLLVS ueterum duas boopis ſpecies facere uidetur, præter Oppianũ lib. 1. ἁλιευτικῶν:

Καὶ σμαρίδες, καὶ βλέννος, ἰδὲ σκάροι, ἀμφότεροί τε βῶκες.

Noſtri quoq; piſcem quendam, in multis ſuperiori ſimilem, bogue rauel appellant. quid uerò iſtud rauel ſignificet, non potui omnino aſſequi: niſi quòd peritiores piſcatores, bogue rauel dictum eſſe putant, quia capiatur & uendatur cum piſcibus, uulgò raualle appellatis, id eſt, minutis, quicq; ſimul elixãntur, & apponuntur, nec propter paruitatem ſeliguntur.

B Is igitur piſcis quem boopis ſecundam ſpeciem facimus, boopi uel mænæ ſimilis eſt, roſtro

magis

magis acuto, dorso ex cæruleo rubescente, uentre argenteo, cauda rubescente: oculis magnis & uarijs, nimirum circa pupillam nigram circulo ex aureo uirescente; corpore toto latiore quàm boops, sed breuiore.

Quis sit is piscis difficile est conijcere, nisi in genere mænarum numeremus, quicq; differat à boope non sexu tantùm (sunt enim in hoc genere & mares & fœminæ) sed etiam specie, sed propter similitudinem, alteram boopis speciem constitui. A

DE RARA BOOPIS SPECIE.

RONDELETIVS.

RARVS est piscis quem hîc exhibemus, cuius nomen neq; à piscatoribus nostris, neq; ab alijs potui unquam extorquere propter raritatem. A

Piscis est palmi maioris longitudine, totus à squamis nudus, ore paruo, oculis ualde magnis pro corporis ratione, in pronis partibus pinnam habet ad caudam usq; continuam, cauda lata spissaq; est. Ad branchias & in uentre binas pinnas habet. B

Sapore, carnis substantia, oculis boopem refert. F

RVRSVS DE BOOPE, BELLONIVS.

Boces uel Boopes Massiliensium uulgus Bogas, ut & Romanum uocat: apud quos multùm frequentes sunt, Venetijs non item. Duæ huius piscis cognoscuntur differentiæ: siquidem earum altera minor est, & perpetuò parua, altera paulò maior. A

Boces à mænis ita distinguere poteris, quòd Mænam uideas latiori esse corporis compage, nigriore colore, & utrinq; lituram unam habere. Boca perpetuò parua est: & pro sua magnitudine crassiori constat capite, corpore magis tereti. Boces & Mænæ seu Gerres eandē corporis constitutionem, hoc est, pinnas, squamas & capita habēt. Boopes nulla litura uariantur, sed ambo tereti corpore præditi sunt. Giruli autem seu Smarides magis nigricant, & lituris uariegantur. Boces teretiores sunt, Giruli magis plani. Bocum color hilari ac quodammodo aureo fulgore nitet, ut tergora colore ad aurum inclinante micare credas. B

Oppianus, (de escis piscium,) Denticem Boces, Hippuros fallit Iulus. E

Box, ut Atheneo placet, dictus est παρὰ τὴν βοήν, Gregalis est & litoralis piscis, herbosis gaudēs. C

Piscis est paruus, oculos pro corporis ratione grandes habens. Duos habet in capite calculos, non prorsus rotundos, ut in passeribus, sed oblongos, ut in merlangis. B

Boces multis modis conditæ carnipriuij tempore diuenduntur, potissimùm Anconæ, more Illyrico, ex gelu conseruatæ, aliæ sale inueteratæ unà cum girulis, id est, Smaridibus. Colorem aureum etiam sale conditæ, retinent. F

DE ALIA QVADAM SPECIE BOcæ, Bellonius.

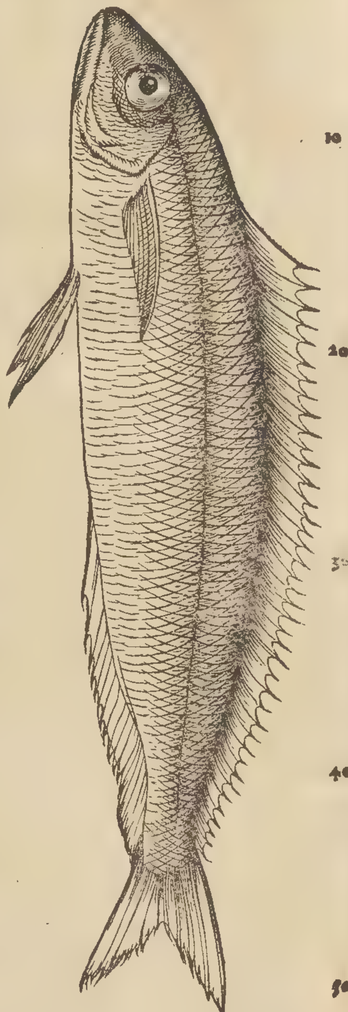
Qui pisciculus litoralis Bogue & Reneau (*Cum icone scribebatur Bogue Reneau, sine copula,*) Massiliensibus dicitur, is Genuensibus Ruello uocari solet. A

Coloris est eiusdem cum Erythrino pisce, dentibus, pinnis ac capite consimilibus: sed reliquo corpore differūt. Nam Box uulgarem bocam refert, eodemq; circino tornata esset, nisi magis ad Erythrinum accederet. Verùm linea quæ corpus Erythrini intersecat, per medium utrinque arcuata est. In hoc autem recta prætenditur, neq; Erythrini gibbam habet. Dentes præterea anteriores breues & acutos ostendit, sed tam superiores quàm inferiores molares sunt, ut Sargo, quod etiam Pagro & Erythrino accidit. Hanc quoq; peculiarem notam insignem habet, quòd eius branchiarum exterior spina ad radices nigra est. B

Nihil uetat quominus eum esse piscem afferamus, quem Ouidius Bopgyrum uocauit, in scopulis uiuentē. Massilienses à Boopa & Gyro, id est, Smaride, idem ei nomen indiderunt, ac Bopgyrum, quasi dicas Bocem Smaridem, appellarunt. A

COROLLARIVM.

Bócis hæc forma Venetijs picta est.

A Sunt & bôces mænæ illo (illa, mæna uel leucomænide) maiores, quas Græci in hodiernum diem Boopas, ut Aristophanes Byzantius, & Veneti Boobas (aliqui bobbas scribunt) cognominant, Fran. Massarius. Vocantur & leucomænides quædã, aliqui boaces nominant. ὅπως σὲ πείσῃ μηδεὶς πρὸς τῶν θεῶν τὰς βόακας ἄν ποτ᾽ ἔλθῃ λευκομαινίδας καλεῖν, Polyochus apud Athenæum ubi de Mænidibus agit. Sed leucomænides aliæ sunt quæ Smarides uocantur. Quosdam audiui qui blennum, boacam (boaca) perperam uocarent, Bellonius. Numenius βόηκας dixit, hoc uersu: ἠὲ λευκὴν συνόδοντα, βόηκάς τε, τραγικούς τε. Boops autem uocatur ab oculis, quibus paruus ipse præditus est magnis, ut Aristophanes Byzãtius scribit. bouis enim & equi uocabulum in compositione magnitudinẽ significat. inde & Iuno βοῶπις ab oculorum magnitudine apud poẽtam. Cæterum bocas à boando dictus Festo, phoca potiùs fuerit, id est uitulus marinus, quamuis ipse piscem esse dicat: grammatici enim circa rerum naturam idonei quibus fidem adhibeas non sunt. Athenæus quoque grammaticus est. & licet Mercurio sacer sit tanquam uocalis: dici potest solius nominis respectu hoc dici, ut & alij pleriq; pisces nominis tantũ ratione alij alijs dijs consecrantur. Eorum sanè qui piscium naturas studiosè indagarunt, qui piscem hunc sonum aut uocem ędere prodiderit, nemo est. sed neqûe branchias aut alias partes asperitate aut aliter ad sonũ ędendũ aptas habet, ut cuculus, faber, & alij q uocales existimanť. De phoca aũt Rondeletius: φώκη (inquit) à Græcis diciť, ducto nomine ex βώκη, ob boatum siue mugitum quem ædit.

B Speusippus mænidi similes esse ait boacem & smaridem. Bupes alij bustos (lego, Boopes, alij bôcas) dicunt, pisces sunt similes paruis Cephalis, Kiranides. Boopis oculi magni sunt, & (ni fallor) mobiles.

C Bôces (βῶκες) utriq; pascuntur sub herbis in litore algoso, ἀνὰ θῖνα πρασόεσσαν, Oppianus.

F Bôces nominantur Epicharmo in Nuptijs Hebæ. Magna est diuersitas temporis, ἐνίοτε κρείττων γίνεται θύννου βόαξ, Coquus apud Nicomachum. Mugiles, mænides, & bopæ, pisces sunt noxij, & excrementitij, Psellus.

G Boopes in cibo renibus prosunt. fel eorum acuit uisum. De spinis uerò crematis pollen, ulcera sanat, Kiranides.

H.a. Βῶξ circunflexum Eustathio & Varino, Athenæo oxytonũ. factum est autem per crâsin à βόηξ, ut βώσαυλε pro βοήσαυλε. Sed præstat circunflecti. nam ex acuta & graui syllabis duabus una fit contracta, ut βόαξ, βῶξ, &c. Gaza. Βοώψ oxytonum scribit Rondeletius, & ita semel in Athenæi æditione habetur, librariorum scilicet culpa: mihi paroxytonum magis placet. solet enim in compositionibus accẽtus oxytonorũ transferri, &c. & sic in eadem æditione βόωπες proparoxytonum rectè scribitur, à singulari nominatiuo paroxytono. Sic & αἴθωψ & μύωψ probè scribuntur paroxytona. Βῶξ ranam significat, & piscem, Varinus. Βόπαις, puer magnus, nondum adultus uir, ὄνος, ἔφηλιξ: aut piscis, Idem. uidetur autem si pro pisce accipias βόπαις corruptum pro βόωπες in multitudinis numero. ¶ Κῆρυξ μὲν ἦν βόαξ, σάλπης δὲ σάλπιγξ ἑπτ᾽ ὀβολοὺς μισθὸν φέρων, Archippus eleganter ex congruentia nominum piscibus officia distribuens. Nam & Mercurio sacer existimatur bóax, propter uocẽ, à qua & Bootes nomen præconis factum est, ut annotauit Eustathius.

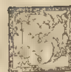
Ἀλλ᾽ ἔχουσα γαστέρα μείζω βοάκων ἀπεβάδιζον οἴκαδε, Aristophanes apud Athenæum. Pherecrates cum dixisset piscem alium nullum uoce præditum ferri, subiungit, Νὴ τὼ θεὼ οὐκ ἔστιν ἄλλος ἰχθὺς οὐδεὶς ἢ βόαξ.

Altera

Altera species Boopis Bellonij, nihil uidetur habere commune cum secunda Boopis specie Rondeletij, sed neq; cum tertia. quærendum autem an cognatus sit is piscis Orpho Rondeletij. *Boopes alij.*

BOPGYRVM piscem ex Ouidio Plinius nominat, corrupta nimirum à librarijs uoce. nam Cercyrus eo in loco apud Ouidiũ legitur. Κέρκυροι Oppiano circa petras conchulis plenas degũt. *Bopgyrus. Cercyrus.*

DE BOVE, BELLONIVS.

OS, uastissimum Raiarum genus, latissimũ ac magis amplum est: unde illud Oppiani, A

Batidesq;, boum genus usq; proteruum. Et alibi,
Incola bos cœni, qui uasta mole mouetur
Corporis, & latos sese diffundit in armos,
Bissenis magnos cubitis porrectus in artus.

Vaccam Ligurum uulgus appellat: Parisinis nostris (apud quos frequentissimus est, sed nunquam integer: talis enim è litore deferri non potest) nullo alio quàm Raiæ nomine agnoscitur: quòd eius quidem caro non modò sapore, sed & colore, atq; adeò insertis cartilaginibus, maiorem Raiam præ se ferat.

Proinde trucibus est dentibus, atque in hami modum inflexis, tribus ordinibus in maxilla dispositis, ijsq; mobilibus, ore maximum rictum ostendente: uncinos utrinq; ad capitis latera gerit, permultos quidem eos, & ad caudam incuruatos. Colore est totius corporis liuido, nullisq; maculis aut uncinis distincto. Falluntur qui Bouem marinum cornibus præditum esse censent: nihil enim tale in eius figura percepi, quam hoc loco proferrem, nisi tot Raiarum pictura abundè tibi satisfaceret. B

Piscem hunc Oppianus homicidam cognominat, quòd eum afferat undis immersos ac natantes homines, sua corporis mole ac uastitate suffocare, nec liberam illis respirationem permittere. D

COROLLARIVM.

Hunc piscem quem Bellonius & eruditi pleriq;, ueterũ Bouem esse arbitrantur, pluribus descriptum depictumq; à Rondeletio inter Raias dabimus. nam Raiam oxyrynchum alteram ipse cognominat, nec tamen Bouem esse negat: quod nomen ei à sui in hoc genere corporis magnitudine attributum esse apparet. nam ut Bos quadrupes magna est, ita eius nomen etiam in compositione uocabulorum magnitudinem rerum denotat, ut in Philologia de Boue ostendimus. Βοῦς & Βῶς apud grammaticos Hesychium & Varinum pro pisce legitur. Venetijs uulgò Stramazo dici audio, aliqui Lamiam interpretantur. sed Lamia piscis longus est, ut Rondeletius docet, Bos planus. ¶ Bos, quem Plinius inter planos & cartilagineos commemorat, ad trecentas aliquando libras accedit. Dalmatæ etiam nostra ætate Bouẽ uocant, Gillius. Augustinus Niphus Caniculas & Boues confundit: Caniculæ (inquit) apud nos rusticè pisces Canes uocantur, rustici Canosas appellant, has exponit Plinius lib. 9. quas Boues præcipui authores nuncupant, quòd sint ingentis latiq; corporis, natantium hominum deuoratores. hæ admirabili calliditate in mari nostro grassantur, portusq; & exculta ædificijs litora sæpius frequẽtant: inde occultæ & quasi torpentes simulata segnitia natantes adoriũtur. ¶ Germanicè Bos piscis nominari poterit ein Vrroche: id est Raia ingens, ea ratione qua Vrogallum & bouẽ urum pro maximis dicimus. Aristoteli numeratur inter cete, in quibus ouum nunquam cernitur.

Bos piscis est cartilagineus, Aristoteles, Galenus in Glossis, Suidas. Planus & cartilagineus, Plinius. Strabo libro 17. bouem inter pisces Nili numerat. Oppianus lib. 2. de piscat. Est (inquit) bos piscis uorax, incola cœni, latissimus omnium. sæpe enim ad undecim uel duodecim cubitos latitudinis accedit. sed uiribus planè imbecillis, & corpore molli: dentibus obscuris, exiguis, infirmis. Et similiter ferè Aelianus: Bos marinus in limo gignitur: & licet minimus mox à partu, postea tamen maximus euadit. partes supinæ albicant. dorso, facie & lateribus admodũ niger est. Vires ei infirmæ, os exiguum, dentes inclusi in conspectum non ueniunt. Longitudine & latitudine insignis est. B

Βοῶν τ' ὑπέροπλα γένεθλα ἐν πηλοῖσι καὶ ἐν τενάγεσσι θαλάσσης φέρβονται, Oppianus. Ouidio in Halieuticis scombriq; bouesq; pelagij sunt. ¶ Bos non ouum, sed statim animal gignit, Aristot. ¶ In cibo cum piscibus multis uescitur, tum carnem humanam præcipuè appetit. Porrò cum uirium suarum infirmitatis sibi sit conscius, sola corporis mole fretus est. Itaq; si quem fortè natantem, aut piscationi intentum uiderit, adnans in altum se tollit, & incuruatus desuper se inijcit, ac suo pondere deprimit, & corpore toto grauis illi, tecti instar, superimminẽs, & membris omnibus suis ceu uinculis impediens, emergere hominem & respirare prohibet. Quamobrem homo spirandi facultate erepta, extinguitur: bos præda fruitur, Aelianus & Oppianus. C D

Boues, Oues, Raiæ, &c. apprehensa mordicus esca hamo infixa, sequi nolunt: & magni corporis mole ad aquæ fundum adhærentes trahentibus renituntur, & sic elabuntur interdum ab hamo, Oppianus. E

Ex cartilagineis Bos carnosus est, sed præfertur ei mustelus stellaris cognomine, Diphilus. F

Alius Bos est, inter cetarios numeratus ab Aristotele: qui etsi nullis est uiribus, tamẽ eum ter- H. a.

roribus homines in periculum adducere, Aelianus & Oppianus tradunt, Gillius. Ego Bouē cetarium non alium à cartilagineo fecerim, is ipse enim propter magnitudinem, à qua & Bouis nomen adeptus est, inter cetaceos rectè numerari potest, ut thynnus & alij magni, qui tamen Cete propriè non sunt.

Salpa etiam Bos nominatur, Hesychius & Varinus, quoniam herbis marinis ita uescitur, ut terrestribus Bos quadrupes, Pancrates apud Athenæum.

Phocam Latini Vitulum marinum, Massilienses uulgò Bouem marinum appellant, Gillius. Genuenses Itali similiter Buo marino, i. Bouem marinum. Phocæ sunt marini boues, Seruius.

Boues marini dicti in nostris maribus, in profundo degunt, sicut dicunt piscatores peritissimi, Albertus.

Hanerkeite, belluā quandam in Oceano Septentrionali uocant Germani, triginta ferè passus longam, in qua medulla & seuum reperitur similiter ut in Boue.

Cornuta Plinio inter belluas est, siue binis ea cornibus armatur, ut uacca Olai: siue singulis ut Monoceros & Rhinoceros eiusdem.

Vacca marina ab Olao Magno nominatur & pingitur in tabula regionum Septentrionaliū. Vide infra inter Cete diuersa in C.

De Manato bellua Indica, ibidem leges, ea bouem terrestrem (inquit Rondeletius) capite refert, & fortè Bos cetus Aristotelis est, à Boue pisce plano cartilagineo diuersus.

In mari iuxta Arabiam nigram uariæ animantes degunt terrestribus similes, sed breuioribus cruribus, ijsq; pinnatis: corpore pilis obtecto perbreuibus: nempe asini, canes, boues: Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam peracta anno Domini 1549.

Sepum leonis calidius est & siccius sepo ALGEBVT, id est Bouis è mari exeuntis, & præstat apostematibus duris, Rasis. Dioscorides & Galenus nihil huiusmodi habent: nec ego algebut uocem apud quenquam reperio diligenter quæsitam.

BOITVS uel Cottus fluuiatilis, uide in Gobio fluuiatili.

BOTIS, Βότις, piscis quidam Sophroni in Mimis: κέσραι βότιν κάπτουσαι, nisi fortè herbam aliquam intelligat, Athenæus.

BOX, uide Boops.

BRADON nomen an cognomen sit alicuius piscis dubitari potest. Βεμβρὰς, εἶδος ἰχθύος δυτελοῦς καὶ βράδων, ὁμοίως καὶ βράδωνες κέχλαι, Varinus. Vide suprà in Apua Membrade.

BRICCHVS, piscis quidam, idem fortè Vranoscopo. Ἀνωδέρκας, βρίκχος ὁ ἰχθῦς ὑπὸ Θηβαίων, Hesychius.

BRINCHVS, Βρίγχος, nominatur apud Athenæum ex Mnesimacho inter alios pisces.

BRINCVS, Βρίγκος, piscis est cetaceus, Varinus. Athenæus etiam uerba Ephippi referēs βρίγκον piscem nominat: & alibi τρύγκον, corrupta forsan à librarijs uoce. Numenius in Halieutico trincos pisces nominat, hoc uersu: Ἢ λαβρακὼ συνόδοντα, βόκκάς τε, τριγκούς τε. Vide Burynchus.

BRYTTVS, Βρύττος, genus echini pelagij, ut Aristoteles ait: alij piscem dicunt, sunt qui tribus syllabis βρυγγόνην scribant, Varinus.

DE BVCCINO, RONDELETIVS.

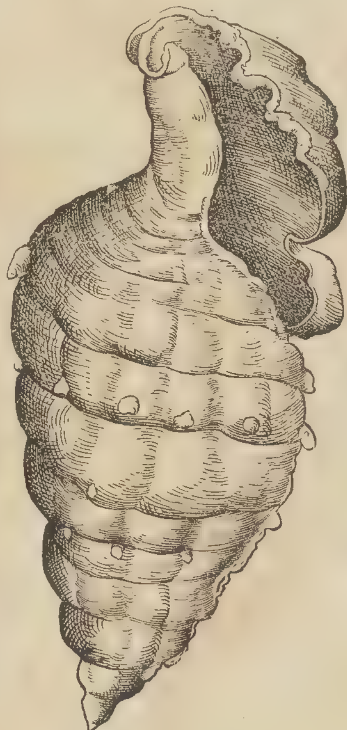
A ΚΗ'ΡΥΚΑ Aristotelis, Buccinam Gaza semper interpretatur: Plinius Buccinum: Buccinum (inquit) minor concha, ad similitudinem eius Buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, rotunditate oris in margine incisa. Aliquādo Muricem uocat, sicuti in superioribus docuimus. Cur Buccina uocetur, uerba Plinij ante citata ostendunt.

Lib. 9. cap. 36.

B Est ex turbinatorum genere, longiore testa: in medio latior est, inde in turbinem longum desinit: altera parte margine in longum procurrente, atq; illic rotunditate oris incisa. Tota intus læuis est, & candida. Foris tuberculis multis atq; exochis aspera. Caro interna partibus quibusdam rufa,

rufa, quibusdam rubens spectatur, intus candida. Foramen operculo, quod est oui figura, integitur, & arctissimè clauditur. Duo buccina hîc exhibemus. Vnum interni nihil ostendens, alterũ prominẽte interno corpore, & inuerso operculo. Antiquorum Buccina esse declarat succus dilutior, & minus floridus quàm in Purpuris, quod de Buccino tradit Plinius: Buccinũ per se damnatur quia fucum remittit. Testa scabra & aspera, sed nõ aculeata, neq; clauata. (Lib. 9. cap. 38.) Aristoteles: Testarum permagna est inter se uarietas: quædam enim læues sunt, ut Vngues, Mytuli, & Conchæ nonnullæ quæ galades à quibusdam uocantur: aliæ asperæ, ut Limnostrea, & Pinna, & Concharum genera quædã, & Buccina. (Lib. 4. de Hist. cap. 4.) Plinius: Præterea clauatum est ad turbinem usq;, aculeis in orbem septenis ferè, qui non sunt in Buccino. Quæ notæ omnes cùm certissimæ sint, & in his Buccinis quæ proponimus maximè expressæ, non possum non in eadem permanere sententia, etiamsi Plinij locus unus repugnare uideatur, in quo hæc scripsit: Concharũ ad Purpuras & Conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento. (Plinij locus emendatus Lib. 9. cap. 63.) Duo sunt genera, Buccinum, minor Concha, ad similitudinem eius Buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, rotunditate oris in margine incisa: alterũ Purpura uocatur, & cætera. At contrà euenit in nostro litore: Purpura enim semper minor Buccino reperitur. Sed hunc locum corruptum esse docent nos uetustiora exemplaria, in quibus pro minor, maior legitur, quemadmodum etiam legendum esse res ipsa demonstrat. Corruptus est etiam Athenæi locus, (Athenæi locus.) ex quo colligunt omnes qui de piscibus nostro sæculo scripserunt, Buccinum minus esse Purpura, quod filius Purpuræ uocetur. Locus Athenæi est huiusmodi: περὶ δὲ τῶν κηρύκων ὁ Ἄρχιππος τάδε λέγει· κῆρυξ θαλάσσης τρόφιμος ὑὸς πορφύρας. (Lib. 3.) Vbi pro ὑὸς legendum ὡς. Id est, Buccinum marinum abundè nutrit ut Purpura.

Icon hæc nostra est, siue Cochleæ, siue Buccinæ: quã apud ciuem quendam nostrum uidimus, mucrone pertuso, circulo stanneo ambiente, ut apta esset inflari. Rondeletij hoc loco posita effigies, nostræ quidem similis est, sed tuberculis rotundis scitè clauata.

Buccina cõcremata eadem præstant quæ Purpuræ, sed uehementiùs urunt: si quis salis plena fictili crudo adurat. Dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquam uulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è Buccinis. Hæc Dioscorides lib. 2. cap. 5.

DE BVCCINO PARVO, ET STRIATO.

RONDELETIVS.

Figura hæc ad nostras conchas efficta est, aliam Rondeletius posuerat, sed huic simillimam.

INTER Buccinorum genera hæc duo reperi, paruum, lineis frequentibus asperiusculum: ut fortasse illud sit Plinij Buccinum Purpura minus, ijs quibus uetustior Plinij lectio non placeat, neq; succo, neq; partibus internis à superiore differt. Alterum huic simile est, nisi quod lineas prominentiores habet, & transuersas, ut striatum meritò dici posit. Est & testa spissiore durioreq;.

DE BVCCINO AVT MVRICE, BELLONIVS.

A Murex à Ceryce nomine Græco κῆρυξ prodijsse mihi uidetur, κ litera mutata in m, η uerò in u, & υ in e, Buccinum alij uocant, uel quòd buccis admotum sonos musicos edat, uel quòd buccas inflare tibicines cogat. Eius enim concha antiquis tibicinibus fuit idonea: de qua Ouidium sic cecinisse puto:

caua buccina sumitur illi Tortilis, in latum quæ turbine surgit ab imo:
Buccina, quę in medio cōcepit ubi aëra ponto, Litora uoce replet sub utroq; iacētia Phœbo.

B Est enim eius concha etiam turbinata, & in anfractum intorta, sed quàm purpura minor: unde & à quibusdam filius Purpuræ dicitur: nullisq; aculeis exertis clauata apparet, quemadmodū Purpuræ concha, sed scabra est: habetq; (inter notas à Plinio descriptas) rotunditatem oris in margine incisam.

E F Vterq; autem piscis, purpureum colorem fundit: estq; Massiliæ, Genuæ ac Venetijs in cibis expetitus: sed Buccini caro Purpuræ carne durior est.

C Ambo quoq; fauare Aristoteli dicuntur, quod sanè hoc pacto faciunt: Oua sub lapide prona parte oblonga, albaq;, deinceps pendentia disponunt, quæ ita disposita faui nomen habent, ab apum similitudine. Supini autem sub lapide stabulantur cùm fauificant: quo uerò tempore fauos extruunt, si incoquantur & abscindantur, oua intrò continere comperientur: quæ saliuario lentore lapidibus & cautibus ferruminant, ut inde decidere non posint: quod tam magno artificio construunt, ut nihil coaceruatum esse uideatur. hæc autem fauificatio uerna esse solet.

B Cæterum Buccini concha ut plurimùm minimi oui magnitudinem non excedit. Strias in tergore quinas habet, ut Nerita, plærisq; in gyrum tuberculis obtusis breuibusq; obseptas, multò quàm in Purpura frequentioribus, sed ubi in clauiculam desinūt, unicus tantùm eam comitatur. interna parte incisam oris rotunditatem habet, turbinum modo, & canalem ad latus, per quē linguam exerit, Purpurarum more: eodemq; operculo contegitur, quo etiam turbinata omnia, ne in testas contracta ab externis offendantur. Color Buccini testæ intus lacteus, foris est fuluus: tantaq; magnitudine nonnunquam crescit, ut ad Carteiam Purpuræ & Buccini Decacotyli, id est, decem cotylarum, capaces reperiantur.

C Cæterum Lunæ incremento pleniores sunt: æstate uerò gracilescunt.

G Athenæus, Galenus, Dioscorides, Oribasius plura de Buccinis medicamenta conscripserūt à quibus singula peti possunt.

COROLLARIVM.

Buccini hoc genus paruum est, ex Conchis nostris depictum.

A Murex à Plinio uertitur aliquando pro Græco ceryce, aliâs buccinum pro eodem. Vide in Murice Elemento M. quæ Rondeletius obseruauit. Buccinum Plinius (alicubi) pro ceryce seu murice dixit, cum enim ex ipso Plinio duo sint genera turbinatorum continentium florem illum tingendis uestibus expetitum, alterum scilicet buccinum, alterū purpura, (quæ alio nomine ex ipso Plinio pelagia nuncupatur,) necesse est buccinum esse, qui ceryx, murex, & conchylium appellatur, Massarius. Muricum nomen generalius esse uideo quàm buccini, utpote quod & purpuram quoq; comprehendat, Hermolaus. Conchylium aliqui apud Plinium pro buccino capiunt, & conchyliatā uestem pro eo quod est buccino tinctam. Massario alia quædam species à buccino diuersa uidetur: licet quandoque in genere pro quauis concha à Plinio usurpetur. Buccina quam nos appellamus, Græci buchia à similitudine soni dicunt, Festus. Φύκινον hodie à Græcis appellari audio. Strobili dicuntur cochleæ, & buccina marina, οἱ θαλάσσιοι κήρυκες, Suidas. Massilienses purpuras, & Murices & Buccinos uocāt Bios, Gillius. Et rursus, Ligures Buccinos nunc uulgò Cornetos nominant, Massilienses Bios cornetos, Græci quidam hac ætate Strophilidas.

B Purpuræ & Buccinæ tantæ sunt in Indico mari, ut facilè congium capiant, Aelianus. Buccinorum partes uide in Purpuris & Cochleis, quibus similiter constant, teste Aristotele. De buccini & conchylij operculo, leges in Conchylio ex Rondeletio. Speusippus inter se similes esse tradidit ceryces, purpuras, strabelos & conchas. Buccinæ testas habent scabras: turbinatæ uel in anfractum intortæ sunt, caro eorum penitus includitur, nec ulla ex parte conspicitur, excepto capite. In buccinorum paruorum conchis aliquando cancellus reperitur, Aristot. ¶ Vidi

& aliud buccini genus purpuræ similius figura, & magnitudine propius, quàm ullum ex iis quæ picta dedimus; sed tuberculis undiquaque dispositis deinceps rotundis scitè omnino eleganterq; στιχηδὸν clauatum; nec in mucronē adeò exporrectum, sed capite obtusiore breuius. ¶ Ionia sunt qui florem esse credant eum, quem purpuræ, ut Aristoteles scribit, habent, & buccina, medium inter papauerculum & ceruiculam, ut Athenæus testatur. Est autem papauerculum in buccino pars eius ima esculentaq;. quanquam omnis callus pinnæ & conchylij interior papauer quoq; dicitur. Ego in Dioscoride non ionia, sed cionia, hoc est uerbum è uerbo columellam lego: ita scriptum in exemplaribus aliquot inuenias, Hermolaus. Rondeletius in Cancelli historia legit ἰόνια; & interpretatur medias turbinatorum partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur, ex Dioscor. lib. 2. cap. 4. His (inquit) cancellorum mollis cauda cedens implicatur & alligatur, ut testas circumferre possint. Sed de hac parte plura etiam fortè in Purpuris afferemus. ¶ Dentale uulgò dictum à recentioribus medicis aliqui buccinum interpretantur, ut Antale purpurā. Nos de utroq; in Purpura dicemus.

Buccina in petris & arenis pascuntur, Oppianus. Hyeme abeunte gignūtur, Aristot. Non nisi petris adhærent, circaq; scopulos leguntur, Plinius. quod hic de buccino dicitur, Aristoteles de †aporræde quarto de historia dicere uidetur, quam Theodorus muricē conuertit. Verba Aristotelis hæc sunt: Natices saxis adhærescunt more patellarum & aporrædum siue muricum, Fr. Massarius. ¶ Diocles tradit ῥωμαλεώτερα τῶν κογχίων τῶν κόγχας, πορφύρας, κήρυκας. Buccina Canis exortu dies circiter tricenos conduntur, sic & purpuræ & pectines, Aristot. Idem buccinas testatis πορευτικοῖς, id est, gressilibus adnumerat. C †aporrhaide

Dercillus dicit buccinas commodas esse ad reddendum sonum, Gillius. ¶ Buccini ad purpuram tingendam usus, ad Purpuræ historiam differetur. E

Ex ostreorum genere purpuræ & buccina reliquis præferenda, Aëtius in cura colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. Podagram pituitosam præcedit ferè plurium ciborum & uitiosus succos generantium usus, ut astacorum, buccinorum, pectinum, &c. Alexander Trallianus. Tympanicis testacea, ut astacum, uel buccina; uel pectines, raró & modicè uoluptatis gratia offerre conuenit, Idem. Et in cardialgia, Cibaria (inquit) conueniunt, quæ non facilè alterentur aut corrumpātur, & mordacibus acribusq; humoribus resistere possint, ut sunt astaci, pectunculi, cerycia, id est buccina. In dolore etiam oculorum ex bilioso & acri influxu, ægrum uesci iubet alimentis mitibus, minimè mordacibus, & incrassantibus: inter alia κηρυκίοις. In purulentis si salsus humor est, pectines aut buccina, aut astacum dare non est alienum, Idem. ¶ Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed aluum non molliunt, Dioscor. Ex testaceis, stomachicis maximè conueniunt buccina, purpuræ, &c. Archigenes apud Galenum. Pinnæ (πίνναι) urinam cient, difficilè concoquuntur. & similiter buccina: quorum colla (τράχηλοι) stomacho conueniunt, sed difficulter concoquuntur, quamobrem iis qui stomacho infirmi sunt conducunt, difficulter etiam excernuntur, alunt mediocriter. Papauera uerò eorum circa fundum (αἱ μήκωνες λεγόμεναι πρὸς τοῖς πυθμέσι) tenera sunt, & facilè corrumpuntur, (εὔφθαρτοι. Hicesius tamen in κηρύκων τραχήλοις habet δύσφθαρτοι,) Diphilus. Buccinorum colla stomacho apta sunt, & minùs quàm mituli, chamæ aut pectines alunt. Conueniunt autem stomachum imbecillem habentibus, & non facilè cibum propellentibus deorsum (μὴ ῥᾳδίως ἀποδιδοῦσι τὴν τροφὴν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς κοιλίας: fortè, μὴ ῥᾳδίως ἀποδιδοῦσι τὴν τροφὴν εἰς τὸ κάτω τῆς κοιλίας:) nec enim facilè corrumpuntur. Nam quæ concoctu planè facilia sunt, contraria ratione stomacho infirmo aduersantur, ut quæ, cum tenera ac solubilia sint, leui occasione corrumpantur. quamobrem papauera buccinorum ad stomachi infirmitatem idonea non sunt, uentri autem imbecillo conferunt, Hicesius. ¶ Alexis apud Athenæum inter cibos Venerem stimulantes, bulbos, cochleas & buccina recenset. Vide in Cochleis G.

Mituli cremati eundem Buccinis effectum præbent, Dioscor. Pro buccinis ostrea substituere licebit, Aegineta in Succedaneis. Contra dorycnium in cibo iuuant strombi, pectines, buccina, Nicander. Kerycia conchylia in cibo cōtra cicutam dantur, Kiranides. Galenus inter abstergentia quæ pilos attenuant, buccinorum aliorúmue ostreorum testas ustas connumerat. Vt ne cui penis arrigi possit: Buccinum ustum lotio bouis castrati extinguito: hoc in cibis aut potionibus utitor: quod remanet in uase reponito, Galenus Euporiston 2, 25. Ad auris dolorem à calore, Viua buccina in oleo elixa illine. hoc enim naturalem quandam in se uim obtinet, Nicolaus Myrepsus. Ad oris tetros absque ulcere odores: Ex ostreis purpura & buccino cum myrrha utuntur quidam: cumq; cubitum eunt aceto acerrimo colluunt, Galenus Euporist. 2, 11. Ad parotides emplastra quædā molliora fiunt cerati forma, ex butyro uel œsypo conflata, ostreis aut buccinis aut purpuris ustis additis, Galenus de composit. med. sec. locos. Ibidem Archigenes aduersus idem malum buccina marina, aut purpuras ustas melle aut axungia excipi & imponi iubet, ut confestim discutiantur. Ad chœrades discutiendas: Cerycia marina ure, & cum melle cocta impone cataplasmatis instar, Hippiatros quidam. Buccina, purpuræ & ostrea usta conueniunt indurescentibus ac uetustis inflammationibus, Galenus de comp. med. sec. loc. Ad alopeciam & omne defluuium capillorum, alphosq; diuturnos, mirabile: Buccina usta & trita in oleo ueteri sufficienti subigito, & ad glutinis crassitudinem reducito; raso prius, & fricto, illinito, Nico G

colaus Myrepsus. Ad ephelidas & lenticulas: Purpuras aut buccina expiscatus in ollulam conijce, & in furnum assanda mitte, deinde ex melle tritis utere, Galenus Euporiston 2.8. Medicamentis ad impetigines apud Aëtium miscentur testæ buccinorũ ustorum. ¶ Vulgus apud Germanos inferiores & Oceano uicinos contra tussim, inanem præsertim & puerorum, potum solitum è buccini uel cochleæ marinæ (Kinckhorn ipsi nominant) concha haustum prodesse putant.

H.a. Purpuram marinam quidam ceryca uocant, Kiranides 1.16. sed dicendum est potiùs species esse unius generis proximi diuersas. Κηρύκιον uox est diminutiua apud Kiranidem, Hippiatros, Trallianum. Κῆρυξ scribitur cum circumflexo in prima, ut φοῖνιξ, δοῖδυξ & huiusmodi, tanquam ultima natura breuis sit, & positione tantùm extendatur. in obliquis tamen natura producitur. Κήρυκές τε, μύες τε, καὶ ἀτρεκὲς οὔνομα σωλήν, Oppianus. Charmus Syracusanus inter cæteras parœmias seu hemistichia quæ de unoquoq; ferculo in promptu habebat, de buccinis hoc usurpabat, Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, ex Homero uidelicet, qui de præconibus in exercitu hæc uerba protulit: à quibus etiam conchæ istæ marinæ, præconum suo cùm inflantur sono fungentes uice, nomen sumpserũt. Aggregator interpretatur ceryces cancrorum (lego concharum) esse speciem, uel limaces marinas, quæ Venetijs dicantur Buouali. ¶ Κῆρυξ θαλάσσης τρόφιμος, υἱὸς πορφύρας, Archippus apud Athenæum. fuit autem is Atheniensis ueteris Comœdiæ poëta Athenæo teste, & sæpe eius uersus ab Athenæo citantur. & cum senarium iambicum uerbis iam recitatis constitui appareat, non conueniet υἱὸς mutari in ὡς, quod Rondeletio placuit. τρόφιμον etiam non ut ipse, quod nutriendi uim habeat, exposuerim hoc loco: sed pro eo quod nutritur & alitur: ut sit Buccinum maris alumnum, purpuræ filius, uti Cęlius Rhodiginus quoq; conuertit. qua ratione autem filius purpuræ dicatur, magnitudinisne, an alia quadam, alij indagent. ¶ Ciceros (nomen corruptum pro Cerẏces) id est Buccini marini, Syluaticus. Buccinus etiam à Petro Gillio masc. g. effertur alicubi. Buccinus minor Romanis, Delphinium, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Est & instrumentum buccina, quo signũ in bellis, prælijs, aut aliás datur. Equitibus imperauit ut ad tertiam buccinam præstò essent, Liuius. Signum buccina datur, Cicero. Vt ad sonum buccinæ pecus septa repetere consuescat, Columella. Subulcus debet consuefacere omnia ut faciant ad buccinam, Varro. Buccina autem dicta uidetur à bucca qua inflatur, aut à similitudine soni. Hinc uerbum buccinare Varroni, & nomen buccinator Cæsari. Triton fertur cum concham inuentam (Buccinam proximè uocarat) excauasset, & secum ad gigantes tulisset, & ibi sonitum quendam inauditum per concham misisset: hostes ueritos ne qua esset immanis fera ab aduersarijs adducta, cum esset ille mugitus, fugæ se mandasse, Higinus. Apibus noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo, Plinius: nisi fortè legendum est, buccina aliqua. Buccinæ meminit Vegetius de re militari 3.5. & buccinatorum 2.7. ¶ Ceryces à nostris uerbum ex uerbo buccina conuersi sunt, quòd ceryx idem sit quod præco. quanquam & à cera, quam muco similem attritu mutuo saliuant, cognominari posse uidentur, quod Græci κηριάζειν dicunt, Hermolaus. ¶ Buccina oppidum est in Sicilia, ut meminit Dionysius: quo nomine etiã dicta est insula Pontiani pontificis exilio & morte clara.

Buccina instrumentum.

Archestratus circa nomen κηρύκων iocatur his uersibus apud Athenæum: Καὶ Ἐφέσῳ λήψῃ τὰς χήμας οὐ πονηράς. Τήθεα Καλχηδὼν (πλέχει:) τοὺς κήρυκας δ' ἐπιτρίψαι ὁ Ζεύς, τούς τε θαλασσογενεῖς, καὶ τοὺς ἀγοραίους, πλὴν ἑνὸς ἀνθρώπου, κεῖνος δέ μοι ἔστιν ἑταῖρος. Stratonicus etiam facetus ille iuuenis in nomine κηρύκων festiuè lusit: Cum enim ciuitatem in qua erat plurimos κήρυκας (id est præcones) habere cognouisset, summis pedum digitis incedebat, metuere se inquiens, ne si pede plano terrã calcaret, ceryce aliquo pedi infixo læderetur, tanquam ceryx marinus propter conchylij formã mucrones aliquos circa se habeat, Eustathius.

b. Buccini marini similitudine est pomum balsaminæ fruticis, Hermolaus.

c. Anchusa est herba tingens τὰ ἀληθινὰ κήρεια, Nic. Myrepsus, in D. litera cap. ultimo. lego ὡς τὰ ἀληθινὰ κήρεια, & uerto, ut ueri murices. κήρεια pro κήρυκες.

BVGLOSSVS, id est Solea. Vide inter Passeres.

BVRIDIA uel BORIDIA. Vide suprà in fine tractationis de Apuis diuersis.

BVRYNCHVS, Βόρυγχος, piscis cetaceus, Varinus. idem fortasſis qui Brincus.

DE AQVATILIBVS QVORVM NOMINA A C. LITERA INCIPIVNT.

AECILIA, uide Typhle uel Typhlinus.

CALABOTES, Καλαβώτης, piscis quidam, & lacertus, Hesychius & Varinus. Est autem lacertus alius terrestris, alius inter pisces, de quo scribetur infra.

CALAMA, Κάλαμα, ὄγκος, ἰχθῦς, Hesychius.

CALANDRAS pisces quosdam uel aquatilia animantia Christophorus Columbus in

bus in Noui orbis Nauigatione nominat, quatuor prægrandibus calandris se donatum à piscatoribus scribens, casque in cibo suauissimas fuisse. Quærendum an sint testudines, ut coniicio; quę etiam in Italia alicubi Gallanæ dicuntur.

CALLARIAS, uide in Asello.

CALLIBIVS quidam piscis, καλλίβιος, à Diphilo Siphnio nominatur. Pelamys (inquit) multum alit & grauis est, ægrè concoquitur, urinam promouet, salsa uerò (ταριχευθεῖσα) Callibio similiter, bonam aluum facit & attenuat. Sed Rondeletius eo in loco pro callibio reponit cybio.

DE CALLICHTHYE.

CALLICHTHYN Bellonius facit illum piscem qui Romanis atque Neapolitanis Fietola appelletur, nullo satis efficaci argumento id approbans: nec alio, quàm quòd totus sit pulcher, hoc est aureo atque argenteo colore insignis, quod tamen de callichthy ueterum nemo prodidit. A Eundem piscem Rondeletius Romæ Fiatolam uulgò nuncupari tradit, ab aliquibus Stromatea, ob similitudinem quandam: & nos post Stromatea de eo agemus. Callichthyn uerò alium ab Anthia non facit: Anthias (inquit) dicitur & callichthys, id est Pulcher piscis, & callionymus, id est pulchri nominis. at uranoscopus Athenæo & Plinio teste sic (callionymus) cognominatus est. Sed Oppianus distinguit: cùm enim libro 3. de piscatione, Anthiæ capiendi morem descripsisset, subiungit, Τοῖον καὶ κάλλιχθυς ἔχει σθένος, ἠδὲ γενέθλη ὀρκύνων. Dici tamen potest callichthyn anthiæ speciem esse, quoniam differentiæ eius quatuor assignantur.

Quare nos ueterum de callichthy scripta, seorsim colligere operæprecium duximus. Sacrũ piscem Homero nominatum alij anthiam, alij auratam, aut callichthyn, aut ellopem, &c. interpretantur, ut pluribus in Anthia annotatum à nobis est. Κάλλιχθυς ἐπώνυμος ἱερὸς ἰχθύς, Oppianus lib. 1. de pisc. Et rursus libro 5. Qui spongias legunt, si callichthyn uiderint, animantur. nulla enim bellua, nec aliud noxium animal in mari illic reperitur, ubi hic piscis fuerit: quamobrẽ & sacrum cognominarunt, quòd purum & innoxium circa eum mare sit. Idem Aristoteles de anthia tradit: & Athenæo anthias aliâs callichthys dicitur. Anthiam (inquit Dorion apud eundem) aliqui & callichthyn uocant, & callionymum, & ellopem.

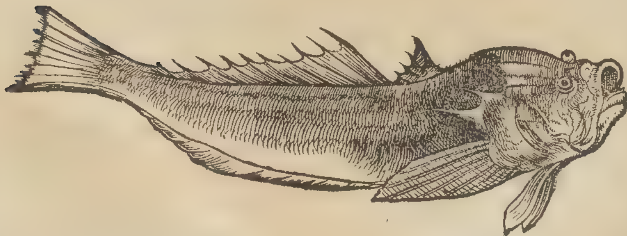
Aristoteles callichthyn prodidit dentes habere serratos, & gregatim degere. Oppianus cal- B lichthyn cetaceis adnumerat piscibus: & alibi thunno esca eum gaudere scribit. (E)

Anthiam piscem hamo captum, qui funi alligatus fuerit, quãta ui & contentione piscatorum B extrahi oporteat, in eius historia ex Oppiano diximus. Tale (inquit idem poëta) robur etiam Callichthys habet, & Orcynus, aliique pisces cetacei, & talibus capiuntur brachijs. ¶ Ad glaucos capiendos escam præscribit Tarentinus, cui & callichthyas admiscet.

Ἑφθὸς ὁ κάλλιχθυς· νῦν ἔμβαλε τὴν βαλανάγραν, Ἔλθῃ μὴ Πρωτεὺς Ἆγις ὁ τῶν λοπάδων. Γίνεθ' ὕδωρ καὶ πῦρ, E καὶ ὃ βούλεται. ἀλλ' ἀπόκλειε. Ἥξει γὰρ τοιαῦτα μεταπλασθεὶς τυχὸν ὡς Ζεὺς Χρυσορόης, ἐπὶ τήνδ' Ἀκρισίου λοπάδα, Hedylus in Epigrammate in Agidem opsophagum: quod & propter festiuitatem recitare uolui, & quòd in summis delicijs hunc piscem olim habitum inde appareat. ¶ Ὕκην, καὶ κάλλιχθυν, ἠὲ χρόμιν, ἄλλοτε δ' ὀρφόν, Numenius. ¶ Ἐν πολλοῖς γὰρ τοῖς μαργαρίταις τοῖς μικροῖς ὁ εἷς, ἐν δὲ πολλῇ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ ὁ κάλλιχθυς ἐκλάμπει, Clemens Stromatũ 1. ¶ In recto singulari rectè uidetur scribi κάλλιχθυς proparoxytonum, ut φίλιχθυς, χρύσοφρυς: non oxytonum, ut quidam: & in accusandi casu similiter κάλλιχθυν, non ut Varinus alicubi habet (librariorum scilicet culpa) paroxytonum.

DE CALLIONYMO VEL VRANOSCOPO, RONDELETIVS.

Pictura hæc Venetijs facta est: satis bona, sed minùs elegans & accurata quàm Rondeletij: quæ cirrhum etiam à medio inferioris maxillæ propendentem ostendit.

A VI οὐρανοσκόπος à Græcis & καλλιώνυμος uocatur, ab Athenæo etiam ἁγνὸς dicitur; quæ uox quanquam castum significet, nihil tamen de huius piscis castitate apud ueteres autores legas. Veteri Latino nomine caret: quam ob causam Plinius Græcis semper usus est. Galeni interpres cæli speculatorem appellauit. Gaza pulchrum piscem perinde ac si καλλίχθυν, non καλλιώνυμον, legisset. Atqui tum ob fuscum colorem, tum ob capitis, totiusque corporis speciem, fœdus est aspectu. Et καλλιώνυμος, id est pulchri nominis piscis nominatur, ob οὐρανοσκόπου appellationem, quæ pulcherrima est, & homine quàm pisce dignior. Hominis enim proprium est sursum aspicere, id est mente naturam rerum & cælum contemplari; fragilia & caduca, quæque falsò in bonis à uulgo habentur despicere, atque infra se posita arbitrari. Quemadmodũ uerò ab antiquis pulchro honestoque nomine donatus est hic piscis, ita à Massiliẽsibus turpi pudendoque, quod honestę matronę præ pudore nominare uix audeant. Vocatͬ enim ab his tapecon, quòd pessi instar conformatus esse uideatur: & raspecon, quòd caput ob asperitatem ad scalpenda muliebria pudenda accomodari possit. Ab Italis boca in capo, à nostris rat appellatur. Oppianus † ἡμεροκοίτην nominat, quòd interdiu in arena dormiat, noctu uigilet prædæ quærendæ causa; unde & νυκτόβιος uocatus est. Ex quibus liquet non de phoca, ut opinatur Erasmus, etiam si noctu in terram exeat somni capiendi causa, sed de uranoscopo potiùs intelligendum esse Suidæ locum, quo scribit: Ἡμερόκοιτος, ἰχθύς τις, καὶ ὁ κλέπτης. id est, Hemerocœtus piscis est quidam, & fur. Fures enim quòd interdiu dormiant, noctu uigilent, ἡμερόκοιτοι aptè nuncupantur, etiam Hesiodi testimonio. Μήποτέ σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ' ἕληται.

Lib. 4. ἁλιευτικῶν.
† ἡμερόκοιτον

B Vranoscopus piscis est marinus, litoralis, pedali magnitudine, sine squamis. Capite magno, osseo, aspero, ranæ piscatricis capiti quodammodo simili. Os longè secus quàm reliqui pisces situm habet, nimirum supra caput, magnum & patens, cuius operculum est maxilla inferior, sursum ualde attracta. Lingua breuis sed lata, oris internas partes ita occupat, ut eas, nisi linguam digito ualde comprimas & summoueas, uidere non possis. Ex ea parte quæ inter linguam est, & maxillam inferiorem, oritur membrana in principio latiuscula, sensim in carnosam rotundamque apophysin desinens, extra os propendens, qua pisciculos alliceat, allectos deuoret. Eandem cùm uult retrahit & exerit, ueluti serpens, linguam. Oculi supra caput siti rectà cælũ intuentur, unde οὐρανοσκόπου nomen optimo iure datum. Nam dracunculus rana piscatrix, raia, pastinaca, rhombus, passeres, buglossi, sepia, polypus, oculos habent supra caput: sed pupillæ ad latera spectant, non sursum ad cælum. Ossa capitis, caudam uersus in aculeos desinunt tenui membrana opertos. Ab ossibus branchias integentibus itidem duo alij aculei ad caudam spectant membrana tecti, dempto extremo mucrone. Branchias quaternas habet, iuxta quarum scissuram pinnæ duæ magnæ & robustæ, & uariæ exoriuntur. Subsunt in parte supina aliæ duæ minores, albæ, maxillæ inferiori propinquæ. Has pinnas sequitur os, ueluti sternum, quod tribus aculeis horret. Succedit pinna alia à podice ad caudam. In dorso duæ sunt, quarum prior capiti propior parua est & nigra, ut in araneo. Posterior ad caudam usque porrigitur, dorso concolor. Cauda in pinnam latam desinit, pauonis caudæ dum piscis uiuit æmulam, fimbriæ purpurascunt. Dorsum fusco colore est, uenter candido: qui colores, dum uiuit, manifesti sunt, alioqui unà cum uita pereunt. A capite lineæ duæ ex squamulis constantes ad caudam protenduntur, reliquo corpore cute dura intecto, quæque facilè excoriari possit. Ventriculus firmissimis tunicis constat, è cuius ore appendices octo dependent. Hepar candidum est, à cuius exteriore parte fellis uesica pendet, admodum magna, si corporis magnitudinem spectes, felle ualde distenta. Fellis substantia, oleum colore & consistentia refert. Vulua multùm infra posita est, bifida.

F Carne est alba, dura, non multùm à carne ranę piscatricis differente, grauisque odoris, de qua sic Athenæus: Οὐρανοσκόπος δὲ καὶ † ὁ ἁγνὸς καλούμενος, ἢ καὶ καλλιώνυμος, βαρύς. In arena & cœno latet, ut piscibus insidietur. Cùm igitur carne, cœnosaque aqua uescatur, grauem uirosique saporis esse necesse est.

Lib. 8.
† fortè ὁ καὶ

(C)

D Vranoscopus in uenando eodem astu, quo rana piscatrix utitur. cùm enim luto se immerserit, caput paulùm exerens, membranam siue apophysin ex ore demittit, ad quam pisciculi tanquã ad uermem adnatant: qua præmorsa admonitus uranoscopus, statim retrahit, & cum ea pisciculum. Nos primi particulam istam in hoc pisce deprehendimus, quoque astu pisciculos uenetur, obseruauimus. nulla enim prorsus, quod sciam, huius mentio fit apud ullum aut ueterem, aut recentem, Græcum Latinúmue scriptorem.

E Vranoscopi meminit Galenus his uerbis: Existimare, inquit, ob id hominem rectè stare, ut cælum promptè suspiciat, (*& dicere possit* Ἄντα Διὸς πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοισι προσώποις) hominum est qui nunquam uranoscopum uiderunt, qui etiam inuitus cælum semper aspicit.

Lib. 3. de usu [illegible] cap. 3.

Porrò eundem esse piscem qui uranoscopus & callionymus uocatur, confirmant Athenæus, Plinius, reliquique ueteres autores. Athenæi locus iam citatus est. Plinius: Callionymus siue uranoscopus. Et alibi: Callionymi fel cicatrices sanat, & carnes oculorũ superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius, ut existimauit Menander quoque in comœdijs. Idem piscis & uranoscopus uocatur, ab oculo quem in capite habet. Dioscorides de felle loquens. Est uis omnium acris & excalfaciens, intensis tamen & remissis uiribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse uidetur

[illegible] G.) Vra[illegible] & Cal[illegible] [illegible]ymum eun[illegible] esse.
[illegible] cap. 11.
[illegible] cap. 7.
[illegible] cap. 96.

uidetur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur.

Idem ferè Galenus: Animalium quorundam singulariter bilis à medicis laudatur, tanquam aciem exacuat oculorum, & suffusionum initia digerat: ueluti piscis quem uocant callionymum, hyænæ, & scorpij marini. Ex his omnibus constat nos uerum uranoscopum exhibuisse. Nec obstat quod Plinius, ut ante citauimus, scripsit uranoscopũ dici ab oculo quem habet in capite, quasi unicum oculum habeat. Iam enim demonstratum est, nulli animali plures paucioresue oculos duobus esse. Quare enallage numeri usus Plinius, oculum pro oculis posuit: quemadmodũ Dioscorides quum draconem marinum ad ictus spinæ suæ ualere dixit, cùm spinarum dixisse oportuisset. *Lib. 10. de simp. cult. sim. med. cap. de felle.* *Lib. 3. cap. 2.*

Postremò eundem esse uranoscopum siue callionymum, & hemerocœten Oppiani, perspicuè declarat & ueluti ob oculos ponit eius pictura: Quam sic conuerti. *Eundem & Hemerocœten dici.*

Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Stultitia insignem memorabimus hemerocœten,
Segnitieq́ omnes superantem, quos creat æquor.
Scilicet huic sita sunt in uertice lumina, sursum
Conuersa, immodiceq́, hæc inter, † hiantia cernes
Ora. dies totos fulua prostratus arena
Dormit: noctu autem uigilat, solusq́ uagatur:
Nycterida hinc etiam appellant.

† στόμα λάβρον

His subiungit adeò uoracem esse piscem, ut ciborum copia nimis distento uentre disrumpatur atque emoriatur: quo tristi exitu homines à luxu crapulaq́ deterret, & ad temperantiam adhortatur. C

DE EODEM BELLONIVS.

Vulgaris est Callionymus piscis, Aristoteli inter litorales adscriptus, multis nominibus pro uarijs nationibus appellatus. Romani Missorẽ uocãt. Genuenses Vn Prete uel Preue, Veneti Bec in cauo: Massilienses Rascassa bianca, quasi albũ Scorpionẽ dicerent. aliud uulgus uoce obscœna Tapecon nominat. Alijs etiam Responsadoux dicitur. Oppianus Hemerocœtam uocauit. A

Adeò uiuax est piscis, ut si hunc internis omnibus priuaueris, nihilominus moueatur. C

Pinnas molles atq́ obtusas habet, translucidas duas in tergore: quarum ea, quæ capiti uicina est, uespertilionis alæ similis esse uidetur. Est enim nigra uelut in Scorpione marino & Dracone. Pinnam caudæ latam habet, ceruicẽ quasi compressam, in cuius superficie parui oculi positi sunt, atq́ interstitium, id quod est inter oculos, concauum apparet. Nec alium reperias quem magis Silonem iudices. Siquidem is non, ut alij pisces, os antè gerit, sed ualde supra caput habet, unde Veneti supradictum nomen ei indiderunt. Inferiorem maxillam ita sursum retractam habet, ut inter oculos iuncta esse appareat. Oris hiatus, quum id expandit, tam grandis est, ut uelut in ipsa ceruice infarctum tubulum habere uideatur. Ambæ spineæ exteriores branchiæ, utrinq́ ad caudam spectantes, aculeo in extremis præmunitæ inueniuntur. Squamis caret: Cinereus totus in tergore conspicitur, supinus uerò candicat. Branchias utrinq́ quaternas habet. Cor pericardio inclusum, erui magnitudine. Voracissimus est: quapropter stomacho est amplissimo, uillis omnis generis prædito ac bene confirmato. Hepate uerò pallido, stomacho incumbenti, cuius pars maior sinistrum occupat latus. Vesicula fellis in formam lachrymæ rotunda sub dextro hepatis lobo conspicitur, nucis auellanæ magnitudine: humoremq́ continet oleosum, ad ocularia medicamẽta accommodatum. Porrò lienem habet lentis magnitudine, planum & orbicularem, rubrum, stomachi parti sinistræ incumbentem: Apophyses multas in pyloro, intestina nodis intersepta, quæ proprijs nominibus distingui possunt, ter tantùm circunflexa, antequàm ad rectum perueniant. Firmum habet œsophagum, ut etiam pisciculos aristis tergoris bene munitos deuoret: cuiusmodi sunt parui Scorpiones ac Dracones: proinde ieiunus piscis contrahitur, satur dilatatur. Vuluam bicornem habet ouis plerunq́ refertam: secundùm spinam usq́ ad septum protensam: Carnem, qualis est Draconis marini. B *Interiora.*

Etsi autem Romani Missorem uocent hunc piscem: Missoris tamen uox ad eum pisciculum etiam pertinet, quem nos Chabotum, Itali Botulum uocant: is enim Callionymo quodammodo respondet. Cæterùm Gallica huius appellatio alteri etiam conuenit, quem nonnulli Halosurion uocauerunt: de quo in Genitali marino, suo loco disseremus. A

COROLLARIVM.

Vranoscopum esse piscem cuius effigiem dedimus inter eruditos omnes conuenit: & ante annos aliquot Aloisius Mundella medicus excellens similem eiusdem piscis iconem ad me misit. Hicesius diuersum piscem anthiam ab aliquibus καλλιώνυμον uocari scribit, quod nomen etiam uranoscopo tribuitur, siue à pulchritudine nominis uranoscopi, ut Rondeletio uidetur: siue ab aliqua similitudine pudendorum. nam & tapecon à Massiliensibus nuncupatur (ut Rondeletius scribit) quòd pessi instar conformatus esse uideatur. Callionymus autem (Hesychio & Varino te- A *Callionymi duo diuersi.*

ſtibus) tum pro piſce, tum metaphoricè pro utriuſq; ſexus genitali accipitur. Sacrum piſcem aliqui callionymum interpretantur, non uranoſcopum, ſed anthiam intelligentes. Vide ſupra in Anthia. οὐρανοσκόπος καὶ ὁ ἄγνος καλούμενος, ἢ καὶ καλλιώνυμος, βαρεῖς, Diphilus. Rondeletius legit βαρὺς in ſingulari numero: & tria hæc nomina de piſce uno accipit. quod ſi rectè fecit, non ſolum βαρὺς in ſingulari legendum fuerit, ſed etiam uerba καὶ ὁ ἄγνος tranſponēda ut legatur, ὁ καὶ ἄγνος. Alius à callionymo uidetur galeonymus piſcis: uide in Corollario primo de Aſellis. Pſammodytes, ψαμμοδύτης, piſcis eſt, qui & Callionymus dicitur, Heſychius & Varinus. Arenarium dixeris, quòd in arena ſe occultet. αἰεὶ δ' ἐν ψαμάθοισι πανημέριος τετάνυσται εὔδων, Oppianus. Anodorcas, Ἀνωδόρκας, βρίγχος ὁ ἰχθὺς ὑπὸ Θηβαίων, Heſychius & Varinus. idem, ut conijcio, qui Vranoſcopus. Ammodytes quidem inter ſerpentes eſt. ¶ Piſcem Arabibus dictum Sabot aliqui callionymum Græcorum interpretantur. Vtitur eius felle Raſis libro 9. de morbis curandis, cap. 27. ad oculorum ſuffuſionem. Alſabut eſt piſcis notus in Perſia, Andreas Bellunenſis. Et rurſus, Sabot uel Sabut eſt piſcis qui reperitur in flumine dicto Fora apud Perſiam. Sabot nomen piſcis, & eſt ſpinula, Syluaticus. ¶ Cairion, id eſt, habens oculum in capite, Syluaticus. apparet autem nomen à callionymo deprauatum. ¶ Italicè hic piſcis uulgò nominatur Bocca in ca, uel Lucerna de petre, ut audio. Alius eſt qui ſimpliciter Lucerna uocatur. Germanicum confingi nomen licebit **ein Pfaff**, id eſt presbyter uel ſacerdos. nam & Genuenſes preue uel prete uocant: ab eo nimirum quòd cœlum ſuſpiciat, ut ſolent qui preces ad Deum fundunt, quod ſacerdotum præcipuè officium eſt. Vel, **ein Himmelgugger**, hoc eſt cœli ſpectator. Vel periphraſticè, **ein Mergroppen art**. nam & Romani eodem nomine, quo gobium fl. nuncupant, ut ſcribit Bellonius. & eruditi quidam hunc piſcem blenno cognatum iudicant. eſt autem blennus quoque gobio fl. perſimilis.

Galeonymus. Pſammodytes. Anodorcas. Sabot. Lucerna.

B Callionymo Ariſtoteles ait in dextra iecoris fibra fel ſitum eſſe, pro portione corporis maxime omnium copioſum: Iecur autem ad læuum latus collocatum eſſe. Cui quidem rei teſtimonio eſt Menander in Meſſenia: Facio (inquit) te habere fel Callionymo copioſius. Anaxippus item in Epidicazomeno: Me ſi moueas & ſicut Callionymi feruere efficias omne fel. Sunt qui eum dicāt

(F) eſculentum, alij plerią; negant. Poëtæ quidem ubi conuiuia & epulas deſcribunt, non facilè eius meminerunt, cum alioqui pleroſq;, quorum uſus eſt, ſuis uerſibus nominarint, Aelianus.

Hamerocœta inſigni ad tuitionem ſui eſt temeritate, & ſingulari ſegnicie: tum uerò ſuam inſaturabilem rabiem nunquam explere poteſt: imò uſq; eò procedit huius inexhauſta cibi helluatio, quoad cibo onuſtus, in terram ſe abiecerit, & quiſpiam alius piſcis hunc humi ſtratum occiderit. Eum autem eſſe inſatiabili abdomine hoc ipſum declarat: Nam ſi edendum cibum huic capto obieceris, ſuam ſatietatem tandiu ſuperare conatur, dum cibus exaggeratus ad ipſum os redundat, Gillius ex Oppiano.

F Delicatiſsimi hunc piſcem guſtus eſſe audio. ¶ Hippocrates in libro de internis affectionibus aliquoties uictus rationem præſcribens callionymum concedit, uel eo uti præcipit. Qui pituita alba laborat (inquit) ex piſcib. ueſcatur ſcorpio, aut dracone, aut cuculo, aut callionymo, aut gobio, aut alijs piſcibus qui ſimilem facultatem habent. Et rurſus, Qui ægrotat morbo craſſo à pituita putrefacta, obſonium habeat ex piſcibus ſcorpium, aut callionymum, aut cuculum. In morbo ſplenis, Dentur (inquit) piſces, ſcorpius, draco, cuculus, gobio, callionymus. hos coctos & frigidos dato. Et alibi, A pituita maximè in aquam inter cutem tranſitus fit, &c. in hac qui curabilis eſt, ex piſcibus utatur gobio, dracone, callionymo, cuculo, ſcorpio: & alijs huiuſmodi, omnibus coctis non recentibus, & frigidis. hi enim ſiccisſimi ſunt, & in iuſculum ne intingat, & inſulſi ſint piſces.

G Callionymi felle quidam putant Thobiæ oculos curatos fuiſſe. Ad oculos ſuffuſos prima ferè omnium compoſitionum eſt, quæ ex fœniculi ſucco & hyænæ felle, ac melle Attico conſtat. quidam uerò etiam caprinum fel addiderunt. Verùm poſtea alius aliud fel ammiſcuit, galli, aut uiperæ, aut teſtudinis marinæ, aut callionymi. nunc uerò in precio eſt pharmacum ex felle ſcarorū, Galenus de compoſit. ſec. loc. lib. 4. ¶ Ad auditus grauitatem ſenecta anguium cum felle bubulo aut caprino, aut teſtudinis mar. aut callionymi diluta utitor, Apollonius libro 3. eiuſdem operis Galeni. Auribus utiliſsimum callionymi fel cum roſaceo infuſum, Plinius.

H.b. Auctor eſt Galenus, hominem cum ſit erectæ ſtaturæ, ſic promptiùs & commodiùs multò manuum uti miniſterio. Quod uerò de cœli ſuſpectione à quibuſdam affertur, multo excipit riſu Galenus idem: quando procerioris colli auitia longè id faciliùs ualeant implere. Eſſe quoq; piſcē ait ab re cœli inſpectorem nuncupatum, quòd uel inuitus ſuſpiciat perpetuò. Addit, qui iſta tradant, non uideri Platonem intellexiſſe, à quo proditum ſit, ſuſpectari à nobis, non ubi quis caput reclinet oſcitans, ſed cum mente cœleſtium corporum, cœlitumq; naturam attingat, Cælius.

CALLOS ex Ariſtotele Gaza modo pro Holothurijs, modo pro Tethyis reddidit.

CALVARIA piſcis in Phagiticis Ennij nominatur, citante Apuleio in Apologia 1. hoc uerſu, Polypus Corcyræ, caluaria pinguia Carne. ego potiùs legerim, Corcyræ polypus, caluaria pinguis Acarne. eſt enim Acarne Plinio Magneſiæ oppidum. quanquam & Carne Phœniciæ oppidum eſt Plinio & Stephano. Dicit autem Ennius quibus in locis qui piſces ſint præſtantiores.

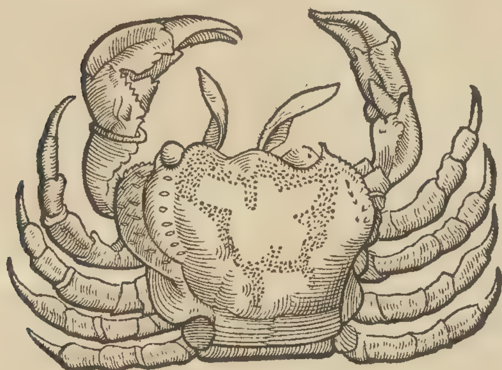
Quæren-

Quærendum an idem ſit orchis uel potiùs orbis à Plinio nominatus piſcis: qui ſuo globo, & dentibus ſimilibus hominum, caluariam ferè humanam refert. Græci nullum hoc nomine piſcem habent integrum, ſed cranium partem, quorundam, ut ſynodontis Antiphanes, inter delicias numerant. Orbis.

CAMASENES, Καμασῆνες, ab Empedocle piſces omnes uocantur, Euſtathius, & Athenæus, qui hoc etiam Empedoclis carmen recitat: πῶς καὶ δένδρεα μακρὰ, καὶ εἰνάλιοι καμασῆνες. Καμασῖνες (per iôta) ἰχθύες, Heſychius & Varinus. Legimus & Κεμασῖνας (primam per epſilon) apud eoſdem pro piſcibus, perperam ut iudico.

CAMMARVS, Vide in Squilla.

DE CANCRO FLVVIATILI RONDELETIVS.

CANCRO fluuiatili carent Galli & Germani. Quamobrem non ſine errore Aſtacos fluuiatiles in Cancrorum uicem uſurpant, in ijs etiam remedijs, in quibus ueteres Cancros fluuiatiles ſummopere commendarunt. Reperitur frequens in Græcia, Creta, Sicilia, Italia, Hetruria. Reperitur & in Nilo, Aeliano teſte. Ego in Italia accuratè pingendum, & ad ueriſsimam effigiem exprimendum curaui, quòd uiderem à quibuſdam † picturã eius à uera alienam fuiſſe repræſentatam. Dicitur à Græcis καρκίνος ποτάμιος, ab Italis Grancio & Granzo. A

† Bellonium notat.

Eſt corporis quidem ſpecie marinis ſimilis, uerùm teſta tenuiore læuioreq́; corpore minùs rotundo, brachijs primis craſsioribus & longioribus pro corporis magnitudine, ſimiliter & pedes habet. Cauda corpori applicata diſcernuntur mares à fœminis. ea enim in fœminis latior eſt ad ſcuti formam, ad oua tutiùs contegenda, in mare eſt anguſtior. Carne ſunt dulci. B

Cancri fluuiatiles cruſtam tempore (*quo tempore cruſtam*) exuunt, tunc molliores ſunt, & ſummi Pontificis cardinaliumq́; menſis maximè expetuntur. A quibuſdam in lacte ſuffocantur, quo dulciores & meliores fiant. Degunt in riuulis & latent in luto, unde ligonibus effoſſa ſcrobe capiuntur. Qui eos uendunt funiculo alligatos, & à ſeſe ſeiunctos ſeruant. Etenim ſi ſe contingant, pedes mutuò ſibi arrodunt & uorant, quod uerum eſſe ipſe ſum expertus. Cùm enim ducentos Romæ emiſſem, domiq́; in aquam ut ſeſe reficerent conieciſſem, ita inter ſeſe conflictati ſunt, ut plures quinquaginta mutilatos repererim. eò tandem deuentum eſt, ut omnibus necatis unicus ſuperſtes fuerit, quem adhuc exſiccatum ſeruo. Cancri fluuiatiles ſatis nutriunt, & corpora humectant. Quare Auicenna in febribus hecticis cum aqua hordei ualde probat, quod nihil ſalſi habeant, humidioresq́; ſint marinis. E

Permulta alia de ijſdem traduntur à Dioſcoride, Nicandro, Plinio: quæ ſuperuacaneum fuerit hîc deſcribere. Solius Galeni ſententiam exponam, quo maiorem authoritatem habeat oratio de Cancri fluuiatilis mira & occulta facultate. Fluuiatilium Cancrorum, inquit, cinis deſiccat, & proprietate totius ſubſtantiæ mirè demorſis à cane rabido auxiliatur, uel ſolus, uel cum thuris parte una, gentianæ quinque, Cancrorum decem. Vel eo cinere utendum quemadmodum parabat Aeſchrion longo uſu peritiſsimus: qui uiuos Cancros in æneam patinam iniectos tandiu urebat quoad in cinerem redigerentur, ut facillimè in puluerem tenuarentur. C

DE EODEM, BELLONIVS.

A (B) Cancros fluuiatiles in Creta plurimos uidimus circa Colocasias, & in Atho Macedoniæ monte, atque adeò in Ciliciæ riuulis qui non longè ab Isso defluunt. In Gallia nullos unquam conspexi. Crudi comedi possunt. Numerosi circa Romam, ligonibus effossa scrobe, uel etiam trubla capiuntur: ac diebus quibus carni interdictum est, baioco (qui noster dimidius est assis) ditioribus diuenduntur, filo appensi ac traiecti (unde Romani Filsas uocant) ne duris forcipibus alter alterius tibias amputet, ac mutuis uulneribus se conficiant. (C) Amphibios esse constat: longiùs enim ab aqua secedunt: integram tamen hebdomadam, atque interdum mensem extra aquam degunt. Cæterùm uterque Cancer tam marinus quàm fluuiatilis eodem cognomento Romæ appellatur Grancio uel Granzo.

B Vterque, crassitudinem oui gallinacei rarò excedit. Fluuiatiles duriore testa, rotundioreque & crassiore conteguntur, uiuidioresque ac delicatiores sunt quàm marini: Præterea tibijs asperioribus, & brachijs fortioribus ac rugosioribus præditi sunt. Ambobus forcipes sunt multùm crenati: sed marino frons non usquequaque rotundatur: atque in gyrum crenas habet, quibus fluuiatilis caret. Marinus præterea liuidum Loti corticis colorem refert, fluuiatilis ex rufo nigricat. Marino ungues extremam tibiarum articulationem faciunt. Fluuiatiles multas crenas in gyrum circa ungues habent. Proinde etiam marini læues sunt, & longiores tibias habent. Ambo in obliquum feruntur, crusta fragili inclusi, oculisque sunt rigentibus. Fluuiatiles præterea in sexu differentiam habent. Nam fœminæ operculum reflexum subtus ferunt latiusculum, sub quo oua per æstatem excludunt: maribus contrà angustum est. Hoc autem unum generale est in Cancrario & Locustario genere, ut dextrum brachium sit illis sinistrò fortius ac crenatius.

F Edules omni tempore anni sunt fluuiatiles Cancri, sed æstate longè meliores, posteaquam durum corticem exuerint. Luna item plena uberiores, silente flaccidi sunt.

B. In Nilo. Aelianus, Cancros fluuiatiles etiam in Nilo reperiri tradit: Cum autem Nilus (inquit) in agros redundat, tum quidem circiter triginta antè diebus longiùs ab eo in loca eminentiora Aspides unà cùm fœtibus demigrant: quod munus à natura acceperunt, tanti ut fluminis, támque operosi quotannis accessum ac recessum non modò non ignorent, sed ab eius etiam damno cauere sciāt. Hoc idem facere norunt Testudines, Cancri & Crocodili.

D Proinde Castorem Dioscorides Cancris se explere tradit: sed id de fluuialibus intelligi oportere nemini dubium est. Etenim Castor in ripis fluminum uersari magis est consuetus.

G Simeon Sethus, rectè admodum fluuiatiles Paguros uocat, quos pulmonibus ulceratis mederi, sed uesicæ nocere scribit. Auicennas extenuatis ualde conferre dicit, hoc est, hecticis, & lenta febre laborantibus: hos enim humidum, leue, ac modicè refrigerans alimentum suggerere affirmat: præsertim (ait Galenus) si in aqua prius decocti magna ex parte salsuginem innatam exuerint.

COROLLARIVM.

A Sarthan uel Sarathan nheri, Arabicè ab Auicenna cancer fluuiatilis (ut Plinius: uel fluuialis, ut Palladius, Marcellus empiricus & alij) nominatur: à medico Elluchasem, urbien. Germanicè dici potest ein Krab/Krabbe/Süßwasserkrabb. nam Angli cancrum marinum propriè dictum uocant Crabbe: quem nos differentiæ causa uocabimus ein Meerkrabbe: Astacos uerò krebs: & ex ijs marinos Meerkrebs, cæteros Süßwasserkrebs. Pagurum fl. pro cancro fl. legimus apud Galenum Euporiston 3.

D Tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris decem marinis uel fluuiatilibus trito, conuenire ad id scorpiones à proximo omnes, Plinius. Vide plura in G. inter remedia ex Cancro fl. intrinsecus contra uenena. ¶ Nilum in agros redundaturum præsentientes cancri & crocodili, altiùs in loca flumini inaccessa transferunt oua sua, Aelianus 5. 52.

E Cancri (fluuiatiles) aquis commodi fuerint, nam & uenas aperiunt, & hirudines perdunt, Paxamus in Geopon. 2. 4. ¶ Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant, Plinius. Contra erucas aliqui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis figunt, Palladius. Et rursus, Democritus asserit neque arboribus, neque satis quibuslibet noceri posse à quibuscunque bestijs, si fluuiales cancros plurimos, uel marinos, quos Græci παγύρους nominant, non minùs quàm decem fictili uasculo in aqua missos tegas, & sub dio statuas, ut decem (aliâs octo) diebus Sole uaporentur. Postea quæcunque illæsa uolueris esse, ea aqua perfundas: & octonis diebus peractis hoc repetas, donec solidè quæ optaueris adolescant, admirabere, Palladius lib. 1. & Democritus in Geoponicis libro 10. & quinto etiam similiter. Pes cancri si suspendatur ad radicem arboris fructiferæ, cuius fructus decidunt absque uento, non decident ampliùs, Rasis.

F Cancer fl. est difficilis concoctu, plurimum alit. emendat ipsum decoctio cum mes, (genus est quoddam leguminis, fabis uel pisis natura cognatum.) marinus quidem est subtilior, Auicenna. Cum transiremus per montem Athon, inuenimus riuum quendam cancris adeò abundantem, ut uel mille statim capi potuissent. erant autem astacis fluuialibus dissimiles. eos ab itineris duce persuasus cum crudos ederem, nihil unquam suauius aut delicatius gustasse mihi uisus sum, siue

illi

illi uerè eiusmodi sint, siue esuries aut nouitas cibi in causa fuerint. Hos cancros cum astacis fluuialibus dissimiles uiderem, è mari in riuum illum ascendisse suspicabar: sed mons tam arduus & inaccessibilis erat, ut illud fieri non potuisse appareret: & species ipsa à marinis discrepabat, Bellonius. ¶ Qui leporem marinum hauserunt, cum pisces alios omnes auersentur, solos fluuiales cancros libenter edunt, Dioscor.

Cancri marini possunt eadem quæ fluuiatiles: uerùm inefficaciùs omnia præstant, Dioscor. G
Et Plinius cum remedia quædam ex fluuiatilibus descripsisset, Minùs (inquit) in omnibus his marini prosunt, ut Thrasyllus autor est.

Contra uenena uaria. Cancri fluuiales cocti aut assati comesti, contra uenena quælibet auxiliantur, Aëtius. Cancros fl. contritos crudos è lacte potandos dato, ac omnium reptilium ictibus medeberis, Idem. Triti potique ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel, si non sit, caprino, uel quocunque. addi & uinum oportet, Plinius. Et rursus, Nihil æquè aduersari serpētibus quàm cancros: suesque percussas hoc pabulo sibi mederi: cum Sol sit in Cancro, torqueri serpentes, Thrasyllus author est. Sues non ægrotabunt, si nouem cancros fluuiales eis comedendos porrexeris, Didymus. Ceruus à serpentibus morsus, cancros fluuiatiles quærit, Oppianus. Plura de cancrorum esu aduersus uenena in ceruo & in homine, leges in Ceruo. Nicander in Theriacis cancrū fl. in lacte tritum, cum nardi drachma miscet contra morsus serpentium: & circa finē eiusdem poēmatis, inter cætera compositi cuiusdam medicamenti contra omnes uenenatos ictus ac morsus eundem requirit. ¶ Cancri fl. aut marini ad uiperæ morsum bibūtur è uino per se: uel cum staphisagria & sale & polio, Aegineta. Cum lacte triti & potati, & plagæ adhibiti, morsis à uipera auxiliantur, Aëtius 13. 21. Et rursus ibidem ad idem remedium: Cancrorum fl. (uiginti, Aegineta) carnes terito (cum farina triticea, Aegin.) & adiecta iride (Aegineta non habet irin) & calaminthe, rursus sufficienter terito: idemque rursus, modico adiecto sale, facito: & pastillos informato, quibus in umbra exiccatis utitor: in potu quidem ex aqua mulsa, aut uino: in cataplasmata uerò cum lacte dissoluito. Aegineta 5. 13. hoc remedium Archigeni authori adscribit. Quòd si fluuiatiles (inquit) cancros non habueris, marinis utere. ¶ Morsis à cane rab. in cibo prosunt cancri, cammari, echini recentes cum uino mulso, Rufus. ¶ Cancri fl. expressi succum cum lacte (aliâs aqua aut lacte) assumpto apij semine, à phalangijs morsos confestim liberare produnt, Dioscor. Cerui percussi à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur, Plinius. Triti crudi, potique ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus, Dioscor. Cancer fl. aut mar. si potetur cum lacte asinæ, confert contra morsum aranearum citrinarum pessimarū (id est phalangiorum) & scorpionū, Rasis. Medetur morsui scorpionū & rutelæ, emplastri modo impositus aut in cibo sumptus, Auicenna. Contritum crudum è lacte propina contra omnium reptilium ictus, sed præcipuè scorpionis, Aëtius. Triti potique ex aqua recentes, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte prosunt, &c. ut suprà ex Plinio retuli. Necant scorpiones triti cum ocimo admoti, Plinius & Diosc. item Rasis qui ocimū albederogi uocat: & Auicenna, qui bedarungi. Vide supra in D. Eadem uis contra uenenatorum omnium morsus, priuatim scytalen & angues, & contra leporem mar. ac ranam rubetam. Decem uerò cancris cum ocimi manipulo adalligatis, omnes qui ibi sint scorpiones ad eum locum coituros dicunt: & cum ocimo ipsos cineréme eorū percussis imponunt, Plinius. ¶ Decocti & cum iure esitati ijs prosunt, qui leporem mar. hauserunt, Dioscor. Qui leporem mar. sumpsit, cancros edat assiduè. piscem enim nullum admittit, Aëtius. Crudi è lacte triti dantur contra uenenatos ictus præcipuè scorpionis. sic & desperatum epoto lepore mar. confestim sanabis. neque uerò latere puto eorum tantùm carnem terendam esse cum lacte, Aëtius. Aliqui decoctos in uino ad quartas è balneo egressis bibere suadent in quartanis. alij uerò sinistrum oculum deuorari iubent, Plinius. ¶ Rupta cōuulsa cancri fl. triti in asinino lacte maximè sanant, Plin. ¶ Decocti & cum iure esitati phthisicis prodesse traduntur, Dioscor. & Plinius. Caro eorum confert phthisicis, & propriè cum lacte asinæ: & ius eorum, &c. Auicenna. Carnes eorum cum iure prosunt in hectica & sputo sanguinis, Elluchasem. Caro eorum cum lacte contrita tabidis confert: uel ipsi in albo iure decocti & sumpti cum suo iure, Aëtius. ¶ Cancri fl. triti singuli in heminam aquæ anginis medentur gargarizati: aut è uino, aut calida aqua poti, Plinius. ¶ Triti ex aqua poti, aluum sistunt, urinam cient, in uino aluum. (*Obscurus est hic locus, Brasauolus uerbum cient repetit: tanquam è uino aluum cieant, ex aqua sistant.*) Ademptis brachijs calculos pellunt tribus obolis cum myrrha triti, singulis eorum drachmis, Plin. Aqua decoctionis cancri fl. uentrem soluit, & urinam promouet, Rasis. Si cancri cocti exiccentur, & in puluerem redigantur, sumanturque ex uino uel aqua ad duas drachmas: immò si quis copiosè cancros edat, uentrem subducunt, Brasauolus. Succus cancrorum fl. cum melle hydropicis medetur, Plinius. Ex Archigene ad hydropicos apud Galenum de compos. med. sec. locos: Optimè facit & hoc: Cancri fluuialis sicci triti, pedibus ac eminentijs omnibus amputatis ʒ. j. asari ʒ. j. misceto aqua ex ipso flumine unde cancri extracti sunt accepta, & propinato. aliquando uerò pro asaro opobalsami par pondus additur. Aquam educens hydropicorum per uniuersum curationis tempus pota aqua: Cancrorum fl. aridorum sine

manibus & pedibus ademptis testis lib.j. asari lib.j. Trita & commixta ex aqua pluuiali (fluuiali,) unde sunt desumpti cancri dato bibenda. Interdum pro asaro seruatur, (uidetur hic aliquid mutilum & ex præcedentibus Archigenis uerbis restitui posse,) Nicolaus Myrepsus. ¶ Ad urinæ difficultatem: Pagurum fluuiatilem conterito, & panniculo expressum potui exhibeto, Galenus Euporiston 3.226. ¶ Cancri fl. triti in uino potique profluuia (mensium, uel uteri, Brasauolus hæc uerba non rectè de alui profluuio accipit) sistunt, Plinius. Si fluxus uteri oboriatur, cancros fl. in uino suffocato, & uinum bibendum dato: & quę siccant suffito & apponito, Hippocrates de natura muliebri. Et rursus libro 2. de morbis mulieb. Si fluxus uteri fiat, cancros fl. in uino suffocato, & de tali uino cum aqua bibendum dato. Si mortuus fœtus in utero sit, cancros fl. quinque, & rumicis ac rutæ radicem, & fuligině de furno, omnia simul trita, & cum aqua mulsa unita, sub dio per noctem exponat, & ieiuna ter bibat, Idem libro 1. de morbis muliebr. ¶ Ad capitis in equo dolorem hac potione utitor: Cancros fl. septem tritos cum lactis caprini sextario & olei cyatho permisce: tùm purè colatam potionem per os infunde, Pelagonius Hippiatros.

Extrinsecus. Cancer fl. tritus, & cataplasmatis instar impositus, extrahit tela (palos & ἀκίδας) corpori inhærentia, Galenus ad Pisonem & Plinius. Viuus tritus impositus extrahit cuspides sagittarũ (res acutas & spinas, Auicẽna) infixas carni, Rasis. Similiter applicatus apostemata dura dissipat, Idem. Contritus uel combustus ex melle strumis medetur, Plinius. Pes cancri in charta conuersationis à collo eius qui habet scrophulas, curat, quandiu durat super ipsum, Rasis. Cancri fl. cum cachry, pedicularia, & ruta pari modo miscentur pro epithemate ad scorpionum ictus, apud Galenum libro 2. de antidotis. Triti in oleo & aqua, perunctis ante accessiones in febribus prosunt, aliqui & piper addunt. Magi quoque oculis earum (eorum, ut emendaui in Rana G.) ante Solis ortum adalligatis ægro, ita ut cæcas (cæcos) dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt, eosdemque oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos, præstare uigiliam somno fugato tradunt, Plinius. Oculus cancri appensus oculorum dolorem mitigat: in pueris dentium exitum accelerat, & prohibet tertianam, Rasis.

Vlcera quæ in auribus, aut ulla corporis parte fiant, cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt, Plinius. Et rursus, Succus eorum cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissimè prodest. Illitio (stomatica ad anginam, uel alia oris uitia,) seu gargarismus ex cancris fluuialibus: Cancros fl. contritos in aquæ cotyla una coctos & percolatos, præbe gargarisandos. Siquidem crassa multa ducit, & leuat statim, ut ait Galenus, hoc medicamentum, Nicolaus Myrepsus. ego apud Galenum non memini legere. ¶ Mulieri ubi mammæ inflantur: Cancros fl. uiuos contunde, & fac emplastrum quod imponatur, Nicolaus Myrepsus. Ad profundas mammarum durities: Cancros fl. cum ouo applicato; quod & lac restinguit, Aëtius.

Lib.32.cap.10.
De malo pilari in mammis.
Li.47. de hist. anim. ca.11.

Cancri fluuiatiles illiti, uel marini pilos in mãma, uel muricum carnes appositę tollũt, Plin. Hic locus me impellit, inquit Rondeletius, ut quod sentio dicam, de morbo quem mulierum mammis accidere scribit Aristoteles, uocatque τριχίαν, Gaza malum pilare interpretatur, de quo morbo Plinium hîc loqui maximè uerisimile est. De eo uerò sic Aristoteles interprete Gaza: Vbera tota ita fungosa sunt, ut si in poculo fortè pilum hauserit mulier, dolor moueatur in mammis, quod malum pilare τριχίαν appellant, nec sedatur donec pilus uel pressus exeat sponte, uel cum lacte exugatur. Ego uerò malum ex pilo hausto fieri nullo modo posse contendo, etenim planè repugnat anatome, nam pilus haustus per uentriculum in intestina delabitur, & inde per anum cum excrementis reliquis egeritur. Quî enim pilus per uenas mesaraicas, & ex his per tot hepatis exiguos ductus & mæandros in cauam uenam, à caua uena ad axillares uenas, ab ijs ad mammas penetrare possit? Vel si illuc permeârit, cur non per uenas in papillam desinentes potiùs delabitur, uel suctu extrahitur, cùm hæ multò latiores sint medijs, idque sine dolore. Quare cùm huiusmodi malũ mammam infestat, id non ex pilo hausto oriri puto: sed ex uermiculo paruo capilli specie, ex pituitosioris & putrescentis sanguinis copia generato, qualem equidem aliquando uidi ex nobilis & spectatissimæ fœminæ mamma natum. Huiusmodi capillares uermiculos aliquando mihi in urina ostendit excellentissimus medicus præceptor olim meus Gilbertus Griffius, qui facilè parum aduertentes latuissent. huiusmodi etiam sæpe reperi in fontibus, quarum aqua crassa est & uiscida, nigros, pedem unum longos. Fiunt uermiculi etiam in dentibus, in auribus, in intestinis, in ulceribus sordidis. Vidimus etiam è cute uermiculum eductum.

Vermiculi in mammis.
In urina.
In fontibus.
In dẽtibus, &c.

Historia aciculæ de abscessu exemptæ post annorum aliquot dolorem.

Narrabo aliud cuius non ipse solùm, sed etiam multi spectatores unà fuimus. Laborauit iuuenis brachij dolore annos aliquot, qui secundum longum sentiebatur, & tumorem excitauerat, factusque est tandem abscessus, quo scalpello diuiso, acicula ærugine obducta, forficulis inde educta est, eam ex ijs qui aderant nonnulli à puero unà cum cibis deuoratam fuisse credebant, tandemque illuc penetrasse, quod fieri non potuisse arbitror. Ego in ea re aliud conijcere nõ potui, quàm puerum dum petulantiùs lasciuiret, uel procaciùs colluderet, brachio in aciculam impegisse, idque sine dolore, quemadmodum in ira uel magna animi contentione, mente alio spectante dolor statim non sentitur: tum quia æruginem acicula contraxisset ui siccandi præditam; progressu tamẽ temporis dolor excitatus est, factusque abscessus.

Cancri fl. triti, sicc[que] cinere & oleo subacti, perniones emendant, Plinius. Triti uerendorum pustulas discutiunt, Idem.

Cancri fl. aridi suffiuntur si fœtus abruptus in uteri collo detineatur, Aëtius 16.19.

Cinis cancrorum, uel cancri usti, intrinsecus. Vruntur canari in uase figlino, occluso luto quod sapientiæ cognominant, in fornace ad ignem lentum. bibitur autem hic cinis cum syrupo de papauere aduersus sputum sanguinis, Elluchasem. ¶ Cancri fl. triti potiq[ue] ex aqua recentes, seu cinere adseruato contra uenena omnia prosunt, (&c. ut superius recitaui,) Plinius. Et rursus, Cinis eorum seruatus prodest pauore potus periclitātibus ex canis rabiosi morsibus. quidam adijciunt gentianam, & dant in uino. nam si iam pauor occupauerit, pastillos uino subactos, deuorandos ita præcipiunt. A scorpione percussis cancros fl. uel cinerem eorum cum ocimo imponunt, Idem. Quomodo uri debeant, tradit Bulchasis tractatu 3. Cinis eorum cum melle prodest ad morsum canis rab. potus, Auicenna: perperam fortè, ut pro potus legendum sit illitus, sicut habet Aëtius. Prodest cinis cancri aspersus aceto, Hali. uel cinis crustarum cancri mar. ut Aggregator citat ex nescio quo authore. Cancrorum fl. exustorum cinis qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo (aliâs quatriduo) potus cum uino, magno pere prodest canis rabiosi morsibus, Dioscor. De antidotis diacarcinon ad morsos à cane rabioso, multa protulimus in Cane G. (*pagina 202. & deinceps:*) Hîc aliud addemus ex libello Iacobi Magni. Diacarcinon furentibus, hydrophobis, lycanthropicis utilis antidotus: recipit cineris cancrorum fl. drach. quinq[ue]. gentianæ unc. semis. rorismarini drach. j. spodij duas, lapidis lazuli scrup. duos. Tere, misce, fiat puluis bibendus mane & serò. Aëtius libro 12. cap. 47. inter antidotos podagricas, hanc etiam, quæ ex cancris est, describit: Ex cancris (inquit) pharmacum etiam mollibus corporibus conducit: quod hoc modo componitur: Cancrorum magnorum uiuorum ustorum in æreo uase, trientem. gentianæ incorruptæ quincuncem. thuris integri & indiuidui albi unc. j. Datur inde cochlearium unum. Ad cancrorum uerò exustionem ligna uitis aduruntur. Et statim, Describam porrò & aliud pharmacum, corporibus recrementis abundantibus & mollibus conducens. Est autem id quod à rabido cane morsis datur, cuius compositionem in sermone de rab. canis morsu tradidimus. Adieci autem ego (inquit Philagrius) ad huius pharmaci apparatū, etiam petroselini drach. octo, ut plurimum uerò decem, quò urinæ ciendæ uim acquirat. & multos sanè arthriticos iuuit, præsertim quibus tenerum & album corpus fuit, mediocris mystri mensura ex eo data, aliquando ex aqua sola, aliquando ex aqua mulsa. Quin & melle despumato sæpe ipsum excepi, quo ualidum & citra transpirationem adseruarem. Deinde uerò ueluti prædictum est bibendum exhibui, Hucusq[ue] Aëtius.

Cinis cancrorum uel cancri usti, extrinsecus. Cancri fl. combusti triti & cum melle adpositi, strumas discutiunt, Plinius & Marcellus. Adusta sanantur cancri mar. uel fl. cinere: & ea quæ feruenti aqua combusta sunt. hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fl. cinere: putantq[ue] utendum cum cera & adipe ursino, Plinius. Rimas pedum sedisq[ue], perniunculos, & carcinomata cum decocto melle lenit hic cinis, Dioscor. Vtilis est fissuris pedum ex frigore, item ani. & quod de eo adustum est, ponitur in medicamentis morpheæ & panni utiliter, Auicenna. Ex oleo & cera rimas in sede emendat, Plinius. Cancri mar. cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. ad hoc & fluuiatilis sufficit cū melle, lineaq[ue] lanugine. sed aliqui malunt alumen melq[ue] miscere cineri. Equorum carcinomata, inquit Hieronymus, secanda sunt, si locus admittat: sin minus, cancros fl. ustos imponere oportet: & cum acida fæce subigere ac imponere piceæ corticē tritum, Hierocles in Hippiatricis cap. 77. Philosophi medicamentum ad cancros uteri: Cancros fl. tres aut quinq[ue], impares enim esse oportet, sub prunis ustos cum oleo ligustrino terito, & cum penna illinito, Aëtius.

Vide supra Emblema Alciati in Corollario de Astaco fluuiatili, H.h. ¶ Exigit à nobis cancer, ambiguum quidem informeq[ue] animal, & cui consueuerint capto pueri libenter illudere: sed humano generi non penitus inutile, pro ope quam contra uenenata homini liberaliter affert: multorum contra se maledicta & contumelias deleri; quibus iniustè damnari & immeritò explodi à pictoribus & poëtis se sentit: qui non habentes quam parasitis & adulatoribus aptiorem & concinniorem in natura imaginem redderent, fluuiatilibus cancris eos comparauerūt: fœliciter ideo comparatione illa uti sibi persuadentes, & ab alijs crediti, quòd tota eius animalis figura & species huic hominum generi eorumq[ue] studijs ad unguem cōgruere uideretur: responderetq[ue] glomer & globus ille corporis: nec nisi uenter tota in eo moles gulæ cœnarumq[ue] studio & petitis undiq[ue] à parasitis multa scurrilitate lautioribus epulis. Numerosa autem illa chelarum pro pedibus series, celeritati totaq[ue] urbe uagis eorum discursibus, quibus ad hilariorem sicubi ea illuxisse uideatur fortunam, quotidie properant. Denticulati itidem forfices, quibus in ascensu & periculo utitur & hęret id animal, morsibus, maledictis, clandestinisq[ue] susurris & delationibus, quibus apud principes alios exagitantes, pro re saluteq[ue] eius curam laboremq[ue] suum probare & gratiam inire nituntur. postremoq[ue] in summo dorso, ueluti in altissima specula positi, exerti, nunquam somno conniuentes, & ad omnia uigiles oculi, ingenio sagaciq[ue] coniecturæ, qua consilia, uota, amores, iras, odiaq[ue] eorum quibus blandiuntur, intellexisse uolunt; ut inguinum modo corruptis & in pus iam

H. h.

Parasiti cancris collati.

tumentibus affectibus illis adsint. Quàm iniustè autem impudenterq; & cõtumeliosè id egerint, naturam intelligentibus cognouisse facile est: quæ ambiguo & in humido siccoq; elemento pariter agenti animali, uentris inanem plerunq; globum illum ideo dedit, ut quemadmodum solent pueri alligato ex humeris subere, rotundiore'ue & ampliore cucurbita, securam in piscinis primã auspicati natationem: sic posset & cancer glomeris illius ope in summa aqua sine periculo fluitare. Multas uerò illas & longiores chelas, ut per terram ingredienti aliorum animalium modo infirmam ex inferiore parte aluum altiùs à terra extollere liceret. Denticulatos itidem forfices, ut maiore profluentis aquæ urgente impetu, qualis per autumnum & uer largior & inexpectata sæpe descendit, apprehensis stirpibus supra aquam, usq; dum ea defluat, incolumis penderet. Mobiles postremo in omnes partes & in excelso constitutos oculos, nec minùs à tergo quàm à fronte omnia uidentes, ut infirmum tardumq; animal, occursantes undiq; noxas ex longinquo præcognoscere & cauere: offerentiaq; se uitæ & salutis suæ commoda certiùs assequi ualeret. Quam oculorum sortem in homine desiderantes antiquiores aliqui, negatam nobis tam fœlicem naturam & uidendi potestatem, figmentis saltem ostendere conati sunt: bicipitem Ianum & toto corpore oculatum Inachiæ bouis custodem fingentes: ut quales à natura factos nos esse oporteret, imaginibus illis saltem intelligeremus: nulla earum necessitate, si quæ in cancro sunt, sagacis naturæ, nõ adulationis aut parasiticæ notas diligentiùs contemplaremur. Hæc omnia Marcellus Vergilius.

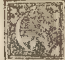
DE METROPOLEOS EPHESIAE CANCRIS HOSTIBVS serpentium, ex Aeliano libro 16. cap. 38.

Ad paludem, quæ iuxta Ephesiam metropolim existit, aiunt cauernam esse serpentium plenam maximorum: quæ ut magnum acerbitatis uirus habent in mordendo, ita tametsi ex cauerna prodeuntes usq; ad proximam paludem serpunt, tamen natando traijcere conantes, ut in oppositam ripam exeant, Cancrorum, qui eas extensis forcipibus comprehensas interficiunt, metu deterrentur: itaq; conquiescunt, atq; à transmittendo se sustinent, cancrorum custodias formidantes, & pœnarum metum exhorrescentes: ac nisi mirabili naturæ dono paludis ripas Cancri incolerẽt, & tuta illic omnia præstarent, dudum pestiferis serpentium morsibus incolæ perissent.

ASSERINA (fortè Asterion, ut Plutarchus habet) locus est in Tenedo cũ paruo fluuio, in quo etiam cancri sunt τὰ χελώνια διηρθρωμένα ὡς πλεῖον ἔχοντα καὶ πελέκει ἐμφερῆ, Suidas in Τενέδιος. Tenedij securim (aliquando consecrarunt Delphis) à cancris qui nascuntur apud ipsos περὶ τὸ καλούμενον Ἀστέριον. soli enim hi cancri in chelonio (testa sua) speciem securis referunt, Plutarchus in libro De eo quòd Pythia non ampliùs carmine respondeat. Tenedia quidem securis inter prouerbia ab Erasmo Rot. memoratur.

DE CANCRIS IN GENERE, RONDELETIVS.

Cancri qui propriè, & eorum species. Lib. 9. cap. 31.

RVSTA intectorum quartum genus est cãcer, cuius species sunt permultæ, etiam si hîc non tam latè pateat, quàm apud Plinium qui ei locustas atq; astacos subijciat. Nos uerò cancri nomine ea tantùm complectimur, quæ cùm caudam corpori appressam habeant, rotundo sunt corpore, cùm locustæ, astaci, squillæ, longum habeant. Cancrorum genus, inquit Aristoteles, multiplex est, nec facilè enumerandum, maximum quas mæas appellant. Secundum paguri, & quos Heracleoticos uocant. Tertium fluuiatiles, cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Et genus cancrorum litorale Phœnice fert tantę uelocitatis, ut eos consequi facilè non sit, unde ἱππεῖς, hoc est equites appellant. Genus item aliud est quod magnitudine cancrum nõ excedit, facie astacis simile. Nos plura genera numerabimus, quæ sub cancris contineri nemo non fatebitur.

Differentiæ & partes.

Ea multiplici uarietate à se distinguuntur. Vt magnitudine differunt, mææ, paguri ab albis & pinnophylacibus: hi enim parui sunt, illi magni, inter hos alij sunt medij. Heracleotici fusco sunt colore, paguri & mææ rubescente, undulati flauo quum è mari extrahuntur: latipes, & qui in ostreis nascitur albescente: qui in pinna, flauescente: ursus colore corticis mali punici. Distant & pedum longitudine: aliorum enim pedes breues sunt, aliorum mediocriter longi, aliorum longissimi. Oculorum quoq; situ differunt, horum oculi ferè se contingunt: illorum, magno interuallo à se disiunguntur. Sunt nonnulla in quibus omnes conueniunt. omnibus enim pars dura & testacea foris pro cute est, mollis & carnea intus: supina corporis planiora & magis tabellata sunt, quibus & oua deponunt, quum pariunt. Omnibus pedes sunt deni cum chelis, cornua tenuia parua & pauca. Cauda omnibus complicata & introrsus reducta, quo fit ut rotundo sint corpore, & omnes cauda carere censuerit Aristoteles. Corporis totius alueum atq; caput indiscretum omnes habent. Hæc ille.

Cauda.

Et rursus post historiam Cancri parui: Quam nos caudam (inquit) appellauimus, quæ ex tabellis manifestè constat, Aristoteles ἐπικάλυμμα τῶν πτυχῶν uocat, quia corpus posteriore parte integit, nec

git, nec in pinnas desinit, nec extenditur ad natationem. Cancri enim magis ingrediuntur quàm natant, etiamsi aquatiles sint.

Cum uerò cæteræ animantes & quadrupedes, & multipedes per diametrum, uel in anteriora moueantur, cancri per transuersum & in latus progredi uidentur. Sed quoniam oculis semper prior siue anterior pars ad iter designatur, quia in priore animantis parte siti sunt oculi, cancri in anteriora reuera progrediuntur, ad eam semper partem, ad quam oculi, tendentes: nobis uerò in latus ferri uidentur, quia oculi membra imitantur, quæ in latus, si ingressus nostri uel aliorum animalium rationem habeas, progrediũtur. Rectè igitur Plinius: Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. is autem motus ei qui fit antrorsum ex diametro opponitur. *Motus & ingressus eorum.*

Crustata omnia aquam marinam ore excipiunt, inquit Aristoteles: sed cancri exceptam oris parte exigua reijciunt. qua de causa circa cancrorum os spuma apparet, ex aqua & aëre unà cum aqua hausto attractu & reiectu agitatis: locustæ per branchias (*impropriè dicit branchias*) quas maiores habent, transmittunt. *Aquam ore excipiunt & reddunt.*

Cancri in ciborum penuria à suo genere non abstinent: quòd si quis procul amandare uelit, eos ita disponat oportet, ut alteri in alterum impetum faciendi potestas nulla sit. Sunt igitur cancri ex pamphagorum genere, siue marini sint, siue fluuiatiles, siue inter hos medij, qui scilicet in stagno marino nascuntur & degunt. *Quòd se inuicẽ uorent.*

COROLLARIVM DE CANCRIS IN GENERE: VBI quæ ad speciem nullam cancri peculiarem referuntur ab authoribus, aut licet referri possent, communia tamen sunt, commemorantur.

De cancris in genere plura dicemus ubi ea quæ crustatis communia sunt omnibus exponentur. hîc ea quæ ad cancros peculiariter, præcipuè: quanquã & locustario generi congruentia multa adferentur. ¶ Cancri speciem peculiarem constituunt, paguri aliam. Græci tamen recentiores aliquando confundunt. Cancri, qui paguri dicuntur: Symeon Sethi, & Scholiastes Aristophanis. Palladius cancros marinos memorat, quos Græci paguros nominent, ex Democrito. & in Geoponicis, Democriti hæc uerba citantur: Καρκίνους, τουτέστι παγούρους ποταμίους, ἢ θαλαττίους, libro 10. Libro 5. autem, καρκίνους ποταμίους, ἢ παγούρους θαλασσίους. Sarthan uel Sarathan Auicennæ, סרטן, Arabicè (Serapionis codex uulgatus non rectè habet Sartam per m. in fine) cancrum significat. Cancros uulgò mutatis & inuersis literis grancós uocant, tam fluuiales & è lacuna, quàm mariños, Platina Italus. Crustati generis animalia non habent nomen quo summum genus possit dici. Latinè fortasse cancer dici poterit, Niphus. Quæ à Græcis malacostraca appellantur, Theodorus in uniuersum crustata Latino nomine nuncupauit: quæ cum apud Græcos communi nomine carere ex Aristotele primo de historia Plinius animaduertisset, crusta intecta omnia sub cancri nomine censuit appellanda, ceu cancer genus esset & species, Massarius. Aloisius Mundella epistola nona, nihil aliud multis uerbis docet, quàm cancri nomen generale esse: uideri autem aliquando ad fluuiatiles contrahi: cammaros uerò esse marinos, & quòd ex fluuialibus tantum antidotus diacarcinon paranda sit. ¶ De cancro nigro & aureo Auicẽnæ, quem sua lingua canissem appellat, uide mox in B. ¶ Nos Cancros (ut communiùs accipiam Cancri nomẽ pro quouis malacostraco) Locustarios, καραβοειδεῖς, nominare possumus lang Krebs: alterum uerò genus, quod Cancrarium quidam nominãt, kurtz Krebs/rund Krebs/Täschenkrebs. Vide plura de Germanicis nominibus, in Paguro in Corollario A. A

De cancri & aliorum crustatorum partibus quædam in uniuersum agit Aristoteles libro 4. cap. 8. de partib. animalium. Cancri non habent collum neq; caput, Galenus lib. 7. de usu partium. Quibusdam indiscretum caput est, ut cancris, Plinius. Cancri obliquum aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes (oculi,) Idem. Cancrorum plurimæ parti oculi sunt tum intrò, tum foras in obliquum moueri apti, Aristot. Oculos habent duros, palpebris & pilis carent, Galenus. Lege etiam suprà quæ scripsi ex Galeno, in Corollario de Balæna B. de oculis Cancrorum. Cancer pedes habet & brachia, forcipesq; pro manibus, Author libri de nat. rerum. Cancris forcipes, pedesq; haberi, & ij quales essent, dictum iam est. omnibus uerò magna ex parte grandior ac ualidior forceps dexter, quàm læuus est. Quinetiam de oculis diximus, uisum parti plurimæ esse in obliquum. Alueus uerò totius corporis indiscretus est: nec enim caput distinctum, nec aliud quicquam. Oculi non eodem situ omnibus positi, sed alijs è latere suprà, †continuò sub prono, amplo distantes discrimine: alijs in medio breui discrimine, ut Heracleoticis, aut maijs. Os oculis subditum, in quo dentes duo, ut locustis: uerum non rotundi, sed longi. Tegmina dentes operiũt duo, inter quæ talia interiacent quædam, qualia locustarum dentibus adnecti exposui. Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo: emittitq; meatu oris superiore, obductis meatibus, qua interfluxit. Duplex ille meatus sub oculis est. Quoties ergo aquam acceperit, utroq; tegumento os obturat, atque ita respuit humorem. Gula post dentes breuis admodum est, ita ut protinus uenter os excipere uideatur. Venter bisulcus gulæ subiungitur, cuius ex medio intestinum sim- B

†uel: cõtinuò, & nullo medio

plex & tenue procedit, quod sub applicato exteriore operculo desinit, ut dictum est. Quod autem inter tegumenta interiacet, huius, sicuti locustarum, dentibus adnectitur. Humor intus in alueo pallidus, & minuta quædam oblonga, albida continentur. Ruffa etiam alia, maculis dispersis. Differt à fœmina mas, magnitudine, crassitudine, & operculo. id enim amplius in fœmina est, & distantius, & hirsutius, & opacius, quale etiam fœminæ locustarum sortiuntur, Aristot. De uentre & dentibus tum cancrorum, tum crustatorum omnium in genere quædam scribit Aristot. lib. 4. cap. 5. de partib. anim. Cancris pedes octoni, omnes (aliâs, Pedes octoni omnibus) in obliquũ flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur, inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius, Plinius. De forcipibus cancrorum lege Aristot. lib. 4. de partibus anim. cap. 11. Octonos (pedes) & marinis esse diximus, polypis, sepijs, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem soli animalium rotundi, Aristot. Cætera binos pedes duces habent: cancri tantùm, quaternos, Idem & Plinius. Cancris primi utrinque pedes quaterni, tum terni alij, ordinem eódem modo explentes. reliqua bona pars corporis pedibus caret. pedes omnibus in obliquum flectuntur, quo modo etiam insecta mouentur, Aristot. Et rursus, Cancris etiam omnes deni cum forcipibus sunt. Cancri (inquit Aristot. 4. de partibus animaliũ) superiorem sui forcipis partem mouent, non inferiorem. habenti enim pro manu, forcipem esse oportet, mordendi autem secandique officium dentis est, cancris igitur, cæterisque quibus licet ociosiùs cibum capere, quum in humore non sint, oris usus partitus est, ut manibus aut pedibus capiant, ore secent & mordeant, sicuti crocodilo fluuiatili euenit. qui unus maxillam mouet superiorem, quoniam pedes ad capiendum retinendumque inutiles habet: parui enim admodum sunt. itaque ad hunc usum natura os ei pro pedibus utile condidit. Ad retinendum uerò, unde ictus inferri uehementiùs potest, inde motus cõmodiùs agitur: infertur autem uehementiùs desuper quàm de parte inferiore. ergo cum utriusque tum capiendi tum mordendi usus ore administretur, magis autem necessarium retinendi officium sit, cui nec manus sint neque pedes idonei, commodius ijs est mouere superiorem maxillam quàm inferiorem. ¶ Videtur Aristoteles sibi aduersari, inquit Niphus lib. 4. de animal. cap. 2. nam primo tribuit cancris pedes decem, connumeratis etiam chelis: nunc cancris asignat pedes quatuordecim. Diluitur hæc inconstantia, quòd hæ sunt duæ indefinitæ (propositiones,) quæ ueræ sunt de cancro secundum diuersas species. Vnde Albertus nõ *Cancer aureus.* imperitè dicit cancrum, qui communiter cancer dicitur, habere decem pedes. qui uerò aureus appellatur, eum quatuordecim habere affirmat. Et Auicenna in suo de animalibus libro cancrum, *Cancer niger. Canissem.* quem Aristoteles asserit decem pedibus fungi, nigrum esse autumat; eum uerò, quem Aristoteles dicit habere quatuordecim, uult esse aureum, quem sua lingua canissem appellat, qui aureus interpretatur, hæc Niphus.

Mares duas habent spinas inter uentrem & caudam, quibus fœminæ carent, quæ oua in uentre habent, Author libri de nat. rerum. Vide etiam in C. ¶ Cancris ex crustaceis, solis cauda deest, & corpus rotundum est, cum locustis squillisque longum sit. Intestinum eis finit, qua applicatum illud operculum geritur medio applicaminis ipsius: uerùm ijs quoque parte exteriore, qua oua pariunt, desinit, Aristot. ¶ Cum senuerit cancer, duo lapides albi coloris intermixto rubore inueniuntur in eius capite, Author libri de nat. rer. ¶ De exuuio cancrorum, leges in C.

C Cancros uiuere aqua dulci & salsa, Galenus scribit in libro de boni & mali succi cibis. Mare ore exceptum, exigua oris parte adducta respuunt, Aristot. Quicquid ceperint ori admouent suo forcipe, Idem. Saxatiles omniuori sunt, Idem. Cancri & cancelli & alij pisces, polypum Venere exhaustum deuorant: quos prius ipse uorabat, Oppianus & Aelianus. Cancer lacte potatus, sine aqua uiuit multis diebus, Author de nat. rerum. ¶ Cancros in plenilunio incrementum suscipere Plinius asserere uidetur ex uerbis Aristotelis de partibus animal. scriptis de echinis. ¶ Cancri quanquam aquatiles, tamen gressiles sunt, Aristot. Et rursus, Quædam ambulare possunt, ut genus cancrorum: quippe quod quanquam suapte natura aquatile est, tamen uim habet ambulandi. Cancri quomodo moueantur tradit Aristoteles in libro de communi animalium gressu. Retrogradi sunt, nec unquam ante faciem suam ambulare norunt, Author de nat. r. Sed ueriùs Plinius, In pauore (inquit) etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. ¶ Cancri parte priore (*Rondeletius uertit, partibus posterioribus*) copulantur, sua opercula loculosa illa, rugosaque (τὰ ἐπικαλύμματα τὰ πτυχώδη) mutua consertione componentes. Primùm cancer minor ab auerso superuenire solet: tum maior ubi ille superuenerit, uertit se in latus. Nulla re differt fœmina à mare, nisi quòd operculum applicatile illud amplius, & distantius, & hirsutius (*magis disiunctum à corpore, & densiùs contectum, Rondeletius.* συνηρεφέστερον) fœminæ gerant, in quo oua pariunt, & quà egerunt excrementum. membrum autem quod alter in alterum inserat, nullum omnino habetur, Aristot. sed de sexus discrimine supra etiam in B. dictum est, & in Cancro fl. Locustæ, squillæ, cancri, ore coëunt, Plinius. ¶ Non semel sed sæpe crustam exuunt, Aristot. Et rursus, Crusta sua tam nuper nati, quàm pòst, exuuntur per uer. Et alibi, Cancri etiam exuunt senectutem, molliores quidem perspicuè: sed etiam duriores exuere aiunt, ut maias. Cum uerò exuunt, mollis admodũ crusta subnascitur, & quidem cancri præ teneritate nõ satis ambulare possunt. Vêris principio

senectutem

ſenectutem anguium more exuunt reuocatione (renouatione, ut Maſſarius legit in uetuſtis codicibus) tergorum, latent menſibus quinis, Plinius. Hyeme aprica loca ſectantur, æſtate in opaca turbatim (*turmatim uſitatius eſt*) recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pingueſcunt, maximè pleniluniis: Platina ex Plinio, qui hęc de locuſtis, & de cruſtatis in genere ſcribit. ¶ Vniuerſi ubi aliquando congregantur, os Ponti euincere non ualent: quamobrem regreſſi circumeunt, apparetq; iter, Plinius. ¶ Cancris uita longa, Plinius. Ariſtoteles quarto de hiſtoria locuſtis tantùm, non cancris, uitam diuturniorem datam teſtatur. ¶ Sôle Cancri ſignū tranſeunte, cancrorum cum exanimati ſint, corpus transfigurari in ſcorpiones narratur in ſicco, Plinius. Vide etiam inferiùs in Cancro marino & Paguro.

Dimicant inter ſe ut arietes, aduerſis cornibus incurſantes, Plinius. Cancer quàm callidè D deuoret oſtrea, uide in H. nomenclaturam Ptyxagris. ¶ Cancros interdum urſus deuorat, Ariſtot. & Plinius. ¶ Cancri ignibus aduſti odor (nidor) inuiſus (infeſtus) eſt apibus, Palladius & Columella. Neue rubentes Vre foco cancros, Vergilius. Cancrorum odore, ſi quis iuxtà coquat, apes exanimantur, Plinius. ¶ Si uelis ne in te aper graſſetur, cancrorum brachia illa denticulata tecum appenſa circunfer, Didymus. ¶ Cancer admota ipſi polypode herba abiicit chelas ſiue pedes, Zoroaſtres in Geoponicis.

Vlmi folliculis genus quoddam beſtiolarum innaſcitur. quod cnipes appellant: qui cum in ficis gignuntur, ficarios illos culices (τοὺς ψῆνας) deuorant. Huius remedium cancros ſtatuunt alligandos, (ἄκος δὲ τούτου φασὶν εἶν τοὺς καρκίνους προπειρονᾶν, fortè προσπερονᾶν, pro affigere:) in eos enim uertere ſeſe cnipes inquiunt, Theophraſtus de hiſtoria 2. 9. Tanto diſſidio flagrant cancri & erucæ, ut ſi à cornibus ſuſpendantur illi ramis arborum, in quibus irrepunt aut nidulantur erucæ, illicò decidant, collabantur ac aliò immigrent, Ant. Mizaldus. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbuſtis, ut carbunculi non noceant, Plinius. ¶ Ardeola cancrum faſcinationis amuletum nido imponit, Aelianus & Philes. ¶ Cancrorum nidore apes exanimantur, uide ſupra in D. ¶ Hyeme (tempeſtate, pluuia) imminente cancer ex aqua in terram prodit, Aratus. Καὶ μὴν ἐξ ὕδατος καὶ καρκίνος ὤχετο χέρσῳ Χειμῶνος μέλλοντος ἐπαΐσσεσθαι ὁδοῖο. E

Cancros & huiuſmodi malacoſtraca Galenus ſcribit dura carne conſtare; atq; ob id difficillimè confici, ſed firmi alimenti eſſe. Cancri piſces ſunt aquatici, frigidi & humidi, ſeptentrionales, Author libri de ſpermate Galeno adſcripti. Cancer grauis eſt & difficilis concoctu, Diphilus & Pſellus. Cancri, locuſtæ, ſquillæ & huiuſmodi, difficulter quidem cōcoquuntur, ſed multò faciliùs quàm alii piſces. conuenit autem eos aſſari potiùs quàm elixari, Mneſitheus. Cancri fluuiales & marini, multùm alunt, & non facilè in ſtomacho corrumpuntur: uerùm ſunt difficilis digeſtionis, Arnoldus Villanouanus. Ex his quæ teſta integuntur, ſquilla omnium minimè noxia exiſtit, cancer turbationem inducit, Aëtius in curatione colici affectus phlegmatici. ¶ Cancros & piſces omnes conchas habentes aluum ſoluere Galenus teſtatur, propter ſalſedinem & acrimoniam eorum: ideóque ſtomacho nocere, maximè neruoſæ eius ſubſtantiæ, Iſaac libro 3. ut quidam citant. ¶ Coqui debent ex aqua & aceto & abundanti ſale. Ita efferueant oportet, ut bis terue ſpumam exundanti aheno emittant. Cocti, & in patinas translati, ex aceto (ſuffuſo) comeduntur, Platina. Cancros coqui iubet Galenus in aqua in qua nati ſunt, libro 9. de compoſ. ſec. locos. F

Cancris marinis & fluuiatilibus communia quædam remedia in fluuialibus retuli. ¶ Cancri contra ſerpentium ictus medentur, Plinius. Contra ſcorpionum ictus ſilphium cum cancro trito in uino propina, Aegineta. Cancri appoſiti ſcorpio ipſum occidunt, Aëtius. alii hoc priuatim de cancro fl. ſcribūt. Cerui morſi uel à phalangio, uel à quouis generis eiuſdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodeſſe putatur. ſed non caret faſtidio, Ariſtot. Apri deuorato hyoſcyamo, cancros ſibi pro remedio quærunt, Aelianus in Variis 1. 7. Plinius apros hedera ſibi mederi ſcribit in morbis, & cancros ueſcendo, maximè mari eiectos. Carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſsimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina, cum ſalis flore cōtuſo poſt plenam lunam, & ex aqua illita, Idem. ¶ Cancri cum in electuariis & antidotis reſumptiuis ponuntur, ſic præparari debent: Euellantur extremitates cancrorum è pedibus & corporibus ſuis: & abluantur cum aqua frigida & ſale cum cinere, ter, donec iam puræ ſint carnes, & odoris grauitatem exuerint. deinde coquantur in aqua hordei, aut aqua lactis à quo extractum eſt butyrum. ſic præparati electuariis miſceantur, ut docet Auicenna libro 4. ſui Cano. fen prima, tractatu 3. capite de medicamentis refrigerantibus hecticos, Hæc ex uetere editione Nicolai Præpoſiti. G

Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere dicuntur, (uide ſuprà in Cancro fl.) ex hyſſopo purgare. Et ſi partus ſtranguletur, ſimiliter poti auxiliantur. Eoſdem recentes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosq; partus utitur illis, cum quinis lapathi radicibus, cum ruta & fuligine tritis, & in mulſo datis potui. Item in iure cocti cum lapatho & apio, menſtruas purgationes expediunt, lactisq; ubertatem faciunt. Item in febri quæ ſit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in uino auſtero poti prodeſſe dicuntur, Plinius. Ad ſtranguriam quidam iubent tres cancros coqui in cyatho aceti, in mortario ſimul contundi, exprimi, & propinari. Cancri teſtam diligenter teres, & uino ſubdulci miſcebis, & colatam po-

tionem dabis bibendam ei qui calculi molestia laborabit, Marcellus. Aëtius ad idem remedium cancros urit, ut nunc subscribetur.

Cancri usti. Cancros tres aut quinque, aut septem tantum, cum ingenti strepitu indesinenter sub testa uiuos exure: & contriti eorum cineris cochlearium unum cum condito præbe: eoq; calculosos renes sanabis, Aëtius. Marcellus empiricus ad hoc remedium cancros simpliciter terit, ut paulò antè recitaui. Cancrorum cinere aliqui in dentium doloribus utuntur, Plinius. Cancri, scolopendræ marinæ cinis cum oleo à Plinio inter psilothra numerantur. coniicio autem non cancros simpliciter, sed cinerē eorū intelligendū. Andreas ad lepras cancri cinere cū oleo usus est, Plinius. ¶ A bestijs uenenatis rabiosoq; cane demorsos sanat cancri interiorum cinis ex aqua semel ac bis potus, quantum manu capere potes, Galenus Euporiston 3.32. Prodest morsui canis rab. imposita membrana siue senectus anguium uernatione exuta, cum cancro masculo trita, Plinius.

Cancri oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt, Plinius. Cancri oculus subtiliter sublatus, & in phœnicio conligatus, colloq; suspensus, lippitudini incipienti medetur, si tamen remedium à casto homine fiat, Marcellus. ¶ Si ramphos erodij (rostrum ardeæ) cum cancri felle in corio asinino suspenderis ad collum uigilantis, dormitabit, Kiranides. ¶ Lapides in capite cancri repertos, in potu sumptos cordis punctiones sanare aiunt, Author de nat. rerum.

E.a. Καρκίνος nomen est paroxytonum, dactylicum. penultima enim à poëtis Aristophane, Nicandro, Oppiano & alijs, semper corripitur: quamobrem nō rectè ab aliquibus circunflectitur. Carcinus dictus uidetur quasi coracinus (ut rectè apud Athenæum legit Massarius. nam locus in nostris codicibus corruptus est) quòd coras, id est pupillas & oculos mobiles habeat. Καρκίνος, καράκινός τις ὤν, ὁ κινῶν ἐπὶ συχνῷ τὴν κάρα, Varinus. Carcinon quasi caràcinon à mouendo capite dictum putant, Erasmus Rot. ¶ Καρκίνιον diminutiuum Aristoteli cancellus est, qui describetur inferius. eundem Galenus καρκινάδα appellauit, inquit Rondeletius. Αλακὴ, fuligo, cinis, cancer, λιγνὺς, σποδὸς, καρκίνος. κυπρίων, μασίλη, Varinus & Hesychius. & mox, Ἀλάκη, πάνθρακον, fortè ἄνθρακον scribendum. & non ἀλάκη per κ. sed per β. sic enim ordo literarum postulat apud Hesychium: & Ἀλαβῶδες eidem est ἀνθρακῶδες, κεκαπνισμένον. Ἀλάβη etiam magis accedit ad ἀσβόλη uocabulum pro fuligine usitatum. Cæterùm cancri nomine hîc instrumentum forcipem intelligo, cui ἀλάβη nomen conuenit ἀπὸ τοῦ λαβεῖν. Πτύξαγρις uel πύξαγρις, cancer dicitur ab eo quòd ostrea uenetur lapillo inter testas seu ualuas (πτύχας ἢ πτυχία) eorum immisso, ut pede facilius carnem eorum euellat, Varinus. Κάβειροι, καρκίνοι: coluntur illi in Lemno religiosè, tanquam Vulcani filij, Hesychius. Κάρχαι, cancri, Siculis, Varinus. ¶ Nepam quidam cancrum putant, sed uerè nepa scorpius dicitur, &c. Nonius. uide in Scorpio.

Apud Syluaticum barbara quædam nomina reperio, Cacunacule, Caci, & Cacoctica, cancrū interpretatur pro singulis: & oleum cabrumûm, quod ex cancris fiat.

Καρκίνος genus uinculi est, Varinus. meminit Galenus in libro de fascijs. & calceamenti cuiusdam genus: καὶ τῆ πάρυγγος, (lego, καὶ ἡ πυράγρα,) Hesychius & Varinus. pro uinculo quidem etiam κάρκαρος scribi reperio. Κάρκαροι, τραχεῖς, καὶ δεσμοί, Iidem. ¶ Καρκίνος passio est quæ nunc καρκίνωμα dicitur, Suidas & Hesychius. Sed Corn. Celsus cancrum à carcinomate distinguit. nam illum oriri & serpere dicit ab his quæ extrinsecus incidunt, hoc uerò corrupta interiùs aliqua parte innasci. Suetonius etiam in Augusto carcinoma dixit. Polluci hoc nomine tumor est durus cum inflammatione & magno dolore, qui ulceratur interdū, sub rubente aut liuido colore, sanguinem emittens, incurabilis. cōnascuntur autem ei ut plurimum uenæ aut pili. Est & occultum (inquit) carcinoma, cætera simile, sed non apparens, μὴ ὑπερφανές. Cancro abscessui nomen à similitudine ad cancrum animal aquatile factum est. oritur autem ex nigra bile in una quapiam corporis particula redundante. Θηρίον, ulcus ferum quod & cancer dicitur, Varinus. Albarnabet, id est cancer in naso, Vetus glossographus Auicennæ. Cancer apud Latinos secundæ & tertiæ declinationis masc. generis, nomen est morbi. quidam hos Ouidij uersus citant ut neutri generis esse probent, ex libro 2. Metam. Vtq; malum latè solet immedicabile cancer Serpere, & illæsas uitiatis addere partes. quum hoc, Malum immedicabile, per appositionem intelligendum sit. Gangræna est cancer. Lucilius lib. 1. Serpere uti grangræna malo, ad quem herpectica posset. Varro, περὶ εἰσαγωγῆς: Si ob eam rem gangræna non sit ad Bacchium uentura. Idem de uita pop. Rom. lib. 3. Quo facilius animaduertatur per omnes articulos populi hanc mali gangrænam sanguinolentā permeasse, Nonius Marc. ¶ Καρκίνοι etiam sunt ossa capitis, quæ aliter zygómata dicuntur, Pollux. ¶ Πυράγρα fabrile instrumentum est (χαλκευτικὸν ὀργανεῖον) quod & cancer uocatur, seu pagurus, Hesychio, Varino, Eustathio. hoc est forceps, propter chelarum similitudinem, & similem apprehendendi usum. δι᾽ ὁμοιότητα λαβῆς. σχηματισμὸς γὰρ αὐτῆς ἐπὶ τὴν πυράγραν, Varinus. Καρκίνος λίθους ἔχων Polluci memoratur inter οἰκοδόμου instrumenta. ἰδὼν δὲ τὸν χαλκέα κοιμώμενον, καὶ τὸν ἄκμονα, καὶ τὸν καρκίνον εἰκῆ κείμενον, καὶ ἐπαλλήλως ἔχοντα τὰ ἔμπροσθεν, Athenæus libro 10. in gripho Simonidis: in quo χέτλιον ἰχθὺν alij delphinum, alij hircum interpretantur. Idem instrumentum uidetur, de quo Galenus in Glossis: τομεῖον καὶ τομεὺς καλεῖται σιδηροῦν ὀργανεῖον δίχηλον, ᾧ οἱ χαλκεῖς πρὸς ἄλλα τέ τινα, καὶ πρὸς τὸ ἀναβάλλειν καὶ μοχλεῦσαι ἥλους χρῶνται.

Cancri nominantur à grammaticis uersus retrogradi, hoc est qui non solum à dextra ad sinistram, uel à principio ad finem, sed etiam contrà legi possunt, uel eodem, uel quod artificiosius est contrario plerunque sensu. Lectio autem illa conuersa uel iisdem manentibus dictionibus fit, ut in his senariis scazusi, quibus nos ad Io. Frisium nostrum aliquando lusimus:

Cancellos mitto uix Frisi hos tibi ternos,
Claudos licet, prorsus ne uidear ingratus,
Cancris pro multis, tu consule boni rogo.

Et in hoc disticho, ubi sensus efficitur contrarius: Laus tua non tua fraus, uirtus non copia rerum Scandere te fecit hoc decus eximium. Vel singulis literis retrò legendis, ut in hoc disticho: Signa te signa, temere me tangis & angis, Roma tibi subito motibus ibit amor. Cancrum etiam dixerim retrogradam scriptionem, quam nos aliquando excogitauimus alternis Græcis Latinisque dictionibus: Vt, otot ειλπ muidimiD. Tæpocon appellarunt Græci genus scribendi sinistrorsum, Sextus. Plura quære apud Gyraldum in Sotade in Historia poëtarum.

Καρκινοῦσθαι, cancri brachiorum instar comprehendere, uel comprehendi & contorqueri ἐπαλλήλως, hoc est alternatim uel mutuò: cancellari Latinè dicemus, pro implicari inuicem, & ita constipari. Καρκινοῦται, ὅταν ῥιζοῦται ὁ σῖτος καὶ σκληρύνηται, Hesychius & Varinus. Χειμῶνος δὲ ἐπιγινόμενοι, πανταχοῦ μὲν χρήσιμοι. ῥιζοῦται γὰρ καὶ καρκινοῦται μᾶλλον, Theophrastus de causis 3.26. hoc est ut Gaza trãstulit: Sata, frigore meliùs radicantur, cancrificanturque. Χειμὼν πιλώσας καὶ καρκινώσας τὰς ῥίζας, σύμμετρον εἰς τὸ ἔαρ ποιεῖ τὸ μέγεθος, Idem libro 2. de causis plantarum. Τὸ ῥιζοῦσθαι τὸν σῖτον, συγκαρκινοῦσθαι (aliâs κικαρκινῶσθαι) ἔλεγον. ὅθεν καὶ Φερεκράτης ἐν τοῖς Αὐτομόλοις ἔφη, ὁπόταν χαλάζης, νῖψον, ἵνα τὰ λῄια συγκαρκινωθῇ, Pollux & Suidas. Αὐλητικῶς τε καρκινοῦν τοὺς δακτύλους, Plato Comicus apud Athenæum libro 15. Germanicè dicimus, Schrencken/ krümmen.

Cancelli (inquit Cælius Rhodiginus) erant ueluti septa quædam ex lignis transuersim iunctis *Cancelli.* obliquatisque ad defendendam, hoc est repellendam turbam. Cicero de Oratore libro 1. Nam si quis erit qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sententias atque causas, & quasi certarum artium, forẽsibus cancellis circumscriptam scientiam, fatebor equidem in his magis uersari hanc nostram dictionem. Et pro P. Quintio: Et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circundedi. Quin & pro Sextio è fori cancellis plausum excitatum scribit. Sidonius item Apollinaris quadam libri 5. epistola: Vmbram (inquit) stipitibus altatis, cancellatimque pendentibus pampinus superducta texuerat. Cancellorum rationem graphicè expinxit Varro rei rust. lib. 3. *Cancellatim.* Præterea (inquit) è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & in eis transuersis gradatim, modicis interuallis, perticis adnexis ad speciem cancellorũ scenicorum ac theatri. Hinc cancellata elephantorũ cutis dicitur Plinio. Riuis, per quos exundat piscina, præfigantur ænei foraminibus exiguis cancelli, quibus impediatur fuga piscium, Columella 8.17. Hosce cancellos item cancros dici, quanquam rarenter admodum, animaduertimus. *Cancri.* inde scitu dignum prorepsit adagium, ut inter Orci cancros adhæsisse dicatur, qui ita irretitus illaqueatusque teneatur, ac impeditus, ut nusquam pateat effugium. Est qui cancellos pro abaco sessili interpretetur. Sunt porrò qui cancellos dici à Græcis κιγκλίδας putent. *κιγκλίδες.* Aristophanis interpres in Vespis dicasterii, hoc est stationis iudicialis ianuam dici putat κιγκλίδα, quam (inquit) etiam cancelotem dicunt, id est καγκελωτήν. Hysplax, inquit Theocriti interpres, laquei species est: propriè autem cursorum carceres sic uocantur, quem nos cancellum dicimus. Hæc omnia Cælius. Et rursus, Cinclidas Romani cancelotas uocant, uti adnotant Græci. Cancelli per diminutionem uocantur opus subtili materia in transuersum compacta ad similitudinem retis factum, quòd frequentia foramina habeat, Sipontinus. Columella de uite loquens 4.2. Hæc autem quæ toto prostrata corpore, quum inferius solum quasi cancellauit atque irretiuit, cratem facit. Cancellare testamentum aut scripturam pro delere, ueteres iurisconsulti dixerunt. *Cancellare.* Filiumque eius militem magni Pompeii, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, author est Varro, Plinius lib. 7. Cancri dicebantur ab antiquis, qui nunc per diminutionem cancelli, Festus. Ab his & cancellarium apparet dictum, qui intra cancellos publico scribendi munere fungeretur, ne impediri à plebe posset. *Cancellarius.* Eos qui sunt nobis à commentariis (inquit Cælius Calcagninus,) quales Græci ὑπογραμματέας uocitant: nos scribas, aut librarios, aut nouo uerbo, amanuenses dicere possumus. Nam peruulgatam illam cancellariorum uocem non libenter adeò usurpare soleo: uel quòd à Latinitate abhorreat, uel quòd non omnes eodem ritu interpretantur. Nam & in urbe & aliquot in prouinciis Cancellarius summi magistratus nomenclatura est. Nos nostros subsidiarios & quasi optiones hoc nomine honestamus.

Psilothrum herba, quæ & καρκίνωθρον & κλῆμα uocatur, Scholiastes Nicandri. Carcinethron quidem inter nomenclaturas Dioscoridis, polygonus est, quæ & κλῆμα: psilothrum uerò uitis alba, sed Nicander non intelligit polygonum herbam, cum eam proximè ante nominârit. Polygonon aliqui carcinetron uocant, Plinius. ¶ Crispula, herba cancri, minuta habens folia crispa, Syluaticus. Centumgrana est herba cãcri, Idem. Hieronymus Tragus, si bene memini, Harnkrut interpretatur Germanis. Matthiolo Senensi herba cancri heliotropium maius est, sic autem uocari (inquit) Ruellius ait, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacos esse putatur) similitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio assignata mihi nõ planè satisfacit,

quòd ſcorpionum & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potiùs crederem, hoc heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſsimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa, ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgi. ¶ Gallos audio herbam cancrariam (ſua lingua Grancherie) nominare, alterum genus geranij, cui folia ferè maluæ, quòd cancroſis ulceribus mederi exiſtimetur.

Epitheta. Neue rubentes Vre foco cancros, Vergilius 4. Georg. ubi Seruius, id eſt, cum uruntur, non qui per naturam ſint huius coloris. Textor cancri ſyderis, & animalis aquatici epitheta confudit: nos ſeparabimus. Animanti igitur hæc adſcribenda: Octipes, multipes, ſcopuloſus, cæruleus, teſtudineus, tardigradus, ferus, humens, rubicundus, obſcœnus. nam fluuiatilis, æquoreus, & littoreus, differentiæ potiùs quàm epitheta fuerint. Syderi uerò conueniunt, Lernęus, pluuialis, (niſi fluuialis legẽdum eſt, ut ſit idem quod fluuiatilis:) & multa à calore ducta, quòd Sol menſe Iunio, quum uehemens uiget æſtus, hoc ſydus percurrat: Calens, calidus, torrens, ardens, aduſtus, æſtiuus, æſtifer, rapidus, feruidus, inflammans. Vtrique, Curuans brachia. ¶ Σισυρνοδύται καρκίνοι, Lycophron. ſiſyra enim uel ſiſyrna eſt tunica craſſa ex ouillis uel caprinis pellibus cum lana, Varinus. Ῥοδοδάκτυλος cancer apud Athenæum libro 13. cognominatur. Καρκίνον ὀκταπόδην Nicander dixit. Octapedes, ὀκτάποδες, etiam Scythico prouerbio dicebantur, qui duos poſsiderent boues, & currum unum. Lucianus in Scytha, οἱ παρ' αὐτοῖς ὀκτάποδες καλούμενοι. Dici poterit per iocum, inquit Eraſmus, in hominem qui ſibi locuples uideatur, uel in eum cui ruſticanæ ſunt opes. Addit prouerbio gratiam alluſio ad ſcorpium, polypum, ſepiam & teuthidem, octonis pedibus animantia & ob id Græcis dicta ὀκτάποδα. Scorpius etiam prouerbio locum fecit Octapedem excitas. Siquidem hoc animal ſub omni lapide dormire dicitur. Suidas ὀκτώπουν ſcribit per ω. non per α. Hæc Eraſmus Octipedis fruſtra quærentur brachia cancri, Ouidius 1. Faſtorum. Καρκίνοι ἀλῆται, Oppianus. ſed hoc fortè marinis potiùs conueniet, uel omnibus, uel ſpeciei cuidam. Plura leges inter epitheta paguri inferiùs.

Octapedes.

Ex Battachomyomachia Homeri circa finem.

Ἦλθον δ' ἐξαίφνης νωτάκμονες, ἀγκυλοχεῖλαι, Λοξοβάται, στρεβλοί, ψαλιδόστομοι, ὀστρακόδερμοι,
Ὀστοφυεῖς, πλατύνωτοι, ἀποστίλβοντες ἐν ὤμοις, Βλαισοί, χειροτείνοντες, ἀπὸ στέρνων ἐσορῶντες,
Ὀκτάποδες, δικάρηνοι, ἀχειρέες, οἱ δὲ καλεῦνται Καρκίνοι, οἵ ῥα μυῶν οὐρὰς στομάτεσσιν ἔκοπτον, &c.

Propria. Carcini poëmata, Καρκίνου ποιήματα. dicebantur ea (inquit Eraſmus) quæ uidebantur obſcuriùs & inſtar ænigmatis dicta. Carcinus poëta quiſpiam fuit, in quem iocatur Ariſtophanes in Pace, Εὐδαιμονέστερος φανεὶς τῶν Καρκίνου στροβίλων. id eſt, Qui uiſus eſt felicior uel Carcini ſtrobilis. Is finxit Oreſtem ab Ilio coactum, ut matricidium confiteretur, per ænigmata reſpondentem, autore Suida, qui teſtatur prouerbium à Menandro uſurpatum in falſo Hercule. Stratonicus apud Atheneum libro 8. cum audiſſet quendam imperitè canentem, rogauit, cuius eſſet cantio: cum is reſpondiſſet Carcini: πολύ γε μᾶλλον (ἔφη) ἢ ἀνθρώπου. id eſt, Multò ſanè magis (inquit) quàm hominis. nam καρκίνος Græcis & cancrum animal ſignificat. itaq; iocus ex ambiguo captatus eſt, Hactenus Eraſmus. Καρκίνος (paroxytonum. inuenio & proparoxytonum) poëta fuit tragicus; cuius filij tres memorantur à Scholiaſte Ariſtophanis in Pace, ipſi etiam tragici poëtæ, à paruitate corporis ὄρτυγες cognominati. aut fortè quòd contentioſi & pugnaces eſſent, ſicut coturnices mares ſunt. Idem poëta in Veſpis Carcini filios καρίδων ἀδελφοὺς uocat: & καρκινίτην unum ex eius filijs. Sed uerſus eius iocoſos & argutos de Carcini filijs aliquos audiamus: Ἕτερος τραγῳδὸς Καρκινίτης ἔρχεται, Ἀδελφὸς αὐτοῦ. Φιλοκλέων. Νὴ Δί' ὀψώνηκ' ἄρα. Βδελυκλέων. Μὰ τὸν Δί' οὐδέν γ' ἄλλο, πλὴν γε καρκίνους. Προσέρχεται γὰρ ἕτερος αὖ τῶν Καρκίνου. Φιλ. Τουτὶ τί ἦν τὸ προσέρπον, ὀξίς, ἢ φάλαγξ; Βδελ. Ὁ πιννοτήρης οὗτός ἐστι τοῦ γένους, Ὁ σμικρότατος, ὃς τὴν τραγῳδίαν ποιεῖ. Φιλ. Ὦ Καρκίν', ὦ μακάριε τῆς εὐπαιδίας, Ὅσον τὸ πλῆθος κατέπεσεν τῶν ὀρχίλων. Item in Nubibus cum quidam exclamaſſet ἰώ μοι μοί: Strepſiades ſubiungit. Τίς οὗτοσί ποτ' ἔσθ' ὁ θρηνῶν; ἢ τί που Τῶν Καρκίνου τις δαιμόνων ἐφθέγξατο; ubi Scholiaſtes, δαιμόνων dixit pro παίδων παρ' ὑπόνοιαν. eſt enim tragica exclamatio illa ἰώ μοι μοί. Fuerunt autem Carcini filij, Xenocles, Xenotimus, & Demotimus, primus tragicus, cæteri χορευταί. Ironicè autem ludit in Carcinum, tanquam de uictoria certus, &c. Vide etiam Suidam ter in Carcino. Carcini filij ſtrobili, id eſt cochleæ uel buccinæ marinæ, ut Gyraldus interpretatur. De hoc carcino, eiuſq; filijs, & alijs eiuſdem nominis, plura leges apud Gyraldum de poëtarum hiſtoria dialogo 7. & in Chiliadibus Eraſmi, in prouerbio Fortunatior ſtrobilis Carcini. Memoratur & Carcinus Corinthius in Equitibus Ariſtophanis.

b. Θερμαστρίς, uas ſimile cancro, quo utuntur aurifabri, Varinus. uulgò tigillum (aliqui crucibulũ) uocant, etiam Germani. Videtur & κόραμις dici, & χήμη κόραμις. uide in Corollario de Chamis A. ¶ Χηλή, cancri pedem ſignificat: & à Latinis etiam chelæ uocabulum uſurpatur. hinc δίχηλα dicuntur animantium etiam quadrupeda, quorum pedes nec ſolidi, nec multifidi, ſed bifidi aut biſulci ſunt, ut armenta & pecora. Galenus etiam τομεῖον interpretatur σιδηροῦν ὀργαλεῖον δίχηλον. Ἄλλοι δ' αὐτῶν ᾔεσαν, καὶ παρὰ τὴν χηλὴν τοῦ τείχους ὑπερβάλλουσιν εἰς τὴν πόλιν, Xenophon libro 7. de Cyri minoris expedit. Amaſæus uertit, iuxta ipſa portus latera, quę quòd curuatis utrinq; molibus prominent, chelas, id eſt acceptabula Græci uocant. Χηλαὶ ἢ φύσιγγες, rhagades, id eſt rimæ ſunt, calcanei, pedum, pudendi, Pollux. Χήλωμα, τὴν διχίδα ἢ γλυφίδα τοῦ βέλους, ᾗ προσπιβάζουσιν ἐν τῷ τοξεύειν νευρὰν τοῦ βέλους,

βέλαις, Galenus in Glossis. ¶ Brachia cancri Ouidius dixit, furcas Apuleius. ¶ Pedes cancrorũ bifurces & bifurculatos Gaza dixit, & post eum Massarius: alij bisulcos & bifidos. ¶ Tabellas quidam Latinè uocant, quas Aristoteles πλάκας: quibus crusta cancrorum coagmentatur, & quasi articulatur.

Vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet, Plautus apud Varronem de lingua Lat. Paralyticum iumentum ambulat pronum in latere ad similitudinẽ cancri, Vegetius. ¶ Cancer dicitur capite gignere, Erasmus in prouerbio, Cancrum ingredi doces. c.

Astures quidam è regionibus Septentrionalibus ad nos delati, quanquam omne genus auiũ capiunt, libentius tamen cancris uescuntur, Albertus. d.

Prouerbia. Cancros lepori comparas: Vide in Lepore. ¶ Cancer leporem capit, καρκίνος λαγὼν, uel pleniùs καρκίνος λαγὼν αἱρεῖ, de re impossibili. hoc etiam in Lepore dictum est. ¶ Nunquam efficies ut rectè ingrediatur cancri. Aristophanes in Pace, οὔποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν, οὐδ' ἂν τοῦ πραχθέντι ποιήσεις ὕστερον οὐδέν. Ambulet ut cancer rectà haud effeceris unquã: Nec quicquam efficies ubi res erit antè peracta. Hoc uelut oraculum poëta facetus pronunciat, quod à natura sit insitum, nullo corriges negocio. nam cancris genuinũ obliquè ingredi. In quorum altero carmine tangit adagium, quòd superiùs dictum est, Actum ne agas, Erasmus Rot. οὔποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον, &c. Scholiastes Aristophanis addit, ὅτι τοὺς Λακεδαιμονίους δηλονότι ὀρθὰ. καὶ ἁπλᾶ φρονεῖν. ¶ Cancrum rectè ingredi doces, Καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν διδάσκεις, de eo qui docet indocilem. Refertur in Plutarchi Collectaneis. Finitimum uel idem potiùs cum illo, quod paulò superiùs ex Aristophane retulimus in prouerbio, Nunquam efficies. Pertinet ad genus ἀδυνάτων, Aethiopem dealbas, &c. siquidem animal hoc nõ ingreditur nisi obliquo corpore, & in omnem partem mouet gressum, Erasmus. ¶ In seditione uel Androclides belli ducem agit, ἐν δὲ διχοστασίῃ κ' Ἀνδροκλείδης πολεμαρχεῖ. in homines contemptos & humiles, qui per occasionem aliquam incidentem, dignitatem sortiuntur. Effertur etiam ad hunc modum, ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Et aliter, ἐν γὰρ ἀμηχανίῃ καὶ καρκίνος ἔμμορε τιμῆς. id est, Fert rebus desperatis & cancer honorẽ, Erasmus. Sed in hoc prouerbio Carcinus uiri nomen uidetur. ¶ Imitari nepam, pro retrocedere, uel in peius labi: quod nostri dicunt, Hindersich/wie die Krebs gand. hoc est, Retrorsum, ut cancri ambulant. Vide in Scorpione h. Nepa enim scorpionem potiùs quàm cancrum significat. Qui homini nimium animo præsumenti, & gloriosa uerborum Plus ultra iactatione superbienti, illudere nuper Romæ uoluit Pasquillus, hominem cancro inequitantem pinxit, & uerba hæc adscripsit, Plus ultra. h.

Οἱ ἐν διαλεκτικῇ βαθύνοντες, ἐοίκασι καρκίνους μασωμένοις: οἳ δι' ὀλίγον τρόφιμον περὶ πολλὰ ὀστᾶ ἀσχολοῦνται, Ariston in Similibus; hoc est, Qui dialecticæ studium profundè rimantur, cancros edentibus similes sunt: qui propter exiguum alimentum, circa crustas plurimas occupantur.

Sunt qui Alopen Carcini poëtæ fabulam apud Aristotelem in Ethicis interpretentur; alij ipsius poëtæ filiam, quæ adultera fuerit, ut est apud Eustratium. Sunt qui saniùs se Aristotelem interpretari putent: & carcini nomen non poëtam, sed cancrum significare, eo Aristotelis loco affirmant, nam è cancro Alope morsa fuit, sicut Philocteten idem philosophus paulò antè à uipera morsum dixerat, Gyraldus. Alope.

Somnia. Cancer uiros peruersos & inemendabiles indicat, propter animalis transuersionem uestigiorum. Si quis inueniat marinum cancrum aut pluuialem (fluuialem,) uirum peruersum inueniet & inopem. Si marinum, regem: si fluminis, principem, eò quod mare regem, flumen uerò principes significat, Incertus.

DE LAPIDE INSTAR CANCRI.

CANCER marinus est cancer in lapidem conuersus, ex India delatus, qui est notus in Syria & Aegypto, ualde usitatus in collyrijs; Andreas Bellunensis. Rimegi est lapis sicut cancer, Vetus Glossographus Auicennæ. Reiben lapis est sicut cancer, Syluaticus: apud quem etiam Keiben per kappa scribitur. Sed Bellunensis apud Auicennam libro 2. cap. 592. pro Reiben restituit Rathiaha, is (inquit Auicenna) est lapis sicut cancer, refrigerans & humectans in secundo gradu. Exiccat, abstergit, uiribus cancro proximis: & uisum acuit. Et alibi, Cancer marinus (sarathan seu sarthan bhari) non pro cancro maris intelligi debet, sed pro specie cancri habentis membra omnia lapidea, Auicenna lib. 2. cap. 152. ubi & remedia ex eo addit hæc: Adustum de eo subtilius est reliquis adustis: idq; desiccat ulcera, & confert scabiei. Abstergit dentes, & delet pannum & lentigines, prohibet lachrymas & resoluit cum sale ungulam, & fit ex eo collyrium, & fricatur cũ eo scabies palpebrarum. Prohibet quartanam. Et rursus cap. 718. de Testa, Exiccat (inquit) & abstergit testa, præsertim clibani, qua subtilior est testa cancri marini. Et mox, Abstergit scabiem, & propriè testa cancri marini. ¶ Carcinias lapis Plinio non speciem cancri marini, ut hic, sed colorem tantùm refert.

Cancrum quidem marinum uel pagurum in lapidem conuersum, ipse Venetijs aliquando reperi, & adhuc seruo. Vide inferiùs in Vrso Rondeletij.

DE CANCRO MARINO, BELLONIVS.

Græcis (inquit) καρκίνος θαλάσσιος dicitur, Gallis Cancre.

Iconem hanc in Italia nactus sum: est autem persimilis illi quã Bellonius exhibuit. Subijcietur & alia Rondeletij.

B ANCER marinus rotundo ac ferè circinato corpore præditus est, anteriori parte crenis diuiso, crustaceo tegmine conuestito: cuius magnitudinem ad Pagurum, Maiam, Astacum et Locustam facilè contuleris. Maiores enim trium aut quatuor digitorum latitudinem non excedunt. Marinorum color certè maribus quidem rubentior, fœminis ex liuido in cyaneum tendit.

C Mares autem fœminas opprimere uidentur, antequam ineant: atq; inter se diutissime dimicant, arietũ more. Crura in uentrem reflectunt dum incedunt.

B Ea uerò habent blæsa, utrinq; in latere quaterna, & duo brachia forcipata. Hepate rubro constant, gustui dulcissimo, quod Aristoteles mutim nominare uidetur. habẽt porrò intestina multiplicibus cirrhis obsessa.

C Mouenturq; horum partes solidiores albis musculis agentibus, ut in Paguro docebimus.

B Tanta est marinorum cum fluuiatilibus cancris affinitas, ut utriq; simul mixti, uix nisi à perito discerni possint.

F Sponte mortuus cancer prorsus abdicandus est.

C Diu extra aquam uiuit.

A.B. Veneti Granceolum (ad discrimen magni paguri, quem Granciporrum uocant) nominant. Cancros autem à Paguris eiusdem magnitudinis (cum quibus sæpe ab ichthyopolis permiscentur) ipsa glabritie primùm discernere oportet. Paguri præterea tibias habent hirtas, & brachia grandibus forcipibus uallata atq; in nigrum colorem abeunt: in extremo liuent. Cancri omnino glabri sunt: quorum anterior corporis pars posteriore latior est.

Ferrarienses, mares Grancos, fœminas Grancellas uocant, ac seorsim diuendunt.

G Cancri marini uel fluuiatiles (inquit Plinius Secundus) in cibo ex iure alliũm uiridi cum ficu duplici, malum hydropicum auocant.

In Cancrorum marinorum genere, Veneti mazanetas (*Infrà etiam cancrum paruum latipedem mazenetam ab Italis uocari scribit*) nominant, Molecis similes: quorum alterum marem, alterum fœminã produnt. Mazanetas, fœminas esse uolunt, Molecos uerò mares, quos mollescere, ac uernationẽ exuere ferunt: contrà autem Mazanetas putant perenni cõtegi crusta, & nusquam decidere. Molecos quoq; aut molecas aiunt, tum quidem torpescere, cùm cortice exuũtur: quo tempore pasta molliores aliquando sensimus.

DE CANCRO ANONYMO RONDELETII, QVEM EVNDEM puto superiori, hoc est illi quem Bellonius simpliciter cancrum marinum uocat.

Iconem hanc Rondeletius bis posuit. primùm libro 18. cap. 21. quod nos hic repetimus. deinde Tomo 2. in libro de piscibus stagni marini, cap. 12. quod mox subijciemus.

Vbi. CANCRVM hic exhibemus eum, quo frequentiùs in Gallia Narbonẽsi uescimur, qui nascitur in marinis stagnis.

C Diu extra aquam uiuit.

A Nomine caret: nisi quòd à nostris generis nomine cancre appellatur.

B Brachia habet non admodum magna, pedes longos, in acutum desinentes: cornicula duo.

F Super carbones assatur, uel elixus & crusta spoliatus in sartagine frigitur. optimus est quum oua habet.

G Qui in stagno marino degit, inter fluuiatilem & marinũ medius est: quo in fluuiatilium penuria aduersus canis rabidi morsum utendum censeo, loto priùs in aqua hordei, uel pimpinellæ. Iidem cancri priùs etiam loti & decocti in iure carnis, hecticis ualde prosunt, multumq; nutriunt. Eorundem cinis cum syrupo ex adianto haustus, sanandis pulmonum ulceribus confert. multò uerò efficacior fiet, glycyrrhiza, seminibus frigidis maioribus additis, & in tenuem pollinem redactis.

DE CANCRO STAGNI MARINI.

RONDELETIVS.

Lege quæ annotauimus ad iconem præcedentis capitis.

TRIA potissimum crustatorum genera in stagnis nostris uiuere comperió, præter hæc nulla ferè alia: nempe Squillam gibbam & paruam.

Tertium genus est Cancer nomine uacans, magnitudine media, similis marino. Chelas duas habet, pedes quaternos. Fœminæ intus est pars quædam crocea qua mares carent, quam ouorum materiam esse puto. Quo tempore ouis turget, optima est. Cæteræ partes internæ albæ in fœmina & in mare omnes. Hoc Cancrorum genus inter marinum & fluuiatilem medium esse comperio, ut in marini & in fluuiatilis uicem usurpare possimus: stagnorum enim aqua partim marina, partim dulci constat. Quando igitur fluuiatiles desunt, stagni Cancros aqua hordei abluendos censeo, ut in ea si quid sit salsuginis deponant, quibus tum fœliciter utemur in his affectibus, quibus fluuiatiles ualde prodesse prædicantur. Atq; hoc expertus profiteor, phthisicis multùm auxiliari. illis enim, ita ut diximus, lotis, & in iure capi, uel cum cremore ptissanæ coctis phthisicos diu summo ualetudinis eorum commodo alui. Ex iisdem cinis pulmones exulceratos mirè reficit & recreat, si in aqua adianti, uel plantaginis lotus cum lacte asinæ, uel cum cremore ptissanæ hauriatur. Ex eodem cinere medicamentum fit, quod à cane demorsis maximè succurrit. Quare minùs rectè faciunt Medici quidam, qui fluuiatilibus uel stagni marini cancris, fluuiatiles Astacos substituunt, omnibus dotibus Cancris de quibus loquimur, inferiores. illi enim molli præhumidaq; substantia constant, & quæ facilè diffluat ac dissipetur, neq; corpus satis nutriat, neque peculiarem uim ad pulmones iuuandos insitam habeat. Cancri uerò fluuiatiles dulci sunt succo, temperatam substantiam indicante: quem perlibenter amplexatur natura, quo reficitur & fouetur, qui hæret, dissipatuq; facilis non est, & natura sua pulmonum malis succurrit. Cancri stagni marini figuram capiti præfiximus, ut meliùs à cæteris eiusdem formæ distinguatur.

COROLLARIVM DE CANCRO MARINO simpliciter dicto.

CARCINOS Græcè is est qui rotundo corpore habetur: quem nos uulgari nomine dicimus Granchio, is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E quorum genere sunt etiam quæ appellantur, Macinette, nam & hæ suo tempore crustam exuunt; Matthiolus. Plura uide inferiùs in Paguro, quod nomen pro cancro simpliciter Græci, præsertim recentiores aliquando ponunt. ¶ Cancer marinus Anglis & Germanis inferioribus uocatur Krab / Crabbe: superioribus dici potest ein Meerkrabb. Vide suprà in Corollario Cancri fluuiatilis A. & inferiùs in Paguro. A

Cancri marini in saxis pascuntur & habitant, Oppianus lib. 1. de pisc. Quòd autem Plinius dixit cancros locis mollibus uitam degere, haud satis uerum uidetur. Sunt enim Paguri, cancri, & tamen non nisi locis saxosis capiuntur: & similiter cancri illi alij parum minores, cibo non idonei, præcipuè mares, præterquam cum exuerint senectutem, quos tam petrosis quàm terrenis locis uitam agere perspicuum est: quod ex Aristotele elici etiam potest, tam octauo de historia, ubi cancros saxatiles stercus deuorare inquit: quàm etiam quarto de partibus animalium, cum cancris caudam inutilem esse tradat, quoniam uitam agere terrenam cauernasq; subire soleant. nec defendi satis potest Plinius, nisi quis in Plinio non cancri, sed astaci legendum existimauerit, ut dictum est ex Aristotele, unde hæc mutuatur, Massarius. ¶ Ostracoderma omnia crustā suam exuunt, Oppianus. ergo Mazanetas etiam Venetijs dictas suo spoliari corio probabile est, quod & Matthiolus approbat: etsi Bellonius è uulgi sententia secus tradat. ¶ Concaua littoreo si demas brachia cancro, Cætera supponas terræ, de parte sepulta Scorpius exibit, caudaq; minabitur unca, Ouidius Metam. 15. Vide infra in Paguro C. & supra in Cancro in genere. C

Quicunq; perspexerit qua machinatione cancer Ostrea capiat, illius laudabit & diliget solertiam. Ostreum interea suas conchas (cœni & aquæ desiderio) cum patefacit, is suis brachijs sublatum calculum in concharum hiatum inijcit: quo interposito, Ostreum testas claudere non potest, quare à Cancro exeditur & conficitur, Gillius ex Oppiani de piscib. lib. 2. cuius uersus Græcos recitat Rondeletius in Cancro paruo qui in alienis testis hospitatur, tanquam de illo senserit Oppianus, quod mihi non uidetur: simpliciter enim cancrum hoc facere ait. Vide Πτύξαγεις apud Varinum, uel suprà in Cancro in genere H. a. Meminit etiam diuus Ambrosius, ut in Ostreis recitabimus. D

In Bosphoro Thracio cùm uentus ingruit uiolentus, Cancri aduersus fluctus nituntur: circa promontoria uerò uenti uis maior est, ita ut omnino repulsi auersiq; Cancri, impetum sequi undarum cogerentur. Hoc præuidentes illi, ubi iam propè ad promontorium appulerint, singuli in sinuoso aliquo loco se tenent, simul & reliquos expectant. Deinde in eundem locum congregati, adrepentes per præcipites crepidines in siccū ascendunt, & fluctuū uim (qua parte uiolētior erat)

euadunt, iter pedibus conficientes. Cum autem hanc uiolentiam pedibus prætergreſſi ſunt, rurſus per crepidines in mare recurrunt. Parcunt autem eis piſcatores, cùm declinandi communis periculi gratia ſponte in terram exeunt: neq; homines cùm ſint, ipſo etiam maris impetu ſæuiores ipſis uideri uolunt, Aelianus 7.24.

Cancro marino & alia multa cum fluuiatili communia, tum remedia diximus ſuprà. Dioſcorides quidem marinos eadem quæ fluuiatiles præſtare ſcribit omnia, ſed ignauius. ¶ Apri in morbis cancros ueſcendo ſibi medentur, maximè mari eiectos, Plinius. Aeliano apri cancros ſimpliciter remedium ſibi contra hyoſcyamum quærunt. Cancri mar. decocti ius contra dorycnium efficax habetur, Plinius. Marini, non fluuiatiles, cancri aſſumuntur in theriacam Cl. Apollonij ad rabioſorum canum morſus, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 73. Si equus cum fœno aut pabulo braſſicam ſyluestrem fortè deuorârit, prodeſt marinos cancros tritos cum ſucco braſſicæ (ſatiuæ) miſcere, & appreheſa lingua per os infundere bis die, idq; per triduũ, donec malum egerat aluo, Abſyrt. ¶ Cancros marinos impari numero exuſtos uel aridos tritos, & baccas laureas impari numero tritas, adiecto melle atq; adipe anſerina remiſſa, æquis ponderibus, uniuerſa permixta unum corpus facies, atq; æqualiter in duodecim partes diuides, & in cibo aut in potione laboranti phthiſico dabis, mirè proderit, Marcellus. ¶ Cancri mar. drachmæ duæ à pueris ſi bibantur, ſtranguriam ſanant, infantibus ex lacte materno uel nutricis, Alexander Benedictus.

Extra corpus. Cancrorum fl. cinis ex oleo & cera rimas in ſede emendat, item & marini cancri polline (ſcilicet ſuo emendant,) Plinius. Cancri mar. ex oleo impoſiti, pernionibus utiliter proſunt, ita ut foueantur aqua, in qua eruum diſcoctum eſt, Marcellus. Teſta cancri mar. abſtergit ſcabiem, Auicenna lib. 2. cap. 172. ſed cancrum mar. appellat cap. 152. eum qui in lapidem induruerit, de quo ſuprà ſcripſimus mox poſt Cancrum in genere. ¶ Cancelli (Cancri) mar. aut fluuiatilis in aqua decocti caro cocta & tunſa cum farina hordeacea mixta, impoſita calidæ ſtomachi uomicæ tribus diebus, maturat efficaciſsimè, & plus quàm ſit ueriſimile, ut à nobis expertum eſt, Alexander Benedictus. Cancri fluu. illiti, uel marini, pilos in mamma tollunt, Plinius. de malo pilari in mammis lege ſuprà in Cancris fluu. G.

H.a. Cancer marinus à poëtis etiam littoreus & æquoreus dicitur. Concaua littoreo ſi demas brachia cancro, Ouidius Metam. 15. Sextum ſcorpij genus καρκίνῳ αἰγιαλῷ ſimile facit Nicander. ¶ Καρκίνοι ἀλῆται, id eſt errones ab Oppiano cognominãtur, nimirum quòd certã aut ſtabilem ſedem non habeant. Bellonius tamen non quemuis cancrum, ſed equitem tantùm cognomine, hoc epitheto dignatur. ¶ Carcinias lapis eſt Plinio marini cancri colore. Nos ſupra de carcinoide, id eſt cancriformi lapide marino mox poſt cancrum in genere quædam attulimus.

DE CANCRIS LVTARIIS, EX AELIANO, 7.30.

CANCRORVM genus Lutarium colore alijs albius ſpectatur, hi in luto naſcuntur: cum inceſsit eis timor, humo ſe excitant ad uolatum, & perparuis alis ſubleuantur, quibus quidem gradientes uti minime neceſſe habẽt. Cum autem iniectus eis eſt metus, nonnihil in his ſubſidij, non tamen admodum firmi habent, enimuero comprehenduntur quòd ſurſum ſubleuare non queũt. Quidam eos comedunt, & ex coxarum uertebris laborantibus remedio eſſe ferunt. In Græcis codicibus manuſcriptis duobus hos cancros πιτηλίας dici inuenio, nimirum ἀπὸ τοῦ πέτεσθαι, hoc eſt à uolatu. Gillius legit πηλίαι, hoc eſt lutarij. nam πηλὸς lutum eſt, in quo gignuntur. Dicuntur & arborum folia πέτηλα, ἀπὸ τοῦ πέτεσθαι, & cicada πετηλὶς, animal uolucre, πέτηλας uerò paruas & fruticoſas palmas interpretantur. nam & Latinis petilum, paruum ſignificat. proximum eſt eiuſdem ſignificationis Gallicum nomen.

CANCRORVM genera diuerſa eſſe audio. ſunt enim quidam ſaxatiles; alij in limo, algis aut arena gignuntur, quamobrem & formis & cognominibus differunt, Aelianus 7.24.

STERNION ab Alexandro Tralliano nominatur. Diabete morbo laborantibus (inquit) conueniunt ex carnibus βόλβιον καὶ στέρνιον, καὶ πόδες μάλιστα τῶν βοῶν, &c. Annotauimus paulò ſuperiùs (inquit Iacobus Goupylus) accepiſſe nos ab homine uulgarem Græciæ ſermonem tenente, στέρνιον eſſe ex oſtracodermorum genere. ſed ex hoc loco intelligi poteſt, eo nomine carnem aliquam ſignificari. Cordis (ſtomachi uel oris uentriculi) dolore affectis cibi qui non facilè alterentur (aut corrumpantur) conueniunt, & qui acres mordacesq; humores retundant, ut ἡ βόλβα καὶ λυμβὴ, καὶ τὸ στέρνιον, καὶ ἐστακοί, ἢ ἰστακοί, καὶ κτένια, καὶ κοιλίαι χοίρων, Idem Trallianus. Ego utrobiq; uuluã porcinam intellexerim, & ſternij nomine pectus porcinum potiùs quàm marinum aliquod animal. Sic & in canini appetitus à nimio ſtomachi calore curatione, conuenire inquit στέρνον (στέρνον ἢ στέρνιον) καὶ βόλβιον, καὶ δαμαλῶν (δαμάλεων, iuuencarum) πόδας: & ſi quæ huiuſmodi refrigerant ſimul & non facilè concoquuntur. Item in curatione doloris oculorum ex bilioſo & acri humore: Veſcatur æger alimentis mitibus & minimè mordacibus, & incraſſantibus, ut orpho, glauco, bulbio, ſternio. Verbum bulbion (inquit Goupylus) à nomine Latino uulua ὑποκοριστικῶς deductum eſt. eo autem ſignificatur animalium ἡ μήτρα, cuius eſu ſanguis pituitoſus redditur. Quæ conſequitur dictio στέρνιον, petita eſt ex uulgari Græciæ ſermone. ea enim ſignificatur ὀστρακόδερμος εἶδος, ut ex homine doctiſsimo accepi, Hæc ille. Eſt quidem cancrorum quorundã eiuſmodi ſpecies, quæ

quæ pectoris figuram pulchrè referat, ut ab eadem nomen adipisci mereantur: an uerò Trallianus hoc nomine ostracodermon ullum intelligat, dubito: præsertim cum semper hoc nomen cum uuluæ mentione coniungat, tanquam rem cognatam, eiusdem nimirum animantis partem.

DE HERACLEOTICO CANCRO, RONDELETIVS.

Dicti sunt Heracleotici cancri ab Aristotele, ab Heraclea illustri urbe ad Pontum Euxinum sita, quæ ob id etiam Pontica dicta est, potiùs quàm ab ulla alia Heraclea, fuerunt enim plures alibi urbes Heracleæ nominatæ.

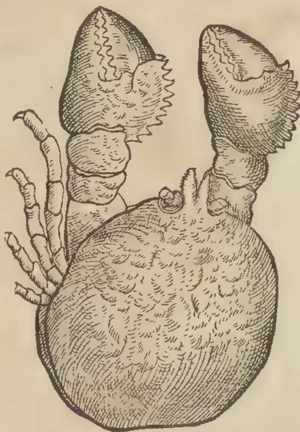

Hi cancri paguris tam similes sunt, ut uix discernantur: ueruntamen specie, ut diximus, differunt, ut ex descriptione iam fit perspicuũ. Heracleotici aculeos in fronte habent, & in lateribus: pars testæ prona aculeis aspera est & hirta: colore est fusco, quo à paguro differunt. Paguri pedes breuiores multò & tenuiores habent, cornua ante oculos articulata. corpore sunt minore quàm paguri. in alto mari degunt.

Carne sunt media. Ius ex ijs aluum soluit, mediocriter nutriunt. Assi sapidiores sunt quàm elixi. Rariores sunt in nostro mari.

DE EODEM BELLONIVS: QVI EFFIGIEM EIVS DIuersam exhibuit, quam subijcimus: nempe Galli marini uulgò dicti, quem Rondeletius Vrsum facit, & iconem ab hac nonnihil diuersam ponit, quam infrà dabimus.

COMPLVRES Heracleoticum Cancrum uidentes, Gallum marinum ea tantùm ratione uocant, quòd eius brachia uideant in cristæ Galli modum tornata esse. Robustißimam crustam habet ac spissam. Plurimus in Siciliæ litore: quanquam & aliquando ad sacellum Adriani pontis Romæ in foro piscario uulgò diuenditur. Cancrorum genera (inquit Plinius) sunt Carabi, Astaci, Maię, Paguri, Heracleotici. Cancrorum (ait Aristoteles) genus maximum est, quas Maias appellant: secundum paguri, & quos Heracleoticos uocant.

Qui enim Heracleotici uocantur, crusta quoque firmiore muniuntur, ut Maiæ: & oculos habent paruo distantes interuallo. Sed crura illis breuiora sunt quàm Maijs. Heracleotici itaque cancri dorso non sunt aspero ut Maiæ, nec tam læui quàm Paguri: tamen idem est crustarum color. His tibiæ utrinq; sunt quaternæ, brachia duo admodum firma, binis articulis geniculata, forcipibus robustis bisulca, hispida, & bene armata. Horum enim pars superior, elatis crenis uallata est. Cùm autem Heracleas urbes uiderem adiacentes litori, unam Ponti, alteram Propontidis, tum quidem facile mihi persuasi ab eis id cancri genus suam desumpsisse nomenclaturam; nisi tu à magnitudine ac robore potius dictum esse putes.

COROLLARIVM.

EX cancris qui pelagij sunt, pedes habent longè retardiores ad ambulandum. sunt enim cæteris ipsi nantiores, ut Maiæ, & qui Heracleotici appellantur. Crura ijs breuia, quia parum mouentur. sed salus eorum beneficio crustæ firmioris contingit. itaq; Maijs crura tenuiora, Heracleoticis breuiora, Aristot. de partibus 4.10. ¶ Gallum marinum qualem Bellonius pingit, Cornelius Sittardus Romæ sibi uisum exiccatum in ædibus Gysberti medici ad me depictum misit. Aiebat (inquit) Gysbertus, nullum unquam inter piscatores talem postea uidisse. Rondeletius ursum ueterum eum esse putat, qui Gallus marinus uulgò nominetur. Porrò Bellonij ursus è locustario genere est, absq; chelis, & à Rondeletio inter Squillas censetur, latæ cognomento. ¶ Vide etiam infrà in ijs quæ ex Petro Gillio de Maijs cancris, & alijs minoribus attuli, post Corollarium nostrum.

DE CANCRO MAEA, RONDELETIVS.

A CANCRI μαῖαι dicuntur ab Aristotele, à Gaza maiæ fortasse à magnitudine: nam μαῖα quæ amitam significat & nutricem, aliquando etiam pro grandiore natu sumebatur. Cancer hîc à nonnullis carabo dicitur, ab aliis porroni, à Venetis granci porroni, ab aliis cancharo de barbarie. Nostris est ἀνώνυμος, quia rarissimè in nostro litore capitur.

B Est omnium cancrorum maximus. uidi ex oceano cancrum mæam, cuius latitudo palmum maiorem superabat, longitudo ad semicubitum accedebat. Testa læui contegitur, cuius laterum ambitus in semicirculos desinit. pedes octo & breues habet pro corporis magnitudine, chelas duas, dextram maiorem sinistra. Omnibus enim cancris, ut scripsit Aristoteles, magna ex parte maior est chela dextra quàm sinistra. chelarum extrema nigrescunt. Cornua quatuor ante oculos protenduntur, duo breuiora è media fronte, longiora duo sub oculis nascuntur. ii non magno interuallo à se distant pro corporis totius magnitudine, hos modò promit, modò condit. Cauda subtus est lata, aliorum cancrorum caudis planè similis.

Lib. 4. de hist. cap. 3.

F Carne constat dura & insuaui, coquitur in furno uel in aqua, & ex aceto editur, difficilè concoquitur malumque succum gignit.

A. Contra Bellonium, qui cancrum Massyliæ Squinado dictũ quem Rondeletius pagurũ facit, pro Maia exhibuit.

In huius cancri cognitione ualde hallucinatus est autor LIB. de aquatilibus, qui cancrum uulgò Massiliæ squinado dictum pro cancro mæa exhibuit, non intellectis uel fortasse ne lectis quidem notis, quas cancro mææ Aristoteles libro 4. de partib. animal. cap. 8. tribuit. Cancrum enim mæam omnium maximum esse tradit: deinde crura ei breuia (*tenuia tantùm, non etiam breuia uidetur ei tribuere*) & tenuia tribuit. Cancris, inquit, qui ex pelagiis sunt pedes sunt ad ingrediendum tardiores, ut mæis, & Heracleoticis cancris, quia parua (pauca) utuntur motione, sed salus iis firmioris crustæ beneficio (τῷ ὀστρακώδεις εἶν) contigit. quare mææ tenuia crura, Heracleotici parua habẽt. Qui uerò cancrum cuius picturam posuimus cum uiuo contulerit, & sæpiùs ac diligenter inspexerit, longè maiorem esse eo quem Massilienses squinado uocant comperiet, & crura pro corporis ratione longè tenuiora & breuiora. His accedit alia nota minimè negligenda, quam idem Aristoteles prodidit: Cancri alii oculos habent è latere suprà, statim sub prona parte multùm à sese distitos: alii in medio, breui discrimine, ut Heracleotici & mææ. Sic in nostro oculi breui spatio à se distant, in altero multò maiore.

Lib. 4. de hist. cap. 3.

DE EADEM BELLONIVS. FACIT AVTEM VETErum Maiam, cancrum illum quem pro paguro Rondeletius exhibet.

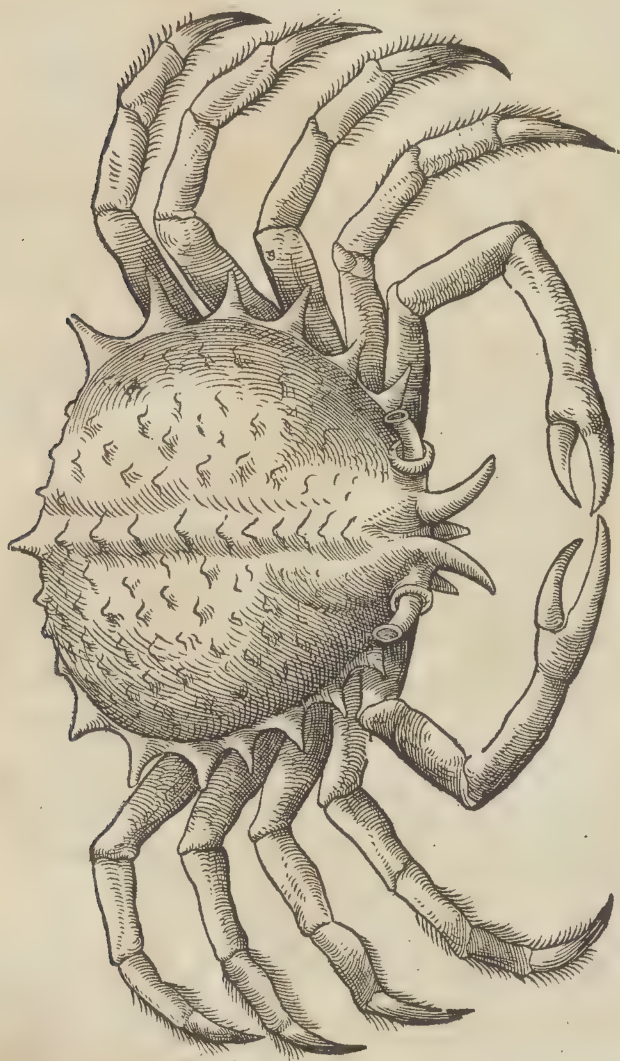
A MAIAM ob similitudinem, quam cum araneo habet, uulgus Gallicum Iraigne de mer, quasi araneum dicat, nominauit. (*Est & alius Araneus cancellus, de quo suprà in Elemento A. ex Rondeletio scripsi.*) Massilienses ab aculeis infinitis, quibus in tergore more locustæ horret, & uillis quibus undique est circunseptus, Vne squinaude (ad pectinem ad quem linum attenuatur, alludentes) uocant. Veneti ac Genuenses à speculis, in Maiarum corticibus eleganter inclusis, Specchio, hoc est speculum dicunt. Alii Granceolas uel Cancreolas: Romanum uulgus Grancitellas.

Vbi. Pelagius est piscis. Non enim ut Pagurus inter saxa, neque in sicco, minusque temporis extra aquam degit.

B Hoc autem à Paguro differt, quòd Pagurus parte anteriore latus sit, Maia uerò posteriore parte in latitudinem se diffundat, anteriore coarctetur, & angustior fiat. magis est præterea orbiculata quàm Pagurus. Crura quaternis articulis intercepta gerit, alta & exilia, forcipibus imbecillis dentata, quibus prædam ori applicat. Corpus illi est tam graue, ut ad incessum ineptissima esse uideatur, quamobrem in terra segnissima, in aquis uelocissima est. Pedes quoque non habet forpicatos, sed unguibus benè munitos, utroque latere quaternos, quinis articulis interceptos. Cocta eodem modo, quo reliquum crustaceum genus, rubet: sed uiua aut liuet, aut uirescit, aut rubore phœniceo aspersa est: quam si supinam contempleris, tria parte anteriore breuia specula ab ipsius

crustæ

Iconem hanc pro Maia fœmina Venetijs pictam accepi: quæ cum Bellonij picturæ similis esset, pro ea posui. Rondeletij iconem accuratiùs expressam, maris forsitan in hoc genere, & descriptionem, mox in Paguro eius uidebis.

crustæ tegmine continuata cernes, inter quæ prætenturæ duæ delitescunt. Tibias non habet leues ut Pagurus, sed multa scabricie exasperatas. Maia fœmina, operculum latiusculum habet, sub quo duo foramina membrana occlusa in ipsis posteriorũ tibiarum radicibus collocata apparent. Quatuor præterea utrinque semicirculis utitur in natando, à quorum radicibus octoni prodeunt pinnati ramuli, quibus hærent oua in fœtis.

Interiora. Interanea cum Paguro aut Heracleotico Cancro conueniunt: quæ quicunq; diligentiùs speculari cupiet, necesse est eum uiuentis Maiæ testam superiorem detegere. Comperiet autem in capite, atq; adeò ore ipso dentes extrinsecus duos osseos: in palato autem carunculam qua linguæ uice fungitur: præterea ante dentes bina denticulata ossicula, atq; in eius ore cauitatem statim ante gulam, in qua quod rubrum continetur, habet multiplices flexus: eius uuluam esse puto. Ex hac enim oua prodire compertum est. Subsequitur cauitas satis capax, uacua quidem ea, dum ieiunus est piscis, ut uel os alterum, uel eius uentriculum esse dicas: cui etiam dentes adsunt (quemadmodum in Locusta) numero quaterni, incisorij, & unus molaris: à quibus gula incipit, in cuius summo epiglotidem manifestè uideas. Ea autem ad apophyses meatibus committitur adeò exilibus, ut uix appareant. & quemadmodum uulua adimplebat maiorem partem recessuum, sic apophyses ubiq; per cauitates immittuntur, tenuibus tamen ligamentis adstrictæ, & maximè musculis. nec est aliud intestinum manifestum, quàm illud in quo desinunt apophyses, excrementi scilicet receptaculum. Est autem id teres, cæteris partibus incumbens, ad caudam usque protensum. Sed & uesicam utrinq; unam in ipsa aluo robustam, magnam & membranosam cernas: cuius exitus est per ea duo foramina quæ sub operimento latent. Branchias habet utrinq; sub testa in lateribus numero senas: quæ certa membrana ab ipso tegumento distinguuntur. aquam enim in ore acceptam per meatus qui ad radices crurum sunt, egerit.

COROLLARIVM.

PICTVRAM Venetijs pro Maia fœmina missam in locum figuræ à Bellonio exhibitæ, cui similis erat, posui. Is cancer ab Italis Granceola uocatur. Lusitanis Cangreia uel Cangreiola, uel Centola, ut audio. Eandem Hieronymus Fracastorius Maiæ nomine olim ad me misit, sed magis pyramidata parte anteriore, &c. quòd ad alterum fortè sexum expressa esset. Gillius quoq; hanc Maiam existimauit. Sed contradicit Rondeletius. iudicent eruditi. Maiæ sunt grandiores, rotundiore uentre, gressu in terra segnes, in aquis autem uelocissimæ, Veneti Granceuolas uocant: quarum rotundioribus testis specula includere ad elegantiam solent, Iouius. Quæ mææ uocantur, è genere cancrario maximæ sunt: quibus cauda deest, & corpus rotundum est, dorso spinoso, cruribus oblongis: quas uulgus cancreolas cognominat, Massarius. Idem, in nono Plinij mææ nomine Græco potiùs quàm Latino scribendum ait, ut codices antiqui habent: quamuis Theodorus Latino nomine maias interpretatur. ¶ Vtranq; (hoc est Bellonij & Rondeletij) Maiam, Germanicè nominare licebit, **ein grossen Krabb**, id est, Cancrum magnum. Bellonij uerò Maiã **a Fryll** cum Anglis: (quod nomen tamen ab alijs pectinum generi cuidam aculeato tribui inuenio.) uel fictis nominibus aliarum imitatione gentiũ, **ein Meerspiñ**, cum Gallis: uel potiùs **grosse Meerspiñ**, ut hæc Maia sit: ille pagurus, uel commune ad cancrarium genus nomen. quamuis & sepiam aliqui sic uocitant. Albertus cancrum marinum rotundum sine cauda, scribit Germanicè Araneam maris appellari. **ein Spiegelkrabb**, cum Genuensibus, **ein Hechelkrabb**, cum Massiliensibus.

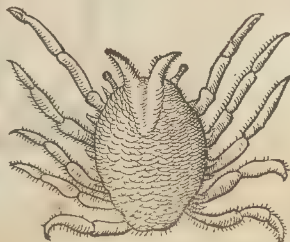
DE MAIIS CANCRIS, ET ALIIS SIMILIBVS, SED MINORIBVS, de quibus sint'ne Heracleotici an Equites dubitat, Gillius.

B MAIIS ex Cancrorum genere maximis cauda deest, atque ex utroq; latere quinq; pedes tenues ualde eminent, forcipibus carentes, exceptis duobus anterioribus ultimis, qui subtilibus forcipibus dentati sunt: earundemq; os similiter duobus grandibus ut Locustarum dentibus impletur, & tanquam brachiolis quibusdam circummunitur, eiusq; color rubet: corporis figura posterior rotundior, anterior pyramidatior: extremę partes aculeorum serie circumuallantur, quorum duo ex fronte tanquam cornua eminent: crura quibusdam spinulis horrent.

A Massilienses Squinadas nominant: Iidemq; quorũ industria in piscatione uersatur, mihi narrarũt, se perrarò piscari solere aliud Cancrorum genus, quorum corpus ut lõgè minus sit, quàm Maiarum, multo tamen longiores pedes existere: sint'ne Heracleotici an equites Cancri, dijudicare non queo, cum solam rudem auditionem acceperim: quod ipsum idcirco adscripsi, ut alios, quibus maius otiũ est, ad horum inquisitionẽ incitarem, Hæc Gillius. Videtur autem minor hic, sed similis squinadæ cancer, is esse qui Folia uel Folca in Italia nominatur. cuius effigiem, ut à Cor. Sittardo meo felicis memoriæ accepi, apponã. Folca (inquit) dicta parum à Maijs differt, nisi quòd asperitatem in testa tomentosam habet.

Heracleotici. Equites.

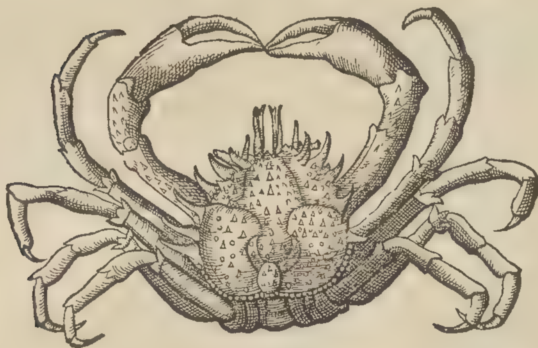
Folca.

μαῖα propriè obſtetricem ſignificat, à uerbo μῶ uel μάιω, quod eſt quæro: abuſiuè uerò μάμμην (id eſt matrē uel auiam,) & omnem ætate prouectiorem mulierem μαῖα ſalutant, Euſtathius. Et alibi, μαῖαι ſunt mulieres natu grandiores, & quæ parturientibus aſtant, etiamſi iuniores fuerint. Hinc mææ cancro nimirum factum nomen à magnitudine: ac ſi carcinometram aliquis diceret, ut inter echinos echinometram. Porrò ut ad mulieres μαῖα, ſic ad uiros ἄττα, (ad natu maiores fratres uel alumnos,) appellatio honoris gratia eſt. ¶ Fuit & Maia una Atlantidum ſiue Pleiadū, quæ ex Ioue Mercurium peperit. a

DE PAGVRO, RONDELETIVS.

Lege quæ annotauimus ſuprà ad Maiæ Bellonij figuram.

ΠΑΓΟΥΡΟΣ altera cancri ſpecies eſt: nomine Græco uſi ſunt Plinius & Gaza: In Prouincia ſquinado uocatur, ab alijs gritta, ſquaranchon, grampella, ab Hiſpanis chabro. Dicitur πάγουρος χαίρειν τὸ ὀρεῖν καὶ φυλάττεσθαι ἐν τοῖς πάγοις: id eſt, quod in editioribus & præcipitibus locis uerſetur. Exiſtimare aliquis poſſet eoſdem eſſe paguros & Heracleoticos cancros ex Ariſtotele qui ſic illos coniunxerit. Δεύτερον δὲ οἵ τε πάγουροι καὶ οἱ ἡρακλεωτικοὶ καρκίνοι. Secundum cancrorū genus paguri & Heracleotici cancri. Magna utrorunque ſimilitudo effecit, ut ijdem eſſe uiderentur: reuera tamen diuerſæ ſunt ſpecies Ariſtoteli ac Plinio paucis differentijs à ſeſe diſtinctæ, ut ex ſequentibus perſpicuum fiet. A

Heracleotici paguris perſimiles, &c.

Pagurus poſt cancrum mæam maximus eſt, parte anteriore, & in lateribus ſenis aculeis longis & ualidis riget, è fronte protenduntur appendices duæ rotundæ, acutæ, firmæ admodum, ſub quibus cornua duo minora articulata. Ex lateribus ualde prominent oculi magis ad latera, quàm ad anteriora ſpectantes, magno interuallo diſiuncti, qua nota à cancris mæis differunt. Teſta tota minimè læuis ſed aſpera, utpote quæ tuberculis & aculeis tota conſperſa ſit. In ea, maximè in ſuperiore eius parte pictores noſtri ſpecula includunt, nec id ſine gratia ob aculeos & teſtæ colorem. Pedes octo habet, longos, craſſos, ſex articulis interceptos: chelas duas magnas, aculeis horrētes. Caudam ex multis tabellis contextam, in cuius parte interna oua æſtatis tempore appendicibus racematim hærent rubra. In lateribus branchias, & partes internas eaſdem quas locuſta. B (E)

Carne eſt media, neque dura, neque molli, & dulci non tamen æquè ac ſquillarum caro. In furno aſſatur ore & ano obturatis, alioqui quicquid intus eſt liquidi effluit, & fit ſimilis cancris Phœnicijs, quibus nihil eſt intus ob pabuli inopiam. Sentit & uim lunæ, ut reliqui cancri qui creſcente luna ſucculentiores & meliores ſunt. F

Veterum ſcriptis ſatis celebratus eſt pagurus: muſicam amare, & ea delectari dicitur. Laudatur etiam prouerbio Paguri ſapientia, cuius etiam cauſa puto è collo Epheſiæ Dianæ Pagurum olim ſuſpenſum fuiſſe, prudentiæ & conſilij ſymbolum. Paguro uerò ſapientia tribuitur, quia uerè quum cruſtam exuit, aculeis armiſque omnibus ſpoliatum ſe ſentiens latet, & uiribus ſuis diffi- D

Prouerbium.

dens, nullos aggreditur, quoad testam nouam & duriusculam recuperarit. Vtitur & prudentia in excutienda grauiore testa. Quum enim tempus appetit; huc & illuc tanquam furijs incitatus fertur, alimenta persequens ut ex pleniore uictu ad corporis molem facta accessione testa disrumpatur. Quæ omnia Oppianus sic exponit.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν. Hæc in Corollario paraphrastice reddetur ex interpretatione Gillij.

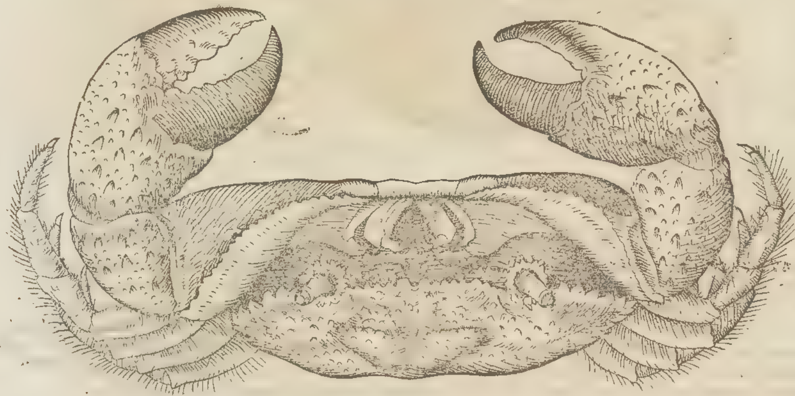
Οἱ δ' ἢ πάγουροι
Πάντη μαιμώωσιν ἐδητύος ἰσχανόωντες,
Γλυκοσαμένων, εὖτ' ἂν δὲ δρατμαγγὴν ἔρκος ὀλισθῇ,
Αὔτως, ὅτε βορῆς μεμνημένοι, ὅτε τευ ἄλλου,
Ἐμπνείῃ ῥινῷ δὲ ποδὶ τρομέουσιν ἀραιῇ
Βαιὸν θαρσήσαντες ἀπὸ ψαμάθοιο πάσαντο.
Ὄφρα ποδὶ μελέεσσι νέον σκέπας ἀμφιπαγείη.
Ἡνίκα ῥηγνυμένοιο βίῃ φράσσωνται ἐλύτρου,
Ῥηϊτέρη γ' ἵνα οἱ διάκρισις ὄφρα γένηται
Οἱ δ' ἤτοι πρῶτον μὲν ὑπὸ ψαμάθοισι τέτανται.
Ἐλπόμενοι φθιμένοισι μετέμμεναι, οὐδ' ἔτι θερμὸν
Ἀρτιφύτῳ. μετὰ δ' αὖτις ἀγειρόμενοι νόον ἤδη
Τόφρα δὲ θυμὸν ἔχουσιν ἀμήχανον, ἀδρανέοντα,

Id uero sapientiæ Paguri attribuunt, quod natura edocti, ut & reliquæ omnes animantes faciunt: neque solùm paguri, sed etiam locustæ & cancri crusta sua exuuntur uere, quemadmodum angues membrana uernationis quam senectutem appellãt, ut tradit Aristoteles. Idem scribit Oppianus, omnes crusta intectos crustam ueterem exuere, deinde aliam renasci. Παντῶν δ' οἷσί τε κοῖλον ὑπ' ὀστράκῳ ἐστήρικται, Ὄστρακον ἐκδύουσι γεραίτερον, ἄλλο δ' ἐπ' αὖθις Σαρκὸς ὑπ' ἐκ νεάτης ἀνατέλλεται. Quos uersus ideo maximè citauimus, ut admoneremus poëtam non adeò uerborum sollicitum, ὄστρακον pro crusta, non pro duriore testa, qualis ostrearum est, usurpasse. Nam quæ uerè testacea sunt, integumentum suum non mutant, sed crustata tantùm. eius rei causam aliâs reddidimus.

Lib. 5. de hist. anim. cap. 17.
Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

DE EODEM, BELLONIVS.

Icon hæc Paguri alia est, quàm à Rondeletio exhibita. Posui autem non ipsam hîc Bellonij iconem, sed meam, quam olim Venetijs fieri curaui, planè similem.

A PAGVRVM Galli Vn Chabre uel Vn Crape nominant. Græcia ubique hodie adhuc uulgò Paguri nomine cognoscit. Caue autẽ ne pro Paguro Pagrum dicas. Est enim Pagrus, piscis squamosus, multùm à Paguro diuersus. Pagurum autem hunc Normanni à rubro uel rufo, quem eius testa præ se fert colore, Vn Rousseau appellant: alij quòd coctus in pastilli modum pulmentum ferat, Vn Tourteau, quasi pastillum dicant. Massilienses Cavallasse & Fagule, Veneti Granciporrum, nomine fortasse composito, quasi Cancrum Pagurum dicerent. Sunt alij Galli Mediterranei maris incolæ, qui Pagull nomine à Paguro deriuato proferant.

C Respuit læues tractus, asperas cautes incolit, quas æstus maris in refluxu & reciprocatione siccas relinquit. Pagurus, ubi recessit mare, in arido relictus, ob metum crura contrahit, & torpentis modo immobilis quiescit.

E Crusta eius nouem in gyrum crenis imbricis modo incisa est. Adolescit in caluæ humanæ magnitudinem, sed non ita orbiculatus euadit: cancris enim proportione respondet. Valida crusta integitur ac læui. Crura blæsa, utrinque quatuor habet, uillis hirta, ternis articulationibus geniculata, in quibus ungues acuti oblongique sunt, minimè bifidi. Brachia bisulca parte anteriori binis articulis intercepta, forcipibus crenatis munita, in extremo nigra: quibus quę constringunt ut edãt, etiam dura confringere possunt. nam in eis durities est penè ossea. Quamobrem ichthyopolæ captos Paguros arctè ligatos seruant, ne sibi inuicem crura abscindant. Color uiuorum multò uiuidior est quàm demortuorum. In uiuis enim præ nimia rosei exhalatione tergora ueluti subnigra apparent.

apparent. Cæterùm cocti (ut aliud omne cancrorũ genus) mutant colorem. Caudam sub thorace reflexam habent, unde hos caudarum expertes esse quidam conijciunt. Branchias utrinq; in latere dispositas ostendunt, ut reliquum genus locustarium, sub tergoris crusta, senis ordinibus ad tibiarum radices insertas. Multò latiores sunt quàm longi, ut ex Oceano in pedalem plerunque latitudinem abeãt. Quidam mihi uisus est in Anglia decem libras pendere. In eius ore tot comperies naturæ secreta, tot adstantes appendices, tot pelliculas, ut coactus incredibile naturę artificium necesse sit fatearis. Mutim (ea autem est hepar) habet dulcissimam, maxima ex parte subrubram, cum infinitis propè apophysibus, flauis, grandi stomacho adiacentibus. Reliquæ partes internæ musculis albis constant, quibus externæ mouentur.

Sethus, Carcini appellatione, Pagurum intellexit, Galenum secutus, Aëtium & Paulum. A
Salsi succi esse (minus tamen quàm ostracoderma) & uentrem sistere scribit. Inter lautissimos F
cibos hodie receptus est, quem tamen carnis & coctionis durioris Galenus asseuerat. Sed id (ut iam in Cancris dictum est) de musculis potiùs quàm de Muti (qua potissimum parte constat) intelligendum esse puto.

COROLLARIVM.

PAGVRVM eundem quem Bellonius pingit cancrum, in Italia ab eruditis nominari audiui, nec alium ad me pictum Fracastorius dedit: de eodem etiam Gillius sensit, & nomina tum alia, quæ Bellonius recenset, attestantur: tum porri uel pori nomen usitatum Italis per syncopen à paguro contractum uidetur. quanquam hoc nomen Rondeletius suæ Maiæ attribuit, porroni quidem ille, non porri scribens. Ad littus Adriatici sinus hos Cancros Porros uocant, quasi Paguros: Massilienses Carabassos: Gillius, de eo sentiens de quo & Bellonius. Dalmatæ aliquibus in locis in hodiernum diem paguros, & Veneti cancros porros cognominant, Massarius. Paguri hodie Granciporri dicuntur, Iouius. Et in alijs Italiæ locis pauri uel pauari cognomine, pedibus pilosis, testa nigricante. A Palladio Cancri marini uocantur. Pagurus, species est cancri, Hesychius. rectè quidem ille. recentiores uerò Græci pleriq; pagurum pro cancro simpliciter & in genere usurpant. Vide supra in Cancro in genere, A. Sic pagurum fluuiatilem dixit author Euporiston 3.226. Παγούρους, τοὺς παρ' ἡμῖν καράβους, Scholiastes in Equit. Aristophanis. Bisas, pagurus est marinus qui uocatur carabus, Kiranides. Ab Anglis hoc genus cancri uocatur a Punger: à Germanis ein Meerspiñ, id est araneus marinus. (Maia quam à Gallis Bellonius araneum maris dici scribit, differentiæ causa nominari poterit, ein grosse Meerspiñ.) Sed hoc nomen etiam sepiæ aliqui tribuunt, cum generi cancrario magis conueniat. Seekrãbs oder Seespiñ, in lacu Suerinensi capitur, & in eodem Krabbe dictus, (Frisijs Krab/ Krabe:) hic forte pagurus est, id est cancer marinus maiusculus: ille, minor, simpliciter marinus cancer. Galli quoque Oceano uicini pagurum uocant Chabre uel Crape. Albertus cancrum marinum rotundum sine cauda, scribit Germanicè cancrũ maris appellari. Audio & Lusitanis Aranha dici. Marinos quosdam cancros alicubi Meertåschen uocitãt, à similitudine marsupij illius quod Germani tascham nominant, corpore fermè rotundo, sine capite & cauda Capparente.) Eadem sanè nomina quæ Cancro simpliciter, Paguro etiam alijsq; speciebus, magnitudinis aut alia quapiam differentia simul expressa, conuenerint.

E genere cancrorũ Pagurus læui dorso est, (tabellatioreq;, Massarius.) In utraq; sede uiuit, & B.C.
in aridum sæpe procedit: huius pedes breuiores quàm Maiarum, quicquid comprehendunt, strictissimè constringunt: idemq; oculos modò recondit, modò profert, ut interdum tanquã cornua extra emineant, interdum intra in testam abditi recedant, Gillius. In Britannia quàm maximi reperiuntur, Massarius. ¶ Paguri Oppiano saxatiles sunt, (item Nicandro,) & amphibij. ¶ Scorpij quidam ex paguris generantur, teste Nicandro in Theriacis. Paguri capti & extracti mari à piscatoribus, aliquando terræ foramina subeunt, ubi immortui in scorpios mutantur, Idem. Vide supra in Cancro marino C. item in Cancro in genere. ¶ Crusta ipsis rumpitur, & senectutem quemadmodum serpens, sic integumento se ipsi exuunt. Id cùm primùm luxari & à carne abscedere sentiunt, tum huc & illuc tanquam furijs incitati feruntur, pleniorem uictum inquirentes, ut tumoris accessione & corporis mole inflati, inuolucrum suum rumpere possint: ex quo ubi elapsæ sunt, atq; se explicauerunt, in sabulo iacent, mortuorum similitudinem speciemq; gerentes. De nascente autem pelle, etiamnum molli & tenera, maximo afficiuntur timore. Deinde postquã ex dissolutione se paulatim collegerunt, & quodammodo reuixerunt, primùm sanè gustant sabulum. Tandiu autem timidi sunt, & uiribus suis diffidentes, quoad tegumento circũuestiantur: id simul ut cœptum fuerit conglutinari & solidescere, continuò tegmini tanquam armaturæ confidentes, adsunt animis, & omittunt timorem, Aelianus 9.43. Est autem paraphrasis Oppiani uersuum, quos Græcos Rondeletius posuit.

Impudentes paguros Oppianus dixit. ¶ Non modò in mari, sed in terram eiectus, uel captiuus contra facessentes sibi negotium pugnant: quod quidem ipsum usu percepi. Cum enim Lazarus Bayfius, post præclarè obitam antemeridiano tempore legationem, aliquoties me ad littus Adriatici sinus duceret, ut piscium naturas exploraremus, cum alia pleraque periclitabamur, tum D

puerorum ludicram pugnam cum Paguris fortè in ſicco repentibus ſpectabamus: pueros quidē in eorum forcipes feſtucam inſerere: hos uerò magno robore animi hominū multitudinem, qua circuncludebantur, præclarè contemnentes, pertinaciter quicquid arripuiſſent, retinere: neq; uel ſæpiſsimè uictos tandiu obſiſtendi finem facere, quoad omnibus uiribus defecti, tanquam homines pugillatione & luctatione certantes, ſtrenuè decumbebant, Gillius. ¶ Muſicæ ſtudio delectatos capi, mox in E. refertur. ¶ De paguri prudentia, uide ſuprà in Rondeletij ſcriptis, & infra in H.

E Paguros muſicę illecebrę machinatione piſcatores capiunt. ij enim in latibula abditi, primùm ut ad inſtrumentum quoddam muſicum (photingium uocant) piſcatores ſuauiter canere ingreſſos audiuerint, ſtatim tanquam amatorio quodam ad exeundum non modò inducuntur è latebra, uerùm etiam uoluptate allecti, extra mare egrediuntur: hi quidem retrò, ad tibiam canentes, cedunt: illi autem ſequentes, in arido comprehenduntur, Aelianus 6.31. Paguri facula cauernulis uel inuiti euocantur, Plutarchus alicubi ut quidam tranſtulit. ſed inſpiciendus eſt Græcus codex, & conſiderandum an facem potiùs uel muſicum inſtrumentum, quod φωτίγγιον Aelianus uocauit, intellexerit author. Grammatici & Lexicorum conditores nullam huius uocabuli mentionem faciunt.

F Cum decoquuntur partim ruffeſcunt & partim nigreſcunt, inter lautiſsimos recepti cibos, quos carnis & digeſtionis durioris Galenus de uirtute alimentorum tradit, Maſſarius. Pſellus etiam paguros & cancros non facile concoqui author eſt. Ventrem durum mollit ius pagurorum, Kiranides. Paguri ſeu cancri ſalſum quendam ſuccum habent, minùs tamen quàm cætera oſtracóderma: uentrem uerò ſiſtunt, cum aquæ incocti ſuccum ſalſum dimiſerint, Symeon Sethi.

H.a. Πάγοι ſunt loci aſperi, præcipites, δύσβατοι, uel acutæ petrarum eminentiæ, Schrofen dicuntur à noſtris, ut chœrades, id eſt ſcrophulæ Græcis, παρὰ τὸ πεπῆχθαι εἰς ὕψος. inde nomē paguris, quòd in huiuſmodi locis ſoleant ὀρεῖν: quod uerbum licet obſeruare & cuſtodire ſonet, accipitur tamen pro morari, ut φυλάττεσθαι quoq; in illo, δυσκηδέας νύκτα φυλάξω, Etymologus & Varinus. Paguri dicti ſunt, παρὰ τὸ ἐν τοῖς πάγοις ὀρεῖν καὶ ὁρμᾶν: ἢ παρὰ τὸ σὺν πάγοις ὀρεῖν καὶ φυλάττειν, Scholiaſtes Nicandri. Prima huius nominis corripitur Oppiano: item Nicandro, Ἄλλοι δ᾽ αὖ ῥαιβοῖσιν ἰσήρεες ἄντα παγούροις. Sic & in πάγος: Ἔκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὀξέες, Odyſſeæ E. ¶ Lycophron Phœnicem Achillis præceptorem iam ſenem pagurum dixit (ipſum, non cutim eius, ut Cælius Rhodig. putauit,) propter cutis aſperitatem, quæ ſenectute contrahitur, Euſtathius, & Tzetzes Scholiaſtes, κουροτρόφον pariter cognominatum inquiens, quod puerum Achillem educârit, ad differentiam marini paguri (cancelli) pinnotrophi, id eſt pinnam marinam nutrientis. Paguri forma diminutiua à Symeone Sethi παγούρια dicuntur.

Epitheta quæ cancris, pleraq; etiam paguris conuenient, & contrá. Ἀναιδέα φῦλα παγούρων, Oppianus. Ἀμφίβιοι, Idem. Ὀπισθοβάμων, pagurus, Varinus: tanquam non ſit epitheton, ſed antonomaſia. addit & alia epitheta ex innominato authore, periphraſin (ut uidetur) ſiue paguri, ſiue alterius cancri: ὀπισθοβάμονα, τρίχηλον, ὀκτάπουν, νηκτὰν, ego νήκταν paroxytonum malim, id eſt natatorem. His ſcriptis Statyllij Flacci epigramma reperi, Anthologij libro 6. titulo 3. qui inſcribitur Ἀπὸ ἁλιέων: Ῥαιβοσκελῆ, δίχηλον, ἀμμοδυνόταν, Ὀπισθοβάμον᾽, ἀτράχηλον, ὀκτάπουν, Νηκτάν τ᾽, ὀβρυμνόνωτον, ὀστρακόχροα Τῷ Πανὶ τὸν πάγουρον ὁρμικεβόλος Ἄγρας ἀπαρχὰν ἀντίθησι Κώπασος. Scorpij quidam ſimiles ſunt ῥαιβοῖσι παγούροις, Nicander: id eſt tortuoſis, obliquè incedentibus, σκαμβοῖς, Scholiaſtes. Ab eodem πετραῖοι, hoc eſt, ſaxatiles cognominantur: & ὀκριόωντες, hoc eſt, aſperi.

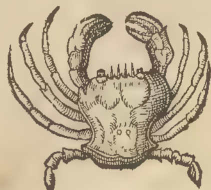
Πυράγρα, id eſt forceps inſtrumentū fabrile, alio nomine etiam cancer uel pagurus appellatur, Heſychius. Vide in Cancro.

h. Laudatur prouerbio paguri ſapientia, &c. Rondeletius, ut ſupra recitauimus. Εἶθ᾽ ἁλιεὺς ὢν ἄκρος, σοφίαν ἐν παγούροις μὲν θεοῖς ἐχθροῖσι, καὶ ἰχθυδίοις εὕρηκα παντοδαπὰς τέχνας, Timocles aut Xenarchus in Purpura apud Athenæum. Eraſmus Rot. huius prouerbij non meminit.

GENVAE, ut audio, uulgò nominātur Ogie, cancri quidam marini paguris ſimiles, ſed minores.

DE CANCRO LATIPEDE,

RONDELETIVS.

A PARVVS quidam & ignobilis cancer apud nos frequentiſsimus eſt, nomine tamē caret ob uilitatem: nos à nota ſatis inſigni latipedem cognominauimus.

B Cancer eſt paruus nucis iuglandis magnitudine, aliquādo paulò maiore. chelas habet denticulatas, & articulatas, pedes utrinq; quatuor. Poſtremus & minimus, à quo latipedem hunc cancrum nuncupauimus, præter aliorum cancrorum naturam in latitudinem deſinit oſſeam, ſex articulationibus conſtat. E fronte extant cornicula quatuor. Teſta eſt læui, parte ſuperio-

re albescente, anteriore quodammodo nigricante. Oua habet pallida.

Cum maris purgamentis in litus eijcitur, & cum piscibus alijs sagena capitur, neglectusque in litore relinquitur, unde magna celeritate regreditur in mare, (*Quaerendum an hic cancer sit quem cursorem cognominant, uel ei cognatus. Vide infra in Cancro equite,*) beneficio latitudinis postremorum pedũ. C

De huiusmodi cancris locutum puto Aristotelem hoc in loco: οἱ δὲ μικροὶ καρκίνοι οἱ ἁλισκόμενοι ἐν τοῖς μικροῖς ἰχθυδίοις, ἔχουσι τοὺς τελευταίους πλατεῖς πόδας, ἵνα πρὸς τὸ νεῖν αὐτοῖς χρήσιμοι ὦσιν, ὥσπερ πτερύγια ἢ πλάτας ἔχοντες τοὺς πόδας. Quae mihi uidentur alium sensum habere quàm Gaza in interpretatione sua expresserit. Sic igitur uertendum fuerat: Parui cancri qui capiuntur inter paruos pisciculos, postremos pedes habent latos, ut ad natandum sint utiles, ut pinnarum uel palmularum uice sint isti pedes. A *Lib. 4. de part. animal. cap. 8.*

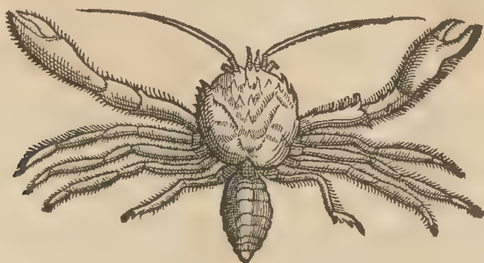
Paruus igitur cãcer latitudine quidẽ sua in aqua fluitat: sed ut celeriùs impellat, natura pedes postremos latos fecit, ut ijs utatur perinde ac rana posterioribus suis pedibus, & anates, caeteraeque aues aquis gaudẽtes suis pedibus latis: item ut fiber suis, cuius priores pedes diuisi sunt ad cibum capessendum, ad caueam effodiendam, posteriores cute coniuncti ad corpus in aqua impellendũ. C

DE EODEM VEL SIMILI CANCRO PARVO LATIPEDE: & rursus alio, Bellonius.

Paruum Carcinum aut Cancellum Graeci μικρὸν καρκίνον uocarunt, Romae Grancettum. Nam admodum exiguus inter pisciculos reperitur. Pedes extimos latiusculos habet, quibus ad natandum ceu pinnulis aut remis utitur. Massilienses Grittam genuina uoce nominant. Veneti ac Ferarienses † Mazenetam. Differt à Cancro marino nouissimis tantùm pedibus, quos habet latos, in quibus ungues anterioribus similes esse constat. *† Vide suprà in Cancro mar.*

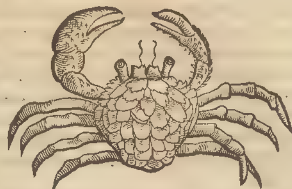
Pisciculos alios carcinis aliquo pacto similes Romani rustici frequenter cum Tellinis & Conchulis (quas Gongilas uocant) diuendunt: qui tamen Carcinis multò † maiores sunt: supini albicant, proni autem subcinericij sunt, punctisque frequentibus ac candidis in tergore uariantur, Ophitae modo. Nouissimos pedes in extremo latos habet, Cancellorum modo, quorum magnitudo pollice operiri potest: tamen uiuaces admodum sunt. Eos quoties nautae reperiunt, crudos edunt cum pane: sed Romae coquuntur: gratiores tamen sunt crudi, nisi horum copia aluum conturbaret, ac plus aequo cieret. Genus istud nunquam grandescit. Quinos habet pedes, crassiores, forcipatos, crenatos ac robustissimos, in quibus bina numerantur crura. Singulares digiti quaternis constant articulationibus, nisi quis omnes complectatur: tunc enim sex comperiet. Caudae id quoque rudimenti in eis est, quod omni Cancrario generi, eodemque modo subtus reflectitur. *† forté, minores.*

DE CANCRO FLAVO SIVE VNDVLATO, RONDELETIVS.

CANCER quem hic exhibemus inter anonymos & ignobiles magnus est, cancris stagni marini uel fluuiatilibus aequalis. Flauum à colore nominauimus, undulatũ à lineis quae in prona parte sunt sinuosae undarum modo, non aliter quàm in cameloto uulgò nuncupato. Capitur circa Antipolim & Lerinum insulam, nec uspiam similes uidi. Caudam extentam depinximus, ex tabellis aliquot contextam. Pedes quaternos habet, longos & hirsutos: chelas duas magnas etiam hirtas: cornua duo satis longa; in fronte aculeos siue appendices duas, in lateribus alios aculeos. A B

DE CANCRO VARIO SIVE MARMORATO, RONDELETIVS.

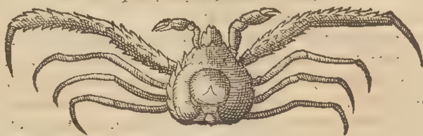

IN saxis Agathensis litoris degit hic cancer, qui ideo à nobis uarius siue marmoratus dicitur, quia testa est læui ac perpolita, coloribus uarijs consperſa: marmor uariũ siue iaspidem pulchrè referente, siue splendorem testæ, siue læuitatem, siue colorum uarietatem spectes: cernuntur enim in ea maculæ uirides, cæruleæ, albæ, nigræ, cinereæ, quæ mortuo cancro maiore ex parte euanescunt. Si mortuus in sole exsiccetur, totus fit flauus. Brachijs nonnihil ab alijs differt, forfices enim breuiores habet & crassiores, tubercula ueluti gemmæ in eis eminent, ut in astaco. Crusta quam in cæteris durior. Cornicula duo è fronte extant. Oculi satis à sese distant: post oculos hinc & inde serrata est testa.

C In saxorum cauernulis degunt: &, si quem conspexerint, intro subeunt: itaque pedibus hærent, ut auelli uix possint. Metu uacui super saxa in sole apricantur. Id cancri genus in Agathensis litoris scopulis tantùm uidi.

DE CANCRO BRACHYCHELO.

RONDELETIVS.

B INTER cancros qui circa Lerinum insulam capiuntur, is est quem hîc depinximus: ex rubro nigricans, paruus, corporis figura ab alijs cancris nonnihil differente. corpus enim posteriore parte contrà quàm in cæteris latius est, anteriore acutius. Chelas duas habet ualde breues & tenues, unde βραχυχήλης nomen dedimus. His proximi pedes duo longissimi pro corporis ratione, crassi, acutissimi, ut uideatur uoluisse natura quod chelis detraxerat, pedum horum longitudine pensare: Iidem lanugine quadam obducti sunt. Terni qui sequuntur etiam longi sunt, sed tenues & læues. Supina pars aculeos habet. Rarissimus est alibi cancer, in Lerino frequens.

DE CANCRO MACROCHELO.

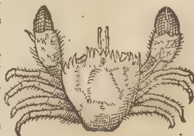

CANCRI huius picturam Io. Kentmannus medicus doctissimus ad me dedit: nescio ubi nactus. Ego amplius de eo quàm effigies præ se fert quod dicam non habeo. Macrochelum uel Leptochelum cognominare licebit, quod inter Cancros longissimæ ei tenuissimæque sint chelæ.

DE HIRSVTIS CANCRIS.

RONDELETIVS.

Cancri hirsuti. HIRSVTA sunt quædam cancrorũ genera, uarijs in partibus, alia in supina parte, alia in pedibus.

Paruorum hirsutorum genera tria. Paruorum uerò cancrorum qui hirsuti sunt, differentias tres obseruaui. Prima est eorũ qui chelas aculeatas habent, & in extremo nigrescẽtes. Cornicula duo: quæ sequũtur utrinque partes, serratæ sunt. In testa media cordis humani figura expressa cernitur. Chelis pedibusque omnibus hirtis sunt.

Huic

Huic generi simile aliud est æquè hirsutum, sed magnitudine differt. minus enim est superiore, & chelarum extrema nigricantia non habet. 2

Tertia differentia eorum est, qui secundis ita similes sunt, ut eosdem cum ijs planè esse diceres, dempta sola magnitudine: nisi oua in utrisq; reperissem, quòd facit ut credam specie differre, tamen, ob magnam cum secundis affinitatem, picturâ horum separatâ nihil opus fuit. 3

Tria hęc genera cum reliquis piscibus euerruntur, & ob exiguitatem prorsus negliguntur. C

COROLLARIVM.

Cancris hirsutis Rondeletij adnumerandus uidetur ille, quem Lupum marinum uulgò Romæ, alij somniolo uocant: quòd eius crusta in puluerem redacta somnum inducat. alijs papilla pilosa uel castrangiolo dicitur. Videtur non multum abludere à descriptione Maiæ: ut Cornelius Sittardus ad me scripsit, cui etiam iconem debeo.

DE CANCRO CORDIS FIGVRA.

RONDELETIVS.

CANCER hic corporis trunco cordis figuram omnino refert, cornua duo habet è fronte prominentia, brachia duo breui forfice, quaternos pedes. Pelagius est & paruus, uix unquam inter litorales inuentus: sed panagro ex alto mari cum Pelagicis piscibus in litus pertrahitur, neq; admodum frequenter, quia ob exiguitatem facilè è retium maculis elabitur. In maiorum asellorum uentriculis huiusmodi cancros sæpe inuenimus.

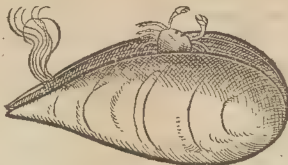

DE CANCRIS PARVIS QVI IN ALIENIS TESTIS VIVVNT, RONDELETIVS.

Hi cum in pinnis degunt, priuatim pinnothêres dicuntur. Alij sunt Cancelli uel Scyllari, corpore oblongo, qui inanes tantum testas inhabitant: de quibus inferiùs seorsim.

CANCROS paruos in alienis testis hospitari Aristoteles prodidit, & idem experientia docet, non tamen in omnibus testis sine discrimine eos reperias, non in lepade, non in tellinis, non in conchulis, nunquam in mitulis maris stagni, sed in mitulis gurgitum, pinnis, pectinibus atq; ostreis. Aristoteles: Innascuntur in testaceis quibusdam cancri albi, omnino parui: plurimi quidem in mitulis foliatis (ἐν τοῖς μυσὶ τοῖς πυελώδεσι) tum in pinnis quos pinnotheras uocant. Quinetiam in pectunculis atque ostreis, (λιμνοστρέοις,) uerùm nullum ij conspicuum capiunt incrementum. Piscatores aiunt cancros istos unà cum illis quorũ testam inhabitant nasci. Athenæus in pinnis & conchis margaritiferis nasci ait, cuius locus emendatiùs, quàm in uulgaribus codicibus legi hoc modo potest: ὅσαι δ' αὖ πέτραις ἢ σπιλάσι προσφυῶσι, ῥιζοβολοῦσι, κἀνταῦθα φύουσαι τὴν μαργαρίτην γεννῶσι, ζῶσι (ζωογονοῦνται habet codex uulgatus) δὲ καὶ τρέφονται διὰ τοῦ προσπεφυκότος τῇ σαρκὶ μορίου. τοῦτο (τοῦτον) δὲ συμπέφυκε περὶ τοῦ κόγχου στόματι

C In quibus testis aut conchis degant.

Lib. 5. de Hist. anim. cap. 15.

Lib. 3.

χηλὰς ἔχον, καὶ νομὴν ἀναφέρον, ὃ δὴ ἔοικεν ὡς καρκίνῳ μικρῷ, καλούμενον πιννοφύλαξ. Pinnæ quæ petris aut saxorum cauernis (πέτραις ἢ σπιλάσι) adhæserint, radices agunt, illic margaritam generant. Viuunt autem & nutriuntur per partem carni hærentem. Huius autem conchæ ori adnascitur animalculum chelas habens, & cibum assumens, quod cancro paruo simile est, & uocatur pinnophylax.

In ostreis.

Dicam quod sæpissime uidi. Cancri parui qui in ostreis reperiuntur, minores sunt, paruæ scilicet fabæ magnitudine, toto corpore candidi, præterquam in pronæ crustæ medio, quod rubescit. Qui in pinnis reperiuntur, maiores sunt, & magis rubri quàm albi sunt, alioqui chelis pedibus, toto denique corpore tum inter se tum alijs omnibus cancris similes. A cancellis autem differunt, quòd parui cancri uiuentium pinnarum & ostreorum hospites sunt: cancelli inanes duntaxat testas & turbinatas subeunt, suntque longo corpore locustis non cancris simili. Cur cancelli in alienis testis habitent, postea exponemus, nunc de cancris paruis idem faciendum. Sunt qui miram bestiolæ (*Non cancro paruo, ut Rondeletius putat, sed simpliciter cancro Oppianus hoc adscribit. uide supra in Cancro marino D.*) hac in re prudentiam extollunt, inter quos Oppianus: Quum, inquit ostrea testas aperiunt, ut limum & aquam ad uitam sustinendam hauriant, cancer lapillum chelis arreptum in testas medias immittit: quo à claudendis testis cùm ostrea impediuntur, cancer ingressus epulatur illic, & eorum carnem depascitur.

In pinnis. *A cācellis quid differant.* *Cur in alienis testis habitent.* *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.* *Cancrum nō arrodere ostrea.*

Ὄστρεα μὲν κληῖδας ἀναπτύξαντα θυρέτρων,
ῥίπτεται ἀγχιβίνῃσιν ἐφήμενα πετραίῃσι.
Λίχνος ὀξείῃσι φέρει χηλῇσι μεμαρπώς.
Ὀστρέῳ, γνάθον ἔπειτα παρήμενος εἰλαπινάζει
Ἀμφιδύμους πλάστιγγας ἔχει σθένος, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης

ἰλὺν λιχμάζοντα, καὶ ὕδατος ἰχανόωντα
Καρκίνος αὖ ψηφῖδα παρὰ ῥηγμῖνος ἀείρας,
Λάθρῃ δ' ἐμπελάει, μέσσῳ δ' ἐνεθήκατο λᾶαν
Δαῖτα φίλην, τὸ δ' ἄρ' οὔτι καὶ ἱέμενόν περ δαμάσσαι
Οἴγεται, ὄφρα θάνῃ τε, καὶ ἀγρευτῆρα κορέσσῃ.

Sed hoc fabulosum esse puto: nunquam enim mytulos, pectines, pinnas, ostrea in quibus sunt cancri, arrosa ulla ex parte reperias.

Fabulosum esse cancrum paruum iisdem uesci quibus pinnæ aut aliæ conchæ quarū sunt hospites.

Aliter Plinius qui scribit cancrum dapis affectatorem, pinnæ in capiendis pisciculis auxilio esse, & communi præda communiter cum pinna uesci; quem locū capite de cancello citauimus, item Athenæi locum illi planè similem. Oppianus quoque lib. 2. Halieut. scribit pinnam in magnis testis esse imbecillam, sine mente, sine astu; sed hospitem cancrum excipere, à quo nutriatur & custodiatur, unde pinnophylax uocatus est. Quum igitur piscis testam subit, pinna morsu à cancro admonita, testam claudit, prædamque communem depascuntur.

Ὄστρακον αὖ Βυθίας μὲν ἔχει πλάκας, ἣν δέ οἱ ἰχθὺς
Οὔτε τι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὔτε τι ῥέξαι.
Καρκίνος ἠνδάνει, φέρβει δέ μιν ἠδὲ φυλάσσει,
ἰχθὺς οὐδὲν ἵκηται, ὅδ' οὐ φρονέουσαν ἀμύξας
Ὄστρακα συμπταγῆναι, ὁ δ' ἔνδοθεν ἐφράσατ' ἄγρην

Πίννη γαῖτας κεκλημένος, ἡ μὲν ἄναλκις
Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόντε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην
Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλήσκεται. ἀλλ' ὅτε κόχλῳ
Δήγματι κορδαλέῳ πίννην ἔλθῃ, ἡ δ' ὀδύνῃσιν
Αὐτῇ τ', ἠδ' ἑτάρῳ, ξυνὸν δ' ἅμα δεῖπνον ἕλοντο.

Sed hæc omnia fabulosa esse, inde necessariò efficitur, quod neque pinnæ, neque mytuli, neque ostrea piscium carne pascantur, sed aqua tantùm & luto.

Squilla parua. *Cicero.*

Quòd ab his autoribus cancro paruo tribuitur: idem à Cicerone squillæ paruæ, sic enim καρίδιον Aristotelis interpretatur: quæ squilla parua etiam in pinnis reperitur, quemadmodum & cancer paruus, testibus Aristotele & Plinio, ut capite de cācello docuimus. Ciceronis hæc uerba sunt libro 2. de Natura deorum. Pinna uerò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua squilla societatem init comparandi cibi. Itaque cùm pisciculi parui in concham hiantem innatauerint, tum admonita à squilla pinna morsu comprimit conchas, sic dissimillimis bestiolis communiter cibus quæritur, in quo admirandum est congressune aliquo inter se, an iam inde ab ortu naturâ ipsâ congregata sint. Quæ eadem ratione falsa esse conuincuntur. quî enim cibo eodem uesci possunt squillæ paruæ & pinnæ, cùm squillæ pisciculorum carne, ut crustata omnia uiuāt, pinnæ uerò nullo modo, sed aqua tantùm & luto? Cur igitur in pinnis & ostreis cancri parui reperiuntur? Quia cùm omni generi animantium à natura tributum sit, ut se uitamque tueantur, ut pastum & latibula quærant: cancri parui molliore testa tecti, & ideo iniurijs magis opportuni, concharum caua subeunt, ut illic tanquam in specubus & antris tutiùs degant. Quare nō solùm in testis, sed etiam in spongiarum cauernulis, in saxorum rimis, in externis testarum, quibus ostrea tecta sunt, cauis, sæpissime cācros paruos reperi. Nec immeritò dubitat Cicero congressú ne aliquo inter se, an iam inde ab ortu naturâ ipsâ congregata sint. Piscatores, inquit Aristoteles, cancros paruos nasci confirmant, unà cum illis, quorū testam inhabitant. Athenæus de cancris & pinnis loquens: φασὶ δὲ τινὲς καὶ συγγεννᾶσθαι αὐτὰ αὐτοῖς, ὡς ἂν ἐξ ἑνὸς σπέρματος γινόμενα. Aiunt quidam pinnas & cancros paruos simul generari, & tanquam ex eodem semine fieri. Ego uerò cùm cancros paruos in pinnis & ostreis sæpissime ouis turgentes uiderim, affirmare audeo non sponte ex limo aquáue ut testacea, sed ex coitu maris & fœminę, & ex ouis prouenire. Quare uel in testis pariunt, uel stato tempore testas egrediuntur, & coëundi & oua pariendi gratia. Hactenus de cancris paruis.

Verior causa, cur pinnas & ostrea cancri parui subeant. *Lib. 3.*

DE PINNOPHYLACE, BELLONIVS.

In latiore & capaciore Pinnæ parte, quæ in sublime attollitur, plerunque tres pinnoteres uideas, aliquando

aliquando duas, ut plurimùm unam. Frustrà creditum est Pinnam pisciculis ali, morsuq; à Pinnophylace admoneri, concludere conchas, & intus pisces exanimari. Quod siquidem uerum esset, oporteret omnibus intus inesse Pinnophylacem: sed decem aperies, antequam unum Pinnophylacem comitem reperias.

COROLLARIVM.

Pinnoteres, πιννοτήρης, idem qui pinnophylax, ὁ τῆ πίννας (πίννης) φύλαξ, id est pinnę custos, Suidas, Hesychius & Varinus. Est autem masculini generis, non fœminini ut quidam usurpat. Athenæus etiam ex Chrysippo πιννοτήρην scripsit per τ. nimirum ἀπὸ τοῦ τηρεῖν καὶ φυλάττεσθαι τὴν πίνναν. Massarius & Rondeletius pinnother scribūt in tertia declinatione, t. aspirato, nescio quàm rectè. ex Plinij codicibus uulgatis quidam t. aspiratum habent, alij non. Nunquam nascitur (inquit) pinna sine comite, quem pinnoterem uocant, alij pinnophylacem. is est squilla parua, alibi cancer dapis assectator. Apud Aristotelē de hist. 5. 15. legimus, οἱ καλούμενοι πιννοθῆραι, quod si mendosum non est, rectus singularis fuerit, ὁ πιννοθήρας, ἤγουν καρκίνος ὁ ἐν τῇ πίννῃ θηρῶν, hoc est in pinna uenari solitus cancer. ¶ Germanicè hic cancer paruus uocari poterit, ein kleiner Meerkrab: cancellus uerò, de quo mox dicetur, uoce diminutiua ein Meerkrable: ut eadem sit horum nominū ratio ac differentia in sermone nostro, quæ Græcis inter καρκίνον μικρὸν & καρκίνιον, id est cancrum paruū & cancellum. Vel potiùs cancer ille paruus utroq; modo ex iam dictis Germanicè appelletur: cancellus uerò ein Meerkrebßle, ut non solum paruitas eius, sed etiam corporis figura oblongior qua astacum refert, simul indicetur. ¶ Pinnophylacem Aristoteles scillaron quoq; & scillárion uocauit, & καρίδιον. Theodorus pro utroq; squillam paruā reddidit, Pliniū secutus, Vuotonus. sed Rondeletius hæc nomina diligentiùs distinxit.

Theophrastus de causis 2. 24. postquam de uisco, & polypodio, quæ arboribus innascuntur egisset, subdit, sic esse natura comparatum ut hæc nō nisi in alijs ualeant prouenire: sicut & animalia quædam non nisi in alijs possunt creari, ceu quæ in conchis (ἐν ταῖς πίνναις,) atq; in cæteris aptis præstare animalibus pabulum. Et mox, Neq; enim uita fortasse conchis posset seruari, nisi opera cancri. Patrem aut hominem qui se ipse non curet, sed à domesticis & propinquis curetur, uolentes significare, pinnam & cancrum pingūt Aegyptij. hic enim carni pinnæ uelut agglutinatus manet: unde & ex consecutione nominis πιννοφύλαξ, quasi pinnæ custos uocatur. Hęc quidem planè hiat in concha esuriens: quòd si interim pisciculus aliquis irrepserit, mordet (uellicat) cancer forcipe pinnam, quod sentiens ea concham claudit, atq; ita pisciculum uenatur, Orus in Hieroglyphicis 2. 109. Eadem ferè Aelianus, cuius uerba in Pinna referam. Item Plutarchus, Is, inquit, quo de scribendo atramenti plurimum Chrysippus consumpsit, pinnotheras, primas in omnibus huius & physicis & moralibus libris habens. (Nam spongiotheram non uidit, alioqui haud taciturus.) Pinnotheras igitur cancrorum de genere est, pinnæ semper adhærens, ac ad concham huius atriensis instar excubans. hiare quippe pandiq; tantisper sinit, dum pisciculi quos capi posse speret, irrepserint. ibi pinnæ carnem uellicatu leni stringit, ac intra fauces ipsius proripit sese. illa mox concham comprimit. prædam postea intra claustra captiuam in commune partiuntur & uorant. Et Cicero libro 3. de Finibus, At illa quæ in Concha patula pinna dicitur, isq; qui enat è concha, qui quòd eam custodiat, pinnoteres uocatur: in eamq; quum se recipit, includitur, ut uideatur monuisse ut caueret.

ὁ πιννοτήρης οὗτός ἐστι τοῦ γένους ὁ σμικρότατος, Aristoph. in Vespis de Carcini poëtæ filijs ludens.

DE CANCELLO, QVI IN TVRBINATIS: ET SCYLLARO, QVI BREVIOR EST, ET IN NERITIS HABITAT, RONDELETIVS.

Cancellus in testa. *Cancellus nudus.* *Testa uacua.*

A

Et primum q. sit medius inter astacos & cancros.

**Lib.3. de fac. aliment.*

† Nos Rondeletij ordinem nõ seruauimus.

VI cancelli figuram diligentiùs inspexerit, astacis annumerandum duxerit: qui cancelli nomen audierit, cancrorum potiùs generi: nam Galenus* cancris minimis cõparat. Alius locustis subijciendum esse contendet, quod similem esse τοῖς καραβοειδέσι dicat Aristoteles lib.4. de hist. anim. cap.4. alio loco idem cum testaceis recenset. Nos †hoc loco reponere uoluimus, ut medius esset inter crustatos, qui longo sunt corpore (hos enim καραβοειδεῖς uocat Aristoteles lib.5. cap.15.) & cancros. inest enim in eo, quod & locustis & cancris simile sit. Inter ostracoderma uerò referri non potest, quia testas non suas ingrediatur: quemadmodum aliquando & spongias, si quando foramen in eis capax nancisci possit. Eum Aristoteles καρκίνιον uocat, nostri bernard l'ermite, eremitam quidem, quòd alios fugiens, in testa perinde ac in solitudine uiuat. bernardum autem, quòd plebs nostra bernardos etiam uulgari prouerbio fatuos esse dictitet: fatuumq́ue esse cancellum, qui crusta tectus, chelas habens, quæ ad uitam tuendam satis esse possent, alienas domos quærat, in quibus latens uiuat. Quòd si non hæc solùm, sed posteriores etiam cancelli partes spectaueris, prudentem esse iudicaueris, qui nudas & iniuriæ ualde opportunas partes dura & firma testa muniat. Ligures brancha uocãt uel branchna, Prouinciales bioua cambus. Nos primùm testam uacuam, deinde cancellum nudum repræsentamus, ut meliùs particulæ omnes perspici poßint: tum cancellum in testa, parte priore exerta, altera latente.

B

Lib.4. de Hist. anim. cap.4.

Huius descriptionẽ quàm maximè dilucidè poterimus, proferemus ex Aristotele, qui in minuto animali explicando diligentior uidetur fuisse, quàm in multis alijs explicatu alioqui dignissimis. Cancellus, inquit, quodammodo inter crustata & testacea animalia ambigit. naturâ enim ijs quæ specie locustarum sunt, similis est, & ipse per se nascitur: quatenus uerò testas ingrediatur illicq́ue uiuat, testaceis similis est. Quare cancellus inter hæc anceps uidetur esse. Forma autem araneis similis est, præter partem capiti & pectori subiectã, quæ in cancello maior est. cornicula duo rufa tenuia gerit, subiacent oculi duo longi, qui nunquã intus conduntur, neq; occluduntur ueluti in cancris, sed semper eminent: ijs subest os, circa quod ueluti capillamenta quædam plura. His subiuncti sunt pedes duo bisulci, quibus ori cibum admouet: bini alij utrinq; hærent lateri, & tertius paruus. Thoracis inferior pars mollis tota, & dissecta pallida est intus. ab ore meatus unus est ad uentrem: excrementi, nullus est, qui appareat. pedes & thorax duri sunt, minùs tamen quàm in cancris. Nexu nullo testis adhæret purpurarum modo & buccinorum, sed liberè & facilè hinc migrat.

Lib.5. de Hist. cap.15.

Hæc Aristoteles, qui alio etiam in loco hæc de cancello: Initio gignitur ex terra & limo cancellus. deinde in uacuas testas ingreditur: ubi cùm accreuerit, in ampliorem testam subit, uidelicet aut neritæ aut turbinis, & aliorum huiusmodi, sæpe etiam parua buccina. ingressusq́ue eam circumfert, ibidem nutritur & augetur, deinde capaciorem petit.

A

Lib.4. de Hist. cap.4.

Genus alterum in neritis, breuius.

Scyllarus.

Obseruandum est Aristotelem alterum hospitis alienarum testarum genus facere. Longior est, inquit, qui in turbinibus, quàm qui in neritis uiuit. Genus igitur illud diuersum in neritis habitans, cætera quidem simile est, sed ex pedibus bifidis dexter paruus est, sinister magnus, quo magno potissimùm graditur. Idem genus in conchis reperitur, quibus ut cancelli adhæret. Id genus uocant σκύλλαρον. Et paulò pòst: Quibus sinister pes grandior est, ij nunquam turbinatorum hospites sunt, sed neritarum duntaxat. Liberè dicam quod diu multumq́ue obseruaui, sola corporis longitudine duo hæc cancellorum genera differre puto, ut cancellus turbinatorũ hospes longior sit, quia eorum testa longior sit: neritarum, breuior: quia neritarũ testa est læuis, ampla & rotunda.

(B)

Quantum ad pedum bisulcorum longitudinem attinet, in omnibus cancellis quos plurimos uidi, semper sinistrum pedem crassiorem dextro perspexi, quod non fortuitò sed certa ratione mihi uidetur contingere. Cùm enim uiuant in testa circa corporis medium complicati, quantum dextræ parti compressæ alimenti ac proinde incrementi decedit, tantùm sinistræ liberiori & laxiori accrescit.

A

Ibidem.

Genus tertiũ.

Præterea uidetur Aristoteles tertium genus constituere, quum dicit: Sunt inter cochleas, quæ intra se bestiolas habeant astacis paruis similes, qui uel in fluminibus gignuntur, sed ea differẽtia, ut præmollem intra suam testam carunculam habeant. Forma qualésnam sint ex dissectionibus contemplare. Quæ quanuis ita sint, unica tamen descriptione contentus ea tria non admodùm differre sensisse uidetur, earumq́ue paucas & non insignes differentias esse.

A

Cancri parui à cancellis distinguuntur, quos aliqui confundunt.

Plinium etiam uideri confudisse.

In mitulis, pinnis & ostreis cancri ualde minuti nascuntur, de quibus nonnulli ea quæ priùs ex Aristotele protulimus, intelligenda esse opinantur; uerùm toto cælo aberrant. Nam cancris istis quadrare hęc nullo modo possunt, scilicet cornicula duo tenuia, rufa: ijs enim prorsus carent. oculi semper eminentes, cùm in cancris modò emineant, modò condantur. præter pedes duos bifidos, duo alij utrinq;, & tertius paruus: thoracis pars inferior tota mollis. Hæc inquam paruis cancris non conueniunt. His & illud accedit, quòd cancelli sine testa nati in alienam ingrediuntur: deinde grandiores facti subinde testas mutant, in ampliores scilicet migrantes. Cancri parui eodem Aristotele autore in testis nati nullum perspicuum accipiunt incrementum, ut subinde testas mutare ijs necesse sit corporis magnitudini accommodatas. Postremò cancelli & cancri parui in uarijs (*diuersis*) testis habitant, ut eodem in loco tradit Aristoteles. Absurdè igitur faciũt, qui paruos cancros, quos in ostreis uiderint, Aristotelis καρκίνια esse putant. Plinius etiam pinnotheris siue pinnophylacis nomine & cancrum paruum, & τὸ καρκίνιον, id est, cancellum Aristote-

lis

lis confudisse uidetur contra Aristotelis sententiam. Sic enim ille quum de cancris loquitur: Pinnother autem uocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere, & cùm accreuerit migrare in capaciores. Quum ex cancris minimum dicit, manifestum est locum hunc Aristotelis expresisse: Ἐμφύονται δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκίνοι λευκοί, τὸ δὲ μέγεθος πάμπαν μικροί: πλεῖστοι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ τοῖς πυελώδεσιν, ἔπειτα δ' ἐν ταῖς πίνναις οἱ καλούμενοι πιννοθῆραι. Quum uerò dicit inanium ostrearum testis se condere, &c. hunc interpretatus est: Τὸ δὲ καρκίνιον γίνεται μὲν τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἰλύος, εἶτα εἰς τὰ κενὰ τῶν ὀστράκων εἰσδύεται, καὶ αὐξανόμενον μεταδύεται πάλιν εἰς ἄλλο μεῖζον ὄστρακον. At quamuis τὸ καρκίνιον ἐκ τοῦ καρκίνου hypocoristicon sit nomen, tamen apud Aristotelem ualde differunt bestiolæ duæ ὁ καρκίνος μικρὸς & τὸ καρκίνιον, id est, cancer paruus & cancellus: ut ex superioribus liquet, maximè cùm ille minimus sit, & in pinnis & nonnullis alijs nascatur, & sedes non mutet, quia nunquam accrescat, nec in inanibus habitet: cancellus uerò non adeò paruus, & per se nascatur, & augescat, & subinde in alias testas migret, easque inanes.

Lib. 9. cap. 31.
Lib. 5. de Hist. anim. cap. 15.

Alio in loco Plinius pinnotherem siue pinnophylacem facit squillam paruam & cancrum, (*cancrum paruum*) propiùs hîc Aristotelis mentem secutus. Concharum generis est pinna, nascitur in limosis, subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotheren uocant, alij pinnophylacem: id (is) est squilla parua, alibi (*id est in alijs pinnis*) cancer dapis assectator. Quæ ex Aristotele lib. 5. de hist. anim. cap. 15. sumpta sunt: Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου, ἐν τοῖς ἀμμώδεσι καὶ βορβορώδεσιν. ἔχουσι δ' ἐν αὑταῖς πιννοφύλακα, αἱ μὲν καρίδιον, αἱ δὲ καρκίνιον: οὗ στερισκόμεναι διαφθείρονται θᾶττον. quo loco τὸ καρκίνιον ἀντὶ τοῦ καρκίνου μικροῦ, id est, pro cancro paruo non pro cancello anteà descripto locustis specie simili usurpatur. pugnãtia enim scriberet Aristoteles, qui cancellum in inanibus testis habitare scripsit. De paruo autem cancro mentionem hìc fieri clarè ostendit Aristoteles, quũ mox se explicans subdit: Ἐμφύονται δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκίνοι λευκοί, τὸ δὲ μέγεθος πάμπαν μικροί, πλεῖστοι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ πυελώδεσι, ἔπειτα δὲ ἐν ταῖς πίνναις οἱ καλούμενοι πιννοθῆραι. Horum duorum discrimen ex ijs quæ anteà fusiùs tradidimus perspicuum est.

Lib. eod. c. 42. Pinnother a Plinio etiam squilla parua dicitur, & cancer dapis assectator.
Cancellum etiã Aristotelẽ pro cancro paruo alicubi impropriè posuisse.

Quòd uerò Plinius loco proximè citato duos pinnotheras siue pinnophylacas faciat, τὸ καρίδιον, id est, squillam paruam siue squillulam, & cancrum paruum, non cancellum (quem eremitã appellari diximus, quòd non cum pinna aut ullo alio, uerùm solus in testa aliena habitet) confirmo ex Athenæo, apud quem eadem planè leguntur de cancro pinnothere, quæ apud Pliniũ de cancro dapis assectatore. Plinij uerba sunt, Alibi cancer dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant alij protinus, & ubi licẽtia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu leui significat. Illa ore compresso, quicquid inclusit exanimat, partemque socio tribuit. Athenæus: Chrysippus Solensis (inquit) in quinto de honesto & uoluptate, ait: Pinna & pinnoteres operas mutuas præstant, seorsum uiuere non possunt. pinna ex ostreis est, pinnoteres cancer paruus. pinna testam pandit ingredientes pisciculos obseruãs, pinnoteres adstans siquid subierit, morsu pinnæ significat: quæ demorsa, testam claudit: eoque quod inclusum sit communiter uescuntur. Vides quod καρκίνιον dixit Aristoteles loco postremò citato, cancrum dici à Plinio, à Chrysippo καρκίνον μικρόν. Quæ omnia huc spectãt, ut admoneam diligenter animaduertendum esse in legendis his Aristotelis & Plinij locis, distinguendas esse bestiolas duas quę ijsdem uel similibus nominibus nuncupantur, scilicet καρκίνιον, id est, cancellum pro eo quem initio capitis depinximus, (quem eremitam uulgò nominamus,) qui locustis specie similis est: & cancellum pro cancro paruo cancris figurâ omnino simili, qui pinnoter siue pinnophylax est & dicitur: quorum priorem τὸ καρκίνιον semper uocat Aristoteles, alterũ sæpius, τὸν καρκίνον μικρόν, semel tantùm quod sciam καρκίνιον. His illud addam: Hermolaũ Barbarum non rectè quod sequitur annotasse apud Plinium loco proximè citato: squilla parua, hoc est cancellus quem Græci uocant καρίδιον: subditur enim, Alibi, inquit, cancer, dapis assectator. Hoc secuti, opinor, qui lexica Græca concinnarunt τὸ καρίδιον cancellum perperam interpretantur. Nam τὸ καρίδιον squillulam siue paruam squillam significat, diminutiuum nomen τῆς καρίδος, quam squillam esse constat: quę specie differt à cancello siue cancro paruo, ut ex antedictis liquet, qui καρκίνιον uel καρκίνος μικρὸς nominatur. Neque uerò Plinius idem uult esse squillam paruam & cancrum, sed duo diuersa quæ pinnam custodiant, scilicet squillam paruam in quibusdam pinnis reperiri, cancrum paruum in alijs cibi causa, ut ex Athenæo comprobauimus.

Plinium duos Pinnophylacas facere, cancrũ paruũ, & squillam paruam.
Lib. 3.
Conclusio.
Herm. Barbarus cancellum cum squilla parua confundit.
Καρίδιον.

C

Scribit Aristoteles lib. 5. de hist. cap. 16. pinnophylacas etiam in spongiarum cauernulis reperiri: Nascuntur etiam in spongiarum cubilibus pinnophylaces, similes araneo paruo: qui aperiendo claudendoque pisciculos uenantur: aperiunt antequam ingrediantur, claudunt & contrahunt cùm ingressi fuerint. Hæc de cancro paruo dicta sunt, sed idem etiam cancellus, id est eremita noster facit: in spongiarum enim cauernis latet & uiuit: eius rei oculatus sum testis. Vidi primũ cancellum captum non procul ab Aquis mortuis in eo spongiarum genere quod densissimũ est; deinde & alios plures in eodem spongiarum genere.

Non modo cancrum paruum quod Aristot. scribit: sed cancellum quoque in spongiarum cauernulis latêre & uiuere.

D

Hanc autem ob causam cancellus alienas domos quærit, quòd posteriorem corporis partem mollem habeat, & integumento externo egentem: illa ui quidem, ne lædatur: & nõ hærente, ut mutare posit, quodque secum trahere queat cibi quæritandi causa. Nunquam igitur cancellum in sa-

Cancellus cur quærat alienas domos, testas turbinatorũ, et spõgiarũ caua.

xorum rimis & cauernis reperias, tum quod saxa intus aspera, tum quod immobilia sint: contrà in turbinatis frequentissimè. quia eorum medijs partibus, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur, (eas Dioscorides ἰώνια uocat,) cancellorum mollis cauda cedens implicatur & alligatur, ut testas circunferre possint. Similiter secundum spongiarum cauarum & intus læuium sinus cauda contorquetur, & accommodatur ut eas trahere possint; nam ob densitatem pauciore aqua sunt imbutæ, ideoq; læues, & in litore aluntur sæpius saxis non hærentes. Cancelli qui in huiusmodi spongijs uiuunt, ingratum & pisculentum odorem resipiunt, quem à spongia cōtrahunt. spongiæ enim genus illud prædurum atq; asperum autore Aristotele τράγος nominatur, lutoq; alitur. Reliqui cancelli qui in testis uiuunt, huius odoris sunt expertes.

Lib.2.cap.6.

Lib.5. de Hist. cap.16.

B Hæc de cancello satis essent, nisi pauca, quæ Aristoteles in descriptione omisit, supplere oporteret, ut integra de cancello historia habeatur. Cancellus ex crustaceorum est genere, locustis uel astacis similis. corpore enim longo est: cornua longa, tenuia flauaq; habet. totum corpus ex rubro flauescit. Chelarum quarum alteram crassiorem esse diximus, scissura parua est, qualis in hirsutis cancris spectatur: præter chelas pedes duos utrinq; magnos, incuruos & acutos cum chelis & capite foras effert, quum ingredi uel pisces capere uult. Duo alij utrinq; hirsuti, molles intus latent, quibus innixus corpus intro trahit. Pars posterior nullis tabellis constat, sed cute duntaxat: ob id ab Aristotele mollis dicitur. sed ad eam firmandam certis interuallis dissitas lineas tres habet, latas, durioris substantiæ. Corporis extremum duas pinnas tenues, breues, molles, in lateribus sitas gerit. In eiusdem extremi supina parte excrementi meatus cernitur, quem si digitis comprimas, excrementum emitti uideas: quo meatu cancellum carere non affirmat Aristoteles, sed non euidentem esse ait: quod facit ut credam Aristotelem, non tam diligenter cancellum à testa nudum, quàm eâdem opertum, spectasse. nam meatus is in cancello testa spoliato perspicuus est. Magis auget suspicionem quòd de ouis nihil dixerit, quæ ex parte interna pendent per latera, tanquam racemi uel globuli filo annexi, imò crediderit ex terra limoq; non ex ouis generari. At nos æstate cancellos cum ouis uidimus, eaq; differentia mares à fœminis apertè distingui, quòd eodē tempore hæ oua haberent, illi minimè. Ex quibus efficitur ex coitu maris & fœminæ nasci, non sponte ut testacea. Neq; dicendū à coitu omnino præpediri quòd testa integantur. Nam quemadmodum testas suas deserunt, ut in capaciores transeant, ita statis temporibus natura ad coitum incitante testis se exuunt, ut corpora commisceant.

C

D In timore tam citò in testam suam se recipiūt, ut ea sonum edat: itaq; occultantur, ut caput intra chelas lateat, nihilq; è testa emineat præter cornua.

C In saxosis locis uersatur, & in litoribus, carne, luto, deniq; ijsdem uescitur quibus crustatorum genera.

A Cancellos Galenus lib. 3. de fac. alim. καρκινάδας appellat. Ζωΰφια δ' ἐστὶ ταῦτα, πάνυ σμικροῖς καρκίνοις ἐοικότα, ξανθὰ τὴν χρόαν. Parua, inquit, sunt animalia, flauo colore, minimis cancris similia. Quòd parua sint animalia, quòd flauo colore, hæc cancello nostro perappositè quadrant; quòd minimis cancris similia sint, non item. sunt enim locustis, uel astacis similiora quàm cancris, nisi cancri nomine uniuersè crustata omnia complectatur. Idem Galenus scribit, mullos cancellorum esu deteriores fieri: Αἱ γὰρ τρίγλαι, τὰς καρκινάδας ἐσθίουσαι, καὶ δυσώδεις εἰσί, καὶ ἀηδεῖς, καὶ δυσπεπτοι, καὶ κακόχυμοι. Id de cancellis qui in spongijs quæ τράγοι à fœtido odore nominantur, rectè intelligetur: ac de cancellis alijs qui in cœnosis litoribus degunt, paruiq; sunt: nam sunt aliquando qui ad astacorum fluuiatilium magnitudinem accrescant.

Ibidem.

F Lutum olent, marinum odorem resipiunt, difficilè concoquuntur, succum salsum & uitiosum gignunt, à piscatoribus prorsus negliguntur: Denique nomine eremitæ, & moribus celebriores sunt, quàm ulla alia laude. Nos tamē in eo explicando prolixiores fuimus, quia res minutæ etiam diligentiam postulant, & à multis sæpiùs ignorantur.

DE EODEM, BELLONIVS.

B C Partim locustarij est, partim etiam testacei generis cancellus: in quo non minore admiratione dignus est, quàm eques. Nam quum oblongus sit, ac seorsim nasci solitus, tamen in uacuis aliorū exanguium testis uitam traducit, modò has, modò illas petens: atq; ubi unam conspurcauit, tum ad aliam se transfert. Neritas enim ingreditur aut Turbines, sæpe etiam Buccinas & Murices, atque adeò omne genus cochlearū. Pomatiæ limacis molem rarò excedit. per littus graditur in sicco, suam testam ferens, uiuitq; multos dies sine aqua.

B Pedibus utrinq; ternis brachiatur uillosis: quorum duo anteriores seu priores brachijs forcipibus bisulcis constant, quibus cibum ori admouet. Crusta dura pro cute uestitur, rubra, nunc cyaneo, nunc cæruleo, nunc fuluo, nunc rubro diluta. Duo illi pedes utrinq;, qui brachia subsequuntur, unguibus in extremo oblongis & aduncis uallati sunt. Cirrhos antè quidem duos, rubros, sub oculis (Carabi modo) gerit: oculos instar Astaci elatos, quos porrigit ac contrahit, maculis albis distinctos. In summa, eius superior pars, Cancri refert effigiem, inferior autem turbinis, quam in cochlearum clauiculis inserit: cùm tamen Locustæ caudæ similis sit. Tabellis enim loricatur duris, sed obsequiosis: in quibus utrinq; ueluti pinnas duas habet. Extremum uerò caudæ pinnulis tribus,

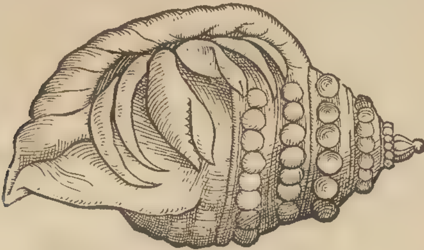
tribus, ut & Cancri, præditum est. Dentes osseos ut Carabus habet, quibus escas cōminuit. Cùm autem prædam uenatur, totam anteriorem partem suo domicilio exerit, & tunc similis araneis apparet: sed partem capiti & pectori subditam uastiorem quàm Araneus ostendit. Ab ore œsophagus tenuis, ut filum ad stomachum protenditur. Intestina eius bis tantùm reuoluuntur: ac qui in eius stomacho uiridis humor spectabatur, is in intestinis apparet candidus.

Edulis non est, sed est ipse aliјs piscibus gratissimum obsonium, Iulidibus, Channis, Orphis, F
Percis, & id genus saxatilibus.

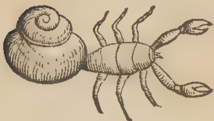
Quamobrem piscatores cancellos plurimùm appetunt, quos suis cochleis nudatos, ac uiuos E
hamo impositos, suis calamis appendunt. hoc enim modo magnam saxatilium piscium capturam faciunt. Quod Oppianus multis uersibus commodè explicat, quos hoc loco producere minimè opus esse uidetur.

COROLLARIVM.

Cancelli in buccino effigies, quam olim Cornelius Sittardus mihi communicauit.

Cancellus (ut idem Sittardus ad me scripsit) hic est extractus ex cochleari domuncula, expe- A
titus in cibis. frequētissimè capite adnascitur buccino, ita ut ui extrahēdus cancellus sit quodammodo: quod Valerius Cordus & ego experti sumus cum plures in mari cepissemus apud portū Liburnum ubi copiosissime uisitur, non procul à littore maris Ligustici inter saxa.

Scyllarus siue Cancellus in Nerite concha, Venetijs ad me missus.

Cancellus alius oblongus astaco fl. similis, quem & ipsum Sittardus misit: referendus ad tertium genus cancelli à Rondeletio memorati.

Cancellus Græcè καρκίνιον: Oppiano καρκινὰς uocabulo dactylico oxytono fœminino, eo quoque (ut uidetur) diminutiuo, quanquam Grammatici nullam huiusmodi diminutiuorum formā ostendant. nam in ᾶς circunflexum quæ afferunt, Ζηνᾶς, Μητρᾶς, pro Zenodoro, Metrodoro, masculina sunt. etsi uerò uox καρκινὰς magis poëtica uideri potest, quàm καρκίνιον: tamen Aelianus quoq; & Galenus ea sunt usi. Hispanicè (ut audio) Cangréio dicitur. Germanicè uocari poterit **ein kleiner Meerkrebs, Meerkrebßle.** Vide supra in Corollario de Cancro paruo A. Albertus Magnus de cancello agens ex Aristotelis de hist. libro 4. cap. 4. Hoc animal (inquit) simile est araneæ, & etiam apud nos uocatur aranea maris. Et sunt illæ conchæ, quæ sunt rotundæ, magnæ & paruæ: habentq; in parte stricta quasi duas auriculas utrinq;. tales ferre consueuerunt peregrini in peris suis, peregrinationis peractæ signum. quibus ille uerbis cancellos & pectines conchas confundere uidetur.

Dalmatia, Istria, & paludes nostræ Venetæ, plurimùm abundant cancellis, Massarius. Ob- B
lóngior est (inquit idem) qui turbinem subit, quàm qui neriten. genus enim diuersum est, quod in nerite degit: cætera quidem non absimile, sed dextrum bifurculatum pedem paruū habens, cum læuum grandiusculum habeat, cuius rei causa est, quoniam turbines omnes si erectos componas, ut pars tenuior & acutior cælum suspiciat, & pars amplior terram despiciat, hiaturam obtinent à sinistris: quamobrem cum læuus pes sine impedimento liber sit, & exerceri possit, suscipere faciliùs incrementum potest: dexter uerò cum restrictus & impeditus sit, neq; ita commodè ut læuus

exerceri poſsit, augeri minime ualet: quam quidem rationem Ariſtoteles cum quarto de hiſtoria cancellum ita deſcriberet, non aſsignauit, Hæc ille. Cancellum etiam ipſe in Adriatico natans reperi in concha muricata: caput ſolum & pedes, & parum quiddam in extremo caudæ (tres articuli uidelicet) cruſta muniuntur: totus reliquus alueus, nudus mollisq́ eſt. ſimilitudinē, anteriori præſertim parte, cum cancro fluuiatili habet, oculos in corniculis eminentibus, geminas prætendiculas, forcipes breues. Caudā in poſtrema conchæ parte condit, caput anteriùs habet, & pedes prætendit, atq; ita concham gerens obambulat: poteſt autem ſe totum ſic in penetralia conchę recondere, ut nihil eius appareat. Pedes quos ambulando prætendit, partim rubent, partim cærulei ſunt, hirſuti. Cum in mari ſupra ſaxum cepiſſem, domum relatam concham, decoxi, ut extraherē cancellum. extractus odore, colore, ſaporeq́ fluuiatilem referebat.

Cancelli parua ſunt animalia, flauo colore, minimis cancris ſimilia, Galenus.

C D Ex Aeliano & Oppiano: Nudi primum cancelli naſcuntur: deinde conchas & domicilia ad habitandum deligunt, easq́ ſecum geſtantes munimento ſibi, ita progrediuntur. Cum enim uacuas & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, aut neritæ aut buccini, (turbines quidem præ cęteris amant, quòd & capaciores ſint, & geſtatu leuiores,) primò intra eas ingrediūtur, deinde cum in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in teſtam laxiorem tanquam domum alteram demigrant. neq; modo in ſupradictorum conchas immigrant, ſed & in permultas alias capaciores tranſeunt: & ampliorem nacti, ea tanquā maiore domicilio gaudent. ac ſæpe de ſpolijs (inanibus conchis) multo certamine inter ſe contendunt, uiribusq́ inferiore repulſo, uictor exuuias aſſequitur.

Cancri & cancelli, aliiq́ piſces, polypum Venere exhauſtum deuorant: quos prius ipſe uorabat, Oppianus.

F Piſces quidam propriam carnem prauo alimento corrumpunt, ut mulli qui cancellos mandunt, Galenus.

De ARANEO Cancello ſupra in A. elemento ſcriptum eſt.

DE CANCRO EQVITE.

BELLONIVS.

C AMPHIBIOS eſſe conſtat cancros equites: quibus hoc natura præter ſui generis alios ſingulari quodam munere tribuit, ut in maximis æſtatis ardoribus, meridiano tempore agminatim è mari egrediantur, diemq́ ſub Sole tranſigant, aut ad refrigerium; aut potiùs, ne à piſcibus qui interdiu diſcurrunt, edantur. quos ego Memphi Hieroſolymas proficiſcens, fines Aegypti prætergreſſus, ex Mediterraneo litore ſub ueſperam mare repetere, atq; inde circa meridiem inſequentis diei gregatim exilire obſeruaui. Tanta autem uelocitate ferebantur (unde equitum nomen habent) ut ne unum quidem curſu conſequi uſquam potuerim. Sed hoc etiam mihi magis admirandum eſſe uiſum eſt, lacertam ex ambroſia (ſub qua deliteſcebat) exilientem, cancrum equitem, quem uenaretur, curſus uelocitate (me conſpiciente) nuſquā aſſequutam eſſe: adeò uolare potiùs quàm currere uidebatur eques. Genus eſt quoddam cancrorum in litoribus Phœniciæ (inquit Ariſtoteles) tantæ uelocitatis, ut uix quiſquam conſequi poſſit: unde ἱππεῖς, id eſt equites, appellarunt. ijs nihil ferè intus propter inopiam eſt pabuli. Curſores Cancri, uti alij referunt, (*dicuntur:*) quòd longè lateq́ uagentur: modò circum litora errent, modò longiùs proficiſcantur.

B Grande phalangium non excedunt: Corpus habent coloris ſubalbidi, punctis ſubrubris conſperſum, & (ut Pagurus) tornatum: crura autem ut Maia. Soli obiecti toti pellucidi ſunt, præterquam in ea corporis parte quæ interanea continet. Oculos grano phaſeoli non habent maiores, quibus acutiſsimè cernunt. Oblongi quidem ſunt, ac uitri modo lucidi, per medium fului. Tibiæ ſunt illis, leuibus uillis obſeſſæ, utrinq; quinæ: quarum duæ anteriores, brachia ſunt forpicata, quibus cuncta (Cancri modo) cōplectuntur: reliquæ graciles, unguibus rectis atq; oblongis uallatæ.

F Edules non eſſe rectè quidem docet Ariſtoteles, propter alimenti inopiam. adeò autem parui ſunt, ut ſinguli ſeſquiſcrupulum uix pendeant.

A De hoc ſic Oppianus, Ἐμ κείνῃ γενεῇ καὶ καρκίνοι εἰσὶν ἀλῆται. Quod ita reddit Lippius,
Errones cancri populis numerantur in iſtis.

COROLLARIVM.

In Phœnice hippœ uocantur cancrorum generis, tantæ uelocitatis ut conſequi nō ſit, Plinius. Ab Ariſtotele non ἵπποι, id eſt, equi: ſed ἱππεῖς, id eſt, equites uocantur. Vide ſuperius in ijs quę ex Gillio attuli de Marijs cancris & alijs minoribus, mox poſt Corollarium noſtrum. Germanicè appelletur ein Reuter, oder ein Reuterkrab. Ferrariæ aliquando mihi demonſtratū memini ſceleton cancri equitis, quem uir doctus qui oſtendebat, Italice caualliero uel caballiero (id eſt equitem) nominabat. ſed is corpore oblongo erat: cum eques ueterū rotundo ſit corpore, & abſq; cauda

cauda apparente, (ut cancri propriè dicti) quod & Bellonius approbat.

Δρόμων, Dromo, est paruus cancer, Hesychius & Varinus. Bellonius cursores cancros, eosdem equitibus facit, nescio quàm rectè. Inter Cancrorum diuersa & multa genera (inquit Aelianus) quidam appellantur cursores, (δρομίαι,) quòd longè lateq́ uagentur. hi modo circum littora errant, ubi & nati sunt: modò longius proficiscuntur, non aliter quàm peregrinationum studiosi homines. Causa eis erroris est, ut uel in loca saxosa, uel cœnosa sæpe perueniant: idq́ eo proposito, ut amplius aliquid cibi perquirant. Bellonius in Singularibus obseruationibus suis scribit hos cancros non multò maiores esse parua castanea: ab Aristotele cancrum cursorem uocari, falliq́ illos qui dromones appellent, cum ij cetaceorum generis pisces sint. Atqui Aristoteles, equites tantum cancros, non cursores memorat. & nihil prohibet idem dromonis nomen tum cetacei generis piscibus, tum cancris cursoribus attribui; qui ab Hesychio etiam dromones, & dromiæ ab Aeliano nominantur. Dromo. Cursor.

Dromonum cancrorum generis fortè & cancer latipes fuerit, quem à Rondeletio descriptum pictumq́ supra dedimus: Cum piscibus alijs (inquit) sagena capitur, neglectusq́ in litore relinquitur, unde magna celeritate regreditur in mare, beneficio latitudinis postremorum pedum.

Cancrorum epitheton ποδήνεμοι ex Cratete comico refert Athenæus: Latinè aëripedem dixeris, uel contractione poëtica æripedem, à uolucri pedum uelocitate. equitibus autem, utpote uelocissimis cancrorum, præ cæteris conueniet. quanquam enim cancri quidam uolare dicuntur, πτηλίαι dicti, (quos suprà mox post Cancrum marinum ex Aeliano descripsimus,) non pedibus tamen illi uolatum, sed pinnis suis conficiunt.

Oppianus lib. 1. cum de carabo & astaco scripsisset, degere eos aliq́ in petris, subdit, eiusdẽ generis etiam cancros errones esse: ἐν κείνῃ γενεῇ καὶ καρκίνοι εἰσὶν ἀλῆται. quem uersum Bellonius de cancris equitibus interpretatur. quærendum an cursoribus potiùs conueniat, quos oberrare uagos ex Aeliano retulimus, si modò illi alij sunt quàm equites, aut cancri simpliciter dicti. ¶ Sunt & formicæ equites, quas Plinius pennatas uocat, similiter à uelocitate dictę, ut cancri equites, qui remigio cornuum (πτερυγίων, id est pinnarum, Aelianus) adiuuant se natando, Hermolaus.

DE VRSO, RONDELETIVS.

ATHENAEVS τὼ ἄρκτον inter crustata nominat tantùm. Aristoteles cum crustatis etiam recensens, idẽ ei pariendi tempus esse à natura statutũ tradit quod locustis, nihilq́ præterea. quo in loco uidetur mihi ursum cancrorum generi subiecisse. Cùm enim locustarum, astacorum, squillarum meminisset, quorum aliquot, easq́ certas species alio in loco numerasset: ursum subdidit, ut à superioribus diuersum, qui cùm ex crustaceis sit, non potest alteri q̃ cancrorum generi subesse, quod ualde multiplex est, nec facilè enumerandum. Vrsi nomen non à forma impositum est ut locustis, sed ab actionibus moribusq́, ut lupo, cynædo. A Lib. 3. Lib. 5. de hist. cap. 17. Lib 4. de hist. cap. 2.

Quemadmodum igitur pedibus prioribus ut manibus ursus utitur, ac in ijs magnam roboris uim sitam habet: ita crustatus hic piscis, brachijs cum forficulis, breuibus quidem sed latis & ualidis, multùm potest. utriusq́ forficis pars una alterius extremum recipit ad id excauata, pars exterior cristæ galli gallinacei figuram refert. Nostri migrane, id est, malum punicum uulgo uocant à figura & colore ualde simili. Præter brachia octo pedes paruos habet & tenues quos corpori applicat, brachia ori & oculis opponit, ueluti per eorum crenas inspecturus, ac sic conglobatus dormit ursi more. B (A)

Carne est molli, excrementitia, insuaui, uirus resipiente. Quò fit ut in luto degere putẽ. Vrsum mihi ostendit Iacobus Regius Lugdunensis Chirurgus in lapidem cõuersum, ea ut arbitror ratione, ut urso in saxo mortuo & exiccato, aqua marina quæ multùm corporata est, uel spuma perpetuò alluente, pedes & brachia corpori continuata sint, ac crusta firmior & lapidea corpori obducta. F Vrsus in lapidem conuersus. uide supra de Cancris marinis lapideis.

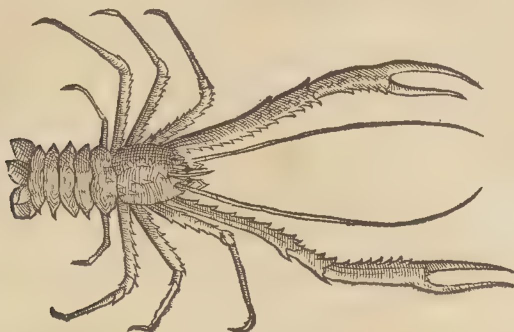
COROLLARIVM.

Rondeletij Squillam latam pro urso Bellonius pingit ac describit: ursum uerò eiusdem, cancrum Heracleoticum facit. quare ipsius de hoc cancro scripta, in Heracleotico iam suprà posui. Pro urso quidem crustaceum illud & caudatum animal quod Bellonius pingit, Sittardus etiã uir diligens & eruditus pictum iam olim ad me misit. Crediderunt nimirum hunc esse ursum, à corporis forma, quæ crassa ei & recurta est, sicut terrestri. deinde quia genus alterum per omnia huic simile, magnitudine tantũ inferius, Ligures uulgò Vrsetam appellant. ¶ Vrsa Rondeletij Ger-

manicè dici poterit ein Bärenkrab. Bellonij uerò ein Bärenkrebs. hic enim longus & caudatus est, ille rotundus.

Iis etiam quas nomine ursæ arctos appellant, idem pariendi tempus natura statuit, quod locustis: quocirca per hyemem, & Vere priusquam oua excludant, cibo laudantur: cum excluserint, deterrimæ fiunt, Aristoteles. De ursis marinis è genere crustatorum meminit Hippocrates secundo De uictus ratione, Massarius. Speusippus ex malacostracis similia esse scribit, astacum, nympham, ἄρκτον, id est ursum, cancrum, pagurum. Vrsas (τὰς ἄρκτους) magnas nasci in Pario Archestratus author est.

DE LEONE, RONDELETIVS.

A ATHENAEVS obiter tantùm ex Diphilo leonem inter malacoderma recensuit, quo in loco pro μαλακοδέρμων perperam legitur ὀστρακοδέρμων, ut ex contextu apparet: Τῶν δὲ μαλακοδέρμων καρὶς, ἀστακὸς, κάραβος, καρκίνος, λέων τοῦ αὐτοῦ γένους ὄντα διαφέρουσι. μείζων δ' ἐστὶν ὁ λέων τοῦ ἀστακοῦ. Aristoteles nullam omnino mentionem fecit. Plinius libro 9. cap. 31. nominauit tantùm. Cancrorum genera carabi, astaci, mææ, paguri, Heracleotici, leones. libro uerò 32. cap. 11. notam addit, qua à similibus secerni posit: Leones, inquit, quorum brachia cancris similia sunt, reliqua pars locustæ. Ex quibus uerbis quisnam sit uerus leo post longam diligentemque omnis generis crustatorum inuestigationem certò me cognouisse existimo, qui cùm minimè côtemnendus, imò spectatu dignissimus esse uideatur, paulò fusiùs qualis sit, exponam.

B Λέων à Græcis dicitur, ita à Latinis leo, à colore flauo, ut arbitror, quo coloratus est, dum uiuit, & è mari captus educitur, & quòd hirsutus sit. Astaco corporis specie affinis est, sed brachia longiora habet, forcipes tenues & latiusculos, quorum scissura maior quàm in ullo alio crustatorum genere pro corporis ratione. Tuberculorum qui in elephantis sunt loco brachia uillis uestiuntur & aculeata sunt. Pedes tres, qui proximè brachia sequuntur longiores sunt, aculeati, in calcaria terminati: ultimus exiguus, breuis & tenuis, neque aculeis, neque pilis munitus. Præterea ab astaco dorsi aculeis differt, quibus cum locusta conuenit. Vtrinque cornua duo longissima tenuissimaque habet, item alia in fronte breuia, inter quæ unum è media fronte eminet acutum, neutra parte serratum: hæc sunt oculorum propugnacula, qui cornei sunt, & prominent. Corpus totum undulatum est, instar panni ex hircorum camelorumque pilis contexti, camelotũ uulgò appellamus. Cauda perinde ac in astacis in pinnas quinque desinit, sed lineis magis distincta. Captus leo circa Lerinũ insulam (quæ nunc insula D. Honorati dicitur,) nõ procul ab Antipoli, ad me missus est.

A Hæc qui cum Plinij uerbis conferet, ex brachijs cancris similibus, locustæ corpore, leonem esse quem depinximus facilè iudicabit. Ex cancris enim permulti brachia pro corporis magnitudine longa habent, hirsuta, forcipata. corporis locustæ figura longa est, cauda ex tabellis constat, dorsum aculeatum, quæ in leone nostro expressa spectantur.

Verum Leonẽ se exhibere.

Non minùs absurdè de leone quàm de astaco loquitur autor libri de aquatilibus. nam quemadmodum astacum adultum, à Latinis elephantum dictum fuisse credit: ita Græcos astacis grandibus nomina immutasse, & leones potiùs quàm elephantos appellare maluisse. nam Aelianus, inquit, eam descriptionem tribuit leoni, quam Plinius elephanto. Esto idem sit leo Aeliani & elephantus Plinij, an propterea rectè concludetur eundem esse Plinij elephantum & leonem? Sic enim ille concludit: Constat igitur leonem eundem esse piscem quem elephantum. Non uides Plinium hunc ab illo apertè distinxisse. Nam cùm Plinius de elephantis dixisset, paulò pòst leones subiun-

Contra Bellonium, qui Leonẽ & Elephantum Plinij eundem facit.

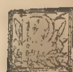
Lib. 32. cap. 11.

ſubiunxit, & notam diuerſam addidit: quorum brachia, inquit, cancris ſimilia ſunt, reliqua pars locuſtæ. Alius eſt igitur Plinij elephantus, alius leo quem hoc capite expreſsimus, *Hæc Rondeletius. Nos Bellonij de Elephanto & Leone uerba ſupra in Aſtaco recitauimus. Apparet autem non contradicere Rondeletium, quin idem ſit Æliani Leo, & Plinij Elephantus: Plinij uerò Leonem & Elephantum diuerſos eſſe liquidò oſtendit.*

CANCER quidam Italicè Grancio ſpiantano dicitur.

CANCRORVM quædam genera in India Occidentali uenenoſa ſunt, Cardanus.

DE CANIBVS.

POTERAM de Canibus ſeu Caniculis inter Galeos uel Muſtelos agere. ſed uiſum eſt hoc loco de Canibus priuatim ea dare, quæ apud ſcriptores reperi, aut quæ obſeruaui ipſe. In ijs primum locum habebunt, quę Rondeletius tradidit, de Galeo cane uel Canicula Plinij: de Canicula Ariſtotelis, (quam ex Ariſtotele ſcylium & nebrium uocat, ex Athenæo ſcymnum:) & altera eius ſpecie ſaxatili. His & Bellonij ſcripta & Corollaria noſtra ſubiungam. Poſtremò de Cane Carcharia, ſiue Lamia. nam Rondeletius eundem piſcem iudicat, Bellonius diſtinguit.

DE GALEO CANE, VEL CANICVLA PLINII, RONDELETIVS.

A
GALEVS Canis à Latinis dici poteſt, qui à Græcis γαλεὸς κύων, à Plinio communi uocabulo canicula uocatur, à Maſsilienſibus Liguribusq́ pal, à Græcis huius ætatis σκυλλόψαρο, à Romanis lamiola, (*alibi Maltham quoq; ſcribit à Romanis lamiolam uocari*,) quaſi parua lamia, quòd dentibus lamiæ ſimilis ſit: à noſtris milandre & cagnot, id eſt, paruus canis.

B Corporis ſpecie iam deſcriptis galeis (*iam deſcripſerat acanthiam, læuem & aſteriam*) ualde ſimilis eſt. Dentes habet acutos ad latera recuruos. Ex parte oculorum inferiore tunica enaſcitur, quæ totum oculum operit, palpebræ auium modo, non quòd reuera palpebra ſit: nam autore etiam Ariſtotele, palpebris carent piſces, & palpebræ ex cute fiunt. hæc autem membrana eſt duntaxat, quam Plinius libro 9. capite 46. nubem appellari tradit, quæ inter dimicandum plurimùm obeſt, oculos obtegendo.

Li. 2. de partib. anim. cap. 13.

A Longè alia eſt hæc Plinij canicula ſiue canis galeus, ab eo galeo quem Ariſtoteles σκυλίον appellat, Gaza caniculam, ut ex generandi ratione paulò pòſt confirmabimus. Quam uerò hîc proponimus Plinij caniculam eſſe, duo neceſſario demonſtrant. Primùm nubes illa quæ oculos cōtegit, deinde atrox illa cum hominibus dimicatio, quam hodie quoq; piſcatores, litorumq́ maris accolæ timent. appetit enim canicula hæc calces, inguina, poplitesq́ tam auidè, ut aliquando in terram exiliat. Sed ſatius eſt Plinij uerba adſcribere, quoniam partim ex iam dictis, partim ex dicendis totus Plinij locus ſatis obſcurus, longè dilucidior fiet. Canicularum maxima multitudo circa eas, (ſpongias ſubaudi: de ijs enim ſupra loquebatur Plinius, qui libros ſuos in capita non diſtinxit) urinantes graui periculo infeſtat. ipſi ferunt ut nubem quandam craſſeſcere ſuper capita †animalium, planorum piſcium ſimilem, prementem eas (*aliàs, eos*) arcentemq́ à reciprocando: & ob id ſtylos præacutos lineis annexos habere ſeſe, quia niſi perfoſſæ ita non recedant, caliginis & pauoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) † inter animalia illa haud ultra comperit quiſquam. At cum caniculis atrox dimicatio, inguina & calces omnemq́ candorem corporum appetunt. Salus una in aduerſas eundi, ultroq́ terrendi. Pergit deinceps pugnam exponere canicularum cum urinantibus, quam apud ipſum autorem leges. (*Vide infra in Corollario. Vuottonus hanc non ad Canes Galeos, uel Caniculas minores: ſed ad cetaceas refert.*) Quam nubem ſuper capita craſſeſcere ſcribit, eam quam dixi tunicam ex inferiore parte oculorū enatam, oculosq́ operientem intelligere oportet, qua præpediuntur caniculæ ab ictu iterum inferendo: quam ſi Plinius uidiſſet, non ab alijs referentibus audiſſet, non ſuper capita, ſed ſuper oculos craſſeſcere dixiſſet, maximè cum eam comparet planorum piſcium nebulę: eadem enim eſt in planis piſcibus, ut in raijs, niſi quòd in his ex interiore parte oritur, ac in extremo ſerrata eſt.

Quòd hæc ſit canicula Plinij. De nube oculos eius operiente.

Lib. 9. ca. 46.

† animalium, aliàs nō legitur.

† aliàs, inter animalia haud ullam

A Ex his igitur galeū illum quem milandre uocamus, caniculam Plinij eſſe, tum ob nubem ocu-

Concluſio.

los operientem, quæ in nullo alio galeo præterquam in hoc, & galeo glauco, de quo mox, reperitur: tum ob id quod partes corporis humani nudas candidasque appetat. Quam ob causam etiam ab his qui nunc in mari uersantur, reformidatur.

DE CANICVLA ARISTOTELIS.

RONDELETIVS.

Testaceum ouum (inquit Rondeletius) separatim depingendum curauimus: & in dissecta canicula mammas illas candidas, bifidamque uuluam.

A *Lib. 6. de Hist. anim. cap. 10.*

QVAE τὰ σκύλια uocat Aristoteles, Gaza caniculas interpretatur. Vocari etiam νεβρίας testis est idem Aristoteles, id est, hinnulos, (*Hinnulares, à maculis nimirum.*) Non uocē, sed significationem secutus Athenæus, σκύμνους appellauit, id est, catulos: utraque uoce à terrenis animantibus ad marinas translata, illa à ceruorum, hac à leonū catulis. Nostri caniculas chaz uocant, Galli roussetes.

B Canicula generis galeorum minima, colore est rufo, nigris maculis aspersis, cute admodum aspera, si à cauda sursum ad caput manū ducas: sin à capite ad caudam, minimè. Oculis, ore, branchijs, pinnis, cauda, partibus internis prædictis planè similis est. Ventriculo itaque est magno, hepate in duos lobos secto, in quo fellis uesica. Prope septum transuersum reliquorū galeorum modo ueluti mammas candidas habet: utrinque unam, quę dum utero gerit conspiciuntur, alio tempore uix apparent. *De uulua & ouis.* Vuluam bifidam, in cuius medio ad spinam adhærent oua: quæ cùm accreuerint, in utrumque uuluæ sinum transferuntur: eoque differt à cæteris galeis, qui ad septū transuersum oua concipiunt, non in uuluæ medio, autore Aristotele. *Ibidem.* Cæterùm caniculæ oua, testacea quędam sunt, colore & perspicuitate cornu similia, in quibus similis ouis humor continetur, figura uerò puluinaribus quæ dormituri capiti supponimus similia sunt: ex angulis dependent meatus longi, tenues quos Aristoteles πόρους τριχώδεις uocat, id est, meatus capillares: hos lyræ fidibus aptè compares. instar capreolorum uitis conuoluuntur, sed dum explicantur duorum cubitorum longitudinem æquant. Testa intus rupta, dilapsaque fœtus prodit, sic ex ouo uiuum animal parit canicula. Nos testaceum ouum separatim depingendum curauimus: & in dissecta canicula mammas illas candidas, bifidamque uuluam, ut Aristotelis locus perspicuè intelligi posset: cui maior etiam lux accedet, si diligentiùs duo hæc expenderîmus, scilicet figuram testaceorum ouorum caniculæ, similem ταῖς τῶν αὐλῶν γλώτταις, id est, tibiarum ligulis. Et, sint meatus an non, tenues illæ & capillares conuolutæque apophyses ex ouorum angulis dependentes. *Tibiarum ligula.* Ἡ γλῶττα pręter notum significatum lingulam siue ligulam significat, quæ tibijs adhibetur, à figura sic uocatam, quæ ex amplo ad strictius tendit, fieri solitam ex arundine. *Lib. 1. cap. 115.* testis est Dioscorides: Καλάμων ὁ μὲν τις καλεῖται νασός, ἐξ οὗ τὰ βέλη γίνεται: ὁ δέ τις θῆλυς, ἐξ οὗ αἱ γλῶτται τοῖς αὐλοῖς κατασκευάζονται. In arundinū genere quædam νασός, id est, farctior uocatur, ex qua sagittæ fieri solent: alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiūt. Eædem ligulæ hodie quoque tibijs adhibentur: absque ijs enim sonus edi non posset, Galli anches nominant. Huiusmodi ligulas referunt anguli testacei oui caniculæ: qui ex angusto in amplum latumque euadunt, ut si quatuor ligulas coniungas, testacei illius oui figuram constituisse uidearis.

Glottis in homine quid ab epiglottide differat. Locus iste me admonet, ut eum errorem tollam, qui iampridem in medicorum scholis inoleuit, natus ex Latinis quibusdam autoribus, & maximè ex Galeni interpretibus, qui ἐπιγλωττίδα ligulam uertunt: perinde ac si ἐπιγλωττὶς & γλωττὶς idem essent, diceretur que ligula à linguæ animaliū simi-

ſimilitudine, non à tibiarum ligula. Idem error in Græcos quoq; Galeni codices irrepſit, in quibus ſexcenties ἐπιγλωττὶς pro γλωττὶς legitur, cùm tamen admodùm diuerſæ ſint particulæ. Eſt autẽ γλωττὶς, id eſt, ligula, rima ac ſciſſura quædam ueriùs quàm foramen, antequam orificia eius patefacta ſint: rima, inquam, quam duo tertiæ cartilaginis ſcilicet arytænam referentis proceſſus in media laryngis amplitudine conſtituunt. eius figuram linguæ tibiæ Galenus comparat: proprietate uerò ſubſtantiæ tale eius corpus eſſe ait, cuiuſmodi nullum aliud eſt eorum quæ corpori inſunt. membranoſum enim eſt, ſimul & adipoſum, & glanduloſum: eſtq; primum, & maximè præcipuũ uocis inſtrumentum, minimè uerò ἐπιγλωττὶς: deinde ad ſpiritus cohibitionem confert. Horum omnium fuſam explicationem cauſasq; pete ex Galeni libro 7. cap. 11. 12. & 13. de uſu partium, ac quandiu ea in re uerſatur Galenus, toties mendum eſſe exiſtimato quoties ἐπιγλωττὶς legeris, & γλωττὶς reponito. ἐπιγλωττίδα uerò inſtrumentum eſſe longè diuerſum figura, ſubſtantia, uſu, Galenus ipſe eodem libro declarat. Rotunda enim eſt, ac cartilaginea, ac magnitudine paulò maior laryngis orificio. uergit autem ad ſtomachum, poſitionemq; habet tertiæ cartilagini arytęnoidi contrariam. hanc ne dum transglutitus cibus potúsue in laryngem incidat, natura prouidè laryngis orificio admouit uelut operculum quoddam, rectam quidem omni alio tempore quo animal reſpirat: quum autem quiduis tranſglutit, laryngi ipſi accedentem. Vides γλωττίδα & ἐπιγλωττίδα, figura, ſubſtantia, uſu differre: ac γλωττίδα tibiarũ ligulis ſimilem, quas γλώττας Ariſtoteles & Dioſcorides uocãt, ligulam Latinè dici oportere: ἐπιγλωττίδα uerò laryngis ſiue arteriæ aſperæ operculum. Cicero libro 2. de natura deorum: Aſpera arteria tegitur quaſi quodam operculo.

Libro 7. de uſu part. cap. 11. & cap. 12.

Epiglottis. Cap. 16.

Concluſio.

His addam locum unum Galeni, in quo pro γλωττὶς legitur ἐπιγλωττὶς, ut ex eo reliquos ſtudioſi deprehendere poſsint, ac emendare. Locus eſt initio libri primi περὶ τῶν πεπονθότων τόπων. καὶ μὲν δὴ κἀπὶ τοῦ μειρακίου τοῦ μετὰ βηχὸς ἀναπτύσαντος ποτὲ χιτῶνα παχὺν καὶ γλίσχρον, ἐτεκμηράμεθα ἐπὶ τὸν λάρυγγα σῶμα τὸ ἔνδον, ὃ καὶ τὴν ἐπιγλωττίδα συνίστησιν, εἶναι. Atq; etiam in adoleſcente qui tuſsi expuerat tunicam craſſam uiſcoſamq;, coniecimus partem eſſe corporis in interna parte laryngis, quod epiglottida conſtituit. hîc γλωττίδα legendum eſſe maniſeſtiſsimum eſt. Nam ut ex ſupradictis liquet, ligulæ ſubſtantia craſſa, uiſcoſa, pinguiſq; eſt, laryngis internam partem occupans. Epiglottis cartilaginea ſolùm eſt, extra laryngem eamq; operiẽs. Similes multos errores ex utriuſq; figura, ſitu, ſubſtantia, uſu perſpectis, emendare quiuis poterit, etiam mediocriter eruditus.

Locus Galeni emendatus.

Supereſt ut de ijs dicamus, quos, ut diximus, Ariſtoteles πόρους τειχώδεις, id eſt, meatus capillares appellauit. Ii proculdubio in tantam tenuitatem degenerant, ut nullum meatũ ineſſe putem: liberè enim proferam quod uidi. Cùm caniculas ſæpius diſſecuerim, recentiaq; earum oua, nullus mihi omnino meatus apparuit: fruſtraq;, ſi aliquis eſſet, illic à natura mihi conditus uideretur. Nã aut ut aliunde aliquid hauriatur, quod ad nutritionem accretionemq; neceſſariũ ſit, aut ut aliquid ex ouo exhauriatur, meatus illic ineſſe neceſſe eſt. Si per hos trahendum aliquid eſſet, eorum capita uteri uenis adhærere alligariq; oporteret, quemadmodum in quadrupedibus uteri cotyledones cum ſecundarum uenis coaleſcunt. Præterea meatuum capita, quibus in eos aliquid primùm influit, ampliora eſſe, ſenſim uerò anguſtari neceſſe eſt. Quare cùm neq; capita utero adhæreant, ſintq; anguſtiora qua parte ampliora eſſe deberent, neq; eſſe meatus, neq; dici poſſunt: nihil uerò per hos ex ouo effluere perſpicuum eſt ex humoris ipſius cõſiſtentia, qui craſsior eſt, quàm ut per tam tenues meatus permeare queat. Non ſunt igitur meatus, ſed ouorum appendices, capreolorum uitis modo intortæ, ad retinendum ac firmandum undiquaq; in utero ouum, ut neq; ſurſum, neq; deorſum loco moueatur: quoad in eo, calore uteri formatus fœtus ſtato tempore in lucem exeat. Sed longius fortaſſe egreſſa eſt oratio. Quæ de canicula ſuperſunt perſequamur.

Tenues illas & capillares apophyſes, quæ ex ouorum angulis dependẽt, nõ eſſe meatus.

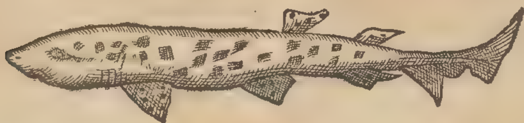
Carne ueſcitur quemadmodum reliqui galei, cœno gaudet; unde ſordida & lutoſa ſemper capitur, maximè hamo. C

Caro uirus reſipit, excrementitia eſt, concoctu difficilis. F

Quam hîc delineauimus caniculam eſſe Ariſtotelis oſtendunt anatome generandiq; ratio ab Ariſtotele traditæ; deniq; nomen ipſum. cùm enim nunquam ad maiorum galeorum molem accreſcat, dicitur σκυλίον ab Ariſtotele, & ab Athenæo σκύμνος, id eſt, catulus. Vt autem penitus noſceretur, non ſolùm ſupinam & diſſectam, ſed & pronam exhibere uoluimus. A

DE CANICVLA SAXATILI.

RONDELETIVS.

A CANICVLAM saxatilem appellamus eam quæ à nostris catto rochiero. A Gallis ut superior, roussete uocatur.

B Caniculę Aristotelis pinnis, branchijs, partibus internis, pariendi modo, planè similis est. Vita uerò, magnitudine, cutis asperitate duritiaq́ differt. illa in cœno & litoribus degit, hæc in saxis & alto mari frequentiùs: unde fit ut illa sæpius, hęc rarò capiatur. illa in mari nostro ad summum cubitalis est: hæc binos cubitos aliquãdo superat, cuteq́ adeò aspera ac dura est, ut ea lignum eburq́ perpoliri possint, non aliter quàm cute squatinæ, eâdem ensium capuli muniuntur. Præterea maculas corpori aspersas latiores habet. (F) Carne est meliore, nihilominus tamẽ ferinum quid redolente. Cæterùm mammas illas candidas, ueluti superior (*Aristotelis*) canicula habet, oua testacea planè similia, nisi quòd maiora sint.

A Hæ differentiæ me impulerunt, ut à canicula Aristotelis distinguerem, uocaremq́ cum nostris caniculam saxatilem.

COROLLARIVM DE CANICVLA SAXATILI.

Caniculam saxatilem suam Rondeletius Massiliæ cattum algariũ nominari scribit. sed ea quã exhibet figura, non conuenit cum illa quam guattum auguerum (pro catto algario) inter mustelos stellares primo loco pingit Bellonius: cui multò obtusius rostrum est, &c. magis autem congruit illi quem tertio loco Roussetæ nomine inter stellares pingit, & minorem cognominat.

Asperitas cutis mustelorum. Quod ad cutis asperitatem, nulli in Mustelorum uel Canum genere, asperiorem tribuit Rondeletius, quàm Cani saxatili: Bellonius Caniculæ simpliciter ab eo dictæ: sed galei etiam stellaris cute fabros lignarios perpoliendis operibus suis uti solere tradit. At Rondeletio galeus stellaris cute læuiore est quàm galeus læuis. Sunt (inquit idem) qui galeum stellatũ esse credunt eum qui à nostris catto rochiero, à Massiliensibus catto algario uocatur; sed non rectè, &c. Aristotelis caniculæ cutis admodum quidem aspera est, si à cauda sursum ad caput manum ducas: sin à capite ad caudam, minimè. Galeus læuis etsi aspera cute conuestitur, tamen aculeis caret, Bellonius. Varij, molliore semper sunt pelle; Centrinæ dura, Aelianus.

DE GALEO CANICVLA, BELLONIVS.

A ΚΥ'ΝΑ Græci, Latini Caniculam nominarunt, Mustelorum ac Galeorum postremũ genus: B maximum tamen, & minimè aculeatum, uorax, ac cæteris piscibus infensissimum: dentesq́ omnium maiores, acutiores, latiores, crenatos habens.

E Eius cutis admodum aspera, fabris nostris lignarijs non minus expetitur, quàm apud Italos Rhinæ cutis. Valet enim ad arcus & sagittas expoliendas, ligniq́ asperiora uitia emendanda, maculasq́ eius superficiem inficientes protinus eluendas. Hoc etiam ensium ac pugionum manubria contegunt, ne tam facilè manu dissiliant.

Duas habet in tergore pinnas, rectas quidem eas, spinisq́ carentes: duas item ad latera, utrinque unam: branchiarum foramina quinq́ in quolibet latere: ani uerò foramen inter duas pinnas positum, nullamq́ sub cauda pinnam ostendit. Cætera cum reliquis conuenit.

DE CANIBVS ET CANICVLIS, SIVE PLINII, SIue Aristotelis, siue alijs simpliciter ita dictis, Corollarium.

A Vocabula piscium pleraq́ translata sunt à terrestribus ex aliqua parte similibus rebus, ut anguilla, lingulaca, &c. alia à ui quadam, ut lupus, canicula, torpedo, Varro. Canis marinus à similitudine morum canis terrestris dicitur, eò scilicet quòd mordeat, Obscurus. Musteli & canes, pisces sunt cartilaginei, Athenæus.

Canicularum marinarum (κυνῶν θαλαττίων) tria sunt genera: quarum maximæ quædam inter cete robustissima numerari possunt. Ex reliquis duobus generibus, (quæ in cœno degunt, & ad cubiti mensuram excrescũt, aliud Galeos, aliud Centrines (aliàs, Centrites) appellari solet. Quod colore uarium est, Galeos nominatur: reliquum genus qui Centrinas appellârit, non errabit. Rursus uarij molliore semper pelle, & capite latiore sunt; Centrinæ parui & pelle dura, & capite acutiore, &c. (de Centrinis inter Mustelos in M. litera dicetur.) Aelianus, & partim Philes quoq́. Et similiter ferè Oppianus lib. 1. de piscat.

Καὶ μὴν ἁρπακτῆρες, ἀναιδέες, ἐν δὲ κύνεσσι
Τριχθαδίη γενεή. τὸ μὲν ἄγριον ἐν πελάγεσσι
Κήτεσι λευγαλέοις ἐναρίθμιον· ἄλλα δὲ φῦλα
Διπλόα καρτίστοισι μετ' ἰχθύσι δινεύονται
Ἰλυοῖς ἐν βαθέεσσι, τὸ μὲν κέντροισι κελαινοῖς
Κεντρῖναι αὐδώωνται ἐπώνυμον, ἄλλο δ' ὁμαρτῇ
Κλείονται γαλεοί, γαλεῶν δὲ ἑτερότροπα φῦλα·
Σκύμνοι, καὶ λεῖοι καὶ ἀκανθίαι, ἐν δ' ἄρα τοῖσι
Ῥῖναι, ἀλωπεκίαι, καὶ ποικίλοι, εἴκελα δ' ἔργα
Ῥᾶσιν ὁμῶς, μορφή τε, σὺν ἀλλήλοις δὲ νέμονται.

Ex his Oppiani carminibus Canis nomen uidetur latiùs etiam patêre quàm Galei, id est musteli: & similiter ex Aeliano: ut quod non solùm genus omne mustelorum, sed etiam canem cetaceum pelagium comprehendat, nimirum illum carcharian cognomine, de quo infrà seorsim dicetur.

tur. Alij tamen scriptores pleriq; Musteli nomen aut æquè, aut etiã latiùs quàm Canis extendunt. Cæterum quomodo ῥίνας, id est squatinas inter Galeos numeret, non uideo. quanquam enim cartilaginei sint generis, latæ tamen seu planæ, non longæ sunt ut Galei: quare suspectus mihi hic locus est, ut pro ῥίνας malim legere λεῖον. Athenæus ex Aristotele easdem galeorũ species numerans, his uerbis, Ἀριστοτέλης δὲ εἴδη αὐτῶν φησιν εἶναι πλείω: ἀκανθίαν, λεῖον, ποικίλον, σκύμνον, ἀλωπεκίαν, &c. nihil de rhina. ¶ Scyllion piscis è genere galeorum ab Aristotele nominatur: Massilienses Palum: nonnullæ regiones Caniculam uocant, Gillius. Ligures & Massilienses Pal, Rondeletius. fortè à pali quadam similitudine circa rostrum acuminatum, ut in sphyræna, uel à palumbo. nam Galeum læuem à cutis colore Massilienses palumbum uocare Bellonius scribit. Rondeletius galeum læuem à Romanis piscem columbum uocari, non quòd scyllion uel caniculam galeum læuem esse dicã: sed quoniam species ei cognata est, nomen ab eo mutuari potuit. Galeorum generis est canicula, quã Græci κύνα uocant, alij νεβρίαν; alij σκύλιον, uel σκύμνον, uel σκύμνιον, Vuottonus. Gillius scyllion per λ. duplex scripsit. est autem diminutiuum nomen, generis neutri, & uidetur utroq; modo scribi posse: quando primitiuum etiam tum σκύλος tum σκύλλος scriptum reperitur, pro canicula uel catulo: qui & scylax & scylacion dicitur. Sed de his uocibus, & scymno quoq; & scymnio, annotauimus quędam in Philologia de Cane H. a. Carchariam canem, aliâs lamiam & scyllam uocari author est Nicãder Colophonius in Glossis. ergo scylla maior est canis, σκύλλιον minor. ¶ Nebrij etiam uocabulum ab alijs aliter scribitur. Vuottonus (aut librarius) υ. pro β. non rectè posuit. ab hinnulo enim (qui Græcis νεβρός est) dictum apparet, propter uariam & maculosam cutẽ. A Bellonio νέβεις scribitur, paroxytonum: quod nomen apud idoneos authores nusquam extare puto. nam νεβείς oxytonum, hinnuli uel cerui pellem significat: de qua nos multa in Ceruo H. e. Σκύλια uocari etiam νεβρίας testis est Aristoteles, id est hinnulos, Rondeletius: tanquam rectus singularis sit νέβειος, in tertia inflexione. Apud Aristotelem quidem de hist. lib. 6. cap. 10. legitur in codicibus uulgatis, Τὰ μὲν οὖν σκύλια, οὓς καλοῦσί τινες νεβρίας γαλεούς: Gaza uertit, Caniculæ, quas aliqui ab hinnulo nebrios mustelos appellant. ubi νεβρίας esse legendum in accusatiuo plurali primæ inflexionis non dubitârim, nempe à recto singulari similiter νεβρίας scribendo, ut Αἰνείας. Sic & aliæ galeorum differentiæ quædam in ίας terminantur, ut γαλεὸς ἀκανθίας, ἀστερίας, ἀλωπεκίας. Sic & ποικιλίας fit à ποικίλος, & ipsum piscis nomen, sed diuersi à galeo pœcilo, id est uario uel stellari. item à κάρχαρος, καρχαρίας canis. Cæterùm νέβρειος, cuius meminit Eustathius per ει. diphthongum in medio, possessiuum est, ad hinnulum pertinens. Dicatur igitur galeus nebrias, & Latinè hinnularis, non hinnulus. ut & aquila hinnularia uocatur à Gaza, quæ νεβροφόνος Aristoteli. Athenæus ex Achæo poeta cyllum piscem nominat, ubi uel cillum, hoc est asinũ asellúmue piscem intelligo: uel scyllum pro scyllio. ¶ Piscis de quo agimus, ferè coniunctis nominibus γαλεὸς κύων dicitur, ut Vuottonus etiam & Rondeletius obseruarunt, hinc est nimirum quod Oppianus scribit, Ἄλλο δὲ (φῦλον κυνῶν) ὁμαρτῆ κλείονται γαλεοί. hoc est, Alij uerò Canes pariter appellantur musteli. ¶ Plinius alicubi ex Theophrasto caniculas pro canibus carcharijs reddidit: quod Hermolaus quoque annotauit. Ergo canicula non unius speciei nomen, nec semper tanquam diminutiuum fuerit accipiendum.

Aristotelis caniculam, item alteram saxatilem, inter Mustelos stellares ponere uidetur Bellonius: nebriam quidem diuersum facit. Læuium Mustelorum (inquit) altera species Νέβεις (Νεβρίας, *id est Hinnularis, ut iam emendaui*) apud Græcos, apud Latinos autem Hinnulus, ab albis maculis, per eius cutem ad dorsum undecunq; dispersis, nomen habet. Massiliensium uulgus, apud quos frequentissimus est, Nissolam (*uide an hic sit ille Galeus læuis, quem Rondeletius scribit in Prouincia Emissole uocari*) appellat. Oceano nostro nullo seorsum nomine ab alijs secernitur, cum tamen multum à cæteris differat. Est enim rostro latiore, naribus patulis: ore magis capaci, dentibus obscuris atq; obtusis, ut in Raia flassada dicemus: colore candidiore, corpore rotundo, & in longitudinẽ protenso. Atq; hac præcipuè nota à Spinace differt, quòd inter duas ani pinnas & caudam, tertiam quandam minorem gerat, nullis alijs præterquam Stellato galeo communem. Porrò carne præditus est sapidiore, ac melioris succi: cute admodum glabra, hepate quoq; nigricante, atq; in duos lobos diuiso, præter aliorum morem. Hæc Bellonius, qui & picturam addit, ab ea quam Rondeletius caniculæ Aristotelis uel nebriæ dedit diuersam, in hoc præcipuè conspicuam quòd per latera maculas nouem rotundas, deinceps in ea per interualla pingit. *Bellonius de Nebria Mustelo.*

Canicula è galeorum genere etiamnum apud Venetos nomen seruat, Massarius. Ego Venetijs aliquando pesce cane nominari audiui mustelorum generis piscem, pinnis cinereis, membraneis, ore lato: & huic similem alium la caneglia, & la gatta. ¶ Lusitani Cassaun appellant. ¶ Quos Græci galeos tam marinos quàm terrestres (*atqui terrestres quadrupedes ut Græcis plerisq; omnibus [nam apud Trallianum γαλεοὶ ἐνοικίδιοι legũtur] γαλέαι uel γαλαῖ, non γαλεοί: sic Latinis mustelæ fœm. g. nõ musteli uocantur. nam γαλαῖ, id est mustelæ, pisces fœm. g. dicti, longè alij quàm galei, id est musteli, sunt:*) Latini autem Mustelas, (Mustelos,) nostri nullo discrimine marinos Canes appellant, Bellonius. Galeum glaucum, ut Rondeletius docet, uulgò uocant cagnot blau, id est canem glaucum siue cæruleum, à cane galeo distinguentes, Rondeletius. Galeum acanthiam quoq; à Gallis uocari inuenio chien de mer. Rondeletius caniculam Aristotelis & similem ei saxatilem, Gallicè Rousse-

te nominari ſcribit: Bellonius Roſſetam Gallice dictam primum galei ſtellati genus facit: cuius de hoc genere uerba inter Muſtelos in M. elemento referemus.

Hundfiſch Germanis, Doggefiſſhe Anglis, dicuntur Canes piſces tum maiores tum minores. Videntur autem omnes cartilaginei piſces oblongi, (hoc eſt Galei uel Muſteli omnes,) ſic appellari poſſe. Ego differentiæ cauſa caniculam Plinij ſimpliciter nominârim ein Hundfiſch, uel ein kleinen Hundfiſch: Ariſtotelis uerò, ein Fleckhund/ein gefleckten Hundfiſch. Coniicio & centrinen galeum nullo diſcrimine Hundfiſch nuncupari ab accolis Oceani Balthici. Piſces quidam corium habent aſperum, ita ut lignū eo arido radatur: ut piſcis qui dicitur iuxta mare Flandricum ein Seerohe, (Seehund fortè,) quod eſt canicula marina, Albertus. Cæterum Flandri & alij Oceani Germanici accolæ Seehund appellant non Canem marinum, ſed Phocā, ut pluribus in Phoca dicam. Bellonius libro 1. de piſcib. marinis peregrinis Gallicè ædito, ſua memoria inquit ſtagnis quibuſdam Galliæ (de Fontaine bleau, & de Chantilli) canes quoſdam marinos à uulgo dictos, fuiſſe immiſſos, longè alterius generis quàm canes muſteli ſunt, qui omnes ſtagnorum piſces trucidarint, ita ut Comeſtabilis coactus fuerit ſagittis & bombardis interfici iubere. nec plura addit, ut quinam aut quales illi Canes fuerint diuinare nequeam. neque enim Phocas, ubi eas Latinè deſcribit, Canes, ſed uitulos, boues & lupos marinos nominat. ¶ Aug. Niphus caniculas & boues marinos confundit, ut ſcripſi in Corollario Bouis A.

Phoca.
Alius canis marinus incognitus.

Galeus, canis (κυνὸς) ſpeciem ſimilitudinemq; gerit, Aelianus. Piſcis quem uocamus maris **B** caniculam pellis exiccata & indurata ad ſolem, adeò exaſperatur, ut ea ferrum & ligna aliquando inciderim, Albertus. Scyllia ſiue Canes minores, non in roſtro os, ſed infra parte ſupina dentatum (denticulatum) habent, Gillius & Maſſarius. Delphinorum ſimilitudinem habent turſiones, maximè tamen roſtris canicularum maleficentiæ aſsimilati, Plinius. Caniculis medio uuluæ circa ſpinam oua adhærent, quæ cum accreuerint, abſoluta feruntur per uuluam bifurcam, annexamq; ad præcordia, quomodo & cæteris eiuſdem generis in utranq; partem transferuntur, Ariſtoteles. ¶ Caniculæ & raiæ teſtacea quædam gerunt, figura eius teſtæ ſimilis tibiarum ligulis eſt, Idem. hæc ſententia (inquit Vuottonus) non habetur in ueteri Ariſtotelis traductione, & mihi certè uidetur ſuſpecta. Rondeletius approbat, interpretatur, & pingit quoq;.

Margaritæ frequentari ſueta litora propter piſcantium inſidias declinantes, ut quidam conij**C** ciunt, circa deuios ſcopulos & marinorum canum receptacula deliteſcunt: Ammianus Marcellinus, & Solinus. ¶ Κύνα λάβρον καὶ ἁρπακτῆρα, id eſt Canem uoracem & rapacem Oppianus cognominat. ¶ Piſcem Anglicè dictum Dogfyſſhe, id eſt, Canem, aiunt captum edere uocem aut ſonum latratus canini inſtar, Eliota: ex uulgóne an aliquo authore haud ſcio. mihi quidem de canibus muſtelis hoc minimè ueriſimile uidetur. ¶ Polypi in terram uerſo capite coëunt: reliqua mollium tergis, ut canes, Plinius. ¶ Canicula ſemel tantum anno parit, uêris tempore, Ariſtoteles. Κύνα ζωοτόκον, id eſt, Canem uiuiparum Oppianus eſſe canit. Aparine flores in orbiculis ſuis aſperis continet concoquitq;, fructum deinde parit: ut illis ſimile ſit, quod in galeis ac uiperis euenit, (τῶν γαλεῶν καὶ κελωῶν. Gaza interpres uidetur legiſſe κιδνῶν uel ἐχιδνῶν, ſed legendum fortè κυνῶν. ſunt enim canes galeorum generis, etſi in uiperis quoq; idem cōtingit.) illa enim ubi intra ſe oua pepererunt, mox animalia gignunt, Theophraſtus de hiſt. 7.14. Vidi aliquando canem exigui corporis fœtus undecim uno partu edidiſſe, ita ut caput (more ſolito in cæterarum quoq; animantium partubus) primò naſceretur, non tunicis inuolutos, ut in delphinis, ſed umbilicari tantum meatu utero matris coniunctos, Bellonius.

De alga quadam marina noctu lucente, Caniculis marinis uenenoſa, ex Aeliani de animalibus libro 14. capite 24.

Caniculæ (κύνες) & alia maris alumna animalia, quibus audaciam natura inſeuit, cum ſummus per æſtatem calor uiget, ad litora ſe recipiunt, & uerſus præcipitia natant, & expoſita fluctibus promontoria ſubeunt, & anguſtis profundiſq; fretis ſeſe inſinuant. Refugiunt enim pelagus, & quæ in eo ſunt paſcua eo tempore negligunt. Naſcitur autem genus quoddam algæ ſeu fuci in petris profundis: quæ magnitudine myricam, fructu papauer refert. Fructus reliquo anni tempore occluſus ſolidusq;, & oſtrei inſtar durus eſt. dehiſcit autem ab æſtiuo ſolſtitio, ut calyces roſarum. Exterior pars fructus, nempe cruſta quædam ſiue membrana, teſtæ uel oſtrei modo dura, & uiſu quàm maximè flaua, interiorem, cui color cœruleus, ſubſtantia mollis & tanquam ueſicæ inflatæ pellucida, ualli modo ambit ac munit. Ex hac (interiore parte) noxium ſtillat uenenum. Emittit autem noctu igneum quendam, & ueluti ſcintillantem ſplendorem: & oriente iam Sirio ueneni uehementia creſcit. Quamobrem piſcatorum natio omnis, quæ pancynicum (*lego cynoſpaſtum: uel cynoſphaſtum potiùs, ut Gillius: quòd canes marinos occidat. nam & aglaophôtis terreſtris, uel cynoſphaſtus ſimiliter rectè dicetur, à canum terreſtrium pernicie: uel cynoſpaſtus; quòd cani alligata extrahatur. nam φάω, φῶ, occidere ſignificat: σπάω autem trahere*) hanc ſtirpem appellat, à Canis ortu uenenū hoc gigni arbitrantur. Porrò Canes marini ad igneum iſtum in hac marina myrica floris ſplendorem, tanquam inopinati alicuius lucri ſpe allecti, ueneno partim aſperſi, partim deuorato, & branchijs etiam hauſto, extincti fluitant. Vnde his in rebus exercitati homines uenenum ſecundarium ex piſcium iſtorū tum ore,

ore, tum partibus cæteris colligũt. Simile malum ex terrestri etiam aglaophotide est, de qua mox dicemus, Hactenus Aelianus.

Κύνας ἀρπακτῆρας, ἀναιδέας, id est, Canes rapaces & impudẽtes, ab Oppiano appellantur. Canicula marina simul atque peperit, nulla mora interposita, suos paruulos secum natantes habet. Si quis uerò eorum timeat, ingreditur rursus per genitalia in uentrem matris: & ubi timor abierit, denuo prodit, tanquam rursus editus, Aelianus 1.17. & Philes similiter, & Oppianus lib. 1. de pisc. Ioannes Tzetzes uerò glaucum & galeum catulos sibi metuentes ore occultare scribit, canem utero. ¶ Plinius urinantium aduersus caniculas pugnam describens, præter ea quæ Rondeletius recitat, addit: Salus una in aduersas eundi, ultroque terrendi. Pauet enim hominem æquè ac terret. Et sors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentum est, ibi periculum anceps. Adempta ratione contrà eundi, dum conetur emergere, & salus omnis in socijs. funem illi relegatum ab humeris eius trahunt. Hunc dimicans, ut sit periculi signum, læua quatit: dextra apprehenso stilo in pugna est: modicus aliàs tractus. Vt prope carinam uentum est, nisi præceleri ui repente rapiant, absumi spectant. Ac sæpe iam subducti, è manibus auferuntur, si non trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum, ipsi adiuuère. Protendunt quidem tridentes alij, sed monstro solertia est nauigium subeundi, atque ita è tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur. Certissima est securitas uidisse planos pisces, quia nunquam sunt, ubi maleficæ bestiæ: qua de causa urinantes sacros appellant eos. D

Duo genera paruarum canicularum (galei & centrinæ) in cœno capiuntur. Piscandarum ratio hæc est: Album piscem illecebram ad eas captandas demittunt. ex his si qua capiatur, cæteræ omnes hoc uidentes circa captam assiliunt: ac eam, dum hamo ex profundo extrahitur, ad nauẽ usque insequi non cessant. Inuidia quadam hoc eas facere existimares, quasi illa quæ capta est, sibi uni escam aliquam prædata alicunde esset. atque ex ipsis nonnullæ in nauem insilientes, sæpe sua sponte capiuntur, Aelianus 1.55. & Oppianus lib. 4. de pisc. qui hoc præ studio & amore quo inter se mutuò ardent Caniculas facere canit. Vnum aliquem (inquit) hamo captum, cæteri omnes statim tam auidè insequuntur ad nauim usque, ceu simul uolentes perire: nec antè fugiunt, quàm socium extractum uiderint. Quare magnus eorũ numerus partim reti (hypocha) conclusi, partim tridente saucij, partim alijs decepti dolis capiuntur. E

Quæ de alimento ex canibus marinis Galenus tradit, ad Carcharias canes potissimùm uidentur pertinere: quare eò usque differam. ¶ Canicularum genera quædam audio nõ edi recentia, sed exenterata insolari absque sale, ut etiam raias. ¶ Galei omnes carnem duram habent. Canicula galeus, ut Xenocrates tradit, & qui illi sunt similes, sapore uirus referunt, & malum procreant succum, Vuottonus. F

Pro crocodili adipe, canis marini adeps in remedijs substituitur, Author ἀντιβαλλομένων incertus, & Rasis. Hic si coquatur cum aqua & aceto, & os colluatur, sedat dolorem dentium, Rasis. ¶ Dentium dolores sedantur cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoque, ut ex eo dẽtes semel anno colluantur, Plinius. ¶ Infantium gingiuis dentitionibusque multum confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiuæ tangantur. adalligatusque idem pauores repentinos tollit. idem effectus & caniculæ dentis, Plinius. Cinis dentium tum caniculæ Plinij, tum galei glauci, infantium gingiuis dentitionibusque multum confert, Rondeletius. Idem ex dentibus carchariæ canis dentifricia parari optima scribit. G

Ad ulcera oculorum & albugines: Felle canis marini unge, aut felle galli, Galenus Euporiston 2.99.

Fel quod à cane pisce (cane aquatico) eximitur, letiferum est. quippe quod potum uel esitatũ, lentis tantum quantitate, intra septem dies interficiat. curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ (Romanæ) radice & cinnamomo, & (& iterũ) coagulo leporis. Prodest & corpus uniuersum odoratis oleis illinire, & uictu tenuissimo uti, Auicenna 4.6.2.14. ex quo & Matthiolus repetijt. An uerò canis ille piscis, & mustelorum generis sit, aut aliud quodpiam animal, nõ habeo quod dicam. Lutra quidem etiã quadrupes à nonnullis, canis fluuiatilis appellat. Ferdinãdus Ponzettus fel hoc canis piscis esse scribit. Etsi, inquit, uix possit curari (qui hoc sumpserit;) nec fortè reperiri (hoc genus ueneni;) remediũ tamẽ fieri debet à uomitu cũ aqua, oleo rosaceo & butyro. Bertrucius uerò medicus: Fel (inquit) canis aquatici, uel canis rabidi, lẽtis magnitudine sumptũ, intra septẽ dies interficit: quibus superatis potest esse salutis spes. De ueneno q̃d ex canum marinorum ore, & alijs partibus legitur, cum algam quandam noctu lucentem deuorarint, aut ea aspersi fuerint, dictum est suprà in c. Fel etiam leopardi, leonis & uiperæ, à quibusdam inter uenena numeratur.

Γαλεοὶ κύνες, id est Musteli canes nominantur ab Oppiano lib. 4. ¶ Delphini etiam à Tiberio in epigrammate canes marini dicuntur, πελάγους ἰχθυφάγοι σκύλακες. H.a.

Epitheta. Ἁλίπλαγκτος, hoc est mariuagus, Oppianus. sed hoc potius differentiæ uocabulum est, ut à terrestri discernatur. Λάβρος, ἀναιδής, & ἀρπακτήρ, apud eundem.

Κυνοκοπήσω σε, (τυπήσω σε καθάπερ κύνα,) coquus inquit apud Aristophanem: & aptè quidẽ pro sua persona. est enim canis piscis quidam, ἅμα δὲ καὶ κυνέω σε δέρματι παίσω, ἔστι γὰρ τραχύτατον, Vari-

nus è Scholiaste in Equites Aristophanis. Apud Suidam Κυνοκοπήσω τὸ νῶτον legitur, aliàs Κυνοσκοπήσω per σκ.

Ausonij epigramma in leporem captum à cane marino, qui dum canem terrestrem concitatius fugit, in mare se præcipitârat, recitaui in Quadrupedibus de Lepore H.e. Leguntur & duo Germanici Cæsaris epigrammata de eodem, & unum Tiberij, in Anthologio Græco 1.33.

Cynos euna. γαλλῶ σμυρνίδα, ἣν φύοι καλοῦσι, κυνὸς εὐνά, Epænetus in libro de piscibus apud Athenæum. Vide infra in Cyn. ubi & alia à Cane deriuata nomina dicentur.

DE CANIBVS ALIIS DIVERSIS.

Mustelus stellaris uidetur qui Italicè Catto di mare dicitur, Anglicè Donehownd uel Donecow: id est Canis fuscus. nam Done Anglis colorem fuscum significat, qui ad cæruleū inclinet.

Xiphiam, hoc est Gladium piscem Strabo Galeoten appellat, (quasi cum galeis, id est mustelis, aliquid commune habeat) quem etiam canem marinum & Thurionem & Tomum Thurianum quidam opinantur, Gillius.

Canis pinguis à Syracusanis dictus, κύων πίων: Rhodijs uerò galeus uulpes, ab Archestrato Accipenser existimatus, & omnium lautissimus piscis creditus est. Vide inter Mustelos.

In mari iuxta Arabiam nigram uariæ animantes degunt, terrestribus similes, sed breuioribus cruribus, pinnatis: pilis obtecto corpore perbreuibus: nempe asini, cati, canes & boues, Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam, quæ peracta est anno Domini 1549.

CANIS marinus belua terribilis & hostilis omni animanti, quod eius uerberibus cedit. Robustissimos habet branchos (pedes, quasi brachia) clauorū modo formatos. Hi uenantur per mare greges piscium, instar canum in terra feras uenantium; excepto quòd latrare nequeūt, sed pro latratu afflatum horribilem habent. Insequentes ergo piscium greges ad loca angusta coartant, & sic in coartatos crudeli morte grassantur. Piscatores uero loca notantes, in quibus asconditi pisces à fuga latebant, retibus capiunt circumclusos. Hæ uerò beluæ difficulter multis tridentibus confici possunt, Isidorus.

Canita, uel Canata, uel ut quidam codices habent Cauata, piscis nomen uidetur. Festus enim ex Plauto hæc uerba adfert: Muriaticam uideo in uasis stanneis, naricam bonam & canatam, & taguma, quinas fartas conchas piscinarias.

DE CANE CARCHARIA, SEV LAMIA. RONDELETIVS.

Lamiam longis esse adnumerādam contra Plinium.

VOD Lamiam in cartilagineis longis, cetaceisq; numerē, reprehendent fortasse multi, qui apud Plinium lib. 9. cap. 24. in planorum piscium numero legerint. Planorum piscium, inquit, alterum est genus quod pro spina cartilaginem habet, ranæ, pastinacæ, squatinæ, torpedo, & quos bouis, lamiæ, aquilæ nominibus Gręcia appellat. Sed cùm lamiam cæterorum galeorum instar longum esse spissumq; piscem, ac rotundum sensus ipse doceat: dempta sola dorsi latitudine qua à cæteris galeis differt, quæq; Plinium impulit, ut cum planis cartilagineis numeraret: proculdubio in longis cartilagineis, & cetaceis censendus est.

A Λαμία dicta est ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμόν, id est, quod magnā habeat gulam. λαιμὸς enim guttur siue gulam significat, unde λαιμαργία & λαίμαργος. Nicander Colophonius ἐν ταῖς γλώσσαις citante *Libro 7.* Athenæo lamiam & καρχαρίαν, & σκύλλαν uocari scripsit. καρχαρίαν uerò à dentium asperitate, acuminéq; dici puto: κάρχαρος enim asperum acutumq; significat. unde καρχαρόδοντα animalia, quibus acuti pectinatimq; coëuntes sunt dentes. λάμναν Oppianus uocat, *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Δυσάντεα χάσματα λάμνης. Et alibi:

Τίς δὲ τόσον φορέει χλόνης ἔθνος, ὅσσον ἄαπτοι λάμναι;

Gaza Græca appellatione usus est in conuersione sua. In Italia, Prouincia, Hispania idem nomen seruatum est. A nostris quoq; lamio uocatur: Baionæ frax.

Lamia piscis est galeorum omnium maximus. nam aliquando ad tantam magnitudinem accrescit, ut currui imposita, uix à duobus equis uehi posit. Quare euiscerata, & in frusta dissecta, curribus duobus aliquando imponenda fuit. Vidimus mediocrem lamiam mille librarum pondere. Capite est dorsoq; latissimis. Cauda si reliqui corporis magnitudinem spectes, minus crassa spissaq;, in lateribus compressa, pinnis duabus constans. Non procul à cauda aliæ duæ sunt pinnulæ, una inferior, altera superior, ad branchias, & ad podicem aliæ binæ, in medio ferè dorso una alia. Cute aspera integitur, cui pingue quiddam subest. Capite est magno, dorso breui, sed lato, oris scissura maxima. Dentibus acutissimis, durissimis, trianguli figura, utrinq; serratis, quorum sex sunt ordines, primi ordinis dentes extra os prominent, & in anteriorem partem uergunt, secundi recti sunt, tertij, quarti, quinti, & sexti in os recurui maxima ex parte, in utraque maxilla carne molli, fungosaq; contecti. Ventriculo est uastissimo gulaq; amplissima. ob id rectè Oppianus δυσαύντια χάσματα λάμνης dixit, id est, periculosos uastosq; lamiæ hiatus. Hepate est adipato, in duos maximos lobos diuiso. Oculis maximis, rotundis: quorũ musculi qui sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum mouent, manifestè conspiciuntur. Qui oculos quodammodo intrò trahunt, & ueluti in contemplantibus diligenterq; aliquid intuentibus fixos, immotosq; tenent, nõ radicem neruorum opticorum ambiunt: sed à superiore parte ossis regionis oculorum orti, in longum extenduntur. Similem huiusmodi musculorum situm etiam in humanis oculis sæpius ostendimus, quum in scholis nostris publicè anatomen corporis humani doceremus. Est aliud in lamiæ oculis obseruatu dignissimum. Neruorum opticorum loco, qui in hominibus cæterisq; animantibus insunt, substantia est cartilaginea, dura, omnisq; mollitudinis expers. Tunica cornea parte anteriore posterioreq; dura est, parte etiam anteriore exquisitissimè perpolita. Cæterùm in lamiæ oculis humores omnes, tunicæq; longè manifestiùs, quàm in bubulis oculis conspiciuntur, maximè quæ humorem crystallinum inuoluit, telis aranearum tenuior maximeq; pellucida. B

Piscis est carniuorus, uoracissimus & anthropophagus: cadauera enim mortuorum etiam integra uorat, quod ex dissectione compertum est. Massiliæ enim & Niceæ aliquando captæ sunt lamiæ, in quarum uentriculo homo loricatus inuentus est. Ab hac insigni ingluuie lamias appellatas fuisse opinor mulieres quasdam maleficas, quæ cùm carnes humanas auidissimè expeterent, Veneris illecebris forma præstantes iuuenes, quiq; optima essent corporis cõstitutione, delinitos atq; allectos deglutiebant: quod Menippo Lucio contigisset, nisi grauis & prudentis uiri consilium ab amore iuuenem auocasset, eumq; hoc dicto deterruisset, ὄφιν θάλπεις, καὶ σὲ ὄφις: Serpentem foues, & serpẽs te: quod percommodè de eo dicitur, qui id amat, fouet, amplectitur quod tandem certum exitium est allaturum. Sed ad piscem redeamus. Vidi equidem in Santonico litore lamiam, cuius os gulaq; tanta erant uastitate, ut hominem etiam obesum capere posset. Magnarum itaq; lamiarum os si hians seruetur, reliquo corpore contecto, canes (*scilicet terrestres*) uentriculum facilè subeunt piscium reliquias uoraturi. Quæ cùm accuratiùs considerarem, mihi in mentem uenit lamiam fuisse, in quam ingressus est Ionas, illicq; triduo diuina prouidentia conseruatus, tandemq; incolumis eiectus, quod sacræ Bibliorum scripturæ nullo modo repugnat. Legitur enim Ionas in uentre magni piscis siue in uentre ceti fuisse: quod nomen generis est, quo grandes pisces comprehenduntur: non omnes quidem si Aristotelis autoritatem sequamur, sed ij tantùm qui statim animal concipiunt, & nõ ex ouo, perfectum pariunt. Sic enim scribit lib. 1. de hist. anim. cap. 5. Alia animal pariunt, alia ouum, alia uermem. Animal pariunt homo, equus, uitulus marinus, & alia pilis intecta: & ex aquatilibus cete, ut delphin & quæ cartilaginea nominantur. Et alibi lib. 3. de hist. anim. cap. 20. Mammas habent quæcunq; animal pariunt intra se, & in lucem edunt: quæq; pilis intecta sunt, ut homo, equus: & cete, ut delphin, uitulus marinus, balænæ. Veruntamen Galenus lib. 3. de fac. alim. inter cete numerat canes, zygænas, thunnos magnos: qui non statim animal, sed ouum pariunt, ut uideatur pisces omnes prægrandes cetaceos appellare. Et apud Athenæum lib. 7. Sostratus thunnum qui permultùm accreuit, cetum uocat. Eadem significatione cete usurparunt Paulus Aegineta & Varro. Quicquid sit, ceti nomine non potiùs balæna, quàm quiuis alius immanis piscis intelligetur, maximè cum balænæ pulmonibus spirent: quibus, asperæq; arteriæ cùm cedant uentriculus, gulaq;, angustiores eas partes esse necesse est, id quod etiam ex dissectione constat. Harum uerò partium in lamia ea est uastitas, ut Ionam capere potuerit, quemadmodum cadauera tota in ea inuenta fuisse experientia compertum est. C

Lamiæ mulieres.

Ionas.

Ceti qui propriè, & qui cõmunius uocentur.

Lamiæ cuti pingue aliquid subesse uidetur. B

Carne est candida non multùm dura, neq; ferini saporis, ob id multorum galeorum carni præferenda, neq; ideo reijciẽda quòd lamia hominum cadaueribus uescatur: nam mullus qui in præstantissimis & optimis piscibus habetur, hominũ etiam cadauera persequitur. Lamiam igitur esse opinor, de qua carchariæ nomine multa apud Athenæum Archestratus ille (obsonatorum Hesiodus uel Theognis,) qui in suis præclaris præceptis maximè hypogastria extollit, quoq; modo præparanda sint, docet. Quibus subiũgit multos ignorare quàm præstans sit is cibus, hisq; leuem insulsamq; esse mentem, qui ideo ab hoc cibo abstinent, quòd ἀνθρωποφάγος sit piscis. F

Lib. 7.

Ἀλλ' οὐ πολλοὶ ἴσασι βροτῶν τόδε θεῖον ἔδεσμα:
Ψυχὴν κέκτηνται, θνητῶν δ' εἰσὶν ἀπόπληκτοι
Οὐδ' ἔσθειν ἐθέλουσιν ὅσοι † κέπφου γε λεβώδη
ὡς ἀνθρωποφάγου τοῦ θηρὸς ὄντος. ἅπας δὲ

† alias, κέπφω πελεβώδη, apud Athenæũ lib. 4.

ἰχθῦς σάρκα φιλεῖ βροτέην, αὐτὰρ πολυκύρσιν. Nostri carnem lamiæ allijs, cepisue atque aromatis conditam edunt.

G Dentes argento aurifices includunt, quos serpentis dentes uocant: hos mulieres è collo puerorum suspendunt: quia dentitionem iuuare creduntur, & puerorum pauores arcere. Ex ijsdem dentifricia parantur optima, quorum asperitate dealbantur dentes, siccitate conseruantur & firmantur, ne quis à cæco quopiam effectu id prodire putet.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Carcharias, caniculæ genus est admodum ferox, inter cetacea connumeratum: magnitudine Thynnos superans, quos & deuorare creditur. Marinos canes dentium uoracitate, ordine multiplici, atque acumine refert. Vnde Asiaticorum uulgo marini canis nomen habuit.

B Proinde ad Zygænam, Simiam, Vulpeculam, ac Galeos omnes (qui pisces cartilaginei sunt generis) branchijs, pinnis, cauda, cute, atque adeò corporis habitu (dempta tamen magnitudine) accedere uidetur. (A) Tantæ est apud Noruegios magnitudinis, apud quos Perkfisch (quasi montanum piscem dicerent) appellatur, ut ducentarum librarum pondus nonnunquam excedat. Exiccatos autem asseruare, atque ex eorum cadaueribus marina monstra ementiri solent. Cæterum capite est amplo, rostroque in mucronem exporrecto: ore usqueadeò uasto atque capaci; ut quodlibet eius maxillæ latus sex & triginta dentibus præditum sit: quælibet autem maxilla duos & septuaginta comprehendit dentes: quæ summa est in utraque centū quadraginta quatuor dentium: quorum anteriores magis rotundi, posteriores uerò lati, atque in cuspidem efformati sunt. Validi tamē omnes, quales in Lamia describemus. Laterum ac tergoris pinnas longè quàm in quouis sui generis cartilagineo pisce maiores gerit: quibus minor est quæ ad caudam protenditur. Podicem inter duas pinnulas habet: ac quod ad eius caudam attinet, ea cubitalem æquat longitudinem, eoque ad Vulpeculam accedit, (*Rondeletio galeus centrines est, quem Vulpem facit Bellonius,*) quam Veneti Porcum marinum uocant: quòd eius superior pars, quæ uertebris communita est, altiùs attollitur, quàm inferior quæ crescentis lunæ figuram exprimit, quarum intercapedinem dimidia linea explere potest.

DE LAMIA BELLONIVS: QVAM A CANE Carcharia distinguit.

A Latorum ac planorum piscium uiuiparorum, ac cartilagineorū, longè maximæ molis euadit, qui Græcis λάμνης, Latinis Lamia dicitur, ipsa uoce ad hamiam quodammodo accedente: de quo sic Oppianus, Et quis uastus aper superabit robore Lamnam?

B Galeorū generis est, scabraque cute integitur: atque os habet in anteriore capitis parte, rhinæ aut ranę modo positum: in quo mirum hoc esse uidetur, quòd dentibus plus minus ducentis sit refertum, in utraque maxilla per quaternos uersus dispositis: ad radicem latis, in acutum ac pyramidem desinentibus, atque ad latera crenatis: quibus nostri fabri aurarij plurimum utuntur: linguas serpentinas falsò appellant. Lamias enim qui capiunt, ex earum dentibus ac maxillis magnum quęstum facere solent, quos aiunt aduersus uenena conferre: quamobrem auro atque argento uulgus includere solet. Nostris alioqui piscatoribus incognitus est piscis.

A F Genuensibus ac Neapolitanis ueteri Lamiæ appellatione notissimus: cuius carne uesci minimè dedignantur.

COROLLARIVM AD CANEM CARCHARIAM SImul & Lamiam: siue unum duobus his nominibus piscem, siue diuersos, ueteres appellarunt.

A Carcharias, canis marinus est, Varinus. Athenæo κύων καρχαρίας dicitū. neque enim rectè apud eum inter has duas dictiones comma interponitur. apud eundem Archestratus τὸ καρχαρία (per α. in ultima, quæ & per ε. diphthongum rectè efferetur) κυνὸς dixit. Carchari & elacatæ uentriculos, Columella: ut rectus sit carcharus, idem quod carcharias. sed Massarius legit carchariæ. Καρχαρόδοντα Græci uocant animalia quorum serrati sunt dentes. huiusmodi autem pisces plerique omnes sunt: sed præ cæteris, serratis robustisque dentibus hic canis est, ut κατ᾽ ἐξοχὴν tum καρχαρίας, tum κύων (quòd maximus ualidissimusque inter canes sit) dictus uideatur. nam & carchariæ simpliciter dicuntur, ut à Theophrasto de hist. 4.8. Mare rubrum (inquit) belluis refertum est, plurimasque caniculas (καρχαρίας) habet, in tantum, ut nare tutum non sit. Quem locum Plinius ita repetijt lib. 13. cap. 25. In mari rubro syluæ uiuunt, laurus maximè & oliua. fruticum magnitudo ternorum est cubitorum, caniculis referta, uix ut prospicere è naui tutum sit, remos plerunque ipsis inuadentibus. ‘ Canis ille cetaceus pelagius, de quo meminimus in Corollario de Canibus A. non alius, ni fallor, quàm canis carcharias fuerit. Oppianus quidem aliquoties Canes numerat inter cete.

Hanc picturam Carchariæ Canis ad sceleton olim fieri curaui.

cete. de lamijs uerò priuatim agit, cum aliâs, tum libro 5. de piscatione, diuersum utrosque capiendi modum describens, ut referemus in E. Fieri quidem potest, quod Nicander Colophonius refert, ut in nonnullis locis, carcharias alio nomine lamia dictus sit, propter similitudinem: ab alijs uerò exactiùs suo discretus nomine. Aristoteles semel duntaxat puto lamiæ meminit, cartilagineis piscibus adscribens, lib. 5. de hist. cap. 5. Canicula ferox cetacei generis, illa est quæ urinantes circa spongias graui periculo infestat, &c. Vuottonus. atqui Rondeletius hoc non ad cetaceam, sed minorem caniculam refert, quam Plinij cognominat, ut à scylio siue canicula Aristotelis discernat. Rondeletius lamiam à cane carcharia nō distinguit: Bellonius distinguit, in hoc potissimū, quòd lamiæ os in anteriore capitis parte tribuit, carchariæ uerò rostrum in mucronem exporrectum. *Lamiam à Cane Carch. differre.*

Dentes interim & carchariæ lamiæ'ue Rondeletius, & lamiæ priuatim Bellonius, linguas serpentium uocari aiunt, & auro argentóue includi, &c. ¶ Canis carchariæ pars est etiam qui à Romanis thyrsio (θυρσίων) uocatur, suauissimus ille & delicatissimus, Athenæus libro 7. Sed de Thursione & tomo Thuriano plura scribam in Gladio pisce, quem ipsum quoque canem & galeoten uocari testis est Strabo. Piscem Italis uulgò dictum Stramazo, aliqui bouem cartilag. neũ esse putant, qui & lamia dicatur. sed lamia piscis longus est, ut Rondeletius docet, bos planus. ¶ Gillio quoque carcharias & lamia piscis unus uidetur. Massilienses (inquit) suæ antiquitatis retinentes, propriè lamiam uulgò nominant. Siculi ranam marinam (eodem teste) lamiam uocant. Maltham quoque Romani lamiolam à dentium similitudine nuncupant, ut Rondeletius scribit, dentes enim latos & acutos lamiæ modo habet.

Thyrsio.

Carcharias & lamia siue unus siue duo sunt pisces, propter generis tamen naturæque cognationem uno nomine à Germanis appellari potest, **ein Fraß oder Fraßhund**, à uoracitate, ut Græci quoque à gula lamiam dixêre: uel à magnitudine **ein Vbhund / ein grosser Hundsfisch**. Bellonius apud Noruegos **Perkfisch** uocari scribit, quasi montanum piscem. Quærendum adhuc an aliud quippiam commune habeat cum eo galei genere, quod porcum marinum Veneti uocant: ut nomen **Perkfisch** à porco sit corruptum. quid enim illi cum montibus? Porci autem nomen uel ab Anglis uel Italis uel Gallis mutuari potuerunt Noruegi, quorum alioqui Germanica lingua est. Alius est **Bergerfisch** Germanicè dictus alicubi, inter asellos Oceani. ¶ De hoc pisce Io. Caius ex Anglia nuper ita ad nos scripsit: Canem carchariam ea planè figura, qua Bellonius pinxit, (*nos similem Rondeletij picturam dedimus*,) uidi in sicco relictum per littus. Erat iustum onus plaustri. Caro illi adeò insulsa, ut ne conditura quidem gratiam ieiunis & egentibus stomachis dare potuerit ullam. Os nullum per totum corpus, sed cartilago. Eum nostri piscatores **a Doggefische**, id est piscem canarium uel caninum uocabant, Hæc ille. Sed Anglicum hoc nomen, ut & Germanicum **Hundsfisch**, & Græcum κύων, & Latinũ Canis uel Canicula, latiùs patere, ostendimus suprà in Canibus A. possunt tamen hæc omnia per excellentiam, de carcharia priuatim accipi.

(F)

B Carcharias os in rostro non parte supina, habet, Gillius & Massarius. Bellonius uerò os lamiæ in anteriori capitis parte tribuit, carchariæ rostrum in mucronem exporrectum facit. Carchariæ os multis dentium ordinibus dentatum est, dentibus retrouersis, hoc est introrsus spectantibus, Massarius. ¶ Magnam admirationem habet id quod mihi Nicenses testati sunt, se cum huiuscemodi piscem ad quatuor millia librarum accedentem cepissent, in eiusdem uentre solidum hominem reperisse. Simile quiddam Massilienses mihi narrarunt, se aliquando Lamiam comprehendisse, in eademque loricatum hominem inuenisse. Huius dentes ab aliorum canum dentibus diuersi sunt, nam aliorum incurui in partem oris interiorem spectant, & teretes sunt: Lamiæ uero (siue Carchariæ) lati & pyramidati, mucronem ensium, quibus hac ætate utimur, referũt: preciosi existimantur, & in argento includuntur. Cum unum ad huius naturam diligentiùs considerandã licitarer, alius quispiam ad delicias hunc maiore proposito præmio mihi præripuit, Gillius. Lamiæ dentes incuruos esse Oppianus tradit, ut referam in E. ¶ Canis piscis, phoca, delphini & cete omnia pulmonem habent, & plus caloris quàm cæteri pisces, Author libelli de utilitate respirationis Galeno adscripti. Sed canis tum carcharias tum cæteri omnes, branchias non pulmones habent: & falli potuit scriptor ille quisquis fuit, quòd inter cete propriè & impropriè dicta discrimen non agnouit.

Canis carchariæ iconem Ge. Fabricius olim ad me dedit, scitè quidem expressam, sed (ut coniicio) ad sceleton: ac simul descriptionem his uerbis adiecit: Κύων rapacissimus & uelocissimus piscis. Rapacitatem ostendit, figura oris, uelocitatem, pinnarum in dorso, uentre, corpore & cauda multitudo & magnitudo. Rictum canis habet, cum triplici acutorum inflexorumque dentium ordine. Oris pars superior, acutior & eminentior est inferiore. Spina à collo per dorsum tendens cũ cauda finitur. Collum oblongum, pectus torosum: post quod duæ ualidæ pinnæ, quibus pro remis nando utitur. Initio dorsi una ingens pinna erigitur. Sequũtur postea inferiore corporis parte, binæ minores pinnæ, inter quas pudendum muliebri simile habet. Rursus aliæ duæ, altera in superiore, altera in inferiore parte. Post has ad caudæ finem ingens pinna erigitur, illi quæ in dorsi initio est similis. & hæc pinna cum ipsa cauda quasi forpicis figuram exprimit. Totum corpus ualidum, cuius etiam magnitudinem pictura (ea ad quinque dodrantes ferè longa erat) refert. Balthici populi littorales **ein Hundsfisch** uocant.

C Canis cetaceus ferox (ἄγριος) in pelago degit, non ut minores in cœno, Oppianus. In amnes nonnunquam subit canicula: Vuottonus, de cetacea priuatim hoc referens. ¶ Carchariam marinum piscem omnium canicularum robustissimum & maleficentissimũ uidi Nicææ & Massiliæ, Gillius. Εἰσὶ δ᾽ ἐνὶ τραφερῇ λάβροι κύνες· ἀλλὰ κύνεσσιν Εἰναλίοις οὐκ ἄν τις ἀναιδείῃ ἐρίσειε, Oppianus libro 5. inter cete. Et mox: Τίς δὲ πόσον φορέει χλόνης θράσος, ὅσσον ἄαπτοι Λάμναι; canes marinos cetaceos (id est carcharias, ut ego interpretor) à Lamijs distinguens. Alibi etiam canes rapaces & impudentes uocans, mox canis genus in tres distinguit species, ut recitaui in Canibus in genere A. ¶ Cetis omnibus corpora sunt grauiora, & motus (natatio) in mari tardior, exceptis canibus, νόσφι κυνῶν, Idem libro 5.

D De canum ingenio, uide mox in E. initio. Lamia nonnunquam amiarum gregem aggressa, uulnera accepisse uisa est, Vuottonus. Thynni (inquit Strabo lib. 1.) cum gregatim præter Italiam acti elabuntur, & Siciliam attingere prohibentur, in maiores incurrũt beluas, utputa delphinos, canes, aliasq; balænis similes: è quorum uenatione canes & galeotas pinguescere ferũt, quos xiphias, id est gladios appellant.

E Inter cete imprimis canes lasciui, superbi, contumeliosi ac impudentes sunt, ἀεὶ κυμαίνουσαν ὑπὸ φρεσὶ λύσσαν ἔχοντες. itaq; sæpe pisces etiam in retibus & nassis piscatorum populantur ac deuorãt. atq; interea quandoq; dum uentri indulgent, pisce aliquo eis grato pro esca in hamum infixo à piscatore capiuntur, Oppianus libro 5. Et proximè antè: Lamiæ uerò catulos ut capiant, sæpe eis uinculum remi (τροπὸν αὐτὸν ἐπαρτέα δεσμὸν ἐρετμοῦ) solutum porrigunt: quo illi uiso dentes infligunt: qui quoniam recurui (ἀγκύλοι) sunt, impediti ceu uinculo aut catena retinentur, atq; ita tridente percussi pereunt. ¶ Corium canis marini gestatum, canes terrestres fugat, Kiranides. ¶ Esca iacentiũ piscium in piscinis mollior esse debet, quàm saxatilium. itaq; præberi conuenit scombri carchariq; uentriculos, &c. Columella.

F Canis cetacei (Carchariæ) caro, quæ prædura atq; excrementitia est, in uulgi cibum sale maceratur, in quatuor partes dissecta. ingrati autem saporis est atq; mucosa: ideoq; non nisi rarò absq; sinapi aut oxelæo, aut alio id genus acri quopiam condimento edi solita, Vuottonus è Galeni de alimentorum facultatibus libro. Canis marini caro salsa, facit sanguinem melancholicum, Galenus libro 3. de locis affectis. Multi ex damnato uictus genere stulti effecti sunt, ex suilla carne, bubula, asinina, canina, salsamentis continuis, canibus marinis, cetarijsq; omnibus, &c. Alex. Benedictus. Pisces qui neq; solitarij apparent, neq; rursus gregarij sunt, facilius concoquuntur, ut congri, & carchariæ, & similes, Athenæus Mnesitheus. ὀρφὼν, αἰολίαν, συνόδοντά τε, καρχαρίαν τε Μὴ τέμνειν, μή σοι νέμεσις θεόθεν καταπνεύσῃ. Ἀλλ' ὅλον ὀπτήσας παράθες, πολλὸν γὰρ ἄμεινον, Plato Comicus apud Athenæum. Idem Archestrati de huius piscis apparatu hos uersus recitat:

Ἐν δὲ Τορωναίων ἄστει τοῦ καρχαρίου χρὴ   Τοῦ κυνὸς ὀψωνεῖν ὑπογάστρια κοῖλα κάτωθεν.
Εἶτα κυμίνῳ αὐτὰ πάσας ἁλὶ μὴ συχνῷ ὄπτα.   Ἄλλο δ' ἐκεῖσε φίλῃ κεφαλῇ μηδὲν προσενέγκῃς,
Εἰ μὴ γλαυκὸν ἔλαιον. ἐπειδὰν δ' ὀπτὰ γένηται   Ἥδυ, τεμμάτιον δὲ φορεῖν, καὶ ἐκεῖνα μετ' αὐτῶν
Ὅσα δ' αὖ ἐν λοπάδος κοίλοις πληρώμασιν ἑψῇς.   Μήθ' ὕδατος πηγὴν, μήτ' οἴνινον ὄξος
Συμμίξῃς. ἀλλ' αὐτὸ μόνον κατάχευον ἔλαιον,   Αὐχμηρόν τε κύμινον. ὁμοῦ δ' εὐώδεα φύλλα.
Ἕψε δ' ἐπ' ἀνθρακιῆς, φλόγα τοῖσι μὴ προσενεγκὼν,   Καὶ κίνει πυκνῶς, μὴ προσκαυθέντα λάθῃ σε.

Ἀλλ' οὐ πολλοὶ ἴσασι βροτῶν τόδε θεῖον ἔδεσμα, &c. ut suprà Rondeletius recitauit. ¶ Cum scombri, carchari, (carchariæ legit Massarius) & elacatenę uentriculos, &, ne per singula enumerem, salsamentorum omnium purgamenta quæ cetariorum officinis euerruntur, Columella libro 8. ¶ ὀρφὼς, γλαῦκος, ἔγχελυς, κύων, Cratinus in Plutis tanquam de lautis piscibus ut conijcio. Κυνὸς ὑπαιον τῶν καρχαρίων (ultima circunflectenda erat) nominatur ab Athenæo ex Mnesimacho: & alibi Κυνὸς ὑραῖον (penultima circunflexa) ex Menandro.

G Canis marini dentes usti & cum melle soluti, gingiuas purgant, Kiranides. Dentifricia è Carchariæ dentibus parantur optima, &c. ut Rondeletius docet: qui & alibi cinerem dentium tum caniculæ Plinij, tum galei glauci, infantium gingiuis dentitionibusq; multũ conferre scribit.

PHILOLOGIA DE CANE CARCHARIA SEORSIM.

H.a. Scylla apud Homerum piscatur. Δελφῖνάς τε, κύνας τε, καὶ εἴποτε μεῖζον ἕλῃσι Κῆτος. ubi Eustathius, Delphines enim (inquit) & canes, non sunt pisces, sed cete. Est apud Oppianum scytale, quæ in alto degit pelago, rarò litora adiens. uide an sit eadem, quæ scylla, an Oppiani exemplaria sint mendosa, & legendum potiùs sit σκύλλαί τε, pro σκυτάλαι τε, Vuottonus. Canem quidem carchariam alio nomine scyllam dici Nicander refert. unde & scyllion diminutiuum pro canicula. Achæus apud Athenæum libro 12. Ponticum cyllum, nisi malis scyllum, nominat, canẽ Ponticum fortè intelligens: Πολὺς γὰρ ὅμιλος ποντίας κύλλα σοβῶν (ἐνάλιος θεωρία,) Χραίνοντος θυραίοισιν (fortè Σαίνοντος ὀραίοισιν) ἐνδίαν ἁλός. Canem marinum carchariam dici nonnulli uoluerunt, à cane Pontico longè diuersum, Franciscus Massarius. Cetum deuoraturum Andromedam Lycophron phallænam uocat, Scholiastes uerò canem marinum & phallænam. Ἀλλ' ὅτε καρχαρίαν, ὅτε δὲ ῥόθιον ψαμαθίδα, Numenius Heracleotes in Halieutico. Θυννοθηραία δὲ γαστὴρ ὑμῶν καρχαρίας ὁ κάπηλος δίδωσι: Sophron apud Athenæum, sed locus apparet corruptus.

Epitheta. Sæuas pistres & æquoreos canes Pædo dixit, ut Seneca citat Suasoria 1. sed differentia hoc, non epitheton est. ¶ Κυνῶν ὑπέροπλα γένεθλα: Κύνες ὑβρισταὶ, ἀγλαόμορφοι, ἄγριοι, Oppianus. Conuenient etiam epitheta quæ in cæteris Canibus prædicta sunt.

h. De Scylla aue scripsimus in Historia Auium, tum in S. elemento: tum in A. mox post Accipitrem circum. Nisi filiam hoc nomine fuisse fabulantur, & mutatam in auem. Scyllam Nisi filiã Minos occidit, cum patrem ei prodidisset, ut in commentarijs in Dionysium Afrum diximus, Eustathius in Odysseæ A. Porrò in Dionysiũ, de Saronico mari scribens: Ferunt (inquit) Minoem cum Megara cepisset opera Scyllæ, quæ ipsum amans patris caput absciderat, cogitasse eam quæ

prodidisset parentem, nulli parsuram: ideoq; patris proditricem & parricidam nauis temoni alligasse ut ita traheretur per mare. tum ipsam in auem esse conuersam, ut tradit Parthenius Metamorphoseon scriptor: sinum uerò illum maris Saronicum esse dictum (quasi Syronicum) inde quod Scylla per eum tracta esset. Porrò ab hac Scylla, Scyllæum etiamnum uocatur locus in Hermione Peloponnesi, ubi mulier è mari, in quod se præcipitem dederat, eiecta est. Idem in Odysseæ M. Scyllam (inquit) Phorcynis & Hecatæ filiam esse fabulantur, quæ scylaces (id est canes) lateribus adiunctos habeat, in freto Siculo. Homerus quidem Cratæin Scyllæ matrem nominat, Magi uerò Hecaten. Stesichorus Lamiæ filiam facit. Sunt qui Tritonem eius patrẽ esse dicant. Scyllæ Homerus sex capita tribuit: alij tria tantũ, ut Anaxilas Comicus ubi huiusmodi fabulosa monstra pro improbis scortis interpretatur, his uerbis: ὅστις ἀνθρώπων ἑταίραν ἠγάπησεν, οὗ γένος ἂν δύναιτο παρανομώτατον φράσαι. τίς γὰρ ἢ δράκαιν' ἄμικτος, ἢ χίμαιρα πύρπνοος, ἢ χάρυβδις, ἢ τρίκρανος σκύλλα ποντία κύων, σφίγξ, ὕδρα, λέαιν', ἔχιδνα, πτηνά θ' ἁρπυιῶν γένη, εἰς ὑπερβολὴν ἀφῖκται τοῦ καταπτύστου γένους; Notandum est autem ad canina spectra inclinare fabulam: quæ Hecubam quoq; in canem conuertit, & Hecatæ caput affingit caninum. Callimachus etiam in Commentarijs, Dianam ait aliquando diuertisse apud Ephesum Caystri filium: & cum ab uxore eius eijceretur, primùm eam in canẽ mutasse: tum rursus miseratione ductam, in speciem humanã restituisse. illam uerò præ pudore, uitam laqueo finiuisse: deam uerò ornatum proprium ei circundedisse, & appellasse Hecaten. Porrò quòd Hercules Scyllam occiderit, & fabula ipsam reuocârit in uitam, ut malum immortale foret, agnoscit etiam Lycophron. Qui allegorias quærunt, Scyllam interpretantur contumaciam, (αὐθάδειαν,) & caninam audaciam: quæ in Vlyssem quidem arrogantia sua nihil potuit, sed socios eius aliquos læsit. Huic allegoriæ conuenit etiam Phorcyn pater, ut in Rhapsodia A. scriptum est: & matris Hecates uel simpliciter canina forma, uel secundum alios facies canina. Hæc omnia Eustathius. Plura leges apud Erasmũ Rot. in prouerbio, Incidit in Scyllam. A Lycophrone μιξοπάρθενος κύων uocatur. Pedes ei fuisse duodecim fabulantur: capita sex, unum campæ, (id est erucæ,) alterum canis, tertium leonis, quartum gorgonis, quintũ balænę, sextum hominis, Isacius Tzetzes. Centauros itaq;, & scyllarum membra uidemus, Cerbereasq; canum facies, &c. Omnigenûm quoniam passim simulachra feruntur, Lucretius libro 4.

PHILOLOGIA DE LAMIA SEORSIM.

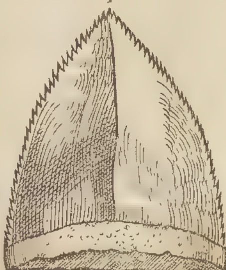
Λάμια proparoxytonum ab Eustathio & alijs plerisq; scribitur, ut Θέαινα & ἰάμνια, inquit Eustathius. aliter λάμνη Oppiano (non λάμνης ut quidam putauit) in recto singulari: unde genitiuus λάμνης, & accusatiuus λάμνην, & rectus pluralis λάμναι apud eundem leguntur. λάμβαι, τὰ χάσματα, ὧν οἱ μόνοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰχθῦς, Varinus. Lamiam grammatici παρὰ τὸν λαιμὸν, id est à gula deducũt. usurpatur autem & Græcis & Latinis id uocabulũ pro uoracitate. ἔξοχα δ' ἐχθοδοποῖς ἐνὶ κήτεσι μαργαίνουσι λαιμῷ λαβροσύνῃ τε κακῶν ὑπέροπλα γένεθλα, Oppianus. Eustathius lamiæ nomen deriuari uoluit à uerbo λάπτω, λέλαφα, λέλαμμαι. Bellonius quid sibi uelit quòd lamiam ipsa uoce ad hamiam accedere scribit, non uideo, neq; enim cum amia pisce (quem hamiam cum aspiratione nõ rectè uidetur appellare) quicquam commune est lamiæ, præter literas quibus scribuntur, accentibus quidem uariant. ἀμία enim paroxytonum est, λάμια proparoxytonum. Ab eodem qua ratione lamia piscis latus planusq;, & tamen galeorum generis qui longi sunt, esse dicatur, miretur aliquis. ¶ De lamia, tum quadrupede, tum huius nominis spectro siue dæmonio, plurima diximus in Quadrupedum historia. Amia alicubi pro lamia deprauatè legitur in Athenæo, Massarius.

Lamyros. Nominatur & Lamyros piscis ab Ouidio, hoc uersu, Fœcundumq; genus Mænæ, Lamyrosq;, Smarisq;. sic enim lego, uulgati codices corruptè habent, Menerelamirosq;. Vide in Lamyro.

Epitheta. Ἄπλοι λάμναι, Oppianus. Ἀπαρτηρὴς τε δυσάντια χάσματα λάμνης, Idem.

Lamiæ scorti insignis meminit Aelianus Variorum 12.13.

Lamiam aliqui Scyllæ matrem faciunt, quam quidam in fabulis dæmoniũ quoddam esse fingunt: Comicus etiã libidinem eius traducit, his uerbis: λαμίας ὄρχεις ἀπλύτους, Eustathius. Sibyllam primam aiunt fuisse filiam Lamiæ, hanc uerò Neptuni, Plutarchus in libro Cur nõ ampliùs carmine Pythia respondeat. Lamia oppidũ est celebre Phthiotarum, Plinius 4.7. Scoppa grammaticus lamiam Italicè interpretatur, la ianara, strea, magara. Vide in Strige in Historia Auium nostra. ¶ Solus homo mammas habet in pectore, ut scribit Aristoteles. Ephesius in Scholijs narrat, Aristophanẽ Comicum tradidisse lamij habere in pectore mammas, eodem scilicet loco, quo ipsas homo obtinet, id q̃d fabulosum uidet, Niphus.

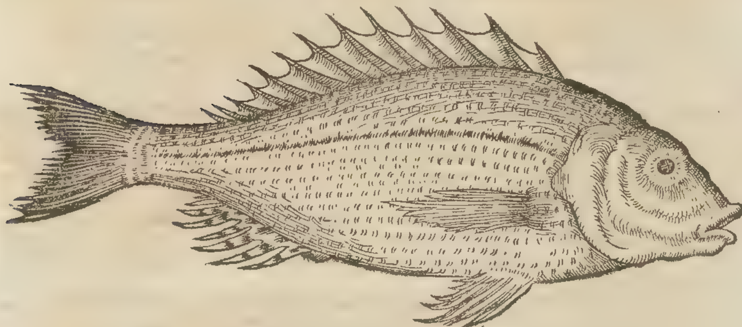
Quoniam de dentibus lamię Gillij & Rondeletij uerba retulimus suprà: & aliqui lapidis genus, quem ego glossopetram Plinij esse conijcio, à linguæ figura sic dictum, dentem lamiæ nominant, alij serpentis linguam, iconem eius ex Cosmographia Orientis Andreæ Theuet monachi Galli, quam Gallicè nuper edidit, hîc apposui.

Genus

Genus quoddam linguarum (inquit, cum lapidum dicere debuisset, linguas referentium figura) in Melite insula reperitur: quas aliqui lamiarum dentes uocant, quod mihi uerisimile non fit: alij serpentium linguas, quod magis probo. Inter saxa & rupes adhærent, tanquã adnatæ, aut glaciei congelantis uinculo astrictæ. Superficies earum pulchrè polita est, ambitu denticulato, tam sciTe ut uix aliquis artifex æmularetur. Commendantur aduersus uenenum maximopere, unde etiam conijcio has esse serpentium linguas.

DE CANTHARO, RONDELETIVS.

Iconem hanc canthari quòd iam priùs in Italia factam haberem, posui. Rondeletij icon corpus ostendit latius, & (si caudam excipias) infrà supraq; rotundius, os minùs prominens, & denticulatum, &c.

QVEM Græci κάνθαρον uocant, Gaza scarabeum in conuersione sua nominat. In Gallia Narbonensi, Prouincia, Hispania parũ mutato nomine Cantheno dicitur. Hodie quoque Græci quidam corrupto uocabulo σκάνταρον appellant. Ligures tanado à colore, illis enim tanat, color est, qui pullus Latinis, Gallis enfumé. Cantharus uerò à similitudine canthari terreni, qui è fimo ingentes pilas auersis pedibus uolutat, inquit Plinius, dictus mihi uidetur. Vt enim hic fimo delectatur, & in eo hyeme conditur: sic cantharus piscis, in luto & sordibus libenter uersatur. Quare in litoribus & portubus degit, in quæ loca maris sordes fluctibus pelluntur, cœnumq; ex proxima terra pluuijsq; confluit. A — *Lib. 8. de Hist. anim. cap. 13.* — *Lib. 11. cap. 28.*

Piscis est litoralis, auratæ uel sargo corporis forma, branchijs, pinnis, aculeisq; similis. squamis integitur paruis: caput & quæ circa oculos sunt partes, ex nigro rubescunt, quę permistio pullum siue fuscum colorẽ efficit. Ore est minore, quàm aurata uel sparus, dentibus paruis. A branchijs ad caudam lineæ ductæ, sunt subaureæ: non manifestæ, ut in salpa, sed obscuræ. Internis partibus non differt à sparo. Lapides habet in cerebro. B

Aqua & stercore uescitur. C

Huius obiter inter litorales meminit solùm Aristoteles lib. 8. de hist. anim. cap. 13. & in catalogo piscium nominauit tantùm Plinius lib. 32. cap. 11. A

Sed Oppianus de eius castitate hæc cecinit: D — *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Καὶ τοὶ μὲν πλεόνεσσιν ὁμευναίαις ἀλόχοισι
Τέρπονται, σαργῶν τε γένος, καὶ κόσσυφος αἴθων.
Τοὶ δὲ μιῇ στέργουσι καὶ ἀμφιέπουσιν ἀκοίτην,
Κάνθαροι, αἰτναῖοί τε, καὶ οὐ πλεόνεσσι γάνυνται.

Quæ sic uertit interpres:

Vxores sargi multas & † merulus ardens
Ducunt: ast alij contenti coniuge sola,
Cantharus † ætnæus, spernentes agmina lecti.

† In merulo primam breuem producit.
† Post cantharus distinxerim.

Oppianũ imitatus Aelianus scribit cantharos non more sargorum pro multis cõiugibus, sed non aliter quàm Menelaum cum Paride, pro una tantùm decertare. Hîc obseruandum est, uideri Oppianum ætnæum nomen piscis facere, id quod etiam facit Aelianus multò apertiùs. Cuius hæc sunt uerba: Sunt & castitate præstantes pisces. Aetnæus ita appellatus, posteaquam cum pari suo tanquam cum uxore quadam coniunctus, eam sortitus sit, aliam non attingit, neq; ad fidem tuendam sponsaliium tabulis illi opus est, neq; malæ tractationis pœnam timet: neq; Solonẽ ueretur, ex quo leges nobiles, & urbes graues profectæ sunt, quibus libidinosi homines non parere nihil uerentur. Mihi uerò longè secus uidetur. Existimo enim ætnæũ epitheton esse canthari, quoniam nulla omnino, quod sciam, mentio ætnæi piscis fiat apud Aristotelem, Plinium,

De Aetnæo. nos quòd Aetnæus epitheton tantũ canthari uideatur, refutauimus in Aetnæo.

Athenæum, aut ullum alium uel Græcum uel Latinum ſcriptorem ueterem. Prætereà autorem habeo Phauorinũ, cuius uerba hæc ſunt, in dictione Κάνθαρος. Κάνθαροι αἰτναῖοι, μεγάλοι ἀπὸ τῆς Αἴτνης, id eſt, Canthari magni ab Aetna. quanquam hîc legatur in uulgaribus codicibus, Κάνθαροι ἄιτναι pro αἰτναῖοι. id quod indicat alter eiuſdem locus in dictione Αἰτναῖοι. Αἰτναῖος κάνθαρος, ὁ μέγας. αἰτναῖον λέγει Ἀριστοφάνης κάνθαρον τὸν ὑπερμεγέθη. μέγιστον γὰρ ὄρος ἡ Αἴτνη. ἢ ὅτι διάφοροι κάνθαροι εὑρίσκονται. id eſt, Cantharus ætnæus magnus. ætnæum dicit Ariſtophanes cantharum permagnum: maximus enim mons Aetna, aut quod uarij (*διάφοροι, peculiares uel excellentes*) canthari inueniantur. Neq; uerò ſum neſcius his in locis de cantharo terreno mentionem fieri: ſed ex his colligo cantharum marinum ætnæum pro uario ſiue pro fœdo dici, quorum utrumq; illi aptè conuenit, ſiue corporis colorem, ſiue uictus rationem locumq́, in quo degit, ſpectes.

In Pace.

F Cantharus molli eſt nimiùm præhumidaq; carne, nec boni ſucci: quare meritò uiliſsimus eſt piſcis, nec niſi pauperiorum cibus. Ventrem mollit elixus. In ſartagine coctus uel elixus cum croco, cinamomo, pipere, zingibere, uel cepa & oleo, uel exiccatus, multò melior redditur.

DE EODEM BELLONIVS: QVI CITHARVM CVM cantharo confudit, ut ab initio apparet. in ſequentibus enim aliquoties pro citharo cantharum repoſui.

A Citharus (*Cantharus*) piſcis Lutetiæ ex Oceano tritiſsimus, à cuius uulgo Bremma marina, dũ †Abramidem nominare conatur, appellari ſolet. Maſsilienſes Cantenam, Genuenſes Cannam, (*cum icone ſcribebatur Tauua, in libro Gallico de piſcibus Tanua:*) alij Daphanum, Dephanũ uel Tephanum uocant. Cantharum autem minimè ex hoc dictum puto, quòd Canthari uaſis exprimat effigiem, aut quòd Cantharo, id eſt, ſcarabeo (ſic enim Theodorus uocat) ſimilis ſit, uel quòd cantare ſciat: ſed potius (ut ait Apollodorus) quòd Apollini ſacer ſit, ut & mullus Proſerpinę, Bocas Mercurio, Catulus (*κυτὸς Athenæus habet, uoce corrupta ut conijcio. Bellonium, aut quiſquis eſt, Catulum uertiſſe miror. Cittòn quidem hederam, non piſcem, Dionyſio ſacram eſſe conſtat.*) Libero patri, Apua Veneri, Neptuno quoq; Pompilus.

†Cyprinum latum.

B Citharus in Melanuri formam circinatus eſt: ſquamis integitur ex Indico ſplendentibus: unde Romano uulgo Zaphile dictus. Os habet paruum, inferiorem maxillam latam, in qua breues ſunt dentes, confuſo ordine diſpoſiti: labrum ſuperius, ueluti in calua infarctum: caudam biſurcã, cuius ſuperior pars longior eſt, quàm inferior: Supercilia nigricantia, atq; oculos cæſios, quorum pupilla nigra eſt, in ambitu pallida: lineam arcuatam, utrinq; in lateribus cyaneam.

C Gregalis eſt; raro enim ſolus capitur. Veſcitur herbis, carne, pane & caſeo, ex nauibus in mare proiectis.

E Capitur naſsis, hamo & Sagenis.

B Branchiaa habet utrinq; quaternas: quarum ſuprema ſpinea ſiue oſſea flexilis eſt. Pinna tergoris duodecim aculeis rigentibus eſt communita: cui quæ uicina eſt, tribus tantùm uncinis obfirmatur. Video porrò Sargum, Melanurum, Auratam, Sparum, Synodontem, Dentalem eodem ferè circino tornatos eſſe, ut uix ab oculatiſsimo atq; aſſuetiſsimo diſtingui poſsint. Ego uerò in foro piſcario Londinenſi memini me uidiſſe Cantharos quoſdam lineis albicantibus uariegatos, alios cyaneis, alios ex luteo nigricantibus, rectis quidem, ſed non ita conſpicuis, ut in Salpæ tergore uideas.

F Xenocrates hunc piſcem (*fortè citharum, non cantharum*) inter grati ſaporis & boni ſucci edulia, qui & abundè nutriant, facileq; in corpus digerantur, & aluum modicè cieant, connumerat.

COROLLARIVM.

A Cantharus idem piſcis uidetur qui aliâs fœm. gen. κανθαρὶς uocatur. Κανθαρίδα πλωφανέουσαν, ὕαινάν τε, τρίγλην τε, Numenius. Κανθαρὶς χρυσοειδής ἰχθύς, id eſt piſcis aureoli coloris, Varinus. Ducuntur enim in cantharo à branchijs ad caudam lineæ ſubaureæ, obſcuræ, ut Rondeletius ſcribit. Idẽ nomen huic piſci inditum ſuſpicatur, quòd non aliter in cœno maris uerſetur, quàm in ſtercore terreſtris cantharus. Ego à colore dictum exiſtimârim, quo cantharum, id eſt ſcarabeum refert, ſiue nigricante, ut in pilulario: ſiue ex nigro rubeſcente, ut in ſcarabeo magno: qualem in eo colorem pictura etiam quam Venetijs nactus ſum repræſentat. nam & Ligures tanado à colore uocant. illis enim tanat is color eſt, qui pullus aut fuſcus Latinis, Rondeletio teſte. Galli tanné colorẽ caſtaneæ corticis qui intra echinum eſt, appellant, ni fallor: qui ſi dilutior ſit, ceruinus dicitur: ſaturatior, Bæticus, ut Rob. Stephanus interpretatur. Caſtaneus in ueſtibus is color, quem ſublata prima ſyllaba uulgò taneum dicimus, cuius meminit Ouidius de arte amandi, Bayfius Gallus.

Cantharus ingratus ſucco, tum concolor illi Orphus, Ouidius. Maſsilienſes etiamnum cantharum uulgò, Ligures tamidum (fortè tanadum, ut Rondeletius habet,) Græci corruptè ſcatarum nominant, Gillius. La cantara nomen eſt Italis uſitatum; Romanis Zaphile, Bellonio teſte, forſitan à ſapphiri colore, ſunt enim è cantharis quidam cyaneis lineis uariegati, ut Bellonius ſcribit.

ſcribit, ſed Iouius Sapphirum piſcem Romæ dictum à cyaneo eius gemmæ colore, ſcarum interpretatur. Nos Germanicè circunloquemur, ein brune Meerbrachſme, à colore & piſcis fluuiatilis bramæ uulgò dicti ſimilitudine.

Cantharus ſargo ſimilis eſt, Gillius. De colore eius iam dictum eſt in A. B

Piſcis eſt litoralis Ariſtoteli, Ouidius inter pelagios numerare uidetur. Gignuntur in locis C quæ ἄσπρα nominant, Aelianus. Κάνθαρος ὃς πέτρῃσιν ἀεὶ λεπρῇσι μέμηλε, Oppianus lib. 3.

Turgent amore in fœminas canthari marini: & quoniam zelotypi ſunt, acerrimè pro ſuis coniugibus pugnant, Aelianus. D

Canthari ineſcantur polypo aut carabo aſſo in naſſam uimineam amplam indito, ad ſaxum aliquod inclinatam; cuius non modo uenter ſit bene capax, ſed os quoq; ſatis amplum. Ingredietur enim primum cantharus aliquis, & mox poſtquam paſtus eſt, tanquam ſibi metuens rurſus exibit. Piſcator nouam ſubinde eſcam reponet; donec multis magniſq; tandem collectis, hos iam ceu domicilio gaudentes, operculo ori tractu obfirmato, capiat, Oppianus. E

Cantharus ingratus ſucco, tum concolor illi Orphus, Ouidius. uidetur enim ſuccum pro ſapore dixiſſe, ut & Græci χυμόν. F

Nam & alecula modò capta, & cantharus, exiguuſq; gobio, &c. Columella lib. 8.

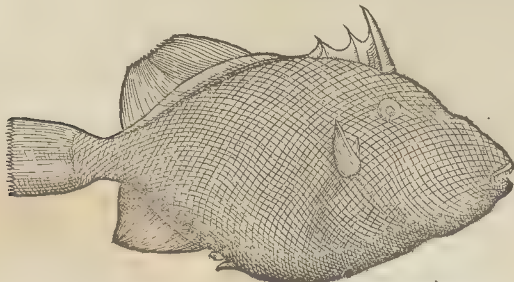
Cantharus & cantharis etiam inter inſecta uaginipennia ſunt. a.

Cantharus quoque poculum eſt, quo uſus eſt Liber pater. Scyphus Herculi tribuitur, ut cantharus Libero patri, qui & ipſe à naui nomen ſumpſit. nam & Herculem ſcypho poculo maria tranſuectum aliqui narrant, Perottus. C. Marij penè inſolens factum. nam poſt Iugurthinum, Cimbricumq; & Teutonicum triumphum, canthar o ſemper potauit, quòd Liber pater inclytum ex Aſia deducens triumphum, hoc uſus poculi genere ferebatur, Valerius Max. 3. 30. & Plinius lib. 33. Cantharo mulſum date, Plautus Aſin. Et grauis attrita pendebat cantharus anſa, Vergilius in Bucolicis. Paruulus cantharus, Iuuenalis Sat. 3. Germanis etiam cantharus nomen eſt uaſis è quo uinum miniſtratur menſis, ut Italis quoq;. eius apud nos forma eſt talis: circunferentia à ſummo ad imum æqualis, à tertia ferè altitudinis parte canalis obliquus eminens aſcendit ipſo uaſe paulò altius: quo inclinato uinum funditur. Operculum uaſi accommodatum eſt huiuſmodi ut inſeri adimiq; poſsit, è ſtanno fieri ſolet. Seruant & Itali canthari uaſis nomen, haud ſcio an eiuſdem formæ. Noſter quidem cantharus, uas eſt hauſtorium in quod è dolio hauritur uinum; uel pocillatorium, ut ita dicam, è quo uinum in pocula minora funditur in menſas, & fundo ſimplici conſtat: ueterum uerò cantharus potorium uas fuit, hoc eſt poculi genus, & fundo duplici. ſic enim apud Athenæum legimus libro 11. Poculorum (inquit) aliqua fundum unum habent, naturale ſcilicet, hoc eſt, ſimul cum ipſo uaſe conflatum aut fabricatum, ut ſunt cymbia, phialæ, & huiuſmodi: alia uerò duo funda habent, ut ooſcyphia, cantharia, (κανθάρια,) Seleucides, carcheſia, & ſimilia. alterũ enim fundum hæc habent cũ uaſe ſimul factũ, (ut ſuperiora:) & inſuper alterũ adſititium, quòd ab acuto incipiens & in latius deſinens, pedis loco eſt, cui poculum inſiſtit. Hæc ille. Conuenit autem hæc forma duplicis fundi, uaſis illis quæ Stizas uulgus noſtrum appellat. Pollux inter pocula θηρίκλειον & κάνθαρον nominata ſcribit ab inuentoribus. Menander cantharum pro nauicula poſuit, Macrobius autor libro 5. Ant. Mancinellus. ¶ Canthari, per quos aquę ſaliunt, inquit Africanus iureconſultus. ¶ Cantharus, nodus ſub lingua Apis bouis, quem Aegyptij colebant numinis uice, Plinius lib. 8.

Athenæus piſces quoſdam refert deorum conſecratos illis, quibus cum nomine aliqua in re b. conuenirent, ut boacem Mercurio; citharum Apollini, &c. κυττὸν Baccho. ego cyttum piſcem nuſquam legi. cittòn uerò hederam huic deo ſacram eſſe conſtat. Ex piſcibus uerò bacchum potiùs eiuſdem nominis deo conſecrarim: aut cantharũ, quòd is quoq; eiuſdẽ nominis uaſe potorio uteret.

CAPRON piſcem ab Ariſtotele dictum, ſuprà in Apro quæres.

DE CAPRISCO, RONDELETIVS.

A ΚΑΠΡΙΣΚΟΣ piſcis à Græcis dicitur, & μῦς, & à Strabone lib.17. χοῖρος, qui à noſtris & Siculis porco.

B Eſt autem piſcis marinus, corporis forma pagro quodammodo ſimilis, magis rotundus, compreſſus. ſquamis tam firmè cohærentibus, tamque aſperis, ut iis lignum, & ebora poliri poſsint, ueluti ſquatinæ cute. Ore eſt paruo, pro corporis magnitudine, ſed dentibus acutiſsimis & ualidiſsimis, oculis rotundiſsimis. Branchiarum operculum non eſt oſſeum, neque ſciſſum, ſed eſt rimula tantùm orthragoriſci modo, ad quam utrinque poſita eſt pinna. In dorſo tres habet aculeos, robuſtos, aſperos, rectos, membrana iunctos. A loco in quo branchiæ coëunt, oſſa duo iuncta per uentrem ad podicem extenſa, in aculeum unicũ & euidentem deſinunt: quæ uentrem ſic firmant, ut non minùs dura ſit tota epigaſtrii regio, quàm dorſum ipſum. Internis partibus auratæ ſimilis eſt, hepate magis albo. Hunc piſcẽ eſſe qui μῦς dicatur, notæ eædem ab Oppiano traditæ comprobant:

Μῦς Oppiani. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἐν † δὲ μυῶν χαλεπὸν γένος, οἳ πεδὰ πάντων
Οὔτι τόσοι περ ἐόντες: ἐπὶ στερεῇ δὲ μάλιστα
Θαρσαλέοι νεπόδων, καί τ' ἀνδράσιν ἀντιφέρονται,
Ῥινῷ, καὶ πυκινοῖσι πεποιθότες γόμφοις ὀδόντων.

† Inter piſces qui degũt in petris & arenis, ſunt etiam mures.

Eſt quoque præ reliquis ſæuum muris genus, audet
Bella inferre uiris gens tantula, tergore duro
Fidens, & denſis armato dentibus ore.

Nullus eſt omnino piſcis ex ſquamoſis qui tam duro tegumento opertus, tamque firmis dentibus armatus ſit quàm hic piſcis, adeò ut expertus ipſe ſim, ne acutiſsimo quidem gladio penetrari poſſe. Ex quibus colligas piſcem hunc planè μάχιμον eſſe, cùm nihil fruſtra fiat à natura. His adducor, ut credam eum piſcem quem hîc depingimus, μῦν eſſe Oppiani, qui ab Athenæo lib. 8. dicitur καπρίσκος, & μῦς: ut hoc in loco nõ aſſentiar Hermolao, qui legendum putat ὗς, niſi eodem modo apud Oppianum quoque legatur. Sed præſtat locũ Athenæi proferre: Καπρίσκος καλεῖται μὲν καὶ μῦς, βρομώδης δ' ἐστὶ καὶ σκληρός, κιθάρῳ δὲ ἐστὶ δυσαπεπτότερος, δέρμα δὲ ἔχει εὔστομον. Capriſcus uocatur etiam μῦς, uirus reſipit, & durus eſt, citharoque concoctu difficilior. quod ſequitur δέρμα δὲ ἔχει, &c. indiſtinctum eſt in uulgaribus noſtris codicibus: nam poſt δυσαπεπτότερος oratio commate diſtinguenda, & nomine εὔστομον claudenda. Illud uerò εὔστομον, non ſignificat ori gratum: hoc enim ſuperioribus planè repugnaret: ſed bene firmum, durum & robuſtũ: ἀπὸ τοῦ στομῶσαι, quod inter cætera ſignificat σκληρῶσαι, id eſt, roborare & indurare.

Athenæi locus perpenſus. Hermolaus.

Εὔστομον pro duro.

F Hunc uerò piſcem ea eſſe ſubſtantia, ſuccóque quem tradit Athenæus, ego guſtatu ipſo deprehendi.

A De eodem Strabonem locutum fuiſſe exiſtimamus, cùm piſces Nili recenſet: τῶν χοίρων ἀπέχεσθαι τοὺς κροκοδείλους, στρογγύλων ὄντων καὶ ἐχόντων ἀκάνθας ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, φέρουσας κίνδυνον τοῖς θηρίοις. id eſt, Crocodilos abſtinere à porcis, qui cùm rotundi ſint, & ſpinas ad caput habeant, periculum beluis afferunt. Quæ adſcripſi, ut intelligant omnes uel hunc piſcem, de quo agimus: uel eum de quo proximo capite dicemus, *(nos ſuprà poſuimus in Apro.)* uerum eſſe Nili porcum: nõ magnum illum qui in hortis Pontificis Romani Belueder nuncupatis, circa Nili ſtatuam ſculptus ſpectatur, porcusque uulgò dicitur, cùm ſit Hippopotamus.

Χοῖρος Strabonis.

Nili porcus.

Hippopotamus

CORОLLARIVM.

Cum Capriſcus hic Rondeletii uulgò à Gallis Siculisque porcus appelletur, & aculeis in dorſo armetur ualidis, aſperis, acutis: quærendum an idem fortè ſit Plinii porcus, de quo ſcribit: Inter uenena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo, cruciatu magno læſorum; remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore. ¶ Aprum ſuum Bellonius ſquamas habere negat: Rondeletii uerò tum aper tum capriſcus ſquamoſi ſunt. In cæteris pleriſque deſcriptio apri Bellonii (in A. elemento à nobis poſita) & capriſci Rondeletii ferè conueniunt: ut uel iidem uel omnino cognati inter ſe piſces uideri poſsint. Vtrique pellis dura & aſpera, qua ligna expoliri poſſunt: duæ in tergo pinnæ, quarum prior fortibus aculeis obfirmatur. Branchiæ non detectæ. corpus rotundum ferè. lineæ cancellatæ in cute. una utrinque in lateribus pinna. Oculi ſurſum in capite. Os paruũ: in quo dentes, acutiſsimi & ualidiſsimi Rondeletio; humanis æmuli, in gyrũ ſiti, Bellonio. hactenus deſcriptiones conueniunt; icones uerò ab utroque poſitæ multùm diſsimiles ſunt. ¶ Quod Rondeletius ex Diphilo δέρμα εὔστομον, pellem duram interpretatur, rarum eſt, & (ni fallor) exemplo caret: & ſi à uerbo στομοῦν deriues, ut ipſi placet, εὐστόμωτον dicendum erat. Maſſarius quidem ex hoc Athenæi loco εὔστομον, ſuaue tranſtulit. nec prohibet fortè durities, quò minus aliquid ori gratũ ſit, præſertim mediocris & cartilaginea ut ſic dicam; imò etiam iuuat. & dura etiam cutis coctione mitigari poteſt. Præterea cum ipſe Diphilus in eodem de piſcibus ſermone, contrario ſenſu uocabulum ἄστομον aliquoties uſurpet pro eo quod inſuaue eſt & ori ingratũ, ineptè ſanè εὔστομον alia quàm contraria ad ἄστομον ſignificatione poſuiſſet. Apud eundem Athenæum Hiceſius de ſphyrænis ſcribit ἀπειθεῖς εἶναι τὴν γεῦσιν καὶ ἀστόμους. & εὐστομίαν Plutarchus accipit pro adlubeſcẽtia palati, oriſque commendatione. Cæterum in iiſdem Diphili uerbis nomen βρωμώδης malim per ω. magnum in prima ſcribere etſi aliquoties in eodem ſermone ἄβρομος quoque per o. breue ſcribatur, contrario ſenſu. Βρῶμος ἐπὶ δυσωδίας λέγεται, Varinus. fortè & uirus Latini ab hac uoce deduxerint.

Εὔστομον.

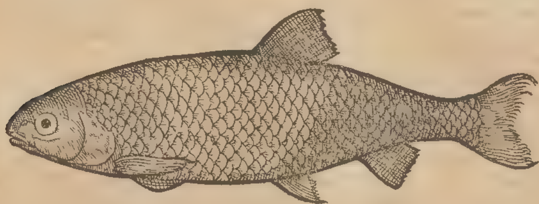
Ἄστομον.

Germa-

Germanicum caprisci nomen his uerbis circunscribere licebit, ein Sawfisch im Meer: ad differentiam apri, qui in Acheloo reperitur, ein Sawfisch in rünnenden oder süssen wassern.

Vide num Rondeletij aper marinus hyænæ, uel porci, uel caprisci, quo cum plurima habet communia, species sit.

DE CAPITONE SEV CEPHALO FLVVIATILI, RONDELETIVS.

A CEPHALVS fluuiatilis is est, qui ab Ausonio Latinè Capito nominatus est, à Gallis Munier, quòd circa moletrinas plurimus sit: ab alijs Vilain, id est turpis ac fœdus, à uictus ratione: quia stercore, cœno, sordibus delectetur & uiuat. Alij à capitis magnitudine Testard. Sunt qui squalum Latinè appellandum esse contendant, quia Romani hodie squalum uocant. Squalus. Sed aliâs ostendimus Squali nomen solis Galeis conuenire à squalore & cutis asperitate. Capitonis nomen quo usus est Ausonius in Mosella, ad marinum referri non posse, uel hinc potissimùm colligas, quòd aristis Capitonem abundare scribat, id quod fluuiatilibus commune est. Versus eius sunt:

Squameus herbosas Capito interlucet arenas, Viscere prætenero fartim congestus aristis.

B Est igitur Capito hic, marino Capitoni similis, nisi quod dorso est minus lato, & corpore magis compresso. Vnicam habet pinnam in dorso, duas branchiarum ima parte, inferiore uentris loco duas alias, à podice unicam. Capite est crasso & magno. Os sine dentibus est, sed asperum: palatum carnosum, sed minus quàm in Cyprino, item ossa in palato. oculos habet medios, pupillam nigram. Branchias quaternas & geminas. Ventriculum paruum, intestina parua, hepar ex albo rubescens, fel in medio uiride, uesicam geminam aëre plenam, peritonæum nigricans. Caro frequentibus spinis firmata est. Vescitur cœno & aqua, à carne abstinet, ut ex frequenti dissectione & uentriculi inspectione cognouimus.

B In pura aqua diu seruari potest, modo aqua mutetur sæpius, & uas ad summum usque non impleatur, nec mica panis, nec quicquam aliud in aquam inijciatur: alioqui moriuntur suffocati.

F Carne est candida, gustus insipidi. Sale conditus melior efficitur, & à marino salito uix distingitur.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Veneti & Romani Squalum uocant, quem piscem Insubres Cauedanum, Placentini & his finitimi Cauezale, Parisienses Testardum, alij Vn Cheuesne, Lugdunenses Vn Musnier, prouisores aulici Vn Vilain, alij Calliastro, Cenomani & Andegauenses Vn Chouan, uel Vn Testard, Angli Chieuen uel Polards appellant: quorum nominum bona pars à capite, quod crassiusculum hic piscis habet, profecta est. Eum nondum adultum Gauetum Romæ uocari audiui. In morem Cephali extuberat. Cùm autem Cephalorum quatuor sint genera (ut Hicesio placet) quorũ omnium deterrimus est is qui Chelon siue Bacchus appellatur, nos non sine ratione eum quarto Cephalorum generi adscribi debere existimamus. Siquidem hic Cephalum capitis effigie, ipsoque adeò colore refert, atque omnium Cephalorum magis est insuauis: unde Villanum aut uilem aulici ichthyopolæ commodè nominarunt. De hoc meminit Ausonius, cùm de Thedone scribit:

Et nullo spinæ nociturus acumine Thedo.

Cæterum genuina Testardi appellatio, Gallica quidem est, ad Thedonem nonnihil alludens: sed Cheuinæi magis Anglica est, ad maiores pisces huius generis pertinens, minores enim palmum non excedentes Polards: paulò autem maiores Chuis uocant.

B Pedales enim sunt, & persæpe longiores: hoc à Mugilibus differentes, quòd Mugiles duas ferant in tergo pinnas, hi uerò unicam tantùm eo loci paruam, duas in lateribus, ac rursus utrinque unam: duas rursus sub uentre, superiori oppositas, caudam bifurcam. Leucisco prorsus persimilis esset, nisi squamis paulò latioribus contegeretur. Ceruicem & caluam quodammodo planam ha-

bet ut Mugil: patulas nares, inferius labrum admodum grande. Os dentibus uacuum: pupillam in medio oculi nigram, quarum iris lucida plurimùm apparet.

COROLLARIVM.

A Capito & Squalus unius piſcis fluuiatilis nomina uetera Latinis uſitata, ab Italis etiamnũ retinentur. Græci eius nullo peculiari nomine meminerunt: mugilis tamen fluuiatilis nomine comprehendi poterit: ut κεστρεὺς ποτάμιος, uel potiùs κέφαλος ποτάμιος dicatur. Eſt enim apud eos cephalus ſpecies mugilis marini, quem Capitonem Latinè transferunt. & hic quoq; à mari aliquando longiùs recedẽs flumina ſubit: à noſtro autem hoc fluuiatili diuerſus eſt. Capitonis fluuiatilis, hoc nomine, Auſonius tantum meminit, quod ſciam, hoc uerſu: Squameus herboſas capito interlucet arenas, &c. Plinius, neq; is ſolus ut Gillius putauit, ſed Ouidius quoq; & Varro ſqualum uocarunt. Squali quidem nomen uulgus à cephalo deprauaſſe uidetur. Neq; uerò me præterit, ſemel alicubi apud Plinium ſqualos pro galeis legi, ſiue id corruperunt librarij, ſiue uulgus ſeculi Pliniani literas aliquas immutauit.

Qui Adriaticum ſinum accolunt, etiam hac ætate Squalum uocant, Gillius. Proferunt autem Italicè ſqualo, uel ſquallo, Venetijs etiam ſquadro aliqui: Tridenti ſquaio, & de minore ſqualloto. Ferrarienſes & alij accolæ Padi capitonem nominant, Capidon. ſimiliter circa Larium lacum: alij cauedo, caueden, coueano, uel potiùs caueano. omnia enim hæc nomina à capite facta uidentur, quod reliqui corporis proportione grandiuſculum habet. Miratur Grapaldus cauædulí piſcis nullam in ueteribus ſcriptoribus memoriam extare. Ab alijs, ni fallor, Scieuolo d'aqua dolce, id eſt cephalus aquæ dulcis dicitur. Papiæ Kabacelli quidam piſces dicuntur, ſimiliter puto à capite, haud ſcio an ijdem. ¶ Lugdunenſes Munium uocant, Gillius. Vn Muſnier, Bellonius: qui alibi etiam gobium fluuiatilem alterum à ſuis Cenomanis Muſnier appellari ſcribit. Munij quidem uocabulum Rondeletius à moletrinis deductum ait: quærendum an à mugile potiùs (cuius eſt ſpecies) deductum ſit. ¶ Carolus Figulus piſcem quem Gallicè Monnier appellat, (& à quibuſdam mullum exiſtimari ſcribit, ineptiſsimè quidem à ſola primæ ſyllabæ in Gallico nomine congruentia) Germanos ad Moſellam Mönne uocare ait, nomine (ut apparet) à Gallis deducto: alij Mõne ſcribunt n. ſimplici. in regione Vueſterica & alibi uocatur ein Myn, uel Mïnwe. Coloniæ (ni fallor) Menechen. Albertus monachum nominat, ut conijcio. nam in Danubio & aquis in eum influentibus, naſum eſſe piſcem ſcribit ſimilem monacho, tenuiorẽ, & naſum ualde craſſum habere. Eſt autem capito noſter ſimilis piſci quem naſum uocant Germani. Idem Albertus maxillas & dentes monacho tribuit, quales in capitone noſtro uiſuntur, ut retuli in Barbo B. Haud ſcio an idem ſit piſcis, quem in nonnullis Germaniæ partibus Monfiſch appellari aiunt. Argentinæ nominatur ein Furn/oder Forn. quod nomen alij (ut piſcatores circa Acronium lacum) diuerſo piſci attribuunt, quem noſtri uocant ein Schwal, nos ſuprà Leucíſci ſeu Mugilis fluuiatilis ſpeciem fecimus, inter Albos piſces. Circa Argentinam etiam Müſeſſer ab aliquibus cognominari audio: unde illud natũ puto, quod inter iocos piſcatorios catus appellatur: Ein furn iſt ein katz. tanquam muribus felium inſtar ueſcatur, quod falſum eſſe dixerim. muſcis enim potiùs quàm muribus ueſcitur. Heluetij Alet nominant, Bauari Allt. ¶ Angli Cheuyn uel Cheui. Bellonius Chieuen & Chius non rectè uidetur ſcribere tanquam Anglica uocabula. Huic ſimillimum eſſe audio quem ijdem Angli uocitant a Chubbe, ſed minorem, ſi bene memini. Sunt & Mylwynfiſſhe, piſces quidam Anglis. ¶ Bellonius hunc piſcem ab Auſonio nõ capitonem, ut mihi cum Rondeletio uidetur, ſed Thedonem uocari ſuſpicatur, leui admodum coniectura, ex uocabulo motus, quod id ad Gallicum Teſtard nonnihil alludat. Auſonius nihil aliud de Thedone præter hunc uerſum reliquit ſcriptum, Et nullo ſpinæ nociturus acumine Thedo. ex quo facile de quo piſce ſentiat conijcere non eſt. Carolus Figulus Thedonem opinatur eſſe piſcem, quem uulgò Trutam nominant. quidam uerò inquit thedonem aiunt eſſe piſcem quem fundulum uocant. At is potius gobio Auſonij fuerit. Trutam uerò ſpinas habere, easq; etiam ualidas conſtat. quare muſtelam minimam, quam noſtri enneophthalmon uocant, cætera lampredæ ſimilem, quòd ſpinis prorſus careat, ſi diuinandum eſt, thedonẽ eſſe coniecerim.

Mönnen. Monachus. Furn. Müſeſſer. Alet. Thedo.

Eſt igitur piſcis de quo agimus, mugilis fluuiatilis ſpecies: ad quod genus etiam alij quidam piſces, partim inter Albos prædicti Leucíſcorum nomine communi, partim in Mugilibus dicendi, referuntur. ſed hic peculiare, ut diximus, Capitonis aut Squali nomen ſibi uendicat. Piſcis quidem Schwal dictus à noſtris, etſi ſub eodem mugilum genere cõprehenditur, & nomine accedit proximè, alius eſt tamen à Squalo Latinorum.

B Squalus piſcis ſquamoſus eſt, & Barbi piſcis ſpeciẽ ſimilitudinemq; gerit, exceptis pilis, quibus barbus ornatur, Gillius. ¶ De maxillis & dentibus monachi piſcis, Alberti uerba recitaui in Barbo B. ¶ Hæc dum ſcriberem Capitonem mihi allatum è foro piſcario inſpexi, maiorem multò quàm capi ſoleat: appendebat enim libras noſtras quinq; cum dimidia. libra aũt noſtra, octodecim unciarum eſt. longus erat ſeſquipedem. Pinna dorſi denis conſtabat ceu neruis ſpinoſis, quæ primo ſimplices, in latum ſuperius elegãter finduntur. Pinnæ binæ ad branchias, totidem in medio

dio uentre infra;una à podice.color earum ruffus;ut & caudæ,in qua tamen extrema ad cæruleũ inclinat.Bellonius pinnas duas in lateribus ei tribuit,ad branchias intelligo;ac rursus utrinq; unã, duas rursus sub uentre.ego hæc uerba *ac rursus* abũdare dixerim.pinnas enim duas ad branchias habet,utrinq; unam;ac rursus duas sub uentre,unam à podice;ut res ipsa ostendit,& Rondeletius quoq; rectè scripsit.Pinnæ in dorso initium æquidistabat ab initio capitis, & initio caudæ. Squamæ splendidæ,albicantes,angulosæ,latæ (unde squammeum Ausonius cognominauit,ab earum magnitudine) cute ultra medium obductæ,minimis uariante punctis.Oculi nigri,in circuitu aureoli.tempora subflaua.os rubicundum. Linea quædam à branchijs uersus caudam per medium corpus leuiter apparebat.Latitudo inter utrunq; oculum trium digitorum erat. Dentes latent in faucibus,in maxilla ferè semicirculari, supernè leuiter adunci, ordine duplici, exteriùs quini, interiùs bini. Cum maximus est,ulnæ mensuram æquare audio. Aristis in carne multis abundat:nec omni tamen tempore uel ætate puto;nec undiquaq;,sed uersus caudam præcipuè.

C Nostro quidem seculo piscinam nemo ferè habet nisi dulcem,& in ea duntaxat squalos ac mugiles pisces, Varro. Squalus lacustris & fluuiatilis est,Gillius.& apud nos similiter : maior tamen in fluuio nostro,ut aiunt,quàm lacu. in Rheno quoq; magnus. Capitur & in Lario lacu : in Constantiensi lacu nullus,necq; inferiore necq; superiore. Inuenio Cephalum, etiam inter Strymonis fluuij pisces nominatum à Bellonio : nec scio an de marino intelligat. mugiles enim Nilũ subire Strabo author est. ¶Squameus herbosas capito interlucet arenas, Ausonius. Ouidius etiam inter pisces degentes in herbosa arena squalum numerat,sed marinos,(cephalum marinum *Cephalus.* fortè intelligens,) hoc uersu: Et squalus,(addo,&) tenui suffusus sanguine mullus. ¶Gregatim natat. ¶Carnem & pisces non attingit: sed scarabeis & quibusuis animalculis, quæ in aquæ superficie uiderit,saltu mordicus apprehensis pascitur;ut ineptè à quibusdam Müsesser, id est,muriuorus cognominetur.nõ enim mures,sed muscas captat,& cantharos. Vide in E.quibus inescetur. ¶Mense Maio parit;uel,ut quidam dicunt,Maio,ab uno latere: ab altero uerò posteà, cum cerasa quæ amarella nostri uocant,iam matura sunt.

E Hamo capiuntur,cui piscatores inserunt,uel gryllum campestrem, uel acinum uuæ : uel muscæ genus,quod piscatores nostri Aletmuggen appellant.ea musca est magna,oblonga,nigricãs: per hyemem in fluuijs latens,alia specie apparet, ut in Historia Insectorum dicemus. Cerebro etiam bubulo delectantur:cuius particulam subtiliter circa hamum piscatores quidam alligant.

F Viscere prætenero fartim congestus aristis, Nec duraturus post bina trihoria mensis, Ausonius de capitone. Squalus sanè noster uilis est piscis, & cum molli sit carne mox extra aquas flaccescit.Qui maior fuerit minus est mollis;ut hic etiam,sicut de barbo Ausonius scribit, in senecta præferendus uideatur.Commendantur apud nos Decembri potissimùm.Scribunt aliqui per hyemem totam eos admitti mensis posse, & uère etiam usq; ad initium Maij. æstate non probari. Placent & circa Octobris calendas,quo tempore hæc dum scriberem, unum ouis grauidum reperi.magnus is & præpinguis erat,oua quoq; sapiebant palato.Nec ullæ apparebant aristæ, siue illæ non omni tempore,siue non omni ætate in eis reperiuntur. Mensura squali,qua minorem uendi in Bauaria non licet,septem uel octo mediocres uiri digitos implet. Caput in eo præfertur.Fluuiatilem lacustribus,tum saporis odorisq;, tum salubritatis gratia, antetulerim. Assus plerunq; magis laudatur.si elixari placeat,uino frigido imponendus est ; & cum iam propè est ut satis coctus sit,butyro calido perfundendus. Sunt qui hunc piscem maiusculum,in tres dissectum tomos,ad quadragesimale ieiunium reponant.

H.a. Capitonem recentiores aliqui uocant gobij fluuiatilis genus alterum, cui caput est grandius. ¶Capito etiam dicitur de homine qui magnũ caput habet, Ciceroni 1.de Nat.& duri capitones, qui nunquam de sua sententia immutantur,apud Plautum in Persa.

CARABVS, uide in Locusta.

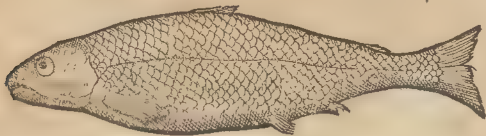
CARINVS, uide suprà in Balagro.

CARIS Græcè,Latinè Squilla est.

CARO marina à Trotula in libro Muliebrium capite uicesimonono, miscetur medicamento ad maculas oculorum.

DE CARPIONE BENACI.

RONDELETIVS.

A INTER lacuſtres Truttas uel Salmones Carpio ab Italis nominatus reponetur: quòd figura, partium numero & carnis ſubſtantia illis ſit ſimilis, ut ex collatione cuiq; perſpicuum eſſe poterit. Rectè igitur uocabitur Salmo uel Trutta Benaci lacus, quod in nullo alio reperiri omnes affirment. Ferunt olim in Italia Pione appellatum. deinde quum quidam, cui cariùs piſcis hic uenditus fuerat, facetè dixiſſet ſe car pione emiſſe, inde uocari cœptum pro Pione, Carpione.

B Eſt igitur Carpio piſcis pedali magnitudine, capite, ore, dentibus, brãchijs, pinnis, cauda, ſquamarum paruitate Truttis ſimilis. Corpori maculas aſperſas habet nigricantes & rufas. Ventre eſt candido, lateribus aureis, dorſo nigricante. Pinnulam dorſi poſteriorem adipoſam habet, quę Salmonum & Truttarum nota eſt. Hoc tantùm à Truttis differt, quòd uentre ſit paulò prominentiore, & roſtro longiore.

C Cæterum partibus internis, carnis ſuauitate & ſubſtantia Truttas optimas refert, quantum guſtu deprehendere mihi licuit, quum per litora Benaci iter facerem. illic enim diligentiùs Carpiones contemplatus, & aſſos, & elixos mihi parari iuſsi ſine ullo condimento, ut ueriùs de ſucco & ſubſtantia iudicare poſſem. Tanti faciunt piſcem hunc Itali, ut uix ullum alium uel marinum, uel fluuiatilem cum eo conferendum putent. Et eſt reuera piſcis bonus, carne duriuſcula, ſiccaq;, minimè glutinoſa, rubeſcente, deniq; omnino Truttis uel Salmonibus ſimili. Editur Carpio elixus ex aceto. Solent & Benaci accolæ in ſartagine frixum, folijs inuolutum, aceto irrigatum per uicinas urbes circunferre. Idem mos eſt apud nos Cemeneorum montium incolis in Truttis ſeruandis & aliò mittendis. Aiunt Carpiones diu ſeruatos contabeſcere & deteriores fieri, quod & multis alijs piſcibus accidit, maximè ijs qui delicatiore & friabili ſunt carne. Contrà qui duri & glutinoſi ſunt, aſſeruati meliores fiunt, & concoctu faciliores.

DE EODEM, BELLONIVS.

B **Carpio non ita magnus piſcis, Benaci lacus alumnus, lautioribus Italorum menſis plurimùm** expeti ſolet. Quamobrem illi certis, quibus frequens atq; edulis eſt, anni temporibus, captum ſagenis piſcatorijs, rarò autem hamo, piſcinis ad litus includunt: quem haud diutiſsimè adſeruant, ne nimium macilentus ac deterior euadat. frixus enim & ſalitus, atq; interdum aromatibus conſperſus, longiùs circunferri ac per urbes Italiæ diuendi ſolet. Sed & Genuenſes ad huius rei imitationem, uulgarem ſuam Carpionatam conficiunt, atq; in multa loca per uerna ieiunia transferunt. Ea autem pleriſq; bonorum ac ſaxatilium piſcium generibus in ſartagine feruenti oleo incoctis conſtat. Trachuros enim Atherinas, Sargos, Sparos, Erythrinos, Bocas, Mænas, Pagros, Auratas, & huius generis permultos priùs frixos, ac modico ſale inſperſos, & in caniſtris cancellatim diſpoſitos, latifolia myrto ac lauro intertexunt. Romani nunc fricturã, nunc Peſce de Sfollia nominant. Atq; hos eſſe piſces exiſtimo, quos Plinius medicus Viſcellatos uocauit. De piſcibus (inquit) aſpratilibus uiſcellatum cum aniſo conditum aut pipere modico dabis. Item lib. 5. capite 14. Dabis Echinos, Pectines, Pipiones, & piſces uiſcellatos. Puto quidem eum fiſcellatos, quaſi fiſcella uel uimine concluſos atq; aſſeruatos intelligere uoluiſſe.

Carpionata Genuenſium.

(A) *Viſcellati piſces.*

B Carpio Benaci lacus truttarum generis piſcis eſt: ſed teretius illi eſt corpus, barbi ſiue myſti in modum, carniuorus & phryganij edax. Quamobrem oblongis dentibus non in maxillis modò, ſed & in palato & ſuper ipſa lingua præditus eſt. Squamas habet tenues, lituras in tergore ſubruffas ac nigras. Ventrem candidum atq; argenteum, tergus ſubnigrum. Vnicam ac breuem pinnam, ſecundum dorſum extenſam atq; eminentem carunculam iuxta caudam: obſcuram in lateribus lineam, in quibus nullæ ſint pinnæ, ſed ipſarum quoddam ueluti rudimentum ſub uentre ad branchias. Huius piſcis corpus aliquantulum falcatum eſt, neq; pedem excedere unquam eſt uiſum: cætera Trociam refert. nam ſquamarum & pinnarum ſeriem eandem eſſe in utroq; facilè conſpicies, capite tamen eſt longiore.

COROLLARIVM.

A Carpionem multi uocãt piſcem, quem alij carpam, hoc eſt cyprinum ueterum: de quo nos infrà in Cyprino ſcribemus. Capitur in lacu Benaco propè medio, quaq; altiſsima eſt aqua, piſcis clarus, Carpio ab incolis dictus, pedis plerunq; longitudine. qui omnino piſcis alibi non capitur. eum piſcem capere, atq; cognoſcere Federico (imperatori) uoluptati fuit, Petrus Bembus Hiſtoriæ Venetæ lib. 1. ¶ Germanicè nominari poterit ein Gardſörne, uel per circumſcriptionem, ein Grundſörnen art im Gardſee: id eſt, Trutæ Salmonatæ genus in Benaco. Nullam huius piſcis in ueterum ſcriptis mentionem extare Grapaldus miratur.

B Carpionem è Benaco Tridenti olim uidi, thymallo ferè ſimilem uel Biſolæ lacuſtri piſci, quatuor aut quinq; palmos longum, tres aut quatuor digitos in uentre latum, dentibus per labia multis, ſquamis exiguis. Punctis nigris notatur, ut trutæ lacuſtres ferè, plurimis, in ſpineo quidẽ branchiarum operimento, denis aut duodenis aliqui. Audio nonnullos ad quatuor libras appendere. Spinam in capite geſtant pernicioſam, Platina.

Piſces

Pisces quosdam auro uesci uulgò creditur, ut thymallos, carpiones Benaci, & alios quosdam. C
hinc & carpiones dictos aliqui suspicantur à carpendo auro. ego aurum & argentum è loculis gulosorum hominum potiùs ab eis consumi dixerim, qui ut suo gratificentur palato nullos nō sumptus faciūt. est autem pretiosissimus hic piscis, ut distichon illud apud Italos de eo circunferatur: Chi beue maluasia, & mangia carpion, In capo d' an ua in prigion.

Benacum lacum profundissimum esse aiunt: & E
in eo carpiones gregatim capi circa mediū ferè profunditatis lacus. nam quo tempore in profundo degunt, capi non possunt. Maximum rete in altum rectà demittūt, hoc modo: Deinde duo c. d. hoc est partem inferiorem retis trahendo eleuant, donec superiori a. b. æquetur. Deinde quaterni totum rete sursum trahunt, ita ut secundum latitudinem planum ferè extrahatur. aliquando inane, aliquando cum paucis piscibus extrahitur. quamobrē magno uæneunt.

Caro huius piscis solida est, & rubicunda, ut trut- F
tis. Coquuntur, ut audio, in aqua salsa, ut Iudæi solent suos pisces coquere: deinde oleo friguntur. Saluberrimos iudicant, ut ægrotis etiam, & capite uulneratis cōcedant. Ego olim oleo frixos, quos uir pereruditus & liberalis Aloisius Mundella medicus præstantissimus (unà cū icone simili illi quam Rondeletius exhibuit) Brixia Tigurum ad me miserat, quàm optimos gustaui. Tridenti aliquando uidi paruum etiam carpionem duobus denarijs argenteis & quadrante; hoc est obolis argenteis octonis uænire. ¶ Alexander Benedictus tempore pestis carpionem inter cæteros pisces commendat. hic (inquit) in Benaco lacu nostro omnium laudatissimus est. Idem nutrimenta quæ Venerem concitant recensens: Ex piscibus (inquit) delicatiores conueniunt, aromate conditi, quales anguillæ, ex Benaco lacu carpiones, &c. sic enim distinguendū est. ¶ Coquuntur carpiones Benaci quouis modo: uerùm ut diu durent, captos statim ac in salimola biduo retentos, in optimo oleo diu friges, ut bene coquantur. Seruari (*sic habet codex noster*) hoc modo per mensem: etsi minùs salubres & insuaues sint, & eo ampliùs si recocti fuerint, seruabuntur ut alij pisces, non tamen adeò, si hoc modo fuerint fricti, Platina.

Cauendum est, ne à spina quam in capite gestat, lædaris. perniciosa enim ac si ueneno tincta esset, habetur. G

Carpionis fabula inter Pierij Valeriani poëmata est: in qua fingit Catulli poëtæ per Benacum H
nauigantis poëmata incidisse in aquam. In carpiones (sic habet argumentum fabulæ) inde mutantur libri:

Membrana nanq; piscium id genus parit,
Ramenta in auri transferuntur literæ:
Cognata quæ esse conscij pisces sibi,
Sola illa deinceps destinarunt carpere,
Vnde hæc secuta carpionum nomina.

Et in ipso poëmate:

Candor adhuc remanet mēbranæ, utut antè nitebat,
Aridula doctæ pumice rasa manus.
Puniceusq; color tergo, qui frontibus, & qui
Argenti fuerat cornibus ille decor.
Fulua caro fuluum manifestiùs indicat aurum,
Et sapor ambrosia gratior & melior.
Aureus huic lentor, uis aurea, inutilis ægris
Nō cib' est: aurū noscere ut inde queas.
Hic satiare nequit, nequeunt satiare libelli.
Spinula pūgētis mōstrat amœna iocos.
At sale quòd uesco longos conditur in usus,
Victuros pandit tēpus in omne sales.

Παρόψ'γως quædam de uiscellatis piscibus apud Plinium medicū Bellonius in carpione scribit, & à fiscella sic dictos suspicatur. ego iuscellatos potiùs dixerim, hoc est iure conditos: quos quidā Græcè, si bene memini, ζωμιστὸς appellant. iuscellum enim (librarij aliquando perperam uiscellum scribunt) uocem à iusculo diminutam, apud Cælium Aurelianum & Gariopontum legimus. Galenus quidem in iure albo coctos potissimum laudat.

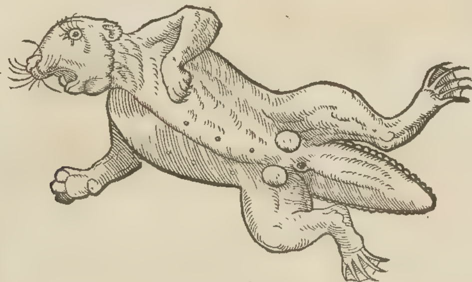
DE CASTORE, RONDELETIVS.

DE fibris ancipitis naturæ animalibus etsi multi multa scripserint, partim ex ueterum & probatorum scriptorū libris, partim ex ijs quæ ipsi uiderunt & obseruarunt, tamen inutilis non fuerit hic labor meus eadem rursus pertractandi: quia quædā proferimus quæ ad partium tum internarum, tum externarū cognitionem pertinent, quæ à nullo, quod sciam, literis prodita sunt, maximè ex percontatione & colloquio optimi doctissimiq; uiri Gulielmi Pelicerij Monspeliensis episcopi accepta: qui diu domi Castores aluit tum minores tum maiores, ut eorum partes, naturam, mores penitus nosset.

Κάστωρ à Græcis dicitur à dictione γαστὴρ, quæ uentrem significat, quod uentrosum sit animal. A
Reijcienda igitur quorundam Grammaticorum etymologia, qui dictum Castorem uolunt quod seipsum castret, uel quòd ob Castorium à quærentibus castretur. Καστόρειον testes Castoris uocant, ut annotat Galenus. Fibrum Latinè dictum uolunt à fibris, id est, amnium ripis quas incolit. Ca- Lib. 11. de simpl. med.

nem Ponticum alij uocant. Galli bifre, alij bieure nominant. Ab Italis biuaro, à Germanis Biber appellatur. Sunt qui à Lutra non distinguunt, cùm maximè cauda differat, & uiribus Lutra Castore multò sit inferior.

Lutra.

B Castor animal est amphibium, ac ueluti Sciurus aquatilis. Capite, oculis, dentibus murem refert: lingua suem, maxillis leporem, rostro canem barbatum. Dentes longi sunt, lati, recurui. Animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit, hominis parte comprehensa, non antequã fracta concrepuerint ossa morsum resoluit. In interiore maxillæ utriusq; parte octoni sunt molares, inæquales. Auriculæ paruæ pilis obtectæ. Priores pedes simiæ pedibus, posteriores anserinis similes, quibus potissimum & caudæ latitudine natat: prioribus foueam sibi cauat in ripis amnium, eamq; componit lignis à se cæsis ea arte collocatis, ut uel decrescente uel increscente aqua partem anteriorem corporis in sicco, caudam uerò in aqua habere possit. quia cauda extra aquam exsiccatur, durior, rigidiorq; redditur, atq; ideo minus obsequens præsertim in excernendis alui excrementis. quam ob causam partem posteriorem in aqua tenere existimant diligentes rerum peruestigatores. alioqui ægrè admodum excrementa reijcit: tum quia fellis parum in intestina influit, illud enim frequenter euomit. tum quia alimentis siccis maxime uescitur, ut ramis & corticibus arborum. Anterioribus pedibus simiarum uel sciurorum ritu tanquam manibus cibũ ori admouet. Cauda illi piscium, id est, squamosa, quemadmodũ pisces squamosi sunt, prona parte: supina, glabra & læuis. Partibus internis porco quàm alteri animali similior, scilicet lingua, pulmone, corde, uẽtriculo, intestinis: hepate in quinq; lobos diuiso, in minoribus lobis fel latet. splen paruus pro corporis magnitudine: renes magni, pinguitudine obducti non aliter quàm in uitulo anniculo. Vesica suillæ similis: testes parui, substrictiq; & adhærentes spinæ, qui adimi sine uita animalis non possunt.

(D) *Caudam cur in aqua habeat.*

Fibri in inguinibus geminos tumores habent, utrinq; unicum membrana sua conclusum, oui anserini magnitudine. inter hos est mentula in maribus, in fœminis pudendum. Hi tumores testes non sunt, sed folliculi membrana contecti, in quorũ medio singuli sunt meatus, è quibus exudat liquor pinguis & cerosus: quem ipse Castor sæpe admoto ore lambit & exugit, postea hoc ueluti oleo quas potest corporis partes contingere, oblinit: non aliter quàm aues, presertim eæ quas ad aucupium ὀρνιθοκόμοι alunt: quibus supra podicem siue prona in parte caudæ uesicula est, in qua inest liquor quidam pinguis, oleo similis, quem rostro exhauriunt, ac pennas primùm maiores, deinde minimas quasq; pinnas perungunt. id quod Galli aucupio dediti Preindre uocant, id est, perungere, atq; hoc maximè prognostico pluuiam præsagiri aiunt: natura aues sub dio degere solitas ad id stimulante, ut ueluti oleo illitæ pennæ non madefiant. Hos tumores testes nõ esse hinc maximè colligas, quòd ab his nulla sit ad mentulam uia, neq; ductus quo humor in mentulæ meatum deriuetur & foras emittatur. Prætereà quòd testes intus reperiantur. Liquor ille de quo loquimur, quum recens est, oleum refert, quum uetustior mellis liquidi colore est & crassitudine.

Tumores quosdã peculiares, non testes esse in castorũ inguinibus, &c.

Idem leporum exemplo declarare non inutile fuerit. Iis in utroq; inguine tumor est, glandulæ prominẽtis modo intus meatus est uaricosus, capreoli modo intortus, è quo liquor effluit. Hos tumores cùm in omnibus leporibus obseruasset uulgus, lepores omnes simul mares & fœminas esse credidit. Eosdem tumores Moscho animali esse puto à quibus odoratum illud pus emanat. Neq; sunt audiendi qui putant tuberculi, uel umbilici inflammati saniem esse. Tumorẽ esse glandulæ uel testiculo similem, membrana circundatum, norunt qui adulterant. nam in testiculi formam effingunt, ac testiculum Moschi appellant.

Leporum tumores similes.

Moschus animal.

Hæc quæ de tumoribus inguinum castoris & liquore inde manãte à nobis prodita sunt, cùm ita se habere doceat ipsa inspectio atq; experientia. nunc inquirendum, sint'ne Castoris testes quibus olim usi sunt ueteres in præstantissimis remedijs, quibus hodie quoq; sæpiùs utimur: an uerò tumores illi liquore ceroso grauidi, de quibus iam diximus. Et si testibus usi sint ueteres, possimúsne

De castoreo ueterum.

músne in eorum uicem tumores illos utiliter usurpare. Primùm testibus usos fuisse antiquos perspicuè docent ipsorum scripta. ὄρχεις κάστορος ὀνομάζουσι καστόριον, inquit Galenus. χρήσιμον δὲ καὶ πολύχρηστον φάρμακον. Sestius apud Plinium, paruos esse ait substrictosque, & adhærentes spinæ. Adulterari *Lib. 32. cap. 3.* autem renibus eiusdem qui sint grandes, cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cùm sint geminæ, quot nulli animantium. Itaque inter probationes falsi esse geminos folliculos in uno nexu dependentes. In his folliculis inueniri liquorem, & asseruari sale, & corrumpi fraude, coniicientibus gummi cum sanguine aut ammoniaco: quoniam ammoniaci coloris esse debeant, tunicis circundati, liquore ueluti mellis cerosi, odoris grauis, gusto amaro & acri, friabiles. Quæ postrema nota de exsiccato teste cum suo liquore intelligenda est, friabile enim humori competere non potest. Idem de testibus Castoris ex Dioscoride colligitur, qui eligi uult castoreum quod habeat testes ex uno ortu connexos, liquore intus ceroso, odore graui & uirus redolente, gustu acri, mordente; friabile, naturalibus tunicis circundatum. Nunc quod uenditur Castorium etiam si adulteratum non sit, testes non esse, magnitudo ipsa conuincit. illi enim parui sunt admodum, & gallorum gallinaceorum testiculos magnitudine non multùm excedũt: Castorium uerò nostrum multò maius est, nihilque aliud planè quàm tumores ij quos & oratione & pictura expressimus, execti atque exsiccati tunica ueluti scroto inuoluti, qui pro testibus habentur: quia eo loco sunt quo in quadrupedibus pendent testes ex utraque penis parte. Quare non mirum si pro testibus hodie uænales proponuntur. Sed facultatibúsne differant uocari in disceptationem potest. Qua de re dicam quod sentio: Tumorũ liquorem, liquidiorem esse, tenuiorumque partium quàm testium, quod saporis odorisque maior acrimonia declarat: ac proinde in remedijs quæ extrinsecus adhibentur efficacior erit: ijs uerò quæ assumuntur uis minuenda pro affectus ratione. Atque existimo ueteres ipsos tumorum potiùs quàm testium liquorem medicamentis permiscuisse, ut ex liquoris cerosi consistentia, odore graui, uirus redolente, ex gustu acri, mordente colligere licet: quas omnes notas ueriores esse in tumorum quàm in testium liquore comperies.

Reliquas corporis particulas actiones moresque persequamur. Fœminæ quam hic depinximus, *Icon.* unicus est meatus & ad excernenda excrementa, & ad pariendum. Cute tegitur & pilis densis breuibusque & mollibus Lutræ modo.

F Carne est dura, pingui, bubulæ simili, semper uirus olet, quoquomodo condiatur, malum succum gignit. assa melior est aromatis aspersis.

C Dioscorides cum piscibus & cancris in aqua uiuere, non piscibus & cancris uesci intellexisse uidetur. Verba eius sunt: ζῶον ἀμφίβιόν ἐστι, τὸ πλεῖστον ἐν ὕδασι σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις τρεφόμενον. id est, Fiber ancipitis uitæ animal plerumque cum piscibus & cancris uictum in aqua capessit. Et reuera corticibus & ramis arborum, maximè salicum, ac folijs & fructibus potiùs uesci experientia comperit Gulielmus Pelicerius Monspeliensis Episcopus, qui fibris quos alebat, frequenter pisces & uiuos & mortuos obiecit, à quibus omnino abstinerent, ac ne degustarent quidem, cum tamẽ uersari in aqua maximè cibi causa uideri possint.

D Permirum illud quoque est quod idem mihi affirmauit de Castore fœmina, quæ catulis ereptis conclusa: portis firmissimis arrosis, & clauis ferreis euulsis, patefacto aditu, ex alto loco præcipitem se dedit.

G Magnus est Castoris in medicina usus. nam, ut à pelle incipiam, utile est podagricis, calceari pellibus fibrinis ponticis. Vrina uenenis resistit, quæ commode seruatur in sua uesica ad antidota. Fel ad oculorum suffusiones & ad uenerem in mulieribus excitandam ualet. Coagulum epilepticis conuenire creditur. Tumores inguinum & testes in frigidis & humidis morbis magno sunt auxilio, cùm sicco sint & frigido (*calido*) temperamento, quod ex acri odore & sapore colligas. Serpentum uenenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in uniuersum uarios obtinent usus quos declarat Dioscorides libro 2. Galenus libro 11. de facultatibus simpl. medic. & Plinius uarijs in locis, quæ omnia describere superuacaneum foret. Venenis resistere castoreum, declarant antidoti quibus miscetur, ut Theriaca. Opij uires debilitat, ob id narcoticis adhibetur: purgantibus uerò, ad crassam pituitam incidendam & educendam. Efficacissimũ est castorium ex Ponto Galatiæ, mox Africæ ut tradit Plinius. quod tamen Strabonis autoritate impulsi nonnulli im- *Lib. 32. cap. 3.* probare possent, cùm scribat castorium Ponticum esse φαρμακῶδες, si id uenenatũ interpretaren- *φαρμακῶδες* tur, quod tamen uerum non est. Nam Strabo de Hispania loquens castorium Hispanicum cum Pontico conferens hoc efficacissimum, illud imbecillum esse intelligit, uerba eius sunt: κάστορας μὲν *Lib. 3. Georg.* φέρουσιν οἱ ποταμοί, τὸ δὲ καστόριον οὐκ ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν τῷ ποντικῷ. ἴδιον γὰρ τῷ ποντικῷ πάρεστι φαρμακῶδες καθάπερ ἄλλοις πολλοῖς. Id est, Castores quidem in fluuijs inueniuntur, sed castoriũ eandem uim minimè habet cum Pontico, cui proprium est efficacissimam habere in medicamentis uim. Neque huic sententiæ nostræ refragatur quod Auicenna, aliique Arabes aduersus morbos à Castorio tanquam uenenato excitatos, remedia & antidota præscribunt. Nam de castorio nigro, fœtido, rancido, corrupto loquuntur: quod uenenatum esse unoque die hominem perimere traditur, & in insaniam agere ob immodicam siccandi facultatem.

A Est & hoc loco non dissimulandus error autoris libri de aquatilibus, qui Castorem siue Fibrũ, *Castorẽ nõ esse Latacem cõtra Bellonium.* Aristotelis Latacem esse scribit, cùm Aristoteles ipse eodem in loco Castorem & Latacem ceu di-

uersos ponat: τοιαῦτα δ' ἐστὶν ὅ,τε καλούμενος κάστωρ, καὶ τὸ σαθέριον, καὶ σατύριον, καὶ ἐνυδρίς, καὶ ἡ καλουμένη λάταξ. Neq; est quod quenquam id moueat quod scribit Aristoteles Lataci dentes esse robustos, noctuq; egredi, uirgulta proxima suis dentibus ut ferro præcidere, quæ Castori tribuit Plinius. Etenim id Castori, Lataci, & Lutræ commune est. Vnde Varro Lutras quasi Lytras dictas esse existimat, quod arborum radices in ripa succidat & dissoluat, quod Græcis est, λύειν. Lutra quidẽ præter differentias quas alij adferunt, à Castore differt renibus; qui in Lutra magni sunt, ac ueluti ex multis paruis renibus compacti, quales esse Delphinis & Vitulis terrestribus alibi diximus. Latax uerò à castore, quòd Lataci pilus sit durior, medius inter pilum uituli marini & cerui.

Lutra et Latax quid commune castori habeāt, & quid diuersum.

COROLLARIVM.

A Castoris & figuram (parte prona, ut Rondeletius supina) & historiam cum quadrupedibus uiuiparis dedimus: Bellonij uerò de eodem obseruationes in Appendice de ijsdem: ubi & quædã ab eo scripta non approbaui: & quòd calculi interdum in testibus existimatis reperiantur: intellexi autem postea Bellonium calculos illos dum castores ipsos secaret, reuera in eis reperisse: quod ut uiro docto & diligenti concedam, rarò tamen & præter naturam id fieri dixerim. hîc, quoniã Rondeletio quoq; & Bellonio, de hoc & alijs quibusdam amphibijs animalibus in Aquatilium historia agere uisum est, quædam superpondij loco adijciemus. ¶ Kiranides castorem alio nomine canem fluuiatilem nuncupat, alij potiùs lutræ hoc nomen attribuunt, & æquiùs quidem ut mihi uidetur, quandoquidem lutra in pisces, ceu canis in feras inuadit: castor non item. Pro latace, Auicennæ ex Aristotele translatio lamyakiz habet: Albertus falsò castorem exponit, cum Auicennę interpres pro latace habeat lamyakiz, pro castore fastoz. Eadem uoce alibi deceptus Albertus lamiæ quædam attribuit, quæ omnino castoris sunt. Fiber Germanicè **Biber** dicitur, apud Saxones **Piber**, ut Ge. Agricola scribit. Apud Anglos quosdam nomen Latinum seruat: nec mirum si nullum ei positum sit uernaculum, quando in ea insula non reperitur, ut audio: & fortè ne in alijs quidem insulis marinis. Sed nonnulli Anglorum **Beuer** uocitant.

B Castorem Sostratus scribit inueniri in desertis Scythiæ, & testes habere latos instar apri, Scholiastes Nicandri. Castores aliqui androgynos esse putant, (ut etiam lepores,) quòd tumores testibus similes in utroq; sexu habeantur. Castoreum circa urbem Balascham abundat, & in alias regiones inde effertur, Ludouicus Romanus. Enydrus animal est fluuiatile amphibium, simile castori, Hesychius. Apud Gelonos lacus est ingens, ex quo lutræ capiuntur & castores, Herodotus. Nostri fibros circa fluentes tantũ aquas morari aiunt, lutras etiam circa lacus, Nicander tamen castorem λιμναῖον, id est lacustrem dixit. ¶ Auicenna scribit se uidisse castorem, cuius omnes dentes fuerint rubei, & curui, & longi. & huius causa fuit, quia hoc animal est uenaticum, & nisi uenetur non habet cibum. quamobrem natura produxit ei dentes longos, qui fortiter prędæ infigantur: & curuos, ad fortiter retinendum. rubedinis autem causa fuit, influxus sanguinis in eos, Albertus. Castorem fœminam in Albi captam Georgius Fabricius (in epistola ad me) sibi inspectam scribit, cuius utriusq; pedis digitus qui est minimo proximus, ungulam bifidam habuerit, rostro auis similem. cætera bellè conuenisse cum icone quam libro 1. posui. ¶ Iulius Pomponius Sabinus, qui ante annos octoginta in Scythia peregrinatus est, in hunc modum de castore scribit libro 1. commentariorum suorum in Virgilij Georgica: Fiber animal horrendum, infra magnitudinem porcelli, pedes habet breuissimos. uentriosus est. Dentes habet peracutos. Habitat ripas Borysthenis amnis, qui è palude inaccessibili oritur. Differunt inter se colore, (ut in D. refertur.) Cauda pedalis, aut paulo amplior, in longitudine formam habet linguæ humanæ, sed tamen amplitudo modum non (*fortè abundat negatio*) superat. eadem pilos non habet, cortex uerò similis est cortici piscium, qui sunt sine squamma. Si requiras similitudinem, fibri similes sunt lutris, &c. quæ referemus in sequentibus capitibus.

C Circa fluuios tantum degit: uel, ut quidam putant, etiam circa lacus: uide in A. Castor etiã, ut feles & sciuri, pedibus prioribus caput, aures, os demulcere solet, Ge. Fabricius. Nullam arborem, præter populos, ab eo expeti & abscindi audio, easq; sæpe mediocris in Germanorũ zetis usitatæ fornacis crassitudine. Ad arboris truncum erecti dentibus deorsum actis secant; & post unam aut alteram sectionem semper retrocedunt cursu, inspecturi casumne minetur arbor. Domicilia sua ad tranquillos profundosq; amnium recessus aut sinus ferè constituunt.

Fiber morsu arbores iuxta flumina, ut ferro, cædit. Pedes habet breuissimos; unde fit ut currere non possit. Cum uocem dat, infans esse creditur. Pascitur pomis & arborum corticibus, Iul. Pomponius Sabinus.

D Castor seipsum castrat, Iuuenalis Sat. 12. ¶ Minimè mordet, Pomponius Sabinus. id enim nisi lacessitus non facit. irritatus uerò adeò sæuit, ut etiam ossa eius, quę inuaserit, morsu diminuat, Ge. Fabricius. Tria domicilia seu cauernas in ripis per gradus excauat, ut cum fluuius intumescat, superiora petat: quoniam prope aquas habitare gaudet, Pomponius Sabinus.

Fibri inter se differunt colore, quæ in pilo differentia est. Qui nigriores sunt, ut dominos cæteri uenerantur: proxima nobilitas illis est, qui non sunt adeò nigri; qui ruffescunt, serui sunt. Ita obseruatum

seruatū est à Scythis. Hi, id est, serui, poma legunt: hi cædunt cortices. inde duo funguntur, in quorum dorsum alij ex bacillis ueluti cratem conficiunt, & postea poma & cortices superimponunt. Illi autem qui subière, iuncti procedunt pari gressu, usque ad regiam, & ibi exonerantur. Cùm domini capiuntur, mœrore quodam afficitur plebs, & luctum incessu uultuque indicat. Si domi nutriuntur, tantus inest eis pudor, ut domum neque stercore neque urina maculent: & si egredi non datur, queritur, & clamat, donec potestas ei fiat exeundi. Et quanto nobilior, tanto modestior est fiber, Idem Pomponius. Quòd seruos castorum loco plaustrorum esse Pomponius scribit, id cum mure alpino commune habet hoc animal, Ge. Fabricius.

Fibri apud Vallesios aliquando capiuntur in canalibus seu aquæductibus, qui è Rhodano fluuio in prata irriganda ducuntur. ¶ Castorum pelles apud Gelonos ad rhenones faciendos consuuntur, Herodotus lib. 4. Eædem apud Moscouitas habentur in magno precio: omnesque iuxtà ex his, quòd nigro eoque natiuo sint colore, fimbrias uestium habent, Sigismundus Liber Baro. In Polonia etiam castorum pelles elegantiores pretiosissimæ sunt. nam & diutissimè durãt. Pelles dorsi uestium pellitarū addunt oris, tum ut decoris gratia emineant, tum quia eisdem conseruari putant alias pelles. Fiunt & integræ uestes ex eis, quibus pannus nullus superinducitur, ut è lupinis. E pilis mollioribus & interioribus, de uentre præsertim, inuicem intricatis lanæ feltriæ instar tibialia & pilei fiunt, quæ resistunt pluuijs. ¶ Adipis fibri piscatoribus etiam usum esse audio, similiter ut ardeæ. ¶ Dentibus fibri de collis puerorum suspensis, aiunt uim inesse, ne membrorum aliquod cadentes perfringant: quod quia ratione caret, superstitiosum arbitror, Ge. Fabricius. E

Sunt ex uenatoribus Germanorum, qui fibri etiam carnes ad cibū parant: præcipuè uerò posteriorem eius partem à salubritate commendant: ego pernam aut petasonem pinguem prætulerim, Hier. Tragus. ¶ Scythæ caudam comedunt, & in delicijs habent, & sale condiunt, ut nos petasones: est enim ita pinguis cauda, ut apud nos lardum, Pomponius Sabinus. F

Dentes castoris anteriores aliqui poculis immittunt, aduersus regium morbum uim eis inesse medicam persuasi, à colore forsan quo & ipsi flauescunt è ruffo. Vrina fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. adseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant, Plinius. Apri quoque urinam in uesica sua seruari & siccari ad remedia quædam iubent. G

Probatur ammoniacum τὸ καστορίζον τῇ ὀσμῇ, hoc est odore castoreum referens, Dioscorides. Galenus non καστορίζον sed κορίζον, id est coriandri odorem in ammoniaco requirit, nisi librarij erratū hoc est. ego castorei odorem in ammoniaco uel inde probârim, quòd adulterantes uerum castoreum, gummi aut ammoniacum in follem conijciebant, ut pluribus scripsi libro de animalibus in Castore G. Moschi odor horribilis (uirosus) redditur, si prope assa fœtida uel castoreum fuerit, Arnoldus Villanouanus. Castoreum abundat in Perside, sed ex Balascham urbe aduehitur. tanta inest illi uis, cum nondum consenuit, neque adulteratū est, ut Vertomannus referat (interpres eius Germanus, non rectè hæc ad moschum transtulit) quaternos homines, qui singuli post singulos illud naribus admouerant, sanguinem protinus ex ipsis naribus misisse. Sed Persæ ob auaritiam nullum syncerum castoreū ad nos uenire sinunt. Inuenitur & iuxta Istrum flumen, & iuxta Rhenum etiam, in frigidis scilicet regionibus, sed longè infirmius eo quod in Oriente ac Meridie gignitur, Cardanus. ¶ Castoreum annis sex posse seruari recentiores quidam scribunt. ¶ Efficacius esse aiunt quod uiuis castoribus sit exemptum. ¶ Pro castoreo substitui ad remedia potest agalochum aut silphium, ut legimus in Antiballomenis Galeno adscriptis. ego pro agalocho sagapenum legerim, ut scripsi libro 1. de animalib. in Castore. Cæterum in Antiballomenis quæ cū Æginetæ codice habentur, in castorei locum non silphium succedit, sed silpharum, id est blattarum fœtentium intestina, σίλφων (σιλφῶν) βδελυρῶν ἔντερα: nimirum extra corpus, ubi fermè quæuis fœtida aut uirosa pro castoreo usurpari licet, à silphis quidem ad silphium facilis est transitus. ¶ In multis diuersisque remedijs apud ueteres castoreum opio, nimiam eius stupefaciendi uim inhibendi causa misceri solitum animaduertimus; ut in medicamentis ad oculos, aures, ad hæmoptoicos, cœliacos, dysentericos, apud Galenum de compos. med. sec. locos. ¶ Nicander in Theriacis aduersus uenena commendat κάστορος οὐλοὸν ὄρχιν, id est castoris testem (ut Scholiastes exponit, ὁλόκληρον ἢ ὀλέθριον αὐτῷ: hoc est integrum, uel castori ipsi perniciosum. sed integrum semel dandum non puto sensisse Nicandrum, cum nullus ferè medicorum supra drachmam uno tempore propinet. ¶ Castoreum inunctum emollit neruos & siccitatem aufert, Kiranides. Aluum mollit, & scybala educit, Brasauolus: quod nos quoque aliquando experti sumus.

Si manus & caput contremiscant (inquit Aretæus in curatione lethargi seu ueterni) castoreū dimidiæ drachmæ pondere ex mulsæ cyathis tribus ad plures dies bibendum est. si bibi uerò non possit, ad demoliendam calamitatem cum olei cyathis tribus, in quo ruta incocta sit, duplum in imum intestinum infundatur: idque per plures dies faciendum. Vltra uerò utilitatem, quæ ex hoc prouenit, (nam supra infraque flatus expellit: & nonnullis urinam stercusque detrudit:) si fortè in omne corpus dilabens penetrat, firmi atque robusti nerui efficiūtur, & habitus ad calidum siccumque permutat: morborumque constitutiones cōuertit. Optimè etiam proficit si in nares inspiretur. nam & ea ex parte spiritus sternutamentis educit. Et quemadmodum per uesicam urinam expellit, ita

& per nares mucum. Hos autē effectus hoc loco suaui caliditate præstat, & meliùs quàm alia sternutatoria: scilicet quàm piper, ueratrum, radicula, euphorbium. nam hæc ad primum atq; ultimū attactum immitia sunt, & caput sensumq; perturbant. Castoreum uerò paulatim adhibitum calefacit, cum & alioqui capiti conducat: quandoquidem nerui undiq; ex capite oriantur: morbis autem neruorum castoreum medetur. Cæterum ipsum cum aliquo aut aliquibus ex supra comprehensis admiscere non ingratum fuerit. nam si admixtum sit, non protinus quidem caput mediocriter conturbauerit, diutiùs uerò caliditatem accenderit, Hæc Aretæus. Et paulò pòst: Eadem huic uitio, quæ & catocho expediunt. similis enim atq; eadem est horum morborum species. Castoreum utiq; istis opportunius est atq; lenius & potui datum, & illitum, & in intestinū infusum. Et mox in capite ad apoplexiam: Miram habet uim ad resolutos castoreum, & illitum cum aliquo ex antedictis oleis, (Sicyonio uel gleucino:) sed longè potentius est si cum mulsa potui detur. portio uerò tanta sit, quantam in ueternosis nouimus. coniectare autem oportet & ætatem ægrotantis: & mentem, an pluribus diebus bibere sit paratus. Et paulò pòst: Inunctionum uerò materia est (in hoc morbo) quæcunq; à me supradicta sunt, cum ipsis uerò castoreum. Item inter auxilia rigoris quem tetanum uocant: Perungendæ (inquit) sunt nares castoreo cum crocino unguento, permixto. quinetiam castoreum trium obolorum pondere assiduè bibere expediet. Verùm si ab hac potione gula laboret, interijciēda est laserpitij radicis exhibitio, &c. Ego puellæ aliquando à laqueo paulò postquam se astrinxisset (nimio mœrore, quòd adolescens, qui coniugiū ei promiserat, negaret) ereptæ, castorei pollinem in iure calido per os infudi, unde illa mox reuiuiscere uidebatur, uiuitq; etiamnum. Ad capitis dolorem castoreum cum oleo & aceto Archigenes apud Galenum cōmendat. idem id admiscet cataplasmati cuidam in capitis dolore, & alijs ad eundem remedijs. ¶ In curandis phreniticis uehementer noxium est aceto uti, atque peucedano, & ruta, & castoreo. premunt hæc enim, & uertigines ingerunt, & ob acrimoniam sui tumentes disse cant membranas. Hinc etiam alienationem geminant, aut pressuram ingerunt uehementem, Cælius Aurelianus. ¶ Arnoldus Villanouanus de memoriæ conseruatione scribens ad unctionem occipitij cum cæteris miscet castoreum duorum uel trium annorum. ¶ Collyrijs monohemeris dictis quibusdam adduntur ea quæ mediocriter astringunt, & concoquunt, & discutiunt. talia autem sunt, crocus, myrrha, lycium Indicum. castorium etiam & thus citra adstrictionē concoquūt, simulq; discutiunt, Galenus. qui alibi etiam idem scribit, castoreum inter ocularia medicamenta concoquere simul & discutere. Apud eundem inter Asclepiadis medicamenta ad fluxiones oculorum cohibendas castoreum cum opio commendatur. ¶ Ad auditus grauitatem ac surditatē: Castorium cum baccis lauri & aceto infunditur, Archigenes apud Galenum de compos. sec. loc. Ibidem castorium ab Andromacho & alijs miscetur compositionibus ad aurium dolores, ijs præsertim quibus & opium accedit, ut uim eius infringat. Castorij & papaueris succi par pondus in testa Attica aut Romana torrefacito, & trita passo diluta auribus dolentibus instillato, Apollonius in eodem opere. Cæterū quæret fortassis aliquis, (inquit paulò pòst Galenus,) quam ob causam, quum non solum Apollonius, sed alij etiam quidam celebres uiri papaueris succum & castoreum torrefacere iusserint, quo uidelicet uehementia uirium ipsorum minueretur, ego ad priorē meum sermonem id apponere reliqui, nimirum suprà, quum auris doloris curandi rationem scribebam. Huic ego respondebo in hunc modum: Castorium quidem igitur neq; omnino torreri operæpretium existimo. neq; enim tanquam sensus stupefactiuum ad papaueris succum ammiscemus, sed ob contrariam omnino rationem. ut uidelicet uehementiam refrigerandi facultatis in eo obtundat. Quare qui papaueris quidem succum torreri iubent, non simpliciter id faciunt. In castorio uerò omnino absurdè id præcipiunt: ipsum enim per se concoctoriam ægrè solubilium & in scirrhum induratarum affectionum uim habet. Sufficiens itaq; est etiam papaueris succi facultas, si ex eo quòd eorum compositio diu antè præparata & iam inueterata sit, ipsius uires leniantur: torrefactus enim efficaciam perdit. Si uerò castorio mixtus ad tempus aliquod inueterascet, manebit quidem adhuc in eo multa efficacia ipsius facultatis: malignitas uerò ipsius extinguetur. Ad dolorem auris ex inflammatione obortū: Miscetur castorio opium. uerùm multo ante usum tempore, siue pari pondere, siue duplo castorio ammisceatur, præparatum id esse conuenit: & miscetur quidē in uehementissimis doloribus pari, in minoribus uerò duplo. Liquor uerò quo hæc diluūtur ex musto sapa sit. multò enim magis quàm dulcia uina, dolorem hæc sedat, &c. Galenus ibidem. ¶ Emplastro cuidam molari, id est ad dentes molares dolentes, castoreum addit Asclepiades apud Galenum.

Castoreum potum & olfactum, & oleum de castoreo stomacho inunctum, prosunt singultientibus, Trallianus. ¶ Colicis medicamentis quàm plurimis castorium miscetur apud Galenū lib. 9. de comp. sec. locos. Cum oleo seu (&) nitro submissum (clystere immissum) colicos sanat, Kiranides. ¶ Castorij drachma cum opopanacis obolis tribus pota (uel deuorata) summè facit ad ischiadicos, Aëtius. ¶ Semen non emittenti in coitu (cum tamen in somnis emitteret) ob humidam uasorum seminariorum frigiditatem, castoreum inter cætera propinatum est, Aëtius in fine libri undecimi. ¶ Castorum testiculi ad curandas uuluas sunt utiles, (ἐς ὑστέρων ἄκεσιν: Valla non rectè transtulit ad curanda posteriora,) Herodotus libro 4. Suffitum castorium olfactu excitat

ex utero

ex utero strangulatas, Galenus ex Asclepiade. Vtero strangulatis subuenit fœdè olentium olfactus, ut liquidæ picis, capillorum lanæq; exustorum, flammæ in lucerna extinctæ nidoris, castorei: quod præter fœditatem odoris neruos etiam refrigeratos calefacit, Aretæus. Castoreũ cum uino inunctum, suffocationes matricis sanat, Kiranides. Castoreum pessis uterum mollientibus miscet Hippocrates in libro de superfœtatione. Idem lib. 2. de morbis muliebribus, ad fluxum rubrum ex utero, castorij obolum ex uino nigro austero propinat. Kiranides uerò, Castorium (inquit) tritum, in pesso, menses educit. idem potum cum cerumine (sordibus) de auribus mulæ, conceptum prohibet. Cum fœtus mortuus est, dictamnum Creticum propinari, aut si is defuerit, castores (κάστορας, castorium potiùs) in uino Chio coqui (& propinari) iubet Hippocrates in libro περὶ ἐγκατατομῆς ἐμβρύου.

Qui corruptum castoreum sumpserunt, calidæ phrenitidis accidentia incidũt, & citò mori periclitantur. His postquam uomitus fuerit prouocatus, succum propinato acetosæ herbæ, aut acetum uini, aut lac uaccinum acetosum, aut malorum acetosorum succum. Est enim hęc uis propria pomorum acidorum succo, ut huic ueneno aduersetur. Lac etiam asininum prodest, Rasis 8.33.

Epitheton. λιμναῖος κάστωρ Nicander dixit, id est lacustris: quanquam nostri circa fluuios tantum, non etiam lacus reperiri castores aiunt. H.a.

Centaurium minus alicubi audio Biberkraut Germanicè uocari: non à fibro, ut conijcio, sed à febre, cui medetur, corrupto nomine. Herba quædam in humidis pratis, & fossis pratorum aquam continentibus crescit, ternis folijs, fabæ ferè: radice longa, transuersa, geniculata, quã Adamus Lonicerus scribit Biberklee, id est fibri trifolium appellari.

Vulpanserem Galli sua lingua fibrum appellant, un bieure: eò quòd similiter ut fiber uiuarijs noxius sit, deuorandis scilicet piscibus, Bellonius. De Castoride dicetur mox.

Castor puto, sic me subes, apud Pompeium: Perottus legit subis. Sed rectè puto subes legi, pro eo quòd est, subtus arrodis, ut castor arborem. C.

DE CASTORIDE.

CASTORIDES animal marinum ad littora & saxa eminentia ululatum diritatis plenũ edunt, & grauissimè rugiunt: earum sonitum quicunq; audierit, non effugiet, quin paulo post excedat è uita, Aelianus 9.49. ex Oppiani Halieuticorum libro 1. ubi is Castorides inter cete recenset, quæ è mari in siccum aliquando exeant, his uersibus:

Ἀκρόμ δ' ἠιόνεσσι καὶ ἀγχιάλοισιν ἀρούραις Μίσγοντ', ἐγχέλυές τε, καὶ ἀσπιδόεσσα χελώνη:
Καστορίδες τ' ὀλοαὶ, δολιχαύχενες, αἵ τ' ἀλεγεινὴν Ὄσσαν ἐπὶ κροκάλῃσιν ἀπαισίον ὠρύονται

Ἀνδράσιν, &c. ubi Μίσγονται ἠιόνεσσι καὶ ἀρούραις, id est misceri litori & terræ, pro eo quod est in litus & terram exire interpretor: non autem in litore coitu cum alijs animalibus misceri, ut innominatus Oppiani paraphrastes intellexit, his uerbis: Μίγνυται ἡ ἔγχελυς τῇ ἀσπιδοειδεῖ χελώνῃ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς, ὥσπερ καὶ ἡ καστορίς. δυσοίωνος δὲ θὴρ ἡ καστορίς. ὅς γὰρ ἂν ἀκούσῃ τῆς φωνῆς αὐτῆς, τελευτᾷ. Io. Tzetzes in Varijs scarum & castoridem solos piscium uocales esse scribit.

CATVLLVS cetus quadrupes noui Orbis, describetur infra inter Cete diuersa.

CATVS. In mari iuxta Arabiam nigram uariæ animantes degunt, terrestribus similes, sed breuioribus cruribus, ijsq; pinnatis: corpore pilis obtecto perbreuibus, nempe Asini, Cati, Canes & Boues, Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam peractæ anno Salutis 1549. ¶ Itali etiam canes uel mustelos marinos, uulgò catos appellare solent.

CAVATA. Vide Canita superius.

CAVLINES, uide in Gobijs.

Κεμασῖνας, ἰχθύας, Hesychius. Vide Camasenes suprá.

CEMMOR, Κέμμορ, cetus est ingens, Hesychius & Varinus.

CEPHALINVS, Κεφαλῖνος, piscis, à Dorione in libro de piscibus nominatur, & alio nomine Blepsias, à Cephalo diuersus, Athenæus. In Phauorini dictionario κεφαλῶνος non rectè per ω scribitur in penultima.

CEPHALVS piscis, id est Capito, marinus, inter Mugiles describetur.

DE CERCVRO.

CERCVRI pisces manent in petris quæ plenæ sunt chamis & patellis, Oppianus libro 1. Halieut. scribit autem Κέρκουροι proparoxytonum, per ου. diphthongũ in penultima. Ouidius inter pelagios pisces cercyron ponit, per y. in medio. Cercyrosq; ferox scopulorum fine moratus. Plinius ex Ouidio non rectè bopgyrum, nisi librarios causemur, pro cercyro posuit. Varinus etiam κέρκουρον piscem agnoscit. Rondeletius inter pisces sibi ignotos numerat. Apud Hesychium κερκοῦρος, properispomenon, tum nauigij tum piscis nomen est. Cercurus siue Cercuron, nauis Asiana prægrandis, authore Nonio: à Cyprijs inuenta, teste Plinio libro 7.

Plautus Sticho, Ibidem in cercuro, stega. Ibidem: Cercurum, quo ego me maiorem non uidisse censeo. Arianus libro 8. pro genere nauigij κέρκουρον nominat.

DE CERIDE VEL CIRRHIDE.

VIX alius piscis est, cuius nomen tam uarijs scriptũ modis reperiam, quàm de quo nunc dicemus. Nam apud medicos Diphilum Siphnium, & Trallianum, κηρὶς uocatur, uocabulo oxytono fœminino, per ίδος paroxytonum inflectendo: nimirum à colore ceræ, unde & pruna cereola dicuntur. ab alijs cirrhis, κιῤῥὶς, à cirrho (ut Græci uocant) colore, Latini giluum interpretantur. is autem subflauus est, ita inter uini colores κιῤῥὸν legimus. Κίῤῥις (malim oxytonum fœmininum) ὁ ἰχθὺς, ἐπειδὴ κιῤῥὸς ἐστι τὴν χροιάν. κιῤῥὶς δὲ διὰ τοῦ ε. ψιλοῦ. Κίῤῥις, εἶδος ἱέρακος. ὁμοίως δὲ λέγεται παρὰ Κυπρίοις κίῤῥις ὁ ἄδωνις. παρὰ Λάκωσι δὲ ὁ λύχνος, Varinus. qui tamen paulò antè scripserat κιρὶς (oxytonum cum simplici rhô.) λύχνος, ὄρνεον, ἢ ἄδωνις, Λακωνοί. Videtur autem sentire piscem alio nomine Adonin dictum, à Cyprijs aut Laconibus cirrhidem uocari. & color quidem subflauus, utrisque conuenit. Sed Oppianus pisces hos facit diuersos. De adonide enim uel exocœto alia scribit: de cirrhide uerò libro 1. Halieut. quòd circa petras leprades degat: libro tertio cirrhadem uocans, à perca deuorari refert. Ceris piscis carne est molli, bonam facit aluum, stomacho commodus est. succus uerò eius incrassat & abstergit, (παχύνει καὶ σμήχει, quæ duo uideri possunt inuicem aduersari,) Diphilus. Ex piscibus dare conuenit κόσσυφον, κηρίδα, χρύσοφρυν, Trallianus de hepatica dysenteria ex intemperie frigida. In colico affectu sumantur pisces duriore carne præditi, ut ceris, (*atqui Diphilus κηρίδα ἁπαλόσαρκον facit,*) orphus, glaucus, Idem. Κίρις nomen est fluuij, & piscis, & proprium, Suidas & Varinus. Κιῤῥὶς, nomen piscis, Suidas. Κιῤῥὰ, piscis quidam, Hesychius & Varinus. Κίῤῥυλος, piscis, & auis genus, Varinus. Reperitur & κίρυλος rhô simplici, ni fallor, apud grammaticos. sed pro aue carulo, id est alcyone mare, κήρυλος apud authores usitatum est. ¶ Septimũ turdi genus à Prouincialibus cero dicitur, maximè Antipoli, & nostri speciem unam turdi cero uocant. hoc genus esse puto quod κηρὶς ab Athenæo dicitur, Rondeletius, ex quo & iconem & descriptionẽ huius piscis inter turdos ponemus. ¶ Alius est coris piscis, qui & escharus à Dorione uocatur.

DE CERNVA FLVVIATILI.

BELLONIVS.

A PISCIS saxatilis est Cernua, Gallicis amnibus ignota. Britannis Ruffe uel Ruchl dicitur. Non est autem perca marina aut orphus, ut in Orpho contendimus.

B Neque aliorum quispiam est qui Channam meliùs exanimem referat. Nam mortua hiat, & oris rictum apertum tenet. Etsi autem saxatilis est, plurimùm tamen habet uiscosi lentoris squamis adiuncti. Gobium marinum (dum natat) hoc potissimum refert, quòd pinnas omnes laterum, caudæ & tergoris, multis transuersis lituris nigris, uariegatas ostendat. Cæterum recens capta, hilari quadam ac subuirenti opacitate, ceu Pauonis torques, refulget. Imò uerò extra aquam educta, ac suo humore detersa, aureo fulgore in cæruleum abeunte insignis est. Percam plurimùm æmulatur, nisi transuersis lineamentis (quæ Percæ insunt) careret, oreque esset magis recurto. Huius caput ad Sparum accedit, atque eosdem habet colores: oculos elatos, cæsios, admodum perspicuos & transparẽtes. Cernua hoc potissimùm signo dignoscitur, quòd spineum branchiarum tegumentum, crenatum ut in lupo, & sua rima luxatum habet. Vbi autem linea quę piscium latera secat, ad branchias incipit, ibi aculeum ad caudam spectantẽ draconis marini modo uideas. Sed & hoc à Perca dissidet, quòd Perca duas in tergore pinnas habeat, Cernua uerò tantùm unicam: nullisque dentibus, sed neque lingua manifesta prædita est: squamisque est quadrangulis, robustis, crenulis tenuibus in gyrum incisis contecta, quæ piscem hunc scabrum admodũ efficiunt, unde Anglis nomen habet Ruchl: in quo etiam †Cynædum & Paganellum imitatur.

† Cinædum.

F Rarus est apud Tamesin: plurimus autem in Ranello, quod Oxonium præterfluit. Nam is piscis apud Britannos Perca salubrior esse creditur.

C Aestate tantum capitur: latet enim per totam hyemem.

B Proinde à (*à forte abundat*) Cernua radijs solaribus obiecta, maculis nigris per dorsum distingui percipitur: at tota sub uentre candicat.

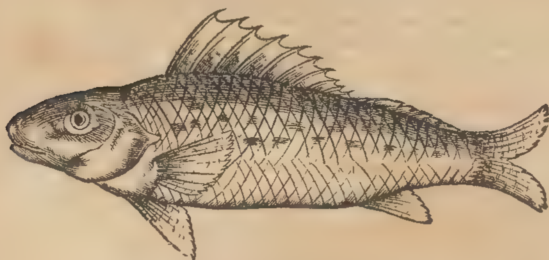
Interiora. Ad œsophagi ingressum in faucibus quatuor ossicula dentata, duo in suprema, duo in infima parte gerit, quibus cibum in stomachũ demittit. Eius cor suo pericardio inclusum, & septo ab alijs uisceribus seiunctum est: quod è corpore extractum Callionymi, Scorpionis, Exocœti, Orphi, Channæ, & multorum aliorum in morem diu moueri nõ desinit, atque in systole quidem exangue & contractum: in diastole autem multo sanguine madere atque expansum esse conspicitur. Huius porrò hepar ex pallido ruffescit, sinistræ stomachi parti incumbens: à quo lobi duo exiles dextram regionem occupant, ac pylorum fouent. Interanea omnia Cernuæ peritonæo argentei coloris circuncluduntur. Vasculum fellis tenui uillo alligatum à sima iocineris parte dependet, atque è longo stomacho pylorus exit: cui tres tantùm apophyses breues &

ues & albæ annectuntur. Lienem inter ſpinam & ſtomachum maiorem in hoc piſce pro magnitudine eius quàm in alijs uidimus, parum lunatum, uenis, neruis, & arterijs ſanguineis ipſi ſtomacho a'ligatum: Duodecim quoq; ueluti uniones, erui magnitudine, carnoſos, tamen candidos, & calli duritiem habentes, in quibuſdam Cernuis conſpexi: quorum unuſquiſq; uermem incluſum, gracilem oblongum, rotundum ac teretem contineret, qui ex uenis meſeraicis dependerent inter colon & ileon, ad eos anfractus, in quibus lactes eſſe ſolent. nam etiam Lumbricos, Aſcarides (*Aſcarides uox uidetur abundare*) in ſeſquiulnam longos aliquando comperimus. Cæterum Cernuę rectum inteſtinum rubrum eſt, quod cæteris alioqui piſcibus pallidum apparere ſolet.

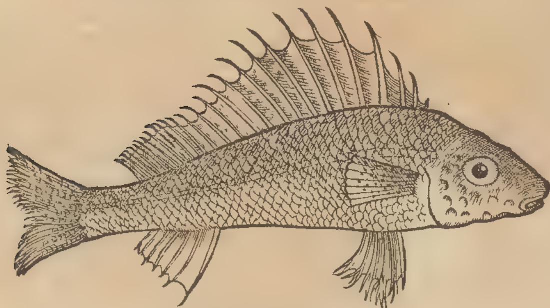
Ego uerò puto Acerinam Plinij medici, recentiorum Cernuam eſſe: quumq; Exocœtum Romanis piſcatoribus ſemel oſtenderē, ut uulgare eius nomen ab ijs ſciſcitarer, illi Cernam uocabāt, quod tamen uocabulum etiam ad Percam fluuiatilem transferre ſolebant. A Acerina.

COROLLARIVM.

Cernuæ fluuiatilis icon, Argentinæ facta.

Alia eiuſdem accuratior, quam Io. Caius ex Anglia miſit.

Vide ne erret Bellonius, qui unicam dorſo huius piſcis pinnam attribuit: cum icones noſtræ binas oſtendant.

Marinus piſcis, quem Ariſtoteles orphum uocat, Theodorus cernuam interpretatur, Græci quoq; orphum hodie cognominant, Maſſarius. Theodorus quidem Siculos ſecutus uidetur, qui orphum uulgò cernham appellant, Maſsilienſes Ernham corruptè, Gillius. Venetijs cherna dicitur. Piſces qui uulgò cernuæ, Græcè dicuntur orphi, Niphus. Sed de orpho piſce diuerſo quàm hîc propoſuimus, ſuo loco agetur. ¶ Auſonius cernuæ meminit, ſed ea fluuiatilis eſt, Rondeletius. Item Maſſarius, De cernua piſce (inquit) meminit & Auſonius: ſed quoniam inter fluuiatiles, orphúmne intellexerit, haud equidem affirmare poſſum. Ego cernuæ nomen apud Auſonium neq; in Moſella, neq; alibi legiſſe memini. Nullus eſt inter Latinos authores antiquos, qui unquam pro piſce marino cernuam Latinè pronunciauerit, Bellonius: cum tamen neq; de marino, neq; de ullo alio dulcium aquarum piſce, cernuæ nomē apud ueteres reperiatur quod ſciam. Vt ex Ariſtotele Gaza, ſic ex Galeno etiam pleriq; interpretes illum imitati, cernuam pro orpho reddiderunt. nos hîc non de orpho, neq; cernua marina, ſed de fluuiatili ſcribimus, quā cum Bellonio ſic appellamus, uel cum Io. Caio Anglo aſpredinem.

Ruffe Anglis, uel Ruchl etiam, si rectè ita scribit Bellonius, ab asperitate dictus est piscis. nam & Germanis Ruch asperū significat. Piscem audio spinosum esse pinnis, quas in dorso & in uentre habet: easq; ad tactum erigere in sui defensionem: ita ut nusquam contingas, nisi te lædas. Perca paulo minorem & rotundiorem esse. Non uideo (inquit Bellonius) quòd ille piscis (marinus) quem uulgus Romanum & Neapolitanum cernam uocat, cum eo conueniat quem Græci orphū nominãt, (*nempe uulgus Græcorum hodie. nam diuersum ab eo orphum ueterum Rondeletius pingit.*) Idem Bellonius cernuam fluuiatilem uocat Ruffum ab Anglis dictum piscem, nimirum quòd nullū eius antiquum haberet nomen. Habet is similitudinem aliquam cum perca marina, & partim etiam cum channa: quorum utrunq; piscatores aliqui Italiæ cernam uel cernuam uocant, ut alij exocœtum quoq; & percam fl. ¶ Ruff piscis etiam in Danubio nescio qualis appellatur. Pisces magni (inquit Albertus libro 4. de animalibus, tract. 2. cap. 3.) non possunt intrare in cauernas, itaq; dormientes in arena percutiuntur tridente. & sic piscatores uenantur in Danubio Ruffos, Husones & Sturiones. ¶ Eliota Anglus Melanurum interpretatur a Ruffe. sed hic fluuiatilis piscis est, ille marinus. Sunt qui ficto nomine Porcellionem appellent, quoniam à Frisijs Porces dicitur. similem esse aiunt percæ, sed punctis luteis aspersum. Coloniæ Pösch. Vide an Porcus Latinè dici possit propter spinas, nam Strabo χοῖρον, id est, porcum Nili piscem facit, rotundum, & spinas ei noxias in capite tribuit, propter quas Crocodili eo abstineant: & Plinius suo porco spinas in dorso. Est autem & noster fluuiatilis, rotundus, spinosus, abstinentq; eo Lucij propter spinas. & nomen Porces conuenit. Vide superiùs in Caprisco, ab initio Corollarij, & in uerbis Rondeletij ad finem.

Cernæ uel cernuæ nomen uagum, ad quinq; pisces diuersos.
Ruff Danubij
Porcellio.
Porces.

Quærendum an idem uel cognatus sit, qui Kutt / Kautt / Kaulparß / & Goldfisch appellatur Germanis. Hæc scripseram cum iconem piscis Ruffe, à Ioanne Caio Anglo accepi, quæ planè cum pisce Kutto Argentinæ & alibi dicto conuenit: sed uerba etiam Caij, quibus hunc piscē graphicè nobis repræsentauit, adscribam. Aspredo (inquit) fluuialis piscis est, toto corpore asper, pinnis spinosus, percæ forma & magnitudine, colore per summa fuscus, per ima cum pallore flauus: duplici per maxillas semicirculorum ordine notatus: oculo ex dimidio superiori fuscus, ex inferiori subaureus: pupilla niger. linea per dorsi longitudinem porrecta, & ueluti filo transuerso corpori affixa singularis: notis per caudam atque pinnas nigris maculosus: quæ (pinnæ) cum ira subest, inhorrescunt: cum animi conquiescunt, residunt. Caro aspredini quæ percæ, & friabilitate & salubritate laudata. Locis gaudet arenosis: & cum alibi in Britannia, tum præcipuè in Hiero flumine (quod nostrum Nordouicum alluens, in Baradeuum æstuarium ad Hieri ostium, oppidum tum piscatura tum portu celebre, illabitur) frequens est. Nostri Ruffum uocant: quod cum Latinis asperum significet, aspredinem, piscem nominauimus, Hæc ille: qui & iconem misit, suæ descriptioni pulchrè respondentem.

Aspredo.

Qui gulam magis quàm sanitatem curant, sæpius etiam aspratili neglecta, mugiles, oculatas, fundulos, & quos moruas nominant, saturatim deuorant, Georgius Pictorius. Videtur autem aspratilis nomine piscem, quo de agimus, indicare.

Ego Cattum piscem Germanis dictum hactenus non uidi. piscem aiunt esse digiti longitudine, minimis squamulis, ita ut desquamari opus non habeat: gobio fluuiatili maiori similem aliquo modo, eadem ferè magnitudine & figura, sed capite minori: uiridiorem, delicatissimum, præsertim tempore uêris, & cum parit, quod fit mense Martio, quando & percæ fl. pariunt: In Germanicis de piscibus iocis aurifrabri cognomen ei tribuitur, Ein kutt ist ein goldschmid: eam fortè ob causam quod auro uesci uulgò existimetur, unde & Goldfisch appellatur, nisi quis à colore potiùs hoc nomen ei inditum uelit: nam etiam extra aquam eductus (ait Bellonius) ac suo humore detersus, aureo fulgore in cœruleū abeunte insignis est. Percæ fl. cognatus uidetur, unde & Germanica nomina hæc inuenit, Kaulbarß / Külbersing, à figura terete, & percę similitudine. nam pinnam in dorso instar percæ erigit. Gualtherus Riffius in magirico suo libro Germanicè ædito inter pisces salubres (pro ijs qui uentris profluuio laborant) cōmendat percas, & pisces Kautten, qui aliter Goldfisch & Külbersing dicantur. ¶ Alius est Goldfisch qui in lacu Suerinensi capitur, & alio nomine Zieg uocatur, Sturionis è mari flumina subeuntis comes. Itaq; in Albi unà cum Sturione capitur, punctis notatus aureis, & ab eisdē denominatus, maior harenga ac pinguior. Libras duas uel uncias xxxij. raro aut nunquam excedit. Albus est, & similiter ut Lachsus carnem habet distinctam. Ferinum quendam & ingratum odorem reddit, ut nisi egregiè aromatibus condiatur, in cibum non admittatur. Quærendum an idem qui Alausa sit, aut congener hic piscis.

Goldfisch.
Zieg.

E percarum genere qui Kulpersich dicuntur uel Kaulpersich, salubriores existimantur, etiam ægrotis, spinis in dorso maioribus. Alterum earum genus Gràwbersich, id est percas fuscas appellant, de quibus in P. elemento scribemus.

Christophorus Encelius hunc piscem, percam minorē nuncupat. Perca minor (inquit) à Germanis propter rotunditatem corporis dicitur ein Kaulparß. In huius capite binæ reperiuntur gemmæ, candidissimæ; osseæ, magnitudine seminis lini, proportione tamen piscis. Hac gemma nihil præsentius in frangendo calculo uesicæ, propterea etiam meritò & cautè ab his qui eius uires sciunt

res sciunt

res sciunt colligitur. ¶Poloni Jäsch appellant: & callidum esse aiunt adeò, ut Lucio caudā obuertat, & pinnas erigat, ne uoretur.

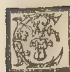
CERRVS est in translatione Gazæ, qui Smaris Aristoteli, mænæ species: qua cum eius historiam ponemus.

CESTRA, uide in Sphyræna.

CESTREVS, uide in Mugile.

DE CETIS VEL CETACEIS PISCIBVS, ET BELLVIS MARINIS IN GENERE.

RONDELETIVS.

CETACEI pisces, autore Aristotele, ij propriè dicuntur, qui magni sunt, & perfectum animal ex semine non ex ouo gignunt, ut delphini, balænę, phocę. *A* *Cetacei qui.* Quanquam alij tum Latini tum Græci ueteres cetaceos acceperint pro grandibus cuiusuis generis piscibus, ut aliàs monuimus, ueluti in thunnorum & galeorum genere quidam cetacei sunt. De prioribus maxima ex parte hìc loquemur, quos Latini beluas marinas etiam uocarunt ab immanitate, opinor, & magna cum terrestribus beluis similitudine: nam eodem modo concipiuntur & gignuntur, † & pulmones habent, renes, uesicam, testes, mentulam: fœminæ uuluam, testes, mammas. *(B)* Carnis quoq; substantia non multùm à terrenis discrepant. quæ res patres nostros impulit, ut dubitarint aliquando, an quadraginta dierum spatio, quo carnium esu nobis est omnino interdictum, beluarum marinarum carne uesci liceat. sed ut multa ijs sunt cum terrenis animalibus communia, ita quædam sunt, in quibus dissident: externis enim partibus mutilati sunt, naribus carēt, pedibus, (*præter phocas, testudines, hippopotamos, & si quæ alia nobis ignota sunt,*) auriculis, mām̄æ papillis.

Nunc considerandum num potiùs in terrenarum quàm aquatilium genere habendæ sint eæ, quæ præterquàm quòd aërem recipiāt, in terra etiam pariant, & catulos educent. *Ex Aristotele.* Etenim animantium discrimen à locis sumitur, quòd aliæ terrenæ sint, aliæ aquatiles: terrenæ, quæ aërem recipiunt: aquatiles, quæ aquam. Et nulla earum, quæ humorē recipiunt, aut uolucris est, aut pedestris, nec cibum sibi ex terra petit autore Aristotele. At sunt quæ inter has ambigunt, in quo genere sunt beluæ marinæ: & quæcunq; fistulam uel quid simile cum pulmonibus habent, ut delphini, balænæ, testudines & similes: *Lib. 8. de Hist. anim. cap. 2.* quod genus, inquit Aristoteles, neq; terrestre, neq; aquatile facilè dixerim. *Ibidem.* siquidem terrenum est, quod aërem recipit: aquatile, quod aquam secundum naturam. utriusq; enim participant, cùm & aquam hauriant reddantq; per fistulam, (uel foramina nariū loco,) & aërem per pulmones. Vel fortasse rectiùs aquatile genus ita distinguemus, ut aliud sit quod aquam admittat emittatq;, (ut unà cum aqua admisso aëre refrigeretur.) *Verba hæc inclusimus parentheſi, ut Rondeletij esse, non Aristotelis, qui nunquam ita sensit, notaremus.* aliud propter cibum, quum enim in humore cibum accipiunt, fieri nō potest quin aliquid humoris simul hauriatur, quod haustum, quo emittant, instrumentum habeant necesse est: refrigerationis uerò causa aërem per pulmones trahunt, cuiusmodi sunt cetacei, de quibus nunc tractaturi sumus. Hi à sese differentijs quibusdam secernuntur. *Differentiæ à corpore et eius partibus.* Sunt qui corporis magnitudine reliquis præstant, ut balænæ, physeteres, orcæ, pristes delphinis & phocænis longè sunt immaniores, testudines marinę mediæ sunt magnitudinis. Differunt & partibus quibusdam internis & externis. Orca truculentos dentes habet, delphin multos quidem sed paruos & minùs noxios, phoca luporum terrestrium dentibus similes: *Dentes.* musculus nullos, sed horum uice setas longas suillis similes. Testudines etiam dentibus carent, sed pro his maxillarum pyxidatas cōmissuras habent. Cetacei multi fistulam habent, præsertim maximi, ut balænæ, physeteres: *Fistula.* quæ deest testudinibus & phocis, sed ijs sunt foramina duo ante oculos narium loco.

Vita differunt, nam balænæ aqua & spuma maris uescuntur, orca & phoca piscibus. *C* Balænæ, delphini, & omnes ferè belluæ ex semine concipiunt, & uiuum animal pariunt. Testudines ob integumenti duritiem, & cōpressius latiusq; corpus, uiuū animal in utero gestare nō possunt.

DE IISDEM, BELLONIVS.

Cetacei pisces, Græci κητώδεις ἰχθύες, uocantur, nempe qui grandiori corpore prędití sunt, Herodoto Antacei, Pomponio magni, quibusdam beluini ac feroces appellantur: cuiusmodi nonnulla marina monstra reperias, quo nomine non solum uiuipara maiora antiqui intellexerunt, uerū etiam ouipara: atq; adeò quæcunq; aquatilia (ut ait Oppianus) uastis membris immensa mole feruntur. Quinetiam Dioscorides Ichthyocollam, Galenus Libellam, ac præter hanc, Canes: Paulus, Thynnum: Oppianus, Amiam, Xiphiam, Bouem inter aquatilia cetacea collocauerunt: quæ Galenus salita recentibus meliora euadere tradidit. ¶Et rursus, Ita comparatum est à natura piscium generi, ut quos præter cæteros maiores, ac sanguine præditos efformauit, eos ad terrestriū animalium imitationem, non carnibus atq; ossibus modò communierit, uerùm etiam reliquorum more coire, ac uiuos fœtus ædere uoluerit.

COROLLARIVM.

A De Cetis in uniuersum hoc in loco præter institutũ quædã cõgessimus: quòd & pauca ea sint, & hac occasione de cetorũ nonnullis speciebus tum apud ueteres memoratis, sed anonymis, tum aliis de quibus breuissimè quædam recentiores tradiderunt, mentionem deinceps facere opportunum sit uisum. Cetaceo generi cõmunia quædam, in Balęnis etiam prædicta reperies. ¶ Cete plurali numero genere neutro Latini ueteres ferè dicunt, Gręcos imitati, nec alium ferè casum Græcæ declinationis apud Latinos reperias: Celsus quidẽ cêtos, in singulari numero genere neutro dixit, & similiter Plinius accusandi casu singulari. Græca declinatio τὸ κῆτος, κήτους, ut βέλος, βέλους. nam Latinè sic declinari non potest, Seruius. Plautus & Festus cetum in accusandi casu singulari genere masc. dixerunt, declinatione secunda, Latinorum more, in qua casus formari omnes possunt: & nos etiam ita utemur. Si quis marinas belluas (aut l. simplici beluas) pro cetis dicere malit, non impedio. nam cetarium aut cetaceum piscem, nõ tam de ceto propriè dicto & pulmonibus spirante, quàm de maximo pisce branchias habente, ut thunno & similibus acceperim. Thunni quidem & alii maximi etiam cete uocantur ab iis qui minùs propriè loquuntur, ut Rondeletius docet pluribus, tum in iis uerbis quæ proximè posuimus De cetis in genere, tum superiùs in Cane uel Lamia. Plautus quoque cetum cum trygone, scombro & molli caseo nominans, thunnum aut alium piscem magnum, non cetum propriè dictum intellexisse uidetur. Iam cum omnes pisces maximi siue ouipari siue cartilaginei ceti nomine communiùs sumpto comprehendantur, peculiariter tamen inter ouiparos thunnus ubi ad summum peruenisset incrementum κῆτος appellabatur. Inter cartilagineos longos Canem siue Lamiam magnitudine pręcipua esse puto, inter planos eiusdem generis fortasse bouem. quanquam & alius bos esse uidetur generis cetorum propriè dicti. Cete maiores in mari sunt pisces perfectum animal parientes, ut delphini, balænæ, pristes, & cætera huiusmodi genera: in quo quidem uidentur haberi & thunni magni, nõ animal sed ouum parientes, ex uerbis M. Varronis superiùs allegatis, Archestrato, Athenæo & Paulo Aegineta de tuenda ualetudine, tradente cetacea, ut balęna, uitulus marinus, libella, delphini & thunni pręgrandes: qua in sententia & Galenum fuisse uideo. Aristoteles uerò his tanto antiquior cui maior fides adhibetur, eos tantùm pisces qui animal pariunt, ut delphini, balęnæ, & cętera id genus cete appellauit, Massarius. Pisces maiores, qui in τεμάχη, id est tomos seu segmenta scissi uenduntur, τεμαχίτας nominant Græci, ut Phauorinus scribit: licebit autem eosdem ferè cetaceos appellare. ¶ Quoties Aratus κῆτος habet, à Cicerone semper uertitur pistrix, Periony. Omnibus maximis beluis dux est exiguus, oblongo corpore, cauda tenui: κήτει δ' ἐκπάγλως κεχαρισμένος ἔσιν ἑταῖρος, Oppianus lib. 5. ubi κῆτος generis nomen pro specie posuit, balæna forte. nam & Festus, Balænam (inquit) beluam marinam, ipsam dicunt esse pistricem, ipsam esse & cetum. Et uulgò quidam cetum pro balæna accipiunt, κατ' ἐξοχὴν, quòd hæc in cetaceo genere ferè maxima sit. ¶ Beluam pro ceto Plinius dixit, Festus beluam marinam, Horatius belluã Ponti, Ouidius feram Metam. 4. Græci etiam θῆρας aut θηρία uocant cete, pręsertim homini noxia, ut feras etiam quadrupedes & serpentes quæ homini nocent. Τὸ δὲ θηρίον ὁρμῇ βιαίᾳ περιπεσὸν, διακόπτεται τῇ ἀκάνθῃ τοῦ δελφῖνος, Varinus in dictione Ἄκανθα, quam interpretatur spinam dorsi in ceto. Pausanias de fluuiis quibusdam scribit, θηρία, id est, noxios homini pisces seu beluas (ut siluros, glanides) alentibus. Εἰς θῆρα πόντιον, hoc est in beluam marinam, extat epigramma Gręcum, quod referemus infra in Capite de Cetis diuersis ex ueteribus. Monstra Vergilius dixit pro cetis raræ & inusitatæ formæ. Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Thannin. Leuiathan. Thannin uel thannim, תנין, תנים, Hebraica dictio, Munstero est draco, coluber, species quædã magni serpẽtis marini. item piscis magnus, specie serpentina, qui & Leuiathan, siue cete, ut Kimhi exponit, Ezechielis 29. in plurali thanninim, Genes. 1. & Thannot (gen. fœm.) Malachiæ 1. & thannin Threnorum 4. ubi interpres uertit lamiæ, Hæc ille. Thannim Dauid Kimhi author est, in terra esse genus serpentium, in aquis uerò pisces magnos serpentibus assimiles. Hieronymus Esaiæ 27. cetum interpretatur. Occidet cetum qui in mari, &c. & Esaiæ 13. sirenas: quas nos (inquit) aut dæmones, aut monstra quædam, uel certè dracones magnos interpretati sumus: qui cristati sunt & uolantes. Septuaginta ἐχῖνοι, id est hericii. Aquila, Symmachus & Theod. sirenas interpretati sunt, significantes uel bestias aliquas esse, uel dæmones iuxta errorem gentilium, dulce cantantes, & decipientes homines. Eodem nomine (inquit Aug. Steuchus) uocãtur dracones terrestres atque marini. nec enim cete & maximi pisces aliud in aquis sunt, quàm dracones & serpentes in terra. Geneseos 1. Chaldæus interpres habet tanianiah. Arabs tananin. Persa agdehaan. Leuiathan, uel Liuiathan, (tribus syllabis, ut liu prima syllaba sit, ia secunda,) לויתן, Iob 3. Abraham Ezra, Leui ben Gerson & Moses & Prizol ex magistrorum sentẽtia, אבל, ebel, id est luctum interpretantur, ut translatio Hierosolymitana קינה, kina, ploratum dicit liuiethah. Hieronymus leuiathan. Septuaginta μέγα κῆτος, hoc est cetum ingentem. Sed rectiùs Abraham Ezra Iob. 3. & Psalmo 74. & 104. dag gadol, quod est, piscis magnus. ita & Rabi Moses Psalmo 74. comment. & Kimhi thannin gadol, hoc est, cetus magnus. Iob 40. belluam marinam apertè significat. Psalmo 74. Arabs conuertit althannin. Septuaginta δράκοντος. Psalmo 104. Chaldæus uocẽ Hebraicam reliquit. Arabs posuit לתין: quod uitiosè scriptũ uidetur pro אלתנין, althannin, Hæc ex obseruatio-

seruationibus præceptoris mei Bibliandri. Latini thunni nomẽ à Græcis habent, qui thynnon dixerunt, mutuati nimirum ab Hebraico nomine thannin. quanquam enim thunnus nõ propriè cetus est, ut qui pulmonibus careat, inter cetaceos pisces tamen numeratur, qui magnitudinis suæ respectu, quanquam branchias habeant, ut propriè dicti pisces, cete uel cetacei dicũtur. Thunnus quidem adeò excrescit, ut etiam nomen mutet, ac primùm orcynus, deinde cetus appelletur. Est & lamia, idem qui canis carcharias, aut similis, non cetus quidem propriè, sed longè maximus piscis, adeò ut etiam integros homines uoret, ut & ipsa thannin meritò dicatur, ut cetacei pisces omnes: sed Threnorum 4. ubi pro thannin lamias reddidit interpres Latinus, feræ aut belluæ terrestres intelliguntur. Lamiæ (inquit) nudauerunt mammas, lactauerunt catulos suos: quod non de serpentibus aut draconibus accipi potest, qui nec mammas habent, nec lactant: sed feris quadrupedibus uiuiparis: non quibuslibet, sed magnis & immanibus, hominiq; horrendis: ut & in mari non quiuis pisces, sed magni & noxij thannin uocantur. Porrò uocabulum leuiathan compositum uideri potest, à thannin per apocopen, & uerbo לוה, laua, quod adhærere uel addi significat: unde לוית, liuiath, apud Grammaticos Hebræos, additionem uel augmentum notat: ut leuiathan non sit simpliciter thannin, id est magnus piscis, uel cetus: sed maximus omnino, quales in cetorum genere physeteres, pristes & balænæ sunt. Porrò de Leuiathan quẽ in aduentu Messiæ comesturi sint Iudæi, mira fabulantur. *Thunnus.*

Germani cetos omne **Wallfisch** appellant, nomen à balæna factum uidetur, & ad illam propriè pertinere. Angli similiter **Whale, Whalefishe.** Illyrij Sum, ut quidam aiunt, ego silurũ propriè ab eis Sum appellari puto.

Cete nulla in Euxino reperiuntur preter paruos delphinos, Oppianus lib. 1. & alij. Cete magna in mari exteriore pascuntur, & pisces multò maiores, quàm in mari interno apud nos, Nearchus apud Arianũ. Cadara appellatur rubri maris peninsula ingens. Huius obiectu uastus efficitur sinus, duodecim dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad immobilem magnitudinem beluæ adolescũt, Plinius. Magnitudinem balænarum Plinius quatuor iugerum, id est nongentorum sexaginta pedum esse meminit. Ingens enim longitudo CCXL. pedum à Plinio XVIII. uolumine tradita est. Nearchus uero uiginti trium passuum balenarũ magnitudinem constare tradidit, qui ex insulis ante Euphratem cetum mari eiectum centum & quinquaginta cubitorum se uidisse refert. sit hic balena, uel pristis haud certe constat, Massarius. Mompelij in æde d. Petri costa balænæ 28. pedes longa ostenditur. De magnitudine ossium in cetis plura leges infra in E. ¶ In mari figuræ omnes efficte uidentur animalium, & non solum animalium, sed etiam instrumentorum. Et in Indico præcipuè monstra immensæ sunt & incredibilis magnitudinis, Cardanus libro X. operis de subtilitate. deinde uariarum & monstrosarum in mari formarum assignatis causis, subdit: Eadem uerò ratio de magnitudine belluarũ in mari, præcipueq; Indico, quæ de forma. Nam ob humidum, & calorem, & alimentũ fermè ubiq; præsens, tum quia absq; pedibus sustinentur, & grandia superant maris spatia absq; labore, ideo maximi sunt pisces terrestrium animalium comparatione, auium autem longè magis. Nam finge uastum animal, & elephanto quadruplo maius, si esse potest, in terra, nonne plurimo cibo indigebit, quo absumpto cogetur magnum illud pondus maximo incommodo alias quærere terras, itaq; facilè contracto morbo peribit: aut inedia, si sensim & lentè ex una regione in aliam transierit. Deinde etiam si tutò transeat & absque labore, quis modus erit ne hominum insidijs capiatur? Horum nullum est periculorum aut incommodorum in mari, nam neq; cibus deesse piscibus, nec transitus ex una regione in aliam cum labore est, nec ullis hominum insidijs medio mari, etiamsi monarcha imperet, subijci poterunt. Ob id igitur pisces maximi inter animalia, aues minimæ: terrestria magnitudine sunt mediocria, Hæc ille. ¶ Equus ceto similis post pectus in templo quodam Gabalis spectatur, Pausanias in Corinthiacis. ¶ Cetus piscium maximus habet os in fronte magnũ & patulum, & oris meatus strictos, Author de nat. rerum. B

Delphini, tursiones & reliqua cetacei generis, corio duntaxat integuntur, Massarius.

Delphini, balænæ & reliquũ cetarium genus branchijs carent, sed fistulam sui pulmonis causa continent, qua humorem quem in ore acceperint respuant. nam & humorem admitti necesse est, cum cibum in aqua submersum capiant, & admissum emitti necesse est. nam branchiæ ijs quæ spirant incommodæ habentur. haud enim fieri potest, ut idem & branchias habeat, & spiret. sed enim ijs ad respuendam aquam fistula data est, quæ ante cerebrum sita est, ne postposita id intercipere tur à spina, (æditaq; † per summa æquoris fistula dormiunt & spirant, pinnas suas mouendo leuiter.) Causa uero cur pulmonem hæc habeant & spirent, quòd maiora animalia plus caloris sibi requirunt, ut possint moueri. quapropter pulmo ijs inditus est plenus caloris sanguinei, Aristot. de partib. animal. 4. 13. Physseter (φυσητήρ) nominatur fistula (αὐλός) cetaceorum piscium, Varinus. Plura de fistula cetorum leges ubi ex Rondeletio piscium partes in uniuersum describentur. Cete osculis (fistulis) cubitalibus, iuxta nares positis, tantum aquæ effundunt, ut naues etiam prægrandes obruant. Ex earum pinnis uirgæ sunt pulcherrimæ, quæ osseæ seu corneæ uidentur. sunt enim nigræ, similes cornibus bubalorum, & adeò flexiles, ut nunquam rumpantur;

† Parẽthesi inclusa Massarius hæc citans adiecit.

nitent præcipuè in Sole, sic ut aureæ uideantur. Singula fila uirgam unam habent, atque ob id in una pinna plurimæ: uirgis enim pinnæ constare uidentur. Os uerò capitis adeò patens, ut ex eo nauiculam efficere queas, Cardanus lib. 10. de subtil. ¶ Cetaria omnia carent auriculis, Aristot. ¶ Cetacei generis pisces (propè, addit Vuottonus) omnes resupinati corripiunt escas, (pisces minores.) habent enim os subter, Idem. Vnde fit ut periculum minores pisces faciliùs possint euadere. alioqui pauci admodum seruarentur, quippe cum delphini celeritas atque edendi facultas mira esse uideatur, Vuottonus. ¶ Cetus in iuuentute dentes habet nigros, in senecta albos, Obscurus. Cete aliqui dicunt dentiū tres ordines habere, ut & Scyllam Homerus, Io. Tzetzes. Albertus cetorum alios dentatos esse scribit, alios sine dentibus. Ego ex picturis quas uidi cetorū diuersorum, in alijs dentes serratos, in alijs planos humanis similes animaduerti: & in quodam genere etiam longos exertos, ut Rosmaro appellato. Cetaceis cur anteriores dentes obtusi sint, & cur adeps eorum non concrescat, Cardanus quærit in opere de uarietate rerum. ¶ Cete mammas habent & lac, Aristot. ¶ Fel habent cete omnia, excepto uno delphino, Vuottonus. ¶ Delphinus testes habet intus conditos, & qui ad aluum nectuntur, Idem. ¶ De balænæ genitali, & cur cete genitale habeant, lege Cardanum De uarietate rerum.

C Spirant quæ fistulam habent omnia & recipiunt aërem: haud enim carent pulmone, Aristot. Cete marina nihilo sunt inferiora carniuoris terrestribus belluis, sed uiribus etiam & magnitudine excedunt, Oppianus. ¶ Cete (quædam) rugiūt, Cardanus. Ad littora, aut minime profunda loca, aut breuia nullū appropinquat: sed in alto uersat, Aelianus. Multa in alto uersant: παῦρα δὲ

Cetos. ῥηγμίνων χεδὸν ἔρχεται, ὅσσα φέρουσιν ἠϊόνων βαρύθοντα, καὶ οὐκ ἀπολείπεται ἅλμης, Oppianus. Ceti semper in fundo maris degunt, molis suæ pondere: semper famelica, ut quorū uasta uentris uorago sit inexplebilis: quare & seinuicē conficiūt, robustior infirmiorē, Idē. ¶ In mari beluæ circa solstitia maximè uisuntur. Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulsatasque ex profundo beluas cum fluctibus uoluunt, Plinius. ¶ Visus omnibus hebetior, Vuottonus. ¶ Omnibus corpora sunt grauiora, & motus (natatio) in mari tardior, præter canes, Oppianus lib. 5.

Cetacei generis pisces eodem, quo reliqui, modo coëunt. planis enim admotis partibus agūt: nec parum multúmue temporis, sed mediocre in coitu ipso consumunt, Aristot. ¶ Omnia tum intra se, tum foras animal generant, Idem. Et rursus: Delphini, balenæ, & reliqua cete, quæ nō branchias, sed fistulam habent, animal generāt. Additur ijs pristes, & bos. nullum ex ijs enim oua habere cernitur: sed statim fœtum, (κύημα,) ex quo redacto in formā animal constat: quemadmodum homo & quadrupes, quæ animal pariunt. Scymni, Σκύμνοι, id est catuli, dicitur etiam fœtura piscium uiuiparorum, ut cetorum, Oppiano. Cete intra se generant, perfectumque animal pariunt: mammas habent & lac, catulosque interdum binos nutriunt, Massarius. Nullum genus piscium habet collum uel uirgam uel uuluam manifestam, aut omnino testes exteriores uel interiores: aut etiam mamillas, præter delphinum & cetorum genera, quæ generant ex utero sibi similia: & ideo habent mamillas: non quidem in superiori parte corporis sui, sed inferiùs prope iuncturā: & mamilla eorum similis est iuncturæ quæ est sine ligamento, ac si sit addita corpori: & terminatur in conum papularem. Tendunt autem in eis duo meatus ad interiora mamillarum, canalibus assimiles: è quibus lac manat alendis catulis, qui teneri adhuc sequuntur matrem: ut omnium cetorum soboles: quod uisum est à piscatoribus in diuersis maribus Germanico, Anglico, Flandrico, Illyrico & alijs, Albertus.

D Omne ferè cetaceum genus duce ad sibi moderandum eget, illiusque oculis ducibus ad uidendum utitur, Aelianus. uide plura superiùs in Balæna. ¶ Cete quædam in metu deuorare suos fœtus legimus, deinde rursus euomere, Cælius. sed hoc glauci facere dicuntur, ut musteli quidam utero recipere, non propriè dicta cete.

E Cete sæpe obuias terrent naues in mari Iberico ubi proximè reliquerunt Oceanum, νήεσσιν ἐοικοσόροισιν ὁμοῖα, Oppianus. Cete aliquando fluctus haustos ita eructant, ut alluuie nimbosa plerunque classem nauigantium deprimant, (hoc ueteres priuatim de physeteribus tradunt.) Sed & cum in mari tempestas oritur, se super fluctus attollunt, & commotionibus ac turbinibus naues mergunt, (Hoc de balænis Olaus Magnus scribit: uide supra in Corollario de Balæna, pagina 138. picturam hoc repræsentantem: & alteram illud quod sequitur.) Arenas aliquando dorsis tollunt, in quibus ingruēte tempestate, nautæ terram se inuenisse gaudentes, anchora iacta, falsa firmitate quiescunt. at ignes accensos belua sentiens subitò commota se mergit, & homines cum nauibus in profundum trahit, Obscurus. Thynni non uoce, non sonitu, non ictu, sed fragore terrentur, Plinius. Huic contrarium non est quod apud Strabonem legitur & Arrianū qui res gestas Alexandri Magni condidit, beluas in Indico mari clamore ac tubarum sonitu exterritas fuisse. Plinius enim non beluis cetarijs uiuiparis ut Strabo & Arrianus, sed thynnis ouiparis hanc constantiam tantummodo tribuit, Massarius. Arabici maris pars multis uarijsque belluis referta est. cete etiā illic uagari ferūtur. quapropter naues tutelæ causa tintinabula quædam, tam à prora, quàm à puppi deferunt: quorum sonitu terrefactæ belluæ nauibus non appropinquant, Philostratus de uita Apollonij libro 3. Repetit hæc Gillius & ad physeteres priuatim refert. Castoreo aqua diluto, &

& in mare profuso, cete diffugiunt, & in profundum se recipiũt, ut scripsimus in Balæna E. In Indico mari beluæ circa solstitia maximè uisuntur. tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulsatasq; ex profundo beluas cum fluctibus uoluunt: & aliâs tanta thynnorum multitudine, ut magni Alexandri classis haud alio modo, quàm hostium acie obuia, contrarium agmen aduersa fronte direxerit: aliter sparsis non erat euadere: qui non uoce, non sonitu, non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur, Plinius. Vide Massarij uerba paulò antè. Plinius quidem sentire uidetur, Alexandri naues agmen contrarium fronte aduersa, non contra thunnos, sed ipsas inter se instituisse, ut ex collisione mutua excitatus fragor thynnos terreret. Macedones narrabant in multa & incredibilis magnitudinis cete se incidisse, unde consternati spem omnem uitæ abiecerint: quippe qui arbitrarentur uiros omneis unà cum nauibus ab illis subitò absumptum iri. Sed posteà animis resumptis, clamorem magnum omnes se pariter edidisse, simulq; armis collisis & personantibus tubis tantum strepitus fecisse, ut perterritæ belluæ subter aquam se demerserint, Diodorus Sic. de gestis Alexandri. Arrianus etiam hoc de cetis simpliciter refert: Strabo priuatim physeteres nominat. In Canariam insulam unam ex Fortunatis perhibent expui undoso mari belluas, deinde cum monstra illa putredine tabefacta sunt, omnia illic infici tetro odore, ideoq; nõ penitus ad nuncupationem suam congruere insularum qualitatem, Solinus. In multis Indiæ locis aiunt cete quædam ad litus appellere, ubi ἀνάπωτις (aquæ reciprocatio quæ exundationem sequitur) quædam ea reliquerit. Alia à magnis tempestatibus in continentem expelli, & inibi cõputrescere, Arrianus. πολλάκι δὲ πλαγχθέντα καὶ ἠϊόνος ἐγγὺς ἱκάνει Ἀγχιβαθοῦς, ὅτε κέν τις ὑπὸ σφίσιν ὁπλίζοιτο, Oppianus.

Callichthys, orcynus & alij pisces cetacei similiter hamo capiuntur ut anthias, Oppianus libro 3. De anthiæ autem captura suo loco scripsimus. sed orcynus & callichthys, cetacei pisces sunt, non cete.

Omnia cetacea (inquit Gillius ex Oppiani Halieut. libro 5.) exceptis canibus, tarda in natando sunt, neq; sine pisciculo duce quoquam progrediuntur. Hic singula illis ostendit, siue prẹda capienda sit, siue quodpiam periculũ instet, siue propinqua uada uitanda: huic ad solam caudæ motionem illa parent, per hunc audiunt & uident: neq; tantopere uastis beluis uires prosunt, quàm astutia paruuli pisciculi. Quamobrem astutus piscator ut huiusmodi beluas capere possit, uaria & multiplici escarum illecebra, hunc primum (hamo) capit, deinde nullo labore monstra comprehendit. neq; enim à duce orba amplius maris uias uident, non propinquum periculum sentiunt, sed tanquam pondera quædam temere uagantur, ignara quónam fluctibus deferãtur. Nam quòd duce priuata sint, & carnea mole in oculos eminente, (τοῖν οἱ ἐπ' ὄμμασι πέπταται ἀχλύς, Oppianus,) eorum aspectus tenebris circunfundatur: Ideo ad scopulos & litora offensionem accipiunt. Tum robusti piscatores ex eiusmodi beluis quampiam insidijs attentare deliberant, sed primo illius magnitudinem pondusq; coniecturis assequuntur. Nam si illius uertex extra aquam paululum eminet, non obscura significatio est, beluam ingentem esse: quòd si dorsum bene emineat extra summam aquam, non tanta est: nam minores quia leuiores sint, idcirco altiùs eminent. Piscatores lineam ex frequentibus funiculis contortam faciunt, crassitudine rudentis (πρότονος, funem interpretantur qui malum nauis utrinq; confirmet, à prora scilicet & puppi) nauis mediocris, longitudine quæ sufficere uideatur. Huic addunt catenam ferream, quam hamo inserũt, ne dentibus belluę laceretur. Hamum magnum faciunt, quantus faucibus belluæ comprehendi commodè possit, adeò ualidum ut ne saxo quidem cedat, Ἄγκιστρον δ' ὀξυγὲς ἐπημοιβαῖς κεχάρακται Γλωχίνων προβολῇσιν ἀκαχμένον ἀμφοτέρωθεν. In media fune (catena potiùs, Δεσμῷ δ' ἐν μεσάτῳ) orbes quidam frequentes sunt, qui furiosos belluæ motus cohibeant, ne ferrum perfringat contorquendo. cedunt enim illi in gyrum, unde fit ut catena loco nõ maneat. Esca est iecur aut scapula tauri. Multi autem sunt piscatorum socij & opiferi, qui in promptu habent spicula, fuscinas, harpas seu falces, secures, & alia huiusmodi fabrorum arte incudibus confecta. Tum tacitè remigantes, nutu si quid opus est significant, & summopere cauent ne ullo sono percepto bellua in profundum refugiat. Vbi uerò iam propè sunt, escam è prora demissam belluæ offerunt. Hæc ut escam uidet, nulla cunctatione interposita, effreni auiditate eam appetit, atq; statim ferro eius guttur transfigitur: cuius dolore incitata, catenam exedere & conficere conatur: quod ipsum postquam diu multumq; conata est, acerrimis doloribus affecta, in pelagi profundum demergitur. Tum omnem funem huic relaxãt, quòd nullis uiribus humanis retrahi possit, & facilè exagitata fera nauem cum remigibus in profundũ detraheret: simul & amplos utres uenti plenos ex funibus belua mare subeunte appendunt. Illa uulneris dolore stimulata, utres contemnit, & reluctantes, & summam aquam semper appetentes, in altitudinem maris deprimit. Cum autẽ peruenit ad imam maris sedem defatigata quiescit, ingentes fluctus anhelans. at enim quiescere cupientem utres non permittunt, sese in sublime efferentes. Itaq; contra hos renouat atq; instaurat pugnam, & ueluti animalia sibi infesta persequitur ulciscendi animo. & iterum ac sæpius frustra utres detrahit. hi sursum uersus subuolant: illa uerò grauiter dolens, rursus profundum petit: & modò alieno impulsu, modò sua sponte trahitur, & tantopere furit, & aquarum procellas anhelando commouet, ut existimes sub fluctibus Borcam stabulari. Tum piscatorum aliquis illico ad litus remigans, lineam saxo alicui alligat, & in mare

redit. Tandem defessa & uiribus iam exhausta bellua, uter aliquis uictoriæ nuncius effertur sublimis: mox etiam cæteri, & cum ijs cetus uel inuitus attrahitur. Mox piscatores suis nauigijs cōgregantur, & cohortatione mutua tanquam in prælio, magnis animis, magno tumultu, feram aggrediuntur. Alij hastis seu iaculis, alij tridentibus, alij securibus, falcibus, alijs'ue instrumentis armati cædunt utcunq; renitentem flatuq; cientem procellas: & uulneribus, quibus inflictis mare rubescit, putridam sentinam infundunt, acrem & ignis instar mordacem. Expugnatam deniq; ad litus trahunt atq; eijciunt Vbi illa nequicquam iam moribunda palpitat, pinnasq; motitat, & graue spirat. Et hoc quidem modo cete grandia capiuntur: minorum uerò ut facilior est captura, sic instrumenta, ut par est, minora: hamus inquam, esca & linea. & pro utribus caprinis, cucurbitæ (ἀψῖδες κολοκύντης) aridæ adhibentur, Hæc omnia Oppianus, partim ex Gillij, partim ex nostra translatione.

Belluæ marinæ frequenter capiuntur (inquit Albertus) quando auiditate nimia persequendi harengas in littus impingunt uadosius ac breuius quàm ut inde redire possint. Nam non ita pridem una quædam impegit in littus Frisiæ: quam incolæ, ne cum maris refluxu euaderet, ligauerunt omnibus qui per totam insulam reperiebantur funibus: quorum extrema palis profundè in terram adactis, & lapidibus & ædificijs proximis alligabant. Mari autem refluente piscis aqua adiutus perrupit omnia, & cum funibus euasit in altum mare, incolis ob illorum iacturam mœstis. Sed cum saturatus non esset, tertio die rursus harengas insecutus, eodem quo priùs loco hærens inuentus est unà cum funibus, quos insulani pisce occiso recuperarunt. Cum uerò diuiderent piscem, ceruix amputata suo casu non aliter ac si domus rueret fragorem & sonum edidit. Cæterum piscatores (inquit idem) qui in nostris maribus cetos uenantur, duobus ferè modis utuntur. Primus est, cum tres piscatores paruis nauiculis uehuntur ad locum, in quo belluas esse sciunt aut suspicantur. ex illis duo remigant, tertius in naui stat paratus ad feriendum, habet autem instrumentum, cuius hastile est de ligno abiegno, leuitatis causa, in eius extremo, qua comprehenditur manu, foramen est; cui inseritur funis ualidus longissimusq;, qui in orbem complicatus in naui iacet, ita aptè ut nullo impedimento statim emissum hastile sequatur. Cuspis inferiùs triangula est sagittæ instar, mucrone perquam acuto politissimoq;, ut facillimè penetret. Duæ autem lineæ (extrema latera) quæ ad medium mucronem utrinq; tendunt, non minùs quàm uel acutissima nouacula incidunt. Superficies tota tenuis (læuis) est, & optimè polita. In medio lateris quod opponitur angulo inferiori acuto, erigitur perpendiculariter ferrum illi lateri continuatum, ad cubiti altitudinem uel paulò plus, & ibi habetur foramen cui infigitur hastile. Porrò cum iam cetus apparet, is qui hastile manu extēsum tenet, alios quotquot potest similiter instructos aduocat. Tum natantem in superficie aquæ cetum, dum pisces ex alto persequitur, quàm possunt profundissimè feriunt: & mox relictis in uulnere instrumentis recedunt. Quòd si cetus percussus statim in mare abeat, funes abscindunt, & oleum atq; operam se perdidisse conqueruntur. Sin statim in fundum descendat, utpotè ualde læsus uulneribus: fundo se affricat, propter salsedinem uulneribus se insinuantem: atq; ita magis magisq; cuspidem sibi in corpus adigit altiùs: & mox laborē piscis è profundo ebulliēs sanguis prodit. Ipse debilitatus, paulatim fundi solum sequens appropinquat littori, donec apparere incipiat: & tunc ab incolis turmatim collectis multitudine nauium & spiculorum circundatus occiditur. Huic alter uenandi modus similis est, nisi quòd spiculum non uerbere, (manu:) sed ictu ualidissimæ balistæ ceto infigitur. & in hoc quoq; funis immittitur, sicut diximus, Hucusq; Albertus. ¶ Cetus (inquit Isidorus) postquam ætatem annorum trium excedit, cum balæna coit, & in ipso mox coitu uirtute uirgæ genitalis emutilatur ita, quòd ultra coire nequit: sed intrans alti maris pelagus intantum excrescit, ut nulla hominū arte capi possit. Infra tres igitur annos ætatis suæ capi potest. Capiuntur autem sic: piscatores locum ubi cetus est notantes, illic congregantur cum nauibus multis, factoq; circa eum fistularum ac tubarum concentu, alliciunt insequentem. quia gaudet huiusmodi sonis: cumq; iuxta naues hærentem sono modulationis attonitum cernunt, instrumentum quoddam ad instar rastri dentibus ferreis acuminatum in eius dorsum clam proijciunt, atq; diffugiunt. Nec mora, si certum uulneris locum dederit, fundū maris cetus petit, seq; ad terram dorso fricans uulneri ferrum uiolenter intrudit, quousq; perfossa pinguedine uiuam carnem interiùs penetrauerit, sicq; ferrum subsecuta salsa maris aqua uulnus intrat, ac uulneratum perimit. Mortuum ergo super mare fluitantem piscatores cum funibus adeunt, & ad littus cum magno tripudio trahunt.

Ichthyophagi urbem incolunt nomine Steiuram, ubi ex magnorum piscium membranis uestes intexunt, Philostratus libro 3. Lora è corijs cetorum ualidissima sunt ad magna pondera subleuanda per trochleas, & Coloniæ in foro semper uenalia habentur, Albertus. ¶ Iuba tradit cētos ingens in flumen Arabiæ intrasse, pinguiq; eius negociatores, & omnium piscium adipe camelos perungere in eo situ, ut asilos ab his fugent odore, Plinius. ¶ Circa Cythera insulam cete prædicant maiori granditate generari: eorumq; neruos accommodatos esse ad conficiendas, non solum psalteriorum, & musicorum aliorum organorum fidiculas, sed ad bellica etiam instrumenta ex his confectæ chordæ (arcuum, addit Gillius) censentur optimæ, Aelianus. ¶ Qui cultui student in Britannia, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos. candicant enim

ad

ad eburneam claritatem, Solinus. Ex dentibus cetorum, quos Moscouitæ Morss appellant, manubria & tenacula ensium, framearum & cultellorum faciunt ijdem Moscouitæ, & Turci & Tartari, ut impetuosiores ictus grauitate adiuuante impellant, Matthias à Michou. Candidi sunt cetorum dentes, ut ebur, sed in opere longè firmiores, Cardanus. Fiunt & pectines & alia instrumenta ex ijsdem, eburneorum æmula, & candoris sui in multam ætatē tenaciora: sed leuiora sunt, & ex halitu hominis sudorem minùs concipiunt. & cùm in terram cadunt, non ita facile franguntur. ¶ Gedrosos qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidère domibus fores è maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare: ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta, Plinius. Gedrosi (inquit Massarius) cum fores è maxillis beluarum marinarum in domibus fieri, & tecta contignari præfecto classium Magni Alexandri retulissent: non à Gedrosis ipsis hæc fieri, sed ab Ichthyophagis populis, qui citra Gedrosos habitant, non procul ab eis, ex Diodoro, Arriano Straboneq; uidentur prodidisse, libro enim 15. Ichthyophagorum regio, inquit, secus mare est, & magna ex parte arboribus caret. raritas in ea palmarū, acanthi, myricæ, aquarum, & domestici cibi maxima est. Vescuntur piscibus tum ipsi, tum eorū pecora, & aquas pluuiales fossiles potant, pecoribus carnes piscium præbēt. domicilia ex ossibus cetorum scilicet (ut Arrianus tradit) balænarum, & ostreorum conchis, magna ex parte faciunt. nam trabium & fulcrorum usum costæ præstant, portarum maxillæ. uertebris fiunt mortaria in quibus pisces subiguntur, ad solem assantur. Postea ex his panem conficiunt, frumenti paululum admiscentes, quos subactos Alexander Magnus iussit à piscibus abstinere, ut Plinius meminit libro sexto, cum antea solis piscibus alerentur, à quibus nomen habent. quod etiam confirmatur ex eodem Strabone inferiùs, ubi ait: Qui nunc in Indiam nauigāt, beluarum quidem magnitudines referunt, quæ nec gregatim, nec sæpius se offerant, sed discedant clamore ac tubis repulsæ. dicunt eas terræ nequaquam appropinquare: ossa uero iam dissolutarum à fluctibus facile eijci, & materiam faciendarum regetum (*ineptum hoc uidetur. Græcè forsitan leguntur* σφωτῆρες, *hoc est asseres, ut nos paulò pòst ex Arriano interpretati sumus*) Ichthyophagis suppeditare. Ichthyophagi ergo quoniam arboribus, & lignis ex consequenti, carent, ex ossibus beluarum domicilia construūt, Hæc Massarius. ¶ Ichthyophagi pisces teneriores, crudos, ut ex aqua extrahunt, esitant. maiores uerò durioresq; Sole siccant, & ex aridis molitisq; farinam & panes conficiunt. alij mazas ex ea farina coquunt. Ditiores apud eos domicilia ex ossibus cetorum, quos mare expulerit, extruunt. & è latioribus eorum ianuas parant. Vulgus uerò & tenuioris fortunæ homines è spinis piscium suas domos ædificant, Arrianus libro 8. Et rursus, In multis Indiæ locis aliqua ex cetis ad littus appelluntur, cum recedente æstu in uadis hæsere, alia fluctu iactata quasi naues tempestate uictæ in terram deferuntur. Ex quibus putrefactis ossa ad domos ædificandas legunt: ossa laterum grandiora pro tabulis sunt, (sic uertit Massarius: Græcè δοκοὺς legimus, id est trabes, uel tigna, non tabulas:) minora, pro asseribus, (Arrianus σφωτῆρας dixit:) maxillarum ossibus (ἐν τοῖσιν ἀγῶσι, legendum ἐν τοῖς σιαγόσι) pro portis utuntur, ex quibus multa quinq; & uiginti cubitos (ὀργυιὰς, ulnas, passus,) accedut, Arrianus interprete Massario. Ichthyophagi in speluncis habitant, uel tugurijs oleæ frondibus contectis, & trabibus ac tignis ex ossibus ac spinis cetorum perfectis, Strabo lib. 16. In Septentrionalibus maximis Europæ insulis ecclesiæ & domus (sacræ priuatæq; ædes) ex costis & ossibus cetaceis extruuntur, Olaus Magnus.

Cetus aut balæna ludens in mari, signum est tempestatis, Obscurus.

Ichthyophagi quomodo cùm alijs piscibus uescantur, tum è magnis siccatis farinam, panem F
& mazas conficiant, scriptum est supra in E. Multi ex damnato uictus genere stulti effecti sunt, ex suilla carne, bubula, asinina, sa samentis cōtinuis, canibus marinis, cetarijsq; omnibus, Alexander Benedictus. Duram habent carnem cetacea omnia & excrementosam, prauiq; succi. Atq; recens eorum caro, ni optimè concoquatur, crudi succi plurimum in uenis congerit: senibusq; cibus omnino inutilis habetur. Quamobrem ipsis sale conditis ferè in cibis utimur: ita enim fit ut alimentum quod ex ipsis in corpus digeritur, & tenuius reddatur, cōcoctioniq; & sanguini generando accommodatius, Vuottonus ex Galeno ni fallor. ¶ Brasauolus in suo in Galenum Indice hæc annotauit: Cetacea condiuntur sale: salsa enim meliora euadunt, & sanguini faciendo magis sunt accommoda: caro autem eorum recens facit succos crudos copiose in uenis. lib. 3. de alim. facult. Cetacea succum habent crassum & glutinosum, in libro de cibis boni aut mali succi. Omnium carnes salsæ sanguinem melancholicum creant, tertio de locis affectis. Cetacei pisces nulli utiles sunt senibus, quinto de san. tuenda. Vitari debent in uictu attenuante, De atten. uictu. ¶ Epilepsiæ obnoxij auersentur pisces pingues & cetaceos, ut scombrum, pelamydas. hi enim omnes crassum terrestremq; & inimicum naturæ succum congregant, Trallianus.

Scabies equorum linitur unguine ceti, uel quod in lancibus salitus thynnus remittit, Columel G
la. ¶ Sunt qui pro ceti spermate, ut uulgo nominant, adipe cuiusuis ceti utantur, hoc modo: Adipē in uase reponunt, loco frigido, ut cella uinaria, deinde prælo exprimūt, & quod remanet crassum sperma ceti uocant: uires quidem easdem esse aiunt. Plura leges inferiùs in Ceti ex quo ambra legitur historia. ¶ Cetaceorum piscium coria aspera tuberculis ulceratis conueniunt, ut scribit Galenus in 2. de morbis uulgar. commentario 2.

H.a. Cetarij dicuntur à cete, qui maiores in mari sunt pisces, Massarius: quasi cete etiam in ablatiuo, & alijs quàm nominandi accusandiq; casibus pluralis numeri efferre liceat. Cete grandius, Cælius Rhodiginus. ¶ Κέβλος, cynocephalus, cêtos, Hesychius & Varinus. Καμπισυγα, ὁμοίως καμπικῆτος, apud Epicharmum, Hesychius & Varinus; nescio quàm rectè. malim κάμπος, κῆτος. nam & apud Lycophronem legimus, Βρωθεὶς πολυστοίχοισι καμπέων γνάθοις: Scholiastes interpretatur κητῶν. Oppianus cetum modò piscem uocat, ἰχθὺν; modò feram, ὀλόμενον θῆρα; modò δάκος ἅλμης, item πέλωρ uel πέλωρον substantiuè, & ἄχθος πόντου. Circa Taprobanen maxima cete sunt, quæ Dionysius Afer ἐρυθραίου πόντου βοτὰ appellat, Eustathius. ¶ Elacatênes non quiuis cetacei pisces in mari sunt, ut Varinus scribere uidetur: sed thunnorum generis duntaxat.

Epitheta. Immania cete, Vergilius 5. Aeneid. Armigeri Tritones eunt, scopulosaq; cete, Statius 1. Achill. Cognominantur etiam grandia & horrida. ¶ Ἠέ τί μοι καὶ κῆτος ἐπισσεύῃ μέγα δαίμων Ἐξ ἁλός, οἷά τε πολλὰ τρέφει κλυτὸς Ἀμφιτρίτη, Vlysses naufragus Odyss. ε. Κήτεα δ' ὀβριμόεντα, πελώρια θαύματα πόντου, Ἀλκῇ ἀμαιμακέτῳ βεβριθότα, δεῖμα μὲν ὄσσοις Εἰσιδέειν; αἰεὶ δ' ὀλοῇ κεκορυθμένα λύσσῃ, Oppianus lib. 1. Hal. Et rursus, ὅσσα δέμας προβέβηκεν ὑπέρφυὲς ἄχθεα πόντου. Idem nominat cete περίμετρα ἄαπτα, πέλωρα, αἰνοπέλωρα, ἀναιδέα δείματα πόντου, θῆρας ὑπερφυέας, πολυδείρον πέλωρον, βλοσυρὸν δάκος Ἀμφιτρίτης, μέγα κῆτος, βριθὺ πέλωρ. nam πέλωρ substantiue accipit. & ceti cadauer δυσδερκές, ῥίγιστον ἰδέσθαι.

Cetarius, qui cete & magnos pisces uenditat, & bolonas exercet, authore Donato. Cetarij, lanij, coqui, fartores, Terentius Eunucho. Minimè artes eæ probandæ quæ ministræ sunt uoluptatum, cetarij, lanij, coqui, &c. Cicero 1. Offic. Et ne per singula enumerem salsamentorum omnium purgamenta, quæ cetariorum officinis euerruntur, Columella. Cetarij genus est piscatorum, quod maiores pisces capit, dictum ab eo quòd cete in mari maiora sunt piscium genera. Varro, Non animaduertis cetarios, cum uidere uolunt in mari thunnos, ascendere in malum altè, ut penitus per aquam perspiciant pisces, Nonius. Garum apud Turcas etiamnum in magno est usu, præcipuè Byzantij. Eius uenditores olim cetarij uocabantur. Gallicum nomen non habent, nisi quis uelit Harenniers (quasi harengarios) appellare. Romæ Piscigaroli dicũtur, composito nimirum à piscibus & garo nomine, Bellonius. ¶ Cetarius etiam adiectiuũ est grammaticis, ut cetarij fines ubi capiuntur cete, Plinio 31.8. Pisces maximi inter cetarios habentur, ut thunni, Massarius. Græci ἰχθῦς κητώδεις dicunt, Latinè cetarios uel cetaceos dixerim. Cetariæ, cetariarum (ut grammatici recentiores annotant) sunt loca iuxta mare stagnante lacu: in quibus thynni, & alij huiusmodi pisces capiuntur, & iuxtà saliuntur, Plinio libro 37. Horatius cetaria dixit g.n. Plures annabunt thunni, & cetaria crescent, Serm. 2.4. Scoppa Italus cetariam, id est locum ubi capiuntur thynni, Italicè interpretatur, la tunnera, tunnara. Polypus Carteiæ in cetarijs assuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atq; ibi salsamenta populari, Plinius. Vide inferiùs in deriuatis Græcanicis circa finem. ¶ Græcis adiectiuum est κήτειος: Oppianus hominum contra phocas pugnam, κήτειον μόθον dixit. Κητείης γενεῆς, generis cetarij, Idem. Et alibi, Κητείοισιν ὑπ' ἄσθμασι. Nereides κητείοις νώτοισιν ἐφήμεναι ἀνέχοντο, Theocritus Idyllio 20. ¶ Πολλοὶ δ' ἀμφ' αὐτὸν ἑταῖροι Κήτειοι κτείνοντο γυναίων εἵνεκα δώρων, Homerus Odysseæ Α. ubi Eustathius, Κήτειοι, id est magni, παρὰ τὸ κῆτος, ut à κῆδος fit κήδειος, &c. Sed milites mercenarios quoq; κητείους nominabant, διὰ τὸ ἀκόρεστον, metaphora à cetis ducta. Alij populos Mysiæ huius nominis faciunt, qui postea Eleatæ dicti sint, à Cetio (ἀπὸ κητείου) fluuio torrentis instar in Eleatide, quem & κητώεντα nuncupant. Alij Ceteos putant esse Pergamenos. Sunt qui κήδειοι scribant, & interpretentur, affines, cognatos, uel κηδεστάς: alij uerò χήτειοι, & aliter interpretẽtur, ut pluribus exponit Eustathius. Geographus uerò (inquit) quinam sint Cetij populi apud Homerum, constare negat. grammaticos enim fabulas quasdam & coniecturas tantum afferre. Cetium (Κήτειον) autem fluuium Caico misceri, cuius circa Idam fontes sint, Hæc Eustathius. Alij ex Strabonis libro 13. recitant, Cetios esse populos inter Cilices & Pelasgos, qui dicti uideantur à Cetio fluuiolo quodam in eorum agro, cuius etiam meminerit Plinius 5.30. Vocatur & Cetius mons inter Noricum & Pannoniam, hodie uulgò Kalenberg. ¶ Κητώδεις, id est Cetacei uel cetarij ab authoribus, pisces maiores, ut thunni cognominantur. Φυσητὴρ, ὁ τῶν κητωδῶν ἰχθύων αὐλός, Varinus. Orcynus & callichthys, ὅσοι τε δέμας κητώδεες ἄλλοι, Oppianus. ¶ Homerus Lacedæmona κητώεσσαν cognominat, ut Odysseæ quarti initio. In Lacedæmonico (Laconico) mari accepi ingentia cete gigni: eamq; ob causam quidam Cretenses Homerum dicunt Lacedæmonem cetosam appellasse, Aelianus. Μεγακήτεϊ νηῒ μελαίνῃ, Homerus Iliad. θ. nauim maximam indicans, à magnitudine cetorum, à qua ut nonnullis uidetur, sed nimis μικροπρεπῶς, etiam Lacedæmon κητώεσσα dicitur, Eustathius. Lacedæmona cetóessan nuncupãt, & magnam interpretantur, uel quia cete habet grandius. Verùm καιετάεσσαν Zenodotus mauult scribere, ut intelligamus καλαμινθώδη. Astipulari uidetur & Callimachus ubi ait: Ἵππους καιετάοντας ἀπ' Εὐρώταο κομίσσαι. In Laconica uerò scatet herba calaminthe, quam nepetam Romani dixere. Alij ab rimis sic nuncupatam opinantur, quas terræmotuum ui contingit fieri. eas autem cæetos (καιετοὺς) appellant. terræmotibus uerò Lacedæmon obnoxia est, Cælius Rhod. ex Eustathij commentarijs in secundum Iliados, & in Odysseæ quartum ab initio. Videtur autem calamintha καιέτα alio nomine dicta, à feruore suæ facultatis, qua tantùm nõ urit, παρὰ τὸ καίειν.

Quæren-

Quærendum (inquit Eustathius) an Lacedæmon cetóessa dicatur ab eo quod ambiens regionem mare κητοτρόφος & θηριώδης sit, hoc est multas producat belluas. sic & Herodotus circa Atho mõtem dixit esse θάλασσαν θηριωδεστάτην. ¶ Μεγακήτης Iliad. Θ. epitheton est nauis ingentis, ut superiùs recitaui. Sic & Iliados Λ. Εἱστήκει γὰρ ἐπὶ πρύμνῃ μεγακήτεϊ νηΐ. Odysseæ uerò Γ. μεγακήτεα πόντον legimus: Varinus interpretatur magnos cetos habentem, uel simpliciter magnum: & μεγακήτεα nauim, μεγάλην, παρὰ τὸ κῆτος. ἢ μέγα κῆτος (sed ita per ypsilon scribi deberet antepenultima) ἔχουσαν, ὅ ἐστι πλατεῖαν. ¶ Πολυκήτεα Νεῖλον, Theocritus Idyllio 17. ¶ Ἐπευξάμενος μακάρεσσι κητοφόνοις, Oppianus 5. Halieut. ¶ Omotarichon aliqui uocant cetema, (κήτημα,) ait Diphilus apud Athenæum: addit id graue esse, & uiscosum, & cõcoctu difficile. ¶ Thynnorum piscationem Itali & Siculi cetiam (κητίαν) appellare solent: tum loca ubi reponere soliti sunt magna retia, cæterumq́ instrumentum quo captari assueuerunt, cetotheria (κητοθηρεία) ideo nominantur; quòd magni thynni in numerum cetorum ab eis referantur, Aelianus de animalibus 13. 16. Ego κητοθηρείαν Latinè cetariam dixerim: fortè & κητίαν similiter. ¶ De Mystoceto pisce supra in Balæna scriptum est.

Propria. Ex dignioribus quidam in regem assumptus est, quem Aegyptij Cetem, Græci Πρωτέα appellant, Diodorus Sic. Cetò, Κητώ, ex Phorcyne peperit draconem uelleris aurei custodem, Hesiodus in Theogonia. De Cetijs populis & Cetio fluuio & monte, supra inter deriuata diximus. Ceteus quidam in Tanagra fertur fuisse corpore crassissimo, κητεύς. Vide infrà de Cetis diuersis, mox ab initio. Ceton rex quidam ab Hercule circa Troiam occisus est, ut infrà dicetur in Ceto cui exposita est Hesione.

Ἄλλοι δ' ὠτειλὰς πολυδειράοιο πελώρου Χαλκοτόρους ἀφόωσιν, ὁ δ' ὀξύπρωρον ἄκανθαν Θήγεται σμερδνοῖσιν ἀνισταμένην σκολόπεσσιν. Ἄλλοι δ' ἀλκαίην, ἕτεροι πολυχανδέα νηδὺν, Καὶ κεφαλὴν ἀπέλεθρον ὀρώμενοι ἠγάσαντο, Oppianus 5. Halieut. ubi notandum quòd alcæam de cauda ceti dicit, propter magnam eius uim, παρὰ τὴν ἀλκὴν: cum alioqui de leonina ferè tantum usurpari soleat. plurimum enim hac parte leò ualet, & ea flagellans latera ad fortitudinem (πρὸς τὴν ἀλκὴν) seipsum animat. Idem poëta de corpore ceti θήρειον δέμας dixit pro κήτειον, & δέμας ὑπέρφυές. item μέλη ἄπλατα, πτέρυγας σμερδαλέας: & ὀδόντων λευγαλέην βίην καὶ χάσματος αἰχμάς. Et rursus de dentibus, Ἔνθ' οἱ μὲν γενύων ὀλοὰς στίχας ἠγάσαντο Δεινὸς, χαυλιόδοντας, ἀναιδέας, ἠΰτ' ἄκοντας, Τρισσοιχεὶ πεφυῶτας ἐπικαρσυτόρῃσιν ἀκωκαῖς. ¶ Βρωθεὶς πολυστοίχοισι καμπέων γνάθοις, Lycophron. Καὶ πλευροῖς κήτεσσι δομὴν ἀτάλαντοι ἰδέσθαι, Apollonius Argonaut. 3. Ἄκανθα, ἡ ῥάχις τοῦ κήτους, Varinus: id est dorsum ceti. nam alioqui ossa, non spinas cete habent. b.

Naufragi non modo miserè pereunt in mari: ἀλλ' ἔτι τοῖσι Δαιτυμόνας μίμνουσιν, ἀτυμβεύτου δὲ τάφοιο Θηρείου λαιμοῖο, μυχοὺς πλήσαντο τυχόντος, Oppianus de cetis loquens. c.

De Epopeo piscatore deuorato à cetacea belua, in Pompilo dicemus. ¶ Ἄταλλε (ἐσκίρτα καὶ ἔχαιρε) δὲ κήτε' ἐπ' αὐτῷ Πάντοθεν ἐκ κευθμῶν, οὐδ' ἠγνοίησεν ἄνακτα, Homerus Iliad. Ν. de Neptuno. ¶ Ὦ λαοὶ κῆτος ὀδμὴν, alicubi apud Homerum ni fallor. b.

DE CETIS DIVERSIS INNOMINATIS FERE, ET PRIMVM EX VETERIBVS.

TANAGRAEVS cetus, Ταναγραῖον κῆτος. Obesum ac prægrandi corporis mole sic appellabant, à Tanagra Bœotiæ ciuitate, quã Homerus Γραῖαν, Lycophron Pœmandriam appellat, maritimam: ad quam delatus cetus immani magnitudine prouerbio locũ dedit, Refertur ab Atheneo lib. 12. Ταναγραίων φυλὴ, κήτει ὁμοιότητα. Ἔφορος λέγει εἶναί τινα ἐν Τανάγρᾳ παχύτητα, (lego παχύτατον,) ὃς ἐλέγετο Κητεύς, Varinus. uidentur autem uerba poëtæ cuiusdam, sic fortè legenda: Ταναγραίων φυλὴ Κήτει ὁμοιότατον, ut sit finis senarij, & initium alterius, hoc sensu: Tanagræo ceto corpore simillimum. Πόσῳ κάλλιόν ἐστι γενόμενον εἶν λεπτότερον, ἢ ὑπερπλουτοῦντα τοῦ Ταναγραίῳ κήτει ἐοικέναι; Hermippus apud Athenæum lib. 12. Quod si de ceto marina bellua accipiamus, rectè scribitur κήτει paroxytonũ: sin de Ceteo homine crassissimo, ultima erit circunflectenda à recto κητεύς.

CEMMOR, Κέμμορ, μέγα κῆτος, Hesychius & Varinus.

DE Cetis ingentibus quæ classem Alexandri terruerunt, magna ui aquæ flando in sublime emissa, ex Arriano & Strabone scribam infra in Physetêre.

MACEDONIBVS dum è Mesambria Tocam nauigarent, Nearchus author est, uisum cetos in litus eiectum, cubitorum quinquaginta, corio squamoso, tam crasso ut cubitum æquaret, innatis ei ostreis, patellis & algis multis, Arrianus de rebus Indicis.

IVBA in his uoluminibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de Arabia, tradit cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intrasse, pinguiq́ eius negociatores, & omnium piscium adipe camelos perungere in eo situ, ut asilos ab his fugent odore, Plinius.

TVRANIVS prodidit expulsam beluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita XVI. fuissent, dentes eiusdem CXX. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum, Plinius.

CIRCA Gedrosiam Indiæ regionē ferunt cete longitudine dimidiati stadij, & latitudine pro rata longitudinis portione nasci, &c. Aelianus, uide infra in Physetêre, ubi & Plinij uerba referam de ijsdem cetis ex libri 9. cap. 3.

CIRCA Cythera insulam cete prædicāt maiori granditate generari; eorumq́ neruos accommodatos esse ad conficiendas non solum musicorum organorum fidiculas, sed ad bellica etiā instrumenta ex his confectæ (arcuum, ut Gillius addit) chordæ censentur optimæ, Aelianus 17. 6.

IN templo Aesculapij Sicyône in porticu spectatur os ingens ceti marini, Pausanias.

IN eo mari admirandæ magnitudinis cete reperiuntur; quæ sæpenumero Oceanum eum nauigantibus, pelago innatantia & emergentia apparuerunt, Nicephorus Callistus Ecclesiasticæ historiæ 9. 19. ex Philostorgio describens Paradisi situm ad Orientem sub æquinoctiali.

ERATOSTHENES dicit in Persicæ præternauigationis initio insulam esse, ubi cetū uiderit mari eiectum, quinquaginta cubitorum, Strabo lib. 16.

AD Cadaram rubri maris peninsulam exeunt pecori similes beluæ in terram, pastæq́ radices fruticum, remeant: & quædam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata, Plinius.

THEOCLES libro 4. ad Syrtim ait cete procreari triremibus maiora, Aelianus. A Tauro uertitur littus orientem uersus, flumina decurrunt à Psebeis montibus. Nauigatio insulis impeditur. Mare deinceps sequitur profundum, habens cete magnitudine eximia: haud infesta hominibus, nisi quum fortè quis inscius in earum cristas (uide ne in Græco sit λοφιὰς, id est ceruices) inciderit. Neq; enim nauigantes insequi aduerso Sole possunt, splendore eorum oculos obumbrante, Diodorus Sic. lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis.

DE CETO CVI EXPOSITA EST ANDROMEDA: ET ALTERO, CVI HESIONE.

DE Ceto sydere Higinus scribens, De hoc (inquit) dicitur, quòd à Neptuno sit missus ut Andromedam interficeret, de qua ante diximus: sed à Perseo sit interfectus, propter immanitatem corporis: & per illius uirtutem inter sidera collocatus. Et superius, Andromeda Mineruæ beneficio dicitur inter astra collocata, propter Persei uirtutē, quòd eam ceto propositam à periculo liberârat, &c. Fortè & apud Aratum eiusq́ Scholiasten aliquid de hoc ceto reperies. ¶ Ouidius Metam. lib. 4. fabulam sic describit:

Perseus per aërem uolitans, Aethiopum populos Cephæaq́ conspicit arua. Illic immeritam maternæ pendere linguæ Andromedam pœnas iniustus iusserat Ammon. (Cassiope enim mater fiducia formæ ausa fuerat se Nereidibus præferre.) Quam simul ad duras religatam brachia cautes Vidit Abantiades. Vt stetit, ô, dixit, non istis digna catenis, &c. & nondum memoratis omnibus, unda Insonuit, ueniensq́ immenso bellua ponto Imminet, & latum sub pectore possidet æquor. Tum Perseus à parentibus ut sua sit seruata sua uirtute paciscitur. Accipiunt legem. Ecce uelut nauis præfixo concita rostro Sulcat aquas iuuenum sudantibus acta lacertis: Sic fera dimotis impulsu pectoris undis, fundæ iactu aberat. Tum Perseus pedibus tellure repulsa Arduus in nubes abijt:

Et celeri misso præceps per inane uolatu Terga feræ pressit: dextroq́ frementis in armo
Inachides ferrū curuo tenus abdidit hamo. Vulnere læsa graui modò se sublimis in auras
Attollit, modò subdit aqs, modò more ferocis Versat apri, quē turba canū circunsona terret.
Ille auidos morsus uelocibus effugit alis: Quaq́ patet, nūc terga cauis sup obsita cōchis,
Nunc laterū costas, nūc qua tenuissima cauda Desinit in piscem falcato uulnerat ense.

Beluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum XL. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali, Plinius. Ioppe oppidum antiquissimum orbe toto, saxum ostentat, quod uinculorum Andromedę uestigia adhuc retinet, &c. Solinus. reliqua enim habet ut Plinius: nisi quod addit, Verticuli spinæ ipsius latitudine semipedem (sesquipedem, ex Plinio) sunt supergressi. ¶ Cetos deuoraturum Andromeden Lycophron phallænam (φάλλαιναν) uocat, Scholiastes uerò canem marinum & phallænā. ¶ Exposita, ut scribit Plinius, bellua est in mari circa Ioppen aliquando inuenta, quæ multos longissimosq́ dentes habet, & pinguedinem quinq; cubitorum: & est de genere cetorum: Albertus, ridiculè à Plinio expositam nominatam putans, cum non hoc belluæ nomen Plinius, sed Andromedam ei expositam fuisse scribat. ¶ Plura reperies in Onomastico nostro in Ioppe, per duplex, & Iope per simplex p.

Hesionem Laomedontis regis Troiæ filiam monstro marino expositam Hercules liberauit, occiso prius ceto: sed cum Laomedon equos præstantissimos in præmium illi promissos denegaret, Hercules indignatus Troiam euertit, & occiso rege Hesionen Telamoni, qui primus murū conscenderat, in prædæ partem concessit, ut Grammatici inter Herculis labores referunt. Fuit Hesione soror Priami, mater Aiacis & Teucri, de qua Vergilius 8. Aeneid.

Nam

Nam memini Hesiones uisentem regna sororis Laomedontiaden Priamum Salamina petentem, &c.

De ceto (inquit Palæphatus interprete Phasianino) hoc memoratur, quòd Troianos è mari exiens inuadebat. Et si quidem ei puellas aliquas Troiani obtulissent, ab eis recedebat: si minus, eorum totam regionem deuastabat. Quàm uerò id fatuum sit credere, Troianos filias proprias ceto exponere solitos fuisse, quis non uidet? Virum nanque potius magnum quempiam hunc fuisse dicendum est: qui cum rex esset, multum roboris uiriumque habens, ac in re nauali ualde potens, paludem quandam in Asia, quam Troiani possidebant, circa mare subuertit, tributumque ab eis sibi ob id persoluebatur: quod quidam dasmòn, hoc est uectigal uocant. Argento autem eius temporis homines minimè utebantur: sed uasis solùm, ac supellectile omni alia. Imperauit ideo rex ille, qui Ceton (Κήτων) dicebatur, ut ciuitates quædam tributi nomine equos sibi darent, aliæ uerò puellas darent. Hunc uerò regem cui nomen erat Ceton, barbari Cetum uocabant. hic circunquaque loca illa adibat, & debito necessarioque tempore tributum ab ijs promissum exigebat. Quod si quæpiam ciuitates persoluere recusarent, eorum regiones ac loca malè tractabat. Peruenit & is quoque ad Troiam, eo potissimum tempore quando Hercules illuc etiam exercitum Græcorum habens, uenit. Vnde Herculem tunc Laomedon rex in Troianorum præsidium conduxit. Ceton uerò exercitum suum cum impetu in eos duxit. Cui cum obuiam Hercules & Laomedon cum copijs suis facti essent, illum interfecerunt. Quo ex facto sermo fabulosus confictus est, Hæc Palæphatus. *Ceton rex.*

CVM Ionas propheta à nautis nauigantibus Tharsis eiectus esset è naui in mare, propter tempestatem ipsius causa, quod Dei mandato non paruisset, exortam, ut ipse confitebatur: præsto fuit piscis magnus (דג גדול) à quo deuoratus, tres dies & noctes in uentre ipsius uixit: tum demum propter feruorem precum quas ad Deum fundebat, ab eodem pisce in terram eructatus est, ut copiosiùs in historia Ionæ inter prophetas minores in uetere instrumento legitur. Iosephus libro 9. Antiquitatum asserit Ionam ad littus maris Euxini eiectum. hinc enim non longum iter pedestre ei fuit in Assyriam conficiendum, ut patet intuenti tabulas Ptolemæi, Munsterus. Ionam à lamia pisce potiùs quàm balæna (cui gula angustior est propter pulmones & arteriam asperã) deuoratum fuisse, &c. Rondeletius probabiliter ostendit, ut recitauimus supra in Cane. A Ionæ historia, fortè triesperi Herculis orta est fabula: cuius meminit Cælius Rhod. his uerbis: Lycophron in Alexandra Herculem λέοντα dicit τριέσπερον, ex insiti roboris præstantia, & quia in eius generatione triplex in unam coiuit nox: uel quia triduũ in uentre ceti transmiserit, à quo Hesionem liberauit, quum ei immortales equos esset pollicitus Laomedon, quos illi pro Ganymede fuerat dilargitus Iupiter. Τριέσπερος Ἡρακλῆς, διὰ τὸ ἐν τῷ κήτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἃς ἑσπέρας καλεῖ (Λυκόφρων,) διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὴν εἶναι τὴν τοῦ θηρὸς γαστέρα, Varinus.

EXIMIA magnitudine existimantur, Leo, Libella, Pardalis, Physalus, Prestis, Maltha, Aries, Aelianus. Nos de his & alijs multis suo loco & ordine agemus.

TIBERIO principe contra Lugdunensis prouinciæ littus in insula simul trecentas ampliùs beluas reciprocans destituit Oceanus, miræ uarietatis ac magnitudinis; nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus assimulatis; Nereidas uerò multas, Plinius.

GANGES alicubi (ubi altissimus latissimusque fluit) cete procreat, quorum adeps unguenti usum præstat, καὶ ἐκ τῆς τούτων πιμελῆς ἄλειφα ἐργάζονται, Aelianus 12.14. Gillius legit ἄλφιτα; uertit enim, è quorum adipe farinæ conficiuntur.

CETE in mari Indico quintupla ad Elephantum uel maximum magnitudine degunt. Nam una etiam costa ceti ad uiginti cubita accedit. Labrum (χειλώνην) habẽt quindecim cubitorum, pinnam ad utranque branchiam septem cubitos longam: Aelianus 16.12. ubi pro χειλώνην uoce inusitata, & corrupta, ut iudico, aliàs legitur χελώνην, id est testudinem. quid si legamus χειλῶνα? id est labrum. nam & Aristophanes in hac significatione utitur. Quod si quis testudinem mâlit: pinnarũ nomine pedes intelligat, quos etiam Nicander in testudine marina πτέρυγας dixit. Sed cum nec ceti, nec testudines branchias habeant, branchiarum tamẽ locus in cetis commodiùs, quàm in testudinibus intelligi mihi uidetur.

MARE quod Taprobanen ambit, infinitos pisces & cete procreare ferunt: & eorum quædã habere capita Leonum, Pantherarum & Arietum, aliorumque animalium: &, quod magnam admirationem habet, Satyrorum speciem similitudinemque cete nonnulla gerunt. Alia existunt muliebri facie, eisque pro crinibus spinæ dependent. Addunt & alia reperiri absurda, quorũ genera tam monstrosa exactè explicari ne à peritissimis quidem pictoribus possent. Caudæ eis oblongæ & inuolutæ, pro pedibus forfices (chelæ) aut pinnæ. Ac in eodem mari belluas in utraque sede uiuentes audio: & noctu segetes & herbas depasci, instar gregalium & feminibus uictitantium animalium: quodque palmarum fructu iam maturo gaudeant, iccirco eas arbores amplexu suo molli flexilique concutere, excussas uiolento impetu palmulas exedere, easdemque crepusculo matutino, cũ iam incipit dilucescere, in mare redire abdique mersas, Aelianus 16.18.

Macedones in obsidione Tyri cum ad teli iactum aggerem produxissent, ostẽtum à deo quo-

piam ad imminentem cladem denunciandam, immissum est. Fluctus enim è mari ad molem eam incredibilis magnitudinis cetum appulerunt, unde nihil incommodi factum est. Corporis enim parte altera aggeri acclinata, diutius ibi constitit, cum maximo inspicientium omniũ terrore. Rursus demum in mare enatauit. Hincq́ religio maxima utrosq́ occupauit, existimanteis illud portendere Neptunum sibi auxiliarem fore, animo utique in id quod optabant inclinato, Diodorus Sic. de gestis Alexandri.

De Cetis GEDROSIIS circa Arabiam (Albertus ineptè Zedrosos uocat, tum circa orthographiam lapsus, tum quòd uocabulum gentile, cetorum proprium existimauit) quarum maxima ossa ædificijs apta sunt, diximus supra in Cetaceis in genere.

IN Feram marinam quæ hominis cadauer capillis aut ceruice (λοφιῆς ὕπερθε) apprehensum ad litus extulit, (ne scilicet periret in mari:) & ibidem interijt, quòd in mare nimis relictum nõ posset redire: Antiphili epigramma Græcum extat huiusmodi libro primo Epigrammatum Græcorum, sectione 40.

Ἄνδρα θὴρ χερσαῖον ὁ πόντιος, ἄπνοον ἔμπνους   Ἁράμενος λοφιῆς ὑγρὸν ὕπερθε νέκυν,
Ἐς ψαμάθους ἐκόμισα. τὸ δὲ πλέον ἐξ ἁλὸς εἰς γῆν   Νηξάμενος, φόρτου μισθὸν ἔχω θάνατον.
Δαίμονα δ' ἀλλήλων ἠμείψαμεν. ἡ μὲν ἐκείνου   Χθὼν, ἐμὲ; τὸν δ' ἀπὸ γῆς ἔκτανε τὸ μὸν ὕδωρ.

Brodæus de delphino interpretatur, quem solum ferè in mari homines diligere, seruare, efferre, historijs proditur.

AVCTOR Procopius est apud Byzantium Gotici belli temporibus cete (κῆτος, sing. numero) comparuisse magnitudinis miræ: Porphyrium (inquit) illi uocant. Id uerò annis quinquaginta locis infestius circuniectis omnibus fuerat: nec ab Iustiniano, etiamsi percupido, ulla quiuerat ratione expugnari. Demum delphinos insectatum auidè ac ita limo impactũ explicari haud amplius eualuit, sed accolis hinc inde accurrentibus, funium ac machinarum ui pertractum in siccũ, cubitorum triginta mensum per longitudinem excessit, per latum uerò decem, Cælius Rhod.

DE CETIS DIVERSIS EX RECENTIORIBVS.

LEVIATHAN (inquit obscurus & barbarus scriptor) Hebraicè dicitur draco. Fertur autem quòd (hic) draco & in terra serpit, & in aquis natat, & in aëre uolat, unde & in Asia tribus nominibus appellatur, scilicet serpens, cetus & leuiathan. Loquens enim in spiritu de diabolo, sub leuiathan typo, ita dicit propheta: In die illa uisitabit dominus in gladio suo duro, & grandi & forti, super leuiathan serpentẽ, & uectem: & super leuiathan serpentem tortuosam, & occidet cetum qui in mari est. Iorath, Leuin (inquit) & leuiathan piscibus aspedo, id est ceto (aspidochelonen obscuri quidam cetum maximum faciunt, inde aspedi nomen fortè Iorath fecerit) frequenter insidiatur: & pugnat cum eo. Omnesq́ pisces maris, qui pugnam uident inter illos, subitò ad caudam ceti confluunt. Et si cetus ab illo deuictus fuerit, morietur & ipse statim. Quos enim cauda cinxerit, mox deglutit. Quod si cetus superari non potuerit, tunc leuin à faucibus suis fœtidissimum odorem cum aqua emittit, cetus autem econtrario aquam haurit, & respuit, & odorem fœtidissimum repellit: & sic se suosq́ saluat & defendit, Hæc barbari illi. Nos suprà De cetaceis in genere A. Leuiathan ad omnes maiores cetos commune nomen esse docuimus.

ASPIDOCHELONE (inquit Physiologus, scriptor barbarus) Græcè dicitur belua quædã in mari, quæ Latinè dicitur aspidotestudo. Est autem cetus magnus, habens super corium suum, tanquam sabulum, quod est iuxta littus maris. Vnde plerunq; eleuato dorso suo super undas, à nauigantibus nihil aliud creditur esse quàm insula: itaq; applicantes † dentes super eam alligant naues, accendunt focos ad coquendos cibos. Ille uero ubi sentit odorem & calorem ignis, mouet se à loco, & sic mergit naues in profundum: Alia quoq; huius beluæ natura est, quando esurit, aperit os suum, & quasi quendam odorem bene olentem exhalat de ore suo, quem sentientes minores pisces confluũt in os eius, quod ut impletum fuerit, claudit, & eos transglutit, Hæc ille. Ego aspidochelones nomen apud nullum ex ueteribus legi, nisi quòd Epiphanius Cypri episcopus, in libro quem physiologum inscripsit, ea quæ paulò antè Physiologi tanquam authoris nomine recitaui, tradit, cap. 30. Oppianus quidem 1. Halieut. aspidóessa (id est scutata, corio scuti instar operta) epitheton facit testudinis:

† nautæ

Δηρὸν δ' ἠιόνεσσι καὶ ἀγχιάλοισιν ἀρούραις   Μίσγοντ' ἐγχέλυές τε, καὶ ἀσπιδόεσσα χελώνη. Hoc est, Aliquando è mari in proxima litora egrediũtur anguillæ & scutata testudo. Nam Græcus paraphrastes innominatus nõ rectè hunc locum reddit his uerbis: Μίγνυται δὲ καὶ ἡ ἔγχελυς τῇ ἀσπιδοειδεῖ χελώνῃ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς. hoc est, Miscetur (Coit) etiam anguilla cum scutiformi testudine in littoribus.

¶ Ad Aspidochelonen attinent quæ Isidorus de ZITIRON monstro scribit: quod nomen fortè à ceto corruptum est, quasi κήτειρον uel potiùs κήτειον dicas. Zitiron (inquit) monstrum est, quod uulgus militem uocat, ingens atq; fortissimum, anteriori parte formam ferè militis armati præfert:

Zitiron.

Miles.

præfert: & caput quasi casside galeatum, ex cute rugosa, dura firmissimaq́ue, ostendit. Ab eius collo dependet scutum longum, latum & magnum, & interius cauum: ut in eo posit cõtra ictus pugnantium more defendi. Est enim forma triangulare, firmitate, duritieq́ue tam ualidum, ut uix unquã posit iaculo penetrari. De collo eius & de spondylis uenæ quædam ac nerui fortissimi protenduntur in humerum, à quibus prædictum scutũ pendet in scapula. Brachia quoq́ue (longa) fortissima nimis habet, & quasi manum bisulcam cum quã ualidissimè percutit: unde fit ut difficulter nimis ab homine capi posit: & si captus fuerit difficulter etiam necari, nisi cum malleis poterit. Hæc ille, ex quo Albertus etiam repetijt: qui addit in mari Britannico hoc animal apparuisse, & esse de genere tortucarum, id est, testudinum. Et rursus, Barchora (id est, testudo) tantũ excrescit, ut scutum eius octo uel nouem pedum inueniatur, cornu habet in capite; sicut tortuca agrestis: & hoc circundat caput ad modum galeæ. Piscatores Germaniæ & Flandriæ militem uocant hoc animal, quòd scutum & galeam gerat. Est autem scutum eius ac si de quinq́ue asseribus sit compositum. Pedes quatuor habet, multorum digitorum, & caudam instar serpentis. Plura etiam Albertus Barchoræ adscribit; quæ ueteres de testudine marina prodiderunt.

VACCA marina monstrum est magnum ac ualidum, & ad iniurias iracundum. Non oua sed fœtum parit, plerunque unum, aliquando binos aut plures. Fœtum tenerè diligit, & secum ducit quocunque pergit. Annis triginta hoc animal cauda etiam amputata uiuere constat, Author libri de natura rerum.

EX ALBERTI MAGNI DE ANIMALIBVS LIBRO XXIIII.

ETVS est maximus piscium cognitorum, cuius fœmina balęna uocatur. Est autem hic piscis multorum generum. Quidam enim hirsuti (asperi) sunt, ijq́ue maximi: alij corium habent planum, (læue,) minores: horum in nostro mari genera duo uisuntur. Vnum habet rictum oris uallatum prægrandibus & longis dentibus: qui plerunq́ue cubitales, aliquando duorum aut trium, rarissimè quatuor cubitorum reperiũtur. Præcipuè uerò canini duo, cæteris longiores eminent: & sunt subtus sicut cornu, instar elephanti uel apri dentium, qui culmi uocantur: comparati nimirum ad pugnam. Et hoc quidem genus ceti os habet idoneũ quo mandat & comminuat cibum. Alterum, nostra memoria uisum, os edentulum habet, aptum duntaxat ad sugendum, ut muræna, (*lampreda*:) aliquãto minus priore, & multo suauiore carne. Vtrunque branchijs caret, & spirat sicut delphinus, nempe per cannam fistularem. Vtriq́ue corium super oculos densum & nigrum. Oculi tanti, ut unius etiam oculi fouea (ceu lacus quidam) homines quindecim largè capiat, interdum uiginti. Oculis adiuncta sunt additamenta ciliorum instar, cornea, (*radios fortè dixeris, ut de Rota belua Plinius scribit, quaternis eam distingui radijs, modiolos earum* [*eorum lego, scilicet radiorum*] *oculis duobus utrinq́ue claudentibus*,) longitudinis octo pedum, plus minus, pro magnitudine piscis: horum singula figuram propè referunt magnæ falcis fœnisecum. Sunt autem numero ducenta & quinquaginta super oculum unum, ac totidem super alterum. pars singulorum latior radicem figit in corio: angustior prominet. non rigent tamen, sed iacent disposita à radice oculi uersus tempora piscis: ita ut appareat unum os latum, ceu magnus quidam uannus: & utitur eo piscis ad operiendum oculum suum in magnis tempestatibus. Os autem habet amplũ: & cum spirat, eructat ex eo copiosam aquam, qua aliquando implet nauiculas & submergit. Pinnas etiã magnas, & ea qua delphinus specie. caudam bifurcam: cuius latitudo est plus quàm uigintiquatuor pedum, cum piscis ad incrementi sui statum peruenerit. Costas autem habet curuas, & longas ad spissitudinem piscis, magnitudine tignorum in magnis domibus. Tigna autem uoco super quæ conclauantur (*clauis affiguntur*) laquearia, quibus tegulæ domus affiguntur. Hunc piscem scribunt ueteres quatuor iugera terræ occupare uentris sui latitudine: quam ego magnitudinẽ nunquam à nostris piscatoribus, qui multos sæpe uiderunt, inquirendo cognoscere potui. Maximus illorum, de quibus audiui, onus trecentorum curruum fuit, in carnes & ossa diuisus. Sed hæc moles rara est: qui uerò ducentos, uel centum & quinquaginta currus onerent, plus minus, frequenter apud nos capiuntur. Colem habet hic piscis & testes intus in corpore, sicut delphinus: & tempore coitus colem emittit. Fœminæ uulua eiusmodi ferè est, ut muliebris. Fœmina in coitu mari se submittit, ut delphinus quoq́ue. Velocis autem sunt coitus, sicut animalia omnia quorum testes intus conditi sunt. Mas genitura abundat: & quod præterfluxerit eius (neq́ue enim totum capitur ab utero fœminæ) collectum, ambra uocatur, maximi precij, & usitatum medicis in curanda (gutta) arthritide ac resolutione. Iccirco autem genitales cetorum partes conduntur, ne uel natando impediant, uel aquæ frigiditate lædantur. Quod autem aliqui dicunt, cetum post unum coitum cum balæna, impotentem ad coëundum ampliùs effici: itaq́ue in profundum pelagus se abdere: atque illic adeò augeri mole, ut insula quædam maris uideri queat: non puto esse uerum, nec talia referunt fide digni aut oculati testes. Ceti quidem cum pugnant pro fœminis & catulis suis, uictus in altum gurgitem se recipit, & præ metu aliquandiu manet, & quòd non moueatur, obesus admodum fit. Lardum his piscibus in dorso est, ut porcis. pingui abundant, præsertim in capite circa

cerebrum. Tempore meo multi sunt capti. Vnus in Frisia, circa locum qui Stauria uocatur: cuius cum caput per oculum cuspide punctum esset, undecim lagenas adipis emisit, quarum unaquæque uix portabatur ab homine uno. cuius rei testis ego sum oculatus. Adeps lucidus & purus est, cum defecatus fuerit. Alter captus est ultra Traiectum uersus Hollandiam: cuius caput quadraginta reddidit adipis lagenas. Huius piscis lardum est, quod (*Gallicè*) graspois uocatur. Porrò concipit balæna (fœmina ceti) catulum unum, & nutrit eum (*lactando*.) is multo tempore sequitur matrē, ad tres fortè aut quatuor annos. Hic piscis cum in arcto aliquo profundo concluditur, & nauibus circundatur, submittit se in fundum, & subitò emergens naues (*quas subierit*) submergit. Hæc omnia Albertus.

DE CETO AMBARI.

EST odoramenti genus (inquit Ruellius libro 1. de Stirpibus, cap. 17.) quod recentiores Græci modo ampar, modo ambar nominant. hoc diuersis in locis scaturit, uti Aëtius (*imò Actuarius, & Symeon Sethi in libro de alimentorum facultatibus*) literarū monimētis tradidit. sunt autem huius fontes quemadmodum picis, (πηγὰς ἀλλ', *Sethi*,) bituminis, sulfuris, & similium, qui huiuscemodi ambarum eructent. Sed in eo genere præfertur quod fuluum est, (κιῤῥόν,) præpingue. ta'e in Indica ciuitate, quæ Selachitum (Silache, Symeon) nominatur, uendi solet. Aliud subalbidum, quod in oppidulo maritimo felicis Arabiæ, cui Sinchrio (iuxta Sichrim oppidulum, Cardanus. Sethi Sycheon nominat, Συχέον) nomen est, gignitur. Tertium atro colore micat, quod uiribus infirmius est. Colligitur hoc ex piscibus qui fontes & ambari scaturigines degustârint. Vim habet excalfaciendi, humorum lentitiam digerit, (incidit, Sethi.) quare medicamentis quæ secandi naturam sortiuntur, (stomachicis, Sethi) immisceri solet. Caput & cor olfactu roborat, sed temulentis largiùs in uinum coniectum, ebrietatem exasperat. (Si quis ante potū [ἀπὸ πότῳ, post potū] eius odorem olfecerit, ebrietatem accelerat, [ταχύνει, Ruellius legit τραχύνει:] & si in uino ponatur, multò magis, Sethi interprete Gyraldo.) Cæterum Mauritanorum familiæ authores (ut Serapio) in mari tradunt ambar, non secus atque in terra fungos nasci: sæuientibusque procellis agitatū pelagus, cum prouolutis impetuosè saxis expuit in litus, tum homines qui præsentiunt maris insultus, ad uada se conferunt: & quod eructarint ambarum, congerunt. Præcellit quod in insulis, harum regionum litoribus, eiectum inuenitur, colore cæsio (cæruleo, Serapio,) in globi formam coactum. Improbatur quod struthiocameli oui more candicat. Damnatur quoque ambarum, quod è piscium uentribus exemptū fuerit. Nanque cetaceus piscis nimium auidus huius ambari, hoc esu sibi necem consciscit: præsertim dum copiosius estur. Azelum uernaculo nomine uocant piscem. is emortuus fluitat, & undis maris emergit. tum insulani coniectis uncis & funibus extrahunt, ambarumque cæso uentre eximunt. Sed quod proximè spinam dorsi inuenietur coaluisse, longè magis præfertur: utpote quod & purius & syncerius tradatur, longioremque moram in piscis uentre fecerit. Addunt calfacere & siccare ambarum, cerebrum & cor roborare, omnesque sensus uegetiores efficere: quare senibus & frigidis auxiliari. Officinæ nostræ ambrā chryseam (griseam) uocant. Confundunt sub hoc nominis ambitu succinum magno errore. nam ambarum peregrinum nomen est, illius duntaxat rei proprium. Quapropter sunt, qui sentiētes hoc discrimen, ne committeretur error, orientale succinum maluerunt appellare. Sed nos ut alia quędam, quod patrio uocant nomine ambar, edocti à ueteribus Latinis ambarum diximus: sicut & sachar, sacharum. Liberum tamen fuerit uel ambar uel ambarum proferre. Hæc omnia Ruellius, & mutuatus ab eo Matthiolus Senensis. ¶ Azel est piscis quidam magnus, Syluaticus. Quod de genitura ceti cum sua fœmina coëuntis abundat, id mari supernatans colligitur ambræ nomine, Iorath. ¶ Aëtius lib. 16. cap. 133. ambram suffumigio moschato admiscet, & aliquot alijs deinceps suffumigijs. Ambarium inijcitur in thymiama Esdræ apud Nicolaum Myrepsum. Sultanus olim Aegypti tyrannus solebat cereis immiscere ambram, uoluptati atque ualetudini simul consulens. nos, quibus carior est ambra, nec opes regiæ, laseris succum aut thus possemus immiscere. nam ut illa regibus, ita hæc priuatis magnifica atque decora, ac delicijs apta, Cardanus. ¶ Succino fragrantior est ambra, ut cum pretiosissimis conferatur mercibus, Idem. Permutatur uncia aureis duobus, Alexander Benedictus, cum musci unciam senis aureis emi scripsisset. His scriptis inspexi catalogos, de medicamentorum precijs in pharmacopolijs diuersarum urbium, quos habeo: in quibus magna quidem diuersitas est, ubique tamen ferè maius precium ambræ, quàm moscho. Ambræ uncia Lugduni alibique in Gallia coronatis duodecim uænit: in Germania florenis duodecim. Alicubi tamen (ut Augustæ Vindelicorum) ambram & moschum eodem precio uænundari audio, utriusque unciam florenis octo. Alibi, ut Norimbergæ, ita distinguūt, ut ambræ griseæ precium sit floreni duodecim in semunciam: communis uerò, floreni tres, alibi duo cum dimidio ferè Moschi uniciam Galli coronatis septem uendunt, præstantissimum (quem orientalem cognominant) octonis. Cæterum spermatis ceti unciam, floreno indicant Germani.

Azelus.

Succinum.

Ambarum. Ambar.

Suffitus.

Ambarium.

Mira illius uis ad cerebrum. multa graue olet propter odoris magnitudinem. Tenues habet crassis partes immixtas. Creditum est esse semen piscis horrendi monstrosique ex cetaceo genere, cuius

cuius caput lapidis referat duritiem. Hic in Africæ Oceano oritur, eiusq; nomen Ambar: unde thymiamati nomen inditum. Sunt illius tria genera, colore, odore atq; pondere sibi inuicē respondentia. Album, leuissimum, odoratum, optimumq;: nigrum, grauissimū, odore carens, atq; ignauum: cinereum, omnibus his mediocre, Cardanus. ¶ In mari circa Madaigascar insulam maximam ditissimamq;, cete grandia capiuntur, ex quibus ambrum colligitur, M. Paulus Venetus.

Præter Europæum succinum, quod Mauri & officinæ Persica uoce Caraben appellant, aliud est (inquit Le. Fuchsius) quod in Africa, & item aliud quod in Asia gignitur: ob id hoc Asiaticū, illud uerò Africanum appellatur: utrūq; Arabes Ambram uocant. Recentioribus quoq; Græcis ἄμπαρ & ἄμβαρ nominatur. Latinè ambarum dixeris. Colligitur hoc ex piscibus cetaceis, nonnulli semen, uel Græca utentes uoce, sperma ceti: alij, ut Auicenna, stercus eiusdem magno errore putant: quum non sit nisi succinum quod balænæ siue cete deuorarunt. Vnde liquet Auicennā maximo in errore uersari, qui sub ambræ uoce unica duas inter se diuersissimas res, nempe spumam siue florem salis, & succinum hoc Africanum & Asiaticum, describit ac confundit. Et ex eodem etiam posteriores medici, & horum officinæ errandi occasionem sumpserunt. Nam illi res has discernere nequeuntes, florem maris sperma ceti uocant: quum potiùs succinum quod è cetaceis piscibus eximitur, uulgi & imperitorum more ita nominandum illis fuisset. hoc enim ad alterius differentiam sperma ceti nominari posset, quamuis parū propriè. Ambarum fuluū, uel, ut hodie loquuntur, ambra citrina, (discriminis † gratia appellari posset.) Ad nos hoc tempore nō affertur: sed in eius locum substituitur ambarū factitium, quod hodie in officinis sub ambræ nomine prostat, & magnis impensis à pharmacopœis cōparatur: atq; à colore cinericio, ut illam à citrina, quæ succinum est, ut diximus, discernant, griseam appellant. Modum autem conficiendi alibi ostendimus: (*Fortè libro 9. in suis Commentarijs de simplicium medic. facultatibus, mox enim etiam de camphora factitia in eodem libro se scripsisse ait.*) Vt iam perspicuum sit omnibus, recentioribus medicis triplicem esse ambram: unam subalbidam, quæ est flos maris, illisq; ineptè sperma ceti dicitur. Alteram fuluam & pinguem, quam citrinam nominant: quæ certè rectiùs quàm prior sperma ceti, quum nonnunquam ex illis eximatur, diceretur. Tertia grisea, quæ natiua non est, sed factitia, & hodie in officinis sub ambræ nomine prostat. Hæc omnia Fuchsius, qui inter ea etiam quæ secundo ordine calefaciunt ambarum numerat: & rursus inter ea quæ caput, & cor & uterum iuuant. Frigidis temperamentis utilissima est, Aben Mesuai.

Auicennā confundere florem salis cum succino uel ambra.

† Videntur hæc uerba parēthesi inclusa abundare: & sequētia construenda cum præcedentibus.

Ambra, Arabicè Hambar (ut scribit Auicenna libro 2. cap. 63.) uidetur è suo fonte scaturire in mari. Illud uerò quod dicitur quòd est de spuma maris, aut stercore animalis maris, longinquum (*parum probabile*) est. Præfertur grisea (alsheb fortis: deinde uaria, (alazarach:) post eam citrina: & deterior est nigra. Adulteratur gypso, cera, ladano, & ambra bona (al', & mixtura odorifera facta ex ambra & moscho, quæ mixtura appellatur alned [uel almend,] aliàs almende.) Eius species nigra mala est: quæ sæpe colligitur è uentre piscis ea deuorata mortui. Calfacere uidetur in secundo abscessu, siccare in primo. Senibus decrepitis subtili calore suo prodest. Eius quod almend uocant species una si tangatur digitis, denigrat eos, & conuenit denigrandis radicibus pilorū, qui ut paulatim enascuntur, ita tingantur. Iuuat cerebrum, sensus & cor, Hæc Auicenna.

Almend.

Quæ supra ex Ruellio de ambra scripsimus, hæc ille partim ex Serapione, partim ex Symeone Sethi mutuatus est. Nos hîc insuper quædam ex Serapione addemus. De hambra (inquit capite 196.) ex mari est, in terris Zin (aliàs Zing) in Occidente, & illa defertur almahadię. Inferunt enim eam illuc homines qui nominantur Miheræ, id est ueloces, qui nouerunt quòd mare ipsorum eijcit ambram. Ea quæ reperitur in uentre ceti non est bona: quam Persæ pharmacopolæ mandi nominant.

Mandi.

Ambra (ut scribit Elluchasem) est instar cerebelli. maxima eius massa ad mille aureos accedit. Scaturit autem è fontibus in mari, & supernatat aquæ. de qua supernatantes aues (superuolantes aues, uel supernatantes pisces legerim) si gustarint, moriuntur. Alij animalis cuiusdam excrementum esse putant: alij sordes seu purgamentum maris. Inter omnes eius species grisea prefertur: deterior est cui color niueus. Tertio loco habetur picea, (nigra.) Ambra piscis est horribilis odoris, nam pisces qui ipsum degustarint, rursus euomunt. & cum præparatur (ad cibum) decollaturq;, (aliàs, decoquitur) egreditur ex eo arena. Est etiam alia species ambræ pinealis: & alia quę dicitur mundus, (mandi potiùs, uel mende,) carens odore, Hæc ille. Ambræ pinealis nomine, fortè succinum commune intelligendum fuerit: quod pleriq; olim putabant à quibusdam pinei generis arboribus exudare.

Alexander Benedictus (de curandis morbis libro 13. capite 26. quod inscribitur de uictus ratione in uomentibus ex nauigatione maritima) de ambaro, succini odorati nomine hæc prodit: Quid succinum odoratum sit paucis referemus, non satis enim liquidò de eo habetur. Commendatur albo ac nigro mixtum ac leue: odore, primo olfactu, ingratum: consuetudine gratiam acquirit, cum prædicta (moschus & zibethum) fastidium pariant. Prolificum piscis cuiusdam uel ceti semen esse arbitrantur, durum, glebæ terræ simile, in mari inueniri ac supernatare ad litora, ubi & aliud succinum inuenitur, fama est. Aliqui ex Caspio mari aduehi uolunt. Didicere matronæ baccas auellanæ magnitudinis uel gallæ, filo insuere, ad religionis cultum. Maiores quoque pilæ

Electio.

ex ijs contra pestilentiæ uirus (ut in eius obseruatione diximus) conformantur.

Pilæ ab ambra denominatæ, quæ suauis & medicati odoris gratia parantur in Seplasijs, quo modo fieri & misceri debeant, pleriq; medici, quorum de peste scripta extant, literis mandarunt.

Ἄμπαρ seu ἄμβαρ, Ambarum seu ambra Arabum & Actuarij ac Simeonis recentiorum Græcorum, odoramenti genus locis diuersis scaturit, ut bitumen, sulfur. Nobis hodie larga & præstantissima ex litore Aquitanico mittitur, cinericio colore. Indicam rufam, (κιῤῥόν, citrinã) pinguem, Arabes & Simeon præferunt Arabicæ subalbæ, &c. Syluius.

Ambar Aquitanicum.

Gallijs quibusdam, id est trochiscis odoratis, Mesue moschum & ambram miscet. ¶ Platearius suppositorium factum ex styrace calamita, ambra & moscho commendat ad educendos menses, & promouendum conceptum ex causa frigida impeditum.

Ambra (inquit Manardus) res noua est, quam non tanti facio quanti æstimatur. Et rursus de camphora agens, in Annotationibus in Mesuen, Simeon (inquit) ampar uocat, dicitq; multis in locis emanare à quibusdã ueluti fontibus, &c. ut nos ex Simeone retulimus, qui uel ipsius Manardi memoriæ lapsus est, uel negligentiæ potiùs typographorum error, qui hæc non ad camphoram, sed ad paulò superiorem de ambra locum referre debuerant. Idem Manardus ubi Mesue in confectione ambræ muscatæ ambram canni nominat, nihil aliud quàm ambræ epitheton hoc esse ait.

Ambarum (inquit Adamus Lonicerus) calidum est & siccum in primo gradu, digerẽdi uim possidet. Membris paralyticis medetur, pectus purgat, memoriam custodire aiunt. Contra uertiginem (frigiditatem uel humiditatem dicere uoluit puto) capitis & uertiginem ex ea prouenientem: Recipe ambari drachmã, ligni aloës semunciam, ossis de corde cerui dicti uncias duas. Dissoluantur cum aqua rosacea, & formentur catapotia. Fumus ambræ & cornu cerui, æquali portione prunis impositorum, comitiales ore exceptus recreat. Procidentem matricem per inferna suffitus idem admissus, assa fœtida interim naribus admota, retrahit. Capiti frigido prodest ambarum, & frigiditate debilitatam ratiocinandi uim restaurat. Melancholiam pellit.

Georgius Agricola libro 1. de natura eorum quæ effluũt ex terra: Bitumen liquidum (inquit) differt colore, &c. Effunditur quoq; in mare Germanicum, atq; ex eo fit succinum, è candido candidum. Quoddam est in cinereo candidum: quale emanat ad maritimum Arabiæ felicis oppidulum, quod Sichrin appellant. id ipsum etiam concretum Arabes ambram uocant. Serapio etiam Germanicum succinum uidetur ambram uocare. Asiaticum succinum Psellus in Arabia felici subcandidum, in India fuluum nasci scribit. utrunq; Mauri appellant ambram. M. Paulus Venetus asserit in balęnis inueniri, ut fortè inuenitur: tametsi in nostris piscibus repertum esse succinum nescio. Itaq; etiam Asiaticum succinum, ut Europæum, in mare è fontibus defluit: ibiq; induratum eijcitur in littora. sed ad nos non affertur. uerum in eius locum substituitur ambra factitia, muscum uel cibetum redolens: quæ fit aut ex benzoo, cera candida noui examinis, carie fraxini, arborum musco: aut ex styrace, ladano, ramentis xyloaloës. additurq; ad utranq; compositionem muscus uel cibetum: atq; omnia cum aqua rosacea commiscentur, (*adiecta ambra modica*;) sed facile fraus deprehenditur. etenim natiua non ita celeriter ut factitia, aquis mollescit: & ab eadem colore & odore differt, Hæc Agricola. Fictitia manibus subigi potest, ceræ instar, uera non potest, Platearius: ex quo etiam Agricola adulterandi modum descripsit. De uiribus ambræ aduersus comitialem, & ab utero strangulationem plura tradit idem Platearius.

Ambra factitia

Ambra non est species bituminis è terra effluens: neq; semen ceti. nam hoc non liquescit, ambra uerò liquescit. sed est fungus, quo cete & balænæ uescuntur. argumento est, quòd ambra reperiatur in uentriculis balænarum, Innominatus.

DE EO QVOD PHARMACOPOLAE ET VVLGVS HODIE SPERMA CETI NOMINANT.

INTER salis genera maximè tenuium partium est flos salis, est enim non modo tanquã fauilla tenuissimus & leuissimus: sed etiam candidissimus. At maris flos ab eo totus est diuersus. etenim humidus, pinguis, croceus, ut qui sit semen balænarum: quod aliâs explicabo, Georgius Agricola libro tertio de natura fossilium. Interpretatur autem Germanicè Wolrãm.

Halosanthos, flos salis, à mari mihi nomen habere uidet, inquit Christophorus Encelius: estq; quædam efflorescentia maris. & emittit hoc mare medicamentum. alio sub nomine habetur in officinis: nempe dicitur sperma uel semen ceti, uel balænæ, seu ambar subalbidum. Saxones uocant Walrath, uel Baldrath, forsitan ab effectu in nonnullis morbis. Veteres non fecerunt mentionem spermatis ceti, sed floris salis: estq; idem. Reperitur autem ipso in mari, ut mihi nautæ aliquoties & mercatores retulerũt (licet & supra petras in Nilo reperiri uolunt, aut in paludibus ad mare, & in stagnantibus maris partibus. Dioscorides libro 5. cap. 77. in Nilo & lacubus natare dicit, &c.) color illi croceus aut lateritius: sed ut deponat ruborem, & fiat candidũ, purgatur. hinc ruffi quasi

quasi grumi, adhuc inueniuntur, in ipsa eius massa, ut ita dicam. Est autem res pinguedine uirus olens, & ingrati odoris: quę aqua non resoluitur, sed tantum oleo. Cassius Felix Halosachnes meminit, & Plinius libro 31. cap. 7. qui primum florem salis definit esse leuissimam ex ipso sale fauillam & candidissimam. Deinde & florem salis dici ait rem diuersæ naturæ, utpote humidioris, & coloris crocei aut ruffi: ueluti rubigo salis, odore quoq; ceu gari dissentientem à sale, non modo à spuma, inueniri autem in Aegypto, & deferri Nilo, & innatare quibusdam fontibus, fieriq; flantibus Aquilonibus. In Saxonia eius usus adeò uulgaris est, ut nescio ad quem non morbum illo utantur. Scio ego propter nimium eius usum perijsse honestissimam matronam ad ostium Tangræ. Quidam & ambram uocant hoc sperma ceti, alij ambram fructũ arboris uel gummi sub mare crescentis: alij iecur, alij stercus piscis, alij spumam quandam maris esse putauerunt. Vide Almansorem tractatu 3. Hucusq; Encelius. (G)

Halòs anthos, id est flos salis, uox ambigua est. nam & fauillam, hoc est siccam, leuissimam, & candidissimam salis in salinis collecti partem, & aliam quandam rem humidioris naturæ, ac crocei aut rufi coloris, & ingrati odoris, quæ summò mari & fluminibus ac lacubus, qui maris etiam appellatione ueniunt, innatat, significat. Præstaret autem ad euitandam confusionẽ Latinos, priorem salis florem: alteram autem maris florem, appellare, quòd scilicet reuera maris flos sit: & ἁλὸς uox quum sine articulo à Græcis efferatur, pro mari usurpari possit. Maris autẽ flos ille, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, non est nisi balænarum semen, quod in officinis medicorum, non tamẽ sine errore, Sperma ceti, & Auicennæ (ut infra fusiùs dicetur) Ambra simpliciter nominatur, &c. Fuchsius, ab Encelio ut apparet mutuatus. Idem in cerato quodam ad grumos sanguinis in uesica dissoluendos sperma ceti cæteris admiscet. ¶ Ex casu, lapsu, aut ictu, si quid in corpore conuulsum, ruptũ aut fractũ est, si quid ex ijsdem causis intumuit, sperma (ut uocant) ceti propinant, multi populi, præsertim uerò Septentrionales & maritimi Germani, quibus & recẽtius & copiosius hoc remedium est. nam & suggillata discutere, & sanguinem concretũ dissoluere putant; dolores mitigare, calores remittere: &, si non admodum prosit, nihil obesse. Sunt qui adipem cuiusuis ceti, uase exceptum, in cella frigida deponant, deinde prælo exprimãt, ut pars tenuior effluat, quæ instar olei est, & ijsdem uiribus, quibus pars crassior quæ remanet, licet tenuiorum partium. Crassiorẽ pro genitura ceti uendunt, cuius uim quidẽ repræsentat, sed ignauiùs. Diligentiores dignoscunt, quòd uera genitura ceti (si modo genitura est, ut uocatur) maculis candidis, latis & dulcibus insignitur: adipis uerò pars crassior, pinguior, compactior, & minoribus maculis uidetur. Quod apud nos uenditur sperma ceti album & pingue est, friabile ferè, & in squamas resolubile. ¶ Medici & pharmacopœi quidam Germaniæ & Vngariæ, inter remedia sua habent quod unguentum potabile uocant, quo medici, præsertim uulnerarij, utuntur in concussis, uulneratis, hæmoptoicis, & huiusmodi affectibus. Habetur & aliud unguentũ de spermate ceti, quo aliptæ quidam, præcipuè Itali, utuntur in doloribus neruorum ex morbo Gallico. Vnguentum potabile à Valerio Cordo & Leonardo Fuchsio describitur huiusmodi: Butyri recentis, salis expertis, libræ iij. Rubeæ tinctorum, castorei, floris maris (id est, spermatis ceti,) radicis tormentillæ, ana unc. j. Bulliant simul in uino odoro ad eius consumptionem, ac formetur unguentum. Datur ijs qui ex alto ceciderunt. Fuchsius addit, glutinat enim uulnera. ¶ Olaus Magnus in descriptione Septentrionalium insularum, Sperma ceti à nauigantibus in Oceano diuersis in locis colligi meminit. ¶ Germanicum uocabulum Walrath, non à celeritate auxilij, ut quidam putant & scribunt Balrath, sed à nomine Wal, quod est cetus uel balæna, & Ram, quod est genitura mihi factum uidetur, & scribendũ efferendumq; Walram, ut idem hoc Germanis significet, quod Latinis sperma ceti. Feles ad libidinem pronas rämling nostri esse dicunt: & Ramseren allij syluestris genus à uiroso odore nominatur.

DE CETIS QVIBVSDAM EX OLAI MAGNI SEPTENTRIONALIS OCEANI EVROPAEI DESCRIPTIONE.

Iconum fides penes authorem esto: nos enim eas omnes ex tabula ipsius Septentrionali pingendas curauimus. Apparet autem eum ex narratione nautarum, non ad uiuum, pleraq; depinxisse. Vix probârim capita quorundam nimis ad terrestrium similitudinẽ efficta: ut neq; pedes unguibus armatos: & fistulas adeò prominentes, cùm balænarum quas supra dedimus: tum hic pristis seu physeteris. Verba & descriptiones authoris, partim ex ipsa tabula, partim ex libello Germanicè paulò copiosiùs ædito, adiecimus.

IN Septentrionalibus maribus copia uariorum cetorum est ob immensam marium profunditatem, quæ tanta est alicubi ut nulla funium longitudine attingi queat: & multis in locis anchorarum usus nõ est, sed circulos ferreos plumbo inclusos earũ loco demittũt. NOMINA quædam confingemus à similitudine terrestrium, ut apri, hyænæ, monocerotis, rhinocerotis, &c. & literarum ferè seriem sequemur.

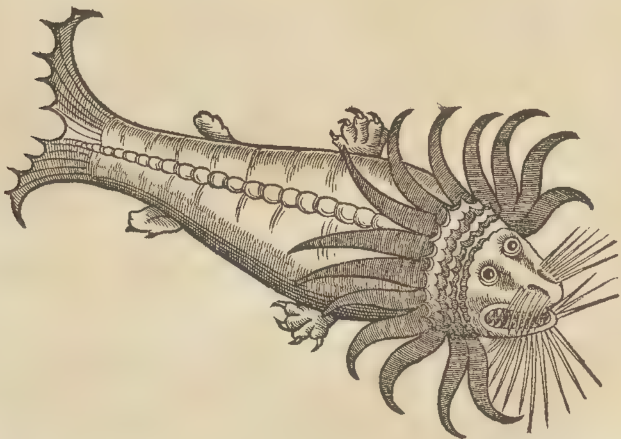
BALAENAS & eis cognatas quaſdam belluas in B. elemento ex eodem hoc authore poſuimus.

DE APRO CETACEO.

LAVS Magnus in Tabula ſua quam literis diſtinxit, in B.b. belluam hanc marinam ſine nomine pingit, ingentem eſſe ſcribit, & dentibus truculentis excelſiſq́;. Nos à dentium figura ſitúque aprum nominauimus; ſed cetaceum, ut à piſce eiuſdem nominis diſcerneretur.

DE CETO BARBATO.

ODEM in loco B.b. Olaus hoc quoq; monſtrum pingit: Maximum, ut ait, & cornibus, & uiſu flammeo horrendum; oculi circunferentia ſedecim uel uiginti pedum menſurã continet. Caput (quadratum, Cardanus) in quatuor mucrones diuiditur. barba prolixa eſt, pars poſterior parua (anguſtior & breuior, Cardanus) exiſtimatur. ¶ Nos cetũ barbatum appellauimus, imitati Cardanum, qui libro decimo operis De ſubtilitate, cete aliquot ex eodem hoc authore commemorat; ubi Barbato huic cornua bina tribuit, quod neq; Olaus dixit, neq;

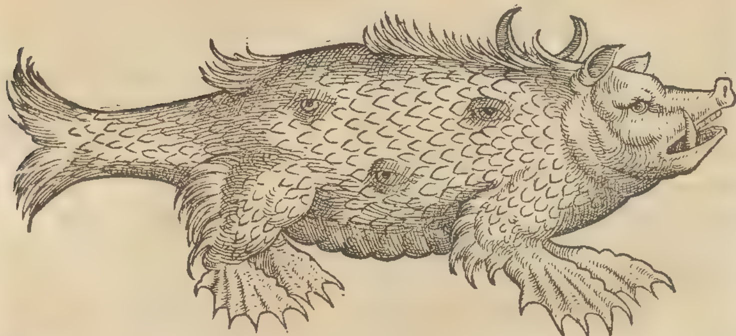
neq; repræsentat icon. non binis enim sed quatuordecim ceu cornibus radiatum caput est: cornua utrinq; ab oculo incipiunt, & per occipitium transeunt, nescio quàm rectè. Albertus enim (cuius uerbis paulò antè in cetis Oceani Germanici describendis usus sum) cetis nostrorum marium appendices quasdam esse scribit (circa oculos) ciliorum instar, corneas, octo ferè pedes longas, plus minus, pro magnitudine piscis, specie magnæ falcis fœnisecum, ducentas & quinquaginta super oculum unum, & totidem super alterum, ex lato in acutum desinentes, non rigidas, sed iacentes, & dispositas uersus tempora piscis, ita ut ueluti os unum latum magni uanni instar efficiant, quo belua aduersus tempestates oculos muniens operiat. Oculi unius foueam homines quindecim, aliquando uiginti capere.

DE CETO CAPILLATO.

CETVM Capillatum uel crinitum hunc piscem nomino, cuius caput tantum Olaus delineauit in tabula, paulò infra A.l. in explicatione uerò nullam eius mentionem fecit.

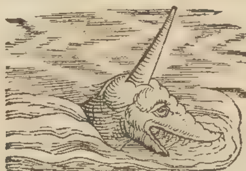
DE HYAENA CETACEA.

HANC feram marinam Olaus exhibuit in D.k. porco similem esse ait, & apparuisse in mari iuxta Thylen insulam, quæ supra Orchades Septentrionem uersus sita est, anno Domini 1537. Ego hyænam uoco, à similitudine, siue suis, siue hyænæ, quadrupedum. De ueterum hyænis piscibus aut cetis dicam in H. elemento. In hac Olai icone non probo auriculas animali marino appictas. rostrum quoq; nimis porcinum uidetur. Hoc mirum quod in eius latere tres uelut oculi apparent expressi.

DE CETIS DVOBVS, IVBATO, ET MONOCEROTE.

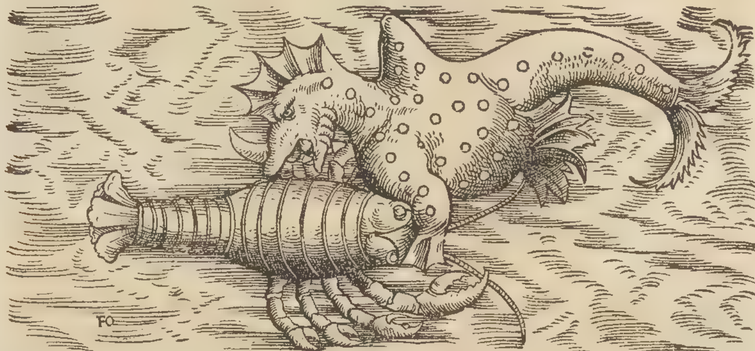
MONSTRVM hoc potiùs quàm cetum, iubatum simul barbatumq; in mari glaciali pingit Olaus, paulò infra Gruntlandiam, remotissimam ad Septentriones regionem, intra B. literæ complexum: facie uiri ferè, in explicatione uerò tabulæ nusquam eius meminit: ut neque Monocerotis, id est, unicornis, cuius caput paulo infra A.m. ex æquore prominet.

DE PISTRI AVT PHYSETERE.

APVT & ceruicem ceti, quem pistrin aut physeterem putat, Olaus exhibuit in A.o. Nos de utroq; plura in P. elemento referemus.

DE RHINOCEROTE CETO.

ONSTRVM Rhinoceroti simile (inquit Olaus, qui hanc figuram in Tabula E.e. exhibuit) naso & dorso acutis, deuorat gambarum (ein Humer, *astacum potius*,) duodecim pedum. Rhinoceros (inquit Cardanus) fastigiatum dorsum habet: & narem occultam, & in cornu desinentem: pedes habet duodecim & cancros deuorat. Sic ille, cum dicere debuisset, pedum duodecim cancros deuorat.

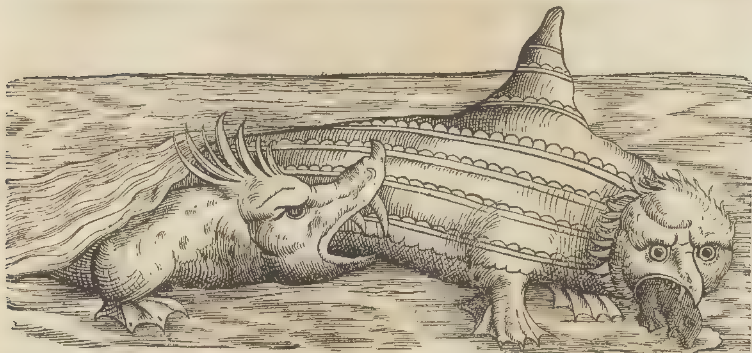
DE VACCA MARINA.

Cornuta. ACCAE marinæ caput, ut ipse nominat, in tabula Olai circa D.e. prominet huiusmodi. Plinius cornutam inter belluas maris nominat, nec ullam eius descriptionem addit. nos Vaccam Olai sic nominare poterimus: neque enim cornutum alium piscem scriptores nominant, præter monocerotem eidem Olao à singulari cornu dictum, & arietem.

DE ZIPHIO.

IPHIVS (Ziphio simile, in libello Germanico) monstrum marinũ horribile, phocam nigram deglutit, teste Olao: qui in tabula D.d. & D.e. hanc effigiem proposuit: delineato simul etiã alio monstro innominato terribili, quod ziphio ad latus insidiatur. ¶ Aries quoq; ueterum & ingens bellua est, & similiter phocas appetit.

Zifius uel Ziphius, (à Cardano Ziphus scribitur) est bellua marina, ualde formidabilis, (ingens, de genere cetorum, Albertus,) & omnium animalium generi ualde dissimilis, forma singularis. Huius nanque caput si uideris, monstrosum est omnino: si oris abyssum, fugies uelut imaginē mortis: si oculos, horrebis: si reliquum corpus, nihil in rebus simile te uidisse fateberis, Author libri de nat. rerum. Germanicè **Zyffwal** dici poterit: uel **Suffwal** à deglutiendo; quòd etiam magna animalia, ut phocas, deuoret.

DE ROSMARO.

Figura ab Olao Magno exhibita in Tabula E.e.

ROSMARVS est bellua marina ad magnitudinem elephantis. Littorum montes scandit, & gramine pascitur. Somni gratia dentibus se à rupe suspendit, & adeò profundè dormit, ut piscatores laqueis & funibus uinctum comprehendāt: id quomodo fiat, aliâs explicabimus, Olaus. nos hactenus aliud nihil præter hanc tabulam, & breuissimā eius explicationem ab eo æditum uidimus. Pedes in hoc pisce expressi non placent: quanquam pictura etiam illa quæ Argentinæ in Curia spectatur, pedes ostendit. sed in ea caput tantum ad sceleton ueri capitis factum audio, reliquum corpus ex cōiectura aut narratione adiectum. Possunt in sceletis, præsertim maiorum piscium, pinnæ, ad aliquam pedum unguiumque speciem arte formari. Dentes etiam in Olai icone sursum tendentes minùs placent, quàm qui in capite Argentinæ picto, (cum Romam ad pontificem Leonem tale caput è Scandinauia mitteretur, ut audio,) deorsum è superiore mandibula uergunt, sicut in elephantis, siue dentes siue cornua potiùs. Sic enim commodiùs à scopulis & rupibus se suspendent. Author qui chorographicam Moschouiæ tabulam ante paucos annos ædidit, Mors hanc belluam nominat: & similiter dentes exertos binos à superiore mandibula descendentes ei appingit: homines alij ab alia rupis parte hastis & lapidibus scandentem uel dormientem oppugnant. Dentibus (inquit) suspensa, gressum per altas rupes promouet in uerticem usque, unde citiùs se demittit per subiectos campos grassatura. Libet etiam uersus Germanicos qui in Curia Argentinæ leguntur super huius monstri effigie, hic adscribere:

Pictura quæ Argentinæ in caldario Curiæ uisitur, in panno expressa.

Rusor in Norweg neñt man mich/
Cetus dentatus bin doch ich.
Meyn weybe †balena ist genant/
Im Orientischen meer bekannt:
Macht vngewitter groß im meer/
Schreckt Alexandrum vnd sin heer.
Dem kaltẽ meer dem streych ich nach/
Zů streyt vnd fechten ist mir gach.
Man findt vil tausent minr genoßen/
Die so lang zän hand auß der massen.
Die sind ij.iij.iiij.elen lang/
Vnd so dick wie ein zilig spann.
Da ist ein fechten vnd ein reyssen/
Mitt den walfischen wir vns beyssen.
Vnd all fisch die wir kummen an/
Die mögen vor vns nitt bestan.
Doch hand mich ettlich so getriben/
†Das ich im vorteil nitt mocht bleybẽ.
Sunder műßt weychen an den stadẽ/
Da nam ich meyn tödtlichen schaden.
Auß maß wiewol ein klein rußor/
Deest hic uersus.
Solt ich mein zeyt auß mögen läben/
Ich hett nichts vm̃ all wallfisch gäben.
Von Nidrosia der Bischoff hatt
Mich stechen lassen an dem gstad.
Bapst Leo meynen kopff geschickt
Gen Rom / da mich manch mensch an-
blickt.

† Indocto alicui cetus mas uisus est, balæna fœmina: cum cetus totius generis nomẽ sit, balæna speciei in utroq; sexu.

† Versum qui hic mihi deerat suppleui.

Audio hanc belluam binis dentibus è scopulis tanquam clauo se suspendentem, à Germanis Oceani litora colentibus Rostinger appellari. In extrema Moscouia, uel Hungaria Scythica, non longè à Tanais ortu, Morsz dicitur. A Germanico Rusôr, (quod nomen factũ uidetur ab impetu & sonitu quo per mare fertur, von dem rauschen vñ grüsch, ἀπὸ τῆς ὁρμῆς καὶ ῥύμης,) quidam Rosmarũ Latina terminatione dicere uoluerunt. Vel Rusôr dictus est, quasi Rusôr, (nã Rio lingua nostra gigantem significat,) à magnitudine & robore quo cæteris cũ piscibus tum cetis plerisq; pręstat. Alium esse puto qui Rußwal nominatur, quinquaginta passuum longitudine: deuorãs homines & cymbas, & inuertens naues.

Rostinger. Morsz. Rusôr. Rußwal.

In Iuhra & Corela Scythicis regionibus ad Septentriones remotissimis, sunt aliqui mõtes mediocris tumoris, qui Oceano per totum Septentrionẽ adiacent. Super hos scandũt ex mari pisces Morsz nuncupati, dente sese supra montẽ continendo, fricando, & ascensum promouendo: cumq; ad summitatẽ montis peruenerint, ad ulteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium uolutando decidunt. E Hos illæ gentes colligendo, dentes eorum satis magnos, latos & albos, pondere grauissimos capiunt, & Moscouitis pendunt atq; uendunt. Moscouitæ uerò his utuntur. ad Tartariam quoq; & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum: quoniam grauitate sui maiorem ac fortiorem impressionem impingunt, & præbent impellentibus in laboribus, pugnis, prælijs, Matthias à Michou.

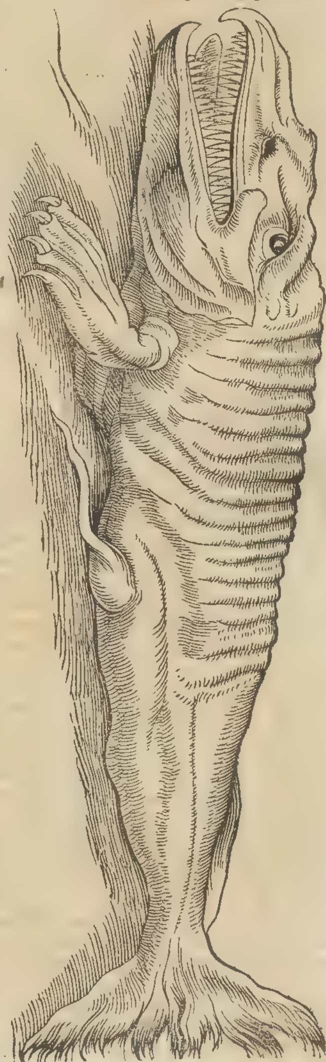
F Ceti quidam habent rictũ oris dentatum pęgrandibus & longis dentibus: ita ut plerunq; inueniantur cubitales; aliquando duorum aut trium aut quatuor cubitorũ. Inter cæteros longiùs prominent

-minent duo canini; & sunt subtus sicut cornu, instar dentium elephantis & apri, qui culmi uocantur. Videntur autem ad pugnandum esse facti, Albertus Magnus. Conijcere autem licet de his præcipuè piscibus, quos Rosmaros uocamus, eum sentire.

Et rursus, Ceti hirsuti & alij, longissimos habent culmos, (dentes exertos,) & illis ad saxa in rupibus se suspendunt dormituri. Tum piscator appropinquans quantum potest corij à lardo subiecto separat iuxta caudam, & funem ualidum immittit: quem mox ad circulos (ferreos) montium infixos, uel palos robustos uel arbores ligat. Tum lapidibus è magna funda proiectis caput piscis feriens, excitat eum. Is cōcitatus dum conatur recedere, pellem à cauda per dorsum & caput extractam relinquit. nec longè à loco illo postea debilitatus capitur; uel natās in aqua exanguis, uel semiuiuus iacens in litore. *

Balænam etiam aiunt è mari aliquando egredi, & in sole se calefacere. ¶ Cemmor, Κέμμορ, ceti magni nomen est apud Hesychium: accedit autem ad Scythicum uocabulum Morsz. Quod si idem elephas ueterum non est, rectè tamen, & magnitudinis ratione, quam parem elephanto Olaus ei attribuit: & dentium siue cornuum quæ similia exerit, & similiter, & ad eosdem usus, elephantum hunc cetum appellabimus. Tiberio principe contra Lugdunensis prouinciæ litus in insula, simul trecentas amplius beluas reciprocās destituit Oceanus, miræ uarietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonū littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus assimulatis. Quoniam autē de ambabus beluis, scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephanti marini Plinius hic cornua uidetur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus nō dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse uideretur, &c. (ut in Elephanto terrestri B. recitauimus,) Massarius. ¶ Est & elephantus testaceus, qui non alius uidetur quàm astacus. Elephas.

Britānici ceti & iconē & descriptionē aliā habes suprà in B. in Balæna uulgò dicta Rondeletij.

DE CETO BRITANNICO.

EFFIGIES ceti huius publicata est in charta typis excusa, Londini primum, deinde in Italia, unde nos desumpsimus: cum corporis eiusdem ac partium descriptione huiusmodi.

Apographum ex literis ad Polydorū Vergilium, ex urbe Tynemutho in partibus Angliæ Borealibus.

Proiecit in arenas apud Tynemuthū mare hoc nostrum mense Augusto (anno Domini 1532.) mortuam beluam, molis & magnitudinis ingentissimæ: quæ iam magna ex parte discerpta est, remanet adhuc tamen quantum centum fermè ingentia plaustra auehere uix poterunt. Aiunt qui primùm beluā uiderunt, & uti poterant diligenter perscripserunt, longitudinis illam fuisse triginta ulnarum, hoc est pedum nonaginta. A uentre ad spinam dorsi, quæ arenis profundè immersa iacet, spacium esse circiter octo aut nouem ulnarum: certum non habetur. nam uicesimoseptimo die Augusti ipse ibi affui, fœtente iam belua, ut uix ferri posset odor. Coniectāt dorsum ipsius ad spacium trium ulnarum in arena immersum. nam quotidie alluitur & operitur fluctibus maris. Rictus oris, sex ulnæ & dimidia. Longi-

tudo mandibulæ, septem ulnæ cum dimidia, (uiginti duo palmi, Gillius.) circuitus alicubi ulna una cum dimidia, omnino sicut quercus grandis est. Triginta costas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis pedum unius & uiginti, circuitu unius pedis & dimidij. Tres uentres ueluti uastos specus: & triginta guttura, quorum quinq; prægrandia sunt. Habet duas pinnas, utranque quindecim pedum in longitudine, uix poterant decem boues alteram earum abstrahere, (*trahendo è corpore auellere.*) Palato adhærebant quasi laminæ corneæ, una ex parte pilosæ: qualem iam unã uides, supra mille, (non est fabula Polydore, sed res uerissima,) quamuis non omnes unius magnitudinis. Longitudo capitis à principio usq; ad rictũ, septem ulnæ. De lingua uariatur, maior pars censet septem fuisse ulnarum longitudine. (linguam uiginti pedes latam fuisse, Gillius.) Aiunt genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis, membrum inquam masculum. Vir quidam cum dilaniaret, fermè mersus fuisset in uentrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spacium inter oculos sex (quinq;, Gillius) ulnæ. Oculi & nares tanto corpori ualde impares, quales bobus esse solent. (Gillius etiam oculos pro corporis portione perparuulos, nimirum bubulis non maiores extitisse scribit.) Cauda bifurcata & serrata, latitudine septem ulnarum. In capite duo magna foramina erant: per quæ putatur beluam, plurimam aquam ueluti per fistulas eiectasse. Nulli illi fuere dentes, unde colligitur non fuisse balænam: nam balænis aiunt maximos esse dentes, exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piscis erant. Hucusq; author epistolæ ad Polydorum Vergilium. Videtur autem & Gillius inde mutuatus in Aelianum suum transtulisse, sed quædam parum rectè. In charta, quam dixi Londini & in Italia publicatam esse, scalæ etiam ceto adhibitæ erant cum homine ascendente: & alij duo in tergo ceti insidebant. Nares huic belluæ nõ deesse mireris, cum foramina, ut dictum est, in capite habeat: quæ narium loco cetaceo generi data esse testis est Aristoteles. Anglus quidam uir bonus olim piscem hunc in litore se uidisse mihi asseuerauit, & Londini adhuc eius effigiem in domo quadam spectari. ¶ Nomen eius apud ueteres an aliquod extet, non facile dixerim. Laminæ quidem illæ corneæ quibus os dentium loco exasperatur, quandam serræ speciem præ se ferunt. quærendum an sit pristis. nam & ingens & oblongo corpore bellua pristis est, de qua in P. elemẽto scribemus; ubi & aliã Rondeletij pristin ponemus. *Pristis.*

DE CETIS ALIQVOT EX DESCRIPTORIBVS ORBIS NOVI.

DE TIBVRONE, RONDELETIVS.

A TIBVRO piscis est Indicus, quem ex genere uitulorum marinorum esse puto, si uera sunt quæ scribit autor historiæ Indicæ.

B C Plurimùm decem pedes longus est, sex crassus, corio contectus sine pilis. Dormiẽs stertit in litoribus. Mari genitale esse aiunt duplex, longum. Fœminæ uulua est bifida, & mammæ plures. Viuos parit, & lacte nutrit. Latissimo est oris rictu pro corporis magnitudine. Duplicem dentium ordinem habet, qui continui sunt, admodum densi & truculenti, crenati.

C E Sæpiùs è mari egrediuntur in continentem, magna obuiorum pernicie. nam in homines, uaccas, equas impetum faciunt. Subeunt & fluuios. Velocissimum est animal, sarcophagum, admodum uorax. Qua de causa hac arte capitur. *Quomodo capiatur.* Accedentes ad naues ita è mari eminent ut facilè uideantur, nautæ hamum utrinque uncinatum ex catena appensum è puppi in mare demittunt, hami extremo annexi sunt annuli aliquot ferrei, quorum ultimo alligatur funis cannabinus, hamo crassior multò. Eidem hamo affigitur pro esca, particula piscis alicuius, aut thunni, aut alterius tiburonis assi, si quando aliâs captum asseruarint. His igitur ueluti præparatis insidijs, etiamsi celerrimè currat nauis, secundis uentis remisq; impulsa, eam tiburones non solùm assequuntur, sed etiã præteruolant aliquando: colludentes modò à prora ad puppim & contrà currunt, modò circa nauem gyros aliquot faciunt, idq; adeò sine defatigatione, ut interdum quadrigẽtorum miliarium, spatio naues sequantur, quicquid purgamentorum è naui eijcitur uorantes. Quòd si cõtingat ab aliquo hamum arripi, magis ac magis impactus hæret, ob celerem nauis tractum. Quemadmodum si uncum infixeris quo magis trahas, eò firmiùs hæret, & altiùs penetrat. Sic capiuntur tiburones, quorum nonnulli tam magni sunt, ut uix à duodecim uel quindecim uiris robustis in nauẽ pertrahi possint. Quum naui propinquus est, tam ualidis caudæ ictibus eam quatit, ut in periculo uersetur.

F Necati tiburonis carnes in particulas longas & tenues secantur, quæ ut exiccentur aëri exponuntur funibus nauis appensæ. His deinde uescuntur elixis uel assis. Cibus est in mari uersatis nõ insuauis: nautis utilis, quia in multos dies ueluti succidia seruatur. Hæc Rondeletius.

Si uitulo marino cognatus est, cur nulli pedes ei tribuuntur, & si pedes non habet, quomodo in continentem egreditur magna obuiorum animalium, in quæ impetum facit, pernicie? Quærendum igitur si pedes habet, cum pilis careat, an ad hippopotami naturam potius accedat: uel sui omnino generis sit, & similiter de Maraxo, Manato, Catulloq; mox describendis considerandũ.

DE MA-

DE MARAXO, RONDELETIVS.

TIBVRONE multò maior & truculentior eſt belua maraxus, ſed celeritate tiburone multò inferior. Corio integitur ut tiburo, eiq; in multis ſimilis eſt. Nouem aliquando dentium ordinibus ora maraxorum armata uidiſſe ſe affirmat autor hiſtoriæ Indicæ. Hi eadem arte qua tiburones capiuntur, ſed rariùs, neq; eorum carne ueſcuntur nautæ, uerùm in mare reijciunt, niſi in ſumma omnium ciborum penuria. Huiuſmodi beluas aliquando in Hiſpanico etiam mari reperiri aiunt, qui in eo mari uerſantur.

Vide quæ ſuprà in fine Tiburonis hiſtoriæ annotauimus.

DE MANATO, RONDELETIVS.

ALIA eſt belua Indica, quam manatum uocant Hiſpani, qui in Indiam nauigāt. bouem capite refert, dorſo eſt plano, pelle duriſsima. Fœmina duas maximas mammas habet, & lac, uiuos fœtus edit & nutrit. Ad eam magnitudinem accedit ut mortuus uix à terreſtrium boum iugo trahi poſsit. Caro uitulinæ ſimilis, ſed pinguior & inſipidior. In capite lapides reperiri aiunt, ad renum calculum remedio efficaci. Cicuratur hæc belua & docilis eſt canum more, ſed iniuriarum memor eſt. Hæc de maraxo literis prodita ſunt ab ijs qui eum uiderunt. Quibus addemus hunc fortaſſe bouem eſſe marinum, beluam ſcilicet bouis nomine: cuius meminit Ariſtoteles, quam etiam uiuos catulos parere ſcribit: Delphinus, balæna, & reliqua cete quæ branchias non habent ſed fiſtulam, animal generant. præterea priſtes & bos. Eſt & bos alterius piſcis plani cartilaginei nomen, de quo alibi diximus: Cartilaginea ſunt iam dicta, præterea bos, lamia, aquila, torpedo, rana.

Bos belua. *Lib. 6. de Hiſt. anim. cap. 11.* *Bos cartilagineus.* *Lib. 5. de Hiſt. cap. 5.*

Lege ſuperiùs annotata circa finem hiſtoriæ Tiburonis.

DE CATVLLO CETO QVADRVPEDE, EX PETRI MARTYRIS OCEANEAE DEcadis tertiæ libro octauo.

IN Bainoa prouincia noui Orbis, uallis ampliſsima eſt Maguana dicta, & eius pars quędam Atiei uocatur. Huius regionis regulus piſcatione delectabatur. In eius retia piſcis Catullus incidit, de genere piſcium immanium qui dicuntur Manati ab incolis. Minimè notum arbitror genus id monſtri per noſtra maria. Eſt nanq; teſtudineæ formæ quadrupes: ſquamis tamen, non concha munitus: corio duriſsimo, ita ut neq; ſagittam uereatur. mille uerrucis armatus: tergo autē plano, & capite prorſus bubulo. Aquatilis eſt & terreſtris piſcis: mitis, iners uti elephas: utiq; delphin hominibus ſociabilis, ſenſu mirabili. Infantulum piſcem domi regulus aluit dies aliquot pane patrio, ex iucca & panico puta confecto: radicibus etiam alijs quibus homines ueſcuntur. (Deinde) adhuc paruulum proiecit piſcem in lacum ſuis ædibus proximum, tanquā ad uiuaria: qui lacus & ipſe ſuſcipit aquas, nec illas euomit. eſt lacui nomen Guaurábo: qui dehinc lacus Manati eſt appellatus. Liber in aquis piſcis annos uagatus eſt quinq; ac uiginti, adoleuit in immenſum. Quæ de Baiano, quæue de Arioneo delphinis feruntur, diſtant ab huius piſcis geſtis. Piſci nomen eſt impoſitum Matum: quod ſignificat generoſum aut nobilem. Quando ergo ex reguli familiaribus ei notis pręcipuè, quiſquam in lacunæ ripa Matum Matum, hoc eſt, generoſe generoſe proclamabat: humani beneficij memor, caput eleuās ad uocantē pergebat. Paſcebatur hominū manu. Si uerò quiſpiā transfretādi cupidus ſigna dabat: proſtratū ſuo traiecturos inuitabat. Decem aliquando monſtrum conſcendiſſe uno receptu, tranſportatosq; fuiſſe omnes incolumes pſallendo & cantando, compertum eſt. Sed ſi Chriſtianum quenquam erigens caput cerneret, ſummergebatur, & parere recuſabat. quia fuerat à Chriſtiano iuuene quodam petulante affectus iniuria. In piſcem nanq; mitem & domeſticum fuerat iaculatus haſtam acutam: licet haudquaquam læſus fuerit ob duritiam corij, quod habet uerrucoſum, aſperumq;: illatam tamen ſenſit iniuriam. Et ſi quando uocabatur à notis, ex illo die circumaſpectabat priùs diligentiſsimè, ne quis ueſtitus Chriſtiano more adeſſet. Luctabatur in ripa cum reguli cubicularibus: ſed præcipuè cum adoleſcente regulo grato, cum quo domi cibos aliquando ſumpſerat. Cercopitheco lepidior erat. Fuit longo tempore uniuerſæ inſulæ ſingulari ſolatio. nam & incolarum & Chriſtianorum multitudo ingens ad monſtri miraculum quotidie confluebat. Sapidas inquiunt eſſe illius ſpeciei piſcium carnes, multosq; maria illa generant. Amiſſus eſt tandem facetus piſcis Matum: ad mare deuectus ab Attibunico, uno è quatuor æquè diuidentibus inſulam fluminibus: ex alluuie inaudita tiphonibus horrendis comitata. ſuperauit enim Attibunicus ripas adeò, ut uniuerſam impleuerit uallem, & ſeſe lacubus omnibus immiſcuerit.

Manati.

Vide etiam ſuperiùs quæ ad finem hiſtoriæ Tiburonis adſcripſimus.

Regio circa Tarnaſari urbem Indiæ piſcibus noſtro more ſcatet: in tantamq; adoleſcunt ma-

gnitudinem, ut bini cantari (centenarium puto cantarum uocat) pondo nõnulli inueniantur, Ludouicus Romanus. Interpres Germanicus non bonæ fidei, si ex Latino transtulit: de piscis spina duodecim centenariorum à Ludouico uisa, hoc in loco meminit.

Cetus ingens cum alis instar molendini.

Die septimo dum redirem secus littus nauigans, uidi Caput album: quo postridie superato circiter meridiem in mari apparuit belua immanissima, habens effigiem piscis, quæ in nos gradu citatissimo contendebat. Hæc à nobis in prora existentibus conspecta est illico. quam ut uidimus, cœpimus trepidare: quippe qui uastiorem nusquam uideramus. Ibat igitur bellua tanto impetu ac fragôre, celsoq́ capite, ut nos perterrefaceret plurimum. Nos datis uento uelis quàm celerrimè altum petentes, euasimus Deo fauente discrimen. Præuentus est ergo piscis spacio unius miliarij, nec propiùs accessit. Tunc est à nobis conspectus ad regulam. nam diligentiùs formam beluæ considerauimus. Quum enim caput supra aquam efferebat, uidebatur alas quasdam habere instar alarum molendini, quod uento circumagitur, ubi non adest aquarum copia. Ob id nostra sententia uisa est belua non minor liburnicis, id est galleis nostris. Hispani quidem omnes qui assueuêre magnis nauigationibus, fatebantur nunquam se uidisse atrociorem uastioremue beluam, licet innumeras uidissent balænas, Aloysius Cadamustus.

Ceti frontem condentes & retegentes.

Cum circa diuæ Helenæ insulam nauigaremus, enormes pisces conspicati sumus, tantæ quidem uastitatis, ut singuli singulis magnis ædibus conferri possint. Ii enim ubi supra aquas tolluntur, hianti ore eminent: uidenturq́ cum supernatant frontem retegere instar loricati militis, dum à congressu temperat lumen admissurus. Iidem dum urinant frontem condunt latam ternos passus. Quum enim innatant pelago, adeò conturbant aquas, ut nos agitatione huiusmodi, præsertim ut belluas submoueremus, omnia tormenta exonerauerimus, Ludouicus Romanus. ¶ Hic fortè est Zytyron dictus ab Alberto, de quo superiùs scripsimus. Anteriori parte (inquit) armati militis fermè speciem refert. caput ceu casside galeatum est, ex cute rugosa & dura, &c.

In mari iuxta Arabiam nigram uariæ animantes degunt, terrestribus similes: sed breuioribus cruribus, ijsq́ pinnatis: corpore pilis obtecto perbreuibus: nempe asini, cati, canes & boues: Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam, quæ peracta est anno Domini 1549.

DE CETIS, QVI IN OCEANO GERMANICO ET SEPTENTRIONALI AD EVROPAM uisuntur, præter illos quos superiùs ex Tabula Olai Magni descripsimus.

ANNO Domini M. D. XXXI. eiectum est in Hollandia ex Oceano ingentis piscis cadauer, non procul ab Harlemio. is longus fuit pedes LXVIII. crassus uel altus pedes XXX. oris rictus latitudine patuit pedum XII. ut in Naucleri Chronicorum Appendice legitur, & Hedio in suis Chronicis Germanicis prodidit.

CETORVM NOMINA GERMANICA QVAE SEQVVNTVR PLERAQVE OMNIA, PAVCIS EXCEPTIS, Hubertus Lagnetus dum Hamburgo in Islandiam proficisceretur, sibi obseruata Georgio Fabricio communicauit: à quo ego accepi.

Andwal longus est orgyias XXIII. in cibum non uenit.

Blotewal, hoc est cetus sanguineus, si rectè interpretor. non est edendo.

Fischsteck, passus triginta longus, persequitur agmen harengarum.

Gerwal, cetaceus quidam piscis est, qui in cibum non recipitur, nescio unde sic dictus, nisi nostri figura fortè aliquid cum Gerfisch, id est, Acu pisce ei conuenit.

Bos cetaceus.

Hanerkeite longus est passus XXX. medullam & seuum habet instar bouis. Hunc bouem cetaceum appellare licebit.

Karckwal similiter ad passus XXX. porrigitur. dentes autem habet LXX. quos fabri expetunt ad suos usus. Cetus hic fortè dentatus cognominari poterit: uel Carcharias, etsi alius est canis Carcharias. nam & Germanici nominis ratio, nisi id à dentium ueluti serrata asperitate factum est, quæ sit alia nescio. Sed alium quoq́ cetum (quem uulgò Rusor nominant) aliqui dentatũ appellant: qui idem an alius sit ignoro.

Nachtwal, hoc est cetus nocturnus, ulnas uiginti longitudine æquat: dentes uerò eius ad ulnas tres extenduntur.

Nonwersrack, ulnarum est quinquaginta. homines & cymbas deuorat, & naues inuertit, ut etiam Rußwal dictus. Nos cetum naues submergentem in Balæna pinximus, ex Tabula Olai.

Nordwal, id est Septentrionalis cetus, uiuit ex rore & pluuia, latitudine eadem qua longitudine, duodecim passuum utraq́.

Rauen-

Rauenschwal, quasi coruinus cetus, à nigro colore, non estur.

Rote cetus bona natura præditus (sic ille scripsit) corpore immenso & ualde crasso, passus triginta longus.

Rußwal, quinquaginta passuum est, deuorat homines & cymbas, inuertit naues, ut & **Nonwerstocke**. Nomen ab impetu ei factum puto.

Schellewinck, octoginta passus longus, submergit naues. Eius grana (sic quidam scripsit: oua fortè) medentur lepræ.

Schiltwal, id est, cetus scutatus, non editur.

Schlichtback, cetus à duritie corij dictus, triginta passuum longitudine: homines timet.

Schwynwal, id est cetus porcinus, longus est passus XXXIII. in cibum non uenit.

Wangwal, passuum duodecim est, canis instar dentatus. Nostri maxillas uocant **Wangen**, à quibus an huic ceto nomen sit impositum, dubito.

Wintinger dicti ceti uersantur prope insulas & sinus insularum, longi passus XX. esui sunt.

Wittewal, id est cetus albus, non est edendo.

Hæc hactenus ex Huberti Lagneti obseruationibus.

HERILL dicta bellua anno Salutis M. D. XXII. postridie paschatis, eiecta ad litus in Selandia reperta est inter Vuikkam, & locum (uel oppidum) qui à diuo Vuerpio denominatur, longitudinis pedum LXXII. siue passuum octodecim cum triente, si pedes VI. pro passu computes: altitudinis pedum XIIII. Interstitio ab oculis ad rictum, pedum VII. De hoc pisce conciso dolia quæ ab harengis denominant nostri, centum & quadraginta auecta sunt. iecur etiam dolia quinque repleuit. Capitis figura tanquam apri fuit, corium munitum tanquam conchis pectinum. Hunc piscem Fridericus Schmidemanus mercator Spirensis uidit. Hæc ab optimo & doctissimo felicis memoriæ uiro Christophoro Clausero urbis nostræ archiatro accepi. Poterit autē hic cetus Aper marinus, uel Aper cetaceus appellari. ¶ Quærendum an idem sit monstrū illud marinum apri specie, quod supra inter Cete Olai Magni depictum dedimus. *Aper marinus.*

GRIPSVVALDI in Pomerania captus olim ingens & mirabilis piscis, ibidem in templo summo depictus hodie uisitur, cum epigrammatis duobus, quæ uir doctissimus Georgius Curio medicus ducalis Stettini ad me misit, ea sunt,

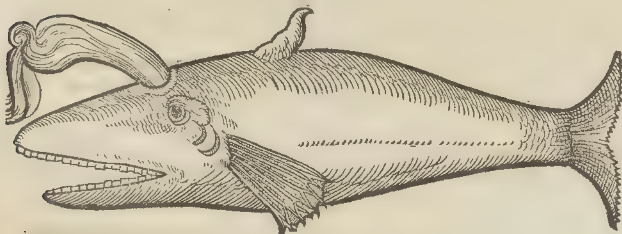
Hilla uocor piscis ad flumina fertilis Hildæ
Indigenis captus præda stupenda fui.
Nec dubita quisquis picturam uideris istam,
Sic caput & dorsum, sic mihi cauda fuit.

Aliud.

Talis fluctiuomis est captus piscis in undis,
Qua sita ad Arctōū est Hilda uetusta salū:
Hic ubi diues agri Pomerania numine diuûm
Subiacet imperio celse Philippe tuo.
Quisquis in hac tantam miraris imagine molem,
Picturæ certam certus habeto fidem.

De eodem postea Io. Culmannus meus è Monte Pessulano sic ad me scripsit: Sunt quidam hic nobiles Pomerani, à quibus accepi annis superioribus in Pomerania ad Gripsuualdum oppidū, cetum quempiam captum longitudine pedum XXII. latitudinis immensæ; in summa, molis tantæ, ut quatuor equis fortissimis oneri fuerit. Genitale aiunt habuisse instar equi Flandrici: in ceruice foramen amplissimum, per quod ceu fistulam aquas reiecerit, carne delphino haud absimili. ¶ Cetum illum quem Germanorū quidam **Braunfisch** appellant, (balænam esse arbitror, & plura de eo in Corollario super Balæna scripsi) à Gallis ad Oceanum Hillam uocari audio.

DE ALIIS QVIBVSDAM CETIS
OCEANI GERMANICI.

VALENTINVS Grauius felicis memoriæ, uir clarissimus, Decimarius & Senator Fribergensis, cui ego librum De quadrupedibus ouiparis nuncupaui, de me & communibus literarum studijs optimè meritus, trium Germanici maris beluarũ effigies aliquando delineatas ad me misit: non satis accuratè quidem expressas, (ad sceletos fortè capitũ duntaxat, factas, reliquo corpore pro coniectura appicto,) ut suspicor, quod in duabus rimæ post oculos tanquam branchiæ apparerent, quibus ceti carent. cætera propemodum inter se similes erant. quamobrem unam tantum ex tribus hîc apposui. Caudam non probè expressam opinor: magisq́ ad delphinorum caudam debere accedere. Dentes omnibus plani erant, sicut in homine. Maxilla inferior in duabus multò breuior superiore: in tertia ferè par. Pinna in dorso unica, capitis extremo quàm caudæ aliquanto propior. Aliæ duæ eo ferè loco quo branchiæ sunt in piscibus. Ea quam exhibeo, cetum repræsentat, cuius longitudo fuit pedes XXXVI. cum triente. altitudo pedes IX. Ex reliquis duobus, unus longus fuit pedes XXXIIII. cum dimidio: altus septenos. alter uerò longus pedes XXVII. altus octonos.

Whirlepoole ab Anglis dictus cetus, balæna est, ut quidam existimant, Eliota Anglus. Videtur autem à uorticibus quos turbinis instar in aqua excitat, nomen habere: Nam & profundiora & uorticosa circa molarũ rotas loca sic uocant. & turbinem uentum, qui fœnũ eleuat, a Whirle wynd. nos uorticem ein wirbel, à uertendo. nam & uerticem capitis similiter uocamus, ubi capilli in partes uertuntur diuersas ab uno ueluti centro. Apparet aliquando hic cetus Anglis in mari prope Cantium: qui an Physeter potiùs quàm Balæna sit, doctiores illic inquirant. Nec alius puto piscis est ille, quem Horlepole uocitant Angli: & alio nomine Hore ut accepi: eâdem nimirum omnium significatione, quòd impetu suo flatuq́ uorticosas in mari tanquã palude procellas excitet. Idem igitur Germanorum Braunfisch fuerit: aut una saltem species pisciũ Braunfisch. sunt enim qui species eorum ternas faciant. Pole quidem Anglis palus est, & Germanis inferioribus Pol. Quanquam Pole etiam sinciput Anglis significat: unde Gyldenpole pisci ab aureo syncipite nomen posuerunt. Anglicum nomen Hore accedit ad Germanicum Rore: quẽ paulò antè diximus, crassissimum esse & triginta passuum longitudine cetum.

DE MACVLONE ANGLICO CETO.

Pisa.

PISA in litore nostro Britannico, quod Orientem spectat, certo quodam in loco Suffolciæ, inter Alburnum & Ortfordium oppida, saxis insidentia (mirabile dictu) nulla terra circunfusa, autumnali tempore anni M. D. LV. sponte nata sunt, adeò magna copia ut suffecerint uel millibus hominum. Eodem tempore Lynni, oppidi Norfolciæ in Anglia portuosi, piscis hic maculosus, rudi figura depictus (ut in charta impressa per Angliam publicatus est) in siccum à piscatoribus deductus fuit, longus ampliùs pedes LX. carne pingui, clara & candicante, gustus suauitate ceruinam referente. Nomen nostrates nesciuêre piscatores, nos maculonem uocitemus, Io. Caius medicus Anglus in epistola ad me. Porrò quòd in icone apparent branchiæ, nescio an sit probandum, magnitudo enim omnino cetacei piscis est, cui branchiæ non conueniunt. Numerus quoq;, figura, situsq́ pinnarũ & caudæ, non respondet cetaceis. Pictor fortè imperitus sat habuit piscem utcunq; pingere, & ostendere maculas. Ex ueterũ cetis pardalis maculosa est, de qua nonnihil suo loco dicetur.

Piscis.

CHALANDRI tanquam pisces nominantur ab Epicharmo apud Athenæum, nisi erratum est à librarijs, ut suspicor, hoc uersu: τρυγόνες τ' ὀπισθόκεντροι, καὶ χάλανδροι (aliâs χαλαροί) κωβιοί.

DE CHALCIDE, BELLONIVS: QVEM PISCEM IN OCEANO CELERINVM, IN MEDITERRANEO Sardinam dici putat.

Celerinus piscis, Rondeletio Membras uidetur, &c. Bellonio Oceani piscis est, magnitudine tantùm differens à Sardina mediterranei maris.

GALLI,

GALLI, qui ad mare Oceanum siti sunt, nullum piscem agnoscunt, qui Sardinæ nomine uocetur, quòd nullus apud eos piscis sit, qui Gallicè Sardina dicatur, nisi aliunde salsus adferatur. Mutant enim nomen Sardinis Galli, & Celerinos uocāt. Sed nonnihil interest discriminis in magnitudine, quod quidem mox indicabimus. Celerini maris sunt Oceani alumni, Sardinæ Mediterranei. Quemadmodum autē Boops & Mæna, Erythrinus & Phagrus, Sparus & Aurata, Cantharus & Melanurus, Bulbus seu Blennus & Scorpæna, Flesus & Quadratulus, Barbula & Limanda, Rhombus & Fleteletus, maximam habent inter se similitudinem: sic Celerinus cum Harengo ita æquiparatur, ut nisi exactè inspiciantur, non dignosci possint. Quòd si quispiam Celerinos idem cum Sardinis esse mihi non credat, imprimis eum intelligere oportet, Celerinum tam popularem esse in Gallia piscem, quàm Sardinam in Mediterraneo mari. A

Celerinus siue Sardina paulò Harengo minor est, squamis intectus latiusculis, leuiter superficiei corporis uti in Mullo hærentibus, & facilè decidentibus & transparētibus. Pellis quæ subest, omni argento lucidior esse solet: Harengus uerò magis compresso corpore constat. Ambo ora aperiunt grandia, dentium rudimentis carentia, linguam habentes conspicuam. Celerinorū branchiæ uariæ annulos describunt. Circinati enim sunt in circuli formam interna parte multum serrata, quibus cibos secernunt in mari, eo modo quo anates & anseres suis rostris serratis in cœno. Ex quo planè liquet, Celerinum spurcitijs maris uesci & arena, non autem piscibus uel præda Imbecilla enim labia, & maxillas nullis dentibus horrentes habet. Dum autem irritatum mare est, & procellis compulsum, tunc in modum nubis per mare nunc huc, nunc illuc circunferri solent. Quam rem cùm non ignoraret Oppianus, hæc scripsit, B C

> Chalcides & Thrissæ passim Abramidesq; feruntur,
> Atque cateruatim percurrunt æquoris undas,
> Et curuis habitant scopulis, & littora uisunt,
> Alternantq; imas Ponti, curruntq; per æquor,
> Hospitium mutant semper, Pontoq; uagantur.

Stomachum talibus, quibus dixi, spurcitijs semper plenum habent.

Circa pylorum innumeræ sunt Apophyses, ut facilè sexaginta connumeres. A pyloro reliqua intestina usq; ad rectum descendunt. Hepar uerò habet in duos lobos partitum, fel hepati annexum. Cùm desierint amplius uideri Celerini, Harengi nobis adferuntur, de quibus tempestiuum est ut disseratur. Hæc Bellonius, qui Harengum quoq; piscem de genere Chalcidum esse conijcit. Et mox, B

Harengi mihi de genere Chalcidum esse uidentur, quos in Mediterraneo mari etiamnum capi planum faciam. Etenim Carnispriuij tempore, cùm Romæ agerem, hos in foro uulgò ferri conspicatus sum: non tamen illic Harengi nominabantur, sed Sardoni: promiscuè enim nulla habita differentiæ ratione unà cum Sardinis uendi solent, ut sic commixti, Sardoni uulgò uocentur. Sardinam uel Sardellam maris Mediterranei, eundem esse piscem quem Celerinum Oceani, nemo dubitare potest: cuius natura ea est, ut paulò magis in mari Oceano, quàm in Mediterraneo excrescat. Nec uerò mihi ipsi quispiam imposuisse me credat, cùm dico quotidie Romæ Harengum uideri, & Celerinum eundem cum Sardina uel Sardella esse: hoc mihi adijciendum operæpretium fuit, quòd omnes diligenter obseruaui, & aristas, quas sub uentre in linea recta habent, numeraui, sed Celerino asperiorem, quàm Harengo deprehendi. Lineam itaq; in his asperam transuersis aristis obfirmatam cernito, qualem Lechia & Liparis habent, sed multò ualentiorem, Harengo debiliorē, cuius latera nullis teguntur squamis. Celerinis uerò contrà, asperiores sunt hamuli, qui inter duas squamas coarctantur. Harengus præterea corpore est multò Celerino siue Sardono latiore præditus, ad Liparem piscem magis accedens. Vterq; lineam sub uentre trigintaquinq; uncinulis asperulam habet. Gallia nihil isto pisce uulgarius nouit: nec commodius aliquid, quo homines sua ieiunia exaturent. Iconem Harengi adposui, nam tanta est illius cum Sardella siue Celerino affinitas, ut ex pictura uix possint discerni. A

Rondeletius Sardonum Romæ dictum, Harengum esse negat. & Harengū Clupeæ potiùs quàm Chalcidis generi attribuit.

Rondeletij uerò de pisce quem Galli hodie Celerinum uocant, sententiam, suprà in Apua Membrade leges.

COROLLARIVM.

Chalcidem Rondeletius conijcit esse piscem illum, qui hodie in magnis Italiæ lacubus Agoni nomine, in Allobrogum uerò lacubus Celerin nuncupatur: ob similitudinem maximam quam piscis hic lacustris cum marino Oceani eiusdem apud Gallos nominis habet. Vide supra in Agono plura de Chalcide, Rondeletij scripta. Chalcis nomen est auis, & piscis, Hesychius. imò lacerti etiam, qui alio nomine zygnis appellatur: Cælius Rhodiginus cum pisce confundit. Chalcidicæ quidem appellatio ad piscem simul & lacertum refertur, zygnis nō item. Chalcides pisces Dorion Chalcidicas nominat, Athenæus. ¶ Chalcidem Theodorum non rectè conuertisse æricam ostenderem, si uel iam mihi otium esset, uel multum ad rei notionem interesset. Ego non audeo A

Celerinus alius lacustris, alius marinus.

Zygnis.

Chalcidica.

Aerica.

Anchoæ. Meletæ. Sardinæ.

cas appellare neq; Anchoas, neq; Meletas, neque aliam ex ijs quas uulgò uocamus Sardinas: sed tandiu meum iudicium sustinebo, quoad rem melius inquisiero: neq; ob aliam causam chalcidis notionem meam implicatam hîc ibidem profiteor, nisi ut si mihi maior facultas inquirendi non permittatur, harum rerum studiosos ex mea ignoratione admoneam, & incitem ad exploratiorē notitiam. Cum ex Græculis piscatoribus percunctarer, quasnam putarent chalcidas, tandem quispiam dixit, à suis ciuibus accolis Acheloi fluuij hac ætate Nungrias nuncupari, Gillius. Rondeletius Harengum à Sardina differre cōtra Bellonium ostendit, ut in Harengi historia referemus.

Nungriæ. Harengū à Sardina tota specie differre.

Τεχθάδων, (τειχάδων potiùs, uel τειχίδων, uel τειχιάδων,) αἱ χαλκίδων: Ἡρακλέων, μεμβράδων, Varinus. Τειχίδα, χαλκίς, Callimachus in Nomenclaturis gentium. Athenæus Chalcides & Thrissas & Sardinas similes esse dicit: Oppianus semper in Thrissæ commemoratione etiam Chalcidis meminit: & similiter Columella, cum inquit, piscibus in piscinis præberi conuenit, tabentes Halecculas, & salibus exesam Chalcidem putremq; Sardinam. Θρίσσα, καὶ τὰ ὁμογενῆ, χαλκὶς καὶ ἐρίτιμος, (aliâs ἐρέτιμος,) θυννάδες τε, Diphilus. Χαλκίδας τὰς (ἃς) καλοῦσι καὶ σαρδίνους, ἐριτίμους, ἴδρακας, Epænetus in libro de piscibus apud Athenæum: Eustathius quoq; similiter citat. Aristoteles eritimos, sardinos dixit, Vuottonus ex Athenæo, ut apparet. Et rursus, Aristoteles (inquit Athenæus) libro quinto σαρδίνους αὐτὰς καλεῖ. Gaza ex Aristotele trichides uertit sardinas: Varinus uerò (ut paulò suprà recitaui) trichades (uel trichides,) chalcides aliter uocari scribit. itaq; chalcides etiam sardinas uertere licebit, siue species eadem est, siue potiùs generis proximi species duæ diuersæ: quoniam & ab Aristotele tanquam diuersæ nominantur, & à Columella lib. 8. cap. 17. Sic & chalcides lacustres seu fluuiatiles Aristotelis, & marinas Oppiani, propter naturæ & generis affinitatem, utrasq; chalcidum nomine probè appellari dixerim. nam & sardinas uel sardellas lacustres hodie quasdam Itali nominant, (quas alij agonos,) cum marinas duntaxat uideantur memorare antiqui. Similiter percæ tum marinæ tum fluuiatiles dicuntur, etsi specie diuersæ. Nominatur & apud Galenum sardina, uel sardena, σαρδήνη, Vuottonus. Chalcis cum sit Thrissis & Sardinis similis non esse potest, ut falsò Merula putat, è genere Rhomborum, Gillius. Merulæ fortè imposuit, quod chalceus piscis describatur rotundus & orbicularis. Sed chalceus alius piscis est quem in Fabro describemus, à chalcide diuersus, ueterum testimonio. ¶ Chalcidem Theodorus æricā interpretatur, alij fabrū. sed piscis est spurius, ex diuersis generibus genitus, sicut mulus, Niphus in Aristotelis historiam 8. 20. Imperitè autem chalcidem cum chalceo, id est fabro, confundit. & ex diuersis parentibus gigni, ideoq; spurium esse, temere ac sine authore scribit. neq; enim hoc asserendum est ex solo uocabulo quod Gaza confinxit. nam Historiæ animalium libro 5. cap. 9. ubi Aristoteles piscium plurimos semel anno parere scribit, ut ex fusaneis thunnos, chalcides, &c. Gaza chalcides non ut alibi æricas, sed spurias interpretatur. quem locum explicans Niphus, Spuriæ (inquit) chalcides uocantur, & æricæ pisces uulgò: cum æricæ uocabulum nusquam opinor uulgare sit, sed à Theodoro ad imitationē Græci confictū. Hoc in loco Aristotelis (inquit Vuottonus,) uidentur exemplaria omnia mendosa: nam chalcis gregarius est, non fusaneus: & ter parit. ¶ Chalcis Germanicè poterit circunscribi, **ein Hering art**, id est Harengi genus. uel, Chalcis marina, **ein Meeragûne**, id est Agonus marinus. & chalcis lacustris, **ein Agûne / oder Agûnen art**.

Σαρδῖνοι. (margin, beside "(aliâs ἐρέτιμος...")

Chalceus. Spurius.

B Χαλκίδας ἣν δὲ φόρυς φίλ' ἀκανθίδας, Phanias in Epigrammatis.

C Chalcidem Aristoteles inter fluuiatile & lacustre genus recensere uidetur, historiæ 8. 20. Oppianus uagis marinis adnumerat, qui nunc petras, nunc pelagus, nunc litora sequuntur. Vide superiùs in A. & Rondeletium in Agono. ¶ Vuottonus ut paulò ante recitaui ad finem A. chalcidem non fusaneum esse ait, sed gregarium piscem. quæ nos occasio inuitat, plura de fusaneis, ut Gaza nominat, & alia quædam afferendi, quæ ab alijs scriptoribus obseruata non sunt. Plurimi pisces (inquit Aristot. historiæ 5. 9.) semel anno pariunt: ut ij quos fusaneos ex argumento cognominant, quia fusim (in Græco non est fusim: sed simpliciter, καλοῦνται δὲ χυτοὶ οἱ τῷ δικτύῳ περιεχόμενοι) retibus capiantur: ut thunni, limariæ, mugiles, chalcides, (sed has alibi ter anno parere scribit, ut Plinius quoq;,) monedulæ, chromes, passeres, & reliqua huius generis. Et rursus 8. 13. Pontum (inquit) subeunt plurimi fusanei & gregatilis generis, &c. Græcè est πλεῖστοι τῶν ῥυάδων τε καὶ ἀγελαίων ἰχθύων. εἰσὶ δὲ οἱ πλεῖστοι ἀγελαῖοι, ἔχουσι δὲ οἱ ἀγελαῖοι ἡγεμόνα. Et paulò pòst κολίας quoq; inter ῥυάδας nominat, quos supra inter χυτούς: ut ijdem uideantur χυτοὶ & ῥυάδες, qui retibus capiuntur, (migrantes præsertim,) & ducem non habent: etsi etiam ipsi frequentes & simul multi natent, (ut equidem conijcio) quemadmodum propriè ἀγελαῖοι dicti. Nam ex ijs quos Aristoteles χυτοῖς adnumerat, thunnos gregales esse constat: & passeres quoq; gregales esse suspicor, cum in tanta copia capiantur. Vidimus mugilum luporumq; capturam (inquit Rondeletius) uno retis iactu, centū aureis coronatis uænisse. Χυτοὶ sanè dicti uidentur, διὰ τὸ χύδην ἁλίσκεσθαι, hoc est quòd fusim capiantur, ut Gazæ etiam placuit: fusim accipio pro copiosè. Eiusdem originis est uocabulum χυδαῖοι, de quo Eustathius: Χυδαῖοι ἄνθρωποι, πάλαι μὲν οἱ ἀθρόοι καὶ πεπληθυσμένοι, ὕστερον δὲ οἱ τοῦ ὄχλου καὶ οὐδαμινοί. asserit autem ab aduerbio χύδην hoc nomen deriuari. Ergo χυτοὶ pisces huiusmodi erunt, ut quæ in cæteris animalibus Aristoteles libro 1. historiæ capite primo ἀγελαῖα ἄναρχα (id est gregaria sine duce) nominat, ut sunt formicæ & alia innumera. Hoc etiam quòd retibus includantur, non solita-

Fusanei. Χυτοί. Ῥυάδες. Ἀγελαῖοι.

solitarios, sed gregales esse arguit. Quòd si ita est, & chalcides rectè ab Aristotele fusaneis adnumerantur, utpote ἀθρόαι, id est confertæ & frequentes Oppiano teste: & nō rectè à Vuottono scribitur, atherinam è solitariorum genere esse: quoniam rhyádas ita interpretetur Gaza lib. 6. hist. capite 17. neq; enim tanti interpretatio Gazæ est, certè atherina solitaria non est, sed ut reliquæ ferè apuæ, quarum generi subscribitur, gregalis pisciculus. Et Aristoteles ipse expresiùs alibi (si bene memini) gregales esse atherinas scribit. Idem solitarios Græcè alio uocabulo, μονήρεις nominat, ut de citharo ex Aristotele citat Athenæus. Non est igitur quòd suspicetur quisquā cum Vuottono omnes Aristotelis codices corruptos esse libro 5. hist. ubi chalcides inter fusaneos nominantur. quin & Atheneus eundem locum ex Aristotele sic recitat, ut codices nostri rectè habent. Aristoteles uocabulo rhyádes genere masculino utitur, ut libro 4. hist. cap. 8. Rhyades quoties piscium lotura uel nauis sentina eiecta est, fugiunt ut odorem sentientes: ubi Gaza flutas conuertit: cum alij ex anguillis & murænis quæ supernatant sole torrefactæ, πλωτὰς uocant Græci, flutas reddiderint. Cæterum libro quinto ubi rhyades per æstatem parere Aristoteles tradit, Gaza spargos transtulit. Spargi etiam (inquit, cap. 17.) per æstatem pariunt, mugilum labeones, sargones, mucones, capitones. Deniq; libro 6. cap. 17. ῥυάδας piscium genera dixit solitaria: id est, quę solitariè uagantur. οἱ δὲ τόκοι γίνονται τοῖς μὲν ῥυάσι τὸ ἔαρ. Hanc Gazæ interpretis inconstantiam, Vuottonus quoq; obseruauit: sed delectum non probè fecit. Rondeletius sparum, spargū, asparagum, eundem piscem suæ speciei facit, qui Græce dicatur rhyàs: cum σπάρος nomen huius speciei apud authores legatur, rhyàs uerò Aristoteli generalis differentiæ uocabulum sit. Hoc postremò addiderim, pisces quosdam inter solitarios & gregales ambigere, ut scripsi in Congro c. *Solitarij.*

Chalcis quodammodo stridet, ψοφεῖ οἷον σειγμὸν (lego τετσμὸν. nam & proximè τετσμὸς dixerat,) Aristot. historiæ 4. 9. Chalcis sibilat, συρίττει, Aelianus 10. 11. Ego pro χαλκὶς repono χαλκεὺς, id est Faber piscis: ut deprauatum in Aristotelis codice uocabulum, quale reperit, descripserit Aelianus. Sed integrum hunc Aristotelis locum audiamus: Pisces uocis quidem expertes sunt: sed sonos quosdam stridoresq; mouent, qui uocales esse existimātur, ut lyra, ut chromis: his enim quasi grunnitus quidam emittitur. aper etiam piscis in Acheloo uocalis habitus est, & chalcis, & cuculus. alter enim quodammodo stridet, alter perinde ut cuculus auis obstrepit. Quæ omnia creditā illam uocem emittunt, aut attritu branchiarum, quas horridiusculas continent: aut suis interioribus quæ circa uentrem habentur, spiritus enim inclusus in his est, Hęc Aristot. atqui chalcidi branchiæ horridiusculæ seu spinosæ (nam ἀκανθώδεις uerbo utitur Aristoteles) non sunt: in chalceo uerò branchiarum operimenta foris horrent, sicut in lyra & similibus piscibus: ipsæ uerò branchiæ intus an spinosæ sint, nescio: qui piscem ipsum nondum uiderim. Chalceum præterea Massilienses Trueie uocant, quia dum capitur suum more grunniat. Hoc igitur & ueræ lectionis apud Aristotelem & Aelianum restituendæ: & piscem quem diui Petri uulgò nominant, chalceū esse, de quo multi antehac dubitarunt, argumentum esto. *Chalcis an sonū aliquem ædat.*

Chalcis ter anno parit, Aristot. & Plinius. Alibi uerò (ut in A. recitaui) χυτοῖς eam adnumerat Aristoteles, qui semel anno pariant. Oua sua gregatim gurgiti altiori mandat congesta, Aristoteles. Quamuis carne pascatur, non uagatur tamen, Idem. sed hic quoque locus mihi suspectus est, ut addubitem ad chalceúmne potiùs referenda sint hæc uerba. nam chalcidem edentulam esse puto, & minimè carniuoram: Vide mox in E. uagari autem eam, nec stabilem habere in mari sedem ex Oppiano retulimus. ¶ Pediculi quibusdam innascuntur, quo in numero chalcis accipitur, Plinius. Vide supra in Chalcide altera Rondeletij, in A. elemento, in historia Agoni.

Oppianus thrissas capi scribit nassa in mari suspensa, cui inclusa sit esca, maza uidelicet de eruis frictis & myrrha uino odorato excepta: & similiter chalcides. unde conijcimus hos pisces carniuoros non esse. ¶ Vespas hoc modo comprehendunt: Ante earum nidos nassam, in quā priùs paruulam mænam, aut membradem cum chalcide imponi conuenit, appendunt, &c. Aelianus. ¶ Esca iacentium (piscium, passerum uel concharum genera uidetur intelligere: loquitur autem de piscinis) mollior esse debet quàm saxatilium. itaq; præberi conuenit tabenteis haleculas, & salibus exesam chalcidem, putremq; sardinam, &c. E

Chalcidem sale exesam Columella dixit: qui etiam inter mollis carnis pisces cum sardina & halecula eam numerat. ¶ Chalcides, tragi, acus & thrissæ, pisces sunt ἀχυρώδεις, καὶ ἀλιπεῖς, καὶ ἄχυλοι, Hicesius apud Athenæum. quæ uerba unà cum illis quæ in A. retuli ex Diphilo, Vuottonus sic uertit: Chalcis trichidi atq; thrissæ similis est, piscis aristosus spinosúsue: aut siccus & squalidus, hoc est ἀχυρώδης: neq; multum in se pinguedinis continet, neq; succum copiosum in alimentū præbet: facile tamen in corpus digeritur. Acum quoq; piscem supra ex Hicesio ἀχυρώδη & ἄχυλον esse diximus. F

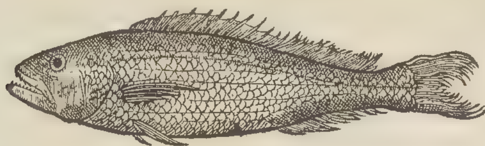
Χαλκίδας τε, (aliâs κωμαρίδας, quod non placet,) Epicharmus apud Athenæum. Βύγλωσσόν ταύταν θῆρα, καὶ χαλκίδα κεδνάν, Quidam apud eundem. ¶ Est & chalcis accipitrum generis: item lacertorum, ubi philologiam huius uocabuli requires. H. a.

Αἱ δὲ λῆς, σπάργοι τε, χαλκίδες τε καὶ τοιπόνλοι, Epicharmus in Nuptijs Hebę. Et rursus, Χαλκίδες, ὗές θ', ἱέρακές τε, χ' ὁ πίων κύων. f.

CHALCIDIBVS, aut sardinis, apuarúmue generi cognatus uidetur piscis, quem Ger-

mani accolæ Oceani Stinckeling / Stinckfisch, uel Spirinch appellant. de quo plura dicemus in fine Operis.

DE CHANNA, RONDELETIVS.

B Libro 7. A

SPEVSIPPVS apud Athenæum percam, channam, phycidem similes esse dicit: quamobrem cognita perca, reliquæ faciliùs cognoscentur.

Dicitur à Græcis χάννη & χάνη, utrumq; enim nomen reperio: nam à uerbo χαίνω, quod significat hio, deducitur χαινός: & per pleonasmum τοῦ ν, uel ν dicitur χάννος uel χάνος, uel χάννη & χάνη: utroq; enim genere pro pisce sumitur. à uerbo autem χαίνω deducitur, quòd semper ore hiante sit, unde à Gaza hiatula uertitur. Eandem ob causam ab Epicharmo dictas fuisse channas μεγαλοχάσμονας opinor, id est, multùm hiantes. à Massiliensibus, nostratibus & Hispanis serran dicitur, à quibusdam thanna.

B Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Channa piscis est pelagius, autore Aristot. lib. 8. de hist. anim. cap. 13. nihilominus saxatili similis, & cum saxatilibus ab Oppiano numeratus, lupum corporis habitu referens, & oris scissura. Maxillam inferiorem superiore prominentiorem habet, ob quam causam ore ferè semper est aperto. Dentes acutos, oculos paruos. Pinnis, cauda, aculeis, branchijs, internisq; partibus cæteris saxatilibus est similis, sed uentriculo est maiore & laxiore. Colore est uario, dorsum ex rubro nigrescit: lineæ à capite ad caudam ductæ rufæ sunt. Cauda maculis rufis notata, item pinna à podice ad caudam. Pinna dorsi rufa est. Inde Aristoteles, citante Athenæo ποικιλόρυθρον μέλαιναν appellauit, & ποικιλόγραμμον, quod partim nigro, partim rufo, siue rubescente colore uariata sit. Adhæc cùm permultas uiderimus & dissecuerimus, omnes uuluas habere comperimus, & sæpius ouis, sed non multis plenas, quòd omnes fœminæ sint, ut annotauit Aristoteles libro 4. de hist. anim. capite 6.

Color. *Sexus.*

A *Channa Massiliæ alia, Canadella alia.*

Quæ omnia mihi fidem faciunt nos channam ueterum hîc proponere: quanuis Massilienses piscem alium isti similem channam uocitent: & stagni quod lingua nostra Martegue dicitur, accolæ pisciculum alium canadelle: quod fieri propter similitudinem reor, & hos pisces cum channis confundi: quemadmodum in turdis, quorum plura genera recensuimus, usuuenit, quos omnes communi nomine turdo appellant.

C *An channæ omnes fœminæ sint.*

De channa Ouidius libro de piscibus:

Et ex se   Concipiens channe gemino fraudata parente est.

Et Aristoteles Pliniusq; locis capite de erythrino citatis prodiderunt, channas omnes fœminas esse, quòd omnes uuluas habeant, nullæ feminis uasa, quibus mares à fœminis discernuntur: quòd omnes grauidæ capiantur. Verùm qui fieri istud possit, non sine causa quis dubitauerit. quemadmodum & de phoxinis, de quibus Aristoteles libro 6. cap. 13. de animalium historia: Formantur oua per coitum in ijs, qui uenere utuntur: fiunt & sine coitu. ostendunt id fluuiatiliũ quidam: nam statim atq; nati sunt, propè dixerim, & parui adhuc phoxini oua habent. Iam uerò perdices non solùm hypenemia oua, sed etiam fœcunda concipere aiunt: si, quo tempore gliscunt & ad uenerem incitantur, aduersæ maribus steterint, uento inde flante. Et equas quasdam in Lusitania sine coitu parere, sunt qui affirment. Quæ naturali & insigni animalium istorum fœcunditati tribuere oportet. Sunt & mulieres tam fœcundæ naturâ, ut primo statim concubitu concipiant: unde prouerbium, τίκτει κόρη ὅταν κακῶς σύνεστι ἀνήρ, Parit puella etiam si malè adsit uiro. Noui equidem matronas integerrimas & castissimas ex senibus & propè effœtis maritis ob naturalem fœcunditatem liberos suscepisse. Ex quibus efficitur, ut minùs mirum uideri debeat in mari, in quo fœcundissima sunt animalia, erythrinos & channas ex se concipere, & sine mare oua parere: quæ posteà mare diuina & procreatrice sua ui perficit, masculiq; uicẽ gerit. qua de re plura legere potes libro 4. cap. 3. & 4. Dicet fortasse aliquis erythrinos & channas utriusq; esse sexus, quod de leporibus terrenis credunt aliqui: quod etiam in quibusdam cõperiri aiunt, ut in mugilibus, in quibus modò oua, modò lac uideri ferunt, (semen autem lac uocant.) idq; mihi affirmauit Ioannes Laurentius uir iam senex, & in piscandi arte exercitatissimus: utpote quam & in nostro litore, & in Hispania, & in Italia exercuerit. Eam nunc in insula quæ Martegue dicitur, non procul à Massilia exercet. At huic opinioni refragatur Aristoteles, qui oua semper in ijs reperiri affirmat. Verùm

Maris uis diuina & procreatrix.

rum de hac re nihil statuo. Sed liberum cuiq; iudicium relinquo. Cætera quæ de channa dicenda sunt persequamur.

Channa ex sarcophagis est, teste Aristotele libro 8. de hist. animal. cap. 2. cui & synodonti euenit, ut quum minores insequuntur, uenter excidat, propterea quòd piscium uentriculus iuxta os positus est, nec gulam habent. Et lib. 2. de hist. animal. cap. 17. Pisces magna ex parte gula carent, ut qui coniunctum statim ori uentriculum habeant: quocirca sæpius euenit grandibus nonnullis, ut dum per impetum insectantur minores, uentriculus in os procidat. Sola igitur causa cur uentriculus in ore channæ & synodontis, & aliorum quorundam sæpe reperiatur, non est uentriculi situs ad os, omnibus enim piscibus qui pulmonibus non spirant, quiq; ob id; & arteria aspera, & gula carent, id accideret. Sed uoracitas & tanta cibi appetentia ut uentriculus, cui rectæ sunt fibræ ad trahendos cibos, sursum feratur, & tum ob propinquum situm, tum ob laxitatem in os procidat, id quod declarat Galenus libro 3. de facult. naturalibus: quo etiam in loco Aristotelis sententiam profert, imò uerba ipsa adscribere uidetur longè quidem diffusiùs quàm in nostris exemplaribus legantur. Sunt hæc Galeni uerba: Ergò ex iam dictis patet, internam gulę & uentriculi tunicam, cui rectæ sunt fibræ, quæ ab ore in se attrahat, esse institutam, eoq; in deglutiendo tantùm agere; externam uerò, cui transuersæ sunt fibræ, quò constringat ea quæ continet, ac protrudat, talem esse factam, eandem tamen non minùs in uomendo, quàm deglutiendo operam suam nauantem. Clarissimè subscribit ijs, quæ dicimus & quod in channis, & quod in ijs qui Græcè συνόδοντες appellantur, accidit, ut quorum uentriculus interim in ore inueniatur, ueluti Aristoteles in libris de animalium historia prodidit, reddita etiam causa, præ gulositate id inquiens illis contingere. Ita enim scribit: In uehementiore appetentia, uentriculus omnibus animalibus sursum procurrit, adeò ut nonnulli cùm primùm incipere manifestè eum affectũ sentiunt, foras repere sibi uentrem dicant: alij uerò cibos quos adhuc mandunt, necdum satis eos confecerunt, eripi planè inuitis. Ergo in ijs animalibus quæ naturâ sunt gulosa, quibusq; oris laxitas est multa, ac uentris situs propinquus, (ueluti in synodonte, ac channa cernitur,) nihil mirum est, cùm in admodum uehementi esurie, minorum piscium aliquem prosequuntur, ac iam in eo propè sunt ut comprehendant, si auiditate perurgente uenter eorum in os sursum rapitur. Fieri autem id aliter prorsus nequit nisi uenter cibos per gulam ueluti per manum ad se trahat. Sicuti & nos præ studio aliquando nos totos unà cum manu extendimus, quò promptiùs corpus quod petimus apprehẽdamus: ita & uentriculus cum gula, ueluti cum manu unà extenditur. Proinde in quibus animalibus hęc tria simul incidunt, uehemens nutrimenti auiditas, gula parua, & oris laxitas ampla, in his paulũ extensionis momentum totum uentriculum sursum in os agit. His uerbis Galenus & Aristoteles apertè ostendunt causam rei, quam quærebamus, cur scilicet channis & alijs piscibus uentriculus in os excidat.

Cur channæ, synodonti, & alijs quibusdam piscibus uentriculus in os excidat.

Galeni uerba de eadem re.

Hoc loco me etiam inuitum cogit ueritas ut lectores admoneam, uirum alioqui doctissimũ, & mihi amicissimum, qui his Galeni libris annotationes aliquas in margine aspersit, lapsum esse cùm channas, id est, hiatulas, concharum genus esse annotauit, similitudine nominis, ut opinor, deceptus. Sunt enim chamæ conchulæ quibus channæ nomine tantùm similes, re ualde dissimiles sunt: quippe quæ squamosæ sint, ex pelagijs uel litoralibus piscibus, ut initio huius capitis diximus. A

Channas pro chamis quidã accepit ineptè.

Channa tenera est carne, ut scribit Diphilus, durior tamẽ percâ. Paratur ut reliqui saxatiles. F

DE EADEM, BELLONIVS.

Channum Græcis dictum uolunt, quòd is piscis moriens, perpetuò hiet ac rictum ædat. Massilienses, apud quos plurimus est, Serranos uel Serratanos uocant, Genuenses Bolassos, incolæ Portus Veneris Barquetas, Græcorum uulgus, Channo.

Tanta est huius piscis cum Orpho, Hepato & Perca marina (cum qua publicè diuendi solet) similitudo, ut piscem penè eundem esse credas: sed Percæ marinæ Channis sunt maiores, lineisq; latis, transuersis ex rufo nigricantibus tergora distincta habent. Channi autem promiscuè transuersas & rectas lineas ferunt. B

Oppianus, ---Phagrus Channi seducitur esca. Piscem istum irretitum non capiũt: sed calamo fallunt ex hamo, & maximè si carcinis pro esca utantur: eos enim appetunt auidissimè. Channa calculos in capite gerit, ut Perca, Scorpio, Cephalus & Vmbrina. E

Omnes porrò Channos oua ferre ac fœminas dici posse Aristoteles tertio de generatione animalium ait, partim enim receptacula habent seminis genitalis, partim uuluas. C

Sexus.

COROLLARIVM.

Channa uel Channe piscis, uel Channus, Græcè duobus modis rectè scribitur, χάννη fœm. uel χάννος masculino genere, Oppiano bis, non probo qui per ypsilon scribunt, (etsi Aristotelis codices sic alicubi habent, deprauati nimirum, ut innumeris alijs in locis;) ut neq; eos qui per alpha in

fine, aut per n. ſimplex in medio. A uerbo χαίνειν fit χλὼ, & χανδὸν, & χάννος piſcis, liquida Aeolicè duplicata, ut ſciunt etymologi, Euſtathius. Hoc & Gaza animaduertit, qui Hiatulam ab hiando conuertit. Sed idem pro chama concha quoq; hiatulam uertit, ut ſatius ſit Græcis uti uocabulis, ne res diuerſæ confundantur. Cæterum an moriẽs tantùm hiet, ut Bellonius uoluit: aut etiam uiuens plerunq;, quod ſuſpicor, quòd uorax admodum piſcis ſit, & mandibulas ferè ita conſtitutas habeat ut Rondeletius annotauit, obſeruent quibus non deerit occaſio. Channe à noſtris ruſticis dicitur orcana, Niphus. In Lemno inſula hodie cano, Bellonius. Græci etiam hac ætate & Veneti uocant chanen, Gillius. Germanicè circunloquemur, Ein fiſch glych dem Meerberſich/ Ein Meerberſich art.

B Perca, channe & phycis, ſimiles ſunt, Speuſippus. Channe ſpinas in dorſo robuſtas & acutas habet. eius labrum inferius & rubet & eminet. exiguis eſt dentibus & acutis, itemq; aculeatis branchijs, Gillius. Erythrini & channæ (omnes, ut addit Rondeletius) uuluas habere traduntur, Plinius. Channæ omnes oua habent, Ariſtot. & Plinius.

C Channe pelagius eſt piſcis, Gillius. Ouidius etiam inter pelagios numerat. Oppiano channi, χάννοι, degunt circa ſaxa muſcoſa. Piſces ſunt libidinoſi, Aelianus.

H.a. Χάννας τε, πελίας τε, καὶ ψυνυχίλω πίπνου, Numenius apud Athenæum: ſed uerſus uidetur corruptus. ¶ Chennion etiam genus piſcis dictum fuiſſe apud Varinum legimus.

DE CHANADELLA, VEL CHANNADELLA POTIVS, A SIMILITVDINE CHANNAE.

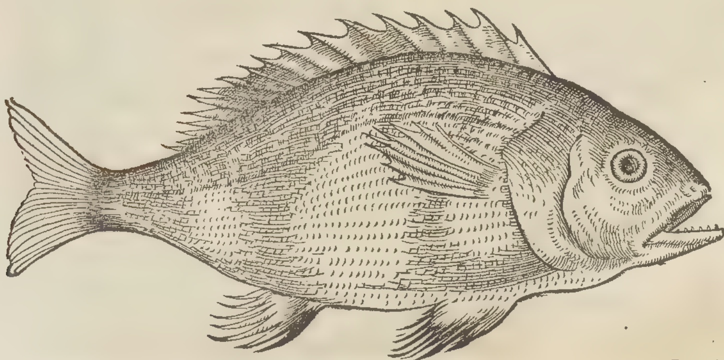
MASSILIENSES alium piſcem Channæ prædictæ ſimilem, channam uocitant: & ſtagni, quod lingua noſtra Martegue dicitur, accolæ, piſciculum alium canadelle: quod fieri propter ſimilitudinem reor, & hos piſces cum channis confundi, Rondeletius.

DE EADEM, BELLONIVS.

Iconem quoq; appoſuit Bellonius, tertio anthiæ generi, quod ex Rondeletio ſuprà exhibuimus, perſimilem. niſi quòd dentes in eo exprimuntur, labrum ſuperius magis eminet, & linea latiuſcula per medium corpus deſcendit.

B Liguſtico mari cognitiſsima Canadella, elegantem ac uarium habet colorem, bona tamen ex parte purpureum; neq; unquam ad eam magnitudinem extuberat, ad quam alij piſces ſaxatiles. Sachetum Veneti uocant, qui dum uiuus capitur, ſpinoſum quiddam è branchijs uibrat, quo manus cõtrectantiũ ferit. Labijs eſt magnis ut Cynædus, ſed dentibus ab hoc & à Phycide longè diſsimilibus: quorũ quum anteriores acutos, & ferè caninos habeat, poſteriores tamẽ obtuſos oſtendit. Pinnam dorſi continuam, & (ut in Scorpione marino) crenatam: reliquas branchiarũ pinnas utrinq; luteas: qui color etſi ut in alijs ſaxatilibus ut plurimùm euariet, eadem tamen corporis moles, eadem forma huic permanet. Squamas habet lituris uiridibus, cinereis, rubris, & interdum caſtanei coloris uariegatas, atq; extremam branchiam (quæ illi oſſea eſt) crenatam ut lupus. Roſtro eſt acutiore quàm Lambena; optimũq;, ut reliqui piſces ſaxatiles, alimentũ præbet.
E Cognatus huic eſt hepatus, qui ſimiliter à Venetis ſacheto uocatur, (inquit Bellonius) ſolo colore differẽs; de quo in H. elemento dicetur; quanquam is cuius iconem nũc ſubijcimus, hepatus Bellonij uidetur.

COROLLARIVM.

Canadellæ piscis nomen hodie uulgò usitatum Gallis ad Liguſticum mare, uel per diminutionem à channa factum eſt, uel aliquam eius cum channa cognationem ſignificat. Veneti Sacchetto uocant, ut etiam hepatum (ſed alius eſt Rondeletij hepatus) indifferenti nomine, inquit Bellonius. Ea quam ego hic exhibui effigies, Venetijs Saccheti nomine mihi confecta eſt. piſcem ſparo congenerem aliqui eſſe putant. Ego Bellonij hepatum eſſe ſuſpicor. ipſe quidem hepati ſui iconē non poſuit. Noſtra colores uarios oſtendit: pinnis ad branchias & cauda flaueſcit, ſed cauda innumeris etiam maculis ruffis diſtinguitur. pinnæ binæ in uentre Indici coloris ſunt: illa quæ podicē ſequitur primum Indica, deinde flaua, in extremo rubicunda, &c.

DE CHARACE.

CHARAX in petris & arenis paſcitur, Oppianus lib. 1. his uerbis: ἐν δὲ χάραξ, κῶφοί τε κυβιστητῆρές τε καὶ κωβιοί. Χαράκιοι à Tarentino inter piſcium marinorum genera recenſentur. ¶ Dentex & charax eiuſdem generis ſunt: ſed hic præſtat, (διαφορεῖ δὲ ὁ χάραξ,) Diphilus Siphnius apud Athenæum de alimēto ex piſcibus loquens. quamuis quòd eiuſdem generis cum dentice eſſe tradit characem, non modo ad nutrimenti rationem, ſed formam quocp utricp communem retulerim. Et fortè charax hoc nomen inuenit, quod firmis dentibus os uallatum, ſimiliter ut ſynodon ab iiſdem appellatus habeat. χάραξ enim uallum ſignificat, ſicut etiam ἕρκος, quo uocabulo de ſerie dentium poëta uſus eſt. ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; Quarè ut ſynodonti Germanicum nomen finximus, ein Zanbrachſmen oder Zanfiſch: ita & characem ueluti alteram eius ſpeciem nominare poterimus, Ein Zanbrachſmen art / oder ein art vom Zanfiſch.

Haud ſcio an idem ſit charax Aeliani, quem libro 12. cap. 25. his uerbis depingit: Charax piſcis fœtura eſt maris rubri. is pinnas habet & utrincp & in tergo auricolores. Inferiores partes purpureis cingulis illuſtrātur. Similiter eiuſdem cauda, auri colorem gerit. Purpureus color medios oculos pulchrè adumbrat. Sed Græca illa adſcribam, quæ etiam aliter conuerti poſſe uidentur, ut non pinnæ tantum, ſed latera tota cum dorſo aurei coloris ſint. Ἔχει δὲ πτερύγια, καὶ χρυσῷ προσέικασται, ὅσα δὲ (ὅσα τε) ἰδεῖν τὰ περὶ ἑκάτερα, καὶ νωτιαῖα ὅσα, καὶ ταῦτα ἔχει χρυσοειδῆ. ¶ Χάραξ fœminino genere palum ſeu perticam ſignificat, maſculino autem uallum militare, Euſtathius.

DE CHELIDONIA.

CHELEAR piſcis nomen uidetur, eiuſdem qui & chelidonias dicitur. Χελεάρ, χελιδών, χελιδονίας, καὶ ἰχθύς ποιός. id eſt, Chelear, hirundo, chelidonias, & piſcis quidam, Heſychius & Varinus. Χελιδόνας, piſcis quidam, Suidas: meliùs χελιδονίας. Piſcem boreum inter ſydera hirundinis præferre caput, proptereacp à Chaldæis piſcem nuncupari chelidoniā Theon ſcribit, Cælius Rhodig. Cum ſexaginta dies à ſolſtitio brumali abierint, initio noctis arcturus oritur: poſt illum uerò, hirundo (*piſcis nimirum, ſaltem ſydus*) apparet, Heſiodus. Pelamydum generis maxima apolectum uocatur, durius tritone, Plinius 32. 11. ut Hermolaus legit. Eſt autem, ut coniectura conſequor, (inquit idem Hermolaus,) triton id quod Græci chelidoniam uocant, apolectus uerò, quam ſynodontida Athenæus. Maior (inquit) pelamys, ſynodontis appellatur, durior quàm chelidonias. Item paulò pòſt: Orcynus (inquit) ſimilis eſt chelidoniæ cum magnus eſt. Confer hæc uerba cum Plinio: Orcynus (inquit) pelamidum generis maximus non redit in Mæotin, ſimilis tritoni, Hæc Hermolaus. Græca Athenæi (imò Diphili apud Athenæum) uerba hæc ſunt: Πηλαμὺς ἡ μείζων, συνοδοντὶς καλεῖται. ἀναλογῶν μέντοι ὁ χελιδονίας τῇ πηλαμύδι, σκληρότερός ἐστι. ἡ δὲ χελιδὼν ἡ περὶ πολύπῳ ἐοικυῖα, ἔχει τὸ ἀφ' αὐτῆς ὑγρὸν, εὔχροιαν ποιεῖν, καὶ κινεῖν αἷμα. ὁ δὲ ὄρκυνος, βορβορώδης: καὶ ὁ μείζων προσέοικε περὶ χελιδονίᾳ κατὰ τὴν σκληρότητα. In his uerbis quid à Rondeletio mutetur, requires infra in capite De thunni, pelamydis, aliiſcp ſimilibus nominibus. Et quia chelidoniæ nomen apud nullum ueterum aut recentiorum pro piſce reperiri putat, pro eo ſubſtituit χελιδών. Cum enim (inquit) ſemel χελιδών legatur, cui alij piſces comparantur, cur in eadem comparatione perſeuerante ſententia, nō chelidòn deinceps, ſed chelidonias legatur? Atqui uériſimiliùs contrarium dixiſſet Rondeletius. cum enim in hoc Diphili loco, chelidonias bis legatur, chelidòn ſemel, probabilius fuerit, in eo quod ſemel ponitur errorem eſſe commiſſum, quàm in eo quod bis. Quid quod χελιδών fœminini generis uocabulum eſt, χελιδονίας maſculini? Rondeletius lectionem emendans, chelidonias quidem mutat in χελιδών fœmininum, attributa uerò ei maſculina nomen ac participium relinquit. ſic enim legi uult: Ἀναλογῶν μὲν ταύτῃ (τῇ συνοδοντίδι) ἡ χελιδών, τῇ πηλαμύδι σκληρότερός ἐστι: cum ἀναλογοῦσα & σκληροτέρα dicere oporteret. Sed neque hoc approbârim quod Rondeletius ait, Diphili ſententiam in eadem comparatione perſeuerare, tanquam omnia de pelamydis tantùm generibus ſint, cùm ipſe interim chelidonem genere differre fateatur, nutrimenti uerò ſuccicp ratione accedere eam ad pompilum. ſic enim lègit, non polypum. Ego potiùs dixerim Diphilum à pelamydum genere diſcedentem, de heledona loqui, quæ & ſpecie & uiribus po

Triton.
Apolectus.
Synodontis.

lypo similis esse, & sanguinem mouere, & bonum colorem facere dici potest, (si bene scripta ueterum memini. uide infra in Polypo) chelidòn non potest. quamobrem apud Diphilum ego sic legerim, ἡ δὲ ἐλεδώνη ἡ τῷ πολύποδι ἐοικυῖα. neque enim tam perseuerationis in uno genere apud authores, quam sæpe negligunt, quàm rerum ipsarum habenda est ratio. Mihi quidem non temere uerba authorum uidentur immutanda, sed omni studio quærendum quo pacto ea quæ posita sunt, tueamur. Verùm hac de re plus quàm institueram, dixi. ¶ Alterum exocœti genus circa Byzantium quidam chelidonium nominant, Bellonius. Et rursus, Tertium exocœti genus à nonnullis (piscatoribus in Græcia hodie) chelidonius appellatur. Coloris ratio chelidonijs leporibus, & ficubus quoque, nomen dedit: quæ an similiter piscibus ab hirundine dictis conueniat, nunc non habeo quod affirmem. Fieri enim posset à figura nomen eis factum fuisse: sicut & de balæna Oceani Germanici Brunfisch dicta fertur, caudæ pinnam ei similem esse hirundinis caudæ.

De chelidone, id est hirundine pisce, in H. elemento dicetur.

CHELLARES, χελλαρῆς, qui aliter bacchus, & oniscus, id est asellus uocatur, Dorion apud Athenæum. Vide in Asellis.

CHELMON, χελμών, piscis qui & chelidòn, id est hirundo dicitur, Varinus.

CHELON, id est Labeo, de genere mugilum est.

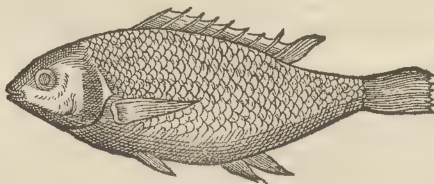
CHENNION, χήννιον, auicula quædam in Aegypto sale condiri solita, (coturnix parua. quære in Coturnice a.) & genus piscis, Varinus.

CHERABAS, χηράβας, Sophron nominat: sunt autem ostracoderma. & Archilochus quoque χηράβου meminit, Athenæus.

CHLOSSVS, χλοσσός, piscis Ionicè, Hesychius & Varinus: ἰχθὺς ὑπὸ Ἰώνων, tanquam non aliquam speciem, sed genus totum hoc uocabulum Ionibus significet.

CHOLIX, χόλιξ, bouis uenter aut crassum eius intestinum, uel genus piscis secundum aliquos, Varinus.

DE CHROMI, RONDELETIVS.

A CHROMIS & κρέμυς an ijdem, an diuersi sint pisces, equidem me adhuc nescire fateor: malo enim id fateri quàm sciens studiosis imponere, & rem incertam pro certa proponere. Athenæo uidentur diuersi esse pisces. diuersis enim locis utriusque meminit, uno loco ex Epicharmo, Καὶ σκιφίας, χρόμις τε, ὅς ἐν τῷ ἔαρι κατὰ τὸν Ἀνάνιον, ἰχθύων πάντων ἄριστος. ubi σκιφίας ponitur pro ξιφίας per diæresim ξ in κσ, & hyperthesim τοῦ σ. altero loco: Καὶ τὰ μὲν λιθοκέφαλα, ὡς κρέμυς. quem locum citat ex Aristotele περὶ ζώων. Chromis Latinum nomen nullum habet, (Cremys.) nostris uerò piscatoribus incognita est; ob id nomine caret. Chromin esse puto, & eam hîc exhibeo, quæ in ora Liguriæ, Antipoli, & in insula Lerino, (quæ nunc diui Honorati insula dicitur,) frequentissima est, uocaturque à Liguribus castagno à castaneæ colore.

B Piscis est litoralis corporis figura, pinnis & spinis melanuro similis; sed oculis est minoribus, nota nigra in cauda caret, sed totum corpus nigricat. lineas habet rectas à branchijs ad caudam. ore est paruo, squamis paruis. interna omnia auratæ similia habet. potest etiam non ineptè corporis figura, & colore cantharo comparari, nisi quòd chromis paulò nigrior est. Lapides habet in cerebro, ob id hyeme malè habet.

C Aristoteles semel anno parere scribit, & inter τοὺς χυτοὺς collocat, id est fusaneos pisces, ut Gaza uertit. Et alibi cùm ijs recenset, qui exquisito sunt auditu, & grunnitum quendam edere scribit. (Lib. 5. de Hist. anim. cap. 9.)

F Piscis hîc paruus est, & uilis habetur; humidior enim est, ideo in craticula assandus. Archestratus tamen dixit: (Lib. 4. de Hist. anim. cap. 8. Ibidem cap. 9.)

Τὸν χρόμιν ἐν Πέλλῃ λήψῃ μέγαν, ἔστι δὲ πίων
Ἂν θέρος, ἢ καὶ ἐν Ἀμβρακίᾳ.

Maiorem chromin in Pella cape, tempore messis,
Pinguis enim est: uel in Ambracia.

Ouidius immundam chromin appellauit.

DE EODEM, SEV CASTAGNOLA PECVLIARI Massiliensium pisciculo, Bellonius.

A Castagnola à colore corticis castaneæ uulgo Genuensium, Massiliensium, & incolarũ Portus Veneris

Veneris dicta. Grandem pro sua magnitudine habet in tergore pinnã, caudam longam & bifurcam, pinnam utrinq; ad branchias unã, & duas sub uentre. Squamis cõtegitur latis. Corporis figuram in Cyprini modum circinatã habet. Branchias utrinq; ternas, quarta dempta quæ claviculæ ipsi corpori iungitur. Hepate est unius tantùm lobi, stomacho incumbentis, ut in Delphino diximus. Stomachum rotundum habet: & duodenum, sine apophysibus inhærens ieiuno: colon admodum gracile, ter tantùm cum aliis intestinis obuolutum. B

Vêre & æstate copiosissimus capi solet: nihili tamen à piscatoribus fit: est enim popularis. C F

DE ALIO PISCE, QVEM BELLONIVS chromin esse coniicit.

De hac icone uide quæ notauimus mox ab initio Corollarij.

A Magna est Chromidis cum Glauco (*Rondeletius Glaucum longè alium facit*) pusillo, ut & Glauci prouecti cum Vmbra similitudo. Ea putatur esse quam Athenæus Chremydem, Oppianus Chremitem, Aristoteles Chrempum appellat, quem inter eos pisces annumerat, qui acutissimo auditu præditi sunt. Turdum Veneti, ut & Massilienses Vmbrinam falsò appellant: & horũ etiam nonnulli Vn † chrom.

†chrau.

B C Fusaneus est piscis, nostris Parisinis ignotus, simus in Lauareti modum, mediæq; inter lupũ & coruum magnitudinis: herbis uirentibus præcipuè uescitur, ac litoralis est: unde Oppianus:

Permolles habitãt ripas, herbasq; uirentes Labrax, audaces Amiæ, placidæq; Chremites.

Cui etiam Ouidius eas notas dedisse uidetur, quæ aliàs Phycidi debentur:

Atq; immũda Chromis, meritò uilissima Salpa, Atq; auiũ dulces nidos imitata sub undis.

F Est enim Chromis, etsi litoralis, succi tamen gratissimi, & qui non minùs iucundam nutritionem, quàm pisces saxatiles exhibeat.

B Proinde tenuibus squamis uestitur, ex auro nitentibus, ac cæruleum interdum colorem concinnè uibrantibus. Binas gerit pinnas in tergore, quarum anterior, quæ minor est, nouem obfirmatur aculeis. alias quoq; ad latera, etiam acutas ac pusillas habet, atq; unam etiam sub ano ad caudam unico aculeo roboratam. Huius item exterior branchia, spinea est, atq; in gyrum nigra, &, ut in lupo, denticulata. Caudam habet subrotundam, ueluti Vmbra & Glaucus. Atq; hoc præsertim à reliquis piscibus distinguitur: quòd undantibus ac transuersis ueluti lituris ex cæruleo in cinereum colorem abeuntibus sit aspersus: quas † tamen pusillum Glaucum habere diximus: nam hæ quidem in prouectiore Glauco euanescunt. Cæterùm caput habet obtusum, maxillamq; in superiore labro ueluti infarctam, ac quoddam ceu linguę rudimentum, dentiumq; loco scabritiam sub labiis apparentem. Multis abundat lactibus circum intestina, ac folliculum tergori annexum gerit, medio geniculo interseptum: Vuluam bicornem, ouis utrinq; plenam: Hepar subrubrum: ad quod fel uasculo tenui cõtentum, à duodeno incipiens, deferri uidetur: Lienem stomacho inhærentem, oblongum, tenuem, rubrum: Cor triquetrum, albo pericardio contentum: Stomachum per tergoris longitudinem protensum, cuius pylorus octonis apophysibus seu appendicibus ambitur. Hæc Bellonius.

† etiam

COROLLARIVM, AD CHROMIN BELLONII.

A Nos non è Bellonij libro iconem, sed quam prius Venetijs nacti eramus eiusdem piscis, posuimus: quæ in hoc tantùm differt, quòd cirrhum sub mento seu inferiore labro non ostendit: nec caput, præsertim labro superiore, adeò simum & obtusum. quin & maculam nigram effigies nostra, quam cum coloribus depictam habeo, ad branchias ostendit, cuius non meminit Bellonius. Idem chromin & glaucum pisces persimiles inter se pingit corporis specie, utriq; cirrhus à mento dependet, uterq; peculiari nota, lineis undantibus & transuersis passim à dorso ad media latera tendentibus insignis est: quæ tamen in glauco prouectiore euanescunt, ait. Pinnæ in dorso binæ utriq;: ad branchias etiam, & sub eis binæ in uentre similiter ferè. sed à podice pinnam in chromi pingit, in glauco non pingit. Vtrunq; etiam, falsò umbrinam uocari, ait, ab umbræ marinæ similitudine. Glaucus pusillus (inquit alibi) chromidi adeò similis est, ut pro ea plerunq; diuendatur. Rondeletius Vmbrã hunc piscem uocat, & dentibus carère ait, cum suæ Vmbræ dentes Bellonius appingat, nomina interim eadem quæ suæ Vmbræ Rondeletius tribuit. Plura diligens lector in Vmbræ historia requiret, & conferet, dabitq; operam ne pisces inter se diuersos confundat, umbram dico, coracinum & látum, λάτον, prima correpta, qui tam similes sunt Rondeletio, ut magnitudine potiùs quàm aliis notis discernantur, & piscatores aliqui ætate tantùm (sed non rectè) eos differre existiment. Coracinus ad cubitalem peruenit magnitudinem, umbra ad multo maiorem, præsertim in Oceano: látus maximus est. Vmbra uerrucam seu tuberculum in mento habet, coracinus & látus carent. Bellonius cirrhum non uerrucam nominat. Glaucus (inquit) prouectior adeò umbram refert (præsertim cirrho quem sub labro inferiori erectum habet) ut à plerisq; alter pro altero assumatur. Idem tamen in umbræ pictura cirrhum illum non exprimit. Quod ad lineas siue lituras illas elegantes, Rondeletius umbrę tantùm eas attribuit, his uerbis: Vmbra uidetur dicta à lineis obliquis à dorso descendentibus aureis: & obscuris, quæ aliarum uidentur umbræ, una enim manifesta est, sequens obscura, & sic deinceps à capite ad caudam usq;. Bellonius uerò chromidis suæ lineis alium colorem tribuit: Hoc præsertim (inquit) à reliquis piscibus distinguitur, quòd undantibus ac transuersis ueluti lituris ex cœruleo in cinereum colorem abeuntibus, sit aspersus: quas etiam pusillus glaucus adeò similes habet, ut pro chromide plerunq; uendatur. Sed ut finem faciam, (uix enim ipse me extrico, magis tamen Rondeletij sententijs accedo,) quosdam ueluti aphorismos distinctionis horum piscium gratia subijciam.

Icon.

Glaucus cum Chromi collatus.

Vmbram & Chromin fortè aliqui confundunt.

Vmbræ, coracini & lati similitudo et differentia.

1 Glaucus Rondeletij toto genere, à chromi & umbris diuersus est.

2 Glaucus Bellonij umbræ cognatus est, uel species umbræ, à Rondeletio non descripta, quod sciam: quanquam à Venetis corbetum quasi coruulum uocari scribat: Rondeletius uerò, Coracinum (inquit) Italia ferè tota coruum nuncupat.

Vmbra

Vmbra Rondeletij & Bellonij unus est piscis, & ijsdem nominibus ab utroq; nominatur: sed non similiter describitur. Rondeletio enim dentibus caret: Bellonio dentes habet in oris ambitu raros, firmos, acutos, &c. 3

Coracinus Bellonij longè alius est quàm Rondeletij, ut & figuræ & descriptiones ostendunt: unde non specie modo, sed toto genere diuersos esse pisces apparet. 4

Chromin & umbram confundere uidetur Bellonius. 5

Chromin & coracinum ut confunderent aliqui, occasionem dedit uicinitas nominum, tum ueterum, tum illorum quibus hodie quidam utuntur. 6

GERMANI umbram & cognatos ei pisces, corui marini nomine circunscribere poterunt, adiecta magnitudinis differẽtia: ita ut umbra simpliciter dicatur **ein Seerapp**, à colore, qui Græci etiam & Latini nominis causa fuit; látus, **ein grosser Seerapp**: coracinus inter hos minimus, sed corpore latiusculo, **ein kleiner Seerapp/ein Meerbrachsmen oder Meerkarpfen art.** nam & Melanuro comparatur. Sed & chromin Rondeletij, quanquam toto genere differt, cum corporis non figura tantùm, sed & pinnis spinisq; melanuro similis sit, quin & cantharo figura atq; colore comparetur, Germanicè appellemus **ein schwartzlachte oder braune** (à castaneæ colore, unde & Galli castagnolæ nomen indiderunt) **Meerbrachsmen art.** *Chromis Rondeletij.*

Chromin Ligures etsi corruptè, tamen non longè à nominis gentilitate chro etiam nunc uocant, falsò Veneti Coruum, Gillius. unde apparet eundem cum Bellonio Chromin ipsum existimasse. Eundem piscem Lusitanos audio Celema uocare.

ALIVD COROLLARIVM DE CHREMETE, Cremye, & Chrempe ex ueteribus.

CREMYN, Chromin, & Chremetem ex recentioribus nullus quòd sciam, discernit: nos recitatis ueterum scriptis distinguemus. Mustela piscis nihil cum Mustelo commune habet. Iecorinum esse diceres. nam piscis est breuis, oculis conniuentibus, pupillis cyaneis: barba quàm iecorinus maiore, sed minore quàm chremes. Καὶ τὸ μὲν γένειον ἔχει τοῦ ἥπατος μεῖζον: ἧττον δ᾽ αὖ πάλιν τοῦ χρέμητος κατὰ γ. τοῦτο, Aelianus 15.11. Ex quibus uerbis colligimus Mustelam Aeliani & hepatum (diuersum ab aliorum ueterum hepato, ut Rondeletio quoq; uidetur) & chremetem similes esse pisces, ac similiter barbatulos. Χρεμὺς, ὁ ὀνίσκος ἰχθύς: id est Chremys, asellus piscis, Hesychius & Varinus. γένειον ex Aeliano barbam interpretor: non mentum, ut Gillius, quanuis enim Eustathius γένειά τε (hoc est in multitudinis numero) barbam interpretatur, γένειον uerò mentum: idem tamen leonis & mulli piscis quoq; γένειον dici ait, hoc est barbam. Mentum enim nulli præter hominem, nec malę, authore Plinio. Ergo de Aeliani chremete non est dubitandum quin sit diuersus à chromide, quæ pagro & synodonti comparatur ab Hicesio. his enim piscibus nulla prorsus cum mustela Aeliani similitudo est. Ego mustelam marinam Germanicè nomino **ein Meertrüschen**: Chremetem uerò **ein Meertrüschen art**, hoc est Mustelæ marinæ speciem. Nec alius uidetur Hesychij χρεμὺς, quem asellum esse ait, nam & mustelæ marinæ asellorum generi attribuuntur. Vide ne Mustela uulgaris Rondeletij, Chremes hic sit. Oppiano chremetes amant mare uicinum fluuijs aut stagnis ob dulcem aquam, & limum illic se colligentem: Λάβρακές τ᾽, ἀμίαι τε θρασύφρονας, ἠδὲ χρέμητας, Πηλαμύδας, γόγγροι τε, καὶ ὃν καλέουσιν ὄλισθον, &c. Videtur & ὄλισθος à corpore lubrico dictus piscis, chremeti mustelæq; cognatus esse. Atheneo cremys, κρέμυς, piscis lapidẽ in capite gerit, ex Aristotele. In nostris uerò codicibus Aristotelis cremys piscis ne nominatur quidem: chromis uerò (ut mox referam) in capite lapides habere ab eo scribitur. Chremps etiam piscis, si rectè scribitur, semel apud Aristotelem nominatur, lib. 4. cap. 8. Sunt (inquit) inter pisces qui liquidiùs audiant, mugil, chremps, (χρέμψ, Gaza omisit, ut & Plinius in huius loci conuersione) lupus, salpa, chromis. Quamobrem non probè Bellonius, Chromin (inquit) Athenæus chremydem, Oppianus chremitem, Aristoteles chrempum uocat. Primum enim an idem sit piscis cui diuersa hæc nomina conueniant, non satis constat: & ut idem sit, non tamen chremydem accusandi casum, à recto κρέμυς paroxytono, sed cremyn, quantum assequor, (ut botryn, non botrydem,) deducere oportebat. ut neq; chrempum à recto χρέμψ: neq; chremitem ex Oppiano, qui penultimam per η. id est e. longum scripsit: ut Aelianus quoq; & Suidas. Lippius ex Oppiano placidas chremetes dixit, sed epitheton de suo adiecit: & in fœminino gen. protulit, cum deberet in masculino efferre, sicut Aelianus fecit. Χρεμὺς quidem per υ. oxytonum apud Hesychium ineptè mihi scribi uidetur. Chremetis nomen unde sit natum nescio, nisi fortè quòd Chremes in quibusdam ueterum comicorum fabulis barbatus inducitur: qualis & hic piscis est. nam cum barba tribus his inter se similibus (ut conijcio) piscibus data sit, hepato, mustelæ & chremeti, prolixior huic quàm cæteris contigit, Aeliano teste. ¶ Quęrendum an chremes sit ex asellorum genere paruus & barbatulus piscis, quem in Adriatico pesce mol'o uel moro nominant: atq; idem callarias Plinij, quasi γαλλαρίας, id est mustelaris, id est asellus mustelæ similis. Galenus pretiosissimum Romæ piscem γαλαξίαν nominat è genere galeorum, id est mustelorum, (qui longè alij sunt quàm mustelæ;) & Athenæus eundem γαλεώδη & γαλλαρίαν: Dorion oniscum (hoc est asellum)

Marginal notes: γένειον. — Cremys. — Chremps.

gallariam. Rondeletius uulgò hunc sturionem dici, & apud ueteres Latinos acipenserem docet. Et sanè nihil prohibet alium galarian cum mustela, alium cum mustelo piscibus similitudinem habere: utrunque etiam cum asellis commune quippiam. uel potiùs conijciendum Galenum ubi scribit galaxian galeorum generis esse, non γαλιῶν, sed γαλῶν dicere debuisse: nisi quis γαλιῶν à recto γαλία, non à γαλεὸς formare uelit. Vide suprà in Corollario primo de Asellis.

ALIVD COROLLARIVM DE CHROMI.

A CHROMIS apud Aristotelem quater nominatur, nec ampliùs quod sciam: semper cum acuto in ultima, ter cum o. breui in prima: semel cum o. magno. ego neque acui ultimam in hac dictione, neque o. magnum in prima syllaba scribi laudârim. Genus quidem ex uerbis Aristotelis nō apparet: oxytonum necessariò fœmininum foret: ego paroxytonum & masculinum probo. quare ita inflectetur ut ophis, nec d. in obliquis assumet. Χρόμις, genus piscis, Hesychius & Varinus. Apud Athenæum quoque similiter scribitur: Ex Epicharmo, Καὶ σκιαθίας χρόμιάς τε: Rondeletius legit χρόμις τε. Ex Numenio, Ὕκκην ἢ κάλλιχθυν, ἠὲ χρόμιν, ἄλλοτε δ' ὀρφόν. Ex Archestrato, Τὸν χρόμιν ἐν Πέλλῃ λήψῃ μέγαν. Et similiter aliquot in locis apud Aelianum. Scio Ouidium immundas chromes dixisse genere fœminino. Sed Græcorum in suæ linguæ uocabulis tum authoritas tum ratio grammatica apud me maioris est.

B Orphum, chromin, pagrum, anthiam, acarnânem, synodontem & synagridem, genere similes existere Hicesius dicit. Chromis in capite lapidem gerit, & algore uehementer infestatur, ut & alij qui lapidem habent, Aristot. Κρέμυς Athenæo ex Aristotele in capite lapidem gerit. Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maximè qui lapidem habere in capite existimantur, ut lupi, coracini, (aliâs chromes,) pagri, Plinius. Coracinus apud Plinium libro 9. cap. 17. scribitur lapidem habere in capite, legendum est autem chromis, non coracinus, tam ex uetustis codicibus, quàm ex Aristotele, Massarius. Atqui coracinum quoque lapillos habere in posteriore capitis parte Rondeletius refert.

C In quodam genere non sunt mares, sicut in erythinis & chromibus, Plinius. sed pro chromibus alij codices meliùs habent channis. Chromis fusaneus est piscis, χυτὸς: & semel anno parit, Aristot. quos autem fusaneos appellet, in Chalcide dixi. Semel anno parit, Idem. In herbosa arena degit, Ouidius: qui & immundam cognominat, ex eo fortè quòd sonum quendam ueluti grunnitum cum sue quadrupede immunda communem habeat, à quo sono forsan & chromis nomen per onomatopœiam factum est. Pisces qui uocales falsò existimantur, omnes sonum illū emittunt, aut attritu branchiarum, quas horridiores & spinosas continent: aut spiritu circa uentrē incluso, Aristot. uide supra in Chalcide c. in Corollario. Chromis ueluti grunnitum ædere uidetur, Idem. Coruus marinus à cordis (corui) uoce dictus est, quia pectore grunnit, suaque uoce proditus capitur, Isidorus. sed hoc de chromi non de coruo pisce accipiendum uidetur: sicut & quod Iorath scribit: Pisces qui dicuntur corui, cum pariunt, uoce sua produntur: quia semper gemitus uel grunnitus proferunt, & sic capiuntur. ¶ Inter pisces liquidiùs audire chromin, (τὸν χρόμιν, Aelianus) fertur, Idem. Produntur clarissimè audire mugil, lupus, salpa, chromis, Plinius: ab Aristotele etiam chremps additur. ¶ Atque immunda chromis, meritò uilissima salpa, Atque auium dulces nidos imitata sub undis, Ouidius. est autem posterior uersus periphrasis Phycidis. quòd si ad præcedentiū aliquem referri deberet, ad salpam potiùs utpote proximam, referri, quàm ad chromin conueniret. Quamobrem Plinius (nisi librariorum hic lapsus est) non rectè ex Ouidio memorat chromin qui nidificet in aquis: nec rectè eum sequitur Bellonius. ¶ Est etiam Chromis uiri nomen, Theocrito Idyllio primo.

CHRYSON piscem ex Ouidio nominat Plinius in calce libri 32. errore puto librariorum. Chrysophrys enim apud Ouidium legitur, hoc est Aurata, non Chrysos.

CICADAE marinæ, ut Aelianus nominat, & Galli ad mare mediterraneum hodie uulgò, inter Squillas locus erit, ubi & Squillam mantin Rondeletij, quam Cicadam marinā Bellonius appellat: & aliam quandam reperies.

DE CICADA FLVVIATILI.

RONDELETIVS.

CERNVNTVR etiam in riuulis bestiolæ cicadis terrenis persimiles, quas ob id cicadas fluuiatiles nomino. Et uentris latitudine, & pedibus natant: quos utrinque ternos habent, postremi longissimi sunt. Hoc à terrestribus differunt, quòd capite sint magis exerto, & ceruicis aliquid habere uideantur.

CILLVS, Cyllus uel Scyllus, uide in fine ferè Corollarij de Asellis ex ueteribus.

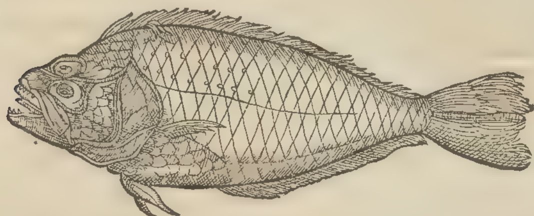
CINAEDVS in Alpheste descriptus est.

Κιναιΐδες, ἰχθῦς, Hesychius & Varinus, corruptum fortè nomen à cinædo pisce.

CINERMI, Κίνερμοι, οἱ μικροὶ ἰχθύδια, Iidem, hoc est pisces parui, quos nimirum simili uocabulo, sed transpositis literis naricas Latini uocant.

CIRES, Cirrha, Cirrhas, Cirrhylus: uide Ceris.

DE CITHARO, RONDELETIVS.

De citharo ex Aristotelis lib. de animalibus & piscibus hæc profert Athenæus: Citharus serratis est dentibus, solitarius, alga uescitur, linguam solutam habet, cor album & latũ. Prætereà Galenus citharo rhombum similem esse scripsit. Ex quibus colligo hunc uerũ citharum esse, quem hîc exhibemus, qui hodie Romæ satis frequens est, & folio nominatur. Cùm enim piscibus à natura lingua data sit, ut ait Aristoteles, ossea & non soluta: uel dura, spinea & adhærens: isq; unicus sit ex planis cui lingua soluta sit, teste Aristotele, contra aliorũ piscium naturam, rectè mihi uideor hunc citharum esse affirmare. His adde notas reliquas, quę aptissimè quadrant, quòd serratos habeat dentes, quòd solus capiatur, quòd alga uescatur quemadmodum salpa, quo fit, ut insuauiore sit carne quàm buglossum. Vnde Pherecrates apud Athenæum, ὦ ἀγαθοὶ γ᾽ ἔνεστιν ἐν κιθάρῳ τι κακόν.

B C — *Lib. 3. de alim. facult.* — *Lingua.* — *Lib. 4. de Hist. cap. 8. & lib. 2. cap. 13.* — *Reliquæ notæ.*

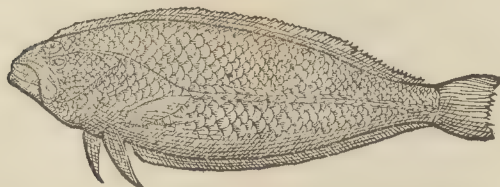
Est igitur citharus piscis planus, rhombo quodammodo similis: buglosso similior, si squamas excipias, quæ in citharo sunt magnæ rhombi figura. A capite ad caudã linea tenuis ducta est. Partibus internis reliquis planis similis. B

Ex his liquet de citharo non rectè sensisse eum qui piscem à Gallis egrefinum siue eglefinum nominatum citharum esse crediderit: cùm ex Galeno citharum planum piscem esse constet, linguamq; ei solutam esse: quæ egrefino nullo modo conueniunt. A — *Egrefinus alius est piscis.*

Longè grauior est, minimeq; dissimulandus error illius qui citharum cum cantharo confundit, cùm toto genere differant, nam cantharus litoralis est piscis, quem cum aurata, orpho, synodonte numerat Aristoteles, iis enim similis est corporis figura, citharus uerò planus piscis buglosso similis, uel rhombo Galeno authore. At cantena (sic enim à Massiliensibus citharum appellari scribit) non solùm planus piscis non est, sed etiam carnis substantia, uita, moribus, à citharo plurimùm differt.

Contra Bellonium qui citharum & cantharum confudit. — *Lib. 8. de Hist. anim. cap. 13.*

DE CITHARO FLAVO SIVE ASPERO. RONDELETIVS.

Alterivs cithari ex Archestrato meminit Athenæus rufi siue subflaui, qui assandus est, caseo multo oleoq; condiendus, quiq; sine sumptu apparari non potest: prior uerò albus, & in aqua saleq; multo elixandus, additis herbis. Versuum Archestrati hic ferè sensus est, qui cùm apud Athenæum satis mendosè legantur, sic restitui possunt: A — *Libro 7.*

† deerat hoc uerbum.
† ἀφύα in uulgatis codicibus

Κίθαρον δὲ κελεύω,
Ἕψειν εἰς ἅλμην καθαρὰν, καὶ †φύλλα καθέντα.
Ὀρθῶ κεντήσαντα λέμας νεοθηγεῖ μαχαίρα,
Χαίρει γὰρ δαπανῶντας ὁρῶν, ἔστι δ' ἀκόλαστος.
Ἂν μὲν λευκὸς ἔῃ †(σαρκί,) στερεός τε, πεφύκῃ
Ἂν δ' ᾖ πυῤῥὸς ἰδεῖν, καὶ μὴ λίαν μέγας, ὀπτᾶν,
Καὶ πολλῷ τυρῷ, καὶ ἐλαίῳ σῶμ' ἄλειφε.

B Hunc citharum esse puto, qui asper etiam dici potest: est enim superiori figurâ similis: lingua magis soluta, oris scissura magna, dentibus serratis, squamis intectus rotundis, asperis. Virgam habet à capite ad caudam protensam, latiusculam, maioribus squamis constantem. Partibus internis superioribus similis est. Is Venetijs reperitur optimus.

Buglossus.

A Sunt qui uerum buglossum esse credant, nec sine ratione: non ob figuram solùm, sed etiam ob asperitatem. Est enim bouis lingua magna & aspera: unde & buglossum herba uulgo borrago appellata, & à figura, & ab asperitate. Licebit igitur mea quidem sententia hunc piscem uerum citharum esse rufum siue asperum existimare, uel buglossi nomine comprehendere, de cuius differentijs posteà dicemus.

COROLLARIVM DE CITHARO & Citharœdo.

A Citharus aliorum, & Citharœdus Aeliani, piscis est, cuius in mari rubro genera duo describit, corporum pigmentis (ut inquit Rondeletius) à nostro diuersa. In mari rubro (inquit) piscis procreatur, cuius corpus ita figuratū est, ut similitudinem Lingulacæ (buglossi) eius latitudo gerere feratur. Squammæ non magnam tangenti asperitatem habent. Cum subaureo est colore: tum lineis à summo capitis uertice ad extremam caudam nigris sic distinguitur, ut eas citharę fidiculas cōtentas esse dicas, unde is Citharœdus appellatur. Os ei pessum it & subsidet, (τὸ στόμα δὲ αὐτῷ δυνει ζει) idemq́; nigerrimum est, cinguloq́; croceo circumligatur: uertex uarietate distinguitur, fulgore aureo & nigris quibusdam lineis, (περιγραφαῖς.) (Pinnas aureas habet, ruffo colore multipliciter uariatur.) Cauda est nigra præter extrema: ea enim candidissimo colore asperguntur. Alij item Citharœdi picti (στικτοὶ) nasci dicūtur, toto corpore purpurei, certis interuallis aureolas lineas possidentes. Eorum uerò caput cingulis uiolaceis illustratur, uno (quod est ante oculos) ad branchias pertinente: altero secundum oculos, usq; ad medium caput excurrente; alio autem tanquam monili sic collum circumplicante, Hæc Aelianus lib. 11. cap. 23. unde & Cælius Rhod. transtulit libro 23. cap. 33. sed parum bene, quibusdam omissis.

Parenthesi inclusa, ex Gillij uersione reliquimus, in nostris codicibus Græcis non inuenta.

Ab Oppiano li. 1. κιθάρῳ scribitur: Καὶ κιθάρῳ, καὶ τρίγλα, καὶ ἀδρανέες μελάνουροι, inter litorales. A Varino κίθαρος uel κιθάρα, in uocabulo γνύκη. ¶ Iac. Syluius in libro de simplicibus medicamentis citharum Gallicè interpretatur roussetam: quod nomen minimo Galeorum Rondeletius adscribit. Non probo quod quidam nuper scripserunt citharum (cum lyra confundentes) à grandi capite Romanis caponem nominari, hic enim miluorum generis piscis est, non passerum ut citharus. Gaza ex Aristotele Fidiculam conuertit, lib. 2. cap. 17. historiæ anim. Fidicula apud nonnullos phycis piscis est, qui authore Plinio colorem suum mutat, aliâs candidus, uêre uarius: idem solus piscium ex alga nidum facit, in quo & parit: Niphus, ineptissimè citharum cum phycide confundens. Germanicè circunloquemur, **Ein Platyßle/oder zungen art**, hoc est Passeris aut Soleæ species. ¶ Massilienses cuiusdam piscis, quem unum aut alterum in omni uita tantum cepissent, cuiusq; nomen ignorarent, mihi formam adumbratè designarunt, qualem Aelianus Cithari piscis describit: eundemq́; similiter Rhombo similem testati sunt, ut Galenus dicit: & Aelianus etiam addit Lingulacæ similitudinem gerere, Gillius. ¶ Quidam hūc piscem Tæniam esse putauerunt, quæ Romæ uulgò pecten uel pectenorzo dicatur. Sed nos alias Tænias Rondeletij dabimus. ¶ Rondeletio Citharus Romæ folio appellatur; Bellonio Tænia ibidem ffolia uel ffolio: quo & Veneti nomine (inquit) Soleam uocare consueuerunt.

Capo.
Fidicula.

B Citharo complures appendices supernè circa uentriculum exeunt, Aristot. Piscis planus, rhombo similis est, Galenus. In pictura huius piscis, quam ex Italia accepi, diuersi colores apparent: plerisque in locis subflauus: cæruleus maiori ex parte oculorum, circa branchias, & infra: maculæ per singulas squamas albæ, singulæ: post oculos, & post branchias ruffus, &c.

C Litoralis est Oppiano. Alga pascitur, in arenosis locis uictitat, Vuottonus.

F Citharus, ut Xenocrates prodidit, stomacho ingratus est: malum procreat succum, sed non facilè corrumpitur. Quod ad citharos attinet (inquit Galenus lib. 3. de alim. facult.) Philotimū uehementer miror: quibus cum rhombus sit adsimilis, carnem tamen habet ipsis molliorem: (à Philotimo uerò inter μαλακοσάρκους non numeratur:) cum interim asellis longè sit inferior. Et hos igitur (citharos) & iecorarios, &c. scito in medio esse piscium duræ carnis ac mollis. His autem quidam frixis in sartagine uescuntur: alij assant, aut in patinis condiunt, ut rhombos & citharos. Verùm hi coquorum in patinis apparatus, cruditatis in totum sunt causæ. Ad coquendum autē sunt præstantissimi, qui albo iure condiuntur. Post hæc albi iuris apparatum docet. ¶ Capriscus piscis uirosus & durus est, & concoctu difficilior quàm citharus, Diphilus. Κίθαρος ὀπτὸς καὶ θύννου τὸ κεφάλαιον τοδί, Callias aut Diocles apud Athenæum. Ὡς ἀγαθόν γε ὁ κίθαρος, καὶ πρὸς Ἀπόλλωνος πάνυ
ἐκεῖνο

ἐκεῖνο θεράπει (λυπεῖ) μ' ὅτι λέγουσιν· ὦ ἀγαθὴ ἔνεστιν ᾧν (ἔνεστι καὶ) κιθάρῳ τι κακόν, Pherecrates apud Athenæum. uidetur autem prouerbialiter dici, In citharo etiam aliquid boni ineſſe: ad ſignificandum, nihil tam proſperum, tam lautum aut lætum eſſe, cui non aliqua moleſtia comes ſit.

Κιθαρὸς, (oxytonum, malim proparoxytonum,) ſignificat pectus, coſtam & piſcem quendam, Heſychius & Suidas. *H.a.* Κιθαρὸν, thoracem interpretatur Galenus in Gloſsis. Κίθαρος, (addo θώρακ, interpretationis gratia,) quòd oſſa in eo ita ferè digeſta ſunt, ut in cithara muſico inſtrumento fides, Varinus. Κιθαρεὺς etiam dicitur, idem piſcis ut uidetur; & κίθαργος apud Pollucem; Vuottonus: Ego κιθαρεὺς oxytonum non legi, ſed proparoxytonum ſemel in uerſu Epicharmi noſter Athenæi códex habet: ſed idem alibi meliùs in eodem uerſu κίθαρος. Κίθαργος quoq; apud Pollucem 6,8, corruptũ apparet, ut & alia ibidem piſcium nomina. ¶ Κίθαρος φυὴς, Epicharmus apud Athenæum. ſic autem ſcribitur tribus diuerſis in locis, & epitheton cithari eſſe uidetur: niſi quis potiùs legat φυῶν, pro inerat, in menſa ſcilicet uel patina: cum & aliâs hoc uerbum adiungat Epicharmus: & pro φυὴς oxytono alibi ultima circunflectatur. innumeris enim locis Athenæi codices deprauatiſsimi ſunt.

Piſces multi, alij alijs dijs conſecrati ſunt, nominis ſaltẽ ratione: ſic citharo cum Apolline conuenit, boaci cum Mercurio ſermonis deo, Athenæus ex Apollodoro. Euſtathius quoq; & Varinus (in τεῦκν) citharum Apollini ſacrum eſſe repetunt, à nominis ſimilitudine cum cithara. quoniam hic deus tanquam citharœdus celebratur.

CITTVLVS, uide Cittus.

CLARIAS, quære in Muſtela, ſuprà poſt Aſellos.

CLVPEAM in Alauſa habes.

COBII, lege Gobij.

COBITIS Apuæ genus poſt Gobios deſcribetur: & Cobites quoque fluuiatilis piſciculus ibidem.

DE COCHLEIS.

1. In genere.
2. De Cochleis marinis & earum ſpeciebus.
3. De Cochleis fluuiatilibus.
4. De Cochleis terreſtribus; & earum differentijs.

DE COCHLEIS IN GENERE.

RONDELETIVS.

PERMVLTA cochlearum ſunt genera. Aliæ terrenæ ſunt, aliæ aquatiles, & hæ uel in aqua dulci, uel in mari degentes. Horum trium generum meminit Dioſcorides, unicuiq; peculiares uires tribuens. *Lib.2. cap.11.* Κοχλίας χερσαῖος εὐστόμαχος, δύσφθαρτος. Cochleæ terreſtres ſtomacho utiles ſunt, & non facilè corrumpuntur. Et mox: Καὶ ὁ θαλάσσιος δὲ εὐστόμαχος, καὶ εὐέκκριτος· ὁ δὲ ποτάμιος, βρωμώδης. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur: fluuiatilis uerò reſipit uirus. Totidem Cochlearum genera enumerat Plinius: In eodem genere ſunt cochleæ aquatiles, terreſtresq;, exerentes ſe domicilio, binaq; ceu cornua protendentes cõtrahentesq;. *Lib.9. cap.32.* De marinis loquitur quum ſcribit: Echini oua plenilunijs habent hyeme, & cochleæ hyberno tempore naſcuntur. Dioſcorides κοχλίου nomine omnes comprehendit addito epitheto. Ariſtoteles cochleas terreſtres alio nomine diſtingui tradit, uocariq; à nonnullis κωκάλια.

Maſſarius uir admodum doctus in ſuis annotationibus in nonum librum Plinij exiſtimat cochleas à Græcis appellari στρόμβους, id eſt, Turbines. Eius hæc ſunt uerba: Sunt autem cochleæ inter teſtacea, quæ ſanguine carent. Verùm aliæ aquatiles, aliæ terreſtres ſunt, quæ item in plures ſpecies diſtinguntur. Aquatiles cochleæ ſunt, quæ Græcè ſtrombi, Latineq; turbines communi alio nomine nuncupantur, quod ex amplo in tenue deficiant in uertiginem torti. *Aquatiles cochleas priuatim ſtrombos dici Græcis Maſſarius putat.* Sed ille mea quidem ſententia fallitur. *Contra Maſſarium.* Nam ſtrombi à cochleis ſecernuntur, uel ipſo Plinio autore, qui in piſcium marinorum catalogo, ſeorſum concharũ genera & ſtrombos recenſuit. *Lib.31. cap.11.* Et alio in loco pro diuerſis ponit. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Deinde: Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore. *Cap.10. eiuſdẽ lib.* Reuera cochleæ τῶν στρομβωδῶν nomine concluduntur, ueruntamen στρομβώδη καὶ στρόμβοι multò latiùs patent. Nam στρομβωδῶν nomine intelliguntur etiam, quæ in longũ turbinem deſinunt, & in anfractus contortum, à quibus differũt cochleæ, quod teſta quidem ſint clauiculatim intorta, ſed rotunda & non in longum protenſa. dicuntur enim κοχλίαι, quòd habeãt τὰ ὄστρακα κυκλοτερῆ. στρόμβοι uerò etiam dicuntur, quibus teſta quidem in turbinem deſinit, etiam ſi clauiculatim contorta non ſit, ut ex ſuperioribus ſtrombis quos depinximus perſpicuũ ſit. Quod ſi quando apud autores confundantur hæ ſignificationes, obſeruandum eſt præter rerum ipſarũ naturam id fieri. Id ſilentio præteriri non debet, quod κόχλος apud Ariſtotelem, Vmbilicus à Gaza conuertitur, perinde ac ſi quædam alia ſpecies eſſet. Sed hoc uocabulo nullus ueterum La- *Κόχλος an rectè umbilicus à Gaza uertatur.*

tinorum, quod sciam, pro cochleæ specie usus est præter Ciceronem libro secundo de oratore. Sæpe ex socero meo audiui quum diceret, socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitũ rusticari, eosq; incredibiliter repuerascere esse solitos, cùm rus ex urbe tanquam ex uinculis euolauissent. Non audeo dicere de talibus uiris, sed tamen ita solet narrare Scæuola, Conchas eos & Vmbilicos ad Caietam, & ad Lucrinum legere consueuisse. Neque sum nescius doctos homines Vmbilicos, paruos rotundosq; lapillos & politos interpretari, qui in litoribus reperiuntur. Alij uel ad lapidem, uel ad Concham, uel ad herbam referunt. Verùm ad herbam referre ineptum est, cùm Vmbilicus herba in umbrosis & præhumidis locis proueniat. Quid lapilli parui similitudinis cum Vmbilico habeant, non uideo. Quare cochleæ speciem per Vmbilicum intelligendam puto, quod facilè sibi persuaserit is, qui ea quæ de Vmbilicis deinceps dicentur, attentè legerit.

COROLLARIVM DE COCHLEIS IN GENERE.

A

Cochleæ inter testacea sunt quæ sanguine carent. In eodem genere sunt cochleæ aquatiles terrestresq;, Plinius. Massarius aquatiles propriè strombos dici putat, terrestres cochlias uel cochlia: sed eius sententiam satis redarguit Rondeletius. Concha uocabulum generale uidetur, (etsi ad biualuia magis propriè uideatur referẽdum:) huius species aliæ turbinatæ sunt, & cochleę dicuntur: idq; uel hebetiùs, quæ generis proximi nomen seruãt, aut etiam superioris: uel acutiùs, id est longiore magisq; fastigiato uel mucronato ductu, & uocantur strombi. Aliæ turbinatæ non sunt, quæ & ipsæ communi uocabulo adhuc conchæ dicuntur, siue in orbem ferè æquabili ac plana superficiei curuatione se colligant: ut Venereæ & Porcellanæ dictæ: siue biualues, siue uniualues sint: ut conchæ uocabulo genus totum testaceum comprehendamus; sicuti crustaceum, cancri: quorum utrunq; uel ueterum scriptorum testimonijs comprobari potest: uel certè est permittendum, ut de rebus ipsis commodiùs uerba faciamus. Vuottonus tamen aliter accipere uidetur: Turbinati generis (inquit) alia in anfractum intorta sunt, ut Cochlearum genera: alia in globũ circumacta ut Echinorum (uide ne Concharum potiùs) genera: sic & Massarius habet, qui citat Aristot. 4. de part. animal. Cochleas de terrestribus plerunq; intelligo, cum simpliciter proferuntur: sæpe enim de utra loquantur authores exprimunt, terrenæ aut marinę discrimine expresso. Aristoteles quidem etiam pro marinis aliquando simpliciter cochleas nominat, sed ubi argumentum eiusmodi est, ut distinctione opus non sit. Est quando generis instar ponitur, & communem aquatilibus pariter ac terrenis naturam indicat. Et nos hoc in loco quæ authores in genere de cochleis prodiderunt, collegimus: aut si quæ etiam magis speciatim dicta sunt, generi tamen toti congruere possunt.

Vmbilici.

Κόχλους & κοχλίας Theodorus nonnunquam umbilicos uertit: quasi sit umbilicus genus quoddam testaceum aliud à cochleis, uti sentit etiam Massarius. uerùm quòd umbilicus quem Theodorus pro κοχλίᾳ dixit libro 5. historiæ animalium, idem sit quod cochlea, uidetur ex Athenæo libro 2. Vuottonus. ego cum Rondeletio senserim, Vmbilicum Ciceroni nõ totum genus cochlearum marinarum, sed speciem aliquam significare. Confunduntur apud Grecos, uel ipsum Aristotelem, κόχλος & κοχλίας: ferè tamen Aristoteli cochlos umbilicum, id est, cochleam marinam significat, cochlias uerò terrestrem cochleam. Cóchlos nonnunquam etiam generale est: ut Pausanias in Laconis, κόχλους ad purpuræ tincturam maximè idoneos ferunt Laconicæ maritima, Vuottonus. Est cochlos apud Aristotelem animal testaceum, & aliud quàm limaces, à Theodoro dictum Vmbilicus. hoc & cochlian est ubi Aristoteles appellet, sicut limacem quoq; cochlon, Massarius.

Limax.

Τὰ ὀστρακόδερμα τῶν ζώων, οἷον οἵ τε κοχλίαι, καὶ οἱ κόχλοι, καὶ πάντα τὰ καλούμενα ὄστρεα, Aristot. 4. 4. historiæ. Gaza uertit, Vt umbilici, cochleæ, purpuræ, (quod nõ est in Grecis codicibus nostris,) & omnia quæ ostrei aut conchæ nomine appellamus. Et paulò mox, οἷον οἵ τε χερσαῖοι κοχλίαι· καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ ὁ κόχλος, καὶ τἄλλα τὰ στρομβώδη. ¶ Apellâs Lacedæmonios ait σέμελον (fortè σέσιλον, de quo inter terrestres cochleas agetur) τὸν κοχλίαν λέγειν, Athenæus. Cancellus incolit testam uacuam Neritæ, buccini, aut strombi. quæ ubi ipsum iam auctũ capere amplius non potest, δίζεται εὐρύτορον κόχλου κύτος ἀμφιβαλέσθαι, Oppianus.

Concha.

Concham pro cochlea (sed marina. pro terrestri enim uix, quod sciam, aliquis conchæ nomine usus est, nisi in carmine fortè, ut Columella: Implicitus conchæ limax: ubi tamen concham pro testa dixit) genus pro specie, dixit Plinius: Auditum in quodam specu concha canentem Tritonem. Item Vergilius similiter de Tritone, Sed tum fortè caua dum personat æquora concha.

Limax.

Cochlea grammaticis recentioribus, propriè testa limacis est, licet quandoq; pro ipso limace qui testam habet, accipiatur. est autẽ propriè limax (inquiunt) quæ sine testa est: cochlea uerò quæ testam habet. Cochleas & testudines Albertus & alij indocti confundunt.

Cochleæ omnes equinam, seu potiùs bouinam, effigiem præferunt. quapropter Veneti ab eiusmodi similitudine eas bubalos appellant, Massarius. Sunt qui cochleam Italicè interpretentur, la maruza, la zamerùca. Germanicè ein Schneck uel Schnegg, communi ad terrenas & marinas nomine. Angli non propriè dicendas cochleas, sed conchas biualues quasdam, ut pectunculos Cokles appellant. ¶ Schablul Hebraicam uocem, cochleam transferunt, alij limacem, ceram, uermem, uide in Testudine A. in libro de Quadrup. ouip. Arabicum eius nomen est

Halzum,

Halzum, ut Syluaticus citat capite 324. ex Serapione. Auicennæ interpres libro 2. halzum scribit, & interpretatur limaces. In trilingui Lexico Munsteri inuenio lul & mesibata pro cochlea, לול, מסבתא. pro limace uero chomet, chumetha, sachel, limaza. חמט, חימטא, זחיל, לימצא.

Turbinati generis cochlea est, & in anfractum intorta. Cochlearum omnium caro testis peni B tus inclusa continetur, nec ulla ex parte conspicua est, excepto capite. Quòd si testam detraxeris, hebetescit cochlea atq; expirat, Vuottonus. Omnes sanguine carent, ac repunt tegmina sua secum ferentes. Rerum, non solum animalium simulacra insunt in mari, quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis, Plinius. Cochleæ omnes siliceo tegmine clauduntur, clauiculatim intorto: quæ cum exerunt caput, bina cornicula prætendunt, equinamq; seu potiùs bouinam effigiem præferunt, quapropter Veneti ab eiusmodi similitudine eas bubalos appellant, Massarius. In eodem genere (exanguium) cochleæ, aquatiles terrestresq;, exerentes se domicilio, binaq; ceu cornua protendentes, contrahentesq;: oculis carent, itaq; corniculis prætentant iter, Plinius. Et alibi, Cochleis oculorum uicem cornicula bina prætentatu implent. Et rursus, Cochleis ad prætentandum iter corporea (id est carnosa) sunt cornua, bina semper, & ut prætendantur ac resiliant. ¶ Saliua cochlearum, quæ punctis acu uel stilo carnibus manat, à Græcis ut Galenus inquit myxa dicitur, hoc est mucosus lentor siue mucor mucúsue, Massarius.

Augentur hæc & alia testatorum genera crescente Luna, & cum eadem minuuntur, Alber- C tus. ¶ Mouentur cochleæ omnes & serpunt parte dextra, non ad uertiginem siue clauiculam, sed in aduersum, Aristoteles de marinis. quærendum autem an terrestribus quoq; idem conueniat: ut hoc etiam quod scribit, Cochlearum genus coire perspectum esse: sed an ortus earum per coitum sit, nécne, nondum exploratum satis haberi, utrisq; forsan conueniet. Sic & epitheta illa in gripho quem Athenæus recitat, ὑλογενὴς, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος, utriq; generi accommodantur. Primum etiam, si interpreteris, terrigenam, ut Cicero: quòd non ex coitu, sed ex terra, limóue, (ut hæc τῆς ὕλης nomine accipiamus, potiùs quàm syluas) oriantur. Cæterum ὑγροκέλευθος marina dicetur, quòd per humorem repat: nam & ipsius maris periphrasis est ὑγρὰ κέλευθα: terrestris uerò à molli incessu. ὑγρὸν enim pro molli usitatum est. Mouentur contractione & emissione corporis, & testas suas aliquando relinquunt, Albertus. Ex marinis etiam nudas inueniri Brasauolus scribit. Vicistis cochleam tarditudine, Plautus Pœnulo.

Formicas abiges, cochlearum uacuas testas si usseris, & eo cinere foramẽ inculces, Palladius. B Paxamus ad idem testas cochlearum cum styrace uri iubet, finibusq; (foraminibus) comminutas inijci. ¶ Esca ad omnes pisciculos: Cochlearum (κόχλων) carnem accipiens, exemptis membranosis caudiculis, (χωρὶς τῶν οὐραδίων,) ex ea escam inijcito, sed non utaris totius cochleæ magnitudine, (μὴ ἀποχρώμενος τῷ μεγέθει τοῦ κοχλίου, Cornarius uertit, neque magnitudine cochleæ abutaris,) Tarentinus.

Cornelius Celsus Cochleas boni succi esse author est. Duri ex media materia pisces stoma- F cho apti sunt, ostrea, pectines, murices, cochleæ, Idem. Et rursus, Minimè intus uitiantur, (id est, minimè in uentriculo corrumpuntur,) aues, bubula, omnisq; dura caro: omnia salsamenta, cochleæ, murices. Eodem teste cochleæ aluum mouent: interq; ea numerantur quæ imbecillissimæ materiæ sunt, id est quæ minimum alunt, quod equidem non probârim: omnes enim cochleæ duræ, & concoctu difficiles sunt: si tamen rectè concoquantur, uberrimè alunt. Cochleæ & limaces difficulter concoquuntur Psello. Cibi qui aliquid uiscosum habent, ut oua, acrocolia, cochleæ, παραγράφουσι τὴν πολλὴν βρῶσιν, (hoc est, cibi auiditatẽ prohibent, uel potiùs ne quis denuò nouum capere cibum statim indigeat, efficiunt.) diu enim in uentriculo manent, & succi sui lentore inhærent, aliosq; pariter succos comprehendunt, Quidam apud Athenæum si bene memini. Ab exolutione & deliquio animi refocillabis, panem in uino diluto exhibendo: aut aliud quippiam ex his quæ aceruatim reficere uires possint, ut sunt oua sorbilia, bulbi, cochleæ, Archigenes apud Galenum de compos. med. secundum locos, ubi de stomacho affecto loquitur: Sed uinum præcipuè aceruatim reficit uires, quòd subtilitate sua illico penetret: oua etiã tum facilè concoquuntur, tum probè copiosèq; alunt. bulbi & cochleæ, ut crassioris succi sunt, ita uentriculo immorantur diutiùs, sed quia solidius alimentum præstant, & cochleæ insuper non facile corrumpuntur in uentriculo, uires eius confirmare possunt. Alioqui enim tardiùs & paulatim alunt, (ac difficilè coquuntur,) bubula, cochleæ, sphondyli, &c. authore Galeno in Aphorismos. Eadem quæ iam nominaui alimenta, (oua, bulbi, cochleæ, & similia, modicè glutinosa scilicet,) semen augere uidentur, οὐ (negationem sustulerim) διὰ τὸ ὁμοειδεῖς ἔχειν τὰς πρώτας φύσεις, καὶ τὰς αὐτὰς δυνάμεις τῷ σπέρματι, Heraclides. Alexis quoq; apud Athenæum eadem hæc tria cum buccinis & acrocolijs, id est, trunculis suillis, inter ea quæ Venerem mouent, recenset. ¶ Galenus diuersis in locis, de cochleis hæc tradit, ut in Elencho suo annotauit Brasauolus: Eas esse crassi succi: sanguinem crassum ac nigrum generare: uictum esse Alexandrinorum, uires reficere posse, cibum esse hyemis: à multo earum esu cauendum senibus, non admittendas epilepticis: stomachicis conuenire (de composit. sec. locos. 8. 4.) tota substantia iecori conferre uideri: (quare & pharmacum hepaticum libro o- (G) ctauo de compos. secundum locos, describit.) denique carnẽ earum astringere, in libro de theriaca ad Pisonem. Sed ea emplastica potiùs quàm astrictoria fuerit. Causæ elephantis, hoc est, aëris

uitium, & cibaria quæ nimis crassum & melancholicum humorem nutriunt uel gignunt, ut sunt lens continua, & salsamenta multa, & cochleæ, & carnes asininæ, abundant maximè in Aegypto & Alexandria, Gariopontus. Cochleæ bullientis (elixæ) frustella in cibo conueniunt stomacho soluto, uel resoluto & incontinenti, Marcellus. (G) In iliaco affectu exhibeantur alimenta aluũ ducentia: aut dentur cochleæ ualde elixæ & ipsarum succus, Aretæus. Aluum mouent, authore Celso. Cato cap. 158. in descriptione iuris ad aluum deijciendam, inter cætera requirit, cochleas sex, marinas nimirum, ut & reliqua in eâdem. Cochlearum cibus stomacho medetur. in aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet: mox in pruna torreri nihilo addito, atq; ita è uino garoq; sumi, præcipuè Africanas. nuper hoc compertum plurimis prodesse. id quoq; obseruant, ut numero impari sumantur. uirus tamen earum grauitatem halitus facit, Plinius. Vide etiam infra in G. inter remedia ex eis ad stomachum. Oribasius etiam quomodò sint præparandæ, docet.

Ex Apicij lib. 7. cap. 16. In cochleas lacte pastas: Accipies cochleas, spongizabis, (spongia deterges & emundabis:) membranam (pelliculam & operimentum quod conchæ foramen operit & claudit) tolles ut possint prodire: adijcies in uas lac & salem uno die; cæteris diebus in lac per se: & omni hora mundabis stercus, cum pastæ fuerint, ut non possint se retrahere, ex oleo friges: mittes œnogarum. Similiter & pulte (farre in farinam redacto, & in pultis modum cum lacte aut sapa cõfecto,) pasci possunt. Cochleas sale puro & oleo assabis: lasere, liquamine, pipere, oleo suffundis. Aliter. Cochleas assas, liquamine, pipere, cumino, suffundis adsiduè. Aliter. Cochleas uiuentes in lac siligineum (siliginea farina nutritum & mixtum) infundis: ubi pastæ fuerint, coques.

DE REMEDIIS EX COCHLEIS, QVAE PRAECIPVE QVIDEM TERRESTRIBVS CONVENIRE uidentur: quia tamen non distinxerunt authores, nos quoque non distinximus.

In remedijs marinæ discrimen nunquam ferè adijci reperias: nisi semel, cum stomacho marinæ traduntur utiliores: & iterum ad sanandas scissuras manuum, &c. Vide in Cochleis marinis G. Quamobrem cum marinæ nomen non adijcitur, plerunq; semper de terrestri intelligemus: terrestris uerò differentia quandoq; exprimitur, tanquam parabilioris aut etiam melioris.

1. Ex cochleis, in genere.
2. Particulatim, à capite ad pedes, intus forisq;, indistincte.
3. Ex muco earum.
4. Ex fimo.
5. Ex cochleis ustis, siue totis, siue testis tantum.

Remedia quædam è cochleis suprà quoq; in F. descripta sunt.

EX COCHLEIS REMEDIA IN VNIVERSVM.

Ad tumores. Cochleæ tritæ si unà cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant, & omnino inhærere ipsas sinere oportet quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficile solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiamsi uiscosus crassusq; in alto humor contineatur, Galenus. Et rursus, Cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium ualentissimè desiccat partes superfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat, Hæc Galenus. sed magis placet, ut unà cum testis suis imponantur: his enim desiccandi uis etiam maior inest. Et Dioscorides, Crudæ (inquit, addo & contritæ) cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non ante soluuntur, (καὶ οὐκ ἀφίσανται, non priùs decidunt, interprete Marcello,) quàm omnis hauriatur humor. (Sic &) podagricas inflammationes leniunt. *Ad panos.* ¶ Vt panos discutiant, quidam sinopidem admiscent cochleæ contusæ, Plinius. Marcellus simpliciter cochleas contusas, aduersus paniculas commendat. *Ad inflammationes.* Pelagonij hippiatri ad quamuis inflammationem: Cretam Cimoliam cum oleo Hispano & aceto, & polline thuris, unciarum quatuor pondere, & bulbos & cochleas tritas miscens, adhibe, æstate frigidum, hyeme calidum. *Molliunt.* Cochlea cocta mollit, Celsus. *Concoquunt.* *Educunt.* Cochleæ tum crudæ tum coctæ, cum testis suis aut sine eis contritæ, emplastris concoquentibus & saniem è uomicis fracta cute educentibus, utiliter immiscentur, Matthiolus. Caro cochleæ aperit apostemata: oportet autem ut misceatur ei farina hordei, & puluis molendini, Rasis. Glutinant uulnus contusæ cum testis suis cochleæ, Celsus. *Ad ea quæ serpunt.* Cochleæ prosunt eis quæ serpunt cum testis suis tusæ: cum myrrha quidem & thure etiam preciosos neruos sanare dicuntur, Plinius. *Ad uulnera, cũ alia, tum neruorum.* Carnes earum cum thure & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperũt, conglutinant, Dioscorides. Equidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum

nerui

nerui uulneratione & contusione factum tritas imposui, ipsumq́ uulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonē haud perpessus. erat autem homo durus & agrestis. miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsêre autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsis thus, aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Possis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam, Galenus. Remedium quod peculiariter neruos coniungit: Carnis limacum unciæ duæ: myrrhæ, thuris, picis torrefactæ ana ℥. j, tunduntur carnes, reliqua uerò in puluerem trita sedulò intermiscentur. Aliud: Carnis cochlearum bene contusæ unciæ tres, farinæ pistrinalis, picis siccæ, pulueris lumbricorum, & radicis symphyti, ana scrupuli duo. terebinthinæ è uino lotæ semuncia, iungantur omnia, Iacobus Hollerius. ¶ Crudæ cum testis impositæ (ad læuorem tritæ) impactos corpori aculeos (palos) extrahunt, Dioscorides, ex quo etiam Galenus repetijt. *Infixa corpori extrahunt.* Cochlearum & limacum carnes, aliâs per se, aliâs cum suis uolutis tritæ, misto interdum coagulo, tela ex alto rapiunt, atq; hydropicis aquas exugunt, Iac. Hollerius. ¶ Limaces extinguunt (restringunt) sanguinem, Auicenna libro 2. Vide inferiùs de sanguine narium sistendo.

REMEDIA EX COCHLEIS A CAPITE AD PEDES.

Hemicranicis prosunt lumbrici terræ triti, & cochlearum carnes lateri affecto illitæ, Aëtius ex Galeno. *Ad capitis morbos.* ¶ Cochleæ in cibo medentur his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus uertigines fiunt, ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & calefactæ, in potu datæ, diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedêre, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic & suspiria emendant, & uomicas, Plinius. Quibus uertigines fiunt, aut quibus mens perturbatione capitis alienatur, cochleæ singulæ contritæ maiores cū suis testis ex calida passi uel defruti potione datæ diebus plurimis, prosunt, si post triduum continuum interpositum, iterum plurimis diebus accipiantur. Qui unam cochleam maiorem semicoctam comederit die primo, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, remedium experietur. nō solum ad uertiginem, sed etiam ad suspiria & uomitus (uomicas, Plinius) prodest, Marcellus. Et rursus, Ad eos quos subito linquit animus, & quibus mens alienatur, aut uertigo est, cochleæ cum suis testis tritæ incoctę ita dantur per dies quinq;, ut prima die cochlea una cum passi cyatho potanda detur: alia die duæ, cum duobus cyathis: tertia die tres, cum tribus cyathis: quarta die duæ, cum duobus cyathis: quinta die una, cum cyatho uno. ¶ Ad fluxionem oculorum: *Ad oculos.* Cochleam cum testa sua & oui candido ad strigmentitiam formam redactam, in splenio altero ad alterum extendendo imponito: sua sponte decidit, ubi restiterit fluxus, Archigenes apud Galenū de compositione med. 4.8. Pili genarum euulsi ne renascantur: Cochlearum carnes cum uiridium ranarum harundineta incolentium uel erinacei terrestris sanguine subigito, & adiecta atramenti sutorij commensurata quantitate exiccari sinito, & utere cauendo ne pupillam attingas, Aëtius 7.67. ¶ Ad exulceratas ex plaga & fractas aures: Cochlearum colla unà cum testis terito, & dimidiam myrrhæ partem addito ac imponito, Apollonius apud Galenum de compos. sec. locos. *Ad aures. Cochlearum colla.* Remedium ex cochleis ad tumores ex contusione in auribus, lege superiùs inter remedia ad tumores in genere. ¶ Cochleæ contritæ & fronti illitæ è naribus fluentem sanguinem sistunt, Plinius, Marcellus, Serenus. *Ad sanguinis fluxum è naribus.* Tritæ cochleæ (Carnes earum, Dioscor.) cum aceto naribus inditæ, quamuis magnos fluores sanguinis compescunt, Marcellus. Cum sanguis è naribus nimium erumpit, præter cætera, inijcere intus in narem oportebit cochleæ uiuæ carnem per se, aut cum thuris polline tritam, Idem. ¶ Si infans cui dentes prouenire incipiunt dolores habeat, ueteris (magnæ nimirum & adultæ) cochleæ cornu pelliculæ illigatum pro amuleto appende, Galenus de cōpos. sec. locos lib. 5. ex Archigene ut uidetur. *Ad dentes. Cochleæ cornu.* ¶ Ad inflammatas tonsillas: Extrinsecus autem fouere conuenit spongia, aut absinthio, aut cochleis (κοχλίοις. Fuchsius legendum putat κοχλίαις) crudis ex aqua pluuia calida, Nicolaus Myrepsus. *Ad tonsillas.* ¶ Stomacho laboranti cochleæ prosunt, si in aqua ferueant, & sic carbonibus torreantur, atq; ita ex œnogaro sumātur impari numero, Marcellus. *Ad stomachū.* Idem remedium suprà in F. ex Plinio recitaui. quod etiam Serenus his uersibus describit: Seu cochleas undis calefactas ac propè uictas Suppositis torre prunis, uinoq́; garoq́; Perfusas cape: sed prodest magis esse marinas. Plinius non marinas, sed Africanas magis ad hoc auxilium commendat. Cochlea cruda deuorata, ita ut dentibus non tangatur, stomachū curat: certè languentem, si per triduum sic sumatur, emendat, Marcellus. Viuæ caro, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuorata, stomachi dolores mitigat, Dioscor. Ad choleræ uexationem, cochlea cum testa contusa potui danda est, Galenus Euporiston 2.37. Pro ijs quos subitò linquit animus remedium ex cochleis, descriptum est superiùs inter capitis remedia. Inflationem (uentriculi) discutit cochlearum cibus, Plinius. ¶ Ad excreationem cruentam remedium sic: Cochleæ elixatæ teruntur, & ex aqua calida à ieiuno bibuntur. nec non ad idem cochleæ inlotæ ex aqua marina coquuntur & deuorantur, Marcellus. *Ad excreationem sanguinis.* Præcipiunt cochleæ crudæ carnem tritā bibere ex aqua calida in tussi cruenta, Plinius. Contra orthopnœas sanguinemq́; expuen- *Ad orthopn.*

tibus,eſt qui cochleis illotis quibuſdam protropum infundat, uel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cum protropo, ſic & tuſsi medentur,Idem.

Ad tuſsim, ſuſpiria, uomicas, phthiſin.

Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeantur,tuſsim ſedant,Plinius. Suſpiria & uomicæ quomodo emendentur,lege ſuprà inter remedia capitis ex Plinio & Marcello. Ad phthiſin,Intritas uino cochleas hauſiſſe iuuabit,Serenus.

Ad lateris dolores.

Cochleæ exemptæ teſta ſua,& cũ ptiſſana coctæ,lateris doloribus medentur:meliùs,ſi humorem ptiſſanæ ipſius ſorbendum dederis.ipſas quoq; cochleas contuſas uelut malagma,ſupra dolentem locum lateris imponi ſatis utile eſt,Marcellus. In lateris doloribus cochleæ illinuntur,Plinius.

Ad hepar.

¶ Scripſit & ex cochleis pharmacum hepaticum Aſclepiades huiuſmodi: Cochlearum trium carnem ualde probè terito, & affuſis uini nigri cyathis tribus calfacito,ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe,non ſecundum unam aut alteram qualitatem.Quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentũ habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt,teritur enim exacte hepar lupinum,& datur drach.j.cum uino aliquo dulci, qualia ſunt Theræum, Creticum, & ſcybelites,ac dulce protropum.Benigna enim hæc ſunt uiſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur,ut quæ ex ſubſtantiæ proprietate commoditatem de ſe exhibent, & neq; calidas, neque frigidas intemperies lædant. Atqui in febricitantibus manifeſta febri, aut non obſcurè, uelut ſolet aliquibus hepaticis accidere, melius eſt ex aqua calida pharmacum prębere,aut ex aliquo prędictorum ſuccorum,uelut eſt ſeridis ſuccus,Galenus de compoſit.ſecundum locos: unde & Aëtius repetijt. ¶ De remedio ex cochleis ad tumores hydericos, lege ſuprà ad tumores in genere. Cochleæ frixæ uel aſſatæ,mirum in modum hydropicos iuuant, ſiccandi nimirum ui, Iac.Hollerius.

Ad dyſentericos & cœliacos.

¶ Dyſentericis medentur cochleæ duæ cum ouo,utraq; cum putamine contrita,atq; in uaſe nouo,addito ſale,& paſsi cyathis duobus, aut palmarum ſucco, & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis,& in potu datis,Plinius. Cochleæ cum teſtis ſuis contritæ duæ, & oua cruda duo, & paſsi cyathi duo,aquæ cyathi tres;ſimul permixta omnia,ac diu coagitata, & in uaſe fictili calefacta,ad modum potionis cœliaco data medentur,Marcellus. Et rurſus, Ad dyſentericos ſolitaneos:Cochleam (*Lego, Ad dyſentericos: Solitanam cochleam plenam, &c. de Solitana autem cochlea in diuerſis terreſtrium formis dicetur infrà cum Aphricanis*) plenam cum teſta ſua uiuam teres,ad cuius pondus infraſcripta trita miſcebis:id eſt caſei ueteris quantum eſt cochleæ dimidium, oui medullam in aceto coctam,panem candidum uetuſtum uel toſtum,uel (quod eſt melius) nauticum, rutam, piper ex uino quod cum priùs ferro candenti calefeceris potui ſine aqua miniſtrabis, ſed & baccas myrteas adijcies.hæc omnia conteres,& in potione uini ueteris ieiuno dabis.

Ad iecur. Ad ileon. Ad colon.

Cochleas inter hepatis remedia laudant: Aëtius & Syluius terrenas expreſſè. ¶ Ileo reſiſtit & cochlea,ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata, Plinius. Cochleas ualde elixas, & earum ſuccum,in iliaco affectu præberi,Aretæus etiam ſuadet. ¶ Cochlea tota trita cum teſta,uino & myrrha,(& dactyl.addit Kiranides) ſi exiguum inde bibatur, coli ueſicæq; cruciatus ſanat, Dioſcorides. Scribonius apud Galenum de compoſ.ſec.locos,cochleam unam crudam tritam cum uini cyathis duobus,& aqua calida,colicis propinat.

Ad ramicem.

¶ Caro cochlearum emplaſtro ad ramicem cum alijs quibuſdam miſcetur apud Aëtium 14.23.

Ad ueſicam. Ad calculum.

¶ Cochlea tota trita cum teſta, uino & myrrha, ſi exiguum inde bibatur,coli ueſicæq; cruciatus ſanat,Dioſcor. ¶ Cocleæ crudæ contritæ cum teſtis ſuis,& ex paſſo per dies ſeptem,aut ut plurimum nouem potui datæ, efficaciter dyſuriæ proſunt,Marcellus. Cocleam grandem unam uiuam prendes,& eius carnem eximes, ac ſolam teres in mortario,& cum aceti acris coclearibus tribus dabis bibendam, atq; hoc per triduum facies,deinde intermiſſo triduo,niſi ſtatim expulerit calculum,ſimiliter remedium, &,ſi neceſſe fuerit,ſæpiùs dabis,Idem. Ad comminuendos calculos iubent uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo,uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis,(*id eſt, contritas cum ſuis teſtis, & calefactas ex paſſo: uide ſuprà inter auxilia ad caput.*)

Ad ſtranguriã. Ad menſes.

Eaſdem exemptas teſtis,tritasq;,tres in uini cyatho bibi, ſequenti die duas,tertia die unam,ut ſtillicidia urinæ emendent, Plinius. ¶ Cochleæ (crudæ cum ſuis teſtis) tritæ & admotæ,menſes ciunt,ἔμμηνα ἄγουσι λεῖοι προστιθέμενοι οἱ κοχλίαι, Dioſcor. Galenus tamen uim contrariam eis attribuit,libro 11.cap.3.de facultatibus ſimplic.med. Sunt (inquit) qui ad menſiũ retentionem (πρὸς τὴν καταμηνίων ἐπίσχεσιν) eis utantur. Vter ueriùs dixerit, experimento cognoſcendum.uerbis enim in utranq; partem dici poteſt:pro Dioſcoride, quòd totius ſubſtantiæ proprietate,qua hydropicorum aquam & humores etiam craſſos tumorum exugunt,qua corpori infixa extrahunt,eadem uteri ſanguinem eliciant:pro Galeno,quòd nimium fluentem ſiſtant ea ui, qua erumpentem etiam è naribus compeſcunt, & uulnera glutinant. Ad utrumuis effectum an ſolæ aut alijs admixtæ,cum teſtis aut ſine eis adhibeãtur,refert.Fortè & locus:uident enim humorem cui imponuntur,ſiccare,& ſiſtere,ſi ad principium ex quo fluxus fit imponantur:tum ui ſiccandi,tum attrahendi ad ſe.ſin adhibeantur extra illud principium, præſertim inferiùs, eadem ui attractrice fluxum commouere. Ego Dioſcoridis ſententiæ potiùs aſſentiar, ex quo Galenus & hoc & cætera pleraq; tranſcripſit,donec experimentis (unum quidem uel pauca ad confirmationem non ſufficiunt) contrarium approbetur.

Ad partum.

¶ Vt facilè pariat mulier,Dictamnum bibitur,cochleæ manduntur edules,Serenus.

Caro

Caro cochleæ curat ulcera testiculorum, Rasis. Cocleæ uiuæ contritæ cum myrrha & impositæ inguinibus, efficaci auxilio subueniunt: sed relinquendæ sunt loco cui appositæ fuerint, tam diu donec sponte decidant, quod fiet cum persanauerint, Marcellus. *Ad testes & inguina.*

Ex cochleis remedium ad articulares tumores, reperies suprà inter præsidia ad tumores in genere. Crudæ tritæq; cum suis testis impositæ, podagricas inflammationes leniunt, Dioscorides. uide ibidem suprà. Cochleæ tres contritæ cum testis suis, atq; in uino decoctæ cum piperis granis quindecim, lumborum dolori medentur, Plinius & Serenus. Et rursus, Ischiadicis cochleas crudas tritas cum uino Aminæo & pipere, potu prodesse dicunt, Plinius. Aut in Aminæo cochleas haurire Lyæo Conueniet, Serenus ad ischiadem. *Ad artuum, pedum & lumborum dolores.*

EX MVCO VEL SALIVA, (PLINIVS SPVMAM ET succum uocat, alij muccum saliuosum) cochlearum remedia: quæ tamen ad terrestres maximè referenda uidentur.

Humor cochleæ, qui loco sanguinis est, efficaciter impedit ortum capillorum, Albertus. Vide mox de pilis palpebrarum. Vbi multum muci cochlearum accipere uoles seorsim, stylo carnem earum pungito, sed non ante multos dies collectas esse expedit: alioquin enim tempore desiccantur, nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundũt. Humiditas hæc pilorũ in palpebris (aliàs superciliis, non rectè: nam Græcè βλεφάροις legitur) præter naturam gluten est, Galenus lib. 11. de simpl. med. Et alibi in eodem libro; Cochlearum humor solus per se citra carnem sumptus (qui à multis μύξα, id est mucus nominatur) thuri mistus aut aloæ aut myrrhæ, siue quibusdam horum, siue omnibus, quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glutinatorium, (ἐχέκολλον, id est glutinosum,) desiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium, sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Item in Hippocratis librum de arte, comment. secundo, Cochleæ mucus cum thure, siccat absq; morsu. Mucus si misceatur cum thure aut aloë, & teratur donec fiat sicut mel, & ponatur super frontẽ, & circa caput in modum ligaturæ uel coronæ infantibus, quando accidit eis uentus in capite, qui caput magnũ efficiat. Et fit huius cura, donec restringat caput omnia ossa tumefacta, & redeat caput ad metam naturæ propriæ, Rasis. Pilos in palpebris incommodos, euulsos renasci non patitur spuma cochlearum, Plinius. Muccus saliuosus, qui compunctis cochleis & limacibus redditur, emplasticus est: in quo cineres & puluisculos qui sanguinem claudant, conuenienter adhibebis, Iac. Hollerius. Vua mitigatur succo cochleæ acu transfossæ illita, ut cochlea ipsa in fumo (posteà, Marcellus) suspendatur: hirundinum cinere cum melle. sic & tonsillis succurritur, Plinius. Muccus cochleæ potus per se, uel cum myrrha, uel aloë confert obstructo iecori, Rasis. Testibus qui descenderint, spumam coclearum inlitam mederi certum est, si inde tangatur, Marcellus & Plinius. Si decidat testium alter, spumam cochlearum remedio esse tradunt, Plinius. Procidentia alui illito cochlearum succo punctis euocato curatur, Plinius.

E FIMO REMEDIVM.

Fimum uel cinerem coclearum & granum sinapis cum aceto ad ternos scrupulos miscere, & temporibus inlinire prodest ad hemicranium, Marcellus. Venerem inhibet & fimum cochleę, & columbinum, cum oleo & uino potum, Plinius.

EX COCHLEIS VSTIS, SIVE INTEgris, siue testis tantùm.

Cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex ustione calidum, Galenus. Cochlearum omnium (terrestrium, aut marinarum, aut fluuiatilium) testæ crematæ excalfaciendi & urendi naturam sortiuntur, Dioscor. Cochleæ cum suis uolutis & saliua cremantur nouis fictilibus: cinis sectæ arteriæ inspergitur, & sanguinem sistit, Iac. Hollerius. Ad sanguinis reiectionem è pectore: Ouorum cinis, aut cochlearum prodesse putatur, Serenus. Auicennæ libro 2. limax simpliciter (malim, concha eius usta) extinguit (restringit) sanguinem. Cinis inanium cochlearum ceræ mixtus, discutit panos, (paniculas Marcellus,) Plinius. Vstę cochleę testæ purgant lepras & uitiligines, & uitia cutis in facie, (ἐφήλεις,) Dioscorides. Apud Aëtium quoq; miscentur medicamento ad psoras & elephantiases. Ambustis medetur muriũ cinis & cochlearum: eoq; (eiq;) sic, ut ne cicatrix quidem appareat, Plinius. ¶ Fimum uel cinerẽ coclearum & granum sinapis cum aceto ad ternos scrupulos miscere, & temporibus inlinire prodest ad hemicranium, Marcellus. Comitiales sanat cochlearum cinis addito semine lini & urticę, cum melle inunctos, Plinius. ¶ Albugines extenuat, Idem. Aëtius quoq; auxilio cuidã ad albugines eum ammiscet. Emendat oculorum cicatrices & albugines, (leucómata,) & den-

tes purgat, Dioscorides: loquitur autem de cinere è testis per se crematis. Cum carne uerò sua ustæ cochleæ, tritæq; ex melle, ad uisus hebetudines illinuntur, Idem. Limaces adustæ ulceribus oculorum conferũt, Auicenna. ¶ Ad uuam laxatã facit cinis ex cochlea, Serenus. ¶ Ad abscessus in tonsillis: Cochleas testa nudatas in ollam inijce: deinde torrens & in cinerem redigens, puro melle ac leni excipe, atq; perunge. uis eius est incredibilis, Galenus Euporiston 2.25. ¶ Cinis de interioribus cochleæ curat ulcera gutturis, Rasis. Cinis cochleæ ustæ super testa, cum melle tritus, digito illinatur gutturi dolenti, Idem. Ad hæmoptoicos: uide inferiùs in remedijs dysenteriæ ex hoc cinere. In lateris doloribus laudatur cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quæ & per se illinuntur, Plinius. Cochlearum cinerem potum in uino, phthisin sentientibus utilem tradunt esse, Idem. ¶ Ouum in aceto coctum si edatur, fluxiones uentris desiccat. quod si quippiam eorum quæ ad dysenteriam aut cœliacum affectum conueniunt, adiunxeris, & frixum in cibo dederis, non parum laborantes adiuueris. Eiusdem autem sunt facultatis omphacium, rhus, galla, sidia, cinis cochlearum integrarum ustarum, Galenus. Et alibi: Cochleæ si totæ cum testis urantur, admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondũ putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uerò duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigâris, cibis inspergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex uino albo & austero præbeto. Idem Aëtius 9.48. ex Oribasio repetit. Recenset idem remedium Aegineta. In opere etiam de compos. sec. locos, Galenus ex Andromacho medicamentum ad dysentericos hæmoptoicosq; describens, quod statim à prima potione fluxum cohibeat, cum alijs multis astringentibus, siccantibus, & refrigerantibus medicamentis, cochlearũ ustarum drachmas xij. nominat. Dysentericis prodest cochlearum cinerem bibisse in uino, addito resinæ momento, Plinius. Galenus Euporiston 1.112. cochleas integras ustas miscet cum duplo cornu cerui usti, & plantaginis succo excipit. inde dysentericis fabæ magnitudinem ex uino aut aqua propinat. ¶ Cinis cochlearum quæ uiuæ crematæ sunt, ex uino austero potus, ileo resistit, Idem. ¶ Ad lienis dolorem aliqui dant cochlearum cinerem, cum semine lini & urticæ, addito melle, donec persanet, Plinius. hoc remedium assiduè à ieiuno lienoso acceptum, intra paucos dies eum sanat, Marcellus. ¶ Testarum inanium cinere ad calculos pellendos uti quidam iubent, Plinius. ¶ Ad inuoluntarium mictum: Cochleam cum testa ustam tritamq; ex uino cubitum eunti potui offerto, Galenus Euporiston 3.158. ¶ Ad procidentem sedem: Cochleam ustam & tritã ano exeunti prius loto applica, & sanabis, Aëtius. ¶ Ad infantium procidentem sedem: Fabrorum aqua, in qua candens ferrum extinguunt, calefacta subluito: deinde cochleam combustam, & in puluisculum redactam, inspergito, Galenus Euporiston 3.155. Kiranides ad idem cochleæ cinerem cerato exceptum imponit.

H.a. Coclea apud Marcellum Empiricum passim scribitur sine aspiratione. Cælius Rhodig. alicubi cochliam per i. in penultima scripsit. Latinis uocabulum hoc generis fœminini est, Gręcis masculini, κοχλίας ut Αἰνείας; unde genitiuus pluralis κοχλιῶν circunflexus non paroxytonus, ut quidam ineptè scribunt, formatur. omnis enim primæ declinationis genitiuus pluralis circunflecti debet, tribus exceptis, χλούνων, χρήστων, ἐτησίων. Primam huius uocabuli Græci & Latini aliquando corripiunt. Contritis prodest cochleis perducere frontem, Serenus. Muribus in Batrachomyomachia κόρυθας κοχλιῶν λεπτῶν κάρη τ᾽ ἀμφεκάλυπτον. Anaxilas apud Athenæũ in senario, Ἀπιστότερος ἐκ τῶν κοχλιῶν πολλῷ πάνυ. Pausanias κόχλον Λακωνικὴν fœminin. gen. protulit. Et in Arcadicis, τοὺς Τρίτωνας φυσᾶν φασι διὰ κόχλου τετρυπημένης. Aristoteles masculino genere effert. Κόγχος, κοχλίας, Hesychius. Κοχλίας dicitur παρὰ τὸ κόχλω, τὸ γυρίζω: ἢ παρὰ τὸ ὀλῶ, τὸ συστρέφω, ὀλίας, καὶ πλεονασμῷ τοῦ κχ. κοχλίας, Etymologus. ¶ Ἀεροπός, κοχλίας, Hesychius & Varinus: fortè παρὰ τὸ ἕρπειν. ¶ Ἀχραδίαμυλλος, ὁ κοχλίας, Tarentinis, Iidem: uidetur autem terrestrem cochleam, aut speciem ipsius significare. ἀχράδες, pyri syluestres sunt. μύλλειν Grammatici interpretantur πλησιάζειν. μύλλον, obliquum, incuruum, tortuosum: & læue, ut uidetur. μύλλη, λεία, Hesychius: ubi λεία paroxytonum adiectiuè scribo à masculino λεῖος: nam λεῖα penanflexũ, prædã significat: (nam & mox subiungit, μυλώτατον, πτωχότατον,) non pro substantiuo prædam significante. Μυρεῖ uerò pro λεία, ibidem corruptum est: ut & ordo literarum, & terminatio uocabuli indicat. ¶ Ξιφίδρια, κοχλία, Hesych. & Varinus: sed ordo collocationis & analogia uocabuli antepenultimam per y. scribi postulant: ut à ξίφος diminutiuum ξιφύδριον fiat, sicut à μέλος μελύδριον. quanquam & alterum diminutiuũ ξιφίδιον in usu est, & receptiore ut puto. Pro κοχλία, in multitudinis numero κοχλίαι scripserim. Sed magis probo quod alibi apud eosdem reperio, σκιφύδρια, genus conchylij. pro ξίφος quidem, etiam σκίφος aliter proferri scio. ¶ Πιλός, κοχλιός, Hesychius. malim, πῖλος, κοχλίας: ut pilus sit genus cochleæ quodpiam, à figura pilei (quem Græci etiam πῖλον uocant) sic dicti, siue is in acutum exeat ut strombi, siue forma sit rotunda. utrâq; enim cochleæ tum in mari tum in terra reperiũtur. ¶ Σελάτης, κοχλίας, Hesych. & Varinus. hic fortè sesilus est, de quo in terrenis cochleis dicetur. ¶ Φερέοικος, id est domiporta, epitheton cochleæ, pro ipsa cochlea usurpatur ab Hesiodo, Ἀλλ᾽ ὁπότ᾽ ἂν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂν φυτὰ βαίνῃ.

φερέοικος.

quanquam enim de terrestri loquitur, cochleis tamen omnibus testa opertis, commune est epitheton: & testudini quoq;. Φερέοικος καὶ φέροικος, κοχλίας, ἢ χελώνη, Varinus. Sunt qui pherecœcon describant animal album, simile mustelæ, quod sub quercubus & oleis nascatur aut uersetur, (ὑπὸ δρυσὶ

ϕυσὶ καὶ ἐλαίαις γινόμενον,) & glandibus uescatur, sic dictum ab Arcadibus: alij insecti genus uespa maius faciunt, Etymologus & partim Hesychius. ¶ Colias piscis est, pro quo apud Aristotelem alicubi perperam legitur cochlias. ¶ Κοχλίδιον diminutiuum fit à κόχλος, Etymologus. Et rursus, Κοχλίδιον fit à κοχλίας, ut à κοιλία, κοιλίδιον. Κοχλίδιον, genus animalculi, Suidas. Grapaldus etiam Latinè cochleolam dixit. ¶ Cochlea ponitur modò pro toto animali, modò pro tota testa, Syluaticus. Cochlea per diminutionem dicitur, quasi conchula, Isidorus: sed ineptè.

Syllaba prima in carminibus apud Latinos sæpe corripitur: οὐκ εἰμὶ πέπλιξ, οὐδὲ κοχλίας ὦ γυῶαι, Philyllius. Homerus etiam in Batrachomyom. corripuit. Sed cochleas prius est urtica aut furfure pasci, Serenus.

Cochlearum figura in se clauiculatim, cuniculatim, spirulatim, capreolatim, retorta, anfractuosa, sinuosa, ἑλικοειδὴς, alijs etiam rebus nomen dedit, instrumentis, scalis, uijs. Stagnum piscinæ habere debet specus iuxta solum: eorumq́ alios simplices & rectos, quo secedant squamosi greges: alios in cochleã retortos, nec nimis spaciosos, in quibus Murænæ delitescant, Columell. ¶ Vitruuius lib. 10. cap. 19. nominat ascendentem machinam, de qua Gul. Philander, Mox (inquit) uocabitur accessus, Græcè ἐπιβάθρα. Suspicor autem fuisse machinam, quæ occulto quodam artificio & expeditis machinationibus in sublime cresceret: & in eam altitudinem educeretur, quæ opus erat: tum retinaculis sistebatur. Poterant & tabulata excitari cochleis, quo pacto in torculari prælum tollimus atq; deprimimus: nisi interpretari uelimus dictum de machina quam tollenonẽ Vegetius appellat. Sentina in naui maxima Hieronis etsi plurima erat, exhauriebatur tamen ab uno homine διὰ κοχλίου, (hoc est cochlea sic dicta machina,) commento Archimedis, Athenæus. Diodorus libro 5. De fabulosis antiquorum gestis, de Hispania scribens, eiusq́; fodinis: Subtus terram (inquit) reperiuntur nonnunquam flumina decurrentia, quorum cursus spe quæstus ui magna recidunt: aut, quod mirabilius uidetur, cochleis, quas dicunt Aegyptiacas, diuertunt, ab Archimede quum in Aegyptum profectus est, adinuentas. Eiusmodi instrumentis loca, ubi metalla effodiuntur, eiecta superiùs aqua, summa arte diligentiaq́; exiccant. Cochlea (inquit scriptor Promptuarij, nescio ex quo authore) haustorium organũ, quod uulgus pompam appellat. In medio rota est: quæ dum à calcantibus uersatur, machina introrsus clauiculatim detorta, inter strias & strigiles aquas exorbet ex aquario septo, & retrorsus emittit. Huius autem machinæ conficiendæ ratio, à Vitruuio libro 10. cap. 11. describitur: Est autem, inquit, etiam cochleæ ratio, quæ magnam uim haurit aquæ, sed tam altè tollit, quàm rota. Cochlea in torculari (inquit idem scriptor Promptuarij) lignum est erectum clauiculatim, id est spirulatim & capreolatim striatum: quod per medium prælum striatum & ipsum transactum, uertigine sua tollendo, demittendoq́; prælo inuentum est. Vulgò (à Gallis puto) uisa torcularis dicitur. In cochlea exprimis, Palladius 4. 10. circa finem. Ergo prelum Germani appellant, **ein trottbaum/ein preß**. Cochleã uerò **ein trottspill/ein strub**: quæ uox posterior ad strombum accedit, παρὰ τὸ στρέφειν, à figura uersatili. *Strombus.* Intra centum annos inuenta torcula Græcanica, mali rugis per cochleas bullantibus, palis affixa arbori stella, à palis arcas lapidum attollente secum arbore, quod maxime probatur, Plin. Κοχλίαι, τὰ ἐνδιδόμενα χόα, (lego ζῶα:) τὰ ἐν τοῖς ὀργάνοις ξύλινα, Hesychius. Oribasius in libro de machinis cap. 4. & 5. cochleas instrumenta chirurgica describit. item cochleam fœminam, quæ Græcè θηλυκόχλιον appellatur. nos breuitatis causa lectorem ad ipsum remittimus. ¶ Obseruauimus Romæ iuxta forum fuisse locum, quem Scalas uocabant annularias: quas eruditiores ita nuncupatas augurantur ab annularijs officinis, uel à propendentibus annulis. *Scalæ annulariæ.* Aliorum coniectatio est, sic eas dici, quę in cocleæ formam effingantur, & orbiculata figura rotundentur: quod genus coclium dicitur, *Coclium.* cuius commeminit etiam Strabo: siue coclides, quæ per circuitum scanduntur: sicuti & torcularia, *Coclis.* ad cocleæ similitudinem substructa, cocleæ dicuntur. Cochlidium, scala rotunda. Strabo libro ultimo: Altitudo quædam manu facta, turbinea, petrosæ ripæ persimilis, in quam per cochlidium ascenditur. Fuit Romæ Traiani forum cum templo, & equo æneo, ac columna cochlide, cuius erat altitudo centum & uigintiocto pedum, intus erant gradus centum & octogintaquinq;, fenestellæ quadragintaquinq;, Cælius. Cochleæ & scalæ cochlides in ædificijs dicuntur, quòd anfractuosæ sint, in modum cochlearis testæ, & quòd clauiculata & tortili structura à triclinijs in cœnacula euadant, cuiusmodi ferè sunt in ædificijs Gallicis scalæ, Budæus. Germani quoq; tum ipsum animal, tum huiusmodi scalas **Schnecken** appellant. Scoppa Italus coclidem interpretatur, scala a babaluxa, a garagoso, lo caracho. ¶ Est etiam cochlea genus ostij. Varro 3. 5. de re rustica: Ornithônis ostium esse debet humile & angustum: & potissimùm eius generis quod cochleam appellant, ut solet esse in cauea, in qua tauri pugnare solent. ¶ Κοχλίας, ὁδὸς εἰς ἑκάτερον περιαγομένη, Suidas & Varinus: hoc est, uia quæ in utranq; uicissim partem circumagitur: siue de gradibus per scalas huiusmodi accipias: siue de uijs itinerum: huiusmodi enim per montes præsertim aliquando uiæ sunt. ¶ Coclis etiam capitis ornamentum uidetur, (inquit Cælius Rhod.) ab similitudine scalarum uel animalis uerbo corriuato. Pollio Treuellius in Zenobia: Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam: media est coclide, uelut fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Aures, siue auriculæ uerius, sinuosæ, quæ cochliæ nuncupantur, homini immobiles omnino sunt, Cælius Rhod. Κοχλίας, extrinsecus

aurium ambitus est, ἡ ἔξωθεν περιβολὴ τῶν ὤτων, Pollux. Κόχλον ἡ γυναικεία γλῶσσα καλεῖ τὸ στίμμι: ὃ δηλοῖ τὸ μὴ καὶ χολᾶν λεγόμενον apud ueteres ac recentiores, Eustathius: tanquam cóchlos, stimmi, & cholâs synonyma sint. ¶ Cocleæ nominantur inter morbos fici arboris Hermolao. ¶ Ἀποβρασμα, κόχλασμα, Hesychius & Varinus. fortè quòd à mari eructatur & reijcitur, ut cochleæ, umbilici, conchæ. nam & ἀποβράσματα sunt τὰ σκύβαλα τῶν πυρῶν. ¶ Διακόχλω, ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ διάστημα χρόνου, Hesychius, ego διακωχὴν, in ea significatione potiùs dixerim. nam hæc quoque διάστασις χρόνου τινὸς ἢ διάλειψις definitur. ¶ Κοχλιοειδῶς, clauiculatim aut cuniculatim, Plinio interprete. Πολύδιοτος, κοχλιοειδής, Suidas & Varinus, malim ego πολυδίνητος. Hesychio idem est πολυέλικτος, πολύκυκλος. Itē Βοστρυχιδής, (meliùs Βοστρυχοειδής,) πολυκαμπής: hoc est tortilis, tortuosus, anfractuosus. Neritus est conchylium κοχλιῶδες, Hesychius. Budæus cochlearem testam dixit, tanquam sic rectè fiat à

Cochlearium. cochlea, cochlearis: sicut à mola, molaris. ¶ Cochlear, cochleare uel cochlearium, instrumentum est notum: uide Dictionaria. item mensuræ genus, de quo consules medicos, & illos qui de ponderibus ac mensuris scripserunt, præsertim Ge. Agricolam. Cochleari mensura, Plinius lib. 20. (nisi legendum sit cochlearij,) tanquam adiectiuè, à recto cochlearis. In Martialis disticho enallage generis est: Sum cochleis habilis, nec non minus utilis ouis. Nunquid scis potiùs cur cochleare uocer? Κοχλιάριον, τὸ παρ' ἡμῖν, Suidas: sed locus est mutilus. Videtur autem à κοχλίας diminutiuum fieri κοχλιάριον: potiùs quàm à κόχλος, κοχλάριον, & abundante iôta cochliarion, ut Varinus habet. Τὸ δὲ κοχλιάριον, καλοῖς ἂν μυστιλάριον ἢ κοχλιώρυχον, Pollux. Μυστιλάριον diminutiuum esse apparet à μυστίλη, μυστίλην & μύστρον rursus diminutiua dixerim à μῦς, quod est musculus in concharum genere. quin & concha quanquam generis nomē, & chama uel chema, χήμη, species, pro mensuris usurpantur. Μυστίλη μὲν οὖν ἐστὶ ψωμὸς κοῖλος, ἔτνος (εἰς ἔτνος) ἢ ζωμὸν βαθυνθείς: ἀφ' οὗ καὶ τὸ μυστιλᾶσθαι λέγουσιν. ἐμοὶ δὲ καὶ τὴν καλουμένην αἴγλαν, μυστίλην ἴδιον (ἥδιον καλεῖν) ἢ αἴγλαν, Pollux. tanquam ægla idem quod mystile significet, sed uocabulo idiotico minusq; recepto. ¶ Cochlearium, locus quo reponuntur cochleæ. Varro libro 3. de re rust. Nam & idoneus sub dio sumendus locus cochlearijs.

Cochlos & cochlax marinos calculos significat, Massarius. Cochlacæ dicuntur lapides ex flumine rotundi, ad cochlearum similitudinem, Festus. Calculi frequenti motu in maris littore rotundati, quos Latini umbilicos uocant, (ut est apud Ciceronem De oratore libro secundo) à Græcis, ut nos commonuit Aristoteles in Mechanicis quæstionibus, appellantur crócæ. Quærit enim quid sit, quòd in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant quæ uocantur crocæ. Sunt qui ea uoce littus intelligant, unde & marino conciliatum sit nomen crocodilo: quoniam ad terræ & littoris contactum compauescat, Cælius Rhod. (κροκάλην etiam uel κρόκαλον, littus & calculum interpretantur.) Et rursus, In Græcis adnotatum auctoribus est, fluuiales aut marinos lapides dici quoq; trochalos, item chermadia & cochlacas. Τρόχαλοι, ἰδίως οἱ κόχλακες, (κόχλακες,) οἱ καὶ κρεμάδια (χερμάδια) λέγονται, nempe fluuiatiles & marini lapides, Varinus. Vt à νέος, νέαξ fit: sic à κόχλος, κόχλαξ. Thucydides tamen κάχλακας dixit per alpha, Etymologus. Κάχλικος, τοῦ κόχλου, Hesychius & Varinus. malim κάχληκος per η. in penultima. Λελεγίδες, κόχλακες, ἢ κοχλώδεις τόποι, Iidem. Κοχλάδες, lapides attriti perpetua in aquis uolutatione, glareæ, ut quidam in Lexicon Græcolatinum retulit. sed sine authore. ego dictionem deprauatam puto & κόχλακες legendum. Χλαρον, κόχλαξ, Hesychius & Varinus. accedit ea uox ad Latinam glarea. grammatici interpretantur minutissimos lapillos, qui in fluuiorum ripis, uel maris littoribus reperiuntur. inde glareola, glareosus. Στρόμβος, κόχλος, ῥόμβος, περιφερὴς λίθος, Hesychius. Iuxta pyramides Aegypti lapilli reperiuntur, forma & magnitudine lentis, ex reliquijs ciborum, quibus operæ uescebantur, in lapides indurati. Maritimi quoq; & fluuiales calculi (αἱ θαλάττιαι καὶ ποτάμιαι ψῆφοι) eandem ferè ambiguitatem præstant: sed ij propter motum qui in aqua fit, rationem aliquam habent, in illis uerò consideratio dubia est, Strabo. Cochlea, (Cochlaca, Festo) lapis ex flumine rotundus, ad similitudinem cochleæ: qui aquæ inditus, eam contra laterum dolorem efficacē reddere creditur, quod & nos aliquando experti testamur, Humelbergius.

Vbi insilui in cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor, Nonius ex Pomponio: ubi nomē cocleatum quid sibi uelit, non assequor: nisi uel tardum, uel cochleis ornatum intelligas. conchis enim quibusdam lora & frænos equorum aliqui ornant, tanquam bullis ex metallo.

Epitheta & griphi. Ὑλογενής, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος, Achæi in Symposijs griphus (id est ludicra quæstio) est de cochlea apud Athenæum. Qui & alibi alium ex Teucri definitionibus recitat: Ζῶον ἄπουν, ἀνάκανθον, ἀνόστεον, ὀστρακόνωτον, Ὄμματα τ' εἰσκύπτοντα προμήκεα, κ' εἰσκύπτοντα. sed alterutro loco ἐκκύπτοντα legendum. ὀστρακόνωτον hîc aliqui non rectè crustatum uertunt, cum cochleæ inter testata sint, Massarius. Ὑλογενής, è materia, luto nimirum seu cœno, & terra, natum significat: eodem sensu ac si ἰλυογενής diceretur. Gyraldus sic transtulit: Exos est animal pedibus sine, & sine spina, Testea terga, oculos producens, atq; recondens. Achæi autem carmen Cicero 2. de diuinat. transtulit, cum inquit: Vt si quis medicus ægroto imperet, ut sumat Terrigenam, herbigradam, (aliâs tardigradam, sed carmen non admittit,) domiportam, sanguine cassam: potiùs quàm hominum more cochleam. Addidit autem sanguine cassam (inquit Massarius) ut excluderet ab hac descriptione testudinem sanguinis compotem. Κοχλίας κεράστας, id est cochleas cornutas, Achæus cognominat;

gnominat: Statius curuas.

Lapides quidam cum in turbinem deficiant, cochlearum instar sunt torti, Ge. Agricola. Vide etiam in Strombo H.

Cochlis, κοχλίς, nomen meretricis apud Lucianum. Cochliusa insula est iuxta Lyciam, à cochleis, quæ ibi inueniuntur, dicta.

b. Testa cui includitur cochlea, alijs quoq; nominibus appellatur: tegumentum & uoluta à recentioribus quibusdam: cochlearis testa, à Budæo. Cochlea synecdochicè à Celso, si bene memini, cum ait Serpere in cochlea. sic & conchyliorum κόχλους, hoc est testas, apud Pollucem legimus. Curuarum domus cochlearũ, Statius. Cochleas cum suis domibus franges, Samonicus. Germani quoq; domunculas cochlearum appellant, Schneckenhüßle. Σὺν τοῖς κελύφοις, Dioscorides: quasi κέλυφος ut λόγος flectatur, cum usitatius sit in neutro genere ut τεῖχος. Idem & Galenus ὄστρακα dixerunt: Plinius calices, ut apparet: uide mox in f. Aristoteles historiæ anim. 4.4. ἑλίκην dixit de cochlearum in testis anfractu. Vertiginem uel clauiculam in earum testa nominant eruditi, spiram ipsam qua ueluti articulatur, quam & uolutam posse uocari puto: etsi hanc synecdochicè pro tota testa quidam accipiunt. Folijs & uolutis ornata opera; decent templa teneriorum dearum, ut Veneris, Floræ, Vitruuius.

c. Tinearum genus est tunicas suas trahentium, quo cochleæ modo, Plinius.

f. Ad superstitionem pertinet, ouorum, ut exorbuerit quisq;, calices, cochlearumq; protinus frangi: aut eosdem cochlearibus perforari, Plinius. Ego calyces potiùs scripserim per ypsilon, quàm per iôta. plurimum enim inter hæc uocabula interest, ut nunc docebo, diligentiùs quàm hactenus à quoquam sit factum, quod ego sciam. Calix igitur cum poculum significat, à Græco κύλιξ deriuatur, ypsilo in alpha mutato: non à caldo, ut Festus putauit, quòd in eo calda puls apponeretur, & caldum eo biberent. Martialis calices uitreos dixit, qui à Græcis κύλικες ὑάλινοι, uerbum è uerbo scilicet nuncupãtur, authore Iulio Polluce, Bayfius. Coronatus stabit & ipse calyx, Tibullus. Sed Græci semper fœminino genere κύλικα efferunt, ut in Athenæi & Eustathij scriptis apparet. κύλιξ, inquiunt ijdem, dicta est ἀπὸ τοῦ κυλίειν, id est à uoluendo uel circumagendo, quod ad rotam figlinam uel fabrilem (τροχῷ ἢ κεραμεικῷ ἢ χαλκευτικῷ) circumagatur. unde & medicinalem pyxidem quod ad tornũ circumuoluta sit κυλικίδα nominant. Plura de calice eiusq; forma & differentijs Athenæus. Cæterùm calyx per y. est conceptaculum aut inuolucrum florũ priusquam dehiscant, & in rosa præcipuè sic appellatur, pyramidis figura in eâdem insignis. Ein rosenknopff. Cum modicè iam se aperit, nympha dicitur, de rosa quoq; potiùs quàm alio flore κατ' ἐξοχήν. Vbi uerò iam apertus est flos, & postea etiam cum semen continetur, calyx hæc tanquam basis est, foliata plerunq;, aut aliter compacta, aut squamata, aut quibusdam ceu digitis imam floris fructúsue partem comprehendens. Sed magis propriè calyx dici uidetur priusquam se aperiat flos, dum adhuc tegit ipsum & includit, unde & nomen ei factum. nam à uerbo καλύσσω, idem quod καλύπτω significante, cuius futurum est καλύξω, deriuatur ὁ κάλυξ, alibi τὸ κάλυξ, Eustathius. Κάλυκες eidem sunt annuli, rosarum calycibus similes: uel aurei quidam canaliculi, (solenisci,) quibus capilli (πλόκαμοι in mulieribus) continentur. Pollux simpliciter inter muliebria ornamenta nominat, Homerum & Anacreontem citans. Τραγοπώγων τὴν κάλυκα ἔχει μεγάλην, Theophrastus 7. historiæ, calycem amplam uertit Gaza. nam Dioscorides (qui sæpe Græci sermonis proprietatem aut elegantiã mihi negligere uidetur, masculino genere protulit: Ἐπὶ δὲ τοῦ καυλοῦ κάλυξ μέγας, itidem de tragopogone. Αἱ ἐν ῥοδωνιαῖς κάλυκες, Aelianus de animalibus 14.24. Sed unde uestes lineas faciunt, folijs moro similis, calyce pomi cynorrhodo, Plinius libro 12. de pala arbore loquens. Calix in rosis dicitur nondum totis folijs patens & explicitus rosæ globus, Marcellus Vergilius: qui alibi meliùs hanc dictionem per y. scribit. Clymenon aliqui calycanthemon appellant: in clymeno autem hac (inquit idẽ Marcellus) calyces folliculos eos intelligebãt, quæ Dioscorides nominat θυλάκια ὑπὸ τοῦ καυλοῦ εἰς ἄλληλα νεύοντα. Κάλυξ, ἄνθος ῥόδου μεμυκός, Suidas. Κάλυκας, σύριγγας, ῥόδα κεκαλυμμένα, Idem. Ex Hesychio & Varino: Κάλυκας, ὅρμους, περιτραχηλίους κόσμους. Καλυκίζειν, ἀνθεῖν. Καλυκὸν, μικρὸν ῥόδον. Καλύκων, τῶν ὀμματοφύλλων, (palpebras intelligo.) Κάλυξ, flos rosæ, flos nondum apertus, nympha: inauris: & fistula aurea, capillos continens. Sunt qui embrya, id est fœtus in utero, κάλυκας interpretentur: alij germina, *(in quibus scilicet folia adhuc inclusa & obtecta sunt: gemmæ, uel è gemmis recens nata germina.)* Calyx etiam purpuram marinam significat. sed ea κάλχη quoq; dicitur. Καλύξεις, ῥόδων καλύκια. Κάλυξις, κόσμος τις ἐκ ῥόδων. Καλύκωντος, ὀνόφθαλμος. Καλυκές, (lego κάλυκες) τὰ ἔμβρυα: *(quòd ita in utero lateant, ut in germinibus folia, in suis calycibus rosæ, in testis oua, in domibus suis cochleæ.)* Scribitur & καμακίς apud Hesychium pro fistula seu tubulo capillos continente. Κάλυξ, ἡ τοῦ ῥόδου κεφαλή, Etymologus. Καλυκώδης λοβός, calyculata siliqua, Dioscor. lib. 2. cap. 135. Dicitur & papaueris calyx, aliâs κώδεια, ut quidam annotarunt. Echinorum calyculos Apuleius nominat Apologia prima. Calycem enim echinatum instar castaneæ echinus marinus habet. Glandium calyculos (quos cupulas uulgò uocant) pulchrè dixit Rondeletius. Cochlearum calices apud Varronem & Plinium legimus. Ῥόδα ἐκκύψαντα τῶν καλύκων, Aelianus de anim. 15.12. Ergo ouorum & cochlearum calyces per y. non per iôta, dicemus: & fœminino genere potiùs quàm masculino, ut à calice poculo certiùs distinguamus. ¶ Dum pinguis mihi tur-

Calix et calyx.

tur erit, lactuca ualebit: Et cocleas tibi habe: perdere nolo famem, Martialis.

b. Ἀπιστότερος εἶ τῶν κοχλιῶν πολλῷ πάνυ, Οἳ περιφέρουσ' ὑπ' ἀπιστίας τὰς οἰκίας, Anaxilas apud Athenæum, hoc est, Vel cochleis cuipiam fidis minus, Quæ testeam circunferunt semper domum. prouerbialiter dici potest in hominem suspicacem, & nemini satis confidentem, adeò ut res suas secum semper habere uelit. Domiportam cochleam Cicero appellauit. nec malè una hac ratione laudata est, necessario homini exemplo, ut sua omnia secum ipse etiam ferat: & Prienæi sapientis modo, eas domi suæ opes coaceruet, quas nec hostis ferat, nec populetur bellum, Marcellus Vergilius. ¶ Vicisti cochleam tarditudine, Plautus Pœnulo. ¶ Ὁ Πλάτων, Ὡς οὐδὲν ᾔδει (fortè εἰδὼς) πλὴν σκυθρωπάζειν μόνον, Ὥσπερ κοχλίας σεμνῶς ἐπῃρκὼς τὰς ὀφρῦς, Suidas in Σκυθρωπάζω. Conueniet in hominem qui grauitatem simulat: uel grauitatis plus uultu prę se fert, quàm sapientię in pectore recondat.

DE COCHLEIS MARINIS IN GENERE, BELLONIVS.

A Turbinatum exanguium genus, cochleæ nomen Latinis habuit: quod tametsi specie distinguatur, tamen omnes in anfractum intorquentur.

E Quod autem Plinius de cochleis altilibus tradit: id, ni fallor, de marinis est intelligendũ. Nam neque Illyricæ, neq; Aphricanæ, aut Solitanæ, terrestres esse censentur ac(*aut*) fluuiatiles. Omne enim fluuiatilium cochlearum genus (κοχλίας Græci uocant) uirus olet. Præterea terrestribus uiuaria non instituuntur.

Vide in Corollario nostro cõtrariam opinionem.

A Quamobrem ne cochleæ nomen nobis imponat, id est, ne terrestrium nomenclaturam cum marinis confundamus, dicendum est, cochlearum uarias esse species, quarum singulas persequi longioris esset operæ: unam enim quicunq; intus norit, omnes nouerit, sed hîc duas tantùm tibi proponam, ut ex harum uarietate diuersas reliquarum species agnoscas ac consyderes. Hæc Bellonius. Icones autem subiungit primum cochleæ cuiusdam paruo buccino similis, quam nos etiam apponere non opus est uisum, cum alias aliquot huius generis species posuerimus: deinde alterius quam Rondeletius Cylindroidem cognominat, ex quo eius & iconem & descriptionem paulò pòst dabimus.

COROLLARIVM DE COCHLEIS MArinis in genere.

COCHLEAM marinam genus esse, quod ab Aristotele & alijs Græcis cóchlos uel cochlías dicatur, modò simpliciter, modò expressa marinæ differentia, & Gazam pro cochlo umbilicum uertere, (ut alibi, & libro 9. hist. anim. cap. 51.) cum umbilicus species duntaxat una sit, non generis nomẽ: suprà partim Rondeletij uerbis, partim etiam nostris, ostensum est. Item Strombon pro quo turbinem Gaza reddidit, non omnem marinã cochleam significare, ut Massarius & Gillius putauerunt: sed speciem eius oblongiori ductu turbinatam. ¶ Strobilum quoq;, & Strabelũ, & Cochlon & Conchã, pro cochlea marina, siue omni, siue genere illo quo ad buccinandũ utebantur, authores usurpare, ijs quæ subijciemus testimonijs constabit. Strobili, Στρόβιλοι dicuntur cochleæ, & buccina marina, Suidas. Στραβῆλοι, ὁ κόγχος ᾧ ἐσάλπιζον, Hesychius. Τοὺς Τρίτωνας φυσᾶν φασι διὰ κόχλου τετρυπημένης, Pausanias. Sed tum forte caua dum personat æquora concha, Vergilius de tubicine. Auditum in quodam specu concha canentem Tritonem, Plinius. ¶ Sadaf, id est cochlea marina, Syluaticus. Vide in Conchylio A. in Corollario. Halzum Serapioni commune est nomen marinæ & terrestri. Buoualo similiter Italis commune est; non tamen quamuis marinam cochleam puto, sed maiusculam significat. Hispanis & Lusitanis Caramuyo dicitur, Amatus Lusitanus. ab alijs Alméia, uel caracól de la mar. Sed hoc posterius, ut & Carago lo, fortè ad Neriten priuatim pertinet. Limaces marinas uulgò Massilienses nuncupant, Gillius. Germani ein Meerschneck. Flãdri ein Seelslecke in ein hunsckin. Alij een Kinckhorn: quod nomen factum audio à uulgari persuasione, tanquam tussi sicca laborantes, si ex tali cochlea biberint, liberentur. Angli a Whylk: & alteram speciem minorem a perwyncle. Vtranq; audio esse cochleam similem terrenæ, sed graciliorem, oblongiorem, magisq; conuolutam, & ore angustiore. nam quas Cochles uocitant, cochleæ non sunt, sed pectines uel aliæ quædam biualues conchæ.

Vmbilicus.

B Vidi cochleam marinam quæ ad eam magnitudinem accederet, ut tantum uini caperet, quantum piscator exsiccare uno prandio posset, Gillius. Cochleæ turbinatæ sunt, earum caro penitus est inclusa, nec ulla ex parte conspicitur, præterquam capite, Aristoteles. Os eis inest: & dentes acuti, breues, tenues, prædurì; & quod interiacet dentibus carnosum. Promuscides item gerunt modo muscarum: quod quidem membrum linguæ effigiem præ se fert, Idem. Plura de cochleæ dentibus, lingua, ingluuie, uentre & papauere, leges apud eundem de partibus animalium libro 4. cap. 5. Cætera etiam turbinata (inquit) ut purpuræ, buccina, similiter ut cochleæ constant. Vmbilicorum (Cochlearum) uenter similis est gutturi auium, Aristot.

Membrana

Membrana in grandiusculis umbilicis (κόχλοις) à uentre gulæ attexitur continua, per quã meatus prolixior, albicans, colore similis superioribus illis mamillantibus carunculis (*de quibus dixit in turbinatorum genere, sub uentriculo statim esse, binas, albas, solidasq;*) tendit. Habet etiam incisuras, quales in ouo locustarum habentur; uerum hoc albidum, illud rubidum est. Nullus exitus huic, nullum foramen postremum patet, sed prætenui membrana cauo intus angusto continetur. Tendunt ab intestino ad imum nigrantia quædam aspera, atq; continua, qualia uel in testudine uisuntur, sed minus nigra. Cæteri quoq; umbilici hæc habent eadem: sed quo minores, eo minutiora, Aristoteles historiæ 4.4. Vmbilicis albugo à natura data est, Ibidem. Græcè est τὸ λευκὸν: id autem inquit tale quid esse in cochleis, quale quod appellatur ouum in biualuibus. Partes exteriores eius generis differentijs uariantur. nam biualuibus turbinata quodam modo asimulantur. quippe quæ omnia operculo quodam congenito carni patulæ opposito claudantur, ut purpuræ, buccinæ, natices, & reliqua generis eiusdem, idq; præsidij causa: quã enim testa non protegit, facilè offendi possent ab ijs quæ extrinsecus inciderent. Turbinati etiam generis alia in anfractum intorta sunt, ut buccina: alia in globum tantum circumacta, ut echinorum genus, Massarius ex Aristotele quarto de partibus animalium. ¶ Ostracodermorum & concharum capita ferè latent (aut nulla sunt:) cuius rei causa est, quia non pascuntur nisi modo plantæ per poros undiq; trahentia nutrimentum. cuius signum est, quòd piscatores Flandriæ & Germaniæ colligunt ostreum, quod est unius testæ spiralis, instar cochleæ: & ponunt sub arena iuxta mare, id in fluxu maris aperitur & impinguatur humore undiq; per corpus suum attracto. idem ego expertus sum de canna (ungue seu dactylo concha) stante sub arena iuxta mare: quamobrem natura non format eis caput, Albertus.

C Cochleæ omnes mouentur & serpunt parte dextra, non ad uertiginem siue clauiculam, sed in aduersum, Massarius. Sed Aristot. de anim. 4.4. priuatim hoc de strombis & similibus, id est turbinatis scribit. ¶ Ex testatis cochleas tantum coire perspectum est: sed an ortus earum per coitũ sit, nec ne, nondum exploratum satis habetur, Aristot. Vmbilici (Cochleæ) pariter omnes suã oua habere uisuntur uerno autumnaliq; tempore, Idem. Videtur etiã τὸ λευκὸν appellare ouum in cochleis, ut dictum est in B.

B Cochleas altiles in uiuarijs apud ueteres Romanos, non marinas, ut Bellonius putauit, sed terrestres fuisse, in terrestrium historia asseremus. ¶ Prisci homines ante tubam inuentam utèbantur aut fumo, aut cochlea marina, Scholiastes Homeri in Iliad. σ. κόχλῳ θαλασσίῳ ἐσάλπιζον. Tritones aliqui fabulantur concha perforata buccinare, φυσᾶν δὲ κόχλον τετρυπημένης, Pausanias. Plinius etiam concha canentem Tritonem dixit: & Vergilius de Miseno tubicine, Sed tum fortè caua dum personat æquora concha.

F Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibos ueniunt: ijs uerò qui maris litora inhabitant, frequentiori sunt usui, Matthiolus Senensis. Terrestres cochleæ stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. marina etiam stomacho idonea est, & facilè aluo excernitur, Dioscor. Ad stomachi remediũ: Cochleas undis calefactas ac prope uictas Suppositis torre prunis, uinoq; garoq; Perfusas cape: sed prodest magis esse marinas, Samonicus. Vide supra in Cochleis in genere G. & infra in terrestribus. Marinæ stomacho utiliores sunt, efficacissimæ tamen (etiã) in dolore stomachi, Plinius. Marinæ etiam cochleæ, quamuis cito deijciuntur, propter salsuginem qua aluum irritant: non tamen uniuersim aut citò nutriunt, sed paulatim, ea scilicet sui parte quæ à superfluo eijciendo uel eiecto seiungitur & remanet, Brasauolus. Cochlearum marin. humor (ius decoctarum) aluum mouet, Galenus de theriaca ad Pisonem, & Kiranides. ¶ In colico affectu sumantur pisces duriori carne præditi: & ex testaceis pectines, ostrea, cochleæ marinæ, Trallianus.

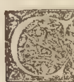
G De remedio ex eis ad stomachum, leges proximè retrò in F. ¶ Ad uentris, mammarum, femorum, coxendicumq; scissuras: Marinam cochleam oblongam cremato & contrito: deinde oui albo, aut asinino lacte adiecto illinito, Galenus in Euporistis. In buccinum aut cochleam aliquam marinam potum solitum infundi ac inde bibi iubent, aduersus siccam tussim, præsertim puerorum, uulgus inferioris Germaniæ.

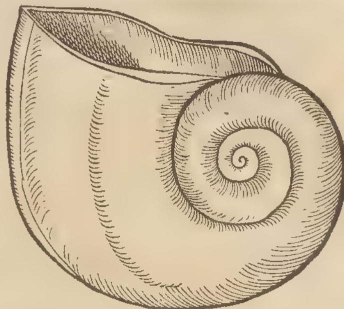
H.a. Conada, id est coclea marina, Syluaticus.

f. Lari aues, ut Eudemus scribit, sublimeis cochleas surripiunt, ac ex alto deijcientes, magna ui ad saxa allidunt: itaq; esculenta testis seiunctis eligunt, Aelianus.

h. Ἤδη γάρ με κέκληκε θαλάσσιος οἴκαδε νεκρός, Τεθνηκὼς ζωῷ φθεγγόμενος στόματι, Theognis. sentit autem de cochlea, Athenæus. Gyraldus hos uersus in libro ænigmatum sic transtulit: Mortua conciuit pelagi de fluctibus orta, Mortua, quæ uiuo me uocat ore domum. Similem de testudine griphum Gyraldus affert, Amphion (inquit) apud Pacuuium ænigma hoc protulit: Quadrupes, domiporta, tardigrada, agrestis, humilis, aspera, capite breui, ceruice anguina, aspectu truci, euisceratã, inanima, cum animali sono.

DE COCHLEA QVAE IN OLEARIO VSV ERAT, RONDELETIVS.

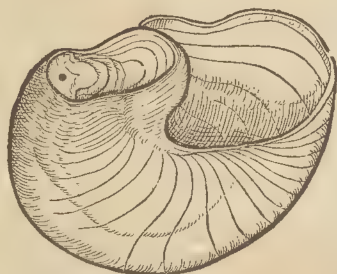

COCHLEA hæc rotunda est, & testa intorta & magna admodum, adeò ut sit quę aquę quatuor libras capiat. Ob id *Lib.32.cap.11.* eam esse puto, quam Plinius memorię mandauit in oleario usu fuisse, quòd ea oleum decapularēt, uel ea in usus quotidianos oleum haurirent: cuius figura ad id percommodè quadrat, quemadmodum uasis eius, quod arytænam uocant, ueluti rostro prominentiore ad hauriendum, fundo cauo & capaci ad retinendum. Huiusmodi Cochleam etiam aurifices, additis ansa & basi in urceos efformant eleganti artificio, quod eā cōtra uenena aliquid ualere credāt.

Huic cochleæ similis Margaritifera uulgò dicta, refertur in M.

DE COCHLEA MARGARITIFERA VULGO DICTA, RONDELETIUS.

A COCHLEAM hanc margaritiferam, quæ ex India, & sinu Persico adfertur, uulgus appellat: quia unionū colore sit, & splendore. In ea uerò uniones non reperiuntur, sed in ijs quæ conchis binis constant, ut iam ostendimus. Auro argentoq; hæc includitur in poculorum speciem. Ex eadem in frusta dissecta, imagunculæ, globuli ad nuncupandas preces, monilia conficiuntur.

Contra Bellonium qui hoc cochleæ genus Nautili conchæ speciem facit. Sunt qui hanc secundam esse Nautili Conchæ speciem tradunt, sed falsò, ut ex Aristotele dilucidè colligitur his uerbis: Præter dicta Polyporum genera duo sunt Conchis indita: quorum alterum à quibusdam nautilus & nauticus uocatur, ab alijs ouum polypi. Testa ipsius similis est Pectini cauo, & ei non cohæret. Sæpiùs iuxta terram pascitur. Vnde euenit ut fluctibus iactatus in terrā deijciatur, cumq; testa exciderit capiatur & in terra emoriatur. Sunt autem parui, & specie similes Bolitænis. Alterum genus ueluti Cochlea in testa latet, nec unquam egreditur, sed sua interdum brachia exerit. Primùm stupidi est non animaduertisse Aristotelem duo tantùm Polyporum genera conchis conclusa constituisse, ut ex uerbis eius liquet, contra cuius mentem author libri de aquatilibus tria ponit. Tertia, inquit Nautili species ab Aristotele prodita. Sed hæc secunda quam adfert, Nautilus Aristotelis esse nequit, neq; enim Pectini cauo ulla ex parte comparari potest. Deinde cùm Nautili corpore sint exiguo, trahere concham tantæ magnitudinis non possent. Hoc non est artificiosè fingere; qui enim fingit saltem probabilia debet dicere.

Nauplium non esse hanc cochleam. Neque concha nauplij quam depinxit Plinius lib.9.cap.30. esse potest, utpote cuius figura ab hac cōcha alienissima sit. Nauigeram similitudinē & aliam (inquit) in Propontide sibi uisam prodidit Mutianus: concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac cōdi nauplium animal Sepiæ simile.

DE EADEM, BELLONIUS, QUI NAUTILUM ALTErum nominauit: quod reprehendit Rondeletius.

A Secundam Nautili conchæ speciem ab Aristotele traditam esse hanc puto, quam nostri artifices in magno pretio ad uasa ditioribus abacis accommoda conficienda habere solent. Porcellanā ob id uocant, quòd Muricis conchæ (de qua in Buccino differemus) formam habeat. Eam enim etiam Porcellanam nominant, ex qua antiquis uasa quæ murrhina dicebantur, fieri solebant: id enim mihi cōijcere per uos licebit: quanquam alij à myrrhæ (quā Gręci σμύρναν uocant) fragrantia dicta fuisse putent. Murrhinum igitur Nautilum hunc dicere poterimus.

Huius

Huius amplitudo cum †superiore conuenit, sed paulò magis est crassus; prior præterea pectunculorum more striatus est: hic omnino glaber, parte interna infinita habens interstitia: undecunque nitidius, ac mira colorum uarietate splendens; subinde circumagentibus se in purpurã candoremque maculis, Hæc Bellonius. B

†Nautilo propriè dicto

Gallica nomina iconi adscripta erant hæc: Coquille de Pourcelene: uel Grosse coquille de nacre de perle. Vide etiam infrà in Conchis diuersis C. de Concha porcellana. (A)

IN Conchis margaritiferis color (inquit Cardanus) non absimilis est Cochleis, quas India, ut dicunt, mittit. De colore, forma, ac substantia dicere possum, quòd eas uiderim sæpius: unde ueniant, non sat dicere possum. Est igitur forma triremis cum alta puppi: in qua uasculum aliud, diceres poculum à natura excogitatum, nam & magnitudo tanta est eius quam uidi, ut cotylam capiat: res profectò usus elegantissimi, & pulcherrimæ formæ. Limacis igitur hæc est concha, margaritarum conchis simillima: tanto uerò nostris nobilior limacum conchis, quanto Indicus aër, ac terra, tum aqua, nostris elementis sunt præstantiora. multorum enim seculorum cursu res meliores euadunt, Hæc ille.

DE COCHLEA CAELATA CVM SVO OPERCVLO, RONDELETIVS.

IN mari permultę sunt Cochlearũ formę. Hoc genus quod proponimus ad Turbinum speciē accedit. A nostris, Prouincialibus, & Hispanis Scaragol, uel cagarolo de mar nominatur, quòd ad Cochlearum terrestriũ quas cagaroles uocant, formam accedat. A

Testa est turbinata, & satis longa, cælaturis inæqualis & scabra, spissiore quàm in Cochleis terrestribus, intus læui. Operculum spissum est, rotundum, superiore parte non asperum, in qua uoluta expressa est, uel figura turbinis Cochleæ clauiculatim intorti. Intus, qua scilicet parte carnem Cochleę contingit, tuberosum est, & inæquale, rubri coloris. Partibus internis hæc Cochlea à terrestribus non differt. B

Carne est dura, & ad concoquendum difficili. Succum salsum gignit, uenerem extimulat. Elixa melior est. F

Testa in aceto macerata, superiore ueluti cute, uel crusta spoliatur, redditurque Cochleæ margaritiferæ modo splendens, nitida & unionis modo colorata. E

Sunt qui Cochleam quam hîc exhibemus, Vmbilicum appellent: sed non sine errore, ut perspicuum fiet, quum docebimus qui sint Vmbilici, & quid à cæteris Cochleis differant. A

Quòd non sit Vmbilicus, contra Bellonium.

DE EADEM BELLONIVS, QVI VMBILICVM MARInum aut Fabam marinam nominat.

Cochli (κόχλου) nomine Vmbilicum marinum uel Fabam marinam uulgarem intellexit Aristoteles, atque adeò marinã cochleam, (*Vide quæ nos superiùs scripsimus in Cochleis in genere A.*) quemadmodum & terrestres Cochleas, κοχλίας uocauit: nostris limaces dicuntur. A

Est autem Vmbilicus marinus à medicis uulgaribus dictus Nerite multò maior: cuius tamen moles uastior non euadit quàm commune Buccinum. Quumque turbinatum genus omne, prætenui crusta, carnem patulam ambiente, operculi loco sese tueatur: hic unus lapidi rubro persimili tegumento occluditur. Rotunda est eius forma, umbilicum planè referens, unde ei nomen. Aurifices lapidem esse putant, cuius ego duas species animaduerti. Alteram cinerei coloris, sursum tumentem, deorsum planam: alteram uerò rotundam, atque (ut dictum est) rubram. Huius testa sola inter nostri Oceani turbinata politiem admittit. Rotundiori hiat ore, quàm ullum aliud genus. Nam cùm alij turbines, opercula sua habeant uel longiora uel latiora, pro sui oris ratione, hic semper rotundum operimentum habet. Edulis est, uulgoque Buccinarum, Purpurarum, & Neritum modo diuenditur. Rugoso tegmine scabroque constat: cuius clauicula earum herbarum more, quæ sese arboribus alligant, à dextra ad sinistram inuertitur. Papauer (μήκωνα Aristoteles uocat) ut Purpura & Buccinum in κόχλοις est conspicuum, quod in clauicula testæ continetur. Cæterùm cochleam marinam Dioscorides scribit stomacho idoneam esse, & facilè aluo excerni: quumque ex marinarum cochlearum testis, uti & reliquorum turbinum optima calx fiat, nihil uetat quò minùs eas excalfaciendi & urendi facultatem obtinere, lepras purgare, uitiligines & oculorum cicatrices emendare asseueremus. B (F) (F) G

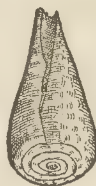
Plura uide infra post cochleas umbilicatas Rondeletij.

DE COCHLEA ECHINOPHORA, RONDELETIVS.

PARVIS Buccinis figurâ similis est hæc Cochlea, quam echinophoram ab asperitate nominamus : tota enim tuberculis, siue aculeis conspersa est. Operculo, succo, substantia, à paruo Buccino non differt.

DE COCHLEA CYLINDROIDE, RONDELETIVS.

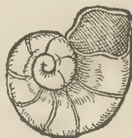
NATVRA adeò fœcunda est in turbinatorum & Cochlearum uarietate, ut omnes nominibus exprimere perdifficile sit: quod etiam ueteres non fecerunt, alioqui rerum indagatores seduli, & in nominibus inueniendis fœlices. Nos tamen distinctionis gratia, atque ut aliæ ab alijs internoscantur, nomina ponimus quæ præsertim figuram exprimant, ut in ea facimus quæ hîc à nobis proponitur, κυλινδροειδὴς que uocatur, à figura cylindro proxima. Pyramidem etiam refert. Pyri modo turbinata est, punctis uarijs notata. Pollicis crassitudinem uix unquam superat.

DE COCHLEA LAEVI TVRBINE OBTVSO, RONDELETIVS.

LAEVIS est & polita admodum Cochlea ista atque in turbinem longiusculum desinens, sed obtusum. Operculo tegitur. Testa est crassiore quàm cæteræ, carneque minus dura. Frequentissimè circa Lerinum insulam capitur.

DE COCHLEA DEPRESSA, RONDELETIVS.

OPERCVLVM Cochleæ cælatæ refert Cochlea quam hîc repræsentamus: quæ concaua est, & carnem intus habet. Simillima est cochleis terrestribus, quæ aliquando in terra effossa reperiuntur. Altera parte plana est, altera excauata in uoluminibus: quæ initio parua, paulatim crescunt ad foramen usque.

DE VMBILICO, RONDELETIVS.

DIXIMVS ex Ciceronis loco qui est libro 2. de oratore, Vmbilicos esse Concharum siue Cochlearum species, id quod uerum esse indicat ipsa rerum natura: quæ nobis, à turbinatis, conchis, cochleisque omnibus speciem diuersam exhibet earum, quę prçter foramen illud quo Cochleæ saxis inhærent, quoque corpus exerunt, alterum habent, Vmbilico ita simile, ut nullus sit qui has uiderit, qui negare possit umbilicatas meritò uocari. Id foramen profundum conuolutionum ueluti centrum est, uel circa quod anfractus Cochleę conuoluuntur ueluti circa πεδικόχλιον. Hac de causa Vmbilicus uocatur: nam μεταφορικῶς umbilicus dicitur, quicquid in aliqua re medium est. Hic umbilicus in Cochlea quam hîc exhibemus, manifestissimus est. Cochleæ quam cælatam prius nuncupauimus similis: figurâ differt, colore, & cælaturis. nam picta quidem est uariè, quòd lineas quasdam purpureas habet, alibi unionum more splendet: nihilominus tamen tota testa læuis est, densa ac spissa, lumine immisso uarietatem colorum iucundam repræsentans.

DE VMBILICO VARIO, ET DE PARVO, RONDELETIVS.

ECCE Vmbilicum priorem mira uarietate à natura diſtinctum, ſcilicet, nigris, rubris, & albis tuberculis coralliorũ omnium colorem & naturam referentibus. ſuperiore parte latior eſt, mox in turbinem breuem deſinit. Alter Vmbilicus eſt ualde exiguus, ciceris magnitudine, aliquando paulò maior, qui in ſpongijs reperitur, ueluti granulis rubri corallij æmulis conſperſus. Inter umbilicum & foramen quo corpus exerit, teſtam inciſam habet. inciſuræ operculi uice ſunt.

DE COCHLEA VMBILICATA CVM OPERCVLO SVO, RONDELETIVS.

COCHLEA hæc in magnitudinem ſatis inſignem accreſcit, quæ turbinata eſt, & in medio umbilicata. Variæ † uario ſunt colore: aliæ enim nigricant, aliæ corneo ſunt colore, aliæ maculoſæ. Proximè accedunt ad formam cochlearum terreſtrium paruarũ, quę conglomeratæ fœniculi craſsioribus caulibus adhærent: quæ etiam, præter reliquarum cochlearum terreſtrium naturam, umbilicatæ ſunt: carnéque ſunt bona.

† Aliæ alio.

DE ALIA COCHLEA VMBILICATA, RONDELETIVS.

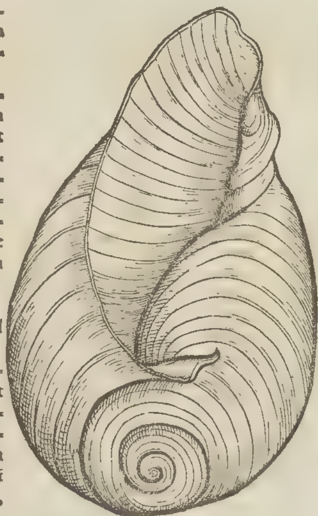
INTER cochleas umbilicatas ea quoque fuerit, longior, & multis anfractibus contorta: quorum longitudo & obliquitas in cauſa eſt, quominus umbilici extremum perſpici poſsit. Teſta læuis eſt, & quaſi cornea, uel unguium ſubſtantiæ ſimilis.

DE COCHLEA RVGOSA ET VMBILICATA, RONDELETIVS.

TOTA huius cochleæ teſta rugas per tranſuerſum ductas habet, ita elatas ut ſtriata dici poſſit. Colore intus eſt albo, foris flaueſcente, ualde fragili. Turbinis clauiculæ in acumen non deſinunt, pars ſuperior longiùs procurrit. Foramen ualde apertum & longum.

B

Hanc tertiam eſſe nautili ſpeciem ab Ariſtotele proditam falsò tradidit author libri de aquatilib. duas enim tantùm polyporum ſpecies conchis concluſorum ponit Ariſtoteles, ut antè oſtendimus. Neq; ullus eſt qui uiderit in ea Concha Nautilum, qui minor eſt, quàm ut tantam Concham ſecum trahat: cuius etiam ſtructura à ſa ili natatione aliena eſt, ob tranſuerſas rugas: cùm in marinis animantibus hoc diligentiſsimè cauerit natura, ne quid eſſet, quod natationi moram aut impedimentum afferret.

A Contra Bellonium, hanc non eſſe tertiã Nautili ſpeciem.

COROLLARIVM.

Bellonius inter Nautilos hanc Cochleam pinxit, ſed deſcriptionem nullam addidit.

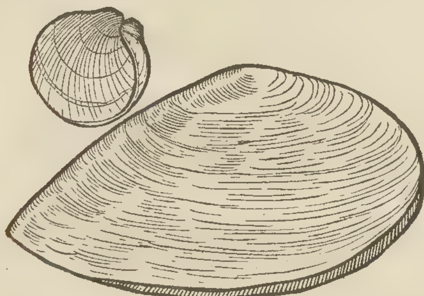
DE umbilici marini ſignificatione lege ſuprà de Cochleis mar. in genere, noſtra & Rondeletij ſcripta. Sunt enim qui cochleam marinã omnem hoc ceu generis uocabulo comprehendant inter recentiores, quorum ſententiam non probamus. Alij ſpeciem unam, quæ & ipſa tamen alias ſub ſe comprehendat, turbinati & cochlearũ generis, ut Rondeletius. Sed Arnoldus Villanouanus, Aggregator & alij, porcellanas uulgò dictas, quarum læuis eſt, nõ turbinata concha, (de quibus inferiùs dicetur,

Vmbilici in teſtatorum genere uaria ſignificatio.

in Conchis Porcellanis,) umbilicos uocãt: aliqui corrupta uoce bellicúlos, quasi umbilicos. Sunt postremò qui umbilicum mar. & fabam marinam nominent, non animal aliquod integrum cum sua testa, sed operculum eius duntaxat, nempe Cochleæ cælatæ ut Rondeletius nominat: cuius iconem ac descriptionem paulò antè posuimus: Germani Meerbonen. Vmbilicus marinus (inquit Leonardus Fuchsius in Annotationibus in Nicolai Myrepsi librum 2. de compos. medicamentorum, in unguenti citrini descriptione) lapis est exiguus, coloris inferna sui parte candidi, superna rubei, in litore maris repertus: & in altero sui latere, superno nimirum, hominis, puellarum maximè formosarum umbilicum referens: unde etiam illi nomen inditum est, ut uel Vmbilicus, uel Veneris umbilicus, à quibusdam uocetur. in altero autem planus, nisi quòd lineas ueluti in domunculis ac testis cochlearum ductas in gyrum obtinet. Barbari Belliculos nominãt. ad quod Nicolaus noster respexit, qui habet, βελίεχι θαλασσία: ita ut potiùs Beliricus, quàm belliculus, barbaris hic lapis appellãdus ueniat. Fertur puellis gratiam cõciliare, (& plurimùm facere ad formam amoremq́ue: & ad morbos puellarum, Encelius: ex cuius de lapidibus libro, reliqua etiam ferè transcripsit Fuchsius.) Hodie pueris argento & auro inclusum, pro amuleto appendunt mulieres, Hæc illi.

DE COCHLEIS STAGNI MARINI.

RONDELETIVS.

TESTACEA pauca in stagnis marinis procreantur, plura tamen quàm in aqua dulci. crassiorum enim partium est aqua stagni quàm fluuiorũ, & magis corporata calidiorq́ue, ideo ad duriora & magis terrea gignenda aptior. In stagnis igitur reperias ostrea quædam, & Conchas nonnullas: & Cochleas, eam maximè rotundam & striatam quam hîc expressimus. Cæteras cum de marinis diceremus, exhibuimus.

COROLLARIVM DE COCHLEIS marinis diuersis.

MARINAE etiã Cochleæ aliæ in testis sunt, aliæ sine testis, Brasauolus in Aphorismos 2.18.

COCHLEAS quasdam peregrinas ex Oceano orientali, magnas, in Italia Boubali de Leuant, cognominant.

COCHLEAE Ponticæ Persarum regem imitantur, æstiuos dies Susis agentem, hybernis uero Ecbatanis: etenim ad nuncupatam Propontidem calidam hyemant, æstiuum autem tempus ad Aegialum agitant, propter molles auras quas hoc mare eis afflat, Aelianus de animal. 10. 6.

IN Rubro mari Cochlea tum specie pulcherrima, tum maxima nascitur. Testa ei purpurea: & in eius medio spira siue uoluta, mira colorum uarietate & ueluti floribus natiuis distincta. Sertũ diceres summo artificio & ornatu contextum, è floribus multijugis, uiridibus, aureis, rubicundis per æqua digestis interualla, Aelianus de animal. 11. 21.

Stromborum historia tradetur infra in S. elemento: Neritæ in N.

VARIA sunt Cochlearum genera. Sunt oblongæ, quibus tubæ loco utuntur tubicines: (echi-
Echinophori. nophoros uocant aliqui, aut eclinophoros. Sunt & rotundæ in oleario usu, quibus scilicet oleum effunditur: & pentadactyli: & quibus clauicula in acutissimum acumẽ intorquetur, Vuottonus.
Strombi. Oblongas fortè omnes strombos rectè dicemus. Obtusiorum uerò ac rotundiorum, plerasq́ue umbilicos, præsertim quæ magnæ non sunt ut oleariæ. De pentadactylis uide in Purpuris.

COCHLEIS nonnullis innascuntur bestiolæ similes gammaris pusillis, &c. Aristoteles. Vide suprà in Cancello.

DE CO-

DE COCHLEIS FLVVIATILIBVS.
RONDELETIVS.

COCHLEAS paruas gignunt flumina & riuuli multi, Cochleis terrestribus similes sunt, similiter cornibus iter prætentantes, nisi quòd cornua habeant breuiora latioráque pinnularũ ferè forma. Testa longiuscula in acutũ deficiens Strom borum modo. Harum postrema depressa est magis, aculeis aspera, à quibus echinatam fluuiatilem nominare possumus. Similem aliquando in Ranarum uentre reperi.

COROLLARIVM.

Cochleæ perexiguæ turbinati generis in ripis, lacuum præsertim nostrorum reperiuntur, quarum aliæ latiores sunt: aliæ oblongiores acutioresque. illos umbilicos lacustres, hos uerò strombos appellaris. Wasserschneckle. A B

Fluuiatilibus cochleis quæ in fluminibus & fossis nascuntur, nõ uescimur, Matthiolus. Cochleę fluuiatiles uirus olent, Dioscorides. Fluuiatiles & albæ uirus habent, Plinius. Idem tamẽ paulò antè de cochleis in genere (nisi quis de terrestribus tantum accipere malit) dixerat, uirus earum grauitatem halitus facere. F

Quartanis mederi dicuntur cochleæ fluuiatiles in cibo recentes: quidam ob id asseruant sale, ut dent tritas in potu, Idem. Et alibi, Ictibus scorpionum carnes fluuiatilium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. quidam ob id salsas quoque adseruant, imponuntur & ipsis plagis. Venerem concitant cochlearum fl. carnes sale adseruatæ, & in potu ex uino datæ, Plinius. G

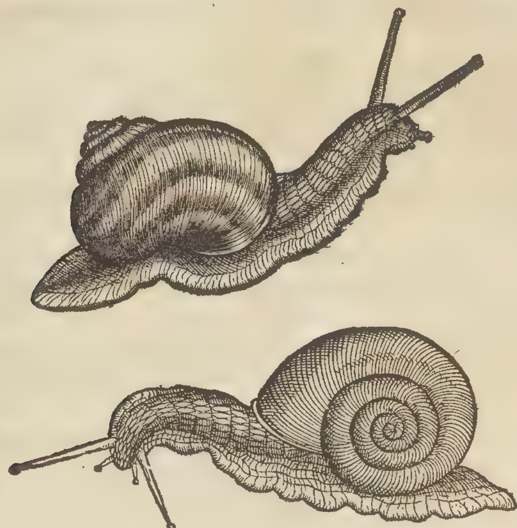
In Nilo inueniuntur Cochleæ ingentes, quæ uocem ululatui similem ædunt, (nimirum si inflentur,) Strabo lib. 17. Cochleas Aegyptias quoque memorant authores, ut infrà in Terrestriũ differentijs ostendam, hoc an aliud genus intelligentes, ignoro.

Cochleæ in lacu nostro circa ripam inueniuntur diuersorum generum: quæ differunt inter se figura, colore, soliditate. Sunt enim quædam ex eis rotundiores, & in summitate, quam centrum seu principium spiræ dixeris, planiores hebetioresque, ita ut umbilicum ea parte referant. magnitũdo quæ sesilis, id est terrenis syluestribus illis quæ fruticibus adhærent. harum aliæ candidæ sunt, aliæ flauescunt: aliæ uariæ & maculosæ, solidiores. candidis hoc peculiare (nescio an omnibus) ut foramen, quod ad alteram labiorum extremitatem est (labia uoco oram ipsius testæ quà dehiscit, quaque animal caput exerit) centro uel mucroni ferè oppositum, non sicut in cæteris, terrestribus quoque, in obliquum, sed rectà mucronem uersus pateat. Labia in his, rotundioribus dico, præsertim uarijs, eleganter in margines prominent, intus candida omnibus. Est & genus unum, minimum, planè compressum & sesile, tubæ cuiusdam in se retortæ instar. Aliæ sunt oblongæ, candidæ, pallidæue: quas strombos potius quàm cochleas dixerim: testa in mucronem turbinata, fragiliores. foramen mucroni oppositum in eis non apparet. mucrone differunt, qui alijs longior est: alijs perbreuis. marem & fœminam fortè dixeris. Maximæ tres circiter digitos longæ sunt. Videtur & proprium quoddam genus candidum, turbinatum, minus iam dictis.

Mituli quoque in lacu nostro reperiuntur, paruuli, albicantes: & quidam fusci, maiores, utrique fragiles. Et aliud quoddam biualue genus, ad fabæ magnitudinem, dorso (ut ita dicam) gibbo, ut in tellinis & chamis quibusdam. ¶ Cochleis aquaticis pisces quidam uescuntur.

DE COCHLEIS TERRESTRIBVS, QVAS LIMACES APPELLANT.

TESTATORVM genus naturam proportione plantis respondentem (ἀντίστροφον) habet: hinc est quòd nullum in terra gignitur, aut paruum, quale genus limacum est, (τὸ τῶν κοχλιῶν:) & si quid eiusmodi aliud sit sed rarum. at in mari similique humore multa & uaria gignuntur. Genus plantarum contrà, &c. Aristot. de generatione anim. 3. 11. Quamobrem nos hoc in loco post marinas cochleas, de terrenis etiam agere uoluimus: propter naturæ cognationem: & quòd in terrestribus nullum genus, cui aptè adscribi queant, reperiatur. quamuis enim exangues, insecta tamen non sunt. Isidorus limacem uermem limi appellauit, sed impropriè. uermes enim insecta sunt. Limaces, cochleæ à limo appellatæ, Festus Pomp. (& Columella libro 10.) intelligit autem, ut sentio, terrestres, Grapaldus. In limo quidem & generantur & nutriuntur, Albertus. ¶ Λεῖμα, animal simile cochleæ, Hesychius & Varinus. A Græcorũ uulgo hodie κοχλίος uel σάλιγγας nominatur. Bestiolarum genera quædam herbis innascuntur, raphano erucæ & uermiculi: item lactucis & oleri: utrisque hoc amplius, limaces & cochleæ, Plinius. Idem cum nominat cochleas quę eduntur, hoc genus de quo scribimus, intelligere uidetur: cuius

ſpecies alias non edules deſcribemus infrá. ¶Chometh, חמט, Hebraicam dictionem, Leuitici 11. & Num. 14. alij limacem, concham, teſtudinem, alij lacertam interpretantur. Sed teſtudinis nomine pro cochlea multi Latini ſermonis imperiti abutuntur. ego omnino lacertum ſignificare puto. uide in Lacerto A. inter Quadrup. ouip. Schablul, שבלול, potius limax eſt, ut Dauid Kimhi interpretatur: & Rabi Salomon Pſalmo 58. conſentit Abraham Eſra quoq;. quanquam aliqui ueluti שבלת intellexerũt. Chaldæus uertit tibelela תיבללא: Arabs liſchmat, ſi recte ſcribo uocales, לשמעת. Septuaginta κηρός. Hieronymus cera. item uermis. Vide in Teſtudine A. Auicennę & Serapioni limax dicitur Halzun: (Albertus ex Auicennæ interprete in hiſtoria animalium uocabulum alzun ponit, (uel oſtrei,) ubi Græcè apud Ariſtotelem concha legitur. Vnde & Haalcena, uox corrupta puto, apud Syluaticum. Idem barbara hæc nomina, Caſia, Cotia, Coliris, pro limace accipit. Limaces noſtræ maiores uulgares & edules, à Matthiolo pomatiæ exiſtimantur. Vide infra in Pomatijs.

Limax Italis eſt lumaca, lumacha, limaca: & apud Tuſcos, chiocciola: Venetis bubalo uel bouualo. Hiſpanis, concha uel caracól. Prouincialibus & Hiſpanis Scaragol uel Cagarolo, cochleam terreſtrẽ ſignificat, Rondeletius. Gallis, limaſſon, eſcarcot. Germanis, ein Schneck, Schnegg/Schnegel. Flandris, Slecke. Anglis, a Snayle. Bohemis & Illyrijs hlemyzd, uel hlemayzd. ¶Albertus inepte teſtudinem cum limace confudit. Vide etiam ſuprà in Cochlea in genere A.

B Limaces terreſtres teſta intectis adnumerantur: eorũ caro penitus includitur, nec ulla ex parte conſpicitur excepto capite, Ariſtot. ¶Capitis figura carent, oculorũ loco habent cornua quędam mollia: in quibus ſunt duo nigra puncta, quæ uſum quendam & actum perficiunt oculorũ, Albertus. Græci etiam quidam oculos uocant impropriè: ut ille in gripho; ὄμματά τ' ἐκκύπτοντα πολυμήκεα, κ' εἰσκύπτοντα.

Teſtudo (Cochlea) & limax oculos ſuos habent in ſummitate cornuum ſuorum: & cum appropinquat aliquid, retrahunt oculum in cornu, cornua uerò in caput, & caput in corpus. ſic & pecten oſtreum ſi quis digitos admoueat, ſubitò claudit oculum: ex quo cognoſcitur habere uiſum, Albertus. Limax cornua quatuor habet, duo breuia, & duo longa: quæ extendit, cum progreditur: contrahit, cum recolligitur in ſeipſum, Idem. Inueniuntur in corniculis cochlearũ harenaceæ duriciæ, Plinius. ¶Et cochleę dentes habent, indicio eſt à minimis earum deroſa uitis, Plinius. ¶Qui echeneidem uidêre, limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt, Idem. Limacum teſta clauiculatim intorta eſt. hæ cum de teſta exerunt caput, quoniã oculis carent, bina cornicula prætentandi iter cauſa prætendunt: quę ſi quid obſtaculi reperiunt, reſiliunt, equinamq; ſeu potius bouinam effigiem præferunt: unde Veneti ab eiuſmodi imagine bubalos eas uocant, Maſſarius.

C Limax è putredine herbarum & uiſcoſo rore generatur: uiſcoſitas autem terreſtris circũquaque dureſcit in teſtam, in qua habitat, Albertus. Limax teſta detracta hebeteſcit, Maſſarius. ¶Sale ſuper eam proiecto tota liqueſcit ferè, & in aquam uiſcoſam conuertitur, Albertus. ¶Circa ini-

ca initium Augusti exire eas è testis suis audio, & nouis superinduci. ¶ Limax nomen accepit à limo, in quo generatur & nutritur, Albertus. Limaces nascuntur in uicia; & aliquando è terra cochleæ minutæ, mirum in modum erodentes eam, Plinius. Rore pascuntur cochleæ; ut cicadæ: hinc illud fortè ex Philyllio poëta Athenæus citat: Non sum cicada, neq; cochlea, ô mulier. οὐκ εἰμὶ τέττιξ, οὐδὲ κοχλίας, ὦ γυναι. Marcellus ex amputato capite cochleæ matutinū rorem pascentis, remedium quoddam dictat. Teneras audent erodere frondes Implicitus conchæ limax, hirsutaq; campe, Columella. Dentes habent, indicio est à minimis earum derosa uitis, Plinius. Plura de cibo limacum reperies mox in E. Cochleæ mirè in Campania caulem asphodeli persequuntur, & sugendo arefaciunt, Idem. ¶ Quasi cum caletur cochleæ in occulto latent, Plautus Capt. Limaces hyeme delitescunt, Aristot. Hyeme latent, uêre prodeunt, Albertus. E terra exeunt cum uêre pluit, Brasauolus. Vêre pectines, limaces, hirudines eodem tempore euanescunt, Plinius. Cochleæ etiam (ut serpentes) conduntur (hyeme:) illæ quidem iterum & æstatibus adhærentes maximè saxis; ut etiam iniuria resupinatæ auulsæq;, non tamen exeant, Plinius. De Cauaticis, quæ è cauis terræ non prorepunt, inferiùs dicetur. Cochleæ latitant etiã hyeme, sed magis æstate, quamobrem plurimæ apparent cum autumno pluerit, τοῖς μετοπωρινοῖς ὕδασι. Latent autem tum in terra, tum in arboribus æstate, Theophrastus citante Athenæo. Limaces omnes leuiore quodam tegmine sibi superimposito hyeme latent: sed pomatiæ peculiare ab hac re nomen sibi inuenerunt, Vuottonus. ¶ Limaces etiam coëunt, & oua pariũt (ut audio) candida, magnitudine oculorũ lucij piscis: quibus incubantes aliquando reperiũtur Maio mense.

D

Perdices & ardeas hostes suos cochleæ agnoscunt, & fuga sibi cauent. itaq; ubi aues illæ pascuntur, nusquam reptantes uideris cochleas. At qui è cochlearum genere Ariones (Ἀρείονας, aliâs Ἀρείοντας) uocantur, naturali quadam calliditate iam dictas aues decipiunt & eludũt. Egressi enim è testis suis, absq; metu pascuntur. Aues uerò ad testas uacuas frustra aduolant: & cum inanes uiderint, tanquam inutiles abijciunt, & se recipiunt alió, redeunt illi, ad suam quisq; domum, & cibo iam satur, & dolo suo incolumis, Aelianus 10.5. Perdices in Sciatho insula cochleas edunt, Athenæus. ¶ Lacertæ inimicissimum genus cochleis, Plinius. Deuorant cochleas, bruchos, &c. Matthiolus. ¶ Simiam audio timere limaces: qui si circumponãtur ei, comprimit se, metuit, nec audet contingere. *Ariones.*

E

Cochlearum non marinarum, ut putauit Bellonius, sed terrestrium uiuaria fuisse Romanis quondam in usu, quiuis uel mediocriter attentus, ex locis authorum mox recitandis, persuaderi poterit. ¶ Ex Varronis de re rustica libro 3. Leporarij alterum genus illud uenaticum, duas habet diuersas species: unam, in qua est aper, caprea, lepus: alteram item extra uillam, quæ sunt, ut apes, cocleæ, glires. Et alibi: T. Pompeius in Gallia transalpina tantum septum uenationis habere dicitur, ut circiter triginta millia passuum locum inclusum habeat. Præterea in eodem consepto habere solet, de animalibus coclearia, atq; alucaria, &c. Et rursus: De cocleis ac gliribus, inquit Axius, quod reliquum est, non quæro. neq; enim magnum emolumẽtum esse potest. Non istuc tam simplex est, inquit Appius, quàm tu putas ô Axi noster. Nam & idoneus sub dio sumendus est locus coclearijs, quem totum circùm aqua claudas, ne quas ibi posueris ad partum, non liberos earum, sed ipsas quæras. Aqua inquam cludendæ, ne fugitiuarius sit parandus locus. Is melior, quem & non coquit sol, & tangit ros. Qui si naturalis non est, ut ferè non sunt *(non sunt aquæ, uel ros non est,)* in aprico loco: neq; habeas in opaco, ubi facias, ut sunt sub rupibus, ac montibus, quorum alluant radices lacus, ac fluuij: manu facere oportet roscidum: qui fit, si adduxeris fistulã, & in eam papillas imposueris tenues, quæ eructent aquam, ita ut in aliquem lapidem incidat, ac latè dissipetur. Paruus his cibus opus est, & is sine administratore. Et hunc, dum serpit, nõ solum in area reperit: sed etiam, si riuus non prohibet, in parietes stantes inuenit. Deniq; ipsæ exgruminantes ad propalam uitam diu producunt; cum ad eam rem pauca laurea folia interijciant, & aspergant furfures non multos. Itaq; coquus has uiuas an mortuas coquat, plerunq; nescit. Genera coclearum sunt plura, ut minutæ albulæ, quæ afferuntur è Reatino: & maximæ, quæ de Illyrico apportantur: & mediocres, quæ ex Affrica afferuntur. (Non quod in his regionibus quibusdam locis, eæ magnitudinibus non sint dispariles. nam & ualde amplæ sunt quædam ex Africa, quę uocantur Solitanæ, ita ut earum calices quadrantes octoginta capere possint, & sic in alijs regionibus eædẽ inter se collatæ & minores sunt, & maiores.) Hæ *(Africanis fœcunditas præcipua, Plinius)* in fœtura pariunt innumerabilia. Earum semen minutum, ac testa molli diuturnitate obdurescit. Magnis insulis in areis factis, magnum bolum deferunt æris. Has *(Africanas)* quoq; saginare solẽt ita, ut ollam cum foraminibus incrustent sapa, & farre, ubi pascantur, quæ foramina habeat, ut intrare aër possit. Viuax enim hæc natura. Hæc omnia Varro. Sunt autem quædam in eius uerbis obscura, & fortè deprauata, quæ fortè olim restituẽt qui codices nacti fuerint uetustos & emendatiores. Verbum exgruminantes Georgius Alexandrinus interpretatur, de mensura & recta uia excedentes, uel grumos eruẽtes. Author Promptuarij (uel quisquis est, è quo ille transcripsit) exgrumiantes legit, & interpretatur grumos eruentes, & ex grumis exilientes. grumus enim est terræ collectio, à congerie dictus. De cochleis Africanis, Solitanis, alijsq; speciebus, dicemus infra. Propalam aduerbium significat clarè, apertè, in propatulo. Sed quid sibi uolunt hæc uer-

Viuaria limacum.
Ex Varrone.
Albulæ minutæ.
Illyricæ.
Africanæ.
Solitanæ.
Varronis quædam explicata.

ba: Exgruminantes ad propalam uitã diu producunt, &c. Ego sanè sensum eruere nullũ possum: nisi quod ex sequentibus colligo, è cochlearum saliua suo tempore tanquam exgrumante, concrescenteq́ opercula gigni: ita ut inclusa intus animalia uiuant an mortua sint dubites. & fortè ut opercula citiùs aut meliùs obducantur, interiecta laurea folia & furfures asperſi, nonnihil adiuuãt. Cæterum quòd in fine ollam perforatam esse iubet, ut intrare aër posſit: & causam addit: Viuax enim hæc natura est: ad aërem refero: quòd hoc elementum non modò respirantibus ad uitam necessarium: sed alijs etiam plerisq́, licet non respirantibus, uitalis uigor ab aëre foueatur ac conseruetur. Cochlearia ipsa, id est loca in quibus aluntur cochleæ, insulas uocat, quod undiq́ includantur aquis.

Cochlearum uiuaria (inquit Plinius) instituit Fuluius Hirpinus in Tarquiniensi, paulo ante ciuile bellum, quod cum Pompeio Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus est, sapa & farre, alijsq́ generibus, ut cochleę quoq́ altiles ganeam implerent: cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit, ut octoginta quadrantes caperent singularum calices, autor est M. Varro. Hæc Plinius, qui ex Varrone, ut apparet, hæc omnia transcripsit: sed postremũ illud non uerè, saginandi arte cochleas ad eam magnitudinem perductas, ut octoginta quadrantes caperent singularum calices. non enim hoc de altilibus Varro, sed simpliciter de Solitanis dixit, quæ in Africa tantæ proueniant. Cæterum Fuluius Hirpinus hic fuit, qui (ut meminit Plinius lib. 8. primus togati generis suum, cæterorumq́ syluestrium animalium uiuaria instituit. De hoc & alibi Varro, capite 12. libri 3. Quintus Fuluius leporarium dicitur habere in Tarquiniensi septum, iugerum quadraginta: in quo sunt inclusa, non solum ea quæ dixi: sed etiam oues feræ, etiam hoc maius hic in Statonensi: & quidam in locis alijs. Deinde de T. Pompeij septo subiungit, in quo is cochleas habuerit altiles, ut supra recitauit. de Fuluio id non dicit, ut in hoc etiam fortè memoria aut festinatione lapsus sit Plinius. Sed hæc cochlearum saginatio non multum temporis durauit, iam Macrobij seculo ignota. is enim Saturnaliorũ 3. 13. Si cui (inquit) mirũ uidetur, quòd ait Varro lepores ætate illa solitos saginari, accipiat aliud quod maiore admiratione sit dignum, cochleas saginatas, quod idem Varro refert. Plinium quidem de terrestrium saginatione locutum, Platinæ etiam & Grapaldo uisum est.

Q. Fuluius.

Cochleæ uites & stirpes uarias erodunt, folia, cymas, germina, gemmas inuadunt. ¶ Contra culices & limaces, uel amurcam recentem, uel ex cameris (caminis) fuliginem spargimus, Palladius. ¶ Destillatur è limacibus Maio uel Octobri mense aqua, in qua ferrum extinctum chalybis induere duritiem tradunt, Adamus Lonicerus.

Sunt qui meliores ex mari pisces fastidientes, mucosum cochlearum callum in cœnis amant, Marcellus Vergilius. Cochleæ terrestres quæ in altioribus & montanis locis inueniuntur, sapidiores sunt, Brasauolus. Cochleæ omnes in uniuersum, licet colore & magnitudine differant, eandem naturam obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ ascribitur. nam quæ in apricis admodum locis, odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt ac palustribus. Id enim gustu facile deprehenditur: quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem resipiant limum: illæ uerò sapidiores, esuiq́ gratiores existant. Quandoquidem absinthiũ depastæ, amaritudinem reddunt: sicuti quæ serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, (petroselinum, fœniculum, stichadem, Amatus Lusit.) aliasq́ odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur, Matthiolus. Carnes limacum an præ cæteris sint laudandæ, Petrus Aponensis disputat in Quæstionibus suis 68. In Alexandria Aegypti salsamenta & limaces, quidã etiam asininas carnes edunt, &c. unde elephantiasin eis frequentem esse contingit, Cælius Rhod. ex Galeni ad Glauconem lib. 2. ¶ Cochleæ terr. stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypalaicæ, & quæ in Sicilia ac Chio gignuntur: & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ id est operculares cognominatæ. Marina & stomacho idonea, & facilè aluo excernitur: Fluuiatilis uirus olet, Dioscor. Cochlearum cibus (inquit Plinius) pręcipuè medetur stomacho. In aqua eas subferuefieri, intacto corpore earum oportet: mox in pruna torreri nihilo addito: atq; ita è uino garoq́ sumi, præcipuè Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoq; obseruant, ut numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Laudatisſimæ autem sunt Africanæ, ex his Solitanæ: Astypaleicæ, Siculæ modicę: quoniam magnitudo duras facit & sine succo. Balearicæ, quas cauaticas uocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis Caprearum. Nullæ autem cibis gratę neq; ueteres neq; recentes: *(Hoc ita accipio: tanquam dicat, neq; multo tempore reseruatas domi placere in cibo, neq; etiam recenter lectas.)* Marinæ stomacho utiliores. efficacisſimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur quæcunq; uiuæ cum aceto deuoratæ, Hęc ille. In Italia hodie quouis ferè anni tempore limaces edi audio. colligi eas autumno cœlo pluuio: seruari in cella aliqua, ubi strati sint furfures, uel arena, ut purgentur. deinde parietibus & passim se affigentes per hyemem relinqui, ut uerno & quadragesimalis ieiunij tempore in cibum ueniant. Vescuntur eis qui ad populum declamant eam ob causam, quòd pectus & uocem roborare credantur. E nostris etiam & quæ nobis cisalpinæ sunt regionibus

gionibus colligi, & trans alpes uehi Italiam uersus audio. Non ita pridem apud nos quoq; mensis ganeonum quæri cœperunt. Parantur autem plerunq; sic: Vbi ita purgauerint & elixauerint, ut paulò post ex Platina sequetur; frigunt demum butyro, uel piscium instar elixant: uel in testas suas reponunt, cum butyro & pipere modico: ac super craticula assant parum, dum liquescat butyrum: & cum testis ceu ostrea mensis inferunt. Dura est cochlearum terrestrium caro; Græcis ubiq; in quotidiano mensarum usu, eoq; concoqui pertinax: eadem tamen si conficiatur, ualentissimè nutrit. Succus earum, ut testaceorum in aquis, uentrem subducit. quamobrem aliqui conditis eis cum oleo, garo & uino, iusculo inde facto utuntur ad aluum subducendam. At si nutrimenti tantùm gratia carne earum uesci libuerit: in aqua priùs ferueſacito: eaq; pòst effusa, rursus in altera elixato: deinde decenter condiens tertiùm decoquito, usq; dum caro tota prę teneritudine intabescat. Nam hunc in modum præparata, ut aluum retinet, ita alimentum non contemnendum corpori præstat, Galenus de aliment. fac. 3.2. Limaces sua humiditate & lentore nutriunt, & agunt resistendo acrimoniæ caloris infixi membris. Eduntur elixæ, saccharo & cinnamomo asperſæ: rarò tamen, quoniam difficilis coctionis sunt, Nic. Massa. Nostræ mulieres secretum quoddam genus cocturæ sciunt, quo adeò tenellæ efficiuntur, ut in ore liquescant, & nihil callositatis habere uideantur, Brasauolus. Et rursus, Cochleæ quę in frutetis nascuntur, aluum circumagũt & stomachum, uomitiones mouent, sed & aluum emolliendi uim habent. (*De his infrà seorsim.*) De paruis loquor, quæ in arboribus & frutetis nascuntur: non de maioribus. Et hoc etiam (*maiores addendum puto*) efficiunt, (*hoc est, aluum molliunt, non etiam uomitum mouent,*) si elixatæ fuerint ex petroselino, porro, oleo & sale: & iusculum hoc simul edatur. illæ etenim quæ friguntur, & è uiridi sapore (*embammate*) eduntur, aluum non emolliunt: plerunq; uerò difficilioris sunt coctionis nisi ritè percoctæ sint. Coqui multifariam cochleæ possunt. Iactæ in uas ubi modicum aquę insit, per noctẽ aut diem reponendæ, cooperculo addito ne prodeant, purgabuntur uehementer. Sunt qui eas lacte per noctem pascant & purgent. Illatas deinde in cacabum, cum recenti aqua ad focum tandiu retineãt, quoad semicoctæ ac bene spumatæ fuerint. Ex cochleis uerò erutæ, ac primum ex aqua calida bene lotæ, subinde ex aceto & sale confricatæ, rursumq; lotæ ac farina inuolutæ, in feruenti oleo aut liquamine sunt frigendæ: frictas, aut mentha syluestri, allio, pipere, croco, tunsis & agresta dissolutis: aut salsa uiridi suffundes. Elixæ, ut mihi quidem uidetur, aut alliatum, aut moretum requirunt. Cochleæ si sine multo allio aut moreto fuerint, boni alimenti sunt. pectori & pulmoni opitulantur. Hepar, eius fibras laxando, iuuant; hecticis prosunt, Platina. ¶ Nonnulli hodie cochleas hectica febri laborantibus concedunt, non contẽnendo auxilio, Amatus Lusitanus. Qui phthisi afficiuntur, maritima loca uitare debent: atq; illic maximè, ubi pix conficitur, commorari, ibiq; cochlearum carne cum uino excoctarum adsiduè uesci, Marcellus Empiricus.

REMEDIA EX LIMACIBVS DIVERSA. G

1. A capite ad pedes intus & foris.
2. Ex saliua.
3. Ex lapide, arena, ossiculo, cornu.
4. Ex aqua destillata.
5. E testis inanibus.
6. Ex ijsdem uel integris ustis.

Cochlearum genus omne simili ferè ad remedia facultate pollet: nos tamen ut authores distinxere, separauimus. itaq; seorsim & historiam & remedia cochlearum in genere perscripsimus, deinceps etiam diuersas terrestriũ species et ex eis medicinam tradituri. Maiores, candidæ & testatę cochleæ, ut ad cibum sic ad remedia & præcipuè in usu sunt. ¶ Testudinem pro limace dixit interpres Rasis, cap. 75. de remedijs ex animalibus.

Asclepiades apud Aëtium carnem cochleæ terr. acopo cuidam siue unguento ad sedandos ischiadis dolores admiscet. Sanguinem sistunt cochleæ terr. extractæ testis, Plinius. Limaces Io. Tagautius addit emplastro ad maturanda œdemata: aliqui etiam ad resoluendum. Limaces per se uel cum alijs miscentur cum melle & felle bouis: sic autem impositæ anthraci uel alijs apostematibus uenenosis, maturant ea & rumpunt, & quemlibet tumorem eorum dissoluunt, Arnoldus Villanou. Limacem si quis contusum ulceri imposuerit, præsentaneum fertur esse remedium, Dauid Kimhi ut citat Munsterus in uoce Schablul. Terrenæ cochleæ totæ exemptæ, tusæ & impositæ, recentia uulnera conglutinant, & nomas sistunt quæ non adhærent, Plinius. Remedia ex cochleis & limacibus ad uulnera cum alia tum neruorum glutinanda, recitaui suprà in Cochleis in genere. Cartilagines glutinãt caro & saliua cochlearum. sed si magna uulnera sunt *Ad cartilagines ruptas.* fibula priùs conducere uel acu oportet: deinde medicamento impingere. id in cartilaginibus aurium & narium fieri debet: Cochleæ cum suis uolutis diu teruntur in mortario, ut nihil asperi reliquum sit, sanguis draconis subquadruplâ, manna subocuplâ ratione adiungitur. permiscentur in mortario, & affiguntur, Hollerius. Et rursus, Aurium caua argilla impleri debent. argilla prius cochleæ saliua, & acidi Punici liquore subigatur. Ad phlegmonen crurum aut pedum, lauda-

tum: Limaces terrestres cum testis uiginti subactis, cimoliam, & oui lutei quantum satis est, impo nito mortario, ut ceræ consistentiam acquirant: & probè confectum cum penna illinito, Nicolaus Myrepsus. Limacibus medici nostri ad ueterum imitationem pro tuberculis maturandis per se, uel alijs admixtis medicamentis utuntur, Amatus Lusitanus. *Ad strumas.* Ad fœminarum strumas ueteres (*hoc uel ad strumas uel ad cochleas referri potest*) cochleæ cum testa suâ tusæ illinuntur, maximè quæ frutetis adhærent, Plinius. Cochleæ quæ salinis (*fortè sentibus*) inhærent, cum testis suis tunsæ, atque impositæ strumis, efficaciter prosunt, Marcellus. Cochlea terr. contrita & illita, scrophulas destruit, Kiranides. *Ad lentigines.* Aëtius libro 8. cap. 10. remedia describens ad faciei lentigines, quibus etiã ad maculas à Sole prouocatas, & ad uaros uti liceat: Post cætera, Ad diuturnas autem lentigines (inquit) hoc utere: Bulborum depuratorum, thuris, utriusque unciam unam: contere, adiecto cochlearum terrestrium magnarum cruore, (muco.) Oportet autem ipsas adhuc uiuas stilo pungere: atque id quod effluit mucosum pharmaco inijcere. quod ubi usus tempore dissolueris melle exceptum inunge. *Oleum de limacibus.* ¶ Oleum de limacibus ad dolores membrorum & artuum, etiam internos & latentes, quacunque ex causa, ut arthritide uel Venerea lue, ex libro quodam manuscripto: Cochleas albas quæ per arbores scandunt, centum in pila contunde: & impone in saccum, longum ferè dimidium brachij, latum quadrantem. sed salis manipulum plenum infrà supraque cochleas simul indi oportet. Suspende loco calido, & quod effluxerit oleum collige: eoque perunge partes affectas & dolentes, in quibus nullus rubor forinsecus neque tumor apparet. ¶ Argentum uiuum potest etiam extingui butyro, uel limaciarum (limonum potiùs de genere citriorum) succo, sed minùs efficaciter, Thomas Philologus. ¶ Limacem (uiuam ni fallor) superstitiosi quidam panno inclusam, pro febris amuleto commendant, si collo pendens gestetur. ¶ Harundines & tela, quæque alia extrahenda sunt corpori euocant cochleæ, ex his quæ gregatim folia sectantur, contusæ impositæque cum testis: & eæ quæ manduntur, exemptæ testis: sed cum leporis coagulo efficacissimè, Plinius. *Ad caput.* ¶ Cocleæ matutinum rorem pascentis caput arundine præciditur, & in linteolo licio alligatur, colloque suspenditur, continuo medetur capiti dolenti, Marcellus. Kiranides simile amuletum ex limace nuda refert. uide inferiùs. Vt capilli multiplicentur: Limaces trecentas suis testis exemptas, in aqua discoques: & extractis denuò pingue quod supernatat colliges: idque in uase uitreato recondes, & superinfundes sextarium aquæ, in qua folia lauri decocta fuerint: & tria cochlearia olei de oliuis, mellis cochleare unum, croci scrupulum, & parum saponis Veneti, & cochlearium communis modicè conquassati. Bulliant simul omnia. Hoc liquore capillos sæpiùs inunges: & lauabis lixiuio facto de cinere combustorum brassicæ caulium, &c. (locus est obscurus uel corruptus,) & percipies quotidie pilos augeri, Andreas Furnerius in libro Gallico de decoratione. ¶ Quærito cum duro quas gesto corpore dotes, Cui spuma Herculeo defluit ore malo, Io. Vrsinus: cuius interpres Iacobus Oliuarius, Vtilis est cochlearum cibus epilepticis inquit: nescio quàm uerisimiliter. ¶ Vnguentum quo capilli flauescunt: Cochleas quotquot uoles in uas impone, & salem super eas inijce: sic ueluti unguentum fieri aiunt, quo capilli nigri illiti colorem flauum trahant, & magis etiam si prærasi fuerint, Ex libro Germanico manuscripto. ¶ Ad *Ad oculos.* oculorum dolores: Limaces testis exemptas in aqua coquito: quæ ubi refrixerit, adipem supernatantem colligito. medetur is omnifarijs oculorum doloribus, Incertus. Anacollema ad restringendas fluxiones: Limacem cum testa tusam, toti fronti & temporibus illinito, Galenus Euporiston 1.36. Cochlea terr. contrita & illita fronti, dolorem & rheûma oculorum sistit, Kiranides. Ad epiphoras oculorum sedandas, limaces complures tere in mortario nouo uel nitido, & adijce ibi ouum gallinaceum incoctum, & tinge illic lanam succidam, & fronti impone, Marcellus Empiricus. uide etiam infrà in remedijs è saliua limacum. *Ad aures.* ¶ Cochleæ quę sunt in usu cibi cum myrrha aut thuris polline appositæ, item minutæ & latæ, fracturis aurium illinuntur cum melle, Plinius. Cochlea terr. circumfotu aurium plagas & rupturas sanat, Kiranides. Vide superiùs in auxilijs ad uulnera cartilaginum. *Ad nares.* ¶ Compositio è limacibus ad narium uitia, præcipuè ozænam *Ad fauces.* & polypum, describitur à Galeno Euporiston 1.25. ¶ Asperitatem faucium & destillationes leniunt cochleæ: coqui debent in lacte, demptoque tantum terreno conteri, & in passo dari potui, Plinius. Cochleæ terra tantum excussa, illotæ coquuntur, dehinc tritæ cum passo Cretico aduersum faucium molestias hauriuntur, Marcellus Empir. *Ad tussim.* Ad sputum educendum & contra tussim, quidam limaces testis exemptas cum hordeo decoquunt, & ius colatum tepidum propinant. hoc remedium humores crassos ualde attenuat, & per sputum educit, Arnoldus Villanou. in libro de aquis medicinalibus. Ad tussim siccam in equo curandam: Limaces integras cum frumento aut hordeo discoques, & equo dabis eam aquam in potu, ita ut aliud non bibat, donec consumpserit, Rusius. *Ad sanguinis excreat.* ¶ Prosunt cochleæ (terrenæ) & sanguinem excreantibus dempta testa tritę in aquæ potu, Plinius. *Ad phthisin.* Aduersus phthisin: Viginti aut triginta limaces cõtere in mortario, contritasque proijce in mensuras quatuor aquæ, & coque ad dimidium, offerque ægrotanti singulis matutinis mensuram conuenientem. & ieiunet duas aut tres horas, semper reiterando quousque conualescat, &c. Incertus. *Ad stomachũ.* ¶ Cochleæ marinæ efficacissimæ sunt in dolore stomachi. laudatiores tra *Ad aluũ mou.* duntur quæcunque uiuæ cum aceto deuoratæ, Plinius. ¶ Aluum molliunt cochleæ, sed magis marinæ. eas enim faciliùs excerni Dioscorides dixit, & salsedinis plus habent. Serenus de terrenis

nis sensisse uidetur, ex eo quòd urtica aut furfure priùs pasci iubeat cochleas uentris molliendi gratia sumendas. Purior hinc gustus noxa sine mouerit aluum. Vide etiam suprà in F. ¶ Ad umbilicos infantum eminentes: Carnes coclearum teres, & his myrrhæ puluerem miscebis, & in linteolo inductum impones: & subfascia, ut faciliùs reprimat: & cum acacia tritum, & aqua similiter temperatum subponendum est, Theod. Priscianus. *Ad umbilicum eminentem.* ¶ Ad inflammationem hepatis: Cochlearũ terr. carnem optimè conterito, & uini nigri cyathos tres affundito, calefacito, ac bibendum præbeto, secundum omnem substantiam suam efficax est, sicut & hepar lupinum, Aëtius ex Galeno. *Ad hepar.* Caro limacum hepatis intemperiei tum calidæ tum frigidæ, salubris est tota sua substantia, ablato limacum lentore multis lotionibus & frictionibus in lixiuio calido, uel aqua calida sali aut arenis mista: frigida enim durescunt, Syluius. ¶ Cochleæ utiles sunt phthisico, Splen tetro nimiũ cui ue cruore tumet, Io. Vrsinus, nimium indistinctè. Iacobus Oliuarius scholiastes eius in cibo eas lienosis prodesse putat: ego foris potiùs applicauerim; ut & alijs tumoribus duris. *Ad lienem.* ¶ Cochleæ terr. succulentæ in cibo sumptæ, obluctari & sese opponere colicæ affectioni uidentur, Aëtius. *Ad colicam.* Ex eodem remedium aduersus eundem morbum; quod constat cornu cerui tenero usto, cochleis terr. pipere & myrrha, in Ceruo descripsimus. ¶ Ad hydropem asciten: Limaces cum suis conchis tritæ uentri imponantur emplastri modo, donec sponte cadant: exiccant enim uehementer; Leonellus Fauentinus. *Ad hydropem.* ¶ Ad calculum renum: Limaces coctæ cum testis suis contritæ tres numero in uino bibuntur, sequenti die binæ, & tertio una, Alexander Benedictus. *Ad calculum.*

Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum: Item conceptum impositæ cum croco. Eędem ex amylo & tragacantha illitæ, profluuia sistũt. Prosunt & purgationibus sumptæ in cibo, & uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina, ita ut uni cochleę denarij pondus addatur & cyperi. Inflationes quoq; uuluarum discutiunt exemptæ testis; tritæq; cum rosaceo. Ad hoc Astypalæicæ maximè eliguntur, Plinius. Ad strangulationẽ uteri, quidam è cochleis suffitũ infernè adhibẽt. *Remedia muliebria.*

E SALIVA.

Cartilagines glutinantia remedia, natura constant tenaci & uiscida, ut caro & saliua cochlearum, Hollerius. Vide suprà in auxilijs ad uulnera. ¶ Ad fistulam remedium usu approbatũ: Impleatur olla limacibus sine aqua, et ponatur cooperta super ignem: & eleuabitur spuma super eas, quæ collecta & siccata fistulas mortificat, Arnoldus in Breuiario 3.21. Si quis traiecto per earum carnem acu mucoso lentore quem secum acus retulerit, (Si quis abraso acu lentore earum) pilos inunxerit, incommodos palpebrarum pilos reglutinabit, (replicabit,) Dioscorides. Cochlearum saliua illita infantium oculis, palpebras corrigit gignitq́;, Plinius. ¶ Mucus cochleæ potus per se, uel cum myrrha, uel aloë, conducit obstructo iecori, Rasis: fortè in emplastro. nam caro alioqui esitata hepati prodest, ut suprà diximus.

EX LAPIDE, ARENA, OSSICVLO: CORNV.

Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum (in cochleis, Marcellus) cauis dentium inditæ, statim liberant dolore, Plinius. Et alibi, Inueniuntur in corniculis cochlearum harenaceæ duriciæ: eæ dentitionem facilem præstant adalligatæ. Et rursus, Limacis lapillum, siue ossiculum quod inuenitur in dorso, adalligatum dentitioni mirè prodesse tradunt. Ad exesos dentes: Limacis lapidem in frustula sesami magnitudinem æquantia confringe, & in dentis foramen immitte, illico dolorem sedat: sed ex cera operculũ facito, Galenus Euporiston 2.12. Cum strophus & uentris dolor animalia (iumenta, equosq;) affligit: physicum (remedium) traditur, os limacis neq; manu immunda, neq; terra, neq; dente contactum, alligatum umbilico dolentis, curare continuò, Vegetius artis ueterinariæ 1.62. Lapides omnes qui in animalibus, ut cancris, limacibus, alijsq; gignuntur, prohibent generationem lapidum in renibus, genitosq; dissoluunt, Cardanus. Aliqui nõ de limace simpliciter, sed de limace nuda lapillum celebrant: de quo inferiùs suo loco dicetur. Limacis inter duas orbitas inuentę ossiculum per aurem cum ebore traiectũ, uel in pellicula canina adalligatum, aduersus capitis dolorem pluribus semperq; prodest, Plinius. Limaci calculum quem in capite habet tolle, quod non facile facies, nisi ei dum in uia repit caput subito absciderís: quem lapidem quandiu tecum habueris, nunquam ullum dolorem capitis nec senties nec patieris, Marcellus. ¶ Si infans, cui dentes prouenire incipiunt, dolores habeat, ueteris cochleæ cornu pelliculæ illigatum pro amuleto appende, Archigenes apud Galenum.

Limacem in pellicula, uel quatuor limacũ capita præcisa harundine, (& gestata,) Magi quartanam amoliri pollicentur, Plinius. alij lapidem de cochlea nuda, &c. *Ex limace uel eius capitibus amuletum.*

LIQVOR STILLATITIVS E LIMACIBVS.

Exudato igne ex cochleis humore, nostrę ætatis medicina pręsenti remedio utitur in his, quorum corpora ad tabem lubrica sunt & macie conficiuntur, Marcellus Vergilius. Aqua ex li-

macibus destillata, mane ad uncias sex sumpta, hepar imbecillum mirè roborat: & phthisicis gracilibusq́ est remedio, Sylvius. In curanda hectica febri, usitata est aqua de limacibus præparatis. has colliges cum rore, & uiuas in furfure pones ut expurgentur. expurgatas cum aqua hordei bene lauabis, & destillabis, Antonius Guainerius. ¶ Ad maculam oculorum: Limaces octies aqua ablutas destilla in alembico: deinde fimum lacerti, corallium rubeum & saccarum candi admisce, & rursus destilla. Huius liquoris guttam mane & serò oculis immitte, Io. Gœurotus medicus regis Gallorum.

EX ANDREAE FVRNERII LIBRO GALLICO DE decoratione naturæ humanæ, liquorum aliquot cosmeticorum è limacibus destillatorum descriptio.

Aqua ad omnes faciei maculas tollendas: Crystalli & corallij partes æquales pone in uase uitreo, cum aqua limonum digitum transuersum superante. hoc uas obstructum in loco aliquo frigido, ut cella uinaria, in terram impones, (addendum erat per quot dies:) deinde limaces abiectis testis aqua modicè salsa toties lauabis, donec omnis eorum uiscositas abierit. tum destillabis & seruabis aquam. Deinde ex rapis etiam minutatim concisis aquam elicies in alembico. Vsus tempore accipe primæ aquæ cochlearium, secundæ quatuor, & tertiæ quatuor. misce & ablue faciē, quæ tamen priùs abluta sit aqua pura & absterſa. ¶ Alia ad idem mirabilis: Accipe limaces sine testis suis, & laua ut suprà dictum est. deinde salis (aliâs salis gemmæ) contriti unciam in uase uitreo sparges, & limaces superimpones: idq́ alternis facere perges, donec tertia pars uasis impleatur. Tunc affundes succi limonum tantum, ut supra salem & limaces duobus digitis excedat, & destillabis. Aqua ista uteris ut suprà scriptum est. Quòd si destillandi commoditas non fuerit, simul omnia mixta insolabis uase clauso, donec ungenti formam recipiāt, eoq́ uteris uesperi ut alijs suprascriptis ungentis, facie priùs abluta abstersaq́: & postridie mane ablues faciem cum aqua de floribus fabarum. Hoc etiam in Antidotario Gordonij legimus. ¶ Alia. Limaces albæ triginta, lactis caprini libræ duæ, adipis porci uel hœdi recentis unciæ tres, camphoræ tritæ drachma, destillentur in alembico uitreo. ¶ Destillata è limacibus Maio uel Octobri mense aqua, clauum resectum, si instilletur, sanat. manuum uerrucas purgat. ferrum in ea extinctum chalybis induere duritiem tradunt, Adamus Lonicerus. Gualtherus Ryffius uerrucas & clauos præcidi priùs iubet, quoad eius fieri commodè potest, deinde linteum hoc liquore madidum imponi.

EX TESTIS INANIBVS REMEDIA.

Pollen de testis limacum inanibus cōtritis fissuras manuum pedumq́ inspersus sanat, Obscurus. Idem pollen cum cera & fermento subactus & impositus, paronychiam emendat, Incertus. ¶ Testæ limacū contritæ cum pestilentia suibus uel bobus ingruit, in potu dantur, per se, uel cum radice gentianæ illius cæruleæ quæ semper dissecta nascitur, unde cruciatam Germani appellāt, Ex libris manuscriptis Germanicis. Ad maculas oculorum in homine aut pecore abolendas: Testas limacum collige pridie diui Ioannis per æstatem. lotas & mundas contunde, per setaceum incerne: & pollinem in oculum affectum infla per calamum, Innominatus. ¶ Cochleę inanes, id est sine carne sua, casu inuentæ, contusæ, & in puluerem tenuissimum redactæ, in potione calculosis datæ medentur, Marcellus. Vtuntur hoc remedio hodieq́ nonnulli apud nos.

EX COCHLEIS VSTIS, PRIMVM SIMPLICITER, (intelligo autem cochleas unà cum testis uri;) deinde inanibus, id est testis earum.

Cochlearum omnium cinis spissat, calfacit smectica ui: & ideo causticis cōmiscetur: psorisq́ & lepris & lentigini illinitur, Plinius. Smegma ad pruritus & psoras: Cochleas terrestres ustas & tritas cum melle adfrica, Aëtius. Easdem etiam alibi similiter cum melle tritas post modicū temporis interuallum affricari iubet ad uitiligines nigras. Sanguinem sistit cinis cochlearum terrenarum, Plinius. Ad ulcera capitis & achores: Cochleam albam cum testa exurito & applicato, Aëtius. Anacollema quod lachrymas & lippitudinem sistit: Limaces & cornu ceruiures: oui albumine excipies, ac fronti applicabis, Incertus. ¶ Ad umbilicos infantium eminentes: Cocleas ex arboribus lauri collectas comburimus, & tritas imponimus, ut umbilicum in naturā propriam reuocemus, Theodorus Priscianus. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies xxx. medetur, Plinius. ¶ Passionibus ani utilis est limacum cinis cum aceto, Aggregator ex Kiranide. ¶ Cochleæ adustæ cancro in pene utiliter insperguntur, Iacobus Oliuarius.

Cochlearum inanium cinis cum myrrha gingiuis prodest, Plinius. Et alibi, Idem cinis admixtus ceræ, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. oportet autem cineri misceri saniem

ri ſaniem punctis emiſſam è cerebro uiperæ. ¶ Ad ficos ani: teſtas cochlearum candidarum cremato, (& pollinem inſpergito,) Innominatus. ¶ Si quid in tergore equi ruptum fuerit: & ſanguinis aliquid concretum, adipe ueteri mollies, uino ablues: & ſi quid putridæ carnis fuerit, æruginē tritam inſperges: decocto eupatorij uel thuris lauabis: deniq; puluiſculum inſperges: qui cinere de ſambuco & limacum maiorum teſtis crematis, contritis, & æqualiter mixtis conſtat, Incertus. ¶ Si quippiam ex teſta cochleæ aduſta in lotium mulieris grauidę miſeris, petet fundum, ſi maſculum geſtet: ſi puellam, ſupernatabit, Iacobus Oliuarius.

Plinius modò limacem nominat, modò cochleam terrenam, alij terreſtrem. Eſt autem limax maſculini generis Columellæ, Implicitus conchæ limax, hirſutaq; campe. Plinio fœminini, Limacis inter duas orbitas inuentæ. Recentioribus indoctis limacia pro limace nominatur. ¶ Limaces uiri qui atterunt & conſumūt, Nonius Marcellus. Plautus, Limaces uiri. Sic autem à lima inſtrumento dicuntur, qui exquirunt ut aliquid auferant, Perottus. Fortè & ipſa animalia ab hoc inſtrumento potiùs quàm à limo dicta fuerint, quòd ſtirpes, folia, germina limæ inſtar arrodant & conſumant. Penultima in obliquis longa uidetur: ut in adiectiuis Latinis ſagax, dicax, loquax, &c. nam in Græcis ſubſtantiuis breuis eſt. ¶ Λιμακώδεις, οἱ ὑγροὶ καὶ βοτανώδεις, Galenus in Gloſsis: rigui, herbidi, ut prata rigua ſunt, quæ λειμῶνες Græcis dicuntur, à uerbo λείβω, ut uidetur. ¶ Lymax fluuius eſt in Arcadia apud Phigaliam, in quem purgamina ſordesq; (Gręci λύματα uocant) coniecerunt Nymphæ, cum Iouem peperiſſet Rhea. Dicuntur & lymaces petræ, Cælius. Λύμακες, πέτραι, Varinus. ¶ Χαμαιδύται, κοχλίαι, Heſychius & Varinus. uidentur autem cochleæ terreſtres ſignificari, ab eo quòd terram ſubeant, quod & troglodytæ uocabulum ſonat. Χαμαιδίλαι, χελῶναι, καὶ αἱ νωθρότεραι τῶν κυνῶν: οἱ δὲ τοὺς κοχλίας, Heſychius & Varinus. a.

Epitheton limacum κεράσται, id eſt cornuti. Ἢ (Οὐ) ποσσὸν Αἴτνη (Αἴτνη) τρέφει κοχλίας κεράστας; Achæus. Reliqua ſunt ſuprà cum Cochleis in genere. Ἀλλ᾽ ὁπότ᾽ ἂν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂν φυτὰ βαίνῃ Πληϊάδας φεύγων, (id eſt, magno iam æſtu incipiente,) Sole ingrediente geminos, (κοχλίας, Scholia) præpara te ad meſſem, Heſiodus.

In limacum teſtis ſpectamus uolumina, conuolutiones, anfractus, &c. b.

Limace tardior, ab Eraſmo Rot. prouerbialiter dici poſſe inſinuatur. ¶ Κοχλίας αὐτομάτως βαδίζων πονηγεῖται τῆς πομπῆς αὐτῷ, σίαλον ἀναπτύων, Suidas ex innominato authore. ¶ Cochleis cornua protendentibus territi olim Narnienſes, ut dicitur, pontem celeberrimum ad illas arcendas ſunt demoliti, Grapaldus. h.

Prouerbia. Cochleæ uita, Κοχλίου βίος: de ijs qui parcè paruoq; uiuunt: aut contracti à negocijs luceq; forenſi ſemoti. Plutarchus in libello περὶ τῆς φιλοπλουτίας: Tu uerò (inquit) tantum moleſtiarum ſuſtines, turbans ac torquens teipſum, cum ob parſimoniam cochleæ uitā uiuas, Eraſmus Rot. Victitant ſucco ſuo: Prouerbiali figura dictum eſt (inquit idem) in paraſitos. qui ſi quando cœna contigit lautior, ingurgitant ſeſe: rurſus ubi nulla arridet ſpes cœnatica, cogunturq; οἰκόσιτοι uiuere, fortiter ferunt inediam, & in cōuiuij ſpem durant. Sumpta metaphora à cochleis, quę per æſtum intra teſtam contractæ, utcunq; ſucco ſuo aluntur, donec acciderit pluuia. Plautus in Captiui duo: Cum res, inquit, prolatæ ſunt, cum rus homines eunt, Simul prolatæ res ſunt noſtris dentibus. Quaſi cum caletur, cochleæ in occulto latent, Suo ſibi ſucco uiuunt, ros ſi nō cadit. Itidem paraſiti rebus prolatis latent: In occulto miſeri uictitant ſucco ſuo. ¶ Adagiū Domus chara, domus optima, quanquam à teſtudine natum ſuo loco retulimus: uidetur tamen etiam à cochlea potuiſſe eius origo trahi. conuenit enim utriq; τὸ φερέοικον. ¶ Scribit Epictetus, ut citat Stobæus in ſermone de temperantia, cicadas animal muſicum gaudere calore: & excitari Solis calore ut in ipſo cantillent. Cochleas contra animal mutum, (& à Muſis alienum) gaudere irrigatione: elici à rore, eiusq; gratia prodire. Quamobrem (inquit) ſi uolueris uir eſſe muſicus & concinnus, cum tibi uino irrorata fuerit anima, tunc ipſam non ſines egreſſam inquinari: ſed cum in conſeſsibus à ratione fuerit accenſa, tum uaticinari eam & canere iuſtitiæ oracula iubebis, Hęc ille. Pro Græcis uerbis ab initio, οἱ τέττιγες μουσικοί, οἱ κοχλίαι ξηροί: quoniam & manifeſtò falſa ſunt, & cum ſequentibus non congruunt: Legerim, οἱ τέττιγες ξηροὶ καὶ μουσικοί: οἱ κοχλίαι ὑγροὶ καὶ ἄφωνοι. ¶ Per cochleam diuinę lectionis interpretes animum terrenis affectibus mancipatum intelligūt, &c. Pierius in Hieroglyphicis.

DE COCHLEARVM TERRESTRIVM ſpeciebus diuerſis.

DE Cochleis terrenis in genere iam dictum eſt, & ſimul ſpecie illa maiori uulgari, teſtata, quę & ad cibos & ad remedia in uſu frequentiori eſt. Nunc differentias earum ſingulatim perſequemur. quæ quidem ſumuntur, uel à magnitudine, unde maiores & minutæ dicuntur. Vel à figura, unde longæ, latæ. Vel à colore, ſunt enim albæ, nigræ, fuſcæ, ruffæ, uariæ. Vel à teſta, qua aliæ carent, teguntur aliæ: unde nudas & tectas cognominant. Vel regionibus: quòd aliæ ſint uulgares, indigenæ, noſtrates: aliæ peregrinæ. Vel uictu, præſertim ex plantis. adhærēt enim aliæ alijs, quas appetunt, fico, lauro, aſphodelo, carduis, aut folijs gregatim, ut ait Plinius: Et forſan earum quæ-

dam gregatiles sunt: aliæ uel omnino non sunt, uel minùs gregales. Vel à uita, seu locis in quibus degunt. Cauaticæ semper in cauis latitant, pomatiæ etiam Plinio terra semper obrutæ sunt. exeunt aliæ, sed in herbas humiliores: aliæ altiùs frutices aut arbores scandunt. Vel cibi ratione ad homines. alijs enim uescũtur, ut uulgaribus testatis maioribus: alijs abstinent, ut minutis & nudis omnibus nostri. in Aphrica enim aliud nudarum genus est.

ABROTONEN inuenio limacis genus uocari. quanquam sunt qui locustã putãt. itẽ qui apem. alij qui piratã in eo uocabulo intelligãt: Hermolaus, & eũ secuti Massar. & Vuottonus. Ego apud Etymologũ, ex quo Phauorinus etiã transcripsit, hęc uerba inuenio: Ἀβρότων, κοχλιῶν (κοχλιῶν) εἶδος. οἱ δὲ, ἀκρίδων, αἳ τινὲς πολλαὶ γινόμεναι τοὺς καρποὺς διαφθείρουσιν. οἱ δὲ μελισσῶν. οἱ δὲ ἀπρότων φασὶν, ὅ ἐστιν ἀντὶ λῃστῶν. Vnde apparet rectum singularẽ esse ἄβροτος: ἀβρότων uerò genitiuũ multitudinis, quod in eo casu interpretationes omnes reddantur. Hermolaus fortè putauit Ἀβρότων esse rectum singularem: & abrotonem accusandi casum inde formauit. Sunt igitur Abroti uel cochleæ, nimirum quæ gregatim folia & germina inuadunt: uel locustæ quæ fruges & fructus perdunt, à uoracitate forsan dictæ, ut alpha ab initio abundet uel intendat.

ACERATAE uocantur cochleæ quædam, latè multifariamque nascentes: de quarum usu suis dicemus locis, Plinius. Sed quoniam alibi nusquam de aceratis meminit, latarum uerò sæpiùs: non latè forsan aduerbialiter legendum, sed latæ nomine adiectiuo fœminino plurali: ut aceratæ eædem sint quæ latæ: de quibus inferiùs agetur. Sic etiam Massarius legit. Sunt & aceratæ (inquit) latæque, multifariam nascentes.

AEGYPTIAM cochleam contusam suggillatis cum inflammatione imponi iubet Apollonius apud Galenum de compos. secundum locos libro 5. cap. 1. De Aegyptia fluuiatili è Nilo dictum est suprà.

AFRICANAE, Vide Aphricanæ.

DE COCHLEIS TERRESTRIBVS ALBIS, ET alijs earum coloribus diuersis.

Habemus & syluestres cochleas seu arboreas, quæ frutetis adhærent & sentibus. Ex his aliæ albæ sunt: aliæ præter albedinem nigris, rubris uel luteis (*punctis uel lineis*) impressæ sunt, & ferè opere uermiculato à natura elaboratæ, Brasauolus. Cochleæ terr. reperiuntur albæ, nigræ, magnæ, paruæ, mediocres, Matthiolus. ¶ Limax inuenitur alba, rubea, crocea & nigra, Albertus. ¶ Albæ siue Albulæ minutæ, quæ in Reatino agro nascuntur, Varroni Plinioque memorantur inter uescas, & altiles quondam. Vide inferiùs de Minutis. ¶ Limaces quidam ruffi, alij nigri conspiciuntur, Adamus Lonicerus. De ruffis infrà post Nudas agetur. Sunt & minuti quidam nudi in hortis, fusci coloris.

DE COCHLEIS APHRICANIS, Tectis, Nudis, Solitanis.

Cochleæ maximæ ex Illyrico apportantur, mediocres ex Africa: non quòd in his regionibus quibusdam locis eæ magnitudinibus non sint dispariles. Nam & ualde amplæ sunt quædam ex Africa quæ uocantur SOLITANAE, ita ut earum calices quadrantes octoginta (*quadrans sextarij quarta pars est, & uncias quinque capit mensuræ uini. Ergo quadrantes octoginta, sextarios uiginti efficient: hoc est tres congios cum duobus sextarijs*) capere possint. & sic in alijs regionibus eædem inter se collatæ, minores sunt & maiores. Hæ fœcundissimæ sunt, &c. ut suprà ex Varrone recitaui, in Cochleis terr. uulgaribus E. ubi de uiuarijs earum sermo est. Africanis fœcunditas pręcipua, SOLITANIS nobilitas, Plinius. Dicuntur autem Solitanæ à patria, authore Massario. Remedium dysenteriæ ex cochleis Solitanis ex Marcello Empirico descripsi in Cochleis in genere G. Solitanã uel Solitaneam cochleam inquit, cum testa sua uiuam teres, &c. ¶ Cochleæ Africanæ genus unum tectum esse, alterum nudum, apparebit paulò post ex remedio ad dysenteriam, quod è Plinio transcripsimus.

Solitanæ.

Nudæ.

In Africa genus quoddam cochlearum nudum est; quo uescuntur, ut dicunt authores: & nostri Ferrarienses retulêre, qui anno Salutis M. D. XXXV. cum Imperatore Carolo V. in Africam commigrarunt, ut Tuneti regem in suam ditionem restituerent, Brasauolus. Sed Africanas simpliciter in usu cibi fuisse, ex Plinio & Varrone constat: ego de testatis accipio. nudas uerò Africanas Plinius solus (quod sciam) nominat, ad remedia quædam, foris imponens, aut cinerem propinans. quare si quæ nudæ hodie in Africa esitantur, esto: authores tamen hoc non prodiderunt. ¶ Ex cochleis terrenis optimæ sunt Sardonicæ, Aphricanæ, &c. Dioscorides, uocat autem κοχλίαν λιβυκόν. Et rursus, Viuæ caro, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuorata, stomachi dolores mitigat. Laudatissimæ sunt Africanæ, ex his Solitanæ, Plinius. Et mox, Laudatiores traduntur quæcunque uiuæ, cum aceto deuoratæ. Cocleas, sed ueras Africanas, conditas ex sale, & paulo olei coctas, sed non purgatas, qui ieiunus ternas aut quinas cotidie & frequenter sumpserit, rarissimo stomachi dolore uexabitur, certè si carbonibus tostæ sumãtur,

Ad stomachũ.

meliùs

melius prosunt, Marcellus Empiricus. Omnes circa stomachum dolores ac molestias sedari aiunt, cochlea Aphricana cruda integra uorata, Archigenes apud Galenum de compositione secundum locos.

Ad oculos caligantes: Cocleas Africanas ueras super spissam craticulam dispositas ponito, & carbones acres adsidue suggerito, ut æqualiter comburantur; deinde mortario terito, ut tenuissimum ex his puluerem facias: adiectaq; mellis Attici cotyla una, iterum ualidissime terito, & postmodum in uasculo fictili repone, & signa. & cum alicui mederi uoles, spicillo inde eum inunge, intra paucos dies integram aciem eius claramq; restitues, Marcellus Empir. ¶ Ad aurium dolores facit Aphricana cochlea in propria testa, cum oleo nardino aut rosaceo feruefacta, Asclepiades apud Galenum de compos.sec.locos lib.3. Ad eosdem, Cochleam Africanam putridam compungito, & rosaceo impleto, et feruefactum calidius per strigilem infundito, Archigenes ibidem. ¶ Laboranti uuæ diuturno labore hæc cura succurrit: Hirundinem uiuam testa Africanæ cochleæ includes, eamq; phœnicio inuolutam, lino circa collum subligabis, intraq; diem nonum omni molestia liberaberis, Marcellus.

Ad uentris profluuium: Cochleam Aphricanam sumens, in eam, liquidam picem infunde, & calefactæ carnem exime, & in anum bis aut ter immitte, Galenus Euporiston 2.46. Galenus de compos.sec.locos lib.9. ex Asclepiade remedium hoc affert, hydropicis imponendum: Quidã (inquit) cumini libram unam, sulfuris uiui quadrantem, cochlearum Africanarum libram: arida tundunt, cribrant, & tusis ficubus una cum carne cochlearum excepta, ac in linteolum infarcta imponunt, melle cocto sufficienti addito. Antidotus Paccij Antiochi à tota affectione (colica) liberans, ut à Galeno describitur libro 9. de compos.sec.locos, capite quarto, inter Asclepiadis auxilia: Cornu cerui recens enati mollissimi, usti ad albedinem, cochlearia tria magna. piperis albi grana X. aut IX. myrrhæ parum, odoris gratia. Omnia teruntur. & cochlea Africana *(terrestris simpliciter, Aetius & Galenus rursus, cochlea simpliciter, è Scribonio)* uarij coloris una cum testa itidem teritur, uino Falerno per saccum non excolato affuso. Sit autem uini mensura cyathorum trium. Hæc omnia in fictili uase permista ad prunas calfacimus, diligenter mouẽtes, ne quid ex pharmaco subsidat. Calfactum in ipsis irritationibus bibendum dato: itemq; sequentibus duobus diebus. Oportet autem diem unam ante, cibum differre: & reliquis diebus prandio solo uti, in eoq; assumere cibum qui facile confici potest. Plura uide in Ceruo G. Marcellus cochleam ueram Africanam, ex Africa allatam interpretatur: & aduersus colicam probat eam, quæ quàm maculosissima sit. ¶ Ad emendandam urinæ incontinentiam iubent cochleas Africanas cum sua carne comburi, cineremq; ex uino Signino dari, Plinius & Marcellus. ¶ Cochleæ nudæ, de quibus diximus, in Africa maxime inueniuntur, utilissimæ dysentericis, quinæ combustæ cum denarij pon- *Nudæ.* dere dimidij acaciæ: exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldæ. Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alij totidem Africanas, uel latas infundunt potius: Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabæ magnitudine, Plinius. ¶ Hydrocelicis mire prodesse tradunt cochleas Africanas cum sua carne & testa crematas poto cinere, Idem. ¶ Cochleæ nudæ Africanæ tritæ cum thuris polline & ouorum albo, tetris testium ulceribus & *Nudæ.* manantibus auxiliantur: aliqui pro thure bulbum admiscent: resoluunt autem tricesimo die, Plinius. ¶ Cochleæ Aphricanæ cum sua carne comburuntur, cinis earum illinitur & medetur podagris, Marcellus. ¶ Inflationes uuluarum discutiunt cochleæ Africanæ binæ, cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur aluo prius irino succo perunctæ, Idem.

ARBOREAE cochleæ. Lege suprà in Albis.

ARIONES nominantur ab Aeliano de animal.10.5. Græce Ἀρίονες scribitur, alias Ἀρίοντες. Sunt autem sic dicti forte quasi ἄρινοι, ὅτι ἄνευ ῥινοῦ ἤτοι ὀστράκου, καὶ γυμνοὶ ὑφέρποντες. Exeunt hi è testis suis, ut perdices & ardeas insidiantes eis deuitent: postea repetunt: ut recitaui ex Aeliano in Cochleis terrestribus in genere D.

ASTYPALAEA insula cochleas omnium laudatissimas (in cibo) habet, Plinius: qui & alibi Astypalæicas commendat post Africanas & Solitanas in cibo, ad confirmandum stomachum. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, (οἱ ἐν Ἀστυπαλίᾳ, lego Ἀστυπαλαίᾳ γιγνόμενοι,) Dioscorides. Stephanus Astypalæas quinq; numerat. Vnam è Cycladibus: Secundam, oppidum in Co: Tertiam, insulam cum oppido inter Rhodum & Cretam: Quartam, oppidũ in Samo: Quintam promontorium prope Atticam. Hinc Astypalaicus deriuârim, sicut ab Athenis Athenaicus: ut antepenultima per a. scribi debeat, non per e. uel æ. ¶ Asperitatem faucium & destillationes leniunt cochleæ, coqui debent in lacte, demptoq; tantùm terreno conteri, & in passo dari potui. Sunt qui Astypalæicas efficacissimas putent, & in ijs smegma earum, Plinius.

BALEARICAE etiam, quas Cauaticas uocant, quoniam in speluncis nascuntur, inter cochleas (ad cibum, & confirmandum stomachum) laudantur, Plinius. Et rursus: In Balearibus insulis Cauaticæ appellatæ non prorepunt è cauis terræ, neque herba uiuunt: sed uuæ modo inter se cohærent.

CAPREARVM ex insulis quoq; laudantur cochleæ, (ad cibum,) Plinius.

CAVATICAE. uide Balearicæ.

CHIVS insula cochleas optimas (ad cibum & robur stomachi) gignit, Dioscorides.

COCALIA (Κωκάλια, τὰ) ut quidam uocant, testis integuntur: eorum caro, ut & aliorum limacum terrestrium, penitus includitur, nec ulla ex parte conspicitur, excepto capite, Aristot. histor. anim. 4. 4. Inuenio limacis genus cocalian ab Aristotele uocari, Massarius. Sed Aristoteles eo quo citauimus loco cocalium genere neutro dixit: & per κ. simplex, non duplex ut habet Vuottonus. Est apud Aristotelem inquit ille κοκκάλιον, apud Athenæum κόκκαλον (nisi in alterutro codicum insit menda) cochleæ genus, &, ut uidetur, terrestre genus testaceum, à limace diuersum.

COLYSIDIPNOS, Κωλυσιδείπνος, uocari cochleas quasdam Apollodorus libro 2. Etymologiarum author est. In Plutarchi Symposiacis tardiores conuiuæ nuncupātur colysidipni, Cælius. Quibus autem cochleis hoc nomen cōueniat, & quam ob causam, dubito. Conijcio autem terrenum esse genus, quod uel cito saturet, & edendi auiditatem circuncidat: uel uomitu aut aluo cibos ingestos egerat.

DE COCHLEIS QVAE ARBORES, FRVTICES AVT HERBAS INVADVNT.

SCABIES & cochleæ adnasci solitæ, ficorum peculiares morbi sunt, Theophrastus de hist. 1. 16. Impetigo, & quæ adnasci solent cochleæ, peculiaria ficorum uitia, nec ubique: sunt enim quædam ægritudines & locorum, Plinius. ¶ Cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur, contusæ impositæque cum testis, & eæ quæ manduntur exemptæ testis, infixa corpori extrahunt, Plinius. ¶ Habemus & syluestres cochleas, uel arboreas, quę frutetis adhærent & sentibus ex his aliæ albæ sunt, (aliæ alijs coloribus, ut suprà in Albis dictum est.) His uulgò non uescuntur. Nos uerò (inquit Brasauolus de seipso) plerunque comedimus. nam etsi paruæ sint tales cochleæ, multis tamen sapidiores sunt: nec unquam uel circumagi (turbari) aluū, uel uomitum prouocari persensi. Fortè ab alijs edulijs oppressæ suum hoc opus à Dioscoride scriptum perficere non potuerunt, Hæc ille. Dioscorides sesilon, qui uepribus frutetisque adhæret, uentrem & stomachum turbare: uomitiones excitare prodidit: de quo nos infra seorsim: & rursum de syluestribus priuatim, quoniam nomina differunt, rei enim ipsius discrimen nullum esse puto. ¶ Limaces nascuntur in uicia, & aliquando è terra cochleæ mirum in modum erodentes eam, Plinius. ¶ Aunici, id est limaces terrenæ, quæ degunt in planta agni casti, Syluaticus. sed fortè ab agno limaces illi, agnici potiùs dicendi fuerint. ¶ Cochleæ quædam lupinis paulò maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uisuntur, Matthiolus. ¶ De cochleis appetentibus asphodeli caulem, Plinius alicubi meminit. Idem (ni fallor) remedium præscribit è cochleis ex lauro arbore sumptis. ¶ De Cochleis quibusdam umbilicatis marinis Rondeletius scribens, proximè (inquit) accedūt ad formam cochlearum terrestrium paruarum, quæ conglomeratæ fœniculi crassioribus caulibus adhęrent: quæ etiam præter reliquarum cochlearū terrestrium naturam umbilicatæ sunt: carneque sunt bona, (sed hoc postremum fortè de marinis tantum accipit.)

Syluestres, de quibus etiam infrà in S.

Sesilos.

GERMANAS Cochleas nominat Demetrius qui Græcè de accipitribus scripsit, libro 2. capite 66. Vegetius etiam in potione equi prophylactica inter cætera cochleas Germanas admiscet. ¶ Vuam caniculatam, & cochleam germanam combure & contere, atque ex eo puluere mixto, pollice summo, uel certè cochleario, uuam ieiuno tange per triduum, Marcellus. An uerò germanam cochleam à gente & regione dixerint, an alio quodam sensu, non habeo quod affirmem. Africanas quidem cum ad remedia requirit Marcellus, ueras interdum (quas & germanas uel genuinas dixeris) deligi iubet.

ILLYRICIS magnitudo præcipua est, Varro. Vide supra ubi de uiuarijs cochlearum scripsimus, in Cochleis terr. E.

LINVSIAS Cochleas Strabo prædicat, ab agro cui nomen est Lino, iuxta Pityûntem, medio inter Parianam coloniam & Priapum spatio, Hermolaus & Massarius.

LIPSACES. Vide in Nudis.

LATAE Cochleæ. uide Aceratæ superiùs. Nominantur autem à Plinio aliâs latæ & minutæ, de quibus leges mox in Minutis: aliâs Latæ simpliciter. Ad dysenteriam: Aliqui cochleas Africanas, uel latas infundunt (clystêre) quinas: &, si maior fluxio sit, addunt acaciam fabę magnitudine, Plinius. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolorem. bibuntur autem binæ in uino tritæ. Eædem illinuntur cum helxines herbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt, Idem.

LVLIENTIA, species limacum, Syluaticus. sed innumera apud illum uocabula corrupta sunt.

DE MINVTIS COCHLEIS, TVM SIMPLICITER, TVM LATIS LONGISQVE.

MINVTAE

MINVTAE à Plinio aliâs ſimpliciter dicuntur: aliâs latæ longæúe cognominantur. De latis quidem ſimpliciter, proximè dictum eſt. ¶ Albæ uel Albulæ minutæ è Reatino, edules & altiles olim uſitatæ fuerunt, ut ſuprà diximus. ¶ Reperiuntur apud nos in terra, ut hortorum, & collibus apricis, exiles quædam teſtæ cochlearum in mucronem turbinatæ, plerunq; ſemper uacuæ: animal in eis deprehendere non memini. Strombos terreſtres dixeris. Item in hortis nudæ minutæ, fuſci coloris. ¶ Cochleæ quædam lupinis paulò maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorũ caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uiſuntur, Matthiolus. ¶ De cochleis paruis, quæ arboribus, frutetis & ſentibus adhærent, Braſauoli uerba recitaui ſuprà in Albis. ¶ Limaces naſcuntur in uicia, & aliquando è terra cochleæ minutæ, mirum in modum erodentes eam, Plinius. Cochleæ minutæ fronti illinuntur tritæ, in capitis doloribus, Idem. ¶ Cochleæ ſylueſtres ſtomacho inutiles aluum ſoluunt, item omnes minutæ, Idẽ. ¶ Pruritus ſalſos leuat maris rabidi ſudor, cochleæq; minutæ, Quarum contactu perimetur acerba libido, Serenus. Plinio cochleæ minutæ latæ, contritæ, illitæ, pruritum ſedant. Et alibi, Scabendi (inquit) deſideria tollũt minutæ & latæ cum polenta. Teſtis teſtium ulceribus & manantibus auxiliantur cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto, uel cinis eius, (*earum,*) Idem. ¶ Tollit ex facie uitia & cochlearum, quæ latæ & minutæ paſsim inueniuntur, cum melle cinis, Plinius: lentigines quoq; & liuores abolet, Marcellus. ¶ Capiti medendo: Profuit & cochleis frontem tractare minutis, Serenus. ¶ Cochleas noſtrates minutas etiam inanes collige, & in mortario marmoreo diligenter tere, deinde puluere ipſo molliſsimo dentes tibi perfrica, quo facto dolorem ſedabis. ¶ Inguinum tumorem cochleæ minutæ (tritæ) cum melle illitæ leniunt: Plinius, Serenus, Marcellus. ¶ Si humerus (armus) fractus aut luxatus fuerit iumento, & claudicet: ſanguinem ab eodem humero detractum, uaſe excipito, & admiſceto oleum, oua tria, defrutum, bulbos crudos bene tritos, & cochleas paruas quinquaginta. hoc remedio calido probè perunge, &c. Theomneſtus in Hippiatricis Græcis, cap. 26. ¶ Cochleæ minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle, Plinius.

Sunt & minutæ longæq; candidæ cochleæ, paſsim oberrantes: eæ arefactæ Sole in tegulis, tuſæq; in farina miſcentur lomento æquis portionibus; candorémque & leuorem corpori afferunt, Plinius. *Longæ.*

DE COCHLEIS NVDIS, PRIMVM SIMPLICITER: DEINDE RVFFIS MAgnis, & nigris.

COCHLEAS, non etiam limaces, nudas apud ueteres Latinos nominari inuenio. Sunt autem ex nudis aliæ magnæ, ut quas à colore noſtri cognominant ruffas, (in quo genere etiam nigræ ſunt,) de quibus præcipuè ſentire puto ſcriptores cum ad medendum cochleas nudas poſtulant: aliæ paruæ, ut quæ gregatim folia ſectantur, & hortos infeſtant, cinerei aut fuſci coloris. Et hæ quidem ſemper nudæ ſunt, quod ſciam: Ariones Aeliano memoratæ, ut ſuprà retuli, non ſemper. ¶ Σέμελος, κοχλίας. Σεμελοειδαι, οἱ ἄνευ κελύφους, οὓς ἔνιοι λίψακας, Heſychius & Varinus. *Semelœridæ. Lipſaces.* ¶ Sunt & Africanæ nudæ, eæq; edendo, ut Braſauolus uoluit: Vide ſupra in Aphricanis. Cochleæ nudæ apud nos abijciuntur. degunt ferè in latrinis, cloacis, & humentibus locis, Braſauolus. Sunt in cochlearum genere quæ tegumento uel teſta carent, quæ nobis (Italis) ſpeciatim Lumacho uulgò appellantur, noctu potiùs quàm interdiu ad paſcua exeuntes. degunt hæ non modò in campis & hortis: ſed in cellis uinarijs, & alijs ſubterraneis uliginoſisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem, non tamen omnes, Matthiolus. ¶ Lepus marinus ſpecie cochleæ tegmine nudatæ cernitur, Aelianus.

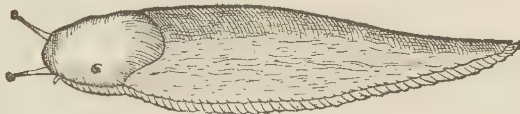
Ad quartanas magi adalligant cochleas quæ nudę inueniuntur, Plinius. ¶ Limax nudus cũ manna (polline) thuris ſolutus, & nari immiſſus, ex ea ſanguinis eruptionem ſiſtit, & matricis ſinum clauſum aperit, Kiranides. ¶ Illitio (ad anginam) ex limacibus: Limaces nudas ſine teſtis in hortis repertas in ollula urito: & in cinerem redactas excipe melle Attico quod ſatis eſt, & illinito. Alij piperis grana decem inijciunt. Oportet uerò eodem modo parare cancrorum uſtorum fluuialium cinerem cum melle, Nicolaus Myrepſus. ¶ Cocleis quæ nudæ inueniuntur, adijcitur aliquid triti turis, & albi ouorum, atq; inde ulcera teſticulorum tumentia, & hydrocelæ puerorum ſiue ramices ſuperliniuntur, ut modo glutinis adhæreſcat: pueri uerò continentur in lectulo donec omnis turpitudo reprimatur, Marcellus Empiricus. ¶ Cochlearum quæ nudæ inueniuntur exuſtarum cinis, omnem exulcerationem pedum ſanat, Idem. ¶ Cochlearum quæ nudæ inueniuntur, cinis, ſi uiuæ combuſtæ ſint, ulcera omnia pedum ſanat, Plinius.

Cochleæ quæ teſta carent, expetuntur mulieribus ad expoliendam faciem. nanq; ex ijs in ſtillatorium uas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur, Matthiolus. Medicamen pro mulieribus coſmeticum: Limaces nouas ſine teſta in uaſe uitreo pones, & aſperges ſale gemmeo contrito; tum aquam limonum ſuperinfundes ut

emineat, & uas obstructum insolabis donec fiat quasi unguentum. eo facies illita mirificè abstergitur. debet autem ablui aqua de floribus fabarum, aut aqua furfuris frumenti, Bertapallia & Gordonius.

Remedia ex lapillo uel ossiculo cochleæ nudæ. Vide etiam suprà ex lapillo uel ossiculo cochleæ terr. simpliciter in G. Cochleæ nudæ gerunt in capite lapidem, non tamen omnes: quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat, Plinius. dentitionem facilem præstare, Matthiolus. Limacius lapis in capite limacis quæ cortice non integitur, solet generari. Hunc, ut ostendere possum, candido colore, & aspera superficie esse oportet, quòd ex aquea substantia coactus sit frigore, & ob id etiam paruus, quòd in paruo animali inuentus. Putant alligatū quartanam patientibus prodesse non parum, Cardanus. Lapillus quem ego uidi & accepi à quodā qui se exemisse dicebat è capite nudæ cochleæ, postquam in multis frustra quæsiuisset, fabæ ferè magnitudine erat, humilior compressusq́ magis, albidus, modicè transparens, inæqualis, asper, parte altera planior, altera ueluti in oculum protuberans, durus, sed friabilis dentibus, ita ut in arenulas atteratur. Lapis de capite limacis longæ non scutatæ, lucidus instar crystalli, tritus impositus oculo omnem pannum & oculi telam tollit: quòd si fel hircinū misceatur, fortius erit, Author Additionum in Breuiarium Arnoldi. Nudæ cochleæ, (sesili,) postquam Sol ascendit, medio inter cornua absciso, calamo acutissimo, exime os quod habet: & inuolutum albissimo panno habe ad omnimodam ophthalmiam, pro custodia omnis ophthalmiæ, & faucium, gulæ, tussis, & cephalalgiæ, & quotquot circa caput ceruicemq́ passiones contingunt, non sinit fieri: &, si iam fuerint, circunligatum curat, Kiranides. Cochleæ (simpliciter) matutinum rorem pascentis caput arundine præciditur, & in linteolo licio alligatur, colloq́ suspenditur: continuò medetur capiti dolenti, Marcellus Empiricus. Ad quartanas alligant Magi limacem in pellicula, uel quatuor limacum capita præcisa harundine, Plinius. Capitis doloribus remedia sunt cochlearum quæ nudæ inueniuntur nondum peractæ, ablata capita: ex his lapidea duritia exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur, Idem.

DE COCHLEIS NVDIS MAIORIBVS, QVAE RVFFO PLERVNQVE COLORE sunt, quandoque nigro.

De Cochleis nudis maioribus oblongis, quæ plerunq; ruffo, aliquando etiam nigro colore reperiuntur, etsi dictum sit nonnihil in præcedenti capite de cochleis nudis in genere: hic tamen priuatim quædam, præsertim remedia, quæ de ruffis in Germanicis quibusdam manuscriptis libris, peculiariter annotata animaduerti, adferam. ¶ Laha, ut putatur, est testudo nigra sine domo uadens in syluis, Albertus de animal. lib. 4. tract. 1. cap. 3. ¶ Germani quidam hoc genus appellant Wägschnecken, ut Carinthij. Itali quidam Limaga, Romani Limagot.

Si de uulneribus articulorum liquor iste manet, quem ab articulis nostri denominant, limacis ruffæ tostæ farinam inspergere quidam consulunt. Tela corpori infixa dicuntur extrahere limaces rufi, Incertus. Vt uerrucæ, ganglia, & claui (Wertzen/überbein vnd ägerstenaug,) in hominibus & iumentis aboleantur: Limacem ruffam bene salito, uel sali imponito, inde liquato humore uerrucas aut ganglia perungito, & partem limacis superilligato. Clauis uerò linum eodem liquore madidum imponito. Experimentis hæc constant. Similiter fici uel mariscæ emendantur. Vt pili in iumentis prouenia nt: Limaces ruffas aperies, exenterabis, multo sale asperges: & facto inde ungento inunges, pilos copiosè euocat. ¶ Si quæ corporis partes macie aut atrophia laborent, sic curabis: Cochleas ruffas (numerus non exprimitur) in uase bene operculato sale consperges, & sines per dies IX. deinde mensuram (uncias mensurales circiter quadraginta) olei laurini, uini stillatitij (quod aquam uitæ nominant) uncias quinq;: diu permixtis utere. partē uel atrophia uel arthritide laborantem inunge. quanquam arthritidi etiam sola cochlearum aqua (*nimirum quæ ex eis salsis manârit*) utilis est. Limaces ruffas aliqui miscent emplastris quibus hernia curatur: Sunt qui ad suppurandum utantur. ¶ Si boues sanguinem è uesica aut ano excreuerint, aut eo morbo quem nostri à gramine denominant (graßsieche) laborarint, limaces ruffas in sero acido (quo lac finditur) imponunt, & tepidum præbent bibendum.

DE POMATIIS COCHLEIS.

IN Liguriæ alpibus pomatię, id eſt operculares cognominatæ cochleæ, à Dioſcoride inter optimas & ſtomacho utiles numerantur. De iiſdem ſentire Plinius uidetur cum ſcribit: Eſt & aliud genus minùs uulgare, adhærente operculo eiuſdem teſtæ ſe operiens. obrutæ ſemper terra hæ: & circa maritimas tantùm alpes quondam effoſſæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Matthiolus Senenſis pomatias cochleas, uulgares noſtras maiores, quæ præcipuè in cibum ueniunt, nominauit, ut cum ex deſcriptione, tum figura adiuncta apparet. nec ego diſſenſerim. Non me fugit (inquit) quas Dioſcorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq́ue aliis locis, & eas quidem præſtantiſsimas. Eruuntur enim è terra hyeme, & frutetis, uncis quibuſdam ferreis, prope fruticum radices terra circunfoſſa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypſi ſpeciem referente: ſicq́ue contectæ terra ſe condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis iis longè ſuauiores, gratioresq́ue habeantur, quæ uere & æſtate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem ſic hyeme recondantur, deliteſcantq́ue ſub terra, circum fruticum radices, Hetruria planè ignorat: cum tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt, Hæc Matthiolus. Limaces omnes leuiore quodam tegmine ſibi ſuperimpoſito hyeme latent: ſed pomatiæ ab hac re peculiare ſibi nomẽ ſortitæ ſunt, Vuottonus. Πομαπίας, ὁ κοχλίας, Varinus: per o. breue in prima ineptè. debet enim per ô. productum ſcribi Πωματίας, quoniam πῶμα operculum eſt. Limacis pomaceæ (pomatiæ ſcribendum) magnitudinem rarò excedit cancellus qui teſtas uacuas ingreditur, Bellonius.

SALINIS inhærentes Cochleæ, cum teſtis ſuis tunſæ atq́ue impoſitæ, ſtrumis efficaciter proſunt, Marcellus. Sed & cochleæ terr. ſimpliciter, maximè quæ frutetis adhærent, cum teſta ſua tuſæ ſtrumis & ſcrophulis utiliter illinuntur. Vide ſupra. Quid ſi pro ſalinis legas ſentibus?

SARDONICAE cochleæ, ἐν Σαρδόνι, hoc eſt è Sardinia inſula, optimæ ſunt (in cibo,) Dioſcorides.

SEMELI. Vide Seſeli.

DE SESILIS COCHLEIS.

SESILVM Kiranides uel eius interpres Gerardus Cremonenſis, libro quarto in Cochlias, cochleam nudam interpretatur, ſi bene memini, aliorum quod ſciam nemo. Cochleam quæ uepribus frutetisq́ue glutinata cohæret, nonnulli ſeſilon uocant, uentrem & ſtomachum turbat, uomitiones excitat, Dioſcorides: Græcè legitur σέσιλον ἢ σεσέλιτα. ego poſteriorem uocem non probo. Braſauolus hoc genus ſylueſtre & arboreum uocat, paruum, &c. uide ſupra in Capite De Cochleis quæ arbores, frutices aut herbas inuadunt. Quærendum an eædem ſint de quibus Plinius ſcribit, Cochleæ ex his quæ gregatim folia ſectantur, &c. Vel potiùs quæ ſylueſtres ab eo dicuntur: Sylueſtres (inquit) ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt. Limax ſylueſtris Italicè Corniolo dicitur. Cochleæ quædam σέσιλοι dicuntur, ut ab Epicharmo: Τούτων ἁπάντων ἀκρίδας ἀντιπλάσσονται, Κόγχον δὲ τὸν σέσιλον ἄπαγ᾽ ὃν τὸν φθόρον. (Senarii duo erunt ſi legas ἀντιπλάσσονται: & mediam in ſeſilo producas. Videtur autem uſum eius in cibo damnare.) Apellâs uerò Lacedæmonios ait σέμελον τὸν κοχλίαν λέγειν, Athenæus. Σέμελος, κοχλίας. Σεμελοειδέαι, οἱ ἄνδυ κελύφους, οὓς ἔνιοι λίψακας, Heſychius & Varinus. Σεσῆλοι, κοχλίαι, Λάκωνες, Heſychius. Σελάτης, κοχλίας, Heſychius & Varinus. Σίσιλλος, νόμισμα (νόσημα fortè) καθάπερ σκωληκίασις, καὶ ζῶόν τι, Iidem.

SICVLAS Cochleas Dioſcorides optimis (in cibo) & ſtomacho ſalubribus adnumerat. Siculæ commendantur quandiu paruæ ſunt: quia magnitudo duras facit, aufertq́ue ſuccum, Maſſarius, ex Plinio.

SYLVESTRES Cochleæ ſtomacho inutiles ſunt, & aluum ſoluunt: item omnes minutæ, Plinius. Maſſarius ſylueſtres interpretatur adhæreſcentes frutetis & ſentibus, quarum genus (inquit) ſeſilon nominant. ſic & Braſauolus. quorum ego ueſtigia libenter ſequor. Demetrius ſcriptor Græcus libro 2. de accipitribus cap. 71. cochleam ſylueſtrem nominat.

Sunt igitur Cochleæ terreſtres nobis cognitæ: Aliæ

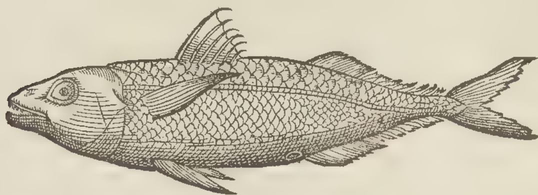
Tectæ
- Maiores, uulgares, in uſu cibi, pomatiæ.
- Minores, ſylueſtres, ſeſili, diuerſis coloribus. eædem fortè quæ minutæ & latæ à Plinio dicuntur.
- Minimi, non rotundi, ut ſuperiores, ſed στρομβοειδεῖς. Minuti & longi fortè Plinio.

Nudæ
- Maiores, ruffæ, in uſu remediorum.
- Minores, fuſcæ, non uſitatæ medicis.

COERVLEI nomine & colore uermes in Gange, elephantos ad potum uentitantes, mordicus comprehenſos ipſorum manu rapiunt in profundum, Solinus. Statius Seboſus haud mo-

dico miraculo affert, esse in Gange Indiæ uermes branchijs binis, sexaginta cubitorum, Cæruleos, qui nomen à facie traxerunt. his tantas esse uires, ut elephantos ad potum uenientes, mordicus comprehensa manu eorum abstrahant, Plinius 9.15. Hoc monstrum habet brachia (sic legitur, non branchias) instar cancri, longitudine septem (aliàs, sex) cubitorum, (unius cubiti, uel de sætua, Albertus,) quibus elephantem corripit, & undis submergit, Author de nat. r.

DE COLIA, RONDELETIVS.

A *Lib. 9. de Hist. anim. cap. 2. Lib. 5. cap. 9.* ΚΟΛΙΑ'Σ piscis à Græcis dicitur, quem Gaza monedulam interpretatur, parum rectè, ut opinor. monedula enim auis non κολιὰς sed κολοιός, ab Aristotele, & alijs nominatur. Quare Gazam κολοιὸν legisse crediderim: neq; enim aliter uir Græcè & Latinè doctissimus monedulam uertisset. Sed piscem de quo nunc loquimur, Iulius Pollux, & Athenæus κολιὰν appellant: & κολιὰν non κολοιὸν in Aristotelis exemplaribus quæ nunc extãt, legimus. Quare Græco nomine utendum censemus, eumq; piscem coliam esse putamus, qui à Massiliensibus coguiol uocatur.

B *Lib. 7.* Est igitur colias lacerto minori, uel scombro omnino similis, his tantùm notis exceptis, quòd colias maior sit & spissior, squamisq; integatur paruis & tenuibus, ac lineas obliquas à dorso, breues, punctis nigris notatas habeat. Vnde ab Aristotele in libro περὶ ζωϊκῶν ἢ περὶ ἰχθύων, citante Athenæo στιγμόγραπτος dicitur. Pars est capitis usqueadeò pellucida, ut nerui optici cum cerebro uelutì per uitrum appareant. Vere sanguinem emittit purpuræ splendorem perbellè referentem. Rarus est apud nos piscis, in Hispania & quibusdam alijs locis frequens.

A F *Iconem exhibitam coliæ, non scombri esse.* Hunc uerò quem exhibemus, ueterũ esse coliam certò colligere possumus ex eorundem monimentis. Noster enim hic piscis aut scomber est, aut colias: neq; ullus est, qui non primo intuitu ita non iudicet. Et piscatores nostri à scombris ob similitudinem non distingunt. Scombrum uerò non esse satis perspicuè ostendit Athenæus lib. 3. quum scribit sardam magnitudine coliæ parẽ esse. Atqui sarda pelamys longa est, autore Plinio libro 32. cap. 11. Quæ sanè magnitudo scombro præcedenti capite descripto competere non potest. Idem indicare uidetur Hicesius apud Athenæum: ait enim, οἱ σκόμβροι ἐλαχίστοι μὲν εἰσὶ κατὰ τὸ μέγεθος· τροφιμοι δὲ, τῶν κολιῶν εὐχυλότεροι, οὐ μὴν εὐεκκριτότεροι. *Libro 7.* Sic enim legendum esse, uel τροφιμωτέροι δὲ τῶν κολιῶν, καὶ εὐχυλοτέροι, non autem ut in exemplaribus excusis legitur, manifestum fiet, locum istum, cum alio eiusdem autoris loco qui est in libro tertio, conferenti. Hicesius igitur scombros coliæ comparans, minores esse & melioris succi, qui tamen non faciliùs excernãtur, apertè dicit. Quod & cuiuis qui piscem hunc nostrum nactus fuerit, experiri licet. Nam scombros meliores esse, quia humidiores pinguioresq; sint, coliã multò deteriorem comperiet. Locus ille alter Athenæi est huiusmodi: Ἡ σάρδα παρόμοιος τῷ κολίᾳ μεγέθει, ὁ δὲ σκόμβρος κοῦφος καὶ ταχέως ἀποχωρῶν τοῦ στομάχου. ὁ κολίας δὲ, κολλοσκιλλωδέστερος, δηκτικώτερος, καὶ κακοχυλότερος, τρόφιμος. κρείσσων δὲ ὁ Ἀμυκλανὸς, καὶ Ἰσπανὸς ὁ Σεξιτανὸς λεγόμενος· λεπτότερος γάρ ἐστι γλυκύτερος. Qui locus rursus mendo non uacat, quid enim significare potest κολλοσκιλλωδέστερος? reponendum itaq; puto κολλωδέστερος. Coliæ sarda magnitudine assimilata est, scomber autem leuiter & subito è uentriculo descẽdit. Colias uerò glutinosior, acrior siue mordacior, deterioris succi, multùm nutriens, melior autem Amyclanus, & Hispanus qui Sexitanus dicitur: gracilior enim est & suauior. Mutua horum duorum locorum collatio, utrunq; dilucidiorem emendatioremq; reddit. In loco proximè citato, dicitur colias deterioris esse succi quàm scomber: in altero dicitur scomber melioris esse succi quàm colias. Adhæc dicitur illic scomber leuis, nec diu in uentriculo immorari: colias autem glutinosior, durior, mordacior: quam ob causam excernendi uim statim excitat. hic uerò, scomber non faciliùs excerni, quàm colias dicitur. Quare cùm colias maior sit, deterioris acriorisq; succi: scomber minor, meliorq;, alioqui corporis specie similes, rectè mihi uideor hoc capite coliam repræsentasse, præcedenti uerò scombrum, qui à Gallis Maquereau nominatur.

Plinij locus lib. 32. cap. 10. Superest scrupulus eximendus, quem nobis inijcit Plinij locus. Colias, siue Parianus, siue Saxitanus à patria Bætica lacertorum minima. Sed locus hic adeò mutilus & deprauatus fuit, ut in

eo omnino restituendo & corrigendo plurimùm sudârit Hermolaus. Primùm igitur sic legendum: Colias Parianus, siue Sexitanus è patria Bætica. Id liquet ex Atheneo lib. 3. cùm de colia scribit: Κρείσσων δὲ ὁ Ἀμυκλανὸς, καὶ Ἰσπανὸς ὁ Σεξιτανὸς λεγόμενος. Quibus mox subiungit: Στράβων δὲ ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν, πρὸς ταῖς Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινὴν πόλιν εἶναι Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι: καὶ ἄλλην Σκομβροαρίαν, ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον. Vides hîc etiam Hispanos siue Sexitanos commendari colias, & Amyclanos, (*Amyclæ ciuitas fuit Laconiæ: item Amyclæ Tacitæ, inter Caietam & Tarracinam,*) à Plinio uerò Parianos. Quanquam quæ ex Strabone citatur, paulò aliter apud ipsum reperias: scribit enim libro tertio: Ἡ δὲ Μάλακα καὶ πλησίον μᾶλλον Φοινίκης τῷ σχήματι: ἐφεξῆς δὲ ἐστιν ἡ τῶν Ἐξιτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται. id est, Malaca autem ad Phœniceæ ciuitatis formam propiùs accedit. sequitur Hexitanorum ciuitas, à qua salsamēta cognominantur. (*Vide ne à Malaca lacerti Malacani potiùs dicendi sint quàm Amyclani.*) Et aliquantò post, Εἶθ᾽ ἡ τοῦ Ἡρακλέους νῆσος ἤδη πρὸς Καρχηδόνα, ἣν καλοῦσι Σκομβροαρίαν, ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξ ὧν ἄριστον σκευάζεται γάρον. Deinde Herculis insula obiacet Carthagini Scombroaria uocata, quòd ibi capiantur scombri, ex quibus optimum garum cōficitur. Et Sexi autore Plinio lib. 3. cap. 1. oppidum est Beticæ Hispaniæ. Postremò uerò illud lacertorum minima cum superioribus non congruit, nisi genera subaudias: ex quibus tamen nemo rectè colligat colię inter lacertos magnitudinem minimam esse; cùm sarda, ut diximus, sit coliæ magnitudine par, quæ sarda pelamys longa est. Sed ad præstantiam non magnitudinem id referendum esse, diciq; per collationē cum melioribus, demonstrant quæ sequuntur: Ab his Mæotici & cybium, & cætera. ut sit sensus: Colias Parianos & Sexitanos sequūtur præstantiores maioresq; pisces, ut Mæotici, pelamys concisa, cordyla, & cætera.

Coliæ, inquit Aristot. lib. 8. de hist. anim. cap. 13. subeuntes Pontum capiuntur, exeuntes autē C minimè, (ob id fortasse quòd aquarum dulcedine allecti illic perpetuò desident.) Optimi in Pro- F pontide sunt, antequam pariant.

COROLLARIVM.

Coliam Bellonij, Scombro minorem, & siue ætate, siue etiam specie ab eo differentem, cum A Scombro ponemus. Rondeletius suum Coliam Scombro maiorem facit. Vterq; tamen Massiliæ Coliam piscem uulgò Coguiol (uel Cogniol) uocari scribit. Nos Coliam Bellonij, minorem appellabimus: quoniam & Græci hodie Colion uocant; qui Lemnum, Thasum, Samothracen & Imbrum incolunt: Rondeletij, maiorem, ut sententiæ utriusq; faueamus. Colias etiam hac ætate à Gręcis colios corruptè uocatur: ab ijs qui Niceam incolunt, Coguiol corruptè, quasi Colias appellatur, Gillius. Item Bellonij Coliam Germanicè nominabimus, **ein kleiner Macrell**: id est Scombrum paruum. Rondeletij uerò, **ein grosser Macrell**: id est, Scombrum magnum: uel potiùs magnam Scombri speciem, ne quis magnitudine tantùm aut ætate differre putet. Coliæ uocabulum in Græcis codicibus Aristotelis uulgatis, uarijs modis scribitur, κολίας, κοιλίας, κοχλίας, in diuersis: ego unum tantùm probo, nempe κολίας, idq; paroxytonum, ita ut Αἰνέας, ἀνθίας. unde genitiuus multitudinis formabitur τῶν κολιῶν, circunflexus. Colian Theodorus non rectè, ut inquit Hermolaus, monedulam uertit, tanquam legerit κολοιόν. Plinius graculum reddidisse uide- *Monedula.* tur, ut cum draconem piscem graculo similem esse scribit. nam & auem κολοιόν Plinius graculum *Graculus.* interpretatur. Galeni interpres in libris de alimentis pro coracino graculum conuertit, ut priùs etiam Gaza ex Aristotele.

Νωτόγραπτος, ὁ βῶξ: σκολιόγραπτος, κολίας, Athenæus: sed etiam κοιλιόγραπτος legi potest: ut intelli- B gatur βῶξ dorso, κολίας in aluo (uentre) picturas gerere, Hermolaus. Bellonius quidem suum Coliam uentre uario esse scribit. Colias (inquit Vuottonus) quasi lineas quasdam habet depictas, non in dorso, sed obliquas.

Coliæ magna ex parte non subeunt Pontum: sed in Propontide trahunt æstatem, & pariunt: C hyemem in Aegæo. Κοχλίαι ab Aristotele Histor. anim. 5. 9. Gaza κολίαι legit. uertit enim monedulas. Athenæus hunc locum repetens uocabulum κοχλίαι omittit.

Xenocrates author est, & scombrum & colian carnem habere non aliter atq; thunni stoma- F cho ingratam, aridam, maliq; succi, & quæ non facile aluo excernitur, atq; copiosè nutrit: uerùm coliæ caro ori minus grata est, minusq; succi habet. Vt Coliæ Pariani commendantur, sic & Scombri circa Parium (Vuottonus suspicatur Pariam, uel Parum forsitan legendum) præstantissimi habentur. Sed Parium etiam Athenæus libro tertio memorat ex Hesiodo (Archestratum alibi opsophagorum Hesiodum aut Theognim uocat) hoc uersu: Καὶ Πάριον κολίων (κολιῶν) κυδρὸν τροφὸς ἔσκε πολίχνη. Pityûs Straboni medio inter Parianam coloniam & Priapum spatio est. Athenæus Amyclanos (non Parianos) & Sexitanos colias commendat. Sexi quidem Plinio oppidū est Bæticæ Hispaniæ. quare & in Martialis uersu libro 7. Cum Saxetani ponatur cauda lacerti, legendum erit Sexitani. Galenus de alim. facult. lib. 3. cap. 41. quod de cibis sale conditis inscribitur: Pisces (inquit) mollis carnis & excrementis uacui, ut saxatiles & aselli, ad saliendum non sunt accommodi; coracini uerò, pelamydes, myli, sardæ, sardenæ, quæq; Saxatina uocant & salsa-

menta, ad saliendũ sunt apposita. Græcè legimus: καὶ τὰ Σαξάτινα καλούμενα καὶ (καὶ fortè abundat) ταρίχη, πρὸς ταριχείαν εἰσὶν ἐπιτήδεια. Et paulò pòst: Præstantissima omnium sunt, Sardica salsamenta, hodie sardas uocant: & myli ex Ponto. secundum autem post illa locum habent coracini, & pelamydes, & quę Saxatina appellant. Hippocrates in libro de internis affectionibus in primo splenis morbo, obsonium dat salsamentũ Gaditanum, &c. scombrum fortè aut coliam intelligens: & rursus idem si hydrops à splene fuerit.

Plinij locus. Quòd ad locum hunc Plinij: Colias siue Parianus, siue Sexitanus à patria Bætica, lacertorum minima, pro minima lego genera: ut & constructio constet, & quod res postulat dicatur, nec ita interpretari opus sit ut Rondeletius facit contra usitatum loquendi morem, certe Plinio non receptum, ut minimum simpliciter pro eo quod minimi sit precij, uel bonitate & præstantia infimum, dicatur. Legamus igitur, non minima, sed genera. nam & Helacatenes paulo ante dixerat sunt lacertorum genera, sic enim legendum. Vuottonus hoc in loco legit minima genera. Sed hæ coniecturæ sunt.

Σαπέρδαι, λέβιοι & κολίαι pisces nominantur ab Aristophane in Holcadibus, Athenæus. ¶ Κολοφὼν, κολοιός, & piscis quidam marinus, Hesychius. uidetur autem idem qui colias esse. ¶ De uoce κολλοσκιλλωδέστερ© iudicium nostrum, lege infra in Conchis mitulis.

COLON piscis generis Mugilum, inter Mugiles dicetur. Κόλων.

COLOPHON. uide superiùs in fine Corollarij de Colia.

COLVBER in aquis uiuens à Græcis enhydris uocatur, Plinius. Vide in Serpentibus aquaticis.

COLYBDAENA. uide in Pudendo marino.

COLYCAENA genus quoddam urticæ marinæ uulgo Græcorum.

COLYCIA inter Murices sunt. aliâs Corycia, uel Corythia.

COLYMBAENAE cum gammaris, squillis, sepijs, &c. stomachicis in cibo cõueniunt, apud Galenum de compos. sec. locos 8.4.

COMARIDES, Κομαρίδες, in quodam Epicharmi uersu apud Athenæum legũtur. aliâs Χαλκίδες, quod magis probârim.

DE CONCHIS IN GENERE.

RONDELETIVS.

Conchæ nomẽ quàm latè patet.

CONCHAE nomen latissimè patere iam diximus: hoc uerò Plinij lib. 9. cap. 33. autoritate maximè confirmatur, qui Pectines, Cochleas, Buccina concharum nomine comprehendit. Verba eius adscribere superuacaneum haud fuerit, utpote quorum iucunda & eleganti uarietate & copia, naturæ fœcunditatem, miramq; ac multiplicem in procreandis omnibus solertiam ingeniosè imitatus est.

B

Differentiæ cõcharum ex Plinio. Concharum genera, (inquit) in quibus mira, (aliâs, magna) ludentis naturæ uarietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis & (aliâs comma sine copula intercedit) concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, læuibus, rugatis, denticulatis, striatis, uertice muricatim intorto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato: iam distinctione uirgulata, crinita, crispa, cuniculatim, (aliàs, canaliculatim) pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, prædensata, (aliàs, densata,) porrecta, sinuata: breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinum incuruis, (aliàs, ad buccinam recuruis.) Quum planas & concauas dicit, pectines intelligit quibus solis hæc nota contigit: quum ad buccinum recuruas, Cochleas & Buccina comprehendit. *Biualues.* Concharum genus, quibus testa durior est, quæq; duabus testis constant, utrisq; cauis, δίθυρον uocat Aristoteles, τὸ δυσὶν ὀστράκοις περιεχόμενον, quod gemina testa continetur: biualue conuertit Gaza, sicut *Vniualues.* μονόθυρον uniualue. θύραι enim ualuæ sunt, eas Cicero lib. 2. de natura Deorum Conchas Latinè dixit. *Concha pro testa altera in biualuibus.* Pinna enim (sic Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis, cum parua squilla quasi societatem coit cibi comparandi.

Concharum colores. Concharum multæ sunt differentiæ etiam præter eas quas ex Plinio protulimus: sunt enim aliæ albæ, aliæ nigræ: quædam albo nigroq; distinctæ.

DE EISDEM, BELLONIVS.

In Testatorum exanguium numero biualues (conchæ) censentur: quibus interna pars carnea est, nihil durum habens: foris autem solida: quales sunt conchæ, ostrea, & id genus, gemina testa conclusa. Biualues igitur conchæ, altera ligata, altera soluta constant: &, ut cõcludi possint & aperiri, alia binis quidem coclusa ualuulis sunt, uerùm utroq; latere connexis, ut sunt ungues, quos etiam digitos uocant.

COROL-

COROLLARIVM.

Conchæ uocabulum commune esse ad omnia malacostraca, contrahi uerò plerunq; ad biualuia, scripsi suprà in Cochleis in genere A. Conchæ nomen (inquit Vuottonus) unam speciem significat, nempe chamen, ut apud Aristotelem libro quarto historiæ animalium: sed & priuatim chamen tracheam, ut libro 5. & apud Oribasium libro 2. Plinius conchas appellauit, non quæ testa adeò fragili claudūtur atq; cochleæ, pectines, digiti: sed quæ firmiore, ut purpuræ, buccina, pinna. Concha etiam quibusdam non minùs generale est, quàm ostreum: continet enim omnia quæcunq; testa intecta sunt. Nonnunquam etiam pro testa ipsa accipitur: ut Columellæ in Horto, Implicitus conchæ limax, (*de testa singulari. item de duplici:*) ut Ciceroni libro secundo de nat. deorum, de pinna, Duabus patula conchis: &, Comprimit conchas. Polypi uescuntur conchyliorū carne, quorum conchas complexu crinium frangunt, Plinius. Firmioris iam testæ (*de quibusdam fragilis testæ dixerat priùs, nempe unguibus, pectinibus, cochleis, echinis & cancris*) murices & concharum genera, Plinius. Theodorus in translatione Aristotelis historiæ anim. 4. 4. ostrei & conchæ nomine utitur, pro uniuerso genere testato. Conchylij quoq; nomen quandoq; generale est ad omnes conchas: Vide Rondeletium in Conchylio, & Corollarium nostrū. Conchæ dicuntur quæ testam læuem habent ac politam, siue uniformiter rugatam, siue denticulatam: ostrea uerò, quæ asperam, scabramq;. quamuis generali nomine ostrea quoq; conchæ uocentur. item quæ ex uno tantùm latere testam habent, altero scopulis, lapidibus aut alteri materiæ adhærent. Nam testę ipsę duriores, propriè conchæ dicuntur, quales sunt coclearum. Ouidius, Ostreaq; in conchis tuta fu re suis. Cicero de pinna loquens: Duabus grandibus obsita conchis, Perottus. Et rursus, Itaque purpura inter conchas potiùs numerabitur: murices inter ostrea, ob scabriciem corticis, Hæc ille. Sed scabricies testarum diuersa est. alia scilicet in ostreis, per totam testæ superficiem: alia in muricibus & purpuris, eminentibus quibusdam aculeis. Conchæ omnes celerrimè crescunt, præcipuè purpuræ, Plinius. Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento, Idem. ¶ Κόγχον, τὴν κόγχην, τὴν χήμην: Galenus in Glossis, & Varinus. Hesychius etiam & Varinus conchas interpretantur χήμας. Augustinus Niphus discrimen quoddam inter concam & concham ridiculè somniat. Vbicunq; (inquit) conca scribitur c. exili, id est sine h. significat genus, id est omne testatum. nam concha cum h. speciem unam eorū tantùm importat: quæ si sit canaliculis distincta, dicitur etiam concha. si sit læuis & plana, chama uocatur. ¶ Concha Lucrini delicatior stagni, Martialis de ostreo in Erotion puellam. Et alibi, Tu Lucrina uoras, me pascit aquosa Peloris. ¶ Concharum generis & pinna est, Plinius. Gaza alicubi ex Theophrasto pro pinna, simpliciter concham transtulit. ¶ Populatio morum atq; luxuria non aliunde maior, quàm è concharum genere prouenit, Plinius: de margaritis nimirū & purpuris sentiens. Inter conchas principatum tenent margaritæ, Quidam ex Plinio. Imperito nonnunquam concha uidetur margaritum, Festus ex Varrone. ¶ Læuis ab æquorea cortex Mareotica concha Fiat, inoffensa curret arundo uia: Martialis de concha Venerea uel lęuigatoria. ¶ Concham pro cochlea ueteres quidam dixerūt, sed marina præcipuè. Vide in Cochlea A. Auditum in quodam specu concha canentē Tritonem, Plinius. De terrestri rarissimè: ut Epicharmus hoc uersu, Κόγχον δὲ τὸν σίσιλον ἔπαγ᾽ ἐν τὸν φθόγον. Κόγχος, κοχλίας, Hesychius & Varinus. ¶ Conchæ genera complura saxis affixa uitam omnem traducunt, Aristoteles interprete Gaza. ¶ Plinius & Apuleius conchulas forma diminutiua dixerunt: & Græci similiter κογχία, Strabo & Diocles. ¶ Conchylium quandoq; in genere pro quauis concha à Plinio usurpatur. ¶ Animalia iacentia pro generibus concharum Columella dixisse uidetur 8. 17. aut fortè pro soleis & huiusmodi planis. ¶ Concha Italicè adhuc dicitur conca: ut & Hispanicè cóncha. Nichio etiam Tuscis concham sonat. ¶ Galli circunloquuntur, Toute sorte de poisson a coquille. ¶ Germanis Muscheln: Flandris Mosseln: conchas omne genus, sed præcipuè pectines, chamas, & alias biualues significat. & uidetur ea uox à musculis uel mytulis facta, specie una concharum. Cochleas uerò & turbinata Schnecken appellant, & Kinckhorn, ut dictum est. Schal, uel Schall, testa est, siue simplex, siue ex binis ualuis altera. Vnde Shelfish Angli nominant omne testatū animal, nos Schalfisch proferemus, uel Schellfisch. sed priori nomine uti præstiterit ad uitandā homonymiam. quoniam aselli quoque species, quam à Rheno inferiores Germani denominant Rhynfisch, alio nomine Schellfisch dicitur à fluuio Scalda uel Scaldi, qui iuxta Antuerpiam in mare profluit. ¶ Poloni concham Czaszká interpretantur. ¶ Sadaf est conchula marina, Vetus glossographus Auicennæ. Haly medici Punici interpres Sadephum scribit. In Auicennæ animalium historia, quam ex Aristotele magna ex parte transtulit, pro concha, alzun eum dixisse inuenio: interpres posuit alzun uel ostreum.

Marginal notes: A — Chame. — Chame trachea — Chame. — Conca. — Ostreum. — Pinna. — Conchylium.

B Silicum duritia teguntur ostreæ & conchæ, Plinius. Speusippus in libro Similium similes inter se facit purpuras, strabelos, conchas.

Differentias concharum quod ad testas graphicè elegantissimeq; Plinius descripsit, & ex eo repetijt Rondeletius. Nos easdem hic Græcè proponemus, ut Athenæus libro tertio recitat. Aristoteles (inquit) in libro de animalibus sic scribit: Ostrea sunt, (id est testata,) ut pinna, ostreū (speciatim dictum,) mitilus, pecten, unguis, concha patella, tethos, balanus. Gressilia uerò, buccinū,

Marginal note: Concharum & testatorum in uniuersum differentiæ.

purpura, hedypurpura, echinus & strabelus: (*tanquam ostrea dicantur propriè quæcunq; testatorum biualuia sunt, & patella quoq; uniualuis: eademq; omnia progrediendi ui & instrumentis careant. Gressilia uerò sint, buccinum, purpura, & aliqua turbinata. non tamen sola hæc, sed ex biualuibus quoq; nonnulla moueri constat, ut pectines.*) Et mox: Ἔστι δὲ ὁ μὲν κτεὶς τραχυόστρακος, ῥαβδωτός· τὸ δὲ πῖθος, ἀῤῥάβδωτον, λειόστρακον. ἡ δὲ πίννη, λεπτόστομον· τὸ δὲ ὄστρεον, παχύστομον. (*Videtur hic locus corruptus: & à Latino etiam Athenæi interprete Natali de Comitibus non bene translatus. Quid si sic?* Μονόθυρον δὲ καὶ λειόστρακον [*uel potiùs* τραχυόστρακον] λεπάς. δίθυρον δὲ καὶ λειόστρακον, μῦς. συμφυὲς δὲ [*nam & Aristot. dicit,* ὅτι ἐπ' ἄμφω συμπέφυκε] καὶ λειόστρακον, σωλήν. μονοφυὲς δὲ, βάλανος.) μονόθυρον δὲ καὶ λειόστρακον, λεπὰς δὲ δίθυρον καὶ λειόστρακον. συμφυὲς δὲ μῦς: μονοφυὲς δὲ καὶ λειόστρακον, σωλὴν καὶ βάλανος: Κοινὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν κόγχη. Ego apud Aristotelem hæc uerba non reperio. Libro autem quarto historiæ animalium capite quarto, Testatorum differentiæ leguntur huiusmodi: Eorum quædam turbinata esse, στρομβώδη: alia nõ turbinata. Rursus ex his monothyra sunt, quæ testa una continentur: dithyra quæ duabus. Sunt item quibus altera pars superficiei detecta carnem ostendat, ut patellæ. †Tanquam patellæ inter non turbinata genus tertium constituant, à cæteris duobus, biualuibus inquam uniualuibusq; diuersum: cum tamen recentiores plerique omnes, patellas uniualues faciãt. Certè hoc in loco Aristoteles tria genera apertè constituit, ut retulimus: & Gaza similiter transtulit: ita nimirum sentiens, Turbinatorum carnem includi, nisi quòd ceruicem & caput exerunt cum libet: Non turbinatorũ uerò in alijs includi testa uel gemina, ut in chamis: uel singulari, quorum speciem nullam nominauit, uidetur autem de conchis illis sentire quas Venereas aut porcellanas uulgò nominant. nam si Aristoteles sub monothyris illas non comprehendit: quódnam aliud genus eis assignabimus? Præterea cum non modo dithyras, sed monothyras quoq; conchas suis testis, has singulari, illas geminis contineri & includi (περιέχεσθαι) dicat, patellæ etsi concham uel testam unam duntaxat habeant, ea tamen non continentur aut includuntur: sed altera parte nudæ sunt, qua saxo adhærent, quod eis alterius testæ loco est. Quamobrẽ aut tria statim, ut hic Aristoteles, non turbinatorum ponemus genera: aut potiùs bina tantum in prima diuisione, ita ut eorum alia dithyra sint: alia monothyra. & horum rursus species duę: una, quę testa sua se in orbem colligente carnem occultat, ut conchæ Venereæ: altera, ut patellæ, quæ carnem ex dimidia parte nudam ostendunt. Addit & quartum genus Aristoteles, eorum quę omnino & omni ex parte solida includantur, ut sunt tethya. Pauló pòst, cum scribit: Papauer conchę omnes habent, sed alia parte patellæ, alia biualues: uidetur patellas ceu uniualues, biualuibus opponere: quod quidem eo fieri modo potest, ut iam dictum est. Verùm quarto de partibus animalium libro, cap. 5. è solis patellis uidetur uniualuium genus constituere Aristoteles. Vniualue genus (inquit) quod saxis testa in dorsum data adhæret, seruari potest: fitq; alieno septo quodammodo biualue, ut quæ patellæ uocantur. Sed ne aduersetur ipse sibi Aristoteles, ita ut prædiximus uniualuium genus in species duas distingui poterit. nisi quis Aristoteli genus illud concharũ quas Venereas cognominamus ignotum fuisse putet: quòd non in mediterraneo (ni fallor) sed in Oceano tantum generentur, & ex India etiam aut alijs ad Orientem sitis regionibus maritimis adferantur. Plinij quidem seculo notas fuisse dubium non est. Dubitet etiam aliquis an thyræ hoc est ualuæ nomen, in globum se colligenti conchæ rectè possit attribui: patellarum sanè testis multò aptiùs quadrare uidetur: quæ etiamsi simplices sunt, biualuium tamen testas referunt. Sed hæc in medium exposita relinquo: & unde nostra digressa est oratio, reuertor. Τῶν δὲ διθύρων τὰ μὲν ἐστὶν ἀνάπτυχα, (ἀναπτυκτὰ, de partib. anim. 4.7. Gaza uertit reseratilia) οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες. ἅπαντα γὰρ τὰ τοιαῦτα, τῇ μὲν συμπέφυκε· τῇ δὲ διαλέλυται, ὥστε συγκλείεσθαι καὶ ἀνοίγεσθαι. Τὰ δὲ δίθυρα μέν ἐστιν, ὁμοίως δὲ συμπέφυκεν ἐπ' ἀμφότερα, οἷον οἱ σωλῆνες. Ἔτι δὲ αὐτῶν τῶν ὀστράκων διαφοραὶ πρὸς ἄλληλά εἰσι. τὰ μὲν γὰρ λειόστρακά εἰσιν, ὥσπερ σωλὴν καὶ μύες, καὶ κόγχαι ἔνιαι αἱ καλούμεναι ὑπό τινων γάλαδες. τὰ δὲ τραχέα, οἷον τὰ λιμνόστρεα καὶ πίννα, καὶ γένη κόγχων ἔνια, καὶ κήρυκες. καὶ τούτων τὰ μὲν ῥαβδωτά ἐστιν, οἷον κτεὶς, καὶ κόγχων τι γένος· τὰ δὲ ἀῤῥάβδωτα, οἷον αἵ τε πίνναι, καὶ κόγχων τι γένος. item quædam λεπτόχειλα sunt, alia παχύχειλα. Quædam κινητικά: alia ἀκίνητα καὶ προσφυῆ. Vide inferiùs de Conchis læuibus ex Rondeletio: ubi is iam recitata Aristotelis uerba, meliùs quàm Gaza interpretatur. Similis ferè, sed breuior testati generis diuisio extat apud Aristot. de partibus anim. 4.7. ¶ Conchulam testam habentem striatam nominat Apuleius.

Digressio de uniualuibus.
Patellæ.

Conchæ Venereæ.

Concharũ differentiæ reliquæ, ex Aristot.

Concharum spondyli seu corpora in plenilunio incrementum suscipiunt. Dicuntur aũt spondyli carnes eorum interiores, Latinè calli. Omnis callus pinnæ & conchylij interior, papauer quoq; dicitur, Hermolaus. Aristoteles nominat τὴν σάρκα, τὸ σαρκῶδες, τὸ ἔσω τῶν ὀστρέων τὸ σαρκῶδες. Germanicè licebit nominare, den Kernen/das fleisch: sed elegantiùs priore modo. ¶ Conchæ dentibus etiam binis fulciuntur ut crustata, Aristot. de partib. 4.5. ¶ Carent conchæ uisu, omniq; sensu alio quàm cibi & periculi, Plinius. ¶ Conchæ aliæ habent in se margaritam, aliæ non habent: licet conchæ omnes aliquid habeant de natura margaritæ, Albertus. Oculi ostreis nulli, quibusdam concharum dubij, Plinius.

Conchis optimis abundat Lucrinus, Bibaga Indiæ insula, & mare rubrum, Textor. sed è Lucrino Italiæ lacu ostrea, non simpliciter conchæ, commendabantur olim.

C Conchæ in limo arenoso nascũtur, Aristot. Et rursus, Conchæ, chamæ, ungues, pectines, locis arenosis sui ortus initia capiunt. Et alibi, Nascitur concharum genus quemadmodum exposi-

positum est, sed locis uarijs: nam alia uadis, alia gurgite, alia duris locis atq; asperis, alia arenosis: & alia sedem mutant, alia stabiliter degunt. ¶ Vidi factas ex æquore terras, Et procul à pelago conchæ iacuêre marinæ, Ouidius Metam. 15. Alexander ab Alexandro uir sanè doctus & diligens Genialium dierum libro 5. cap. 9. hæc tradit: In memoria mihi est, lapidem duri marmoris, non unius coloris, uidisse in montibus Calabris, longo à mari recessu, in quo multiplices conchas maris congestas & simul concretas cum ipso marmore in unum corpus coaluisse uideres, quas quidem osseas & non lapideas esse, & quales in littoralibus uadis inspicimus, facile erat cernere; quòd si marmor in frusta dissectum resecasses, etiam multiplices conchas singulis frustis quasi natiuas considere, & cum lapide unà discindi uideres. Quod profecto multum præstat argumenti dissimilia corpora disiuncta priùs, postea colluuione rerum mista & longo æuo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris, in quo conchylia uideãtur plurima in Thessalia & Hæmonia præcipuè apparere authores memorant: atq; in Aegypto salsudinem esudare, Herodotus tradit, ita ut in collibus æditioribus ea quæ mari incito expuuntur, facilè conspiciantur. Apud Megarenses quoq; & omnem Macedoniam ex rupium præruptissimis saxis lapides excauari nonnulli testati sunt, in quibus pleraque specie appareant littorali, multaq; ædificia & magnas moles ex illis construi. ¶ Conchæ omnes celerrimè crescunt, præcipuè purpuræ, Plinius. Concharum quoque corpora Lunæ effectu (*in plenilunio*) augescunt, Plinius. Luna incremento suo omnium clausorum maris animalium atq; concharum membra turgere iubet, Palladius. uidetur autẽ clausa maris animalia pro ostracodermis in uniuersum dicere. Conchæ & cochleæ inde uocatæ sunt, quia deficiente Luna cauantur, id est euacuantur & minuuntur, Isidorus. ¶ Conchæ & ungues nulla innitentes radice permanent, Aristot. Conchas tenuiores scabrasq; polypum aiunt efficere circum se, uelut loricã duram, de qua re in Polypo dicetur. ¶ Concha marina toto corpore simul aperto miscetur in coitum, sicut Iuba refert in Physiologicis, Fulgentius in Mythologijs. Non murmura uestra columbæ, Brachia non hederæ, non uincant oscula conchæ; Gallienus imperator in Epithalamio. ¶ In alto mari nascuntur abies & quercus, cubitali altitudine: ramis earum adhærent conchæ, Plinius. Negant in aqua ullum esse animal ad conficiendũ hominem atrocius conchis, Platina. Conchæ cur capitibus careant, & quomodo nutriantur, ex Alberto scripsi in Cochleis mar. in genere C. ¶ Conchæ (αἱ κογχύλαι) quãuis careant uisu, escas tamen sequi uidentur, odorandi scilicet facultate, Suidas in Κογχύλη.

Pelecanas aiunt in fluuijs conchas fodiendo eruere; & quum iam multas ingesserint, reuomere, tum carnes lectas deuorare testis relictis, Aristot. in Mirab. Concha uescuntur mulli, & alijs quibusdam, Aristot. Conchularum carne uescuntur polypi: unde fit, ut eorum cubilia cognoscant, qui uenantur, congerie testarum. Trebius Niger prodidit polypos auidissimos esse concharum: illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, ultroq; escam ex prædante capere insidiantur ergò polypi apertis: impositóque lapillo (&c. ut in Polypo exponetur,) Plinius. ¶ Negant in aqua ullum esse animal ad conficiendum hominem atrocius conchis, Platina. D

Limosa regio (maris) idonea est conchylijs, muricibus & ostreis, purpurarumq; tum concharum pectunculis, Columella 8.16. ubi de piscinis loquitur. Vide mox in F. circa initium. ¶ Conchæ inter instrumenta pictorum numerantur à Martiano I.C. ff. de Fundo instructo & instrum. legat. ¶ Concharum non quarumuis, sed buccini aut cochleæ, tubarum loco ante illas inuentas usus olim fuit. Vide in Cochleis mar. E. Cœruleum Tritona uocat, conchaq; sonanti Inspirare iubet, Vergilius. ¶ Conchas aliquas, præsertim illas quæ margaritas ferunt, & berberi dicuntur, polire solent artifices. eæ politæ nitore placent pulcherrimo, & iridis colorum æmulo, proq; diuersa ad lucem conuersione, ut columbarum colla, uario. inde opera uaria ornamentaq; conficiuntur. ¶ Conchis, ut chamarum & mytulorum testis, pigmenta sua infundũt pictores. ¶ Quod superest, quæcũq; premes uirgulta (de uitibus loquitur) per agros, Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra: Aut lapidem bibulum, aut squallenteis infode conchas. Inter enim labentur aquæ; tenuisq; subibit Halitus; atq; animos tollent sata, Vergilius 2. Georg. Vbi Seruius, Cochleæ (meliùs conchæ) propter admittenda spiramina infodiuntur: lapis uerò arenarius & propter spiramina, & propter immodicũ hauriendum humorem si fortè nimius fuerit. ¶ Conchæ adhærescentes tempestatis signa sunt, Plinius. E

De concharum alimento leges etiam infrà in Ostreis F. ¶ Ichthyophagi quidam conchas quę carnem habeant, hoc modo nutriũt: Iis in fossam uel lacunam aliquam immissis, pisciculos in cibum inijciunt, atq; in penuria piscium utuntur, Strabo lib. 16. ¶ Conchula marina, purpura, pelorides, tanquam cibi stomachum roborantes, laudantur à Scribonio Largo, Compositione 104. ut ab alijs cochleæ mar. ¶ Corpus auget ius mitulorum & concharum, Plinius. Qui re Venerea uti non possunt, edant polypos, concharum genera omnia, Aetius. Ῥωμαλεώτερα τῶν κογχίων φησὶν εἶναι ὁ Διοκλῆς, κόγχας, πορφύρας, κήρυκας, Athenæus. Conchulæ maris & cæterorum ferè ostreorum succus planè tum salsus est, tum uentrem soluendi uim obtinet, quanuis earũ caro uentrem reprimat, Galenus 3. de simplic. Aluum mouent cochleæ, ostrea, pelorides, musculi, & omnes ferè conchulæ, Celsus. Vrticam coctam cum conchulis ciere aluum, Phanias Physicus prodidit, Plinius. Chamarũ, conchularumq; in exigua aqua decoctarum ius, aluũ ciet, id cum F

uino assumitur, Dioscorides. Ventri molliendo, Quodcp satis melius uerbis dicemus Horati, Mugilis & uiles pellent obstantia conchæ, Serenus.

Multi ex damnato uictus genere stulti effecti sunt, ex suilla carne, bubula, asinina, cetarijs omnibus, conchulis, &c. Alexander Benedictus. Conchas omnes epilepticis nocere, Galenus author est.

Concham coctam pipere, petroselino, mentha sicca, cinnamo obligas, Platina. Et alibi, Capæ ex genere conchyliorum sunt, coqui in patella sine aqua debent. Conchas ubi uideris præ calore aperiri, agrestam cum modico piperis triti & petroselini cōcisi indes, admiscebiscp: ac statim in patinas transferes. In aqua bene salita per noctem & diem retinendæ prius sunt, ut amaritudinem innatam relinquant. Humescunt omnes conchæ, nimis ostrea friget: His inflare salax est tibi caussa Venus, Bapt. Fiera.

G

Conchæ marinæ. Conchæ marinæ, eadem ferè quæ cochleæ tum marinæ tū terrestres præstare uidētur. ¶ Conchulæ marinæ adduntur remedijs ad superfluum medicamentorum (à medicamentis purgantibus) fluxū sistendum, Incertus. ¶ Sadephum, id est, concha marina: præfertur alba, Hali. ¶ Conchæ mar. adustæ abstergendo purgant dentes. ex non adustis contritis emplastrum applicatum adustionem ignis sanat, Rasis ad Almāsorem. ¶ Ad ægilopes: Conchulas cum testis suis tere, & appone. aliqui uerò miscent etiam aloēn uel myrrham, Galenus Euporiston 2.106. ¶ Conchæ ustæ unum ex ualidissimis medicamentis ad achores sunt, Galenus de compositione secundum locos.

H.a.

Conchæ uocabulum Seruius à Græco κόγχη deducit. alij Latinum putant à concauitate dictū. itacp sine aspiratione scribunt. Conchæ inde uocatæ sunt, quia deficiente Luna cauantur, id est euacuātur, Isidorus. Speusippus seorsim nominat κόγχους, μῦς, σωλῆνας, &c. Κόγχοι, μῦες, κ᾽ ὄστρεα, Aeschylus. Nihil autem interest κόγχαι fœminino, an κόγχοι masculino genere dicātur, ut apud Athenæū legimus. Sed & κόγχος interdum fœmininè effertur: κόγχος μέλαινα, Epicharmus. apud Sophronem quocp οἱ κόγχοι μελανίδες nominantur. ¶ Κυματοφορητίδες, κόγχοι, Hesychius & Varinus. Κογχάριον, id est conchula, diminutiuum, apud Dioscoridem est. Γόμφυκα, τὸν κόγχον, Varinus. ¶ Scafium, id est, concha, Syluaticus. uide inferius in Mitulis. Λεβηρίδα, id est, Leberidem aliqui senectam serpentis, alij cōcham uacuam interpretantur, Galenus in Glossis. Calculos fuisse lapillos ab initio, quales in ora per lusum sæpe legimus, & quos spolia Oceani Claudius Cæsar uocauit, quom parata expeditione milites iussit galeas conchis & hoc genus lapillis implere, hac ratione de Oceano triumphaturus: nomen ipsum ostendit, Cælius Calcagninus libro De calculorum ludo.

Epitheta. Epitheta. Conchæ apud Ouidium cognominantur, marinæ, tenues. Terga cauis super obsita conchis, 4. Metam. de ceto. Detritis conchis læuior, 15. Metam. Viles, capaces, Horatio. Squalentes, (aliqui sordidas interpretantur, malim aridas uel asperas,) Vergilio 2. Georg. Conchæ grandes, Cicero 2. de Nat. sed hoc differentia, non epitheton est.

Concha mensura. Concha nomen est mensuræ, teste Galeno in libro de ponderibus & mens. Est autem alia magna, alia parua. Sic cochlearium etiam chama & mystrum, mensurarum nomina sunt, à capacitate testarum quibus eiusdem nominis ostracoderma aquatilium animantium conteguntur, desumpta. Mensuram quanta est conchæ testa terito, Hippocrates de nat. muli. ¶ Tota capitis humani ossium structura, uocatur πόλος, κρανίον, & κόγχος apud Lycophronem, hoc uersu: Τυπεὶς σκεπάρνῳ κόγχον εὐθέτῳ μέσον. apud Aristophanem σκαφίον, Pollux. Sed scaphium etiam species concharum marinum est, quæ mys alio nomine dicitur. *Conchæ partes aliquot corporis hum. dictæ.* ¶ Conchos dicunt oculorum caua, Cælius. Τά γε μὴν ἔγκοιλα τῶν ὀφθαλμῶν κόγχοι καλοῦνται, ὁ περὶ τοῖς βλεφάροις περίδρομος, Pollux. ¶ Auris etiam concha dicitur pars caua extrinsecus: τὸ ὑπ᾽ αὐτῇ τῇ ἕλικι ἡ προσαγωγὴ τοῦ ὠτός, Pollux. (Sed de conchis dictis in corpore humano, plura fortè in Anatomicis Vesalij lector curiosus inueniet.) ¶ Itē patella in genu apud eundem κόγχη uel κόγχος appellatur: aliâs μύλη, &c. *Conchæ pro testis.* ¶ Mensis remotis puer euerrat καὶ κογχυλίων κόχλους, καὶ ὀστρέων κόγχυς (malim κόγχους uel κόγχας) καὶ ἰχθύων λέπη, Pollux: hoc est concharum testas, & piscium squamas. *Conchæ imbricatæ.* ¶ Sigilla etiam imagunculæcp relictis in parietibus ædiculis (Italia nichios appellat, credo quòd imbricatis conchis soleat earum superior pars ornari. conchas enim Ethrures nichios nominãt) collocandæ, Gulielmus Philander in Vitruuiū. *Concha uas.* ¶ Vasis genus concauum ac superius patulum, à conchæ naturalis similitudine concham uocamus. Plinius, Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur: ac rursus tunditur, deinde lauatur in conchis, siccaturcp, Perottus: qui & alibi concham uas oblongum & concauum interpretatur. Conchæ nomen pro uase Lugduni etiamnum seruant. quidā uas interpretantur ualde apertum instar illius quo tonsores lauandis barbis calidam adhibent. Ego concham dici rectè puto uas omne, cibo, potui, alijsúe usibus accommodatum, quod marginū aut labiorū latitudine careat, præsertim si longitudo eius latitudinem uicerit. eiusmodi enim concharum testæ sunt. talis & cochlearium figura est, sed manubrio addito. pateræ uerò, obbæ, catini, lances & huiusmodi uasa, quamuis latitudine illa carent, quam habent patinæ, plattæ uulgò dictę, (περὶ τὸ πλάτος ἤτοι τὸ τοῦ ἀγγείου ὅλως, ἢ τῶν χειλῶν,) rotundiora tamē sunt, quàm ut conchæ nomen mereantur. Cato de re rust. In cellam oleariam hæc opus sunt: Dolia olearia, opercula: labra olearia quatuor.

quatuordecim: conchas maiores duas, & minores duas. Quum bibitur concha, cum iam uertigine tectum Ambulat, Iuuenalis Sat. 6. Plinius lib. 33. ferream concham dixit. In sacra historia Regum 3.7. proditur decem fuisse luteres seu conchas æneas, quarum quæq; tenebat quadraginta batos, &c. Rob. Cenalis. Κόγχην κεραμίδα, οὐδὲν πλέον δηλοῖ τῆς κεραμίδος, Galenus in Glossis. Concha salis puri, pro salino continente salem, Horatius Serm. 1.3. Pectinum (quos uulgus nostrum conchas diui Iacobi nominat,) usus est alicubi pro sale, quo aquam sacerdotes consecrant.

Conchatus.

Simul umbræ quosdam repercussus cæteris (coloribus,) qui in opaco clariùs micant, conchata quærit cauda, Plinius de pauone: ubi conchatam aliqui interpretantur in modum conchæ curuam.

Conchyliarij. *Conchytæ.* *Conchilegi.* *Κογχώδης.*

Inter urinatores sunt, κογχυλιοθῆραι. Plautus conchytas appellat, qui conchylia conquirunt in mari. In Codice Iustiniani Murileguli dicuntur, quasi muricarij à muricibus; Budæus in Pandectas. Saluete fures maritimi, conchytæ atq; hamiotæ, Plautus Rudente. Dicũtur & conchilegi, Cod. de metallarijs, qui conchylia, murices seu purpuras colligunt. ¶ Anarites ostreum est κογχῶδες (conchiforme) quod petris, ut patellæ adhæret, Athenæus. ¶ Α μέλαινά τε κόγχος, ἅπερ κογχόθηρα πᾶσιν ἐν τελώνια, Epicharmus apud Athenæum. Locus apparet deprauatus.

Conchites lapis eruitur in fossa Hildesheimiæ urbis: qui incuruis liris ad scapulas redeuntibus, & aurei coloris armatura decoratur. longus esse solet palmos duos, latus palmum, Ge. Agricola. Κογχίτης lapidis genus: & κογχυλίας, lapis durus conchyliorum in se formas habens, in Lexicis Græcis legũtur. Conchitæ lapidi alij etiam cognati sunt, similiter à similitudine, qua conchas aliquas siue testacea animalium referunt, dicti: ut cochlites, myites, ctenites, strombites. Est & Conchites saxi uel marmoris genus, cuius Pausanias meminit in Atticis: Ex Græcis (inquit) soli Megarenses conchiten habent, & in ciuitate multa ex eo ædificarũt. Imprimis uerò candidus est, & reliquis lapidibus mollior, cui conchæ marinæ semper insunt.

In subterraneo domicilio quod ostenditur iuxta Cumas Italiæ, (quod uulgus fingit fuisse antrum Sibyllæ, quum uerisimile sit fuisse speluncam prædonum ac piratarũ,) uisuntur parietes uario concharum contextu musaicum opus imitantes, Erasmus Rot. in prouerbio Conchas legere. Mirantur aliqui quomodo fiat ut duobus tribusq; stadiorum millibus longè à mari in mediterraneis locis frequentibus concharum & ostreorum & cheramydum magna cernatur multitudo, & salsi lacus, Strabo libro 1. Et mox, Eratosthenes ait se multis in locis à mari longinquis, uidisse lapidibus inhærentes conchulas, pectines, & ostracorum formas, salsumq; lacum in Armenijs, &c. Herodotus etiam in montibus Aegypti conchylia quædam nasci ac procreari tradit. Lege suprà in c. Meminit & Solinus cap. 15. & Plutarchus in libro de Iside & Osyride, etsi conchylia illi pro conchis dicant.

Conchis fœm. gen. est faba (inquit Sipontinus) cum cortice suo elixa, ad differentiam fabæ fresæ, quæ sine cortice coquitur: à similitudine concharum, quòd confracto cortice uelut implicita conchis suis caruncula uideatur. Si spumet rubra conchis tibi pallida testa, Martialis lib. 3. Si conchem toties meam comesses, Idem libro 5. Cuius conche tumes? Iuuenalis Sat. 3. Eadem puto apud Athenæum Græcè κόγχος dicitur, si bene memini, nescio ex quo authore hos uersus citantis: Λιτὴ δὲ καὶ αὐστηλὴ ἐνὶ κόγχῳ Ἑλλήνων, ἡ πᾶσα πολιοστρόφητος οἰζύς. Epicharmus etiam conchon legumen nominauit. Et Antiphanes: Κογχίον τε μικρὸν, ἀλλάν τος τε προσπετμημένον. ¶ Κογχυλαγόνδιν, γυναικεῖον, νύμφαι, Hesychius & Varinus. ¶ Volucrum maius, id est concha maior, Syluaticus. ¶ Κόγχναι, αἱ ὄχναι, Hesychius & Varinus.

Zenobia Odenati uxor capta ab Aureliano, uixit prope Tybur in Zenobijs agris, ubi uisebatur Conche locus, Cælius ex Trebellio Pollione.

Troglodytarum mulieres circa collum gestant κογχία ἀντὶ βασκανίων, Strabo: id est conchulas pro amuletis fascinationum. ¶ Καὶ τῇ κόγχῃ τῇ πάνυ σεμνῶς σημέιοισιν ἐπέσῃ, Aristophanes in Vespis. Scholiastes addit dictum hoc à Comico, ὡς κόγχας ἤτοι κογχύλια ἐπιτιθέντων ταῖς σφραγῖσιν ἀσφαλείας ἕνεκα, εἰς τὸ μὴ ἀφανίζεσθαι τοὺς τύπους αὐτῶν. Solebant nimirum sigilla ceu uasculis quibusdam includere, ut hodie ligneis torno factis, uel è laminis stanneis, quò typi diutiùs conseruentur. c.

Ἀνέχασκον εἷς ἕκαστος ἐμφορέσατα ὀπτωμέναις κόγχαισιν ἐπὶ τῶν ἀνθράκων. Et Sophron similiter, f.
Κόγχαι, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς κελεύματος, κεχάνανι ἄμμιν πᾶσαι, τὸ δὲ κρῆς ἑκάστας ἔξεχε. Quinas fartas conchas piscinarias, Festus ex Plauto.

Venerem concha Cyprum deuectam canunt, quod nonnulli ad salacitatem referunt, quę concitetur ex earum cibo. non secus enim ac ostrea, libidinosa esse perhibentur, Pierius Valerianus. Videntur autem conchæ & ipsæ libidinosæ esse, ut in c. dictum est: & libidinem uescentibus excitare. h.

Prouerbia.

Prouerbia. Concha dignus, κόγχης ἄξιος. Rem nullius precij concham dicunt Græci, quemadmodum Latini nauci aut floccum. Vnde quod contemptissimum, nulliusq; rei significabant, id κόγχης ἄξιον dicebant, Erasmus Rot. Κόγχη, τὸ ἐλάχιστον. καὶ κόγχης ἄξιον, τὸ οὐδενὸς ἄξιον, Suidas & Varinus. Κόγχης, ἐπὶ τοῦ ἄξιον οὐτέλειαν ἐπίθεσαν, Hesychius. locus est corruptus. legerim, Κόγχης ἄξιον ἐπὶ τοῦ εὐτελοῦς ἐπίθεσαν. uel, Κόγχην, ἐπὶ τοῦ οὐδενὸς ἀξίου καὶ εὐτελοῦς. ¶ Concham diuidere, κόγχην διελεῖν,

de ijs qui nullo negocio quippiam perficiunt; Suidas, Hesychius & Varinus: ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως τι ποιούντων, οἷον, τοῦτό ἐστι τόδε ὥσπερ κόγχον διελεῖν. Et Suidas, ὥσπερ κογχύλιον διελεῖν, παροιμία ἐπὶ τῶν σφόδρα εὐτελῶν. Erasmus Rot. reddit, Tanquam concham dilacerare, uel conchylium discerpere. de imbecillis (inquit) & uiribus longè inferioribus dicebatur. nam illisæ solo rumpuntur conchæ, quò cibus eximatur: aut inciso neruo, quo se contrahunt ac diducunt, aperiuntur, Hæc ille. Videtur autem angustiorem fecisse prouerbij usum, qui communior esse potest ad rem quamuis quæ nullo negocio peragatur. ¶ Conchas legere. Summi ocij est (inquit Eras. Rot.) conchas & umbilicos legere in littoribus, qui lusus esse solet puerorum, quanquam transferri potest ad eos qui aliud agentes, obiter etiam leuiora quædam animi gratia admiscent. Crassus orator apud Ciceronem libro De oratore secundo, de Lælio & Scipione loquens: Non audeo (inquit) dicere de talibus uiris, sed tamen ita solet narrare Scæuola, conchas eos & umbilicos ad Caietam & ad Lucrinum legere consueuisse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Idem Valerius Maximus libro 8. cap. 8. de Scipione & Lælio refert.

DE CONCHIS DIVERSIS.

DE CONCHA IMBRICATA.

RONDELETIVS.

A — *Lib. 9. cap. 33.* CONCHA hęc est distinctione testæ imbricatim undata, ut loquitur Plinius, quamobrem Concham imbricatam uocauimus. testa enim ad undarum sese attollentium similitudinem distincta est, quæ distinctiones cùm aliæ alijs insideant imbricum modo, Concha imbricata dicitur, quemadmodum à Vitruuio (*Lib. 2.*) imbricata cæmenta: Incerta, inquit, cæmenta alia super alia sedentia, inter se imbricata, non speciosam, sed firmiorē quàm reticulata præstant structuram. Imbricata, inquit Budæus, appellat inter se hærentia imbricum modo. Sunt autem imbrices tegulæ curuæ, quarum aliæ alijs imponūtur ad arcendas à tectis pluuias. Easdem Conchæ huius distinctiones non ineptè squamis compares, sic enim squamæ piscium rotundæ dispositæ sunt.

B — Concha hæc magna est, & lata ambitu inferiore, lacinioso ac eo firmiter cohærente. Testa dura est, intus læuis.

F — Caro dura ac concoctu difficilis, alioqui superioribus similis.

Vbi. — Frequens est concha in oriente, reperitur etiam in Oceano.

A — *Lib. 32. cap. 6.* A Græcorum uulgo aganon uocari audio, & à Caloieris Arabiæ, id est, cœnobitis qui illic sunt Tridacnam. Verùm Tridacna quorum meminit Plinius, esse non possunt. Sic enim ille quū de ostreis loquitur: In Indico mari Alexandri rerum autores pedalia inueniri prodiderunt. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenclator Tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens, ut ter mordenda essent. Ex his uerbis nihil aliud rectè colligas, quàm Ostrea in India ualde magna reperiri, ubi omnia grandiora esse quàm apud nos sæpe diximus: quę magna ostrea quidam Tridacna appellauit, quia non nisi tribus morsibus deglutiri possunt.

DE CONCHIS STRIATIS.

RONDELETIVS.

A — STRIATAS Conchas nunc exequimur, quarū primam exhibemus eam quæ communi nomine à nostris Coquille uocatur, ab Italis Capa tonda, à rotunditate.

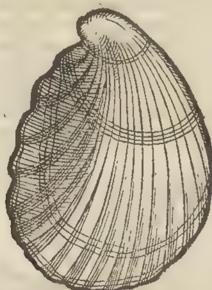
B — Duabus enim testis cōstat multùm cauis, & in dorsum multùm elatis, ut ad rotundam figuram multùm accedant; intus læues sunt, foris striatæ Pectinum modo, in ambitu serratæ. Harū aliæ sunt albæ, aliæ nigricant, aliæ flauescunt, per ginglymū colligantur: utriusque enim testæ apophyses sese inuicem subeuntes coniunguntur.

Caro dura est, difficilisq; concoctu. Ius ex ea aluum soluit. F

Ex Concha hac & cæteris quæ sequuntur ustis, & in cinerem redactis dentifricia optima conficiuntur. G

Altera Concha striata priori similis est, nisi quod illa aliquot lineas tantùm à latere ad latus per striarũ transuersum ductas habet: hæc non lineas simplices, sed uirgas latas sicuti fascias per transuersum ductas habet. Est etiam rufa: unde Concha striata, fasciata, & rufa dici potest.

Tertia Concha striata cæteris longior est, oui figura, testis multùm cauis, canaliculis parum profundis, aliquot lineis per transuersum ductis.

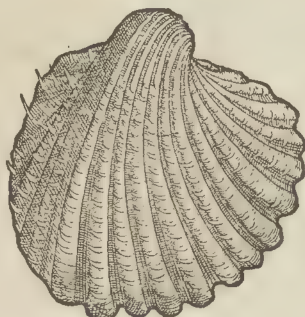
COROLLARIVM.

CONCHIS striatis Rondeletij, subieci speciem illam quam Venetijs rotundæ nomine pictam accepi. Rondeletius primam è tribus striatis suis rotundam uocat.

DE CONCHA ECHINATA.

RONDELETIVS.

ECHINATAM Concham ab asperitate uocamus, sicut aculeatam ab aculeis uocare possumus. In hac uniones reperiri testatur Plinius. Nã & Iuba tradit Arabicis concham esse similem Pectini insecto, Hirsutam Echinorum modo, ipsum unionem in carne ipsa esse grandini similem. Hęc Concha superioribus & Pectini similis est, testis admodum concauis, striatis, in ambitu incisis. In strijs siue exochis eminent aculei frequentes, incurui, certis interuallis à sese dissiti, qui si ui aut alia ratione exciderint, uestigium sui relinquunt. Quod à me temere dictum non est; sunt enim qui putant Conchas omnes striatas aculeis illis armatas esse, sed crebro attritu & maris iactatione rumpi, quod falsum esse experientia docet. Nam in Echinatis fractorum aculeorum uestigia sem

Lib. 9. cap. 35.

per apparent: Conchas uerò striatas tantùm etiam post magnas procellas in litore sæpissimè uideas, sine ullis aculeis, eorúmue notis. Vidimus etiam sæpe conchas striatas sine ullis aculeis retibus captas. Quare hanc à cæteris differre certum est asperitate & aculeis. Carne uerò interna & substantia planè similis est, Hæc Rondeletius.

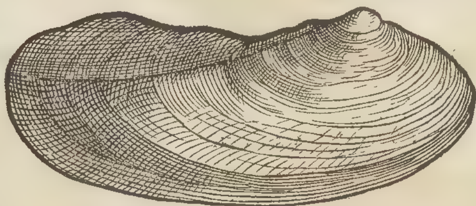
Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo: ipsum unionem in carne, grandini similem. Vide inferiùs inter Conchas diuersas M, de Concha maris Rubri.

COROLLARIVM.

Conchæ echinatæ Rondeletij, speciem aliam similem, quã Venetijs olim accepi, non puto tamen in Adriatico aut mediterraneo inueniri, sed Orientali Oceano, adiungere uolui. Testæ utræque figura tum foris, tum cauitate interna, quæ caput uersus recurua est, inuicem similes sunt. hoc pulchrum in eis: tribus in summitate articulis ginglymo iunguntur, ita ut eminentes utrinq; mucrones mutua insertione, uterque in oppositæ testæ acetabula, cohæreant: atq; ita fit, ut quoniam concha tota alternatim & strijs eminentibus exasperatur, & canaliculis cauis (quos & striges uel strigiles dixeris) sulcatur, infima parte strigiles oppositis cõmittantur & respondeant strijs, his prominentibus, illis subeuntibus.

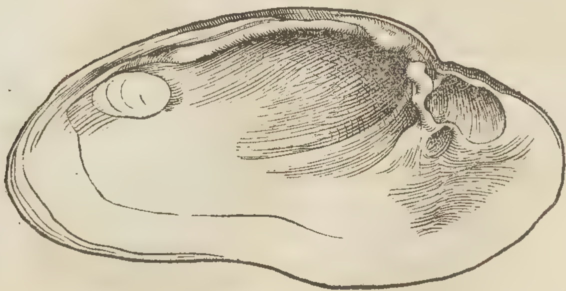
DE CONCHA LONGA.
RONDELETIVS.

B HAEC Concha duabus magnis & longis constat testis. Chamæglycymeridi similis est: sed testæ multò spissiores sunt, magis rugatæ, colore uario, in ambitu rubescente, in medio albescente, intus candido cum læuitate. Ex hac calx conficitur.

C Dentifricia optima ex eiusdem cinere parantur.

COROLLARIVM.

Conchæ longæ species etiam in dulcibus aquis reperitur; cuius testam alteram parte eius in-

terna expressam hîc exhibemus, alteram non uidi: sed binas similes esse puto, & ginglymo articulari. Superficies externa scabra est, qua adempta interior læuis candicat margaritiferæ conchæ instar, &, si bene memini, in his etiam conchis margaritas exiles inueniri aiunt.

DE CONCHA ALTERA LONGA,

RONDELETIVS.

CONCHAM hãc Dactylum esse seu Vnguem falsum † est. Neq; audiendi sunt ij qui his quinque uocibus, Aulo, Dactylo, Solene, Donace & Concha longa, Plinium seorsum ad hunc piscem significandum uti tradunt. Neque illud rectè ab alijs scriptũ est, Digitos Conchas longas uocari. Nam Plinius lib. 32. cap. 9. diuersis locis de his locutus est, ut de diuersis rebus. Iecinoris doloribus, inquit, scorpio marinus, in uino necatus, ut deinde bibatur: Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo, aut si febres sint ex aqua mulsa. Deinde multò post. Mares alij Donacas, alij Aulos uocant, fœminas Onychas. Vrinam mouent mares: dulciores fœminæ sunt, & unicolores. Quid uerò de hoc Plinij loco sentiam, postea exponam, atq; alios esse Dactylos à Conchis longis demonstrabimus.

† Notat Bellonium. Vide in Vnguibus ex Bellonio.

Conchas longas Plinij à digitis differre.

Hanc quam hîc exhibemus Concham longam Plinij esse affirmamus, quòd nulla sit hac longior & strictior. Nostri Cullier uocant. A

Testa est alba, aspera, lineis multis & diuersis distincta. Qua parte replicatur, foramina multa habet ordine disposita. In nostro litore frequenter iacentes reperiuntur. B

DE CONCHA PICTORVM,

RONDELETIVS.

INTER Conchas eam numerat Aristoteles qua pictores utebantur, non in diluendis aut asseruandis coloribus, ad quam rem pictores hodie Musculorum testis utuntur: sed cuius testæ radebantur, quòd conficiendis coloribus utiles essent, ne quis existimet ex interno corpore saniem aliquam ueluti ex Purpuris & Buccinis infecturę uel picturæ utilem colligi. Verba sunt Aristotelis: ἃ δὲ οἱ γραφεῖς ὀρύ χρῶνται, πάχει τε πολὺ ὑπερβάλλει, καὶ ἔξωθεν ἐπὶ τὸ ἄνθος ἐπιγίνεται, εἰσὶ δὲ τὰ τοιαῦτα μάλιστα περὶ τοὺς τόπους τοὺς περὶ Καρίαν. Concha quæ pictoribus usui est, crassitudine plurimùm excedit: & florem illum non intra testam, sed foris habet, reperitur id genus maximè circa Cariam. Huiusmodi est concha quam hîc proponimus, testis spissis, intus læuibus, foris inæqualibus & asperis, Cinnabaris aut Sandaracæ colore, figura spondylorum aut minorum Ostreorum. Hanc accepi à Gulielmo du Choul Allobrogum præfecto, uiro uariæ admodum & antiquæ eruditionis, cuius egregium specimen est editurus his libris quos propediem publicabit. Is ad singularem doctrinam, summam erga literatos omnes liberalitatem atque humanitatem adiecit, qua in me quoque usus Conchas aliquot, atque turbinata depingenda dedit.

Lib. 5. de Hist. cap. 15.

DE CONCHA CORALLINA,

RONDELETIVS.

CONCHAE supradictæ similis est hæc quæ in mari nostro reperitur colore scilicet, rubra enim est, corallum planè imitata, unde corallinam nuncupauimus, figurâ dissimilis: externa enim testarum parte pectinem refert: nisi quòd hæc striata non est, sed lineis tantùm aspera, & tuberculis rubris inęqualis, intus lęuissima, candidi marmoris colore. Spondylorum modo colligantur testæ uinculo nigro, tenues sunt, sed satis duræ. Caro dura, odore uiroso, sapore salso. Rarò reperitur hæc concha: & uix, nisi post diutinos austri flatus, & caniculæ exortum in litus eijciatur. A B

DE CONCHA RVGATA, RONDELETIVS.

B MAGNA hæc concha, & lineis multis, & elatis per transuerſum ductis ualde rugata eſt; teſtis ualde ſpiſsis, intus læuibus & ſplendoris argentei, qua parte concham margaritiferam, matrem perlarum uulgò dictam refert, per ginglymum articulatur: teſtarum enim in ſummo apophyſes uicíſsim recipiunt & recipiuntur: quibus acceſsit uinculum robuſtum, dicas eſſe dentes pectinatim coëuntes.

E Teſtæ ob ſpiſsitudinem in laminas & fruſta diſſecantur, ex quibus ſphærulæ precū conficiūtur, & dentiſcalpia quemadmodum ex matre perlarum, ſed non adeo ſplendida.

B In hac concha uniones reperiri non dubito.

DE CONCHVLA RVGATA. RONDELETIVS.

NON ab imo ad ſummum lineas ductas habet hæc conchula, ſed à latere ad latus multas ueluti rugas ſparſim & ſine ordine: quarum quædam imperfectæ ſunt, & in mediam teſtam deſinunt. Teſtæ non ſunt tumidæ & in dorſum elatæ, quemadmodum ſtriatæ omnes, ſed depreſſæ: colore uario, ſunt enim ex albo cinereæ, & ad liuidum accedentes. Labra teſtarum craſſa ſunt: & tam arctè connexa, ut ſine ui non aperiantur, faciliusq́ rumpantur teſtæ, quàm pateſiant, quod à Chamarum natura prorſus alienum eſt, quarum teſtæ hiant. Vnde eos errare † conſtat qui hanc Conchulam pro Chamepeloride exhibent. Hæc concha arenæ modicum recipit per lateris rimam, aquam ſugit ore quod illic ſitum eſt, rotundum & in ambitu ſinuoſum. Iſtas conchas Veneti biueronos ſiue piueronos uocant. Maſsilienſes Cloniſſas, Ligures Arſellas.

† *Bellonium taxat.*

DE EADEM, BELLONIVS, QVI CHAMAM PELOridem nominat, quod reprehendit Rondeletius.

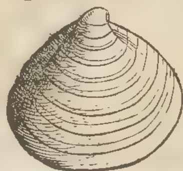
A Regias aut baſilicas Chamas Galli Pelourdes, ad Peloridarum uocem accedentes dixerunt, (*Rondeletius mox Conchulam uariam Gallicè Pelourde nominat, & è luto erui ſcribit, &c.*) Maſsilienſes Cloniſſas, Veneti Biueronos, Genuenſes Arſellas, Hiſpani Armillas: Anconitani, Rauenates & Ariminenſes Pouerazos, quaſi pauperculos nominant, quòd illic nimiùm popularis, pauperibusq́ offerri ſolita ſit. A luto autem, in quo tum manibus, tum retibus euerruntur, nomen habent. πηλὸς enim lutum eſt. (*Reprehendit hanc etymologiam Rondeletius, infrà in Chamis Pelorinis.*) Alij dictas à Peloro monte Siciliæ uolunt.

B Differunt autem à Calcinellis, (chamis piperatis,) quòd turbinatiori & grandiori corpore conſtent. Calcinellæ enim (quæ & Beueraze dicuntur) compreſsiore ſunt forma, teſta translucida, ac multò quàm chameleios teneriores. Media autem eſt inter aſperam & læuem conſtitutione & natura. non enim ita horret, ut aſpera: neq́ ita glabreſcit, ut læuis. albo præterea ac fuluo emblemate

(A) diſtinguitur: unde Caparozolam (*chamam læuem quoq́, caporozolam uulgò dici, alibi ſcribit. Quæ quidem Venetijs cappæ rozzæ uel rozzolæ uulgò dicuntur, ab eruditis quibuſdam illic pelorides exiſtimantur, & à Græcorum uulgò hodie ὀρυκτοὺ dicuntur, hoc eſt, foßiles. nam in fundo ſeu limo maris à fodientibus eruuntur. Teſtam earum læuem & albidam eſſe puto.*) dici puto, quòd ex rubro ſubfulua ſit.

F Eius autem caro durior eſt, quàm læuium Tellinarum & Peuerazarum. Emollire aluum tradit. Sed & Diphilus copioſum, bonūq́ ſuccū gignere tradit, & ſtomacho gratū: nec facilè excerni.

COROLLARIVM.

Hæc quoq́ aut Conchulæ rugatæ Rondeletij eadem eſt, aut planè ſimilis: neq́ poſuiſſem, niſi iam priùs habuiſſem ſculptam.

DE CONCHVLA VARIA, RONDELETIVS.

Ad fauces Malgurianas capitur frequenter Concha parua, testis spissis & depressis, quæ lineolis multis & admodum uarijs distinctæ sunt, ob id uariam nominauimus. Chamæ asperæ non ualde dissimilis, sed minùs aspera est. A B

Carne est dura, lutum redolente, sapore salso, ob id ius uentrem multùm ciet. A pauperibus solùm emitur. F

Vocant uulgò nostri pelorde, *(hoc nomen etiam conchulæ rugatæ Rondeletij Bellonius tribuit, de qua proximè scriptum est:)* quæ uox etsi Peloridi affinis sit, tamen longè alia est Concha à Chame peloride, dictáque puto à nostris à luto & sordibus: fœdas enim res & sordidas lordes appellant. Repetitur eadem frequens haud procul à Narbone, tota luto obsita, uocaturque illic Pholado, quasi φωλάδα dicas à uerbo φωλεύειν: quod latêre, uel in latibulis degere significat. quæ appellatio aptè conuenit: nam conchæ istæ in luto latentes degunt, sæpius ad pedem unum depressæ. Has mulierculæ uenantur gladijs latioribus, aut alijs ferramentis in lutum altiùs immissis ut eleuent. Ob hanc concharũ naturam in eam sententiam inclinat animus, ut eas φωλάδας Athenæi esse putem, quarum bis meminit: Αἱ δὲ φωλάδες πολυτροφώτεροι, βρωμώδεις δέ. Pholades multùm nutriunt, sed uirosæ sunt. Et: Αἱ δὲ φωλάδες εὔστομοι, βρωμώδεις δὲ καὶ κακόχυλοι. Pholades ori gratæ sunt, sed uirus resipiunt, & mali sunt succi. Et Phauorinus, φωλάδες ὀστράκινά τινα βρωμώδη. Quod si cui hæc sententia non probetur, easque tantùm Pholadas esse uelit, quæ in saxorum cauernulis, non in luto lateant, de quibus posteà dicemus, non ualde repugno. A

Pholades.

Lib. 3.

DE CONCHA RHOMBOIDE, VEL MVSCVLO STRIATO, RONDELETIVS.

Qvam hîc repræsentamus Veneti Mussolo uocant. *(Vide infra in Corollario de Musculis, in Conchis diuersis M.)* Græcorum uulgus Calagnone, apud nostros ἀνώνυμος est. Falsò βάλανον quidam uocant: nam nihil similitudinis cum quernis glandibus habet, neque in saxorũ rimis nascitur, quod temere nonnulli asserunt, neque testa læui cõtecta est, neque huius caro tenera est, neque palato grata, quod de Balanis scripsit Athenæus: sed dura, uirus olens atque insuauis. Opinionem etiam eorum qui spondylum appellant, satis refellit testarum connexus, de quo in spondylis dicemus. Huius nomen nullum equidem apud ueteres reperi: quare Musculum striatum rectè dici posse puto, quòd testa sit Musculorum marinorum testæ simili, sed spissiore & firmiore. Præterea pars qua cohærent testæ, recta est ferè, ueluti in Musculis, altera parte rotunda: recta ferè, inquam, dempto testarum capite, quòd in angulum satis prominet, ut figuram rhomboidem satis aptè tota testa repræsentet, unde Concham rhomboidem propriè appellari posse putem. A

Balanum non esse.

Lib. 3. Spondylum non esse.

Ab angulo capitis testarum ducuntur paruæ striæ, aliæ rectæ, aliæ obliquæ. Tota concha nigricat. B

Dura est admodum carne, si cum alijs Musculis comparetur. F

Rara est hæc concha, quòd in alto mari degat. C

DE EADEM CONCHA, BELLONIVS: IPSE BALAnum nominat: quod taxat Rondeletius.

Balani saxis multùm adhærent, immobilesque sunt, testa læui contecti. Vulgus Græcum Calagnones uocat. Veneti (apud quos frequentes sunt) Moussolos, dum fortasse mytulos dicere student: sunt enim his satis similes. Porrò quercinæ glandis formam habent, unde & Balani & glandes Græcis ac Latinis dicti. Sunt qui Spondylos Latinis uocari putent. Plinius uerò ad diuersa animalia utrunque nomen transfert. Columella inter Concharum genera annumerat. Paulus concharum genus Condylos scribit, quos tu fortasse Spondylos dixeris. A

Spondyli.

Decoctum eorum (ut prodit Xenocrates, *Sed hæc de ueris balanis accipi debent: de quibus supra in B. Elemento scripsimus*) aluum ciet: qui uerò saxis non adhærescunt, acres sunt ac medicamentosi, magisque aluum perturbant: atque urinam minus concitant. Galenus eos in cibo præcipuè commendat, qui eo loci proueniunt, ubi aquę marinæ admiscetur fluuiatilis, saxisque adhærent: ij nanque (inquit) dulces & habitiores, plenioresque, copiosum præbent succũ, quo & abundè nutriũt, aluumque permouent, ori ac stomacho pergrati, teneriorem que habent carnem, & urinam cient. F

Iconem Bellonij omisimus, quanquam dissimilem illi quam Rondeletius exhibuit: testis breuioribus & obtusioribus, non ita in angustum ab altera parte exeuntibus. Eiusdem generis esse puto hanc etiam concham Venetijs ad uiuum effictam hac forma.

DE CONCHIS LAEVIBVS.

RONDELETIVS.

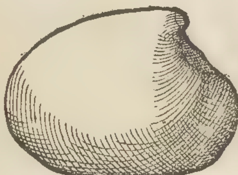
Lib. 4. de Hist. anim. cap. 4.

ASPERAS conchas, striatas, rugatas, executi sumus, sequuntur læues & non striatę. has enim ita diuidit Aristoteles: ἔτι δὲ αὐτῶν τῶν ὀστράκων διαφοραὶ πρὸς ἄλληλά εἰσι. τὰ μὲν γὰρ λειόστρακά ἐστιν, ὥσπερ σωλὴν καὶ μῦες, καὶ κόγχαι ἔνιαι αἱ καλούμεναι γαλάδες. τὰ δὲ τραχέα, οἷον τὰ λιμνόστρεα, καὶ πίννα, καὶ γένη κογχῶν ἔνια, καὶ κήρυκες, καὶ τούτων τὰ μὲν ῥαβδωτά ἐστιν οἷον κτείς, καὶ κόγχων τι γένος· τὰ δὲ ἀρράβδωτα, οἷον αἵ τε πίνναι, καὶ κόγχων τι γένος. Quem locum non satis expresſit Gaza hoc modo: Ipsarum etiam testarum magna uarietas: nam aliæ læues, ut Vngues, Mytuli, & Concharum quædam quas galadas appellant, Aliæ scabræ, ut Ostreæ, Pinnæ, & Conchę nonnullæ, & Buccina. Quædam etiam pectinatim diuisæ, ut Pectunculi & Concharum nonnullæ. Aristoteles testas diuidit in læues & asperas. Rursus asperas, in uirgatas & non uirgatas. Sunt igitur testæ quædam asperæ & non uirgatæ, ut Pinnarum testæ. Sunt quædam asperæ & uirgatæ, ut Pectinum testæ. Quare sic uertendum fuerat. Testarum magna est uarietas. aliæ enim læues sunt, ut Vngues, Mytuli, & Conchæ quædam quæ galades nominantur. Quædam asperæ, ut Limnostrea & Pinnæ, & Conchæ nonnullæ, & Buccina. Et asperarum quidem aliæ sunt uirgatæ, ut Pecten: aliæ non uirgatæ, ut Pinna. *Virgatæ quæ.* Hactenus Aristoteles: qui uirgatas testas appellat non simplicibus lineis aut tuberculis, sed uirgis elatis & strijs asperas, de quibus ac de alijs aliter asperis iam diximus.

Læuium differentiæ. Læuium inter se differentia est à magnitudine & paruitate, à crassitudine & tenuitate testæ, à colore, quædam enim totæ nigræ sunt, quædam albæ: quædam nigris lineis distinctæ, aliæ purpureas, transuersas & rectas lineas habent, de quibus deinceps.

DE CONCHA GALADE, ET CONCHA NIGRA; RONDELETIVS.

A CONCHAE γαλάδες Latinum nomen nullum inuenerũt, quare Gaza Latino nomine usus est. Has inter læues numerat Aristoteles, ut superiori capite protulimus.

B Fortasse à lacteo colore dictæ sunt γαλάδες: sunt enim candidisſimæ, maximæ, & lęuisſimæ. Nonnullæ parum purpurascentes, quædam flauescentes reperiũtur, sed intus omnes candidisſimæ sunt.

F Caro alba est, dura, concoctu difficilis, succum crassum gignit. ius ex his aluum mouet, si per se coquantur, uel sine multæ aquæ admistione. satis rarò capiũ.

Conchæ nigræ. His conchas nigras opponimus, quas propria pictura non egere existimauimus, quòd superioribus planè similes sint, nisi quod intus & foris nigricant. caro quoq; minus candida est. utraq; non admodum concaua est, & testa una cauitate sua alterius apophysim recipiente firmè colligantur, Hæc ille. Bellonius Galades esse putat, quæ alio nomine chamæ lęues dicuntur: de quibus inferius, Rondeletius negat.

DE CONCHA FASCIATA.

RONDELETIVS.

A B SVPERIORIBVS duabus similis est Concha quam hîc repræsentamus, nisi quòd paulò latior est, quod læuibus uidetur peculiare. Præterea quinq; ueluti fascias latas à latere ad latus ductas habet, ijs similes quibus puellæ nostræ capillum redimire solent: quas Vettes, appellant, id est, uittas, unde & hanc Concham coquille uetade nuncupant. Inde Latinè fasciatam uocauimus, non ineptè, ut arbitror.

B Testa est admodum læui, dura, marmorea.

Hæc

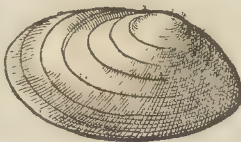
Hæc succo & substantia à superioribus non differt.

F *Alia similis.*

Huic similem planè adiungimus, quam ob id peculiariter non depinximus. Differt tantùm lineis purpurascentibus, quas per transuersum ductas habet à summo ad imum, alias partim flauescentes, partim albas, intus tota uiolacea est. Testa est læuissima, si qua sit alia, tenuis. Vna linea caua alterius testæ longam apophysim excipit, & sic arctè colligantur.

DE CONCHA CRASSAE TESTAE, ET CONCHVLIS VARIIS, RONDELETIVS.

AGALADE & Chama aspera hæc concha figurâ non differt, neque uitâ aut substantiâ, sed crassitudine tantùm testarum. Hæ lineis aliquot à latere ductis distinctæ sunt, nihilominus tamen læues sunt.

B

Ex his ustis & in cinerem redactis præstantissimum antispodium fit, quod in spodij ueri uicem commodè usurpatur. Fiunt & ex his dentifricia, & exsiccantibus admodum medicamentis utilissimè admiscentur, fit & ex ijsdem calx.

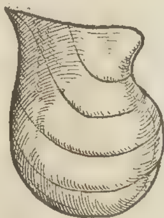
C

Sunt & Conchulæ quædam asperæ, quædam læues nucis iuglandis magnitudine, quæ maiores nunquam fiunt, Græci κογχία uocant: de quibus Dioscorides loquitur, ut citauimus quum de Chamis ageremus. Ius earum, inquit, cum aqua modica elixarum aluum ciet.

Conchulæ iuglandis magnitudine.

DE CONCHA MATRE VNIONVM, RONDELETIVS.

A

PVLCHERRIMA Concha & margaritifera, lingua Indicâ βόρβερι dicta fuit. (*Vide infrà in Corollario de Margaritis.*) A Gallis Nacre de perles, pro Matre perlarum (nos enim perlas uocamus, quas Græci μαργαρίτας, Latini uniones) quòd frequentiores & meliores uniones in his quàm in alijs Conchis uel Ostreis inueniantur: nam in alijs etiam conchis margaritæ proueniũt, de quibus suo loco tractabimus.

B

Hæc concha magna est, spissa, modicè caua, figurâ Pectinum æmula: una enim parte aurem habet, & foramina parua quæ non permeant. Altera rotunda est, argentei coloris & splendoris, maximè in interna parte, externa nonnihil flauescit. Tota læuis unionum modo. Hanc pro Matre unionũ uerissimè repræsentatam fuisse docet Athenæus his uerbis: Androsthenes in Nauigatione Indiæ scribit, Turbinum & Chœriorum, & aliarum Concharum formas ibi longè alias (ἰδέας ποικίλας, καὶ πολὺ διαφόρους, *id est formas uarias & multò præstantiores*) esse quàm apud nos. Illic & Purpuram nasci, & cæterorum Ostreorum magnum numerum. Sed inter alia peculiare id esse quod Berberi uocant, in quo margarita gemma nascitur, magni pretij in Asia, uenditurque Persis & nationibus quæ ad Orientem spectant pari auro repenso. Ostreum aspectu Pectini simile est, Concha non striata sed plana, spissa, (λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει, καὶ δασύ,) non utrinque aurita Pectinis modo, sed altera tantùm parte. In eius carne gemma concrescit, ut in suilla grando: modò colore adeò similis auro, ut cum eo collata non facilè internoscatur, modò argentei coloris, modò omnino alba & oculis piscium similis. Hæc sunt quę certò confirmãt nos ueram concham Indicam quæ βόρβερι dicta est, repræsentasse.

Eâdem ratione arbitror unionem in conchis concrescere, qua grandinem in porcis, calculum in renibus, uel uesica. Quo anno hæc scriberemus mortuus est quidam, cui in altero rene erat lapillus tot particulis constans, quot in rene uenularum erant ramuli, quarum particularum lapilli, extremum ueluti caput marmoris rotundi & candidi frustulum referebat, uel margaritæ maiusculæ figuram & splendorem, id ex pituita uitrea concretum fuisse existimo. Quare nec mirum si in Ostreis & Conchis senescentibus uniones reperiantur. De quibus plura suo loco.

Vnio in Conchis quomodò concrescat.

COROLLARIVM DE CONCHIS DIVERSIS.

Concharum è genere sunt Dactyli, Plinius. Vide in Vnguibus. Itali hodie Capas (id est conchas) longas appellant. Sed aliæ sunt conchæ longæ à Plinio nominatæ, cum inquit: Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo, aut si febres sint, ex aqua mulsa, iocineris doloribus medentur. Μακραὶ κόγχαι σωλῆνες, τοτὶ γε γλυκύκρεων Κογχύλιον, χηρᾶν γυναικῶν λίχνευμα, Sophron, qui conchas longas uidetur solênes, id est dactylos interpretari. Conchulam oblongam

aliį tellinem, aliį chemam macrân uocant, Marcellus Empiricus.

CONCHAE genera plura saxis affixa omnem uitam traducunt, Aristoteles.

LEPADES, id est Patellæ, conchæ sunt petris adhærescentes, Galenus in Glossis. Vide suprà etiam in Conchis in genere A. ad quas species cõmune uocabulum conchæ soleat extendi.

ICHTHYOPHAGI cum per tempestatẽ piscari non possunt, Conchas legunt permagnas: quarum testa saxis attrita, interiore carne cruda, sapore ostreis persimili, uescuntur, Diodorus Siculus.

CONCHAE quædam habent testas subtilis & tenuis labiį in extremo ubi coniunguntur: alię perquàm densas: ut genus illud è cuius testa fiunt monilia & manubria cultellorum, Albertus. uidetur autem de margaritifera quadam concha sentire.

CLVSILES mordacesq́ Conchæ, ceu mituli, pro esca imponuntur paruulis rarisq́ textu ueluti nassis, in alto iactis, quibus purpuræ capiuntur, Plinius.

CONCHAE quædam satis magnæ in piscinis & lacubus reperiuntur. Has quidam in lixiuio decoquunt, donec cortices testarum nigri emolliantur ut demi possint. reliquum album contundunt, & rore inter Pentecosten & Augustum collecto destillatoq́, excipiunt & subigunt: inde globulos formant minimos, pertunduntq́ acicula, & filo insertos ad Solem indurant, &c. ut pluribus scripsi in Columba E. sic Margaritas mentiuntur.

COROLLARIVM ALTERVM DE CONCHIS DIuersis apud ueteres memoratis, secundum ordinem literarum.

De Concha ACATII modo carinata, uide in Nauplio.

ALBAE conchæ, λευκαί: uide Androphyctides.

AMATHITIDES Conchæ nominantur ab Epicharmo, eædem nimirum quas infrà Venereas nominabimus.

ANARITES, uel Anartes, Ἀναρείτης ἢ ἀνάρτης, ostreum est (id est, testaceum animal) conchæ simile, (κογχῶδες. Varinus non rectè habet κοχλιῶδες,) quod petris ut patellæ adhæret. Meminit eius Ibycus. itẽ Herondas, προσφὺς ὅκως τις χοιράδων ἀναρείτης. sunt autem chœrades, scopuli marini. Et Aeschylus insulas quasdam ἀναῤῥιζοτρόφους nominat, Athenæus. Fortè autem dicti sunt Anaritę, ἀπὸ τοῦ ἀναρτᾷν, ἢ ἀνηρτῆσθαι. quòd à petris pendeant. Ἀνηρείτης, κοχλίδιον, id est cochlea parua, à Nereo dæmone marino, Varino. Vide etiam in Nerite, in N. elemento.

Ἀθιλοι, κόγχοι (κόχλοι, Varinus,) θαλασσίας εἶδος, Hesychius.

ANDROPHYCTIDES quædam Conchæ memorantur ab Epicharmo, his uerbis: Καὶ κωδεκιμοί τε κυηγόνοι, τὰς Ἀνδροφυκτίδας πάντες ἄνθρωποι καλέοντ᾽, ἄμμες δὲ λεύκας (λευκὰς) τοὶ θεοί. Hæ conchæ fortassis contraria quàm reliquæ facultate, Venerem non promouent, sed inhibent: aut etiam sterilitatem inducunt, ut inde κακοδόκιμοι κυηγόνοι, hoc est malè probatæ ad fœcunditatem, & Androphyctides fortè à uirorum & concubitus tædio ac fuga dicantur.

C CALCENDIX genus conchæ, Festus. Tellinas Anconitani Calcinellos nominant, ad discrimen alterius conchæ, quæ ab iįs Chalcene appellatur, Bellonius. Inditum autem hoc nomen fortassis est à calce, quam è conchis quibusdam fieri testis est Rondeletius. non enim placet quod Bellonius scribit, Anconitanos Chalenam uel Chalcenam appellare Chamam piperatam, nomine à Chamula detorto.

DE CHAMIS, RONDELETIVS.

Difficultas. *Hermolaus.*

De Chamis omnibus certi aliquid scribere certè perdifficile est, tum ob earũ uarietatem, tum ob parum certas & distinctas earum notas à ueteribus traditas. Quapropter minimè miror Hermolaum uirum optimarum rerum cognitione præstantem in suis in Dioscoridem corollariįs de ostreis & conchyliįs paucissima scripsisse, copia eorum & uarietate, ut opinor, deterritum. Marcellus Virgilius Græcè & Latinè doctissimus, in suis in eundẽ autorem commentariįs, ab iįsdem abstinuit, earundem distinctiones peritioribus relinquens. In genere, inquit, minorũ ostreorum Chamæ sunt, tanta cum aliįs affinitate, ut facilè in antiquis scriptoribus confundatur earum historia. Nihil difficilius in tota huiusmodi rerum commentatione, quàm in appellationibus his cõcordem ueterum historiam ostendere. ob id peritioribus relinquimus: Hactenus Marcellus. Ab horum modestia alienissimi quidam, perinde ac si harum rerũ distinctioni difficultas nulla inesset: Chamas aliquot ineptè depinxerunt, pro arbitrio scilicet, nulla ueterum scriptorum autoritate freti, unde pro Chamis Conchas speciatim dictas usurparunt. (*Atqui hoc & ueteres quidam fecerunt. uide in Corollario nostro de Conchis in genere.*) Concha enim uniuersè quidem testam omnem significat, ut iam annotauimus: & ut aliquando nos quoq́ accipimus, quũ nulla rerum confusio inde sequitur. Sed quum speciatim de rebus dicitur, rerum singularum proprijs nominibus utendum. Hanc ob causam Aristoteles Conchas à Chamis distinxit libro 5. de hist.

Marcellus Virgilius. *Bellonius notat. Concham aliquando generis nomen esse, aliàs speciei à Chamis diuersæ. Concha species peculiaris.*

hist. animal. cap. 5. Αἱ δὲ κόγχαι, καὶ χῆμαι, καὶ σωλῆνες, καὶ κτένες ἐν τοῖς ἀμμώδεσι λαμβάνουσι τὴν σύστασιν. Conchæ, Chamæ, Pectines, Vngues, locis arenosis sui ortus initia capiunt. Alio loco eiusdem operis concharum species aliquot recensens: Testæ (inquit) à sese differunt: aliæ enim læues sunt, ut Vngues, Mytuli, Conchæ quædam quæ galades dicuntur: aliæ asperæ, ut Limnostrea, Pinnæ, concharum species quædam. Neq; est quod quis in Chamarum & concharum confusa tractatione Dioscoridis autoritate se tueatur, quum scribit: Καὶ ὁ ἐκ τῶν χημῶν δὲ καὶ τῶν ἄλλων κογχαρίων ζωμὸς, κοιλίαν κινεῖ ἑψόμενος μετ' ὀλίγου ὕδατος: μετ' οἴνου δὲ λαμβάνεται. Chamarum conchularumq; aliarum in exigua aqua decoctarum ius aluum ciet, id cum uino assumitur. Hic Chamas & Conchulas coniungit, non quod eædem sint, sed quod ius ex utrisq; eadem sit facultate. Id quod omnibus etiam testaceis commune est; ius enim ex omnibus, aluæ subducendæ uim habet.

Lib. 4. cap. 4. *Lib. 2. cap. 9.*

Nunc inquiramus quid sit Chamis proprium, quo à Conchis, quibus in multis similes sunt, distinguantur. Athenæus: Τῶν δὲ χημῶν μνημονεύει Ἴων ὁ Χῖος ἐν Ἐπιδημίαις, καὶ ἴσως οὕτως ὠνόμασται τὰ κογχύλια παρὰ τὸ κεχηνέναι, id est, Chamarum meminit Ion Chius in Epidemijs, quæ fortasis χῆμαι à Græcis nominatæ sunt ἀπὸ τοῦ κεχηνέναι, id est, ab hiando. Id etymum secuti quidam Hiatulas Latinè appellant. Sed cùm eadem uoce etiam Channæ nuncupentur, quæ à Chamis maximè distant, ut in priore operis nostri parte ostendimus, tutiùs esse puto Græca appellatione uti Plinij exemplo, à quo Chamæ nominantur, & Chamæpelorides, & Chamætracheæ, atq; aliæ eiusdem generis. Chamæ igitur etsi concharum generi subsint, hoc tamen à cæteris conchis distabunt, quòd semper hiant, & testas apertas habent.

Chamæ quomodo distinguantur à conchis. *Lib. 3.* *Lib. 6. cap. 9.*

Harum multæ sunt differentiæ. Athenæus libro 3. Hicesius Erasistratius (inquit) Chamarum alias ait dici asperas, alias regias, asperas quidem mali esse succi, pauci nutrimenti, facilè excerni, ipsis pro esca eos uti qui purpuras piscantur. Læuium autem præstantiæ differentias magnitudine æstimari. Aliquanto pòst idem Athenæus ex Diphilo: Chamarum crassiorum (χημῶν δὲ τῶν παχέων) quæ paruæ sunt, & tenui carne (ostrea uocantur) stomacho gratæ sunt, & excretu faciles. Crassæ uerò, quas & regias, & pelorias appellant, multũ nutriunt, difficilè excernuntur, boni sunt succi, stomacho conueniunt, præsertim magnæ. Priore loco Chamæ in asperas & regias diuiduntur, uidenturq; læues pro regijs accipi. Posteriore in crassas paruas & crassas magnas quæ cum læuibus eædem esse uidentur. A Plinio species hæ numerantur, Chametrachea, Chameleos, Chamæpelorides, generis uarietate distantes & rotunditate, Chamæglycymerides. Nos ita distinguimus ut Chamarum aliæ læues sint, aliæ asperæ. Læuibus Chamæpelorides & Chamæglycymerides subijcientur, de quibus ordine dicemus.

Chamarum differentiæ.

DE CHAME LAEVI, RONDELETIVS.

CHAMELEIA à testæ læuitate nomen inuenit. A B

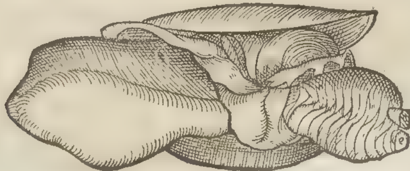
Testa duplici constat, Conchis læuibus quæ galades dicuntur, similis est. Ab his testarum fragilitate differt, digitorum enim compressu frangitur facilè, quod conchis & pectinibus non euenit. Intus & foris candidissimæ sunt, caro quoq; intus candida, in qua duo foramina cernuntur: alterum os est, alterum excrementi meatus, utrunque sinuosum est, ut dilatari & constringi posit: hoc ad attrahendam aquam, illud ad rejiciendum excrementum. Habet & μήκωνα ut conchæ cæteræ. Latere magis protuberante semper hiat. B

In arena cum Tellinis capitur, qua de causa sæpiùs aqua pura elui debet ad arenam expurgandam, qua expurgata dulcis est & tenera, alioqui uix edi potest. C E F

Chamas easdem esse cum læuibus conchis quę γαλάδες dicuntur, falsum est: nam Aristoteles, ut antea docuimus, chamas à conchis seiunxit. *Hæc ille. Sed Aristotelem aliquis dixerit conchas à chamis distinxisse quidem, sed specie potiùs quàm genere, & nihil prohibere idem nomẽ tum generi toti, tum speciei sub eo uni attribui: ut inualidũ hoc Rondeletij argumentũ sit.* ¶ *Quæ de hac concha Bellonius scripsit, paulò pòst adferetur.*

Conchas galades, à conchis læuibus differre.

DE CHAME PELORIDE, RONDELETIVS.

A *Libro 3.*

ELORIDAS Athenæus uno loco à Chamarum genere ſegregaſſe uidetur ex ſententia fortaſſe Philyllij: Αἱ δὲ πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον, μείζον γάρ ἐστι χήμης, καὶ παρηλλαγμένον. Pelorides uocatæ ſunt à dictione πελώριος; maiores enim ſunt Chamis, & ab ijs diuerſæ. Alio loco ex Diphilo pelorias Chamas craſſarum ſpeciem facit, quas & regias appellat, quæ & maiores ſunt. Chamas etiam peloridas appellat Plinius. Hos ſequimur, ac Chamas peloridas, ſiue pelorias, ſiue pelorinas à magnitudine dictas fuiſſe cum ueteribus exiſtimamus, id quod innuit Athenæus priore loco modò citato: nam πελώριον ſiue πέλωρον ſignificat τὸ μέγα καὶ τεράστιον, id eſt, magnum & prodigioſum. Vel dictæ ſunt pelorides à Peloro Siciliæ promontorio, quod iuxta illud Pelorides optimæ reperiantur. Iulius Pollux de ciborum antiquorũ præſtantia uerba faciens: Apud ueteres in pretio fuit Muræna ex freto, & Muræna Tarteſia: Placebat Thynnus Tyrius, & Mugil ex Sciatho, Hœdus ex Melo, Conchæ etiam Pelorinæ, (πελωριναὶ) unde fortè nomen adeptæ quæ nunc Pelorides (πελωρίδες) uocantur. Ex his apparet inſignis error eorum †qui ſcribunt Peloridas nomen habere à luto, in quo tum manibus, tum retibus euerruntur: pilos enim lutum eſt: ſic enim eorum ſcripta uerba reperio. πηλὸς quidem lutum eſt, à quo πηλωρίδας & πηλωρίας dixiſſe oportuerat, non πελωρίδας, & πελωρίας, & πελωρινὰς, ſicuti omnes extulerunt. Præterea illud è memoria exciderat, aut fortaſſe ne legerant quidem, quod ſcripſit Ariſtoteles, Conchas, Chamas, Pectines, Vngues, locis arenoſis prouenire, non cœnoſis. Sed omiſſis nominibus rem ipſam depingamus.

Lib. 32. cap. 11. — *† Bellonius notatur.* — *Lib. 5. de Hiſt. anim. cap. 15.*

B Chama peloris duabus conchis conſtat, quæ nunquam ita iunguntur quin ſemper hient, & uiuo & mortuo animante, etiam ſine calidi contactu. Eæ oblongæ ſunt & læues, ex albo purpuraſcentes, in medio connexæ. Caro intus alba eſt; quæ etiam contracta, tota teſta uix capi poteſt, extenta multò longior eſt, rotunda, ſpiſſa, pudendo uirili non abſimilis, digiti medij craſsitudine. In extremo altero foramina duo apparent, alterum oris eſt, rotundum, alterum excrementi.

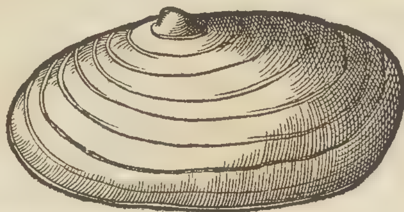
A Santones conchæ ſtrictæ & non hiantis ſpeciem palourde appellant, quæ uox à Peloride deducta eſſe uidetur. Sed ea Chama peloris non eſt, cùm magna non ſit, neq; hiet. (*Vide ſuprà in Conchula rugata ex Bellonio. Alia eſt etiam Pelourde à Gallis ad mare mediterraneum dicta, Rondeletio ſuperiùs Conchula uaria.*)

Palourde Santonum, non eſt Peloris.

F Caro Peloridis dura eſt, ob id difficile excernitur & multùm nutrit.

DE CHAME GLYCYMERIDE,

RONDELETIVS.

A

HAMARVM generi γλυκυμερίδες accedent, Plinij & Macrobij teſtimonijs. Chamæ glycymerides, inquit Plinius, quæ ſunt maiores quàm Pelorides. Macrobius in cœna adijciali Lentuli flaminis appoſitas fuiſſe dixit, & ne quis eaſdem eſſe Peloridas & Glycymeridas exiſtimet, maiores ſcilicet Chamas, legat Macrobium libro 3. Saturnalium. Ante cœnam (inquit) Echinos, Oſtreas crudas quantũ uellent, Peloridas, Spondylos &c. Paulò poſt alia edulia enumerans, Glycymeridas, urticas, &c. Sunt autem Glycymerides dictæ à dulcedine, ut opinor, quod ſapore ſint dulci, minusq; ſalſo quàm reliquæ. Sunt qui Glycyameridas uocent, quaſi ex dulci amaras. Quod ſi ita ſit, compoſitum nomen ex Græco & Latino fuerit, quam compoſitionem improbat Quintilianus.

B Glycymerides igitur chamæ ſunt maiores quàm Pelorides: teſta oblonga, Mytulorum fluuiatilium teſtæ modo, ſed duriore & ſpiſsiore, rugoſa, non tamen ob id aſpera, ex albo ruſeſcente: carne & ſucci bonitate

F Peloridi ſimiles.

A Eaſdem eſſe puto cum ijs quas Pelorides maiores Athenæus libro 3. uocat.

Pelorides maiores.

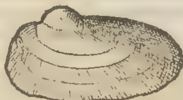
Hermolaus Barbarus conijcit apud Plinium poſt uerba hæc, Chamæ glycymerides quæ ſunt maiores quàm Pelorides, pro colycia ſiue corophia, legendũ corycia ex Athenæo qui ſcribit conchas quaſdam à Macedonibus uocari κωρύκας, quas Athenienſes κρέας nominant. Sed utut apud Plinium legendum ſit, non potes corycia ad chamas glycymeridas referre: ſic enim conchas aſperas uo-

Corycia et Crij chamæ ſunt aſperæ, non glycymerides.

ras uocari scripsit ex Hegesandro Athenæus: Hegesander (inquit) in commentarijs ait conchas asperas uocari à Macedonibus Corycos, ab Atheniensibus κρέιος, id est, arietinas, *Hæc Rondeletius: sed an κρέιος rectè arietinas interpretetur, dubitari potest.* *Apud Hesychium penultima per iôta scribitur:* ἀθηναῖοι τὰς τραχείας κόγχας κρείους καλοῦσι.

DE CHAMA ASPERA, RONDELETIVS.

ΧΗ´ΜΑΙ τραχεῖαι, id est, asperæ, à testarum externa parte dictæ sunt, ob lineas transuersas, obliquas multas, cauas, eamque ob causam musco sæpe oppletas. Superiorũ modo oblõgę sunt, intus leues. A B

Carne sunt mali succi, pauci nutrimẽti, ad excretionem facili, qua tamen delectantur purpuræ: unde pro esca utuntur ea purpurarum piscatores, ut ante ex Athenæo diximus. B

¶ *De eadem Bellonij scripta paulò pòst reperies.*

DE CHAMA NIGRA, RONDELETIVS.

AELIANVS lib. 15. cap. 12. Chamas marinas, uarias & multiplices esse tradit. nam quædam ipsarum (inquit) nigerrimæ sunt: nõnullę argentei coloris similitudinem gerere uidentur: Aliæ utroque colore mixto insignes. Ex his colligunt nonnulli Chamas pro conchulis accepisse, quæ colorũ uarietate à sese distant, sed non rectè, ut ego quidem sentio: nam sunt ut conchulę, ita chamæ uariæ, albæ, nigræ, ex albo rubescentes, aliæ fractu faciles, aliæ difficiles. Idem de Cochleis & Pectinibus uerè dicitur. Quare ineptè † fecerunt, qui concham nigram pro chama nigra exhibuerunt, cùm conchæ rotundiores chamis esse soleant, neque hient: Chamæ uerò testa sint longiore, qualis chama nigra quam hîc proponimus, testis oblongis, læuibus, duris, spissisque, ac ueluti marmoreis.

Chamarũ differentiæ ex Aeliano.

† *Bellonius reprehensus, q concham nigrã pro chama nigrã exhibuerit.*

DE CHAMIS, BELLONIVS.

IN Chamis nominandis uulgus Gallicum cum Italico cõuenit. Siquidem nostri maiores Chamas des Flammes, minores uerò des Flammettes nominant, quòd cum iure incoctæ, non secus ac piper fauces & os inflammare soleant. Italicum uulgus maiores Chamas Peuerazas, quasi piperatas, nominat: minores uerò Peueronos, quod piper haud tantopere redoleant. (*Rondeletius Conchulas rugatas, quas suprà exhibuimus, à Venetis Piueronos dici scribit. Vide mox de Piperata Chama.*) Harum enim è mari recens aduectarum carnem quicunque paulò liberaliùs degustauerit, quendam saporem in eis gratum, sed gulam prouocãtem ac piper redolentem comperiet. Cæterum quę Chama Latinis dicitur, eadem Italis Cappa, Gallis autem Coquille appellatur. Alias autem his congeneres Itali addito cognomento Cappas sanctas, Capperozolas, cappas longas, & huiusmodi uocabulis nominant: De quibus nunc est seorsim differendum. A

DE PIPERATA CHAMA, E GENERE læuium, Bellonius.

Chamam piperatam Veneti Beuerazas uel Peuerazas uocant ad discrimen maiorum, quas Biueronos appellant. Palustre est concharum genus in cœno degẽs, quod Anconitani & Rauennates Chalenam uel Chalcenam nomine à Chamula detorto uocitant. Biueroni autem dicuntur, uel quòd ob piperis saporem sitim excitent, uel quòd illæ perpetuò bibant, neque diu sine aqua seruari possint: atque in forum allatæ, & aquæ immersæ, geminam atque oblongam exerant ligulam, ut cochleæ modo perpetuò sitientes moueri percipiantur. A

Supra modum fragiles habent testas, læues ac compressas, non autem ut aliæ conchæ orbiculares: uerùm usqueadeò tenues, ut transpareant. Cardinibus non iunguntur inuicem infarctis, sed neruo, ut ostrea. Labra non habent crenata, sed læuia, magisque in rotunditatis ambitum circinantur, quàm Tellinæ. B

CHAMA LAEVIS.

Omnium concharum albissimæ sunt, quas chamas leías Græci uocauerunt: Galladæ autem A

(ut reor) Aristoteli dicuntur. *(Non probat hoc Rondeletius: cuius Galades conchas superius posuimus.)*

B Tantam magnitudinem adipiscuntur in Oceano, ut quaternorum digitorum latitudinem, senorum autem longitudinem exuperent. quæ res multò perspicaciùs innotescet ex ijs qui à Diuorum Iacobi aut Michaëlis persolutis uotis redeuntes, testas ea qua dixi magnitudine de suis pileis appendunt. Frequentiùs Romæ, quàm in quauis alia urbe diuenduntur cum Tellinis ac Pectinibus: magnitudine quidem iuglandis, corpore ferè orbiculari, glabro, fragili, pellucido, rotũdo: labris ac testa tenuibus, læuibus, non autem denticulatis.

C Facilè à calido tanguntur, *(afficiuntur:)* quamobrem mox hiantes sua labra pandunt: quo fit ut parum diu absint à mari quin exanimentur, læuiq; illisu frangantur. suam quoq; aquam facilè amittunt, multasq; arenulas recipiunt, à quibus quòd elui difficile possunt, uulgò respuuntur. Sed re-

F centes, & adhuc uiuæ, Tellinis certè posthabendæ non sunt.

A Indigenæ caparozas uel caporozolas uocant. *(Vide superiùs in Conchula rugata.)* Nam cappæ nomine Itali chamas intelligunt. Aëtius Dioscoridem ac Galenum secutus, chamulas uocauit.

C Moueri autem à se Chamas leias, ac sedem in litore mutare compertum habeo. quæ res ei innotescet, qui has in uase aqua oppleto immerserit, quod Veneti plerunq; faciunt, ut minus exanimes seruent, neue arenis conspurcentur, aut deteriores euadant.

F Chamarum (inquit Dioscor.) conchularumq; exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet.

DE CHAMA TRACHEA, BELLONIVS.

B Chama trachea, ualuas eodem modo quo læuis tornatas habet, estq; rotunditate penè orbiculari constructa. hoc tamen inter se differunt, quòd illa læui quidem testa: hæc uerò, aspera claudatur, pectinis modo striata: sed Pecten rectas habet strias, illa uerò transuersas, crebras & profundas. Dura est admodum chamarum asperiorum testa, si cum læuibus conferatur. Ea enim nõ nisi ualido ictu perfringi potest, cùm tamen aliorum ferè omnium læuium debili digitorũ compressu

(C) aperiri possit. Chama præterea trachea in arena circa litora reperitur: extremas enim iniurias ob testam duriorem minus reformidat. Labra haudquaquam in gyrum (ut Pecten) denticulata, sed Mytulorum more læuia habet.

C Mouetur ut limax, ut eius concham nonnunquam profundius saburrantem conspexerimus. fortibus nanque spondylis constat, quibus testas mouendo etiam per arenam lumbricorum more conscendit.

F Hicesius carnem eius duriusculam, mali succi, parum nutrire, facilè excerni, marisq; salsuginẽ referre pronunciauit. Diphilus autem stomacho gratam esse tradidit: cuius ego sententiæ expertus facilè astipulor.

DE CHAMA (SEV POTIVS CONCHA, VT Rondeletio placet) nigra, Bellonius.

Est & alia læuis chama à cæteris hoc distans, quòd cùm læuis sit, tamen & robore testæ cum aspera facilè certare potest. Clonissa quidem maior est, & plerũq; nigricat. Cardinibus quoq;, quibus ualuas coniunctas habet, à prædictis etiam differt. Præterea non ita ut prima læuis in rotunditatem turbinatur, nec ut Peloris plana est. Crenas haud ita profundas in labris habet. Quum autẽ Aelianus in chamis quasdam esse nigras, ac reliqua genera alba esse protulit, hancq; unicam pro maiore testæ parte nigricare uideam, facile mihi fuit coniicere, hanc Aeliani chamam esse, ac fortasis antiquorum Glycymeridem. Nam & Peloride maior est & dulcior: neque piperato gustu

Icon. percipitur, *Hæc Bellonius. Nos Glycymeridem Rondeletij chamam, quam magis probamus, exhibuimus suprà.*

COROLLARIA DE CHAMIS, ET primum in genere.

A χήμη, genus ostrei, Suidas. A uerbo χάω, χῶ, quod est χωρῶ (hoc est capio) fit χαίνω, ut à χῶ, χαίνω: ῥῶ, ῥαίνω. Ab eodem uerbo χῶ fit etiam χήμη, τὸ ὄστρακον, ἀπὸ τοῦ κεχηνέναι, ut ex Athenæo liquet, Eustathius. Sed uideri potest chama à uerbo χῶ deriuari in utrauis significatione: hoc est, siue quoniam hiant, siue à capacitate. caua quidem & capacia omnia, hiare uidentur: sicut & caua animantium ora hiant, cum accipere aliquid auent. & licet conchæ omnes tum cauæ tum ad capiendum aptæ sint, chamis tamen priuatim hoc nominis contigit, fortè tanquam maiusculis, & capacioribus. χήμην χηραμίδα, τὴν κοιλοτέραν κόγχην καὶ μείζονα, Galenus in Glossis: nimirum pro uasis genere, capaciore quàm concha communis sit. Cæterum pro χηραμίδα (χηραμὸς uel χηραμίς, nihil quàm cauernam significat) legerim ego κεραμίδα, hoc est figlinam. ut concha figlina (à figulo facta) maior intelligatur, quàm marina & naturalis concha. nam in eodem libro sic habet Galenus, κόγχην κεραμίδα, τὸ γὰρ πλέον δηλοῖ ἢ κεραμίς, hoc est, Concha ceramis, idem quod ceramis simpliciter sonat.

Sic &

Sic & Latinè uas figlinum, aut figlinum simpliciter dicas, nihil interest. κεραμεὺς figulus est: ἀγγεῖον κεραμεοῦν, uas figlinum. κεραμὶς fortè de minoribus tantum, ut conchis, dicitur: qualia nostri uocant tigel, quidam uulgò crucibula: Græci etiam thermastridem. nam θερμαστρὶς Hesychio uas est simile cancro quo utuntur auri fabri. Vt autem κεραμὶς pro uase figlino accipitur: sic pro argenteo ἀργυρὶς, pro aureo χρυσὶς, utrunque dupliciter. φιάλη enim uel additur uel subauditur. nempe oxytona hæc nomina in ις fœminina Græcis sunt, sed uim adiectiuam habent, terminationem uerò masculinam, à qua formentur, nullam. nam eorum masculina adiectiua in ιος uel οῦς, fœminina faciunt in ῆ τα circunflexū, ut ἀργυροῦς, χρυσοῦς, & κεραμεοῦς, ni fallor. legimus enim κεραμεᾶ & κεραμεοῦν apud Grammaticos. ¶ Chama Latinè efferri potest, aut chame, aut chema, aut cheme. & diminutiuū, chamula: ut à concha, conchula. Apud Plinium composita uidentur chameleos, chamepeloris, &c. quæ quidem Græca sunt, & Græcis in compositione non usitata. quòd si quis ita uoluerit uti, casus obliquos etiam ex integrè inflexis componat, ut chamenleon dicat, & chamasleas, &c. non ut quidam recentiores, chameleon, & chamæleas, ineptè. sed omninò præstabit diuisis uocabulis efferre. Chama fœmininum est, λεῖος, id est, læuis, communis generis Atticè: communiter masculinum est, & fœmininum facit λεία. quare & χήμη λεῖος, & χήμη λεία rectè dicetur. ¶ Concha generale nomen, interdum ad chamas apud ueteres contrahitur: ut ostendimus suprà in Concha in genere. ¶ Gaza non modo chamam testaceum animal hiatulam conuertit, sed etiam chamē piscem alicubi similiter. nos Græca uocabula retinere præstiterit. Contra eum qui channam piscem cum chama concha confudit, Rondeletij uerba, qui uoluerit, leget in Channa. ¶ Χημὰς, ὁ ἰχθὺς, Suidas. sed corruptum esse tum uocabulum tum interpretationem coniicio: χήμας enim boni authores paroxytonum scribunt in accusandi casu multitudinis, non pro pisce, sed pro conchis. ¶ Spartianus ostreas & liostreas cum dixit in Heliogabalo, chamas tracheas & chamas leas intel- *Ostreæ.* lexit, etiamsi lithostreæ scriptū erat. id ex Athenæo sumitur: qui ait, chamas tracheas ostrea quan- *Liostreæ.* doque dictitata, Hermolaus. ¶ Chamas Itali Peuerazze nominant, à pipere, siue ob causas à Belonio recitatas, siue quòd cum coquuntur pipere condiantur. Germanice Muscheln dici possunt: sed id nomen nimium patet. contrahetur autem si differentiam addas, ita ut conchæ propriè dictæ, cognominentur rotundæ, runde Muscheln: chamæ uerò, longæ, lange Muscheln. Licebit & Italos imitari, Pfeffermuscheln: uel etymologiam Græcam, Gynmuscheln, (uel euphoniæ causa n. in m. mutando, Gymmuschelen.) nam gynen, uel ghinen nobis hiare est, uerbum (ut apparet) à Græco χαίνειν desumptum. ¶ Chamæ marinæ & uariæ & multiplices sunt: aliæ asperæ, aliæ læues: & hæ quidem digitorū compressu confringuntur, illæ uerò uel ægerrimè saxo conteruntur. Quædam ipsarum nigerrimæ sunt, nonnullæ argentei coloris similitudinem gerere uidentur: aliæ utroque colore mixto insignes, Aelianus 15.12.

Chamarum ut uarium & multiplex genus, sic multas & diuersas sedes habēt. Quædam enim *C* in littoribus dispersæ, iacent in arena, nonnullæ sub algam subiiciuntur, aliæ in limo commorantur: aliæ saxis tanquam mordicus adhærent. Aestiuo tempore cum incipit messis, in Istrico mari gregatim natant & leuiter feruntur, cum ante id tempus sua sibi mole graues efferri non possent. Euri, Boreæ, & Austri idcirco fugientes sunt, quòd eos uentos ferre non possint. Contrà ex tranquillo mari mirifica uoluptate afficiūtur, & Fauonij mollibus auris afflari gaudent: eamque ob rem in latebras abditæ, cum à tempestatibus mare sentiunt conquiescere, & Fauonium flare, tum relictis sedibus, ad summam maris aquam natant, & apertis testis eminent, (sic tanquam uel sponsæ è thalamis prodeūt, uel rosæ ad solis radios exporrectæ, ex inuolucris ac calycibus suis erūpunt,) & quiescentes uentum expectant placidum ac secundum: qui si contigerit, alteram concham substernentes, alteram erigentes, altera pro uelo, altera pro naui ad nauigandū utuntur, ut si eas procul uideas sic per tranquillum mare natantes, classem nauium existimes. Quòd si nauem ad se accedere sentiunt, aut belluæ impetum, aut ualentioris piscis natationem, metu perculsæ, contractis testis, frequentes delabuntur, & occultantur, Aelianus 15.12.

Strombis & chamis (chamis asperis, Hicesius apud Athenæum) inescantur purpuræ, ut in *E* ipsarum historia ex Oppiano referam, In exiguis nassis inquit, Στρόμβους συγκλείσαντες ἅμα χήμῃσι τιθέντα. Plinius in his nassis escam inesse scribit clusiles mordacesque conchas ceu mitulos, chamas nimirum ita circumloquutus.

Chamæ Ephesiæ commendantur ab Archestrato: ut & mituli (μύες) ab alijs: de quibus Hice- *F* sius: Mituli (inquit) Ephesij, & similes eis succi bonitate, ut pectinibus præstant, ita inferiores sunt chamis. E conchylijs aluum simul & urinam cient præcipuè mituli, ostrea, pectines, chamæ, Athenæus. Chamarum aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur, Dioscorides. Chamæ paruæ sunt conchæ, quæ passim peuerazæ uocantur: Ex his, uel tellinis, (quæ uulgò peueracinæ,) uel illis quæ cauæ uulgò dicūtur, circiter trigin- *Cauæ uulgò.* ta in quatuor aquæ uncijs ebulliant: quoniam ab ipsis aqua marina exit, quæ aquæ miscetur. postea cum decoctę fuerint, ius in cyathum fundatur, & uini optimi dimidio cyatho addito, bibatur. idem ius solum etiam sine uino præstat: idque non solum ratione salsedinis uel aquæ marinæ: sed quia concharum etiam substantia emollientem quandam naturam habet, Brasauolus.

Χήμη, χάσμη, Varinus, id est oscitatio, utrunque fit à uerbo χαίνειν. Pandentes se quadam oscita- *H.a.*

tione, Plinius de conchis margaritarum. ¶ Χημείαν interpretantur aliqui argenti & auri præparationem, quam uulgò chymisticam uel alchimisticam artem nominant: quasi à chymis & liquoribus quos parat, nomen hoc tulerit. sed χημεία cum ἦτα habeat in prima, aliunde dicta fuerit, fortè quod uasis illis quæ uulgò crucibula nominant, fundendis metallis idonea, subinde utatur. hæc enim χήμας & χήμας κεραμίδας uocari, suprà in A. monui. ¶ Χήμωσις apud medicos affectus est oculorum ambientis oculum membranæ, quod album quoque appellatur, albæ carni persimilis: & numeratur inter oculorum ulcerationes. Alij chymosin per y. scribunt, & rubram carnosamque corneæ oculi pelliculæ inflammationem interpretantur, &c. Chema etiam mensuræ nomen est. Vide suprà in Cochlea.

DE CHAMA LAEVI, ET LONGA VEL PARVA.

GALADES sui ne generis sint, an chamæ læues Aristotelis, addubitat Vuottonus. Bellonius concham ab Italis Capparozola uulgò dictam chamam læuem interpretatur: & alibi chamam peloridem suam, hoc est conchulam rugatam Rondeletij. Venetijs quidem duorum generum conchas hoc nomine indigetant.

CHEMAE oblongæ Marcellus Empiricus meminit, cap. 21. Sisymbrij succum (inquit) bibat ad plenitudinem conchulæ oblongæ, quam Græci telynen (tellinen) alij chemam macram uocat. Verum telline parua quidem, non tamen longa est conchula. & chema pro mensura apud medicos, alia magna, alia parua est: ut Marcellus fortè pro μικρὰν legerit μακρὰν, ut sæpe hæc duo uocabula inter se à parum attentis permutantur.

CHAMAM nigram Bellonius glycymeridem facit, Rondeletius quasdam è galadum genere nigras describit. Epicharmus κόγχον μέλαιναν nominauit: & κόγχας μελαινίδας Sophron.

DE CHAMA PELORIDE.

PELORIS est species ostrei (ὀσπρίου, non ὀρνίου, ut Phauorini Lexicon ineptè habet) à magnitudine dicta, qua chamam & alia similia ostrea excedit, Etymologus & Eustathius in Dionysium. Clemens in Pædagogo pisces & alia esculenta, è diuersis regionibus celebrata commemorans, ut ostrea Abydena, Mænides Liparæas, conchas πελωρίδας quoque nominat: sentiens nimirum non à magnitudine, sed à regione hoc nomen eis impositum. Et similiter Athenæus. Item Archestratus, Μεσσήνη δὲ πελωριάδας κρνοπορθμίδι κόγχας (scilicet μεγάλας ἢ καλὰς ἔχει.) hoc est, Iuxta Messenen autem in freto Pelorides conchæ magnæ uel optimæ proueniunt. Messenen hîc accipio pro urbe Siciliæ propinqua Peloro monti, quæ Messana dicitur à Latinis: non eiusdem nominis Græciæ in Peloponneso ciuitatem. Dixit autem Peloriades Archestratus per parenthesin carminis gratia. Vt Nicander Colophonius etiam, Νηρίτου, στρόμβοι τε, πελωριάδων τε, μυῶν τε. Dicuntur & πελωριναὶ ultima acuta Polluci: πελωρίας quidem uocare non libet: nec eruditus quisquam sic protulit, nisi deprauati fortè sint codices. Peloridem absolutè dicas, aut conchæ chamæ'ue nomen adijcias, parum refert. ¶ Bellonius conchulam rugatam Rondeletij, peloridem existimauit: cuius opinionem reprehendit Rondeletius. Nos suprà Bellonij super ea concha uerbis, de cappis rossolis quædam inseruimus. sic enim eruditi quidam pelorides hodie à uulgo Italorum uocari putant. Germanicè circumloqui licebit, Ein grosse Muscheln art / Grosse Gymmuscheln.

¶ Murice Baiano potior Lucrina Peloris, Horatius. Et fatuam summa cœnare Pelorida mensa, Martialis. Fatuam autem uocat, hoc est insipidam: qua ratione alibi (libro 6.) aquosa etiam cognominatur, hoc uersu: Tu Lucrina uoras, me pascit aquosa Peloris. E Lucrino quidem alia quoque ostrea commendata puto. Concha Lucrini delicatior stagni, Martialis lib. 5. de Erotio puella. Summam mensam in recitato Martialis uersu, primã interpretor, alui enim molliendæ gratia ut alias conchas, sic & chamas & pelorides, uel potiùs ius earum, ante alios cibos sumi conuenit. Peloridum ius cum uino uentrem emollit, Kiranides. Et alibi, Ventrem durum mollit ius Peloridum. Pelorides emolliunt aluũ, Plinius & Celsus. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, cœna hæc fuit: Ante cœnam, echinos, ostreas crudas, peloridas, sphondylos, patinam ostrearum, peloridum, &c. Chamæ pelorinæ (πελώριαι, lego πελωριναὶ) dictæ, multum alunt bonique succi sunt, difficilè excernuntur (δυσέκκριτοι, nisi legendum sit εὐέκκριτοι, id est facile excernuntur, quòd aluum molliant, ut dictum est) stomacho conueniunt, præcipuè maiores, Diphilus. An caro ipsarum difficilè, ius uerò facile excernitur? Murices, pelorides, &c. tanquam cibi stomachum roborantes laudantur à Scribonio Largo, compositione 104. Ex ostreorum genere purpuræ & buccina reliquis præferenda in cibo, deinde pelorides præstant, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus.

Lucrinus.

H.2. Pelorus, Πέλωρος, promontorium est Siciliæ Italiam uersus, à Peloro gubernatore nauis Annibalis

nibalis ibi sepulto, &c. Vide Onomasticon nostrum. Πελωεὶς, insula uel locus per e. breue in prima, ut in hoc uersu, Ἠνεμόεσσα πελωεὶς ἐν Αὐσονίῃ ὁρόωσα, Etymologus. est autē uersus Dionysij Afri de Peloro Siciliæ promontorio: quod πελωεὶς ab eo adiectiuè dicitur, subauditur enim ἄκρα. ¶ Πελώρια festa & Iupiter πέλωρ, memorantur ab Athenæo libro 14. in mentione festorum ubi seruis domini inseruiebant.

CYEGONI uidentur conchæ quædam nominari ab Epicharmo, nisi epitheton hoc earum potius est. Lege superiùs Androphyctides in hoc Concharum catalogo alphabetico.

CICOBAVLITIDES, Κικοβαυλιτίδες, conchylij genus nigrum, καὶ τὰ ἐκ σίατος σκωλήκια, Hesychius.

CONCHVLAE DELMES, & caro porcelli maris, (de concha porcellana uidetur sentire,) combustæ, si bibantur drachmę pondere, cum serapio aliquo astringente, medentur ulceribus intestinorum & dysenteriæ, Ex eisdem cinis ano prolapso inspersus, eo in suum locum reducto, efficaciter cohibet, Complutus apud R. Mosen. Alij authores hęc remedia Cochleis terrestribus attribuunt. Vide suprà inter remedia ex Cochleis terr. ustis.

GALADES conchæ. Vide superiùs inter Conchas ex opere Rondeletij. G

CONCHAE longæ genera duo suprà in Conchis diuersis ex Rondeletio dedimus. ¶ Græci aliquando dactylum concham longam uocitare uidentur, ut & hodie Itali. at Concham longā Plinij à dactylo differre Rondeletius ostendit. ¶ Scaphidem Hippocrates nominat conchā marinam oblongiorem, quam aliqui uulgò myacem uocitant. Vide mox in Myace. L

MARGARITA & Margaritiferæ conchæ, in M. elemento locum habebunt.

IN mari rubro Conchæ quædam nascuntur, quarum testæ secturas quasdam & cauitates (ἐντομὰς καὶ κοιλάδας,) & labra acuta habent, quę cum coëunt inter se sic alterno incursu coniunguntur, ut tanquam duarum serrarum coëuntium dentes uideantur inter se conuenire: unde fit, ut si piscatoris natantis quamcunque partem, etiamsi sub eam os subest, mordicus apprehenderint, amputent: & similiter si articuli locum comprehenderint, neque id mirum, cum tanta sit marginū acies, Aelianus 10. 20. Eadem fortè est de qua Plinius: Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, &c. uide suprà in Concha echinata Rondeletij. M

CONCHAE minutæ in spongijs repertæ, manifestò eas esca uiuere ostendunt, Plinius.

DE MYTVLO, (MVSCVLO PARVO RONDELETII,) BELLONIVS.

AD Græcorum antiquorum Balanum, (*Bellonius balanos uocat, quas Rondeletius conchas rhomboides, superiùs descriptas,*) recentiorumque Calagnonē, ac Venetorum Mussolum plurimū accedit Mytulus qui & Musculus, Oceano frequentissimus, uulgo Gallico Moule. Parcius in Adriatico capitur, Venetis Conchola nominatur, Romam rarissimè adfertur. Mitylenenses Midia uocant. A

Clusiles & reseratiles habet testas, intus ac foris læues; labra tenuia, corpus oblongum, altera parte latum, altera turbinatum. B

Connectuntur Musculi inter se, fauificant & aceruantur Muricum modo. Algosis & arenosis locis degunt. C

Falluntur autem qui duo marinorum Mytulorum genera constituunt: eorum nempe alterum fluuiatile est. Nam μῦς uel μύαξ, omnium Græcorum consensu, idem cum Mytulo & Myace, uel musculo Latinorum est. A

Marinus autem uillos habet extrorsùm more pinnæ, ab ea parte testæ qua scopulis hæret, per quos alimentum (*Reprehendit hoc Rondeletius,*) exugit, atque arenulas & marina deiectamenta attrahit. Hinc fit ut qui musculi locis arenosis crescunt, aut inter testas figlinas gignuntur, deteriores euadant: qui uerò algosis tractibus nutriuntur, meliores ac multò gratiores sint, ubi multa dulcis aqua marinæ permiscetur. Mytuli cancrum pinnæ modo in concha nutriunt, orbicularem, paruum, suis sic membris absolutum, ut & incedat, & alatur, & oua excludat, grandi lente multò maiora ac crassiora. Humi accubant Mytuli, cùm tamen Glandes siue Mussoli adhærendo pendeāt. C

Dioscorides Ponticos laudat myaces. Plinius Myacum iusculum aluum & uesicam exinanire tradit, interanea distringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipemque minuere. Itaque utilissimi sunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulari, inflationibus. Idem prodesse fellis pituitæque; pulmonis, iocineris, splenisque uitijs ac rheumatismis ait: fauces tamen uexare, uocesque obtundere; sed & ulcera quæ serpunt, aut sint purganda, item carcinomata persanare. G

De Mure pisce, leges in M. elemento.

DE MYTVLO FLVVIATILI, BELLONIVS.

Fluuiatiles Mytulos Insubres Squiozole uocant, Marinis alioqui similes, nisi magnitudine

differrent, & subrecti apparerent, atq; humi pinnæ modo infigerentur. Sedem non mutant. Grandi hiatu suas testas pandunt, quas reseratiles clusilesq; habent, tenues, intus glabras, pictorum coloribus accommodatissimas. Gustus ingrati percipiuntur, ex quo μύες κυνώδεις (immò σκιλλώδεις, uide in Corollario) ab Athenæo uocari putantur, ac si Mytulos caninos dicat. Gallis Moules d'estuc dici consueuerunt.

DE MVSCVLIS (IN GENERE,) RONDELETIVS.

De significationibus uocabulorum, Mus, musculus, mytulus, mys, myax.

A. per totum.

NON facile est dicere qui sint Musculi à quibusdam Latinis dicti, qui μύες à Græcis masculino & fœminino genere. Item qui sint μύακες Dioscoridi, Mytuli & myes Plinio. Cum ostracodermis Musculos Plautus in Rudente recenset, Habemus Echinos, Lepadas, Ostreas, Balanos captamus, Conchas, marinam urticam, Musculos, Plagosas, (*Plagusias legit Massarius,*) Striatas, &c. Sic & Celsus libro 2. Ostrea, Pelorides, Echini, Musculi, & omnes fere Conchulæ aluum mouent. Gaza Aristotelis μυσίκητον, musculum interpretatus est Plinium secutus: ut docuimus priore parte operis nostri, μύας uerò semper Mytilos. Athenæus μύτλον à Romanis appellatam fuisse Tellinam scribit, quam Græci quidam ἀντίλλαν nominabant. Hermolaus Barbarus mytulum & mytlum idem esse putat. Athenæus μύας in diuerso genere diuersa significare demonstrat his uerbis: οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοί, οὐρητικοί· κράτιστοι δὲ οἱ Ἐφέσιοι, καὶ τούτων οἱ φθινοπωρινοί. αἱ δὲ μύες καὶ τῶν μυῶν ὅσαι μικρότεραι, γλυκεῖαί τε καὶ εὔχυλοί εἰσι, πρὸς ἔτι καὶ τρόφιμοι. Myes mares mediocriter nutriunt, aluum cient & urinas. Optimi sunt Ephesij, præsertim autumno. Myes fœminæ, maribus minores, dulces sunt, boni succi, copiosè nutriunt.

Mysticetus. *Tellina.* *Athenæus.* F

A *Hermolaus.* *Testudines.* *Mus aquatilis & marinus.*

Tria, inquit Hermolaus, inuenio quæ μύες dicuntur. Primùm Testudines sunt, ideoq; nō μύες in plurali, sed μῦδες & ἐμύδες uocantur. Genus hoc, aquatilis mus, & lutaria Testudo à Theodoro, marinus mus à Plinio quandoq; libro 9. uertitur. Alterum inter pisces. Tertium inter Ostrea pro Mytulo.

G *Myaces Dioscoridis, Plinij mytulos esse.*

Quos μύακας appellat Dioscorides libro 2. cap. 7. Plinius Mytulos nuncupasse uidetur: Quoniam quæ περὶ μυάκων scripsit Dioscorides, eadem planè de Mytulis Plinius. μύακες καέντες τὸ αὐτὸ δρῶσι τοῖς κήρυξιν, ἰδιαίτερον δὲ πλυθέντες ὡς μόλιβδος, χρησιμεύουσιν εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ σὺν μέλιτι, ἐκτήκοντες παχύτητας βλεφάρων, καὶ σμήχοντες λευκώματα, καὶ τὰ ἄλλως ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. ἡ δὲ σὰρξ αὐτῶν κυνοδήκτοις ἐπιτίθεται ὠφελίμως. Plinius lib. 32. cap. 9. hæc ferè sic conuertit: Mytuli quoq; ut Murices cinere uim causticam habent, & ad lepras, lentigines, maculas. Lauãtur quoq; plumbi modo, ad genarum crassitudines, & oculorum albugines, caliginesq;, atq; in alijs partibus sordida ulcera, capitisq; pustulas. Carnes uerò eorum ad canis morsus imponuntur. Ante locum hunc tradit Myacas degenerare in duas species in Mytulos myiasq;.

Rondeletij sententia. *Lib. 32. cap. 9.* *Lib. 5. de Hist. anim. cap. 15.* *Myiæ uel Myiscæ.* *Mysci.* *Lib. 3. de gene. anim. cap. 11.*

In hac nominum dissensione & uarietate hæc rectè statui posse iudico. Myacas generis nomine appellat Plinius huiusmodi testacea, quæ Aristoteles μύας uocat, Gaza Mytulos, Athenæus μύας utroq; genere. Aceruantur, inquit Plinius, Muricum modo, uiuuntq; in algosis gratissimi autumno. Sic Aristoteles cùm exposuisset quomodo Purpuræ & Buccina congregentur & fauificent, idem post περὶ μυῶν dicit, κηριάζουσι δὲ καὶ οἱ μύες. Athenæi locum περὶ μυῶν utriusq; generis paulò antè protulimus. Myacum uerò duæ erunt species, Myiæ siue Myiscæ, quæ à Plinio dicuntur, & Mytuli. Hermolaus in hoc Plinij loco Myiscas in exemplaribus aliquot uetustis legi affirmat. Sed si quid in rebus marinis coniectura iudiciumq; meum ualere debent, Myscos rectè legi posse arbitror, ut sint parui μύες, ut declarat Plinius: qui dicuntur ab alijs Latinis Musculi diminutiuo nomine à Mus, ut μύσκος diminutiuum nomen est à μῦς, Myię siue Myiscæ siue Mysci ἐλάττους μύες Aristotelis, qui plurimi circa unum principium aliquod adnascuntur. μύες in fœminino genere Athenæi. Hos Musculos à Latinis appellari puto, ut iam dixi, His maiores Mytuli erunt, Dioscoridis μύακες, ut prius demonstratum est. Vel Dioscorides μυάκων nominę utrunque genus comprehendit. Quod si nominum horum rationem haberi nolis, sed rei tantùm, dicemus in mari reperiri Mytulos, siue Musculos, siue μύακας, maiores, & minores simul colligatos. De quibus deinceps dicemus.

DE MVSCVLIS (PARVIS AVT FOEMINIS, PLINII MYIIS, VEL MYISCIS, uel myscis,) Rondeletius.

A MVSCVLOS paruos & rotundos Plinius Myias uocat, id est, Muscas: nostri mousches de mar: Galli, moules, Græci hodie midia: Veneti conchole.

B Sunt ex ostracodermorum genere, quæ tenui testa, & duplici conteguntur. Circa saxa aut ligna nascuntur, pilis & ueluti lana alligantur. Testa foris nigra, ferè semper uel

musco

musco, uel lanugine obducta, intus læuis & splendẽs, ex albo cærulea, parte acutiore crassior & spissior, reliquo ambitu rotundo tenuior. Caro intus pallida, quum cruda est, cocta uitellis ouorum similis, in ambitu fimbriata: in ea foramen est euidens ad attrahendam aquam. neq; enim per uillos attrahit, quod ineptissimè quidam † asserunt, lanæ illius siue byssi usum ignorantes. In media carne est particula carnosa, linguæ similis. Inest & mutis, & pituita quædam glutinosa. Callo albo adhæret.

† Bellon. um taxat.

Excutiendus est hic locus Aristotelis libro 5. de histo. anim. cap. 15. ἐμφύονται δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκίνοι λευκοί, τὸ δὲ μέγεθος πάμπαν μικροί. πλεῖστοι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ τοῖς πυελώδεσι. Quę sic conuertit Gaza. Cancri colore albido, corpore admodum parui in nonnullis testa operti generis nascuntur, & plurimi quidem in Mytulis soliatis: neq; id satis rectè, ut opinor, deceptus uocis τοῦ τῆς πυέλου significatione, in qua pro balneorũ solio siue labro propriè usurpatur. Sed hinc ad alia concaua & profunda transfertur, sumiturq; ἀντὶ τῆς κοιλότητος. Sic Galenus lib. 9. de usu part. cauitatẽ cerebri meatus per quos excrementa crassiora expurgantur excipientem, πύελον nominauit: Cauitas igitur quæ meatus hos excipit, quam alij à figura πύελον, alij ab utilitate χοάνην, id est, infundibulum nominant, superiore parte ueluti lacunæ (*δεξαμένης τινὸς, id est lacus, solij, cisternæ. eruditi in recto ultimam acuunt, ut scribendum sit δεξαμενῆς τινος*) utilitatem præbet: inferiore autem, ut & nomen indicat, infundibulis similis est. Non sum nescius hoc in loco πτύελον in uulgatis codicibus legi, sed meliùs πύελον doctiorum iudicio legas. Dioscorides de Tithymali characiæ semine loquens, cauitatem in qua fructus continetur πυέλοις comparat. Ἐπ' ἄκρων δὲ τῶν καυλῶν κόμη σχοινοειδῶν ῥαβδίων, καὶ ὑπ' αὐτῇ ὑποκοιλα ὅμοια πυέλοισιν, ἐν οἷς ὁ καρπός. Pendet in cacuminibus caulium, coma iunci, sub qua caueolæ soliolis balneorum similes, in quibus semen continetur. Quare cùm πύελος cauum locum significet, Mytulos πυελώδεις non soliatos dixerim, sed in imo maris, siue in gurgite natos, ad eorum testaceorum discrimen qui in limo cœnoso, uel in arenoso proueniunt. Hanc interpretationem meam confirmo ipsiusmet Gazæ autoritate, locum enim qui mox sequitur, ita uertit: φύεται μὲν οὖν τὰ ὄστρεα καθάπερ εἴρηται: φύεται δ' αὖ τῶν τὰ μὲν ἐν τοῖς πυελώδεσι τόποις, ἔνια δὲ ἐν τοῖς σκληροῖς καὶ τραχώδεσι, (*malim πετρώδεσι*) τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀμμώδεσι. Nascitur enim Concharum genus quemadmodum expositum est, sed locis uarijs: nam alia uadis, alia gurgite, alia duris locis atque asperis, alia arenosis. Perspicuè uides Ostrea ἐν τοῖς πυελώδεσι nata, in gurgite nata dici. In Mytulis igitur in imo maris natis cancri parui proueniunt, nec in Mytulis in stagno marino, aut in quouis loco alio lutoso & sordido procreatis Cancros paruos unquam reperias.

Expensus Aristotelis locus. μύας πυελώδεις ab eo, non à figura dici, sed in imo maris nascentes. quod nos in Corollario reprobabimus.

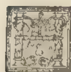
Lib. 4. ca. 165.

Nos uerò Myias, siue Myiscas, siue Myscos Plinij siue Musculos, & Athenæi τοὺς ἐλάττονας μύας, siue τοὺς μύας repræsentasse perspicuè ostendunt sapor dulcior in his, & suauior: paruitas, rotunditas, testa hirta, atq; alia quæ his à Plinio & Athenæo tribuũtur. Plinius: Myaces degenerant (*Digeruntur malim, ut genera in species digeri dicimus*) in duas species, in mytulos qui salem uirusq; resipiũt: Myiasq; (*aliâs Myscas*) quæ rotunditate differunt, minores aliquanto, atq; hirtæ, tenuioribus testis, carne duriores, (*dulciores, ex Athenæo.*) Athenæus: οἱ δ' ἐλάσσονες τούτων, καὶ δασεῖς ἔξωθεν, οὐρητικώτεροι μέν εἰσι καὶ εὐχυλότεροι τῶν σκιλλωδῶν. ἀτροφώτεροι δὲ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ τῇ φύσει ὄντες τοιοῦτοι. id est, Minores & ueluti hirti, magis urinam prouocant, & melioris succi sunt ijs qui scillæ similes sunt: minus tamen alunt, quia minores & quia natura sunt huiusmodi. Aliquanto pòst: Αἱ δὲ μύες καὶ τῶν μυῶν ὅσαι μικρότεραι, γλυκεῖαί τε, καὶ εὔχυλοί εἰσι: πρὸς ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι. Quæ Myes dicuntur, alijs minores sunt, dulces, boni succi. præterea satis nutriunt.

A
Musculos paruos ueros se exhibuisse.
Lib. 32. cap. 9.
Lib. 3.

DE MYTVLIS, (SEV MVSCVLIS MAIORIBVS, MARIBVS, QVOS ET MYACES Dioscorides uocat,) Rondeletius.

Bellonius huic persimilem suum mytulum pingit, cum cancello intra ualuas apparente: cùm nomina & reliquam descriptionem, mytulo minori conuenientia ponat.

MYTVLOS nostri muscles uocant, & consalmes de mar, ad differentiam fluuiatilium uel palustrium mytulorum quibus figura tantùm similes sunt. *A*

A Musculis differunt magnitudine & rotunditate: gustu etiam inferiores sunt. nam salem uirusq; resipiunt, ait Plinius. *B*

Eosdem esse Mytulos cum Dioscoridis libro 32. cap. 9. Myacibus antè ostendimus ex eadem præparandarum testarum ratione, & ex ijsdem facultatibus. Quarum postremam non probat Galenus de facult. medic. libro 11. cap. 3. Τῶν δὲ μυάκων σάρκα λειωθεῖσαν ἐπιτιθεμένην ἁρμόττειν φασὶν ἕλκεσιν ὑπὸ κυνὸς δακόντος γεγονόσιν, ἐγὼ δ' οὐδεμίαν εὑρίσκω δύναμιν ᾗς δεῖται τὰ τοιαῦτα τῶν ἑλ-

(F) A (G)

κῶν, ὥσπερ τὰ ὑπὸ τοῦ λυττῶντος κυνὸς δακόντος γινόμενα. Porrò Mytulorum carnem tradunt ulceribus à mordente cane inflictis competere. Ego uerò nullam (peculiarem) facultatem inuenio quã requirant id genus ulcera, sicut ea quæ à rabido cane mordente sunt inflicta.

B In oleorum præparatione testa Mytulorum utebantur ueteres; est enim caua & labris tenuibus. Dioscorides de cicino oleo: ὅταν δὲ ἀνῶσι τὴν ἐν αὐτοῖς ὑγρότητα πᾶσαν, ἄρας τὸν λέβητα ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ἀπόψα μύακι τὸ ἐπιπλέον ἔλαιον καὶ ἀποτίθεσο. Vbi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato ab igne uase, innatans oleum Mytuli concha tollitur, & reconditur. Et mox de oleo amygdalino: εἶτα ἀποθλίβων πρὸς πλάκα ὀξύπτ, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν δακτύλων εἰς μύακα ἀναλάμβανε. Mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, Mytuli concha excipitur. In hac concha pictores hodie colores suos diluunt: tum quòd ij à testa nihil immutentur, tum quòd sustinenti manui nulli sint oneri.

Lib. 1. cap. 38.

DE MYTVLIS IN STAGNIS MARINIS.

RONDELETIVS.

MYTVLI in stagnis etiam reperiuntur: sed non nisi ubi saxa sunt, uel ligna hærentia. Circa hæc enim nascuntur, bysso alligati, ex duabus testis constantes, foris nigris, intus plumbeis. Carne sunt molli, flauescente. Marinis sunt longiores; sed marini spissiore testa, palato gratiores.

COROLLARIVM DE MYE, MYACE, MYTILO, Musculo. Ex his Myax & Musculus passim maiusculis characteribus scribentur.

A Vocabulum μῦς circunflecti debet, non acui. In petris & arenis uiuunt, Κήρυκές τε, μύες τε, καὶ ἀτρεκὲς οὔνομα σωλῆν, Oppianus. Potest & μῦες scribi in plurali penultima longa. quanquam aliquando producitur etiam sine circunflexo: Ἦν δέ τις ἐν μύεσσι νέος παῖς, Homerus in Batrachomyomachia. Vide plura in Mure quadrupede H. a. ¶ Myes à Theodoro uertũtur mytuli, sed quàm rectè, iudicare nondum audeo. Cum Græcis hominibus eos quos uulgò Veneti uocant MVSCVLOS & Cuniculos ostenderem, dixerunt esse Mydia, hoc est Musculos, Gillius. Conchas illas quas rhomboides Rondeletius cognominat (descriptas & exhibitas superiùs) Veneti Mussoli nominãt, hoc est musculos aut mytulos, sunt enim his satis similes, teste Bellonio. Mutilum Aggregator uulgò Venetijs ait Gozenello dici: quod nomen idem forsitan fuerit cũ Gillij cuniculo concha. Vniones in nostro mari reperiri solebant, crebriùs circa Bosphorum Thracium, ruffi ac parui in conchis quas myas appellant, Plinius 9.35. quem locum explicans Massarius: Myes (inquit) quos Latini mytulos interpretantur, conchæ sunt testis leuibus, sed interius nitentibus & perlucidis, ut ostreæ margaritiferæ, labijs quoq; tenuioribus quàm ostreis, eiusdem propè generis cum ijs, qui uel in flumine generantur. nos tales non modo in Bosphoro Thracio, sed alijs quoq; locis conspeximus, quos nunc MVSCVLOS appellant. Et mox, Huic proximum genus est, quas myias, hoc est muscas uocant. differunt à mytulo rotunditate, minores aliquanto atque hirtæ, tenuioribus testis, de quibus Plinius & Athenæus meminerunt. Et alibi, Non desunt qui myacas in Dioscoride myas siue mytulos easdem esse conchas putent, cum tamen Plinius hoc ipso uolumine mytulos in harenosis prouenire prodiderit, & libro tricesimo secundo myacas in mytulos degenerare, atque in algosis non harenosis uiuere testatum reliquerit. ¶ Maiores in hoc genere conchas, Plinius mitulos, Oribasius myacas, Athenæus μύας σκιλλώδεις uocat, & μύας genere masc. absolutè. Minores uerò Plinius myiscas, Oribasius & Atheneus myas appellant, Vuottonus. Minores Rondeletius myas uocat cum diphthongo in prima syllaba, & muscas interpretatur. quod equidem non probârim, quoniam ea uox Græca est, & Græcorum nemo sic usurpauit. Athenæus enim myas de paruis musculis fœminino quidem genere extulit, sed sine diphthongo, inflexione tertia, in qua etiam ὁ μῦς, id est musculus mas declinatur. quare & myiscam proferentibus non assenserim. Mytuli à Romanis Græco nomine tellinæ nuncupantur, Niphus. Scapidem (Σκαφίδα) Attici uocant scapham pastoralem, (καθώς πυ, aliàs, καθ' ἅπερ, λέγουσι: fortè ἐν ᾗ ἀμέλγουσιν,) in qua mulgent: ut poëta in hoc uersu: Γαυλοί τε, σκαφίδες τε τετυγμένα, τοῖσιν ἄμελγεν. Hippocrates uerò sic uocat concham marinã oblongiorem, quam multi (οἱ πολλοί, multi, uel uulgus) MYACEM appellant, μύακα προσαγορεύουσι, Galenus in Glossis, & Varinus. sed hic aut librarij pro μύακα posuerunt μύα. id quod fieri facilius potuit, quòd finalis huius uocis syllaba κα, in proximo uerbo καλοῦσιν (hoc enim ipse utitur,) non προσαγορεύουσι, repetatur. Quærendum an MVSCVLVS uulgò dictus Venetijs, (Concha rhomboides Rondeletij,) hic MYAX sit, quoniã & testa oblongior, & nomen ei congruunt. Scafium, id est concha, Syluaticus. MYACES pisces intelliguntur murices, (*hoc ex idoneis authoribus quod sciam, nullus docet:*) sed & pro conchula accipitur MYAX, qua humores excipiuntur, Cælius. ὄστρεα, τὰ κογχύλια, μυάκια θαλάσσια, Varinus.

Cuniculi.
Mydia.
Scaphis.

De Ita-

De Italicis nominibus Mussolo & Gozonello in præcedentibus dictum est. Lusitani mytilum nigricantem, Mexilam uocant. Germanicum nomen Muschel à MVSCVLO Latinorum factum uideri potest: sed ad conchas biualues omnes extenditur. quamobrem circumloquemur, ita ut Mytilum siue Musculum maiorem, nominemus kleine schwartze Muscheln: minorē uerò Mießmuscheln, à musco. quoniam, ut scribit Rondeletius, testa eorum ferè semper uel musco uel lanugine obducitur. Angli Muscle non communiter ut nos concham omnem biualuem, sed propriè & peculiariter paruam hanc nigricantem appellant. MVSCVLI in inferiore Germania (ut Cornelius Sittardus aliquando ad me scripsit) ex Oceano Germanico capiuntur, & suauissimi gustus sunt. elixantur in aqua, deinde addito pipere & butyro comeduntur. Germanicè Moeschelen uocantur.

Μύας πυελώδεις Gaza ex Aristotele uertit mytilos soliatos, à figura. Niphus mitulos latioris uel amphioris conchæ interpretatur. Rondeletius reprehendit, & in imo maris siue gurgite nascentes conuertit. quoniam Gaza eodem apud Aristotelem loco (historiæ animalium 5.15.) pro πυελώδεσι τόποις interpretetur, gurgite: cùm non gurgite tantùm Gaza eo in loco uerterit pro hac uoce: sed (Ostrea nascuntur,) alia uadis, alia gurgite. ego non πυελώδεσι, sed omnino πηλώδεσιν, id est limosis, eo in loco legerim. nam ut hoc in loco, ita rursus in eodem capite, Aristoteles triplicem natalis soli differentiam facit. ὀστρακώδη (inquit) omnia nascuntur ἐν τῇ ἰλύϊ. ἐν μὲν τῇ βορβορώδει τὰ ὄστρεα, ἐν δὲ τῇ ἀμμώδει, κόγχαι. περὶ τὰς σήραγγας δὲ τῶν πετριδίων, τήθεα καὶ βάλανοι. Πύελος non modò solium, sed alia uasa diuersa similis figuræ significat: quæ nostri uocant Standen / Züber / Büttinen / Mülten, &c. est autem in fœminino tantùm genere bonis authoribus usitatum. Πύελον ὑελίνην dixit Aelianus in Varijs 13.3. Πυελίον, (paroxytonum. ego proparoxytonum prætulerim) πύελος χαλκῆ, Hesychius. sed mox in masculino dicit, Πύελος ἐν ᾧ οἱ πυροὶ ἐπλύνοντο: σκάφη, ἐμβάτη. unde aliquis conijciat πύελον à uerbo πλύνειν per metathesin fieri. sed diuersæ super huius dictionis origine grammaticorum sententiæ sunt. Πύελος (inquit Etymologus) propriè dicitur ὅπου τοὺς πυροὺς πλύνουσι, (*quid si legas πελύνουσι, ἀντὶ τοῦ βρέχουσι. nam Appion πελύνειν interpretatur μολύνειν, βρέχειν. quid si dicamus, pyelon esse uas in quo triticum, id est, farina triticea aqua perfundatur & subigatur?*) quasi πύριλος. τινὲς δὲ λέγουσι καὶ δίχα τοῦ ρ, τοὺς πυρούς. εἰσὶ δὲ (πύελοι) σκαφίδες ἐν αἷς λούονται, παρὰ τὸ πεπυθός, τουτέστι τὸ στομπὸς ἐλεῖν. οὕτω δὲ ἔλεγον τοὺς πλυνούς, ὡς Θέων ἐν ὑπομνήματι Ὀδυσσείας. Eustathius uerò, ex quo Varinus etiam repetijt, sic tradit: Πύελος συνήθως ἡ λεκανίς: dicta fortè non à uerbo πτύειν, sed παρὰ τὸ πυόν, quod est crema (ἀπάνθισμα, der nydel oder ramen) lactis: tanquam uas huiusmodi commodum sit pastoribus excipiendæ cremæ. Sunt & πέλλαι pastorum uasa, lacti dum emulgetur excipiendo accommodata, mulctræ, Melchkübel. Γαυλοὶ emulsum seruant, ut & σκαφίδες: sed γαυλοὶ uidentur fuisse uasa rotunda, Breñten / Gelten / Näpff: (nam & nauigia quædam rotunda dicebantur γαῦλοι, uoce penanflexa. pro uase enim lactario ultimam acuit.) σκαφίδες oblonga, Mülten / Mültle. Lege Varinum in Γαυλοί. Quæ torno cauantur uasa, omnia rotunda sunt: scaphas uerò oblongas fuisse conijcio, non torno, sed alijs instrumentis excauata: quoniam sic dictæ sunt παρὰ τὸ σκάπτειν τὸ κοιλαίνειν, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν σκαπτομένων καὶ γινομένων βαθέων, ut Varinus scribit. inde & scaphæ naues dictæ, minores propriè & monoxylæ, ut lintres, ex trunco unico excauato & ueluti effosso: quibus similia sunt uasa illa, quæ Mülten appellant nostri: quorum alia fundum æquale & planum habent; alia magis propriè sic dicta & nauibus similiora, in medio profundiora sunt, utrinq; uerò altiora se explicant, & ad summos margines surgunt, ut in nauibus proram ac puppim uersus. Hæc figura in mytilis etiã spectatur: magisq; in maioribus, quòd longiores sint, (minores enim, ut ait Plinius, rotunditate differunt:) ita nimirum ut è duabus mytili testis utraq; per se scapham uel πύελον referat: unde πυελώδεις ab Aristotele dictas suspicor: idq; κατ᾽ ἐξοχήν: quod quanuis & aliæ forsan longiusculæ conchæ reperiantur, non dissimili figura, pyelon tamen minùs exactè repræsentent. Scribit Aristoteles cancellos in mytilis istis reperiri: quod & ipsum maioribus conuenire magis uidetur, in minoribus enim uix suppeteret cancellis capiendis locus. Et quanquã pyelos solium quoq;, hoc est labrum in quo balneantur significat, eius tamen figura propter fundum æquale & planum, mytilis non conuenit, quare foliatas à Theodoro conuersas non probo. Aristophanes Vespis, Ἀλλ᾽ ἄθρει κατὰ τὴν πύελον τὸ τρῆμ᾽, ὅπως μὴ ᾽κδύσεται. Vbi Scholiastes: Αἱ γὰρ πύελοι τρώγλας εἶχον ἐπὶ τὴν ὁδόν, δι᾽ ἧς ἀπολουόμενοι ἐκχέουσι τὸ θερμόν. παίζει δὲ καὶ τοῦτο ὡς ἐπὶ μυός. Itē in Equitibus, Τὰς πυέλους φησὶ καταλήψεσθ᾽ ἐν βαλανείῳ. Scholiastes interpretatur τὰς ἐμβάσεις. πύελος γὰρ ὄρυγμα, ἐμβατή, ἔνθα ἀπολούονται. Hoc & Suidas repetit. Θερμὴν εἰς πύελον εἰσελήλυθεν, Suidas ex innominato. Vt hoc etiam: Τῇ πυέλῳ τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου. pro theca uel loculo funeris. Χλιερὰς πυρὸν θρεπτομένας παρὰ πύελον, legimus Odysseæ Ψ. Eustathius λεκανίδα interpretatur, & alia addit quæ iam antè recitauimus. Πύελος, ἡ λεκάνη, Varinus. hoc est peluis. Quin & palam siue fundam annuli, cui gemma includitur, hæc uox aliquando significat. Τοῦ δακτυλίου, τὸ μὲν, ὁ κύκλος: τὸ δὲ, ἵνα ὁ λίθος ἐναρμόζεται, πύελός τε καὶ πυελίς, ὡς ἔφη Λυσίας, Pollux. Πυελίδα Lysias & Aristophanes dixerunt, quod nos sphragidophylacion, Suidas & Varinus. Πυελίς, σφραγιδοφύλαξ. καὶ πύη, ἀρτοθήκη, ἀλδιζοθήκη. ἔνθα ἡ ψῆφος ἐν δακτυλίῳ, Hesychius. sed ordo uerborum confusus apparet. ego sic legerim: Πυελίς, σφραγιδοφύλαξ, ἔνθα ἡ ψῆφος ἐν δακτυλίῳ. καὶ πύη, ἀρτοθήκη, ἀλδιζοθήκη.

Sed pyelos quid sit, quæ conchæ πυελώδεις, explicatum abunde est. nunc ad uocabulum σκιλλώ[illegible] Σωληνώδεις

δεις aggrediar: cuius similiter obscuritate uiros nostri seculi eruditos cæcutiuisse uideo, ego mytilos eosdem nempe maiores, quos τυλώδεις Aristoteles dixit, ab Hicesio rectè σκιλλώδεις cognominatos ostendam. Verba eius apud Athenæum sunt hæc: τῶν δὲ μυῶν οἱ μὲν Ἐφέσιοι, καὶ οἱ τούτοις ὅμοιοι τῇ εὐχυλίᾳ, τῶν μὲν κτενῶν βελτίονες, τῶν δὲ χημῶν λειπόμενοι: οὐρητικώτεροι δὲ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τὴν κοιλίαν φερόμενοι. εἰσὶ δ' αὐτῶν ἔνιοι καὶ σκιλλώδεις, κακόχυλοί τε, καὶ πρὸς τὴν γεῦσιν ἀπειθεῖς. οἱ δ' ἐλάσσονες τούτων, καὶ δασεῖς ἔξωθεν, οὐρητικώτεροι μέν εἰσι καὶ εὐχυλώτεροι τῶν σκιλλωδῶν: ἀτροφώτεροι δὲ, διά τε τὸ μέγεθος (ἔλαττον) καὶ περὶ γένει ὄντες τοιοῦτοι, Hoc est, Ex Mytilis Ephesij, & qui succi bonitate eis pares sunt, tantum sunt chamis inferiores, quantum pectinibus præstant. Vrinam magis quàm aluum cient. Sunt qui ex eis scillam resipiant, mali succi, & gustu ingrati. Qui uerò his minores sunt, & foris hirsuti, ijs qui scillam referunt & urinam magis promouent, & succum generant probiorem, minus tamen nutriunt, tum paruitatis suæ causa, tum sui generis natura, Hæc ille. Facile autem ex uerbis eius est animaduertere, scillæ saporem ingratum insuauemque dici, & ut ipse interpretatur, πρὸς τὴν γεῦσιν ἀπειθῆ. qualẽ scilicet in scillæ maritimæ herbæ tunicato ceparum instar bulbo, medicis celebrato, experimur: amarum & ácrem, & similiter in pancratio, altera & minore scilla: cui authores gustum amarum quique os accendat, attribuunt. Colias piscis κολλοσκιλλωδέστερος est, δηκτικώτερος καὶ κακοχυλώτερος. κρείσσων δὲ ὁ Σεξιτανός. λεπτότερος γὰρ καὶ γλυκύτερος, Athenæus ex Diphilo de salsamentis. ubi itidem σκιλλωδέστερον ipse interpretatur, acriorem & mordaciorem: cui Sexitanum dulciorem opponit. Rondeletius hoc in loco κολλωδέστερος (hoc est, glutinosior) legere mauult. ego uel σκιλλωδέστερος tantùm, uel κολλώδης (aut κολλωδέστερος) καὶ σκιλλωδέστερος pariter legerim: ut colias Sexitano non solùm mordacior amariorque sit, sed etiam glutinosior. quod & ipsum scillæ bulbo proprium est. succus enim eius glutinosus est, & fila tenacia tunicis bulbi diductis in longum ducuntur. sic ad κολλωδέστερος opponetur λεπτότερος, ad σκιλλωδέστερος uerò γλυκύτερος. Plinio etiam mytili maiores salem (fortè scillam legendum) uirusque resipiunt, ideo gustui ingrati. minorum caro mollior dulciorque (aliâs durior, minùs rectè) est. Oribasius quoque molliorem carnem minoribus adscribit. Diphilo quoque (ut Græcè Latineque Rondeletius in capite de Musculis, paulò antè posito, recitauit) αἱ μύες, id est mytili minores, ut ipse testatur, dulciores sunt ac melioris succi quàm maiores: προσέτι τε καὶ τρόφιμοι. Hicesius tamen minores ἀτροφωτέρους esse refert maioribus: quòd & parui sint, ideoque minùs alant, & toto genere eiusmodi. Idem author bulbos quosdam σκιλλώδεις esse scribit, hoc est nihilo scilla gratiores in gustu. solênes uerò κολλώδεις, id est glutinosos. Rursus Hicesius, τὰς τῶν πορφυρῶν μήκωνας σκιλλωδεστέρας ἢ τὰς τῶν κηρύκων esse ait. Succum hunc in mytilis nitrosum ut ita dicam, id est cum amaritudine acrem, mare dulcius & cœlum autumnale temperat. Quamobrem myaces, Plinio teste, gratissimi sunt autumno, & ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. Procedente hyeme amaritudinem trahunt, coloremque rubrũ. Eiusdem acrimoniæ causa fauces ab eis uexari, (quod idem Plinius scribit,) & uocem obtundi credendum est. Mituli ora mandentium atque fauces acri mordacitate uexãt, gulam arteriamque exasperant: tussim quoque siccam & raucedinem efficiunt, uocemque obtundunt, Vuottonus tanquam ex Plinio. Hæc (inquit) Plinius non uni speciei, sed myacum, id est mitulorum, generi tribuit. Ego hunc locum in Plinio iam non reperio: quòd si tamen myacum generi toti hęc tribuat Plinius, nõ rectè facit: ex maioribus enim duntaxat hæc mala sentiuntur. Libro quidem 32. cap. 9. uerba hæc, Fauces uexant, uocemque obtundũt, de myacum genere toto profert. Σκιλλώδεις ergo mytili sunt quales diximus: qui scillam resipiunt: Latinè scillosos dicere forsan licebit ad imitationem Græci uocabuli: ut à uino odorem saporemque uinosum dicimus, Græci οἰνῶδη. Nec admittenda est Bellonij opinio, qui pro σκιλλώδεις legit κωώδεις.

B · Mytili biualues sunt & clusiles, cum & concludi & aperiri possint. tuentur autem se concludendo. Reseratiles sunt, & ab altero latere nodo ligantur. Testas habent læues, labra tenuia, Aristot. Capiũtur purpuræ paruis rarisque textu ueluti nassis in alto iactis. inest ijs esca clusiles mordacesque conchæ, ceu mitulos uidemus, Plinius. Iuba tradit mytulos ternas heminas capere in Oceano Arabico, Plinius. Sumitur inciso mytilus ore mihi, Martialis libro 3. De ouo mytulorum, dicetur mox in C.

C · Myaces aceruantur muricum modo, uiuuntque in algosis, Plinius. Deteriores ad cibum sunt qui in locis arenosis aut inter testas figlinas proueniunt, ijs qui in algosis gignuntur, Vuottonus ex Oribasio ni fallor. ¶ Mituli etiam fauificare solent, Aristot. Mituli ita gignuntur, ut inter plantas quædam sobole, (ut cepe,) quippe qui minores subinde iuxta principium adnascuntur, Aristot. Et mituli, & pectines, sponte naturæ in harenosis proueniunt, Plinius. Aristoteles (inquit Massarius) aliter sentire uidetur tertio de generatione animalium his uerbis: Natura testati generis consistit, partim sponte, partim aliqua ab ipsis emissa facultate, quanquam sæpenumero ea quoque spontina oriantur constitutione. Sed generationes plantarum accepisse hoc loco congruit. oriuntur enim earum aliæ semine, aliæ auulsione, nonnullæ etiam sobole, ut cepe: hoc igitur tertio modo mytili gignuntur, quippe qui minores subinde iuxta principium adnascuntur. buccina, & purpuræ, & quæ fauare dicuntur, quasi à seminali natura humores quosdam mucosos emittunt. semen uero nullum esse eorum putandum est, sed quo diximus modo plantis assimulantur: quamobrem larga eorum copia prouenit cum primum constiterit aliquid. hæc enim omnia

Mituli an sponte proueniant.

nia uel sponte ut oriantur euenit: itaq; ratione tunc magis cum origo præcesserit, consistunt. aliquid enim excrementi singulis proficisci credendum meritò est ab eo principio, cui soboles quæque adnascitur. Sed cum similem habeant facultatem cibus excrementumq; cibi, fauantium substantiam similem esse constitutioni primæ consentaneum est: quapropter excremento hoc gigni probabile est. Quæ autem uel sobolem nullam procreant, uel non fauant, eorum omnium ortus spontinus est. Cum igitur dicat eorum quæ sobolem nullam procreant, uel non fauant, ortũ spontinum esse, Mytuli qui ex ipso Aristotele sobole generantur, & fauificare soliti sunt, ut quinto de historia scriptum est, nõ sponte prouenient. ¶ Sunt inter testata, quæ ouum in ipsis impropriè dictum (nutricationis enim duntaxat melioris signum est, ut in sanguineis pingue) non semper sed uêre tantum habeant, mox enim tempore procedente minuitur, demumq; totum aboletur: ut pectines, mituli, ostreæ. tempus hoc enim prodest eorum corporibus, Aristot.

E MVSCVLORVM testis hodie utuntur pictores diluendis & asseruandis coloribus, Rondeletius.

F De alimento ex Mytilis, leges quædam superiùs in Rondeletij capite de Musculis in genere, & in Chamis Corollario F. & infrà in Ostreis. De sapore eorum acri & amaro paulò antè in A. ubi quinam μύες σκιλλώδεις essent, enucleauimus. Τοὺς μῦς Αἶνος ἔχει μεγάλας, ὄστρεα δ' Ἄβυδος, Archestratus. ¶ Corpus auget ius mitulorum & concharum, Plinius. E conchylijs aluum simul & urinam cient præcipuè mituli, ostrea, Athenæus. Cato capite 158. in descriptione iuris ad aluũ deijciendã inter cætera requirit mutulos (mytulos) L II. MYACES maiores duri sunt & concoctioni renitentes, sanguinem procreant crassum, & pituitæ multum, & succum deniq; nõ adeò probum. Copiosè alunt, uentremq; & urinam cient. Hi si assentur, sitim uehementem excitant. si uerò elixentur, & acrioribus quibusdam, ut sinapi nasturtióue condiantur, non adeò uirus resipiunt. Minores carne sunt molliore & dulciore, boniq; succi: uerùm minùs alunt, & urinam cient magis: Vuottonus, ex Oribasio ni fallor.

G Remedia quædam & uires MYACVM siue mytilorum, reperies suprà in Rondeletij capite de Musculis in genere: & proximè antè in Bellonij scriptis. Aluum purgant myaces, (*myacum ius*,) Plinius. Et mox, MYACES cremati ut murices, morsus canum hominumq; sanãt cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines, gingiuarum & dentium uitia, eruptiones pituitæ: & contra dorycnium aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. MVSCVLVS marinus tritus ex oleo uetere, talorum tumoribus & doloribus impositus medetur, Marcellus Empiricus. Ex conchis marinis foris nigris, intus splendidis (MYACAS intelligere uidetur) ad consolidanda uulnera remedium pulchrum Marianus Sanctus in Compendio chirurgiæ describit.

Ad infirmos & caliginosos oculos, & nebulas oculorum in iumento: Musculos aquatiles ure super carbonibus: & corium externum detrahe usq; ad medium quod album apparet: id serra, ad zinziber & chalcanthum, pares singulorum portionibus. paratum ex his tribus mixtis pollinem in oculos equi inflato, proderit, Ex Hippiatrico libro Germanico.

Myôn marinorum coctorum cum smyrnijs, & porris & apijs (ius) cum uino potum, ischiadicos curat, Kiranides. MYACVM coctura pota uentrem mollit. testæ uerò combustæ in pollinem redactæ, apostemationes sistunt, & cicatrices ferunt, (*auferunt fortè cicatrices oculorum*,) cũ melle uerò illitæ, crassas palpebras attenuant, & leucomata. Eadem quæ buccina præstant. Oportet autem lauare cinerem aqua, Idem.

H.a. MVSCVLVS à mure diminutiuum est nomen, siue pro concha, siue pro quadrupede accipiatur: pro concha tamen à musco etiam factum uideri potest, quo obductæ huius generis conchæ quæ propriè Musculi dicuntur (hoc est minores ferè omnes,) uidentur. ¶ Speusippus seorsim nominat κόγχος, μῦς, σωλῆνας, &c. Κόγχοι, μῦες, κ' ὄστρεα, Aeschylus. Νηρεῖται, στρόμβοι τε, πελωριάδες τε, μύες τε, Nicander Colophonius. ¶ Mytilus uocabulum est dactylicum. Sumitur inciso mytilus ore mihi, Martialis lib. 3. Vuottonus Græcè μίτυλος scribit. ego nusquam Græcè scriptũ reperio, præterquam apud Athenæum, qui tradit tellinam à Romanis uocari μύτλον: malim μύτιλον. quanquam tellina à mytilo nostro diuersa est. In nostro Plinij codice mitulus plerunq; scribitur, tanquam à Græco μιτύλος, ypsilo in u. conuerso. Etsi uerò Græci hac uoce, ut dixi, non utuntur, Græcæ tamen originis uidetur: & similiter à μῦς fieri diminutiuum μυτίλος, ut à ναύτης, ναυτίλος. quamobrem Latinè etiam uel mytilum rectè scribemus: uel mutilum u. pro y. si quis tamen mitulum uitandæ causa homonymiæ (quoniam adiectiuum quoque Latinis mutilus est) scribere malit per me quidem licebit. ¶ MYAX etiam diminutiuum fortè fuerit à μῦς: ut à ῥόδος, ῥόδαξ. quanquam & alterum à μύαξ diminutiuum, μυάκιον reperiri puto. ¶ MVSCVLVM hodie Græci Μύδιον appellant, forma itidem diminutiua à μῦς: ut ab ὗς & σῦς ducuntur ὕδιον & σύδιον, uerũ in his iôta accedit: in mydio nullum, ut uulgus profert: eruditi etiam μυΐδιον efferre possent. Μύακες etiam & μύκιον nominibus Græcia alicubi hodie utitur, ni fallor. sed meliùs μύσκη aut μυσκίον dicetur. μύσκη quidem fœm. genere, tanquam à μῦς fœminino: quod mytilum minorem significat Athenæo. & in Plinij codicibus de eodem myscam uel myiscam legimus. Cęlius Rhodiginus μύσκον murem quadrupedem paruum significare scribit: ego apud authores legere non memini.

¶ Cochlearium, chema, myſtrus, inſtrumentorum nomina ſunt, quibus uel ius hauritur, uel menſuratur aliquid, omnia à generibus concharum facta: uide in Cochlea in genere H. a. Μῦστρον diminutiuum eſt τοῦ μυός, id eſt à MVSCVLO genere conchylij, Ge. Agricola. ſed hęc diminutiuorum forma uſitata non eſt: ſimpliciter uerò deriuata huiuſmodi multa ſunt, ut σεῖστρον, στρύγκτρον, μίασητρον, &c. à tertia perſona præteriti paſsiui ſingularis. & alia, ut κλεῖθρον à κλείς: itē ῥόπτρον, quod fortè deriuatum non eſt: & alia complura. Pollux τὸν μύστρον genere maſculino dixit, cum acuto in prima: quæ cum natura longa ſit, circunflectenda uidetur in recto & ijs caſibus qui ultimam corripiunt. Μύστρα & μυστεία Euſtathio idem ſunt quod μυστίλαι, ὅ ἐστι κοῖλοι ψωμοὶ πρὸς ἄφυσιν ψωμοῦ ἐπιτήδειοι. A myſtrio diminutiuo dicuntur etiam μυστριοπῶλαι apud eundem. Μυστίλη quoque uideri diminutiuum poteſt à μῦς fœminino, ut μυτίλος à maſculino. hinc uerbum μυστιλᾶσθαι Euſtathio, ἤγουν μυστίλῳ ἀρύεσθαι, ἢ τὸ κοιλαίνειν τὸν ψωμόν. Μυσάλμης, ὁ μυστίλλων ἅλμης, καὶ ἐκ τῶν εὐτελεστάτων ἢ ἐπιπόνως ζῶν, Euſtathius. ¶ Ctenites lapis (inquit Ge. Agricola) ſtriatus eſt, omninoque pectinis effigiem repręſentat. Myites uerò, quia ſtriatus non eſt, MVSCVLI ſpeciem præ ſe fert. is duplex, oblongus, et pectinis modo rotundus. hic colore cinereus reperitur in Chattis ad Spangebergum arcem, ubi & trochitæ: & in Saxonibus ad Hildesheimum in lapicidinis eius tractus qui eſt ultra montem Maurícij: ille modo ſubfuſcus, modo ſubflauus effoditur ex foſſa mœniorum Hildesheimiæ urbis, quà ad Septentriones ſpectat: Hæc Agricola, qui Germanicè hunc lapidem interpretatur Muſchelſtein.

Genera concharum duo, quas Venetijs uulgò Muſculos nominant: alterum muſco prorſus hirſutum eſt.

O OLVRIDES, ὀλουρίδες, genus concharum, Heſychius & Varinus.

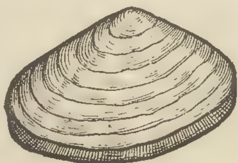
P PELORIDES iam priùs in Chamis dictæ ſunt.

PHOLADES Conchæ in P. Elemento deſcribentur.

PISCINARIA quædam Concha uulgò hodiè ab Italis dicitur, Cappa piſciota: haud ſcio an eadem cuius meminit Plautus his uerbis, quæ à Feſto citantur: Muriaticam uideo in uaſis ſtanneis, naricam bonam & cauatam, & taguma, quinas fartas conchas piſcinarias.

PLAGOSAE, ut Rondeletius legit: Plaguſiæ, ut Maſſarius, à Plauto in Rudente inter Conchas commemorantur.

DE MVSCVLIS AQVAE DVLCIS, RONDELETIVS.

LONGE plura & maiora in mari quàm in fluuijs uel lacubus gignuntur oſtracoderma, cuius rei cauſam ſæpe aliâs marinæ aquæ ui attribuimus. In aqua dulci ſtagnante maximè reperiuntur Muſculi, ferè nunquam in rapidis fluminibus. Galli Moules uocant. Duplici conſtant concha tenui & fragili, foris nigricat, & ueluti ex multis additamentis conflata eſt, ob id aſperior. Intus læues ſunt, ex cæruleo nigricantes. Carne ſunt dura, concoctu difficili, mali ſucci, quo fit ut qui ijs copioſius ueſcuntur, in febres incidant.

DE PORCELLANA VVLGO DICTA: HOC EST CONCHA VENERIS, SIVE MVRICE aut Remora Mutiani, Rondeletius.

Icon hæc non eſt Rondeletij: ſed ſimilis, ad unam è noſtris Porcellanis conchis depicta. Ea in hoc genere maxima eſt: nos in Corollario ruffam cognominabimus.

HERMOLAVS Barbarus Plinij locum libro 32. emendans, pro Veneri cymbia, legi posse censet Veneriæ, Senecam citans: Veneriæ, inquit, Spondyli & Ostrea, Venereæ Conchæ nusquam alibi mentionem factam fuisse scio. Eam esse puto quæ apud Gnidiorum Venerem colebatur, unde Concha siue Cochlea Venerea dicta sit, quam describit Plinius ex Mutiano, qui Muricem appellabat. Mutianus, inquit, Muricem esse latiorem Purpura, neque aspero, neq; rotundo ore, neq; in angulos prodeunte rostro, sed simplice Concha, utroq; latere sese colligente: quibus inhærentibus plenã uentis stetisse nauem, portantem nuncios à Periandro, ut castrarentur nobiles pueri: Conchasq; quæ id præstiterunt, apud Gnidiorum Venerem coli. Quum descriptionem nulli alteri meliùs quadrare contenderim, quàm ei Conchæ, quam Porcelaine uocamus: nonnulli læuigatoriam, quia læuissima est testa, qua mulieres nostræ ornamenta quædam sua linea, in amylo aqua multa diluto, lota, deinde exsiccata poliunt, adeò ut splendeant. Eâdem Itali atq; Græci hodie chartas læuigant, quod & Plinius olim factitatum fuisse memorat. Scabritia, inquit, chartæ læuigatur dente Concháue, sed caducæ literæ fiunt.

A — *Venereæ.* — *Lib. 9. cap. 25.* — (E) — *Lib. 13. cap. 12.*

Concha ista oui figura est, Purpura maior & latior: sunt enim quæ in magnam amplitudinem accrescant, testa læui, in cuius extremo utroq; foramen est, alterum cibi capessendi gratia nõ asperum, non rotundum, sed parum prominens, non tamen in angulos procurrens: alterum ad excrementa reijcienda: concha simplice atq; una, utrinq; sese colligente, quod ut intelligas, concipias animo concham simplicem per planum extensam; deinde utranq; in partem reduci & complicari, ad rotundam siue ouatam concham efformandam, duobus extremis, quæ prius in plano opposita iacebant, nunc inter se iunctis & cohærentibus, dempta rima quæ denticulis asperiuscula est: qua parte compressa est, & saxis adhæret in mari Rubro, & Oceano. Hac eadem parte nauibus uel earundem clauo affigi puto, atq; earum cursum remorari, esseq; Remoram Mutiani, cuiusmodi plures cùm inhæsissent, ut iam ex Plinio dictum est, plena uentis stetit nauis, portans nuncios à Periandro, ut castrarentur nobiles pueri, ob eamq; causam Conchæ eæ apud Gnidiorum Venerem celebrantur. Testam duram esse admodum uel inde agnoscas quòd nunquam eam arrosam comperias, quemadmodum in alijs testaceis: quæ à tineis uel alijs eiusdem generis bestiolis marinis corrosa uel perforata sæpe uideas. Tota intus candida est, foris uarietate colorum insignis, in diuersis conchis.

B — (D) — *Remora Mutiani.*

Huic Conchæ perforatæ in altero extremo multi hodie claues appendunt, & zonæ accommodant, ob Conchæ elegantiam & læuorem, ob quem nihil sordium colligit, neq; uestes atterit. Eandem aurifices in duo secant, & cochlearia conficiunt.

E

Huius aliquis est in medicina usus: nam reperitur in descriptione pilularum de bdellio, ad alui fluxus constringendos, & intestinorum, atque uteri ulcera, sed pharmacopœorum uulgus pro Concha uenerea, Pectines usurpat. Ex ea dentifricia optima parantur. Vtilis est ad ulcera canthi oculorũ, & ad ægilopas, resiccandi uim habet insignem sine caliditate.

G — *Pectines.*

DE SECVNDA SPECIE CONCHAE VENEREAE, RONDELETIVS.

CONCHAM hanc raram non possumus non uocare Conchę Venereæ speciem, ob magnam & figuræ, & naturæ affinitatem. est enim oui figura, Concha simplice utrinq; sese colligente. Vtrinque foramen unum habet, inter hæc rimam.

A B

Ad ulcera, & ad alia exsiccanda non minus probanda, quàm superior. Varia quoq; est, sed ita maculas inspersas non habet, sed pro his lineolas. testa est tenuiore & minore, magisq; perspicua.

C

DE TERTIA SPECIE CONCHAE VENEREAE, RONDELETIVS.

CONCHAE hoc genus nõ minùs Venereis Conchis subijci potest, quàm secundum, ob testam utrinq; sese colligentem, & rimam inter foramina duo. Parte qua plana est, compressa est magis quàm supradictæ, altera magis rotũda. Maculis rotũdis notata est, durior & spissior secũda, colore candido.

DE QVARTA SPECIE CONCHAE VENEREAE, RONDELETIVS.

PARVA semper manet hæc Concha, quæ superiorum modo rimam habet, & nulli rectiùs quàm Concharum unerearum generi subijci potest. Parte altera plana est, altera in tumorem elata, in qua circulus est aurei coloris, alioqui tota foris candida est, intus cærulea. Testa est ualde dura, eadem ui exsiccandi prædita, qua superiores.

DE EISDEM CONCHIS, BELLONIVS: QVI LAEuigatorias uel læuigatas eas cognominat.

B Conchæ genus læuigatissimæ in Rubro mari capitur: cuius cochleæ ad nos usque deferuntur.

B Earum apud Græcos & Turcas quoque chartis expoliendis usus est. Chartarum scabritia (inquit Plinius lib.13.) læuigatur dente concháue, sed caducæ literæ fiunt: minùs sorbet polita charta, magis splendet. Vulgus nostrum talem usum inexpertum, ijs tantum ad suspendendas claues, uel conficienda cochlearia utitur.

B Porrò læuigatoria concha oualem habet formam: eiusque est politissima testa atque æquabilis, nullis *(quædam multis, præsertim maiores, de quibus hîc scribit Bellonius: aliæ nullis, ut minores)* punctis distincta ac stellata; ore oblongo, parte prona patulo, in ambitu denticulato; in cuius lateribus breues canales uideas, per quos linguam exerit.

E Harum autem concharum tres aut quatuor differentias comperi: aliæ enim ingenti dorso tument, aliæ uerò oblongiore, ac ueluti tereti forma protenduntur. Aliæ rursus pusillæ, aliæ magis capaces, minusque stellatæ aut maculatæ reperiuntur.

His Rubri maris incolæ magno labore in aceruos collectis, ingentem quæstum ab ijs qui Memphim adeunt, facere solent. His enim Aegyptij sua lintea glutino imbuta læuigare atque expolire consueuerunt.

COROLLARIVM.

A Porcellanæ conchæ unde sint dictæ, non constat mihi, quanquam & Græci χοιρίνας uocarunt, ut mox ostendam. Conijcio tamen hoc nomen eis factum, à quadam oris suilli specie, quam parte sui inter labra denticulata dehiscente, uel potiùs altero extremo testæ, nempe acutiore & eminentiore rostri suilli instar, quodammodo referunt. ἢ διὰ τὸ μορίῳ γυναικείῳ πως ἐοικέναι, τῇ τε μεταξὺ τῶν χειλῶν σχίσει· καὶ τῇ ἐνδοτέρω κοιλότητι, τῇ μήτρᾳ. unde & uterinos calculos, qui in hoc genere candidi & minores sunt, uulgus nostrum appellat. & quòd figura quodammodo uterum referant, superstitiosi homines corpori appensas uteri morbis salutares mentiũtur. hæc superstitio ut & in alijs plerisque amuletis, luxuriæ superbiæque prætextus est, quæ ut hæc & alia ornamenta, ceu ualetudinis gratia, auro argentóue inclusa, collo pendentia ostententur, efficit: amatorum uerius inuitamenta in mulieribus, quæ uenalem suam pudicitiam hac hedera produnt, quàm sanitatis tuendæ instrumenta aut amuleta morborum. Sed redeo ad propositum, super etymologia huius uocabuli. Mulieres, inquit Varro, nostræ nutrices maximè, naturam qua fœminæ sunt appellant porcum: & Græci eadem significatione chœron, siue (ut Athænæus inquit) delphaca, ut copiosiùs in Philologia de sue ostendimus. Sunto igitur dictæ porcellanæ διά τινα πρὸς τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον ὁμοιότητα, donec alius certiora afferat. Bellonius porcellanæ nomen à purpura detortum uidetur innuere: Purpurarum testas (inquit) Itali porcellanas uocant, quo etiam nomine conchylij genus omne intelligunt. Fiunt & globuli, quibus suas preces mulierculæ nuncupare solent, ex testis maiorum purpurarum aut muricum, Galli patenostres de porceleine uocant. Ab Ennio nominantur matriculi, citante Apuleio, inter res marinas: de quibus, nisi conchæ Venereæ species sunt, non habeo quod diuinem.

Porcellanæ unde dictæ.

Amuleta omnia aut superstitiosa, aut superbiæ prætextus.

Matriculi.

Aludha est genus conchyliorum, quæ appellantur porcelletæ, sic exponitur tertio Canone Auicennæ, capite de cura apostematum in radice auris: & tertio Can. capite de cura ascitæ, Andreas Bellunensis. Vide Vadaha inferiùs mox in Vmbilicis marinis. item Canone 3. Fen 21. tract. 3. cap. 4. de curatione fluxus sanguinis & mensium, legitur alhuda: ubi Cremonensis nõ rectè interpretatur conchulas quæ adferuntur à S. Iacobo. De Cochlea margaritifera uulgò dicta, ab unionum colore splendoreque, (nam uniones in ea non reperiuntur, sed in ijs quæ conchis binis constant,) suprà inter Cochleas scriptũ est. Hanc & porcellanam *(maiorem: talem ciuis quidam apud nos argento inclusam pro poculo habet)* uulgò uocant artifices, quòd muricis conchæ (quam similiter porcellanam nominant) formam habeat, Bellonius. Idem in uolumine Gallico de piscibus marinis peregrinis, lib. 2. cap. 26. Porcelliones conchas inquit à Pandectario & Nicolao nominari: & coniectura utitur murrhina uasa olim ex porcellanis maioribus concharum generis facta fuisse,

Murrhina.

cta fuisse, quæ muricibus quodammodo similia sint. constare ea è terra nostro tempore, incrustari uerò morochtho siue leucographide lapide, in Italia quidē uiliora, in Cairo preciosissima, splendida & translucida, ita ut uel exiguum uas, numis duobus aureis, quos ducatos appellant, uæneat, &c. Scoppa quidem Italus in Dictionario suo, murrham gemmam agatham uulgò dictam uel porcellanam interpretatur. Ge. Agricola murrhina uocat, neutro genere numero plurali, ut ipsa etiam ex eo uasa murrhina dicuntur: & onychis in Oriente speciē esse docet: ut eiusdem alia species apud nos est Chalcedonius appellata uulgò. Martialis libro 14. myrrham uocat siue gemmam, siue ex ea poculum, hoc disticho: Si calidum potas, ardenti myrrha Falerno Conuenit, & melior fit sapor inde mero. Cardanus lib. 5. de subtilitate, cum Plinij uerba è libri 27. cap. 2. de myrrhinis uasis *(sic ipse scribit, non murrhina)* recitasset, subiungit: Ergo quis non uidet figulina hæc esse, & eius generis, quod hodie Procellanas *(sic scribit, non Porcellanas)* solemus appellare? constāt enim & hæc ex succo quodam sub terra densato, & ex Oriente uehuntur. At nostra pallidiora, & odore carēt: *(forte myrrhina à myrrhæ odore, uel myri, id est, ungenti odorati nomen traxerunt: nam ut Plinius inquit, aliqua his uasis & in odore commendatio est.)* & quæ ex his etiam translucent *(translucere in eis quicquam, aut pallere uitium est, Plinius)* magis probantur: folijsq; ac imaginibus placent: nullumq; purpuræ uestigium. Quæ omnia uidentur ab antiqua myrrhina dissidere. uerùm temporum uarietas & opificum, tum usus hoc pepererunt, &c. Vtcūq; res se habeat, & precium, & locus, & materia, & modus quo fiunt, eadem esse docent hæc myrrhinis. Nunc longo Indiæ tractu fiunt, maximè apud Chinam: hi olim Seres. Fieri dicuntur ex conchyliorum atq; ouorum corticibus: sepeliunturq; constanti fama in octoginta uel centum annos, quasi hęreditatum loco. Inde eruta obducuntur uitro, ne combibant. Succi autem quibus cortices excipiuntur, non satis noti sunt. Pinguntur etiam antequam uitrum superaddatur. Incertum est an excoquantur ob nitorem ac duriciem. Maiora in precio sunt, sed multum ab antiquis degenerant. Et quamuis ita sit, non tamen minus est superbum his cœnare, quàm auratis atq; ex argento uasis. Hęc totidem uerbis Cardanus. Addiderim ego testas tandiu sepultas, prẹsertim loco mediocriter humido, uerisimile esse, ita marcidas & molles fieri, ut massa luti aut argillæ instar sit: subigiq;, formari, & tornari figlina rota similiter posse. Sed Murrhinæ Plinij amplitudo nunquam paruos excedit abacos, nec crassitudo ferè maior est, quàm necessaria uasi potorio. quod conchylijs defossis, aut factæ ex eis argillæ non conuenit. eorum enim quæ arte aut uoluntate hominis fiunt, definita magnitudo non est. Inueniri etiam in pluribus locis murrhina cum scribit, humoremq; putari calore sub terra densatum: lapidē esse (non argillam, non arte factum aliquid) qui effodiatur insinuat. Sic & crystallum inueniri (nō fieri) scribunt authores, humore densato ui frigoris. Sed hac de re hoc in loco pluribus inquirere, intempestiuum uidetur. Catinus de Sceni, est uas quod adfertur è regione Sceni, & à Venetis dicitur porcellana, Andreas Bellunensis. Catini & lances, quas porcellanas uocāt, fiunt in prouincijs Cim (Cini) & Macim, Iosaphat Barbarus in descriptione itineris sui in Persiam. ¶ In libro medicinali R. Mosis porcellum maris pro genere quodam conchæ interpres transtulit. Cardanus.

PORCELLANA Ruffa dici potest concha ex genere illarum quæ propriè porcellanæ nominātur, maxima, (cuius iconem suprà posuimus, sub lemmate Rondeletij,) testa simplici utrinque se colligente, ita ut latus unum in parte plana, ubi labrum denticulatum constituit, terminetur: alterum uerò, cui dentes aut striæ longiores ac minùs prominentes, introrsum conuertitur, & in sese conuoluitur ut in cochleis. superior pars (dorsum Bellonio) gibba hæmisphærij figura, sed maior est, specie ouali: longiuscula enim est, & terminatur in partem alteram acutiorem, alteram obtusiorem. Magnitudo est ferè quæ anserini oui. nusquam inniti potest, nisi parte plana, quæ candida est, ut intus quoq;. gibba quæ hæmisphæriū constituit, ruffa, maculis nigris distincta, sed paucioribus, minusq; scitè quàm stellata. Læuitate ita resplendet, ut imagines reddat, sed obscurè.

STELLATA per excellentiā dicta, superiori similis est, paulò minor: oui gallinacei magnitudine penè. ex albo liuescit, hoc est ad cœruleū colorem uergit parte conuexa, præsertim in summo: ad latera candidior: parte sima, candidissima. Intus quoq; subcœrulea uidetur testa, translucida ferè. transparent enim stellæ siue maculæ partis gibbæ, quę multò plures in ea sunt, & situ splendoreq; superioris elegantiam uincunt, singulæ in medio sui atræ, ambitu ruffæ, pleræq; rotundæ, lenticularum ferè magnitudine, quædam dimidia, nullo ordine.

RVFFA minor appelletur, parua in hoc genere, quadruplo minor aut ampliùs quàm stellata: longiuscula. Ventre (sic partem simam appello) ruffo: qui in reliquis omnibus, quas uidi, candidus est. In labris etiam denticulatis striges ruffæ sunt, strię candidæ. Striam nomino, ut in columnis striatis Vitruuius, partem eminulam: strigem uerò, cauam. Dorsum in summo uarium est, albis, pallidis & glaucis maculis. Vtrinq; per latera glaucum: in imo ruffum. Pars interna candicat. Magnitudinem eius & formam icone adiuncta aliqua ex parte repræsentauimus.

MINIMA, quæ priuatim Mūterstein, hoc est calculus uteri uel matricis à nostris uocatur, Lusitanis & Aethiopibus Buzios: undiquaq; alba est: nisi quòd in dorso lineæ binæ flauent, in ouali ferèq; speciē cōiunctæ: & dorsum ipsum inæqualius quàm cæteris, & gibbosum, ita ut illi quoque testa incumbere possit, sed obliquè. idem per medium, pallidum est siue subluteum. Pars in-

terior è roseo ad cœruleum tendit. ¶ De eius usu leges infra in E. Icon eius huiusmodi est, parte sima, gibbum Rondeletius pinxit, quartam Conchæ Venereæ speciem nominans. ¶ BELLICVLI marini quoq; à medicis & pharmacopolis dicti, eædē uidentur conchulæ. Sic enim de eis scribit Aggregator ex libro Circa instans (id est Platearij de simplicib. med.) Belliculi mar. species sunt conchyliorum alborum oblongorum, magnitudine castaneæ paruæ, quæ dicuntur porcellanæ, & adferuntur è regionibus transmarinis. Ego apud Platearium in litera B. cap. 11. nihil huiusmodi, sed hæc tantum uerba reperio: Belliculi marini frigidæ & siccæ naturæ sunt. excessus eorum ab authoribus non exprimuntur. Sunt autem quasi umbilici, & circa littora maris inueniuntur. Vnguentis ad faciem clarificandam miscentur, ut unguento citrino. Est autem usus eorum ad faciem, talis: Puluis ex eis tenuissimus subigitur cum adipe gallinaceo liquato, ad modum unguenti. Seruari diutissimè possunt, tanquam lapides. Belliculi uel Bellirici marini, Arabicè astor, umbilici humani speciem referunt. sunt autem lapides parui & albi, qui inueniuntur in littoribus maris cohærentes sicut dentales, (&c. sicut Platearius,) Syluaticus. ¶ Vadaha, id est umbilicus, uel belliculus marinus, Syluaticus. Vide Aludha superiùs, paulo post initium huius Corollarij. Nicolao Myrepso in unguento citrino uel è citrijs dicto, ad uaria faciei uitia abstergenda, inter alia nominantur μπελίκοι θαλάσσιοι. Fuchsius umbilicos marinos uertit. Barbari medici (inquit) Belliculos nominant. sunt autem lapilli ex illorum traditione exigui & candidi, in litore maris reperti, umbilicum hominis referentes, abstergendi facultate præditi. Cæterùm in opere de compositione medicamentorum belliculos siue umbilicos mar. interpretatur fabas marinas uulgò dictas, in qua sententia ante ipsum Euricius Cordus fuit: qui porcellanam hanc nostrā Dentalium uocat: Dentalium (inquit) est conchula marina parua, dentatam rimam habens. Lege quæ annotauimus suprà mox post Cochleas umbilicatas Rondeletij. Vmbilici marini uel porcellanæ ponuntur cum medicamentis quæ abstergunt & dealbant faciem, Arnoldus Villanou. ¶ Vmbilici in testatorum genere uariam significationem ostendi supra, ubi de Cochleis marinis diuersis egimus.

Belliculi.

Vadaha.

Venereas conchas indocti quidam superiore seculo, ut Syluaticus & alij, ut ineptè scribebāt Veneras, Soneras: sic etiam imperitè interpretabantur pro conchis quas peregrini à d. Iacobi sepulcro auferunt, hoc est pectinibus. In compositionem pilularum de bdellio Venereæ adustæ recipiuntur apud Mesuen & Serapionem. Monachi Mesuæi interpretes purpurarum testas aut matris perlarum (ut uocant) supponi iubent. Ego Rondeletij sententiam porcellanas interpretantis amplector. Nauigant Neritæ (aliâs Veneriæ) præbentesq; concauam sui partem, & auræ opponentes per summa æquorum uelificant, Plinius 9.33. ubi in Annotationibus suis Gelenius: Rectiùs legitur Veneriæ. sunt enim conchæ non gratæ modo Veneri, sed etiam cognatæ, ob communem è mari originem: celebrisq; est eius deæ effigies, concham, atq; haud scio an ex hoc ipso genere, pede premens. deinde mirum quòd non concauam partem auræ præbeat concha, sed diuersam, cum concaua sit uelificationi aptior, sequenda igitur & hîc uetera exemplaria: Nauigant ex his Veneriæ, præbentesq; concauam sui partem, & auræ opponentes per summa æquorum uelificant. Venereas etiam à Seneca nominatas Rondeletius meminit; & sanè à pulchritudine, splendoreq; & læuore, quæ dotes Venerei formosiq; corporis præcipuæ sunt, nomē hoc merentur præ cæteris conchis porcellanæ: & quas eodem nomine appellant margaritoideis conchæ. ¶ Martialis libro 14. lemmate 209. Læuis ab æquorea cortex Mareotica concha Fiat, inoffensa curret arundo uia: Veneream seu Porcellanam concham generis nomine propter præstantiam simpliciter Concham nominat.

Concha κατ' ἐξοχήν.

Hedyle Poëtria scribit de Glauco marino dæmone, uenisse eum in antrum Scyllæ, cuius amore captus erat, Ἢ κόγχω δ' ὤρημα (abundat aliquid ad hexametrum) φέροντα Ἐρυθραίης ἀπὸ πέτρης, Ἢ τοὺς ἀλκυόνων παῖδας ἔτ' ἀπτερύγας. Ad mare rubrum uicus est, nomine Tor: ubi oneratos uidimus uiginti camelos conchis istis rotundis, à quibus appensæ claues in Europa gestari solent: incolæ uerò Cairi eis utuntur ad poliendam papyrum & lintea quæ gummi (aqua gummata) delibuta fuerint, Bellonius libro 2. de ijs quæ in peregrinationibus suis obseruauit. Cum igitur hoc genus conchæ à mari rubro feratur, quærendum an inde nomen ei factum, ut Erythrea à nonnullis dicatur: nam hoc mare Græci Erythræum uocant, uel ἐρυθρὰν θάλασσαν. uel à testæ suæ colore, qui ruffus est in maioribus omnibus, & in minorum quoq; nonnullis. Venit & è rubro concha Erycina solo, Propertius libro 3. dicta est autem Erycina ab epitheto Veneris, uel quòd ipsa est Veneri Erycinæ sacra, uel quòd dicitur Venus è concha marina prodijsse. Αἱ κόγχαι αἱ Ἀμαθίτιδες, nominantur ab Epicharmo in Nuptijs Hebæ inter alias quasdam conchas. Est autem Amathûs insula maris Aegæi Veneri sacra. Est Amathûs, est celsa mihi Paphos, atq; Cythera, Ouidius. Piscosamq; Gnidon, grauidamq; Amathûnta metallis, Idem. Et eodem nomine Cypri ciuitas Veneri sacra, unde totam insulam Amathusam (aliâs Amathusiam) olim dictam aiunt. Cytheriacam quoq; concham Martialis nominat hoc uersu: Læuior & conchis Galle Cytheriacis.

Concha Erythræa.

Amathitis.

Cytheriaca.

OTARIA (ὠτάρια, id est Auriculæ) ostrea sic dicta, in Pharo insula iuxta Alexandriā gignuntur, cęteris iam dictis conchis & ostreis omnibus magis nutrientia, sed excretioni nō facilia. Antigonus Carystius hoc ostreum Aeolicè aurē Veneris (οὖς Ἀφροδίτης) nominari scribit, Atheneus. Ex

Auris Veneris.

quo

quo Hesychius etiam, & Varinus repetierunt. Κ᾽ τὶς, διὰ τὸ κυφόν τι καὶ κοχλοειδὲς, καὶ τοῖς ἀγγείοις τὰ κοῖλα, καὶ κυψελίτης ῥύπος ὁ ἐν τῇ ὠτίῳ φυόμενος, καὶ στηρὰ ἀγγεῖα. καὶ τὰ κοῖλα σμήνη, Etymologus statim ante Κύων. apparet autem duas esse uoces, κ᾽ ωτὶς, pro καὶ ὠτὶς, ex aliquo uersu. nec scio an de aure tantùm audiendi instrumento ei hîc sermo sit, an de concha etiam, propter uocem κοχλοειδὲς. Ab οὖς diminutiuum est ὠτίον: ab hoc aliud ὠτάριον. Puto autem cum otion Athenæus ostrei speciem esse dicit, non priuatim dictum ostreum, sed concham omnem in genere intelligi. Nec assero tamen Veneream concham & Veneris aurem, rem eandem esse: sed propter nominum similitudinem, de utrisque dicendum hîc existimaui. Est & auris marina, quæ aliter Patella fera nominatur.

Χοιρῖναι.

Χοιρῖναι Græcorum non aliæ quàm porcellanæ uidentur: quoniam & nomen conuenit, & res, hoc est communis concharum natura: & forma, calculos enim siue lapillos tum duritie tum figura porcellanæ minores referunt: quamobrem calculorum loco ad suffragia eis utebantur, quòd calculos elegantiores reperirent nullos. Mirum est autem, cum Aristophanes & alij Græci earum meminerint, Aristotelem diligentissimũ huiusmodi rerum scrutatorem silentio præterijsse. Ad quod responderi potest, ex rubro mari uel Oceano illas in Græciam olim, ut hodie in nostras regiones aduehi solitas, ideoq; naturam earum Aristoteli perspectã non fuisse, etiamsi nomen uulgò agnosceretur. ὅδ᾽ ἐκεῖνος ὁρᾷν τετιγοφόρος, ἀρχαίῳ σχήματι λαμπρὸς, οὐ χοιρίνων (*fortè & hoc excipiendum fuerit è nominibus secundæ declinationis genitiui pluralis ultimam non circumflectentibus*) ὄζων, ἀλλὰ σπονδῶν, σμύρνη κατάλειπτος, Aristophanes in Equitibus. ubi Scholiastes, Chœrinæ (Χοιρῖναι) conchæ quædam marinæ sunt, quibus utebantur Athenis ante calculorum usum inductum. Idem Suidas repetit, & insuper: Χοιρῖναι καὶ ἡ θρὶξ τοῦ χοίρου. οὕτω κιστῷ διὰ τῶν σανίδων μετὰ χοιρίνης περιελθεῖν, qui uersus in Vespis Aristophanis legitur. Et hi paulò antè, ἢ δίκτυα λίθον με πόικον, ἐφ᾽ οὗ τὰς χοιρίνας ἀριθμοῦσι. In eadẽ fabula χοιροθλίψ uocatur ὁ φιλοδικαστὴς, qui chœrinas cõchulas ad ferẽda suffragia sępe manibus premat. alij interpretantur eũ qui χοῖρον (τὸ γυναικεῖον μόριον) contrectet. Hesychius χοιρίνας calculos marinos (ψήφους θαλασσίας) interpretatur, cum non calculi, sed conchulæ sint, quæ calculorum uicem in suffragijs olim obtinebant. quod Pollux etiam testatur: Πάλαι γὰρ χοιρίναις ἀντὶ ψήφων ἐχρῶντο, ἀπορ ἦσαν κόγχαι θαλάσσιαι. Χοιρῖναι placentæ ἆθλα τίθενται ταῖς παννυχίσι τῷ διαγρυπνήσαντι, Athenæus. Ab eodem, libro 14. nominantur χοίριναι (proparoxytonum) placentæ, quarũ Iatrocles in libro de placentis meminerit. ¶ Porcellanam minimam aliqui hodie (si bene memini) coruinam aut coruiolam uocant, tanquam è coruo pisce desumptam: quum in eo pisce lapillus longè alius reperiatur. Sed coruinæ uocabulum ab illis qui pro lapillo è coruo pisce accipiunt, propriè accipi uidetur: ab illis uerò qui pro porcellana, à Græcorum chœrina detortum.

Porcellanæ omnis generis, Germanicè uocari poterunt Mütermuscheln / Venusmuscheln.

E *Buzij.*

Aethiopes ex rebus communibus uix quicquam tantopere curant, quàm ut habeant conchulas porcellanas albas, quas Buzios nominant: pro quibus uel aurum quandoq; copiose permutant: aut pro eis filios suos parentes uendunt. apud Thongrum Aethiopum regnum pro comperto hoc habetur. Eisdem loco monetæ utuntur, ut Lusitanus quidam mihi affirmauit. Locus est ubi loco monetæ usurpatur porcellana alba, quæ in mari reperitur ad Coromara fluuium, Obscurus. ¶ Conchylia minuta & candida, umbilicosq;, quidam funda claudunt, Ge. Agricola. nos de hoc tum luxu tum superstitione plura diximus suprà in A. Affiguntur & loris ephippiorum ornatus gratia. In concha læuigatoria, id est porcellana maiore, faciem sculptam & pulchrè expressam uidi.

G

Caro porcelli maris & conchulæ delmes combustæ dysenteriæ in potu medentur, & anum prolapsum aspersus ex eis pollen restituit. Vide suprà in Conchis diuersis D.

SAPERDA, uide Tragus mox.

TELLINIS locus erit in T. elemento.

TRAGVS genus est conchæ mali saporis, Festus. Grammaticis quibusdam recentioribus saperda genus est conchæ mali saporis, & nonnunquam pro sterquilinio ponitur. Nos de saperdæ uocabulo plura diximus in Coracino.

CONCHAE nonnullæ etiam inter Murices describentur, in M. elemento.

DE CONCHYLIO, RONDELEITVS.

A *Vocabulũ commune.* *Purpura.* *Species certa, à purpura diuersa.*

DVBITANT nonnulli sit'ne Conchylium turbinatorum genus unicum, uel nomen omnibus, uel multis turbinatis commune, qua in significatione usurpauit Plinius lib. 9. cap. 36. Sed unde Conchylijs precia? Et: Lingua Purpuræ longitudine digitali, qua pascitur perforando reliqua Conchylia. Vitruuius lib. 7. cap. 13. pro purpura: Incipiam nunc de ostro dicere, quod & charissimam & excellentissimam habet præter hos colores aspectus suauitatem. Id autẽ excipitur ex Conchylio marino, è quo purpura inficitur. Quare Conchylij nomen est polysemum apud Poëtas, Historicos, Philosophos, & Iurisperitos.

Sed & speciei nomen esse puto, quæ qualis sit, nunc inuestigandum. Sunt qui nihil aliud

esse Conchylium quàm Purpuram arbitrentur. Quod haud uerum esse ex Plinio lib. 9. cap. 35. sic comprobamus: Ait enim, Conchylia & Purpuras omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis precia fecit. Et de Purpuris loquens: Calculosæ appellantur à calculo maris, mirè apto Conchylijs, & longè optimo Purpuris. His manifestè Plinius Conchylia à Purpuris seiunxit.

Conchyliũ, aliud quàm buccinum et murex. *Lib. 9. cap. 36.* *Lib. 9. cap. 39.* *Lib. 21. cap. 8.*

Alijs Conchylium idem est quod Buccinum: quòd Plinius, cùm duo tantùm genera turbinatorum continentium florem illum tingendis uestibus tantopere expetitũ posuerit, alterum Purpuram, alterum Buccinum: necesse esse uideatur Buccinum esse qui Murex, κῆρυξ, & Conchyliũ appelletur: cùm etiam constet, & Murice Tyrio infectas uestes dici, & conchyliatas. Quæ ratio etiam si ualida nonnullis uideatur, eam tamen facilè conuellere possum eiusdem Plinij autoritate, qui euidentissimè Conchylium à Buccino seiunxit. In Conchyliata ueste cætera eadem sine Buccino, præterq; ius temperaturæ, (*aliâs, ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento.*) Et alio loco, Conchylijs suum florem coloremq; proprium tribuit. Luxuria uestibus quoq; prouocauit eos flores qui colore commendantur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnum in cocco, qui in rosis micat, gratius nihil traditur aspectu. Et in Purpura Tyria, dibaphaq; Laconica. Alium in amethysto, qui in uiola, & ipsum purpureum, quemq; ianthinum appellamus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est, qui propriè Conchylij intelligitur, idq; multis modis. His adiungemus Dioscoridis testimonium, qui cùm dixisset de Purpura & Buccino, aliquantò post de Conchylij operculo seorsum scripsit, & in fine addit. Αὐτὸ δὲ τὸ κογχύλιον καυθὲν ποιεῖ ὅσα καὶ ἡ πορφύρα, καὶ ὁ κῆρυξ. Crematum Conchylium idem efficit, quæ Purpura & Buccinum.

Conchyliũ species quæ sit. *Ostracium, onyx, operculũ conchylij, idẽ.*

Quare cùm ex his constet Conchylium diuersam esse à Purpura & Buccino turbinati speciem, iam quale ipsum sit explicemus. Cõchylium seruato Græco nomine uocatur à Latinis. Sunt qui Ostracium putent dici. Sed illi nomen partis toti accommodant, uel Plinius nomen totius parti dedit: sic enim libro 32. cap. 10. Inuenio apud quosdam ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant. At onyx (inquit Dioscorides) ἐστὶ πῶμα τοῦ κογχυλίου, id est operculum Conchylij, pro quo etiam ostracium sumi à Plinio declarant ipsiusmet uerba: Hoc suffitum uuluæ pœnis mirè resistere, Odore castorei, meliusq; cum eo ustum proficere. Quæ eadem sunt cum his quæ operculo Conchylij tribuit Dioscorides, commendat enim ungues, qui odorem castorei referũt, eorundemq; suffitu excitari tradit fœminas, quæ uuluarum strangulatione conciderint.

B

Conchylijs succum inesse purpureum. *Lib. 32. cap. 7.*

Conchylium est ex magnorum turbinatorum genere, ea parte latius qua in turbinem deficit, sine aculeis tuberculisue ullis. Foramen quo caro interior ostenditur, non rotundum, ut in Purpura & Buccino, sed longum. Tale etiam est operculum, de quo mox dicemus. Conchylijs succum inesse purpureum satis testatur Plinius libro 21. cap. 8. Tertius est qui propriè Conchylij intelligitur multis modis. Vnus in heliotropio, & in aliquo ex his plerunq; saturatior; alius in malua ad Purpuram inclinans, alius in uiola serotina Conchyliorum uegetissima. Ex eodem succo lanas tingi solitas facilè est ex ueterum scriptis confirmare. Marcellus Medicus de affectibus aurium scribens, claudendam aurem lana infecta Conchylio marino monet: exsiccandi enim uires habet. Et Crito apud Galenum libro 3. medicament. κατὰ τόπους, Conchylio infectos flocculos in aurem immittendos. Plinius per se Conchylio infectam lanam magnopere prodesse auribus tradit. Qui Conchylia legebant Conchyliarij dicebantur, & Conchylileguli, & Conchytæ à Plauto.

G

Lib. 2. cap. 10. *Perpensus Galeni locus.*

Conchylij partes omnes in medicamentis usurpantur. Crematum Conchylium idem efficit quod Purpura & Buccinum, ait Dioscorides. Operculum suffitu excitat fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Carnem internam medicamentis dolorem aurium sedantibus admiscet Galenus in fine libri tertij de medicamentis κατὰ τόπους: quum myrrham, adipem anserinum, uel butyrum, uel resinam, & Conchylij internam partem æquis partibus trita super aurem ponenda monet. Quo in loco Cornarius legendum suspicatur non κογχυλίου τὸ ἐντὸς, sed τὸ ἐκτὸς, opinionemq; suam hac ratione firmare conatur, quòd testa & operculum uim habeant resiccandi sine morsu, & quod cauum Purpuræ, Plinio teste, ualeat ad præcisos neruos. sed malim ego priorẽ

lectionem

lectionem sequi. Nam eo in loco magis dolorem sedare studet Galenus, quàm exsiccare, ut alia quæ enumerata sunt, ostendunt, scilicet adeps anserinus, butyrum, resina quæ doloris alleuamen tum afferunt, calore & humore. Quare per κογχυλίῳ τὸ ἐντὸς carnem intelligo, quæ ob salsum succũ digerendi uim aliquam obtinet: & ob substantiam pinguem, glutinosamq́ πηγνυρεικὸν quid habet. Ob eam causam uermes & aselli qui sub aquario uase stabulantur, in eodem aurium affectu à ueteribus commendantur. Testa uerò magis exsiccat, quàm ut dolorem leuantibus medicamentis admisceri debeat: exsiccando enim constringendoq́, dolorem augerent potiùs quàm lenirent.

Reperiuntur Conchylia parua eiusdem figuræ quæ superiùs depicta est in spongijs, fabæ magnitudinem non superantia.

Conchylia minima in spongijs.

DE OPERCVLO CONCHYLII, ET BVCCINI, (HVIVS ROTVNDVM, ILLIVS LONgum est,) Rondeletius.

IN Purpura satis demonstrasse nos arbitror, operculum eius βλάττιον siue βλάττιον Βυζάντιον, siue Βύζαντος appellari debuisse. Nunc ostendendum nobis est blattam Byzantiam Arabum nihil aliud esse, quàm Conchylij operculum: quos imitati Pharmacopolæ nostri Conchyliorum, Buccinorumq́ opercula permista uendentes, blattas Byzãtias uocant, has rotundas, illas longas.

Serapio libro de Simplicib. cap. 91. Athfar atheb, id est, ungula aromatica, & blatta Byzantia Dioscoridis, est Conchylium ex speciebus Ostreorum, & est similiter de Conchylijs palpir, & reperiuntur in regionibus Indiæ, in aquis iuxta quas oritur spica nardi, odor autem eius est aromaticus, quoniam istud animal comedit nardum, & ipsa colliguntur tempore æstiuo, quando aquæ desiccantur. Reperiuntur etiam ex eis in litoribus maris Euzim, & color eius est declinans ad albedinem, & est pinguis. sed illa quæ nascitur in Babylonia est coloris subnigri, & est maior illa, & omnes habent bonum odorem: quando fumigantur, cum eis sentitur sicut odor castorei. Quando igitur fit fumigatio cum eis mulieri habenti suffocationem matricis, & similiter habenti epilepsiam, confert, & quando bibuntur molliunt uentrem: & faciunt omnes operationes quas faciũt ostraca de paraca, uel portura. Eadem repetit Serapio eodem in libro de Purpurarũ operculis agens. Quæ omnia ex Dioscoride transcripta esse nemo est qui neget, si illa cum Dioscoridis uerbis contulerit, quæ sunt huiusmodi. Vnguis, siue onyx, Conchylij tegumẽtum est, ei simile quo Purpura integitur, quod in Indiæ nardiferis lacubus inuenitur, suauem ideo spirans odorẽ, quòd Conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur postea quàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerint. Laudatissimus qui à mari rubro defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atq; minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesq́. Poti uentrem molliunt. Hæc Dioscorides, quibus planè similia sunt quæ Serapio de blatta Byzantia literis mandauit.

Serapionis uerba, de unguib. aromat. uel blattis Byzantijs, è Dioscoride transcripta.

Purpurarum.

Dioscor. lib. 2. cap. 10.

Dicitur autem unguis à figura: est enim operculum oblongum, auium carniuorarum unguibus simile. Altera tantùm parte adhærens, id est, crassiore. Quum incenditur fumum multum emittit, ualetq́ ad ea quæ tradidit Dioscorides.

Vnguis unde dicatur, &c.

Sed id propius intuendum, quòd scribit in Indiæ nardiferis lacubus inueniri, suauem ideo spirare odorem, quòd Conchylia inibi nardi pabulo uescantur, colligiq́ posteaquam æstiuis squaloribus inaruerint. Nam si Conchylia marina sint animalia, quomodo in lacubus inueniuntur, colligunturq́ aquis æstu exsiccatis? An mare deserunt turbinata, ut fluuios lacusq́ subeant? Hæc à

Conchylia an in lacubus reperiantur.

Dioscoride ex aliorum sententia dicta esse crediderim, eaq; ex alijs descripsisse, quibus expositis, præfert ea quæ ex mari adferuntur.

A Sunt qui blattas Byzantias longas, negent esse onychas, siue opercula Conchyliorum, quòd blattæ Byzantiæ non sint odoratæ, sed fœtidæ. Quam opinionem facilè ex eo possum refellere, quòd Dioscorides non semper εὐῶδες uocet id, quod grato solùm & iucundo odore placet, sed aliquando id quod uehementi & graui est odore. Sic pix dicitur ab eo εὐώδης, quam tamen suauis odoris esse nemo dixerit. Sed de hac re plura aliás dicturi sumus. Quod autem hoc loco εὐῶδες rectè interpretemur, id maximo est argumento, quod qualitatem odoris exprimère uolens Dioscorides dixit: Ἀμφότεροι δ' εὐώδεις, θυμιώμενοι, καστορίζοντες πως τῇ ὀσμῇ. Ambo grauis odoris (de marino & Babylonico loquitur) incensi castoreum quodammodo redolent: quod castoreũ odore graui & uirus redolente esse debere tradidit idem Dioscorides. Huc accedit quod non nisi à fœtidis rebus facto suffitu, suffocatione uuluæ oppressæ excitantur, neq; comitiales. Quare si, quæ blattæ Byzantiæ hodie uenduntur à seplasiarijs, grati & suauis odoris non sint, ideo Conchyliorum opercula, uel Vngues esse non rectè inficiaberis.

Εὐῶδες de graui odore.
Lib. 1. cap. 98.
Lib. 2. cap. 26.

Eximendus scrupulus alius, quem nobis inijcit Dioscorides quum dicit: Vnguis Conchylij tegumentum est, ei simile quo purpura integitur. Quæ consentire non possunt cum ijs quæ diximus de Conchylij operculo, longo strictoq;, Buccini uerò & purpuræ rotundo, nisi hanc similitudinem ad usum substantiamq;, non ad figuram referamus: ut sit sensus: Quemadmodum Purpura operculum habet, quo foramen clauditur ueluti testâ alterâ, ita & Conchylium. uel substantiâ, uiribusq; simile est Conchylij operculum Purpuræ operculo, nòn autẽ figurâ. Hæc sunt quæ de Conchylij & Buccini operculis dicenda putaui.

Quomodo unguis cõchylij similis sit ei quo purpura tegitur.

COROLLARIVM.

A Conchylium quandoq; generalè nomen est ad omnes cõchas, à quibus nomen accepit, Massarius. hoc & Rondeletius confirmat. Spiritum (inquit Plinius libro 2.) sidus lunæ existimari: & hoc esse quod terras saturet, accedensq; corpora impleat, abscedensq; inaniat: ideo cum incremento eius augeri conchylia, & spiritum sentire quibus sanguis non sit. E conchylijs aluum simul & urinam cient præcipuè mituli, ostrea, pectines, chamæ, Athenæus. Apud eundem Epicharmus, Ἄγε δὲ παντοδαπὰ κογχύλια, λεπάδας, ἀσπίδας, σφαβίλους, τυθωνάκια, βαλάνους, πορφύρας, ὄστρια συμμεμυκότα, &c. Conchis seu conchylijs solebant sigilla (sphragides) includere, ne typi eorum facilè abolerentur, Scholiastes Aristophanis. Conchylium (id est testa) purpurarum crematũ, additur collyrijs abstersorijs apud Aëtium 1. 345. ¶ Aliâs pro specie una accipitur, siue murice, purpuráue, ut quidam putarunt: siue certa quadam quæ aliud nomen non habeat, quod Rondeletius approbat. Murex conchylium per excellentiam dicitur: unde uestis tincta murice, conchyliata dicitur, Massarius. Et rursus: Hæc uerba Plinij, In conchyliata ueste cætera eadem sine buccino, si uolumus exponere, uti certè aliqui exponunt, conchyliata ueste, id est tincta murice, erit contradictio in uerbis Plinij. nam si uerum est, quod suprà ex uerbis Aristotelis & Plinij inuicem collatis ostendimus, hoc est Plinium cerycem modo muricem, modo buccinum conuertisse, ac propterea buccinum esse, qui ceryx, murex & conchylium appelletur, cum duo præsertim concharum dixerit esse genera, quæ tingendis uestibus usui essent, uidelicet buccinũ minor concha, & purpura, quo pacto uerba hæc, scilicet conchyliata ueste, exponi poterunt tincta murice, sine buccino, cum buccinum & murex uti retulimus eadem esse constet? Necesse igitur erit uel negare coniecturam nostram Aristotelis fundamentis superiùs roboratam: uel dicere, quòd uerba conchyliata ueste hoc loco non significent tincta murice, sed ipso conchylio, ut conchyliũ sit concharũ genus diuersum à murice siue buccino. Plinius tricesimosecundo uolumine inquit, muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus. ut sit sensus: cinis testæ earum concharum quæ murices uel earum quę conchylia appellantur, maculas in facie mulierum purgat, sicuti etiam inferiùs eodem tricesimosecundo libro muricem à purpura distinxit his uerbis: muricum, uel purpurarum cinis utroq; modo, &c.

Conchylij nomen cõmune.
Species una.

Κογχύλη, purpura, Varinus. Κογχύλη, ὅθεν ἡ πορφύρα: id est concha, è qua purpura sumitur, Suidas. Κογχύλια, τὰ ὄστρια, Varinus. Ὄστρια, τὰ κογχύλια, μυάκια θαλάσσια, Idem. Athenæus chamas etiam conchyliorum nomine comprehendit. Κινθωβωλιτίδες, conchylij genus nigrum, & uermiculi ex adipe, ἐκ στέατος, Hesychius & Varinus. Nerites quoq; Hesychio est conchylium κοχλιῶδες: & pinna, ὀστρεῶδες κογχύλιον. Σκιφύδρια genus est conchylij, Hesychius. uide in Cochleis in genere A. ¶ Alchel, id est, conchylium marinum, Syluaticus. Et rursus, Alhelh, id est cotula (lego conchula) maris. Guada, conchylium uel ostracum, Idem. Calsaz, species conchylij, Idem. Sedeph, id est, conchylium, interpres Serapionis. quidam codices, habent achafar. Sadaf, id est, cochlea marina, Syluaticus. Sedafa, est quod fit de cochleis quæ adferuntur à sepulchro diui Iacobi, postquam exterior cortex fricando ademptus est: similitudine margaritæ, Idem. ¶ Conchylia quædam in montibus Aegypti nasci tradit Herodotus. ¶ Conchylium Indicum Paulus Aegineta nominat genus illud purpuræ, cuius testa (operculum) onyx à Dioscoride nominatur, Hermolaus.

Conchylia diuersa.

In

In Ponto conchylia non sunt, cum ostreæ abundent, Plinius. ubi de specie certa eum sentire apparet. nam cum communius accipitur conchylium, ostream quoque complectitur. Byblus insula parua est apud Indos, ubi maxima conchylia, muricesque eximiæ magnitudinis nasci perhibent, Philostratus de uita Apoll. lib. 3. a

Vnguem conchylij operculum, nonnulli ostracium appellant, siue ostracon, Galenus pôma, hoc est cauum, siue (quod idem est) operculum, etiam in purpuris. Onychen uerò Paulus testam uocari dicit conchylij, duntaxat Indici, quod & condylion appellat. condylos certè ostrei genus est eidem Paulo. & ampulla ungēti onyx quandoque dicitur; Massarius. Blattas Byzantias pharmacopolæ quidam uulgò amarilium nominant, Obscurus. Sed de blattis Byzantijs plura leges in historia Purpuræ ex Rondeletio: & in Corollario ibidem. Est & onyx sui generis concha integra, alio nomine dactylus: de qua in Vngue dicemus in V. litera. Vnguis.

Polypi uescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt, Plinius: qui testudines marinas etiam, conchylia petere scribit. D

Cemus (Κημός) instrumentum est contextum è iuncis, coli figura, in quod purpuræ & conchylia ingressa capiuntur, &c. Varinus. uide in Equo H. e. ¶ Stagna quæ limo cœnoque lutescunt, conchylijs magis & iacentibus apta sunt animalibus; Columella 8. 17. de piscinis loquens. E

Ponitur conchylium & pro ipso colore, sicut purpura murexque, Massarius. Lanæ purpureæ optimè in conchylio tinctæ, Marcellus Empiricus meminit. Spartana chlamys, conchylia Coa, Iuuenalis Sat. 8. Plinius cum de luxuria concharum in cibo dixisset, subdit: Sed quota hæc portio est reputantibus purpuras, cōchylia, margaritas? &c. ut in Purpura H. e. recitabimus. Castorium genus est tincturæ è conchylio, Suidas & Varinus: nimirum ipse conchylij color, qui & ipse forsan aliquem castorij odorem, sicut & operculum eius referebat. In Apennino frutex est, qui uocatur cotinus, ad lineamenta modò, conchylij colore insignis, Plinius. Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, nec quærit in profundis murices, Plinius. Et alibi, Tyri nobilitas nunc omnis conchylio atque purpura constat. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria, Idem. De conchylio, murice, purpura, coloribus ac uestibus multa Plinius libro 9. cap. 36. & deinceps, quæ nos pleraque in purpura referemus. Sed unde (inquit) conchylijs precia? quis (quibus) uirus graue (unde & castorij nomen fortè, ut diximus, ei inditum) in fuco, (id est colore uel tinctura: aliâs fusco, quod non probârim:) color austerus in glauco, & irascenti similis mari. Et mox, Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento. duo sunt genera, buccinum minor (maior, Rondeletius) concha: alterum purpura, &c. Et cap. 37. Purpurę calculosæ appellātur à calculo maris, mirè apto conchylijs, & longè optimo (alij aliter legunt) purpuris, &c. In conchyliata ueste cætera eadem sine buccino: præterque ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento, dimidia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor, saturitate fraudata: tantoque dilucidior, quanto magis uellera esuriunt, (id est non saturantur.) Et alibi, Phycos thalassion (id est, fucus marinus) conchylijs substernitur.

Glires censoriæ leges, princepsque M. Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademêre, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues, Plinius. Cochleæ & conchylia à Celso numerantur inter ea quæ imbecillissimæ materiæ sunt, id est quæ minimum alunt: quod iam suprà in Cochleis reprehendi. Multùm alunt ostrea, conchylia, astaci, &c. Psellus. Minima inflatio fit ex piscibus, conchylijs, Celsus. Nihil ex eis quod pingue est, sumant, ut pectines & conchylia, Plinius medicus 5. 1. Conchylia uiduarum cupediæ sunt, ut est apud Sophronem mimographum & Phaleræum Demetrium, Hermolaus. Τοτί γε γλυκύκρεων Κογχύλιον, χηρᾶν γυναικῶν λίχνευμα, Sophron apud Athenæum. Conchylia adeò proceribus gulæ probata sunt, ut uel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia uiduarum cupedias, sicuti Phaleręus cōmeminit Demetrius, Cælius Rhodig. ex Hermolao. ¶ In omne genus conchyliorum: Piper, ligusticum, petroselinum, mentham siccam, cuminum plusculum; mel, liquamen: si uoles, folium & malobathrum addes, Apicius 9. 7. F

Contra dorycnij uenenum conchylia omnia cruda uel assa in cibo prosunt, Dioscorides. Apud Galenum libro 2. de antidotis conchyliorum ius contra idem uenenum propinatur. Sanguis conchylij miscetur auriculari cuidam cōpositioni Andromachi, ut recitat Galenus de compos. medic. libro 3. Capitis ulceribus utiliter illinitur muricum uel purpurarum testę cinis cum melle, conchyliorum (uel si non urantur) farina ex aqua doloribus, Plinius. Conchylia quomodo uri debeant, Bulcasis docet tract. tertio. Crematum conchylium eadem efficit quæ purpura & buccinum, Dioscorides. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemque erugat, extenditque septenis diebus illitus, ita ut octauo candido ouorum foueantur, Plinius. Parotides muricum testæ cinere cum melle, uel conchyliorum ex mulso curantur, Idem. Conchylium (id est testa) purpurarum crematum, miscetur collyrijs abstersorijs apud Aëtium. a

Si uerò infrenus manat de uulnere sanguis,
Huius & atra cinis currentē detinet undam.
Purpura torretur conchyli† perdita fuco, †forte prædita
Verrucæ quoque desectæ frenare cruorem

Dicitur ambustus Tyrio de uellere puluis, Serenus. purpuram autem conchyli fuco prædítam, interpretor lanam cõchylio tinctam: ut Marcellus Empiricus quoq; accepit: Si quis (inquit) maleficijs capillos perdiderit, hac eos ad pristinam formam ratione reparabit: si lacertum salium martensem cum suo capite, & lanæ purpureæ optimè in conchylio tinctæ duas ligulas, & chartam cubitalis mensuræ separatim comburat, cineremq; permisceat, conteratq; cum oleo cedrino paulatim adiecto, ut crassitudinem uelut glutinis faciat: eoq; medicamine glabrum locum perfricet, ita ut prius diu linteo asperiore detergeat. Lanam conchylio infectam auribus indi iubet Crito apud Galenum libro 3. de compos. sec. locos, post infusum pharmacum ad dolores earum. Andromachus similiter, lanæ purpura infectæ tomentum indi, uel conchylio eas obturari. Lana conchylio infecta, per se etiam auribus magnopere prodest: quidam aceto & nitro madefaciunt, Plinius.

Lapis conchylij admiscetur electuario cuidam Auicennæ contra calculum. aliqui cochleam marinam uel conchylium interpretantur: alij cochleam (testam) limacum, sed uerius lapis cõchylij, est cochlea (testa) purpuræ marinæ, Syluaticus.

H.a. Κογχύλη in fœm. gen. aliquoties apud Suidam legitur, in Castorio & alibi. Κογχύλιαι (melius Κογχύλια, τὰ) ostrea & purpuræ sunt, Hesychius. Βλιτάχεα apud Epicharmum aliqui conchylia, alij σπλάχνα exponunt, Hesychius & Varinus. Λιχάδια, ostrea omnia. alij interpretantur calculos & conchylia, Hesychius & Varinus. Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto, itaq; buccinum & conchylium continebitur, l. Si cui lana. supra De legat. tertio, Bayfius. ¶ Ypsilon in conchylio producitur, à Iuuenali, Petronio, & alijs. Purpura torretur cõchyli (pro conchylij) perdita (prædita) fuco, Serenus.

Epitheta. Lubrica conchylia, Horatius 2. Serm. Conchylia Côa, Iuuenalis Sat. 8.

Conchylium etiam colorem aut ipsam uestem infectam significat. Nondum prima uerba exprimit, & iam coccum intelligit, iam conchylium poscit, Quintilianus lib. 1. de pueris nimium molliter educatis loquens. Horum ego non fugiam conchylia: Iuuenalis Sat. 3. Perottus interpretatur luxuriosas uestes & murice infectas. Coloris quoq; nomen in (est) conchylium, & chliaroconchylium, & concha Aegyptia, paralios cognomine, quam & pinnam uocat Democritus. Idem chrysoconchylium fieri docet, sed fictitium & metallicum: sicut & chrysocorallium, quod item & gemmæ est nomen, Hermolaus. ¶ Murex conchylium per excellentiam dicitur, unde uestis tincta murice conchyliata dicitur. Plinius infra: In conchyliata ueste cætera eadem sine buccina. Et Cicero in Phil. Conchyliata peristromata appellat, quæ infecta erant succo conchyliorũ, Massarius. Scoppa Italus conchylium colorem non rectè interpretatur scarlatta, quod coccus est, uel carmosino, qui color ex ouis uermiculorum seu seminibus quibusdam tingitur, quæ repeririuntur ad radices herbarum quarundam.

Conchyliarij, κογχυλιευταί, uel conchytæ, conchylia conquirunt in mari. in codice Iustiniani murileguli dicuntur, à muricibus legendis, Budæus. Vide supra in Conchis in genere a. ¶ Κογχύλαι, κηκίδες, id est, gallæ, Hesychius & Varinus. Κογχυλίας λίθος in Aristophanis Dædalo nominatur, & apud Xenophontem κογχυλιάτης, Pollux de lapidibus scribens 7. 23. Κογχυλίας lapis est durus, habens in se conchyliorum formas, Hesychius & Varinus. ἔχων ἐν ἑαυτῷ κογχυλίους τύπους: forte κογχυλίων legendum, nisi κογχυλίους adiectiuum esse dicas. Vide supra in Conchite lapide, in Conchis in genere a. Quod genus cretæ sit illa, quam conchylium Xenophon, alij cenchilium uocant lapidem, ut inquit Pollux, ignoro, Hermolaus: cuius uerba & librarij deprauarunt: & sensum Pollucis ipse non consequutus est. Pollux enim non de creta, sed lapide loquitur: quem conchylian uel conchyliaten nominat, ut modò recitaui. Κογκυλευόντων, κογκύλιον ἐκπιέζοντων, Hesychius & Varinus. Malim, Κογχυλιευόντων, κογχύλιον ἐκπιάζοντων, ut interpretemur conchylia expiscantes, qui scilicet conchyliarij dicuntur, & à Budæo Græcè κογχυλιευταί. Hesychius ἐκπιάζοντων habet per α. in antepenultima, hoc est eximentes, è mari colligentes. nam πιάσαι recẽtioribus Græcis accipere sonat. in Lexico Græcolat. uulgari πιάω uerbum reperio, pro comprehendo: & πιάζω Doricè pro πιέζω. Ἀνακογχυλιάζων τὸ ὑπὲρ κλεψύδρας τὴν ἀθάρην, Aristoph. in Vespis, pro κωλύων (allusione forsan ad uerbum ἀνακωχεύειν) πρὸς τὴν κογχύλην περιέχειν. aiunt autem quartam syllabam huius uerbi ἀνακογχυλ. breuem esse, Scholiastes. Ἀνακογχυλιασμός, gargarizatio, Athenæo lib. 5. ex Platone. dicit autem aquæ anaconchyliasmòn remedium esse singultus.

b. Conchylia lunata quædam Plinius nominat, Græcè dixeris μηνοειδῆ, Cælius. Solinus cap. 15. reduuias conchyliorum nominat, spolia uel testas inanes. idem reduuias escarum crocodili dixit, quas in faucibus eius trochilus appetat, reliquias interpretor. Mensis remotis puer euerrat κογχυλίων κόχλους, id est, conchyliorum testas, Pollux.

c. Καὶ αἱ κογχύλαι ὄψιν οὐκ ἔχουσαι φαίνονται δελέατι ἐφεπόμεναι, Suidas. ¶ Didymus apud Athenæum ait, solitos esse quosdam, lyræ loco, conchylijs & ostracis (ostreis uel testis) inter se collisis, numerosum quendam sonum saltãtionibus aptum ædere.

f. Extructa mensa, non conchylijs aut piscibus, sed multa carne subrancida, Cicero in Pisonem. Atq; Lucrinis Eruta littoribus uendunt conchylia cœnas, Vt renouent per damna famem, Petronius Arbiter. Mullorum laudatissimi qui conchylium sapiunt, Plinius.

Conchylij

Conchylij instar discerpere, prouerbium explicatũ est suprà in Conchis in genere h. ¶ Conchylia uiduarum cupediæ, prouerbiali sensu olim dicebatur: uide superiùs in F.

DE CONGRO, RONDELETIVS.

CONGI pisces ferè omnes cartilaginei sunt. Dicuntur autem longi à corporis specie: & à galeis, qui longo etiam sunt corpore, differunt: quòd rotundiores sint, quodq; illi mustellis, (*Galeos mustellis similes dicit, cum galei ipsi musteli sint: nisi mustelas quadrupedes intelligas:*) hi serpentibus similiores sint. Præterea galei neq; seuum, neq; pinguedinem habent, ut Athenæo placet, ex longis autem sunt qui pinguedinem habent. A

Ex longis conger omniũ notißimus est, qui γόγγρος à Græcis dicitur, à uerbo γρῶ, quod uorare significat. Callimachus, ὃς ἔγραε κνώδαλα, ἀντὶ τοῦ ἐσθίειν ἀφ᾽ οὗ ῥήματος ὄνομα γρὸς, καὶ ἐν διπλασιασμῷ γόγγρος· ἐσθίει γὰρ τῶν πολυπόδων τοὺς πλοκάμους, Hæc Phauorinus. Nicander teste Athenæo γρύλλους etiam congros uocatos fuisse tradidit, id est porcos, ab eadem, ut opinor, uoracitate. A nostris congre uocatur. A Maßiliensibus filat, quia instar retis pisces inuoluit & implicat. Duo sunt congrorum genera, unum albicat, & pelagium est: alterum nigricat, & litorale magis est quàm pelagiũ. *Lib. 7.* *Libro. 7.* *Genera duo.*

Conger piscis est longißimus, scilicet quatuor uel quinq; cubitorum longitudinem attingẽs. Athenæus: Eudoxus in libro sexto de terræ ambitu scribit congros multos in Sicyone capi (ἀνδραχθεῖς, id est) quos homo uix ferat, horum aliquos esse etiam plaustrales, ἁμαξιαίους. Aspectu ac læui lubricaq; cute anguillæ proximus est. Rostri extrema siue labra habet carnosa, in superiore apparent appendiculæ duæ carnosæ. Dentes habet paruos pectinatim coëuntes, oculos magnos, branchias binas, utrinq; duplices, earum unicum utrinq; foramen, non osseo operculo, sed cute contectum. Pinnas duas, unam à ceruicis extremo ad caudam, altera à podice ad caudam porrecta est: utraq; non membranæ, sed cutis potiùs substantia constat, & tota ora nigricat. Cauda in acutum terminatur. A capite ad caudam linea ducta est. Circa caput puncta sunt aliquot, æqualibus interuallis dissita. Venter lacteo colore est, dorsum nigricat in uno genere, in altero etiã dorsum candidum est. Quod ad partes internas attinet, gula uentriculo præponitur, idq; ad corporis longitudinem & tenuitatem accommodatè. Ventriculus longus est podicem ferè attingens. Hepar rubrum, à quo pendentem fellis uesicam semper uidi: quod Aristotelis causa dico, qui in quibusdam ad iecur, in alijs infra iecur situm fel esse scripsit. Sæpe etiam idem genus, utrũque fellis situm habet, ueluti cõger. alij enim ad iecur, alij infra iecur annexum (χολὴν ἀπηρτημένην, *fel à iecore seiunctum, Gaza uertit sepositum*) habent. Hæc Aristoteles. Cæterùm fel aqueum est. Splen nigricat. Congri oua intra se pinguedine obducta longa serie continent, quod perspicuè declarat Aristoteles his uerbis: Habent congri fœturam, sed non in omnibus locis similiter conspicuã, neq; enim ob pinguedinem apparet. Est autem in longum protensa, quemadmodum in serpentibus, uerùm in ignem coniecta manifesta fit: quod enim pingue est liquitur, & in uaporem abit: oua uerò exiliunt, & ab igne elisa crepitant. Præterea si digitis contrectes & teras, subesse pinguedinem læuem, oua crasiuscula (*asperiuscula fortè: ad λεῖον enim non παχὺ, sed τραχὺ opponitur, facili librariorum transitu. Gaza uertit duriusculum*) sentias. Congri igitur alij pinguedinem solùm habent, ouũ nullum: alij contrà pinguedinem nullam, ouum autem quale modò exposui. B *Interiora.* *Lib. 2. de hist. animal. c. 15.* *Oua.* *Lib. 6. de hist. anim. cap. 17.*

Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν, cum exposuisset anguillas mutuo corporum internexu coire, & ex his lentorem quendam spumæ similem destillare in arenam & limum, ex quo anguillæ procreẽtur, subdidit: Τοίη καὶ γόγγροισιν ὀλισθηροῖσι γενέθλη. Quod si ita intelligas, ut ex strigmentitio quodam humore arena, limoq; excepto concipiantur, gignanturq; congri, quemadmodũ & anguillæ, id uero consentaneum non est. Congri enim oua pariunt, ex quibus aliorum piscium modo, qui oua concipiunt, congri alij procreantur, ut paulò antè ex Aristotele docuimus. Sin mutuo corporum innexu complexuq; coire accipias, id uerum est: ita enim longi pisces corpora commiscent. Aristoteles: Quæ pedibus carent, & quæ longo sunt corpore, ut serpentes & murænæ, circumplexu mutuo supinarum partium coitum peragunt. Congri carniuori sunt tantùm, ut scribit Aristoteles. Ob id fluuiorum ostia petunt, maioris prædæ causa, non solùm uerò ob dulcis aquæ desiderium, ut scribit Oppianus. C *Lib. 5. de hist. animal. cap. 4.* *Lib. 8. de hist. anim. cap.* *Li. 1. ἁλιευτ.*

Γηλαμύδες, γόγγροί τε, καὶ ὃν καλέουσιν ὄλισθον, Γείτονα ναιετάουσιν ἀεὶ ποταμοῖσι θάλασσαν,
Ἢ λίμνας, ὅθι λαρὸν ὕδωρ μετεκίαθεν ἅλμης. Πολλὴ γὰρ πρόχυσις συμβάλλεται ἰλυόεσσα.

Ἑλκομένη δ᾽ ἔνερθεν ἀπὸ χθονὸς, ᾗχι νέμονται Φορβὴν ἱμερτὴν, γλυκερῇ δ᾽ ἁλὶ πιαίνονται.

Congri etsi magni & ualidi sint, uincuntur à locustis, sed polypos ipsi uincunt: quibus repugnare uidetur Plinius. *Lib.9.cap.62.* Polypum tantùm locusta pauet, ut si iuxtà uiderit, moriatur. Locustam conger, rursus polypum congri lacerant. Qui locus ex Aristotele, à quo permulta mutuatus est Plinius, uel emendandus est, uel explicandus. Aristotelis uerba hæc sunt: *Lib.8. de hist. anim.cap.2.* Locustæ magnos etiam pisces superant, & mirabilis quidam casus horum nonnullis accidit. Locustas enim polypi superant, ut si iuxtà in iisdē retibus polypos senserint, præ metu locustæ moriantur. Locustæ uerò congros, quia propter crustæ asperitatem elabi congri non possunt. At congri polypos deuorāt, neq; enim congris propter corporis (*congrorum*) læuitatem polypi resistere possunt. Ex his falsum esse liquet locustam à congro lacerari. Quare uel legendum in Plinio: Locusta congrum, rursus polypum congri lacerant. Vel sic distinguendus & intelligendus est contextus: Polypum in tantum locusta pauet, ut si iuxtà uiderit, omnino moriatur. locustam conger, subaudi pauet: rursus polypum congri lacerant.

F Archestratus apud Athenæum libro 7. congri è Sicyone magni & pinguis caput, & interanea commendat. *Ibidem.* Hicesio placet congros duræ esse carnis, inter gregales, item raræ carnis, & minùs nutrientes, mali succi, stomacho tamen gratos. Apud nos nullo est in pretio. Hispanis satis probatur. *Lib.3. de alim. facult.* Galenus inter duræ carnis pisces rectè à Philotimo numeratos esse, ait. Albertus Magnus scripsit congros occulta quadam ui lepram generare.

C D Viuunt absciſſa cauda congri & murænæ capitales hostes, authore Aristotele: *Lib. 9. de hist. animal.cap.2.* Viuunt sæpe mugiles ablata cauda, & congri usq; ad excrementorum meatum. Deuoratur autem mugilis cauda à lupo, congri à muræna. *Lib.9.cap. 62.* Plinius: Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Conger & muræna, caudas inter se prærodentes.

DE EODEM, BELLONIVS.

F Congros inter pisces dura carne præditos Galenus libro secundo alimentorum connumerat, succosq; salsos & crassos in corpore generare asseuerat.

A Nostris Gallis (apud quos maxima ex Oceano Congrorum copia est, maximorum quidem ac ferè Cetaceorum per æstatem: minores autem aliis anni temporibus adferri solent) Græcū atque adeò Latinum uocabulum ferè retinuit, Vn Congre: Massiliensibus Fiela uel Fielaz uocatur. Romanis, apud quos ex Tyrrheno non ita frequens piscis adfertur, Drongo uel Brongo appellatur.

Genera duo. Huius quidem piscis duo discrimina esse compertum habui. Alii enim nigri sunt, alii paulò magis candidi, hoc est, quidpiam in tergore atq; extremis pinnis nigrum referentes.

B Omnes glabra atq; lubrica pelle integuntur: Oculos (quos etiam argenteus circulus iridis loco ambire uidetur) nigros habēt: Dorsum in summo tergore elatum. Lineam utrinq; rectam, corpus ad latera intersecantem. Dentes pro capitis magnitudine breues, per ordinem in maxillis dispositos: Labra admodum crassa, quorum superius rudimenta quædam cirrosa præ se ferre uidetur: quæ dum comprimuntur, mucosum quiddam emittunt. Os prægrande: Linguam Anserinæ ferè similem, albam. *Interiora.* Hepar quoq; pallidum, Lupino simillimum, cui sinister lobus dextro multò longior est. Stomachum admodum grandem, à quo ad rectum intestinum unica est tantùm reuolutio. *Discrimen ab anguilla.* Conger paruus ab Anguilla, hac præcipuè nota distinguitur, quòd rectam lineam, pallidam, utrinq; per medium corpus à branchiis ad caudam delatam habeat, uenterq; illi magis albicet. Dentes præterea Anguillæ in hoc à Congro differunt, quòd confusi in utraq; maxilla dispositi sint, eiusq; labrum superius horrescat.

E Congros ita decipiunt piscatores: Minores pisces funibus copulatos (quorum singuli singulos hamos habent) maioribus scopulis, qui sicci, posteaquam mare decesſit, remanere solent, alligant: quos, cum maris fluctus rediit, à Congris deuoratos comperiūt: & eos in siccis scopulis altera die relinquit mare: ipsosq; Congros ob escam deuoratam relictos reperiunt.

COROLLARIVM.

A Conger an Congrus dicatur, hoc Græca, illud Latina terminatione, parum interest. Conger & muræna, Plinius 9.62. Conger, quem & gongrum, ut modo (*Veneti hodie*) nominant, Plinius 32. uolumine appellasse uidetur, Massarius. γόγγρος Græcè per duplex in medio γ. rectè scribitur, non simplex ut in uulgato Hesychii codice est. Nicander Epopœus (in libro de linguis, Massarius) congros aliter gryllos uocari scribit. nos de Gryllo plura, inter Mustelas post Asellos, diximus. Almarmaheigi, Arabicum uel Persicum nomen est, commune longis & lubricis. quære in Anguilla A. ¶ Venetiis hodie el grongo uocatur. Antiates brunchum appellant, Platina. Græcum Latinumq; nomen apud plerasq; gentes retinet, Gallos, Italos, Hispanos, Anglos: sed interpolatum nonnullis. soli Massilienses (inquit Gillius) non Massilicè, sed planè barbarè Phialassum appellant. ¶ Congri à quibusdam (*Germanis*) anguillæ marinæ uocantur, & abundant in mari Normanniæ, Albertus. Eberus & Peucerus Germanicè interpretātur Meer ael: alii

alij scribunt Meer oll, uel See oll. Quidam in parte Germaniæ inferioris, palen uocari mihi retulit, nescio quàm rectè. Palynck quidem Flandris anguilla est. Polonicum congri nomen aut periphrasin inuenio Ieziorny wegorz. Anglica sunt, a Conger/a Congre/a Conger ele. Dicuntur & Eluerz in Anglia Congri pusilli. Capiūtur noctibus obscuris in fluuio Sabrina prope Glocestriam & Teuxberiam in magna copia, ita enim sunt aggregati, ut reticuli quodam genere ex aqua ueluti hauriantur. Captos & elixos, conuoluunt ac uendunt. Habentur autem in delitijs: & cum aceto ferè aut sinapio eduntur. Ascendunt autem è mari in fluuium pusilli tantùm illi. Nomen eis ab Anguillarum similitudine factum uidetur: Et hæc de Congris pusillis, ex optimo doctissimoque uiro Ioanne Parkhursto Anglo accepi.

Conger est piscis longus, ut anguilla uel muræna, Plinius. Magnus est, & anguillæ similis, B Kiranides. Longus est, ut muræna, sed corpore multò maior, Author de nat. rerum. Ophidion pisciculus est similis gongro (aliàs scombro, quod non placet,) Plinius. Prælongus est piscis, rotundus, (teres,) & albissimæ carnis, Albertus. Congri longi & lubrici (λεῖοι, Aristoteles, læues reddit Gaza) sunt, Plin. Congro binæ utrinque sunt branchiæ, alteræ simplices, alteræ duplices, Aristot. Binas tantùm pinnas habet, Idem & Plinius. Pinnulis supinis caret, Aristot. Inest ei gula, sed exigua, Idem. Non ædit ouum arenidum, quale pisces squamosi, Idem.

Congrorum albicantium genus pelagium est. nigrantes ambigunt littorales ne an pelagij sint, C Aristot. Vuottonus uertit, partim pelagij, partim littorales sunt. Victitant frequenter in paludibus, & ad fluuiorum ostia, ubi copia influit aquæ dulcis: Et fluctus cœno commixtus uortice multo Voluitur à terra: Vuottonus, ex Oppiano ut apparet. Pusilli tantùm fluuios alicubi subeunt, ut Sabrinam in Anglia. In siccum repunt etiam congri, ut quidam ex Plinio citant. ¶ Carniuori sunt, Plinius. carniuori tantùm, Aristotel. Dubitet tamen super hoc aliquis, quoniam circa fluuiorum ostia & aqua dulci pinguescere ab Oppiano traduntur. ὧδε νέμονται φορβῆς ἱμερτῆς, γλυκερῇ δ' ἁλὶ πιαίνονται. Obscurus etiam ille de naturis rerum scriptor, uento uehementiori flante pinguescere eos scribit, limo fortè & fundo aquæ sic concitato. Congri maximè se inuicem uorant, Aristot. Immitisque suæ Conger per uulnera gentis, Ouidius inter pelagios pisces. Cadaueribus etiam naufragorum uesci hunc piscem audio. ¶ Hicesius scribit congros esse σκληροτέρους τῶν ἀγελαίων, hoc est duriores inter gregales, ut Rondeletius uertit: (quod magis probarem si Græcè σκληροτέρους τῶν ἀγελαίων legeretur: sic enim & ipsum ἀγελαῖον esse insinuaretur: id quod in comparatione per comparatiuum facta non fit) uel asperiores gregalibus, ut Natalis de Comitib. ex huius quidem uersione congros gregales esse negâris, ex Rondeletij esse dixeris. sed alia lectio habet τῶν ἐγχέλεων, hoc est duriores anguillis. uide in F. Pisces squamis (*addenda est negatio, nam thunni, scombri, &c. squamis carent*) contecti, ut thynni, scombri, thynnides, scombri, solent (ferè) etiam gregarij esse. Cæterùm illi qui neque solitarij apparent, neque rursus gregarij sunt, faciliùs concoquūtur, ut congri, & carchariæ & similes, Mnesitheus Atheniensis apud Athenæum libro 8. uidetur autem locus deprauatus, ex eo quòd congros primùm gregarijs adnumerat, deinde illis qui inter solitarios & gregarios ambigant. Natalis quidem interpres ita ad uerbum transtulit, ut codex uulgaris Græcus habet. ¶ Conger flexuoso impulsu corporis, ita mari utitur natādo, ut serpens terra rependo, Plinius & Aristot. Sed omnes huiusmodi longi ac lubrici pisces quomodo natent, & de pinnis eorum, plura leges apud Aristotelem in libro de communi animalium gressu. Hybernis mensibus latet conger, Aristot. Multi hoc tempore in speluncis conditi latent: maximè hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquam statis diebus paucis, & ijsdem semper. item muræna, conger, &c. Plinius. ¶ Congri cauda à muræna abscinditur: & superuiuunt congri licet abscissa cauda meatu tenus excrementario, Aristot.

Immitisque suæ conger per uulnera gentis, Ouidius in Halieutico. Congri enim maximè se in- D uicem uorant, authore Aristotele. ¶ Congri cauda à muræna abscinditur, Aristot. & Athenæus ex eodem. Sunt & inimicitiarum miracula: Conger & muræna caudas inter se prærodunt, Plin. ¶ Congri polyporum brachia erodunt. falluntur autem qui aiunt polypum seipsum esse, Aristot. Congrus polypodum cirros deuorat: Suidas, Etymologus, & Varinus. Polypum sua rodere brachia, falsa opinio est, id enim à congris euenit ei, Plin. Polypum in tantum locusta pauet, ut si iuxta uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, rursus polypum congri lacerāt, Idem. Congri polypos superant, sed edere non possunt, læue enim & lapsum polypi corpus, usum hostis effugit, Gaza ex Aristotelis historia 8.2. Græcè sic legitur: οἱ δὲ γόγγροι τοὺς πολύποδας κατεσθίουσιν, οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς διὰ τὴν λειότητα δύναται (lego δύνανται) χρῆσθαι, hoc est, ut ego interpretor: Congri polypos deuorant. polypi enim congros propter corporis lubricitatem prehensare aut retinere non possunt. Rondeletius uertit: Neque enim congris propter corporis læuitatem polypi resistere possunt: obscuriùs, & minùs aptè ad sententiam Aristotelis: non enim non posse resistere polypum congro Aristoteles scribit, sed apprehendere ipsum & retinere non posse. etiamsi sensus eòdem recidit, nempe ut polypus uincatur. Sic igitur res se habet: Polypus quicquid suis cirris aut flagellis comprehendere potest, (& sic eo χρῆσθαι, & in ipsum agere) id etiam uincere potest, comprimendo uidelicet, quod ualidissimè facit. itaque locustam uincit, quæ cum aspera sit, elabi ab eius cirris non potest. congrum lubricum & incomprehensibilem sibi non uincit, sed uinci-

tur. Rursus conger, quicquid dentibus & morsu impetere potest, uincit: polypū autem qui mollis est, mordere potest: locustam, cuius dura est crusta, non potest. quare ab hac uincitur, illum uincit. Hoc ut breuiùs commodiusq; & intelligat quisque & meminerit, hac figura delineauimus.

P Z L (Vincit) — C Z P — P. Polypum, L. Locustam, C. Congrum significat. Ergo Polypus uincit locustam, Locusta Congrum, Conger denique polypum. Vel sic,

L Z C — P Z L — uel sic — C Z P — L Z C — Sic ex tribus istis piscibus unusquisque à uicti sui uictore uincitur.

E De congris pusillis quomodo capiantur in Anglia, lege supra in A.

F Congri carnem pinguem esse audio. In cibo dulcissima est, Author de nat. rerum. Albissima est & dulcis, sed concoctu difficilis, & ideo dicitur lepram (*salsa præsertim, ut quidam scribūt*) generare, Albertus. Archestratus inquit: Congros tantum cæteris piscibus præstare, quantum thunnus uilissimis coracinis præfertur: quos & stomacho conferre Hicesius testatus est, Massarius. Congri habent carnem duram, ægre conficiuntur, & pariunt succos crassos & salsos, Galenus lib. 3. de alim. facult. At contrarium Mnesitheus ille Atheniensis apud Athenæum scribit: Pisces illi qui neq; solitarij apparent, neq; rursus gregarij sunt, faciliùs concoquuntur, ut congri, & carchariæ, & similes. Coquus quidam apud Philemonem, recitante Athenæo: Inuasit me (inquit) cupido terræ cœloq; narrare, quantam uoluptatem ceperim ex egregio illo congro, quē paraui, nullis conditum caseis, nec ullis desuper floribus aspersum: sed qualis uiuus, talis etiam assus erat, tener omnino & molli igne tostus, &c. Et sicut gallinæ persequuntur sui generis auem, quem cibum ore tenet maiorem quàm deuorare queat: Sic illum qui primus congrum ex olla arripuit, cum quàm delicatus esset hic piscis primùm cognouisset, alij (cōuiuę) persecuti sunt. quòd si illi qui uilioribus uescuntur piscibus, scarum haberent, &c. aut è Sicyone congrum, quem Neptunus ipse dijs affert, omnes sanè eo gustato facti fuissent dij. nam si uel mortui hunc odorentur, reuiuiscunt, Hæc ille. Sphyrænæ plus alunt quàm congri, Diphilus Siphnius. ego pro σφύραιναι, legerim σμύραιναι. nam & Hicesius murænas ait multùm alere, non minùs anguillis & cōgris, ut quidam citat. noster enim Athenæi codex sic habet: Sphyrenas ait Hicesius plus congris alere, ingratas tamen ori & insuaues esse, succi bonitate mediocres. Hicesius scribit congros σκληροτέρους εἶν τῶν ἀγελαίων, &c. hoc est duriores gregarijs, & rarioris carnis, minusq; alere, succi bonitate multò inferiores, stomacho tamen gratos, εὐστομάχους. sed pro ἀγελαίων quidam legunt ἐγχέλεων, ut Volaterranus: quod mihi etiā placet. (uide in C. superiùs.) nam Diphilus quoq; de gryllo scribit, similem esse anguillæ, ἄστομον δὲ, hoc est, sed ori minùs gratum. Gryllus autem conger est Nicandro. Et conuenit similes alioqui specie naturaq; inter se pisces, quod ad nutrimenti quoq; ex eis rationē attinet, comparari. Γόγγρῳ τε λευκῷ πᾶσι τοῖς κολλώδεσι Βρόχθιζε. τούτοις γὰρ τρέφεται τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ φωνάσκειον ἡμῶν περίλαμπρον γίνεται, Clearchus apud Athenæum libro 14. ego primum uersum sic lego: Γόγγρον τε λευκὸν πᾶσι σὺν κολλώδεσι. Et tertium sic, Τὸ φωνάσκειον ἡμῶν περίλαμπρον γίνεται. Proferuntur enim hæc uerba à citharœdo paulò pòst ad citharam canente. Natalis etiam interpres sic uertit, Vorato congrum candidum, ac tenacia: Nutritur illis quando certè spiritus, Tum uox fit ipsa præpotens nobis bona. Anguillas quoq; uocem claram reddere Elluchasem medicus author est. Dulcia enim & uiscosa arteriæ prosunt, & superficiem eius leniunt, quod ad uocis claritatem facit. De congro sic narrat Archestratus in Gastronomia: Ex Sicyone caput congri capiatur amice, Prægrandis, fortis, pinguis, tum cōcaua (κοῖλα, uiscera puto: nam & Ron deletius interanea interpretatur) cuncta. Spargendam coquito inde herbam in salsugine multa. Posteà idem quæ in diuersis Italiæ locis sunt, exponens, hæc inquit: Optimus hîc capitur conger, qui obsonia tantùm Exuperat, quantum thunnus pinguissimus olim Exuperat uiles coracinos. Ephippus etiam & Antiphanes apud Athenæum congri caput inter delicias recensent. Diocles opsophagus interrogatus conger an lupus præstaret: hic assus, ille elixus, respondit, Athenæus ex Hegesandro. Antiphanes anguillam in aqua sale & origano condita lixari iubet: & congrum similiter. Congrum in frusta concisum eo modo coquito, quo anguillam: locato inter frusta saluiæ aut lauri folia, Platina. ¶ Ex Apicio: Ius in cōgro asso, Piper, ligusticum, cuminum frictum, origanum, cepam siccam, ouorum uitella cocta: uinum, mulsum, acetum, liquamen, defrutum, & coques.

G Conger cum oleo coquitur donec dissoluatur, & inde colatum oleum cum cera cōficitur. hoc cerotum mulieribus pręgnantibus non sinit rumpi uentrem. prodest etiam arthriticis & scissuris pedum, Kiranides.

H.a. Congrum istum maximum in aqua sinito ludere Paulisper: ubi ego uenero, exossabitur, Terentius Adelphis. Γόγγρος à uoracitate dictus est. nam γρῶ Græcis est uoro, &c. Varinus ex Etymologo qui ideo tantùm uoracem hunc piscem putat quòd polypi cirros prærodat: ego toto genere uoracem dixerim. uide in C. ¶ Potuit & γόγγρος fortè dici quasi γογγύλος, id est rotundus uel teres potius. ¶ Gongrus etiam, γόγγρος, morbus est arborum. Arbores nonnullæ gongros à quibusdam uocatos habent, uel simile quiddam pro arboris natura. nam gongrus maximè oleæ conuenit,

conuenit, eoq; morbo plus quàm cæteræ laborare uidetur. Premnum id nonnulli appellant, alij crotonem, alij alio nomine. Rectis unistirpibus, minusq; ab limo plantigeris, id aut nullo pacto, aut minus accidere solet, Theophrastus de hist. plant. 1, 13. puto autem tuber aliquod durũ & contortum in arboribus nonnullis gongrum dici: sicut & bruscum & molluscum tubera quædam in arboribus à Latinis dicuntur, Et hæc in plantis similiter ferè se habere puto, ut in animalibus uarices.

Epitheta. Congri ὀλισθηροί, id est, lubrici, Oppiano. Παχεῖς, id est, crassi, Epicharmo. πίονες, ἰσχυροί, μεγάλοι, Archestrato. Verùm ex his primum duntaxat omnibus commune & perpetuum est: reliqua differentiæ accidentium. λευκὸς καὶ μέλας, albus & niger, differentiæ generis, nõ epitheta sunt.

E Tu Machærio Congrum, murænam exdorsua quantum potes, Plautus Aularia. Exdorsuare quidam interpretantur dorsum confringere, dum apparantur pisces & exenterantur. Sed fortè etiam pro eo quod est spinam dorsi eximere acceperis, si ea congris ita eximitur ut anguillis: aut pro pellem detrahere, si id quoq; in congris, ut in anguillis fit.

Καὶ Τιτυὸν εἶδον λίμνης ἐρικυδέα γόγγρον Κείμενον ἐν λοπάδεσσ', ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο τραπέζας.
Τῷ δὲ μετ' ἴχνια βαῖνε θεὰ λευκώλενος ἰχθὺς Ἔγχελυς, Matron Parodus in descriptione conuiuij Attici. Dorion opsophagus (id est piscium helluo) cum puer pisces non emisset, eum flagris cecidit, iussitq; optimorum piscium nomina dicere. cum puer autem orphum, glauciscum, congrũ, & similes alios commemorasset: Piscium iussi te (inquit) non deorum nomina dicere. γόγγρου δ' ὁμοῦ μέλη σωζοντα παμμελῆς Ὑπογέμοντα, Alexis apud Athenæum. Καὶ τὸν Σινώπης γόγγρον ἤδη παχυτέρας Ἔχοντ' ἀκάνθας, Antiphanes. Agris Rhodius primus piscem optimè assauit, Nireus uerò Chius congrum elixauit dijs, Euphron Adelphis. ὁ μὲν ἀγρῷ τρεφόμενος, Θαλάττιον μὲν οὗτος οὐδὲν ἐσθίει Πλὴν (πλῶν) τῶν πόδα γῶν γόγγρον τινά, ἢ νάρκην τινά, Antiphanes. Cum Antagoras poëta congrum coqueret, & ollam ipse moueret, Antigonus rex à tergo assistens, Putás ne ait Antagora Homerum Agamemnonis gesta describentem congrum elixasse? Cui ille, Tú ne uerò putas, ô rex, Agamemnonem tantis rebus agendis intentum, adeò curiosum fuisse, ut quisnã in castris congrũ coqueret, non ignorare uoluerit? Plutarchus in Apophthegmatis, & Symposiacorũ quarto. Pauperes sibi emere non possunt cranium lupi, non gongri, οὐδὲ σηπίας, Ἃς οὐδὲ μακρὰν (μάκαρας) ὑποβορᾶν οἶμαι θεούς, Strattis. Coquus quidam apud Archedicum scribit se emisse quinq; drachmis caput congri, & frusta (τεμάχια) priora, (propiora capiti:) item drachma τραχήλους, colla aut ceruices congrorum fortè intelligens: additq; dignam coquo facetiam: ἀλλὰ νὴ τὸν ἥλιον Κἀμοὶ τράχηλον ἕτερον εἰ ποθὲν λαβεῖν Ἦν, καὶ πρίασθαι δυνατὸν, ὃν ἔχω ἄν Πρὶν εἰσενεγκεῖν ταῦτα δεῦρ', ἀπηγξάμην. hoc est, Quod si aliunde mihi caput & ceruicem aliam acquirere uel emere liceret, strãgularem me potiùs, quàm has lautitias conuiuis inferrem, nihil enim tam cupiebat quàm ipse deuorare.

DE CORACINO SVBNIGRO, ET CORACINO ALBO, RONDELETIVS.

A CORACINVS Melanuro similis est, (inquit apud Athenæum Speusippus,) melanurò uerò melanderinus. Κορακῖνος appellatio Græca est, qua seruata coracinus Latinè meliùs dicetur, quàm coruulus uel graculus, ut à Gaza in libris de historia animal. conuertitur. Neq; enim apud omnes constat, à corui graculiue, id est à nigro colore dictum esse coracinum, ut docet Athenæus libro 7. ὠνομάσθησαν δὲ διὰ τὸ διηνεκῶς τὰς κόρας κινεῖν, καὶ οὐδέποτε παύεσθαι. dicti sunt coracini, quia perpetuò oculos moueant, & nunquam mouere desinant. & alio in loco. ὠνομάσθη γὰρ ἀπὸ τοῦ κόρας κινεῖν. dictus est à mouendis oculis. Contrà Cælius Rhod. παρὰ τὸ κορὸν, id est, τὸ μέλαν, à colore nigro dici putat. & Oppianus:

Lib. 8. cap. 30. & lib. 5. c. 17. Vnde dictus. Lib. 7. cap. 5. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Καὶ κορακῖνον ἐπώνυμον αἴθοπι χροιῇ. Et nigro cui nomina dicta colore Coracinus.

Et Vitruuius, ut dictum est libro 2. cap. 13. coracinum colorem, pro nigro dixit. At non omnes coracini nigri sunt, teste Athenæo lib. 8. Κορακῖνος ὁ ἐκ τοῦ Νείλου, ἥττων δὲ ὁ μέλας τοῦ λευκοῦ. Coracinus ex Nilo, minor autem niger albo. Vel meliùs κρείττων, id est melior niger albo. Numenius αἰολίην uocat, id est uarium. Ῥηιδίως ἕλκοιτο, καὶ αἰολίην κορακῖνον. & Athenæus testis est, κηροειδέας appellatos coracinos, id est cerei coloris.

Athen. lib. 7. Aeolias.

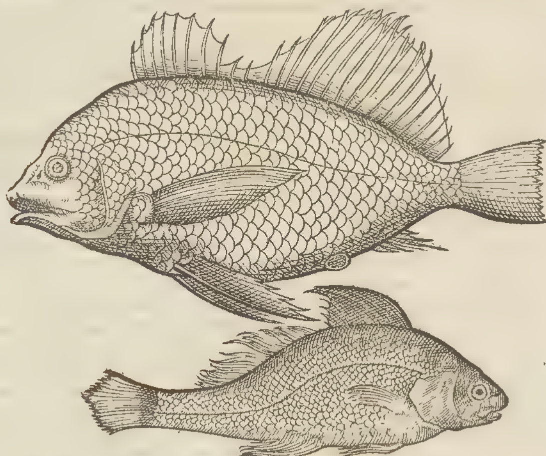
Suspicari licet Gazam qui coruulum interpretatur, hypocoristicon nomen facere, κορακῖνον τοῦ κόρακος, sed non rectè: nam κόραξ alius est piscis, cuius post coracinum album & nigrum, meminit Athenæus lib. 8. ὁ κόραξ ἱέρακος σκληρότερος. Cuius hypocoristicon nomen, nõ est κορακῖνος, sed κορακινίδιον, (Hoc coracini hypocoristicon est: non coracis, à quo diminutiua deduxeris, κοράκιον, κορακίδιον, κορακίσκος.) Athenæus libro 7. de coracinis scribens: Ὑποκοριστικῶς δὲ ὠνόμασεν αὐτοὺς Φερεκράτης ἐν Πλάσμονι, Τοῖς σοῖσι σιτῶν κορακινιδίοις καὶ μαινιδίοις. Has ob causas in Athenæi sententiam magis inclinat animus: & coracinum Latinè nominandum, retenta Græcorum appellatione, non coruulum neque graculum iudico. Græci enim pluribus nominibus piscem hunc designarunt. Nam autho-

Corax alius piscis.

Saperda. Platistacus. Pelta. Ἡμίνηρος. Myllos. Gnotidion.

re Athenæo lib. 7. coracinus σαπέρδης & πλατιστακός (*Dorion myllum inquit platistacum uocari, cum auctior est, non coracinum*) dictus fuit, Nili incolæ πέλτην uocant, Alexandrini ἡμίνηρον. Sed quod in aurata, idem in hoc pisce usuuenit, ut pro ætatis ratione, diuersa nomina sortiatur, eodem Athenæo authore: nam maiores coracini πλατιστακοί: qui mediæ ætatis sunt, μύλλοι: minimi, γνωτίδια nominantur. Nostra Gallia Narbonensis corp, per apocopen uocat, alij durdo, alij uergo, alij corbau. Italia ferè tota coruo. Græci hodie κόρακον.

Bellonij coracinus omnino alius est. cantharum enim pro coracino pingit: & alibi cantharum cum citharo confundit.

Coracinum nigrum Rondeletius maiorem ne an minorem hic pictum intelligat nescio, in descriptione non explicat: sed simpliciter tanquam de uno loquitur, nisi quòd ex Athenæo coloris differentiam affert: qui uerò hîc pinguntur, magnitudine etiam, et reliqua specie, differunt.

Tanado Ligurum alius est piscis.

Coracinus non est qui Liguribus tanado dicitur, (*Gillium, qui tamen nihil asseruit, & Bellonium notat,*) quem cantharũ esse prius diximus: est enim coracino minor, & multis alijs notis caret, quæ coracino insunt. Neq; enim tanado sic uarius est, neq; cereus, neque nigras pinnas ueluti alas habet, unde μελανοπτέρυγον coracinum appellauit Aristophanes. Verùm ex sequenti descriptione, quid à cantharo & alijs differat perspicuum fiet.

B Coracinus piscis est marinus, maris stagna etiam aliquando subiens, & Nilum fluuium, & Mæotidem lacum, ex squamasorum genere, Auratæ uel Melanuro quodãmodo similis est, cubitali magnitudine, aliquando multò maior, dorso repando, colore subnigro, circa caput uario: maximè enim cũ è mari extrahitur, caput subaureo est colore, ad purpureũ exaturatũ uel ad nigrũ accedente, ita ut aurũ subesse uideat, colore ex purpureo nigrescẽte perfusum. Squamis tegitur magnis & latis: oculos magnos habet, prope hos duo foramina ad odorandum, uel ad audiendũ. Ore est mediocri, dentibus paruis. In summo rostro, & inferiore maxilla foramina quædam parua apparent. Ad branchias pinnæ magnæ & latæ: in uentre maiores, nigræ, qua nota ab alijs squamosis dissidet. Podex magnus & rotundus: quem sequitur pinna longa & nigra, aculeis nigris & robustis innixa. In dorso alia longissima est, constans aculeis tenui membrana reuinctis, duas esse possis dicere. His maiores, pro corporis magnitudine nullas equidem uidi. Cauda in pinnã unicam latam desinit. Ventriculum magnum habet, cum appendicibus octo uel nouem. Omnia intestina tenuia, hepar magnum, fel in hepate, splenem oblongum & rubrum. In posteriore capitis parte lapillos albos, ueluti lupus, quos ad morbos quosdam uulgus usurpat.

C Gregalis est piscis. Semper enim non unicus, sed multi simul capiuntur. Maximè Hippurus & Coracinus hyeme non capiuntur, inquit Plinius, præterquam †æstatis paucis diebus, & ijsdem semper. Aristoteles libro 8. de historia animal. Piscium complures hyeme latent, sed apertissimè hippurus & coracinus: nam hi non capiuntur nisi statis quibusdam diebus, eisdemq; semper. Ex quibus nemo rectè colliget eum non esse coracinum quem nos proponimus, quòd plerunq; hyeme in mari nostro capiatur: quoniam ea est nostra piscãdi ratio per sagenam, ut omnes pisces qui in ijs sunt locis ad quos sagena pertingit, quouis tempore capi possint.

†statis

Vbi Quòd fluuiatilis etiã sit.

Quòd in marinis stagnis reperiri dixerim, uerissimum esse docet experientia. Etenim in stagnis

gnis nostris cùm auratis & mugilibus capiuntur, in nostris autem fluuijs minimè. Veruntamen in Nilo degere scribit Athenæus libro 8. φέρει δ' ὁ Νεῖλος καὶ ἄλλα γένη πολλὰ ἰχθύων, καὶ πάντα ἥδιστα, μάλιστα δὲ τὰ τῶν κορακίνων. πολλὰ γὰρ καὶ τούτων γένη. Idem alibi, Κορακῖνος ἐκ τοῦ Νείλου, &c. Priùs enim locū citauimus & emendauimus. Et Strabo libro 17. ἰχθύες δ' ἐν τῷ Νείλῳ πολλοὶ μὲν ἄλλοι χαρακτῆρα ἴδιον ἔχοντες καὶ ἐπιχώριον· γνωριμώτατοι δ' ὅ, τε ὀξύρυγχος, καὶ ὁ λεπιδωτός, ὁ λάτος, καὶ ἀλάβης, καὶ κορακῖνος, &c. Et Plinius lib. 32. cap. 5. Coracini pisces Nilo peculiares sunt. Et alibi lib. 5. cap. 9. Nilus incertis ortus fontibus, & per deserta & arentia, originem in monte inferioris Mauritaniæ, nō procul oceano habet, lacu protinus stagnante, quem uocant Nilidem. ibi pisces reperiuntur alebetæ, coracini, siluri. Sunt qui coracinum Nili, à marino diuersum esse dicant, quòd nomen mutent: nam πέλτην uocant Aegyptij, & ἡμίνηρον, ut priùs ex Athenæo diximus. At in alijs qui flumina subeunt idem non euenit: nam mugil dicitur, tam qui in stagnis marinis & fluminibus, quàm qui in mari degit. & lupus siue Tyberinus, siue marinus, & salmo, lampetra, sturio, eodem semper nomine dicūtur, siue in mari sint, siue in fluuijs. Sed ex his effici minimè potest, diuersos esse specie, coracinum marinum, & coracinum fluuiatilem, ut nec salmo marinus à fluuiatili specie differt, neq; alosa fluuiatilis à marina, sed succi bonitate & suauitate differunt. nam pisces huiusmodi in fluminibus nutriti, longè præstantiores sunt ijs qui in mari capiuntur, & qui prope fluuiorū fontes, ijs qui in ostijs, quibus in mare influunt: ut sturio marinus multùm suauitate inferior est eo, qui in Rhodano uel Garumna nutritus est. aqua enim dulcis pingues pisces reddit, & odorem illum marinum ueluti eluit. Huius rei gustatum iudicem optimum quilibet adhibere potest. Quare nominis uarietas differre specie non facit, sed ea à fretorum & gentium uarietate inducta est. Exempli gratia: Amia in Gallia Narbonensi boniton, in Prouincia palamide. Trachurus à Vasconibus chicharou, à nostris sieurel nominatur.

& Coracinum Nili non alium esse quàm marinum, licet et alia nomina habeat.

De marinis flumina subeuntibus: quodq; ijdem in fluuijs præstent.

Amia.

F

Nunc de substātia coracini & succo. Fluuiatilis & maximè è Nilo melior est, niger albo, & elixus asso. est enim stomacho gratior, aluo facilis. & apud Athenæum libro 7. Amphis: Qui coracino marino uescitur præsente glauco, sanæ mentis non est. Niloticos uerò coracinos (inquit Athenæus) dulces, bonæ carnis, & suaues esse sciunt, qui periculum fecerunt. Apud eundem (*fluuiatilis coracinus, authore Diphilo*) dicitur esse subpinguis, minimè mali succi, carnosus, qui multū alat, facilè concoquatur, & distribuatur, omnino myllo præstantior. Marinus siccior duriorq; est, & ob id minùs palato gratus. Idem esto iudicium de mugilibus, lupis, cæterisq; huiusmodi, qui in marino stagno, uel in fluminum ostijs capti pinguiores sunt & suauiores marinis. sed omnes huiusmodi minùs salubri esse succo, magisq; excremētis abundare censeo, tum ob alimentorum copiam, tum quòd minùs exercentur: quæ etiam in causa sunt, cur citiùs putrescant. Easdem ob causas Galenus mugiles stagnorum marinorum & in fluminum ostijs altos uituperat. Coracinus sale condiebatur. Galenus: Post sardas (σάρδας) ac pelamydas mylli, qui ex Ponto adferuntur, præcipuè commendantur, post hos coracini. Et Persius, Saperdamq; aduehe ponto. Coracinum autem saperdam etiam dici priùs ostendimus. Athenæus uerò loco paulò antè citato, in quo coracinum myllo in omnibus præfert, Galeno apertè aduersatur, nisi dicamus à Galeno coracinum maiorem intelligi, ab Athenæo uerò minorem: qui myllum pro mediæ ætatis coracino usurpat, ut anteà docuimus: qui uerò in suo genere minores sunt, maioribus longè præstant, id quod Galenus ipse de thunnis declarat. Thunnorum caro, qui & ætate & corporis mole sunt minores, non perinde dura est, eoq; hi faciliùs coquuntur. Coracinus igitur maior, durior est & insuauior: minor contrà, (*mollior, & suauior:*) & myllo, qui iam satis accreuit, melior.

Lib. 3. de alim. facult.

Ibidem.

Galenus myllū coracino præfert, Athenæus contrà.

Ibidem.

G

Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt, inquit Plinius: & carnes eorundem aduersus scorpiones ualent impositæ. & coracini fel excitat uisum. Lapides in capite repertos ualere ad nephriticum, uel colicum dolorem uulgus existimat. Alij collo suspensos ad morbum regium conferre credunt. Qua ratione aut facultate equidem nescire me fateor. Et experientia ipsa hoc falsum esse arguit. Ad nephriticum uerò dolorem ualere sum expertus. Comminuit enim lapides renum: uel pituitam, ex qua calculi gignuntur, & retinentur, exiccando, uel pondere suo propellendo, ut lapis Indicus, uel Iudaicus, uel lapis Lyncis.

Lib. 32. cap. 10.

Ibidem cap. 5.

Ibid. cap. 7.

H

Cælius Rhodiginus, uir & multæ, & uariæ eruditionis, libro 12. Lectionum Antiq. hæc scribit, Palladij locum castigare uolens. Scitu non indignum esse, ab eruditis obseruatum, ubi Palladius scripsit, coracinam picem aduersus arborum formicas pollere, reponendum, coracinum piscem, & id ex agricolationum magistris in Græcorum scientia. At nos rem ipsam experiri uoluimus, num coracinus piscis antipathia quadam formicas ab arboribus arceat, quemadmodū cancer boues à salicibus alijsq; arboribus. Sed rem aliter habere experientiâ ipsâ comperi. Quare coracinam picem, ut à resina, quæ nihil aliud est quàm pix alba, differat, legendum esse iudico, ut & Vitruuius coracinum colorem dixit pro nigro.

F

Coracinus piscis, si paruus sit, ut aurata à nostris præparatur, uel in sartagine frigitur, uel in craticula assatur. Si magnus, elixus in aqua, aceto, & uino albo apponitur, & cum succo oxalidis, uel aceto editur. Si diutiùs seruandus, assus, aceto & pauco pipere conditur, additis folijs lauri uel myrti uel iuglandis. salsus, elixus ex aceto editur.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Glaucorum generis est, qui Græcis κορακῖνος, Latinis quoq; Coracinus à paulò magis nigro, quàm Cyprini fluuiatilis colore dicitur. Massiliensibus pes Carpa, Comensibus, & qui Lemanũ incolunt (marinus enim & fluuiatilis est) pesce Scarpa uocatur. Græcorum uulgus corruptè † Caralzidia nominat.

† fortè Koracidia

B F A Media est inter Vmbram & Chromidem magnitudine: Salituris est idoneus, quod & Galenus testatur libris de alimentis, in quibus hoc etiam animaduertendum est, ubicunq; Gracculum perperàm ab interpretibus conuersum comperies, illic Coracinum scribi atque intelligi debere, quemadmodum & ubi Plinius ex Ouidio Rhacinum pullum esse scribit, illic etiam Coracinum legi oportere. Plinius autem medicus hunc piscem Coruum aspratilem uocat; saxatilem puto dicere uoluisse.

Coruus aspratilis.

B Ad Melanurum ipsa forma accedere uidetur, latisq; integitur squamis, admodum nigris, unde nomen habet: capite est ac dorso in Cyprini modum gibberoso, atq; in arcum conuexo, pinnamq; gerit in tergore continuam, duas rursus in lateribus nigras, & unam sub uentre firmis aculeis uallatam, quibus Glaucus caret: calculosq; binos in capite ualde magnos, quos nonnulli in pretio habere solent.

F Hunc piscem Galenus duræ esse carnis asseuerat.

COROLLARIVM.

A Nominatur ab Hesychio & Varino κορακῖνος piscis, idem nimirum qui coracinus: & à Tarentino rei rusticæ scriptore κορακινίς. Coracinum hodie Græci córaca nominãt, Massarius. Bellonius à Græcorum uulgo Carakidia dici scribit, malim Korakidia. Coracini à ueteribus descripti notæ, conueniunt ei quem nos hodie coruum appellamus. aliqui tamen inter coracinum & coruum differentiam non paruam faciunt, huic à colore, illi à motu pupillarum nomen factum dictitantes. sed fortè non aliter differunt, nisi quia coracinus est coruulus, corax uerò coruus, Niphus. Differunt genere coracini fluuiatiles à marinis, quod ex Strabonis & Aristobuli uerbis conijcitur. Ita enim Strabo decimoseptimo libro loquitur: Pisces in Nilo permulti sunt ac diuersi, qui propriam quandam & suam formám habent, sed maximè noti sunt oxyrynchus & lepidotus, & latus & alabes & coracinus & porcus & phagorius, quem etiam phagrum uocant. Item silurus & citharus & alosa & mugil: ex testaceis dilychnus, physa, bos; item cochliæ ingentes, quæ uocem ululatui similem edunt. Posteà paulò pòst inquit ex opinione Aristobuli, nullum piscem ex mari ascendere præter mugilem, alosam, & delphinum, propter crocodilos. Quare cum coracinum è mari non subire Nilum, & in eo tamen reperiri constet, coracinus marinus erit ab eo qui fluuiatilis est, specie omnino distinctus, quemadmodum & perca. nam eius duo genera etiam diuersa sunt, alterum scilicet marinum, alterum fluuiatile, Massarius. Rondeletius uerò eundem marinum & Nili coracinum esse asserit: etsi nominibus uarient.

Myllus an idem coracino sit dubitatur.

Myllus an idem coracino sit, ut pro ætatis & magnitudinis ratione tantùm nomina euarient, ut Rondeletius asserit, diligentiùs considerandum est. Authorem quidem alium suæ opinionis quàm Athenæum habere ipsum non puto: qui hoc non asserit, sed insinuare uidetur, eò quòd coracinum eundem saperdæ facit: & platistacum quoq;, qui myllus maior est, saperdam uocari ait. quod argumentum non sufficit. nam apua salita quoq; saperda uocatur, & coracinus non est. Sed quoniam corporis quoq; species, nempe latitudo, quæ & nomen platistaco dedit, coracino astipulatur, idem fortaßis fuerit: præsertim cum coracini fluuiatiles ab Alexandrinis etiã plátaces appellentur: & mylli maiores facti, platistaci. quanquam Dorion in libro de piscibus separat. Coracinũ (inquit) multi saperdam uocant, estq; optimus illorum qui è Mæotide palude adferuntur. Deinde de mugilibus ait: tum de myllis: Γνωτίδια (inquit, uel ἀγνωτίδα, lego ἀγνωτίδια quinq; syllabis, ut proximè sequitur) uocantur parui mylli: platistaci uerò magni, mediocres mylli. Euthydemus coracinum scribit à multis saperdam nominari, cui Heracleon Ephesius & Philotimus quoq; assentiuntur. Cæterùm quòd saperdes etiã platistacus uocetur, (ὅτι δὲ καὶ πλατισατικὸς [*lego* πλατισακὸς, *ut alibi habet ex Dorione quatuor syllabis, cum acuto in ultima, quanquam &* πλατίσακος *proparoxytonum ibidem scribitur in uulgatis codicibus, ut in Varini quoq; Lexico*] καλεῖται ὁ σαπέρδης,) ut coracinus quoq;, Parmeno Rhodius in Magiricis docet, Athenæus. Coracinos Alexandrini πλάτακας uocant διὰ τὸ προέχοντος, (per excellentiam interpretor, quod Græci aliter κατ' ἐξοχὴν dicunt,) Idem. Μύλλος paroxytonum genus est piscis, Hesychius & Varinus. Μυλλὸς uerò oxytonum, qui strabis uel peruersis oculis est: item placenta quædam ex sesamo & melle, Siculis usitata, Athenæus libro 14. quanquam apud eundem libro 9. μυλλὸν piscem ultima acuta (errore nimirum librariorum) inter alios quosdam ex Mnesimacho nominari reperio. Oppianus Halieut. primo, carminis causa primam corripuit, lambda altero abiecto: Petræ quædam humiles (inquit) iuxta arenosum mare sunt, leprades cognominatæ, id est nudæ: ἐν δὲ μύλοι, τρίγλης τε ῥοδόχροα φῦλα νέμονται. coracini uerò eidem circa petras herbosas degunt, ut statim subijcit. Myllus uulgò myllocopion à Græcis dicitur, Hermolaus in Plinium. hoc si uerum est, non idem fuerit coracino: quem Græci hodie coracem, uel karakidion nominant, ut prædictum est, nisi quis diuersis in locis Græciæ, nomina eti

am eiusdem piscis diuersa usurpari causetur. Nicea non procul à Varo amne in Ligustico littore sita, piscem uocat Figon, quem nostræ ætatis Græci Myllocopion appellant. Oppianus, & Plinius inter pisces numerant Myllon, quem Oppiani commentaria eum interpretentur, quem uulgò nominant Græci Myllocopion. Hunc Massiliæ uidere non potui, an sit Iecorinus, an Myllus, an alius, certi nihil habeo. Hoc duntaxat dixi, ut ex mea inscitia alios exacuam ad diligentiorem inquisitionem, Gillius. Sed Figon Italicè dictus piscis, uidetur is esse quem Rondeletius hepatum facit. ¶ Coracinus æolias quoque dicitur à nonnullis; quanquam alius piscis est æolias Epicharmo, Hermolaus. Vide suprà Aeoli in A. elemento. *Figon.* *Aeolias.*

Coracinum Alexandrini Hemineron (ἡμίνηρον per η. in prima & penultima) uocant, Athenæus libro 3. ubi & hæc eius uerba leguntur: Ἢ τῶν καλῶν ἠμινήρων (*sic habet codex noster per iôta in penultima & antepen.*) ἢ τῶν ταριχηρῶν σιλούρων. addit, Heminirus quid differat ab hemitaricho Archestratus dixit. Meminit eius & Sopatrus Paphius: Ἐδέξατ᾽ ἀνταχαῖον, ὃν τρέφει μέγας Ἴστρος, Σκύθαισιν ἡμίνηρον ἡδὺ νῶν: sentiens nimirum, Scythas non minùs antacæo suo Istriano gaudere, quàm Alexādrinos heminiro aut coracino salso. de salsamentis enim agit eo in loco Athenæus. *Heminerus.*

Saperdam Photion pro apua inueterata, & harundinibus infixa capit, Hermolaus: qui Etymologum Photionem uocare solet: cuius uerba hîc adscribam: Saperdas quinque & quatuor percas Lycophron dixit. Sunt autem saperdæ, apuæ calamis transfixæ (διηρμέναι, nimirum à διείρω, ut iôta subscribendum sit sub ἦτα, etsi Varinus habet διηρημέναι) & inueteratæ: uel succidia & laridum (τὰ ὕεια τεμάχη. ἃ ἰονδίλω Παφλαγόνες καλοῦσι. Sunt & percæ pisces: & forsitan ab iis saperdæ nomen factum est, quod apuas exiccatas significat. Sed eruditiores saperdam aiunt esse tomum piscis inueterati. carcinum (lege coracinum, & similiter apud Hesychium) enim piscem, Pontici saperdam nuncupant. Coracidia pro apuarum genere quodam, uide supra in fine scriptorum de Apuis diuersis. Saperda, genus pessimi piscis, Festus. Saperdæ pisces nominantur ab Aristophane in Holcadibus, Athenæus. Καὶ σαπέρδας τοὺς πρὸς Μαιανδρον ἠπακόντας ἃς καλοῦσι, Porphyrius libro 3. de abstinentia ab animatis. Τὰς μαιώτας, καὶ σαπέρδας, καὶ γλάνιδας, Archippus. Saperdes (σαπερδὶς, oxytonum per iôta, malim σαπέρδης paroxytonum per ἦτα, genere masc. Gaza uertit saperdis, Niphus saperdes) semel tantùm ab Aristotele memoratur, quod sciam, circa finem libri 8. de animalibus, idque inter fluuiatiles (& lacustres, ut Vuottonus addit) ut eundem esse coracinum fluuiatilem non dubitem: Saperdes (inquit) grauidus commendatur. Idem uerò alibi de marino scribit: Coracinus cum utero fert optimus est, ut mæna. Et quid agam rogitas? en saperdam adueho Ponto? Persius Sat. 5. Grammatici quidam recentiores indocti, Saperda (inquiunt) genus est conchæ mali saporis, & nonnunquam pro sterquilinio ponitur. Saperdæ, quasi sapientes et elegantes. Varro Modio, Omnes uidemur nobis esse belli, festiui, saperdæ, cùm simus κάπροι, Nonius. Perottus habet, cum simus canopi. nam quod Festus Pompeius (inquit) scribit saperdam genus esse pessimi piscis, ubi legerit ipse dicat. Volebat quispiam apud Diogenem Cynicum philosophari, cui ille saperdam (interpres pernam transtulit) dedit, ac sequi se iussit. Vt autem ille præ uerecundia abiecto quod ferebat, abscessit. post aliquantulum occurrens illi ridens ait: tuā & meam amicitiam saperdes (σαπέρδης) dissoluit. Apollodorus refert Phrynas meretrices duas fuisse, quarum una Clausigelos cognominata sit, altera Saperdium, Athenæus & Eustathius. Cæterum scáperda Hesychio genus ludi est in Bacchanalibus usitati. trabs ad hominis staturam erigebatur, perforata, ut inserendum reciperet funem, quem uiri utrinque singuli certantes obuersis inter se dorsis, omni conatu in diuersas partes trahebant. Omne etiam quod difficile est σκάπερδα uocatur: καὶ ὁ πάχων, σκαπέρδης. Σκαπερδεῦσαι, λοιδορῆσαι. Σκάπερδος, ὁ ταραχώδης καὶ ἀνάγωγος: hoc est irrequietus aliquis & malè educatus. Λακκοσκάπερδον, λακκόπρωκτον, Omnia apud Hesychium. *Saperda.* *Coracidia.*

Gaza ex Aristotele pro coracino coruulum uel graculum uertit: & coracian auē generis monedularum interpretatur graculum. nam & Itali multi uulgò coruum hunc piscem aut coruulum uocant. Celsus coruum piscem nominat inter eos qui teneriores leuioresque sunt illis ex quibus salsamenta fieri possunt, cum aurata, scaro, oculata. Vbicunque gracculum interpretes Galeni uerterunt, coracinus scribi & intelligi debet, Bellonius. Graculo similem draconem marinum dixit Plinius: colián puto graculi nomine intelligens. *Coruulus.* *Graculus.* *Coruus.*

Coruus piscis subniger est ad corui similitudinem, unde nomen accepisse putatur, Platina. Vulgò quidem corbo, coruo, uel corsab Italis, Venetiis & alibi uocatur. Corbetto autem Venetis dictus, Bellonio glaucus est, à Rondeletii glaucis omnino diuersus. Chromin aliqui cum coruo confundunt, ut in eius historia diximus. itaque coruo marino etiam uocem attribuunt, quæ ad chromin pertinet. Coracinus pisciculus est spinosus; uulgò dictus lo guarracino, Scoppa Italus. Guarracini nomen à coracino factum apparet. fortè autem non coracinus maior & albus, sed minor & nigrior sic ab eis appellatur. quoniam Scoppa pisciculum esse ait, & alibi coruulus diminutiuo nomine appellatur. Sic enim ad me aliquando Cornelius Sittardus scripsit: Cornulus piscis est, quem alii coruulum uocant in Italia: uulgò coracino dicitur, & capo grosso, & coruasili: erythrinus ab aliis uocatur, sed malè ut existimabat Gisbertus Horstius. est in deliciis mensarum. Hæc ille, qui & iconem misit suis coloribus expressam: capite crassiusculo, &c. colore passim, pinnis etiam (quas binas parte prona ostendit, coracino non conuenientes) caudaque rubentē;

alibi ſubflauus ei, alſbi niger color eſt. Erit igitur triplex, ut uidetur, coracinus, albus ac niger, quorum meminit Rondeletius: ac tertius, paruus, rubeſcens. Coracinum Bellonius ſcribit in Lario (etſi in codice eius Lemannus non rectè ſcribitur pro Lario) lacu uulgò peſce ſcarpa uel carpa uocitari. In Lario equidem piſcem carpam reperiri uix puto, niſi cyprinum aliqui in eo fortè ſic uocent, quem tamen uulgò burbarum uocant, ut Romæ etiam. Benedictus Iouius qui Larij lacus piſces carmine deſcripſit, carpam nullam, ſed bulbulum nominat, hoc eſt burbarum ſiue cyprinum. Piſcis quem pro citharo ſiue cantharo (confundit enim) Bellonius pinxit, & ille quẽ pro coracino, quomodo diſtinguendi ſint, nondum ſatis uideo. Vtrunq; ad melanuri formam accedere ait, &c. ¶ Cum piſcem, inquit Gillius, quem Maſsilienſes uocant Caſtaneum, à colore caſtaneæ, piſcatori cuipiam oſtendiſſem, dixit in Corſica, unde ille ortus eſſet, uocari Cornulum. Cum Neapolitano etiam piſcatori demonſtraſſem, ſtatim reſpondit, Coracinum Neapoli uulgò nominari: à quorum probando tandiu iudicio me ſuſtinebo, quoad uidero magis ſimilem (*ueterum deſcriptioni*) Coracinum, quem Speuſippus, in libro Similium, Melanuri dicit ſimilitudinẽ gerere, Hæc ille. Sed à caſtaneæ colore dictum piſcem, cantharum eſſe, non coracinum, Rondeletius docet.

Coracinus piſcis latus & ſquamoſus, Germanis per Saxoniam uocatur **ein Rab**, (hoc eſt coruus,) ut Eberus & Peucerus ſcribunt. Ego piſcem hunc nondum uidi. Io. Kentmanus Dreſdenſis inter Albis fluuij piſces aſſari ſolitos **Rappen**, id eſt coruos nominat. Piſces audio eſſe albos, magnis obtectos ſquamis, mediocri magnitudine, boni ſaporis. Sed **Karaß** etiam piſcis inter albos eiuſdem fluminis numeratur: cyprino tum ſpecie, tum ſquamis, non diſsimilis, ut audio, minor, ſed latior & ſapidior, albior, ad libram (ſedecim unciarum puto) unam accedunt, maximi ad duas. Habentur & in Bohemia, & Polonia (in Viſtula & ſtagnis, ubi aluntur) eodem nomine: in quo ſcribendo Germani uariant, **Karas/Karüntß/Karıß/Gariß**. Nomen ſanè ad coracem uel coracinum alludit. Sed uter ex his potiùs coracinus ſit, non definio, qui neutrum uiderim. Circa operis finem utriuſq; iconem exhibiturum me ſpero, beneficio Kentmani. Nos interim coracinum fluuiatilem uocabimus cum eruditis illis uiris, **ein Rab** uel **Rapp**, id eſt coruum ſimpliciter: marinum uerò, **ein kleinen Seerab**, ut ab umbra & lato piſcibus cognatis diſtinguatur. uide ſuprà in Corollario ad Chromin Bellonij. uel per periphraſin, **ein Meerbremen oder Meer karpfen art.**

B Nilus multa piſcium genera, eaq; omnia ſuauiſsima nutrit, maximè uerò coracinorum, Athenæus. Coracini piſces Nilo quidem peculiares ſunt, Plinius. In Iſtro flumine permulti diuerſiq; piſces naſcuntur, & coracini quoq;, Aelianus. Et rurſus, Iſtri confluente per hyemem glacie aſtricta, piſcatores alicubi ea perfracta ueluti puteum excauant: ubi ut in ſtricta ſcrobe cum permulti alij piſces facilè capiuntur, tum plurimi cyprini, & coracini, Aelianus. Speuſippus ſimiles eſſe ait melanurum & coracinum, Athenæus. Coruus piſcis marinus fuluus eſt, è ſtagno nigricans, alga ueſcitur, & bis anno parit, Volaterranus Athenæum citans: apud quem hæc uerba iam non reperio. A fuluo quidem colore coracini κιῤῥοειδεῖς Epicharmo dicuntur μελανοπτέρυγοι Ariſtophani à nigritia pinnarum, αἰολίαι Numenio ob uarietatem coloris. Coracinus apud Plinium libro 9. cap. 17. ſcribitur lapidem habere in capite, legendum eſt autem chromis, non coracinus, tam ex uetuſtis codicibus, quàm ex Ariſtotele, Maſſarius. Atqui coracinum quoque lapillos habere in poſteriore capitis parte Rondeletius ſcribit, quibus ad morbos quoſdam uulgus utatur, &c. uide uerba eius in G. Coruina lapis in capite corui piſcis reperitur, & ſemper bini ſunt. color eius albus opacus eſt, cum oblõga ac gibboſa figura ab una parte, in altera cõcaua cum aliqua eminẽtia in medio, extrahitur palpitante piſce, ac Luna creſcente, menſe Maio. Geſtatus ut carni adhæreat, ilium dolores aufert, tritus ac ſumptus idem facit, Camillus Leonardus Piſaurenſis: qui & alium quendam coruinam lapidem memorat, ex decoctis ouis de nido corui, &c. In coracini capite lapillus inuenitur, quem puerorum collo pro amuletis ſuſpenſum regio morbo aduerſari, ignobiles quidam authores tradiderunt, Incertus. Sunt qui coruinam lapidem aliter ſynodõtidem dictum tradunt. ¶ Coruus ſubniger eſt ad corui ſimilitudinẽ, unde nomen accepiſſe putatur. pinnas in tergo oblongas geſtat, lapidemq; in capite, Platina. Coracinus eſt latus piſcis, ſubniger, atq; ſquamoſus, pinnis nigricantibus. quæ notæ ei quem nos hodie coruum appellamus pulchrè conueniunt. is enim gibberoſus eſt, & proportione cæterorũ ſquamoſorum, admodum latus uidetur, Niphus.

Lapides in capite coracini.

Coruina.

C Coracinus locis ſaxoſis degit, Ariſtot. Oppiano coracini circa petras herboſas degunt, myli circa leprades, hoc eſt nudas. Plinius ex Ouidio nominat orphum rubentem, rhacinũq; pullum, perperam ut apparet, niſi coracinum legas pullum, & fortè uerſus ille deſit in uulgatis codicibus, in quo nominatus ab Ouidio fuerat. Sed uerſus Ouidij inter pelagios piſces, ſic habent: Cantharus ingratus ſucco, tum concolor illi Orphus, cæruleaq; rubens erythrinus in unda: Ouidius quidem pelagios aliquos facit, quos alij fide digniores inter ſaxatiles numerant. ¶ Coracini piſces gregales ſunt, Ariſtot. ¶ Coracinos Grammatici quidam Græci ab aſsiduo pupillarum motu dictos uolunt, (διὰ τὸ διηνεκῶς τὰς κόρας κινεῖν, καὶ οὐδέποτε παύεσθαι, Athenæus) quod etymon alij in carcinon, id eſt cancrum aptiùs mihi referre uidentur, qui oculos totos mobiles habet: ut coracino potiùs, ut Oppiano placet, color ater nomen fecerit. ¶ Coruus alga ueſcitur, & bis

bis anno parit, Volaterranus tanquam ex Athenæo: apud quem nihil tale nunc reperio. Coracini nonnusquam messe tritici pariunt, Aristot. Et rursus, Coracinus & mullus pariunt autumno, sed ille post mullum fœtificat inter algas, utpote qui locis saxosis degat, fert uterum lõgo temporis spacio. Et alibi, Coracinus præcipuè inter minora genera piscium celeri incremento perficitur, solet hic parere iuxta litora, algosis densisq; locis, libro 5. cap. 10. historiæ anim. unde Athenæus etiam repetijt. Sed interest nonnihil: Συμβαίνει μὲν οὖν (Athenæus addit χείλον) πᾶσι ταχεῖαν γίνεσθαι τὴν αὔξησιν τοῖς ἰχθύσιν, οὐχ (Athenæus negationem nõ habet) ἥκιστα δὲ κορακίνῳ τῶν μικρῶν, &c. ¶ Prodest coracinis ferè præter cæteros pisces annus squalens: quod his quoq; ob eam rem commodior est, quia per siccitatem potiùs tepor accidit, Aristot.

Coracini alijq; pisces in Istro congelato, scrobe putei instar excauata, facilè capiuntur, Aelianus. Esca ad capiendos tantùm coracinos pisces magnitudine præstantes; ob excellentiam ipsius compositionis: Recipit lenticulæ torrefactæ, scrup. viij. cumini torrefacti, drach. j. uuæ immaturæ, betonicæ uiridis ana drach. iiij. Coronopodis herbæ tantundem, anthyllidis amaricantis, hoc est uiridis, drach. j. palmularum iam flaccescentium, drach. iiij. castorei, drach. j. Omnibus probè contusis addens succum anethi, trochiscosq; fingens, eis utitor, Tarentinus. E

Thynnus & anthiæ capiuntur esca coracini, Oppianus libro 3. Halieut. Aulopiæ quomodo coracinis inescentur, ex Aeliano dictum est in Aulopia inter Anthias. Tarentinus in Geoponicis, ad tenues pisciculos arundine capiendos escam describens: Caridum fluuiatiliũ (inquit) drachmam accipito, buccinarum tantundem, quos pisces ubi in garo ex coracino pisce (ἐκ κορακινίδων) confecto, delituerint integrum biduum infusi, tertia die extractos, inescandi usui exponito, &c. ¶ Palladius coracinam picem nominat contra formicas arborum: sed mendosa lectio est, & coracinum piscem legendum, id quod ex Græcis rei rusticæ scriptoribus elicias, Hermolaus. Locus est ex Paxamo in Geoponicis Græcis, libro 13. cap. 10. Sunt qui piscem coracinum dictũ (ἰχθὺν τὸν καλούμενον κορακῖνον) arbori appendant, ac sic interficiant formicas. Vide Rondeletium suprà in E.

Quantum thunnus uilissimis coracinis præfertur, tantundem conger cæteris piscibus præstat, Archestratus. Alij alibi pisces principatum obtinent, coracinus in Aegypto, Plinius. Princeps Niliaci raperis coracine macelli, Pellææ prior est gloria nulla gulæ, Martialis lib. 13. Coracinum Niloticum nobilibus etiam marinis piscibus adæquari tradit Xenocrates. Κορακῖνος δὲ ὁ ἐκ τοῦ Νείλου, ἥττων δὲ ὁ μέλας τοῦ λευκοῦ, καὶ ὁ ἑφθὸς τοῦ ὀπτοῦ. οὗτος γὰρ ὁ εὐστόμαχος καὶ εὐκοίλιος, Diphilus Siphnius. Quem locum Natalis de Comitibus sic conuertit: Coracinus è Nilo peior niger candido: ac elixus assato, hic siquidem stomacho uentriq; cõfert. Rondeletius pro ἥττων legit κρείττων, cui assentior: & pro δὲ sequente ἢ repono, ut ita legatur: Κορακῖνος δὲ ὁ ἐκ τοῦ Νείλου, κρείττων: ὁ ὁ μέλας τοῦ λευκοῦ, &c. & Latinè uertatur: Coracinus è Nilo præstantior est (quàm marinus:) & niger quàm albus: & elixus quàm assus. elixus enim tum stomacho tum uentri conducit. Niloum quidem anteferri marino, satis iam probatum est. elixum uerò asso salubriorem esse, quoniã duriusculæ carnis est, (præsertim adultior paulò,) & uentrem magis mollire, (quod Diphilus εὐκοίλιον esse dixit, hoc est bonam aluum facere,) non est dubitandum. Ἥττων quidem uocabulum Græcis nõ modò minus & inferius magnitudine, sed etiam bonitate, hoc est deterius, significare scio. Et ita Diphilus quoq; paulò pòst utitur: Τῇ δὲ κεφάλου κατατέτακται πρὸς ὄψιν ὁ κεστρεύς, ἥσσων δὲ ὁ μύξινος, τελευταῖος ὁ κόθων. Item Hicesius, Ἄριστοι δὲ εἰσιν οἱ κέφαλοι, ὁ πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πρὸς τὴν εὐχυλίαν, δεύτεροι δὲ εἰσι τούτων οἱ λεγόμενοι κεστρεῖς, ἥσσονες δὲ οἱ μύξινοι. Saperdes etiam grauidus commendatur, Aristoteles circa finem libri 8. de fluuiatilibus agens. Alibi idem de marino dicere uidetur: Coracinus cum utero fert, optimus est, ut alec, (mæna.) Minimè intus uitiantur (id est in uentriculo corrumpuntur) auratæ pisces, neq; solum aurata pura aut scarus, sed etiam lolligo, &c. Celsus. malim, neq; solum aurata, coruus, & scarus, &c. nam & alibi sic habet: Piscium (inquit) eorum qui ex media materia sunt, (id est, mediocriter alunt,) quibus maximè utimur, tamen grauissimi sunt, ex quibus salsamenta quoq; fieri possunt, qualis lacertus est: deinde qui quanuis teneriores, tamen duri sunt, ut aurata, coruus, scarus, oculata. Coracini marini parum alunt, & facilè excernuntur, bonitate succi mediocres, Hicesius. Hippocrates in libro de internis affectionibus, in primo splenis morbo obsonium Gaditanum, aut saperdam: Et hæc eadem rursus commendat, si hydrops à splene fuerit. Tarentinus escas piscium describens, meminit gari, ἐκ κορακινίδων, id est è coracinis: nisi quis coracidia fortè apuarum generis intelligat. Heminerus, id est Coracinus fluuiatilis, inter salsamenta facilè cõcoquitur, digeriturq;: abundè nutrit, minimeq; mali est succi, Vuottonus. Coruus optimis piscibus annumeratur. Coqui, siue magnus, siue paruus ut de uarrolo (Varrolus Romæ dictus lupus est) diximus, potest. frictum moreto cui modicum allij insit, aut sinapio suffundito, Platina. F

Coracini pisces Nilo quidem peculiares sunt: sed nos hæc omnibus terris demonstramus. carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ, Plinius: quasi non omnes coracini, neq; marini, sed Niloi tantùm hoc præstent. Panos salsamenta coracini discutiunt, Idem. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt: item mullorum salsamenti cinis. quidam capite tantùm utuntur cum melle, uel coracinorum carne, Plinius. Corui marini fel inunctione adhibitum, G

caligines tollit, albugines & cicatrices extenuat, carnes excrescentes compescit, fluoresq́ oculorum reprimit, Marcellus Empiricus. Corasi (lego coracini) fel cum melle cuncta (cunctam, uel inunctum) uisus hebetudinem sanat. Huius quidem fel & corui, & perdicis, & scari, & scorpionis, æqualiter, cum melle & opobalsamo illita, summè iuuant hebetudine uisus laborantes senes: & uulturis fel, Kiranides libro 3. inter remedia ex piscibus. ¶ Affirmat Palladius dolorem laterum sedari, si sub annulo gestatus lapis de capite corui piscis, carnem attigerit, Platina. Lapides omnes qui in piscibus, cancris, coruo, & alijs gignuntur, prohibēt generationem lapidum in renibus, genitosq́ dissoluunt, Cardanus.

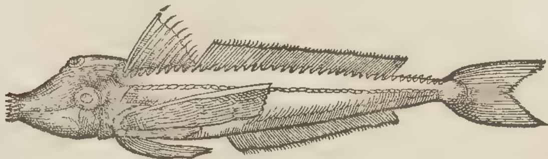
H.a. Coracinus dicitur uel à colore nigro (qui κορὸς Græcis est, unde & κόραξ, id est, coruus,) uel ab assiduo pupillæ motu, Cælius ex Oppiani interprete. Vide etiam in Cancro a. nam is quoq; καρκίνος, quasi κοράκινός τις dicitur. Κορακίας, ὁ μέλας, καὶ κολοιός, & κορακῖνος ὁμοίως, Hesych. Suidæ etiam κορακίας, nigrum significat. Aristoteles primum graculi genus coracian appellat. Antiphanes & Pherecrates apud Athenæum κορακινίδια forma diminutiua protulerunt. Coracinus forte est coruulus, corax uerò coruus, Niphus. sed forma diminutiuorum in ινος Græcis usitata non est. ¶ Coracinus penultimam circunflectit & semper producit: Χαλκίδα, καὶ κορακῖνον ἐπώνυμον ἄσθματι χροιῆ, Oppianus. Καρκῖνος uerò corripit. ¶ Ἀλλ' ἱέρακα (Cleonem intelligit) φίλει μεμνημένος ὧν φρεσίν, ὅς σοι Ἤγαγε σπουδήσας Λακεδαιμονίων κορακίνους, pro κόρους per iocum, Aristophanes in Equitibus. Archippus τοὺς κορακιῶντας dixit pro ijs qui coracinos pisces in cibis appetant.

Epitheta. Coracinum (quamuis rhacinum habent uitiati codices) pullum Plinius ex Ouidio cognominat. Μελανοπτερύγων κορακίνων, Aristophanes in Telmissensibus. Αἰολίαν κορακῖνον, Numenius. Κνεφαιοειδεῖς coracini Epicharmo cognominantur.

Coracina pix, apud Palladium, ut quidam legunt, hoc est atra: alij ibidem coracinum piscem legere malunt, uide suprà in Rondeletij scriptis E. Vitruuius libro 8. coracinum colorem dixit pro nigro, à coruo aue nimirum. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstarentur, siue is intelligatur coruus, seu eius nomenclaturæ deorum mutorum (*forte multorum*) unus, Cælius Rhodig. Coracine sphragis, pastillus quidam Asclepiadis est apud Galenum de compos. medic. sec. genera libro 5. cap. 2. ¶ Coracinus uiri nomen est in Epigrammatum Martialis libro 6.

E. Τῶν οὖν κορακίνων πεῖραν οὐχὶ λαμβάνεις, Οὐδὲ τριχίδων, οὐδ' οἷον ἐψητῶν τινων, Alexis. Apud Athenæum nominantur ex Mnesimacho φυξίκινος ὅλος, κορακῖνος ὅλος, ἠλακατῖνος, &c.

DE CORACE, RONDELETIVS.

A ΚΌΡΑΞ piscis à Græcis, à Latinis coruus, à nostris cabote à capitis magnitudine dicitur, (*à qua & lyram Rondeletij, aliqui caponem uel capitonem uocant,*) à Romanis gallina, (*Cuculus etiam à Massiliensibus Galline dicitur, Rondeletio teste*) à Burdegalensibus perlon, ut reliqui similes.

B Piscis est marinus, corporis forma miluo similis, aculeorum pinnarumq́ magnitudine discrepans. Ossa branchias integentia cælata in aculeos desinunt. Pinnæ quæ ad branchias, minores quàm in hirundine, maiores quàm in miluo sunt, ex uiridi nigricantes parte interiore, exteriore albescunt, cum maculis rubescentibus. Dorsum ex cæruleo nigricat, latera rubescunt. Venter lactei est coloris. Caput est magnum, locus inter oculos cælatus. In dorso uirgas ex ossiculis contextas, instar cuculi habet: in eodē pinnas duas, prior est breuior cum aculeis longioribus acutioribusq́, posterior longior est, cum multò minoribus aculeis. Linea simplex à capite ad caudam ducta est. Palato minus est flauo quàm miluus. Ventriculum paruum habet cum multis appendicibus, intestina tenuia, hepar ex albo rubescens.

F Carne puriore est quàm miluus, teste Athenæo, lib. 8.

Coracem esse, quem hîc exhibuit, in Miluo probat Rondeletius.

COROLLARIVM.

Qui Coruus piscis & apud Latinos ueteres quosdam uocatur, ut Celsum: & hodie uulgò apud Italos, ut diximus, non alius quàm coracinus est. Rondeletius diuersum ut faceret, uno opinor

opinor Athenæi loco commotus est, ubi is scribit corui carnem duriorem esse quàm milui: insinuans speciem reliquam esse similem, carnem duntaxat in cibo duriorem. Quæ igitur de coracino corui nomine dicta sunt, non repetemus. Κόραξ piscis quidam, Hesychius & Varinus. ¶ Corax Rondeletij quomodo Germanicè nominari possit, lege in Cuculo A. in Corollario. Xenocrates κόρακον scribit piscem esse prædurae carnis, qui & in maiorem auctus magnitudinem durior euadit, sapore uiroso: difficulter in corpus digeritur, Vuottonus. ¶ Coriax, salsamenti genus est, fortè è coracinis. Diuturnos frequenter dolores discussit allium: item salsamentum, ut encatera dicta, & coriax, Trallianus in curatione hemicraneæ. Iacobus Gonpylus in Annotationibus suis: Suspicamur (inquit) hæc duo uerba, ἐγκατηρὰ & κορίαξ uel κορίακος, ex sermone uulgi Græcorum petita, quibus τῶν ταρίχων genus aliquod significatur: quo ægris utendum in his morbis, quos humor frigidus, crassus, & uiscidus creauisset, auctor præcipere solebat, ut ex multis huius libri locis facilè omnes uidere poterunt. Verbum autem ἐγκατηρὰ deductum arbitror à nomine ἔγκατα, quo significantur intestina, tum piscium, tum quadrupedum: quæ etiamnum ταριχεύεται, id est sale condiuntur. Scio sitim à salsa pituita obortam, sedatam esse salsorum cibariorum usu, ueluti à salsamento, & coriaxo, & encatera, & cappari, οἷον ἀπὸ ταρίχου, καὶ κοριακοῦ, καὶ ἐγκατηρᾶς, καὶ καππάρεως, Idem Trallianus in capite de siti. Hoc in loco (inquit Goupylus) κορίακος dicit, quod superius κορίαξ dixerat.

Coraxus. *Coriax.* *Encatera.*

CORACON, Κορακὸν, astacum, nympham, ursam, cancrum, pagurum, ex malacostracis inter se similia esse, dicit Speusippus libro 2. Similium, apud Athenæum. Vide an pro coracòn, legendum sit cárabon.

CORCHORVS, Κόρχορος, (ut Suidas habet, quod magis probo,) uel Corcorus, Κόρκορος, (ut Hesychius & Varinus,) uile quoddam olus syluestre est, à quo & prouerbium natum, Corchorus inter olera: in homines uiles & nullius æstimationis, qui ad maiorem mereantur dignitatem aspirant. Sunt qui corchorum piscem interpretentur, sicut hippurum, uilem in cibo, Hæc Suidas. Lycophron falsus est, κόρκορον putans esse pisciculum quendam, Eratosthene teste. est enim olus quoddam agreste & uile in Peloponneso: unde prouerbiū: Καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις, Scholiastes in Vespas Aristophanis.

DE CORDYLO, RONDELETIVS.

Hanc iconem ex Bellonij libro sumptam, posuimus etiam in Appendice de Quadrupedibus, unà cum Bellonij descriptione.

QVOD hîc exhibetur animal Crocodilum terrestrem non esse in eius historia docuimus, sed Cordylum Aristotelis esse crediderim, cuius tribus in locis meminit, annotās ex ijs animalibus quæ pedes habent unum tantum esse Cordylum qui branchias habeat. Vnus est libro 4. de partibus animal, cap. 13. Cordyli branchias habent & pedes, pinnis enim carent, sed cauda illis soluta & lata. Alter est in libro de respiratione: Pedibus carent pisces omnes: etenim quæcunque habent, ad similitudinem pinnarum habent. Verùm ex ijs quæ pedes habent, unum nouimus cui sint branchiæ, Cordylus appellatur. Tertius historiæ animaliū 1. 1. Hîc dissimulare non oportet in exemplaribus excusis aliquando Crocodilum uel crocodilium repertum fuisse. At rectè Cordylum legas testimonio Athenæi Aristotelem citantis. Κόρδυλος. τοῦτον Ἀριστοτέλης φησὶν ἀμφίβιον εἶναι, καὶ τελευτᾶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀναξηρανθέντα, (αὐανθέντα, fortè) Νουμήνιος δ᾽ ἐν ἁλιευτικῷ κόρυλον αὐτὸν καλεῖ. Cum igitur quod hîc proponitur quadrupes scissuram branchiarum & branchias habeat, non possum non existimare Cordylum esse Aristotelis, cui soli ex quadrupedibus contigit branchias habere. Est quidem Crocodilo similis, sed minor. In dorso cute tantum

integitur: cortice squamoso, cauda, pedibus, capite tectis. Capite est minore, breuiore minusq; acuto quàm Crocodilus. post oris rictum foramen unicum seu rimam branchiarum habet. pedes in digitos quinq; diuisos, his & cauda natat.

COROLLARIVM.

DE Cordulo quadrupede amphibio iam scripsimus in libro de Quadrupedibus, pagina 74. item in Appendice pag. 26. hic etiam alia quædam addemus. In Aristotelis codice Græco, libro 4. de partibus animalium, cap. 13. crocodili pro cordyli, mendosè legitur, Massarius. Libro 7. cap. 2. historiæ animal. Aristotelis uerba explicans Niphus: Non exploratum est (inquit) quid cordulus sit. in nostris quidem codicibus loco corduli, habetur κροκόδειλος, crocodilus: de quo loquens Ephesius tradit crocodilum solum branchias habere, & pulmone carere, pasci tamen in terra. ideo mihi consonum (probabile) est, Aristotelem hæc dicere de crocodilo aquatili, non de cordulo pisce aliquo, neq; de cordyla fœtu thunni, Hæc ille. Ego in meo Aristotelis codice Basileæ uulgato, κορδύλος paroxytonum scribi reperio, in libro de respiratione capite 10. nostræ diuisionis: & similiter Historiæ anim. lib. 7. cap. 2. Tractationis uerò de partib. anim. lib. 4. cap. 13. οἱ δὲ κόρδυλοι, proparoxytonum: atq; hæc omnia masc. genere: Rursus Historiæ lib. 1. cap. 1. κορδύλη genere fœm. quod non placet. distinctionis enim causa cordylum quadrupedem masc. genere semper dixerim: cordylam uerò thunni fœtum fœminino. Et κορδύλη quidem pro quadrupede cum semel duntaxat apud Aristot. inueniatur, uitiosè scriptũ facilè aliquis suspicet: in masculino aũt genere & sæpiùs scribitur, & ex adiunctis ut articulis, & participijs, rectè sic scribi confirmatur. An uerò cordylus paroxytonum aut proparoxytonum scribatur rectiùs, considerandum est. ego paroxytonum malim, sicut apud Aristotelem bis reperio, proparoxytonum semel, apud Athenæum quoq; proparoxytonum est. sed uideo nomina in λος trissyllaba per lambda simplex, pleraq; omnia proparoxytona esse: ut αἰόλος, adiectiuum (nam proprium antepenacuitur) ποικίλος, ὀργίλος, ναυτίλος, μυτίλος, μυρσίλος, (nam Σίμυλος apud Suidam nõ rectè scribi puto:) ὀσμύλος, φρυγίλος, τροχίλος, ὀρχίλος, χοιρίλος, ἡδύλος, μορμύλος, &c. per lambda uerò duplex, ꝑparoxytona sunt, ut Βάθυλλος, Δάφνυλλος. & si alia etiam consona præcedat lambda, ut ἴφικλος, χοίνικλος. nam Δίφιλος compositũ est, & accentum transtulit, ut & alia huiusmodi, Θεόφιλος, Σώφιλος. item κάμηλος, στρόγγυλος, αἰγίθαλος: sed hoc plurium syllabarum est. proparoxytona etiam inuenio, Βύθυλος, κήρυλος, κόρυλος, κόνδυλος, πίτυλος, σίσιλος, ἐρίθυλος, sed hoc quoq; tres syllabas excedit. Hæc mihi curiosiùs fortè indagantur: sed occasionem fecit negligentia grammaticorum, qui hac de re nihil, quod sciam, obseruarunt. nam neq; apud Gazam aut Eustathium nunc reperio: neq; aliâs apud alios tale quid legisse memini. Vide an Cordylo nomen sit factum à specie & mobilitate caudæ, qua cordylam, id est ligulam fortè refert, quod uel inde conijcimus, quoniam siluri caudæ comparatur, cui à motu caudæ inditum nomen est.

Crocodilum alicubi pro cordylo scribi.

De genere & accentu huius uocabuli.

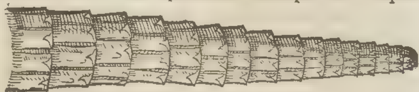
Vidimus in fonte paruulo Lugduni (inquit Cardanus) pisciculos cum duobus pedibus in parte anteriore, quasi sub alis. Erant autem ueri pisces: quos ego capitones libenter à capitis magnitudine, quod ranis simile habent, lato scilicet & humili, ac magno ore, appellauerim. In his uidetur natura prouidisse, ut è ripa firmiùs cibum sumere possent. An uerò è ranarum nascentium numero? an Cordulus Aristotelis? sed Cordulus quatuor pedes habet, Hæc ille. Mihi quidẽ planè de gyrinis loqui uidetur, hoc est imperfecto ranarum fœtu: de quibus multa scripsi in libro de Quadrup. ouiparis in Rana C. hos bipedes primum esse puto, postea quadrupedes. De ijsdem nuper Martinus Benedictus Bernensis, uir pereruditus, rem miram ad me scripsit: nempe in Stocchornio monte altissimo ditionis Bernensium lacus duos spectari meridiem uersus: in quibus animal nullum reperiatur præter lacertas aquaticas, salamandras, & ranarum soboles magno capite, cauda longa, quatuor pedibus, quos Græci (inquit) gyrinos uocant: ranæ uerò omnino nullæ isthic compareant, insident hæ bestiolæ ripam ad Solem se apricantes.

Caudiuerberæ, quam Bellonius Crocodilum terrestrem, Rondeletius cordylum Aristotelis, facit, copiosa descriptio, ex literis ad me datis Bononia, à Thoma Erasto Heluetio medico & philosopho doctissimo. Animal est crocodilo simile, minus, inferius labrum mouens, ore & capite testudini similibus. Collum breue habet, in parte inferiore inflatum, ita ut qua parte corpori & capiti coniungitur exiguum, in medio longè capacius existat, quasi tumefactum, idq; parte tantùm inferiore. Pedes quinis † digitis quatuor habet instar lacertarum aut crocodilorum. Reliquũ corpus non squamosum, sed pelle duriuscula contectum, cui superinductum est ueluti serpentis exuuium album. Forma eius talis est cum subiecta cute, qualis cera molliuscula, cui pannus lineus impressus est, quasi porosa. Caudam habet rotundam in circulos diuisam, modo ferè inexplicabili mihi in his rebus describendis nunquam uersato. dicam ut potero. Squamæ sunt durissimæ, uidenturq; osseæ, & ferè quadrangulæ & planæ, nisi quòd cauæ sunt leuiter, ut caudam efficiant rotundam. Ita una alij coniuncta est, ut tegulæ, cerniturq; quasi rimula quædam inter adiunctas mutuo squamas in circuitu, sed in extremitate prorsus pares sunt, ut finis in circuitu efficiat circulũ. Sequentes postea sub his ortæ eodem quo illæ modo circulum faciunt, sed tanto minorem, quanta est squammarum crassitudo, quæ tanta est, quanta ferè cultelli ea in parte, qua acie caret. Hoc ordine

† In Bellonij pictura crocodili terrestris, 4. tantum digiti pinguntur.

Cauda.

ordine usq; ad extremum deuenitur, ubi tres squamæ circumeunt & tegunt caudæ corpus, utpote minimum iam redditum. Dicendum autem hoc quoq; est, in extremo cuiuslibet squamæ in parte superiore quasi spina acutissima insidet, non tamen longa, & sursum spectat, non uersus finem caudæ prominet. Fines enim squamarum exactè pares sunt. Depingam in charta, quantum mihi pingendi imperitissimo licebit, diligenter imaginem. Pictor cuius opera utimur, iam pridē laborat, & qui habet non pharmacopola est, sed nobilis, neq; uult cuiquam dare. Vocat caudiuerberam, quia continuo caudæ agitatione diuerberet. *Caudiuerbera.* Putant quidam genus lacertæ esse, cuius fecerit mentionem Aristot. in suis de animalibus alicubi libris. *Lacertæ genus.* Hoc quod uidi est paruum, decies maius uix æquaret crocod. magnitudinem. Squamæ, ut dixi, ferè sunt quadrangulæ. Punctū quod in fine est, pede latiore extremitati insidet, & sursum spectat, nisi parum uersus caput reflecti quis dicat. Desinunt autem in circulum hoc modo. Oportet tamen intelligere, ut est dictum, alios sub alijs ordines ortos, per inde atq; tegulæ sub tegulis prodeunt, & tantum semper in ambitu de magnitudine caudæ decedere, quanta est squamarum crassities.

Pellucidæ uidentur, flauescentes aut pallentes & osseæ, seu potiùs corneæ. Cauda tota eam habet flexionem ferè, & corporis proportionem, quam cauda crocodili ad reliquum corpus. Venter tamen in hoc quàm in crocodilo magis plenus, rotundus & inflatus est instar sacci cuius extremitates paulò sint angustiores. Tergum latum & quodammodo planum, ut ima quoque pars uentris, quæ tamen rotunda magis est. Tergum non uidetur prorsus instar lacertorum tergoris planum, sed quandam, leuem tamen, habet rotunditatem efficiens prominentiam. Si aliqua saltem spinarum similitudo requiritur, in Raiæ piscis cauda fortassis reperiuntur; id quod affirmare non audeo, cum ad manum non habeam.

De Salamandra aquatica, siue Lacerto aquatico, quem Bellonius cordylum esse putauit, multa scripsi in libro de quadrupedibus ouiparis: & plura etiam hoc in libro adferam, infra in Salamandra aquatica: unde cordylum hoc animal esse, facilè constabit.

Nunc quid sit caudiuerbera uulgò dicta, (quam Græcè uromastigem uel potiùs uræomastigem Latini uocabuli imitatione dixeris,) inquirendum est diligentiùs: & primùm potissimumq; an reuera branchias habeat, sicut Bellonij icon repræsentare uidetur, quod mireris, cum in descriptione earum non meminerit, ut neq; Thomas Erastus qui sceleton mihi descripsit. Rondeletius Bellonij iconē imitatus uidetur, nec animal ipsum uidisse. Quid si hic Phattages ille Indicus sit? *Phattages.* de quo Aelianus libro 16. cap. 6. De animalibus, sic prodidit: In Indis nascitur bestia, quæ crocodili terreni speciem similitudinemq; gerit. magnitudine est Melitensis catelli. pellis eius adeò aspera densaque cortice munitur, (περίκειται δὲ φολίδα τραχεῖαν ἄγαν οὕτω καὶ πυκνήν,) ut detracta ei limæ (ῥίνης. Gillius non rectè serram reddidit) usum præbeat, & uel æs dissecet, ac ferrum exedat & conficiat. eam Indi Phattagen uocant. καλοῦσι δὲ φαττάγην αὐτὸ (τὸ ζῶον.) Inscriptio capitis habet, περὶ τοῦ ἐν ἰνδοῖς ὃς καλεῖται φαττάγης. ut phattages in recto singulari masculino proferatur.

Cordyli amphibij & pedibus gradientis historia, admonet me piscium quorundam, qui pinnulis ceu pedibus gradiuntur: & hoc cum cordylo commune habent, quòd etsi branchias habeant, egressi tamen cibum petant in terra: quod Aristoteles alicubi soli aquatilium cordylo attribuit. *Pisces Babylonis.* Nam exocetus egreditur quidem, sed non pabuli causa; ut & cetacea quædam pedibus prædita. Piscium genera etiamnum à Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua, decedentibus fluuijs, in cauernis aquas habētibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contraq; uenanteis refugere in suas cauernas, & in ijs obuersos (ἀντιπροσώπως) stare. capita eorum esse ranæ marinæ similia, reliquas partes gobiorum, branchias ut cæteris piscibus, Plinius. Leguntur autem eadem apud Aristotelem in libro Mirabilium narrationum: & in Theophrasti de piscibus libello copiosiùs. Aristoteles inquit eos exire ἐπὶ τὰς ἅλως, id est ad areas, quasi frugibus aut seminibus uescantur. Theophrastus cum cætera omnia similiter habeat, hoc non habet: ut neq; Plinius. Sunt apud Indos pisciculi (inquit Theophrastus) qui è fluuijs in terram exeunt, & saltant, ac rursus in aquam abeunt, sicuti ranæ: aspectu similes τοῖς μαζίναις, (μαξενοῖς, Athenæus ab initio libri 8. hæc citans.) Sunt & circa Babylonem, (&c. ut iam ex Plinio retuli:) qui in terram exeunt: & si quis insequatur, recipiunt se fuga in aquam: & facies obuertunt. Sæpe enim accedentes aliqui eos iritant. quòd autem pedibus careant, & pinnis, quas bene magnas habent, ad ingressum se promoueant, ab ijs qui persequendo multos ceperunt, cognitum esse. Hi pisces fortè cognati sunt gobio fluuiatili nostro maiori & capitato, uel potiùs mustelę fluuiatilis generi quod lotam appellant Galli circa Lugdunum: quorum genus unum etiam alicubi fossile reperitur: potest enim carere aqua: astipulatur oris species, ranæ siue palustri, siue marinæ similis, & corpus reliquum gobio. Et circa Heracleam Ponticam Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces aiunt, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs, author Plinius.

Κόρδυλος piscis quidam est, Varinus. Scordyli à Tarentino inter piscium marinorum gene

ra numerantur. Σκόρδυλα, θαλάσσιος ἰχθῦς, τινὲς κορδύλη, Hesychius. sed scórdyla scribi non placet, κορδύλη placet. Σκορδύλη, ζῶόν τι τῶν τελματιαίων (τελματιαίων) ἐμφερὲς ἀσκαλαβώτῃ, Idem. hoc est, Scordyle, animal est palustre, stellioni simile: non aliud nimirum quàm cordylus. Córdylus etiam

Cordyla thunni partus.

urbs est Pamphyliæ Hecatæo in Asia, Stephanus. Cordylla (Cordyla potiùs per l. simplex, uel Cordyle, κορδύλη, appellatur partus qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur, Plinius. De hac plura leges in historia thunni. Ne toga cordylis, & penula desit oliuis, Martialis lib. 13.

Corydelis, idē.

Corydelis salsamentarius piscis est, quem nos cordyllam uocamus, Græci & cordylida & dorylum, (*fortè cordylum.*) at cordila (*cordyle*) tumores in capite significat. & mitellam quoq; Cypriјs eam, quam Persæ cidarin, Athenienses crobylon appellant, Hermolaus. Numenius corydelidis (κορδυλίδος, lego κορυδηλίδος) meminit hoc uersu: Ἢ μύας, ἢ ἵππους, ἠὲ γλαυκὴν κορύδηλιν, Athenæus. Καὶ γογγύλ᾽ ἐξήγειρεν ἐκ τῆς ἀσπίδος, Aristophanes, id est, durum tumorem ex ictu clypei in capite ei excitauit. πρὸς ὑπόνοιαν (inquit Suidas) γογγύλα dixit pro κορδύλην, nostri bullam uocant tumorem in capite ex ictu obortum, ein bülen. Ὑπώπιά εἰσιν ἐκκαύματα ὄψεων, καὶ κρούσματα, ἅπερ κορδύλας φασί: καὶ χαλκοῖς ὀξυβάφοις ταῦτα ἀνατρίβοντες, ἀφανῆ ποιοῦσι: Scholiastes Aristophanis in Pacem, μώλωπας etiam mox, id est uibices, suggillata hæc appellans: quæ apud nos etiam stanneis uasis impositis, delentur. Κορδύλη, τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ περιείλημα, Persis Νιδάριον, Suidas in Νιδάριον. Sed rectiùs fortè κιδάριον legeretur, cidaris enim Persicum capitis inuolucrum, tegumentum, aut pileus est, ut idem Suidas in Cappa docet. Κορδύλα (uel potiùs κορδύλη) baculus pastoralis, uel clauæ caput (hoc est pars crassior) est, Varinus in Καλαῦροψ. Forsitã & cordylus quadrupes à figura sic nominatur, quòd caput ei pro reliqui corporis portione maius sit, instar ranæ marinæ, ut dictum est: quæ ratio an etiam cordylis thunnorum conueniat, nescio. conuenire tamen coniecerim. semper enim in fœtu nouello caput præ cæteris magnum apparet. Κορδύλη, πᾶν τὸ ἐξέχον καὶ συνεστραμμένον: καὶ ὁ παρὰ τὸν ὦμον δεσμός. id est, omne quod prominet, & contortum est uel nodosum: & uinculum (fortè nodus uestimenti) iuxta humerum, Suidas & Varinus. qui prouerbium etiam, Κορδύλης οὐκ ἄξιος, memorant. De quo Erasmus Rot. Ne ligula (sic cordylam interpretatur) quidem dignus, inquit, dicebatur homo nequam & nullius precij. quod prouerbij durat etiam hodiernis diebus apud Latinos (*Germanos fortè dicere uoluit*) uulgò iactatum. Tametsi magis arbitror piscis cordulæ uilitatem prouerbio fecisse locum: cuius uilitatem ostendit & Martialis lib. 11. Primum (inquit) apponentur lactuca & porrum: Mox uetus, & tenui maior cordyla lacerto, Sed quæ cum rutæ frondibus oua tegat, Hæc Erasmus. An uerò cordulam rectè uerterit ligulam, dubitari potest. Ligula sanè non à ligando dicitur, sed à lingua diminutum est lingula, & per syncopen ligula: quod nomen inter alias significationes, segmentum quoq; corij oblongum cui fibula calcei inseritur, denotat. Non extrema sedet lunata ligula (aliâs lingula) planta, Martialis, Et ligulas dimittere, solicitus, ne Tota salutatrix iam turba peregerit orbem, Iuuenalis. hanc ligulam si Erasmus Græcè κορδύλην dici putauit, idonei alicuius scriptoris testimonio comprobare debuit. Imposuit ei fortè (si modo errauit, ut suspicor, nondum assero) quòd grammatici quidam cordylen appellent, uinculum circa humeros. Ego cordylen non pro ligula calciamenti, sed pro fascia acceperim, qua caput uel alia pars corporis obuoluitur. in prouerbio autem, fasciám ne uel piscem cordylam, accipere præstet, dubitari potest: ideoq; uocem Græcam relinqui præstat. Ligulas calceorum, Græcè etiam γλώττας uocari solitas puto. Μέρη δὲ ὑποδημάτων, γλῶτται, καττύματα, ἴχνοι, Pollux 7. 20. ubi quid sibi uelit uox ἴχνοι non assequor: nisi quis ἴχνη legat, & calceamentorum uestigium intelligat, quo terra calcatur. Quòd si quis ligulam à ligando dictam esse putat, & cordylam, quasi chordulam, id est funiculum aut lorum accipit, ineptus homo est. Dormit adolescens in Nubibus Aristophanis Ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος: ἤγουν ἐγκεκρυμμένος. κορδύλην γὰρ οἱ Κύπριοι λέγουσι τὸ περιείλημα τῆς κεφαλῆς, Scholiastes. ¶ Cordulas intestinorum hœdi Vegetius dixit: malim chordulas. Chorda, χορδὴ, uocatur intestinum crassum ouillum, Varinus.

CORIDESTRAES, Κωριδεστράες, animal marinum, Hesychius & Varinus.

CORIS nomen est piscis. Vide infra in Escharo, in E. litera.

DE CORNVTA.

ATTOLLIT cornua è mari sexquipedalia ferè cornuta, quæ ab his nomen traxit, Plinius libro 9. Ipse potiùs legerem, (inquit Massarius:) Attollit cornuta è mari sexquipedalia ferè cornua, ut omnes codices habent. Quis enim tam rudis est qui sequentia uerba, scilicet quæ ab his nomen traxit, non ad cornutam referat? Cornuta uidetur esse piscis magnus, cum Plinius inter pisces maiores connumerauerit libro tricesimosecundo. Cornua habens sexquipedalia, hoc est longitudinis pedis unius & semis, unde nomen accepit. ¶ Piscatores Massilienses mihi narrarũt, se aliquando piscem cepisse, cuius cauda accederet ad duorum cubitorum longitudinem, largo ore, & duobus cornibus cubiti longitudine fuisse, & ad ducentas libras accessisse, eiusq; nomen ignorasse. equidem ipse ex Plinio arbitrabar Cornutam esse: is enim hunc inter maiores pisces numerat, & cornua ait sesquipedalia habere, Gillius. ¶ Cornuta

Lyra piscis.

Plinij belua est. Rondeletius etiam piscem cornutam uocat, & alio nomine lyram alterã: eumq; etiam

etiam Plinij cornutam esse conijcit, quòd à maxilla superiore promineant ueluti cornua ad semipedem ferè interdum, unde semipedalia fortè legendum apud Plinium suspicatur. ¶ Ius in cornutam: Piper, ligusticum, origanum, cepam, uuam passam enucleatam: uinum, mel, acetũ, liquamen, oleum, & coques, Apicius 10.3.

CORONE, Κορώνη, grammaticis Græcis, præter cornicem auem, & alia quædam, piscis quoque genus significat.

COROPHIA, uel Corycia, uel Corythia, uide in Muricum historia: & superius in Colycijs.

CORYCI, Κώρυκοι, à Macedonibus conchæ asperæ uocantur, Athenæus.

CORYPHAENA piscis idem qui Hippurus est. Quære in H.

CORYTHIA, lege Colycia.

COSTAS, Κόστας, uocauit Diphilus pisces quosdam salsamentarios, Hermolaus.

COTHVS, Κῶθος, idẽ qui gobius, Numenio, hoc uersu: Ἢ σκάρον, ἢ κῶθον τροφίλω. Et Sophron fortassis τὸν τοῦ θυννοθήρα υἱόν, id est thunnorum piscatoris filium ab hoc pisce Cothoniam, Κωθωνίαν, appellauit. Siculi quidem pro gobio κώθωνα dicunt, Athenæus. Κῶθν, κῶθος, genus piscis. Varinus.

COTTVS fluuiatilis pisciculus Aristoteli, ut Gaza transtulit; Græcè enim Boitus legitur; in Gobio fl. maiori dicetur.

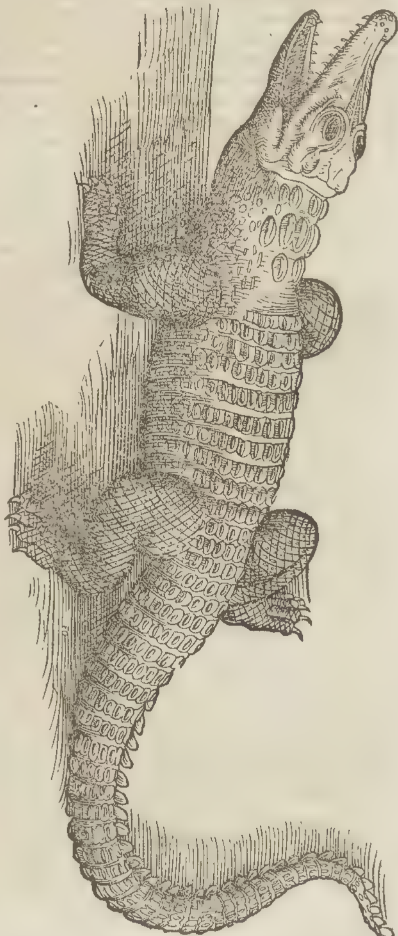
CRANGAE, uel CRANGONES, Crangines uertit Gaza, è genere Squillarum sunt.

CRAPATALLI, Κραπάταλλοι, pisces quidam, Hesychius. Κραπάταλλος παρὰ πολλοῖς ὁ μωρός, ἢ νόμισμα, Idem. Κραπαταλίας, ἀνεμώλης ἢ ἀσθενής, καὶ ἀνίσχυρα λέγων, ἄμεινον δὲ ληρώδη, Idem. hoc est, uentosus, infirmus, nugator.

CREMYS. Vide in Chromi.

CRIOS, Κρείος, Athenienses uocant conchas asperas, Athenæus.

CRISSA, Κρίσσα, nomẽ est ciuitatis, & piscis, Suidas. Nos thrissam semper, non crissam, apud authores pro pisce legimus.

C

Vbi.

B

Lingua.

Maxillæ superioris motus.

H

DE CROCODILO, RONDELETIVS.

CROCODILVS aqua destitutus diu uiuere neqt. Animal est partim fluuiatile, scilicet Niloticum, partim terrestre: quod ad quindecim cubita excrescit authore Aristotele, uel plerunq; ad duodeuiginti, ut tradit Plinius. Inuenitur etiam in India noua in insulis Honoratæ urbis. Et flumen Darat Crocodilos gignit in Mauritania.

Magno est oris rictu, dentibus lõgissimis & ualidissimis, exertis, in utraq; maxilla pectinatim dispositis. Lingua caret Crocodilus Aegyptius, inquit Aristot. ea enim in re piscibus quibusdam similis est. cùm enim pisces spineam nec absolutam contineant linguam, tum uel maximè nõnulli adeò læuem indiscretumq; eum ipsum linguæ tributum locum sortiti sunt, ut nisi labrum admodũ diduxeris, ne uestigium quidem linguæ inspicere possis. At reuera linguam habet, sed latã & breuem, ut in exiccatis Crocodilis cernere licet, quos mercatores ex Aegypto deferendos curant: linguam, inquam, multò interiore quàm in cæteris animantibus oris parte sitam, & hærentem. Cùm igitur ualde imperfecta sit, ea carere existimatur. Maxillam superiorem mouet Crocodilus, ut docet experien

tia, id quod annotat etiam Aristoteles lib. 3. de hist. cap. 7. Maxillæ à capite protendūtur ossa duo, quarum inferiorem animalia omnia mouent, excepto fluuiatili Crocodilo. Hic enim unus non inferiorem, sed superiorem mouet. Sed id non soli ex omnibus animalibus Crocodilo peculiare; nam inter aues phœnicopterus superiorem partem rostri mouet, ut annotauit Menippus Philosophus libro de Homine. Cute est corticea, dura, contra omnem ictum inuicta, in dorso tuberculis inæqualibus aspera, in uentre læui. Pedes quatuor habet breues pro corporis magnitudine, qui in digitos unguibus acutissimis munitos diuisi sunt. Lateribus adnexa crura tum priora tum posteriora, retro inflexa, & paulùm ad latus uergentia ut in lacertis. His in summa aqua expansis natat & cauda, in qua magnum inest robur. Interna lacertis similia habet.

Phœnicopterus.

D Terribilis hæc contra † sagaces belua est, fugax contra insequentes. Tradit Plinius lib. 8. cap. 25. aliū esse Crocodilo hostē Delphinū, qui se ut territus immergens, cultellata dorsi pinna Crocodili aluum, cuius mollis tenuisq; est cutis, secat. Qua de re quid sentiam, in Delphino exposui.

† fugaces

B Sunt qui Crocodilum podice carere credant, sed falsò. Cùm enim oua pariat, meatu aliquo ea emitti necesse est, atq; eodem excrementa excerni, ut in lacertis & alijs animalibus quę oua pariunt, euenit. Sed ut in lacertis, ita in Crocodilis meatus non apparet squama siue cortice tectus, quamobrem eo carere existimantur. At ij quum egerere uolunt, cerni potest.

Podex.

E Crocodilos aliquando cicurari posse author est Aristoteles lib. 9. de hist. cap. 1. Carniuora mansuescunt commodi sui ratione, quale se genus Crocodili exhibet sacerdoti locis quibusdam propter cibi curam quæ ibi insumitur, quod idem fieri cæteris etiam locis intelligi licet. Strabo narrat in Arsinoë, quæ priùs Crocodilorum ciuitas dicebatur, cultui habitos sacrosq; fuisse Crocodilos, & à sacerdotibus nutritos pane, carne & uino, quæ à peregrinis afferrentur ad huiusmodi spectaculum uenientibus, à sacerdote uno Crocodili os aperiri, ab alio panem, carnem, uinum inijci, tum Crocodilos in lacum exilire.

Lib. 17. Geogr.

DE EODEM quæ Bellonius scripsit, recitaui in Appendice de Quadrupedib. ouiparis.

DE CROCODILO TERRESTRI, RONDELETIVS.

Quinam autem reuera sit Crocodilus terrestris nescire se fatetur ingenuè, quod ego etiam fateor.

PLINIVS libro 28. cap. 8. genera duo Crocodilorum constituit. Proximè fabulosus est Crocodilus, inquit, ingenio quoq; illo, cui uita in aqua terraq; communis, &c. Alter illi similis multùm infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratissimisq; floribus uiuit, ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo odore referta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones uel caligines. Hoc secundum Crocodili genus quale sit, ingenuè fateor me nescire, malo enim id fateri, quàm mihi ipsi studiosisq; imponere ac res incertas pro certis proponere. Igitur an hæc secunda Crocodili species Scincus sit mihi nondum certum est: quamuis dicat Plinius, Scincum quorundam sententia terrestrem esse Crocodilum. Non sum nescius pro Crocodilo terrestri à uiris doctis haberi, à quibusdam etiam exhiberi animal Crocodilo aspectu simile, corpore quidem læui, cęterùm capite, cauda & pedibus, cortice squamoso contectis. Verùm quia post oris rictum branchiarum rima apparet, neq; Scincum, neq; Crocodili speciem esse dixerim, propterea quòd Crocodili branchijs careant, sed solus Cordylus ex pedestribus habeat, quas subesse rima illa etiā in pictura authoris librorum de aquatilibus expressa indicat. Neque uerò Cordylus Aristotelis, Crocodilus terrestris esse potest, quoniam Cordylus partim in aqua degit, partim in terra, Crocodilus terrestris in terra tantùm, ad discrimen illius qui ancipitis est naturæ.

Scincus. Caudiuerbera.

COROLLARIVM.

A Crocodili multi sunt in India, Germanicè dicti Allegarden: quorum crura sunt quatuor, breuia, magnis munita unguibus, cauda longa, corpore grandi. Captiui (in carceribus aqua circumfluis, uel insulis) horum metu, ne ab eis rapiantur, aquæ ad enatandum se committere non audēt, Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam peracta anno Domini M. D. XLIX. Nomen quidem Allegarde Germanicum non est, sed factum (ut conijcio) ab Hispanico lagárto, quod lacertum significat. Cui uacat, plura de crocodilis in Hieroglyphicis Pierij Valeriani leget.

B Nilus & Indus crocodilos gignunt, Pausanias. Nearchus tradit in Indo flumine nec multos crocodilos inueniri, nec hominibus infestos, Strabo.

C Crocodilus de testeis ouis nascitur, qualia sunt uolantium, Macrobius. Oua parit candida, Bellonius. Oua crocodilorum cooperiuntur in arena calida & sicca, ut pullificent, Petrus Aponensis in Problemata 20. 26. Vt primùm ab incubatione ouorum crocodili catuli fuerint exclusi, scorpium ex ipso (ἐξ αὐτοῦ, Philes habet ἐξ αὐτῶν, id est ex ipsis ouis) nasci audio, cuius caudæ aculeo uenenato ille ictus intereat, Aelianus de animalibus 2. 33. Duo dicuntur esse pelecanorum genera, unum aquaticum quod piscibus; alterum terrestre, quod serpentibus & uermibus uiuit;

uiuit:& dicitur delectari lacte crocodilorum, quod crocodilus spargit super lutum paludum: unde & pelecanus sequitur crocodilum, Albertus: sed ouiparo animali lac tribuere, ridiculum est. ¶ Circa Xaguaguara in Orbe nouo Hispani Colonum ducem secuti, crocodilis alicubi occurrerunt: qui aufugiebant aut mergebantur, odorem à tergo musco uel castoreo suauiorem relinquebant. Nili accolæ de crocodilo fœmina idem mihi retulerunt: de abdomine præsertim, quòd Arabicos æquet odores quosq;, Petrus Martyr Oceaneæ decadis libro 4. Veteres non aquatici, sed terrestris crocodili intestina (ut Plinius) iucundo odore referta esse aiunt, quod odoratissimis floribus uiuat.

D Isin aiunt cum fratris Osiridis corpus à Typhone disiectum quæreret, in nauicula è papyro confecta per paludes nauigasse. quamobrem in nauiculis è papyro contextis nauigantes, lædi à crocodilis negant, ac si illi papyrum propter hanc deam uel colant uel metuant, Plutarchus in libro de Iside.

G Adeps crocodili illitus, draconis marini morsus curat, ut quidam ex Auicenna citant.

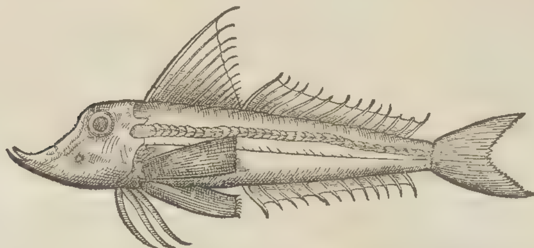
H.a. Labyrinthi ædificia subterranea præpositi Aegyptiorum nolebant ullo pacto nobis monstrari, quòd dicerent illic tum regum sepulchra esse, tum sacrorum crocodilorum, Herodotus lib. 2.

SCINCVM aliqui crocodilum terrestrem uocant: de quo nos copiosè scripsimus in libro de quadrupedibus ouiparis: & Bellonij de eo scripta in Paralipomenis recitauimus. ¶ De Salamandra aquatica, quam pro scinco indocti aut impostores pharmacopolæ supponunt (uenenum pro medicamento) quamq; cordulum Bellonius esse putat, itidem in libro de quadrup. ouip. & in Paralipomenis scripsi, addamq; plura, infra in S. elemento. ¶ Ranæ, quas scincoides uocant, numerosiores quàm par sit, pestilentiæ futuræ aliquando præsagia sunt, Alex. Benedictus.

CTA|RA, Κτάρα, piscis omnium minimus, Hesychius & Varinus. Hictar, ἴκταρ, à Callimacho in nomenclaturis gentium cum encrasicholo, trichidijs, & chalcide nominatur, ut refert Athenæus, idq; in nominandi casu. Quærendum est autem de genere eius, an sit masculinum ut μάκαρ, an fœmininum ut δάμαρ, an neutrum ut nectar. item an aspirari debeat, quod probabile est, utpote à uerbo ἵκτω, à quo etiam ἰχθὺς formari uidetur, tenuibus in densas conuersis. Est autem hictar pisciculus uilissimus: id quod uel corruptum Byzantij in usu nomen indicat: κτάρας enim appellant, Eustathius in Odysseæ Ψ. Est & aduerbium ἴκταρ, propè significans: unde parœmia, οὐδ᾽ ἴκταρ βάλλει, ἀντὶ τοῦ οὐδ᾽ ἐγγὺς τοῦ σκοποῦ γίνεται, Idem. Inuenio & cum tenui (apud Hesychium & alios,) ἴκταρ scribi aduerbialiter. Ἰκτάρα, ἐθνικῶς, ἰχθῦς (τις,) Hesychius. *Hictar.*

CTEDON, Κτηδὼν, piscis quidam. Κτηδόνοδε, τριόδοντος (hic distinxerim) ἰχθύος, καὶ θηλείας, αἱ ἐπ᾽ εὐθείας τῶν ξύλων ἐκφύσεις, Varinus. Κτήδων, (malim oxytonum,) τριόδους, Hesychius. Quidam in Lexico Græcolatino uulgari κτηδόνα interpretatur flosculum qualis lanæ est, pectinem ligneum: uenas & diuisiones in lignis pectinum modo, hoc est, διαφύσεις, discriminationes. Vide Marcellum Vergilium lib. 3. cap. 1. & lib. 1. cap. 110.

DE CVCVLO, RONDELETIVS.

A ΚΌΚΚΥΞ Latinè cuculus, ut auis ita piscis à uoce dicitur, à nostris morrude ab ore: quia morre uocant os cum prominentibus labris. Galli à mullis non distinguentes, quòd eiusdem sint coloris, rouget uocant, (*ut lyram quoque*:) Santones hunc & similes perlon, Massilienses galline, (*Corax etiam similis piscis à Romanis Gallina dicitur, Rondeletio teste.*) Agathenses rondelle à corporis rotunditate. Neapolitani Græci nominis uestigia seruantes cocchou, quasi coccygem, Maris Illyrici accolæ organo (*Lyram quoque similiter à uoce organo uocari scribit apud Ligures*) à uoce.

Aper piscis Acheloi amnis, uocalis est, & chalcis, & cuculus. alter enim quodammodo stridet: alter perinde ut cuculus auis obstrepit, unde nomen accepit. Quæ omnia creditam uocem emittunt, aut attritu branchiarum (horridi enim asperiq; sunt ij loci) aut uentris internis partibus, in quibus spiritum inclusum habent: quem dum atterunt atq; agitant, sonos illos edunt. *Pisces uocales qui & quomodo, ex Aristotele.*

B Cuculus piscis est marinus, hirundini marinæ corporis specie similis, si os, alarum magnitudinem, squamarum copiam excipias. Ventre est candido, reliquo corpore rubro. Capite magno, angulato. Rostrum in duos aculeos breues terminatur. Palpebrarum loco duo itidem sunt aculei parui. Capitis quoque posterior, & superior pars in duos aculeos ad caudam spectantes desinit. Item os branchias operiens aculeos habet. Cute tenui integitur, præterquàm in medio corporis latere, in quo uirga protensa est, ex squamis tenuibus contexta: & in dorso, in quo à capite ad caudam duo squamarum aculeatarum ordines protenduntur, locum medium cauum relinquentes: è quo pinnæ duæ exoriuntur, quæ natando eriguntur, quiescendo in cauo ueluti in uagina conduntur. Harum prior minor quidem est, sed primos aculeos longiores & acutiores habet. Posterior longior est, à medio dorso ad caudam ferè protensa: sed aculeos minores, & pilis similes habet. Pinnis quatuor natat, duabus ad branchias positis, mediæ longitudinis, quæ extremis partibus rubescunt: duabus alijs in supina parte æqualibus, candidis, ante has pendent ueluti fila, quemadmodum in hirundine diximus. Pinna alia est à podice ad caudam, qui ori quàm caudæ propior est. Toto corpore est carnoso, spisso, rotundo, circa caudam latiusculo. Cauda in pinnam latam terminatur, perinde ferè ac in hirundine. Branchias duplices habet, palatum flauum, gulam breuem. Ventriculi appendices multas. Hepar ex albo rubescens, sine felle: splenem rubrum, uesicā
(A) aëris plenam, spissam. Musculos magnos habet & carnosos, unde à Gallis quibusdam refait uocatur, quasi dicas bene curatum & saginatum: utuntur enim hoc nomine πολυσαρκίαν significare uolentes.

F Ob spissiora latera commodè in sartagine frigi non potest: ideo Itali in duas partes sectum frigunt, quam præparandi rationem per manus ab antiquis acceperunt. Nam Epicharmus & Dorion, apud Athenæum libro 7. per spinam diuisos diu coqui iubent. (*Hæc in Corollario fideliùs recitantur.*) Nostri elixos in aqua & uino, ex aceto uel oxalidis succo edendos apponunt. Vel in olla coquunt, omphacio, croco, pipere, folijs apij condientes. Cuculus dura, siccaque est carne, nihil aut parum admodùm glutinosa, est tamen miluo tenerior, teste Athenæo libro 8. ὁ δ᾽ ἱέραξ, σκληρόσαρκότερος μὲν κόκκυγος.

A Hunc quem depinximus uerum antiquorum cuculum esse, docet illa cum hirundine & mullo similitudo: maximè uox illa κυ, quam edit, cum retibus capitur: tum color ruber, à quo Numenius apud Athenæum libro 7. ἐρυθρὸν appellat.

RVRSVS DE CVCVLO, EX BELLONIO: IPSE CVCVLVM SIMPLIciter nominat, uel minoris cognomen addit. maiorem enim illum facit, quem Rondeletius Lyram appellat, cui pinnas cœruleas, minori rubentes tribuit.

Icon Bellonij, omnino alia quàm Rondeletij est, similis huic nostræ, Lucernæ Venetijs dictæ, (ubi nos aliquando pingi curauimus, quanquam cœruleis ad branchias pinnis, quem colorem maiori cuculo suo Bellonius adscribit,) nisi quòd tres utrinque infra branchias cirros ostendit: quales in Rondeletij cuculo, ab altera tantùm parte terni spectantur.

A Nihil est Cuculo pisce in piscarijs Gallicis frequentius, cuius corporis compages & habitus ad Callionymum accedit, & Miluo quodammodo est similis. Grandibus est pinnis præditus. quamobrem Oppianus Cuculum celerem cognominauit. Cuculum rufum esse, Numenius est author, unde nostris à rubedine Rougetus dicitur. Speusippus tradit Mulo esse similem. unde nonnulli Trigolam à similitudine appellant, ut iam in Trigla diximus.

B Corio contegitur membraneo, squamis carente: nisi hæ sint admodum subtiles, atque in dorso minus quàm in uentre. Duos habet ordines asperitatum in tergore, ueluti squamas in seinuicem incumbentes, inter quas duæ pinnæ tergoris continentur: quarum, quæ capiti uicina est, † nonis (†nouenis) obfirmatur aculeis: altera ad caudam obtusa sine aculeo exporrigitur. uerumetiam unam iterum utrinque ad latera habet: ac pro pinnis anterioribus, cirrhos hinc atque inde ternos, spineos, qui in alijs piscibus non uisuntur: branchias utrinque quatuor: Caput osseum, rugis exasperatum, in quo aculeum utrinque unum (ut in dracone marino dicetur) circa branchias exertum reperias. Dentibus caret, quorum loco aspera tantùm habet labia.

F Carnem habet duram, friabilem, albam: quapropter à Romanis Caponis nomine appellatur, (*aut fortè potiùs à capitis magnitudine: ut & corax, & lyra Rondeletij,*) Tellinas, Chamas, Conchulas, Can(C) cros, Vrsos, Astacos, Locustas, & id genus crustatula edere solet: quibus eius stomachus dum secatur, distentus esse comperitur. Diphilus Cuculum cum Miluo contulit. Ait enim Miluum durioris esse carnis quàm Cuculum: reliqua huic pertotum ferè similis est, Hæc ille.

Bellonij cuculus, quó nam à Rondeletio nomine dicatur, non constat mihi. nam figuræ ab eo positæ similem nullam Rondeletius exhibet. Descriptio autem Bellonij angustior est: & ea quæ affert, duobus aut pluribus ferè huius generis piscibus accommodari possunt, ut Cuculo Rondeletij, Lyræ eiusdem, & coraci. Figuræ Bellonij adscriptum erat piscem hunc à Venetis Lucernam uocari: Rondeletius miluum suum Lucernam uocari scribit à suis, quod noctu splendeat. sed figura

gura & descriptio milui ipsius non conueniunt. Esto igitur Bellonij cuculus, siue primus, siue secundus, piscis qui Venetijs Lucerna uocatur, (à Plinio etiam sic dictus libro 32. cap. ultimo) cuius mortui etiam oculos noctu in cubiculo splendentes obseruaui, à Rondeletij tum cuculo, tum miluo, quem item Lucernam uocari scribit, tum hirundine, quem Lucernam Plinij esse suspicatur, diuersus: pinnis circa branchias rotundioribus: eminentijs à maxilla superiore nullis uel breuissimis: donec certiora alius quispiam docuerit. in præsentia enim (ingenuè fateor) extricare me satis, & Bellonium ac Rondeletium inter se conciliare non possum. Interim Rondeletij distinctionem magis probo: qui nigriorem in hoc genere piscem, coracem facit: rubicundum, cuculũ. Vide plura in Lucerna.

DE ALTERO CVCVLI GENERE, BELLONIVS.

Est & alius piscis Romæ tritissimus, quem piscatores Griczo uel Riczo uocant: hic squamis obducitur crassissimis, & tangenti asperulis, uelut in Galeorum pellibus uidemus. Rougetũ Gallicum, atq; etiam Grundinum, (*lyram Rondeletij*) capite, pinnis, cauda, & toto corporis habitu refert, unde piscatores pleriq; caponem nominant. Hirta squamarum congerie horret: duos habet aculeos in pinna, ad caudam spectantes, ut Draco. Rostrum utrinq; ossiculis duobus prominentibus communitum est, multò quàm in Grundino seu Gournauto longioribus. Rubet ut Cuculus & Lyra: Lyræq; ferè similis esset, nisi aculeis illis minacibus & rostro bifurcato careret.

CVCVLVS maior Bellonij, Rondeletij Lyra est: & Lyra Bellonij, Rondeletij Lyra altera: de utroq; in L. litera dicemus.

COROLLARIVM.

COCCYX nominatur coccygium diminutiua forma: nam apud Trallianum in curatione colicæ affectionis pro κόγκισα, Iacobus Goupylus restituit κοκκύγια, è Psello de diæta. Coccyx similis est triglæ, id est mullo. & Typhon in libris de animalibus author est, putare aliquos trigólã, τριγόλαν, eundem esse cuculo piscem, propter similitudinem formæ, & partium posteriorum siccitatem, Athenæus. Apud quem Sophron etiam hunc piscem nominat, his uerbis: τειγόλᾳ ὀμφαλοτόμῳ, καὶ τριγόλαν τὸν ὕστατον. & rursus, τρίγλας γε πίονας, τριγόλαν δ' ὀπισθίαν. (ὀπίσθιον puto legendum: uidetur enim masculinum esse, ὁ τριγόλας.) ¶ Coccygem Massilienses Gallinam appellant: Neapolitani etiam nunc antiquitatis retinentes, Cœchum, (*Itali quidam el cuccho*) Siculi Cochum corruptè quasi Coccygem. Hunc piscem cum à uoce, quam Coccygis uolucris similem mittit, nomen traxisse non ignorarem, ex piscatoribus percontatus sum, nunquamnam uocem mitteret? Responderunt hunc cum se irretitum sentit, quiddam uocale strepere, nihil præterea se obseruasse. Quod quidem ipsum facilè credidi. Quicquid enim habent aurium, in quæstum piscium conferentes, ad piscium uoces obsurduerunt, Gillius. Cuculus Agathensibus Rondelle uocatur, à corporis rotunditate, Rondeletius. ego potiùs ab hirundinis piscis similitudine sic dictum coniecerim, quam rondelam aut arondellam Itali & Galli quidam uocitant. Esse autem cuculũ tum mullo tum hirundini piscibus similem, testis est Speusippus. ¶ Aut cuculus est, aut cuculo simillimus, magnitudine solùm fortassis aut colore differens piscis, quem inferiores Germani Gornart, uel Gaernacrt appellant: Angli Gurnarde: non à grunnitu (opinor) quòd more suis grunniat, ut coniicit Rondeletius: neq; enim Germanis aut Anglis usitatum uerbi grunnire uocabulum est: sed à crasso (grossum uulgus dicit) naso fortassis. omnibus enim huius generis piscibus capitis magnitudo communis est. Galli quidam Gronau proferunt: & hæc etymologia à grosso naso Gallicæ, Anglicæ, Germanicæq; linguis conuenit: nec non Latinæ, si crasso dicas pro grosso. Si quis tamen onomatopœiam esse contendat, quoniam & Ligures organo, ob sonum quem ædit, appellent, concedo. Redfishe, id est piscem rubentem Angli gurnardo suo similem esse aiunt. quare cuculum, cui color rubicundus in hoc genere maximè conuenit, Numenio teste, Redfishe appellârim: lyram uerò Rondeletij Gurnardum. (Sed alius est Rotfisch Anglorum inter Oceani asellos à Bellonio nominatus. Licebit & Redfisch nomen (aliqui Germanorũ Rotabert uel Roetabert uocitant: Adamus Lonicerus scribit Rodtbart. ab authore Regiminis Salernitani Galbio uel Rogetus dicitur, piscis marinus, notus, duræ carnis & salubris) ceu genus ad species aliquot inter se similes extendere: nam & Galli Rogeti (Rouget) nomine similiter à rubore facto, mullum, cuculũ & lyram comprehẽdunt. Græcè λυροειδεῖς, id est Lyriformes huiusmodi pisces appellârim, ut hirundinem, miluum, coracem, lyram utranq;, cuculum. hi enim omnes multa habent communia. Mullus quoq; parum ab eorum forma recedit: longiùs aliquanto uranoscopus. Omnes ferè corpore tereti sunt, capitibus crassiores, posticis partibus exiliores: asperi & aculeati, præsertim circa caput & branchias: infra quas etiam cartilaginei cirri peculiares eis dependent: pleriq; etiam uersus binos spinosos per dorsum habent. pinnas in dorso duas omnes, quarũ prior breuior altiorq;, & maioribus munita aculeis est. Quorundam uel os uel oculi noctu lucet, ut hirundinis, lucernæ, siue hæc eadem quæ miluus Plinij est, siue diuersa. Vocem quoq; aut sonũ potiùs ædunt, asperitate branchiarum, (ut in Chalcide expositum est) cuculus, lyra, fortè & alij. Volant, hirundo, miluus siue miluago. Itaq; genus unum commune statui poterit: cuius species

A

Trigólas.

Gornart.

Redfische

Germani differentiis expressis circunloquentur. Cuculus generis nomine appelletur ein Redfisch, ab excellentia rubicundi coloris. Hirundo & Miluus, fliegende Redfische, id est uolantes lyriformes: Corax ein schwartzlechter Redfisch. Mullus, ein Rotbart: Lyra, ein Gornart oder Seehan/oder Seehaß: Lyra altera, ein geharnischter Redfisch. Diuersus ab his piscis est Gornus marinus, minimus, albus, ad longitudinem mediæ partis medij digiti: editur cum capite & spinis, ut legitur in Regimine Salernitano. Est autem nimirum apuarum generis pisciculus.

Curre,

In quibusdam Angliæ locis uel cuculum uel lyram piscem, Curre indigetant: de quo Io. Caius his uerbis ad me scripsit: Hunc piscem an in alijs partibus Angli Gournautum (ut Bellonius scribit) appellent nescio. Id scio, in partibus Australibus uocant Curre, à uoce quã ædit eo sono quo homo cum profert uocem curre. quod ipse aliquando in mare obseruaui, in uno huius generis capto: qui quoties tetigeram erigebat spinas, & curre sonabat. ¶ Pisces quidam lati corporis habent quatuor alas, duas in uentre, & duas in dorso, & alæ uocantur hæ pinnæ, & sic per omnia habent hi pisces, quos nos Lepores maris, Galli autem Gornais uocant. hi enim duas pinnas habẽt in uentre, & duas directè super eas in latere uersus dorsum, Albertus. Et rursus libro 24. Lepus marinus (inquit) præter uenenosum (ueteribus memoratum,) alius est, (*Germanis sic dictus*) capite

(F)
Gornellus.

lepori similis, reliquo corpore piscis, & ille bonus est, rubicundæ pellis, & duræ, & indigestibilis carnis: quem lepram generare ferunt, & uulgò gornellum uocant. Is habet post caput quatuor pinnas: duas, quarum motus est secundum longitudinem piscis: & hæ sunt longæ, sicut aures leporis: & duas, quarum motus est à dorso ad uentrem secundum profunditatem piscis, quibus se eleuat antè, propter pondus sui capitis respectu reliqui corporis sui.

Seehan.
Seehaß.

Lyra (inquit Rondeletius) à Germanis inferioribus Lechan (lego Seehan) dicitur, quasi gallus marinus. Puto autem eundem piscem ab alijs Germanis Seehaß, id est leporem marinum dici, à longiusculis iuxta branchias pinnis, (uel cirris sub branchijs,) tanquam auriculis: ab alijs Seehan, id est gallum marinũ. Et fortè galli marini nomen lyræ imprimis conuenerit, quòd pinnam in dorso cristæ gallinaceæ similem erigat: uel quòd huiusmodi pisces suspendi soleant aridi, ut pro uario corporis motu & capitis obuersione uentos ac tempestatis mutationem, sicut cantu gallinaceus, indicent. Lyra altera in ædibus exiccata suspenditur, cauda, unde uentus spiret, indicante, Rondeletius. Talem nomine Seehan, id est gallum marinum, ad sceleton (ut apparet) depictum, G. Fabricius ad me misit: capite crasso, spinoso, sed rostro rotundiore, non ita oblongo neq; acuto ut in cæteris huius generis, si modo probè expressum est. nam sceletorũ forma plerunq; à natura deflectit, tum sponte, tum ui aut artificio. Quidam Seehan caponem interpretantur: quo nomine lyram quoq; Itali quidam nominant. Galli marini & Pergolici inter pisces numerantur à Christophoro Encelio. Antuerpiæ piscem longè diuersum leporem marinum nominant, qui totus est mucosus, &

Gyldenpole.

orbis scutatus à Rondeletio uocatur, suo loco nobis describendus. Gyldenpole piscis apud Anglos similis est lucernę (uel cuculo, ut audio) mixti coloris ex cinereo & rubro. Pole est syncipút, quo lucet (nimirum etiam noctu) ut aurum, quod Angli gylde, nostri gold appellant.

B De similitudine cuculi ad alios pisces, deq; colore eius, & alia quædam ad B. referenda, diximus in A. Cuculus piscis aliquam cum lucerna formæ similitudinem habet, Gillius.

C Cuculi pisces litorales sunt, arena & ijs quæ in arena nascuntur, uescentes, Oppianus. Inter litorales & pelagios ambigunt. ¶ Cuculus piscis uocalis fertur, & perinde ut auis eiusdem nominis obstrepere, Aristot. & Aelianus.

F Egregij cuculi, quos esitare solent omnes, dissectos, (ῥαχιζομένους, dorso nimirum aliquot per transuersum sectionibus inciso,) assos atq; conditos, Epicharmus apud Athenæum. pro χαίνομαι lege χναύομαι. Dorion quoq; assari eos iubet ῥαχίζοντας ἐπὶ ῥάχιν, id est per dorsum incisos, & condire herba (χλόη, apio nimirum, aut etiam ruta) caseo, rhoë, silphio, sale, oleo. & inter assandum uersos inungere, & sale modico spargere, & ablatos aceto conspergere. Hierax (id est miluus uel lucerna piscis) durior est cuculo, cætera similis, Diphilus. A Galeno etiam libro 3. de alimentis inter duræ carnis pisces numeratur. Diocles libro 1. fícciores ait esse carnes recentium pisciũ, (τῶν νεκρῶν:) scorpios, cuculos, passeres, &c. (fortè in genitiuo legendum, scorpiorum, cuculorum, &c.) mullos uerò his minùs siccos esse, Athenæus. Typhon ait trigolan aliquos putare cuculum esse, propter formæ ad mullum) similitudinem, & partium posteriorum siccitatem: quam Sophron etiam indicauit, scribens: Τρίγλας γε πίονας, τριγόλαν δ' ὀπισθίαν. Hippocrates in libro de internis affectibus eandem ferè uim alimentariam tribuit scorpio, draconi, cuculo, callionymo, gobio, in morbis crassis & pituitosis usum eorum concedens, uti in Callionymo recitauimus. In colico affectu ex calidis & biliosis humoribus, sumantur pisces duriore carne præditi, ut ceris, orphus, glaucus, scorpius, coccyx, (Goupylus enim ex Psello coccygia hic legit, ut in A. prædictum est,) Trallianus. Leporem mar. lepram generare ferunt, & uulgò gornellum uocant: Albertus, ut recitaui in A.

G. Ypsilon in coccyge producitur, Oppiano & Numenio. Ἵπποι, κόκκυγές τε θοοί, ξανθοί τ' ἐρυθῖνοι, Oppianus.

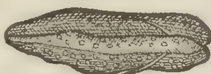
Epitheta. Κόκκυγες ἀγλαοί, Epicharmo. θοοί Oppiano. ἐρυθροί, Numenio.

DE CVCVMERE MARINO.

RONDELETIVS.

CVCVMERIS marini meminit Plinius lib. 9. cap. 2. qui & colore & odore cucumeri terrestri similis est. Is est proculdubio quem proponimus, cucumerem paruum figurâ, colore, odore referens. Digiti est crassitudine & longitudine, tuberculis aliquot aspersis, ueluti in cucumere terrestri paruo. Partes internas indiscretas habet.

COROLLARIVM.

RERVM quidem, non solùm animalium, simulacra inesse in mari, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, serras: cucumim uerò & colore & odore similem, Plinius. Cucumis piscis à Plinio dicitur, colore & odore Cucumeri similis. Sed is magis similis est ei, quem uulgo Peponem uocamus: nisi arbitremur Plinium peruulgatũ Melonem Cucumerem appellare; quod ipsum simile uero uidetur legenti ea quæ idem scribit de Cucumeribus, Gillius.

CVRSIONES uel CVRSORES. Vide Dromades.

CVRYLVS. Vide in Cordylo.

DE CYBIO.

CYBIVM dictum, quia eius medium æquè patet in omnes partes, quod genus à geometris κύβος dicitur. unde etiam tessellæ quadratæ κύβοι. Hinc & cybios genus piscis: quia piscantes id genus piscium uelut aleam ludant, Festus. Post lacertos (Sexitanum & Parianum) sequuntur (inquit Plinius, nimirum quod ad precium & saporis bonitatem, præstantiores alijs) Mæotici: Cybium. ita uocatur concisa pelamys, quæ post 40. dies à Ponto in Mæotim reuertitur. Cordyla etiam dicitur pelamys pusilla, cum in Pontum è Mæotide exit. Plura de Cybio leges infra in Thunno: ubi Rondeletij caput ponemus, inscriptum, De thunni, pelamydis, orcyni, alijsq́ similibus nominibus. Κυβεῖαι ab Oppiano libro 1. inter pelagios pisces nominantur, hoc uersu: ὀρκύνων γενεὴ, καὶ πρηνάδες, ἠδὲ κυβεῖαι: à recto singulari κυβείας, ut conijcio. Orcynorum genera statuere uidetur Oppianus πρηνάδας & κυβείας, Vuottonus: ex iam citato poëtæ uersu id suspicatus, cum in eo simpliciter orcynos; prenades & cybéas pelagios esse dicat: non genus aliquod in species distinguat. nam ὀρκύνων γενεὴ; periphrasis est pro ὄρκυνοι. Vræa quidem uel horæa cybia, sunt salsamenta de partibus caudæ proximis è pelamyde magna, quam & tritonem uocant. cybia uerò simpliciter dicuntur, ex alijs etiam partibus concisis, à quadam figura cubi: quod multo magis probàrim, quàm quod piscantes id genus piscis uelut aleam ludant: hoc enim omni ferè piscationi cõmmune est. Vrenæ apud Varronem quæ sint dubitatur. Soleæ, (inquit,) mustellæ, urenæq́. Legendum fortè uræa: quæ & alibi à Varrone nominantur: Cybiũ (inquit) & thynnus, & cuius partes Græcis uocabulis omnes, ut melandrya atq; uræa. Horæa quidem dici cœpta uidentur, tanquam modestiore & elegantiore uocabulo, pro uræis.

Imponuntur salsamenta & contra morsum canis rabiosi: & contra draconem marinum ex aceto. idem & cybij profectus, Plinius. Cybium aiunt utiliter imponi uulneri à cane facto, Galenus libro 11. de medic. simplic. Cybia uetera eluta in nouo uase, deinde trita, prosunt doloribus dentium, Plinius. Cybium optimum ac uetustissimum ollæ inditur, atq; argilla circumlinitur, & furno ardenti obijcitur, ut ad cinerem cybium excoquatur. tunc adiecto Pario lapide contuso, salsamenti suprà dicti fauilla conteritur. hoc dentifricium ita bonum est, ut ad inanitatem dentes non sinat peruenire, Marcellus Empiricus. Et cybia uetera eluta in nouo uase, deinde trita, prosunt doloribus, Plinius libro 32. G

Cybium (inquit Budæus) appellatur illud uas à Græcis, quod prisci Latini quadrantal appellabant: ea ratione dictum, quæ iam in cybio pisce posita est. H.a.

CYLLVS uel Scyllus. uide in fine ferè Corollarij de Asellis ex ueteribus.

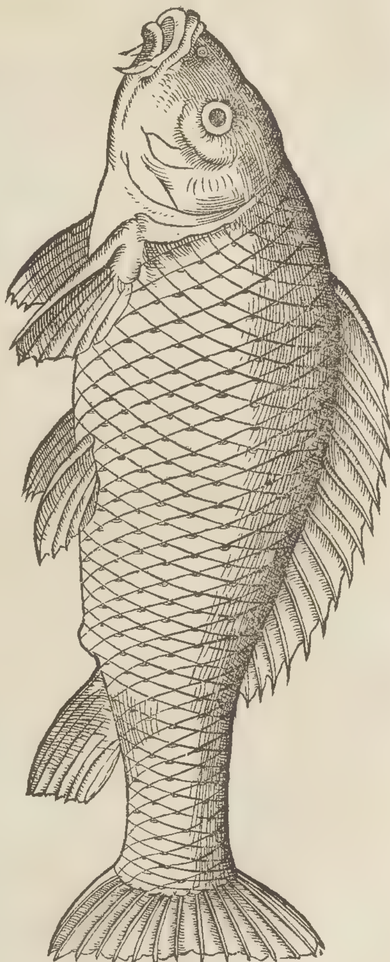
CYNOGLOSSVM in S. litera post Soleam (quam Græci buglossum nominant) dabimus.

CYNOPS, id est Canis oculus: uel CYNOPVS, id est Pes canis, nominatur tantùm à Plinio libro 22. capite ultimo, inter aquatilia animantium: ut & CYNOSDEXIA, id est dextera canis, aliqui sine s. cynodexia legunt, ibidem. Rondeletius ignota sibi fatetur. quis uerò nosset quod nemo describit? Fortè zoophyta quædam fuerint, qualia in mari fœcundissima rerum uariarum parente, & æmulatrice terrestrium, innumera sunt: ut etiam manus marina, quam suo loco exhibebimus.

CYNOS EVNA, piscis idem qui smaris apud Athenæum. qui circa finem libri 7. in Chalcidũ mentione ex Epæneti de piscibus libro hæc uerba profert: γαλῶ σμυρνίδα ἥν φασι καλλῶσι, κυνὸς εὐνά. Massarius in nonum Plinij capite 26. Smarides (inquit) uocantur etiam marides & cynoseu-

ma(ſic enim perperam habet codex eius impreſſus per m.) à nonnullis, ut inquit Athenæus, unde apparet eum pro σμυϱνίδια, legiſſe σμαρίδια: & rectè quidem: nam eodem libro de mænidibus ſcribens Athenæus Epæneti ex Opſartytico uerba hæc recitat: Σμαρίδια, ἣν ἔνιοι καλοῦσι κυνὸς εὐνάς, quare illic etiam ſimiliter legendum: & poſt γαλῆν diſtinguendum, ceu piſcem diuerſum. ¶ Cynoſſema loci nomen eſt in Aegypto Straboni, Κυνόσσημα Stephano Libyæ locus, &c.

DE CYPRINO, RONDELETIVS.

Cyprini iconem ex noſtris poſuimus, quòd eam iam antè expreſſam haberemus.

A Si Cyprinorum nota propria ſit palatum carnoſum habere linguæ uice, plurima quidem ſunt Cyprinorum genera. Nam quæ Tinca & Brama nominatur, atque plures alij piſces palatum carnoſum habent. Quoniam uerò quę Carpa à Gallis omnibus uocatur, inter cæteros omnes piſces maximè carnoſum palatum habet, atque ita euidens, ut uulgus etiam linguam appellet, eam pro ueterũ Cyprino hîc deſcribemus, & Cyprinum eſſe comprobabimus. Aliquot alios quibus nota hæc communis eſt cum quibuſdam alijs huic tanquã ſpecies ſubijciemus.

Cyprini ſpecies.

C Sed primùm id perueſtigandũ, ſitne Cyprinus piſcis marinus an fluuiatilis, an lacuſtris. Oppianus libro 4. ἁλιευτικῶν cum marinis litoralibus recenſet:

Cyprinus in quibus aquis degat.

Σκόμβροι, κυπρῖνοί τε, καὶ οἱ φίλοι αἰγιαλοῖσι.

Et aliquanto poſt de partu marinorum piſcium loquens:

Γόνη τε ἣ κυπρίνοισι γοναὶ μάνοισιν ἔασι.

Neque hunc ſolùm, ſed etiam alios omnes quorum Ariſtoteles meminit, Oppianus marinos facit. Athenæus à marinis non ſeiunxit, etiam Ariſtotelem citans. Κυπριανός, τῶν σαρκοφάγων καὶ οὗτος, ὡς Ἀριστοτέλης ἱστορεῖ, καὶ συναγελαστικῶν. At Dorion eodem Athenæo citante inter fluuiatiles & lacuſtres collocat. Δωρίων δὲ αὐτὸς ἐν τοῖς λιμναίοις καὶ ποταμίοις καταλέγων γράφει οὕτως: Λεπιδωτόν, ὃν καλοῦσί τινες κυπριανόν. Prior locus eſt: Cyprianus ex carniuoris & gregalibus eſt piſcibus, ut tradit Ariſtoteles. Sed hunc locũ poſtea excutiemus. Alter eſt: Dorion uerò in lacuſtrib. & fluuiatilibus numerans ſic ſcribit: Lepidotum quem uocant quidam Cyprianum. Ariſtoteles ſine controuerſia aliquot in locis fluuiatiles Cyprinos eſſe facit, ut quum nonnullis piſcibus palatum carnoſum pro lingua datum eſſe ait, ueluti inter fluuiatiles Cyprino. Et alio in loco de fluuiatilibus & lacuſtribus tractãs, ut Silurum, (Glanim,) ita Cyprinum tonitruo ſopiri magno ſcribit, ſed leuiùs. Item alibi de partu lacuſtrium & fluuiatilium ſcribens. Iam uerò experientia docet non ſolùm in fluuijs, ſed in lacubus magnis & in ſtagnis Cyprinos naſci. Quare non refert ſi inter fluuiatiles uel lacuſtres annumeres.

Lib. 7.

Lepidotus.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8.

Lib. 8. de hiſt. cap. 20.

Lib. 6. de hiſt. cap. 14.

A A Gallis omnibus Carpe uocatur. Genere ab Italorum Carpione differt, ut poſt dicetur: quod propter eos dico, qui nominis affinitate in eum errorem inducti ſunt, ut Carpionem Italorũ cum Carpa noſtra confuderint. Κυπρῖνος & Κυπριανὸς à Græcis uocatur.

B In lacubus & in fluuijs quibuſdam ad inſignem magnitudinem accreſcit. uidimus enim qui

trium

trium cubitorum magnitudinem attigerit, nec solùm longo sed spisso est corpore, squamis tegitur maximis & latissimis, à quibus λεπιδωτὴν appellatum fuisse puto à Dorione. Vix enim alium reperias qui ualidiores uel latiores habeat squamas. Colore est flauescente, maximè quum senuit. Iunior colore est magis ad fuscum inclinante. Capite est breui pro corporis ratione, Tincis hac parte similis. Ore est medio, labris adiposis, carnosis, flauescentibus. Ex superioris labri lateribus iuxta angulum scissuræ oris extat appendix utrinque una, mollis, flauescens, in acutum deficiens, μύστακας possis appellare. Supra has aliæ breuiores sunt, & ideo minùs euidentes, nigricãtes. Dentibus caret Cyprinus: sed horum uice os palati medio infixum planum habet, læue, triangulare: ex aduerso, in parte inferiore ossa duo incisa, in gulam recurua. Oculis est medijs, ante quos sunt foramina. Pinnis natat latis: duæ sitæ sunt ad branchias magnæ, in medio uentre duæ: inter quas & caudam alia est unica, quæ serrato aculeo & ualido innititur: inter hanc & præcedentes est excrementi meatus. Ex medio dorso unica erigitur ad caudam ferè continua robusto etiam incisoque aculeo fulta. Cauda lata est, ex nigro rubescens, ut & postrema pinna.

Lingua caret, ut iam diximus, sed eius locò palatum carnosum dedit natura saporum percipiendorũ causa. quod euulsum linguę formã adeò refert, ut non solùm uulgus, sed etiã uiri docti linguã uocẽt, & linguã uerã esse præfractè defendant, adeò difficile est opinionẽ euellere, quæ in animis hominum penitus insedit. At qui in os uiuorum Cyprinorũ digitos immiserit, qui uiuos mortuós ue dissecuerit, cernet superiori oris parti siue palato carnosam substantiam affixam, inferiori nullo modo hærentem, nec ullo pacto solutam aut liberam, ut lingua dici non debeat, nisi imperfecta admodum incertaque. Itaque non iam falsæ & inueteratæ opinioni nemo fidem adhibeat, sed τῇ αὐτοψίᾳ, Aristotelique sic scribenti: Aquatilium generi quos pisces uocamus, data quidem est lingua, sed imperfecta, incertaque, ossea enim nec absoluta, ἀπολελυμένη. Sed palatum nonnullis carnosum pro lingua est, uelut inter fluuiatiles Cyprino, ita ut nisi diligenter inspexeris, lingua id esse uideatur. Huiusmodi palato carnoso præditi sunt & alij pisces, ut Balerus, (*Cyprinus & Balerus dentes habent, ut nos obseruauimus*) Tinca, & plures lacustres qui lingua & dentibus carent. Qui dentes habent, quibus alimentum retinere queant, ijdem & linguam obtinent osseam, imperfectam, inferiorique parti hærentem, uelut linguæ illi osseæ dentes infigi possent, quemadmodum nonnullis in palato: nullis autem horum palatum est carnosum. Sed ad Cyprinum redeamus. Is pro corporis ratione uentriculum uel magnum, uel paruum habet. Hepar medium, in quo fellis uesica nigricans. Splenem magnum, pinguedine obducta intestina.

Lingua an careat. — *Lib. 4. de hist. cap. 8.*

C Ouis distentum uentrem semper reperias, quia quinquies aut sexies annò parit, authore Aristotele: sed ex ouis incrementum tardum est, ouaque edita à mare seruantur quum congesta repererit, reliqua pereunt. Cyprinus enim, Balerus, & similes, uadis se intrudunt quum parturiunt, ac sæpenumero singulas fœminas, mares tredecim uel quatuordecim persequuntur, fœmina oua progrediendo emittit, mares sectantes semen suum ouis aspergunt, uerùm plurima pereunt: cùm fœmina non stabilis, sed mutans continuè pariat, dissipari oua necesse est, uidelicet ea quæ non in materiam inciderint aliquam, sed excepta ab unda ferantur. Illud uerò notandum, non solùm maris & fœminæ commistione Cyprinos nasci, sed etiam sponte, & sine ullo maris & fœminæ semine, id quod experientia mihi confirmauit: uidi enim in aquis in caua loca & montibus septa receptis & collectis sponte generatos Cyprinos, in quæ loca nec riuus, nec stagnum, nec palus, nec lacus, nec fluuius ullus, nulla denique aqua præter cœlestem influxisset.

De ouis & partu cyprini. — *Cyprinos etiã sponte nasci.*

A Quam Galli omnes Carpam uocant, ueterum Cyprinum esse ex superioribus notis perspicuum est, maximè ex frequenti partu, ex squamarum magnitudine: ex eo quòd lacustris sit, & fluuiatilis, sententia Dorionis & Aristotelis. Nam quantum ad Athenæi locum iam citatum attinet, dicimus integrum non esse, neque enim carniuorus Cyprinus ab Aristotele ponitur, cùm herbis, muco, luto uescatur. Neque uerba hæc sensum ullum habent: τὴν δὲ γλῶτταν οὐκ ἐπὶ τῷ στόματι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ στόμα κέκτηται. tradit enim Aristoteles linguam Cyprino deesse, sed eius loco palatum carnosum habere, idque maximè in pisce quem exhibemus conspicitur. Sed de hac nota satis iam diximus.

Carpã uerè Cyprinum esse. — *Carniuorum non esse.*

E Nostri Cyprinos in piscinis & uiuarijs includunt, alij in paludes & stagna conijciunt, magno prouentu: nam tertio uel quarto quoque anno maximos quosque diuendunt, relictis paruis ad propagationem.

B In lacubus Allobrogum & Italiæ, ut in Lario, capiuntur Cyprini admirandæ magnitudinis. Capiuntur in fluminibus & riuis, ut in Sequana, Arari, Lado.

Vbi, & magnitudo.

F Vniuersè quidem carne sunt molliore, humida, parum glutinosa, satis insipida, sed prò locorum in quibus proueniunt, & nutriuntur differẽtia, magis minúsue salubres uel insalubres sunt. Qui in fluuijs magnis urbibus uicinis, earumque sordes excipientibus degunt, mali sunt succi, à quibusdam tamen cupediarum amatoribus ualde probantur, quod pingues sint & prægrandes: magis probandi qui in rapidis & puris aquis nascuntur & uiuunt. Qui in palustribus & stagnantibus aquis, lutum olent.

G Lapis palati ægris in graui febris æstu alleuamentum aliquod adferre traditur, quòd sitim sedet & refrigeret. Eodem sanguinis è naribus fluxiones cohiberi, si ore contineatur, sunt qui affirment.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Inter amnicos pisces antiqui Cyprinum optimè descripserunt: Galli Carpam (quæ ex Sequana & Arari laudatissima est) Placentini Carpanũ, Ferrarieses (ut & multi accolæ Padi) Carpenã, Veneti Rainam, Romani Burbarum, Græci (qui Turcis inseruiunt) corruptè Sasan, Strymonis amnis accolæ Grinadi uocant. Sed Aetoli antiquam Cyprini nomenclaturam retinẽt. Kyprinos enim adhuc uocant. Proinde ne Carpam cum Carpione confundas, imprimis tibi cauendum est: differunt enim inter se plurimùm. habent quoq; Padi accolæ ad Comascum, piscem marinum Cyprino persimilem, cui unica est in tergore pinna, atq; utrinq; in lateribus ad branchias una, duæ sub uentre, piscem Scarpam uocant: de quo iam in Coracino dictum est: de Cyprino sic Oppianus, Scombri, Cyprini, stabulantur littora iuxta. Ac paulò pòst, In pelago fœtus quinos edit Cyprianus. (*Græcè est κυπρίνοισιν, à recto κυπρῖνος.*)

B Fluuiatilis & lacustris est, & (ut Dorion author est) gregalis & carniuorus. cuius latera utrinq; latiore carne turgent. Squamarum quoq; rotundarum serie tam firmiter uallatur, ut meritò Lepidotus appellari possit: lapidum enim ictus facilè repellunt eius squamæ. Communis Cyprinorum longitudo sesquipedalis esse solet: at bipedalem mensuram excedere rarum est. Post Glanim (ait Aristoteles) tardissimè augentur Cyprinorum oua: augentur tamen quę mares custodiunt ad milij magnitudinem: Sopitur quandoq;.

F Cæterùm ex Cyprinorum ouis Cauiarium rubrum fieri solet, Iudæis dicatum; nigro enim (quod ex Sturionum ouis conficitur) eis ex lege est interdictum. Quapropter qui ad Capham urbem ad Tanaim siti sunt, magnum ex rubro Cauiario lucrum consequuntur.

B Cyprinus dentes in ore non habet, sed tantùm in ingressu faucium.

COROLLARIVM.

A CYPRINVS nomen est piscis, Hesychius & Varinus: qui primam acuunt: ego penultimã potiùs circunflexerim, quam Oppianus producere solet, ut coracini quoq;. Κυπριανὸς uerò quatuor syllabis ultimam acuit, ut & alia in ανος. Oppianus cyperium nuncupauit, Vuottonus. Sed Oppianus κυπρῖνον tantùm dixit tribus syllabis: interpres uerò Latinus cyparinum semel. Balagri piscis fluuiatilis meminit Aristoteles libro 4. historiæ, cap. ultimo: qui nec oua, nec semẽ prolificum habeat: sed Græcè perperã legitur κυπρῖνος καὶ βαρῖνος, ubi Gaza reddit carini & balagri.

Lepidotus. Lepidotum aliqui cyprianum uocant, Dorion. Λεπιδωτὸς inter pisces à Tarentino nominatur: à Strabone & Athenæo inter pisces Nili. Orpheus in libello de lapidibus, squamis nitentem argenteis lepidotum dixit. ----καὶ φολίδεσσιν Ἀργυφέοις λεπιδωτὸν ἀποστίλβοντα κελεύω. Osiridis corpore dilaniato Typhonem aiunt pudendum eius in Nilum abiecisse; & de eo gustasse ex piscibus lepidotum, phagrũ & oxyrynchum: ideoq; Aegyptios hos pisces detestari, ἀφοσιοῦσθαι, Plutarchus in libro de Iside. Huic aduersatur quod Strabo scribit libro 17. Animalia quædam Aegyptij uniuersi colunt: ut ex aquatilibus duo, lepidotum piscem & oxyrynchum. Et ubi Herodotus, Lepidotum & anguillam pisces, sacros censent Aegyptij: Valla interpres squamosum uertit: quod non probârim. seruandum enim est homonymiæ uitandæ gratia Græcum huius piscis nomen.

Cyprinus à quibusdam recentioribus carpa nominatur, quo nomine aut simili, multi hodie Europæ populi in uulgaribus linguis utuntur. Destinet carpam Danubius, à Rheno ueniat anchorago, Cassidorus in epistolis 12.4. de regio conuiuio scribens. Miratur Grapaldus nullam in ueterum scriptis carpani mentionem extare. Erasmus Carpas dixit. alij quidam carpones, (ut Albertus) & carpiones, Carolus Figulus. Nos de Carpione Benaci, planè diuerso, & truttarum generi adnumerando pisce, suprà scripsimus. Græci (nonnulli, Gillius) in hodiernum diem antiquo nomine Cyprinum uocant, Massarius. ¶ Circa Larium lacum Italicè Burbaro uel Bulbers uocatur, maximus qui in eo nascuntur, piscium. Bulbulus, ante alios immani corpore pisces, Benedictus Iouius in Larij descriptione. Venetijs carpano, alibi reina: quod nomen à regina factum uidetur, quòd magnitudine inter fluuiatiles & lacustres excedat: & à ganeonibus pinguiores ex eis præcipuè appetãtur. sic inter radices alpinas oreoselini, uel petroselini, uel laseris genus, quod alij uulgò astrantiã uel magistrantiã nominãt, Rhæti & alij qui Italiã uersus montana incolunt, reinam appellant. Brasauolus in libro de purgantibus medic. pro carpa reginã dixit. Carpas Mantuæ Bulbaros uocãt, Platina. Hispani Carpa. Germani superiores ein Karpf: inferiores Karp, uel Karpe: & alicubi, ut audio, ein Bûb: quod ad Bulbulum uel Burbarũ Italorũ accedit. alibi een Carper, Flandri Carpel. Angli a Carpe. Bohemi Capr. Poloni Karp. Apud nos pro ætate etiam nominibus distinguitur. uocatur enim primo anno ein Setzling: secundo ein Sproll uel Sprall: tertio ein Karpf.

Spiegelkarpen, Cyprini quidam sunt in Franconia, sic dicti à maculis. ¶ Cyprini nigricantes Venetias è Venedis aduehuntur. ¶ Coracini quoq; in quibusdam lacubus scarpæ uel carpæ pisces uulgò dicuntur, ut Bellonius tradit: capite ac dorso in Cyprini modum gibberoso, atq; in arcum conuexo. uide in Coracino A.

B Cyprinus piscis fluuiatilis est, Kiranides. Cyprini nigri in Danubio capiuntur, Aelianus. In

In lacu Suerinensi cum alij pisces abunde, tum cyprini capiuntur. ¶ Carpæ plerunque non minùs latæ quàm longæ sunt. Crassiores sunt quàm longiores secundum proportionem, Albertus. Carpo piscis est magnitudinis mediocris, decem interdum librarum, Adamus Lonicerus. In unguibus egregij accipitris uidentur esse ueluti lineæ quædam aut scissuræ, & squamæ tanquam in cyprino pisce, Demetrius Constantinopolites. A squamarum quidem magnitudine lepidotus alio nomine uocatur; quas etsi ἀργυφέας, id est argenteas Orpheus dicat: non tamen necesse est albas esse: cum de coloribus poëtæ sæpe loquantur impropriè, & epithetis aliquando abutantur. dixeris autem commune hoc squamarum epitheton esse. Squamas habet quasi aureas, Author de nat. rerum. Carpa plus sanguinis habet quàm cæteri pisces, pro sua magnitudine: ideoque minùs esse frigidi temperamenti probabile est, Greg. Mangoldus. Lapillum in capite iuxta linguam habet, candidum, durum, ad minimi numismatis magnitudinem, interdum paulò maiorē. Habet & in medio capitis substantiam quandam maiusculam, crassam, cordis ferè figura, duram sed tenacem & flexilem dum recens est, sub dentibus mordentis: tanquam in acetabulo quodam repositam: similiter ut leuciscus fluuiat. quem Gardonum uocant Galli. De hac fortè sensit Encelius, & impropriè lapidis nomine appellauit, his uerbis: In carpæ faucibus reperitur gemma seu lapis, forma triangulari, magnitudine pro portione piscis, coloris candidi extrà, intus flaui. Linguam (ut uocant) separatam à palato, in parua etiam carpa duos digitos latam uidi, linguæ in quadrupedibus propriè dictæ figura: substantia quoque & gustu saporè ue simili. usum quoque eius & facultatem gustandi, similem esse dixerim. quare linguam appellari nihil prohibet. neque enim ut lingua uel sit uel dicatur propriè, locus & situs facit: cum aliæ etiam partes situ diuerso nomen idem retineāt. Cæterùm quod apud Athenæum legitur de hoc pisce, τὴν δὲ γλῶτταν οὐχ ὑπὸ τῷ στόματι, ἀλλ' ὑπὸ τῷ στόμα κέκτηται, & Natalis interpres Latinus similiter ad uerbum transtulit, linguam ei non sub ore, sed sub os esse: ineptè dictum & deprauatum apparet. legi poterat, τὴν γὰρ γλῶτταν οὐ κάτω ἐν τῷ στόματι, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ στόμα κέκτηται. hoc est, linguam non inferiore parte oris, sed superiore habet. Lingua. Dentes etiam cyprinum habere dixerim οὐκ ἐν τῷ στόματι, ἀλλ' ὑπὸ τὸ στόμα: hoc est, non in ore, sed subtus. intra fauces enim dentes ipsius latent, neque uel oculis diducto ore, neque tactui immisso digito apparent: sicut & balero, & alijs quibusdam. Dentes. Sunt autem in maxillæ recuruæ medio dentes quini ferè accumulati, chœradum instar, situ & magnitudine inæquales, tres maiusculi, duo exigui, præduri, caui, superficie summa lata, siue plana, obtusa, sed lineis quibusdam exasperata, unus tantùm & candidior cæteris, & superficie læui est in mucronem breuissimum fastigiata. Hæc de cyprini dentibus studiosiùs tradere uisum est, quòd Bellonius nullam eorum mentionē faciat. Carpo & alij quidam pisces in lateribus gutturis mandibulas habent, sub branchijs, nec ullum in ore dentem, Albertus. uide in Barbo B. ¶ Cyprino quaternæ sunt branchiæ, duplici ordine, nouissima excepta, Aristoteles. ego quaternas in eo reperi, sed omnes duplices. ¶ Lactes in carpa circa calendas Nouembris reperi turgidulos.

Cyprini pisces litorales sunt, Oppianus: gregales, & in arenosis locis uictitant, Vuottonus. C
De carpa fertur, quòd cum fœmina eius grauidam se sentit, & tempus pariendi instat, motu oris (*ore innuens pulsu leni, ut adiuuet parituram: tunc illum loco seminis lac emittere, quod fœmina suscipiēs ore, statim oua pariat in sobolem profutura, Author de nat. rerum: qui & etymologiam quoque ridiculam addit, carperam appellari, quòd carpens, uidelicet masculi semen, pariat*) masculum excitet, ut lac spargat: & ita demum eam parere. Est autem lac (genitura) huius piscis ualde spissum. Quòd autem quidam dicunt fœminā lac ore suscipere, & inde futura concipere oua, omnino falsum & alibi à nobis improbatum est, Albertus. ¶ Cyprinos, tincas, anguillas, apuas, è putredine, seu absque semine generari certum est, Cardanus in Varijs. Audio in piscinis seu uiuarijs quibusdam carpas reperiri, in quibus neutrum sexum agnoscas, in cibo suaueis. Quærendum an hæ sint quæ absque semine procreantur. ¶ Cyprinus, balerus, & cæteri ferè omnes uadis intrudunt sese cum parturiunt, Aristot. Paritura carpa ad ripam, ubi tepidior est aqua, se recipit, & oua emittit. sequuntur autem eam mares duo: qui genitura sua tanquam linteolo oua excipiunt, & ad loca tuta commodaque educationi seu custodiæ deducunt, Greg. Mangoldus. Cyprini quinquies aut sexies anno pariunt: partumque syderum ratione potissimùm faciunt, Aristot. Soli quinquies anno pariunt, Oppianus: sexies, Plinius. Carpæ nostræ sub Iunium & in ipso Iunio parere solent. Cyprini post glanin tardissimè augentur, ouaque ædita à mare seruantur. Ouum eorum, & reliquorum eiusdem generis, eodē die, & pòst, magnitudine milij fit, Aristot. Et alibi, Tum solùm oua sua custodit cyprinus, cum ea congesta repererit. Cum autem cyprinus hoc faciat, quod & Aristoteles testatur, & experientia piscatorum in carpa nostra obseruatum affirmat: mireris Plinium scribere, silurum solum omnium ædita custodire oua. ¶ Carpæ cerebrum ad augmentum & decrementum Lunæ crescere uel decrescere dicitur. quod etsi omnibus piscibus accidat, huic tamen præ cæteris: sicut inter quadrupedes lupo & cani, Author de nat. rerum. ¶ Cyprinus canis exortu potissimùm sideratur, & tonitruo sopitur magno. sed hoc leuiùs ei accidit quàm glanidi, Aristot. 8.20. Quem locum Plinius sic transtulit; Fluuiatilium silurus (*glanis dicere debuit*) caniculæ exortu syderatur, & aliâs fulgure (*tonitruo*) sopitur. hoc & in mari (*Aristoteles nihil de mari: sed ex professo de fluuiatilibus hæc scribens agit*) accidere cyprino putant. Semini (*Soboli*) carperæ nonnunquam in anno primo natiuitatis niger

uermiculus quidam post aurem tabificus innascitur: & hoc sæpius post Augustum, eaq; tabe moritur. remedium eius est aqua dulcis & fluuialis, Author de nat. rerum. Aristoteles ballero & tilloni ex fluuiatilibus ac lacustribus uermem (helmintha, lumbricum) innasci ait sub Cane: quo illi infirmati ad summum aquæ efferantur: & illic æstu (ui Solis) intereant. Lucijs & carpis (ut ex perito quodam piscatore accepi) pestis aliquando ingruit, unde tumores etiam in corpore ipsorũ apparent: carpis etiam squamæ decidunt. itaq; pereunt pleriq; omnes infecti, præsertim cum in piscina aut uiuario plures coniuncti fuerint. Carpis priuatim sanguis interdum circa costas coagulatur, (F) quod uel ex coloris, qui albus isthic esse debebat, mutatione apparet. Sic affecti in cibo etiam insalubres sunt, etiamsi uulgus id non obseruet. Et hi morbi pręcipuè accidunt, cum annus siccior fuerit, & aquæ imminutæ. In Palatina regione Germaniæ, in loco cui nomen à Michaële & campo, uel agro, (Michelsfeld) in fossa circa arcem carpam esse, quæ centesimum uitæ annum attigerit, ex homine fide digno cognoui. ¶ Carpani herbas depascuntur cum fluuij aucti alucos excedunt, Platina.

D Marem oua sua custodire, in c. dictum est. ¶ Astutus est piscis, & ut reti capiendus euadat, uaria machinatur. Primùm enim circumiens foramen quærit: quo non reperto, transilire conatur, uibrato in aërem corpore. aliquando sub reti effugium quærit, (suffodiẽs in fundo, Albertus.) Aliâs herbã ore tenẽs, retinet se ne trahat à reti. aliâs de superficie ueniẽs, quantũ potest caput fundo infigit, ita quòd rete nõ nisi caudã tangens illabit, (aliâs superueniens elidit,) Auth. de nat. rerũ.

E Interdictum est apud nos piscatorijs legibus, ne quis eo retis genere utatur quod ab arundinibus denominant, (den Rorzüg,) imprimis uerò ne reti cuius angustæ sunt maculæ inter arundines quisquam piscari ausit: cyprinos tamen & prasinos (ut appellant) retibus quorum amplæ sunt maculæ expiscari licet: modò prasini in eam sint adulti longitudinem, quæ legibus piscatorijs determinata est. Istri confluente per hyemem glacie astricta, piscatores alicubi ea perfracta, scrobem instar putei excauant, in qua cum alij pisces permulti, tum plurimi cyprini & coracini capiuntur, Aelianus. Placentas è papaueris seminibus ad olei usum expressis, piscatores aliqui in frustula comminutas mane, uesperi & circa mediam noctem aquis inijciunt: & rete semper superinijciunt: itaq; piscium magnam copiam aliquando capiunt, & in forum aduehunt. gustantur enim hæ placentæ ab omni piscium genere, carpis tantum & lucijs exceptis. Circa Argentoratum hæc ars nostro seculo primùm exerceri cœpit: & cum increbresceret, prohibita primùm, postea rursus concessa est. à monacho Carthusiano inuentam aut demonstratã aiunt. Argentorati quidem papauer copiosè colitur: ex ea urbe placentæ huiusmodi in piscandi usum, alio etiam conuehuntur. Quòd si medicos audiret magistratus, piscationis hoc genus, quo pisces siue papauere siue alio medicamento torpore stuporeq; quodam affecti, ueluti sopiti, capiuntur, omnino damnaret. ¶ Carpo optimè ualet in fundo argilloso tritico primo seminato, & postea argilla desuper sparsa, & postea aqua super effusa, Albertus. Carperæ soboles paucis aquis (*fortè annis*) prouenit: si in singulis fossis decem cubitorum recenter factis ponantur singulæ carperæ cum paribus suis ante partum proximè. opinio uulgi est earum sic sobolem prouenire. sed postquam pepererunt, eximuntur. Soboles quoq; trium uel quatuor mensium tempore roborata, fossis reiecta (*exempta*) reponitur ubi habet crescere cum perfectis, Author de nat. rerum.

F Carpæ pingues sunt & dulces, sed non salubres, & mollis carnis, Albertus. Gaynerius Italus carpiones concedit hecticis, carpas an carpiones Benaci intelligens nescio. Carpa piscis est admodum uiscosus: quare & uino coquitur, ad tollendam eius uiscositatem, Encelius. Parca etsi squamosior sit alijs quibusdam, ut perca & lucio, carnem tamen non habet adeò albam, friabilem & subtilem, sicut lucius & perca: & sæpius reperitur in stagnis, Arnoldus in Regimine Salernitano. Insalubres sunt carpæ cum morbis laborant: quod ex squamarum defluuio, aut sanguine circa costas coagulato apparet, ut diximus in c. Nuper audiui mulierem albo quod circa branchias est è carpa stagnensi degustato, mox inflatam esse, & multo pòst tempore ægrotasse: cuius rei causa fortè in uermem aliquem uenenatũ, qui branchijs hæserit, rejcienda fuerit. Commendantur apud nos circa Martium mensem pręcipuè: bene habitæ tamen & pingues omni tempore placent, Maio & Iunio mensibus exceptis, cum genituram emittunt, aut emiserunt recens. Cibus ex eis mollis & phlegmaticus est, Adamus Lonicerus. Reginæ etsi tanta mollitie non sunt præditæ, quanta mænæ & anguillæ, esitatæ tamen & ipsæ paulò copiosiùs, aluum subducũt, Brasauolus. Præstat mas fœminæ, ut etiam inter cæteros plerosq;: lacustris stagnensi, præsertim ijs in locis lacuum, ubi fluuios subire potest. in his enim multò præstantior euadit. Maiusculum etiam minori præferendum puto, quod idem in cæteris carne molli præditis piscibus obseruatur. Quorum color flauescit, minus probantur cæteris, (nigris.) Carpæ caput ganeones imprimis expetunt, linguæ maximè gratia. Lingua eius perdulcis est, (præsertim) assa, Albertus. Carpani grossi (obesi,) & herbas, ubi flumina ob increscentiam ex alueis exeunt, depasti, non insuaues, cum leucophago aut alliato habentur. parui friguntur, Platina. Sanguine abundat carpa præ cæteris piscibus. exenterata intrinsecus abluenda est uino illo in quo elixabitur, ab initio statim frigido immissa, non ut alij molles feruido, (nimirum propter pulparum crassitiem.) Quod si gelu in patina facere libuerit, squamæ eius linteolo illigatæ simul cum pisce coquantur, ut ius

ut ius reddatur crassius. Acetum elixandis carpis additur, sed mox aufertur colando, ne squamæ eis decidant, (sed locus hic in Germanico libro unde transferimus, obscurus est.) frusta capitis primùm imponi debent, deinde quæ crassiora fuerint, priùs, elixa donec spuma rubescat. cola inuerso lebete super linteo puro, & calida infer, Baltasar Stendel. Idem paulò pòst docet ius nigrum cum pane in carpa fieri.

Cyprini piscis fluuiatilis fel inunctum (oculis) omnem obscuritatem sanat. Adeps Venerem G excitat. Hoc liquato si quis in balneo sexum se (*fortè, pudenda sibi*) inunxerit, colorem (*calorem*) bonum, & post concubitum statim conceptionem parit, Kiranides. Orpheus in Opallij gemmæ mentione, lepidotum ait neruorum affectionibus mederi: quæ autem eius pars uel quomodo id præstet, non exprimit. de adipe inungendo fortè intelligendum, ad sedandos dolores, præsertim in affectibus calidis. Καὶ νεύρων ἀλγεινὰ πάθη λεπιδωτὸς ἀμύνει. ¶ Lapillus de capite cyprini ad remedia quædam usurpatur: extractum de pisce crudo efficaciorem putant. Sed ne pro lapide aliam quandam duram in faucibus substãtiam accipias, cauendum. Lege suprà in B. contritus sanguinẽ è uulneribus manantem sistit inspersus, Incertus. Sanguis è naribus fluens si super hunc lapidẽ defluat aut destillet, sisti creditur à Bohemis. Prodest calculosis: & ore contentus aduersatur ebullitioni flauæ bilis circa os uentriculi, quam Germani feruorem appellãt, (**den sod/oder soth:**) præseruat contra colicã passionẽ, & alia quædam efficit, Encelius. Ut carpæ, sic & aliorũ piscium lapilli calculos renũ pellere credũtur: quorundã etiã pro amuletis aduersus morbos quosdã gestantur, ut clupeæ contra quartanã: & coracini uel chromidis, contra coli malum.

Cyprinus penultima producta efferẽ, quæ & circũflectitur Gręcis. H.a. Nomẽ ei à Cypride, id est Venere factũ uidetur, tanq̃ fœcundissimo pisci. quinquies em̃ uel sexies anno parit: & adeps eius, si uerũ Kiranides dicit, ad fœcũditatẽ facit. Ioãnes Herterus ciuis & amicus meus, iuuenis eruditus, cũ aliquãdo carpis aliq̃t me donasset, hoc tetrasticho ei gratias egi:

Tu mihi cyprinos donas Hertere natanteis,
Sic tibi sit facilis Cypria diua potens.
Sic te formosa donet Venus aurea nympha,
Augeat & pulchra prole benigna patrem.

Inter iocularia pisciũ nomina, quæ in libello quodã Germanico circũferunẽ, carpã nequã uel nebulonẽ esse (nescio qua ratione) legitur: **Ein karpf ist ein schelm.** ¶ Lingua carponis uel herba uulpis uel digitalis dicta quædã, inter lunariæ species ab obscuris scriptorib. collocaẽ: tumoribus utilis, & ne nimia obesitate corpora luxurienẽ, prohibẽs, ut aiũt. Sunt qui linguã piscis appellẽt, uulgò **fischzung**, montanã quandã sedi (aut phylli, secundũ aliquos) speciẽ, albicantẽ, pręsertim marginib. foliorũ, magis q̃ sedũ maius urbanũ in tectis nascẽs, à quo etiã magnitudine & succi copia uincitur. ¶ Carpę nominanẽ in oleis uermiculi, flatibus austrinis creati, ut ἶπες in uitib. Hermol. Barb.

Cyprini adeps & hepar suffitu dęmones fugant, Kiranid. e. Orpheus superstitionũ pater in Opallij gemmę mentione, misceri cũ ea iubet electrũ, myrrhã, et squamas lepidoti (nimirum ad suffitũ,) ut futura omnia præuideanẽ.

DE CYPRINIS RARIS ET monstrosis.

HAC forma Cyprinus captus est in Acronio siue Cõstantiensi lacu, prope Retz, duos ferè dodrantes longus, in præsentia illustris et generosi uiri comitis Vuolff de Schaumburg, anno Salutis M. D. XLV. idibus Nouembris.

Cyprinus rarus & monstrosus.

I

Picturam ad me misit Achilles Pyrminius Gassarus medicus hoc tempore Augustæ præstantissimus. Prona pars nigro colore picta est, latera fusco, supina luteo. Spectabilis in eo præcipuè facies, æmula humanæ latitudine sua. nec non oculis, ore, naso, buccis ac mento.

Hæc scripseram cum eundem piscem Raphaël Seilerus iuuenis Augustanus clarissimi medici Geryonis filius, cùm omnimoda eruditione, tum iuris scientia, & comitis Palatini dignitate nobilis, pictum ad me dedit, cum descriptione huiusmodi: Piscem hunc omnino qualem depictum mitto, fuisse captum in flumine Austriæ (quod uocant **die Eirs**) in ditione comitis Iulij de Hardegg prope urbem Retz, anno 1545. mense Octobri, uiri quidam eruditi & graues, mihi ueluti testes oculati confirmauerunt. Faciem non auersam, prout reliqui, uel obtusam, sed repressam, ab obliquo in planum aspectu tendēte, cum temporibus utrinq; latis, oculis binis, naribus, ore, mandibula, omnia effigie humana habuit. Pinnis, squamis, cauda, totoq; corpore posteriore, ipsaq; adeò magnitudine, atq; colore, carpam præ se tulit. Rete captus est solus, & ob raritatem, ac maximè quòd senibus etiam ignotus esset, diu conseruatus; & ueluti miraculum quoddam passim asportatus.

DE ALIA CYPRINI MIRA SPECIE, RONDELETIVS.

Iconem omisi. monstra enim pingere non instituimus.

NEC potui nec debui studiose lector silentio præterire miram Cyprini speciem quæ Lugduni in foro piscario uiua empta est, dum hæc commentaria mea prælo iamiam committēda essent. Nullus fuit qui non, demptis capite & rostro, Cyprinum esse iudicarit hunc piscē. Nam squamarum figura & colore, pinnis, earundem situ, cauda, idem planè est cum Cyprino. Pinna dorsi initio aculeum incisum habet, ut in Cyprino. Eundem aculeum habet alia pinna quæ excrementorum meatum sequitur, quæ rubescit, item caudæ pars ei respondens. Tota cauda lata est ut in Cyprino. Duas alias pinnas habet ad branchias, similiter duas in uentre. Caput habet non protensum ut Cyprinus, sed Delphini capiti simile, rostrum satis longum sed obtusum, quale reuera pictura repræsentat. ex superiore rostri parte iuxta oris scissuram appendix carnosa utrinq; una dependet, ut in Cyprino, hac superior est alia breuis & uix apparens, nisi propiùs inspicias utrinq; etiam unica. Hæc Rondeletius.

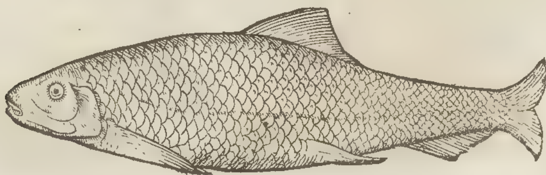
Similem cyprino monstroso, (sed barbulis insignem, quas in suo Rondeletius non expressit) quē Rondeletius exhibuit, Gilbertus Cognatus Nozerenus uir doctissimus ad me misit: in Nozerethano stagno repertum, anno Salutis M. D. LIIII. Februario mense. In Cognati uiuario nouem tantùm diebus uixit.

Sed longè pulcherrimus fuit, nec specie, sed coloribus rarus & admirandus cyprinus ille, qui anno Domini M. D. XLVI. Omburgi in ditione Comitis Palatini Marchionis Ioachimi Brādenburgensis captus, & Augustam missus est ad Carolum V. Cæsarem in comitijs illic agentem, qui eum sorori Mariæ donauit. Coctus etiam colores retinuit. Picturam eius mihi communicauit Ioannes Thannmyllerus iunior, chirurgus Augustanus peritissimus, in qua longitudo apparet trium dodrantum: latitudo digitorum nouem, quæ est à medio dorso ad uentrem medium. Pinnæ dorsi initium partim aureo, partim rubro colore est, deinceps uerò pulcherrimè cœrulea. reliquis pinnis omnibus color aureolus, ut capiti etiam magna ex parte, ac uentri: sed passim etiam rubedo interuenit, quæ barbulas quoq; quaternas tingit. Dorsum ex uiridi cœruleum: latera superiùs uiridia, inferiùs aurea, &c. In summa suauissimis floridissimisq; coloribus undiquaq; adeò eleganter pictus atq; distinctus est, ut uel cum rubri maris elegantissimis quibusdam maximeq; uarijs piscibus certare posset.

CAPTVS est aliquādo apud nos cyprinus hermaphroditus, in quo utriusq; sexus notæ (hoc est & geniture & ouorum uasa) comparuerunt. In piscinis uerò contrarium quandoq; reperitur, nempe neutrius sexus cyprini, nec mares, nec fœminæ. Et hi fortè sunt, quos sponte nasci Rondeletius author est.

IN Albi flumine pisciculi quidam carpis exiguis similes capiuntur, latiusculi, amari, ingrati: piscibus albis adnumerant, & **Oberkottichen** uulgò appellant: aliqui per conuicium rusticorum uel sarctorum carpas, **Baurenkarpfen/Schneiderkarpfen.**

DE CYPRINO CLAVATO SIVE PIGO, RONDELETIVS.

A Medio-

A Mediolanensibus Pigus uocatur piscis, Græcis ueteribus ut arbitror incognitus, quãobrem nomine Græco atq; etiam Latino uacat: etiamsi Plinius huius mentionem fecerit, ut mox dicemus, nullo tamẽ proprio nomine imposito. Vulgi ergo appellationem sequentes Pigum nominare possumus: uel, quia ex Cyprinorũ est genere à clauis qui è medijs squamis existunt Cyprinum clauatum uel aculeatum rectè uocabimus, ut hoc maximè discrimine à cæteris distinguatur. Hunc optimè expressum Pisis mihi dedit Guinus Medicus. A

Est igitur Pigus ex Cyprinorum genere, qui in Lario & Verbano lacu tantùm reperitur, ut asserũt Mediolanenses: Cyprino ita similis, ut demptis aculeis Cyprinum esse affirmes. Est enim eodem corporis habitu. Pinnas totidem eodem in loco sitas, os, oculos, palatũ eodem modo carnosum, interna omnia similia habet. A branchijs linea curua ducta est, punctis notata, colore est glauco, uentre rubescente. Squamis magnis tegitur, è quarum medio oriuntur aculei acuti uelutí crystallini. Vita, moribus, sapore, succo, Cyprino superiori similis, nisi quòd paulò melior est. B

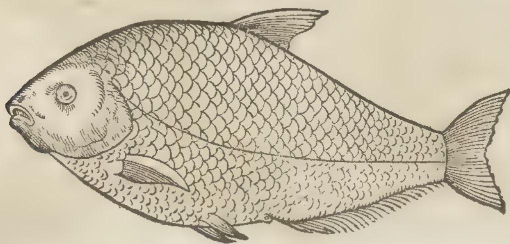
Pigum esse cuius meminit Plinius lib. 9. cap. 18. duæ certissimæ notæ demonstrant. Plinij uerba primum subijciemus, deinde notas declarabimus. Duo lacus, inquit, Italiæ in radicibus Alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces omnibus annis Vergiliarum ortu existũt, squamis conspicui, crebris atq; præacutis, clauorum caligarium effigie, nec amplius quàm circa eum mensem uisuntur. Notæ sunt hæ, prior quòd in Lario & Verbano tantum lacu reperiuntur hi pisces, testibus omnibus horũ lacuum accolis, reliquisq; Italiæ populis. Altera sumitur ex clauis è medijs squamis enatis, ut pictura ostendit, quos clauis caligaribus comparat Plinius. Sunt autem caligæ calceamenti militaris genus ad mediam usq; tibiam, ut in antiquis marmoribus, & numismatis perspicitur, unde claui caligares, qui caligis affigebantur uel ad constringendum uel ad ornandum, quales Turcæ etiam hodie calceis suis affigunt. A

COROLLARIVM.

Ego similem huius piscis picturam Comi ad Larium expressam olim accepi: sed caudę pinna maiore quàm Rondeletius pingat: & uentre albo, non rubescente, propter sexus discrimen fortè. Pigum appellatum conijcio, quòd clauis siue aculeis suis pungat, quasi picum. nam & aui pico rostro pungenti inde nomen esse factum arbitror. Tolosani rostrum olim uocabant beccum, unde beccassæ, id est gallinagini, apud Gallos nomen. Et nostri uerbis **becken** & **bicken**, pro tundere uel pungere, ut aues rostro solent, (κόπτειν dicunt Græci,) usurpant. Circa Verbanum pic à uulgo nuncupatur: alijs pigo uel picquo. Albertus hos pisces Vergiliades uocat: quoniam, ut scripsit Plinius, Vergiliarum ortu apparent. Hi pisces (inquit idem) pulchras habent squamas, acutas ut claui, in capite autem sunt parui: & posteà (post caput) caligarum modo dilatantur: atque hoc ridiculè, ut ex Rondeletij scriptis apparet, ne plura addam. ¶ Qui Larium lacum accolunt, Aprili & Maio mensibus piscẽ hunc florere dicunt, nempe cum clauos emittit duros, prominentes pyramidis aut claui caligaris instar, ita ut dimidium lati digiti è corpore extent, (uti Franciscus Niger ad me scripsit:) eosq; turbinatos, nullo ordine. Audio & cyprinum, uel cyprini genus candidũ capi aliquando in Athesi, similibus per squamas dorsi aculeis, frequentibus. Et huic rursus similem esse aiunt piscem, cui Germanicum nomen est **Erslen**. Est apud nos lacus piscosus nomine Gryphius: in quo piscium quos bramas (uulgò **Brachsmen**) uocitant, genus peculiare reperitur: (nam in nostro lacu nulli sunt,) quod **Steinbrachsmen** (ut in Acronio etiam Lindauiæ, alibi **Thornbrachsmen**) appellant: lautius ac delicatius cæteris, & sub tempus quo generationi uacat, aculeatum, ut fertur, & albius euadit: mares duntaxat, quanquam & alij cyprini lati quum generant, squamis exasperantur, & alij fortè plerìq; pisces: eoq; tempore ad cibum minus probantur. Quòd si hoc cyprini genus, cyprinus clauatus non est: Germanicè tamen eum piscem sic appellemus licet, **ein Thornbrachsmẽ oder Steinbrachsmen / oder Steinkarpf vß dem Kumer see / oder vß dem Langen see.**

DE CYPRINO LATO SIVE BRAMA.

RONDELETIVS.

A B SI Cyprinorum genera plura statuenda sunt, eis non ineptè piscem subijciemus, quem Galli Bramam uocant, Itali Scardolam & Scardam. Squamis enim, corporis specie, uita Cyprino similis est: sed latiore corpore & compresso, quod illi ex lacustribus & fluuiatilibus maximè conuenit, ac proinde ea differentia à Cyprino distinguetur.

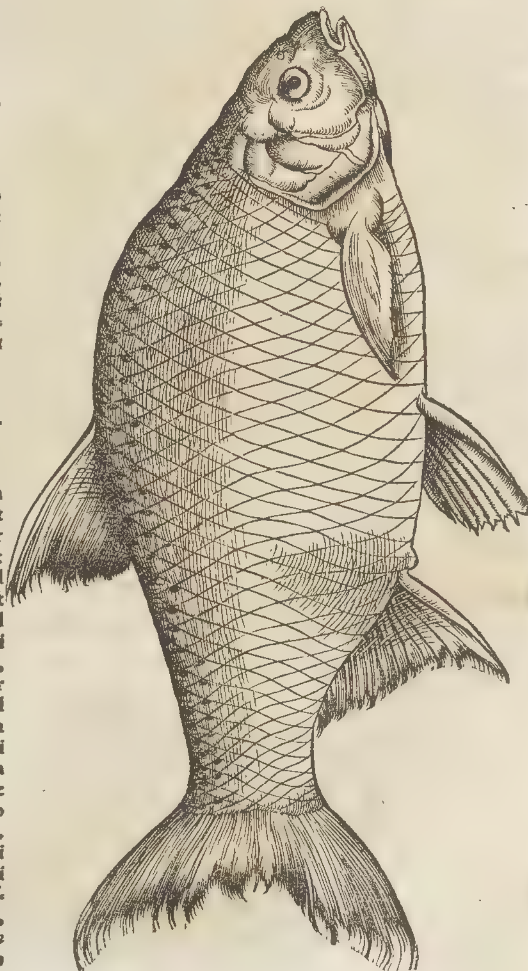
(A) Sunt qui ob nominis affinitatem quam Bramam uulgus uocat, Abramidem esse putent, sed non sine errore, (ut in Abramide dictũ est.)

B Est autem piscis fluuiatilis & lacustris, maximus & latissimus, capite paruo pro corporis magnitudine, dorso repando & cultellato, corpore compresso, squamis magnis tecto. Linea à branchijs ad caudã ducta curua est. Ad branchias pinnæ duæ sunt, in medio uentre duæ aliæ, ab excrementi meatu alia est ad caudã continua. Huiusmodi pisces in lacubus maximi nascuntur. Vidi in Aruerniæ lacu quodam Bramas quæ binûm cubitorum longitudinem, pedum totidem latitudinem æquarent.

C Stagnantibus aquis delectantur, illicꝗ muco, herbis, luto uescuntur.

B Quare in his tantùm fluuijs reperiunt, qui tardè fluunt, turbidaꝗ sunt, & crassiore aqua, qua-
Vbi. lis est Araris, multi item in Gallia Belgica: nec in ijs ad eam unquã magnitudinem accrescunt, ad quam in lacubus & stagnis.

F Carne sunt molli, pingui, excrementitia, à nõnullis tamen habetur in pretio. In craticula assatur, uel farina bene subacta & pista includitur aromatis condita: sed suauior est quàm salubrior.

DE EODEM BELLONIVS, Abramidem fluuiatilem nominans.

Vide suprà in Abramide.

Abramidẽ Galli atꝗ Angli Grecã dictionẽ secuti une Bresme, Placẽtini Arbolicã, Itali Scardolã siue Scardam, Veneti Russatã uocauerunt. Latior & planior est piscis ꝗ Lasca: cuius generis qui mediocri sunt magnitudine, Lutetiæ Haseaux nuncupant.

COROLLARIVM.

Icon hæc Cyprini lati accuratè facta est ad unũ ex lacustribus nostris.

A PRASINVM piscem recentiores quidã Germani uocãt Cyprinũ latũ Rõdeletij, Germanici nominis imitatione: Albertus Bresmã. Is an Ballerus Aristotelis sit, Eberus et Peucerus dubitãt, nos de Ballero suprà scripsimus. Itali circa Lariũ Scardua uocant, alij scardulam. Scarda dicitur à Platina. Scarduæ piscis nullam in ueteribus scriptis mentionem haberi Grapaldus miratur. Scardula, & Incobia ex Pigis, & Plota, Salena, Benedictus Iouius in descriptione Larij lacus. Galli Brasme. ¶ Germanicè à nostris nominat ein Brachsme. Sunt qui putant primo anno eundẽ esse piscem dictum ein Blick, (*quem nos sui generis piscem esse in Ballero*

Ballero ostendimus:) secundo demum uocari ein Brachsme: atq; id nomen retinere. Alij Germanorum aliter proferũt: Prasem Saxones: Brasem, Frisij: circa Coloniam Agrippinam, Brysem: alibi Presem (ut circa Confluẽtiam,) Pressen/Brechsam/Prayme/Breme: quod nomen postremum, ad Gallicum accedit: ut Scharlen Tridenti, ad Italicum Scardula.

Prasinum piscem uidi Aprilis die 22. qui aculeos, seu clauos quosdã, paruos & paucos in capite habebat: & alios complures in squamis uersus caudam, singulos aut binos in singulis squamis. Bresma piscis lapidem album habet in capite, Albertus. Truyeue (id est porcus uel porca) Mediolani dicitur piscis paruus similis scardulæ, Bellonius in Gallico libro de piscibus. hunc esse puto quem Galli Gardonum uocant, nos Leucisci nomine inter Albos pisces descripsimus. Abundant bramæ in lacubus Heluetiæ. Item in lacu qui Suerinum oppidum alluit, aulam principum Megalopolensium non procul Oceano Balthico. Ex hoc enim lacu (ut Simon Paulus Suerinensis prodidit) biduo ante sacrũ nuptiale, quod fœlicis memoriæ Henricus dux Megalopolensis cum illustrissima principe Helena electoris Palatini filia celebrauit, quinq; millia Prasinorum, ut nominãt, simul capta sunt. Quam piscium nobilium ubertatem mirificam dux Henricus ipse solebat narrare, se uelut testimonium diuinæ benedictionis secuturæ, faustissimi ominis loco accepisse. B

Scardulæ apud nos in lacu Tigurino, non passim, sed superiore eius parte capiuntur, usq; ad pagum Stäfen uel Männedorff, ut plurimum, soli nimirum seu fundi ratione. uadum enim argillosum, uel albicanti argillæ simile amant. Scardulæ marinæ (specie forsan differentes) uẽre iam adulto circa pascha ex Oceano Germanico per flumen Varuon in lacum quendam prope Rostochium tam densis agminibus biduo triduóue ingrediuntur, ut hasta etiam consistentibus eis inserta, recta manere posset. Quidam in Polonia permultos horum piscium coniecit in piscinam, quæ mox superueniente hyeme tota congelata est: & cum parandi conuiuij causa remoto gelu pisces capere uellet, ne unum quidem inuenire potuit, licet equis per fundum deductis excitandorum piscium causa. Sequenti autem uẽre rursus omnes apparuerunt, ut audio. C

Brenna (lego Brema, uel Bresma) est piscis fluuialis: qui cum uidet sibi lucium imminere, declinat ad cœnosa, aquarum limpiditatem à tergo perturbans, Alexander quidam obscurus. D

De legibus piscatorijs apud nos capturam cyprinorum & scardularum attinentibus, lege suprà in Cyprino E. ab initio nonnihil. Præfectus piscatorum apud nos tabellam è ligno habet tres ferè digitos latam, triente digiti crassam, cui filum bis circunuolutum mensuram constituit maculæ retis, quo bramas capere licet. ambitus totus maculæ, duodecim ferè digitorum est. In huiusmodi reti brama ferè quinq; digitos lata contineri potest, minores euadunt. sed refert etiam crassitudo piscis. nam in eadem latitudine alius alio crassior est. In Bauaricis constitutionibus eandem esse longitudinem uideo, qua tum carpas tum bramas capi licet, nempe 16. digitorum: aut si quis mensuram à latitudine malit, ea requiritur in carpa, digitorum quatuor: in brama, sex. In lacubus Suediæ uel Scandinauiæ uno retis tractu interdum scardulas ter mille, aut etiam quater mille capi aiunt. mense Maio quidem per gramen eas ferri animaduertunt, & uestigia sequentes indagant, non aliter quàm feras in terra uenatores solent. E

Bramæ apud nos, ut & alij quidam pisces, è Gryphio lacu præstantiores, quàm in Tigurino, qui urbem alluit, habentur. In Aruernia, ubi in lacu quodam magnæ & pingues capiuntur, in pretio sunt: & uulgò Gallicum hoc diuerbiũ ab accolis usurpatur: Qui ha brasme, peut bien brasmer ses amys. hoc est, Ad lautum conuiuium, in quo opulentiã suam ostentet, uocare amicos potest, qui bramas habet. Reginæ, scardulæ & huiusmodi non uidentur reprobari, sicut tincæ, anguillæ, & similes qui squamas non habent, Ant. Gazius. Cupediarum periti, ut lucij caudam, cyprini caput, sic scardulæ partem mediam expetunt. Commendantur apud nos scardulæ Iulio mense: ego Tiguri circa finem Aprilis suaues & longè pinguissimas edi. Alibi Februario Martioq; mensibus, & quo tempore salices stillant (sic enim in Germanico de piscibus adespoto libello reperi) maximè probantur. Scardæ quouis modo coquantur, insipidæ sunt: & plus molestiæ ob minutissimas spinas inter edendum, quàm uoluptatis afferunt, Platina. Aliqui super craticula torrent oleo uel butyro inunctas. F

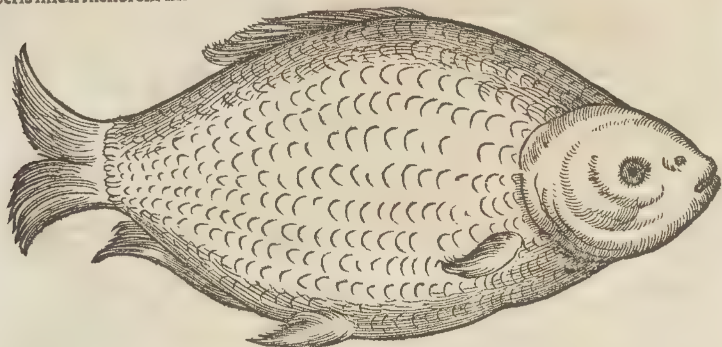
DE PISCIBVS DIVERSIS GERMANIAE NOtis, Cyprino lato cognatis.

CIRCA Rostochium Prasinos uulgò (Prasem) uocant pisces è mari per fluuium Varuon in lacum quendam circa pascha confertissimè se recipientes, ut suprà dixi. qui an ijdem sint prasinis nostris, uel generis eiusdem potius species diuersa, non habeo quod affirmem.

DE Cyprinorũ genere, quod Germani Steinbrachsmen uel Thornbrachsmen nominant, dictum est suprà in Cyprino clauato.

Karaß/Karüntß/Kariß/Gariß, piscis in Albi fluuio inter albos connumeratur, carpæ fermè similis, latior & albior: sed minor. Maiores enim ex hoc genere, carpam unius aut alterius libræ æquare aiunt: colore etiã, formaq; accedere, breuiores tamen esse, in cibo laudari, in piscinis

apud Bohemos nutriri. De hoc an coracinus uel ei cognatus ſit, ſubdubito. Vide ſuprà in Corollario de Coracino A. ad finem. Figuram eius qualem olim adumbratam accepi, hîc appoſui; in operis fine ſi meliorem interim nactus fuero, exhibiturus.

ROTFISCH, in Noruegia piſcis marinus, Praſino noſtro magnitudine & figura ferè ſimilis, minoribus pinnis, totus rubens intus & foris. Laudatur in cibo. Erythrinus hic an pagrus ſit quærendum. Bellonius ab Anglis Londini etiam aſellorum quoddam genus Rotfiſch appellari ait.

ROSEMVCKEN in Pruſsia appellantur piſces, qui in ſtagnantibus aquis, lacubus aut piſcinis profundis capiuntur, cyprinis latis congeneres, quadruplo ferè maiores (ut audio:) præpingues. aſſari ſolent cum aromatibus. caput eis ferè ſpongioſum uel muſcoſum eſt præ corpulentia. Idem eſt puto piſcis quem Albertus de animalibus libro 7. tractatu 1. cap. 7. nominat Hoſemud, mendoſe forſan librariorum culpa, quem capi ſcribit in mari Flandriæ & inferioris Germaniæ.

GOLDAME dictus Germanicè piſcis ab auro (aureo fortè colore) ſimilis eſt praſino nondũ adulto, quod ad formam. ſapore enim plurimùm differt. hyeme capitur ſub glacie in lacu Suerinenſi. Eſt & Goldammer paſſeris auis genus, à colore dictum. Non diſsimilis etiam apud Anglos praſino eſt, latior tamen (ut audio) & colore tincæ, quem Sotee uocitant. alij Sare, alij Sorry ſcribunt, aliqui du roy, uocabulo Gallico, quod regium ſignificat. piſcem enim lautiſsimum eſſe aiunt. Galli Fabrum piſcem, ſiue Gallum marinum, ab aureo & micante colore, uocant Dorée, quaſi Doradam, id eſt, Auratam, à qua tamen multum differt.

Maſsilienſes ueram auratam Dorée uocitant, quam (ut alios complures ſimilis figuræ) Galli Oceani accolæ (& ſimiliter puto Angli) nimis communi Bremæ marinę nomine comprehendũt.

BREMAE marinæ nomen, ut iam dixi, Gallis, Anglis & Germanis latè patet, ad piſces diuerſos, qui omnes tamen ſquamoſi latiq; ſunt, & cyprino præſertim lato, ut Rondeletius cognominat, aliqua ex parte ſimiles. Seebrăme/Meerbrachſme. quanquã certis in regionibus fortè ſpeciem unam quampiam ſic appellant: alicubi enim marinum piſcem bremæ lacuſtri ſimilem, ſed craſsiorem & maioribus oculis, priuatim ſic nominari audio.

BVBVLCA Bellonij, piſciculus eſt ſuprà inter Albos piſces deſcriptus. Is (inquit) Bremmã ac Caſtagnolam marinam toto habitu æmularetur, niſi corpore eſſet minimo, &c.

IN Picardia (inquit Rondeletius) Roſiere uocatur piſciculus, qui dimidiati pedis longitudinem nunquam ſuperat, bramis minimis corporis ſpecie ſimillimus, colore luteo, &c.

PISCES MARINI ALIQVOT, A VETERIBVS MEMOrati, ſquamoſi & lati, qui omnes uno generali nomine Bremę, uel Bramę marinæ, Seebrămen, nominantur aut nominari poſſunt, adiecta aliqua (ſi uidebitur) coloris aliáue differentia: ordine literarum enumerati.

ANTHIAS. uide mox in Aurata.

Auratam Galli ad Oceanum Brame de mer uocitant: quo nomine etiam Sparum, Cantharum, & ſimilis figuræ piſces nuncupant, Rondeletius. Video Sargum, Melanurum, Auratã, Sparum, Synodontem, Dentalem, ita ſimiles eſſe, ut uix ab oculatiſsimo diſtingui poſsint, Bellonius. Chromis, Pagrus, Erythrinus, Hepatus, Orphus, Anthias, Dentex, Synagris, ſimiles ſunt, Gillius ex Athenæo.

Cantharus Lutetiæ uulgo Bremma marina dicitur, Bellonius.

Charax Synodonti ſimilis eſt, ſed præſtantior, Diphilus. At Synodon Auratæ perſimilis eſt.

Chromis,

Chromis. Vide in Aurata. Ein schwartzlechte oder braune Meerbrachsme.

Coracinus Melanuro confertur. ein schwartze Meerbrachsmen art.

Dentex uel Dentalis. ein Zanfisch oder Zanbrachsme im meer.

Erythrinus, id est Rubellio. ein rote Meerbrachsmen art. ein Rotfisch.

Hepatus Aristotelis & Athenæi. ein Meerbrachsmen art mit einem schwartzen flecken am schwantz/ wie auch der Melanurus. Alius est Aeliani Hepatus.

Melanurus. ein Meerbrachsmen art mit schwartzen flecken am schwantz: wie auch der Hepatus.

Orphus. Vide in Aurata paulò superius.

Pagrus uel Phagrus. Ein andere rote Meerbrachsme/ ein anderer Rotfisch. nam & Erythrinum paulò antè similiter interpretatus sum. sed hic è ruffo ad cœruleum uergit, & rotundior latiorque est: erythrinus simpliciter rubet, &c. Pagri nomen proprium Galli non habent. fecit hoc affinitas, quam hic piscis habet cum Bremma fluuiatili, qui Latinorum & Græcorum est Cantharus, (*Cantharus Bremma marina est, fluuiatili similis*) unde non Galli solùm, sed & Angli quoque Cantharum & Pagrum, licet plurimum inter se dissidentes pisces, Bremmam fluuiatilem (*lego marinã*) appellauerunt, Bellonius.

Rubellio. uide Erythrinus superius.

Sargus. uide in Aurata suprà. ein Meerbrachsmen art. ein Geißbrachsme.

Scarus. ein Meerbrachsmen art/ blawlecht/ vnd mit breiten zänen wie ein mensch. Ein Zänbrachsmen art.

Sparus. ein kleine Meerbrachsmen art/ ein Sparbrachsmen.

Synagris. ein anderer Zanfisch oder Zanbrachsme. nam & Denticem sic interpretatus sum. Synagridem & Synodontem aliqui non genere, sed specie differre arbitrantur, Rondeletius sola ætate.

Synodus. uide in Aurata: & proximè in Synagride.

Venetijs Raina de mer, id est, Carpam marinam uocant piscem quendam, coracino fortè cognatum: quem exhibebimus in fine Operis.

CYTTVS, Κυττὸς, piscis nominatur ab Athenæo inter pisces tanquã Dionysio sacer. ex quo & Massarius repetijt: sed is aliter scribit: Cittulum (inquit) Liberò patri sacrum fecêre Græci. Eustathius Athenæi uerba de sacris piscibus repetens, nihil de cytto. Ego cantharum inter pisces potiùs consecrârim Bacchо, ut inter frutices cittum, κιττόν, id est hederam.

DE AQVATILIBVS, QVORVM NOMINA D. LITERA INCHOAT.

DACTYLEVS, Δακτυλεὺς, id est Digitalis: aliàs Didactylæus, id est Bidigitalis, Mugilis genus est, à latitudinis mensura dictum, qua digitos duos non explet, Athenæus.

DACVS piscis quidam à Tarentino nominatur, si modo in recto singulari sic uocandus est. ipse in gignendi casu plurali ponit Δάκων. Dyces quidem Cyrenæis erythrini sunt.

DASCILLVS cœno & stercore uescitur, Aristoteles historiæ 8. 2. nec alibi, quod sciam, eius meminit, nec alius quisquam. Codex Græcus noster sic habet, ὁ δάσκιλλος τῷ βορβόρῳ καὶ κόπρῳ τρέφεται. Theodorus Dasquillum transtulit, sicut pro scilla squillam dicimus. In expositione Niphi inuenio δασκύλλαι, in margine etiam δασκύλλος & ἀσκύλλος. Idem dascyllos rusticè ait dici celace: quod ita accipi potest ac si uulgò in Italia sic appellentur: & ita, ut poëta canit, Nostri sic rûre loquuntur. sed hoc uerum non est, rectiùs & clariùs in Alberti commentarijs, qui Arabicam translationem sequuntur, (in qua pleraque omnia piscium nomina à Græcis quidem detorta sunt, sed adeò corrupta ut uestigium uix agnoscas,) ita nominari dascillum: quamuis nostra Alberti editio non celace habet, sed celeka: & eodem in loco ab Aristotele scarus & melanurus algis uescentes: & salpa, stercore & algis, nominantur: pro quibus omnibus Albertus sic habet: Celeka cibatur stercore siue cœno & herbis, & pascitur quasi quolibet & solus tempore per escã uuechim siue stercoris deprehenditur. Vnde pro dascillo potiùs an salpa, Albertus Celeka posuerit, nesciias. Absurdiora hæc sunt quàm immorari nos deceat: adferre tamen uolui, ut Niphi ineptiæ proderentur. ¶ Dascyllum piscem sibi ignotum Rondeletius fatetur.

Rusticè dici, quid Nipho significet.

Niphi ineptiæ.

DELCANVM, Δελκανὸν, piscem à Delcone fluuio nominari, in quo etiam capiatur, & salsus stomacho quàm commodissimus sit, author est Euthydemus in libro de salsamẽtis. Dorion uerò

Leptinus. Lebianus. in libro de piſcibus, Leptinum Lebianum nominans (τὸν λεπτινὸν, λεβιανὸν ὀνομάζων) eundem & Delcanum eſſe quoſdam aſſerere ait, Athenæus. Lebia, λέβια, piſces quidam lacuſtres ſunt Heſychio & Varino: τὰ λεπίδας ἔχοντα, τὰ ῥύγχη, καὶ ἰχθῦς λιμναῖοι. Si Rhodios inuitâris, εἰσιὼν δ᾽ ὡς Ἀποζέσας σίλουρον, ἢ λεβίαν, ἐφ᾽ ᾧ χαρεῖ πολὺ μᾶλλον, ἢ μυρρίνην προσεγχέας, Diphilus apud Athenæum. hoc eſt, Silurum aut lebiam coctum ſi appoſueris Rhodijs, multo magis quàm murrhino (generoſo aliquo uino) eis gratificaberis. Delcus, δέλκος, lacus eſt piſcoſus circa Thraciam, Heſychius.

DELEDONE, Δηλεδώνη, ὁ μυλαῖος ἰχθῦς, Heſychius & Varinus.

DE DELPHINO, BELLONIVS.

F DELPHINI nomē magis ubiq; receptum eſſe uideo, quàm eius carnis eſum, qua apud orientales plagas uesci ſumma religio eſt.

B F Piſcis eſt omnibus maris litoribus frequens: in Ponto quidem minor, in Galliæ litoribus maximus, ditiorum popinas multis modis apparatus lautiores reddens, inter uiuipara connumeratus.

C Fœtum enim producit, quadrupedum terreſtrium inſtar: unde illud Oppiani,

Et Delphin Ponti princeps, uitulíq; marini   Hi pariunt fœtus, fœtus æquare parenti
Poſſes.

B Quinq; uel ſex pedes longus eſt: craſſus autem, quantum hominis amplexus concludere poſſit. Cæterùm glaber, ác ſine ſquamis, liuente tergo, uentre albicante, roſtro tereti, tenui & oblongo in anſeris modum. Quamobrem uulgus noſtrum marinum anſerem appellauit, Oye de mer. (A) Pinna illi utrinq; ad latera unica eſt, altera in dorſo erectior. Dentibus, quibus centum & ſexaginta poſt roſtri cuſpidem os communitum habet, pro armis utitur. branchiarumq; loco, fiſtulam inter oculos gerit, per quam & aërem attrahit, & aquã reijcit. Cauda illi eſt nigra, lunata, leuiter fiſſa, ac præter aliorum piſcium conſtitutionem tranſuerſa; cumq; ut cæteri piſces oculis præditus ſit, palpebras tamen præter eorum naturam gerit, quemadmodum & meatus ad audiendum, in quos ſi feſtucam adegeris, protinus eos ad oſſa petræa deſinere comperies. Proinde quod ad ſexus differentiam attinet, maſculo foramen quoddam apparet in uentre medio, è quo pudendum exerit quadrupedibus ferè ſimile. Fœminæ pudendi orificium, ano uicinum eſt, etiam ad terreſtria animalia accedens.

C *Aſilus.* Mirum eſt, hunc piſcem inter marinos principes connumeratum, etiam à minoribus uiliſſimisq; deiectamentis infeſtari, quale eſt œſtrum, quod Latini aſilum appellauerunt, à quo laterali pinnæ inhærẽti tantopere cruciatur, ut magno interdum impetu ex mari in ſiccum exiliat, illícq; uitam plerunq; finire cogatur.

D *Hamiæ.* Iam quæ de Hamiarum cum Delphinis pugna ab authoribus tradita ſunt, uera eſſe comperimus: ſiquidem utrorumq; agmina ad Helleſponti fauces ſpectabili prælio dimicãtia uidimus; ſed omnium qui nobiſcum in naui erant iudicio, Delphini uictoriam conſecuti ſunt: ea ſcilicet coniectura, quòd Delphini Hamias ui compellere ac præ ſe agere uiderentur.

Hic ſequebatur icon Delphini, cum nomenclaturis: Delphinus, Gallicè Oye de mer, uel Marſouin. Nos Rondeletij icone contenti fuimus.

B *Nõ eſſe Delphinum incuruũ.* Falluntur plurimum, qui tales eſſe putant Delphinos, quales in antiquis marmoribus & numiſmatis depictos uident, hoc eſt, repando dorſo incuruos atq; inflexos: id enim ſtatuariorum ac pictorum libido effecit potius, quàm ut aliqua nos ad id credendum ratio adducere poſſet. Verũ quidem eſt, ingruente tempeſtate, dum ſaltantes Delphini, atq; ab undis exilientes, in mare præcipites ferri conſpiciuntur, noſtros oculos fallere ſolere, atq; incuruum quiddam præ ſe ferre: ſed ea ratio geometrica, qua oculus ob motus celeritatem plerunq; decipitur, quemadmodum ſi rectum lignum in obliquum præcipitem (*præceps*) trudas. Quamobrem ſtatuarijs ac pictoribus hoc concedendum eſt, quibus Gallica etiam lilia longè ab ipſa natura diuerſa primùm confingere placuit. Hoc tamen in antiquorum marmorum ac numiſmatum delphinis placidiùs ferendum eſt, quòd dempta incuruata figura, reliquum totius corporis naturam probè imitetur.

Quid Delphinus à Turſione diſtet.

B *Interiora delphini & turſionis.* Equidem non omnino abſurdè ſenſiſſe mihi uidentur, qui marinum ſuem, quem Marſuinum uocant, pro Delphino uſurparunt. Quanquam enim re uera Marſuinus ſit marinus Turſio, tamen tanta eſt utriuſq; piſcis partium interiorum cum porci terreſtris, atq; adeò hominis partibus ſimilitudo, ut Delphinum etiam marinum porcum dicere poſsis; adeò mollibus partibus, cerebro, corde, hepate, uentriculo, renibus, ac uaſis inde prodeuntibus; duriſq;, hoc eſt oſsibus, atque ab his cartilaginibus, inter ſe conueniunt. Hoc intereſt, quòd Delphini lien compactus non eſt, ſed in multos globulos diſtinctus: fellíſq; folliculo, ac cæco inteſtino caret. Hoc præterea à Turſione diſtat, quòd Delphini inteſtina multò graciliora ſint: itemq; epiglottis quæ in palati foramẽ inſeritur, triploq; minore ſit pudendo, maiore corde, liene, hepate, pulmone ac uentriculo; lingua quoq;

quocꝫ multò longiore ob roſtri prominentiam. Præterea Delphini dentes in inferiore maxilla ſemipedem longa, ſerratos, & acutos, utrincꝫ quadraginta, ſuperioribus minores conſpicies. Turſionis uerò obtuſiores in latum ſe diffundunt, ut in pecudum anterioribus inciſorijs cernere eſt. Cauda etiam lunata Delphinis apparet, Turſionibus laciniata, magiſcꝫ quadrangula. Denicꝫ Delphinus, ut plurimum Turſione gracilior eſt, magis tamen carnoſus, ac minus pinguis.

Porrò ut nihil intactum prætermitteremus, quod ad præcipuam huius piſcis cognitionem ſpectaret, utriuſcꝫ piſcis fœminæ uterum aliquando diſſecuimus, quem conſpeximus ad humani formam propemodum accedentem. Cuius diſſecti formam ac figuram ſequens tibi pictura oſtendet.

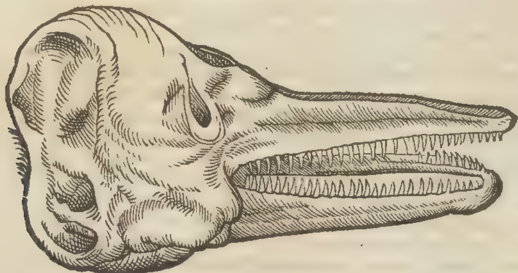
Matricis Delphini cum fœtu efformatio: quæ Turſioni etiam conuenit.

Delphini caluaria.

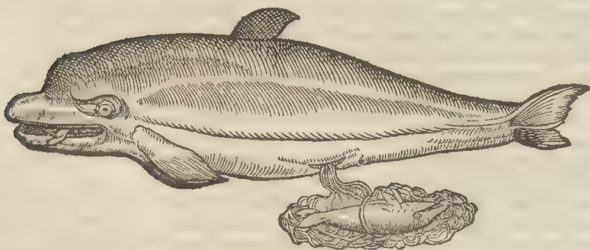
Vt Delphinus quatuor & uiginti uertebras, atcꝫ utrincꝫ duodecim ueras coſtas habet: utcꝫ in eodẽ clauiculas, ſcapulas, cubitos, radios & ulnas facilè agnoſcere poſsis, & in lateralibus pinnis quandam ueluti manum in quincꝫ digitos articulatos diffiſſam: ſic eius caluaria, quantam habeat cum porco ſimilitudinem, uideto ex ea figura, qualis à nobis aliquando in Rauennati litore perſpecta eſt.

Simile huic delphini cranium nos quoq, olim accepimus à Cornelio Sittardo, Romæ depictum apud Gisbertum Horſtium medicum.

DE DELPHINO, RONDELETIVS.

Delphinus fœmina, cum fœtu maſculo.

Bellonij icon roſtrum longius oſtendit: & caput à roſtro non adeò præcipiti, ſed leni accliuitate dorſum uerſus: ſicut & Gisberti Horſtij pictura Romæ ad uiuum facta, quam habeo: in qua etiam fiſtula in capite apparet è regione oculorũ ferè, ſed paulò anterius, &c.

A QVI à Græcis δελφὶς uel δελφὶν & δελφινίσκος, à Latinis non mutato nomine delphin uel delphinus, & delphinulus dicitur, ab accolis maris mediterranei delphin uel dauphin, à quibusdam oceani accolis marsouin uel meerschouin, quasi maris suem dicas: à Gallis becdoye, quod prominentiore sit rostro. Cognominatur ἱερὸς ἰχθὺς, & παιδεραστὴς & φιλάνθρωπος ab amore, quo pueros & homines prosequitur, & Simo, quòd hoc nomine delectetur. Nonnulli delphinos berellos uocant, eo quòd (ut Alberti uerbis utar) ante naues aquam euomant. Delphinus tanquã genus phocænam sub se comprehendit teste Aristotele lib. 6. de hist. anim. cap. 12. quum scribit phocænam delphino similem esse, sed minorem, & à compluribus delphini genus esse existimari. Et Aelianus libro 16. cap. 18. de Taprobanæ insulæ piscibus loquens, balænas delphinis (*thynnis est in Græco*) insidiari scribit, horum duo genera illic nasci: alterum ferum, dentibus serratis, & inexorabili immanitate piscatoribus infestum: alterum natura mansuetum circum homines natare, & more canum blandiri, & se contrectari sustinere, atq; obiectum cibum sumere. De delphino eo qui omnibus notior est, & hominum amans primùm dicemus, cuius partes tum internas tum externas eò diligentiùs explicabimus, quò plura ab Aristotele, Plinio, cęterisq; probatis authoribus de eo scripta sunt, & ut quæ prætermissa sunt addamus, & ut quæ ab ijs tradita sunt, dilucidiora reddamus: postremò ut intelligant studiosi, quantopere cetacei quidam siue beluæ marinæ cum quadrupedibus terrenis cõueniant. Ex delphinis quos multos uidimus, duos, fœminam matrem, & fœtum marem proponimus graphicè depictos, & ad uiuorum delphinorum uerissimam imaginem expressos.

Delphinum species sub se comprehendere.

De iconibus.

B Delphinus igitur cetaceus est piscis, corio læui & sine pilis, sed duro, contectus, corpore oblongo, terete, dorso repando, rostro longo, rotundo, resimo, oris scissura longa, quæ ad unguem clauditur ueluti ceruorũ os, dentibus paruis, acutis, pectinatim coëuntibus: lingua carnosa, exerta, in ambitu parum serrata, mobili suillæ simili. Oculis magnis, sed cute adeò tectis ut pupilla solùm appareat, ij non procul ab oris scissura siti sunt, in eadem ferè linea. Nullum meatum neq; ad odorandum, neq; ad audiendum habet, si Aristoteli credimus, cum tamen & odorari & audire certum est. At meatus habere quibus audit nos ex anatome deprehendimus. Hi post oculos sunt tenues admodum & exigui ueluti in uitulis marinis, & multa pinguedine circũtecti, ut uix appareant, sed in caluaria auris internæ constitutio tota manifesta est. Post rostrum siue supra rostrum fistulam habet geminam, quæ ad caput arteriæ asperæ pertingit, foris figura C. internus sinus carne quadam molli & pingui oppletur, qua utrumq; foramen arctè clauditur, eaq; fistula ante cerebrum est, ne quis credat post cerebrum esse: nam spinæ dorsi continuus ductus fistula intercipe-retur, sed à ueteribus dicitur in dorso esse, quia magis ad partem posteriorem spectat, quàm in balęna, in qua fistula magis ad anteriora uergit. Eius usus est, ut per eam respiratio fiat & aqua cum cibo hausta reijciatur. Pinnis natat duabus ualidis, quæ ueluti hominis brachia cum omoplatis articulis iunguntur, earum musculi quatuor robusti dorso pectoriq; annectuntur. In medio dorso pinna unica surrigitur, partim ossea, partim cartilaginea, sine ullis spinis aculeisue: etsi Plinius, Appion, Pausanias spinas in dorso habere dixerint. Cauda ex duabus pinnis constat è lateribus ortis, quæ in semicirculum sinuantur. Inferior uentris pars æquali spatio à sese disiuncta hæc continet, umbilicum, pudendum, anum. dorso est nigro, uentre candido. Cute spissa & firma, sed molli ob pinguedinem, quæ subest ueluti in porcis terrestribus. Caro est nigricans, suillæ uel bubulæ similis. Non spinis uel cartilagine, sed ossibus, sustinetur. Sub peritonæo partes quæ ad nutritionem & generationem conformatę sunt ad quadrupedum terrestrium magis quàm ad piscium partes accedunt. Nam epiploum habet, sed minùs pingue, quo uentriculus & intestina incalescunt & fouentur. Ventriculum magnum, cùm ad iustam magnitudinem accreuerit: in recẽs nato exiguus est, & geminus uidetur. eius fundo pancreas hæret, desinit in intestina, quæ in multos gyros conuoluuntur, eadem ferè ubiq; crassitudine, præterquàm in extremis, quæ medijs paulò sunt latiora. Mesenterium uertebris annectitur, glandulas nigras, uenas arteriasq; intertextas gerens. Lien in recens natis magnus pro corporis ratione, in adultis paruus & niger. Hepar coloris sanguinei, septo transuerso annexum, uentriculum totum complectens, in duos lobos diuisum. In caua parte umbilicalem uenam habet, quo loco uena porta exoritur. A gibba parte caua uena prodit sursum & deorsum ramos quamplurimos mittens. Fel nullum conspicitur. Renes uenæ magnæ trunco arteriæq; magnæ per emulgentes alligantur, sunt corporis proportione amplissimi inter hepar & testes siti, numerosis carunculis racematim compactis ueluti acinis constantes. Vrina per ureteras in uesicam percolatur: quæ terrestrium animalium uesicis similis, sita est inferiore uentris parte. In ijs qui utero adhuc gestantur, in urachum desinit, per quem urinam deponit in allantoidem tunicam ad diem usq; partus. Editi in lucem per pudendum urinam sicuti terrestria emittunt, & per musculum sphincterem retinent. Vracho arteriæ umbilicales adhærent, arteriæ magnæ inferioribus ramis insertæ. Vtrinq; sunt testes oblongi, quibus præparantia uasa præposita sunt, infiniti scilicet uenarum & arteriarũ è magna uena arteriaq; ortarum ramuli, qui post uarios & multiplices anfractus in epididymin inseruntur. Cùm enim magna sanguinis copia multo semini generando necessaria sit, quæ longo uasorum ductu ob spatij breuitatem transmutari & elaborari non potest, solerter admodum natura gyros illos uasorum instituit, ut illis, id quod

Fistula.

Interiora.

Ventris inferioris partes.

quod longitudini deest pensaretur, & quibus singuli meatus capreoli modo intorti dependent, & in glandulosa corpora radici pudendi adnata desinunt, ex quibus, meatu urinario, neruo cauo genitale constat humano simile, cuius extremum foris propendet, in glandem tenuem linguis auium similem desinens, quæ præputio non omnino integitur, intus replicatum latet, ad ueneris usum exeritur. Oppianus: *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Μήδεα τ' ἀνδρομέοισι πανείκελα καρτύνονται· οὐδ' αἰεὶ προφανὴς πόρος ἄρσενος, ἀλλά οἱ εἴσω
Κέκρυπται, λεχέων δ' ἐπὶ χρεῖος ἕλκεται ἔξω.

Venas suas, neruos, arterias idem pudendum habet, ossi innititur quod ossi pubis proportione respondet. Inferiorem uentrem sumus executi, de superiore iam dicamus. Thorax costis ueris & mendosis, sterno, uertebris, musculis constat, cuius capacitatem pulmones magni complent, densiore substantia quàm in terrestribus; crassitudine & colore hepar quadrupedum referunt, tum ne aqua in rariorem substantiam altiùs penetrans eiici non posset, tum ne in magnis expirationibus, quibus in aquis ferè semper uti coguntur, tenuior substantia facilè disrumperetur. *Thorax. Pulmones.* Hi in duas partes diuisi sunt, parte inferiore adeò gracilescunt, ut membranam esse affirmes, undiqꝫ cor complectuntur pericardio conclusum, in medio thorace locatum, nulla in re porcorum cordi absimile: duos sinus, totidem auriculas, deniqꝫ similia omnia habet. *Cor.* Adhæc asperam arteriam, œsophagum, musculos, & quæcunqꝫ in terrestrium corporibus sunt, clauicula exempta reperire est. Caput cum uertebris articulatur. Cerebri dispositio est diuersa. nam in anterius & posterius diuisum est, non in dextrum & sinistrum, ut in homine. *Caput. Cerebrum.* Neruorum coniugationes ex eo nascuntur, plexus χοροειδὴς in eo, rete mirabile, meninges duæ pro integumento. Vt omnia hæc in summam contraham, porco terrestri maximè similis est; differt autem colore, felle, renum forma.

Superest ut fœminarũ partes internas explicemus, quò fœtus generatio intelligi possit. *Fœminarũ partes internæ.* Vulua ceruicem palmum unum longam habet: ea deinde in ramos duos distribuitur, ueluti in quadrupedibus terrenis uidere est, testes ad uteri cornua positi, pudendum inter umbilicum & podicem.

Fœtum ex semine concipit, sine ouo, & perfectum in lucem edit, singulos uno partu, interdũ tamen & binos, uterum gerit decem mensibus. *C* *Conceptus, fœtus, & partus.* Aestate parit, nec ullo tempore alio, ut rectè scripsit Aristoteles lib. 6. de hist. animal cap. 13. Vnde Plinij locus is falsus uideri potest. Agunt uere coniugia, pariunt catulos decimo mense, æstiuo tempore. *Perpensus Plinij locus lib. 9. cap. 8.* Nam si uere delphini cum fœminis commisceantur, gerantqꝫ uterum decem mensibus, qui fieri potest ut æstate pariant? Dicã quod ipse experientia comprobaui. Quum hæc scriberem, è matris utero fœtum, quem hîc depingendum curauimus uere extraxi. Alteram Octobri mense dissecui, in cuius utero tum primùm formari cœptos catulos inueni. Ex quibus effici necesse est, eum quem ferè perfectum uere comperi proximæ æstatis initio in lucem edi oportuisse: alterum initio autumni conceptum decẽ mensibus pòst, nimirum æstate, gignendum fore. Quare Plinij locum mendosum esse existimo: neqꝫ eum intellexisse delphinos ueris tempore coire, cùm mox subiungat decimo mense catulos parere, ęstiuo tempore. Sed legendum: Agunt uera coniugia, quod ex Aristotele sumptum est, διατρίβουσι δὲ μετ' ἀλλήλων κατὰ συζυγίας οἱ ἄρρενες ταῖς θηλείαις. degunt coniugatim mares cum fœminis. *Lib. 9. de hist. anim. cap. 49.* Chorio, amnio, allantoide tunicis fœtus in utero inuoluitur: sanguine nutritur per uenas umbilicales, spiritum per arterias easdem trahit. Deniqꝫ eodem planè modo quo quadrupes animal uel homo in utero concipitur & nutritur, & in lucem editur. Coëunt delphini supinis partibus admotis mutuis amplexibus inhærentes, hominum more. *Coitus.* Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν:

Δελφῖνες δ' ἀνδρεσιν ὁμῶς γάμον ἀντιόωνται. Quæ παραφραστικῶς uertit interpres.

In faciẽ uersi dulces celebrant hymenæos Delphines, similes hominis cõplexibus herent.

Id quod à me aliquando in mari nostro spectatum est. Lacte nutriunt catulos, gestantqꝫ eosdem infirmos, adultos diu comitantur. *Nutritio.* Adolescũt autem celerrimè, quippe annis decem ad summam perueniunt magnitudinem. *Incrementum.* Viuunt annis compluribus. *Vita.* Constat enim nonnullos uixisse annis uigintiquinqꝫ, alios triginta: quod cognitum fuisse testatur Aristoteles, præcisa à piscatoribus cauda, ut quos ita reddidissent mari, captos item agnoscerent, & spacium temporis scirent. Item Albertus tricenis annis uiuere scripsit. Dormiunt rostro sublato, siue fistula elata per summa æquoris, qua etiam spirant, pinnas suas leuiter mouendo, stertentes etiam leuiter audiêre nonnulli. *Somnus.*

Certissimum & hoc esse futuræ tempestatis prognosticon aiunt, ubi in maris superficiem frequentius se uibret, & quodammodo colludat. *E* *Tẽpestatis prognosticon.* cuius rei causam D. Thomas hanc reddidit: Hyemali, inquit, procella ingruente, ab imo maris consurgunt exhalationes, quæ hyemi fomenta suggerunt, tuncqꝫ calor excitatur in delphinis. quoniam uerò calidi propria est agitatio, inde contingit id animal crebriùs erumpere, ac sese ostentare. *Mutuatus est hæc Ronde. ex Cælij Rhod. li. 8. cap. 6.* Ex quo illud est Plinij lib. 8. cap. 35. delphini tranquillo mari lasciuientes, flatus ex qua ueniunt parte præsagiunt. item spargentes aquam, item turbantes (*aliâs: item spargentes aquam turbato* [*scilicet mari,*] *tranquillitatem*) tranquillitatem. Id uerum esse affirmant piscatores & nautæ. Non solùm uerò delphini, sed & alia etiam animalia tempestatem præsentiunt, ut echini arena se saburrantes, ut ranæ ultra solitum uocales. Sunt & multò plura,

quæ tempestates præsagiunt, de quibus Plinius libro 18.cap.35. Quare crediderim pisces in aqua aëris agitatione mutationeq́ affici, non aliter quàm imbecillos & ualetudinarios ob austrinos instantes flatus, dolorem in capite, uel articulis sentire, quod euenit ijs qui cum Neapolitano morbo diu conflictati sunt, uel arthricis. Sic laterum uel thoracis doloribus obnoxij septentrionales uentos prænunciant. Nam paulatim magis ac magis immutatur aër, priusquàm omnino in contrarium permutetur. Leues autem immutationes facilè ferunt, qui prospera sunt ualetudine, magisq́ externis causis morborum resistunt. Ad alias delphini actiones transeamus.

C

Stridor et uox. Lingua. Lib.9.cap.8. Lib.4. de hist. anim. cap.9.

Stridorem edit, uocisq́ nonnihil: quia asperam arteriam & pulmones habet, & linguam mobilem, quod ut intelligerent studiosi exertam in pictura expressimus. Sed statim reclamabit aliquis ex Aristotele, unaq́ cum Plinio nos errare affirmabit, de delphini lingua hæc scribente: Lingua est his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atq; lata, haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humano similis. Aristoteles autem dissentire uidetur his uerbis: ἀφίησι δὲ καὶ ὁ δελφὶς, τρισμὸν, καὶ μύζει ὅταν ἐξέλθῃ ἐν τῷ ἀέρι, οὐχ ὁμοίως δὲ τοῖς εἰρημένοις. ἔτι γὰρ τοῦτο (*apparet hîc aliquid uitiatum, ego legerim ὄντως γὰρ οὗτος*) φωνὴν ἔχει, καὶ πνεύμονα, καὶ ἀρτηρίαν: ἀλλὰ τὴν γλῶτταν οὐκ ἀπολελυμένην, οὐδὲ χείλη, ὥστε ἄρθρόν τι τῆς φωνῆς ποιεῖν. Delphinus stridet ac mutit efferens sese in aërem, sed non quemadmodum ea quæ superiùs enumeraui (*non ut pisces illi qui uocales existimantur, ut cuculus, chromis, lyra, &c.*) hic enim uocē & pulmonem, & arteriam habet: sed linguam non solutam, neq́ labra, ut articulatam uocem possit edere. At qui Aristotelis contextum propiùs inspexerit, nobis Plinioq́ minimè aduersari intelliget. Etenim Aristoteles hoc capite ostensurus, quæ animalia uocem, quæ locutionem, quæ sonum aliquem siue strepitum edant, subtiliter hæc omnia distinxit: ut uox à pharynge & pulmonibus pendeat, ut quibus pulmo desit, ijs nulla uocis emittendæ sit facultas, locutio uerò non nisi uocis per linguam explanatio sit, quamobrem quæ linguam nō habent, aut μὴ ἀπολελυμένην, id est, non liberam & solutam, ea neq́ uocem emittunt, neq́ loquuntur, at sonos edere uel alijs partibus possunt. Lyra igitur & chromis sonos stridoresq́ mouent, quia neq́ pulmonem, neq́ arteriā habent, & pectines quoties per summa humoris nitibundi feruntur, quod uolitare dicunt, stridere sentiuntur, atq; etiam marinæ hirundines quæ sublimes uolitant mare non attingentes. Delphinus uerò non eodem modo stridet ac mutit, quo hæc omnia, quia uocem habet ob pulmonem & arteriam: præterea linguam mobilem ac liberam, sed non ita liberam & solutam ut uoci articulatæ & locutioni efferendæ satis esse possit. Quare non negat Aristoteles delphinum linguam mobilem habere, sed non ita mobilem & solutam, (*Aristotelis uerba, τὴν γλῶτταν οὐκ ἀπολελυμένην, ita accipit ac si dixisset, οὐχ οὕτω ἀπολελυμένην, uel οὐχ ἱκανῶς ἀπολελυμένην*) ut uocem articulatam efferre possit. est enim breuis, ut ait Plinius. Atq; hunc esse germanum Aristotelis sensum confirmo ex ipsiusmet testimonio, cuius paulò pòst hæc sunt uerba: Pueri ut cætera sua membra continere ac regere nequeunt, sic etiam linguæ sunt impotentes, & quidem imperfecti, & serò lingua absoluuntur. itaq; magna ex parte balbutiunt, tortiq́ sunt lingua. Pueris igitur lingua non deest, neq́ adhærens est, sed mobilis & lata, quęq́ exeri potest: sed nondum ita libera, ut uocem distinctè articulateq́ enunciare possint. Ita delphinis lingua est lata, mobilis, quæ modò exeri, modò condi possit, non hærens palato, neq́ ossea, non ita tamen soluta ut uocem explanatè efferre queant. Porrò neq́ labra, neq́ palatum cameratum habet, quæ locutioni conferunt.

Auditus, eiusq́; organum in delphino et piscib.

Delphinum audire, cæterosq́ omnes pisces constat ex ijs quæ diximus, quum de piscium sensibus ageremus. Huius uerò sensus organum nullum manifestum reperiri potest, ne in delphino quidem, ut putat Aristoteles lib.4. de hist. anim. cap. 8. At audire sine meatu ullo parteq́ huic rei destinata, nullum animal potest, per quam soni uocesq́ ad cerebrum perferantur. Qua ratione impulsus cum delphini cranium diligentissimè contemplatus essem, manifestissimum audiendi meatum, qui ad cerebrum usq́ patet, inueni; è regione uerò in uiui delphini capite foramen tam exiguum, ut ferè oculorum aciem fugiat, statim post oculum, qui situs in causa est, cur difficiliùs reperiatur. sunt enim oculi & foramina illa in eadem ferè linea cum oris scissura.

Odoratus, eiusque organū, in delphino & piscibus.

Cùm uerò sagacissimè odoretur, multò difficiliùs est inuenire quæ pars huius sensus ministra sit: quod non solùm in delphino, sed in omnibus alijs piscibus admiratione dignum est: neque est quòd quis per foramina illa, quæ ante oculos sunt narium loco, pisces odores percipere certò credat: ad cerebrum enim usq́ non permeant, sed partim obsepta & cæca mox desinunt, partim ad branchias feruntur. Omnes tamen odorari certum est, cùm esca recenti abstineant, nec ijsdem escarum generibus omnes capiantur, sed uarijs, scilicet sui agnitione odoris, quippe cùm uel fœtidis nonnulli alliciantur. Quare meatus istos cæcos esse existimo, & qui oculis nostris cerni non possunt, per quos tamen odori ad cerebrū pateat aditus, ut qui tenuioris essentiæ sit quàm humor. Quòd si in his qui branchias habent perspicui non sunt, quantò minùs esse debent in ijs qui pulmonibus spirant? In illis enim branchiæ ualde patent, ut sine inspiratione magna odorari possint: hi, cùm respirationis organum intus lateat, sine magna inspiratione & aëris tractu odores nō percipiunt, ut docet Galenus in libro de odoratu, quibuscum unà in cerebrum penetraret aqua, si per apertos meatus permearent. Odores autem in cerebrum piscium sese insinuare id maximo est argumento, quod ad escam nidorosam accedunt, odoribusq́ caput repleatur & grauitate tentetur. Et ut de cæteris taceamus, de delphino odore unguēti grauiter offenso historiam ex Plinio narremus.

Libro 9. cap. 8.

narremus. Alius delphinus inter hos annos in Africo litore Hipponis Diarrhyti, simili modo ex hominum manibus uescens, præbensq́ʒ se tractandum, & alludens natantibus, impositosq́ʒ portans, unguento perunctus à Flauiano proconsule Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq́ʒ similis exanimi, caruit hominũ conuersatione, ut iniuria fugatus, per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Qua in re delphino cum suibus conuenit, quibus amaracinum inimicum est, si Lucretio credimus, libro 9. (D)

Deniq́ʒ amaracinum fugitat sus, & timet omne Vnguentum.

Quoniam uerò actiones sine partibus, quæ harum gratia à natura conditæ sunt, explicari uix possunt: ijs addamus quædam de delphini ore ab Aristotele & Plinio prodita, quibus fit ut dubitare possit aliquis, sit ne delphinus ueterum, quem hic exhibemus. Cùm enim delphino nostro sit os ante & in promptu, longa etiam scissura & multum infra rostrum descendens, tamen Aristoteles hæc scripsit: Cartilaginei, delphini & omnes cetacei resupinati (ὕπτιοι) cibos capiunt. habent enim os subter, unde fit ut minores periculum faciliùs possint euadere, alioqui pauci admodum seruarentur: quippe cùm delphini celeritas, atq́ʒ edendi facultas mira esse uideatur. Et alio loco apertiùs: Sunt & oris differentiæ, alijs enim os est ante & in promptu, alijs infrà parte supina, ut delphinis & cartilagineo generi. quamobrem hæc nisi conuersa resupinentur, cibum corripere nequeunt. quod natura nõ solùm salutis gratia reliquorum piscium fecisse uidetur (dum enim illa sese conuertunt, mora intercedit, qua piscis quem insectantur euadere possit: nam omnia id genus rapina piscium uiuunt) uerùm etiam ne nimis deuorandi auiditatem explerent. si enim faciliùs caperent, breui præ immodica satietate perirent. Præterea rostrum rotundum est & tenue, quodq́ʒ diuidi in os non possit. (*Postrema Græcè sic leguntur: πρὸς δὲ τούτοις περιφερῆ καὶ λεπτὴν ἔχοντα τὴν τοῦ ῥύγχους φύσιν, οὐχ οἷόν τε εὐδιαίρετον ἔχειν.*) Ex ijs sua mutuatus est Plinius: Nisi multùm infra rostrũ os illi foret, medio penè in uentre, nullus piscium celeritatem eius euaderet. Sed affert morã prouidentia naturæ: quia nisi resupini atq́ʒ conuersi non corripiunt, quæ causa præcipuè celeritatem eorum offendit. E De delphini ore. Lib. 9. de hist. anim. cap. 2. Lib. 4. de part. anim. cap. 13. Lib. 9. cap. 8.

In his Aristoteles & Plinius uidentur delphinis os in supina parte tribuere, quod galeis & alijs multis cartilagineis proculdubio competit, delphinis non item: de quibus id uerissimè dici crediderim quòd † in supini conuersi cibos corripiant: tum propter causas quas reddit Aristoteles, tum propter longam oris scissuram, & multùm infrà descendentem, ob quam si proni uescerentur cibi uix bene corripi possent, atq́ʒ hinc & inde diffluerent, nec rectà in oris fundum, ac inde in œsophagum deferrentur. Conclusio. † in abũdat, uel resupini legendum

Addam aliud quod à ueteribus dictum est, uero haud consentaneum. Aulus Gellius inquit: Verba Appionis subscripsi eruditi uiri ex Aegyptiacorũ libro quinto, quibus & delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert: eaq́ʒ omnia seipsum, multosq́ʒ alios uidisse dicit. Καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδός, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπερχόμενον φωνήν, ἅτε δὴ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθῦς, ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ τὰς ἀκάνθας περιέστελλεν, ἵνα μὴ τι τοῦ ποθουμένου χρῶτα ἀμύξῃ, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. Ἐξέρχετο (*Ἐξεχεῖτο, in nostra æditione: & sic Gellius legisse uidetur. uertit enim, confluebat*) δ᾽ ἄρα ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεασομένη ἰχθῦν νηχόμενον ὑπ᾽ ἔρωτος. id est, Et nos quidem uidimus apud Puteolos delphinum amantem mirè puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq́ʒ equitis modo insidentem per magnum æquor, per ducenta stadia (*triginta ferè passuum milia, Gellius*) deferret. Roma igitur tota, omnisq́ʒ Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret. Paulò aliter rem narrat Plinius. Diuo Augusto principe Delphinus (*in Campania, Solinus*) Lucrinum lacum inuectus, pauperis cuiusdam puerum, ex Baiano (*litore, Solinus addit*) Puteolos in ludum literarium itantem, cùm meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mœcenatis & Flauiani, (*Fabiani, Solinus*) & Flauij Alfij, multorumq́ʒ esset literis mandata. Quocunq́ʒ diei tempore inclamatus à puero, quanuis occultus atq́ʒ abditus, ex imo aduolabat, pastusq́ʒ è manu præbebat ascensuro dorsum, pinnæ aculeos uelut uagina condens, receptumq́ʒ Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum uentitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoq́ʒ (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Hi delphino aculeos in pinna dorsi tribuunt, quod falsum esse sensus ipse conuincit: nullas enim omnino spinas, neq́ʒ aculeos in ulla corporis parte habet delphin. Quare uel fabulosa ista esse oportet, uel eos qui ista scripserunt parum diligenter delphinos inspexisse. Pinna unica est in medio dorso satis rigida: aliæ duæ in uentre, ita sitæ ut non solùm natatum, sed etiam ut motum quo sursum sese effert respirandi causa adiuuent. Aliæ duæ in cauda, quarum etiam magnus est usus, & diuersus ac in alijs situs. Non ex recto spinæ dorsi ductu oriuntur, ut altera sursum, altera deorsum spectet, sed ex caudæ lateribus, altera dextram, altera sinistrã partem uersus, ita ut cauda sua latitudine aquam uerberet. Cuius tanta uis est, ut prouerbio dictũ sit, δελφῖνα πρὸς τὴν οὐρὰν δεῖν, id est, delphinum cauda ligare, in eos qui frustra quidpiam conantur, quod non dictum est propter caudam lubricam, etsi læuis sit, sed propter eius robur: nullus enim Nullos in pinna dorsi delphino aculeos esse, cõtra Gelliũ et Plinium. Pinnæ delphini Cauda.

quantumuis uiribus præstans delphinum hac parte retinere potest.

C — *Velocitas & impetus.*

Quum deorsum contendit, caudam sursum mouet, contrà quum in summa aquæ sese effert: sed ea celeritate, ut nullum eo uelocius animal esse dicatur. Aristoteles lib.9. de hist. anim. ca.48. Omnium tum aquatilium tum terrestrium animalium uelocissimi mihi uidentur esse delphini: supersiliunt enim nauigiorum magnorum malos: quod maximè faciunt, quum piscem quempiam cibi causa persequũtur: tunc enim si is fugit, ad fundum usq; fame urgente insequuntur: quod si longior fuerit reuersio, spiritum continent, quasi spatium apud se reputantes, & conuersi sagittæ modo feruntur, celerrimè itineris longitudinem emetiri uolentes respirandi causa, quo impetu nauigiorum, quę fortè illic fuerint, malos superant. Hoc idem urinatores faciunt, cum se in pro fundum demiserunt, pro uiribus enim conuersi enixiùs efferuntur, ut spirent. Quæ Plinius maiore ex parte expressit. *Lib.9.cap.8.* Velocissimum omnium animalium non solùm marinorum delphinus, sed ocyor uolucre, acrior telo. Nam cùm fame concitati, fugientem in uada ima persecuti piscem, diutiùs spiritum continuêre, ut arcu dimissi ad respirandum emicant, tantaq; ui exiliunt, ut plerunq; uela nauium transuolent uento euntium. Vnde qui hieroglyphicis literis res significabãt, uelocitatem per delphinum expresserunt: quod indicat celeberrima illa & omni Principe dignissima sententia σπεῦδε βραδέως, id est, festina lentè, quæ Octauio Augusto adeò arrisit, ut non in sermonibus modò quotidianis crebriùs usurparet, uerumetiam epistolis suis frequenter insereret: admonens his duabus uocibus, ut ad rem agendam adhiberetur simul & industriæ celeritas & diligentiæ tarditas. Eadem Tito Vespasiano adeò placuit, ut numismatis insculpserit, quæ altera ex parte faciem Titi Vespasiani cum inscriptione præferrent, altera ancoram, cuius medium ceu temonem delphin obuolutus complectitur, ancora tarditatem, delphino celeritatem designante.

Delphini icon in Hieroglyphicis.

Lib.2. ἁλιευτικῶν. Eandem delphini celeritatem comparat sagittæ Oppianus:

Δελφῖνες δ' ἀγέλῃσιν ἁλὸς μέγα κοιρανέουσιν
Ἔξοχοι ἠνορέῃ τε, καὶ ἀγλαΐῃ κομόωντες,
ῥιπῇ τ' ὠκυάλῳ: διὰ γὰρ βέλος ὥστε θάλασσαν
Ἵπτανται.

Ab hoc delphini in natando impetu ortum est prouerbium, Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις, delphinũ nare doces, in eos competens, qui monere quempiam conantur in ea re, in qua cùm sit ipse exercitatissimus, nihil eget doctore.

D — *De hostibus delphini amijs & crocodilis.*

Veruntamen delphinus etsi uelocissimus & fortissimus sit, aduersario non caret: amiæ enim cum eo pugnant, & expugnant, ut capite de amia fusiùs exposuimus. Idem crocodilos necat in Nilo, ut tradit Plinius lib.8.cap.25. Verùm in crocodilo maior erat pestis, quàm ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaq; & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata inest penna, abigentes eos præda, ac uelut in suo tantùm amne regnantes, alioqui impares uiribus ipsi astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntq; non modò sua commoda, uerumetiam & hostium aduersa, norunt sua tela, norunt occasiones, partesq; dissidentium imbelles. In uentre mollis est tenuisq; cutis crocodilo, ideo se ut territi immergunt delphini, subeuntesq; aluum, illam secant spina. Superiùs annotauimus delphinum non in dorso tantũ, sed & in toto corpore spinas omnino nullas habere, quamobrem pro spina, legendum opinor, pinna uel penna, quemadmodum ante cultellatam pennam dixit. Sed non sine causa dubitauerit is qui delphinum & crocodilum diligentiùs inspexerit, quî fieri possit, ut delphinus dorsi pinna crocodili aluum dilaceret. Nam crocodili cutis minùs est in aluo dura quàm in dorso, non tamẽ ita mollis, ut cultro etiam peracuto penetrari possit: delphini uerò pinna non usqueadeo dura est neq; acuta, cui tamen uim magnam à celeritate addi non negârim.

A — *Sturionem aliqui delphinum putarunt.*

Non desunt qui sturionem nostrum, ueterum delphinum esse crediderint, ob dorsi cultellata ossa, quæ clypeos referunt, quibus etiam ligna ueluti serrâ secari possunt. Atq; in ea sententia fuisse scio uirum doctissimum, cuius iudicium his in rebus plurimi facio.

D — *Delphinus an præeat balænæ.*

Vulgus piscatorum ait delphinum balænæ præire, & iter præmonstrare, quod ueteres musculo tribuerunt. Sed eius opinionis occasionem inde ortam arbitror, quod ubi balænæ sunt, ibi delphini & lamiæ frequentes sint, à quibus balænæ dilacerantur. Delphinos fama est, si pompilum aut urgente fame, aut casu aliquo degustarint, stupidos fieri subitò, & uiribus defectos nullo posteà negotio maris æstu in litus eijci, ibiq; à mergis, cæterisq; auibus maritimis dilaniari & absumi.

C — *Occultatio delphinorum.* *Eruptio in terram.*

Tricenis diebus latêre circa canis ortum, occultariq; incognito modo, scribit ex Aristotele Plinius lib.9.cap.8. quod eò magis mirum est, inquit, si spirare in aqua nequeunt. Neq; ego id uerum esse crediderim, nisi in scopulorum specubus lateant, in quibus liberè spirare possunt, quemadmodum faciunt & uituli marini. (*Sic & Massarius sentit.*) Solent etiam in terram erumpere, incerta de causa, iisdem authoribus: sed id œstro diuexati faciunt, ueluti thunni & gladij. Præ dolore igitur in terram exiliunt, cuius rei oculatus sum testis, reperi ipse œstrum siue asilum delphino, qui in litore iacebat, inhærentem. Idem eis accidit mugiles ueloces admodum persequentibus: quum enim citatum cursum inhibere non possunt, in terram usq; impelluntur. Statim tellure tacta moriuntur, ait Plinius lib.9.cap.8. Et Ouidius:

Terræ cõtactu nõ statim mori eos.

Quem postquam bibulis iniecit fluctus arenis, Vnda simul miserum uitaq; destituit.

Ex eo natum fuisse prouerbium author est Plutarchus; delphini in terra uis, de ijs dictum, qui id in quo

in quo minùs ualeant toto conatu petunt, quòd delphinus tam stupendæ agilitatis animal terræ contactum non patiatur. Sed hoc falsum esse docet experiētia. Nam fœmina quam dissecuimus, ut eam cum fœtu exhiberemus, uiua diu iacuit, & delphini uiui à nostratibus Lugdunum usque aliquando deportati sunt. Citiùs moriuntur si iisdem retibus quibus thunni capiātur, ob id quod inuiti sub aqua retinentur, respiratione priuati. Si sagena nostra uulgari capiantur, non capiuntur, (*fortè, moriuntur:*) quia sese efferendo respirant. Multò ocyùs moriuntur fistula obturata; quod argumento est magis per fistulam quàm per os respirare. Ichthyopolæ nostri longiùs asportare uolentes, & uiuos seruare, in fistulam uinum instillant, quod fistulam non obstruit, sed per eam in os & uentriculum penetrat, & diutius spiritus conseruat.

Quòd dignoscant, qui è delphinis degustarint.

Ferunt eos dignoscere, qui è delphinis degustarint, illosque deuorare; ab aliis uerò abstinere, qui nunquam delphinum contigerunt, ut ederent, tanta beneuolentia sese mutuò prosequuntur. Tradunt etiā ueteres, delphinorū opera homines in piscatu usos fuisse. Vnicū ex Plinio exemplū proferemus, & eò libentiùs, quòd in Gallia nostra Narbonensi solitū fieri narrat eo in loco, qui à Montepelio parum distat, quique Monspeliensibus nostris tam notus est, quàm sua cuique domus. Præterea locum Plinii in uulgaribus codicibus corruptis aliquot locis restituimus opera Guilielmi Pelicerii Monspeliensis Episcopi antiquitatis peritissimi. Locus est huiusmodi. Est in Nemausensi agro stagnum, Latera appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur. Innumera uis mugilum stato tempore, angustis faucibus stagni in mare erumpit, obseruata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi non possunt retia, quæ molem ponderis ullo modo toleret. Et iam si non solertia insidietur tempori: simili ratione in altum protinus tendunt, quod uicino gurgite efficitur: locumque solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animaduertere piscantes (concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam uoluptatis huius auida) totusque populus è litore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt desideria, Aquilonum flatu uocem prosequente, Austro uerò tardiùs ex aduerso referente. Sed tunc quoque improuisò in auxilium aduolant, properè apparet acies, quæ protinus disponitur in loco, ubi coniectus est, pugna opponente sese ab alto, trepidosque in uada urgent. Tunc piscatores circundant retia, furcisque subleuāt, at mugilū nihilominus uelocitas transilit. At illos excipiunt delphini, & occidisse ad præsens contenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium feruet, includique retibus se fortissimè urgentes gaudent: ac ne id ipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia & retia, natantesque homines ita sensim elabuntur, ut exitus non appareat. Saltu (quod est aliàs blandissimum his) nullus conatur euadere, ni summittantur sibi retia, egressus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ quàm in unius diei præmium conscii sibi, opperiuntur in posterum: nec piscibus tantùm, sed intrita panis è uino satiantur.

Socii hominum in piscatione, ex Plinio.

Ex Mutiano.

Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mutianus tradit: hoc differunt, quòd ultro neque inclamati præstò sint, partesque è manibus accipiant, & suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu & ad faces. Hac piscandi ratione audio Hispanos aliquando usos fuisse non procul ab urbe Palamos nuncupata. Eadem hodie quoque uti possent piscatores nostri, nec dubito quin delphini offa uinoque cicurari possent, & inclamati accurrere, cùm aliquoties sibilo euocatos accessisse ad naues, & circūnatasse uiderimus, nec minùs hodie quàm olim ad id accommodatæ sunt stagni fauces ad oppidum Malgurium uocatum.

Erga homines amor.

Quæ si uera sunt, nec illud mirum esse debet, quod Plinius scribit, delphinum hominis amicum animal esse, nec hominem expauescere ut alienum, obuiam nauigiis uenire, alludere exultantem, certare etiam, & quanuis plena præterire uela: uerùm & musica arte mulceri symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono.

Arionis historia, ex Herodoti lib. 1.

Hinc tantopere ab Herodoto primùm, deinde ab aliis celebrata historia, qua ferunt Arionem Methymnæum delphino insidentem ad Tænaron fuisse euectum, qui erat citharœdorum sui seculi nulli secundus, quique primus hominum, quod nouimus, & fecit, & nominauit, & docuit Corinthi Dithyrambum. Hunc Arionem ferunt cùm permultum temporis triuisset apud Periandrum, concupiisse in Italiam Siciliamque nauigare: rursus parta ingenti pecunia uoluisse Corinthum reuerti, & quum profecturus è Tarento esset, quia nullis magis quàm Corinthiis fideret, nauigium uirorum Corinthiorum conduxisse. Quum altum tenerent, istos Arioni insidiatos, ut eo deturbato pecunia potirentur, hoc illum intelligentem oblata eis pecunia, mortem tantùm fuisse deprecatum. Non persuadenti nauitas iussisse, ut aut sibi manus inferret, ut sepulturam in terra nansciseretur, aut illico in mare desiliret. Arionem ad hanc necessitatem redactum obsecrasse, ut, quandoquidem ipsis ita placitum esset, cernerent se omni suo ornatu coopertum, stantemque super foros audirent cantantem, & cùm decantasset sibi se manus illaturum, atque istos permittentes (inuaserat enim eos libido audiendi præstantissimum inter homines modulatorem) è puppe in mediam nauem concessisse. illumque inducto sibi ornatu, ac sumpta cithara super foros inchoasse carmen quod dicitur Orthium, eoque decantato sese ut erat ornatus, in mare iecisse. Et hos quidem cursum tenuisse in Corinthum, illum uerò aiunt à delphino exceptum in Tænarum fuisse transuectum. Et cùm è delphino descendisset, Corinthum eodem habitu perrexisse. Et ubi peruenit, quicquid contigerat enarrasse: & Periandrum (quia non crederet) tenuisse hominem in custodia, ne quò prodiret; cæterùm curauisse ut nautas haberet; eos acti

tos, ubi adfuerunt, percontatum si quid de Arione memorarent, & referentibus illum sospitē circa Italiam agere, fortunatumq; Tarenti se reliquisse, Arionem apparuisse eodem quo desilijsset habitu, istos terrefactos nihil amplius habuisse quod conuicti inficiarentur. Hæc Corinthij ac Lesbij aiunt: extatq; in Tænaro ingens Arionis ex ære donarium super delphinum sedens, (*Hucusq; Herodotus.*) Eadem cecinit Oppianus. Iam ad magis necessaria conuertimur.

F

Delphinum in mensas principum uenire, magnoq; in precio esse in principum aulis uidimus, sæpeq; mirati sumus: cùm ferinus ille odor omnē cibi gratiam, si qua sit, ingratissimam reddat. Apud nos fossores ipsi atq; infima plebs omnino abstinent. hinc fit ut rarius in foro nostro conspiciantur uenales. Ad eos mittuntur qui longius à mari absunt, ut ad Auenionenses, & Lugdunēses, quia extra mare diutius uiuit, longiusq; asportari potest citra putredinem, quoniam dura est carne & corruptu non ita facili. Qualem succum gignat in corpore delphini caro, satis ex eo perspicuum est, quod ex cetaceorum sit genere. Qua de re Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, Philotinum reprehendens: Posthæc autem (inquit) canem adscribit, quem in cetaceorum genere numerare oportebat, ut qui carnem duram & excrementitiam habeat. Quapropter in partes secto atq; salito uulgares homines uescuntur, ingrati enim saporis ac mucosus: ideóque cum sinapi & ex oleo atq; acribus condimentis eum mandunt. Ex hoc genere sunt balænæ, delphini & uituli marini, ad quos proximè magni thūni accedunt. Item alio in loco: Diximus quidem iam antè de cetaceis animalibus, quæ marina sunt, in quo numero sunt phocæ, balænæ, delphini, libellæ, ac grandiores thunni, & præter illa canes, quæq; his similia sunt. Nunc autem de ipsis in summa dicendum, quòd omnia eiusmodi duram & praui succi, atq; excrementitiam habent carnem. Quapropter sale potius condientes, ipsis ut plurimùm utuntur, alimentum quod ex ipsis in corpus distribuitur, ea salitura tenuius facientes, eoq; coctioni & sanguini faciendo cō modius. Nam recens eorum caro ni ualde probè coquatur, crudorum succorum copiam magnā in uenis congerit. His addam quod experientia ipse didici, delphini carnem præterquā quod dura sit & difficilis concoctu, etiam pinguem esse, quo fit ut uentriculum relaxet, & nauseam moueat. Nunc de præparatione dicendum, cuius uniuersè duo sunt potissimùm genera. Vnum quo cibi uitium aliquod corrigitur, ueluti quum salitur, ut crassus humor salis ui extenuetur, & generando sanguini accommodatior fiat: uel quum cibus decoquitur ueterum more, cepa, porro, apio, anetho, atq; alijs huiusmodi coctioni additis ad crassi humoris attenuationem, qua præparatione meliora redduntur omnia, quæ crassum glutinosumq; succum gignunt. Alterum est præparationis genus quo sæpius utimur, uoluptatis potius quàm ualetudinis rationem habētes, quum condimentis ea permiscemus quæ ad gulam irritandam titillandumq; palatum faciūt. Sic delphini carnem quidam præparant in ueru torrentes, quemadmodum & suillam recentem, & mali arantij succo intinctam edunt, uel ex condimento quod aceto, sacchare & cinnamomo constat. Alij in craticula assant. Alij farina bene subacta concludunt caryophyllis, pipere, zingibere, nuce moschata condientes, quibus odor ille ingratus euincatur. Elixam magis probârim quàm assam, modò in aceto & uino coquatur, iniectis apio, hyssopo, origano. Partes delphini quę magis commendantur sunt hepar, & lingua. Hepar tenera quidem est substantia, sed malum succum gignit. Lingua autem tenerior & pinguior, atq; hepati præferenda.

Galenus de nutrimento ex cetaceis, delphinis, &c.

Præparatio ad cibum.

Hepar & lingua.

G

Delphini cinerem in medicamentis numerat Plinius, quæ lichenas & lepras tollunt, ex aqua illitum. Exulcerationem (inquit) sequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguitudo similitudine olei fluat, ac perungunt. Et febrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones Plinio authore. Et hydropicis medetur adeps delphini liquatus, & cum uino potus. grauitati saporis (*fortè, odoris*) occurritur tactis naribus unguento, aut odoribus, uel quoquo modo obturatis. Præterea delphini adipe linamenta accensa excitant uuluæ strangulatu oppressas. Infantium quoq; gingiuis dentitionibusq; multùm confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiuæ tangantur: adalligatusq; idem pauores repentinos tollit.

Lib. 32. cap. 7.

Ibidem cap. 10.

D

Absurdum planè est, quod scripserunt quidam, matres in os catulos recipere, quod fieri non posse perspicuè ostendit oris compositio, œsophagi angustia, catulorum ipsorum magnitudo. Id faciunt galei, ut suo loco diximus.

Matres in os non recipere catulos.

COROLLARIVM.

A

SCYLLA apud Homerum piscatur Δελφῖνάς τε, κύνας τε, καὶ εἴποτε μεῖζον ἕλῃσι κῆτος. ubi Eustathius, Delphînes enim & canes (inquit) non sunt pisces, sed cete. Delphin apud Græcos nomen retinet hodieq;: à uulgo enim δέλφινας effertur. apud cæteras uerò plerasq; Europæ gentes, etsi delphini nomen passim audiatur, & à pictoribus alijsq; figura eius effingatur: in Oceano tamen eo nomine piscem nullum norunt piscatores. alijs enim nominibus barbaris, singulæ suis, delphinum nuncupant, ut copiosè tradit Bellonius in Gallico libro, quem De delphino alijsq; diuersis piscibus maris ædidit. In hoc pleræq; gentes conueniunt, quòd porcum marinum suis uocabulis appellant: & sanè Græca etiam Delphini nomenclatio, ad delphacem, id est porcum in eadem lingua sic dictum accedit. pinguissimum enim animal est; & porco terrestri, pinguedine lardoq;

doque non cedit, cui & interiora similia habet, costas, iecur, intestina, & reliqua pleraque. Porci quidem marini pisces diuersi à ueteribus dicti longè alij sunt, de quibus suo loco. Meerschwein à Germanis dicitur, circa Suerinum & alibi, communi nomine phocæna & delphin. sunt enim inter se similes, nisi quòd rostro porrectiore & anserini instar prominente delphinus est, & ut plurimùm gracilior, magis carnosus, minus pinguis, maior alioqui. Phocæna minor, sed dorso latiore, rostro obtuso, ut icones ostendunt. Orcæ etiam quam Oudre Galli uocent, Bellonius commune hoc nomen facit: quæ delphino non parum maior est. Nos distinctionis causa, nomina imponemus, ut Delphinus dicatur ein Ganßschwyn, cõposito ab ansere & porco nomine, uel ein Meer ganß, quod est anser marinus. nam & Galli quidam sic uocitant. Phocæna simpliciter ein Meer schwein, uel ein klein Meerschwein, id est porcus marinus minor. orca uerò, maior: ein groß Meerschwein. Porcum marinum † in Oceano Germanico dictum præpinguem esse, uarijs circa latera coloribus, cauda transuersa, capite ferè ut Salmonis, ex Rostochiensi quodam accepi. Vtuntur & Galli Germanico nomine, sed corrupto, Marsouin. Britanni & Armorici seu Brittones, in Gallia Morhouch appellant, idem significante uocabulo: quo & Galli eis uicini utuntur, alij perperam morho pronunciant, ut Bellonius obseruauit. Angli Porpose appellant, Gallico nomine (ut apparet) ex porco & pisce composito, quanquam Gallis ipsis non usitato. alij Purpose scribunt: Bellonius Porc pisch tanquam Anglicum profert, nescio quàm rectè. Ge. Agricola delphinum Germanicè interpretatur, Mehrschwein/daruon kumpt salspeck. Sed lardum illud quod salspeck appellant, phocæ potiùs fuerit. Poloni Morska swinia nuncupant, idem puto significantibus uocabulis.

Phocæna.

† Hæc & sequentia pleraque nomina, delphino et phocænæ communia sunt, aut esse possunt.

Circa Propontidem delphinorum genera duo cognoscuntur, maiores scilicet & minores, Bellonius. Delphini, ut Plinius, Seneca, Strabo: uel, ut Solinus, delphinum genus: ut Marcellinus, Delphinis similes, Nilum immeantes è mari, uel (ut alij) simpliciter in Nilo, quomodo cristatis serratisue dorsis suis, in quibus cultellata inest pinna (spina) crocodilorum uentres (quòd ea tantùm parte molliores sint) subeant, & saucient, pluribus à nobis expositum est in Crocodilo D. Meminit & Solinus cap. 35. Delphinorum in mari multa sunt genera: hoc autem quod frequentius uidetur in mari, animal est nigræ pellis, caput habens breue, & dentes in ore continuos, sicut sunt molares dentes porci, Albertus: uidetur autem phocænam intelligere, cum caput breue ei tribuat. Cæterùm alibi porcum marinum nominans, & Plinium citans, Plinij porcum (cui uenenatæ in dorso spinæ, neque enim aliud de eo Plinius) & phocænam alium ue similem piscem confundere uideri potest. Porcus marinus (inquit) est piscis esculentus, porco magna ex parte similis. capite enim similis est porco, & linguam similiter solutam habet. partes etiam interiores & costas ut porcus. tota ferè caro eius transit in pinguedinem. uoce tamen differt à porco. In dorso eius quædam spinæ sunt uenenum efficacissimum habentes. sed fel eius est remedium contra puncturam spinarum illarum. Labore magno uictum conquirit. in fundo enim maris fodit terram sicut porci, unde hunc alium esse apparet à porco (*delphino scilicet, aut phocæna*) quem nos sic appellare consueuimus, Hæc Albertus. Et alibi: Aliud est (inquit) genus delphinorum, quod os in medio sui corporis habere ferunt. & hoc genus odit catulos suos, ita ut mas deuoraret eos, nisi fœmina occultaret, &c. ut in D. referemus. ¶ Carolus Figulus in Ichthyologia Sturionem, Silurum & Delphinum, tria unius piscis nomina esse suspicatur. Sed huius opinionem ipsa singulorum pictura & historia triplex in uolumine nostro facile refellit. Bellonius in Gallico de piscibus libro sturionem non esse delphinum asserit, hac maximè nota quòd non habeat caudam lunatam, uel ita falcatam, qualia dimidiæ sinuantur cornua Lunæ. talem enim delphino authores tribuunt: cum alijs pluribus & ualidioribus argumentis idem conficere potuisset.

Porcus mar. Alberti.

In Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos & paruos delphinos: Plinius ex Aristotele de historia animal. lib. 8. οὐδὲν δ᾽ ἔστιν ἐν τῷ Πόντῳ θηρίον ἔξω δελφῖνος καὶ φωκαίνης. hoc est, In Ponto fera nulla est præter delphinos & phocænas. Theodorus phocænas, tursiones interpretatur: ut necesse uideatur, aut Plinium, aut Theodorum perperam uertisse. Phocas quidem uitulos marinos esse, ambo nouerant. sed Theodorus aliud genus phocænas, aliud phocas accipit, quoniam Aristoteles libro 6. ita dicat, Theodoro interprete: Idem & phocænæ, id est, tursioni partus, qui delphino. similis hic paruo delphino est, nascens in Ponto: sed interest, quòd minor est tursio, ampliore dorso, colore cœruleo. complures id genus esse delphini opinantur, Hæc Aristoteles. Theodorum mouere potuit, quòd Plinius dixerat, libro nono capite nono: Delphinorum similitudinem habere qui uocantur tursiones. distant & tristitia aspectus: abest enim illa lasciuia. maximè tamen rostris (inquit) canicularum assimilati. Fortasse uerò dicat aliquis paruos delphinos à Plinio hîc relatos, pro phocænis capi, atque ita cũ Aristotele Theodoroque consentiat: nisi quatenus uitulos adiungit, & maiores delphinos præterijt, Hermolaus qui multò simpliciùs fateri poterat, hallucinatum Plinium, ut sæpe solet, pro phocænis non rectè phocas, qui uituli marini sunt, legisse aut uertisse. Ammianus quoque tradit nullam beluam immeare Ponto inimicam piscibus, extra quàm paucos, inquit, delphinos. quem locum, ut pleraque omnia in eo authore, deprauatum censeo: nec paucos, sed aut paruos, aut phocas & delphinos scribendum, Idem Hermolaus. Oppianus libro 1. de piscibus de Ponto Euxino scribens:

B

Vbi.

Phocæna.

παῦροι μὲν δελφῖνες, ἀκιδνότεροι ἢ καὶ αὐτοὶ   Κητείης γενεῆς, καὶ ἀκυδέες ὀνυμέθονται.

Nomen παῦρος, magnitudine paruum, non numero paucum propriè significat. Pontus à feris bestijs liber est; soli delphini minuti illic errant, Gillius. Kiranides scribit, si modò rectè transtulit Cremonensis, delphinum plurimum esse circa Euxinum Pontum. In Adriatico mari nõ nisi rarissimè capiuntur, ut Bellonius obseruauit. Aristobulus author est nullum piscem ex mari in Nilum ascendere, præter mugilem, thrissam & delphinum, crocodilorum metu: delphinos, quia præstantiores sunt: mugiles, quia à porcis piscibus (quibus crocodili propter spinas abstinẽt) ob naturæ quendam consensum secus terram ducuntur, Strabo. Intrant aliquando delphini aquas dulces, ubi aliquandiu piscibus pascuntur, non multum temporis tamen immorantur, Bellonius.

Delphini cete. Natura omnium maximè animalium superflua peculiarisq; delphino, & si quid aliud tale in cetaceo genere, uel reliquo aquatili sit, ut balæna & quæcunq; fistulam gerunt. nam & terrestrium naturæ participant recipiendo aëre, & aquatilium quod aquam recipiant, (in aqua degant,) Aristot. Et alibi, Delphinus inter cete numeratur: branchijs enim caret. arteriam & pulmonẽ habet; itemq; fistulam, à dorso (ante cerebrum, Rondeletius: inter oculos, Bellonius:) statim animal generat. Cete fistulam habent prope cerebrum, Vuottonus: qui πρὸς τὸν ἐγκέφαλον apud Aristotelem legere mauult, quàm πρὸ τοῦ ἐγκεφάλου, id est, ante cerebrum, ex ipso Aristotele (inquit) de delphino, qui non à fronte, sed à dorso fistulam gerit. quanquam libro quarto de partibus animalium, & de respiratione, habetur, non πρὸς, sed πρὸ τοῦ ἐγκεφάλου, id est ante cerebrũ, Hæc Vuottonus. ego cum uiris doctis & oculatis testibus, quos nominaui, ante cerebrum fistulam delphini posuerim, inter oculos, ut Gisberti Horstij etiam icon mihi communicata ostendit: quanuis Plinius scribat, Balænæ & delphini fistulis spirant, quæ ad pulmonem pertinent, balænis à fronte, delphinis à dorso. *Species uel similitudo.* ¶ Delphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones, (&c. ut superiùs circa initium huius capitis B. recitaui,) Plinius. Phocæna in Ponto, delphino similis est, Aristot. φῶκος (malim φώκαινα) κῆτος θαλάσσιον ὅμοιον δελφῖνι, Hesychius. Habet & silurus aliquam cum delphino similitudinem, fortè magnitudinis tantùm, et similis uenandi naturæ: quamobrem Ausonius de eo canit, Amnicolam delphina reor. Sic & thunnum maiorem aliquos delphino comparantes audiui. In Gange Indiæ platanistas uocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autem quindecim cubitorum, Plinius. *Magnitudo.* ¶ Delphinis magnitudine pares antacæi sunt, Strabo lib. 17. Gladius piscis crebrò delphini magnitudinem excedit, Plinius. Quantum delphinis balæna Britannica maior, Iuuenalis Sat. 10. Delphinos in Oceano Indico maiores apparere quàm in mediterraneo, Arrianus lib. 8. refert. Longè tamen maiores ijs, qui nostris maribus sunt, se uidisse Nearchus refert, cum è Messambria in Taornum annauigasset, Massarius. De longitudine, magnitudine, pinnis, dentibus, cute, cauda, & alijs exterioribus delphini partibus, multa diligenter annotauit Bellonius in libro Gallico suo de delphino, &c. libro 1. cap. 40. *Figura.* ¶ Dorsum delphino repandum, rostrum simum, unde & Simonis nomine gaudent, Plinius. Corporeq; & presso spinæ curuamine flecti Incipit, & lati rictus sunt, Ouidius: qui & alibi curuos, alibi pandos delphines dixit. Sed curuos non esse, suprà Bellonij uerbis ostensum est: idemq; copiosius in libro Gallico suo id approbat. tales quidem esse uideri possunt uel in ipsa aqua ludentes, uel saltu super æquora se uibrantes: Vt infrà etiam dicetur in loco de iconibus.

Partes exteriores. Delphini corio duntaxat teguntur, ut reliqua cetacea, Plinius. ¶ Delphini oculos habent in dorso, & ora in parte opposita: unde non bene prædam suam capiunt propter distortionem oris à parte oculorum. hinc est quòd ora sua conuertunt ad cœlum, & dorsum oculosq; ad terram, ut prædam suam consequantur, Physiologus. Non parum miror Aristotelem, & Plinium, scribentes infrà parte supina Delphinos ora habere. Equidem Delphinum cum in manibus haberẽ, sole clarius uidi non infrà parte supina, sed in rostro Thunni modo scissa ora habere, Gillius. De ore delphini, quodq; nisi inuersus pisces capere nequeat, (de quo etiam libro 2. cap. 3.) Bellonius in opere Gallico multa scribit, lib. 1. cap. 35. & de gulæ ipsius angustia, cap. 36. quæ nos hîc nõ repetimus, quòd cum ipsius ex Latino de piscibus libro, tũ Rondeletij uerbis, eadẽ ferè summatim superiùs à nobis comprehensa sint. *Auditus, & eius organa.* ¶ Delphinus & reliqua cetaria carent auriculis, Aristoteles. Delphinus audit quidem, sed nullis cauernis quæ uicem præstent aurium, Idem. Rondeletius cauernas esse ostendit, sed minimas & quæ uisum propè effugiant. Auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atq; delphino: & quæ cartilaginea appellauimus, & uiperis. hæc cauernas tantùm habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum: quem tamen audire manifestum est. nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti sono. Quó nam modo audiant, mirum, Plinius. Iidem nec olfactus uestigia habent, cum olfaciant sagacissimè, Idẽ & Aristoteles. ¶ Contra naturam aquatilium soli linguas mouent, Solinus. ¶ Falcata nouissima cauda est, Qualia dimidiæ sinuantur cornua Lunæ, Ouidius de delphino. Tritonis Romæ à se uisi caudam Pausanias delphini caudæ comparat.

Interiora. Ossa. De partibus internis delphini & phocænæ Bellonius uoluminis sui Gallici lib. 2. prolixè scribit, primis ferè octodecim capitibus. ¶ Delphinis ossa, non spinæ: animal enim pariunt, (*adde, & concipiunt initio, ut excludantur cartilaginea, quæ animal quidem pariunt, sed ouum concipiunt,*) Plinius. ¶ Delphinus

phinus felle caret, idq́ solus inter ea quæ pulmone carent, & mare excipiunt, Plinius & Aristot. ¶ Delphino genitale foris est, testes intus ad aluum nectuntur, Aristot. Et alibi, Delphino meatus genitales ad spinæ locum adhærent: testes uerò sub aluo latent. Testes intus habet ultima cõditos aluo: nec meatus, sed penem pertendentem habet, ut boues. Penis delphini perinde quasi hominum arrigitur: non tamen semper patet, sed occultatur. cum autem ad coitionem inflammantur, extra eminentem proferunt, Gillius ex Oppiano. Testes delphino prælongi, ultima conduntur aluo, Plinius. *Fel. Genitalia.*

Delphinus etiam mammas habet: animal enim cõcipit illico, & creat. Continet hic suas mammas non parte superiore, sed prope genitale, nec modo quadrupedum papillas conspicuas habet, sed uelut alueolos quosdam humoris duos, utroq; de latere singularem, è quibus lac fluit, quod ore catulorum sectantium parentem excipiatur; idq́ iam à nonnullis perspectum est, Aristot. Delphini binas in ima aluo papillas tantùm gerunt, nec euidentes, & paulò in obliquum porrectas, neq; aliud animal in cursu lambitur, Plinius. De maris & fœminæ delphini discrimine Bellonius scribit Gallicè libro 1. cap. 42. *Mãmæ, et lac.*

Delphini & circa litora saxosa degunt, ἀκταῖσι πολυῤῥαθάγοισι γάνυνται: & mare profundum (pelagus) habitant: ut nusquam mare sine delphinis sit, Oppianus. Delphinorum gregatim natantium mirum ordinẽ exponemus in D. ¶ Delphinus cum mare accipit, redditq́ per fistulam, tum aërem per pulmonem. habet enim hoc membrum, & spirat. Quamobrem retibus apprehensus, breui tempore strangulatur, ut qui spirandi facultatem amiserit. foris uerò diutius uiuere potest mutiens, & anhelans modo cæterorum spirantium. quinetiam dormiens rostrũ exerit supra mare, ut spiret, Aristot. ¶ Visus delphinis acutissimus, ------φλογόεν τε σέλας πέμπουσιν ὀπωπαῖς ὀξύτατον, ita ut piscem etiam sub lapide uel in cauerna aliqua latitantem uideant, Oppianus. De auditu & odoratu, horumq́ sensuum organis in delphinis, leges suprà in B. ¶ Delphini carniuori tantùm sunt, Aristot. Delphini celeritas edendiq́ facultas mira esse uidetur, Aristot. Quomodo in omne piscium genus dominentur, & robore celeritateq́ præstantes, longè lateq́ uenando persequantur pisces, referetur in D. Piscium quos ceperint, capita solùm deuorant, Bellonius. Pompilo degustato discruciantur & conuelluntur. uide in D. ¶ Delphinis os parte supina positum esse, (quod docti ferè omnes hodie negãt,) eosq́ resupinatos solùm corripere escas, & quam obrem ita fiat, Aristoteles differit libro 4. de partib. animal. cap. 10. ¶ Delphinum non aquatilibus tantùm, sed etiã terrenis omnibus uelocitate saltuq́ præstare, (ὀξύτατον καὶ ἁλτικώτατον εἶν,) ita ut nauiũ malos etiam transiliat, author est Aristoteles: & causam conatur afferre eiusmodi. Quemadmodum enim urinatores animam continent, sic ille primo spiritum comprimit, deinde corpus sicut sagittam neruo expulsam iaculatur. nam spiritus intus compressus, & illum & urinatores compellit, ac iaculatur, Aelianus de animal. 12. 12. Velocissimum omnium animalium, non solùm marinorum, delphinus est, ocyor uolucre, ocyor telo. nam cum fame concitati fugientem in uada ima persecuti piscem, diutius spiritum continuère, ut arcu emissi ad respirandum emicant: tantaq́ ui exiliunt, ut plerunq; uela nauium transuolent saltu, Plinius. quam apud eum lectionẽ Massarius approbat. Celeritatem delphinorum ego ipse (inquit Bellonius) in mari obseruaui: & nauim nostram pleno uelo & uentis secundis ocyssimè inuectam, delphinos celeritate uincentes animaduerti: quæ tanta est, ut nullius sit maior in aëre uolucrium. huius autem uelocitatis causam non equidem pinnas fecerim, quæ ad tanti corporis molem exiguæ sunt, sed corporis duntaxat pondus, *(imò robur & uires corporis, quibus uibrare seipsum, & neruorum agili contentione, tanquam eiaculari potest: ut non sufficiat per se robur tantæ celeritati, nisi accedat agilitas, neq; contra: robur autem non in corporis magnitudine, sed in tendinibus & neruis maximè positum est.)* nam si pinnarum magnitudo promoueret uelocitatem, hirundinem piscem paruum, cuius pinnæ tamen nihilo quàm delphini minores sunt, celeriorem esse oporteret, Bellonius. Delphino non minùs interdum exilit gladius asilo infestatus, Aristot. Nec se super æquora curui Tollere consuetas audent delphines in auras, Ouidius 2. Metam. Tursiones (Phocænæ) delphinis similes, distant tristitia aspectus. abest enim illa lasciuia, Plinius. Delphinum similes (de pueris ludentibus Troiam equestre certamẽ, nunc fugiendo, nunc renouando pugnam) qui per maria humida nando Carpathium, Libycumq́ secant, luduntq́ per undas, Vergil. 5. Aen. à recto delphin, uel pro delphinorum, Seruius. Delphinorum celeritatem in nando, quæ prouerbio locum dedit, eleganter describit Manilius 5. Astronomicôn: ut non minus eleganter eorum impetum in pisces reliquos cecinit Papiniusnono Thebaidos, his uersibus: *C. Gregaria natatio. Respiratio. Visus. Cibus. Velocitas et saltus.*

Qualis cœruleis tumido sub gurgite terror Piscibus: arcani quoties deuexa profundi
Scrutantẽ delphina uidẽt, fugit omnis in imos Turba lacus, uiridesq́ metu stipant̃ in algas,
Nec prius emersi, *(emergunt,)* quàm summa per æquora flexus
Emicet, & uisis malit certare carinis. Ad idem Silius lib. 15.----rabidi ceu bellua ponti
Per longum sterili ad pastus iactata profundo Cum procul in fluctu piscem malè saucia uidit
Aestuat, & lustrans nantẽ sub gurgite prædã, Absorbet latè permixtum piscibus æquor.

Hinc contrario sensu prouerbiali figura in diris à Marone dictum est:

Antè lupos rapient hœdi, uituli antè leones, Delphini fugient pisces, aquilę antè columbas.

Eruptio in terram. ¶ Quæritur quamobrem in terram erumpant, hoc enim interdum eos facere incerta de causa dicitur, Aristoteles & Plinius. Videntur autẽ uel asilo infestati, uel morbi alicuius ui, ut sub mortem, (unde aliqui sepulturæ desiderio in litus erumpere eos nugantur,) uel nimio dum persequũtur pisces impetu, in terram aliquando efferri. nam quòd postquàm erupêre, statim tellure tacta moriuntur, ut Plinius tradit, morbo aliquo eos conflictari indicium est. alioqui enim diutiùs in terra uiuere possunt, ut Rondeletius & Bellonius docent. Erumpunt etiam in litus nimio strepitu piscatorum eis insidiantium grauati, & capiuntur, teste Aristotele. *Vox.* ¶ Delphinis pro uoce gemitus est, humano similis, Plinius & Solinus. quia pulmonem habent & uenam asperam, & eorum lingua non est absoluta, nec eorum labia proueniunt uel prominent ad distinguendam uocem, Author de nat. rerum. Sonum ædit delphin per fistulam, qua & aquam emittit, τῇ σύριγγι ἐξείας ἀείδων, Paraphrastes Oppiani. *Somnus.* ¶ Edita per summa æquoris fistula, respirationis causa, dormiunt, & iam delphinum stertentem etiam nonnulli audiuere, Aristoteles bis uel ter. Delphinum perpetuo motu præditum esse ferunt, nec quoad uiuit, ne dormiens quidem, à motione conquiescit: Cum enim necesse habet dormire, ex alto ad summam aquam elatus, ut totus uideatur, dormit: nõ enim somni expers est: atq; ita dormiens, in profundum tandiu depellitur, quoad imã sedem maris contingat: ad quam postquam funditus delapsus est, terræ pulsu è somno excitatur: deinde ex alto emergit, ac repetito somno similiter atq; priùs ad maris fundum appulsus, expergiscitur, tum rursus eminet extra aquam, & hoc ipsum sæpe facit, eamq; ob causam inter quietem ac actionem agens, nunquam omnino à motu quiescit, Aelian. de animalib. 11.22. Plutarchus etiam in libro Vtra animantium prudentiora, eadem refert: Dormiens (inquit, interprete Grynæo,) à summo per altum demittitur, tantisper dum in uadum impingat, solumq; sentiat. hîc excusso somno, ronchoq; ædito ad summum rursus meat, rursusq; demittitur, ac pronus fertur, motu quodam mirabiliter composito quietem captans. Idem facere thynnus, ac eadem de causa fertur, Hæc ille. Sed de thynni somno aliter Aristoteles scribit: & cum delphinus respirationis causa subinde superficiem petat, thynnus respirare opus non habet. *Coitus.* ¶ Delphini similiter atq; homines complexu Venereo iunguntur, Oppianus. hoc & Rondeletius à se spectatum refert. Aristoteles uerò, Delphinis quoq; (inquit lib. 5. hist. animal. cap. 5.) omniq; cetario generi hic idẽ (qui piscibus) modus est coëundi. planis enim admotis partibus agunt: nec parum multúmue temporis, sed mediocre in coitu ipso consumunt. Et rursus de generatione animalium libro 3. cap. 5. interprete Gaza, Eodẽ modo quo delphini pisces etiam coëunt, ammouendo supina per lapsum, quibus impedimento cauda est. sed delphinorum abiunctio diuturnior est: piscium uerò huiusce modi celerrima est. Qui locus Græcè sic legitur: τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον οἵ τε δελφῖνες ὀχεύονται παραπίπτοντες, καὶ οἱ ἰχθύες ὅσοις ἐμποδίζει τὸ οὐραῖον. ἀλλὰ τῶν μὲν δελφίνων χρονιωτέρα ἡ ἀπόλυσίς ἐστι, τῶν δὲ τοιούτων ἰχθύων ταχεῖα. Clarior aũt fiet hic locus lectori, si conferat cum ijs quæ historię lib. 5. ca. 5. ab Aristotele produntur, nos festinantes præterimus. Pisces attritu uentrium coëunt, tanta celeritate, ut uisum fallant: delphini & reliqua cete simili modo, & paulò diutiùs, Plinius. *Gestatio uteri.* ¶ Delphinus utero gestatur decem mensibus, Aristot. *Partus.* ¶ Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus (*immò & reliqua cete*) ac uipera, Plinius. Delphinos Oppianus ζωοτόκους, id est, uiuiparos esse dicit. Geminos parere (*ut plurimum*) Oppianus refert. Parit binos, & singulis singulas præbet mamillas, Paraphrastes Oppiani. Delphini singulos magna ex parte ædunt, interdum tamen & binos, Aristot. *Incrementum.* Adolescit celeriùs proles delphini, quippe quæ annis decem ad summam perueniat magnitudinem, Aristoteles & Plinius. Delphinorum catulos Plinius dixit libro 9. De mammis, lacte & lactatione delphinorum, uide suprà in B. Delphinorum & cetorum fœtus, lactantur, & sequuntur matrem, Albertus. uide suprà in Cetis in genere C. *Migratio.* ¶ A Græcis qui circa Propontidem habitant, accepi, delphinos etiam instar aliorum (quorundam) piscium migrare, è mari mediterraneo uidelicet Septentrionem uersus Hellespontum & Propontidem emetiri, & Euxinum ingressos certo tempore immorari: tum denuo loca priùs relicta repetere, Bellonius. *Vita & mors.* ¶ Delphinus felle caret: quare & longæuus est, Aristot. Viuunt delphini (quidam) annis tricenis, quod cognitum præcisa cauda in experimentum, Plinius. Solent in terram erumpere incerta de causa, & statim (*aliàs nec statim, quod non placet: non enim hoc sensisse Plinius uidetur, etsi sententiam eius nõ probo*) tellure tacta moriuntur, multoq; ocyùs fistula obturata, Plinius. Mortem suam præsagiunt: & ad litus se recipiunt, ut in terra expirent, & uel ab homine aliquo, uel inducta maris æstu arena, sepeliantur: ne principem marinorum animantium insepultũ iacere quisquam uideat, Oppianus. Nos causas aliquas cur in terram erumpat, suprà indicauimus. Extra aquam diu uiuere potest mutiens & anhelans, modo cæterorum spirantium, Aristoteles. Extra aquam diutiùs uiuere possunt, dum aëre fruantur, quàm intra aquam si prohibeantur respirare. nam & retibus inclusi aliquando suffocantur. Arimini captus nostra memoria tres dies in terra uixit. Delphinus (inquit Cælius Rhodiginus) tam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur: quin inuectum in harenam emoritur confestim. Propterea in Demosthenis uita Plutarchus: Delphinis, inquit, uim ignorans Cæcilius, in omnibus nimius, iuuenili calore, Demosthenis & M. Tullij collationem ædere adortus est. quod si unicuique obuium foret τὸ γνῶθι σαυτόν, haud fortè diuinum uideretur præceptum, Hęc ille: sed concisiùs quàm oportebat: Sic enim Plutarchi

tarchi uerba sonant: τὸ δὲ τοὺς λόγους ἀντεξετάζειν, καὶ ἀποφαίνεσθαι, πότερος ἡδίων ἢ δεινότερος εἰπεῖν, ἐάσωμεν. κακὴ γὰρ ὥς φησιν ὁ Ἴων, δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. ἣν ὁ περιττὸς ἐν ἅπασι Κεκίλιος ἀγνοήσας, ἐνεανιεύσατο σύγκρισιν τοῦ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος: Tanquã diceret, Si ego comparare uellem Demosthenis & Ciceronis eloquentiam, obijci mihi posset Ionis illud, Delphini in terra uis. Videtur autem hoc prouerbium conuenire in eum qui alicubi quidem excellat, in diuerso autem genere nihil possit, sicut delphinus in mari uelocissimus, nihil potest in terra: quod quidem uerè dici arbitror: non tamen inde conficitur eum in terra statim expirare. Pleniùs quidem prouerbium sic efferri posse uidetur, δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία ἀδυναμία. Ergo qui rem in qua nihil potest aggreditur, uires suas ignorat, & delphinus in terra dici poterit. Erasmus Rot. huius prouerbij non meminit. In epistolis Plinius collusorem delphinum in terram extrahi solitum scribit, harenisq́ue siccatum, ubi incaluisset, in mare dilabi rursum, Cælius Rhod.

Prouerbium.

D

Coniugium.

Degunt coniugatim mares cum fœminis, Aristot. Quoquo eant coniuges euagantur, Solinus. Agunt uere (*aliâs ferè, & meliùs*) coniugia, Plinius. Delphini aliâs gregatim nant, aliâs mas & fœmina simul: nunquam uerò solitarij, Bellonius. ¶ Magna erga gnatos charitas in hoc animali est, Aristot. ¶ Nutriunt lacte & uberibus catulos, sicut balænæ: atq; etiam gestant fœtus infantia infirmos, Plinius & Aristot. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate, Iidem. Inualidos aliquantisper prosequuntur, Solinus. Teneros in faucibus receptant, Idem. Sed hoc uerum esse aut fieri posse, Rondeletius negat: propter rostri & gulę delphinorum angustiam, & catulorum magnitudinem. Admitti tamen posse uidetur, si catulos ore tantum ab eis gestari interdum, non penitus includi, intelligamus, quod Aristoteles dixit. Oppianus uerò prorsus recipi & subire canit:

In fœtũ amor.

Εὖτε γὰρ ὠδίνων διδύμων γόνος ἐς φάος ἔλθοι, Αὐτίχ' ὁμοῦ ἐγένοντο, πέδὶ σφετέρην τε τοκῆα
Νηχόμενοι σκαίρουσι, καὶ ἐνδύνουσιν ὀδόντων Εἴσω, καὶ μητρῷον ὑπὸ στόμα δηθύνουσι.

Mater uerò (inquit) gaudens facilè patitur, & mamillam utrisq; lactandam præbet Iam robustioribus mater ad uenationem præit, nec prius quàm adultos deserit. Ἀλλ' αἰεὶ ῥυτῆρες ἐπίσκοποι ἐγγὺς ἕπονται. Catuli, si quod periculum sit, in ora parentum ingrediuntur, Paraphrastes Oppiani. Paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos, Plinius & Aristot. Maiores natu (parentes nimirum) duces se præbent minoribus, donec adoleuerint. Cum uerò grex eorum procedit, minores in prima acie sunt, Oppiani paraphrastes. Delphin & phoca unà cum catulis suis capiuntur, commoriunturq́ue. captis quoq; matribus pulli pariter capiũtur, Io. Tzetzes. Mulierum (inquit Aelianus de animalibus lib. 1. cap. 18.) in filios studium magnam quidem hominum admirationem habet. Veruntamen perspicio filijs qui è uita excesserunt superesse matres, nec ex eorũ casu more delphinorum perire, sed tristitia mitigata, in doloris obliuionem uenire. Delphinus autem fœmina, omnium maximè animalium, eorum quæ procreauerit studio tenetur. Ex sese geminos parere solet. Cum autem piscator aut tridente eius sobolem uulnerauit, aut spiculo ferijt (enimuero spicula ex parte superiori ubi funis oblongus inseritur, perforata sunt) cuspides uncinatæ defixæ in Delphini corpore eum retinent. Is quandiu dolens, & in omnes partes resiliendo se uersans aliquod robur habet, piscator funẽ relaxat, ne ui abrumpatur, eiusq́ue culpa cum ferro delphinus discedens ex captiuitate euadat. Cum autẽ ex uulnere delphinum labori succumbere, atq; aliquantũ de contentione insultandi remittere piscator animaduertit, sensim ad nauim subducit, prædaq́ue potitur. Iam uerò mater nec catuli sui casum perhorrescit, nec metu reprimitur, sed incredibili desiderio filium insequitur: & quòd filium in media cæde uersantem sibi deserendum non existimat, nullis terroribus ab insequendo deterretur. atq; adeò eam filio uenientem subsidio percutere manu facile est, ut collibuerit uolenti cædere, adeò propè accedit. itaq; unà cum filio capitur, cui sese ex periculis seruare & discedere integrũ erat. Ac si adsint ei ambo catuli, intelligatq́ue alterum læsum esse, atq;, ut diximus, captiuũ abduci, integrũ alterum caudæ uerberatione persequitur, ac mordicus premens ablegat, atq; aspirationẽ quandam occultam mittit, tanquàm tesseram, ut fuga salutẽ adipiscatur. Cuius admonitu discedit ille, ipsa uerò remanet, ut capiatur, atq; simul cum filio altero moriatur, Hæc Aelianus. Eadem ex Oppiano referã in E. Aliud est genus delphinorum, quod os habere aiunt in medio sui corporis, &c. & hoc odit catulos suos, ita ut mas deuoraret eos, nisi à fœmina occultarentur. mater enim abscondit eos, & dum adolescãt secum ducit. adultos demũ & ipsa odisse incipit, ac deuoraret tandem eos adiuuante etiam mare, nisi proprijs uiribus ipsi sese defenderent, Albertus.

Cum catulis capi parentem, et contrà.

In parentes pietas.

Amor mutuus.

Delphini parentes senio confectos alunt, & natationẽ etiã ipsorum corporis sui nisu promouent, Io. Tzetzes. Mare tranquillo solent natare delphini gregatim ut minores præcedant, maiores uerò sequantur: nec recedunt ab eis non magis quàm à teneris agnis pastores, Oppianus. Ex ætatum ratione dispositi, gregatim natant, etenim perparuuli etiamnum ex ætate infirmi in primo ordine locantur, hos natatione proximi sequuntur qui sunt confirmata ætate. nam Delphinus cum catulorum suorum amantissimum animal est: tum de ijs uehementer metuens, diligenti custodia eos conseruat: ac nimirum sic natant, ut tanquam in militari cuneo alij in prima acie, alij secunda, alij tertia constituantur. natu minimi antè prænatant, post uerò hos fœminæ sequuntur, deinde mares extremum agmen ducentes, filiorum & uxorum natationem inspiciunt,

atque obseruant. Quid ad hos Nestor bone Homere? quem ais ad instruendas acies principũ suæ ætatis præstantissimum fuisse, Aelianus de anim. 10. 8. Fertur delphino apud Cariam capto atque saucio, ingentem reliquorum multitudinem conuenisse ad portum, immoratamque, donec piscator dimiserit eum, quem ceperat. tum omnes simul recepto captiuo rediisse, Aristot. Ipsis quoque inter se publica est societas. Capto à rege Cariæ, alligatoque in portu delphino, ingens reliquorum conuenit multitudo, mœstitia quadam, quæ posset intelligi, miserationem petens, donec dimitti rex eum iussit. Vrbs Thraciæ, cui nomen est Aenos, præclarum dat testimonium Delphini amoris, quem erga suam nationem habet. Cum fortè euenisset, Delphinus ut uulnere accepto, non mortifero quidem, sed sanguinem mittenti, caperetur: reliqui non comprehensi, id ipsum ut senserunt, maximis saltibus ad portum gregatim profecti, probè studium suum captiuo nauarunt. Piscatores igitur de suis periculis pertimescentes, captiuum deseruerunt. Itaque delphini natu maiores, tanquàm socium quendam homines genere se contingentem, sic tristes pergebant illum comitari, & magno studio subleuare: Cum uel homines ipsi cum intimis & necessariis infelicibus suis studium & curam perraro communicare soliti sint, Aelianus 5.6.

Cura in mortuos. Conspecti sunt iam defunctum portantes, ne laceraretur à beluis, Plinius. Iam conspectus est delphinorum grex, maiorum & minorum promiscuus, post quem, duo quidam paulò pòst uiderentur delphinulum defunctum labentem in imum subire, & in summa pelagi dorso euehere, quasi miserantes, ne ab aliqua bellua deuoraretur, Aristoteles. Delphinum Io. Tzetzes animalium iis adnumerat, quæ cadauera sui generis sepeliant. Delphini etiam (inquit Aelianus 16.6.) mortuorum memoriam non abiiciunt: & eos quibuscum consuetudinem uiuis habuerant, extinctos quoque non deserunt. Itaque sui generis cadauera subeuntes, ad summam aquam alleuant: tum ad continentem (uelut funere) illos efferentes, hominibus ipsos sepeliendos tradunt, Aristotele teste: post uerò sequitur magna Delphinorum multitudo, tanquàm funeri operam dantium, atque in extinctos honorem conferentium, aut certè eos ab impetu aliarum beluarum ne deuorentur defendentium. Itaque homines rei musicæ intelligentes reuerentia studii in Delphinorum musicam adducti, humatione eos afficiunt. Vos uerò inscitię ueniam agrestibus hominibus qui à Musis & Gratiis, quod aiunt, auersi sunt, Delphini tribuite: quandoquidem uel ipsi Athenienses Phocionem probum uirum inhumatum proiecerunt: tum Olympias, quæ filium Iouis peperisset, ut ipsa gloriabatur, & ille profitebatur, insepulta iacuit. Pompeius item Magnus cum tot tantasque res pręclaras gessisset, ac summis uictoriis partis, ter triumphasset, interfectoris sui patrem seruasset, & in regnum restituisset, Aegyptii non modò interfecerunt, sed capite mulctatum, proiectum ad littus reliquerunt.

Amor hominũ. Complura animalium nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrunque naturæ sunt, ut in uolucribus hirundines, apes: in mari, delphini, Plinius. Et alibi, Hominis amicum animal est, obuiam nauigiis uenit, & alludit exultans. Delphini nauibus appropinquare gaudent: & nautis sonum aliquem sibilum ue edentibus, diutiùs circa naueis immorantur. cumque ad naues accedunt, sonitus euidens ex fistulis earum, propter respirationem multo tempore suppressam auditur, Bellonius. Nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari, (*quàm delphini,*) Plinius. Hoc quidem ipsum non esse fabulam expertus sum, cum ad Antipolim urbem Prouinciæ Narbonensis nauigarem, & Delphinũ uel longinquo interuallo contenta uoce Simonẽ appellarem, confestim ad me propè accessit, ut manibus attingere potuissem, Gillius. Delphini quidam quomodo nauigationis quorundam duces fuerint, in Philologia dicetur infra in Apollinis Delphinii mentione.

Societas cũ piscatoribus. ¶ Delphinos piscationis alicubi socios esse, & auxilium piscatoribus ferre tanquam de industria, (inquit Bellonius) uerisimile quidem uideri potest: ego uerò fortuitò id euenire dixerim, qui diuersis in locis & portubus maris hæc obseruaui: & cũ amico quodam meo homine industrio sæpe in diuersis insulis Illyriæ aut Græciæ magna cum uoluptate spectaui delphinos, qui modò gregatim: modò bini, mas & fœmina coniugati (neque enim inuicem separantur) uenantes, postquam minores pisces ex diuersis partibus maris, ubi liberiùs uagabantur, in angustiam aliquam, aut locum minus profundum complures compulissent, impetu tandem in eos grassari, & obuiis quibusque promiscuè pasci. Quòd si in confertos celerinorum aut sardinarũ greges inciderint, immodica helluatione, capita tantùm expetentes, reliquo corpore neglecto, detrimentum ingens populando afferunt. Itaque magnus sæpe confectorũ piscium numerus in æquore fluitat. Sunt qui irruentis delphini impetu consternati perplexique in aërem quantum possunt exiliant, unde tam denso agmine in mare relabuntur, ut pluuiam repræsentent. Itaque partim ab auibus laris & aliis, qui turmatim delphinos sequuntur, deuorantur in aëre, partim in mari à delphinis. Partim etiã, si piscatores adsint, uel manibus uel retibus capiuntur. Sic delphini uenantur mane, ut ientaculum sibi parent, sic in meridie ut prandeant, sic uesperi ut cœnent, totos ferè dies uenando occupati. Quamobrem non temere à piscatoribus amantur, quoniam pisces undequaque in retia ipsorum compellunt. pro quo beneficio hanc gratiam eis rependũt piscatores, quòd nunquam eos offendunt: & retibus etiam inclusos, liberant: in Græcia uidelicet, & iis in locis, ubi delphinis uesci religio est, Hæc Bellonius. Euboicorum hominum sermone huc narratio quædam perlata est: illorum piscatores pariter æqualiterque cum delphinis pisceis quos ceperint, communicare

municare audio: ad huiusmodi piscatum tempestatū quietem opus esse. id quod si acciderit, tum de prora laternas quasdam piscatores suspendunt, quæ etsi intra se ignem habeant, sic tamen lucē transmittunt, ut ignis quidem obtegatur, lumen uerò transluceat, piscibus splendor timorem facit, & molestiam affert, quare insidiarum ignoratione obstupescentes quid sibi uelit quod uident appropinquare aggrediuntur, causam tanti sui timoris cognoscere studentes. Cuius rei consideratione perterriti, aut ad saxum quoddam stant frequentes cum tremore & metu, aut ad littus impulsi exiliunt, sic obstupefacti, ut de cœlo tacti esse uideantur, facileq; iam sit tridente percutere. Delphini cum ignem à piscatoribus incendi animaduertunt, seipsos statim ad subsidium ijs ferendum comparant. Et illi quidem sensim & pedetentim remigant: ij uerò formidine exterrētes impellunt pisces, eorumq; effugia reprimunt, ne elabi queant. ij igitur & ex delphinorum natatu, & piscatorum remigatione undiq; in angustias compulsi, quòd sentiunt sibi nullum ex tantis angustijs exitum patere, idcirco stant & manent: unde efficitur, ut eorum magnus numerus capiatur. At cum delphini uelut repetentes communis laboris remunerationem, sibi debitam ex illa piscatione, eò procedunt. Quibus prædæ auxiliatoribus si cum fide & grato animo piscatores æquabilitatem distribuant, persuasum his habetur, qui in re maritima uersantur, rursus ad piscandum, etiamsi minus inuitentur, adiutores fore: sin autem piscatores prædam cum his communicare omiserint, hosteis experientur, quos antè amicos habuerant. Hæc omnia Gillius ex Oppiani Halieuticorum quinto.

In marino etiam genere plurima de delphinis narrantur indicia morum placidorum ac mitium, amores quoq; in pueros, & affectus libidinis, cum circa Tarentum, & Cariam, tum etiam locis alijs referunt, Aristot. Historiæ de mansuetudine delphinorū à Græcis ueluti planè recentes hodieq; passim memorantur, Petrus Bellonius. φιλοπαιδία eorum multis exemplis exprimitur. In pueros amor.

DELPHINORVM IN HOMINES, PRAESERTIM PVEROS, amoris historiæ aliquot ordine literarum expositæ.

A.

IN Alexandria urbe Ptolemæo secundo regnante Delphinum amore simili (in puerum quendam) flagrasse audio, quo alter Iasensem puerum prosecutus est, Aelianus. De Iasense puero inferiùs leges.

AMPHILOCHI de pueris delphinisq; eadē narrāt, quæ de Arione circunferunt, Plinius.

ARIONIS LESBII EX OPPIDO Methymna, historia.

ARIONIS historiam, sicut ab Herodoto descripta est, Rondeletius recitauit. nobis hîc quæ prætereà apud alios authores obseruauimus, adijcientur. Ex Herodoto repetijt etiam Gellius lib. 16. cap. 19. Quanto delphinis in studio musica sit, ex Arione Methymnæo Aegyptij (Corinthij, Herodotus) & Lesbij testantur, Aelianus 2. 6. Idem libro 12. de animal. cap. 6. quantopere (inquit) delphini φιλῳδοί & φίλαυλοι sint, hoc est cantu & tibijs delectentur, Arionis historia nobis testimonium fuerit: quam & statua eius in Tænaro, & subscriptum epigramma repræsentant, hoc uidelicet distichon: Ἀθανάτων πομπαῖσιν Ἀρίονα Κύκλονος υἱόν, Ἐκ Σικελοῦ πελάγους σῶσεν ὄχημα τόδε.

E pelago seruauit Ariona Cyclone natum Delphinus uector, dijs ducibus, Siculo.

Cæterùm hymnus quo se Arion gratum Neptuno declarare, & simul delphinorum in musicam studium testari uoluit, tanq; & illis mercedem pro se seruato & superstite exoluens, ab eo conditus eiusmodi est: Ὕψιστε θεῶν πόντιε, Χρυσοτρίαινε Πόσειδον, Γαιήοχ', ἐγκυμονάλμαν, (aliâs ἔγκυμον ἅλμαν:) Βράγχιοι περὶ δέ σε πλωτοὶ θῆρες Χορεύουσι κύκλῳ, Κούφοισι ποδῶν (πτερύγων) ῥίμμασιν Ἐλαφρὰ ἀναπαλλόμενοι: Σεισμοί (Σεισοί τε) φριξαύχενες, Ὠκύδρομοι σκύλακες Φιλόμουσοι δελφῖνες, Ἔναλα θρέμματα κουρᾶν Νηρηΐδων θεᾶν, Ἅς γείνατ' Ἀμφιτρίτη, Οἵ μ' ἐς Πέλοπος γᾶν ἐπὶ Ταιναρίαν ἀκτὰν ἐπορεύσατε Πλαζόμενον Σικελῷ ἐνὶ πόντῳ, Κυρτοῖσι νώτοις, χορεύοντες Ἄλοκα Νηρείας πλακός, Τέμνοντες ἀστιβῆ πόρον. Φῶτες δόλιοί με (Φῶτες δ' ἀνιλεῶ με) ἀφ' ἁλιπλόου Γλαφυρᾶς νεὼς εἰς οἶδμα Ἁλιπόρφυρον λίμνας ῥῖψαν. Quæ nos ita reddidimus Latinè: Neptune Deûm maxime, Qui rex maris profundi Tridente clarus aureo Complecteris undiq; terram: Te branchijs & pinnis Insigne piscium genus Mutæ colunt natantes. Præ cæteris te pandi Circumnatant delphines Canes marini, & errant Iuxtà, leuesq; saliunt: Quandoq; & instar iaculi Vibrant seipsos eminus Pernicitate mira, Ceruice rigidi recta. Oblectat hosce Musica, Amant eos Nereides Suum pecus puellæ, Quas Amphitrite peperit. Vos me uagantem Siculo In æquore, ad Tænarium Litus tulistis equitem, Vectumq; dorsis uestris. Vester chorus me placidè Non peruium mortalibus Longè salum lateq; Sulcans natando eduxit: In quod uiri me nautæ Deiecerant è naui Curua, marina, perfidi. Eandem historiam Gorgias apud Plutarchum in Conuiuio septem sapientum prolixè ac eleganter persequitur, euarians nonnihil ab Herodoto, cum aliàs, tum quòd delphinos plures fuisse ait, qui alternis onus uehendi Arionis subeuntes, comitantibus alijs, præeuntibus item & sequentibus alijs, ad Tænarum tandem ipsum ex-

posuerint, &c. Inter alia ad Tænarũ donaria & Arion est citharœdus æneus, supra delphinũ, Pausanias in Laconicis. In Helicone cum alia quædam dedicata sunt, tum Arion Delphino insidens, Idem in Bœoticis. Io. Tzetzes in Varijs 1. 17. eâdem historia ex Herodoto & Oppiano recitata: Sic illi (inquit) historiam ueluti uerissimam referunt: Allegoricè autem sic se habet: Vbi periclitans cecinit orthium carmen, Phœnices, uiri piratæ, naui delphino insignita, (νηὶ δελφινομόρφῳ) eum miserati in Tænarum euexerunt. Meminit & Plinius, uerocꝫ similem historiam esse putat, ex eo quòd alia multa miri in homines amoris delphinorum argumenta celebrentur. De nomo siue carmine orthio, quod Arion decantauit, lege Cælium Rhod. lib. 9. cap. 8. Tænaron (inquit Solinus) est promontorium aduersum Africæ, in quo fanum est Methymnæi Arionis, quem delphine eò aduectum imago testis est ærea, ad effigiem casus & ueri operis expressa. præterea tempus signatum. olympiade enim undetrigesima, qua in certamine Siculo idem Arion uictor scribitur, id ipsum gestum probatur. Est & Arion equus in fabulis, natus ex concubitu Neptuni in equum mutati cum Cerere in equam mutata, &c. Cælius Rhod. Alciati emblema de Arione leges infrà inter icones. Aliqui dicunt lyram cœlestem fuisse sydus Arionis citharœdi omnium primi. Sunt qui delphinum Arionis in mari seruatorẽ, in sidera relatum scribant. Strabo lib. 13. Herodotum de Arione per delphinum seruato fabulari scribit.

B.

BYNE, eadem quæ Leucothea. hæc persequentem Athamantem fugiens, cum filio Palæmone incidit in mare: & circa Corinthum à delphino exposita est, ἐξεχύθη, &c. Varinus in Byne. Vide etiam infrà in Melicerte.

C.

IN CAMPANIA delphinem puer fragmentis panis primò allexit, &c. Vide infra.

AD referendam gratiam delphini hominibus iustiores sunt, cum tamẽ lege Persarum (quam laudibus tollit Xenophon) minime teneantur. Cœranus sic nuncupatus, natione Parius, à piscatoribus delphinos ad Byzantium captos argento redemit, & liberos dimisit: ex ea libertatis largitione hanc collegit gratiam, ut naue actuaria quinquaginta remorum (sicut in sermonem hominum uenit) Milesijs uectoribus (quinquaginta, Plutarchus: piratas cæteros fuisse scribens) plena, in qua & ipse uehebatur, in freto Parij maris funditus euersa, & uectoribus naufragio perditis, illum ipsum delphini ex hoc periculo seruarint, eicꝫ ad parem gratiam cum beneficio quod priores ab ipso accepissent, persoluendam satisfecerint: quod quidem ipsum, promontorium nomine Cœranium, quo ipsum exposuerunt, ubi & spelunca in saxo uisitur, (iuxta Zacynthi specũ, Plutarchus) facile ostendit. Itacꝫ postea Cœranum mortuum secundum mare illud cognatione ei proximi sepultura affecerunt: quod quidem ipsum, ut delphini senserunt, frequentes tanquam ad iusta funeri persoluenda ad littus conuenerunt: & quoad pyra arderet, tandiu sicut amicis fidi amici permanserunt: Deinde restincto rogo discesserunt. Non item certè homines, sed potiùs uiuos colunt, & eos quidem diuitijs diffluentes & opibus. Contrà uerò ab ijs defunctis, uel aliquo infortunio pressis, se totos auertunt, ut ne gratiam pro beneficijs, quibus ab eis, dum uiuerent, affecti fuerunt, persoluant, Aelianus de animal. 8. 3. Eandem historiam Plutarchus refert in libro Vtra animalium, &c. & Athenæus libro 13.

E.

ENALVM Aeolium aiunt cum Phinei filiam quam amauerat, Amphitrites oraculo monitæ præficæ in mare mortuam abiecissent, eodem loci desilijsse, & hinc à delphinis Lesbum incolumem deportatum, Lesbius Myrtilus author est, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. interprete Grynæo. Eandem uerò historiam in Conuiuio septem sapientium paulo aliter refert.

H.

HERMIAS puer in Iasso inuectus delphino. uide mox in I.

HESIODI à latronibus interempti cadauer cum in mare inijceretur, delphinorum grex suscipiens ad Rhium & Molycriam exportauit, ut pluribus tradit in Conuiuio septem sapientum Plutarchus.

IN Africano mòx (*dixerat proximè de insigni illo in Campania d. Augusti tempore*) litore apud Hipponem Diarrhyton delphin ab Hipponensibus pastus tractandum se præbuit, impositos quocꝫ frequenter gestauit. Nec populi tantùm manibus acta res est. Nam & proconsul Africæ Flauianus ipse eum contigit, unguentis etiam delibuit. qui odoris nouitate obsopitus, aliquantisper pro exanimi iactatus (iactitatus, ut legit Hermolaus) est, multiscꝫ mensibus desciuit à solita conuersatione. Eandem historiam Plinij uerbis Rondeletius retulit. Hippones (oppida) duo sunt, inquit Hermolaus, Regius & Diarrhytus. De hoc autem delphino Hipponensi, non Solinus modò, sed Cæcilius quocꝫ Plinius scribit ad Cannium Ruffum: ubi unguentum id nõ à Flauiano proconsule, sed ab Octauio Auito proconsulis legato superfusum tradit.

DE PVERIS DVOBVS IASENSIBVS.

ANTE hæc (*Ante insignes illos, in Campania alterum d. Augusti tempore, alterum in Africo litore*) similia de puero in Iasso urbe memorantur, cuius amore spectatus longo tempore dum abeuntem in littus auidè sequitur, in harenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone

Neptuni

Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propicij fuisse interpretatus. In eadem urbe Iasso † Egesidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequitantē, cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinumq; causam leti fatentem non reuersum in maria, atq; in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisq; narrant, Plinius. Apud Assum urbem Babyloniæ puerum delphinus adamauit, quem dum post assueta colludia recedentem impatientiùs sequitur, arenis inuectus hæsit, (&c. similiter ut Plinius,) Solinus. Ad Iasum urbem (inquit Aelianus de animalib. lib. 6. cap. 15.) Delphini amores iamdudum decantati erga formosum puerum, non sine mea commemoratione, & literarum memoria mihi relinquendi uidentur: Itaq; cum Iasium gymnasium, ubi pubes Iasia exerceri solita esset, mari adiaceret, unde pueri, qui nondum ex ephebis excessissent, post exercitationes in curriculo ad mare peruenientes, antiquo more lauarentur, ex ijs natantibus ad unum aliquem formæ pulchritudine præstantem Delphinus quem ardentissime amaret, proximè profectus, primò exterruit puerum: pòst uerò consuetudine uterq; in alterius amorem se insinuans, beneuolentia coniuncti fuerunt, atq; inter se firmam amicitiam fecerunt: ac iam inuicem ludere cœperunt, modò adnantes inter se certabant, modò puer tanquam pullum equiso, sic in Delphinum subnatantem ascendens & audaciùs exultans, in amasio sedebat: quod quidem facinus summam Iasensium & hospitum admirationem habebat. Enimuero Delphinus puerum amores ac delicias suas uehens longissimè in mari procedebat, atq; adeò tam longè, quàm puero insidenti placeret, progrediebatur: Deinde ex alto reuertens, eundem illum litori reddebat, atq; mutua dimissione uterq; ab altero, hic quidem in maris altitudinem, ille uerò domum suam discedebat. Iam porrò ad tempus cum gymnasia dimittebantur, ad excipiendum puerum Delphinus præstò erat: Puer autem cum ex amasij expectatione, & eius collusione uoluptate afficiebatur, tum supra humanam conditionem formosus circumspiciebatur, qui sanè non modò hominibus, sed beluis quoq; ratione carentibus formosissimus, & si non certè diu, uideretur: siquidē fato quodam succubuit. Nimiùm enim exercitatus & fessus aliquando puer, cum toto uentre in uectorem suum delphinum temere se iniecisset, non animaduertens aculeatam spinam dorsi erectam esse, atq; horrētem, acuminibus eius umbilicum sibi exulcerauit, ex eoq; factum est, ut & uenæ quædam abrumperentur, & permultus sanguis efflueret, ibiq; puer extremum spiritum effunderet. Id delphinus partim ex pondere sentiens: non enim iam ut consueuerat tam leuis & expeditus insidebat, nempe qui spiritibus sese nō subleuaret: partim sanguine imbutum mare cernens, id quod res erat ut intellexit, amoribus suis superstes uiuere noluit. Quamobrem multo robore, quemadmodum Rhodia nauis (*plenis uelis propulsa*, sic simul cum defuncto in litus se eiecit: amboq;, hic iam mortuus, ille animi defectione expirans, humi strati iacuerunt. Iasenses ciues ut illorum uehementem amorem cum honoris gloria compensarent, sepulchri monumentum commune amborum, & formosi pueri, & delphini amatoris, constituerunt: & statuam quæ forma eximia puerum in delphini dorso sedentem haberet, excitarunt: atq; etiam numismata ex argento atq; ære fecerunt, & eorum imaginibus signauerunt, Hactenus Aelianus. Ex Aeliano repetiuit etiam Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 117. Eandem historiam Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. refert. & post reliqua: Sed enim (inquit) oborta iam aliquando tempestate, nymboq; & grandine ualidis incumbentibus, delapsus puer sub undis extinctus est. delphinus re animaduersa & cadauer quocunq; iactaretur secutus, in continentem impete se tandem unà eiecit, nec antè diuulsus est quàm in sicco expirasset. Monumentum calamitatis eius Iasensium monetæ etiamnum insculptum, puer delphinum inequitans est. Dûris author est à delphino in Iaso amatum puerum, ac per mare uectum, Dionysium (Massarius scribit Poterum) nomine, tempore Alexandri Magni, à quo etiam accersitus fuerit: de morte uerò eius non meminit. Quòd ad Iasum urbem multum uariant scriptores, in quibusdam Plinij codicibus Ialysus legitur: sed legendum Iassus (inquit Hermolaus) cum ex uetustis codicibus, tum ex Oppiano Aelianoq;, hoc ipsum de Iassio delphine paucis immutatis tradentibus. sed & Solino, qui tamen Babyloniæ putauit urbem Iassum, falsò. ipse Plinium & Strabonem secutus in Caria ea statuo, Hæc ille. Nostra Solini æditio Assum habet, duabus syllabis. Ad oram Cariæ est Iassus insula continenti adiacens, sterilis, sed piscosa, Strabo lib. 14. Sed Iasum per s. simplex authores Græci, in quos incidi, pleriq; habent: poëta fortè aliquis carminis gratia geminârit. Μετεπέμψατο τὸν ἐκ τῆς Ἰασοῦ παῖδα, Dûris apud Athenæum. In nostris Aeliani codicibus ἴασος proparoxytonum legitur: unde ciues Iasenses, ἰασεῖς, dicuntur, eidem & Plutarcho. Stephano grammatico regio ἰασσός oxytonum cum s. duplici insula est Cariæ. Iasos uerò proparoxytonum, s. simplici, ciuitas Peloponnesi. Ἴασον Ἄργος, id est Peloponnesus, dicta est ab Iaso rege, filio Phoronei & Ἰοῦς: meminit Eustathius ex Strabone, & inde Iasides denominari scribit. Iasensium reipublicæ mentio est apud Heraclidem.

L

LESBII siue Methymnæi Arionis historiam recitauimus suprá. eam Oppianus quoq; describit libro quinto Halieuticorum. Καὶ μὲν τις Λέσβοιο παλαίφατον ἔργον ἀοιδοῦ Ἔκλυεν, &c. deinde alias quoque historias addit, Libyci cuiusdam pueri, & alterius Aeolij delphinis amatorum. Ioannes

Tzetzes Chiliade 3. cap. 117. memoria aut festinatione lapsus, Lesbium puerum ex Oppiano nominat, quem Aeolium dicere debuerat: de quo scribemus mox in P. litera. habitauit enim Porodoselenen.

IN LIBYCVM quendam puerum, qui pecora ad litus in Africa pascebat, delphini amores Oppianus eodem in loco his carminibus celebrauit:

Καί που τις Λίβυος κούρου πόθον οἶδεν ἀκούων,
Τοῦ ποτε ποιμαίνοντος ἐράσσατο θερμὸν ἔρωτα
Δελφίς, σὺν δ' ἤθυρε πέδ' ἠόσι, καὶ κελάδεινῇ
Τῷ πόμενος σύριγγι, λιλαίετο πώεσιν αὐτοῖς
Μίσγεσθαι, πόντον τε λιπεῖν, ξυλόχους τ' ἀφικέσθαι.

Delphinus qui puerum per LVCRINVM lacum Puteolos in ludum ferre solebat, mox in P. memorabitur.

M.

INO Athamantis mariti iracundiam fugiens, in mare seipsam, & puerũ (filium Melicerten) de rupe Moluride abiecit. MELICERTAE autem puero, quem delphinus in Corinthiorum Isthmum deportauit, quemq; mutato nomine Palæmonem appellant, honores cùm alij sunt oblati, tum Isthmia quoq; in eius laudem quotannis celebrant, Pausanias in Atticis. Item in Corinthiacis, In Isthmo templum (Neptuni est,) ubi & alia quædam simulacra spectãtur: & puer Palæmon delphino insistit, qui ipsi quoq; ex ebore autq; auro sunt effícti. Et rursus, In uia quæ rectà ad Lechæum deducit, simulacrum Neptuni est & Leucotheæ, & super delphinum Palæmonis. Vide etiam superiùs in Byne, ex Varino: & inferiùs in iconibus.

N.

NAVPACTI idem accidit circa delphini in puerum amorem, quod in Iaso. Vide suprà in Iasensibus pueris. Sub Cæsaribus in Puteolano mari, & aliquot sæculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi delphinorum quidam cogniti compertique sunt, Gellius 7, 8.

P.

PALAEMON delphino insistens. uide suprà in Melicerte.

Tarentini Delphis consecrarunt quasdam de barbaris Peucetijs decimas. inter alia sunt etiam Calynthi opera, statuæ tum peditum, tum equitum. Rex item Iapygum Opis, qui socijs Peucetijs uenerat suppetias, ita est effictus, ac si in acie cecidisset. Imminent iacenti ei heros Taras, & PHALANTHVS (*Φάλανθος, ut Strabo & Eustathius scribunt: is Tarentum coloniam duxit*) Lacedæmonius, & nõ procul à Phalantho delphinus. Priusquam enim in Italiam appulit, facto in mari Crissæo (aliâs Crisæo) naufragio, in terram aiunt exportatum Phalanthum à delphino, Pausanias in Phocicis.

Leonides autem Byzantius in urbe PLEROSELENO nuncupata, se cum Aeolida nauigando præteruéheretur, delphinum in illius portu urbis habitantem, ciuibus huius tanquam hospitibus suis utentem, uidisse confirmat. Idemq; affert hunc delphinum de manu aniculæ cuiuspiam, eiusq; mariti educari solitum fuisse, plenosq; inuitamentis cibos illi ab eisdem suppeditatos: neq; tamen, puer cum eis esset infans pariter alendus, illum alere destitisse, sed ambos educasse: ex quo conuictu delphinus puerq; mutuum inter se amorem conciliarunt. Delphinus urbem, quam dixi, ueluti patriam suam flagranti studio amplexabatur, portumq; tanquam domum suam amanter incolebat: & suis nutritijs gratiam educationis sic persoluebat, ut cum ætate grandis factus esset, deq; manu educantium cibum capere non haberet necesse, iam longiùs progrediens, ex prædis quas capiebat partim sibi ad prandiũ haberet, partim suis educatoribus adferret: quod illi cum scirent, hoc ceu uectigal libentissimè expectabant. nomẽ quoq; similiter delphino ut puero imposuerant. Puer ex illa uiuendi cum delphino consuetudine hanc collegerat fiduciam, ut ex crepidine, locisq; è mari eminentibus illum auderet appellare, facileq; ad se leni appellatione euocaret. Ac siue ille cum alicuius nauis remigatione contenderet, siue cum alijs gregatim errantibus luderet, & uarijs in quosuis assultibus gestiret, siue multa fame pressus uenaretur, ad puerum tamen tanta celeritate redibat, ut uehementi impetu more nauis plenissimis uelis impulsæ ferretur, atq; ad suos amores appropinquans luderet, & adsiliret, nunc circum illum adnans, nunc illum ipsum uelut prouocans, ad certamen secum amasium suum alliciebat. Et, quod magis mireris, ut honore ei cederet, seq; uinci in gratiam ipsius simularet, submittere se illi natando aliquando uisus est. Hæc suo tempore celebrata, inquit Leonides, tum peregrinis admirationi inter cætera urbis spectacula, tum puero simul cum parentibus lucro fuisse, Aelianus de animalib. lib. 2. ca. 6. Eandem historiam describere uidetur Oppianus Halieuticorum quinto, quæ suo seculo contigerit. Puerum enim in insula Aeolidis, cuius nomen non dicit, fuisse ait, à pueritia cum delphino paruulo educatum, & mutuum inter eos amorem atq; familiarem unà cum ætate increuisse: ita ut delphin per omnia se illi præberet, colluderet, uocanti ocyssimè adesset, ac dorso susceptum quoquò uellet gestaret: nec ipsum tantùm, sed alium etiam quemcunq; ab eo suscipi imperasset. Mortuo tandem adolescente, non ampliùs usquam apparuisse delphinum, creditumq; ipsum etiam illius quem tantopere adamasset fata secutũ. Ceterùm apud Aelianum uitiatum esse insulę nomen puto, nec Pleroselenos legendum, sed Poroselenos, Ποροσελήνη (inquit Stephanus) insula est

est iuxta Lesbum, cum urbe eiusdem nominis. ciuis Pordoselenites. aliqui ut ciuilius loquantur (uel ut prolationis asperitatem (δυσφημίαν) effugiant, Strabo lib. 13.) Poroselenen nominant. Delphinum in Poroselene (Ioniæ ciuitate) qui præmia puero ob salutem persoluit (nam à piscatoribus uulnerato ei sanitatem medicamentis restituerat) hunc inquam delphinum uidi, & puero accersenti obtemperare, & quoties uellet insidêre, eum auehere, Pausanias in Laconicis circa finẽ: unde & Lonicerus in Varia historia transtulit libro 1. cap. 53. Delphinos Venereos & amasios esse (inquit Gellius libro 7. cap. 8.) non modò historiæ ueteres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus in PVTEOLANO mari, ut Appion scriptum reliquit, & aliquot sæculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantißimi delphinorum quidam cogniti compertiq́; sunt. Neq; ij amauerunt quod sunt ipsi genus: sed pueros forma liberali, in nauiculis fortè aut in uadis littorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. (*deinde Appionis uerba subiungit Græcè Latineq́, quæ Rondeletius ex eo repetijt, ubi aculeos in pinna dorsi delphinum habere negat. Et mox:*) Ad hæc adijcit (Appion) rem non minùs mirandam. Postea, inquit, idem ille puer delphino amatus, morbo affectus obijt suum diem. at ille amans, ubi sępe ad littus solitũ annauit: & puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit: exanimatusq́; est: & in littore iacens inuentus ab ijs qui rem cognouerãt, in sui pueri sepulchro humatus est, Hæc ille.

S.

De Delphino duce eorum, quibus SERAPIDIS & Dionysij reuehendi negotium datũ fuerat à Ptolemæo Sotêre, dicetur infrà ex Plutarcho in Proprijs.

T.

TARENTINI eadem de pueris delphinisq́; narrant, quæ Iasenses, Plinius. Iasensiũ puerorum historiæ expositæ sunt superiùs in I. De Tarentinis uide infrà inter icones.

TEITAE (*ciues Teo Ioniæ oppidi*) ex delphini amore erga eleganti forma puerum, quantopere amatorio affectu genus hoc animantis flagret, prædicant, Aelianus de animalib. 2.6.

Vlyßis parma quòd insigne delphinũ habuerit, Stesichorus docet: qua uerò maximè de causa Zacynthij memorant, quemadmodum Critheus testatur. Puerulus adhuc TELEMACHVS cùm fortè in mare quod iuxta uorticosum erat, per lubrica decidisset, excipientibus delphinis ab imoq́; reuehentibus, euasit. hinc sculpturam annulo, & umboni signum pater delphinum inscripsit, gratia sic animali relata, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.

NEMEAEVM quendam cum fluctibus exanimis iactaretur, delphini excepêre: mox alter alteri alacritate mira tradentes exposuêre Rhium, ut iugulatum ostenderent, Plutarchus ibidẽ.

EPIGRAMMA Græcum in feram marinam, quæ hominis cadauer capillis aut ceruice apprehensum ad litus tulit, & nimium relicto mari in litore perijt, recitaui in Cetis diuersis D. Brodæus de delphino interpretatur.

Ipsa delphini humanitas grata dijs esse uidetur. Solus enim delphinus hominem hoc quidem solùm nomine diligit, quia sit homo. cæterorũ quæ per continentem degunt, uel nullum, uel quæ mansuetiora sunt tantum, canis, equus, elephas nutricatores modo & familiares colunt suos. Hirundines dũ umbra & opportunitate necessaria potiantur, cõmigrant cohabitantq́; nobis, per cętera hominem uelut bestiã fugere & auersari solent. Delphinis autem longè quàm cæteris secus, illa summis philosophorum tantopere desiderata, sordibus omnibus, omni fraude carẽs amicitia, solis cum homine naturâ intercedit. Nam qui haud ullius ulla in re mortalis opus habent opera, benigni omnibus, omnibus amici, etiam opem tulere multis, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.

RELIQVA IN D.

DE lasciuia & lusibus delphinorum, & quomodo nauigijs alludant exultantes, & de colluso re delphino in harenam extracto, scripsimus suprà in C. Delphino lasciuior, prouerbialiter dici potest, Erasmo Rot. teste.

Vndiq; dant saltus, multaq́; aspergine rorãt: Emerguntq́; iterũ, redeũtq́; sub ęquora rursus:
Inq́; chori ludunt speciẽ, lasciuaq́; iactant Corpora: et acceptũ patulis mare narib. efflãt,

Ouidius de delphinis. Delphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones: distant uerò tristitia aspectus. abest enim illa lasciuia, Plinius.

Delphini cantu mulcentur, Plinius. Extat Philippi cuiusdam carmen Græcum inter Epigrammata 1.40. de luscinia, quæ boream fugiens quum per mare uolaret, delphini dorso suscepta uectaq́; sit, & illum nantem carminibus suis delectârit, ut uel hoc historiæ Arionis fidem faciat. Quam uehementi Delphini musicæ amore teneantur, quamq́; admirabili ad uocis cantum studio concitentur, sermone & literis multorum longè lateq́; peruagatum est, Aelianus. Supra in Arionis historia leges delphinos esse φιλῳδοὺς καὶ φιλαύλους, hoc est cantu & tibijs præcipuè delectari. Cantu delphines moueri, testis locuples est Pindarus, Cęlius. Ioannes Aelmerus Anglus, eximiæ eruditionis uir, narrauit mihi gregem delphinorum ad buccinã se erigentium, aliquando sibi uisum in ora Angliæ.

Naufragum (hominem, uel aliter in mare delatum) si delphini carnes unquam gustârit, à del-

phinis, si qui adfuerint, deuorari aiunt: sin minus, mortuum etiam ad littus euehi, Albertus. Persuasio quædam uulgaris est (inquit Bellonius) non inter Græcos solùm, sed Italos quoq;, præsertim Venetos nautas, si quisquam coorta tempestate in naui ipsorum inueniretur, qui aliquando occidisset delphinum, omnes circunquaq; delphinos collectum iri, ut naui perniciem moliantur, in ultionem eius qui delphinum peremisset. Itaq; religiosè eis lædendis, aut etiamsi alius interemerit in cibo sumendis, abstinent. Contrà uerò, homines eorum generi innoxios ab ipsis amari putant, ideoq; comitari eos naues, præsertim in periculis à tempestate, ut si opus esset, naufragos seruarent. Ab Italis delphinus non comeditur, nec eum piscatores uenantur: in nostro autem mari Germaniæ adiacenti delphini capiuntur, & comeduntur, & ideo fugiunt homines, Albertus.

Delphinus frater hominis dicitur: quia moribus humanis quodammodo assimilatur, Obscurus. Delphini cum homines essent, à Dionysio in pisces mutati sunt, ut fabulatur Oppianus.

Ἀλλ' ἄρα θυμὸς ὁμοίιος εἰσέτι φωτῶν ῥύεται ἀνδρομέην ἀμφὶ φρένι, ἠδὲ καὶ ἔργα.

Intellectus delphinorum. Nunc iam de intelligendi prudentia Delphini dicere, non alienum est. Simul enim ut in retia Delphinus incidit, statim primo quidem quietè & liberè manet, neq; omnino fugere meminit: sed & epulatur, & alios secum captos depascitur: & tanquam huic condictum esset conuiuium, ex ijs exsaturatur. Deinde cum se extrahi atq; ad littus appropinquare intelligit, dentibus, lacerato reti, è seruitute liberatur. Iam si quando piscatores posteaquàm captiui Delphini nares holoschœno iunco traiecerint: quodam obsequio atq; indulgentia eum ex potestate idcirco dimittant seruituteq; liberent, ut hac notionis nota inusta, si iterum capiatur, apertiora det indicia, se aliàs captum & seruatum fuisse: is uelut indicium & notam pristinæ captiuitatis ueritus, non ampliùs ad sagenam appropinquat, Aelianus de animalib. 11, 12. Et similiter Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Irretitus delphinus (inquit, &c. ut Aelianus.) ubi uerò ad litus uentum est, eroso perruptoq; reti auolat. quòd si fuga quidem euadere primum capto non datur, periculi tamen nihil est. iunco quippe circa collum insuto signant, dimittuntq; rursus: deprehensum postea uerberibus, futuræ cicatricibus agnitum, castigant. quod quidem perrarò accidit. nam uenia data, uitáque semel restituta, pleriq; omnes in posterum continent se, ac ab iniuria facessunt. ¶ Præsagientes mortem suam, in terram erumpunt, Oppianus. Eruptionis quidem eorum in terram causæ diuersæ esse possunt, ut in C. retuli.

Captiuorum gemitus. A captis Delphinis (inquit Gillius) tanti fletus gemitusq; fiunt, ut cum in naui, ubi permulti Delphini tenebantur, pernoctarem, mihi acerbissimum dolorem inussérint: adeò eos animaduerti humano gemitu, & lamentatione, & magna lachrymarum ui suam conditionem deplorare, ut ego huiusmodi piscium misericordia lachrymas tenere non potuerim: ut proximum, quem magis gemere sentiebam, dormiente piscatore in mare abiecerim: malui enim lædere piscatorem, quàm mihi ad pedes stratum, quasi supplicantem non subleuare: sed nihil promoui hoc abiecto, reliqui alij magis magisq; gemitum auxerunt: ut non obscuris signis mihi uiderentur petere similem liberationem. Itaq; totam noctem in acerbissimo luctu uersatus sum.

Consensio & dissensio cum alijs animalibus. Delphinus pediculo pisci pabuli copiam suppeditat, Aristot. Vide in Pediculo. Sunt & in piscium genere parasiti, ut pedunculus (φθεὶρ) appellatus, qui ex ijs quæ delphinus ceperit (*superfluis nimirum & intercidentibus*) uictitat. itaq; ex eius præda, tanquam ex locupleti mensa refertus pinguescit. Eo nimirum delphinus tantopere delectatur, ut cum ipso libenter quæ comprehenderit, communicet, Aelianus de anim. 9. 7. Hirci marini in Cyrenaico & Sardoo mari cum delphinis oberrant, Volaterranus ex Aeliano. Mansuetudine, amore, celeritate, forma atq; robore, non in hoc tantum cetaceo, sed in omni marino genere, reliqua facilè superat delphinus, Vuottonus. Delphinus (inquit Gillius ex Oppiano) in omne propemodum piscium genus dominatur: neq; modo robore præstat, sed & formæ pulchritudine & celeritate excellit: nam tanquam sagitta neruo expulsa, sic ad natandum uelox est. Et similiter atq; uolucribus aquila, terrenis leo imperat, & serpentibus draco, in piscium natione hic dominatur. neq; enim ad eum pisces appropinquare, neq; intueri audent: quòd sanè eum regem suum timeant. Is cum cibum inquirit, multos piscium greges turbat, eorundemq; longam & latam fugam facit, omnesq; maris meatus timore implet: nimirum optimum quenq; diripit & prædatur. ¶ In media natura quædam communitas retrusa leoni est, & affinitas cum delphino, (inquit Aelianus de anim. 5. 17.) non ex ea parte solùm quòd uterq; imperat, ille quidem terrenis bestijs, hic uerò aquatilibus: sed etiam quòd siue senectute, siue morbo infirmis ambobus simia medetur, illi terrestris, huic marina. Delphini τὸ ἡγεμονικὸν καὶ κρατιστεῦον τῶν ἄλλων, indicat poëta, hoc uersu: ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος μεγακήτεος ἰχθύες ἄλλοι.

De amiarum siue troctarum pugna contra delphinos, ex Aeliano & Oppiano leges supra in Amiæ historia. ¶ Pompilum hostili odio delphini persequuntur: neq; hoc ipsum tamen impunè faciunt. cum enim hunc gustauerunt, discruciantur & conuelluntur continuò: & quòd furore in flammati consistere non queunt, idcirco in litora expelluntur, atq; fluctu eiecti, à cornicibus marinis gauijsq; exeduntur & conficiuntur, Aelianus de anim. 15. 23. & Athenæus libro 7. Pancratem authorem nominans. In mari circa Taprobanen permultas balænas delphinis insidiantes esse aiunt, Aelianus interprete Gillio. nostri codices Græci non delphinis, sed thunnis, habent: locus

locus est libro 16. de anim. cap. 18. Apud Philen tamen legimus, delphinum & phalænam inimicos esse.

Delphinum capere (ut canit Oppianus) nefas & impium est: & quisquis ceperit (sua sponte oc ciderit,) is utpote impurus neq; ad deos accedere supplex, neq; aram attingere piè riteq; potest: & suos quoq; cõtubernales polluit. nec minus infestus est dijs, quàm homicida aliquis. sensus enim & ingenium hominis habent, quare etiam amore prosequuntur hominem. (hoc deinde historijs aliquot approbat, iam enumeratis in D.) Thraces tamen & qui circa Byzantium habitant, barbari & immanes, eos capere audent. Tridentem siue iaculum trisulcum parant, longissimo funi annexum, piscatores, & matrem alicubi cum geminis catulis oberrantem obseruant: eisq; adnauigant. delphini sine metu ullá ue suspicione loco manent, donec alter ex catulis iaculo feriatur. percussum piscatores non attrahunt, neq; enim possent: sed funem laxant, & remigando celeriter sequuntur, donec ille tandem uiribus exhaustus in summam effertur aquam. illum ubiq; misera & mœsta sequitur mater, nec usquam deserit: alteram interim adhuc incolumẽ, à se propellere, & ut fuga sibi consulat hortari uidetur. Saucio uerò adeò adhæret, ut nullo modo absterreri, ne ictibus quidem, aut diuelli ab eo queat: itaq; simul cum filio capitur & occiditur, Hæc Oppianus. Eadem ex Aeliano retuli supra in D. ubi de amore huius animantis in fœtum mentio est. ¶ Capiuntur attoniti sono, Plinius. Delphinorum captura talis est: Cum enim piscatores repentè alueis uniuersum circundederint gregem delphinorum, inde obstrepẽtes in mare, efficiunt ut territi erumpant uniuersi in littora, capianturq; tentato grauatoq; capite, præ strepitus inflicti nimietate, Aristoteles. Retibus comprehensi, breui tempore strangulantur, Idem. quando uidelicet respirare eis integrum non est. Capti retibus facile ferunt, (*dummodo respirare liceat,*) donec ad litus uentum sit. ibi enim reti mox lacerato euadunt, Philes. uide & suprà in D. — E / *Captura delphinorum.*

Ex delphinis fit delphinelęum, id est piscium colla, Kiranides interprete Gerardo Cremonensi. sed uerisimile est cùm adipem ex delphinis liquatum seruari ad uarios usus, quemadmodùm & ex alijs cetis: tum ex alijs eius partibus confici ichthyocollam rem ab oleo seu adipe diuersam. fit enim ea ex diuersis piscibus, ut in Antacæi historia suprà docuimus. ¶ Psyllo animali si piscator utitur ad inescandos pisces, multis piscibus potietur. ligari autem debet in pelle delphini, Kiranides.

Cum thynni circumretiti tenentur, Neptuno piscatores uota faciunt, ne gladius piscis, nẽ ue delphinus in captiuorum numero sit hic enim ad moliendas retibus insidias acerrimus, ijs perniciem affert, ac dentibus conficit. ille uerò, si ætate sit confirmata, sępe lacerato reti, thynnorũ gregi irretito ad se exuendum ex laqueis facultatem dedit, Aelianus.

Delphini inflatus (*natatus potiùs*) uersus arcton, boream flare facit: ad meridiem contrà, austrũ: similiter & in alios uentos operatur, Kiranides. Cum delphini in portum se conijciunt, tempestatem significari putant, Incertus. Non assentior illis, qui delphinos salientes tempestatem præsagire scripserũt. Diligenter enim pluries & diuersis in locis per mare obseruaui, delphinos non minus sequi uentum, quàm contraire: nec minus turbato mari, quàm tranquillo placidoq; apparere. subinde enim per æquoris summa se ostendunt respirationis causa, qua ut semper, ita & ante & post tempestates indigent, Bellonius. sed aliud est apparere, aliud ludere & lasciuire. Vide etiam Pierium Valerianum in Hieroglyphicis. — *Tempestatis prognosticũ.*

De nutrimento ex cetis & cetaceis in genere, Galeni uerba & Rondeletij, habes superiùs in historia Delphini ex Rondeletio. ¶ Delphinus quàm delicatus & preciosus existimetur apud Gallos circa Oceanum, & quàm opiparè soleat apparari, & quæ gentes eo uescantur, quæ abstineant, Bellonius prolixè scribit operis Gallici de piscibus libro 1. capitibus quarto, quinto, sexto, septimo, octauo & nono. & rursus de carne ipsorum libro 2. capite duodecimo & deinceps. In Britannia quidem hodie negligi, neq; in cibo expeti nisi à pauperculis fortè, audio. Ab Italis delphinus non comeditur, nec eum piscatores uenantur. in nostro autem mari Germaniæ adiacenti delphini capiuntur, & comeduntur, & ideo fugiunt homines, Albertus. Cauendum est ne pisces magni & duræ pellis, ut delphinus, sturio & similes comedantur recentes capti: sed tandiu piscis reseruetur, & maximè euisceratus, donec absq; corruptione substantiæ tenerescat, Arnoldus in libro de conseruatione sanitatis. Sunt & uiscera quorundam, quia pinguia, grata: uelut sturionum, balænarum, delphinorum. nam non solùm sapore, sed & odore quasi uiolæ commendantur, Cardanus. — F

Echinus marinus combustus alopeciam sanat cum adipe ursino, uel delphini, aut porci, Kiranides. Dentes delphini à collo suspensi, emittẽtibus dentes (pueris dentientibus) prosunt. Venter autem eius siccus & tritus potus, splenеticos sanat. Iecur assum in cibo tertianam & quartanã, & omnem typum nocturnum summè sanat, Idem. — G

Nomina quædam apud Græcos dicatálecta sunt, (ut ueteres grammatici scribunt,) hoc est duplicis terminationis, ut in ίν oxytona, θίν, ἀκτίν, δελφίν, quæ per ίς etiam proferuntur: uerùm terminatio in ίν eis magis conuenit, quod uel obliqui casus ostendunt, in quibus ν. seruatur. Sunt qui in his uocabulis ν. in σ. conuerti aiunt Dorum dialecto, qua λέγομες etiam & similia dicuntur, Eustathius. In Oppiani libris δελφὶς aliquoties legere memini, δελφὶν nunquam: quo modo & Pindarus, — H.a.

& Pausanias aliiq; proferunt. apud Theocritum duntaxat δελφῖν reperio. Latinè quidem delphis in recto singulari usitatum non est, sed delphin, aut delphinus. Delphinum similes, qui per maria humida nando, &c. Vergilius 5. Aeneid. ubi Seruius, Delphinum (inquit) uel uenit ab eo quod est delphin, delphinis: uel pro delphinorum, à delphinus, delphini. Delphina Ouidius dixit in accusandi casu singulari. Δελφὶν masculino aut fœminino genere effertur, ut quidam in Lexicon retulit, authorem non citat. ego, quod meminerim, masculinum semper legi. ultima natura longa est. Δελφὶς ἠιόνεσσιν ἐπέδραμεν, Oppianus. Δελφῖνάς τε, κῶάς τε, Marinus. Δελφὶς sic dictus est παρὰ τὸ δέλφω, Varinus: quasi uerbum quoddam sit δέλφω, quod equidem nusquam legisse memini. ego delphinem potiùs dictum reor à nomine delphax, quod est porcellus. est enim porcus quidã marinus, & sic à nostris quoq; nominatur, &c. Vide in A. Nec à nomine δελφὺς, quod uulua uel uterus est, appellatos absurdum uideatur: quòd fœtum uiuum hac parte contineant, ut quadrupedes uiuiparæ, & reliqua etiam cete. Obscurus quidam delphinum fratrem hominis dixit, propter ingenium & mores, tanquam insinuans delphinum quasi ἀδελφὸν uocitari. Delphinis rostrum est simum. qua de causa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntq; ita appellari, (*quàm delphini,*) Plinius. mihi eos hoc nomen agnoscere uidetur, non tanquam rostri sui figuræ conueniens: sed quòd & sibilum propter s. literam, & sonum altissimum propter o. magnum exprimat: ita ut si quis magno clamore sensim id modulateq; proferat, & procul exaudiant delphini, & non sine uoluptate aliqua: sibilo enim gaudere eos dixerim, sicut & tibiarum aliorũq; instrumentorum sono. Lasciuum Nerei simum pecus, Liuius Aegistho de delphinis. Delphiniscum Aristoteles paruum uocat delphina, sic Paniscum & Satyriscum dicimus, Cælius. Delphines, Aeolicè Βελφῖνες, Hesychius. Delphini, canes quidam marini sunt, sicut & canes caniculæq; pisces. nam & hi & illi sic in mari uenantur, ut canes quadrupedes in terra. Δελφῖνες πελάγους ἰχθυφάγοι σκύλακες, Philippus in epigrammate. ----ὁ δ' ἀρνευτῆρι ἐοικὼς Κάππεσ' ἀφ' ὑψηλοῦ πύργου, Homerus Iliad. μ. Scholiastes ἀρνευτῆρα interpretatur urinatorem. Κυβιστῆρι δ' ἐοικὼς, Ἄλλοτε μὲν βαθὺ κῦμα διατρέχει, ἠΰτε λαῖλαψ, &c. Oppianus de delphino ab amiis infestato. Vide plura in Agno a. & in Vrinatrice aue. Σχέτλιος ἰχθὺς pro delphino, in gripho Simonidis apud Athenæum.

Epitheta. Epitheta delphini à Textore obseruata hæc sunt: Amasius, Arionius, Cęruleus, Blandus, Curuus, Incuruiceruicus, Lasciuiens, Pandus, Repandirostrus, Vagus, Venereus, Viridis. Pandos quidem & curuos delphines Ouidius dixit. Lasciuum Nerei simum pecus, Liuius Aegistho de delphinis. ¶ Δελφὶν μεγακήτης, Homerus Iliad. φ. Ἅλιοι δελφῖνες, Theocritus. Πελάγους ἰχθυφάγοι σκύλακες, Philippus in epigrammate. Φριξαύχενες, ὠκυδρόμοι σκύλακες, φιλόμουσοι δελφῖνες, in hymno Arionis. Item in Halieuticis Oppiani, Εἰναλίων ἡγητῆρ: Δελφῖσι βασιλεῦσι: Ἰχθυνόμων βασιλήων δελφίνων: Δελφίνων ἀγέλαι δυειδέες, ἵμερος ἅλμης: Ἱερὸν τρόχιν (τροχίας *Varino est* ἄγγελος, ἀκόλουθος,) Ἐννοσιγαίου: Πρόπολοι Ζηνὸς ἁλιγδούποιο, Ministri Iouis marisoni, id est Neptuni: & Δελφὶς ἠϋγένειος, non à barba iubá ue, sed à maxillarum & dentium ui.

Icones. Delphin insigne Gallorum, &c. Delphinum tanquam regem marinorum animalium, in suis insignibus Gallorum reges habent, ita ut secundus ei post lilia locus attribuatur. quamobrem effigiem eius repręsentant in numis diuersis ex auro, argento, ære, picturis insignium, & uexillis. sed ea falsa & monstrosa est, ac minimè genuina, Bellonius: qui hac de re copiosiùs scribit libro 1. (quem Gallicè de delphino &c. edidit,) capitibus 28. & 29. Et eiusdem libri capite 27. Athenæus author Græcus (*inquit, ego nihil eiusmodi apud Athenæum reperi*) & Valturnus in commentario de rebus Britonum, scribunt Cæsarem principi delphinatus regionis delphinum donasse, ut eo uteretur insigni, quòd ad debellandos Gallos suppetias ei tulisset, unde in quãta existimatione delphinus etiam olim fuerit coniicimus. Porrò ut delphin regioni nomen fecit in Gallia, (Delphinatum uocant:) sic filio regis primogenito. nam hunc etiam Galli delphinum cognominare solent, & delphino utitur insigni.

Delphini effigies curua cur fieri solita. In numis plerisq; & marmoribus antiquis, ubi delphini effigies spectatur, curua apparet: non quòd is uerè curuus sit, (uide suprà in B.) sed quòd delphinus cum in perpetuo ferè motu & agilitate sit, siue per lasciuiam ludens & saliens, siue pisces insequens uenando, siue nauigia comitans, plerũque talis apparet, præsertim cum capite prominente (sæpiùs autem emergit & effert caput necessitate respirationis, aut etiam admiratione circumspiciendi audiendi ue aliquid,) mox eo rursus in gurgitem fertur pronus, urinatori se demergenti similis. unde & κυβιστῆρα eum Oppianus cognominat, & ἀρνευτῆρα apud Homerum alii urinatorem, alii delphinum interpretantur. Partim igitur hanc delphini urinantis agilitatem & gestum, partim quia uiuacior elegantiorq; huiusmodi eius forma, quàm simplex & recta, uidebatur, curuum hoc animal pictores & statuarii expresserunt: non temere aut libidine aliqua, ut Bellonius putat, neq; (ut idem) decepto eorum uisu ob motus celeritatem, sicut rectum lignum si præceps in obliquum trudas (curuum apparet.) non enim apparere tantùm curuos, sed reuera incuruare corpus eos dixerim, cum saltu alió ue impetu se uibrant. nam cum pinnas ad natandũ binas tantùm habeant, ui & contentione corporis neruorum ac musculorum sese quàm celerrimè promouent. Cum deorsum contendit delphinus, (inquit Rondeletius,) caudam sursum mouet, (*hoc nisi incuruato corpore non fit:*) contrà, quum in summa aquæ sese effert. Cum fame concitati fugientem in uada ima persecuti piscem diutiùs spiritum

continuere,

continuere, ut arcu dimissi (*corpore nimirum similiter incuruato, ut ita ualidiùs sese eiaculentur*) ad respirandum emicant, &c. Plinius. Delphinorum effigies curuas Bellonius duas exhibuit, alterã è numismate sumptam, quam nos quoq; posuimus suprà cum ipsius descriptione; alterã è marmore antiquo, quam repetere nobis operæprecium non est uisum.

Emblema Alciati in eum qui truculentia suorum perierit:

Delphinẽ inuitum me in littora compulit æstus; Exemplum infido quanta pericla mari.
Nam si nec proprijs Neptunus parcit alumnis, Quis tutos homines nauibus esse putet?

Eiusdem aliud in auaros, uel quibus melior conditio ab extraneis offertur:

Delphini insidens uada cęrula sulcat Arion, Hocq; aures mulcet, frænat & ora sono;
Quàm sit auari hominis, nõ tã mẽs dira ferarũ est, Quiq; uiris rapimur, piscibus eripimur.

Pueri insidẽtes delphinis: et numi insignes ijsdem.

Hoc quidem Io. Oporinus noster diligentissimus doctissimusq; typographus, suos quos subinde plurimos optimosq; excudit libros, insignire solet. In Tænaro Arionis statua est, & simulacrum delphini, Higinus.

Puerum delphino inuectum numis insculpebat Asis, Ἄσις, Pollux libro nono: ex quo Cælius etiam Asis reddidit. ego pro Ἄσις mallem Ἴασος, ut de puero Iasensi intelligatur: Aelianus enim & Plutarchus scribunt, statuam ab Iasensibus excitatam quæ forma eximia puerum in delphini dorso sedentem haberet: & numismata quoq; ex argento & ære, imaginibus eorum signasse. Scio Asidem terram ab Ouidio libro 9. dici pro Asia: sed de hac Pollucis uerba non accipio, ut neq; de rege ullo huius nominis, sicut nuper quidam putauit. Pierius Valerianus tamen, Apud Asiaticos (inquit) puerum delphino insidentem fuisse in nummis tradit Strabo. Ego Strabonis hæc uerba hoc tempore non inuenio: interpres quidem multa ineptè transtulit, quare rem in medio relinquo. Non temere frenatus delphinus pictus (inquit Pierius Valerianus) incolumitatis indicium fuit: quod dubio procul ob multos ab undis eius opera seruatos factum opinamur. In Neptuni siquidem templo, quod apud Isthmon erat, uisebatur Palæmon puer super delphine & auro et ebore confectus, quem Herodes Atheniensis dicauerat. Nam & Palæmoni nautæ pro incolumi nauigatione uota faciunt. idem enim & Melicerta & Portunus est: cui, ut apud Virgilium habetur, Seruati uotum soluunt in littore nautæ, ut Glauco & Panopeæ. Huius Melicertæ corpus in Isthmo à delphino expositum inuenit Sisyphus. Vide suprà quoq; in D. Taras Herculis (filius) delphino inuectus in numismate Tarentinorum fuit, teste Aristotele, qui numisma apud illos nummum appellari scribit, Pierius Valerianus. Alij Taram Neptuni filium faciunt, à quo Tarentum urbs Italiæ ædificata sit, quæ similiter à Græcis Τάρας dicitur. Tarentini quondam (inquit Bellonius in libro Gallico) numis suis insculpserunt delphinum, ad memoriam Tarantis filij Neptuni, quem (Neptunum) ab alijs dijs in delphinũm conuersum fuisse fingunt. quamobrem Tarantem delphino frænato inequitantem fecerunt. Tarentini eadem de pueris delphinisq; narrant, quæ Iasenses, Plinius. Iidem Delphis Phalanthi Lacedæmonij statuam dedicarunt, et non procul ab eo delphinum: illum enim facto in mari naufragio, à delphino exportatum aiunt, ut suprà in D. retuli. Delphinos repræsentatos uidimus in numis diuersis, Augusti, Ruffi, Tiberij, Domitiani, & Vitellij: & præterea in Græcis quibusdam, (ut conijcio, inscriptio enim nulla erat) qui multò meliùs expressi sunt: qualem hîc exhibemus unum utrinq; depictum: cuius margo rotundus erat, non angulosus: & ansulæ binæ, una utrinq;, Bellonius.

Taras.

Duo delphini incurui, dorso repando, ex antiquissimo numismate æreo.

Vidi etiam (inquit Bellonius) numos Claudij Cæsaris, in quibus exprimitur Neptunus cum tridente insidens pisci, delphino simili: mihi tamen orcam potiùs repræsentare uoluisse Claudius uidetur. is enim (teste Plinio) in portu Ostiæ orcam expugnauit, & spectandam populo Rom. exhibuit: cuius nimirum rei memoriam in numis suis relinquere uoluit. Illud Varronis monumentis proditum est, institutum fuisse ueteribus, ut circa Liberum patrem delphini appingerentur, Cælius Rhod. Quòd delphinum Baccho adpingunt (inquit Pierius Valerianus) non solùm ad fabulam spectat, (*qua nimirum Tyrrheni nautæ à Baccho in delphines mutati finguntur,*) sed etiã ad historiam, quòd uinum marina aqua mixtum faciliùs cõseruatur, ut Columella scribit se ab agri-

Bacchus.

cola patruo didicisse. & Dionysius hac de causa ad mare fugisse fingitur, quod apud Athenæum habemus. *Neptunus.* Circa forum Corinthi constructus est fons, & super eo Neptunus æreus, cuius sub pedibus delphinus aquam emittit, Pausanias in Corinthiacis. *Ceres.* Phigalenses in antro quodã Cereris simulacrum consecrarunt, cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus, delphin manu sustinebatur; columba uerò altera, Cælius Rhod. Pierius Valerianus Veneris potiùs hoc simulacrum fuisse conijcit: Delphinum enim (inquit) amoris simulacrum esse, tam ex historia, quàm ex tot Veneris signis, quibus id genus piscis admouetur, alibi comprobauimus. *Cupido.* Pictores Amorem, formosum adolescentem pingunt, sagittarium, igniferum, alatum: qui manu altera delphinum, altera herbam teneat: alis eum aëri dominari indicantes: herba, terræ: delphino, mari, &c. Io. Tzetzes 5, 11. in Varijs.

Emblema Alciati de potentia amoris:

Nudus Amor uiden' ut ridet, placidũq; tuetur? Nec faculas, nec quæ cornua flectat habet.
Altera sed manuũ flores gerit, altera piscem, Scilicet ut terræ iura det atq; mari.

Inuenio etiam ex delphini simulacro amorem in simpliciorem ætatem significari, quem puerilis ætatis amasium non uno exploratum est exemplo, ut non immeritò tot in nummis delphinũ cernere sit ab alato Cupidine frænatum. Et Veneris statuas plerasq; uidimus, quibus adsculptus est Cupido, qui uel delphino insideat, uel alio quoquo modo regat eum apprehẽsum, Pierius Valerianus. Ita uerò delphinus (inquit idem) maris regem significat, ut pro aqua mariq; ipso passim in nummis excudatur. *Neptunus iterum.* Præcipuè autem Sunij Neptunus sub delphinis imagine colebatur. Neptuno uerò aquarum domino nullo non in signo eius adsculpebatur. (*Vide infrà in Delphino side re.*) Pulcherrimus extat nũmus, cuius inscriptio est, NERO CLAVDIVS CAESAR AVG. GER. P. M. TRI. P. IMP. PP. ubi Neptunum ipsum uideas in portu sedentem, id enim quietis indicium: dextera temonem terræ adprimentem, quod signum nauigationis est in portũ fossilem: læua uerò delphinum amplectẽtem, quod maris blanditias & tranquillitatem ostendit, &c. Atq; ut hinc hieroglyphicum quo de agitur interpretari aggrediamur, epigramma Græcum extat, cur Cupidinis signum una manu delphinum, altera flores contineat, in hunc modum interpretatione facta:

Οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνθος, Τῇ γὰρ ἄρ γαῖαν, τῇ δὲ θάλασσαν ἔχει.

Est & in nummo M. Agrippæ L. F. COS. III. Neptuno reduci signum S. C. cusum, in quo Neptunus læua tridenti altè innititur, dextera uerò delphinum exporrigit. In Q. Nasidij nummo nauis est cum stella & uelo pleno, ab altera parte caput, tridente ab occipitio posito: infrà delphinus est: inscriptio, Neptuni. quod tutam Q. Nasidij nauigationem Neptuni beneficio peractam indicat. Hæc omnia Valerianus. In maxima dignatione operum è marmore Scopæ artificis, Cn. Domitij delubra, in Circo Flaminio (sunt,) Neptunus ipse, & Thetis, atq; Achilles: Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes, Plinius.

Athenæus libro 10. inter cæteros griphos, hunc etiam Simonidis refert:

Μιξονόμου τε πατὴρ ἐρίφου, καὶ σχέτλιος ἰχθὺς Πλησίον ἠρείσαντο καρήατα, παῖδα δ' ἐνυκτὸς
Δεξάμενοι βλεφάροισι Διωνύσοιο ἄνακτος Βουφόνον οὐκ ἐθέλουσι τιθηνεῖσθαι θεράποντα.

Hos uersus aiunt in Chalcide ueteri cuidam donario inscriptos fuisse, in quo hirci & delphini effigies fuerint. Alij in epitonio psalterio hæc animalia expressa fuisse aiunt: & *βουφόνον* Bacchi ministrum, dithyrambum interpretantur. Alij aliter, &c. ¶ In Olympicorum carcerum embolo, id est rostro, delphis æreus in canone erectus uisitur: & in medio ara, quæ aquilam ex ære alis longè extensis sustinet. Est autem machina huiusmodi, ut ea commota delphinus in terram cadat, aquila uerò sursum prosiliat, Pausanias Eliacorum 2. *Delphinus cum anchora.* ¶ Peruulgatum signum illud est, quod maturè agendum significat, si delphinus anchoræ uel alligetur, uel, ut ueteres fecerunt, obuoluatur, uno contationem, altero celeritatem significante: quæ simul iuncta, inuicemq; temperata, maturitatẽ faciunt: & quod Horatius ait, & properare loco & cessare indicant. Sunt qui hieroglyphici huius inuentum Augusto tribuant, quòd & adagium & signum huiusmodi solitus sit identidem repetere. Habetur ea species, qua delphinus anchoræ se circumuoluit, in Titi Vespasiani nummis. Sed fortè non displiceat in huiusmodi significatum trahere, quod in nummo quodam æreo apud Maffæos inspexi Romæ, bouem humana facie personatum, supra quem delphinus imminet. per hunc enim celeritatem, per bouem tarditatẽ intelligimus, quæ illius animalis propria est. Actionem uerò ex humana facie colligimus: quòd hominum proprium in primis sit res gerere, Pierius Valerianus in Delphino. Et rursus in Anchora: Animaduertendum (inquit) anchoram quæ in nummo Titi habetur, extrema dentium in uomeris speciem dilatare: cuiusmodi figuram Aldus noster imitatus est in omnibus quos impresit libris. alia uerò forma esse, dentibus quippe in acutum recto ductu mucronatis, quam in nummo ueteri apud eruditissimum uirum Romulum Amasæum uidimus. Hæc Valerianus, qui alterius etiam huius anchoræ figuram in Hieroglyphicis suis delineauit. Lege etiam superiùs de hoc signo in Rondeletij scriptis.

Emblema Alciati, cuius lemma est, Princeps subditorum incolumitatem procurans.

Titanij quoties conturbant æquora fratres, Tum miseros nautas anchora iacta iuuat.

Hanc

Hanc plus erga homines delphin cōplectit͂,imis Tutiùs ut poſsit figier illa uadis.
Quàm decet hæc memores geſtare inſignia reges, Anchora quod nautis ſe populo eſſe ſuo?

Vlyßis inſigne.

Vlyſſes in parma & annulo(& enſe, Pierius Valerianus) inſigne delphinum habuit, in memoriam Telemachi, quem puerum mari illapſum delphini ſeruarunt, ut in D. retuli ſuprà ex Plutarcho. Lycophron Vlyſſem uocat δελφινόσημον κλῶπα: ubi Scholiaſtes, Steſichorus (inquit) & ſimiliter Euphorion, Vlyſſem in clypeo delphini typum habuiſſe tradunt, Iſacius Tzetzes & Varinus. Sed δελφινόσημον dictum Vlyſſem à Lycophrone, etiã ea de cauſa exiſtimes, quòd Philoſtratus eum ſubſimum fuiſſe dicit. delphini enim ſimo admodum roſtro ſunt. ¶ Heſiodus in ſcuto Herculis delphinos argenteos cælatos fuiſſe canit, qui piſces æneos perſequerentur, his uerſibus: πολλοὶ γε μὴν ἀμμέσον αὐτῶν Δελφῖνες τῇ καὶ τῇ ἐθύνεον ἰχθυάοντες, Νηχομένοις ἴκελοι, δοιοὶ δ' ἀναφυσιόωντες Ἀργύρεοι δελφῖνες ἐφοίτων ἔλλοπας ἰχθῦς: Τῶν ὑπὸ χάλκειοι τρέμον ἰχθύες.

In Herculis ſcuto.

Delphinum ſyluis appingit, fluctibus aprum, &c. Vide infrà inter prouerbia.

Delphin ſydus.

Delphin inter ſydera numeratur apud Proclum de ſphæra. Nominatur & à Varrone libro 2. de re ruſt. Arati interpres delphinum Muſicum ideo ſignum dici ſcribit, quia nouem ſit ſtellis inſignitus, qui eſt Muſarum numerus: ſed ſtellas tamen in eo decem recenſent alij, Cęlius Rhod. Delphinus qua de cauſa ſit inter aſtra collocatus, (inquit Higinus) Eratoſthenes ita cum cæteris dicit: Neptunum quo tempore uoluerit Amphitritem ducere uxorem, & illa cupiens conſeruare uirginitatem fugeret ad Atlanta, complures eam quæſitum dimiſiſſe: in his & Delphina quendam nomine, qui peruagatus inſulas, aliquando ad uirginem peruenit, eiq́; perſuaſit ut nuberet Neptuno, & ipſe nuptias eorum adminiſtrauit: (*Vide hac de re etiam infrà aliter ex Oppiano, in h. circa initium, ubi de delphinis ſacris agitur*) pro quo facto inter ſidera delphini effigiẽ collocauit. Et hoc ampliùs: qui Neptuno ſimulachra faciunt, delphinum aut in manu, aut ſub pede eius conſtituere uidemus, quod Neptuno gratiſsimum eſſe arbitrantur. Aglaoſthenes autem qui Naxica conſcripſit, Tyrrhenos ait fuiſſe quoſdam nauicularios, qui puerum etiam Liberum patrem receptum, ut Naxum cum ſuis comitibus tranſuectum, redderent nutricibus nymphis. Nauicularij ſpe prædæ inducti, nauem auertere uoluerunt: quod Liber ſuſpicatus, comites ſuos iubet ſymphoniã canere: quo ſonitu inaudito Tyrrheni, cum uſqueadeò delectarentur, ut etiam in ſaltationibus eſſent occupati, cupiditate ſaltandi ſe in mare inſcij proiecerũt, & ibi delphines ſunt facti: quorum cogitationem cum Liber memoriæ hominum tradere uoluiſſet, unius effigiem inter ſidera collocauit. Alij autem dicunt hunc eſſe delphina, qui Ariona citharœdum ex Siculo mari Tænarum tranſuexit, & reliqua. nos in Arionis recenſenda hiſtoria ſatis prolixi fuimus in D. Idem Higinus capite 3. ubi ea quæ deinceps dicturus eſt proponit, paruum delphinem nominat. Et in cœleſtium corporum effomatione; Delphin (inquit) non longè ab Aquilæ ſigno figuratus, in curuatione caudæ nouiſsimæ tangit æquinoctialis circuli circumductionem, &c. Stellarum eſt omnino nouem. Aliqui dicunt lyram cœleſtem fuiſſe ſidus Arionis citharœdi omnium primi.

Neptuni fabula.

Tyrrheni nautæ à Baccho in delphinos conuerſi.

Delphinus Arionis.

Delphis pro Delphica.

Δελφὶς non modo maſculinum eſt pro delphino, ſed etiam fœmininum adiectiuum pro Δελφικὴ, ut in uerſu: Δελφὶς γὰρ φάμα τόδ' ἐθέσπισεν, apud Suidam. Δελφίσι Βάκχαις, in Delphide regione habitantibus, Varinus.

Delphis inſtrumentum nauticum.

Τοὺς δελφῖνας μετεωρίζε, καὶ τὴν ἄκατον παραβάλλε, Ariſtophanes in Equitibus. ubi Scholiaſtes: Delphis (inquit) eſt organum nauticum: quod in altum attollere iubet poëta: nam & delphinorũ ſublimes ſunt ſaltus. Aliter, Delphis, ἐξάρτημα τῶν νεῶν, ἀγκύρωμα: hoc eſt, inſtrumentum quod à nauibus ſuſpendebatur, anchora quædam. Vel inſtrumentum quoddam è ferro plumbó ue delphini ſpecie factum, quod ab antennis mali (ἀπὸ τῆς κεραίας) in pugna nauali ſolebant in hoſtium nauim, eius deprimendæ cauſa, immittere. (*Huiuſmodi maſſam è ferro aut plumbo Galli hodie Salmonem uocant, Bellonius.*) Inſinuat hoc Pherecrates in Agris ſcribens: ὁ δὲ δελφὶς ἐστι μολιβδοῦς, δελφινοφόρος τε κεραίας διακόψει τοὔδαφος αὐτῶν ἐμπίπτων καὶ καταδύων. Et Thucydides dixit δελφινοφόρον τὴν ναῦν ἐξηρτῆσθαι (*uide an uerbum ἐξηρτῆσθαι abundet*) τὴν ἐξηρτημένον ἔχουσαν δελφῖνα τοιοῦτον. Nam libro ſeptimo uerba eius hæc ſunt: Ἔπειτα αὗται αἱ κεραῖαι ὑπὲρ τῶν εὐπλων αἱ ἀπὸ τῶν ὁλκάδων δελφινοφόροι ἠρμέναι ἐκώλυον: Hæc ille, & ſimiliter Suidas. De eodem Euſtathius: Καὶ δελφῖνα δὲ ναύτην (forte ναυτικὸν uel ναῦται) φασιν, id eſt delphinum appellant (inſtrumentum) à malo ſuſpenſum, è ferro aut plumbo, ut cataractæ inſtar (hoc eſt è ſublimi magno cum impetu) nauigijs piratarum illideretur, authore Pauſania. qui & alibi ſic ſcribit: Delphinum eſſe quod et κορνήτης nominetur, machinamentum ferreum, quod à naui ſuſpendatur in tempeſtate, ut contra uentos firmetur. Ex Euſtathio Varinus quoq́; repetijt. Delphines, moles uel pondera quædam, delphinorum forma, ſuſpenſa, ut in piratarum naues inijcerentur, Heſychius. Ὑπὲρ δὲ τὸ ἔμβολον δελφὶς ἵσταται, ὅταν ἡ ναῦς δελφινοφόρος ᾖ, Pollux. id eſt, Super embolum ſtat delphis, quando nauis fuerit delphinophoros, interprete Cælio Rhod. Noſtris temporibus (inquit idem Cælius) celocium artius (*fortè altius*) ſurrectum roſtrum recuruum, uulgus nauticum delphina appellat. Delphis ſupra embolum, æreum inſtrumentum eſt, quo naues hoſtium diripi poſſunt, Cælius Calcagninus. ¶ Oppianus Halieut. libro 3. de anthiarum captura canens, lupum piſcem hamo transfigi ait, ſi uiuus habeatur: ſin minus, plumbum quod piſcatores delphinum nominant, in os inſeri, cuius pondere piſcis commotus, capite modo nutet, modo ſublimior ſit, ueluti uiuus. Εἰ δὲ θάνῃ, τάχα οἵ τις ὑπὸ στόμα θῆκε μόλιβδον, Δελφῖν' ὃν καλέουσι: ὃ δ' eſt.

Delphin plumbũ, cuius ad piſcationem uſus eſt.

βείθοντι μολίβδῳ νεῦε τ', ἀγκλίνει τε καρῆ, ζώοντι ἐοικώς. Et rursus libro 4. similiter de scarorum captura scribit, optimum esse si scarus fœmina uiua trahatur ad alliciendos alios: ----- ἢν δὲ θάνῃσι, Δελφῖν⊙ μολίβοιο μετὰ σῶμα δέξατο τῆχυν. Nec multò pòst de merulis capiendis, piscator (inquit) hamo inserit καρίδα ζώουσαν, ἐπ' ἀγκίστροιο δ' ὕπερθε βειθὺς ἀνήρτηται μολίβδου κύκλ⊙, &c. ¶ In organis chirurgicis quibusdam delphines dentibus (tympani, quod est rotunda machina dentata) inclusi, machinas motu prohibent, quod unci quoq; efficiunt, Oribasius libro de machinis, cap. 4. ¶ Genus quoddam uasis Romani olim delphinum nominarunt, quo in conuiuijs utebantur: cuius meminit Plinius ubi scribit de uasis antiquis (lib. 33. cap. 11.) his uerbis: Delphinos quinis milibus sestertijs in libras emptos C. Gracchus habuit. Videntur autem huiusmodi uasa, quibus ministri regum & principum utuntur, quæ uulgò Naues appellant, &c. Bellonius in libro Gallico. ¶ Delphinida, poculorum mensam uocat in Lexiphane Lucianus his uerbis: ποτήρια δ' ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδ⊙ τραπέζης. id est, Pocula uerò omnimoda iacebant in mensa delphinide. Hanc Porphyrio Latinè Delphicam uocauit, quũ in sermonibus ait Horatius: Et lapis albus Pocula cum cyatho duo sustinet. Iuuenalis item significauit: Et recubans sub eodem marmore Chiron, Cælius Rhod. Quidam in Lexico Græcolatino delphinidem mensam interpretatur quæ pedes habeat ad similitudinem delphinis.

Delphin chirurgicus. *Delphinus uas.* *Delphinis mensa.*

Delphax. *Delphys.* *Delphines draco.*

Δέλφακες sunt sues, & propriè quidem fœminæ, αἱ δελφῖνας (lego δελφύας) ἔχουσαι: id est, quæ uuluas habent. δελφὺς enim uulua, uterus, seu matrix est, unde ἀδελφοὶ (id est, fratres uterini) dicti, Athenæus. ¶ Delphines nuncupatur ab Apollonio libro Argonauticôn secundo, draco ab Apolline confectus. cuius etiam uersiculos apposui:

ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι Παρνησσοῖο Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.

Id ipsum uerò interpres item comprobauit: additq; à quibusdam masculino genere pronunciari, ab alijs fœminino: quod (inquit) melius est. Quod autem delphines uocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit & Callimachus, Cælius. Varinus etiam è Scholiaste Apollonij repetijt: qui hoc addit, Callimachum tradere dracænam fuisse, hoc est draconem fœminam, & rectè fœm. g. efferri. Δελφύνης, παρὰ τὸ δελφὺς, ἤγουν μήτρα, Idem. Ab hoc dracone occiso Delphinium cognominatum Apollinem aiunt, de quo plura referemus mox inter propria. Apollonij uersus paulò antè recitatos à Cælio, Varinus Heliodoro adscribit. Δελφὺς, μήτρα: καὶ ὁ ἐν Δελφοῖς δράκων, Hesychius: sed pro dracone Delphico δελφύνης scribendum fuerit. Dionysius Afer fœm. gen. delphynen dixit per ypsilon in penultima: In Pythico campo (inquit) iuxta Cephissum fluuium, δράκοντ⊙ Δελφύνης τριπόδεσσι θεοῦ παρακέκλιται ὁλκός, ὁλκὸς ἀπειρεσίοισιν ἐπὶ φολίδεσσι. quem locum enarrans Eustathius: Videtur (inquit) hoc in loco exuuium serpentis suspensum fuisse, & locus ipse Pythôn ab eo denominatus. Vocat autem pellem ipsam synecdochicè ὁλκόν, totum pro parte, ut βοῦς pro corio, & ἐλέφας pro dente uel cornu elephantis dicitur. Cæterùm pro masculino ὁ δελφύνης, fœminino genere ἡ δελφύνη eum protulisse dicunt, more poëtico, περὶ γένους κοινότητα. Porrò locus Πυθὼν Græcè dictus est, quòd draco in eo cõputruerit, à uerbo πύθω, quod est putresco: uel ab oraculis quæ illic rogabãtur & audiebantur: παρὰ τὸ πυθέσθαι, τὸ μαθεῖν (ἢ ἐρωτᾶν, Suidas,) Hęc ille. Delphi, Δελφοί, Apollinis templum sic dictum est, ab eo quod delphinen draconem ibi confecerit Apollo, Suidas in Πυθώ. ¶ Triton filius Neptuni & Amphitrites, à capite ad umbilicum homo, inde delphinus: & tanquam ἰχθυοκένταυρ⊙, Varinus.

Triton.

Stirpes. *Delphinium.*

Delphides, ut quidam scribunt, fructus sunt de genere carotarum. ¶ Δελφίνι⊙, herba quædã, Hesychius. Delphinium Dioscorides libro 3. describit, maius & minus. Surculos (inquit) emittit à radice una sesquipedales, aut maiores, à quibus folia exeunt parua tenuia, diuisa, (φυλλάρια ἐπεσχισμένα, λεπτά: Marcellus uertit tenuia & candida, quasi λεπτὰ καὶ λευκὰ legerit,) prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant, unde tractum nomen est. flos leucoio non dissimilis, purpureus, (ἐμπόρφυρ⊙.) Semen in siliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi potest à scorpione percussis. aiunt enim obiecta herba scorpiones resolui, atq; ignauos torpescere. semota uerò ea, sese recolligere. Prouenit in asperis & apricis. Alterum delphinium superiori simile, sed folijs & ramis longè gracilius est. Viribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus, Hæc ille. Hoc de delphinio caput Matthiolo & Cordo adiectitium uidetur: quòd Galenus & Paulus nullum huius in censu simplicium mentionem faciant, quos tamen Dioscoridem imitatos constat. Adde quòd id antiqua exemplaria nõ habent: nec ullam Dioscoridi fuisse causam, cur siliquiferam umbelliferis herbis immisceret, instituto suo compugnãs, Anonymus qui scholia condidit in Dioscoridis libros Lugduni excusos apud Baltasarem Arnolletum anno Domini M. D. L. Marcellus Vergilius quoq; nihil de hac planta Plinium & Aeginetam agere miratur. Dubitamus (inquit) ob eam causam, latere in antiqua etiam medicina delphinium hoc sub appellatione aliqua alia. auxitq; suspicionem nostram, quòd is quem uetustissimum habemus Longobardis literis scriptum Latinũ Dioscoridem, nullum hoc loco delphinium ostendit. Ego an delphinij descriptio Dioscoridis sit, & an suo loco reposita, iam non controuersor: & si cui ita uideatur, donabo neq; à Dioscoride descriptam esse, neq; hunc locum inter umbelliferas eius descriptioni conuenire. Hoc potiùs nobis quærendum quæ nam herba sit delphinium, quæ nam eius loco usurpari possint, & quo cæteri ueteres medici nomine eam appellarint. quibus de rebus quoniam non pauca scripsi libro primo huius

huius historiæ, in Philologia de Lupo, pag. 740. non est quòd iisdem hic repetendis negotium lectori facessam. Sed quæ illic omissa sunt, hic addamus. Lychnis à Dioscoride descripta, & aliis antiquis medicis plerisq; memorata, si non eadem delphinio est, proximè omnium saltem & descriptione & uiribus accedit. Nam & leucoio similis in ea flos est, & is purpureus: quorum utrunq; delphinio quoq; tribuitur. Semen (aut flos) contra scorpionum ictus bibitur. ferunt etiam admota scorpiis herba hac (lychnide syluestri) torpidos & inefficaces eos ad nocendum fieri. Horum etiam utrūq; de delphinio Dioscor. tradit, nec plura de eius uiribus: ut neq; de lychnide, nisi quòd semen eius potum bilem per inferna exigat. Sed delphinium asperis apricisq; locis prouenit Dioscoridi: lychnis in humentibus, ut Marcellus Virgilius scribit. atqui Marcellus authorem non adfert: quemadmodum neq; quòd lychnidis flos noctu fulgere credatur, quod ut scriberet sola puto etymologia commotus est. Sed ut aliquis conuincat delphinium & lychnin diuersas esse plantas, nos magnam earum & formæ & uirium cognationē esse ostendimus. Theophrastus (ex quo Gaza lucernulam transtulit) & Plinius eum secutus, lychnidem primum inter æstiuos flores numerant. Foliis quidem quo pacto delphinum imitetur lychnis, nemo satis exposuit. mihi animus inclinat, hanc similitudinē in eo esse, non modo ꝙ oblonga sint, & ampliora initio paulatim attenuentur, (hoc enim cum multis commune habent,) sed quòd insuper in alteram partem, id est alterum marginem nonnihil incuruentur, ut urinantes & ludentes delphini assolent. Marcellus Vergilius senam hodie dictam delphinium esse putabat: & alii quidam consolidam regalem ut uulgò nominant. sed utrosq; procul aberrare, ipsa delphinii descriptione mediocriter considerata, manifestum est. Ruellius herbam in aquosis nascentem, quam aliqui filium ante patrem uocant, (quòd siliquam (inquit) & intus semen ante floris exitum ostendat, rectiùs si partus ante conceptum ab eis appellaretur. Iam audio aptiùs ab teretis siliquulæ per extremum in expansum florem exeunte figura, buccinariam quadam similitudine dici) delphinium esse putat. Eius sententiæ accedit Amatus Lusitanus: & herbam à Ruellio demonstratam in Hispania etiam crescere scribit. quod facile credo, cum & apud nos, & in omnibus quas uidi regionibus reperiatur abunde circa ripas riuorum, fluuiorum, & aliis humentibus locis. quanquam Ruellius in asperis & locis totius diei solem accipientibus emicare referat: sed hæc etiam humida simul esse nil prohibet. Ego in parietibus etiam reperi, & umbrosis non rarò, omnino ubi nascitur, aqua uel est, uel nuper fuit. In Italia quidam aliud delphinium ostendunt: uerùm nullus adhuc Matthioli sententia legitimum ostendit. Idem demonstratum à Ruellio delphinium, nunquam uerum ac legitimum sibi uisum ait. Ego neq; lychnidem ueram hactenus quenquam protulisse puto. Et miror in Italia ubi frequentes sunt scorpiones has herbas ignorari. Lunaria Græca, quam in libello de Lunariis exhibui, si lychnis non est, ei tamē affinis tum natura tum uiribus uideri poterit, & forsitan thlaspi maius appellari: nam & folia magna habet, & siliquas πεθλασμένας, id est in latitudinē compressas: & uires thlaspeos aut nasturtii, hoc est insignem acrimoniam, quæ bilem per aluum exigere potest, seminum una aut altera drachma in potu sumpta de quocunq; istorum trium. Scorpiis autem aduersatur nimirum non alia ui, quàm nasturtium, raphanus, eruca, & calaminthe, ut tradiderunt authores. In Græco libello de medicinis substitutis, (qui & cum Galeni, & cum Pauli Aegin. operibus habetur,) legimus pro acanthii semine lychnidem posse substitui: sed meliùs Martianus Rota ex emendatiore codice, pro lysimachio spinæ Aegyptiæ semen ad supprimendum sanguinem in usum recipiendum transtulit. Delphinii certè uim magnam esse ex hoc etiam constat, quòd in Constantini Geoponicis legimus: si delphiniū herba mascula trita & cribrata in aquam iniiciatur, adeò pisces conuocari ut possint manibus comprehendi. Lunariæ Græcæ cognatam iudico herbam, quam aliqui hodie osyrin esse putant: Caulis est singularis, (ut pictura, quam à Io. Kentmano accepi, ostendit, ipsam enim nondum uidi,) cubitalis, ut coniicio: in quo folia circiter septem singulatim digeruntur, simplicia, sesquidigitum lata in medio, unde finē uersus mucronantur, palmum ferè longa, in alterum latus recurua, delphinorum quadam specie, idq; natura, ut audio: ne quis picturam in hoc fallere arbitretur. superiora duo parua & marginibus incisa sunt. Superiùs siliquæ aliquot, sicut in leucoiis, sunt, sursum conuersæ: in summo caule corymbi florum, qui ex albo purpurascunt, foliis quaternis, leucoii floribus similes, uel potiùs lunariæ Græcæ. Herbam ouorum (Eierkraut) appellari uulgò in Saxonia & alibi, ab eo quòd folia dissecta ouis frixis aspergantur, saporis gratia, acrimoniam enim habent, à Bellonio cognoui: & eam ob causam in hortis coli. Hanc neminem hactenus uel descripsisse uel exhibuisse pictam miror. Foliorum magnitudo fortè remorabitur assensionem, quo minùs credatur delphinium. sed si conueniant reliqua, hanc solam impedire æquum non est: cum generis unius ubiq; species reperiantur multæ.

Lychnis.

Dictynnæ Dianæ & Delphinii Apollinis (inquit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.) aræ templaq; per Græciam multa passim sunt. Enimuero quem locum ipse sibi deus peculiarem elegit, eum Cretensium posteri delphino duce tenuerunt. Neq; enim quod fabulantur quidam, sumpta delphini specie deus ipse, sed ab illo delphinus missus perq; mare cursum dirigens, classem perduxit Cirrham. Iis etiam quibus à Ptolemæo Sotere Sinopi relictis, Serapidis & Dionysii reuehendi negotium datum fuerat, uentorum ui præter animi sententiam, supra Maleam ab-

Nomina propria. Apollo Delphinius, & forum Delphinium.

reptis, & iam à dextera Peloponnesum habentibus, ac ob id perturbatis tristibusq́ꝫ, delphinũ ante proram conspectum narrant, ueluti uocantem, ac ducem se in stationem quandam leni cursu præbentem; illos uerò de uia iam nihil solicitos tantisper prænatantem uiamq́ꝫ monstrantem secutos, dum constituerentur Cirrhæ, ibi factis pro reditu sacris, intellexisse è duobus simulacris alterum, Plutonis quod erat, tolli auferriq́ꝫ; alterum Proserpinę, effictum expressumq́ꝫ, relinqui oportere. Est autem uerisimile, etiam quia musicen delphinus amat, charum esse deo. Qua quidem in re huic se Pindarus conferens, non delphinum, inquit, abditum elici:

Quem placido ponti de pelago, Exciuit amabile tibiæ melos, Hucusq́ꝫ Plutarchus.

Delphinium Athenis locus erat in quo ius dicebatur. huius appellatio (inquit Cælius) inde uidetur fluxisse, quia Apollo ibi coleretur Delphinius: cuius & Plutarchus meminit, Marathoniũ taurum illi à Theseo immolatũ prodens, qui Tetrapolim infestaret. Sic uerò Apollo dicitur, quoniam Castalio Cretensi coloniam deducenti se obtulit ducem, (*meminit etiam Stephanus in* Δελφοί) delphini præferens imaginem, qui & nauem præcesserit usq́ꝫ ad Crissæum Phocidis sinum: unde & Delphi quoq́ꝫ dicti, qui locum tenuêre ab illo munitum: uel quòd draconem delphina (*delphinen*, τὸν δράκοντα δελφίνην: *uide suprà in H.a. ex Suida*) peremerit in Pythone. Colebatur Delphinia item Diana, ut in thesauris Iulij Pollucis obseruauimus. Fuit & apud Aeginetas Delphinius mensis Apollini sacer Delphinio, Hæc Cælius. Non Neptuno & Baccho solùm, (inquit Pierius Valerianus) uerùm etiam Apollini delphines dedicantur: multasq́ꝫ eius aras apud Græcos delphinis insculptas fuisse Plutarchus attestatur. Adhæc nonnulli addunt, Apollinem delphini specie adnasse ad Delphos, apud quos præcipuè colitur. Sed Creticum hoc commentum aiunt: illi enim Apollinem omnis salutis authorem celebrabant, & ab unoquoq́ꝫ malo liberationem Apollini ferebant acceptam. nam & quòd fabulæ fabulantur homines in delphinos transmutatos, ea de caussa confictum aiunt, quòd delphinis ducibus nautæ seruati fuerint. Templi Apollinis Delphinij Athenis Pausanias quoq́ꝫ in Atticis meminit. Delphinia quondam in Aegina festum & certamen pentathlum in Apollinis honorem celebrari solita fuisse, author est Pindari Scholiastes in Pythijs Carmine 8. Et rursus in Nemeis Carmine 5. Delphinius mensis (inquit) apud Aeginetas dictus fuit, Delphinio Apollini sacer, in quo sacrificant Apollini οἰκιστῇ καὶ δωματίτῃ, uel in quo Apollinis certamen Hydrophoria dictum peragebatur. Δελφινίῳ πρὸς ἄντρα κερδῴου θεοῦ, Lycophron: cuius scholiastes Isacius Tzetzes Apollinem Delphicum interpretatur, & ea affert quæ nos iam superiùs Cælij Rhodigini uerbis retulimus. Et insuper: Aliqui uerò dicunt Apollinem sub forma delphini ingressum esse in nauim (Castalij è Creta ducentis coloniam,) & hoc in loco, ubi Delphi ab eo uocati sunt, & Delphinius Apollo, συνεκδῦσαι εἰς τὴν θάλασσαν: sed magis placet ut Etymologus & Varinus habent, ἐκδῦσαι εἰς τὴν θάλασσαν, hoc est in mare exilijsse. Itaq́ꝫ Castalius illic occupata regione & Delphos à delphino nominauit, & Delphinij Apollinis templum extruxit. ¶ Delphinium Athenis (inquit Pollux libro 8.) dicasterium erat, id est statio iuri dicendo, ab Aegeo constructum. iudicium in eo primum Thesei factum est, dum interfectos quidem à se latrones fateretur, sed iure diceret interfectos, Cælius. Pollux forum hoc iudiciale uocat δικαστήριον τὸ ἐπὶ δελφινίῳ: (hoc est ad Apollinis Delphinij templum:) sicut & alia quędam Athenis similiter præpositione ἐπὶ adiecta nominabantur, ut τὸ ἐπὶ παλλαδίῳ, (Aelianus in Varijs habet ἐν παλλαδίῳ) τὸ ἐπὶ πρυτανείῳ, τὸ ἐπὶ λύκῳ. Pausanias in Atticis, Ad Delphinium (inquit, ἐπὶ Δελφινίῳ) iudicium de his exercebatur, qui iustam se cædis caussam habuisse contendebant: quo iudicio & Theseum absolutum perhibent, cum Pallantem qui seditionem mouerat, eiusq́ꝫ filios occidisset. Prius quam uerò Theseus absolutus est, occisorem semper fugere: aut si maneret, eadem morte perire necesse erat. Apud Suidam quoq́ꝫ & Varinum ἐπὶ Δελφινίῳ hic locus dicitur, item apud Aelianum in Varijs 5. 15. & mihi semper ita nominandus uidetur, non autem Delphinium ut Cælius habet. non refert autem ad Apollinem Delphinium interpretemur, (deorum enim nomina non raro pro templis ipsorum ponuntur:) an ad Delphinium templum. Delphinium (inquit Scholiastes Aristophanis) templum est Apollinis Athenis, ἔνθα ἦν τὸ ἐν (meliùs ἐπὶ) Δελφινίῳ δικαστήριον. Eustathius tamen Iliad. φ. locum hunc utroq́ꝫ modo nominari scribit, tum Δελφίνιον, tum ἐπὶ Δελφινίῳ, sed authorem non adfert. ¶ Delphinium regio (χωρίον, Stephano φρούριον) est in Chio, Scholiastes Aristophanis. ¶ Delphûsa, fons Delphis in Phocide, Stephanus. Delphusia, urbs Arcadiæ, Idem. ¶ Euboici litoris principium est Oropus, portusq́ꝫ sacer quem Delphinium uocant, ad quem antiqua iacet Eretria, Strabo lib. 9. ¶ Délphis paroxytonum, nomen uiri apud Theocritũ Idyllio 2. ¶ Delphinatus hodie pars Galliæ uocatur, ut dictum est suprà inter icones. ¶ Delphinos hodie quidam canes suos appellant: non ineptè, nam & animantes alias uenantur in terra, & hominem amant, ut delphini in mari.

Delphinia Diana.

Delphinius mensis.

Delphinia festum.

Delphinium forum iudiciale.

b. γένεια γλαυκά, λοφιὴν, αὐχένα, & alias in delphini corpore partes nominat Oppianus 2. Halieut. Et acceptum patulis mare naribus efflant, Ouidius. nares pro fistula dixit. hac enim efflant mare.

c. Texuntq́ꝫ fugas & prælia ludo, Delphinum similes, qui per maria humida nando, Carpathium Libycumq́ꝫ secant, luduntq́ꝫ per undas, Vergilius 5. Aeneidos. Αἵ τε καμπύλαι Καρίδων ἐξάλλοντο δελφίνων δίκην, Ἀραρὼς author apud Athenæum. Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς: παρὰ ναῦν

ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, Pindarus. Vide inferiùs inter prouerbia. Equis Iberis uelocissimis (inquit Oppianus) sola fortè aquila contenderit in aëre uolans, aut circus, aut in aquis natans delphinus, Ἠ δελφὶς πολιοῖσιν ὀλισθαίνων ῥοθίοισιν. Et alibi, Δελφὶς δ' ἠύτ' οἰστὸς ἐπεὶ κλύε παιδὸς ἰωὴν Κραιπνὰ θέων ἀκάτοιο φίλης ἄγχιστος ἵκανεν. ¶ Ἐξέτι τυτθὸς σκύμνος ἀεξηθείς, Oppianus de delphino. Delphinus fœmina πάνυ ἀφθόνῳ καὶ πολλῷ τῷ γάλακτι θηλάζει τὰ βρέφη, Aelianus. Echneidem quæ limacis rubri testa carentis effigiem refert, uulgus Græcum partum delphini uocat, Bellonius. d.

Ὡς δ' ὁπόταν δελφῖνες ὑπ' ἐξ ἁλὸς εὐδιόωντες Σπερχομένην ἀγεληδὸν ἑλίσσονται περὶ νῆα,
Ἄλλοτε μὲν προπάροιθεν ὁρώμενοι, ἄλλοτ' ὄπισθεν, Ἄλλοτε παρβολάδην· ναύτῃσι δὲ χάρμα τέτυκται·
Ὣς αἱ ὑπεκπροθέουσαι ἐπήτριμοι εἱλίσσοντο, Apollonius in Argonauticis libro 4. de Nereidibus circa nauim se ostendentibus loquens. De lusu delphinorum lege etiam paulò antè in c.

Ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος μεγακήτεος ἰχθύες ἄλλοι Φεύγοντες, πιμπλᾶσι μυχοὺς λιμένος εὐόρμου
Δειδιότες, μάλα γάρ τε κατεσθίει ὅν κε λάβῃσιν·
Ὣς Τρῶες, &c. Homerus Iliad. Φ. de Achille Troianos fugientes in fluuio occidente. ipse quidem fluuium ingressus meritò delphino confertur. ¶ Οὐ τόσον εἰναλίαισι παρ' ᾐόσι μύρατο δελφίν, Οὐδὲ τόσον θρήνησεν ἀν' ὤρεα μακρὰ χελιδών, Theocritus Idyll. 19. in epitaphio Bionis. Bianoris in delphinum Arionis epigramma legitur Anthologij Græci lib. 1. sectione 40. item Philippi in lusciniam delphino insidentē natanti per mare. ¶ Cepphi aues in mari thunnos maximè comitantur, &c. sequuntur etiam delphinos, & piscium ab illis occisorum sanguine pascuntur, Oppianus.

c. In canem caprophónon extinctum in mari, cum uisis delphinis, feras esse ratus, insilijsset, Philippi epigramma legitur in Anthologio lib. 1. sectione 33. ¶ Aduertendum quod qui ἀρρητουργικὰ literis mandarunt, haud omisere: Si quis ex delphine utrem sibi quæsierit, secumq́ habeat, flaturum quem is optârit uentum, Cælius Rhod. ex scholijs Isacij Tzetzis in Lycophronem: cuius hæc uerba sunt, Ὡς ἐάν τις δελφῖνον (fortè δελφῖνα uel ἐκ δελφῖνος) ποιήσῃ ἀσκόν, ἐκδείρας αὐτόν, &c.

h. Delphini sacri. Delphinos sacros esse pisces Epimenides tradit, Massarius. Nos sacros olim eos fuisse habitos, & quantum nefas existimatum sit eos occidisse, ex Oppiano suprà diximus in E. circa principium: & plura de piscibus sacris in Anthia. Ὦ δελφίνων μεδέων Σουνιάρατε, Aristoph. in Equitibus. uidetur autem Neptunum Suniaratum dicere, à Sunio Atticæ promontorio, ubi ἀραῖς & precibus inuocabatur. Oppianus Ζηνὸς ἁλιγδούποιο περιπόλους, hoc est Iouis marini (Neptuni) ministros nominans, delphinos intelligit. Et alibi delphinos, inquit, ubiq; in mari spectari. charos enim esse Neptuno: eò quòd Amphitriten aliquando connubium eius fugientem, & in ædibus Oceani latitantem ipsi prodiderint: ubi rapta ab eo Amphitrite coniunx eius & maris regina sit facta, & eam ob causam summus in aquatilium genere honor delphinis decretus. Vide etiam suprà in Delphino sydere, ex Higino. & paulò antè inter icones, quibúsnam dijs consecrati quondam fuerint delphini. ¶ Neptuni & delphinorum colloquium, inter Luciani dialogos marinos extat. Nonius Marcellus Menandri quosdam uersus recitat, quos etsi corruptos in codicibus nostris, ut reperi, adscribam: Vehutos hippocampus in æternæ usus scire nocitur delphino cinctis uehiculis. Plinius quidem Scopam artificem tradit Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes fecisse.

Sepulti. Delphinus qui Puteolis puerum amauit, eoq́ mortuo eius desiderio expirauit, inuentus in litore in eiusdem pueri sepulchro humatus est, ut retuli in D. Delphinos morituros in litus erumpere aiunt, tanquam sepulturæ desiderio. uide suprà in C.

Authoris incerti epigramma, quod habetur Anthologij libro 3. sectione 17. in delphinū in litore sepultum, & rursus marinis æstibus erutum, perelegans est huiusmodi.

Κύματα καὶ τρηχύς με κλύδων ἐπὶ χέρσον ἔσυραν Δελφῖνα, ξείνοις κοινὸν ὅραμα τύχης.
Ἀλλ' ἐπὶ μὲν γαίης, ἐλέου τόπος. οἱ γὰρ ἰδόντες Εὐθύ με πρὸς τύμβον ἔστεφον εὐσεβέες.
Νῦν δὲ τεκοῦσα θάλασσα, διώλεσε. τίς παρὰ πόντῳ Πίστις, ὃς οὐδ' ἰδίης φείσατο συντροφίης;

Metamorphoses. Tyrrheni nautæ à Baccho in delphinos conuersi sunt, (ex hominibus mutati sensus adhuc humanos retinent, Oppianus:) uide suprà in Delphino sydere. Et te (Neptunum) flaua comas frugum mitissima mater Sensit equum. te sensit equum crinita colubris Mater equi uolucris: sensit delphina Melantho, Ouidius.

Prouerbia. Prouerbium Delphinus in terra, uel Delphini in terra uis, explicatum est suprà in C. ad finē. ¶ Delphinum cauda ligas, uel alligas, in eos qui quippiā incassum conantur: uel qui ea uia quempiam aggrediuntur, qua nequaquam possit superari, Erasmus Rot. Δελφῖνα πρὸς τὸ οὐραῖον δεῖς, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, διὰ τὸ εὐκίνητον καὶ ὀλισθηρόν, Suidas. ¶ Delphinum natare doces, in eos qui monere quempiam conantur in ea re, in qua cùm sit ipse exercitatissimus, nihil eget doctore, Erasmus. Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις, ἐπὶ τῶν ἐν ἐκείνοις τινὰς παιδοτριβούντων, ἐν οἷς ἤσκηνται, Suidas. Delphino & boui nihil esse commune Aelianus ceu prouerbio dixit de animalib. 14. 25. item Suidas ex innominato, Τί γὰρ δὴ δελφῖνι καὶ βοΐ φασι κοινὸν εἶν, Ξύλα τε καὶ φιλοσόφοις; Lecáne peluim indicat, unde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, Λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, Delphina peluis non capit. utimur innuentes re pretiosa quem uideri indignum: sicuti apud Seleuciam superbè pronunciauit rhetor Amphicrates, quum ampliùs rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret, Cælius Rhod. ¶ Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, Pindarus. ¶ Delphinū

ſyluis appingit, fluctibus aprum, Qui uariare cupit rem prodigialiter unam, Horatius De arte, indocti poetæ (inquit Eraſmus Rot.) ſtultitiam taxans, qui multa non ſuo loco neq; tempeſtiuiter deſcribit, perinde quaſi pictor delphinum piſcem, iuxta Callimachi dictum, in nemoribus pingeret, rurſus aprum in undis. Confine eſt illi In lenticula unguentum. ¶ οὐδ᾽ ἄλλοι δελφῖνες τῶν χθονός, ὅτι τι ταῦροι ἐν πόντῳ ἔχουσι, Theocritus Idyllio 20. ¶ Delphino laſciuior, prouerbiali ſpecie dici poteſt, ut placuit Eraſmo Rot.

DENTALES ſunt oſſa ſatis alba, quæ dentes caninos referunt: quibus tamē longiores ſunt, inanes intus & perforati. Oriuntur in cauernis lapidum in profundo maris: Siccantis, refrigerantis & abſtergentis naturæ. Miſcentur autem inter cætera unguento citrino uel citrio dicto (Nicolai,) Syluaticus. Et alibi, Belliculi (uel Bellirici) marini, lapides parui & albi inueniuntur in ripis (litoribus) maris, cohærentes ſicut dentales. Dentales & maiores eis Antales, naſcuntur in fundo maris, in cauernis quibuſdam petrarum: ſunt autem oſſa candida, dentibus caninis ſimilia, pertuſa inſtar cannæ, Innominatus. Indocti quidam Dentale putarũt eſſe dentes piſcis, quem Itali uulgò Dentale uocant, (de quo in Synagride ſcribemus;) Braſauolus Dentale, Buccinum marinum interpretatur, Antale uerò purpuram. Plura de utroq; in Purpura leges.

Antales.

DENTEX, ut Columella, Apicius: uel Dentalis, ut recentiores quidam uocãt, Synodus uel Synodon Græcorum eſt: & in S. litera depingetur. Aliud uerò eſt Dentalis uulgò dictus pharmacopœis, de quo iam diximus.

DIES piſcis eodē die oritur, & completur, & moritur, & habet duos pedes, & duas alas pinnales. quidam diutiùs eum ab ortu uiuere dicunt, à perfectione uerò diem unum duntaxat, Albertus. Sed apparet eũ ineptè hæc ex Ariſtotele tranſtuliſſe, qui non de piſce aliquo, ſed de ephemero inſecto hæc ſcripſit.

DIDACTYLAEVS. uide Dactyleus.

DIGITVS, quem Græci Solênem uocant, deſcribetur in Vngue.

DILYCHNVS, Δίλυχνος, à Strabone libro 17. inter piſces Nili nominatur.

DIOX genus eſt piſcis frequens in Ponto, Feſtus. Idem fortè qui Ezox uel Izox. uide in E. elemento.

DOEES, Δοίης, tanquam piſcis nomen in carmine Numenij legitur apud Athenæum: ἢ σκάρον, ἢ κῶθον τροφίην, καὶ ἀναιδέα δοίην. ſed diuerſa lectio habet λείην. Quærendum an per ἀναιδέα, id eſt impudentem, intellexerit canem. Sunt autem canes è muſtelorum genere: & muſteli quidam λεῖοι, id eſt læues.

DRACO marinus. uide in Araneo piſce. Dracænis inter piſces ab Ephippo nominatur apud Athenæum. Hermolaus dracunculum Græcè δρακαινίδα putat nominatum Athenæo.

Dromo. Dromas.

DROMONES à curſu fortaſſe, Plinius pro ſpecie beluæ uſurpat. Ariſtoteles δρομάδας à curſu piſces omnes eos appellat, qui in Pontũ aliunde excurrunt, quiq; uix uno loco conquieſcunt, cuiuſmodi ſunt thunni, pelamydes, amiæ. Sic enim libro 1. cap. 1. de Hiſtoria animalium: καὶ τῶν πλωτῶν πολλὰ γένη τῶν ἰχθύων, οἷον οὓς καλοῦσι δρομάδας, θύννοι, πηλαμύδες, ἀμίαι. Complura inter nantes piſcium genera gregatim degere ſcimus, ut quos curſores uocant, ut thunnos, pelamydas, amias, Rondeletius. Δρομάδας Theodorus curſores uocat, & curſiones, ut libro 6. animalium hiſtoriæ: Aeſtate omnes, qui curſiones uocantur, ultimi gregalium pariunt. Sunt enim piſces gregales. Sic & anadromi dicuntur, qui certo tempore è mari exeuntes fluuios ſubeunt & aſcendunt. Δρόμων Heſychio & Varino paruum cancrum ſignificat. Ἢ δρομίην χρύσειον ἐπ᾽ ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν, Eratoſthenes. uidetur autem de pompilo ſentire, niſi quis auratam potiùs intelligat.

DYCEN (Δύκην) piſcem Cyrenæi erythrinũ appellant, ut Clitarchus ſcribit, Athenæus. Vocantur & daci quidam piſces in Geoponicis Græcis.

DE AQVATILIBVS QVORVM NOMINA E. VOCALIS INCHOAT.

DE ECHENEIDE VEL REMORA, BELLONIVS.

A REMORA, quæ & Echeneis, piſcis minimè edulis eſt, totus exoſsis ac mollis. Hunc uulgus Græcum partum Delphini uocat.

B Limacis rubri teſta carentis effigiem refert: lubricus eſt: ſerpit circa ſaxa in mari, ſed lentè, & iter prætendit cornibus. Ad ſpithamæ longitudinem, & ad manubrij ligonis craſsitiem plerunq; excreſcit. Coloris eſt herbacei, inferiorem partem planam habet, dorſum repandum, in gibbum conuexum, (*à qua ſpecie forſan delphini partus eſt appellata*) lentoremq;

lentoremq; aut mucaginem, ut limax, ſerpendo relinquit. Ac quod ad eius interanea pertinet, in eo reperies hepar, ſtomachum, inteſtina, lienem, fel, & reliqua terreſtris animalis potiùs, quàm aquatici effigiem ac naturam referre. In Corcyra frequentiſsimè euerriculis extrahitur.

DE EADEM, RONDELETIVS.

ΕΧΕΝΗΪ́Σ à Græcis dicitur piſcis, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς, id eſt, à retinendis nauibus, ſic & à Latinis remora & remiligio ab iiſdem remorandis. Huius piſcis quanuis frequens fiat & celebris ab effectu mentio à ueteribus, raro tamen hodie cernitur, imò paucíſsimis cognitum eſſe putauerim, qua de cauſa inter peregrinos & ignotos repono. A

Diuerſæ ueterum deſcriptiones.

Cur autem parum notus ſit, in cauſa fuerunt diuerſæ à diuerſis ſcriptoribus traditæ huius piſcis deſcriptiones, ut ſi omnes uera ſcribant, neceſſe ſit pluribus piſcibus nauium retinendarum uim ineſſe, id quod non animaduertentes plurimi, quum remoræ notas ab Ariſtotele, Plinio, Oppiano traditas confundunt, perinde ac ſi omnes de eodem piſce loquerentur, euenit, ut neq; Ariſtotelis, neq; Plinij, neq; Oppiani echeneida internoſcant. Quòd autem alia atq; alia ſit uariorum autorum remora, iam demonſtrandum eſt.

Oppiani deſcriptio.

Oppianus tradit echeneida pelago amicam eſſe, longam cubitum unum, ſubfuſco colore, anguillæ ſimilem, acutum os habere ſubter, contortum, rotundi hami cuſpidi ſimile. de qua nautæ rem mirabilem narrant, omnibus qui non uiderunt incredibilem: nauem enim ſecundi uenti ui impulſam, paſsiſq; uelis per mare currentem, echeneis tanquam eam uoratura ore admoto ſiſtit, inuitiſq; nautis retinet, perinde ac ſi in tranquillo portu quieſceret. Oppiani uerſus citauimus, quum de lampetra diceremus, quos hîc omitto, ne prolixior ſim. *Lampetra.*

Plinij loca diuerſa.

Plinius lib. 32. cap. 1. limaci magnæ ſimilem eſſe dicit eorũ teſtimonio, qui eam uiderunt, quæ Caij Principis quinqueremem tenuit. Libro autem nono diuerſorum diuerſas ſententias de eadem profert, ut ipſe monet libro trigeſimoſecundo: Nos, inquit, plurimorum opiniones poſuimus in natura aquatilium, cùm de eo diceremus, libri noni locum intelligẽs, quem iam citamus. *Cap. 25.* Eſt paruus admodum piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur, &c. Ibidem: Mutianus muricem eſſe latiorem purpura, neq; aſpero, neque rotundo ore, neq; in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice, concha utroq; latere ſeſe colligente. Et mox: Trebius Niger ſeſquipedalem eſſe, & craſsitudine quinq; digitorum, naues morari. Quàm diſsimilia ſunt iſta: remoram anguillæ ſimilem eſſe, longam cubitum unum, & piſcem admodùm paruum eſſe petris aſſuetum: deinde muricem eſſe purpura latiorem, tum limaci ſimilem eſſe. Poſtremò ſeſquipedalẽ eſſe, & quinq; digitos craſſam. Sed interim annotatione dignus eſt Plinij locus libro nono: Eſt paruus admodùm piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus. hoc carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur, inde nomine impoſito: quam ob cauſam amatorijs quoq; ueneficijs infamis eſt, & iudiciorum ac litium mora, quæ crimina una laude penſat, fluxus grauidarum utero ſiſtens, partuſq; continens ad puerperium. Pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles, ita poſita pennarum (aliâs pinnarum) ſimilitudine. Imò reprehendit Ariſtoteles lib. 2. de hiſt. animal. cap. 14. eos qui remoræ pedes tribuunt. Ἔστι δ᾽ ἰχθύδιόν τι τῶν πετραίων, ὃ καλοῦσί τινες ἐχενηΐδα, καὶ χρῶνταί τινες αὐτῷ πρὸς δίκας, καὶ φίλτρα. ἔστι δ᾽ ἄβρωτον. Τοῦτο δέ τινες φασὶν ἔχειν πόδας, οὐκ ἔχον, ἀλλὰ φαίνεται, διὰ τὸ τὰς πτέρυγας ὁμοίως ἔχειν ποσί. Legendum igitur apud Plinium, pedes habere arbitrantur ex Ariſtotele, ita poſita pennarum (*pinnarum*) ſimilitudine, ut rectè emendauit Maſſarius. *Emendatus Plinij locus.*

Aelianus 2. 17.

Aelianus eandem quam Oppianus remoram deſcribere uidetur. Echeneis pelagius eſt piſcis, aſpectu niger, longitudine cum mediocri anguilla æquandus. Nomen à rebus, quas agit, habet, ab inhibendis nauibus. Echeneida Græcè ſcientes appellarunt. Nauis ſecundo uento & plenis uelis propulſæ extremam puppim mordicus premens tanquam indomitum atq; effrænatum equum fræno robuſto inhibens, uiolentiſsimè ab impetu reprimit, & conſtrictam tenet: fruſtraq; uentis uela dantur, fruſtra uenti afflant, quæ res uectores angit, & ſollicitos uehementer habet. Ex his id conſtare puto, quod initio propoſueramus, nimirum non unam echeneida à ueteribus deſcriptam fuiſſe.

Vis mira remorandi naues.

Nunc de eiuſdem piſcis ui facultateq; dicendũ, quam cùm cæteri authores, tum maximè Plinius lib. 32. cap. 1. ad ſtuporem uſq; admiratur, in diuerſis locis. Quid uiolentius mari uentis ue, & turbinibus ac procellis? quo maiore hominum ingenio in ulla ſui parte adiuta eſt, quàm uelis remiſq;? Addatur his & reciproci æſtus inenarrabilis uis, uerſumq; totum mare in flumen, tamen omnia hæc pariterq; eodem impellentia, unus ac paruus admodùm piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uenti licet & ſæuiant procellæ, imperat furori, uireſq; tantas cõmpeſcit, & cogit ſtare nauigia: quod non uincula ulla, non ancoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoq; pugnetur uelut è muris. Heu uanitas humana, cùm roſtra illa ære ferroque ad ictus armata ſemipedalis inhibere poſsit ac tenere deuincta piſciculus. Fertur Actiaco† mari tenuiſſe prætoriam nauim Antonij, properantis circumire & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliam: Ideoq; Cęſariana claſsis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & noſtra D

†Marte Antonij nauis.

Caij nauis. memoria Caij Principis ab Astura Antium remigantis, ut res est, etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille imperator suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cùm è tota classe quinqueremis sola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenêre adhærentem gubernaculo, ostenderuntq; Caio, indignanti hoc fuisse quod se reuocaret, quadringentorumq; remigum (*Notandũ, uideri ex Plinio, nisi in codice sit menda, quinqueremem remos quadringentos, ex Polybio autem trecentos tantum obtinuisse, qui hunc ordinem tam à Carthaginensibus quàm Romanis seruatum fuisse scribit, Massarius*) obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset, nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq; uidere, eum limaci magnæ similem esse dicunt.

Echeneidis genera plura eiusdem effectus. Nos plurium opiniones posuimus in natura Aquatilium cùm de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere omnia genera, cùm celebri & consecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem, conchas quoq; eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostris quidam Latinis remoram appellauê re eam. Mirumq; è Græcis, alij lubricos partus atq; procidentes contineri ad maturitatem alligato eo prodiderunt. (G) (A) Alij sale asseruatum alligatumq; grauidis partus soluere, ob id alio nomine odinolyontem appellari. *Odinolyon.* Quocunq; modo ista se habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu, in remedijs sponte nascentium rerum dubitet? Et alibi: *Lib. 9. cap. 25.* Mutianus muricem esse purpura latiorem, neq; aspero, neq; rotundo ore, neq; in angulos prodeunte rostro, sed simplice; concha utroq; latere sese colligente, quibus inhærentibus plenam uentis stetisse nauem portantem nuncios à Periandro, ut castrarentur nobiles pueri, conchasq; quæ id præstiterunt, apud Gnidiorum Venerem coli. *Gnidiorum Venus.* Trebius Niger sesquipedalem (aliàs pedalem) esse, & crassitudine quinq; digitorum, naues morari. Prætereà hanc esse uim eius asseruati in sale, ut aurum quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat. Huius tam mirandi effectus cæcam, planeq; occultam esse causam, uidetur significare Plinius.

Adamus Lonicerus, quòd nulla omnino causa naturalis inueniatur, cur pisciculus tantillus nauim moretur. Adamus Lonicerus in libro de aquatilibus huius nullam omnino causam naturalem reddi posse existimat. Non immeritò, inquit, tantas in tantillo pisciculo uires aliquis miretur. magneti quidem sua est in ferrum facultas, adamantem coram toxico ferunt madere, turchesiam appetente periculo aut scindi, aut omnino rimam aut maculam aliquam concipere, sed longè alia natura uenit admiratio in nostra echeneide. lapidibus siquidem & metallicis naturalis pro materiei uaria conflatione, cælestiumq; corporum in ea elaboratione quadantenus caussa assignari potest, partim etiam natura secretis est relinquenda. Basiliscum serpentem adeò uenenatum esse scribunt, ut uisu etiam in hominem uirus transfundat. Torpedo piscis non tangenti piscatori per hamum & uirgam torporem, (unde nomen etiam accepit, sicut & Græcis νάρκη dicitur,) immittit, ac totum deinde corpus occupat, in quibus ueneno ea uis tribuitur. sed quid de hoc pisciculo afferemus in medium? quam eius uiribus & potentiæ ascribemus rationem? Hic sicut & reliqui pisces in aquis agit. Non alibi nisi in aquis uires suas exercet, nulla adest magnitudinis in eo uiolentia, minutulus ipse naui se adiungit, nulla uis contra ipsum satis est, nullus impetus loco mouere nauem potest, nisi pisciculus hic naui adhærere inuentus esset. Adscribi illud potest, cur non aliæ similiter naues fixæ manent? cur hæc tantùm, cui pisciculus hic se adiunxit? cur inuento hoc & amoto plenis mox uelis nauis procedit, nec impedimentum ampliùs sentit? Fatendum est rationem hic naturalem adferri nullam posse. Et quis non uidet in eodem fatale quoddam indicium & præsagium quasi futuri mali præscium periculum imminens cupiens auertere? Tenuit legatos Periandri de castrandis pueris nobilibus, tanquàm indignũ iudicante natura homini id quod conseruationi ipsius donatum esset auferri: & idcirco nauem inhibuit, & à cursu reuocauit, sed securum & improuidum genus hominum uelut rem nihili floccipendit. Tenuit nauem Caij Cæsaris, non multò pòst Romæ interfecti. Condolens misero Cæsaris exitio, ipsa natura cupit ab ipso malum auertere, atq; à cursu infausto & infelici reuocare. Hactenus Lonicerus, cuius uerba ideo adscripsi, tum quòd ea quæ de aquatilibus scripsit, rariùs leguntur, tum quòd huic loco sint accommodata;

Rõdeletius causam, quam ipse putat, huius miraculi exponit. Recensemus enim quæ de remora literis prodita sunt admiratione quidem dignissima, sed quæ magna ex parte cessauerit, si tam mirabilis euentus causa reddita sit. Nã, ut rectè dixit Aristoteles, θαυμάζεται τῶν μὲν κατὰ φύσιν συμβαινόντων ὅσων ἀγνοεῖται τὸ αἴτιον. Idem in libro, quem Μηχανικὰ inscripsit, querit cur clauus cùm paruus sit, & in extrema naui tantas habeat uires ut ab exiguo temone, & ab hominis unius uiribus alioqui modicè nitentis magnæ nauium moles moueantur. Cui quæstioni præter alia respondet facillimum esse mouenti ab extremo, mouere aliud: quia prima pars fertur celerrimè, ac quemadmodum in his quæ feruntur, in fine cessat impetus, ita in continui quod mouetur fine, maximè imbecillis motus est. qui uerò maximè imbecillis est, facilè dimouetur: uel, ut dilucidiùs loquar, in puppi (extrema scilicet nauis parte) rectè collocatur clauus, quoniam moles omnis continua ab eo extremo, cui admotum sit aliquid, quod moueat, facilè tota mouetur. Etenim sicuti in ijs quæ uibrantur, initio uehemens est motio, quæ in fine languescit: sic continuæ molis prius extremum, cui id quod mouet cõiunctum est, celerrimè fertur: alterius uerò extremi imbecillis admodùm est motio & renixus. Imbecille autem omne facilè in quamlibet partem leui momento impellitur. Ex quibus efficitur si in hanc uel illã partem clauus moueatur, proram quoq; uel dextrorsum uel sinistrorsum ferri, in rectum uerò re-

morum

morum impulſu. Idem alijs rationibus demonſtrat Ariſtoteles, quas uolens omitto. Quare ſi rectà & celerrimè currat nauis, & echeneis ore clauo uel puppi affixo caudam uel ſe totam modò in dextrum modò in ſiniſtrum moueat, neceſſe eſt etiam in prora motionem hanc percipi, & ad echeneidis motum ambiguum, ambiguè quoque moueri, ac proinde impetum eius inhiberi, cùm ab Ariſtotele demonſtratum ſit, & experientia comprobatum, ad exiguam unius extremi motionem, extremum alterum, atque adeò totam molem continuam nutare. Lampetra igitur, uerbi gratia, uel quæuis alia remora, non in ipſa naue neque ipſius lateribus, ſed puppi uel gubernaculo adhærente, & caudam uel reliquum corpus motitante fluctuat nauis, nec progreditur, nec ultra fertur, non aliter quàm ſi tranquillo mari in proſpero & celeri nauis curſu gubernator imperitiorem ad gubernandum admittat, qui clauum rectè tenere non poſsit. firmiſsimè enim in curſu tenendus eſt, ne fluctuet nauis, alioqui mox retardabitur impetus. Eadem de cauſa ualidis retinaculis ad puppim clauus alligatur, etiam in fluuiatilibus nauigijs, libero in obliquum motu non impedito, atque in rapidis amnibus in terram altè defixis palis in utraque ripa funes alligantur ad dirigendum iter, ne aquarum ui fluctuante naue progreſſus inhibeatur, neque rectà fluuius traijci poſsit.

B — *Vires aliæ huic piſci adſcriptæ.*

Alias remoræ uires tribuit Ariſtoteles: hac enim uti quoſdã ſcripſit ad iudicia & philtra: quod apertiùs Plinius: Amatorijs quoque ueneficijs infamis eſt & iudiciorum ac litium mora: quæ uerò parum conſentanea eſſe mihi uidentur, nec id affirmat Ariſtoteles, ſed ex aliorum potiùs ſententia, quàm ex ſua profert. Qui id crediderunt, uidentur cæcam illam, quam putabant, remorandi naues facultatem ad mulieres firma amicitia deuinciendas tranſtuliſſe: quę cùm natura leues ſint & inconſtantes, nulla efficaciore remora quàm auro conciliari uel in amicitia retineri poſſunt. Non ad conciliandos uel irretiendos amatores, ſed ad eorum liberalitatem eliciendam & exhauriendos loculos ſcorta Romana hypogloſſum herbam domi curioſè alunt, quam ab effectu bonifaciam appellant.

A — *Contra Hier. Cardanum, qui echeneidem, echinum, & torpedinem confuderit, &c.*

Sed ne in remora explicanda diutius lectores remorer, iam finem facio, hoc uno annotato quod Hieronymus Cardanus libro 10. de ſubtilitatib. parum rectè de remora ſenſiſſe uideatur hoc in loco. Sunt & piſces (inquit) uiribus clari, ut torpedo, quam Ianuenſes uocant tremorizam. Frequentiſsimus eſt, & ex echinorum genere, qui ſpinis abundat, quorum captura piſcatorum manus hebeſcunt & obſtupeſcunt innata quadam ui, quæ tamen ſolùm uiuentibus ineſt. Sed eſt alius echinus non è genere ſpinoſæ torpedinis, ſed ex concharum genere, quem remoram Latini uocant. Dictus echinus ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς, quòd naues ſiſtat fundo illarum hærens. Vnde C. Caligulæ Cæſaris triremem moratus eſt, malo illius omine. limaci magnæ perſimilis eſt rarusque, ut qui poſt ea tempora non uiſus ſit: unde remoram aliam eſſe à torpedine conſtat, quanuis Ariſtoteles nominis ſimilitudine & effectus unum genus exiſtimauerit. Vide quot errores paucis uerbis complexus ſit. Primùm id Ariſtoteli falſò adſcribit, quòd remoram & torpedinem nominis ſimilitudine & effectus genus unum eſſe exiſtimauerit, cùm id ne per ſomnium quidẽ Ariſtoteli unquam in mentem uenerit. Nam libro 2. de hiſtor. animal. diſertè ſcripſit remoram piſciculum eſſe *Cap. 14.* ſaxis aſſuetum, torpedinem uerò libro quinto eiuſdem operis inter cartilagineos numerat, & in- *Cap. 5.* ter planos cartilagineos Plinius libro nono. Deinde torpedinem ex echinorum genere facere ui- *Cap. 24.* detur, quod planè à ueritate abhorret, ut ex ijs quæ de torpedine diximus, & ijs quæ de echinis dicemus, perſpicuum eſt. Tum remoram echinum appellat, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς, cùm echeneida appellare oporteat; echinus enim longè aliud ſignificat, nempe hirtum & aſperum. Adhæc id omnino contra ueterum ſententiam dicit, quòd remora naues ſiſtat fundo illarum hærẽs. Scribit enim Plinius, circa nauim adhærentem gubernaculo inuentam fuiſſe remoram, quæ Caij Cæſaris na- *Lib. 32. cap. 1.* uem retinuerit, miratumque eum fuiſſe quomodo adhærens tenuiſſet piſcis, nec idem polleret in nauigium receptus. Poſtremò uehementer errat qui remoram Ariſtotelis limaci magnæ perſimilem eſſe credit, cùm Ariſtoteles piſciculum eſſe dicat ſaxatilem.

COROLLARIVM.

A

Echeneis piſcis alio nomine Naucrates dicitur, ναυκράτης, Kiranides: & Suidas ex diuo Baſilio. Vtriuſque nominis ratio eadem eſt, à nauibus ſcilicet retinendis: ἀπὸ τοῦ ἔχειν καὶ κρατεῖν τὰς ναῦς: ἢ ἀπὸ τοῦ ἔχεσθαι τῶν θεουσῶν νεῶν, Suidas. Καὶ πήγνυται ναῦς ἐντυχοῦσα ναυκράτει, Philes. Echeneidem non uidi, neque ex quantumlibet infinitis percunctatus ſim, quenquam piſcatorem reperire potui, qui hunc ipſum hac ætate uiderit, Gillius. Qui ad hanc diem echeneida, uel conchã hanc (à Mutiano proditam) uiderint, neminem comperi uel nautam uel piſcatorem, L. Greg. Gyraldus. Oppianus proculdubio quam lampetram nunc uocamus, ἐχενηίδα ab effectu appellauit, quæ Latinè re- *Lampetra.* mora dicitur: quam ita graphicè depinxit, ut nullus ſit ſanæ mentis qui eam pro lampetra noſtra non agnoſcat, Rondeletius: cuius plura hac de re uerba leges infra in Muſtela Auſonij. De Murice Mutiani, ſiue Concha Veneris, uide ſuprà in conchis diuerſis. Echeneis Latinè remora & remiligo dicitur: authores, Feſtus & Plautus. nã echinus piſcis alius eſt, erinaceus Latinè dictus: pudendo philoſophi cuiuſdam noui errore, qui piſcium duorum quaſi unius figuram proprietateſque deſcribit, in unum ceu monſtrum diuerſiſsimas naturas confundens, utinamque ſolum hoc

in historiam naturalem peccasset, ne de nihilo cognomentum Magni meruisset, Hermolaus. In Plinij quidem & Lucani codicibus echinus pro echeneide ab imperitis librarijs positum erat, à quibus deceptus uidetur Cardanus: quòd uerò idem remoram cum torpedine confundit, occasionem sumpsisse uidetur ab Italico tremorizæ uocabulo, quo torpedinem alicubi nuncupāt, colludentibus utriusq; uocabuli literis. Albertus obscurum de naturis rerum scriptorem secutus, echinum cum echeneide confudit. ¶ Echeneidem Germanicè nominemus licebit, **ein Schiffheber, ein Schiffsumer**, de quocunq; genere intelligatur: Bellonij echeneidem limaci similem, priuatim, **ein Schneckfisch**.

B Echeneis pisciculus est, magnitudine gobij, pinnis quatuor, Suidas ex Basilio. Corpore est oblongo, cubitali, colore uerò αἰθαλόεσσα, (id est fuliginis: paraphrastes innominatus habet στικτόχροος, malim στικτόχροος, ut idem significet quod στικτὸς, hoc est uarius, maculosus: Aelianus qui ex hoc poëta transtulisse uidetur, habet τὴν ὄψιν μέλας, hoc est aspectu niger: poëta paulò pòst αἰόλος ἰχθῦς, uarius piscis,) ore paruo, acuto, quod infra caput deorsum retorquetur, (&c. ut Rondeletius recitat,) Oppianus. Massarius formam turbinatam ei attribuit ex Oppiano, cum is simpliciter longam esse dicat. Chæremonianus Trallianus pisciculis aliquando uarijs appositis, unum oblongum capite paruo & acuminato ostendebat, eiq; similem esse echeneidem dicebat, in mari Siculo à se uisam, Plutarchus n Symposiacis. Trebius Niger echeneidem (piscem tradidit) sesquipedalem esse, Plinius. Vetusti codices omnes (inquit Massarius) pedalem habent, non sesquipedalem, nam si sesquipedalis esset, hoc est unius pedis & semis, non esset paruæ mensuræ. neq; Aristoteles & Plinius echeneidem pisciculum seu piscem admodum paruum esse retulissent. Quare uel pedalem, ut antiqua lectio, uel semipedalem legendum, ut in tricesimosecundo uolumine testatum reliquit, licet ad cubiti magnitudinem peruenire posse Oppianus tradiderit, cui quidē hac in re non astipulor, Hæc ille. Isidorus etiam ex Plinio semipedalem legit.

D Parua echeneis adest, mirum, mora puppibus ingens, Ouidius in Halieutico inter pelagios. Non (defuit) puppim retinens Euro tendente rudentes In medijs echeneis aquis, oculiq; draconum, Lucanus lib. 6. de uenefica necyomantiam exercente. Meatus nauium echeneis (echeneidis) morsus inter undas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ simili potentia labris suis nauium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata possint elementa compellere. stat pigra ratis tumentibus altè uelis, & cursum non habet cui uentus arridet, sine anchoris figitur, sine rudētibus alligatur, & reliqua: Cassiodorus libro 1. Variarum, ut recitat Gyraldus in libro de nauigijs. ¶ Rondeletius Cardanum reprehendit, quòd scripserit remoram fundo nauis hærentem, eam sistere, cum idem Oppianus tradat: ἰχθῦς ἀμφιχανὼν ὀλίγον στόμα νέρθεν ἐρύκει πᾶσαν (ναῦν) ὑποτρόπιος βεβιημένος. id est, uim naui sub carina inferens, mordicus totam detinet. Et paraphrastes, δάκνουσα τῆς νεὼς τὴν τρόπιν. Et Plutarchus in Symposiacis 2. 7. ad latus nauis hęrentem echeneidem, remoratam esse nauim refert. Quod si ita est, Rondeletius dum huius miraculi causam indagat, & piscem hunc circa puppim tantùm aut temonem hærendo nauim remorari putat, frustra laborârit. Ego ne nihil ad hoc propositum conferā, cum quod de meo depromam ingenio, in re tam abdita non habeam, Plutarchi saltem hac de re inquisitionem ex Symposiacorum libro 2 Problemate 7. (quamuis obscurā deprauati codicis uitio) Latinè interpretabor, quoad eius possum: Chæremonianus Trallianus pisciculis aliquādo uarijs appositis, unū oblongum capite paruo acutoq; ostendebat, cui similem esse echeneidem dicebat, quam in mari Siculo uidisset, eiusq; uim admiratus esset, cum non parum impedimenti & moræ nauigationi attulisset, donec à proreta lateri nauis forinsecus adhærens caperetur. Tum alij Chæremonianum irridebant, ceu qui rei fabulosæ absurdæq; fidem adhiberet. Alij alias quoq; mirabiles in rerum natura discordias commemorabant, (tanquam ad confirmationem potētiæ echeneidis;) ut sunt, quòd aries conspectus elephantum furentem compescit: quòd uiperam ramulus fagi admotus suo contactu immobilem reddit: quòd taurus ferus (ἄγριος, *ferus uel efferatus*) ad ficum arborem alligatus, quietus & placidus manet: quòd succinum leuia omnia, præter ocymum & oleo madida, mouet & attrahit: quòd siderites lapis non attrahit ferrum, si allio inungatur. Hæc enim cum sic se habere indubitatis experimentis constet, eorum tamen causas eruere uel difficile uel etiam impossibile esse dicebant. Ego uerò hanc quæstionis depulsionem magis, quàm solutionem esse aiebam. Quin ita potiùs usu uenire existimandum est, sicut aliâs sæpe fit, ut quæ rebus quibusdam accidunt, causæ ipsarum esse non rectè iudicentur. Veluti si quis ex uulgari dicto, ἡ ἄγνος ἀνθεῖ, καὶ ὁ βότρυς πεπαίνεται: Salix amerina floret, uua coquitur: ipsam salicis amerinæ florum germinationem, maturitatis uuarum causam faciat: uel propter fungos lucernarum aërem densari & obnubilari existimet: uel unguium curuationem, causam non accidens esse ulceris pulmonis. Quemadmodum enim quæ iam diximus singula ad aliud quidpiam consequuntur, propter communē aliquam efficientem causam: sic ego similiter unam esse causam dicebam, quæ & tarditatem nauigio inferat, & echeneidem ad idem alliciat. Nempe cum siccior nauis est, neq; admodum grauatur humore, consentaneum est carinam leuitate sua facile per mare delabi, & aquas ligno puro meanti facile cedere. Contrà cum humidior est, & aquæ nimium imbibit, multa alga & musco innascēte obducitur: quibus hirsutum lignum & aquam obtusiùs secat, & aqua ipsa ligno tenaciori adiuncta

Plutarchi inquisitio causæ, ob quam echeneis moretur naues.

Accidentia rerum ab imperitis sæpe pro causis haberi.

adiuncta difficiliùs separatur. quamobrem nautæ latera nauium abradere solent, ut muscum atq; algam abstergant: quibus adhærescentem echeneidem, propter earum uiscositatem (*quasi fuci eiusmodi apperens*) tarditatis nauigij non quidem causam esse, sed causæ illam efficientis accidens (σύμπτωμα καὶ ἐπακολούθημα) eiq; superuenire, iudicandum est, Hucusq; Plutarchus. ¶ Echeneidis piscis breue quidem (breue quid, parum aliquid) ex ossibus si consueris in corio equi, & habueris tecum, & ascenderis nauim, non mouebitur nauis in aqua, nisi auferatur quod positum est, uel exieris de naui, Kiranides 1.13. Atqui Caius princeps (uti refert Plinius) peculiariter mirabatur, quomodo adhærens hic piscis tenuisset, nec idem polleret in nauigium receptus. ¶ Aliqui testudinis etiam pedem dextrum uehentiã nauigia, tardiùs ire tradunt, Plinius.

Echeneis in cibos non admittitur, Aristoteles & Plinius.

Venerem inhibet echeneis, Plinius. Abortus cohibere echeneidem qua occasione aliqui crediderint, dicemus mox in Echino G. ¶ Venenosa an sit dubitatur, lege infrà in Corollario de Echino G. ab initio remediorum ex eo intra corpus. F G

Remeligines & remoræ à morando dictæ sunt. Plautus in Patina: Nam quid illæ nunc iam diutiùs remorantur remeligines? Festus. Ἐχενηΐς, uocabulum est oxytonum quadrisyllabum: nec piscem modo significat, sed ancoram quoq; in epigrammate: Ἄγκυραν τ' ἐπὶ ταῖς ἐχενηΐδα, δεσμὸν ἁλὸς, Varinus. H.a.

Epitheta. Parua, Ouidio. ὀλιγόθηρὶ, Oppiano.

Ἐχένηος, nomen proprium uiri cuiusdam rei nauticæ periti apud Homerum, Eustathius.

Emblema Alciati inscriptum, In facile à uirtute desciscentes:

Parua uelut limax spreto Remora impete uenti,
Remorumq;, ratem sistere sola potest:
Sic quosdam ingenio & uirtute ad sydera uectos,
Detinet in medio tramite causa leuis.
Anxia lis ueluti est: uel qui meretricius ardor
Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

Aliud eiusdem, sub lemmate Maturandum:

Maturare iubent properè, & cunctarier omnes,
Ne nimium præceps, neu mora longa nimis:
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum,
Hæc tarda est, uolitant spicula missa manu.

PISCICVLVS quidam Emdæ in Frisia ad Oceanum (ut amicus quidam mihi retulit) repertus est, quatuor digitos longus, cuticula tenuissima, sine squamis, capite, pro corporis magnitudine, maximo, oculis paruis, reliquo corpore turbinato, sub mento quiddam habebat figura acetabuli, quo probabile est eum saxis adhærere: nam cum cauitatem illam digito premeret, qui hæc narrauit, ita adhærebat, ut circumferri posset.

DE ECHINIS, RONDELETIVS.

DVBITARI non immeritò posit, inter crustatá ne, an inter testacea numerandi sint echini: nam eos inter testacea Aristoteles recensuisse uidetur, quum scribit: Τὰ δὲ ὀστρακόδερμα τῶν ζώων, οἷον οἵ τε κοχλίαι, καὶ οἱ κόχλοι, καὶ πάντα τὰ καλούμενα ὄστρεα, ἔτι δὲ τὸ τῶν ἐχίνων γένος, &c. Plinius uerò inter crustata, cùm enim de cancris & locustis dixisset, subiunxit: Ex eodem genere sunt echini, &c. quanquam non nesciam Massarium horum genus ad exanguium genus, de quo multò antè Plinius, referri uoluisse: sed ad propinquius crustatorum genus rectiùs mihi referri uidetur. Si enim horum integumentum propiùs inspicias, non durum, neq; siliceũ, sed fragile potiùs crustæ tenuioris modo esse iudicabis. Sed quilibet ad utrum uoluerit genus referat pro arbitrio. Vtut res habeat, de his commodè isto in loco dicetur, post reliqua crustata, antequam ad testacea aggrediamur.

Aristotelẽ uideri testaceis adnumerare: se cum Plinio malle crustaceis.

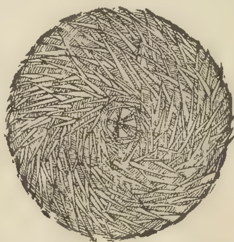
Dicitur ἐχῖνος, ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, τῶν σαρκῶν ἀφανῶν οὐσῶν: uel per antiphrasim, ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι διὰ τὰς ἀκάνθας, ὡς ἀκράτητος, quòd teneri ob aculeos non possit. H.a.

Duplex est echinus, terrestris, & aquatilis. terrestrem Gaza erinaceum conuertit: aquatilis nomen Græcum retinuit, Plinium opinor secutus, qui echinum appellat. Vocantur echini à nostris ursins corrupto ex erinaceis uocabulo, ab alijs castagnes de mar, quòd ueluti castaneæ echinato calyce contecti sint. A Massiliensibus ursins & doulcins, qui sint edules, etiam si dulces non sint, sed salsi & subamari: maiores, quiq; edendo non sunt, rascasses ab ijsdem appellantur. Hos nostri migranes uocant, quia cùm detriti aculei deciderint, putaminibus malorum punicorum similes sint. Germanis dicuntur meerigel, Hispanis erizo di mar, Liguribus zinzin. A

Omnibus crusta est tenuis, undiq; spinis siue aculeis armata, quæ pro pedibus sunt. Ingredi est his in orbem uolui, itaq; detritis sæpe aculeis inueniuntur. Omnes carnem intus nullam continent: sed nigra quædam uice carnis sunt in omnibus oua, sed nonnullis exigua, nec cibo apta. Alij nigricant, alij purpurei sunt. Ampliorem partium descriptionem in singulis trademus. B (C)

DE ECHINO MAIORE, VEL OVARIO ET ESCVLENTO, RONDELETIVS.

Echinus integer.

Echinus in duas partes dissectus.

A — *Ex Aristotelis quarto de hist. animal.*

RIMVM echini genus, quod cibo idoneum est, in quo oua multa & magna sunt, esculentaq́, non solùm in maioribus, sed etiam in minoribus: statim enim parui ouis pleni reperiuntur: & maximè plenilunijs diebusq́ tepidis redduntur pleniores. Ab ouorum multitudine & magnitudine ouarium hunc echinum appellat Hermolaus.

B — Forma eius in rotunditatem conglobata est, dempta una parte parum compressa, in qua os est rotundum quinq; dentibus incuruis intus cauis, & in idem punctum coëuntibus munitum: ij quinq; maxillis internis connexi sunt, quæ ab ore intus erectæ, ex acuto in latum tendentes, & ambienti calyci non continuæ: tam mirabili stupendoq́ artificio sunt constructæ & cælatæ, ut nihil sit in toto mari elegantius spectatuq́ iucundius. Quinq; igitur sunt ossicula per symphysim coniuncta, quorum suprema pars latior rosæ pictæ figuram repræsentat: ex ea dependent quinq; alia ossicula minora, tenui membrana alligata, id totum est quod comparat Aristoteles τῷ λαμπτῆρι μὴ ἔχοντι τὸ κύκλῳ δέρμα, id est, laternæ quæ pellucida aliqua pellicula siue membrana circundata non sit. *(Lib. 4. de hist. anim. cap. 5.)* Inter dentes interna caruncula quædam est, quæ linguæ uice est, mox iungitur gula quæ in intestinum desinit, longum per testam stellatim dispositum, eius tenuibus fibris suspensum, tandem in paruum foramen terminatur, quod foramen ad egerenda excrementa destinatum est, ex aduerso oris situm, ita ut os in terram uersum sit, excrementi foramẽ supra habeatur. pastus enim ex imo petitur, unde fit ut os ad pastum sit uersum, excrementum uerò superiùs parte prona testæ contineatur. Excrementa rotunda sunt exiguarum pilularum instar. Qualis intestinorum, talis ouorum ordo est, nam inter nigrum id quod carnis uice est & intestinum oua flaua cernuntur, quæ sola eduntur cruda, oriq́ grata sunt etiam si salsa & subamara sint. Sunt quidem omnibus echinis oua, inquit Aristoteles, sed nõnullis exigua, nec cibo apta, (nisi in hoc echino.) *(Ibidem.)* Et alibi: Omnia testacea uêre & autumno ea quæ oua appellant, habent: echini uerò edules, his quidem temporibus ouorum copia abundant, sed & omni alio tempore habent, nec unquã ijs carent, ac maximè plenilunijs diebusq́ tepidis restituuntur, reddunturq́ pleniores, præterquàm illi quos Pyrræus fert Euripus: nam illi hybernis mensibus meliores sunt, parui quidem, sed pleni ouorum. *(Lib. 4. de hist. anim. cap. 12.)*

Testa tota intrinsecus foraminibus paruis plena est, per quæ mouendi facultatem nerui aculeis suppeditant: extrinsecus in exigua tubercula eriguntur aculeorum cotylen excipientia, uinculo, membranula scilicet obligata, ut in orbem moueri possint. Talis radij cum brachio articulatio. Aculeorum igitur caput cauũ est, crassius, & in acutum illi desinunt. His in gyrum mouetur. Hoc est admirandum Dei opt. max. in hoc animante opificium, quod ut clariùs perspiceretur, superiore loco echinum integrum, inferiore dissectum in partes duas depingendum curauimus, ut *(De picturis suprapositis.)*

quantum

quantum picturâ planâ assequi pictor potuit, internæ huius echini partes intelligi possent.

Tradunt sæuitiam maris echinos præsagire, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes, nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici, pluribus ancoris nauigia infrænant, authore Plinio. D B

Vescuntur aqua, luto, arena. C

Maiore ex parte quum uiuunt purpureo sunt colore, in mortuis floridus color euanescit. B

Ab aculeorum quibus obducti sunt asperitate ortum est prouerbium ἐχίνου τραχύτερος, id est, echino asperior, in hominem intractabilem & insuauibus moribus dictum. metaphora ducta est à marino, & à terrestri. uterque enim asper est; sed marinus toto corpore asper; terrestris non item. Est & aliud ab his prouerbium, πρὶν δὲ δύο ἐχῖνοι εἰς φιλίαν ἔλθοιεν, ὁ μὲν ἐκ πελάγους, ὁ δ' ἐκ χέρσου. Priùs echini duo inierint amicitiam, alter è mari, alter è terra, de iis qui moribus ac studiis inter se sunt ita dissidentes, ut nulla spes sit aliquando necessitudinem inter eos coituram. *Prouerbia ab echino.*

Olim ante cœnam echini integri & crudi cum ostreis, spondylis, pectunculis apponebantur, quia horum succus aluum ciet. Vnde Athenæus ex Demetrio Scepsio festiuam narrat historiam de eo qui echinos integros deuorare uoluit. Laconem ait, ad cœnam uocatum appositis echinis, qui quomodo edendi essent cùm ignoraret, ac quomodo alii ederent non animaduerteret, unum in os immissum cum testa, dentibus comminuit, & stridere fecit. Cùm igitur miserè os discruciaretur ob duram cibi asperitatem: O sceleratum, inquit, edulium, neque nunc te omittam emollitum, neque posthac unquã sumpsero. Nostri lapide testam frangunt, & flauam siue croceam partem, id est, oua edunt. Olim ex mulso & garo subducendæ alui gratia deglutiebantur, urinam etiam mouent. F

Crusta in medicamẽtis utilis est. Nam ut scribit Galenus, Erinacei utriusque tam marini quàm terrestris corpus (*testa potißimum, & aculei*) ustum cinerem efficit facultatis tum detergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Ad capitis ulcera manantia ualere expertus sum, & ad eadem Paulus Aegineta commendat. Ex iisdem cineribus fiunt dentifricia sicca, aut melle scillitico excepta. Plinius tradit echinis uiuentibus tusis, & in uino dulci potis, egregiè profluuia purgari. G *Lib. 11. de facu. simpl. medic.* *Lib. 32. cap. 10.*

DE ECHINO SPATAGO ET BRISSO.

RONDELETIVS.

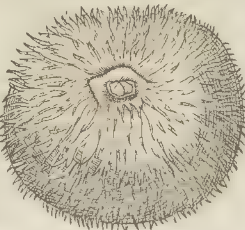

SECVNDI & tertii generis echinorum breuiter Aristoteles meminit his uerbis: Ἄλλα δὲ δύο γένη, τό, τε τῶν σπατάγων, (*aliàs σπατάγγων, ut Athenæus citat libro 3.*) καὶ τὸ τῶν καλουμένων βρύσσων, γίνονται δ' οὗτοι πελάγιοι, καὶ σπάνιοι. Secundum ac tertium echinorum genus, spatagi & brissi: quæ genera pelagia sunt, raraque inuentu. Ex his Aristotelis uerbis, neque ex ullo alio authore uetere notas aliquas colligere possis, quibus hos echinos ab aliis differre intelligas. Sed cùm echinũ, quem hîc exhibemus, pelagium & inuentu rarissimum esse certo sciam, qui ab echinometræ, echini ouarii, echini parui, notis à ueteribus traditis facilè distinguatur, non dubitaui pro spatago uel brisso proponere. A

Hic igitur echinus siue spatagus, uel spatangus (utroque enim modo legitur) siue brissus, minùs rotundus est, quàm superior, à cordis figura non ualde recedens, aculeis paruis & raris septus, altera parte (in qua scilicet os est) magis planus quàm superior. Os dentibus caret: uerùm maxilla inferior superiore prominentior est, ad hauriendum aquam, arenamque accommodata: his enim & luto uescitur. In interiore testa nulla talis spectatur fabrica, qualem in echino ouario descripsimus: sed est intestinum conuolutum, aqua & arena plenum, neque oua, neque nigrum illud continet, quod carnis loco est. B

DE ECHINOMETRA.

RONDELETIVS.

QVARTVM echinorum genus echinometram numerat Aristoteles, quasi matrem aut matricem dicas echinorum, inquit Gaza. quanquam sciendum est, in hoc genere marem à fœmina non distingui: neque enim ex semine uel ex ouo generantur, sed sponte oriuntur, ut ostracoderma. Echinometras magnitudine ab aliis omnibus distin- A

Lib. 4. de hist. anim. cap. 5. guit Aristoteles: ἔτι αἱ ἐχινομῆτραι καλούμεναι μεγέθει πάντων μέγισται. Sed hanc magnitudinem non ad corpus siue calycem, uerùm ad spinas refert Plinius, quum scribit: Ex his echinometræ appellantur, quorum spinæ longissimæ, calyces minimi. Cuius sententiam Gyllius Aristotelis sententiæ præfert his uerbis: Aristoteles dicit echinometras cæteros magnitudine calycis superare, Plinius Echinometras spinis longissimis, & calycibus minimis descripsit: quod ipsum mihi uerosimilius uidetur, cùm ab aculeis nomen omnes echini traxerint, rectiùs nominantur echinometræ, qui aculeorum proceritate præstant, quàm ob magnitudinem calycis. Ego uerò à corporis siue calycis potiùs quàm aculeorum proceritate echinometras dici existimo. cur enim echinorum matrem uel matricem ab aculeis longis nominassent ueteres, cùm sit aliud quintum scilicet genus paruo calyce spinis longis durisq; hoc quidem genus pro echinometra usurpasse uidetur Plinius, & eum secuti contra Aristotelis mentem, cùm perspicuè utrunq; genus separet. Quare Aristotelem hîc sequendum censeo ex quo sua transcripsit Plinius.

Gyllius.

B Aristotelis igitur echinometram hîc exhibeo, qui magnitudine reliquis præstat, adeò ut ambabus manibus quaquauersum extensis capi uix possit: aculeisq; est mediocribus. Internæ partes ouarijs echinis similes sunt, demptis ouis siue flaua illa parte eduli, quæ exigua est & planè exucca.

F

DE ECHINORVM QVINTO GENERE, RONDELETIVS.

Infra A. proximè est echinus paruus.
Infra B. Vrtica cinerea.
Iuxta C. Lepas adhærens è regione.
Supra D. Lepas inuersa.
Supra E. Lepas parua.

A QVINTVM echinorum genus id est, quod saxo inhærens repræsentamus, calyce paruo, spinis longis pro corporis ratione, & duris, quo ad urinæ destillationes fœlici successu sum usus, unde affirmare non dubitamus id esse quintum genus echinorum, de quo sic Aristoteles: Genus item aliud est minutũ spinis longis, prędurisq;, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad stillicidia urinæ medicamento utuntur.

Lib. 4. de hist. anim. cap. 5.

Echini candidi. Aristoteles author est echinos alios nasci, circa Toronem, qui candidi sunt, & spinis, & testa, & ouo, augentur forma productiore quàm cæteri, spina ijs parua, nec rigida, sed mollior: nigra autem illa ori applicata, plura à sese disiuncta, & ad foramen exterius coëuntia. *Circa Toronem candidi nascuntur, spina parua, Plinius.*

DE ECHINIS, BELLONIVS.

A Echinum, Gallicum uulgus à similitudine tegminis castaneæ, uocauit Chastaigne de mer, quodq; Erinacei terrestris modo in orbem conglobatus & contractus, undiq; aculeis circunuallетur, Erinaceus etiam dictus est: quod nomen imitati quidam Oceani incolę Herisson de mer appellarunt: Massilienses à dulcedine saporis, Dulcinum, Vn Doussin: eumq; qui magis est albus ac pelagius, addito cognomento, Doussin rascas nominarunt. Genuenses Zinzin, Itali Riccio marino. Nomen antiquum retinet in Græcia.

Verum

Verum Echinorum ſpecies deſcripturus, Ariſtotelicam ſecutus authoritatem, ab ijs qui ſunt edendo, inchoandum eſſe putaui. Nam nigri, minuti, ſpinis longis & calycibus exiguis præditi, nullius ſunt ponderis in popinis: de quibus ſingulatim eſt dicendum. F

Fruſtra traditum eſt echinos ſæuitiam maris præſagire. Nam quum tam multis proboſcidibus muniti ſint, à fluctu minimè uolutari poſſunt: nec ſpinas (ut creditum eſt) atterunt. B

Multis uerbis ius echinorum Galenus, Paulus, Aëtius & Plinius Secundus commendant: quo uocabulo aquam internam eſſe intelligendam puto: nam niſi recentes & crudi, non ſunt edendo. F

Manducandus eſt echinus (inquit Plinius medicus) ex interuallo phreneticis & epilepticis. aptus eſt ſtomacho, & urinam mouet. Melancholicorum quoque cibus eſt idoneus. Dioſcorides autem ſcribit, ijs quibus atra bilis ſtomachum infeſtare ſolet, piſces in aquis petroſis degentes, & erinaceos recentes conuenire. Echini marini (inquit Aëtius) ex uino mulſo & garo præſumpti uentrem leuiter ſubducunt. Referuntur autem inter edulia modici alimenti. Cibos auerſantibus appetentiam excitant, ueſicam expurgant, urinam laxant: quod & Galenus libro de attenuante uictu, & item Dioſcorides confirmant. G

DE ECHINOMETRA, BELLONIVS.

Echinometræ appellantur, inquit Plinius, quorum ſpinæ longiſsimæ, calyces minimi. Ego uerò Ariſtotelis ſententiam ſecutus, Echinometras cæteros echinos calycis magnitudine ſuperare aſſeuero, minimisque aculeis eſſe præditos, breuibus & obtuſis interceptos ſpiculis, colore ad extrema albicantibus, ad radices liuentibus, & ex purpureo nitentibus. Horum autem teſta cinerea eſt, pugni aut oui anſerini magnitudine, rapi modo in uaſtitatem extuberans: ut quò antiquiores euadant, eò maiores reddantur, parte prona planæ, ſupina autem rotundæ. A B

Pelagiæ magis ſunt Echinometræ. quòd autem reliquis maiores ſunt, ideo cæteris anteponuntur. C F

Longurijs longioribus nautæ multò egent magis, quàm in alijs echinis: Siquidem Echinometræ altiori gurgite merguntur: quas in inſulis maris Aegæi tanta craſsitudine profeciſſe contemplatus ſum, ut ad craſsitudinem binorum pugnorum extuberauiſſe uiderim: rariuſculè quàm alij echini capi conſueuerunt, ſed quò maiores ſunt, eò delicatiores exiſtimantur. E (F)

DE ALIIS ECHINIS EDVLIBVS, BELLONIVS.

Ab Echinometris, qui echini ſunt edules, maiores quidem aculeos habent: craſsitie autem minores ſunt, uixque grandis gallinæ ouum magnitudine excedunt. Diuerſa in his colorum uarietas, & mutatio multiplex. Alij enim omnino nigri, alij albi, quidam uitrei, alij ruffi, aut flaui, alij gemmarum nitore conſpiciuntur: quidam ſunt cyanei, alij purpura ſplendent, ſubinde circumagentibus ſe igniculis micantibus ad aculeos, ſcintillæ modo. B

Hos piſcatores uenantur hoc pacto: Manum ferream conto longiore alligant, uel tridentem, cuius incurui ſint dentes. hanc manum echinis ſubmouent, ut eos ab imo in ſublime attollãt, qui ſuis promuſcidibus ſeſe ita ſtabiliunt, ut plerunque piſcatores teſtam priùs atterant, quàm inde integros diuellere poſsint. E

Semper crudi eduntur: ouis quæ eius teſtæ inhærent, in modum ſtellæ radiantibus, ac quinque ordinibus diſtinctis, digito uel pane attritis atque diuulſis, ut liberiùs abſorberi poſsint, emundata aqua ac ſtercoribus, quibus (ut oſtrea) interdum ſcatet. Ea autem oua guſtui dulcia ſentiuntur, ceu Ricini pulpa, quibuſdam echinis pallida, alijs flaua, alijs autem rubentia. F

Quòd autem ad eorum anatomicam deſcriptionem attinet: ſciendum eſt edules echinos in orbem cõglobatos, ac ſpiculorum ſerie armatos eſſe. Os parte prona, in medio corpore terram uerſus inclinatum habere: in cuius ambitu quina oſsicula bene diſpoſita dentium officio funguntur: prona autem parte plani ſunt, breuiſsimosque aculeos ac promuſcides numeroſas habent. Supina rotundiorem oſtendunt teſtam perforatam, in qua quidam eſt meatus ad excrementi exitũ: quod ut muribus, cylindreum eſt, lapidoſum ac terreum, quibuſdam ueluti ſpiculis intertextum. Promuſcides autem Echinorum edulium, linguis Cicadarum uel Muſcarum ſimiles ſunt, Stellarum & Pudendorum marinorum modo, easque tam crebras habent, ut dinumerari nequeant, quibus undique circunſepti adhæreſcunt: extrorſum autem non apparent: concidunt enim in ſeipſos contracti. Spinis conſtant paulò quàm Echinometræ longioribus. B

DE MINORI ECHINO, BELLONIVS.

Rondeletius hoc genus quintum facit.

Genus Echinorum aliud eſt (inquit Ariſtoteles) minutum, pelagium, ſpinis grãdibus, longis, prædurisque, modo penè lapidis, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nõnulli ad diſtillationes urinæ utuntur. Vulgus tum Italicum, tum Gallicum, atque etiam Græcum Vn Iudæo uocat, quòd perpetuò nigreſcat, ſordeſcat, & guſtus ingrati percipiatur. Paſsim reperitur: quod aliter Briſsis & Spatagis euenit ex philoſophi ſententia. Hic porrò minimus Echinus reliqua genera ſpinarum B (A)

longitudine superat: neq; colorem ut illa uarium habet: testam iuglande maiorē non promit, estq; reliquis omnibus uiuidior. Nam si supinum ponas, mox suas spinas deprimit, & se in pronam partem conuertit. Plures habet quàm alij proboscides: idcirco citiùs repit, firmiusq; hæret. Oua non fert ut alij, sed sanguineum quiddam nigrum saniei simile, quo manus cruentat atq; inficit. Dentes itidem in uerticilli modum habet quinos, circulari ordine dispositos, ut & cæteri, quibus algas, saxa, & conchyliorum testas arrodit. In interna eius parte multos neruos annexos cernas: ex
(E) quo indigenæ coaceruatam dentium congeriem ita cum neruis exiccari sinunt, ut annuli uice ad signandum panem utantur: refert enim quinquefolium, uel quidpiam simile affabrè delineatum. Ventrem in quinq; partes distinctum habent, perinde ac si plures illis uentres essent membrana quadam obducti. Ab oris autem uerticillo uentres illi testæ quoq; appensi ad foramen excrementi coëunt, sed disiuncti sunt, & quasi interuentu liminum discriminantur. Totidem promuscides habent Echini, quot in testis foraminulis pertusi apparent: sunt enim ultra sex millia in quolibet echino.

Echinus maris rubri. Echinum uidimus in rubri maris litore, inter fontes amaros, & urbem quam uocant el Tor, prona parte planum, superiore gibbum, semipedem latum, minus quàm alij rotundum, paucioribusq;, ac minus frequentibus aculeis aut spiculis præditum: cuius os in terram conuersum esset, super quo excrementorum exitus appareret.

COROLLARIVM, DE ECHINIS IN GENERE.

A De echinis in genere quædam scripsit Rondeletius in descriptione Echini maioris uel ouarij. Plinius aliâs Herinaceorum tegmentum uocat crustam, aliâs testam: cum tamen Aristoteles religiose semper Herinaceos inter testaceos numeret, & tegmentum eorum testam appellat: Gillius, qui Aristoteli subscribit. Rondeletius crustatis echinos adnumerat. Ericius marinus species est habentium ostraca, Auicenna. ἐχῖνος θαλάττιόν τι ὄστρεον, Suidas. Vter meliùs sentiat experiantur qui in manibus habere possunt. Rondeletius integumentum earum non durum, neque siliceum esse ait, sed fragile crustæ tenuioris modo. Verùm etiam dura & silicea, si tenuitas accedat, planè fragilia sunt, & magis etiam quàm minùs dura. flexilia autem, ut crustatorum corium, præsertim recens, non sunt. Conchulas quoq; multas testam tenuem prorsus & fragilem habere uidemus, quæ tamen crustati generis non sunt. Hesychio echinus est animal marinum edule: sed species echini quasdam non esse edendo, ex Rondeletij obseruationibus satis apparet. ¶ Echinus non est erinaceus marinus, ut exponit Albertus: sed est ueluti casteus (*castanea*) cardus, plenus rubro humore, Niphus. qui alibi etiā echinum marinum, uulgò cardum (*carduum*) marinum appellari scribit. quòd autem echinus non sit erinaceus marinus, cōtra Albertum absurdè negat. Echinus alibi in Italia uocatur el riccio, rizzo de mare, zino, lo incino. Scoppa grammaticus Italus echinum interpretatur lincino de mare, bogancitola: & genus cancrorum facit, ineptè, Albertum & huiusmodi solœcos authores secutus. Hispanis dicitur erizo de la mar. Germanis Seeapfel, id est mâlum marinum, circa Daniam, Noruegiam & alibi: quòd & rotunditate figuræ, præsertim aculeis demptis, & magnitudine mâlum referat. ad summū enim instar magni mali inueniri audio in Oceano Balthico, durum, punicei ferè coloris, & spiculis ademptis maculosum: nullum eius usum esse, sed pro ornamento in domibus suspendi. Quòd si quis aliarum gentium ferè omnium similiter appellantium imitatione, ein Meerigel, id est echinum marinum uocare uoluerit, reprehendi non poterit. ¶ Recentiores quidam echeneidem pisciculum de quo proximè dictum est, & echinum, qui piscis non est, (branchijs enim caret,) imperitissimè confundunt. Vide superiùs in Echeneide A. Echinus Gręcis commune tum terrestri tum aquatili nomen est: Latini ueteres ericium & erinaceum de terrestri dicunt, de marino uix unquam, sed Gręcum echini nomen seruant, ut pluribus annotaui in Echino terrestri inter Quadrupedes.

B Eratosthenes dicit in insulis ante Euphraten, miræ magnitudinis cancros atq; echinos reperiri: quorum alij pileis maiores sint: alij δικότυλοι, id est binas cotylas capiant, Strabo libro 16. Haberi & fluuiatiles echinos Paulus Aegineta prodidit, Hermolaus & Massarius. Ostrea (*meliora*) Circeis, Miseno (*promontorio*) oriuntur echini, Horatius Serm. 2. 4. Echinus (maris) omnium maximè à natura munitus est: quippe qui testa undiq; spinis frequentibus circūuallata cæletur: quā rem peculiarem hunc in genere testato sortiri diximus, Aristot. lib. 4. de part. Echinus nihil habet carnis, in globum circumactus est, Ibidem. Plinius & Scholiastes Nicandri echini carnes nominant, oua nimirum eius & partem esculentam intelligentes. ¶ Crustis & spinis teguntur echini, Plinius. Calyculos echinorum Apuleius dixit. Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito mollis echinus erit, Martialis lib. 13. ¶ Vidi ego (inquit Nicolaus Perotus) & sæpe piscatus sum piscem hunc (*echinum impropriè piscem uocat*) in scopulis quibusdam maris nostri aqua contectis apud Antij reliquias, & iuxta Baias purpureo colore, cœruleo ac uiridi misto: usq; adeò grata oculis ea uarietate, ut si colores durarent, nulla esset cum gemmis comparatio: sed mortuo pisce colores tabescunt. Hæc ille: & similiter Gillius. ¶ Euenit, ut quod caput appellant & os, uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id suprà habeatur, quod idē omnibus turbinatis, patellisq; euenit. pastus enim de imis petatur, necesse est. Vnde fit, ut

ſit, ut os inuerſum ad paſtum ſit, excrementum uerò ſuperius parte prona teſtæ contineatur, Ariſtoteles in hiſtoria. Ex eodem genere (*quo locuſtæ, ſcilicet cruſtatorum*) ſunt echini. oua omnium amara, quina numero. ora in medio corpore, in terram uerſa, Plinius. Dentes echinis quinos eſſe, unde intelligi potuerit, miror, Idem. Dentes quini echinis omnibus ſunt, caui intrinſecus: inter quos caruncula quædam interiacēs linguæ officio fungitur, mox iungitur gula: deinde uenter in partes quinque diſtinctus, (*perinde ac ſi plures numero uentres hoc animal habeat. ſunt enim omnes diſtincti, plenique, uacantis materiæ ex ſtomacho uno dependent, &c. ut hic, Ariſtot. in opere de partibus anim. lib. 4.*) plenus excrementi: cuius meatus omnes in exitu excrementi coeunt, quà teſta forata eſt. Ventri autem ſubdita ſunt, quæ oua appellant, membrana obducta diuerſa, eodem in omnibus impari quinario numero: quorum quod nigricat, parti creditum eſt ſuperiori, ex dentium origine pendens, amarum, nec eſculentum, quale in multis ineſſe animaduertimus, aut certè eius proportionale. nam & in teſtudine, & in rubeta & in rana, atque etiam in turbinato genere, & in molli, ſed colore diuerſo, & aut omnino inguſtabili, aut magis ab uſu cibario alieno. Corpus echinis priore atque nouiſsima parte ſpiſſum, & continens: cætera uerò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui non obducta membrana eſt, Ariſtoteles in hiſt. animalium. Et rurſus, Echinis caro negata eſt: id ipſumque habent peculiare, ut nullam intus carnem contineant. Nigra quædam in omnibus uice carnis ſpectamus. Echini oua ſtellæ ſpeciem ſimilitudinemque gerentia, etſi amaro, non ingrato tamen ſapore ſunt, Gillius.

EX ARISTOTELIS DE PARTIBVS ANIMALIum libro 4. cap. 6. de ouis echinorum.

Caro in echinis, ut dictum eſt, nulla eſt circa uentrem: ſed quæ oua appellantur, numeroſiora teſtæ adhærent, membranulis ſingula obuoluta, & paribus diſtincta interuallis. Nigra etiam quædam circùm ab ore fuſa ſparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, ſed plura genera echinorū ſint, omniū partes quidē eas omnes ſortiunt: ſed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodū continent, exceptis iis qui uada incolunt. Omnino id ipſum cæteris quoque teſtatis euenit. caro enim non æquè omniū eſculenta eſt, & excrementū quod papauer uocatur, quibuſdā cibo idoneū, quibuſdā non idoneū eſt. Cōtinent hoc turbinata omnia ſua clauicula: uniualuia, ſuo fundo, ut patellæ. biualuia, quà nodo ligantur. Quod autem ouum uocatur, latere dextro biualuia habent: altero latere oſtium excrementi continet. Sed errore ouum id uocitatur, quippe quod tale ſit, quale eſt pingue in ſanguineo genere, cum uiget. quamobrem fieri ſolet per id tempus anni, quo uigent, ſcilicet uêre & autumno. laborant enim teſtata omnia per frigus & æſtum, atque exuperantiam temporis pati nequeunt. argumento eſt quod echinis euenit. habent enim id iam inde ab ortu naturæ, & pleniluniis uberius: non quia per id tempus copioſiùs paſcuntur, ut quidam putant: ſed quòd noctes tepidiores ſint propter lucem pleniorem. calorem enim deſiderant, quoniam frigori patent, utpote quæ ſanguine careant. ex quo fit, ut æſtate potiùs ubique uigeant, præterquàm in Pyrenſi (*Pyrræo, Maſſarius*) Euripo. nam ibi non minùs tempore hyberno probantur. Cuius rei cauſa eſt, quòd tunc uberiùs pabulentur, cùm piſces per id tempus ea loca relinquant. Habent echini omnes oua eodē numero, atque impari: quina enim. dentes etiam uentresque totidem. ratio, quòd non ouum eſt quod ouum uocatur, ſed quòd bona animalis enutritione, alimoniaque proueniat. fit oſtreis quidem in altero tantummodo latere, id quod oui nomine appellatur, idemque eſt quod echinos habere dicimus: ſed cum teſta echini non modo cæterorum oſtreorum orbem colligat unum, ſed in globum circumagatur, ut non partim talis, partim non talis formetur, ſed uſquequaque ſimilis ſit: (undique enim in ſe nutibus ſuis cōglobatur:) idcirco ouum quoque ſimili modo habeat neceſſe eſt. non enim ambitu, ut cætera, diſsimili cōſtat echinus. nanque iis omnibus caput in medio ſitum eſt: quam quidem corporis partem ſitum tenere ſuperiorem certum eſt. Nec uerò ouum habere continuum poteſt: quando neque cætera generis eiuſdem ſic habent, ſed altero latere tantum ſui orbis. Ergo cum id commune omnium ſit, proprium autem illius, ut globi ſpeciem gerat, oua numero impari ſint neceſſe eſt: nam ſi pari eſſent, per diametrum diſpoſita haberentur, cum ſimilem hinc atque inde ſeruari rationem interualli conueniat. ſic autem diſpoſitis utroque latere orbis ouum haberetur, quod in cæteris oſtreis non eſt. altero enim latere ſuæ oræ id habent & oſtreæ & pectines. itaque terna aut quina, aut quolibet alio numero impari eſſe neceſſe eſt. at ſi terna eſſent, diducta inter ſe laxo admodum interuallo haberētur. ſi plura quàm quina, continuum propè ouum redderetur: quorum alterum non melius eſt, alterum fieri non poteſt. quina igitur oua echinos habere neceſſe eſt. quam ob cauſam uenter quoque quinquepartitus eſt, & dentes totidem habentur. ſingula enim oua, cum quaſi corpora quædam animalis ſint, modum quoque uiuendi ſimilem habeant neceſſe eſt. hinc enim capitur incrementū. nam ſi uenter unus tantummodo eſſet, oua aut longè diſtarent, aut totum alueum occuparent, ut echinus & difficile moueretur, & cibi minus impleretur. Cum autem quinque numero interualla ſint, uentrem ſingulis adiunctum quinquepartitum eſſe neceſſe eſt, eademque de cauſa dentes etiam totidem habentur: ita enim natura ſimilem rationem prædictis membris reddiderit. Sed quam ob cauſam oua numero impari, totque numero echinus habeat, dictum eſt. cur autem alii parua

admodum, alij magna, causa est quòd natura constant alij alijs calidiore. calor enim cibum concoquere pleniùs potest: quamobrem qui cibo inutiles sunt, in ijs excrementi plus est. mobiliores etiam facit natura caloris, ut pascantur, nec stabiles maneant: cuius rei indicium est, quòd eorum spinis aliquid semper adhæreat, tanquam crebrò moueantur. spinis enim ut retulimus, ut pedibus utuntur.

Echinus Plinio carnes habet rubentes sicut minium, Albertus. Ego hunc Plinij locum legisse non memini. Aristoteles carnem echinis omnino negat. Non omnibus idem uitreus (minij hîc fortè legit Albertus) color. circa Toronem candidi nascuntur, &c. Plinius. Idem Albertus & eiusdem monetæ scriptores, echino partes quasdam attribuunt, quæ echeneidis sunt.

C Spinis suis echini utuntur perinde ac pedibus. his enim nitibundi mouentur, sedemque permutant, Aristot. Et alibi, Echinorum spinæ uicem pedum eis præstant, non uillorum ut erinaceis (terrestribus.) Echinis spinæ pro pedibus sunt. ingredi est his in orbem uolui, itaque detritis sæpe aculeis inueniuntur, Plinius. Mouentur agiliùs & frequentiùs qui sunt cibo idonei: cuius rei argumentum, quòd semper aliquid algæ suis spinis implexum gerant, Aristot. Καρκίνος δ' ἵκοντι ἐχῖνές τε, τοὶ καθ' ἁλμυρὰν ἅλα νεῖν μὲν οὐκ ἴσαντι, πεζοὶ δ' ἐμπορεύονται μόνοι, Epicharmus in Nuptijs Hebes. Ἐχῖνος ὄστρεον πορευτικόν, Athenæus ex Aristotele. ¶ Echinus inter testacea quibus facultas ingrediendi est, olfactum minimè habere uidetur, Aristot. ¶ Echinos marinos uiuentes obductos testa, atque aculeis communitos, si quis contriuerit, & alia separatim ab alijs frusta in mare abiecerit, hæc tamen cohærentiam & coitionem inter se faciunt, & affinem partem recognoscunt, & applicata cohærescunt, uelutique conseruntur simul, & naturali rursus quadã conciliatione (mirum dictu) integrantur, Aelianus 9.47. & Philes. ¶ Echini oua plenilunijs habent hyeme, Plinius. sed meliùs Aristoteles, Nullo tempore ouis omnino carent: sed maximè plenilunijs diebusque tepidis redduntur pleniores: præterquam ij quos Pyrrhæus fert Euripus. nam illi hybernis mensibus meliores sunt. Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras, Lucilius apud Gellium: à quo etiam Plinius mutuatus cernitur, ut scripsi in Mure B. De ouis echinorum plura retulimus suprà in B.

D Fluctus & tempestas ad terram Echinos deuoluens è mari funditus in aridum expellit & uiolenter allidit. hi eius periculi metuentes, cum sentiunt mare inhorrescere, & uentorum acerbitate procellas cieri, suis spinis lapillos ad gestandum faciles tollunt, ut libramentum ac firmamentum habeant, ut ne procellarum incursus, ac suæ eiectionis periculum, à quo sibi timent, subeant, Aelianus de animal. 7.33. Oppianus libro 2. tradit echinum præsagire tempestates, & lapillis operiri, (*uide etiam infrà in E.*) ne agitatione procellæ spinas atterat, Massarius. Atqui Oppianus nihil de spinarũ attritione, sed ne in litus à fluctibus eijciant metuẽtes, lapide unumquenque dorsum suũ aggrauare scribit. ------νώτοισι δ' ἀνοχλίζουσιν ἕκαστος λᾶαν, ὅσον βαρύθοντα ποδὶ σφετέρῃσιν ἀκάνθαις ῥηϊδίως φορέοιεν, &c. Echini marini quoties æstum procellasque præsensère, saburra grauant sese, ne propter leuitatem iactentur, néue tempestate iam ingruente auferantur, sed petris firmè inhæreant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Simone Grynæo interprete. Echini tum terrestres tum marini spinarum suarum obiectu & rigore, ceu uallo quodam, sese tuentur quo minùs capiantur, Athenæus. Vide in Echino terrestri h. inter prouerbia. ¶ Echini corporis partes disiectas rursus coire & redintegrari, peculiaris & admirandæ naturæ uis est, si uerè hoc tradit Aelianus, ut in C. retulimus. ¶ Vrticæ genus quoddam echinos, in quos offenderit, corrodit, Aristot. Vrtica noctu pectines & echinos perquirit, Plinius. ¶ Echinum (*marinum, ut conijcio*) interimit potamogiton, Aelianus & Philes. Et mox idem Aelianus: Echinus autem mergi fel non tolerat: ubi echini uocabulum non rectè repeti suspicio est.

E Echini affigentes sese, aut harena saburrantes, tempestatis signa sunt, Plinius. Echinus in mari cum uentorum procellam præsenserit, calculum ualidum arripit, eumque uelut saburram uehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur à fluctibus: sicque qui non potest se suis uiribus liberare, alieno regitur pondere. Quo indicio etiam nautæ uelut signum futuræ perturbationis capessunt, & sibi præcauent ne hos imperitos turbo inueniat, Ambrosius. Vide suprà quoque in D.

F Author libri de naturis rerum & Albertus, echinum piscem cum echeneide confundunt, ut dictum est: & echinum uenenosum esse, nec edi posse, nisi mortis periculo aiunt: cum Aristoteles echeneidem piscem non edulem esse scripserit. Echinorum uerò alij sunt edules, alij ἄβρωτοι, id est cibo inepti. Vide inferius in G. ab initio de remedijs ex echino intra corpus. Sunt echinis omnibus oua, sed nonnullis exigua, nec cibo apta, Aristot. De ouis quidem echinorum suprà etiam in B. diximus. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, cœna hæc fuit: Ante cœnam echini, ostreæ crudæ, &c. Macrobius. ¶ Echini (ut Athenæus libro 3. recitat ex Diphilo, Natali de Comitibus interprete) sunt teneri, bonumque habent succũ: uirosi sunt, facilè corrumpuntur. Si cum oxymelite, apio, & mentha comedantur, stomacho sunt utiles, bonique succi & dulces. Leniores sunt inter hos rubicundi, melini (*μήλινοι, id est lutei, Natalis uertit fraxinei: non probo*) crassiores, & qui cum raduntur lacteum quiddam emittunt. Eorum qui circa Cephaleniam, Icariam & Adriam nascuntur, quidam sunt subamari. Qui circa Siciliæ scopulũ capiuntur, uentrem soluunt. Mense Decembri (inquit Palladius) quibus litus in fructu est, ubi Lunæ iuuabit augmentum

mentum,quæ omnium clauſorum maris animalium atq; concharum iubet incremento ſuo membra turgere) echini carnes ſalibus condire curabunt.quod ſolito more cõficitur.Hanc quoq; rem per omnes menſes bene faciemus hybernos,Hæc ille.atqui Bellonius non niſi recẽtes & crudos edendo eſſe ait. Marinus echinus ſtomacho uentriq; utilis eſt, urinam cit, Dioſcor. Vrtica, echinorum oua,& huiuſmodi,nutrimentũ exiguum & humidum præbent: uentrem tamen ſoluunt,& urinam promouent,Mneſitheus. Echini mar.caro eſitata uentrem mollit, & calculos qui per urinam redduntur ſummè ſanat cum condito ſumpta,Kiranides. Echini aluũ mouent, Celſus & Galenus in libro de attenuante uictu. Ventrem deijciunt conchularum iura & echinorum mar. Aetius. Echini ex mulſo eduntur & garo alui ſubducendæ gratia. Paranturq; in patinis,ouis,pipere,melleq; iniectis.Imbecillis ſunt alimenti,ac medij inter ea quæ humores extenuant ac denſant,Galenus libro 3.De alim.facult. ¶ In echino:Accipies pultarium nouum,oleum modicum,liquamen,uinum dulce, piper minutum:facies ut ferueat: cum ferbuerit, in ſingulos echinos mittes,agitabis:iterum bulliat:cum coxeris,piper aſperges, & inferes. Aliter in echino:Piper,coſtum modicè,mentham ſiccam, mulſum, liquamen, ſpicam Indicam & folium. Aliter:Echinum totum mittes in aqua calida,coques,leuas,in patella cõpones: addes folium, piper,mel,liquamen,olei modicè,oua, & ſic obligas:in thermoſpodio coques: piper aſperges & inferes. In echino ſalſo: Echinum ſalſum cum liquamine optimo, caræno, pipere temperabis & appones. Aliter echinus ſalſus:Liquamen optimum admiſces,& quaſi recentes apparebũt, ita ut à balneo ſumi poſsint,Apicius 9.8. Echinos ubi coxeris,pipere & croco aſperges, Platina. Scinditur leui percuſſu hirta teſtudo, (cortex echini,) in duasq; partes diuiditur: abijcitur altera:altera uerò leuiter aqua abluitur:decidunt ſordes,quæ in ijs pro uiſceribus ſunt:remanent quinquepartita oua ſubrufa, ad ſtellæ imaginem formata. hæc cruda ſumuntur,ſapore non iniucundo,quamuis neſcio quid amaritudinis habeant, Nicol. Perottus. Præſtant qui Miſeni naſcuntur. Oſtrea Circeis,Miſeni oriunt̃ echini,Horatius. Inulas ego primus amaras Monſtraui incoquere, illutos Cotillus echinos, Vt meliùs muria, quàm teſta marina remittat, Idem Sermonum 2.8. Alex peruenit ad oſtreas,echinos, urticas,&c. Plinius. Echinus non ignotus eſt principum menſis,ſpinoſo caſtaneæ tegumento aſsimulatus, Iouius.

Echinorum teſtę contuſæ,& ex aqua illitæ,incipientibus panis reſiſtunt,Plin. Echini mar. apud Galenum (De compoſ.medic.ſec. loc. lib.1. cap. 1.) recipiuntur in medicamento quodam quod calueſcentes etiam prohibere, & pilis ueſtire promittitur:& paulò pòſt etiã terreſtris acanthion, Galenus erinaceum interpretatur. Ibidem cum medicamenta quædam pilos diſperdentia ex comptorijs libris Critonis enumeraſſet,ſubiungit:Quin & fortiora his componunt ex echinis *(marinis nimirum)* & ſalamandra in oleo coctis. ammiſcent autem ipſis & alcyonia & ſandarachen, & quæcunq; alia eius generis exiſtunt. Teſta cruda inaſſata cõmodè medicamentis admiſcetur quæ pſoras abſtergunt, Dioſcor. Echino mar. ſi corpus ſcabie infectum perungatur, ad ſanitatem redit, Aelianus. Teſtis contuſis & ex aceto illitis (adpoſitis, Marcellus) ſtrumæ curantur,Plinius. diſcutiuntur, Marcellus. Echini ex aceto epinyctidas tollunt,Plinius.

G

Remedia ex echinis nõ uſtis, extra corpus.

Echini tum terreſtris tum marini corpus uſtum,eadẽ præſtat. Vide in terreſtri inter Quadrupedes. Teſtæ crematæ cinis (Echinus cum teſtis crematus, Aelianus) ſordida ulcera expurgat,Dioſcor.& Plinius. Luxuriantẽ carnẽ reprimit, Dioſcor. Echini combuſti cinis illitus lepram ſanat,& omne ulcus illicò ad cicatricẽ & ſoliditatẽ reducit,Kiranides. ¶ Alopeciã quoq; idem cinis ſanat & denſat,cum adipe urſino,uel delphinio,aut porcino illitus, Idem. Cutẽ (in alopecijs) replet echini cum carnibus ſuis cremati cinis,Plinius. Galenus lib.1.de compoſ.ſec. loc.cum remedia quædam ad alopecias ex Sorano præſcripsiſſet:Oportet autem (inquit) & partem affectam præfricare uel per alcyonium uſtum,donec morſum perſentiſcat,uel per echini marini uſti cinerem linteolo inuolutum,donec locus rubeſiat. Et paulò pòſt: Echinorum mar.teſtas uſtas,ex melle & aceto præraſis illine. Ad alopeciam expertum:Teſtæ echini mar.uſti,muſcerdarum,iridis,ſingulorum uncia,bene cõtuſa irrigato cum oleo omphacino, & utere. Hoc in uulnerum etiam cicatricibus pilos creat,Nic.Myrepſus. Et rurſus:Aut echinorum mar.teſtas crematas bene tritas irrigato cum melle,& illine. ¶ Echinum comburi cum uiperinis pellibus raniſq;,& cinerem aſpergi potioni iubent magi,claritatẽ uiſus promittentes,Plinius. ¶ His quæ ob naturalem retentricis facultatis imbecillitatem abortiuntur,innata quadam proprietate erinacei terreſtris corium crematum opitulatur ſi aqua aut uino dilutum propinetur, & pudendi mulieris orificio illinatur.idem poteſt echinus marinus,& mitulæ uiuentes uſtæ,Aetius 16.21.Licet autem ſuſpicari,ut echeneidem aliqui crediderunt alligatam partus continere ad maturitatem, ſic eandem contra abortus uim echino etiam adtribuiſſe, occaſione utrobiq; à uocabulo ſumpta, ἀπὸ τοῦ ἔχειν,ac ſi non ſolum naues illa retinere,hic uerò ſuis infixa aculeis,ſed omnino arcana quædam cohibendi uis utriq; ineſſet. Et huiuſmodi quidem ſuperſtitiones in alijs quoq; rebus innumeræ ſunt.

Arceſilaus Batti Eudæmonis filius, cum in letalem morbum incidiſſet, marino echino in potionem per Learchum ei tradito,ad mortem compulſus eſt,Plutarchus de uirtutibus mulierum, in Eryxonæ mentione. Echinum quidem uenenatum eſſe alius ueterum nemo prodidit,quod

Intra corpus.

ſciam:ſed tantùm echinorum quoſdam non eſſe edules, (de quibus inferius dicemus:) ſicut & echeneidem edendo eſſe negarunt, recentiores uerò echinum cum echeneide, ut diximus, confundentes, uim ei uenenoſam attribuunt. Contra doryciniũ echini maximè proſunt: & ijs qui ſuccum carpathi biberint, præcipuè eius (*eorum, ſcilicet echinorum*) iure ſumpto, Plinius. Contra dorycnium ſuccurrunt animalia quæ in litore & petris marinis degunt, ut gobij, & huiuſmodi, (ſiue cruda, ſiue elixa toſtáue edantur.) ſed multò magis iuuabunt in cibo ſtrombi, echini, &c. Nicander & Scholiaſtes. Morſis à cane rabioſo proſunt in cibo echini recentes cum uino mulſo, Rufus. ¶ Aretæus in curatione elephantiaſis: In cœna (inquit) apponantur marina quotquot uentrem ſubducunt, oſtrea, echini, &c. Epileptici ſi ex echino ſumere per interualla cupiant, non alienum eſt, quippe habet aliquid uentri ducendo, ſtomachoq́ firmando, & urinæ citandæ commodum, Trallianus. Eorum qui uomica (empyemate) laborant, ſi ſordidum ulcus fuerit, ut puris euacuatio promoueatur, echinum eos ſumere non prohibeto, Idem. Ex oſtreorum genere purpuræ & buccina reliquis præferenda ſunt: deinde pelorides præſtant: poſtea echini recentes: deinde quæ propriè oſtrea appellantur, reliqua uerò relinquenda ſunt, Aetius in cura colici affectus à frigidis & pituitoſis humoribus. In diabete echinus cauendus eſt, Trallianus. Ad ſtomachum hebeſcentem non parum proficit echinus mar. etenim uel omnium ciborũ faſtidio laborantem, in priſtinæ ualetudinis ſtatum reſtituit, atq; ueſicam (quemadmodum harum rerum bene periti affirmant) uacuam facit, Aelianus 14.4. ¶ In colico affectu ſumantur piſces duriore carne. utilis & echinus eſt: ut qui præterquam quòd contemperet refrigeretq́, præterea etiam ſtomacho gratus eſt, aluumq́ & urinã mouet: quibus nihil eſt præſtantius, Trallianus. Ad dyſuriam id eſt urinæ difficultatem & calculum, echinos tere cum aculeis ſuis, & ex mulſa aqua frequenter accipito, Marcellus. Echini cum ſpinis ſuis contuſi, & è uino poti, calculos pellunt. modis ſingulis hemina bibitur, donec proſit: & aliâs in cibis ad hoc proficiunt, Plinius. ¶ Echini uiuentes tuſi, & in uino dulci poti, egregiè profluuia purgant, (*menſes promouent,*) Plinius. Vt ſecundæ expellantur: Echinos marinos tres totos tenuiter tritos, in uino odorato bibendos dato, Hippocrates libro 1. De mulieb. morbis.

Si echini aculei pedibus inhæſerint, aut alicui corporis parti, in lotio humano calenti pedem diu tene, facilè excutientur, Marcellus empiricus.

H.a. Plurima ad philologiam de echino pertinẽtia, iam in terreſtri echino à nobis expoſita ſunt. hîc paralipómena adferemus. Σχῦρος, ἐχῖνος, Heſychius & Varinus. Hyſtrix, animal teſtatum, marinum, edule, Varinus. Vide in Hyſtriche quadrupede A. ad finem. Βατῆρος, ὁ ἐχῖνος, σφάκελος, Heſychius & Varinus. Euboi, id eſt luſcinia, echinus maris, Kiranides 1.5. ¶ Eſt & echinus pars uentris ruminantium. Ἢ ἐλάφου νηδὺν, τὴν δ᾽ ἠ καλέουσιν ἐχῖνον, Ἄλλοι δ᾽ ἐγκατέχοντα κεκρύφαλον, Nicander in Theriacis. Scholiaſtes ἐχῖνον interpretatur πολύπτυχον, (meliùs πολύπτυχον, noſtri uulgò hanc uentris partem multiplex appellant: das menigfalt:) & propriè de boue dici addit. Ἀττικὴν χύτραν, τὸν καλούμενον ἐχῖνον παρὰ τῷ Ἱπποκράτει, Varinus. Dorion τὸν περὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ κεστρέως ἐχῖνον, σφόνδυλον ὀνομάζει, Athenæus. ¶ Echinis marinis, abſq; aculeis, ſimiles etiam lapides uidi: unum hemiſphærica figura, parui mali magnitudine: alterum lenticulari figura, magnitudine rapi mediocris, lati compreſsiq́ utrinq;. clauduntur cruſta quadam albicante, quinis diſtincta radijs, quæ circa baſin latiores, paulatim μυουρίζουσι, hoc eſt ueluti caudę quędam, anguſtiores fiunt: inter binos radios interſtitium binos tuberculorum ordines habet, quæ ueluti uerrucę rotundæ aut ueluti oua quædam ſunt: ordo unuſquiſq; in minori lapide quina aut ſena tubercula continebat, in maiori iam pleraq; (uetuſtate, uel attritione, in fluuio enim quodam apud nos repertũ audio) alliſa & obtuſa uix apparebant. ¶ Squinada Maſsilienſibus Maia (*Bellonij*) appellatur, à ſimilitudine pectinis ad quem lina attenuantur, Bellonius. Squinada quidem Gallicũ nomen per aphæreſin ab echino factum uidetur. Noſtri hoc inſtrumentum uocant ein Hechel. Squinada Gallis quaſi echinata dicta uidetur. Latinè pecten appellari poteſt. Ad huius ſimilitudinẽ, quidam colligant acus, ita ut cuſpides ipſarum in eundem locum porrigantur, & per ipſas cutem cõpungunt in alopeciæ curatione, ut Galenus ex Sorano annotauit. Pecten echini uocatur iureconſultis echini pellis ueſtium deterſui accõmodè concinnata, cuius auctor rei Plinius eſt, Cælius. Noſtris in uſu eſt tabella è ligno quadrata, & multis pertuſa foraminibus, quibus ſetarum penicilli inferciuntur, & ut aſperior, rigidior, æqualisq́ ſuperficies ſit, tondentur. hac ueſtes purgandæ perfricantur. ein ryberle. Echinum dixeris. Et ſimiliter inſtrumentum, quo pocula aliquando exterguntur, ſetis in manubrij lignei uel è filis ferreis cõfecti altero extremo tranſuerſè impactis, ad capituli in dipſaco, (quem aliqui ſimpliciter carduum appellant) effigiem, oualem ferè. Item inſtrumentum quo panni lanei pectuntur. uulgus à cardui capitulorum ſimilitudine, Cartetſchen appellat.

Epitheta. Echinus marinus, Horatius. ſed differentia hoc, non epitheton eſt. ὀκριόεις, ὀξύκομος, Oppianus. Αἰθήεις, Nicander. Scholiaſtes interpretatur cuius caro ſit ruffa, ἐρυθρὸς καὶ πυῤῥὸς περὶ τὴν σάρκα. Καρηκομόων ἀκάνθαις, Matron Parodus. Plura in Echino quadrupede dedimus, quorum multa marino etiam quadrant.

Derivata. Echinophora, genus cõchæ, Plinio, lib. 32. Sinope ſita eſt in collo peninſulę cuiuſdam: cuius litora

litora petrosa sunt, & fossas quasdam in petris excauatas habent, quæ mari tempestate elato complentur: quam ob causam non facile adiri possunt: & insuper quòd petrarum superficies omnis sit ἐχινώδης (id est, aspera & acuminata, echinata: interpres uertit echinis plena,) nudo pedi inaccessibilis, Strabo libro 12.

Marinus huic echinus obuoluitur, (inquit in Hieroglyphicis Io. Pierius,) lenticulari propemodum figura, cochleari crusta, scabritie uaria, crebris lineamentis rectilineis, quatenus in sphærica figura fieri potest, picturata, &c. Atque ut ad eius significata aggrediamur, hominem difficilem atque morosum, qui cum difficulter, uel nulla unquam ratione consuetudinem inire possis, ex hieroglyphico eius cōmonstrabant: quippe quem quaqua tractare uolueris, asperitate renitentiaque horridum experiare. atque itidem ex hoc asperitatē eam, quam Horatius damnat, agrestem, inconcinnam, atque grauem, per hoc animal notabant. Item iudiciorum seueritatem, (*picto echino designare licebit.*) erant enim apud ueteres uasa (ahenea aut opere fictili facta) echini nomine nuncupata, quæ scilicet animalis istius imaginem referebant, quorum in iudicijs usus erat: in quæ testium dicta scriptaque iudicia cōijcerentur: ex quo significabatur, non licere cuipiam impunè illis manus admouere, neque inuertere, aut immutare quicquam, sine graui supplicio. Sunt etiam qui per echinum nauigationem tutam intelligant. ille siquidem imminentē tempestatem præsentiens, attractis lapillis sese munit, arenaque nauium instar saburrat, ne ui fluctuū ulla uersari iactariúe possit. Ad hæc macilentissimum hominem per idem animal intelligebant, cui quidem sit hoc peculiare, ut nullam intus carnem contineat, foris & spinulas & crustam tantùm habeat. Annū integrum cibo eum abstinere aiunt. Postremò exercitum, aut quid huiusmodi ex dissipatis reliquijs instauratū, si quis pingendo significare uoluerit, non imperitè echini marini dilaniationem quandam figurabit. ille enim in frusta discerptus, si proijciatur in mare, confluentibus sponte in unum partibus, iterum cōmittitur, & efficacissimè solidescit. Icones.

Echinion, hippophaes Dioscoridi. Echinopus herba ab echinis dicta est, & memoratur in prouerbio, τὰς ἀκάνθας συνάγων ὥσπερ ἐχινόποδας, Eustathius in Iliad. β. Echinopus genus est spinæ sic dictæ, quòd pedes ingredientium super ea detineat & remoretur: uel quòd echini marini pedibus similis sit, Etymologus & Varinus. Λυκόφανον, τὸν ἐχινόποδα, Μεσσήνιοι, Hesychius & Varinus. Risu uti licet ad multa utiliter & seriò monenda: ὡς αὖ ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τραχεῖαν ὄνωνιν φύονται μαλακῶν ἄνθεα λευκοΐων, Plutarchus in Symposiacis 1.4. Ceras ex omnium arborum satorumque floribus apes confingunt, excepta rumice & chenopode, Plinius. legerim potiùs echinopode: licet herbam quandam suibus uenenosam, nostri chenopodem, id est anseris pedem uocitent. Bellonius in singularibus obseruationibus suis herbam uulgò Achinopoda uel Cachynopoda dictam in Lemno abundare scribit, quam incolæ in lignorum inopia urant. Vide etiam in Echino quadrupede. Glycyrrhizæ folia echinata sunt Plinio: ego σχίνου, id est lentisci folia glycyrrhizam habere dixerim, non ἐχίνου nec ἐχινώδη. Plantæ

Echini ciuitatis meminit Strabo lib. 1. Item lib. 9. supra Phalarā (inquit) à mari ora urbium XV. stadia L. imminet. Inde porrò nauiganti stadia C. Echinus incumbit. Plinius Acarnaniæ oppidum esse scribit. Echinæ uel Echinades insulæ quædam sunt: de quibus plura diximus in Echino quadrupede inter propria. οἱ δ' ἐκ Δουλιχίοιο, Ἐχινάων θ' ἱεράων Νήσων αἳ ναίουσι πέρην ἁλὸς Ἤλιδος ἄντα, Homerus Iliad. β. ubi Eustathius: Rectus (inquit) est Ἐχίνη, apud posteriores autem Homero Ἐχινὰς, siue deriuatum ab Ἐχίνη, siue diminutiuum. Echinadum incolæ Epei dicebantur, Varinus. Apparet autem ab echinorum copia nomen eis esse factum, Eustathius & Athenæus. Easdem Homerus in Odyssea Θοὰς nominauit, Varinus. Dulychium insula una est Echinadum: quæ quidem iuxta Acheloi fluuij ostium sitę sunt, Eustathius in Odysseę α. Echinades insulæ ab Acheloo amne congestæ sunt, Plinius. Et alibi, Ante Aetoliā Echinades. Echinades insulæ (inquit Pausanias in Arcadicis) quòd ab Acheloo non fuerint dissipatæ, nec ad nostram usque ætatem in continentem redactæ, in caussa sunt Aetoli: qui cum ipsi sunt expulsi, tum ager omnis est desolatus. Ergo in Echinadas, quippe cum sementem in Aetolia non faciant, cœnum Achelous non similiter inuehit. Propria.

Iuba tradit Arabicis margaritis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorū modo, Plinius. Κίλλεια, spinæ echinorum, Hesychius. In mari Indico purpuræ & buccina tanta sunt, ut facile congium capiant: & echinorum testæ similiter, (Καὶ μέντοι καὶ τῶν ἐχίνων τὰ χελώνια δύναιτ' ἂν τοσοῦτον στέγειν,) Aelian. 16.12. Echinopus herba dicta est fortè quòd similis sit echini mar. pedibus, ποσί, Etymologus & Varinus. Et semel aspecti litus dicebat echini, Iuuenalis Sat. 4. b.

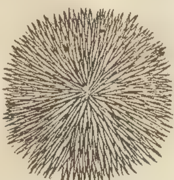
Τοῖς δὲ Νηρεὺς τῶν ἐχίνων τοῖς σάλοις
Προβλεπτικὰς δίδωσιν ἐν βυθῷ κόρας,
Ὅπως φύγωσι πρὸ ζάλης τὰ τῆς ζάλης, Suidas ex innominato. d.

Vtra magis pisces & echinos (*tanquam de cibo lauto*) æquora cælent, Pinguis ut inde domum possim, Phæaxque reuerti, Horatius lib. 1. Epist. Lynceus conuiuium Atticum ceu parcum describens apud Athenæum libro 4. appositos ait quinque paruos pinaciscos, in quorum uno fuerit allium, in altero duo echini, &c. Primùm ostrea uidi & echinos: quæ quidem procemia sunt δείπνου χαριέντως πεπρυτανευμένου, Quidam apud Athenæum. Πίναξ ὁ πρῶτος τῶν μεγάλων ἡγήσεται, f.

ἔχων ἐχῖνον, ὠμοτάριχον, κάππαρι, Nicostratus apud eundem. Posidippus nominat ἐγχέλυς, ἐχίνους πρόσφατος, &c. Athenæus.

Αὐτὰρ ἐχίνους ῥῖψα καρηκομόωντας ἀκάνθαις.
Ἐν καθαρῷ, ὅθι κύματ' ἐπ' ἠιόνος κλύζεσκε.
Οἱ δὲ κυλινδόμενοι καναχὴν ἔχον ἐν ποσὶ παίδων
Πολλὰς δ' ἐκ κεφαλῆς προβελύμνους εἶλκον ἀκάνθας, Matron Parodus.

Echini superficiem Venetijs pictam hîc adiecimus.

h. Magi Zoroastrē secuti canes, gallinas, & terrestres echinos bono deo attribuunt; aquaticos autem, malo, Plutarchus in libro de Iside & Osiride. ¶ Priùs duo echini amicitiam ineant, alter è mari, alter è terra. Vide inter prouerbia ab echino quadrupede sumpta. ¶ ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν, οὕτω τὰ χρήματα, Aelianus in Varijs 4.14. Lege in Echino terrestri in fine Philologiæ.

DE ECHINOMETRA, ET RELIQVIS ECHINIS.

Echinometras Iulius Pollux metras appellat, Hermolaus. Aristoteles (inquit Gillius) dicit Echinometras cęteros magnitudine calicis superare. Plinius Echinometras spinis longissimis & calicibus minimis descripsit, quod ipsum mihi uero similius uidetur, cum ab aculeis nomē omnes Echini traxerint, rectiùs nominantur Echinometræ, qui aculeorū proceritate pręstant, quàm ob magnitudinē calicis. Ex hoc genere maximi ut uidimus, minimis aculeis sunt: hos Massilienses uocant Rascassos. Huiuscemodi uidi, qui quoquouersus palmos dirigeres, plusquam duorum essent palmorum crassitudine: alium etiam inspexi calice exiguo, & aculeis digiti longitudinem superantibus, longitudine aculeorū præstantes: à Siculis Masculi appellantur. Massilienses uulgò omnes nominant Ericios, Hæc Gillius. Rondeletius Aristotelis sententiā potiùs sequitur. ¶ Theophrastus ἐχίνου tres species facit, ex quibus tertia magnitudine & crassitudine præstans ὁλόσχινος dicatur, Varinus. Verùm Theophrastus de historia plantarum lib. 4. cap. 13. non echini sed σχοίνου, id est iunci tres species facit, quarum tertia maior holoschœnos, ὁλόσχοινος, dicatur.

Spatange. SPATANGAS aut Patangas Hermolaus dicit, Vuottonus. Πάταγγας γένοι καλοῦσιν ἐχίνων τι εἶδος, Pollux. Σπατάγγαι, οἱ μεγάλοι ἐχῖνοι οἱ θαλάσσιοι, Hesychius. Spatagus echini genus à Gillio & Rondeletio nominatur, ac si σπάταγος ut λόγος dicendum esset. sed uideo authores σπατάγγης ut χρύσης, in prima declinatione posuisse, unde rectus pluralis σπατάγγαι apud Hesychium probè legitur. pro πάταγγας apud Pollucē, legerim σπατάγγας. Genitiuus pluralis est σπατάγγων apud Athenæum, qui Aristotelis etiam uerba recitans similiter hunc casum profert, non ut uulgati codices habent σπατάγων. Requirebat quidem inflexio prima genitiui pluralis ultimam circumflexam: sed fieri potest ut hoc uocabulum, licet non animaduerterint grammatici, excipiatur, sicut & χλούνων, χρήστων, ἐτησίων. Aristophanes in Holcadibus, Λαρδάπτοντα, μισύλλοντα, διαλέγοντά μου τὸν κάτω σπατάγγην, (meliùs σπατάγγην, paroxytonum) ut citat Athenæus.

Brissi, brytti, &c. Aristoteles, & ex eo Athenæus, echinorū genus quoddam brissos nominant, βρίσσους. Idem aliter bryttus in Lexicis Græcis scribitur. Βρύττος genus est echini pelagij, ut ait Aristoteles. alij piscem esse dicunt. aliqui tribus syllabis βρυγγόνην scribunt, Hesychius & Varinus. Βρυτίνη quoque animal quoddam est Hesychio. Ἄβρυτοι, echinorum marinorum genus, Iidem. Et alibi, Ἀμβρυττοι (Hesychius τ duplex habet) echini quidā marini, quos Aristoteles βρωύνους (imò βρίσσους) uocat. Sed hæc uocabula corrupta uidentur ab ἄβρωτοι. sic enim Aristoteles nominat echinos qui edendo non sunt. de quibus etiam Michael Ephesius quærit libro 4. de partibus animalium. Quomodo (inquit) Aristoteles echinos calidiores, qui etiam ad motum agiliores sunt, plenos excrementis, ideoq; cibis ineptos esse dixit: nam si calidiores sunt, meliùs eos concoquere & excrementorū minus habere par erat, nec esse ineptos cibo. an dicendum calidos quidem esse, sed uoraces, & præ copia ingestorum, quæ calor natiuus eorum uincere non potest, cruditatē in eis fieri? Ibidem Ephesius Scholiastes plura adfert de dentium & uentriculorum in echinis ratione, quæ ne sim prolixior, omitto. Non ἄβρωτος modo, sed etiam uenenosus fuit echinus ille marinus, quem in potione per Learchum ei tradita Arcesilaus Batti Eudęmonis filius, cum letali morbo laboraret, hauriens ad mortem compulsus est. meminit Plutarchus in libro de uirtutibus mulierum. Ἀβρότων, genus cochlearum, uel locustarum, (quæ cum abundant fructus perdunt:) uel apicularum: οἱ δὲ ἀπρότων φασὶν, ὃ ἐστιν ἀντὶ τῶν λῃστῶν, Varinus.

Quintū genus Rondeletio. In causa est frigiditas (inquit Aristoteles) non solùm ut pilus, sed etiam cutis, terrena duraq; euadat. indicium uel echini pelagij (πόντιοι) faciunt: quorum usus contra urinæ stillicidia est, quippe qui frigiditate maris præalti, in quo degunt (sexaginta enim, atq; etiam ampliùs, passuum gurgite oriuntur) ipsi quidē exigui sint, sed aculeos grandes durosq; gerant. causa magnitudinis est, quòd incrementum corporis in ipsos conuertitur: cum enim parum caloris obtineant, neq; concoquere possint, multum ob eam rem habent excrementi. aculei autem, & pili, & reliqua generis eiusdem excremēto nascuntur. Duri uerò & rigidi modo penè lapidis cōstant, propter frigus & gelu, Hæc ille de generatione anim. 5.3. Hoc genus echini medici conterunt (ut scribit Philoponus) ac stranguria laborantibus, humori alicui admiscentes, in potu tradere solent, Niphus.

SAGIT-

SAGITTARIVS (τοξότης) in mari rubro procreatur: & quoniam echini speciem ac simili- *Sagittarius.* tudinem habet, firmis & bene longis armatur aculeis, Aelianus 12.25.

EDONE piscis, qui & ophidion, Kiranides 1.7. Vide in Ophidio.

DE ELACATENE, RONDELETIVS.

IN pisciũ Catalogo statim post hepar helacathenas Plinius numerauit, & Athenæus post hepatũ. Sed animaduertendũ apud Pliniũ scribi helacathenes, apud Athenæũ elacatẽnes: quã postremã lectionẽ secuti Festus & Columella elacatenã dixerũt: quanquam apud Columellã nõ elacatena, sed elacata legebaẽ, cui uoci elacatenã rectè substituit Hermolaus. Qui sint aũt elacatenes, declarat Athenæus ex Mnesimacho: Μνησίμαχος ἱπποτρόφῳ, Σκόμβρος, θύννος, κωβιός, ἠλακατῆνες, εἰσὶ δὲ κητώδεις ἐπιτήδειοι εἰς ταριχείαν. Mnesimachus in Hippotropho, Scomber, thynnus, gobius, elacatenes: sunt autem elacatenes cetacei ad saliendum idonei. Festus: Elacatena genus est salsamenti, quod appellatur uulgò melandrya. Columella: Scombri, carcha- *Lib. 8. cap. 17.* ri, elacatenæque uentriculos: &, ne singula enumerem, salsamentorum omnium purgamenta. (*Loquitur de esca, quam piscibus in piscinis præberi conuenit.*) Ex his colligo elacatenã piscem fuisse ex thunnorum genere, uel thunnis & lacertis corporis specie consimilem, longum scilicet & cetaceum, iaculi uel coli uel fusi figura, in extremis tenuiore, in medio crassiuscula, à uerbo ἠλάσκω, quod significat circumuoluor & circumuertor. Cum salituræ idoneus esset piscis, factum est, ut non pro pisce solùm, sed pro salsamento sumeretur: quemadmodum garum, liquor, qui ex garo fit pisce.

Quòd ex thunnorum genere sit, uel thunnis similis elacatena, suspicari licet ex Festo, qui elacatenam genus esse salsamenti scribit, quod melandrya uocatur: nam μελάνδρυς autore Pamphi- *Libro. 3.* lo & Athenæo, τῶν μεγίστων θύννων εἶδός ἐστι. Sunt & μελανδρύαι, τὰ τεμάχη αὐτοῦ λιπαρώτερα. id est, particulæ thynnorum pinguiores: quæ alibi, ut opinor, dicuntur Κόστα τοῦ ὀρκύνου. His subscribit Plinius de thynnis membratim cæsis loquens: Melandrya uocatur cæsis quernis assulis simillima. Præterea ex eo quod similes pisces coniungit Athenæus, in ijs quæ ex Mnesimacho profert, quę iam citauimus, perspicuum esse potest, mendum unum esse, ut pro κωβιός, κολίας legendum sit. nam κωβιὸς dissimilis est & uita & corporis forma, κολίας uerò eiusdem generis, ut ex superioribus libris constat.

COROLLARIVM.

Elacatenem ego masculino tantùm genere citra ullam aspirationem protulerim, à recto ἠλακατὴν, sicut ὑμὴν, ὑμένος. Videtur autẽ salsamentarius hic piscis, uel pars aliqua eius & salsamentum ex eo factum, non quidem à uerbo ἠλάσκω (ut Rondeletius conijcit) sed à nomine ἠλακάτη, quod colum significat, denominari: quòd fortè coli speciem aliquo modo repræsentet, in extremis tenuior, in medio crassior, quod idem Rondeletius suspicatur. Ἠλακάτην uerò muliebre nendi instrumentum ab ἠλάσκω deduci Etymologus coniectat. Apud eundem & alios grammaticos Lexicorum scriptores, plures uocabuli ἠλακάτη significationes qui uoluerit leget. Porrò elacatênem ex thunnorum genere piscem fuisse: uel thunnis & lacertis corporis specie consimilem, longum scilicet & cetaceum, idem Rondeletius putat: cui facilè assenserim. itaque apud Plinium: *Helacatenes sunt lacertorum genera*, continuo orationis ductu legerim. Ἠλακατῆνες, θαλασσίων ἰχθύων οἱ κητώδεις, Varinus. apud Hesychium alpha in secunda perperam omittitur. Κωβιός, ἠλακατῆνες, καὶ κυνὸς οὐραῖον, Menander apud Athenæũ libro 7. ubi similiter fortè pro cobio colias legendum fuerit, ut eodem in loco in Mnesimachi uerbis Rondeletius castigat. Μνασέας δ᾽ ὁ Πατρεύς φησιν, ἰχθύος δὲ γίνεται καὶ ἡσυχίας τῆς ἀδελφῆς γαλλώη, καὶ μύξαινα, καὶ ἠλακατῆνες, Idem Athenæus. Apud eundem libro 9. nominantur ex Mnesimacho, κορακῖνος ὅλος, ἠλακατῖνος, (lego ἠλακατὴν, uel in plurali numero ἠλακατῆνες,) κυνὸς οὐραῖον, &c. Ἠλακάτη usurpatur pro fuso, colo, telo, arundine, suprema mali parte, quibus omnibus figura oblonga & recta conuenit. Festo Elacatena genus est salsamenti, quod appellatur (inquit) uulgò melandria. quanquã aliud est propriè melandryũ, *Melandrya.* Hermolaus in Plinium. Et in Corollario, Ex orcyno sunt & melandryæ: sed & pubes eius tota salem accipit, admodumque pinguis est. ¶ Melandrys masculino genere piscis est, thunnus scilicet magnus, siue orcynus, siue ei similis: melandryum uerò neutro genere, aut fœminino melandrya, tomus & salsamentum ex eo pisce. Μελανδρύαι inter salsamenta sunt: unde τέμαχος ὑπομελανδρυῶδες (ὑπομελανδριῶδες apud Hesychium, perperam) Epicharmus dixit, Athenæus. Teque iuuant gerres, & pelle melandrya cana, Martialis lib. 3.

Σταυροὺς δ᾽ ἐκτὸς ἔλασσε διαμπερὲς ἔνθα καὶ ἔνθα. Πυκνοὺς καὶ θαμέας, τὸ μέλαν δρυὸς ἀμφικεάσσας, Homerus Iliad. Ξ. de hara Eumæi subulci. Eustathius μέλαν δρυὸς alij (inquit) interpretantur medullam quercus (τὴν ἐντεριώνην, τὸ ἐγκάρδιον, τὴν μήτραν,) quæ ut plurimum nigra est. Aristarchus corticem (τὸν φλοῦν, lego φλοιόν) intelligit. Crates uerò opacam & densam foliorũ abundantiam, μελάνδρυον uocat, quòd ea propter umbrã nigredinem ligno inducat. Κρεμάσας τόξον πίτυος ἐκ μελανδρύου, Aeschylus in Philoctete. Iocineri medetur herba melandryum, nascens in segete ac pratis, flore albo, odorata. (odorato, Ruellius: & idem alibi odorata) eius cauliculus conteritur ex uino

uetere, Plinius 26.7. Melandryum (inquit Ruellius) aliqui nominis sequentes etymum pro quodam roboris genere sumunt, queis uel Theophrastus astipulatur. Alij censent apud Plinium melampyrũ legendum: quando id Theophrasto inter Siculi frumenti uitia numeratur, lolio quidem simile, sed innocens, nec tentans caput. Hæc ille. Mihi melandryon herba Plinio descripta, cognata tum facie tum uiribus uidetur scandici seu pectini Veneris, & caucalidi seu dauco aruensi. Nam & Veneris pectẽ frutice est odorato, floribus candidis, è quibus cornicula acuum effigie prodeunt, &c. & scandicis decoctæ succus, renibus, uesicæ iocineri medetur. Et caucalidis succus bibitur arenis pellendis & uesicę pruritibus utilis. idem lienis, iocineris, renumq́ pituitas extenuat. Melandryon apud Theophrastum est exalburnatum robur, de nigricie conciliato nomine, Cælius Rhod. ¶ Longè alius piscis est Melanderinus, de quo in M. elemento dicemus.

ELEGINI, ἐλεγῖνοι, inter marinos pisces gregales numerãtur ab Aristotele, historiæ animalium 9.2. Rondeletius sibi ignotos fatetur.

ELEOTRIS, ἐλεωτρὶς, inter Nili pisces nominatur ab Athenæo libro 7. Strabo libro 17. Nili piscium genera enumerans, nullam eius mentionem facit. Aleantris in Catalogo piscium Tarentini legitur in Geoponicis, idem an diuersus haud scio.

DE ELEPHANTO LOCVSTARVM GENERIS, ET ALTERO BELLVA.

PLINIVS tradit Elephantum locustarum nigrum genus, pedibus quaternis, bisulcis, brachijs duobus, duplici articulo, & forcipibus dentatis. Neapolitani genus quoddam crustatorum etiam nunc Elephantum uulgò nominant: sed húnc ne, an aliũ appellent, iudicare non possum, cum piscem non uiderim, Gillius. Elephantus Plinij Rondeletio non alius uidetur, quàm astacus. uide suprà in Astaco A. ex Rondeletio. In eadem sententia Bellonius est, qui Leonem insuper ostracodermum non alium esse putat: Rondeletius diuersum facit, ex quo & iconem & historiam Leonis inter cancros dedimus.

EST & bellua marina Elephas, Plinio libro 9. cap. 5. Tiberio principe (inquit) cõtra Lugdunensis prouincię litus in insula simul trecentas ampliùs beluas reciprocans destituit Oceanus, miræ uarietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum litore: interq́ reliquas elephantos & arietes, candore tantùm cornibus assimulatis. Massarius hunc locum ita interpretatur: Cornua (inquit) harum beluarum, hoc est elephantorum & arietum, non in effigie siue forma, sed in candore tantum inter se similia sunt. utraq́ enim cornua eboris candorem præferunt. ex quo facilè redarguuntur qui elephantos marinos candidam promuscidem habere prodiderunt. Posses & aliter interpretari, ut cornua harum beluarũ non eodem modo quo diximus, assimulata à Plinio fuisse credas: sed quòd cornua elephanti marini sint candore similia cornibus, siue dentibus elephanti terrestris, & ea quæ sunt marini arietis, sint cornibus arietis quadrupedis, candore similia. Arietis nanq́ quadrupedis cornua sunt magna ex parte candida.

Ceti genus in Oceano quod Rosmarum aliqui recentiores nominant, Galli Oceani accolæ un Robart, elephantum tum magnitudine refert, ut Olaus Magnus prodidit: tum dentibus, quibus à rupe aliqua se suspendere solet somni capiendi gratia, (montes enim scandit, & gramine uescitur: & somno tam alto opprimitur, ut piscatores eum funibus ligatum capiant.) Plura de eo leges superiùs inter Cete.

SERratam spinam siue aculeum in paucis piscibus obseruaui, ut in pastinaca, & eo quem elephantem uel ibin uocant, Rondeletius in descriptione Anthiæ primi. Quem nam uerò piscem, elephantem aut ibin appellet, alibi (quod sciam) nusquam explicat.

ELEPOCES, ἐλέποκες, piscis quidam similis phycidi, Hesychius & Varinus.

ELLYES, ἔλλυες, animalia quædam in Smaragdo fluuio, Hesychius & Varinus. Smaragdus quidem fluuius cuius regionis sit, iam non inuenio.

DE ELOPE, RONDELETIVS.

ELOPEM ab acipensere & anthia differre anteà docuimus. Hunc sacrum piscem à poeta uocari existimant, ut scribit Aelianus. rarus inuentũ creditur. In profundo Pamphylio capitur: sed tamen etiam inde non nisi uix & admodùm raró. Quòd si capiatur, coronis ob secundam piscationẽ sese non modò piscatores ornant, sed & piscatoria nauigia sertis redimiri curant, & plausu & tibiarum sono prædam testantes, ad terram nauem appli cant. Alij non hunc, sed anthiam, sacrum existimant: quia locus quẽ anthias incolit, & beluarum expers, & urinatoribus tutus est, & cũ piscibus pacem seruat: cuius fiducia pisces confirmati ibidem pariunt, Hæc ille, & similiter Plutarchus. De eodem elope ex Columella & Plinio plura, quum de acipensere ageremus. Hoc unum non possum non mirari, quòd scripserunt antiquorum quidam elopi soli squamas esse ad os uersas. hic enim squamarum situs maximè mihi à naturali constitutione alienus esse uidetur. Nam cùm piscibus, ut cæteris animantibus, sensuum sedes sint

sint in capite, quorũ ope nocitura declinent, profutura persequantur, necesse est in anteriora natationem dirigi. quòd si ad os uersæ essent squamæ, etiam in leniter fluente aqua impetus retardaretur, in rapida uerò prorsus inhiberetur. undis enim squamas subeuntibus, & leuantibus in aduersum, pellerentur pisces. Cogitare itaq; non possum quid causæ sit cur optimũ & piscium constitutioni accõmodatissimũ squamarũ positum natura in elope mutârit: quæ id in piscibus creandis maximè obseruasse uidetur, ne quid esset quod natationem impediret: qua de causa auriculis, pedibus, manibus, pudendis propendentibus, mammisq; omnes priuat. Hanc tam insignem in elope notam non prætermisisset Aristoteles, qui elopem uidit, ut iudicare licet ex ijs locis, in quibus particularum elopis meminit, de branchijs piscium loquens. Alij (inquit) binas utrinq; branchias habent, alteras simplices, alteras duplices, ut conger, scarus: alij quaternas utrinq; simplices, ut elops, synagris, muræna, anguilla. Item alibi quum de fellis situ uerba facit. Alij in intestinis, (πρὸς τοῖς ἐντέροις) situm fel habent: hi longius à iecore, illi propiùs, ut rana, elops, synagris.

Lib. 2. de hist. animal. cap. 13.

Lib. 2. de hist. animal. cap. 15.

COROLLARIVM.

ELOPS, ἔλοψ, piscis cuiusdam nomẽ sine aspiratione, lambda simplici, & ο breui in ultima scribi debet. Quamobrem non laudo qui primam aspirarunt, ut in carmine Ouidij, Et preciosus helops, &c. In Catalogo piscium Tarentini ἔλαψ legitur, perperã puto pro ἔλοψ, quanquam Andreas à Lacuna uertit salpam, diuersam fortè lectionem secutus. In Iulij Pollucis Onomastici lib. 6. cap. 9. pisciũ aliquot nomina leguntur, sed pleraq; à librarijs corrupta: ut σωώσδυς, κίχλη, ἔλαψ, κόχλη, ἔλοψ, σέλπη, &c. suspicetur autem aliquis ἔλαψ in contextu ab aliquo per α imperitè scriptum fuisse, & doctiorem aliquem in margine notasse ἔλοψ, idq; postea in textum irrepsisse, & aspiratum etiam imperitè. (nam ε ante λ attenuari obseruarunt grammatici, paucis exceptis, inter quæ tamen helops non est.) Idem circa κόχλη & κίχλη accidisse conijcio. Matron Parodus de cõuiuio quodam apud Athenæum, Appositus est (inquit) & ἔλωψ (per ω in ultima, meliùs per ο breue) omnium nobilissimus, ut uel deorum cibus uideri posit. Σέοψ, piscis quidam, Hesychius & Varinus, (quanquam apud Varinum non rectè σέλοψ scribitur, quod literarum ordo arguit:) quod nomen an bene se habeat, an corruptũ sit pro ἔλοψ, aut alio quopiã, asserere nequeo.

Bellonius piscem qui Romæ & Neapoli Fietola dicitur, callichthyn esse putat: Et de eodem, Sunt (inquit) qui callionymũ, nonnulli hellopem, alij lycon esse credunt. Anthiam aliqui ἔλοπα uocarunt, Rondeletius in Anthia ex Dorione. & mox de suo addit: Sed est etiam piscis alius ἔλοψ qui squamas ad os uersas habet. In quibus uerbis duo mihi animaduertenda uidentur: primum quòd ellopes duos diuersos facit: unum, eundem anthiæ: alterum sui generis: ac si ipse certum aliquid ea in re haberet, de qua scriptores ueteres pleriq; omnes dubitarũt. Deinde quòd ellopi squamas ad os conuerti ait, sine authore facit. non enim hoc de ellope, sed de acipensere Plinius scripsit: quos pisces inuicem diuersos esse, Rondeletius ipse in Acipensere approbauit. Græcorum quidem nemo (quod sciam) neq; de ellope, neq; de acipensere tale quid prodidit: præter Plutarchum, qui ellopem acipenserem putauit, & squamas eum ad os uersas habere scripsit: id quod ex Latinis scriptoribus transtulisse uidetur. Helopem dicit Ouidius esse nostris incognitum undis, ex quo apparet falli eos, qui eundem accipenserem existimauerunt, Plinius: quasi accipenser Romæ cognitus esset, cùm tamen Ouidius eum quoq; peregrinum esse canat. Dici potest utrunq; quidem peregrinum fuisse Romæ, sed acipenserem notum & Romam conuehi solitum, elopem non item. Theodorus secutus Appionem & Plutarchum ellopem conuertit accipenserem, Gillius. Plura de elope scripsimus in Corollario super Anthia. Elops piscis est magnus, similis glauco, & lapides in capite habet, Kiranides. Nec helopẽ nostro mari, nec scarum ducas, Quintilianus libro 5. Et preciosus helops nostris incognitus undis, Ouidius inter pelagios. Πολυτίματος ἔλλοψ, Epicharmus. Non si murænæ optimæ flutæ sunt in Sicilia, & elops in Rhodo, continuò hi pisces omni mari similes nascuntur, Varro libro 2. De re rust.

Apriculum piscem scito primum esse Tarenti; Surrenti ælopem facemas, (*al' facemus, locus est uitiatus:*) Glaucum apud Cumas: Ennius, ut recitat Apuleius Apologia 1.

Τὸν δ' ἔλοπ' ἔσθε μάλιστα Συρακόσσαις ἐνὶ κλειναῖς, Τόν γε κρατιστεύοντ'. οὗτος γὰρ αὖ δὴ ἐκεῖθεν
Τὴν ἀρχὴν γεγονώς, (deest pes:) κἂν ἢ περὶ νήσους Ἢ περὶ τὴν ἄλλην ποτ' ἁλῷ γῆν, ἢ περὶ Κρήτην
Λεπτὸς καὶ στερεὸς καὶ κυματοπλὴξ ἀφικνεῖται, Archestratus apud Athenæum. Dicere autem uidetur, ellopem alibi durum & macrum esse, circa solas uerò Syracusas optimum. Nec multum (*magnum uel preciosum*) munus piscis ex salo captus helops, neq; ostrea illa magna capta quiuit palatum suscitare, Varro in fabula quadam recitante Nonio. Lynceus Samius (authore Athenæo) pisces aliquot Rhodios Atticis comparans, opponit glaucisco ellopem & orphum.

G Elopis adeps & fel omnem caliginem oculorum curant. Iecur autem assum in cibo, hepaticos sanat. In capite uerò lapides eius suspensi, omnem cephalalgiam & hemicraneam sanant: dexter dextro, & læuus læuo (lateri competit.) Oculi uerò gestati omnem ophthalmiam curant, Kiranides.

Elops uel elaps etiam serpentis cuiusdam nomen est, quos inter innoxios Nicander in Theriacis recenset: Ἀλλά γε μὴν ἀβλαπέα κινώπετα βόσκεται ὕλη, Οὓς ἔλοπας, λίβυάς τε, πολυστεφέας τε

μυάγρους φράζονται. Scholiastes interpretatur ἔλοπας, τουτέστιν ἀδφνεῖς. Plinius lib. 32. cap. 5. scribit salsamenta prodesse ab elape percussis. Eiusdem serpentis meminit Aetius libro 13. cap. 32.

¶ Ἔλλοψ λ geminato, cōmune piscium epitheton est, ut & Rondeletius docet in Acipensere: pro specie uero piscis λ simplici plerunque ab eruditioribus scribitur, (nisi carminis causa geminetur,) etsi codices Aristotelis uulgati aliquoties ellops pro specie habeant. Δοιοὶ δ' ἀναφυσιόωντες Ἀργύρεοι δελφῖνες ἐφοίτων ἔλλοπας ἰχθῦς, Hesiodus in Scuto Herculis. Ἔλλοπες, ἐλλείποντες τῆς ὀπός, τουτέστιν ἄφθογγοι, ἄφωνοι: καὶ δασεῖς, καὶ τραχεῖς, καὶ ποικίλοι. Ἐλλοπιεῖς, ἄφωνοι, καὶ οἱ λεπιδωτοί. Ἐλλοπιδεύειν, ἰχθυᾶσθαι,
Ἑλλοί. ἰχθῦς ἀγρεύειν, ἰχνεύειν. ἔλλοπες γὰρ οἱ ἰχθῦς, Varinus. Est & ἑλλοί (prima aspirata) epitheton piscium apud Athenæum paulò post initium libri septimi. Ἐφῆκεν ἑλλοῖς ἰχθύσιν διαφθορὰν, Sophocles in Aiace flagellifero. Ἐν δ' αὐτῷ πλωτοὶ χρυσώπιδες ἰχθύες ἑλλοὶ Νήχοντες παίζουσι δι' ὕδατος ἀμβροσίοιο, Author Titanomachiæ. Varinus ἑλλὸν interpretatur ἐνθαλάσσιον, id est marinum: item hinnulum, (aliqui etiam ceruum,) & Dodonæum, & Græcum.

ENCATERA dicta muria purulentis semel aut iterum sumenda à Tralliano præscribitur, ut uomicæ ruptura promoueatur, præsertim si id quod expuitur fœdi odoris sit & sordidum, indigeatque repurgatione. Si quis tamen immoderatius ipsa (aut salsamentis) utatur, magis ora uasorum adaperit, & humidiora excrementa efficit. Idem alibi refert diuturnos hemicraneæ dolores à salsamento, uel encatera dicta & coriax, discussos esse. Et de quartana scribens, ubi melancholicus humor, & tenaces in stomacho humores abundant, aut lien obstruitur: Optima (inquit) est quæ encatera dicitur. Iacobus Goupylus in Annotationibus suis in Trallianum: Suspicamur (inquit) hæc duo uerba ἐγκατηρὰ & κορίαξ uel κορίακος, ex sermone uulgus Græcorum petita, quibus τῶν ταρίχων genus aliquod significatur: quo ægris utendum in his morbis, quos humor frigidus, crassus, & uiscidus creauisset, auctor præcipere solebat, ut ex multis huius libri locis facilè omnes uidere poterunt. Verbum autem ἐγκατηρὰ deductum arbitror à nomine ἔγκατα, quo significātur intestina tum piscium, tum quadrupedum: quæ etiamnum sale condiuntur, Hæc ille.

Ego non salsamentum sed potiùs liquamen intellexerim, non ex quadrupedum profectò, sed piscium quorundam salsis intestinis & liquatis. quidam enim integri salsi liquabantur, aliorū certæ partes, iecur, intestina, &c. ut in garo dicetur.

ENCRASICHOLI uel ENCRAVLI, inter Apuas descripti sunt.

ENHYDRIS est coluber in aquis uiuens, de quo inter serpentes aquaticos dicemus, in S. elemento, ut de ENHYDRO, id est, Lutra quadrupede in L.

ENIAEVS pro Aetnæo à paraphraste Oppiani cap. 52. perperam nominatur, culpa nimirum librarij.

ENNEAE apud Aelianum de animalibus libro 16. cap. 12. pisces quidam sunt. In India (inquit) quo tempore fluuij augentur, & maiore iam profluentes impetu in agros exundant, hos pisces etiam (*lupos, amias & auratas, proximè nominauerat*) simul abreptos inundationē sequi, & per agros in pauca & tenui aqua ferri & oberrare aiunt. Postquam uerò imbres, ex quibus augentur fluuij, cessarint, & confluentes ad suos redierint alueos, in humilibus, planis, palustribus, & sinuosis locis, ubi & enneæ (ἐννέαι, aliâs αὐνέαι) dicti reperiri solent, pisces uel octo cubitorum relicti, & ægrè propter aquæ breuitatē tum natantes, tum uitam utcūque sustinentes, ab agricolis capiuntur.

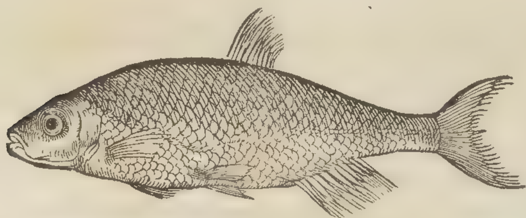
DE EPERLANO, RONDELETIVS.

IN ostijs fluuiorum in Oceanum influentium, ut Rhotomagi & Antuerpię, frequens est piscis qui *Eperlan* dicitur, à nitido & splendido colore quo unionem (*perlam*) refert. Alia & præclara nota insignitur, nam uiolæ odorem resipit. Eius duplex est genus. Alius marinus est & litoralis, alius fluuiatilis (*Bellonius fluuiatilem & marinum longè diuersos facere uidetur. icones etiam duas pingit.*) Marinus asinos paruos refert, pedis magnitudinem uix superat, tenui est corpore & rotundo, oris hiatu satis magno. Dentes habet in maxillis, & in lingua. Carne est pellucida. Lapides habet in capite, pinnas easdem quas Salmonum genus, maximè posteriorem illam dorsi pinnam subrotundam & pinguem. Hepar illi rubescit. Ventriculus appendices aliquot habet, intestina sine gyris. Carne est molli & friabili, quodammodo uiolam redolente. Aestatis fine uel autumni initio capitur. In Sequanæ ostijs optimus est, & in Angliæ fluuijs.

DE EODEM, BELLONIVS.

Saxatilis eſt Epelanus noſter, uel hoc nomine præter ſaporem delicatiſsimum cõmendatus, C F quòd uiolam gratiſsimè redoleat: quamobrem quidam hunc piſcem uiolam poſſe uocari cenſent, A argumento Aeliani, qui ab odore thymi Thymalum nominatum putat. Cæterum Epelanus, Sequanæ litorum alumnus, partim marina, partim fluuiatili gaudet aqua. Neuſtricis Caudebeccanis uberrimus, cuius maior prouentus eſt circa uindemias; quanquã etiam toto anni tempore capiatur, ſed nõ eſt poſt uindemias ita delicatus. Schmelt ab odore uel à pinguedine *(non à pinguedine, ſed ab odore. nam* Smelle *Anglis odorari eſt)* uulgus Anglorũ (apud quos copioſiſsimus eſt) uocat. Tereti ac tenui eſt corporis compage, nonnunquã dimidium pedem æquante. Totus argenteus, B tranſparetq; modo Atherinæ. Truttam præter cætera dentibus refert. Quinetiam appendicem mollem habet ad caudam, quam Carpio, Thymalus, Vmbra, Salmo, Trutta, Sario, Lauaretus & Vmbla gerunt. Oris rictu eſt amplo, dentibus (ut Vmbla) circumuallato: qui etiã linguam uſq; ad fauces in gyrum reflexi obſepiunt. Cæterum glabro eſt corpore: unde falsò quidam aſellorum generis eſſe iudicarunt: capite ad Merlucium accedente: lingua quaſi gemina, hoc eſt, in cuius radice poſterior quædã appareat, in qua multò plures dentes ſunt, quàm in anteriore. Pinnam in tergore fert paruam, totum piſcem in æquales ferè partes diuidentem. Caudam quoq; bifurcã, branchias utrinq; quaternas, decolores & uiolam olentes: Quatuor ſub uentre pinnas profert, duas ſub branchijs, alias huic oppoſitas, quas in tergore gerit. Tranſparenti eſt corpore, dempta linea nigra quæ ſpinæ internæ parti inhæret. Calculos habet in capite rotundos, albos, quosq; facilè forinſecus propter piſcis tranſparentiam per cranium uidere potes, ſub poſteriore cerebri parte ſitos, ubi medulla in cerebro deſinit. Cor branchijs ſemicircularibus & fimbriatis eſt admodum uicinum, ac ſcutiforme: deſinit quoq; in angulos, rubrumq; eſt, cui molles ac ſanguineę ſubſunt carunculæ, quæ huic tanquam aures in terreſtribus famulantur. Illæ enim mouentur cum corde, quod ſepto ab hepate dirimitur: unius tantùm lobi, in longum demiſsi ad ſiniſtrum latus. Stomachum deſinentem in mucronẽ habet in V literam efformatum: lienem admodum rubrum, ſeminis Atriplicis in modum latum. Cumq; ſtomachi dextrum latus ſurſum uſq; ad hepar reflectit, illic geniculo intercipitur: ubi apophyſes duas latas emittit, quæ ueluti ſecundum uentrẽ conſtituuntur. Aliud poſt hunc ſubſequitur, quod nec pylorum, neq; ieiunum, neq; ileon cõmodè nominare poſsis: ſiquidem ſine anfractibus rectà ad anum procedit. Sed rectum geniculo intercipitur, eſtq; ruberrimum. Meſenterio nullam admixtam pinguedinem habet, quo ſtomachus & inteſtina obſidentur, ut nihil aliud in uẽtre quàm adipẽ eſſe dixeris. Caridibus, culicibus, aphyis, œſtro, lendibus, millepedibus, pediculis, & eiuſmodi deiectamentis ueſcitur.

DE EPELANO SEQVANAE SEV FLVVIATILI, IDEM.

Epelanum Sequanicum Lutetiæ frequentem, quaſi excellanum, à præſtantia qua cæteros ſui A B generis piſciculos excedit, Ferrarienſes Borbolum uocant, Alburno ſimillimũ, atq; hoc tantùm ab eo diſsidentem, quòd rufas radices pinnarũ Gardonis & Veronis modo habet, ac lineam quæ latera eius ſecat, uerſus caudam admodum inflexam & uelut arcuatam. Quinq; digitorum longitudinem, pollicis latitudinem interdum exuperat. Piſciculus eſt odoratus, de bonitate & principatu cum alijs omnibus cõtendens. Rothomagenſes Ouellam eo argumento nominant, quòd ſemper ouis prægnans ſit. Epelanũ ſi ſuas ſquamas habentem conſpicias, præ nimia albedinis terſitudine tibi refulgere uidebitur. Squamis autẽ exutus tergus oſtendit uarijs coloribus emicans, in iridis aut arcus cœleſtis morem. Marino craſsior eſt & breuior.

COROLLARIVM.

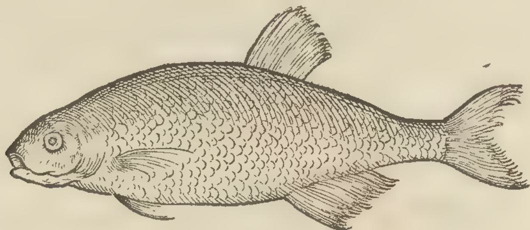
Celebratur & thymallus piſcis ex Ticino amne, aut Atheſi, cui à flore conciliatum creditur

nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronunciatum facetè est, eundem uideri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce contingit quē Galli epelanem uocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagum usq;, modicum alioqui, & squammis argenti modo nitescentibus. si in propinquo sit, putes uiolis te circumfusum, Cælius Rhod. Eperlanum piscem Angli Smelte uel Schmelte appellant ab odore.

Eperlano planè cognatus est piscis lacustris apud nos, quē uulgò Rötele nominant, (quidam Latinè, ut coniicio, Vmbram lacustrem minorem,) à colore, quo forsitan differt, rubicundo: reliqua enim conueniunt, figura, magnitudo, color, pinnæ, dentes in maxillis & lingua, mollities carnis, suauitas saporis, lapides in capite. In Eperlano pinnæ uentris medij binæ, è regione uidentur respondere pinnæ dorsi mediæ: in Vmbla Bellonij posteriores sunt, Rondeletij non item. Sed illi Vmblam siue Vmbram maiorem pingunt, specie diuersam à minore. Eperlanus oris rictu est amplo, dentibus ut Vmbla circumuallato, Bellonius. Quamobrem Eperlanum Germanicè appellemus licet ein Merrötele. Spiring, (alij Spirinck, alij Spirling,) Germani ad Oceanum nominant piscem marinum, uulgarem & uilem, similem Eperlango, ut audio. Idem, ni fallor, Sprat uel Spratte ab Anglis uocatur, similis harengo piscis, sed minor & sui generis. Stinckfisch piscis à fœtore dictus, similis, non idem est, qui Spirling, (uel Sperling Anglis:) nam Sprat Anglorū boni odoris saporisq; esse audio. Pisces sunt fortè chalcidibus & sardinis, uel apuarum generi cognati. ¶ Audio & Hagen Germanicè dictum pisciculum similem esse Eperlango.

Alburnus, ex Sequana Epelano est simillimus, Bellonius. ¶ Eidem Epelano fluuiatili Bellonij perquam similis est piscis, quem Io. Caius medicus Angliæ ornamentum uariatam appellauit, & his uerbis mihi descripsit, delineata etiam quæ hic apposita est, figura.

Variata.

Variata (inquit) piscis est marinus, illustris, aureus & resplendens magis, uersicolor tamen, ut si multo colori & splendescenti exiguum purpureum admisceas. Is color, prout ad solem in hanc aut illam partem uerses piscem, ita alius atq; alius est, ut in collo columbino, unde pisci uariatę nomen dedimus, ea analogia qua aurata dicimus. Magnitudine est alburni, cute & carne percæ: in australi nostræ Britanniæ mari plurimus, inter scopulos atq; saxa frequens. Ipse mense Iulio anni 1555. captum uidi, & contrectaui, per serenitatem atq; tranquillitatem animi gratia expatiatus in mare in scapha piscatoria ad mille passus, & ludentem colore naturam suspexi. Mortuo marcescit color, & ad pallorem degenerat, Hæc ille. Germani à coloris uariatione uocare poterunt ein Schiler.

EPISCOPVS piscis, uide in H. elemento inter Homini similes pisces.

EPITRAGEAE, id est steriles: uide in Balagro.

EPODES pisces latos Ouidius numerat inter pisces in herbosa arena degentes. Tunc Epodes lati, tum molles tergore Ranæ. Sunt de Anthiarum genere pisces plani & lati, quos uulgus Romanum Lopidas & Leczias appellat, &c. Bellonius.

EPVRVS, Ἔπουρος, genus piscis, Hesychius & Varinus.

EQVISELIS, uide Hippurus.

EQVVS, ἵππος, piscis quidam, idem fortè quem Epicharmus ἱππίδιον uocat, Κορακινοειδεῖς πίονες, ἱππίδια λεῖα, (id est Pisces coraci similes, & equulei læues, nimirum sine squamis uel spinis,) Atheneus ex Epicharmo. Ἢ ὕκκιν, (fortè ὗκιν, propter carmen) ἢ ἵππον, ὃν κίχλην καλέουσιν, Idem ex Antiphane Colophonio. ἱππίδιον, piscis quidam, Hesychius & Varinus. Differt ab hippuro qui ab Oppiano uocatur hippus, ab Epicharmo dictus ispidion, uel (ut alij legunt) lispidion, Massarius. Ego utrunq; uocabulum corruptum esse puto, & in nostris Athenæi codicibus rectè legi hippidion. Hesychius & Varinus Hippon magnum piscem marinum esse scribunt, ut à magnitudine hoc nominis ei factum, (sicut hipposelino, &c.) non à specie aut forma, coniiciamus.

Hippalectryon. Hippalectryonē quoq; aliqui esse putant marinū animal; qua de uoce plura diximus in Equo quadru-

quadrupede a, ubi mentio fit animalium ab equo denominatorum. Oppiano libro 1. Halieut. hippi pisces litorales sunt. ἢ μύαξιν ἵππους, ἠὲ γλαυκὴν κορύδυλιν, Numenius.

Ad Cadaram rubri maris peninsulam exeunt & pecori similes beluæ in terram, pastæq́ radices fruticum remeant: & quædam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata, Plinius. Nauta rei piscatoriæ bene peritus, & cætera quàm bonus, & à mendacijs alienus, mihi religiosè affirmauit, se beluam uidisse marinam, cuius non modò caput, sicut Plinius ait, sed etiam pedes Equi speciem similitudinemq́ gererent, Gillius. Equus ceto similis post pectus in templo quodam Gabalis spectatur, Pausanias in Corinthiacis. *Equus marinus.*

Hippocampum Plinius & Oppianus hippum uocarunt, Athenæus hippidum (lege hippidium,) Bellonius. sed cōiectura hæc tantùm est, (sunt enim sanè hippocampi, & hippidia, hoc est ueluti paruuli quidam equi, & λεῖα, hoc est læues, sine pilis & squamis.) nos plura de Hippocampo in suo elemento: ubi etiam de Hippopotamo, id est equo fluuiali dicemus. *Hippocampus.* *Hippopotamus*

Zydeath animal esse dicitur marinum, forma mirabile, sed innocuū. Caput enim habet ut equus, sed minus: corpus uerò draconi habet in omni parte simile: caudam longam, sed proportione corporis sui gracilem: & est tortuosa cauda sicut serpentis: corpus totum diuersimodè coloratum, loco alarum pinnas habet sicut piscis: et mouetur de loco ad locum natando, Albertus. Omnino quidem hunc esse quem Græci Latiniq́ hippocampū uocant, ex historia eius facilè cōstabit. *Zydeath.*

DE FABVLOSO EQVO NEPTVNI, QVEM FALSO QVIBVSDAM HIPPOCAMPVM ET HIPPO-*potamum appellare libuit, Bellonius.*

PERMAGNA fuit antiquorum in suis fabulis libertas, quarum uenustatem, dum obscura quadam ueritatis umbra obtegere conarentur, uerisimile quiddam efformauerunt, quod credulas hominum mentes fumosa quadam inanitate obtenebraret. Itaque factum est ab eis, ut quemadmodum uolanteis in aëre columbas, pauones, aquilas, suorum Veneris, Iunonis ac Iouis numinū currus ducere confinxerunt: sic etiam tridente insignem Neptunum à quibusdam ueluti hippopotamis per aquas deduci præeuntibus Nereidibus uoluerint. Horum autem hippopotamorum ac Nereidum formam pro pictorum libidine in magnam spectantium admirationem sic cōmenti sunt, ut Hippocampi cuiusdam potiùs, quàm Hippopotami rationem habuisse uideantur: quod etiam in Augusti, multa insigniora reddente numismata, capricorno facilè apparet. Quis enim hanc capricorni formam genuinam esse unquam iudicauerit? Falluntur ergo plurimùm, qui uanis antiquorum picturis tantam adhibent fidem non enim est re uera Hippopotamus cauda Delphinea, aut in girum contorta: neq; Romanis alius unquam apparuit fluuialis equus ab hoc, quem suprà ostendimus. Sed ea fuit principum, nominis sui celebritati atq; admirationi studentium, ambitio: ut dum se terra mariq́ dominari significare uellent, duo insignia utriusq; elementi animalia, equum ac Delphinum, inter se coniungerent: quod effictum monstrum quia ad delectamenti marini figuram (Hippocampum uocant) accederet, etiā Hippocampi nomen quibusdam retinuit, *Hæc Bellonius.* Bipedes equos Protei Vergilius dixit quarto Georg. & bipedes equos marinos Valerius 2. Argonaut. ἵππιε, τετραόρου ἅρματι δίωκων, Orpheus in hymnis de Neptuno.

ΕΡΙΘΑΚΩΔΕΕΣ χρόμιαι cum alijs quibusdam piscibus nominantur ab Epicharmo apud Athenæum.

DE ERITIMO.

ERITIMOS pisces Dorion inquit eadem facere (in cibo nimirũ) quæ chalcides, & suaues eas esse in hypotrimmate. Epænetus in Piscibus, Mustelã ait, smyrnidem (lege, smaridem) quam canis cubile (cynoseuna) nonnulli uocant, chalcidas quas & sardinos dicunt, eritimos, miluum, &c. (*Simplex hæc piscium enumeratio est, non interpretatio, nisi quòd sardinos interpretatur chalcides: ut Vuottonus bis errauerit, scribens Aristotelem eritimos dixisse sardinos: non enim ex Aristotele uerba hæc, sed ex Epæneto, non id tamen quod Vuottonus sentit, dicente, Athenæus recitat.*) Aristoteles libro 5. historiæ animalium sardinos ipsas appellat. Callimachus in Appellationibus gentium ita scribit: Encrasicholus, eritimus, Chalcedonij. Et alibi, ἴωπες, ἐρίτιμοι, Athenienses, Athenæus: tanquam unius piscis tria sint nomina, encrasicholus, eritimus, iops: uel duorum. Iopem quidem inter hepsetos, id est minutos pisciculos nominauit Athenæus: & Nicander etiam in Bœotico eorum meminit his uersibus: ὡς δ᾽ ὁπότ᾽ ἀμφ᾽ ἀγέλῃσιν εὐγληνέεσσιν ἰώπων, ἢ φάγροι, ἢ σκῶπες ἀρείονες, ἠὲ καὶ ὀρφώς. Dorion encrasicholorum mentionem facit inter hepsetos, (& ab iopibus discernit:) ἑψητοὺς εἶναι μὲν δ᾽ εἰ ἐγκρασιχόλους, ἢ ἴωπας, ἢ ἀθερίνας, ἢ κωβιούς, &c. Thrissa & cognati pisces, chalcis & eritimus (aliâs ἐρίτιμος, non probo) facilè digeruntur, Diphilus. ἴωψ piscis quidam est Callimacho, Hesychius, Varinus & Suidas. Eritimos sarda est, (*hoc falsum esse ex præcedentibus apparet*) uel sardæ similis, Hermolaus ¶ Est & adiectiuum ἐρίτιμος, pro ualde precioso, ut Aristophani in Equitibus, ἐριτίμων ἀπὸ τριπόδων.

DE ERVCA MARINA, BELLONIVS.

C QVO modo terrestres erucæ stirpes depascuntur, sic marinæ uescuntur algis.

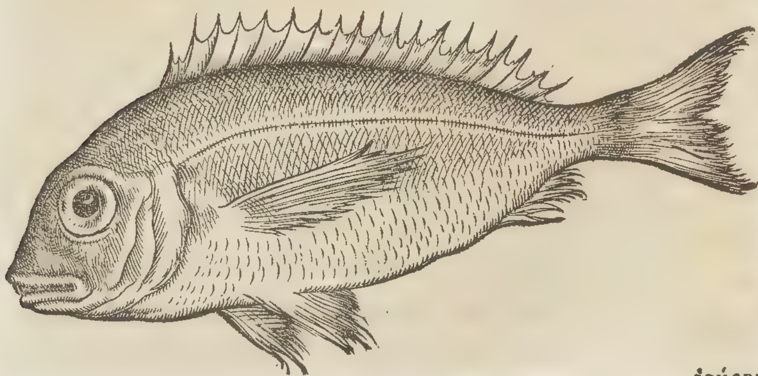
B Marinæ colore & figura terrestres æmularentur, nisi pedibus carerent. Horum loco uillos habent, in ordinẽ ad tergus utrinq; dispositos, alumine fissili tenuiores, (*singulos*) floccis septuaginta quatuor tam in prona quàm in supina parte constantes, penicillis tubo infarctis similes: quibus pro pinnis ac pedibus utuntur. Horũ enim inferiores gressum, superiores natatum subministrant. Non natant autem more piscium pinnis præditorũ, sed suis uillis aquam impellunt, ac perpetuò in imo considunt: moueri enim non possunt, nisi inferioribus uillis aliquid pertingãt. Coloribus tam numerosis uariegatæ sunt, ut nulla ars pictoria hanc uenustatem imitari possit. Sex digitis longiores, unico crassiores, raro conspicies. Maculas permultas, albas & rubras utrinq; in lateribus habent, lineam rectam, liuidam, in summo tergore, totidemq; articulis loricantur, quot floccis constant. Supina pars neruo rubro distinguitur, quo seipsas contrahunt ac dilatant, quatuor uillorũ ordinibus circumstipatæ: totidemq; in dorso lineas transuersas luteas inter articulationes, quot uillorum tubulos habent. Cæterum erucæ inerti & molli sunt corpore.

D Has testudines marinæ, quæ potissimùm algas depascuntur, plurimùm appetunt, ut ijs dissectis integras erucas plerunq; repererim, Hæc ille.

Physsalus. Aliud uidetur erucæ marinæ genus, quod Rondeletius Physsalũ Aeliani esse suspicatur, aut ei non ualde dissimile: cuius & imaginem & historiã in Physsalo dabimus. ¶ Est & phryganium Bellonij animal tenue, oblongum, paruæ erucæ simile, &c. ut in P. referemus.

DE ERYTHRINO, RONDELETIVS.

Pro Rondeletij icone nostram iam olim Venetijs pictam posuimus, etsi minus accuratè.

ΡΥ΄ΘΡΙΝΟΣ uel ἐρυθεινὸς, aliquando à Plinio rubellio, aliquando seruato Græco nomine erythrinus dicitur. Gaza Plinium imitatus rubellionem uertit. nomen à rubro colore positū est. Cyrenæi autore Zenodoto apud Athenæum (*ubi ex professo de hycca agit libro 7.*) ὕκκλω uocabant, autore uerò Clitarcho, ut idem alibi scribit, (*eodem libro*) ὕκλω. Qui Græciam nunc incolunt λιθρινον corrupto uocabulo, pro erythrinum. In Gallia Narbonensi & Hispania pagel, Romæ phrangolino, uel phragolino, quasi paruū pagrū. Cōfundunt enim isti omnes pagros cum erythrinis. In Liguria, & quadā Italiæ parte pagro. Obseruandum diligenter est cuculum, lucernam, aliosq́ rubros pisces, Gallis, & maximè Parisiensibus dici rougetz: nobis aūt Monspeliensibus, mullos, rougetz nuncupari, ne quis Gallica nomina cum Græcis temerè confundens, illos erythrinos esse putet.

A
Lib. 32. cap. 10
Lib. 32. & 9.

Erythrinus piscis est marinus, pelagius, autore Aristotele: secundum Oppianum, litoralis.

οἱ μὲν γὰρ χθαμαλοῖσι πὰρ' αἰγιαλοῖσι νέμονται
ψάμμου ἐρεπτόμενοι, καὶ ὅσ' ἐν ψαμάθοισι φύονται,
ἵπποι, κόκκυγές τε θοοί, ξανθοί τ' ἐρυθεῖνοι.

Nonnulli flauam pisces in litore arenam
Mandunt, & terra quicquid nutritur in alta,
Hippi, coccyges celeres, flauiq́ erythrini.

C
Lib. 8. de hist. animal cap. 13.
Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Hyeme quidem in alto mari degunt, æstate uerò terram petūt, & circa litora capiuntur. Sunt & quædam profunda litora, in quibus etiam quouis tempore degere possint.

Erythrinus colore est rufo siue rubescente, uentre candido, corporis forma, pinnarū situ, numero, cauda, aculeis, branchijs, pagro similis, rostro acutiore & strictiore, corpore minùs lato, oculis magnis, in quorum tunica cornea binæ maculæ aureæ apparent: ore est paruo, dentibus admodum paruis, rotundis acutisq́. Intus candidissimus est, uentriculum medium habet, cum paucis appendicibus sed crassis & magnis: intestina crassa, hepar ex albo rubescens, à quo pendet fellis uesica oblonga, mesenterio & spleni alligata Splen ex rubro nigrescit, & magnus est, si corpus spectes. Lapides habet in cerebro. In erythrinis, passerū generibus, & channis, nulla est distinctio maris & fœminæ, sed omnes fœminas esse argumento est, quòd in omnibus oua reperiuntur æstate, quum parere debent.

B
Sexus.

Capiuntur æstate, rarò hyeme, uel quia pelagij cùm sint, æstate ad litus accedunt: uel quia piscatores, æstate quàm longissimè possunt à litore, retia sua expandunt.

E

Falsum est hos uerti in dentices. Qui error inde ortus est, quod cùm maiores fiunt, propiùs ad synagridis, denticis ue formam & colorem accedunt, minusq́ solito rufi sunt, ac ueluti canescūt: quem colorem aptè refert minium pauco candido diiutū. sed facilè peritus maculis, & dentibus, à synagride distinguet, de qua posteà.

A
Quòd non uertantur in dentices.

Est & illius error coarguendus, (*Pauli Iouij lib. 1. cap. 13.*) qui uulgò dictum pagellum siue phragolinum quem hîc repræsentamus non esse ueterum erythrinum existimat. Verùm id me plurimùm mouet, inquit, ut ab illorum opinione recedam, quòd Aristoteles & Plinius erythrinos uel rubeculas grauidas, & ouis plenas toto anni tempore capi asserant: cùm in eo genere mares non sint, quod phragolinis minimè accidit, qui pluribus anni temporibus, sine ullo ouorum uestigio comeduntur. locus Aristotelis est lib. IIII. De hist. animal. Quemadmodum in ostracodermis & plantis est quod parit & generat, non autem coēat: sic & in piscibus passerum genus & erythrinorum & channæ, omnia ex his oua habere comperiuntur. Et libro VI. de erythrino & channa ambigitur: omnes enim grauidi capiuntur: & Plinius in quodam genere omnino non sunt mares, sicut in erythrinis & channis: omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Est & alius de eadem re Aristotelis locus libro de gen. anim. His in locis, & omnibus alijs in quibus aut Aristoteles, aut ueterum autorum quiuis, piscis huius meminerunt, omni anni tempore ouis plenos erythrinos minimè dixerunt, sed quo tempore uterum ferunt, (hoc autem illis uêre accidit) omnes ouis pleni semper reperiuntur, unde omnes fœminas esse colligūt autores. Quis uerò tam fœcundus est piscis, qui omni anni tempore ouis grauidus capiatur? (*Nullus opinor,*) ne mullus quidem, qui ter anno parere dicitur. Ex quibus perspicuum est, ex eo quod pagelli nostri siue phragolini, aliquando sine ouis reperiantur, non effici eos non esse ueterum erythrinos.

Erythrinos ab Aristotele & Plinio non omni anni tempore grauidos dici: sed quo tempore grauidi sunt, oua reperiri in omnib.
Cap. 11.
Lib. 9. cap. 16.
Lib. 3. cap. 5.

Qui pisces inter se similiores sunt quàm phagrus, erythrinus, hepatus, synagris? At hepatum & synagridem manifestæ notæ, & minimè dubiæ, à phagro & erythrino distinguunt, ut mox dicemus. unde fit, ut phagrus & erythrinus supersint quàm simillimi, adeò ut etiam à uulgo confundantur, ut ex horum descriptionibus liquet. At de nostro pagro nemo dubitat, quin is antiquorū sit pagrus. Quare restat erythrinus, proculdubio is qui pagel à nobis, à Romanis phragolino dicitur, quasi paruus pagrus.

Quòd uerum erythrinū exhibeat, eiusq́; à similibus distinctio.

Olim piscem istum neq́ uilem, neq́ cōmendatum fuisse comperio. Si quis tamen illius substantiam mediam glutinosi humoris expertem consideret, & degustet, is murænis & buglosso alijsq́ permultis, qui & apud ueteres fuerunt, & apud nos sunt magno in pretio, præferet. nā neq́ dura carne est, ut cuculus, draco: neq́ molli uel diffluente, ut aphya: neq́ tenaci glutinosóq́ succo, ut anguilla: sed carne auratis cæterisq́ mediæ substantiæ piscibus similis; ideoq́ bonum suc-

F

cum gignit, satis alit, non difficilè coquitur, aluũ non ciet: quia mediocriter sicca est carne. Paratur ut aurata, frigitur etiam, & aceto, folijs lauri, myrti, citri, iuglandis aspergitur, diutiusq; seruatur. Aestate elixus, ex aceto rosaceo suauissimè editur.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Erythrinus Græcis à colore rufo, & à rubro Rubellio Latinis appellatur: alij Rubeonem (*Rubellionem potius*) uocant: qui, quòd Phagro similis esse (dempta magnitudine) uideatur, ob id uulgo Gallico Pageu nominari cœpit, uel quòd impuberes nobilium pueri principibus seruientes Paggi dicantur. Massilienses enim Pagium intelligunt, ad discrimẽ Pagri, quem etiam Pagre nominant: Veneti Arborem; Græcum uulgus, mutatis literis, Lethrinum; Romani Fragolinum appellant.

B Proinde Erythrini rubedo languet, neq; (quòd ad eius formam attinet) ut Mulus, teres est, sed latus ut Aurata. Rubet equidem ut Mulus; sed rubedo ambobus non conuenit. De qua Ouidius ita cecinit,

Orphus, cæruleaq; rubens Erythrinus in unda.

Pager Erythrino maior est: cætera satis inter se conueniunt. Erythrino frequentes quidem insunt squamæ, & firmiter inter se coiunctæ: caput utrinq; planũ, ad Abramidem fluuiatilem accedens: caudam habet bifurcam, latam: pinnas oblongas, in cuspidem abeuntes; quarũ quæ in tergore magis exporrecta est, ea continua esse cõspicitur, in qua spinulæ seu aculei duodecim (*Rondeletij icon* XV. *ostendit, nostra* XIX. numerantur.) Oculos habet latos, quorum iris pupillam ambiens, argentea appatet: pupilla autem illis nigerrima est, nares patulæ: dentes exerti ac prominentes, supernè octo atq; infrà totidem, quorum molares multùm obtusi sunt. Rictum oris non ualde grandem ostendit, in quo linguam albam facilè cõspicies, branchias utrinq; quatuor: cor, eruo paulò maius: Hepar lacteum, in mediocres lobos partitum, quorũ pars sinistra longior exit, cui stomachus oblongus subsidet. (C) Cicadas, Locustas, Carides, Pisciculos & Cancros uenatur. Splenem non habet alijs piscibus proportione respondentem: paulò enim maior esse solet. Ouis plenus circa Aprilem esse comperitur.

COROLLARIVM.

A ERYTHRINVS piscis à rubore dictus Græcis, uarijs modis scribitur. Oppianus & Eustathius habent ἐρυθῖνος properispómenon, rhô in penultima ablato, euphoniæ causa: & Ouidij Halieuticon in Gryphij æditione, quæ Aldinam imitata est. Massarius etiam apud Pliniũ similiter legit. Artemidorus rhô non omisit: ut neq; Athenæus, qui etiam penultimam circumflexit, (quanquã alibi in eius codice, uitiato opinor, antepenultima acuitur,) Oppianus quidem & Ouidius in carmine producunt. ἐρυθινοί genus piscis, Hesychius & Varinus, ultima acuta, nõ probo. In Aristotelis libris euulgatis alicubi etiam ἐρυθικος reperitur, per κ. in quod facilè transitur ex νι. Nos erythrinũ semper dicemus penultima longa, & Græcè circumflexa, &c. Ὕκος, (Varinus primam circumflectit, meliùs puto ὕκκης,) ἐρυθρῖνος, Hesychius. ¶ Est erythinus qui rubellio, & rubellus, & rubrus (*ruber potius in recto: Gaza ex Aristotele alicubi rubrum transtulit*) Latinè dicitur, Massarius. Apicius rubellionem uocat, quo nomine Plinius etiam semel usus est. Rubellio, à colore rufo, ni fallor: quanquã Oppianus libro 1. ξανθοί τ' ἐρυθῖνοι, id est flauiq; erythini, dixit, Vuottonus. Rondeletius in Alpheste ξανθὸν & ἐρυθρὸν colorum nomina inuicem aliquando transponi disertè docuit. Rubeonem etiam uocat hunc Theodorus ex Plinio; Idem Vuottonus: cum rubellionem dicere debuisset. Paulus Iouius rubeculam pro erythrino dixit, quo uocabulo erithacum auem ex Aristotele Gaza interpretatur. ¶ Rubellus piscis uulgò rubella, Niphus Italus. Venetijs arboro uel lalboro uocatur; in Sicilia Sarofano. Arborem Michaël Sauonarola Latinè nominauit: Platina Rouillionẽ, sed hoc dubium est: uide infrà in F. Phagros (*immò Erythrinos*) Romani, & magna pars Tyrrheni litoris accolarum Fragolinos, Veneti Albores: ipsi uerò Ligures antiquo nomine Pagros appellant: quos, quum sesquipalmi magnitudinẽ excesserint, in Dentices siue Synodontas euadere, cõmunis piscatorum consensus existimauit. Ii pisces à colore ipso (apparent enim rubro uino madefacti) Erythrinis & Iecinoribus piscibus assimilantur à Speusippo, Iouius. ¶ Erythrini ex miluorum genere Rotfeder/Plötzen, rubris pinnis, Eberus & Peucerus. Sed miluis piscibus & erythrinis cõmune nihil est, nisi color fortassis, & facta à colore nomina, quæ ne cui imponerent circa hos pisces Rondeletius quoq; monuit.

Quamobrem Angli etiam errant, qui erythrinum interpretantur a rochet, similem caponi pisci, sed undiquaq; rubentem. Cuculum, Lucernam, & alios rubros pisces, Galli & maximè Parisienses uocant Rouget: nostri uerò Monspelienses mullum sic nominant. Cauendum autẽ ne quis Gallica cum Græcis temere confundens, illos erythrinos esse putet, Rondeletius. Rotabert (Adamus Lonicerus scribit Rodtbart, ænobarbum sonat) in Regimine Salernitano Galbio, Rogetus, piscis est marinus, notus, duræ carnis, & salubris: cognatus nimirum Lucernæ & Cuculis. Flandri Roobaert proferunt, & uulgò rubellionem interpretantur. Quoniam igitur Germanicum Erythrini uocabulum nondum inueni, (ut neq; Anglicum,) periphrasi interim appellabo, Die kleiner rot Meerbrachsmen, hoc est Cyprini lati marinũ genus rubicundum minus:

nus: pagrum enim ei similem, sed maiorem esse aiunt. Pager erythrino maior est, Bellonius. Erythrinum Hispani pagel, (*Lusitani pargo,*) Romani phragolinum uocant, quasi paruum pagrum, Rondeletius. Qui Istriam incolunt, Illyrij puto, Rybon, ut audio. Rotfisch, (id est piscis ruber,) in Noruegia piscis est marinus prasino (cyprino lato) nostro magnitudine & figura ferè similis, minoribus pinnis, totus rubens intus & foris. Laudatur in cibo. Hic pagro aut erythrino cognatus fuerit, si non alteruter est. Sed cauenda est homonymia: quoniam Angli alium quoq; piscem Lucernis aut miluis congenerem Redfisshe uocitant: & Rotfisch Anglorum inter Oceani asellos à Bellonio nominatur. ¶ Coruulus piscis quidā, alio nomine capo grosso circa Romam dicitur, & erythrinus ob colorem à quibusdam creditur, sed malè. Ruscupa & Ruburnus barbaris uocabulis inter pisces nominantur à Murmellio. Hūc pisciculū (inquit idem, de Rupurno sentiens puto) si quando edisset Cicero, proculdubiò elegans ei nomen indidisset. Harengam infumatam aliqui Ruscupam nescio quo idiomate appellant, Ge. Fabricius.

Ruburni quidem nomen cuiuscunq; piscis, à rubicundo colore fictum à recentiore quodam uetera ignorante apparet.

An in piscibus quoq; fiat conceptus sine mare, non æquè apertum est. sed potissimùm in fluuiatili genere rubellionibus id accidere uisum est. etenim nonnulli statim habere oua uidentur, ut de his in historijs scripsimus, Aristot. de generat. anim. 3. 1. Hunc locum legenti (inquit Vuottonus) Erythrinus fluuiatilis etiam fortasse uidebitur: nisi mendosus sit codex, quod certè suspicor. nam quod statim in eo loco sequitur, (Etenim nonnulli statim habere oua uidentur, ut de his in historijs scripsimus,) de phoxinis potiùs uerum est. Sexto enim libro historiæ animalium probat Aristoteles oua etiam sine coitu consistere: quod argumento constat nonnullorum fluuiatilium: nam phoxini statim, propè dixerim cum nati sunt, & admodum parui adhuc oua habent. Hæc ille: ut erythrinus marinus tantùm intelligatur. *Phoxini.*

Simon Paulus Suerinensis erythrinos capi scribit in lacu Suerinum alluente non procul Oceano Germanico. B Dat rhombos Sinuessa, Dicarchi litora pagros: Actius Syncerus Neapolitanus, erythrinos puto pagrorum nomine intelligens. ¶ Aristoteles, Dorion & Speusippus in secundo. Similium pisces similes esse dicunt phagrum, erythrinum, hepatum, Athenæus. Et rursus, Erythrinis hepatisq; similes pagri sunt, rostro duntaxat breuiore. Mihi aliquando erythrini Venetijs considerati, pisces pulchri uidebantur, subrufi, magnitudine ferè qua auratæ, sed figura oblongiores, ac minus rotundi, punctis quibusdam cœruleis insignes, præsertim in dorso, oculis magnis, carne in cibo bona & albissima. ¶ In omnibus piscibus, excepto rubro (erythrino) & hiatula hoc discrimen est, ut aut cōceptacula seminis prolifici habeant, aut uuluas, Aristot. Et rursus libro 2. de generatione animalium capite 4. Si quod genus est (inquit) quod fœmina sit, & marem distinctum non habeat, id ex seipso animal generare potest. quod etsi nondum fide digna exploratum habemus, tamen facit ut in genere piscium dubitetur. eorum enim quos rubros siue rubelliones uocāt, mas nullus adhuc uisus est, sed fœminæ omnes fœtu plenæ reperiuntur. Verùm de his nondum compertum habemus, quod fidem faciat satis. Erythrini & channæ (*omnes, ut addit Rondeletius*) uuluas habere traduntur, Plinius. De sexu erythrinorū & channarum, uide Rondeletij scripta superius in Channa.

Optimi sunt marini pisces & subtilis carnis, illi nempe qui degunt in litoribus petrosis aut arenosis, ut auratæ, passeres, arbores, &c. Mich. Sauonarola. F Rouilliones trilliç (*id est mullo*) persimiles, in lacu Albano & Tiberi præcipuè nascuntur. parui sunt & insuaues. coquuntur & condiuntur perinde ac lacteolini, Platina. nomē quidem Rouillionis à ruffo colore factum uidetur, ab erythrinis tamen genus diuersum: cum lacustris & fluuiatilis piscis sit, & magnitudine saporeq; diuersus, ut apparet. Ius in pisce rubellione: Piper, ligusticum, careum, serpillum, apij semen, cepam siccam: uinum, passum, acetū, liquamen, oleum: amylo obligas, Apicius 10. 7. ¶ Fragolini uulgò dicti (inquit Iouius) ex his qui assantur piscibus longè probatissimi. Sunt enim & gustui gratiores, & stomacho nequaquā molesti, utpote qui rationabiliter febricitantibus ipsis conceduntur. nam præter id quod de omnibus saxatilibus Auicenna intellexit, Pagri (*Erythrini*) nullam uiscosi lentiq; humoris exuberantiam habent: qui etiam ipso iure conceduntur. quoniam quum uniuersum piscium genus frigidæ atq; humidæ sit naturæ, humida frigidaq; cibaria febricitantibus Hippocratis authoritate debentur, ut aliquando mirer quosdam scrupulosiores medicos, quum febris adsit, totum propè piscīū genus perdamnare. Hos pisces hyeme longè sapidissimos experimur. sed ad summam saporis gratiam accersendam, ganeonū iudicio tres omnino conditiones requirere dicuntur, scilicet ut sint & recentes, & frixi, & frigidi: ita tamē ut Arancij mali succo ac modico pipere torpescentes eorum pulpæ aliqua ex parte molliantur & excitentur.

Erythini in cibo sumpti Venerem concitant, aluum sistunt, Plinius. G Erythrinus sapore iucundo est, & alimentum præbet copiosum. in cibo sistit aluum: si in uino suffocatus moriatur, Venerem ciere dicitur uinum illud epotum, ut ait Xenocrates: uel, uti refert Plinius, rubellio in uino putrefactus, ijs qui inde biberint, tædium uini (*idem Plinius refert de uino in quo anguillæ duæ sint necatæ*) affert, Vuottonus.

Erythrini epitheton ξανθὸς est Oppiano, rubens Ouidio. ¶ Κρῶμνάν τ', Αἰγιαλόν τε, καὶ ὑψηλοὺς H.a.

ἐρυθίνους, Homerus Iliad. β. Scholiastes Erythinos, montes Paphlagoniæ aut Ponti interpretatur: Hesychius (in cuius uulgato codice ultima malè acuitur) ciuitatem & regionem Paphlagoniæ, & genus piscis. Erythini, Ἐρυθῖνοι, inquit Eustathius, urbs est Paphlagoniæ, dicta à rubore, ut refert qui scripsit τὰ ἐθνικὰ (*Stephanus de urbibus, &c. in cuius euulgato codice ultima acuitur.*) Strabo autem duos scopulos esse tradit, qui nunc Erythini dicantur, idque à colore, qui pisci etiam erythino nomen dedit.

f. Super omnia erythrino & sepia uesci prohibebat Pythagoras, Laertius. Gyraldus in libro de symbolis Pythagoræ, symbolum μὴ ἐρυθῖνον ἐσθίειν: hoc est, Ne Erythinũ edito, interpretans: Cum uerò (inquit) erythinus piscis genus sit coloris rubri, nos à sanguine & uindicta abstinere monet Pythagoras, imitatus Hebræos, quibus ideo præceptum est ne sanguine uescantur. Ficinus non rectè hoc symbolum transtulit, Rubrum quid ne suscipias.

ERYTHROPHTHALMVM Carolus Figulus nominauit piscẽ fluuiatilem, qui Germanis alicubi idem significante uocabulo Roteugle dicitur. Circa Acronium lacum, alburnum Ausonij sic uocant, pisciculum minimum, cui rubescentes oculos etiam Rondeletius tribuit. Vide suprà inter Albos pisces, in Corollario ad Leuciscum Rondeletij, pagina 30. Sed & alium paruum pisciculum fluuiatilem, quẽ Galli Veron appellant, Rondeletius Varium, Græci quidam (eodem teste) ab oculorum colore ἐρυθρόφθαλμον uocant.

ESOX piscis à Plinio semel nominatur, his uerbis: Præcipua magnitudine thynni sunt, &c. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno. Rondeletius exos legendũ putat, & piscem Antacæum intelligit qui sine ossibus est. Plura leges suprà in Corollario de Husone, (quem docti plerique antacæum interpretãtur,) pagina 60. Albertus ezox per z. scribit, & alios lachsum (id est salmonem) uulgò dictum: alios husonẽ interpretari ait. sed Plinium de salmone sensisse uerisimile non est, cum eum piscẽ alibi suo nomine appellet. neque de husone uel antacæo, opinor. is enim non in Rheno, sed Danubio & quibusdã aquis in Danubium influentibus (teste Alberto) capitur. Cæterùm in Rheno maximum esse puto sturionem, deinde lucium, quem Germani Hecht, circa Coloniam Schnucht appellant: alij Schnack uel Snok. Vltimum quidem uocabulum e. litera præposita (præponi aũt potuit pro Germanico ein, quod nostri cum nominibus pro more, ut Galli & Itali Vn, præponunt, plærunque decurtant, & e. uel a. duntaxat efferunt,) ad esox Plinij satis accedit. Plinium sanè Germanicum nomen, ut potuit, expressisse coniecerim, non autem Latino nomine (ut Rondeletius, nulla ueterum codicũ authoritate fretus, conijcit) exossem appellasse. De Lucij autem magnitudine suo loco dicetur. Sturionis magnitudo quidem faueret, sed nomẽ non item. Si Lachs uulgò dictus, id est Salmo, esox

Ισοξ. Plinij esset, elox potiùs per l. scribi deberet, ein Lax. Idem uidetur ἴσοξ Hesychij, quẽ piscem

Diox. quendam cetaceum facit. Est & Diox genus piscis frequens in Ponto, authore Festo.

Ad primum iactum in reti Cato diaconus pro modico (pisce) immanem esocem extraxit, & ad monasterium lætus accurrens detulit: nec mirum, ut dixit poëta nescio quis (utimur enim uersu scholastico,) Captiuumque suem mirantibus intulit Argis, Sulpitius Seuerus in uita B. Martini episcopi Turonensis.

DE ESCHARA, RONDELETIVS.

QVOD hîc repræsentamus nostri piscatores giroflade appellãt, à similitudine pulchri & bene odorati floris, quem nostri giroflade, Galli œillet uocãt. Suspicor tantũ, nec dum pro certo habeo, sit'ne ueterum Eschara, cuius mentionem à solo Athenæo fieri comperio ex Archippo.

Libr. 3. Super saxa enascitur ex pediculo exurgens, aliquando supra ligna in mare deiecta, nonnunquam pediculo caret. Ex dura terreaque substantia cõstat, cute rubra contegitur, qua sublata totum corpus spectatur cribri instar perforatum, lactucæ crispæ, siue capitatæ folijs simile. In cibis inutile prorsus est. Aduersus ulcera maligna prodest. Vehementer enim siccat, & superuacuam carnem absumit.

COROLLARIVM.

Dorion nominat pisces latos buglossum, ψῆτταν, ἐσχάραν, quem & κόειν uocitent, Athenæus. Rondeletius dubitat an hæc sit species illa soleæ, quam oculatam ipse cognominat. Κορὶς, piscis quidam, uel herba, quam aliqui chamæpityn uocant, Hesychius & Varinus. Λεπάσιν, ἐχίνοις, ἐσχάραις, βελόναις τε, τοῖς κτενίοις τε, Archippus apud Athenæum. Escharum quidem Dorionis, piscem esse apparet, de genere latorum, quem Mnesimachus etiã cum alijs piscibus nominat: eschara uerò Rondeletij piscis nõ est, sed planta quædam marina, fuco uel bryo marino fortè cognata. descri-

describitur enim hoc lactucæ folijs, rugosum, ueluti contractum, sine caule, plusculis ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in lapidibus testaceisq́. Præcipua ei siccandi spissandiq́ uis, &c.

Κωειδιςράτς, animal marinum, Hesychius & Varinus. Conijcio autem corruptum esse uocabulum, & diuidendum in duo, ut legatur, Κόεις, ἔχαρ𝔬: quoniam, ut iam retuli, κόειν piscem alio nomine éscharon nuncupant.

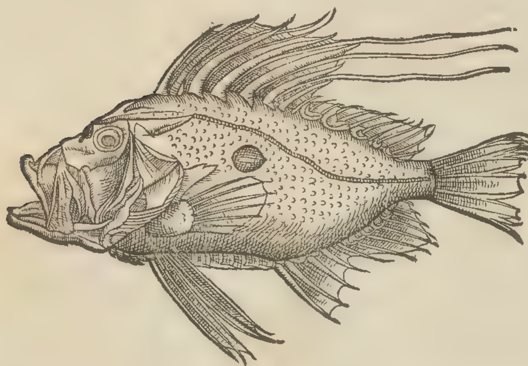
ETELIS squamosus est, & oua parit, Aristot. Hesychius auratam interpretatur. Vide in Corollario H.a.

EVONES pisces ab Epicharmo memorantur hoc uersu, Εὔονες, φάγροι τε, λάβρακές τε ποίονες, ut citat Athenæus in Salpe. sed inferiùs in Phagro pro Εὔονες legitur Λόνες. Natalis de Comitibus interpres posteriore loco præteriuit, priore uiles transtulit, ac si legisset εὔωνοι. Sunt & Euopes uel Euopi pisces, de quibus suprà in Anthijs scripsimus: sed in ijs secunda syllaba per o. magnum scribitur.

EXOCOETVS Adonidis nomine descriptus est.

DE AQVATILIBVS QVAE F. ELEMENTO INITIALI SCRIBVNTVR.

DE FABRO SIVE GALLO MARINO, RONDELETIVS.

DVBITAVI aliquando in quam piscium classem piscem hunc referrem, neq; enim inter squamosos, neq; inter cartilagineos, neq; inter beluas rectè collocari potest, quoniã ijs omnibus dissimilis est. neq; inter ψηττοειδεῖς recensendus: quippe qui una parte candidus, altera, nigricans, non sit, sed corpore concolore dempta unica macula. A planis uerò oculorũ situ differt. At cùm exigua sit hæc differentia, corporeq; plano sit, & figurâ rhombo capite tenus quodammodo simili, non ineptè planis piscibus adnumerari posse uidetur. *Cur planis adnumerauerit hunc piscem.*

Sequitur alia multoq; maior dubitatio, quo nimirum nomine piscis hic à ueteribus nuncupatus sit. Variæ enim hac de re fuerunt sententiæ. Sunt qui κύττον Athenæi esse suspicentur, sola nominis affinitate moti, quia à Romanis hodie citula (*cetola, Bellonius*) nominatur. Sed ijs, cùm nulla prorsus ratione suspicionem hanc confirment, assentiendum non arbitror. *A. Cyttus.*

Iidem aliquando Acanthiam esse putauerunt, ob dorsi aculeos, sed non sine magno errore: cùm Acanthias ueterum Græcorum Latinorumq; sententia, ex Galeorum sit genere, hic autem piscis de quo nunc agimus minimè sit γαλεώδης. *Non est acanthias, qui in Mustellorum genere est.*

Quibusdam uidetur esse chalcis de genere rhomborum apud Columellam. Hinc esca iacentium mollior esse debet, quàm saxatilium: nam quia dentibus carent, aut lambunt cibos, aut integros hauriunt, mandere quidem non possunt: itaq; præberi conuenit tabentes haleculas, & salibus exesam chalcidem, putremq; sardinam, nec minus squalorum branchias, & quicquid intesti- *Non est Chalcis.* *Lib. 8. cap. 17.*

ni pelamys, uel lacertus gerit. Ex his liquet chalcidẽ inter uiles pisciculos numerari, qui ad alio-
Libro 7. rum escam in uiuaria conijciebantur. Athenæus quoq; trichijs & thrissis assimilat: Χαλκίδες δὲ, καὶ
Libro 8. τὰ ὅμοια, θείσσαι, τριχίδες. &, θρίσσα καὶ τὰ ὁμογενῆ, χαλκὶς καὶ ἐρίτιμος. Postremò hanc opinionem fun-
ditus euertit Aristotelis lib. 6. de hist. animal. cap. 14. authoritas, qui chalcidem inter fluuiatiles
Chalceus. pisces recenset. His igitur refutatis nostra quidem sententia, piscis iste fuerit qui ab Athenæo
Faber. Ζεύς. χαλκεύς, à Chalcide dissidens, uocatur: Διαφέρει δὲ τῆς χαλκίδος ὁ χαλκεύς. A Plinio faber siue zeus. li-
Libro 7. bro IX. Zeus, inquit, idem faber appellatur. Et libro XXXII. faber siue zeus. A Massiliensibus
Cap. 18. trueie, quia dum capitur, suum more grunnit. In Lerino insula, & Antipoli rode uocatur, id est,
Cap. 11. rota, quia rotæ modo rotundus ferè sit, rostro non exerto nec hiante, & in medio corpore macu-
Vulgaria nomina. lam nigram habeat, ueluti centrum.

Rota Plinij lib. 9. cap. 4. Caue autem rotam Plinij hic accipias: eam enim inter uastissimas beluas cõmemorat. Appa-
rent rotæ appellatæ à similitudine, quaternis distinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus u-
Citula. trinq; claudentibus. Romæ piscis hic noster citula, ut dictum est, & piscis sancti Petri cognomi-
S. Petri piscis. natur. ferunt hunc piscem fuisse quem iubente Christo d. Petrus ceperit, ut in eius ore numisma
pro tributo reperiret, unde digitorũ impressorum uestigia in medio corpore relicta fuerunt. Gal-
li doree uocant, ab aureo laterum colore. Nostri cum Hispanis gal. Santones & Baionenses iau,
Christopsaros. id est, gallum, à dorsi pinnis surrectis, ueluti gallorum gallinaceorũ cristis. Græci hodie χριστόψαρον,
aiuntq; Christophorũ, dum Christum humeris gestans, mare traijceret, piscem hunc apprehen-
disse, & impressa digitorum uestigia reliquisse.

B Faber piscis est planus, uel certè compresso admodum corpore, uarij coloris: caput enim &
dorsum obscura sunt, pinnæ nigricant, latera aurea sunt. In medio corpore nigram (*Hinc fortè dictus faber à fuliginis colore*) maculam habet utrinq; minimi nummuli magnitudine. Squamis tegi-
tur tam paruis tenuibusq;, ut nisi digito scalpas, uix appareãt, læuiq; corpore esse uideatur. Linea
obliqua à capite ad caudam ducta est. Oculum unum utrinq; magnum habet. Supra oculos acu-
lei duo sunt acuti. Spina dorsi decem aculeis inæqualibus firmatur, postremi minimi sunt, primi
maiores, medij maximi. Inter binos aculeos eminent ueluti pili longissimi, setis porcinis similes,
ad quorum radices ossicula sunt, ueluti claui bifidi & inæquales: quorum alter in anteriorem, al-
ter in posteriorem partem uergit: è quorum medio nascitur pinna tenuibus radijs contexta, usq;
ad caudam protensa. Huic similis alia est in uentre pinna, quinq; tantũ aculeis constans. Pars uen
tris, utrinq; ossibus instar acuti cultri secantibus firmatur. Ex ea duæ longissimæ pinnæ propen-
dent. Duæ sunt aliæ ad branchias. Cauda in unicam desinit. Ore est admodùm hiante. Branchias
quaternas habet. Gulam manifestam. Intestina tenuia in gyros conuoluta. Hepar candidum sine
felle. Lienem rubescentẽ, exiguum, mesenterio hærentem. Inter intestina oua rubra latent. Cor-
dis pars infima rubet: suprema quemadmodum & media, ex albo rubescit, quòd in paucis pisci-
bus spectatur.

Orthragoriscũ aliũ esse piscẽ. Carne est minus dura quàm rhombus. Non desunt qui orthragoriscum Lacedæmoniorũ esse
putent, & porcum marinum Latinorũ, nec sine ratione, nempe quòd grunniat dum capitur. Pli-
Lib. 32. cap. 2. nius: Appion maximum piscium esse tradit porcum, quem Lacedæmonij orthragoriscũ uocant,
Ibidem cap. 5. grunnire eum quum capiatur. Eandem sententiã confirmant dorsi spinæ, quas idem Plinius por-
co marino tribuit. Inter uenena sunt piscium (inquit) porci marini spinæ in dorso, cruciatu ma-
gno læsorum, remedium est limus ex reliquo piscium eorũ corpore. Sed cùm porcus uel orthra-
goriscus in maximis piscibus habeatur, is esse non potest de quo nunc loquimur, & si satis mag-
Fabri color. num in Oceano captum Antuerpiæ uiderim. Duo sunt quibus à nostra sententia deduci ali-
Lib. 1. ἁλιευτικῶν. quis possit. Vnum est quod faber ab atræ fuliginis colore dictus esse uideatur, idq; ab Oppiano
indicari his uerbis:

Πέτραι στεγνὸν ἔχουσιν ἐφέστιον, ἠδὲ σκίαιναν,
Χαλκέα, καὶ κορακῖνον ἐπώνυμον αἴθοπι χροιῇ.

Sed quod de nigro colore hîc dicitur, ad coracinum solum referendum esse perspicuè liquet
Faber ubi capiatur. ei, qui uersus rectè distinxerit. Alterum est quòd Columellæ Gadium freto, & Atlantico mari
Libro 8. fabrum proprium esse placet. Vt litorum (inquit) sic & fretorũ differentias nosse oportet, ne nos
alienigeni pisces decipiant: non enim omni mari potest omnis esse, ut elops qui Pamphylio pro-
fundo, nec alio pascitur, ut Atlantico faber, qui & in nostro Gadium municipio generosissimis
piscibus adnumeratur, eumq; prisca consuetudine Zeum appellamus. Quæ sit accipienda esse
puto, ut màximè in Atlantico mari, & Gaditano freto reperiatur faber, illicq; potius quàm alibi
Lib. 9. cap. 18. principatum obtineat, non quòd nullo alio in loco nascatur. Quod Plinij authoritate confirma-
tur. Et hæc natura, ut alij alibi pisces principatum obtineant, coracinus in Aegypto: Zeus, idem
faber, Gadibus. Nõ equidem diffiteor pisces quosdam esse, qui quibusdam in litoribus solùm aut
fluuijs aut lacubus reperiantur. At plurimos etiam pisces esse constat, certis locis à ueteribus as-
signatos, qui alijs in partibus maris etiam tum capiebantur, uel postea capti sunt: ita tamen anti-
quorum literis proditum fuit, uel quia horum locorũ pisces optimos & frequentissimos, alibi ra-
rissimos celebrare uoluerunt: uel quia indigenarum incuria, aliarum maris partium siue aliarum
aquarum, quas ipsi non perlustrauerant, pisces ignoti erant. Quare cùm nulla satis firma ratio esse
uideatur

uideatur quæ propositam sententiam posſit conuellere, in ea permaneo, ueterumq́ fabrum ſeu zeum eſſe puto, qui hoc capite deſcriptus fuit.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Conſpicuus & inſignis eſt admodum piſcis, cui ob colorem, ex auro ad latera concinnè admodum refulgentem, uulgus noſtrum (etiam ſi antiquorum Auratam planè ignoret) Doradæ, hoc eſt Auratæ nomen indidit. quem piſcem, alij Chriſto, alij Diuo Petro dedicarunt: Gillius ab antiquis Græcis Zeſs dictū fuiſſe putat, à Ioue qui Zeſs Græcis dicebatur. Maſsilienſes ob inſignē eius uoracitatem Trueiam quaſi Porcam uocauerunt: Genuenſes ab orbiculari eius forma Rotulum: Baionenſes ab aureo atq; micante colore; quem habet cum adulti Galli ruſtici maioribus plumis communem, appellauerunt Vn Iau, uel Vn Cocq.

F B Romæ paruo erat in precio, antequam Galli Cardinales, mortuo Paulo Pontifice tertio, illuc proficiſcerentur: eſtq́ in ea regione multò minor, quàm Lutetiæ: ſquamis caret, tenuiq́ eſt ac lato corpore, carniuorus, ore extento atq; latiſsimo, oculis magnis ac profundis.

COROLLARIVM.

Quidam (inquit Maſſarius) confundunt zeum, ſiue quod idem eſt, fabrum piſcem cum coracino, eundem eſſe uolentes, utpote qui Plinij uerba hoc modo perperam interpretati fuerint. Coracinus in Aegypto. Zeus idem, ſcilicet Coracinus; qui & faber Gadibus appellatur. qui quidem ſenſus peruerſus eſt, & præter intentionem Plinij, qui libro trigeſimo ſecundo coracinum à zeo ſiue fabro apertè diſtinxerit. Verus tamen ſenſus Plinij talis eſt. Coracinus in Aegypto principatum inter piſces obtinet: ſimiliter zeus qui & faber appellatur, obtinet principatū Gadibus. Iidem fabrum à colore atræ fuliginis minùs rectè appellari prodidere, in ſenſu uerborum Oppiani fortè decepti, libro primo Halieuticôn dicentis, ut Lippij utar interpretatione; haud medius fidius uſquequaq; aſpernanda: Et faber, & nigro cui nomina dicta colore, Hæc coracinus habet. quæ uerba non ad fabrum ſed ad coracinum referenda ſunt. Hi enim crediderant ut zeus piſcis faber diceretur à ſimilitudine fabri ferrarij, qui fuliginoſus eſt, Hæc ille. Fabrum piſcem figura orbiculata nunc in templis ſuſpendunt et Chriſtopſaron ideo arbitror appellant, quia olim Zeus Iupiter nuncuparetur. Romani uocant piſcem ſancti Petri, ſiue Situlam. Dalmatæ etiā hac ætate Fabrum: qui, cum ex eis percunctarer, cur ſic nominarent, mihi pulchrè reſponderunt, ſe ideo ita nuncupare, quòd omnia inſtrumenta fabrilia in ipſo reperiantur: quod quidē ipſum ſtatim uerum eſſe periclitatus ſum. Hiſpani nuncupant Gallum: & quemadmodum olim inter lautiſsimos piſces, ſic nunc apud eos numeratur.

Quòd autem quibuſdam modo uideatur Chalcis, modò Galeos, modò Citharus & Situlus, *(Cittulum dicere uoluit, uel potiùs cyttum. nam Athenæi cyttum, ut Rondel. ſcribit, aliqui hunc piſcem eſſe ſuſpicati ſunt. Hæ quidem tam uariæ opiniones ſuper antiquo huius piſcis nomine Pauli Iouij ſunt,)* poſſem ampliſsimè confutare, niſi amarem eos, qui primi conati ſunt huic parti lucē aliquam afferre, Gillius. Bellonius hunc piſcem Anthijs (quo nomine alios quoq; piſces latos, ut fietolam uulgò dictam, ceu generali uocat) adnumerat. Ζεὺς, id eſt Iupiter qua ratione ſit appellatus miror: coniecerim autem ab alio eius nomine χαλκεὺς, prima ſyllaba ablata, & κ. in ζ. mutato, ſic appellari potuiſſe. Ζαιός, genus piſcis, Heſychius & Varinus, uidetur autem non alius eſſe piſcis quàm ζεύς. Et rarus faber, Ouidius in Halieutico inter pelagios. Chalceus, (Χαλκεὺς, id eſt Faber) alius quàm chalcis, in Cyzicenorū regione naſcitur, rotundus & orbicularis, (περιφερὴς καὶ κυκλοειδής,) Athenæus, & qui ex eo repetijt Euſtathius. Vide plura in Corollario noſtro de Chalcide. Cetola nomen, ut Romæ uocant, à ζεὺς fortè factum eſt, ceu diminutiuum. Doree quaſi aurata, à Gallis appellatur: quod nomen Anglis quoq;, ut & Sare, neſcio an de eodem piſce, uſitatum eſſe audio. Germanicè nominemus licet S. Peters fiſch, hoc eſt S. Petri piſcē, ut & Romani appellant. Ligures Zaphirum appellant, Iouius. alibi tamen de aurata ſcribens, ſcarum ei ſimilem faciens, zaphirum uulgò nominari inſinuat.

B Piſcem è genere planorum, ſimilitudine hiſtricis, ipſa dorſi acie aculeatum, capite extento, ore latiſsimo; cuius maxillæ ex perſpicua membrana conſtare uidentur, Romani Citulam appellant, Iouius.

C Chalceus circa petras herboſas paſcitur, Oppianus libro 1. Chalcis quamuis carnem paſcatur, non uagatur tamen, Ariſtot. hoc fortè de chalceo, non de chalcide accipiendum eſt: ſicuti etiam quòd uocem aut ſonum aliquem ædat chalcis, uerum non eſt, ſed de chalceo intelligendum: ut pluribus oſtendi in Corollario de Chalcide.

F Sapore, precio & effigie, ſi caput abſcideris, rhombo perſimilis eſt, Iouius.

FALX piſcis Venetijs dictus. Quære in Tænia.

FARIO. Vide in Salmone.

FESTVCAS, aſſulas, reſticulas, algam, Apuleius in Apologia 1. nominat, tanquam maris eiectamenta.

FLVTAS piſces Gaza ex Ariſtotele cōuertit pro Græco ῥυάδας. Flutæ (Rhyades) quo-

ties piscium lotura, uel nauis sentina eiecta est, fugiunt ut odorem sentientes. Alij ex anguillis & murænis quæ supernatant sole torrefactæ, πλωτὰς uocant Græci, flutas reddiderunt. Idem Gaza rhyádas aliâs spargos, aliâs piscium genera solitaria uertit. Vide in Corollario de Chalcide C. Spargus; rhyas, uulgò fluta, Niphus. ego flutæ nomen nusquam in Italia uulgo usitatum puto.

DE FOSSILIBVS PISCIBVS.

Ex Theophrasto.

EXTAT Theophrasti libellus de piscibus inscriptus, in quo ille aliud nihil quàm de illis aquatilibus inquirit quæ in terram egrediuntur, & aërem uidentur haurire: deinde de piscibus fossilibus. quam posteriorem eius libelli partem, etsi ualde deprauatam, nos hîc interpretabimur Latinè. Multa quidem in Mirandis narrationibus Aristoteles, & Athenæus ab initio libri 8. eadem habent: unde nos quædam emendauimus. Pisces (inquit) alicubi fossiles (ὀρυκτοὶ terreni Plinio, ὑπόγειοι, id est subterranei, Polybio) sunt, ut circa Heracleā & alibi in Ponto, (& circa Tium Ponti, Milesiorū coloniā, Athenæus. in Rhegio, Aristot. Cromnina fortè legendum, ex Plinio 9.57. ubi tamen aliqui Torone legunt.) Nascuntur autē circa fluuios & aquosa loca. quæ cum siccantur (certis temporibus) paulatim, pisces subinde humorē sectando terram subeunt: qua demum (prorsus) siccata, remanent in ea, ueluti uiui sepulti (ἀποπεχνόμενοι ἐν τῷ ζῆν) uel ut animantia quædam in suis latibulis hyeme condita durant, sine sensu ferè & motu torpida. Quòd si loca illa, priusquam denuo aqua accedat, fodiantur, pisces illi mouentur. Sic & in Ponto contingit pisces glacie & gelu occupari, neq; sentire aut moueri priùs, quàm in ollas coquendi inijciantur. Præ cæteris autē gobio hoc accidere uidetur. Ferè autem (ὅλως δὲ) fossiles pisces fiunt, eò quòd ab inundatione fluuiorum, in locis quæ resiccantur uel oua, uel alia principia gignendis idonea piscibus relinquantur. nonnulla enim non ex ouis oriunt̄, ut anguilla & centriscus. Et hoc in Heraclea circa Lycum fluuium contingit. Principia autem hæc in terra relicta, perficiuntur durantq;. neq; absurdum est hos pisces durare. Multa enim huiusmodi animantiū exiguo egent nutrimento, sicuti serpentes quoq;, & quæ latibulis se abdunt. Primùm scilicet ipsa oua humore è terra manante, deinde eodem nati ex ouis pisces nutriuntur. Ad magnitudinem tamen aliquam eos excrescere neq; uerisimile est, neq; fertur, cum & loci angustia & alimenti penuria impediant. Cæterum durare in aere hi pisces non æquè ualent, ac illi qui ab aquis ad pastum egrediuntur: qui scilicet exigua refrigeratione, & quæ ab aëre eis præstari possit, indigent: nam uel ipsa branchiarum angustia indicat, non multa refrigeratione eis opus esse. quamobrem & anguilla tum in aëre multum temporis uiuit, tum in aquis turbidis illicò suffocatur. Et similiter fossiles pisces à terra eos ambiente quantum satis est refrigerantur. Sed quod circa fossiles in Paphlagonia pisces contingit, peculiarem & abditam rationem habet. Illic enim profundè admodum multos & bonos pisces effodi aiunt: cum neq; inundare aquam amniū ijs in locis, neq; aliter (*neq; ab aquis calidis, Athenæus, οὔτε θερμῶν ὑδάτων: sed præstat φανερῶν legere ex Aristotele, hoc est neq; ab aquis manifestis*) colligi animaduertatur, unde seminia & principia generationis relinqui dicimus. Reliquum est ut sua sponte nascantur, idq; continuó. neq; enim coire inter se possunt. Aut igitur hoc fieri existimandū est ratione loci, qui humidus sit, & omnino ferax huiusmodi pisciū, propter certā calidi humidiq; cōmoderationē. oriuntur autē quandoq; & alij quidam (καὶ ἕτεροί τινες, Plin. legit καὶ ἐν φρέασί τινες, id est, in puteis quoq; aliqui) pisces sponte: aut humores quosdam alicunde manare cogitandum est, qui generationis principia secum adferant: quæ mox locus idoneus & recipiat & alat. Pręterea hoc inquirendū de utrisq;, tum illis qui in aëre uiuunt, tum fossilibus, utrum in aquam immissi uiuere ualeant, an in proprio duntaxat loco, qui eis naturalis sit, sicuti sua & marinis & fluuiatilibus aqua. nam ex his quoq; non nisi pauci mutationē sustinent. Nam qui aquis resiccatis terram subeunt, & qui glacie gelati detinentur, ijs familiarē esse humorem, magis quàm alijs (è fossilium genere) constat. Ergo piscium alij simplicis naturæ uideri debent, alij amphibij secundum Democritū, ut & aliæ quædam animātes. Vtuntur enim aëre quædam (ex aquaticis,) sicuti prædictum est, Hucusq; Theophrastus. Transtulit multa ex hoc libello Plinius libro 9. cap. 57. ex quibus quæ huius argumenti sunt, adscribam:

Ex Plinio.

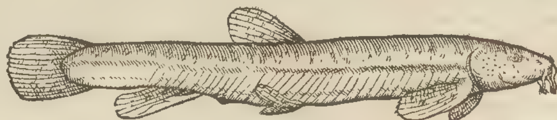
Circa Heracleam & Cromnā (*aliâs additur & Lycum amnem: probè nimirum, mox enim sequitur: eodemq; Lyco amne*) & multifariam in Ponto unum genus esse Theophrastus prodit, quod extremas fluminum aquas sectetur, cauernasq; faciat sibi in terra, atq; in his uiuat, etiam reciprocis amnibus siccato littore. effodi ergo, motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemq; Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent, exiguis branchijs, quod fieri non indigo humoris, (*Angustas idcirco branchias habent, quòd non multa refrigeratione indigeant: & quæ non ab aqua solùm exigua, sed etiam ab aere extra aquā eis præstari possit, Theophrastus:*) propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, ut testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piscium maximè gobiones, non nisi patinarum calore uitalem motum fatentes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamē aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis, terrenos, altis scrobibus, in his locis ubi nullæ restagnent aquæ, miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidē uim aliquam inesse, quam

(qua-

(*qualem &*) puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiantur pisces. Quicquid est, hoc certè minùs admirabile talparum facit uita subterranei animalis: nisi fortè uermium terrenorum & piscibus natura est, Hæc Plinius. *Theophr.* In Rubro mari dissectis lapidibus, innati intus pisciculi, & squillæ, & alia quædam animalia apparent, Theophrastus in fine libri de odoribus: ad quę quidem non pertinere hęc obseruatio uidetur: sed potiùs ad libellum de piscibus iam citatum, si uera animalia intelligit, ut eadem fermè ratione lapidibus inclusi pisces, sicut fossiles terræ, uitam degant. Sin animantes non ueras, sed lapideas earum species, (quales multæ reperiuntur, tum saxis inclusæ, tum extrà,) ad librum de lapidibus referenda hæc erant. *Albertus.* Albertus libro 24. Eracloides hos pisces uocat, Theophrastum citans, cum Heracleoticos dicere debuisset. Hic piscis (inquit) multùm sequitur aquam dulcem, ita quòd terram scindens de aqua transit ad aquam, & aliquando in cauernis latitat, ubi amnes sub terra confluere inuenerit. *Aristoteles.* Aristoteles tradit in Massiliensium regione stagnum esse quoddam, quod statis quibusdam exæstuans temporibus tantam ex sese piscium effundat copiam, ut audiens quiuis haud facilè dictis fidem præstare possit. Idem spirantibus postea etesijs sic repleri scribit, ut camporum planitie pauimenti in morem æquata, latè omnia profundo etiã puluere obducant. Rastris igitur incolæ & sarculis altas defodientes scrobes, inde copiosissimos cibisq́ gratissimos nullo negotio pisces extrahere perhibent, Nic. Leonicus Variæ historiæ 2.5. *Ex Polybio.* ¶ His subscribit Polybius libro 34. historiarum (ut recitat Athenæus circa initium octaui) qui narrat in agro qui Pyrenæos montes & Narbonem fluuium interiacet, agrum esse per quem feruntur fluuij Illeberis & Roscynus (qui urbes eiusdem nominis alluant, Gallis inhabitatas) in quo fossiles pisces reperiũtur, solo macro, copioso gramine, sub quo terra arenosa est, ad duos & tres cubitos altitudine, subterfluente aqua quæ à fluuijs aberrauit. eam pisces pabuli gratia sequuntur. graminis enim radicibus imprimis delectantur, sic locus iste piscibus subterraneis repletur, quos effodiunt incolæ. Transtulit hæc ferè similiter Nic. Leonicus Variæ historiæ 3.12. *Rondeletius.* Idem (inquit Rondeletius) experientia nostra frequens nobis persuadet. nam in terra anguillas, ranas, aliosq́ pisciculos ibidem etiam generatos sępenumero uidimus: & è terra defossas anguillas aliquoties spectauimus in uilla Ioannis Scironij uiri doctissimi, Monspeliẽsisq́ scholæ principis, in qua sophistarum barbarie medicinam miserè conspurcatam suo nitori restituit.

Mela. Pomponius Mela libro 2. cap. 5. in Gallię Narbonensis descriptione: Atan fluuium (inquit) ex Pyrenæo monte digressum lacus accipit Rubresus nomine. Vltra est Leucata (*nomen hodie retinet*) littoris nomen, & Salsusæ fons, (*hodie Salses.*) Iuxtà campus minuta arundine gracilíq́ peruiridis, cæterùm stagno subeunte suspensus. Id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis, uelut insula natat, pellíq́ se atq́ attrahi patitur: quin & ex ijs quæ ad imum perfossa sunt, suffusum marè ostenditur. Vnde Graijs, nostrísq́ etiã autoribus, uerine ignorantia, an prudentibus etiam mendacij libidine, uisum est tradere posteris, in ea regione piscem è terra penitus erui, qui ubi ex alto hucusq́ penetrauit, per ea foramina ictu captantiũ interfectus extrahitur. Inde est ora Sardonũ, & parua flumina Thelis & Thicis, ubi accreuère persæua, colonia Ruscino, (*Perpinnan hodie, caput comitatus Rosilionis,*) uicus Eliberri magnæ quondam urbis & magnarũ opum tenue uestigiũ. *Seneca.* ¶ Seneca naturalium quæstionum libro 3. cap. 19. Magna uis aquarum in subterraneis occulitur, fertilis fœdo situ piscium. Si quando erupit, affert secum immensam animaliũ turbam, horridam aspici, & turpem ac noxiam gustu. Certè cum in Caria circa Myndum urbem talis exilisset unda, perière quicũq́ illos ederant pisces, quos ignoto ante eum diem cœlo nouus amnis ostendit. Nec id mirum. Erant enim pinguia & differta, ut ex longo ocio, corpora, cæterùm inexercitata, & in tenebris saginata, & lucis expertia, ex qua salubritas ducitur. Nasci autem posse pisces in illo terrarum profundo, sit indiciũ, quòd anguillæ quoq́ latebrosis locis nascuntur, grauis & ipse cibus ob ignauiam, utiq́ si altitudo luti penitus abscondit. Virum bonum tam rarum fuisse suo tempore Iuuenalis Sat. 13. conqueritur, ut pro monstro haberi potuerit, non minùs quàm pisces inuenti sub aratro, &c. *Ge. Agricola.* Pisces fossiles (inquit Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis) duorum generum inueniuntur, sed intra terram nonnihil teretes, ut anguillæ, sed pelle carent tenaci: squamis etiam, ut & gobij. duramq́, nec admodum iucundam gustui habent carnem. Maiores eorum si sunt ferè duos digitos: minores, digitum. illi longi, circiter palmos quatuor: hi tres. Somnum edunt acutum. Eos pharmacopolæ in uitrum inclusos de trabe suspendunt, ut spectaculum hominibus præbeant: longoq́ tempore alunt pane & alijs quibusdam. Ex fluminibus autem quæ currunt in locis paludinosis egressi per riparum uenas longiùs penetrant in terram: & interdum in proximi oppidi cellas usq́ subterraneas, in quibus uinum uel zythum solet condi. Deinde cum Theophrasti uerba de piscibus fossilibus recensuisset, subdit: Verùm nullos pisces, qui in fluuijs uersari semper soliti fuerũt, post inundationes in locis siccis relictos subire terram uidemus, sed omnes de uita decedere. Itaq́ cum fossiles pisces etiam in locis, quos non inundauit aqua, soleant inueniri, certum est illos eò per uenas & fibras penetrare. De qua re ulti a Albim Orteranti, quod oppidum est ad Polsenicium fluuium, diligenter aduerti. *Ge. Fabricius.* Pisces fossiles (ut Ge. Fabricius ad me scripsit,) qui à nostratibus Peißker nominantur, sunt longitudine palmi, crassitudine digiti: quanquã maiores etiam multò reperiuntur. Dorsum coloris cinerei, cum punctis multis, maculisq́ transuersis, partim nigris, partim cœruleis. In lateribus linea utrinq́ nigra & alba.

Venter flauus, cum maculis albis, & punctis rubris ac nigris, ita paruis, ac si acu factæ essent. Ab ore carneæ particulæ eminent, quas nando extendunt, extra aquam contrahunt. In Misena trans Albim duobus locis, quod scio, fodiuntur. Ad Polnitiũ amnem, prope Ortrantũ: & ad Dobram riuum, prope Hanam oppidũ. Itẽ in pratis ad Rederã fluuiũ copiosè effodiuntur, si flumen inundet. Ex terræ cauernis ingrediuntur etiam lacus & paludes. Cùm aquæ extra ripas excrescunt, è terra prodeunt. Aquis autem residentibus, in pratis campisúe relinquuntur, & ubi greges sunt, relicti uorantur à suibus. Sordes amant, & in cloacas, quæ alia purgari ratione nequeunt, iniecti, omnia consumunt. Cum in riuis paludibusúe capiuntur recentes, solent à tenuioribus etiam mensis adhiberi. Seruiunt in primis fraudi Agyrtarum, qui eos alunt, & uitris inclusos multitudini ostentant pro serpentibus, quia forma à paruo serpente non multum figura differunt. Sunt qui eos spirare putent. Vbi enim plures huius generis pisces simul sunt, spuma supra eos effertur. Vitro inclusi ore angusto, crescunt, & suo quodam succo uiuunt usq; ad semestre. Eudoxus scripsit pisces fossiles reperiri in Paphlagonia etiam in locis siccis. In humidis circa lacum Ascanium, qui apud Chium est, & in Cestriade, ubi è limosa aqua fuscinis extrahi, tradit Strabo libro XII. & libro IIII. ¶ Germanici nominis Beißker uel Beisecker rationem ignoro. Eruditi quidam piscem mustelis cognatum esse putant, & Mustelam fossilem nuncupant. Ge. Agricola non per s. sed per f. scribit Peifker. alij Meerputten (*nos Meertrüschen diceremus*) uocant, inquit: qui sunt crassiores. E riuis in Albim uenire aiũt. Iconẽ eius à Io. Kentmanno medico accepi huiusmodi.

Pfülfisch Germanicè, pisces fossiles, ut Henricus Eppendorfius interpretatur ex Plinio, nescio qua ratione.

Anguillas fossiles memorauimus in earum historia in C. paulò pòst initium.

FVCA, uide Phycis.

FVLLO piscis est in Theodori Gazæ translatione ex Aristotelis de histor. anim. libro 6. capite 14. quem Aristoteles ψύλωνα nominauit. est autẽ gregalis, & pariturus litora petit tranquilliora. Quærendum an idem sit γναφεὺς piscis apud Athenæum ex Dorione, cuius decoctum (τὸ ἐκ τῶν ἑψήσεως αὐτοῦ ὑγρὸν) omnes maculas & sordes eluere aiunt. Meminit eius Epænetus quoque. γναφεὺς quidẽ Græcis idem sonat quod Latinis fullo, qui artẽ fulloniam exercet, & (ut ait Vlpianus) curanda poliendáue uestimẽta accipit: ut piscis cuius decocti succo absterguntur uestes, non immeritò Latinè etiam fullo dicatur. ψύλων uerò cur fullo dicatur, ratio nulla est, nisi nominis similitudo, ψ in Græco in f. Latinum (nulla etiam ratione) mutato. Quamobrem miror Aug. Niphum ita scribentem: Fullo piscis (inquit) Græcè Chylon, Latinè tum tullo, tum fullo, rusticè apud nos tyllon appellatur. Est & tyllo piscis Aristoteli memoratus inter fluuiatile & lacustre genus. ¶ Carabo scarabeo (quem Theodorus modo taurum uocat, modo fullonem) antennæ ante oculos prætenduntur, ut papilioni: & albis insignitur guttis. (*à quibus fullonem fortè Gaza nominauit.*) ¶ γναφεὺς, idem quod κναφεὺς, mutato κ. in γ. Hesychius. Et alibi, quòd γναφεὺς & γναφεῖον facta sint à γνάπτω, quod est βάπτω. γναφεὺς, genus piscis, Idem. Sunt qui tincam, Aristotelis ψύλωνα esse putent, &c. Vide plura in Tinca Rondeletij.

FVNDVLVS, quære inter mustelas fluuiatiles.

FVNGVS marinus, uide in Lepore mar. A.

DE AQVATILIBVS IN QVORVM NOMINIBVS G. CONSONANS INITIALIS EST.

GADVS in Asello est.

GALBOTES idem qui Gladius est.

GALE Græcis γαλῆ uel γαλέα, Latinis Mustela.

GALEVS eisdem, γαλεὸς, Latinè Mustelus, Theodoro Gaza interprete.

GALARIAS, uel Gallarias, uel Callarias, uel Clarias, Aselli species.

GALEONYMVS alius uidetur à Callionymo. Vide in Corollario primo de asellis.

GALLINA uulgò nominatur Massiliæ Cuculus piscis, ut Romæ Corax, specie inter se similes.

GALLVM Hispani & Celtæ circa Monspelium, Santones quoque & Baionenses Iau, id est gallum uocant piscem quẽ antiquo fabri nomine suprà descripsimus: à dorsi pinnis surrectis (inquit Rondeletius) uelut gallorum gallinaceorũ cristis. ¶ Lyra etiam piscis (inquit idem) à Germanis inferioribus **Seehan**, quasi gallus marinus uocatur. Conuenerit autem ei (ut ipse coniicio) galli nomen, fortè quòd pinnam in dorso cristæ gallinacei similem erigat: uel quòd huiusmodi pisces suspendi soleant aridi, ut pro uario corporis motu & capitis obuersione uentos ac tempestatis mutationem, sicut cantu gallinaceus, indicent. ¶ Audio & alium quendam piscem Oceani Septentrionalis, dorsi parte media ualde eminente, spinis quibusdam distincta pelle, &c. quem in fine operis dabimus delineatum, ab agyrtis circumferentibus gallum nominari. ¶ Bellonius cancrum Heracleoticum suum, qui Rondeletij ursus est, uulgo Italorum gallo de mare nominari scribit, quòd eius brachia in cristæ galli modum tornata sint. ¶ De Hippalectryone marino animante quære in H. elemento.

GAMMARVS à nonnullis Latinis dicitur, Græcorũ cammarus, de quo dicemus in Squilla.

DE GARO, ALECE, ET MVRIA.

GARVS, γάρος, gen. masc. dicitur, quamuis in Constantini Geoponicis etiã neutro gen. legatur: apud Dioscoridem γάῤῥον rhô duplici. est autem nihil aliud quàm σηπεδών, (id est sanies quædam, Seneca tabem dixit,) Suidas & Varinus. Athenæus gáron gen. neutro protulit, ut Latini ferè semper. Grammaticus quidam interpretatur liquamen piscium saxatilium & minutulorum, quæ salamuria uulgò (Italis) dicatur: Massarius rectè distinguit, ut paulò pòst referam. Scoppa grammaticus Italus non rectè interpretatur lo cauiale. Cauiarium enim uulgò dictum, oà táricha sunt, hoc est oua piscium salita & exiccata, ut sturionum, mugilum, luporum: Galli botargues uocant. *[Oà táricha.]* Fiunt & ex ouis cyprinorum pro Iudæis, ut scribit Bellonius, hi enim sturiones, & alios sine squamis pisces non gustant. Garum appellatus liquor (inquit Bellonius in Singularibus Obseru.) non minùs in frequente usu Romæ erat *[Bellonius.]* olim, quàm nobis hodie est acetum. Ego Turcis hodieque usitatissimum esse reperi, ita ut nulla sit ichthyopolarum taberna Cõstantinopoli, in qua non uæneat. Qui garũ uendebant, cetarij olim dicebantur, Galli nullum eorum nomen habent, nisi quis harengarios (harenniers) uocare uelit. Romæ uulgò piscigaroli uocantur, composito nimirum à piscibus & garo nomine. Huiusmodi institores Constantinopoli ut plurimum degunt in loco Pere dicto, & cum quotidie pisces recentes uendant, plerosque iam frixos, intestina & branchias eis auferũt, immittuntque muriæ (ipse Gallicè scribit, en la saulmure,) ut in garum uertantur. Imprimis uerò trachuri & scombri ad hoc utiles sunt, alij perpauci. Non dubitârim tamen è piscibus squamosis etiam fieri posse, Iudæis idoneum: sicut oà táricha quoque pro eis fiunt ex ouis cyprinorum, cum sturione (ex cuius ouis alioqui plerunque fieri solent) eò quòd squamis caret, abstineant. Hæc ille. Germanicè garum appellabimus **Schmeltzbrü von fischen**, ad imitationem Latini liquamen. tabescere enim & liquari, nostri **Schmeltzen** dicunt. Partem uerò eius puriorem, & defæcatam, quam liquamen per excellentiam uocant, **Feine oder lautere schmeltzbrü**: alecem uerò quę impurior est, **Grobe schmeltzbrü/ Die hepfe von der schmeltzbrü**. ¶ Est etiamnum (inquit Plinius lib. 31. cap. 7. & 8.) liquoris exquisiti genus, quod garon uocauere, intestinis piscium, cæterisque quæ abijcienda essent (*ut branchijs*) sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. *[Ex Plinio.]* Hoc olim cõficiebatur ex pisce, quẽ Græci garon uocabant. nunc è scombro pisce laudatissimũ in Carthaginis Spartariæ (*nihil super hoc loco Hermolaus, aut Gelenius. equidem coniicio Carthaginem à Plinio hic intelligi, non illam quæ in Africa fuit, sed Hispanicam siue ueterẽ siue nouam. ambæ enim in eodem litore fuerunt. illic enim cetariæ insignes, & scombrorum, quibus de loquitur Plinius, captura fuit. Cornarij coniecturas ponam inferius*) cetarijs: sociorum appellatur, singulis milibus nummûm permutantibus congios penè binos. Nec liquor ullus penè præter unguenta maiore in precio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidẽ & Mauritania, Bæticaque & Carteia ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeijque & Leptis: sicut muria Antipolis ac Thurij: iam uerò & Dalmatia. Vitium huius (*gari scilicet, non muriæ, ut Rondeletius scripsit*) est alex, imperfecta, nec colata fæx. *[Alex.]* Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoque confici, apuam nostri uocant. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum (*lycostomum apuarum generis intelligo*) appellant. Transijt deinde in luxuriam, creueruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorẽ mulsi ueteris, adeoque dilutam suauitatem, ut bibi posit. Aliud uerò ad castimoniarũ superstitionem, etiam sacris Iudæis dicatum, quod fit è piscibus squama carentibus, (*legerim non carentibus: ut sint duo genera gari, unum è piscibus squama carentibus, scombris, apuis, lycostomis: alterum è squamosis quibusdam, Iudæis dicatum, qui piscibus non squamosis abstinent: uti Bellonius quoque sentit, in Plinij tamen lectione nihil mutat, ut neque Hermolaus.*) Sic alex peruenit ad ostrea, echinos, urticas, cammaros, mullorum iocinera, innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desiderijs uitæ, & ipsa tamen nonnulli usus in medendo, Hucusque Plinius. *[Massarius.]* Garum sanies intestinorum piscium est. hálme (ἅλμη) uerò muries & salsugo piscium inueteratorum: hoc est, ius salsum in quo seruantur, *[Hálme.] [Muria.]*

P

Salimuria. quam uulgò ſalimuriã appellant, Maſſarius. ¶ Plura de alece leges ſuprà in elemento A. ¶ Smaridem piſcem (qui leucomænis, id eſt mæna alba etiam à Græcis dicitur) garum eſſe ut ſuſpicer, *Rondeletius.* nominis affinitas facit, (inquit Rondeletius,) cum pro garo cerrus (ut Gaza uertit, Neapoli uulgò cerres nominantur, Venetijs giroli, & gerruli) dicatur, & à Plinio & Martiali multitudinis numero gerres: & Antipoli hodie garon. Præterea ex hoc piſciculo optimum fieri garum, experientia quemlibet docere poteſt. E ſcombris optimum conficitur garum, Athenæus. Ad ſaliendum autem idonei ſunt ſcombri garumq́ parandum: quia eorum caro facilè conficitur, ſpinis caret, uerè pinguis eſt. quæ enim dura, ſicca, macraq́ ſunt, ſaliri (*uel liquari ad garum*) cõmodè nequeunt, Rondeletius. Garum eſt liquamen ex piſce ſiluro confectum, Cælius Aurelianus.

EX IANI CORNARII COMMENTARIIS IN GALENI LIBROS de compoſ. med. ſec. locos, De garo ſociorum uel primario, & de gari ſignificatione & odore in uniuerſum.

Garum Hiſpanum calefactum per ſtrigilem inſtillato, Archigenes ad aurium dolores apud Galenum de cõpoſ. med. ſec. loc. libro 3. cap. 1. ubi Cornarius in Cõmentarijs: Garum Hiſpanum (inquit) hîc Archigenes appellat, quod infra Aſclepiades ſociorum, itemq́ Nigrum uocat. Hoc enim ex omnib. laudatiſsimũ, & ingentis precij fuit, è ſcombro piſce. & hoc ipſum Plinius quoq́ prò aurium medicamento celebrat. ¶ Ad fœtorẽ & nomen (ſiue ulcus depaſcendo proſerpens) aurium, compoſitio Hiſpanorum appellata: Gari nigri quod Romani ſociorum appellant: aceti ſcillitici, utriuſq́ ſextarium, mellis Attici ſeſquiſextarium. ad denſitudinẽ iuſtam coquito, & in uitreo uaſe repoſitis utitor, Aſclepiades eodem libro & cap. Hoc loco (inquit Cornarius) exemplar Græcum habet γάρου μέλανος ῥωμαΐσι λεγομένου ὀκιπόρου, (noſter codex Baſileæ cuſus, ὀκιπέρου, oxyporum quidem genus eſſe gari, quod aliter oxygarum dicitur, Hermolaus ex Columella affert) ſed falſò. nam σωκιόρουμ legi debet. Nulla eſt enim in Romana ac Latina lingua ocitori uox: *Sociorũ garũ.* uerùm garum optimum Hiſpanum ac Carthaginenſe, Sociorum Romæ fuit appellatũ: nimirum q́ ganeones & gulæ dediti lurcones, ſociatim eo uterent, ipſumq́ in maximis delicijs haberent. Plinius lib. 9. cap. 17. de mullo loquens: M. Apicius ad omnem luxum ingenio mirus in ſociorum *Miratur garũ liquorem fœtidum in tanto precio fuiſſe.* garo (nam ea quoq́ res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit. At uerò mirum uideri poſsit, hodie garo penitus exoleto, hoc liquoris genus, præſertim è ſcombro piſce, ob precipuã quæ inter ſocios caperetur uoluptatem, Sociorum appellatum eſſe: quando ſanè Plinius aliâs inteſtinis piſcium, cæteriſq́ quæ abijcienda eſſent ſale maceratis id fieri prodit, ut ſit illa putreſcentium ſanies: quæ utiq́ res non uidetur adeò magni luxus eſſe: maximè cum Plinius eodem loco (lib. 31. cap. 7.) florem ſalis appellari dicat, rem odore quoq́ ingrato ceu gari: & Martialis poëta unguenti odorem in gari fœtorem corruptum olfactu Papili libro 7. epigrammatum ait, his uerſibus: Vngentum fuerat quod onyx modo parua gerebat, Nunc poſtquam olfecit Papilus, ecce garum eſt. Verum eodem item Plinij capite, apparet hunc liquorem certo ſalis condimentarij *Garum certo ſalis condimentarij genere præparatum fuiſſe.* genere præparatum fuiſſe, ut ex eo & iucunditas, & gulæ inuitamẽta ſint quæſita. Et (*Quanquam*) quid adeò mirum ſit gari ita expetitum fuiſſe liquorem? cum etiam hoc noſtro ſeculo, multa ſalſamentorum genera, apud Septentrionales maximè, & ultra citraq́ Oceanum magnum habitantes in delicijs ſint, quæ mediterranei homines, & ſuperior adeò Germania, penitus non expetãt, imò etiam faſtidiant. Plinij uerba hæc ſunt de ſale: Conditur etiam odoribus additis, & pulmentarij uicem implet, excitans auiditatem, inuitansq́ in omnibus cibis, ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condita. Ita eſt in mandendo quęſitus & garo. Ex his uerbis Plinij, uelut dixi, apparet garum certo ſalis condimentarij genere præparatum fuiſſe. Cæterum Martialis poëta ex ſcombri ſanguine primo, quem adhuc ſpirans effudit, garum Sociorum quod fæcoſum nominat, conſtare dixit in Xenijs. Garum Sociorum. Expirantis adhuc ſcombri de ſanguine primo Accipe fæcoſum munera cara (*al' chara*) garum. Quare quod Nigrum hîc appellat Aſclepiades garum, idem eſſe uidetur quod Martialis dixit fæcoſum, à colore uidelicet cruoris appellationibus deductis. Videtur autem Paulus Aegineta lib. 3. cap. 59. hoc ipſum garũ πρωτεῖον, hoc eſt, primarium, appellare, reliquorum ex alijs piſcibus reſpectu. nam ad infinitũ gari genera creuiſſe Plinius teſtatur. Dioſcorides non piſcium tantùm, ſed etiam carnium garum dixit. Democritus apud Conſtantinum Cæſarem locuſtarum quoq́ garum dixit, tanquam generalem muriarum nomenclaturam, quæ poſtea tamen ſit ad certum liquorem contracta, ex ſcombri uidelicet ſanguine, & certo ſalis condimentarij genere conſtantẽ, adiectæq́ certæ poſtea diſtinguendi gratia uoces, ut ſcilicet Hiſpanum, Nigrum, Sociorum, Fæcoſum, & Primariũ uocaretur. Cõ*Ex thynno.* ſtantinus certè Cæſar libri 20. de agricultura fine αἱμάτιον γάρος ex thynno habet, ſic appellatum quòd unà cum branchijs ac inteſtinis thynni, etiam cruor ſanioſus ac ſanguis (*unde nimirum color niger accedebat, ut idem ſit Nigrum, Io. Langius*) ſale cõdiatur, ita ut ex his omnibus emanans liquor ga*Liculmen.* rum hæmatium appelletur. Quo loco etiam liculmen, barbara, ut opinor, uoce, appellatũ garum habet, ex inteſtinis piſciũ, & paruis piſciculis atherinis, mullis, mænulis, lycoſtomis, aut alijs quibuſcunq́ paruis ſalitis ac inſolatis conſtans, ita ut ſit liquamentum ex uaſe in cophinũ perſtillans, & quod reſtat craſsius retrimentum Alex uocetur, quanquã ſociorum pro liculmen legi debere ſuſpi-

suspicarer, nisi ex scombro non fieret, & Bithynum ac hæmatium ipsi præferretur. (*Ego liculmen corruptum esse conijcio pro liquamen, ut Hermolaus quoq;. Apicio frequens liquaminis uox est.*) Quod ad uerba Plinij: Nunc è scombro pisce laudatissimum in finibus Carthaginis spartariæ & cetarijs: ita sanè in omnibus exemplaribus quæ ego uidi legitur, uerùm corruptam lectionem existimo, sic restituendam. Nunc è scombro pisce laudatissimũ in finibus Carthaginis, & Hispaniæ cetarijs. atq; ut ita legendũ putem, ex eiusdem Plinij loco lib. 9. cap. 15. adducor, ubi de scombris loquens ait, Hispaniæ cetarias his replent. Neq; enim placet quod quidam Spartariam epitheton Carthaginis esse uolunt, ob sparti abundantiam, de qua idem Plinius testatur. Quòd si quis autem hanc lectionem non admittat, & tamen coniecturæ locum ampliorem concedat, ausim credere Scombrariæ pro Spartariæ legendum esse. Scombrariam enim Strabo libro 3. ait insulam à noua Carthagine stadijs 24. sitam, quæ à scombrorum captura, ex quibus optimum garum fit, nomen acceperit. Porrò non aliud quàm Sociorum garum esse opinor, quod Martialis libro 7. arcanum appellauit. Sed coquus ingentem piperis consumet aceruum, Addet & arcano mista Falerna garo, Hæc omnia Cornarius.

Locus Plinij emendatus.

Scombraria.

Garum arcanum.

Garus associorum (inquit Io. Langius in epistolis medicinalibus) fuit olim præcipuè ex piscibus, & aliquando ex carnibus sale maceratis, putrilaginis liquamen. Quanuis enim sal reliqua à putredine conseruat, ingeniosa tamen gula ipsum ad gari, alecis & muriæ liquorẽ tabescere multifariam coëgit. Deinde Garorum compositiones ex fine operis Geoponicorum Constantini præscribit: quas nos, ut in eo opere inuenimus, ijsdem uerbis, authoris scilicet Tarentini, ex translatione Andreæ à Lacuna (à nobis collata ad Græcũ codicem) adscribere maluimus. Sic autem habent: Quod liculmen (*liquamen*) dicitur, sic præparatur. Viscera (*ἔγκατα, intestina. uide ne Encatera quoq; suprà nobis memorata, aliqua gari species sit*) piscium (scombri aut scari, addit Io. Langius, malim sauri) in uas aliquod inijciuntur, ubi condiuntur sale: ac similiter aut sardi tenues pisciculi, potissimumq; atherinæ, mulliue exigui, aut mænides paruæ, aut lycostomi, aut ij prorsus qui admodum minuti uideantur: omnesq; sale pariter insperguntur: Soliq; expositi inueterantur crebrò & assiduè agitando: ubi autem inueterati iam fuerint per calorem (*τῇ θέρᾳ*, Io. Langius uertit in uere. Andreas à Lacuna postridie, quasi legerit *τῇ ὑστεραίᾳ*, & ad sequentia retulerit) & dissoluti, sic ex illis garum extrahitur. Oblongus corbis denso uimine intextus, in uas pisciculis plenum inseritur: garum autem ipsum confluit in corbem, colatumq; per ipsius corbis rimulas colligitur (*uasculo nimirum aliquo exhauriendum*) quod liculmen uocatur. Reliquum uerò quod superest, alex efficitur. *τὸ δὲ λοιπὸν πάτημα, γίνεται ἄλιξ.* Bithyni porrò garum hoc modo præparãt: Accipiunt scallium, (Cornarius hanc uocẽ omittit,) aut mænas exiguas, aut etiam magnas: sin minùs, lycostomos, aut sauros, aut scombros: aut horum omnium miscellam: quos quidem conijciunt in pistoriam scapham aut mactram, in qua scilicet mos est farinam subigere. Cæterùm ad modium pisciũ salis sextarios duos Italicos adijcientes tandiu permiscent, donec exactè pisces sali misceantur. Quos quidem sic relinquentes nocte una, postea in fictilem ollam inijciunt, Soliq; sine operculo exponunt duûm aut trium mensium spacio, ferula agitantes per interualla. posteà uerò operculum imponentes, reponunt. Sunt qui singulis sextarijs piscium, uini ueteris sextarios duos infundant. (*sic præparatam, benè coopertam reponunt in uarios usus, œnogarum uocant, Io. Langius.*) Si uelis garo confestim uti, hoc est minimè soli exponere, sed elixare, sic facies: Accipito salsuginẽ liquidam (*ἅλμην σακτὴν*: Cornarius uertit, muriam stillatitiam & excolatam) probatamq;, sic, ut ouũ, si illi inijciatur, natet: siquidem si descenderit, nondum satis sufficientem portionem est nacta. Dein uerò in salsuginem ipsam infusam nouæ ollæ conijciens piscem, addensq; origanum, ollam igni moderato admoueto, donec ferueścat, hoc est, paululum minui incipiat. nonnulli sapam adijciunt, posteaq; ubi totum refrigeratum fuerit, id in colum infundito, eodemq; secundò & tertiò, donec euaserit quàm purissimũ, percolato. Quo tempore garum ipsum, ollam operculo obturans, reponito. At uerò Garũ præstantius, quod nimirum cruentum (*αἱμάτιον*) dicitur, sic præparatur. Viscera Thynni, (aut scombri, addit Io. Langius) unà cum branchijs, sanie, & sanguine sufficienti salis portione inspergun tur: uasèq; aliquo inclusa ad duos menses, ut plurimùm, sic immota seruantur: Quibus expletis, uaseq; ipso pertuso egreditur garum hæmatium dictum, ac si dixeris sanguiculum, aut sanguinolentum, Hactenus ex Geoponicis.

Io. Langius.

Geoponica.

Garum ex tempore.

Garus hæmatius.

Io. Langius in epistolis suis, eruditis sanè & cognitu dignis, garum non sociorum, sed associorum dicendum putat, quasi asotorum. asoti enim (inquit) dicebantur prodigi helluones, qui ciborum & potus luxuria paterna decoxerant bona. quare gari cognomen apud Apicium, Plinium ac Martialẽ, abiecta litera a, mutilasse credo librarios, Sic ille. Mihi uerisimile non est apud hos omnes, eodem modo corruptã fuisse lectionẽ: & similiter apud Senecã. Quid illud sociorum garum, preciosam malorum piscium saniem, non credis urere salsa tabe præcordia? Quod si asotorum legendum intelligendumq; est, quorsum attinet scribi associorum?

Sociorum garum.

Quod ad muriem attinet, (inquit idem Langius,) ut uarios eius ad salgamorum, uini, & salsamentorũ usus, ita tres ipsius species reperio. Prima ex aqua cœlesti uel fontana, sale & melle unà maceratis, constabat: qua solùm in uindemijs uina, ut fierent defæcatiora, condiebant. cuius præparationem in epistola de uini cum sale mistura, ex ueterum cõmentarijs abunde docuimus. De

Muriæ species tres.

Prima ad uinũ curandum.

Altera ad ſalgamorum condituram. *muria qua uina curabantur ſcribit Columella lib.12.cap.25.& M.Cato cap.104.* Altera uerò muriæ ſpecies, qua ueteres ad olerum, radicum, pomorum, ſalgamorumq; omnium condituras utebantur, Græci ἅλμην σακτικὴν, muriam uel ſalſilaginem colatam, & à fæcibus depuratam (*Ex Geoponicis paulò antè ἅλμην σακτὴν nominauimus, &c.*) Columella uerò aridam (& durã lib.12.cap.6.) appellat: quam hac methodo conficere docet. Dolium patentiſsimi orificij in aprica parte uillæ, qua plurimùm Sol feruet, locato, & id aqua cœleſti repleto, aut fontana: tum indito ſportam iunceã, uel ex ſparto plicatam, ſale candido, quo muria candidior fiat repletam. Cum ſalem per aliquot dies uideris liqueſcere, necdum muriam eſſe maturam intellexeris, tum ſubinde alium ſalem ingeres, donec integer in ſporta permaneat, nec diminuatur amplius, quod muriç maturitatem indicat. Et ſi meliorem habere uolueris, hanc in uaſa picata diffundes, & opertam Soli exponito. omnẽ enim mucorem uis Solis auferet, & odorem bonum præbebit. Eſt & aliud, inquit, maturitatis muriæ experimentum, ubi dulcem caſeum in eam dimiſeris, ſi peſſum ibit, immaturam: ſi uerò emerget, maturam eſſe ſcito. Et quoniam ex ſale candido fiebat, illius præparationem, ut ex M. Catonis libro de re ruſt. cap. 88. adſcribam, eſſe operæprecium arbitror. Salem, inquit, candidum ſic facito: Amphoram defracto collo puram impleto aquæ puræ, in Sole ponito. ibi fiſcellam cum ſale populari ſuſpendito, quaſſato, & identidem ſuppleto, id aliquoties in die facito, uſq; adeò donec ſal deſierit tabeſcere biduum. id ſigni erit: mçnam aridam uel ouum demittito: ſi natabit ea, muries erit, quo (*qua*) carnem uel caſeos uel ſalſamenta condias. Porrò, ait, muriam in labello uel patina ponito in Sole: & uſq; adeò in Sole habeto, donec concreuerit: inde flos ſalis fiet. ubi nubilabitur, ſub tecto ponito. quotidie cum Sol erit, in Solẽ reponito. De oliuis muria conditis ſcribit Dioſcorides libro 1.cap.129. & Athenæus libro 2.

Tertia, ſalſamentorũ, præcipuè piſcium, liquamen. Dicitur quoq; poſtremò muria, quum de ſalgamis, carnibus ac piſcibus ſale ſicco maceratis, illorum madore ſal tabeſcit, liquamen. Vnde Heſychius, inquit, Ἅλμη, τῶν ἰχθύων ζωμός. & muria in Xenijs Martialis ait: Antipolitani, fateor, ſum filia thynni: Eſſem ſi ſcombri, non tibi miſſa forem.

Muria (inquit Chriſtophorus Encelius) habet effectum ſalis, & aquæ marinæ: à Germanis dicitur **ſaltzwaſſer/oder ſalle**. Eſtq; duplex, ſcilicet: quædam eſt natiua, unde fit ſeu coquitur ſal noſtrum cõmune, ut fit Hallis in Saxonia & alijs locis. Quædam eſt factitia, cum miſcemus cœleſti aquæ ſalis parum. Hinc ſal leue (*imò muria liquida, & muria dura, ut ſupra retulit Langius*) dicimus, cum liqueſit ſal iniectum: & econtra ſal durum, cum non liqueſit. & ita probatur etiam obiter ſal an ſit bonum. Huius ſpecies ſunt, garum liquamen illud ex piſcibus carnibusq; ſale maceratis, **fiſchlacken/oder peckel**, (*de harengis* **Heringlack**) ut uocant Saxones. Præterea huius altera eſt ſpecies, oxalme, id eſt acida muria, quç fit ex aceto & aqua marina. Plinius muriam cum garo miſcere uidetur. Hæc ille. Ego quod Garum ipſe putat, & Germanicè **fiſchlacken** interpretatur, garum eſſe non puto, ſed alteram ſpeciem muriæ: nos noſtra lingua **Heringbrüe/Brüe von heringen oder dergleichen geſaltzner fiſchen**: nominare poſſumus. Muriam de carnibus ſalſis manantem, uocamus **beitze oder ſaltzwaſſer**.

Horatius Serm. 2. 8. in principio conuiuij, inquit, fuit Lucanus aper, &c. ---acria circà Rapula, lactucæ, radices, qualia laſſum Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa, &c. Et mox, Adfertur ſquillas inter muræna natanteis. His miſtum ius eſt oleo, quod prima Venafri Preſsit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi.

Ex Hermolao. Inſectorum garo legebatur apud Plinium in codicibus quibuſdam corruptis, libro 9. cap. 17. Vbi Hermolaus, Scribendum in ſociorum garo: partim ex uetuſtis codicib. partim ex Plinio, ubi garum laudatiſsimum in cetarijs, ſociorum appellari tradit: item Martiali, & Auſonio, ſed & Seneca. Fiebat hoc è ſcombris in Hiſpania, quod & Strabo affirmat: Herculis (inquit) inſula obiacet Carthagini, Scombraria uocata, quòd ibi capiantur ſcombri, ex quibus optimum garum conficitur. Caſtigauerit locum hunc Merula prior an Domitius, ambigitur. Iam & aliquot exemplaria Romæ impreſſa, non Inſectorum garo, ſed ſociorum habent.

Garus Latinum non habet nomen, ut Auſonius poëta author eſt, qui & liquorem ſociorum uocauit. Nec ſentio cum quibuſdam, qui Auſonium id uelint dicere, quod nõ dicit, quaſi ſociorum garum appellauerit antiquitas, ut Græcũ nomen garum, Latini nominis, hoc eſt, ſociorum, acceſsione molleſceret, ita ut quaſi Græcum uideri deſineret. Non hoc Auſonius intelligit, ſed illud: Malle ſe, inquit, uocare muriam, cum ſcientiſsimi ueterum & uocabula Græca faſtidientes Latinum in gari appellatione non habeant. Sed quocunq; (inquit) nomine liquor iſte ſociorum uocetur: Iam patinas implebo meas, ut parcior ille Maiorum menſis apuarum ſuccus inundet.

Differt porrò garum à muria & alece, quòd garum ex extis ſcombri, & quondam gari piſcis fiebat: muria ex thynno ferè Antipolim, Thuriam, inde uerò & Dalmatiam nobilitans. (*atqui hoc quoq; garum in Geoponicis uocatur, non muria.*) quanquam muria, ſiue muries Catoni, Palladio, Columellæ, non liquamen ex piſcibus, ſed ſalſilaginem factitiam ad caſeos condiendos uinaq; ſignificat. Erat & ſua Veſtalium muries, ut inquit apud Feſtum Verrius, certis præſcriptiſq; rebus cõdita, ut quæ ritualis eſſet, & ad religionis quæſita cerimonias.

Halme. Habetur & halme dicta, Latinè ſalſugo & ſalſilago apud Dioſcoridem & Plinium: quanquam in medendi uſu ſalſugo hæc à muria nihil diſtat.

Oxalme. Habetur & oxalme appellata, quòd ex aceto & ſale fiat. nam gari genus acidi oxygarum

oxygarum appellatum, ipſo nomine ſignificatur. Columella oxygarum moreti genus facit, & oxyporum quoq; dici poſſe uult, rationem eius condendi totius operis fine reddit. *Oxygarum.* Videtur id nominis habere, quia cum uſus exigit, aceto garoq; diluitur. Sunt & ſua medicis oxypora, ſicut & hydrogara, & œnogara, & elæogara, alioqui elæogaron & ferculi genus erat delicati, quod Sybariticum miſſum in cœnis appellabant: quoniam Sybaritæ, quo anno id ganeæ inueniſſent, perijſſent, autore Spartiano, Hæc Hermolaus Corollario 234. Et rurſus Corollario 963. Salſugo, id eſt halme, itemq; muria uocari poteſt: quanquam & aliud genus muriæ inter ſales diximus. A garo differt halme, etiamſi utrunq; ad piſces, Galeno teſte, pertinet. *Halme. Muria.* Garus eſt ſanies inteſtinorũ ipſa, halme uerò muries & ſalſilago piſciũ inueteratorũ, hoc eſt ius ſalſum in quo ſeruantur, quam mulieres noſtræ uulgò ſalimuriam appellant. Hæc à ueteribus & ſalſugo Thaſia uocari ſolita eſt: ita condebantur inueterabanturq; piſces ij, quicũq; in pruna & craticula cõmodè coqui poſſent, ob id eos Ariſtophanes anthracidas, hoc eſt prunarios & carbonarios uocauit: nos, ut arbitror, aleculas. *Anthracides.* Huiuſmodi ſunt ſmarides & mænæ; item chalcides, quas & chalcidicas & ſardas, & ſardinos quoq; appellant, item trichides uel trichiæ, &c. Eiuſdem ſortis arbitror hepſetos à coquendo nominatos, quos Artemidorus etiam pleſtos uocauit. His generibus proximę ſunt & thriſſæ. Ex aceto & muria fit quod oxalme dicitur: ſicut apud Cratinum ex allio & muria ſcorodalme. Qui iocularem quæſtionem ſiue gryphum in conuiuio propoſitum non ſoluiſſent, multabantur hauſtu muriæ: ſed ita, ut in uino paulatim, & cũ interſpiratione biberetur. Apud alios uictis meracum, uictoribus oſculum dabatur, Hermolaus. Ebria Baiano ueni modo concha Lucrino, Nobile nunc ſitio luxurioſa garum, Martialis libro 13. de oſtrea. Gari uel potiùs oxelæogari ex encraſicholis parandi rationem meliorẽ quàm ueteres tradiderint, ex Rondeletio ſuprà inter apuas (pagina 78.) præſcripſimus. Prouinciæ uulgus & qui litora Liguſtica colunt, machetam uulgò uocant liquamen ex piſciculo eiuſdem nominis, ut à Bellonio cognoui. *Macheta piſciculus, & liquamen.* Garũ quomodo fiat alicubi in Germania piſciculis ſupra lapides ſale conſperſis, Bernardus Deſſennius in libro de compoſitione medicamentorum alicubi deſcribit. His miſtum ius eſt oleo, quod prima Venafri Preſsit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi, Vino, &c. Horatius 2. Serm.

Apicius Cælius libro 1. cap. 7. De liquamine emendando, ſi odorem malum fecerit. Cap. 31. Oenogarum in tubera. Cap. 34. Oxygarum digeſtibile. ¶ Libro 2. cap. 2. Iſicia hydrogarata.

Siſtit omne ex ſalſis piſcibus, itemq; animaliũ carnibus garũ, nomas, hoc eſt quæcunq; paſcendo ſerpunt, ſi eo foueant, (καταπλαττόμενον, i. illitum, ſed Marcellus legit καταντλούμενον ex codicib. manuſcriptis: & cõuenit, inquit, quoniã liquidũ eſt.) Medet idem morſibus canũ, (*Marcellus addit rabidorum*, κυνοδήκτους ἰᾶται.) Iniicitur præterea clyſtere in dyſenteria, ut quæ exulcerata ſunt ſiſtat & emendet: & in dolore coxendicis, ut quæ exulcerata non ſunt, proritet, (Marcellus addit, ad exulcerationem. ἵνα τὰ ἀνέλκωτα ἐρεθίσῃ,) Dioſcorides libro 2. *G* Vbi Matthiolus: Fuit olim (inquit) garum, complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides: ſed generatim de omni piſcium & carnium muria, qua hæc diutiùs aſſeruari ſolent. Garum plurimùm calefacit & exiccat: quamobrem à nonnullis medicis ad putrida ulcera adhibetur. Clyſtere etiam iniicitur ad dyſentericos & coxendicum dolores, Galenus & Aëtius. Muria ſalſorum piſcium more gari putridis ulceribus congruit, dyſentericiſq; ac coxendicũ doloribus iniecta medetur. ſui enim acrimonia humores coxendicem uexantes trahit, ac per inteſtina educit. putrida uerò ulcera in dyſenterijs abluit & exiccat. præcipuè tamen ſilurorum mænularumq; muria quidam medici ad huiuſmodi morbos utuntur, quam nos interdum ad putrida oris ulcera accõmodauimus, Iidem. Salſarum uerò oliuarum muria ad dyſentericos iugiter utimur iniicientes expurgandorum ulcerum gratia, horæ ſpatio anteaquam clyſter pro cruſta inducenda infundatur, Aëtius. Garo ambuſta recentia ſanantur, ſi quis infundat, ac non nominet garum. Contra canum quoq; morſus prodeſt, maximeq; crocodili, & ulceribus quæ ſerpũt, aut ſordidis. Oris quoque & auriũ ulceribus aut doloribus mirificè prodeſt. Muria quoq;, ſiue illa ſalſugo, ſpiſſat, mordet, extenuat, ſiccat. Dyſentericis utilis eſt, etiamſi nome inteſtina corripit. Iſchiadicis, cœliacis ueteribus infunditur. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicẽ penſat, Plinius. Gari piſcis capite uſto, ſuffitu extrahi ſecundas morantes aiunt, Idem. De medicina ad aures ex garo, lege ſuperiùs ubi Cornarij uerba retulimus, circa principium. Garus piſcis eſt cuius fel recens, & inueteratum uino, auribus utiliſſimum eſt, ut quidam (Textor Rauiſius, ſi bene memini) ex Plinio recitat. Sunt qui præcipuè contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis ſociorum cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere: deinde ſpuma pennis deterſa, poſtquam deſierit ſpumare, tepidum infundere: ſi tumeant aures, coriandri ſucco priùs mitigandas ijdem præcipiunt, Vuottonus. Et uuæ medetur garum cochlearibus ſubditum, Idem. Cornu cerui in acido garo incoquitur, & inde dentes dolentes utiliter colluuntur, Galenus ex Archigene, libro 5. de compoſ. ſec. locos. Alex deferuefacta unguium ſcabriciam extenuat, Plinius. *Alex.* Sed de Alece, & remedijs ex ea, pluribus ſcriptum nobis eſt in A. elemento. Hoc ampliùs hîc notabimus, haleculã diminutiuũ ſemper pro piſciculo accipi, nec legi niſi bis apud Columellam, ut illic citauimus. *Halecula.* Alex uerò in fœm. gen. ſine aſpiratione, etſi in Græci codicis Geoponicorum

fine ἅλιξ legitur: & halec gen. neutro apud Horatium ac Plautum, (alibi tamen apud Horatium non aspiratur, Siser, alec, fæcula Coa. Mihi quoquo modo scribatur hoc nomen semper aspirandum uidetur) semper liquorem tantùm, siue æmulum gari, siue uitium eius significare apparet. nam sicubi grammatici pro pisce accipiunt, ut apud Plautum aut Martialem, pro liquore etiam cõmodè, aut cõmodiùs, interpretari licebit. ¶ Garum catharticum, melancholicum humorem educens, describitur in libro de dynamidijs, inter nothos Galeni.

F Garum facit ad delectationem, Galenus de uictus ratione in morbis acut. Commentario 1. Caricæ si cum alio quopiam eorum quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi, assumantur, iuuabunt non solum illos quibus iecur (aut lien) obstructum aut scirrho affectum est, sed etiam sanos. Siquidem iecoris meatus apertos esse, non ægrotis modò, sed sanis etiam est tutissimum. Ad eum igitur modum uulgò ficubus cum sale tenuante, aceto & garo præparatis uescuntur, quòd ipsas utiles esse experientia didicerint. Idem lib. 2. de aliment. fac. cap. 8. Et rursus cap. 11. Ex cibis omniũ primi sumendi sunt, qui celeriter peruadunt, corrumpuntur autem si in uentriculo morentur diutius. Nec omnino ignorare homines mihi uidentur, qui ordo in ijs quæ mandunt, sibi sit seruandus: quandoquidem ipsos uideas in plurimis cibarijs eum seruare. Præsumunt enim radiculas, oliuas, & fœnumgræcum ex garo: post hæc, maluas, betam, & alia id genus olera cum oleo & garo. Et capite 20. Cum Protas rhetor quidam uentrem sibi post esum pomorum ac pirorum austerorum deijci narraret, rogaui ut mecum uel unum diem uiueret, ut scirem quo tempore & quàm multis uesceretur astringentibus. Ac primùm hominem statim sum hortatus, ut more suo uiueret, néue ulla in re consuetam sibi uictus rationem immutaret. ipse autem cum post balneum paucula aqua præbibita, fœnumgræcum, radiculam, & id genus alia (quæ ante alios cibos omnes ferè sumere consueuerunt) similiter & ipse sumpsisset, uinumq; dulce quantitate mediocri adbibisset, comedit deinceps maluas cum oleo & garo, & pauco uini: & post illa piscis quidpiam, suillæ & auis: deinde, cum secundo bibisset, pauco tempore intermisso, sumpsit pira austera. Postea deambulatum progressi, non multùm deambulauimus, cum uenter illi maiorem in modum est solutus. Quæ cum essem conspicatus, pactus sum cum amico, ut postridie, quæ ad suam uictus rationẽ pertinerent mihi cõmitteret. Qui cum mihi promptè esset assensus, prima omnium, post balneum, pira exhibui: deinde alia deinceps, ut cõsueuerat. quibus peractis, non modò non uehementer, sed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabatur sanè (ut par est) rei euentum, causamq; eius à me sciscitabatur. Cui ego: Nam cum garum (inquam) unà cum ijs quæ cum eo sumpseras, aluum suapte natura subducat, idq; iam antè fecerit, astringentia postremo loco sumpta, ijs potissimùm, qui stomachum habent imbecillum, deiectionis sunt causa, uentriculum roborantia, & ad expellendum deorsum, quæ in sese cõtinet, incitantia. quod magis (inquam) fatebere, si cras prima omnium astringentia sumpseris: secunda autẽ post illa, carnosa: omnium postrema, quæ cum oleo & garo manduntur. Minimè, inquit: repente enim uomerem, si maluas ultimas cum oleo & garo manderem, &c. Idem Galenus libro 5. de sanitate tuenda, (& rursus libro 6.) ex garo & oleo ante cibum assumptis oleribus, aluũ (præcipuè in senibus) solui scribit. Et Cõmentario 1, in Hippocratis librũ de uictus ratione in morbis acutis: Qui cerebrum (inquit) cum oleo & garo condiunt, totum ex ipsis tum dissimilare, tum sibijpsi pugnans efficiũt: cerebro quidem stabili & tardè meante, mistis uerò ipsi ad deiectionem excitare idoneis. Pari modo & de ouo dicendũ, siue cum melle, siue cum sale, siue cum garo assumatur. Et lib. 1. de alim. facult. Ex beta & lente edulium si cum garo dulci paretur, aluũ magis subducit. Idem lib. 5. de compos. sec. locos, acidi gari meminit. ¶ Confectio gari Ioachi martyropolitæ, ex Galeni de medicamentis parabilibus libro 3. cap. 134. (quanquam spurius est.) Accipe frustulorum panis non fermentati, non conditi, putrefacti libram: nigellæ tziaricam, semicontusam mentham, calamintham bunisam, aridam, utranq; semilibræ pondere. rutæ, syluestris thymbræ, fœniculi, singulorum tramia quadraginta. anesi tramia triginta. nanachuam tramia quadraginta. uuarum passarum pinguium maturarum semilibram. palmularum mundarum tziaricam. mellis ueri hilari melisij semilibram. facchari cantij tziaricam. rosarum aridarum, aut humoris ab ipsis per ignẽ extracti tramia centum. Hæc in doliolum cum aqua conijcienda sunt, Soliq; per quadraginta dies exponenda. Ipsis uerò adijcere oportet in puro linteolo deligata ligni aloës tramia quinq;. spicæ tramia septem. caryophyllorũ tramia duo. croci tramia tria. mastiches, thuris, utriusq; tramia decem. struthij corticis tramia quindecim. musci tramium, ampar tramia duo. Omnia linteolo inclusa in dolioli medium succum demittito: & per quadraginta dies quotidie terito, & exprimito, suspendens uidelicet in dolio, in medio succo. Et post quadraginta dies aquam succo superfluitantem colligito, & in altero uase reponito: & in succum alteram aquam inijcito, & utraq; insolato. sed postquam totum ius coactum fuerit in altero uase, tunc in nitido cacabo, aut in olla usq; ad tertias decoquito, & cotoneis maturis impleto. Linteolum autem nunquam de medio garo eximito. Et optimum garum, omnibusq; hominibus utile conficies. ¶ Apicius mullos pisces in garo enecatos sapidiores fieri docuit, Io. Langius. Sic congrũ quoq; coquus apud Sotadem Comicum suffocat ἐν ἅλμῃ διανθεστέρᾳ: & nostri ganeones lampredam in uino Cretico.

¶ Γάρελον, γάρος καὶ ἔλαιον, Hesychius, elæogarum.

GAZAS

GAZAS, γάζας, ἰχθὺς ποιός γάζης, κεκορεσμένος, Hesychius. Videtur autem Gazas piscem significare: & γάζης alia esse dictio à nouo principio, satiatum significans.

GEMMA maris, inquit Albertus libro 7. circa litora nostri maris capitur. Ego nullum huiusmodi Germanorum uocabulum hactenus audiui, & imperitum librarium pro spuma, gemma legisse suspicor. Vulgò enim Meerschum, id est Spumam marinã, uel Seeschwum̃, id est Fungum marinum uocitant animal, quod uel lepus marinus Bellonij est; uel ei cognatum.

GENARIDES, γεναρίδες, nominantur à Tarentino in Geoponicis Græcis.

GERRES in numero multitudinis à Martiale poëta nominantur pisces saliri & inueterari soliti, ideoq; odoris fœtidi: ut libro 3. In Bæticum:

Capparin, & putri cepas alece natantes, Et pulpam dubio de petasone uoras.
Teq; iuuant gerres, & pelle melandria cana. Resinata bibis uina, Falerna fugis.

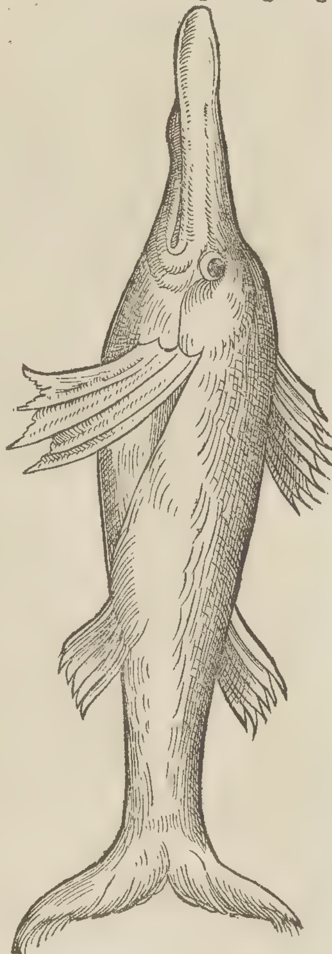
Et alibi, Fuisse gerres aut inutiles mænas, Odor impudicus urcei fatebatur.

Rondeletius eundem hunc piscem esse putat, quem Græci Garum, & alio nomine smaridem uocarint, Gaza cerrum reddidit, Neapoli etiamnum uulgò dicuntur cerres, Massiliæ gerres, &c, ut suprà in Garo recitaui. Plinius tamen in piscium catalogo ad finem libri 32. gerres à garo segregat. Indocti quidam literatores, gerres pisciculos generi locustarum adscribunt. ¶ Cæterùm gerræ à Græcis primùm crates uimineæ appellabantur, ea uox posteà uulgò pro nugamẽtis rebusq; friuolis usurpata est, authore Festo Pompeio, &c. Plura leges in Dictionarijs.

Gerre.

DE GLADIO SEV XIPHIA PISCE, BELLONIVS.

Iconem Bellonius nullam dedit, nos qualem olim accepimus à nobili quodam uiro in Oceano Germanico delineatam, etsi minus accuratè, hîc apposuimus.

XIPHIAS Græcis, Latinis gladius, Venetis Spada, Genuensibus Imperator, nostris Ardea marina, Heron de mer; Burdegalensibus, Grand espadas.

Cetaceus est piscis, ad Thynnum plurimùm accedens: quo, sale condito, nostrates (quibus infrequens est) pro Thynno interdum utuntur. Pelagius magis est, quàm litoralis, Byzantinis frequẽs: hoc à Simia marina (quam etiam Genuenses piscẽ spadam nominant) distans, quòd hęc cauda, ille uerò rostro sit ensiformi. Proinde à Thynno non ipso tantùm rostro, uerumetiã cute minus nigricante differt; sub qua præter aliorum piscium morem, plurimæ squamæ delitescũt. Cætera Thynnum refert, nempe ipsa corporis crassitie, pinnis lateralibus, atq; adeò cauda, quæ illi etiã lunata est. Quinetiam prouectiori Xiphiæ ensis sesquicubitalis longitudinis uice rostri à natura exhibitus est.

A

B
(F)
(C)

DE EODEM, RONDELETIVS.

Ξιφίας à Græcis dictus, à Gaza & Plinio gladius uertitur. Strabo γαλεώτην & κύνα nominari testis est. Et Plinius: Tomus Thurianus, quem alij xiphiam uocant. Et marini canis partem à Romanis thursionem dictam fuisse apud Athenæũ legimus. A nostris emperador. A Massiliensibus & Italis pesce spada. Hîc aduertendum alium esse piscem ex galeorum genere qui à nostris peis espase (*Hanc in Mustelorum genere uulpem alibi facit Rondeletius, Bellonius simiam*) nominatur, ne quis ob nominis nostri cum Italico affinitatem decipiatur.

A
Lib. 1. geogra.
Lib. 32. cap. 11.
Thurianus tomus.
Thursio.

Gladij piscis rostrum expressum est, ad figuram à Ioan. Caio Anglo nobis missam (cuius descriptionem in Corollario posuimus,) corpus reliquum ut à Rondeletio exhibitum est.

Xiphias piscis est cetaceus, aliquando decem cubitorum magnitudinem attingens in nostro mari, rostro mucronato, maxilla superiore ad duorum cubitorum longitudinem accedente, ualde dura & ossea, gladij figuram referente, quæ ob id ξίφος dicitur, id est gladius, unde toti pisci nomen. Inferiore maxilla breuissima, trianguli forma. Dentibus caret ξιφίας, sed horum uice quatuor ossa oblonga & aspera in palato habet. Oculi rotundi sunt & prominentes, ante hos foramina. Pinnas habet duas ad branchias, in medio ferè uentre unicam. Magnam aliam in medio dorso, & paruam non procul à cauda. Extremum corporis priusquam cauda incipiat, latum & planum: in cuius plani medio erigitur tuberculum, unde incipit cauda crescentis lunæ figura, thynni modo, sed latior. Reliquo corpore est rotundo, cute aspera, si à cauda sursum manus ducatur: sin cõtrà, læui. Dorsum nigricat, splendescitq; panni serici instar. Venter candidus est planeq; argenteo et splendente colore, maximè in aquis. Branchias octonas & duplices habet, teste etiam Aristotele. Internæ partes eædem cum internis partibus thunni. *Lib. 2. de hist. cap. 13.*

F Carne est longè candidiore quàm thunnus, nõ insuaui, sed cõcoctu difficili, multũ nutriente.

C & D Aestate ab œstro ita diuexatur, quemadmodũ & thunnus, ut in terram & naues insiliat. Sub pinna uerò hæret exiguum animal: quia ob pinnæ articulum cutis illic mollior teneriorq; sit, faciliusq; illinc sanguinem exugere possit: & ita tenaciter hæret, ut nulla corporis agitatione possit excuti. Rostro xiphiæ tantum inest robur, ut eo naues perforentur. Trebius Niger, ut refert Plinius, xiphiam, id est, gladium rostro mucronato esse tradit, ab hoc naues perfossas mergi in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta uocetur non procul à Lyco (Lyxo, Vuottonus, aliâs Lixo) flumine. *Lib. 32. cap. 2.*

E Piscem hunc maximè pertimescũt piscatores nostri: si enim in retia inciderit, rostro, summaq; ui omnia disrumpit, ut multò plus damni adferat q̃ lucri, quod ex eius captura sperare possint.

COROLLARIVM.

A Gladius non cetus est, sed piscis cetaceus. Græcè xiphias dicitur & inflectitur, ut Aeneas: non xiphius, ut lupus, sicut recentiores quidam imperitè usurpant: quanquam in Hesychij dictionario, in quo innumera sunt corrupta, legitur: Ξιφίας, ἰχθὺς ποιός, καὶ ἄλλος, ξιφιὸς ὁμοίως. Apud eundem pro ξ. scribitur etiam σκ. σκιφίας pro ξιφίας. Σκίφος, ξίφος, οἱ μὲν τὸ ἐγχειρίδιον, ἄλλοι τὸ ἀμφοῖον. Athenæus quoq; ex Epicharmo σκιφίαν nominat. Aelianus de animalibus 13. 4. ex Messenia Menandri hos uersus recitat: Ἐάν με κινῇς, καὶ ποιήσῃς τὴν χολὴν Ἅπασαν, ὥσπερ καλλιωνύμου ζέσαι, Ὄψει διαφέρων τοῦ γε ξιφίου κυνός. Versus quidem postremus apparet corruptus. ¶ Αὐτοῦ δ' ἰχθυάᾳ σκόπελον περιμαιμώωσα Δελφῖνάς τε, κύνας τε, καὶ εἴ ποθι μεῖζον ἕλῃσι Κῆτος, Homerus Odysseæ M. de Scylla. Thynni (inquit Polybius, ut Strabo recitat lib. 1.) cum gregatim præter Italiam acti elabuntur, & Siciliam attingere prohibentur, in maiores incurrunt belluas, utpote delphinos, canes, aliosq; cetaceos pisces. Ex quorum uenatione galeotas, quos & xiphias aiunt, & canes nominari, (οὓς καὶ ξιφίας λέγεσθαι καὶ κύνας φασί, Strabo. οὓς καὶ ξιφίας φασί, καὶ κύνας καλοῦσιν, Eustathius) pinguescere ferunt. Latinus interpres ineptius hæc transtulit. Scribitur autem Græcè γαλεώτης, ut χρύσης, prima inflexione parisyllaba. Quanquam Massarius galeos etiam in recto proferri putat, unde genitiuus galeotis formetur. Huius piscis (inquit) Plinius meminit libro xxxij. cum dixit: Nihil est uenenatius usquam quàm in mari pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari diximus, hanc tamen persequitur galeos, idem & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipuè. Nam & Oppianus trygona, id est pastinacam: & xiphiam, hoc est gladium, siue galeotẽ, diras pugnas inter se cõmittere secundo uolumine tradidit: quod quidem retulimus, ut errorem Sipontini, aliorumq; refelleremus. non enim galeus, hoc est mustellus, sequitur pastinacam, & alios pisces ut ait Plinius, cum sit generale, non speciale nomen, ut autor est Aristoteles & Galenus: sed galeos, quem xiphiam siue gladium uocari diximus in hodiernum diem Græcis xiphiam, & nostris piscem

Gladij, aliâs canes dicti.

Galeotæ.

scem spatham cognominatum, Hæc ille. qui in hoc fallitur quòd Oppianũ scribit libro 2. pugnæ inter pastinacam & gladium meminisse, cùm is simpliciter, & gladio & pastinacæ, utriq; sua arma naturam esse largitam dicat, huic in cauda, illi in rostro, ut in B. recitabimus. Mihi sanè rectus γάλεως, à quo γαλέωτος gignendi casus procedat, minimè placet: neq; enim apud Græcũ authorem aliquem reperitur: neq; aliud simile nomen proparoxytonum. nam νέως, (cuius accusatiuus νέωτα cum εἰς præpositione in usu est,) accentu differt: Μενέλεως declinatione, ut εὔγεως quoq; & huiusmodi: ὑψίκερως, εὔκερως, & similia, his quidem utrisq; conueniunt, sed in ως purum non exeunt. Galeos quoq; uocatur xiphias, & θράνις, Vuottonus: Massariũ scilicet secutus. Θράνις uocem corruptam esse puto, & thurio uel thursio pro ea legendum. ¶ Canes quidem alioqui pisces de mustelorum genere uocantur, de quibus suo loco diximus: Gladios uerò poëta eodem nomine nuncupasse uidetur, quod similiter ut canes galei (id est musteli) cæteros pisces persequantur. Quamobrem ut canum nomine ab illis, sic etiam galeotæ, tanquam galei quidam dicti sunt. cetaceos enim galeos referunt magnitudine, robore, pinnarum situ: cauda etiam lamiam Rondeletij, quæ & ipsa galeorum generis est.

¶ Fuit etiam marinus canis carmine Homeri celebris, cuius frusta Romæ thuriani pulmenti nomine uendebantur Rutilij Ruffi ætate, qui res gestas populi Romani condidit, Massarius ex Hermolao. Marinus canis est (inquit Athenæus interprete Hermolao) cuius frusta Romæ Thuriani tomi siue pulmenti nomine uendebantur tribus obolis in libras. Hoc & thursionem dici solitum affirmat Latina lingua, suauissimum id ac lautissimũ prodendo. Galeoten & Xiphian quoq; dici ab aliquibus hunc piscem uideo, ex Strabonis & Plinij hoc in loco sententia. Fortè uerò thurianum uel thurionem dictum quis putet à Thurijs oppido Italiæ, ceu illuc primò sit conuectus è Sicilia, ubi frequens est. De Thursione delphino simili, & rostrato ut canicula, dictũ est alibi, ut inde forsitan & huic nomen datum sit, Hermolaus in Plinij librum 32. cap. ultimo. Et in Corollario, ubi de fibro quadrupede agit: Hic & à Plinio Tomus Thurianus, ut ego quidẽ primus comperisse suspicor, appellatus est. Athenæus & Thurionem siue Thursionem dici obsoniũ hoc Latina lingua solitum affirmat, suauissimumq; id ac laudatissimum fuisse. Dictum (hunc piscem) & scyllam, & lamiam & carchariam quoq; arbitror à nonnullis: unde coniectari liceat, aut eum esse thurionem, quem nos uulgò sturionem appellamus: aut quod uerius existimandum est, ab eo quasi delicato & cupediario pisce nomen accepisse. Notandum Aristoteli aliud quodammodo, sed affine tamen genus uideri scyllam, & canem marinũ, Hæc ille. Et mox, cum & prædictos pisces nominasset, & phocænam: quæ Latinè à Gaza tirsio siue tursio uertitur; in Plinij codicibus torsio: subdit: Aut si non ijdem omnino sunt pisces, quod & ratio nonnulla suadet, certè similes fateri eos necesse est. Nos de sturione longè alio pisce in Acipẽsere scripsimus. Lamiã quoq; uel scyllam aut carchariam canem, sui diuersiq; à gladio simul & sturione generis esse, ex ijs quæ suprà in Canum piscium historia scripsimus, liquidò constat. ¶ Tomus de parte seu segmẽto piscis propriè dicitur: sed totus etiã piscis gladius synecdochicè tomus Thurianus dici fortassis poterit, ut Cybium & salsamentũ est à cubi figura dictum, & κυβείας piscis Oppiano. Rutilius Rufus à piscatoribus proprijs, tribus obolis minã opsonij, & maximè Thuriani dicti, emebat. Est autẽ hæc pars marini canis sic appellata, Athenæus. Θορυνεὺς, xiphias piscis, Hesychius, & Varinus. est quidem hoc uocabulũ Thuriano confine, ut ab eo corruptũ uideri queat. Gladius à nostræ ætatis Græcis etiam rectè Xiphias appellatur: Massilienses piscem imperatorẽ nominant, quòd gladium ueluti imperatores picti gerant. Iidemq; alium piscem Spatam ex eo appellant, quòd eius cauda gladij speciẽ similitudinemq; gerat. Itaq; cum audies in prouincia Narbonensi nominare Spatam, non existimes esse, quem Itali Spatam piscẽ appellant, sed alium hũc, quem modò dixi, Petrus Gillius. ¶ Gladius est piscis quem nostrates militem uocãt, Albertus.

Sed idem alibi barchoram, id est testudinem marinam, aut eius speciem quandam uulgò militem uocari scribit. Rostri quidem ensiformis in hoc pisce tam euidens est nota, ut ab eadem in diuersis linguis nomen ei eadem significatione sit factum, Xiphias Græcis, Gladius Latinis, Spada (pro spatha) Italis, Schwertfisch Germanis, Schwerdefisshe Anglis. Bellonius gladium apud Cenomanos Gallos ardeam marinam nominari scribit, à rostri scilicet rectã productĩ longitudine. quare cum acum etiam piscem in Oceano (Hornfisch appellant in lacu Suerinensi & alibi) rostro ardeam referre dicant qui uiderunt, & gladio piscis non dissimilem esse, sed non longiorem cubito, idem utriq; nomen in uulgaribus linguis, maioris duntaxat & minoris expresso discrimine, attribui licebit: quod tamẽ, cum toto genere differant, non probo: præsertim cum alia eorum nomina propria habeamus. Est & grus marinus in Corinthiaco mari, quindecim pedum magnitudine, cuius caput & os gruis alitis similitudinem gerit. Quærendum an serra quoq; piscis gladio cognatus sit, non uerè cetus ut Rondeletius pingit. Ardea mari. Acus. Grus mari.

Xiphias in Danubio capi, Aelianus duobus in locis refert. In Dania, in lacu Suerinensi, & passim ad Oceanum Germanicum notissimi sunt. Capiuntur xiphiæ circa Zephyrium, quod extremũm est Italię promontorium, Spartiuentum à nautis hodie nuncupatum. Nostra quidem (*circa Romam nimirum*) litora rarò adeunt, ueluti qui perpetuis maris æstibus, ut in freto accidit Siculo, gaudere uideantur, Iouius. ¶ Gladius à rostri mucrone sic dictus, branchias habet octonas B

duplices, *(Idem Rondeletius cõfirmat, Gillius uerò quadruplices ei adtribuit,)* Ariſtot. Fel eius collectim inteſtinis commiſſum eſt, Ariſtot. Vnicum ei inteſtinum eſſe rectà extenſum audire memini: quod ſi uerũ eſt, miror & ueteres & recentiores hoc tacuiſſe. Fel habet à iecore ſemotũ, Vuotonus. In mari Tyrrheno xiphiæ nauicularum magnitudinem æquant: quorum, dum natant, tertia ferè corporis pars ſupra mare eminens fertur, ut Strabo author eſt. Crebrò delphini magnitudinem excedunt, Maſſarius. Ge. Fabricius effigiem gladij ad ſceleton delineati ad me miſit, cuius longitudinem fuiſſe ſcribit pedes uiginti, latitudinẽ tres, roſtri per ſe, pedes ſex cum tribus quadrantibus. Xiphiam Ariſtoteles habere ait roſtri partem inferiorem paruam: ſuperiorem magnam, reliquo corpori longitudine æqualem, oſſeam, hoc & ξίφος uocari, id eſt gladium, dentibus carere, Athenæus. In ipſis quidem Ariſtotelis qui extant libris, hæc de gladio prodita non reperio: neq; uerum fortaſſis eſt quod de roſtri longitudine ſcribitur, τὸ δὲ καθύπερθεν ὀστῶδες, μέγα, ἴσον τῷ ὅλῳ αὐτοῦ μεγέθει. Rondeletius piſcem hunc aliquando decem cubitorum magnitudinẽ attingere dicit in mari ad Narbonen. prouinciam, maxilla ſuperiore ad duorum cubitorum longitudinem accedente. In pictura uerò quam proponit, maxilla eadem (ſi à mucrone ad oculum uſq; & interiorem oris angulum metiaris) paulò minùs (cauda dempta) quàm tertiam totius longitudinis partem explet: (quam proportionẽ in illa quoq; icone, quam Bellonij ſcriptis appoſui, obſeruatam deprehendi: & fermè in illa etiam, quam ad ſceleton factam Ge. Fabricius ad me dedit.) ſi uerò accuratiùs conſideres, ita ſe habet maxilla ſuperior ad totam longitudinem, ut tria ad decem: inferior uerò (in Rondeletij icone, ſimiliter à mucrone eius ad angulum oris interiorem ſumpta menſura) ut unum ad decem. ¶ Rerum quidem, non ſolùm animalium, ſimulacra ineſſe mari, licet intelligere intuẽtibus uuã, gladiũ, ferras, Plin. Oppianus ξιφίας φερωνύμους cognominat, hoc eſt uerè à gladij ſimilitudine ſic dictos. ¶ Xiphiæ gladium Oppianus ait acutiorem ferro exiſtere, cuius horribilem mucronem haudquaquam durus lapis ferre poſsit, neq; priuſquam ſpiculo transfixerit, quidquã comedit. Idemq; ſcribit, extincto piſce, ſimul etiã corrumpi gladium, armaq; unà cum domino extingui, & deinde os manere inefficax, neq; cum eo quidquam effici poſſe. Ego tamen cum ad portum Monœci Herculis, à piſce huius gladij iam abſciſsi robur tentarem, dura ſaxa mucrone excauabam, Gillius. Sed ipſos Oppiani uerſus recitemus aliquot ſuper hac re, tum quòd perelegantes ſunt, tum ut Maſſarij lapſus, qui paſtinacam & gladium inuicem pugnare ex hoc loco aſſeruit, redarguatur.

Τρυγόνι τε, ξιφίῃ τε θεὸς κρατερώτατα δῶρα Γυίοις ἐγκατέθηκεν, ὑπέρβιον ὅπλον ἑκάστῳ
Καρτύνας. καὶ τῷ μὲν ὑπὲρ γένυν ἐστήριξεν Ὄρθιον, αὐτόρριζον, ἀκαχμένον, ἔτι σιδήρου
Φάσγανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσοσθενές, ὄμβριμον ἄορ. Οὐ κεῖνον κρυόεσσαν ὑποβρύσαντος ἀκωκὴν
Οὐδὲ μάλα στερεὴ πλάκη λίθος οὐ τηθεῖσα. Τοίη οἱ ζαμενής τε πέλει, πυρόεσσά τ' ἐρωή.
Τρυγόνι δ' ἐκ νεάτης ἀνατέλλεται ἄγριον οὐρῆς Κέντρον, ὁμοῦ χαλεπόν τε βίῃ, καὶ ὀλέθριον ἰῷ, & reliqua.

Gladij qui in Iſtro capiuntur (inquit Aelianus de animalibus lib. 14. cap. 23.) conuenientiſsimum nomen habent, cum enim omni reliquo corpore teneri ſunt & tactu mites; tum dentes eorum nec admodum curui, neq; immanes ſpectantur: καὶ ὀδόντες οἱ οὐ πάντες (aliâs πάντη) σκολιοί, οὐδὲ ἀπηνεῖς ἰδεῖν. *(Athenæus ex Ariſtotele dentes omnino eis negat, ut Rondeletius quoq;. & ueriſimile eſt materiã omnem quæ dentibus cedere debuerat, in talem tantumq; gladium eſſe conſumptam: ſicut in ruminantibus cornutis quadrupedibus ſuperioris maxillæ dentes primores deſunt, in cornua nimirum materia eorum tranſlata. Albertus maxillam inferiorem huius piſcis dentatam facit.)* nec ſic horret ſpina in dorſo quemadmodum delphinorum, nec in cauda: ſed quod magnam uel audientium uel uidentium admirationem moueat, ſub ipſis naribus, quà reſpirant *(at piſces aut non reſpirant, aut non per nares)* & aqua ad branchias eis influit ac refluit, in mucronem roſtrum procedit, & rectum porrigitur, ſenſimq; & leniter in longitudinem & craſsitudinem augetur: & dum ad cetaceam magnitudinem peruenit, illius etiam mucro tandem uel triremis roſtro comparari poteſt. neq; modò cum cibi inopia urgetur mucronati roſtri incurſu piſces interficit atq; exeſt, ſed etiam maxima cete propellit & ulciſcitur, non quidem armis ex ferro confectis, ſed natura comparatis: ut ij qui magnitudine proceſſerunt, contra nauem mucronem in eam defigentes, uenire audeant. Quidam gloriantur ſe ſpectauiſſe nauem Bithynicam in litus extractam, ut carina eius iam uetuſtate fatiſcens reſarciretur, atq; in ea Gladij caput affixum inſpexiſſe: cuius, cum in nauem mucronem ſuum defixiſſet, & nullis uiribus ipſum retrahere quiuiſſet, corpus quidem reliquum à ceruice auulſum fuerit: roſtrũ uerò infixum, ut à principio inhæſerat, remanſerit, Hactenus Aelianus: qui maxillam huius piſcis γένυν appellat, his uerbis, εἰς ὀξὺ οἱ προήκει ἡ γένυς, &c. quamobrem libro 9. cap. 40. mendum eſſe apparet. In qua parte (inquit) inſitam uim habeat præclarè nouit quodq; animal, cuius & cum inſidias facit, & cum ſe defendit, fiducia nititur. Itaq; gladius piſcis pinna (τῷ πτέρυγι, lego τῇ γένυϊ, id eſt maxilla) tanquam gladio, unde & nomen traxit, ad ſe defendendum utitur. Paſtinaca aculeo ſe tuetur, muræna dentibus. Hunc piſcem uidi mortuum integrum & manibus contrectaui. eſt autem præpinguis, & adipem in dorſo habet inſtar porci, Albertus. Et alibi, Pellem habet delphini, & formam ſturionis: niſi quòd pellis plana eſt, non aſpera: & ubi finitur ad caudam, paulatim terminatur in gracilitatem. tum ſtatim quaſi abſciſſo corpori infigitur cauda lata & biſurca. Dicitur autem gladius, quia naſus (maxilla ſuperior) eius longus eſt, ultra cubitum cum dimidio, &

directè habet mucronē & figuram gladij: ſubſtantia eius durior eſt cornu, mollior oſſe, colore nigra. Sub naſo autem non habet os ad ſugendum ut ſturio, ſed ad mandendum ut ſalmo. Inferior maxilla eius triangula & dentata eſt. ¶ Gladij roſtrum leuiter in enſem procedit, non minus durus hic quàm ferrū exiſtit: Dentibus & ſquammis caret, aſpero corio ut natio canum obducitur: pinnam, ex membrana conſtantem, in dorſo habet: adeò hebetibus aculeis, ut oſsicula diceres intertexta, Gillius. Gladius piſcis longum roſtrum habet, ſimile roſtro ciconiæ, ſeu gladiolo, cætera non multum diſsimilis lucio, Eberus & Peucerus. Extremum gladij eius mucronem paulatim attenuante ſe maxilla, prorſus acutum eſſe audio; quod & Io. Caius nobis pulchrè expreſſit, in Rondeletij figura non apparet. Cognationē aliquam huic piſci cum thunnis intercedere, ex ijs quæ Rondeletius & Bellonius tradiderūt, non eſt obſcurum: nam & internæ partes eædem ei ſunt; & cauda ſimiliter Lunæ creſcentis ſpecie: & æſtate œſtro ut thunnus diuexatur.

XIPHIAE ROSTRI DESCRIPTIO ACCVRATA, AD SCELETON, Io. Caio medico Anglo authore, in epiſtola ad nos.

Xiphiæ piſcis ſummam roſtri partem, quæ gladio ſimilis eſt, ad naturale roſtrū depinximus induſtria Ioannis Betti nobilis apud nos pictoris. Ima enim roſtri pars, oculus, & reliquū corpus uetuſtate abſumpta ſunt. Pars illa roſtri ſuperior, tota oſſea eſt & dura. Sicca etiam noſtra eſt. Superficie ſua ſumma & extima leuiter aſpera eſt: intima & prona, læuior. Componitur ex duobus oſsibus, quæ ab ultimo ſuo fine mucronato ad caput uſq; ita coniuncta ſunt, ut unum quid eſſe toto proceſſu uideantur. Vbi ad caput peruentum eſt, paulatim ſe diuidunt & diducunt, ita ut ſuperior pars ad cranium conficiendum latius aſſurgat: alterum, palati os facit, rectoq; ductu à lato in acutum tendit, pari cum ſuperiori longitudine. Medium rictum & hiatum inter utrunq; os bona ſua parte occuparunt cerebrum atq; oculi, quæ iam uetuſtate deleta ſunt. Reliquum adhuc occupat in modum cunei materia quædam ruffa, carioſa, pinguetudine quadam unctuoſa, etiā in tanta uetuſtate, medio modo ſe habens inter durum & molle, friabilis, ita ut digitis facile deteratur, materiei illi carioſæ, quæ in ſalicum putredine uiſitur, non abſimilis, intertextis quibuſdam membranulis continentiæ cauſſa. Aequè & ea parte qua ſe findere occipiunt, oſsi ſuperiori incumbit media ſua parte alterum os tenue & mucronatum, eo modo quo uaginis gladiorum incumbit altera ad cultrum excipiendum uaginula. Ab eo mucrone ad extremum roſtrum, in medio latitudinis ſuæ ſpatio, ſulculus quidam eſt, uti in multis enſibus ferreis uidere eſt, utrinq; eius ſulci, leuiter in ſummo decurrit ad ultimum ferè mucronem alter ſulculus, ſed non ita altè impreſſus aut excauatus, ut eſt medius ille. In intima ſeu prona ſua parte ſuturam quandam habet, in media latitudine per omnem longitudinem leuiter ſe attollentem. Conſpicua tamen hæc non ita ſunt, niſi in ſicco roſtro, propter περιόστεον & cutem, quibus obducuntur adhuc recentia, ut in hoc noſtro quantumuis ſicco quibuſdā in locis, maximè ubi ſe diuidit, apertū eſt. Gladius ipſe ſine pelliculis, colore eſt obſcurè pallido. Vnde tñ diuiſio illa incipit, ſemper eſt nigrior unctuoſitate materiæ, quę in ipſo rictu inter os utrūq; cōtinet. Longū eſt os illud noſtrū (quod parui xiphiæ roſtrū uidet eſſe) à fine ad ſummū capitis, pedes tres & ſemiſſem. Sed ad hiatū (quotenus gladij armati hominis refert figurā) pedes duos, palmos tres. Pēdit libras tres, uncias duas, ſiccatū iam & annoſum.

Xiphias Oppianus inter pelagios piſces numerat, ut Ouidius quoq;. Vide etiam ſuperiùs in B. circa principium. Raro litus adeunt, Vuottonus. Capiuntur in mari & Danubio, quòd & C
ſalſa & dulci aqua delectentur, Aelianus. ¶ Ac durus xiphias ictu non mitior enſis, Ouidius.

Quanta ui & piſces infeſter, & roſtrū in naues adigat, leges inferiùs, hoc in E. illud in D. ¶ Gladij & thunni agitantur aſilo canis exortu. hic tanto dolore infeſtat, ut non minus interdum, quàm delphinus exiliant. unde fit, ut uel in nauigia ſæpenumero incidant, Ariſtotel. Animal eſt paruum, ſcorpionis effigie, aranei magnitudine, &c. ut dictū eſt ſuprà in Aſilo in A. elemento. Sub canis ortum aſilum circa pinnas habent: alio autem certo quodam tempore, etiam in capite, Euſtathius in Odyſſeæ x. Idem malum Oppianus ſecundo Halieuticorum eleganter deſcribit.

Ex Aeliano ſuperiùs retuli, (in B.) quòd in eſurie roſtri ſui incurſu, non piſces modò interficiat, ac uoret: ſed magna etiam cete propellat & ulciſcatur. Cetus quidē aut balæna (der Wall- D
fiſch) à gladio tanquam hoſte capitali ſibi timere, accolæ Oceani Germani referunt. De galeotis aut galeotæ potiùs pugna cum paſtinaca, lege quæ ſuprà in A. annotauimus. Xiphias balænam conſpicatus uſq; adeò metu cōſternatur, ut gladium ſuum in terram, aut ſaxum, aut obuium alium quemcunq; uadi (fundi) locum impingat, & ita capite infixo ſe contineat. Balæna uerò truncum aut aliud quidpiam eſſe putans, negligens præternatat. Solæ utem mænides eum conficiunt, eò quòd pellem tenuiſsimā habeat. nam cum uiderint eum, adproperant & exedunt, Oppiani paraphraſtes capite 47. Retulit Ioannes Marius Cataneus Nouarienſis multarum literarum notitia inſignis, qui Locrenſi in litore xiphiarum piſcationi interfuit, eos tanta eſſe ingenij docilitate, ut Græcanicum ſermonem quo ille magnæ Græciæ tractus utitur, ab Italico diſtinguere uideantur: idq; admirandis argumentis deprehendi, quum Græcas uoces minimè reformident, ad Italicarum uerò ſonum repentè diffugiant, quod complures Brutij teſtati ſunt, Iouius.

Iſtri confluente per hyemem glacie aſtricta, piſcatores alicubi ea perfracta ueluti puteum ex- E

cauant: ubi ut in stricta scrobe cum permulti alij pisces facile capiuntur, tum xiphias qui necdum confirmata ætate, nec confirmato rostro existit, (καὶ ξιφίας, ἀλλ' ὅπω μέγας, καὶ ἔτι τοῦ κέντρου τοῦ προμετωπιδίου ἄμοιρος,) Aelianus 14. 26. ¶ Polybius (ut recitat Strabo libro 1.) Vlyssis errores circa Siciliam cõtigisse colligit. nam & uenatio galeotarum piscium (quos à Scylla Homerus deuorari fabulatur, canes eos nominans, unà cum delphinis & alijs cetis) circa Scyllæũ Siciliæ tractum (περὶ τὸ Σκύλλαιον. *Scyllæi freti meminit Archestratus apud Athenæum in Lato pisce*) fit huiusmodi. Manentibus in statione frequentibus remorum duorum scaphis, speculator aliquis cõmunis cõstitutus est. Duos singulæ scaphæ tenent: quorum alter remigat, alter hastatus in prora stat. Cum primùm uerò speculator supereminentiam galeotæ signo indicat, (beluæ quidem supra mare pars tertia eminẽs fertur,) scapha propiùs appellitur. Deinde iacto manu telo, (ὁ μὲν ἔπληξεν ἐκ χειρός,) uulnus incutit. Tum euulsa sine cuspide de corpore hasta, quod telum sanè est hamatum (ἀγκιστρώδης γὰρ ἐστιν ἡ ἐμβολὰ τῆς,) & cui hastile laxiùs inseratur idoneum. Ab eadem cuspide alligatus est funiculus longus, quem pisci sauciato relaxant, donec agitatus suffugiensq; lassetur. Tunc in terram subducunt, aut intra scapham accipiunt, nisi prorsus immensum corpus existat. Quòd si etiam in mare telum exciderit, haud sanè perit. est nanq; è quercu pariter & abiete compactum, adeò ut querna grauitate demersum, deinde in sublime relatum facilè possit apprehendi. Contingit autem interdum & remigem in scapha (διὰ τοῦ σκαφιδίου, id est per scapham) propter magnitudinem galeotarum gladij uulnerari, & quòd uis beluæ ueluti apri (συαγρώδης) sit, & similis ferè uenatio. Talibus ex rebus quadam coniectura colligi posse, inquit Polybius, Vlyssis errorẽ circa Siciliam secundum Homerum fuisse, quoniam huiusmodi uenationẽ Scyllæ adtribuit, quæ Scyllæo tractui usitata est. Et ex ijs quæ de Charybdi memorant, quæ freti illius periculis similia sunt, &c. ¶ Oppianus libro 3. Halieuticorũ, xiphiam canit etiam hamis capi, licet nulla eis infixa sit esca. nudus enim hamus, nec occultatus à linea dependet, duplici recuruus unco. Supra eum uerò, mollem aliquem piscem è genere alborum, palmos (palæstas) circiter tres superiùs, summo labro artificiose alligant. quem dum inuadens xiphias uorat, partes eis aliquæ delabentes circa hamum inhærent, quas ille dolo non animaduerso similiter deuoraturus capitur & extrahitur. Porrò circa Tyrrhenum mare, Massiliam & Galliam, ubi ingentes xiphiæ reperiuntur, piscatores nauiculas ipsis piscibus tum corpore tum gladio & mucrone rostri similes fabricant. Illi alios sui generis pisces uidere se rati, nõ refugiunt, donec à cymbis undiquaq; circundati fuscinis feriantur, adeò ut effugere nequeant. Fit quidem quandoq; ut gladio suo belua nauim penetrando perforet, tum piscatores illicò securi maxillas eius confringunt, & nauim perforatam clauo obturant, ac piscem uiribus defectum extrahunt. Quinetiam sinuosis retibus inclusus aliquando xiphias capitur: & stolidus oblitusq; roboris sui ad maculas trepidat, nec audet appropinquare. itaq; ad litus extracti caput clauis aut sudibus cõminuunt piscatores, (*Atqui contrarium Aelianus & Rondeletius tradunt, piscatores à gladio summopere sibi timere, quòd si in retia inciderit, summa ui omnia disrumpat,*) Hæc Oppianus. Hippuro iuli & xiphię inescantur, Idem. Cùm thynni circumretiti tenentur Neptuno malorum depulsori piscatores uota faciunt, ne gladius piscis, néue delphinus in captiuorũ numero sit. nam sæpe strennuus aliquis gladius, lacerato reti thynnorum gregi irretito ad se exuendum ex laqueis facultatem dedit, Aelianus de animalibus 15. 6.

Oppianus.

Xiphiæ in Oceano Indico in tantam augentur magnitudinem, ut ualidissimis rostris Lusitanarum nauium latera ad sesquipalmum aliquando perforarint, Iouius. Retulit mihi quondam amicus, uir doctus & fide dignus, affinem se habuisse, qui cum in Syriam nauigaret, natantẽ iuxta nauim hominem uiderit medium ab hoc pisce rostro discindi.

F Gladius præpinguis est, & adipem habet in dorso instar porci, Albertus. Ego etiam pinguissimum uel ad fastidium esse audiui. Xiphiæ bonitate & precio siluris (sic sturiones uocat, non rectè) fermè sunt æquales, Iouius. Et rursus, Thynni pariter ac Xiphiæ quum œstrum patiuntur, ueluti noxij damnantur mensis. Salsamentis cõmendatissimi sunt, Massarius. Xiphias piscis est mali succi, & multarum superfluitatum, difficilisq; concoctu, ac nauseam afferens, & propterea ab hoc edulio prorsus abstinere melius est. At si quis nonnunquã eo uti uelit, acrioribus condimentis uitia eius emendet, uinumq; superpotet & ualde uetustum & tenue, Symeon Sethi. In frusta secatur xiphias. carnem habet aridam. concoquitur difficulter, sed plurimũ nutrit si rectè conficiatur, sicuti & cæteri grandiores pisces omnes, ut inquit Mnesitheus. In cibum sinapi conditur. est enim sapore ingrato, uiroso. eius abdomen cæteris partibus præfertur, Vuottonus. Xiphiæ crudos humores generant, Psellus.

Ἀλλὰ λάβε ξιφίου τέμαχος Βυζάντιον ἐλθών, οὐραῖον τ' αὐτὸν τὸν σφόνδυλον. ἔστι δὲ κεδνὸς
κἂν πορθμῷ πρὸς ἄκραισι Πελωριάδος προχοαῖσι, Archestratus apud Athenæum.

H.a. Γαλεώτην etiam stellionem, aliqui felem interpretantur. Vide in Stellione A. inter Quadrupedes ouiparas. Item Galeotæ dicebantur uates quidam in Sicilia. lege ibidem H.a. ¶ Ξιφίας etiam cometæ genus est in mucronem fastigiati Plinio, Theon ξιφηφόρον appellat. Ξιφοειδὲς os, id est ensiforme, uel potius χόνδρος ξιφοειδὴς, id est cartilago ensem referens, in fine sterni, hoc est ossis medij pectoris, à medicis appellatur. Deriuatiua quidem nomina rerum in ίας non pauca usitata sunt, ut ab ὠχρός, ἐρυθρός, ὠχρίας, ἐρυθρίας, de homine natura pallidi aut rubicundi coloris: sic à

ξίφος

ξίφος ξιφίας. ¶ Trebius eſt in Oceano qui duro naues perforat roſtro, Obſcurus: ſed ineptiſsimè: cum Plinius à Trebio Nigro hoc de gladio piſce tradi referat.

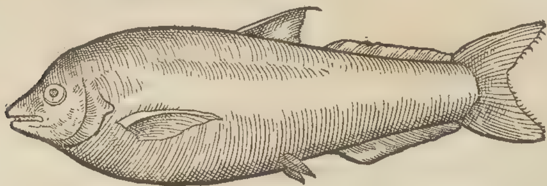
Epitheta. ἄλκιμος ἰχθὺς, φερώνυμος, Oppianus. ἄπλατοι ξιφίαι μεγακήτεες, Idem de xiphijs circa mare Tyrrhenum.

Caput xiphiæ piſcis ſuffitum cum myrrha, uelut dæmoniacos faciet adorantes. Tu autem nares tuas unge ungento ualido, & nullo modo fies rabidus uel inſanus, Autor Kœranidum lib. 1. C.

In xiphia lapide, id eſt ſapphiro, ſculpe accipitrem, & ſub pedibus eius xiphiam piſcem: & reclude ſub lapide radicē herbæ, *(xiphij, id eſt gladioli,)* & habe. hic annulus eſt caſtus, quem ſi habueris circa te, in oraculo uidebis quicquid uolueris. Et ſi poſueris eum in animali uel idolo aliquo, oraculum ædet de omnibus rebus quas uolueris ſcire, Idem. *Xiphias lapis.* *Xiphiū herba.*

Gladius fortè aut gladio cognatus eſt TIBVRONVS piſcis, de quo Petrus Martyr Oceaneæ Decadis tertiæ libro 8. ſic ſcribit: Bainoa prouincia eſt (noui Orbis,) in qua lacus eſt ſalſus & amarus. Putant autem eſſe amplas adeò profundasque cauernas eius, ut è mari per eas magni etiam marini piſces emergant: inter quos piſcis quidam ab eis dictus Tiburonus, qui hominē in ictu dentis *(ut gladius roſtri)* ſecat medium & uorat. In Hozamam urbis primariæ fluuium è pelago aſcendunt tiburoni, & multos dilacerant ex incolis: præcipuè qui ſe nullo pacto abſtinent, quin quotidie lauandi gratia ſe immergant fluuio. Et paulò pòſt: Tēpeſtates in hoc lacu excitatæ, Tiburonum lauta conuiuia ſunt. Sed & alius quidam noui Orbis piſcis cetaceus eodem nomine dictus uidetur, de quo ſuprà leges in Cetis diuerſis, pagina 251. *Tiburonus.*

DE GLANIDE, RONDELETIVS.

Alteram iconem piſcis barbati, quam ego olim ad Rondeletium miſi, hîc non poſui, in Siluro eandem meliùs expreſſam exhibiturus.

DOCEBIMVS proximo capite Silurum eundem cum Glanide piſcem non eſſe, ſed ei perſimilem: qualis eſt quē hîc exhibemus, capite craſſo & magno, ore dentibus armato. qualem à bono & docto uiro figuram accepi, talem exhibeo: *(Atqui in primis libris, ubi de manſuetudine piſcium agit, Glanos ſe inquit uidiſſe ad manum uenire:)* nec certi aliquid ſtatuo: nunquam enim temerè mihi iudicandum, & affirmandum aliquid ſtatui de ijs piſcibus quos neque uidi, neque diſſecui. Piſcem alium pro Glanide uſurpant nonnulli, qui ab Heluetijs Saluz nominatur, & in Iuerdunenſi lacu capitur, ea adducti ratione, quòd ab accolis lacus modò dicti obſeruatum ſit quod de Glanide ſcripſit Ariſtoteles: Fluuiatiles & lacuſtres à peſte quidem immunes ſunt, ſed nonnullis morbi incidunt proprij. Glanis enim maximè canis exortu, quod ſublimis natet, ſyderatur, & tonitruo ſopitur magno. A

Piſcis hic in eam accreſcit magnitudinem, ut centum librarū pondus ſuperet, cute dura contegitur ſine ſquamis, capite lato & compreſſo, circa os appendices multas habet. ex ſuperiore maxilla dependent duæ, ex inferiore ſex. Pinnæ duæ *(unica & parua eſſe debebat, in ſummo dorſo, pictor malè expreſſit,)* ſunt in dorſo, aliæ ad branchias, ab ano unicam cum pinna caudæ continuam habet. Cauda ipſa lata eſt, & depreſſa. B

Carne eſt dura & inſuaui, & ab ipſis lacus in quo capitur, accolis negligitur. credunt enim ab eo tempeſtates induci, nec unquam maiores capi ſine proxima tempeſtate, *Hæc Rondeletius. Nos plura in Siluro de hoc piſce.* F E

DE EODEM BELLONIVS, GLANIN ENIM ESSE PVTO QVEM ipſe ſilurum nominauit, nec ullam adiecit iconem.

Ichthyocollam refert, qui Græcis à motus caudæ celeritate Aelurus & Silurus: Oppiano, ab animalis terreſtris ſimilitudine, Hyæna dicitur: habet enim ueluti iubas quaſdam à ceruice deorſum exporrectas, quæ totam ipſius caudam ambiunt. Byzantinum uulgus, apud quos frequens ex Strymone conſpicitur, antiquam dictionem retinens, Glagnū ab inſigni glabritie nominauit; A B

C F Piscis est fluuiatilis, haud ita delicatus. cuius caro sale condita, præter alimentum, eum etiam usum præbet, quòd spiculis corporibus infixis extrahendis sit utilis.

G E Pellis, quæ in morem anguillæ læuis, sed multò magis dura est, contegendorum Turcarum tympanis, membranæ loco, inseruit.

B Agonum Mediolanensem referret, nisi maior esset: atq; etiam hoc dempto, quòd Agonus caudam seorsum à tergoris pinnis seiunctam habet. Hyænæ autem cauda, Corduli caudæ similis est, quemadmodũ & Corduli anguillæ, qui tres pisces in natando corpus in spiras agunt serpentium more. Verùm etiam cõfusos in ore dentes habet Silurus, multis ordinibus in maxilla dispositos: os magnũ & amplum: branchias utrinq; quaternas, easq; duplices, nouissima excepta: fel maximum iecori annexũ, maiorq; in fluminibus quàm in æquore euadit, in quo etiam rariùs reperit.

E Huius piscis esu, ex suæ legis interdicto, Iudæi abstinent, quòd glaber sit, & squamis careat.

COROLLARIUM.

Glanin esse puto siluri speciem minorem. icones autem specierum eius duarum, cum ipsius historia dabimus.

A *Orthographia vocabuli.* Glanis nomen piscis apud Græcos, & Latinos uarijs modis scriptum reperio: ex quibus Latinè quidem glanis, (non glanus, aut glanius,) scribi laudo, duabus syllabis, masculino gen. inflectendum ut Paris, Paridis. si quis tamen etiam fœmininè uti uelit, ut Pausanias, & inflectere ita ut nauis, nauis, esto. Græcè uerò γλάνις rectè scribitur, uocabulum paroxytonum, cum iôta in ultima, similiter flectendum, ut genitiuus sit γλάνιδος; uel etiam Atticè γλάνεως, ut ἄφις, ὄφεως, quod tamen rarius est. Et paucas alias in ις dictiones, quæ similiter duobus his modis declinentur, inueniri puto. Eustathius tamen nominum in ις quæ per ιδος flectuntur, quædam etiam per εως Atticè declinari ait, ut Ἄμαστρις, Ἀμάστριδος uel Ἀμάστρεως. Glanus qui & glanis uocatur, in quibusdam Plinij exemplaribus legitur. sed uetus lectio (inquit Massarius) melior est. non enim glanius, neq; glaucius, sed cautiùs qui & (*& abundat*) glanis uocatur (*agit,*) &c. Apud Volaterranum modò glanius, modò lagnis, (ex Aeliano nimirum, cuius codices quidam manuscripti λάγνεις pro γλάνεις habent) diuersis in locis, utrunq; pro glanide perperam scribitur. Sic in uulgatis Athenæi codicibus χλανίδος pro γλάνιδος: & apud Aristotelem γλανεῖς circumflexum in plurali numero Attico propenacuto: & γλανὶς in singulari oxytonum pro paroxytono: & γλανέων semel ac iterum in genitiuo plurali, penacutum pro antepenacuto. Glani iecur, pro glanidis, apud Plinium alicubi. In libro de remedijs paratu facilibus inter nothos Galeni, γλανέων, pro γλάνεων genitiuo plur. proparoxytono Atticè. Cæterum in alijs Athenæi locis probè legitur γλάνιδος & γλάνιδας. In Equitibus Aristophanis cum quidam interrogasset, utrum Bacidis haberet oracula: respondit alter, non Bacidis, sed Glanidis fratris senioris, γλάνιδος ἀδελφοῦ τοῦ Βάκιδος γεραιτέρου, ubi Scholiastes: Iocatus est (inquit) terminationum similitudine, τὸν Βάκιν καὶ τὸν γλάνιν εἰπών. est aũt genus piscis ὁ γλάνις. γεραιτέρου δὲ, συνετωτέρου. Pausanias fœm. genere effert αἱ γλάνεις & ταῖς γλανισι, q̃d meliùs proparoxytonũ scribetur γλάνισι cõmuniter: uel γλάνεσιν Atticè, Ionicè ue, ὁ γλάνις ὁ ἄῤῥην, Arist. historiæ 9.37. alibi etiam masc. genere utitur. *Glanis fl.* Glanis, γλάνις, fluuius est Cumæ, (Italiæ & Cumæ, Varinus: apud quem ultima non rectè per ypsilon scribitur:) cuius meminit Lycophron: γλάνης (sic habet codex impressus per η. in ultima) δὲ ῥεέθροις δ᾽ ἐξέτου τέγγων χθόνα. Ab hoc etiã piscis glánis dicitur, qui nominatur γλάνος, (hac terminatione apud nullum alium Græcum inueni.) Est & Iberiæ fluuius, item tertius Italiæ circa Tiberim amnem, Stephanus. Idem puto fluuius apud Latinos Glanicus uel Lyris appellatur, in cuius ripa templũ fuit Maricæ nymphæ Minturnẽsis. Vide Clanius, Glanicus & Lyris in Onomastico nostro.

Hyæna. Bellonius in Obseruationibus Singularibus quoq; silurum ad Strymonẽ fluuium uulgò hodie glaignon aut glanon uocari scribit, eundemq; piscem alio nomine hyænam uocari: & Cõstantinopoli in foro frequentissimũ glagnion appellari. Itaq; uel duos, uel potiùs tres diuersos pisces in unum confundere uidetur. Glanin enim & silurũ diuersos esse iam constat: à quibus hyænam quoq; differre ostendemus infrá. Nuper cum per urbem nostram iter Bellonio esset, ac uarijs de rebus inter nos conferremus, inspecta piscis quẽ Schaid & Weller nostri uocant pictura apud me, cum hunc planè silurum esse mihi uideri dicerem, assentiebatur. Leonicenus Plinium reprehendit, qui ut aliorum quorundam animaliũ nomina alibi Græcè, alibi Latinè proponat, tanquam de rebus diuersis agens, ut capreæ, dorcadis: uespertilionis, nycteridis, &c. ita siluri & glanidis quoq; quasi non utrunq; uocabulum Græcum sit: aut si hoc non dixit Leonicenus, quasi tamen res non sint diuersæ. Decepit illum forsan Theodori Gazæ authoritas, ut & alios quosdam ex eruditis: Theodorũ autem Plinius, qui alicubi ex Aristotele transferens, pro siluro glanin posuit. Rondeletius in Siluri historia à glanide eum differre monstrat. Silurum Plinio (inquit Hermolaus) eundem uideri qui sit & glanis, probamus ad hũc modum. Aristoteles libro 6. Glanis (inquit) tardissimum habet incrementum ex ouo, quamobrem mas sæpe uel quadraginta & quinquaginta diebus assidet, ouorum custos, ne absumantur à piscibus. Plinius autem libro nono: Silurus (inquit) solus omniũ ædita custodit oua, sæpe quinquagenis diebus, ne absumantur ab alijs. Sed cum hoc ipsum, ut ait Aristoteles, cyprinus faciat: mirũ unde Plinius siluro tantùm tribuerit, an solus ideo, non quòd solus oua custodiat, sed quòd solus quinquagenis diebus?

Hæc

Hæc ille. Sæpe tamen aliàs Plinius in cõmemorandis ex glanide & siluro medicinis, eos tanquam diuersos ponit: atq; etiam uno eodemq; capite, primo medicinas siluri, deinde glanidis cõmemorat, Gillius. Aelianus diserte distinguit, cum glanim incolam facit Mæandri & Lyci Asianorum fluminũ, & in Europa Strymonis, specie ac similitudine siluri. Quin & Pausanias cum dicit Rhenum, Istrum, Euphraten & Phasin, feras similes glanibus hominum deuoratoribus in Hermo & Mæandro uersantibus procreare: per feras quarũ nomen non exprimit, siluros intelligere uidetur. Non probo Vuottoni coniecturam: Si quis authorũ loca (inquit) diligenter cõferat, uidebitur eadem esse belua apud Pausaniam, cui nullum nomen ab eo est inditum, cum eo qui silurus uocatur ab Aeliano, & qui silurus est grassator Plinio, & uorax D. Ambrosio, & item glanis Athenæo. Alius deinde erit silurus qui mari extrahitur porculo marino similis: & in Borysthene memoratur, &c. Et qui ab Ausonio describitur: atq; fortasse idem qui Antacæus Herodoto & Straboni. Et mox, Glanius, ni fallor, alius est, ut qui marinus est, non fluuiatilis. de glani non memini legisse quòd sit marinus, Hæc ille. Sed falsus utrobiq; codicum Plinianorũ uitijs uidetur. Ego silurum unum duntaxat descriptum cõtenderim, quòd si hodie species eius piscis, quem ego silurum arbitror, diuersæ reperiuntur, sicuti puto, & in Siluri historia exhibitis declarabo iconibus: id uel non tradiderunt ueteres, uel altera ex eis, minor nimirum, glanis est. Glanium uerò piscem nullum esse dixerim: sed hoc nomen sicubi legitur, à glanide corruptum: & glanin tamen marinum non esse, sed fluuiatilem tantùm: silurum autem & marinum, & fluuiatilem & lacustrem. ¶ Silurum Germanicè nominari puto **ein Schaid / ein Weller / ein Welß / ein Salut**: & similiter glanidẽ quoq; parui tantũ differẽtia adiecta nominârim, **ein kleiner Schaid**, &c. **Schaidle**: (quanquã & alium fortè piscem in Danubio **Schaidle** uocitant:) **ein grosse trüschen art.**

Qui glanin uulgo Lucium marinum dici rentur, ij plurimum à uero aberrant.

Albertus magnus libro de animalibus 24. Garcanen pro glanide scripsit. nam ouorum custodiam *Garcanen.* similiter ei, ut Aristoteles, attribuit, ijsdem penè uerbis: ut postea etiam Sumo pisci. quod nomen *Sumus.* ab Illyrico Sum deriuatum uidetur. sic enim illi silurũ uocant. Et mox Solarẽ piscem, (quod *Solaris.* à siluro factum nomen apparet,) ut Aristoteles glanin tardiùs cæteris piscibus increscere tradit. Solaris (inquit) est piscis qui Soli *(quasi à sole potiùs ei nomen factum sit, quàm à Siluro corruptum)* in ripis fluminum se exponit libenter. caput habet magnum, orificium *(os uel rictum oris)* latum. cutem nigram & lubricam, sicut est cutis anguillæ: iecur uescum & dulce. Excrescit autem in longum & uastum piscem cum diu uixerit. tardiùs enim quàm cæteri pisces incrementum capit. Idem in mentione mustelæ piscis, quem truschium nostri uocant, ipse **Borbochem**: De hoc pisce (inquit) dicitur, quòd cum duodecimum superauit annum, in maximam molem excrescit, & tunc Solaus *(Solaris, Sabaudi & finitimi Heluetij* **Salut** nominant) appellatur. ¶ Silurus nusquam ab Aristotele nominatur, quod sciam: unde nimirum faciliùs Gaza piscẽ glanidi eundem existimauit, &c. Quærendum an Siluri è mari semper ascendant in flumina maiora, Rhenum, Danubium, Visulam, Albim &c. **die Welsen oder Schaiden.** Glanides uerò non item, minus nigri, infirmioresq;. Ego picturas quinq; huius generis diuersas habeo, unam ex Murtio lacu Bernensium, breuiore, crassiore. & albiore corpore: alteram nigriorem, & longiorẽ è lacu prope Rauenspurgum, *Silurorum species quinq;.* tertiam ex Danubio. quartam sine coloribus delineatam, nescio ex Rheno an Oceano circa ostia Rheni. quintam è stagno iuxta Argentinam. Pinnis inter se, & oris rictu, barbulisq;, & reliqua ferè specie omnes conueniunt. Magnitudine, caudæ figura, & coloribus differunt. Omnes quidem siluros generali nomine propter formæ naturæq; similitudinẽ, & agilem caudæ mobilitatem appellari nihil prohibet.

Silurum piscem *(Glanim dicere debuit)* Byzantinum uulgus, apud quos frequens ex Strymone *B* conspicitur, antiquam dictionem retinens glagnũ, ab insigni glabritie nominauit, Bellonius. Nos suprà à Glani Italiæ fluuio denominari hunc piscem ostendimus. Glabrum Græci dicunt ψιλὸν & λεῖον, & alijs fortè uocabulis, non autem glanum. imposuit fortè Bellonio glaber uox Latina. Quòd si à Glani fluuio etymologia non approbetur, cuius tamen author Stephanus est, grammaticus ille regius: ab adiectiuo γλανὸς, quod ἀχρεῖον, id est inutile significat Varino, deducere licebit, potiùs quàm ab ullo nomine glabrũ significante. (De origine uocabuli discepto. ipsum enim piscem reuera glabrum esse, non dubito.) Vilem autẽ hunc piscem esse uidetur & Bellonius fateri, haud ita delicatum esse scribens. Ita Blax etiam piscis, si non idem, omnino tamen cognatus, *Blax.* uideri potest: nam & ipse siluro similis perhibetur: sed inutilis adeò, ut ne canes quidem eum gustare uelint. & adiectiuum nomen βλὰξ significat mollem, dissolutum, inertem. Vide suprà in Elemento B. Sed obijciat aliquis, latum sic dictum in Nilo piscem, albissimum esse, suauissimũq;, quoquo modo apparetur, similem glanidi qui in Istro capitur, ut scribit Athenæus. Non potest autem hæc similitudo de specie corporis intelligi. Latus enim de genere coracini est, sed maior. restat ut de sapore ac bonitate in cibo accipiatur. Quamobrem nihil dum definio. ¶ Glanis piscis incola Mæandri & Lyci Asianorum fluminum, & Europæi Strymonis, speciem siluri similitudinemq; gerit, Aelianus. Beluas hominibus perniciosas Græcorum fluuij ferre non solent, sicut Indus, Nilus Aegyptius, Rhenus, Ister, Euphrates, & Phasis. hi enim feras inter se similes,

& maximè hominū uoraces alunt, similes specie glanibus Hermi & Mæandri alumnis: nisi quod & color eis nigrior est, & uires prestantiores: glanides & nigræ minus sunt, & imbecilliores. His uerbis Pausanias non quidem glanides, homines deuorare ait, ut Gillius trāstulit; sed feras quasdam in aliјs quibusdam (extra Græciam) fluuijs, tum inter se, tum glanibus similes in homines grassari ait. οὗτοι γὰρ δὴ (οἱ εἰρημένοι ποταμοὶ) θηρία ὅμοια τοῖς (uidetur hic aliquid corruptum, καὶ fortè uel ἀλλήλοις pro τοῖς legendū) μάλιστα ἀνδροφάγα αὔξουσι, ταῖς ἐν Ἕρμῳ καὶ Μαιάνδρῳ γλανίσιν ἐοικότα ἰδέας, πλὴν χρόας τε μελαντέρας καὶ ἀλκῆς. ταῦτα δὲ αἱ γλάνεις ἀπολείπουσι. Aristoteles glanin ætate prouectum ἀγκιστροφάγον dixit, Gaza uertit hamifragā, Aelianus sic protulit: ἱκανὸς δ᾽ ἐστὶ καὶ ἄγκιστρον καταπιεῖν, ὡς Ἀριστοτέλης φησί. tanquam faucibus, utpote laxis, eum deuoret: non autem dentibus confringat. Sed Aristoteles aliter: Si glanis, inquit, peritus sit & hamifraga, morsu dentis sui durissimi rumpit hamum: τῷ ὀδόντι τῷ σκληροτάτῳ συνδακὼν, διαφθείρει τὰ ἄγκιστρα. ¶ Glanis in Nilo capitur, & corij eius usus est Aegyptijs ad lyras, Bellonius in Singularibus. Atqui nullus ueterum hunc piscem in Nilo etiam inueniri prodidit: & Athenæus scribens Latum in Nilo piscem, similem esse glanidi Istriano, eundem in Nilo capi negare uidetur. quamobrem ad silurum potiùs hoc, quàm glanidem, retulerim. Idem silurum suum (hoc est glanin, quanquam similis utriusq; forma est) agonum Mediolani dictum piscem referre ait, nisi maior esset: in ea comparatione memoria forsitan lapsus. nihil enim agonus piscis siluro simile habet. Strinsiam uel Botarissam Mediolani dictum piscem dicere debuit, qui mustelæ lacustris genus est, ein grosse Seetrüsch. in huius enim descriptione sic tradit: Glanum piscem refert, quem Insubres & Taurini Botarissam nominant, dempta tamen magnitudine. Sunt enim tam propinqua similitudine, ut eorum alterū maiorem, alterum minorem dicere possimus. Quin & ichthyocollam hunc piscem referre inquit, nimirum corporis magnitudine, glabritate, & barbulis.

Silurus Bellonio in diuisione pisciū, similiter ut sturio, ouiparus & cartilagineus est, ossibus, spinis & squamis caret. Ego cum Massario silurum (& similiter cognatum ei glanin) spinas habere sentio. Cinis spinæ siluri uicem spodij præbet, Plinius. Glanidi quaternę branchiæ duplici ordine sunt, nouissima excepta, Aristot. Fel in iecore habet, Idem.

C Fluuiatilium silurus caniculæ exortu syderatur, & aliâs fulgure (tonitruo, Aristotel. historiæ lib. 8. cap. 20. ubi glanin fluuiatili & lacustri piscium generi adnumerat) sopitur, Plinius. Aristoteles uerò hoc de glanide tradit: ut non semel tantùm, sicut opinatur Rondeletius, pro glanide silurum ex Aristotele cōuerterit Plinius, ubi silurum marem solum omnium edita custodire oua ait: sed hic etiā denuó. Glanides uel à dracone angue (ὑπὸ δράκοντος τοῦ ὄφεως) gurgite parum alto icti intereunt, Aristot. Et alibi, Glanides & percæ continentem emittunt suum fœtum, ut ranæ. adeò enim fœtus ipse continuo filo sibi cohæret, ut percæ quidem, quoniam latior est, piscatores in lacu arundine glomerent. pariunt glanides grandiores stagno altiore, (ἐν τοῖς βάθεσι:) quippe cum nonnulli uel trium passuum altitudine pariant. minores breuiore contenti sunt gurgite, præcipuè ad radices salicis, aut cuiusuis arboris. atq; etiam inter arundines, & algas, & muscosam congeriem, non solum pares cum paribus, sed etiam admodum grandes cum paruis ueniunt: admotisq; meatibus, quos aliqui umbilicos uocant, fœmina ouum, mas liquorem genitalē depromit. & oua, quæ liquor ille uitalis contigerit, candidiora extemplo cernuntur, maioraq; reddi eodem die propemodum dixerim. Paulò autem pòst oculi fœtus existunt conspicui, qui in quouis piscium genere perinde ut in cæteris animalibus statim patescunt, prægrandesq; apparent. Quæ ex ouis non attigerit liquor masculi ille uitalis, hæc sterilescunt, & superuacua sunt: ut in marino etiam genere incidit. fœcundis iam ouis pisciculo increscente, detrahitur uelut putamen, quod membrana est ouum ambiens, & pisciculum oua tacta à fœtifico maris semine, admodum glutinosa redduntur, ad cespites cōeuntia, aut ubi pepererint. Mas oua quæ ædita sunt, custodit: fœmina abit cum pepererit. Tardissimum glanidis incrementum ex ouo est: quamobrē mas sæpe uel quadraginta & quinquaginta diebus assidet, custodiens oua, ne à piscibus occurrentibus absumantur. Secundæ est tarditatis generatio cyprinorum: pariq; modo oua ædita à mare seruantur. At minorum nonnulla oua uel tertio die speciem pisciculi capiunt. augentur oua, quæ semen maris attigerit, ut dictum est: & eodem die, & pòst, fit ouum glanidis, quantum eruum. Hęc Aristot. historiæ anim. 6. 14.

D Ex piscibus suorum fœtuum amantissimus est glanis. nam simul ut fœmina peperit, cura quidem illa de partu suo liberatur, ac ueluti puerpera quiescit. At uerò assiduum se præstans mas custodem, ad conseruationem eius, quam procreauerit, sobolis, eam tuetur, & insidias omnes arcet, Aelianus. Glanis fœmina ubi pepererit, mas plurimū curæ proli impendit: fœmina ut peperit, abit. sed mas quo in loco plurimus fœtus cōstiterit, perseuerans oua custodit. nec alium præbet usum, nisi ut pisciculos ne diripiant fœtum, arceat: idq; ad quadragesimū & quinquagesimū diem facit, donec satis iam aucta soboles se tueri à cæteris piscibus ualeat. prehenditur sæpe à piscatoribus ubi oua custodit. dum enim arcet pisciculos, quatit, prosilit, & ictum sonumq; mouet. manet apud oua tam ardente animo, ut cum sæpe à piscatoribus oua si præaltis gurgitibus subsidūt, educantur, quoad magis fieri potest, in uadum, ipse tamen eodem studio fœtum sequatur, neque deserere usquam (al' unquam) patiatur. tunc si minor sit natu, minusq; usu exercitatus, facilè hamo ca-

mo capitur: sed si peritus & hamifraga est, morsu dentis sui durissimi rumpit hamum, & fœtum assiduè custodit, Ex Aristotele de historia animalium libro nono. Silurus (*Glanis dicere debuit*) solus omnium ædita custodit oua, sæpe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt, si mas attigit, Plinius. ¶ Glaucius (*Cautius, aliâs, idq́ melius, Cautius scilicet quàm uulpes marinæ faciant & scolopendræ, &c.*) qui & (*copula abundat*) glanis uocat, auersos (aliâs auersus) mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliat, Plinius. Atqui Aristoteles hunc piscem hamos deuorare scribit, (ἀγκιστροφάγον nominans,) Massarius.

E De glanidis fœtum sequentis captura dictum est suprà in D.

F Archippus pariter nominat mæotas, saperdas, & glanidas, apud Athenæum: & Ephippus ac Mnesimachus apud eundem τεμάχη γλανίδος. Latus in Nilo albissimus est, suauissimusq́, quoquo modo paretur, glanidi Istriano similis, (nimirum sapore & carne. de corporis enim forma intelligi hoc non potest,) Athenæus. Sunt contrà aliæ rationes, quæ uilem & non adeò lautũ hunc piscem esse persuadent, ut in B. dixi. Glanis in cibo damnatur cum uterum fert: & cum cæteri omnes mares suis fœminis sint præstantiores, glanis fœmina præstat suo mari. Iudæi hoc pisce abstinent, quòd squamis careat, Bellonius. Totus est δυσόμαχος, Kiranides.

G Glani (Glauci, Vuottonus) iecur illitum uerrucas tollit, Plinius. Ad pharmacias: Caridij & platycymini & zochij radicis in uino uetere ad tertias decoctum bibat: & gestet etiam glanidum (γλανίων) ossa. hæc enim suffitu dæmones pellunt, Author libri de paratu facilibus Galeno adscripti cap. 241. Idem scribit Kiranides, & preterea fel inunctum albulas curare, & iecur esitatum ab epilepsia liberare.

H.a. A Matrone Parodo inter alios pisces conuiuij nominantur & γλάνεις, qui nominatiuus plur. cõmunis est, flectendo ut ὄφις. γλανὶς, ἀργὸς, (γλανὸς, ἀχρεῖος, uide suprà in A.) (καὶ εἶδος ἰχθύος. οἱ δὲ γλανεός. ¶ γλάνις nomen est uiri ἀλλαντοπώλου in Equitibus Aristophanis. Glanis frater Bacidis uatis. quære suprà in A. ubi & de Glani fluuio diximus.

GLANDES, uide Balani.

DE GLAVCISCO.

A EST & glauciscus Diphilo & Athenæo piscis, qui alius uidet̃ esse quàm glaucus, ex Plinio tricesimosecundo uolumine post mentionem de glaucisco & cæteris alijs piscibus tradente, Massarius. Vocabulũ ipsum diminutiuæ à glauco formę est, ut glaucidium quoq́. Glaucidium eundem esse glauco piscem dubium mihi nõ est: quoniam Amphis apud Athenæum similiter glaucidij caput, ut alij glauci, in delicijs ponat. sed & glauciscus idem uideri potest, uide mox in F.

Glaucidium.

F Quòd si illi qui uilioribus uescuntur piscibus, scarum haberent, aut ex Attica glauciscum, aut ex Argo caprum, aut è Sicyone congrum, omnes sanè his gustatis fierent dij, Eudoxus apud Athenæum. Dorion etiam opsophagus glauciscum, orphum & congrum, non pisces, sed deos esse dicebat, ut retuli in Congro H.f. Lynceus Samius pisces aliquot Rhodios Atticis comparans, ellopem & orphum glaucisco opponit. **(A)** Quùm igitur adeò lautus & preciosus existimatus sit glauciscus, idem cum glauco uideri poterit, cuius caput præcipuè in summis erat delicijs. Et sicut elops uel ellops, cui confertur glauciscus, piscis sacer habitus fuit: ita etiam glaucus, ut aliqui legunt apud Theocritum in Berenice: Σφάζων ἀκρόνυχος ταύτῃ θεᾷ ἱερὸν ἰχθὺν, ὃν λεῦκον (aliâs γλαῦκον) καλέουσιν. ὁ γὰρ θ' ἱερώτατος ἄλλων. Kiranides simpliciter elopem glauco similem esse tradit: quod ego non de forma, sed sapore & bonitate acceperim. ¶ Coquus apud Archedicum, glauciscum drachmis tribus se opsonasse ait, item congri caput, &c. tanquam summas delicias.

Peritum esse oportet coquum, & nosse τίν' ἔχει διαφορὰν, πρῶτος, ὦ βέλτιστε σὺ γλαυκίσκος ἐν χειμῶνι, καὶ θέρει, Athenæus libro 3. Glauciscus in cibo similis est cephalo & mugili, Diphilus.

(A) Non defuerunt qui mugiles etiam γλαυκίσκους uocauerint: sed perperam, cùm λευκίσκους legere oporteat. Leuciscum autem aliqui genus faciunt mugilum omnium, siue marinorũ, siue fluuiatilium. Galenus leuciscum fluuiatilem tantùm mugilem facit, Rondeletius. ¶ Mulieribus lactis copiam facit glauciscus è iure sumptus, Plinius.

DE GLAVCO (MAIORE HEXACENTRO,) RONDELETIVS.

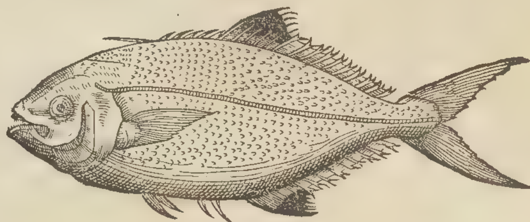
A PISCIS γλαῦκος, Latinè seruato Græco nomine Glaucus: is est proculdubio qui à nostris Derbio, à Romanis Lechia, (*Vide mox in Glauco secundo, ubi à Romanis Lopida uocari dicit hunc piscem. Laccia quidem est thrissa:*) à Prouincialibus Biche, & Cabrolle, & Damo, (*quasi capreolus & dama, nescio quam ob causam:*) ab Illyricis Polauda: à quibusdam Lampugo (*ut à Bellonio,*) sed falsò uocatur. (*Rondeletio Lampugo piscis est Hispanici maris, quē ipse hippurũ facit.*)

B Glaucus est dictus à colore. Est autem glaucus color cæruleus, qui & cæsius dicit̃ & cyaneus: qui duplex est, aliquando ex albo cæruleus, ut cùm glaucos oculos dicimus: unde toties apud

Color.

Homerum γλαυκῶπις Ἀθήνη, id est, cæsia, ut ait apud Gellium Nigidius, de colore cæli, quasi cælia. Aliquando est cæruleus exaturatus, & ueluti nigricans ac obscurior, ut cæruleum mare cùm turbatum fuerit, lacessita enim & incitata superficie, paucis in eam incidentibus radijs, luce iam diuulsa atq; dissipata umbrosum nigricans se offert, ut docet Aristoteles in libro de coloribus. Item

Lib. 9. cap. 36. Plinius; Color austerus in glauco & irascenti similis mari.

B, reliquum. Glaucus piscis est in alto mari degens, corpore longo, compresso uentre, dorso falcato. A branchijs ad caudam linea recta protenditur. Tricubitalem aliquando uidimus. Nitida est cute, squamis paruis tecta, sed uix apparentibus nisi cute exiccata. Dorso est planè cæruleo, uentre candidissimo, ore paruo, oculis medijs. Statim à capite aculeos habet, quorũ primus in anteriorem partem uergit: quinq; alij ad caudam spectant, breues sed acuti, nulla membrana cõnexi. Iuxta anum duo alij sunt, qui ueluti in uagina conduntur. Aculeos pinna sequitur ad caudam usq; continua, initio magna, macula nigra lata notata, inde breuis & tenuis, non aculeis sed tenuibus tanquam uillis constans. Ore est paruo, maxillis asperis potiùs quàm dentibus munitis. Corpus à capite ad podicem latius est. A podice sensim gracilius fit, in caudam desinens instar semicirculi rotundatam, deinde duabus pinnis terminatã. Pinnæ aurei coloris breues & latæ ad branchias sitæ sunt. Aliæ duæ in uentre paruæ & tenues. Rima potiùs quàm foramen est pro podice. Ventriculo est magno cũ unica appendice. Hepar felle caret: eius enim uesica intestino adhæret. Splen paruus est, caro candida, pinguis & suauis.

A Piscem hunc falsò lechiam existimari iam diximus. Glaucum autem uerum esse conuincit color, à quo nomen pisci positum. Præterea appendices uentriculi paucæ teste Aristotele, quodq; æstate lateat, eodem autore. Deniq; προτομὴ illa, id est, pars anterior corporis cum capite, olim ab Archestrato, delicatiorisq; gulæ hominibus tantopere celebrata, quæ in hoc pisce pinguis suauissimaq; est.

Lib. 2. de hist. anim. cap. 17. & lib. 8. ca. 15. Athe. lib. 7. Lib. 1. cap. 16.

D De glauco pisce (*Glaucus, non hic, ut mox dicit, sed galeus glaucus fœtum suum timentem ore admittit*) mirum quiddam scripsit Aelianus: Glaucus piscis pater factus, quos sustulit ex coniuge, diligentissimè cauet, ne insidijs impetantur, & ne pernicies ulla eis inferatur. itaq; donec læti ac sine timore natant tandiu ille custodire non intermittit, nunc à tergo cum eis natans, nunc uerò non à tergo, sed adnatat modò ad unum eorũ latus, modò ad alterum. Si quis uerò ex paruulis timere cœperit, ille timore cognito, ore hiante paruulum excipit: deinde timore præterito quem deuorauerat, reuomit qualem acceperat, ille rursus natat. Idem de galeis & torpedine scribit Aristoteles: Galei fœtus suos & emittunt, & intra seipsos recipiũt, & squatinæ, & torpedines. Solus ex galeis acanthias non recipit propter spinam, ex planis autẽ pastinaca & raia non recipiunt propter caudæ asperitatẽ. Quare nec glaucus ille quem depinximus, catulos suos in se recipere potest, propter dorsi aculeos semper erectos. De hoc igitur glauco illa non scripsit Aelianus, sed de galeo glauco, qui uulgò à nostris cagnot blau nuncupaẽ, id est canicula glauca: quæ cùm aculeis careat cuteq; sit leui ceterorũ galeorum modo, catulos suos intra se recipit & emittit. Sed de galeo glauco plura, quum de galeis scribemus.

Lib. 6. de hist. cap. 10.

DE SECVNDA GLAVCI SPECIE, VEL GLAVCIDIO, RONDELETIVS.

GLAVCORVM non unicum esse genus, non solùm appellationum uarietas, sed etiam notarum differẽtia demonstrat. Secundam igitur glauci speciẽ dicimus esse eam quam prouinciales liche uocant, cùm superiorem biche appellarint. Romani piscatores stellam, qui priorem lopida uocant. Nostri illam derbio, hanc palamide uel uadigo. Hęc autem glauci species à priore differt, quod eius magnitudinem nunquam attingat, unde γλαυκίδιον iure dici potest, cuius etiam meminit Athenæus.

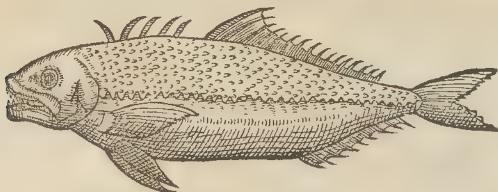
Glaucidium. Libro 7.

Præterea quòd hic septem aculeos in dorso habeat ad caudam spectantes, prior quinq; duntaxat. In hoc glauco à superiore branchiarũ parte ad medium corpus linea tortuosa admodum demittitur,

mittitur, hinc recta ad caudam protenditur, in illo à branchijs ad caudam, rectam lineam duci diximus. Pinnæq; posteriores tam superna quàm inferna parte maculam nigram habent, qua hic caret. Ille corpore est latiore, hic strictiore; alioqui corporis figura, reliquisq; partibus tum internis, tum externis ualde similis.

DE TERTIA GLAVCI SPECIE, (VEL GLAVCO SINVOSO,) RONDELETIVS.

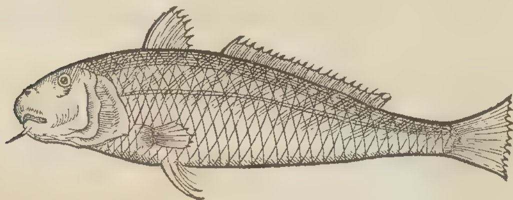
TERTIVM Glauci genus à secundo non multum differt, nisi quòd huic dentes sunt acuti, linea à branchijs ducta longè magis flexuosa tortuosaq; est, nimirum instar serpen- B
tum aut uermium corporis flexibus gradientium, uel undarum sese attollentiũ & mox deprimentium. Dorsum ex cæruleo nigrescit ad lineam prędictam usq;, lineæ pars subiecta candidissima. Pinnis, aculeis, cauda, partibus internis, alijs glaucis planè similis.

Carne est pingui, suaui, dura. Hic litoribus nostris uix notus est. F

Hæ sunt tres glauci species, quibus color glaucus, id est, cæsius siue cæruleus nomen dedit, A
distinctionis uerò gratia primum glaucum simpliciter appellabimus, secundum γλαυκίδιον, tertium glaucum sinuosum.

DE ALIO PISCE, GLAVCO BELLONII.

Hic quanquam Vmbræ cognatus sit, à Rondeletio tamen describi non uidetur, nec Vmbræ, nec Coracini, nec Lati nomine: quos pisces tres cognatos & simillimos facit.

GLAVCVS (inquit Bellonius) pelagius piscis, à squamarum colore dictus, ex eorum A
piscium numero, qui in partes diuiduntur, pluresq; patinas implent, Lutetiæ inuisus, Genuensib. frequens: apud quos Fegarus appellatur: Venetis Corbetus, quasi Coruulũ dicerent: Massiliensibus & Romanis nullo alio quàm Vmbrinæ nomine cognoscitur: quamuis ab hac quibusdam notis dissideat, uti postea ostendemus.

B Pusillus dum eſt, tranſuerſis atq; undantibus lituris ſuggillatur: in quo Chromidi adeò ſimilis eſt, ut pro ea plerunq; diuendatur. Prouectior autem adeò Vmbram marinam refert (præſertim cirrho quem ſub labro inferiori erectum habet) ut à pleriſq;, ueluti iam dictum eſt, alter pro altero aſſumatur. Cæterùm huius piſcis color ex liuido in aureum effulget: roſtroq; eſt obtuſo, cuius labri pars inferior quinq; exiguis foraminibus, ſuperior tribus tantùm peruia eſt. Oculi magni & nigri, ſub quorũ canthis, gemina ſunt utrinq; foramina. dentes in maxillis confuſi atq; exigui. lingua rotunda: ad cuius radicem quæ ad fauces eſt, circa epiglottidem aſperitas quędam oſſea aliorum quorundam dentium formam pręſe fert: atq; ob hoc magis expetitur Glauci caput, quòd in eo lapillos duos gerat medicamentis utiles. Tergoris pinnam non habet continuam ut Coruus, (*Coruum pro coracino ſuo dixit*) ſed diuiſam ut Chromis & Vmbrina. Laterum quoq; pinnas acutas non habet, uerùm quæ ab ano ad caudam fertur: ea certè robuſto aculeo uallata eſt, quo ſe aduerſus piſces defendat. Caudam gerit ſubrotundam, ani foramen magnum ac diſtentum: multas intus lactes: omentum admodum pingue, circunfuſa, ac multis in gyrum reuolutionibus complicata, & nodulis intercepta inteſtina complectens. Hepar habet ſpongioſum, in duos lobos diſtinctum: quorum ſiniſter latior eſt: à dextro autem lobo ueſicula fellis parua, piſi magnitudine, uelut ex filo trium digitorum longo dependet, atq; in fundo ſtomachi quandam apophyſin in nullo alio piſce à me conſpectam gerit, præter quinq; alias in pyloro uentriculum obſepientes. Porrò ueſica non caret, ut nec etiam renibus (*Ex ijs quæ oua pariunt aues piſceſq́, neq; ueſicam neq; renes habent, &c. Rondeletius in Teſtudine corticata*) atq; ab his ad hanc productis ureteribus, filis tenuiſsimis haud abſimilibus.

C Veſcitur hic piſcis carcinis, ſcolopendris, caridibus, & alga: quorum reliquiæ in eius ſtomacho nonnunquam reperiuntur.

RVRSVS DE RONDELETII GLAVCIS, QVOS BELlonius Anthias eſſe putauit.

A SVNT etiam de genere Anthiarum (inquit Bellonius) piſces plani & lati, quos uulgus Romanum Lopidas & Leczias appellat. Quorum ut rariores quidam Lopidæ, ſic etiam maiores: Stellæ uerò, minores, non uſqueadeò frequentes: Lecziæ frequẽtiſsimæ ſunt, quas cum his piſcibus libenter contulerim, quibus Maſsilienſes Lampugarum (*ſed falsò, Rondeletius*) nomen indiderunt.

B Omnino Romanorum Leczia Thynnum ac Pelamydem (*Hinc nimirum ſecundam ſpeciem Galli in Prouincia palamide uocant. & forſan prioris etiam nomen lopida, per metatheſin inde corruptũ eſt*) referret, niſi corpore eſſet latiuſculo, cauda magis lunata, & minore corporis mole. Proinde ſeptem ſunt illi in tergore aculei ſingulares, firmi ac breues: cutis glabra, minimè ipſo conſpectu ſquamoſa, niſi impacto ungue ſcarificetur. Nam tunc ſquamulæ quædam exiliunt ijs ferè perſimiles, quibus Dryinus ſerpens præditus eſt. Branchias habet duplices utrinq; quaternas. Tergus atrum, uentrẽ candidum, anum in medio ferè corporis: cui quæ uicina eſt pinna, duobus aculeis armata eſt. Os illi paruùm, dentes exigui, duæ ſub uentre pinnæ. Linea arquata, nigra, totum piſcẽ per medium diuidens, lingua candicans. Superioris quoq; & inferioris pinnæ extremitates, nigris & latis maculis ſuggillatæ. Cæterùm corpore eſt compreſſo ac tenui, ut planus ac latus eſſe uideatur. Septem utrinq; ſpinas pro coſtis habet: quæ ubi deſinũt, illuc uertebræ, ut in Rhombis & paſſeribus, protenduntur, atq; ad utranq; pinnam tergoris ac uentris pertingunt. Cor ſub branchijs poſitum eſt, triangulum, membrana incluſum. Hepar arctiſsimè ſtomachũ amplectitur, in duos lobos diſtinctum: quorum dexter oblongo folliculo incluſam plurimam bilem flauam continet. Stomachus ſub inteſtinis ſic collocatus eſt, ut niſi detegatur, uiſum protinus effugiat. Apophyſes innumeræ pylorum ambiunt, tribusq; in obliquum reflexionibus inteſtina contorquentur. Oua fert in uul-
C ua bicorni, ſquillasq; in mari deuorare ſolet.

F Hunc piſcem Romani in maximis delicijs habere ſolent, apud quos eſt etiam admodum uulgaris.

COROLLARIVM.

A Glaucus & coloris, & piſcis ab eodem dicti nomen eſt apud Græcos: accentu tamen diſtinguitur. γλαυκὸς enim oxytonum, adiectiuum eſt, & colorem ſignificat, ſiue cæruleum, &c. ut Rondeletius docet: ſiue ſubalbum, & qualis eſt in folijs oleæ, ὑπόλευκον καὶ ἀόρατον, παρὰ τὸ γλαύσσω ὃ δηλοῖ ὁρῶ, Euſtathius. Γλαῦκος uerò penanflexum, ſubſtantiuum, piſcis nomen, & ſic à pleriſq; omnibus eruditis ſcribitur, niſi librariorum culpa fortè erratum ſit alicubi: item proprium hominis & dei marini. Glaucus piſcis à colore dictus eſt, eo quòd ſit albus. Græci enim albũ glaucon dicunt,
Λεῦκος. Iſidorus. Dorſo eſt planè cæruleo, uentre candidiſsimo, Rondeletius. Sic etiam λεῦκος piſcis eſt, λευκὸς color. & apud Theocritum ubi λεῦκος piſcis ſacer nominatur, alij γλαῦκος legunt, ut
Glaucifcus. in Glauciſco paulò antè notaui. Scripſi enim de glauciſco ſeorſim, quòd nonnullis recentioribus
Glaucidium. à glauco differre uideatur: nos coniecturam cur idem uideri poſsit, attulimus. Glaucidiũ quoque, γλαυκίδιον, ſimiliter diminutiuum à glauco, quin idem ſit piſcis dubium non eſt, ſicut itidem in Glauciſco dixi. Amphidis quidem & Antiphanis de eo uerba referam in H. f. Glauci Hippocrates

pocrates quoque meminit, & Polycharmus, Massarius. ¶ Glaucis Rondeletij tribus unum cōmune Germanicum nomen finxerim, Groß Meerstichling. sunt enim magni pisces marini, & in dorso aculeos habent, similiter ut fluuiatiles pisciculi, quos Stichling Argentinæ nominant. Bellonius glaucum coracino cognatum esse putat. Vide suprà in Corollario ad Chromin Bellonij, de confusione, distinctione & nominibus Germanicis, coracini, lati, umbræ, & glauci Bellonij. Ego Rondeletij potiùs sententiam sequor. *Coracini genus diuersum à glaucis esse.*

Glaucus piscis est maximus, similis elopi, Kiranides. Athenæus Mnesitheus quoque in genere magnorū piscium, qui τμητοὶ & pelagij nominantur, glaucum ponit. Ennius in Phagiticis, recitante Apuleio, glaucum apud Cumas optimū esse canit, nos glanin piscem à fluuio eiusdem nominis apud Cumas Italiæ nominatum, suprà scripsimus. ¶ Glaucus squamis tegitur. Paucæ appendices supernè circa uentriculum ei exeunt, Aristot. Glaucum Aristoteles è genere serratorum & carniuororum facit, colore nigrum, Volaterranus. ego hæc Aristotelis uerba non reperio. Glauci illius, quem Rondeletius tertiū facit, dorsum ex cæruleo nigrescit. dentes eidem sunt acuti, ut carniuorum esse uerisimile sit. nam & piscibus inescantur, ut dicemus in E. Hippurus glauco colore internisque partibus similis est. sed ille à capite sensim tenuior fit, strictiorque: glaucus à podice tantùm, donec in latam caudam desinat, Rondeletius. B

Piscis est generosus (inquit Iouius) magnitudine & colore medius inter thynnū & umbram, quem Romani pariter & Ligures Lechiam appellant. Eam aliqui centrinam antiquitus fuisse arbitrantur, (*sed falsò, quoniam centrines inter galeos est,*) quoniā pugnacissima sit, & atris solidioribusque aculeis, quanquam non omnino longis, circa dorsum armata, ut Oppianus de centrina expressit. At Lechia corio integit minimè squameo, sicuti in thynnis uidemus: sed læui & splendido: quod argenteum est, & cœruleo colore perfusum. Caudæ uerò pinna crescentis Lunæ figuram efficit, concaua illa rotunditate ad circini ductum effigiata. Eiusdem generis piscem, qui latiorem habet uentrē, uulgò piscatores Lopidam: & alium Lopida aliquanto minorem, Stellam appellant. Hæc ille, qui hunc piscem antiquis amiam fuisse putat, & rationes aliquot adducit, sed friuolas. A B

Glauci pisces sunt pelagij, Athenæus, Aristoteles, & Ouidius. In petris & arenis pascuntur, Oppianus lib. 1. Συκλω, ἠ κάλλιχθυν, ἠὲ χρόμιν, ἄλλοτε δ' ὀρφόν, Ἠ γλαῦκον πρόωντα ἐπὶ μνίια σιγαλόεντα, Numenius apud Athenæum. Volaterranus glaucum carniuorum esse scribit. Vide superiùs in B. ad finem. ¶ Glaucus æstate etiam latet circiter dies sexaginta, Aristot. Quidam æstus impatientia medijs feruoribus sexagenis diebus latent, ut glaucus, aselli, Plinius. Glaucus æstate raro apparet, nisi in nubilo, Isidorus. Ac nunquam æstiuo conspectus sydere glaucus, Ouidius. Plinius libro XXXII. cap. ultimo cum pisces ab authoribus nominatos enumerasset: His adijciemus (inquit) apud Ouidium posita nomina quæ apud neminem alium reperiuntur: & inter cæteros glaucum dicit æstate nunquam apparere, ac si ab Aristotele à quo oblitus est accepisse, & alijs de eo mentio facta non fuisset, Massarius. C

Glaucus fœtum cum metuit ore recipit, rursusque emittit, ut Oppianus libro 1. Halieut. Aelianus, & Io. Tzetzes authores sunt. Sic & pithecalopex quadrupes fœtū, non ore quidem, sed intra uentrem quendam receptat. D

Mugil esca est glauci, Oppianus libro 3. Esca ad pisces omnes magnos in mari, cuiusmodi existunt glauci, galei, orphi, atque alij id genus: Testiculorum gallorum exiccatorum drachmas octo strobilorum torrefactorum drachmas XVI. ex quibus accuratè contusis atque farinæ permistis finguntur pastilli, quibus postea inescantur pisces, Tarentinus in Geoponicis. Et rursus: Ad glaucos: Amias, callichthyas & alausas marinas assans, exossansque, bryon illis hordeaceamque farinam adijcito, ijsque in pastam coactis utitor ad inescandum. E

Glaucus eadem bonitate est, siue uterum ferat, siue non. cæteri uerò squamis tecti, omnes ferè deteriores sunt grauidi, Aristot. Pelagij & magni pisces, ut auratæ, glauci, phagri, difficiliùs concoquuntur: concocti uerò permultum alimenti præbent, Mnesitheus. Glauci capitis in cibo præcipua laus: uel, ut Archestrato uidetur, rostri maximè, προτομὴν uocant: sicuti in congro capitis totius. Caro illi dura est, in omnibus lupo inferior est. &, ut Xenocrates prodidit, non minùs à lupo uincitur, quàm ipse sparum superat, Vuottonus. Plura uide in Glaucisco superiùs. Plinius medicus ait glaucum cibos meliores & sine mordicatione generare, humoresque reddere in corpore pinguiores, Bellonius. Κρανίον γλαύκου εὐδόκιμον ἦν, Pollux. Commendatur huius piscis caput, & maximè oculi, Eustathius. Ὅστις κορακῖνον ἐσθίει θαλάττιον Γλαύκου παρόντος, οὗτος οὐκ ἔχει φρένας, Amphis apud Athenæum. ¶ Glaucus cum oleribus & marto (garo) coquitur ac comeditur, Kiranides. ¶ Qui dolore oculorum ex bilioso & acri humore laborat, uescatur alimentis mitibus, minimè mordacibus, & incrassantibus, ut orpho, & alijs durioribus piscibus, glauco, buccinis, Trallianus. In colico affectu sumantur pisces duriore carne præditi, ut ceris, orphus, glaucus, &c. Idem. Stomachicis in cibo conueniunt, ex his qui duras carnes habent mulli. ex testaceis maximè buccina, purpuræ, pectines: (item) glauci, smarides, Galenus de compositione sec. locos 8.4. ex Archigene. ¶ Lechia (inquit Iouius) laudatissimo sumine & sapore præpinguium pulparum preciosa est. Eius capita sturionum umbrinarumque capitibus Romæ omnium iudicio præferuntur. Probatissima in Ligustinis litoribus capitur, Ottobonus Fliscus genere ac F

hoſpitalitate illuſtris, quum Genuæ eſſem, feſtiuo matronarum conuiuio tricubitalem nobis appoſuit Lechiam: quæ non modò Romanorum, ſed & pelagiorũ piſcium omnium laudes magno interuallo ſuperauit, ita ut aliqui ſubtilioris gulæ homines pulparũ ſuauitate allecti ſemeſa ex Lechijs opſonia, in contumeliam auium atque quadrupedum, in alterum diem reponi ſibi plerunque præcipiant.

G Ius glauci potum lac multum creat, Kiranides. Glaucus è iure ſumptus, (uel, uti alijs placet, glauciſcus) mulieribus lactis copiam facit, Vuottonus. noſtri quidem codices Pliniani glauciſco, non glauco hanc uim adtribuunt. Glauci (Hermolaus legit glani) iecur uerrucas tollit, Plinius. Fel eius glaucophthalmiã puerorum denigrat, & albulas ſanat. Adeps autem ad multa utilis eſt, maximè ad ani & matricis paſsionem, Kiranides.

H.a. Philologiam aliquã circa uocabula glaux & glaucus, noctuæ aui adiunximus. Plura etiam dabit Euſtathij enarrationũ in Homerum index. Galalca pro glauco apud Albertum lib. 24. deprauatum eſt.

Δύο μὲν ἀπαλοὶ καὶ καλοὶ τοῖ ναυτίλοισι πολλάκις
Ἤλη φανέντος πελαγίοις ἐν αἰγιάλοις,
Ὃν καὶ τὰ θνητῶν φασὶν ἀγγέλλειν πάθη.

Γλαῦκον λέγεις; ἔγνωκας, Nauſicrates apud Athenæum libro 7. ubi etiam plura de Glauco dæmone marino traduntur. Γλαῦκε ἢ ὀρφῶ ψᾶλον γνῶς, Numenius.

Ἐν πυκνοῖς δεσμοῖσιν ἐμπεπλεγμένη Κήτει βορὰ γλαυκέτῃ πρόκειμαι, Ariſtophanes in Theſmophoriazuſis: Andromeda loquitur.

Ἔξω Γλαῦκε: prouerbiale dictum eſt, quo uti aiunt eos qui tempeſtatibus in mari periclitantur. Videtur enim Glaucus (*nimirum marinus dæmon*) conſpectus, tempeſtatem ſignificare, Heſychius.

e. Ex Kiranide. Glaſti auis & glaſti piſcis (*lego Glaucis, id eſt noctuæ auis, & glauci piſcis*) oculos cum modica aqua marina contere & repone in ampulla uitrea. præſtat autem & fel utrorũq; ſoluere, & recondere in uitreo uaſe. Quando autem uis admirandam uim naturæ oſtentare, ſcribe de prædicto molli collyrio in mundis membranis: & in die quidem non apparebit; in tenebris autem legetur quod ſcriptum eſt. Quòd ſi libuerit in pariete depingere animal quoduis, nocte facta qui ſunt in tenebris uidebunt, putantes dæmones aut deos eſſe qui uiderint. Vt uideatur aliquis robuſtus & glorioſus, & fidelis erga omnes, & ut ſomnia conſpiciat uera: Si quis in lapide gnatio (ſic habet codex noſter manuſcriptus) ſculpſerit glaſtum (glaucẽ) uolucrẽ, & ſub pedibus eius piſcem (glaucum,) & hic oculos clauſerit ſubtus ac portauerit, abſtinens ſe à porcina carne, & ab omni immunditia, obſcurato aëre apparebit elegans homo. putabunt enim cõſpicientes diuinum eſſe. In die etiam quicquid dixerit, credetur ei. In lecto uerò habitus uiſiones oſtendet ueras, Hæc nugator ille libro 1. Et rurſus his ſimilia quædam libro 2. Elemento 3. in Hyæna quadrupede. Itẽ libro 4. in Glauco piſce, ubi glaucus bis ſcribitur: priore quidem loco pro glanide.

f. Θύννος, ὀρφώς, γλαῦκος: Cratinus in Plutis, tanquam de lautis piſcibus, ut coniicio. Σαῦροι, καὶ γλαῦκοι πίονες, Epicharmus in Nuptijs Hebæ. Ἐγκωμιάζων τοῦτον ἀπέλαβον χάριν, Γλαύκου βεβρωκὼς τέμαχος ἐφθὸν τήμερον, Αὔριον ἑωλον τοῦτ᾽ ἔχων οὐκ ἄχθομαι, Paraſitus quidam apud Axionicum referente Athenæo. Idem anguillam Bœotiam, glaucum, & thynni abdomen inter ſummas delicias ex Eubulo recenſet. οὐκοῦν τὸ μὲν γλαυκίδιον ὥσπερ ἄλλοτε Ἕψειν ἐν ἅλμῃ φημί, Antiphanes. Γλαύκου φέρω κεφάλαια παμμεγέθη δύο Ἐν λοπάδι μεγάλῃ, ταῦτα λιτῶς προσάγων Χλόῃ, κύμινον ἅλας, ὕδωρ, ἔλαιον, Coquus apud Sotadem Comicum. Cranium (Caput uel cerebrum) lupi piſcis Ariſtophanes in Lemnijs nominat ceu rem lautiſsimam, ſicut & glaucorum cerebrum eſt, Scholiaſtes Ariſtophanis in Equitibus. Archeſtratus inquit, Sit nobis glauci anterior pars, congri caput, &c. Maſſarius. Ἀλλά μοι ὀψῶ (fortè ὀψώνει) γλαύκου κεφαλὴν ἐν Ὀλύνθῳ Καὶ Μεγάροις.

F σεμνοῖς γὰρ ἁλίσκεται ἐν τενάγεσσι, Archeſtratus. Ἔχειν καθαρείως ἐγχελύδιόν τι, καὶ γλαυκιδίου κεφάλαια, Amphis. Γλαύκου προτομὴ nominatur Antiphani apud Athenæum, cum alijs quibuſdam lautiſsimis cibis. Ὦ Βατίδες, ὦ γλαύκων κάρα, Sannyrion, tanquã de magnis delicijs. Ὁ πρῶτος εὑρὼν πολυτελὲς τμητὸν μέγα Γλαύκου πρόσωπον, τοῦτ᾽ ἀκύμονος δέμας Θύννου, τά τ᾽ ἄλλα βρώματ᾽ ἐξ ὑγρᾶς ἁλὸς Νηρεὺς κατοικεῖ τόνδε πάντα τὸν τόπον, Anaxandrides apud Athenæum. Γλαῦκοι δ᾽ ὅλοι ῥάχιστα κρανίων μέρη Εὔσαρκα, Amphis. Τήν τ᾽ εὐπρόσωπον λοπάδα τόνδε τοῦ Θαλαττίου γλαύκου φέρουσαν εὐγενέστερον, Λάβρακά θ᾽ ἑφθὸν ἅλμῃ μίαν, Eubulus apud Athenæum.

GNOTIDIA. Vide in Myllo.

DE GOBIIS. ET PRIMVM DE GOBIONE MARINO NIGRO, BELLONIVS.

Gobius hic niger Bellonij, ab omnibus Rondeletij gobijs diuerſus uidetur, etiam à nigro ipſius gobio.

A OBIONES marini, Venetis Goi, Genuenſibus Guigiones, Romanis Miſſori uocantur: quanquam Miſſoris uox ad pleroſq; alios piſces transferatur. Incolæ urbis de le Specie, & qui Portum Veneris ac Genuam inhabitant, Zozeros nominant.

B Eminentes ac turgentes ſupra caput oculos gerunt, cornea tunica, alba, &, ut ſerpentibus,

pentibus, dura obductos: aduersus aquarum impetum, aut ut sursum facilius (quemadmodum Vranoscopus) cernant. Vix excedunt duorum pollicum crassitiem, aut palmi longitudinem. Rarò enim pedales & brachiales euadunt. Etsi autem lubrici sunt, tamen squamis integuntur hirtis, pinnamq́ue habent unam in tergore, continuam, mollem, & sine aculeis: Branchias (*Pinnas*) utrinq́ue quatuor, latas atq́ue obtusas: ac præter has sub uentre etiam duas, sed ea quæ caudam constituit, rotunda est. Dentes præterea exerunt paruos, tenues & subrubros. Corpus teres est, paucis spinis refertum: color uarius, etenim qui gobiones circa algas uersantur, ad uiridem inclinant; alij ad cinereum colorem accedunt, nōnulli albicant, alij ex fuluo in nigrum degenerant. Omnes grādiore sunt capite, & lata ceruice. Ac, quod ad internas eius piscis partes attinet, peritonæū *Interiora.* gobionibus foris album est, intus nigerrimum: Hepar dextro lateri magis incumbit, pallidum: de quo fel dependet, ueluti ianthinū: intestina multis circumuolutionibus inflectuntur. Stomachus illi est oblongus, pylorus multis apophysibus præditus: uulua undecunq́ue ouis referta.

Gobio (inquit Galenus) litoralis est piscis, ex eorum numero qui parui perpetuò permanēt. *B* Præstantissimus autem ad uoluptatem, coctionem, distributionem, & succi bonitatem est is qui in arenosis litoribus aut saxosis promontorijs uiuit. Non autē æquè est iucundus, neq́ue boni succi, neq́ue ad coquendum facilis, qui in fluuiorum ostijs aut stagnis maritimis uersatur.

Hic subiungebatur gobij non marini, sed fluuiatilis figura, à librarijs transposita.

DE GOBIO ALBO, BELLONIVS.

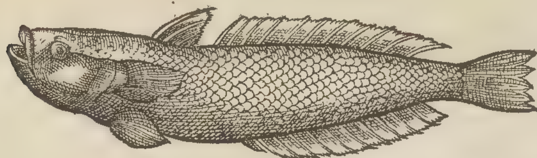
Hic Rondeletij gobius simpliciter est, maior, flauescens, &c.

Gobius albus qui etiam marinus est, à priore multùm differt. Veneti Paganellum nominant. *A* Hicesio magis quàm niger cōmendatus.

Cute integitur scabriore, neq́ue unquam ita adolescit, crassioreq́ue est capite. Ac, quod ad insigne *B* utriusq́ue discrimen attinet, aduertendum est Gobios unicam in tergore pinnam gerere: Paganellos geminam. Præterea ut Paganelli saxatiles sunt: sic magis ad rufum colorem uergunt, teneriorem q́ue habent carnem, ut Diocles prodidit. *F* Gobij (Diphilus ait) Percis simile præstant alimentum: qui uerò ex ijs parui sunt & candidi, teneram habent carnem, minimeq́ue uirus olent. Gobionem saxatilem κῶθον uocant: De quo plura in fluuiatili dicemus.

DE GOBIORVM DIFFERENTIIS PRIMVM IN GENERE: DEIN DE de gobio marino maximo, flauescente (Viridem non rectè appellant, Græci χλωρὸν & κωλίνλω) & uerè saxatili, quem subiecta effigies repræsentat,

RONDELETIVS.

Gobionum multæ sunt differentiæ: quocirca nihil mirum, si diuersi autores diuersa de his scripserint, & rerum ipsarum distinctio difficilior inde facta fuerit. *Gobionum differentiæ.* Horum igitur, ut aliorū omnium differentiæ, sumunt à loco uiuendiq́ue ratione, à substantia, à magnitudine, à colore. A loco quidem & uita, quòd gobiones quidam litorales sint, teste Aristotele: teste etiam Galeno libro tertio de facultatibus aliment. *A loco & uita. Lib. 8. de hist. anim. cap. 13.* Gobio litoralis est piscis, ex eorū etiam numero, qui parui perpetuò manent. Alij sunt saxatiles, ut Athenæus ex Diocle profert, cui Galenus etiam subscribit: *Libro 7.* Præstantissimus autem ad uoluptatem, coctionem simul ac distributionem, & succi bonitatem est is gobius, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontorijs uiuit. *Ibidem.* His uerbis perspicuè distinxit Galenus litorales à saxatilibus. Nam inter ueros saxatiles nullum manifestum discrimen ipse constituit, ut qui perpetuò in purissimo mari degant. Quare quum litorales saxatilibus præstare dicit, hos ab illis apertè secernit. Sunt eodem Galeno authore, qui in fluuiorū ostijs, aut marinis stagnis uiuunt. Præterea fluuiatiles globiones facit Dorion apud Athenæum, & Ausonius:

Gobio non maior geminis sine pollice palmis.

Substantiâ differre liquet ex ijs, quæ modò ex Galeno citauimus. *Substantia.* Hicesius apud Athenæum albos nigris præfert. Flauorū uerò caro siccior est & macra. *Color.* Porrò alij albi sunt, alij nigri, alij flauescentes siue pallidi, quos uirides non rectè appellant, ut mox docebimus.

Postremò alij magni, nimirum flauescentes: alij parui, albi: alij inter hos medij, nigri. *Magnitudo.*

Primùm de marino omnium maximo, & uerè saxatili, Κωβιὸς nomen est omnium commune, *A*

Athen.lib.7. Latinè gobio siue gobius, siue gouius. Numenius in Halieutico suo κωθοὺς gobiones appellauit, & Siculi testib. Nicandro Colophonio & Apollodoro κώθωνας uocabant. Et gobij χλωροὶ dicti sunt etiam κωλῖναι, (*à recto singulari κωλίνης, prima declinatione.*) A nostris boulerotz, (*Atqui inferius gobionem nigrum priuatim boulerot dici scribit.*) à Massiliensibus gobi, à Venetis paganelli nominantur.

B Is, cuius εἰκόνεm capiti huic præfiximus, saxatilis est, palmi longitudine, toto corpore rotundo, non compresso & spisso, squamis rotundis tecto, colore uario. Etenim χλωρὸς est, & dicitur, id est, flauescens siue pallidus, maculisq́ nigris conspersus, oculis sursum potius quàm deorsum spectantibus. Ad branchias pinnas duas habet, in uentre nō duas cæterorum modo, sed unicam non diuisam, qua nota gobij maximè à reliquis piscibus internoscuntur. A podice aliam. In dorso non unicam, ueluti alij saxatiles, sed duas, quarum prior minor est, altera ad caudam usq; extenditur. Caudam latam habet non diuisam. Labijs caret. Dentes habet paruos, os magnum, uentriculum satis capacem cum multis appendicibus: hepar album, & in eo fel.

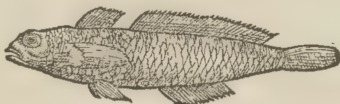
C *Lib.6.de hist. anima.cap.13.* Gobij ad litora inter saxa pariunt oua lata & friabilia, similiter & alij. quoniam tepidiora sunt litora, & plus alimenti suppeditant, & tutiora ne fœtus à maioribus absumantur. Quare in Ponto circa Thermodoontē fluuium plurimi pariunt. tranquillus enim locus est, tepidus, & aquis dulcibus abundans. Gobiones aliquando etiam in alga nidificant. Iidem alga, musco & reliqua euanescente materia uiuunt, ut Aristoteli placet libro 8. de hist. animal. cap. 2. *Lib.8.* Athenæus: Gobij χλωροὶ sicci sunt & macri.

A Præparatur aliorum saxatilium modo.

Exhibitum à se gobium χλωρὸν Græcorū esse. Hæc de gobionum differentijs & prima eorum specie, qui χλωροὶ uocati sunt: quibus finē faceremus, nisi scrupulus eximendus esset, qui nonnullos impulit, ut crederent, eum quē depinximus gobionem χλωρὸν non esse. Tota autem difficultas in nominis χλωροῦ significatione uertitur. Cùm enim Galeni, Dioscoridis, & aliorum ueterum interpretes χλωρὸν uiride conuerterint, hic uerò noster gobius minimè uiridis sit, sed flauus siue pallidus, concludunt eum gobionem χλωρὸν esse non posse. *Χλωρὸς nō semper uiridem colorem, sed pallidum etiā uel subflauum significare.* Quibus respondemus, χλωρὸν non semper uiride, sed ex flauo uirescens, uel ex uiridi flauescens significare: qualis est color in segetibus mesis tēpore, infelici & macro solo natis, aut humoris penuria laborantibus: ex uiridi enim flauescunt. Eundem colorē exemplis alijs illustrauimus libro secundo. Deinde χλωρὸν non solùm in hac significatione, sed etiam pro pallido usurpari autor est Galenus in cōmentarijs in librum secundum Hippocratis de ratione uictus in morbis acutis. *Cap.13.* Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκκρεμᾶσθαι δοκεῖν τὰ σπλάγχνα τοῖς ἐνδεῶς διαιτηθεῖσι φησί, καὶ οὐρεῖν θερμὸν ἢ χλωρόν· θερμὸν λέγων δηλονότι, τοῦ συνήθους θερμότερον. Χλωρὸν δέ, κατά τι τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἑλλήνων ἔθος, ὃ ἔστι καὶ νῦν διασωζόμενον. ὠχροὺς γάρ τινας ἰδόντες ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν οὕτω γεγόνασι χλωροί, μηδὲν διαφέρειν ἡγούμενοι χλωρὸν εἰπεῖν καὶ ὠχρόν. Ἑωρακέναι δὲ τόνδε τινὰ χλωρότερον ἑαυτοῦ φασι, τὸν ὠχρότερον οὕτω δηλοῦντες. ἔστι δὲ ὠχρὸν χρῶμα κατ᾽ ἀλήθειαν τοιοῦτον, οἷον πῦρ, καὶ τὸ τῆς καλουμένης ὤχρας, ὀξυνομένης κατὰ τὴν προσηγορίαν τῆς πρώτης συλλαβῆς. καὶ γίγνεται τοιοῦτον ἐπιμιγνυμένης τῷ ὑδατώδει περιττώματι, τῆς ὠχρᾶς τε, καὶ πικρᾶς καὶ ξανθῆς ὀνομαζομένης χολῆς. ὅσον γὰρ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τὸ λευκότερον ἀποκεχώρηκε τὸ ξανθόν, τοσοῦτον τοῦτο τὸ ὠχρόν. Hactenus Galenus, qui quanuis χλωρὸν interpretetur ὠχρόν, adhibito etiam exemplo bilis flauæ cum aquoso excremento permistæ, (quæ permistio colorem uiridem non efficit, sed flaui & nigri permistio,) tamen Latinus interpres à uulgari significatione non recessit, & χλωρὸν uiride conuertit, non satis aptè gradum coloris quem Galenus declarat, exprimens. Rectiùs Linacer qui libro VIII. methodi med. capite II. locum Hippocrat. ex libro II. de ratione uictus in morbis acutis à Galeno citatum sic interpretatus est. Κρεμᾶσθαι δοκεῖ αὐτοῖσι τὰ σπλάγχνα, καὶ οὐρέουσι θερμὸν καὶ χλωρόν. Suspensa illis uiscera uidentur, & calidum pallidumq́ mingunt. *Galeni locus conuersus.* Sic igitur Galeni locus conuertendus fuit. Quinetiam suspensa esse uiscera ijs uideri ait, qui parciùs cibum sumpserunt, eosq́ calidum & pallidum meiere. Calidum intelligens solito calidius: χλωρὸν uerò, id est, pallidum, secundum quandam Asiaticorū Græcorum consuetudinē, quæ etiam nunc seruatur: quum enim pallidos aliquos uident, causam quærunt cur ita χλωροὶ facti sint, nihil interesse rati, an χλωρὸν dicant an ὠχρόν, id est, pallidum. Vidisse autem aiunt aliquem seipso χλωρότερον, pallidiorem uolentes dicere. Est autem pallidus color reuera, qualis est ignis color, & ὤχρας uocatæ, (cuius prior syllaba in pronunciatione acuitur,) & fit is color bile quæ pallida siue amara siue flaua dicitur cum aquoso excremento permista. Quantùm enim à rubro colore ad candidum abscedit flauus, tantùm à flauo pallidus. Vides, ut Galenus χλωρὸν pro ὠχρῷ sumi dicat, & ne qua in χλωροῦ significatione sit ambiguitas, ὠχρὸν id esse docet, quod à flauo ad candidum recedit. Eiusdem τοῦ χλωροῦ significationis ignorantia multos impulit, ut crederent nos optima myrrha carere, omnemq́ quæ ad nos aduehitur unà cum medicamentis, quæ eam recipiunt, esse reijciendam, quòd nulla subuiridis reperiatur. Sic enim Dioscoridis interpres *Cap.78.* Ruellius ὑπόχλωρον conuertit. cùm subflauam dixisse debuisset: talis enim myrrhæ laudatissimæ color est. Dioscorides libro primo cap. de myrrha. Πρωτεύει δὲ ἡ τρωγλοδυτικὴ καλουμένη, ἀπὸ τῆς γεννώσης αὐτὴν χώρας, ὑπόχλωρος καὶ δηκτικὴ οὖσα, διαυγής, id est: omnium prima est quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco in quo prouenit, subflaua, mordens ac splendens. His accedit Phauorini testimonium. Χλωροὶ ταυτὸν ἐστὶ τῷ ὠχροί. διὸ καὶ τὸν ὠχρὸν παράγεσθαί τινές φασιν ἐκ τοῦ χλωροῦ, μεταθέσει τοῦ ω, καὶ ἀπελεύσει τοῦ λ. ἀποτέλεσμα δὲ τοιαύτης ἐν πολέμῳ χλωρότητος φυγή. Id est, χλωροὶ idem quod ὠχροί, id est, pallidi. quare etiam dictionem ὠχρὸς, ex dictione χλωρὸς deductam esse nonnulli affirmant, transposita litera ω, & sublata λ. effectus huius in bello palloris est fuga. His satis comprobatum

tum esse arbitror χλωρὸν pro eo gradu coloris sumi, qui aliter pallidus, siue flauescens, uel subflauus à Latinis dicitur, aliter à Græcis ὠχρὸς uel ὑπόξανθος. Et ea significatione gobionem χλωρὸν à ueteribus dictum fuisse contendo, qualis est hic, cuius εἰκόνα oculis subiecimus. Non tamē negarim pro uiridi & herbaceo colore, sed diluto etiam à ueteribus nonnunquam usurpari, ut Aristoteles in libello de coloribus usurpasse uideri potest, cuius uerba ideo libētius adscribam, quòd ex ijs facilè colligi possit, cur χλωρὸν non solùm pro uiridi, sed etiam pro pallido siue subflauo sumatur. Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς φυτοῖς ἀρχή τὸ ποῶδές ἐστι τῶν χρωμάτων· καὶ γὰρ οἱ βλαστοὶ, καὶ τὰ φύλλα, καὶ οἱ καρποὶ γίνονται κατ᾽ ἀρχὰς ποώδεις. ἴδοι δ᾽ ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ὅπου ἂν πλείονα χρόνον συστῇ τὸ ὕδωρ, πάλιν ἀποξηραινόμενον γίνεται τῷ χρώματι ποῶδες. διὸ λόγον δὲ συμβαίνει καὶ τὸ πρῶτον ἐν πᾶσι τοῖς φυομένοις τοῦτο συνίστασθαι τῶν χρωμάτων. τὰ γὰρ ὕδατα πάντα χρονιζόμενα, κατ᾽ ἀρχὰς μὲν γίνεται χλωρὰ κεραννύμενα ταῖς τοῦ ἡλίου αὐγαῖς, ἐπὶ μικρὸν δὲ μελαινόμενα, πάλιν μιγνύμενα τῷ χλωρῷ, γίνεται ποώδη. τὸ γὰρ ὑγρὸν, ὥσπερ εἴρηται, καθ᾽ ἑαυτὸ παλαιούμενον, καὶ καταξηραινόμενον μελαίνεται, καθάπερ καὶ τὰ ἐν ταῖς δεξαμεναῖς κονιάματα. Καὶ γὰρ τούτων ὅσα μὲν ἐστὶν ἀεὶ καθ᾽ ὕδατος, ταῦτα μὲν ἅπαντα γίνεται μέλανα, διὰ τὸ κατ᾽ αὐτὰ μὲν ξηραίνεσθαι διαψυχόμενον τὸ ὑγρόν. ὅσον δὲ ἀπαντλούμενον ἡλιοῦται, τὸ μὲν ποῶδες γίνεται διὰ τὸ ξανθὸν τῷ μέλανι κεράννυσθαι· τὸ δὲ μᾶλλον τοῦ ὑγροῦ μελαινομένου, τὸ ποῶδες γίνεται κατακορὲς ἰσχυρῶς, καὶ πρασοειδές. διὸ καὶ πάντων οἱ βλαστοὶ πολὺ μᾶλλόν εἰσι τῶν νέων μέλανες· οἱ δὲ ξανθότεροι, διὰ τὸ μήπω τὸ ὑγρὸν ἐν αὐταῖς μελαίνεσθαι. Plura sequunt̄ quæ ad id quod uolumus demonstrandum pertinent, sed quia uereor ne in his citandis prolixior sim; ad ea studiosum lectorem remittò. Primùm igitur quum dicit plantas omnes initio ποώδεις esse, id est herbacei coloris; id de colore herbaceo diluto, nec dum exaturato, sed in quo flaui aliquid insit, intelligi, liquet ex ijs quæ consequuntur, quum dicit ramulos recentiores ueteribus flauiores esse, causamq́ cur id fiat exponit. Item ex eo quòd ait humidum, nisi splendore & radijs solis illustretur, illisq́ permisceatur, candidum manere, nisi inueterascens, & siccescens priùs nigrum redditum sit, ob eamq́ causam omnia ex plantis quæ supra terram sunt, primùm χλωρὰ fieri: quæ sub terra, alba, ut radices. Hunc primum plantarum colorem aquarū exemplo declarat, quæ diutiùs loco uno moratæ initio fiunt χλωραὶ solis radijs permistæ, paulatim uerò nigrescunt; rursus τῷ χλωρῷ cōmistæ, fiunt herbacei coloris. Quòd si aquas χλωρὰς, uirides interpretari libet, non admodùm repugno, modò flauitie diluta uiriditas intelligatur. nam cùm dixerit τῷ χλωρῷ permistum nigrum, fieri ποῶδες: idem aquæ exemplum persequens mox subiunxit, τὸ ποῶδες fieri διὰ τὸ ξανθὸν nigrò permistum, id est, herbaceum colorem fieri flauo cum nigro cōmisto: maiore uerò nigrore admisto fieri ποῶδες κατακορὲς, καὶ πρασοειδὲς, id est, herbaceum exaturatum, & porracei coloris, ut differat ab herbaceo diluto de quo priùs. Quæ differentia in ratione maioris minorisq́ tantùm consistit. Iam uerò coloris τοῦ χλωροῦ gradum flauo colori affinem esse alio loco eiusdem libelli ad finem ostendit Aristoteles, docens frumentum & omnia quę à terra existunt, postremùm fieri flaua. humor enim, ait, nondum nigrescens, ideo quòd citiùs exiccetur, coloris mutationem facit. nam quod nigrescit τῷ χλωρῷ cōmistū, fit herbacei coloris. Imbecilliore uerò humore & semper magis ac magis euanescente, rursus paulatim fit color χλωρὸς, id est, ex uiridi flauescens, postremò flauus. Quare cùm τὸ χλωρὸν significet uiride flauescens, siue uiride flauitie aliqua dilutū, & non exaturatum, deflexa est ad pallidum & subflauum significatio, factumq́ ut Græci τὸ χλωρὸν pro pallido usurpauerint, quemadmodum ex Galeno docuimus. Neq́ solùm τὸ χλωρὸν colorem significat, sed etiam quia eorū quæ è terra existunt prima germina, ramuli, folia, statim χλωρὰ sunt, id est, ex flauo uiridia, ἀντὶ τοῦ προσφάτου καὶ νεαροῦ sumitur, id est pro recenti & nouo. Sic dicitur χλωρὸς τυρὸς, caseus recens, cui opponitur ξηρὸς, id est, siccus. Coëgit me inueteratus error prolixiùs περὶ τοῦ χλωροῦ dicere, ne ob uoculæ unius malè intellectæ significationem, in rerum cognitione cæcutiamus.

DE GOBIONE NIGRO, RONDELETIVS.

Κωβιὸς μέλας gobio niger, à nostris boulerot, à Venetis go dicitur. A

Digiti est magnitudine & crassitie, corpore ferè rotundo, non compresso: priori similis, ni minor esset, & nigri coloris maximè parte anteriore. Loco binarum pinnarum quæ cæteris sunt in uentre, unicam habet nigram, barbam esse diceres. Quæ nota facit ut credam hunc esse pisciculum, quem Athenæus libro 8. τράγον uocat, id est, hircum, cui ἐξώκοιτον confert, his uerbis. Τὸ δὲ σωμάτιον, ὁμοιότατός ἐστι τῷ καλουμένῳ τράγῳ ἰχθυδίῳ, πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ στομάχου μέλανος, ὃ καλοῦσι τοῦ τράγου πώγωνα. Exocœtus omnino similis est pisciculo qui hircus dicitur, præter nigrum illud quod uentriculo subest, quòd hirci barbam uocant. B

Τράγος.

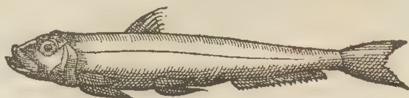
Quòd hic Athenæi hircus, non possit is esse qui ab Aristotele librò 8. de hist. animal. cap. 30. mæna mas dicitur, quum fœmina fœtu impleri incipit, perspicuum est ex his quæ de mæna dixi-

Athenæi hircū, aliū esse ab Aristotelis hirco, id est mæna mare.

mus. neq; enim mæna barbæ nigræ ſimile quid habet, ſed duas in uentre pinnas, cæterorum piſcium modo: neq; rotundo eſt corpore, ſed lato & compreſſo. At ſi ſimilis ſit hic hircus exocœto, rotundo corpore eſſe debet. Quare diſtinctionis gratia, alium Ariſtotelis, alium Athenæi τράγον eſſe dicemus.

C Viuit gobius niger in litoribus & ſtagnis marinis. Quamobrem ſemper ferè ſordibus obſitus capitur.

DE GOBIONE ALBO, RONDELETIVS.

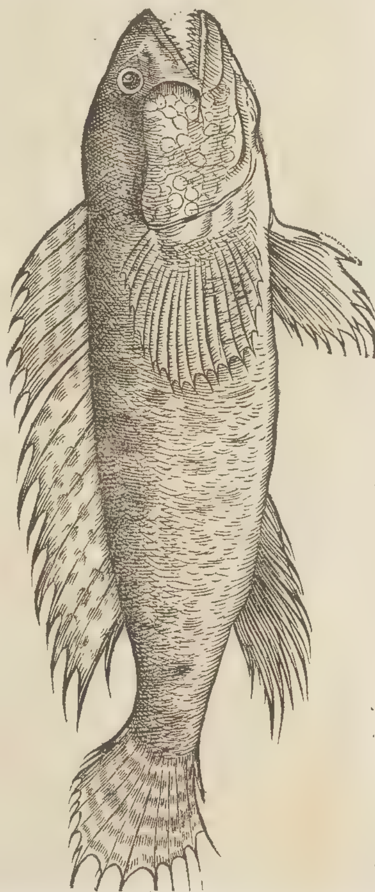

A B Gobius albus, qui à Græcis dicitur κωβιὸς λευκὸς, omnium minimus eſt; non ita quidem candidus, ut cum aliorum multorum piſcium candore poſsit cõtendere, ſed quòd cæteris gobionibus candidior ſit.

F De his Athenæus: Gobij (inquit) percis ſimiles ſunt, (ἀναλογοῦσι) ex quibus parui & albi, teneri ſunt, uirus non reſipientes, boni ſucci, concoctu faciles, ſubflaui (χλωροὶ) uerò, qui caulinæ

Caulinæ. (καυλῖναι) uocantur, ſicci ſunt & macri, ἀλιπεῖς.

Iconem gobij nigri, ut Rondeletius nominat, Venetijs expreſſam, quanquam maiorem quàm paganelli, qui maximus gobiorum à Rondeletio dicitur, hîc appoſui.

DE GOBIONIBVS IN STAGNIS marinis, Rondeletius.

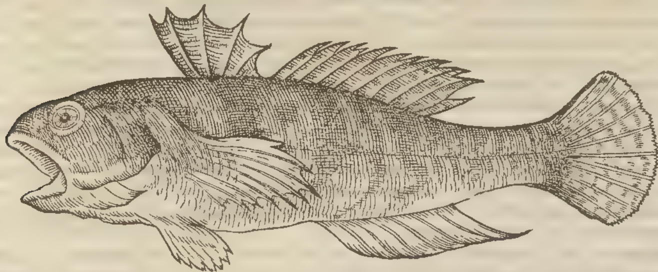
Gobionibus litoralibus ſimiles reperiuntur in marinis ſtagnis ὑπόχλωροι, id eſt, ſubflaui, nigricantes, & albi, qui quanuis in ſtagnis degant litoralibus, tamen multò inferiores non ſunt, licetq; ijs in litoralium penuria uti. neq; enim lutum multùm olent, quia herbulis & piſciculis alijs magis ueſcuntur, quàm aqua lutóue.

COROLLARIVM.

A Gobius & gobio uocatur, & Cobio quoque per c. à Plinio libro 32. Græcos imitante. nam Græcè κωβιός oxytonum ſcribitur. Gouius in Halieuticis Ouidij legitur, u. pro b. poſito. Cubiones in Garioponti medici libro pro cobiones. Cobij & cobitides Athenæo inter hepſetos piſciculos cõtinentur, de quibus dictum eſt ſuprà in Apuis. Athenæus de gobijs agens: Διοκλῆς φησι τοὺς πετραίους αὐτῶν μαλακοσάρκους εἶναι. Νουμήνιος δὲ κώθους αὐτοὺς καλεῖ, &c. Ex quibus uerbis uel gobios ſimpliciter & omnes cothos uocari à Numenio, & à Siculis cothones: uel ſaxatiles tantũ, de quibus proximè dixerat, ut Maſſarius & Vuottonus ſentire uidentur, aliquis colligat. Mihi rem diligentius æſtimanti, prior ſententia magis placet. Κῶθος, κωβιός, Varinus. ſic enim legendum eſt. Σωσίβιοι, οἱ κωβιοί, Heſychius & Varinus. ¶ Gobiorum alij ſunt paluſtres (*nigri nimirum Rondeletij*) qui foraminibus quibuſdam in cœno uictitant, Venetijs frequentiſsimi, eosq; uoce mutilata, hoc eſt prima tantũ ſyllaba proferimus. Alij uerò ſaxatiles paganelli Venetijs appellati, carne, ut Diocles author eſt, molliore, quos & Cothonas à Siculis cognominari Nicander & Apollodorus prodidere, atq; etiam cottos (κώθους, cothos) Numenius appellauit, Maſſarius. Gobiorum alij paluſtres ſunt, alij ſaxatiles, uulgò Goatæ uocati, quos Cothonas, ſicut Nicander

der inquit, Siculi appellant: quosdam alios Gobioni saxatili propemodum similes, Aristoteles Cottos (*imò κώθος Athenæus*) nominat, quos adhuc nonnulli Coranos nuncupant, Gillius. Vercellenses rustici gobium fluuiatilem (quem alij chabotum) paganellum uocant, Rondeletius. Italicum nomẽ go, ab alijs guo scribitur, nominatur & gobi, nescio an eadem species: & paganello, (cui fortè nomen inditum à ruffo colore quo ad pagrum accedit,) aliàs faganello. Germanicum nomen fingo **ein Meergob.** quoniam & gobij fluuiatilis genus **Kop** uel **cab** Germani uocant, nostri **gropp.** Sed blennum superiùs, interpretati sumus, **ein Meergropp**, quòd fluuiatili persimilis sit: itaq; differentiæ causa gobium, **ein Meergob** (alludentes simul ad Latinum gobij uocabulum) interpretabimur: album quidem uel nigrum significaturi, colorum differentias exprimemus.

Paganelli, id est gobij maioris (licet pictor superiorem fecerit maiorem) & subflaui, Venetijs delineata effigies.

Gobijs, aut potiùs mustelarum generi cognati uidentur pisces, alauda seu galerita utraq; Rondeletij, pholis & scorpioides eiusdẽ: blennus Bellonij, & piscis gutturosula Venetijs dictus, quem suprà cum alaudis Rondeletij exhibuimus: & galetta (uel galleta) ibidem dicta, forma diminutiua tanquam galea, id est mustela parua. Omnes enim ferè corporis specie, in qua caput prægrande est, & cutis plerunq; maculosa, cum gobijs conueniunt: ut pinnis quoq;. Sed ijsdem cum mustelarum genere congruunt, ac insuper læuitate cutis, & molli mucosaq; carne. Galletam Venetijs cum Petro Gillio ostenderem, gobij genus pessimũ esse dicebat. Nos eam inter Mustelas pluribus describemus. Mustelæ sanè fluuiatiles, quas Galli lotas uocant, & lacustres quoq; minores, aliqua similitudine gobios referunt. ¶ Blennus est specie similis κωθιῷ, Athenæus: hoc est cotho, uel cothio, Rondeletio interprete. nam utrouis modo (inquit) legi posse puto, nisi malis κωϐιῷ legere. huic enim satis est similis: sed cotho (*cotto*) multò similior. Vix enim quis blennũ à cotho discernat: nisi qui nouerit hunc in fluuijs, illum in alto mari degere. *Gobijs cognati*

Apua cobitis (id est gobionaria, ut Theodorus uertit) fœtus est gobiorum paruorum & prauorum qui terram subeunt, Aristotel. Gaza hunc locum peruertit. Vide suprà in A. elemento de Apua cobitide Rondeletij scriptum, qui figuram quoq; posuit, & ibidem Corollarium nostrum, quo cum pisciculum depinximus quem Venetijs Marsionem uocant. hunc enim aliqui ueterum cottum esse putant. Eberus & Peucerus cobitas interpretantur Germanis **Kauelheuptlin:** ego potiùs **Meergrundel/Meersmerlin**, id est fundulos marinos: nam Galli quoq; eodem sensu loches de meer uocant. Sunt enim ijs pisciculis quos Galli loches nominant tam similes, ut uix ab eis distinguantur, inquit Rondeletius, & idem loquitur pictura. At **Kaulheuptlin** Saxonũ, genus illud gobij fluuiatilis est, cui blennum in mari simillimum esse diximus: nostri **Gropp**, alij **Kop** uocitant. ¶ Cobitides fluuiatiles Rondeletij trium generum, paulò pòst dabimus. ¶ Gobio similis est gubernator ceti, Plutarchus.

Scorpios & gobios (in mari rubro, Aelianus de animalibus 17.6.) nasci aiunt, bicubitales, & B
tricubitales etiam, non tamen maiores, Io. Tzetzes. Venenum pisces quidam pungendo immittunt, non tamẽ letale, ut gobius, draco, hirundo, Aelianus de animal. 2. 50. ex Halieuticorum Oppiani secundo:

Κέντρα δὲ πευκήεντα μετ' ἰχθύσιν ὡπλίσαντο, Κωβιός, ὃς ψαμάθοισι, καὶ ὃς πέτρῃσι γένηθε
Σκορπίος, ὠκεῖαί τε χελιδόνες, ἠδὲ δράκοντες: Καὶ κύνες, οἱ κέντροισιν ἐπώνυμοι ἀργαλέοισι:
Πάντες ἀταρτηροῖς ὑπὸ νύγμασιν ἰὸν ἱέντες.

Hoc si uerum est, non rectè scripsit Ouidius, Lubricus & spina nocuus non gouius ulla. ubi Lubricus pro epitheto gobij accipio, etsi Olisthos, id est Lubricus, sui generis piscis est Oppiano prope ostia fluuiorum. Gobio Venetijs frequens, rarissimè Romæ conspicitur: pro squamis uariam cutẽ habet, & ualde lubricam, Iouius & Niphus. Semipedalem longitudinem non excedit, Niphus. Cobiones omnes uarij sunt, & squamosi, ex quo apparet falli eos, qui Cobiones pro squammis uariã habere cutẽ prodiderunt, Massarius. Gobioni complures appendices supernè circa uentriculum exeunt, Aristot. Piscis

paruus gobio eſt, & ex ijs qui parui perpetuò manent, Vuottonus. Turdi genus unum aureo colore eſt, & gobionem flauum refert, Rondeletius. Paganelli Venetis uulgò dicti, ruffi uel punicei coloris ſunt, uarij, &c. ſpecie autem & magnitudine muſtelas fluuiatiles fermè referunt, ut ſuprà quoq; diximus.

C Gobionem Ariſtoteles alibi ſaxatilem, alibi litoralem eſſe tradit. Ouidius inter litorales ponit. In petris & arenis degunt Oppiano & Symeoni Sethi. ἐν δὲ χάραξ, κῶφοί τε κυβιστητῆρες ἴασι κωβιοί. Non quòd non aliæ gobionum ſpecies ſint, quæ in cœno uel paludibus degunt. E gobionibus ſunt qui in fluuiorum oſtijs, aut paludibus maritimis uictitant, Vuottonus. Gobionem album Euripi non eſſe pelagium, certū eſt, Ariſtot. Et alibi, Gobio hyeme manet in Euripo Pyrrhæo, cæteris propter frigus enatantibus. Theophraſtus in libello de piſcibus, cum de foſsilibus dixiſſet, qui in terra torpidi manent, nec mouentur donec effodiantur, ſubdit: Huic ſimile contingit circa piſces (quoſdam) in Ponto, qui glacie occupati gelantur, neq; mouentur priùs, quàm in patinas coquendi inijciantur: quod uel imprimis gobio accidit. A Theophraſto proditur in Ponti regione apprehendi in glacie piſcium maximè gobiones, non niſi patinarū calore uitalem motum fatentes, Plinius. C. Plinius paulò minus quàm in eo genere gobium numerauit, in quo terreni piſces cenſentur: quoniam paluſtris & quaſi incola terræ ſit cōtra aliorum piſcium naturam, Marcellus Vergilius. Gobij paluſtres (*nigri nimirum Rondeletij*) foraminibus quibuſdam in cœno uictitant, (Goi Venetijs dicūtur,) Maſſarius. Cobitis apuæ genus gobiones paruos ignobiles creat, qui terram ſubeunt, Ariſtot. ¶ Gobij gregatim degunt, Idem. Apud Cretam ſatis pingueſcunt, Ariſtot. In fluuijs etiam pingueſcunt, Idem. Vuottonus in fluuios ſubire, & ibi pingueſcere ſcribit. An uerò Ariſtoteles hoc ſenſerit, uel gobionum genus in fluuijs peculiare eſſe, (ut eſt,) conſiderandum. Gobius in ſalſis pariter & dulcibus aquis uiuit, Galenus. ¶ Pariūt iuxta litora gobiones, ſuaq; oua lapidum amplexibus (lapidibus, Vuottonus) mandant, latiuſcula & arenida, Ariſtot.

E Gobij uerriculis & plagulis capiuntur, Plutarchus Simone Grynæo interprete. Piſcibus incluſis in piſcinas, nutrimentum inijcere oportet, herbas teneras, piſcium portiunculas, ſquillas, gobios, &c. Florentinus.

F Gobius piſcis eſt uiliſsimus, inquit Marcellus Vergilius, ob quam cauſam in Satyra Iuuenalis ait: Nec mullum cupias, cum ſit tibi gobio tantùm In loculis. Laudauit contrà Martialis in Xenijs, dicens: In Venetis ſint lauta licet conuiuia terris, Principium cœnæ gobius eſſe ſolet. Gobius pingui teneritudine delicatus eſt, Iouius. Guſtu perſuauis eſt, quòd carnem habeat tum pinguem, tum etiam friabilem, Matthiolus. ¶ Gobiorum caro, inquit Galenus, ut aſellorum & ſaxatilium piſcium carne durior, ita mollior eſt quàm mullorum: craſsitudine uerò & tenuitate mediocrem generat ſuccum. Præſtantiſsimus autem eſt gobio, tum ad uoluptatem, tum uerò ad concoctionem digeſtionemq;, & ad probum gignendum ſuccum, is qui in arenoſis litoribus aut inter ſaxa uiuit. qui uerò in fluuiorum oſtijs aut paludibus maritimis degunt, (*ut pluribus ſcribemus in lupo piſce*) diuerſam planè carnem habent ab ijs, qui in puro mari uictitant. neq; enim æquè iucundi ſunt ſaporis, neq; ſuccum tam bonū præſtant. Quòd ſi limoſa fuerit aqua, aut urbem fluuius expurget, deterrimus euadet qui in illa aqua gignitur gobio. ¶ Non igitur ſimpliciter gobius ſiue litoralis ſiue ſaxatilis, boni ſucci eſt & facilis cōcoctionis, ut Symeon Sethi ſcribit: ſed litoralis aut ſaxatilis, ſi comparetur illis qui in oſtijs fluuiorum aut paludibus degunt, præſtantior eſt, ſucci præſertim bonitate, ut Galenus ſcribit. ¶ Copioſum (inquit Hiceſius) ſed non bonum procreant ſuccum gobiones, ſapore grati: facile excernuntur, nec multùm nutriunt. Guſtui gratiores ſunt candidi nigris. uiridium (χλωρῶν) autem gobionum caro, ſubſtantia eſt rariore, magis pinguedinis expers, ſuccumq; præſtat tenuiorem, neq; adeò copioſum: ob magnitudinem magis alit. Gobios, qui ſaxatiles ſunt, teneriorem habere carnem Diocles prodidit. Fucæ, gobij & cæteri μαλακόσαρκοι omnes, facilius quàm alij (ſcilicet duræ carnis piſces) conficiuntur, Philotinus apud Galenum. Saxatiles piſces, gobij, ſcorpij, paſſeres, & ſimiles, corporibus noſtris ſiccum præbent alimentū, ſed εὔογκοι ſunt & τρόφιμοι, (hoc eſt, nutrimenti ſolidioris & corpulentiæ ſatis addunt,) & breui concoquuntur, nec multa excrementa relinquunt, nec flatus excitant, Mneſitheus. Gobij tenerrimi ſunt, & facillimè ſecedunt: alimentum autem plurimū roburq; corpori addunt, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitoſis humoribus. Hippocrates in libro de internis affectibus eandem ferè uim alimentariam tribuit ſcorpio, draconi, cuculo, callionymo, gobio: in morbis craſsis & pituitoſis uſum eorum concedens, uti in Callionymo recitaui. Gariopontus hydropicis dari iubet turdos, cubiones, oſtreas.

G Si recentem gobium ſuillo uentri inſutum in aquæ ſextarijs duodecim, donec duo tantùm ſuperſint, decoxeris: tum percolatum & ſub dio expoſitū propinaueris, aluum leniter deijcies. Contra canum ſerpentiūq; morſus, idem illitus (καταπλασθεὶς) auxilio eſt, Dioſcorides. Contra dorycnium iuuant animalia quæ in litore & petris marinis degunt, ut gobij, & huiuſmodi, ſiue cruda, ſiue elixa toſtáue edas, Scholiaſtes Nicandri. Gobium in mortario tuſum antea iubet ad deijciendum aluum Paulus Aegineta decoqui in aqua, Marcellus Vergilius. Gobij cocti in aqua & ſalibus, donec ſoluatur, potum ius, maximè cum lacte, ſolutionem uentris facit, Kirandes.

des. Gobius assus sine sale & comestus, dysenterias & lienterias, & inania egerendi desideria cum dolore facta (τὰς τεινεσμώδεις προθυμίας) sanat, Symeon Sethi.

De uenenoso gobij ictu, lege suprà in B.

Κωβίδια Sotades Comicus dixit: κωβιδάρια & κωβίδια Anaxandrides. Κώθων non modo gobium Siculis significat: sed etiam pro poculi genere, & pro ipso conuiuio accipitur, ut notat Eustathius. H.a.

Lubricus & spina nocuus non gouius ulla, Ouidius. Κοῦφοι κυβιστῆρες κωβιοί, Oppianus. Epitheta. Χάλανδροι (aliâs χαλαροὶ) κωβιοί, Epicharmus.

Gobios, tithymalli nomenclatura apud Dioscoridem.

Κωβιὸς proprium nomen uiri est apud Athenæum libro 8. Idem κωβίου τοῦ Σαλαμινίου τόκον ex Archippo memorat. Alexidi apud eundem Κωβίων parasiti nomen est. ¶ Thynnotheræ (id est piscatoris thynnorum) filium Cothonian (Κωθωνίαν) appellauit, fortè à gobijs quos cothones Siculi uocitant, Athenæus. ¶ Κρῶμναν, Αἰγιαλόν τε, (aliâs Κρωβίαλόν τε) καὶ ὑψηλοὺς Ἐρυθίνους, carmen Homeri ex Catalogo, refertur à Strabone libro 12. Propria.

Physsalus piscis in mari rubro gobio ætatis perfectæ magnitudine nõ est inferior, Aelianus. Circa Babylonis rigua pisces quidam in siccum egressi, in arido pascuntur: capita eorũ aiunt ranæ marinæ similia esse, reliquas partes gobiorum, ut in Cordylo dixi. b.

Piscantes circa quoddam Africæ litus loco petroso, cõmeatu destituti in nauigatione, οἱ μὲν ἀντελεῖς, μυραίνας τε καὶ καράβους εὐμεγέθεις ᾑροῦντο· τὰ δὲ μειράκια κωβιοὺς εὐτελεῖς καὶ ἰούλους, Synesius in Epistolis. c.

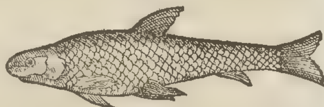
Κωβιοὺς ἑφθοὺς, hoc est gobios elixos Anaxandrides nominat, in Cotyis Thracum regis conuiuio. Τῶν ἰχθυοπωλῶν ἀρτίως τις τεττάρων Δραχμῶν ἐτίμα κωβιοὺς σφόδρα, Menander apud Athenæũ. Antiphanes in Timone κωβιοὺς laudat, & unde habeantur optimi his uersibus indicat, Dijs (inquit) thus emi, heroibus liba (ψαιστὰ) offero, Vobis uerò mortalibus κωβιοὺς emi, Ὡς προσβαλεῖν (effundere) δ᾽ ἐκέλευσα τὸν τοιχωρύχον Τὸν ἰχθυοπώλην, προστίθημι φημί σοι (φησί σοι) Τὸν δῆμον αὐτῶν. εἰσὶ γὰρ Φαληρικοί. Ἄλλοι δ᾽ ἐπώλουν, ὡς ἔοικε, Τρωϊσκοὺς. ¶ Κωβίδι᾽ ἄττα, καὶ πετραῖα δή τινα Ἰχθύδια. τούτων ἀποκνίσας τὰ κρανία, Ἐμόλυν᾽ ἀλεύρῳ τοιούτῳ τινί, Coquus apud Sotadem Comicum. ¶ Archephôn parasitus à Ptolemæo rege uocatus, cum ex Attica in Aegyptum nauigaret, f.

Ὄψου πετραίου παρατεθέντος ποικίλου,
Ἐπὶ τῆς τραπέζης, καράβων τ᾽ ἀληθινῶν.
Ἐπὶ πᾶσι λοπάδος τ᾽ εἰσενεχθείσης ἁδρᾶς,
Ἐν ᾗ τεμαχίσκοι τρεῖς ἐνῆσαν κωβιοί,
Οὓς κατεπλάγησαν πάντες οἱ κεκλημένοι:
Τῶν μὲν σκάρων ἀπέλαυε, τῶν τριγλῶν θ᾽ ἅμα,
Καὶ φυκίδων τῶν πλεῖον Ἀρχεφῶν πάνυ,
Ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν μαινίδων καὶ μεμβράδων,
Φαληρικῆς ἀφύης τε διασεσαγμένος:
Τῶν κωβιῶν δ᾽ ἀπέσχετ᾽ ἐγκρατέστατα.
Πάνυ δὴ παραδόξου γενομένου τοῦ πράγματος,
Καὶ τοῦ βασιλέως πυθομένου τ᾽ Ἀλκιώνος,
Μὴ παρεώρακεν Ἀρχεφῶν τοὺς κωβιούς;
Ὁ κυρτὸς εἶπε, πάνυ μὲν οὖν τοὐναντίον
Πτολεμαῖ᾽, ἑώρακε πρῶτος, ἀλλ᾽ οὐχ ἅπτεται.
Τοὔψον δὲ σέβεται τοῦτο, καὶ δέδοικέ πως.
Οὐδ᾽ ἔστιν αὐτῷ πάτριον, ὄντ᾽ ἀσύμβολον
Ἰχθὺν, ἔχοντ᾽ ἄψηφον ἀδικεῖν οὐδένα. Machon apud Athen.

Mnesimachus in Hippotropho: Σκόμβρος, θύννος, κωβιός, (Rondeletius mauult κολίας,) ἠλακατῆνες. h.

DE GOBIONE FLVVIATILI, RONDELETIVS.

Græci Latiniq; ueteres Gobionis fluuiatilis nullam, quod sciam, mentionem fecerunt, sed solùm marinum agnouerunt, qui litoralis est, & saxatilis. Primus Ausonius, ut arbitror Gobionis fluuiatilis nomen pisciculo ei posuit, qui si non alimenti natura, saltem figura marino ualde similis est. Falluntur ergo medici, qui gobiones fluuiatiles ægris apponi uolunt, his eam inesse succi bonitatẽ existimãtes quam Galenus in marinis commendat, à quibus illi hac dote multum superantur. A F

Notissimus est in Gallia Gobio fluuiatilis, Gouion dictus, Lugdunenses Goison, Germani Gob uocant. De eo hæc cecinit Ausonius in Mosella: A

Tu quoq; flumineas inter memorande cohortes
Gobio, non maior geminis sine pollice palmis,
Præpinguis, teres, ouipara congestior aluo,
Propexiq; iubas imitatus Gobio Barbi.

Propter duas oris appendices quæ breues sunt quasi μύστακας imitatum esse ait Barbi iubas. Cæterum squamis tegitur paruis. In dorso pinnam unicam habet, maculis nigris uariatam, reliquas in uentre reliquorum fluuiatilium modo. B

Carne sunt molli, insipida, uirus nonnunquã resipiente: uescuntur enim aqua, luto, & cadauerum carne. Qui enim pisciculis istis insidiantur, capita equorum boum'ue in aquam conijciunt: quò statim permulti coëunt, & cerebrum saniemq; hauriunt, dentibus enim carent. F C E

DE EODEM, BELLONIVS.

A Pisciculũ quendam fluuiat. Parisienses Gouion uocãt, Lugdunenses Goisor, Mediolanensibus Vairon dicitur. (Etenim quẽ nos Gallicè Veron uocamus, illi Esbreson, Hetrusci Ionctium appellant: *nempe phoxinum Aristotelis, ut coniicio.*) Vulgus Italicum ad mare positum nullum agnoscit gobionem fluuiatilem sub nomine Gobij, quod neq; olim Latini & Græci: imò nusquam gobionis fluuiatilis meminerũt prisci. Nam etsi è gobionibus dixerint quosdam in fluuiorum ostijs aut paludib. uictitare, tamen semper de marinis intellectũ est. Fluuiatilis sic est ubiq; promiscuus, ut non alter frequentior piscis, aut magis plebeius occurrat. Itaq; de illo Gobione agimus, quem Ausonius barbis insignitum hoc carmine notauit: Propexiq; iubas imitatus Gobio Barbi. De marino minimè intellexit: siquidem ille barbis caret. Porrò Gobij fluuiatiles retinent in popinis Gallicis claritatem, quam eis idem poëta tribuit,

Gobio non maior geminis sine pollice palmis,
Præpinguis, teres, ouipara congestior aluo.

Romani pisciculorum minutorum nullum habent discrimen, omnesq; mixtim conchulis exceptos diuendunt, & Morellos nominant.

C Porrò noster hic Gobius caluarijs bubulis in aqua proiectis oblectatur, illicq; degit: quod scientes Ligeris accolæ, boum caluarias studiosè adseruant, quibus in Ligerim immersis Gobios alliciunt, quo facilius eos postea capiant.

B Quemadmodum autem duo sunt in mari Gobiorum genera nominibus distincta, sic altera etiam est Gobij fluuiatilis species à superiore dissidens, de qua sequenti capite docebitur.

COROLLARIVM.

Pictura hæc gobij fluuiat. meliùs quàm Rondeletij expressa est, sed maior iusto.

A In fluuijs etiam Cobiones pinguescere Aristoteles testatur: qui de marinis ne an fluuiatili aliquo peculiari genere intelligat, quærendum est. Fluuiatilium quoq; cobiorum Dorion apud Athenæum meminit. Italicum gobij fl. nomen Varon uel Vairon, Latinæ originis uidetur à uarietate factum, uarius enim & distinctus est pisciculus utrinq; maculis rotundis nigris. Phoxinus quoq;, quem Galli Veronum uocant, cute est maculosa uarius. ¶ Gobius fluuiatilis à nostris uocatur **Greßling**, ab alijs **Kreßling/Greß/Kressen/Bachkressen**: à quibusdam **Grundele**, quod nomen nostri cobitidi barbatulæ Rondeletij adtribuunt. Vterq; piscis forsan circa fundum seu uadum aquæ degere solet, ut ab eo Germanicè **Grundele**, id est fundulus, ut recentiores quidam loquuntur, denominetur. **Schmerle** pisciculum id est fundulum nostrum, in Alsatia uocant **ein Kreß**, quod Ge. Fabricius nos admonuit, quare cauendum, ne res etiã diuersæ, propter uocabulorum homonymiam confundantur. Sunt qui thymalos paruos **Kreßling** appellent, imperitè, hi enim & sui generis sunt, & cum aliàs, tum pinnula dorsi altera parua discernuntur. ¶ Gobij fluuiatiles Tiguri **Greßling** appellantur, in superiore uerò nostri lacus parte **Grundelin** (ut ab accolis Albis fluuij, **Grundling**) aliqui **Lütesser**, id est anthropophagos nominant, quòd cadaueribus hominibus submersis uescantur. Argentinæ gobiones paruos **Sandtkressen** appellant. Ad Acronium lacum circa Lindauiam longè diuersum pisciculum (præsertim nondum adultum) **Gräsig** nuncupant, quem nostri **Laugelen**, Galli Vendosiam uocant, inter pisces albos leucisci nomine nobis descriptum.

Gobium (fluuiatilem) uulgari lingua Germani (inferiores) appellant **ein göbe**, Galli ung gouuion. descriptio quidem Ausonij ei conuenit, Carolus Figulus. Eberus & Peucerus gobionem interpretantur Saxonicè **Cob/Quapp**. sed quærendum, inquiunt, an **Coben** differant à **Quappen**. Ego omnino differre puto: & **Cob** uel gobium esse de quo hic agimus, uel alterum de quo proximè agemus: quem alij **Cab**, & **Gropp** uocant. **Quapp** certè mustela fluuiatilis nostra est, **ein trüsch** nobis dicta. De hoc pisce etiam Iodocum Vuillichium sentire puto cum scribit: Sueui fluminis aqua nigricat propter alnorum copiam per quas fluit, ut coniicimus: & pisces in eo-

in eodem, præsertim gobiones nigriores: & cute & carne densiore, palatoq; sapidiores. idem fit in Varta flumine Bohemiæ. **Gufen** dictus Coloniæ pisciculus, nominis uicinitate gobius uidetur: nisi fortè is sit fundulus noster, id est cobitis barbatula: & **Grundele** ibidem uocatus, gobius. ¶ Anglis appellatur **Goion**: uel, ut alij scribunt, **Gougeon/Gogion/Gudgione**.

Gobio pisciculus est forma rotunda, squamis paruis argento similibus, Author de nat. rerum. B
Paruus est pisciculus, forma ferè rotunda, squamis albis, interpositis maculis nigris depictus, Albertus. Pisciculus fluuialis albus, sed nigris maculis respersus, Obscurus. Alburnus Ausonij pinnas easdem habet quas gobio, Rondeletius. Gobius noster (**der Greßling**) quem nuper captum in lacu nostro, inspexi, mense Ianuario ouis grauidus erat: barbatulus cirris singulis in angulis labiorum perbreuibus. Pupilla oculorum nigra, ambitu candicante. Maculæ à capite caudam uersus per media utrinq; latera nigricantes, rotundæ, magnæ proportione, circiter decem, singulæ deinceps digeruntur: & similiter per medium dorsum. Cauda etiam maculosa est, & dorsi pinna. Vesica bifida, magna proportione. Longus est plerunq; quinq; aut sex digitos. Fel habet subuiride, caudam bifurcam. Os cum aperitur rotundum, & ueluti è præputio se exerens, deorsum nutat. Lapilli in cerebro perexigui sunt.

Pisciculi sunt gregales, qui cadauera hominum submersa depasci creduntur, unde & anthropophagos quidam appellant. C
In fundo & cœno degunt: unde & funduli à quibusdam dicuntur, sicut & cobitides barbatæ. Vtriq; etiam cadaueribus uesci putantur. unde & inter iocularia piscium cognomenta hoc usitatum arbitror, Gobium fluuiatilem esse pollinctorem aut uespillonē, (ταφεύς:) **Ein kreß ist ein todtengräber.** Gobionem quidam dixerunt uesci cadaueribus, sed à piscatoribus deprehenditur hoc esse fabulosum: qui dicunt eos potiùs in aqua liquidißima uersari, & pabulo nutriri, Obscurus. Hic piscis apud nos (*Misenos*) è cerebro equi nasci dicitur, quod non credo: sed eo in aquas abiecto uesci, uerisimile est, Ge. Fabricius. Degunt in lacubus & fluuijs. Vescuntur musco uel alga, item arenulis, uermiculis, & hirudinibus minimis lacuum. ¶ Fœminæ Ianuario & Februario mensibus, ut puto, grauidæ sunt: memini & in fine Maij ouis plenam reperire. Aliquādo bis aut ter anno pariunt. ¶ Aestate uermiculis quibusdam in uentre uitiari dicuntur, Albertus.

Hamis infiguntur ad inescādos lucios. Capiuntur facilè & magna in copia circa ripas lacus E
nostri retis genere quod **stoßbären** appellant.

Cœnum aliqui resipiunt. In cibo uiles ac despicabiles reputantur, utpote aquosi & minimè F
solidi, Obscurus. Vbi aquas arenosas lapillulis in nutrimentum habent, salubriùs alunt, Author de nat. rerum. Salubres sunt qui in fundo degunt arenoso. æstate quidem dicuntur uermiculis in uentre uitiari, Albertus. Optimi iudicantur Martio & Aprili mensibus, Maio deteriores fieri incipiunt. Galbio, aliâs Gouio, in Regimine Salernitano piscibus cibo idoneis adnumeratur. ubi Villanouanus interpres: Gouio (inquit) est piscis paruus dulcis aquæ, longitudine digiti longi, rotundus & suauißimus, Gallicè gouion. ¶ Pisciculus hic elixus satis solidus est, nec contemnendus in cibo.

DE COTTO, RONDELETIVS: QVEM ITIDEM GOBIVM fluuiatilem, ab Ausonij Gobio diuersum, eruditi quidam appellant.

Eicon hæc Cotti nostri est, diuersa nonnihil ab illa quam Rondeletius exhibuit pinna dorsi singulari, & cauda penicilli instar longiuscula, &c. ut genus aliud cotti circa Monspelium haberi suspicer.

Piscem qui ab Aristotele κόττος dicitur, Gaza Cottum conuertit, nescio qua ratione motus. A
Quòd si Latinum hoc nomen seruemus, interim meminerimus diuersum esse piscem ab eo qui à *Lib. 4. de hist. cap. 8.*
Numenio ex Athenæo κωβιὸς dicitur: sic enim ille Gobionē appellabat, qui à reliquis Græcis κωβιὸς uocatus est. Galli Cottum chabot nominant à capitis magnitudine. Nostri eadem de causa téste daze.

Pisciculus est fluuiatilis Ranæ piscatrici similis, si parua magnis conferre licet, corporis figu- B
ra & colore. Capite enim magno est, lato, & depresso: oris magno hiatu, sine dentibus. Oculi sursum spectant. Pinnas habet duas ad branchias, magnas pro corporis ratione, in uentre duas minores, in dorso unicam continuam ad caudam usq;, cauda in unicam desicit. Intus branchias quaternas habet, hepar magnum cum felle. Si corpusculum spectes, uentriculū magnum. Aristo- E

teles huius piſcis meminit, quo loco piſces in aqua audire probat. Ἔτι δὲ ἐν τοῖς ποταμοῖς εἰσιν ἰχθύδια ὑπὸ ταῖς πέτραις, ἃ καλοῦσί τινες Βοίτους, (æditio noſtra habet Βοῖτος duabus ſyllabis.) καὶ ταῦτα θηρεύουσί τινες, διὰ τὸ ὑπὸ ταῖς πέτραις ὑποδεδυκέναι, κόπτοντες τὰς πέτρας λίθοις. τὰ δὲ ἐκπίπτουσι παραφερόμενα, ὡς ἀκούοντα, καὶ καρηβαροῦντα ὑπὸ τοῦ ψόφου. Sunt præterea piſciculi fluuiatiles qui ſub ſaxis ſtabulant, quos Cottos (*Boitos*) uocant. Capiuntur à nonnullis ſaxò percuſſo ſub quo latent: protinus enim inde exturbantur, ut qui audiant, & caput per ſtrepitum tententur.

C Capiuntur cum Cobite fluuiatili in fluuijs & in fontibus.

F Carne ſunt molli, ſuaui, & minimè negligenda.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Multis cognominibus exprimitur alter fluuiatilis gobio. Nam quòd grandi capite conſtet, Galli Chabotum dicunt, Romani Miſoris nomine appellant. Quòd autem in riuis piſtrinorum aquaticorũ uerſetur, Cenomani Vn Muſnier appellauerunt, Mediolanenſes Vn Scatzot & Bot. Hic enim eſt cui propriè uox Botoli adſcribi debet, quo nomine eum Ferraria quoq; uocare conſueuit. Quemadmodum autem Paganellum marinum iam diximus plurimùm à Gobione diuerſum eſſe: ſic de hoc fluuiatili dicendum eſt, (*eum à Gobione altero fl. quem ſic Auſonius nominat, plurimùm diſtare.*) Cõmunis autem Botorum appellatio alludit ad antiquam Boitorum nomenclationem. Eos enim Ariſtoteles *Βοῖτος* appellat, quos in fluuijs ſub ſaxis ſtabulari tradit. Vercellenſes Bouteiolum uocant: ruſtici uerò Paganellum.

COROLLARIVM DE GOBIONE FL. CAPITATO. SIC ENIM perſpicuitatis cauſa nominare libet.

A Apud Ariſtotelem hiſtoriæ anim. 4. 8. boitus ſemel legitur, Βοῖτος, duabus ſyllabis, in noſtra æditione: non tribus ut alij quidã legunt, & per τ. non per θ. Gaza uidetur κόττος legiſſe, quoniam ita tranſtulit. Nos ſuprà poſt Apuam Cobitidem Rondeletij piſciculum pinximus, qui Venetijs Marſio nominatur. Petrus Gillius ueterum cottum eſſe putabat. Piſces quoſdam (inquit) gobioni ſaxatili propemodum ſimiles, Ariſtoteles cottos nominat; quos adhuc nonnulli coranos nuncupant. Eſt ſanè piſcis hic quo de agimus, blenno marino ſimillimus, ut dictum eſt, ut æquiùs ferè blennus fluuiatilis, quàm gobius fluuiatilis dici mereatur. ¶ Capitonem recẽtiores quidam Latinè uocant, ſed alius eſt capito Auſonij, de quo ſuò loco diximus. alij capitellum minus probando uocabulo: Alberti Magni ætas capitatum. Nos differentiæ cauſa gobionem capitatũ uocare poterimus. ¶ In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij qui gobios non alant: hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marſoni, at in Hetruria, ubi tamen rariſsimi habent, corrupto à gobijs uocabulo, uulgò dicũtur Ghiozzi, Matthiolus. Sunt etiã fluuiales gobij, ex Verbano præſertim & Lario lacubus, (inquit Iouius,) qui inſignes habentur, ipſis iecinoribus palato gratiſsimis. eos & Strincios & Botetriſsias Inſubres appellant. (*Hos quidem piſces nos muſtelarum fluuiatilium generi potiùs quàm gobionum adtribuimus. Trüſchen appellant noſtri.*) In Etruria quoq;, in Marina præſertim amniculo, qui ex Appennini iugis apud Pratũ oppidum in Arnum euoluitur, Iocij (*Ghiozzi ſcribit Matthiolus*) ſunt piſciculi delicatiores, gobionibus admodum ſimiles: qui quum effigiem illam mirè exprimant, etiã in tantula carne eundem ſaporem habent, Hęc ille. Ego piſciculum Iozzo Florentiæ uulgò dictum ſub lapidibus inueniri audire memini, paulò minorem cotto noſtro, ſine oſsibus, (ſine ſpinis nimirum, uel molliſsimis illis:) qui fortè non cottus noſter ſeu gobio, quo de ſcribimus, ſed cobitis barbatula, id eſt fundulus barbatulus noſter fuerit. Bellonius gobium fluuiatilem Auſonij ab Hetruſcis Ionctiun uocari ſcribit. In diuerſis Italiæ locis gobius hic capitatus aliter atq; aliter nominatur: Scazon uel Scazion circa Comum: Maieron, Veronæ: Marſon Vincentiæ. Michaël Sauonarola Marſiones dixit, quamuis codex impreſſus Manſiones habet. Botto Cremonæ, Botulus à Grapaldo dicitur. hinc & Botetriſsia compoſitum Inſubribus uocabulum eſt, pro genere muſtelæ fluuiatilis, ut paulò antè dictũ eſt. Italicum nomen botto, ad Græcum Βοῖτος accedit. Bellonius caput de gobio fl. Auſonij inſcribit de boëta, neſcio quomodo. in ipſa enim deſcriptione huius nominis non meminit. uideri autem poteſt confictum à Græco Βοῖτος: quod tamen maſculini generis eſt, & non Auſonij gobium, ſed capitatum ſignificat. Cardanus muſtelam fluuiat. illam, quam Galli lotam, bottam uocat: alij Itali botatriſsiam. Germani quidam Quap uocant, alij uerò Puut: quæ duo nomina alioqui ranã rubetam ſignificant: ut botto Italis quoq;. Itaq; bott uel botto hunc piſciculum appellatum arbitror: quòd patulo ac deformi oris rictu tum ranam, tum muſtelam fluuiatilem, quam diximus, referat. Capidono, id eſt capito, Tridenti. Alibi Iouians, quaſi gobiani: ut goi quoq;, id eſt gobij, alibi Lagioni, ſi rectè quondam notaui, appellantur. Cæterum Baſsianus Landus Italus in libro de peſte, cum ſcribit: Ex putreſcente aqua oriuntur uermes, magna copia ranarum & aliorum animalium, quæ ortum habent de putredine: cuiuſmodi ſunt piſces capitones uulgò dicti: non propriè dicendos piſces, neq; gobiones capitatos, ſed gyrinos, id eſt ranarum fœtus, quos nos etiam à capitis magnitudine hippocephalos uocitamus uulgò, intelligere uidetur. Cagador circa Luſitaniam in mari uocatur piſcis gobioni fl. capitato perſimilis, blennus fortaſsis. ¶ Gallicè Chabot: circa

Cottus. *Blennus.* *Italica nomina.* *Hiſpanicum.* *Gallica.*

circa Neocomum uerò Sabaudicè Chaſſo uel Chaſſot: quod nomen ad Italicum Seazon accedit. Iuxta Toloſam Caburlaut. Capito Auſonij etiam à capitis magnitudine Gallicum nomen Teſtart adeptus eſt, quod quidam gobio capitato non rectè adſcribunt: quanquã idem capito Auſonij Lugduni appellatur Vn Muſnier: quo nomine Cenomanis etiam gobius capitatus uenit, ut Bellonius refert. ¶ Germanicè Gropp inter Heluetios: Cop uel Kopp in Carinthia, alibi Kab/ Kopt/ Gropt/ Kaolrapp in Franconia: alicubi Babſt, id eſt Papa, quòd epiſcopum Romanũ forte triplici mitra inſignem, capitis ſui mole quodammodo referat. Eſt & Mull uſitatũ nonnullis nomen, & Thollman circa Tridentum. Saxones & Miſeni à capite, quod ferè globi inſtar rotundum habet, ſed compreſſum, uaria ei nomina fecerunt: Keuling/ Kulingk/ Kuling/ Kulheit/ Kaulheupt. Eberus & Peucerus qui in Saxonia ſcripſerunt, κωβίτας interpretanꝰ Kaulheuptlin. Sed cobitides piſciculi quorum ueteres meminerunt, marini ſunt, quos in fluuiatilium genere non capitati gobij, ſed omnium minimi & barbatuli repræſentant: de quibus mox ſcribemus. ¶ Anglicè a Bulhed, à capite taurino: quaſi bucephalum dicas: nempe ob magnitudinem, non ſimilitudinem formæ. nam bul Anglis taurus eſt. niſi fortè corruptum hoc nomen eſt à Saxonico Kulheit, hoc eſt Rotundiceps. Alibi a Gulle: uel a Myllersthombe, hoc eſt Molitoris pollex. ¶ Glauoche, id eſt capitatus, Illyricè, Polonis Glouuacz nominatur, ut audio. ¶ Inter ludicra piſcium nomina hoc etiam legitur, Gobionem capitatum eſſe clauum equi, hoc eſt quo ſoleæ ferreæ equorum ungulis affiguntur, à ſimilitudine formæ nimirum, id eſt capitis ad reliquum corpus proportione. Ein kopt iſt ein roſſznagel.

Germanica. *Anglica.* *Illyricum.*

Lacuſtres gobij capitati apud nos à fluuiatilibus ſpecie differunt, ut in B. exponetur.

B

Capitatus (piſcis perparuus, ore rotundo & amplo, Author de nat. rerum) caput habet ferè ad magnitudinem reliqui totius corporis. colore niger aut fuſcus eſt, rarò ſemipedem æquat: bonæ cõmixtionis & duræ carnis: figura ceu clauæ. Abundat in fluuijs Germaniæ & Galliç. Maior quidem inuenitur in Danubio, & aquis Danubium influentibus, quàm alijs aquis, Albertus. Dracunculus cotto fluuiatili non multùm abſimilis eſt, roſtro acutiore, & capite latiore, Rondeletius. Gobius capitatus, piſcem marinum quem Angli Curre uocant (is cuculus aut lyra eſt) refert, magnitudine, figura & colore ſimilis, ſi ſpinas demas. nempe magnum habet caput, minori corpore, ut Io. Caius Britannus nos admonuit. ¶ Pro dentibus labra inſtar limæ aſpera habet: pinnas binas ad branchias, rotundas, & ambitu pulchrè criſtatas: duas alias inferiùs paruas, longiuſculas, albicantes in medio ſummi uentris. aliam ab ano ad caudam: in dorſo quoq; geminas, non ſingularem ut Rondeletius ſcribit, qui aliam fortè ſpeciem nobis ignotam uidit: nam & cauda quam ſuo adtribuit cotto, proportione multò longior eſt quàm in noſtro. Ex his dorſi pinnis breuior eſt, quæ capiti propior: altera longior, caudam uerſus, quã tamen non attingit: idq; in fluuiatili & lacuſtri genere ſimiliter. Fœmina ouis immodicè turget, quæ in pectore in globos collecta geminas ueluti mamillas præ ſe ferunt: & membrana ueſtiuntur nigricante. Lapillos in capite habent. ¶ Gobij non in mari tantùm reperiuntur: uerùm etiam in fluminibus & lacubus, quod Galenus etiam annotauit: (*Atqui Galenus ſentire uidetur, gobios eiuſdem ſpeciei, nempe marinos, dulces aquas ſubire, libro de cibis boni & mali ſucci, cap. 9. noſtri autem gobij fl. omnes à marinis genere differunt*) quemadmodum teſtantur ij qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatiſsimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuerſim minores exiſtunt, quanq; ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant. nanq; & Atheſis, & Noſius, & Lauiſius & Sarca ijs refertiſsimi ſunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marſoni, & in Hetruria Ghiozzi, Matthiolus. Videtur autem ille diuerſa gobionum genera his uerbis confudiſſe: nempe Muſtelas fluuiatiles, quas Inſubres Strincios & Botetriſsias nominant, ut Iouius tradit: qui ſimiliter illas gobiorum generi adſcripſit, earumq; iecur cõmendauit. Et hæ in lacubus maiores reperiri ſolent, quàm in fluuijs, etiamſi ſpecies earum uidentur diuerſæ, ut ſuo loco docebimus. Gobij uerò capitati, qui capitoni ab Italis & Marſoni uocantur, nec magnũ, neq; delicijs quæſitum habent iecur, neq; in fluuijs maiores quàm in lacubus reperiuntur: ſed contra. Certè in lacu Tigurino noſtro capitati gobij non ſolùm magnitudine inferiores ſunt fluuiatilibus: rarò enim ultra digiti medij longitudinem excreſcũt. ſed ſpecie etiam differunt: etſi uulgus fortè non diſcernat. nempe colore magis albicant, cum illi nigriores ſint. (corpus uarium eſt, partimq; albicantibus, partim fuſcis punctis, & maculis etiam nigricantibus trãſuerſis diſtinguitur.) Spinulis circa branchias pluribus & acutioribus, breuiſsimis tamẽ illis & uiſum penè latentibus horrent: quibus digiti etiam, ſi retrò ducas, configuntur. Pupilla oculorum aliqua ex parte pulchrè uireſcit, & gemmæ inſtar reſplendet, præſertim ad Solem. E lacu in fluuium non migrant, ut neq; fluuiatiles in lacum. Guſtus etiam ſuauitate fluuiatilibus longè ſunt deteriores.

C

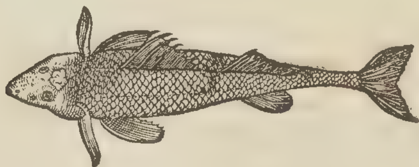
De lacuſtribus dictum eſt. Fluuiatiles in riuis montanis præcipuè, aut frigidis, & fluuijs quanquàm rapidis ac præcipitibus capiuntur. Fluuios incolunt, & ſub lapidibus aut inter ſaxa libenter deliteſcunt, Albertus & Obſcurus. Plura leges inferiùs in Cobitide fl. barbatula. In aquæ fundo non tam natant, quàm ſubito impetu teli inſtar ſe uibrant, & quò uolunt eiaculantur ac traijciunt, magis quàm ulli alij piſces: Græci eos ἅλλεσθαι dicerent, noſtri ſchieſſen. Omni-

uoros esse puto: à se mutuo etiam eos uorari certum est. Pariunt (parere incipiunt) circa pascha, uel mense Martio.

E Capiuntur nassis per fluuios præsertim, in lacu, longissimis retibus, quæ propter umbras lacustres minores fiunt & denominantur à nostris Rötelegarn, & ad passus circiter quadraginta demittuntur. Fuscina etiam in fluuiorum ripis feriuntur à piscatore, qui ocreatus circumit, & lapidibus cautè leuiterq́ motis, eis insidiatur, nempe interdiu: nam nocte ad Lunę splendorem latibula sua relinquunt, ut facilè feriantur, nec opus sit lapides dimoueri. In riuis montanis & hi & alij pisces qui insunt, nullo negotio affatim capiuntur, si diuertantur ita ut aluei sine aqua relinquantur. Gobios capi in flumine à Calendis Nouembris usq; ad pascha, legibus piscatorijs apud nos licet: extrà uerò illud tempus nec genere illo retis, quod Storberen appellant, neq; fuscina, (Groppysen uocant,) neq; alio modo. Hamo capi nunquam licet. Retibus illis quæ Gropenbären appellant, certa mensura est constituta. Nassis uti permissum est à die d. Marci usq; ad exitum Maij, non arctius tamen contextis, quàm ut gobij capitati, & pisciculi bambeli uulgò dicti euadere queant. ¶ Gobios capitatos à mustelis (strincijs uel trissijs) appeti audio, eisq; hamo infixis inescari, lineis ad LX. passus longis, in lacu nostro.

F Sunt hi pisciculi non modo concoctu facillimi: sed & ori suauissimi, atq; gratissimi, præsertim cùm ouis turgent. hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui uerò suauissima. Quo fit ut solertissimi piscatores, horum fœturas obseruãtes, non minùs expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis, Matthiolus. qui iecur etiam eorum maximam cum palato inire gratiam scripsit, id quod non gobijs capitatis sed trissijs mustelarum generis conuenire monui suprà in B. Iocttij in Etruria dicuntur pisciculi delicatiores, gobionibus (*mustelarum scilicet generis, non marinis, ut puto*) admodum similes, qui quum effigiem illam mirè exprimant, etiam in tantula carne eundem saporem habent, Iouius. Vescẽtes capita reijciunt, quæ spinis tantum cute sine pulpa cõstant. In delicijs habentur apud nos quoq;, propter saporis bonitatẽ, sed fluuiatiles duntaxat, lacustres non item: idq; circa brumam & mense Ianuario potissimùm. Sunt qui à calendis Decembris usq; ad calendas Aprilis eos cõmendent: alij circa calendas Februarij optimos faciunt, & paulò pòst usq; ad eundem terminum. Capitatus piscis est bonæ cõmixtionis, & duræ carnis, Albertus. Alexander Benedictus in curatione inexplebilis auiditatis: Iuuant (inquit) etiam pisciculi recentes (in cibo) fluuiatiles, gobijs marinis similes, ac præpingues auiculæ. Et in libro de peste: Saxatiles pisces omnes à nostris medicis maximè probantur; inter quos à magnitudine capitis Foroiulienses nostri capitones uocant. Verùm hi propriè saxatiles non sunt: quod Michaël Sauonarola etiam animaduertit, de nutrimento ex piscibus scribens: Medici ueteres cum pisces paruos saxatiles laudant, nõ uidentur mihi de marsionibus sentire, ut quidam interpretantur. Marsiones enim carent duabus conditionibus unde pisces boni cõmendantur. nam & muscilaginosi sunt: & parum exercentur, cum in locis petrosis iaceant sub lapidibus. ¶ Elixari debent ut cobitides barbatulæ: hoc est, in uinum calidum impositi elixari, non diu, & tandem aceto modico affuso ad eius ferè consumptionem coqui. Placent etiam frixi, Greg. Mangoldus.

DE ASPERO PISCICVLO, GOBIONI PERSIMILI, RONDELETIVS.

A Lugdunenses pisciculum Gobioni persimilem Apron uocant ab asperitate squamarum.

B In Rhodano tantùm inuenitur, sed non quouis eius loco, uerũ ea ferè in parte quæ inter Viennam & Lugdunum est interiecta. Est igitur pisciculus Rhodano peculiaris, capite latiore quàm Gobio, in acutum desinente. Ore est medio, dentibus caret: sed maxillas asperas habet, foramina ante oculos. Colore est rufo, maculis nigris latis, à dorso ad uentrem obliquè descendentibus uariato. Pinnas ad brãchias & in uentre similes cum Cottis habet, sed in dorso dissimiles: duæ enim sunt (*in nostris quoq;, id est Heluetiæ cottis, binæ sunt*) à sese seiunctæ.

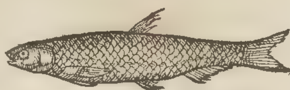
C Vulgus ait pisciculum hunc auro uesci, quia arenam, cum qua nonnunquam auri laminulæ sunt, haurit.

F Carne est ssicciore quàm Gobio.

DE

DE COBITE FLVVIATILI, RONDELETIVS.

Cum antiquis pisciculi fluuiatiles minùs cogniti sint, euenit ut nomine uetere careant. Qua de causa marinorum eis similium appellationes ijs accommodare uisum fuit. Hunc igitur quem hîc proponimus Cobitem fluuiatilem nominamus, quòd marinę (*apuæ cobitidi marinæ, non hîc exhibitus cobites fluuiatilis: sed quæ mox subijcietur cobitis barbatula similis est, tū specie corporis, tum quòd squamis caret*) persimilis sit, cuius tria sunt genera, quæ nominibus suis Galli distinxerunt. Primū genus loche franche uocant, alterum loche. Vtrunq; genus, quum paruū est, lochete. De primo genere nunc agimus, quæ loche franche nominatur, uel quòd tota læuis sit, (*an totam læuem dixit, quòd etiam squamis careat? has tamē pictura repræsentat, descriptio non meminit,*) & aculeis careat, uel quòd mollior sit & salubrior. A

Est autem Cobites hæc fluuiatilis pisciculus, in riuulorum & fluuiorum ripis degens, digitali magnitudine, rostro satis prominente. Corpus flauescit, & maculis nigricantibus notatur, subrotundum est & carnosum. Pinnæ duæ sunt ad branchias, duæ in uentre, unica ab excrementi meatu, unica in dorso. B

Carne est humida & uiscida. Si in aqua sordida & cœnosa nutriatur, pinguescit: sed multò insalubrior redditur. *Cobiten fortè hunc pisciculum nominat, quòd ad gobionem fluuiatilem Ausonij accedat, non ad marinam cobitin. quare piscis quem* Kyserle *nostri uocant, si non hic est, ab eadem tamen similitudine sic & ipse uocari poterit. Alij* Kyßling *uocant. Digiti longitudinem parū excedit, colore per dorsum è cæruleo uirescente, per latera & uentrē candido. In Silo torrente ad urbem nostram capitur circa lapides: & ex eo Limagum amnem ingreditur, inter lautos pisciculos habitus. Effigies eius hæc est.* C

DE COBITE ACVLEATA ET BARBATVLA, RONDELETIVS.

Cobites secunda, quæ non solùm Loche, sed etiam Perce (*id est aculeata*) à Gallis uocatur, supradictæ similis est, ni paulò maior esset & latior, non rotunda, sed compressa. In branchiarum operculis aculeum utrinq; habet. Spina interna dura rigidior est, quo fit ut pisciculus iste inter edendum molestior sit quàm cobites læuis. Sæpius ichthyopolæ parum cautis imponunt, & pro leuibus uendunt, quæ impostura inter edendum facilè deprehenditur. D

E

Tertia cobites barbatula, omnium minima est, quæ ipso nomine statim sese prodit. nomē dedimus à cirris tenuibus, è rostro barbæ modo pendentibus, quemadmodum in Barbo. *Cobitis barbatula.*

DE EISDEM, BELLONIVS.

Delicatissimus est saxatilis pisciculus ubiq; frequentissimus, quem Galli une Loche, Mediolanenses Vsel, Placentini & Parmesani Gousangle, Locham Romani piscatores, alij Morellam uocant, quod postremum nostro Veroni fluuiatili magis debetur; Lodenses Zedole, Ferrarienses Squaiola nominant, In Risileto amne (finitimo urbis Italiæ cui nomen est Ciuita de Castella) Lopole uocantur. Duo sunt horum genera: quorum quæ Gallis Loche franche dicitur, palato quidem delicatior est; quæ uerò cœnosum limosumq; tractū incolit, crasso & obeso corpore constans, atq; ob id pinguis Lochia cognominatur; ualetudinarijs admodū perniciosa est. Cæterum Lochias quidam Galli nominare malunt des Perces, quòd cùm riuulorum indigenæ oblongo, tereti ac lubrico sint corpore, petras uideantur perforare; Duos enim habēt in branchijs aculeos, utrinq; unum, ad caudam spectantes, dentium cerastis longitudine, quibus sese impellunt, ut minima inter lapides foraminula subeant. A *Genera duo.*

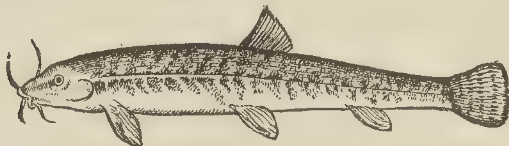
Viuax est admodum pisciculus, minoris digiti crassitudinem non excedens.

Pinguis uerò Lochia, indicis digiti crassitudine est, quinq; digitos longa, tota lituris seu punctis distincta: notasq; in tergore & lateribus habet, nunc grandes, nūc paruas ac nigricantes, quibus ipsa etiam quodammodo pulla apparet; sed uentre est candido. Pinnam utrinq; unam in la- *Lochia pinguis. B.*

teribus gerit: item sub uentre duas: in tergore uerò summo unam admodũ paruam, item sub cauda ad anum alteram. Pinna caudæ rotunda est: reliquæ omnes transparentes, obtusæ & latæ. Cirrhis quaternis (*utrinq;*) duobus (barbi modo) tanquã mystacibus insignis est. Os habet paruum sub longo naso: eiusq; intestinum statim à stomacho (quem hepar fouet) rectà per uentrem ad anum ducitur. Fel dextro hepatis lobo adsutum: Lienem insignem, & rubrũ habet. Cor sub branchijs, suo pericardio obuolutũ. Oua singulari uesicula, ut alijs piscibus bicorni folliculo conclusa.

COROLLARIVM I. DE COBITIDE FLVVIATILI BARbatula. Et primùm de tribus huius generis speciebus.

Iconem hanc addidi, etsi maiusculam quàm uellem, quòd pleniùs & accuratiùs facta uideatur quàm Rondeletij.

A Rondeletius Lochæ pisciculi sic dicti à Gallis, genera tria facit, & picturas totidem exhibet: Bellonius duo tantùm, & neutrum depingit. Idem Lochias ab alijs inquit Perces Gallicè uocari, quasi uocabulum cõmune hoc sit, non unius speciei, ut Rondeletius docet, cui assentior: ea puto Steinbysser à nostris dicitur. Hoc etiam notandum Lochiam pinguem Bellonij, cobitidem barbatulã Rondeletij esse: nostri Smerlin uel Grundelin uocant. An uerò Loche franc e Rondeletij eadem sit, quæ à Bellonio sic uocatur, non facilè dixerim. in præsentia quidem nõ uidetur. Bellonij Lochia franca, minor, Germanicè Steinschmerlin appellatur, ut conijcio. Hoc utiq; mireris, cobiten secundam Rondeletij, similem dici primæ, cum ex pictura tum specie corporis planè dissimilis sit, tum squamis: quibus altera caret, prima habet, si pictor probè expressit. Sed dubijs hisce & similibus relictis, ad certiora accedamus. Et primùm quidem de cobitide barbatula dicamus. Placet autẽ non cobiten efferri, sed cobitidem, à recto singulari fœminino Cobitis: nam & Græcè κωβῖτις scribitur, & subaudit apua marinus piscis: cui fluuiatiles illi, quibus de agimus, præsertim barbatulus, comparantur, adeò ut etiam nomen ab eo sibi assumant.

Latina nomina Albertus Magnus de animalibus lib. 7. tract. 1. cap. 8. hunc pisciculum fundulam uocat generè fœminino: Pisciculi parui, inquit, quos lostas uel loxas (*lochas Galli*) siue fundulas uocant, latent hyeme in luto, &c. Recentiores gen. masculino potius fundulum dicunt, Germanici uocabuli imitatione à fundo aquæ, ubi degere solent. Carolus Figulus fundulum seu grundulum dixit. Idem Ausonij thedonem ab aliquibus fundulum existimari scribit: ipse trutam, Bellonius capitonẽ fluuiatilem esse putat. Vide in Capitone fl. in Corollario A. Quidam turdos Grundling (siue fundulos hosce nostros, siue Gobiones Ausonij intelligentes) interpretantur, sed impe ritè, neq; enim macularum uarietas ad imponendum hoc nomen satis est. adde quòd turdi, marini sunt. Rondeletius cobitides barbatulas appellat: quòd marinos pisciculos apuarum generis, quos cobitides cognominant, omnino referant, ut dictum est: quam egò nomenclaturam magis probârim, quàm Bellonij, qui lochias nuncupat, uulgare Gallis uocabulum imitatus. Quòd sicubi nomenclaturas uulgi imitari libet, eruditas, hoc est quæ Græcam aut Latinam originẽ præ se ferant, præcipuè deligendas censeo. Ita hunc pisciculum mustelam fluuiatilem uocare poteri- *Mustela minima.* mus, adiecta minimæ differentia. Mustelam enim marinam quodammodo refert, corporis longitudine, læuitate, barbulis: & mustela Burgundis hodie dicitur, uulgò une Moutelle. solent enim *Gallica nomina.* Galli s. ante t. mollioris pronunciationis causa omittere. alij scribunt Mouttoile: alij deprauatiùs Estoille, (nisi quis à punctis & maculis tanquam stellares, ita dictos conijciat.) Aliqui apud eosdem Burgundos mustelam fœminam esse dicũt, & marem Veron appellant. Sed cæteri Galli pisciculum quem Phoxinum putamus Veron uocant, nimirũ à uarietate: ut Insubres gobium fl. Ausonij Vairon. Brabantos etiam, qui ferè Gallicè loquuntur, Mustele uel Musc appellare audio: & Germanos quosdam Moëß. Vocabulum etiam Vsel, Mediolani usitatum, & Grisella circa Verbanum, à mustela detortum uideri potest, (licet aliqui à colore id factũ putent:) ut & Ger *Italica.* manicum quadrupedis nomen Wisel. Vocatur & fondola alicubi in Italia: quod nomen Alber- *Germanica.* tus uidetur imitatus, eodẽ gen. fœminino. ¶ Heluetij & Germani pleriq; Grundlen appellant. aliqui apud nos Zirle, quod ad Saxonicum Smerle accedit. alij Zirdele, cui simile est nomen, quo in Italia Lodenses utuntur, Zedole. Carolus Figulus, qui ad Confluentiam Rheni literas docuit, Grundel uel Gründlin scribit. Saxones Schmerle uocant: Ge. Agricola gobionem fluuiatilem interpretatur, Ausonij puto gobionem intelligens, quòd, ut ille de suo canit, barbatulus sit: sed nos diuersum ab hoc Ausonij gobionem dedimus suprà, cui præter barbulas uulgare etiam nomen astipulatur; (Ausonium autem in Gallia scripsisse constat:) & eruditorum consen-

sus. Saxonicum nomẽ alij aliter scribunt, dum c. aspiratum uel addunt, uel omittunt: & in terminatione uariant, ut solent in plerisq; uocabulis Germani: **Schmerel / Schmerling / Smerling / Schmirlin / Schmerlin / Smerlin / Schmorle.** Verbum **Schmiren** Germanis ungere sonat, (μῦρον Græcis unguentum est: & ijsdem usitatum, ut s. ab initio sępe abundet, pręsertim ante μ.) & **schmår** aruinam uel axungiam unctioni aptam. Quare & pisci huic nomen impositum à pinguedine conijcio: quòd cute non quidem pingui sit, sed ita lubrica tanquam pingui uel lardo esset inuncta. **Smerlin** & **Grundele** unus idemq; piscis est: primum nomen Misenensibus usitatum à lubricitate, ut opinor: alterum Silesijs, à fundo, in quo capiuntur, Ge. Fabricius in epistola ad nos. Et rursus, Pisciculum **Schmerle** in Alsatia appellant **ein Kreß**, (quod nomẽ Germanorum plerìq; gobioni Ausonij adtribuunt. uide in Corollario de eo.) Vocabulum etiam **Meergrundel**, memini olim nominatum audire, de gobij marini quodam genere puto, aut mustelæ marinæ. Apua sanè cobitis Rondeletij hoc nomen meretur, quoniam & persimilis fundulo fluuiatili est, & Gallicè quoq; locha marina nominatur. In Hesia uel alibi in Germania fundulus uocat̃ **ein Moëß**, uel **Mõß**, Brabantis **Musc**, ut dixi. Coloniæ **Gusen**, nescio hic noster fundulus, an gobius Ausonij potiùs. nam & alius ibidem pisciculus **Grundele** uocatur. Inter iocos Germanicos de piscium nomenclaturis fundulus cognominatur uirgo: **Ein grundelen ist ein jungkfrow.** Encelius scribit caput funduli repræsentare caput uirginis ornatum. **Sengle** uel **Sengele** à Sueuis & alijs appellantur funduli adhuc teneri & recens nati. ¶ Poloni hunc pisciculum indigetant Kielb uel Slyss. Bohemi Mrzen. ¶ Angli Gallicum nomen retinent, **a loche**. *Illyrica.* *Anglicum.*

Duo sunt huius pisciculi genera, (inquit Ge. Fabricius in epistola:) unum commune, quod in delicijs habetur, & insigni magnitudine capitur apud nos (*Misenos*) in Flohi amne: alterum & tenuitate corporis, & colore & sapore diuersum, quod à saxis nomen est consecutum, **Steinsmirlin.** ¶ Fundulus in nostris aquis cum circa ripas stagnantes & palustres degit, uocatur **Moßgrundel.** ¶ Bellonius nuper cum apud me fundulos uidisset, in hoc dissimiles esse lochijs Gallicis aiebat, quòd in branchijs spinas nullas haberent, & breuiores essent, barbatuli quidem similiter. Sed hoc diligentiùs considerandum. Rondeletius quidem meliùs distinxisse mihi uidetur. *Genera duo.*

Lochiæ francæ Bellonij, quærendum an ijdem sint pisciculi **Pfell** dicti Germanis (de quibus infrà in Phoxino agemus, elemento P.) potiùs quàm **Steinsmirlin.** nam & minores sunt, & eiusdem puto naturæ, maculosi, læues: & coquuntur ut gobij capitati: & eodem tempore placent à Decembri ad Pascha.

Longi sunt palmo, uel paulò plus: læues, lubrici, maculosi. B

Capiuntur funduli in lacu apud nos, & fluuio Limago: plurimi in riuis, præsertim illo quem Glattum uocamus. Apud Misenos optimi in Floha fluuio. E riuis in flumina maiora ingrediũtur, ut in Albim apud Misenos. Capiuntur & in Athesi: & magni apud nos Arouiæ, in riuis puto & Arula. Limpidis & saxatilibus locis gaudẽt, Adamus Lonicerus. In lacu tamen apud nos circa ripas etiam & in cœno degunt. Pisces quidam cauernas sibi faciunt in arena: alij in luto, & extra eas non emittunt nisi os, ut puram aquam frigidam attrahant, reddantq; per branchias: ut piscis apud nos similis anguillæ, quem **Quappen** uocant: & similiter ferè pisciculi parui, quos fundulas nominant, & alij quidam parui magnis capitibus, (*gobij capitati,*) Albertus. Medio Maij mensis fundulos hîc è lacu captos, ouis grauidos uidi. Post pascha parere incipiunt: quamuis non desint qui uel singulis mensibus eos parere asserant. C

Vêre apud nos præcipuè capiuntur, Februario, Martio & Aprili, retis genere quod **Storbåren** appellant, iuxta ripam lacus, locis herbosis, non autem nudis: & simul cum eis plerũq; gobij capitati. ¶ Hamis quibus mustelæ, trissiæ dictæ, in lacu apud nos capiuntur, longissima linea ad LX. ferè passus demissa, infigi solent gobij capitati aut funduli, quibus inescentur. E

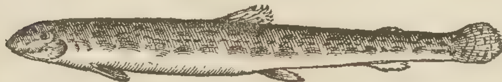
Fundulus pisciculus inter omnes ferè primatum tenet, Adamus Lonicerus. Teneri præsertim & nuper nati in delicijs habentur, ijq; cum iure cocti, ex eodem cum pane cochlearibus eduntur: quas delicias aliquando circa summum Acronium lacum gustaui: apud nos enim tantillos capi uetitum esse puto. Miseni optimos esse aiunt circa pascha priusquam migrant, **ehe sy streychen**: de migratione puto è riuis in fluuios uel contrà intelligentes. Salubres uulgò existimantur, ita ut medici etiam ægrotis alicubi eos permittant. Sunt sanè solidiuscula carne, & odore non piscoso ut alij plerìq;, sed satis grato: & cum exigui sint, nec pingues, non multum replent. Præferunt Miseni maiores: nam qui **Steinsmirlin** à saxis denominantur, colore saporeq; differunt, corpore tenuiore, carne duriore, & quæ in elixis tenaciùs spinis hæreat. Commendantur maximè à natali domini usq; ad pascha. tum enim parere incipiunt, ut diximus. Alij Februario, Martio & Aprili mensibus eos præferunt, usq; ad initium Maij. Teneros uerò nunquã non laudant, si cum apio edantur. Vino calido iniecti elixari debent, idq; breui tempore, & sub finem modico aceto affuso ad eius ferè consumptionem coquendi: quo modo gobij etiam capitati parantur, & pisciculi uulgò **Pfellen** dicti. Baltasar Stendelius qui artem co- F

quendi Germanicè condidit, fundulos bene coqui iubet: tum (colari) & acetū (calidum) affundi, in quo parum adhuc bulliant. ita colorem cœruleum eis induci, & carnem solidiorem fieri.

G Caput funduli piscis euisceratum, (repræsentans uultum uirginis ornatum,) præsens esse remedium dicitur in frangendo calculo uesicæ, Christophorus Encelius. Ad achores capitis: **Wider den eerbgrind:** Funduli decoquantur in butyro quod mense Maio collectum sit: & inde expresso liquore linatur caput, Innominatus. Quidam catis ægrotis fundulos mederi aiunt.

COROLLARIVM II. DE COBITIDE ALIA, QVAM Rondeletius aculeatam cognominat.

Iconem adiecimus, quòd ab ea quam Rondeletius Cobitidis aculeatæ nomine exhibuit, discrepet, pinnis & aliter.

A Cobitis aculeata, uel Cobites aculeatus Rondeletij, sui generis pisciculus est, lochijs seu fundulis cognatus, & similis, rostro acutiore, à quo si quis cobiten oxyrynchum appellet, nō fecerit inepte. Albertus Magnus nullo alio nomine hunc piscem nouit quàm Germanico: Vulgò (inquit) Mordens lapidem uocatur. Græcè eadem significatione dacólithum dixeris. Nam & Gallis Perce uocatur, quòd rostro penetret uelut perforaturus: & à Sabaudis circa Neocomū & Bielam, Mort pierre. At qui Perce pierre à Gallis uocatur, piscis marinus est, alauda Rondeletij. Foragua circa Vincentiam Venetorum in Italia: Gua enim Italicè est genus reticuli à baculo suspensum, cui inclusus hic piscis non continetur, sed foras euadit, & egrediens ueluti perforat. Circa Verbanum lacum Grisella dicitur, alibi Vsella uel Vrsella, quemadmodum & lochia barbatula prædicta: nominibus scilicet à mustela corruptis. quare hanc etiā si Latinè circumloquendo mustelam fluuiatilem paruam imberbem nomines, bene erit. Sed nomen unum singulare ei imponi præstiterit, quale est dacólithus: aut periphrasin non pluribus quàm duobus fieri, ut cobites aculeatus uel oxyrynchus: uel echeneis fluuiatilis. non quòd reuera ui retinendi naues aut aliud quicquam polleat: sed quoniam ore mordens retentionem minatur. In iocosis piscium congo minibus, quæ in libello Germanico circunferuntur, nescio quam ob causam custodis seu uigilis nomē hic pisciculus inuenerit: *ein Steinbeyß ist ein wechter.* Nostri **Steinbysser** proferūt.

B Nullus aut rarissimus apud nos est, frequens circa Argentinam. In Misena optimi capiuntur in Mulda prope Doblam oppidum, Ge. Fabricius. Rondeletius & Bellonius suæ percæ, id est dacolitho (quanquam hic non æquè distinguit) aculeos in branchijs attribuunt. Albertus libro 2. de animalibus, tract. 1. cap. 7. brāchijs omnino carere ipsum ait: Ge. Fabricius uerò nuper foramina parua circa oculos eis, sicut in lampredis, esse nos monuit. Sed quoniā hic non reperi, quod affirmem in præsentia non habeo. Ibidem Albertus: Pisciculus (inquit) qui uulgò Mordens lapidem uocatur, eodem colore est quo Fundula. non est autem rotundus, sed quasi columnalis compressus. & habet spinam acutam iuxta os, qua cum recuruato capite uulnerat manum se tangentis. Pisciculus est exilis seu tenuis, & oblongus, fundulo similis, paulò longior: nam quatuor aut quinque digitos æquare solet: maculosus, capite acuto & deorsum uergente.

C In aquis fontanis & riuis præcipuè degit. E riuis migrans cum alios fluuios tum Albim subit. Rostro lapidibus mordicus se affigit, & aliquando uasis etiam, licet æneis, quibus in foro piscario à mulieribus empti inijciuntur, ita ut sugere uideantur. Est quando complures gregatim lapidi hærentes inueniuntur. In herbis, algis & cœno degunt, atque inde uictitant. Maio mense cum fundulis pariunt: aliquando uel bis aut ter pariunt, ut gobiones Ausonij etiam, & leucisci illi quos uendosias Galli uel dardos uocant.

E Retibus angustis (id est quorum perangustæ sunt maculæ) capiuntur cum alijs pisciculis circa ripas fluminum.

F Vilissimi sunt, carne tenaci, fundulis multò ignobiliores. Aprili mense & Maio minùs improbantur. Præferuntur grauidi. Frigi debent butyro. Miseni circa Bacchanalia & Martio mense eos cōmendant, antequam migrent, quòd tum ouis grauidi sint. Præstantiores apud eosdem non in Albi, sed in Mulda capiuntur.

GRINADIES nescio qui pisces Strymonis fluuij, memorātur à Bellonio in libro Gallico Obseruationum, inter Strymonis fluuij pisces, quorum nomina à molitoribus ad eum amnem Græcè loquentibus se cognouisse scribit: ut Platanes quoque, Celli, & Turnes.

DE GRVE MARINO, EX AELIANI DE ANIMALIBVS LIBRO XV. CAP. IX.

GRVEM piscem marinum Corinthiaci pelagi alumnũ esse audiui. Declinabat autem ea pars Corinthiaci maris, qua grus piscis captus est, Atticã uersus, iuxta latus Isthmi quod Athenas respicit. Procedebat hic piscis ad quindecim iustæ mensuræ pedũ longitudinem: crassitudine anguillam, non tamen maximam (ut audio) æquabat. Eius & caput & os, alitis gruis speciem similitudinemq; gerit. Squammæ (λεπίδες, fortè πτέρυγες, id est pinnæ, dicere uoluit author) pennis gentilis auis ei similes sunt. Natat autẽ non conuoluto in spiras corpore, ut alij pisces anguillarum instar angusti & oblongi. Tanto robore saliendi est, ut tanquam emissum à contento neruo telum feratur. In sermonem Epidauriorũ uenit, hoc animal ex nullo pisce generari: sed cum uolucres grues Thracium frigus & reliquum ad Occidentẽ fugientes obuio uento, tum fœminæ ad coitum exardescentes, tum mares ueneris libidine conflagrantes, inter se complexu uenereo iungi cupiunt: fœminas suspensum coitum sustinere non posse, idcircoq; semen temere emittere quod uoti compotes fieri non possint. Ac si supra terrã uolent, id ipsum ad nihilum recidere & perire: sin supra mare, id delapsum, tanquam thesaurum per manus traditum, sic à mari hunc fœtum asseruari, animantemq; effici, neq; uelut in aluum sterilem illapsum perire. Hæc Epidaurij. Sed & Demostratus, cuius ante mentionem feci, Hunc, inquit, piscem uidi, & magnopere consideraui, cumq; (ut alijs ostendere possem) exiccare uellem, atq; coquis ipsum secãtibus uiscera intuerer, tum ex utroq; latere spinas exortas, rursum inferiùs inter se suis extremis coire: & (similiter atq; tabulas legum) triangulas esse: tum eius iecur in longitudinem procedere, aspexi: tum iecori subiectum fel longum, instar manticæ aut bulgæ, ut faba (*synecdochicè fortè pro siliqua fabæ*) recens uideretur. Vbi uerò primùm iecur & fel exempta fuissent, ambo statim intumuisse, ut iecur instar hepatis maximi piscis uideretur: fel uerò lapidem, super quem fortè positum fuerat, liquefecisse.

GRACVLVS. Vide Coracinus. nam Gaza & quidam eum secuti pro coracino graculum uertunt. Plinius draconem graculo similem dixit.

GRAEAE ab Epicharmo in Nuptijs Hebæ nominantur inter pisces apud Athenæum: γώλυποί τε, σηπίαι τε, καὶ πότνιαι τευθίδες, χαλυσῶδεις βολβίτις, γραῖαί τ' ἐριθακώδεις.

GRAMON, aliâs GRANVS, apud Albertum & alios obscuros scriptores, pro thynno corruptum est nomen: ut constat ex ijs quæ ei adtribuunt.

GRYLLVS piscis similis est anguillæ, sed insuauis, Diphilus. Vide suprà inter Mustelas post Asellos, & in Congro A.

GRYLLVS insectum fluuiatile. Vide Squilla fluuiatilis.

GRYTE, γρύτη. Tarentini codex noster sic habet: Προσπαντομίων, σκορδύλων πρὸς τὴν ἀπήλιω κωβιῶν θαλασσίαν. ego sic legerim, Πρὸς ποταμίαν γρύτην, καὶ πρὸς τὴν λεπτήν. nam in sequẽtibus etiam capitibus γρύτη ποταμία legitur, & γρύτη λεπτή, minutos pisciculos tum fluuiatiles tum marinos intelligo. (nam & friuola fictilia uasa γρυτάεια nominant, & γρυτοπώλην eum qui talia uendit.) Licebit ita interpretari: Esca ad pisciculos fluuiatiles, (quorũ aliquos fortè scordylos uel scordylas uocat, quo nomine in mari dicuntur parui thunnorum fœtus,) & marinos minutos, ut gobios.

DE GVAICANO VEL REVERSO PISCE INDICO.

Figura hæc desumpta est ex tabula quadam descriptionis orbis terrarum.

DE nouo piscationis genere Petrus Martyr Oceaneę Decadis primæ libro 3. Non aliter (inquit) ac nos canibus Gallicis per æquora campi lepores insectamur, illi (*piscatores Cubæ insulæ in Nouo orbe: in cymba, id est caua arbore piscantes, Christ. Colũbus*) uenatorio pisce pisces alios capiebat. Piscis erat formæ nobis ignotæ, corpus eius anguillæ grandiori persimile: sed habens in occipite pellem tenacissimã, in modum magnæ crumenæ. Hunc uinctũ tenent in nauis sponda funiculo, sed tantùm demisso quantũ piscis intra aquam carinæ queat inhærere: neq; enim patitur ullo pacto aëris aspectum. Viso autem aliquo pisce grandi, aut testudine, quæ ibi sunt magno scuto grandiores, piscem soluunt, ille quum se solutum sentit, sagitta uelocius piscem aut testudinem, qua extra testam partem aliquam eductam teneat, adoritur: pelleq; illa crumenaria iniecta, prædam raptam ita tenaciter apprehendit, ut excutere ipsam eo uiuo nulla uis sufficiat, nisi extra

aquæ marginem paulatim glomerato funiculo extrahatur. Viſo enim aëris fulgore, ſtatim prædam deſerit. Præda igitur iam circa aquæ marginem euecta, in mare ſaltat piſcatorum copia tanta, quanta ad prædam ſufficiat ſuſtinendam, donec è naui comites eam apprehendant. Præda in nauim tracta, funiculi tantũ ſoluunt, quantum ſatis eſt uenatori ut ad locum ſuę ſedis intra aquam redeat, ibiq; de præda ipſa per alium funiculum eſcas ei demittunt. Piſcem incolæ Galcanũ; noſtri Reuerſum appellant, quòd uerſus uenetur. Quatuor teſtudines (Calandras prægrandes iiij. Columbus) eo modo captas, quæ nauiculam illis ferè implebãt, noſtris dono dant. Cibus eſt enim apud eos non illautus. Hæc ille. Huius piſcis, (inquit Chriſt. Columbus) forma eſt nobis incognita: & niſi grandiuſculum caput haberet, inſtar anguillę formaretur. capite geſtat pelliculam quandam, ad ſimilitudinem crumenæ alicuius, & reliqua ſimiliter.

DE ALIO PISCE INDICO EIVSDEM NATVRAE, SED formæ diuerſæ, quem Rondeletius deſcribit, & ſimiliter REVERSVM nominat, neſcio ex quo authore.

A Mirabilis eſt piſcis, quem Indi reuerſum uocant.

D E Eodem quo elephas ingenio eſſe uidetur. nam facilè cicuratur, docilis eſt, & loquentes intelligere uidetur, adeò ut Indi cum eo piſcari ſoleant. Piſcis eſt palmi magnitudine, ſquamis rugoſis contectus: ſpinis acutiſsimis, & maximè in dorſo, munitus eſt, & ab umbilico ad caudam, quibus piſces etiam maximos ferit, & ueluti affixis hamis retinet atq; trahit. Hunc cum alijs captum ſeruant & cicurant, ut eo poſteà phocas, tiburones, manatos uenentur, aliosq; huiuſmodi piſces, qui ideo quòd pulmonibus ſpirent, in ſumma aqua ſæpiùs natant. Funiculis igitur alligant, annexis aliquot ſuberis fruſtis: blandisq; uerbis hortantur & incitant, ut magno animo in fortiores & meliores impetum faciant, atq; ad litus cogant. tum in mare iniectum natare ſinunt, atq; cum præda reuerſum laudant, & gratias agunt: perinde ac ſi piſcis ratione præditus & in eos beneficus, monitus atq; hortationes audiat, cùm ipſe αὐτοδίδακτος & ſolutus idem faciat, quemadmodum alij plurimi ſunt, qui alios etiam feroces perſequuntur, ut in ſingulorum hiſtoria ſæpe dictum eſt.

F Aiunt piſcem hunc in cibis bonis haberi, quòd neq; ſicca ſit nimiùm carne, neq; glutinoſa.

GVLLISCI, γυλλίσκοι, piſces quidam, Heſychius & Varinus. γύλλος (ſicut & χοῖρος) porcus eſt, unde fortè γυλλίσκος diminutiuum, porcellus. ut hys etiam & hyſca, de piſce, eadem ſignificatione.

DE AQVATILIBVS ANIMALIVM, QVORVM NOMINA INITIO ASPIRANTVR.

HABRAMIS, uide Abramis.

HALEC, genus liquoris: gari fæx aut uitium: garum imperfectum. uide ſuprà in Alec, & in Garo.

HALECVLA pro piſciculo uili & ſale inueterari ſolito. Vide ibidem. Si bos cibũ non appetat, proderit fauces allio tunſo, & hallecula (*malim per l. ſimplex*) linire, Columella.

HALESVRION Rondeletius inter aquatilia ſibi ignota ponit. Hermolaus inquit quoſdã pro Callionymo piſce accipere, neſcio qua ratione. nam genitale marinum non temere Haleſurion dicitur, uel potiùs Haloſurion, quaſi ἁλὸς οὐρὰ, id eſt marina cauda. Vegetius quoq; zoophytis quibuſdam marinis caudam adnumerat. Vide in Pudendo marino, Elemento P.

HALIPLEVMON in Pulmone marino tradetur.

HAMIA & Hamio à quibuſdam imperitè pro Amia ſcribitur.

DE HARENGO, RONDELETIVS.

A HARENGI nomen barbarum eſt: neq; ulla eſt, quod ſciam, huius appellatio ſiue Latina ſiue Græca. ſunt qui non rectè halecem uocent. Quid autem ſit halec uel alex ſuprà declarauimus. In penuria igitur Græci Latiniq; nominis, notiſsimo & uulgatiſsimo utemur.

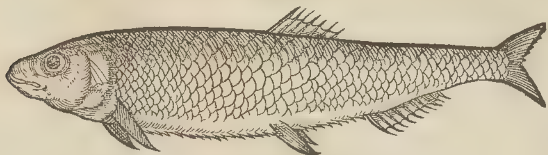
B Harengus ex thriſſarum eſt genere, qui in Oceano tantùm reperitur, minoribus thriſsis, & ſardinis maioribus planè ſimilis, dorſo cæruleo, uentre albo & falcato, ſquamis acutis & tenaciùs hærentibus munito aloſæ modo, reliquis facilè deciduis. Inferiores (*Interiores*) partes aloſæ ſimiles habet.

C Aqua uiuit. Gregalis eſt piſcis.

E Tam magni ſunt aliquando harengorum greges, ut præ multitudine capi non poſsint. Sed poſt

post autumni æquinoctium in acies se diuidunt, locaq; mutant, & gregatim per Oceanū uagantur. Quò fit ut multi simul capiantur.

Icon Harengi partim ad Rondeletij, partim ad Bellonij iconem expressa est.

Condiuntur, & in muria seruantur. Alios modicè salitos suspensosq; in fumo exiccant. Illos F
harengos albos, hos nigros Gallicè sorez appellant: siue harengos nocturnos, uel à nigrore, uel A
quia quæ noctu fit captura felicior, & ijs diutiùs seruandis accōmodatior melior q; iudicatur.
Citissimè extra aquam moriuntur, ob magnam branchiarum scissuram. C
Pingui sunt & molli carne. Tam sunt alosis paruis thrattisq; paruis similes, ut eas in craticula
coctas, butyroq; immersas Normanis apponi iubēs, eis imposuerim, credentibus harengos esse: F
adeò figura, sapore, spinis similes sunt, ut uix discerni queant, nisi à diligenter animaduertentib.
Sunt tamen harengi dorso spißiore, maculisq; carent, quas alosæ paruæ habent. B

Quare uehementer errat, qui mediterraneo mari harengos nasci asserit, seq; Romæ uidisse in foro: nam formæ similitudine decipitur. Qui enim harengi specie, non solùm Romæ, sed etiam Massiliæ & Venetijs uidentur, harengi non sunt, sed thrattæ paruæ, harengis & sardinis adeò similes, ut eas pro harengis facilè accipiant etiā Galli, quibus hi notißimi sunt. Sed his notis distinguuntur. Thrattis & alosis spinæ multò asperiores uentrē firmant, harengis minùs asperæ: quam ob causam si paulò diutiùs asseruentur, disrupto uentre intestina procidūt. Præterea spinæ in his tenuiores, & edendo minùs molestæ, in alosis & thrattis & chalcidibus multò molestiores.

A. Cōtra Bellonium, quòd non capiantur in Mediterraneo mari. & quid à thrattis uel thrissis (ipse enim easdem putat, nos in Alausa distinximus) & chalcidib. differat.

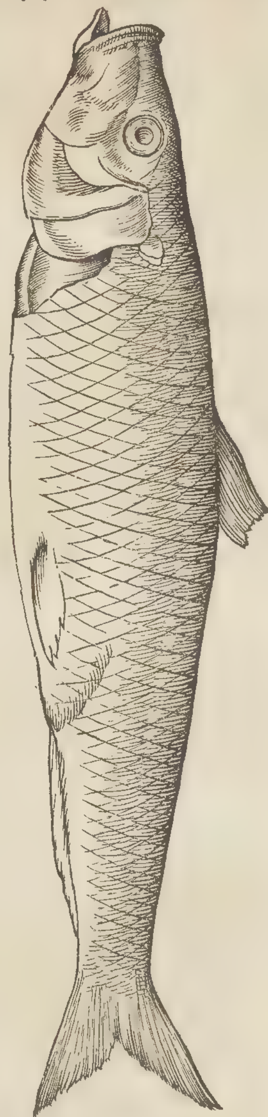
BELLONII de Harengo scripta in Chalcide suprà posui, pagina 257.

COROLLARIVM.

Belgæ, Menapij & Germani aleces uocant pisces quosdam sale inueteratos, harengas dictas, clupeis similes, Massarius. Gaza mænas diuersos pisces ex Aristotele aleces interpretatur. A
Author de naturis rerum, & Isidorus, deinde Albertus & imperita posteritas barbaros authores secuta, alec uel allec pro harengo dixerunt. nos Germanicum nomen ad Latinitatem deflexum usurpare malumus, quàm antiquo alecis nomine longè aliud significāte, (ut in A. elemento, & in Garo copiosè docuimus,) abuti. Germani pleriq; Hering scribunt & efferunt, e. obscuro, & ad a. uel å accedente: Flandri Harinck. Galli aspiratione, ut sæpe solent, omissa, per a, un areng. Vnde Latinum uocabulum aliter formant, aspiratione uel addita uel omissa, & secunda syllaba per e. uel per i. scripta: terminatione uerò alij masculina, alij fœminina, arenga, aringa, Haringa, Arengus, Harengus. Ego quoniam Germanicam dictionē esse agnosco, & Gallos quoq; à Germanis accepisse, Haringus uel Heringus scribendum putarim, ut & genus masculinū, quo Germani proferunt, seruetur, & orthographia reliqua magis suam originem fateatur. Arengam Iouianus Pontanus dixit in libro de libert. ut quidam citat: Vnusquisq; suam manibus contrectat arengam. Ego hunc Iouiani librū inter opera eius nō reperio: neq; in libro de liberalitate, qui extat, hunc uersum. Harengi Bellonio uidentur dicti ab ordinibus, quibus in dolijs conduntur. rengus enim Gallis est ordo: ad quam uocem accedunt nostræ ein rey/ ein ranck. Ego potiùs à Græco τάριχος deduxerim, quod salsamentum significat: t in spiritum cōuerso, ut haringus quasi harichos, id est tarichos appelletur. nullum enim salsamenti genus usitatius per omnem Germaniam reperias. quamuis aūt propriè ταρίχη partes ipsæ piscium maiorum concisorum salsæ & inueteratæ nominantur, tamen ipsos quoq; minores pisces inueteratos eodem nomine uenire, in Salsamentorum mentione ostendemus. Haringa piscis ex Cimbricis ac Daciæ & Noruegiæ Borussiæq; littoribus (*quæ omnia ad Germaniam pertinent*) uasis inclusus & sale conditus: aut sale fumoq; inueteratus, tum haringa passa, Germanicè Bocklingen (*nostri* Bücking *nominant, Saxones* Bücking) appellatus, cratibus aut sportulis impositus ad nos perfertur, Ioannes Langius. Arenga passa seu infumata, Germanicè ein Bucking / oder Buckling. Aliqui ruscupam nescio quo idiomate appellant. Arenga muriata, ein Pickelhering/ ein Roschering. Arenga macerata, ein gewesserten Hering/ ein Bratheing, Ge. Fabricius. ¶ Illyricum uel Polonicum eius nomē est Sledz, uel Sliedz. Infumati uerò, Platanij Sliedz. ¶ Sigismundus Gelenius in Lexico symphono Germanicū nomē à Græco ἄραξ deducit, quod ego hoc tēpore apud nullū authorē in-

uenio. Et rurſus hæc quatuor inter ſe componit, Haraca Latinum, Haring Germanicum, ἀρακίς Græcũ, Herynk Illyricum uel Bohemicum. Bellonius Sarachum nominari docet ab Epirotis ſeu Albanenſibus hodie piſcem, qui Agonus Mediolani dicitur. ¶ Anglis harengus dicitur an Heryng, uel an Hearynge: alij r. geminato Herring. Infumatus uerò a redde Heryng, à colore rubeo. Qui piſcẽ hũc Anglicè adultũ duntaxat Herring uocant: paruulũ adhuc, Sprat: mediocrem, Pylcherd, falluntur. non enim ætate tantũ hi piſces differunt, ſed prorſus diuerſa ſunt genera, ut Ioannes Caius nos admonuit.

Figuram hanc, qua olim Haringam inueteratam repræſentauimus, non omittendam duxi.

B Alec piſcis eſt perparuus in occiduo mari, q̃d mediterraneum eſt inter maiorem Britanniam & Germaniam, Author de nat. rerum. Longus eſt palmum, (*dodrantem. ad nos quidem uix unquam longiores dodrante cum tribus digitis uehuntur*) maximè abundans in Oceano circa Galliam, Angliam, Germaniam & Daciam, Albertus. Häringſee Oceani partem uel ſinum nominãt Germani, ex quo harengi capti copioſè ad nos mittuntur. Harenga longitudinis eſt pedalis aut ſpithames, obeſus piſciculus, Io. Langius. Harengades Maſsiliæ dicti piſces, paruis aloſis ſimiles ſunt: uide in Apua mẽbrade Rondeletij. Lacus Suerinũ alluens, non procul Oceano Germanico, gignit inter cæteros piſces halecem, (harengum,) & Murenas uulgò Germanicè dictas (Marenen) haleci (harengo) ſimiles, ſed aliquantò minores, argẽteis ſquamis, carne dura & friabili, Simon Paulus Suerinenſis. Eſt & Murte piſciculus quidã uilis in Noruegia, magnitudine harengi. Oculi harengorum nocte lucẽt inſtar luminis: quæ uis cum ipſo piſce emoritur, Author de nat. rerum. Audio harengos recens captos per aliquot etiam dies poſteà noctu relucere. item noctu gregatim natantes, uentribus uerſus ſummum æquor obuerſis, tantum de ſe (*ſquamis nimirũ, ſed maximè circa oculos, ut audio*) ſplendorẽ emittere, ut mare fulgurare uideat. Itaq; noctibus etiam facilè ex ſplendore à piſcatorib. deprehendunt. Agmẽ huiuſmodi harengorum denſiſsimè natantium Angli uocant a Scull. Piſcis eſt ſquamoſus, nec aliud inteſtinum habet quàm ieiunum, Albertus.

C Fertur halecẽ ex puro aquæ elemento uiuere, ſicut ſalamandram ex igne, Obſcurus. Omnium ferè piſciũ ſolus aqua uiuit tantùm, nec niſi in aqua uiuere poteſt. Nam ſtatim ut aëris ſerena contigerit, expirat: nec ulla mora eſt inter contactum aëris & expirationẽ, Author de nat. rerum. Inteſtinum ieiunum duntaxat habet: & ideo in uentre eius nihil inuenit: propter quod quidam falsò dixerunt, harengum ſolo & ſimplici elemento uiuere: quod nos alibi falſum eſſe oſtendimus, Albertus. Litoralis eſt, & ſemel parit autumno, (circa æquinoctiũ autumnale,) Idẽ. Harengi ſimiles ſunt thriſſis, ſed minores, nec in dulces aquas aſcẽdunt, Cardan.

D Acus piſcis (der Hornfiſch) perſequit harengos, & perquàm damnoſus eſt piſcatoribus, ut audio: ego de gladio piſce id potiùs dixerim. Belluæ marinæ ſæpiùs capiuntur, dum perſequuntur harengos, & in litus impingunt uadoſius, quàm ut inde redire ualeant, Albertus.

E Agmina horum piſcium noctu ex ſplendore deprehẽdi à piſcatoribus, dictum eſt ſuprà in B. Dum in grege toto natat, capi præ multitudine non poteſt. Cum autẽ poſt æquinoctium autumnale acies ſe diuidunt, capiuntur: tumq; aliquando in magnis & multis ſagenis colliguntur, adeò ut funes retium incidi oporteat, eò quòd trahi retia non poſſunt, Albertus. Vbicunq; ſuper aquas in mari lumen uident, gregatim adnatant. Et hoc actutum (*hoc aſtu*) ad retia dictis, (*certis, nempe*

nempe autumno) temporibus alliciũtur, quasi parati ad capiendum diuino munere in usus hominũ deducantur. Hybernis autem temporibus secreti mari usq; ad tempus debitum absconduntur, & hoc circa Germaniã, Author de nat. rerum. Iustinus Goblerus uir iurisconsultissimus capturæ harengorũ ueterẽ quandam & uerã mappam ad Sebastianũ Munsterũ pro illustranda sua cosmographia miserat superiorib. annis: quam à morte Munsteri non apparere doleo. Certi sunt piscatores ad Oceani litora inferioris Germaniæ, quibus solis hos pisces piscari permissum est. Ex ijs si quis diem obeat, relicta eius uidua nisi intra triduum alteri nupserit, ius suum harengos intra destinatum ei spatiũ (das Fach) capiendi amittit, ut audio. Capiunt interdum uno tractu innumeri. Mirum hoc: cum quidam à uidua, quæ maritum nuperrimè amiserat, iactũ unum trecentis florenis emisset, sperans se plurimũ lucri facturum, quoniam plerunq; semper ingens eorũ copia pariter irretitur: eo iactu tribus tantùm piscibus captis miser longè frustratus est. Sed admirabilius quod fertur de Terra sancta Oceani Germanici insula, circa annum Virginei partus M. D. XXX. ex captura harengorùm bis mille homines uitam sustinuisse: & cum aliquando per petulantiam harengum uirgis cecidissent, adeò imminuti sunt hi pisces, ut hoc tempore (annis post XXIIII.) uix centum homines ex eo questu uiuant, quod Hubertus Lagnetus, uir doctus & fide dignus, Ge. Fabricio nostro retulit. Harengorũ copia in Oceano incredibilis est, ut ad CC. millia coronatorũ in singulos annos capturæ preciũ ascendat, sæpe etiã multò amplius, Card.

Harengorũ capita plura filo conserta, pone inter stramina lecti, & fugabis cimices, Andreas Furnerius. ¶ Häringlack Germani uocant muriam columbarum. Escam columbarũ quò multas alias uenentur è radice carlinæ conficiunt hac ratione: Radici adiungunt lutum adustum declibano, mel, urinam, muriamq; qua harengæ conditæ fuerint: & massam inde formatã columbarijs imponunt, Hieronymus Tragus interprete Dauide Kybero. Pinguedine harengæ plurimùm utuntur ad corium sutores, Adamus Lonicerus.

Piscis est sapidus, Albertus. Ex Cimbricis littoribus Aringhæ pedales pisces, in cratibus, sale ac fumo inueterati nobis afferuntur, Iouius. Aringarum muria conditarum esu crudo superior Germania abhorret, qui tamen proximis Oceano & mediterraneis Germaniæ populis, æquè diuitum ac pauperum mensis expetitur: & à Liuonibus ac Rutenis unà cum muria uoratur: ac quantò putridior est, tantò magis appetitur ac probatur, Cornarius. Harengus ad cibũ uel recens usurpatur: uel passus infumatusq; elixandus: uel muriatus, uel maceratus aqua recenti. Halece salito crudo cum aceto & cæpe, nihil uel meo stomacho gratius est, Ioachimus Vadianus. Harengus etiam, ut unumquodq; ferè genus piscium marinorum habet tempus suum, in quo solo sit bonus, scilicet ab Augusto usq; ad Decembrem. Cum recens captus fuerit, delicatiorem cibum præbet, salsus autẽ in usum hominũ diutiùs quàm alij pisces sanus durare potest, Author de nat. rerum. Inter marinos pisces præcipuè laudantur Rogetus & Gornatus, siue Gornus, post hos Plagitia (Passer) & Solea: aut potiùs Merlangus: minus scilicet crassus & uiscosus Passere & Solea, satis friabilis, sed consideratis sapore, odore, colore, & substantiæ puritate & nobilitate, minùs bonus est Rogeto & Gornato. quod de Alece quoq; similiter accipi debet, Arnoldus Villanouanus. ¶ Harengi pisces sunt suaues, similes thrissis, Cardanus. Et rursus, Sũt hi, & Sardoni, ac Celerini ex eodem genere: sed harengi sapore cæteris præstant.

Vesicas harengorũ, nostri animas eorum appellant. has equis in cibo uel potu dant, ut impeditum lotium promoueant: & similiter hominibus, his quidem circiter nouem numero. G Muria ex istis piscibus ad quid prodesse queat, lege suprà in Garo, elemento G. Pinguedo harengæ exulceratam cutem pectoris sanat, & morsis à serpente medetur, Adamus Lonicerus: ineptè. aliter enim Plinius. Alece (liquore, non pisce) scabies pectoris sanatur, &c.

Inferiores Germani prouerbijs quibusdam ab hoc pisce sumptis utuntur: quale est: Mittetur pro harẽgis recentib. Man wirt jn nach grünen hering schicken. Sic Latini Mittere in aquam, (pro auferre è medio. H. h. Prouerbia.

HELEDONA. Vide in Polypis.

HELOPS. Lege Elops.

HEMEROCOETVS piscis nomen est, ut indicat Suidas: Phoca, ut opinatur Erasmus. Olim uulgari ioco ἡμερόκοιτοι fures dicti uidentur. Sic enim Hesiodus: Μή ποτέ σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ' ἕληται. Sed Oppianus callionymum piscem ἡμερόκοιτον nominat, quòd interdiu in arena dormiat, &c.

HEMINERVS, Ἡμίνευρος, quære in Coracino.

DE HEPATE DEIECTAMENTO MARINO, BELLONIVS.

NON solùm per mare discurrit ac diuagatur Hepar, uerumetiam algarum profundo implicitum persæpe reperitur: unde Propontidis piscatores, quoties sagenas in mare demiserunt, Hepar solent ad litus cum algis attrahere: quumq; uile prorsus deiectamentũ sit, hepati cocto (ut omnino hepatis lobum referant) persimile, fœtidum, fragile, rubrum, porosum, ob id tanquã inutile respuunt. uomitiones enim comestum excitat, aut saltem nauseas.

Est & aliud Iecinoris atq; Hepatis genus ab hoc longè diuersum, sanguine preditum, de quo in saxatilibus superiore libro disseruimus.

DE HEPATO PISCE, BELLONIVS.

A Hepatis color ac magnitudo Hepato pisci nomẽ dedit Græcis ac Latinis, uocatur etiam à colore rutilo & subobscuro λεβιάς. Vulgus Venetorum Sachetum, ut etiam Camadellam, (*cui suprà locum dedimus in C. mox post Channam*) indifferenti nomine appellat; solo enim colore (qui paulò magis in Hepato fuscus est) inter se differunt.

B Eius dentes obtusiores sunt quàm Phycidis, & pectinatim coëunt, ut in Cinædo; squamis integitur asperis, colore cum Phagro aut Erythrino simili.

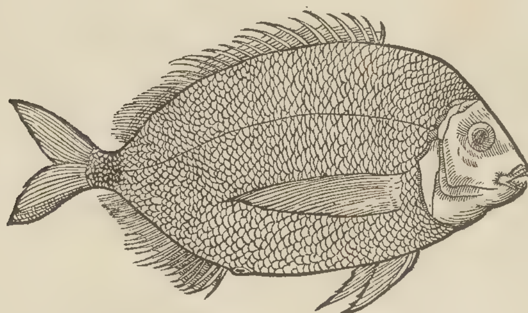
E Calamis ut plurimùm decipi solet; rarò enim euerriculis capitur.

F Huic pisci Galenus carnem inter duritiem ac mollitiem mediocrem esse docet.

C Saxatilis est, ut Diocles prodidit, & in cauernis latitat in alto mari.

B Calculos in capite gerit ut Saxatiles omnes.

DE HEPATO (ALIO QVAM BELLONII,) RONDELETIVS.

A Hepatus similis est pagro & erythrino, inquit Speusippus. Ἥπατος, ἢ λεβίας Græcis dicitur, Gaza uerbum è uerbo exprimens iecorinũ interpretatus est. Hermolaus modò iecur marinum, modò hepatum appellat. Huius piscis nullum uulgare nomen, neq; in Gallia, neq; in Hispania, neq; in Italia potui à piscatoribus extorquere, à solis Græcis huius temporis didici σέπτορον hodie uocari: cæteri omnes anonymum esse dicunt ob raritatem, & pro mæna uendunt, à qua tamẽ plurimùm oculorum magnitudine, corporis latitudine, colore differt.

B Hepatus piscis est pagro similis, oculis maioribus quàm pro ratione corporis, ut melanurus, colore obscuro, seu ex cæruleo nigrescente, pinnarum numero, situ aculeisq; pagro similis, latiore, maioreq; cauda: nigram in ea maculam habet, melanuri modo: ad quem (*quam*) alludit is, qui *Lib. 3.* apud Athenæum dicit se bilem non habere, ut nec hepatus habet, seq; ex ijs esse, qui μελανόπυγοι (μελάμπυγοι) sunt. Dentes non latos, sed rotundos, acutos, serratos. uentriculum magnũ cum appendicibus quatuor, intestina tenuia, hepar album sine felle, cor angulatum, branchias quaternas utrinq;, in crebro lapides duos.

A Hunc piscem, quem proponimus, ueterum hepatum esse, notis omnibus diu multumq; con- *Verum se dare hepatum.* sideratis, & cum alijs frequenter collatis, mihi ipse persuadeo, & æquos rerum æstimatores mihi assentiri cogunt notæ omnes, hepato à ueteribus tributæ: quarum nulla omnino huic nostro pisci repugnat. Primùm pagro similis est, deinde colore est nigro, postremò sine felle; quæ tres præci- *Libro 7.* puæ sunt hepati notæ. Quas ne cõminisci uideamur, audiamus Athenæũ de hepato loquentem: Diocles hunc ex saxatilibus esse dicit, Speusippus autem similem pagro hepatum. est autem solitarius, ut ait Aristoteles. carne uescitur, serratis est dentibus, (καρχαρόδους, *Vuottonus nescio qua ratione dubitat an legendum sit κοιλιόδους:*) colore nigro, oculis, habita totius ratione, maioribus, cor tri- *Libro 3.* gonum, album. Et alio in loco Athenæus ex Archilocho scribit eum felle carere: ex Hegesandro duos lapides in capite habere. Huc accedit, quòd paucas uentriculi (*supernè circa uentriculum*) ap- *Lib. 2. de hist. anim. cap. 17.* pendices tribuit Aristoteles, sicuti in hoc quatuor tantum inuenimus, ut priùs est dictum. Quòd solitarius sit, id ipsimet piscatores fatebuntur, qui & rarò uel potiùs nunquam multos simul capiunt. Quòd carniuorus, ostendunt ea quæ in uentre & intestinis reperiuntur. Dentibus esse serratis, colore nigro, oculis maioribus αὐτοψία ipsa docet. Quòd cor angulatum habeat, hoc illi cum multis cõmune est. Quum uerò albũ esse dicit, mendum subesse opinor. Cùm enim in corde maximè abundet, & perfectiùs coquatur sanguis, ne in candidissimis quidem piscibus, album esse *Cap. 14.* potest, nisi partem supremam cordis accipias, quam αὐλὸν φλεβονευρώδη uocat Aristoteles, de qua fusiùs

fusiùs libro tertio. quare legendum esse puto ἧπαρ λευκόν. huic enim pisci hepar est huiusmodi, ut priùs diximus.

Sed argutus quispiam fortasse hîc obstrepet, & nos nostro iugulabit gladio. Cùm enim, dicet, in hepate sanguinis sit officina, cur non rubrum erit, ut cor, uel quî candidum dici poterit? Animaduertendum est hepar in piscibus nonnullis, ut in mustella marina, in asellis, & alijs multis album ab autoribus dici, non certè quòd de candore, cum niue possit contendere: sed quòd cum aliorum piscium, uel animantiū hepate collatum, candidum dici possit, & ut magis exprimamus ex rubro albescat. qui enim branchijs spirāt, minusque calidi sunt, sanguinem magis pituitosum & magis album gignunt, non aliter quàm qui anasarca laborant, quòd pituitam pro sanguine gignant, candidiores fiunt. Quare in istis hepar minùs rubescit. Cor uerò multò calidius sanguinē coquit, perficit, rubrumque efficit: splen uerò quia sanguinē atrum trahit, non potest non rubere quouis sanguine cum atro permisto. Hæc omnia me impulerunt, ut apud Athenæum legendum putem καρδίαν τρίγωνον, ἧπαρ λευκόν. *Hepatis color.*

Sunt qui piscem eum qui Lutetiæ egrefin uulgò dicitur, hepatum esse arbitrentur, ob id fortasse quòd magno & delicato sit hepate. Sed hoc falsum esse multa coarguunt: nihil enim illi est cum pagro seu erythrino commune. Præterea nigro colore non est, ut hepatus: denique notis ferè nullis hepato similis est, qui egrefin dicitur: quis uerò is sit, suo loco ostendi. *Piscem uulgò Egrefin dictū, non esse hepatum.*

Aelianus unò loco iecorini meminit, quē si ἥπατον Græcè uocat (penuria enim codicis Græci facit, ut dubitem) certè is hepatus non est, quem ex Aristotelis & Athenæi sententia exhibemus: scribit enim citante Petro Gyllio iecorinum mustellæ similem esse, quæ ab hepato nostro plusquā δὶς διὰ πασῶν distat. Alio loco ait in specubus (ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς θαλάττης) abditos latere maris incolas oues, & hepatos, & à piscatoribus prepontes nominari solitos. ij quidem quanquā maximi uideantur, tamen ad natandum segnes sunt. non enim à suis latibulis longè aberrant, imò uerò circum ea ipsa semper uolutantur, infirmioribus piscibus adnatantibus insidias faciunt. Et Oppianus libro 1. πρόβατον καὶ ἥπατον in fundo & saxis cauis delitescere scripsit. Sit'ne is hepatus noster, non facilè est iudicare: nullas enim notas appingunt, quibus internoscatur. *Hepatus Aeliani alius. Nos eius uerba Græca in Corollario dabimus.* *Lib. 9. cap. 38.*

Diocles apud Athenæum saxatilem facit. uerùm saxatilis propriè non est, ut saxatiles pisces appellant Medici, qui sunt omnium optimi, carne molli & friabili. Hic autē quia carniuorus est, duriore est carne. Rectè igitur dicemus cum Galeno hepatum in medio esse piscium duræ carnis & mollis: quemadmodum auratam, pagrum, umbram & alios huiusmodi. Præparatur ut pagrus uel aurata. *Autumno uilescit, ut author est Xenocrates, Vuottonus.* *An hepatus saxatilis sit.* F *Lib. 3. de alim. facul.*

COROLLARIVM.

De hac icone lege, quæ scripta sunt mox ab initio Corollarij.

A Piscis cuius iconem adiecimus, Venetijs depictus est. Hunc primùm hepatum esse conijciebam, quoniam à Venetis Figo nominatur: & Italicè iecur quoque figato, quasi ficatum, id est συκωτόν: (fortè quòd non minùs sapidus sit hic piscis, quàm animantis alicuius ficubus pastæ, ut anseris aut suis iecur. Ἔξεστι δὲ εἰπεῖν ἥπατα σεσυκασμένα, ἥπατα συῶν σεσυκοτραγηκότων, ἢ χηνέων ἡπάτων, Pollux:) & figura hepati à Rondeletio posita ad hanc proximè accedere uidebatur, color etiā nigricans conueniebat. Sed cùm nuper hac iter faceret Bellonius, admonuit me, piscem hunc potiùs esse Callichthyn suum (Rondeletius Stromateum facit: quanquam non sint eidem colores & maculæ:) idque animaduerti cum ex figura eius, tum quòd, ut dicebat, & in Callichthye etiā scri-

bit, solus hic piscium pinnis sub uentre careat, nec aliam parte supina habeat, quàm quæ ab ano est. Rotundior etiam apparet, magisque rhomboides, quàm Hepatus Rondeletij, à quo & capitis figura multum differt, & quòd squamis careat, ut pictura ostendit, cum ille squammosus sit. Superior corporis pars magis fusca est, in summo subcœrulea: inferior ex cinereo albicat (sicut & cauda quam gerit lunatam) perbreuibus etiam lineis candicantibus aliquot parallelis distincta. Venetijs, ut dixi, uulgare ei nomen est figo, uel etiam Truellia, à Græcis uulgò Gofidaria uocatur, ut audio: & à Lusitanis Pampano. Bellonius etiam glaucum suum (qui piscis est Vmbræ cognatus,) Fegaro nominari scribit à Genuensibus, ei quoque forsan à iecore nomine posito. Nicea nō procul à Varo amne in Ligustico littore sita, piscē uocat Figon, quē nostræ ætatis Græci Myllocopion appellant. Oppianus & Plinius inter pisces numerant Myllon, quem Oppiani cōmentaria eum interpretantur, quem uulgò nominant Græci Myllocopion. Hūc Massiliæ uidere non potui, an sit iecorinus, an myllus, an alius, certi nihil habeo, Pet. Gillius.

Hepar pro pisce legitur apud Plinium in Catalogo, qui est ad finem libri XXXII. à Græcis semper tribus syllabis Hepatus, ἥπατος, nominatur: quanquam & Kiranidæ, interprete Cremonensi, hepar dicitur. Hepatus aliter lebias dicitur, λεβίας, apud Athenæum libro 7. scribitur autem λεβίας ea terminatione & accentu, qua ἀνθίας, Αἰνέας: non λεβιὰς oxytonum, ut alibi reperitur, librariorum uitio: neque λέβιος, ut λόγος. Saperdæ, lebiæ & coliæ ab Aristophane in Holcadibus nominantur: myllus, lebias, sparus, à Mnesimacho comico, Athenæus. Plura de lebia uel lebiano, fluuiatili lacustriue pisce, scripsimus suprà in Delcano. *Lebias.*

De Hepato Bellonij plura lege suprà in Corollario ad Channadellam, initio paginæ 263. figura quidem posita est in fine paginæ 262.

Eos qui piscem uulgò Egresin uel Eglesin Lutetiæ dictum, hepatum arbitrantur, redarguit Rondeletius. Nos huius piscis iconem & historiam, ex Rondeletio ac Bellonio dedimus suprà inter Asellos, pag. 100.

Rondeletij hepatū circumscribemus Germanicè, **ein Meerbrachsmen art mit einē schwartzen flecken am schwantz/wie auch der** Melanurus. Bellonij uerò, **ein Meerbersich art**, sicut & channam & channadelam. Aeliani uerò, **ein Meertrüschen art**, hoc est Mustelę marinæ cognatum piscem. Sic enim scribit Aelianus libro 15. cap. 11. Εἴη δ' ἂν καὶ ἰχθὺς γαλῆ μικρὸς οὗτος, καὶ οὐδὲν τι κοινὸν πρὸς τοὺς καλουμένους γαλεοὺς ἔχων, οἱ μὲν γάρ εἰσι σελάχιοι καὶ πελάγιοι, καὶ μέγεθος προὔχοντες: εἶτα μέντοι καὶ κυνὶ ἐοίκασιν. ἡ γαλῆ δὲ, φαίην ἂν αὐτὴν εἶν τὸν καλούμενον ἥπατον. ἰχθὺς δὲ ἐστιν αὕτη βραχὺς, καὶ τὼ ὀφθαλμὼ ὑπομέμυκε. κόρας δὲ ἔχει κυανοῦ χρόα προσεικασμένας. καὶ τὸ μὲν γένειον ἔχει τοῦ ἡπάτου μεῖζον: ἡττᾶται δ' αὖ πάλιν τοῦ χρέμητος κατὰ γε τοῦτο. Hoc est: Est & paruus piscis Mustela nomine, qui nullam cum Mustelo dicto pisce cōmunitatē habet. hic enim cartilagineus est, & pelagius, & magnitudine præstans, simul & Caniculæ piscis speciem similitudinemque gerit. Mustelam uerò diceres esse Iecorinum. nam piscis est breuis, & oculis conniuentibus. Pupillæ oculorum ad cyaneum colorem accedūt. Eius barba quàm Iecorini maior est, & minor quàm Chremetis. ¶ Quærendum an Ophidion Rondeletij, Gryllus marinus Bellonij (de quibus scriptum est suprà, paginis 105. & 106. inter Asellos, & nonnihil pag. 112.) idem sit piscis qui Hepatus Aeliani. nam & piscis galia alicubi in Italia uocatur, à similitudine mustelæ, quæ γαλῆ uel γαλέα est.

B Hepatis & erythrinis similes pagri sunt, rostro duntaxat breuiore, Athenæus. Apud eundem Aristoteles, Speusippus in secundo Similium, & Dorion pisces similes esse dicunt phagrū, erythrinum, & hepatum. Hepar piscis molle, pigrum (fortè pingue) & magnum iecur habet, Kiranides. Idem fel eius cum melicrato potum hepaticos sanare tradit, cum Athenæus fellis prorsus expertem eum faciat. nam libro 3. sic scribit: Hepatum piscem Eubulus in Laconibus ait carere felle, his uerbis: Οὐκ ᾤου δέ με Χολὴν ἔχειν, ὡς δ' ἡπάτῳ μοι διελέγου. Ἐγὼ δέ γ' εἰμὶ τῶν μελαμπύγων ἔτι. id est: Rebaris carere bili me, nec mecum aliter quàm cum hepato pisce loquebaris: Ego uerò nondum melampygus esse desij. Quasi diceret, Mitionem me putabas, qui adhuc sum Demea. Vide in Melanuro H. Hegesander etiam hepatum in capite duos lapides habere ait, colore splendoreque ostreis similes, figura autem rhombi.

F Καὶ λεβίαν λαβεῖν ὄχετον ἥπατον (Malim, Καὶ λεβίαν λάβε, ὃν φασὶν ἥπατον, ἐν περικλύσῳ Δήλῳ καὶ Τήνῳ, Archestratus. Vide suprà in Corollario de Citharo F. ex Galeno.

G Fel eius (Aelianus fellis expertē facit) cum melicrato potum, hepaticos sanat. Hepar autem eius tritum, & emplastri modo impositum, omnem tumorē & podagram sanat. Capitis eius combusti & triti cinis inspersus antiqua ulcera & depascentem carnem sanat, Idem.

HEPSETI pisciculi memorati sunt suprà inter Apuas, pag. 82. Theodorus ex Aristotele pro hepsetis naricas transtulit. Hepseti pisciculi eiusdem generis sunt, cuius est cobitis, Athenæus. Ἑψητὸς, edulium quoddam ex paruis pisciculis, Eustathius. Ἑψητὸν λέπας (lege ἑψητῶν λοπὰς) εὐτελές τι βρωμάτιον ἦν, ὥσπερ καὶ τριχίας, (τριχίαι,) Pollux 6.9. ¶ Ἀκάνθας ἐκλέγειν ἑψητῶν τε καὶ ἀθερινῶν, Minimorum pisciculorum spinas excerpere, &c. in eos qui scrupulosius & curiosius in rebus minutis uersantur. Vide suprà in Corollario de atherina, ad finem, pagina 85. ¶ Ἀγαπῶν τε κἂν ἑψητὸν ἐν τεύτλοις ἕνα Διὰ δωδεκάτης ἑψόμενον ἡμέρας ἤδη, Eubulus.

HERACLOIDES pisces Albertus nominat ineptè, fossiles illos qui circa Heracleam Ponti eruuntur: de quibus in F. elemento diximus.

HER-

HERPILLA apud Athenæum libro 7. genus insecti marini longis pedibus præditi uidetur, quo pisces inescare solebant, sicut & lumbricis. Τοῖσί κεν ἄρμενα πάντα, πρόπλιοσαιο δὲ μύρα, κόρυλον, ἢ ϖειρλῶα, ἢ ἐναλίω ἕρπιλλαν, Numenius. Cuius etiam paulò ante, uerba hæc de escis piscium recitat: Ἠὲ καὶ ἕρπηλας (legerim ἑρπίλλας) δολιχήποδας, ὁππότι πέτραι Ἀμμώδεις κλύζονται ἐπ' ἄκρῃ κύματος ἄγνῃ, (fortè pro ἄγνῃ legendum ἀγῆ, nam Apollonius lib. 1. Argonaut. dixit ἀγλῶ πολιάν, littus canum, ubi franguntur undæ & expumant:) Ἔνθεν ὀρύξασθαι, θέμεναί τ' εἰς ἄγγος ἀολλεῖς.

HESYCHI, Ἥσυχοι pisces nominantur ab Aeliano de animalibus libro 14. cap. 23. In Danubio (inquit) capiuntur multi & diuersi pisces: Coracini, Mylli, Antacæi, & nigri colore Cyprini, item Porci, & Hesychi albi, Percæ & Gladij. Quinam uerò sint Hesychi illi, à Danubij in Pannonia & inferiùs accolis inquirendum fuerit, qui forsitan huius nominis uestigium aliquod sua retinent lingua: qua enim per Germaniam & Austriam rex ille fluuiorum descendit, neque piscem hunc, neque nomen extare suspicor.

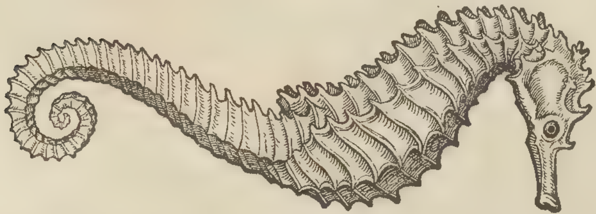
HIATVLAE nomen à Theodoro cõfictum est, quo aliâs pro Channa pisce utitur, aliâs pro chama concha. Nos Græca retinere uocabula præstiterit, ne res diuersæ confundantur.

HICTAR minimus pisciculus. Vide in Ctara superiùs, pagina 363. item in Atherinæ Corollario inter Apuas, ad finem paginæ 84.

HIPPALECTRYON, HIPPIDION, HIPPVS, Pisciũ nomina. Vide suprà in Equo.

DE HIPPOCAMPO, RONDELETIVS.

Icon hæc Venetijs facta est: Rondeletij melior erat, quoniam & pilos ab eminentibus singulis in capite & dorso partibus singulos ostendit, & pinnulam in extremo dorso.

A ΙΠΠΟΚΑΜΠΟΣ à Græcis dictus, apud Latinos idem nomen retinuit: compositum est ex dictione ἵππος, quę equum significat, & κάμπη, quæ flexuram: nam ἱππο hîc magnitudinem non significat, quemadmodũ Marcellus Dioscoridis interpres arbitratus est, ut fusiùs posteà demõstrabimus, sed figuræ & similitudinis nota est. Capite enim & iuba equum æmulatur: κάμπη uerò uox addita, quia repando est corpore, & in arcum se curuante, præterea uilloso, & incisuris multis distincto, quemadmodum quæ in arboribus & oleribus reperiuntur κάμπαι à Græcis dictæ, à Latinis Erucæ, à nonnullis Bruci, sed non sine errore. est enim Brucus aliud insecti genus. Ergo cùm Hippocampus Erucas maximè cauda referat, reliquo corpore equum, ut pictura exprimit, ἱππόκαμπος optimo iure uocatus est. Romani, Illyrici, Genuenses Chaual, Massilienses, & nostri Cheual & Cheualot uocãt. Veneti Draconem. Nonnulli Gallum marinum. Qui nunc Græciam incolunt ἀσπίδα. Quidam Salamandram marinam.

B Hippocampus toto corpore incisuras habet. dodrantalem magnitudinem non superat, sæpe minor reperitur. Pollicis est crassitudine: rostro oblongo, tubuli modo cauo sine scissura. ab inferiore eius parte operculum foramini opponitur, ad claudendum, uel demittitur ad aperiendum. Oculos habet rotundos, satis prominẽtes. In capitis uertice pili erecti sunt, qui adeò tenues sunt, ut non in mortuis et exsiccatis, sed in uiuentibus tantùm Hippocampis, & natantibus appareant, quemadmodum & qui in reliquo sunt corpore. Toto capite, collo graciliore, uentre protuberante, equo ualde similis est. Post oculos quo in loco in cæteris piscibus branchiæ esse solent, pinnulæ duæ auriculis similes sunt, maximè ob situm, utrinque unica. Branchiæ uerò nullæ sunt, neque tectæ neque detectæ, sed supra dictas pinnulas duo sunt foramina sursum spectantia. Sub uentre rimulas duas habet. Ex una alui excrementa, ex altera oua foras emittuntur. Cauda reliquo corpore tenuior est, quadrata, cum exochis aculeatis. toto etiam est corpore similiter aculeato, ueluti ex cartilagineis circulis compacto, ex quibus aculei extant, membranis intermedijs, ut nulla caro appareat. Colore est fusco, punctis albis notato, uentre albicante. Ventriculum pro corporis ratione satis magnum habet, hepar rubrum, similiter oua rubra, cor exiguum. Caudam quouis modo inflectas, & qualem uiuo figuram tribueris, talem mortuus & exsiccatus seruat. Est profectò & cognitu & aspectu pulcherrimus, iucundissimusque hic pisciculus, denique huiusmodi ut in eo Naturæ solertiam, atque dei Optimi Max. summũ artificium admireris. Ob id summi olim picto-

res artis suæ peritiam in eo ostentarunt, tum ob difficultatem, tum ob elegantiam. Plinius de nobilitate operum & artificũ loquens, Hippocampi meminit. Sed in maxima (ait) dignatione operum è marmore Scopæ artificis, Cn. Domitij delubro, in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Tethys, atq; Achilles: Nereides supra Delphinos & Cete, & Hippocampos sedẽtes. Item Tritones, chorusq; Phorci, Pristes, ac multa alia marina, eiusdem manus omnia, magnum & præclarum opus, etiam si totius uitæ fuisset.

A

Verum se Hippocampum dedisse.

Contra Marcellũ Vergiliũ.

Hæc est ueri Hippocampi descriptio, quæ ut certissima ab omnibus esse iudicetur, quæ ab alijs de eo literis prodita sunt refellemus. Primum in eo lapsus est Marcellus Dioscoridis interpres, quòd uoce ἱππο magnitudinem denotari scripsit in Hippocampo, ut in Hipposelino, Hippomarathro. eius uerba sunt. Credimus olerum & plantarum erucas, quas Græci κάμπας dicunt, marino pisci à similitudine nomẽ dedisse. In locustarum enim genere Hippocampus à ueteribus numeratur. Breuem paruumq; piscem scriptor hic esse ait, & nihilominus magnitudinis nota ei coniuncta est. Quòd enim Græci multis in natura ἱππο adijciunt, grande significat, ut in Hipposelino, Hippomarathro, & Hippolapatho indicauimus. Sed id sic intelligendũ est, ut hoc animal comparatum olerum aut plantarum erucis, grande sit: marinis uerò beluis, aut piscibus, breue & paruum. Nec aliud hic intelligi uoluit dicens paruum esse animal, Hæc Marcellus. Primùm à nullo ueterum Hippocampus in locustarum genere recensetur. nullus enim est apud ueteres recentiores ue Græcos aut Latinos scriptores locus, in quo non solùm disertè id scriptum sit, sed ex quo uel leuissima coniectura, uel suspicio huius rei colligi possit. Deinde uoculæ unius significatione, & rei ipsius ignoratione, coactus est à Dioscoride dissentire, friuola quadã excusatione adhibita. Cùm enim scribat Dioscorides Hippocampum

Lib. 2. cap. 3.

θαλάσσιον εἶν ζῶον μικρόν, id est marinum esse animal exiguum, tamen ob magnitudinis notam adiectam, ait breue esse animal cum beluis marinis collatum: cum olerum aut plantarum erucis, grande. Quid obstat quæso, quo minus ἵππος in compositionem nominum admittatur pro equo? an oportet uerba rebus, an res uerbis accommodari? Cùm igitur Hippocampus corpore maximè equum referat, cauda erucam, cur non dicemus dictionem ex utraq; compositam, eaq; significari paruum animal, cum id disertè scribat Dioscorides, qui & uiderat, & penitus nouerat?

De Matthioli sententia ancipiti.

Anceps est hac de re Andreæ Matthioli sententia, qui in suis in Dioscoridem commentarijs duos Hippocampos descripsit: unum ex locustarum genere, quod tamen ueterum scriptorũ nullus tradidit, ut iam diximus, & ut magis perspicuũ fiet ex locis quos postea citabimus. Alterum uerum, si modò ueram eius picturam expressisset, ea enim in multis à naturali dissidet. Hanc de Hippocampo opinionem nec probat, nec improbat. Non dubito tamen quin si insecti huius naturam & uires, de quibus pòstea dicemus, penitus prospexisset, expertusq; fuisset, in meam sententiam discessionem faceret.

Contra Bellonij iconem.

Multò magis ridiculè Hippocampum depinxit autor libri de aquatilibus. Cùm enim equinũ caput & collum ei tribuisset, os ei equi modo rescissum, nariũ foramina addidit: collum uerò, caudam, corpus reliquum tam absurdè pinxit ut monstrum potiùs aut cõmentitium quoddam animal exhibuerit, quam Hippocampum. Sed in his redarguendis prolixior esse nolo. De uiribus Hippocampi dicamus.

G

Lib. 11. simpl. med. cap. 41.

Hippocampi cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaricino unguento illitus, alopecias replet, ait Dioscorides. Ex quo hæc descripsit Galenus his uerbis: Hippocampum animal marinum si totum usseris, alopecijs prodesse à quibusdam proditum est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem, quem quidam unguento amaricino cõmiscent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi suillo. Plura tradit Plinius:

Lib. 32. cap. 5.

Ibidem cap. 7.

Ibidem cap. 10.

Leporis marini ueneficium restingunt poti Hippocampi. Et alio in loco inter ea quę lichenas & lepras tollunt, ponit Hippocampi & Delphini cinerem ex aqua illitum. Et Hippocampi necantur in rosaceo, ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris.

De uenenato uentre Hippocampi, ex Aeliano.

Lib. 14. ca. 20.

De Hippocampi uentre uenenato solus Aelianus scripsit, hoc modo: Rei piscatoriæ bene periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctũ, si quis dederit cuipiam bibere, eum primo ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussire, & sicca quidem tussi uehementer torqueri: etenim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidas fluxiones in summum caput efferri, & uerò per nares rursus tenues & aquosas defluere, ac pisculentũ odorem reddere. simul & oculos eius sanguine suffusos igneo colore flagrantes uideri, & eorundem oculorũ genas inflari: & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emittere. Quòd si natura etiam euicerit, (*uomitum promouerit,*) id tamen mortis esse signum, & hominem mox in obliuionem & dementiam incurrere. Sin in uentrem inferiorem delapsum fuerit, nihil horũ iam fieri, omnino tamen hominem è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, menti capti aquam summo studio persequuntur. Hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus, cõmorationes eis gratæ sunt, cùm tamen non magnopere desyderent bibere: sed & natare, & pedes aqua madefacere, & abluere manus eis plurimùm iucunditatis affert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ uentrem creare, sed Hippocampum algam

gam peramarã, ex qua ita afficiatur, depaſci. Hæc Aelianus de Hippocampi ueneno, quo etiamſi hodie nulli ueſcantur, tamen ſolo uentre non alijs partibus uenenatum crediderim, quod, ut alia animantia omittam, in alijs piſcibus euenit. Draco ſiue Araneus ſpinis ſolis, Paſtinaca ſolo radio, Iulides ſolo morſu uenenum infundunt, aliæ partes ſine pernicie ſunt edules. Quòd hanc uenenati uentris cauſam quidam ad algam referunt, id non uerè dicitur. neq; enim alga ueſcitur Hippocampus, ut oris ſtructura demonſtrat, ſed aqua tantùm & luto. Neq; alij multi piſces alga uictitantes pernicioſi ſunt, ſed quidam ex his optimi, ut ſcarus, atq; ſaxatilium maior pars, quorum inteſtina non reijciuntur. (F) (C)

De remedio ex eodem, aduerſus Canis rabi. morſum.

Vt ex Hippocampo uenenum, ita ex eodem remedium docet Aelianus. Solertia, inquit ueterani piſcatoris, & ad res maritimas bene prudentis, ſalutaris etiam repertus eſt Hippocampus. is & Cretenſis erat, & filios adoleſcentes piſcatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piſcator Hippocampos ſimul cum alijs piſciculis caperet, & adoleſcẽtes à rabida Canicula morderentur. Cum uerò eorum in Methymna Cretica ad litus iacentium uicem dolentes ſpectatores, interficiendam caniculam cenſerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum eſſe; alij conſulerent à Diana ſalutem petendam eſſe, ſenex piſcator eos de conſilijs quæ adferrent, laudatos dimiſit, & Hippocamporum diligenter exenteratorum (uentriculo & inteſtinis abiectis) alios aſſos eis comedendos dedit, alios in acetũ & mel contriuit, eoq; cataplaſmate morſus ulcera obligauit, atq; filiorum adoleſcentium (excitato in ipſis per Hippocampos aquæ deſiderio) rabiem uicit, eosq; ad incolumitatem quanuis ſerò reſtituit. Hęc Aelianus de remedio aduerſus canis rabidi morſum ex Hippocampo petitò. Quod mihi cum ratione cõiunctum eſſe uidetur; Venenum enim ueneno alio expugnatur, & ſæpe, ut ait Auſonius, Bina uenena iuuant. Quare cùm ob canis rabidi morſum ὑδροφοβίᾳ ægri laborent, rectè malũ hoc curatur Hippocamporum cibo qui ὑδροφιλίαν inducit. Ad pellendos uermes plurimũ ualere mihi indicauit Græcus quidam ſi toſti ſumendi dentur, cum aqua abſinthij, uel portulacæ, uel uino.

DE EODEM, BELLONIVS.

Hippocampus nomen ab equo & eruca contraxit. Equinũ enim caput & collum gerit, corpus autem erucæ. Plinius hippum, ut Oppianus uocauit, Athenæus hippidium. (*Coniectura hæc Bellonij eſt, ſine autore. Videtur enim potiùs ſui generis piſcis eſſe hippus, ut & hippidium, ſiue idem cum illo, ſiue diuerſus. Vide ſuprà in Equo piſce.*) Piſcatores Veneti Faloppa, Maſsilienſes & Genuenſes Gaballum marinum. A

Digito craſsior non euadit, eſtq; ferè cornea cute cõtectus: nemini, imò neq; ipſis quidem piſcibus, edulis: quibuſdam locis nigrior, alijs autem candidior. Branchias ad latera habet, eſtq; collo, ut equus, contorto. Pinnam in tergore elatiuſculam, alteram in latere utrinq; ad branchias exerit, aliam quoq; modicam ſupra ceruicem: tubulum oblongum, in quo eius os ſitum eſt. Viuus in mari non eſt ita contractus, ut nobis iam ſiccus extra aquam apparet. Contrahit enim caudam in orbem cùm moritur: quod etiam Chamælus (*Chamæleo*) facit. Spiculis in gyrum obtuſis uallatur ac cõmunitur. Caudam habet quadrangularem. Eius longitudo non excedit ſenos digitos. Iubam habet obtuſis ſpiculis, ut equus crinibus, exornatam, atq; aurium loco elata etiam ſpicula oſtẽdit. Strias quoq; in tranſuerſum actas, quę ab obtuſis eius ſpiculis procedunt. Natura enim ad equum terreſtrem alludens, caput, ceruicem, collum, thoracẽ ita affabre in hoc piſcẽ ementita eſt, ut hæc omnia ſibi inuicem reſpondeant. B

Hippocampi cinerẽ alopecias replere cum pice liquida aut axungia ſeu amaracino unguento illitum, toſtosq; & aſſumptos lateris dolores ſedare, & urinæ continentiam cohibere authores tradunt. Hippocampi quoq; in roſaceo enecati, frigidisq; febribus illiti, aut etiam adalligati, multùm prodeſſe cenſentur. G

COROLLARIVM.

Καμπὴ oxytonũ Græcis flexuram ſignificat, unde & gambæ, id eſt cruris nomen, Italis, & iambæ Gallis factum apparet. inde & hippocampo animalculo flexuoſo, præcipuè cauda. Κάμπη uerò paroxytonum erucam ſignificat, genus uermis, quod & ipſum παρὰ τὸ κάμπτεσθαι, quòd uerbum flecti & incuruari ſignificat, dictum eſt. imitatur autem hippocampus erucam, non modo corporis flexura in arcum ſe incuruante, ſed etiam circulis quibus ut inſecta diſtinguitur, & inſuper uillis. Siue igitur ab eruca, ſiue ab oxytono nomine flexionem ſignificante, hippocampũ aliquis alteram ſui nominis partem habere dicat, nihil intereſt, modò orthographiæ & accentuum ratio habeatur. Campas (Meliùs Hippocampos) marinos equos Græci à flexu poſteriorum partium appellant, Varro. Marcellus Empiricus hippocampum intellexit, piſciculum nominans qui equum marinum ſimilet. Hippocampi, equi marini, à flexu caudarum quæ piſcoſæ ſunt, & eſt Græcum, Nonius. Veri quidem hippocampi cauda piſcoſa (id eſt piſcium caudæ ſimilis) non eſt, ſed fabuloſo Neptuni equo, (quem falsò quidam hippocampum & hippopotamum appellarunt,) talem affingebant olim pictores, ut ſuperiùs in Equo retulimus ex Bellonio: ubi hippocampum etiam Zydeath barbaro uocabulo Albertum nominaſſe oſtendimus. Caballiones marini (hippocampos interpretor) nominantur à Vegetio in Hippiatricis 4.12. Sunt qui pro A

certo uelint hippocampum esse pisciculum illum, uel potiùs marinũ monstrum, qui quibusdam dracunculus, alijs uerò equiculus marinus uocaẽ, cuius nullus in cibis usus, Matthiolus. Germanicè nominari licebit, ein Meerroß / ein Seeróßle. nã & Hispanicè, ut Amatus Lusitanus scribit, uocatur Caualinho marino. Italicè Caualin marino, Caualin ritorto, Dragonetto, Gallicè Draconeto. ¶ Indoctus quidam nuper hippocampi iconem pro basilisco ridiculè exhibuit & publicauit in tabella typis excusa per Germaniam.

B Hippocampum piscem equi in piscis caudam desinere Nic. Perottus scribit, Noniũ puto sequutus. hoc autem falsum esse (quod ad caudæ speciem, nam capite equum refert,) iam in A. diximus, & figura ipsa ad uiuum expressa, monstrat. Marinũ animal est, exiguum, Dioscorides. Capite & collo equino & rostro oblongo sunt, & sic ab eorum fronte tanquam equorum coma propendet, & eo loco quo equi iubam habent pilis diffluunt, horum cauda draconis speciẽ similitudinemq́ gerit, Gillius. Hæc autẽ quæ de coma & pilis scribit Gillius, amicus quidam meus, qui uiuos aliquot Venetijs apud piscatores inspexit, uidisse se negat: fortè quòd hæc in uiuis tantùm & natantibus, Rondeletio teste, appareant. Marcellus Empiricus fel etiam ei adtribuit.

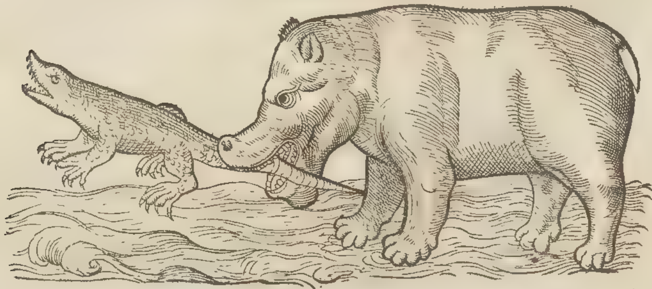
F Nullus in cibis usus est per Italiam, ut Rondeletius & Matthiolus scribũt. credit interim ille, quanquam in cibum non ueniat, non alijs partibus quàm uentre uenenatum esse.

G Venerem concitat hippocampus alligatus, Plinius. Philes eadem de ueneno & remedio ex hippocampis scribit, quæ Aelianus: sed in hoc aberrat, quòd non hippocampos ipsos exenteratos, ac tostos, ut Aelianus, sed uentriculum eorum tostum, (qui tamẽ uenenum est) in cibo aduersus canis rab. morsum sumi iubet. 'Hippocampus marinus tostus, utiliter comedi proditur à rab. cane morsis. illius enim sanguinem aquæ amorem inducere, & proprietate opponi terrori aquæ. propterea bis ac ter hippocampum comedi cogunt. eundemq́ ex acerrimo aceto tritum uulneri applicant, rabiemq́ hoc medicamento frequenter peruicerũt, Aëtius. ¶ Sepia aceto suffocetur, idq́ acetum cum oleo mixtum propinetur illi, qui marini hippocampi uenenum hauserit, Idem libro 2. cap. 188. ¶ Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus, aut syncerus ex aceto, Plinius. Probè faciunt etiam post excitatas bullas hippocampi marini usti, & cum modicò atramento sutorio crudo trito inspersi, Archigenes ad alopecias apud Galenum de composit. sec. locos lib. 1. Mulieres Anconitanæ pisciculo isto in puluerem redacto, & uino excepto, pro lacte euocando, in potu utuntur. Ad ea quoq́, ad quæ à Dioscoride cõmendatur (*ad defluuium capillorum & alopeciam*) ipsum potentẽ esse, experimento compertum habeo, Amatus Lusitanus. Lateris doloris leniunt hippocampi tosti sumpti, Plinius. Pisciculi qui equum marinum similat fel, ouorum albumini mixtum, & cum lana succida oculis adpositũ, melius remedium suprascriptis oculorum causis, (*proximè nominauerat caligines, albugines, cicatrices, &c.*) quàm ullum aliud medicamen præstare manifestum est, Marcellus Empiricus. Hippocampi tosti & in cibo sępiùs sumpti, urinæ incontinentiam emendãt, Vuottonus; ex Plinio, ut conijcio. Hippocampus cum syluestris ficus nigræ folijs uel rustecinæ (rusticanæ) cum aceto solutus, albositatem (leucen uel alphos) & lepram curat. Circumligatus autẽ ischiadem quietat, & tremulis prodest, Kiranid. ¶ Caballiones marini nominantur à Vegetio de re ueterinaria lib. 4. cap. 12. in suffitu contra languorem morbi pestilentis, cum alijs quibusdam medicamentis.

H ἱππόκαμπος, στρουθίον τι, hoc est auicula quædam, Hesychius & Varinus. ἱπποκάμπας, ὕλην λίαν μεγάλην, ἱπποκ * λεκεμμαίνην, οἱ δὲ ζῶον, Hesychius. ¶ His Menandri & Lucilij uerba ex Nonio, utcunq́ deprauata, adscribam. Menander, Vehutor hippocampus in æternę usus scire nocitur, Delphino cinctis uehiculis, hippocampisq́ asperis. Lucilius, Transuerso ordine posuit hippocampi elephanto camillos. ¶ Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam, flectendis equis accõmodam, unde nomẽ. Et apud Helicen ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus, habens hippocampum in manu, Cælius Rhod.

DE HIPPOPOTAMO, BELLONIVS.

Hippopotamus ex Colosso, qui Nilum Ægyptium Romæ in Vaticano refert.

Vndis

Vndis quoq; mergitur hippopotamus, & dubiam uitam agit, quadrupes est, monstriq; aquatici speciem referens: sed marinus non est, Niloq; tantùm gaudere percepimus. C

De eius nomenclatura, hoc non sine magna ratione controuersum esse uideo, quòd non tam eius species ac forma equum terrestrem, quàm porcũ, uitulum, aut bouem referat. Est enim eius formæ capite, quod uel bouinum, uel uitulinum dici posit: reliquo corpore ad porci figurã magis accedente. Quamobrẽ Byzantini, apud quos mihi aliquãdo uiuus hippopotamus cõspectus est, uulgari lingua modò porcum, modò bouem marinum appellarunt: quæ res nonnullos, eosq; paulò eruditiores, cõmouit ut dicerent, nostris temporibus uisum nunquam fuisse hippopotamum. Cui sententiæ nisi ego rerum potiùs, quàm uocabulorum essem studiosus, facilè subscriberem. Verùm in diuersum me pertrahit antiquorum numismatum atq; hippopotamorũ figura: quæ si (quemadmodum in Delphino diximus) naturalem referat, certè plurimũ accedit ad eam quam ante uiuum animalis corpus Byzantij delineare iussimus. Priùs igitur antiquam effigiem te inspicere cupio, ut quantum ad nostram quæ deinceps tibi proponetur, accedat, faciliùs iudices. Desumpta est autem ab aurei Adriani numismatis altera facie, cuius nobis aliquando fecit copiam Io. Grollerius Insubrium quæstor, antiquarum rerum studiosissimus. A

Hippopotamus numismatis Adriani, cuius nobis copiam fecit Quæstor Grollerius: qui alia quoq; argentea & ærea numismata habet, in quibus eadem belua similiter expressa est. Facies est Adriani imperatoris. sphingi innititur sinistra, dextra tenet Cornu copiæ: circa basim Crocodilus & Hippopotamus: in quibusdam etiam ibides adduntur. Figura tota Nilum repræsentat.

Talis autem est hippopotami, quem Byzantij uidimus, figura. Caput huic enorme fuit, & ad reliqui corporis collationem indecentissimum, quale uaccinum esse diceres, nullis præditũ cornibus, auribus ursinis, breuibus ac subrotundis: oris rictu usqueadeò uasto, ut leoninum superaret: certè humanum caput æquare potuisset. Patulas habebat nares, labra repanda atq; resima: dentes prorsus equinos, obtusos tamen: oculos ac linguam prægrandes: collum, ut piscibus nullum, aut admodum breue: caudam, ut porci ac testudines, rotundam: reliquum obesissimi cuiusdam porci corpus esse diceres: pedes ita breues, ut quatuor à terra digitos uix attolleretur: ungulæ in porci formam diffissæ: quæ res nos inducebant, ut id animal non bene natare, sed fundum fluminis inhabitare, ac passim in Nili profundo diuagari crederemus. Omnino enim quicquid huius monstri, ludis publicis à Romanis imperatoribus populo ostendebatur, id è Nili paludibus adferri solebat: imò etiam quod Turcarum imperatori oblatum, atq; à nobis conspectum fuerat, inde processisse certissimũ est: cuius rei fidem faciet Colossi figura, Nilum Aegyptium Romæ in Vaticano referens, ex qua nos Hippopotami picturam excerpsimus. Insunt autem & aliæ aliorum animalium picturæ. B

COROLLARIVM.

De hac figura & symbolo Hieroglyphico, lege infrà in H.

A Bellonius etiam in libro Gallico de piscibus aliquot marinis rarioribus conscripto, multa de Hippopotamo affert, quæ nos breuiùs excerpta suis locis digeremus. Itali (inquit) præsertim qui Constantinopoli degunt, Bo marin, id est Bouem marinũ nominant. Turcæ & Græci, utriq; uocabulis suæ linguæ porcum marinum. Etenim uetus Hippopotami nomen prorsus ubiq; hodie obliteratũ est, & ne in Cairo quidem in Aegypto cognitum ampliùs, nam cum de Hippopotamo seu Equo fluuiali illic interrogassem, nihil pręter fabulam referre poterant: aliqui ueterem hanc de ipsis famam repetebãt, animal esse perquam terribile & crudele: quòd non nisi scrobibus effossis caperetur. aliam quidem eius ac diuersam ab ea quam exhibui formam nemo docere me potuit. Rondeletius de caprisco pisce scribens, eum inquit uerum esse Nili porcũ (*à ueteribus scilicet ita nominatum, Græcè χοῖρον*) non magnum illum qui in hortis Pontificis Romani Belueder nuncupatis, circa Nili statuã sculptus spectatur, porcusq; uulgò dicitur, cum sit Hippopotamus. Hippopotamum uerò me exhibuisse cõfirmare possum (inquit Bellonius) antiquis Aegyptiorum & Romanorum statuis, & priscis imperatorum Romanorum numismatis: in quibus Hippopotami tam exactè repræsentantur, in porphyrite, marmore, ære, auro, argento: ut eundem esse quem uiuum Cõstantinopoli uidi, nihil omniuò dubitationis mihi relinquatur. Vidi etiam effigies in obeliscis repræsentatas, ab ijs quas exhibemus nihilo differentes. ¶ Equus fluuiatilis in Nilo iandudùm amphibius esse desijt: Sigismundus Gelenius, quasi uel in Nilo non ampliùs sit, uel prorsus nusquam inueniatur, uel in continente tantùm iam degat: quorũ nihil opinor uerum est, ut ex ijs quæ deinceps referemus apparebit. Aequoreos ego cum certantibus ursis Spectaui uitulos, & equorum nomine dignum, Sed deforme pecus, quòd in Nilo nascitur, Lycotas rusticus in Bucolicis Calphurnij referens quæ Romæ in spectaculis uiderit. ἱπποπόταμος Græcè dicitur, quod nomen etiam Latini plericq; omnes usurpant; Herodotus duabus dictionibus ἵππον ποτάμιον, id est Equum fluuiatilem dixit. Obscurus de naturis rerum scriptor Equonilum appellat, Albertus diuisis dictionibus Equum Nili, & Equum fluminis, & Ipodromũ corrupto uocabulo pro Hippopotamo. Equus aquaticus est species piscis similis equo, Andreas Bellunensis: de hippocampo ne an hippopotamo sentiens, nescio. De fabuloso Neptuni equo, quem falsò quidam hippocampum & hippopotamũ appellarunt, suprà in E. elemento, Bellonij obseruatiónes dedimus: & de Equo belua marina etiam nonnihil annotauimus. ¶ Germanicum Hippopotami nomen fingemus uel ad Græcorum imitationẽ, ein Wasserroß: uel ut hodie quidam appellãt, ein Wasserochs/ein Wasserschwyn. Et Gallicè similiter Cheual de riuiere, &c.

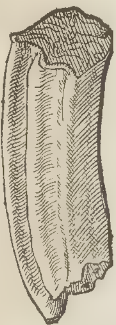
B Nilus Hippopotamos Crocodilosq; uastas beluas gignit, Mela. Plurimi super Saiticã præfecturam, Plinius. Ἢ ἵππον τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σάϊν αἰθαλόεσσαν βόσκει, Nicander. Bellonius etiam illum quem Constantinopoli uidit, captum ait in Aegypto inter Cairum & Sain urbem, quæ hodieq; Saet dicatur. Bambothum amnis iuxta Atlantem Africæ montem, crocodilis & hippopotamis refertus est, Solinus cap. 27. In extremæ Africæ ora circa Licham lacus quidam dulcis hippopotamos alit, & crocodilos, Strabo libro 16. Non igitur in solo flumine Nilo nascit, ut Solinus scripsit. In India quoq; reperitur, ut Onesicritus est autor, amne Indo, Hermolaus. Soli fluuiorum Indus ac Nilus crocodilos educant & fluuiatiles equos, Philostratus. Apollonius & socij cum per flumen Indum nauigarent, equos fluuiales complures ferunt sibi occurrisse, Idem. Hippopotamos in ædilitate Scauri uidit Romanus populus primitùs: & per ætates exinde plures sæpe huc ducti, nunc inueniri nusquam possunt, ut coniectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmyas migrasse compulsi, Ammianus Marcell. Blemmyæ (Βλέμυες Stephano m. simplici) mõstrosi populi apud Aethiopes sunt, Plinio 5.8. meminit & Mela libro 1. in fine descriptionis Africæ. Atqui hodie Constantinopoli è Nilo aducti ostenduntur, non quidem eo in loco, ubi multæ bestiæ inanes habentur cicuratæ (ut lynces, tigrides, leones, pantheræ, ursi, lupi,) qui locus Hippodromo uicinus est, in uia ad ædem S. Sophiæ: sed in Palatio Constantini, ut nominant. Iacobus Gassotus etiam qui iter suum Constantinopolim literis mandauit, (*Gallicè puto:*) porcum marinum, uel, ut alij nominant, bouem marinũ, in ea urbe spectari refert, è Nilo aduectum, nec porco tamen nec boui simile animal, omnium turpissimum deformissimumq;. Equus fluminis dicitur esse animal aquaticum in partibus nostris (*pro nostris, lego Aegypti,*) Albertus.

Vbi.

Magnitudo. Apud Aethiopes est etiam fera quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, &c. Plinius. Hippopotamis comparatur eale, & ipsa sanè aquis fluminum gaudet, Solinus cap. 55. Herodotus maximi bouis, Aristoteles asini magnitudinem ei tribuit: Bellonius etiam minorem asino facit: capite (inquit) excepto, reliquum corpus obesissimi cuiusdam porci esse diceres. Equi quem uocãt magnitudo haud minor est cubitis quinq;, Diodorus Sic. si rectè trãstulit interpres. Sed ad magnitudinem plurimùm refert ætas, regio, & uita: nam eos qui liberè & secundum naturam suam utroq; elemento fruuntur, maiores fieri probabile est. captiuos autem minus excrescere. nam is quẽ Bellonius uidit, duobus aut tribus annis aquam ingressus non erat. Et ad cicurandum minores ferè capiuntur, non iam adulti.

Partes corporis. Equũ fluuiatilẽ (inquit Aristot.) gignit Aegyptus: cui iuba (χαίτη, Herodotus λοφιὴν dixit,) equi, ungula bisulca qualis bubus, rostrum resimum, (τὴν δ' ὄψιν σιμός.) Talus etiam bisulcorum modo;

modo: dentes exerti, ſed leuiter, (χαυλιόδοντες ὑποφαινόμενοι:) Cauda ſuis, uox equi, (Herodotus λοφιὴν dixit) magnitudo aſini: tergoris craſsitudo tanta, ut ex eo uenabula (δόρατα, *uide in* E.) faciãt. Interiora omnia equi & aſini ſimilia. Maior (inquit Plinius) quàm crocodilus altitudine in eodem Nilo belua hippopotamus æditur, ungulis binis (bifidis, Solinus) quales bubus: dorſo equi, & iuba, & hinnitu: roſtro reſimo, (reſupino, Solinus:) cauda & dentibus aprorum aduncis, ſed minùs noxijs: (Cauda tortuoſa, Solinus: & apud Pliniũ quoq; aliqui caudam tortam legunt. cauda & uoce equi, Herodotus. cuius interpres Valla non rectè tranſtulit, fulgida cauda. quanuis equi etiam cauda ei non conuenit, etſi Diodorus quoq; equinam ei caudam tribuat.) Tergoris ad ſcuta galeasq; impenetrabilis, præterquam ſi humore madeat. Valla ex Herodoto χαυλιόδοντας, dentes eminentes & cancellatos tranſtulit: cum eminentes ſimpliciter uertiſſe ſatis ſit. Dentes ex utroq; latere tres habet, ultra reliquas feras eminentiores: aures, caudam, uocem equis ſimilem. reliquum corpus haud diſsimile elephanto. pellis eſt ultra cæteras beluas duriſsima, Diodorus Sic. ſi rectè reddidit interpres. Græcum enim codicem deſideramus. Dentes è parte læua, dolorem dentium ſcarificatis gingiuis ſanant, Plinius. quod ſi dentes eius ſcarificare poſſunt, acutos eſſe oportet. Bellonius tamẽ, ut mox recitabo, acutos eſſe negat. ¶ Hippopotamus is quẽ uidi, (inquit Bellonius) erat corpore tanquam porci optimè ſaginati, undiquaq; pleni & craſsi, & ſatis proceri. pellis etiam cum porcina conuenit, tum colore tum aliâs. de porco loquor domeſtico, neq; nigro. Hiatus oris tantus eſt, ut facile moles aut pila aliqua humano etiam capite maior immitteretur. Frons depreſſa eſt, ueluti in orca. Dentes habet equinos, eadem forma, ualidos, oblongos, à maxillis prominentes, non acutos ut in animalibus carniuoris. *Dentes.* Oculos magnos & uelut bubulos. linguam omnino ſolutam. Caudam breuem, rotundam & craſſam, tanquam porci, aut teſtudinis potiùs. Et, ſi bene memini, pedes quoq; porcinis ſimiles habet, non admodum diuiſos: (*atqui picturæ à Bellonio exhibitæ multifidos, nempe quinquepartitos, eos oſtendunt: Pierij Valeriani uerò biſulcos ceu bouis.*) Nuper tamen quidam Conſtantinopoli reuerſus, pedes teſtudinum pedibus ſimiles, in hoc animali ſe obſeruaſſe nobis retulit, Hæc ille. Crura, pedes & ungues habet ut crocodilus, ſed multò maiora, Obſcurus. Hippopotami ſunt ad ſpeciem equorũ, bifidas habentes ungulas, caudasq; breues, Marcellinus. Corio & pilis teguntur, Plinius. Et alibi, Corij craſsitudo talis eſt, ut inde tornentur haſtæ: & tamen quædam ingenio medica diligentia: ut non omnino uera ſit illorum opinio, qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putant, ſed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta eſſe, &c. Pellis unius cubiti ſpiſsitudinem habere dicitur, Obſcurus: qui apud Plinium fortè pro talis legit cubitalis. ¶ Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, Pauſanias. *Dentes.* Plinius ſimpliciter dentes eis exertos eſſe tradit. Apud Proconneſios matris Dindymenæ ſimulachrum fuit aureum, cuius facies pro ebore è dentibus equorum fluuiatilium erat confecta. id Cizyceni bello uictis abſtulerunt, Pauſanias in Arcadicis. Nympharena gemma urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis Hippopotami dentibus, Plinius. Vide etiam paulò antè ex Bellonio. qui quoniam equinis hos dentes comparat, eoſdemq; ualidos, oblongos & obtuſos eſſe dicit, in mentem mihi uenit dens neſcio cuius animalis, qualẽ nuper amicus meus Chriſtianus Hoſpinianus uir eruditus in torrente quodam, ni fallor, agri Tigurini à ſe inuentum mihi donauit. Formam & magnitudinẽ hic delineauimus. Accepi & ante annos aliquot alium ſimilem à ciue quodam noſtro, qui adhuc alterum habet. Tales autem ac tanti aliquot, (ut idem mihi retulit) ante paucos annos in agro Salodorenſi Heluetiorũ inuenti ſunt. Aiunt à foſſore quodam ædificij cauſa terram eruente, repertũ craneũ figura rotundum, unde hominis id fuiſſe coniecerit: quod inſtrumento foſſorio ab eo percuſſum (apparuiſſe enim tum primum cum iam deſtinaret ictum, nec poſſet cohibere) mox uniuerſum in puluerem abierit, ita ut ſoli dentes ſuperfuerint. An uerò hominis hoc craneum, an alterius animantis, hippopotami, aut cameli, elephantis fortè, fuerit, nõ habeo quod dicam. Dens quem habeo, quamuis circa radicem non integer, duas uncias appendit, cum humani dentes plæriq; omnes, etiam maiuſculi, drachmam, id eſt octauam unciæ partem ſinguli non excedant: unde conijciendum eſſet, quemadmodum dens ille cõmunem ſedecies excedit, ita hominem quoq; illum, ſi homo fuit, toties aliorum hominum corpora exceſsiſſe. Qua ferè proportione Antęi gigantis corpus (illius enim eſſe putabatur, quod in Tinge Mauritaniæ urbe in ſepulchro repertum eſt) noſtra ſuperauit, utpote ſexaginta cubitos longum, qui exceſſus ad quatuor quindecuplus eſt. Sed figura humanis dẽtibus abſimilis uidetur: quadrangula ferè, latera duo utrinq; plana ſunt: ex cæteris alterum partem extantem latam oſtendit, alias utrinq; depreſſas: alterum media parte anguſta eminente, utrinq; in ſulcos carinatur.

¶ Io. Boccatius in deorum genealogia ſcribit temporibus ſuis in Sicilia haud longè à Drepano urbe, gigantis corpus inuentũ, quod attrectatum in puluerem eſt reſolutum. Coniectura autem ex coxæ oſſe inita, quod integrum remanſerat, longitudinis ducentorum cubitorum fuiſſe exiſtimatum eſt. Tres autem illius dentes, qui ſoli inuenti fuère, ponderis trium rotulorum (ita regio pondera nominat) fuiſſe ait:

qui ut memoria rei seruaretur, ante aram Virginis (cuius titulus Annunciationis dicitur) positi fuerunt, plerisq; existimantibus illud Erycis corpus fuisse.

HIPPOPOTAMI AUT SIMILIUM FERARUM DESCRIPTIOnes ex recentioribus Noui orbis descriptoribus.

Bellonium equidem uerum hippopotamum nobis primũ nostro seculo, cum iam extra naturam abijsse & nusquam amplius apparere hanc feram, aliqui crederent, exhibuisse iudico, & magnas ei gratias habeo. Quanq; enim equini corporis species, quam nomen præ se fert, in eo non sit, notæ tamen pleræq; omnes à ueteribus traditæ, ei conueniunt. Quòd si dorso iubaq;, ut Plinius scribit, equum refert, & insuper hinnitu: item interioribus omnibus, nõ est quòd aliam nostri corporis ue equinam formam in eo requiramus. Fieri etiam potest ut in diuersis regionibus, Aegypto, Aethiopa, India, species huius feræ diuersæ reperiatur, aut magnitudine saltem formaq; nonnihil euarient: ut ex ijs, quæ apud recentiores scriptores duos habentur descriptionibus (qui tamen hippopotamum ueterum quod utriq; depingunt animal esse ignorarunt) hîc subijciendis lector studiosus colliget.

Qui nouum orbem obiuerunt, in flumine Gambra nuncupato, testantur piscem procreari Vituli marini speciem similitudinemq; gerentem, prẹter caput, quod equinũ existit. Nam quemadmodum uitulus partim aquatilis, partim terrenus habetur, sic is in utraq; sede uiuit, eademq; est qua bos fœmina corporis uastitate, præterquam quòd cruribus est longè gracilioribus: Itemq; bisulcis pedibus, cum duobus dentibus ad latera eminentibus, atq; adeo magnitudine ad duos dodrantes (*Gillius dodrantes dixit, author ex quo transcribit palmos, eodem puto sensu*) accedentibus, sicut aper, armatur. Egreditur interdum hoc animal flumen, & terram petit, ut quadrupedes: nec alibi quàm hac in regione huiusmodi animal inuenitur, Aloysius Cadamustus Nauigationis ad terras ignotas capite 44.

Ex libro Nauigationis Hamburgensis cuiusdam, quæ peracta est anno Salutis M. D. XLIX. Insula Noui orbis est Mersenbick nomine, regi Portugalliæ subdita, non procul Arabia Nigra in Oriente sita, religionis Mahumedicæ: illic ad litus maris uisuntur pisces equina specie, cruribus breuibus & pinnatis, pilis breuissimis. Versantur illi ut plurimũ circa litora fruticosa aut syluosa (Germanicè scribit, **an den Seekanten wo busche seind,**) & hominibus insidiantur, quos comprehensos uorant. Quamobrem accolæ fruteta resecant, ne in eis latitare possint, qui præuiderit, facilè euadit.

Morß animal. Circa ostia Petzoræ fluuij (inquit Sigismundus Liber Baro in Cõmentarijs rerum Moscouiticarum) quæ sunt dextrorsum ab ostijs Duuinæ, uaria magnaq; in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, instar castorũ, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportione aliquanto altiore, latioreq;, dentibus superioribus duobus in longũ prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: ubi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, uigilem, gruum instar, ex suo numero constituit. qui si obdormiscat, aut fortè à uenatore occidatur, reliqua tum facilè capi possunt, sin mugitu, ut solet, signum dederit, mox reliquus grex excitatus, posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tanquam uehiculo, per montem delapsi, in Oceanum se præcipitant: ubi in supernatantibus glacierum frustis pro tempore etiam quiescere solent. Ea animalia uenatores, solos propter dentes insectãtur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: hisq; pro ornamento magis, quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, utuntur. Porrò apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pondere ueneunt, pisciumq; dentes uocantur, Hactenus ille. Ego quanquam suprà elemento C. inter Cete Rosmari nomine de hac belua egerim, libuit tamen hoc in loco tam exactam nobilissimi ac fide digni scriptoris de eodem historiam proponere: ex qua cum Hippopotamo nonnihil ei commune esse conieceris: nempe uitam ambiguam, magnitudinẽ bouis, pedes quaternos, eosq; breues, dentes eminentes: quæ omnia etiam præter dentes cum phoca quoq; ei conueniunt, & insuper mugitus, & uita in mari, non in aqua dulci: ut inter phocam & hippopotamũ ambigere quodammodo uideatur. Reperitur etiam in Oceano apud Samogetas, eodem teste. Alibi etiam è Moscouia in Lithuaniam & Turciam hos dentes exportari ait.

Tiburo Indicus inter Cete descriptus nunquid ad hippopotami naturam accedat, uti & Manatus & Catullus, an sui omnino generis sint, quærendum.

C

Amphibius. Equi fluuiatilis natura est, ut uiuere nisi in humore non queat. Nam & terrestres equi balneũ omnino adamant, & aquæ dediti sunt, Aristot. Et rursus: Equi fluuiatiles pariunt educantq; in sicco. Humore nec omnino carere possunt, nec in ipso aliter agere quin certis interuallis respirẽt. Est crocodilo cognatio quædam amnis eiusdem (Nili,) geminiq; uictus cum hippopotamo, Plinius. Hippopotamus animal est terræ, mari atq; amni cõmune, Vuottonus. sed in mari etiam reperiri, ueterum, quod sciam, nemo tradidit. Albertus libro 24. de animalibus ex authore obscuro de naturis rerum, cuius uerba plerunq; recitat, Equus marinus (inquit) anteriore parte spe-

Equus marinus Alberti.

ciem

ciem equi præ se fert, posterius desinit in piscem. Pugnat contra multas in mari animantes. uescitur piscibus. Hominē ualde timet, & extra aquam nihil potest. Statim enim moritur ab aqua extractus. Sed tale animal nullus ex idoneis authoribus nobis descripsit: neq;, si in rerum natura extet, hippopotamus fuerit. Hippopotamus aquatilis ac terrestris bestia, die quidem in imis aquis latet: noctu in terram egressus, fruges & fœnum depascitur, destruens passim propinquas agrorum messeis, Diodorus. Quo astu quidem segetes depascatur, ut insidias caueat, amplius explicabitur mox in D. De Hippopotamo dubium est an rectè scripserint ueteres, sine humore eum uiuere non posse, non minus quàm castorem, phocam & crocodilum. is enim quem uiuum uidi, per duos aut tres annos in aquam ingressus non fuerat; ut referebāt illi à quibus regebatur, Bellonius. Idem hoc animal negat habere dentes acutos ut carniuora. Viuit enim (inquit) arundinibus, & cannis sacchari, & folijs papyri herbæ. Cicuribus brassica, melopepon, fœnū, panis, & huiusmodi obijciuntur. Animal crudelissimum est hominibus occidendis, & nauibus subuertendis, Albertus. Nilus producit etiam equos, nō minus malum hominibus quàm crocodili: Pausanias in Messenicis, de beluis fluuiatilibus androphagis loquens. ¶ Lingua ei penitus soluta est: qualem uerò uocem emittat, cum intendere libet, nescio: cum non audierim nisi sonum quendam gutturis, ab eo fauces aperiente, ædi. Veteres aliqui hinnire eum, equi instar, tradiderunt, Bellonius. ¶ Fœcundissimum prole animal est, ut quod singulis annis parturiat, Diodorus. Parit educatq; in sicco, Aristot. ¶ In aqua natationi non uidetur idoneus, sed ingredi tantum in fundo seu uado fluminum. quare & Nicander, Τόσσον ὑπεστείβων λείπει βυθόν. ubi Scholiastes Στείβων πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κολυμβᾷν εἶπε. νηκτὸν γάρ ἐστι τὸ ζῶον. Verè ne autem animal natatile esse dicat, dubitari potest.

Cibus. *Vox.* *Partus.* *Natationi ineptus.*

D

Hippopotami ultra animalia cuncta ratione carentia sagacissimi sunt, Marcellinus. Atqui fluuiatilem equum quidam dixit pro homine stupido, ut infrà referemus in H.h. Coriū adeò crassum habent, ut inde tornentur hastæ, nec medica interim quædam diligētia ingenio deest, ut non omnino uerum sit subtilitatem animi cute operimentisq; corporum cōstare, ut in B. recitauimus. Cum distenditur nimia satietate, arundines recens cæsas petit, per quas tandiu obuersatur, quoad stirpium acuta pedes uulnerent, ut profluuio sanguinis leuetur sagina. Plagam deinde cœno oblinit, usq; dum uulnus conducatur in cicatricem, Solinus. In quadam medendi parte etiam magister extitit, assidua nanq; satietate obesus exit in littus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimū uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in uentre (al' crure, super calamos recens exectos, femora conuoluit & crura, Marcellinus) uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit, Plinius. Ab hoc medici eximere in morbis sanguinem, quod phlebotomiam uocant, didicere, Massarius. Alibi & Plinius repertorem detrahendi sanguinis eum appellat. ¶ Depascitur segetes, destinatione antè (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ cōparentur, Plinius. Noctibus segetes depascitur, ad quas pergit auersus, astu doloso, ut fallente uestigio reuertenti nullæ ei insidiæ præparentur, Solinus. Ego rem aliter accipio: nempe aduersum eum ingredi segetes: auersum deinde, id est retro pascentem, in fluuiū regredi, non tam ut uestigijs fallat, quàm ut si quæ insidiæ à terra ei tenderentur, (ex fluuio enim nihil metuit,) ita non lateant. Fluuiatiles equi Nili alumni, segetum ut maturitas uenit, & flauent spicæ, non eas continuò depasci ingrediuntur, sed extrinsecus cōiecturis assequuntur quantum ad se explendos satis sit. Post talem considerationem pascere in agrum ingrediuntur, & inter pascendum retro uersus Nilum cedunt. Hoc enim ipsum eo pacto machinantur, ut agricolas, quos ante se, non à tergo adfuturos expectant, longiùs uidere, & in Nilum faciliùs se recipere possint, Aelianus de animalibus 5.53. In eandem sententiam Nicander in Theriacis canit: --- τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σάϊν αἰθαλόεσσαν Βόσκει, ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην. Ὅς τε καὶ ἐκ ποταμοῖο λιπὼν ζάλον εἰλυόεντα, Χιλοῖ ἔτι χλοάουσι, νέον δ' ἀπεχεύατο (enallage est numeri, singularis pro plurali) ποίην; Τόσσον ὑπεστείβων λείπει βυθὸν, ὅσσα τιόν περ Ἐκνέμεται γλυφίεσι παλίσσυτον ὄγμον ἐλαύνων. Inter arundines celsas & squalentes nimia densitate hæc belua cubilibus positis, otium peruigili studio circumspectat, laxataq; copia ad segetes depascendas egreditur. Cumq; iam cœperit redire distenta, auersis uestigijs distinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas insidiatores secuti, repertū sine difficultate confodiant, Ammianus. ¶ Equus Nili, ut dicit Michaël, monstrum est ingens ac fortissimum in Nilo: crura, pedes & ungues (Crura & dentes, Albertus) habet ut crocodilus, sed multò maiora. Humanarum mortium cupidissimū est. nam cum ei nauis in portu occurrerit, unum pedem in terra figens, altero nauem anteriùs arripiens facillimè scindit, uel inclinatam aliquando mergit. unde in locis quæ frequentat magna multitudo hominum ab eo perditur. sed hoc malum rarissimè inuenitur, Albertus & Author de nat. rerum. Qui hippopotamum animal terribile & crudele esse putarunt, falsi mihi uidentur. uidimus enim nos adeò mansuetū hoc animal, ut homines minimè reformidaret, sed benignè sequeretur. Ingenio tam miti est, ut nullo negocio cicuretur, nec unquam morsu lædere conatur, Bellonius. ¶ Antiquitus (ut author est Suidas) in regū summo sceptro ciconiæ figura ponebatur, in imo hippopotamus: ut ipso gestamine admonerentur pietatem plurimi facere oportere, uiolentiam cohibere, nam hippopotamus animal est

ferum est, ac uiolentum, atque adeò, impium: quippe quod interfecto patre matrem init, teste Plutarcho, Erasmus Rot. in prouerbio Ἀντιπελαργεῖν, de quo plura scripsimus in Ciconia D. Meminit etiam Varinus, & Aristophanis Scholiastes in Aues. Impijssimus est fluuiatilis equus, qui patrem quoque suum exest & conficit, Aelianus. Cum ad confirmatam ætatem peruenit, statim periclitatur an uiribus superior parente suo euaserit: ac si pater cedit, eũ uiuere permittit, ipse uerò cum matre coit. Sin quò minus cum matre libere uenereo cõplexu implicari posit, pater obsistit, eum ipsum interficit, Gillius. Equi terrestres alunt suos parentes: fluuiatiles uerò occidunt, ut ipsi matres ineant, Porphyrius libro 3. de abstinendo âb animatis.

E Scrobibus effossis aliqui capi hoc animal dicunt, Bellonius. *Captura.* Capiuntur arte quadam hominum, illos telis appetentium. Quum enim apparent, circunstant undique homines, uulnerantque telorum, quæ alligant funibus, iactu, laxantque, quoad exangues facti capiatur, Diodorus Siculus. Nullis capi potest hæc belua instrumentis, nisi reti ferreo, ex cathenis apud Damascenos in hoc opus fabricatis. Capta quoque malleis tantum ferreis occiditur, propter pellis crassitudinem, Author de nat. rerum & Albertus. Captus facile cicuratur. Vide in D. *In spectaculis exhibitus.* ¶ Primus hippopotamũ & quinque crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit, Plinius & Solinus. Fuit hic Scaurus pater illius Scauri, quem defendens Tullius imperat Sardis, ut de familia nobili ipsi quoque cum orbis terrarum autoritate sentirent. Et per ætates exinde plures sæpe huc (Romam) ducti, nunc inueniri nusquã possunt, *(&c. ut in B. retuli,)* Ammianus. Hippopotamũ & rhinocerota primùm uisos Romæ scribit Dion, Augusto de Cleopatra triumphante: etiamsi Pompeij ludis factum id Plinius tradat, Cælius. Edita munera in quibus crocodilos atque hippopotamos (&c.) exhibuit, Iulius Capitolinus in Antonino Pio. Fuerũt sub Gordiano Romæ elephãti XXXII. hippopotamus & rhinoceros unus, & alia animalia innumera, quæ omnia Philippus ludis secularibus uel dedit uel occidit, Idem. Constantinopoli nostro tempore in palatio Constantini dicto elephanti & hippopotami ostenduntur peregrinis pecunia aliqua oblata. Hippopotamum è stabulo solutum exire permittunt, nec metuunt ne mordeat. Rector eius, cum spectatores oblectare libet, caput aliquod brassicæ capitatæ, aut melopeponis partẽ, aut fascem herbarum, aut panem, manu è sublimi protendit feræ: quod ea conspicata tanto rictũ hiatu diducit, ut leonis etiam hiantis caput facile suis faucibus caperet. Tum rector quod manu tenebat, in uoraginem illam ceu saccum quempiam immittit. Manducat illa & deuorat, Bellonius.

Noxa ab eo. ¶ Segetes & fœnum in proximis Nilo agris uastat hæc belua, ut in D. dictum est. Homines an inuadat & uoret, dubitatur. Vide in C. de cibo eius. Recentiores quidam, naues quoque in Nilo ab eo deprimi tradunt. *Vsus.* ¶ Aduliton oppidum, maximum emporium est Troglodytarũ & Aethiopum: deferunt plurimum ebur, hippopotamorũ coria, &c. Plinius. Tergoris hippopotami crassitudo tanta est, ut ex eo uenabula (δόρατα, Niphus non rectè scuta interpretatur) faciant, Aristoteles interprete Gaza. Herodotus corium tam crassum esse prodidit, ut ex eo arefacto fiant ξυστὰ ἀκόντια, hoc est pila missilia, interprete Valla. Corij crassitudo talis *(quidam ineptè cubitalis legunt)* ut inde tornentur hastæ, Plinius. Et rursus: Tergus ad scuta galeasque impenetrabile, *(quod nullo iactu aut ictu penetrari queat,)* præterquam si humore madeat. ¶ De usu dentium diximus in B. ¶ Sanguine utuntur pictores, Plinius.

F Carnibus est durissimis, & ad digerendum difficillimis. Interiora singula inutilia ad uescendum, Diodorus Sic.

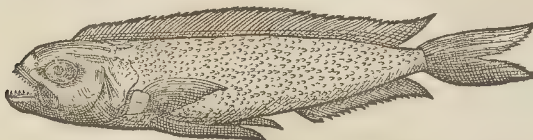
G Cinis corij hippopotami cum aqua illitus, panos sanat, Plinius. Panos discutit, Galenus ad Pisonem. Eundem Archigenes apud Galenum ad alopecias illini iubet: & Galenus in Parabilibus 2.86. Alopecias explet, Plinius. Maculas oculorum & totius corporis abstergit, Bellonius. ¶ Pellis è sinistra parte frontis in linteolo adalligata inguinibus, Venerẽ inhibet, Plinius. ¶ Adeps eius febres frigidas sanat, Plinius. ¶ Dentes è parte læua dolores dentium scarificatis gingiuis sanant, Plinius. Testes exiccati ac triti contra serpentium morsus bibuntur, Dioscorides. Plinius & Nicander ad idem auxilium drachmam ex aqua bibendam præcipiunt. ¶ Fimum suffitu febres frigidas sanat, Plinius. Praxagoras in epilepsia cum accessionẽ uiderit cõmoueri, deprimit partes quæ fuerint in querela, atque defricat castoreo, & uituli marini uerêtro, siue uirilibus hippopotami, Cælius Aurelianus hæc illum facientem improbans.

H *Icones.* De iconibus hippopotamorũ antiquis, in statuis & numismatis, uide suprà in A. Ciconia in regum summo sceptro antiquitus effingebatur, hippopotamus in imo, ut docuimus in Ciconia D. & superiùs etiam in hac ipsa historia D. ¶ Celebratissima est species illa (inquit Pierius Valerianus in explicatione symboli illius, cuius ab initio Corollarij picturam posui) quæ uisebatur olim Hermopoli: ea scilicet pictura, ut Hippopotamus esset, supra quẽ sculptus erat accipiter cum serpente dimicans. Cuius argumenti significatum id esse tradunt Aegyptiarum literarum periti, ut Typhonem ab Osiride ui domitum, cum de principatu certamen cõseruissent, intelligendum autument: per fluuialem equum Typhonem ab Osiride ui domitum, per anguem principatũ interpretantes: *(per accipitrem uerò uim & principatum: quo ille uiolenter sibi quæsito, sæpe per improbitatem tum ipse turbari, tum alios perturbare sua sponte uoluerit, Plutarchus in libro de Iside & Osiride:)* atque ita improbitatem potiores sibi partes asserere conantem, uirtuti demum cedere subinnuant. Eadem de causa cum

cum ſacra faceret eo die, quo Iſidis aduentus è Phœnicia celebratur, fluuialem equum religatum libis inceſſere per ludibriũ conſuerant. Non diſsimularim hîc Aureoli tyranni tumulum ad pontem Aureolum Inſubriæ ſupereſſe, à Claudio Cæſare ſex elegorum uerſuum epitaphio nobilitatum, in cuius conditorij parte prima Hippopotamus ſit incilus, quẽ ſerpens cauda mordicus apprehenſa complectitur. Id puto ſignificare, tyrannidem tandem temporis ſpatio domitam, &c. Hæc ille ſub lemmate Improbitas edomita. Porrò pedes'ne & ungulæ hippopotami in hoc Pierij ſymbolo meliùs expreſsi ſint, an in ijs quas Bellonius exhibuit iconibus, oculatus tantũ teſtis aliquis probè dijudicârit. ¶ In Sai in ueſtibulo ædis Mineruæ ſculptura uiſebatur huiuſmodi: Primò infans, deinde ſenex, accipiter, piſcis, poſtremò equus fluuiatilis impudentiam ſignificans, &c. Reliquam interpretationem leges in Accipitre H. h. ¶ Meritò etiam Aegyptij ſacerdotes (inquit idem Pierius) cùm impium, cùm ingratum, cum iniuſtum quempiam notare uellent, Hippopotamum proponebãt. Admonituri uerò mortales omnes, uitia ea omnino eſſe declinanda, totaq; animi fortitudine ſupprimenda, duas eius animalis ungulas deorſum inuerſas facere conſuerunt, ſiquidem is ab ineunte ſtatim adoleſcentia patri incipit infeſtus eſſe, tentatq; ſi poſsit eum decertando ſuperare, quem ſæpe in pugnã prouocat, quòd ſi acciderit ut uictor euadat, matris coitum affectat, uita patri condonata: ſin uictus aut cohibitus à patre fuerit, neq; tam ſcelerati uoti compos fieri potuerit, perdurante tamẽ prauitate tantiſper conatum differt, donec adoleſcat: factusq; iam robuſtior atq; ualidior, deteriorem ætate factum patrem inuadit, fœdiſsimeq; necatum petulantiſsimè dilaniat. Inuerſas igitur ungulas eas ideo ſtatuebant, ut qui rem ſpectarent, quid illæ ſibi uellent cõmonefacti, propenſiores fierent ad pietatem. Id quod tantæ apud eos curę fuit, ut principum ſceptra, & huiuſmodi pleraq; inſignia, atq; geſtamina & monumenta, armaq; aliquot, quorum quotidianus eſſet uſus, ita inſignirent, ut in ſumma potioreq; parte ciconiã præfigerent ex ære, uel ex auro argentóue factam, infernè uerò ungulam Hippopotami ſubijcerent, quod impietati præferendam eſſe pietatem indicaret. ¶ Horas etiam Aegyptij ſacerdotes (inquit idem) per fluuialem equum ſignificare ſoliti ſunt, qua uerò de cauſa id facerent, neq; Horus ſcripſit, neq; nos apud quempiam traditum inuenimus. ſi quid tamen ariolari liceat, dixerim ego, quia depaſcit ſegetes deſtinatione, ut ferunt, antè determinatas in diem, &c. Horæ uerò nomen plerunq; pro tempore cuiuſcunq; maturitatis accipitur apud Græcos. (*An quia certum agri ſpatium ingreditur, quantum ſibi retrogredienti paſcendo ſufficere iudicârit? Eſt autem hora quoq; certũ temporis ſpatium.*) Vel ea fortè de cauſa horas indicare dictus, quòd diem & noctem duplici natura dimetitur. Siquidem interdiu in imis aquis latet, noctu in terram egreditur. Apud Aegyptios autẽ nox cum die pari propémodum horarum numero aſsiduè diſpeſcitur.

Heliogabalus hippopotamos habuit, Lampridius. ¶ Ἄνοιγ', ἄνοιγε τὴν θύραν: ἠλίθιον πάλαι πολιπατῶν, ἀνδριάς, ἀλήθων ὄνος, ποτάμιος ἵππος, τοῖχος, ὁ Σελεύκου τίγρις, Alexis in Pyrauno apud Athenæum: uidentur autem hæc omnia prouerbialia quædam conuicia in hominem ſtupidum, quem aſinum aut lapidem dixeris. ¶ Fluuiatiles equi in plaga Papremitana ſacri ſunt, in cætera Aegypto non ſacri, Herodotus. h.

DE HIPPVRO, RONDELETIVS.

IΠΠΟΥΡΟΝ Gaza equiſelem uertit. Plinius Græco nomine uti maluit. Dorion & Epænetus κορύφαιναν etiam uocari ſcripſerunt. Hiceſius ἵππουρος nominauit ἱππουρεῖς. Numenius ἵππουρον ἀφνιστὴν uocat. Hiſpani lampugo. (*Suprà Glaucum maiorem à quibuſdam lampugo uocari ſcripſit, ſed falſò.*) A Athen. lib. 7.

Piſcis eſt marinus noſtris undis incognitus. Ego quidem in Hiſpania tantùm natos hactenus uidi. Hæc præ alijs omnibus piſcibus illuſtris eſt & ſpectabilis in iſto piſce nota, quòd ſtatim à roſtro uel à capite ueluti criſta erigitur, continensq; pinna magna ad caudam uſq; protenſa. Huic ſimilis alia eſt à podice ad caudam uſq;, ſed breuior. Pinnæ branchiarum breues, latæ, auri æmulæ. Quæ in uentre, ſunt longiores, nigricantes, podicem ferè attingentes, qui in medio corpore ſitus eſt. Os mediocre eſt, dentes exigui, acuti in maxillis, palato & lingua. Oculi magni. Squamæ minutiſsimæ. Glauco, colore internisq; partibus ſimilis eſt, ab eo diſsidens, quòd hic à capite ſenſim tenuior fit ſtrictiorq;, ille à podice tantùm donec in latam caudam deſinat. B

Hunc ueterum hippurum eſſe rationibus confirmare oportet. Ac primùm ipſius etymum id docet, ἵππουρος enim à cauda equina nomen habet, quòd pinna à capite incipiens caudæ equinæ ſit. A Quòd ueterum hippurus hic ſit.

similima sit, id est, longa continens uillisque multis constans, cuiusmodi in nullis alijs piscibus reperitur. Nemo enim existimet à cauda piscis, equi caudæ simili hippurum nominatum, id esset hominis (*omnino fortè, non hominis*) partium usum ignorantis. Cùm enim cauda ad dirigendam natationem claui instar à natura condita sit, si tam longa propenderet, uillisque à sese seiunctis cõstaret, non facilè huc illucque flecti posset, neque solùm natationem non iuuaret, sed ei maximè obesset.

Coryphæna unde dicta. Præterea κορυφαίνης nomen ad id alludit. Nam à pinna quæ à uertice incipit, in eoque ueluti crista erigitur, κορύφαινα dicitur ἀπὸ τῆς κορυφῆς: est enim κορυφὴ uertex, pars capitis inter occiput & synciput, & per metaphoram cuiuslibet rei summũ & extremum. *Ex piscis natura, & primùm incremento.* Quæ sequuntur rationes magis ex piscis natura petitę sunt. Aristoteles lib. 5. de hist. animal. cap. 10. scribit, hippuri ex ouis fœtus ex minimis celerrimè in maximos euadere, quod in nullo pisce manifestiùs quàm in hoc obseruari potest. Cùm enim Hispani piscatores paruos hippuros ceperint, nassis includunt, illicque crescere sinunt breui tempore, utpote quorum incrementũ indies conspiciatur. *Partus.* Præterea hippurus (ut Arist. ibidem tradit) uere tantùm parit. *Occultatio.* Et eodem Aristotele autore, cùm pisces multi serpentum more hyeme lateant, apertißimè hippurus id facit & coracinus. Nam hi soli nusquam capiuntur nisi statis quibusdam temporibus, eisdemque semper. *Lib. 9. cap. 16.* Id Plinius literis prodidit. Quum asperæ hyemes fuerint, multi cæci capiuntur: itaque his mensibus latent in speluncis cõditi, sicuti in terrestrium genere retulimus, maximè hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquã æstatis paucis diebus & ijsdem semper. Quæ in hoc pisce uerißima esse comperi. Cùm enim in Hispaniam huius piscis recipiendi gratia scripsissem frequentiùs, diuersis anni temporibus, nunquam nisi autumno ad me missus est, id omni asseueratione affirmantibus piscatoribus nunquam nisi æstatis certis dieb. capi. *Carniuorus.* Gaudet hippurus naufragijs & naufragiorũ fragmẽtis, quia carniuorus est.

F Carne est pingui, suaui & dura, qualis thynnorum, glaucorumque est caro. Archestratus apud Athenæum hippurum Carystium commendat.

Hippus. Meminerunt Athenæus lib. 7. & Plinius lib. 32. cap. 11. hippi piscis, quis is sit nondum planè scio, nisi idem sit cum hippocampo, de quo suo loco dicemus.

COROLLARIUM.

A Hippuro pisci nomen unde sit impositũ, non constat: caudam enim eius equinæ similem esse, etsi nomen præ se fert, probabile non est, neque authorum aliquis tradit. Fortè ita dictus fuerit διὰ τὸ ἵππου δίκην ὀρούειν καὶ ἐξάλλεσθαι, unde & ἀρνευτὴς uocatur. Apud Homerum quidem ἀρνευτὴν aliqui delphinum interpretantur, hoc est urinatorem. quæ uox Latina detorta est à Græcis. Scribitur autẽ Græcè tum ἀρνευτὴς, tũ ἀρνευτὴρ, ἀπὸ τῶν ἀρνῶν, id est ab agnis similiter salientibus, demisso capite, parte posteriore sublimi, ut dixi in Agno H. a. Gaza Equiselim transtulit. Κορύφαινα, piscis quidam, Hesychius & Varinus. Ἔπουρος genus piscis apud eosdem, corruptum fortè ab hippuro nomen. Alius est Σάπουρος uulgò dictus à Græcis, nempe hepatus Rondeletij. ¶ Hippuri nomen Germanicum fingemus ein Federkopff, id est Pinniceps, quoniam pinna dorsi à capite ei incipiat, uel circũscribemus, ein Meerfisch uß Hispaniẽ Lampugo genañt.

C Hippurus piscis est pelagius Oppiano libro 1. Hippuri celeres, Ouidio in Halieut. inter pelagios.

E Hippuri (ut canit Oppianus Halieut. quarto) si quid in mari uagum & fluctibus obnoxium uiderint, omnes statim frequentes proximè comitantur: maximè uerò si naufragæ nauis disiecta oberrent fragmenta. In hæc qui inciderit piscator facilè uberem horum pisciũ prædam consequitur. Sed naufragia deus auertat. nam aliter quoque capiuntur hippuri. Confertos harundinum fasces lapide inferiùs alligato quo deprimantur in mare deijciunt. Circa hos illico hippuri umbræ amantes congregantur, & dorsa harundinibus affricare gaudentes manent. Tum piscatores hamos escis instructos demittunt: quos illi certatim apprehendere festinant, ita ut permultos deinceps facillimè capiant: magis enim auiditas piscium nimia in hamos propera ruit, quàm piscatores ipsi festinare hamis immittendis & extrahendis queant. ¶ Hippuris xiphiæ & iuli inescantur, Idem.

F Hippurus ualde aptus est & suauis ad comedendum, Kiranides. Hippurus Carystius optimus est, cum alioqui uiles ferè pisces circa Carystum sint, Archestratus. ὀξύρυγχοι ῥαφίδες, ἵππουροί τε, Epicharmus in Nuptijs Hebę. Τοῖσί κε θαῤῥήσαιο φαγεῖν λελιημένος ἰχθῦν, Ἠὲ μέγαν συνόδοντ', ἢ ἀρνευτὴν ἵππουρον, Numenius. A Matrone Parodo quoque in descriptione conuiuij Attici nominantur hippuri.

G Fel eius cum melle sine fumo inunctum, omnem hebetudinem, uel nigredinem, uel obscuritatem sanat. Et omni modo eandem habet uim quam fel hyænæ, Kiranides.

H Hippurus etiam muscæ fluuiatilis genus est, magnitudine anthedonis, colore uespæ, piscibus expetitum, Aeliano 15. 1. Sciurus animalculum quadrupes, alio nomine campsiurus & hippurus uocatur, Hesychius & Varinus. Hippuris etiam herba est, equisetum Latinè dicta. Huius genera duo à Dioscoride describuntur. Tertium uidetur, quod polygonum syluestre à Plinio uocatur, circa Bergomũ in Italia hodie uulgò ab herbarijs Cauda equina maior, alibi ferè hactenus incognita, neque descripta quod sciam à quoquam nostri seculi. ¶ Denique hippuris Homero galeam

leam significat, uide in Equo quadrupede.

Hippuri celeres, Ouidio. Ἀργυτὴς ἵππουρος, Numenius. Φιλόσκια φῦλα ἱππούρων, Oppian. Epitheta.
HIPPVS. Vide suprà in Equo pisce.

DE HIRCIS PISCIBVS.

HIRCVS piscis, τράγος, alius est Aristotelis, nempe Mæna mas: alius Athenæi. Vide suprà in Gobione nigro Rondeletij. Nominantur & spongiæ quædam hirci, de quibus infrà. Hirci quadrupedis historiam, & huius uocabuli philologiam in Quadrupedibus habes. ¶ Hircos marinos ex Aeliano Volaterranus non rectè pro arietibus marinis conuertit.

DE HIRVDINE, RONDELETIVS.

HIRVDO à Græcis βδέλλα nominata est ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, id est à sugendo, quemadmodum à Latinis quibusdam Sanguisuga. A

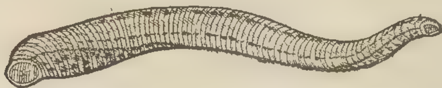
Palustre est insectum, unde à Theocrito λιμνᾶτις cognominata est. B

Sub lapidibus latet, quiescitque in sese contracta fabæ latitudine & longitudine, ac (C) ueluti ex circulis aliquot constans. Priore parte os est, posteriore acetabulum. quum repit os acetabuli modo ita applicat ut hæreat, reliquumque corpus trahat, tum extenta uermis specie est. In ore tres illi dentes esse cõtrario occursu sese collidentes ex eius demorsu colligimus. Partes internas indiscretas habet. Variæ hirudines reperiuntur, aliæ nigræ sunt, aliæ rufæ, aliæ diuersis coloribus notatæ. Hirudines diuersæ.

Nullus est planè earũ in cibis usus, sed in medicina non infrequens. nam ad hæmorrhoidum sanguinem exugendum admouentur, uel alijs partibus ad sanguinis euacuationẽ, quando ægri excisorij scalpri uim ferre non possunt, uel pars tolerare non potest. Equorum ora subeunt, & sugendo emaciant. Venenatæ creduntur potissimùm rufæ. Quòd si dentes reliquerint in carne infixos, ulcera fiunt dysepulota. G

COROLLARIVM.

Icon hæc hirudinis maioris & uariæ est.

Hirudo quanquam insectorum generis est, & uermis quidam: quia tamen in aquis uiuit, Aquatilium historiæ accedit. Hirudinem prisci semper dixerunt, Plautus, Horatius, Cicero. Posteriores sanguisugam quoque. Hirudinem sanguisugam uulgò cœpisse appellari aduerto, Plinius. Sunt qui irudinẽ sine aspiratione scribant, quod non probarim. Hirudo si dicatur ex eo quòd hærendo sanguinem ducat, aspirationem habebit, sed non conuenit in quantitate syllabæ, Iouianus Pontanus. ¶ Aluka, עלוקה, Dauid Kimhi ex magistrorum sententia multis uerbis describit hirudinem uel sanguisugam, quæ uulgò dicatur ארריגי. Quanquam R. Saadias priuationem intellexit tantùm Prouerbiorũ 30. R. Leui ben Gerson & interpres Cabuenaki sanguisugam intelligunt. Septuaginta interpretes βδέλλα. Hieronymus sanguisuga. Chaldæus uocẽ Ebræam retinet. Plura de hac uoce leges in Quadrupedibus ouiparis in Crocodilo A. quidam enim crocodilum conuertunt. ego hirudinẽ potiùs dixerim: quoniam Arabicæ uoces huic finitimæ sunt, quas apud Syluaticum legimus pro sanguisuga, nempe Aleca, Alelica, & Aletha: item Alag apud ueterem glossographum Auicennæ. Anaka, אנקה, alij aliter interpretantur, ericium, uiuerram, (uel fibrum potiùs,) mygalen, hirudinem. uide in Echino quadrupede. Græcè βδέλλα scribitur per alpha, dictione trochaica, ut & reliqua quæ λ. duplex habent, σκίλλα, κόλλα, &c. ut docet Herodianus & alij grammatici. deriuatur autem à uerbo βδάλλειν, quod ἐκμυζᾶν, id est exugere significat. Idem & Nicander insinuat hoc uersu: Ἀθρόα προσφύονται ἀμελγόμεναι χροὸς αἷμα. Est & βδέλλιον diminutiuum, apud Etymologum. Βαῦτυξ, (prima uidetur circunflectenda, ut in κῆρυξ,) hirudo, Hesychius & Varinus. Apud eosdem βλέκυγες, βλέτυες, βλιμβλεῖς, & δρίλακες secundum Elienses, pro hirudinibus exponuntur. ¶ Scoppa Italus hirudinem interpretatur la sanguisuca. Alibi in Italia sanguettole uocãt, ut audio, alibi magnate. Galli Sansue. Germani Ägle, nomine forsan facto ab aculeo. os enim aculei instar, & quidem trisulci, morsu infligit. Sic & perca fluuiatilis Egle à pinnis dorsi aculeatis. Inferiores Germani, ut Flandri, Lake, uel Lyckelake. Angli Horse leche, uel Horselich (proferunt autem ch. ut nos tsch.) quòd medeatur equorum cruribus admota. nam Horse eisdem equus est. alij lowch leache. Eliota Anglus scribit a

Horſeleache uel Blud ſucker. Poloni Pijawka.

Hirudines ruffæ à medicis damnantur, ut in G. referam: ubi in electione earum ad remedia alias quoq; earum differentias recenſebimus. Apud nos ſunt nigræ penitus & planæ: & ſunt uirgulas rubeas in dorſo habentes, & aliquantulum rugatæ, Albertus. Et rurſus, Quædam earum inuiſibiles ſunt, & filares. Nigræ uel fuſcæ apud nos (Tiguri) minores ſunt, & frequentiores, eædem ignauiores: aliæ maiores, ſubuirides (ex nigro ferè) lineis ſeu ſtrijs per longitudinem ſubflauis, aut ruffis, in quibus puncta aliquot nigricant, diſtinctæ: hæ cõmodæ ſunt medicis. Venetijs uirides uidere memini, ceu paruas lacertas, maculis hinc inde nigris. Germani maximas hirudines ab equis denominant Roſsäglen: quarũ nouem aiunt ſugentes uel equum occidere poſſe. Sanguinẽ illas aiunt quidam inter ſugendum ſtatim ano reddere, & inſatiabiles hærere. Mihi hoc probabile non eſt. In aquis ſtagnantibus & paludibus, hirudines quales dixi, reperiuntur: nigræ ſcilicet, ſubuirides, uariæ. In purioribus & fluentibus etiã albæ perexiguæ, quales uel piſcibus nonnunquam adhærent: ore utrinq; lato in circulum, ſed altero duplò latiore. ¶ In iecinoribus etiam boum & ouium aliquando genus quoddam hirudinum adnatum reperitur, putrefacto corruptóq; hoc uiſcere. Vermes quidam ſunt albicantes, tertiam digiti partem longi, dimidium digitum tranſuerſum lati, folliculis quibuſdam incluſi, pertenues; neq; in uentriculo illi, neq; alibi quàm in iecinore inueniuntur, uiui quidem, & mobiles; quod non ubiq;, non circa montanas & recentes aquas, ſed putridas tantùm contingit. Sic affectum iecur lanij abijcere iubentur. ¶ In Mauritaniæ quodam flumine aiunt hirudines gigni ſeptenûm cubitorum, quæ gulam perforatam habeant per quam reſpirent, Strabo.

B Sanguiſugæ oſsibus carent, & pedibus, ac pinnis, nec ullum membrum habent, ut uidetur. ſed toto corpore ſimiles ſunt, ut columna. Os habent inſtar trianguli, quod ex inflicto ab eis uulnere apparet, Albertus & Author de nat. rerum. Culex fiſtulam in ore habet, qua terebrat cutem ut ſanguiſuga, Arnoldus Villanou. Eraſmus Rot. hirudini tribuit linguam biſulcam ac fiſtulatam, quam penitus infigat cuti. Obſeruaui in genere maiore, quod aptius medicis eſt, os non ita rotundum ut in minoribus, ſed acutius, quod facillimè cutim penetrat, & per lintea etiam tenuiora euadit. In minore os planius & rotundius, inſtar ſphincteris aut muſculi rotundi. In omnibus, foramen in medio exile eſt: ab ore ad aluum unus continuus meatus. corpus totum circulis quibuſdam, ut in lumbricis, ambitur: quibus extenſis contractis'ue mouetur & εἰλυσπᾶται lumbricorum inſtar. In mortuis pleriſq; longitudo circiter digiti. Lineis & punctis nigris notantur omnes: reliquo colore uariant, ut dictum eſt.

C Hirudines aquis ſtagnantibus & algoſis gaudent, paludibus ad ripas lacuum pręcipuè. nigræ magis in aquis putridis & foſsis degunt. albæ paruæ, ut diximus, etiã in riuis & fluuijs. Si quis è fluuio biberit ſiti urgente, λεπτὰ δ᾽ἀσεῖλας παλάμῃ μνιώδεα θρῖα, periculum eſt ne hirudinem ſimul cum potu deglutiat. ¶ Hominem impediunt ac beſtias, ut ſanguinem eorum ſugant, cuius ſatietate nimia mortem ſibi ſæpiùs accerſunt, Author de nat. rerum. Aequè eſt mira, ut ricini, ſanguinis & hirudinum generi in paluſtri aqua ſitis. nanq; & hæ toto capite conduntur, Plinius. Auiditate ſugendi dulcem ſanguinem hominis, ſuccum emittunt, & alium cõtinuè recentiorem ſugunt, Albertus. Cum carni adhæreſcunt, quantò magis trahuntur, tantò fortiùs inſident, donec rumpantur. itaq; ſanguinem putridum extrahunt, & alios ſanando ſeipſos occidunt, Author de nat. rerum. Sugendo trifidum uulnuſculum imprimunt, ita ut radij ab uno centro terni æquidiſtantes procedant. Lutum capitis boni odoris & ſaporis eſt, quod in regionibus ad orientem ſeplaſiarij uulgò uendunt. id edi ſolet, & à mulieribus prægnantibus & alijs quorum corruptus eſt appetitus expetitur. mulieres maximè utuntur eo in balneis, illinendis capillis (unde nomen ei à capite factum) ut in longitudinem excreſcant. Dicunt etiam Arabes gratiſsimum id eſſe ſanguiſugis: & ſi locus aliquis eo illinatur, ſanguiſugas ſponte illi adhæſuras. Vocatur & alijs nominibus Arabicè, Lutum Coraſcenum, Lutum alniſaburi, & aromaticum, & alcubrugi, & Cyprium, & alnahagi, Andreas Bellunenſis. ¶ Gradiendo quędam uolutationibus utuntur, ut quæ terræ inteſtina uocantur, & hirudines. Siquidem hæc præcedente parte progrediuntur, & reliquum corporis ad eandem ipſam conducunt, atq; ita certis abiuncta ſedibus uagantur, Ariſtoteles in libro de cõmuni animalium greſſu. Mouetur ſanè hirudo extenſione & contractione corporis ſui ceu annulis conſtituti, ſicut lumbrici: non tamen cuiuis corporis parti, ut illi, innititur, ſed caudæ tantùm & ori, nam caudæ innitens corpus reliquum quantum poteſt aut uult extendit, ſiue rectà ante ſe, ſiue retrò & reflexum: tum ore fixo caudam & reliquum corpus arcuatum attrahit, uel ad os uſq; contiguè, uel quouſq; libuerit os uerſus, ut ad medium ſpacium, non tamen ultra os. Poteſt & retrò moueri, quòd uidi cum unam incluſiſſem cannæ, retrorſum enim exibat. Eluctatur corpore ſuo etiam per anguſtiſsima loca, ſi uas nõ obturatum optimè fuerit, ubi nemò putaret: adeò enim in tenuitatẽ ſe extendere, & os acuere poteſt, maior præſertim, ut per linteum etiam rariùs contextum euadat. ¶ Generentur'ne ex putredine tantùm, an etiam ex ouis, nondum ſatis conſideraui. ¶ Tepôrem amant, nec priùs in aqua comperiuntur, quàm ſol tepefecerit. nam circa calendas Maij apud nos primùm apparere incipiunt, & circa meridiem potiſsimũ: autumno rurſus conduntur & latent. Per hyemẽ nunq; inueniri puto; aliqui ad uſum ſeruant

eas

eas in aquæ pleno uase. Vere pectines, limaces, hirudines eodẽ tempore euanescunt, Plinius. ¶ Ex hirudine procreatur œstrus, id est asilus, Scholiastes Nicandri, mihi id uerisimile non fit.

Crocodilus cum in aqua uitam degat, os fert introrsum hirudinibus refertum. postquam igitur ex aqua in terram egressus est, ac deinde hiauit (semper enim ferè hoc ad Zephyrum facere solet) tunc in eius os trochilus penetrans deuorat sanguisugas. qua utilitate delectatus crocodilus, nihil omnino trochilum lædit, Herodotus. Noctua sanguisugis contraria est, Plinius. Gobius fluuiat. Ausonij inter alia uescitur etiam hirudinibus minimis. Silurus (der Welß) post solstitium æstate inter saxa latitat, nisi ab hirudinibus extimuletur. D

Cimices extinguuntur (è lectis aut locis ubi sunt) incensis sanguisugis, Palladius. Sanguisugæ suffitæ interficiunt cimices: & cõtrà, cimices suffiti educunt potas (ab homine uel quouis animali) sanguisugas, (*Vide inferius in G.*) est enim antipathia, Kiranides. Natura earum aduersatur cimicibus, & suffitu eos necat, Plinius. Quidam ut fugentur cimices, hirudinibus ustis locum suffiri, aut decoctione earum lauari iubent, Plinium citantes testem. ¶ Cancri fluuiatiles aquis cõmodi fuerint. nam & uenas aperiunt, & sanguisugas perdunt, Paxamus in Geoponicis 2.4. ¶ Sanctus Gulielmus Lausannensis episcopus nostro tempore (inquit Felix Malleolus in tractatu de exorcismis: qui uixit circa annum domini 1554.) cõtra sanguisugas diebus nostris pisces maiores, præsertim salmones, mirabiliter inficientes, letaliter quoq; pungentes, & ad ripas aquarum propellentes, exorcismi dictamina de sacris scripturis collecta dictari fecit, & per certa dierum interstitia publicari, itaq; ad effugandum & repellendum huiusmodi bestiolas multipliciter profecit. E

DE HIRVDINIBVS EX GALENO: VEL POTIVS VT AVGVSTInus Gadaldinus Mutinensis transtulit, ex sermonibus Antylli de euacuantibus remedijs. Gadaldinus in sua translatione utiliter quædam adiecit, quæ in uulgatis Galeni codicibus Græcis non leguntur; perfectiorem fortè aliquem codicem nactus.

Quidam captas hirudines diu includunt, eisq; ad multa utuntur. Ipsę enim si mitescunt (ἐκμελίττουσαι, *malim* λιμώττουσαι, *id est famelicæ,*) carnem facilè apprehendunt: cùm alię nonnunquam peregrinè sese gerant. Oportet autem has quidem, cum primùm eas experti fuerimus, applicare: quæ uerò nuper captæ sunt, per dies (*diem*) seruare, exiguum sanguinis pro nutrimento inijcientes. ita enim earum uirulentia transpirabit (διαπιεσθήσεται, *quidam uertit exprimetur. Gadaldinus uidetur legisse* διαπνευσθήσεται.) Sanè cũ eis uti uolumus, locus cui hirudines applicãdæ sunt; (τὸ βδελλισθησόμενον μέρος) nitro priùs fricãdus, ac sanguine alicuius animalis, uel argilla humida inungendus, uel fouendus, uel unguibus scalpendus: (*pars cui applicandæ sunt, nitro fricari debet, dulcissimáq; lauari aqua, deinde sanguine illini, Aëtius.*) promptiùs enim apprehendent. oportet autem ipsas in aquam tepidam & puram, in uase lato magnoq; contentam, inijcere, ut cõmotæ uirus abijciant: mox, ubi eas spongia comprehenderimus, ac mucorẽ lentoremq; purgauerimus, manu admouebimus. Atq; ubi (omnes) inhæserint, oleum tepidum particulæ, ne refrigescat, infundemus. At si manibus pedibus'ue affigendæ sunt, pars ipsa in aquam, ubi hirudines sunt, immittẽda est. Quòd si etiam eis ubi repletæ fuerint, uti oportuerit, uel quia paucæ hirudines præstò adfuerint, uel quia paucæ apprehenderint, earum caudas forpice incidere oportet. Nam effluente sanguine trahere nunquam desinunt, quousq; nos salem, uel nitrum, uel cinerem, earum osculis inspergamus. Vbi uerò exciderint, si locus cucurbitulam capere potuerit, per eius appositionem, uirus extrahere debemus: ualidè nimirum ipsam apponentes celeriterq; auellentes. Si uerò cucurbitulæ capax non fuerit, spongijs fouendus is est. Cæterum si corpora uel oscula sublacryment, mannam, uel cuminum, uel farinam inspergito, ac posteà lanam pauco madentem oleo conuoluito: sin sanguis etiam inde erumpat, linteola, uel aranearũ telas ex aceto inijcito: aut gallam ustam aut spongiam nouam pice liquida intinctam ac ustam imponito: deinde chartula aceto irrigata, imponenda ac illiganda est. Hæc autem in partibus quæ in medio corpore habentur, sunt peragenda. Nam in brachijs & cruribus, quæ Græcè uno nomine κῶλα, id est, membra longa appellantur, solum etiam uinculum pro cohibendo sanguine satis est: quod postero die soluendum est: Sicq; sanguis cõstiterit, abijciendum: si uerò non constiterit, eisdem utendum est. Scire autem oportet hirudines non ex profundo sanguinem trahere, sed eum qui carnibus adiacet, exugere. Eas autem in illis usurpamus hominibus, qui scarificationum incisiones pertimescunt: uel in illis partibus, in quibus cucurbitula ob earum paruitatem, uel gibbositatẽ & inæqualitatẽ aptari non potest. Hirudines auellimus, quando eius sanguinis quem arbitramur exhauriri oportere, dimidiam partem attractam fuisse coniecerimus. Et postea usq; adeò effluere permittimus, quoad qui satis sit, excretus fuerit. Quoniam uerò particula tũ ab hirudinibus, quæ natura frigidæ sunt, tum ab aëre refrigeratur, fouenda ipsa est, ac recalfacienda: sanguinisq; fluxus non per refrigerantia, sed per astringentia & emplastica, ut diximus, est cohibendus.

DE HIRVDINIBVS EX MENEMACHO, EODEM INTERPRETE, Hæc non ſunt in noſtris codicibus Græcis, impreſsis.

Hirudines locis affectis applicantur, uel (*in*) eis qui proximi nõ pinguibus ſunt. Nam oleum, earum appetentiam ſubuertit. Porrò in anguſtiam ſtricti calami ab utraq; parte haud (*negatio abundat*) perforati, uel per quidpiam ſimile, cum aptandæ ſunt, demitti debent. Earum numerus à duabus magnitudinibus, loci nimirum & affectionis, ſumendus eſt. Auferantur, oleo calido earum labijs infuſo. * * Quod poſt earũ ablationẽ effluit, digitus impoſitus cohibet. Excretionis quantitas ab hirudinum erectione conſpicitur: ſed euidentiùs ea etiam apparet, ſi congregata fuerit, quando hirudines à corporibus diuulſæ, ſanguinẽ euomuerint. ** Sanè loci, quibus aptari hirudines debent, ſuperficietenus ſcarificandi ſunt: ubi enim illæ ſanguinem guſtauerint, auidiùs ipſum appetunt. ¶ Aëtius 3.22. Galeni uerba, ut in impreſsis noſtris codicibus habentur, repetijt: & Oribaſius Synopſeos libro 1. cap. 15.

Alia quadam in genere, de hirudinum applicatione.

Hirudinum ad extrahendum ſanguinem uſus eſt, quippe eadem ratio earum, quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda ſanguine, ſpiramenta laxanda, iudicatur, Plinius. Hirudo non eum qui in profundo eſt attrahit ſanguinem, ſed eum modò qui adiacet carni emulget, Campegius. Non probè igitur forſan Auicennæ interpres, profundiùs hirudines trahere conuertit, quàm uentoſas. Huic etiam pugnare uidetur, quod paulò poſt ſcribit: hirudinum uſum aduerſus morbos ſubcutaneos prodeſſe, ut ſafati, impetiginem & ſimiles. Galenus ſcribit hirudinum uſum pro cucurbitulis eſſe poſſe, cum tamẽ hirudines dicat eum qui circa cutim eſt ſanguinem tantùm attrahere, cucurbitulas uerò etiam profundiùs, & exuberantem materiam in corpore minuere, in capite ſcilicet de ſcarificatione. Sed ſcarificatio alia in ſuperficie cutis tantũ fit, pro qua nimirũ hirudines uſurpari licet: alia profundiùs adigitur: quod & ante nos doctiſsimus Mundella ſcripſit: qui dialogo Medicinalium ſuorũ tertio, plura de hirudinibus admouendis ſcribit, & quomodo earum uſus pro cucurbitulis eſſe poſsit. Sed uitium, quòd admiſſæ ſemel, deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem medicinæ, Plinius. quod tamen ita euenire neceſſarium mihi non uidetur: ſi uel ſublata fuerit cauſa, propter quam adhibebantur: uel non ſublata quidem illa, conueniens tamen uictus & auxilia alia adhibita. Hirudinum uſus non tam ad nimium in ſanis, quàm uitiatum in neutris uel ægrotis ſanguinem extrahendum admittendus eſt, Incertus. ¶ Hoc epithemate pro cucurbitis & hirudinibus utimur ad arthriticas & podagricas affectiones, nam ſeroſos ſanguinis humores exugit, facit & ad tofos ac duritias, ut inde diſſoluantur: Farinæ fœni græci, floris lapidis Aſij, lomenti fabæ nigræ molitæ, farinæ lupinorum, ſingulorum ſextarium unum. Omnia mixta, & aqua calida ſubacta, calida imponito, & faſcia conſtringito. Oportet autẽ priùs affectos locos perfundere, aut etiam in ſolio lauare. Cum uerò faſciæ circundatæ, madidæ ac cruentæ factæ fuerint, pharmacum tollimus, & fotis locis, paſtillo ex amygdalis amaris utimur, & malagmate quod crocum, iridem & ariſtolochiam habet. ¶ Hirudinum uſum noſtro ſeculo frequentiorem eſſe, quàm Galeni tempore fuerit, Mundella teſtatur, docetq; idem non ante quàm tempus inanitioni opportunum in morbo aduenerit, admoueri debere: ac ne in hæmorrhoidibus quidem cum dolor uiget: ſed in remiſsione morbi, uel ſymptomatum, doloris, tumoris, calorisq;, ne materia magis attrahatur. Sanguiſugæ non paſsim adhibentur, ſed ijs tantũ particulis, quibus propter anguſtiam cucurbitulæ affigi non poſſunt, ut ſunt labia, gingiuæ, & ſimiles: aut quæ excarnes ſunt, ut digitus, naſus, & ſimiles, Albucaſis. Applicantur aliquando illis qui uenæ ſectionem non ſuſtinent.

Electio.

Capiendæ ſunt in aquis dulcibus, non putridis, Albucaſis. Ruffæ maximè formidandæ, ut inferiùs recitabo ex Plinio. Indi quidam (inquit Auicenna libro 1. Fen. 4. cap. 22.) hirudines aliquas non ſine ueneno eſſe tradunt. Cauendæ quarum magna ſunt capita: & quæ colore nigro, uel antimonium referente, uel uirides ſunt, item lanuginoſæ, & ſimiles marmaheigi: & in quibus apparent ſtriæ coloris cærulei: & quarum color ſimilis eſt almebacalbũ. Siquidem hæ omnes uenenoſæ ſunt: & excitantur ab eis apoſtemata, ſyncope, ſanguinis fluxus, febris, laxitas, & ulcera mala. Vitandæ etiam quæ degunt in aquis prauis: quarũ limus aluei eſt niger & cœnoſus, & quæ cõmotione ſtatim turbantur & fœtent. Eligendæ autem ſunt ex aquis in quibus eſt altaleb, & in quibus morantur ranæ. neq; auſcultandum illis, qui hirudines ex aquis ubi uerſantur ranæ, uituperant. Color earum ſit ſimilis colori almes, in quibus eſt uiriditas: & tendantur ſuper eas fila duo colore arſenici. Probantur etiam ruffæ, rotundæ, colore iecinoris: Et ſimiles paruæ locuſtæ, uel caudæ muris ſimiles: item minutæ parua habentes capita. Præſtantiſsimæ in quibus uenter rubet, dorſum uiret, præſertim ſi ex aquis fluentibus fuerint. ¶ Meliores ac minùs noxiæ ducuntur, quæ rugatæ ac lineatæ in dorſo ſunt, (quæ uirgulas rubeas in dorſo habent, aliquantulum rugatæ, Albertus:) deteriores uerò nigræ, Scriptor de nat. rer. Varias eligit Trotula. Præferunt apud nos maiores, ſubuirides ex nigro, ſtrijs per longitudinẽ ruffis in quibus maculæ nigræ ſunt. faciliùs enim & ampliùs ſugunt. minores & nigræ, ne incipiunt quidẽ, aut minimũ ſugunt.

Preparatio.

Sanguiſugæ priuſquã applicentur per unum ferè diem colligendæ ſunt, & conſtrictione (*conuerſione capitis earum ad inferiora, Bellunenſis. uide ne potiùs dicendum, compreſsione corporis earum, qua ueluti emulgeatur contentus in eis ſuccus*) faciendum eſt ut euomant, donec quod in earum uentribus ineſt effluxe-

effluxerit, si fieri potest, deinde parum sanguinis agni aut alterius rei (*animalis alterius, aut lactis*) ipsis obijciatur, ut inde nutriantur antequam adhibeantur. Tum comprehendantur spongia, aut aliquo simili, ut uiscositas & sordes earũ abstergantur. Locus pręterea cui apponentur, cum baurach lauetur, & fricatione rubificetur. Demum cum admouere libuerit, in aquam dulcem proijciantur, mundentur, & apponantur, Auicenna. Captæ dimittantur die & nocte in aqua dulci, donec famelicæ sint, & nihil in uentribus earum relinquatur. ¶ Euacuandum est autẽ corpus in primis phlebotomia & uentosis: deinde fricetˀ membrũ infirmi donec rubeat, & sanguisugæ iterũ apponendæ, Albucasis. Adhibentur corporibus, ut superfluum sanguinem exugant. Sed quia etiam uenenosa aliquando sugunt, & timendũ est ne ueneno infecti sint, priùs in olla noua pauco sale aspersæ sunt maturandæ, ut uenenum euomant, & postea calido sanguine agni parum cibandæ, ita quòd eo aspergantur, & post duas horas uel tres post hoc corpori apponendæ, Albertus. Sanguisuga urticis ac tribulis pungitur, ut uenenum euomat: scilicet quod è bestijs, ut bufonibus, aut serpentibus aquaticis hauserit, Author de nat. rerum. In canna tum hæmorrhoidibus, tum alijs uenis locisq́ue, cõmodè apponuntur. Trotula locum priùs uino lauat, cui hærere debent.

Vt libentiùs adhæreant. Vt libentiùs adhæreant, locus luto capitis (*de hoc scripsimus suprà in* C.) linatur, aut sanguine, Auicenna. Si detrectent mordere & sugere, aspergatur locus sanguine recenti: aut fige acum in locis, donec emanet aliquid sanguinis: quem ubi senserint admotæ, statim adhærebunt, Albucasis. Sanguine uel potiùs lacte locus madefiat, Amatus Lusitanus. Adhærent etiam cauda, non sugunt tamen ut uix queant auelli. In aqua calida, (tepida,) & tempore calido, citiùs ad sugendum se applicant, Incertus. Dum mordent & sugunt, dolor quidam, sed exiguus sentitur, tanquam pungant simul & attrahant.

Vt cadant. Cum eas cadere uolueris, insperge eis parum salis, aut cineris, aut baurach, aut setæ combustæ, aut lini, aut spongiæ combustæ, aut lanæ combustæ, (aut aloës tritæ, Albucasis,) & cadent, Albertus. Sale multo asperso, statim remittunt, Albertus. Violenter reuellendæ non sunt, ne capita aut dentes in uulnere relinquãt. sale asperso, uel irrorato aceto decidere uidi: cùm cinis frustrà aspergeretur. Audio posse etiam remoueri pilo equino, inter os sanguisugæ & cutem districto. sed modus hic minùs placet. Cum iam repleri sugentes incipiunt, emittunt primò humorem quendam phlegmaticum, albicantem: quo scilicet ipsæ nutriebantur. postea repletæ cadunt. ¶ Decidunt satietate, & pondere ipso sanguinis detractæ, aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita, quæ causa uulnera insanabilia facit, & multos interimit, sicut Messalinum è consularibus patricijs cum ad genua admisisset. Inuehunt uirus remedio uerso, maximeq́ue ruffæ ita formidantur. Ergo sugentia ora (sic habent æditiones Plinij uulgatæ. malim sugentium caudas) forficibus præcidunt, ac ueluti siphonibus defluit sanguis, paulatimq́ue morientium capita se contrahunt, nec relinquuntur, Plinius. *Caudæ præcidendæ.* Si uelimus hirudines appositas easdem subinde sugere ut non decidant, donec nobis iam satis suxisse uideantur: caudas forpice incidere (ψαλίζειν τὰς οὐρὰς, amputare, quàm incidere, potiùs uerterim) oportet, ut Galenus uel Antyllus monet. Debet autem abscindi cauda cum iam sugere cœperunt, (quanquam memini caudas iam sugentibus sectas uidere, ipsasq́ue mox cecidisse, fortè quòd iam ferè plenæ essent. quare diligentiùs hoc cõsiderandum,) non anteà, ne apprehendere recusent. eâ resectâ dum sugere pergunt, sæpiusculè digitis pertractandæ sunt, ut non repleantur & sanguis transeat.

Si necessaria est iteratio sanguisugarum, mutare eas oportet, si plures sunt, Albucasis. Aceto perfusæ aut sale aspersæ, postquam remoueris aut ceciderint, sanguinem reuomunt.

Apotherapia, postquam ceciderint. Cõsultum est postquàm cecidêre, cucurbitulam loco applicari, & de sanguine loci parum detrahi, ut morsus earũ malignitas (*si quæ est*) remoueatur, Auicenna. Cum impletæ ceciderint, optimum fuerit cucurbitulam adhiberi, si fieri poterit. Sin minus, ut si locus angustior est, abluatur aceto, deinde aqua multa, & fricetur, & exprimatur, Albucasis. Iubebat Galenus cucurbitulam hirudinibus remotis àpponere, & locum per spongiam fouere, ut si quid ab illis uenenosum relictum esset tolleretur. At nostræ hirudines nihil uenenosi habere uidentur, quamobrem ista negliguntur, Mundella.

Modus detrahendi sanguinis. Cum ceciderunt iam plenæ, permittunt eas aliqui in uase quopiam sanguinem reuomere, ut appareat quantum suxerint: & nisi sufficere uideatur, admouent denuò, locum interim aqua mediocriter calida fouentes, ne sanguis densetur, ut rursus sugere possint. Sed quoniam uulnuscula multò pòst etiam fluunt, plus minùs pro diuersis corporum constitutionibus, non satis certò ex ea quam reuomuerint hirudines copia, modus conijci potest.

Vt sanguis cohibeatur. Sanguis etiam postea aliquandiu fluit, præsertim si parum ipsæ suxerint. ¶ Quòd si sanguis non constringatur, gallæ cõbustæ, aut calx, aut cinis, aut tegula læuissimè trita superponatur, aut alia ex eis quæ sanguinem constringunt, Auicenna. Si nimius sanguis profluat, zegi tritũ insperges, aut gallas, & similia illis ex stypticis, donec sedetur. Aut ponantˀ super locum medietates fabarum excorticatarum, & dimittantur donec adhæreant fabæ in loco. nam sanguis sistitur hoc modo, Albucasis. Sanguisugæ in testa combustæ cinis imponatur, Albertus. Potest & bolo Armenia sisti, uel aloë cum aqua rosacea applicata. Ego unam aliquando cum apposuissem

manui experiundi gratia, & mox sale insperso remouissem, per horam unam postea sanguis effluxit, sed parũ & guttatim. Aegroto cuidam ex crure tumido & ulceroso hirudines aliquot adhibui, crasso, corpulento & multi sanguinis homini. fluxit autem per biduum ferè postea sanguis è uulnusculis, & bene tulit. Mulier quædam cùm nimis multas (circiter xx.) hirudines admouisset cruri, donec iam plenæ caderent (nesciebat enim modum asperso sale eas pellendi) & sanguis etiam posteà aliquandiu copiosus fluxisset, in maximam debilitatem & periculum incidit, crure tamen posteà meliùs habuit.

Vbi adhibeantur. Quauis parte corporis adhibentur, uenis etiam magnis pro uenæ sectione, in manibus, pedibus, malleolis, post aures, fronti, capiti, dorso, &c. Sunt qui uenis ipsis semper admouẽdas putẽt, alij nihil referre ubi sugant, tantundem prodesse. Sed hoc dignoscere prudentis medici est: refert enim qua parte sit morbus, & in superficié ne an altiús. Medicũ qui hirudinẽ uenæ nigræ brachij dextri adhibuerat puero octo annorũ in febri continua ob succos biliosos unà cũ pituita corruptos, reprehendit Mundella in dialogis medicinalibus 3.2. Amatus Lusitanus Curationum suarum 1.10. ubi de febris sanguineæ curatione in puella septẽ annorũ scribit: Alui beneficio præcedente (inquit) uenam internam brachij secare iussi, & si non (sponte) flueret, uulneri hirudinem admoueri, ut inde sanguinem traheret, donec sua sponte caderet. quod si casus (inquit) maiorem postulat euacuationem, aliam subiungimus. Idem alio in loco scribit de hirudine uenæ sectæ apposita in puero quatuor annorum.

PER QVAE CORPORIS LOCA VTILITER APPONANTVR hirudines, particulatim, à capite ad pedes.

Ad quanuis partem. Vulnus ab animali uenenato inflictum, si angustũ sit, amplictur phlebotomo, (loco priùs ligato arctè post uulnus:) deinde cucurbitula imponatur, aut sanguisugæ circa uulnus, Arnoldus Villanou. Nicander etiam ictibus uel morsibus uenenatis hirudines utiliter admoueri monet. Sanguisugæ & cucurbitulæ super uulnus canis rabidi ponantur, Arnoldus Vill. ¶ Io. de Vigo in curatione gangrænæ: Cum uideris (inquit) locum ad nigredinẽ tendere, tum statim nulla melior curatio est, quàm ipsam nigredinẽ diuersis scarificationibus scarificare & profundè, cum applicatione etiam sanguisugarum in circuitu corruptionis gangrænosæ, &c. ¶ Ad impetiginem & alia cutis uitia applicatas prodesse Auicenna testatur.

Ad capitis partes. In lethargo hirudines occipitio uel syncipiti adhibendas Gariopontus docet. ¶ Cũ epilepsia fit ex melancholia, sanguisugæ apponendæ spleni: Vide infrà ad splenem. ¶ In capitis fluxione uel dolore alijsq; morbis, quidam eas admouent uenis retro aures. item ad uenas quasdam in osse coronali, quæ loco raso ad cutem & confricato apparent. Hippocrates cucurbitulas ossi coronali apponi iubet. Aliqui sanguisugas post aures ad exhauriendum sanguinẽ collocari docuêre, quæ omnem ferè uertiginis causam leuant, Alexander Benedictus. Insano cuidam uenis post aures feliciter admotas audio. ¶ Oculis rheumatizantibus fronti superpositæ conueniunt, Kiranides. ¶ In doloribus & rheumatismis dentium aliqui sanguisugas gingiuis collocant, Alex. Benedictus. Idem sub mento eas apponi scribit, (certas ob causas uel dentium, uel alias.) ¶ Ad tollẽdos rubores faciei, Sanguisugas, quæ uariæ sunt, apponimus in calamo, loco prius loto cum uino cui debent adhærere, scilicet circa nares & aures ex utraq; parte: aut uentosas ponimus super scapulas, Trotula. Io. Bauerius in Consilio ad suborẽ faciei pustulosum, post alia remedia, Post tres dies (inquit) ponantur sanguisugæ duæ, primo iuxta aures, una in quolibet latere: demum ponantur aliæ duæ, una ab utroq; latere nasi ut sanguinẽ exugant. Author Additionum ad Breuiariũ Arnoldi Villanou. lib.2. cap.4. in curatione botij gulæ, Cum botium (inquit) post remedia præscripta iam diminuitur in defectu Lunæ, anteq; deficiat Luna triduo ante, plures sanguisugæ ponãtur in circuitu loci: quantũ scilicet locus fuerit capax. Et remotis sanguisugis, dum exiuerit de sanguine competenter, appone in plagis quas ibi fecerunt, pulueris ellebori nigri: & id fiat semel quotidie per hoc triduum. Demum cura plagas illas ungẽto albo. Probatissimũ est.

Ad iecur. Archigenes apud Aëtium in curatione iecoris indurati circa initium: Si cataplasmatis (inquit) & malagmatis idoneis nihil proficias, hirudines admouendæ. plurimũ enim momenti habet ad curationem sanguis earum suctu extractus. ¶ Admotæ hydropicis conueniunt, Kiranides. coniecerit autem aliquis, quoniam iecur ferè in hydrope primò affectum est, iecori applicandas esse. quanquam & alijs partibus nimio humore turgidis eas adhiberi alienum non fuerit.

Ad splenem. Spleneticis, qui ex liene malè affecto laborant, hirudines ad ipsum uiscus utiliter imponi tradunt Serenus, Gariopontus, Kiranides. ¶ Cum epilepsia fit ex bile atra, stercus columbinum tritum, cum ouis coruorũ misce, & ceu cataplasma spleni impone, appositis priùs sanguisugis. hoc enim cataplasma materiam trahit à capite ad splenem, & generat febrem, & sic epilepticum liberat, & maximè si fiat in autumno, Arnoldus.

Ad satyriasin. Ad depulsionem satyriaci mali, defigantur in coxa cucurbitulæ. optimæ sunt autem & hirudines ad sanguinem deorsum attrahendum: & super uulnera cataplasma imponatur micæ panis cum althæa, Aretæus. Alexander Benedictus quoq; de satyriaca intemperantia & seminis incontinentia scribens: Si superabundans (inquit) materia fuerit, etiam sanguisugæ impactæ (*nimirum circa renes & lumbos: uel in coxis, ut Aretæus uoluit*) iuuant.

Vt hæmorrhoides diuersas ob causas, aperiantur, & sanguinem atribiliarium remittant, hirudines uel manu uel potiùs per cannulam applicandæ sunt: quod utiliter fieri Alex. Benedictus & Amatus Lusitanus monuerunt: & nos etiam obseruauimus in homine melancholico feliciter hoc genus auxilij successisse. ¶ Hirudines in febri continua cum melancholia hypochondriaca, ano apponi, & sanguinis uncias sex detrahi, Mundella consuluit, ut ipse scribit in Dialogis 4.3. Idem Dialogo tertio refert, ad hæmorrhoides cuiusdam hirudines suo iussu appositas: quem post illas admotas cum iam saturæ cecidissent, ministri in balneo aquæ tepidæ posuerunt, ut amplius exiret. exiuit autem tantum ut is ferè exanimatus sit, nesciente medico: pulsus omnino paruus, & uisus ferè amissus. Addit quòd alij etiam in simili casu (multo sanguinis profluuio aut uisus aut alterius sensus, aut membri alicuius, ut brachij, crurum) maximam debilitatem inciderint. Leniri dolores hæmorrhoidum, uapore aquæ calidæ: sed eo solo interdum ulcuscula à sanguisugis inflicta ita aperiri ut sanguis sisti uix possit: quod ipse aliquando nõ aliter sistere potuerit quàm medicamento Galeni ex aloë, thuris manna, & oui albumine, & pilis leporinis. *Ad hæmorrhoides.*

Sunt qui mensium prouocandorum gratia mulieribus ad uenas malleolorum applicant. ¶ Mundella cruri inflammato apposuit, Dialogi primi 3.3. ¶ Multi podagræ quoque admittendas censuere, Plinius. Sunt quibus apposita siccatur hirudine sanguis, Serenus ad podagræ malum iam fixum. Nouimus nos podagricum cui ad malleolum apposita sanguisuga profuit. ¶ Equorum cruribus admotæ, salutares existimantur, unde etiam ab equis hirudines ab Anglis denominari putant, nostri non quasuis sed maiores tantùm ab equis denominant. *Ad malleolos, crura, & pedes.*

ADVERSVS HIRVDINES SI CVM POTV HAVSTAE FVERINT, & uel ori uentriculi uel faucibus adhæreant.

Quòd si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit, & emunxerit, idque citra capitis uel dolorem, uel grauitatem, siue præsentem, siue præteritam: neque is ex ictu procedat: huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accuratè considerare oportet. Nam fieri potest huiusmodi accidens, hirudine huic loco adhærente, quæ quidem in dies augeri solet. quamuis enim primis diebus, utpote exigua, sensum effugiat, tertio tamen, quartoue die, haud obscurè uideri potest. Eadem ratione ex uentriculo quoque, cruor epotâ sanguisugâ euomitur: sed est huiusmodi cruor tenuis ac serosus, siue is ex uentriculo, siue naribus, siue ex ore feratur. Igitur cum talem uideris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus, rei ipsius ueritatem facile conijcies. *Galenus, de signis haustæ hirudinis.* Equidem cum uiderem hominem integra ualetudine, huiusmodi cruorem euomentem, interrogaui qua uictus ratione antea fuisset usus: ille uerò inter alia quæ narrauit, hoc quoque addidit: quòd cum nocte quadam sitiret, misso puero qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliquando sanguisugæ in ipso fonte. Qui cũ id quoque fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinem uomitione reiecit. *Historia.* Porrò cum alius quispiam huiusmodi cruorem emungeret, & expueret, ipso narrante audiui, eum ruri, æstatis tempore, in stagno quodam, cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualem adolescentes in aqua ludere solent, exercitatũ. Tum ego sciens in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem, cõuersoque directè ad Solis radios narium foramine, in eo meatu ubi nasus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam conspexi. *Alia historia.*

Deuoratæ cum aqua hirudines, si ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent. eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula cum oxycrato. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, iniecta lupinorum farina, aqua frigida ore contineatur: & ad eam hirudines exilient, Dioscorides libro 6. cap. 32. Io. Ruellio interprete. *Dioscorides.* Participium ἑλκύσας ab initio, ubi uertit tractione partium, à uerbo ἕλκω, licebit etiam ulcerantes interpretari, à uerbo ἑλκόω. Sed maioris est momenti, quod circa finem transtulit, iniecta lupinorum farina, ubi Græca uerba sunt, ἐμβιβάσας εἰς ἔμβασιν θερμῶν: Marcellus Vergilius meliori fide, facito (transfert) in calidam aquam descendant. Eadem ex Dioscoride uerba Paulus Aegineta repetijt, qui causam quoque huius consilij addit. Si in embasin (id est solium uel labrum) aqua calida plenum descenderit, cui faucibus hirudines adhærent, simulque frigidam ore continuerit, exibunt illæ, frigidioris aquæ desiderio. Vnde conijcimus sic affectum non simpliciter aquæ calidæ insidere oportere, sed profundiùs ut collum etiam mergatur: ita ut locum calentem refugiant hirudines, neque in gulam descendant, sed frigidam quæ in ore est sequantur: quam sententiam Aetius quoque, cuius mox uerba recitabimus: & alij quidam ueteres, probant. De lupinis nemo quicquam. lupinos quidem Græci θέρμους appellant. sed quid hoc ad illud ἐμβιβάσας εἰς ἔμβασιν θερμῶν; Non probo quod Alexander Benedictus scribit, conuenire balneum pleno aquæ tepentis ore. frigidam enim, non tepidam, ore contineri oportet. Remedium ex niue cum oxycrato pota, in quibusdam Dioscoridis æditionibus non legitur, ut Goupyli: Marcellus Vergilius quoque notat tanquã in quibusdam exemplaribus Græcis non reperiantur. apud Aeginetam tamen & Aetium legitur. Nicander quoque oxy-

cratum uel per se dari iubet, uel cum niue. Κὰς σὺ τότ' ἐν δεπάεσσι κεραιόμενον ποτὸν ὄξευς Νώμησε, ποτὶ δαῖτα σωήρεα χιονόεσσαν, Πολλάκι κρυστάλλοιο νέον Βορέῃσι παγέντος. Mixtum aceti potum, oxycratum interpretor. δαῖτα σωήρεα, potum mixtum. πολλάκι uidetur abundare ad sensum. Niuem enim si haberi queat, ut cum nuper boreas aquam gelauit, misceri iubet: sin minùs, oxycratũ per se dari. Sed hirudines eo tẽpore quo niues cadunt, uix reperiri puto, in terra occultatas per hyemem. Per æstatem niuis repositæ & seruatæ usus esse poterat, aut pro niue glaciei. In Polonia hodie locis hypogeis & glaciei frusta complura sibi inuicem imposita, sine alio tegumento, & niuẽ ipsam scobe lignorum (quæ colligitur ubi runcinarum [sic serras magnas appello, quæ rotarum impetu ut molæ apud nos aguntur] raptu arbores diuiduntur in axes) opertam, facilè seruari audio: & similiter olim Romæ etiam seruare solebant. Salsa quidem omnia sanguisugis aduersantur, *Nicander.* præsertim si cum aqua calida sumantur, ut sal ipse, & salis flos, & aqua marina. hæc enim Nicander cõmendat: qui cum fodere iubet salsam terræ glebam, de sale fossili loquitur, quem bibi cum aqua præcipit. cum uerò dicit, ἢ αὐτὴν ἅλα βάπτε, &c. de sale marino, siue Solis siue ignis ui densato. Deinde πολλάκι δ' ἢ ἅλα πηκτὸν, de utroq; intelligi poterat, sed de marino potiùs sentit poëta, (cũ de altero satis iam dixerit,) quem bibi similiter iubet. Scholiastes nec satis aptè distinguit, neq; rem satis declarat. Acida muria hirudines sorbitione aut gargarizatu necat, Dioscor. 5.16. *Aëtius.* Acetum si sorbeatur uoratas hirudines eijcit, Idem 5.14. Aëtius libro 13. cap. 56. distinctiùs & meliùs cæteris plerisq; de hirudinibus haustis tradidisse mihi uidetur: quamobrem eius primùm, deinde aliorum quoq; uerba recitabo. Hirudines (inquit) cum aqua deuoratæ faucibus adhærent, aut iuxta quempiam stomachi locum, aut ipsi ori uentris. Et primum quidem sensim exugunt sanguinem: expletæ autem, his quæ deglutimus uiam obstruunt. Superexpletæ uerò etiam sanguinem quem exuxerũt foras profundunt, (sanguis floridus screando expuitur, Aegineta,) ut imaginationem inducant tanquam sanguis ex internis locis reiectetur. Cæterùm qui affectis contingit exuctionis sensus, (ex eo quòd ueluti sugitur & mordetur os uentriculi, Aegineta,) is signum sit tibi hirudinem deglutitam esse. Excutit autem ipsas muria, continuè & paulatim absorpta: atq; multò magis muria acida (oxalme) cui admixtum est laser. Idem facit & nix aceto dissoluta, & adsiduè absorpta. Gargarisset insuper nitrũ cum aqua, aut aquam marinam, aut atramentum sutorium cum aceto, aut sinapi, aut hyssopum, aut origanum. Si uerò infernè circa os uentris hirudo adhæreat, prædicta itidem omnia bibenda dato, præter sutorium atramentum. Vtendum etiam his quæ aluũ soluere possunt, aut medicamento purgante. cũ excrementis enim exire con- *Allium.* sueuerunt. Nos autem per allij multi esum (*ex Galeno de simplic. medic. lib. 11.*) has eijcientes, nullo ex prædictis opus habemus. Quòd si allia ad manum non sint, cepe, aut porri, aut nepita uiridis, aut lepidium proderunt. At si hirudo in narium meatibus adhæserit, per medicinas purgantes per nares curationem moliemur: quæ ex aceto acri, nigella, elleboro, elaterio & similibus constant. Et cum specilli nucleo in os impellemus hirudinem: uel cimices tritos narium foramini, in quo hirudo est, imponemus. Quæ postremò gutturi affixæ sunt, hoc modo excutere oportet: Aegrum in solium calida expletum usq; ad collum immittito, & frigidissimam aquam ore tenendam exhibeto, eamq; frequenter permutato. egredietur enim inde hirudo, frigidæ appetentia prolecta, Hucusq; Aëtius. *Aegineta.* Aegineta libro 5. cap. 37. præterea nihil affert, & pauciora etiam quàm ille. ¶ Ga*Galenus.*lenus lib. 2. de antidotis sic scribit: Hirudinem deuoratam alij muriæ potu, alij niuis excutere hortantur. Asclepiades autem lauare præcipiebat, & spongiam teneram frigida imbutã faucibus demittere, ut hirudo spongiæ infixa extraheretur, ac deinde lenticulæ succũ porrigebat. Externam colli regionem refrigerantibus obducere (καταπλάττειν) hortabatur. At Mys Apollonius acetum quàm acerrimũ propinabat, item cum muria. ille niuis gleba calefacta solutaq; utebatur: & esculentis poculentisq; aluum tempestiuè purgantibus hirudinum excernendarum gratia. nam has unà cum ijs quæ per aluum eijciuntur deferri sæpe adfirmat. ¶ Idem Euporiston 3.147. Eos qui hirudines deuorarunt, aduersus solem constituito, & locum ubi inhæreant, animaduertito, & garum ipsis instillato, statim enim locum relinquunt & expuuntur. aut acetũ cum butyro mistum, in quo ferrum candens extinctum sit, potui dato: hirudines enim eijcit. aut eum, qui hirudinem deuorârit, in calidam aquam mento tenus demittito: phialam uerò frigidæ, plenam ori eius admoueto, sed potui ne dato: statim hirudo exibit. Aliud. Hirudines deuoratas calidum acetum absorptum excutit, aut succus syrincus epotus, aut suffiti cimices. Et rursus cap. 225. Ad hirudines: Aristolochiã terito, & sale cõspergito. ¶ In eo aceto, in quo priùs ferrũ ferues sit extinctum, butyrũ missum & calefactũ paulatim, (*malim uerbũ paulatim ad sequẽtia referre*) si absorbeat, eijciet de *Celsus.* stomacho sanguisugas, Marcel. & Plin. Si sanguisuga epota est, acetũ cũ sale bibendũ est, Cel*Largus.*sus. Hirudinẽ deuoratã & adherentẽ faucibus, eoq; ipso molestiã titillationẽq; quandã præstantẽ, excutere oportebit aceto quamplurimo epoto per se, uel cũ sale, aut nitro, aut lasere. Idẽ faciũt *Auicenna.* & niuis glebulæ quamplurimũ deuoratæ, Scribonius Largus. Fructus arboris garab (*quæ nascitur iuxtà Euphraten, Bellunensis. nostro orbi, & eruditis hodie ignotã puto*) extrahit sanguisugas, Auicenna. ¶ De sanguisugis in potu haustis Auicenna lib. 2. Fen. 9. cap. 5. Hirudines quædã (inquit) adeò sunt paruæ, (filares, Albertus) ut difficile sit ab eis cauere. hæ deglutitæ aliquãdo ita adhærẽt gutturi ut uisu deprehendant: aliàs interiùs gulã (meri) aut stomachũ (os uentriculi) ipsum infestãt: & immo-

& immorantes multũ sanguinis exugũt:unde auctis eorũ corporibus manifesta earũ magnitudo fit. Inde affecto accidit angustia, tristitia, sputum sanguinis. Ergo si quis sanus aliquoties sanguinem expuerit subtilem, fauces inspiciat, an alicubi hæreat hirudo. Pelluntur autẽ gargarismis & uaporibus, si prope guttur fuerint, uel chirurgia, sicut dicetur: caputpurgijs, si circa nasum. Si uerò in profundo & in stomacho fuerint, cum eis quæ uomitu & solutione uermes educunt, & similibus. Aut submergat se homo in aqua calida, præsertim post assumpta allia (*si hirudo circa fauces affixa sit, ac sursum educi posse spes fuerit, non conuenient fortaßis allia, deorsum impellentia.*) Deinde indesinenter aquam frigidam subinde recentẽ ore assumat, donec hirudo remittat, & locum frigidum sequatur. quod si etiam opus sit ob nimium calorem syncopem sustinere, fiat, optima enim hęc educendi ratio est. Sæpe quidem uel allia sumpsisse satis est, & morari in Sole, ore aperto iuxta aquam frigidam. Sunt qui alsesafes, id est cimices propinent cum aceto & uino, aut suffitum ex eis ad guttur emittant per colum. Acetum solum etiam quandoq; extrahit eas è gutture, præsertim cum sale. Ex gargarismis confert qui fit cum aceto & assa fœtida solùm: uel de sinapi cum duplo baurach: uel de sinapi cum æquali sale ammoniaco: aut gargarismus cum sccha cum dimidio sulphuris, aut absinthij cum æquali nigella: aut acetum cui incocta sint allia, & sceha, & lupini, & colocynthis, & sirachs. aut aceti unciæ duæ cum drachmis tribus baurach, & salis ammoniaci drachma j. & allij dentibus duobus. Succus etiam foliorum algarab, peculiari quadam ui gargarissatus eas educit, sicut & acetum cum assa fœtida. aut alchalchotar & aqua. Sin iam descenderit ad stomachũ, remedio utemur, quod recipit scehæ, abrotoni, absinthij, nigellæ, lupinorũ, costi, brengi, (*Vetus interpres pro brengi habet nasturtij, & mẽtastri*) kebuli sirachs, ana drachmas duas. misceantẽ cũ aceto. Vescatur etiã affectus allijs, cepis, porris, calamintha aquatica, sinapi condito, & alijs calidis atq; acribus. deinde uomat, si facilis ad uomitum fuerit. sin minus, res salsæ & acres ei conuenient. At si naribus inhæserit hirudo, fiat caputpurgium cum aceto & nigella, & succo cucumeris asinini, & elleboro. Cumq; iam remiserit, caueat sibi affectus à clamore & loquela. Quòd si fluat sanguis, siue euomatur, siue per aluum copiosiùs descẽdat, curatione fluxui sanguinis debita curetur. Hermodactyli uim insignem habent expellendi illud (*nimirum hirudines stomacho aut uentriculo hærentes.*) Porrò è faucibus chirurgico instrumento extrahetur hac ratione: Affectus os suum in Sole aperiat, & lingua eius extremitate instrumenti cochleario similis deprimatur, cumq; apparuerit sanguisuga, ponatur instrumentũ chirurgicũ in radice colli eius, ut non incidatur. Eodem quidem instrumento hæmorrhoides quoq; remouentur, scilicet ex naso. Hæc Auicenna. ¶ Hirudines rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus. quandoquidẽ in probatißimis fontibus, & arenosis & saxosis fluuijs, non nisi rarißimè uiuunt, cum suapte natura cœno ac limo delectentur. Quamobrem caueant qui palustres uel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodũ inexpertis uiatoribus nõnunq; euenit. nanq; æstatis tẽpore, calore & siti defatigati, dum aquã, cuicũq; in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. quo fit ut & sanguinẽ sibi exugi sentiant, & (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. (*Angustiam & tristitiam Auicenna sic affectos comitari ait, non melancholiam. Aëtius imaginationem induci ait, tanquam sanguis ex internis locis reiectetur, unde tristitia nimirum & quasi melancholia quædam excitatur.*) Inuestigandũ igiẽ primo est, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus, id quod facile intelligi potest ex eorũ, qui hirudines hauserint, relatione. quoniã ubi suctionẽ sentiunt, nimirũ ibi hirudinẽ fixã esse significatur. Quòd si ori uentriculi affixa fuerit, auxiliũ præstat lixiuiũ cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cũ aceto: aut oleum crudũ haustũ, quod per se tantũ hæc interficit animalia. Si uerò guttur mediũ ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuiũ gargarizare, aut aquam in qua alumẽ cum aceto inferbuerit, uel chalcanthũ: aut muriã cum lixiuio, aceto & sinapi simul cõmistis. Interdum cõtingit φ statim sub linguæ radicibus, uel in primis fauciũ partibus adhærescit, ita ut depressa lingua uideri poßit: tunc rostratis forcipibus facile extrahi poterit, uel quouis alio instrumento quod cuiq; in promptu fuerit. ¶ Ex Alexandri Benedicti Curationum 7.27. Sanguis (ut tradit Galenus) tenuis destillat, cum angustia animi ac languore, irrequieto corpore, cæteris membris immunibus. Aceto calido (ut tradit Dioscorides) sponte abscedit è gula, mali medici item succo, uel folio ficulneo cõmanducato, allioq; ex aceto, ebuli succo, salicis, sinapi ex aceto, melãthio, lupini decocto. Omnia deniq; amara & salsa gargarismate efficacißima sunt. Armoniacũ cum rutæ succo potum ualet, & melanthion quoq; suffitu. Butyrum quoquo modo datum ualet. ¶ Florentinus ait cimices suffitu adhibitos, hirudines pernecare: ab illisq; pari uicißitudine & ipsas è medio tolli, si tentorijs undiq; circumcludatur grabatulus, ut graueolentia expirare non poßit. Sanguisugæ suffitæ cimices interficiunt: & contrà cimices suffiti, educunt potas sanguisugas. est enim mutuum naturæ dißidium, Kiranides. Suffitu cimicum abigere sanguisugas adhærentes (docent aliqui:) haustasq; ab animalibus restringere in potu datos, Plinius. Cimices poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguisugas abigunt, Dioscor. Cimicum in carbonibus positorũ fumus remedio est, si ore hianti & faucibus apertis excipiatur. eijci enim & expelli deuoratas sanguisugas hac ratione certißimũ est, Marcellus Empiricus. Quærẽdũ an fumus omnis per se aduersari eis poßit, utpote mordẽs & penetrãs, & calefaciẽs: ut nihil

Matthiolus.

Alex. Benedictus.

Cimices.

momenti huc odoris adferat fœditas. ¶ Constantinus Afer de morbis noscendis & curandis 3.9. præter ea quæ cum alijs scriptoribus cōmunia habet: Hirudo (inquit) si in palato aut uicinis partibus, ore ad Solem aperto uideatur, forficibus extrahi debet. Si uerò non apparet, gargarismi & alia remedia idonea adhibeantur. Affectus aquam ne bibat. Mittamus uasa uitrea in Sole aqua plena, quæ moueamus ante os infirmi. Tragacanthæ pollinem inflemus ori, (*item*) carbonū (*cineris*) nigellæ uel absinthij. Gargarismus fiat è sapa uel aceto; uel lotio caprino cum sale. Quòd si reiectis illis sanguis adhuc nimiū fluat, astringat remedijs in capite de sanguinis screatu traditis.

Si sanguisuga (inquit Albucasis libro 2. chirurgiæ, cap. 39.) apparuerit in gutture alicuius ad Solem, lingua instrumento depressa, extrahe eam uncino paruo, aut gesti (*instrumentis*) subtilibus & idoneis. Hoc si fieri nequit, cannulam concauam in guttur immitte, & per concauitatem cannulæ ferrum ignitum insere. Fac hoc multoties, & abstineat infirmus ab aqua die tota. deinde accipiat uitreatam (*pateram uitream*) plenam aqua frigida, & aperiat os suum in ea, & simul colluat os eadem, nec inde quicquā deglutiat, & moueat aquam una atque altera hora manu sua. Sanguisuga enim illicò cum sentit aquam cadit. Si autem non egreditur hac ratione, suffiatur cimicibus, aut asa, instrumento de quo dixi in mentione de suffitu uuæ. Hoc fac multoties, & cadet. Suffitus autem cōmodè fiet per ollam, in qua sint prunæ ignitæ, & olla sit clausa operculo suo per medium perforato, foramini inseratur extremitas instrumenti: alteram extremitatem recipiat ore affectus, & os claudat, ne fumus egrediatur, donec ad sanguisugam peruenerit. Impatiens enim illa fumi, cadet. Quòd si non citò cadat, perseuerandū in suffitu, quandiu infirmus ferre potest. In cibis conueniunt salsa & allia: abstinendum autem aqua. (*Post hæc uerba delineatur instrumentum, quo extrahitur sanguisuga, si in conspectum uenerit.*) Et est simile, inquit, forcipibus, nisi quod curuum est ut possit intromitti ad guttur. Extremitas eius est similis rostro ciconiæ, limæ instar exasperata (*intus,*) ut, quod apprehenderit, nullo modo remittat.

SI QVADRVPES ALIQVA HIRVDINES HAVSERIT.

Eadem quæ homini qui hirudines hauserit, remedia & obseruationes, quadrupedibus etiam conueniunt, quæ tamen in quibusdam, præsertim iumentis, efficaciora maioriue copia dari oportet. ¶ Ruta quadrupedum quoque morbis in maximo usu est, &c. si sanguisuga exhauserit, ex aceto: & quocunque in simili morborum genere, ut in homine, temperato, Plinius. De hirudinis à boue hausti pernicie in Boue diximus: item à cane, elephanto, equo, oue, in singulorū historia, litera C. Absyrtus equo resupinato, oleum calidum uino mixtum, per cornu infundit. aut cimices propè nares eius urit, aut in ipsis naribus eius occidit. sic enim (inquit) statim uel excidet, uel morietur. idemque auxilium bobus quoque & alijs animalibus utile est. Si bos aut alia quadrupes hauserit potu hirudinem, contundens cimices animali eos olfaciendos apponito, statimque illam abijciet, Anatolius in Geoponicis 13.17. Cruciatum elephantes in potu maximum sentiunt hausta hirudine. hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore, Plinius.

ALIA EX HIRVDINIBVS REMEDIA: ET PRIMVM EX EIS crematis ad psilothra: deinde in uino uel aceto putrefactis, &c.

Sanguisugarum in olla combustarum tritus delicatissimè cinis, & uulsis pilis palpebrarum impositus uel inspersus, renasci eos non sinit: Marcellus Empiricus, & Aëtius 7.67. Sanguisugæ tostæ in uase fictili (nouo) & ex aceto illitæ, psilothri contra pilos (palpebrarum euulsos) habent effectum, Plinius duobus in locis. Idem Kiranides tradit, additque non amplius renasci. Et Samonicus his uersibus, sub lemmate Si oculi infestentur pilis palpebrarum: Nec non & stagnis cessantibus exul hirudo Sumitur, & uiuens Samia torretur in aula. Hæc acidis ungit permista liquoribus artus. Probabile autem est non in palpebris solùm, sed in alijs etiam corporis partibus eandem uim ualere similiter. ¶ Capillum denigrant sanguisugæ, quæ in uino nigro diebus sexaginta (*aliâs quadraginta, ut Marcellus quoque habet*) computruêre. Alij in aceti sextarijs duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus, mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradit, ut nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum denigrare dicat, Plinius. Idem remedium Marcellus Empiricus his uerbis transcripsit: Sanguisugarū sextarius duobus sextarijs nigri uini miscetur, & 40. diebus in uasculo plumbeo diligenter clauso maceratur, postmodum cum ipso uino conteruntur hirudines, & in sole calido capiti deraso, ad permutandos capillos, earum succus imponitur, oleo, ne dentes inficiantur, donec siccetur medicamen, in ore detento. ¶ Sanguisugas quomodo naturalib. adhibeant sponsæ mentientes uirginitatem, Arnoldus Villanouanus describit in Breuiario 3.6.

Sanguisugas super tegulis urunt quidam, & miscent cum alijs quibusdam aduersus tineas accipitrū, ut locos affectos illinant, ut scripsi in Accipitre E. Easdem in cibo datas per se, uel cum carnibus, uel puluerem ex eis, mutationem pennarum in accipitre accelerare aiunt, Albertus.

H.a. Hirudo, quòd ad prosodiam, primam breuem, mediam productā habet. Non missura cutim, nisi plena cruoris hirudo, Horatius. Per translationem usurpatur pro exhaustrix. Accedit illud,

lud, quòd illa concionalis hirudo ærarij, misera & ieiuna plebecula me ab hoc magno unicè diligi putat, Cic. ad Att. lib. 1. Βδέλλα trochæus est Nicandro & Theocrito. Ineptè quidam pisciculos Germanis Pfellen dictos, βδέλλας appellant, uocabuli quadam similitudine, nulla rerum affinitate, nullo ueterum exemplo. ¶ Βδέλλω (lege βδέλλα) apud Hippocratē in maiore Prorrhetico & secundo, ut quidam inscribunt, uenam uaricosam sic nominari scribit Dioscorides, mihi uerò nomen hoc propriè de animali illic positū uidetur, Galenus in Glossis. Locus est circa medium eius libri. Quibus guttur (inquit) sanguine impletur die & nocte, neq; ullus dolor capitis, &c. (neq; certa alia causa) præcessit, nares illius & fauces inspicito, si fortè ulcus in ea parte uel βδέλλα appareat. Βδελλίζειν uerbum pro eo quod est hirudines exugendi sanguinis causa apponere, Anthyllus usurpat. Βδελλολάρυγγες, homines gulosi, tanquam hirudines epularum lautiorum. Τῶν βδελλολαρύγγων ἀνεπαγγέλτων (ἀκλήτων interpretatur Suidas) αὐτῷ φοιτήσας ἐπὶ δεῖπνον, Cratinus ad Dionysalexandrum.

Fluuialis hirudo, Serenus: sed palustris potiùs cognominari debebat. Limosa, Pierius Valerianus. ¶ Βδέλλα αἱμοχαρὴς, Philes. Φιλαίματος, Nicander. λιμνᾶτις, Theocritus. Διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λίμνης Ἑρπετὰ τειρομένοιο ἐπὶ χροὸς ἐστήριξε, Oppianus de medico hirudines apponente. Epitheta.

Hirudo quoq; aquatile animal significata quædam habet hieroglyphica, inquit Pierius Valerianus. Primùm enim sanguinarius homo, deinde insatiabilitas per eam innuuntur. Crudelissimum siquidem hominem, & humani cruoris auidissimum, per eam significari notius est, quàm adnotare oporteat. Et Cimætha apud Theocritum pharmaceutria, non aliter ab amore sibi sanguinem exuctum lamentatur, quàm si limosa hirudo corpori suo applicita fuisset. Icones.

Αἰαῖ ἔρως ἀνιαρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;

Heu crudelis amor, nostro saturate cruore, Summæ affixa cuti uelut hunc suxisset hirudo.

Verùm ea etiam insatiabilitatis est signum: quandoquidem ad suctum admota non prius ab opere desistit, quàm tota sit supra modum sanguine tumefacta. quod ita expressit Horatius: Nō missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Hirudinaria herba quædam, palustris, ut puto, alicubi à Germanis quibusdā appellatur: qua deuorata oues hirudinibus repletas emori aiunt. Galli, ut audio, herbam Duue, nuncupant: & similiter ipsas hirudines paruas, quæ in corrupto ouium iecore sæpiùs reperiuntur.

Iam ego me uortam in hirudinem, atq; horum exugebo sanguinem, Plautus Epid. c.

Prouerbij speciem habet Horatianū illud in Arte poëtica: Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Quadrabit in homines nimiùm sedulos, & quibusuis in rebus immodicos. Cuiusmodi nonnullos uideas, qui cum semel cœperint, nullum faciunt finem, donec defatigati desistant: nec rationem ullam habent alieni fastidij, sed suo tantùm animo negotij modum metiuntur, Erasmus Rot. Horatiani carminis ueluti paraphrasin Oppianus dedit his uersibus: h.

Ὡς δ' ὅταν ἰητὴρ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσων Οἰδαλέον, περὶ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα
Ἐννέμεται, διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λίμνης Ἑρπετὰ τειρομένοιο ἐπὶ χροὸς ἐστήριξε
Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα, τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτοῦται· καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ' ἀνίησιν
Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ, ζωρὸν ποτὸν ἀμφερύσαντα, Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιστα πέσῃ μεθύουσιν ὁμοῖα.

Hirudine bibacior, prouerbialiter ab Erasmo Rot. dicitur. sic Græcè superiùs βδελλολάρυγξ.

¶ Sanguisuga duas habet filias clamantes, Affer, affer, Prouerbiorū Salomonis 30. Vide in Crocodilo A. inter Quadrupedes ouiparas.

DE HIRVDINE MARINA, RONDELETIVS.

In mari Hirudo & marinis stagnis uiuit, ei quę in aquis dulcibus nascitur persimilis. Digiti est magnitudine. Ceruice est graciliore, cauda paulò crassiore. Os & caudæ extremum Polyporum acetabulis similia sunt, ut eorum adhæsione sese trahant. Corpus insectorum modo ex multis annulis circulis'ue cōstat, sed duriore cute quàm palustres: quod in causa est, cur non ita in globum se contrahere, nec ita se colligere possint, sed caudam tantùm & caput proferunt & retrahunt. Interna omnia continuo ductu producta & indistincta. a

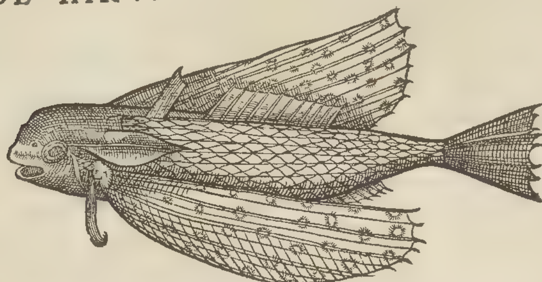
In luto uiuit, uirus olet. C

Cibo idonea non est: pisces tamen lutosi & litorales ea uescuntur. F

In oleo antiquissimo decocta aurium dolorem sedat: in oleo amygdalino, uel chamæmelino, dolorem hæmorrhoidum. In uino, uulneribus neruorum & conuulsionibus utilis est. Vstæ alopecias cum aceto curant. G

Idem Rondeletius alibi de lampetra pisce sic scribit: Bdellam, id est hirudinem, marinam uocemus licet, Strabonis exemplo, qui scripsit in quodam Libyæ fluuio nasci βδέλλας septenûm cubitorum, quæ branchias habeāt perforatas, ita ut per eas respirare possint. Nam lampetræ ore ita saxis & nauiū clauis hærent, ut optimo iure βδέλλαι ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, id est ab emulgendo dicantur. Lampetra.

DE HIRVNDINE, RONDELETIVS.

A Ex piſcibus rotundis & rubeſcentibus (quorum alij ſunt ſquamoſi, alij minimè) omnes uel apud antiquos celeberrimi ſunt, uel notas certiſsimas & maximè illuſtres habent, quibus ab alijs diſsident. Ex his eſt χελιδὼν Græcis, hirūdo Latinis dicta, ſanè perquàm ſimilis uolucri hirundini. Quam ob cauſam idem nomen ab omnibus ferè gentibus ſeruatum eſt. nam huius ætatis Græci χελιδόνα uocant addita uoce ψάρο, ad diſtinguendum piſcem ab aue. Noſtri arondelle. Maris Adriatici accolæ rondela uel rondola. Maſsilienſes rondole. Hiſpani Volador. Gallorum nōnulli Volant, quod auis inſtar ad lapidis iactum extra aquam uolet. Alij papilionem. Alij ratepenade, id eſt, ueſpertilionem, quod colore, alarum magnitudine maculisq; ueſpertilionem æmuletur. Quæ tamen ſi attentiùs conſideres, tum etiam uolatum (demiſſè enim uolat, quemadmodum aues è flumine aquam hauſturæ, uel è terra feſtucas cibumúe collecturæ) hirundini uolucri magis quàm ueſpertilioni aſsimilaueris.

B Hirundo igitur piſcis eſt marinus, pinnis caudaq; expanſis hirundini uolucri perſimilis. Capite eſt oſſeo ut teſtudo, quadrato, duro, aſpero, cuius poſterior pars in aculeos duos deſinit ad caudam ſpectantes. Branchiarum opercula oſſea ſunt, in duos itidem aculeos deſinentia, qui pinnam quæ ad branchias eſt ferè attingunt. Vtrinq; in oris ſciſſuræ extremo duos globulos unionibus ſimiles conſpicias. Oculis eſt magnis, rotundis, rufis uel rubeſcentibus, ueluti noctuæ oculi. Corpus totum ſquamis aſperis & oſſeis contegitur: quarum ſinguli ordines ſingulas lineas efficiunt, corpusq; utcūq; angulatum uel ſtrictum reddunt. Circa caput caudamq; quadrato eſt corpore, circa uentrem rotundo & candido, dorſo uerò ex nigro rubeſcente. Pinnæ ad branchias ſitæ longiſsimæ ſunt & latiſsimæ, ad caudam ferè pertingentes, nigreſcentes, ſtellulis, maculisq; uarijs aſperſæ, ueluti papilionum alæ. Ante has pinnas pendent ueluti pinnarum appendices, quæ omnibus ferè piſcibus de quibus hoc libro agimus, propriæ ſunt, ut cuculo & miluo. In his enim ante branchiarum pinnas ſiti ſunt ueluti cartilaginei pili. Sunt aliæ duæ pinnæ in dorſo erectæ, eiſdem coloribus notisq;, quibus branchiarum pinnæ, depictæ. Cauda in pinnam unicam deſinit, hirundinis auis caudæ ſimillimam. Corporis color maiore ex parte ex nigro rubeſcit. Aliquando hirundines omnino rubræ Romæ uiſæ ſunt. Noſtræ magis nigricant, maioresq; ſunt. Oris partes internæ rubræ ſunt, coloris iucunditate & ſplendore, ſandaracham uel cinnabarin ſuperantes. Iis partibus hirundo noctu lucet, uideturq; candentes carbones ore continere. Quæ faciunt ut hoc loco non dubitem quod ſentio exponere: Hirundinem ſcilicet ob cauſam modò dictam, piſcem eum exiſtimari poſſe, qui à ueteribus lucerna appellatur, Plinijq; locum hūc (lib. 9. cap. 26. & 27.) inemendatum eſſe. Volat hirundo perquàm ſimilis uolucri hirūdini. Item miluus ſubit in ſumma maria, piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguaq; ignea per os exerta tranquillis noctibus relucet. Verba iſta, Item miluus ſubit in ſumma maria, loco ſuo mota eſſe ſuſpicor, ut ſit hoc pacto legendum: Volat hirundo ſanè perquàm ſimilis (*uolucri*) hirundini, piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguaq; ignea per os exerta tranquillis noctibus relucet. Itē miluus ſubit in ſumma maria: uel uerba iſta, Item miluus, &c. ſi ita legantur ut in uulgaribus noſtris codicibus extant, parentheſi eſſe includenda, & reliqua ad hirundinem non ad miluum eſſe referenda. Piſci enim qui à noſtris lucerna dicitur, lingua ignea non eſt, neq; is aliter in tenebris ſplendet, quàm cæteri piſces quibus oſſea ſunt branchiarum opercula. Quare non dubito quin æquus lector, lucernæ hirundinisq; palatum linguamq; & oculos contemplatus, ſententiæ meæ ſubſcripturus ſit. Eſt etiam aliud cuius admonitū lectorem uelim, nimirum neq; lucernam, neq; hirundinem, lingua per os exerta noctu relucere, quicquid dicat Plinius. Piſces enim linguam habent affixam hærentemq;, præter paucos, ut delphinum, cui libera eſt, ſoluta & exerta.

De Lucerna Plinij, de qua etiam in Miluo ſcribit.

C Reliquas hirundinis particulas perſequamur. Gulam breuem habet. Ventriculū cum multis appendicibus. Fellis ueſicam in hepate, cor angulatum. Oua rubra.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.
Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 9.

Volat extra aquam hirundo, ne piſcium maiorum præda fiat, ut ſcribit Oppianus. Et Ariſtoteles: Strident etiam marinæ hirundines, & ſublimes uolant, haudquaquā mare attingentes: ſunt

enim

enim iis pennæ longæ & latæ. Stridoris autem causa est branchiarum scissura parua & stricta, aër enim affatim per angusta loca emissus, sonum stridorem ue ædit. Eadem de causa cuculus piscis obstrepit, ut eodem in loco docet Aristoteles. Præterea eandem ob causam hirundo diutiùs in aëre uiuere potest extra aquam, quoniam aër neque subitò, neque affatim per angusta branchiarum foramina ingreditur, permeatque, & ingressus faciliùs intus retinetur.

Hirundo carne constat dura siccaque, quæ multùm nutrit, sed difficilè cõcoquitur. Hanc Athenæus Polypi, seu potiùs Pompili carni comparat. (*Vide in Corollario A. circa finem.*) Quo Athenæi loco ineptissimè abutuntur nonnulli, ut hirundinem marinam polypo assimilent, cum Athenæo ne per somnium quidem, id unquam in mentem uenerit: nam substantiam cum substantia, non figuram corporis cum figura confert, ut in Thunno fusiùs declarauimus. Cùm hirundo carne sit dura, diutiùs seruata tenerior fit & melior, unde fit ut Romam aduecta melior sit quàm in litore. F *Lib. 8.*

Hirundinis fel contra oculorum suffusiones ualere ipse sum expertus. G

Ne quis similitudine deceptus pro hirundine aut mugilem alatum, aut quemlibet alium uolantem piscẽ usurpet, illius loci Athenæi libro 7. meminerit: Speusippus ait similes esse cuculum, hirundinem, mullum. Sic is, quem hìc depinximus, cuculo, mulloque, colore, corporis specie similis est, longissimas latissimasque pinnas habet, uolat extra aquam, cuius rei testes sumus oculati. sunt & testes qui ad Herculis columnas nauigarunt, ubi tanta aliquando uolantium hirundinum turba conspicitur, ut non pisces sed aues aquatiles esse credantur. A *Hirundo piscis quid ab aliis … alatis & uolantibus differat.* *Volatus.*

DE EADEM, BELLONIVS.

Hirundo Gallis Arondelle de mer uocatur, Massiliensibus Landola. A

Nullis horret aculeis, quaternis admodum grandibus alis in lateribus prædita. Grandi est ut Cephalus capite, oculis magnis, ore non ita amplo, nullisque dentibus referto: ceruice plana: Vnicam fert in tergore pinnam, caudæ uicinam. Lineam, quam alii pisces in lateribus sursum habent, illa deorsum sub pinna gerit, quod nulli præterea pisci accidere memini. Hæc enim linea piscem in partes æquales minimè intersecat. nam quæ ad uentrem spectat, ea minor est: quæ uerò ad tergus, maior. Cephalum ferè magnitudine æquat, iisdemque contegitur squamis. Caudam bifurcam & latam habet in qua peculiarẽ obseruare notam poteris, quòd inferior pars, superiori latior sit. Præterea, si pinnas laterum ad caudam cõuertas, eas totum corpus longitudine præcellere uidebis. Squamas habet latas, nigras pinnas. Caput & reliquũ corpus ad Harengũ accedit. Oppian. B

Lolligo, miluusque rapax, & mitis hirundo.

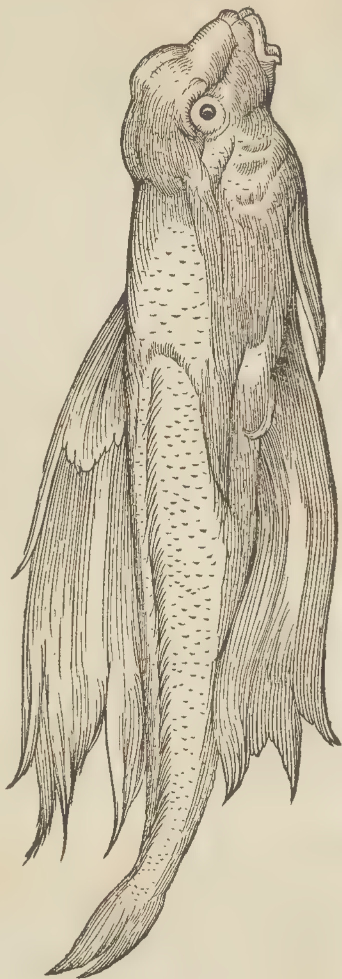
Volat (inquit Plinius) hirundo sanè perquã similis uolucri hirundini. Nobis alioqui rarior, neque adeò cognita, nisi propter naturæ miraculum (quòd tam grandes alas habeat) homines eam siccam asseruarent, & in domibus suspenderent. C

COROLLARIVM.

Miluus à Bellonio pictus hirundinem Rondeletii propiùs refert, quàm hirundo ab eo picta, quæ ad sceleton fortè facta est, non ad uiuum piscem. miluus autem Rondeletii diuersus est. Sunt qui piscem quem Veneti Lucernam uocant, Miluum esse credant, Bellonius. ipse uerò Lucernam Venetorum, Cuculum facit. Piscem Romæ Nibio dictum, quem pro miluo exhibet Bellonius, multi (inquit) contendunt uocari debere hirundinẽ: sed quum ferat minaces aculeos, & pinnas spinis munitas, non uideo quòd rectè ita esse possit, Sic ille: qui fortè hirundinẽ piscem sine aculeis esse putauit, ex eo quòd ab Oppiani interprete Lippio mitis cognominatur, libro primo Halieut. ubi de piscibus uolantibus scribit poëta: Lolligo, miluusque rapax, & mitis hirundo. sed Oppianus ipse nullum huiusmodi epitheton ei tribuit: Τευθίδες, ἱέρηκός τε γένος, βυθίη τε χελιδών. Rondeletius hirundinem cõiicit esse lucernam, & Plinii locum, ut ad suam opinionem quadret, mutare conatur, nulla codicum fide ei suffragante. Quin & hodie uulgò Venetiis alium piscem hirundinem uocant, (rondola uel zisila uulgus dicit,) alium lucernam. Nos de Lucerna quędam scripsimus iam in Cuculi historia, & plura in L. elemento addemus, ubi iconem quoque exhibebimus. Hirundinem noctu lucere, ita ut Rondeletius scribit, non dubito: sed non continuò omnis qui noctu lucet piscis, in hoc etiam genere, Lucerna fuerit. Vidi ego Lucernam Venetiis ab Hirundine diuersam, noctu in cubiculo meo, mortuam quoque recens, oculis lucere. Non me latet, inquit Vuottonus, locum Plinii (libro 9. in fine capitis 26. & principio capitis 27.) à nonnullis aliter distingui. Sunt enim qui ita legant: Volat hirundo perquam similis uolucri hirundini: item miluus: ut scilicet hic finis sit illius capitis. Deinde alterius principium: Subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna, &c. ut scilicet diuersi sint pisces miluus & lucerna. Nos à uetustis exemplaribus non recedimus. Et certè Plinius ipse libro 32. cum lucernã inter marina numerat, miluum non numerat, Hæc ille. Atqui Sigismundus Gelenius, qui & ipse nihil, quod ex uetustis codicibus summo iudicio in Frobeniorum Basiliensi æditione immutauit, eam lectionem quam Vuottonus reprobat, asserit, ab initio capitis 27. sic annotans: Has uoces, itẽ miluus, adiunximus fini præcedentis capitis, quas inde resectas nescio quis non suo loco assuit. Her- A *Plinii locus de lucerna.*

molaus nihil hic annotauit, Maſſarius ſimiliter ut Vuottonus legit. Ego Gelenio meo aſſentior, & codicũ quos ipſe ſecutus eſt authoritati; cui & phraſis ipſa accedit, magis Pliniana, ni fallor, ſi has uoces item miluus (ſubaudi, uolat,) in fine capitis 26. legeris. Sed hæ cõiecturæ ſunt noſtræ, aliorum oppoſitæ coniecturis; ne quem illorũ moueat authoritas, quo minùs res in medio relinquatur, aut in noſtrã potiùs ſententiam eatur. Hirundo piſcis lucernæ ualde ſimilis eſt, Maſſarius. χελμὼν piſcis quidam eſt, Heſychius & Varinus: fortè idem qui χελιδὼν, id eſt hirundo: uel qui χελὼν, id eſt labeo, ex mugilum genere fuerit. ¶ Græcus quidam non ineruditus Venetijs χελιδόνα piſcem Italicè caponem dici mihi narrabat, & ſpecies eius duas haberi, maiorem ac minorẽ. ego caponis nomen cuculo & ſimilibus quibuſdã piſcibus, (quorũ ſpecies eadẽ quę hirundinis, ſed alæ breuiores ſunt) attribui puto. Hirundo Venetijs rondola uel ziſila uocatꝰ, in Sicilia rondine: quæ tria nomina etiam aui hirundini tribuuntur. Veſpertilio marinus tam natatilis quàm uolatilis eſt, Niphus. uidetꝰ autem hirundinem piſcem intelligere, quẽ Rondeletius à Gallis etiam aliquibus ueſpertilionẽ uocari tradit. Luſitanis peixe uoator, uel potiùs uolator, uocatur. ¶ Maſsilienſes nominis Græci extremas ſyllabas adhuc ex antiquitate ſua retinentes, Lendolas appellant, quaſi Chelidonas, Gillius. ¶ Germanicè nominari poterit **ein Schwalmfiſch**, uel **ein fliegender Rotfiſch**. De alijs Germanicis nominibus huius generis piſcium plura leges in Cuculo, Corollario A.

Hirundinem ad ſceleton effictam cum iam olim haberem, hîc etiam apponere libuit.

Chelidonias piſcis alius eſt, qui pelamydi comparatur, durior ea, &c. Vide ſuprà in Elemento C. Chelidonias pelamydũ genus eſt, quem & tritonẽ appellari diximus, Maſſarius. Horcynus maior ſimilis eſt chelidonię duritie ſua, Diphilus. Idem χελιδόνα piſcem polypo ſimilem memorat, &c. ubi uocabulum deprauatum eſſe puto, & non χελιδόνα, ſed ἐλεδώνην legendum, ut in Chelidonia piſce declaraui. Hirundinis piſcis, quem Chaldæi uocant ἰχθὺν χελιδονίαν, caput habere fert piſcis cœleſtis iuxta Andromedam, Theon in Aratum.

Maſſarius ex Strabone repetit hirundines (*hirudines dicere debuit, βδέλλας enim Græcè legimus*) in quodam Mauritaniæ flumine gigni ſeptenûm cubitorum, &c.

B Chelidòn piſcis eſt paruus, Kiranides. Bellonio ſua hirũdo nullis horret aculeis: atqui Rondeletius ſuæ & caput in binos aculeos, & branchias in totidem deſinere ſcribit. Vnicam fert in tergore (*tergo dicere uoluit*) pinnam, Bellonius. at Rondeletio duas in dorſo erigit. Fel habet ſeorſum à iecore inteſtinis cõmiſſum: Vuottonus, nimirum ex Ariſtotelis hiſtoriæ anim. 2. 15. ubi Rondeletius de alijs quibuſdam piſcibus probè hoc dici putat, de hirundine & paſſere non item: Vide infrà in Paſſeris hiſtoria ex Rondeletio circa initium. Henricus Stephanus, Caroli filius, multijugæ eruditionis uir, hirundinem piſcem ex Italia ſuperioribus annis pulcherrimè pictum ad me dedit, alis in latum, piſcis nimirum uolantis ſpecie expanſis: ea colorum uarietate & pulchritudine ut uerbis exprimere ſatis non poſsim. Circuli oculorum tres in pictura apparent, medius rubet, interior & extimus cœrulei ſunt. Rubent & oris interiora: & cirri ueluti pinnæ exiles ſub branchijs. Pinnę omnes, & cauda quoq;, maculis rotundis elegantiſsimè diſtinguuntur. Alarum ſtriæ ſeu uirgæ cœruleæ ſunt, inter has partium aliæ uirides, aliæ nigræ, aliæ ad luteum colorem

colorem tendunt. Maculæ in eisdem rotundæ, aliæ maiores atro colore splendent, minores aliæ cœruleæ sunt, &c. Similem huic, specie, coloribus diuersum, plerisq; partibus magis rubentē, Io. Voglerus, ciuis meus, clarissimi uiri Ioannis filius, itidem ex Italia ad me misit, hirundinis nomine, quanuis eruditi quidam miluum esse arbitrentur.

Membranis uolant humentibus hirundines in mari, Plinius. Ex piscibus uolantibus lolligines sublimiùs & longiore tractu per aërem feruntur. hirundines humiliùs uolant. accipitres uerò paulò supra summam aquam maris tolli solent, ut natent ne an uolitent dubites, Aelianus 9. 52. ex Oppiani Halieut. primo. unde alas accipitrum, quàm hirundinum breuiores esse conijcio. Euolare autem tum solent, cum in mari quippiam metuunt, Aelianus: ὅτι ταρβήσωσιν ὑπέρτερον ἐγγύθεν ἰχθύν. Hirundo in nauigia uelis euntia sæpe uolitat, Massarius. Alas (*id est pinnas latas*) habet, & ad amœna eleuatur aëris, Albertus. Quatuor cubitis extra summam aquam piscem hunc eminentem in Gallico littore maris interni uidi ad iactum lapidis uolare, Gillius. Pisces etiam uolantes in mari nascuntur, (inquit Cardanus libro 10. de subtilitate, uidetur autem non de alijs quàm hirundinibus sentire,) quos ego uidi. Parui sunt, & alati. alas habent iuxta branchias, longas ut ipsi pisces, palmo scilicet ampliùs: quæ dum hument, piscem sustinent: cùm siccantur, decidunt. Gregatim eunt, & cum Oratis inimicitia intercedit. Multi iuxta Bernudam seu Garzam insulam inueniuntur. C

Intercedere eis inimicitiam cum auratis, in C. iam diximus. D

In nauigia uelis euntia sæpe uolitant. nautæ uerò pisces huiusmodi captos solent templis offerre ac suspendere, Massarius. Mox uolat super undas in tempestatibus. His multis emergentibus simul, & iterum se submergentibus, norunt nautæ, qui uentum & tempestatem futuram prædicunt, Kiranides. E

Chelidon (*lego heledona, ut in Chelidonia pisce exposui*) polypo similis, succo suo bonum colorem facit, & sanguinem mouet, Diphilus. F

Chelidonis philologiam in Hirundine aue dedimus. H.a.

Mitis hirundo, Lippius Oppiani interpres dixit, ubi Græcè legitur βυθίη χελιδών, hoc est marina hirundo, ad differentiam auis. *Epitheta.*

Chelidone si quis aridam portet in naui, erit uelociter currens, & (uoti) compos in omnibus rebus, Kiranides. e.

Χελιδόνας pisces Epicharmus nominat in Nuptijs Hebæ. f.

Cum inter Bresiliam & Portugalliam nauigaremus, tandem omnino meridiem uersus deflexìmus, inuenimusq; passim plurimos uolantes pisces, qui alios fortè persequentes fugiebãt, densis agminibus, ita ut cateruæ aliæ circiter centenos, aliæ ad millenos caperentur. Eorum aliquando unus & alter in nauim nostram incidebat. Longi sunt circiter pedem, specie ferè gobij fluuiatilis illius, quem mustelam aliqui uocant, non plenè adulti: cute læui, pinnis in dorso geminis: Ex nauigatione Hamburgensis cuiusdam, peracta anno Salutis 1549.

HOLOSTEVS piscis Nili, uide Ostracion.

DE HOLOTHVRIIS, RONDELETIVS.

GAZA conuertendis Aristotelis libris de Historia, partibus, generatione animalium, & Theophrasti libris de Historia & causis plantarum Latinam linguam locupletiorem, auctioremq; reddere studuit. Sed quoniam Latinè scribendo Græca maximè fugiens, nominibus Latinis omnia exprimere uoluit, aliquando tenebras rebus ipsis offundit, ita ut de ipsis difficile ancepsq; iudiciũ reliquerit. Id quod in Holothurijs & Tethyis dilucidè apparet: Græcis enim uocibus abstinens ὁλοθούρια uertibula uocauit, Callos, & Tubera. Τήθυα uerò ijsdem nominibus Latinis exprimit, (*ut libro quarto historiæ, cap. 4.*) ex quibus uocibus rerum confusio sequitur: neq; enim eadem sunt ὁλοθούρια, quæ τήθυα. Quare diuersis nominibus uocanda fuerunt. Hanc sententiam nostram Aristotelis autoritate confirmamus. De Holothurijs enim ita scripsit: πολλὰ δὲ ἀπολελυμένα μέν ἐστιν, ἀκίνητα δέ· οἷον ὄστρεα, καὶ τὰ καλούμενα ὁλοθούρια. Multa saxis quidem soluta sunt, ueruntamen immobilia, ut ostrea, & quæ Holothuria uocantur, quibus de suo quædam addit Gaza ita interpretatus Non desunt complura quæ cùm absoluta sunt, mouere tamen se nequeunt, ut Ostreæ, & quæ tota simplici, mitioriq; testa operta, uertibula appellantur, & Calli, aut Tubera. De Tethyis uerò sic lib. 4. de hist. cap. 6. Τὰ δὲ καλούμενα τήθυα τούτων πάντων ἔχει φύσιν περιττοτάτην. κέκρυπται γὰρ αὐτῶν μόνου (μόνων) τὸ σῶμα ἐν τῷ ὀστράκῳ πᾶν. Τὸ δὲ ὄστρακόν ἐστι μεταξὺ δέρματος καὶ ὀστράκου. διὸ καὶ τέμνεται ὥσπερ βύρσα σκληρά. προσπέφυκε μὲν οὖν ταῖς πέτραις τῷ ὀστράκῳ. Quæ Tethya dicuntur, inter hæc (testata) omnia naturam maximè particularem (*peculiarem*) sortita sunt. His enim solum uniuersum corpus testa occulitur, quæ inter corium & testam mediæ est naturæ. Quare bubuli corij modo secatur, saxis igitur testa sua adhæret. Quare cum Holothuriorum genus à saxis liberum sit, Tethya uerò his affixa sint, non dubium quin Aristoteles diuersas res esse existimauerit. Idem de Tethyis scripsit Plinius: Tethyæ torminibus & inflationibus succurrunt. inueniuntur hę in folijs marinis sugentes, fungorum uerius generis quàm piscium. Ex quo A

Gazam Holothuria & Tethya res diuersas, ijsdem Latinis nominib. interpretando, confudisse.

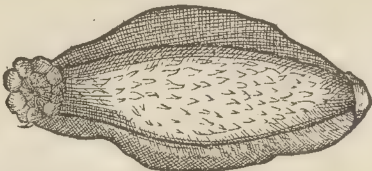
Vertibula, Calli, Tubera. Holothuria. Lib. 1. de hist. cap. 1.

Tethya.

Lib. 9. cap. 9. Plinij locus emendatus.

loco, etiam si corruptus sit, satis clarè colligitur Tethya hærere. Sic uerò emendāt, ut pro Tethyæ legamus Tethya, ex Aristotele, & Athenæo. Cui emendationi illa etiam adiungenda, ut pro folijs, scopulis legamus ex Aristotelis loco suprà citato, maximè cùm fungis comparet, qui semper hærentes reperiuntur. (*Inueniuntur tethya etiam in musco marino, aut alijs in herbis folijs'ue marinis, Vuottonus. Vide in Tethyis Elemento* T.) Holothuriorum uerò alibi meminit Plinius: Multis eadem natu-
Lib.9.cap.47 ra quæ frutici, ut Holothurijs, Pulmonibus, Stellis. Sunt igit̄ diuersa Holothuria à Tethyis. Quare separatim de ipsis agendum, idq; inter Zoophyta de utrisq;, quia minimùm sensus & motus habent.

DE HOLOTHVRIORVM PRIMA SPECIE, RONDELETIVS.

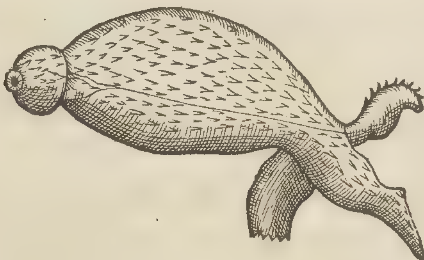

F Paucissima sunt ab Aristotele & Plinio de Holothurijs literis prodita, ab alijs nihil; quia inter
C B cibos non habentur, sed in litoribus neglecta iacent.

Sunt autem Zoophyta saxis non hærentia, aspero corio contecta.

B Id genus quod hîc proponimus altero extremo obtusum est & planū, in quo rosæ pictæ imaginem insculptā esse dicas, circa quam sunt acetabula. Inde parua appendix & mollis dependet. Pisculentū odorem resipit, nec minùs ingratum ac insuauem quàm Lepus marinus. Altero extremo tenuius est. Intus partes omnes sunt indiscretæ.

DE HOLOTHVRIORVM SECVNDA SPECIE, RONDELETIVS.

B Inter maris purgamenta id reperi, quod hîc repræsentatur: quod quia uita, integumenti asperitate & duritia, partibus internis indiscretis cum Holothurio conueniat, Holothuriorū speciem esse puto. Altero extremo caput discretū habere uidet̄ rotundū, os in medio rotundū, rugosum, quod aliquando dilatat̄, aliquando cōstringit̄. Sequitur corpus crassius, aculeis multis rigens: uidetur in caudam deficere, ex cuius utraq; parte duæ sunt appendices, pedum, pinnarum'ue loco, sed differentes. Superior enim strictior est, in ambitu incisa, in acutum desinens, ad quam à ceruice producta est linea: altera latior ubiq;. Harum beneficio motum aliquem habere uidetur, cuius
C prorsus expers est primum genus: quod aliquando acetabulis suis, saxis hæret, sed soluitur: quo differt à Tethyis quæ semper hærent firmissimè, uel saxis, uel ostreorum testis.

COROLLARIVM.

A Bellonius Holothuria & Tethya modò cōfundit, (ut Massarius quoq; à Theodoro deceptus,) modò res esse diuersas suspicatur ex Plinio. Tethya Theodorus uertibula & callos conuertit, holothuria uerò, tubera, Vuottonus. quæ eius obseruatio uera est libro 4. de partibus animalium, capite quinto. ubi holothuria interpretatur tubera: tethya uerò uertibula, eademq; alibi callos. At historiæ lib.1.cap.1. ut Rondeletius obseruauit, omnia hæc Latina nomina holothurijs attribuit: ubi etiam de suo addit, tota ipsa (holothuria dico,) simplici mitioriq; testa operta esse. Testatorum quidem generis ea esse non dubito, quoniam lib.4. de partib. anim. loco iam citato, testatorum differentias explicans, ipsorum quoq; inter alia meminit; quanquam & spongiarū ibidem, non

non tanquam eiusdem generis, sed quòd similiter ferè ut tethya, in medio plantarũ animantiũq; generis ambigant. sed integrum (ferè) Aristotelis locum recitari non abs re fuerit. Tethya (inquit) parum sua natura à plantis differunt. sunt tamẽ spongijs uiuaciora, (ζωτικώτερα. hoc est propiùs ad animalia accedunt.) Spongia quidem cùm adhærendo tantùm uiuere posit, absoluta autem nequeat uiuere, similis plantis omnino est. Quæ autem holothuria uocant, & pulmones, atque etiam plura eiusmodi alia in mari, parum ab ijs (à plantis) differunt, sua ipsa absolutione. Viuunt enim sine ullo sensu, perinde ac plantæ absolutæ. Nam & in terrestrib. plantis sunt nonnulla eiusmodi, quæ & uiuant & gignant, aut in alijs plantis, aut absoluta, quale etiã est quod Parnasus fert, uocatũ à quibusdã epipetrũ. hoc enim diu uiuere potest, etiã à paxillis suspẽsum, Hæc Arist. ¶ ὁλοθούριον, genus (animalis) marinũ, Hesychius & Varinus. Vocabulũ compositũ esse apparet: sed unde & qua ratione, nõ uideo. θουραῖον & θοῦρον, Hesychius interpretatur, impetuosum, salientem, bellicosum, audacem, fortẽ, magnum, ualidum, libidinosum, cupiditate in aliquid procliuem. Sic & θοῦρος Ἄρης dicitur: & θούριδος ἀλκῆς, τῆς πολεμικῆς, ἀπὸ τοῦ θορεῖν, ὅ ἐστι πηδῆσαι. Sed θουρήεις libidinosum significat, & θουρήτρα ὀχείαν, & θορὸς udituram. Holothuria quidem Rondeletij, præsertim secunda species, genitalis uirilis quandam similitudinem præ se ferunt: ut holothurium dictum uideri posit, quasi toto corpore suo ad huiusmodi speciem conformatum. Niphus non cum tethyis tantùm holothuria, sed cum urticis quoq; confundit.

DE HOMINIBVS MARINIS. ET PRIMVM DE MONACHO ET EPISCOPO piscibus, ex Rondeletio.

DE PISCE MONACHI HABITV, RONDELETIVS.

INTER marina monstra est & illud quod nostra ætate in Nortuegia captũ est mari procelloso, id quotquot uiderunt, statim monachi nomen imposuerunt.

Humana facie esse uidebatur, sed rustica & agresti, capite raso & læui, humeros contegebat ueluti monachorum nostrorum cucullus. Pinnas duas longas pro brachijs habebat. Pars infima in caudam latam desinebat, media multò erat latior, sagi militaris figura. Hanc effigiẽ mihi dono dedit illustrissima Margareta Nauarrę Regina, generis splendore, ingenij, doctrinæ, uirtutis, summæ pietatis laudibus ita cumulata, ut omnes eius ætatis spectatas & illustres fœminas superârit. Ea à uiro nobili effigiem hãc acceperat, qui similem ad Carolum quintum Imperatorem in Hispania tum agentem deferebat: ille reginæ affirmauit se monstrũ hoc in Nortuegia captum uidisse post grauissimas tẽpestates undis & fluctibus in litus eiectum, locumq; designabat Diezum iuxta oppidũ Den Elepoch. Eiusdẽ monstri picturam mihi ostendit Gisbertus medicus ex eadem Nortuegia Romã ad se missam, quæ pictura nonnihil à mea differebat. Quare, ut dicam quod sentio, quædam præter rei ueritatem à pictoribus addita fuisse puto, ut res mirabilior haberetur. Crediderim igitur monstrum hoc humanam formam eo modo referre, quo pars capitis ranarum: tum quia post caput partes erant utrinq; latæ, hominum omoplatis respondentes, musculis mouebantur, qui cuculli monachorũ figuram repræsentant: qualis in nobis spectatur secũdus musculus omoplatas mouens, scilicet eas partim ad sese attrahens, partim attollens, cuculli monachorum formam aptissimè referens. Adhæc non squamis, sed cute dura & rugosa ueluti cortice contectum putârim, quemadmodum de leone marino dicemus.

Est inter beluas marinas homo marinus, est & triton. Harum utrauis belua sit quam proponimus, non affirmo. De homine marino Plinius libro 32. cap. 11. & libro 9. cap. 5. Autores habeo in equestri ordine splendentes, uisum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto cor- A Homo mar.

pore abſoluta ſimilitudine. aſcẽdere eum nauigia nocturnis temporibus, ſtatimq; degrauari quas inſederit partes: &, ſi diutiùs permaneat, etiam mergi. De tritone ibidem lib. 9. cap. 5. Tiberio Principi nuntiauit Olyſsiponenſium legatio ob id miſſa, uiſum, auditumq; in quodam ſpecu concha canentem tritonem, qua noſcitur forma. De quo & Vergilius:

Triton.

Frons hominem præfert, in piſcem deſinit aluus.

Pauſanias uerò tritonẽ uidiſſe meminit Romæ, capite ſpecie comoſo, ut ranis paluſtribus, etiam colore, ne diſcerni tamen capillus à capillo queat: ſed corpore ſquamoſo, forma ueluti ſquatinæ, branchijs ſub aures, naſo hominis, ore ampliore, dentibus ferinis, oculis glaucis, manibus, digitis, & unguibus conchularum teſtis ſimilibus, cauda ſubtus aluum uice pedum, ut delphini. Quæ fabuloſa eſſe puto. Eſt & triton pelamydum generis magni, de quo cum thunnis dicetur.

DE PISCE EPISCOPI HABITV, RONDELETIVS.

Monſtrum aliud multò ſuperiore mirabilius ſubiungo, quod accepi à Giſberto Germano medico, cuius antè aliquoties memini, quod ipſe ab Amſterodamo cũ literis acceperat: quibus ille affirmabat anno 1531. in Polonia uiſum id monſtrũ marinum, Epiſcopi habitu, & ad Poloniæ Regem delatum: cui ſignis quibuſdam ſignificare uidebatur, uehementer ſe cupere ad mare reuerti, quo deductus ſtatim in id ſe cõiecit. Sciens omitto plura, quæ de hoc monſtro mihi narrata ſunt, quia fabuloſa eſſe arbitror. Ea eſt enim hominum uanitas, ut rei per ſe ſatis mirabili præter uerum plura etiam affingant. Ego qualem monſtri eiconem accepi, talem omnino exhibeo: uera ea ſit an non, nec affirmo, nec refello. Hæc Rondeletius.

Vt ſunt permulta naturæ in terris pro arbitrio ludentis miracula: ſic etiam in mari ob raritatẽ, & formæ uarietatem propè incredibilia eiuſdem artificij monſtra obuerſantur. Quis enim nõ admiretur, quòd ab antiquis de Tritonibus, Sirenibus, Nereidibus, Naiadibus, ac pleriſq; alijs marinis monſtris ſcriptum eſt? Vix enim fabuloſa eſſe putant quidam, quæ de Tritone, quæq; de Nereidibus tradunt ueteres, Bellonius.

COROLLARIVM.

Primùm de hominibus marinis in genere, deinde de monacho & epiſcopo.

De Tritone, deq; Nereidibus & Sirenibus, quibus faciem humanam uetuſtas adtribuit, plura in ſingulorum hiſtorijs, Elementis T. N. & S. dicemus: nunc de ijs qui ſimpliciter marini homines à quibuſdam uocati ſunt.

Alchuſi eſt piſcis habens formam humanam, non certa tamen de eo habetur cognitio apud Arabes, Andreas Bellunenſis.

Rumor eſt, poſtremis hiſce diebus in Noruegia, ab infinita populi magnitudine, ſquamis armatum piſcem uiſum fuiſſe, atq; humana facie: qui poſteaquam ſecundum maris litus diutiſsimè ambulaſſet, confeſtim in mare ſe proiecerit, Bellonius.

Cum Venetijs eſſem (inquit Gillius) quidam Dalmatæ, ſpectata fide uiri, mihi religioſè teſtati ſunt, ſe ad oppidum Dalmatiæ, Spalatum nuncupatum, uidiſſe marinũ hominem: qui ſe ſpectantibus ſummum terrorem inieciſſet, cùm ſe in terram incitauiſſet, ut mulierem, quæ circũ littus fortè tum uerſabatur, corriperet: uerũ ubi eam fugere proſpexiſſet, ſtatim ad mare regreſſus, imam maris ſedem petiuit. Eundem mihi deſcripſerunt, hominis omnino ſpeciẽ ſimilitudinemq; gerere. Itemq; magna fide homines, qui ad mare rubrum permultum temporis uerſati eſſent, ſanctiſsima aſſeueratione mihi affirmarunt, illic marinos homines ſæpe capi ſolere, quorum duriſsimis pellibus calceamenta tam robuſta conficiant, ut ad quindecim annos durent.

Non igit quod de Tritonibus, & Nereidibus, hominibuſq; marinis iam uſq; ab heroicis temporibus in ſermonem hominum uenit, uanum eſſe conſtat. Cum ex Plinio, tum ex hominibus, & patrum & memoriæ noſtræ: nam (ut prætereã ueteranos piſcatores, qui mihi teſtati ſunt, cum mare uicinum eſt ad pariendas tempeſtates, ſe ex alto humanos gemitus ſæpe exaudiuiſſe:) cum nuper Maſsiliæ eſſem, piſcator & ſenex & probus mihi narrabat, ſe puerum de parente ſuo audiuiſſe regi Renato à piſcatoribus captum muneri miſſum fuiſſe marinum hominem. Et ſimiliter Alexander Neapolitanus ait, Draconettum Bonifacium ciuem ſuum ſibi narraſſe, dum in Hiſpania militaret, non diſsimilem hominẽ marinum ex Mauritaniæ Oceano ad regulos ſuos, ſub quibus ſtipendia faceret, allatũ fuiſſe; ſenili facie, capillo & barba horrida, colore cœruleo, & maiore proceri-

procerítate quàm humana, tum pinnis membranula interlucente intertextis.

Autor innominatus qui de Terra sancta Italicè scripsit, se uidisse testatur piscem capite insignem humano, facie uidelicet, ore, dentibus, naso, oculis, & modica colli parte, reliquum corpus omne à piscium forma non recessisse.

In Tachnin remotissimo Moscouuiæ fluuio piscis quidam capitur, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, alijsq́ (partibus) humana prorsus forma, nulla tamen uoce, qui, ut alij pisces, suaue ex se præbet opsonium, Autor incertus itinerarij Moscouuiæ lingua Ruthenica scripti, unde Sigismundus Liber Baro interpretatus est. Verum is parum fide dignum in quibusdam itinerarij illius autorem iudicat, cum alijs, tum illis quæ de monstrosis hominum formis refert, pisceq́ humana effigie, de quibus etsi ipse quoq́ (inquit) diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis uidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui.

Sub Gregorio & Mauricio, in Nilo Aegypti fluuio uisa sunt animalia humana forma, uir & mulier, usq́ ad lumbos, qui adiurati per deum, à matutino tempore usq́ ad nonam se uidendos dederunt. Vir erat pectorosus, ruffa coma canis permixta. mulier mamillas habebat & cæsariem prolixam. erant nudi, Nauclerus. Idem habet Palmerius in suis Chronicis referente Vadiano in Melam.

In lacum quendam Pomerianæ per inundationes maximas (post sæuas maris tempestates, Cardanus in Varijs) delatum piscem mulierem, captumq́, & ad Edam eius regionis urbem deportatum, Cornelius Amsterodamus scripsit: cui ad muliebria munera exequenda, promptitudinem quandam fuisse recenset, (mutam & salacissimā fuisse Cardanus scribit;) atq́ aliquot post annos, cum eius loci mulieribus uixisse: sed ea nunquam loqui potuit, Bellonius.

Ad homines marinos Moschopuli quoq́ ænigma pertinet, quod extat huiusmodi:

Ἐγκύρσας νεπόδεσσιν ἀνὴρ δείλαιος ἀέλπτως, Καὐτὸς ἦν οὐ πολλαῖς ὥραις νέπος ἐξεφαάνθη,
Καὶ φωνῆς μὲν ὅδ᾽ ἦν ἐπιδευὴς, ἄλλο τι ἴσα. Αὐγασάμην δ᾽ ἕτερον νέποδα βροτῷ εἴκελον ἀνδρί,
Καὶ θαῦμ᾽ ἦεν ἀκούειν, ἀφραδέεσσιν ἄπιστον.

Derceto (Δερκετὼ) nomen est cuiusdam deæ, de qua Diodorus libro 3. Iuxta Ascalonem lacus est, ubi templum insignis deæ, quam Syri uocant Δερκετοῦν, muliebri facie, reliquum uerò corpus figura piscis: cuius filia Semiramis à columbis educata sit. Ob id sacras genti aues eas esse ostendit Tibullus: Alba Palæstino sacra columba Syro. Plura Gyraldus dabit in historia deorum, Syntagmate 1. & alijs in locis. Eadem dea aliter Derce uocat, à Syris Atergatis: Hebraicè Dagon in sacris historijs Regum 1.5. Idolum hoc (inquit Munsterus) ab umbilico & infrà, habuit figuram piscis: suprà uerò figuram hominis: unde truncatis brachijs habuit integram formā piscis.

Venio ad Monachum piscem à Rondeletio descriptum, cuius similem ferè iconem Ge. Fabricius ad nos misit, cum descriptione huiusmodi: Piscis hic captus est in mari Balthico iuxta Elboæam oppidū, quod quatuor milliaribus distat à Coppenhaga, Danici regni metropoli. Caput, collum, humeri, thorax, humana specie. caput rasum, ut monachi, de collo, humeris, thorace cucullus quasi pependit, qui nigris & rubeis maculis fuit uariatus. Cucullus desijt in fimbriam, quali perizomate lumbos & femora tegere solemus. brachiorum loco pinnæ fuerunt, pedum quoq́, cauda piscis. Totius monstri longitudo IIII. cubitorum. ad Regem delatum & tostum ob raritatem & miraculum asseruatū est, captum anno Salutis M. D. XLVI. Picturam eius typis quoque excusam & publicatam uidi cum metris Germanicis: in quibus præter alia iam indicata, faciem tanquam Aethiopis nigram fuisse legitur: & ueluti uestem thoraci inductā, similem illi qua missam celebraturi sacerdotes induuntur, punctis & maculis uariam: thoraci inferiùs gremium sinuosum ueluti assutum apparuisse: triduo postquam captus est superuixisse: regi oblatum eius iussu à pictore delineatum, inde multos apographa in diuersas orbis partes, ad suum quenq́ amicum misisse. Eandem picturam Hector Mythobius quoq́, iuuenis eruditus, nobilissimi medici Burchardi filius, cum superiore anno hac iter in Italiā faceret, mihi attulit: qua cum præter cætera, hæc etiam annotabantur: Monstrum hoc reti eodem cum harengis piscibus captum, & regi oblatum, à rege ad ducem Meccelburgi missum: inde picturam eius ad Senatum Luneburgensem peruenisse. Bellonius addit: Tres tantùm dies uixisse aiunt, ac nullam uocē edidisse, præterquam suspiria quædam, summum mœrorem ac luctum referentia. Huic simile monstrum in Gallico etiam Oceano prope Burdegalas nostro seculo captum, Gallus quidam mihi retulit. *Monachus mar.*

¶ Monachum maris (inquit Albertus) quidam dicunt piscem in mari Britannico aliquoties uisum. Is in craneo habet pellem albam, & circa eam est niger circulus, sicut pili monachi recenter rasi. Sed os & mandibulas habet sicut piscis. Hoc animal blanditur super mare euntibus, donec illiciat, & in profundum demergat, & saturetur de carnibus eorum.

Neq́ hoc quoq́ prætermittendum, quòd in Batauinis annalibus de pisce Episcopo scriptum est, quem prope Poloniam anno 1531. captū fuisse Cornelius Amsterodamus Gilberto Physico Romæ scripsit, ac Regi Poloniæ oblatum: cuius corporis magnitudo, facies ac cultus talis erat omnino, qualem uidemus Episcopi cuiusdam Romani, sua mitra, suisq́ reliquis ornamentis induti figuram, Bellonius. *Episcopus mar.*

MONSTRVM MARINVM, EX TABVLA QVADAM impressa in Germania olim.

Monstrum hoc marinū uisum est Romæ in Ripa maiori, tertio die Nouēbris, anni Salutis millesimi quingentesimi uicesimi tertij: magnitudine pueri quinquē nis, ea omnino specie qualis hîc exprimitur. Eodē anno, Septembris die XVIII. quanuis sereno, nimbus ingens Neapoli tanto impetu & abundantia cecidit, ut damni inde illati ratio iniri non potuerit, &c.

HORCYNVS, alij Orcynus scribūt sine aspiratione. Vide in Thynno.

DE HYAENA.

HYAENA, quadrupedis & piscis nomen est, Hesychius & Varinus. Χέρσου μὲν ὡπλεέχουσιν ὕαιναι, Πολλῷ δ' ἐν ῥοθίοις κρυερώτεραι, Oppianus libro 5. Halieutic. terrestres feras cum marinis cōparans. Idem libro primo cete enumerans, ἀπαίσιον ἄχθος ὑαίνης nominat, cum lamia, maltha, arietibus & canibus. Vnde maximum quidem, uoracem & crudelem hunc piscem in mari esse apparet: sit ne uerò propriè cetus, dubium est: cùm alios etiam pisces magnos, qui cete propriè dicta non sunt, ibidem adnumeret poëta. Hyænam piscem nominat Dionysius in Opsartytico, item Numenius in Halieutico, Κανθαρίδα προφανεῖσαν, ὑαινάν τε, τρίγλην τε. Athenæus dubitare uidetur, utrum tria hæc nomina ὕαινα, ὗς, & κάπρος, trium, uel duorū uel unius piscis nomina sint. Ego hyænam aliquando eundem cum glanide piscem esse conieci. quoniam quadrupes etiam hyæna (ut apud Aristotelem legitur,) alio nomine glanus, γλάνος, appellatur: ut pluribus scripsi in Hyæna quadrupede A. Bellonius, qui glanidem & silurum piscem unum existimauit, hyænæ etiam nomen ei adtribuit. Ὑαινίδες τε βούγλωσσοί τε, καὶ κίθαρος, Epicharmus in Nuptijs Hebes. Syænam (Hyænam puto dicere uoluit) piscem Græci recentiores chœrillam interpretantur, hoc est porculum, Hermolaus in Plinium. Hyænam piscem nonnulli centrinam esse putant, Hermolaus. Quærendum an Rondeletij aper marinus, hyęnæ, uel porci, uel caprisci (quo cum plurima habet cōmunia) species fortè sit. In Septentrionali ad Scandinauiā Oceano, cetus quidam

Hyæna cetacea comparuit anno domini 1537. effigie porci, quem suprà inter Cete hyænam cetaceā nominauit.

G Fel hyænæ adhibetur ad oculorum cicatrices, suffusiones, & alias hebetudines, apud Aëtium 7.111. sed hyænæ quadrupedis, non piscis, acceperim: ex qua alia quoque multa remedia in Quadrupedum historia indicauimus.

H.e. Si piscis hyænæ nuncupati (eodem quo terrestris nomine) pinnam dextram ad hominē somno consopitum admoueas, sanè quàm eum ipsum perturbabis. Etenim formidolosa secundum quietem spectra & simulacra uidebit, acerbaque insomnia perpetietur, Aelianus de animalibus 13. 26. ¶ In hyetio (*hyænio*) lapide sculpe aquilam dilaniantem piscem hymon (*hyænam*) & sub lapide mitte radiculam hyperici herbæ, & extremitatem pennæ alarū aquilæ uel accipitris, & claudens habebis magnum phylacterium ad omnes affectus matricis, &c. Kiranides 1.20.

DE HYCCA ET HYSCA.

HYCCES masculino genere, Ὕκκης, ut Anchises, uel Hycca fœminino, Ὕκκη ut φήμη, piscis nomen est, ut ex diuersis ab Athenæo prolatis authorum locis iam apparebit. Nam quod apud Hesychium & Varinum ὗκος legitur, ut λόγος, non probo. interpretantur autem erythrinum piscem. Zenodotus Cyrenæos ait τὸν ὕκκην uocare erythrinum. Hermippus uerò Smyrnæus in ijs quæ de Hipponacte scripsit, hyccam (ὕκκην) pro iulide accipit: & captu difficilem esse ait, (εἶν δὲ αὐτὴν δυσθήρατον:) unde Philetas etiam dixerit: οὐδ' ὕκκη ἰχθὺς ἔχατος ἐξέφυγε. Ἢ ὕκκην (fortè ὕκιν propter uersum) ἢ ἵππον, ἢ ὃν κίχλην καλέουσιν, Antiphanes Colophonius. Ὕκκην Callimachus in Epigrammate sacrum piscem nominat, Θεὸς δ' ἐοὶ ἱερὸς ὕκκης. ¶ Ἢ σπάρον, ἢ ὕκκας ἀγελαΐδας, ἢ τὸν φάγρον Πέτρῃ ἀλωόμενον, Numenius. Timęus historia 13. scribens de Hyccaris oppidulo Siciliæ, sic nominatum id ait, διὰ τὸ τοὺς πρώτους τῶν ἀνθρώπων ἐλθόντας ἐπὶ τὸν τόπον, ἰχθῦς εὑρεῖν τοὺς καλουμένους ὕκκας, καὶ τούτους ἐγκύους, δι' οὓς οἰωνισαμένους Ὕκκαρον ὀνομάσαι τὸ χωρίον, Athenæus. Sunt qui hyscam siue hyccam, hoc est porculum, pro sturione capiant, Hermolaus.

Hysca. sed illi solam uocabuli affinitatem, argumentum suæ sententiæ habent: nec merentur audiri, cum hyccam sturionem faciunt. nam alius piscis hysca est, quem sturionem esse non negauerim. Id uerò nomen haud scio an apud alium autorem, quàm Symeonem Sethi in libro de alimentis, repe-

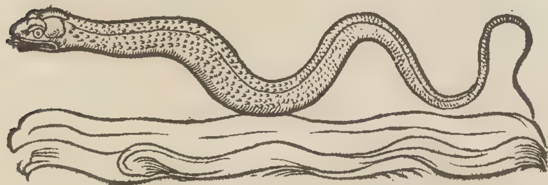
riatur.

riatur. Hysca, ὕσκα (inquit Symeon,) piscis qui cõmuniter ὕχα nominatur (Porculum interpretatur Gyraldus) succum phlegmaticum & prauum generat: quanquam multi suauiter eo uescantur, tanquam cognationẽ quandam cum nostra natura habeat: ac simile uel potiùs analogum in piscium genere nutrimentum ex eo, ut inter quadrupedes ex porcis, homini accedat. unde & nomen hysca factum uidetur ab hys quod porcũ significat. Condiri debet hic piscis condimentis calidissimis, & uinum superbibendum est tenuissimum uetustissimumq́, Hæc ille. Itali etiam sturiones paruos, porcellas appellant. ¶ Gyllisci pisces quidam sunt Hesychio. apparet autem diminutiuum hoc esse à gylio, id est porco.

HYGROPHOENIX, uide Phœnix.

HYDRECHOES, ὑδρηχέες, pisces, Hesychius & Varinus. Videtur autem hoc piscium omnium epitheton esse, uel per antonomasiam pro piscibus poni posse.

DE HYDRO, ID EST SERPENTE PALVSTRI AVT FLVVIATILI, RONDELETIVS.

SERPENTES ut in terra, ita in mari, lacubus, paludibus, fluuijs nascuntur & uiuunt. De marinis aliâs, nunc de palustribus, siue fluuiatilibus, dicendum.

Serpens aquatilis, ὕδρος ab Aristotele nominatur. Gaza Natricem conuertit, similiter & apud Dioscoridem Ruellius. A *Lib.1. de hist. cap.1.*

Eum Vergilius libro III. Georg. sic depinxit. B C

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squammea conuoluens sublato pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus aluum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ ac pluuialibus austris,
Stagna colit, ripisq; habitans hic piscibus atram
Improbus ingluuiem, ranisq; loquacibus explet.

Vocatur & Chersydrus παρὰ τὴν χέρσον καὶ τὸ ὕδωρ, quoniam in aqua & in terra degit. In huius appellatione Plinio non conuenit cum Aristotele. Nam ἔνυδρις Aristoteli (lib.1. de hist. cap.1.) est Lutris, Plinio uerò (lib.32. cap.7.) serpẽs aquatilis, sic enim scribit: Enhydris uocatur à Græcis Coluber in aquis uiuens. Et alibi: Item Enhydris. Est autem serpens masculus & albus. Eundem his duobus locis serpentem intelligi declarant uires, quas similes omnino utriq; tribuit, ijs ferè uerbis. Enhydris, inquit, uocatur à Græcis Coluber in aquis uiuens. Huius quatuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant: inferiorum, inferioribus. Et: Item Enhydridis. Est autẽ serpens masculus & albus. Huius maximo dente dentes dolentes circumscarificant. At in superiorum dolore, duos superiores adalligant: ediuersò, inferiores. A *Enhydris Aristoteli quadrupes, Plinio serpens.*

Serpens fluuiatilis in longum ualde accrescit, colore uario est: nam uiridi, flauo, albo, cinereo notatur, qua uarietate à terrestribus differt. B

In Lado nostro capiuntur Serpentes cum anguillis mutuo complexu colligatæ, qua de causa multi ab Anguillis abstinent. C

COROLLARIVM, DE HYDRO, CHERSYDRO, NATRICE, HYDRA.

Quoniam Rondeletio in Aquatilium historia de Serpentibus etiam aquatilibus scribere uisum est, addam & ipse hoc in loco quæ inter nostra de serpẽtibus Collectanea reperi: plura fortassis aut certiora quædam in libro de serpentibus traditurus: præsertim si Bellonij (qui multas exteras regiones adiuit, in quibus cõplures à ueteribus memorati serpentes inueniuntur) de eisdem Obseruationes ædantur: nam apud nos quidem dei gratia paucæ serpentium species, quas nosse hactenus potuerim, deprehenduntur. ¶ Serpentium alij terrestres sunt, alij aquatiles, quanquam

maxima pars sit terrestris, exigua uerò aquatilis, scilicet fluminum incola. Sunt etiam maris indigenæ serpentes terrestribus similes, Aristoteles.

A ¶ Ὕδρος, ὄφεως εἶδος, id est, Hydrus, genus est serpentis, Hesychius & Varinus. Accipitur

Hydrus. quidē hydri nomen apud Græcos plerunq; pro certa specie, quæ in aquis dulcibus degit, uerùm Aelianus marinos etiā hydros dixit, quos alij (ut Arrianus in Periplo) simpliciter ὄφεις θαλαττίους. Indicum mare (inquit ille libro 16. cap. 8.) hydros gignit marinos. Lacus etiam (*nimirum Indiæ. λίμναι, marinos lacus & salsos acceperim, non mediterraneos aut dulcis aquæ*) hydros maximos producunt. Solinus etiam capite 57. hydros marinos nominat. Quam Latini natricē, & Dioscorides hydrum uocat, Nicander Chersydrum appelare uidetur. hic in locis parum aquæ habētibus aut pa-

Chersydrus. ludibus uersans, ranis infestissimus existit. Cum uerò palus iam Solis ardoribus exiccata est, tum in arido uiuens, mortiferam plagam infligit, Gillius ex Nicandro. Canit autē Nicander similem esse Chersydrum aspidi. Scholiastes ἴσους interpretatur tum specie corpori similes, tum magnitudine pares: & hydrum ait primùm esse appellatum: postea etiam Chersydrum, quòd in utroq; elemento uiuat. Cum Sol aquas in quibus degebat, siccârit, Καὶ τόθ' ὅγ' ἐν χέρσῳ πέλεθει ψαφαρός τε καὶ ἄχροους, Nicander. hoc est, tum uerò in terra manet squalidus & decolor: quasi in aqua pulchrior colore & nitidior sit. Chersydrus principio in aquosis degit locis (inquit Aëtius) unde & hydrus appellatur: posteà uerò siccos incolit locos, & compositum chersydri nomen inuenit. redditurq; seipso sæuior. Cæterùm similitudine est aspidis terrestris paruæ, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet. hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Sophocles alibi hydram, alibi echidnam nominat serpentem qui læsit Philoctetē, quare inquirendū, an duo hæc unius serpentis nomina sint, Eustathius. mihi quidem proculdubio serpentes duo diuersi uidentur, echidnam uerò dixisse poëtam speciem pro specie, uel speciem pro genere accipiendo, ut sæpe fit à poëtis. hodie etiam uiperarum & natricum nomine tum uulgò, tum eruditi quidam abutuntur. Viperæ quæ aquas habitāt (*id est Colubri aquatiles*) parum aut nihil ueneni retinent, Cardanus. ¶ Enydris (meliùs Enhydris cum aspiratione) Plinio coluber est in aquis uiuens, lutrix à Theodoro dicta, Hermolaus in Plinium. Vide in Lutra quadrupede A. Miror ego cur nouum potiùs nomen Gaza cōminisci uoluerit, quàm prisco natricis uocabulo uti, quo Cicero, Columella, Lucanus & alij boni authores usi sunt. aquatilem autem esse serpentē etymologia indicat, à nando uel natando dictam. Natrix cum speciem anguis significat masculinum quoq; inuenitur, Priscianus libro 5. Et natrix uiolator aquæ, Lucanus libro 9. Et natrix inimicus aquis, Mantuanus in Alphonso. Cur deus omnia nostri causa cum faceret (sic enim uultis) tantam uim natricum uiperarūq; fecerit, Cic. 4. Acad. Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua Chersydros, Lu-

Hydra. canus. ¶ Hydra, fœmina est hydri, Perottus. Hydram (Lernæam) se arbitrari Pausanias scribit, feram magnitudine hydros excedentem alios, Cælius. Sed de hydra illa ab Hercule confecta, paulò pòst seorsim agetur. Hydra, ὁ ἔχις, id est uipera, Hesychius: qui hydram, etiam hydrū interpretatur, & iuxta alios chersydrum. Aelianus etiam hydras (fœm. genere) in Corcyra pro-

Ὑδραλής. creari dixit, serpentes uel afflatu uenenosos, qui chelydri uel dryini uidentur. ¶ Ὑδραλής, serpens

Καρορύς. aquaticus, Hesychius. ¶ Καρορύς, hydra, apud Cretenses, Idem & Varinus.

Boa. Boa serpens est aquatilis, quam Græci hydron uocant, à qua icti obturgescunt, Festus. Nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo imperatore ballistis tormentisq;, ut oppidum aliquod, expugnata serpens cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; usq; ad bellū Numantinum durauēre Romæ in templo.

Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantam magnitudinem exeuntes, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen traxere, Plinius. Solinus capite octauo, boam à chersydro diserte separat. Calabria (inquit) chersydris frequentissima est: & boam gignit, quem anguem ad immensam molem ferunt coalescere. Captat prima greges bubulos: & si quæ plurimo lacte rigua bos est, eius se uberibus innectit: suctuq; continuo saginata, longo seculo ita funebri satietate ultimo extuberat, ut obsistere magnitudini eius nulla uis queat. postremò depopulatis animantibus, regiones quas obsederit ad uastitatem cogit, &c. ut Plinius. Turpi boa flexilis aluo, Mantuanus. Boa uel Boua (utroq; enim modo dicitur) serpentis genus est, Perottus. Albertus boæ morsum uenenatum & malignum esse scribit, sicut & aliorum draconum: in quo sibi non constat, nisi librariorum lapsus est. paulò antè enim boam de genere draconum tertij ordinis esse dixerat. Venenum autem tertij ordinis statuit, quod minimum sit, & non curandum. Ge. Agricola boam Germa-

Vnke. nicè Vnke interpretatur. Boæ (inquit idem) ex natricum sunt genere, aluntur primò (Plinio authore) bubuli lactis suctu. sunt enim nihil aliud quàm domesticæ atq; uernaculæ natrices. ¶ In regno Senegæ miræ magnitudinis absq; pedibus & alis inueniuntur, quales boas esse diximus, Cardanus. ¶ Boa appellatur morbus papularum, quum rubent corpora: sambuci ramo uerberatur. Opinor (inquit quidam) morbum esse hactenus incognitum, qui uulgò rubello dicitur. Crurum quoq; tumor uiæ labore collectus, boa appellatur, Festus. Boua siue Boa morbi genus est, cum corpora papularum multitudine rubent, ad similitudinem eorum qui boa serpente icti obturgescunt. Ignorauit hoc Festus Pompeius, qui boam scripsit esse crurum tumorē uiæ labore colle-

collectum, Perottus: qui papularum, quibus corpus exasperatur & rubet, genera duo describit: & à Græcis hydracia nominari scribit, ab hydro (ut quidam existiment) cuius ictus huiusmodi papulas excitet cum tumore. Ebuli folia contrita, & ueteri uino imposita, boam sanant, id est rubenteis papulas. Est & Boa meretricis nomen apud Athenæum libro 13. Βόα. Munsterus in trilingui Lexico Zepha nomen Hebraicum, צפע, hydrum interpretatur: in dictionario autem Hebraicolatino aspidem, aut regulum: nocentiorem esse addens quàm sit nachasch, id est serpens simpliciter dictus.

Barbara aut corrupta è Græco nomina apud Auicennæ interpretem, item Arnoldum, & Albertum leguntur hæc: Handrius, Andrius, Audrius, Abides. Tyrus animal aquaticũ est, uocatum tribane, Albertus. Echidrus, serpens in aqua degens, Syluaticus. Aspisticon, id est serpens qui degit in aqua propter uehementiam siccitatis suæ, Idem.

Hydrum, Chersydrum & Natricem Ge. Agricola Germanicè interpretat Natter, alij Wassernater / Wasserschlang. Eliota Anglus chelydrum a sea snayle Poloni hydrum uuodny uuaz, id est aquatilem serpentem. Albertus Naderum serpentẽ nominat, quasi Latinam uocem, quæ à Germanica deflexa est. Angli Nader proferunt, nostri Nater. apud Vincentium monachum Belluac. Padera nomen corruptum est, ut & Pader, & Panthera, pro Nadera. Videtur autem Germanicum nomen à Latino, quod est natrix, factum.

Quæ nam sit serpens à Germanis propriè Nater dicta, nisi chersydrus fuerit, ignoro. De Nater. ea quæ apud Vincentium Belluacensem, & innominatum de naturis rerum scriptorem reperi, huc adscribam. Nadera est serpens in Germania, crassamento brachij, colore uentris aureo, dorso uirenti. Huius flatus adeò noxius esse dicitur, ut si uirgam recẽter cæsam ori eius adhibeas, in cortice uirgæ uesicæ felleæ excitentur. Quin & fulgentem gladium ori eius admotum, linguâ ueneno inficit: quod usq; ad summum gladij delatum, tetro cœruleoq; colore ipsum tingit, ac si flamma uiolenta corriperetur. Hominem si in pede momorderit, momento uenenũ per corpus omne spargitur. Vim enim habet igneam, quare semper superiora petit: & cum ad cor peruenerit, cadit ac moritur homo. Remedium inuentum est, ut morsus pedibus suspendatur, capite demisso, ita uenenum ascendere non potest. Locus infectus excinditur, & medicamẽtis sanatur æger, Hæc illi. Naderam serpentem (inquit Albertus) aiunt esse ordinis secundi (hoc est ueneni interficientis, licet non intra paucas horas.) Inuenitur in Germania, duorum & ampliùs cubitorum longitudine, & crassitie brachij humani sub cubito. Venter eius declinat ad cinereitatẽ (sic loquitur) auream, & dorsum uiret aliquantulùm. Venenum eius serpit ex loco morsus in totum corpus, nisi citiùs excidatur. dicitur etiam inficere uirgas & gladios contactu linguæ, ita ut colorem eorũ immutet. Si nadera in uentre fuerit, urinam propriam cum sudore equi in balneo propinato, Ex Germanico libro manuscripto.

Tiberius sagacissimus senex C. Caligulæ ingenium ita perspexerat, ut aliquoties prædicaret, *Natrix.* exitio suo omniumq; Caium uiuere: & se natricẽ (serpentis id genus) pop. Romano, Phaëthontem orbi terrarum educare, Suetonius. Natrix uocatur herba, cuius radix euulsa uirus hirci redolet, Plinius. Natrix pro serpente: Lucilius lib. 2. Si natibus natricem (*penultima breui, si probè legitur. scuticam fortè aut uirgam intelligit, quæ serpentis instar curuetur & mordeat*) impressit crassam & capitatam. Quòd si pro fœmina nandi perita accipiatur, notum est produci, Despauterius.

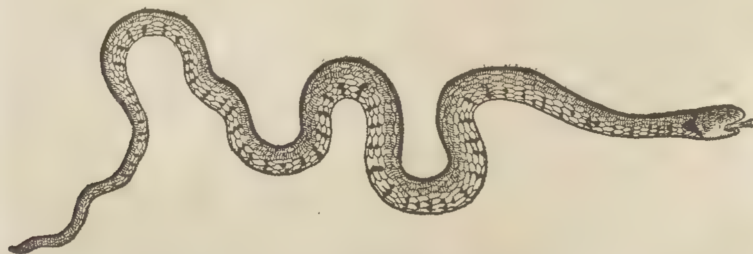
Vnck à Saxonibus & alibi uocari audio serpentem magnum, ij. cubitos longũ, percrassum, uiridem, collo uarium, innoxium ferè. Eundem quoq; aut alium ei similem, alio nomine Hußunck, id est serpentem domesticum nominant, (nostri Hußschlang proferunt) in huius capite utrinq; aliquid eminere aiunt ceu murium auriculas: non esse nocentem, & circa domos uersari: oberrare noctu potiùs. parci eis à plerisq;. sæpe magna caudæ parte abscissa diu eos superuiuere. Hic forsitan Myagrus ueterum fuerit: quem cum alijs serpentibus plerunq; innoxijs Nicander in *Myagrus.* Theriacis numerat, & πολυστεφέας (multis coronis & lineis insignes, Schol.) cognominat. Scholiastes μυόθηρας, id est muriũ uenatores esse scribit, & alio nomine ῥοφίας dici, ego ὀροφίας scribendum asseruerim, id est domesticos. Nam ὀροφίας ὄφις apud Pollucẽ legitur. Mures ac serpen- *Orophias.* tes ὀροφίαι dicuntur, qui circa ὀροφὰς (hoc est ædium tecta) uersantur, easq; erodunt, Varinus ex Scholijs in Vespas Aristophanis. Mures quidem ab hoc genere serpentum captari uerisimile est, cum circa domos degat, ubi uictus alius non facilè suppetit. Spathiurus quoq; serpens *Spathiurus.* Aëtio, similiter ut Pareas innoxius, (non enim interimunt morsu, sed inflammationem tantũ inducũt,) mures comedit. ex crasso in caudã abit tenuẽ, latũ caput habet. In locis iuxta Chalcidem præcipuè inuenitur. Dictus fortè quòd ex corpore crassiore & latiore spathæ instar in οὐρὰν, id est caudam, tenuem desinat. Nomen Vnk ab Italico ancca factũ uideri potest. Vide infrà in Angue: unde & Schlang fortassis, cõsonantibus aliquot præpositis. Idem scilicet fuerit coluber Vergilij Georg. 3. Aut tecto assuetus coluber succedere & umbræ. sed de colubro plura dicã inferiùs. ¶ Plura occurrunt de serpente domestico nostro nigricante, partim exauditu hæc dum conderem, partim ex inspectione aliâs mihi animaduersa. Circa Lucarnum & Verbanum lacum, ideo non occiditur in uinetis, quoniam infestus est muribus. quin & muscis eum insidiari audio, unde non myagros modò à muribus, sed à muscis etiam μυίαγρος uocari poterit. Aliqui in

Italia serpentẽ nigrum appellant, ut Matthiolus Senensis, uulgò Serpe nero: alij ab eodem colore, Carbon uel Carbonazzo. Circa Verbanum Amiroldo uel Baron, (sed Baronis nomen Pareæ potiùs conuenit, de quo infrà.) Lusitani Cabra, siue à carbone, siue à colubra per metathesin facto nomine. sed aliud id genus esse puto, morsu enim occidere aiũt. Galli Anguille de haye, id est anguillã sepium. Homines ferè non lædit, nec impetit morsu: sed cauda uerberat, ut qui percutitur ab eo uideatur sibi se baculo percuti. Requirit à Matthiolo ad remedia morbi Gallici. Capite & cauda amputatis, (Intestina quoq;, uiscera, pingue & fel auferuntur,) corpus reliquũ ad remedia quædam editur. Aluntur à nonnullis furfure in ampullis uitreis. Circa domos & sterquilinia uersantur, caloris nimirum gratia, & in ijsdem aliquando pariunt. Vaccas aliquando sugunt cauda cruribus earum circumplicata. Ante annos aliquot ex pago Horgen ad lacum nostrum sito, Maio mense serpentem hunc ad me delatũ his uerbis descripsi. Caput ei latum est, compressum & resimum. Color in syncipite cinereus, obscurior quàm alibi: dorso toto cinereus color obscurus. Maculæ utrinq; ad latera nigræ, oblongæ, paribus interuallis. maximas autem & latissimas splendentes maculas nigras utrinq; in collo gerit. Latera capitis post oculos ceu calli quidam eminent, ut de aspidibus scribit Nicander. Post medium corporis ante principium caudæ, squamæ magis distant: sic ut appareat inter singulas cutis nigricans: alibi uerò admodum confertæ sunt. Lingua nigra, bifida. Longitudo totius pedes hominis mediocris tres cum dimidio. Collum angustius, uenter percrassus. Laterũ squamæ parte ima & latiores sunt, & paululum candicant. Venter squamas habet transuersas, ita ut semicirculis squamosis compactus uideatur. Illorum quidam in extremo maculas nigras refulgentes habent, quæ per interualla ordine inter oblongiores laterum maculas (de quibus iam dixi) conspiciuntur. Sunt autem isti semicirculi uarij. in supino capite paruæ & multæ squamæ albæ. deinde in collo semicirculi albi, cum paucis maculis nigris. hinc dorsum uersus plus eis nigri, minus albi inest: paulatim ampliante se nigredine, hoc est plus spacij obtinente, decrescente autem albedine. Est autem ista uentris nigredo, præsertim quæ longius à capite discessit, obtusior, nec ita splendet ut in maculis quas prædiximus. Cauda longa digitos viij. paulatim attenuatur. initium eius supina parte maximè conspicuum est, ubi desinunt semicirculi, & excrementi foramen patet. deinceps autẽ inferior eius pars, binis ad exitum usq; squamis constat, superior pluribus & minoribus. Dentes habet multos, paruos, serratos, duplici ordine.

In Thermis nostris ad Limagum fluuium sitis angues aliquando reperiuntur, in ipsis balneorum alueis, à quibus tamẽ neminem hactenus læsum audiui. Ego catulos tantùm binos uidi, initio Maij, dodrante paulò longiores, colore fusco uel cinereo obscuro. Vnius cauda paulatim se attenuabat, alterius uerò uentrem uersus incrassabatur citiùs, quæ fortè fœmina erat. Venter albus maculis nigris distinguebatur, ut in alijs ferè serpentibus. Oculi adhuc pulchri & integri erant, (quanuis ante biduũ occisi essent,) parui: pars media albicans, ambientibus circulis duobus pallidis, siue ex luteo albicantibus. Caput longiusculum, non latum. Redemptores balneorum qui cauere uolunt ne alueos subeant, laminas ferreas crebris pertusas foraminibus emissarijs addunt: per hæc enim caloris desiderio irrepere solent. Satis magnos fieri audio. Vnum ex his pictũ cum apud me uideret Bellonius, hydrum esse dicebat. Similis quidem & Rondeletij pictura est, sed in nostra non adeò in exilem & longam tenuitatẽ cauda desinit, & ceruix minus crassa est: nisi per ætatem forsan increscat. Solent enim capita in minori ætate proportione maiuscula esse.

Natrix torquata.

Aliud serpentis genus apud nos reperitur, (cuius effigiem hîc exhibemus,) quod similiter in aquis aliquando reperiri audio, & apparere interdum per lacum à felibus denominatum nostris, ueloci natatione traijcere. Colore ferè cinereo sunt, & ad magnam longitudinẽ perueniunt, crassitiem uerò minorem quàm nigri nostræ regionis serpentes. Nota eorum insignis in collo maculæ candicantes è pallido, torquis instar, non tamen absoluentis circulum. Inter utrasq; maculas in

summo

summo ceruicis angustum est interstitium, duarum fortè squamularum, ubi maculæ utrinq; tanquam trianguli forma in acutum desinunt. Dentes omnino exigui, & mihi ferè inuisibiles, ore in duas partes dissecto, & supino inspecto, apparebant: sunt enim interiùs, hamati retrorsum. Maculæ nigræ splendidæ utrinq; singulæ post torquē sunt. Vidi huius generis unū, Septembris decimo mihi allatū, tres dodrātes cum quatuor digitis longū, aliâs etiā maiorē: uenter albus est, præsertim superiori parte, (quàm pectus dixeris, oblongum, album,) inferiùs nigricat. Maculæ latera uersus nigræ sunt. Dorsi color fuscus uel cinereus est. Caput simum, depressum. Has natrices torquatas aliqui nostratium **Natern**, alij **Hecknatern**, id est natrices uenenū infligentes uocant: inferiores Germani, præsertim Flandri, **Schnacken**. Iidem uaccarum ubera (ut ueteres de bois scribunt) ab his serpentibus sugi aiunt, & postridie sequi sanguinem. Eosdem aliquando in dormientium ora irrepere fertur: & homines illos, quos subierint, suauiter canere. Elici autē serpentes, si supra lactis feruidi uaporem hiantes se contineant. Non morsu tantùm, sed astrictione etiam partium quas inuaserint, nocere audio: degere fermè in pratis & locis umbrosis: interdum in aquis uel has ipsas, uel simillimas, uocem ædere satis sonoram, similem rubetarum quarundam uoci, sed magis continuam & suauiorem. Ego huius generis serpentem torquatam, unam aliquando uiuam habui, prope finem Iunij mensis: quæ postridie quàm mihi allata est, oua quatuordecim peperit. Erat is annus admodum pluuiosus: quamobrem plurimos huiusmodi serpentes apparere aiebant. ¶ Hydros Christophorus Encelius interpretatur **Unsere grawen wasserschlangen**: id est, aquaticos serpētes nostros (Germanicos) coloris fusci. Angli **Watter ader** nominant: Itali Marasso de aqua.

Acontias, ut aiunt, idem est chersydro serpens: qui (*primùm in aqua, deinde*) multo tempore in sicco degit, & omni animantium generi insidias molitur. Huius cautio in faciendis insidijs eiusmodi est, ut secundum uias publicas abditè lateat, persæpe etiam correpens in arborem ascendat: ibiq; sese contortè concludens, & in orbem coarctans, caputq; in spiram occultans, ut prætereuntes tacitus ex occulto perspexerit, in id ipsum quod præterit, siue fuerit bestia, siue homo, se iaculetur. Nam ualet saltu, ut uiginti cubitorū spatium transilire queat, protinusq; ad ea quæ saltu appetit, inhærescat, Aelianus 8.13. de animalibus. Quanquam autem nullus aliorum authorum, quod sciam, acontian eundem chersydro faciat, & serpentes diuersos esse ipse etiam sentiam, quoniam tamen pauca de ijs ueteres prodiderunt, omnia huc adscribam: eo maximè cōsilio, ut docti in externis regionibus uiri, si qui hæc legere meq; propter studium meum amare dignabuntur, de pluribus quæ in hoc de hydro capite scripsi, (propter aliquam ad hydrum uel nominis uel rei cognationem,) maturè me admonendi docendiq; occasionem habeant, ut Serpentium quoq; historiam olim, si deus fauerit, pleniorem conscribere mihi liceat. ¶ Acontias Ammianus Marcellinus inter Aegypti serpentes numerat. Nicandro ἀκόντιαι innoxij sunt serpentes, οἱ διὰ τὰ ἀκόντια διατρέχοντες, ut Scholiastes annotat: qui tamen & alia quædam animalia eodem nomine dicta ait, διὰ τὸ ὁρμᾶν ὥσπερ τὰ ἀκόντια: quasi insinuet, acontias serpentes, alios cursu celerrimos esse, eosq; innoxios: alios uerò non cursu, sed eiaculandi se impetu. Nos inter insecta nouimus cantharides quasdam paruas, colore fusco, in hortis, quæ seipsas cum crepitu quodam eiaculantur, tactæ præsertim & in timore. Acontiæ serpentes, qui & ἀκοντίζοι à quibusdam dicunt, Hesychius. Κόντιλος, auis quædam, aut coturnix: & genus serpentis, Hesychius & Varinus. Videtur autem κόντιλος cum serpentem significat sic nominari quasi ἀκόντιλος: quo modo scriptum nomen magis probârim quàm illud apud Hesychium ἀκοντίζος. ¶ Serpens est quæ Græcis Acontia (*inquit Matthiolus Senen. sed meliùs Acontias gen. masc. effertur, prima declinatione*) appellatur, quòd iaculi uel sagittæ modo in hominem prosiliat. de hac cum nihil à Dioscoride proditū sit, sciamq; eam in Italia reperiri, non alienū duxi de eius historia ac ueneni curatione, ea hoc loco cōmemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus, libro de Theriaca ad Pisonem, inquit: Acontias serpens, ubi se multùm extenderit, (*modum quo se eiaculatur, indicat. Aelianus etiam libro 6. cap. 18. de animalib. cùm serpentium gulam angustam & oblongam esse dixisset, ideoq; ipsas cum cibū ingestum descendere uolunt, celsas & erectas se constituere, extrema cauda nitentes, ut in aluū procliuior delabatur cibus: mox etiam iaculos serpentes memorat, qui iaculorum instar semetipsos iaculentur, tanquam hi quoq; eodem modo, corpore scilicet extenso erectoq; id faciant,*) ceu iaculum quoddam corporibus insiliens sic perimit. Hęc, ut Aëtius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi (*Græcè puto χλωρὸν legi, quod nomē non solum uiridem, sed etiam luteum colorem significat, milij quidem color, non uiridis, sed luteus est. Et rectè Syluaticus: Miliares [inquit] serpentes sunt, quorum color propter citrinitatem, est quasi color milij*) prȩsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris appellatur, (*noster Aëtij codex lib. 13. cap. 27. cenchrites habet in titulo, cenchrias in contextu.*) Aiunt hanc fortiorem fieri cum milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit seipsam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atq; hoc modo uerberat, (*mordet*). Ad huius morsum omnia quæ de uipera dicta sunt sequuntur accidentia, atq; etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus consequant, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate

Acontias.

Aëtius.

Histori.

media quietem somnumq́ caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab acontia, quæ in arborem ascẽderat, ita percussus fuerit in sinistram mamillam, ut illico perierit. At socij audito percussionis sonitu, uiso serpente, quem nouerãt, super defuncti pectus, relicto grege in propinquũ rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta saëttone uernaculo nomine appellant, Hucusq́ Matthiolus. ¶ Serpens qui in Lemno Sagittari uocat̃ (inquit Bellonius) is est quem ueteres (Latini) Iaculum dixerunt. Sed Lemnij non cõueniunt cum Andrijs & Parijs in huius serpentis nomenclatura. Verus quidem Iaculus maculis nigris dorsum distinguentibus pingitur, quæ oculum planè referunt, quales in Torpedine oculata etiam notæ conspiciuntur, Bellonius in Singularib. lib. 1. cap. 31. Et rursus lib. 2. cap. 14 (ubi iconem etiam huius serpentis ponit) Iaculum in Rhodo se uidisse scribit, maculis exiguis (non maioribus lente, nigris rotundis, oculi instar circulo singulas ambiente candido,) quales in parua torpedine apparent, distinctũ. A Græcis (inquit) hodie Saëtta, id est Sagitta uocatur: à Turcis Ochilanne, à ueteribus (Græcis) Acontias. Longus est tres palmos, non crassior paruo digito. color est cinereus, & ad lactis colorem accedit, sub uentre omnino albus: squamis per dorsum, laminis per uentrem similiter ut in reliquo serpentium genere digestis. Collum supernè nigricat, lineis duabus albis distinctum, quæ cum à capite incipiant, per totũ dorsum ad caudam usq́ extenduntur. ¶ Iaculum ex arborum ramis uibrari: nec pedibus (*id est ne pedes nostros è terra inuadant*) pauendas tantùm serpentes, sed & missili uolare tormento, uulgatum est, Plinius. Et natrix uiolator aquæ, iaculiq́ uolucres, Lucanus. ¶ Iaculum dicunt Plinius & Iorach esse serpentem alatum (*non hoc Plinius dicit, sed dum se uibrat & iaculatur uolare uideri: unde & Lucanus iaculos uolucres cognominat*) in arboribus latere, & inficere fructus arborũ (*ex idoneis scriptoribus nemo hoc tradit*) ita ut omne animal, quod inde gustauerit, moriatur. Addit Iorach hunc serpentem esse duorum generum: unum morsu sine sensu doloris interimere: alium uerò, dolore diuturno fatigare, & demum consequi mortem. Vtrosque esse ordinis primi, Albertus. Idem: Altynatyti (inquit) serpentes dicuntur, sicut & Cafezati (aliâs Cafezaci, in C. litera lib. 25. de animalib. ubi hæc duo nomina nõ omnino eisdẽ serpentibus, sed duabus unius generis speciebus attribuit) parui, breues, & minuti: sed perquàm astuti, callidi & maligni: qui quandoq́ occultant se inter folia sub arboribus, ut iniiciant se transeuntibus sub arboribus, & interficiant eos, ut scribit Auicenna: aut si hoc non possunt, procedunt ex antris & insiliunt in transeuntes. Colore ad rubedinem declinant. Morsum eorum consequitur dolor uehemens: qui à loco morsus serpit in totum corpus: & qui morsus est, moritur: quamobrem sunt ordinis primi. Acoran (corruptum pro Acontias) iaculus serpens, Syluaticus. ¶ Acontiam Germanis ignotum Ge. Agricola putauit. Ego quanquam serpentem ipsum hoc nomine à ueteribus descriptũ non noui: historiam saltem siue eiusdem, siue alterius serpentis similiter se uibrantis, recitabo. quoniam & apud nos cõtigit, & hominem à serpente afflictum ego ipse uidi.

Historia. Riuus est satis magnus in agro Tigurino, Glatt nomine: & denominatus ab eo pagus Glattfeldẽ: Iuxta hunc tum riuum tum pagum, ante paucos annos, serpens quidam baculi crassitudine, & triũ aut ampliùs pedũ longitudine, in rusticũ frondes illic colligentẽ insilire conatus est, corpore in quatuor spiras seu arcus cõuoluto: q̃d ille cernẽs sacco, quẽ in usum colligendi ferebat, relicto, fugit. Serpens autem prosilijt spacio circiter xvi. pedum, non tamen attigit rusticũ. Deinde cum sacci accipiendi causa rediret, serpens denuo in eum prosiliens, brachium eius sinistrũ totum spiris suis implicauit, (parte caudæ adhuc dependente, collo autẽ erecto,) idq́ comprimendo (non satis memini an nudum, indusio tectum fuisse puto) adeò arctè constrinxit, ut uestigia spirarum imprimeret. non tamen momordit. nam rusticus statim altera manu capite cõprehensum abstraxit reiecitq́. Brachium uerò paulatim putrida quadam sanie contabescens carne nudatum est, & tandem curatus æger omni carne putrida extracta per chirurgum pulchrè restitutus est, quotannis in eo brachio bis uenam incidere iussus. fluit autem sanguis crassus & niger. Hæc ego ab ipso rustico audiui, & plurimas brachij cicatrices uidi. Serpentem carbonario quem pictum ostendebam, similem fuisse aiebat. Idem mihi retulit serpentes illic circa Glattum fluuium esse cum diademate flauo uel aureo in capite: intrare illos interdum aquam & pisces uorare præsertim sub lapidibus latentes; ut gobios fluuiatiles aut alios. Complecti eos spiris suis lapidem, ut fuga pisci nulla pateat, & sic eum capere. ¶ In Vngaria (ut narrauit mihi Ioannes Vitus Vngarus iuuenis pereruditus) reperiuntur serpentes breues, duorũ palmorũ longitudine tantũ, nulla cauda.

Decurtati. Vulgò decurtatos uocant. æquali per totũ corpus crassitudine. Hos in hominẽ eminus, etiam iaculi instar, insilire aiunt. Veteres quidam (ut Aëtius) amphisbænã & scytalam serpentes, non ex crassis in caudam tenuẽ abire, sed æqualis crassitudinis per totũ existere dicunt, ut neq́ cognoscant uidentes eas iuxta utrãq́ partẽ caput aut cauda sint sita. ¶ Ἀκοντιὰς herba qua canes à serpentibus morsi curantur, Varinus. quærendũ an hæc eadem quæ dracontium sit, id est dracunculus.

Cenchrias. Iam quoniam Aëtius acontiam alio nomine cenchriten quoq́ uel cenchriam appellari dixit, quòd milium colore referat, & cum milium floret maximè uigeat, eadem digrediendi occasione, de serpentibus etiam à milio denominatis nonnihil adferemus. Κεγχρίνη uel κεγχρίνης, genus est serpentis, & hydrus, Varinus. Nominat̃ & à Lycophrone κεγχρίνης. A Lucano & Plinio cen-

chris

chris. Cenchrines & maxima magnitudine eſt, & leonẽ uocant, ſiue quòd eius ſquammę uarijs maculis diſtinctæ ſunt, (*hoc leonibus non conuenit: niſi fortè Libycis, quorum omnia membra nigris floribus cyanec colore diſtinctis ornantur, ut refert Aelianus:*) ſiue quòd caudã erectã ſe ad pugnã incitat, ſiue etiam quia leonum more humanum ſanguinem exſorbet, Gillius ex Scholijs Nicandri. Et mox ex ipſo poëta: In maximis caloribus inſidias pecori molitur per montes. Caue quantumlibet magno animi robore ſis, néue occurras, néue contra hunc pugnes: ne ille tè implicatum cauda flagellet, & iugulis utrinq; apertis ſanguinem exugat. Quin potiùs fugias, non tamen rectà: ſed diuerticulis, flexionibusq; beſtiæ curſum retardes. Nam ſerpentum hoc genus cum rectà iter facit uelociſſimum eſt, cum autem uiam ſæpiùs flectit, tardiùs ſerpit, (propter corporis nimirum longitudinem.) Hinc & Lucanus libro 9. Nicander.

Et ſemper recto lapſurus limite cenchris:
Pluribus ille notis uariatam tingitur aluum,
Quàm paruis tinctus maculis Thebanus ophites.

Nicander non aluum eius modò, ſed totum hunc ſerpentem uarium eſſe canit: In Lemno (inquit & Samothracia (ſic enim Σάμον δυχέιμερον interpretãtur) inſulis ſitis in Thracio ſinu, cenchrinen ſerpentem oblongum reperies: quem leonem uarium ſquamis diſtinctũ appellant: cuius magna eſt corporis & craſsities & longitudo. Δήεις κεγχρίναο (malim per iôta in ſecunda) δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα Αἰόλον αὐδάξαντο περίστικτον φολίδεσσι. Τοῦ πάχετος, μῆκός τε πολύστροφον, malim πολύτροφον. Ad huius morſum caro putreſcit, ſerpitq; per membra putredo, & hydrops uentrẽ cũ dolore mediũ circa umbilicũ grauat, Hæc Nicander. A Dioſcoride Cenchrus, κέγχρος uocatꝰ: quanq; facilè κέγχρου pro κεγχρίνου à recto κεγχρίνης: uel pro κεγχρίου, à recto κεγχρίας, ſcribi potuit: quorum utrumuis magis probârim: Aegineta qui Dioſcoridis uerba tranſcripſit, κεγχρίνου habet. Cenchri morſum (inquit Dioſcorides) qui uiperino ſimilis eſt, putridum ulcus ſequitur. Carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ, defluunt. Lethargo corripiuntur, & ueterno preſsi ſomnos captant. Eraſiſtratus eos iocinere, inteſtino ieiuno, coloq; conflictari author eſt. quippe diſſectis ipſis omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis ab hac ſerpente (ὑπὸ κεγχρίδιον, rurſus lego κεγχρίνου) auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus, & ſatureia trita, & ſylueſtris ruta: & ſerpyllum cum aſphodelo tritum. In potu autem confeſtim: (*Reſtituimus hæc ex Aegineta, & ſimiliter legit Hermolaus Barb.*) Centaurij radicis drachmæ duæ cum uini cyathis tribus, aut ariſtolochiæ radix ſimiliter. item naſturtium (*κάρδαμον, Aegineta. Dioſcorides habet cardamomum, utrunq; conuenit*) & gentiana eodem modo. Hunc in locum annotans Matthiolus: Quanuis (inquit) Aëtius cenchrum ammoditen appellauit, & acontiam cenchriten: non tamen propterea cenſendum eſt, cenchrum Dioſcoridis ammoditen aut cenchriam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationẽ aut ſimilitudinem. Ea autẽ de cauſa cenchrus dictus eſt, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus eſt author) milij magnitudine, & colore, uniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat. ¶ Serpyllum ſylueſtre aduerſus ſerpentes efficax eſt, maximè cenchrin & ſcolopendras terreſtres ac marinas, & ſcorpiones, decoctis in uino ramis folijsq;. fugat & odore omnes, ſi uratur, Plinius. ¶ Bellonius in Singularibus libro 1. cap. 31. In Lemno (inquit) cenchriti uulgò nominatur ſerpens, cenchris dictus antiquis. Apponit & iconem eius, in qua per ſingulas ſquamas ſingula puncta notantur. Vnde cenchrinem dictum apparet: (Germanicè nominare licebit ein Punterſchlang/ein Bergſchlang) ſicut & tinnunculus auis accipitrum generis ſimiliter cenchris uel cenchrines à Græcis uocatur. Vide in Auium hiſtoria philologiam de tinnunculo. Ammodytes ſerpẽs diuerſus cenchrias dicitur, à caudæ milij inſtar duritie, ut tradit Aëtius. Ammodytas Aëtius cenchrias nominat, cubitales eos deſcribens, cauda ſuperiore parte ſciſſa & prædura: unde nomen, inquit, cenchriæ: ut cerchriam potiùs quàm cenchriam putem legendum. nam cenchrites, ſiue cenchrinus, ſiue cancros, (*cenchros legendum,*) aliud ſerpẽtis genus eſt, quod & acontion, & acontitem, & acontiam aſpidem, hoc eſt iaculum, uocant aliqui. ut idem uoluit Aëtius, (*noſtra Aetij æditio Latina hæc nomina non habet, ſed caput 27. libri 13. ſimpliciter de cenchrite ſiue acontia inſcribitur. neq; Oroſcius qui tranſlationem Latinam cum Græco codice cõtulit, quicquam hîc annotauit,*) longitudine cubitorum binûm, in exilitatem faſtigiata, uiride, præſertim ſub aluum, ut milio (cum recens eius ſeges eſt,) [*parentheſin de ſuo addit Hermolaus*] uideatur perſimile, robuſtum, Hermolaus. qui quòd ammodytẽ ſerpentem alio nomine cerchriam potiùs quàm cenchriam nominandũ putârit, neſcio unde ſit motus: niſi κέρχρον pro duro fortè acceperit: quam uocem ego nuſquam reperio, ſed κέρχνον pro aſpero accipiendum uidetur. Κερχνεῖ, τραχύνει. Κέρχνωμα, τράχυσμα. Κερχνοειδῆ, ποικίλα, τραχέα, πολύπαστα, Varinus. Κέρχνον uocant aſperitatem gutturis & ſonitum in pulmone. inde adiectiuum κερχναλέον, quod cerchnon inducit. Καὶ τὸ κέρχνεται δὲ, καὶ οἱ κερχνασμοί, τὸ ἀνάλογον δηλοῦσι, Galenus in Gloſsis. Quare non cerchrias, ſed cerchnias potiùs dicendum eſſet. ſed cum Aëtius ipſe, ſi probè tranſtulit Cornarius, rationem nominis in milium referat, quid eſt quòd mutemus? Mirari tamen ſubit, quod rei duræ à milio ſemine parum duro, nomen fecerit: à quo aſpera uariaq; magis quàm dura denominari debebant. quare centriam aut centritem ſerpentem, ſi caudæ durities nominis cauſa eſſe debeat, potiùs appellarim. Centrum enim authoribus pro duritie uſurpatur. Inueniuntur in arboribus quibuſdam, ſicut in marmore,

Dioſcorid. *Cerchrias.* *Centrites.* *Centrum pro duritie.*

centra, id est duritia clauo similis, inimica ferris, Plinius libro 16. Ab eodem libro 13. centrosa scobs dicitur, id est limatura admodum dura, ueluti centrum quod in marmore uel iunipero inuenitur. Facit cum coniectura nostra Aelianus lib. 6. de animalib. cap. 51. ubi dipsadem alijs nominibus melanurum, ammobaten, & centridem, κεντρίδα, uocari scribit: ut probabile sit, cum ammobates etiam centris dicatur: ammodyten quoque, etsi diuersum à dipsade, alio nomine similiter centridem centriam'ue nuncupari. Idem libro 9. cap. 11. Aspis (inquit) uel solo tactu interdum interimit, & afflatu quoque, ut & centrites & rubeta, ὥσπερ ὢν ὁ κεντρίτης καὶ ὁ φρύνη. Albertus Lucani carmen recitans, Et semper recto l. l. c. pro cenchris, legit centris, quod non probo. Idem

Miliaris. miliares nominat, cenchrinas intelligens: ut & Auicennæ interpres 4. 6. 3. 44. Serpentiū (inquit) huius generis color propter citrinitatem suam est quasi color milij. Et accidunt ei quem mordent accidentia malarum uiperarum. Et cura eorum est eadem. Deinde capite 46. quod inscribitur, Serpens Aracis uel Aspis, habens colores diuersos: Quidam (inquit) dixerunt quòd est malignus, interficiens in die secundo, cum corrosione hepatis, & confractione intestinorum. Et curatio eius est curatio uiperarum prauarum. Videntur autem hæc quoque ad Cenchrinen pertinere, nec rectè ab Auicenna disiuncta esse. ¶ In Sicilia audio reperiri serpentē, qui uulgò dicatur serpa Serena: qui an cenchrines ueterum sit, considerandum est. accedit enim nomen ferè, & longitudo & crassities corporis. Eum Hieronymus Massarius Vicentinus, medicus eruditus, his uerbis mihi descripsit: Serpa Serena, est serpens uenenosus, albus, uel potiùs subpallidus, in Sicilia frequens, longitudinis aliquādo corporis humani, & crassitudinis brachij circa Carpum. Alij sunt apud Isidorū Syrenæ (aliàs prima per iôta scribitur,) serpentes in Arabia alati, qui & equis uelociùs currere, & etiam uolare dicuntur: tam uehementis ueneni, ut morsum ante mors insequatur quàm dolor.

Serena uulgò in Sicilia.

Syrenæ.

Coluber: A

COLVBRVM etiamsi ueteres uideantur aliquando pro serpente in genere nominare, aliàs tamen speciem peculiarem hoc nomine denotant, ut ex sequentibus testimonijs patebit: Gaza pro aquatico accepisse uidetur. nam cum Theophrastus historiæ plantarum 2. 6. scribat hydrum stagnis exiccatis marcescere: ipse pro hydro colubrum transtulit. Deceptus est autem fortè Gaza, non intellectis Plinij uerbis: Coluber enim (inquit Plinius) est in aqua uiuens, &c. ubi certè colubri nomen tanquam generis, non tanquā speciei posuit. Et alibi, Enhydris uocatur à Græcis, coluber in aquis uiuens. Vuottonus etiam uir nostro seculo in Anglia eruditus, de colubro inter aquaticos serpentes agit: & colubri nomine pro genere quosdam abuti scribit. Certè uiri eruditi pro cōmuni Græco serpentium nomine ὄφις, colubrum aliquando reddunt Latinè, Erasmus Rot. & alij.

Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit: cœlumque exterrita fugit.
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ,
Pestis acerba boum, pecorique aspergere uirus,
Fouit humum. cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemque minas, & sibila colla tumentem
Deijce. iamque fuga timidum caput abdidit altè:
Cum medij nexus, extremæque agmina caudæ
Soluuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes,
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis, &c.

Vergil. tertio Georg. ubi colubrum uidetur speciem serpentis facere, eam quam nos suprà orophiam & myagrū nominauimus: eamque ab alijs speciebus, chelydro, uipera & chersydro, (quem anguē in saltibus Calabriæ nominat ac describit in sequentibus,) distinguit. In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem quæ in alijs generibus pullorum, ne coluber, ne uipera, felesque, aut etiam mustela possit aspirare. Iecur aquatici colubri, item hydri tritum potumque calculosis prodest, Plinius: ac si coluber aquaticus alius quàm hydrus esset: ego nō separârim. Coluber ab eo dictus est, quòd colat umbras (*quasi ad hoc alluserit poëta iam recitato carmine, Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ:*) uel quòd in lubricos tractus flexibus sinuosis labatur. nam lubricum dicitur, quicquid labitur dum tenetur, ut piscis, serpens, Isidorus. Gelenius noster Latinum nomē deducit à Græco κολόβουρος: quod ubi ipse legerit nescio. ego neque apud authores, neque apud grammaticos reperire memini. significat autem mutilum cauda. Quòd si de origine huius uocabuli diuinandum est, à chelydro uel chersydro, nō magna literarum mutatione, colubrum aliquis deduxerit, etsi pro uocabulo uel cōmuni, ut dictum est, uel speciei diuersæ à Latinis plerunque usurpetur. Domestici quidem angues, sæpe cuadis per homines mutilatis reperiuntur, ac uiuūt, potiùs quàm syluestres. ¶ Coluber à Scoppa Italicè redditur lo scorzone, scorsoni. colubra, la scorzonara, la scorsona. Galli coleuure, Hispani culébra proferunt. Νερόφις Græcè hodie uulgò dictus serpens, ab aliquibus coluber uertitur. ¶ Coluber, gen. mascul. est: quandoque fœmininum etiam colubra in usu est. Lucilius Satyr. lib. 20. Iam disrumpetur medius, iam ut Marsus colubras Disrumpit

rumpit cantu, uenas cùm extenderit omnes. Turpilius Leucadia, Arripuit colubram mordicus. Varro Eudæmonibus; Quid dubitatis utrùm nunc sitis cercopitheci, an colubræ, an belluæ? Notauit hæc Nonius Marcellus, ego Horatium quoq;, Vergilium, & Corn. Celsum fœm. gen. colubram dixisse obseruaui.

Coluber longus est ut anguilla, Obscurus. Colubros uirides Horatius dixit: longos, Vergilius: uariæ cum dente colubræ, Ouidius. Linguis micat ore trisulcis, Vergilius de colubro. Columella hirtum colubrum cognominat, nimirum à squamarum asperitate. Coluber B.

Grammatici quidam colubrum scribunt umbras nemorum incolere, alludentes ad etymologiam. Vergilius nō nemorum, sed simpliciter umbram, eum subire canit, Aut tecto assuetus coluber & umbræ. Cum omnis serpens, tum coluber speciatim, per foramē transiens senectutē exuit: sed ieiunio priùs carnes attenuat, ut faciliùs transeat. Tortuosè incedit & sibilat, Obscurus. Coluber C.

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis, Vergilius Aeneid. 2. Est autem comparatio sumpta ex Homeri Iliad. x. ut Macrobius annotat lib. 5. cap. 6. Saturnal.
ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἀνδρα μένῃσιν, &c.
Hirtus & ut coluber nodoso gramine tectus
Ventre cubat flexo, semper collectus in orbem, Columella.

Coluber (ut scribitur in epistolis d. Hieronymi) bibiturus uenenū priùs euomit, ne ipse suum cum aqua exhauriat. ¶ Nudum hominem timet, operimentis indutū persequitur, Cælius Rhod. Coluber D. Buso quandoq; cum colubro, uel etiam cum serpente prælium subit, Physiologus. Optima uinetis satio est, cū uere rubenti Candida uenit auis, longis inuisa colubris, (id est, ciconia,) Vergilius 2. Georg. Coluber ceruum fugit, leonem interficit, Ambrosius. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenent, mirè adiuuari produntur, nihil contrà belua audente: efficaciùs etiamnum si herba potamogiton misceatur, Plinius.

Spargantur cæcis nasturtia dira colubris, Columella. Coluber E.

Venenū serpentis, ut quædam etiam uenatoria uenena, quibus Galli præcipuè utuntur, non gustu, sed in uulnere nocent, ideoq; colubra ipsa tutò estur, ictus eius occidit, Celsus. Coluber F.

Colubra ipsa tutò estur, ictus eius occidit, uide proximè retrò in F. Hirtus & ut coluber nodoso gramine tectus, Noxius exacuit morbos æstatis iniquæ. Coluber transeuntibus insidiatur: & mordens, lingua uenenum infundit. Vnde scriptum est in sacris: Fiat Dan coluber in uia. Et alibi: Qui dissipat sæpē, mordebit eum coluber, Obscurus. In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem, quæ in alijs generibus pullorum, ne coluber, ne uipera, felesq;, aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè pernicies ad internecionem prosternunt teneros, Columella. Si animal (*iumentum*) mordeatur à uenenatis bestiolis, ut colubris, scorpijs, quomodo curari debeat Vegetius docet Artis Veterinariæ 3.77. Nec uirides metuunt colubros, Nec Martiales hœdilia lupos, Horatius 1. Carm. ¶ Cōtra rubetæ uenena auxiliatur coluber uiuens in aqua, Plinius lib. 33. Colubri, aut uiperæ, olla noua inclusi & operculati, maza uel luto circunlita, uruntur igni ex sarmentis uitium in clibano, amborū cinis ex oleo illitus scrofulas liquefacit, Syluius. Senecta anguis (γῆρας ὄφεως, aliqui reddunt colubri,) maximè uerò uiperæ, à Dioscoride ad remedia quædam laudatur, ut referemus in Serpentium historia, de serpentib. in genere G. Coluber G.

a. Epitheta. Breues colubri, Ouidius in Epist. Longi, Vergil. 2. Georg. Venenati, Lucretius lib. 5. Virides, Horatius 1. Carm. Niueisq; frequēs Sinuessa colubris, Ouidius 15. Metam. de specie quadam peculiari, ut apparet. Erebeæ felle colubræ, Idem. Et alibi, Variæ cum dente colubræ. Hirtus, Columellæ. Et apud Rauisium: Tumidus, lubricus, cæcus, noxius, latens, terrificus, sæuus, cæruleus, Medusæus, squamosus, tristis, Cinyphius, tortus, ater, lethifer, dirus, Libyssinus, sinuatus, mordens, maculosus, tortilis, gorgoneus, niger, uenenosus, flexilis, trux, immanis. ¶ Lac colubri (Laict de coleuure) uulgò uocant Galli genus tithymali, folijs myrti, circa uias & sæpes uulgare. Iisdem colubrina est uitis alba, ut Ruellius scribit: & eodem nomine Romanis, lonchitis altera. Ruellius etiam cantabricam herbam in Gallia colubrinam uocari author est. Nummularia quoq; Fuchsij, colubraria quibusdā dicitur, nostris uulgò Natricum herba. De hac Ruellius lib. 2. de natura stirpiū cap. 12. Inuenitur (inquit) fruticans herba cubitalibus penè ramulis, humi reptans serpuli modo, folijs lenticulæ, sed maioribus, utrinque in ordinem digestis, radicibus paruis per summa cespitum uagantibus. Pratis & humētibus locis serpit. super cuius nomine rusticos consului: qui referebant se audiuisse de suis maioribus colubrorum herbam appellari, quòd dissectum in partes anguem huius herbæ confrictu in pristinam coire unitatem, & unà partes diuortio secretas coalescere adfirmabant. ¶ Colubraria, maris mediterranei Iberici insula est, de qua Pomponius Mela libro 2. Colubraria (inquit) cum scateat multo ac malefico genere serpentū, & sit ideo inhabitabilis, tamen ingressis eā intra id spaciū quod Ebusitana humo circunsignauerūt, sine pernicie tuta est: ijsdem illis serpentibus, qui solent Coluber H.

obuios appetere, aſpectum eius pulueris, aliud'ue (quod uerius) procul & cum pauore fugientibus. De eadem Plinius lib.3.cap.5. Ebuſi terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit: ideo infeſta omnibus, niſi Ebuſitanā terram inferentibus. Græci Ophiuſam dixere. Ebuſus hodie Ayiuſſa uocatur, Colubraria uerò la Dragonera, ut Oliuarius annotauit. Ophiuſa, ὀφιοῦσα, etiam olim Rhodus uocabatur propter ſerpentium multitudinem, quaſi ſerpentaria, authores ſunt Strabo lib.3. & Plinius 5.31. item ex Cycladibus tum Cythnus, tum Tēnus apud Stephanum. ¶ b. Mutilatæ cauda colubræ, Ouidius 6. Metamorph. ¶ e. Vtq; lupi barbam, uariæ cum dente colubræ Abdiderint furtim terris, Horatius Serm.1.8. de mulieribus ueneficis. Pectoraq; (*Furiæ Ibidis inimici*) unxerunt Erebeæ felle colubræ, Ouidius. ¶ h. Te ſenſit equum crinita colubris Mater equi uolucris, (id eſt, Meduſa,) Ouidius de Neptuno. Dic qua Tiſiphone, quibus exagitāre colubris: Iuuenalis Sat.6. Tam ſæuæ facies, tot pullulat atra colubris, Vergilius 7. Aeneid. de Alecto furia. Colubriferum monſtrum, Ouidius 5. Metam. Cerbero colla colubris horrent, ſexto Aeneidos Vergilij. Idem libro 7. de Alectone furia quæ in ſinum Amatæ ſerpentem iniecerit, ut diſcordia domum turbaret eleganter ſic canit: nunc anguem, nunc colubrum, nunc uiperam appellans:

Huic dea cœruleis unum de crinibus anguem
Conijcit: inq; ſinum præcordia ad intima ſubdit:
Quo furibunda domum monſtro permiſceat omnem.
Ille inter ueſtes, & læuia pectora lapſus
Voluitur attactu nullo, fallitq; furentem;
Vipeream inſpirans animam, fit tortile collō
Aurum ingens coluber: fit longæ tænia uittæ:
Innectitq; comas, & membris lubricus errat.

¶ Colubrum in ſinu fouere Eraſmus Rot. dixit, translato Græcorum prouerbio quod ſonat, ὄφιν ἐν τῷ κόλπῳ θάλπειν.

Anguis. ANGVES aquarum ſunt, ſerpentes terrarum, dracones templorum, Seruius in ſecundum Aeneidos: ubi poeta cum primùm angues nominaſſet, eoſdem paulò poſt ſerpētes nominat. Sic & Aeneidos ſeptimo, canēs de Alectone furia, quæ ſerpentē in ſinum Amatæ iniecerit: anguem primum appellat, deinde colubrum, & uiperam. uerſus poētæ paulò antè recitaui, ad finē eorum quæ de colubro ſcripſi. Ex his & alijs quæ ſubijciam teſtimonijs, anguem nomen generis eſſe conſtat, ut & ſerpentem, magis etiam quàm colubrum. contrahitur enim aliquando coluber ad ſerpentem domeſticum, ut indicaui. Anguium genus eſt quod in aqua uiuit, hydri uocantur, nullis ſerpentium inferiores ueneno, Plin. Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis, &c. Vergilius de Cherſydro. ὄφεις Gaza angues tranſtulit (de hiſt. animal. lib.1.) uetus interpres ſerpentes. intereſt autem. nam ſerpens eſt nomen generis. at anguem Valerius lib.1. pro ſerpente in aquis degente accepit. Sed nimirum angues in genere pro ſerpentibus dixit more oratorum, Niphus. Sed meliùs Vuottonus, uir circa uocabulorum & linguarum proprietatē longè præferendus Nipho, ſerpentem, anguem & ὄφιν pro ſynonymis accipit. Serpens, inquit, nonnunquam unam ſpeciem ſignificat. Plinio lib. 29. ſerpentis oculorum dexter adalligatus contra epiphoras prodeſt, ſi ſerpens uiua dimittatur. Nec aliter apud Græcos ὄφις pro una ſpecie, ſcilicet uipera accipitur: ut apud Oppianum de murænæ & ſerpentis coitu, id eſt uiperæ. Anguis generale nomē non minùs eſt, quàm ſerpens, ut apud Celſum lib.5. Serpentium quoq; morſus (inquit) non nimiùm diſtantem curationem deſiderant. quanuis in ea multùm antiqui uariarunt, ut in ſingula genera anguium, ſingula medendi genera præciperent: atq; alijs alia. Item illud ignorari non oportet, omnis ſerpentis ictum & ieiuno magis nocere. utiliſsimumq; eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi, quàm quis aliquid aſſumpſit. Et aliâs frequenter anguis unam etiam ſpeciem, ut apud Plinium libro 29. cap.4. (*de angue ſacro Aeſculapio, quem locum inferiùs mox recitabimus,*) Hæc ille. Nos pleraq; anguis nomine de ſerpentibus in uniuerſum prodita hîc omittemus, ad Serpentium hiſtoriam differenda: referemus tamen aliqua, ut bonos autores hoc nomine pro genere uſos nemo dubitet. Baculus quo angui rana excuſſa ſit, parturientes adiuuat, Plinius: uidetur autem cherſydrum, aut alium quempiam aquaticum ſerpentem intelligere: quoniam ranæ ferè in aquis morantur.

Serpens pro ſpecie. ὄφις ſimiliter.

Anguis Aeſculapio ſacer. ¶ Anguis uenenatus non eſt, (inquit Plinius 29.4.) niſi per menſem luna inſtigatus. Sed prodeſt uiuus comprehenſus, & in aqua contuſus, ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur, ut dicemus, & ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidem monſtra quædam ex his conficit, ut poſsint auium ſermones intelligi. Atqui anguis Aeſculapius Epidauro Romam aduectus eſt, uulgoq; paſcitur & in domibus. Ac niſi incendijs ſemina exurerentur, non eſſet fœcunditati corū reſiſtere, Hæc Plinius. Serpentis hoc genus per excellentiam anguem uocatum exiſtimo, quòd ſolus Aeſculapio ſanitatis numini ſacer ſit, meritò quidem cum ſolus ferè inter ſerpentes innoxius & homini tractabilis ſit. Hunc ego eſſe conijcio qui in Italia, præſertim circa Bononiam Ange, uel biſſe Ange, uel biſſe ſimpliciter uocatur, non tanquam angelus, ut quidam putant, ſed interpolato anguis nomine. Alij ancca (unde fortaſsis & Germanicum nomen Unk detortum eſt, ſiue eiuſdem, ſiue ſimilis ſerpentis domeſtici)

uel

uel antza proferunt. Serpentem aiunt esse oblongum, colore subluteo, morsu innoxio, ab aliquibus etiam in cibo sumi. Sceleton eius Bononia Ioannes Pellinus Lucẽsis uir literis clarus & medicus egregius ad me misit, & hæc uerba adiecit in epistola: Hoc serpentis genus ubiq; ferè in agro Bononiensi, multisq; alijs in locis Italiæ reperitur; & ita domesticè se gerit cum hominibus, ut multoties in lectis, ab his qui dormitum eunt (*sine pauore*) inueniantur: animosioresq; pueri sæpe sinu manibusq; absconditos gerunt, ut timidas mulieres & pueros alios perterrefaciant. Per hyemem propter frigus aut moritur, aut (*potiùs*) latitat. Hæc tibi significare uolui, ut eius natura faciliùs innotesceret, serpentemq; hunc uerè innocuum intelligeres, Hæc ille. Ex alijs audiui Patauij hunc serpentem antza uocari, excrementum eius instar moschi bene olere, notam quandam ceu crucis (fortè ex squamarum seu laminarum certo positu: quanquam ego in arido nihil tale deprehendi) in capite habere. Is quem Pellinus misit, longus est dodrantes quinq; cum totidem digitis: caput proportione oblongum, in ceruice utrinq; duæ eminentiæ paruæ, & inter eas locus uacuus apparet in sceleto, nescio an similiter in uiuis. Postrema pars paulatim attenuatur in magnam caudæ exilitatem. Dentes in maxillis utrinq; plusculi, acuti reflexiq; apparent. Aiunt aliquos uel refrigerij uel ostentationis causa, collo eos appendere uiuos, & in sinum inserere. De eodem Thomas Erastus Heluetius medicus & philosophus insignis, cum Bononiæ adhuc hæreret, his uerbis ad me scripsit. Hic serpentem uidemus porracei coloris, obscurioris & magis nigricantis in tergore, prorsus uiridis (albescentis tamen) coloris in parte inferiore, longum, à pueris omnibus circumferri sine noxa aliqua aut læsione: quem ipsi uocant biscia buona, id est serpentem benignum. Videtur herba pastus, indeq; colorem illum adeptus. Mordet iratus non minùs alijs serpentibus, sed innoxiè. Vidi ego monachum habere unum, longiorẽ credo duabus ulnis, quem in nodum implicauit, hoc est nodum ex eo formauit, non aliter ac si funẽ habuisset. cumq; extremas partes caput & caudam in diuersas partes traheret, ut nodus magis coiret in medio: ex eaq; re doleret serpens, inflixit caput: & dentes in manum monachi ita defixit, ut per quatuor uulnuscula copiosè efflueret sanguis: neq; ullum nocumentum inde cõsecutum est, nullo prorsus remedio adhibito. Veneni itaq; expers animal existimo: quod uulgares omnes pueri intelligentes sine metu persequuntur, & capiunt audacter manibus, & toto die in sinu & manibus circumportant. Reliquos omnes fugiunt & metuũt, ut par est, perniciosi cum sint, Hactenus Erastus. ¶ Valerius Maximus libro 1. Exemplorum, capite 8. Triennio (inquit) continuo uexata pestilentia ciuitas nostra (*Roma*,) cum finem tanti & tam diuturni mali, neq; diuina misericordia, neq; humano auxilio imponi uideret, cura sacerdotum inspectis Sibyllinis libris animaduertit, non aliter pristinam recuperari sanitatem posse, quàm si ab Epidauro Aesculapius (anguis) esset accersitus. Itaq; eò legatis missis, quod petebant, benignissimè impetrarunt. Et tam promptam Epidauriorum indulgentiam numen ipsius dei subsecutum, uerba mortalium cœlesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis quem Epidaurij rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono uisum, in modum Aesculapij uenerati fuerunt, per urbis celeberrimas partes, mitibus oculis & leni tractu labi cœpit, triduoq; inter religiosam omnium admirationem cõspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: pauentibusq; inusitato spectaculo nautis, eò conscendit, ubi Q. Ogulini legati tabernaculũ erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes, expleta gratiarũ actione, cultuq; anguis à peritis accepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquàm Antium appulerunt, anguis qui ubiq; in nauigio remanserat, prolapsus in uestibulo ædis Aesculapij (*Apollinis. Sic Ouidius 15. Metam. Templa parentis init flauum tangentia litus*) myrto frequentibus ramis diffusæ supereminentẽ excelsæ altitudinis palmam circundedit: perq; tres dies positis quibus uesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio usus, urbi se nostræ aduehendum restituit: atq; in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam ubi templum dicatum est, transnauit: aduentuq; suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit. Eandem historiam persequitur Ouidius libro xv. Metamorph. & inter alia Aesculapium noctu legato dormienti apparuisse canit, baculũ agreste manu tenentem: & his uerbis allocutum esse:

Pone metus, ueniam, simulacraq; nostra relinquam:
Hunc modò serpentem, baculum qui nexibus ambit
Perspice, & usq; nota, uisum ut cognoscere possis.
Vertar in hunc: sed maior ero, tantusq; uidebor,
In quantum uerti cœlestia corpora possunt. Et paulò pòst, Cùm cristis aureus altis
In serpente deus prænuncia sibila misit.

Verùm ut ex aliorũ poëtarũ carminibus ferè licẽtiosis, ut ne historias quidẽ sine aliquo figmento puras proponant, formæ rerũ genuinæ non satis agnosci possunt: ita neq; Ouidij autoritas, ut anguem Asculapio sacrum, cristatum esse dicamus, suffecerit: neq; tantum, ut triremis eius pondere moueatur. Finxit hæc nimirum poëta ad excitandam in animis hominũ religionẽ, augendamq; admirationem. Dici etiam potest non naturalem eum fuisse serpentem: sed Aesculapium, aut alium quempiam genium, anguinam hanc speciem maiestatis aliquid præ se ferentẽ sibi assum-

Io. Pellinus.

Thomas Erastus.

pſiſſe. Cur in amicorum uitijs tam cernis acutum, Quàm aut aquila, aut ſerpēs Epidaurius? Horatius Serm. 1. 3. Aeſculapius cum alijs in locis cultus eſt, tum Romæ, præcipuè in inſula Tiberina: quæ biremis formam habere uidetur, & formam accepiſſe eius nauis, qua Aeſculapius Romam eſt aduectus. Nunc quoq; in D. Bartholomæi hortis nauis marmorea cernitur, in cuius nauis ſpōda ſerpentis reptātis imago effiɛta eſt, in rei memoriā, Gyraldus Syntagmate vij. de dijs. Et paulò antè in eodem: Aeſculapij ſimulachra (inquit) uariè effinxit antiquitas. Pauſanias, Aeſculapij ſimulachrum ex auro & ebore à Thraſymede Pario elaboratū deſcribit. Is in throno ſedebat, uirgam tenens in manu: ſuprà uerò draconis caput manum alteram habebat, cui etiam canis aſsiſtere uidebatur. Hæc Pauſanias: qui & alibi, hoc eſt, apud Sicyonios, Aeſculapij templum fuiſſe ait: in cuius ueſtibulo imberbis erat Aeſculapius, ex auro atq; ebore confectus, Calamidis opus. ſceptrum una, altera uerò manu domeſticæ pinus pomum tenebat. Dicebant ipſum in draconis ſpeciem ad ſe ex Epidauro, mulorum bigis uectum. Adeò non Romanis tantùm ſerpens Epidaurius eſt impertitus. Euſebius etiam ſimulachris Aeſculapij in manu baculū attribuit, quaſi (ut ait) ægrotantium ſuſtentaculum. Serpentem uerò inuolutum, animæ & corporis ſalutare ſignum: quo loco multa Euſebius de ſerpentib. tradit, ut ſpiritualibus, ex recondita diſciplina. Hinc & Macrobius, Aeſculapij ſimulachrum ait draconem ſalutis ſymbolum ſubiungi. Idem & Phurnutus: qui & cur baculum gerat, exponit. Sed & Hyginus in Aſtronomico de baculo & angue, ſeu dracone, ita in Ophiucho ſcribit: Cum Aeſculapius Glaucum cogeretur ſanare, incluſus quodam loco ſecreto, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepſiſſe: quem Aeſculapius mente cōmotus interfecit, bacillo fugientem feriens ſæpius. Poſtea fertur alter anguis eòdem ueniſſe, ore ferens herbam, & in caput eius impoſuiſſe: quo facto, loco fugiſſe. quare Aeſculapium uſum eſſe herba eàdem, Glaucum reuixiſſe. Itaq; anguis in tutela Aeſculapij eſſe dicitur.

H. a. *Anguis.* Eſt apud authores anguis nomē, ſæpiùs maſculini generis: rariùs fœminini. Cuius ut aſpexit torta caput angue reuinctum, Varro. Subitò ab una parte aræ prolapſum anguem proſpexit, Valerius. Vnum omnino anguem in cubiculo uiſam narrare ſolitus eſt, Tacitus. Ablatiuus caſus inuenitur angue & angui, ut Priſcianus obſeruauit. Angue ter excuſſo, Statius lib. 4. Alter Mileti textam cane peius & angue Vitabit Chlamydem, Horatius 1. Epiſt. Anguiculus diminutiuum, apud Ciceronem 5. de finib. Serpere anguiculos, nare anaticulas.

Anguium epitheta. ¶ Addemus & epitheta ex authoribus: quorum tamen alia cōmunia toti ſerpentium generi ſunt, alia certarū ſpecierum differētię. Aliger anguis, Valerius 1. Argonaut. Ater, Ouid. 4. Metam. Atrox, Statius lib. 6. Auidus, Ouidius in Ibin. Cœruleus, Verg. 4. Georg. Criſtatus, Seneca in Herc. Criſtis præſignis, Ouidius 3. Metam. Ferus, Idem 11. Metam. Frigidus, Verg. 3. Aegl. Gorgoneus, Ouid. 3. de Arte. Intortus capillis Eumenidum, Horatius 2. Carmi. Lætifer, Statius 5. Theb. Lubricus, Verg. 5. Aen. Lucidus, 1. Georg. Maculoſus, 3. Georg. Martius, Ouid. 3. Metam. Minax, Statius 4. Theb. Purpureus, Claud. in Ruff. Salutifer, Statius 3. Sylu. Squalens, Silius Ital. lib. 13. Squameus, Verg. 2. Georg. Terribilis, Ouidius 3. Amor. Teter, Claud. Tortus, Ouid. 2. Metam. & Verg. 3. Georg. Toruus, 6. Aeneid. Trux, Ouid. 4. Triſt. Tumidus, 5. Triſt. Venenatus, in Ibin. Venenoſus, in Philom. Viridis, Claud. Et præterea apud Rauiſium, Horrendus, Horridus, Horribilis, Implicitus, Libycus, Marſus, Maurus, Peſtifer, Reflexus, Retortus, Sæuus, Sibilans, Squamiger, Squamoſus, Sinuoſus, Textilis, Veneniger.

Ab angue deriuata. ¶ Angueus, adiectiuū. Vt uiſentibus procul lapſus angueos, fracta uertigine mentiatur, Solinus cap. 37. Anguifer ſydus eſt cœleſte, (quod & Anguitenēs uocatur, Ciceroni 2. de Nat.) de quo ſic Columella lib. 11. Anguifer, qui à Græcis dicitur ὀφιοῦχος, mane occidit, tempeſtatem ſignificat. Anguifera domus, Statius 2. Sylu. Eſt & anguineus adiectiuum, poëticum magis: Anguinus cōmunius. Anguineus cucumer dicitur à Columella, id eſt oblongus, & ad anguis ſimilitudinem contortus: idem anguinus & erraticus Plinio. Anguineæ comæ Meduſæ, Ouidius 4. Triſt. Anguina ceruix, Cic. 2. de Diuin. Anguina uernatio, pro pelle quam uerno tempore angues exuunt, Plinius lib. 30.

Anguinū ouū. Ouorum genus eſt (inquit idem libro 29. cap. 3.) in magna Galliarū fama, omiſſum Græcis. Angues innumeri æſtate conuoluti, ſaliuis faucium corporumq; ſpumis artifici complexu glomerantur, anguinū appellat. Druidę ſibilis id dicunt in ſublime iactari, ſagoq; oportere intercipi, ne tellurem attingat: profugere raptorē equo. ſerpentes enim inſequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentū eius eſſe ſi cōtra aquas fluitet, uel auro uinctū. Atq; ut eſt magorū ſolertia occultandis fraudibus ſagax, certa luna capiendū cenſent, tanq; congruere operationē eam ſerpentiū humani ſit arbitrij. Vidi equidem id ouū mali orbiculati modici magnitudine, cruſta cartilaginis uelut acetabulis brachiorum polypi crebris, inſigne Druidis. Ad uictorias litium ac regum aditus mirè laudatur: tantæ uanitatis, ut habentem id in lite in ſinu equitem Romanū è Vocontijs, à diuo Claudio principe interemptū non ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorū concordia, cauſa uidetur eſſe, quare exteræ gentes caduceū in pacis argumentis, circundata effigie anguiū fecerint. neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt, Hæc Plinius. Noſtro quidem ſeculo, utcunq; ſit olim celebratū hoc ouū Gallis, nullam eius mentionē ſcribendo quiſq; fecit

fecit, quod sciam: neq; fama de eo, apud nos quidem (Heluetios dico, Gallis quondam adnumeratos, & Druidarũ superstitionis non expertes) ulla superest. Quis uerò hoc crederet? ouum aut quiduis aliud inanimatũ, etiam auri pondere accedente, fluuio tamen aduerso ferri. Habeo ego in meo lapidum thesauro duos raros, specie globosa, duros, solidos, graues, crusta albiore & duriore quàm interior substantia sit, intectos. alter pugni humani magnitudinis est, lenticulari forma: alter longè minor, globi figura, non integri, sed maiore quàm hemisphærica. Apparent in eo per interualla æquidistantia, caudæ quædam tanquam serpentiũ (aut hirudinũ) orbem cõplectentes, quinæ maiores, & minores breuioresq; totidem, singulæ inter singulas maiores. Insunt & acetabula, ceu pustulæ quædam (papillæ ue aut uerrucæ) rotundæ: ita digestæ, ut singulis uersibus, qui toto circuitu deni sunt, pustulæ senæ habeãtur, pleræq; disiunctæ, paucæ ferè contiguæ. De his plura, si uixero, in libro de lapidibus scribam. Nunc quòd ouum anguinum à Plinio descriptũ repræsentare mihi uideant, præterire nolui. Accedit, quòd successum & uictoriæ spem nomen, quod eis quidã indunt, (uulgò **Sigstein**,) promittere uidetur. Bellonius cum apud me uideret hos lapides, echinis marinis, dempta crusta aculeata, similes esse dixit. Vide etiã infra in B. de lapide ex hydris: & suprà in Corollario de Echinis in genere H. a. pag. 424. Anguimani uocati sunt elephãtes: quia proboscis eorũ, quæ manus appellat, in omnẽ partẽ anguiũ more, facilè flectit & uertit. In genere anguimanos elephantos, Lucretius lib. 2. Anguipedes à poëtis dicti sunt gigantes, quasi loripedes: propterea quòd pedes tortuosos habuisse fingunt. ¶ h. Deuolant angues iubati deorsum in impluuiũ duo, Plautus Amphitr. *Anguis bi* Emersit anguis ab infima ara, Cic. 1. de Diuin. ¶ L. Sylla cõsul sociali bello, cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subitò ab una parte aræ *Prodigia.* prolapsam anguẽ ꝓspexit: qua uisa Posthumij aruspicis hortatu cõtinuò exercitũ in expeditionẽ eduxit, ac fortissima Samnitũ castra cepit: quæ uictoria futuræ eius amplissimę potẽtiæ gradus & fundamentũ extitit, Valerius Max. 1. 6. Et paulò pòst, T. Gracchus grauissimus ciuis cũ cõsul in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi repentè hostiæ, quã immolauerat, adeso iecinore, in easdem latebras se retulerunt: ob id deinde factum instaurato sacrificio, idem prodigij euenit. Tertia quoq; cæsa uictima, diligentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentum arceri, neq; fuga impediri potuit: quod quamuis aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamen non cauit ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs in eum locũ deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur. ¶ Frigidus, ò pueri, fugite hinc, latet anguis in herba, Vergilius 3. Aegloga. ¶ Sauritæ serpentes apud Hesychium, à colore uiridi fortassis lacertorum dicti fuerint: quod si uerum est, quærendũ an ijdem sint anguibus Plinij per excellentiam dictis. Sunt & apud Vallesianos uirides serpentes, quos à colore uulgò **Grünling** appellant. sed eos perquam uenenatos esse audio.

Hactenus de angue dixerim, ad eũ digressus: quoniã anguẽ pro hydro accipit Seruius. Ostendimus autẽ authoritate Plinij anguẽ aliquando pro certa specie accipi, quæ innocua & Aesculapio sacra sit: quorũ utrunq; cũ pareæ quoq; dicto Græcis serpẽti adscripserit Aelianus, de eo etiã dicere non alienũ fuerit. *Pareas.* Pareas serpens uel Paruas (Παρείας uel Παρούας) sic enim uult Apollodorus) igneo (πυῤῥὸς, ruffo) colore est, & acerrimo oculorũ sensu, (εὔωπις τὸ ὄμμα) & largo (lato) ore, nihil mordendo nocet: sed mitis cum sit, deorũ humanissimo Aesculapio ipsum consecrarunt, & eius ministerio dedicarunt, Aelianus 8. 12. Pareæ (Παρεῖαι) quidam serpentes nominantur, quòd buccas uel genas (παρειὰς) maiusculas habeant. Hyperides in oratione contra Demadẽ dicit, rhetores similes esse serpentibus, serpentes eñ oẽs quidẽ odio dignos (μισητοὺς) esse: ex ipsis uerò uiperas nocere hominibus: pareas aũt deuorare uiperas, Suidas & Varinus. Videt aũt sentire Hyperides, rhetores oẽs malos esse, sed ex ipsis alios alijs nocẽtiores hominibus: nõ impunè tamẽ, qm̃ hi quoq; ab alijs uincant aut deuorent rhetoribus. Et rursus idẽ Suidas in ὄφεις. Serpentes pareas (παρίας, malim per ει. diphthongũ penultimã) inquit uocant, quorũ buccæ sunt inflatæ, παρειὰς ἐπηρμένας. Vident aũt mites esse, nõ lædere homines, uorare uiperas, & sacri esse mysterijs. Παρεῖαι (præstat penultimã circũflecti) serpẽtes, genus est serpentiũ magnis buccis, quod minimè mordet homines, Hesych. Παρούας apud Aelian. per ου. diphth. nõ placet: aut eñ per ει. diphth. propriã, deriuando à παρειά, aut per η. iota subscripto impropriã à παρήϊον, semper scripserim. Nam & μιλτοπάρῃος (& καλλιπάρῃος) inquit Varinus, debebat per diphthongũ (ει.) in penultima scribi, à παρειά. sed usus obtinuit ut per η. scribat: tanquam à primitiuo παρήϊον tetrasyllabo fiat μιλτοπαρήϊος, & per synæresin μιλτοπάρῃος. Non exprimit aũt subscribendũ esse iôta, quod tamen apud eruditos obseruari uideo. Παρεία cõmune est, παρηὰ Doricũ, παρηὰς (ut Παλλὰς) poëticũ. Πάρειον etiã pro πρᾶον, quod est mite et mãsuetũ accipi inuenio: ut pareã serpentẽ inde fortassis appellatũ aliquis cõiecerit: sed magis probo superiorẽ originẽ, quæ doctorũ cõsensu nitit. Παρείας, παρὰ τὸ πεφυσιωμένας ἔχειν τὰς γνάθους, ἤγουν τὰς παρειάς, αἳ καὶ φοῦγγαι (buccæ) λέγονται. Morsus eius innoxius est, Etymologus. Eustath. παρείας etiã in brutis animalib. dici annotat, sed impropriè. Παρείας adiectiuũ uideri potest, quoniã ὄφεις παρείας apud Suidã & Hesychiũ legimus, hoc est serpentes bucculentos. Bucculentũ aũt pro eo qui grandi ore sit, uel malis pleniorib. Plautus dixit ἐρυθείας, ὠχρίας, & huiusmodi nomina, inter adiectiua & substãtiua ambigere uident. Germanicè hũc serpentẽ ad exprimendũ etymon Grecũ interpretari licebit **ein Baggẽschlãg**. Est enim nobis **Baggẽ**, quod Latinis bucca uel mâla.

Et contentus iter cauda sulcare pharias, (aliàs phareas: meliùs pareas, ut Isidorus legit, & Vuottonus quoque,) Lucanus libro 9. Grammatici serpentem esse dicunt, qui serpens sulcum in terra faciat cauda, & super eam ferè ambulet. Alberto etiã hoc carmen citanti phareas serpens est, qui quasi totus erectus graditur super caudam, & partem corporis caudæ coniunctam. Lonicerus apud Nicandrũ Moluros quoque serpentes interpretat, quasi cauda ingredientes. Pareas (Vuottonus legit Parous aut Pareas) serpens in Syriæ locis reperitur: colore autem, alij quidem æs referunt, alij uerò nigricant. Morsum etiam si inflixerit, non enecat: uerùm quemadmodũ amphisbæna & scytala, ita & hic plaga sua tantùm inflammationẽ inducit. Quare ex ijsdem etiam curentur, & ex his quæ de chersydro referentur, Aëtius 13.31. Παρειαί, oxytonum, sunt genæ hominis: πάρειαι uerò penanflexum, serpentes quidam quorũ sublimes sunt buccæ, Ammonius. Carion seruus in Pluto Aristophanis, cum noctu in æde Aesculapij anus ollam atharæ seu pulmenti plenam custodiret, & manum obtenderet: clam, inquit, sibilans arrepsi, & mordicus manum illius, tanquam pareas serpens (*hic enim nimirum in huius dei templo tanquam sacer ei alebatur*) arripui, ὀδὰξ ἐλαβόμην ὡς παρείας ὢν ὄφις, &c. Scholiastes hunc anguem mordere negat: uel, si mordeat, non obesse. Meminit (inquit) eius & Demosthenes, σὺ ὄφεις σὺ παρείας (*per appositionem scilicet*) dicens. & Lycurgus (*Hyperides, Suidas*) in oratione contra Demadem. Habetur autem hoc genus etiam in Alexandria, & in templis Dionysij. Est & Pyrrhias, πυῤῥίας, serpens à colore dictus apud Hesychium & Varinum: haud scio an idem qui pareas. pyrrhus quidẽ color ruffus est: & pareæ quidam colore æs referunt Aëtio; potest autem æris color ruffus dici. Sunt & paroi equi colore ruffo, de quibus dixi in Equo B. Rauisius Textor phariam serpentem pedes habere prope caudam absurdissimè scripsit. ¶ Paream esse puto serpentem illum qui à Marsis in Italia hodie Baron uocatur: cuius generis unum Venetijs olim manibus contrectaui uiuũ, apud Marsum quendam: à quo Baron nominabatur, (quod nomen etiam colubro domestico nigro aliquos attribuere audio,) & Buba (id nomen à Boa uel Boua factum uidetur,) & serpagerina: (quo nomine & alium serpentem cætera huic similem, sed bicipitem uocabat.) Caput ei elegans, subflauum: reliquum corpus nigricat, & maculis purpureis distinguit. caudam uersus paulatim attenuatur. Longus est (de eo quem uidi loquor) circiter dodrantes quatuor cum dimidio. Adfertur ex regionibus ad Orientem sitis, (unde Germanicum nomẽ ei facere licebit **ein orientischer Vnk**.) In lateribus linea quædam secundum longitudinem conspicua emmet, quæ paulo citra caudam desinit, & circiter palmum (digitos quatuor) retro caput incipit. Veneni nihil habet, neque mordet. Totum ipsius caput circulator ori suo inserebat: addens (si bene memini) ubi hic serpens degeret, nullos alios noxios inueniri. Videtur & Pagerina nomen à Pareia factum esse.

Quoniam uerò anguis & pareas serpentes innoxij sunt, ex Nicandro omnes qui pro innoxijs ab eo habiti sunt, enumeremus: οὓς ἔλοπας, λίβυάς τε, πολυστεφίας τε μυάγρους φράζονται: σὺν δ' ὅσσοι ἀκοντίαι, ἠδὲ μόλουροι. Καὶ ἔτι ποῦ τυφλῶπες ἀπήμαντοι φορέονται.

Dryinus. De hydro Nicander sub chersydri nomine disseruit: DRYINVS uerò eius, quem hydrum appellat, alius est, Matthiolus. Serpens (inquit Nicander) quam alij dryinan, (δρυΐναν prima inflexione,) alij hydrum & chelydrum uocant, in concauæ quercus fagiue latebras abstrusa uiuit: & relictis paludibus, domesticis sedibus, in pratis moluridas (animalia locustis similia) & ranas paruas uenatur. Quod si à myope (id est asilo, Gillius uertit crabrone) infestet, statim in concauam quercum bene penitus perfugit. Colore per dorsum nigro est, (αἰθαλόεις τὰ νῶτα,) capite lato & plano (*humili, non acuto*) sicut in hydro, (*chersydro*.) Corporis odor teter est, talis ferè qualis corij equini madidi (πλαδόωντος) dum cultro raditur. Ab eo percussi hominis teterrimus odor (ἀχρπνιγόεσσα ὀδμὴ) manat. Cutis in corpore flaccida & fœtida fit: ῥινοὶ δὲ πλαδόωσιν ὑπὸ χροΐ. Venenũ enim serpendo eam celeriter depascitur. Oculis etiam offusa caligo miserum grauat & inquietat. Sunt qui ueluti balantes uocem ægrè, tanquam in suffocationis periculo, emittant. Vrina cohibetur. οὖρα δ' ἀπέσυπται: ubi Scholiastes, ἤγουν ἀπεσύφεται, ἀντὶ τοῦ ὠχρὰ φαίνεται, quod non placet. Aliqui dormitantes stertunt, (*id est, asperè sonant, propter impeditam respirationem*,) & crebrò singultiunt: & uomitum uel biliosum uel cruentũ reddunt. denique sitientes corpore tremunt. Hæc Nicander. Scholiastes dryinan in palude perenni (ἐν ἀγνάφῳ λίμνῃ) morari scribit, &c. Disce & odoratam stabulis accendere cedrum, Galbaneoque agitare graues nidore chelydros, Vergilius. ¶ Ex Aëtij lib. 13. cap. 29. Serpentis dryini (*magis placet δρυΐνας in prima declinatione, ut Nicander habet*) appellati abundant magis iuxta Hellespontum: latibula autem habent in quercuum radicibus. Est au-

Aëtius. tem dryinus fœtidus: unde & si quis eum non uideat, fœtore loci cognoscitur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, & asperrimis squamis circa uniuersum corpus munitus. In his ipsis squamis muscæ pennis æreis latibula sua habere dicuntur, quæ tandem ipsos serpentes occidunt. Adeò autem malignæ ac nocentis naturæ est, ut si quis eum calcet modò, illius pedes excoriet, & tumorem ingentem circa crura inducat. Et quod magis mirum uideri potest, aiunt etiam medici curantis ægrum manus excoriari. Si quis autem, inquiunt, animal ipsum occidat, omnia quæ odoratur ab eius fœtore corrupta putat, (ita ut alium odorem nullum percipiat: Aegineta, & Galenus ad Pisonẽ.) Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, (tumor circa morsum cum rubore, Aegin.) dolor uehemens, nome, delirium, corporis siccitas, singultus, uomitus

mitus biliosus, aut omnino uomitus simplex; urinæ suppresio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura & mortificatio percussorum locorum. Plurimi etiam intereunt. Porrò & hi ipsi quoque ex his quæ in uiperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt; itemque ex cõmunibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis. Hucusque Aëtius, cui & Aegineta multa similiter tradit. ¶ A dryino (inquit Dioscor. *ἀπὸ δρυΐνου, qui genitiuus potest à recto tum δρυΐνος, tum δρυΐνας* Dioscorid. *qui potior est, formari. apud Aeginetam legitur ὁ δρυΐνος paroxytonum in ος, in nostro codice: unde corruptum esse apparet. nam in ος proparoxytonũ esse deberet: in ας uerò, quod probamus, rectè penacuitur*) morsis uehemẽtes ciuntur dolores, & pustulæ circumcirca oriuntur, (*emendauimus hæc ex Aegineta,*) aliquando (*ὅπου loci aduerbium pro temporis aduerbio*) & aquosa sanies emanat (*nimirum ex ijsdem pustulis.*) Cõsequitur & erosio (*δηγμός, mordicatio scilicet stomachi. nam Aegineta habet καρδιωγμός: dolor in ore stomachi, Constantinus:*) & strophi, id est torsiones. Prodest autem eis aristolochia cum uino pota. trifolium preterea, & asphodeli radix similiter sumpta. Prosunt tritæ potæque de quouis quercuum genere glandes. Ilicis etiam radices tusæ & loco pro cataplasmate impositæ, dolorem leniunt, παρηγοροῦσιν. Aeginetæ nostri æditio habet ἀρήγουσιν, id est auxiliãtur. Hæc ille, & Actuarius indè mutuatus. ¶ Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua Chersydros, tractique uia fumante chelydri, Lucanus lib. 9. fumum enim eum emittere dicunt (grammatici) quà serpit: ego non tam fumum quàm tetrum odorem ab eis moueri puto. Hinc & Mantuanus, ---clades fumosa chelydrus. Et Pamphilus, O quæ fumiuomos geris chelydros. Et Macer, ut quidam citant: ---seu terga expirant spumantia uirus, Seu terra (*tellus*) fumat, qua teter labitur anguis. Chelydrum ex recentioribus quidam cum chersydro confundunt. Seruius quoque, Chelydri (inquit) dicti sunt quasi chersydri, quia in aquis & in terris morantur. Sed & ueteres quidam, ut Vergilius, Lucanus, & Aelianus scriptor Græcus non distinxerunt, quod ex tetro, quem ei attribuunt odore deprehenditur: qui chelydro proprius est, non hydro hydræue aut chersydro, nec alij, de quo authores meminerint, serpenti. Verba eorum referam. Vipereo generi & grauiter spirantibus hydris Spargère qui somnos cantuque manuque solebat, Vergilius Aeneid. 7. de Vmbrone sacerdote. Ab hydro percussum dicunt statim odorem teterrimum reddere, ex eoque quòd tam malè oleat, ei neminem appropinquare posse. Idem quoque ait, eundem percussum cum obliuione circũfundi, eiusque oculis multam caliginem offundi, tum rabiem & summum tremorem eidem exoriri, tertioque die perire, Aelianus de animalib. lib. 4. cap. 57. Et rursus libro 8. cap. 7. In libro Theriaco (inquit) Apollodorus ait, eum qui Chersydrum conculcauerit, etiam si morsus non fuerit, mortem cum uita cõmutare: quòd eius tactus quiddam omnino tabificum habere dicatur: tum ei qui curare & quoquo modo remedium afferre morienti tentauerit, ex sola eius, qui conculcauit, tactione pustulas ipsi exoriri. Et rursus eiusdem libri cap. 13. In Corcyra hydræ (ὕδραι) serpentes procreantur, quæ se retrouersus ad insequentes retorquent: & spiritũ malum anhelantes (*φυσῶσαι πνεῦμα ἄτοπον*) ab impetu suos insectatores reprimunt, ab seque auertunt. ¶ Tũ modò dependens trichili, modò more chelydri Intortus cucumis, prægnansque cucurbita serpit, Columella. Et bellare manu, & chelydris cantare soporem, Vipereũque herbis hebetare & carmine dentem, *Silius* de Marsis. Georgius Fabricius scribit uidisse se Romæ in templo Bacchi, quod nũc est S. Cõstantiæ, propè infracto sepulchri marmore Bacchantium turbam, qui angues ore gestarent, & caprum ducerent: de quo more Prudentius Christianus poëta in libris contra Symmachum: ---Baccho caper omnibus aris Cæditur, & uirides discindunt ore chelydros, Qui Bromiũ placare uolunt, quod & ebria iam tum Ante oculos regis Satyrorum insania fecit. ¶ Semper directi ambulant: nam si torserint se dum currunt, statim crepant, Solinus ut quidam citant. Lucanus cenchrin semper recto limite ferri cecinit. ¶ Epitheta chelydri apud Rauisium. Medusæi, Silius lib. 7. à Medusa dicti, cuius crines erant serpentes. Fumiuomus, fumosus, sinuosus, maculosus, rigidus. Item teter, & nigri Vergilio 2. Georg. nocentes interpretaτ̃ Seruius. Cherisidal siue alidras (Chersydrus uel potiùs chelydrus) legerim: genus serpentis quod terram fumare facit, nascitur in Africæ parte interiore, Obscurus quidam author descriptionis orbis terrarum in tabula. Ilicinus siue durissos, (pro dryinos,) Auicenna 4.6.3.42. & Albertus. A Constantino glandosa dicitur. Chelydrus dictus anthoroma, Arnoldus. Aliqui marinã quoque testudinem chelydrum uocant, ὡς τραχύδερμον διὰ τὸ γῆρας, Varinus. Apud eundem & Hesychium Cylindri, κύλινδροι, serpentes memorantur. ¶ Dryini nomen Germanicum fingi licebit *Cylindri.* **ein Eichschlang**, ut Ge. Agricola quoque finxit, à quercubus: uel à fœtore, **ein Stinckschlang**. Christophorus Encelius serpentem à corylis denominatum alicubi in Germania rarissimum describit: qui an chelydro sit cognatus, inquirendum. Credibile est, (inquit) quod aucupes & uenatores ferũt, gallos de syluestribus gallinis, quæ à corylis nomen inuenêre (bonosas uocant recentiores) senio confectos oua more fœmellæ ponere, quæ excludant buffones, & ex illis nasci basiliscos syluestres, (non probo hoc nomen,) **die Haselwürm**: sicuti ex ouo galli domestici post nouem annos excluditur basiliscus per rubetam domesticus. id quod testatur experientia, (*fama, immò fabula, non experientia,*) &c. ut recitaui in Historia auium inter Gallinas feras in Attagene. Sed redeo tandem ad Hydrum.

DE HYDRO B.

Quæ ad noſtros hydros & cognatos eis ſerpentes undequaq; pertinent, à recentioribus tradita uel à nobis obſeruata, in præcedentibus dicta ſunt. His attexemus deinceps quæ de hydro ueteres tradiderũt quod ad B. & ſequentes literas. ¶ Calabria cherſydris frequentiſsima eſt, Solinus. Calabris in ſaltibus anguis - Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua Cherſydros, Lucanus. In Corcyra hydræ (ὕδραι) procreantur, Aelianus. ¶ Enydris eſt ſerpens maſculus & albus, Plinius. Quædam in fluido degunt, partim greſsilia: partim ſine pedibus, ut natrix, Ariſtot. Orpheus hydrum nigrum cognominat. Dryinæ caput eſt planum (& humile) ſicut hydro, Nicander. De lapide in capite eius paulò pòſt dicam. Cherſydri linguas duas habent, Scholiaſtes Nicandri, atqui hoc ſerpentibus omnibus & lacertis commune puto, ut linguas non quidem duas ſed bifidas habeant. Linguis micat ore triſulcis, Vergilius. Natricum fel adnexum iecori eſt, Ariſtot.

Hydri lapis. Hydrus lapidem habet in capite, quem excoriatus euomit. Suſpende ſerpentem uiuũ, & ſuffito eum cum lauro, coniurans eum ſic; Per dominum qui te creauit, *(ſuperſtitioſum & impium uniuerſum hoc genus incantandi eſt,)* quem ſæpe digeoras *(fortè, dignè oras)* bifida lingua tua: quod ſi dederis mihi lapidem non tibi nocebo, immò remittam ad propinquos tuos. Poſtquam autem euomuerit lapidem, collige eum panno ſerico mundo, & ſerua. Vis eius ita probatur. Imple concham æneam aqua, & circunliga lapidem conchæ ſignatæ: & inuenies quotidie decreſcere cotylas duas, id eſt uncias xviij. aquæ. Ego enim cuidam mulieri hydropicæ circũcinxi lapidem, & liberata eſt. cuius uentrem cum menſurarẽ, quotidie decreſcebat ultra quatuor digitos, donec ad locũ ſuum uenter redijt: quo tempore mox abſtuli. Nam ſi diutiùs reliquiſſem lapidem, naturalem quoque humiditatem deſiccaſſem. Amplius itaq; eſt lapis *(ſic habet codex noſter manuſcriptus, pro amplius legi poteſt utilis)* ad menſuram geſtatus. Neq; uerò hydropi ſolum, ſed etiam rheumati pedum, & fluxui lachrymarum, & capiti, deniq; cuiuis particulæ fluxionibus tentatæ ſtrenuè ſuccurrit, & naturali quadam ui omnem nimiam humiditatem conſumit, Kiranides. Hydrinus (inquit Camillus Leonardus Piſaurenſis librò 3. de lapidibus) ab aliquibus ſerpentinus dicitur, rheumatizantibus compatitur: & ab omni nimia humiditate humanum corpus curat. Hydropicorũ corpora ad priſtinum ſtatum reducuntur, ſi per tres horas cum eo in ſole ſteterint. nam fœtidiſsimam aquam per ſudorem emittent. Sed cautè utendum monent: quoniam non ſolùm extraneam humiditatem, uerùm etiam naturalem & complantatam ex naturali humido extrahit. Venenoſos uermes fugat, ac eorum morſibus remedium præſtat. Sumptum uerò dicunt lapidem ueſicæ frangere, Hęc ille. Scribit & Guido de Cauliaco aliquid de colubri lapide. locũ iam non inuenio. Mirum eſt quod affirmant: Coluber fluuiatilis funiculo à cauda præligatus ſuſpenditur, ſubiecto uaſe aqua pleno, in quod dehiſcat: ore aliquot pòſt horis uel diebus lapidem eructat, qui exceptus uaſe quod ſubiacet, totam aquam ebibat. Alligatur lapis hydropicorum uentri, atq; in totum exhauſta aqua liberat, Iacobus Hollerius. Chriſtophorus Encelius cum de draconite lapide ſcripſiſſet, ſubdit: Noſtri quoq; hydri & chelydri *(cherſydri)* **vnſere grawen waſſerſchlangen** in capitibus gemmas ferunt nonnunquam, ut uidi, *(lapides eum uidiſſe apparet, an uerò in ſerpentibus uel alibi naſcantur, non conſtitiſſe ei,)* quas dicere poſsis draconites à ſimilitudine. Forſitan hæ quoq; ex illorum cerebris naſcuntur: uel, ut uolunt alij, ex ſpuma quam uerno tempore excitant attritione mutua, *(ſic ſuperiùs ex Plinio ouum anguinum quibuſdam dictum generari retulimus:)* uel ore ſibilanti, indurata ſole: **wañ ſie den ſchlangenſteyn blaſen**, ut de bufonibus diximus. Tales noſtras draconites uidi coloris cærulei, aut nigri, in forma pyramidis. Albertus ſeſe draconitem uidiſſe dicit exemptam tali noſtro chelydro; *(hydro uel cherſydro,)* nigram, non perlucidam, in circuitu coloris pallidi, pulcherrimam habentem deſcriptam ſerpentem in ſuperficie. Fugat & hæc uenenata, ut uera dracontias, & ſanat uenenatos morſus, Hæc ille. Et mox in capite de ophite lapide: Ophites (ueterum) ſic dicitur, quia colore ſerpentes repræſentat. Et illa ſpecies lineis cinereis & nigricantibus omnino eſt noſtris chelydris *(hydris)* colore ſimilis ad oſtiũ Tangræ, ubi fuit olim regia ſedes Caroli IIII. In arce templum eſt uarijs ornatum gemmis, in quo undiq; parietes ophite tali ſplendent. Videtur autem cum huiuſmodi lapides forma pyramidis à ſe uiſos ait, de illis ſentire quos linguas

Gloſſopetra. natricum uulgò nominant, **Naterzungen**: ego gloſſopetras Plinij eſſe cõijcio: quarum ſpeciem maiorem delineatam exhibui ſuprà pag. 210. inter canes in Lamiæ hiſtoria. Ad linguam penè habet ſimilitudinem ea gloſſopetra nigricans, quam Germani natricis linguam uocant, cui ſimilis non eſt, ſed magis linguæ pici. In Saxonibus Luneburgi reperitur in terra aluminoſa, Ge. Agricola. Sunt qui ſudore hunc lapidem uenenum prodere dicãt, ut & alia quædam: mihi quidem rationi conſentaneum non uidetur, quando tot uenenorum diſcrimina ſunt, ex æquo ad omnia affici. Oppidum Germaniæ Aenipontem nominant, in quo gloſſopetram huiuſmodi ſeſquicubitalem oſtendi audio. Sed de his lapidibus plura fortaſsis olim, ſi uitam dederit deus, in libro lapidibus dicato adferemus. Olim Gallus quidam ſua lingua Suyne uocari gemmam retulit è ſerpentibus ſeptem caudas complicantibus: colore pullo, quæ aureis denarijs Gallicis denis uæneat. Ego ſerpentes huiuſmodi reperiri, aut omnino in ullis ſerpentibus lapides, antequam grauior aliquis & oculatus id teſtetur, non facile aſſenſero.

Natrix

Natrix in aquis degit, uictumq́ inde emolitur: sed aërem non humorem recipit, & foris parit, Aristot. C Paludes pleræq; omnes quòd aquas cõtineant corruptas, piscibus carent, ranis & serpentibus plenæ sunt: atq; interdum hirundinum (*fortè, hirudinum*) nexibus, ut palus Agnaui inter Puteolos & Neapolim, Ge. Agricola. Hydrus in aquis plurimùm degit, & in paludibus frequenter natat, super aquas pectus erigens, Kiranides. In thermis etiam, id est calidis aquis reperiri, suprà dictum est. Hydrus primùm in terra uiuit, & chersydrus appellatur, deinde in aqua, Hermolaus. sed authores ueteres contrarium tradunt. ¶ Hydrum in ἔχιν, id est uiperam transire, stagnis exiccatis, legimus Geoponicorũ Græcorũ 15.1. ¶ Aristides chersydros λίχνους, id est gulosos esse scribit, Scholiastes Nicandri. ¶ Interit & curuis frustra defensa latebris Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri, Vergilius de peste canens.

Hydros ranis uesci authores sunt Nicander, Aratus, Vergilius. Hydrum ualde & metuit & odit rana: quamobrem multo clamore illum uicissim terrere ac perturbare conatur, Aelianus 12.15. de animalibus. Idem Variorum 1.3. Peculiari quadam sapientia (inquit) præditum est genus ranarum Aegyptiarum. Si enim in Hydrum Nili alumnum incidat Rana, subitò demordet frustum arundinis, & id obliquum gerens, fortiterq́ tenens, non remittit pro uirili parte. Ille uerò Ranam cum ipsa arundine simul deglutire nõ potest. Non enim tantam amplitudinem os habet, quantum arundo extenditur. Atq; ita Ranæ prudentia uincunt, & superant Hydrorum robur. Hydro conspecto rana Physignathus murem in dorso gestans submergitur, in Batrachomyomachia Homeri. Audio terrestres etiam ranas à serpentibus quæ in terra & syluis degunt, uorari.

Enydridis serpentis masculi & albi (*Hydri è Nilo nimirum*) adipe perunguntur qui crocodilum B captant, Plinius.

Hydrus animal est astutum, Kiranides. Vulpes & Nili angues dissident, Plinius. D

Hydri in aqua uiuunt, nullis serpentium inferiores ueneno, Plinius. Paludem (inquit Co G lumella 1.5.) non oportet esse ædificijs uicinam. nam caloribus noxium uirus eructat, &c. & na- *Hydri uenenũ.* tricum serpentiumq́ pestes hyberna destitutas uligine, cœno & fermẽtata colluuie uenenatas emittit: ex quibus sæpe contrahuntur cæci morbi, quorum causas ne medici quidem perspicere queunt. Rubeta ranæ species est, quæ palustris uitæ conditionem in terrestrem mutauit. hac autem mutatione, similiter ut chersydrus, ægrè curabilem afflictionem eis qui in eam inciderint, inducit, Aetius. Et rursus in capite de chersydro: Equidẽ in humectis locis humido uictu exsatiatus, non purum uenenũ habet: quum uerò terrestris fit, maximè merum & nocentius id acquirit. Aqua in qua hydrus uel habitat, uel moritur, assumpta, eadem quę cantharides mala infert, Bertrutius. Natrix serpens aquas etiam & fontes ueneno inficit, Isidorus. Et natrix uiolator aquæ, Lucanus. Viperæ quæ aquas habitant, parum aut nihil ueneni retinent, Cardanus. πικρὸς δ' ἀποσήπεται ὕδρης ἰός, Nicander de toxico: quasi id ex hydræ hydriúe sanguine fiat: Vide mox in Hydra fabulam Herculis. ¶ Hydro simpliciter & chersydro, quidam etiã ueterum attribuunt quæ dryini sunt, in Dryino superiùs, hoc ipso capite, requirenda. ¶ De serpentis quem Germani natricem uulgò (Nater) uocãt ueneno, suprà in A. dictum est. ¶ Ab hydro *Morsus signa.* demorsis ulcus dilatatur, & ampliatur (*subinde*,) & liuidum euadit. Sanies ex eo multa & atra & malè olens, non secus atq; ex nomis, id est ijs quæ serpunt ulceribus, expuitur; Dioscor. & Aegineta. Qui à chersydro morsi sunt, eis cõmuniter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu: ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus & feculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosi fœtidi. propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per uentrem quædam inordinatè ferantur. Mors autem intra tres dies, Aetius. Nicander cutim circa morsum putridum humidumq́ aridam intrinsecus tendi ait, & putredine rumpi: dolores ingentes & æstuantes affligere: frequentes passim per membra pustulas (πρηδόνας) exoriri. ¶ Mor- *Curatio.* sis medentur, origanum tritum & aqua subactum (*φυραθὲν, Marcellus maceratum: sed præstat subactum uertere, ut cõmodiùs imponatur morsui, imponendum enim esse Aegineta monet.*) Lixiuia cum oleo indita, (*ut Ruellius uertit. Lixiuia oleo temperata, ut Marcellus. neutrum probo. Græcè legitur κονίᾳ τε ὠθεῖσα ἐλαίῳ: pro ὠθεῖσα repono δευθεῖσα, uocabulum idem quod φυραθεῖσα significans, ex Paulo: qui tamẽ non simpliciter lixiuium, sed è quercu requirit: & quod mox sequitur è quercus radice remedium omittit. Lixiuium igitur iubet Dioscorides cum oleo subigi & agitari: nisi quis κονίαν hîc non lixiuium, sed uel calcem uel cinerem interpretetur: nam hæc quoq; eâdem uoce interdum significari Cornarius in suis in Galen. libros de compos. sec. locos cõmentarijs docet. Vtrumuis cum oleo subactum mazæ instar cõmodiùs imponeretur, quàm lixiuium oleo, nimis liquida mixtura. Aëtius etiam Cornario interprete iuxta locum affectum calcem uiuam & similia cum oleo imponi iubet.*) Aut Aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita: & hordei farina cum aqua & melle ad ignem pariter colliquata. Bibuntur autem (*locus hic apud Aeginetam corruptus est. nam præcedens medicamentum imponi, non bibi oportet*) binæ aristolochiæ drachmæ in oxycrato (*uel cramate, id est uino aqua permixto, Aegineta*) cyathis duobus, (sex, ut Marcellus Vergilius habet, & codices Græci nostri. Ruellius uertit duobus ex Aegineta.) Marrubij (*πρασίου, Hermolaus non rectè legit πράσου, id est porri*) succus uel decoctum alterius (*ὀποπόρου, Aegineta omisit*) cum uino. Fauus etiam recens datur in aceto, Dioscorides. Aegineta addit inter ea quæ sumuntur, nasturtiũ syluestre, aut asphodeli fructũ florem'ue,

aut fœniculi semẽ cum uino, salutaria esse. Eadem & Actuarius habet, sed mutilata eius lectio est, quam à Ruellio conuersam habemus. Curatio multo uix tempore & magno negocio procedit, Aegineta. Cõmunia remedia & antidoti theriacæ aduersus hunc quoq; morsum auxiliantur: priuatim uerò cupressi pilularum, & myrti baccarũ, utriusq; drachma trita, & cum melle rosaceo aut uino mulso in potu exhibita. Aduersus chersydri ictũ proficit panaces, aut laser, quod sit scrupulorũ P.II. * (aliâs III S. *.I.) uel porri (*prasi nimirum legit pro prasij*) succus cum hemina uini sumendus est, & edenda multa satureia. Imponendum autem super uulnus stercus caprinum ex aceto coctũ, aut ex eodem ordeacea farina, aut ruta, uel nepeta cum sale contrita melle adiecto: quod in eo quoq; uulnere, quod cerastes fecit, æquè ualet, Celsus 5.27. Hydrorum iecur seruatum aduersus percussos ab ipsis auxiliũ est, Plinius. Ad canis rab. & hydri morsum: Verbenacam in uulnus apponito, Apuleius si bene memini. Morsus à chersydro moritur ut plurimùm hora tertia, (*die tertio, Aetius*,) & non transit tertiam. Si autem euadit, quoniam est aquosus, (*an quoniam hydrus in aquis degit, & nondum in terram egressus est?*) aut quoniã natura morsi est fortis, comitantur eum ægritudines à quibus forsitan nõ sanabitur, Auicenna 4.6.3.29. sequenti deinde capite curationem adiungit, similiter ut Aëtius: ex quo & cætera pleraq; mutuatus uidetur. Et mox capite 31. de hydra agit, (hydro scribendum,) signa morsus eius eadem quæ Dioscorides exponens. Auicennæ uerba Albertus etiam transcripsit libro 25. de animalibus, in uocabulo Andrius.

Historiæ morsorum. Philoctetes.

¶ Homerus Iliad. B. in Catalogo, Philocteten nauium aliquot ex Methone, Thaumacia, Meliboœa & Olizône ducem, in Lemno morsum ab hydro, ibidem à Græcis relictũ, & magnis doloribus afflictũ fuisse tradit: Ἕλκεϊ μοχθίζοντα κακῷ ὀλοόφρονος ὕδρου. Philoctetes in Lemno cum purgaret aram Mineruæ aureæ cognominatæ, ab hydro morsus est, & propter incurabile uulnus ibidem à Græcis relictus. nouerant enim Vulcani (cui ea insula sacra est) sacerdotes à serpentibus morsos curare. Sed cum in fatis esset Ilium capi non posse absq; sagittis Herculis, quas ille Philocteti reliquerat, (eò quòd rogum in quo uitam finiturus erat in Oeta, alijs omnibus detrectantibus, ipse succendisset,) postea à Græcis uocatus est, Scholiastes. Philoctetes ab Hercule amatus est, Porphyrius. Hic cum ab hydro morsus esset in pede, & uulnere, neq; lethali, neq; tamen facilè curabili, affectus: eo serpente & erodente, cum perpetuis lamentationibus & clamoribus, Græcis molestus esset, in Lemnum ab eis expositus est, posteà uerò uocatus authorem malorum Paridem occidit. Porphyrius secundum aliquos Philocteten morsum esse ait circa Tenedum aut Imbrum, & deinde in Lemno demum expositũ esse: alij circa insulam quandam Chrysen nomine. Hydri quidem morsum dolor & putredo comitatur: sistitur autem putredo aqua marina aspersa. Cum autem Sophocles non modò hydrum, sed echidnam quoq; nominauerit in Philoctetæ historia, eiusdem'ne animantis duo nomina sint hydrus & echidna quærendum, Eustathius. Philoctetes (ut memorant Grammatici) Pęantis filius & comes Herculis fuit: cui idem moriens in Oeta monte mandauit, ne cui corporis sui reliquias indicaret: idq; iurare eum adegit, deditq; pro munere pharetram, & sagittas Hydræ felle intinctas, &c. Vide Onomasticòn nostrũ. Dædala (τὰ) urbs Lyciæ, à Dædalo ibi sepulto: cum eum coluber aquaticus ex amne Nilo in paludem, in quam Dædalus cõmeabat, egressus, momordisset, Plinius 5.27. Meminit etiam Stephanus. Orpheus, Melanippum cõsobrinum suum, uenatorem & amatorem Euphorbi cum ater hydrus in pede momordisset, atq; is periclitaretur de uita, scobẽ ostritæ (aliâs oritæ) lapidis iussit inspergere uulneri: quo facto mox liberatus est, ut canit Orpheus ipse in carmine de ostrite lapide.

---tibi has miserabilis Orpheus
Haudquaquam ob meritum pœnas (ni fata resistant)
Suscitat: & rapta grauiter pro coniuge (Eurydice) sæuit.
Illa quidem dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Seruantem ripas alta nõ uidit in herba, Proteus ad Aristæum apud Vergilium 4. Georg.

Ex hydro remedia.

¶ Dentes dolentes circunscarificant enydridis serpentis masculi & albi maximo dente. At (*Ac*) in superiorum dolore duos superiores adalligant: ediuersò, inferiores. Huius adipe perunguntur qui crocodilum captant, Plinius. ¶ Iecur aquatici colubri, item hydri, tritũ potumq; calculosis prodest, Idem. Et alibi, Hydri iecur (utiliter) bibi contra calculos traditur. Hydrorum iecur seruatum aduersus percussos ab ipsis auxilium est, Idem. ¶ Habet syphar hydrorum nostrorum suas uires in medicina, suffitu enim sanat sedem & uuluam prolapsam, Christophorus Encelius. ¶ De lapide hydri, & remedio ex eo, dictum est suprà in B. ¶ Baculus quo angui rana excussa sit, parturientes adiuuat, Plinius.

H.a. Epitheta. Μέλας ὕδρος, id est niger hydrus, Orpheus. Vergilius etiam hydros nigros dixit: Ouidius longum. Sunt & hæc apud Rauisium: Immanis, turpis, stridens, sæuus, Cadmæus, Echionius, sons, Gorgoneus, pinguis, toruus, liuẽs, rabidus, Niligena, cæruleus, Libycus, intortus, sepulchralis. Chelydri superiùs dicta epitheta pleraq;, huic etiam conuenient: præsertim cum chelydrum ab hydro multi non distinguant.

De hydro quadrupede, hoc est lutra, suo loco diximus in Quadrupedum historia: & dicemus plura inferiùs hoc in libro, in L. elemento, quoniam amphibium est animal. Hydrus, Ὕδρος, nomen

nomen ſyderis eſt Proclo: alijs Hydra. uide inferiùs in Hydra. ¶ Corinthi erat palma ærea, ſub qua ſculpti erãt hydri, & ranæ, anathema è templo Apollinis Delphici allatum. Vide in Rana h, inter Quadrupedes ouiparas. ¶ Inſulæ paruæ, Africæ adiacentes prope terram à Ptolemæo numerantur, Ὕδρας, Δρακόντιος, &c. Aliàs legitur Hydra, inſula Libyæ iuxta Carthaginem. *Propria.* Hydrûs, Hydrûntis, urbs eſt in litore Adriatici maris inter Leucas & Brunduſium, Perottus. dicitur & Hydruntum, Italiæ oppidum in Calabria. Eſt & montis Apuliæ nomen, & fluuij, &c. Vide Onomaſticon noſtrum.

Fabulam de hydro ranarum rege cõſtituto à Ioue, & ranis ueſcente, in Rana h. ex Seruio recitaui. *h.* ¶ Hydris immitior, prouerbiali ſenſu dicitur ab Eraſmo Rot. Hydrus in dolio, ὕδρος ἐν πίθῳ: *Prouerbia.* Prouerbium hoc, ut ingenuè fatear, (inquit Eraſmus,) nondum apud ullum ueterum authorum reperi, neq; Græcum, neq; Latinum: & haud ſcio an de uulgo ſumptũ ſit. neq; enim libet credere uirum eloquentem, & in literis non poſtremi nominis ex ſeſe cõmentum eſſe. Nam refertur ab Antonio Sabellico in epiſtola quadam familiari. Addit & fabulam prouerbij parentẽ, huiuſmodi. Ruſticus quidam cum ſenſiſſet minui uinum in dolio cõditum, admiratus quid eſſet rei, circumſpicere cœpit, num qua rima extillaret liquor. ubi nihil eiuſmodi comperiſſet, pergit uicinos in ſuſpicionem apud ſeſe uocare, ne ſeſe abſente uas relinerent, uinumq; potitarent. Obſignat itaq; diligenter dolium ad opus exiturus. At reuerſus ſignis illæſis uinum nihilominus imminui uidet. Tum uerò fortunam agricolarũ deplorare, quibus non in uite ſolùm, uerùm etiam in dolijs calamitas præſtò eſſet. Ad extremum exhauſto dolio hydrus in imo repertus eſt, uini potor. Ea res in uulgi iocum abijt. Admonet Plinius lib. 10. cap. 72. ſerpentes quanquam exiguo indigeant potu, tamen uinum, cum eſt occaſio, præcipuè appetere. Iuuenalis de muliere uinoſa Satyra 6. Tanquam alta in dolia longus Deciderit ſerpens, bibit & uomit. Adagium ipſum haudquaquam inelegans, nec aſpernandum. Quòd ſi quem nihil mouet recens author, licebit uſurpare, cum quis occulta calamitate premitur, cauſa atq; authore non extante. Aut cum diuturni mali tandem author deprehẽditur. ¶ Coruus aquatum miſſus ab Apolline, cum diutiſsimè expectaſſet dum ficus matureſcerent, ijs tandem maturis ſaturatus, nigris longum capit unguibus hydrũ, & hunc aquarum obſeſſorẽ in mora ſibi fuiſſe fingit, ut retuli in Coruo h. ¶ Diriguêre oculi: tot Erinnys ſibilat hydris, Vergilius 7. Aeneid. Hæc loca (Italiam) non tauri ſpirantes naribus ignem Inuertêre ſatis immanis dentibus hydri, Idem 2. Georg.

DE HYDRA MVLTICIPITE, FABVLOSA, QVAM HERCVLES CONFECIT.

HYDRAM fœminino genere ueteres aliqui pro hydro, aut cherſydro, chelydróue dixerunt: ut ſuprà in Hydro indicauimus. Nos hîc de fabuloſa tantùm illa multorum capitum fera, quam Hercules confecit, agemus. Fera eſt multorum capitum, & multas ſerpentium facies habens, Varinus. ¶ Iuxta Amymonæ fontẽ platanus excreuit, ſub qua hydram fuiſſe alitam aſſerunt, Pauſanias circa finem Corinthiacorum: ubi etiam ſcribit hydram ſe arbitrari feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius uenenum ita foret ἀνίατον, (incurabile,) ut Hercules eius felle ſagittarum ſpicula tingeret. Caput præterea habuiſſe unum probabile eſſe, etiamſi Piſander Camireus, quo uideretur res meticuloſior, & poëma plauſibilius, plura ei contribuit. Hydra ſerpens criſtatus ab authore Culicis (poëmatij Virgilio attributi) multis deſcribitur. Serpentes alati quidam ſunt in Arabia; quorum figura qualis hydrarum eſt, alæ non pennatæ, ſed glabræ, Herodotus.

Hydram nonaginta capitum ſerpentẽ, ut Simonides: ut Alcæus, quinquaginta: ut alij ſeptem, *Ex Lil. Gre. Gyraldi Hercule.* uel quinq;: (*uel octo, ut Eraſmus Rot. uel nouem, ut Suidas,*) quorũ unum immortale uocabatur, in Lerna palude, unde tot ſunt uulgò facta adagia, ignẽ ſuperauit: uel, ut ab alijs proditur, ſagittis (τόξοις) confecit, à quibus hydræ ſanguine infectis toxici uocabulum effluxit, uel quòd ex ipſius hydræ ſanguine natum eſt, ut Nicandri ſcribunt expoſitores. Cum autem hydræ uno amputato capite alia (*plura, Suidas: duo in unius exciſi locum, Palæphatus: tria, Iſidorus*) facem ferunt ab Iolao uulneri apponi ſolitam, atq; ſic demum deuictam & extinctam hydram tradunt, (ex Diodoro.) Cancrũ quoq; hydrę ſuppetias ferentem interemit, implorato, ut dicitur, Iolai auxilio: ex qua re illud emanauit, Ne Hercules quidem contra duos: tametſi alij in alias hiſtorias prouerbium hoc referant. Sũt qui hydram & cancrum ſophiſtas fuiſſe interpretentur ex Platone: quorum ſophiſmata & cauillos Hercules ingenij ac mentis ui abſoluerit: (*Sophiſtarum quidem mos eſt cauillari, & quæſtiones dubias ita proponere, ut uno ſoluto dubio multa renaſcantur, Perottus. Plato in Euthydemo aſſerit Hydram fuiſſe callidiſsimum ſophiſtam, cui pro uno ſermonis capite amputato, multa repullulabãt, Innominatus*) licet id potiùs, ſi quis modò ſanè uerba perpendat, per ſimilitudinem quandam à Platone dicatur. Alij (ut pluribus refert Palæphatus in libro de fabulis) Hydram arcem ſeu turrim quampiam minutiſsimam (*oppidulum, Palæphatus*) fuiſſe opinanẽ, quæ à quinquaginta uiris cuſtodiretur. arcis uerò rex Lernus uocabatur: qui à Carcino, id eſt Cancro uiro quodam fortiſsimo adiutus contra Herculem pugnauit, Hercules autẽ ab Iolao Thebanis copijs auctus ambos ſuperauit, Hydramq; caſtellum euer-

tit inceditq́. Alij secretiore arcano fabulæ locum datum uolunt, quod scilicet Hercules animi sui ac continentiæ ignita tanquam face identidem renascentia libidinum cæterorumq́ uitiorū Lernæa capita represserit, atq; penitus extinxerit. Nec desunt qui per Hydram & Lernā, inuidiam, seu mauis inuidentiam, significari existiment: quæ difficillimè extinguitur, cum abiecti animi indiciū sit, ut planè ex Ouidij & Plutarchi descriptione conspicitur. Græci scriptores illud de Hercule Lernæ uiru infecto obseruant, eum oraculum accepisse, se aliter liberari non posse, nisi ad flumen herbam inquireret: cuius radix colocasion, caulis uerò qui supra terram est, ciborion uocatur, quo nomine uas etiam dicitur. Vnde cum apud Belum fluuium eam reperisset, ueneno est liberatus. idq́ quoniam in Phœnicia contigit, urbs in eo loco condita est, quæ Ace ex re (*remedio*) nomen sumpsit, quæ & Ptolemais dicta est. Hæc omnia Gyraldus in Hercule.

Lerna malorū. Lerna malorum, Λέρνα κακῶν, prouerbium est (ut & Ilias malorum, & mare malorum, & thesaurus malorum,) de malis plurimis simul in unum congestis & accumulatis. Parœmiam Strabo cōmemorat libro 8. scribēs, Lernam lacum fuisse quempiam, Argiuorum ac Mycenæorum agro cōmunem, in quem cum passim ab omnibus purgamenta deportarentur, uulgò sit natum prouerbium Lerna malorum. In hoc lacu poëtæ fingunt Hydram illam septem capitum cōstitisse, quam Hercules igni Græco confecerit. Eam autem Hydram Hesiodus scribit, ex Echidna & Typhaone prognatam, alitam à Iunone: nimirum in odium Herculis. Zenodotus ait, locum quempiam fuisse in Argolica: in quem cum omne sordium genus promiscuè conijcerent, fœtidas inde ac pestilentes nebulas solitas exhalare. quanquam rectiùs autumant ut adagium ad Danaidū fabulam referatur, &c. Itaq; quoties hominem significamus uehementer infamem, atq; omni turpitudinis genere contaminatum, aut cœtum hominum pestilentium, quasiq́ sentinam & colluuiem facinorosorum, rectè dicemus Lernam malorum. Apud Hesychium Cratinus comicus theatrum, quod ex uaria mixtaq́ hominum colluuie constaret, Λέρνην θεατῶν appellauit, Erasmus Rot.

Poëtæ finxerunt (inquit Perottus) Hydram multorum capitum in Lernæa palude fuisse, quorum aliquot excisis totidem (*pro uno duo uel plura, ut suprà dictum est*) continuò renascebantur. Quod monstrum cum totam eam regionem deuastaret, tandem ab Hercule claua primò ictum, deinde propter pestiferum afflatum sagittis petitum, postremò cum sese solitis cauernis cōdidisset, lignorum congesta strue igne consumptum est. Seneca: Quid sæua Lernæ monstra, numerosum malum? Non igne demum uicit, & docuit mori? Hoc ideo factum quidam existimant: quia cum Lernæ palus frequenter siccaretur, ac denuo impleretur aquis, Hercules deprehendit uenas terræ incendio posse præcludi; atq; ideo postquam exhausit eam, ignem adhibuit, & si qua unda prorumpebat, obstruxit. Hinc monstro Hydræ nomen fabulæ imposuerunt: quoniam ὕδωρ aquam significat. Ego inde datum huic fabulæ locum existimo, quòd anguiū genus, sub quo hydra continetur, omnium fertilissimum sit: & nisi incendijs semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere. Hæc ille.

Constat (secundum Historicos) Hydram in Lerna palude extitisse aquas eiuomentem, quæ uastabant uicinas ciuitates: in qua uno meatu clauso multi erumpebant. quod Hercules uidens loca ipsa exussit, & sic aquæ meatus clausit. nam Hydra ἀπὸ τοῦ ὕδατος, id est ab aqua, nomen accepit, Isidorus. ¶ Hydram Echidnæ filiam Hesiodus facit, matrem Chimæræ. Ouidius ipsam quoque Echidnam nuncupauit. Pars quota Lernęæ serpens eris unus Echidnæ. Latinè quidam excetram, quòd uno exciso capite tria excrescerent, inquit Isidorus. Cum excetra, cum Anteo luctari mauelim, quàm cum amore, Plautus in Pers. Hiberam excetram scitè obtrectatorē dixit uirulentum Hieronymus, Cælius. Idem in Prœmio Esdræ cōtra detractores suos loquens: Licet hydra (*aliâs excetra*) sibilet, uictorq́ Sinon incendia iactet, nunquam meum iuuante Christo silebit eloquium. ¶ Panaces Asclepium contra serpentium morsus prodest. Hoc Aesculapius decerpsit iuxta ripam Melanis fluuij Bœotiæ, & percussum ab Hydra Iolaum Iphicli filium hoc remedio sanauit, Nicander in Theriacis.

H.a. Anaxilas comicus fabulosa quædam ueterū monstra pro improbis scortis interpretatur. Eius uerba recitaui in philologia de cane carcharia, pagina 210. Plangon meretrix tanquam Chimæra quædam πυρπολεῖ τοὺς βαρβάρους. Οἱ Σινώπῃ δ' αὖ συνόντες, οὐχ ὕδρα συνέστι νῦν; γραῦς μὲν αὕτη, πὰρα πέφυκε δ' ἡ Γνάθαινα πλησίον, Ὥς τὰ πολλά γ' εἰσὶ ταύτης. δὶ διπλάσιον κακόν, ut Atheneus libro 13. ex eodem refert. Versus ultimi sensus uidetur, Gnathænam Sinopæ uetulæ subnascentem, duplò ipsa deteriorem esse. ¶ Et centumgeminus Briareus, & bellua Lernæ, Vergilius 6. Aen. Hydram Lernæam decantent poëtæ, & ueterum fabularum opifices, quorum è numero est Hecatæus historicus, Aelianus.

Epitheta. ¶ Hydræ epitheta à Rauisio memorantur hæc: Renascens, Lernæa, stridens, immanis, colubrifera, dira, uallata colubris, ramosa, improba, fœcunda, uirens, Argolis, superba, nocens, ferox, multiplex, horrenda, septemplex, frigida, rediuiua, tumens, populosa.

Icones. ---clypeoq́ insigne paternum

Centum angues, cinctamq́ gerit serpentibus hydram, Vergilius 7. Aeneid. In Elide Iunonis templum est, in quo (præter alia simulacra) Hydram fluuij Amymonæ beluam sagittis conficienti Herculi, astat Pallas, Pausanias in Eliacis.

¶ Hydra

¶ Hydra sydus est in cœlo (Proclus Hydrum nominat) in qua coruus insidere existimatur, &c. ut scribit Higinus, & nos in Coruo h. recitauimus. Ea tamen non est quam Hercules confecit. Cancer etiam ille qui Hydram aduersus Herculem defendit, à Iunone inter sydera relatus existimatur: ut in Cancro fluuiatili H. recitauimus. *Sydus.*

Hydra insula est Dolopum. Plura uide superiùs in Hydro h. *Propria. h.*

Toxicum aliqui natum fabulantur è sanguine Hydræ, quam Hercules τόξοις, id est, sagittis interemit, Scholiastes Nicandri. Hercules Philoctetæ donauit pharetram & sagittas Hydræ felle intinctas. Vide in Onomastico nostro. Vespæ in uiperam quam mortuam perspexerint inuolantes, ueneno aculeum imbuunt: sic & Hercules hydræ ueneno iacula tinxit, Aelianus. ¶ Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra Intus habet sedem, Vergilius 6. Aeneid. de inferis. Proxima (*pugna*) Lernæam ferro & face contudit hydram, Vergilius de laboribus Herculis. ¶ Hydram secas, prouerbium est apud Platonē libro de repub. quarto: Ἀγνοοῦντες (inquit) ὅτι τῷ ὄντι ὥσπερ ὕδραν τέμνουσιν, id est, Ignari se reuera tanquam hydram secare. Est autem hydram incidere, ita unum aliquod incōmodum tollere, ut in eius locum alia plura recipias. Adagium natum à fabula Hydræ Lernææ, cuius uno reciso capite plura renascebantur. Plutarchus in Cōmentario de fortuna Alexādri: ὕδραν τέμνων ἀεί τισι πολέμοις ἀναβλαστάνουσαν, id est, Hydram secans semper aliquibus bellis repullulantem. De Alexandro loquitur, cui uno bello cōfecto subinde aliud atq; aliud exoriebatur. Cyneas cognita Romanorum multitudine identidem post acceptam cladem copias instaurantium, dixit sibi uideri aduersus Lernæam hydram pugnare. Hinc Horatius in Odis, Non hydra secto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem. Accommodari poterit ad eos qui litibus inuoluuntur nunquam finiendis. Lis enim litem parit, & sæpenumerò una enecta tres subnascuntur, &c. Erasmus Rot. Meminit & Suidas huius prouerbij, & usum esse dicit ἐπὶ τῶν ἀμηχάνων, id est de rebus quas nunquam aliquis perficiat, (utpote quæ subinde grauiores & intricatiores se exerant.) ¶ Magis uarius quàm hydra, prouerbium ad hydrum pertinet, & explicatum est superiùs. *Prouerbia.*

Hydram septicipitem esse (inquit Nic. Erythræus) tam uerum est, quàm Castorem & Pollucem ortos ouo, Plutonem in inferno regnare, natos è serpentum dentibus armis instructos homines: & quæ præter alia primus finxit Homerus, arma à Vulcano Achilli fabricata, uulneratam à Diomede Venerem, perlatum utribus Vlyssem, &c. Hæc autem admonuimus propter nonnullos usq; adeò rerum imperitos homines, qui proximis diebus Venetijs hydram septem capitibus terribilem ad poëtarum exemplum summo artificio fictam spectantes horruerunt, etiam de tam terrifico monstro naturam ipsam uehementer accusantes, Hæc ille. Videtur autem de fictitio illo mōstro sentire, cuius hîc figurā subijciemus, qualis in charta quadā typis impressa et euulgata est.

Inscriptio erat hæc: Anno à Christo incarnato tricesimo supra sesquimillesimũ, mense Ianuario, serpens monstrosus, cuius typum imago hæc cum magnitudine, tum colore refert, è Turquia ad Venetos perlatus: deinde Francorum regi datus, sexq; millibus ducatorum æstimatus est. Additur & coniectatio authoris innominati, sed Germani, ut apparet, his uerbis: Nõ dubiũ est monstra significare mutationem rerum. Sed Germania aut orbis Christianus ita est afflictus, ut ei præter exitium accidere nil grauius queat. Vnde in spe sum ea monstra non esse ipsi ad maiorem calamitatem extimescenda. Sed res Turchæ ad summum potentiæ & felicitatis peruenerunt, quali etiam statu maxima, quæ hactenus fuerunt imperia, corruerunt. Illi minari ista diuinârim, sub cuius ditione monstrum natum & repertum est. & capita eius ab occipitio referunt gestamen pilei Turchici, &c. Hic diuinator quisquis est, primum res ne uera an ficta esset quærere debuerat. Mihi cum Erythræo planè cõmentum artis uidetur. Auriculæ, lingua, nasus, facies, toto genere à serpentium natura discrepant: quòd si figmenti author, rerum naturæ (quæ in ipsis etiam monstris plerunq; non undiquaq; degenerat) non imperitus fuisset, multò artificiosius potuisset imponere spectatoribus. Sed esto res uera: cur tamen Turcæ potiùs quàm nobis minabitur? Ita ne molles & blandi nobis, ne dicam cæci, erimus, ut culpam nostram non agnoscamus, & omne malum omen in hostes nostros reijciamus? Quòd si ab illis malis & peccatis, quorũ causa Deus hũc potentissimum hostem tot iam seculis in nos grassari permisit, pœnitudo aliqua & emendatio in nobis appareret, ut propitiũ deum, sic mala omnia à nobis auertenda, & nostros ac ueræ religionis inimicos ruituros, spes non dubia foret. Nunc quoniam nulli aut (prôh dolor) paucissimi resipiscunt ac emendantur, quis non metuat magis magisq; semper hanc pœnam, & hoc flagellum aduersum nos inualiturum, donec uel funditus pereamus, uel causa malorũ cõmuni tandem ad optima quæq; consensu (quod equidem opto magis quàm spero) tollatur. ¶ Venetijs in thesauro principum septicipitem serpentem asseruatum, incredibili ferè pretio ob raritatẽ redemptum, olim quidam mihi ceu testis oculatus retulit, haud scio quàm uerè.

DE SERPENTIBVS AQVATICIS DIVERSIS.

Anius lacus Puteolis uicinus est, quem ego arbitror hodie Sudatorij lacum uocari à balneo, quod in eius est margine, &c. Eminet inter alios huic ad Austrum mons silicibus plenus, ex quo Iunio ueniente mense tot serpentum inuicem glomeratorum globi se præcipitant, ut mirabile uisu sit, omnesq; in subditum se demergunt lacum: nec est qui unquam exeuntem uiderit aliquem, aut innatantem, uel aliter prodeuntem, Io. Bocatius in libro de lacubus.

Iuba dicit in Troglodytis lacum insanum malefica ui appellatũ, ter die fieri amarum salsumq;, ac deinde dulcem: totiesq; etiam noctu, scatentem albis serpentibus uicenûm cubitorũ, Plinius.

Aspides quædam chersææ, id est terrestres cognominantur: ad discrimen earum quæ chelidoniæ dicuntur, & circa fluuiorum ripas, præcipuè Nili, latent.

Palustribus draconibus crista non est: montanis uerò, iuuenibus quidẽ adnascitur crista, mediocriter prominens: prouectis uerò ætate, grandior, Philostratus.

Olaus Magnus in Tabula Septentrionali aues duas aquatiles pingit in lacu quodã, quarum altera serpentem ore tenet.

In Cuba insula serpentes noua totius corporis specie ac forma præditi, sesquipedis plerunque longitudine, qui ex terra & ex aqua uiuũt, in lautioribus erant epulis, Pet. Bembus historiæ Venetæ libro 6.

MERGVLI dicti serpentes, ut audio, ex Africa adferunt: qui quales sint, & an in aqua mergantur ut nomen sonat, non habeo quod dicam.

Ctesias Cnidius refert in flumine, cui nomen Argades, quod ad Persicã Sittacen est, Serpentes abũde gigni, capite albas, reliquo corpore nigras, quatuor cubitorum longitudinem habere, & quos percusserint interimere, interdiu eas haudquaquam uideri solere, sub aqua natantes: noctu uerò uel aquantibus uel lintea lauantibus (idq; fieri non raro) perniciem inferre, Aelianus de animalibus 16.42.

Anno natiuitatis domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, Maij die 21. Luceriæ in Heluetijs urbe præclara, inusitatæ formæ & magnitudinis serpens sub ponte Vrsæ fluminis tranare uisus est, cum è lacu descenderet: auriculis latis, longitudine ad sex passus, ut conijciebant qui uiderunt, corpore alioqui similis (*æqualis*) uitulo: Ex codice manuscripto qui Chronica Tigurinorum continet.

Draco Romæ uisus in Tyberi.

Scriptum est in Rom. annalibus ac sæpius notatum, quo tempore dracones, uel qua magnitudine in urbẽ Romam delati sint. Nam inundante maximè Tyberis fluuio uisi per urbem traduntur: quod ipsum temporibus nostris contigit. Sed illud propè incredendum quibusdam uideri solet, quod imperante quidem Mauricio Aug. Romæ accidit: qua uidelicet tempestate exundationes aliquot maximæ extiterunt & Athesis & Tyberis fluminum, (quando ob ingentem uim undarum Veronæ urbis mœnia dicuntur alicubi disiecta ac diruta: Tyberis autẽ fluuius in tantam excreuisse magnitudinem traditur, ut eiusdem alluuiones supra muros urbis influerent, ac regiones latè occuparent:) quo factum est, ut cùm multa serpentum genera per alueũ Tyberis æstuante fluuio

te fluuio essent deuecta, inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine, per urbem transiens usq; ad ipsum mare descendit. quod & mox horribili prodigio pestis maxima secuta est, Petrus Crinitus de honesta discipl. 20.3.

HYS, Ὗς, id est Sus uel Porcus, piscis quidam est. Athenęus dubitat an ὗες pisces Epicharmo nominati ijdem sint κάπροι. Vide in Hyæna pisce A. De piscibus diuersis qui porcorum quadrupedũ nominibus appellant, aut cum eis aliquid simile habent, in P. elemento scribemus.

HYSCA. Vide Hycca superius.

DE AQVATILIBVS ANIMANTIVM, QVORVM NOMINIBVS I. LITERA ANTEPONITVR.

IBIS uel Elephas piscis aculeũ habet ut pastinaca, Rondeletius ubi de Anthiæ prima specie scribit: alibi quidem nusq; ibidis piscis mentionem ab eo factam reperio.

ICHNEVMON quadrupes & piscis, Varinus.

ICTAR pisciculus. Vide in Corollario ad Apuam Atherinam. Ἰκτάρα, ἐθνικῶς, ἰχθῦς, Hesychius.

IECVR marinum, Iecorinus. Lege Hepatus.

ILLI, (Ἴλλοι paroxytonum, aliâs oxytonum,) pisces quidam magni nominantur à Tarentino in Geoponicis.

MEGASTHENEM audio dicentem in mari INDICO quendam pisciculum nasci, eumq; quoad uiuit, in profundo quidem natantem non apparere: mortuum uerò ad summã aquam existere, & fluitare. qui eum contigerit, animi defectionibus primùm tentari, deinde obire mortem, Aelianus de animal. 8.6. & Philes.

DE INSECTIS ALIQVOT AQVATICIS, QVAE AB ANTIQVIS MEMORATA NON SVNT.

ANIMALIA quę faciunt tædium in nullis aquis plura gignuntur quàm cisternarũ, Plinius 31.3. In cisternis quidem aquæ pluuiæ per tecta, canales, & aliter (ut Venetijs per uicos etiam loco circa cisternam decliui undiq; uersus medium, ut confluere posśit, & per foramina quædã quibus arena subest cisternæ colata influere) collectæ, minùs puræ, si animalia plura generent, mirum non est. Nam & aqua pluuia mollior est, tepidior, fœcundior, & faciliùs immutatur: & aqua minùs pura, tum per se, tum quia seminaria quædã fortè per tecta & aliunde secum trahit, faciliùs aut putrescens generat: aut quorum semina accepit, perficit animalia. Nec nihil huc facit fundum cisternarũ immobile, in fundo enim ferè gignuntur: quod in natiuis fontibus perpetua scaturigine semper mouetur. Pulchrè autem aquarum tædia communi uocabulo quæcunq; in aquis nascentia homines abominantur animalium, Plinius dixit: ut pro pediculis alibi ciuiliùs capitis tædia.

DE SQVILLA FLVVIATILI, (GRYLLVM FLVVIAT. fortè cõmodiùs nominabimus,) Rondeletius.

In fluuijs insecta quædam uiuere deprehendi, quæ uaria sunt. quædam enim uermium, quædam muscarum, quædam scarabeorum forma sunt. De his cùm nihil apud scriptores ueteres legerim, non ineptè facturus uideor, si aliarum bestiolarum quarum imaginem similitudinemq; habent, nomina eis imponam. Ab his incipiam quæ tenui crusta integuntur, qualis est Squilla fluuiatilis quam hîc exhibemus. A

Ea pedes ternos utrinq; habet. Cauda in duo longa & tenuia ueluti fila desinit: digitali est longitudine. Capite est rotundo & cõpresso instar lentis leguminis. Cornicula quatuor habet. Cum squillis marinis magna est figuræ affinitas. Quare non uideo quo aptiore nomine donetur quàm Squillæ fluuiatilis. B

DE PHRYGANIO VERMICVLO FLVVIATILI ET marino, Bellonius.

Phryganium fluuiatile æquè ac marinum deiectamentum, Galli Charree appellant, quod cinerum recrementis sit persimile. Pisciculus est aut potiùs uermiculus, quo piscatores utuntur pro esca: sic appellatus, quòd Phrygana, id est fremia, cremia, siue festucas suæ thecæ aut tegumenti lateribus, filo tanquam araneæ ab eius ore dependente (nouit enim nere ut aranea) agglutinans atq; alligans, circumponat: ex quibus augescens, casam ampliorem sibi cõstruit, in quo pinnoterem imitaretur: nisi pinnoteres sibijpsi domũ facere nescirent. Senos utrinq; pedes habet, quibus

in aquæ etiam rapidissimæ riuulis incedit: nare enim nescit. estq; animal tenue, oblongum, paruę erucæ simile, quem auidissimè appetunt Truttæ: est enim profluentibus aquis ac torrentibus frequens. Eo etiam pisciculi, si sua theca seu inuolucro nudetur, affatim capiuntur. Chrysippus Philosophus (inquit Plinius) tradit Phryganion alligatum remedio esse quartanis. quod autem esset id animal nec ipse descripsit, nec nos inuenimus qui nouisset.

COROLLARIVM, DE EODEM ET SIMILIBVS alijs fluuiorum animalculis.

Phryganij nomen uetus Plinio usitatũ, sed quid esset ignoratum; an rectè aquatico uermiculo, quem Galli Charree uocãt, attribuerit Bellonius, ne de nominibus magis quàm rebus uidear esse solicitus, non disceptabo. hoc tantùm dixero, à sola etymologia argumentũ minimè firmum sumi: nec quoduis animal quod phryganis hæreat, phryganium dici posse. Sed ita appellemus licet, potiùs quàm contendamus: quoniam nullũ inde incõmodum sequetur opinor. Gallicum nomẽ Charree, ad Germanicum Kerder uel Kärder accedit, quod uermiculis aquaticis plerisque puto cõmune est: usus omnium ad inescandos pisces, à quibus appetuntur. Ex omnibus æstate muscarum quædam genera nascũtur, ex alijs alia. Neq; hæc animalcula tantũ nostri, sed escam omnem ad pisces capiendos comparatam & infigendam hamis, Kerder appellant: à qua uoce non aliena est δέλεαρ Græca. Priuatim uerò Steinbyssen appellant, quasi dacolithos Græcè à morsu lapidum dicas, (quo nomine gobij etiã fluuiatilis genus quoddam indicauimus suprà) uermiculos thecis quibusdam arenaceis inclusos, qui in aquis fluentibus & lacu etiam adhærent lapidibus infernè, & à piscatoribus leguntur ad inescãdos pisces. mouentur unà cum thecis suis, quibus forma cylindri: caput & pedes senos exerunt. Audio & in frigidis quibusdam fontibus uermiculos thecis duris inclusos inueniri. Nostrates pleriq; hoc genus Kerder, ut dixi, uel Kerderle nominant: Rückle genus diuersum appellant in lacu nostro, in fundo aquæ, quod nec lapidibus hæret, nec thecis includitur: fortè quasi eruculas. uideri enim possunt erucæ quædam aquaticæ. alij Querclen, & Wasserlüß, id est pediculos aquaticos. Eadem enim hæc nomina puto, hoc est eorundem animalium, uel omnino, uel saltem genere proximo. Vermiũ quædam genera & multipedum ex aqua cum retibus piscatorum frequenter extrahuntur, Albertus. Ego hyeme aliquando, circa Ianuarij calendas insecta huiusmodi erucis similia inspexi: digiti aut pollicis transuersi longitudine, senis pedibus, ore forcipato, cauda bicuspide: anteriùs, ubi caput & pedes sunt, nigricant: posteriùs è uiridi colore fusca sunt. Quædam ex eis maiuscula, alia perparua erant. Reperiuntur maximè locis aquarum limosis, & ubi algæ nascuntur, præsertim illæ, quarum una fœniculum, altera abietem uel hippurim folijs refert.

Kerder. *Steinbyß*

Feruentium aquarum scaturiginibus uermiculi quidam innascuntur, qui alibi ducere uitam nequeunt, Cælius 10.10.

Mertz.

Mira uidetur Martij ratio mẽsis, (ut doctissimus iuuenis Samuel Quiccelbergius ad nos scripsit) qui procreet tantum fœtum in aquis fœtentibus, & aliquando satis claris, uulgo rusticorum (in Germania) notum: qui si pedibus nudis in illam ingrediantur aquam, ubi hoc genus animalis in summo aquæ detinetur, circulum sibi fieri narrant, ad eum usq; locũ quò aqua peruenerat in cruribus, eumq; circulum ita punctum, ut sanguis confluat, & inflammationem aliquam uel scabiem crura præ se ferant: uerùm hoc sine noxa. Animalcula ipsa à mẽse appellant der Mertz.

Muscarum genus quoddam exile pulicum instar, per summam aquam innatans, è fundo euectum, apud nos reperitur: nec puto uolare.

Sunt & Cantharides aquaticæ, in paludib. circa lacũ apud nos, quæ per superficiẽ aquę motu irrequieto huc illuc circa eundẽ ferè semper locũ mira celeritate se trajciũt: nec in summo tantũ, sed etiã profundiùs ferunt. Magnitudine & forma cimices referũt. Crruscula sena habent subruffa. Vaginæ è nigro uirides, præsertim ad Solẽ, & splendentes, alas tegũt: sed nõ penitus; ad caudam enim alarum extremitas prominet, quæ cum in aqua celeriter feruntur, ut solent, mirabili candore splendoreq; conspicua argentum uiuum quodammodo refert. unde & pygolampides aquaticas si quis appellet, nomen ipsorum naturæ cõueniens posuerit. In aërem si prorepserint, uolare etiam possunt. Icon earum hæc est.

Wasser-gugen.

Scarabeos quosdam maiusculos, corpore lato compressoq;, Wassergugen appellari audio: qui in quarunuis aquarum fundo reptent.

DE TINEIS VEL SCROPHVLIS AQVATICIS.

Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur: sicuti frigoris, tineas in fonte gigni, Plinius. Has esse puto quas nostri Gytzen appellant, alibi Gypsen/Stabysen/Meschen uel Mäschen, & Wasserschaben: ex quibus postremum tineas aquaticas significat. Reperiuntur in fontibus, non quibusuis, sed bonis & frigidis duntaxat, præsertim Martio mense. Sunt autem uermiculi perparui: & quoniam conglobari conuoluiq; tanquam in arcum solent, minores etiam apparent, ut fallant aliquando bibentes. Colore albicant.

albicant. Pedibus nituntur plurimis, cõtiguis per totius ferè corporis alueum, si bene memini: ab ore etiam ueluti pedes prominent: ut multipedes uel aselli aquatici nominari mereantur. Pedes molliores sunt, quàm ut extra aquã ingredi queant: nisi fortè non mollities in causa est, sed pedum contiguorum multitudo, quos nisi in aqua non facilè diducũt. In aqua mouentur & currunt corpore non recto aut æquali, sed in alterum latus inclinato. Retrorsum quoq; incedunt, si bene memini. Cauda oblonga in aculeum desinit. Oculi sunt perexilia puncta alba, cum centro nigro longè minutissimo. ¶ Cum potu hausti periculum creant, ut aliqui putant, etiam uitæ. Ventrem ijs qui biberint, inflari audio. Rusticum noui qui cùm huius generis uermem in potu hausisset, mox in stomacho dolorem percepit: qui sumpta theriaca descendit ad umbilicum. Medicamento purgatus est frustra, quanuis copiosè soluta aluo. Demum cum uinum abundè bibisset, uermem uiuum aluo reddidit, cum iam tres dies retinuisset. Et uerisimile est, nisi cum potu multo promoueatur ac proluatur hoc animal, expelli non posse: quoniam in sicco, ut diximus, moueri nequit: humorem autem siue sponte sequatur, siue ablutionis ui, exibit facilius. Prodesset fortè & terebinthina aut larigna resina, aut oleum butyrum'ue copiosiùs sumpta. hæc, ut intestina lubrica fierent: illæ, ut animal secum inuoluerent descendendo. Quòd si quis aut aquæ aut uini potum copiosiorem uitare uelit, minore periculo forsan lac aut lactis serũ, polypodio præsertim aut alio molliente aluum incocto medicamento, affatim hauriet. Quòd si non cesserit malum, idem remediũ clystere infundi poterit. Ab initio autem statim, antequam ad intestina descẽdat uermis, à multo tepidæ oleiq; potu uomitum concitandum suaserim. ¶ Iidem sunt uermes Gallicè dicti Scrophulæ aquaticæ (uulgò Agroueles, uel Escroëlles:) Aiunt enim multipedes esse, corpusculo breui, cauda reflexa: inueniri in fluuijs, puteis, fontibus: & bibi aliquando ab imprudentibus: unde uulgò scrophulas illas (strumas seu chœrades) ulceratas & exedentes, sine tumore, in gutture, procedente etiam aures uersus interdum malo, & fauces aliquando penetrante, oriri putant. Hinc & uermibus ipsis nomen impositum. Hoc scrophularum genus à regibus Gallorum solo contactu curari aiunt. Tu princeps generosissimè (inquit Dionysius Corronius in epistola, qua Actuarij librum de compositione medicamentorũ à Ruellio translatum Francisco Valesio Gallorum regi nuncupat) plerisq; ueteris memoriæ regibus, & inuentis tuendis solertior, & sanando fortunatior diuiniorq; extitisti: qui non carmine, non superstitione ulla, ut ueteres fecisse produntur, sed sincera in Christũ fide ductus, eiusq;, ut uidere est, spiritu afflatus duce, tuo cœlestisq; dei digito, tot milia strumosorum, hoc est morbo perditorum, nulli mortaliũ quàm tibi curabili, etiam leuiter contacta sanas & seruas, deorum (quos imitaris) instituto, qui soli quosdam in nobis affectus amoliri creduntur. Hæc ille. Ferunt autem omnes Galliarum reges hac eadem sanandi ui ceu miraculo pollere: eandemq; cõmunicare posse filio cuiuscunq; hominis septimo nato, ita ut nulla filia interim nata sit: id quod aut uerum non esse, aut superstitione non uacare puto. Audio & Anglorum reges hoc malum sanare solitos, & qui id sanent legitimos reges existimari. Vocant autem morbum regis, uel malum regium. Per annum semel aut bis aiunt admitti ad regem hoc morbo laborantes: inspectos priùs à chirurgis, qui & morbum hunc esse, & remedijs incurabilem iudicarint. Genus esse serpiginis uel impetiginis audio in lateribus colli, profundioris, leuiter exulceratæ & fluentis. Rege igitur admittente, æger accedit in genua procidens. Rex precibus quibusdam dictis (fortè & ceremonijs peractis;) numum aureum, cui ab angelo, quo insignitur, nomen, manu flectit: eoq; malum (auulso, si quod impositũ est, medicamento, prohibens deinceps quicquam imponi) contingit: & numum ægro donat. Tum malum paulatim arescit & curatur. Interdicitur autem singulis ita contactis, ut per septenniũ intra septem miliaria non accedant ad locum ubicunq; rex moratur: sin minùs, malum repetiturum. Sed hoc etiam superstitiosum esse quis non credat?

Scrophulæ aquat.

In aquis nonnullis audio uermes esse breues, capite & proxima parte crassos, retro exiles, articuli longitudine, colore subfusco uel incano, noxios si in potu hauriantur.

DE SETA VEL VITVLO AQVATICO.

Vitulus Aquaticus à nostris, ein Wasserkalb, nescio qua ratione uocatur: nisi quòd à uitulis per ætatem incautioribus, nonnunquam in aqua bibatur, magno etiam uitæ periculo.

Vituli aquatici icon, quæ setæ equinæ crassitiem excedere non debebat.

Alij ex recentioribus Setam aptiùs uocarunt, siue à simplici et tenuissima corporis figura, siue quòd è seta equina in aquis putrefacta nasci existimetur. Seta est uermis, ut quidam dicunt, serpens à re nomẽ habens, est enim tenuissimus instar setæ, (ut seta uel pilus, de iuba caudáue equi putetur, Albertus) ferè cubitalis longitudine, durus & albus: nihil differens utraq; extremitate, quippe cui caput non est, sed serpit in utranq; partem, (*inde amphisbænam aquaticam fortè dixeris.*) In aquis corruptis, (In aquis stantibus non multùm corruptis, Albertus) nec tamen fœtidis nascitur. durus est adeò ut uix pede conteri possit, (& si bulliatur, non emollitur, Albertus) Author de natur. rer.

Caput ei nullum esse uidetur, & ad utranque partem natat. Fortè autem de pilis nascitur equorum, hi enim in aqua stante positi, uitam & spiritum accipiunt, & mouentur, sicut multoties experti sumus, Albertus. Huius uermis è pilo equino in paludes uel stagna coniecto nascentis (ut uulgò creditur) caput & caudam primùm crescere aiunt. Insectorumne generis sit dubitari potest, quoniam pellis una continua ei est, nec ita ut lumbrici mouetur. Eadem per totum crassitudine est, dodrante longior, albicans. In fonte bono & frigido olim reperire memini: & aliâs in horto super folio quodam. hic longus erat quinque aut sex digitos, crassitudine setę: dorso fusco, uentre albicante. Cauda undiquaque albebat. Intricare se solet instar Gordij nodi, ut duobus aut tribus in locis nodi huiusmodi elegantissimè ducti in eius corpore appareant. ¶ Huius ueneni tanta uis est, ut ab homine potu haustus, elanguere eum & tabescere faciat, donec cum diro cruciatu uitam exuat, Author de nat. rerum. Haustus ab homine cum cruciatu & languore uitam aufert. aliter autem tactus, non nocet, Albertus. Ego etiam uitulis aquaticis potis quosdam mortuos accepi. Vir quidam hoc uerme epoto mox malè habuit circa præcordia: tū mulier quædam centaurij minoris in uino decoctum ei propinauit. Vomuit ille ac simul uermem reiecit. Si cui uitulus aquaticus in uentre nascitur, perungendus est uentre ac uentriculo liquefactis pariter butyro, cera & oleo. Vitulus aquaticus (inquit Bertrucius in Methodo de cognoscendis morbis) uermis paruus est, ueluti duos cubitos (*immò palmos duos, id est octo digitos*) longus, subalbo colore, habitans in paludibus & aquis corruptis: quem qui uidet, putat esse caudæ equinæ pilum. huic nanque similis est. Potus hic bufonis mala comparat. ¶ Mihi ratio curandi eadem profutura uidetur, quæ aduersus tineas aquaticas à nobis præscripta est. Vituli, præsertim per ætatem incautiores, hos uermes aliquando deglutiunt, autumno maximè cum herbis: in potu uerò rarius. Sunt qui ex bruchis, quos nostri Hewsteffel appellant, oriri eos existiment: quod mihi uerisimile non fit: alij ex herbis in aquarum alueos, unde pecus potat, dependentibus. Deglutiti illi circa guttur & arteriam hærent: unde uituli paulatim contabescunt: succurri aiunt quidam uino per nares cornu infuso in quo decocta sint allia: alij remedium contra hoc malum exploratum esse negant. ¶ Ololygon, animal est palustre, simplex, gracile, Theon in Aratum. Et paulò antè, Ololygon auis est solitudine gaudens: uel ἡμερίου (uox uidetur corrupta) ζῶον, palustre, frigiditate gaudens, oblongum, indistinctum, (ἀδιάρθρωτον,) terræ intestino simile, sed multò gracilius: (*quærendum an idem qui Vitulus aquaticus à nostris dicitur*,) ignoratum Aristoteli, qui ololygóna uocat tantùm maris ranæ uocem, allicientis ad coitū fœminā. Plura leges in Rana c. inter Quadrup. ouip.

IONISCVS, ἰωνίσκος, ab Ephesijs appellatur aurata, authore Ephesio apud Athenæum.

IONVS, ἰωνὸς, piscis quidam, Hesychius & Varinus.

IOPS. Vide in Eritimo.

ISICVM pro pisce Trallianus aliquoties nominat, solus opinor apud Græcos: & imitatus eum inter Latinos Plinius medicus. ¶ Si capilli defluant propter raritatem meatuum, & quòd digesto humore consumptoque unde nutriebantur excremento, contabescant, refrigerantibus & astringentibus auxilijs uti conuenit, & uictu minimè acri. Proderunt igitur lactucæ, maluæ, pepones, pisces duriores, & carnes suillæ non pingues, maximè bubulæ, & pedes bubuli, & isycus, & pectunculi, & buccina, Trallianus 1.2. Quo in loco Goupylus, pro ἴσυκος (inquit) emendamus ἴσικος, ex Athenæo & Alexandro Aphrodisiensi. Athenæus quidem libro 9. Dipnosoph. in uentre porcelli miro artificio parati & conditi, cum alia quædam, tum isicia reposita fuisse ait, his uerbis: Καὶ τὰ ἐκ σαρκῶν εἰς λεπτὰ κατακνιζόμενα, καὶ μετὰ πεπερίδων συμπλαττόμενα. Ἰσίκια γὰρ ὀνομάζειν αἰδοῦμαι τὸν Οὐλπιανὸν, καί περ αὐτὸν εἰδὼς ἡδέως αὐτοῖς χρώμενον. Apicius Cælius etiam multa quæ ad hanc rem spectant, scribit lib. 2. de opsonijs & condimentis: quo in loco isicia ex piscibus fieri docet, cuius rei auctorem fuisse Heliogabalum historiæ narrant, Hæc Goupylus. Atheneus quidem non esse Græcum hoc uocabulum insinuat, ideoque circumscribere maluit, Vlpianum hoc uocabulo uti, cum uerecūdia miratus. A recētioribus Græcis ἴσικος genere masculino, tribus syllabis scribitur: Latinis neutri generis est, & quatuor syllabarum, isicium. Alex. Aphrodisiensis problematum physicorum 1.21. ad quæstionem, Cur ægrè id genus edulij concoquitur, quod insitium (ὁ ἴσικος) appellatum est? Quoniam (respondet) sua leuitate fluitat in uentriculo per cibi humidi medium, nec eius (*uentriculi*) corpus attingit: quo tactu fieri concoctio potest: sed iuxta gulam redundat: cuius officium cibis non coquendis, sed appetendis delegatū est. Quinetiam foris aquę iniectum nō subsidet, sed innatat. quoniam dum carnes teruntur, (ἐν τῷ τρίψει τῶν κρεῶν,) spiritus admittitur præleuis, qui corpus eleuet, & in humore fluitare aptissimum reddat. Hinc etiam molle laxumque, propter inclusum spiritum, isicium euadat necesse est. Transtulit hunc locum in suas quæstiones Macrobius Saturnaliorum 7.8. Dicas quæso (inquit) quæ causa difficile digestu facit isitium: (quod ab insectione insitium dictū est. amissione enim literæ, postea, quod nunc habet nomen obtinuit,) cùm multùm in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens? &c. ¶ In cardialgia conueniunt cibaria quæ non facilè corrumpantur, & quæ acrimoniæ ac mordacitati infestantium humorum aduersentur, ut sunt astaci, isici, (ἰσικοὶ oxytonum, malim proparoxytonum,) pectunculi, buccina, (&c.) Trallianus. Diabete laborantibus conueniūt ex piscibus, isicus, orphus, aut alius quispiam duræ carnis, Idem. Et alibi in curatione doloris oculo-

oculorum ex bilioso & acri humore: Vescatur æger alimẽtis mitibus, minimẽ mordacibus, & incrassantibus, ut orpho & alijs piscibus durioribus, glauco, buccinis, ἢ τοῖς δὲ αὐτῶν ἢ σικῷ. ubi Goupylus legendum censet, ἢ ἰῷ δὲ αὐτῶν ἰσίκῳ. ¶ Nihil ex eis quod pingue est sumant, ut (*sed*) isicos, pectines & conchylia, Plinius medicus 5.1.

ISOX. Vide Esox.

ISPIDION. Vide in Equo suprá.

ITELLINAE. Lege Tellinæ A.

DE IVLIDE, BELLONIVS.

PVLCHRIOREM piscem Iulide mare non habet, quamobrem hunc Veneti & Massilienses Donsellam & Domisellã uocant: Genuenses una Zigurella, hoc est, puellam, nominant. Vulgus Græcũ non Iulidem, sed Illecam, uel Iglecquam pronunciat, Rhodium Afdelles. Nonnulli etiam Zillo malunt pronunciare. (*In singularibus obseruationibus à Græcis hodie Sgourdelles uocari scribit.*) Vulgaris est admodum pisciculus. A

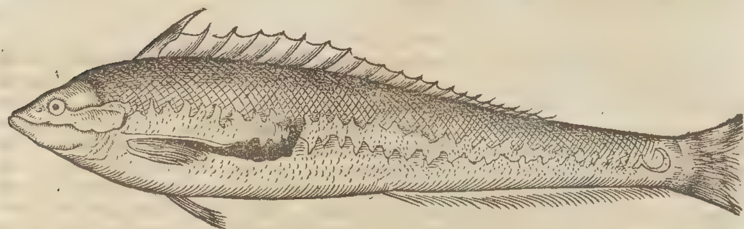
Et quanquam cum Phycidibus & Iecorinis, quas Lambenas uocant (*alibi Phycidem tantùm uulgò Lambenam Venetis uocari docet: Hepatum uerò Sachetum, à Rondeletij Hepato diuersum*) magnã habeat similitudinem: uulgus tamen hos pisces ab inuicem peroptimè distinguere nouit. Non una est Iulidum species. euariant enim colore, sed semper reuertuntur ad suas notas, quibus ab inuicem discernuntur. Iulis uix excedit palmum longitudine. Habet enim corpus gracile & oblongum ut Sphyræna: cuius crassitudo rarò excedit, quantùm pollex cum indice capere possit. Tanta est colorum in huius tergore uarietas, ut in eo Iridem depictam utrinq; uideas. Squamis enim contegitur tenuissimis multorum colorum, super quibus ductæ lineæ rectæ, cæruleæ, uirides, melinæ, rubræ ac fuscæ apparent. Pinnam in tergore continuam, ac reliquas totius corporis, ut & rotundam caudam, habet, omnes uersicolores. Verùm linea quæ utrinq; corpus intercipit, haud rectà fertur, sed ad caudam aliquantulum incuruatur. Oculos habet paruos, pupillam nigrã, horumq; rubentem iridem. Dentes ostendit albos, acutos, aduncos, ut uespertilio, multò plures in inferiore maxilla, quàm in superiore: labia quoq; crassa. B

Rarò quidem retibus, calamis & hamo frequentiùs capitur. B

Singularis inter saxa degit. Quamobrem Galeno & Dioscoridi meritò inter generosos saxatiles, & qui mollem ac friabilem habent carnem, annumeratur. C F

DE EADEM, RONDELETIVS.

Rondeletij figuram non posui, sed nostram eiusdem piscis, elegantiùs expressam. Bellonij pictura oris acumen non satis ostendit, uariam uerò illam medij corporis lineam similiter ferè ut nostra, multò clariùs quàm Rondeletius monstrat.

Ἰουλὶς à Græcis dicitur, quæ à Gaza iulia, cuius nominis uice, Græcum retinere maluissem. à Liguribus girello siue girella, à nonnullis donzella. nostris incognita est, quia uix in toto nostro litore reperiatur. A

Piscis est marinus, gregalis, teste Aristot. ex saxatilium genere, autore Galeno libro 3. de facultatibus alimentorum. Digiti magnitudinem uix superat. uarius est: nimirum dorso uiolaceo. à capite ad caudam subauream lineam ductam habet, hinc & inde rostri modo dentatã, cui pars quæ subest colore est cæruleo, uenter candido flauescente. Squamis tegitur paruis, pinnarum numero, situ, labijs, dentibus recuruis, cauda, alijs saxatilibus similis. Rostro est acutiore, oculis paruis, B Lib. 9. de hi animal. cap.

rotundis. Podicem habet in medio ferè corpore. internis partibus à saxatilibus alijs non differt, corpore est breuiore strictioreq́. Antipoli & in toto Ligustico sinu frequẽtissimus est pisciculus; & ob paruitatem uilis.

C Numenius apud Athenæum ἰουλίδα μάργον appellat, id est, uoracem, siue edacem. Memorabile est id quod de hoc pisce scribit Aelianus, Iulides pisces saxatiles sunt, quibus os ueneno refertum est. Quemcunq; piscem degustarunt, inhabilem ad edendum, perniciosumq́ ei qui posteà gustauerit, efficiunt. Piscatores cum squillam quam media ex parte iulides exedissent & cõfecissent, sine ullo precio parabilem offendissent, cumq́ inopia pressi gustare cœpissent, illorum aluos uehementes cruciatus exceperunt. In piscatu urinatores & natatores infestissimè persequuntur, ac ut terrenæ muscæ mordicus premunt, similiter iulides frequentes, in eos, quos dixi incurrentes, morsu affligunt, quas repellere necesse habent, aut ab his demorsi cruciabuntur: in quibus repulsandis totus urinandi & natandi labor perit. Haud dissimilia de ijsdem scribit Oppianus. Iulides hominibus saxa rimantibus, (*urinantibus & spongiatoribus*) ore uenenato infestissimas esse. denso enim agmine saxis erumpunt & circundant, nec morsu petere desistunt, quantumuis illi pedibus manibusq́ excutere à se conentur: easq́ muscis comparat, quæ messores fessos & sudore diffluentes cateruatim inuadunt, nec nisi sanguine plenæ abigi possunt.

Libro 7.

F G

D. Quòd hominem mordicus infestent.

Αἱ δ᾽ ἐκ πετράων μάλα μυρίαι ὁρμηθεῖσαι Ἄνδρα πόδι προβέεσι, καὶ ἀθρόαι ἀμφιχέονται·
Καί μιν οὐδ᾽ ὣς βλάπτουσι πονεύμενον ἄλλοθεν ἄλλαι Κνίζουσαι στομάτεσσιν ἀναιδέες, αὐτὰρ ὁ κάμνει
Ὕδασι καὶ συνεχέεσσιν ἰουλίσιν ἀντιβολήσας. Χερσὶ δ᾽ ὅσον σθένος οἷν, ἐπειγομένοις τε πόδεσσιν
Σεύει ἀμυνόμενος δηρὸν στρατόν· αἱ δ᾽ ἐφέπονται Ἀτρεμφεῖς μυίαις ἐναλίγκιοι, αἵ ῥ᾽ ἐπ᾽ ἔργοις
Ἀνέρας ἀμητῆρας ὀπωρινὸν μογέοντας Πάντοσ᾽, ἀνιηραὶ θέρεος στίχες, ἀμφιπένονται.

Cùm aliquando Antipoli & sanitatis & uoluptatis causa, corpus in aqua marina lauare & pisciculos capere uellem, uidi equidem pisciculos istos non aliter quàm fucos adproperare, & morsu tibias petere, ne calce quidem, etiam si pars callosa sit & dura, abstinentes. Idem mihi narrarũt, qui in comitatu erant Gulielmi Pelicerij episcopi Monspeliensis, uiri in uario doctrinæ genere excellentissimi, cùm Niceam nauigaret, ad conuentum trium summorum totius Europæ principum FRANCISCI Gallorum Regis, literarum alumni, Caroli quinti Imperatoris, & PAVLI tertij Pontificis Romani. His adducor, ut credã iulidẽ ueterũ eam esse quam hîc exhibemus.

A Cùm Pisis Portius magni nominis philosophus eundem piscem affabrè atq; egregio artificio depictum mihi ostendisset, sciscitatusq́ essem quem piscem existimaret, ille iulidem respõdit; non, ut aiebat, ueterum scriptorũ descriptione aliqua persuasus, sed suspicionibus quibusdam & cõmuni consensu. Sunt enim qui iurelam alij iulam nuncupent, quæ magis ac magis opinionem meam confirmant.

Huius obiter tantùm meminit Aristoteles, inter gregales recensens. Galenus quarto loco inter saxatiles collocat. Oppianus & Artemidorus in libro de somniorum interpretatione inter uarios pisces numerant. Plinius nullam omnino mentionem facit.

F Est carne tenera & fragili, (*friabili*.) Sed quæ litorum & portuum saxa frequẽtat, deterior est: quæ procul inde uiuit in saxis, melior. Ius ex ea aluum subducit. Paratur ut reliqui saxatiles, sed melius farina conspersa coquitur in sartagine.

COROLLARIVM.

A Cum Venetijs pictum piscem, quem suprà exhibui, Gillio ostendissem, is statim iulidem esse me docuit, idq́ se omnium primum obseruasse. Ex picturis Cor. Sittardi habeo non forma sed coloribus ab ea quam exhibui nonnihil differentem: quæ & dentes ore aperto ostendit. tincã marinam ab aliquibus uocari adscriptum erat, nimirum quòd magna ex parte uiridi colore sit iulidis illa species. Sed Itali merulam ac phycidem pisces tincam marinam uocitãt, ut scribit Bellonius. Hyccam pro iulide Hermippus Smyrnæus accipit. uide superius in Hycca: & mox in E. Differt ab Iulide iulus piscis: qui balænis oculorum uice fungitur, Musculus aliàs dictus: de quo in Balæna D. diximus, alia quædam in M. elemento addituri. Est & insectũ iulus, asellum & multipedam alij uocant. Numenius etiam terræ intestina ἰούλους nominauit. Synesius tamen in epistolis iulos pro nostris iulidibus dixisse uidetur: Piscantes (inquit) circa quoddam Africæ litus loco petroso, adulti quidem capiebant murænas & locustas grandes: minores uerò natu, uiles gobios & iulos, κωβιοὺς εὐτελεῖς καὶ ἰούλους. ex quibus uerbis & uilem & paruum esse hunc piscem apparet. Donzellam seu domicellam pisciculum Venetijs dictum, squamis & colorũ uarietate spectabilem, quo nomine antiquo uociteẽ Cælius Calcagninus à Iacobo Zieglero petit ut à Massario inquirat. Piscem alium rubicundum, Donsellæ nomine alicubi (in Italia puto) dictum, descripsi suprà in Corollario de Alpheste, pag. 42. Rondeletio Ophidion Plinij (asellorum generis pisciculus, suprà nobis descriptus pag. 105.) circa Monspelium uulgò Donzelle uocatur. Iulis à Græcis hodie nonnullis ζίλος appellatur, quod nomen fortè per aphæresin à donzella factum est, hoc per syncopen à domicella. Donzella piscis (ut Sigismũdus Gelenius ad nos scripsit) Sclauonico more scribiẽ knezik: nec significatu discrepat ab Italica uoce, nisi quòd hoc masculinũ est, æquè ut illud diminutiuę formulæ à knez primitiuo. Germanicè diceres Jüncferlin. diminu-

diminutiuum knezik: (fortè quasi γνησίσκος, hoc est, germanè nobilis, quos uulgus Italorum gentilhomines uocat.) Causa nominum uulgarium una eademque apparet, quòd inter pisces uideatur cultior, nimirum prasinatus, ceu quispiam aulicus, aut puella aulica. ¶ Alauda non cristata (piscis suprà in A. exhibitus) piscatores mordet: unde iulidē esse aliquando sum suspicatus: sed cùm minimè uenenatum esse eius morsum comperissem, ueramque iulidem tandem cognouissem, utrunque piscem rectè mihi uideor distinxisse, Rondeletius. ¶ Doncellæ uel iulidi cognatus uidetur piscis, cuius meminit Ouidius, Tum uiridis teragus paruo saxatilis ore. Vulgati codices habent, Tum uiridis squamis paruo s. o. Sed ita deesset pisci huic nomen suum (nam præcedentes & sequentes uersus nullum ei cōueniens habent:) & nullus alius piscis ab Ouidio paruus appellatur, in his qui extant uersibus, cùm alioqui extent omnes qui pisciū nomina à Plinio citatorum continent. Citat autem Plinius etiam inter cæteros paruum teragum. quamobrem pro squamis repono teragus. qui piscis quoniam & saxatilis est, & ore paruo, & colore uiridi, iulis uel aliqua potiùs species eius uideri potest. Habet ciuis quidam noster pisciculum aridum, Venetijs ad se missum, undiquaque uiridem, iulide breuiorem, sed proportione latiorē, tenuem admodum quod ad crassitiem, ore paruo, dentato per margines. inferior pars oris paulò magis prominet quàm superior. In Italia alicubi uel hunc uel iulidem regis piscem, & regis priapū appellari audio. Quid si hæc decima turdorum species Rondeletij sit: uiridis, ore paruo, &c. ut neque teragus fortè neque squamis legendum sit apud Ouidium, sed turdus. Effigiem quidem ad sceleton delineare non libuit: quæ eadem uel simillima sit, quam pro decima turdorum genere Rondeletius exhibuit. *Teragus.*

B Donzellæ nostræ os paruum & oblongum est. Kiranides piscem esse marinū scribit, paruum & uarium, facilem inuentu, omnibus notum. Βαλιὰς, id est uarias iulides Oppianus quoque dixit: & alibi σῶμα ποικίλον ἰουλίδος.

C Gregales sunt Aristoteli: & Oppiano. nam in urinantes (inquit hic) densis agminibus ingruunt: μυρίαι ὁρμηθεῖσαι Ἄνδρα ποδὶ προθέουσι, καὶ ἀθρόαι ἀμφιχέονται. unde & muscis comparantur: quæ æstate (αὐινηρὰ θέρεος στίχες, molestus æstiuus exercitus. hyeme enim non comparent) messores undique frequentes molestant. Circa petras muscosas degunt, Idem Oppianus lib. 1. Numenius iulidem μάργον, id est uoracem cognominat.

D Callidas esse audio: nec mordere hamum, sed escam paulatim præmordere.

E Hippuris inescantur iuli, (duces balænæ intelligo:) iulide uerò lolligines, Oppianus. Astutæ creduntur, ut dixi, nec mordere hamū, sed escam paulatim præmordere. Hinc est nimirum quòd Hermippus Smyrnæus iulidem (quam alio nomine Hyccā appellat) captu difficilem esse dixit: ideoque Philetam dixisse: οὐδ' ὕκην ἰχθὺς ἔσχατος ἐξέφυγεν, Athenæus: nisi quis propter paruitatem & uilitatem contemptum hunc piscem arbitretur, ut nisi in magna penuria, nulla eius capiendi ratio habita sit. Sed Athenæi sententia in explicando Philetæ dicto magis arridet. Plutarcho etiam iulides uerriculis & plagulis capiuntur: nimirum quòd hamis non facilè decipiantur. Kiranides quidem piscem omnibus notum & inuentu facilem esse ait: quod prædictis non aduersatur.

F Cardanus in libris de uarietate rerum scribit, iulidem, murænam, & colubrum dentibus uenenum atque saliua continere: & quòd uario colore distinctæ sint iulides, (uarium autem inquit aliter accipiendū quàm maculosum, qualis in hinnulis & turdis piscibus est,) uenenatæ earum siccæque naturæ indicium facit. Ego uenenum in his pisciculis si quod est, perexiguum esse dixerim: idque non ex humore aliquo aut saliua, sed solo morsu prouenire putârim: ita ut morsum eorum molestia potiùs & dolor breuis temporis, quàm aliud ueneni periculum cōsequatur: sicuti ad apum & uesparum puncturas. Gillius quidem ex Aeliano non rectè transtulit his piscibus os sceleratissimi ueneni refertum esse: cum sceleratissimi uox in Græco nulla sit, sed simpliciter ueneni. Oppianus libro 2. cum de uenenosis morsu piscibus agit: primùm scolopendram suo morsu in corpore pruritum, & calidum ruborem tanquam ab urtica herba excitatū inducere ait. deinde iulides simile illis ore uenenum continere ait, molestas infestasque urinantibus muscarū (& culicum) instar: (quasi non maius etiam quàm illæ uenenū relinquant.) postremò polypum & sepiam morsu noxio & uenenato esse. Rondeletius morsus & molestias earum in mari se expertum ait, periculi uerò non meminit ullius. ¶ Donzella Venetijs hodie in cibo uilis habetur. Galeno iulides & phycides & percæ cōmendantur inter saxatiles post scarum, merulam & turdum. Dorion iulides coqui iubet in muria uel aqua marina, (ἐν ἅλμῃ:) assari autem in sartagine. *Iulides quomodo uenenatæ.*

G Iulides an uenenatæ sint, & quomodo, dictū est in F. Ex iulide pisce priuatim ius fit ad alui subductionem, Dioscorid. Omnium piscium ius aluū emollit. idem & urinas ciet, è uino maximè. optimum è scorpionibus & iulide, & saxatilibus, nec uirus resipientibus, &c. Plinius. ¶ Iulis esitata epilepsiam sanat, & illæsum facit, Kiranides.

H a. Epitheta. Variæ & uoraces à Latinis cognominari possunt. nam & Græcè Oppianus βαλιὰς & ποικίλας dixit: & Numenius μάργον, his uersibus apud Athenæum, Κεῖνο δὲ δὴ σκέπτοιο, τό κεν καὶ ἰουλίδα μάργον Πολλὸν ἀποτρωπῷτο, καὶ ἰοβόρον σκολόπενδραν. descripserat autē, ut coniicimus, pharmacum aliquod his bestijs arcendis potens. *Epitheta.*

Iulis, ἰουλίς, oppidū fuit insulæ Ceæ uel Cô, Simonidis patria. Ἐς τ' ἔπιον πρὸς θῖνας ἰουλίδας, ὄφρα *Propria*

γλύφωμαι Σοὶ τὸ περίσκεπτον παίγνιον Ἀρσινόης, Callimachus in Epigrãmate in Nautilũ piſcem. Reliqua propria nomina hominũ & locorum, ut ſunt, Iulus, Iulius, Iulianus, Iulium, Iuliobona, &c. quid attinet referre?

e. Iulidis dentes geſtati dæmonia & phantaſmata exagitant frequenter, Kiranides.

g. In iaſpide ſculpas miluum dilaniantem ſerpentem: & ſub lapide iulidem (piſcem) recludе. Hoc in pectore geſtatum omnem dolorem ſtomachi fugabit, & appetitum comedendi & bonam concoctionem præſtabit. Habet & alias uires ſimiliter geſtatum, Kiranides. Superſtitio forte hinc orta eſt, quoniam ut miluus auis, ſic iulis piſcis animaliã ſunt uoracia.

IXYAS, ἴξυας, piſcis quidam eſt, Heſychius & Varinus.

DE AQVATILIBVS QVORVM NOMINA L. CONSONANS INCHOAT.

LABRVS Ouidij. Vide in Melanuro A.

LACERTI Aquatici quadrupedes. Vide Salamandræ aquaticæ.

DE LACERTO, BELLONIVS.

A ENVENSES quoddam Scombri genus uulgò Lacertum uocant, cuius tergus multò magis, quàm alijs Scombris uiret, & uenter eſt uariegatus, quem re uera Coliam eſſe Scombrini corporis paruitate liquet. Cæterùm quod ad Lacertũ attinet, ego equidem genus piſciculorum cum Galeno & Philotimo eſſe cenſuerim, non autẽ ſpeciem. Conſtituit enim ille tertio alimentorum Lacertos inter piſces mediæ carnis inter duram & mollem, atq; facilè eos in uentriculo confici poſſe. Fatebor quidem picturam cuiuſdam piſciculi oſtendiſſe mihi Romæ agenti dominum Amſterdamũ, (*Gisbertum Horſtium*) cuius caput ueluti lacertæ terreſtris eſſet, inſignibus dentibus præditum; ex quo contendebat Lacertũ piſcem uocari debere: Verùm eius quidem generis non eſt, de quo antiquiſsimi authores intellexerint. Vnde etiam illud Oppiani:

Colias. (F)

> Atq; lacertorum gentes, quæ putrida paſcunt
> Inter cœnoſas uoluentes corpora ſordes, Saurides, Scepani, &c.

DE LACERTORVM GENERE QVOD TRACHVRVM Græci uocant, Idem.

A Romanum uulgus non Trachurum, ſed Suuarum uocat, quem Veneti un Suro. Maſsilienſes autem maiorẽ huius generis piſcem Suueram, (un Suuereau:) minorem uerò un Egau, uel un Coquin appellant. Genuenſes un Sou uel Surelle nominant. De hoc piſce nuſquã dubitatum fuit: quandoquidem uſqueadeò inſignibus notis præditus eſt, ut facile ubiq; cognoſcatur. Reflexos enim uerſus caudam quadragenos utrinq; habet uncinos, unde nomen illi inditum. Trachuris Genuenſes uaſa uiminea implent, quibus (maximè uerno ieiunio) Mediolanenſes ac Laodicenſes, alijq; Longobardi, mari remotiores ueſcuntur: Argentinoſq;, à colore quem ſale conditi (F) præ ſe ferunt, appellant. Trachuros de genere lacertorum eſſe cõfeſſum eſt: Scombroſq; colore, figura, & ſapore referre.

B Branchias ut Harengus & Celerinus duplices utrinq; quaternas, atq; in ore crenatas habent. Os ut Scombri admodum grande, in quo dentium loco quædam apparet ſcabrities: magnos (ut Melanurus) oculos: dorſum ex cyaneo in cæruleum relucens. reliquum corpus quod ſine ſquamis eſt, argentum terſiſsimum de coloris principatu prouocare, imò etiam ſuperare poteſt. Vndantes in tergore habent lituras. Mugilem aliquando magnitudine æquant. Caudam bifurcam & oblongam gerunt: pinnas laterum ualde faſtigiatas, utrinq; unam ad branchias & ſub uentre. Ea autem pinna, quæ eſt uicina ano, duobus aculeis præmunita eſt. Porrò lineã utrinq; tabellis aſperulam per latera à branchijs ad caudam productam oſtendit, quæ etiam illi nomen dedit: unde illum quadrangularẽ caudam habere dixeris. Linea hæc ubi caudam pertingere incipit, in arcum reflectitur, quo in loco tabellæ multò aſperiores apparent. Duas in tergore pinnas habet, ſpinis non multum rigentibus præmunitas: Cor ſubrubrum, oblongum, & quaſi trigonum: Hepatis lobos duos, quorum ſiniſter dextro longior, ex quo fel dependet: uuluam ouis undecũq; refertam: ueſiculam uento turgidam, ſpinæ incumbentem.

A Τράχουρον eundem & Σαῦρον, à nonnullis uocari proditũ eſt. Quæ appellationes mihi lacertum quærenti exhibuerunt negotium: nam quum uulgare nomen id ſignificare uideatur, facilè credidi, ex Græco Sauro, qui Latinis Lacertus dicitur, uulgus in Italia Surum effeciſſe. Quum autem Oppianum diuerſo carmine Trachurum à Sauro diſtinxiſſe animaduerterem, credidi diuerſum à Trachuro eſſe debere.

F Trachurum Galenus & Aëtius ægrè confici putauerunt, neq; enim hoc piſce, niſi ſalito, Græci, Itali, atq; adeò Galli ueſcuntur.

Gallis

Gallis nullum peculiare nomen habuit: hi enim quum Trachurum Scombris esse persimilem animaduerterent, (ut Rothomagenses & Parisini,) Spurium Scombrum nominarunt, Maquereau bastard. A

DE EODEM LACERTO SIVE TRACHVRO (SCOMbris simili,) Rondeletius.

Τράχουρος idē esse creditur qui & σαῦρος, cui opinioni uulgaris appellatio consentit. A nostris enim saurel (*forma diminutiua uidetur à sauro*) uel sieurel dicitur. A Romanis, sauro. Ab aliquibus nostrū gascon. A Santonibus cicharou. A Gallis maquereau bastard, id est, scombrus spurius. Aristoteles trachuri nusquā meminit: sed σαύρου tantùm, quem gregalem esse scribit, quod trachuro quoq; cōuenit. Nam æstate in nostro & Hispanico litore, multi simul magnâ copiâ cum scombris capiuntur. Athenæus diuersis locis de sauro & trachuro loquitur, ut diuersos existimasse uideri posit. Oppianus proculdubio diuersos fecit τραχούρων τ' ἀγέλας. Et paulò pòst σαῦροί τε σκίπανοί τε: illic enim uarios & differentes pisces recenset. Siue eundem cum Sauro, siue diuersum trachurum existimes, haud equidem ponam in magno discrimine, nam utut res habeat, uerū trachurum nos certè depingimus.

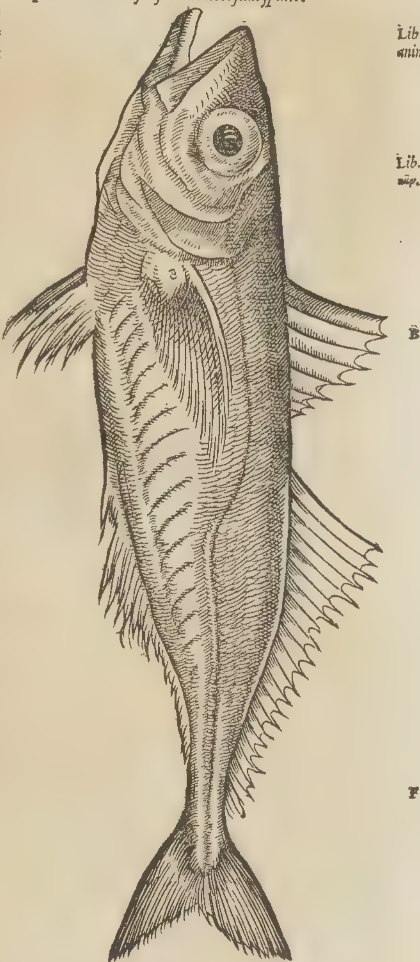
Lib.9.de hist. anim.cap.2.

Lib.2.ἁλιευτικῶν.

Piscis est marinus, gregalis, minoribus lacertis seu scombris colore similis, corpore minùs spisso, rotundoq;, sed paulùm compresso. Squamis caret. In medio corpore lineā habet à capite ad caudam deductā multis ossiculis ita horridam ut serra esse uideatur: non rectā quidem, sed media sui parte inflexā & obliquam, in cauda eminentiorem, asperioremq; quàm in alijs partibus, quæq; ob id caudam ueluti quadratam efficiat. Ab hac caudæ asperitate nomē traxit. Rostro est minus acuto quàm scōbrus, oris scissura media, maxillis asperis, oculis magnis & uirescentib. Pinnis quatuor natat, duæ maiores ad branchias sitæ sunt, duæ aliæ minores in uentre. Aliæ duæ in dorso erigunt, prior aculeis membrana connexis constat, posterior mollioribus ueluti pilis & longioribus. Postrema est à podice ad caudam continua, duobus statim à podice aculeis nixa. Podex in medio ferè est corpore. Cauda similis caudæ acus uulgaris. B

Trachurus carne est sicca durioreq; quàm scombri. Rectè igitur, Galeno etiā approbante, Philotimus inter pisces duræ carnis reposuit. Illud non omittendum, uehementer errare eos, qui trachurum eum esse credant, qui etiam trachinus dicatur. Nam trachinum eum esse ex Plinio constat, qui araneus uel draco nominatur. F

Effigies hæc est Trachuri Venetijs olim mihi delineata. Rondeletij icon pinnas duas dorsi contiguas ostendit: & lineam per medium utrinq; corpus serratam meliùs exprimit, circulis perexiguis in medio cohærentibus deinceps, eminentibus sursum ac deorsum spinis. A

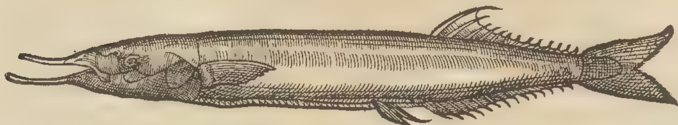

DE LACERTO VEL SAVRO ACVBVS SIMILI, RONDELETIVS.

Speusippus apud Athenæum sphyrænam, belonen, saurida similes esse ait. Nos hîc de eo tantùm, qui σαυρὶς uel σαῦρος dicitur, tractabimus. A Gaza lacertus nominatur, à quibusdam ex nostris aiguille, ab alijs becasse. A

Libro 7.
Lib.9.de hist. anim.cap.2.

Quærendum an hæc sit acus Bellonij, maximè propter pinnas illas paruas uersus caudam, &c. Sed cognatus uidetur potiùs piscis, quàm idem. Suũ ex Oceano Bellonius habuit, hunc ex Mediterraneo Rondeletius.

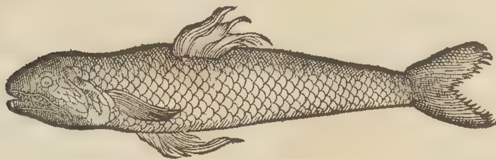
B Piscis est marinus, pedis magnitudine, acubus breuior & crassior. Rostro acutiore, sed breuiore & sursum recuruo. Huic, loco dentium maxillæ sunt serratæ. Branchiæ quaternæ: quibus, & oculis, & ante hos foraminibus, uentrisq́ squamis ac lineis, quæ uentrem ferè quadratũ efficiunt firmantq́, acubus est similis. Reliqua uerò corporis parte à podice ad caudam, caudaq́ ipsa scombris par, siue partis huius, caudæq́ figuram, siue eiusdem pinnulas spectes. Ventriculo est oblongo, intestinis gracilibus, longis, in gyrum non conuolutis. Hepate longo, rubescente, in eo fellis uesica est. Fel & splen nigricant.

F Carne pinguiore est quàm acus, nec à scombris differente.

A Quare cùm & carnis substãtia, & posteriore corporis parte scombris, qui etiam lacerti dicuntur, similis sit, rostro uerò & priore corporis parte acubus, existimaui acubus subiungendum esse, & ob similitudinem saûrum nuncupandum.

C Rarus est admodum piscis, & à piscatoribus nostris ueluti nouus aliquando ad me delatus.

DE LACERTO PEREGRINO, SEV MARIS RVBRI, RONDELETIVS.

A Viriditate iucunda coloratus est piscis, quẽ præfiximus, à quo colore, necnon ab oris totiusq́ capitis similitudine cum lacerto terrestri, multi (*Dracunculum etiam uulgò Lacertum uocari scribit*) lacertum uocant.

B Piscis est cubiti magnitudinem attingens, capite crasso, ore magno & hiante, dentibus acutis munito.

A Sunt qui σαῦρον uel σαυρίδα esse credant, non sine errore: quia, ut anteà docuimus, σαῦρος uel σαυρὶς acui & sphyrænæ similis est, quibus nulla est cum eo de quo nunc loquimur affinitas.

Lacertus maris rubri. Alijs placet lacertum esse maris rubri, quem his uerbis descripsit Aelianus de piscibus maris rubri loquens. Eiusdem maris lacertus est, cuius magnitudo ei qui nascitur apud nos, æqualis est: sed uirgatus spectatur, lineis nimirum aureolis circũdatur à branchijs ad caudam pertinentibus, quas media argentea distinguit. Ore est hiante, maxilla inferior eminet in superiorem, uirides oculos habet, quos aureo fulgore palpebræ ambiunt. Hæ oẽs notæ cũ satis expressæ sint, non dubito quin maris rubri lacertus sit. His accedit aliud quo magis in eadem sententia confirmor, quòd piscem hunc ex ea regione in qua est mare rubrum, delatum & mihi à uiro pereruditо Gulielmo Pelicerio episcopo Monspeliensi dono datum depinximus.

COROLLARIVM I. DE LACERTO LATINORVM & sauro Græcorum.

A Lacertus & quadrupes animal est, & piscis: sic & σαῦρος Græcis, uocabulum masculinũ penanflexum. Apud Hesychium tamẽ & Varinum σαῦρα (penanflexum, sed meliùs penacuitur) fœm. genere quadrupes est: σαυρὸς uerò masculino (oxytonum: meliùs penanflexum,) piscis maximus. Nomin: t ır & ab Ephippo, ut Athenæus citat: apud quem semel rectè penanflectitur: ter malè acuitur. Καλαβώτης piscis quidam, & lacertus, Hesychius & Varinus. Alexander Trallia-

Trallianus in curatione podagræ pituitosæ uitare iubet inter cætera cancros, astacos, sepias, smylas, betas, &c. quem locum explicans Iacobus Goupylus: Legimus (inquit) in Grammaticorum cōmentarijs σμύλλαν: qua uoce significatur piscis σαῦρος. Atqui Hesychio μύλλα non piscis, sed simpliciter σαῦρα, exponitur: quod pro quadrupede ouipara potiùs acceperis. adde quòd apud Trallianum per λ. simplex scribitur. Fortè legendum ὀσμύλας, hoc est osmylas pisces polypis cognatos. Alij quidem authores, osmylos uel osmylias (utrunq; masc. genere) eos appellant. Videtur ex Plinio lacertus genus esse, (quod species aliquot contineat,) & in his colian esse minimum: Hicesius tamen scombrum colia minorem affirmat, Vuottonus. Plura leges suprà in colia. Elacatênes etiam sunt lacertorū genera Plinio: sic enim uidetur legendum: ut suprà in Elacatenis historia notauimus. Rondeletius quoq; elacatênes thunnis & lacertis corporis specie consimiles esse putat. ¶ Saurus (inquit Iouius) antiquum nomen adhuc retinet, nec pedis magnitudinem excedit. minores, fricturæ nomine ueniunt. Sunt enim multa piscium genera, quæ ob par Frictura. uitatem in sartagine frixoria feruenti oleò coquuntur, sicut triglæ, bocæ, scombri, trachuri, (*dracones uel araneos non rectè trachuros uocat,*) pagri & auratæ. ac propterea uno nomine frictura uulgariter appellantur. Scombrum uerò nostri lacertum appellant, qui à Venetis antiquo nomine nuncupatur. Cornelius quoq; Celsus eum pro lacerto accipere uidetur, ex quo salsamentum fieri ait. Interpres etiam Galeni antiquior, Saurum Lacertum appellauit. Rondeletio σαῦρος & σαυρὶς Sauris. piscis unus uidetur: nescio quàm rectè. Considerandum enim an sauris forma diminutiua, non alius speciei nomen sit, quàm illius quæ ad acum parte anteriore accedit. Saurida enim, acum & sphyrænam similes esse Speusippus prodidit. Σαῦρος quidem & de hoc ipso & de trachuro tanq; genus prædicari uidetur. non tamen ita latè patet apud Græcos hoc uocabulum, ut lacertum Plinius accepisse uidetur. ¶ Lacerta rarò capitur. uagatur enim in alto mari. pellucida est, estur. uulgò racanus dicitur. Lacerta autem uocatur, quòd caput eius quandam cum lacerta similitudinem habeat. Dentes omnes habet mobiles. Hæc ex Cor. Sittardi annotationibus: de quo autem pisce loquatur, mihi nō liquet. ¶ Pancrates Arcas turdum piscem multis nominibus ait uocari, & inter cætera σαῦρον quoq;, (σαυρὸν oxytonū habet codex noster,) Athenæus. ¶ Lacerta, chromis & aper pisces, grunniunt, Aelianus de animalib. 10. 11. sed pro lacerta, quanquam & Græcè legitur σαῦρα librariorū culpa, lyra legendum est, ex Aristotele. ¶ Dracunculum piscem Plinij hunc esse puto qui à nostris (inquit Rondeletius) lacert uocatur, quòd lacertis terrenis corporis figura similis sit. Historiam eius requires suprà cum Araneo pisce. ¶ Stauris uulgò hodie in Græcia alicubi uocatur, & alio nomine Sarachus, Italorū Agonus: alius quàm Sauris. ¶ Piscis Iberus, ex Piscis Iberus. quo garum fieri canit Horatius, scomber uidetur: aut genus aliquod lacerti, colias nimirum. nam & Athenæus inter colias laudat Amyclanum, uel Hispanum qui Sexitanus dicitur: & Martialis lacerti Saxetani (*fortè Sexitani*) meminit. Plura leges in Colia. Haud scio an idem sit salsamentum Gaditanum, quod in libro de internis affectionibus Hippocrates nominat, & concedit hoc opsonio uti in primo splenis morbo: item in hydrope à splene.

Viuunt lacerti in cœno & paludibus maris, ἐν πηλοῖσι καὶ ἐν τενάγεσι θαλάσσης, Oppianus. in litoribus cœnosis & in saxorum cauernis, Vuottonus. C

Mox uetus & tenui maior cordyla lacerto, Sed quam cum rutæ frondibus oua tegant, F Martialis. Et alibi: Secta coronabunt rutatos oua lacertos, Et madidum thynni de sale sumen erit. Et alibi: Vel duo frusta rogat cybij, tenuem'ue lacertum, Nec dignam toto se botryone putat. Hermolaus citato hoc loco botryonem interpretatur ollares uuas, & cōdititios racemos. Cum Saxetani ponatur cauda lacerti, Et bene si cœnas conchis inuncta tibi est: Sumen, aprum, leporem, boletos, ostrea, mullos Mittis, habes nec cor Papile, nec geniū, Martialis libro 7. In thermis sumit lactucas, oua, lacertum, Idem libro 12. Alterius conchem, æstiui cum parte lacerti, (al' æstiuæ lacertæ,) Iuuenalis Sat. 14. Aut Byzantiacos colunt lacertos, Papinius in risu Saturnalitio ad Plotiū. ¶ Gobiones, fucæ, iuliæ, percæ, lacerti, &c. atq; molles carnes habentium genus uniuersum, faciliùs quàm alij pisces conficiuntur, Philotimus apud Galenum: non quidem μαλακοσάρκοις piscibus lacertos adnumerans puto, sed similiter illis facilè eos concoqui indicans. Galenus indistinctè Philotimū scripsisse ait: & lacertos medios quodammodo esse inter pisces carnis mollis ac duræ. nullus tamen (inquit) memoratorum piscium aceto aut sinapi, aut origano indiget, ueluti pingues, lenti ac duri. Piscium eorum qui ex media materia sunt, (*hoc est mediocriter alunt,*) quibus maximè utimur, tamen grauissimi sunt, ex quibus salsamenta quoq; fieri possunt, qualis lacertus est, Celsus. Crudos humores generant thynni, lacerti, &c. Psellus Ge. Valla interprete. ¶ Patina ex lacertis & cerebellis: Friges oua dura, cerebella elixas & eneruas, gigeria pullorū coques. hæc omnia diuides præter piscem. compones in patina præmista. salsum coctum in medio pones. Teres piper, ligusticum. Suffundes passum uel mulsum, ut dulcis sit. Piperatum mittes in patinam, facies ut ferueat. cum ferbuerit ramo rutæ agitabis, & amylo obligabis, Apicius lib. 4. cap. 2. Et paulò pòst. Patina de lacertis: Lacertos rades, lauas. oua confringis, & cum lacertis cōmisces. adijcies liquamen, uinum, oleum. facies ut ferueat. cum ferbuerit, œnogarū simplex perfundis, piper asperges & inferes. Et libro 10. cap. 9. Ius in lacertos elixos: Piper, ligusticum, cuminum, rutam uiridem, cepam: mel, acetū, liquamen,

uinum, oleum, defrutũ: calefacies, & agitabis rutę surculo, & obligabis amylo. Alexis coquum de sauri apparatu cum altero colloquentem his uerbis inducit:

Ἐπίστασαι τὸν σαῦρον ὡς δεῖ σκευάσαι; Ἀλλ' ἂν διδάσκῃς. Ἐξελὼν τὰ βράγχια
Πλύνας, περικόψας τὰς ἀκάνθας τὰς κύκλῳ Παράσχισον χρηστῶς, διαπτύξας θ' ὅλον
Τῷ σιλφίῳ, μάστιξον εὖ γε καὶ καλῶς, Τυρῷ τε σάξον, ἁλσί τ', ἠδ' ὀριγάνῳ.

Bithyni cùm ex alijs piscibus, ut mænis, lycostomis, scombris, tum sauris quoque garum pręparant, ut in Garo recitauimus. Σαῦροι πίονες, Epicharmus in Musis.

G Ad dentium dolorem bene facit muria ex piscibus lacertis ueteribus, si quis ea subinde os colluat, Marcellus. ¶ Sauri piscis fel illitum mammis lac multum confert, Kiranides.

a. Κόκκυγ', ἢ ὀλίγας πεμφηΐδας, ἄλλοτε σαῦρον, Numenius. Philologia sauri lacertique nominũ, cum Lacerto quadrupede ouipara requiratur.

COROLLARIVM II. DE TRACHVRO PRIVATIM.

A Trachurum Iouius non rectè putauit eum esse piscem, qui uulgò Trachina dicitur. is enim araneus siue draco piscis est, quod ex ipsius Iouij descriptione apparet. Σισορβάκος, τράχουρος, Hesychius & Varinus. Grossen in Germaniæ maritimis uocari audio piscem lacerto trachuróue similem, qui hamum ex ore emittat. Ego donec certiùs aliquid cognouero, lacertorum genera Germanicè sic nominabo, plerosque à similitudine quam cum scombro habent, (scombrũ autẽ Germani & Angli uocant Maccarell/Macrell/Macrill:) Lacertum simpliciter, ein Macrellen geschlecht. Trachurum, (qui scombrũ figura, colore & sapore refert: & à Gallis quoque Maquereau bastard dicitur,) ein bastard Macrell/oder ein rucher Macrell. Sauridem, ein Macquer alsen, composito ex duobus piscibus quos refert nomine, scombro inquam & acu. (scio alsen à quibusdam Germanis alausam uocari: sed quoniã eadem uox subulam quoque, quæ ueluti acus ansata est, significat, accõmodare ad hoc nomen libuit; cui componendo cæteræ acus piscis usitatæ Germanis nomenclaturæ ineptiores sunt.) Coliã Rondeletij, ein grosse Macrellen art. Coliam Bellonij, ein kleine Macrellen art. Denique lacertum peregrinũ, qui toto genere à prædictis differt, ein Meerheidoy/ein Heidoyfisch vß dem Roten meer. ¶ Qui lacertum Germanis Olrupen (quod mustelæ fluuiatilis genus est) interpretantur, prorsus aberrant.

C Trachurus piscis est gregarius & litoralis, quod ex Oppiano constat: qui τραχούρων ἀγέλας & ἔθνη nominat.

E Ad capiendas thrissas, chalcides, larimos, & trachuros, nassam in mari suspende, cui inclusa sit esca, maza uidelicet de eruis frictis, & myrrha uino odorato excepta, Oppianus.

F De trachuris tanquam siccioris nutrimenti piscibus mentionem facit Diocles.

G Si postea quàm Trachuri caudam abscideris, ipsumque in mare liberum remiseris, eam equæ uentrem ferenti appendas, non multò certè pòst abortum pariet.

a. Ἀκονίας κιγκάλους τε, καὶ ἀλλοπίην τράχουρον, Numenius. sed uersum apparet esse corruptum cum aliâs, tum quòd syllabarum ratio non constet. Oppianus primam in trachuro producit.

LACHIA hodie Romanis dicta, Alausa est: Nec scio an eadem sit lacia, cuius Platina (si bene memini) his uerbis meminit: Pisces quos optabis integros, ad focum pones, dempta salpa & lacia, quorum intestinum per branchias euellitur. Sunt & Lecziæ uel Lechiæ ut alij scribunt, pisces lati, glaucorum generis Rondeletio.

Quos uulgus LACTERINOS, (Lattarini uulgò Romæ,) ego Lacteolinos appellauerim à lacte & albido colore, quo etiam translucentem spinam integro & uiuo licet cernere: adeò diaphani sunt. Mari & lacubus (*fortè marinis*) capiuntur. Fricti, moreto uiridi aut agresta suffundi debent, Platina. ¶ Est autem omnino ueterũ Atherina hic pisciculus, inter Apuas iam exhibitus.

LAGOIS nominatur ab Horatio 2. Serm. Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagois. Vbi Acron, Aut auis est quæ carnem leporis habere perhibetur: aut genus piscis quod in mari Italo non inuenitur. Hesychio quidem λαγωΐνης auis quædam est, eadem fortè aut cognata lagopodi & (attageni.

LAMBA, eadem quæ Lamia. Vide in Cane Carcharia.

LAMIAE historia explicata est in Cane Carcharia. Thannin nomen Hebraicum legitur in Sacris Threnorum 4. ubi interpres uertit Lamiæ.

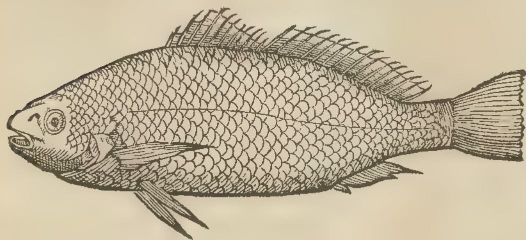
LAMYRVS. Lege Larimus.

LARIMVS, Λάριμος, piscis, nomen dactylicum, legitur apud Oppianum libro 3. Halieuticorum: qui quomodo capiatur, diximus paulò antè in Corollario de Lacerto E. Idem fortè fuerit qui Plinio Lamyrus nominatur. In Ouidiano carmine corrupto, Fœcundumque genus Menerelamirosque, Smarisque: inter pisces qui in herbosa arena pascũtur, legendum suspicor, Męnæ, Lamyrosque, Smarisque: nisi quis Larimum malit ex Oppiano, cuius tamen primam ille producit. Męnas quidem fœcundas esse constat. Apud Varinum Λάρινος scribitur per ν. Λάμυρος adiectiuũ (proparoxytonũ: ego oxytonũ malim) hominem uoracem significat. Γάστριν καλοῦσι καὶ λάμυρον, ὃς ἂν φάγῃ, Ἡμῶν τι τούτων, Antiphanes & Epicrates apud Athenæum libro 6.

LARVS auis nomen accepit à laris pisciculis, quos appetit. ij uerò sic appellantur & capiuntur, in lacu quodã, qui Thessalonica distat itinere bidui, Siderocapsa uerò dimidij diei, Bellonius.

DE LA-

DE LATO, RONDELETIVS.

Ob similitudinem à coracino & umbra latus disiungi non debet, (*nos ordine literarum ita ferente disiunximus.*) λάτος Græcis dicitur, Latino nomine caret. eum esse putamus, quem nonnulli pro umbrina uendunt. Sunt qui coracinum album esse credant, quorum sententiam nec probo nec improbo. fit enim persæpe ut idem piscis, diuersis in litoribus, diuersis nominibus nuncupetur. A

Piscis est marinus, reperitur & in Nilo; coracino & umbræ similis, uerùm maior, candidior tum carne tum squamis. Tuberculo in mento caret, qua nota ab umbra discernitur. Corpore minus est lato quàm coracinus: squamis obliquè sitis, argenteis. Cauda, pinnis, oculis, naribus, foraminibus ante oculos, branchijs, partibus alijs internis coracinum æmulatur. Dentes euidentes habet, lapides in capite. Frequentissimus est Romæ & in Adriatico mari, apud nos nō ita frequens. Vocamus Peis rei, ut in Capite de Vmbra diximus, (*Audio & atherinam Gillij, quæ anguella Venetijs dicitur, ab Hispanis sic uocari,*) quòd delicatissimus, suauissimusque sit, & dignus Regum mensis. De hoc plura Athenæus, quàm ueterū quiuis. Τὸν περὶ τὴν Ἰταλίαν κράτιστον εἶναί φησιν Ἀρχέστρατος λέγων οὕτω. Τὸν δὲ λάτον τὸν κλεινόν, ὃν Ἰταλὴ πολυδένδρεω, ὁ Σκυλλαῖος ἔχει πορθμὸς, θαυμαστὸν ἔδεσμα. id est, Archestratus in Italia optimum dicit esse latum, his uerbis: B F *Libro 7.*

Arboribus fœcunda, latum celebrem Itala gignit
Terra sinu Scyllæo, gratum & suaue alimentum.

Qui uerò (*addit ibidem Athenæus*) in Nilo fluuio sunt lati, inueniuntur tanta magnitudine, ut ducentarum librarum pondus superent. Piscis hic candidissimus est, & quouis modo paratus suauissimus, similis glanidi Istri. Hæc Athenæi uerba potissimùm me in eam opinionē induxerunt, ut credam piscem, quem nunc exhibemus, uerum esse latum. nam nullibi frequentiùs uidi, quàm in Italia, eo potissimum in loco, qui Schilazo hodie quoque dicitur. Romā quoque aduehunt quamplurimi ex Caieta, Neapoli, & tota illa extrema Italiæ ora, quæ magna Græcia olim dicta est. Præterea, ut annotauit Atheneus, candidissimus est, & suauissimus. Eum etiā Strabò in piscibus Nili numerat, libro 17. locum protulimus capite de Coracino. *Verum esse latum quem exhibet.*

Præparatur latus umbræ uel coracini modo, succi bonitate & suauitate minimè his inferior. F

COROLLARIVM.

Latilus piscis, λατῖλος, à Tarentino nominatur: Cornarius lamiam uertit, quod non probo. Andreas Lacuna uocem Græcam reliquit. Idem'ne sit qui Latus piscis, quærendum. ¶ De Coracini, glauci Bellonij, lati & umbræ piscium confusione distinctioneque, & nominibus Germanicis, lege suprà in Corollario ad Chromin Bellonij. Apud Strabonē in codicibus nostris Græcis λάτυς habetur, perperam pro λάτος. ¶ Latopolites inter Aegypti præfecturas est, Plinius. Latum piscem in Nilo Latopolitani colunt, Strabo libro 17. A

LEBIANVS & LEBIAS. Vide suprà partim in Delcano, pag. 380. ab initio: partim in Hepato, pag. 488.

LEIES, λεῖες. Quære Doees.

LELEPRIS, idem qui Phycis, Hesychius. Liparis piscis nominatur à Plinio, tanquam à pinguedine dictus: quo tamen in loco aliqui Lelepris legunt, Rondeletius.

LELICCVS, λελικκός, piscis quidam, Hesychius & Varinus.

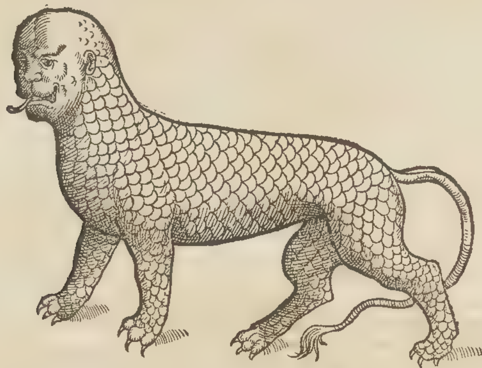
DE LEONE CRVSTACEO.

De Leonibus marinis Hippocrates, Aristoteles uerò nullibi pertractat, Massarius. Bellonius Astacum adultum, à Latinis (ut Plinio) elephantum etiam dictum fuisse putat, eundemque à Græcis Leonē. nam & Aelianus (inquit) eam descriptionem tribuit Leoni, quam Plinius Elephanto, &c. Vide suprà pag. 116. Rondeletius quin idē sit Aeliani Leo & Plinij Elephantus non contradicit: Plinij uerò Leonem & Elephantum diuersos esse liquidò ostendit. (Iouius quoque Leonem Plinij ab Astaco nō separauit.) Leonis autem Ron-

deletij iconem & historiam dedimus suprà, pag. 196. post Cancros. Hoc in loco, quæ Corollarij uice illic addenda fuerant, ponemus. Marinum Leonem (inquit Aelianus de animalib. 14. 9.) Locustæ fermè similem esse scio, præterquam quòd tenuior & gracilior apparet, & ex aliqua crustarum suarum parte cæruleus, (*cæruleo colore est & subnigris maculis distinguitur, Gillius.*) Ignauus est, (*νωθής.*) Forcipes illius maximæ Cancrorum forcipibus figura similes sunt. A piscatoribus bene peritis, membranas quasdã habere dicitur appensas ex testis & colligatas, sub quas subiectæ sint molles carunculæ & teneræ, quæ Leonis adeps appellentur. Is ad hoc ipsum (aiunt) homines adiuuat, ut squalidam & infuscatam faciem ad nitorem adducat. Cum rosaceo in unguentum conformatus, formæ pulchritudinem conciliat, & uenustum splendorem enitere facit. Id etiam auditione accepi, terrenum Leonem summè timere marini aspectum, absurdum scilicet ac formidabilem: sed neq; odorem eius ferre: itemq; illum ipsum (terrestrem leonem) dicunt marini extritarum crustarum puluerem in aquam infusum bibentẽ à uentris morbo liberatum iri. ¶ Leonem marinum ideo cancrum (*cammarum legerim. sic enim astacum aliqui uocant, quem à Leone, uti Iouius quoq; non separant*) à uulgaribus dictum puto, quòd Leonis & colorem, & similitudinem quandam habet. Eius os, id est, foramen quod sub cauda habet, lana occluditur, & in furno admodum calido, sine aqua, liquamine uel oleo lentè coquitur. Sunt qui eum carbonibus circumuallent, crebroq; uoluant, ne cõburatur. Coqui item ex aqua & aceto potest, ut cancros (*astacos*) fluuiales solemus. Plus tamen cocturæ requirit, quia crassior & durior est, Platina 10. 47.

Astacus.

DE MONSTRO LEONINO, RONDELETIVS.

MONSTRVM est id, quod hîc exhibemus & perfectũ animal, partibus nullis ad natandum aptis præditum. Quamobrem quum dubitarẽ extitisset'ne reuera aliquando monstrum istud marinum, Gisbertus (*Horstius*) Germanus, (qui Romæ medicinam facit, uir proculdubio in rerum cognitione præcellens & minimè uanus,) omni asseueratione affirmauit certò se scire, nõ diu ante obitum Pontificis Pauli tertij Centucellis captum in medio mari fuisse. Quare ex illius fide quale fuerit hoc monstrum describere non dubitaui. Id, ut referebat, magnitudine & figura leonis erat: quatuor pedes habebat, nõ mutilatos nec imperfectos, ut uitulus marinus, non membranis medijs iunctos ueluti fiber & anas, sed perfectos, in ungues & digitos diuisos: caudam longam, tenuem, in pilos desinentem: aures ualde patentes, squamas in toto corpore. non diu uixit proprio naturaliq; loco & alimento destitutum.

Afficta quædam huic monstro uideri.

Hæc quanuis bona fide mihi narrârit Gisbertus medicus, tamen existimo pro pictoris arbitrio quædam detracta, quædam addita fuisse, ut pedes longiores factos fuisse quàm aquatilibus bestijs esse soleant, uel omissam membranam digitos coniungentem, aures patentiores contra aquatilium naturam: squamas præter ueritatem additas pro cute aspera & rugosa, quali cute pedes & alæ testudinum marinarum conteguntur. neq; enim squamas habent quę pulmonibus spirant, & ossibus sustinenẽ. Non solùm in hoc, sed in alijs monstris & beluis marinis pictores multa pro arbitrio appinxerunt, ut intueri licet in tabulis illis regionum pictis, quas chartas septentrionales appellãt. In quibus & Munsteri cosmographia, balenæ pictæ sunt cum fistulis duabus prominentibus, cum fistulam unicam habeant, id est, foramen in fronte in asperam arteriam desinens. Item cum branchiarum scissura, cum pedibus, unguibus, squamis: quibus omnibus certissimum est balænas carere. Præterea ex testudine marina finxerunt monstrum à quo uitulus marinus auriculas habens præter ueritatem, deuoratur. Nec minùs absurdè orcam pinxerunt, quæ balænam persequi-

Contra picturas Olai Magni: quarum nos suprà quasdam inter Cete dedimus.

persequitur, & naues euertit. Absurdissimè uerò physeterem forma equi cum patulis naribus & fistulis duabus prominentibus, cum auriculis asininis, cũ lingua longissima & prominente. Nec minùs monstrosam finxerunt Scolopendram cetaceã quadrato capite, promissa barba. Non minore errore porcum marinum repræsentarunt, & orcæ speciem quandam cui à celeritate nomen posuerunt, & uaccam marinam, & monstrum aliud rhinoceroti simile.

Hæc sibi in chorographia illa septentrionali permiserunt pictores, quæ tamen uera nonnulla continet, ut astacum marinum, onocrotalum satis rectè expressum, & terrestria aliquot.

COROLLARIVM DE LEONE MONSTRO, ET BELVA marina huius nominis apud ueteres.

Ad Castrum oppidum in mari Tyrrheno captus piscis est, leonis forma, anno supra millesimum ducentesimum quarto & octuagesimo, *(aliâs anno 1274. al' 1295. mense Februario, Seb. Francus. ego Martinũ IIII. pontificem, ad quẽ allatus est, electũ inuenio anno domini 1281. & quinto deinde anno successisse ei Honorium V.)* clamorem hominis ululatui similem edidit, & cum admiratione in urbem missus est spectaculi causa ad Martinum IIII. Romanum pontificem, Innominatus; & Philippus Forestus lib. 13. Chronicorum.

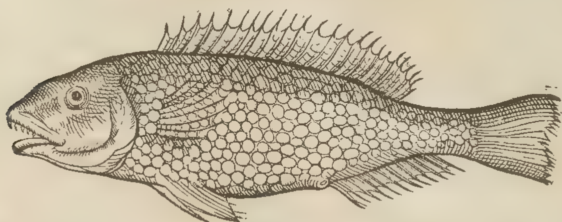
Leo κρυόεις, id est terribilis, ab Oppiano libro 1. Halieut. inter cete numeratur, ex quo & Aelianus & Suidas repetiêre. In mari circa Taprobanen insulam Cete quædam habere ferunt capita pantherarum, leonum, & arietum, Aelianus 16.18.

LEPIDOTVS & Oxyrynchus à Strabone inter pisces Nili, tanquam maximè noti, numerantur. Lepidotum appellabant etiam τίλτου τάριχος, ut Plato Comicus: Καὶ πρῴην ἅμα τίλτου τάριχος ἐπριάμην τοῖς οἰκέταις. Aristophanes uerò, τὸν σαπέρδην ἀποτίλαι χρὴ, καὶ καταπλῦναι, καὶ κατεκπλῦναι, καὶ διαπλῦναι, Pollux 6.9. Verbum ἀποτίλαι euellere significat, ut & τίλλειν uerbum primitiuum, unde nomen τιλτὸν fit, quod est uulsile, oxytonum; ut fortassis salsamentum τιλτὸν, id est uulsile nominandum sit: cuius fibræ exiccatæ euelli queant: uel quòd diuelli soleat antequam coquatur. Quidam apud Antiphanem recitante Athenæo: Emi, inquit, τίλτον (fortè τίλτον uel τιλτὸν) μέγιστον ἄξιον δραχμῆς, δυοῖν ὀβολοῖν, ὃν οὐκ ἂν κατεφάγοιμεν ἡμερῶν τριῶν Ἤδη κατεσθίοντες, οὐ δώδεκα γ᾽. ὤστε Μέγεθος γάρ ἐστι. ¶ Τίλτον, εἶδος ταριχίου, Hesychius & Varinus.

DE LEPRADE VEL PSORO,

BELLONIVS.

Ψῶρος καὶ λεπρὰς Grecis, Lelepris Latinis: Vieille Gallis: Poulle de mer, Armoricis: aliis Rosse.

SAXATILES quidã pisces ab Oceano in mediterraneis deferri solent, Leprades, Merulæ, Turdi, Phycides, & id genus cæteri: quibus uaria (ob antiquę uocis defectũ) nomina imponere solent: alij enim des Rosses: alij (ut Armorici) Gallinas marinas uocãt. A

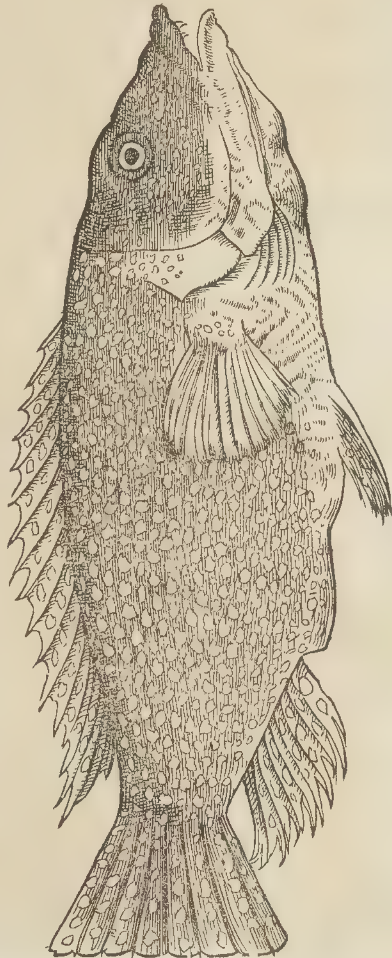
Nihil istius piscis colorũ uarietate pulchrius. Vix autem palmo (*dodrante*) longior in mari Adriatico excrescere solet, cùm pedem & ampliùs in Oceano excedere cõperiatur. Proinde Lepradi nomen è reipsa probè inditum est, quòd easdem sugillationes habeat, quæ in psora uel lepra laborantibus uisuntur: quamobrem Numenius etiam Ψῶρον appellauit. Caudam & pinnas, quas utrinq; ad branchias & sub uentre habet, eodem modo rotundas esse uidemus. Continuam tergoris pinnam gerit, sedecim aculeis munitam, atq; aliam sub uentre ano uicinam. Multiplici colorum respersu distinctus est: omnesq; pinnas transparentes habet, leues, molles, luteo, rubro, cæruleo, uiridi, & alijs coloribus maculatas: totum deniq; corpus tam exactè polymitum, ut maculas nunc cancellatas, nunc rectas, nunc in obliquum sparsas, in ipso pisce cõperias: quanquam omnes ferè squamas ad oram rubore suffusas habeat. Cæterũ os habet paruum, dentes albos, acutos, Cynędo breuiores & obtusiores: maxillam superiorem tubi in modum cranio infarctam, ut penè duo labia carnosa esse credas. Squamas exerit latas: linguam albam, penè solutam. Spinea pinnula exterior branchiarum carnosa est. Linea quæ piscibus utrinq; latera diuidit, nequaquam in hoc pisce rectà procedit, sed à superiori branchiæ angulo arcuata secundum tergus B (A)

deducta est: mox ubi tergoris pinna desinit, illuc quidem linea reflectitur, & quidem arcuatur: dein de recta per mediam caudam defertur. Caput ipsum non ita multis coloribus cancellatum est, sed lineas hinc inde diductas, ex cæruleo, uiridi ac rubro mixtas ostēdit. Oculos habet paruos, rotundos, quorum pupilla nigra est: iris uerò aëri similis, quem si quando in girū contorqueat, cyaneū, deinde aureū, postremò argenteū circulū in crystallini coloris fulgorē referre conspicies. Quòd autem ad internas eius partes attinet, peritonæum illi cōspicies esse album: Cor exactè triquetrū: Hepar ex pallido lacteum, ad sinistram magis protensum, tribus constitutū lobis, sed uno tantùm longo & duobus breuibus, multis uenulis rubicundis circunductum: Lienem planum, oblongum, minoris digiti magnitudine rubrum: fellis aūt uesicula duos digitos longa est. Est omnium ferè eius intestinorū eadem capacitas, ut propriè in eo stomachus uideri non posit. semel tantùm à stomacho ad anum reuoluuntur, multisq; obducuntur omentis, ac multa pinguedine perfunduntur. Lactes habet copiosas, uuluam utrinq; bicornem.

C Eius est naturæ Lelepris, ut etiam omnes saxatiles deuoret, nihilq; in stomachum demittat, quod non antè optimè dentibus attriuerit.

COROLLARIVM.

Icon hæc piscis est qui Venetijs Marzapan uocatur: quam apud me uisam Bellonius eandem suæ lepradi esse asseruit. Idem omnino, aut maximè cognatus mihi uidetur scarus uarius Rondeletij.

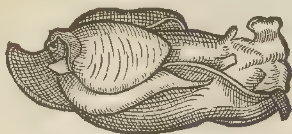
Melanderini mentionem Athenæus duntaxat fecit: qui significare uidetur Melanderinum à Speusippo ψύγρον, à Numenio ψόρον appellatum: quod si ita res habeat, utrobique mendum esse suspicor, atq; in priore loco (legendum) ψογερὸν, id est, αἰσχρὸν & turpem: in altero ψόθον, id est, nigrum & squalidum, Rondeletius. Ego circa nomina nō facile quicquam mutauerim. Ψογερὸς adiectiuum est: nec solent adiectiua nomina pro substantiuis piscium usurpari, præter pauca admodum, eaq; mutato accentu, ut γλαῦκος, λεῦκος. Hesychius ψοθὸν interpretatur nigrum, & ψοθίον fuliginosum: ut coloris ratione coniecerit Rondeletius, si idem piscis sit melanderinus qui psorus, psothū potiùs appellandum esse, præsertim cum melanuro similis sit, qui & ipse à nigredine denominatur. quæ coniectura si nos mouet, non magis ψόθον quàm ψόλον, à fuligine, (usitatiore ni fallor uocabulo,) nominandum aliquis diuinauerit. Sed uerba Athenæi quoniam ambigua sunt, ut in nostris codicib. habentur, recitabo. Μελανδέρινος. ὅμοιον εἶναι τῷ μελανούρῳ φησί. Σπεύσιππος ἐν δευτέρῳ ὁμοίων, τὸν καλούμενον ψύγρον, ὃν Νουμήνιος καλεῖ ψόρον, οὕτως. Ἢ ψόρον, ἢ σάλπας, ἢ αἰγιαλῆα δράκοντα. Ego in præsentia nomen μελανδέρινος hoc in loco abundare puto, ut præcedentia sequentibus respondeant: neq; piscis nomen ponatur, nullo cuiusquam authoris testimonio adhibito, quod alibi nusquam negligit Athenæus. Ergo cū de Melanuro proximè dixisset, psygrū melanuro similē esse subiungit, authore Speusippo: atq; eundem à Numenio psorū appellari. Vt autem & constructionis uerborum & sententiæ integritas magis cōstet, sic legerim: ὅμοιον δ' εἶναι τῷ μελανούρῳ φησὶ Σπεύσιππος ἐν δευτέρῳ ὁμοίων τὸν καλούμενον ψύγρον, &c. Melanderini uox alijs scriptoribus inusitata, adscripta fortè ad marginē fuit, & in textum ab aliquo ascita. aut si ad contextum pertinet, locus fuerit mutilus. Natalis de Comitibus locū hunc Athenæi sic transtulit: Tum melanderinum similem esse ait melanuro Speusippus secundo similium, purum (*psygrum*) dictum: quem sic

sic Numenius psorum uocat: Aut psoron, aut salpam, uel littoreū inde draconem. Melandrys quidem piscis est alius, nempe thunnus magnus, aut ei similis. melandryum uerò aut melandrya tomus ac salsamentum ex eo, ut in Elacatene diximis. Hæc Hactenus. ¶ Iam quod Bellonius exhibitum à se piscem psorum & lepradem Græcorū esse putat, & leleprin Latinorum, multifariam lapsus uidetur. Primum leuis est coniectura, eaq; solo ex nomine, psorum piscem iccirco esse putantis, quòd eædē in eo suggillationes, quales in psora uel lepra laborantibus uisantur. atqui psora uel lepra affectus est turpissimus, & fœda cutis asperaq; facies: huius uerò piscis colorum uarietate (ut Bellonius ipse refert) nihil pulchrius. Hoc etiam non animaduertit huius piscis nomen per o. breue scribi, psoram cutis uitium per o. longum. quanquam ψωροπέταλοι pisces sunt uiles apud Hesychium. Deinde lepradem piscem cum nullus, quod ego sciam, authorum dixerit, non debuit nobis tanq; usitatum ueteribus Græcis nomen proponere: neq; Lelepris, quod Græcum est, Latinum facere: neq; eundem cum psoro piscem. est enim λελεπρὶς, Hesychio teste, non alius quàm phycis. Vide Lelepris superiùs. Quod ad Gallica nomina, Vieille inquit à Gallis nominari, nempe Lutetiæ, quod addit in Gallico suo de piscibus libro. At Rondeletius turdū suum à Gallis uielle uocari author est, in primo turdorum genere: & rursus similiter duodecimum atq; ultimum. Videtur autem mihi hic quoq; piscis turdis cognatus esse, tum specie corporis, tum colorum uarietate insigni, primo præsertim generi quod Rondeletius ponit. Alterum nomen Gallicū Rosse, à colore rubicundo factum opinor. nam & alius quidam fluuiatilis (aut lacustris piscis) Rose uocatur Gallicè, à rubore caudæ: ut in Phoxinis memorat Rondeletius. Piscis, quem exhibui, Venetijs Marzapan uocatur, nimirum quòd æquè in delicijs appetatur, ac Martius panis uulgò dictus, qui cum amygdalis, saccharo, aqua rosacea, &c. parari solet. Pictura quā habeo quatuordecim ferè digitorum est. quanquam Bellonius in Adriatico uix palmo (dodrante) longiores excrescere scribit. Pinna dorsi non sedecim tantùm, ut Bellonius scribit, (quanuis ab illo quoq; exhibita figura plures ostendat,) sed pluribus aculeis munitur. Coloribus omnino multis & uariè distinctis ornatur, sed plurimum rubri habet: maculas rotundas plerasq; cæruleas præsertim superiori corporis parte, quæ dorsum uersus est: inferiore albicantes. Attagenus apud Athenæū piscis est, qui alio nomine scepinus dicitur à Dorione: cui fortè à maculis aut punctis, quibus similiter ut auis attagen distinguatur, nomen impositum fuerit: aut quòd inter pisces ferè lautissimus sit, ut attagen inter aues. hic an sit quem exhibemus, considerandum. Scepani tamen (per a. non per i. in medio) Oppiano pascuntur in cœno & paludibus maris: hic de quo agimus saxatilis est. Germanicè uocari poterit, **Ein roter Punterfisch / ein roter Krametfisch:** hoc est Turdi genus rubicundum.

Leprad. Leleprin.

LEPTINVS. Vide in Delcano.

DE LEPORE MARINO, RONDELETIVS.

LEPVS marinus hactenus à paucis cognitus fuit, tum ob raritatem tum ob uariam à ueteribus traditam eius descriptionem. Fuerunt etiam qui quæ legendo uel percontando, non oculata fide didicerant, de lepore marino literis mandarunt. Plinius offam informē uocat. Aelianus cochleæ exenteratæ similē facit, Dioscorides loligini paruæ. Sunt qui (*ut Albertus*) gronaut uulgò dictum leporem marinum esse putent, (*Germani uulgò genus orbis mar. uocant* **Seehaß**:) piscatores nostri cum qui φωλὶς à nobis existimatꝰ leporis nomine uendunt, alij liparim esse credunt. Quæ omnia unica ratione falsa esse conuincuntur, nam modò nominati pisces frequentissimè mensis apponuntur, ijsq; sine ullo periculo uesci omnibus licet: cùm ueterum omnium testimonio lepus marinus maximè sit uenenatus, & eò magis cognoscendus, non solùm ut à mensis omnino rejciatur, sed etiam ne uel odoratu uel diutino eius intuitu lædamur: uerùm ad alia quæ præstat remedia utamur, uel noxæ ab eo fortè contractę antipharmacis occurramus.

A Variæ circa leporis mar. formam sententiæ.

Lib. 9. cap. 48

Lib. 2. cap. 20.

Lepus igitur marinus à Latinis dicitur Græcorum imitatione, qui λαγωὸν θαλάσσιον uocant, nostri imbriago, (*ut mullum imberbem quoq; ab insigni rubore.*) A

Piscis est ex mollium genere in mari nascens, atq; in stagnis præsertim cœnosis: substantia loligini similis est, autore Dioscoride. Vbi.

Aelianus cochleæ testa exemptæ aptissimè comparat, ei enim perquam similis est. Plinius offam informem, id est, massam carneam potiùs quàm piscem uocat, neq; enim oculos, neq; pinnas neq; alia membra aptè distincta in hoc uideas, quemadmodum in alijs piscibus, ob id substantia siue carne loligini, non corporis specie, assimilauit Dioscorides. Quum uiuit, colore est ex rubro nigricante, unde nostri imbriago, id est ebrios uocauerunt, quòd ebriosi eo colore esse soleant: mortuus, ex fusco albicat. Sed cùm hoc sit colore, quomodo ab eo nomen illi positum est? nam, ut B Color.

ſcribit Plinius, colore tantum lepori terreſtri ſimilis eſt. Veteres colorem leporinũ ἐπίπερκνον uocabant, quod ſit percnæ (ea eſt oliuæ non acerbæ, nec omnino nigreſcentis ſpecies) ſimilis. ab eo igitur colore lepus marinus dictus.

Leporis mar. genera aliquot. Primum genus

Huius genera aliquot reperimus: quæ cauſa eſſe potuit cur diuerſæ ab autoribus traditæ ſint eius deſcriptiones. Primum genus quod hîc exhibemus maximè letale eſt, ex mollium genere, cochleæ exenteratæ ualde ſimile, maximè poſteriore corporis parte. Os habet in dorſo ueluti ſepia, tenue, uolutæ inſtar contortum, qua parte ad caudam ſpectat. in lateribus ſepiarum modo pinnas habet alueum ambientes, replicatas. mox cornicula duo carnoſa, qualia ſunt in cochleis. altera tantùm capitis parte zygænæ caput imitatur; altera parte foramen eſt, per quod carnoſam quandam ſubſtantiam exerit, ut in pictura uides: eandem pro arbitrio retrahit. In harum duarum partium medio rima eſt pro ore. Atramento, & reliquis partibus internis loliginem refert. Id in hac leporis ſpecie mirandũ, quod cùm in omnibus animantib. partes ſiniſtræ dextris ſimiles ſint, in hoc ualde ſint diſsimiles, unde offa informis meritò dicitur. Odore eſt piſculento tetroq́ue.

C Veſcitur limo, aqua, ſordibusq́ue: ob eam cauſam in ſtagnis marinis lutulentis libens uerſatur.

G Venenatum eſſe piſcem ex Nicandro, Dioſcoride, Galeno, Paulo Aegineta, Aëtio, Plinio (libro 32. cap. 1.) didicimus.

De ueneno ex lepore mar. Plinius.

Plinius: Non ſunt minùs mira quę de lepore marino traduntur. Venenum eſt alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam uiſus. ſiquidẽ grauidæ ſi omnino aſpexerint, fœminam ex eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi uitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale, ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo unum tantùm animalium, ut non intereat, mullus piſcis; & tenereſcit tantùm, & ingratior uiliorq́ue fit. Homines quibus in paſtu eſt, piſcẽ olent. hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cæterò moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. incertiq́ue temporis ueneficium id eſſe author eſt Licinius Macer. In India affirmant non capi uiuentem, inuicemq́ue ibi hominem pro ueneno eſſe, ac uel digito omnino in mari tactũ mori. eſſe autem ampliorem multò, ſicut reliqua animalia. Iuba in his uoluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filiũ de Arabia, tradit lepores marinos

(B. Magnitudo.)

(*Noſtra æditio Frobeniana, habet, tradit mitulos ternas heminas capere, quod placet. loquitur enim de capacitate teſtæ tanquam uaſis*) ternas heminas capere: ſic enim legendum non uitulos marinos, ut habent uulgata exemplaria, qui longè plures heminas capere poſſunt. Sunt enim ualde magni, maximè in India, ubi omnia maiora ſunt. Mirum uerò leporem marinum modicæ magnitudinis ternas heminas in India capere.

Dioſcorid.

Dioſcorides lib. 6. cap. 30. ueneni eiuſdem indicia, ſymptomataq́ue ſic docet. Qui leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent. (ἀηδὴς λαβεῖ γεῦσις ὁμοία ἰχθύσι βρωμώδης, *id eſt, piſculentus quidam & uiroſus in ore ſapor ab eis percipitur.*) procedente tempore aluus dolore afficitur, & urina ſiſtitur: & ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem refert. Omne piſcis genus auerſantur, & odio habent. fœtido ac graui ſudore manant: bilioſus uomitus interdũ ſanguini promiſcuus ſubſequitur.

Aëtius.

Eadem Aëtius libro 13. cap. 53. & paulò apertiùs. Lepus marinus (inquit) reperitur ferè inter loligines, animal paruum, uiroſum odorem habens. Comitatur autẽ eos qui in corpus eum ingeſſerunt, ſapor in ore ſimilis piſcibus, uiroſus: paulò pòſt aluum dolent: & color corporis ad arquati ſimilitudinem permutatur, deinde plumbeus redditur, cum faciei tumore. Incenduntur autem pedum plantæ, (- - - ἄλλοτε γυιὸς ἄκρον ἐπιοιδαίνων σφυρὰ πίμπραται, Nicander, ubi uerbum πίμπραται forſan ſimpliciter turgere & plenitudine extendi ſignificat, non incendi.) & pudendum tumefactum cohibet urinæ effuſionem. Progrediente uerò malo etiam cærulei coloris lotiũ (οὖρον θαλάσσινον, *uiolaceam urinam, Auicennæ interpres*) emingunt, quandoq́ue etiam ſanguinolentum: deinde nauſeabundi facti bilioſa uomunt ſanguine permiſta, & piſcium loturam olentia. Exudant item graueolentia, & omne piſcis genus auerſantur præter cancrum.

Aegineta.

Idem tradit Paulus Aegineta libro 5. Leporis marini uenenum epotum ſequitur guſtus piſcem redolens, uiroſus, (*& reliqua, ut Dioſcorides: niſi quòd locus poſtremus in Aeginetæ codice mutilatus uidetur.*)

Leporis mar. ueneno non ulcerari pulmonem, cõtra Galenum.

Hæc ideo ex uarijs autoribus fuſius à me citata fuerunt, ut diligentius expendatur Galeni locus de lepore marino ex libro de Theriaca ad Piſonem: Quædam (inquit) inueniuntur quæ corporis partes quaſdam peculiter lędunt. lepus enim marinus pulmonem ulcerat. Et libro 1. de medicamentorũ compoſitione τῶν γένων ſtatim initio ſophiſtis eos cauillantibus qui de medicamentis ſcripſerunt, quæ certas corporis partes uel lędunt, uel iuuant, reſpondet: At hoc cauillum, inquit, eos qui ita iocantur arguit facultatis medicamentorum adeò eſſe imperitos, ut pulmonem ſolùm ex omnibus corporis partibus à lepore marino exulcerari ignorent. Quod quidem ut uerißimè à Galeno ſcriptum eſt, medicamenta eſſe quæ certis corporis partibus uel proſint uel obſint, idq́ue quotidiana experientia cognitum nobis ſit: non ita ueritati cõſentaneum eſſe puto ſolum pulmonem à lepore marino lædi. Nam Paulus Aegineta, Aëtius, qui omnia ferè ſua ex Galeno tranſtulerunt, ueneni huius grauia ac ſæua ſymptomata uarijs in partibus tradiderũt, de peculiari pulmonis ſolius affectu ne uerbum quidem. Dioſcorides & Plinius quanta ſit eiuſdem ueneni pernicies ſatis fuſè declarant, at de ſolius pulmonis noxa mentionem nullam fecerunt. Neq́ue ſolùm ſententijs omnium qui de lepore marino ſcripſerunt, ſed etiam experientiæ aduerſatur Galenus, quam paulò pòſt fuſiùs enarrabo.

Nicander.

Nicander piſcis iſtius uenenum non omiſit, cuius uerſus eleganter

uertit

uertit Ioannes Gorræus medicus:

Disce uenenatos leporis cognoscere potus
Pestiferi, medijs peperit quem fluctibus æquor,
Virosi squamas & purgamenta marini
Piscis olet, &c.

Is interpres sententiam Galeni huc quantùm potest accõmodat, maximè quum dicit Nicander carnes tabescere sensim, & paulò pòst:

Vndiq; malas,
Ceu flos exoriens, tumidas rubor occupat ambas.

Corpus, inquit, interpres in Annotationibus, nutriri desinit, uel quòd corruptos à lepore humores nõ posit sibi assimilare, uel propterea quod pulmones malo quodam leporini ueneni occulto tandem exulcerentur, unde febris & tabes fiunt: quod quidem ulcerati pulmonis malum Nicander apertè indicauit, scribẽs genas rubescere, & uelut roseo colore pictas uideri genas. hoc enim fit humorum in pulmonibus putrescentium calore in faciem sublato. At hæc multorum aliorum morborum & symptomatum cõmunis est nota, neq; necessariò ex febre & tabe pulmonum exulceratio concluditur. potest enim uel ob erysipelatis, uel ob alicuius interioris partis, ut cordis aut hepatis inflammationem rubor in facie apparere, & tabes uitiatam nutritionem & assimilationem sequitur. Deniq; malarum rubor peripneumoniæ nota est propria atq; certa, non ulceris pulmonum, nisi ulcus cum inflammatione coniunctum sit. Quare Nicander ex his quæ de ueneni ui tradit, effici non uult pulmones solos à lepore exulcerari.

Sed hæc de ueneno satis: de antipharmacis nunc dicendum. Ea ferè omnia paucis complexus est Dioscorides libro 6. cap. 30. His, inquit, qui leporem marinum biberunt, dandum lac asininũ, uel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumq; decoctũ, aut trita cyclamini radix cum uino, aut ueratri nigri, aut scammonij succi drachma cum aqua mulsa, puniciq; mali acinis. Cedria contrita cum uino efficax est. Anserinus sanguis, ut tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturq;, solis fluuiatilibus cancris uesci possunt, bibuntq; eos admisto uino, adiutiq; ab his percoquunt. Quumq; appetere & comesse pisces cœperunt, suæ salutis indicium habent. Eadem ex Dioscoride mutuati sunt, qui de ueneni huius remedijs scripserunt. *Remedia cõtra sumpti leporis mar. uenenum.*

Age iam, si qua sint piscis istius cõmoda, inquiramus. Dioscorides: Lepus marinus per se tritus, aut cum urtica marina illitus, capillos euellit. Plinius aduersus strumas ualere scripsit: Pungi (inquit) piscis eius qui rana in mari appellat ossiculo de cauda, ita ut non uulneret, prodest, Idem faciendum quotidie donec percurentur. Eadem uis est pastinacæ radio & lepori marino imposito, ita ut celeriter remoueatur. Idem tradit leporis marini sanguinem, uel fel, uel oleum in quo lepus necatus fuerit, psilothrum esse. *Remedia ex lepore mar. Lib. 2. cap. 8.*

A Superest ut ostendam ueterum leporẽ mar. esse, de quo nũc agimus. Sunt enim qui aliter existimauerunt, in quibus est Latinus Nicandri interpres: Lepus marinus, inquit, ex lacertorum genere est, (*apud Lonicerum, qui Nicandrum Latinè reddidit prosa, & scholia adiecit, hoc non inuenio*) paruæq; loligini similis, informis magis offa quàm piscis, solo colore leporem refert. Quòd si ex genere lacertorum sit, quomodo paruæ loligini similis esse potest, quæ corporis figurâ, substantiâ, toto deniq; genere à lacertis differt? Nam hi sanguine præditi sunt, læues, corporis partibus distinctis: lepus uerò ex mollium genere & ἀναίμων, informis: qui cum loliginibus capitur, in cœnoso stagno degit, stomachum dissoluit, abortũ facit, uentrem sæuis doloribus torquet: deniq; nisi succurratur mortem affert, quæ omnia quomodo à me experientia comperta sint, uerissimè exponam. *Verum se leporem mar. ueterum exhibere.*

Cùm ego piscium naturæ, uarietatisq; cognoscendæ studiosissimus piscatoriũ forum frequentissimè inuiserem, cumq; piscatores proposito præmio allecti, certatim ad me si quid rari aut noui in mari caperent, uel in litus eiectũ reperirent, ad me deferrent: ecce piscator leporem marinum cum aphyis & loliginibus in faucibus Malgurianis captum, nunquam à se aliàs antè uisum, aspectu fœdo, odore tetro, betæ folijs inuolutum mihi offert. quẽ cùm diligentiùs contemplarer, mihi multisq;, qui unà mecum erant, nauseam mouit. Sed ne hac quidem à piscis inspectione reuocatus, dissecabam, partesq; omnes internas sedulò rimabar: quum interuenit mulier quædam de mariti morbo me consultura. cui quum ad dissectionem attentior statim non responderem, odor piscisq; cõspectus uomitum dissolutionemq; uentriculi protinus creauit, & de uentris dolore (erat autem grauida) grauiter queri cœpit, ut iam abortus timendus foret: quem adstringentibus emplastris ad retinendum fœtum uentri lumbisq; admotis prohibui, & ut aliquot dies cancris uescetur consului. Permulti sunt huiusce rei locupletissimi testes uiri boni & studiosi, qui ea quæ dixi symptomata, & in se, & in grauida muliere experti sunt, & uiderunt: ut omninò ex his, quæ de lepore marino ueterum literis prodita sunt, huic nostro competere experientia docuerit, à qua ita sum confirmatus, ut ab ea sententia deduci nunquam possim uel debeam. *De lepore marino sibi allato, cuius odor tantum nauseam mouebat.*

Post menses aliquot alius ad me delatus est, sed lingula illa carnosa, de qua initio locuti sumus, carebat: os in dorso nullum erat: cæteris omnibus partibus internis & externis omnino similis. *Alius ei allatus.*

Hunc, de quo nunc loquor, marem esse iudico, alterum fœminam, quòd in ea simile quid polyporum ouis repercrim. Esse autem in hoc genere marem & fœminam testis est Plinius. Grauidæ, *Lib. 32. cap. 1.*

inquit, si omnino aspexerint fœminam ex eo genere duntaxat, statim nausea & redundatione stomachi uitium fatentur, ac deinde abortū faciunt. Remedio est mas, ob id induratus sale, ut in brachialibus habeant.

Alius lepus Aeliani, terrestri similis, lib. 16. cap. 19.

Aelianus aliam leporis marini speciem adfert, quam etsi nunquam uiderim, nec eius εiconem proferam, tamen eius uerba subiungam; quoniam in leporum marinorum tractationem incidimus, ut si quis forte in hunc inciderit ex descriptione posśit agnoscere. Magni maris lepus, inquit (nam alterum, qui in alio (*mediterraneo*) mari nascitur, antè dixi) ex omni parte ad terreni similitudinem accedit, præter pilos. nam terrestris pili & molles sunt, & ad tactum haudquaquam resistentes. contrà illius spinosi & erecti. hunc qui cōtigerit, lædetur. Ipsum in summa aqua maris natare, non in altitudinem demergi dicunt. Celeri ac concitata natatione uti. Viuum eò difficillimū ad capiendum esse, quòd neq; in rete incidit, neq; ad lineæ escam accedit. Quum ægritudine afficitur, natare nequit, simul & funditus expellitur atq; eijcitur. Quisquis tum manū ad eum admouet, nisi medicina adhibeatur, perit. ac si bacillo eum tetigerit, hoc idem periculum ei procreatur, quo basiliscus baculo tactus afficit. *Quæ sequuntur omnia, ex Græco Aeliani nostri codice adiecimus.* Radicem ad idem mare in insula quadam nasci ferunt, haudquaquam in uulgus ignotam, quæ animi defectionibus illius qui sic affectus fuerit, medetur. Ea enim animo deficientis naribus admota, facit ut is reuiuiscat & recreetur. Sin negligitur, tam sanè ualida pernicie hic lepus præditus est, ut ad mortem usq; homini morbus procedat. Hæc Aelianus. Idem fortasśis fuerit, eiusdem certè naturæ ac loci, pisciculus, de quo idem Aelianus sine nomine, libro 8. cap. 7. Megasthenem (inquit) audio dicentem, in mari Indico quendam pisciculum nasci, eumq; quoad uiuit, in profundo quidem natantem non apparere; mortuum uerò ad summam aquam existere, & fluitare; qui eum contigerit, animi defectionibus primum tentari, deinde obire mortem.

DE SECVNDA LEPORIS MARINI SPECIE, RONDELETIVS.

Secundum leporis genus substantiâ, atramento, partibus internis superiori simile est. Differt autē partibus externis. sinistræ & dextræ similes sunt. Parte priore duas latas appendices carnosas habet, in quarū medio rima est; paulò infrà, cornicula duo, qualia in superiore descripta sunt, nisi quòd acutiora & breuiora sint. In dorso os nullū, neq; posterior pars cochleæ exenteratæ similis est. huius posterioris partis utroq; latere, ueluti in sepia sunt pinnæ, magis expansæ & non replicatæ. Est & hoc genus superiore maius.

DE TERTIA LEPORIS MARINI SPECIE, RONDELETIVS.

Tertium

Tertium genus leporis marini ſubſtantiâ, uiribus & facultatibus ſimile eſt, quam ob cauſam inter lepores marinos numerandum duximus. Hîc partem pronam & ſupinam repræſentamus. Quod in partis ſupinæ ferè medio uides, eſt ôs: ſuprapoſita ori pars, alueus, qualis in ſepijs, oui figurâ, ſed in ambitu crenatus. Ori ſubiecta pars, membrana eſt tenuis, carnoſa, magis expanſa in rotundum, cuius ora fimbriata eſt, fimbriæ nigræ ſunt. Intus cerebri nigri parum eſt, gulam excipit uentriculus, ex quo oritur inteſtinum inſtar capreolorum uitis conuolutũ. In medio ſubſtantia quædam eſt fungoſa ſuccum fuſcum continens: fortaſſe μήκων eſt cum atramento ſuo, (*Hæc ad Bellonij leporem accedunt.*) Toto corpore eſt ſplendido, cryſtallum uel pituitæ maſſam concretã congelatamq́ue eſſe dicas. Rarò admodum capitur, & uix unquã niſi in ſummo æſtu. tum enim à ſummis feruoribus omnia cõturbantur, ea etiam quæ in maris imo latent. Odore eſt ualde ingrato & piſculento, nauſeam mouet. Splendore diutius inſpectantibus dolorẽ oculorum capitisq́ue adfert, id quod in me ipſo ſum expertus. Deniq; ijſdem uiribus ſed imbecillioribus eũ eſſe cenſeo, quas ex ueterum ſententia & experiẽtia noſtra primo generi tribuimus. Hoc etiam fortaſſe diſcrimen fuerit, quòd hic in alto mari, ille in cœnoſis locis maris, ſtagniſ'ue lutulentis degit.

DE LEPORE MARINO, BELLONIVS.

Bellonij lepus ab ijs quos Rondeletius exhibet omnibus diuerſus uidetur, niſi cum poſtremo conueniat.

Leporis marini deſcriptio apud antiquos authores admodum uaria eſt: Hunc enim Dioſcorides Lolligini paruæ, alij uerò caudatæ ſimilem fecerunt. Aelianus ex omni parte ad terreni leporis ſimilitudinem præter pilos accedere tradit. Apuleius (*in Apologetico de lepore marino: dubitat tamẽ an ſic ſit uocandus*) Cùm ſit cætera exoſsis (inquit) duodecim tamẽ numero oſſa ad ſimilitudinem talorum ſuillorum in uentre cõnexa & catenata gerit. Ariſtoteles huius deſcriptionem ſubticuit, q; fortè deiectamentũ inutile eſſe uideret: imò neq; Oppianus de hoc quicq; meminiſſe uiſus eſt.

Authorũ uariæ ſententiæ.

B Ego uerò (ut quod de hoc piſce comperi, liberè affirmem) dicam leporem marinum animal paruum eſſe inter Lolligines, Lollios, aut Sepias: nonnunq; etiam unà cum Apuis capi ſolitum, odore retro, nullam aliam habens formam, quàm (ut ſcribit Plinius) offæ cuiuſdam informis: cuius inter Cycladas magna eſt copia. Fuluum leporis terreſtris colorem imitatur. Pulmonis marini more per mare diuagatur, tametſi pinnis careat. Pellucidum habet corpus, oui anſerini craſsitiem non excedens, quod pro libidine huc atq; illuc transfert. Gibba eſt illi forma parte externa, qua etiam glaber eſt: conuexam internam partem oſtendit: qua eadem parte nerui permulti recti atq; obliqui apparent: quibus eo modo ferè ſtriatus eſt, ut cõuexa fungi pars, iiſdemq; adſtrictum corpus diffundit, diffuſum uerò contrahit: ſeſe enim conſtringendo aquam percutit, ut in ipſa natatione fungi figuram referat. Septem habet appendices, innumeris promuſcidibus ſtipatas, ex indico in cyaneum uergentes, quibus ſugendo alimentũ corpori ſuggerit: appendicum autẽ ſubſtantia fungoſa eſt. Cæterum ex aqua emergens, ſuam figuram amittit, & in ſeipſum concidit, ut Pulmo marinus. quapropter, in uaſe aquam habente hunc contemplari oportet.

C (B) Natat tranquillo mari; facileq; digitis cedit ſi comprimatur. Tota nanq; corporis eius ſubſtantia mucoſa eſt, ac ueluti cartilaginoſa. Os ad cirrorum radices in concaua parte ſitum habet. Linguam demorſus uellicat ut Ari radix, paulò tamẽ remiſsiùs. Quinetiam in tenuia fruſta diſciſſus, & in mare coniectus, uiuit tamen ac mouetur. Marinam præterea ſquillam, ſi quando ſuis cirris contigerit, eam non ſecus atq; Vrtica marina retinet. Viuit abſolutus, & liberè uagatur in mari, nulliſq; flatibus aut procellis euinci, aut ad litus eijci poteſt.

COROLLARIVM.

A Lepus dirum & uenenatum animal, in noſtro mari offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine & pilo, duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur, Plinius libro 9. Alia lectio erat: & pilo duriore. tantùm uiuus ibi capitur. Sed Plinius (inquit Maſſarius trigeſimo ſecundo libro) negat in India capi uiuentem his uerbis, In India affirmãt non capi uiuentem. quod uerisſimilius eſt, tum quia id animal uiſu etiam uenenoſum eſt, tum etiam quia ſequitur, inuicemq; ibi hominem pro ueneno eſſe, ac uel digito omnino in mari tactum mori. Quare legendum exiſtimo: In Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm, nec uiuus ibi capitur: quaſi uiuens perniciosior ſit, & ſic non erit contradictio. ¶ Leporis quidẽ nomen ueneno huic aquatico à lepore quadrupede inditũ eſſe, quòd eum colore tantùm referat, in noſtro quidem mari, & Plinius ſcripſit, & approbauit Rondeletius: ut mirer Cardanum libro de rerum uarietate ſeptimo, cum tria leporis marini genera ex Rondeletij opere deſcripſiſſet, hæc ſubdere: Hæc uelut reiectanea quædam maris (inquit,) non ut lepores marinos deſcripſi. quid enim his cum leporibus ſimile? nec ueneni quod potisſimum ſignum, quodq; in eis letalisſimum habetur, ulla mentio fermè habita. Propior forſan deſcriptio alterius reiectanei à Bellonio recitati, quanquam nec hoc forſan lepus marinus dici poſsit, &c. Atqui color rebus multis nomina fecit, & inter piſces, leuco, leuciſco, melanuro, glauco, erythrino; & animantium diuerſi generis nomina, cum terreſtrium aquatilibus, tum alijs, coloris tantùm ratione cõmunicata ſunt quædam, ſic ab auibus, paſſere, merula, turdo,

A colore multis animantium indita nomina.

forsan & attagene, ad pisces concolores tracta sunt nomina. Coloris ratio chelidonijs leporibus & ficubus quoq;, nomen dedit: quæ an chelidoniæ etiam cõueniat, nunc non habeo quod asseram. A iumento ad asellos insecta translatum est nomen, propter colorem tantùm: fortè & ab insecto cantharo ad piscem eiusdem nominis. Nihil igitur prohibet cum Plinio fateri terrestri marinoq; lepori præter colorẽ cõmune nihil esse. nec refert si non idem omnibus marini leporis speciebus color fuerit. Satis enim est unam aliquam eo colore esse, quæ nomen suum deinde cæteris cognatis cõmunicârit. Est & Lageos uua, quam Latinè leporariam interpretantur, & ipsa fortassis à colore nominata. De percno & epipercno, ut Græci nominant, leporis colore, plura scripsi in Lepore quadrupede B. Quòd autem ueneni nullam ferè mentionem in lepore marino suo fecisse Rondeletium scribit Cardanus: in eo uel non perlegisse se Rondeletij scripta, uel non meminisse declarat. ¶ Amelbacarim, id est lepus marinus, Syluaticus. Alarnabo, id est baccarine, id est lepus marinus, Idem. Sed uitiosa hæc iudico, & meliùs legi Arnebbahari apud Auicennã 2.397. ex editione Andreæ Bellunensis. ¶ Pulmo marinus Bellonij plurima habet cõmunia cum lepore marino, ut species unius generis uideantur. Pulmo quidem Bellonij à Gallis uulgò obscœna uoce Pota marina dicitur: Rondeletius non pulmonem mar. sed urticæ genus hoc facit. (Germanicè honestiùs dicetur Meerschaam.) Aliqui Meerschum, ut audio, uocitant: hoc est spumam maris. edendo esse negant. ferri in summa aqua. radijs ab uno quodam centro striatam esse: colore candido nec uiuere extra aquam. (Holothurij etiam Rondeletij prima species non minùs ingratum ac insuauem odorem resipit, quàm lepus marinus.) Lepus marinus ueterum, massa quædam siue offa carnea informis, Rondeletio teste, ne oculos quidem habet. Idem uidetur animal, quod Albertus historiæ animalium libro quarto tractatu primo capite 8. his uerbis describit: Animal quoddam abundat in maribus Germaniæ & Flandriæ, oui albo substantia simile, figura hemisphærij: in extremis tenue, & in medio circa polum hemisphærij sui substãtiæ est spissioris: ubi etiã lucent duo quasi oculi (*Nota Albertum non oculos dicere, sed quasi oculos*) magni intra superficiem sphæræ contenti. Membrum in eo nullum est distinctum. Extra aquam immobile est, & omnino non diffunditur, amissa figura sua, sicut album oui, & concidit totũ. Rursus aquæ immissum, paulò pòst recipit figuram suam, & mouetur (sicut antè) motu dilatationis & cõstrictionis. Idem est fortè, uel cognatum, quod Meerschum appellant. Gemma maris alicubi ab Alberto nominatur, inter pisces litoris Germanici, corrupto uocabulo à spuma maris, ut conijcio. Vide suprà in Elemento G. Gemma. In Aquatilium genere unum est quod ualde abundat in mari Germanico: & uocatur phlegmaticum, eò quòd phlegmati uiscoso, sicut est albumen oui, omnino simile sit, Albertus. Phlegma & mucum pituitosum Germani uocant Schnuder, alij Schnot, ut inferiores Germani: à quibus hoc phlegmaticum animal Schnottolf uocatur: quod nomen tamen etiam alijs quibusdã pituitosis & mucosis piscibus attribuitur. Nam Seehaß, id est Lepus marinus Germanorum (alius quàm Græcorum & Latinorum) siue ab oris figura, siue aliam ob causam dictus & à muco, Snottolf, duorum aut trium generũ (ni fallor) reperitur, quibus communis est figura orbicularis. Est & alius piscis oblongus eodem nomine. Nos de omnibus post Orbes Rondeletij scribemus. Ab alio quodam accepi Snottolf alicubi appellari, non piscis forma animal, sed rotundũ quiddam, oculis binis, mensibus Aprilis & Maio: ab eo tempore mutari in alium piscem. aliqui genituram piscium esse aiunt. ¶ Mustelæ uideri poterat, aut Musteli marini genus, nomine tantùm consyderato, quod Seequapp appellant maris accolæ Saxones. ijsdem enim uocabulum Quapp (& Alquapp) mustelam fl. nostram significat. Sed audio animal esse marinum: substantiæ flauæ, oui propè uitello similis, glabræ, mollis, & quæ ictibus cedat, tenuis, & instar oui in aquam effusi: moueri, cõtrahi, dilatari, instrumenta corporis nulla habere. Eximi ab aqua non posse, nisi aliquo uase excipiatur, exemptum protinus motu destitui, nullius omnino usus. Quærendum an hic sit Lepus mar. Bellonij. Hoc animal Germanicè puto nominari posset gälber Meerschum, ad differentiam alterius ei cognati quod suprà descripsimus colore albo. Licebit & Meerschwum, id est fungum marinum, nominari à substantia fungosa & molli: & quia conuexa etiam siue interna eius pars fungi modo striata est, & in natatione fungi figuram refert, ut scribit de suo lepore marino Bellonius. Quod si rectè leporibus adnumerari poterit hoc animal Seequapp dictum, id est Rubeta marina: (Saxones enim & rubetam, & mustelam fl. Quapp uocant) alterum etiam illi maximè cognatum, sed albi coloris, quod Meerschum nominauimus, id est marinam spumam, Leporum aliquod genus fuerit. Rubetæ quidem nomẽ uel à ueneni, uel alia similitudine indi potuit. Hæc hactenus dixerim, non ut asseram quicquã, qui nihil istorum uiderim: sed ut alijs inquirenda diligentiùs proponam: ut proximè dicta Germanis ad Oceanum usitata uocabula, cum leporis, pulmonis & urticæ marinorum historijs conferant & iudicent. Fongo marino, (id est fungus marinus, appellatur) uulgò, materia quædam coagulata (*tanquam*) è spuma marina: quæ quidem uiuit, mouetur, & sentit, sed corpus membris distinctum non habet, Alunnus Italus. ¶ Lyram piscẽ uulgò Gallis Gronaut, (alijs Gornart) dictum aliqui leporem marinum esse putant. Germani quidam Seehan, id est Gallum marinum appellant, ut Rondeletius scribit. ego ab alijs etiam Seehaß, id est Leporem marinum dici puto: quanquam hic lepus ille ueterũ uenenatus nõ est, cum in cibo cõmendetur. Lepus marinus duplex

eſt: unus uulgò Gornellus dicitur, Gallicè Gornais, Albertus. Plura lege ſuprà in Corollario de Cuculo piſce, A. circa finem. Nos Germanicè leporem marinum ueterum, hoc eſt uenenatum, ne quid confundamus, circumloquutione nominabimus, ein gifftiger Meerhaß/oder ein gifftiger kleiner Kuttelfiſch: donec certiora aliquis ꝓtulerit. ¶ Liebre de la mar, Hiſpanicū eſt.

B Lepus marinus ſuperficie niger eſt, Scholiaſtes Nicandri. ῥυπόεις, id eſt ſordidus à Nicandro cognominatur. Scholiaſtes dicit: quoniam γλιώδης eſt. ego γλινώδης legerim per iôta in prima. nam γλίν per iôta, rhypon, id eſt ſordes ſignificat Varino. Lepus mar. (inquit Auicenna 2.397.) eſt animal oſtracoſum, lutoſum, (*Bellonius pro lutoſo reponit durum: oſtraco, id eſt cruſta teſtâue hoc animal tegi nullus idoneus author ſcripſit,*) declinans ad rubedinē aliquantulam, inter partes cuius ſunt quædam ſimilia folijs aluſnen. Lolligini paruæ ſimilis eſt, Dioſcorides. Specie cochleæ nudæ (*natura nimirum tegmine carentis, non eo ſpoliatæ*) cernitur, Aelianus. Hîc in mentē uenit quòd Echeneis quoq; in mari (ut Plinius ſcribit) limaci magnæ ſimilis eſſe dicitur à quibuſdam: & eidem an uis aliqua ueneni inſit, dubitari poteſt, ut ſcripſi in Corollario de Echino ab initio remediorum quæ ex eo intra corpus dantur.

C Lepus mar. in cœno gignitur, & ſæpe unà cum apuis capitur, Aelianus. Inter lolligines ferè uerſat, Aëtius. ὅς δ' ἤ τοι ῥυπόεις μὲν ὑπ' ὀσλίγγεσιν (ſub comis, flagellis, crinibus) ἀραιαῖς τευθίδος ἐμφέρεται νεαλὴς γόνος, ἢ ἄπε τεύθου, ἢ ἄπε σηπιάδος φυξήλιδος: ἢ τε μελαίνῃ οἴδματι χολῇ (atramento) δολόωντα (pro δολόωσαι) μαθοῦσ' ἀγρώστορος ὁρμὴν. In his carminibus leporem mar. inter lolligines & huiuſmodi piſces tum uerſari, tum paruo eorū fœtui ſimilem eſſe exprimitur: quod Aëtius quoq; retulit. Verbum ἐμφέρεται interpretantur ὡσφερεῖς, quod magis placet, quàm ſi pro ſimilis eſt accipiatur, ſimilitudo enim per aduerbium ἄπε indicatur: id quod ut cum lollio & ſepia exprimitur, ita cum lolligine ſubaudiendum eſt. Hic enim ſenſus eſt: Lepus mar. inter cirros lolliginis aut lollij ſepiæ'ue degit, tanquam paruus quidam eorum fœtus. ſemper enim ſi illis conferas magnitudine minor eſt, & tanquam imperfectus cirros ipſe non habet. quòd ſi ἐμφέρεται pro ſimilis eſt accipias, præpoſitio ὑπὸ abundabit.

D Lepus mar. ut ipſe homini pernicioſus, ſic apud Indos inuicem homo ei pro ueneno eſt: ut uel digito omnino in mari tactus mori dicatur, teſte Plinio. ¶ Veſcitur eo unum animalium, ut non intereat, mullus piſcis, Plinius. Scari recentes non carent ſuſpicione (ueneni,) quoniam lepores mar. captant ac deuorant: quare & interanea eorum choleram mouent, Diphilus.

G Nulli fermè piſces uenenoſi ſunt: (propter humiditatem, quę uenenū, cuius uis in ſiccitate eſt, diluit,) quòd ſi ſint, ſiccíſsima parte tales ſunt, ut lepores marini felle: & ſpinis aranei piſces, &c. ut quidam ſcribit, Cardanus ſi bene memini. ego tota ſubſtantia, non felle tantùm, uenenatum eſſe leporem mar. putârim. *Leporem mar. uenenatū eſſe.* Eleuſine ſacris initiati, idcirco Mullo piſci honores habent, uel quòd is ter anno parit: uel quia mortiferum homini leporem mar. exest, planeq; conficit, Aelianus 9.51. At Hegeſander Delphus, referente Athenæo, in Artemiſijs (Dianæ ſacris) Mullum inter cætera geſtari (περιφέρεσθαι) ait, eò quòd uideatur lepores mar. homini letales magno cū ſtudio uenari, & conſumere: ut piſcis magna hominum utilitate uenator deæ etiam uenatrici conſecreť. ¶ Non indignum relatu, imperatorem Titum ab Domitiano leporis marini peſtifera ui peremptū: quū eo ſciſcitante, Ἀποθανοῦμαι δὲ τίνα τρόπον; prædictum fuiſſet ſatis, moriturū uidelicet, ſicuti fertur deceſſiſſe Vlyſſes, ἐκ τῆς θαλάττης. Sed is tamen trygonis, id eſt paſtinacæ ictu perijt, Cælius. *Hiſtoriæ.* Locus eſt apud Philoſtratum libro 6. ubi hæc etiam addit: Titum cum poſt mortem patris annos duos regnaſſet, à marino lepore interfectum dicunt. Is autē piſcis humores quoſdam occultos habet, mortiferos ſupra omnia uenena quæ mari terrâue naſcuntur. Et Neronem hunc ipſum piſcem epulis miſcuiſſe quandoq; tradunt, aduerſus homines ſibi inimiciſsimos. Domitianus quoq; hoc eodem contra Titum fratrem uſus fuiſſe putatur, quòd graue moleſtumq; ſibi uideretur ſimul cum fratre humano benignoq; uiro imperare. Io. Tzetzes quoq; in Varijs 6.43. Titū hoc ueneno extinctum tradit. Lepore mar. cibis admixto multos ſuſtulit Domitianus, eodemq; Titum fratrem ſuſtuliſſe creditur, Eraſmus Rot.

Signa & remedia hauſti leporis mar. Dioſcor. Dioſcoridis & Aëtij partim uerba Rondeletius recitauit. Notandum autem in Dioſcoridis uerbis, iubere eum dari decoctum malue, aut cyclamini radicem cum uino, ἢ ἐλλεβόρου μέλανος, ἢ σκαμμωνίας ὀποῦ: id eſt aut elleborum nigrum, aut ſcammoniæ liquorem, (*non expreſſo pondere: ut uerbum δοτέον, in eadem periodo & cum accuſatiuo conſtruatur, & cum genitiuo, partem ſcilicet rei ſignificante, quod uſitatum eſt Græcis: Ruellius pondus expreſſit, nempe drachmam utriuſq;, ex Aegineta, qui modus tamen in ſcammonio nimius uidetur.*) Deinde cum uertit Ruellius hoc ueneno tentatos, ex piſcibus ſolos fluuiatiles cancros in cibo admittere, addendum, elixos, quoniam Græcè ſcribitur ἑφθὸς. *Cancri.* Et mox pro his uerbis, Καὶ πίνουσιν οἶνον μεμιγμένον ἐπ' αὐτῶν, in antiquis codicibus (inquit Goupylus) legitur, καὶ πέσσουσιν ὠφελούμενοι. hoc eſt, Cancros ſolos ex piſcibus admittunt, & concoquunt, & utilitatem ex eis percipiunt. Codex quidam noſter manuſcriptus habet, καὶ τούτους μόνους πέσσουσι. Aegineta cancros, fluuiatiles duntaxat, pro remedio dari iubet, ſi admiſerint. cuius loci lectio fortè melior eſt apud Aëtium: Edat & cancros (inquit) adſiduè. piſcem enim nullum admittit. Quòd ſi piſcem edere poſsit, ſignum id ſalutis iudicabis. Et Actuarius, Quòd ſi ægri piſces ingerere nequeunt, ſolos fluuiatiles cancros coctos edant, bibantq; uinum cui ipſi ſint admixti, cæterum ſalutare eſt, ſi

piscem edere sustinent. Solus Plinius Valerianus cancros marinos coqui, & in cibo sumi iubet. Cancri fluuiatiles triti potiq́ ex aqua recẽtes, seu cinere adseruato, cõtra uenena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino, uel quocunq́. Eadem uis contra uenenatorum omnium morsus, & contra leporem marinum, Plinius. Cancrorum fluuiatilium carnem contritam crudam è lacte propinato, ac omnium reptilium ictibus medeberis: & desperatum epoto marino lepore confestim sanabis, Aëtius.

Aëtius. His qui leporem mar. hauserunt (inquit idem libro 13. cap. 53.) lac asininum recens mulctum cum passo assiduè præbeat: aut, si hoc non adsit, bubulum, aut maluæ decoctum. indeq́ confestim uomant. Deinde radicis cyclamini tritæ drachmæ quatuor (*contra regium morbum cyclamini drachmæ tres dantur, &c.*) cum uino diluto dentur. Aut ueratri nigri drachma una: aut scammoniæ scrupuli duo cum bubulo lacte aut aqua mulsa. Aut mali punici acini. Vel cedrides, hoc est, cedri fructus, triti ex uino. Aut picem liquidam, aut cedriam modicam cum passo delingendam dato. Anseris item sanguinem adhuc calentem cum passo bibendum præbeto.

Cyclaminus. ¶ Aegineta non cyclamini, sed peucedani radicem è uino propinat: qui lapsus fortè librariorum est. nam Dioscorides secundo etiam libro de cyclamino agens, radicẽ eius contra uenena, præsertim leporis marini, è uino bibi docet. Lepori mar. aduersatur & cyclaminos, Plinius. ¶ Pro κεδρίας λείας μετ' οἴνου apud Dioscoridẽ, legerim κεδρίδας, id est cedri fructus, sicut & ἀρκευθίδας dicimus, multitudinis numero, idq́ ex Aëtio. nam resinam cedri, numero singulari cedriam dicimus: quam itidem Aëtius in hoc malo, non cum uino bibi, sed cum passo delingi præcipit. Sic & Dioscorides libro 1. Cedria in passo sumpta cõtra hausta leporis marini uenena auxiliatur. Contra uenenum leporis mar. suadent cedrum (*lego cedriam*) bibere in passo, Plinius. Et alibi, Cedrides, id est fructus cedri, contra lepores marinos cõmendantur. Has & alius quidam innominatus per se edi iubet. ¶ Punici mali acinos Dioscorides cum scammonij succo & melicrato sumi iubet. Aetius per se etiam cõmendat. Incertus de remedijs morborum sec. locos author Græcus, (liber nondum publicatus Dioscoridi falsò attribuitur,) mala Punica uinosa in cibo & eorum nucleos laudat. Ex malo Punico acerbo (inquit Plinius 25.6.) fit medicamentũ, quod Stomaticè uocatur, utilissimũ oris uitijs, nariũ, auriũ, oculorũ caligini, &c. Contra leporem marinum hoc modo: Acinis detracto cortice tusis, succoq́ decocto ad tertias, cum croci & aluminis scissi, myrrhæ, mellis Attici selibris. Sed hic locus apud me suspectus est. quoniam remedia aduersus leporem mar. intra corpus sumuntur, Stomaticè uerò ista propter alumẽ non tutò uidetur intra corpus sumi posse: & cætera uitia omnia à Plinio eumerata, quibus medetur, externa sunt.

Asclepiades. ¶ Lepore marino assumpto (inquit Asclepiades apud Galenum libro 2. de antidotis) prodest lac bibere, maximè asininum: sin minus, uaccinum, aut caprinum. Dari autem debent esui etiam caules maluæ diligenter incocti: uel pulegij quantum manu comprehendi potest cum passo triti, potandum. uel cyclamini radix trita cum uino. cedriæ ue obolus aut semiobolus passo solutus potui dat.

Scrib. Larg. ¶ Leporis mar. gustus (inquit Scribonius Largus capite 186.) nõ absimilis est illotis piscibus, aut etiam putentibus, (*sic & Nicander.*) Qui sumpserunt autem, stomacho uesicaq́ adficiuntur: ita ut urinam quidem difficulter, & cum dolore, purpureiq́ coloris reddant. Stomacho item tento & dolenti sunt, auersoq́ ab omni esca, præcipue pisce. Nauseant præterea, & subinde reijciunt spumosa: interdum biliosa aut sanguinolenta, & maximè cum simulauit aut nominauit aliquis piscem. In somnis litoris pulsi fluctus uidentur subinde audire. Oculi eorum exhulcerantur, genæ inflantur. Coloris mali & ueluti plumbei fiunt: minutatimq́ per tabem quasi phthisici consumuntur. Adiuuari autem debent hoc malo circumuenti lacte muliebri, uel equino, uel uaccino, aut asinino quamplurimo quotidie per se, aut cum melle sumpto. Prodest & maluæ sorbitio bene uncta & salsa. Item prosunt malorum Punicorũ grana adsiduè data. Benefacit & pix cedria, siquis inde bina ternáue cochlearia eius sumpserit per se, uel ex passi cyathis duobus tribúsue. Item benefaciunt (*baccæ*) iuniperi tritæ, quamplurimo cum passo, aut per se datæ.

Nicander. ¶ Nicander inter remedia genus omne mali Punici cõmendat: & mustum quoq́ uuis expressum, ita ut ex oliuis oleum solet exprimi.

Βύνηι δ' ἄλλοτε καρπὸν ἅλις φοινώδεα σίδης Κρησίου, οἰνωπῆς τε, καὶ ἣν Προμένειον ἔπουσι,
Σὺν δὲ καὶ Αἰγινῆτιν· ὅσαι τὰ σκληρέα κάρφη φοινὶ' ἀραχνήεντι διαφράσσουσι καλύπτρῃ.
Ἄλλοτε δ' οἰνόβρωτα βορὴν ἐν κυρτίδι θλίψας, ὥσπερ νοτέουσαν ἀπὸ τριπτῆρσιν ἐλαίην.

Scholiastes οἰνωπὴν, Προμένειον, & Αἰγινῆτιν, tres diuersas mali Punicæ species facit. & forsan tres illę species sunt, quorum una acidum ac uinosum, altera dulce, tertia μέσον (id est medij saporis, muzum uulgò nuncupant) pomum profert. His quartam speciem addiderim apyrenon dictam, quam Nicander quoq́ uidebitur cõprehendisse, si ita legamus, ὅσαι τ' ἀσκληρέα κάρφη, &c. id est, & quæ molles nucleos rubentes tenuissima distinguunt membrana. nam licet τὰ σκληρέα legamus, per antiphrasin tamen molles nucleos interpretatur Scholiastes. Idem inter signa sumpti huius ueneni ponit colorem per membra tanquam icteri, sed obscurum: corporis imminutionẽ & carnium tabem paulatim: fastidium cibi: cutis tumorem, præsertim circa malleolos in pedibus: & in malis faciei non sine rubore. urinæ perpaucam excretionem, colore aliquando purpureo, uel cruento. quod postremum Aegineta de sudore dixit, Dioscorides de uomitu. His addam quæ scripsit

Auicenna. Auicenna 4.6.2.4. omissis tamen quibusdam, quæ à Græcis omnino eadem tradita uidentur.

Accidunt

Accidunt (inquit) ex ipso in potu dato constrictio anhelitus, & difficultas eius, & rubedo oculorum, & tussis sicca, & sputum sanguinis, &c. & icterus, & angustia, & dolor renum. Vrinæ uiolaceæ; & eiusdem coloris egestio, quandoq; mucosa. Aeger à cibo abhorret; & saporem piscis fœtidi in ore sentit, & in ructibus cum salsedine etiam. Plures qui euadunt, incidunt in phthisin. Auxilio est potare lac caprinum, & asininum, & muliebre ex mamilla. Iuuant & coliculi maluæ, & folia althææ recentia elixata, (al', semen althææ recens elixatum,) & ius cancri fluuialis propriè, quo quidem uesci potest sine reliquis lenificantibus. & echinus assus recens, aut sanguis eius. Et lacertum marinum non refugit, & comedit ex eo. Remedia autem ualidiora sunt calamintha fluuiatilis, calida, recens (*hoc potius ad sequens remedium referatur, nempe sanguinem anseris, qui recens extractus tepidusq; bibi debet:*) & sanguis anseris: & urina hominis antiqua. & radicum buchor marien (cyclamini) octo oboli cum uino. aut kitram (*cedriæ*) illa quantitas, & in uino: & ellebori parũ cum uino. Cum autem aduenit dies secundus excitationis accidentium & quiescũt, fiant ei pilulæ de elleboro nigro & scammonio, & agarico, cum succo liquiritiæ & tragacantho, partibus æqualibus. Inde exhibeatur drachma uel paulò plus cum iuleb. Quòd si in phthisin inciderit æger, curetur ut phthisicus. ¶ Rasis etiam libro 8. cap. 32. post signa tradita, ut sunt, uentris solutio, anhelitus angustia, asthma, &c. nisi citò (inquit) morte præoccupetur, incidet in phthisin, si non congrua medendi ratione ei succurratur: & si non lac & uinum, siue mixta, siue unumquodq; per se multoties data fuerint. Ante hoc (remedium) tamẽ dari conuenit s. citrolorum (*&*) succum, & maluauisci uiridis foliorum succum in potu sumant. In die autem secunda postquam accidentia quieuerint, pilulæ fiãt de elleboro nigro (*&c. ut iam ex Auicenna retulimus.*) Hoc si perduxerit ad tussim, & asthma superuenerit, istarum affectionum curatio, ut suo conscriptũ est loco, perficiatur. prius tamen secetur uena: & remedijs abscessum in pulmone patientium curetur ægrotus. ¶ Codex Græcus quem manuscriptum habeo de remedijs περὶ τόπους, Dioscoridi attributum: Lac muliebre laudat: & elleborum album. neq; enim (inquit) metuendus ab eo uomitus est. Iuuat ab initio urina humana quoq; pota, & uomitu reddita, οὖρον ἀνθρώπινον ποθὲν καὶ ἐξεραθέν. ¶ Lepus marinus sumptus sæpenumerò mortem intulit: uentris saltem dolores excitauit, Aelianus 2. 45. ¶ Lepus dirum & uenenatum animal, in Indico mari etiam tactu pestilens: (*Vide plura ex Aeliano, ad finem historiæ Leporis primi Rondeletij superius:*) uomitum dissolutionemq; stomachi protinus creat, Plinius. ¶ Ex leporis mar. assumptione laboratur ut à cantharidibus, Bertrutius. ¶ Alismatis utriusq; usus est in radice, aduersus ranas (*rubetas,*) & lepores mar. drachmæ pondere in uino pota, Plinius. ¶ Maluæ (*tum reliqua genera, tum althæa*) decoctæ cum radice suá, leporis mar. uenena restringunt: &, ut quidam dicunt, si uomatur, Idem. ¶ E lepore mar. ueneficium restringũt poti hippocampi, Plinius. ¶ Asinino lacte poto uenena restinguuntur: peculiariter, si hyoscyamum potum sit, aut lepus marinus, &c. Idem. Lac bubulum priuatim medetur his qui biberint leporem mar. Plinius. Lacte equino uenena leporis mar. & toxica expugnantur, Idem. Contra haustum leporem mar. præsidio est humanum lac, Dioscorides. Lac muliebre peculiariter ualet potum contra uenena quæ data sunt è marino lepore, buprestiq;, Plinius. ¶ Cõtra uenena marini leporis, & rubetæ, remedio est cinis eorum in aqua potus, Innominatus & Albertus. ¶ Peculiariter contra leporis mar. uenena, ostrea aduersantur, Plinius. Ostrea fricta & in cibo sumpta prosunt, Plinius Valerianus. ¶ Ranæ fluuiatiles, si carnes edantur, ius'ue decoctarum sorbeatur, prosunt contra leporem mar. Idem. ¶ Anseris sanguis calidus (ut fluit de uulnere, Kiranides) bibitur contra lep. marini uenenum, Dioscor. Eundem Aëtius calidum adhuc cum passo bibendum consulit: Plinius uerò cum olei æquá portione. Galli sanguis sanat eos qui leporem marinum comederunt, Kiranides. ¶ Scammoniæ liquor à Dioscoride & Nicandro commendatur: ab hoc etiam contra salamandram.

Rasis.

¶ Præterea (ut Aggregator citat) fistulæ pastoris aureus unus uel alter liberat, Auicenna. Item lutum sigillatum, Idem. Terra quoq; sigillata, authore Galeno, pota, liberat uomitu, Aggregator. Ossa asini pota remedio sunt, Plinius libro 28. & Auicenna. ¶ Idẽ Aggregator auxilia quædam aduersus morsum leporis mar. recenset: ridiculè nimirum, cum nullus authorũ periculi ex eius morsu meminerit: nec alia quàm quæ simpliciter prius contra uenenum eius sumpti retulerat: nisi quòd ex Haliabbate (lapsu fortè interpretis) leporem ipsum mar. emplastri instar impositum, suo morsui mederi recitat. ¶ Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è uenis potus: humanũ item lac, ab ipsis uberibus exuctum: & uulpis caro inassata. quin & theriaca diatessaron tribus diebus pota, Matthiolus Senensis.

REMEDIA EX LEPORE MAR. HOMINI VTILIA.

Pro lepore mar. cancrum fluuiatilem substitui ad remedia posse, tanquam æquipollentem, in libello Ἀντιβαλλομένων, qui cum Galeni & Aeginetæ libris cõiungi solet, legimus: sed proculdubio uitiose. nam cancros fluuiatiles uim leporis mar. ueneno aduersam habere, nõ similem, ex supradictis constat. ¶ Lepus mar. per sese tritus, aut cum urtica mar. illitus pilos euellit, Dioscor. Solutus & inunctus præuulsos pilos palpebrarum non sinit renasci, Kiranides. Galenus etiã de simplicib. med. lib. 11. lepore marino aliquos usos scribit perdendi pilos gratia: & psilothris eum

miſceri, Crito apud eundem libro 1. de compoſ. ſec. locos. Oleum in quo incoctus ſit marinus lepus, ne pili renaſcantur efficere nonnulli prodidêre: Ita Galenus, Vuottonus. Pſilothrum: Sanguinē recentem leporis mar. inunge, Galenus Euporiſton 2. 85. Pſilothrum eſt lepus mar. ſanguine & felle, uel ipſe in oleo necatus, Plinius. Leporem mar. uel eius ſanguinē cum oleo tere: atq; ex eo uulſorum de oculis pilorum loca frequenter perunge: poſt quod etſi renaſcentur pili, molliores erunt: quibus iterum euulſis, ſupradictum medicamē inducitur, tum uerò non renaſcentur, Marcellus. Ad ægilopes: Lanæ tomentum cum ſanguine marini leporis tinctum inde, Archigenes apud Galenum de compoſ. ſec. locos. Lepore mar. impoſito, ita ut celeriter remoueatur, ſtrumas ſanari aiunt, Plinius. Marini lepores oleo ueteri iniecti benefaciunt diſcutiendis ſtrumis, ſed cum ipſo oleo in plumbeo pyxide cluſi: quam diebus quadraginta diligenter alligatam oportet haberi. poſtea ex eo pinnula oblinendæ ſunt ſtrumæ, ſuperq; eas pellis lanata non nimiùm tonſa, tegendi gratia imponenda eſt. præcipi autem oportet, ne quis hoc medicamento manus inquinet, aut inquinatas, priuſquam bene eluerit, ad os referat, Marcellus empiricus. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari, Plinius. Sanguis eius & fel in oleo necati cōtra carbunculos ualet, ut quidam è Plinio citat. ¶ Leporis mar. ſanguis (inquit Auicenna 2. 397.) eſt calidus, purgans morpheam & pannum. Caput eius aduſtum generat pilos in alopecia, propriè cum adipe urſi, & in tyria ualde. Cum autem ex eo fit emplaſtrum ſicut eſt, abradit pilos. Abſtergit uiſum more emplaſtri ſuperpoſitum, & ſicut collyrium. Hæc ille. qui præcedenti etiam capite de lepore terreſtri ſic ſcripſerat: Sanguis eius expurgat pannum: & cinis capitis eius remedium eſt utile aduerſus alopeciam, & propriè marini. Sed hoc uidetur echinis magis conuenire, (nempe ut echinus mar. efficacior contra alopeciam ſit quàm terreſtris) & forſan ex diuerſis animalibus remedia in unum permiſcuit Auicenna. Lepus mar. ipſe quidem uenenatus eſt, ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet. & ad hunc uſum utiliſsimi minimi, Plinius. Contra uenena marini leporis & rubetæ remedio eſt cinis eorum in aqua potus, Albertus. Dionyſij Mileſij ad pilos palpebrarum pungentes: Leporem mar. in figulino nouo urito, & cinerem tritum ricinorū ſanguine excipito: & repoſito in cornea pyxide utitor, euulſis antea pilis, Galenus de compoſ. ſec. locos 4. 7. inter Aſclepiadæ oculares compoſitiones. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle, Vuottonus ex Plinio, tanquam de lepore mar. cum Plinius proculdubio de terreſtri hoc ſcripſerit.

H.a. Leporis philologiā habes in Terreſtri inter Quadrupedes uiuiparas. Leporis marini meminit etiam Hipponax, Scholiaſtes Nicandri. λαγὼς de terreſtri, per ω. λαγὸς uerò per ο. breue de marino & fluuiatili dicitur, Heſychius & Varinus. Ego hanc diſtinctionē non probo, neq; fluuiatilem leporem ullum agnoſco, ut in Terreſtri dictum eſt. Βαμβαλόνες, κίχλαι τε καὶ λαγοί, Epicharmus in Nuptijs Hebæ, ut citat Athenæus. ſed meliùs alibi, βεμβράδονες (id eſt membrades) & λαγοί. quanquam ſi qui piſces λαγοί dicuntur, nuptijs & conuiuijs apti, illi planè à lepore uenenato, quo de agimus, diuerſi fuerint. ¶ Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare lagois, Horatius 2. 2. Serm. ubi Acron dubitat an lagois ſit genus piſcis quod in mari Italo non inueniatur, aut auis quæ carnem leporis habeat.

Epitheta. λαγοῖο κακοφθόρος, Nicander. ῥυπόεις, Idem.

Icon. Qui marinum leporē pingunt (inquit Pierius Valerianus) humano tactum digito, mihi uidentur ſignificare uoluiſſe, uel hominem minima de cauſa exanimatum: quandoquidem ferunt eum qui non modò digito, uerùm etiam uirga Leporem mar. attigerit, quamprimùm exanimaſcere, & niſi promptuarium ſit remedium, etiam mori. Vel mutua damna ex eadem pictura libet interpretari: (nam hieroglyphicum hoc apud ueteres non inueni:) quia humanus attactus Lepori etiam eſt exitialis, in Indico præſertim mari.

h. In eos qui contabeſcunt, nec ullà medicorum opē poſſunt reſtitui, dici poterit, Edit leporem marinum, Eraſmus Rot.

LEVCISCOS ex noſtris quidam appellant piſces in fluuijs genitos, à Capitonibus ſpecie diuerſos eſſe exiſtimantes, &c. Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 24. ut recitatū eſt ſuprà, ab initio paginæ 31. in ſecunda Leuciſci fluuiatilis ſpecie Rondeletij. Hiceſius marinos etiam mugiles omnes generali Leuciſcorum nomine comprehendit. Leuciſcorum (inquit) plura ſunt genera, nempe κέφαλοι, κεστρεῖς, χελῶνες, μύξινοι. Nos in Mugilibus de ſingulis agemus.

LEVCOPIS, λευκῶπις, à Tarentino in Geoponicis Græcis nominatur.

LEVCOMAENIDES, aliâs Smarides, in Mænis ſunt.

LEVCVS, ΛΕΥ̂ΚΟΣ, piſcis nomen, quem aliqui ſacrum ab Homero nominatum putant, ut refert Varinus in ἱερός. Lege ſuprà in Glauciſco A.

LIBELLA piſcis cetaceus à Græcis Zygæna uocatur. Vide in Z. elemento.

DE LIBELLA INSECTO FLVVIATILI, RONDELETIVS.

INſectum hoc libellam fluuiatilem libuit appellare, à ſimilitudine quæ illi eſt cum fabrili inſtrumento, & cùm Libella marina. Hæc beſtiola parua eſt admodum, T. literæ figuram referens, pedes

pedes ternos utrinq; habet. Cauda in tres appendices desinit, quæ uiridi sunt colore: ijsdem & pedibus natat. LIBELLA.

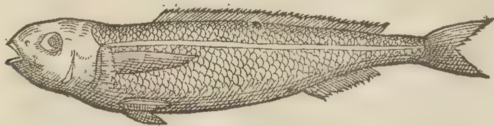
LIBIBATTES piscis nomen uidetur. Nam Atheneus libro 3. inter Hesiodi cuiusdam de salsamentis omnibus carmina hoc quoq; citat: Καὶ σκόμβρων θυννῶν τε, καὶ εὐχόρτω λιβιβάττεω.

LIGNEI cuiusdam zoophyti meminit Albertus libro quarto de animalibus, tractatus primi cap. 8. Iam expertus est (inquit) aliquis piscatorum maris, in mari esse animal, cuius creatio (*forma*) est tanquam frusti alicuius ligni. neq; cognoscit esse animal: nisi quia dum est in mari mouetur natando de loco ad locum. Est autē nigrum, rotundum, æqualis per totam longitudinem spissitudinis. nec pascitur nisi in se resudanti humore. nec excrementum ullum in se, nec excrementorum meatus habet, nec ulla sensuum organa. Est enim animal ualde imperfectū: &, propriè loquendo, medium inter plantam ac animal. quamobrem etiam animal ligneum uocatur.

LIMARIAE & LIMOSAE, uide in Thunnis. Limosæ à luto pelamydes incipiunt uocari, &c. Plinius.

LINGVLACA genus piscis, uel mulier auguratrix, Festus. sed pro auguratrix, fortè garritrix uel blateratrix legendū, id est multiloqua. Lingulacæ (inquit Nonius) dicunt uerbosi. Varro πεδὶ ἐγκωμίων: Quare resident lingulacæ, obtrectatores tui iam nunc murmurantes dicunt, Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται, (lego, Μωμήσεταί τις θᾶσσον ἢ μιμήσεται.) Plautus Casina: Vin' lingulacas? S. Quid opus est, quando uxor domi est? Ea lingulaca est nobis. nam nunquam tacet. Vocabula piscium pleraq; translata à terrestribus ex aliqua parte similibus rebus sunt, ut anguilla, lingulaca, Varro. Lingulaca piscis aut solea est, aut ei non absimilis, Hermolaus in Plinium. Et alibi: Lingulacæ piscis nomen à Græco sumptum est: quando Aristoteles glottida eum uocauit, si Theodoro credimus: aut buglosson, ut libro 9. diximus. Nos plura de solea in Passerum historia. Glottis apud Aristotelem nullibi pro pisce (quod sciam) accipitur, sed pro aue duntaxat. Gaza Lingulacam transtulit. Pisces qui dicuntur linguæ (*uulgò etiam* Tungen, *nos* Zungen *proferimus*) in inferiori Germania litorales sunt, Albertus. Est & herba Plinio Lingulaca nomine, circa fontes nascens: ea fortè quam Fuchsius ophioglosson nominauit, uulgarem Germanorum imitationem secutus, parum propriè tamen, cum folium simplex sit, serpentium autē linguæ spectentur bifidæ. ¶ Linguas (uulgò Lengue) in Italia circa Genuam dici audio pisciculos quosdam paruos sine squamis & intestinis, sed intestinis fortè animal nullum caret. Apuarum generis esse putarim. ¶ Lingua promontorij genus, non excellentis, sed molliter in planum deuexi, Festus. nostri non promontoria, sed colles & cliuos huiusmodi, uocant Halden. nam & uerbum halden leuiter inclinare significat. sic & cliuus Latinorum ab inclinatione, ἀπὸ τοῦ κλίνειν, dictus uidetur.

DE LIPARI, RONDELETIVS.

SOLVI te, candide lector, piscem hunc tam rarum & spectatu dignissimū celare: quem cùm aliquandiu seruare uellem, totus in oleū abijt, qui euentus me impulit, ut liparim, cuius meminit Plinius, nominem, quasi λιπαρόν, id est, pinguem. Quanquam sint qui Plinij locum emendent: & pro liparis, legant lelepris, qui piscis alio nomine ab Hesychio φυκὶς dicitur. A Lib. 32. cap. 11.

Piscis hic, quem liparim uocamus, capite terrestrem cuniculum refert: ore est paruo, sine dentibus, sed maxillis asperis, uirgā habet satis latam à capite ad caudam, squamis paruis tegitur. Pinnas ad branchias, & in uentre binas habet, aliam à podice ad caudam, aliam à ceruicis loco ad eandem continuam, sine aculeis. Cauda in duas desinit. Adeò pinguis est, ut nō uentri intestinisq; solùm infarcta sit pinguedo, ueluti in mugilibus & lupis, sed etiam sub cute carnis loco nihil aliud uideatur esse quàm pinguedo, ut liparis siue λιπαρὸς optimo iure nuncupetur. B

Succo est molli, pingui, insipido, quo uentriculus euertitur, aluusq; cietur. F

Eum non temere huic loco (*ordini mugilum. nos eum ordinem non sumus sequuti*) apposuimus. est enim corporis habitu, & uictus ratione mugilibus similis.

Audio ab his, qui nunc Græciā incolunt, alosam quandam λιπαρὶν uocari. Hactenus Rondeletius. qui agonum quoq; liparin à nonnullis appellari scribit à pinguitudine, quòd cum in craticula assantur, pinguitudo uelut oleum destillet. A

DE LIPARIDE, MACEDONIAE PISCICULO, BELLONIUS.

A Est in Macedonia lacus, quem uulgus Conium uel Limnum Pischiac nuncupare solet: in quo Liparides affatim capiuntur. quæ toto habitu Sardinam referrent, nisi uentrem magis in latitudinem distentum haberent. His meritò à pinguedine nomen est inditum, quòd uel leuiori ignis calori appositi pisciculi, toti ferè in pinguedinem resoluantur.

B Caput illis est ut harengis tornatum: labrum tantùm inferius asperitate leui denticulatum. Cutis argentea. Leui contactu squamas exuunt. Laterum, uentris, tergi & caudæ pinnæ ut Sardinis esse solent. lineam quoq; sub uentre asperam habent ac transuersam, quam piscatores circa anum

F secant, ut inde humor, qui in uentre continetur, effluat: deinde sale côditas holóschœno per oculos traijciunt, atq; ita diuendunt.

E Liparidum captura ueris uigore uberior esse solet: sunt enim eo tempore meliores. Horum pisciculorum ex Conio pago multa scortomata Thessalonicam mittuntur, & ad Chrysitem (quam

(F) nunc Siderocapsam uocant) transmittuntur: quas illic Harengum gustu æmulari, & ori gratissimas ac delicatissimas esse comperi. Lipatis plerunq; mixtim cum Lestya (*Plestya*) ferri côsueuit: quæ quanquam multò minor sit, tamen eodem quo Lestya (*Plestya*) pretio uenditur. Ea pars lacus Peschiaci, quæ Conium pagum alluit, Liparidibus tantùm scatet: quas eodẽ ferè modo, quo thrissas in palude Mæotide decipere solent, nempe cantu & testarum concrepantium harmonia: ad quam saltantes accurrunt, atq; incautæ retia subeunt. Macedones autem scientes Liparides turmatim uagari, retia circumponunt, earumq; examen quærũt: quod ubi inuenerint, lintribus obsident: deinde remis aquam quatientes eas terrent, quas pecudum modo, magno grege abigunt, persequunturq; quousq; in retia inciderint: mox omnes ad litus adducunt.

LISPIDION. Vide in Hippuro.

DE LOCUSTA MARINA, SEU CARABO, BELLONIUS.

A QVANQVAM Astaci Oceano quidem multùm sint populares, Locustæ tamen in eo maris tractu rariores esse solent. Has Massilieñses Langoustes, Genuenses Alagoustas uocant.

B Locusta siue Carabus & Vrsa tam maior quàm minor, nullos habẽt forcipes: quo nomine ab Astaco maximè differunt. Crusta intectorum (inquit Aristoteles) primum genus Carabus, id est Locusta: cui proximum alterum est, quem Astacum uocant. Differt is à Locusta brachijs, quæ denticulatis forcipibus protendit: atq; etiam quibusdã alijs discriminibus, quanq; non multis. Hæc ille. Proinde q̃d ad reliquas differentias attinet, Carabus & Maia hirto (*aspero*) sunt corpore: Vrsa uerò, Astacus, Pagurus, Cicadaq; læui. Et quemadmodum Maia à Paguro, sic Carabus ab Astaco ipsa asperitate dissidet. tota enim corporis anterioris pars Carabi aculeis riget. Dentes primores binos habent magnos & concauos, in quibus humor continetur: atq; inter hos quædam est caruncula, quoddam ueluti linguæ rudimentum ostendens. Gula quoq; illis est ante uentrem exigua: Stomachum habent conspicuum, in quo etiam dentes inesse conspiciuntur. Mox à uentre intestinũ rectà ad caudam finit. Meatus quoq; à pectore dependens, ad excrementi ostium pertinet: qui fœminis pro uulua, maribus pro genitalis seminis est receptaculo. Is in descriptæ carnis parte côcaua, intestinum uerò in deuexa apparet, ut media inter hos caro insideat.

C Locustæ dum coëunt, fœmina caudam supinã exponit, cui mas suam applicat. Fœminæ item sub aluo oua in rugas deponunt. Cornibus duobus, asperis, longis, sine prætenturis ante oculos longè proiectis palpant iter, more Astaci, quibus alia minuta & leuiora subiacent: inceduntq; sua natura antè (cùm nihil metuunt) demissis in latera cornibus: at ubi metuunt, fugiunt retrò, longeq; sua cornua porrigunt. Natat Carabus pinnulis quas sub cauda gerit, atq; extrema etiam caudæ pinna, tum quaternis pedibus quos utrinq; habet. Anteriores autem pedes maiores in natatu non mouentur.

B Pinnas habet in cauda quinas: reliquum quoq; caudæ corpus, quinis tabellis latiibus loricatur. Cor Locustæ ex nigro ruffescit.

Consultò

Consultò quidem Locustas clibanis aliquando incoximus, atq; hoc pacto sapidiores esse perspeximus, F quàm quæ inferbuissent. Nam quouis modo aliter incoctæ, Mutim (id autem esse putant piscis stercus) expuunt: cùm tamen ea Mutis totius piscis pars sapidior sit. reliquę enim pulpę duriores sunt, hęc uerò fluida & mollis: unde uulgare illud apud Prouinciales, De la langusta, meglior la merda, que la grusta. Est aũt reuera Mutis in ostracodermis, ea humida ac mollis pars, (B) ad quam tendit gula: eiq; parti proportione respondet, quæ in sanguineo genere hepar uel cor appellat. Mutis. Galenus locustas inter solidæ carnis pisces enumerat. Has porrò Simeon Sethus difficulter concoqui scribit, sed admodum nutrire, & salsi humoris sicciq; participes esse: &, siquidem sæpius aqua dulci coquantur, uentrem cohibere: feruntq; (inquit) si eorum testæ combustæ bibantur G cum meraco, renes calculosos repurgare, multumq; arenosi lotij educere.

DE EADEM, RONDELETIVS.

Afferuntur etiam in hoc capite quædam crustaceis omnibus cõmunia.

Crustatorum quatuor sunt summa genera autore Aristotele, locustæ, astaci, squillæ, cancri.

Dicitur locusta à Græcis κάραβος, quem etiam ἄστακον uocauit Archestratus, ut ex Epicharmo A confirmat Athenæus. Dicta etiam est locusta γραψαῖος à Græcis, ut Diphilus scribit. A nostris langouste, à Liguribus alagousta, ab alijs lanchrina.

Locusta duo habet cornua ante oculos magna, initio aspera & aculeata: deinde rotunditate B præpilata, in exortu crassissima, quæ paulatim magis ac magis ita gracilescunt, ut tandẽ in tenuissimum cirrum desinant, in omnemq; partem pili instar flecti possint. initio quaternis articulis distincta sunt, ut cùm nullus ingruat metus recto meatu cornibus ad latera porrectis, in pauore ijsdem erectis obliquè in latera procedant. His alia duo cornua articulata, læuiora, minora, tenuiora subsunt: quibus pisciculos, ut opinor, allicit & uenatur. Oculi cornei semper prominentes & exerti, in obliquum mobiles, aculeis acutissimis firmissimisq; utrinq; tanquã propugnaculis muniti. Oris lateribus additæ appendiculæ tanquam parui pedes ad tutelam. Dorsum asperrimũ est & aculeatum, ueluti è fronte aculeus magnus eminet. In lateribus branchias (*βραγχιοειδῆ, id est, ueluti branchias*) habet ueluti è pilis coagmentatas: pedes plures quaternis: quia sanguine carentia pluribus mouentur notis quàm quatuor, siue terrena sint ut scolopendræ, multipedæ: siue aquatilia, ut mollia & crustata. Sunt igit locustis pedes utrinq; quini, annumeratis extremis chelis, quas Gaza modò forcipes denticulatos, modò brachia forcipata interpretatus est. χηλὴ propriè est ὁ ὄνυξ, ungula, & dicitur ἐπὶ τῶν διωνύχων ζώων, de animalibus quibus bifida est ungula, quasi χηλὴ, ἀπὸ τοῦ διεχίζεσθαι, ὡς ὁπλὴ, ἐπὶ τῶν μονωνύχων. Inde igitur accepta significatione chelas in crustatis dixerunt non unico aculeo constantes, sed duplici & articulato ueluti in forfice. Flectuntur omniũ pedes in obliquum, chelæ uerò introrsum. Cauda læuis & sine aculeis ex quinq; tabellis cõtexta, in pinnas quinq; desinens, natandi causa. ei quasi remo locusta innititur, estq; in ea situm totius corporis robur. quod experiêris si ea parte locustam apprehendas: nam ualida frequentiq; agitatione è manu elabitur, nec nisi cauda corpori appressa, uel è cornibus suspensam, retinere queas. Differt mas à fœmina, quòd fœminæ primus pes duplex, mari simplex. Præterea in caudæ supina parte fœmina appendices pinnis similes, duplices habet, ad contegenda & conseruanda oua: mas simplices, & paruas. (*Hæc ex Aristotele: apud quẽ nos aliter legimus Gaza interprete: ut referetur in Corollario.*) Sunt & qui magnitudine corporis distinguant, ut fœminæ maiores sint, mares minores. Postremò mari in nouissimis pedibus ueluti calcaria maiuscula prominent, acuta; quæ fœmina parua habet, & lęuiora. (Omnia hæc ex Aristotele sunt.) Locustis bini sunt dentes magni (*maiusculi, primores*) in lateribus positi contrà quàm in cæteris piscibus. in ore caruncula linguæ specie, sequitur gula breuis. Hanc uentriculus membraneus excipit, cuius ostio tres infixi sunt denticuli duo ad-

uersi, reliquus infra. Inde intestinum ex uentriculi latere simplex, pari semper crassitudine in caudam terminatur, quà excrementa excernit, & oua edit. Præter ista in locustis meatus est, qui à pectore pendens in anum terminatur: in fœminis uulua est, in maribus seminis receptaculum. hic meatus iuxta carnis cauum continetur, ita ut media caro inter intestinum & meatum sita sit: meatu, carnis cauum, intestino conuexum contingente. Hoc meatu, mas à fœmina non differt: nam in utroq; à pectore pendet, tenuis est, candidus, humorem quendam pallidum intra se continens. Hæc Aristoteles. quæ uera esse docet dissectio, nisi quod in fœminæ meatu qui pro uulua est, non semper humor pallidus inest: sed oua, quæ cocta rubescunt: unde corallum appellant nostri, quo tempore melior est locusta. Capitis colliq; testa subtus tota perforata apparet.

C Coëunt locustæ (*inquit Aristot.*) more quadrupedum retro meientium, scilicet ut fœminæ caudam supinam exponat, mas suam superponat & applicet. Coëunt uere iuxta terram, oua utero gerunt tribus mensibus, Maio, Iunio, Iulio. Deinde oua in appendicibus illis supinæ partis caudæ (*sub aluo in rugas deponunt, Gaza*) reponunt, quæ deinde uermium more augentur, (*quod idem de mollibus etiam ac piscibus ouiparis intelligitur. ouum enim omnium ita accrescit.*) Crusta exuuntur quemadmodum angues senectute, id quod consultò à natura factum est. crusta enim densior reddita motum impedit, eiq; ueluti grauiori oneri succumbentes locustæ longè segniores ad motum redduntur. ijs igitur excrementis quæ in eam abibant, in aliam quæ subest gignendam absumptis, formaq; à superiore accepta, illa alimentis destituta siccior efficitur, facillimeq; colliditur. Testaceis idẽ non euenit, quia locum non mutant, sed stabili in sede uiuunt. Locustæ carniuoræ sunt. Murænas interimunt & uorant, contrà à polypis uincuntur. Cibos ore conterunt. hoc ostendit oris constitutio, & gulæ angustia. Lædi non possunt nisi sub cauda.

F Duræ sunt carnis & difficilis cõcoctu: quæ superiora, teneriora sunt: quæ caudæ proxima, duriora, candida. Nostri ore & ano diligenter stupa obturatis, ne succus interior effluat, in furno assant, alij in feruente aqua elixant, alij crusta spoliatas in frusta diuidũt, aromatis, aceto cõdientes, apijq; folijs aspersis. Dorion quidã tibicen apud Athenæũ festiuè admodũ dixit locustã tria in se habere, διατριβὴν, καὶ ψωχίαν, καὶ θεωρίαν, id est, exercitationẽ, (*Græci διατριβὴν dicũt, quod animi gratia, & terendi temporis consumendiq; ocij gratia fit*) edulium, & contemplationẽ. Quum enim integra mensis apponitur, frangendis pedibus & brachijs, thorace diuellendo, cauda distrahenda, manus oculiq; exercentur, tum edulium est cibusq; cõuiuis non ingratus. Intereà mirabilis & ingeniosa spectatur animalis huius fabrica: cornua mobilia, tum ad prætentandum iter, tum ad pugnandum: itẽ aculei: magna toto in dorso & capite asperitas tum ad propulsandas, tum ad inferendas iniurias: articulorum uincula, tabellarum connexus: quæ omnia imitati milites loricas suas fabricati sunt. Hic, inquam, triplex fructus ex locusta integra apposita percipitur in conuiuio minimè muto, & in quo non solùm corpus cibo potuq; reficitur, sed animus doctis sermonibus lepôre aliquo semper conditis recreatur.

Libro 8.

COROLLARIVM.

A Locustarum marinarum genera plura sunt, ut ex Aristotele secundo & quarto de partibus animalium intelligi potest. ita enim libro quarto inquit: Crustata omnia ingredi possunt: itaq; pedes complures obtinuerũt. Summa eorum genera quatuor numero sunt: locustæ, astaci, squillæ, cancri: quæ singula in plures species diuiduntur: quæ non modò formâ, uerũ magnitudine etiam multo inter se differant. alia enim magna, alia parua admodum sunt, Massarius. Marinus Leo cum Locusta similitudinem habet, præterquam quòd maiori habitus tenuitate & gracilitate est, Aelianus. Elephantum etiam aliqui Locustarum generis faciunt. uide in E. elemento, & in Astaco A. Iouius Leonem Plinij esse putat eum qui uulgò cammarus dicitur, eundemq; astacũ Oppiani: quasi non idem huius poëtæ & aliorum authorum astacus sit. Idem rursus, Oppianus (inquit) pro carabo (*per carabum*) leonem intelligit, qui Theodoro sit cammarus. Mihi Oppiani Carabus, non alius quàm aliorum scriptorum, nec à Locusta differre uidetur. Minimè intus uitiantur lolligo, locusta, polypus, Celsus libro 2. Locustas hoc in loco cum legis (inquit Gulielmus Pantinus) tenui testa totũ genus cõtectum cõprehẽde, ut gãmaros, cancros, astacos, &c. Sed uerba hæc de ratione alimenti accipi debent, quæ una propemodum his omnibus est, non quòd Locusta ueluti genus reliqua ceu species sub se cõprehendat. Quæ ex crustatis oblongiora sunt, Aristoteles καραβοειδῆ nominat, Gaza uertit locustacea: ut rotunda, cancros, uel cancrarij generis. Cancrorum genera, carabi, astaci, maiæ, paguri, leones, & alia ignobiliora, Plinius. ¶ Locustis cõmunia quędam in Cancris diximus. ¶ Carabi modò pro locustis marinis, modò pro cammaris (*de astacis sentire uidetur, non squillis illis quas cammaros uocari Athenæus tradit*) à ueteribus accipiuntur, ut Athenæo placuit. Plinius libro 9. cum de locustis scripsisset, de carabis protinus subiunxit, quasi genus aliud existimaret, etsi non diuersum maximè, Hermolaus. Locusta, siue controuersia carabus est, quanquam, ut ait Hermolaus, hæc nomina cõfundantur, Iouius. Cùm uerba Plinij mutuata esse cernantur ab Aristotele, atq; id quod carabus in illo legitur, locusta conuerti Plinio Latinè uideatur: erunt locusta & carabus eadem non diuersa, etiam si Barbarus in castigationibus Plinianis libro tricesimosecundo, carabum & locustam pro diuersis haberi hoc loco à Plinio

Plinio existimauerit. nam quando Plinius inferiùs, Cancrorum genera, inquit; carabi, astaci, mææ, &c. non propterea fecit, ut carabos diuersos esse à locustis superiùs nominatis ostenderet; sed ut cancrorum genera quæ nobiliora forent indicaret, Massarius. Trallianus libro 7. nominat λυκώσας uel carabides (καραβίδας) dictas. ubi Iacobus Goupylus: Inducimus (inquit) hæc uerba, ἢ λυκώσας, suspicantes ab aliquo adscripta, ut τῶν καραβίδων significatio ostenderetur. Nam κάραβοι & καραβίδες à Latinis locustæ appellantur: Hæc ille. Sic cammari etiam & cammarides non differunt. Ex recentioribus qui locustas (marinas) Græcè ἀκρίδας dici putant, longè falluntur. insecta enim duntaxat, quæ Latini locustas, Græci ἀκρίδας uocant. Bisas (aliâs Visas) pagurus est marinus, qui & carabus dicitur, à similitudine uisalon, id est, tegularum rubearum, Kiranides 1, 2. ἐπὶ βισάλων ὀπτηθεῖσαι; Trallianus in capite de dysenteria hepatica. ubi Goupylus: Vir quidã Cretensis (inquit) doctissimus nos docuit hac uoce significari à uulgo Græciæ carbones incensos ad assandos pisces comparatos, (*fortè quasi physalos, quòd inflando igniri soleant.*) Γαγγρος, σὺν τῷ ἡμῖν καράβοις, Scholiastes in Equites Aristophanis. Græci cárabon, & Itali locustam modò etiam cognominant, Massarius. Locustam memoria nostra nominant Massilienses & Ligures, Gillius. Hispani etiam logusta, ut audio. Syluaticus astacum non rectè locustam interpretatur. Karabus, astacus dictus est ab Archestrato, Vuottonus. A locusta corruptum est Anglicũ nomen **Lopster**, uel **Lopstar**. Eliota Anglus diuersis locis Astacum, Locustam & Leonem interpretatur **a Lopster**. Io. Caius Creuise Anglorum locustam esse ad me scripsit. Germanicè circunscribemus **ein Meerkrebs oder Humer art**. uide in Corollario Astaci A. ¶ Obscurus quidam & Albertus fluuiatilem quoq; karabum nominant, quem astacum fluuiat. meliùs dixissent. Karabus marinus similis est karabo fluuiatili, sed multò maior, Albertus.

B Locustæ ab astaco discrimen, suprà in Astaco expositum est. Locusta omnis forcipem dextrum grandiorem ualentioremq; habet: astaci uerò non certum, sed alterutrum æquè ut fors tulerit, forcipem habent grandiorem, tam mares quàm fœminæ, Vuottonus. Et mox: In locustis quæ brachia chelæ'ue dicuntur, longa sunt, pedes uerò parui. In pectoris carne bina quædam candicantia constant, discreta à cæteris partib. colore formaq; (τῶν σύστασιν, id est substantia:) Hæc ille ex Aristotele. Locustæ in Euripo nullæ sunt, Aristot. Carabi carnosiores sunt cancris, Diphilus. Crustis teguntur locustæ, Plinius. Et alibi: Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere quod caret sanguine. Quod autem hîc Plinius (inquit Massarius) locustas crusta fragili muniri tradidit: ei est in oppositum quod Aristoteles quarto de historia, ubi post mollium genus, quod inter ea quæ sanguine uacant primum ut modo dixi obtinet locum, mox crustatorum genus subiungit, dixit: Secundum quæ crustis tenuibus operiuntur, hoc est quæ partem solidam foris, mollem carnosamq; intus continent. Durum illud eorũ tegmen non fragile sed collisile est, quale cancrorum genus & locustarum. ea autem quæ tegmine siliceo non crustaceo muniuntur, testa fragili atq; ruptili (*ruptile & fragile confundere uidetur: quæ quomodo differat, petendũ à medicis de cõtinui solutione agentibus: & ex quarto Meteororum Aristotelis*) esse prodidit. ita enim subsequitur ibidem. tertium quæ silicea testa conclusa muniuntur, hoc est quibus pars carnea intus solida, foris fragilis atq; ruptilis, non collisilis, quale genus concharum & ostrearum est, Hæc Massarius. Crusta fragili inclusis oculi rigent, locustis squillisq; magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent, Plinius. Apud Plautum cum quidam interrogasset, Oculi num tibi obdurescũt? Audit, Vah quasi ego locusta sim. Plinius cum inter cancrorum genera carabos numerasset: mox subijcit: Carabi cauda à cæteris cancris distant. Locusta marina iuxta Plinium, quatuor habet cubitos in longitudine, Obscurus. ego corruptum hunc Plinij locum uel nullum esse iudico.

Ex Aristotele quædam. Differt mas locusta à fœmina, quòd fœminæ primus pes duplex, mari simplex. pinnæ etiã parti supinæ adnexæ, fœminæ maiores, & quæ collo proximæ sunt, minores habentur. mari omnes æquè minores, nec usquam per diminutionẽ dissimiles. Ad hæc, mari in nouissimis cruribus, uelut calcaria maiuscula prominent, acuta: quæ fœmina parua habet, & læuiora. utriq; tamẽ cornua ante oculos bina, longa, & aspera, quibus alia minuta, & læuiora cornicula subiacent. Oculi ijs omnibus duri, & apti, tum intro, tum foras, tum etiam in obliquũ moueri: quales etiam sunt parti plurimæ cancrorũ, imò uerò mobiliores. Item libro 4. de animalibus capite quinto: Crustata etiam (inquit) tum locustacea, (καραβοειδῆ,) tum cancri, binos dentes habent primores, & inter dentes carunculam linguæ effigie illam, ut dictum iam est. tum stomachum ori continuò iunctum, exiguum, proportione suorum corporum magnitudinis. Hunc excipit uenter, in quo locustæ & cancrorum nonnulli dentes alios habent. quoniam superiores illi secare non satis queant. Hinc intestinum simplex usq; ad exitum excrementi (rectà) dirigitur. Et in eodem libro: Carabi, (inquit,) hoc est, locustæ caudam habent: cancri non habent. locustis enim ut nantibus cauda utilis est. natant enim cauda quasi remo innitẽdo. At cancris inutilis est, quum uitam agere terrenam, cauernasq; subire soleant. Et alibi: Locustæ cum mare excipiunt ore, id transmittunt ad suas branchias, (τὰ βραγχοειδῆ) quas ipsæ plures quàm cætera crusta intecta habent. Gula eis ante uentrem exigua est: in cæteris crusta tectis, nulla. Item alibi: Pedes locustis utroq; ex latere quini, ultimis annumeratis, qui in forcipem exeunt denticulatum. (πόδας ἐφ' ἑκάτερα πέντε ἔχουσι σὺν ταῖς ἐσχάταις χηλαῖς. Locus est historiæ anim. 4. 2. Gaza chelam forcipem

denticulatum transtulit. At Rondeletius astaci chelas sine denticulis esse scribit, dentium uel denticulorum nomine tubercula chelarũ seu forcipum interiora intelligens. Gaza fortasis utrancꝫ chelæ partem dentis nomine accepit. Gillius reliquos locustæ pedes dentatos, postremos forcipatos facit. Pectus eius aculeatum & asperum est: pinnæ in cauda quinæ. Hæc omnia Aristoteles.

De oculis cancrorum & caraborum (interpres non rectè uertit scarabeorum) uide quæ scripsi ex Galeno suprà in Corollario de balæna B. ad finem. ¶ Rondeletius in locusta chelas nominat, quas etiam Gillius eas habere contendit, ut nunc recitabitur: at pictura à Rondeletio exhibita, non chelas in anterioribus pedibus, sed rudimentum aliquod earum ostendit. perexigua enim & uix subquadrupla pars altera chelæ ad maiorem dentem seu digitum articulatum & mobilem apparet. Bellonius (in cuius libro de piscibus Latino, locustæ figura à librarijs ad astaci locũ trãsposita est) ne rudimentum quidem hoc, sed pedes omnes ex æquo simplices pinxit. ¶ Locusta (inquit Gillius) astaci speciẽ similitudinemcꝫ gerit: ex pedibus quos utrincꝫ quincꝫ dentatos habet, postremi forcipibus armantur. Valde miror quosdam etiã doctos scripsisse ex Aristotele Locustis forcipes deesse, cum non semel Aristoteles aliter doceat. Eius dorsum quod ad caput pertinet, aculeis horret: quorum duo ferrea duritate tanquam cornua supra oculos eminent, nec minus duri: alij duo infra oculos ad horum tuitionem eriguntur: simul & inter aculeos, tanquã uuæ ex racemo longa radice nitentes, oculi foras eminent: os habet in parte supina, duobus dentibus buccam implentibus, munitum: in rostro bina flagella bene longa prætendit, quorum rostro uicina pars spinis horrida est, cætera caret aculeis: huius cauda crustaceis obducitur uertebris uiolaceis, supinæ partes molli pelle uestiuntur. ¶ Locustæ pars anterior (inquit Massarius) quam caput appellant, tota spinulis horret. eminent à fronte duo ossicula acuta denticulatacꝫ, quibus subiacent oculi exerti duri, myrti seminis magnitudine: cornua ante oculos bina longa et aspera prodeunt, à principio crassa, dura, articulata & spinulis hirta, cætero lenta & flexilia, in tenuitatẽ deficientia: quibus bina item alia minora, leuiora articulatacꝫ & in extremitate bifurcata cornicula subiacent. Pars autem posterior quæ ad caudam exit carne solida intus crustaceis obducta uertebris constat. ¶ Locusta marina gammari (*astaci*) fluuialis similitudinẽ habet, longè tamen maior atcꝫ uastior est, & albicantior, cùm grammari subnigricent: quanquam & nigricantes admodum locustas in Ligustico mari esse conspexi, Pierius Valerianus.

C

Asperis & saxosis locis degunt. Locustæ uiuunt petrosis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica litora sectantur: æstate in opaca gurgitũ recedunt, Plinius. Carabus & astacus petras incolunt, & in eis pascuntur, Oppianus. Locustæ asperis, saxosiscꝫ locis proueniunt: astaci læuioribus ac terrenis. neutrum genus limosa amat: unde fit, ut grammari apud Hellespontum, & circa Thasum gignantur: locustæ circa Sigæum, & Athon.

Cõiectantur loca aspera, limosáue piscatores, oris littoralibus, atcꝫ alijs id genus indicijs, quoties capturam in alto libet exercere. littora potius uernis, hybernisćꝫ temporibus expetunt. conferunt se in altum, æstate uidelicet, cum aliàs calorẽ, aliàs frigus persequũtur, Aristot. ¶ *Natatio & motus.* Crustata, uelut locustæ, etiam natant, Aristot. Idem in libro de cõmuni animalium gressu: Locustæ (inquit) pedibus non gressus (ut cancri) sed natatus causa subnituntur. Cancri nandi studiosi non sunt, & uropygio carent, quo tamen locustæ præditæ sunt: quandoquidem ad natatum usui est, illi autem à natatione abhorrent. Locustæ suis caudis natant, celerrimecꝫ retrorsum, pinnarum caudæ adiunctarum beneficio, Idem. Cætera in aquis natant, locustæ reptantium modo fluitant, Plinius. id est, Crustata omnia in profundo natant, exceptis locustis, quę anguium modo supernatant, Massarius. Incedit locusta sua natura ante, cum nihil metuit, demissis in latera cornibus: at ubi metuit, fugit retro, longecꝫ sua cornua porrigit, Aristoteles. Verba Græca eius hæc sunt, historiæ anim. 8. 2. βαδίζει δὲ κατὰ φύσιν μὲν εἰς τὸ πρόσθεν, ὅταν ἄφοβος ᾖ, καταβάλλων τὰ κέρατα πλάγια. ὅταν δὲ φοβηθῇ, φεύγει ἀνάπαλιν, καὶ μακρὰν ἐξακοντίζει. Vuottonus uertit, secꝫ longiùs eiaculatur. sed uidetur ἐξακοντίζει referendum ad κέρατα, ut Gaza quocꝫ fecit. Non conuenit hac in re cum Aristotele Aeliano, qui historiæ animalium lib. 9. cap. 25. Locusta (inquit) cum nullius rei metu afficitur, tum ante uersus progreditur, obliquatis in latera cornibus, πλαγιάσας δεῦρο καὶ ἐκεῖσε τὰ κέρατα, ut ne aqua contra natationem ueniens reprimat cornua, & inde ultra progredi prohibeatur. Sin fugit & retrocedit, tum penitus demittit & laxat sua cornua, ἐξῆκεν αὐτὰ τελέως; & tanquam remis altiùs demissis scapham propellens, sic sese cõmouens, multum conficit itineris. Si nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ sunt rotũditate præpilata, ad latera porrectis: ijsdem erectis in pauore, oblique in latera procedunt, Plinius. ¶ *Victus.* Pascuntur uenatu pisciculorum circa sua cubilia, quæ in alto locis asperis, saxosis, cauernosiscꝫ faciũt. quicquid ceperint ori admouent suo forcipe, ut cancri, (& pisces etiã maiores uincere possunt,) Aristot. Lutũ & herbas comedũt, Albertus. ¶ *Latitatio.* Latent mensibus quinis: similiter cancri, qui eodẽ tempore occultant, Plinius. ¶ *Coitus, oua & partus.* Locustæ, squillæ & cancri ore coëunt, Plinius. Fit locustarum ouum (inquit Aristoteles) arenidum (*rubidum, ad carnem usq; protensum, Vuottonus*) in partes octo diductũ: singulis enim operimentis, quæ de latere extant, singula quædam cartilaginea iunguntur, quibus oua adhærent: totumcꝫ quasi species uuæ consistit: unumquodcꝫ enim illorum cartilagineorum in plura scinditur: quæ si discreueris, patent: sin aspicis tantũ, compositũ quiddam apparet. fiunt maxima, non quæ iuxta meatum,

meatum, sed quæ media sita sunt, minimaq; nouissima continentur. Magnitudo minimis, quanta granis ficuum est, nec meatum ipsum ulla contingunt, sed per mediũ hærent: utraq; enim ex parte, caudam dico, & aluum, bino maximè distinguitur interuallo: sic enim operimenta quoq; disposita sunt. Sed quoniam latera ipsa complecti satis nõ possint, addito extremo cuncta teguntur, idq; uelut operculũ obturat. Videtur prorsus locusta cartilaginosis illis particulis mandare oua, cum enititur, caudam adducens, & protinus comprimens, inflectensq; sese, parere. Cartilagineæ uerò illæ appendices per id tempus augentur, atq; ouorum capaces redduntur. partus enim in ijs recipitur, ut sepiarum in sarmentis, & qualibet colluuione collocatur. locustæ ad hũc pariunt modum, mox ubi ea sui corporis parte intra diem maximè uigesimum oua concoxerint, abigunt uniuersa, conglomerataq; ita in idem, ut & foris congesta appareant. Tum ex eo locustæ proueniunt intra diem maximè decimumquintum. & sæpe minores, quàm ut digiti magnitudinem expleant, capiuntur. excludunt igitur oua ante arcturum: abigunt iam concocta, atq; absoluunt ab arcturo. ¶ Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua super oua, atq; ita incubant, Plinius. ¶ Theophrastus astacos, & squillas senectam exuere ait, Athenæus. Crusta sua, & locustæ & cancri, tam nuper nati, quàm post, exuuntur per Ver, quemadmodũ angues membrana uernationis, quam senectutem appellant, Aristoteles. Locustæ & cancri ueris principio senectutem anguium more exuunt renouatione tergorum, Plinius. Locustæ inter marina, & astaci exuunt aut uêre, aut autumno post partum. Iam captæ aliquæ sunt locustæ, mollem habentes partem superiorem, quod crusta iam circumrupta detractaq; esset: inferiorẽ autem duram, quia nondum esset disrupta. non enim similis in his atq; in anguibus exutio fit. latent locustæ menses circiter quinq;, Aristoteles. ¶ Locusta (Omnia eius generis, Plinius) hyeme læditur, autumno & uêre pinguescit, & plenilunio magis, Physiologus. ¶ Locustis omnibus uita diuturnior data est, Aristoteles.

Crustam ueterem exuunt.

Corporis habitus.

D Cornibus inter se dimicant, Plinius. Dimicant inter se more arietum cornibus, quæ extollentes uibrantesq; feriunt aduersarium. sed uniuersæ etiam plerunq; tanquam gregis collegium uisuntur, Aristoteles & Aelianus. Gregatim & aciebus instructis pugnant cum alijs aciebus generis sui pro pascuis, uel fœtu, uel fœminis, Albertus. Locustæ uel pisces maiores conuincere possunt. euenit usu, ut locustis polypi superiores sint, & adeò, ut si eisdem in retibus senserit locusta polypum, præ metu emoriatur, Aristoteles & Aelianus. Polypum intantùm locusta pauet, ut si iuxtà uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, rursus polypum cõgri lacerant, Plinius. Locusta ideo inimicitias cum Polypo graueis habet: quòd hic cum illius brachia circumplexus fuerit, aculeis, quos in dorso insitos habet, præclarè contemptis, & pro nihilo habitis, illam ipsam circumplicans, suffocat. Cuius sanè rei haud inscia Locusta, à Polypo summe refugit, Aelianus 9.25. Carabum polypus odit, carabus murænam, Philes. Locustæ congros conuincunt. nam elabi non queunt propter asperitatem, Aristoteles. Rursus conger polypum superat. Qua ratione autẽ ex tribus istis unusquisq; à uicti sui uicto, (hoc est ab alio, qui inferior sit illo quem ipse uincere solet,) uincatur, explicatum est pluribus clariusq; suprà in Congro D. Carabus murænas & congros intra brachiorum complexum nactus conficit quidem, nil læuore aduersus asperitatem proficiente. ipse uerò intra polypi acetabula compulsus, perit, Plutarchus. Malum ingens (inquit Aelianus de animalibus 1.32.) & morbus agrestis & inhumanus inimicitiæ, atq; odium inhærens, penitusq; insitum: quod etiam ratione carentibus natura ingenuit inexpiabile, atq; implacabile. Muræna cũ Polypo capitali odio dissidet. Polypus cum Locusta graues gerit inimicitias. Murænæ etiam teterrima hostis est Locusta, atq; infestissima. Muræna Polypo brachia abscindit, dentium firmitate: pòst autem in eius uentrem subiens, his malis eum, quibus uerisimile est, afficit. Hæc enim è genere nantium est, ille uerò serpentium more graditur. Quòd si Polypus in saxorum colorem se uertat, nihil ei astutiæ hæ fallaces prosunt. Muræna enim eius ueteratoriam planè tenet. Cum uerò Polypus Locustas à se comprehensas strangularit, exugit carnes, atq; earum succum exhaurit, ac nimirum Locusta cornibus erectis iracundia furens, in eum modum Murænam mulieri iratæ similem lacessit. Hæc igitur aculeos quibus hostis præmunita est, mordicus tenet. illa uerò pedes acutos tanquam manus prætendens, utrinq; cuti inhærere fortissimè non intermittit. Muræna indignatur seseq; huc & illuc uersat, & acutas testas amplectitur, quibus confixa remollescit & succumbit: deniq; remissa iacet. Locusta ex hoste instituit prandium, Hæc Aelianus, ex primo Halieuticorũ Oppiani: unde infrà etiam eadem copiosiùs in Muræna D. ex Petri Gillij paraphrasi referemus. Horus locustam polypo superiorem facit, id quod falsum est. Vide inferiùs H.a. inter icones.

E Ad carabos (capiendos:) Vbi mormyrum ad forte quid alligaueris, purpuras decem cum oleo contundito, & musci parum (*καὶ βρύου τι μικρὸν, Andr. Lacuna uertit, ex bryoq; pauxillum madens,*) inspuito, (sic Andr. Lacuna: exponito, Cornarius, Græcè est πτύπζε) in saxum, & capies, Tarentinus in Geoponicis 20.44. ¶ Carabus esca est cantharo pisci capiendo idonea, Oppianus lib. 3. Halieut. ¶ Locustam corpore rubenti, aculeato, & aspero esse constat: ut ex Suetonio etiam apparet: qui Tyberium (Cæsarem) ait apud Capreas piscatori faciẽ (os, Rondeletius) locusta perfricari (crudeliter dilacerari) iussisse; quòd ille à tergo insulæ per deuia atq; aspera, ut locustam

dudum captam offerret, ad se improuisus erepsisset, Iouius. Vide in Mullo h.

F Carabi apponuntur dipnosophistis apud Athenæum. Carabum & Astacum inter cæteros pisces lautiores Matron parodus in conuiuio quodam Attico appositos ait, apud eundem. Locustæ optimæ habentur cum grauidæ sunt, ut & reliqua testa crustáue intecta, Aristot. Vnum hoc animaliū nisi uiuum feruenti aqua incoquatur; fluida carne nō habet callum, Plinius. Locustæ coqui possunt similiter ut leones marini, (*astacos sic nominat:*) quæ ex genere cancrorum, sed leone maiores habētur, Platina. ¶ Ex Apicij libro 9. cap. 1. Ius in locusta & carabo induta: Cepam pallacanam concisam, piper, ligusticum, careum, cuminum, caryotam: mel, acetum, uinum, liquamen, oleum, defrutum: hoc ius adijcito sinapi in elixaturis. Locustas assas sic facies: Aperiunť locustæ (ut assolet) cum testa sua: & infunditur eis piperatum, coriandratum: & sic in craticula assantur. cum siccauerint, adijcies eis in craticula quoties siccauerint, quousq; assantur bene, & inferes. In locusta elixa cū cuminato: Teres piper, ligusticum, petroselinū, mentham siccam, cuminum plusculum: mel, acetum, liquamen: si uoles, folium et malobathrum addes. Aliter locusta: Isicia de cauda eius sic facies: Foliū nardi, uuam prius demes & elixas: deinde pulpam concides: & cum liquamine, pipere & ouis isicia formabis. In locusta elixa: Piper, cuminum, rutam, nucleos: mel, acetum, liquamen & uinū. ¶ Idem Apicius lib. 2. cap. 1. Isicia (inquit) fiunt marina de cammaris, astacis, locusta, loligine, sepia. isicium condies pipere, ligustico, cumino, laseris radice. ¶ Carabi, cancri, squillæ, & similia: ægrè quidem coquuntur, multò tamē faciliùs ꝙ alij pisces. conuenit autem ea assari potiùs quàm elixari, Mnesitheus. Locusta hyeme læditur, autumno & uēre pinguescit, & plenilunio magis, Obscurus quidam ex Plinio. at Plinius hęc non de locustis tantùm, sed omnibus huius generis (id est malacostracis) scribit. Galenus in aphorismos 2. 18. locustas inter ea quæ tardiùs & paulatim alunt, numerat. Psellus in libro de ratione uictus inter ea quæ multum alunt & difficulter concoquuntur, carabides nominat. Et rursus: Duræ carnis pisces difficulter concoquuntur & multum nutriunt, ut astaci, paguri, fluuiatiles & marini (*Vide ne hæc differentia paguris, non carabis sit attribuenda*) carabi, & alia id genus. Celsus locustam minimè intus uitiari (*in uentriculo corrumpi*) docet. quem locum explicans Gulielmus Pantinus: Locustas (inquit) cum legis, tenui testa totum genus contectum comprehende: ut gammaros, cancros, astacos: quæ duritie carnis quadam, similiter ac testacea, cōstant. quanquam minus salsi humoris continent, & uix ægrè tandem concoquuntur. uerùm concocta firmum item præbent alimentum. Secus autem, crudum humorem mirum in modum accumulant. Carabum cibarijs Venerem mouentibus adnumerat Alexis. uide in Cochleis G. Locustas stomachicis in cibo conuenire docet Archigenes apud Galenum de composit. sec. locos 8. 4. Ostracoderma in cibo non admodum utilia sunt partibus circa thoracem ulceratis, & pus excreantibus: tamen cum humor (morbi causa) salsus & biliosus fuerit, nihil absurdi est præbere pectunculos, buccinas, astacos, locustas, Trallianus libro 7. in capite de empyematicis.

G Puerpera edat polypos, & locustas ut meliùs purgetur, Hippocrates libro 1. de muliebribus. Carabi astaciq; (*cocti esitati,*) & eorum ius potum, cōtra dorycnij uenenum prosunt, Dioscorides. Confectio medicaminis miri aduersum dysenteriam: Testam locustæ, id est illam spinosam uel aculeatam quæ est iuxta caput, combures nitidè, & postea teres, ut in tenuissimum puluerem redigas: & sic ei qui uentris fluxu uel rasura laborabit, ex uino uetere, si nō febricitabit: aut si inæqualis erit, ex calida aqua dabis: ita ut de singulis locustis testas singulas integras exustas per triduum bibat. mirè sanabitur, Marcellus empiricus.

H. a. Κάραβος, animal marinum, inde dictum quod capite incedat, παρὰ τὸ τῷ κάρᾳ βαίνειν: hoc est capite multum prominente: (*cancrorum enim genus capite caret.*) De naui etiam κάραβος dicitur: (*quòd super carina uideatur ingredi.*) κάρα enim carinam significat, Etymologus & Varinus. Καραβίδες, γρᾶες, Methymnæis, Hesychius & Varinus. Ego carabides non alios quàm carabos esse puto, ut in A. dixi. ijdem autē ut aliquibus γραψαῖοι dicti sunt, nimirū ab aculeis πρὸς τὸ γράφειν καὶ χαράττειν idoneis: ita fortè etiā γρᾶες alijs, id est uetulæ, à siccitate & scabritie testæ suæ, quam nimis exiccatam quoq; (ut & reliqua huius generis) ueluti senectam exuunt. At Cælius Rhod. simpliciter hunc locum ita uertit. Carabides uetulæ dicunť apud Methymnæos. Αἰγιλοῦρος, carabus, Hesychius & Varinus: forsan à caudæ motu, à quo ælurus etiam (id est felis) alio nomine ægilurus dictus uidetur. Καρβάριοι, carabi, Iidem. Κάραφις, carabus, Iidem. Karbanus (*malim Karabus*) id est, cancer marinus, Syluaticus. Agasti (*fortè Astaci uel Locustæ*) sunt cancri marini, Idē. ¶ Κάραβος uocabulum est dactylicum Oppiano. ¶ Κάραγος (Varinus non rectè habet Κάραβος) ὁ βραχὺς (fortè τραχὺς) ψόφος, οἷον πρίων, Hesychius.

Epitheta. Carabi epitheta Oppiano usitata sunt hæc: Αἴκτης, τρηχὺς, κραιπνὸς, ὀξυπαγής.

Aristoteles carabos nominat, quos Latinè scarabeos tauros dicere licet, Cælius Rhod. Carabus, genus edulij super prunis assi: & porta, Macedonum lingua: & qui in arentibus lignis succrescit uermiculus: & animal marinum; Hesychius. Καραβαία, lignum bifurcum, Hesychius & Varinus: nimirum quod similiter bifurcatur; ut carabi chela: furca. Αἰγίπυγος, herba quædam, uel carabus, Hesychius. sed pro herba legerim αἰγίπυρος. nam apud Varinum ægipyrus planta est spinosa, uel herbæ genus, folio lato, ut φακὸς: colore subglauco: ulceribus inflamma-

flammatis utile. Pro carabo autem ἀιγίπυγος, eiusdem significationis uidetur: cuius supra ἀιγιλοῦρος. Aegipyros herba quasi caprarum triticum, quòd eam fortè appetant in pabulo, uel quòd ad promouendam in eis copiam lactis, sicut & cytisus, utilis sit ipsis, eandem esse conijcio cum glauce. Glaux enim Dioscoridis cytisi aut φακοῦ, id est lenticulæ folia habet, quæ supernè uirent, auersaque cādidiora (*magis glauca nimirum, ut ab hoc colore ei nomen sit factum*) spectant, &c. Nascitur iuxta mare. Coquitur cum polenta, sale & oleo, ut in sorbitione extincti lactis ubertatē reuocet. Quòd autem additur apud Varinum ulceribus inflammatis eam prodesse, ad glaucium herbæ refrigerantis succum, non ad glaucem retulerim. Quòd si folia lenticulæ sunt, non erūt lata; ut in hoc etiam error sit apud Varinum: & in his uerbis, τὸ δὲ φύλλον ἔχει πλατὺ ὥσπερ φακός, uel omittendum πλατύ: uel legendum, τὸ δὲ φύλλον ἔχει ὡς κύτισος ἢ φακός, ex Dioscoride: cuius tamen codex Grecus noster pro κυτίσῳ habet κιττῷ. Sed de ægipyro plura scripsimus in Corollar. de Capra.

Icones.

Quòd si hominem Aegyptij (inquit Pierius Valerianus) municipij sui longè principem, sed tyrannica in ciues dominatione utentem, notare uellent, polypum & locustam adpingebāt. locustæ siquidem dominationem uidentur in polypos exercere, primasque inter eos obtinere parteis, ut apud Horum legitur. Cæterum Aristoteles priores polypo tribuit, &c. *& uerè quidem. uide suprà in D.* Popularis seditionis studiosum hominem (inquit alibi idem Pierius) significare qui uolunt, locustas duas marinas sese inuicem incursantes pingunt. uidere enim sæpe est uniuersas tanquam gregis collegium celebrare, dimicare interim inter se cornibus arietū modo, ac mutua flagellatione inuicem sæuire: & genuinum est ciuibus (inquit Pindarus) inuicem inuidere.

Propria.

Callimedon rhetor Carabi cognomen est assequutus, quòd eo cibo insigniter oblectaret. Vixit is Demosthenis tempestate, opsophagia præcipuè celebratus. propterea in eū Alexis: Ὑπὲρ πάτρας μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει, Ὑπὲρ δὲ μήτρας Καλλιμέδων ὁ Κάραβος, Cælius. Ab eodem Alexide inter parasitos Καλλιμέδων ὁ Κάραβος numeratur. Pueri accedebāt (inquit Athenæus lib. 3.) in discis ferentes carabos maiores Callimedonte rhetore, qui Carabus inde cognominatus est, quod hoc opsonio apprime delectaretur. hunc ait Alexis æneam statuam Στῆσαι Παναθηναίοισιν ἐν τοῖς ἰχθύσιν Ἔχουσαν ὀπτὸν κάραβον ἐν τῇ δεξιᾷ. Euphronis etiam elegantem hunc iocum Athenæus recitat: Οὑμὸς διδάσκαλος δὲ μήτραν σκευάσας Παρέθηκε Καλλιμέδοντι, κἀθιόνθ' ἅμα Ἐποίησε πηδᾶν, ὅθεν ἐκλήθη κάραβος. hoc est, Magister meus (coquus aliquis) uuluam adeò lautè apparatā Callimedonti apposuit, ut ille uoluptate & delicijs captus inter edendum saltârit, atque inde Carabi sit nomen adeptus. Et rursus libro 8. Callimedon quidam (inquit) φίλιχθυς καὶ διάστροφος τοὺς ὀφθαλμούς, Carabus cognominabatur. Vbi & Antiphanis uersus hos recitat: Τὸν κάραβον δὲ τόνδε πρὸς τὰς μαινίδας Ἀπόδος. Παχύς γε νὴ Δία. ὦ Ζεῦ· τίς ποτε Ὦ Καλλιμέδων σε κατέδετ' ἄρτι τῶν φίλων; Οὐδεὶς ὃς ἂν μὴ κατατιθῇ τὰς συμβολάς. ¶ Sarambus quidam caupo Carabus cognomine celebrat̃ quòd optima uina parârit, apud Athenæum libro 3. ¶ Carambis, Κάραμβις, promontorium Paphlagoniæ, παρὰ τὸ κάρα καὶ τὸ βαίνειν, caput enim eius multùm in pelagus procedit, Etymologus: qui & carabi animalis eandem originem facit. Cárabis, nomen loci, Suidas: legendum fortè Carambis.

Speusippus ex malacostracis similia esse scribit, κωρανόν (malim κάραβον,) ἀστακόν, νύμφην, πάγουρον, &c. Athenæus. Squillæ Indicæ locustis maiores sunt, Aelianus. Cicada marina maxima parui carabi speciem similitudinemque gerit, Idem. ¶ Mensis remotis puer euerrat ὀστρέων κόγχας, καὶ καράβων ὄστρακα, Pollux. ¶ Oppianus dixit carabi, νῶτα ὀξυβελῆ, ἄγγος ὀξύπορον. & de eodem, σκληροῖσιν ἀρηρὼς γυῖα χιτῶσιν. Item, Ἐν δ' ἐπάγη σκολόπεσσι καὶ ὀξείῃσιν ἀκωκαῖς Ὀστράκου, de muræna aculeis testæ locustæ transfixa. Cornua locustæ idem poëta uocat κέντρα, id est stimulos: & chelas eius δολιχάς, id est, oblongas cognominat: ijsque murænam ab ea cōprehendi ait, & forcipibus comparat. Medicus apud Plautum à Menæhmo interrogat, an unquam ei soleant oculi duri fieri. respondet ille: Quid, tu me locustam censes esse homo ignauissume? b.

Multi olim locustas in cibo affectasse dicunt̃, Athenæus. Locustæ Scyriæ, id est, circa Scyrum captæ, ab Antiphane apud Athenæum cōmendantur. Piscantes circa quoddam Africæ litus loco petroso, adulti quidem murænas & carabos bene magnos capiebant: minores uerò natu, gobios, &c. Synesius in epistolis. Aristophanes in Thesmophoriazusis inter alios cibos carabum magnum nominat: Anaxandrides apud Athenæum carabos assos. f.

Ad dispnoicos, hepaticos, & nephriticos: In beryllo sculpe cornicem, & sub pedibus eius carabum reclude, & modicum sauinæ, & modicum cordis uolucris sub lapide. & porta ut uis, Kiranides libro 1. g.

Mætij Quinti epigramma in carabi testam Priapo dicatam à piscatore, ex Anthologij libro 6. sectione 3.

Ἀκταίης νησῖδος ἁλιξάντοισι Πρίηπε Χοιράσι, καὶ τρηχεῖ τὸν πόμενος σκοπέλῳ,
Σοὶ Πάρις ὀστρακόδερμον ὑπ' εὐθήροισι δαμέντα Ὁ γριπεὺς καλάμοις κάραβον ἐκρέμασε.
Σάρκα μὲν ἔμπυρον αὐτὸς ὑφ' ἡμίβρωτον ὀδόντα Θεὶς μάκαρ, αὐτὸ δέ σοι τοῦτο πόρε σκύβαλον.
Τῷ σὺ δίδου, μὴ πολλὰ, δὶς εὐάγρου δὲ λίνοιο Δαῖμον, ὑλακτούσης νηδύος ἡσυχίην.

DE LOLIGINE MAGNA, TEVTHO GRAECORVM, LOLIO GAZAE, RONDELETIVS.

Insunt huic capiti cõmunia quædam utriq́, uel potiùs triplici loligini.

Teuthus et teuthis quid differãt in magnitudine & figura. & parui quoq; teuthi esse genus quoddam. Lib. 4. de hist. anim. cap. 1.

B PRIVSQVAM ad loliginum historiam ueniamus, de nominibus τευθὶς καὶ τευθός aliquid dicendum, ne nominum uarietas rerum cognitioni obstare posit. Aristoteles libro 4. de hist. animal cap. 1. τευθίδα καὶ τευθὸν magnitudine differre scripsit, ut τευθοὶ maiores sint, τευθίδες minores. Sunt hæc eius uerba. τῶν τευθίδων οἱ τευθοὶ καλούμενοι ἐπὶ πολὺ μείζους. γίγνονται γὰρ καὶ πέντε πήχεων τὸ μέγεθος. Teuthidibus multò maiores sunt teuthi, quippe qui in cubita quinq; excrescant. Athenæus ex Aristotele cùm de teuthide dixisset, subdidit: ὁ δὲ τευθὸς μόνῳ τούτῳ διαφέρει τῷ μεγέθει, γίνεται δὲ καὶ τριῶν σπιθαμῶν. A teuthide magnitudine sola teuthus differt; accrescit autem ad tres palmos maiores. Veruntamen parui etiam sunt teuthi. Aristoteles: ἔστι δὲ τὸ γένος ὀλίγον τῶν τευθῶν. Est etiam paruum teuthorum genus. Vides hîc τῶν τευθίδων καὶ τῶν τευθῶν in magnitudine discrimen. Præterea τῶν τευθῶν alios magnos, alios paruos esse. Iam uerò figura etiam differre τὰς τευθίδας καὶ τοὺς τευθοὺς docet idem Aristot. Διαφέρουσι δὲ τῷ σχήματι τῶν τευθίδων οἱ τευθοί. πλατύτερον γάρ ἐστι τὸ ὀξὺ τῶν τευθῶν. ἔτι δὲ τὸ κύκλῳ πτερύγιον περὶ ἅπαν ἐστὶ τὸ κύτος. τῇ δὲ τευθίδι ἔλασσον. ἔστι δὲ πελάγιον ὥσπερ ἡ τευθίς. Figura à teuthidibus disident teuthi. pars enim teuthorũ quæ exit in acutum, latior est. Præterea pinnulæ totam aluum (*totum alueum, Gaza*) ambiunt, quæ in teuthide sunt minores, (*ἔλασσον Græcè, gen. neutro, quod referendũ uidetur potiùs ad τὸ ὀξὺ quàm ad pinnas. quanquam Gaza ad pinnulas retulit, his uerbis: cum in lolligine partem aliquam relinquant.*) Pelagius uerò est teuthus, ueluti & teuthis.

Figura. Ibidem.

Lib. 4. de part. anim. cap. 9.

Et alio in loco Aristoteles de mollibus loquens: Πτερύγιον δ᾽ ἔχουσι πάντα ταῦτα κύκλῳ περὶ τὸ κύτος. τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων συναπτόμενον καὶ συνεχές ἐστι, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων τευθῶν. αἱ δὲ ἐλάττους, καὶ καλούμεναι τευθίδες, πλατύτερόν τι τοῦτο ἔχουσι, καὶ οὐ στενόν, ὥσπερ αἱ σηπίαι, καὶ οἱ πολύποδες: καὶ τοῦτο ἀπὸ μέσου ἠργμένον, καὶ οὐ κύκλῳ διὰ παντός. Pinnam habent omnia hæc aluum ambientem, quę quidem in aliis iuncta continuaq; est, atq; etiam in magnis teuthis: minores autẽ quæ teuthides nominantur, latiorẽ habent, & non angustam ueluti habent sepiæ & polypi, non totam aluum ambientem, sed à medio initium sumentem. Hac natant & se dirigunt, ut aues cauda pennis condita. Rursus hîc habes teuthos magnos, ut à paruis discernant, & teuthidas paruas, earũq; à teuthis differentiã.

Τευθὸς Gazæ lolius, nouo uocabulo Plinius tũ τευθὸν tum τευθίδα loliginẽ conuertit.

His declaratis, quibus nominibus τευθίδα καὶ τευθὸν ueteres Latini expresserint, inquirendum. Gaza τευθοὺς lolios, τευθίδας loligines interpretatus est. At lolii uocabulo nullus ueterum Latinorum, quod sciam, usus est. Ideo nomẽ hoc à Gaza factum fuisse perspicuitatis gratia iudico. Etenim si eodem, loliginis scilicet nomine τευθίδα καὶ τευθὸν expresisset, incertam obscuramq; interpretationem reddidisset. Plinius quem τευθὸν uocauit Aristoteles, loliginem Latinè dixit. Quæ enim Aristoteles περὶ τευθῶν dixit. Γίγνονται γὰρ καὶ πέντε πήχεων τὸ μέγεθος, γίγνονται δὲ καὶ σηπίαι διπήχεις: Plinius sic conuertit: In nostro mari loligines quinûm cubitorũ capiuntur, sepiæ binûm. Alibi quas Aristoteles τευθίδας dixit, Plinius etiam loligines interpretatus est. Αἱ δὲ σηπίαι καὶ αἱ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι, τὰ στόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι, καταντικρὺ ἀλλήλαις νέοντες ἐναντίως Plinius: Sepiæ & loligines coëunt linguis componentes inter se brachia, & in contrariũ nantes. Ex quibus efficitur, ut interim maculam unam deleamus, pro νέουσι legendum esse ὀχεύουσι uel ὀχεύονται. Idem cõfirmat ipse contextus & Gazæ interpretatio. His addam ex Athenæo lib. 7. mollia omnia τὰ τευθώδη nominata fuisse. Μαλάκια, inquit, καλεῖται τὰ τευθώδη. Quare cùm Plinius & ueteres alii loliginem dixerint, eodem nomine semper utemur. Dicemusq; aliam loliginẽ esse magnam, aliam paruam, illudq; inter has discrimen esse quod Aristoteles explicauit.

Lib 9. cap. 30. Lib. 5. de Hist. animal. cap. 6. Lib. 9. cap. 51.

Τευθώδη, omnia mollia.

A B Loligo igitur magna, quæ τευθὸς rectè dicitur, ea est quam calamar nostri uocant, à thecæ scriptoriæ (*quam calamarium uulgò nominant*) similitudine: siue quòd in ea reperiantur, quæ ad scribendum necessaria sunt uidelicet atramentum & gladiolus, qui altera parte cultrum, altera calamum siue pennam refert, minimè uerò osicula duo ut quidam (*Grammaticus aliquis in Promptuario linguæ Lat.*) impudenter contra αὐτοψίαν scripserunt, quorum alter cultri, alter calami loco sit. Prouinciales tothena corrupto nomine pro teutho uocant. Baionenses cornetz & corniches magnam loliginem à parua distinguentes.

B Piscis est pelagius, gregalis, ex mollium genere, pedibus, promuscidibus, capite, oculis, ore, lingua, fistula, partibus internis quibusdam, coëundi modo, sepiæ similis. His uerò dissidet. Corpore

pore eſt longiore, rotundiore, in acutum deſinente. Sepia breuior eſt & latior, durioreq́ carne. Sepiæ os internũ in prona parte ſitum quod ſepium uocatur, robuſtum, latum, media natura inter os & ſpinam, friabile quid & fungoſum cõtinens. Loliginis τὸ ξίφος, id eſt, gladius, tenuis eſt, anguſtus, cartilagineus, pellucidus. Promuſcis dextra craſsior. Atramentum nigrũ non infrà ut in ſepia, ſed prope mutin. Pinnulæ latiores ſunt quàm in ſepia, non totam aluum ambientes, & in angulum acutum in lateribus deſinentes. Loligo mas à fœmina differt, quòd intus meatus duos habeat, quibus mas caret, ſicuti in ſepijs euenit. Quamobrem errant qui loliginem fœminam eſſe putant, lolium uerò à Gaza nominatum, marem, cùm etiam in lolio differentia maris & fœminæ modo dicta reperiatur. Præter atramentum, ſuccum quendam purpuraſcentem continet, unde ſubpurpureas loligines coctas reddi puto. Hunc ſuccum loliginẽ in metu effundere, ut ſe ſeruet, ſcripſit Oppianus lib. 3. ἁλιευτικῶν, quemadmodum à ſepia atramentum, negatq́ loligini atramentum eſſe. Ταῖς δ' ἴσα τεχνάζουσι καὶ ἠερόφοιτα γένεθλα Τευθίδες· οὐδ' ἄρα τῇσι μέλας δόλος, ἀλλ' ὑπέρυθρος ἐντρέφεται· μῆτιν δὲ πανείκελον ἐντελέουσι. Hac in re ab Ariſtotele diſſentit Oppianus. Ariſtoteles enim autor eſt mollia omnia uiſceribus carere; ſed mutin habere, & atramentum, quod omnia in metu effundunt.

Cũ ſepia quid ei commune, quid diuerſum. — *Sexus differentia.* — *Atramentũ eis ineſſe, & (D) inſuper ſuccũ re quendam purpureum.* — *Lib. 4. de hiſt. cap. 1.*

Parit loligo oua connexa ſepiarum modo, non in litore ut ſepiæ, ſed in alto; quam ob cauſam rariùs oua loliginum quàm ſepiarũ inueniuntur. Promuſcidibus cibum capit oriq́ admouet ſepiarum more. Neq; huic, neq; ſepiæ bimatu uita longior. C

Habetur hodie inter delicatos & bonos cibos. Sed de carnis ſubſtantia & præparatione proximè dicetur. F

DE LOLIGINE PARVA, QVAM TEVTHIDEM Græci uocant, Rondeletius.

Vide quædam huic communia in præcedenti capite.

Loligo parua ea eſt quæ à Gallis, præſertim Santonibus, caſſeron dicitur: à noſtris glaugio, corrupta uoce, opinor, ex gladiolo. quanquam Monſpelienſes noſtri calamar & glaugio ſæpe cõfundant. Alij magnitudine diſtinguunt. Τευθὶς eſt Ariſtotelis; nunquam enim in magnitudinem accreſcit. A

Pinna lata inferiore loco oritur quàm in loligine magna, quam τευθὸν appellauimus cum Ariſtotele. prætereà extremum acutius eſt, gladiolus etiam ipſe acutior: quibus notis τευθίδα à teutho ſecreuit Ariſtoteles. Alioqui pediculorum numero, promuſcidibus, oculis, capite, corporis forma, gladioli ſubſtantia, atramento, deniq; partibus omnibus tum internis, tum externis perſimiles ſunt. B

Mollitie & teneritudine carnis præſtant loligines paruæ, magisq́ à noſtris cõmendantur. Hęc Athenæus de teuthide ex Ariſtotele: Ariſtoteles ſcribit teuthidem (loliginẽ paruam) ex gregalibus eſſe, in plurimis ſepiæ ſimilem, maximè pedum numero, promuſcidibus. Pedum autem alij minores, qui inferiores; alij maiores, qui ſuperiores ſunt. Ex promuſcidibus dextra, craſsior. Huius corpuſculum totum tenerum ac longiuſculum eſt. Habet autem in ueſica humorem, non nigrum, ſed pallidum, teſtam (oſtracum) paruam admodum & cartilagineam. Quæ omnia perappoſitè quadrant, & ex Ariſtotelis ſententia dicta ſunt, præter illud quod de atramento dicit: negat enim nigrum humorem Teuthidi ineſſe, cum Ariſtoteles mollibus omnibus τὸν θολὸν tribuat, id eſt, atramentum quod in metu effundunt, ut eo infuſcata aqua abſcondantur. Quare quum Athenæus atramenti uice humorem pallidum loliginibus ineſſe ſcribit: mutim quę pallido uel ſubflauo humore ſuffuſa eſt, pro humoris huius folliculo ſiue ueſica uſurpauit. Atrũ loliginis humorem μεταφορικῶς pro liuore hominis atri, id eſt, maleuoli poſuit Horatius: Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt Aerugo mera. Vbi Porphyrio ex loliginis ſucco liuorem mentis uult intelligi, ex ærugine uenenum. F

Libro. 7. — *Contra Athenæum de atramenti colore.* — *Lib. 1. ſermo. ſatyra 4.*

Loligines paruæ ob mollitiem à multis carniuoris piſcibus expetuntur, maximè à lupis ma- C

Volatus. rinis, ſed uolatu uitæ ſuæ conſulunt, teſte Oppiano.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἠέρα δ' αὖ τέμνουσι καὶ εἰνάλιοί περ ἐόντες Τευθίδες, ἰρήκων τε γένος, βυθίη τε χελιδών.
Οἳ δ' ὅτε ταρβήσωσιν ὑπέρτερον ἐγγύθεν ἰχθὺν Ἐξ ἁλὸς ἀνθρώσκουσι, καὶ ἠέριοι ποτέονται.

Lib. 32. cap. 2. Quanquam etiam ſine metu & citra periculum loligines extra aquam uolitantes ſeſe efferãt, tanta multitudine aliquando ut nauigia demergant, inquit ex Trebio nigro Plinius, quod omnino incredibile non eſt. nam loligines plurimæ mutuò ſeſe complexæ natant, qua de cauſa euenit ut multæ ſimul capiantur.

A Plutarchi interpres τευθίδας gladiolos interpretatur, non ſatis rectè, cùm longè alius ſit piſcis qui à Latinis gladius, à Græcis ξιφίας dicatur. *Monſpelienſes quidem hunc piſcem glaugio uocare quaſi gladiolum, ſuprà dictum eſt: audio & circa Rupellam in Gallia, eadem ſignificatione Couteau nominari, ſiue per ſynecdochen ab oſsis ſui ſpecie, ſiue ab aluei eius ad capulum cultri ſimilitudine.*

H.h. Minimè ſilentio prætereundum perelegans Themiſtoclis in Eretrienſes ſcomma, quo eos timiditatis & ignauiæ notans loliginibus ſimiles eſſe dixit, & μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχειν, id eſt, habere quidem gladium, cor uerò non habere: *ut annotauit Cælius Lectionum antiquarum 24. 28. ex Plutarcho.*

F Vilem hunc fuiſſe piſciculum præſertim Athenis indicat prouerbium inde ſumptum, ut qui ita inopia premeretur, ut ei uiliſsima quæque corroganda eſſent, etiã teuthide egere diceretur. Ariſtophanes in comœdia cui titulus Ἀχαρνῆς: Ὃν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον, id eſt, quem etiam uideam teuthide egentẽ. (*Meminit Suidas in* Τευθίδες: *& Cælius Antiquarum lectionum 24.28.*) Contra hoc tempore loligines paruæ à diuitibus, & à gulæ proceribus maximè appetuntur, & magnopere commendantur, præſertim à perito coquo apparatæ. Sunt autem cum atramento ſuo coquendæ, & oleo ſiue butyro, pipere, omphacio condiendæ. Alij farina conſperſas cum oleo uel butyro in ſartagine frigunt. Sed mihi duriuſcula carne ac proinde difficilioris cõcoctionis eſſe uidentur, maximè ſi paulò grandiores ſint. *Libro 7.* Alexis (citante Athenæo) in Eretrico coquum exponentem facit, quonam pacto ex loligine placentæ, ſiue libi, ſiue farciminis genus fieret, ſcilicet abſciſsis pinnis, infarcta pinguedine, & aſperſis recentioribus & delicatioribus aromatis. Atque id farcimen (*πέμμα quoddam* [*panificij genus intelligo*] *ab Iatrocle in Artopœico teuthidem uocari Pamphilus refert, Athenæus*) etiam τευθίδα appellatum fuiſſe ſcripſit Pamphilus. Τευθὶς, πέμμα πλακουντῶδες, Varinus. *Panificij aut placentæ genus fortè fuit inſtar teuthidis in cirros quoſdam diuiſum.*

DE LOLLIGINE, BELLONIVS.

B Lolligo longiori, quàm Sepia, corpore prædita eſt, atque eodem modo mollis eſt. Pinnulam habet non adeò anguſtam, neque per totum alueum circumactam, ſed de medio orſam.

A Gallis Caſſeron uocatũ Romanis, Venetis ac Neapolitanis Calamaro, quaſi atramentariũ dicere uellẽt: Genuẽſib. & Maſsilienſib. Totena: ijs uerò qui Baionã incolũt, Cornet uel Corniche.

B Octo cirros ut Sepia habet, multò quàm Polypus breuiores, Sepia tamẽ longiores. Atramentum nigrum continet Sepiæ modo. Grandem quoque habet aluum & fiſtulam ut Sepia: gladium etiam in tergore, alteri tantùm huius parti inhærentem. Duo crura ſiue duas proboſcides longas exerit ex cirrorum congerie, teretes, multis in extremo toruliſ ſeu acetabulis concauas, quibus cuncta quæ uenatur, capit, & ori admouet: & ad ſaxa quibuſdam ueluti iactis anchoris cõfirmat. His etiam utitur, quoties de more palpat, & piſciculos retinet: quibus maiores quoque nonnunquam euincit. Roſtrum porrò illi eſt Pſittaco ſimillimum.

C Lolligo diligenter, quicquid in ſtomachum demittit, roſtro atterit, quocirca cuncta, quæ in eius ſtomacho percipiuntur, pulmenti faciem habent.

B Bina ſunt illi uentris conceptacula, ut & alijs mollibus: ſed alterum magis ingluuiem imitatur. Inter Lolliginem marem & fœminam hoc intereſt, quòd fœmina inteſtina cõtineat duo, quibus mas omnino caret.

C Coëunt ora applicantes, & brachia inter ſe cõplectentes, pariuntque in alto. Sola enim ex mollium genere pelagia eſt Lolligo: conſertumque ac continuum huic ouum quale Sepijs eſt. Viuendi quoque ſpatium ut Sepijs breue. nam exceptis paucis, bimatũ non complet. Inter eos piſces qui *Volatus.* ſe extra aquam in aëre efferunt, Lolligo numeratur ab Oppiano his uerſibus:

Lolligo, miluusque rapax, & mitis hirundo,
Cùm timeant magnum uenientem è marmore piſcem,
Proſiliunt ponto ſcindentes aëra branchis, (*pinnis.*) Et paulò pòſt:
Effugit horrendos piſces hominemque ſagacem Lolligo.

F Eſt autem, ut Diphilo placet, concoctu facilior quàm Sepia, atque ori magis grata: quanquam uterque uilis eſt piſcis apud omnes nationes.

DE LOLLIO, BELLONIVS.

(A) B Lollius, Romanis ac Venetis Totena dictus, ipſa quidem Lolligine maior eſt, ut cubitorum interdum quinque eſſe ſoleat, inquit Ariſtoteles. Exteriore quoque corporis nota aliquantulũ à Lolligine diſcernitur. Pars enim Lollij, quæ exit in acutum, in Lolligine latior eſt. Quinetiam pinnulæ totum Lollium ambiunt, (*pictura Rondeletij hoc non oſtendit*) iunctæ perpetuæque, quæ alioqui in

Lolli-

Lolligine partem aliquam uacuam relinquunt. Minus autem accedit ad Polypum quàm Sepia. nam corpus ei oblongum est, cartilagineum, duabus pellibus obductum: gladium arctiorē et magis cartilaginosum in tergore cōtinens, translucidum uitri modo, tenui theca inclusum. rostrum aquilinū, psittaci figura. Sed eodem modo atramentum, quo Sepia, emittit. & cirros octonos habet, breues tamen: in quibus totidē acetabula conspicies, quot in Sepijs. Ac præter illos octonos, duo quoq; longa flagella seu promuscides multis in extremo acetabulis circunsessa uidebis: quibus à longè cancros, ursos, astacos, paguros, & omne pisciculorū genus arripit. Porrò Lollij acetabula, præter Sepiarum & Polyporū morē, tribus introrsum aculeis osseis robustis, in gyrum munita sunt: quibus ueluti uncinis arripit quod cupit, ut nō omnino sit tutum Lollium manu in ipso mari contrectare ac prehendere. Latas in gyrū diffundit pinnas: à cuius ore corneo gula prætenditur angusta, & usq; ad stomachū longa, quem habet amplissimum, atq; adeò ingluuiem oblongam, quæ hunc præcedit.

Loliginis maioris hanc formam, etsi minùs exquisitam quàm Rondeletij opinor, ut Venetijs olim mihi confecta est, addidi.

Quicquid exest, multùm antè cōminuit ac mandit. Non secus natat, ac Polypus & Sepia.

Eius caro eadē est quæ & Sepiæ uel Lolliginis, atq; eodem modo cum suo atramēto elixari ex aceto solet.

COROLLARIVM DE LOLLIO, VEL Lolligine maiori.

Lollius à lolligine an specie differat, an solo sexu, φ scilicet lollius mas sit, lolligo fœmina, considerandum: uidebitur certè eadem species ex Aristotele, tam libro historię quarto, quàm quarto de partibus, Vuottonus. Nicandri etiam Scholiastes Græcus τεῦθον marem esse putat, τευθίδα fœminā. Sed Rondeletius specie quoq; hos pisces differre, satis ostendit. Lollium, qui maior est Lolligine, & pinnas propius accedentes ad extremam caudam habet, Massilienses quasi Latinè nuncupant Lollium. ad Sepiæ quidem similitudinē accedit, sed & longior & strictior est: octo pedibus, ijsq; quàm Polypi minoribus nititur, Gillius. Τευθὸς in nostris Aristotelis codicibus plerūq; oxytonum scribitur: unde & genitiuus pluralis τευθῶν ultimam circunflectit: quem tamen etiam paroxytonū reperias τεύθων (lib. 4. cap. 1. historiæ anim.) à recto singulari penanflexo τεῦθος: sicut apud Athenæum quoq; scribitur. Hoc peculiare, τεῦθος & τευθὶς, species significare diuersas: cum in alijs plerisq; piscium nominibus similiter dicatalectis, nihil diuersum, nisi fortè sexu tantū indicent. Cantharus & cantharis, piscis unus uidetur. sic cammarus & cāmaris: carabus & carabis: phycus & phycis Vuottono. at batus & batis sexu differunt, ut thynnus quoq; & thynnis. Ex his fœminina in is omnia apud Gręcos oxytona sunt: masculina in os barytona. nisi quis τευθὸν excipere uelit: ego propter analogiam, & ea quæ citaui loca authorum, τεῦθον quoq; barytonum fecerim: uti apud Nicandrū quoq; reperio in Lepore mar. & eius Scholiasten. Calamaro nomē Italis usitatum est pro lolligine minore: ei similem esse aiunt qui uulgo Totano dicatur, Lollium intelligo: quanquam aliqui per e. in penultima scribunt Totena Romanis ac Venetis de Lollio usitatum nomen, ut Bellonius: Genuensibus uerò & Massiliensibus, de Lolligine (*minori.*) Rondeletius similiter per e. scribit, & Prouincialibus Lolium (id est Loliginem maiorem) sonare docet. ¶ De Germanico nomine dicet paulò pòst in Lolligine minori. ¶ Ἔστι δὲ τὸ γένος ὀλίγον τῶν τευθῶν. διαφέρουσι δὲ τῷ σχήματι τῶν τευθίδων οἱ τευθοὶ, Aristoteles historiæ 4. 1. Gaza sic

Piscium nomina in is terminata.

uertit: Sed lolliorum (teuthorum) genus pusillum admodum est, & facie quoque à lolligine dissidens. Mihi uerò Aristotelis sententia hæc uidetur: Cum paulò antè dixisset; Teuthi multò maiores sunt quàm teuthides: subiungit: Est autem & paruum quoddam teuthorum genus. Differunt præterea teuthi & teuthides figura quoque. Similiter & Rondeletius sentit: sed Gazæ translationẽ non reprehendit: nec Græca Aristotelis uerba emendat. apparet sanè legendum, ἔστι δέ τι (non τὸ) γένος ὀλίγον, &c. uel, ἔστι δὲ καὶ γένος ὀλίγον.

B Teuthus à teuthide magnitudine tantùm differt. accedit autem ad tres dodrantes. colore subruffo est, ὑπέρυθρος. Ex dentibus inferior in eo minor est: superior uerò maior. uterque niger, & accipitris rostro figurâ non absimilis. disciſſo alueo uentriculus suillo similis uidebitur, Athenæus tanquã ex Aristotele. ¶ Aristoteli teuthi pisces sunt molles; peculiares binas sortiuntur promuscides, &c. Vide in genere de mollibus.

C Teuthi gregales sunt, Aristotel. ¶ Teuthum & sepiam breuis esse uitæ Aristoteles author est, Athenæus.

COROLLARIVM DE LOLLIGINE MINORI, & de Loligine simpliciter.

A Loligo ut & cætera mollia, ossibus, sanguine & uisceribus carent, Aelianus. Loligo sic dicta est quasi Voligo, quòd subuolat, litera cõmutata prima, Varro. Sed hæc origo primã breuem requireret, quæ tamen produci solet, ab Horatio, Ouidio: & per l. duplex à Gaza & alijs recentioribus ferè scribitur: doctiores plerique l. simplici scribunt, ueterum opinor codicum imitatione. nonnulli in carmine gemino l. scribi debere tradunt, cum producitur: tanquam innuant, corripi etiam posse cum per simplex l. effertur: ut relliquiæ, rellígio. Vligines indocti quidam (ut Syluaticus) pro loligines dicunt. Lolliginem Ligures, atque plerique alij Itali ex eo Calamarium appellant. A Massiliensibus etiam nunc antiquitatis suæ retinentibus Taute appellatur, quasi Græcè τευθὶς, Gillius. Hispanis etiam Calamár uocatur. Sepias & lolligines Germani una uoce uocant Blackfisch, ab humore atramento simili, quẽ habent loco sanguinis. eum enim humorem Germani black appellant, Eberus & Peucerus. Anglis blak nigrum significat. Adamus Lonicerus sepiam duntaxat blackfisch appellari scribit. Quòd si generale nomẽ hoc ad mollia faciamus, species sub eo contentas differentijs adiectis, Germanis nostris ita interpretabimur: Loligo maior, ein grosser langer blackfisch. Loligo minor, ein kleiner langer blackfisch. Sepia, ein breiter blackfisch. Dise try haben all kurtze füß / ein groſslachten leib / können nit gaan. Polypus, ein blackfisch mit eim kleinen leib / vnnd langen füssen / daruff er auch gaan kan. Sepiam quidem Angli uocant Cuttel uel Cuttle: quòd carnis mollitie & substantiâ, intestina quadrupedum referat. inde genus omne mollium Germanicè rectè nominabimus Kuttelfisch, (uocabulo nostræ dialecto magis conueniente quàm Blackfisch,) & differentias præscriptas adijciemus, uel sic, Lolligo ein Raankuttel: nam raan gracile & oblongũ nobis significat. Germani, præsertim superiores ad quos aduehitur, Sepiam Meerspiñ, id est Araneũ marinum nominant: quo nomine si quis pro genere uti uoluerit, utatur: mihi quidem non placet, quoniam alia quoque marina quædam animalia, præsertim crustata, araneæ nomine ueniunt, ut suprà in A. elemento ostendi. Quòd si quis cõmune Gallis, Hispanis, & Italis calamarij de loligine nomen, Germanicum facere uoluerit, & expresso magnitudinis discrimine duo eius genera distinguere, sic efferat licebit: kleiner Schreibzeüg: Grosser Schreibzeug. Loligĩe piscem quem Itali calamarium uocent, Sleue ab Anglis nominari, Io. Fauconerus me docuit.

B In Ponto sepia non est, cum loligo reperiatur, Plinius. Speusippus sepiam & teuthidem similes esse ait. Loligo sepiæ similis est, uerùm oblongior & angustior, (nam sepia latior est, Aristot.) Sepias quoque & loligines eiusdem magnitudinis, (*cuius Polypus, ad Carteiam captus, hoc est, pondo* D C C.) expulsas in litus Bæticum, Trebius Niger author est. In nostro mari loligines quinûm cubitorum capiuntur, sepiæ binûm, Plinius. Inest loligini gladiolus perspicuus & crystallo persimilis. Eidem & sepiæ, sunt barbæ, crines & acceptabula, aliquanto breuiora quàm polypo, quibus escam corripiunt: corporum uerò aluei, aliquanto capaciores quàm in polypis: quod natura prolixioribus postea capillamentis in polypo compensauit, Iouius. ¶ Aquatilium mollibus ossa nulla: sed corpus circulis carnis uinctum, ut sepiæ atque lolligini, Plinius. Inter lolliginem marem & fœminam hoc interest, quòd fœmina intestina continet duo, ueluti mammas: quę si aluo dissecta inspectes, facile uideris. Mas omnino ijs caret, Aristot. ¶ Mollia sunt loligo, sepia, polypus, & cætera eius generis. his caput inter pedes & uentrem: pediculi octoni omnibus, Plinius. Sepiæ, lolligini & lollio alueus amplus est, crura breuia, ita ut potestas nulla sit ingrediendi, cum polypi uel ingredi possint. Eadem genera peculiares binas sortiuntur promuscides, longas, asperiusculas: quibus capiunt & ad ora admouent cibos, Vuottonus ex Aristotele & Plinio. Cæteri (*id est reliqui sex pedes*) cirri sunt, quibus uenantur, Plinius. ὀκτάποδα quædam animalia sunt, ut mollia in mari, polypus, sepia, teuthis: inter insecta scorpius, de quo prouerbium extat, Octapedem excitas. Lolliginum ligulas Apuleius dixit Apologia 1. Proboscis, προβοσκὶς, de elephantis dicitur, (& pronomæa quoque,) προνομαία: nec impropriè idem uocabulum in muscis quoque,

quoque, sepijs & loliginibus usitatum est, Athenæo teste. Nos de proboscidis uoce plura in Elephanto diximus. Sepijs & loliginibus oua gemina apparent: quoniam uulua earum ita articulata est, ut bifida cernatur, Aristot. de generat. 3. 8. Lolliginibus bina conceptacula uentris speciem gerunt: sed alterum minus ingluuiem imitatur, & tactu discrepat. quoniam corpus etiam totum carne molliore constat. Eædem & polypi suprà apud mutim positum atramentum habent, Aristot. de partibus. Loligini partes duræ ac solidæ intus per dorsum & corporis prona continentur, gladiolum uocant, Idem. in sepia priuatim sepium uocatur, quod tamen uocabulum etiam pro gladiolo usurpat idem author in opere de partibus alicubi, Gaza interprete scribens: Lolligo sepiũ cartilaginosum ac tenue gerit, & minus atramenti continet quàm sepia. Locus iam non occurrit, & an Græcè etiam sepium hîc legatur, dubito. ¶ Albertus & Isidorus imperitè loligini squamas adtribuunt.

C Sola è genere mollium pelagia est lolligo, Aristoteles interprete Gaza. sed hoc in loco Græcè τευθὸς legi, quem Gaza lollium uertit, à Vuottono animaduersum est: ut Gaza uideatur legisse τευθίς. Ouidio lolligo inter litorales pisces numeratur. Sepiæ & loligini pedes duo ex octonis longissimi & asperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus se uelut anchoris stabiliũt: cæteri (sunt) cirri, quibus uenantur, Plinius. ¶ Sepiæ & loligines binas, quibus pascuntur, promuscides (προβοσκίδας, ut ita appellem, propter figuram earum simul & usum) prætendunt. Eisdem (ταῖς αὐταῖς προβολαῖς) ueluti anchoris, cum tempestas & fluctus mare agitant, petris firmissimè adhærentes, aduersus omnem concussionem ac fluctuationem tutæ existunt. Et rursus cum tranquillitas redierit, ijs solutis liberè natant, non inutili hac scientia, qua se contra hyemem & pericula muniunt, instructæ, Aelianus de animalibus 5. 41. ¶ Lolligo tum pedibus tum pinnis natat, Aristot. *Volatu.* ¶ Loligo etiam uolitat extra aquam se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo, Plinius. Vbi Massarius: Hoc (inquit) excerpsit à Trebio Nigro, & M. Varrone, ubi de lingua Latina dicit: Loligo (*dicta*) quòd subuolat, litera cõmutata prima, uoligo. Trebius Niger loligines euolare ex aqua tradit, tanta multitudine ut nauigia demergant, Plinius. Loligines, accipitres marini, hirundo pelagia cum quippiam metuunt, ex mari exilire dicuntur: ac loligines quidem pinnis suis longissimo & sublimi tractu gregatim more auiũ efferri. hirundines uerò humilius uolant. accipitres paulò supra summã aquam maris tolli solent, ut natent ne an uolitent ad iudicandũ sit difficile, Aelianus 9. 52. ex Oppiani Halieut. 1. Loligo alis (*pinnis*) suis in aërem se attollit. sed quia flatus uentorũ sustinere non potest, paulò pòst ubi uentis concutitur, ad aquas redire cogitur, & in profundum relabitur, Isidorus & Albertus. ¶ Loligo & polypus atramentũ præ metu mittunt: sed accrescit denuo postquam miserunt, ut nunquam copia desit atramenti, Aristot. ¶ Loligines atque sepiæ uel maiores pisces euincũt, Aristot. *Coitu.* ¶ Loliginum idem coitus est qui mollium omnium. Aristoteles libro 5. historiæ, cap. 6. de coitu ipsorum loquens: primum in genere, similiter omnia coire inquit: ore scilicet iuncto ex aduerso, & cirris ad cirros applicatis. Sed polypus (*fæmina nimirum*) quod in eo caput uocatur, ad terrã inclinat, eique innititur. Sepiæ uerò & loligines νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι, τὰ σόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι καταντικρὺ ἀλλήλαις, νέουσαι ἐναντίως. id est natant inuicem cõplicatæ ex aduerso, ita ut os ori, cirri cirris respondeant è regione, natantes (*interim*) in contrarium. Nasum etiam dictum (τὸν μυκτῆρα) alter in alterius nasum inserit. Hoc in loco Rondeletius pro νέουσι ponit ὀχεύουσι uel ὀχεύονται: quod quidem clarius dicitur, si quis iam recitata Aristotelis uerba seorsim consideret. si uerò apud ipsum Aristotelem argumentũ, hoc est ea quæ præcedunt & sequuntur, respicias: nihil mutari opus est. tractat enim ex professo de animalium coitu. & cum polypos terræ niti dixisset in coitu, ὁ μὲν οὖν πολύπους ὅταν τὴν λεγομένην κεφαλὴν ἐρείσῃ πρὸς τὴν γῆν, &c. sepias & loligines natare simul & coire subiungit: natando autem utrunque sexum in contrarium ferri, utpote corporibus è regione & ex aduerso applicatis. Athenæus quoque Aristotelis uerba recitãs, νέουσι legit. Plinius libro 9. cap. 51. Sepiæ & loligines (inquit) coëunt linguis, componentes inter se brachia, & in contrarium nantes, ore & pariunt. Sed polypi in terram uerso capite coëunt. reliqua mollium tergis, ut canes. Qui locus cum ex Aristotele sit conuersus, linguis tamen mollium ulla coire is non dixit: sed neque tergis ut canes. In uerbis Aristotelis ἅμα συμπεπλεγμέναι τὰ σόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι, nostri codices rectè post συμπεπλεγμέναι distinguunt, & sequentia pariter construunt, hoc est σόματα similiter ut πλεκτάνας referunt ad ἐφαρμόττουσαι: apud Athenæum uerò hæc recitantẽ, distinctio est post σόματα: quod Plinium induxisse uidetur, ut ore & linguis ea coire putaret: cum tamẽ proximè dixerit Aristoteles eundem coëundi modum mollibus cunctis esse. κατὰ σόμα γὰρ συμπλέκονται, &c. sed longè aliud ei est συμπλέκεσθαι, aliud ὀχεύειν et σπερμαίνειν, quod non animaduertit Plinius. quamobrem quòd Gaza etiam lib. 1. cap. 15. de generatione animalium uertit, mollia ore coëunt, non probo: cum Græcè legatur συμπλέκεται. Aristoteles certè de partibus 4. 5. mollia non linguas, sed pro ijs carnosum quiddam habere tradit, quo uoluptatem esculentorum discernant. *Partu.* Ore etiam parere sepias & loligines, ut contra Aristotelis sententiam, sic omnino contra naturam Plinius dixit. Scio legi hæc Aristotelis uerba historiæ 5. 6. ἐκτίκτει δὲ κατὰ τὸν φυσῆρα καλούμενον, καθ' ὃν ἔνιοι καὶ ὀχεύεσθαί φασιν αὐτάς. Gaza reddit: Pariunt (*sepiæ nimirum & loligines, forsan & polypi: nam & de ijs simile quid proximè dixerat*) ea sui corporis parte, quæ fistula dicitur: qua & coire eas nõnulli arbitrantur.

Sed hoc ex uulgi, uel piscatorum quorundam potiùs quàm sua sententia ab Aristotele dictũ apparet. alioqui dubium non est quin & coitus & partus eadem omnino parte, non locis diuersis, fiant. Gazam uideo pro φυτῆρα legisse φυσητῆρα. sic enim aliqui uocant fistulam seu foramen, qua animalia quædam aquam cum cibo receptam reijciunt: Aristoteles αὐλὸν uocare solet: ut libro 8. historiæ cap. 2. Quibus per cibum (inquit) humor illabitur, ijs fistula (αὐλὸς) in sanguineo genere data est; (*ut cetis:*) mollibus etiam & crustaceis hoc idem adhibitum est. Ego εἰς τὸν μυκτῆρα καλούμενον, legere malim. quoniam & proximè τὸν καλούμενον μυκτῆρα nominauit, hoc est appellatum nasum in mollibus: nasus enim uerus (hoc est figura simul & usu nasus) non habetur nisi in sanguineis respirantibus. & polypum marem paulò antè dixerat, existimatum eius à nonnullis genitale in uno crinium, inseri εἰς τὸν μυκτῆρα τῆς θηλείας. Et rursus de loliginibus & sepijs: ἐναρμόττουσι δὲ καὶ τὸν καλούμενον μυκτῆρα εἰς τὸν μυκτῆρα. Sed siue fistulam siue nasum legamus: neutrâ istarũ partium uel coire reuera uel parere possunt mollia. Clariùs sententiam suam exponit Aristoteles libro 1. de generatione anim. cap. 15. Mollia (inquit) ore iunguntur, renixu complexuq; mutuo brachiorum. sic enim coniungi necesse est: quoniam natura exitũ excrementi in os inflectendo adduxit. Habere fœminas omnes in hoc genere membrum uuluale apertum est. Continent enim ouum primò indiscretum, mox discretum in plura, & pariunt omnia imperfecta modo ouiparorum piscium. Meatus (*Gaza de suo addit, ille interior*) idem excrementi & uuluæ est; tum in ijs, tum etiam in crustatis. est enim qua semen genitale (*τὸν θορὸν, ut habet æditio nostra, & Gaza similiter legit. malim τὸν θολὸν per λ. in medio, hoc est atramentum. excrementum enim quoddam hoc in mollibus est: semen uerò an emittant mollia, incertum esse eiusdem libri mox capite 17. testatur*) per meatum emittunt, idq; parte corporis supina, qua putamen distat, (*ᾗ τὸ κέλυφος ἀφέστηκε, qua cutis dehiscit, uel rimam ostendit,*) & mare illabitur. (*Dubium mihi hoc, nec uerisimile mare illabi eâdem parte.*) Quamobrem ea parte mas cum fœmina copulatur. nam si mas siue semen, siue membrum, siue uim aliam mittat, admoueri ad meatum uuluale necesse est. crinis uerò insertio maris polypi per fistulam, (*διὰ τοῦ αὐλοῦ,*) qua piscatores crine coire polypos aiunt, complexus gratia fit, non quasi instrumentum id sit utile ad generationem. etenim extra meatum corpusq; est. Interdum tergis quoq; (*ἐπὶ τὰ πρανῆ. Plinius cum ex historia anim. rectè uertisset, polypi [fœminæ nimirum] in terram uerso capite coëunt: ex hoc loco non rectè adiecit, reliqua mollium tergis, ut canes*) mollia copulantur: sed generationis ne gratia, an alia causa, nondum exploratum habetur. ¶ Quod Aristoteles historiæ 6.5. de coitu sepiarum & loliginũ agens, scribit: τὴν δὲ νεῦσιν, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ ὄπισθεν, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ στόμα ποιεῖται: & Gaza trãstulit: Natatus alteri retrorsum, alteri anteuersus in os agit: quo pacto quadret, non assequor. nam si partibus supinis iunctis coëunt: & os ori, cirri cirris è regione respondent, ut dixerat, νέουσι δ' ἐναντίως, id est & opposita inuicem natatione utuntur: non conuenit sexum alterum retro, alterum os uersus natare, sed os uersus utrunq;. Clariùs hæc explicent, qui inspicere ipsi hæc possunt, uel ex oculatis testibus idoneis audire. ¶ Loligines in alto pariunt. consertum ijs quoq; ouum, quale sepijs est. è singulis ouis singuli fœtus exeunt, Aristot. In alto conserta oua ædunt, ut sepiæ, Plinius. Sepijs & loliginibus oua gemina apparent: quoniam uulua earum ita articulata est, ut bifida cernatur, Aristoteles. ¶ Sepijs & loliginibus uita non longior bimatu, Plinius. Viuendi spacium eis breue est, nam, exceptis paucis, bimatum non complent.

Oua.

Vita.

D Lepus mar. inter loligines ferè, ceu paruus earum fœtus, uersatur, ut dictũ est in Lepore mar. ¶ Aliquod earum genus asperrimum est, quæ pugnaturæ turmis se munientes stabiliunt, Obscurus: sed ineptè. de locustis enim non de loliginibus hoc tradunt authores. Atramentum in metu fundunt, ut alia quoq; mollia.

E Sepiæ & loligines in metu atramentum emittunt, ut in aqua sic infuscata lateant, Oppianus. Idem quarto Halieuticorum, ad capiendas loligines lignum simile fuso parari iubet, & frequentes in eo hamos infigi, eosq; inserta (superinducta) eis iulide pisce occultari. hanc escam linea per mare trahi. mox enim ea conspecta loliginem suis inuadentem cirris, transfixam & comprehensam iri. ¶ Loligo uolitans, tempestatis signum est, Plinius. Gubernatores cum exultantes loligines uiderint, tempestatem significari putant, Incertus. Quid est quòd loligo cõspecta magnæ tempestatis prænuncia est? An quia mollium genus omne natura frigoris impatiens est? caro enim eorum nuda & glabra est: non testa, non pelle, non squamis munitur: duram uerò osseamq; partem interiùs gerunt. unde & mollium nomen eis datum est. quamobrem cum adeò facilè patiantur, imminentem tempestatem illico percipiunt. Vnde polypus in aridum procurrit, & lapidibus (πετριδίοις) adhærens, uentum iam iam adesse significat. Loligo autẽ exultat, frigiditatem & in profundo maris cõmotionem fugiens. habet enim hæc mollium omnium partem carnosam imprimis mollem ac teneram, Plutarchus Quæstionum Naturalium 18.

F Mollia dicta, (ut polypi, sepiæ, loligines,) cutẽ instar humanæ mollem, neq; squamosam, neq; asperam, nec testaceam habent: & mollia sunt tangenti, duræ tamẽ sunt carnis, & ad coquendum difficilia, exiguumq; in se succum salsum continentia. Si tamen concoquantur, alimentum non paucum corpori exhibebũt. cæterùm hæc quoq; succi crudi (*nimirum ut etiam testacea,*) plurimum gignunt, Galenus de alimentorum facultatibus 3.35. Et rursus in libro de succorum bonitate & uitio: Ex aquatilibus (inquit) mollia omnia crasso glutinosoq; succo cõstant, sicuti & inter pisces,

sces, cetacea. Loligo facilius quàm sepia cõcoquitur: καὶ οὐκ ὠσομ⊙, Diphilus apud Athenæũ. Massarius uertit, sed insuauis est, id quod Diphili uerba sonant: Vuottonus contrario sensu, ori gratam esse, Bellonius etiam magis gratam dixit. Iudicent quibus recentes hos pisces gustandi facultas est. Lolligo à Celso ponitur inter ea quæ minimè intus uitiantur (*in uentriculo corrumpuntur*) cibaria. Aëtius libro 9. cap. 13. in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humorib. Loligines (inquit) sepiasq́, & polypos, omniaq́ simpliciter mollia, ut quæ difficulter cõcoquantur, inflationes pariant, noxios humores generent, censeo reprobanda. At in colico affectu ex calidis & biliosis humoribus orto: Sumantur pisces (inquit Trallianus) duriore carne præditi, ut sepiæ & loligo. ¶ In Cotyis Thracum regis conuiuij descriptione Anaxandrides τευθίδας ὀπτὰς, id est, loligines assas nominat. Antiphanes τευθίδα σακτὴν, id est, loliginem farctam, inter lautissimos cibos. Eadem fortè fuerit τευθὶς ἐνθυλευμένη, nominata à coquo apud Sotadem comicum: Ἄσεον ὤφθη τευθὶς ἐνθυλευμένη. in quam & Charmus Syracusanus, (qui in promptu habebat uersiculos & parœmias de unoquoq́ ferculo,) hæc uerba accõmodabat: Σοφὴ, σοφὴ σύ: scitè nimirum & sapienter coctam & apparatam insinuans. est enim & sua coquorum sapientia. Ἐνθυλευμένον, τὸ διεστυγμένον (fortè διασεσαγμένον) ἄρτυμα, ὅπερ ἔνιοι μεμονθυλευμένον, Varinus. Ἀλλὰ τὰς μὲν τευθίδας, Τὰ πτερύγι' αὐτῶν συντεμὼν, στεατίον Μικρὸν παραμίξας, περιπάσας ἡδύσμασι Λεπτοῖσι, χλωροῖς ἐνθύλευσα, Coquus apud Alexim. Rondeletius loliginem ita paratam, placentæ aut farciminis genus esse putat, quod & ipsum teuthis appelletur. Τὸ μὲν τάγηνον τευθίδων Ἐφεστάναι σίζον: id est, Ad sartaginem loliginum (*in qua loligines friguntur*) stridentem, astare, Aristophanes in equitibus. Scholiastes addit piscem esse uilem. ¶ Isicia de loligine: Sublatis crinibus in pulmentum tundes, sicuti assolet pulpa: & in mortario & in liquamine diligenter fricatur: & exinde isicia plassantur, Apicius 2.1. In loligine in patina: Teres piper, rutam: mel modicum, liquamen, carænum, olei guttas, Idem 9.3. Et mox, In loligine farsili: Piper, ligusticum, coriandrum, apij semen, oui uitellum, mel, acetum, liquamen, uinum, oleum, & obligabis. ¶ Loligines & sepiæ stomachicis in cibo conueniunt, Archigenes apud Galenum de compositione sec. loc. Polypi assati, item lolligines, torminosis in cibo prosunt, Marcellus Empiricus.

Sunt ex Græcis qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc uiliorem pisciculum, Plinius & Theodorus loligines interpretantur, Cælius. Theulis (Scripserim Teuthis) genus piscis, Syluaticus. Emito sepiolas lepidas, loligunculas ordeias, Plautus Casina. Sic Græcè etiam diminutiua uoce τευθίδια frequenter ab authoribus, quos Athenæus citat, nominantur. Dorion etiam hepsetis (de quibus inter apuas scripsimus) σηπίδια καὶ τευθίδια adnumerat. ¶ Τευθίδες pen anflexum aliquoties in codicibus Aristotelis perperam habetur. corripitur enim media ab Oppiano & Nicandro. Lepus marinus in cirris Τευθίδ⊙ ἐμφέρεται νεαλὴς γόν⊙, ἢ ἄτε τεύθον, Nicander. H.a.

Loligo nigra, Horatio. Ἠερόφοιται φῦλα τευθίδες, Oppianus: quoniam per aërem uolant. Ποταιναὶ τευθίδες, Epicharmus. sed hoc recentes fortè significat, non epitheton est. Ποταινέα, τὰ πρόσφατα, Doricè. Ποταινί, προσφάτως. At πετειναὶ, & ποτανὰ epitheta fuerint, eiusdem significationis, uolucres, uolaces. Τευθιδίοις ἁπαλοῖς, Pherecrates. Epitheta.

Mollia omnia cõmuni uocabulo τευθώδη nominantur, hoc est loligini similia, apud Athenæũ. Τευθὶς, ὁ κατάσκοπ⊙, Suidas. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis: & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis alijs, quem tamen Hornytum uocant quidam, &c. Cælius. Vide Onomasticon nostrum.

Τευθίδας ἐν Δίῳ τῷ Πιερικῷ παρὰ χεῦμα Βαφύρα, καὶ ἐν Ἀμβρακίᾳ παμπληθέας ὄψῃ, Archestratus. b.

¶ Loligini paruæ similis est lepus marinus, Dioscorides. Ὑπ' ὀσλίγγεσιν ἀραιαῖς τευθίδ⊙, Nicander. Τευθίδων ἢ σηπιῶν κόμας ἢ τρίχας Nicander ὄσλιγγας uocat, Scholiastes. Ἰκμαλέοις θυσάνοισιν, Oppianus de cirris loliginis. Sciendum sepiæ, lolligini, lollio, capillamenta inesse quædam, Cælius. De his in Polypo plura.

Τευθίδιον nominatur in cõuiuio, quod Philoxenus Cytherius describit. Τευθίσιν ὀπταῖς, Metagenes. Τευθὶς ἐξωπτημένη, Eubulus. Κοινῇ τε χυάνειν τευθίσιν σηπίδια, Ephippus. Τευθὶς μεταλλάξασα λευκαγῆ φύσιν Σαρκὸς, πυρωθεῖσ' ἀνθράκων ῥαπίσμασι Ξανθαῖσιν αὔραις (id est flammis) σῶμα πᾶν ἀγάλλεται Δείπνου προφήτην λιμὸν ἐκκαλυμμένη, Antiphanes apud Athenæum. f.

De sepijs & loliginibus pronunciat Matro apud Græcos poëta, piscium solos nosse, quid album sit, quid'ue atrum, Cælius: fortè quia caro earum alba est, atramentum uerò in se continet. Sed Athenæus ex Matrone de sepia tantum hoc refert: potest tamen etiam de loligine alijsq́ mollibus atramentum fundentibus accipi. Infamiam atramenti symbolo poëtæ significant, ut Horatius: Hic nigræ succus loliginis, hæc est Aerugo mera, Erasmus Rot. in prouerbio, Sutorium atramentum. Themistocles, ut in ipsius uita refert Plutarchus, Eretrieo cuidam exprobrans ignauiam dixit: Ἡ γάρ ἔφη καὶ ἡμῖν περὶ πολέμου τίς ἐστι λόγ⊙; οἳ, καθάπερ αἱ τευθίδες, μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχετε. id est, Sanè, (*uidetur interrogatio potius*,) inquit, & uobis aliquid de bello dicendum est, qui teuthidum in morem gladium quidem habetis, cor autem non habetis, Erasmus Roter. h.

LONES, Vide Euones.

LVBRICVS, Vide Olisthos.

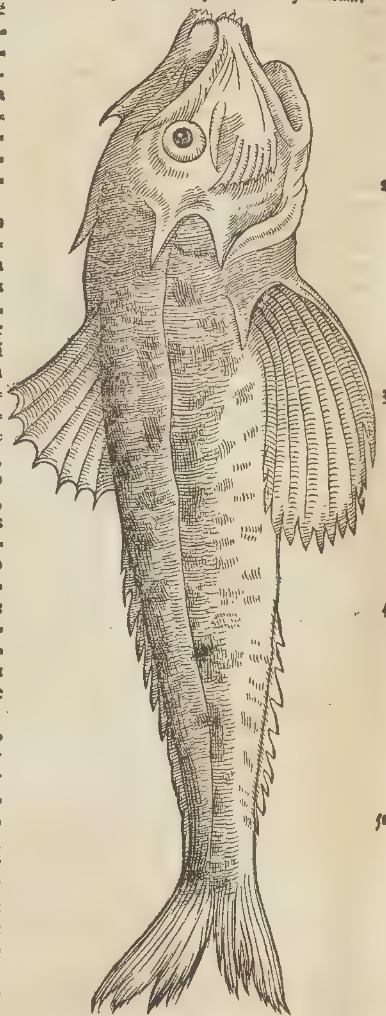
DE LVCERNA, MILVO ET MILVAGINE.

SVBIT in ſumma maria, piſcis ex argumẽto appellatus lucerna: linguaq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet, Plinius. Lucernã Venetijs uulgò uocãt, quem exhibuimus piſcem: uel potiùs ſimilem ei alium, nigriorem, cœruleis ad brãchias pinnis, cuius ego recens extincti oculos noctu lucere obſeruaui. Rondeletius conijcit hirundinem piſcem eundem eſſe qui à Plinio lucerna ſit appellatus: Lucernã uerò hodie uulgò dictam, miluum eſſe Plinij, ἱέρακα (id eſt accipitrem) Græcorum. Vide ſupra Rondeletij ſcripta in Hirundine A. pagina 514. Vbi & locũ Plinij de his piſcibus perpenſum reperies: & eundem rurſus à nobis in Corollario. In Cuculo hos & alios quoſdam piſces generis nomine λυροειδεῖς, id eſt Lyriformes appellaui: & multa eis cõmunia oſtendi. Bellonius hirundinem piſcem læuem & nullis horrentem aculeis putauit: cum Oppianus libro 2. Halieut. piſcibus, quorum etiam uenenati ſint aculei, eas adnumeret. ¶ Miluus ſiue Lucerna piſcis eſt rufus, ſine ſquãmis, aſpera cuticula, pinnis lõgis, & tam bene latis, ut multũ accedant ad Hirundinis piſcis pinnas: & Græci hodie ob eam ſimilitudinem falsò Chelidonem uocent. Accolę Adriatici ſinus, etiam noſtra ætate antiqui nominis retinentes, Lucernam appellant: Maſsilienſes Belugam: Romani Caponem. Hunc Plinius Lucernam nuncupari ait, quòd huius lingua per os exerta tranquillis noctibus luceat: ſed id omnes piſcatores negant, & non uero proximum uidetur, ex Ariſtotelis libro ſecundo de partibus animalium: atq; ex eiuſdem Plinij libro nono, cum de Delphinis loquitur: itemq; ex undecimo, ubi ait, piſces linguam explanatam & mobilem nõ habere. Itaq; ſi immobilis ſit, atq; minùs explanata, quomodo exerta eſſe poterit? Fortè potiùs lucerna appellata fuit, uel quòd pinnæ uerſicolores noctu fulgorem quendam mittunt, uel quia antiquæ lucernæ ſpeciẽ ſimilitudinemq; gerit, Gillius. ¶ Et nigro tergore milui, Ouidius in Halieutico inter Pelagios. Miluago (*idem qui miluus piſcis, ut & Rondeletio uidetur*) quoties cernatur extra aquam uolitans, tempeſtates mutari Trebius Niger author eſt, Plinius. Cuculus piſcis aliquam cum lucerna formę ſimilitudinem habet, Gillius. Vranoſcopus uulgò Italis Bocca in ca, nominat: ab alijs lucerna de petre, id eſt lucerna ſaxatilis. ¶ Vt lucernæ Venetijs dictæ oculos noctu lucentes pridie captæ obſeruaſſe me dixi; ſic Plinius, Quin & in tenebris (inquit) multorum piſcium oculi refulgent aridi: ſicut robuſti caudices uetuſtate putres. Priuatim de harengo author de naturis rerum tradit: oculos eius inſtar luminis de nocte lucere in mari: ſed eam uim cum ipſo piſce emori. Dilychnus à Strabone libro 17. inter piſces Nili numeratur: dictus forſitan, ut ex nomine eſt conijcere, quòd uel oculis, uel branchijs, uel aliunde noctu duplici lumine fulgeat. Nos rebus quæ in

tenebris

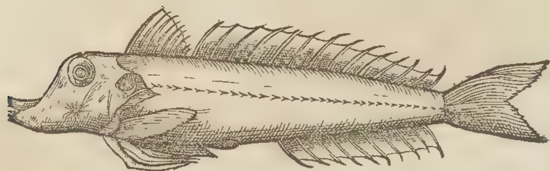
Venetijs hunc piſcem Lucernam uocant: Monſpelienſes Gabot ut audio, uel Cabote: Galli quidam Rouchet, uel Rougette. Luſitani peſce Cábra. Angli Redfiſch *uel* Gurnard: *& ſimilem huic, ſed nigriorem, minorem,* Rotchet. *Sed pleraq; ex his nominibus, alijs etiam eiuſdem generis piſcibus adtribuuntur. quare cauenda eſt confuſio. nam ne eruditi quidem, ſpecies huius generis omnes, etſi non multas, ſatis adhuc diſtinxerunt.*

tenebris lucent peculiarem commentarium nuper dicauimus. ¶ Miluus siue lucerna, quem Graeci hieraca & irica uocant. De hoc pisce meminit Oppianus, Athenæus, & Diphilus, qui durioris esse carnis quàm cuculus, in reliquis (*quod ad alimentum scilicet*) similem testatus est. hunc piscē Romani piscem caponem hodie cognominant, ut mirer aliquos (*Iouium notat: qui fortè non lucernam de qua hîc agitur, sed lyras Rondeletij, capones Romæ uocari sentit*) lucernam piscem Venetijs minime reperiri, ac de genere mullorum esse asserentes: cùm mulli squāmas habeant, ut autor est Plinius, quibus lucerna omnino caret. sed hi non nouerant caponem piscem antiquis Romanis pariterq; Venetis lucernā cognominari. Sciendum tamen, uolucrem quam Aristoteles Ictinon uocauit, miluum à Theodoro conuerti: qui & uolucrem hieraca ab Aristotele uocatam, accipitrem interpretatus est, Massarius. ¶ ἴαραξ piscis quidam est, Dorica dialecto (*nam ἴρηξ Ionicum est, ἱέραξ commune:*) sic dictus, quòd eiusdem nominis aui similis sit. & lychnus in sacris adhiberi solitus, Hesychius & Varinus. Lychnis quidem siue candelabris templorum alæ affingi solent, tanquam accipitrū. Aquila piscis est sine squamis, similis hieraci, id est, accipitri (*aui scilicet, nō pisci. Bellonius eam capite & oculis ferè miluinis esse tradit*) sed nigrior, per omnia similis trygoni pisci, Kiranides. Hieraces paulò supra summam aquam maris tolli solent, ut natent an uolitent dubites, Aelianus ex Oppiano. Hirundines enim paulò altiùs uolant, utrisque sublimiùs loligines. ¶ Corax durior est hierace, hierax autem coccyge durior, Diphilus. ¶ Milago ab Alberto pro Miluago scribitur. Murmellius Germanicè interpretatur ein Bolch: sed imperitè, quoniam piscis Bolch dictus de asellorum genere est. ¶ Nibium (sic Itali miluum uocant) marinum uulgò dictum piscem uolare tradunt piscatores, Niphus. Haud scio an idem sit piscis, de quo nuper amicus quidam meus ex Gallia his uerbis ad me scripsit: In mari mediterraneo Galliæ prope Aquas mortuas, inuenitur piscis, qui extra mare cum euolat (quod sæpe fit) moritur: & uocatur Vit uolant, à similitudine membri uirilis: cui caput persimile habet. ¶ Miluus si sit capo Italicè dictus, nobis erit à Gurnard, Ioan. Fauconerus Anglus. Inter marinos pisces ad cibum præcipuè laudantur Rogetus & Gornatus siue Gornus. nam eorum caro & substantia est purissima, Arnoldus Villanou. De nomine Gornart Anglis & Germanis inferioribus usitato: deq; Anglico Redfisch, & Germanico Rodtbart, quibus uel miluus uel cuculus, uel uterq; tanquam communi nomine indicantur, plura leges suprà in Cuculo A. & alia quædam ibidem. Miluus piscis nominari posset Germanicè ein Meerwye: nisi id nomen ad haliæetum potiùs pertineret. Circũloquemur igitur, ein art vom Gornard/oder Curr fisch/oder Redfisch: ein fliegende Redfisch art/die bey nacht scheynet: uel uno nomine ficto appellabimus ein Schemfisch. Sunt ad Oceanum Germani qui Seehan indigetent, hoc est, gallum marinum: de quo nomine plura scripsi supra in Cuculo A. hîc quę Ge. Fabricius mecum communicauit, adscribam. Gallus paruus Oceani pisciculus, ein Seehan, sono uocis significare tempestates futuras dicitur. In gutture tenuissimæ sunt, & planè perspicuæ membranulæ, aptę nimirum ad formandum sonum: uidetur enim non tam à forma, quàm à uoce adeptus nomen, ut Gallus uocetur. Capite grandiusculo est. Corpus totum palmi longitudine. Per undas celerrimè, quasi uolatu quodam fertur, propter membranarum in branchijs & pinnis subtilitatem. Pinnæ striatæ sunt, & maculis uariatæ, & transuersim coloratæ. Inter branchias in imo uentre pinnulæ binæ sunt, quæ cursus celeritatem adiuuant, ijs enim quasi remulis utitur. Hæc ex relatione amicorum, & ex inspectione corporis cognoui. Affertur ad nos è Dantisco: nam est in Borussiæ littoribus frequens, Hucusque Fabricius. ¶ Erythrinum qui putant esse piscem Gallis rouget, Anglis rocher, utrisque à rubicundo colore dictum (Murmellius Ruburnum uocare uidetur,) falluntur. miluus enim is uel miluorum generis est. Germani Rotfeder & Plötzen appellant, uide in Erythrino A.

RVRSVS DE LVCERNA SEV MILVO, RONDELETIVS.

Icon hæc quid à nostra differat, partim pictura ipsa, partim descriptio authoris ostendunt. Generis quidem unius species proximas esse certum est.

A ΙΈΡΑΞ non solùm auis, sed etiam piscis à Græcis dicitur: quem cùm Latini accipitrem conuerterint, non miluum, qui ab iisdem ἰκτῖνος nominatur: tamen ἱέρακα, uel ut est apud Oppianum ἴρηκα, piscem eum esse existimo, qui miluus siue miluago à Plinio appellatur. A nostris lucerna, quòd noctu splendeat, eâdem de causa à Prouincialibus belugo: nam beluguez fauillas appellant.

Lib.1. ἁλιευτικῶν.
Lib.9. cap.27. & lib.32. ca.2.

B Miluus igitur piscis est marinus, corporis formâ coruo persimilis, corpore magis rubro; capite minùs lato, utrinq; compresso. Pinnarũ numero, caudaq; similis, magnitudine & colore dissidens. Quantum ad colorem attinet, parti pinnarum quæ ad branchias sunt externæ, nullæ maculæ rubræ insunt: interna ex uiridi non nigricat, sed pinnæ istæ partim flauescunt, partim nigricant. Linea à branchiis ad caudam ducta simplex non est, neque læuis, ut in coruo: sed ex acutis breuibusq; aculeis horret. Non squamis sed cute aspera contegitur. Partibus internis mullo imberbi similis. Palatum parum flauum est.

F Carne est sicca duraq;, ut scripsit Athenæus libro 8. ὁ δ' ἱέραξ σκληροσαρκότερος μὲν κόκκυγος.

E Miluago quoties cernatur extra aquã uolitans, tempestates mutari Trebius niger autor est, tradente Plinio libro 32. cap. 2.

C Oppianus etiam lib. 1. ἁλιευτικῶν prodidit miluum in summo mari uolitare.

Ἴρηκες δ' αὐτῆς ἅλμης σχεδὸν ἠερέθοντες Ἄκρον ἐπιψαύοντες ἁλὸς πόρον, ὅσσον ἰδέσθαι
Ἄμφω νηχομένοισι, καὶ ἱπταμένοισιν ὁμοῖοι. At radunt summam milui lati æquoris undam,
Hos nanti similes dicas, similesq; uolanti.

A Quam nostri lucernam uocant, miluũ: quem uerò cabòte, coruũ (coracem) esse existimamus, his adducti rationibus. Coruo pisci à nigrore nomen est datũ: sic coruus noster, omniũ huius generis, de quo nunc agimus, piscium nigerrimus est. Prætereà carne est multò duriore quàm miluus: quod coruo tribuit Athenæus. Miluus uerò post coruũ minùs cæteris rubet, per summũ mare uolitat, ut sæpe uidimus. Neq; me latet alios aliter huiusmodi pisces distinxisse, ut eum qui à nobis coruus (corax) dicitur, cuculũ esse asserant: non animaduertentes cuculum ἐρυθρὸν, id est rubrum dici, eum uerò quẽ pro cuculo exhibent nigrũ esse. Deinde miluũ esse quem coruũ appellamus, ob pinnarum quæ ad branchias sunt longitudinem. Sed satius est ob prædictas causas ita distinguere, ut nos distinximus.

Miluum hic, et suprà Coracẽ, ueros se exhibuisse.

DE ALIO MILVO, BELLONIVS.

Miluus à Bellonio pictus, squamosus solus in hoc genere, ad hirundinem Rondeletij propiùs, quàm hirundo ipsius (Bellonij) accedit.

A Milui pisces Massiliæ cognoscũtur, sed falsò uulgari nomine Landolæ appellantur, quũ id nomen potius hirundini debeatur. Venetiis raro in foro piscario adferri uidimus: Romæ uerò tã populares sunt, ut ferè pro nihilo habeantur: uulgus Nibiũ uocat. Est aũt uulgari eorũ lingua Nibius, idem quod Miluus. Multi contendunt eum uocari debere hirundinem, sed quũ ferat minaces aculeos, & pinnas spinis munitas, non uideo quòd rectè ita esse possit. Sunt qui piscẽ, quẽ Veneti Lucernam uocant, Miluum esse credant: *(ipse Cuculum hunc facit.)*

B Nullum scio piscẽ (dempta hirundine) cuius alæ maiores sint, quàm Milui. uolatu enim opus habuit. Vnde Oppianus, Quumq; timent magnum uenientẽ è marmore piscem, Hos nanti similes dices, similesq; uolanti. Ita enim in sublime efferuntur Milui, dum ab alio pisce in mari percussi sunt, ut alati esse uideantur. Horum tria genera obseruari solent. Proinde tereti corpore Miluus est, sessilibus squamis undiq; contectus, ut in serpentibus dicemus. Pinnas utrinq; ad latera habet, sed tam longas, ut palmũ excedãt: latas uerò totidem, quæ corpus ipsum longitudine superant. Posset Miluus totus à suis pinnis circũduci: ex quarũ latitudine non miror, si aliquando perculsus metu in aërem se efferat. Si quis Milui uentrẽ, caudam & cutem obseruet, in utroq; latere duos squamarũ ordines (asperarum ferè, ut in Trachuro) uidebit, quas pro maximo robore habet: quibus fit, ut ea parte ferè quadrangularis appareat. Rostrũ illi est simũ & recuruũ. Oculi magni atq; elati. Caput osseum, in quo sunt aculei quatuor, ad caudã spectantes. Cucullam habet osseam, cuius duo superiores aculei, nequaquã mouentur: inferiores uerò attolli ac deprimi possunt. Lituris in tergore notatur ex cyaneo uirentibus: dẽtibus caret. Lienem habet oblongũ, subrubrũ.

(C)

LVDOLATRA, ut dicunt, animal est marinum, quatuor alis præditum, duabus in facie, & totidem in dorso, quibus magna uelocitate fertur quocunq; libuerit, Albertus. ego nec nomẽ apud bonos authores huiusmodi, neq; animal ipsum in natura extare puto.

DE LVCIO, RONDELETIVS.

C INTER fluuiatiles Lucium collocamus: quanuis non solùm in fluminibus, sed etiam in paludibus, stagnis & lacubus uiuere comperiatur. Est igitur Lucius omnium dulcium aquarum communis, quem cetaceis fluuiatilibus ante descriptis *(nos eum ordinem non sequimur)* subiungimus, quia in magnitudinem insignem accrescit.

Vbi.

Marinus

Marinus planè non est, nec nisi rarò in ipsis etiam fluuiorum ostijs reperitur, nisi aut undarum ui, aut suo impetu illuc feratur. Has ob causas aliquandò in ostijs Rhodani, uel in stagnis marinis capitur, sed prorsus exuccus & insuauis, ac ueluti tabidus, non alimenti quidem penuria: nam ibidem permulti pisces commodè degunt, & pinguescunt, sed quod in alienum locum & à natiuo diuersum ultro compulsus sit.

Lucij figura hæc nostra est, nō ad illius quem Rondeletius dedit imitationem expressa.

Ausonius primus ex Latinis, quod sciam, Lucij nomine usus est, deducto, ut opinor, à Græco nomine τοῦ λύκου, quod Lupum significat: quia hic inter fluuiatiles sit uoracissimus & edacissimus, quemadmodū inter marinos Lupus, cui Græci à uoracitate λάβρακος nomen dederūt. Sūt qui Sphyrænam Lucium marinum uocēt, quem Itali spetto, nostri spet appellant. Sed Sphyræna & Lucius ualde à sese seiuncti sunt, ut ex capite de Sphyræna colligere licet. Burdigalæ Lucz nominatur, à Gallis Brochet, uel ab alijs Bequet, uel Bechet, à rostro prominente: Bec enim lingua nostra rostrum significat. Aulici nostri Lucium pede uno minorem Brocheton uocant: maiorem, Lanceron: qui pedum duûm triúm'ue est magnitudine, Brochet. A

Descriptio. B

Est igitur Lucius piscis longus ad duûm triúm'ue cubitorum magnitudinē attingens in magnis lacubus Galliæ & Germaniæ: quadrato ferè dorso & perpetuò æquali, donec ad postremas pinnas uentum sit: aliquādo tamen uentre distento & prominentiore quum pinguior factus est. quod etiam aliquando Ichthyopolarum impostura accidit: qui piscium quorundam uentrem herbis infarcientes, algam & uiles alias herbulas cariùs uendunt, quàm pisces ipsos, quod Romæ fieri deprehendi. Cauda est breui, capite quadrato, striato, foraminibus paruis excauato. Rostrum anserino rostro non absimile est: maxilla inferior superiore lōgior, & cochlearis modo excauata. Dentes multos habet uario modo dispositos. nam in maxillæ inferioris anteriore parte dentes parui sunt, in os recurui: in superiore maxilla nulli sunt. quia cùm ea latior sit, dētes extra os prominentes, & inferioribus non occurrentes inutiles forent. Horum igitur loco natura duos dentium ordines palato infixit. Oculi coloris aurei sunt æmuli, ante q̃s duo sunt foramina in unicam cauitatem coëuntia. Corpus squamis tegit̃ paruis tenuibusq́ adeò, ut ijs carere uideatur, & cum ijs coquatur: & inter edendū, si paruus sit Lucius, negligantur, sin maior, duriores & euidentiores abijciuntur. Corpori maculæ quædam asperſæ sunt. Venter candidus est: dorsum nigricat uel liuescit: latera argentea sunt, in magnis & senioribus aurea. Pinnis natat quatuor, duæ sunt ad branchiarum ima: qui pinnarum situs est fluuiatilibus piscibus cōmunis, ut faciliùs in aqua suspendantur & efferant̃. contrà altiùs sitæ sunt eædem pinnæ in marinis, quia dulcis aqua tenuior est & liquidior, marina crassior & spissior, ob id hæc pōdus magis sustinet, illa minùs. Inferiore uentris loco duæ aliæ sunt magnæ & ualidæ. In dorso nulla est: sed non procul à cauda duæ sunt, una superior, altera inferior. Superior aurea est, nigris maculis notata. Cauda in duas pinnas desinit similiter pictas. Linea medium corpus dirimens uix cernitur, quia ex minutis punctis constat. Interna omnia corporis figuram sequuntur. Etenim oblonga simul, (*sunt fortè, non simul legendum,*) maximè uentriculus pinguitudine obductus, cuius permultæ sunt appendices: in quibus chylus confectus seruatur, ne ob gulæ laxitatem facilè rejiciatur. Intestina tribus longis conuolutionibus constant. Hepar uentriculum amplectitur, in quo uesica est felle uiridi distenta, in suffusionibus & oculorum maculis utili. G

Carne est dura, nec ualde glutinosa, si in fluuijs & magnis lacubus alatur: sed mali succi & glutinosa, si in stagnantibus aquis & palustribus degat. De quo Ausonius in Mosella: F

Lucius obſcuras ulua, cœnoq; lacunas
Obſidet. hic nullos menſarum lectus ad uſus
Feruet fumoſis olido nidore popinis.

In piſcinis etiam cum Tincis & Cyprinis includuntur Lucij. hi omnes pro loci & uictus ratione, uel meliore uel deteriore ſunt ſucco. Galli magnos Lucios & in puris aquis educatos ualde cõmendant, alios item piſces duræ carnis: eosq; rident qui ut carnes, ita piſces aſſeruant, ut teneriores reddantur. Qua in re uehementer errant. quę enim dura difficiliùs concoquuntur quàm mollia: quæ intelligo tenera & friabilia, non humore nimio & ſuperuacaneo diffluentia.

G Oſſa maxillarum à quibuſdam in medicamentis uſurpantur uſta, in cinerem & in puluerem redacta. Drachmæ pondere ad calculos renum cõminuendos ualere creduntur, non alia opinor ratione, quàm calculum in meatibus urinæ morantem deorſum pellendo, uel pituitam qua calculus retinetur abſumendo. Itaq; ad ueſicæ calculum nihil prodeſt. Alij ex ijſdem maxillis cinerem mentulæ ulceribus aſpergunt ad exſiccandum, quod efficacius præſtant ſaliti Lucij oſſa, ut ſpodij uice eſſe poſsint, quemadmodum & Siluri ſaliti oſſa.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Quantùm fallantur, qui Luciũ Lupum eſſe putant, in Labrace ac Sphyræna diximus. Nam & Græci qui Venetis ſeruiunt, Sphyrænam Luczium marinũ nominant: qui uerò Turcis ſubijciuntur, Turcies uocant. Minores Lucij in Anglia Pike: cùm autem adoleuerint, Luz uocantur. Gregalis non eſt Lucius: & quanquam nuper editus ſit, tamen nunquam niſi ſolus euagatur.

(C) Solertis eſt in comparando ſibi uictu naturæ piſcis. ſiquidem ſtans contra fluentis aquæ raptum, quoties ranam uel aliud quidpiam delabi aut moueri aduertit, illuc ſeſe protinus emittit, atq; eiaculatur in prædã: unde Galli Lanzon uel Lanceron uocant. Alij ab eius ore prægrandi Becquetum: alij quòd oblongo ſit corpore ut ueru, Brochetum dicunt.

B Angli pingues admodum Lucios habent ac magnos. Omnes autem Lucij tereti atq; oblongo ſunt corpore, capite in acutum protenſo, albo, ac liuido, aut etiam ſubnigro: Squamis paruis, hiatu grandi: dentibus caninis, longis & tranſparentibus, in gyrũ per maxillas inflexis: branchijs utrinq; quaternis, cauda biſurca. quatuor ſub uentre pinnas habent: duas caudæ uicinas, quæ inter ſe mutuò opponuntur ad pinnarum teli effigiem. Hepar illis eſt pallidum, per uentrem ad latus ſtomachi porrectum: à cuius lobo fel porraceum in grandi uaſculo pendet: lien ſub reuolutione ſtomachi, ad quem fibra ex felle demittitur. Tres tantùm reuolutiones inteſtinorũ habẽt, apophyſes nullas. Cor magis turbinatum, quàm trigonum. Cæterũ inter Italicos & Gallicos hoc eſt diſcriminis, quòd Gallici in longum protenduntur, ſuntq; delicatiores: Italici uerò uentre ſunt prominente, & corporis ueluti truncata mole atq; in latum exporrecta.

A *Oxyrynchus.* Cęterum an ſit Oxyrynchus Strabonis, quem Niliaci piſcatores ſacrum habent, id mihi controuerſum eſt.

COROLLARIVM.

A *Lupus.* Lucij nomine ex idoneis ſcriptoribus primus & ſolus (quod ſciam) Auſonius uſus eſt. Author de naturis rerum & ſecutus eum Albertus, lucium & lupum aquatilem nominarunt. Lucius ubiq; ſtagnis ac lacubus frequentiſsimè reperitur: nuſquã mari. qua una ratione qui eum antiquitus lupum fuiſſe exiſtimant, manifeſtè cõuincuntur, Iouius. Lucium fl. longè à lupo ueterum differre, contra Simonem Genuenſem & Franciſcum Philelphum, Maſſarius docet: & Lupi hiſtoriam mox ſubijciendam conſideranti, dubij hac in re nihil relinquetur. *Silurus.* Eruditus quidam nuper ſilurum eſſe putauit: cuius opinionem Rondeletius in Siluro refellit. *Oxyrynchus.* Bellonius in Singularibus lucium in Nilo frequentem eſſe ſcribit: eundemq; uideri ueterum oxyrynchum. Nili quidem oxyrynchum carniuorum fuiſſe in O. elemento confirmabimus. *Macrella.* Macrella piſcis quidam apud inferiores Germanos uocatur, (*nomine etiam Gallis noto: neſcio an de fluuiatili piſce: nam ſcombrum piſcem marinum Galli Maquereau uocant, Angli Macrel*) quem Carolus Figulus Lucium Auſonij eſſe ſuſpicatur: & Lupum ueterum quem noſtri Hecht, Galli brochetum appellant: utraq; opinione plurimùm deceptus. Sequitur eum Adamus Lonicerus quoq;: quoniam lucius Auſonij uilis ſit piſcis, brochetus uerò maximè inter omes nobilis. Atqui regionibus diuerſis eiuſdem piſcis nõ eandem eſſe bonitatem: aut ſi eadem eſſet, meliores tamen piſces alibi deeſſe, alibi abundare: deniq; temporum & ætatum iudicia uariare, cogitare illi debuerant. Lucium ergo (inquit Lonicerus) putamus eſſe Macrellam uulgò dictã, Germanicè ein Macrell, per antiphraſin uidelicet, quòd lucem fugiat. Confirmat etiam hoc quòd ferunt Macrellam in aquarum fundis, tanquam fugientẽ lucẽ, deliteſcere: unde noctu cum face piſcatores adnauigant. quam conſpiciens Macrella, uelut attonita ſtupet & capitũ. Editur hic piſcis toſtus potiſsimũ igni, unde Germani etiã Bratfiſch eũ uocant, Hæc Lonicerus. *Eſox.* Eſocẽ Plinij quem maximũ in Rheno piſcẽ eſſe tradit, luciũ eſſe non deſunt cõiecturæ, quas in E. elemento retuli, pagina 438. nã ſi qui alij etiã maiores in Rheno reperiunť, ij Rheno proprij non ſunt cũ è mari aſcendãt, ut ſalmo & ſturio. ¶ Lucium

Itali

Itali Luzzo nuncupant. Hispani Sollo. Galli (inquit Gillius) qui accolunt Lygerim & Sequanam, Brochetum appellant: prouincia Narbonensis Luciun. Brochet Gallicum nomẽ factum coniicio à broche quod eis ueru significat: unde diminutiuum brochette: quòd os acuminatum hi pisces habeant, unde & oxyrynchi putantur. Nostri Hecht appellant, & differentiam à locis faciunt: eorũ enim qui in lacu degunt, alios qui circa harundines uersantur, Rorhecht uocitant, alios qui in altiori gurgite, Seehecht. In Albi, alij à Martio mense Mertzenhecht uocantur: alij post pascha, grosse hecht, id est, magni lucij. Circa Coloniã usitatũ est nomẽ Schnucht, alijs Schnack, Snok, Snouck, ut Flandris: à rostri figura forsan prominente: nã & culices Germani Schnacken nominant à promuscide longiuscula. Argentinæ lucios minores & eodem anno natos, Hürling appellant: quod nomen percis fluuiat. paruis nostri attribuunt. Apud Anglos Lucij maximi Luces dicuntur: medij, Pikes: minimi, Pickrelles. Angli Lucium piscem Lusitanica uoce Picque nuncupant, Amatus. Angli plerique scribunt a Pyke: quod ad Gallicum Bequet accedit, à rostro factum, ac si rostricem dicas. ¶ Polonicum eius nomen Sczuka uel Stzuká. Bohemicum Sscika.

Lucio caret Hispania uniuersa, Amatus Lusitanus. Thrasymenus lacus in Italia huius generis pisces (inquit Iouius) longè maximos atque optimos nutrit. bicubitalem enim aliquãdo excessere magnitudinem. Post Thrasymenios è Cymino (qui hodie Rusilloni lacus dicitur. fuit in uicus antiquitus rus Syllanum) laudatiores Romæ habentur. nam quos præbet Bracciani lacus, qui olim Sabatinus fuit, & sapore & magnitudine sunt inferiores. In Germania passim abundant: præcipuè in Heluetijs, quorũ regio amnes & lacus multos magnosque habet. Mediocres ab Odera flumine multis plaustris euehi audio. Simon Paulus Suerinensis in lacu alluente Suerinum non procul Oceano Germanico, cum alijs piscibus lupos (*lucios autem intelligere uidetur*) capi ait. ¶ Si fluuialis aqua & alimentum lucio abunde suppetat, progressu temporis in longitudinem maximam eualescit, Author de nat. rer. Argentinæ anno Christiano M.D.XLIIII. lucius in Illo amne captus est, qui libras (sedecim unciarum puto) 26. appendit: iecur autem eius uncias tredecim cum dimidia. Sphyrænam aliqui lucium marinũ uocant, à similitudine quadam. alij turdi genus quoddam, undecimum Rondeletij, aut ei persimile: quẽ piscem Bellonius Hepatum facit: sed illi Lucij mar. nomen minus conuenit. ¶ In Oceano Germanico circa Borussiam, piscis quidam marinus Zanz uocatur, lucio ferè similis, magnitudine, figura, squamulis, ut ferunt. Audio & piscem, qui à Rheno denominatur in mari, Rheinfisch, (asellorum generis, ni fallor,) una ex parte salmonem, altera lucium referre. ¶ Lucium à lucendo Bellonius dictum arbitratur (ut ipse mihi retulit) quòd siccatus nocte luceat. Rostrum habet longum, & rictum magnum, Albertus. Et alibi, Os magnum, & ualde scissum, instar quadrupedũ quorundam. Os latum & dentes acutissimos, Obscurus. In cerebro lapidem crystallo similẽ gerit, sed hoc cum æuum in longum duxerit, Author de nat. rerum. Ego in capite lucij etiam parui lapillos geminos candidos reperi. Ossium seu spinarum in capite eius formæ diuersæ repeiuntur: unam uulgò cruci cõparant: aliam lanceæ: tres alias clauis seu paxillis, passionis Dominicæ instrumentis. In quibusdam (*piscibus*) nõ apparet aliquid simile linguæ omnino: sed locus inuenitur lenis, continuus: eo quòd gustus animalium nõ est in lingua, sed in tota oris interioris superficie: & talis piscis est apud nos lucius, qui fauces superiores habet plenas dentibus, Albertus. Dentes habet acutos diuersarum acierum, Idem. Soli equidem lucio piscium qui apud nos capiuntur, branchiarum exortus spinosos ac dentatos esse puto. Branchiæ quædam sunt diuaricatę & extensæ à corpore piscis, ut lucij & salmonis. Lucius quidẽ paucas habet branchias, & operimentum earum osseum, Albertus. Sunt qui uentriculos tres eis attribuant. Fellis color è uiridi subluteus est: folliculus è cœruleo uiridis apparet. est autẽ meatus à fellea uesica longo ductu (ad sex digitos fortè) per intestina extensus. ¶ Minores lucij colore elegantiores, magisque uirides sunt. ¶ Nullæ pulpis earum spinulæ intercursant, ut alijs fluuiatilium plerisque.

Lucius stagna, paludes, fluuios incolit, Gillius. Lucius ubique stagnis ac lacubus cum tincis frequentissimè reperitur, nusquam mari. Ausonius quoque lucium nominat cum tinca, Iouius. Lucius obscuras ulua cœnoque lacunas Obsidet, Ausonius. In lacubus nostris alij ad ripas inter harundines, alij in alto degunt, unde & denominant, Rorhecht / Seehecht. Differunt pisces plurimùm secundum loca, in quibus uersantur. omnes enim saxatiles pinguiores sunt, & saniores (*sanum Alberti ætas & pro sano & pro salubri accepit. utraque significatio hîc conuenit:*) ut truta, lucius, thymallus, Albertus. ¶ Stomachum (*uentriculum*) habet ita continuatum gutturi, ut aliquando cum eijciat auiditate glutiendi piscem. quos autem ceperit pisces, capite introrsum uerso digerit: & aliquando parũ seipso breuiorẽ glutit piscem: & tunc capite introrsum uerso, & aliquanta parte extra os dependente, paulatim digerit, attrahitque partes piscis secundum longitudinem, donec totum digesserit, Albertus. Tantæ auiditatis est, ut piscem, quem totum quantitas eius deglutire non sustinet, dimidiũ incorporet, Obscurus. Cibus eius sunt pisces, & quicquid ranarum more repit. Piscem ad magnitudinem propè sui comedit: nam ubi uictũ subegerit, caput primùm ore deuorat: quo digesto, paulatim addit sequentia, donec totum consumat, Author de nat. rer. Lucius uoracissimus (inquit Rondeletius in Siluro) dentibus acutis, longis, firmisque armatus

C
Vbi.
Cibus & uoracitas.

est, quem uerè dicere possemus in animalia grassari. Cuius rei exemplũ proferam. Narrauit mihi uir fide dignissimus, uidisse se mulæ, quam iter faciens in Rhodanum potatum duxerat, labrum inferius à lucio dentibus apprehensum, cuius demorsu cruciatam & territam inde fugisse: & crebra capitis quassatione lucium in terram deiecisse, quem ille palpitantem & in aquam redire conantem cepit, domumq; tulit. Certum est feles paruos & canes in uiuaria luciorum coniectos ab ijs deuorari. Cracouiensis quidam Polonus nuper nobis retulit, anseris pullos duos in uentre lucij à se uisos: & huius generis piscem aliquando pedem ancillæ in piscina apprehẽdisse. Apud nos etiam fulica in uentriculo lucij reperta est. Pisces minores deuorat, uescitur etiam uenenosis, ut bufonibus & huiusmodi, Obscurus. Si quando piscẽ asperæ squamæ & acutæ spinæ inuenerit, (sicut est perca, Albertus:) hunc apprehenso capite uorat. nam si per caudam arripuerit, glutire non potest: sic enim & squamæ & spinæ in aduersum rigentes impediunt, Author de nat. rerum. Ego tamen uidi & consideraui, quòd cùm piscem (*percam nimirum*) capit, primùm in ore per transuersum dentibus perforatum diu portat, & deniq; mortuum glutit, Albertus. Perca squamis & branchijs (*immò pinnis dorsi*) asperrimis armata ei resistit, ne dentibus eius præda fiat, Obscurus. Sunt qui percam piscem lucij socium esse aiunt: ex eo fortè id suspicati, quòd percæ, præsertim maiores, illæsæ circa lucios degant: non quòd eis faueat, sed quia nocere nõ potest. Piscibus uescitur, & ne suo quidem generi parcit, (cum pastus aliunde non suppetit,) Albertus. Hinc uersiculus ille Arnoldo Villanouano citatus ex authore incerto, Lucius est piscis rex & tyrannus aquarum. Pari quoq; generis sui parcere recusat, uel ob naturalem crudelitatem: uel quia auidus est cibi, rapinæq; impatiens. Nam & propria semina persequitur ubi piscis formã susceperint, Author de nat. rerum. Animalia eiusdem speciei non sunt cibi animalibus suæ speciei, quibusdam aquatilibus exceptis quæ uorant indiuidua suæ speciei, ut lucius & alia id genus, Niphus. Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων, ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσί, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς ἔσθειν ἀλλήλους. ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ᾽ αὐτοῖς. Ἀνθρώποισι δ᾽ ἔδωκε δίκην, Hesiodus in Operibus. Lucium Germani inter iocularia piscium cognomenta, prædonem appellant: Ein hecht ist ein rauber. Trutæ & lucij dum pisces ab ima aqua ad summam persequunt, nimio celeritatis impetu aliquando supra aquam efferuntur, ut uel in scaphas interdum incidant.

Natatus. ¶ Lucius uelox est natatu, Arnoldus Villanou. Dicũt aliqui eum per flumina ascendere dulcioris aquæ desiderio, quæ tanto semper est dulcior, quanto fonti propior, Incertus. Albertus fœminam lucij tantùm, cum oua spargit, fontes uersus ascendere prodit.

Venter eorum apertus, tincarum tactu sanatur. ¶ Lucium Britanni ligneis uiuarijs innatantem uendũt: uentremq; illis ultro cultris aperiunt ad ostentandam eorum pinguedinem, quæ plagis exprimitur, ut emptores aspectu suminis alliciantur: neq; refutati propterea cõmoriuntur. Coëunt enim protinus patentia uulnera tincarum contactu: quòd earum tenaci illuuie, ueluti glutinoso medicamine solidentur, Iouius. Mirum est illud quod à tot audiui uiris, ut impudentius fuerit tot testibus mendacium non credere, quàm ueritatem aduersus eorum autoritatem tueri: Lucium scisso uentre ostendendi lactes causa, inde consuto, atq; inter tincas in uiuarijs reposito, sanari humore earum, dum se illis lucius uentre affricat. Hoc tamẽ causam habet manifestam, cum uiscera non sint oblæsa, & humor ipse glutinosus sit, aërq; ad corruptionem minimè paratus. nec scio an in Italia experienti hoc sit successurum, Cardanus. Audiui & ipse ab oculato teste, fieri hoc solere apud Anglos, uentrem lucij dico ad duos aut ampliùs digitos rescindi: & si emptorem non inueniat, piscẽ uulnere consuto, reddi uiuario, in quo tincæ insint.

Generatio. ¶ Et fortè cognatio quædam lucijs est cum tincis. siquidem lucios (inquit Cardanus) è tincarum semine generari creditum est amicitiamq; inter illos intercedere. Certum est uerè lucios in piscinis ex alieno semine generari, quòd neq; soli, neq; sati, sponte procreentur in eis, Cardanus. Tincæ & lucij & absq; semine & ex semine generantur, nam in piscinis non sati inueniuntur, Idem. Luciorum oua uiuarijs immissa facile prouenire putant. nam si uel ardea lucij oua deuorârit, & de arbore in piscinã aliquã excreuerit, lucios inde prouenire creditur. Fœmina lucij cum oua spargit multũ ad originem aquarum ascendit propter dulcedinem aquarum, quæ conuenit ouis imperfectis: quæ in aquam proiecta incrementum debent accipere, Albertus. Paritura quò longiùs potest à loco suo, ubi morari consueuit, ascendit: ne oua pateant prædæ sobolis suæ, (aliorũ luciorũ,) Author de natur. rerum. Lucij ut primùm ex ouo editi sunt, suscepti intra branchias certorũ pisciũ, (ut sunt murileguli, Seveln Germanis dicti: & Ploceni, Gusteri, Vkelangi, & qui à rubore oculorum denominantur Rotaugen) fouentur. quamobrẽ etiam tales non comedunt, nec lædunt, ne nutrici malam referant gratiam, Christophorus Encelius. Vide in Anguillæ Corollario c. Mihi quidem uerisimile hoc non fit: ut neq; hoc, quod aliqui putant, anguillas è luciorum semine oriri: quòd ijs in locis ubi oua sua sparserint sæpiùs anguillæ minutæ reperiantur. In Albi fluuio lucij mense Martio ouis abundant, & pariunt. apud nos & in Acronio lacu mense Aprili oua spargere incipiunt, perguntq; per duos menses. ¶ Morbus etiam pestilens lucios aliquando inuadit, & tubercula quædam satis magna lateribus innascuntur: unde plurimi pereunt, & si in piscina aliqua conclusi fuerint, pleriq; omnes.

D De lucij crudelitate cum in alienos, tum in sui generis pisces, abunde diximus in c. Sociũ aiunt esse tincæ, aliqui etiam percæ, & alijs quibusdam tum amicum esse, tum parcere: ut ibidem

dictum est. alij uerò percam, si cauda ipsam arripuerit, ab eo uorari aiunt. Cernua fluuiatilis à Bellonio dicta, lucio caudam obuertit, & pinnas erigit, ne posit deuorari. Brema piscis est fluuialis, qui cum uidet sibi lucium imminere, declinat ad cœnosa, aquarum limpiditatẽ à tergo perturbans, Alexander quidam obscurus. ¶ Cancer (Astacus) fluuiatilis, ut referunt periti piscatores, etiam in gurgustia ad lucium accedit, & arrodit eum, Albertus.

B Lucium in nostro lacu capi uendiq; non licet, qui non digitos sedecim mediocres magnitudine (in Bauaria quatuordecim) æquet. Pœna etiam ijs constituta est, qui lucium hamo ceperint; drachmæ ferè quatuor cum dimidia. Interdictum est quoq; ne quis à medio Aprilis usq; ad finem Maij, retium genere ullo (**weder hecht båren / noch hecht netze**) alijs'ue instrumẽtis lucium capere ausit. pœna est, argenti Marca dimidia. Capitis suppliciũ olim illis erat decretũ, qui lucios iusto minores, aliosq; pisces prohibitos retibus ab harundinibus denominatis (**mit Rorzügen**) alijsq; instrumentis cepissent, nec reddidissent aquæ. sed mitigata est pœna, & ad cõmunẽ (drachmarum ferè quatuor cum dimidia, puto) reuocata. Genus retis **Wytgarn** appellant nostri à laxitate macularum, quo lucios & percas piscantur in lacu, duobus trahentibus: & ministro in nauicula sequente: id quod à fine Maij usq; ad diui Martini diem concessum est. Sunt qui lineæ hamos quatuor acutos annectant, & linea raptim sursum attracta lucij, quem stantem, id est in loco manentem obseruarint, (manere autẽ aliquando per horam ferè solent,) uentrẽ configant, capiantq;. Sunt qui gobiones fluuiatiles hamis inserant ad inescãdos lucios. Apud Anglos capiunt ranis & pisciculis quos Blecas nominant, affixis hamo, trahendo funẽ per ripã. non statim autẽ extrahunt, sed iam defatigati. Placẽtis relictis ab expresione seminum papaueris ad olei usum, aliqui ad pisces stupore ita inducto capiendis utunt. omne aũt genus piscium eas degustat; cyprino & lucio tantùm exceptis: ut pluribus scripsi in Cyprino E. ¶ Si quando nassa, cui inclusus fuerit, ex aqua leuata lucem diei uiderit lucius, rarò uel nunquam accidit ut postea diutius remaneat: sed quæsita sibi uia euadit, Obscurus. ¶ Lucij sanguis in Sole siccatus & tritus, uino albo iniectus, rubellum subitò facit, Ex libro manuscripto.

F Lucius Ausonij tempore nullo in precio fuit, nunc inter lautos fluuiatiles censetur, Gillius. Hic nullos mensarum lectus ad usus, Feruet fumosis olido nidore popinis, Ausonius de lucio. Lucij plebeia inter obsonia censentur: ita ut nunquam, nisi in summa marinorum penuria; sicut aliquando accidit piscatione tempestatibus sublata, in mensam ueniant: & id tum etiam ad honestandum potiùs patinam, ut dicunt; quàm ad conuiuas eo edulio conciliandos. Dicebat Pogius Lucio, etiam ex Cymino lacu, & ei quidem præpingui, nullam unquã inesse gratiam, nisi quum solus in maxima conuiuarum inedia prandijs apponeretur, Iouius. In quibus Italiæ aquis magis minus'ue laudati sint lucij, ex eodem Iouio relatum est suprà in B. Luciũ Belgæ omni tempore uiuum uenditant, Iouius. Et mox: Hic piscis admodum salubris omnium medicorum iudicio putatur. Cæterum ab insulsa quadam pulparum siccitate nullam unquam in optimatũ mensis laudem uel cõmendationem adeptus est: ita ut ij nostrates lucij cum Gallicis dignitate minimè sint comparandi: & te tuosq; cõuiuas lautisime Ludouice aliquando deceperint: quum obsonatores Galli incomperto adhuc agresti illorum sapore dum emerent, sola proceritatis specie ducerentur. non enim maximi semper optimi. nam in omni gẽnere piscium media ætas, quę nondum summam magnitudinem impleuit Cornelij Celsi autoritate cõmendatur. ¶ Anguilla ætate prouectior, salubrior est minore, ut quidam uolunt: lucij & percæ, contrá, Arnoldus. Lucij parui delicatisimi habentur circa Argentinam, mense Iulio. Cauda & pars posterior in hoc pisce præfertur. ¶ Lucij etiam in Germania alicubi satis preciosi sunt, ut circa Basileam, non minùs q; trutæ, apud nos uiliores. ¶ Inter pisces dulcis aquæ consideratis prædictis conditionibus, perca & lucius mediocris primũ gradũ bonitatis obtinent, modò sint pingues: deinde uendosia, tertio lopia. Et quanuis carpa sit squamosior prædictis, carnẽ non adeò albam, friabilẽ & subtilẽ habet, sicut lucius & perca, & sæpius reperitur in stagnis, Arnoldus Villanou. ¶ Iulio mense optimus existimatur: apud nos etiã Octobri. ætate prouectior omni tempore probat, præterq; cũ oua spargit: id quod facere incipit Aprili mense, & pergit ad duos menses. Mas (ut in cæteris etiã) fœminæ præfertur. ¶ Pisces saxatiles (*qui in aquis saxosis & purioribus degunt*) pinguiores & saniores (*salubriores hîc interpretor: quanquam & ipsos in talibus aquis meliùs ualere dicẽndum est*) sunt: ut truta, thymallus, lucius, Albertus. Lucius quanq; uenenosis interdũ uescitur, ut bufonibus & huiusmodi, ægrotis tamen salubris esse dicitur, Obscurus. ego piscẽ illũ qui uenenis uescitur, eo præsertim tempore, omninò noxiũ putârim. Luciũ piscẽ cõmendat inter salubres, ut & trutã Amatus Lusitanus. Piscis est duræ carnis, Arnoldus. Alexander Benedictus tẽpore pestis quoq; cõmendat ex piscib. procerũ lupũ tũ marinũ tũ fluuiatilẽ, (id est luciũ:) eiusdẽ em̃ (inquit) sunt nominis atq; similitudinis. ¶ Lucius piscis est salubris, & carnis bonæ: unde esus eius puerperis, cũ reliquorũ sit interdictus, conceditur, Adamus Lonicerus. ¶ Pisciũ in tenui uictu usus esse, præcipuè lucij, temeli, carpionis: quodq; carnibus præferant optimi pisces ad tenuem uictũ, Aloysius Mundella docet Medicinalium Dialogo 2. sect. 4. particula 5. Sed lucius, & carpio, (Benaci) ampliùs fortè crassiusq; nutriunt, q; alij quidã fluuiatiles lacustresq; pisces ac pisciculi, ut leucisci, alburni, &c. ¶ Hecticis conceduntur pisces aquæ dulcis saxatiles, ut striguli, lucij, temuli, &c. Gaynerius.

Lucium fluuialem exenteratum elixabis, cocto ſquamam cum pelle auferes: ac ex leucophago aut alliato, aut ſinapio comedes. Paruū lucium, ſi uoles, aſſato. Hic piſcis inter alios minùs inſalubris habetur, Platina lib. 10. cap. 39. Et rurſus cap. 62. quod inſcribitur Piſces in gelu. Gelu ex aqua, uino & aceto fit: & quò diutiùs ſeruetur, multa aromata indi oportebit. Ex iure mænæ (*tincam ipſe mænam uocat*) aut lucij præpinguis, exenterati tantùm, nec exquamati, optimum fiet gelu. Sed is piſcis lento igne, & in tanta aqua ut uix tegatur, bene coquendus eſt. Cocti & exempti pellem rurſum in cacabum pones, ac ebulliat aliquandiu ſines. Reliqua deinde quæ in gelu carnium facienda diximus, obſeruabis. Congelari ac conſtringi & reliqui piſces, elixi præſertim, tam marini quàm fluuiales, hac conditura poterunt. ¶ Lucij oua aliqui ſimiliter ut barbi, cholericam paſsionem excitare aiunt. Platina tamen lib. 8. cap. 41. tortam ex cammaris componens, lyci (ſic lucium uocat) oua adijcit. Vide in G. ¶ Ex Gregorij Mangoldi libello Germanico: Laudaẽ lucius elixus, aſſus, & frixus. Cum exenteratur & ad elixandū præparatur, felle eius ſuperficies tota oblini debet, ut ſanguine ſuo Cyprinus, uel cum reliquis inteſtinis coquatur fel. Elixādus aquæ feruidæ immittatur, & ſal affatim adijciatur. non amplius enim ſalis ſibi attrahit quàm conueniat. Quòd ſi ità elixare libuerit, ut cœruleus in eo color eniteat, ſic facies: Concides in tomos, & ſanguinem diligenter ablues: deinde per horæ dimidium aut amplius in acetum acre infuſos ſines. Tum aquam (quæ ſit dupla ad acetum) in cacabo feruefacies, bene ſalies: & cum iam ſatis feruet, piſcem unà cum aceto aquæ feruenti infundes, & decoques quantū ſatis eſt. Ita piſcem planè cœruleum, pulchrū & boni ſaporis habebis. ¶ Lucius paruus ritè paratus, cauda in os immiſſa, butyro in ſartagine frigitur: & in iure menſis infertur: qui cibus hodie noſtris in delicijs habetur. Ius autem hoc modo fit: Acetum, aqua, uinum, ſaccharum, modicè miſcentur, cum polline aromatico, ex caryophyllis ferè, cinnamomo ac pipere aut zinzibere. hæc omnium miſtura *piſci frixo*, butyri parte cum eo relicto, ſuperinfunditur: & tantum adhuc temporis coquitur quantum elixando ouo ſufficeret. ¶ Baltaſar Stendelius in opere Germanico artis Magiricæ libro 4. de lucijs frixis artocreas conficere docet: & rurſus ferculum quoddam in integram lucij pellem detractā farciminis inſtar ingerendum. & rurſus eodem libro de lucijs frigidis apponendis: deq; iiſdem cum lardo parandis. Habent & Gallicè conditi Magirices libri ſuos apparatus, quos tanquam curioſos prætereo.

G

Ventriculus. *Cor.* *Fel.*

De luciorum uentriculis particulam aliqui clauis (quos noſtri picarum oculos uocant) imponunt, & tertio quoq; die nouam: idq; ter repetunt. ¶ Sunt qui cor lucij uiuum deglutiant, ut febrim depellant. ¶ Fel de lucijs paruis aliqui tuendæ ualetudinis gratia edunt. Nonnulli luciorum trium fella cruda aduerſus febres deuorant. Pro callionymi felle ad oculorū remedia, ſunt qui lucij fel uſurpent ex eruditis.

Maxillæ & oſſa capitis.

¶ Farina de lucij maxillis egregiè ſiccat, quare & inueteratis ulceribus inſpergitur. Ad ficos ani: Maxillas luciorum inferiores, & quæ in capite gerit oſsicula peculiaribus diſtincta figuris, pariter cremabis ſuper teſta uitreata. inde læuigatum puluerē mariſcis inſperges, & linamenta uulſa indes, ſic biduo ſanabis, Ex libro Germanico manuſcripto. Si ſanguis è uulneribus nimiùm profluat, & ut meliceria (ſic appellaẽ à Celſo 2, 26. humor ex neruoſis articulorum partibus uulneratis emanans, **das glidwaſſer**) ſiſtatur: aliqui componunt medicamentum è bolo Armenia, oſsibus lucij, thure, maſtiche, tormentilla, ſulfure, oleo, &c. Maxillæ lucij puluis uel cinis ex uino potus urinam ciet efficacisſimè, Alexāder Benedictus. Mandibulæ toſtæ in puluerem q; redactæ, ſi aurei pondere cū uino ſumantur, in ueſica & renibus calculos frangere conſueuerunt, Iouius. Inuenio in Germanicis quibuſdam codicibus manuſcriptis remedia quædam compoſita, quibus hæ mandibulæ adduntur: quorum unum in Aſtaco fluuiatili G. præſcripſi. Calculum renum cōminuit, & urinam prouocat mandibularum lucij (uel ericij terreſtris) cinis è uino albo potus, Marianus ſanctus. Piſcis quidam uſtus antidoto nephriticæ è cicadis miſcetur apud Nicolaum, interprete Fuchſio. ¶ Oſſa faucium lucij aduſta aliqui compoſitis ad alba mulierum profluuia medicamētis addunt: alij dentes eius tritos per ſe exhibent. ¶ Ad pleuritin uel puncturam laterum remedium experimento conſtans: Oſſa de ſolo capite lucij, & folia ilicis aquifoliæ trita mixtaq; dabis, Incertus. Ad ſecundas pellendas: Maxillarum lucij, ſacchari, ana unciam 1. lapidis ſpecularis, macis, ana unciam ſemis. Trita miſce & propina. proderit, Ex libro manuſcripto Germanico. modus exhibendi non exprimitur. uidentur autem ſufficere drachmæ binæ. ¶ Ex eodem, ad punctionis ſenſum, (pleuritin fortè intelligit,)

Oculi.

in corpore: Vnde nos oculos (humores cryſtallinos nimirū induratos) luciorū tere, & cum pauca theriaca è uini cochleario bibe: ſi morbus cum perfrictione inuaſerit: ſin cum calore, ex aceto. bene tectus ſudato. hoc ter aut quater continuè repetito, & ſanaberis. Apud Rolandum chirurgum oculi lucij adduntur medicamento contra morpheam albam.

Oua.

¶ Oua luciorū piſcatores circa Argentinam tanquam medicata abijciunt: uidentur enim æquè noxia ut barbi oua: ſimiliterq; cholericam affectionem inducere. Sunt qui arida trita purgandi aluum cauſa exhibeant. ¶ Eorundem cinis mitigat dolores in locis pudendis, Incertus.

Morſus Lucij.

Morſum lucij non innoxium eſſe audio, & ægrè ſanari.

H.a.

Platina lucium piſcem lycum etiam, & lycium appellat. Sed lycus nomen Græcis pro piſce rariſsimum eſt, pro lucio quidem piſce nunquā uſurpatum. Blennos piſciculos Græci quidam

dam, etiam λύκους, id est lupos appellant. Lycostomum apuarum generis pisciculum, Foroiulienses lupum nominant, & garum ex eo faciunt, uti ex Plinio colligimus. Lucij nomen Græcum, nisi oxyrynchus est, nescio. Bellonius (ut dixi in B.) à lucendo deriuat. Luciũ non deduci à lyco, hinc probo, quod lycos corripit priorem syllabam; sed lucius apud Ausonium producit antepenultimam, Carolus Figulus.

Epitheta esse possunt, uorax, auidus, agilis, crudelis.

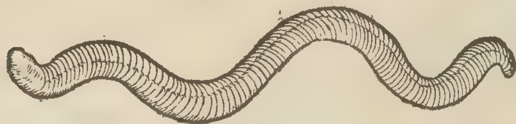
Lapis Eislebanus refert aliquando effigiem lucij, percæ, aut alterius piscis, Ge. Agricola.

Lucij cœperunt appellari (uiri) qui ipso initio lucis orti erant, aut (ut quidam arbitrantur) à Lucumonibus Hetruscis, Author libri de prænominibus qui Valerio Maximo attribuit. Claudiorum familia Romæ Lucij cognomen cõsensu repudiauit, postquam è duobus gentilibus prædictis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est, Suetonius.

Teutones in generoso equo cum aliorum animantum aliquot uirtutes requirunt, tum de lu- H.
po (lucio) pisce uoracitatem & exiliendi facultatem, Ioach. Camerarius. ¶ Rusticus quidam iureconsulto lucium attulerat, ille respondit, nunquam se in iure Lucium sine Titio reperisse; innuens tincam quoq; ab eo (aut alium quempiam piscem) afferri oportuisse. ¶ Scarduam dat ut lucium lucretur, qui uili aliquo dato, maius sperat, Italicum prouerbium.

His scriptis à piscatore quodam nostrâte accepi, lucios in lacu nostro capi nõ rarò quindecim librarum: uendi sæpe drachmis septem aut octo etiam. percas quoq; mediocris magnitudinis ab eis uorari: & percas paruas hamo infixas, præ cæteris ferè pisciculis eos appetere. Parere circa medium Martij in Gryphio lacu, in nostro uerò circa finem Martij.

DE LVMBRICIS, SEV VERMIBVS STAGNI MARINI, RONDELETIVS.

VERMIVM eadem genera in stagnis proueniunt, quæ in mari, à marinis non diuersa, A
sed inter stagni uermes frequentior est longus lumbricus, ijs qui in corpore humano
procreantur similis, sed breuior, si modo uerum est lumbricos quosdam ad ternûm cu- B
bitorum magnitudinem aliquando peruenisse. Lumbrici stagni binûm cubitorũ magnitudinem non superant: pollicis sunt crassitudine, nullas partes discretas habent. Dicas esse intestinum tenue arena plenum.

G In sedandis doloribus terrestribus non cedunt, si prius arena expurgati & in oleo amygdalino cocti artuum doloribus adhibeantur uel tepidè in aurem dolentem immittantur.

F A mensis omnino reijci debent.

DE EISDEM, BELLONIVS.

C Lumbricus marinus, terrestri maior, stabulatur in littore intra arenam, atq; in eo potissimùm
tractu, quem æstus alti maris contegit: unde interdum discedens siccum relinquit. Piscatoribus
ad escam plurimùm confert: quem dum consectantur à recrementis, quæ more terrestris super a- (B)
rena relinquit, agnoscunt: quæ quo loco perceperint, eo pala ferrea impacta lumbricos è profundo extrahere solent, quos canistris in usum diligenter adseruant. His natura ad excauandam humum mucorem in anteriore parte dedit, quem humi applicant: ex quo cum impetu spongiosum quidpiam egerit, quod euomuisse uidetur: paulatimq; in arenam subingressus, iterum in corpus regerit, quoad se totum arena contexerit, quod idem terrestri lumbrico accidere solet.

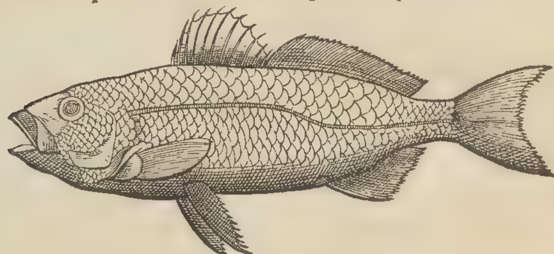
B Vtrisq; transuersi branchi (*circuli*) per ambitum insunt, quibus totam corporis molem cõtrahunt atq; extendunt, ut ex pedali longitudine breuissimi, & ferè orbiculares euadant. Verùm marinus lumbricus teres est, pedem longus, digitum crassus, uiscosus admodum: croceum colorem
fundens, quo naues inficiuntur, qui etiam triduum perdurat. Villos in articulationibus pro pin- E
nis habet. Arena & limo uescitur.

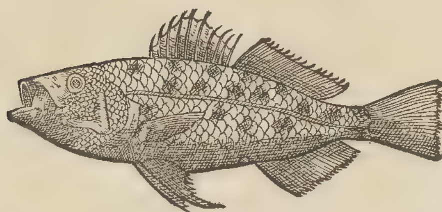
LVMBRICOS fluuiatiles Alexander Benedictus Lampetras nominat; de quibus inter Mustelas agetur.

LVNA piscis, uide in Orthragorisco.

DE LVPO, RONDELETIVS.

Icon prior, maioris Lupi & lanati est: posterior uarij & minoris.

A ΛΆΒΡΑΞ piscis à Græcis dicitur, qui à Latinis lupus. Hodie à Romanis lupasso & spigola. A Liguribus louuazzo. A Venetis uarolo. A solis Hetruscis araneo, ab Hispanis lupo. A Gallis lubin pro lupin à lupo. Apud nos pro ætate nomenclationem habet, minor enim lupasson, quasi paruum lupum dicas, ut apud Græcos λαβράκιον, maior loup uocatur. Lupi uerò nomen à uoracitate posuerunt Latini, non quòd à Græcis λύκος, sed λάβραξ à ui & uoracitate dicatur. Athenæus: Nominatus est λάβραξ παρὰ τὴν λαβρότητα. & Suidas: τὴν δὲ προσηγορίαν πεποίηται, διότι κέχηνεν αὐτοῦ τὸ στόμα, καὶ ἀθρόως καὶ λάβρως τὸ δέλεαρ καταπίνει, ὅθεν καὶ εὐχερῶς ἁλίσκεται. Ideo appellatus est λάβραξ, quia illi hiat os, & repente ac cum impetu uoracitateque escam deuorat, qua de causa facilè capitur.

B — *Lib. 8. cap. 17.* — (C)

Luporũ duo uidentur esse genera. Alius enim uarius est, teste Columella, id est, cuius dorsum ex albo cæruleum est, uenter candidus, nigris maculis conspersus. Alius sine maculis, qui appellatur laneus, siue lanatus à candore mollitiaque carnis, authore Plinio lib. 9. cap. 17. Vterque in mari, marinis stagnis, fluuiorum ostijs, & fluuijs reperitur, non quòd in fluuijs nascatur, sed quòd è mari marinis'ue stagnis fluuios subeat.

De lapidibus in capite pisciũ. Lib. 8. de hist. anima. cap. 17.

Est igitur lupus piscis marinus, magnus, spissus, squamis tectus medijs, serratis: capite oblongo, magno oris rictu & hiatu, sine dentibus, uel quia ob oris magnitudinem facilè prædam deuoret, uel quòd ita uoluerit natura, ut illi piscibusque reliquis consuleret. Si enim os dentibus armatũ foret, uix pisces eius impetum effugerent, ipseque præ insatiabili uorandi cupiditate interiret. Dentium autem loco ossa habet aspera in palato, linguam osseam & adhærentem. Operculum branchiarum osseum, serratum. Branchias quaternas. Oculos magnos. Lapides in capite: quapropter lupum in ijs numerat Aristoteles, qui à frigore infestantur. Ob lapides enim à frigore cõgelantur & moriuntur, cui aliam rationẽ addere possumus: quod lupi in sublimi natent, eoque magis frigoris iniurijs opportuni sint, maximè seniores. Qua de causa frigoris ui mortuos sępe in nostris stagnis reperiunt piscatores. Qui uerò in imis & abditis gurgitibus hyeme latent, minus à frigore læduntur, nec hyeme moriuntur, etiamsi lapides habeant in cerebro, ut soleæ, passeres, aselli, coracini, scari, lati, umbræ, hepati. Lupus uentriculo est longo, magno, cum aliquot appendicibus, latis intestinis & in gyros contortis, pinguedine obductis. Splene magno, rubescente. Hepate magno, in quo uesica fel uiride continens. Locus est sub spina dorsi multo aëre plenus. Ad branchias & in uentre pinnæ binæ sunt. In dorso acuti & inæquales aculei, tenui membrana colligati. Caudam uersus pinna alia aculeo unico innixa, tribus uerò ea quæ est à podice ad caudam. Cauda in pinnam unicam desinit. Linea à capite ad caudam ducitur. Qui minor est, inspersas nigras maculas habet, quibus caret maior: (*Icon maioris etiam nõ maculas, sed puncta pauca nigra ostendit.*) Qui in mari degit, dorso est ex cæruleo candido, qui uerò in ostijs fluminum, totus ferè candidus est.

C — *Aristot. lib. 5. de hist. cap. 5.*

Lupus carne uescitur, nõnunquam alga*, luto: & squillis, quæ deuoratæ aculeo quem in fronte gestant lupum interficiunt. Bis anno parit, maximè ubi amnes in mare influunt, præsertim in stagnis nostris.

Hæ sunt

Hæ sunt à ueteribus omnibus traditæ lupi notæ, quæ cùm præter gentium ferè omnium appellationes maximè consentientes, lupo nostro appositissimè conueniant, nos lupum uerum exhibuisse constat. A

Fuerunt tamen qui longè secus existimarint. Nam alij lupum eum esse tradiderunt, qui nunc sturio uocatur, quòd lupus Tyberinus longè omnium piscium apud Romanos esset laudatissimus, & is maximè qui inter duos pontes caperetur. Cuiusmodi cùm sit nunc sturio, omnium scilicet piscium qui lautioribus mensis apponuntur prestantissimus, eum lupum ueterum dici oportere. Sed quàm uana futilisq́ sit hæc ratio, nemo non uidet. Sic enim quicunq́ in Tyberi delicatissimi optimiq́ essent pisces, lupi dici possent. Præterea notæ utriusq́ ualde inter se pugnant. lupus enim squamosus est, sturio minimè: lupus carniuorus & uoracissimus est, sturio autem minimè. Sed hæc quia nota sunt, longiore probatione non egent.

Lupus non est sturio.

Probabilior est, falsa tamen eorum sententia, qui lupum esse arbitrãtur quem Latini lucium, Galli brochet appellant, uocis significatione in hunc errorem inducti, quia Lucius quasi λύκος, id est, lupus dicatur: est enim lucius etiam uoracissimus. Sed hoc interest: quòd lupus marinus sit piscis, aut si in fluuijs reperiatur, huc ex mari subierit, testibus Aristotele, Galeno, Athenæo, Plinio, cæterisq́ omnibus ueteribus. Lucius uerò fluuiatilis est, palustris & lacustris.

Non est lucius.

Nonnulli quas troctas uulgus uocat, censuerũt lupos esse maculatos. Quam opinionem duo maximè falsam esse arguunt. Nam troctæ uulgò dictæ (de his enim hîc loquimur) in Tyberi, præsertim inter duos pontes non capiuntur: sed harum copiam maximam, suburbani amnes omni tempore suggerunt, ut ex Reatinis, Sublaqueanisq́, & ipso Tyburtino amne quotidie uidentur. Deinde trocta in fluuijs fontibusq́ tantùm capitur, frigidioribusq́ locis gaudet. At lupus in mari & marinis stagnis degit, frigorisq́ iniuriam uehementer pertimescit, adeò ut præ frigore emoriatur, quemadmodum iam dictum est. Quare refutatis his ad lupum uerum quem oculis subijcimus, reuertamur.

Troctas nõ esse lupos maculatos.

Galenus alimentum quod ex pelagijs lupis prouenit, sanguinem ait consistentia tenuiorem gignere, quàm quòd ex pedestribus animalibus prouenit, adeò ut non copiosè nutriat, & celerius discutiatur. Et apud Athenæum Hicesius, λάβρακες δὲ εὔχυλοί εἰσι, καὶ οὐ πολύτροφοι. Quum uterum gerit deterior est, contra cæterorum piscium naturam. Qui in Agathensi portu capiuntur, alijs sunt candidiores, ut diuersi pisces esse uideantur, non colore solùm, sed etiam sapore: sunt enim hi laxiore & molliore carne, sapore minùs grato. F

Lib. 3. de alim. facult.

Libro 7.

Apud Miletum Asiæ ciuitatem maximos & plurimos fuisse lupos, author est Suidas (*ex Aristophanis Scholiaste*) propter stagnum influens in mare: gaudet enim hic piscis aqua dulci. unde Labrax Milesius prouerbio in stolidum & auidum dicebatur, quia piscis lato est oris rictu, ob id escam totam unà cum hamo ferreo faucibus corripit, qua de causa facilè capitur. Aristophanes tamen apud Athenæum labraca piscem sapientissimum appellat: λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος. Ob astum fortasse, quo ut se seruet, utitur. Plinius ex Ouidio scribit, Lupum piscem rete circundatum arenas arare cauda, atq́ ita conditum transire rete. Idem cecinit Oppianus: E

Λάβραξ δ' ἢ πτερύγεσσι διὰ ψαμάθοιο λαχήνας Βόθρον, ὅσον δέξασθαι ἑὸν δέμας, ἠΰτ' ἂν ἔλθῃ
Ἐκλίνθη. καίτοι μὲν ἐπ' ἠϊόνας κατάγουσι Δίκτυον ἀσπαλιῆες· ὁ δ' ἰλύϊ κείμενος αὔτως
Ἀσπασίως ἤλυξε, καὶ ἔκφυγεν ἄρκιον ὄλεθρον.

h. Labrax Milesius.

Libro 7.

Lib. 32. cap. 2.

Lib. 3. ἁλιευτικῶν.

Luporum optimi sunt pelagij: his succedunt qui in marinis stagnis, tum qui in ostijs fluminũ capiuntur, postremò fluuiatiles: humidiore enim excremento redundant. Omnium insaluberrimi sunt, qui in Tyberi inter duos pontes, qui circa Arelatem, aut in portu Massiliæ aluntur. illic enim luto, sordibus, stercoribus, pisciculisq́ ex his alitis nutriuntur. Hinc constat ueteres nõ semper quæ salubria, sed quæ gulæ tantùm palatoq́ lenocinarentur probasse, qui lupum inter duos pontes iactatum tot laudibus efferebant. Eadem ratione uituperandi sunt cyprini, qui Lugduni in Arari capiuntur: cùm contrà uulgus imperitum eos multùm præferat ijs, qui procul ab urbe in pura aqua degunt. Quocirca ex uictus ratione, locisq́ in quibus pisces degunt, succi probitas uel improbitas colligenda est, ut rectè docet Galenus. Lupus elixus in aceto & iure albo febricitantibus conuenit, sanis etiam assus in craticula. Hepar assum & mali arantij succo conditum, delicatissimum est: quod neq́ galli gallinacei, neq́ anseris hepati tantopere à ueteribus celebrato cedat. Sunt etiam luporum ὠὰ τάριχα, quæ etiam Botargues uulgus uocat. F

Cyprini in Arari.

Lib. 3. de facul. aliment.

Lapides, qui in capite inueniuntur, aduersus nephritidem conferre creduntur, quemadmodum multorum aliorum piscium lapides. cuius rei causam esse arbitror, non cæcum aliquem horum lapidum effectum, sed grauitatem tantùm, à qua deprimitur renum calculus. G

Lapilli in capite contra calculum.

Hoc postremo loco non inutile fuerit locum Plinij lib. 31. cap. 8. expendisse. Foroiulienses, inquit, piscem ex quo garum faciunt, lupum appellant. Suspicor Plinium non intellexisse ex lupo, de quo hoc capite diximus, garum fieri: sed cùm ex aphyis garum confici solitum dixisset, subiunxit à Foroiuliensibus fieri etiam ex pisciculo, qui inter aphyas numeratur, & encrasicholus uocatur, uel lycostomus ab oris scissura: ut docuimus cùm de pisciculis ageremus, ut quẽ alij lycostomum, hic Plinius lupum nuncupârit.

Apua lycostomus Plinio etiam lupus.

DE LVPO STAGNI MARINI, RONDELETIVS.

LVPVS fluuios & stagna ingreditur cum Mugilibus, ut suprà dictum est.

F In stagno marino pinguescit, magisq; tum palato placet quàm marinus, qui carne est sicciore. Omnium stagni marini piscium saluberrimus est & optimus Lupus; quia carniuorus est, lutoq; non uescitur.

B In miram magnitudinem accrescit. uidimus enim aliquando tricubitalem.

C Quum stagna frigoribus conglaciant, moriuntur Lupi, & in summo fluitantes apparent. Quare dicendum magis ab his frigus timeri quàm ab Auratis, Mugilibus & cæteris. Cuius rei causam suprà reddidimus. neq; enim eam lapidi qui in capite est tantùm assigno: nam & Auratis & Mugilibus insunt in capite lapides; & in nonnullis, ut in Coracino, multò maiores; tamen ij omnes frigore non intereunt.

F Hyeme & uere optimi sunt Lupi, æstate minùs probantur, utpote qui sicciores sint. Saliti nō æque boni ac Mugiles, nisi recens saliti edantur: tunc enim meliores sunt quàm si diutius seruentur. Recens capti duriore sunt carne. Caput maximè commendatur, ut caput Glauci, omniumq; piscium qui pingues sunt: propterea quòd circa caput pinguiora sunt omnia. Contrà, caudā Mugilum nostri magis probant, quia cùm Mugiles præhumidi sint, & pinguitudine molesta referti, caudam ob crebras exercitationes minùs pinguem præferunt. Parui Lupi, maximè qui in fossis & magis lutosis locis degunt, minùs probandi: magni, contrà. illi enim ad prædam persequendā non tam ualidi, herbis ac radicibus in luto altis contenti sunt, alij non nisi piscium bonorum præda uictitant.

DE LVPO, BELLONIVS.

A Lupum marinum piscem Latini omnes uocauerunt: ac post eos Massilienses ac Genuenses: apud quos Louuazzo, uel quòd sit admodum uorax, uel quòd ferè laneo ac maculoso tegmine conuestiatur: unde quibusdam Gręcis ἐπιστιγμῖος, ac Latinis uarius & maculosus appellatus est. alioqui hunc Græci Lauracem à uoracitate nominant, quod uocabulum detruncatum ac mutilū nostri retinuerunt, dum dicunt un Var, uel un Bar: nisi etiam à uario colore nomen putes deductum. Veneti Varolum, Burdegalenses Lubinam nominant.

C Hunc piscem inter aspratiles connumerat Plinius medicus: Galenus pelagium facit: stagna tamen maritima non refugere, nec fluuiorum ostia, tradit.

B E pusillo magnus ac cetaceus, ut Salmo, euadere solet, ut ex Oceano libras quindecim nonnunquam pendere uisus sit. Cæterùm squamis sessilibus sibi inuicem arctissimè coniunctis, pellucidis, corpori ualde inhærentibus contegitur: estq; colore satis iucundo. duas in tergore pinnas habet, quarum ea quæ capiti uicina est, octo aculeis est horrida. item ad latera utrinq; unam circa branchias: & rursus aliam sub medio uentre etiam geminam ac mollem. Lineam utrinq; gerit, non ut Cantharus aut Sargus arcuatam, sed à summis branchijs rectà ad caudam per mediū corpus delatam. Branchiarum autem tegumenta spinea sunt, horrida, & spiculis aspera, atq; in crenas à summo denticulata, ut duplicatas esse dixeris. Os illi magnum est atq; amplum, tenuibus denticulis confuso (ceu in canthario) ordine dispositis undecunq; armatum. Linguam oblongam habet: Carnem in Salmonis modum rubentem, quam nostri ichthyopolæ (dum multùm increuit piscis) in taleolas diffissam, Salmone cariùs diuendūt. Eam enim tenuissimum atq; optimum sanguinem gignere Galenus autumat, si præsertim è mari in aquas dulces exilierit.

C Cæterùm bis anno parere solet, unde Oppianus, At bis Lucinam Labrax toto inuocat anno.

B Discissum Lupi corpus, hepar ostendit pallidum, in duos lobos distinctum: sub quorum dextro uesicula fellis auellanæ magnitudine adsuitur. Lien quoq; in sinistro purpureus atq; oblongus apparet: plures illi quàm duæ apophyses in intestinis non uidentur, à duodeno exilientes. neque enim eius intestina numerosiores anfractus habent, quàm S. literæ maiusculæ figura.

COROLLARIVM.

A Vocabula piscium pleraq; translata sunt à terrestribus ex aliqua parte similibus rebus, ut anguilla, sudis. alia à ui quadam, ut hæc: Lupus, canicula, torpedo, Varro. Lupus dictus est quòd & uorax sit, & solus natet, Volaterranus. Violentū omnino animal est, & quod à suis uiribus præsidium petat: ex quo nostri lupum, Græci lábraca dixêre, Cælius Calcagninus. ¶ Luporum laudatissimi qui appellantur lanati, à candore mollitiaq; carnis, Plinius. In piscinis sæpe animaduertimus pelagicos greges rapacis lupi, Columella 8.17. Et mox: Tum etiam sine macula (nam sunt & uarij) lupos includemus. Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui, Martialis. Quos sine macula lupos uocat Columella, ijdem fortasse sunt (*non est dubium*) quos Plinius lanatos dicit: quos uerò Columella uarios, eos Oribasius ἐπιστιγμίας, id est maculosos. Lanatus igitur uel laneus lupus dictus est, qui candore simul & mollitie carnis lanas refert. Lanę enim & candidissimę & mollissimę, prima laus. Lanarū quidem colores sunt quatuor præcipui: albus, niger, rutilus uel ruffus: deniq; fuluus & suæ pulliginis Tarentinus.

Labrax. Labrax dictus est Gręcè παρὰ τὴν λαβρότητα, Athenæus: Iouius interpretatur ab ipsa uehementia. Eustathius ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐσθίειν λαβρότητος, id est, à uoracitate & edendi uehementia dictum ait. Vtrunq; satis conuenit, nam & cętera & eda-

& edacitate uehemens & uiolentus hic piſcis eſt. A Tarentino λαῦραξ per αυ. dipthongum ſcribitur, & ſimiliter à Polluce: quod minùs laudo. Apud Galenum modò per υ. modò per β. ſcriptũ reperio. Sed de uocabulis λάβρος ac λαῦρος adiectiuis, eorumq́; ui, nonnihil inferiùs adferemus in H. a. Labri piſces cauda placentes à Plinio nominantur ex Ouidio: in cuius tamen de piſcibus fragmento nullum labri nomen extat: ſed Melanuri laude inſignis caudæ, quare apud *Plinium* quoque ita legendum monuerim. nec eſt quòd labri nomine labracem fortè aliquis accipiat, quoniam lábrax lupus eſt, paulò ante à Plinio nominatus. nec refert quòd melanurum quoq; anteà nominârit: cum aliorum etiam quorundam nomina repetierit, memoriæ nimirum lapſu, tanquam *nouorum*, ut Orphi & Erythrini.

Labrus.

¶ Lycos, quanuis lupum quadrupedem Græcis ſignificat: & pro piſcibus quibuſdam interdum ponitur: ut Anthia, blenno: nunquam tamen labracem Græcorum quẽ Latini lupum uocant, ſignificat. Vide in Anthia A. Lupus Foroiulienſium è quo garum faciunt, lycoſtomus Græcorum uidetur, apuarum generis.

Lycos.

¶ In tanto itaq; honore lupus apud antiquos habebatur, ut per excellentiam piſcis nomen ſolus fuerit adeptus, quaſi nullum alium piſcis nomine dignum uocari exiſtimarẽt, ut ex dicto illo luxurioſo apud M. Varronẽ libro de re ruſtica tertio, percipi facile poteſt. Cum enim (inquit) ad Minidium hoſpitem Caſſini Philippus (*L. Philippus, ut Cælius Calcagninus legit. Columella 8.16. habet M. Philippus*) diuertiſſet, & ei è uicino flumine lupum piſcem formoſum appoſuiſſet, atque ille guſtaſſet & expuiſſet, dixit: Peream ni piſcem putaui eſſe, Maſſarius. Vide etiam in F. Extat apud Columellam (inquit Iouius) dictũ illud Philippi admodum luxurioſum: qui apud hoſpitẽ Caſsino in oppido lupum ſibi in cœna appoſitum guſtabundus expuit, addens: Peream, inquit, niſi piſcem putaui: quaſi uellet innuere, ſolos Tyberinos lupos piſcis nomine dignos eſſe: cæteros autem lupos inter quiſquilias potiùs quàm inter piſces eſſe reponendos.

Piſcis per excellentiam.

Lupi effigies Venetijs picta hæc eſt.

¶ Lucilius poëta pontes Tyberinos inter captũm catillonem pro lupo dixit. uide infra in F.

Catillo.

Luporum duo genera ex Columella, alterum ſine macula, alterum uarium: ex quo etiam hac ætate Veneti Vairolum quaſi uarium corruptè appellant: littus Liguſticum & Gallicum uocat Lupum. Græci nondum ceſſant rectè appellare Labraca, Gillius. Cælius Calcagninus libro 5. Epiſtolarum ad Baptiſtam Angiarium ſcribens, ijs aſſentitur, qui lupum ſpicolam (uulgò dictã) eſſe uoluerunt. noſtri (inquit) Variolum dicunt: quod nomen tamen magis conuenit generi alteri, quod ueteres etiam à maculis uariũ appellarunt. Lábrax, id eſt Varolus piſcis, omnibus notus, Gerardus Cremonenſis Kiranidæ interpres: et Alexander Benedictus Veronenſis in libro de peſte. ubi & lupum marinum à labrace diuerſum facere uidetur. lupum enim marinum præcipuè ſuauem eſſe tradit, longo roſtro, nullis ſpinis intercurſantibus. Suſpicor equidem eum ut lupum fluuiatilem pro lucio dixit: ita marini etiam lupi nomine piſcem uulgò alicubi lucium marinum dictum, ſiue ſphyrænam, ſiue alium, accepiſſe. Lupum piſcem Picentes mei Varolum nominant, Romani uulgò Lupum, Perottus. Spigola hodie apud Romanos eſt, qui in Venetia Varollus, Lupacius in Liguria, in Hetruria Araneus, & Lupus in Hiſpania uocitatur, Iouius. Venetijs Varolus dicitur, & paruus etiamnum Baicolo. Hiſpani Robalum appellitant, Amatus Luſitanus. ¶ Lupum eſſe qui ab Anglis appelletur a Baſe, doctiſsimus Fauconerus mihi aperuit. is enim eſt (inquit) qui à Venetis Varolus appellatur. Piſcem mugili ſimilem eſſe audio, candidiorem ſquamis. Galli Cenomani Bar quaſi uarium uocant: unde & Anglicũ nomen Bas (nam e. finale non proferunt) unius literæ mutatione factum uidetur.

Vulgarium linguarum nomina.

Platina lupum eſſe ſuſpicatus eſt piſcem, qui Lacia uulgò uocatur Romę. ſed is proculdubio alauſa ſiue clupea eſt.

Lupus non eſt Lacia.

Non est lucius. De Lupo pisce uariæ fuerunt recentiorum autorum sententiæ, inquit Massarius. Prima fuit Simonis Ianuensis, quem Franciscus Philelphus imitari uidetur. hi nanq; uolebant lupum piscē eum esse, qui nunc materno tritoq; uulgi sermone lucius uocaretur: cōiectura ducti, quòd lupus piscis Græce lycos (pudendo errore) appellaretur, ut y. tenui in u. uersò lucus; ac dein lucius cognominatus esset, quæ opinio, tum ratione, tum etiam autoritate Galeni facile confringitur. nam lupus piscis (uti retulimus) labrax Græce dicitur, non lycos. etenim lycon Latini lupum animal quadrupes interpretantur. Præterea lupus piscis, quanuis amnes subire soleat, non est fluuiatilis uti lucius, sed marinus: quod Galeni autoritate confirmari uidetur, de lupo pisce ita libro de uirtute alimentorum tertio scribentis: Lupum in dulcibus aquis natum non uidimus, sed ex mari in flumina ac lacus ascendentem conspeximus, &c.

Non est sturio. Sententiam illorum, qui sturionem uulgò dictum, lupum ueterum esse putabāt, (ut primùm Poggius Florentinus senior, deinde Raphaël Volaterranus,) plenißimè refutauit Iouius. Lupus Aristoteli squamas habet, & pinnis quatuor natat, neutrum conuenit sturioni. Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui, Martialis. Is fluuius (inquit Iouius) hodieq; Varollis abundat: sturiones (qui magnos tantùm amnes libenter subeunt) non habet. Paulus Aegineta cephalo lupum similitudine comparuit: quod Sturioni minimè conuenit, Massarius.

Iouius credit lupos uarios maiores apud Ambrosium esse de genere luporum, quos & troctas appellat. Troctam enim (inquit) esse lupini generis apparet, ut aspectu, mutuaq; naturæ collatione perspicitur. Nuper etiam Germani quidam ædito de rerum nomenclaturis libello: Forella Germanorum (*inquiunt: hæc autem truta est*) à Latina appellatione Variolus nomen tulit, & alìqui nomine moti, lupum uarium nominant. Horum opinionem satis redarguit Rondeletius.

B. Prægrandes lupi apud Miletum Asiæ ciuitatem esse dicuntur. Lege infrà inter Prouerbia in h. Nos autem (inquit Massarius) affirmamus lupos multò maiores reperiri in dulci portu, qui nunc dicitur Phanarius: ibi enim dulcis aqua est: quem intrat amnis Acheron ex Acherusia palude profluens apud sinum Ambracium: similiterq; in Eloro amne, ut autor est Nymphodorus Syracusanus. Circa Berenicen Libyæ fluuius est Lethon, in quo nascitur Labrax, Aurata, &c. Ptolemæus Euergetes apud Athenæum. In Indico mari innumeri pisces prægrandes sunt; præsertim Lupi, Amiæ, & Auratæ. Fertur autem quo tempore fluuij augentur & in agros exundant, hos pisces etiam simul abreptos inundationem sequi, & per agros in pauca & tenui aqua ferri & oberrare, &c. ut supra ex Aeliano recitaui in Enneis piscibus. Labrax piscis est similis cephalo, Kiranides. Paulus quoq; Aegineta cephalo eum comparauit. Persæo pisci maris rubri aspectus similitudo est cum lupo, Aelianus. Thymalus lupi & cephali communem & mediam speciem similitudinemq; gerit, Idem. ¶ Lupus squamis tegitur, Aristoteles. Carnem candidā & mollem habet, præsertim maior, quem & lanatum inde cognominant, ut diximus. Lupi argentearum squamarum candore, & summo lactearum carnium albore, cæteros omnes pisces superant, Iouius. Bellonius tamen suo lupo carnem ut in salmone rubentem adscribit, siue de specie diuersa loquutus: siue quòd Oceanus aliquid mutat. Pinnas binas parte prona, & totidem supina habent, Aristoteles. Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maximè qui lapidem habere in capite existimantur, ut lupi, coracini, &c. Plinius. Autores habeo piscatores primi nominis, & ipse cōminus annotaui, in uariolorum capite osiculum esse, dum primæ adhuc sunt ætatis, quod deinde ætate ingrauescēte obdurescat in lapidem, Calcagninus. Atqui in dulcium aquarum piscibus quicunq; lapillos habent (cancros excipio) ab initio statim etiam paruuli habent, nec ullum in eis osiculum in lapidem durescit.

Dicamus cum Sipontino, lupum esse uarolum, piscem squammosum, squāmis aliquanto minutis, candicantibus præsertim supina parte, ore immenso sine dentibus, interiùs tantùm aspero: à capite uirga quædam nigra ex utroq; latere in caudam usque protrahitur, Massarius. Rondeletius quoq; dentes ei negat: eorumq; loco ossa in palato aspera habere ait. Bellonius in ore tenues denticulos confuso ordine undecunq; haberi. Iouius dentes serratos lupo tribuit, quibus hamorū lineas abrodat. Lupus dentibus sæuit, quibus prorsus caret sturio, Calcagninus. Nostra quidem huius piscis effigies depicta Venetijs labra etiam denticulata ostendit. sed maioris apud me sunt grauißimi conditores Rondeletius & Massarius, qui lupum edentulum faciunt. ¶ Lupi linguam habent osseam & adhærentem, cor trigonum, Athenæus ex Aristotele.

C

Vbi. Lupum (inquit Galenus) nunquam uidi natum in dulcibus aquis: è mari uerò fluuios aut stagna (λίμνας) subijsse uidi, quamuis enim in profundo maris uersari sit solitus: non refugit tamē stagna salsa, (λιμνοθαλάσσας, paludes maritimas,) nec ostia fluminum. In paludibus maritimis & fluuiorum ostijs frequens est, præsertim ubi copia dulcis aquæ influit, & fundum est cœnosum, ibiq; pinguescūt, Vuottonus ex Oppiano. Sed in ipsos quoq; fluuios lupus ascendit, Oppianus: Spigola cum ex alto mari, tum ex amne Tiberi quotidie hamis uel retibus extrahitur, Iouius. Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui, Aequoreo dulces cum sale pastus aquas, Martialis. E mari in Tybrim uarolos ascendere, tuncq; euadere pinguiores ac meliores uidemus, quod & lupos facere autores ferè omnes memoriæ prodiderunt, Massarius. De lupis qui Romæ in

mæ in Tyberi inter duos pontes capiuntur, multi meminerunt: ut referemus in F. Marinos ali
quot pisces, & cum cæteris lupos, dulcibus aquis olim Romanos inclusisse, leges in E. ¶ Μονήρεις,
hoc est solitarij sunt lupi, Athenæus ex Aristotele. atqui Aristoteles historiæ 5.9. piscibus χυτοῖς, fu *Solitarius.*
saneos Gaza interpretatur, eos adnumerat, qui retibus capiuntur. Vide in Corollario de Chalci-
de c. & Rondeletius, Vidimus (inquit) mugilum luporumque capturam uno retis iactu centum
aureis coronis uænisse. ¶ Ore plerunque est hiante, utpote auido prædæ: & in hoc etiam quadru- *Hians.*
pedem lupum refert: à quo prouerbium etiam factum est, Lupus hians. Lupus Tyberinus an
alto Captus hiet, Horatius. Κέχηνεν αὐτοῦ τὸ στόμα, καὶ ἀθρόως τὸ δέλεαρ καταπίνει, Scholiastes Ari-
stophanis. ¶ Fuscina interdiu sæpenumero dormientes capiuntur, Aristoteles. ¶ Lupus inter *Somnus.*
pisces liquidius audit, Aristoteles & Aelianus. Produntur clarissimè audire mugil, lupus, sal- *Auditus.*
pa, chromis, & ideo in uado uiuere, Plinius. ¶ Constat à lupo quadrupede animali appellatum *Cibus et uora-*
hunc piscem fuisse, cuius tanta auiditas & uoracitas est, ut deficiente cibo terra uescatur. Sic etiã *citas.*
uarolos pisces uoracissimos esse constat: quippe qui pisces & purgamenta quæcunque uel etiam
putrida insectentur. quare Lucilius eum qui inter duos pontes captus esset quasi liguritorem ap-
pellauit catillonem, scilicet qui latrinarũ stercore inter duos pontes uesceretur, Massarius. Lu-
pus à uelocitate (*uoracitate*) appellatur: in quo lupo terrestri assimilatur, quia scilicet improba uora
citate alios persequitur, Isidorus. Græcum etiam nomen labrax Eustathius ei positum ait, ἀπὸ τοῦ
ἐν τῷ ἐσθίειν λαβρότητος. Rapidi lupi, Ouidius. Carniuori sunt, Athenæus ex Aristotele. Car
niuori tantùm, ut apud ipsum Aristotelem legimus. At idem alibi: Lupus, amia & thunnus ma
gna ex parte aluntur carne; sed algam etiã tangunt. Lupus piscis admodum uorax subire cloa-
cas solet: & mediæ cryptas intrare Suburræ, ut ait Iuuenalis. Circa sterquilinia & eiectitias sor-
des moratur, obuia quæque deuorat, nec piscibus ullis, uel corruptissimis escis parcit. Paucis ante
mensibus quum in foro piscario ingens spigola exenteraretur, oblongus serpens in uentre reper
tus est, Quibus de causis in Tyberi mirum in modum pinguescit & adolescit, Iouius. Cancros
marinos maximè adsectatur, Volaterranus. ¶ Oua parit: idque ijs maximè locis, quà flumina exe *Partus.*
unt in mare, Aristot. E fusaneis piscibus (qui Græcè χυτοὶ uocantur) solus bis anno parit: sed po
sterior partus infirmior est, Idem. Alibi etiam æstate, alibi hyeme eum parere scribit: & ne sibi
aduersari uideatur, bis anno alibi eum parere tradit: quod idem Oppianus, Aelianus & Plinius
testantur. ¶ Prægelidam hyemem omnes sentiunt pisces: sed maximè qui lapidem in capite exi
stimantur habere, ut lupi & pagri, cumque asperæ fuerint hyemes, multi capiuntur cæci, Plinius.
Lupum audio præclarè intelligere, se in capite possidere lapidem hyberno tempore perfrigidũ,
sibique infestissimum. Itaque illo ipso anni tempore eum lapidem calefacere, haudquaquam inscium
contra lapidis frigus remedium esse, ipsum tepefacere, Aelianus. ¶ Alcæus ait lupum sublimẽ *Natatus.*
natare, Athenæus.

Lupum cæteros pisces sapientia superare Aristophanes tradit, quippè qui cautius insidias e- *D*
uitare sciant, id quod Plinius & Oppianus confirmare uidentur, Massarius ex Athenæo: qui hũc *Solertia.*
Aristophanis uersum citat: Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος. Vitæ enim præsidia, inquit, solerter
excogitat, seque ipsum tuetur. ¶ Minus (quàm mugil) in prouidendo lupus solertiæ habet, sed ma
gnum robur in pœnitendo, (*id est, mox quum pœnitudine ducitur. Vuottonus legit, in pernitendo, quod minùs
probo. prouidere quidem & pœnitere pulchrè opponũtur.*) Nam ut hæserit hamo, tumultuoso discursu laxat
uulnera, donec excidant insidiæ, Plinius. Idem tradit Plutarchus in libro, Vtra animaliũ, &c.

------Lupus acri concitus ira   Discursu fertur uario, fluctusque ferentes
Prosequitur, quassatque caput, dũ uulnere sæuus   Quassato cadat hamus, & ora patentia lin-

quat, Ouidius. Hoc idem Italiæ piscatores de spigolis uulgò dictis referunt: quare hoc etiam
inter cætera argumento spigolam à lupo non differre, colligit Iouius. Idem inquit & lupos,
omnium ferè scriptorum testimonio, & hodie spigolas, hamorum lineas dentibus serratis abro-
dere solere. At qui hoc de lupo tradat ueterum ne unus quidem nunc occurrit. De anthia quidẽ
quem aliqui lycon uocant (id est lupum, sed à labrace quo de agimus, longè diuersum,) Ouidius
canit: ----his tergo quæ non uidet utitur armis: Vim spinæ nouitque suæ, uersoque supinus
Corpore lina secat, fixumque intercipit hamum.   Λάβραξ δ' ἀγκίστροιο τυπεὶς δυσκαμπέος αἰχμῇ
Ὑψόσ' ἀναθρώσκων κεφαλὴν ἀζηχὲς δονεῖται   Αὐτῇ ἐν ὁρμῇ βεβιημένος, ὄφρά οἱ ἕλκος
Εὐρύτερόν τε γένοιτο, καὶ ἀγκίστροιο φύγησιν, Oppianus 3. Halieut. ¶ Lupus rete iam trahi sentiens,
solum interea magna ui ruendo diuidendoque cauat: ac ubi latibulum aduersus insultus communi
uit, inijcit abditque se, & hic tantisper hæret, dum rete præteruehatur, Plutarchus. Clausus rete
lupus, quanuis immanis & acer,   Dimotis cauda latitat submissus arenis, (*sic enim lego,*) Ouidi-
us. Hamo captum uulnera cõtempto dolore fortissimè laxare: retibus uerò inclusum uado sul-
cato subterlabi Oppianus author est: & hodie piscatores, maioribus etiam miraculis additis, uno
consensu fatentur, Iouius. Deprehensi, infra rete fodiunt arenam, & quasi per cuniculum ela-
buntur. quod si rete se implicitos senserint, quanto possunt impetu in rete grassantur ut discer-
pant. Hæc omnia in uariolo se animaduertisse nostri piscatores magno consensu testantur, Cæli-
us Calcagninus. Nymphodorus in Eloro amne inquit esse lupos, & anguillas magnas, adeo
mansuetos ut è manibus etiam porrigentium panem capiant, Athenæus. Apud Mæotidem pa-

ludem lupos esse piscatorum familiares aiunt, & nisi partem suam à piscatoribus acceperint, retia cum in terra expansa resiccantur, lacerare, Aristot. historiæ animalium 9.36. de lupis quadrupedibus scribens. λύκους enim nominat, ut Albertus non rectè de lupis piscibus intellexerit. Ego enhydros potiùs, id est Lutras quadrupedes, alicubi circa Mæotin & ulteriùs piscatoribus familiares esse, & ad piscationem iuuare putârim. Vide in Lupo quadrupede D. De Lutra paulò pòst dicemus: quanquã & Quadrupedibus uiuiparis historia eius adiuncta est. ¶ Lupus & mugilis quanquam inimici sunt capitales, tamen stato tempore congregantur. coëunt enim in gregem sæpius, non solum quæ eiusdem generis sunt, sed etiam quibus idem aut similis pastus appetitur, dummodo sit abunde cibarij. sæpe mugiles cauda abscissa uiuunt: abscinditur autem mugilis cauda à lupo: Aristoteles & Athenæus ex eo citans. Nigidius autor est prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur, Plinius. Mugil, Κεστρεὺς, & lupus mutuo odio flagrant, Idem & Philes. Mugil & lupus pugnant Aristoteli: & nos Puteolis sæpenumero cum lupo mulum (*mugilem puto dicere uoluit*) acriter pugnantem, Bessarione nostro presente, animaduertimus: mugilemq; in metu (*timentem sibi scilicet à lupo hoste*) cum caput occultasset, totum se absconditum esse existimãtem, Perottus.

Quomodo à squillis quas deuorat occidatur lupus.

¶ Lupus piscis (inquit Aelianus 1.29.) à squillis superatur, quanquam piscium, ut ita dicam, maxima uorago est. Lupi igitur qui circa paludes maris degunt, squillis quoq; palustribus insidiantur. Sunt enim & aliæ quædam squillæ quæ algis uictitant: & tertiæ saxatiles. Cum ergo seipsas defendere squillæ non queunt, pro ultione extremum spiritum in uictoria effundere non dubitant. Equidem earum astutias & fraudes non grauabor narrare: Cum se interceptas sentiunt, fastigium quod eminet à capite, quodq; simile est acutissimo triremis rostro, atq; etiam secturas habet modo serrulæ uncinatæ: hoc inquam animosæ illæ bestiolæ cum incuruarint, summa leuitate saliunt, & tanquam saltatorium uersant orbem. Lupus ore maximè hiante atq; imminenti cum sit, pelle tenera & molli squillam ex lassitudine uiribus defectam comprehendit, atq; prandium fore arbitratur. Squilla primùm in gutturis laxitate saltat, pòst aculeos in miserum uenatorem defigit. huic interiora exulcerantur, tumescentiaq; plurimum sanguinis mittunt. deniq; suffocatione lupum periclitantem interficiens interficitur, Hæc ille. Oppianus libro 2. Halieut. squillas à lupo deuoratas (cum neq; resistere ei, neq; effugere possint) in ore ipsorum celeri frequentiq; motu circumagi scribit, & cornu acuto, quod è summo ipsorum capite promineat, medium lupi palatũ uulnerare: illum in præsentia cibi cupidum negligere: posteà uerò serpente & depascente uulnere præ cruciatu emori. ὀλλύμεναι δ' ὀλέκουσι, καὶ ὃς πέφνωσι φονῆας. Sua lupo ingluuies in causa est, ut à squillis intereat, Eustathius.

E Lupi pisces fuscina interdiu sæpenumero dormientes capiuntur, Aristot. alioqui minimè fuscina capi posse existimantur, Vuottonus. Verriculis & plagulis capiuntur, Plutarchus. Ab Aristotele adnumerantur piscibus χυτοῖς, qui retibus capiuntur. Escam auidè (totam) deuorãt, itaq; facile capiuntur, Scholiastes Aristophanis. Squilla pingui inescantur, Oppianus. Vidimus mugilum luporumq; capturam uno retis iactu centum aureis coronatis uænisse, Rondeletius. Quo astu & rete circundati, & hamo transfixi sese liberent, expositum est iam in D. Piscium curam (inquit Columella 8.16.) maiores nostri celebrauerunt, adeò quidem, ut etiam dulcibus aquis marinos clauderent pisces: atq; eâdem curâ mugilem scarumq; nutrirent, qua nunc muræna & lupus educatur. Inde Velinus, inde etiam Sabatinus, & item Vulsinensis & Ciminus lupos auratasq; procreauerunt: ac si qua sint alia piscium genera dulcis undę tolerantia. Mox istã curam sequens ætas aboleuit. Et rursus capite 17. Frequenter animaduertimus intra septa pelagicos greges inertis mugilis, & rapacis lupi. quare qualitatem litoris nostri contemplemur, si uitemus scopulos, an probemus. Turdi complura genera, merulasq; & auidas mustelas: tum etiam sine macula (nam sunt & uarij) lupos includemus. ¶ Lupus esca est anthiæ illiciendo commoda, Oppianus Halieut. 3. Et rursus, Anthias decipitur hamo ualido, cui inseritur lupus uel uiuus: uel, si mortuus sit, plumbum inditur ori, ut nutans uiuere uideatur.

F Pisces preciosos & magnos aliqui anthropophagos nominabant, ut anthiam, lupum, (anguillam, & alios,) propter magnitudinem sumptus, qua ganeonum opes exhauriuntur. alij deos, δῖα τὸ πολύτιμον, Eustathius. sed τιμὴ ad deos honor cultusq; est: ad pisces, precium. Lupum Milesium Archestratus θεόπαιδα cognominauit, Idem. De lupis circa Miletum pręstantissimis, diximus aliquid suprà in B. uide etiam infra in h. ¶ Post elopem uel acipenserem præcipuam autoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos & Laberius poëta mimorum tradidere. Luporum laudatissimi qui appellantur lanati, à candore mollitiaq; carnis, Plinius. Et mox, At in lupis (*Quidam corrigunt, At lupi*) in amne capti pręferuntur. Meliores sunt lupi pisces in Tyberi amne inter duos pontes, Idem.

De lupis Tyberinis.

Romanus inter Tyberinos captus pontes (inquit Iouius) consensu palmam obtinet. Constat enim piscatorum testimonio, qui pluris illum quàm in alto captum mari, lautorum obsonatoribus uendunt. is admodum uorax subire cloacas solet, obuia quæq; deuorans, (*ut in C. scripsimus:*) quibus de causis in Tyberi mirum in modũ pinguescit & adolescit. Laudati apud ueteres existimati sunt interpontani nuncupati: soliti (ut ille inquit) mediæ cryptas intrare Suburræ. In magno, uel dicam maximo, apud prodigos honore fuit Tiberinus lupus: & omnino

& omnino omnes ex hoc amne pisces, quod equidem cur illis ita uisum sit, ignoro; Macrobius. *Macrobius.*

Vnde datū sentis, lupus hic Tyberinus an alto Captus hiet, pontes ne inter iactatus, an amnis *Horatius.*
Hostia sub Tusci? laudas insane trilibrem Mulum, in singula quē minuas pulmēta necesse est.
Ducit te species uideo. quò pertinet ergo Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus. Ieiunus stomachus rarò uulgaria temnit,

Horatius Sermonum 2.2. ubi contra luxuriosos frugalitatem commendat. Sed ut poëtæ sententia minùs dubia sit, subobscura interpretemur, & aliter quædam quàm pleriq; hactenus. *Expositus Horatij locus.* Sic igitur sentit Ofellus Stoicus, cuius personam poëta hìc assumpsit. Si stomachus secundum naturam affectus esset, quod fit in illis qui & mediocriter exercentur, & cibo potuq; nec nimijs, nec intempestiuis, nec exquisitis utuntur: non tot differentias luporum faceret, nec gustu statim ubi quisq; captus esset, discerneret: non alios alijs præferret, ita ut honoris & bonitatis aliquos gradus statueret. Vnde igitur subtilitatem hanc discernendi, nisi stomachi uitio luxu diffluentis, & contemnentis uulgaria, luxuriosis hominibus datam putas? Illi enim (inquit Acron) qui subtilitate palati gloriantur, melioris saporis aiunt esse pisces illos, qui rapidiore unda exercentur, quàm qui languidiore torpescunt. Mihi uerò salubriores quidem illi uidētur, qui exercentur magis: at ganeones non tam salubritatem quàm saporem spectant, & pinguitudinem, quæ maior esse solet in ociosis piscibus, & qui impurioribus locis degunt. An alto captus hiet.) quia pisces statim cum capti sunt, hiant, Acron. atqui lupis præ cæteris piscibus hiare magis peculiare est, ut in C. diximus. Trilibrem mulum, id est quàm maximum in suo genere. non quòd magnitudo ipsa iuuet: nam in lupis eadem spernitur: sed quia palato subtiliori, & stomacho fastidioso, mulus maior, lupus uerò paruus uel mediocris delicatior uidetur. Non probo hìc Iouij sententiam, qui Satyricum hoc in loco ait, non quidem lupos magnos cum minoribus, sed simpliciter lupos cum mulis, qui semper minores sunt, comparare. Acron etiam lupos proceros ideo improbari ait, quia lupi grandes (*sic enim uitiosam lectionem restituo*) duriorem carnem habēt. Et Xenocrates: Lupus (inquit) quo maior est, eò durior euadit. optimus autem est, qui magnitudine mediocris est, &c. ut infrà recitabitur. In singula quem minuas pulmen. ne. est) id est, quem facias comedendo breuiorem, Acron. Quia scilicet illis maiorem) Ac si diceret, totum suaue est, quod finitur, Acron. ego certi nihil ex his Acronis uerbis elicio. Poëtam uerò hoc dicere puto: ideó ne mulum maiorem præfers, lupum uerò minorem, quòd natura ipsa hunc minorem, illum maiorem esse uoluerit: ut ironia sit, & gulæ iudicium plerunq; naturæ aduersari ostendatur. Vulgaria) usitata, quæ citò inueniuntur, Acron.

Vos anguilla manet longæ cognata colubræ, Aut glacie aspersus maculis Tyberinus (*scilicet lupus*) & ipse Vernula riparum pinguis torrente cloaca, Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburræ, Iuuenalis Sat. 5. M. Varro enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictum gignātur, pisci Tyberino palmam tribuit, his uerbis in libro (ut ait Macrobius) rerum humanarum undecimo: Ad uictum optima fert, ager Campanus frumentum, Falernus uinum, Casinas oleum, Tusculanus ficū, mel Tarentinus, piscem Tyberis. Hæc Varro de omnibus scilicet huius fluminis piscibus: sed inter eos præcipuum locum lupus tenuit, & quidem is qui inter duos pontes captus esset. Id ostendunt cum multi alij, tum etiam C. Titius uir ætatis Lucilianę in oratione qua legē Fanniam suasit: cuius uerba ideo ponentur, quia non solùm de lupo inter duos pontes capto erunt testimonio, sed etiam mores quibus pleriq; tunc uiuebant, facile publicabūt. Describens enim homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios commeantes, quæq; soleāt inter se sermocinari, sic ait. Ludunt alea studiosè, unguentis delibuti, scortis stipati. Vbi horæ decem sunt, iubent puerum uocari, ut comitium eat percontatum quid in foro gestum sit, qui suaserint, qui dissuaserint. quot tribus iusserint, quot uetuerint. inde ad comitium uadunt, ne litem suam faciant. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora quàm non impleant, quippe qui uesicā plenam uini habeant. Veniunt in comitium tristes, iubentur dicere: Quorum negocium est, narrant. iudex testes poscit, ipsus it minctum. Vbi redit, ait se omnia audiuisse, tabulas poscit, literas inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eunt (aliàs, Eunti) in cōsilium. ibi hæc oratio, Quid mihi negocij est cum istis nugatoribus, potiùs quàm potamus mulsum mixtū uino Græco, edimus turdum pinguem, bonumq; piscem, lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit? Hæc Titius, referente Macrobio. ¶ Iam cum auorum memoria circunfertur M. Philippi (uelut urbanissimum, quod erat luxuriosissimum) factum, atque dictum. Nam is forte Casini, cum apud hospitem cœnaret, appositumq; è uicino flumine lupum degustasset: atq; expuisset, improbum factum dicto prosecutus: Peream (inquit) nisi piscem putaui. Hoc igitur periurium multorum subtiliorem fecit gulam, doctaq;, & erudita palata fastidire docuit fluuialem lupum, nisi quem Tyberis aduerso torrente defatigasset. Itaq; Terentius Varro, Nullus est inquit hoc sæculo nebulo, ac rhynton: qui non iam ducat, nihil sua interesse, utrum eiusmodi piscibus an ranis frequens habeat uiuarium, Columella 8.16. ubi de piscinis loquitur. De hoc Philippi dicto lege etiā suprà in A. Refert Macrobius Lucilium acrem & uehementem poëtam, ostendere se scire hunc piscem egregij saporis esse, qui inter duos pōteis captus esset, eumq; quasi liguritorem appellare catillonem, propriè autem catillones dictos gulosos, quasi catillorum liguritores. Lucilij uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisque uolebat. Illum sumina ducebant, atque altilium lanx: Hunc ponteis Tyberinos inter captus catillo, Perottus. Et rursus, Optimi inter duos pontes lupi capiebantur, propter urbis latrinas & cloacas: quas insectantes maximè pinguescunt: quæ res præcipuè causa est, ut è mari nantes inter fluminum hostia meliores sint, utpote pinguiores.

Lupus grauidus deterior est, ut & mugilis, & omnes ferè squama intecti, Aristot. Summa inest saporis gratia hyeme captis, & Ianuario præsertim mense. Tunc enim & teneritudine, uti diuus ait Ambrosius: & mollitie candoreque, ut Plinius asseuerat, maximè commendantur, Iouius. Illud mirari subit cur Plinius lanatum à candore & mollicie dictum putârit: quom lupus nulla magis dote censeatur, quàm quòd callum habeat, quem frequenti natatu & assidua agitatione sibi conquirit. Vetus enim dictum est, eos esse optimos pisces, qui carni sunt simillimi: optimas uerò carnes, quæ piscibus proximæ sint. ad quod allusit Philoxenus illo carmine: τῶν κρεῶν τὰ μὴ κρέα, ἥδιστά ἐστι· καὶ τῶν ἰχθύων οἱ μὴ ἰχθύες, ceu ex duobus illis contrarijs, duricia carnis scilicet, & mollicia piscium, cinnus quidam fiat palato gratissimus, Calcagninus. ¶ Inter cibos ne dijs quidē contem-
Cerebrum. nendos Strattis cerebum lupi numerat. Eubulus quoque λάβρακος κρανίον εὐμέγεθες nominat.
Lactes. ¶ Heliogabalus murænarum lactibus & luporum (piscium) in locis mediterraneis rusticos pa-
Oua. uit, Lampridius. ¶ Oua piscium sicca in cibo sumpta, omnem laborem & morbum curant, & omne fastidium: maximè cephalorum et labracum, & sphyrænarum, & similium, recentia & arida esa omne fastidium pellunt, Kiranides in fine quarti.

Lupum in aquis dulcibus natum non uidimus: sed è mari in flumina aut stagna ascendisse cōspeximus. ideoque prauus (μοχθηρὸς) rarò, quemadmodum mugilis sæpe inuenitur. Alimentum sanè quod tū ex hoc, tum ex alijs (*pelagijs uidetur addendum, ut & paulò pòst*) piscibus prouenit, sanguinem gignit consistentia tenuiorē (*tenuiorem dico comparatione ad sanguinem medium inter extrema*) quàm quod ex pedestribus animalibus sumitur, adeò ut non affluenter nutriat, & celeriùs discutiatur. Est autem laudatissimus sanguis exactè (*inter extrema, nimis crassum & aquosum*) medius: qui fit ex pane optimè præparato, & animalibus uolucribus, perdice scilicet alijsque id genus: quibus ex marinis piscibus pelagij sunt propinqui. Lupus quidem quanquam pelagius sit, stagna tamen maritima non fugit, nec fluuiorum ostia, Galenus de alimentorū facult. 3.26. Lupus proximus temperamento est cephalo. similiter enim sanguinem tenuem gignit & pituitam: ueruntamen quia suauior est, cephalo utilior fuerit, Simeon Sethi. ¶ Culpa propè omni uacant pisces, qui in mari uersantur dulcis aquæ experti, cuiusmodi sunt quos pelagios uocamus, & saxatiles: qui cæteros succi bonitate ac cibi suauitate longè antecellunt. Tales igitur sumpsisse perpetuò tutissimum fuerit. Quòd si aliquis ex illis sit qui ex aquis utrisque (dulcibus & salsis) uictum capiunt, ut capito, lupus, gobius, muræna, cancri, anguillæ, quærendum priùs ubi nam captus sit: tum iudicandum de hoc ex odoratu & gustu. Nam qui in aqua degunt uitiosa, grauiter olent insuauesque sunt, ac mucosi: pinguisque ad hæc plus alijs habent, ac citò putrescūt. At qui in mari uersantur puro, cum odore inculpato sunt, tum gustu suaues, pinguedineque aut minima aut nulla, ac longissimè perdurant citra putrefactionem, præcipuè si quis eos niue circundet. Hoc planè nomine commendantur etiam magis qui duriores habētur, ut qui carne sic fiant friabili magis, æquè ac saxatiles & aselli: quod enim natura his adest, id dura carne præditis conciliat nix. Atque hoc causæ est cur contrarijssimam carnis substantiam habeant capitones, qui ex puro mari petūtur, & qui in uitiosa aqua diuersantur: nec dissimiliter se habent gobij, lupique. hisque adhuc etiā magis reliqui. Quin murænę quoque ipsæ in huiusmodi aquis deterrimæ. Pro alimenti etiam diuersorum locorum differentia, ipsi seipsis pisces meliores deterioresque redduntur. Reliquorum caro materia constat duriore, non modò quàm saxatilium & asellorum caro, sed etiam capitonum luporumque, & aliorū pelagiorum. ideoque cum & ægrius concoquatur, & alimenti plus præstet, succi mali nihil interim obtinet, Hæc omnia Galenus libri de succorum bonitate & uitio, capite 9. Lupus proximè asellos utilis cibus est in calidis & siccis temperaturis, Idem Methodi med. 7. Galenus quoad nutrimentum damnare uidetur pisces omnes, qui iuxta fluminum ostia uictitant, propter latrinas & coquinarum sordes, & alia quæ abluunt, quapropter lupos Tyberinos damnasset, Massarius. ¶ Hicesius ait lupos boni succi esse, nec multùm nutrire: palato gratissimos esse ut uel principem locum obtineant, πρὸς δὲ τὴν ἔκκρισιν ἥσσονας, id est non facilè autem excerni, Atheneus. Lupus marinus (inquit Xenocrates) quò maior est, eò durior euadit. optimus autem est, qui magnitudine mediocri est. tenellus enim & stomacho gratus, bonique succi est: suauis quoque, & copiosum præbens alimentum: facileque & per corpus digeritur, & per aluum defertur. Contrà qui in piscina seruantur inclusi, sapore sunt minùs grato. Idem tradit fluuiatiles lupos optimis quoque marinis piscibus æquari, maculosos uarios ue (ἐπεστιγμένους) ex Tiburtino Aniene. Anio quidem fluuius est in Tiburtino agro, Strabone teste: qui in Tiberim influit tertio ab Vrbe miliario, ut refert Blondus in Vmbria. In hoc fluuio tradit Iouius magnam esse eorum piscium copiam, quos troctas (trutas) uocamus, Vuottonus: quibus uerbis cum Iouio suspicari ille uidetur trutas de genere luporum fluuiatiles esse: quam opinionem Rondeletius refutauit. Glauco caro dura est, in omnibus lupo inferior: &, ut Xenócrates prodidit, non minùs à lupo uincitur, quàm ipse sparum superat, Vuottonus. Luporum carnes longè tenerrimæ sunt, & leuis alimenti, Iouius.

Eligantur

Eligantur è piscibus maximè lupi, & aselli mediocri magnitudine, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. Lupi, ut testatur Celsus, medij inter teneros durosq́ pisces sunt, atq́ leuiores planis, boniq́ succi. Venerem pisces quidam in cibo promouent, delicatiores nempe aromatibus conditi, ut anguillæ, lupi marini, &c. Alexander Benedictus.

Atq́ ut luxu quoq́ aliqua contingat autoritas figlinis: Tripatinum, inquit Fenestella, appellabatur summa cœnarum lautitia. Vna (patina) erat murænarum, altera luporum, tertia myxonis piscis: inclinatis iam scilicet moribus, ut tamẽ eos præferre Græciæ etiam philosophis possimus, Plinius. Lupus ubi optimus, & quomodo parandus sit, Archestrati uersus referam inter Mugiles in Capitone F. ad finem. ¶ Patina de pisce lupo: Teres piper, cuminum, petroselinum, rutã, cepam: mel, liquamen, passum, olei guttas, Apicius 4. 2. ¶ Labrax præfertur assus, Diocles. ¶ Varrolum paruum, utpote quatuor aut quinq́ librarum, nec exquamatum, nec exenteratum aut in craticula, aut in oleo coquito. Si in craticula, aspergere cõtinuò salito oleo & aceto memento. Multam coctura amat, propter eius exuberantem humiditatem, Platina 10. 26. Appetitur posito uilis oliua lupo, Martialis libro 9. Lupi os repandum & latum semper uidemus: solentq́ ad elegantiam obsonatores, lassatas (*laxas*) illas hiantis oris maxillas malo Arantio adimplere, Iouius. Apparatus.

Lupus marinus, id est piscis, tantæ efficaciæ est aduersum strumas, ut ad quamlibet partem corporis admotus, strumarum uitium omne persanet, Marcellus. ¶ Lapilli in capite labracis reperti dolorem capitis leuant, & ad hemicraniam faciunt appensi dexter dextræ parti, sinister sinistræ, Galenus (uel quisquis est) Euporiston 3. 16. ¶ Venter eius esitatus digestionẽ facit, & strenuè edere, Idem gestatus præstat, Kiranides. ¶ Fel eius cum melle illitum, uisus acumen parat, & albugines oculorum curat, Idem. Et rursus: E labracis felle fit molle collyriũ, faciens ad hebetudinem oculorum, ita ut triduo uisum exacuat. Facit etiam ad initium suffusionis, & axillas, & albugines uel nebulas, & retusiones & asperitatẽ, & mydriasin, & nyctalopem, & aquationes, (*nimirum hydatides*,) & pruritum, & siccitatem oculorum, & uulsos, & ad angulos erosos oculorũ. ad hæc omnia summè facit inunctum. Conficitur autem sic. Thuris masculi drachmæ quatuor, lyncurij lapidis drachmæ duæ, fellis uulturis drachmæ sex, fel labracis integrũ, piperis drachmæ tres, mellis optimi (hoc inueteratum melius fit) drachmæ sex. Omnia miscentur. Collyrium autẽ à Kiranno traditum, huiusmodi est: Thuris masculi, lyncurij, fellis uulturis, singulorum drachmæ sex, piperis drachmæ tres, mellis acapni unciæ tres, miscentur. ¶ Oua lupi esitata recentia uel arida, omne fastidium sanant, ut scripsi in F. G.

De Lupo Philologia, Lupo quadrupedi subnexa est Libro 1. λάβρακα σφετέρησιν ὁμηλέα λαβροσύνῃσιν, Oppianus libro 2. ex quo eius uersu & etymologia uocabuli, & syllabarum ratio apparet. Archestratus tamen primam corripuit: Κεστρέα τὸν κέφαλον, καὶ τὸν θεόπαιδα λάβρακα. λάβρακα ἡ ἐν τῷ ἐσθίειν λαβρότης ποιάγει, Eustathius. Βορὰ cibus est: inde fit λάβορος, uorax: & per syncopẽ λάβρος: unde λάβραξ deducitur, ut à λίθος, λίθαξ. est enim edacissimum animal, Etymologus. Labrax dictus est, quoniam ore hiat, καὶ ἀθρόως καὶ λάβρως τὸ δέλεαρ καταπίνει, Scholiastes Aristophanis. Sunt qui λάβρον componi putent à λα particula intendente, & idem quod λίαν significãte, & βῶ quod est βαίνω. Vel λάβρον dicitur (ut mihi quidem uidetur) πᾶν τὸ λίαν βαρὺ καὶ ἀθρόον, ἢ ἀθρόως κινούμενον, hoc est omne quod magna ui magnoq́ impetu, subitò confertumq́ mouetur, præsertim inanimatum. Ποταμοὶ λάβροι κατιόντες ἐκ τῆς πλημμύρας, Aelianus. Per translationem uerò etiam de animatis dicitur, ut sermone. λάβρον apud Grammaticos est ἀθρόον, προπετὲς, ταχὺ, μαινόμενον, ἄκαιρον, θρασύ. & quoniam à λα. & βαρὺ deriuatur, plerunq́ per β. scribi solet. Τὸ λαβρότατον ὕδωρ rectè scribitur per β. Eustathius. Sed cum de uento dicitur, aliqui παρὰ τὴν αὔραν, id est ab aura deducunt, & per αυ. diphthongum scribunt, Eustathius & Varinus. λάβρος ἐπαιγίζων, uehemens aspirans, de borea uento. Λαῦρον magnum significat, & de tribus elementis dicitur: ut λαῦρος ὑετὸς, λάβρος ἄνεμος: λαῦρον πῦρ, τὸ μέγα καὶ πολύ. hinc etiam ad alia transfertur, Varinus. Λαβρεύειν aut λαβρεύεσθαι uerbum, copiosè & temere deblaterare significat: τὸ λάβρως, ἀθρόως καὶ ἀσκέπτως λαλεῖν: ἢ στωμύλλεσθαι, καὶ λίαν βαρύνειν τὸν ἀκούοντα. Inuenio & λαβροστομεῖν & λαβραγορεῖν eiusdẽ significationis uerba, στομφάζειν, μεγαλοῤῥημονεῖν. Hoc qui facit, λαβραγόρας dicitur. ¶ Λαβρωνία, genus poculi Persici, παρὰ τὴν ἐν τῷ πίνειν λαβρότητα, Eustathius. Λαύρα uicus est publicus, ἐκ τοῦ λαὸν ῥεῖν δι᾽ αὐτῆς, ypsilo Aeolicè inserto. ¶ Labros nomen est canis apud Ouidiũ, celeris pariter & ualidi. ¶ Ἀκάρναξ, λάβραξ, Hesychius & Varinus. Λαβράκιον diminutiuè protulerunt Antiphanes & Amphis. ¶ Apud Plautum lenoni Labracis nomen est. H.a.

λάβρακα ἄλκιμον ἰχθῦν, Oppianus; θεόπαιδα, Archestratus. ¶ Lupus rapidus, immanis & acer, Ouidius. Epitheta.

λάβρακες πίονες, Epicharmus in Nuptijs Hebæ. Οὐ κρανίον λάβρακος, οὐχὶ κάραβον ῥείχας, Aristophanes in Lemnijs: tanquam magna lupi cerebro authoritas fuerit, sicut etiam glauci, Atheneus. Τὸ δ᾽ λαβράκιον ὀπτᾶν ὅλον, Antiphanes. Λαβρακίου τεμάχια, Amphis. Λάβρακα μετὰ ταῦτ᾽ ἐπειάμην καλὸν σφόδρα, Ἔστω δ᾽ ἅλμης λιπαρὸς ἑφθὸς ἐν χλόῃ, Ἀπολὺς ὃς (ὅσ᾽) ὄξιν ἀκρέβελιβον ὄπτανα, Coquus apud Sotadem Comicum. Τοὺς λάβρακας ἐντορύνων, Archippus. Pythagoras à mugilibus & labrace, id est lupo, abstinebat, quòd sint, ut Græci dicunt, σπερμολόγοι, hoc est, seminum leguli: & f.

cætera, quæ Plutarchus in octauo Symposiacôn enumerat, Gyraldus. sed ineptè. nã Plutarchus libro 8. Symposiacorum, cap. 8. quod inscribit, Cur Pythagorici ex animatis præcipuè pisces gustare noluerint: exposita primùm illorum sententia qui Pythagorã & Aegyptiorũ sacerdotes, mare, salem & pisces, odio quodam prosequutos existimabant: mox ijsdem patrocinatur, & nihil in piscibus esse docet, quod tanquã noxium sibi accusare homines possint: quodq; Pythagoras & Aegyptij piscibus non tanq; odio, sed potiùs amore dignis abstinuerint. οὔτε γὰρ τρίγλαν δεῖ δήπου λιχνοτέραν, ὅτι σκάρον τρυγηφάγον, ὅτι κεστρεῖς τινας ἢ λάβρακας σπερμολόγους προσειπεῖν, ὡς τὰ χερσαῖα κατηγοροῦντες ὀνομάζομεν. Itaq; contraria prorsus quàm senserit Plutarchus Gyraldi interpretatio est.

h. Lupus Milesius, prouerbiale dictum in stolidũ & auidum, Erasmus Rot. Aristophanes in Equitibus: ἀλλ' οὐ λάβρακας καταφαγὼν Μιλησίους κλονήσεις. Erasmus uertit, Haud cũ lupos uoraueris Milesios Facies tumultũ. Notat autem Cleonem tanq; perturbare & contumelijs afficere Milesios solitum. Poterit etiã in hominem uoracem torqueri.

LVPI quadrupedis marini effigiẽ & historiam ex Bellonij de piscibus libro, dedimus iuxta finẽ Appendicis de Quadrupedibus uiuiparis. ¶ Lupum marinum Germani quidã nuncupãt qui uitulus marinus Latinis est: phoca, Græcis. ¶ Lupum marinũ uulgò Romæ uocant genus quoddã cãcri, de quo post Cancros hirsutos Rondeletij suprà scripsimus.

DE LVTRA.

A LVTRAE historiam in nostro de Quadrupedibus uiuiparis libro reperies: & quæ de eadẽ Bellonius prodidit, prope finem Appendicis de ijsdem Quadrupedibus. In præsentiarũ pauca adijciemus: quoniam Rondeletio quoq; & Bellonio aquatilium historiæ amphibia adiungere placuit, etsi Rondeletius Lutræ nullam fecerit mentionẽ. ¶ Lutra uel lytra, uel etiam lutris ut Gaza uertit, Græcè ἐνυδρὶς dicitur, uocabulo oxytono. Aristoteles historiæ 8.5. huius animalis meminit; ubi & rectus ἐνυδρὶς, & gignendi casus ἐνυδρίδος leguntur. Ab Herodoto libro 2. ἐνύδριες multitudinis numero dicuntur: nimirũ à recto ἔνυδρις proparoxytono, flectendo ut ὄφις, sed genere fœminino, sic enim ait: γίνονται δὲ καὶ ἐνύδριες ἐν τῷ ποταμῷ, τὰς ἱρὰς ἥγηνται εἶναι. hoc est, Nascuntur & enhydrides in Nilo, quas sacras existimant. Valla ineptè transtulit, Aquatilia quædam. Sed Aristotelem de nostris lutris sentire non dubito; Herodotus uerò ichneumones aliter dictas peculiares Nilo quadrupedes intelligere mihi uidetur. nã ichneumones quoq; sacros Aegyptijs esse legimus: & Marcellinus eosdẽ hydros uocat, Isidorus enydros. Obijci quidem potest, Herodotum enydrium testes utero mederi tradere: id quod de castorum præcipuè, sed etiam lutrarum testibus aliqui scripserũt: de ichneumone nullus. Respondeo animalia esse naturæ cognatæ: ideoq; remedijs etiam fermè conuenire. Virosa certè & grauis odoris pleraq;, ut castorum & lutrarum testes (sicut appellantur: testes enim non sunt) utero prodesse cõstat. est autem ichneumoni suũ uirus, quod etiam uenenata fugiunt, Plinio teste. Vel potiùs dicendũ: Herodotum cum Nili enydrides nominat, ichneumones intelligere; alio autẽ loco lutras: quũ scribit in maximo apud Gelonos lacu capi enydrias, & castores, & alias feras τετραγωνοπρόσωπος, (id est forma oris quadrata:) quorum (*omnium scilicet ex æquo*) pelles circa sisyras pro fimbrijs assuuntur: testiculi uerò locorum remedijs apti sunt. Apud Gelonos quidẽ & Scythas omnes, lutræ abundant: q; in regionibus eorũ flumina, & stagna permulta sint.

Lupi

D Lupi apud Mæotin paludem nisi partem à piscantibus (*quibus cum societatem inierint*) suam accepere, expansa eorum retia lacerant, Plinius: & Aristoteles historiæ 9,36. Ego lutras potius quàm lupos, talem cum piscatoribus societatem inire crediderim. nam & facilius cicurãtur, & piscibus maximè uescuntur; & circa Mæotin, ut passim septentrionem uersus, plurimæ sunt: ingenij, ut fertur, astuti atque maligni animal. Plura quæ hanc coniecturã nostrã confirment, leges in Quadrupedum historia, in Lutra D. ¶ Anates feræ nostri lacus, noctu sæpe transuolant ad uicinum fluuium Silum, tanquam tutiores illic à uulpibus & lutris, ut audio.

E Lutras in fluuijs nostris hoc modo capi audio. Nassa ponitur, qua pisces continentur, eam lutra piscium auida ingredi conatur: & quoniam medius ad introitum funis obstat: illum dentibus erodit; quo protinus eroso, moles (truncus fortè) lignea funi alligata & suspensa, cadit, & lutram aculeis ferreis incussam detinet. Simili quodam modo (opinor) aliqui etiam talpas uenantur.

G *Testes* lutræ ad comitialem morbum prodesse; quidam tanquam expertus mihi affirmauit. In epilepsia aliqui mandi iubent testes uel ueretrum marini uel fluminalis canis, Cælius Aurelianus: qui tamen huiusmodi auxilia non approbat. Vocatur autem lutra alio nomine canis fluuiatilis, ut in Quadrupedum historia docuimus. sed lutram mari nusquam accepimus mergi, inquit Plinius. Seruius castorem quoque canem Ponticum nominat. is tum dulcibus tum salsis aquis immergitur. Idem remedium postea etiam ex hippopotami testibus tradit Aurelianus.

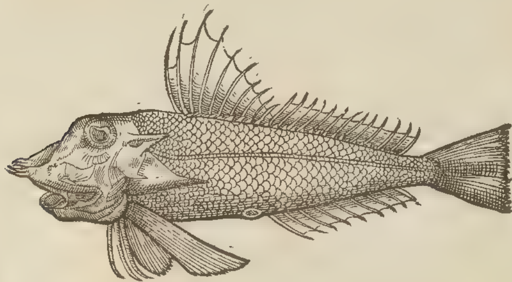
LYCHNVM in Arcadia modò uocitant, ut nos interrogauimus, exocœtum olim dictum; Massarius. Alius uidetur dilychnus Nili piscis, memoratus Straboni.

LYCISCA. Apud Simeonem Sethi de Hysca pisce sic habet codex noster impressus: Ὕσκα ἰχθὺς, ὃς κοινῶς ὕχα ὀνομάζεται. Lilius Gregorius Gyraldus aliter legisse uidetur. Sic enim uertit. Porculus piscis, siue, uti uulgus dicit, lycisca, siue lycina lupáue. Cæterùm integrum Symeonis de Hysca locum, suprà in Hycca pisce recitaui, Elemento H.

LYCVM à quibusdam uocari piscem sacrum, Hicesius tradit, nisi fortè legendum sit λεῦκον ex Theocrito: ἱερὸν ἰχθῦν, ὃν λεῦκον (carmen hîc nõ admitteret λύκον) καλέουσιν: ὁ γὰρ θ' ἱερώτατος ἄλλων. Vide quæ Rondeletius in Anthiæ prima specie scripsit, suprà pagina 63. & nos in Corollario. Crates comicus apud Athenæum libro 3. nescio quos pisces πανυπόρφυρους λύκους nominat, post testudinem & cancros, in mentione salsamenti elephantini. Vide etiam suprà in Corollario de lupo A.

LYCOSTOMI inter Apuas prædicti sunt. Præparatur ex eis garum quoque, ut dictum est in Garo, ex Tarentino.

DE LYRA, RONDELETIVS.

A LYRA piscis nomen est, apud Græcos & Latinos, qui à nostris gronau, uel grougnaut uocatur, quòd grunniat more suis; (*aut fortè à grosso naso.*) A Liguribus organo, (*Cuculũ quoque ad mare Illyricum organo uocari scribit à uoce.*) ob sonum quem edit. A Gallis rouget, à rubro colore. A Germanis inferioribus **lechan**, (**Seehan**; *id est gallus marin. nisi malis* **Seehas**, *id est lepus mar. nam Albertus hunc piscem pro lepore mar. accipit. Et Rondeletius ipse alibi refert non deesse qui pro lepore mar. hunc piscem accipiant*) quasi gallus marinus.

B Lyra piscis est marinus, teres, ruber. Capite osseo, magno. In posteriore eius parte, in osse branchias tegente, & in dorso aculeis magnis & robustis armatus. Rostrum in duo cornua lata protenditur, quibus lyræ antiquæ formam refert, squamis paruis & asperis contegitur. Partibus internis superioribus similis est. Plus ossium quàm carnis habet, quæ dura est, siccaque, satis suaui tamen, si elixa ex aceto edatur.

Variæ fuerunt de hoc pisce scriptorum sententiæ: Alij capitonem à capitis magnitudine uocauerunt. sed κέφαλος, id est, capito esse nequit, cum ex mugilum genere non sit. Alij orphum. Alij erythrinũ, ob colorem rubrum; sed falsò: hi enim pagro similes sunt, ut suis locis docuimus.

A. Quòd diuersi sint pisce. Capito, &c. Orphus. Erythrinus.

Citharus. Non desunt qui pro citharo acceperunt, (*fortè quoniam cithara quoq; ut lyra, instrumentum musicum est*) At citharus rhombo similis est, authore Galeno lib. 3. de alim. facult. Quare cùm rhombus, eiq; similis citharus plani sint pisces latiq; lyra uerò piscis teres, longus, crassoq; capite, ea citharus dici nequaquã potest. Præterea citharus carne est dura & friabili; lyra dura quidem, sed glutinosa.

Lyram uerã se exhibere. Quare piscem quem hìc depinximus, eum esse contendimus, cui lyræ nomen à ueteribus datum sit. Primùm quia rostri cornua, lyræ antiquæ figuram referunt: ut comprobant, cùm multa antiquorum monimenta quæ Romæ hodie uisuntur, in quibus lyræ antiquę forma insculpta est: tum illud maximè quod uidi Romæ, initio pontificatus Iulij tertij, in quo Atlas cæli globum humeris sustinens, signa cælestia, & in his lyræ antiquorum figura, expressa erant. Lyram uerò cornua habere, testis est Plinius, de testudinibus loquens. Troglodytæ cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorum innatando remigio se adiuuant. *Lib.9.cap.10.* Deinde uocalis est, qualem lyram esse affirmat Aristoteles lib. 4. de hist. cap. 9. ψόφους δέ τινας ἀφιᾶσι, καὶ τριγμούς, οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἷον λύρα (σαῦρα, id est lacerta, habet Aelianus de animalib. 10. 11. non probo) καὶ χρόμις, οὗτοι γὰρ ἀφιᾶσιν ὥσπερ γρυλλισμόν. *Vocalem esse.* Pisces quidam strepitus stridoresq; edũt, quos uocales esse dicũt, ut lyra & chromis: hi enim ueluti grunnitum quendam edunt.

DE CORNVTA, SIVE LYRA ALTERA, RONDELETIVS.

A PLINIVS locis duobus cornutæ meminit, priore, quum de uolantibus piscibus loquitur; altero, quum de cetaceis. *Lib.9.cap.27. Lib.33.cap.11.* De Cornuta cetacea aliàs dicemus: nunc de altera, quæ cornua attollit è mari, quæq; uolare nititur. Eum piscem esse existimo, qui à nostris malarmat, id est, per antiphrasim malè armatus uocatur. Nos eundẽ cataphractum uel ὁλόστεον primi nominauimus, quòd undequaq; armatus, totusq; osseus sit. A Liguribus malearmato pesce. A Romanis forchato & pesce forcha, à duobus cornibus nominatur. Nonnulli lyræ superioris marẽ esse arbitrantur, sed falsò: nam in huius uentre oua rubescentia sæpe reperiuntur.

B Est igitur cornuta marinus piscis octogonus, colore phœniceo, totus squamis osseis contectus, in quarum medio tumor durus erigitur, qui in omnibus continuatus corpus angulatum efficit. Capite est duro, osseo, in duo lata cornua desinente. Os in supina est parte, sine dentibus. Ex inferiore maxilla cirri carnosi, breues, molles propendent. Aculeorem, pinnarum numero situq; & cauda, cuculo, mullo imberbi, & lyræ similis. Pinna dorsi longis constat uillis, rubris. Totum quoq; corpus rubrum est dum uiuit, extincto color ille euanescit. Ventriculum paruũ habet cum appendicibus paruis. Hepar magnum pro corporis ratione, album, in quo uellis uesica. Splenem paruum, rubrum. Vesicam magnam aëris plenam, ob squamarũ pondus opinor. Branchias quaternas duplices. Carnis parum habet, ob eam causam facilè exiccatur, fitq; leuissimus.

F Caro sicca est duraq;, minùs tamen quàm cuculi, uel milui.

E In ædibus exiccatus suspenditur, cauda, unde uentus spiret, indicante.

A Nos piscem hunc aliquando lyram esse putauimus: sed cùm uocalis non sit, etiam si cornua maiora habeat, cornutã rectiùs dici nunc arbitramur. Nec obstat id quod de cornuta scripsit Plinius lib. 9. cap. 27. cui sesquipedalia ferè cornua tribuit. Attollit cornua è mari sesquipedalia ferè cornuta, quæ ab his nomen traxit. Nam de maximis cornutis intelligit: quæ uerò sæpiùs capiuntur, semipedalia ferè, uel etiam minora cornua habent, ut fortasse apud Plinium semipedalia pro sesquipedalia legere oporteat. *Cornutam hãc potiùs quàm lyram esse, quoniam uocalis non sit.*

DE EODEM PISCE, BELLONIVS. IPSE COCcygem alterum seu maiorem nominat.

A Coccyx alter, quem à grunnitu nostri, atq; adeò Angli Gournautum (uel Grundinum) uocãt, Cuculorum generis est, Rothomagenses Tumbam appellare solent.

B Hic quidem superiore Cuculo multò maior euadit, ac nigriori cute cotegitur: quanquam etiam fuscæ cuiusdam rubedinis sit particeps. Latas habet pinnas ad latera, cœruleas, quas utrinque per

per medium ferè corpus expandit, miluinis breuiores: duas præterea in tergore. Corpore est crassiore ac recurto, uentreq; grandiore, Genuenses Orgam uel Organum (*nomen accedit ad Gornart, per metathesin*) uocant: alij Canistrum, Vn Cofano. Hoc in summa præcipuè interest inter utrunq; Cuculum (præter magnitudinem) quòd Cuculus primi generis pinnas ubiq; ferat rubras: alterius uerò notæ, de quo sermo est, cœruleas.

Vtrunq; nostri in delicijs habent, primum tamen præferunt. F

DE LYRA ALTERA, VEL CORNVTA Rondeletij, Bellonius.

A Lyra cuculorum (ni fallor) generis, à prominentibus furculis osseis dicta, inter eos pisces numeratur, qui uocales esse creduntur. Quis autem pisces uocis expertes esse ignorat? Sed uocis loco quosdam ueluti stridores ac sonos nonnulli exprimunt, qui facilè nostris auribus percipi possint, ut Lyra, Chromis, & alij permulti, quos ob id prisci existimauerunt esse uocales: Græcis ἰχθύας φωνοῦντας dicuntur, quorum similes in Aorno Arcadiæ fluuio esse traduntur, ab incolis ποικιλίαι uocati. Ego uerò (inquit Pausanias) hos pisces, quum caperentur, aliquando me uidisse memini: uocem autem, quanuis uel ad uesperum apud fluuium expectassem (quo maximè tempore uociferari creduntur) nunquã equidem audiui. (*Rondeletius hunc piscem uocalem esse negat.*) Cęterùm Massilienses Lyram Malarmat uocant: Genuenses, Pesce armato: Romani à bifurcato rostro, Pesce forca.

B Squamas non habet, sed earum loco osseorum uallo bene munitur: ex quo Characẽ esse conijciebam: unde Massiliensium cognomen. Pisci autem exsiccato ossea illa dura integra permanent, unde à quibusdam Holosteos nominari posse contenditur. Porrò Lyræ pauca carne constant: quamobrem nisi paulò maiores edi non solent. Hoc sanè à Cuculo differunt, quòd Cuculus ternos habeat utrinq; in lateribus cirrhos crassos: Lyræ tantùm duos. Labrum inferius mullis cirrhis barbatum, neq; continuam habent tergoris pinnam, sed duas. Quòd ad reliquum attinet, hepar pallidum gerunt, in tres lobos distinctum: quorum utrinq; est unus, tertius stomacho incumbit: Intestina qualia in Exocœto comperiuntur, nisi quòd rectum intestinum habent angustissimum, Hæc Bellonius. Et in Gallico libro: Venetijs (inquit) rarus aut nullus est, Romę autem quotidie frequens.

COROLLARIVM.

A Lyræ pisci cornuum'ne figura, quibus summo rostro bifurco lyram ueterem quodammodo refert, an sonus quem ædit (nam & lyra instrumentum est sonorum) nominis occasio fuerit, dubitari potest. Ab hoc alij non pauci forma ei consimiles, λυροειδεῖς appellari poterunt, hoc est lyriformes: ut Corax à Rondeletio dictus, Cornuta eiusdem, Miluus, Cuculus, Hirundo: & mulli aliqua ex parte, præsertim imberbes. Galli (inquit Rondeletius) Cuculum piscem à Mullis non distinguentes, quòd eiusdem sint coloris, Rouget uocant. Sunt & apud Germanos Anglosq; cognatorum piscium nomina, Seehan uel Seehas/ & Redfisch: item Gornarde & Curre per onomatopœiã facta. ¶ Capo (inquit Iouius, de lyra Rondeletij sentiens) litoribus nostris familiaris, Venetis autem ignotus, caput habet ualde magnum, & illud quidem enorme, quadratum, & nullis uestitum pulpis. Oculi in eo sunt admodum rigentes, extenta supercilia, os languidum, minuti dentes: sub mento autem oblongæ ac rubentes pinnæ, ad impexæ barbæ similitudinem. Cætero autem corporis trunco rotundus est, & teres, decrescitq; in caudam æqualiter extenuatus, quousq; in postremam desinat caudæ pinnam. Porrò uentrem habet ualde candidum, sed puniceo colore mulorum similitudine uariegatum. dorsum autem flauescere potiùs quàm rubescere uidetur. Solidis quoq; & albicantibus constat pulpis: sed qui (*quibus*) tamen aliquanto salubrior sit quàm sapidior, eruditioribus præsertim ganeonibus, qui illum ueluti aridiusculũ aspernantur. (F) Romani eum Caponem, Organum Ligures, Galli uerò Roscettum, quod eorum lingua Rubetum sonat, appellant. (A) Volaterranus imprudẽter Caponem putauit esse Labeonem. Orphum quidem deprehendimus maiorem esse piscem, & unica etiam traiectum spina: quod in cæteris rarissimè accidit. Erythrinum quoq; esse non posse: quòd is toto anno ouis grauidus capiatur: capones autem magna ex parte uentre uacuo reperiantur. Nos eum proculdubio de mulorum genere esse putamus, parati mutare sententiam, si acutiores meliorem attulerint. Siquidem mulum expressissimè refert & capitis effigie, & ipso colore puniceo, qui nullis alijs in piscibus; excepto capone & mulo, ea claritate conspicitur. Mulorum autem genera duo esse apud Athenæum perspicitur, barbatum scilicet & imberbem. (*Caponem mulum imberbem sibi uideri, alutarium à Plinio dictũ, insinuat. De cornuta quidem sua uel lyra altera, Rondeletius: Aculeorum, inquit, pinnarum numero, situq;, & cauda, cuculo, mullo imberbi, & lyræ similis est.*) Nec etiam absurdum foret, si pro capone citharus acciperetur, natura enim qualitateq; pulparum, ut Galenus innuit, citharum à capone non multùm differre deprehendimus. Hucusq; Iouius: cui aliqua ex parte Massarius contradicit: Miluum, inquit, siue lucernam, Romani piscem caponem hodie cognominant: ut mirer aliquos (*Iouium*) lucernam piscem Venetijs minimè reperiri, ac de genere mullorũ esse asserentes: cum mulli squam

Mulis cognatũ esse caponem.

Citharus.

mas habeant, ut author est Plinius, quibus lucerna omnino caret. sed hi non nouerant caponem piscem antiquis Romanis pariterq; Venetis lucernam cognominari. ¶ Galli indistincte Rouget appellant à colore mullum, cuculum, & lyram. ¶ De Germanicis nominibus lyræ utriusq;, & similium piscium, ut hirundinis, lucernæ uel milui, coracis & mulli, plura leges in Cuculi Corollario A. per totũ ferè: uel ubi per margines notantur hæc uocabula: Gornard/Redfische/Curre, Gornellus, Seehan/Seehaß, pagina 365. & sequente. Et ampliùs de uocabulo Seehan, quod Gallum marinum significat, (alij Seehaß, leporem mar. significantes proferunt,) ad finem paginæ 566. in Corollario de Lepore mar. A. ¶ Rubicundus color non in cuculo tantùm excellit, ut illic scripsi, sed in lyra etiam: ut uterq; simpliciter Redfisch Germanis ab eo colore denominari uideatur, uti Gallis etiam Rouget. Cæterùm Curre Anglicè dictus per onomatopœiam piscis, quoniam fusco colore est, non rubro ut Gornard eorundem, non longè diuersus alioqui piscis: sicut posteà ex Io. Caio cognoui, nec lyra nec cuculus fuerit, ut tum suspicabar, sed alia eiusdem generis species, corax ne an alia, dubito. Coraci Rondeletij dorsum ex cœruleo nigricat, latera rubescunt. Cornuta etiã eius toto corpore rubet, dum uiuit: adeò color ille huic generi communis est. Gobius fluuiatilis capitatus ab Anglis uocatur Myllersthombe, hoc est, Molitoris pollex. Hic similis est, inquit Io. Caius, pisci Curre, magnitudine, figura & colore, si spinas demas, hoc est, magnum habet caput, minori corpore. Videtur & Vranoscopus his cognatus, tum re, tum nomine: nam & lucernam saxatilem Italorum quidam appellant. sed nigrior est, & oculos altiùs in capite gerit.

Lyræ utriusq; Germanica nomina.

LYRA altera, siue Cornuta potiùs Rondeletio dicta: Germanicè uocari poterit, ein geharnischter Redfisch, hoc est Lyriformis armatus: oder ein Gable/ein Gabler, à rostro præ cæteris huius generis piscibus bifurcato. ¶ Reperiuntur & alij capones (inquit Iouius) *qui bifurcata habent rostra*, & dorsum osseis squamis armatum: quos in genere caponum piscatores ipsi mares esse testantur, ego autem aliud genus esse crediderim. ¶ Cornutæ nomen apud Plinium in nostris exemplaribus non legitur, sed insinuatur, his uerbis: Attollit è mari sesquipedalia ferè cornua, quæ ab his nomen traxit. Quærendum autem de cetó ne pótiùs aliquo sentiat Plinius, quàm pisce. ceto enim magis quàm pisci hæc cornuum magnitudo conuenit: sicut & hoc, quòd è mari ea attollit. siquidem aëris inspirandi causa ceti plerunq; capita ad summam aquam efferunt. Plinius quidem libro 32. cap. ultimo, cornutas cum beluis numerat. Vide suprà in Boue, pagina 152. ¶ Bellonius Rondeletium secutus hunc piscem holosteõ appellauit: & eodem nomine Nilõum quendã piscem, quem nos Ostracionem uocabimus ex Strabone. nam holostei nomen ueteres de herba tantùm usurparunt, Dioscoridi descripta.

DE AQVATILIBVS, QVORVM NOMINA AB M. SEMIVOCALI INCIPIVNT.

DE MAENA, RONDELETIVS.

A MAINÌΣ à Græcis, à Plinio lib. 9. cap. 36. mæna dicitur, Gazà lib. 8. de hist. anim. ca. 30. halecem non rectè uertit, neq; τὰ μαινίδια haleculas: &c. Vide supra in Alece, Elemento A.

Mæna à Liguribus, ac Romanis seruatis Latini nominis uestigijs menola hodie uocatur, à Massiliensibus mendole: ab aliquibus cagarel, quòd aluum cieat. A nostris in Gallia Narbonensi iuscle. Ab ijs qui Adriaticum sinum incolunt, sclaue.

B Mæna piscis est marinus, ex squamasorum genere, boopi similis, aliquanto latior, & minor: apud nos uix palmũ attingit. Rostro est acuto, capite compresso, oculis minoribus, quàm boops, dentibus paruis, hyeme candida, uere & æstate uaria: Maculis cœruleis toto corpore, & potissimum in capite, & dorso sparsis. Pinnis, aculeis, caudâ, boopi similis. Vtrinq; magnam & rotundam maculam habet in medio corpore. Lapides habet in capite: internis partibus à boope non differt: mas in eo fœminæ dissimilis, quòd latior sit, & porrectior, fœmina rotundior. Cùm fœtu fœmina impleri incipit, maris color in uarietatem quandam, & nigrorem mutatur, & pessima ad cibum carne efficitur, uocaturq; hoc tempore τράγος, (ob fœtorem, opinor.) Martialis libro 12.

Aristo. lib. 8. de hist. cap. 30.

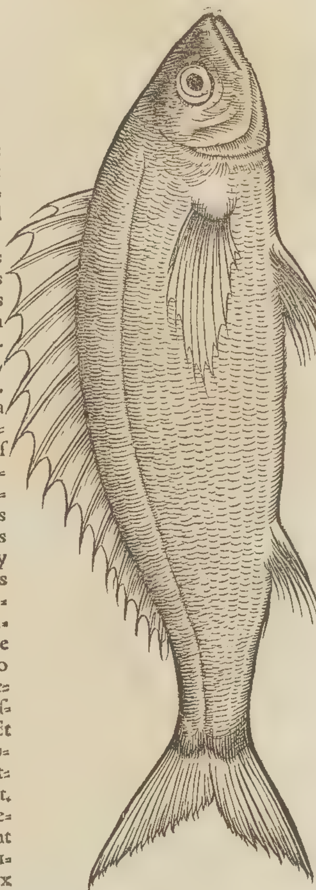
(F) *τράγος.*

Fuisse gerres, aut inutiles mænas, Odor impudicus hirci (*urcei legendum, ut & codices nostri habent, & carminis ratio ac sensus requirunt*) fatebatur.

Sic etiam dicuntur Aristoteli (lib. 5. de genera. animal. cap. 7. & sect. probl. 4. & 25.) τραγίζειν, id est, hircum olere, qui incipiunt Venere uti, uocemq; inæqualẽ mittunt, quiq; libidine accenduntur: hoc est, malè olere. An uerò is sit qui ab Athenæo τράγος dicit, alio loco inuestigabimus.

Cùm

Mænæ hæc imago Venetijs facta est: macula in medio talis esse debet, qualis in smaride mox sequente: & pinna à podice longior quàm sit.

Cùm Roma Venetias uenissem, mænas tanta coloris uarietate conspexi, præ his quæ hyeme uenduntur, ut uix primo aspectu agnoscerem. In nostro enim litore minùs uario colore depictę sunt, necꝫ solùm ideo quòd magna ex parte perijt color in forum delatis, sed etiam in ipsa sagena. Colo[r]

Mæna parit brumæ tempore. C

Quo tempore uterum fert, melior est, ut reliqui ferè pisces omnes. Apud Athenæum Hicesius melioris succi mænas esse censet, quàm gobiones, nõ tamen ori tam gratas esse, necꝫ tam facilè aluo deijci, qua in re falli ipsum existimo: quoniã gobiones friabili carne sunt, nec saxatilibus multò inferiores: quare non possunt mænæ melioris esse succi. Non negârim tamen mænas carne esse media, bonicꝫ succi. Coctas in sartagine magis probo, quàm elixas. Cæterùm nullo in precio fuisse apud ueteres ostendunt uersus Martialis paulò antè citati. F Libro 7.

Earum aliquem esse in medicina usum, Dioscorides docet: Mænarum ex capitibus cinis si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Eius etiam garum, oris putrilagines collutione sedat. Et Plinius, capitis mȩnarum cinis cum allio tritus, ad thymia crudis illinitur. (*Editio nostra sic habet: Capitis mænarum cinis cum allio tritus, uerrucas tollit: ad thymia crudis utuntur.*) Quid autem sit hîc crudis non uideo. Quamobrem sedis legendum esse puto. Hanc uim smaridibus tribuit Dioscorides. Sed cùm sint eiusdem generis pisces, carne & facultate arbitror non multùm dissidere. Præterea, mænę salsę cum felle taurino illitę umbilico, aluum soluunt. Earum etiam ius assumptum aluum soluit, quamob causam fortasse à Prouincialibus quibusdam cagarel mæna à cacando dicta est. Rursus Plinius, Capitis mænarum cinis, ad rhagadas, & condylomata utilis est. Et mænarum muria, & capitum cinis cum melle sanat strumas. Et Anginas mænarum salsarũ ex capitibus cinis, ex melle illitus abolet. Porrò Galen. li. 3. de fac. simp. med. Capitibus mænidũ sale inueteratarum ad sedis rimas utebatur quidam, & is ipse ad columellam diu induratam. Videtur ergo uis illarum desiccare, non admodum acriter. hoc enim adustis quibusdam inest, quemadmodum desiccandi uis omnibus. Et Paulus Aegin. de eadem re loquens: Καὶ γαργαρεῶνας χρονίως σκιῤῥωμένους ὠφελοῦσιν. Vbi interpres γαργαρεῶνας guttur malè cõuertit, cum gurgulionem uertere debuisset. Est enim carnosa particula, è palati extremo suspẽsa, ueluti plectrum ad formandam uocem conferens: uocant etiam Græci κίονα, Latini columellã uel uuulam. Fit autem scirrhus à materia crassa uel glutinosa, aliquãdo ex inflammationis malè curatę reliquijs: cui malo curando exiccantia non conuenire, & ratio & experientia docent. Nam durata medicamentis malacticis egent, non ijs quæ multùm siccent uel digerant. Hæc enim id quod tenue est discutiunt, quo discusso morbus curatu difficilior redditur, nimirum manente eo quod crassius & durius est. Nisi quis contendat, ea non omnis scirrhi curationi conducere, sed eius tantùm, qui ex pituita crassa, & ut ita dicam, congelata ortus est, uel ex intempestiuo aut immodico medicamentorum refrigerantium usu. Propterea quòd crassum, uel glutinosum humorem incidant & attenuent, postremò siccitate sua absumant: congelatum uerò dissoluant calefaciendo, & dissolutum discutiãt. Sed quæ Galenus de capitibus mænidum scribit, non ex sua, sed alterius cuiusdam sententia profert. Capita mænarum cùm salsa & exiccata sint, uim exiccandi habere constat, & multò magis si assa in cinerem redigantur. Quare nec mirum si cinis ad anginas ualeat, ut & illa omnia quæ affluentem humorum copiam absumunt, quemadmodum cinis hirundinum, & stercus canis. Eadem ratione ad oris ulcera, cinis è capitibus mænarum conducit, quod putridum est exedendo, ob quam causam etiam thymos sanat.

G

Lib. 2. cap. 30.

Lib. 32. cap. 10

Ibidem.

Ibidem cap. 8.

Ibidem.

Quomodo ad columellæ scirrhum prosint capita mænidũ sale indurata.

Libro 7.

DE EADEM, BELLONIVS.

A (C) Herbosis litoribus gaudent Mença, quæ & μαινίδια Græcis dictæ sunt, gregales quidem, & rarò (quod sciam) in Oceano capi consuetæ: Massilienses Mendolas, Veneti Menolas uocant.

B Lituris utrinque notantur, Smaridibus, Boopis & Giris persimiles, nisi paulò latiores ac breuiores cernerentur, & squamis Smaride tenuioribus contegerentur, breuioríque essent capite. Lineam in lateribus rectam habent, quæ in Smaride arcuata est, rarissimeque palmum excedens. Porrò Mænarum in colore differentias obseruaui duas: aliæ enim luteo, aliæ lituris cyaneis aut asureis conspersæ sunt. Pinnę tergoris, laterum, & caudæ transparent, & maculatæ sunt: quę uerò dorso incumbit, ea duodecim aculeis riget, posterior obtusa est. Os si Męna clausum contineat, minimum quidem apparet: sed dum hiat, rictum magnum ostendit: cuius superius labrum tubi in modum, ut in harengo, infractum est. Oculos habet rotundos, quorum iris subrubra est. Maxillæ asperitatem quandam dentium uice præ se ferunt. Mæna si desquametur, albissima atque argentea spectabitur, sed tergus liuore quodam sub oculis in purpureum gemmante depingitur. Eius hepar fungosum ex lacteo pallescit: sub cuius lobo dextro fel luteum oblongo uasculo includitur. Splen illi est in sinistro latere nigrum, stomachus oblongus.

C Omnium piscium fœcundissima, post brumam parit, quo tempore melior esse solet.

COROLLARIVM.

A Mæna meliùs per æ. diphthongum scribitur, sicut & muræna: quoniam Græcè per αι. scribuntur: quod tamen recentiores multi negligunt. Pergęi mænides uocant sarapios, σαράπιος, Hesychius & Varinus. Asir, genus piscis parui, & sunt męlæ (*lego mænæ uel mænulæ*) marinæ, Syluaticus. Mænam non modo speciei, uerùm etiam generis nomen esse ex eo cõijcio, quòd uarium & multiplex est earum genus. aliæ in utroque latere nigram maculam orbiculatam habent: quas ij qui Adriaticum sinum accolunt, uulgò Męnas sclauas appellant: aliæ leucomęnides, hoc est albę męnæ, à Græcis smarides nuncupatæ, itemque sunt mænæ boopes appellatæ, Gillius. Nos de smaride paulò pòst; de boope siue boce, suprà in B. elemento scripsimus. Theodorus Mænidas, in Aristotele Mænas, & Aleces, & Męnidia, id est, Męnas paruulas, Aleculas appellat: ut Alecula nomen generis sit, hoc idem Latinè significans, quod Græcè, ut Hermolaus putat, Anthracides, hoc est, pisceis qui succensis carbonibus commodè coqui possint, cuiusmodi sunt Smarides & Męnæ. Equidem ipse generatim pisciculos ignobiles significari ex Columella arbitror, qui Aleculas riuales pisciculos, ignobiles uocauit: atque alios pisceis sale exesos, Areneos (*Harengos*) nuncupatos, Thrissis similes, Gillius. Pisces quosdam sale inueteratos, harengas dictas, clupeis similes qui ex Belgis & Menapijs in Germaniam & Pannoniam afferuntur, ipsi aleces uocant, Massarius. Aleculam arbitratur Hermolaus genus, non speciem esse: idemque apud nos significare aleculas, quod anthracidas apud Græcos, id est prunarios aut carbonarios: quicunque scilicet in pruna & craticula commodè coqui possent: uerùm ex Columella apparet species (*speciem*) esse, Vuottonus. Et rursus: Alex Plinio non piscis, sed gari uitium est. nec sanè occurrit locus quispiam apud ueterem aliquem authorem, qui planè ostendat alecem aut alec piscis genus esse: etsi Nonius citans Horatij locum: ---ego fecem primus & alec Inueni, piscem significare dicit. Vilem & alecularium piscem esse gerrem Martialis tradit lib. 12. Fuisse gerres, aut inutiles mænas, Hermolaus. Plura de alece lege suprà in A. elemento. Mænas Græci mænidas appellant, uulgus mænulas: aleculam quasi ex Plauto Theodorus interpretatur, Hermolaus. Ligures Mænulam, Massilienses Medolam uocant, Gillius. Venetijs la menola schiaua uulgò dicitur. Smarides marini pisces adeò mænis similes sunt, ut eodem nomine utræque mænulę nunc uulgò dicãtur, Manardus. Mænulam Italorum à Germanis inferioribus Houtinck uocari olim accepi: sed certi adhuc nihil habeo. Alius est pisciculus qui ab Anglis Menow uel Menoy uocatur, à paruitate: quòd piscium minimus sit. is fluuiatilis est, in Phoxino nobis describendus. Celerinum à Gallis in Oceano dictum, aliqui mænam esse suspicati sunt: sed Rondeletio celerinus apua membras est: Bellonio magnitudine tantùm à sardina mediterranei maris differt.

Hirci. Euenit ut cum fœtu impleri fœmina incipit, maris color in nigriorem plurisque uarietatis mutetur, & caro deterrima cibo efficiatur: uocantur à nonnullis per id tempus (τράγοι) hirci, Aristot. Hircum quidem alium uideri Aristotelis, alium Athenæi, in Gobione nigro Rondeletius explicauit. Sunt & alij hirci in mari, de quibus diximus in Elemento H. ¶ Hepatum pro mæna uendunt aliqui, longe diuersum, Rondeletius. Mænarum & mugilum fœtura est genus quoddam apuæ, Aristoteles. Μαινὶς, εἶδος ἰχθύος ἀφύας, Suidas: tanquam mænis apuæ species sit. locus forte est mutilus, ut idem sit dicendum, quod proximè ex Aristotele diximus. ipse quidem Suidas in Ἀφύη, apuæ speciem unam ait esse γόνος (meliùs γόνον μαινίδων. ¶ Μανομελίνια pisciculi quidam nominantur à Tralliano, ut recitaui suprà circa finem historiæ apuarum, ubi de Apuis diuersis scripsi.

Aleces. Aleculæ. (marginal notes beside the passage on Theodorus and Hermolaus)

B Mænæ pisces sunt parui, Antiphanes. Speusippus mænidi similes facit boacem & smaridem. Mæna & smaris mutantur, ut ex albedine rursus æstate ad nigredinem redeãt: quod maxime suis pinnis & branchijs declarant, Aristoteles. Mutant colorem candidæ hyeme mænæ, & fiunt æstate

æſtate nigriores, Plinius, quem locum Maſſarius explicans: Dixit (inquit) æſtate fieri nigriores: quia ſuſcipiunt colores cœruleos, qui, quod ad albedinẽ, ſunt obſcuriores & nigriores. Et rurſus: Mæna piſciculus eſt digitalis longitudinis, hyeme candida, æſtate uaria picturis cœruleis obliquis. ¶ Aeſtate cœrulea uarietate pingitur, Gillius. Mæna & phycis quomodo colores ſuos mutent lege apud Rondeletium in Merula.

C Mẹnæ, hirci & ſmarides, paſcũtur inter herbas in litore algoſo, ἀνὰ θῖνα πρασόωσαν, Oppianus. Antiphanes mullos & mænas Helenæ fuiſſe cibos dicit, quòd anthropophagi non ſint, cùm piſces magni deuorent homines, (*ganeonum opes. Vide in h.*) itaq; hos damnat (in cibo:) illos commendat. Gladium piſcem exedunt, uide in D. mox. ¶ Piſcium omnium fœcundiſsima, mẹna eſſe uidetur, Ariſtot. Bruma parit, Idem. Fœcundumq; genus mẹnæ, lamyrusq; ſmarisq;, (*ſic enim lego,*) Ouidius inter piſces qui in herboſa arena uictitant. Euenit ut cum fœtu impleri fœmina incipit, maris color in nigriorem magisq; uarium mutetur, Ariſtot. Mænarum & mugilum fœtura eſt genus quoddam apuæ, Idem.

D Mẹnæ gregales ſunt, Ariſtot. ¶ Gladius quomodo balænam deuitet, & à mænis exedatur, ex Paraphraſte Oppiani anonymo ſcripſi in Gladio D.

E Mænides eſca ſunt chryſophryi, Oppianus. Apiarij ueſpas hoc modo capiunt: Ante earum nidos naſſam, in quam priùs paruulam mænã, aut membradem cum chalcide imponi conuenit, appendunt, &c. Aelianus. Vide in Veſpis.

F Vilem & alecularium piſcem eſſe gerrem apparet ex Martialis uerſibus libro 12. Fuiſſe gerres aut inutiles mænas Odor impudicus urcei fatebatur. Smarides & mænæ, piſciculi ſunt plebeij & uiles adeò, ut non numero aut pondere, ut ferè reliqui; ſed aceruatim, inuitato etiã emptore, Venetijs uendantur, Manardus. Qui enim uoluptates ipſas contemnunt, eis licet dicere, ſe acipenſerem mẹnæ non anteponere, Cicero de finib. bonorum & mal. Mænæ laudatiſsimæ ſunt ex Lipara, Polluci, Athenæo, Clementi in Pædagogo. Antiphanes Caryſtias cõmendauit. Mænas gobijs prẹſtare bonitate ſucci Hiceſius ait: (& ſparos rurſus mænis,) minùs tamen ſuaues eſſe, aluumq; promouere minus, Athenæus. Cum fœtu impleri fœmina incipit, maris caro deterrima cibo efficitur, uocaturq; à nonnullis per id tempus, hircus, Ariſtot. Smarides ſtomachicis in cibo conueniunt, Archigenes apud Galenum. Michaël Sauonarola mænulas in litore petroſo aut arenoſo & ſuo tempore captas inter piſces ſalubres, boni & non craſsi ſucci, numerat. Liquamen genus gari ſic fit: Viſcera piſcium in uas aliquod inijciuntur, ubi cõdiuntur ſale: ac ſimiliter tenues piſciculi, potiſsimùm atherinæ, mulliue exigui, aut mẹnæ, aut lycoſtomi, &c. ut in Garo recitaui ex Tarentino. Sal etiam è muria ſalſamentorum recoquitur, iterumq; conſumpto liquore ad naturam ſuam redit, uulgò è mænis iucundiſsimus, Plinius.

G Proſerpinaca cum muria ex mænis & oleo trita, uel ſub lingua habita, anginæ medetur; Plinius. Muria (ἅλμη, ſalſugo) ſalſorum piſcium putridis ulceribus congruit: dyſentericisq; ac coxendicum doloribus iniecta medetur. præcipuè tamen ſilurorum mænularumq; muria quidam medici ad huiuſmodi morbos utuntur: quam nos interdum ad putrida oris ulcera accommodauimus, Galenus in fine libri 11. de ſimplicibus medic. (& Aëtius.) Et ſuperiùs in eodem libro: Capitibus mænidum (inquit) ſale inueteratarum uſtis, ad ſedis fiſſuras utebatur quidam: & is ipſe ad columellam diu induratam. Videtur ergo uis illarum eſſe deſiccatoria, non admodum acris. nam id aduſtorum quæpiam obtinent, ſicut omnia communiter deſiccationem. Vuam diu iacentem ſupprimit hoc remedium: Gallæ, æris floris, ana denarios II. mænarum ſine ouis, id eſt piſcium ſalſorum capita X. hæc comburuntur, & ita cæteris bene tritis trita admiſcentur. ſed poſtea nihilominus in unum diutius teruntur. Oportet autem tangi digito humido medicamentum, & ſic uuam ab imo rectam diu ſupprimi ſurſum uerſus, Marcellus Empiricus. Mænarum ſalſarum uſtarum de capitibus cinis ex melle inlitus faucibus, anginam cohibet, Idem. Vlcera | quæ | ſerpunt, & quæ ex ijs excreſcunt, mænarum cinis uel ſiluri coërcet, Plinius. Dioſcorides ſmaridis inueteratæ capiti uſto hoc adſcribit. Cinis ex capite mænarum uerendorum puſtulas diſcutit: item carnes decoctæ & impoſitę, proſunt & ſmarides illitæ, Idem. Andromachus apud Galenum de compoſitione ſec. locos in curatione dyſenteriæ, clyſterem præſcribit huiuſmodi: Sandarachę drach. viij. calcis uiuæ recentis drach. decem, chartæ uſtę drach. viij. alij drach. xxx. malicorij, gallarum, acaciæ, ſingulorum drach. v. mænarum aceto conditarum ad dies uiginti unum, ac uſtarum drach. iij auripigmenti drachmas xvi. Vruntur mẹnæ in olla cruda. Et aliqui arido medicamento utuntur, aliqui in paſtillos cum myrti baccarum decocto cogunt. Si uerò non mouetur pharmacum retentum, ante eius uſum polygoni ſuccum aut muriam infundito. Mænidis caput uſtum impoſitum ficos & leproſos ungues, & rhagades ani, & thymos curat. (Dioſcorides ſmaridis inueteratę caput uſtum thymos & clauos abſumere ſcribit.) Garum autem uel ſeminã (*ſalſugo uel muria*) paiſſarum (*id eſt aridarum*) mænidum aphaſcis (aphthas) & marcores faucium ac depaſtiones collutum ſanat mirabiliter. Ipſe uerò piſcis comeſtus aſſus dyſuriam & renes ſanat. bonum ſtomachum & digeſtionem facit, Kiranides. Percarum uel mænarum capitis cinis, admixto ſale & cunila oleoq;, uuluæ medetur: ſuffitione quoq; ſecundas extrahit, Plinius. Forationis ſeu cariei hominis medicamentum: Mænarum capita urito cineremq; cum melle exceptum

ſedi impone, ut expertum & præſtantiſsimum ad huiuſmodi, Nic. Myrepſus. Idem cinis ſcabriciam unguium extenuat Plinio.

H.a. Oppianus μαινῖδας penanflexum protulit lib. 1. Halieut. βόσκονται μαινῖδας, ἰδὲ τράγοι, ἠδ' ἀθερῖναι. In proſa quidem ſemper iota breue inuenio, & accentu acuto notatum: & in quibuſdam ſenarijs quoq; ab Athenæo citatis: ut ſunt, Ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν μαινίδων καὶ μεμβράδων Φαληρικῆς ἀφύης τε διατεθραμμένος, Machonis: & ille, ὁμοῦ τε χναύειν μαινίδων σπυρίδα, Eubuli. Antiphanes quoq; corripuit. In ις. biſſyllaba ſi ante ις. immutabilem habeant, & declinentur per delta, ultimam acuūt, ut μαινίς, &c. Suidas. ¶ Μαινίδια diminutiuè Pherecrates dixit.

Epitheta. Breues mænas, Martialis: ὀλίγην μαινίδα, Numenius.

Mænaria (Μαιναρία) inſula eſt, cuius meminit Plinius lib. 3. cap. 5. contra Magonem: ſic dicta à piſcium multitudine, quos mænas appellant.

f. Mænaq; quòd prima nondum defecerat orca, Perſius Sat. 3. Ab Antiphane mænis inter
h. lautiſsimos cibos nominatur. Idem in Butalione mænas & mullos Helenę cibos uocat, ut refert Athenæus: in Agreſti uerò Hecatæ, his uerſibus:

Τοὺς γὰρ μεγάλους τούτους ἅπαντας νενόμικα Ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. Τί φῂς ὦ φίλτατε,
Ἀνθρωποφάγους; πῶς ἂν ἄνθρωπος φάγοι. (fortè, πῶς ἂν αὖ ἄνθρωπος φάγοι; ſcilicet τοὺς τοιούτους.)
Δηλονότι ταῦτα ἐστὶν Ἑκάτης βρώματα, Ἅ φησιν οὗτος μαινίδας καὶ τριγλίδας.

Piſces precioſos & magnos aliqui anthropophagos nominabant propter impenſas, quibus lurconum & prodigorum opes abſumuntur, Euſtathius. Athenęus Hecates cibaria uocari ait διὰ τὴν βραχύτητα: hoc eſt, à breuitate. ſed poëta inſinuat ab eo conſecratas eſſe Hecatæ, quòd homines non inſectentur ſicuti magni piſces. Melanthius in libro De myſterijs Eleuſinijs ait Hecatæ mullum & męnidem ſacrificari: quoniam & ipſa dea marina ſit, Athenæus. Dianæ ſiue Hecatæ (id eſt, Lunę) męna rem ſacram fieri aiunt: eò quòd hæc dea quibuſdam uideatur inſaniæ (μαίνεσθαι Gręcis inſanire eſt, mania inſania) cauſa eſſe illis qui uulgò σεληνιαζόμενοι, hoc eſt Lunatici dicuntur, Euſtathius & Varinus. Mihi nō alia quàm alludentis uocabuli ratione męna deæ maniam aliquando cōcitanti, ut creditur, dicata uidetur: ut & citharus Apollini, box Mercurio, & alij quidam piſces alijs dijs. Quòd ſi quis hominem quem parum mente conſtare innuerit, Hecatæ mænam uouere aut ſacrificare iuſſerit: argutius hoc fuerit quàm ſi elleborum bibere aut Anticyras nauigare conſuluerit. ¶ Καὶ μαίνη ζαλαγεῦσα, καὶ ἁρπακτὴς ἀλίτυρος, Philodemus uernū tempus circumſcribens in epigrammate in mortem, Anthologij libro 1.

DE (MAENA CANDIDA, SEV) SMARIDE, RONDELETIVS.

Bellonij icon ſquamas non exprimit: ſed ſex ſeptémue lineas à capite caudam uerſus.

A SMARIS & Græcis & Latinis dicitur, Gaza lib. 8. hiſt. cap. 30. cerrum Latinè uertit: ob id fortaſſe ꝙ Neapoli ſmarides uulgò dicuntur cerres, Maſsiliæ gerres. Mirum cur non potiùs Plinij & Martialis appellatione uſus ſit, qui gerres dicunt. Plinius libro 32. in catalogo piſcium. Martialis in uerſibus ſuperiori capite citatis. (Cap. 11.) Smaris ea męnæ ſpecies eſt, quę λευκομαινὶς etiam à Gręcis dicitur, id eſt, mæna alba: quia ſemper alba remanet, cùm mæna prior colorem mutet. Venetijs hodie giroli & gerruli. in Gallia noſtra Narbonenſi, & Hiſpania, picarel: ob id fortaſſe

(F) quòd ſalitus hic piſcis, & fumo exiccatus, linguam acrimonia quadam pungit & mordet. Vehementer errant, qui leucomænides eſſe putant, quas harengades uel harengs nos dicimus, nonnulli haleculas. Sunt enim ex thriſſarum, non ex mænarum genere, & maximè in Oceano capiuntur: quò non penetrauerant ueteres, qui de piſcibus ſcripſerunt.

Harengos non eſſe leucomænides.

B Smaris marinus eſt piſcis, męnæ ſimilis, ſed minor. Eſt enim digiti tantùm magnitudine, corpore ſtrictiore, roſtro acuto, maculam utrinq; nigram habet: notis cœruleis, uerſicoloribusq; caret. Sed candida eſt, lineas quaſdam argenteas, & ſubaureas obſcuras à capite ad caudam ductas habens, pinnis, aculeis, cauda, partibus internis, męnæ ſimilis.

A Quòd hic piſcis garus ſit, optimumq; ex eo garum fieri.

Hunc piſcem garum eſſe nominis affinitas facit ut ſuſpicer, cùm pro garo cerrus dicatur, & à Plinio & Martiale multitudinis numero gerres. & Antipoli hodie garon. Pręterea ex hoc piſciculo optimum fieri garum experientia quemlibet docere poteſt. Ex Garo uerò piſce optimum fieri garum teſtis eſt Plinius lib. 31. cap. 7. Aliud eſt (inquit) liquoris exquiſiti genus, quod garum uocauêre, inteſtinis piſcium, cæteriſq; quæ abijcienda eſſent ſale maceratis, ut illa putreſcentium ſanies. Conficiebatur ex piſce quem Græci garum uocabant.

F Smaris eodem ſucco carneq; eſt, qua mæna.

Ad eadem quoq; ferè omnia ualet, ad quæ mena, eiq; Plinius tribuit quæ Dioscorides menę. G Plinius: Smarides tritas, illitas ad thymia sedis conferre scribit, uti cinerem capitis mænarum. & Lib.32.cap.10. Dioscorides lib.2.cap.30. Smaridis piscis caput exustum, excrescentes ulcerum oras, puluillosq; reprimit, nomas cohibet, thymos clauosq; absumit. Caro non secus ac omne salsamẽtum prodest à scorpione percussis, aut à cane demorsis. Galenus post mænam de smaride nihil scripsit, hanc opinor ab illa nihil differre existimans. Paulus Aegineta męnis smarides subiungit. Smaridis, inquit, caput tostum ad pilorum defluuia cum adipe ursino conducit. Ex his colligat lector, quibus, & quot remedijs quæ minimo pretio comparari possunt, careat is qui piscium historiã ignorat. Præparatur smaris ut męna, & ut squamosi alij.

A piscatoribus sale condita, aëri exponitur, uel in camino suspenditur, & exiccatur. Alij antiquorum more in muria sinunt tabescere, ut garum faciant. Ex qua optimum & suauissimum garum paratum uidi, apud Gulielmum Pelicerium episcopum Monspeliensem, uirum summa laude dignissimum. F

DE EADEM, BELLONIVS.

Litoralis quoq; est Smaris, Græcis & Ouidio dicta, squamis paulò quàm Męna latioribus. Lineam à capite ad caudam habet arcuatam. Corpore est penè tereti & minori quàm Mæna, sex digitos longo. Color ex cyaneo hilari in argenteum micat, tergore obscuriore, uentre candidiore. Vnicam in dorso pinnam & caudam bifurcam gerit. Pinnas habet in lateribus acutas, sub uentre geminam. Græcos apud Anconam uidi, qui Giros salitos coëmentes Maridas uulgò uocarent. B Est tamen in Smaride peculiaris nota, qua à sui similibus dignosci poterit. Nam cùm os aperit, labia exerit, tanquam ex tubo pyxidatim infarcto. Græcos uulgò eosdem pisces uocare Smarides (A) audiui, quos Veneti uulgò Girolos nominãt. Tametsi Smaris, Boca, & Męna diuersi pisces sint, simillimasq; notas habeant, quibus ab inuicem distingui possunt. Boca enim lituris caret, quibus (A) Smaris prædita est. Smaris quoq; asperiores fert squamas; lineasq; rectas, serie quadam in lateribus dispositas, quales & in Mæna cernimus: sed Mæna nullo seruato ordine confusas.

Vulgus Romanorum Smaridem, Spigarum nominat, ad differentiam Spigolæ, id est, Labracis. Sunt qui nõ Spigarũ, sed Rotonetũ dicere malint, affinitate decepti: nam uox illa ei pisci debetur, quem ego Boopem uocaui. Massiliensium uulgus ab antiqua uoce Latina aliquantulum deflectens, pro Giris Giarets pronunciat. A

Tantam habet Boca cum Smaride affinitatem, ut discriminis palàm nihil penè intercedat, quàm in capite. Boca enim rostrum habet quasi recisum: Girus uerò siue Smaris longiusculum. B Cæterum Bocæ corpore sunt rotundiore, unde Rotoneti Romanis uocantur. *Cum Boca affinitas.*

Girulorum aliud genus est album, & ad Męnas magis accedẽs: unde uulgus Massiliensium, Iaretos blancos uocare solet. *Genera duo.*

Giruli Cerri seu Męnæ planiores sunt, quàm Boopes, quanquam ambo tereti sint corpore. B

Dioscorides Smaridi proprium caput adscripsit, eiusq; multa medicamenta connumerat, quèm sequuti Galenus, Paulus & Aëtius, eadem ferè habent. G

Smaris colorem non aliter, quàm Męna mutat. C

COROLLARIVM.

Smaridi pleraq; cum mæna cõueniunt: & quędam ab authoribus de smaride prodita, in mæna passim prędiximus, hîc non repetenda. A Sunt leucomænides, hoc est menæ candidæ smarides à Græcis proprio nomine uocatæ, quas illi hodie quoq; smarides & nostri girrulos siue gerrulos cognominãt. hi nanq; candidiores sunt ex hoc genere. Vnde ab ea piscis qualitate, homines, ubi præ metu aliquo exangues & pallidi ac quasi candidi, cuiusmodi ipsi pisces smarides dicti, effecti sunt, smaritos appellare solemus. Theodorus smarides cerros uidetur conuertisse, ut fortè Gerres pisces ignobiles, gerrulos modò uocari existimãs, Gerres scripserit, & librarius corruperit, Massarius. Siculi hodieq; smaridas uocant. Massilienses, Gerres: Neapolitani Cerres, per c. quos Theodorus secutus Smarides Cerros uidetur conuertisse: non Gerres, ut Martialis nominat, Gillius. Hermolaus gerres & smarides piscitia diuersa esse putat: sed Rondeletius alijq; eruditi eadem esse monstrant, quibus facilè assentior. Antipoli hodie garon uocari hunc pisciculum Rondeletius refert: ab eo nomine deflexa uidentur usitata in diuersis Italiæ locis, girus, girulus, cerrus: & olim gerres multitudinis numero tantùm. apud Dioscoridem quoq; γάῤῥον liquoris nomen (ex eiusdem nominis pisce alijsq; confici solitum) r. duplici legimus. Martialis & uiles & fœtidos (ut saliti pleriq; sunt) pisciculos esse indicat: Fuisse gerres, aut inutiles mænas Odor impudicus urcei fatebatur. Et alibi: Teq; iuuant gerres, & pelle melandria cana. Apud nos (inquit Hermolaus Barbarus Venetus) mænarum specie, candidiores tantùm ac minores quidam pisciculi uisuntur: quos girros & girrulos uulgò dici constat. sint hi, néc ne ijdem qui gerres Plinij & Martialis, non constat. Theodorus quoq; cerros uocat mænarũ genus illud, quod Græci smaridas appellant. Sed Plinius tamẽ apertissimè à smaridibus hoc ipso capite (ultimo libri 32.) distinguit. Nec illud præteribo, tria Græcis admodum germana reddi genera: mænas, smaridas,

bocas: uti mirum nō sit cōfundi nomina interdum, & smaridas aut mænas accipi, quę sint boces. Speusippus: Boces sunt (inquit) leucomænides: hoc est męnæ candidiores, (*cum hæ uerius smarides sint, & ipsæ mænarum generis,*) Hæc Hermolaus. Leucomænides aliqui boaces nominãt, Athenæus: qui etiam hos Polyochi uersus recitat: ὅπως σε πείσῃ μηδεὶς πρὸς τῶν θεῶν τοὺς βόακας ἄν ποτ' ἔλθῃ λευκομαινίδας καλεῖν. Smarides, pisciculi parui optimi: alijs mænides, (*melius, leucomænides,*) Hesychius & Varinus. Smarides uocantur etiam marides Atheneo. Sic & alia multa apud Gręcos uocabula à μ inchoata, aliquando cum σ. præposito reperiuntur, ut μικρὸν, σμικρὸν: μύῤῥα, Aeolicè σμύρνα: μύραινα, σμύραινα: σμυκτὴρ, μυκτήρ. item φάζω, σφάζω. Eustathius docet multas dictiones quæ à σμ. incipiunt, olim scribi solitas fuisse per ζμ. ceu compositas à ζα. particula intendente: ut σμορδῶ, pro ζαμέρδω, ὅ ἐστιν ἄγαν βλέπω: & σμικρὸς pro ualde paruo. alibi uerò simpliciter quæ ab σμ. incipiunt, ueteres per ζμ. scripsisse: ut ζμινύη pro σμινύη, ζμύρνα pro σμύρνα. ¶ Σμορδός, genus piscis, Hesychius & Varinus. idem fortè qui smaris. Σμυρνίδα (lege Σμαρίδα, ut in Cynoseuna ostendimus) quam aliqui uocant κυνὸς εὐνὰ, Epenetus in libro de piscibus. Massarius non rectè scripsit Cynoseuma per m. sed librariorum potiùs hæc culpa est. ¶ Smaris Italicè giro uocatur: ab alijs diminutiua uoce girolo. est enim quasi parua mænula. alijs zerlo. imperitiores è uulgo à męna nomine non distinguunt, similiter mænulam uocantes. ¶ Quòd si Houtinck Germanis mæna est, appellemus ein wysser Houtinck.

Smaris in herbosa arena laxatur Ouidio. Oppiano pascitur algoso in litore inter herbas.

C E Ad capiendas smarides esca: Cum pane, caprillo caseo, uaccino, & purissimo polline simul alia contundens, pastasque (*mazas*) formans, eas in locum inspergito, Tarentinus.

F Smarides pisciculi sunt optimi, Hesychius. Plura uide in Mæna.

G Vide quædã in mæna superius. Smaridis piscis caput exustũ, excrescentes ulcerũ oras pusillosque reprimit, nomas cohibet, thymos clauosque absumit. caro non secus atque salsamentum prodest à scorpione percussis, aut à cane demorsis, Dioscorides. Kiranides libro 4. post remedia ex męna: Oandos (*inquit. iudico autem uocabulum corruptum pro Smarides*) combustæ tritæ ac superspersæ, myrmecides, thymos & acrochordones eradicant. cum marathro uerò coctarum ius potum lac nutricibus auget. Similiter Plinius: Mulieribus lactis copiam faciunt smarides cum ptisana sumptæ, uel cum fœniculo decoctæ. Sed idem Kiranides paulò pòst, eodem libro: Xitos piscis est (inquit) quē quidã smarida dicunt. huius caput passum (*siccatum*) & combustũ, superexcrescentes carnes cohibet: & reliqua ut Dioscorides de smaride. ¶ Smarides tritæ illitæ uerrucas tollunt, & uerendorum pustulas discutiunt, Plinius.

H.a. Smaris primam & secundam corripit, etiam in obliquis. Fœcundumque genus męnæ, lamyrusque, smarisque, Ouidius. Xitos piscis est quem quidam smaridem dicunt, Kiranides. adscribit autem ei remedia eadem quæ smaridi Dioscorides. Σμαρίδιον, γράδιον, Hesychius & Varinus: qui tamen alibi Καραβίδιον, γράδιον intepretantur. uide in Locustę Corollario H.a. Σμαρὶς ultimam acuit, eadem ratione qua μαινὶς, ut prædictum est.

f. Bôces, apuæ, smarides, nominantur ab Epicharmo in Nuptijs Hebæ.

MAENVRGVS, Μαίνουργος, genus piscis, Varinus: nescio ex quo authore. Hesychius non meminit.

MAEOTAE, Μαιῶται, pisces Nili memorantur: quod mireris, cum Mæotis dicta palus, in ultimo mediterranei maris Septentrionem uersus recessu sit: & Mæotæ Stephano gens Scythica maxima & populosa. Sed à piscibus ijsdem circa Mæotin & Pontum abundãtibus nomen translatum apparet. Nilus inter alia piscium genera mæotas dictos alit: quorum & Archippus meminit. Τοὺς μαιώτας, καὶ σαπέρδας, καὶ γλάνιδας. Sunt autem męotæ multi in Ponto, à Mæotide palude appellati, Athenæus. Strabo Nili pisces recensens mæotarum nomē præterijt. ¶ Aegyptij Syenitæ sacros pisces Pagros ducunt: atque Elephantinem sic nuncupatam incolentes, eadem existimatione Mæotas pisces (τοὺς μαιώτας) ornant. Causa uerò cur huiusmodi piscium genus hanc apud eos populos uenerationem habeat, & magnã religionem possideat, ex eo profecta est: quòd aduentantem Nilum hi præcurrentes, futuram aquam prænunciant, & mirifica quadam ui eius accessionem præsentientes ex sua antecessione suspensas Aegyptiorum mentes optima spe recreant. Idcirco etiam eo honore illos afficiunt, quia in eo permanent nullum ut sui generis comedant, Aelianus de animalibus 10. 19. ¶ Apud Stephanum grammaticum regium μαιῶτις scribitur penanflexum, genere fœm. in ις. quod minùs placet.

MAIAE. Vide in Cancris.

MALACHLVS, Μαλάχιος, piscis quidam, Hesychius & Varinus. Sed boni authores Græci omne genus mollium μαλάκια nominant.

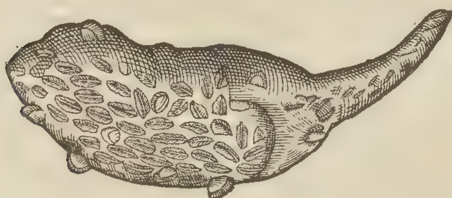
MALLEOLVS. Quære Sphyręna.

MALTHA, Μάλθη, bellua est δυσκαταγώνιστος: hoc est, inexpugnabilis uel difficilis expugnatu, Suidas & Varinus. Vuottonus dubitat idem ne sit bos cetaceus, an similis. Oppianus certè distinguit. Μάλθη δ', ἡ μαλακοῖσιν ἐπώνυμος ἀδρανίῃσι Κῆτος, Oppianus lib. 1. Halieut. cum præcedente uersu prêstin & lamiam nominasset, quod moneo ne quis prêstin cum maltha confundat: quod forsan aliquis malè consideratis Suidæ uerbis faceret; ea sunt, Κῆτος θαλάσσιον ὅμοιον πολυάδι:

ἔστι

ἔστι γὰρ λέων, ζύγαινα, πάρδαλις, φύσαλος, πρῆστις, ἡ λεγομένη μάλθη, ὃ καὶ δυσανταγώνιστόν ἐστι· καὶ κριός. Sumpta est autem hæc simplex cetorum enumeratio, ex Oppiano: & post πρῆστις rectè distinguitur. At in Π. elemento prestis cum maltha prorsus confunditur, his uerbis: Πρῆστις εἶδος κήτους θαλασσίου, ἡ λεγομένη μάλθη. ¶ Μάλθη, μεμαλαγμένος κηρός, ἢ ῥύπος κηρός, ἢ μαλακία καὶ τρυφερή, Hesychius. Μάλθων, mollis, effœminatus. μαλθόω, mollio.

DE MALO INSANO MARINO, RONDELETIVS.

REBVS nouis seu anonymis noua nomina imponenda sunt, quod hîc facimus coacti. Nam cùm nomen nullũ apud ueteres recentesue scriptores repererim huius zoophyti, à similitudine malorum insanorum, (quæ Albergaines nostri uocãt, alij pommes damours,) Mali insani nomen huic accommodare uisum fuit. Vuæ marinæ species quibusdam uideri posset, sed quia flores uuæ nullos refert, uerùm foliorum potiùs, uel plumarum formã: quia etiam pediculo differt: dilucidioris distinctionis gratia ab Vua marina secreuimus; & à similitudine mali eius terrestris, quod oblongius est (nam est & alterum rotundius) malum insanum appellauimus. A B

Facultate ab Vua marina non differt.

MANATVS. Vide suprà inter Cete, pagina 253.

DE MANV MARINA.

MANVS marina dicta à similitudine quadam, zoophyton quoddam est: cuius picturam olim à Cornelio Sittardo accepi. edendo esse negabat, neque apud authores de ea reperisse se quicquam.

MATRICVLI nominantur ab Ennio inter res marinas.

MAZINAE pisces nominantur à Theophrasto in libro de piscibus, μαζῖναι, οἱ. Τὰ δ' ἐν Ἰνδοῖς ἰχθύδια, τὰ ἐκ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν γῆν ἐξιόντα, καὶ πηδῶντα, καὶ πάλιν εἰς τὸ ὕδωρ ἀπιόντα, καθάπερ οἱ βάτραχοι, θαυμαστὰ μὲν ἐστιν, οὐχ ὁμοίως δὲ τούτοις (τοῖς ὕπνου ἢ τροφῆς ἕνεκα ἐξιοῦσιν:) ὅσῳ τὸ ὀλίγον χρόνον, ἢ πολὺν καὶ τελέου ταῖον (διαμένειν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος,) ἧττον θαυμαστόν. ἡ δ' ὄψις ὁμοία τούτων τοῖς μαζίναις καλουμένοις. Hæc Theophrastus. parenthesibus inclusa de nostro addidimus. Ego sic uerterim. Cæterùm Indici pisciculi, qui è fluuijs in terram egrediuntur, & saliunt, & rursus in aquam redeunt, sicuti ranæ: admiratione quidem digni sunt, sed minus alijs, (qui somni cibi'ue gratia exeunt:) siquidem minùs

mirari oportet ea quæ breui tempore, quàm quæ longo uel omnino, ubi semel exierint, in terrà manent. Referunt hi pisciculi aspectu mazinas dictos. Apud Athenæum paulò pòst initium octaui μαξενοῖς scribitur, non μαζίναις. MAZOS quosdam pisces nominat Epicharmus, Συναγρίδας, μαζός τε, σινώδοντάς τε. Myxini inter Mugiles dicentur.

Maxini. Mazi. Myxini.

DE MARGARITIS, RONDELETIVS.

A

Lib. 13. cap. 26.

DE MARGARITIS concharum quarundam ueluti fœtu nunc dicemus. Has uniones Latini uocant, non quòd in unica tantùm Concha (*non quòd singulæ in unica concha*) reperiantur: Nam Æliano teste, pleræq; adeò multos uniones possident, ut sint qui dicant in unica Concha uiginti procreatos fuisse; sed quòd nulli duo indiscreti (*ut Plinius docet 9. 35. dicit autem indiscretos, qui non inuicem differant, candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere*) reperiantur: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ, nam apud Græcos non est, neq; apud Barbaros inuentores eius aliud quàm Margaritæ. Latini quidam Margaritum dixerunt neutro genere & masculino, (*ego mascul. genere à nullo adhuc idoneò scriptore Latino positum reperi.*)

B

Vnio sit ne Cōchæ suæ pars, uel excrementum, uel morbus, &c.

Inuestigare nunc oportet quid sit unio, sit'ne Conchæ pars, uel excrementū; uel morbus quidam: de hac enim re summi uiri dubitarunt. Chares Mitylenæus uniones ossa appellauit Athenæo lib. 3. teste, his uerbis: Chares Mitylenæus septimo libro Historiarum Alexandri ait: Capitur uerò in Indico mari & circa Armeniam, Persidem, Susianam, Babyloniam Ostreo quiddam simile: quod magnum (ἁδρὸν, *uegetum, plenum*) est & oblongum, habetq; intus carnem multam, albam, suauissimi odoris, cuius exempta ossa Margaritas uocant: ex quibus monilia componunt et armillas, manus atq; pedes ornant. qui cultus magis affectatur apud Persas, Medos, & Asianos omnes, quàm quæ ex auro confecta sunt. Quæ sententia à ueritate abhorret. Nam si uniones Ostreorum ossa essent, ij semper in omnibus Ostreis reperirentur, cùm ossa ad corporis fabricam necessaria sint, ueluti partium reliquarum fulcra, quod falsum esse docet experientia. Idq; contra Ostreorum naturam est, quæ similiter atq; crustata molle intus habent, nec durum quicquam, sed foris, ut rectè scripsit Aristoteles lib. 4. de hist. anim. cap. 1. & 4. Fuerunt qui existimauerint uniones Concharum ueluti nucleos esse. Alij Concharum partus, quam sententiam Plinius libro 9. cap. 35. refert. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas postea eniti, partumq; Concharum esse margaritas, pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & fœtum sordescere: Eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe constare, cæliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris: inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenū. Si tempestiuè satientur, grandescere & partus. Si fulguret, comprimi Conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas ac repentè compressas quæ uocant physemata efficere, speciem modò inani inflatam sine corpore. Hos esse Concharum abortus. Hæc Plinius, quibus non consentiunt ea quæ apud Athenæum ista de re scripta sunt. Aiunt uerò quum sæpe tonat, & largius pluit Pinnam tum magis concipere: margaritasq; plures & magnas procreari. Hyeme autem in profundos maris gurgites condi solere. Aestate hiantes sursum enatare noctu (τὰς μὲν ἡμέρας κεχήνεσι διανηχόμεναι) interdiu conniuere. Quæ saxis, saxorúmue cauis adnatæ fuerint, radices agunt, & illic commorantes procreant margaritas. Hæc ab ijs excogitata sunt, qui particularem Ostreorum naturam ignorant. Nam Pinnæ radice innituntur, suntq; immobiles, nunquā sedem in qua hærent sponte naturæ mutantes, ut uerè scripsit Aristoteles lib. 4. de Hist. cap. 4. Sed nec superior etiam opinio, quam ex Plinio recitauimus, uera est. Etenim testa silicea intecta omnia sponte, & non ab alijs, procreantur: neq; aliud quicquam procreant. Neq; idem partus à diuersis editur, quemadmodum uniones à diuersis specie Conchis siue Ostreis. Adde quod omnia quæ procreant, statis quæq; temporibus fœtus suos & concipiunt, & emittunt in lucem, cùm in uarijs Ostreis aliquando uniones reperiantur, aliquando nulli: modò hoc tempore, modò illo. Aegyptij hodie externis mercatoribus in Aegyptum proficiscentibus narrant de pisce Columbo, quē Orbem uocauimus, eadem ferè quæ Plinius de Conchis margaritiferis, eum scilicet ore hiante rorem excipere, ex quo deinde uniones efficiat. Sed fabulosa sunt ista: neque enim unquam in huiusmodi pisce inuenti sunt uniones, neq; ros haustus non posset non in uentriculo immutari & concoqui, uel unà cum excrementis alijs excerni.

Quòd non sit ossiculum.

Vniones alios concharū partus esse, alios abortus, iuxta Plinium.

Pinna.

Pinnas immobiles esse.

De partu margaritarum contra Pliniū: quòd que uniões partus non sint.

Contra Aegyptios, qui Orbē piscem rore cōcepto, uniones parere aiunt.

In ostrei carne unionem gigni, ut in suibus grādinem.

Quare his reiectis opinionibus Androstheni assentior: qui scripsit, τὸν λίθον ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ ὀστρέου γίνεσθαι, ὥσπερ ἐν τοῖς συείοις τὴν χάλαζαν, id est, in carne ostrei gigni unionem, quemamodū in suum carne grandinem. Idem Iuba tradit, referente Plinio lib. 9. ca. 35. Arabicis Concham esse similem Pectini insecto, hirsutam Echinorum modo, ipsum unionem in carne grandini similem. (*Lege etiam suprà in Concha matre unionum, pag. 319.*) Grandinem autē in porcis intelligere oportet, grana compacta, & satis dura, per carnem sparsa, ex crassa & uiscida pituita concreta, atque exiccata, ut ganglium in neruosis partibus, ad cuius generationem pituitæ crassitudini & glutino, facultatis assimilatricis imbecilla uis accedit. Galli in porcis lepram uocant, quam ex lingua, maximè inferiore eius parte dignoscunt; in ea enim grana illa manifestè apparent. Aristoteles causam grandinis

suum,

ſuum, & eius dignotionem ſic docet: Grandinoſi ſues fiunt, quorum crura, & collum, & armi carne conſtant humidiore, quibus partibus uel plurimæ grandines innaſcuntur. Caro dulcior eſt, ſi grandines habent paucas: ſed ſi multas, humida ualde & inſipida eſt. Facilè qui grandent cognoſcuntur: parte enim inferiore grandines habentur, & ſi ſetam dorſo (ἐκ τῆς λοφιᾶς) euellas, cruorem in radice pili euulſi uideris. pedibus etiam poſterioribus conſtare non poſſunt qui grandent. Et Aëtius de elephantiaſi ſcribens, inter alias notas hanc quoqꝫ affert, ſub lingua uenulas uaricoſas fieri ac nigreſcere, quod ſignum eſt etiam uiſcera ipſa in ſimili conſtitutione eſſe eiuſmodi planè, qualis in porcis quibuſdam circa interna uidetur, quæ grandinis nomine inſignitur. Quemadmodum igitur in porcis grando, in Conchis quibuſdam uniones efficiuntur ex humore craſſo et uiſcoſo, puro tamen, nec luto aut ſordibus externis infecto, qui uel alimenti conuenientis redundantia eſt, uel excrementorum. Id in Mytulis, & Oſtreis, & Conchis quibuſdam recentibus non hiantibus & ſemicoctis contemplari licet, in quibus humorem iam craſsiorem effectum pellucidumqꝫ cernas: ea eſt generandorum unionum materia. *Lib. 8. de Hiſt. cap. 21.*

Non autem ſemper in media carne reperiuntur, ſed alijs atqꝫ alijs locis, inquit Plinius (lib. 9. cap. 35.) Vidimusqꝫ iam extremis etiam marginibus uelut è Concha exeuntes, & in quibuſdam quaternos quinosqꝫ. Et: Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchisqꝫ adhæreſcunt, nec ijs auelli queũt, niſi limâ. Quibus una tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas, auerſis planities, ob id tympana (*tympania quatuor ſyllabis legit Maſſarius. Græcè malim in prima inflexione, gen. maſc. τυμπανίαν ἢ κεσταλίαν μαργαρίτην dicere*) nominantur. Quo ex loco tympanorum antiquorum figura diſcenda eſt, quibus in ſacrificijs Matris Deûm utebantur. Vergilius: Tympana uos, buxusqꝫ uocat Berecynthia matris Idææ. Illa altera parte plana, altera rotunda erant, non utraqꝫ plana qualia ſunt noſtra. Illis etiam hodie utuntur Aphri, atqꝫ Turcæ. Talibus etiã Monſpelienſes noſtri utuntur quæ Tymbaules uocant, quæ uaſa ſunt fictilia omnino rotunda, dempta anteriore parte plana, membrana ex aſinina pelle clauſa. Bina geſtant è zona appenſa, quæ baculo pulſant, adhibitoqꝫ fiſtularum ruſticarum, tùm geminarum laminarum, quæ chalybeæ ſunt & rotundæ, atqꝫ inter ſe colliduntur, ſono, ſatis impudicam ſaltationem canunt. Ex his illuſtrabitur etiam Galeni locus libro 6. de differ. & cauſ. morb. & ſympt. in quo lapſus eſt interpres doctus & elegans, qui τυμβαύλας ſcribit ſimiles eſſe tympanis noſtris quæ Tymbaules appellari diximus, nominis quidem ſimilitudine in hunc errorem inductus: ſunt enim τυμβαῦλαι non tympana, neque qui tympana pulſant, uerùm qui ad mortuorum ſepulchra tibijs canebant, nominis ratione id indicante. τύμβος enim ſepulchrum eſt, tumbam nos uocamus, & αὐλὸς tibia. Hi Latinè ſiticines dicuntur, quòd apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt uita functos. Quod de tympanis nihil hîc cogitarit Galenus, uerba ipſius clarè oſtendunt. Βομβώδεις δ' εἰσὶν ἕτεροι τοῖς δι' εὐρυτάτων αὐλῶν ἐοικότες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τυμβαῦλαι καλούμενοι, διὰ μὲν τὴν ὕλην ἐξ ἧς γεγόνασιν οὐ δυναμένους ἠχεῖν καθαρόν: διὰ τὸ τὴν εὐρύτητα τοῦ τοῦ πνεύματος ὁδοῦ, βαρύτατα φθεγγομένους. Alij ſunt bombis ſimiles, referentes ſonos qui à latiſsimis tibijs eduntur, quales habent qui τυμβαῦλαι uocantur. materia quidem ex qua fiunt in cauſa eſt cur clarè non ſonent: latitudo uerò uiæ ſpiritus, cur grauiſsimè. Perſpicuum eſt hîc de tibijs latioribus non de tympanis ſermonem fieri. Sed ad unionum materiã redeamus, quam etiam non ineptè calculorum in renibus generationi comparare poſsis: uidi enim, ut iam annotauimus, è renibus eductum calculũ è pituita uitrea, ut conijcio, concretum, tam ſplendidum & candidum, ut ijs dotibus cum unione certaret. *In qua parte concharum inſint.* *Figura. Tympana.* *Aeneid. 9.* *Τυμβαῦλαι Galeno quid.* *Siticines.* *Vnionum generationem, ſimilem eſſe calculorum in renib. generationi.*

Vniones non in unica Concha gigni tradunt diuerſi authores. Indicis maximè hos mittit Oceanus, inquit Plinius lib. 9. cap. 35. Indis quoqꝫ in inſulas petuntur, & admodùm paucis. Fertiliſsima eſt Taprobane & Toidis. Item Perimula (*Perimuda, Περιμοῦδα, urbs eſt Indiæ, Aeliano de anima. lib. 15. 8.*) promontorium Indiæ. Præcipuè autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Et aliquantò pòſt. In noſtro mari, ait, reperiri ſolebant. Crebriùs circa Boſphorum Thracium (*quem nunc Strictum Conſtantinopolis uocant*) rufi ac parui in Conchis quas Myias (*Myas habet noſtra æditio*) appellant. At in Acarnania quæ uocatur Pinna gignit. Quo apparet non uno Conchæ genere naſci. Nam et Iuba tradit Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Acarnania ante (*aliàs, autem*) laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisqꝫ marmorei. Meliores circa Actium, ſed & hi parui: & in Mauritaniæ maritimis. Idem apud Athenæum legere eſt: alij enim in Oſtreo Pinnis ſimili gigni tradunt, alij in Indico Oſtreo Pectini ſimili, quod Berberim uocant; alij in Oſtreo magno & oblongo in India, Armenia, Perſide, Babylonia: alij in Perſico pelago. *Quòd regionibus & conchis diuerſis inueniantur.* *Myiæ.* *Pinna.* *Berberis.*

Principium culmenqꝫ omnium rerum pretij margaritæ tenent, ait Plinius. Cleopatra ſuperbiſsimo ac procaci faſtu, ut regina meretrix, lautitiam Antonij omnem, apparatumqꝫ detrectãs, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſet, reſpondit: Vna ſe cœna centies ſeſtertiũm abſumpturam: duos maximos uniones per manus Orientis Regum ſibi traditos, quos auribus tum gerebat, intelligens. Androſthenes ſcripſit in Aſia, Perſide, & alijs Orientis regionibus tanti pretij fuiſſe, ut pari auro rependerentur. Noſtro æuo multis alijs gemmis poſtponuntur. Venetijs nulla fœmina ſatis ornata eſſe cenſetur, quæ non è collo ſuſpenſos uniones geſtet. Puellæ noſtræ in capite geſtant, aliæ paruulos & perforatos conſuunt. Americus Veſpucius in ſecunda ſua nauiga- *E* *Precium.* *Americus Ve-*

Spucius de unionum copia & utilitate.

tione (circa finem) si non diserte, saltem uere, ut puto, de unionum copia & uilitate hæc prodidit. Ad gentem, inquit, quandam peruenimus, quæ nos cum maxima suscepit amicitia: & quam quidem unionum perlarumq; Orientalium comperimus numerũ maximum tenere, propter quod quadraginta & septem diebus ibi perstitimus. Et centum, decem & nouem unionum marchas, precio, ut æstimabamus, quadraginta nõ superare ducatos, ab eis comparauimus: nam nolas, specularia, crystallinosq; nonnullos, nec nõ leuissima electri folia eis tantùm propter ea tradidimus, nempe quotquot quilibet obtineret uniones, eos pro sola nola donabat. Didicimus quoq; interdum ab eis quomodo & ubi illos piscarentur, qui quidem Ostreolas in quibus nascuntur, nobis plures largiti sunt. Et pariter nonnullas mercati fuimus, ubi in quibusdam centum & triginta uniones, in quibusdam uerò non totidem reperiebantur. Nouerit maiestas uestra quod nisi permaturi sint, & à Conchylijs in quibus gignuntur per sese excidant, omnino perfecti non sunt: quinimò in breui, ut sæpius expertus sum, emarcescunt, & in nihil redacti sunt. Cùm uerò maturi fuerint, in Ostrea ipsa inter carnes, preter id quod carnibus ipsis hæreant, se separant: huiusmodi optimi sunt. Hactenus Americus.

Maturitas.

Electio. Color.

Dos omnis unionum est (tradente Plinio lib. 9. cap. 35.) in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, quas notas singillatim persequemur. In candore ipso magna est differentia. Clariores sunt in mari rubro reperti. Indici specularium lapidum squamas assimilant, aliàs magnitudine præcellentes. Circa Bosphorum Thracium rufi sunt & parui. In Acarnania coloris sunt marmorei. In Britãnia decolores. Flauescunt & pelagię, pręcipui alioqui candoris, in senecta, rugisq; torpescunt, nec nisi iuuenta cõstat ille qui quæritur uigor. Vsu etiam atteri non dubium est, coloremq; indiligentia mutari. Summa igitur laus coloris est, exaluminatos uocari, (*id est, ad aluminis colorem accedẽtes,*) quod optimum censetur, quum candidissimum est autore *Dioscoride* libro 5. cap. 123.

Exaluminati.

Magnitudo.

Magnitudine differunt, ut in Acarnania magni nascuntur, sed coloris non laudandi. Circa Actium meliores sunt, sed parui. In Britannia contrà parui, sed haud boni.

Figura.

Figuræ uarietate discernuntur, quod aliæ sint totæ rotundę, alijs una tantùm est facies, & ab ea rotunditas, auersis planities. Sunt alij proceriores fastigiata longitudine, alabastrorum figura in pleniorem orbem desinẽtes. Hos digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est.

Elenchi.

Has elenchos appellabant authore Plinio: Item Iuuenale Saty. 6.

> Turpe putat nil Quum uirides gemmas collo circundedit, & quum
> Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Crotalia. Physemata. Pondus, &c.

Crotalia etiam (*quasdam*) nominabant à sono & collisu ipso margaritarum. Quidam sunt rugati, ut qui ætate deteriores redditi sunt. Nonnulli sunt lęues, & inani inflati, qui ob id physemata Gręco nomine uocantur. Pondus ad hoc æui semunciæ pauci singulis scrupulis excessere. Differunt quoq; ætate, & Concharum siue Ostreorum in quibus nascuntur uarietate, ut ex superioribus liquet.

E

Quomodo colligantur.

Colliguntur diuersis modis. Quidam eos sponte sua decidere, & in saxis ijsdem reperiri putant, in quibus Conchę & Ostrea. Ego uerò nõ nisi post Ostreorum mortem absumpta carne decidere puto. Etenim carni & testæ adherent.

Conchis duces esse, & retibus eas capi, falsum est.

Quidam tradunt (afferente Plinio libro 9. cap. 35.) sicut apibus, ita Concharum examinibus, singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces, mirę ad cauendum solertiæ: has urinantium cura peti: illis captis, facilè cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus, exesa (aliàs erosa) carne omni, nucleos quosdam corporum, hoc est, uniones decidere in ima. Hæc quidem posteriora ueriora esse puto, priora non item: Nam Conchis duces esse & retibus capi falsum est.

Conchã ipsam comprimere se gnaram cur petatur, fabulosum.

Illud quoq; fabulosum est, Concham ipsam (*ut Plinius ibidem scribit*) quum manum uidet, comprimere sese, operireq; opes suas, gnaram propter illas se peti: manumq;, si præueniat, acie sua abscindere, nulla iustiore pœnâ, & alijs munitâ supplicijs. Quippe inter scopulos maior pars inuenitur, sed in alto quoq; comitantur marinis canibus, nec tamen aures fœminarum arcentur. Etenim Conchis omnibus tactus tantùm sensus, atq; gustatus parũ exquisitus à natura tributus est, aliorum omnium sunt expertes. Nec in eis solùm sensus, sed & mentem inesse dicas ex Plinio. Idem periculum uenantium margaritas: & qua ratione uitetur, sic explicat Athenæus:

Lib. 3.

In periculo uersantur qui uenantur margaritas, si in hiantes conchas manũ rectà (κατ' εὐθὺ) immiserint. tunc enim comprimunt, ac sæpe digitos præcidunt, aliquando nonnullis statim morientibus. Qui uerò à latere (ἐκ πλαγίου) manum subiecerint, facilè Conchas à saxis auellunt.

G

Vniones in medicina ab Arabibus usurpabantur, aduersus cordis affectus. hodie quoq; horum imitatores ijsdem utuntur. Inde celebres & frequentes in officinis duæ antidoti Diamargariton frigidum, & calidum, hoc est ex unionibus: quarum prior in frequentiori est usu: atq; alia, quæ manus Christi perlata ab unionibus nominatur. Serapio in suo Aggregatorio ex Rasi uniones frigidos & siccos esse in secundo ordine tradit. Cardiacis prosunt, cordisq; syncope laborantibus conferunt, ad spirituum confirmationem, ad fluxum sanguinis exiccandum, ad oculorum claritatem. Ob eam causam collyrijs admiscentur, non quòd digerendi ui præditi sint: neq; enim utiliter ad cordis imbecillitatem, & spirituum robur confirmandum adhiberentur, sed ob eam

quam

quam dixi exiccandi uim. Melancholicis conuenire non uideo cùm frigidi sint & sicci, nisi quòd spiritus puriores efficiant, uaporesq́ atros ad cor conscendentes siccitate sua absumant, qua ui menses retinere sum expertus. Nullam mea quidem sententia facultatem ad pterygia & suffusiones curandas adferũt, etiam si quidam ijs utantur. His dentes candidiores reddi traditum est, sed idem præstant testæ concharum & Ostreorum in quibus inueniuntur. Solent Pharmacopœi in marmoreo mortario in puluerem redigere, ne aliquid uel coloris, uel substantiæ, uel saporis ingrati à metallico contrahant. Possunt & aceti acerrimi asperitate, uel uuæ acerbæ, uel citrij pomi succo dissolui. Id comprobauit Cleopatræ luxuria, quam fusiùs explicat Plinius libro 9. Nõ desunt Chemistæ, qui ex multis paruis in aquam dissolutis, se posse magnos conficere uenditent, qui splendore, læuore, pondere atq́ omni alia dote Cleopatræ unionibus inferiores non sint. Sed qui id dixerint permultos audiui, qui id præstiterint nullos uidi. Serapio in unionum uicem Conchylia magna & splendida, & fulgentia usurpari posse tradit, modò dimidio pondus augeamus. (E) *Antiballómena*

DE MARGARITIFERIS CONCHIS, BELLONIVS.

Plinius Secundus Cochlearum margaritiferarum genera multa esse tradit: Cuius notæ sunt *Pentadactyli*, Melicembates, Echinophoræ, & permultæ aliæ. In summa, dubium non est multas conchas Margaritiferas esse, multò quidem magis, quàm uulgares nostras ostreas ac Mytulos: qui quum his etiam abundant, eò minus mirandum est, etiam minimas exterarum nationũ conchas longè ditioribus margaritis refertas esse: id enim de quibusdam conchis, quod de nonnullis fluminibus auriferis dicere possumus.

COROLLARIVM.

Margarita à Latinis authoribus semper ferè masculino genere profertur: rarius neutro. Varro utroq́ genere, & margaritam, & margaritum dixit, ut annotauit Nonius. Macrobius Saturnaliorum 2.4. Augustum refert in epistola ad Mecœnatem, (quem familiariter amabat) ut insolentem eius & affectatum sermonem notaret, hanc clausulam adiecisse: Vale mel gentiũ, ebur ex Hetruria, adamas Supernâs, Tyberinum margaritum, &c. Solinus etiam affectatæ dictionis studiosus author margaritum gen. neutro dixit. Apud Græcos tribus aut quatuor modis enunciatur: μαργαρίτης mascu. genere à Theophrasto, Arriano, & Aeliano. ἡ μαργαρίτις λίθος, Androsthenes apud Athenæum. μάργαρος ἰνδός, Aelianus & Io. Tzetzes. τὰ μάργαρα, Pausanias. ¶ Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, haud promptis rebus, intantùm ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum, (*nimirum quòd unusquisq́ ab altero differat,*) Plinius. Nunquam duo simul reperiuntur: unde unionibus nomen datum, Solinus. Sed duos nunquam simul reperiri in una concha uerum non est, cum simul innumeræ aliquando inueniantur, ut referetur in C. Singuli quidem, & discreti, hoc est non cohærentes inter se reperiri solent: uerùm non ab eo uniones dictos Plinius innuit, sed quoniam nullus alteri ita simi lis inueniatur, quin uel magnitudine, uel colore, uel figura, uel alio quopiam discrimine differat. Quanquam & hæc Plinij uerba leguntur: Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circunferentibus, ubi cohærentes pro eo quod est suis conchis & testis adnatos uniones acceperim, non ipsos inter sese concretos. Aliud sensit Marcellinus, his uerbis: Testæ rore grauidæ margaritas edunt minutas binas aut ternas: uel uniones, sic appellatas, quòd eius terræ (*eiusmodi*) conchulæ, singulas aliquoties pariunt, sed maiores. Aelius Stilo Iugurthino bello unionũ nomen impositum maximè grandibus margaritis prodit, Plinius. ¶ Margaritam generali nomine uocamus etiam lapillum, nam lapillus & gemmarum & margaritarũ commune est nomen, subintelligiturq́ preciosus. quòd si maiusculi fuerint, preciosi lapides dicuntur. Nam quod Seruius scribit, gemmas diuersi coloris esse: margaritas uerò albas: uel gemmas integras, margaritas pertusas, planè ridiculum est. Sabinus iurisconsultus margaritas scribit lapillorum nomine non contineri: sed hoc falsum esse multorum exemplo docetur. Curtius: Lapilli auribus pendent. Idem: Pendebant ex auribus insignes candore & magnitudine lapilli. Horatius: Nec magis huic intra niueos uirideisq́ lapillos. ubi profectò de margaritis & smaragdis intelligit, Perottus. τῶν θαυμαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος, Theophrastus. Nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, Cicero 6. Verr. Cardanus margaritas propriè lapides esse negat: quoniam & celerrimè senescunt, & alia quædam lapidum naturæ dissentanea habent. ¶ Margaritæ lingua Indica sic appellantur, teste Arriano. Hermolaus uerò uidetur indicare hoc loco uniones alio etiam quàm margaritæ nomine apud barbaros appellatos fuisse: allegans Androsthenem in Paraplo Indiæ, ut Athenęus autor est, scripsisse ostrei genus illud margaritiferum in India uocari berberim, specie pectunculi, non tamen cælata sed lęui testa, nec auriculas habere duas ut pectines, sed unam: cum tamen Plinius non de conchis ijs margaritiferis ut Androsthenes, sed de margaritis siue unionibus ipsis loquatur, alio profectò carĉtibus nomine. Immo Plinius dixit, uniones non uno conchæ genere nasci, earum nomina ferè omnia reddens. nam genus unum haud multum ostrearum conchis differens esse meminit, &c. Massarius. Et rursus: Sunt autem marga-

A

Vniones unde dicti.

Margaritam lapilli nomine comprehendi.

ritæ (ita enim lingua Indica appellantur, ut Arrianus autor est) quas Romani soli (ut inquit Plinius) uniones appellarunt, quòd nullæ duæ margaritæ simul reperiantur, sed semper discretæ & unæ: (*mihi quidem Plinius aliud sentire uidetur, ut suprà exposui.*) Græca Arriani uerba hæc sunt libro 8. qui est de rebus Indicis. Καὶ τάδε μετεξέτεροι Ἰνδῶν περὶ Ἡρακλέα λέγουσιν. ἐπελθόντα αὐτὸν πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ καθήραντα ὅ,τι περ κακὸν, κίναδον ἐξευρεῖν ἐν τῇ θαλάσσῃ, κόσμον γυναικήϊον· ὅν τινα καὶ ἐς τοῦτο ἔτι οἱ γε ἐξ Ἰνδῶν τῆς χώρας τὰ ἀγώγιμα παρ' ἡμέας ἀγινέοντες, σπουδῇ ὠνεόμενοι ἐκκομίζουσι. καὶ Ἑλλήνων δὲ πάλαι, καὶ Ῥωμαίων νῦν ὅσοι πολυκτέανοι καὶ εὐδαίμονες μέζονι ἔτι σπουδῇ ὠνέονται· τὸν μαργαρίτην δὴ τὸν θαλάσσιον, οὕτω τῇ Ἰνδῶν γλώσσῃ καλεόμενον. τὸν γὰρ Ἡρακλέα, ὡς καλόν οἱ ἐφάνη τὸ φόρημα, ἐκ πάσης τῆς θαλάσσης ἐς τὴν Ἰνδῶν γῆν συναγινέειν τὸν μαργαρίτην δὴ τοῦτον, τῇ ἑωυτοῦ θυγατρὶ κόσμον. Id est: Hoc quoq; aliæ Indorũ gentes de Herculẽ affirmãt, q cũ mare (*Indicũ*) & terrã undiq; pagrasset, purgassetq; eã omni uitio, in mari inuenerit cinædũ, (*Bartolemæus Facius margaritã uertit: sed Indi fortè margaritã cinædũ uocant, ut ex sequentibus colligimus*) ornatũ muliebrẽ: quales qui ad hæc usq; tẽpora lucri causa merces inde deferũt, multo studio cõparare solent. Sed & ex Gręcis olim, & Romani hoc tẽpore, quicũq; diuites & beati putantur, maiore etiamnũ studio sibi cõparant: margaritã scilicet è mari, quam Indorũ lingua sic (*cinædũ scilicet*) nominat. Earũ uerò pulchritudinẽ admiratũ Herculẽ, ceu ornamẽti maximè decori gestatu undecunq; ex mari quas filiæ (Pandęæ) ornãdæ donaret, cõquiri iussisse margaritas. Hæc ex

Cinædus. Arriano recitare uolui, ut inde iudicarẽt studiosi, cinædus ne, ut nobis uidetˀ, an margarita, ut quibusdã nostri seculi eruditis, Indicũ unionis nomẽ sit. ¶ Uniones in Paria & Curiana regionibus noui Orbis Tenóras uocãt, Pet. Martyr. Margarita Arabicè dicitˀ hager (.i. lapis) allulo siue albalo, Syluat. uel, ut Monachi interpretes Mesuæ legũt, albato seu albaro. ¶ De cõchis margaritiferis tradũt qui de animantiũ naturis scripserũt, q noctu litora appetãt, & ex cœlesti rore margari-

Eccola. tam concipiãt, unde & eceolæ nominentˀ, Isidorus. ego eceolæ nomẽ alibi nusquã inueni: & fictũ conijcio ad innuendũ margaritã è cœlo à sua concha concipi. ¶ Græcè hodie μαργαριτάρι dicitur. Italis uulgò Perla uel Perna, ut quidã scribunt. Gallis, Germanis & Anglis Perle. Conchã ipsam margaritiferã, si de genere biualuiũ sit, Germanicè uocabimus Perlemuschel: sin cochlearũ generis, Perleschnegg: qualis est cochlea margaritifera uulgò dicta: quã tamẽ uniones ferre Rondeletius negat, in biualuibus tantũ gigni asserens. Aelianus uerò in India margaritiferas conchas magnis strombis similes facit. ¶ Margarita à Seb. Munstero in Lexico trilingui, Hebraicè scribitur, מרגלית, margelit: & יחר כיפי, iahar ciphe.

In quibus conchis reperiantur uniones. Conchæ aliæ habẽt in se margaritã, aliæ nõ habent: licet conchæ omnes aliquid habeãt de natura margaritæ, Albert. In cõcha rugata, quã ex Rondeletio dedimus inter Conchas diuersas, idẽ Rondeletius uniones reperiri nõ dubitat, suprà, pagina 316. cui similẽ esse puto, aut eandẽ fortè, quã Venetijs olim matrẽ plarũ nominari audiui: hac ferè ualuarũ alterius magnitudine specieq;.

Concha rugata, quam aliqui matrem perlarum uocant.

Muricis

Muricis genus orientale infrà inter Murices dabimus, margine seu labro in latū se protendente, roseo intus colore: in eo quoq; margaritas gigni uir eruditus quidā mihi retulit. De cochlea margaritifera uulgò dicta, ab unionū colore splendoreq; (nā uniones in ea nō reperiunt: sed in ijs quę cōchis binis cōstant, Rondeletio teste) suprà inter Cochleas scriptū est, pag. 284. Vidi ego genus huiusmodi cōchæ argēto cōclusum, speciē usumq; poculi præbere: pede nimirū addito ex argento, & labris eodē intectis. Concha tota, forma ferè nauiculā præ se fert, & interstitia quædā tabulatorū instar intrinsecus habet, in summo operculū mēbranę instar obtendi audio. ¶ Nascunt margaritæ ex conchylijs rotundis nobiliores, sed tamē minùs rotūdæ: aliæ ignobiles rotundæ ex oblongis, quasi contraria ratione. striatū est genus conchyliorū utrunq;, & in imo mari moram ducit, Cardanus. Et rursus: Ignobile margaritarum genus ex Nacaronibus (sic enim ostrea uocat *Nacaro.* longa: seu meliùs dicam, conchylia, quòd striata sint) nascitur. Bellonio Nacre de perle uulgò Gallicè appellatur margaritifera cochlea, de qua dictum est pagina 284. sed Nacaro Cardani alius uidetur, cum ostreum longum esse dicat, in quo reperiantur uniones. Bellonij Nacra rotundior est, (ut ostendit icon, pag. 284.) nec ferax unionum, Rondeletio affirmāte: quare potiùs fuerit berberi, quæ concha est oblonga & à Rondeletio similiter Nacre de perles uocatur Gallicè; pro matre perlarum. ¶ In concha echinata etiam, (quam supra inter Conchas diuersas exhibuimus, pagina 313.) uniones reperiri testatur Plinius, Rondeletius. *Concha echinata.* Hîc obiter illud annotârim; Plinium & Androsthenem, de eadem planè concha sentire mihi uideri; non diuersis ut putauit Rondeletius. Sic enim Plinius: Iuba tradit Arabicis (margaritis) concham esse similem pectini insecto (id est, ut ego interpretor, aliter quàm Rondeletius, non secto, non cælato. οὐ διγλυπτα μὲν, ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει, inquit Androsthenes) hirsutam echinorum modo. Pro quo Androsthenes dixit, ὅτι δασὺ τὸ ὄστρακον ἔχει. Græcis enim δασὺ hirsutum, non spissum significat. Addit & aliud ex Androsthenis eodem loco translatum: Vnionem in carne ipsa esse grandini similem. Quamobrem dubito an rectè Rondeletius Plinij uerba de concha sua echinata accipiat, (descripta superiùs, pag. 313.) Androsthenis uerò uerba de berberi: cum uel Plinium uel Iubam ex Androsthene sua mutuatum appareat, (uel contrá:) & cætera quidem rectè translata uidentur, sicut & δασὺ, hirsutum: echinorum autem modo, de suo adiectum, quasi hirsuta aliter esse nequeant, nisi echinorum modo rigeant. Nec est quòd aliquis testam simul læuem atq; hirsutam esse miretur: cùm læuitas ad superficiem pertineat, hirsuties ad enascentem materiam. sic & mytulorum quorundam testa læuis simul hirsutaq; est. Sed cum berberi Rondeletij hirsuta non sit, rem in medio diligentiùs æstimandam relinquo. Interim concham echinatam uocari, quam sic aptè à re ipsa uocauit Rondeletius, probo: an uerò Plinij concha hirsuta echinorum instar, &c. eadē sit, dubito. ¶ Margaritifera concha Indis berberi dicta, (pectini altera aure similis,) suprà inter Conchas descripta *Berberi.* est, ex Rondeletio, pag. 319. Nihil autem prohibet, concham quidem berberi Indica lingua nōminari, cinædum uerò eādem unionem. Berberi ab Arriano uocantur nostræ matres perlarū, Gillius. Sunt qui concham Cytheriacam à Martiali dictam, eandem existiment, mihi uerò Cytheriaca non alia uidetur, quàm Venerea à quibusdam dicta concha, & uulgò porcellana. Vide supra in Conchis diuersis, pag. 338. ¶ Vniones in nostro mari reperiri solebant, crebriùs circa Bosphorum Thracium, rufi ac parui, in conchis quas myas appellant, Plinius. Plura leges suprà de *Myes.* hisce conchis inter alias diuersas, pag. 330. Vniones minimos ex mytulorum conchis extraxi, Syluius. In riuis etiam & fluuijs musculos mytulósue aliquando margaritas ferre audio, ut circa Hornbach Germaniæ oppidum: & in lacu Acronio quandoq;. In Scotiæ fluuijs plurimæ gignuntur margaritæ, ut mox in B. referam. ¶ Origo atq; genitura (*unionum,*) conchæ (*concha*) est, *Concha similis ostreæ.* haud multùm ostrearum conchis differens, Plinius. Chares Mitylenæus quoq; nasci scribit in concha simili ostreo, quæ sit ἁδρὰ καὶ προμήκης: id est plena uel crassa, & oblonga: carnem continēs magnam, albam & ualde odoratam. Videtur autem berberi alijs dictum intelligere. Vide etiam infrà in B. de magnitudine tum unionum, tum concharum quarundam eos ferentium. ¶ Iuba tradit Arabicis margaritis concham similem esse pectini insecto, hirsutam echinorum modo, Plinius. *Pectini similis.* Nos super hoc loco plura annotauimus paulò antè in conchæ echinatæ mentione. ¶ In Acarnania quæ uocatur pinna, gignit uniones, Plinius. Proueniunt in ostreo pinnæ simili, sed *Pinnæ similis.* minori, Athenæus ex Theophrasto. ¶ In India margaritiferæ conchæ magnorum stromborum similitudinem gerunt, Aelianus. *Strōbo similis.*

De nominibus margaritarum à figura desumptis, ut crotalia, tympania, &c. dicemus ad finem proximi segmenti B.

B

Vniones in Britannia paruos atq; decolores nasci certum est, Plinius. Aelianus etiam in Oceano occiduo, ubi existit Britannia, nasci memorat; sed magis fului coloris minusq; splendidos ijs qui in mari rubro procreantur. Britanniæ Oceanus margarita gignit, sed suffusca & liuentia, Tacitus de uita Agricolæ. Margaritæ in Britannis quoq; sunt & alibi, partim pallidæ, partim giluæ, partim non bene rotundæ, Io. Tzetzes. Constat in Oceano ubiq; inueniri posse, cum & in meridionali plaga tanta sit illarum copia, & sub Septentrione in Scotia plurimæ inueniantur. Vidi in capite puellæ Edimburgi in Scotia sertum è septuaginta circiter margaritis Scoticis, pari & insigni magnitudine. Sunt etenim & ipsæ candidæ, rotundæ, lucidæ, ut Indicæ; sed

splendore tamen & magnitudine Indicis inferiores. nam Scoticæ quæ maximæ sunt, unguis minimi digiti magnitudinem uix unquam superant. Vidi etiam Mediolani è Scotia delatas, nec uile illis precium, nec tam ingens ut Indicis. Cur autem non nisi in Oceano, nec in temperatis illius regionibus, ut neq; in Gallijs aut Hispanijs? Causa est, quoniam calor maior est in his regionibus, aut à continente, aut propter antispasim, (*per antiperistasin potiùs, ut in Scotia: à continente uero, ut in India,*) Cardanus. Margaritæ nobiles in Gotthia, Suedia & Finlandia, Septẽtrionalibus regionibus capiuntur, ut author est Olaus Magnus.

Ex Boëthio Scoto. ¶ Conchæ quæ torno fastigiatas à capite testas habent, maculisq; aspersas (inquit Boëthius Scotus,) longo interuallo reliquas (ut etiam fœtum sileam) superant. Quippe adeò nonnullis in locis sunt delicatæ, ut non immeritò apud ueteres gulæ primatum obtinuerint: ut uiduarum uulgò cupediæ (*Sophron solênes, id est, digitos concharum generis, χηρᾶν γυναικῶν λίχνευμα nominat*) sint: quanquam in quibusdam fluminibus, idq; præsertim Dea Donaq; esui ineptę iudicẽtur. Hæ apud nos magno numero repertæ, limpidissimis purissimisq; amnibus, ac nullo unquã limo turbidis, qua profundissimi sunt, agere gaudent: in eisq; solis margaritas concipiunt. Sub auroram enim cœlo sereno temperatoq;, in aërem se, donec capitibus aqua existant, subleuantes, roridum liquorem oscitatione auidè excipiunt, pro concepti seminis multitudine, partu aut exili, aut grandi futuro. Sensus illis tam acutus inest, ut si altiorem in litore astans uocem emiseris, aut lapillum quantumuis minutum in aquam conièceris, repentè se subtrahentes subsidant uniuersæ. Ea enim illis thesauri custodiendi naturalis indita est solertia, haud ignorantibus uidelicet, quanti sit precij apud mortales, luxus ex fœtu suo comparatus. Itaque piscantes quoq; id maximè obseruant, ut primo attractu testas coniunctas arctissimè detineant, protinus illis alioquin unionem euomituris. Quaterni aut quini humerorum tenus flumen ingressi, atq; in orbem stantes, contum alterutra manu, quò firmiùs consistant, fundo fixum tenent. Inde oculis per aquæ limpiditatem prædas collustrantes, pedum digitis (nam manibus id fieri prohibet altitudo) testarum torturas placidè comprehendunt, atq; astantibus uacua manu excipiendas præbent. Sunt etiam eiusdem ferè generis conchæ in oris Hispanicis, quarum testas qui peregre à diuo Iacobo redeunt, adferunt: sed haud fœcũdæ, propterea quòd aqua salsa uiuant. nam & circunquaq; in littoribus Scotici maris ingens natat, sed sterilis multitudo, Hæc Boëthius. Multa hîc mira enarrat (inquit Cardanus, qui Boëthij uerba recitauit de rerum uarietate libro 7.) & quę etiam inuicem pugnare uideantur. nam matricem hanc è genere turbinatorum constituit: & quę in fluminibus degant, inde, ut sponte ad aquæ summum emergere possint: cum nec instrumentũ habeant, quo se collidant, (*attollant:*) nec aërẽ intus, ut pisces, contineant. Quòd etsi impetu (quod tamen difficillimum est) emergere possent, quomodo continere se possint, haud uideo. Ipse etiam cùm dixit, coniunctas testas tenere qui piscantur; sui oblitus uidetur, nisi operculum pro testa alia intelligat. Hispani etiam referunt, præcisas quandoq; manus piscatoribus à margaritiferis ostreis: imò & ob hoc edictum pietate plenum à Cæsare nostro emanasse. Quod quomodo à turbinatis contingere possit, non intelligo. neq; audiui unquam in fluminibus, sed in Oceano, margaritas uenari solitas. Vt modò res se habeat, constat in turbinatis uix esse locum margaritis, cum animal ipsum adhæreat testæ: & ut commodè exerere se possit, totam compleat: ut mihi uideatur relata potiùs, quàm cognita ac uisa scripsisse: aut non diligenter scripsisse. Si enim modò turbinata sunt, duabus conchis tamen constant, (*obscura hæc mihi sunt,*) aliter suaues non essent. Oriuntur igitur è testa, non è rore. hoc enim absurdissimum, tum magis, quòd quantò maiores gignuntur, eò profundiore mari: nec res tam grauis (ut dixi) absq; spiritu & pinnis ascendere potest, Hucusq; Cardanus. ¶ Est fluuius qui alluit pagum Hussinetz in Bohemia, abundans magnis lapidibus & pisce truta copiosus. præterea æstaté accolæ solent ex eo aceruos concharum eijcere, è quibus perlas eximunt, aliâs maturas & splendidas, quæ etiam annulis includuntur: aliâs immaturas, quę medicis usui sunt. Immaturas aliquando anatibus deuorandas obijciunt, & aluo redditas splendidiores colligunt. Cum eximi debent, cauent ne aëre tangantur, & illico ore excipiunt. saliua enim ablutæ constantiùs splendorem seruant. ¶ Vnio in rubri maris profundo quęritur, Plinius. Ex rubro mari colligitur, Philostratus. Optimus Indicus & in mari rubro procreatus existimatur. Iuba in Bosphoro etiam freto nasci scribit, qui & Britannicis inferiores sint, & cum Indicis ac Erythræis nullo modo comparandi, Aelianus. Eratosthenes dicit in Persicæ prænauigationis initio insulam esse, in qua multæ ac preciosæ margaritæ gignãtur, Strabo. Aliemen est regio, quæ incipit ab exitu sinus maris rubri usq; ad principium sinus Persici: in quo est dictus locus Duo maria, non multùm distans ab insula Ormus, & in loco Duo maria dicto expiscantur margaritas cæteris præstantiores, Andreas Bellunensis. Capitur in Indico mari, & circa Armeniam, Persidem, Susianam, & Babyloniam ostreo similis margaritifera concha, Chares. Ad Bararen uicum maritimum adferuntur margaritæ multæ & egregiæ, Arrianus in Periplo maris rubri. India & insulæ quædam maris rubri margaritam ferunt, Theophrastus. Apud Indos & Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis robustis & candidis, Marcellinus. In Indico mari conchæ margaritiferæ sunt, testa candida, Philostratus. Margaritas Indicus maximè mittit Oceanus: inter illas beluas tales tantasq;, quas diximus, per tot maria uenientes, tam longo terrarum tractu, è tãtis Solis ardoribus. Indica urbs est nomine Perimuda, cuius incolæ ichthyophagi

phagi margaritas retibus comprehendunt, Aelianus. Oſtrea quæ margaritas ferunt, naſci aiũt in mari Indico, inſulis Perimuda & Elyra, & alijs quibuſdam inſulis, mari non profundo & puriſſimo, Io. Tzetzes 11.376. Variorum. In Byblo partua inſula Indiæ capitur in oſtraco albo lapis margarita, quæ in oſtreis locum cordis dicitur obtinere, Philoſtratus de uita Apollonij libro 3. Eſt & Tylos inſula (Plinio libro 6.) plurimis margaritis celebeṙrima, cum oppido eiuſdem nominis. Mittit Indicum mare boreale iuxta Cubagua inſulam: Auſtrale iuxta Terarequi. naſcuntur & alijs pluribus locis, Cardanus. Man lacus eſt Indiæ, & alius Lama dictus, in utroque piſcantur perlas, Obſcurus. Prouinciæ Tebeth adiacet ab Occidente prouincia Caniclu, quæ regem habet tributarium magno Cham. Eſt ibi lacus, in quo tanta eſt margaritarum copia, ut precium earum omnino uileſceret, ſi pro arbitrio hominum aſportati permitterẽtur. quare capitis pœna cautum eſt, ne ullus in hoc lacu piſcari abſq; magni Cham uenia auſit, Paulus Venetus. In Paria & Curiana regionibus noui Orbis uniones abundãt, ut Pet. Martyr teſtatur Oceaneę Decadis primæ lib. 8. his uerbis: Chriſtophorus Colonus in Paria unionibus torquatos armillatosq; tam uiros quàm fœminas reperit. Cæterùm Petrus Alfonſus Nignus in ſua Nauigatione, Cumana & Manacapana regionibus poſtergatis, in regionem incidit, quam Curianam uocari ab incolis ipſe refert. Vbi in litore pro tintinnabulis, aciculis, ſpintheribus, armillis, uitreis calculorum ſertis, anulisq;, & alijs huiuſcemodi inſtitorũ mercibus, cum incolis in horæ momẽto, unionum, quos collo & brachijs appenſos geſtabant, uncias quindecim permutat. Certatim incolæ unionum ſerta, noſtrarum mercium cupidiſsimi ferebant. Vniones appellant tenóras. ¶ Megaſthenes, incolas Taprobanæ auri margaritarumq; grandium fertiliores quàm Indos eſſe ſcribit, Plinius. Taprobanæ incolę margaritas legunt plurimas maximasq;, Solinus. Tumaccus regulus in noui Orbis parte Vaſcho Nuñez, (qui magnam remotiſsimamq; regionum illarum partem Caſtellæ regis nomine occupauit,) præter aurum, munera attulit ducẽtos quadraginta egregios uniones. è minutis autem copiam maiorem afferri iuſsit. Vniones noſtri admirabãtur, licet non ritè candidos: quia è conchis illos minimè eruunt, niſi priùs aſſis, quò faciliùs ſeſe ipſæ aperiant, & caro incluſa ſapidiùs coquatur. Tumaccus ergo tanti facere uniones, noſtros inſpectans: familiaribus ſuis ut piſcationi ſe accingant, imperat. Dicto parent. Quarto abinde die regrediuntur: libras octunciales unionum afferunt duodecim, Petrus Martyr Oceaneæ Decadis tertię libro 1. Et paulò pòſt: In eodem ſinu aiunt grandiorem quandam eſſe inſulam, in qua conchylia gigni feruntur umbellam æquantia magnitudine: à quibus uniones, conchylium corda, eruuntur, faba, & interdum olea, grandiores: & quos Cleopatra optare potuiſſet.

Coloris ſunt margaritæ, ac ſi parua lux penetraret in multum album, & ideo nitentes, Albertus. Colos eis ut pſeudopalo, ſcilicet qui ex aſpectu mutetur. cauſa eſt, quoniã corticibus conſtant margaritæ: quæ ſuperficie una politæ ſunt, altera rudes. Experimentum ſume pluribus ſpeculis ſimul iunctis eodem ordine, ita ut nitida ſuperficies tegat rudem alterius. Inde ſi paruas eas finxeris, atq; adeò tenues, ut ſolùm ſcabrum non diuiſum aut uarium corpus efficiant: intelliges tandem qua de cauſa aſpectus ratio colorem ac ſplendorem mutet. Colos tamen margaritæ plerunq; eſt candidus, nitidus, modicè fuſcus. hunc à ſuis conchylijs mutuantur, Cardanus. Corticibus quibuſdam conſtat rotundis, Idem. Sani quidem partus multiplici conſtant cute, non improprie callum ut exiſtimari corporis poſsit, itaq; & purgantur à peritis. Miror ipſo tantùm eas cœlo gaudere, Sole rubeſcere, candoremq; perdere ut corpus humanum. quare præcipuum (*candorem*) cuſtodiunt pelagiæ, altiùs merſæ quàm ut penetrent radij. Cætero in aqua mollis unio, exemptus (*euiſceratus, Solinus: conchæ ſuæ exemptus nimirum*) protinus dureſcit, Plinius. ¶ Margarita natura ſua translucida eſt, Theophraſtus. Earum corpus ſolidum eſſe (excipe phyſemata dicta, in fine huius ſegmenti) manifeſtum eſt, quòd nullo lapſu franguntur, Plinius. ¶ Magnitudine ſunt (*ad ſummum ſcilicet, quod ipſe uiderit,*) quanta oculus piſcis bene magnus, Atheneus ex Theophraſto. noſter quidem Theophraſti de lapidibus codex hæc uerba non habet. Vltra ſemunciales inuentas negant, Solinus. Petrus Alfonſus Nignus & ſocij cum ex Curiana diſcederent, ſex & nonaginta ſe libras unionum octunciales, precio fortè quinq; ſolidorum comparaſſe cognouerunt. Vnionum auellanas multi æquant, orientalibus ſimiles. ſed quoniam malè perforati, nõ tanti precij ſunt. Me præſente, cum apud illuſtrem Methynæ Sidoniæ ducem inuitatus pranderem Hiſpali, unã (*unum dicere debuit, ſi unionem intelligit, ſed de uno incredibile hoc pondus eſt: fortè unà legendum, nam pluralis numerus mox ſequitur*) ſupra centum uncias uenum ad eum tulerunt. Sua profectò pulchritudine ac nitore me delectarunt. Sunt qui Nignum ferant non in Curiana, quæ centum uiginti ampliùs leuas diſtat ab Ore Draconis: ſed in Cumana & Manacapana regiunculis, ori & Margaritæ inſulæ uicinis, uniones habuiſſe: negantq; Curianam feracem margaritis. adhuc ſub iudice lis eſt, Petrus Martyr Oceaneæ Decadis primæ libro 8. Ad inſulã Solo Caſtellani margaritas magnitudine ouorum turturum, aut aliquando gallinarum (reperiri) intelligunt: ſed propter anni tempus non ceperunt. Oſtreum (*Concham margaritiferam*) tamen cepiſſe ſe teſtantur, cuius caro ſeptem ſupra quadraginta librarum fuerit, ut Maximilianus Tranſſyluanus ſcribit. Regem Pornæ inſulæ uniones duos geſtare aiunt in diademate, oui anſerini magnitudine, Idem.

Margarita inſula.

Figura.

Elenchi.

Margaritarum nomina diuerſa à figura. Elenchos appellant (*ouales*) faſtigiata longitudine,

alabastrorum figura in pleniorem orbem desinentes, Plinius. Elenchi sunt uniones facie turbinata, ex amplo scilicet in tenue deficientes, quos pira modo uocant, Massarius. Et rursus: Elenchon Latini indicem interpretantur. cuiusmodi est apud Plinium primi libri inscriptio. nam & libros elenchorum scripsit Aristoteles. Alabastrum uerò erat uas unguentarium forma turbinata, sine ansulis, quod ex lapide alabastrite onyche antiquitus appellato, fiebat. quoniã, ut inquit Plinius 36. uolumine, optimè unguenta incorrupta in eo seruari dicitur. Elenchi dicuntur margaritæ, (inquit Perottus,) quia Græci elenchum propriè indicem appellant. etenim quo modo librorum indices & pulchritudine, ac uarietate colorum, & magnitudine literarum, libros exornant, & res alias sui indices: ita hi gestantium habitum illustrare, & quasi indices eorum uidentur esse. Iuuenalis: Auribus extensis magnos committit elenchos. Magna eorum stultitia est, qui cylindrum & elenchum idem esse affirmant. Quippe cylindri, lapilli sunt teretes, hoc est, oblongi atque uolubiles, instar eius columellæ, qua æquandis areis utimur. huiusmodi enim formam cylindrum uocamus ἀπὸ τοῦ κυλίειν: hoc est, à uoluendo. Virgilius: Area tum primùm ingenti est æquanda cylindro. Atque tali forma non reperiuntur margaritæ quas natura, non ars, facit. etenim si artificium addas, statim deficit fulgor, in quo omnis earum dos consistit. Cæteri uerò lapilli magna ex parte fieri teretes possunt; utputa berylli, smaragdi, & alij similes: quos non auribus suspendere mulieres, sed circundare collo, aut innectere monilibus, siue alijs ornamentis consueuerunt. Iuuenalis: Tu nube, atque tace, donant arcana cylindros. Idem: Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil, Dum uirideis gemmas collo circundedit. Hos antiqui cylindros à forma, quemadmodum aliarum figurarum lapillos gemmas uocauere, à similitudine gemmarum, quas in uitibus siue arboribus cernimus, Hactenus Perottus. Elenchum (inquit Bayfius) Galli poyrette uocant. Elenchorum meminit Iureconsultus in l. Pediculis. Paragr. finali hoc tractatu. Cum autem ait Plinius, Et procerioribus sua gratia est: de illis fortasse sentire uidetur, quos cylindros Paulus uocat in l. Pediculis ad finem in eodem. Siquidem cylindri lapilli sunt teretes & oblongi: fiebantque etiam ex alijs lapillis. Plinius libro 37. ubi de beryllis: Indi mirè gaudent longitudine eorum. Et mox subdit: Ideo cylindros ex ijs facere malunt, quàm gẽmas: quoniam est summa commendatio in longitudine, Hactenus Plinius. Quibus Plinij uerbis intelligere est, cylindros & elenchos in eo differre, quòd elenchi sint fastigiatæ longitudinis: cylindri uerò proceritatis æqualiter orbiculatæ. Quod si uerum est, noster Sipontinus ista non satis percepisse uidetur.

Cylindri.

¶ Tympana apud Plinium dicti uniones, parte altera tumidi sunt. Codices antiqui (inquit Massarius) tympania scriptum habent, ut sit à tympano: quemadmodum & inferius crotalia à crotalo, non crotala nuncupauit. Est autem tympanum instrumentum ex una parte tumidum & rotundum, ex altera planum membrana clausum, intus uacuum, uulgo uaccarum uocatum: quod baculo feritur, cum turmæ equitum ad pugnam concitatæ sunt. inde margaritæ quæ ab una parte tumidæ seu rotundæ sunt, & ab altera planæ, à tympanorũ similitudine tympania nominantur. Fenestella (qui nouissimo tempore Tiberij Cæsaris claruit) tympana scribit se iuuene appellata patinas & lances, quas antiqui magidas appellauerunt, Perottus. Tympanorum unionum meminit etiam Paulus iureconsultus in l. Pediculis, Bayfius. Crotalia hæc à sono uocantur, propter collisionem ipsam margaritarum, quòd sono crotala instrumenta imitarentur. est enim crotalum instrumentum rotundum circulo ligneo factum, cum laminis quibusdam ex ære rotundis, numismatis magnitudinis, sonum ex collisione reddentibus, dictum à pulsatione: nam manu pulsatur. utebantur hoc instrumento Aegyptij in deorum solẽnitatibus. Virgilius:

Tympania.

Copa Syrisca caput Graia redimita mitella, Crispum sub crotalo docta mouere latus.

Cuius & Macrobius meminit. nunc cymbalum uocant, illud dico quod membrana caret, Massarius. Physemata margaritarum quidem speciem habent, uerùm aëre sunt inflata, (sine corpore, id est, non solida) à bullarum similitudine, quæ in aqua spiritu excitantur, præcipuè dum bullit. bullas enim physemata Græci uocant, Idem.

C

Margaritarum generatio.

Testæ rore grauidæ margaritas edunt minutas, binas aut ternas: uel uniones, sic appellatas, (*meliùs appellatos, masc. gen. sed ad margaritas quoque referri potest*,) quòd eius terræ (*quòd eiusmodi*) conchulæ, singulas aliquoties pariunt, sed maiores. idque indicium est, ætherea potius deriuatione, quàm saginis pelagi hos oriri fœtus, & uesci: quòd guttæ matutini roris ijsdem infusæ, claros efficiunt lapillos & teretes: uespertini uerò fluxuosos contrà & rutilos, & maculosos interdum. Minima autem uel magna pro qualitate haustuum figurantur casibus uariatis. Concussæ uerò sæpissimè metu fulgurũ inanescunt, aut debilia pariunt, aut certè uitijs defluunt abortiuis, Marcellinus. Permixtione roris, anni tempore præstituto concipiuntur: Idem, qui & hæc & alia ex Solino mutuatus uidetur. Conchæ sunt in quibus hoc genus lapidum requiritur, quę certo anni tempore, luxuriante conceptu, sitiunt rorem uelut maritum, cuius desiderio hiant. Et cum Lunares maximè liquuntur aspergines, oscitatione quadam hauriunt humorem concupitum. Sic concipiunt, grauidæque fiunt. & de saginæ qualitate reddunt habitus unionum. nam si purum fuerit, quod acceperint, candicant orbiculi lapillorum. si turbidum, aut pallore languescunt, aut rufo innubilantur. Ita magis de cœlo quàm de mari partus habent. Denique quoties excipiunt matutini aëris semen, fit clarius margaritum; quoties uespere, fit obscurius. Quantoque magis hauserit, tanto magis

proficit

proficit lapidum magnitudo. Si repente micauerit coruscatio, intempestiuo metu comprimuntur: clausæque subita formidine, uitia contrahunt abortiua. Aut enim perparuuli fiunt scrupuli, aut inanes. Conchis ipsis inest sensus, partus suos maculari timent. cumque flagrantioribus radijs excanduerit dies, ne fuscentur lapides Solis calore, subsidunt: & se profundis ingurgitant, ut ab æstu uindicentur. Huic tamen prouidentiæ (*uidetur hîc aliquid deprauatum*) ætatis opitulatur. Nam candor senecta disperit: & grandescentibus conchis flauescunt margaritæ, Hucusque Solinus cap. 56. Massarius super his Plinij uerbis: Præcipuum candorem custodiunt pelago altiùs mersæ, quàm ut penetrent radij: Videtur (inquit) Plinius ex uerbis quæ paulò suprà retulit sibi ipsi contradicere, nam si conchæ hæ margaritiferæ altiùs & in profundo maris stabulentur, ut hîc & libro tricesimotertio testatur, ubi ait: ut iam minùs temerarium uideatur è profundo maris petere margaritas, tanto nocentiores fecimus terras: quo pacto tanto aquæ interuallo pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu, & pro qualitate roris accepti uniones candidi & sordidi atque pallentes fieri poterunt? Propterea cum in profundo maris conchas degere secundum naturam sit, censeo margaritas neque concipi, neque eiusmodi qualitates roscido humore suscipere: sed ex carne sua generari, qualitatesque huiusmodi eis per ætatem accidere, Hæc Massarius. Cui & Cardanus adstipulatur. Fabulosum (inquit) eas ex cœli rore concipere. Et rursus: Generari margaritas in testa, non in carne, substantiæ primùm similitudo ostendit. uisa etiam est margarita, testæ suæ iuncta: & ob id testæ earum intus inæquales sunt. margaritæ ipsæ forma diuersa, pleræque tamen ad rotunditatem uergunt: & quo maiores fuerint, referunt eò limbo esse propinquiores. Et alibi: Vidi ego nuper frustum matricis: in quo plures uniones intus concreti erant, non secus ac in lapidum coagmentis (quæ rochas, id est conos, à figura uocant) gemmę. nam profundiores aliæ, aliæ altiores, rotundæ, planę, informes, uelut in cinere castaneæ, ita in matrice sepultæ erant. Verisimile igitur est, postquam ab initio tam facile auelluntur, expressum liquorem è testa ueluti guttas in rotundam formã cogi. inde facta additione, ex eodem lento humore per cortices augeri, atque concrescere. demum forsan electas alia ostrea producere: uelut piscium oua pisces. Et utcunque sit, prægrauatas magnitudine testas illas sponte eijcere. Non sunt tamen margaritæ duricie lapidea: neque scio quicquam quod in animali durius oriatur umbilicis marinis. ¶ Margarita maris fœtura est: quam ad partum deduci aiunt, cum in apertas cõchas fulgura affulserint, Aelianus. Ex fulgure eas nasci tradunt, conglobarique statim cum fulgur in conchas huiusmodi hiantes fulserit. sed hoc ita se habere uerisimile mihi nõ fit. Dixerim potiùs quã purissimum est mare, lapillos produci argentei coloris: quo eodem cum conchæ etiam margaritiferæ niteant, quicunque in eas inciderint lapilli, ex earum læuore splendorem accipiunt, & margaritæ uocãtur, Io. Tzetzes Variorum 11.376. Alexander Benedictus Veronensis libro de curandis morbis 32. cap. 34. de lapidum in diuersis animalium partibus generatione quædam scribit: & mox sequenti capite: Vidimus (inquit) lapides ex uesica eiectos magnitudine oui gallinacei: quos paulatim uiscosa materia obducta, ueluti in crustas, uarij interdum coloris, igneus calor indurauit: atque ita increscere sensim traduntur. Margaritæ etiam in conchis fieri eo modo cernũtur, gemmarijs uarios ueluti in cepis cortices torno detegentibus. ¶ In maxima Concha, paruam inuenire est: contrà in parua, magnam. Alia inanis est, alia non plus quàm unam habet. Multæ etiam multos uniones possident: ut sint qui dicant, in una Concha uiginti procreatos fuisse. Quòd si quis ante legitimum pariendi tempus Conchas aperuerit, carnem quidem reperiet, huius autem palmam piscationis nõ assequetur, Aelianus de animal. 10.13. Americus Vespucius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quãdoque habuisse testatur: in qua uniones ultra centum & triginta reperti sunt. quod nõ modo confirmãt ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt: sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci. & alia plura de margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident, Matthiolus. ¶ Piscantium insidias timent conchæ: inde est, ut aut inter scopulos, aut inter marinos canes plurimum delitescãt, Solinus & Ammianus Marcellinus. Inueniuntur apud nos tripliciter: aliquãdo in coniunctione concharum: aliâs in ipsis ostu eis: aliâs inter lapides sub quibus ostrea delitescunt, Albertus. ¶ Non etiam illud me fugit, auulsis his lapidibus, (*unionibus è conchis*,) quasi redemptionis præmio persoluto, Conchas liberas dimitti, iterumque uniones renasci. Quòd si priusquam lapis eximitur, huius altrix bestia moriatur, unà cum carne putrescere, & perire dicitur, Aelianus. ¶ Aceto resoluuntur & mollescunt, Albertus. Τὰ μάργαρα ἀπόλλυσθαι πέφυκεν ὑπὸ τοῦ ὄξους, Pausanias. Vide plura in E. ¶ Gregatim natãt (conchæ margaritiferæ,) Solinus & Aelianus. sed reprehendit hoc Rondeletius.

Numerus unionum in una concha.

D

De regibus earum.

Gregatim natãt. Certa examini dux est. illa si capta sit, etiam quæ etrãserint, in plagas reuertuntur, Solinus. Regem his conchis esse aiunt, qui maiorem quoque & pulchriorem margaritam proferat, Io. Tzetzes. Indica urbs est nomine Perimuda, cui eo tempore cum in Bactris Eucratides regnaret, Soras ex generis regij stirpe natus imperauit. hanc quidem ipsam Ichthyophagi incolentes, Margaritas, retibus in orbem circa litus amplissimum extensis, comprehendunt. Margaritiferæ Conchæ magnorum Stromborum similitudinem gerentes, gregatim natãt, & quemadmodum Apium examina reges, sic & ipsæ habent, tum coloris pulchritudine, tum ma

gnitudine præstantes. Summa autem contentione urinatores ideo certant ad capiendum gregis ducem: quod eo capto, cunctum gregem rectione orbatum, nõ loco se mouentem, assequuntur. Et quàm diu rex fugiendo elabi potest, sapienter eas regit & conseruat. Iam porrò captas in paruulis dolijs sale condiunt, ubi cum contabuerit caro, & defluxerit, unio solus relinquitur, Aelianus de animalib. 15. 8. Eadem ferè Plinius, sed paucioribus. Item Arrianus libro 8. qui est de rebus Indicis: Megasthenes (inquit) scribit conchas in quibus margaritæ gignuntur, retibus capi circa Indiã. Gregatim autem multas in illo mari ueluti apes depasci, regemq́ suum habere, aut reginam, ac si contingat regem comprehendi à piscatoribus, facile reliquum etiam examen circundari reti. At si rex effugerit, reliquas capi non posse. Earum carnes Indos corrumpi sinere, ossa ad ornatum uti. ¶ Concham ipsam, quum manum (piscantis) uidet, cõprimere sese, operireq́ opes suas, gnaram propter illas se peti: manumq́, si præueniat, acie sua abscindere, Plinius tradit. Rondeletius fabulosum putat. Hispani (inquit Cardanus, de illis loquens qui nostro seculo in Nouum orbem nauigare cœperunt) referunt præcisas quandoq́ manus à margaritiferis ostreis: imò & ob hoc edictum pietate plenum à Cæsare nostro emanasse. Aelianus etiam tradit in mari rubro conchas quasdam, quamcunq́ piscatoris natantis partem labris suis (marginibus testæ acutis) apprehenderint, abscindere, ut recitauimus suprà in Corollario de Conchis diuersis ordine literarum, pagina 327. ¶ Non duræ nodus hyænę Defuit, &c. Non Arabum uolucer serpens, innataq́ rubris Aequoribus custos preciosæ uipera conchæ, Lucanus lib. 6. de uenefica mortuum excitante.

An concha se comprimat, & manum piscantis præcidat.

E Captura. Bona tempestate, & tranquillo mari Conchæ margaritiferæ capiuntur: eas posteaquam piscatores comprehenderunt, ab illis Margaritam animorum libidinosorum illecebrã eximunt, Aelianus. ¶ Vaschus Nunnez (qui Castellæ regis nomine magnã remotissimamq́ Noui orbis partem occupauit) Chiapen & Tumaccum (regionum quarundam Noui ad meridiem orbis regulos) retia habere, & piscaria concharum margaritas gignentium littora, pro prædijs, intellexit, quas tanquam è uiuarijs eripiunt regulorum egregij urinatores, ad id exercitium à teneris educati: sed quieto tranquilloq́ mari littus æstu deserente, quò faciliùs ad earum stationes submergi queant. Et quò maiores conchæ sunt, eò profundiùs inhabitãt: minores uerò, uti filiæ, propiores aquæ margini: minimę autem, uti neptes, supercilio uiciniores degunt. Ad ima conchylia staturas uiriles tres, quatuor interdum, descendunt. Ad filias aut neptes, dimidio femore tenus, & breuiùs aliquando, subnatant, quarum etiam post sedatum à feris tempestatibus æquor, multitudinem in arena ab undis diuulsam proiectamq́ in littus reperiunt. Quæ in arena leguntur, minutis pollent baccis, Petrus Martyr. Ludouicus Romanus Patritius libro 3. Nauigationũ suarum, qui est de rebus Persicis cap. 2. Ormus urbs (inquit) in insula sita est. Procul illinc itinere dierum trium leguntur conchæ, quę pariunt margaritas uenustiores, grandioresq́ cæteris baccis. Sunt ibi nonnulli qui piscatu concharum uictum quæritant. Hi uecti cymbis in mare iactum faciunt prægrandis saxi dependente fune: idq́ fit ab gemina cymbę parte, ut utrinq́ iactis in profundum lapidibus, constabiliri nauis, nõ aliter quàm si in anchoris foret, possit. Firmata suo pondere cymba, alius cui id munus obtigit, in æquor iacit funem saxo dependente. In naui media alius, mantica in pectus tergumq́ dependẽte, alligato pedibus lapide, se uibrat in pelagus, subtusq́ aquas urinantium more natat: actusq́ in profundum ad passus quindenos, tantisper urinat, donec legerit conchas, in quibus delitescũt uniones ac margaritæ, collectas manticæ indit: lapidemq́ protinus quo pedes grauabantur, abijcit, funiq́ innixus in superiora euadit. ¶ India maior (inquit M. Paulus Venetus) in regna quinq́ diuiditur. In primo eius regno nomine Var, inueniuntur margaritæ in maxima multitudine. Nam est ibi inter continentem & insulam quandam sinus maris fermè uadosus: quippe qui in aliquibus locis profunditatem habet decem passuum, in quibusdam trium, & duorum, ubi leguntur margaritæ. Conueniunt illic multi mercatores, adducentes multas naues, magnas & paruas. & conducunt homines qui in profundum maris se demittant, piscenturq́ marinas conchas, ex quibus uniones colligantur. Porrò piscatores illi quando aquam ampliùs ferre nequeunt, enatant: & rursus se præcipites dant in mare. quod per diem multis replicant uicibus. Sunt etiam in sinu illo grãdes pisces, qui homines facilè occiderent, nisi huic periculo succurreretur in hunc modum. Conducuntur à negociatoribus magi quidam, qui Abraiamim dicuntur: & hi incantationibus suis, & diabolica arte coniurant pisces illos, ut neminem lędere possint. Nocte uerò quando à negociatoribus margaritarum piscatio intermittitur, relaxant magi coniurationem suam, ne fures nocte sine periculo sese in mare demittant, & tollãt conchas cum margaritis. Fit autem hæc unionum piscatio non per totum annum, sed duntaxat per Aprilem & Maium. Verùm in tantillo tempore colligitur immensa margaritarum multitudo. Soluunt autem mercatores ex eis regi decimam partem: Magis uerò tribuũt uigesimam partem, & piscatoribus quoq́ commodam præbent mercedem. Cæterùm à medio Maij margaritæ non inueniunur ampliùs in illo loco: sed in alio quodam, qui trecentis miliaribus ab isto distat, & ibi colliguntur per Septembrem & Octobrem. ¶ Plura de huius generis concharum captura leges superiùs in D.

Luxus, & precium unionum.

Margaritas Romę in promiscuum ac frequentem usum uenisse, Alexandria in ditionem redacta;

dacta: primùm autem cœpisse circa Syllana tempora minutas & uiles, Fenestella tradit manifesto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello unionum nomen impositum maximè grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè possessionis est. Sequitur hæredem, in mancipatum uenit ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora (*hora*) atterit, quibus eadem mater luxuria, paria penè etiam margaritis precia fecit, Plinius. Mauris plurima arbor cedri & mensarum insania, quas fœminæ uiris contra margaritas regerunt, Idem.

Ex Plinio de luxuria circa uniones Lolliæ Paulinę, Cleopatræ, & Clodij tragœdi Aesopi filij. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne serio quidem aut solenni ceremoniarum *Lollia Paulina.* aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, uidi smaragdis margaritisq́; opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisq́; quę summa quadringenties sestertiûm (*aliâs H.S. & similiter in sequentibus ter*) colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes, prouinciarum scilicet spolijs partæ. Hic est rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæsare Augusti filio, uenenum biberet, ut neptis eius, cccc. sestertiûm opera spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabritius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, unam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc uicisse malit?

Nec hæc summa luxuriæ exempla sunt. Duo fuêre maximi uniones per omne æuum, utrunque possedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouissima, per manus orientis regum sibi traditos. *Cleopatra.* Hæc cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam eius omnem apparatumq́; obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ posset, respondit, una se cœna centies sestertiûm absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo sponsionibus factis, postero die quo iudicium agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, sed quotidianam Antonio apposuit, irridenti, computationemq́; expostulanti. At illa corollarium id esse, consumpturamq́; se ea in cœna taxationem confirmans, solamq́; se centies sestertium cœnaturam, inferri mensam secundam iussit. Ex præcepto ministri unum tantùm uas ante eàm posuêre aceti, cuius asperitas uisq́; in tabem margaritas resoluit. Gerebat auribus tum maximè singulare illud & uerè unicum naturæ opus. Itaq́; expectãte Antonio, quid nam esset actura, detractum alterum mersit, ac liquefactum absorbuit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex sponsionis eius, eum quoq́; paranti simili modo absumere, uictumq́; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem, capta illa tantæ quæstionis uictrice regina dissectum, ut esset in utrisq́; Veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, spoliabunturq́; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in unionib. magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus *Clodius tragœdi Aesopi F.* ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu suo nimis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus: & quidem nulla sponsione ad hoc productus, quò id magis regium erat, sed ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ: atq́; ut mirè placuêre, ne solus hoc sciret, singulos uniones conuiuis absorbendos dedit, Hucusq́; Plinius. Lolliam Paulinam Caij principis coniugem uulgatum est habuisse tunicam ex margaritis sestertio (sestertiorum, Hermolaus) quadringenties extimatam, Solinus: atqui Plinius non tunicam, sed ornatum capitis, colli & manuum ex margaritis eam habuisse tradit. Idem Solinus (inquit Hermolaus) Manlium, non M. Lollium; item filiam eius, non neptem, fuisse Paulinam tradit: exemplaribus, ut arbitror, ambustis, de hoc Dion, itemq́; Tacitus: Lollia (inquit) Paulina, M. Lollij consularis filia. Suetonius: Lolliam Paulinam Caij Memmij consularis exercitum regentis nuptam. Plinij uerborum de Cleopatræ & Antonij sponsione super epularum magnificentia paraphrasin contexuit Macrobius Saturnal. 3. 17. hoc interest, quòd unionem à regina absorptum non quadringenties ut Plinius, sed centies sestertiûm ualuisse scribit: & Plancum certaminis arbitrum non Lucium, ut Plinius, sed Numatium prænomine appellat. Budæus libro 2. de Asse centies sestertiûm, aureorum (coronatorum) ducenta quinquaginta millia conficere tradit. De Aesopi tragœdi filio Valerius Maximus quoque meminit libro 9. & idem refert, & Horatius Sermonum 2. 3.

Filius Aesopi detractã ex aure Metellę, Scilicet ut decies solidum exorberet, aceto
Diluit insignem baccam: quî sanior, ac si Illud idèm in rapidũ flumen, iaceret ue cloacã.

Cæcilia Metella (inquit Acron) filia Metelli, Aesopum actorem tragœdiarum ditissimum adamauit. Eius uxoris ac Aesopi filius diues & luxuriosus fuit, qui gemmam triuit, & misit in poculũ, ut uideretur decem milia deuorare, quo suas posset deuorare diuitias. Margaritæ uelut testa *Margaritæ ut mollescant.* oui aceto mollescunt & resoluuntur, Obscurus. Aceti uis dissipat & dissoluit, ouum, plumbũ, æs, &c. item margaritam, Vitruuius 8. 3. Vide etiam supra in c. Destillantur etiam & colliquantur quæ lapidea sunt (inquit Cardanus in Varijs) sed molliora, ut margaritæ, coralli, smaragdi. Vt ergo margaritas dissoluas (nam hoc propono, quia expertum est) ipsas integras laua, succumq́; limonum bis aut ter cola, inde merge, & Soli exponeito: in quinq́; aut sex diebus colliquãtur, ut mellis, quod ad substantiam attinet, similitudinem referant. Ego, si hoc olim nouissem, diues in pau-

çis diebus euaſiſſem. Hoc enim intellecto, quod nuper ſciui, atq; alio ſecreto, quod experientia didici, poteram ad ſex millia coronatorum in quadraginta uel paulò pluribus diebus ſuperlucrari. Exiſtimo, ſed non ſum expertus, aceto deſtillato eas etiam poſſe liquari. Paucis adiectis etiam aurum his diſſolui poſſe affirmant. Hæc Cardanus. Ego hæc dum conderem; uniones aliquot perexiguos filo æneo inſertos aceto ſatis aſpero ad dies X. maceraui, unde emolliti quidem ſunt, & friabiles facti, præſertim ſuperficie: pars interior, durior quidem remanſit, ſed & ipſa digitis atteri poterat. in fundo uaſis arenoſa aſperitas uidebatur, ſicut in matulis calculoſorum. Emolliuntur igitur aceto & reſoluuntur uniones, non liquantur aut contabeſcunt. nam quæ propriè liquari dicuntur, ſiue per ſe, ui caloris, ea tota in liquorem abeunt: ſiue in alio liquore, ut ſal in aqua, miſcentur ac uniuntur. quorum neutrum margaritis accidit: ſedimentum enim, ut dixi, arenoſum in fundo relinquunt, uel totę potiùs in farinam reſolutæ ſubſident, ſi tempore longiore nimirum relinquantur. Acetum deſtillatum uim priſtinam, ſicut odorem, ſaporemq; ſeruat; ut proculdubio eadem omnia, quæ non deſtillatum, præſtet: ſed purius ſubtiliusq; eſt. ego ante multos annos in cineribus deſtillatum ter repetita deſtillatione acetum ſeruo. non uehementius tamen inde, quàm acetum aliquod acre ante deſtillationem, factum mihi uidetur. Cleopatræ margaritã tam citò diſſolui potuiſſe, ualdè miror. acerrimum omnino acetum illud fuiſſe oportet, quale in noſtris regionibus non reperitur. Conchas quaſdam (rugatas Rondeletij, uel ſimiles) artifices aliqui Venetijs alibiq;, ſuperficie externa, quæ fuſca & aſpera eſt, præmollita nimirum aliquo liquore, lixiuio acri fortè, ita expoliunt, ut pulcherrimè niteant. Cochleæ cęlatæ teſta (inquit Rondeletius) in aceto macerata, ſuperiore ueluti cute uel cruſta ſpoliatur, redditurq; cochleæ margaritiferę modo ſplendens, nitida, & unionis modo colorata. Diſſoluuntur aceto forti (inquit Syluius) præſertim deſtillato, uel ſucco limonum, (*pro eo nobis ſuccum berberis accipere licebit,*) margaritæ, teſtæ ouorum, lapides renum, ueſicæ, coralium utrunq;: eaq; poſt ſiccata promptè friantur. Sed aliud mihi uidetur diſſolui, aliud friabile reddi. Aquæ etiam acidulæ calculos corporis humani potæ comminuunt. Teanum Sidicinum cognomine in Campania eſt. ibi aquam acidulam calculoſis mederi author eſt Plinius 31. 3.

Rurſus de luxu circa margaritas.

¶ Redeo ad luxum circa margaritas. Sed quota hæc portio eſt (inquit Plinius, cum priùs de luxuria concharum in cibo dixiſſet) reputantibus purpuras, conchylia, margaritas. Parum ſcilicet fuerat in gulas condi maria, niſi manibus, auribus, capite, toto corpore à fœminis iuxta uiriſq; geſtarentur. Et lib. 37. cap. 2. Pompeius Romam tertio triumpho ſuo tranſtulit, coronas ex margaritis triginta tres. Muſeum ex margaritis, in cuius faſtigio horologium erat. Imaſo (*fortè, in eodem faſtigio erat etiam imago*) Cn. Pompeij è margaritis: illa regio honore grata, illius probi oris uenerandiq; per cunctas gẽtes: illa inquam ex margaritis, ſeueritate uicta & ueriore luxuriæ triumpho. Quàm profectò (*ironia uidetur*) inter illos uiros duraſſet cognomen Magni, ſi prima uictoria ſic triumphaſſes. E margaritis Magne, tam prodigare, & fœminis reperta, quam gerere te fas non ſit, hinc fieri tuos uultus? ſic te precioſum uideri? Nónne illa ſimilior tui eſt imago, quam Pyrenæi iugis impoſuiſti? Graue profectò fœdumq; probrũ erat, ni ueriùs iræ deorum oſtentũ credi oporteret: clareq; intelligi poſſet, iam tum illud caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. Tolerabiliorem tamen fecit cauſam Caij principis, qui ſuper omnia muliebria ſocculos induebat è margaritis: & Neronis principis, qui ſceptra, & perſonas, & cubicula uiatoria unionibus conſtruebat. Quinimò etiam ius uidemur perdidiſſe corripiendi gemmata potoria, & uariæ ſupellectilis genera, anulos tranſeuntes. Quæ enim nõ luxuria innocentior exiſtimari poſsit? Et alibi: Vnio in rubri maris profundo, ſmaragdus in in ima tellure quæritur. Ad hoc excogitata ſunt aurium uulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusq; geſtari, niſi infoderentur etiam corpori. De elenchis unionibus Iuuenalis Satyr. ſexta: Cum uiridès gemmas collo circumdedit, & cum Auribus extenſis magnos commiſit elenchos. Hos etiam (inquit Maſſarius) puto Senecam intellexiſſe ſeptimo De beneficijs libro in furorem mulierum ſcribentem: Video inquit uniones non ſingulos ſingulis comparatos. iam exercitatæ aures oneri ferendo ſunt. iunguntur inter ſe, & inſuper alijs binis ſuperponuntur. non ſatis muliebris inſania uiros ſubiecerat, niſi bina aut trina patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Perſæ adſuefacti ſunt armillis, monilibusq; aureis & gemmis uti, præcipuè margaritis, quibus abundant poſt Indiam uictam & Crœſum, Marcellinus. E margaritis Indi faciũt monilia precioſa, τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους, Theophraſtus. Faciunt ex eis (inquit Chares Mitylenęus) ὁρμίσκους τε καὶ ψέλλια περὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας: hoc eſt, monilia parua & armillas manuũ pedũq;: his enim ſtudent Perſæ, Medi, & omnes Aſiani, potiùs quàm aureis ornamentis. Affectant (*Vetus lectio, Cupiunt*) iam & pauperes, licitatorem fœminæ in publico unionem eſſe dictitantes. quin & pedibus: nec crepidarum tantùm obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Neq; enim geſtare iam margaritas, niſi calcent, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt, Plinius. Obſtragula, (inquit Maſſarius,) ut arbitror, ſunt ligacula illa quæ calceos & crepidas obſtringunt, ab obſtringendo dicta, quibus ſolebant Romanæ mulieres uniones appendere, obſeruantq; in hunc diem, uniones & pilulas argenteas alligantes. Diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum uoluit intelligi, Plinius: ſubiecta inſcriptione teſtatus eſt, Solinus. Quantum apud nos Indicis margaritis precium eſt, tantum apud Indos

curalio.

curalio, nanq; ista persuasione gentium constant, Plinius. Et alibi: Autoritas baccarum curalij non minus Indorum uiris quoq; preciosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. ¶ Non in alia parte (quàm auribus) fœminis maius impendium, margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gestare eo loci decus existimatur, Plinius. Insano hominum uel precio uel sermone celebris est atq; illustris Margarita, & simul mulierum admirationem habet, Aelianus. Margarita ex ijs quæ in animalibus nascuntur lapidibus, preciosissima est, Cardanus. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus: in quo lapidicinarũ modo cæditur renascens: maiusq; regum uectigal ex eo est, quàm ex auro atq; margaritis, Plinius. Margaritæ frequentari sueta litora propter piscantium insidias declinantes, ut quidam coniiciunt, circa deuios scopulos & marinorum canum receptacula delitescunt: quare captu difficiles sunt, & ampla earum precia, Marcellinus. Principium culmenq; omnium rerum precij margaritæ tenent, Plinius. Et alibi: Linum quod ignibus non absumitur, in desertis Indiæ cum inuentum est, æquat precia excellentium margaritarum. Megasthenes tradit apud Indos margaritam ter tanto auri purissimi (nam hoc quoq; Indi fodiunt) pondere æstimari, ἐὸν τριπλάσιον πρὸς χρυσίον τὸ ἄπεφθον, Arrianus lib. 8. Arabiæ felicius mare quàm continens est: ex illo nanq; margaritas mittit: Minimaq; computatione milies centena milia sestertiûm annis omnibus India & Seres peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad deos quæso iam uti ad inferos pertinet? Plinius. Alexander Seuerus gemmas sibi oblatas uendidit: muliebre existimans gemmas possidere, quæ neq; militi dari possint, neq; à uiro haberi. Et cum quidam legatus uniones duos uxori eius per ipsum obtulisset magni ponderis, & inusitatæ mensuræ, uendi eos iussit: qui cum pretium non inuenirent, ne exemplum malum à regina nasceretur, si eo uteretur quod emi non posset, in auribus Veneris eos dicauit, Lampridius. Multa ad hunc locum pertinentia de magnitudine & precio unionum, tum olim, tum nostro seculo, leges apud Guil. Budæum libro 2. de Asse: quæ breuitatis causa hîc relinquimus. Sexagies sestertiûm ualent centies quinquagies mille solatos, precium unionis dono dati Seruiliæ à Cęsare. erat autem hæc Seruilia M. Bruti mater, Robertus Cenalis. Guil. Budæus memorat unionem in Gallijs tribus aureorum millibus emptum, auellanæ magnitudine, pondere quadragenario: & aliũ quatuor millibus aureorum. Pharmacopolæ nostri unionum minimorum uilissimorumq; unciam emere se aiunt denarijs argenteis octonis. elegantiorũ uerò, quibus ad uirginum & matronarũ ornamenta quædam, uestium dico & tæniarum aut mitrarum, aurifabri utuntur, uncia denarijs ferè quadraginta octo uænit.

Margaritas esse plurimas in una concha, haud dubium est, cum tanta paruitate sint & copia, ut libra dimidiæ unciæ auri pondere commutetur, Cardanus. Vniones si fuerint candidi, magni, globosi, læues, ponderosi: quales interdum Indici & Arabici esse solent, maximi præter unũ adamantem sunt precij, Ge. Agricola.

Vniones cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circumferentibus, Plinius.

Præferuntur ex oriente, Albertus. Omnibus præstant Indici margari candidissimi, splendidi, & bene rotundi, Io. Tzetzes. Sed pro regionum diuersitate quæ quibus anteferantur, dictum est in B. Qui uendunt, aut emunt margaritas, earum pulchritudinem & precium ex candore & magnitudine æstimant: & quidem hanc artem factitantes, pleriq; ex eis locupletati fuerunt; Aelianus. Summa laus coloris est exaluminatos uocari, Plinius. Exaluminati (inquit Massarius) uniones illi appellãtur, qui colore maximè præstant, & perlucidi sunt: ij nanq; summo habentur pretio. Magnæ raræ sunt quæ uitio careant: & magnæ sunt rarissimæ, Cardanus. Margaritæ magnitudine paruæ nucis (*auellanæ, quã leptocáryon uocant Græci*) & egregiè rotundæ, nominantũ apud Heliodorum Aethiopicorum 2. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eas putant, coloremq; expirare, Plinius. Senescit celerrimè margarita, nec in hoc lapidibus similis, Cardanus. Recentiores igitur tum ad ornatum, tum ad remedia præstabunt. Quò maturiores fuerint, eò albiores & magis splendidæ sunt, & translucidæ, minusq; habent de colore conchæ, qui aliquando (non in ueris puto margaritiferis conchis, sed alijs quibusdam,) arcum ferè cœlestem refert uariantibus pro diuerso ad lucem positu coloribus, rutilo, cœruleo, subuiridi. Talis in unione color aut immaturum, aut fictitium esse arguit, ni fallor; nam & è concharũ testis finguntur, ut dicemus. *Electio.*

Si artificium addas, statim deficit fulgor, in quo omnis earum dos consistit, Perottus. Suapte natura rotundus & læuis est, probeq; circumscriptus. Si quem ex eis uelis affabrè aliter quàm natus est expolire, is artificium prodit. non enim cedit, sed asper fit, & se fraudibus atque insidijs ad speciem indicat attentari, Aelianus de animalib. 10. 13. Io. Tzetzes Variorum lib. 11. segmento 375. uniones alios τυπωτὸς, alios χειροποιήτους esse scribit. Priores sic fieri: Ingreditur (inquit) aliquis (*mare*) cum ueru & typario (instrumento aut uasculo) ferreo, idoneo ad speciem rotundam margaritis conciliandam: Hoc proximè concham posito, ostreum (*carnem animantis*) ueru pungit. fluit è uulnere sanies, quæ uasculi formulis excepta densataq;, margarita fit. Et paulò pòst: Arte autẽ sic parant: E paruis margaritis comminutis, alias maiores in orbem effingunt. Mutuatus autẽ hęc uidetur Tzetzes ex Philostrato sub finem tertij libri de uita Apollonij, non satis plenè tamẽ. *Fictæ margaritæ.*

quare nos ipsa Philostrati uerba, Zenobio Acciolo interprete, ad Græcum exemplar à nobis emendata, ponemus: Dignum quoq; (inquit) existimaui, quæ de altero margaritarum genere (*arte facto scilicet: nam naturales calculos in conchis quibusdam albæ testæ circa Byblum paruam Indiæ insulam reperiri, qui in ostreis illis locum cordis obtineant, paulò antè dixerat*) traduntur non prætermittere: quandoquidem nec ipsi Apollonio res uisa est leuis, sed auditu iucunda, & mirabilium omnium mirabilissima. Nam qua parte insula pelagus respicit, immensa est maris altitudo. fert autem ostreum in testa alba, (ὧν ἐλύτρῳ λευκῷ,) quadam pinguedine referta. Lapidem autem nullum producit. Inde maris tranquillitatem obseruant, & aquæ superficiem etiam ipsi olei effusione læuigant. Tum ad ostrea capienda ingreditur aliquis, ita instructus paratusq;, sicut qui spongias colligunt. Est autem ei ferreus later (*πλινθὶς σιδηρᾶ, non πλίνθος, ut interpres legisse uidetur. est autem πλινθὶς, ut quidam dicunt, scalpellum quo cæmentarij utuntur ad æquandam & poliendam laterum scabriciem. uel, ut alij interpretantur, σλοξὶς, id est, pugio maior & quadratus instar trabis. Alij asserculum esse putant, uel tabulam, qua mulieres lanam uellentes utuntur, Gybertus Longolius*) & alabastrum unguenti: atq; ita prope ostrea considens Indus unguento, quasi esca ad fallendum utitur. nanq; illo perfusa ostrea sese aperientia inebriantur. Tunc ferreo stilo perforata quasi saniem quandam emittunt. Hanc uenator ferreo latere excipit: qui in uarias multiplicesq; formas concauatus est. ea uerò postmodum sanies lapidescit: atq; in modum naturalis margaritæ albus ille sanguis obdurescit. Et hæc est quæ ex rubro mari colligitur margarita. Huic autem uenationis generi etiam Arabes intendunt, ex opposito maris habitantes, Hæc Philostratus. Margaritæ oculorum labracis à Kiranide nominantur: & hodie non desunt, ni fallor, qui ex humore crystallino oculorum piscium quorundam, utpote albo, solido, rotundo, & magnitudine mediocres margaritas referente, eas mentiantur. fieri enim posse puto, ut præparatione aliqua translucidus reddatur is humor, sicut & in uiuo pisce erat. Tempore meo Murianenses uitrearij uniones adulterabant. primum uniones uitreos uacuos, sed translucidos faciebant, deinde materia implebant, qua splendidi, & unionum coloris redderentur intantum, ut uix à ueris unionibus discerni possent. Quapropter fuerunt decemuirorum decreto uetiti, Massarius. ¶ Non leuis est lucri seplasia, cum ex concha margaritarum pulcherrimi finguntur uniones. Adeò autem rectè fraus hæc succedit, quòd nec à gemmarijs dignoscuntur: color, splendor, substantia, pondus respondet. Sunt qui etiam ex duobus frustis ob conchæ tenuitatem uniones conficiunt. Dum hæc scriberem, lis agebatur de margarita sexagintaocto aureis empta à gemmario, quæ ex concha facta erat: precium æstimationis aurei ducenti. Sperabant imponere Germanis aut Gallis: quòd ingenio & arte minùs ualeant. hos enim barbaros putant, cùm nos uerius simus barbari. siquidem magis barbarum est decipere quàm decipi, Cardanus ad finem libri septimi de subtilitate. Idem libro 10. de uarietate: Nuper (inquit) inuentum est, quod uidi, ut margaritæ fiant adeò ueris similes splendore, ut si forma, quæ solum dimidium orbem implet, non obstaret, asperitasq; quædam, omnino pro ueris atq; optimis etiam ex eis assimilarentur. Quoniam solum iuxta litus maris effici illas posse affirmabat, (*qui hanc artem callebat*) solumq; uere: & hemicycli (ut dixi) forma: coniectura assequor ex lapidibus astacorum aut pagurorum, uel eius generis illas confici. Coquebat autem eas cum aqua, liquorem circumponens illum à quo tam splendidæ euaderent. Certè si rotundæ pro dimidijs fieri possent, etiam ipsos gemmarios fallerent: quando & nunc in egregia opera inserantur. Quod uerò optimum est, tardè senescunt, multis annis splendorem suum seruantes. Leues sunt, & pondere ipso etiam parum à natiuis differunt. Cùm uerò peteret centum coronatos ut doceret, non tanti hoc existimaui, ut docerer fallere. Sed constat originem hoc adulterinum à talcho ducere, Hæc Cardanus. ¶ Conchas palustres aliqui in acri lixiuio coquunt, donec cortices earum nigri separari possint: reliquum album contundunt, & rore inter Pentecosten & Augustum collecto destillatoq; excipiunt, subigunt, & globulos minutos formant, pertunduntq; acicula, & filo insertos ad Solem indurant, &c. ut recitaui in Columba E. ¶ Perforatæ, sunt artificiosæ, Syluaticus. Cum è conchis extrahuntur, integræ sunt: arte autem perforantur, ut filo insertæ meliùs ad monilia, dextrocheria, & huiusmodi ornamenta aptentur, Monachi in Mesuen. ¶ Sunt & fossiles quædam ac subterraneæ margaritæ, crystalli fœtura, ut scribit Aelianus.

F Incolis Pariæ & Curianæ cibi sunt maiori ex parte conchylia, ex quibus uniones legunt: quorum plena habent littora, Petrus Martyr. Idem libro 1. Oceaneæ Decadis tertiæ: Vniones (inquit) nostri admirabantur, licet non ritè candidos: quia è conchis illos minimè eruunt, nisi prius assis: quò faciliùs ipsæ sese aperiant, & caro inclusa sapidiùs coquatur. Sunt nanq; edulia regum & obsonia carnes earum, quas maioris pendunt quàm margaritas ipsas. Et alibi: Conchyliorũ quæ margaritas ferunt, caro esui est, uti nostrarum ostrearum, accommodata: sed laudabilioris esse saporis illa ostrea ferunt. Fames fortè omnium escarum optimum condimentum id fateri nostros monet. ¶ Clodius Aesopi tragœdi filius, ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ, unam (aceto) tabefactam absorpsit: atq; ut mirè placuit, ne solus hoc sciret, singulos uniones conuiuis absorbendos dedit, Plinius.

G Vniones sint corpulenti, integri, non perforati: Sunt qui à natura perforatos præferant, quòd per foramen excrementis sint purgati, Syluius. Et alibi: Integri potiores his quos ars pertudit.

Ad re-

Ad remedia requisitæ non perforatæ intelliguntur. Sunt & obscuræ quædã subcitrinæ, non perforatæ, quæ perforatis æquipollent. idcirco eligendæ sunt claræ & albæ. obscuræ & quasi albidæ (*pallidæ*) non sunt miscendæ medicamentis, Syluaticus. Maturæ splendent & translucidæ sunt ad ornatum eligendæ: minùs maturas aliqui in medicina præferunt. In iunioribus conchis repertæ, meliores sunt, Albertus. Pharmacopolæ compositionibus quibusdam medicis addunt margaritas minutas, phrygionibus inutiles, & fœminarum desiderijs ineptas. ¶ Margaritæ eligendæ sunt maiusculæ, claræ, læues, non angulosæ. Frigidæ & siccæ sunt in secundo gradu, cum pauca subtilitate, secundùm Rasin: quod uerius uidetur, quàm quod Isaac eben Amram scribit, in omnibus qualitatibus primis eas temperatas esse. Desiccant humiditates. Cum dissoluuntur, & linitur baras (*baras uel albaras Arabicè, est leuce Græcorum, id est, uitiligo profundior, Manardo*) cum eis, statim eam abolent. Quòd si quis sodam (id est capitis dolorem) patiatur, propter dilatationẽ neruorum opticorum, & fiat caputpurgium cum ista aqua, statim sanatur. Oculorum humiditates desiccant: roborant enim neruos per quos humiditas ad oculos defluit, eorumq; obscuritatem, albedinem (*nubeculas*) & sordes emendant. Antidotis uiscerum admixtæ, uim earum augent: sanguinem enim subtiliorem reddunt. Cor corroborant: quamobrem conueniunt in eius debilitate, tremore, & accidentibus à melancholia factis: sanguinem enim crassum & fæculentum clarificant: itaq; succurrunt cardiaco affectui, & timori melancholico. Menses retinent. In locum earum succedere potest tantundem & dimidium ponderis earum, è conchis earum magnis ac splendidis, (ut pro drachma margaritarum, conchæ partis, scilicet interioris, quæ sola splendet, sesquidrachma,) Serapio & citati ab eo authores. Conteri non debent in mortario æreo siue cupreo, ne inde aliquid substantiæ in margaritas deradatur: sed omnino super lapidem porphyrium diu conterendæ sunt, Bernardus Dessennius Cronenburgius. Margaritæ similes sunt karabe (electro) natura & luciditate: sed efficaciores ad cor roborãdum quàm karabe: & inest eis proprietas ualde magna, Auicenna. Cor confirmant, Auicenna de uiribus cordis. Cor roborare, & putredini circa ipsum resistere creduntur, frigidi, sicci. ob hæc remedijs imbecillorum febricitantium, pestilentium, miscentur, Syluius. Margaritę ui sua temperatã temperant & confirmant calorem natiuum. Prosunt cardiacis & timidis, & sanguinem cordis propriè clarificant. in qua uidi quosdam eliquasse; (*locus uidetur mutilus*,) & ægritudines multæ ex eis curatæ sunt, Arnoldus in libro de conseruanda iuuentute. Recentiores quidam medicamentis aduersus comitialem inscriptis, margaritas immiscent. Injiciuntur & pastillo ad cardiacos apud Nicolaum Myrepsum, numero 70. Valent contra fluxum sanguinis in lienteria & diarrhœa. Reparant spiritus subtiles, ut quidam aiunt, sed falsò. imò particulas corporis asperitate sua abstergunt, & eas astringendo confirmant, Albertus. ¶ Margaritæ perforatæ & non perforatæ, emplastro ad cordis syncopen & imbecillitatem corporis apud Nicolaum Myrepsum adduntur. Testa interius læuis ac perlucida, ad dealbandam faciem sine nocumento præclara res est, si eam in puluerem minutissimum cultro raseris, postmodumq; aquæ exiguo maceratam nocte ori circumliueris, ac mane postea frusto telæ tenuissimæ aqua madefacto leuiter absterseris, Massarius.

Baccæ propriè dicuntur minutiores arborum fructus, ut lauri & oliuæ, &c. ab earum uerò similitudine etiam gemmæ & lapilli, ut grammatici annotant. ego margaritam præcipuè baccam dici animaduerto. Virgilius in Culice: Cõchea bacca maris pretio est à pectore puro. Claudianus: Et uarijs spirat Nereia bacca figuris. Horatius Serm. 2. 3. Filius Aesopi aceto diluit insignem baccam. Idem Epodon 8. Nec sit marita quæ rotundioribus Onusta baccis ambulet. Virgilius 1. Aeneidos: Colloq; monile Baccatũ. ¶ Μαργαρὶς, μαργαρίδιον, genere fœm. pro margarita legitur apud Heliodorum & Io. Tzetzen. Μαργαρὶς λίθος, Philostratus. Inda cõcha pro margaritifera, Propertius. Diues concha, preciosa concha, pro eadem, apud Claudianum puto. Ἄλβα, οἱ μάργαροι, Suidas. Argiphora gemma, margarita, perna alba, albica, Syluaticus. Pinna piscis (concha) margaritarum, interdum pro ipsa margarita, Syluaticus. Lapis ad æstatem, est margarita: et est lapis luminis, quòd confert oculis, Vetus glossographus Auicennæ. H.a.

Margarius, negociator margaritarum, apud Firmicum. Margaritiferæ cochleæ, Plinius libro 32. Vnionem fœm. genere recentiores quidam pro concordia dicunt. haud scio an etiam ueteres.

Cacalia siue leontice uocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè, Plinius. Vide in Leone a. Lithospermon lapillos gerit candore & rotunditate margaritarum, Idem. Et alibi: In meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem palmę syagri, proximamq; margarides. Eæ breues, candidæ, rotundæ, acinis quàm balanis similiores. Quare & nomen à margaritis accepere. Vna earum arbor in Chora esse traditur. Meminit earum & Aelianus. ¶ Galli margaritam uulgò uocant florem urbanum, quem medici quidam uulgò primulam ueris, uel consolidam minimam. ¶ Vnio dicitur alterum cepæ genus, capitatum, quod ferè citra ceruicem in caput extuberauit: in cuius nominis ambitu est quæ simplex nõ fruticauit, nec habuit soboles adhærẽtes, ut testatur Columella li. 12. Marsicam simplicem, inquit, quam uocant unionem rustici, eligito. Galli de cepis hodieq; hoc nomen seruant. *Stirpes à margaritis denominatæ.*

Margarita Indica, fulgens, apud Rauisium. His alia addi licet ex notis electionis, ut in E. præscriptæ sunt. *Epitheta.*

Margarita Indica terrena dicitur naturam habere non propriam, sed fœtura esse crystalli, nõ gelu concrescentis, sed fossitij, Aelianus de animalib. 15.8. Crystallus quidem in alpibus nostris foditur, eaq; maior & pulchrior est, quàm quæ saxis & rupibus adnascitur: & beryllus lapis tum crystallo similis est, tum nomine ad perlam, id est, margaritam accedit: sed figura ac magnitudine neutra margaritæ respondet.

Margareta nomen proprium sexui muliebri in baptismo imponi solitum, à margarita factum uidetur, & à blanditijs & amoribus primitus profectum.

b. Rasadafa (alibi, Sabasa uel Sedasa) coculæ (conchulæ) quæ à sancto Iacobo apportantur, postquam exterior cortex fricando ablatus fuerit, similes margaritis, Syluaticus. Testudines quædam maximæ sunt, habentes domos ut ueræ margaritæ; & nitentes, Albertus apud Syluaticum.

c. Vlpianus Digestorum nono, ad legem Aquiliam, ita inquit: Si maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usu, easq; inscio uiro perforasset, ut pertusis in linea (*filo*) uteretur, tenetur lege Aquilia. Sed apertiùs idem Digestis De furtis, libro 47. Si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus, Cælius Rhod. Et alibi, Extricatos uniones iureconsultis dici opinãtur perpolitos, & ab genitiuis maculis depuratos. ¶ Si tanti uitrũ, quãti margaritũ: uide mox in Prouerbijs.

h. Μαργαρῖται δηλῶσι δακρύων ῥόον: senarius est onirocriticus apud Suidam. inde Pierius Valerianus in Hieroglyphicis uniones, uel concham eorum pro lachrymarum symbolo accipit: fortè quòd lachrymarum guttæ, uniones magnitudine, perspicuitate & orbe suo referant. ¶ Veneri in ornatu gemmas omnes aliqui deberi putant: imprimis uerò uniones ad eam pertinere uidentur: uirilior enim paulò ex reliquis gemmis ornatus, unionum planè fœmineus est. Cæsarem Veneri genitrici ex unionibus Britannicis thoracẽ consecrasse Plinius refert. Alias quoq; cur conchæ Veneri sint sacratæ causas in Pinna ostendit idem Valerianus. & nos supra inter conchas diuersas de ijs quoq; diximus quæ à Venere denominantur. ¶ Conchas rationales libros nomino: quibus sententiæ ceu margaritæ insunt, Io. Tzetzes.

Prouerbia. D. Hieronymus in epistola quadam ad Demetriadem uirginem: Solent miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani, deformes, & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, uirginitati tradere: si tanti, ut dicitur, uitrum, quanti margaritum? Vtitur eodem prouerbio (inquit Erasmus) idem Hieronymus complusculis alibi locis: usurpatur & à Tertulliano in libello ad martyres. Hoc dicto summa rerum inæqualitas significabatur, &c. ¶ Creta notare, prouerbialis est locutio, pro eo quod est approbare: & Carbone notare, quod est damnare, proptereà quòd Pythagoras aiebat id, quod esset colore candido, ad boni naturam pertinere; quod atro, mali. Ad hanc formam pertinet etiam illud, Vnione signare: quod sæpius apud autores est, pro eo quod est, inter felicia prosperaq; numerare, ductum à ueterum superstitione, qui unumquenq; anni diem, missis totidem in urnam, aut ut apud Scythas, in pharetram, calculis signabãt; quem arbitrabantur prosperum abijsse, candido calculo, aut creta: quem egregiè felicem, unione: contrà, quem inauspicatum, nigro lapillo notabant, Erasmus Rot.

Margaritarum mẽtio in sacris literis. Ne detis quod sanctum est canibus, neq; proieceritis margaritas uestras ante porcos: ne quando hi conculcent eas pedibus suis, & illi uersi in uos lacerent uos, Seruator noster Matthæi 7. Et rursus Matthæi 13. Simile est regnum cœlorum homini negociatori, quærenti pulchras margaritas: qui cùm inuenisset unam preciosam margaritam, abiẽs uendidit omnia quæ possidebat, & mercatus est illam. Ἐν πολλοῖς γὰρ τοῖς μαργαρίταις τοῖς μικροῖς ὁ εἷς, ὡς δὲ πολλῇ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ ὁ καλλιχθυς ἐκλάμπει, Clemens Stromatum 1. ¶ Volo mulieres amictu modesto cum uerecundia & castitate ornare semetipsas, non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, d. Paulus ad Timotheum 1.2. ¶ Mulier erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro & lapide precioso, & margaritis, d. Ioannes Apocalyps. 17. Negociatores lugent, quoniam merces eorum nemo emit amplius: non merces auri & argenti, & lapides preciosi, neq; margaritæ & byssi, Ibidem 18. Ostendit mihi sanctam Hierusalem, descendentem de cœlo, habentem portas duodecim, &c. & duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt: & singulæ portæ singulis constabant margaritis, Ibidem cap. ultimo. ¶ Inauris aurea & margarita fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem, Prouerb. 25. Munsterus uertit, Monile aureum, & ornamentum auro inclusum, &c. חלי, cheli, Hebraicum nomen, quod hîc ornamentum simpliciter, in dictionario monile interpretatur.

E Nec in Acarnania ante (aliâs, autẽ) laudati reperiuntur uniones, enormes ferè, colorisq; marmorei, Plinius. antiqua lectio melior, enormes ferè concoloresq; marmori, Massarius. Idem Plinius puto alicubi de margaritis: Subeunt (inquit) luxuriæ eius nomina & tædia exquisita, perditione portatu. ubi (inquit Hermolaus) sunt qui legant perditiore, ex sequentibus.

MARINVS, Μαρῖνος, piscis apud Aristotelem alicubi nominatur tantùm: Gaza Græcã uocem reliquit. Μαρῖνος, καθαρὸς ἰχθῦς θαλάσσιος, & uiri nomen, Hesychius & Varinus.

MARIO. Vide in Antacæo.

MATRICVLI nominantur ab Ennio in Phagiticis, hoc uersu, ut citat Apuleius Apologia 1. Purpura, matriculi, mures, dulces quoq; echini. Vrticæ marinæ dicuntur etiam μητρίδες Græcis. Vide suprà in Corollario de Conchis Porcellanis, pag. 336.

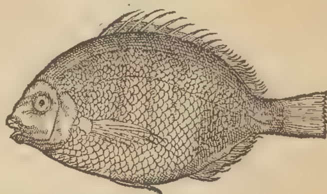
MECONES, Μήκωνες, (penultima per o. breue,) pisces gregales, nominantur ab Aristotele hi

storiæ

ſtoriæ 9.2. Gaza uertit papaueres. Μήκωμ quidem cum papauer herbam ſignificat Græcis per o, magnũ in recto & obliquis ſcribitur. Poſidippus apud Athenæum Meconia piſcibus adnumerat, his uerbis: ἔγχελυα, ἐχίνυς πρόσφατυς, μηκώνια, τραχήλους. Atramentum in polypo tunica continetur membranea: tunicam hanc in polypo μήκωνα uocat Athenæus, Vuottonus. In teſtatis meatus à uentre duplicatus longus, porrigit ſe uſq; ad id quod papauer appellatur, μήκωνα Græci uocant; quod fundo commiſſum eſt. Eſt autem hoc quaſi excrementitium quoddam membrana contentum, magna ſui parte in omnibus teſtaceis generibus: quod uel eſculentum eſſe præcipuè ſentitur, Idem ex Ariſtotele. ¶ Apud Ariſtotelem alicubi μύκωμ (uel μήκωμ) legitur, pro μύξωμ, ut Rondeletius obſeruauit, quanuis Gaza papauer conuertit.

MEGARIS (*uocabulum conijcio corruptum*) eſt piſcis maris, ubi capitur non magni precij, etſi recens melioris ſit saporis. ſalſus uerò longiùs defertur, propter raritatem magis deſideratus, Albertus.

DE MELANDERINO, RONDELETIVS.

ΜΕΛΑΝΔΈΡΙΝΟΣ Gręcis à nigrore cũtis dicitur. Sunt qui picium Venetijs dici autumant, & eum eſſe, qui à noſtris in Gallia Narbonenſi dento dicitur, ſed perperam: dento enim noſter uerus eſt ſcarus, cui dentes lati & acuti, nõ ſerrati, ſed hominis dentibus ſimiles, ut ſuo loco demonſtrabimus. Melanderini nullam quod ſciam, mentionem fecerunt Ariſtoteles, Plinius, Oppianus: ſed Athenæus duntaxat, qui ſignificare uidetur melanderinum à Speuſippo ψυχρὸμ, à Numenio ψόρομ appellatum: quòd ſi ita res habeat, utrobiq; mendum eſſe ſuſpicor: atq; in priore loco (*legendum*) ψογερὸμ, id eſt, αἰσχρὸμ & turpem: in altero ψόθομ, id eſt, nigrum & ſqualidum. (*Vide ſuprà, Corollarium ad Lepradem Bellonij.*) A Scarus.

Is in noſtro mari reperitur, & ſargi nomine uenditur, ob ſimilem corporis figuram. Vbi.

Et eſt melanuro ſimilis, ſed corpore paulò rotundiore. Toto ferè corpore nigreſcit, circa caput ex nigro purpuraſcit, ſicuti uiola. Dentes habet acutos, paruos ſicuti pagrus. Pinnarum etiã ſitu, & numero ſargo ſimilis, cauda differt: quia in duas pinnas non deſinit, ſed in unam latam ſaxatilium ritu, uentriculum gulamq; habet. circa uentriculum appẽdices quatuor magnas; hepar ex rubro candidum, à quo fellis ueſica pendet: ſplenem magnum, nigrum ſcari uel lati modo: fel aqueum, cor priùs deſcriptorum piſcium cordi ſimile. Lapides habet in capite. B

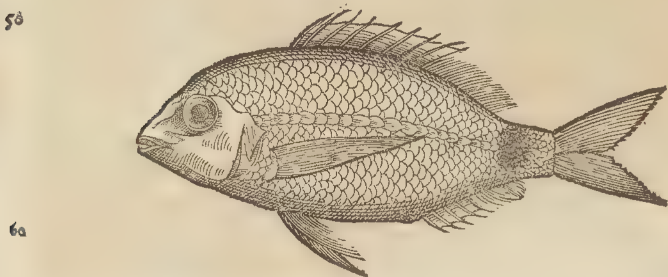
Carne eſt non ita molli, ſed ferè media, ſatis boni ſucci: ut aurata uel ſargus præparandus, Hęc Rondeletius. F

Gillius picium Venetijs uulgò dictum Melanderinum eſſe putat: Rondeletius ſcarum eſſe oſtendit.

MELANDRYS ſpecies eſt maximorum thynnorum, Pamphilo teſte: à quo melandrya ſalſamenta dicta. Vide ſuprà in Elacatene. Idem fortè Melanthynnus fuerit, de quo nũc dicemus.

MELANTHYNOS ſolus Oppianus nominat, pro piſcibus fortaſſe potiùs quàm pro beluis, Rondeletius. Ἐμ ᾗ μελανθύνωμ ζάμλεὲς γένος, Oppianus lib. 1. Halieut. inter cete: quibus tamẽ canes quoq;, & alios cartilagineos piſces magnos adnumerat, qui propriè cete nõ ſunt. Quod ad ſcriptionẽ, penultimã malim per ν, duplex ſcribere, & uocabulis diuiſis μέλαν θύνωμ. Cõijcio em̃ thunnorum generis hunc piſcem maximum eſſe: eundemq; alio nomine Melandryn dici, à colore nimirum nigricante. Vide Melandrys proximè retro.

DE MELANVRO, RONDELETIVS.

A COGNITO Sargo haud difficile eſt melanurum agnoſcere. Eſt enim, autore Hiceſio, ſargo ſimilis melanurus, & nominis ipſius ratio, melanuri ideam nobis proponit, ut ex caudæ nigra nota ſtatim ab alijs internoſcamus. At nota hæc illi cum alijs cõmunis eſt, nam ſparus & ſargus ὀῤῥοπυγόστικτοι ſunt, id eſt, in cauda notã habentes, quemadmodum melanurus, qua nota decepti multi eum à ſimilibus diſtinguere non potuerunt. Quare alia deſcriptione opus eſt, & alijs notis à reliquis ſecernendus. Ac primùm qui μελάνουρος Græcè dicitur, à Gaza Latinè oculata dicitur. Vtraq; appellatio apud Plinium reperitur libro 32. cap. 11. in catalogo piſcium. Melanurus, mæna, meryx, myllus, myſtus, murex, oculata, &c. Quo argumento moti quidam, diuerſos piſces eſſe cenſuerũt. Plautus (*in Captiuis*) ophthalmiam uocauit: Pernam, ophthalmiam, horæum, ſcombrum, trygonem, cetum: ut ophthalmia (*ophthalmias potiùs, ut anthias*) à melanuro diuerſa uideri poſsit. Ego uerò eundem piſcem eſſe exiſtimo. Neq; mirum cuiquam uideri debet, Plinium diuerſis nominibus piſcem hunc deſignaſſe, in alijs enim multis idem facit. Plautus autem quem alij melanurum à nigra cauda, ipſe ab oculorum magnitudine ophthalmiam appellauit, id eſt, oculatam, ſicuti & nunc Romani ochiado. Maſsilienſes oblado ex oculata, c, demendo & u, in b, mutandó. Nicenſes iblada, noſtri Monſpelienſes nigr' oil, id eſt, nigrum oculum. Omnes igitur ab oculis nomen poſuerunt, demptis Græcis qui à nigra cauda melanurum nominarunt.

Oculatam eundem melanuro piſcem eſſe.

C Is in litorum ſaxis & eorum locis arenoſis degit.

B Oculis eſt, habita ratione corporis, admodum magnis ex cæruleo nigreſcentibus, ore paruo, dentibus paruis, pinnis, caudæ forma auratæ ſimilis. Corpus ex cæruleo nigreſcit, cauda antequã in pinnas rubeſcentes deſinat, maculâ notatur nigrâ, à quâ & μελανούρου & ὀῤῥοπυγοστίκτου nomen habet, (*ut Athenæus ex Ariſtotele citat.*) Squamis tegitur latis, facilè deciduis. A capite ad caudam ducta eſt linea latior, ex ſquamis maioribus & rotundioribus, lineolis alijs frequentibus & nigris diſtincta, ob quas πολύγραμμος & μελανόγραμμος etiam dictus eſt. Huic hepar eſt magnum, à quo fellis ueſica pendet: uentriculus medius, cor angulatum: in uentre ueſica aëre plena, craſſa denſaq;. Palmi magnitudinem non excedit.

C D E Imbecillus eſt piſcis, ſed callidus, qui uel retibus, uel naſſa uix capiatur, à ciborum illecebris abſtinet, tranquillo mari in arena deſes quieſcit: perturbato tum, perinde ac ſi intelligeret à piſcatoribus mare non adiri, liberè ſpaciatur. Quæ Oppianus pulchre deſcribit:

Libro 3.

Οὐ μὲν δὴ μελάνουρον ἀχρίσεται, οὔτ' ἐνὶ κύρτῳ Ῥηιδίως ἀπατῶν, οὔτ' ἐν λινοεργέϊ κόλπῳ.

Haud facilè paruus melanurus fallitur arte, Nec curua capitur naſſa, nec retibus amplis.

Cætera ex ipſo autore petas. Aelianus eadem ferè prodidit. In Stabiano Campaniæ ad Herculis petram, inquit Plinius, melanuri in mari panem abiectum rapiunt: ijdemq; ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedunt.

Lib. 32. cap. 2.

F Melanurus ſecundum Hiceſium (apud Athenæum lib. 7.) minùs nutrit quàm ſargus, (*non parum tamen & ipſe nutrit, & ſargo quoq; minùs aſtringit:*) neq; ea eſt ſucci bonitate, neque tam ori gratus.

(C) Carne eſt molli, alga ueſcitur, ut ſcribit Ariſtoteles. Veſcitur etiam cœno, is deterior eſt. Qui in purioribus litoribus degit, & piſciculis ueſcitur (nam in uentriculo melanuri piſciculos ſæpe inuenimus) is magis probandus. Vt ſargus uel aurata paratur.

Lib. 8. de hiſto. animal. cap. 2.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Melanurus Græcis appellatus, Venetis Ochia, Genuenſibus Oia, Maſsilienſibus Oblada, & circa Niceam Auguyata uel Oyata, ab oculorum magnitudine, in Oceano Gallico perrarus, in Adriatico ac Mediterraneo frequentiſsimus eſt. Sunt Maſsiliæ qui Oilladigam uocare malint. Vulgus Romanum ab inſignibus oculis Ochiatam nominauit, ad diſcrimen Torpedinis oculatæ, quam Ochiatellam appellant.

B Piſcis hic latitudine, longitudine & corporis circino cum Dentali, Sargo, Aurata & Sparo conuenit. Longè diuerſus eſt à Melanderino. gerit enim Melanurus latas ſquamas, atque unicam in tergore pinnã, eſtq; gregalis & ſaxatilis. Dentes habet robuſtos, colorem ut Sargus: branchias utrinq; quatuor, aculeos in pinnis, quales Cantharo eſſe uidemus. Craſsitudine ac magnitudine eſt mediocri, neque ampliùs quàm unam uel ſeſqui libram uel duas ad ſummum pendet.

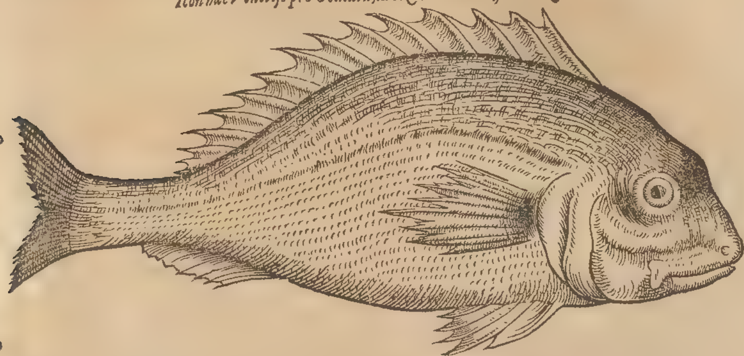
C Saxatilis eſt Melanurus (inquit Ariſtoteles) & prope litora in locis arenoſis, alga paſcitur, Coracino perſimilis.
(B)

COROLLARIVM.

A Si melanuros, oculata piſcis eſt, ut Theodoro placuit, uidereť erraſſe Plinius, qui paulò pòſt de oculata quaſi diuerſo piſce loquitur: ut alter eorum neceſſariò ſit lapſus, Hermolaus. Et rurſus, Oculatus is uidetur eſſe piſcis, quem Plautus Ophthalmiam appellauit. Plinius inter alios ex Ouidio piſces labrum cauda placentem nominat, corrupta (ut ſuſpicor) pro melanuro uoce. nam labrum pro piſce nemo dixit. labrax uerò lupus eſt, proximè ab eo nominatus. nec refert quòd hunc Ouidij piſcem ceu nouum Plinius proferat priùs quoq; ab eo nominatum, cùm in alijs etiam idem fecerit, uel obliuione, uel ignorantia, ut orpho & erythrino. Nominatur quidem ab Ouidio

ab Ouidio in eo quod extat fragmento laude insignis caudæ melanurus: at labrus nusquã. Rondeletius tamen labrum Ouidij (Plinij meliùs dixisset, aut corruptæ lectionis Plinianæ) chelonem è mugilum genere esse putat, quem Gaza labeonem transfert.

Icon hæc Venetijs pro Oculata, id est Melanuro, facta est.

Melanurum Massilienses Olhadam, hoc est oculatam corruptè: Siculi Ochiadam uocant, Gillius. In schedis meis reperio hunc piscem Siculis alibi okada, alibi marilia dici: posterius à melanuro corruptum uidetur: non memini tamen ubi hoc uel legerim uel audiuerim. Præterea Venetijs Ochiada uocari, eo sono quo nos Otschada scribimus atq; proferimus: alibi in Italia la Ochia. ¶ Oculata ab Anglis uocatur a Seebreme: (nos diceremus, ein Meerbrachsme,) ut Io. Fauconerus monuit. Ego nomen illud Meerbrachsme, pluribus eiusdem formæ piscibus attribui, inter Cyprinos ostendi. quamobrem distinguendi gratia melanurum (etsi rariùs puto in Oceano Germanico capi, sicut & in Gallico, Bellonio teste) uocari licebit nostra lingua, ein Brandbrachsme, à titionis extincti colore nigro. nam & uulpis genus quoddam ab hoc colore Brandfuchs denominant Germani: & cerui, Brandhirtz. & Græci quidam similiter à titione melanurum δαλὸν appellant, ut Hesychius & Varinus scribunt. Est etiam hepatus Aristotelis & Athenæi forma nõ admodum dissimilis melanuro, & macula ad caudam similiter atra insignis: quem suprà interpretati sumus, ein andere Meerbrachsmen art mit einem schwartzen flecken am schwantz/wie auch der Melanurus. Ab eo diuersus Aeliani hepatus est. ¶ Eliota Anglus melanurum interpretatur a Ruffe: qui piscis fluuiatilis est, non marinus ut melanurus. nos in Cernua fluuiatili (sic enim Bellonius appellat) de eo scripsimus: & in perca fluuiatili quædam addemus. Germani enim eundem piscem percam rotundam uocant, ein Kulparß. ¶ Sunt ex recentioribus qui mustelæ fluuiatilis genus, quod enneophthalmum uulgò dicitur, oculatũ uocitent, Germanici nominis imitatione.

Neapoli frequens est Melanurus, Romæ rarò conspicitur, Iouius. Ennius in carminibus, B
quibus qui pisces ubi præstantiores reperiantur explicat, melanurum quoq; nominat, citante Apuleio Apologia 1. sed codices nostri sunt deprauati, nec expressum regionis nomen. ¶ Melanderinum similem esse aiunt melanuro, Athenæus: apud quem Speusippus coracino quoq; melanurum comparat. Gillius Picios uulgò Venetijs dictos, (Rondeletius scari speciem facit,) sargis aut melanuris similes esse tradit. Aristoteles cùm de scaro mentionem facit, semper melanurũ illi coniungit, Iouius. ¶ Melanurus uarius est, & frequentibus guttis conspersus, non absimilis auratæ, Iouius. Laude insignis caudæ melanurus, Ouidius in Halieut. uocabulum laude simpliciter pro nomine accipio. Græci enim à cauda (à macula caudæ nigra) melanurum denominant. Laudare (inquit Macrobius 6. Saturn.) significat prisca lingua nominare, appellareq;. Sic in actionibus ciuilibus author laudari dicitur, id est nominari, (*nominatim citari*,) Budæus. Plura inuenies in Promptuario.

Melanuri Columellæ saxatiles sunt, & in petris stabulantur: Oppiano litorei, χθαμαλοῖσι τῷ' αἰγιαλοῖσι νέμοντα. Ouidius in Halieutico saxatilibus an pelagijs adnumeret dubitari potest. ¶ Alga C
uescuntur, Aristoteles. Timidissimi piscium Melanuri, suæ timiditatis testes habent piscatores. neque enim capiuntur nassa, neq; ad eam accedunt. Siquando uerò sagenam eis circunderis, imprudentes comprehenduntur. Iidem cùm placidum & quietum est mare, ad imam maris sedem in petris aut algis (in arenis, Oppianus lib. 3. unde nimirum Aelianus transcripsit) quiescunt, tegumentoq; proteguntur, quocunq; corpus occultari potest. Contrà cùm aduersa tempestas est, piscesq; alios uident in altitudinem ex fluctuum impetu descendere, hi tum (uniuersi, Oppianus) fiducia implentur, simul & ad littus appropinquant, & ad petras adnatant: atq; spumam super se fluctuantem, ipsosq; cooperientem, satis esse ad se tuendũ arbitrantur. Nescio quomodo

enim pernoſcunt, eo die, nocteúe cum feritas maris & immanitas efferueſcit, tum à piſcatoribus non adiri mare. Ac cùm maris tempeſtates ſunt, ex his uiuunt cibis, quos è ſaxis partim eruunt, partim è terra euellunt: nec tamen niſi ſordidis paſcuntur, & abiectis: quibus non facilè alius piſcis, niſi fame oppreſſus, ueſceretur. Cum maris tranquillitas uiget, in ſolo ſabulo pabulum inquirunt, hincq́ paſcuntur, Aelianus de animalib. 1.41. ex quo etiam Philes mutuatus eſt. ¶ Oppianus ἀδρανέας, id eſt infirmos hos piſces cognominat: & ἀναλκίδας, & οὐτιδανούς, eodem ſenſu: quòd & corpore puto imbecilli, & animo timidi ſint.

Cibus.

D Quàm timidi ſimul & cauti ſint melanuri, proximè in C. ex Aeliano ſcriptum eſt. ¶ Athenæus libro 7. nullo authore refert huiuſmodi prouerbium: Ἕπεται πέρκη μελανούρῳ: id eſt, Comitem ſibi ducit ſepia percam. Libro 10. ex Ariſtophane adducit: nec addit in quem ſenſum ſoleat uſurpari, niſi quòd conijcio dictum de improborum ſocietate. Apud eundem paulò inferiùs adducuntur hi uerſus:

φυκίδας, ἀλφηστήν τε, καὶ ἣν χοιρῖσιν ἐρυθρὸν Σκόρπιον, ἢ πέρκαισι παθηγητὴν μελάνουρον, Eraſmus Roterod. Qui primùm in eo errat, quòd melanurum ſepiam conuertit, deinde, ni fallor, in eo quoq́ quòd Athenæum hoc prouerbium ex decimo Ariſtophanis citare ſcribit. Ego apud Athenæum libro 7. Numenij tantùm uerſus iam recitatos adduci inuenio: & prouerbium Ἕπεται πέρκη μελανούρῳ, ſine authore: niſi quis ad Ariſtotelem referat, cuius librum περὶ ζωϊκῶν proximè nominarat. Idem Athenæus libro 10. in obſcuro quodam gripho Eubuli hæc uerba refert: Βουλομένῳ ἕπεται πέρκη μελανούρῳ. id eſt, Perca ducem ſequitur melanurum ſponte per æquor. Vnde conijcio familiaritatem quandam & cognationem naturæ his piſcibus inuicem intercedere. Vterq́ quidem ſaxatilis eſt, ut in iiſdem locis eos reperiri ſit ueriſimile. Et quoniam utriq́ à nigro colore inditum nomen eſt, nigrum uerò infauſti uel improbi ſignum ferè habetur: improborum hominum familiaritatem: uel uitium aliquod alterum natura ſubſequens, ut ebrietatem, libidinem uel contumeliam, ſignificare licebit. Περκνόν grammatici interpretantur, μέλανι κατάστικτον: περκάζειν, μελαίνεσθαι: περκαίνειν, διαποικίλλεσθαι. Legimus autem & πέρκας, αἰόλας τε καὶ γραμμοποικίλους εἶναι: & malanuros, μελανογράμμους, πολυγράμμους, καὶ ὀρροπυγοστίκτους. ¶ Melanurus piſcis admodũ temperans eſt, λίχνη δέ οἱ οὔποτ' ἐδωδῇ θυμήρης, Oppianus.

E Ad naſſam (κύρτον) melanuri non accedunt, capiuntur autem ſagena, Aelianus. Plinius hos piſces in Stabiano Campaniæ ad Herculis petram, ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedere prodit. ¶ Oppianus Halieut. 3. melanuros ſic capi ait: Cum mare tempeſtatibus agitatur, & hi piſces profunditate relicta circa petras oberrant, (ut in C. dictum eſt:) piſcator ſuper ſaxo prominente, ubi uel maximè furit mare, caſeum pani permixtum in fluctus diſpergit: donec melanuri complures huius eſcæ cupidi cõgregentur. Auertit autem corpus in obliquum, ne umbra ſui in aqua comparens piſcibus terrorem incutiat. Iis collectis à parua harundine exilem & ſimplicem lineam multis inſtructam exiguis hamis eadem refertis eſca, in æſtuantes maris undas demittit: illi adproperãt, & ſuum ſibi exitium glutiunt. Subinde autem ille, nunquam ferè quieſcente manu, è uorticibus hamos extrahit, ſæpe etiam uacuos. neq́ inter æſtus maris facile dignoſcit, piſcis ne aliquis hæreat, an temere ab undis agitetur linea. Quòd ſi quis hamo transfixus inhæreat, repentè extrahitur, ne dolo cæteri animaduerſo perterreantur. ¶ Eſca ad capiendos melanuros: Hepate caprillo hamos inducito. Inuenimus & eſcam aliam, qua utimur in mari tranquillo, aut dum capere uarios piſces eſt animus: eaq́ eſt ungula aſinina, aut caprilla, Tarentinus. Idem ad trachuros & melanuros capiendos: Vrticas (inquit) madefaciens ſucco uiridis coriandri: ex eiſq́ cum ſimila paſtas conficiens, utitor. ¶ Optimè ſaxoſum mare, nominis ſui piſces (id eſt ſaxatiles) nutrit: ut ſunt merulæ, turdiq́ nec minùs melanuri, Columella 8.16. de piſcinis loquens.

F Melanuri rationem auratam ſequi Diphilus teſtatur. Piſcium eorum qui ex media materia ſunt, (id eſt mediocriter alunt,) quibus maximè utimur, tamen grauiſsimi ſunt, ex quibus ſalſamenta quoq́ fieri poſſunt, qualis lacertus eſt: deinde qui quanuis teneriores, tamen duri ſunt, ut aurata, ſcarus, oculata, Celſus. Xenocrates melanurum ſtomacho gratum eſſe prædicat, probumq́ gignere ſuccum: & qui facilè digeritur, abundeq́ nutrit, atq́ haud difficulter excernitur, Vuottonus. Melanurum piſcem uilem habitum, & à ganeonibus non magni æſtimatum, Matron Parodus his uerſibus innuit: Πέρκη τ' ἀνθεσίχρως: καὶ δημοτικὸς μελάνουρος, ὃς καὶ θνητὸς ἐὼν ἔπετ' ἰχθύσιν ἀθανάτοισι. Hippocrates in libro de internis affectionibus, curationem præſcribens hominis laborantis tertio genere tabis: Quarto menſe (inquit) opſonia ei ſint caſeus & carnes ouillæ, &c. inter piſces autem abſtineat mugile, anguilla, & melanuro.

G Melanurus aſſus & comeſtus uiſum acuit: ius uerò eius colicos ſanat, Kiranides. Ex ophthalmia piſce, ſi oculus erutus fronti hominis appendatur, & ipſe uiuus dimittatur, remediũ ophthalmicis eſſe Volaterranus ſcribit. additq́ oculum piſci renaſci: & altero eum capi lumine, qui uiuentem non dimiſerit. Sed hoc de Myrone tradit Aelianus. Vide infra in Corollario de Murena mare circa initium.

H.a. Melanurus Græcè dicitur, id eſt nigricauda uel atricilla, Iouius. Meminit huius piſcis Artemidorus quoq́, Onirocriticôn 2. Aelianus dipſadem ſerpentem alio nomine melanurum uocari author eſt.

Melanurus ἀδρανὴς, ἄναλκις, οὐτιδανὸς, σώφρων, Oppiano: δειλότατος, Aeliano: δημοτικὸς, id est plebeius & uilis, Matroni Parodo.

Prouerb.

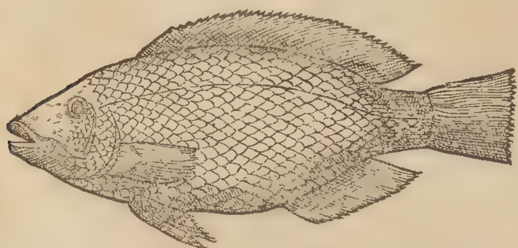
Inter Pythagoræ symbola hoc etiã legitur: Μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων: id est, Ne gustes ex ijs quibus nigra est cauda. Interpretatur Plutarchus in commentario de liberis instituendis, ne cõmercium habeas cum improbis, & ijs qui sunt nigris ac infamibus moribus. Tryphon grammaticus Græcus inter ænigmatis exempla hoc quoq; commemorans, interpretatur hoc modo: Ne mendacem sermonem protuleris. mendaciũ enim in extremis partibus nigrescit & obscuratur. Quidam (*recentiores, & harum rerum imperiti*) ad sepiam piscem referunt: qui atramento, quod in cauda gestat, semet occulit, Erasmus Rot. Monuit scienter Pythagoras, animal cauda nigra non attingendum: innuens esse declinandum uitium, cui succedat mentis nigredo, & uoluntatis conflictatio molesta: siquidem uitij facilitatem, uitæ mox miserabilis cõsequitur difficultas, Cælius Rhod. 25.33. Melanuros ne gustato: quod sic Græcè scribitur, Μὴ γεύεσθαι μελανούρων: Marsilius Ficinus, ut reor, (inquit Lilius Gre. Gyraldus) quòd illum fugeret Melanuros ex piscium genere esse, sic uertit: Ab eo quod nigram caudam habet, abstine: terrestrium enim deorum est. Secutus uidetur Marsilius Guarinum, in Plutarchi libello περὶ παίδων ἀγωγῆς similiter interpretatum. Guarinum & Marsilium est Erasmus in prouerbijs æmulatus, & Reuchlinus. Symbolum uerò sic Plutarchus explicat: Pythagoram eo monere uoluisse auditores suos, ne cum improbis commerciũ haberent. quare & Antiphanes poëta, suo ænigmate, ut diximus, à melanuro & mugile cauendum suasit, & nostri quoq; scriptores, malos & improbos, nigros & atros uocant. ut illud Catulli, Albus an ater. & Horatius: Hic niger est, hunc tu Romane caueto. Quidam pessimè ad sepiam referunt. quin & sepiam ipsam Melanuron uocatam, perperam autumant: quos inter Laërtij est interpres. Suidas certè, alijq; nonnulli, Melanurum piscis genus esse aiunt, à quo abstinendum quidẽ uoluisse Pythagoram: sed secretiore occultioreq;, eo quem suprà diximus, sensu, Hæc Gyraldus. Ego huius symboli explicationem apud Suidam nunc non inuenio: in Pythagoræ quidem mentione simpliciter eum ne quis uel erythinum, uel melanûrum, uel mullum ederet, acerrimè interdixisse refert. ¶ Melanurum aliquis ludẽs melampygum quoq; dixerit. Eubulus in Laconibus: -----οὐκ ὢν δέ με χολὴν ἔχειν; ὡς δ' ἠπάτῳ μοι διαλέγου. Ἐγὼ δέ γ' εἰμὶ τῶν μελαμπύγων ἔτι: tanquã & melampygus quidam piscis sit; allusione nimirum ad melanurũ facta. Melampygus alioqui pro homine duro, forti & seuero accipitur: ut leucopygus pro effœminato. Hepatus piscis felle caret, quod iracundiæ calcar est. quare mollem & lenem hominem, hepati instar, felle uacuum dixeris. Vide suprà in Hepato B. & Suidam in prouerbio, Μελαμπύγου τύχοις. ¶ Sequitur perca melanurum. Lege suprà in D.

MELYS piscis à Rondeletio numeratur inter ignotos ei. ego authorem à quo piscis ullus sic nominetur, iam non habeo. apud Plinium fortè alicubi talis aliqua uox deprauata reperitur. Tarentinus σμήλων piscium (sic enim nominat in genitiuo plurali) meminit.

MEMBRAS cum apuis est.

MENTVLA marina. Vide Pudendum marinum.

DE MERVLA, RONDELETIVS.

A ET APVD Græcos κόττυφος & auis & piscis nomen est, ita merula apud Latinos. Peritiores piscatores Merle uocant: nonnulli Tourd, non distinguentes turdum à merula: alij communi saxatilium nomine Rochau.

B Merula piscis est marinus, ex saxatilium genere, tincæ fluuiatili similis corporis habitu: colore ex indico nigrescente. maris color magis ad uiolaceum accedit: fœminæ ex uario nigrescit. os dentibus acutis & recuruis munitũ. Labris, oculis, pinnis, squamis reliquisq; partibus, saxatilibus alijs similis. hepate est magno, à quo fellis uesica pendet: intestinis latis, uentriculo longo, splene paruo, corde angulato: branchijs, alijs saxatilibus similis.

C Vescitur musco, alga, pisciculis, cancris, echinis paruis & integris, cuius rei testes oculati su-

mus;id enim aliquoties ex eius dissectione deprehendimus.

Color. Hæc de merula Aristoteles lib. 8. de hist. animal. cap. 30. Mutant (inquit) colorem pisces, qui merulæ & turdi appellantur, atq; etiã squillæ, pro anni temporibus ut aues quædam. Vêre enim nigrescunt, posteà candorem suum recipiunt. Quem Aristotelis locum sic intelligere oportet, ut turdi & merulæ suum quidem seruent colorẽ, sed magis exaturatus sit circa uer: æstate uerò magis diluitur, minusq; niger est. quæ causa est, cur pisces hos candidos fieri scribat. Idem de phycide, & mæna sentiendum.

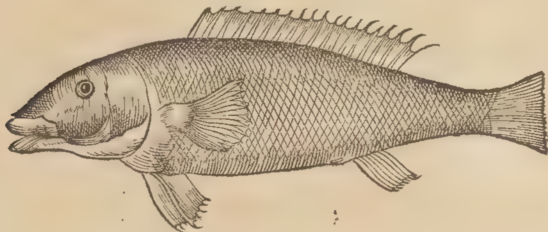
F Merula inter saxatiles laudata, inquit Plinius: carne est tenera & molli, facilis concoctionis, parum nutrit, & bonum succum gignit. Elixa febricitantibus saluberrima, si coquatur in sartagine farina conspergenda, ut partes contineantur.

Exhibere se ueram merulam. Quibus autem rationibus adducti piscem quem hîc depingimus, merulã esse existimemus, paucis dicemus, ut inde eorũ refellatur error, qui alium à nostro pro merula ostendunt, (*de Bellonio fortè sentit.*) *Indicus color.* Admonitum autem priùs lectorem uelim, ut meminerit à ueteribus colorem indicum, aut purpureum exaturatum, nigrum uocari, ut purpuram nigram, uiolam nigram; circæam flore nigro, qui tamen purpureus aut indicus est. Eodem modo nigram merulam dici putet. Iam uerò merulam piscem à similitudine coloris merulæ auis nomen accepisse nemo est qui negare posſit. At merula auis nigra est. Quare hunc nostrum piscem nigrum saxatilem merulam esse antiquorum constat. Quòd autem merula piscis nigro sit colore, testis est Numenius apud Athenæum. *Lib. 7.* γλαύκυ, ἢ ὀρφῶ (alibi, γλαύκους, ἢ ὀρφῶν) ἢ ἄλλον γλύ..., ἢὲ μελάγχρων (alibi, μελάγχρον) Κόσσυφον.

Huc accedit quòd hîc noster mutat colorem, est enim aliquando nigrior, aliquando minùs niger. Postremò ex saxatilium est genere, carne molli & friabili.

Merularum genus aliud. Aliud merularum genus inuenio quòd dorso est nigro, uentre indico, quibusdam partibus cæruleis, ut pinnis, cauda, & circa branchias. Non differt substantiâ à superioribus.

DE EADEM, BELLONIVS: QVI TAMEN ICONEM ALIAM, QVAM Rondeletius, exhibet: nescio an diuersi piscis. Suum enim Rondeletius tincæ fl. corporis habitu similem esse scribit: & suum Bellonius ab Italis tincam marinam appellari, &c. sed corporis species differt, ut apparet.

A Vulgaris Merulæ nomenclatura multò constantior, quàm Turdi esse uidetur. Nam piscatores maris Ligustici, Adriatici, & nostri quoq;, hoc est Mediterranei, ad unum, Merulam agnoscunt, quam cum Phycidibus etiam confundunt. Romani tamen inter cæteros unum sibi constituerunt piscem, quem proprio nomine Merlo nominarunt, sæpe etiam Canarellas, Canadellas & Phycides Merulæ nomine uocant. Merulam Itali æquè atque Phycidem Tincam marinam uocant.

B Vnicum non seruat colorem. Latiores habet, quàm Turdus, squamas: pinnã in tergore multis stipatam aristis, quæ autem illi sunt ad latera & sub uentre, hæ aculeo muniuntur, ut Turdus. Caudam non habet bifurcam. Cæterùm hoc unum mihi in Merulæ anatome dignum occurrit; quòd cùm hepar habeat album in duos grandes lobos partitum: fel tamen exerit tenui uasculo inclusum, & reuolutionibus duplicatum, cuius longitudo est sesquipedalis, quod nusquam nisi in hoc pisce obseruaui. Quanquam Aristoteles Hamiam (*Amiam*) recenseat uesiculam fellis habere, suo intestino pari processu annexam; sæpe etiã replicatam, reductamq; aliquatenus. Proinde Merula uertebras dorsi habet ualde crassas.

F Plinius medicus piscem aspratilem uocat. Idem, Dandi sunt (inquit) pisces Merulæ, Turdi aut Scorpiones epilepticis. Idem de diæta distemperantiæ hepatis, Merulam, Cossyphum & Ceredam (*Trallianus de hepatica dysenteria ex intemperie frigida scribens: Ex piscibus (inquit) dare conuenit, κόσσυφον, κηρίδα, κόσσυφον*) offerendos esse ijs, qui hepate sunt calidiore, recenset: sed ego eum pro Cossypho Turdum puto intellexisse, alioqui Merula & Cossyphus idem sunt.

COROLLARIVM.

A Merulam piscem Varro à colore quem referat (auis scilicet eiusdem nominis) ait appellari, Iouius.

uius. Merula mas est, uti Oppianus tradit (libro 4. Halieut.) turdus uerò, κίχλην uocant, fœmina, Vuottonus. Hoc quidem fortè nonnullis persuasit formæ similitudo, quæ facit ut hodieq; piscatores quibusdam in locis horum piscium nomina permutent. Terminatio quoq;, quæ in merula Græcis masculina est, in turdo fœminina (Latinis plerunq; contrá. etsi Lippius Oppiani interpres merulus masc. g. de pisce dixit, ut Apicius quoq; 9.9.) hanc persuasionem promouisse uidentur. Κόψυχος (malim per iota penultimam) de aue, κόσσυφος de pisce dicitur, Suidas: cum tamen proximè scripsisset: Κόψυχος, εἶδος ἰχθύος. Κόψιχος auis, quæ κόσσυφος à nonnullis dicitur: item piscis marinus, Hesychius & Varinus. Ego nomen utrunq; pro aue rectè usurpari puto: pro pisce uero κόσσυφον tantùm dici communiter, Atticè κόττυφον. ¶ Turdum & merulam Massilienses promiscuè Roquaudos (*ut & alios saxatiles*) uocitant: Hispani & Sardi adhuc utriusq; nomen Latinum retinent, Gillius. Merula turdo simillima est, nisi quòd merula nigrior est; quam, quoniã tincæ formam habet, tincam marinam Veneti cognominant, Massarius. Cauendum ne quis Merlu dictum à Gallis piscem (Merlucium recentiores quidam Latinè efferunt) pro merula accipiat. ¶ Germanicum nomen fingo, **ein Merlefisch / oder Amselfisch.** nam & in Gallia peritiores piscatorum Merle uocãt, similiter ut auem merulam, à cuius colore nomen idem nactus est *hic piscis*: & Germani inferiores pro aue eodem nomine utuntur. Sed magis placet, **ein Meerschlye**, id est tinca marina. quanquam & phycis quibusdam Italis eodem hodie nomine uenit: **ein andere Meerschlyen art.** ¶ Qui merulam Germanicè **Cressen** interpretantur, longè errant. is enim gobius fluuiatilis Ausonij est.

Saxatilium turdus & merula, in Ponto desunt, Plinius. Ennius in carminibus, quibus qui pisces ubi lautiores reperiantur, explicat: merulam quoq; nominat, citante Apuleio Apologia 1. sed codices nostri sunt deprauati, nec expressum regionis nomen. Pisces ex alio colore in alium mutabiles sunt, ut turdi, merulæ, &c. Aelianus. Κίχλη auis est, & piscis ποικιλόστικτος καὶ αὐτὸς· ὥσπερ ὁ κόσσυφος, μελανόστικτος, Varinus. Merulæq; uirentes, Ouidius. Merula colore est subobscuro, uiridante, Vuottonus. Κόσσυφος ἄιθων, id est nigricans, ab Oppiano cognominatur: Lippius ardens transtulit. Sunt & turdi subuiridi colore & frequentibus guttis, ut in uolucribus (eiusdem nominis) uidemus, uariegati atq; insignes: itemq; merulæ, coccyges (*cossyphi legendũ*) à Græcis appellatæ: quæ ab medio quodam colore inter atrum atq; subfuluum, merulis auibus assimilantur, Iouius. Inter nostras piscium picturas merula est, (quam cum alijs multis Dominicus Monthisaurus Veronensis medicus doctissimus, deq; bonis literis optimè meritus, ad me dedit,) tinca marina uulgò Italis dicta: cuius oculorum iris è fuluo rubescit. Pars corporis superior, partim indico uel nigricante, partim cœruleo & uiridante colore insignis est: inferior, laterum partem dico cum uentre, tota ferè lutea est, &c. Sunt qui iulidem piscem, cui dorsum è cœruleo uiret, & linea lata, flaua, angulosa per corpus medium tendit, &c. tincam marinam uocitent. B

Tincæ mar. nomen uagum.

Merulæ pisces saxatiles sunt, Aristoteles, Columella, Plinius. Merula domiciliorum & sediculorum loco in petris & cauernis stabulatur, Aelianus. Ouidius in Halieutico saxatilibus an pelagijs merulas adnumeret, dubitari potest. ¶ Ex obuijs quiddam gustatura merula, primò tentat & premit, deinde iacere sinit: uidensq; hoc idem non palpitare, & iam mortuum esse, comedit, Aelianus. C

Merularum marium quisq; (inquit Aelianus) cum fœminis multis complexu uenereo iungitur. Quod ego genus matrimonij, luxuriosum: multarumq; esse studiosum, delicatorum ad res uenereas dicerem esse Barbarorum: Et ut ioco aliquis de re seria dixerit, Medicam aut Persicam uitam. Omnium autem pisciũ est maximè zelotypus in hoc genere mas, cum semper aliâs, tum maximè cum eius uxores pariunt. Cum enim parturiendi doloribus eæ tenẽtur, domi quiescũt: mas autem, tanquam maritus, foribus incubans, cauet ne extrinsecus insidiæ inferantur, metu paruulorum. Videtur is nondum genitos amare, metuq; paterno motus, his timere: & totos dies in eorum custodia permanet, nihil gustans, cura ipsum alit. Sub crepusculum uespertinum (Nocte, Oppianus) intermittit hanc custodiendi necessitatem, cibumq; exquirit. Singulæ uerò coniugum, quæ sunt intus, siue sint in partus doloribus, siue iam enixæ cubent, algas multas in cauernis, & circum petras ad uictûs comparationem reperiunt, Hæc ille ex Oppiani quarto Halieut. ut apparet. Vide mox in E. Sargi & merulæ pluribus gaudent fœminis: canthari & ætnæi, singulis, Oppianus. Zelotypiam merulis, ut capiantur, causam esse, referemus nunc in E. D

Experiens piscator cum insidias Merulæ molitur, hamum plumbo degrauatum, & Squilla magna implicatum deijcit: & mox submouet lineam, excitans & exacuens piscem in prædam. Squilla uerò mota speciem quandam sui præbet ingressuræ in cauernas Merulæ: quod quidem hæc capitaliter odit. Quamobrem cum id fieri sentit, inuadit, existimans eam hostem esse: non enim tum cibus curæ illi est, cumq; Squillam (dentibus) compresserit, discedit, cibo præstabiliorẽ & antiquiorem curam uigilandi ducens. Fœminæ uerò quandiu marem uident propugnantem, domi manent, formamq; tuendæ familiæ seruant. Cum uerò perijt, eæ præ mœrore acquiescere nequeuntes, errant. eas enim tristitia foras educit, tumq; capiuntur. Quid ad hæc poëtæ dicunt, Euadnen Iphidis filiam & Alcestin Peliæ dudum nobis gloriosè lugentes? Hæc Aelianus ex Op E

piani Halieuticorum quarto, unde hîc etiam uersus aliquot recitare libet.

Κίχλην merulam fœminam nominat.

Ἔξοχα δ' ἐκ πάντων νεπόδων ἀλγεινὸν ἔρωτα　Κόσσυφος ἀθλεύει, κίχλης * δ' ὑπὸ δ' αἰεὶ ἦτορ
Οἴστρῳ τε, ζήλῳ τε, βαρύφρονι δαίμονι θύων.　Κοσσύφῳ οὔτ' εὐνὴ μία σώνομος, οὐ δάμαρ οἴη,
Οὐ θάλαμος. πολλαὶ δ' ἄλοχοι, πολλαὶ δὲ χαράδραις　Κεκλιμέναι κεύθουσιν ἐφέστια λέκτρα γυναικῶν:
Τῇσιν ἀεὶ παννῆμαρ ὑπὸ γλαφυροῖσι μυχοῖσι　Κίχλαι ναιετάουσιν, ἀλίγκιαι ἀρτιγάμοισι　Νύμφαις.
Porrò merula mas περὶ νύμφαις　Μοχθίζει δύσζηλος ἀειφρέροισι πόνοισι.
Νυκτὶ δέ οἱ βρώμης τε μέλει, καὶ παύεται ἔργων　Τυτθὸν ὅσον φυλακῆς ἀζηχέος. ἀλλ' ὅτε κίχλαι
Ὃν τόκον ὠδίνωσιν, ὁ δ' ἄχετα τῆμος ἀΐσσει　Ἀμφιποθητρομέων: ὠθεῖ δ' ἔρχεται ἄλλοτε ἄλλην
Εἰς ἄλοχον. Et mox cum de Assyriorum similiter multas uxores habentium zelotypia dixisset:
Ὣς οὐδὲν ζήλοιο κακώτερον ἀνδράσιν ἄλγος.　Ὣς καὶ τὸν δύστηνον ὑπήγαγε κόσσυφον ἄτη
Δμηθῆναι. Tum de captura eorum, ut iam ex Aeliano retulimus, canit.
Κίχλαι δ' εὖτε θάνῃ φρουρὸς πόσις, ἐκτὸς ἴσσαι　Γλάζονται θαλάμων, ξυνὸν δ' ἕλον αἶψα πότμον.

Saxosum mare optimè saxatiles pisces nutrit, ut sunt merulæ turdiq́, Columella de piscinis loquens libro 8. cap. 16. Et mox cap. 17. Turdi complura genera, merulasq́, &c. includemus.

F　Philotimus apud Galenum libro 3. de alim. facultatibus, merulas piscibus molli carne præditis adnumerat, qui faciliùs quàm alij pisces conficiantur. Ibidem Galenus: Inter saxatiles (inquit) scarus excellere suauitate creditur: post hunc merulæ ac turdi. Apud Athenæum etiam merulas Mnesitheus & Diocles carne molli esse scribunt. & hic quidem μαλακοσάρκους simul & πετραίους σὺν κοσσύφοις facit: ille distinguit, his uerbis: Τούτοις δὲ (τοῖς πετραίοις) ὅμοιόν ἐστι γένος τὸ καλούμενον μαλακόσαρκον, κίχλαι, καὶ κόσσυφοι, καὶ τὰ ὅμοια. ἔστι δὲ ὑγρότερα μὲν ταῦτα ἐκείνων, πρὸς δὲ τὰς ἀναλήψεις ἀπόλαυσιν ἔχει πλέω. τὰς μὲν κοιλίας καὶ τὴν γένεσιν ὑπακτικώτερα ταῦτ' ἐστὶν ἐκείνων, διὰ τὸ ὑγρότερον, &c. ¶ In epilepsiæ curatione: Ex piscibus (inquit Trallianus) exhibeantur qui superfluitate uacant, ut merula, scorpius. Idem in hepatica dysenteria ex intemperie frigida, è piscibus commendat turdum, merulam, &c. præcipuè uerò mullum. Turdi & merulæ in aquatilium genere non eam habent saporis nobilitatem, quam auibus eiusdem nominis ueteres attribuêre: siquidem & turdi admodũ insulsi sunt: & merulæ, ut Athenæus ait, difficillimè concoquuntur: in quarum conditura Archestratus cum caseo, maloq́ granato (*rhoë, ῥοῖ, qui acini sunt, uulgò sumach dicti. ῥοιὰ uerò malus punica est.*) & sale atq; oleo, silphium admiscuit, Iouius. Sed primùm is non uerè ex Athenæo refert merulas difficilè concoqui: & nos iam ex Galeno facilis concoctionis eas esse docuimus, cùm & saxatiles & mollis sint carnis. deinde hoc etiam falsò, quod ex Archestrato eorum condimentum refert: Id enim Athenæus libro 7. ex Dorione, non cossypho, id est merulæ: sed coccygi, id est cuculo attribuit: unde Iouium coccygem & cossyphum confudisse apparet: ut in A. quoq; notauimus: hancq́ ipsius, non librarij culpam esse. ¶ Adrianum papam merula pisce quanquam uili, maximè delectatum, accepi uel legi nescio ubi. ¶ In merulis (ius:) Liquamen, porrum concisum, cuminum, satureiam, passum, uinum mixtum facies aquatius, & ibi merulos coques, Apicius 9. 9.

H　Merulæ Philologia inter aues est.

Epitheta.　Viridans. Virens, Ouidio. ¶ Μελάγχρους, Numenio. Αἴθων & δύσζηλος, Oppiano.

DE (MERYCE, ID EST) RVMINALI PISCE, RONDELETIVS.

AZA ruminalem piscem nominant, qui Græcè dicitur μῆρυξ ab Aristotele libro nono cap. 50. de Histo. animal. Μηρυκάζει δὲ τὰ μὴ ἀμφόδοντα, οἷον βόες, καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες. τῶν δὲ ἀγρίων οὐδὲν πω συνῶπται, ὅσα μὴ συντρέφεται ἐνίοτε, οἷον ἔλαφος. αὕτη δὲ μηρυκάζει, πάντα δὲ κατακείμενα μηρυκάζουσι μᾶλλον. μάλιστα δὲ τοῦ χειμῶνος μηρυκάζουσι, τά τε κατ' οἰκίαν τρεφόμενα, σχεδὸν ἑπτὰ μῆνας τοῦτο ποιεῖ: τὰ δ' ἀγελαῖα, καὶ ἧττον, καὶ ἐλάττονα χρόνον μηρυκάζει, διὰ τὸ νέμεσθαι ἔξω. μηρυκάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια, οἷον οἵ τε μῦες οἱ Ποντικοί, καὶ οἱ ἰχθύες, καὶ (*malim ὡς quàm καὶ*) ὃν καλοῦσιν ἔνιοι ἀπὸ τοῦ ἔργου μήρυκα. Quæ sic cõuertit Gaza: Ruminant quæ superiore dentium ordine carent, ut boues, oues, capræ. Ex feris nullum adhuc ruminare constat, præterquàm ea quæ aliquando cum hominibus exigunt, ut ceruus: hunc etenim ruminare planum est. Iacent potissimùm quum ruminant omnia: & hybernis præsertim mensibus solent ruminare. septem ferè mensibus hoc faciunt, quæ intra tectum aluntur. gregales leuius minusq́ temporis ruminant: quoniam foris pascãtur. Sunt etiam ex dentatis utrinq; nonnulla quæ ruminant, ut mures Pontici, & piscis quem ab ea re ruminalem quidam appellauêre. Sed horum postrema pars à Gaza perperam mihi uidetur esse conuersa: sic enim uertendum fuerat: Ruminant & quædam utrinq; dentata animalia, ut mures Pontici, & pisces quidam, & qui ab ea re μῆρυξ uocatur, id est, ruminalis, si uerbum uerbo reddere uoluerimus: ut μῆρυξ diuersum sit animal à piscibus ruminantibus, quanquam in quo animantium genere numerari debeat, mihi adhuc sit incertum. Hæc ut uera esse credam, facit Aristotelis ipsius authoritas, qui duobus in locis tradit ex piscibus omnibus scarum solum ruminare. prior est, *Lib. 2. de histo. anim. cap. 17.* in quo de piscium uentriculo uerba facit: Μίαν γὰρ καὶ ἁπλῆν ἔχουσι, διαφόρους δ' ἐν τοῖς σχήμασιν, ἔνιοι γὰρ πάμπαν ἐντεροειδῆ ἔχουσιν, οἷον ὃν καλοῦσι σκάρον, ὃς δὴ καὶ μόνος ἰχθὺς δοκεῖ μηρυκάζειν. Ventriculus ijs unus & simplex, sed figura uaria est, ut ei quem scarum uocant; qui & ruminare solus piscium creditur.

Alter est: Δοκεῖ δὲ καὶ τῶν ἰχθύων καὶ ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν, ὥσπερ τὰ τετράποδα, μόνος. Scarus unus inter pisces ruminare quadrupedum ritu uidetur. Quæ cùm ita sint, secum ipse pugnaret Aristoteles, si præter scarum piscem alium esse diceret qui ruminaret: ut necesse sit, uel ruminalis piscis nomine scarum intelligi: uel ruminalem, aliquod aliud animal esse, ex eorum numero quæ utrinque dentata sunt, tamen ruminant. *Lib. 8. de Hist. animal. cap. 2.*

COROLLARIVM.

Meryx, Μῆρυξ, penanflexum, per ypsilon in ultima, ut κῆρυξ. nam apud Hesychium non rectè per iôta scribitur: Μήρικος, ἰχθύος. Vuottono, ut Rondeletio quoque, ex Aristotelis uerbis incertum adhuc uidetur in quo animalium genere numerari debeat meryx. Mihi omnino piscis uidetur, isque non alius quàm scarus: de quo Aristoteles de partib. animalium 3.14. Piscium (inquit) generi dati sunt dentes: sed serrati, propè dixerim, omnes. genus enim quoddam exiguum est quod non serratos habeat dentes: ut qui scarus uocatur, qui unus & ruminare meritò ob eam rem creditur.

METRIDIA. Vide Matriculi.

MILES, ut recentiores quidam uocant, genus ceti est. (Vide suprà ceti genus descriptum inter cete noui orbis à Ludouico Romano, pag. 254.) Vel potiùs testudinis: Albertus Zytyron & Barchora barbaricis nominibus uocat. Quære infrà in Testudine.

MILVVS. Lege Lucerna.

MINVTAL, genus condimenti ex rebus minutim concisis, autore Apicio. Fiebat inter cætera marino pisce, liquamine, oleo, uino, porris, & coriandris. Hesternum solitus medio seruare minutal Septembri, Iuuenalis Satyr. 14. Hinc exit uarium coco minutal, Martialis libro 11. Grammaticus quidam nostri seculi (Rauisius Textor, si bene memini) minutal interpretatur piscem maximum: quem Apicius (inquit) addito liquamine, oleo & uino condiebat. Minutal de piscibus uel isicijs describit Apicius 4.3

MITVLORVM historia, suprà est inter Conchas diuersas.

MONACHI maris dicti sunt quia caput habent ut monachi recenter rasi: coronam desuper rasam & candidam: & circulum in modum crinium super loca aurium: faciem tamen non habent prorsus similem homini: quia n. sum habent pisci similem, & os naso continuum. Cæterùm inferior corporis pars, piscis speciem gerit. Hoc monstrum homines in litore ambulantes libenter allicit, & coram eis super aq as ludit. quòd si hominem admirantem appropinquare uiderit, appropinquat etiã ipsum: & si qua potest, hominẽ rapit & trahit in profundum: sicque carnibus eius satiatur, Author de nat. rerum. Plura lege suprà inter homines marinos. *Monachus monstrum.*

EST & piscis monachus ab Alberto dictus, capito fluuiatilis Ausonij, ut conijcio: de quo suprà in C. elemento diximus. Piscis monachus (inquit) numen (Mône legendum puto) uel Klane (*uox uidetur corrupta*) lapidem habet in capite. Et alibi: Palatum carnosum & molle habet piscis carnosus fluuialis, qui à Germanis monachus uocatur: unde multi uidentes & tangentes hunc piscem, putant in palatum diuisam esse linguam ipsius. Et rursus: Pisces quidam in fluuijs Germaniæ & Galliæ, duas habent mandibulas mobiles in gutture, unam ad dextrum, alteram ad sinistrum latus sub branchijs, motu inuicem opposito. & hi mandibulis tantùm illis (*intrinsecus*) dentati sunt, ore edentuli: sicut barbellus, & piscis qui uocatur monachus, & carpo, & uindosa. Et in Catalogo piscium: Nasus piscis est in Danubio, sed tenuior, naso ualde crasso. Vide suprà in Capitone fl. pag. 216. sub medium. *Monachus piscis.*

MONEDVLAE pisces, Gaza interprete, sunt qui ab Aristotele κολίαι dicũtur: fusinei, siue gregales, semel anno pariunt Subeuntes Pontum capiuntur, exeuntes autem minùs. Optimi in Propontide sunt antequàm pariant, Aristoteles. Reliqua protulimus suprà in Colia, pag. 304.

MONOCEROS est monstrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias (pisces & naues aliquas, Albertus) penetrare potest, ac destruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc clementia creatoris humano generi prouidit: quia cum tardum animal creatum sit, naues eo uiso possunt effugere, Author de nat. rerum. Nos suprà inter Cetos diuersos, pag. 247. monocerotem belluam mar. ex tabula Septentrionali Olai Magni depictam, forma (ut apparet) fictitia, dedimus.

DE MORMYRO, RONDELETIVS.

ΜΟΡΜΥΡΟΣ uel μόρμυλος à Græcis dicitur, à Gaza mormur, hodie à Romanis mormillo, à Venetis mormiro. Massiliæ & in toto Liguriæ sinu mormo: in Gallia Narbonensi morme, in Hispania marmo nuncupatur. Nostri ichthyopolæ quandoque synagridem pro mormyro uendunt, qui admodùm frequens apud nos non est, sed Romæ & Neapoli frequentissimus. A

Piscis est marinus, litoralis, auratæ similis, sed corpore minùs rotundo, compresso, capite longiore, rostro acutiore & magis compresso; ore medio, dentibus paruis, colore argenteo. Lineas habet transuersas à dorso ad uentrem, nigras uel pullas æqualibus spatijs distãtes; quarum prima B

maior, altera minor, & sic deinceps. quibus sargo similis est, & pinnis et aculeis dorsi, et
Lib. 1. cauda. Ob has lineas dicitur ab Oppiano ὁ μορμύλος αἰόλος ἰχθύς, id est, uarius: quod non satis rectè expresſit interpres, & picto mormylus ore. neq; enim in ore, sed in lateribus pictus est. (*Hæc priùs etiam Gillius notârat.*) Re-
In Halieutico. ctiùs Ouidius, qui pictas mormyras dixit. Squamas habet, quæ facilè excutiuntur, dorso est ex albo cæruleo, uentre argenteo. Internis partibus ab aurata non multùm differt. Branchias quaternas habet, cor angulatum, uentriculum paruum & album, intestina alba, peritonæum nigrum, hepar rubrũ, splenem nigrum.

F Carne est molli, præhumida, lutum olen-
(C) te, uescitur enim terræ excremẽtis, luto, cancellis, loliginibus paruis. Quare nisi coctus in sartagine, uel craticulâ, non est edendus: non immeritò igitur neq; apud ueteres fuit, neq; apud nos est in pretio: quicquid dicat
Lib. 7. apud Athenæum Hicesius, mormylum esse τροφιμώτατον, id est multum nutrire. Rectè uerò apud eundem Archestratus:

Μόρμυλος αἰγιαλεὺς, κακὸς ἰχθὺς, οὐδέποτ' ἐσθλός.
Mormylus est prauus piscis, non utilis ullo
Tempore, litoribus gaudet.

C Parit æstate.

E Difficiliùs à piscatoribus capitur. eâdem
Lib. 3. enim arte qua lupus utitur, teste Oppiano. Nimirum effossa arena se occulit ad uitanda retia.

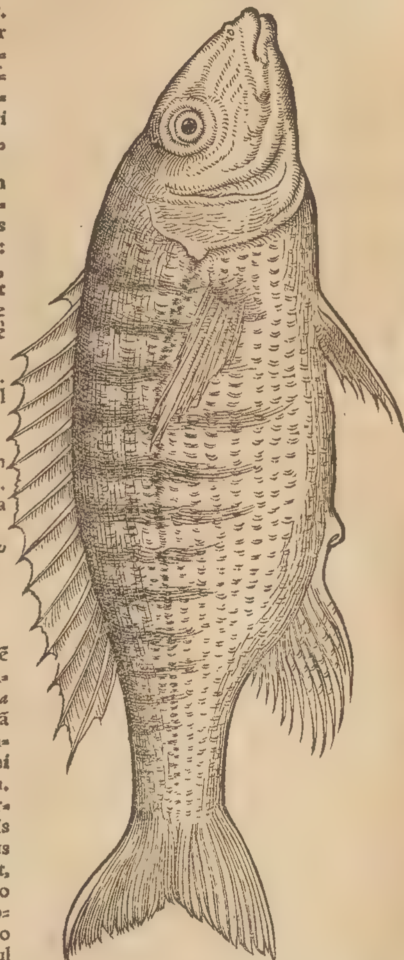
Τοῖα δὲ τεχνάζει καὶ μορμύλος, εὖτ' ἂν ὄϊ ἄγρην
φράσσηται προπεσὼν, ὁ δὲ δύεται ἐν ψαμάθοισι.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Veteres à marmoreis maculis & eiusdẽ albedine Mormyro aut Mormylo nomẽ indiderunt: (*sed hoc ueterum nemo scribit: & marmarum, non mormyrum dici oporteret à marmore:*) quã appellationem uulgus adhuc retinere comperio: nam & Byzantini Mormyrum nominant. Theodorus Gaza uertit Mormurum.

B Eadem ferè esset ei cum Melanuro corporis compositio, nisi longior esset, & denis lineis transuersis suggillaretur. Melanurus prȩtereà oculos multò maiores habet: caput, ut Erythrinus. Corporis autem constructio aliquantum ad formam Mænæ accedit. Totus Mormylus lacteo, aut, si mauis, argenteo colore nitet, sed eius caput potisſimùm refulget: Melanuri autem color magis opacus est. Labia habet carnosa, squamis pellucidis ac tenuibus conuestitur. Salpa & Mormylus pictorum epitheton obtinuerunt. hoc tamen inter se distant, quòd Salpa rectis pingatur lineis luteis: Mormylus uerò, duodecim (*denis paulò antè dixerat: & in Rondeletij icone, denæ tantùm apparent: nostra quidem pictura Venetijs expressa, quatuordecim ostendit*) subnigris transuersis super albisſimum corpus in cinereum opacum declinantibus. Labium superius in modum tubi, ueluti in calua insertum habet: dentes exiguos, exertos, in maxilla superiori deinceps dispositos: in inferiori non item. Continuam tergoris pinnam duodecim aculeis communitam ostendit posteriori parte inermem. Eius cauda bifurca est: laterum pinnæ in acutum desinentes. Linea quæ latera intersecat, ab angulo branchiæ incipit, & (ut in Boope) arcuata ad caudã perducitur. Huius oculi parui sunt, paulò altius ad ceruicem siti; caput quoq; longiusculum. Si quispiam

Figura hæc non Rondeletij est, sed nobis adumbrata Venetijs. Ea quam Rondeletius ponit, denticulos labris diductis ostendit: & à superiore labio perbreuem sursum eminentem cirrum. Bellonius angustiorem hunc piscem pingit, nec satis latitudinis proportionem seruat.

quispiam rictum eius contempletur, ossicula duo utrinque protendi conspiciet, & linguam albam ac breuem. Cor illi situm est inter anteriores pinnas, trigonum: Peritonæum nigerrimum, ut Salpæ: Hepar utcunque magnum, stomachum ambiens. Pylorus (quod miror) sine apophysibus comperitur. Tres habet intestinorum reuolutiones. Lienem in latere sinistro exiguum, nigrum.

Conchas, Tellinas, Channas, Carides, & omnis generis pisciculos edit; quod idem Trigla fa- C
cit; sed Trigla (ut iam diximus) integras deglutit; caret enim dentibus.

COROLLARIVM.

Mormyrus, ab Ouidio mormyr genere fœminino dicitur. Epicharmus in Nuptijs Hebæ A
μύρμαν appellat, (nimirum à recto μύρμας) nisi fortè is alius piscis est, his uerbis: Χελιδόνάς τε, μύρμας τοί τε (aliâs μυρμίαι, υἱοί τε, legerim μύρμαι τ', οἵ τε) κοιλίαν (fortè κολιῶν, quia mox etiam scombros nominat) μέζονές ἐντι: Καὶ σκόμβρων ἀτὰρ τωνθυννίλων γε μήονες, (locus uidetur corruptus,) Athenæus. ¶ Μορμύρειν de aqua æstuante (*cum murmure & sonitu, per onomatopœiam*) dicitur, ut apud Homerum Μορμύρων ἀφρῷ, de Oceano murmurante & simul spumam agente. (*Vide Lexicon Varini.*) Deriuatur autem ab hoc uerbo μορμύρος piscis, (*nescio qua ratione:*) fortè & μορμὼ, unde μορμολύκειον dictum. sicut à uerbo μύρειν ἢ μύρεσθαι, μύραινα, Eustathius in Iliad. Σ. Et rursus in Iliad. Φ. Fluuij (inquit) ἁλιμυρήεντες, (id est, marisoni) cognominantur à poëta, οἱ ἐν τῇ ἁλὶ μυρόμενοι, τουτέστι μετὰ ἤχου ῥέοντες, quòd cum sonitu in mare profluant, suis scilicet ostijs: uel ut usitatiùs (& asperiùs) aliquis dixerit, μορμύροντες. nam à μαίρειν uerbo, fit μαρμαίρειν: sic à μύρειν fit μορμύρειν: unde & piscium licet genere diuersorum nomina μύρος ac μορμύρος deducuntur. Hæc ille. Sed animaduertendum quòd μύρος, μύρειν, μύρε- Μύρος.
σθαι, μυεῖος, μύραινα, & μορμύρω, ypsilon suum semper producunt. ---- πολὺ δ' ῥόος ὠκεανοῖο Ἀφρῷ μορμύρων ῥέεν ἄσπετος, Homerus Iliad. σ. Et Iliad. ε. Στῆ ἐπ' ὠκυρόῳ ποταμῷ ἅλαδε προρέοντι Ἀφρῷ μορμύροντα ἰδών. Et Iliad. α. Οὐλομένην (μῆνιν) ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε. Videtur autem & μυεῖος παρὰ τὸ μύρεσθαι deduci Eustathio teste. Et Iliad. τ. ---- πολέες δ' ἀμφ' αὐτὸν ἑταῖροι Μύρονθ', ἐν δ' ἐν τοῖσιν ἐφίστατο δῖα θεάων. Auratis muræna notis, Ouidius, &c. At in mormyro corripitur ypsilon. Τοῖα δὲ πεχνάζει καὶ μορμύλος, εὖτ' ἂν ἕλῃ ἄγρην, Oppianus. Et rursus, ---- καὶ μορμύλος αἰόλος ἰχθύς. Μόρμυλος αἰγιαλεὺς, κακὸς ἰχθὺς, οὐδέποτ' ἐσθλός, Archestratus. Sed obijci potest quòd in carminibus ultima per lambda scribatur: Ouidius quidem in mormyres produxit penultimam: Et rarus faber: & pictæ mormyres, & auri, &c. Videtur autem meliùs semper paroxytonum hoc nomen scribi, ut Eustathius habet, & Oppiani codex. quòd si quis dubitet, legat quæ suprà in Cordylo annotaui, pagina 358. Hoc quoque non omittendum μορμύρος duplici rhô magis propria & primaria ratione dici uideri, μορμύλος uerò propter euphoniam, & uitandæ asperitatis soni gratia. ¶ Massilienses et Ligures Mormurum: alij non modò literati, sed etiam rudes appellant Mormylum, Gillius. Rustice marmur dicitur, Niphus Italus. ¶ Germanicè circunloquemur, ein Meerbrachsmen geschlecht. est enim auratæ similis piscis, &c. inquit Rondeletius. eademque esset cum melanuro corporis composito, nisi longior esset, Bellonius. est enim in eo piscium genere, quos bremas marinas Germanicè (Meerbrachsmen) ceu communi nomine appello, lōgior proportione, minusque latus. Vel uno uocabulo nominabimus ein Malbrachsmen, quoniam pictas Ouidius cognominat mormyres. uel ein Marmelbrachsme. nam corpus eius albissimum esse, & lacteo argenteoue colore nitere (maculis tantùm seu lineis transuersis exceptis) marmoris instar, Bellonius scribit.

Mormylus in dorso peracutos habet aculeos. per eius utrunque latus lineæ nigræ transuersæ à B
dorso ad uentrem decurrunt, Gillius. Piscis est marinus, omnibus notus, paruus, Kiranides.

Litoralis est, Archestratus. In litoribus uictitat ex arena, & ijs quæ in arena proueniunt, Op C
pianus. Ouidius mormyras saxatilibus uel pelagijs adnumerare uidetur: neutrum probè, opinor. ¶ Aestate pariunt, Aristoteles.

Mormyri uerriculis & plagulis capiuntur, Plutarchus. ¶ Polypos inescabis, mormyris tenui E
bus circa robustum quid uinculo deligatis, Tarentinus interprete Andrea Lacuna. Græcè legitur, Ζωτικείῳ μορμύρους ἀράδους δήσας περὶ εὔτονόν τι. Lacuna pro ἀράδους fortè legit ἀραιὸς. Idem Tarentinus ad carabos escam præscribit huiusmodi: ubi mormyrum ad forte quid alligaueris, purpuras decem cum oleo contundito: & musci pauxillum mandens inspuito in saxum, piscibusque fruēris. Vide suprà in Locusta E.

Mormylus uocabulum esse dactylicum in A. docuimus. Μορμύρος in carmine apud Græcos H. a.
non reperio: quod rhô duplicis asperitatem fortè uitarint poëtę. Ouidius tamen pictæ mormyres dixit penultima longa.

Μορμύλος αἰόλος, Oppiano. Αἰγιαλεὺς, Archestrato. Pictæ mormyres Ouidio. Epitheta.

In medio lapide mormyrum piscem (sculpe,) & reclude in pyxide ferrea, & submitte oculum g.
uel corculum (gemmam) mori arboris sursum respicientem, & gesta. Proderit ad hæmorrhoides omnes, & ad anum, ad hæmoptoicos, & sanguinem narium, &c. Kiranides lib. 1.

DE MVGILVM GENERALI NOMINE ET DIFFERENTIIS, RONDELETIVS.

Mugilum generale nomen, alijs cephalus, alijs leuciscus: Aristoteli cestreus.

Libro 7.

Ibidem.

QVANQVAM mugiles & frequentissimi, & uulgo notissimi sint pisces, tamen in horũ generibus distinguendis non minorem affert difficultatem appellationum uarietas, quàm in thunnis & Pelamydibus, alijsq́ multis. Sunt enim qui κέφαλον genus mugilũ omnium siue marinorum siue fluuiatilium constituunt, ut Galenus lib. 3. de Aliment. facult. Alij λευκίσκον. Athenęus: Ἱκέσιός φησι, τῶν δὲ καλουμένων λευκίσκων πλείονα εἶναι εἴδη. Hicesius ait leuciscorum plures esse species. Galenus uerò leuciscum fluuiatilem tantùm mugilem facit. Aristoteli lib. 5. de hist. cap. 11. κέφαλος species est, quæ cum alijs κεστρέως nomine continetur. Ἄρχονται δὲ κύειν τῶν κεστρέων οἱ μὲν χελῶνες, τοῦ ποσειδεῶνος, καὶ ὁ σαργῖνος, καὶ ὁ μύξων καλούμενος, καὶ ὁ κέφαλος. κύουσι δὲ τριάκοντα ἡμέρας. Decembri mense concipiunt, ex cestreis, chelones, sarginus, & qui myxon uocatur, & cephalus. Gerũtq́ diebus tricenis. Alibi: Ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν πλὴν κεστρέως, μάλιστα δὲ οἱ γόγγροι. ὁ δὲ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι. Mutuò se uorant omnes præter cestreũ, maximè uerò congri. Cephalus uerò & cestreus (*addo in uniuersum, id est omnes eius species, inter quas & cephalus est*) soli omnino à carne abstinent. Hîc rursus cephalum à cestreo distinxit Aristoteles. Non defuerunt qui mugiles etiam γλαυκίσκους uocauerint, sed perperam, cùm λευκίσκους legere oporteat.

Lib. 8. de histo. anim. cap. 2.

Mugilum species diuersæ.

Hæc de nomine generis. Nunc de eiusdem formis. Mugilum multæ sunt formæ autore Hicesio apud Athenæum libro 7. Alij enim sunt κέφαλοι, quos Gaza capitones, nostri cabotz appellant. Alij κεστρεῖς, mugiles uertit Gaza. Alij χελῶνες, Gaza labeones interpretatur. Alij μυξῖνοι, Gaza mucones. χελῶνες etiam βάκχοι nominantur. Aristoteles loco paulò antè citato cestreis, chelonem, sarginum, myxonem, cephalum subijcit. Alio loco cephalum à quibusdam chelonem uocari scripsit. Dorion libro de piscibus mugilis marini species duas fecit κέφαλον καὶ νῆστιν. Ab Oppiano duę solùm species numerantur. Κεστρεῖς αὖ, κέφαλοί τε, δικαιότατον γένος ἅλμης.

Lib. 8. de Hist. cap. 2.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Cùm tanta nominum uarietate res ipsas ita implicatas uiderem, ut longè obscuriores redderentur, piscatores aliquandò consului, ut de mugilum generibus certior fieri possem. Horum igitur alij duas duntaxat mugilum species esse affirmabant, unam eorum quos cabotz uocant, alteram samez. Alij capitones cùm senuerint in mugiles mutari aiebant, samez in eos quos uergadelles uocant. Cùm uerò ex hac disquisitione nihil proficerem, ad rei ipsius diligentem considerationem, locorumq́ qui in optimis autoribus ea de re extant collationem, confugiendum mihi esse putaui, ex quibus (*Hicesio præcipuè*) collegi mugilum omnino quatuor esse genera, reliquas differentias non rerum sed nominum esse. Primùm igitur genus eorum est, qui κεστρεῖς siue νήστεις dicuntur, à nostris samez. Alterum eorum qui κέφαλοι à capitis magnitudine, à Latinis capitones, à nostris cabotz. Tertium eorũ qui μύξωνες siue μύζωνες siue μυξῖνοι, à Liguribus maxons. Quartum eorum qui χελῶνες, à nostris chaluz nuncupantur. Eosdem autem esse qui & κεστρεῖς & νήστεις dicantur declarat parœmia κεστρεὺς νηστεύει: Cestreus ieiunat: cuius meminerunt Suidas & Athenæus ex Aristotele. Chelones βάκχοι etiam dicti sunt teste Hicesio apud Athenæum loco anteà citato: ὀνίσκοι quoq́, id est, aselli, βάκχοι dicti sunt teste eodem Athenæo. Sunt etiam myxones bacchi siue banchi nuncupati. Plinius de felle piscium loquens: Item Banchi quem quidam myxona uocant. Sunt & cestrei plotes appellati. Athenæus: Καλοῦνται δὲ οἱ κεστρεῖς ὑπό τινων πλῶτες, ὥς φησι Πολέμων, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ποταμῶν. καὶ Ἐπίχαρμος ἐν Μούσαις οὕτως αὐτοὺς ὀνομάζει. Sunt & murænæ πλωταὶ dictæ teste Archestrato.

Mugilum genera 4.
1. Cestreus & νῆστις idem.
2. Cephali.
3. Myxones.
4. Chelones.

Chelones, aliàs Bacchi.

Bacchorum nomen inconstãs.

Vide etiam infrà in Chelone.

Banchi, Myxones.

Cestrei Plotes.

Ἰταλίαν δὲ μεταξὺ τοῦ στενοκύμονα πορθμὸν — Ἡ πλωτὴ μύραινα καλουμένη, ἄν ποτε ληφθῇ, — ὠνοῦ.

Supersunt alia duo nomina, quæ species mugilum ab alijs distinctas non efficiunt, sed uel epitheta sunt, uel synonyma, περαίας καὶ σαργῖνος. Περαίας, quem translitoranũ interpretatur Gaza, est idem qui & κεστρεὺς & νῆστις dictus est: legendumq́ potiùs περαίας quàm περαῖος uel φοραῖος, ut apud Athenæum citantem locum Aristotelis legitur. Locus est huiusmodi: Ἔστι μὲν ὁ κέφαλος, ὃν καλοῦσί τινες χελῶνα, πρόσγειος: ὁ δὲ περαίας, οὐ βόσκεται δὲ ὁ περαίας ἢ μύξαν τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ, διὸ καὶ νῆστις εἶναι ἀεί. Capito, quem alij labeonem uocant, litoribus gaudet, alter (eiusdem generis) translitoranus est, qui non nisi mucore uescitur suo, quamobrem semper ieiunus est. Quòd si quis hunc cum myxino eundem esse uelit non repugno, præsertim cùm dicat Aristoteles muco tantùm suo uesci. Σαργῖνος uerò, si mugilis species est, eundem esse cum ieiuno existimo. Aristoteles enim quum mugiles aliquot locis recenset, tribus, scilicet myxoni, cheloni, cephalo, sarginum ieiuni loco annumerasse uideri potest, cestreo pro genere posito. quibus in locis pro σαργῖνος mendosè σάργος in uulgaribus nostris codicibus legitur, emendationemq́ nostrã cùm de sargo ageremus comprobauimus, ad quem locum prolixitatis uitandæ causa lectorem remitto.

Περαίας, idẽ qui cestreus et νῆστις

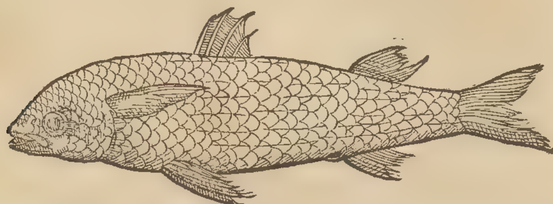
Sarginus, idem qui νῆστις.

Quare ad quatuor tantùm species, mugiles omnes optimo iure reuocabimus. Primus mugil erit κέφαλος, capito. Alter cestreus, qui & νῆστις, & βάκχος, & περαίας (*atqui in sequentibus περαίαν myxoni eundem facere uidetur*) & σαργῖνος dictus est. Tertius χελὼν, labeo. Quartus μύξων siue μύζων siue μυξῖνος. Hi omnes in mari marinisq́ stagnis nascuntur. Sunt & fluuiatilium non pauciores differentiæ. Iam de marinis ordine dicemus.

DE CEPHALO, RONDELETIVS.

A QVI Κέφαλος à Græcis dicitur, Romæ & in tota ferè Italia seruata eâdem appellatione cephalo uocatur. A nostris seruato eodem etymo cabot, quasi capitatũ dicas. Capite enim magno, crasso,

crasso, latoque est. Vnde Euthydemus teste Athenæo dictum esse ait ὅτι τὸ βαρυτέραν τὴν κεφαλὴν ἔχειν. Galli mullet uocant.

Degit Cephalus maximè in marinis stagnis & fluminibus, squamosus est. Cubiti magnitudinem aliquando superat. Capite est maiore, latiore, sed breuiore quàm reliqui mugiles. Branchiæ huic sunt quaternæ: ossea earum opercula, tumida. Oris scissura magna, sed in uentrem descendens. Os sine dentibus, labra tenuia. Oculi magni, mucagine quadam tenui obducti, palpebram esse diceres. Lineæ nigræ, à branchijs ad caudam extenduntur, minùs quàm in labeone euidentes. Dorsum latum, nigricans, uenter candidus. Pinnæ ad branchias duæ: totidem in uentre, minores. A podice una. In dorso duæ; altera ex aculeis constat: altera aculeis caret, ad caudam spectans. Peritonæum nigro colore perfusum est. Hepar cùm fellis uesica paruum, tanquam manu uentriculum amplectens. Fel rufum siue flauum, aqueæ consistentiæ. Ventriculus longè alius est quàm in carniuoris piscibus. carnosus enim est, densusque instar uentriculi auium, foris planus, intus rugosus, figurâ uerticilli uitrei, quod mulieres fusis appendunt. Ventriculi appendices magnæ, crassæ. Intestina in gyros acta. In ijs latet splen. Cor angulatum. Sub pinna locus aëre plenus. B

Non solus capito, sed etiam alij mugiles mense decembri concipiunt, geruntque utero tricenis diebus. Stagna nostra ingreditur: in illis parit & hybernat perlibenter. quoniam à carne omnino abstinẽs, limo, aquaque dulci uescitur: quibus stagna abundant, ob flumina subeuntia, & terræ purgamenta. Carne uerò omnino non uesci demonstrat uentriculi figura. Est enim uentriculus rotundus, parum capax, ut ne pisciculum quidem exiguum capere possit, in quo prẹter mucum nihil unquam reperias. Vnde Pausanias πηλοῦς uocat. Et Aristoteles: Capitones omnes limo pascuntur, quo fit ut grandes (*non grandes, sed graues, βαρεῖς*) & sordidi sint. Piscem nullum omnino uorant. Et quamuis in limo uersari soleant, efferunt sese aliquando, urinanturque, ut corporis sordes abluant. C *Arist. lib. 5. de Hist. anim. cap. 11.* *Lib. 8. de Hist. cap. 2.*

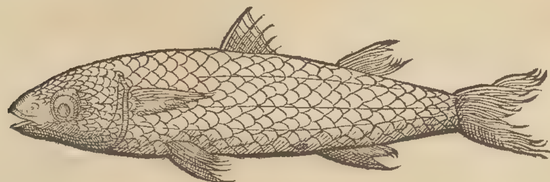
Aestate magis lutum olent. Hyeme & uère magis probantur: quippe cùm stagna æstate exiccentur salsioraque fiant, minoremque dulcis aquæ copiam contineant. Tum igitur limo putrescente nutriuntur, marinique longè sunt præstantiores. Hicesius apud Athenæum capitones cæteris mugilibus præfert. Commendantur apud nos qui prope montem Setium capiuntur in ea stagni parte quæ Tau uocatur. Locus enim saxosus est, profundus, sine limo, multæque ac puræ aquæ marinæ capax. Optimi sunt, & qui in insula Martegue nuncupata capiuntur. Insalubres admodùm qui Massiliæ & in omnibus Ligusticis portubus, maximè prope magnas urbes, ut Genuã, Neapolim, & in ostio Tyberis. Omnium deterrimi qui Venetijs. Illic enim in aqua, stercoribus, omnique sordium genere referta degunt. Marini suauitate saporis reliquis præstant. In marinis stagnis educati pinguiores sunt, sed ferè insipidi. Fuuiatiles magis insipidi, magisque putredini obnoxij. In nostro stagno quotannis ferè circa Decembrem tanta mugilum captura est, ut salire necesse sit, & toti Galliæ Narbonensi suppeditare: Idque peropportunè, quoniam mox insequitur tempus quo sublatis carnium obsonijs, solis piscibus est uescendum. In meliorum autem inopia salsamentum hoc boni consulimus, iuxta ueterum prouerbiũ: Ἂν μὴ παρῇ κρέα, σαρκίον ὡς ταρίχῳ. id est, Si non adsint carnes, salsamento contentos esse oportet. Ex salsis igitur optimi sunt qui pinguissimi, sed si diutiùs seruentur, fiunt rancidi. Fiunt à nostris piscatoribus mugilum ὠὰ τάριχα, id est, oua salita, & exiccata seruantur, quæ à bibacibus magno emuntur: deiectam enim appetentiam excitant, sitim proritant, uinique gustum iucundiorem reddunt: uulgus botargues appellat. Recens capito editur in iure albo coctus, cui uice anethi porrique, ciues nostri apij folia inijciunt: rustici cepis, allijsque condiunt. Editur etiam assus in craticula, oleo, omphacioque conspersus, aut in sartagine frixus. Farina bene subacta & pista conclusus additis suauibus aromatis optimus est, & ob pinguem humiditatem satis diu asseruatur. F *Oa taricha.* *Apparatus.*

Cæterùm etsi aqua dulci capitones & reliqui mugiles delectentur, tamen à copiosioribus imbribus lædi certum est. Excæcantur enim facilè, mortuique interdum capiuntur. Id quod non solùm imbrium copiæ, sed etiam frigiditati adscribendum crediderim. Lapides enim habent in ca- G

pite, maximéque in litoribus degunt.

D Capito adeò stupidus est, ut capite occultato totum corpus latere putet, autore Aristotele lib. 8. de hist. animal. cap. 2. (*Non de capitone priuatim: sed de cestreo, id est mugile, sicut Plinius quoq; eo in loco id tradit Aristot.*) Sic animantes omnes quæ multùm humidæ, parum calidę, magnoq; capite sunt, stupidas hebetesq; esse uidemus, ut de illis id dici posśit: O quale caput, & cerebrum non habet.

DE CESTREO, RONDELETIVS.

A VT succi bonitate, ita ordine cephalum sequitur κεστρεὺς: qui mugil à Gaza Latinè dicitur, à nostris same dictus est. Cestreus à cestro, quia teli modo publica Atheniensium pœna intret adulteros: est enim cestron missilis genus, quod Latini uiriculum (*nam & terebram uulgò ita dicimus*) uocant: Hæc Hermolaus. Et κέστρον, inquit Suidas, genus erat teli Persico bello inuenti. Caue autem cestreum cum cestra confundas, etsi à cestri missilis figura utriq; nomen positum sit: ille enim à capitis, hæc à rostri figurâ, utrâq; figuræ teli simili, nuncupatur.

In annotat. in cap. 11. lib. 15. Plinij.

B Cestreum cephalo similem omnino, imò eundem esse diceres, nisi capite esset minore, & acutiore, lineasq; à branchijs ad caudam ductas breuiores haberet. Hepar illi ex albo rubescit, fel aqueum est. Caro mollior, laxior, minùs candida, minusq; pinguis quàm cephalo. Gulam habet; in appendicem longam desinit uentriculus, cum intestinis semper inanis. Lapides habet in capite, quod ex Dorione profert Athenæus: τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ κεστρέως ἐχῖνον, σφόνδυλον ὀνομάζει. Qui locus ut intelligatur, sciendum echinum hîc pro lapillo echinata specie accipi, id est aspero: quemadmodum etiam echinus præter alia significata partem fræni significat, orbiculum scilicet echinatum, quo coërcetur equus contumax. Huiusmodi lapidem σφόνδυλον appellat Dorion à similitudine uerticilli, quo mulieres fusos aggrauant: id enim est Græcis σφόνδυλος uel σπόνδυλος: nã utrunq; dicitur. Inde etiam partes spinæ dorsi σπόνδυλοι nominantur. Sed & calculus ęneus, quo suffragia sua Athenis iudices dabant spondyli uocabantur, ut est apud Iulium Pollucem.

Echinus.

C Muco solùm & aqua uescitur cestreus, qua de causa ieiunus uocatur. Hinc parœmia, κεστρεὺς νηστεύει, cestreus ieiunat, quæ uel de famelicis & uoracibus dicitur: (*ut annotauit Erasmus,*) unde & qui fame oscitant κεστρεῖς dicuntur, & κεστρεύειν, (*fortè κεστρῖνοι, ut Athenæus & Eustathius habent: uerbum κεστρεύειν nondum reperi*) quod conuicium olim in Athenienses iactum tradit Hesychius, uel de ijs qui uitam innocuam agunt, & ab inferendis iniurijs abstinent, nec ullum emolumentum ex sua innocentia ferunt, in qua sententia est Athenæus: quoniam piscis hic & cephalus minimè carniuori sunt, neq; mutua deuoratione uictitant, nihil enim huiusmodi in eorum captorum uentriculo intestinisq; reperitur: neq; animantium carne pro esca ad hos capiendos utuntur, sed offa panis, autore Aristotele. Ventriculi enim figura, dę qua proximo capite diximus, piscium, aut aliarum huiusmodi escarum deuorationi repugnat.

Cestreus ieiunat, parœmia.

Lib. 7.

Lib. 8. de histo. animal. cap. 2.

B Deniq; os ipsum nullis munitum dentibus, quicquid dicat Erasmus in explicatione prouerbij Cestreus ieiunat. Nam mugiles omnes dentibus carere αὐτοψία ipsa conuincit. Quamobrem locus ille Athenæi corruptus est, quem ex Aristotele citat: Ἐν δ' ἄλλοις φησὶν Ἀριστοτέλης, ὁ κεστρεὺς καρχαρόδους ὢν, οὐκ ἀλληλοφαγεῖ, ἅτε δὴ οὐδ' ὅλως σαρκοφαγῶν: id est, Aristoteles ait, cestreum, serratis dentibus cùm sit mutua deuoratione non uictitare, utpote qui carniuorus omnino non sit. At neq; cestreo neq; mugili cuipiam Aristotelem dentes tribuisse comperias. Locus uerò quem citare uidetur Athenæus, est huiusmodi. Ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν πλὴν κεστρέως, μάλιστα δὲ οἱ γόγγροι. ὁ δὲ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι. ubi dentium nulla planè mentio. Cùm enim mugiles carniuori minimè sint, quid dentibus opus est?

Mugilum nulli dentes esse.

Lib. 7.

Lib. 8. de hist. animal. cap. 2.

D Plato teste Athenæo Cestreos appellauit ἀσίτους, id est ieiunos. Eandem ob causam Oppianus iustíssimos. Cæterùm horum innocentia ab inimicis minimè tuta est; deuorantur enim mugiles à lupis, uiuuntq; etiam sublata cauda, ut refert Athenæus ex Aristotelis libro de animalium moribus & uita. Idem etiam Aristoteles libro 9. cap. 2. de Hist. animal.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

His omnibus atq; adeò sibijpse repugnare uidetur Aristoteles, quum ait: Λαίμαργος δὲ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἐστὶν ὁ κεστρεὺς, καὶ ἄπληστος. διὸ ἡ κοιλία περιτείνεται· καὶ ὅταν ᾖ μὴ νῆστις, φαῦλος. Maximè omnium piscium

C. De cibo & uoracitate ipsorum.

piscium gulosus est cestreus, & insatiabilis, quare uenter distenditur: & quando ieiunus non fuerit, iners est. Verùm si istud attentiùs expendas, nedum non repugnans, sed maximè superioribus consentaneum esse intelliges. Cùm enim Mugiles nihil solidi cibi capessant, neq; etiam si uelint, is in uentriculum influere posit: necesse est omnino, ut uel limum uel mucum, uel aquam subinde ingerant atq; intrudant, quo refici sustinerięq; posint: quoniam quæ liquida sunt, citiùs permeant nutriuntq;, ac uelocius excernuntur. Quare frequentiùs cibum sumere coguntur, qui huiusmodi uescuntur cibis, sicuti & ij qui lubrica sunt aluo. Contra quæ crassa, densa ac solida, tardiùs pertranseunt: hærentq; diutiùs ac firmiùs, atq; dissipatu difficiliùs nutrimentum partibus corporis suppeditant. His igitur qui uescuntur, diutius famem ferre possunt. Quæ certiora sunt, quàm ut longiore oratione demonstrari debeant. Quemadmodum uerò gulosos insatiabilésque mugiles efficit cibus liquidus frequentissimè ingestus, ut mucus uel aqua: ita etiam salaces, ut opinor, ob flatuum, quos is cibus gignit, copiam. Plinius lib. 9. cap. 17. Mugilibus tanta salacitas, ut *Salacitas.* in Phœnice & in Narbonensi Prouincia coitus tempore è uiuarijs marem linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare, eademq; linea retractum, fœminæ sequantur ad litus: rursusq; fœminam mares partus tempore. Hac libidinis ueluti esca, ad mugiles capiendos utuntur piscatores: quam capiendi rationem descripsit Oppianus lib. 4. ἁλιευτικῶν.

Parit mugil maximè qua flumina ingrediuntur in mare. Mugil inter primos partum accelerat, inquit Aristoteles: parit enim hyeme. Vehementi motu cietur cestreus, donec pepererit: à partu quiescit. Amnes subit, testibus Aristotele, Strabone, Galeno, Plinio. Idem nos experientia docet. Nam in Garumna, Rhodano, Sequana, Ligeri capiuntur. C *Lib. 5. de hist. anim. cap. 17.*

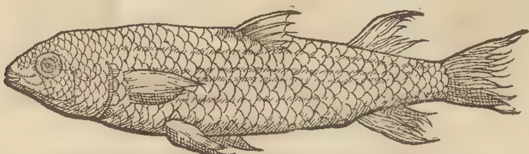
Magna mugilum copia, in stagno nostro capitur: quod etiam annotauit Plinius, quo loco narrat, quonam pacto homines cum delphinis mugiles piscentur. Et nos uidimus mugilum luporumq; capturam uno retis iactu centum aureis coronatis uænisse. E *Lib. 9. cap. 8.*

Quin & saltu retia aliquando transilijsse uidimus. hac enim ratione euadunt, & uitæ suæ consulunt, quod etiam eleganter descripsit Oppianus: D *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.*

Κεστρεὺς μὲν πλεκτῇσιν ἐν ἀγκοίνῃσι λίνοιο
ὕψι δ' ἀναθρώσκει λελιημένος ὕδατος ἄκρου
ὁρμῆσαι, βουλῆς δὲ σαόφρονος οὐκ ἐμάτησε:
ῥηϊδίως ὑπεράλτο, καὶ ἐξήλυσε μόροιο.
εἰλόμενος, δόλον οὔτι παρίδρομον ἠγνοίησεν.
ὀρθὸς ἄνω σφενδόνην, ὅσσον σθένος ἅλματι κούφῳ
πολλάκι γὰρ ῥιπῇσι καὶ ὕστατα πείσματα φελλῶν

Ventriculus mugilum (*nam & ipse ad concoctionem iuuandam, cum animal sit insatiabile, modo auium uentriculi compositus & crassiusculus est*) in cinerem redactus, & in cibo sumptus, uentriculi exoluti uires non minùs reficit, quàm uentriculi gallinarum pellis interna. Corroborat enim, & redundantem humiditatem absumit. Idem præstat in furno siccatus, ablutusq; uino albo & aqua absinthij uel menthæ. Elixus in uino, & ex aceto sumptus uomitum compescit. Idem efficiunt intestina sublato pingui. Nam omne pingue uentriculum laxat. Lapides in cerebro reperti aduersus nephritidem ualent. (*Inueniuntur in banchi piscis capite ceu lapilli. hi poti ex aqua calculosis præclarè medentur, Vuottonus.*) Fel aduersus oculorum suffusiones, estq; minùs acre quàm pastinacæ, draconis aut scorpij fel. G

DE MYXONE, RONDELETIVS.

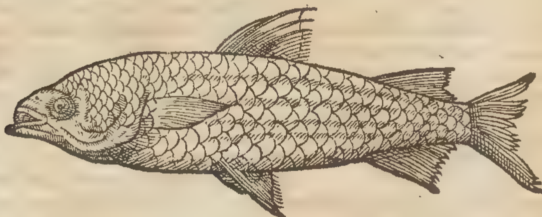
MVCONEM quem à muco appellauit Gaza, eadem ratione Græci uocant μυζόνα, siue μύξωνα, siue μύξινον, à nomine μύξα, quæ nihil aliud est quàm mucus, & pituitosus humor. Galenus in commentarijs in Aph. Hippocratis: Ἀθροίζεται πολλάκις ἐν τοῖς ἄρθροις χυμὸς φλεγματώδης, ὃν ὀνομάζει μύξαν. Aceruatur sæpe humor pituitosus in articulis, quem μύξαν nominat. Aristoteles: Οὐ βόσκεται δὲ ὁ περαίας, ἢ μύξαν τὴν ἀπ' αὐτοῦ. (*Nos hæc uerba aliter legimus, etsi eodem sensu.*) Peræas muco tantùm suo pascitur, (unde huic pisci nomen.) (*Superiùs peræam eundem cestreo & nestidi facit: hîc myxoni eundem facere uidetur.*) Plinius Græcam uocem retinuit: nam myxona uocat. Prouinciales & Ligures ⁊ axon. Nostri communi uocabulo muge. A *Libr. 6. aphor. comment. ultimo.* *Lib. 32. cap. 7.*

Sapore succiq; præstantia capitoni & cestreo postponit Hicesius apud Athenæum. Ἄρισοι δὲ εἰσιν οἱ κέφαλοι, καὶ πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πρὸς τὴν εὐχυλίαν: δεύτεροι δὲ εἰσι τούτων οἱ λεγόμενοι κεστρεῖς, ἥσσονες δὲ οἱ μύξινοι. Caue autem ἥσσονες referas ad corporis magnitudinem: certum enim est hîc succi bonitatis collationem fieri, non quãtitatis. Est enim myxon cestreo omnino similis, sed magis mucosus, F *Libro 7.* (B)

capite minùs acuto, carne magis glutinosa. Easdem partes internas habet quas cestreus.

A *Bacchus.* Bacchum uocatum fuisse priùs diximus, fortasse quia caput quodammodo rubescat circa labia & branchiarum opercula, soleantque bacchos ebriosos uocare: uel quia natando, huc illucque temere feratur ebriosorum more. *Ibidem.* Locus est Dorionis apud Athenæum. διαφόρων τε φησὶ κεφαλῖνον, ὃν καὶ βλεψίαν καλοῦσι. *Cephalinus & Blepsias.* qui quidem locus cùm me diutius torsisset, neque de eo certi quicquã ab ullo extorquere potuissem, uenit tandem mihi in mentem βλεψίαν mendosè legi, cùm nusquã alibi uocabulum hoc pro pisce reperias, neque ulla ratione ab aspectu mugilem ullum βλεψίαν possis appellare. Quare μύξινον dici κεφαλῖνον crediderim, quòd cephalo capitis magnitudine ferè par sit, eoque minus acuto quàm cestreus, & pro βλεψίαν legendum βλεννὸν uel βλεννώδη, id est, inertem uel mucosum. *Lib. 8. de usu part. cap. 6.* Idem enim significat βλέννα quod μύξα, ut scribit Galenus: Μεγάλη δὲ πίστις τῆς ἀραιότητος τοῦ κατ᾽ αὐτὰ τὰ μόρια σκεπάσματος, καὶ ἡ πολλάκις γινομένη τῶν ἄνωθεν περιττωμάτων ἀθρόα κένωσις, ἃ δὴ βλέννας μὲν οἱ παλαιοὶ καὶ κόρυζαν ὀνομάζουσι, μύξας δὲ οἱ νεώτεροι. Non absurdè igitur βλέννος uel βλεννώδης (hic piscis) à βλέννα, ut μύξων à μύξα dici poterit. Si quis tamen certiora, & huic Athenæi loco accõmodatiora adferre potuerit, libenter ei assentiar.

DE CHELONE, RONDELETIVS.

A ΧΕΛΛῺΝ siue χελλὼν Græcis, Labeo Latinis, Ouidio labrus, (*Vuottonus etiam an labrus Ouidij Chelon sit, dubitat. nos suprà in Melanuro ostendimus, labrum inter Ouidianos pisces apud Plinium, perperam pro melanuro legi*) nostris chaluc.

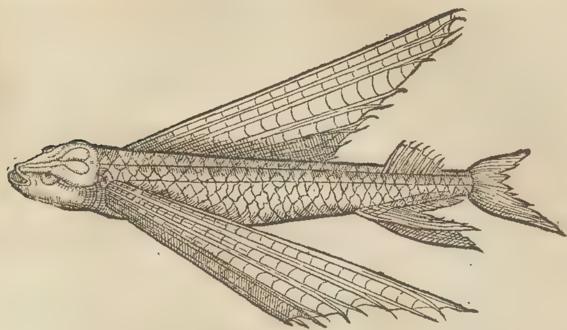
B Piscis est cephalo similis, capite paulò minore, oculis prominẽtioribus, sine pellicula illa molli, ueluti pituita concreta, quam ueluti palpebram habet capito. Lineas nigricantes à branchijs ad (A) caudam æqualibus spatijs distantes, protensas habet, unde uergadelle à quibusdam uocatur. Labra crassa, spissa, prominentia, unde χελλῶνος & labeonis nomen. Partes internas capitoni similes habet, nisi quòd capitonis fel magis flauescit.

C Limo uescitur, nec admodum pinguescit, ut cestreus. Quamobrem ieiuni epitheton non solùm cestreo, sed etiam reliquis mugilibus conuenire potest; omnes enim à carne abstinent.

F Labeo, quantùm ad succi bonitatem suauitatemque attinet, omnibus posthabetur. Hicesius apud Atheneum, Καταδεέστεροι δὲ πάντων οἱ χελλῶνες. Omnium infimi sunt labeones. Quod uerò sequitur οἱ λεγόμενοι βάκχοι· εὔχυλοι δέ εἰσι σφόδρα, καὶ οὐ πολύτροφοι, καὶ εὐέκκριτοι: si ad chelonas, qui & bacchi dicuntur, referas, locus constare non potest. si enim chelones omnium deterrimi sunt, qui fieri potest, ut sint & boni succi & excretu faciles? Quare sic legendus locus uidetur. *Bacchi.* Καταδεέστεροι δὲ πάντων οἱ χελλῶνες, οἱ δὲ λεγόμενοι βάκχοι, εὔχυλοι, &c. ut alij, scilicet uel capitones uel myxini dicantur bacchi. Nam autore Plinio myxones dicti sunt banchi: qui quamuis capitonibus cestreisque postponantur, tamen non sunt deterrimi, ut labeones, sed satis boni succi & excretu faciles. Quanquã bacchi uel banchi nomen in plures competere in superioribus ostendimus.

DE MVGILE ALATO, RONDELETIVS.

Ordinis ratio. POSSET mugil alatus siue uolans, cum hirundine & alijs uolantibus depingi & describi. Sed quia & corporis figurâ, & uictus ratione planè mugil est: ideo mugilibus alijs subiunxi. Delatus est ad me frequenter ex ea parte maris nostri, quæ Rhodanum excipit. *A. Hirundo mar.* Misit etiam ad me aliquando Franciscus Valeriola, uir optimus, & medicus doctissimus, pro hirundine marina, quòd se extra aquam efferat uoletque. Neque me latet Romæ etiam pro hirundine haberi & Rondola uocari: quem uerò pro hirundine exhibebimus miluum credi & uulgò dici miluo. Sed *Libro 7.* hæc falsa sunt, & à ueterum sententia aliena. Nam Speusippus apud Athenæum similes esse ait, cuculum, hirundinem, mullum, ut clariùs ostendimus in Hirundine. Quare cùm isti à nobis hîc depicto pisci nulla planè sit cum cuculo, aut mullo similitudo, sed planè mugil sit, & figurâ & uictus ratione, longissimis pinnis, quas alas uocant, solùm additis, mugilem alatum appellare oportet, & ab hirundine distinguere. Agathenses falconem marinum uocant.

Piscis est marinus, litoralis, maris stagna aliquando subit, cubiti magnitudinem attingit, cestreum corporis habitu, colore, figurâ planè refert, pinnis caudaq; exceptis. Os illi paruum, maxilla inferior superiore maior. Dentibus caret. Oculi rotundi sunt; & magni. Caput dorsumq; latiuscula mugilum modo. Squamis tegitur magnis. Pinnæ quæ ad branchias, sunt longissimæ latissimæq; ad caudã usq; pertingunt. Ventris pinnæ inferiore loco quàm in alijs sitæ magnæ sunt ad caudam usq; extensæ. Alia est parua à podice, cui quæ supraposita est, magnitudine par est. Cauda in duas pinnas desinit, inferior superiore maior est, contrà quam in uulpe, aut sturione. Lineam nõ à branchijs, uel à capite, aliorum piscium instar, sed à pinnis uentris ad caudam ductam habet. Internæ partes, huic omnino eædem sunt, quæ reliquis mugilibus. B

Carne quoq; & succo similis est. F

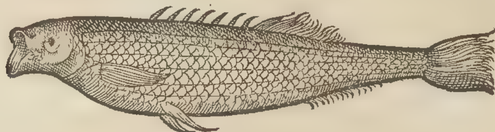
DE MVGILIBVS STAGNI MARINI, RONDELETIVS.

MVGILES in mari, in fluuijs, in stagnis capiuntur, teste etiam Aristotele. οἱ μὲν οὖν κεστρεῖς ἐκ τῆς θαλάττης ἀναβαίνουσιν εἴς τε τὰς λίμνας, καὶ εἰς ποταμούς. Hi figura à sese non differũt, sed sapore & succo. Nam quamuis omnes, siue in mari, siue in fluuijs, siue in stagnis, carne abstineant: tamen stagnorum Mugiles pinguiores sunt: marini sicciores, sed saporis gratioris: plus enim sordium & limi in stagnis est quàm in mari, ob id libentissimè in stagna se recipiunt. nulliq; ferè pisces in stagnis frequentiùs reperiuntur quàm Mugiles: neq; tutiùs alibi uiuunt, uelut factis inducijs cum Lupis capitalibus hostibus. stato enim tempore congregantur, & coëunt in gregem hyemis tempore quum stagna subeunt. C

Vbi. Lib. 6. de hist. cap. 4. (F)

Sale conditi Mugiles diu asseruantur. F

DE MVGILE NIGRO, RONDELETIVS.

VNDIS nostris incognitus est, & rariùs admodùm piscis, quem hîc expressimus: squamosus est, mugili corporis specie ualde similis, sed totus ater, lineasq; nigras à branchijs ad caudam productas habet: eam ob causam mugilem nigrum uocaui. Maxillam inferiorem ualde diductam habet, ob id ualde hiante est ore. Septem octóue aculeos in dorso gerit, à sese discretos, nullaq; membrana connexos, quos pinna parua sequitur. B

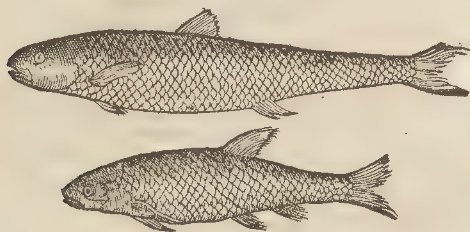
Hunc piscem mihi depingendum dedit Pisis Portius, uir in Philosophia summus, & qui cum excellenti doctrina singularem humanitatem coniunxit, nec huius solùm, sed etiam multorum aliorum uidendorum copiam fecit, quo nomine magnam illi perpetuò gratiam sum habiturus: liberalis enim est & ingenui hominis, fateri à quo beneficium acceperis.

DE MVGILIBVS FLVVIATILIBVS IN genere, Rondeletius.

IN fluuijs Mugilum genera duo reperiuntur, unum eorum qui relicto mari flue subierunt, & sæpius in eorundem ostijs capiuntur, id quod in Garumna, Ligeri, Rhodano, alijsq; multis fluminibus perspicere licet. Alterum eorum qui in fluuijs nascuntur & perpetuò uiuunt, de quibus nunc loquimur. Sunt qui κέφαλον genus Mugilum omnium siue marinorum siue fluuiatiliũ constituunt, ut Galenus. Alij leuciscum, inquit idem Galen. Mugilem tantum fluuiatilem faciunt à Cephalo diuersum. Hicesio apud Athenæum Leuciscus Mugilum omnium genus est. Sed de hac nominum uarietate satis multa diximus alibi. Ac quemadmodum Mugilum marinorum genera plura esse docuimus, ita nunc eorum piscium species aliquot proponemus, quæ non nisi ad Mugilum naturam referri posse mihi uidentur. sunt enim qui succo, substantia, colore, corporis aspectu similes, capite tantùm & rostri figura differunt, quemadmodũ marini inter sese. De quibus deinceps dicemus.

Lib. 3. de alim. facult.

DE MVGILIS FLVVIATILIS QVADAM SPECIE, RONDELETIVS.

FREQVENTISSIMVS est piscis in riuulis & fluuijs labentibus ex montibus Cemeneis, qui à uulgò Siego uocatur. Hunc ad aliud quàm ad Mugilum genus reuocare possum: quemadmodũ nec pisciculum illum qui à Lugdunensibus Fritou & Friteau nominatur, qui superiori ferè similis est, sed minor. palmi enim longitudinem uix superat: superior in Arari, & in alijs etiam aquis, etiam cubitalis est. Hic corporis aspectu Mugilibus (*fluuiatilibus*) similis est: nec nõ pennis, (*pinnis*) earum numero, situ, cauda, partibus internis. Rostro est acutiore, sine dentibus. Idem cum inferiore, qui in Arari frequens est, uictus ratione, carnis mollitie & succo maximè conuenit.

DE CEPHALO fluuiatili, & duabus Leucisci speciebus fluuiatilibus, Rondeletij uerba recitauimus suprà, Elemento A. in Albis piscibus.

DE CEPHALO SEV MVGILE, BELLONIVS.

A Etsi permulta authores Cephalorum genera tradiderint, tamen una tantum species uulgò nobis est cognita, quam Galli (etymo fortassis à Mugile deducto, quem Massilienses Vn Muge appellant) uocant Vn Mulet. Græcum uulgus Cephalum maiorem (ex quo Botarghæ fiunt) Coclano uocat. Veneti Vna Çeuola. Aristoteles primum Cephalum, deinde Chelonon, postea Sargũ, postremò Myxinũ nominauit. Padi accolæ Cephalos grandes Miesine uocant, uoce ad Myxinũ aliquantulum accedente. Stœchadum uulgus Vergado: Massilienses Calug. Quanquam autem Cephalus multas habeat species, tamen marinorum duæ tantum esse credũtur, Cephalus scilicet & Ieiunus. Qui ad oras Padi agunt, eos uarijs nominibus pro magnitudine appellant: Canestrellos enim minimos, quos in canistris ferre solent, Græcum uulgus Gillaros nominat. Alios quoq; Bastardos, medios inter maiores & minores. Alios Letreganos cæteris paulò latiores, Boseguas alios, mediam magnitudinem inter Letreganum & Miesine sortitos. Sed quum omnes peculiari differentia ab una specie non multum alieni sint, ausim proferre Ausoniũ eundem (*Cephalum seu Mugilem*) Capitonem uocauisse: cuius hæc sunt carmina:

Squameus herbosas Capito inter lucet arenas, Viscere pręteneris fartim congestus aristis,
Nec duraturus post bina trihoria mensis. (*Atqui Capito Ausonij fluuiatilis non marinus est: de quo in C. elemento scripsimus.*)

D Oppianus de Mugile: In pelagi populis nôrit qui pascua, solum Ingenio mitem Cephalum, iustumq; uocabit.

C Non gaudet saxosis, sed maritimis paludibus, & fluuiorum ostijs, ubi copia influit dulcis aquæ. Acutissimè audit, tamen interdum dormiens fuscina capitur.

B Ventriculum habet auium modo carnosum: ex cuius altera parte plures exeunt appendices.

F Optima eorum Mugilum caro (inquit Galenus) qui in puro mari uiuunt, præsertim si uentorum flatibus agitetur.

C Inter cæteros pisces Cephalus maximè utranque aquam perfert, marinam scilicet & dulcem;

tem: & hanc habet naturam, ut aduerso flumine natans quàm longissimè à mari discedat.

COROLLARIVM.

1. DE MVGILIBVS IN GENERE.

A Diuersa mugilum & cephalorum nomina, modò tanquam genera, modò tanquam species usurpantur, ut Rondeletius docet. quare si quis pleniùs horum omnium & singulorum naturam nosse uoluerit, perlegat atque conferat inuicem omnia oportet. Dorion κεστρέας marinos & fluuiatiles facit: ac rursus marini species duas κέφαλον καὶ νῆστιν. Hicesio leuciscorum genera quatuor sunt: optimi (in cibo) cephali, tum sapore, tum bonitate succi, deinde cestrei, tertio myxini: pessimi chelônes, qui bacchi dicuntur, &c. sed Rondeletius bacchos potiùs myxones esse putat. Inuenio & σφωνεῖς & δακτυλεῖς, alibi διδακτυλαίους, mugilum species haberi. Cephalus περαίας, id est translitoranus, sic dicitur ad discrimen chelonis litoralis piscis. uterque enim genere cephalus est: περαίας uerò, ceu adiectiuũ, differentiæ uocabulũ. Mugil uidetur generale nomen ad cephalum & cestreum: Gaza ad cestreũ contraxit. ¶ Fastaleon (corruptũ, à cephalo fortè) piscis solus, non attingit genus suum, cum cæteri se mutuò uorent, Obscurus. ¶ Mugiles etiam nunc à Gallis appellantur: (*Rondeletius cephalos tantùm speciem unam, uulgò mullets uocari scribit:*) Veneti omne mugilum genus cephalos nominant, Gillius. Vulgus circa Venetias Cieuali, Scieuoli, Seboli, alii qui etiam tragani. ¶ Mugil uel cephalus à nostris Germanicè appellari poterit, ein Meeralet. nã & eum piscem quem nostri uocant Alet, Ausonius capitonem uocat, Itali squalum quasi cephalum. Scio Anglos à Gallis mutuatos mugilem uocare a mullet, & Albertum Germanico nomine Harderen: (Flandros Mullenaer:) sed hoc nobis insolens, & ignotæ significationis est, illud originis Latinæ, & Gallis usitatum. Harderen piscis quem Galli Mullettum uocant, (inquit Albertus Magnus) lati capitis, dulcissimæ carnis, unde dicitur mullus (*fallitur. est enim mugil, nõ mullus*) quasi mollis, quia tener est & dulcis. Eidem Mulus est piscis, quem non gignit (inquit) nisi Septentrionalis Oceanus qua uergit ad Occidentem. Cuius plura sunt genera. Vnum pascitur alga & ostreis, ignobilius. Alterum his quæ in sereno in litoribus nascuntur, quod uarium est & delicatius.

B Mugil (ipse Mullus scribit, imperitè) piscis est lati capitis in craneo, & palmi & dimidij, Albertus.

C Mugiles capiuntur in litore nostri maris, Albertus. Cephalus chelon prope paludes maximè uictitat, aut ad fluuiorum ostia, &c. Aristoteles puto recitante Vuottono: Euthydemus & Dorion hæc non de cephalorum, sed mugilum generibus referunt, sed uariè, Vuottonus. Sunt qui omne mugilum genus sponte oriri opinentur: sed non rectè: nam & oua, eorum fœminæ, & semen genitale mares habere cernuntur. Verùm genus quoddam eorum est, quod non coitu, sed ex limo, arena'ue enascatur, Aristot. Ieiuni epitheton non solùm cestreo, sed etiam reliquis mugilibus conuenire potest. omnes enim à carne abstinent, Rondeletius. Pascuntur limo cephali omnes: διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσί: quo fit ut graues sint & sordidi, Cælius Rhod. (*ex Aristotele: qui sub cestreo cephalum ac alios complectitur. & cephalum rursus in suas species diuidit.*) Aristoteles 8.2. πᾶς κεστρεύς, id est mugil omnis (inquit) fuco & alga alitur: cephali autem limo. κέφαλοι δὲ νέμονται τὴν ὕλην, (lego ἰλύν.) Et ibidem: ὁ δὲ κέφαλος, καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως, μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσιν. id est, Cephalus & cestreus in uniuersum, soli piscium carnibus abstinent. Mugiles uescuntur alga (μνίῳ) & limo: & sua inuicem corpora lambunt, Oppianus. Mugiles omnes carne omnino abstinent, cuius rei argumentum reddit Aristoteles octauo de historia, quod neque in uentre tale quid unquam habentes capiuntur: neque esca in eos ex carne utimur, sed offa panis. Nos uerò terræ intestinis maritimis hamis affixis piscamur eos, Massarius. In uniuersum mugiles sunt uelocitate admirabili: ut sagittæ arcu emissæ, quum lasciuiunt, uel retia saltu transuolant, esse uideatur. E mari aliquando omnes, & ex fluuiis ipsa maria ingrediuntur, Iouius.

D Mugiles gregarij sunt, Albertus. Animal est minimè maleficum: utpote quod alga tantùm ac herbis, atque his quæ in profundo uado ac ripis sunt quisquilijs nutriatur. propterea cæteri pisces qui minimè in alios grassari solent, mugilem ut sanctum ac optimum in honore habent & uenerantur, Iouius. Vide etiam infrà in Corollario de Capitone C.

E Terræ intestinis maritimis hamis affixis mugiles piscamur, Massarius.

F Dulcissimæ carnis est piscis, mollis, tener & dulcis, Albertus.

H.f. Pythagoras cum aliis piscibus, tum mugilibus abstinebat. Vide in Lupo f. Antiphanes poëta suo ænigmate à melanuro & mugile cauendum suasit: hoc est ab improborum commercio, Gyraldus. Vide suprà in Melanuro in prouerbijs.

II. DE FORMIS MVGILVM DIVESIS, ET QVIBVSDAM innominatis, plerisque aquarum dulcium.

Oxyrynchus. Mugilis nascitur in mari, lacubus & fluuijs. fluuiatilis alio nomine oxyrynchus dicitur, Diphilus. Vide in Oxyryncho, Elemento O. ¶ Leucisci nomen Hicesio genus omne mugilum comprehendit: Galeno piscis est suæ speciei, fluuiatilis & lacustris, &c. Lege supra inter Albos pisces, Elemento A. in secunda leucisci specie ex Rondeletio. eum piscem nostri Laugelen appellant: Galli Vendosiam, ut primam Leucisci fl. (sicut Rondeletius distinguit) speciem, nostri Schwal: Galli Gardõ: unde Bellonius uidetur motus, ut sargum (*legendum erat sarginum*) è mugilũ genere à ueteribus eũdem piscem dictum existimaret. at sarginus marinus est, idem cestreo cum pro specie una sumitur, ut Rondeletio uidetur. Est & alius fluuiatilis mugil, quem Nasum uulgò appellant, à labri superioris crassitie. Est & cephalus, id est capito fluuiatilis, in Capitone expositus, Elemento C. ein Alet nostris. & alia eiusdem species minor, ein Hasel: descripta cũ Albis piscibus, pag. 32. ¶ Mugilis est piscis uelox in fluminibus, æstate concors cum lucio, propter cibi abundantiã: hyeme uerò inimicus, ꝓpter eiusdẽ inopiã, Albertus, qui pro lupo luciũ imperitè posuit. Veteres marino nõ fluuiatili mugili, & uelocitatẽ, ut in retibus transiliẽdis, & æstiuã cũ lupo concordiã, &c. tribuerũt: ut nihil sit quod Albertus hîc dicit: neq; notaturus ego fuissem, nisi in ipso pisciũ catalogo scripta hæc uerba, eiusmodi mihi uisa essent, præsertim ꝓpter lucij mentionẽ, ut incauto alicui imponere potuissent. ¶ Dorion cestreũ fluuiatilẽ nõ probat, Athenæus. uidetur aũt cephalũ fluuiat. id est capitonẽ Ausonij ita uocare. Cephalũ inuenio etiam inter Strymonis fluuij pisces nominatum à Bellonio. ¶ Mugilibus quos lacus Sipharum gignit binæ pinnæ iuxta branchias hærent, Aristoteles. An sunt hi mugiles potiùs ex anguillarum genere? Vuottonus. ¶ Animalia quædam uerme nascuntur: tum exanguia, quæ non ab animalibus gignũtur: tum etiam sanguinea, ut mugilum genus quoddam, & aliorum fluuiatilium piscium, ad hæc, anguillarum genus, Aristot. Et alibi: Mugilum generis pisciculi, qui per coitum alioqui procreantur magnitudine halecula paruæ, sponte nati aliquando reperti sunt, stagnis sub canis ortu resiccatis, & limo iam arido, ubi primum imbribus restagnare loca inciperent. Et rursus: Mugiles aliquos non coitu, sed limo arenáue nasci constat. Idem alicui uideri posset piscis, quẽ obscuri quidam authores Alphoram nuncupant, is enim piscis (inquiunt) nõ gignitur (per coitum) sed loco limoso, ubi deficit aqua, ex ipsius luti putredine in modũ uermiculi creatur. postea cum ascenderit aqua, crescit in piscem. durat autẽ modico tempore, citoq; dissoluitur. Sed hic apua est, non mugil: quod ex apuarum historia constabit. ¶ Mugilum & mænarũ fœtura est genus quoddam aphyæ, Aristot. ¶ Mugilum genus quoddam in fluuijs lutulentis nec mas, neq; fœmina est, Idem de generat. 2.4. ¶ Græci hodie mugiles minimos, gillaros nominant, Bellonius. Idem in obseruationib. suis Gallicè æditis: Circa lacũ Coniũ (inquit) uel Pisciacũ, qui à Siderocapsa dimidij diei itinere abest, à Thessalonica bidui: uidi in forũ adferri pisciculos quosdã marinos, captos ad ostiũ parui cuiusdam fluuij: quos Græci nominabant Cyllari. ego eos esse putabam, qui ab Euthydemo Gelarij dicuntur. sunt autem exigui mugiles, qui ab incolis Propontidis Cephalopola nominantur. Ego gelarios nullos in mugilum genere ueteribus memoratos inuenio, sed gelarias (à recto γελαρίας) qui & galariæ, & chellaræ, &c. uocantur, inter Asellos: ut pluribus ostendi suprà Corollario 1. de Asellis, pag. 107. sed quærendum diligentius an Cyllari illi Græcorum nõ magnitudine solùm & ætate à cephalis differant, sed sui sint generis, nempe chelônes à ueteribus, etiam ipsi πρόσγειοι.

Leuciscus.

Sarginus.

Alphoram.

Gelarij.

Liparis marinus piscis corporis habitu & uictus ratione mugilibus similis, descriptus est suprà, L. elemento. ¶ Alias quasdam mugilum species mox post Corollarium de Cestreo describemus.

Mugilem alatum Rondeletij, Bellonius pro hirundine accepisse uidetur.

III. DE CAPITONE, SEV CEPHAlo marino.

A De mugilibus in genere quædam diximus paulò antè: deinde etiam de uarijs mugilum differentijs, & ijs quoq; qui in dulcibus aquis degunt: utrobiq; est quod ad capitones pertineat, non amplius repetendum. Κέφαλοι, τῶν κεστρέων τινὲς οὕτως καλοῦνται, Hesychius & Varinus. ¶ Cephalorum genera duo sunt Aristoteli, &c. libro 8. historiæ, cap. 2. ubi contextus orationis malè distinctus sic legi debet. Ἔστι δὲ ὁ μὲν κέφαλος, ὃν καλοῦσί τινες χελῶνα, πρόσγειος: ὁ δὲ, πεταίας. ὁ βόσκεται δὲ ὁ πεταίας, ἢ μύξαν τὴν ἀφ᾽ αὑτοῦ. διὸ καὶ νῆστις ἐστὶν ἀεί. Hoc est, Cephali genus illud, quod aliqui labeonem appellant, litorale est. aliud uerò translitoranum, (*hoc est longiùs à litoribus degit, Vuottonus:*) & hoc non aliunde quàm suo muco uictitat: quare etiam semper ieiunum est. Inde uidetur πεταίας, non esse substantiuum certi cephalorum generis nomen, ut neq; translitoranus apud Latinos, sed differentiæ loci uocabulum. opponit enim Aristoteles πρόσγειον, & πεταίαν: aut si pro nomine alterius speciei cephalorum usurpetur, quoniam nomen aliud ea species non habet: non tamen erit idem hic piscis qui κεστρεὺς & νῆστις, ut Rondeletius putauit. neq; enim quòd semper νῆστις, id est ieiunus reperitur, (ut scribit Aristoteles) ideo κεστρεὺς erit: de quo extat prouerbium, Κεστρεὺς νηστεύει: cùm in

eo

eo prouerbio κεστρεὺς ceu generis nomen accipi queat. Rondeletius quidem ieiuni epitheton mugilibus omnibus conuenire posse fatetur, cum omnes carne abstineant. mihi uerò imprimis cephalo peræææ congruere id uerisimile sit, qui suo tantùm muco uictitat: cæteri enim algis aut limo uescuntur. hic præ cæteris & est & dicitur νῆστις. Porrò Dorion cestrei marini species duas faciēs, cephalum & nêstin, alium fortè nêstin intelligit. Μύξινος quidem an idem cum peræa sit dubitari potest: quod si idem est, cùm à muco denominetur, quo peræas alitur: duæ cephali species solum fuerint: cephalus ipse scilicet translitoranus, idemq́ myxinus: & litoralis chelon. Sed magis placet diuersos esse, myxinum & peræam myxa uictitantem: nam & Hicesius distinguit, leuciscorū species quatuor statuens, cephalum, cestreum, myxinum, & chelonem: & Aristoteles ipse libro 5. historiæ, cap. 11. Locus ex Aristotelis historiæ 8.2. iam recitatus, apud Atheneum libro septimo repetitur, sed admodum deprauatus. Pro περαίας aliâs περαῖος legitur, aliâs φοραῖος, hoc omnino deprauatum, illud tolerari potest. περαῖος simpliciter est trans locum aliquem situs; περαίας uerò qui non semel, aut rarò aut aliquoties: sed semper uel ut plurimum in eo sit loco. Sic differunt etiam ὠχρός, ὠχρίας: ἐρυθρός, ἐρυθρίας. ¶ Cephali nomen modò genus omne mugilum comprehendit, ut Galeno: modò speciem unam sub cestreo comprehensam significat, ut Aristoteli. Et hæc species rursus alias sub se duas complectitur, peræā (qui & ipse forsan sæpe simpliciter, cephali, id est generis proximi, nomine nuncupatur, cum proprio careat) & chelonem ut dictum est. Capitonum genus quod translitoranum uocant, etiam mucore uiuunt suo, Plutarchus in libro Vtra animalium. Scholiastes Aristophanis κεστρέα cum cephalo confundit. ¶ Cephali barbara & corrupta nomina apud Albertum & alios inuenio hæc: Fastaleon, Corez, Kalaos. ¶ Capitones Massilienses Calugos: in sinu Adriatico Capitellos, siue Capistellos à capitis magnitudine nominant, Gillius. Capitonem quidam Gallicè Testart interpretantur: sed id nomen capitoni Ausonij, qui fluuiatilis est, cōuenit. ¶ Quidam Illyricè Czypo. ¶ Nomina eius Germanica petes ex Corollario I. De Mugilibus in genere inscripto.

Labrax (id est Lupus) similis est cephalo, Kiranides. Paulus quoq; Aegineta cephalo lupū similitudine comparauit. Thymalus piscis lupi & cephali communem & mediam speciem similitudinemq́ gerit, Aelianus. Ab Anglis etiam audio lupum (quem uocant a base) similem esse illi quem mullet dicunt, (id est mugili, uel capitoni,) squamis candidiorem, &c. Symeon Sethi hos duos pisces temperamenti ratione & succi in hominis nutrimento similes facit. Bupes (*Boopes*) pisces sunt similes paruis cephalis, Kiranides. Cephalus qui è mari ascendit, spinas illas numerosas & paruas, sicut fluuiatiles, nō habet: sicut nec marinorum quispiam alius. uerùm qui ex fluuio aut palude in mare descendit, non secus ac congeneres huiusmodi, spinarum plenus est, Vuottonus è Galeno. ¶ Cephalus subalbus est, satis magnus, in dorso planus: capite curto & crasso, Platina. a

Amant cephali & cestrei mare uicinum fluuijs aut stagnis ob dulcem aquam, & collectum illic cœnum, quo pascuntur, Oppianus lib. 1. Halieut. Pascuntur limo omnes capitones, Theodorus ex Aristot. historiæ 8.2. sed in Græco non legitur omnes. & proximè dixerat, capitonis genus alterum non nisi mucore uesci suo. Ouidius inter pisces degentes in herbosa arena squalū numerat. cephalum marinum puto intelligens. nam & fluuiatilis squalus est, ut diximus in Capitone, Elemento C. Cephali, utpote pisces cœnosi, (πηλαῖοι,) fluuios turbidiores amant, Pausanias in Messenicis. Inter pisces cephalus maximè utraq; aqua utitur, marina scilicet & dulci. & hanc habet naturam, ut aduerso flumine natans, quàm longissimè à mari discedat, Galenus. Et rursus: Lupum in aquis dulcibus natum non uidimus, sed è mari in flumina aut stagna ascendisse: ideoq; prauus rarò, quemadmodum mugilis sæpe inuenitur. ¶ Cœno uescuntur, quamobrem & graues (*in nutrimento hominis nimirum*) & mucosi sunt, piscem nullum omnino edunt, Aristoteles. Græcè, ἰχθὺν δὲ ὅλως οὐκ ἐσθίουσι. potest autem ὅλως commodè de toto mugilum genere accipi: hoc sensu, ut non soli cephali, sed reliqui etiam huius generis, hoc est mugiles omnes, piscibus abstineant. Nam & paulò antè sic scripserat. Capito & mugilis in uniuersum (ὅ, τε κέφαλος, καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως. *Gaza hîc nihil pro aduerbio* ὅλως *reddidit*) soli carne omnino abstinent. cuius rei argumentum est, quòd neq; in uentre tale quid unquam habentes capiuntur: neq; esca in eos ex carne utuntur, sed offa panis. De continentia eorum in uictu, plura leges mox in D. ¶ De amore inuicem capitonum & libidine, quæ causa est ut capiantur, dicetur inferiùs in E. ¶ Capito ultimus parit uêre. nouissimè enim eius apparet, Aristot. ¶ Capitones quoniam uersari in limo solent, efferunt se, urinanturq́ sæpe, ut corporis sordes abluant, Idem. ¶ Capitoni, mugili, & murino (*myxino rectè legit Rondeletius, non murino*) imbres nocent, & de facile eos excæcant, si modum excesserint. Solet autē per hyemem potiùs capito ita affici. nam oculi eius albescunt, & macilentus (λεπτός, Gaza legit λευκός) per id temporis capitur, atq; ad postremum malo eodem interit. quod non magis imbrium copia, quàm algore accidere uidetur. Iam enim cum alibi tum in Nauplio agro terræ Argiuæ, in uadis (περὶ τὸ τέναγος) multi capti sunt cæci, cum hyems fuisset asperrima. multi etiā albos habentes oculos capti sunt, Aristot. historiæ 8.19. c Squalus

Capito è piscium genere est, qui in paludibus degunt, continentissimus, ac in uictu temperantissimus esse creditur. Etenim nullam animātem inuadit, sed cum omnibus pacem seruare solet; d

(quamobrem iustissimum cognominatur ab Oppiano totum hoc genus capitonum ac mugilum. omnes enim carne abstinent, & piscibus alijs innoxij sunt.) Si uerò in quempiam iacentem inciderit, hunc in suum prandium conuertit. non priùs tamen eum attingit, quàm caudam mouerit, tum si immobilis sit, hunc prædam sibi facit: si uerò moueatur, eo intacto discedit, Aelianus de animalibus 1.3. ¶ Oua fœtusq́ eorum *(siue cephalorum, siue potiùs mugilum omnium: proximè enim dixerat, ἰχθύων δὲ ὅλως οὐκ ἐσθίουσιν. ubi ὅλως de genere toto mugilum rectè accipi superius ostendi)* à nulla bellua uiolantur, quapropter copiosi existunt. sed cum adoleuerint, tunc à cæteris piscibus corripiunt: maximeq́ ab archana (codex Græcus noster habet ὑπὸ τοῦ ἀράχνου,) Aristot. historiæ 8.2.

B Esca in capitones ac mugiles (quosuis) non ex carne utuntur, sed maza, (Theodorus interpretatur offam panis,) Aristot. Esca ad mugiles & capitones: Panẽgyriten (hoc est, ex tenui confectum polline) caprillum caseum, & calcem uiuam simul contundito: infundensq́ marinam aquam, ex ipsis pastas conficito, & inescato, Tarentinus. ¶ In mari Ionio ad Leucadium & Actiũ Epirotica loca, Capitones uelut confertis turmis frequẽtes natant. Ipsorum captura quæ ad hanc rationem fit, mirifica est. Piscatores bini obseruato tempore cum luna silet nauem cœnati conscendunt, & à terra soluentes, (modò mare à tempestate conquiescat) silentio & moderatè remigant, simul & eorum alteruter sensim ac leniter remo nauem impellit: alter recubans, suam nauis partem usq́ eò deprimit, quoad eius labrum proximè ad aquam accesserit. Capitones horumq́ speciem similitudinemq́ gerentes mugiles, siue quod ex nocte lætitiam & uoluptatem percipiunt, siue etiam quia à trãquillitate maris delectantur, latebras relinquentes, sic ad summam aquã efferuntur, ut ex aqua summo rostro emineant, & natare usq́ eò pergant, donec ad littus propius accesserint. Quod quidem ipsum piscatores postquam perspexerunt, sedata remigatione & pedetentim accessu ad pisces facto, nauigant. Vbi uerò ex piscatoriæ (nauiculæ) motione fluctus cieri ac agitari cœpti sunt, à terra statim pisces refugiunt, & frequentes in partem nauis inclinantem & præcipitantem sine retibus innatant, & uerò sub potestatem piscantium cadunt, Hæc Gillius tanquam ex Aeliano: ego in duobus, quos uidi, manuscriptis codicibus Aeliani nihil tale inuenisse memini. Adriatici quoq́ maris piscatores, ad Lunam saltantes supra rates, cephalos (ut audio) capiunt. ¶ Vim & numen multa genera piscium nouerunt Cupidinis, ne hos quidem qui in summa maris altitudine degunt, contemnentis. Etenim Capito diuinum huius nomen colit atque ueneratur. Non tamen omnis Capito, sed ille quem à faciei acumine (ἀπὸ τοῦ ὀξέως προσώπου) nominant, qui piscium genera & differentias nouerunt. In sinu Achaico multi quantum audio, capiuntur: idq́ uarijs modis. maximè uerò eorum in res uenereas libidinis furorem captura testatã. Cum ex Capitonibus fœminam piscator uenatus fuerit, alligaueritq́ aut longa arundine, aut fune etiam longo, in littore pedetentim ingrediens adnatantem piscem & salientem pertrahit. Per eius uestigia alius subsequens retia fert, obseruans quàm diligentissimè quà & quomodo fit euentura piscatio. Itaq́ agitur fœmina, mares uerò qui hoc uiderint: ueluti adolescentes libidinosi formosæ puellæ prætereunti cupidos oculos adijcientes, in eam feruntur, libidinis furore agitati. Ille autem retia deijcit: & in ea quidem sæpe piscium ueneris appetitione accedentium magna copia incidit. Oportet autem initio uenator curet, ut fœmina captiua formosa sit & bene corpulenta, ut plures ad eam accedant pulchritudinis illecebra, tanquam esca illecti. Nam si macilenta sit, & sine corpore, multi ea spreta discedunt. quicunq́ tamen horum est uehementi amore ductus, non discedit, me hercle nõ formæ, sed coitus desiderio detentus, Aelianus de animalibus 1.12. Est autem paraphrasis ex Oppiani Halieuticorum quarto: ubi tamen is poëta cephalos simpliciter, non illos tantum qui à faciei acumine denominantur (oxyrynchi nimirum, de quibus in O. elemento dicemus) sic capi cecinit: esseq́ mares in tantum salaces, ut fœminam etiam in litus usque extractam sequantur. Plinius de mugilum captura, similia refert: cuius uerba in Cestreo Rondeletius recitat. Mirum quoddam Tarenti cum essem uidi, id referam: Piscis est, quem cephalon uocant, eius generis mas fœminam rostro ligatam, à piscatoribusq́ filo uinctam per undas insequitur: atq́ ita ardenter, ut licet tridenti, multis à piscotore uulneribus acceptis, feriretur, fœminã insequi nunquam destiterit: quoad tridenti saucius captusq́ in cymbam à piscatore mortuus deijceretur. Tanta amoris est uis. tantum in Venere ipsa dulcedinis reperitur, Belisarius Aquiuiuus.

F Lupum in aquis dulcibus natum non uidimus: sed è mari in flumina aut stagna ascendisse cõspeximus: ideoq́ prauus raò, quemadmodum mugilis sæpe, inuenitur, Galenus. Et rursus: Contrarijssimam carnis substantiam habent capitones, qui ex puro mari petũtur, & qui in uitiosa aqua diuersantur. Plura etiam Galeni uerba recitaui in Lupo F. quomodo alimentum ex piscibus quibusdam uariet pro locorum in quibus degunt diuersitate. Idem de alimentorum facult. lib. 3. cap. 25. Cephalus (inquit) ex eorum piscium genere est, qui squamis teguntur. nascitur autem non in mari solùm, sed in paludibus ac fluuijs: quo fit ut cephali non paruum inter se discrimen habeãt: ut uideri posit cephalus pelagius alterius esse generis, carneq́ ipsa plurimùm differre ab eo, qui in palude uiuit, aut fluuio, aut limoso aliquo stagno, aut cloaca, qua expurgantur urbium stercoraria. Est enim eorum caro qui in cœnosis & sordidis aquis uictitãt, excrementi muciq́ plena: sicut optima eorum qui in puro mari uiuunt, præsertim si uentorum flatibus agitetur.

tetur, Marini & qui è mari flumina subeunt, numerosas illas ac paruas spinas nõ habent, sicut fluuiatiles: ut neq; alij marinorum. Et rursus: Cephali præstantiam statim indicat gustus: qui enim præstantior est, & suauior sentit̃ et acrior, (δριμύτερος,) pinguedinisq; expers: at contrà qui pingues sunt atq; insipidi, (τὴν γεῦσιν ἔκλυτοι,) ij tum in gustu, tum uerò ad concoctionem sunt deteriores, stomachoq; aduersi, & malum procreant succum. Leuciscus apud nos dictus in fluuijs piscis, cephali fluuiatilis species est, & nutrimenti ex eo ratio eadem. Hic piscis (*De marino an fluuiatili cephalo dicat, dubitari potest*) sale etiam adseruatur. Stagnalis quidem (ὁ λιμναῖος) salsus, longè quàm antè præstantior euadit, nam quod in eo mucosum uirosumq; est, id totum deponit. Recens autem salitus iandiu in sale adseruato melior existit. ¶ Cephalus difficulter concoquitur, nec bonus est stomacho, pituitam enim gignit, præsertim fluuialis, pelagius autem & qui in alto mari degit, non adeò difficulter concoquitur, succiq; melioris est: tenuiorem tamen sanguinem imbecilliooremq; gignit, Symeon Sethi. Et alibi: Lupus proximus temperamento est cephalo. similiter enim sanguinem tenuem gignit, & pituitam: ueruntamen quia suauior est, cephalo utilior fuerit. ¶ Cephali cœno pascuntur: quare & graues mucosiq; sunt, Aristoteles. uidetur autem de labeonibus præcipuè sentire, qui litorales sunt, & propius terram. Mugiles (κεστρεῖς) qui non similiter cœno, sed algis & arena pascuntur, salubriores esse insinuat. Hicesius uerò & Diphilus cephalos cestreis præferunt. Cephali (Ceuoli ipse scribit) suo tempore bonum nutrimentum præbent, sunt tamen difficilis digestionis, Michaël Sauonarola. ¶ Optimi saporis est cephalus Septembri mense. Magnum in cacabo coques: paruum in craticula, salimola continuò inspergendo, ne desiccetur. Magnum cum leucophago, paruum cum muria ipsa comedes, Platina. ¶ Vlpianus apud Athenæum Μυξινησίας (ταρίχους) tam uiles esse ait, ut ne canis quidem insanus eos gustaret.

Μυξινήσιός θ' ὡραῖος ἀκρόπαστος, εὖ Ξανθαῖσιν ὀπτὸς κέφαλος ἀκτῖσιν πυρός, Sopater Paphius.

Archestratus apud Athenæum de cephalis & lupis, ubinam optimi sint, & quomodo parandi, sic scribit: Λάμβανε δ' ἐκ Γαίσωνος (Γαίσων uel Γαισωνὶς, lacus est inter Prienen & Miletum, mari coniunctus. Ephorus uerò fluuium esse ait circa Prienen, qui in lacum influat, Athenæus) ὅταν Μίλητον ἵκηαι, Κεστρέα τὸν κέφαλον, καὶ τὸν θεόπαιδα λάβρακα.

Εἰσὶ γὰρ ἐνθάδ' ἄριστοι. ὁ γὰρ τόπος ἐστὶ τοιοῦτος.
Γιόστροι δ' ἕτεροι πολλοὶ Καλυδῶνι κλεινῇ,
Ἀμβρακίᾳ τ' ἐνὶ πλουτοφόρῳ, Βόλβῃ τ' ἐνὶ λίμνῃ.
Ἀλλ' οὐκ οὐδ' ἡ γαστρὸς κέκτηνται ἀλοιφὴν,
Τὴν ἀρετὴν θαυμαστοί. ὅλους δ' αὐτοὺς ἀλεπίστους,
Οὐδ' οὕτω δριμεῖαν. ἐκεῖνοι δ' εἰσὶν ἑταῖροι
Ὀπτήσας μαλακῶς χρηστῶς προσένεγκε δ' ἅλμης,
Μηδὲ προσέλθῃ σοι πρὸς τ' ὄψον τόνδε ποιοῦντι
Μήτε Συρακόσιος μηδεὶς, μήτ' Ἰταλιώτης.
Οὐ γὰρ ἐπίστανται χρηστοὺς σκευάζειν ἰχθῦς:
Ἀλλὰ διαφθείρουσι κακῶς τυροῦντες ἅπαντα,
Ὄξει τε ῥαίνοντες ὑγρῷ καὶ σιλφίου ἅλμῃ.

Saxatiles uerò (inquit) optimè parant. ¶ Inflammatio aliquando in pulmone fit, maximè à uinolentia & gulositate piscium capitonum & anguillarum. hi enim pinguedinem habent naturæ hominis infestissimam, Hippocrates si bene memini. ¶ Cephali ij præsertim sunt pessimi, qui sua sponte in stagnis atq; paludibus ex limo nasci dicuntur: ut sunt qui in Etruria ex Prillino lacu apud Orbatellum ad mediterranea deferuntur: ita ut & illos etiam uituperare liceat, quos Padusæ, atq; ipsi lutulenti Fossæ Clodiæ canales uiscere prætenero Ferrariensibus & Venetis copiosissimè præbent. Nos cephalos omnes, plenius eos in cœna comedentibus dolorem capitis (quem morbum medici recentiores cephalæam dicunt) post paucas horas inducere sæpe deprehendimus, maximè si ad lautiores cœnas stomachi tenuiores accesserint, Iouius. Et alibi: Maxima nunc gratia est cephalorum ouis: quæ geminis folliculis circuncisa parte suminis, recentibus cephalis eximuntur: quæ Græco nomine passim oà táricha, id est salita, nuncupantur. Oua cephali (inquit Platina de honesta uolupt. 10, 63.) sale trito consperges, reseruata membranula illa, in qua oua ipsa tanquã in folliculis nascuntur. Post diem à salitura inter duas tabulas per diem & noctem opprimes: inde ad fumum suspendes procul flamma, ne uehementem calorem sentiant. Sicca, in uasa lignea cum furfuribus repones. Edi hoc modo non insuauiter poterunt. Verùm si cocta uolueris, sub cinere, aut in * foculari calido & terso sæpe uoluta: cõcalefacies, ac peredes. Cum Sophiano meo hoc nil sauuius edisse me memini. Delata è Græcia illa putârim, unde optima salitura aduehi solet, Platina.

Oà táricha.

Cato capite 158. in descriptione iuris ad aluum deijciendam, inter cætera requirit piscem capitonem (*marinum intelligo*) & scorpionem, &c. ¶ Cephali piscis caput combustum, & cum melle inunctum, ficus de sede, & exochádas curat, & quæ in alijs locis sunt. Caput quoque pelamydis idem facit. Oportet igitur ambobus mixtis uti, Kiranides. ¶ Oua piscium seruata arida comestaque, omnem laborem & morbum curant, & omne fastidium: maximè cephalorum & labracum, & sphyrænarum, & similium, recentia & arida esa omne fastidium sanant, Kiranides in fine quarti. G

Cephalum à Græcis uocatum Perottus suspicatur, ab eo quòd cum caput in metu occultauit, totum se latere putat. at non inde, sed à capite proportione maiusculo sic dictum doctiores annotant. Dicitur etiam capito de homine qui magnum caput habet, Ciceroni 1. de Nat. & duri capitones, qui nunquam de sententia sua immutantur, apud Plautum in Persa. H.a.

Κεστρέες τ' ἠδὲ κέφαλοί τε δικαιότατον γένος ἅλμης, Oppian. Latinè iustos & innocẽtes dixeris: itẽ salaces, stolidos. Epitheta.

Cephaleam carnem Lucilius dixit, ut citat Gellius libro 10.

Cephalinus, κεφαλῖνος, qui & βλεψίας, alius quàm cephalus, Athenæus. Apud Heſychium penultima per ἦτα ſcribitur. Cephalinum Rondeletius eundem myxoni arbitratur; & problepſia legendum blénnon uel βλεννώδη.

In Ionio iuxta Actium Cephalenides inſulæ ſunt, ab horum piſcium frequentia nominatæ, Volaterranus.

IIII. DE MVGILE, VEL CESTREO TANQVAM SPEcie una; quanquam & in genere quædam admiſcentur: præſertim quæ ex Ariſtotele de Mugilibus ſcribuntur.

A De Mugilibus quædam in præcedentibus dicta ſunt, tum Corollario primo quod eſt De Mugilibus in genere, tum tertio De Capitone: quæ nunc non repetentur. Mugil ex eo nomen habet, quòd ſit multùm agilis, Iſidorus. Effertur hoc nomen dupliciter in recto ſingulari, Mugil, Ouidio, Plinio: Mugilis, Horatio, Iuuenali, Gazæ; ſicut as & aſsis. quamuis apud Horatium alia lectio habet Mitilus. Promptuarij recens author Mugilus legit, ut dominus: quod non probârim. ¶ Græcè κεστρεῖς dicuntur à recto κεστρεύς, ut βασιλεύς: quam uocem Latinè imitantur quidam, ſed rectum ceſtreus trium ſyllabarum faciunt, & paribus ſyllabis obliquos formant, ut dominus. Vocantur & πλωτοὶ à nonnullis, ut Polemon ſcribit. Epicharmus quoq; in Muſis ſic eos nominat. Sed & piſces omnes πλωτοὶ ἁλὸς ab Oppiano dicuntur. Vide infrà in Corollario de Muræna A. Ceſtreus eſt qui dicitur cephalus, magnis & craſsis ſquamis præditus, quæ pro numiſmate aliquem fallere poſſent, Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpis: ubi Philocleon conqueritur de Lyſiſtrato, quòd quum drachmam cum eo diuideret, pro tribus obolis dederit ei τρεῖς λεπίδας (pro λεπίδας, Scholiaſt.) κεστρέων. quos ipſe obolos eſſe putans in os (ſeruandi gratia, ut quidā ſolent, Scholiaſt.) receperit: mox autem odore offenſus expuerit. Νῦν μὲν κεστρεῖς καλοῦμεν τοὺς κεφάλους, Idem Scholiaſtes in Nubibus. ¶ Κεστρᾶν τεμάχη μεγάλων ἀγαθῶν, Ariſtophanes in Nubibus: ubi Scholiaſtes: Non ijdem ſunt (inquit) piſces οἱ κεστρεῖς, & αἱ κεστρεῖαι. aliqui murænas (μυραίνας, meliùs σφυραίνας) interpretantur. alij diuerſos quoſdam piſces. Vtitur autem poëta dialecto Dorica in his uerbis: & κεστρᾶν genitiuus pluralis eſt à recto ſingulari κεστρέα, ſi in Scholijs rectè legitur αἱ κεστρεῖαι. Sphyrænam piſcem Attici ceſtram uocant, Latinè Sudim appellatam: quia roſtratus ſit, & ſimilis belonæ, ut inquit Athenæus, Hermolaus. Ceſtram Dorion & Pollux eandē eſſe cum ſphyræna uoluerunt, maioris alimenti quàm congri, ut autor eſt Diphilus, Maſſarius. Sophocles ceſtram pro ſtimulo ſiue ſtilo dixit, ut Pollux auctor eſt, Cælius. ¶ Mugiles uulgò cephali appellantur, Maſſarius. Mugil hodie notiſsimus uulgò, nec nomen mutauit, Volaterranus. ¶ Germanicè Mugilem ſiue Ceſtreum, cum ſpeciem unam ſignificat, circunloquemur, adiecta capitis minoris differentia: Ein Harderen mit einem kleineren kopff. Cephalum enim ſimpliciter uocant Harderen.

Plôtes.

B Mugiles piſces ſunt candidi, Maſſarius. Squamas habent, Ariſtot. Os paruum, Plutarchus. Auium modo uentriculum habent & carnoſum, Ariſtot. de partibus 3. 14. Appendices eis ſupernè circa uentriculum exeunt, parte altera plures, altera una tantùm, Idem.

C Mugiles ex mari fluuios ſubeunt, præſtantq; in fluentis & lacubus, Ariſtot. Et alibi rurſus, De mari in lacus & fluuios aſcendunt. Idem Mneſitheus apud Athenæum tradit. Ceſtrei & cephali cœno & mari aquæ dulci permiſto pingueſcunt, Oppianus. Author eſt Ariſtobolus nullum piſcem ex mari in Nilum aſcendere præter mugilem, aloſam, & delphinum, propter Crocodilos; delphinos, quia præſtantiores ſunt: mugiles, quia à porcis ſecus terrā ducantur, ob quandam naturalem conuenientiam. Crocodili enim à porcis abſtinent, qui cum rotundi ſint, & ſpinas ad caput habeant, periculum beluis afferunt. Aſcendunt itaq; mugiles (ut ille inquit) in uere cum prægnantes ſunt, deſcendunt autem paulò ante Pleiadis occaſum, unà omnes parituri: Tūc etiam in ſepta incidentes capiuntur. Idem de aloſa licet coniectare, Strabo 17. Eadem de mugilibus ex Artemidoro refert Vuottonus. Mugil apud Varronem, etiam in piſcinis dulcibus ſeruatur, Vuottonus. ¶ Piſcis eſt litoralis, Ariſtot. Adonis piſcis ſimilis eſt paruis mugilibus litoralibus, qui longitudine octo ad ſummum digitos æquant. in uniuerſum uerò ſimillimus eſt trago dicto piſciculo, &c. Clearchus peripateticus. ¶ Veſcitur mugilis unuſquiſq; alga atq; arena, Ariſtot. Se inuicem non uorant ut alij piſces, Idem. Vide infrà prouerbium, Ceſtreus ieiunat. Ieiuni epitheton non ſolum ceſtreo, ſed etiam reliquis mugilibus conuenire poteſt, omnes enim à carne abſtinent, Rondeletius. Vagantur maximè & oberrant piſcium qui carne aluntur. carniuori autem ſunt ferè omnes, præter paucos, ut mugilem, ſalpam, mullū, chalcidem, Ariſtot. hiſtoriæ 9. 37. quo in loco Gazæ translatio mutila eſt. Guloſus omnium maximè mugilis eſt, atq; inſatiabilis, Ariſtoteles, Oppiano οὐ λίχνος, id eſt minimè guloſus. ¶ Produntur liquidiùs audire, mugil, lupus, ſalpa, Ariſtoteles, Aelianus, Plinius. ¶ Mugiles fuſcina interdiu ſæpenumero dormientes capiuntur, Ariſtot. ¶ Mugilem quaſi maximè agilem grammatici quidam dictum conijciunt. Piſcium omnium inter ſquammatos uelociſsimi ſunt, Maſſarius. Piſcium quidam, mugiles maximè, aliorū uim timentes, tam præcipuæ uelocitatis ſunt, ut tranſuerſa

nauigia

nauigia interim superiacient, Plinius. ¶ Mugiles, mulli, & reliqui generis eiusdem autumno uiuent, Aristot. ¶ Mugili & capitoni quàm noxia sit pluuia, in Capitone dictum est. ¶ Oua pariunt, idq; semel anno, Aristot. Et alibi, Inter primos partum accelerant: pariunt hyeme, locis ijs maximè quà flumina exeunt. ¶ Mugiles præcipuè dum ferunt uterum grauiter laborant: unde fit ut tunc potissimùm ruant in terram ac excidant. feruntur porrò graui stimulo agitati in terram, atq; omnino id temporis motu perpetuo incitantur, donec pariant: sed requiescunt à partu continuò, Aristoteles.

Mugiles pisces fusanei sunt, Arist. hoc est, gregales. Scit & mugil esse in esca hamum, insidiasq; non ignorat: auiditas tamen tanta est, ut cauda uerberando excutiant cibos, Plinius. Vide etiam in E. ex Plutarcho. At mugil cauda pendentem euerberat escam; Excussamq; legit, Ouidius. ¶ Mugil ubi dispositas senserit piscatorum insidias, confestim retrorsum rediens ita rete transilit, ut uolare piscem uideas, Isidorus. Mugiles irretiti, non se insidijs circumuallatos esse ignorantes, in sublime efferuntur, & nituntur retia transilire, neq; à prudenti consilio aberrant, nam sæpe retium excelsitatem trajcientes, ex mortifero periculo euadunt. Quòd si primi saltus aberratione in rete rursus dilabuntur, non postea amplius tentant transilire, sed anxij quiescunt, & prostrati à prædone cædem expectant, Gillius ex Oppiani Halieut. 3. Emicat, atque dolos saltu deludit inultus, Ouidius in Halieu. Apparet autem locum esse mutilum, & cestrei seu mugilis nomen priùs nominari debere. ¶ Mugiles pisces sunt timidi, Aelianus. ¶ Nymphodorus Syracusanus mugiles & anguillas tantopere inquit cicures esse, ut de largientium manu cibum sumant. In Arethusa Chalcidensi mugiles etiam mansueti & anguillæ inauribus ex argento auró ue ornatæ accipiunt à largientibus cibos, à sacerdotibus uiscera & caseos, Gillius ex Athenæo. ¶ Mugilum natura ridetur, in metu capite abscondito, totos se occultari credentium, Plinius & Aristoteles. ¶ Ex omnibus piscibus Mugiles mitissimi & iustissimi sunt. nullius enim neque sui generis, neq; alterius piscem lædunt: sine damno cuiusquam pascuntur: à sanguinis & carnis usu se abstinent, algis & cœno uiuunt: mutuò inter se linctu corpora permulcent. Sed neque aliorum quisquam (ceu reuerentia quadam innocentiæ ipsorum) ipsorũ fœtus exedit. Alij pisces hostilem in modum inter se infesti sunt: itaq; assidui uigilant, qui semper à maioribus periculum sibi creari timent, Gillius ex Oppiani Halieut. 2. Lege infrà in prouerbio Cestreus ieiunat. ¶ Mugilum cauda à lupo abscindi solet: qua abscissa sæpe etiam uiuere uisi sunt. & quanquam lupus & mugilis inimici sunt capitales, stato tamẽ tempore, Aristotelis & Nigidij testimonio, congregantur, Massarius. Vide in Lupo D. ¶ Mugilem uelocissimum omnium pastinaca tardissimus piscium in uentre habens reperitur. ¶ Mugiles aliquando, non solùm pisciculos, prælongis suis prætenturis sepia uenatur, Aristot. Mugilem à congro deuorari, Athenæum scribere, falsò refert Erasmus in prouerbio Cestreus ieiunat. D

Rotundis hamis (στρογγύλοις, Gillius uertit angustis, Gryneus curuis) ad mugiles amiasq; utuntur ideo, quoniam os illis angustius est, tum quia rectos uitant. Quanquam curuos etiam persæpe mugil suspectos habens circumnatat diu, cauda ab omni priùs parte percellens escam, ac tantùm quod reuulsit glutiens. quod quidem nisi successit, ore in angustum collecto cõtractoq;, summis tantum labris ac uellicatim stringit escam, Plutarchus in libro Vtra animalium. &c. Grynæo interprete. ¶ Oppianus Halieuticorum tertio Mugilum capturam his uersibus describit: E

Ναὶ μὴν καὶ κεστρῆα, καὶ οὐ λίχνον περ ἐόντα
Ἤπαφον, ἀγκίστροισι ποδὶ σειροῖσιν ἰάπτων
Εἶδαρ ὁμοῦ δήμητρι μεμιγμένον, ἠδὲ γάλακτος
Πηκτοῖσι δ' ἀφροῖσιν, ἐφυρήσαντο δὲ ποίην
Τοῖσιν ὁμοῦ μίνθην εὐώδεα. Hanc escam hamis infigunt:
Κεστρεὺς δ' οὐ μετὰ δηρὸν, ἐπεί ῥά μιν ἵξεν ἀϋτμὴ
Ἀντιάσας, πρῶτον μὲν ἀπόσταδον ἀγκίστροιο
Λοξὸν ὑπ' ὀφθαλμοῖς ὁράᾳ δόλον. Diu autem cunctatur, quasi dubitans sit ne gustaturus, & dolum suspicans:
Ἀλλ' ὅτε θαρσήσας πελάσῃ σχεδὸν, οὐ μάλ' ἑτοίμως
Ψαῦσε βορῆς, οὐρῇ δὲ πάρος μάστιξεν ἐγείρων
Ἄγκιστρον, μή οἵ τις ἔπι χροῒ θόρμετ' ἀϋτμή.
Ζωὸν γὰρ κεστρεῦσιν ἀπώμοτόν ἐστι πάσασθαι.
Ἔνθεν ἔπειτ' ἄκροισι διακνίζει στομάτεσσι
Δαῖτα ποδηξύων. ἁλιεὺς δέ μιν αὐτίκα χαλκῷ
Γεῖρεν ἀνακρούων.
Ἂν δ' ἔρυσε· σπαίροντα δ' ἐπὶ χθονὶ κάββαλεν ἰχθῦν.

Est prouinciæ Narbonensis & in Nemausiensi agro stagnum Latera appellatum: ubi cum homine delphini societate piscãtur. Innumera uis mugilum stato tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, obseruata æstus reciprocatione: & reliqua, ut Rondeletius in Delphino recitauit ex Plinio. Circa Phœnicem pisces uel mutuo sexuũ aspectu capi accepimus. mugiles enim mares à piscatore subducuntur, quorum aspectu fœminæ congregantur, atq; ita obretiuntur. uersaq; uice mares capiuntur, subductis fœminis, Aristoteles: & Plinius ferè similiter, ut Rondeletius repetijt. Mugiles Aristoteli è piscibus sunt fusaneis, hoc est illis qui retibus capiuntur. Verriculis & plagulis (ἀμφιβλήστροις καὶ ὑποχαῖς) capiuntur, Plutarchus. Fuscina interdiu sæpenumero dormientes feriuntur, Aristot. ¶ Esca ad marinos Mugiles. ℞. folij Malabathri orbiculum j. piperis grana x. melanthij, grana iij. schœni floris, nonnulli autem interioris partis, pauxillum. conterens omnia, misceto. Dein uerò medullam panis purissimi heminæ una Mareotici uini perfundens, sicca simul excipito, in unamq; redigens massam, dispergito. Alia elegãs, neq;

aliud quàm absolutos mugiles capiens: Recipe Thynni hepatis, drach. iiij. caridum marinarum, drach. viij. sesami drach. iiij. lomenti fabacei, drach. viij. anitorum, (ἀνίτων, Cornarius legit ἀμιῶν, id est, amiarum) crudorum, drach. ij. quæ quidem ubi contriueris, sapam eis instillato, conficitoq́ pastillos, atq; inescato. Alia etiam ad marinos Mugiles. Pudenda arietis in ollam crudam inijcito: cooperiensq́ ex alia, sic constringito, ut nullatenus perspirare possint. imponitoq́ in uitreariam fornacem, ut ab aurora usq; ad uesperam concoquantur. Ac tunc quidem inuenies ipsa instar casei mollissima: ex quibus tandem piscibus escam parato, Tarentinus in Geoponicis. Alia ibidem ad marinos mugiles, scaros & mullos: Sepiarum testulis cum sisymbrio uiridi, quod est bryon, aqua, farina, & caseo bubulo mistis; utitor, dum retibus nauas operam. ¶ Mugile inescatur glaucus, Oppianus libro 3. ¶ Marinos quoq; mugiles antiqui in piscinis, lacubusq́ dulcium aquarum claudebant, M. Varrone & Columella tradentibus, Massarius. Nostro quidem seculo piscinam nemo ferè habet, nisi dulcem: & in ea duntaxat squalos ac mugiles pisces. Quis cõtrà nunc rhynton non dicit sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenum an ranis? Varro. Piscium curam maiores nostri celebrauerunt adeò, ut etiam dulcibus aquis marinos clauderent pisces, atq; eadem cura mugilem scarumq́ nutrirent, qua nunc muræna & lupus educatur, Columella. Et rursus: Frequenter animaduertimus intra septa pelagicos greges inertis mugilis, & rapacis lupi. ¶ Mugil piscis ideo κεστρεὺς uidetur à Græcis appellatus: quia teli modo, publica Atheniensium pœna, intret adulteros, Hermolaus. Necat hic ferro, secat ille cruentis Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat, Iuuenalis Satyra 10. Ah tum te miserum, maliq́ fati, Quem attractis pedibus patente porta, Percurrent raphaniq́, mugilesq́, Catullus ad Aurelium. ὁ δ᾽ ἁλούς γε μοιχὸς, διὰ σέ που (Plutum alloquitur) παρατίλλεται, Aristophanes in Pluto, ubi Scholiastes: ἔθος ἦν τὸν ἁλόντα μοιχείας παρατίλλεσθαι, ἵνα διὰ τὸ ἀργύριον ποινῆς λυθῇ. παρατίλλεται οὖν, δασύνεται, τὰς τρίχας τοῦ πρωκτοῦ τίλλεται. αὕτη γὰρ ὥριστο δίκη τοῖς μοιχοῖς τῷ νόμῳ, ἡ ῥαφανίδωσις καὶ παρατιλμός. οἱ γὰρ πλούσιοι χρήματα παρέχοντες ἀπελύοντο, δημόσιοι δὲ ταῦτα ἔπασχον. Item in Nubibus: τί δ᾽ ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, (τῷ σῷ ἀδίκῳ λόγῳ,) τέφρᾳ τε τιλθῇ; Vbi rursus Scholiastes: οὕτω γὰρ τοὺς ἁλόντας μοιχοὺς ᾐκίζοντο· ῥαφανῖδας λαμβάνοντες καθίεσαν εἰς τοὺς πρωκτοὺς τούτων· καὶ παρατίλλοντες αὐτοὺς τέφραν θερμὴν ἀπέπασσον, (ἐπέπασσον,) βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι.

Adulterorum pœna.

F Dorion mugiles admirabiles (in cibo optimos) esse tradit, qui circa Abdera capiuntur: deinde qui circa Sinopen, eosq́ etiam salsos stomacho utiles esse, Athenæus. Mugilis grauidus deterior est, & omnes ferè squama intecti, Aristot. Subeunt etiam fluuios, præstantq́ in fluentis & lacubus, Idem. Difficilè concoquũtur & grauissimi sunt ex marinis piscibus, qui è mari flumina lacús ue subeũt, ut mugil: & in uniuersum omnes pisces qui in utrisq; aquis uiuere possunt, Mnesitheus. Lynceus Samius mugilem hyeme laudat, κεστρέα τὸν θαυμαστὸν ὅταν χειμὼν ἀφίκηται. Cæteri ferè omnes ouipari pisces ueris tempore, mugiles autumno uigent, Massarius ex Aristotele puto. Vide etiam in Cephalo F. quædam de mugile. Mugil insatiabilis est, quamobrem uentriculus eius circumtenditur: καὶ ὅταν ᾖ μὴ νῆστις, φαῦλος, Aristot. historiæ 8. 2. Gaza uertit: Et nisi ieiunus sit, hæret iners. Considerandum an potius uertendum: & nisi ieiunus fuerit, uilis est, in cibo uidelicet: quoniam repleto uentriculus distenditur, ut ex eo laborare uideatur. Vuottonus reddit: Cum est ieiunus, uilis est. Nos (inquit) Aldinam sequuti literam Græcam, quam & ijsdem uerbis citat Athenæus, ita reddere maluimus. Locus Athenæi, est libro 7. ubi de cestreis ex professo: Ἀριστοτέλης ἱστορεῖ, ὅτι ὁ νῆστις ὤν, φαῦλός ἐστι. Inter salsamenta mediæ materiæ cestreus est, Idem Vuottonus. Et rursus: Sunt mugiles (ut Hicesius author est) boni admodum succi: facilè excernuntur, nec multùm alunt. Porrò ex alto mari mugil optimus habetur, sapore iucundo, subacri, lupo nihilo inferior. Subiens hic purum lympidumq́ flumen, carnis duriciem temperat, euaditque delicatior: qui uerò in limosis lacubus stagnantibus ue locis capitur, uirosior est. ¶ Mugilis et uiles pellent obstantia conchæ, Horatius 2. Serm. aliqui pro Mugilis legunt Mitulus: quod nomen irrepere in textum potuit, ex annotatione alicuius qui conchas uiles forsitan mitulos interpretatus est. nam horum etiam ius aluum soluit. Mugilis autem probè hoc loco legi, Samonici etiam authoritas confirmat: cuius inter remedia uentrem mollientia hi uersus extant: Quodq́ satis meliùs uerbis dicemus Horati, Mugilis, & uiles pellent obstantia conchæ. Cato cap. 158. ad süi descriptionem iuris aluum deijcientis inter cætera capitonem requirit. ¶ Hippocrates in libro de internis affectionibus, mugile & carne suilla abstinere iubet in primo splenis morbo, & in tertio tabis genere. Patinam de mugile Apicius describit libro quarto, cap. secundo. & ius in mugile salso, libro nono, cap. undecimo.

G Carnes ex capitibus mugilum siue mullorum decoctæ, & cum melle subactæ atq; impositæ, uitijs ani plurimum prosunt, Marcellus. sed locus uidetur corruptus, & legendum ita ut nostri codices Pliniani habẽt, unde sua Marcellus transcripsit: Sedis attritus sanat cinis è capite mugilum, mullorumq́. comburuntur autem in fictili uase. illini cum melle debent. In capitibus piscium, id est mugilum aut mullorum spina inuenitur cani similis. hæc renibus apposita uel alligata, miro remedio est, Idem.

H. a. Νῆστις species est κεστρέων, id est mugilum, Athenæus. Videtur autem modò absolutè pro mugile poni, modo pro epitheto ei adijci. Dorion mugilis marini species duas facit κέφαλον καὶ νῆστιν.

Nestis.

Rondeletius quoque νῆστιν & κεστρέα eundem esse iudicat. Νήστεις κεστρέας, κεφάλους, Archippus. Κεστρεὺς ἐγὼ ἄλλους στρατιώτας τυγχάνεις νήστεις, Antiphanes. Ἐγὼ δὲ κεστρεὺς νῆστις οἴκαδ' ἀποτρέχω, Alexis. Ἐγὼ δ' ἐπιδὼν πειράσομαι εἰς τὴν ἀγορὰν ἔργον λαβεῖν. ἧττον γ' ἂν ὢν νῆστις καθάπερ κεστρεὺς ἀκολουθήσεις ἐμοί, Amipsias. Αἰγιαλίας κεστρεύς ἐστι, νῆστις περιπατεῖ, Euphron. Ἠγόραζε νῆστιν κεστρέ', ὀπτὸν, οὐ μέγαν, Philemō. Ἀρ' ἦν δόμ ἀνδρῶν κεστρέων ἀποικία; Ὡς μὲν γάρ ἐστι (fortè εἰσι) νηστίδες γινώσκεται, Aristophanes. Ὃς νῦν πέμπτην ἡμέραν βαδίζεται, Νῆστιν πονηρὸν (lego πονῆρον paroxytonum, hoc est ἄθλιον, ἄθυμον) κεστρέως τρίβων βίον, Eubulus. Οὗτοι δεδειπνήκασιν, ὁ δὲ τάλας ἐγὼ Κεστρεὺς ἂν εἴην ἕνεκα νηστείας ἄκρας, Diphilus. Κεστρέων νῆστις χορὸς Λαχάνοισιν, ὥσπερ χῆνες, ἐζωσμένοι, Theopompus. Τὰ πόλλ' ἄδειπνος περιπατεῖ; Κεστρῖνός ἐστι νῆστις, Anaxandrides. Ἐξιόντι μοι Ἁλιεὺς ἀπήντησεν φέρων μοι κεστρέας Ἰχθῦς ἀσίτους καὶ πονηρὸς (lego πονήρους paroxytonum) ἦγέ μοι, Plato Comicus. In omnibus autem iam recitatis testimonijs νῆστις non species peculiaris κεστρέων, sed simpliciter eorum epitheton esse apparet. Si tamen cestrei nomen pro genere accipias, speciem eius νῆστιν esse cum Dorione dicere poterimus. Νῆστις solus piscium cestreus uocatur, hoc est ieiunus: quòd neque carnem, neque escam animatam ullam attingat, Athenæus. Aristophanes in Thesmophoriazusis νῆστιν absolutè dixit: Ἡ τῶν νήστεων, Ἡ νῆστις ὀπτᾶται. Νῆστις intestini etiam nomen est, quod ieiunum ferè & uacuum reperitur. Grammatici, ut Eustathius, formant hoc uocabulum, à νη. priuatiua particula & σῖτος: ut pro νήσιτις dicatur νῆστις per syncopen, idem significans quod ἄσιτος & ἄπαστος. his enim omnibus in eadem significatione Homerus utitur. ¶ Λινεύς, mugil piscis, Hesychius & Varinus. Apud eosdem κόδαλα quoque pro eodem pisce legitur. ¶ Hiantes & famelicos homines κεστρεῖς appellāt: & (*Comici*) Athenienses hoc nomine traducebant. est enim hic piscis gulosus & insatiabilis, Varinus. Cestrinus, Κεστρῖνος, idem quod κεστρεὺς significat, piscem scilicet: aut hominem famelicum, ut Athenienses dicteria & scommata cōminisci solitos usurpabat: qua de re elegantes Anaxandridæ uersus, ut apud Eustathium in Odysseæ nonum extant, recitabo: esse autem huius poetæ ex Athenæo constat: Ἂν μὲν γὰρ ᾖ τι σμικρὸν παντελῶς ἀνθρώπιον, καλεῖτε αὐτὸν σταλαγμόν. Ὅπισθεν ἀκολουθεῖ κόλαξ τῳ; λέμβος ἐπικέκληται. Τὰ πόλλ' ἄδειπνος περιπατεῖ; κεστρῖνός ἐστι νῆστις. Ὑφέλετ' ἄρνα ποιμένος παίζων; Ἀτρεὺς ἐκλήθη. Ἐὰν δὲ κριὸν, Φρίξος. ἐὰν δὲ κῴδάριον, Ἰάσων. ¶ Κεστρῖνος, τὰ τομία καὶ τεμάχη τῶν ἰχθύων, Etymologus. Larinum bouem in Pace Aristophanes nominat. Scholiastes, Lycus Rheginus (inquit) à Larino quodam bubulco (qui ab Hercule boues Geryonis acceperit, & ad mirabilem corpulentiam prouexerit) sic nominatum hoc genus boum ait. alij à laro (*aue nimirum*) dictos putant. Sunt qui rhi. syllabæ aspirent, & λαρινὸς dictos interpretentur, (*à magnitudine pellium: ut ego interpretor, ῥινὸς enim pellis est. non à magnitudine narium, ut Cælius Rhod. uoluit. sic enim λαρίνας potius dici debuissent, ut σίμωνας*) aiunt autem in Chaonia huiusmodi boues esse, & cestrinos quoque uocari. Clearchus apud Athenæum κεστρινίσκους παραιγιαλίτας dixit paruos mugiles iuxta litus degentes.

Mugil iners, Columella. Velox, Aristoteli & Plinio. Νήστεις, id est, ieiuni, poëtis diuersis, ut citaui in H.a. Πονηροί, hoc est miseri uel infirmi, Eubulo & Platoni Comico. Γενεῆς, φυνῆς, δικαιόταται, id est, Mites, benigni, iustissimi, Oppiano. ὀπτάνιος (fortè ὀπταλέος: quanquam & ὀπτανεῖον uocatur locus ubi carnes assantur) δ' εἵπλεθε πελώριος ἱππότα κεστρεύς, Matron Parodus. cognominauit autem equitem ab eo fortassis, quòd & uelocitate & saltu ualeat. Epitheta.

Saltu pollere mugilē & suprà in C. & modò inter Epitheta diximus. hinc & Diocles Θαλάττιοι Ἅλλονται δ' ὑφ' ἡδονῆς κεστρεῖς. c.

Πόσου σὺ κεστρέας Πωλεῖς, λιῦ ὄντας; δέκ' ὀβολῶν φησι. Βαρύ. Ὀκτὼ λάβοις ἄν; Εἴπερ ὠνῇ τὸν ἕτερον, Alexis. e.

Mugil è Sciatho apud ueteres celebris erat, Pollux & Clemēs in Pædagogo: Athenæi codex pro Sciatho habet Symætho. Ἔστω δ' ὑμῖν κεστρεὺς Συμάηθος, Antiphanes inter lautissimos cibos. Κεστρέα δ' Αἰγίνης ἐξ ἀμφιρύτης ἀγόραζε, Ἀνδράσι τ' ἀστείοισιν ὁμιλήσεις, Archestratus. Κεστρέα ἑφθὸν in Cotyis Thracum regis conuiuio Anaxandrides nominat. Ἄσιτος ἡμέραν καὶ νύχθ' ὅλην Κεστρεὺς λεπιδείς, καὶ παχεὶς, χωθεὶς, στρεφεὶς, &c. Antiphanes. Anaxilas Matonis sophistæ edacitatem taxans, inquit: Τὸ κεστρέως κατεδήδοκε τὸ κρανίον Ἀναρπάσας Μάτων· ἐγὼ δ' ἀπόλλυμαι. f.

Κεστρεὺς νηστεύει, παροιμία ἐπὶ τῶν δικαιοπραγούντων, ἐπειδὴ οὐ σαρκοφαγεῖ ὁ κεστρεύς, Athenæus. Suidas interpretatur ἐπὶ τῶν δικαιοπραγούντων, ἧττον δὲ φερομένων διὰ τοῦτο, καὶ μηδὲν πλέον ἐκ τῆς δικαιοσύνης ἀφελομένων. ἐπεὶ καὶ ὁ ἰχθὺς καθαρός ἐστι. Apostolius de gulosis: quoniam insatiabile sit hoc animal. Plura ad hoc prouerbium lege suprà in C. & in H.a. de uocabulo νῆστις. h.

DE CESTREI GENERIBVS DIVERSIS. VIDE ETIAM suprà, Corollario I I. De Mugilibus, &c.

ADONIS uel Exocœtus piscis saxatilis est, de genere mugilum, γένος κεστρέως, Aelianus de animalibus 9.36. Clearchus apud Athenæum cestriniscis, id est paruis mugilibus litoralibus, qui longitudine octo maximè digitos æquent, similem esse tradit Adonin, &c. nos eum in A. elemento descripsimus.

DACTYLEVS, id est Digitalis, aliàs DIDACTYLEVS, id est, Bidigitalis, Mugilis genus est à latitudinis mensura dictum, quæ digitos duos non explet, ut tradit Euthydemus in libro de salsamentis. scribit enim εἴδη κεστρέων εἶν σφηνέα καὶ δακτυλέα. καὶ σφηνέας μὲν λέγεσθαι, ὅτι λαχ αροὶ καὶ τετρά- Sphenews.

γωνοι, hoc eſt, & ſpheneas ſic nominari, (*quaſi Cuneales à figura ſphênis ſeu ſpheniſci, id eſt, cunei,*) quòd & graciles & quadrati ſint, (*nam & cuneus qua parte craſsior eſt, quadratus uel quadrangulus potiùs apparet: in alteram uerò partem graciliſcit & attenuatur. ſic & piſces iſti nimirum à capite craſsiore, unde & cephalis nomẽ factum, ex quorum genere ſunt, paulatim attenuantur.*) Τὰ δὲ τῶν διδακτυλαίων τὸ πλάτος ἔχει (Legerim, τοὺς δὲ δακτυλέας, uel τοὺς δὲ διδακτυλαίους, δὶς τὸ πλάτος ἔχειν) ἔλασσον τῶν δυεῖν δακτύλοιν.

SARGONES etiam inter Mugiles ſunt: de quibus Ariſtoteles quinto de hiſtoria meminit, Sarges (Sarginos legit Rondeletius) eos appellando. Meminit & Athenæus. Sargus quidem piſciũ genus diuerſum eſt, Maſſarius. Rondeletius Sargînum à ceſtreo uel ieiuno differre non putat; cuius hac de re uerba reperies ſuprà in Capite de Mugilibus in genere.

SIPHARVM in lacu Mugilum genus naſcitur quod pinnis ſupinis caret, Ariſtot. de partibus animal. 4. 13. Eorundem meminit in libro de communi animalium greſſu, ubi quo pacto natent, oſtendit.

V. COROLLARIVM DE LABEONE, QVI ET BACchus ſeu Banchus aliâs dicitur.

A De Chelone quædam iam ſuprà ſcripſi, in Corollario de Cephalo A. Nomen huic piſci cum à craſsiuſculis & prominẽtibus labris inditum ſit, χειλὼν, per ει. diphthongum in prima ſyllaba ſcribi debebat, παρὰ τὰ χείλη, ſicut ab Ariſtotele ſcribitur Hiſtoriæ 8. 2. ſed frequentiùs reperio per ε. nudum χελὼν. A labijs ſunt labeones & χείλωνες, Camerarius; ſed authorem nõ producit: & ut de homine dicatur χείλων, de piſce adhuc non inueni. quanuis enim orthographia ſic poſtulabat ſcribi, conſuetudo tamen ferè obtinuit, ut per epſilon ſcribatur, & ultimám acuat. per diphthongũ quidem χειλὼν Heſychio etiam gallinacei genus eſt. Χειλώνη quoq; pro labijs inuenitur. Non probo χελλῶνες in Euſtathij commentarijs duplici λ. neq; κωλῶνες apud Athenæum ex Diphilo: apud quẽ & χάλλωνες, quidam codices perperam habent pro χελῶνες, in recitatis Ariſtotelis uerbis de mugilum generibus. Χελμὼν, piſcis quidam, Heſychius. uidetur autem uox corrupta pro χελὼν uel χελιδὼν, ut uel labeo uel hirundo piſcis indicetur. Chilon uel Chylon apud obſcuros quoſdam, Albertum & huiuſmodi ſcriptores pro chelon legitur, & cum cephalo uel peræa, ſuo tantùm muco uictitante confunditur. ¶ Labeonem ætas noſtra caponem, ex magnitudine labiorum & capitis, appellat, Volaterranus. Nos ſuprà piſcem caponem Romæ dictum, Lucernam eſſe, ex Gillio annotauimus.

Germanicè labeonem uocabimus **ein Strymharderen**, id eſt ſtriatum mugilẽ: nam & Galli aliqui à lineis, quæ à branchijs ad caudam æqualibus ſpacijs ſtriarum inſtar protenduntur, (ſicut & in alijs quibuſdam mugilibus, ſed minùs euidentes) uirgadellam nominant. Vel circumloquemur, **Ein Harderen mit groſſen leffzen.**

Bacchus. Banchus. Bacchum potiùs quàm Banchum legendum eſſe apud Plinium, pro genere aſelli piſcis, admonet Maſſarius, cum ex uetuſtis codicibus, tum ex Euthydemi & Diphili recitatis Athenæo uerbis. Banchum uerò alium piſcem eſſe inter mugiles minimum putat: Hermolai ſcilicet uerbis deceptus, qui & ipſe banchum inter mugiles minimum eſſe ex Athenæo refert, duplici errore. non enim banchus apud Athenæum nec alium ullum quod ſciam Græcum ſcriptorem legitur, ſed bacchus tantùm, βάκχος, ſiue de aſello, ſiue de mugile dicatur. eſt enim homonymõ ad utrunque. Magnitudine quidem inter mugiles hic piſcis minimus non eſt, ſed dignitate & ſalubritate poſtremus. γλαυκίσκοι, κέφαλοι, κεστρεῖς, μύξινοι, κωλῶνες, (lego χελῶνες,) ὅμοιοί εἰσι κατὰ τὴν προσφοράν. τοῦ δὲ κεφάλου καταδεέστερός ἐστιν ὁ κεστρεύς· ἥσσων δὲ ὁ μύξινος, τελευταῖος ὁ κώλων, (lego χελὼν,) Diphilus. Ἱκέσιος φησι· Τῶν δὲ καλουμένων λευκίσκων πλείονά ἐστιν εἴδη. Ἄριστοι δ' εἰσὶν οἱ κέφαλοι καὶ πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πρὸς τὴν εὐχυλίαν. δεύτεροι δ' εἰσὶ τούτων οἱ λεγόμενοι κεστρεῖς, ἥσσονες δ' οἱ μύξινοι· καταδεέστεροι δὲ πάντων οἱ χελῶνες, οἱ λεγόμενοι βάκχοι. εὔχυλοι δ' εἰσὶ σφόδρα (uidetur hic locus mutilus: addendum ſuſpicor οἱ κέφαλοι) καὶ οὐ πολύτροφοι, καὶ εὐέκκριτοι. Euſtathius quoq; in Iliados N. hunc locum citans, legit χελλῶνες οἱ καὶ βάκχοι. Quòd autem poſtrema uerba, εὔχυλοι δ' εἰσὶ σφόδρα, &c. non de chelonibus accipienda ſint, apparet: quoniam illos mugilum peſsimos eſſe ſentit: ſed de cephalis, quos omnibus præfert: illis nimirum, qui non in litore & limo ut chelones: ſed longiùs & in puro mari degunt: quos boni ſucci eſſe Galenus quoq; fatetur: uentrem quoq; illos promouere iam diximus: qua ratione etiam minùs alere uidentur. Rondeletij coniecturam non probo: qui in Hiceſij uerbis, poſt καταδεέστεροι δὲ πάντων οἱ χελῶνες, punctum notat, deinde à nouo initio legit, οἱ δὲ λεγόμενοι βάκχοι, εὔχυλοι. ut alij ſcilicet (inquit) uel capitones, uel myxini dicantur bacchi. Cum enim lectionem, qualis eſt, & Euſtathius quoq; legit, & Natalis de Comitibus ſimiliter, (qui nuper Latinum reddidit Athenæum, multis, ut ait, codicibus Græcis collatis,) defendere poſsimus, nihil opus eſt innouari. Proximè dixerat Hiceſius, Leuciſcorum genera ſunt, κέφαλοι, κεστρεῖς, χελῶνες, μύξινοι. quòd ſi nunc Bacchorũ nomine, (ſi ita legamus ut Rondeletius) uel aliud quintum genus, uel unum ex prædictis intellexiſſet, monere debuerat. At ſi ita, ut nos, & ut impreſsi ac manuſcripti codices habent, legas: nihil, ut apparet, difficultatis eſt. In capite de mugilibus in genere Rondeletius ſcribit, chelones quoq; bacchos dici, Hiceſio teſte: neq; in lectionem an legitima ſit inquirit. Itaq; eodem in capite bacchos piſces quatuor diuerſos facit: unum, aſellorum generis: tres, mugilum: nempe chelonem, myxonem, & ceſtreum. Ego aſelli genus, & chelonem mugilem aliter bacchi nomine uocari fateor,

teor. cestreum autem eodem nomine uocatum, nullò opinor authorum testimonio comprobari posse. Plinius quidem tricesimo secundo uolumine de felle piscium loquens: Auribus (inquit) utilissimum bati piscis fel recens, sed & inueteratum uino. item banchi quem quidam myxona uocant. Sed is locus mihi suspectus est: & fuit Hermolao quoq;, cuius hæc sunt uerba: Est & asellus marinus, quandoq; banchos appellatus Plinio. propterea additum hîc (libro 32. cap. 7.) putauerim, post Banchi, quem quidam myxona uocant. Plinium quidem pleraq; sua à Græcis transtulisse constat, hunc præcipuè locum. usitata enim Græcis nomina sunt Banchus (uel Bacchus potiùs) & Myxon. sed cum neq; banchus per n. apud eos legatur, neq; bacchum esse myxonem, sed chelonem (utrunq; mugilum generis) memoria ipsum esse lapsum, uel aliter locum uitiatum suspicabimur: præsertim cum hoc passim frequentissimum Plinio sit, in ijs maximè, quæ à Græcis transfert. ¶ Inueniuntur & in banchi piscis capite ceu lapilli. hi poti ex aqua calculosis præclarè medētur, Plinius. Vbi iterum bacchi lego. nec referre puto eo nomine aselli an mugilis aliquod genus intelligas. omnium enim ferè lapilli, qui eos habent, piscium, simili mihi uidentur ad calculos pellendos facultate præditi. Rondeletius de cestreo: Lapides (inquit) in cerebro reperti aduersus nephritidem ualent, quem locum fortè ex Plinio transtulit, cum cestreum alio nomine etiam bacchum dici existimaret. Lapillos autem asello etiam pisci inesse constat.

Aristoteles libro 8. Historiæ cap. 2. cum cephalum χελῶνα πρόσγειον, id est litoralem esse dixisset: peræam uerò non litoralem, subdit, Βόσκεται δὲ ὁ περαίας ἣν (τὴν potiùs) μύξαν τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ: διὸ καὶ νῆστις ἔστιν ἀεί. οἱ δὲ κέφαλοι νέμονται τὴν ἰλύν. Hîc pro his uerbis, οἱ δὲ κέφαλοι, res ipsa postulat ut legamus, οἱ δὲ χελῶνες. eademq; lectio ex Athenæo confirmatur, hunc locum sic recitante: ὁ μὲν χελὼν πρὸς τῇ γῇ νέμεται: ὁ δὲ φεραῖος (περαίας) οὔ. καὶ τροφῇ χρῆται, ὁ μὲν φεραῖος (περαίας) τῇ ἀπ' αὐτοῦ γινομένῃ μύξᾳ. ὁ δὲ χελὼν, ἄμμῳ καὶ ἰλύϊ. C

Deterrimus mugilum chelon est, ut diximus: ut qui in litore cœnoso, & prope paludes, & ad fluuiorum ostia maximè uictitet. F

Chelônis piscis adeps (& hepar) cum succo fœnograeci solutus & illitus in labris & pelmasin, id est plantis pedum, fissuras egregiè sanat. Fel autem eius chimetla curat, Kiranides. G

Labeones à prominulis inferioribus labris dicuntur: qui hæc cognomenta Romanis familijs indiderunt, Iouius. Camerarius Labiones per i. scribit. Labra, à quibus brocci, labeones dicti: & os probum duriùs ue animal generantibus, Plinius libro 11. H.a.

VI. COROLLARIVM, DE MYXONE.

Myxinus scribitur apud Athenæum, μύξινος proparoxytonum: Eustathius penanflectit, ut θρυθῖνος. Aristoteles μύξων habet: quod magis placet quàm μύξος, ut Athenæi codex noster ex eo repetit. μύζων quidē per ζῆτα non probo: & si quis etiā ita scriberet, o. magnū seruandū esset in obliquis. De hoc pisce iam in præcedentibus passim inter Mugiles quædam prolata sunt. Ἡ μύξα ἐκ τοῦ μύζειν λέγεται: & metaphoricè etiam μύτις (in sepia) ab eodem uerbo. & μυξῖνος, parui mugilis genus, Eustathius. Et rursus: Et quoniam myxini leuciscorum, qui ab albo colore denominantur, species sunt: uerisimile est ipsorum quoq; nomen à muco lacteo, ut Oppianus appellat, esse factum, παρὰ τὴν γλαγόεσσαν μύξαν. Banchum aliqui myxona uocant, Plinius. super quo loco coniecturam nostram exposuimus proximè retrò in Chelône. Est apud Aristotelem pholis, quæ mucorē, quem ipsa emittit, sibi obducit, ita ut in eo quasi cubili quiescat. De hoc Vuottonus dubitat, idem ne sit myxoni piscis, an eiusdem saltē generis. sed Rondeletius probè distinxit. Myzones siue Myxones Mugilum genus etiam hac ætate Græci Myxones appellant: qui Niceam accolunt Massonos nuncupant, Gillius. ¶ Germanicè Myxonē probè uocabimus ein Schlymbarderen. nam quòd Græci myxam, Latini mucum, nostri Schlym appellant. Qui myxonē esse putant piscem à nostris Trüsch, Gallis Lotam uocatum, falluntur. A Pholis.

Tripatinum nominat Plinius, ex murænis, lupis & myxone piscibus. Vide in Lupo F. F

Myrinus, mugil & capito, si pluuiæ modum excesserint, facilè excæcantur, Aristot. Historiæ 8.19. Rondeletius pro myrino, myxinum restituit. Vt alibi quoq; pro μύκων (ubi Gaza papauer transtulit) legit μύξων.

DE MVLLO, BELLONIVS.

TRIGLA ijs potissimùm, qui mari abluuntur, notissima esse solet, longiùs tamen in Mediterraneis ferri, si cum pipere in pasta incocta condiatur. Parisienses uulgò Rougetos barbatos, uel Surmuletos appellitant, ad aliorum piscium discrimen, quos * Mulli Geneatis nomine, id est imberbis illis uenire solet. Veneti à barbis Barbonos, Burdegalēses & Baionæ Barbarinos dicunt. A (*)

Perpaucos admodum pisces noui, qui Triglæ naturā sortiantur. Nam is nec lingua, nec dentibus os communitum habet. Squamis Mullus latiusculis contectus est, sed quæ leui contactu auferantur: tamē ubi ablatæ sunt, rutilus color multò pulchrior in cute apparebit. Tota piscis moles B

rubet quidem, ſed ueluti uerſicoloribus lituris notata rubris & luteis, & in quibuſdam purpureis comperitur. Mulli ut plurimùm non excedunt palmum, neq; binis libris grauiores ſiunt; quod iam ab omnibus antiquis teſtatum eſt. Ideo perſæpe Mullum bilibrem dixerunt. Mullus Scarum propemodum referret, ni Scarus paulò latior eſſet: uentrem ferè planum habet: ideo non falli creduntur qui trilaterales triglas cenſuerunt. Caudam habet bifurcam, idcirco laterum pinnas ueluti in acutum tendentes. Pinnas duas in tergore gerit, quarum anterior ceruici multum uicina eſt. Altera uerò non longè à cauda diſtat: duas præterea ſub uentre gerit, alteram inter anum & caudam. Oculos erui magnitudine: Barbis duabus ſub mento ſeu cirris albis, mollibus, flexilibusq;, ueluti Myſtus barbatur. Stomachum forma rotundum: œſophagum habet gracilẽ, oblon-
(C) gum & tenuẽ. Integras deglutit Chamulas, Tellinas, Mitulos, Pectines & Conchulas paſſerum modo, quas in ſtomacho conficit. Hepar in latere ſiniſtro ſitum habet. Felle non eſt admodũ grandi præditus. Cæcis ſiue appendicibus pluribus communitus eſt.

F Veneti Triglas, apud quos affatim capiuntur, incoquũt, & in ſucco acido & piperato immergunt: Sciunt enim eas dura carne conſtare, ut tali modo diu incorruptas ſeruent: Siquidem hac
Aëtius. ratione conditas per urbem uendentes circunferunt. Aëtius eadem quæ Galenus de Mullo habet: Ex pelagijs piſcibus (inquiunt) eſt Mullus. is æſtimationem apud homines reperit, tanquam excellenter in cibo iucundus ſit. Habet autem duriorem omnibus pelagij generis carnem, non pinguem, ſed friabilem: & propterea magis quàm alij piſces nutrit, ubi probè concoquitur. Quidam iecur eius & caput uoluptatis gratia magnificiunt. Hic quoq; pelagicis piſcibus annumeratur, inquit Galenus. Celebratur autem apud homines, tanquam uoluptate cibos reliquos ſupe-
Galenus. ret. Omnium fermè aliorum carnem habet duriſsimam, & ualde friabilem: quod idem eſt, ac ſi dicas, nihil in eo eſſe lentoris neque pinguedinis. Nutrit certè, cum probè confectus fuerit, omnibus alijs piſcibus copioſiùs alit. Diximus autem anteà, quòd cibus durior, ac craſsiorum partiũ, & (ut ſic dicam) terreſtris, alimentum corpori præſtat copioſiùs, quàm humidior ac mollior: præſertim quando præter id, ſubſtantiam habet corpori alendo accommodatam ac familiarem, quæ ſubſtantia uoluptate iudicatur. Nam alimenta quæ tota ſubſtantia ab alendis animalibus ſunt aliena, ea aut non prorſus, aut inſuauiter manduntur. Ex familiaribus uerò quemadmodum humidius minus nutrit: ita coquitur faciliùs ac diſtribuitur. Ergo Mulli caro iucunda quidem eſt, ut quæ alimentum eſt hominum naturæ accommodum. Et quanquam alijs piſcibus ſit durior, mandi tamen quotidie poteſt, propterea quòd friabilis eſt, & pinguedinis expers cum quadam acrimonia. Nam pinguia & lenta cibaria, ſtatim ut ſumpta fuerunt, celeriter implent, & appetentiam euertunt. Præterea, quod maius eſt, compluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtine-
Hepar. mus. Verùm Mulli hepar à guloſis propter uoluptatem ſummopere expetitur. Quidam uerò ipſum per ſe mandere nolunt: ſed garelæum, quod uocant, in uaſe cum pauxillo uini præparantes, in eo uiſcus ipſum tantiſper comminuunt, quoad totum ſimul ex ipſo & humidis præparatis ſuccus unus fiat ſimplex ad ſenſum & ſimilaris, in quo Mulli carnes intinctas mandunt. At mihi profectò nequaquam tantæ ſuauitatis eſſe uidetur; neque tantam corpori utilitatem adferre, ut
Caput. tantopere ſit concupiſcendum, uti nec ipſum caput. Quanquam guloſi hoc quoque laudant, ac ſecundas poſt iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandiſsimos
Maximi mulli. Mullos emptitent: cùm nec adeò ſuaui ſint carne, ut minores: nec ad coquendum faciles, ut quæ dura admodùm eſt. Ob eam igitur cauſam, cùm quendam aliquando interrogaſſem, qui ingenti pecunia prægrandes Mullos emerat, quid eſſet quòd illos tantopere expeteret: reſpondit, ſe primùm propter hepar illos tanti emiſſe, tum autem propter caput. Verùm hactenus de Mullis hęc dixiſſe, huic ſermoni, in quo utilitatem inquirere inſtituimus, ſatis fuerit. Porrò optimi Mulli ſi-
Lib. 3. de alim. facult. unt, ut alij etiam omnes piſces, tum propter mare purum, cùm propter alimenta. Nam qui cancellos uorant, & grauiter olent, & inſuaues ſunt, & ad coquendum difficiles, & mali ſucci: hos porrò dignoſces, ſi prius quidem, quàm ueſcare, uentrem reſecueris. Inter ueſcendum uerò ipſe ſtatim guſtus ac olfactus iudicium adferet. Hactenus Galenus. Idem alibi ſic de Mullo ſcribit, Mulli uerò quòd dura eorũ caro ſit, & ab excrementis pura, nõ ſunt ad ſaliendum accõmodi. Itẽ libro de attenuante uictu ita habet: Qui autem uitam in maiore otio, ac quietè degunt, ijs non modò ab eiuſmodi ſuum eſu eſt temperandum, uerumetiam à ſylueſtribus: Abundè enim fuerit eis auibus montanis ueſci, & piſcibus ſaxatilibus, utputa Iulide, Fuca, Merula, Turdo, Scaro: & in ſumma, omnibus quæ habent carnem mollem ſimul ac friabilem. Mullorum friabilis quidem eſt, non tamen mollis. Item paulò pòſt habet, Quum igitur ſaxatiles deſunt, Aſellos, Mullos, & alios eiuſdem generis pelagicos poſſumus exhibere, & eos potiſsimùm qui cum ſinapi manduntur: cuius generis eſt Scorpius.

DE MVLLIS, RONDELETIVS.

A Mulli, hirundinibus & cuculis ſimiles ſunt, (ut ex Speuſippo diximus) plus æquo à ueteribus laudati. Horum plura ſunt genera, quæ ſingillatim exponemus. Dicitur à Græcis τρίγλη,
Libro 7. non τρίγλα, ut docet Athenæus. Nam fœminina nomina in λα deſinentia, alterum λ poſtulant, ut σκύλλα: quæ uerò γ annexum habent, in η deſinunt, ut τρώγλη, αἴγλη, ζεύγλη. Quanquam in excuſis

Ariſtotelis

Aristotelis exemplaribus sæpe τρίγλα legitur. Cur τρίγλη dicatur, ostendit ex Aristotele Athenæus. Scribit Aristoteles in quinto de animalibus, mullum ter parere, piscatores id coniicere ex eo quòd quibusdã in locis ter fœtura appareat, fortasse igitur inde nomen habet. Id cõfirmat Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν, Τρίγλαι δὲ τριγόνοισιν ἐπώνυμοί εἰσι γονῇσι. Accipiunt triglæ à terno cognomina partu. Non igitur quòd triformis sit, sed quòd ter pariat, τρίγλη nominata est. Mulli nomẽ Fenestella à colore mulleorũ calceamentorũ datum putat, autore Plin. lib. 9. ca. 17. De mulleis uerò hæc Festus Pompeius: Mulleos genus calceorũ aiunt esse, quibus Reges Albanorum primi, deinde patritij usi sunt, quos putant à mullando, id est, suendo dictos. Mulleos igitur purpureos fuisse oportet, cùm mulli sanguinei, id est, purpurei sint. Ouidius in Halieutico: Tenui suffusus sanguine mullus. Et Oppianus rosei coloris esse ait: Τρίγλης δὲ ῥοδόχροα φῦλα νέμονται. Vel uarios mulleos fuisse oportet, cùm mulli magna ex parte purpurei sint, aliqua parte candidi, alia liuidi: habent & lineas aureas parallelas. Maximè cùm expirant, colorem mutant. Plinius: Mullum expirantem uersicolori quadam, & numerosa uarietate spectari proceres gulæ narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, utique si uitro spectetur inclusus. Ego frequenter in litore expirantes & uariè colorem mutantes uidi. Epicharmus τρίγλας κυφὰς nominat apud Athenæum, quòd capite sint repando, ut opinor, maximè barbam habentes. Sophron apud eundem τρίγλας πίονας, id est, pingues, parum apto epitheto. Nam mulli, autore Galeno, omnium ferè aliorum carnem habent durissimam, & ualde friabilem, quod idem significat, ac si dicas, nihil in ea lentoris, neque pinguedinis.

Ibidem. cap. 9. — *Mulli nomẽ Latinũ, & color.* — *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* — *Ibidem.* — *Libro 7.* — *Lib. 3. de alim. facult.*

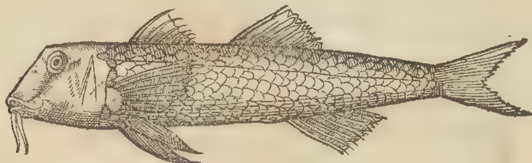
Mullus hodie à Romanis, cùm iam uetus Latinum nomen exoleuerit, trigla dicitur: à Venetis barboni: à Burdegalensibus barbeau: à Gallis surmulet: à nonnullis barbarin: ab alijs moil, id est, maris perdix: (*à mullo potiùs hoc nomen detortum coniecerim,*) à Cretẽsibus nomine composito ex Græco corrupto & Veneto τριγλημπαρμπούνι: ij enim β per μπ efferunt.

Nomina gentiũ diuersarum.

Mullorum ut diximus, plures sunt differentiæ: alij enim barbati sunt, qui γενειᾶται à Sophrone dicuntur: ἐπεὶ αἱ τὸ γένειον ἔχουσαι ἡδίονές εἰσι μᾶλλον τῶν ἄλλων: quoniam qui barbam habent, cæteris sunt suauiores. Alij barbati non sunt, qui distinctionis gratia ἀπώγωνες, id est, imberbes à nobis dici possunt. Rursus barbatorum differentiæ à loco succique bonitate inueniuntur. alij enim in alto mari degunt, qui omnium sunt optimi. alij in marinis stagnis & cœnosis litoribus, unde lutarij dicti, uel quòd lutum oleant, uel quòd luto uescantur. Plinius: Lutarium ex his uilissimi generis appellant. Huiusmodi permultos habemus in stagno nostro. Itaque quemadmodum Plinius purpurarum genera plura pabulo & solo discreta facit: ita & mullorum genera discernere possumus, ut aliud sit lutense, putri limo: aliud algense, alga enutritum: aliud quod aliorum piscium carne uescatur. Eodem modo à locis differentiæ sumentur.

Differentiæ. — *Lib. 9. cap. 17.* — *Lib. 9. cap. 37.*

DE MVLLO BARBATO, RONDELETIVS.

MVLLVS barbatus in alto mari, in marinis stagnis, & litoribus uiuit: rarò inter saxa, nisi luto, arena, musco obducta sint, frequentissimè in mari nostro capitur. C

Pedalem magnitudinem attingit. Plinius lib. 9. cap. 17. Mullis magnitudo modica, binasque libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in uiuarijs piscinisque crescunt. Septentrionalis tantùm hos & proxima Occidentis parte gignit (*Alia lectio, non gignit*) Oceanus. Martialis: B

Nolo mihi ponas rhombum, mullumque bilibrem.

Horatius trilibrem dixit,

Laudas insane trilibrem mullum.

Seneca in epistolis scripsit mullum quatuor librarũ pondo Tiberio Imperatori donatum, quem in macellum cùm deferri & uenire iussisset, ab Octauio quinque sestertijs emptum fuisse. Mullum octoginta librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, teste Plinio, quod credibile nõ est. Mullus à capite ad caudam lineas habet aureas. Color eius purpureus per squamas nõ aliter quàm per pellucidum cornu conspicitur: sunt enim eæ magnæ, tenues, serratæ, obliquo situ dispositæ, facilè deciduæ. quæ cùm deciderint, ruber ille color ueluti nitens purpura apparet, lineæ uerò aureæ euanescunt. Capite & dorso est gibbo, oculis rufis, ore paruo, sine dentibus. Ex inferioris maxillę extremo cirri duo, molles, cãdidi pendent, unde barbatuli à Cicerone, & barbati à Varrone (lib. 3. de re rust.) cognominantur. Et has maxillæ apophyses seu appendices barbam appellauit Plin. lib. 9. cap. 17. Mulli, inquit, barba gemina insigniuntur inferiori labro. Pinnas habet duas ad branchias aurei coloris: in supina parte itidem duas candidas, à podice aliam, in dorso duas. prior ex firmioribus, posterior ex mollioribus

Libro 15. — *Lib. 9. cap. 18.* — *In Parad.*

Partes internæ. aculeis conſtat. Cauda rubet. Gula parua eſt, uentriculus paruus cum innumeris appendicibus. Hepar ex albo rubeſcit, felle caret, quam ob cauſam ex hepate condimētum paratur, de quo poſteà. Splen nigricat exiguusq́ eſt, cor triangulare, branchiæ quaternæ & duplices.

C (F) Partes internæ facilè putreſcunt, quamobrem cùm mulli longa uectura ſeruari non poſſint, raro Lutetiæ, & in magnis urbibus procul à mari diſsitis uenales reperiuntur. Cumq́ in Oceano ſint maximi, præſertim in Britannia, qui procul amandare uolunt, priùs coquunt, farinaq́ probè ſubacta piſtaq́ concludunt. Cur facilè putreant, in cauſa eſſe puto uictus rationem: luto enim & ſordibus ſæpiùs ueſcuntur, ut mox fuſiùs oſtendemus.

Partus. Mullum ter anno parere autores ſunt Plinius, Oppianus, Athenæus Ariſtotelem ſecuti. Oppiani & Athenæi locos ſuperiore capite

Lib.9. cap.17. protulimus. Plinij uerò locus eſt huiuſmodi: Mulli pariunt ter anno: his certè toties fœtura apparet. Quæ ex Ariſtotelis libro 5. cap. 9. de hiſtoria animal. ſumpta ſunt, quo loco docet Ariſtoteles alios piſces ſemel tantùm parere anno, ut thynnum, ceſtreum, cæterosq́ quos χυτοὺς uocat, Gaza fuſaneos: alios bis, ut ſargum uere & autumno, triglam uerò ter. Quę tam apertè dicuntur, ut hoc loco de Ariſtotelis ſenſu dubitare nemo poſsit: at qui alium eiuſdem operis locum cum hoc diligentiùs contulerit, non parum certe de mulli partu ambiget. Locus is eſt: Vltimi gregalium pariunt mullus & coracinus, pariunt autem autumno, (περὶ τὸ μετόπωρον.) Mullus in limo parit, quare ſerò fœtificat: lōgo enim tempore limus frigidus eſt. Si mullus autumno tantùm parit, ultimus ſcilicet gregalium, atq́ ſerò; qui fit ut ter anno pariat? Nam ter autumno uno parere uerisimile

Libro 7. non eſt. Athenæus recitata Ariſtotelis ſententia, qua ter anno parere aſſerit, ſubiungit ter tantùm uitâ parere: reliquo tempore ſterilem eſſe, quòd in ipſius utero uermiculi naſcantur, qui ſemen deuorant. Sed locum Athenæi, quia in ijs quæ extant exemplaribus, indiſtinctè & inemendate legitur, adſcribere non grauabimur, ut lucem ei aliquam afferamus. *τὴν τρίγλην φησὶν Ἀριστοτέλης τρὶς τίκτειν τοῦ ἔτους ἐν πέμπτῳ ζώων, τεκμαίρεσθαι λέγων τοὺς ἁλιεῖς τοῦτο ἐκ τοῦ γόνου (τρὶς additur in noſtro codice. & ſic habet Ariſtot. hiſtoriæ 5.9.) φαινομένου περί τινας τόπους. Μήποτε οὖν ἐντεῦθεν ἐστὶ καὶ τὸ τῆς ὀνομασίας; ὡς ἀμίαι ὅτι οὐ κατὰ μίαν φέρονται, ἀλλ' ἀγεληδόν: σκάρος ἤ, ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, (καὶ σκαρεὺς, additur. fortè καρεὺς: niſi σκάρος & σκαρεὺς, ita ſit unus piſcis, ut τρίγλη, τριγλὶς: κάμμαρος, καμμαρεὺς, &c. Euſtathius quidem hunc locum repetens, σκαρεὺς habet, ut & Natalis interpres Latinus.) ἀφύαι δὲ, ὡς ἂν ἀφυεῖς οὖσαι, τουτέστι δυσφυεῖς: θύννος δὲ ἀπὸ τοῦ θύειν. ἐστὶ γὰρ ὁρμητικὸς κατὰ τὴν τοῦ κυνὸς ἐπιτολὴν, διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ τῆς κεφαλῆς οἴστρου ἐξελαύνεσθαι. ἐστὶ δὲ καρχαρόδους, συναγελαστικὸς, (συναγελαστικὴ habet codex noſter, ut referatur ad τρίγλην: ut ſenſiſſe uidetur Athenæus. nam poſt σαρκοφάγος, non legitur τρίγλη, quod Rondeletius appoſuit, ſed τὸ δὲ τρίτον τεκοῦσα, tanquam de eodem adhuc piſce. quanquam καρχαρόδους non eſt. Rondeletio enim & Bellonio teſtibus dentes non habet, ut in hoc aberrârit Athenæus, ſicut & in ceſtreo. Natalis quidem Latinus interpres non ubique probatus, ad thunnum hæc, ſicut Rondeletius, refert.) παντοφάγος, καὶ σαρκοφάγος. Τρίγλη τρίτον τεκοῦσα (codex impreſſus habet τελοῦσα, ſed Euſtathius & Varinus meliùs τεκοῦσα.) ἄγονός ἐστι. γίνεται γάρ τινα σκωλήκια αὐτῇ ἐν τῇ ὑστέρᾳ (ὑστέρᾳ) ἃ τὸν γόνον τὸν γινόμενον κατεσθίει.* Hæc ſi quis cum uulgari lectione conferat, longe dilucidiora eſſe fatebitur. Cùm autem de trigla cœpiſſet dicere Athenæus, ac in eius atq́ aliquot aliorum piſcium etymum diuertiſſet: de eadem continenter ſcribit, poſt tertium partum ſterilem eſſe, hoc ſatis demonſtrat ſequens contextus, in quo de trigla plura tradit.

Loci in quibus agit. Ariſtoteles lib. 8. de hiſt. anim. cap. 13. mullum inter litorales numerat: item Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν, & Plinius lib. 9. cap. 17. Galenus inter pelagios. Qui barbati ſunt, in litoribus ſæpius capiuntur, imberbes in alto mari.

Victus. Vt locis, ita uictus ratione, & proinde ſucci bonitate mulli à ſeſe differunt. Ariſtoteles (lib. 8. de hiſt. anima. cap. 2.) ſcri-

Lib. 3. ἁλιευτ. bit, alga, conchis, cœno, carne ueſci. Oppianus ſordidiſsimis quibusq́ cibis, ut hominum cadaueribus, nullumq́ in mari eſſe piſcē qui ſordes tam auide appetat, tantumq́ aquatilia omnia ſpurcitie uincere, quantum ſus terrena reliquas animantes.

Τρίγλης δ' οὔ τινα φημὶ χερειοτέρην ἐδωδαῖς
Φέρβεται, ἱμείρει δὲ δυσαέος ἔξοχα δαιτός.
Πυθομένοις, εὖτ' ἄν τιν' ἕλῃ στονόεσσα θάλασσα.
Ἤθεα, φυρομένοισιν ἀεὶ περὶ γαστέρος ὁρμῇ.
Οἷα ἐνὶ χερσαίοισιν ἀριστεύουσ' ἀγέλῃσιν.
Τέρπεται. πᾶσαν γὰρ ἄσιν ἁλὸς ἤν κε κίχῃσι
Σώμασι δ' ἐκπάγλως ἐπιτέρπεται ἀνδρομέοισι
Εἴκελα δ' ἢ τρίγλῃσι, σύεσσί τε, φημὶ τετύχθαι
Ἄμφω δ', αἳ μὲν ἔασι διάκειντοι ἐν νεπόδεσσιν,

F Mulli ij optimi iudicandi ſunt, qui in maxime puro mari, cibis optimis, minimeq́ ſordidis ueſcuntur.

Libro 8. Vt Diphilus apud Athenæum ſcribit, mulli caro ſtomacho grata eſt, ſubaſtringēs, dura, corruptu difficilis, aluum ſiſtit, maxime ſuper carbones aſſa. In ſartagine frixa, grauis eſt, con-

Lib.9. cap.17. coctu difficilis. quouis autem modo parata omnis, ſanguinem elicit. Laudatiſsimi, inquit Plinius, qui conchylium ſapiunt. Hæc cùm ita ſint, iure mirum uideri poſsit: cur tam prodigo luxu inſignis & pretioſus ab antiquis habitus ſit mullus. Nam ſi alimenti copiam, quam præſtat, ſpecies, omnes alij piſces qui præterquàm quòd dura, etiam glutinoſa ſunt carne, copioſiùs alunt. ſi ſuauitatem gratiamq́ ſucci, à multis ſaxatilibus, alijsq́ ea laude ſuperatur.

Lib.9. cap.17. M. Apicius, ut ſcribit Plinius, ad omnem luxum ingenio mirus, in ſociorum garo mullos necari præcellens putauit, atq́ è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim eſt facilius dixiſſe, quàm quis uicerit.

Hepar. Ego in garo ex encraſicholis, in oleo & aceto igni liquatis confecto hepar mulli comminuo, cultelloque tantiſper miſceo, dum unus ex omnibus ſuccus fiat, ex eoq́ condimento carnem mulli edo:

Caput. caput uerò, quia multū huius condimenti ebibit, fugitur: ideoq́ laudatur, non quòd aliquid aliud quod

quod probandum sit, habeat. cõtinet enim duntaxat cerebrum, annexæ sunt branchiæ quæ edendo non sunt.

Mullorum assiduo cibo aciem oculorum hebetari tradunt Plinius lib. 32. cap. 7. & Dioscorides lib. 2. cap. 24. Et mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri, inquit Plinius: uel quia spiritum animalem absumit, (*hic cibus, quæ Rondeletij coniectura est*) uel conturbat. Si mullus uiuus in uino suffocatus fuerit, & id uir biberit, rei ueneneæ operam dare non poterit, inquit apud Athenæū Terpsicles. Si uerò ex eodem uino mulier biberit, non concipiet. Cùm igitur ueneris incendia restinguat, eam ob causam contra omnia ueneficia ex menstruis mulierum auxiliatur, ut etiam author est Plinius. Mulieres enim huiusmodi philtra parant, ueneris inflammandæ causa: qua uti cùm mullorum esu uiri prohibeantur, à mulierum amore abhorrent, illasq́ue fugiunt. multò uerò ad id efficaciores reddentur mulli, si edantur saliti uel aspersi ea chrysocolla (*aliqui tamē chrysocolla factitia in corpus sumpta uenerem accendi putant*) qua nunc aurifices aurum ferruminant, quamq́ue Arabico uocabulo baurach appellant.

G

Ibidem cap. 10.

Lib. 7.

Lib. 32. cap. 19.

Fortasse ob id quòd castos uiros efficiat, Dianæ sacrum esse mullum, non ineptè aliquis cùm ueteribus fabulari posſit, quanquam alij ueteres Hecatæ attribuant (quæ eadem est cum Luna & Diana, ut author est Aristophanis interpres, & in natura deorum Phurnutus) ob nominis cōmunionem: est enim, ut ait Athenæus τριοδῖτις, καὶ τρίγληνος, καὶ ταῖς τριακάσι ᾗ αὐτῇ τὰ δεῖπνα φέρουσι. id est, triuia est Hecate, tres habet oculos, trigesimo & ultimo die mensis, siue in neomenia cœnā illi mittebāt. uel quia, autore Apollodoro, ut citat Athenæus, τρίμορφος ἡ θεός, id est, triformis est dea. unde Vergilius dixit: Tergeminamq́ue Hecatem, tria uirginis ora Dianæ. Et Ouidius:

H. h.

Ora uides Hecates in tres uergentia partes, Seruet ut in ternas compita secta uias.

Hegesander mullum in Dianæ sacris circumferri scripsit, quia censetur lepores marinos hominibus mortiferos sedulò uenari & deuorare: quod cùm summo mortalium commodo faciat, uenatrici deæ uenator piscis dedicatur. Simile quid tradit Plutarchus. Mullum Eleusiniæ sacerdotes colere, & Iunonis apud Argiuos antistitem (fœminam τὴν ἱέρειαν) ob animalis reuerentiam eo abstinere: marinum enim leporem exitialem homini mulli necant; cumprimisq́ue infestant. Quare tanquam hominum amantia, & ijs salutaria animantia securitatem hanc obtinere. Item Plinius: Lepore marino uescitur unum tantùm animalium, ut nō intereat, mullus piscis, & tenerescit tantùm, & ingratior uiliorq́ue fit: Eundem leporem marinum uenatur & deuorat scarus, autore Athenæo libro 8. cap. 2. Sed quibus de causis hoc loco Athenæus lapsus sit, uel locus is sit mendosus in Scaro exposuimus, non solùm Plinij, sed etiam Aristotelis autoritate freti, qui disertè tradunt scarum alga, herbisq́ue uesci, non alijs piscibus. His probatissimorum autorū testimonijs rationem addidimus quam suo loco leges. Locus uerò Athenæi is est: ὁ δὲ σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρός, γλυκύς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. τούτων δὲ ὁ πρόσφατος ὑποπτος, ἐπειδὴ τοὺς θαλαττίους λαγὼς θηρεύοντες σιτοῦνται.

In libello Πότερα ζῷα, &c.

Lib. 32. cap. 1.

An scarus etiā lepores marin. deuoret.

Cùm igitur mulli lepore marino uenenatissimo animali uescantur, ob hanc maximè rationem non solùm quia in lutulentis sordidisq́ue locis degunt, ex Galeni consilio exenterandi sunt, contra coquorum consuetudinem qui integros coquunt: reiectis enim intestinis, uentriculoq́ue, minùs periculosi erunt. quanquam aliquando gallinas ederimus in quarum ingluuie serpentes reperti fuissent, & lacertos marinos quos scolopendris marinis uesci anatome nos docuit.

F

Mirum illud quod de mulli torpedinisq́ue antipathia scribit Alexander Aphrodisieus. οὐδεὶς δὲ καὶ τὴν θαλασσίαν νάρκην ἀγνοεῖ, πῶς διὰ τῆς μηρίνθου τὸ σῶμα ναρκοῖ; τρίγλη δὲ κρατουμένη ἀντιπαθεῖ τῇ νάρκῃ. Nemo ignorat torpedinem marinam per funiculum corpori stuporem inducere, cui trigla contrectata contraria ui resistit.

D

In præfat. lib. 2. problem.

Hæc de mullo tantopere à ueteribus celebrato, quem nos graphicè depinxisse certissimum est: id enim confirmant cum cuculo, & hirundine corporis similitudo: color ille magna ex parte roseus, qui uel cum minio certare posſit, alia ex parte uarius color, maximè quum expirat. Præterea illa barba inferiori labro propendens, tum carnis substantia dura, sicca, & maximè friabilis. ad hæc magnitudo modica. Postremò nominis Græci uestigia ad hæc usq́ue tempora à quibusdā gentibus seruata.

A

Mullum uerum à se exhibitū.

DE MVLLO IMBERBI, RONDELETIVS.

A IMBERBIS mullus is eſt, qui à noſtris imbriago (*Sic etiam lepus mar. quòd expreſſus ſuccum remittat inſtar uini rubri*) dicitur, ab inſigni rubore: ebrioſis enim, quos imbriagos noſtri uocant, ſæpius rubet facies. Ab hoc igitur exaturato & ſplendido rubore piſci iſti nomen à noſtris datum eſt.

B Piſcis eſt marinus, rarus, hirundini & cuculo corporis figura ſimilis, colore magis rubro. Capite magno, ſtellulis cælato. Oculis magnis. Ore paruo, cuius pars interna cinnabaris colore eſt, ut in hirundine, ſine dentibus. Os branchias operiens in aculeos terminatur ad caudam ſpectantes. Ad branchias pinnæ ſunt duæ rubræ cum appendicibus aliquot, ut in hirundine & cuculo diximus: in uentre duæ aliæ. Cute aſpera contegitur & rubra in dorſo & lateribus: nam uentre eſt candido, ad quem à dorſo lineæ multæ ductæ cernuntur. A capite ad caudam dorſo medio duo ſunt acutorum oſsiculorum ordines cauum efficientes; è cuius medio pinna rubra aculeis conſtans erigitur, cuius pinnæ aculei parum ſerrati uidentur, id quod in nullo alio piſce preterquam in eo qui ſagittarius uocatur, comperi: quanquam anthiæ idem tribuant ueterum ſcriptorũ nonnulli. Sequitur alia pinna ueluti è mollioribus pilis conſtans. Cauda rubra eſt, ſcorpionis caudæ ſimilis: Ventriculum paruum habet cum appendicibus multis & longis. Deniq; partibus omnibus internis mullo barbato ſimilis eſt.

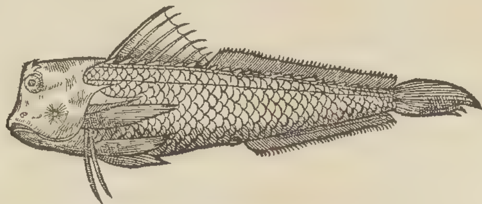
C Vêre ouis multis diſtentum uentrem habet.

F Carne eſt dura ſiccáque.

A Hunc piſcem ex mullorum genere eſſe, certiſsimo ſunt iudicio tum maxima cum hirundine, cuculo, mullo barbato ſimilitudo, tum inſignis ſplendidusq; rubor: nihilq; omnino reclamat, niſi quòd ueteribus parum notus fuiſſe uidetur, qui de ſolo mullo barbato uidentur ſcripſiſſe.

Ex mullorũ genere eſſe hunc piſcem.

DE MVLLO ASPERO, RONDELETIVS.

A EX genere mullorum imberbium is eſt, qui à noſtris cauillone dicitur à claui lignei, qui cauille à noſtris uocatur ſimilitudine.

B Eſt enim corpore breui, terete, digiti magnitudine; colore minij, uel ualde purpureo. Capite, branchijs, pinnis, mullo proximè deſcripto ſimilis; ſed ſquamas habet paruas, ſerratas, obliquè ſitas. A capite ad caudam lineam ex ſquamis contextam. Pinnarum quæ ad branchias ſunt, color eſt uarius: nam parte exteriore candidæ ſunt, parte interiore ex uiridi nigreſcunt, quemadmodũ milui pinnæ. Ventriculo eſt paruo cum appendicibus paucis. Hepar habet candidum, ſine felle, longius quàm in alijs huiuſmodi piſcibus: ſplenem paruum ex rubro nigricãtem. Branchias quaternas duplices.

F Carne eſt dura ſiccaq; à cuculi carne non diſcrepante.

A Hunc piſcem ob ſimilem corporis figuram, ſimilem colorem, mullorum generi ſubieci, & à ſquamarum aſperitate mullum aſperum nominaui, cum nullum aliud nomen, imò ne mentionẽ quidem ullam piſcis iſtius, apud antiquos ſcriptores legerim.

DE MVLLO MARINI STAGNI, RONDELETIVS.

A EX aliquot mullorum generibus lutarium Mullum uiliſsimi generis Plinius appellat à luto.

D Hunc ſemper Sargus ſequitur, & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum.

C Hic Mullus litoralis eſt, ſed & optimo iure qui in ſtagnis degunt, lutarij uocari poſſunt, quod illic cœno uiuant.

B F Multò maiores marinis fiunt, non tamen ideo meliores: quos tamen nonnulli magnitudinis cauſa præferunt, cùm tamen bonitate & ſucci præſtantia multùm diſtent. Figura ſimiles ſunt, colore minùs purpureo, ſquamis tenacioribus, lineis aureis à capite ad caudam ductis euidentioribus. Nec litoralibus gratia, nec lutarijs ſtagni. Laudatiſsimi qui Conchylium ſapiunt, ait Plinius: quod non ſine cauſa quis miretur, quòd Conchylia multò duriore ſpiſſioreq; ſint teſta, quàm ut Mulli ea diffracta carnem internam uorare poſsint. Cancellis ueſci nil mirum, quorum eſu deteriores fieri tradidit Galenus: cruſta enim molli admodum ueſtiuntur, nec ſemper intra teſtas alienas toti conduntur, ſed ſæpius partem anteriorem proferunt, aliquando extra teſtas reperiuntur,

quum

quum capaciores quærunt. Laudatissimos igitur Mullos dixerim, qui Conchylium sapiunt, non qui Conchyliorum carne uescuntur, sed qui inter edendum eandem odoris saporisque gratiam referunt quam Conchylia.

COROLLARIVM.

Iconem hanc Mulli Venetijs depictam olim accepimus.

Mullus piscis cum duplici l. scribitur, cũ à colore mulleorum, ut putat Fenestella, illi sit nomẽ inditum, Massarius. Sunt qui à mollitie deriuent, ut Isidorus: quòd mollissimum hoc genus piscis sit, non quidem in cibo, sed seruitutis indignantissimum, Columella teste. quare in piscinis non crescit. Proinde non laudo quòd indocti plerique, & ex doctis Hermolaus, Perottus, Iouius, mulum l. simplici, sicut iumentum quadrupes scribunt. Mulio piscis est Garioponto, non alius, ut suspicor, quàm Mullus. ¶ Τρίγλα communiter dicitur, Atticè τρίγλη, ut habet Index in Parecbolas Eustathij. Κίχλα & τρίγλα aliqui dicunt, non rectè. nullum enim fœmininũ nomen in λα. reperitur: sed omnia in λη. ut πύλη, ὁμίχλη, ἀρβύλη, κρωβύλη, præter ea quæ λ. duplex habent, ut σκίλλα, βδέλλα, κόλλα, &c. quod Herodiano etiam placet, Varinus. Oppianus tamen τρίγλα protulit ultima breui: Καὶ κιθάρη, καὶ τρίγλα, καὶ ἀδρανέες μελάνουροι. Alibi uerò per η. Τρίγλη δ' ὀρφὸν ἔπεφνε. ¶ Τρίγλαν ἀπ' ἀνθρακιῆς, καὶ φυκίδα σοι λιμνῆτιν, Suidas ex Epigrammate. Τριγλὶς forte idem piscis est, qui τρίγλη. sunt enim multorum piscium nomina, quæ præter terminationem propriã, aliam quoque in ις fœminini generis cum accentu acuto accipiunt: ut cantharus, cantharis: thynnus, thynnis, &c. Vide in Lolligine maiore super hac re annotata. Τριγλίδες ἐν πηλοῖσι, καὶ ἐν τενάγεσι θαλάσσης φέρβονται, Oppianus, cum paulò antè triglam dixisset, tanquam diuersum piscem in litoribus arenosis uersari. Dorion τριγλίδας μικράς, hepsetis pisciculis adnumerat: unde coniectura subit, eandem fortasis esse triglitidem, cuius meminit Dorion, apuarum generis. nam à triglitis per syncopen dicetur triglis. Vide supra in fine paginæ 81. In ις bissyllaba, si ante ις immutabilem habeant, & declinentur per δ, ultimam acuunt, ut σμαρὶς, τριγλὶς, μαινίς: sin per τ, grauantur, Suidas. Dubitat Vuottonus an triglis Oppiani sit genus mulli lutarium, quod in cœnosis litoribus uictitat. ¶ Mullum Græci etiam nunc rectè, seruato nomine antiquo triglam uocant, Gillius. Veneti barbonem à gemina barba cognominant, Massarius. Mullum Volaterranus eum existimat, quem hodie barbum appellant: probè, si de marino barbo intelligas: de fluuiatili non item. sunt enim toto genere diuersi. & quanuis utrique barbi aut barbonis nomen, quòd barbis uterque insigniatur, attribui posit: mullum tamen solum marinum rectè uocabimus: quod nomen etiam fluuiatili Alexander Benedictus immeritò tribuit. Ab Italis quibusdam hodie treglia uel triglia nuncupatur. Platina libro 10. de honesta uoluptate cap. 3. de mullo agit: & rursus cap. 31. de trillia tanquam diuerso pisce. Medici quidam, ut Galeni uetus interpres Latinus, triliam pro mullo dicunt. Ligures & Massilienses corruptè trigam uocitant, quasi triglam: corruptiùs qui Niceam à Massiliensibus conditam incolunt, Strilham, Gillius. Mullum Hispani salmonetum appellant, Amatus Lusitanus. Aliqui in Hispania, ut audio, barbum marinum, Báruo de la már. Galli cuculũ Rouget uocant, non distinguentes à mullis, quòd eiusdem sint coloris, Rondeletius. Alibi etiam mullum, cuculum, lyram à Gallis indistinctè Rouget uocari scribit. Lucernam uel miluum, & similes rubros pisces, (*ut mullos*,) ne quis cum erythrinis confundat cauendum. Vide in Erythrino A. ex Rondeletio. Alibi in Gallia Surmulet nomẽ usurpatur, quod quidem maioribus tantùm in hoc genere cõuenire uidetur. nam & auratas magnas Subredaurades nominant. ¶ Mullum Germanicè nominabimus ein Meerbarbel, id est Barbum marinum. quanquam Bellonius etiam Mystum piscem marinum Barbo fluuiatili comparat. uel ein Redfisch art/ein Rotbart. Vide plura in Cuculi Corollario A. Mullum uerò imberbem, ein glatten Rotbart: id est glabrum & sine barba mullum: & mullum asperum eiusdẽ, ein ruchen Rotbart. ¶ Albertus mullum cum mugile confundit: & Germanicè Harderen interpretatur: quod nomen sicubi usitatum est, ad mugiles pertinet.

Sophron mullum barbatum nominauit. qui enim in hoc genere barbam habent, multò suauio- *Mullis imberbis & aliis.*

res sunt cæteris, Athenæus. Piscem caponem uulgò Romæ dictum, (Venetijs Lucernam,) mullum imberbem sibi uideri, eundemq; alutarium Plinij, insinuat Iouius, ut recitaui in Lyra. Ego Rondeletij magis sententiam circa hos pisces probo. Mullum litoralem quidam non lutarium, sed alutarium appellare malunt: Ipse lutarium potiùs, partim ex uetustis exemplaribus omnibus, partim cum uilissimi sit generis, & cœnum Aristotele & Plinio tradentibus fodiat, unà cum Hermolao appellandum esse censerem, Massarius.

B Dat Rhombos Sinuessa, Dicarchi litora Pagros, Herculeæ Mulum rupes, Actius Syncerus. sed de locis ubi præstantiores hi pisces reperiantur, dicam in F. ¶ Cuculum, hirundinem & triglam, Speusippus similes esse tradit. Epicharmus τρίγλας κυφὰς, id est mullos gibbos dixit à figura, ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος, Athenæus. ¶ Mullus piscis est squammis pallentibus, seu ad uiredinem uergentibus, uirgis quibusdam aureis parallelis: qui si uiuus desquammetur, colorem sanguineũ recipit, Massarius. Triglæ epitheton apud Plutarchum χρυσωπὸς inuenio, ab aureo colore, aliqua scilicet ex parte, in libro Vtra animalium, &c. Τρίγλη μιλτοπάρῃος, Matron Parodus: idem minij circa genas colore insignis. Memini ego Venetijs mullum uidere, qui nihil ferè aut minimum rubri coloris habebat. Πανποίκιλος, id est undiquaq; uarius uel punctis notatus ab Athenæo dicitur: sed eum locum Rondeletius ad thunnum referre mauult. Mullus Pelagius, qui & optimus, perquàm rubicundus est, igneoq; fulgore, & ueluti minio auroq; splendescens, quo à saxatili genere maximè differt. barbam quoq; gerit, Xenocrates: quasi mullus saxatilis, neq; ita pulchrè coloratus, ut pelagius, neq; barbatus sit. Τρίγλης ῥοδόχροα φῦλα, Oppianus. ¶ Mullo complures appendices supernè circa uentriculum exeunt, Aristoteles.

C *Vbi in mari degant mulli.* Mullus piscis est litoralis, Aristot. Idem libro 5. cap. 9. historiæ: Fusanei (inquit) semel anno pariunt: excepto lupo, qui solus eorum bis parit. Trichias etiam & saxatiles bis pariunt: τρίγλα μόνη τρίς: id est, mullus uerò solus ter. quod ex fœtu ipso intelligitur, ter enim aliquibus in locis partus apparet. Gaza in huius loci conuersione non rectè transtulit: Sarda quoq; & saxatiles bis, excepto mullo: quasi mullum etiam Aristoteles hoc in loco saxatilem esse dixisset, aut innuisset. Trigle sola saxatilium ter anno parit, Vuottonus: deceptus nimirum uersione Gazæ. Et rursus: Litoralis est, & in arenosis ferè litoribus uictitat. ab alijs inter pelagios numeratur: quandoquidem secedit nonnunquam & in altum mare. Scio interim aliquos mullum saxatilem facere, ut Senecam Naturalium quæstionum 3. 18. & authorem libri de renum affectibus dignoscendis ac medicandis. Pelagij & saxatilis mulli discrimen ex Xenocrate paulò ante in B. retuli. Mullorum nonnulli λεπράδιας (aspratiles uerterim, potiùs quàm saxatiles ut Gillius. Λεπὰς Eustathio saxum est, cui λεπάδες, id est, patellæ innascuntur) appellantur, à locis quæ incolunt nomẽ trahentes: quæ quidem loca habent minuta & rara saxa, (πέτρας λεπτὰς καὶ ἀραιὰς,) crebrasq; algas inter hæc interiectas, ac intermedias, ubi subsidet limus uel arena, Aelianus de animalibus 2. 41. Leprades Oppianus Halieut. 1. de petris marinis loquens, humiles esse canit circa mare arenosum. Ἄλλαι δ' χθαμαλαὶ ψαμαθώδεος ἄγχι θαλάσσης λεπράδες. Has petras Aelianus in Canth.aro uidetur ἄσπρα nominare. Canthari (inquit) pisces gignuntur in locis quæ ἄσπρα nominant. Et Oppianus, Κάνθαρος ὃς πέτρῃσιν ἀεὶ λεπρῇσι μέμηλε. Videtur autem uox aspra à Latinis sumpta esse: ut loca petris exiguis aspera intelligantur: quare & pisces ipsos λεπράδιας, Latinè aspratiles dixerim, Græci quidem recentiores ἄσπρον pro albo dicunt. Gariopontus aspratiles pisces nominat pro saxatilibus. Ge. Pictorius aspratilis nomine piscem unum intelligit, illum opinor quem Bellonius cernuam fluuiatilem uocat. Sæpius (inquit) aspratili neglecta, mugiles, oculatas, fundulos, moruas, saturatim deuorant. Oppiano lib. 1. Halieut. trigla circa humilia litora uictitat ex arena, & ijs quæ in arena nascuntur. triglides uerò in luto & paludibus (τενάγεσι) maris. Mullus etiã maritimis lacubus gignitur, Aristoteles. Ouidio inter pisces in herbosa arena degentes recensetur. De mullo lutario, lege suprà in A. circa finem.

Cibus. ¶ Mullorum genera plura. (*atqui uictus differentia, non facit discrimen generis.*) nam & alga uescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne, Plinius. Mullus piscis edacissimus (λιχνότατος) est, & omnia sibi obuia promiscuè immodesta quadam intemperantia helluari cupit. Hominum quoq; & piscium cadaueribus uescitur, & sordidissimis maleq; olentibus delectatur, Aelianus ex Oppiano. Vagantur maximè & oberrant piscium qui carne aluntur: (sunt autem carniuori ij ferè omnes, uerba hæc Gaza omisit:) præter paucos, ut mugilem, salpam, mullum, æricam, Aristot. historiæ 9. 37. Verba Græca sic habent: Cum priùs dixisset, Aquatilium tum ea quæ loco mouentur, tum stabilia, ijs maximè locis pasci, in quibus nata fuerint, ac similibus: subdit, πλανῶνται δ' μάλιστα τὰ σαρκοφάγα, πάντα δὲ σχεδὸν ἐστὶ σαρκοφάγα, πλὴν ὀλίγων, οἷον κεστρέως, καὶ σάλπης, καὶ τρίγλης, καὶ χαλκίδος. Cestreum quidem carne abstinere: & chalcidem quamuis in mari oberret, carniuoram non esse, suo loco diximus. Salpã alga & stercore uesci inuenio. De mullo dubitari potest, cum Aristoteles ipse alibi, non limo tantum & alga, sed ostreis quoq; & aliorum piscium carne uesci eum affirmet. An cæteri pisces plerîq; ita carniuori sunt, ut per uim quoq; & uiuos aggrediantur: mullus uerò cadauera solùm gustat? Mulli etiam putrida (inquit Massarius) & humana cadauera insectantur ex Oppiano, quod haud uerũ existimo. Antiphanes enim in Butalione pisces paruos commendat, magnosq; damnat, quia homines deuorant: & propterea dixit mullos & mænas Helenæ fuisse cibos, quòd homines nõ insectarentur.

ſtarentur. Athenæus mullum dentibus ſerratis (quod falſum uidetur) & carniuorum eſſe ſcribit: quanquam ea uerba Rondeletius (ut dixi) ad thunnum refert. Mortiferum homini leporē marinum exeſt mullus, planeq́ conficit, Aelianus. Vide ſuprà in Lepore mar. G. circa initium. Sargus mulli (nempe lutarij) reliquias ſequitur. Nam ubi ille luto excitato abijt (fodere enim poteſt) hic deſcendit & paſcitur, imbecilliores q́ ne eodem adnatent, arcet, Ariſtot. Lutarium ſemper comitatur ſargus nomine alius piſcis, & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum, Plinius. Mulus bonus fimo delectatur, adeò ut in ipſo iaceat, & tincturam caro piſcis ex fimo mutuetur, Alexander quidam obſcurus. ¶ Mullum ter anno parere, nomen eius ſignificare aiūt, Aelianus. Vide infra in H.a. & ſuprà ab initio huius capitis C. ¶ Autumno uigent, Ariſtot.

Mulli gregales ſunt, Ariſtoteles & Athenæus. ¶ Animalium ſolus lepore marino ueſcitur ut non intereat; tenereſcit tantùm, & ingratior uilior q́ fit, Plinius. Mortiferum homini leporem exeſt planeq́ conficit, Aelianus. Trigla orphum deuorat, Oppianus Halieut. 3. de piſcium eſcis loquens. Τρίγλη δ' ὀρφὸν ἔπεφνε καὶ ἔσπασε. ¶ Sargus mullum lutarium ſemper comitatur, & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum, Plinius. ¶ Mulli & menſium muliebrium repugnantia naturalis exponetur in G. D

Quicquid in mari ſordidum, inquinatum & fœtidum eſt, præcipuè uerò putreſcentia naufragorum cadauera, mullus appetit, quamobrem fœtidis eſcis facilè eum alliciunt, Oppianus. Betarum folijs mulli decipiuntur, nam hoc olere gaudet hic piſcis, eoq́ facilè ineſcatus capitur, Aelianus. Ad marinos mugiles, ſcaros, & mullos eſca: Sepiarum teſtulis cum ſiſymbrio uiridi, quod eſt bryon, aqua farina & caſeo bubulo miſtis, utitor, dum retibus nauas operam, Tarentinus. Mullus orphum deuorat, Oppianus Halieut. 3. de eſcis piſcium loquens. Piſcis eſt Βολιστικός (hoc eſt, ut quidam interpretatur, ſagenis & reticulo extrahitur,) Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Τὰ δὲ βολιστικὰ καλούμενα, τρίγλαν χρυσωπὸν καὶ σκορπίον, χρέμυς τε καὶ σαργίνους σύρουσι περιλαμβάνοντες. ¶ Mulli in uiuarijs piſcinisq́ non creſcunt, Plinius. Sitq́ nobis antiquiſsimū (inquit Columella 8.17.) meminiſſe etiam in fluuiatili negotio (*atqui de piſcinis marinis ſeu maritimis hoc loco agit*) quod in terra præcipitur: Et quid quæq́ ferat regio. neq́ enim ſi uelimus, ut in mari nonnunquam conſpeximus, in uiuario multitudinem mullorum paſcere queamus, cum ſit molliſsimum genus, & ſeruitutis indignantiſsimum. Rarò itaq́ unus aut alter de multis millibus clauſtra patitur. At Varronis & Ciceronis teſtimonio mulli quondam in piſcinis alebantur. Celerius uoluntate Hortenſij ex equili educeres rhedarios ut tibi haberes mulos, quàm è piſcina barbatum mullum, Varro 3.17. Et rurſus: Hortenſius maiorem curam ſibi habet ne eius eſuriant mulli in piſcinis; quàm ego habeo ne mei in Roſea eſuriant aſini. Noſtri autem principes digito ſe putant cœlum attingere, ſi mulli barbati in piſcinis ſint, qui ad manum accedant, Cicero ad Atticum libro 2. Item in Paradoxis: Et uideant aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos exceptantem de piſcina, & pertractantem. ¶ De precij mullorum magnitudine, lege mox in F. E

Plinius cum de ſcaris dixiſſet, quibus ſuo tempore principatus dabatur, & muſtelis, ſubdit: Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis. Et alibi: Mullum octoginta librarū in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, quanti mercaturā eum luxuriā ſuburbanis litoribus inuentum? Itali hodieq́ piſcis huius precij magnitudinem innuunt, hoc ſuæ linguę homœoteleuto, La triglia non mangia, chi la piglia: id eſt, Non edit mullum qui capit. Huc alludit Marcellus Vergilius: Lautioribus cœnis (inquit) mullū ſeruari, quæ de eo iactatur ubiq́ uox indicat: non comedi à piſcatore triglen. Mullum expirantem uerſicolori quadam & numeroſa uarietate ſpectari, proceres gulæ narrant, rubentium ſquamarum multiplici mutatione palleſcentē, utiq́ ſi uitro ſpectetur incluſus, Plinius. Seneca libro 3. naturalium quæſtionum, cap. 17. cum de ſtagnis ſubterraneis, & qui ex eis eruūtur piſcibus dixiſſet ſubiungit: Quanto incredibiliora ſunt opera luxuriæ, quoties naturam aut mentitur aut uincit: In cubili natant piſces, & ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim transferatur in menſam. Parum uidetur recens mullus, niſi qui in conuiuæ manu moritur. Vitreis ollis incluſi offeruntur, & obſeruatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante ſpiritu uertit. alios necant in garo, & condiunt uiuos. Hi ſunt qui fabulas putant piſcem uiuere poſſe ſub terra, & effodi, non capi. Quàm incredibile illis uideretur, ſi audirent natare in garo piſcem, nec cœnę cauſa occiſum eſſe ſuper cœnam, cum multùm in delicijs fuit, & oculos ante quàm gulam pauit. Permitte mihi quæſtione ſepoſita caſtigare luxuriam. Nihil eſt, inquis, mullo expirante formoſius. Ipſa colluctatione animam afficienti rubor primùm, deinde pallor ſuffunditur, quàm æquè uariatur, & in cæteras facies inter uitam & mortem coloris eſt uagatio longa, (*Videtur hîc uitiata lectio. Perottus circa hunc locum ſic legit: Obſeruatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante ſpiritu uertit,*) ſomniculoſę inertiſq́ luxurię. Quàm ſerò experrecta circumſcribi ſe & fraudari tanto bono ſenſit. Hoc adhuc tanto ſpectaculo & tam pulchro piſcatores fruebantur, qui coctum piſcem & exanimem in ipſo ferculo etiam experirentur. Mirabamur tantum in illis eſſe faſtidium, ut nollēt attingere, niſi eodem die captum piſcem, qui (ut aiūt) ſaperet ipſum mare. Ideo curſu aduehebatur: ideo gerulis cum anhelitu & clamore properantibus dabatur uia. Quò peruenēre deliciæ? Is pro putrido iam piſcis aſſertur, qui nō hodie eductus F

De moriente mullo.

hodie occisus est. Nescio de re magna tibi credere. Ipse oportet mihi credam: huc afferatur, coram me animam agat. Ad hunc fastum peruenêre uentres delicatorum, ut gustare non possint piscẽ, nisi quem in ipso conuiuio natantem, palpitantemq; uiderint. Quanto ad solertiam luxuriæ plures eunt, tanto subtilius quotidie & elegantius excogitat furor, usitata contemnens. Illa audiebamus: Nihil esse melius saxatili mullo. At nunc audimus: Nihil est moriente formosius. Da mihi in manus uas uitreum in quo exultet, in quo trepidet. ubi multùm diuq; laudatus ex illo perlucido uiuario extrahitur, tunc ut quisq; peritior est, monstrat. Vide quomodo exarserit rubor omni acrior minio. Vide quas per latera uenas agat. Ecce sanguinem putes uentrem: quàm lucidum quiddam cæruleumq; sub ipso tempore effulsit. Iam porrigitur, & pallet, & in unum colorẽ componitur. Ex his nemo morienti amico assidet. nemo uidere mortem patris sui sustinet, quã optauit. Quotus quisq; funus domesticum ad rogum prosequitur? fratrum, propinquorumq; extrema hora deseritur, ad mortem mulli concurritur. Nihil enim est illo formosius. Non sunt ad popinam dentibus & ore contenti, oculis quoq; gulosi sunt.

Proceriores mulos ideo quærebant ganeones, quòd in maioribus & maiora capita & ampliora iecinora, ad condienda uaria pulmenta inuenirentur: ut ex Horatiano carmine, quum dicit: Mulum in singula quem minuas pulmenta necesse est, &c. Iouius.

Precij magnitudo. Mullus antiquorum prodigo luxu adeò insignis & pretiosus fuit: ut sæpiùs argenti puri pondere à priuatis etiam Quiritibus emeretur, quum pedis longitudinem superaret, Idem. Eadem res si gulæ datur, (inquit Seneca epistola 96.) turpis est: si honori, reprehensionem effugit. Non enim luxuria, sed impensa solennis est. Mullum ingentis formæ (quare autem non pondus adijcio, & aliorũ gulam irito? quatuor pondo & ad selibram fuisse aiebant) Tyberius Cæsar missum sibi cum in macellum deferri et uænire iussisset: Amici, inquit, omnia me fallunt, nisi istum mullum aut Apicius emerit, aut Publius Octauius. Vltra spem illi coniectura processit. Licitati sunt. Vicit Octauius: & ingentẽ consecutus est inter suos gloriam, cum quinq; sestertijs emisset piscem quem Cæsar uendiderat, ne Apicius quidem emerat. Numerare tantum Octauio fuit turpe. Nam ille qui emerat, ut Tyberio mitteret (quanquam illum quoq; reprehenderim) admiratus est rem, qua putauit Cæsarem dignum. ¶ Asinius Celer è consularibus hoc pisce prodigus, Claudio principe unum mercatus octo milibus nummûm: quæ reputatio aufert transuersum animum ad contemplationem eorum, qui in conquestione luxus cocos emi singulos pluris quàm equos quiritabant. At nunc coci triumphorum pretijs parantur, & equorum pisces. Nullusq; propè iam mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum domini mergit, Plinius. Macrobius non octo millibus, sed septẽ millibus nummûm inquit mullum ab Asinio emptum fuisse: cuius uerba hæc sunt: Asinius Celer uir consularis (ut idem Sammonicus refert) mullum unum septem millibus nummûm mercatus est: ut in alterutro sit menda, Massarius. In qua re (addit ibidem Macrobius, Saturnal. 3.16.) luxuriam illius seculi eò magis licet æstimare, quòd Plinius Secundus temporibus suis negat facilè mullum repertum, qui duas pondo libras excederet. At nunc & maioris ponderis passim uidemus, & pretia hæc insana nescimus. Quis modò octo millibus nummûm Mullum piscem emat? Equidem nisi insipiens palati insulsitas me fallit, huic non paucos longe anteponerem, Gillius. Sex sestertijs mullum piscem emptum ab Asinio uiro cõsulari (*immò à Crispino quodam*) meminit Iuuenalis, sic enim ait: ----Mullum sex millibus emit Aequantem sanè paribus sestertia libris. Est autem hæc summa trecentarum librarum iusta æstimatione, Robertus Cenalis. Vide etiam apud Budæum in libris de Asse.

Mulli quibus è regionibus celebrati. Mulli Ionici apud priscos celebrabantur, Pollux. Archestratus cum laudasset mullos qui iuxta Tichiuntem Milesiæ regionis capiuntur, τὰς περὶ Τειχιοῦντα τῆς Μιλησίας τρίγλας, subdit: Καὶ Θάσῳ ὀψώνει τρίγλην, κοὐ χείρονα λήψῃ (scilicet τῆς Μιλησίας,) ἐν δ' Ἐρυθραῖς ἀγαθὴ θηρεύεται αἰγιαλῖτις. Est Tichiûs castellum prope Trachinam Campaniæ oppidũ. Erythræ uerò ciuitas Asiæ non longè à Chio. Vide etiam in H. f. Muli nunc præstantissimi capiuntur in mari Tyrrheno iuxta Corniculum & Tarquinios, Perottus. Apud nos (Romæ) hyeme & suburbano in mari capti maximè laudãtur. Ligusticis enim & Venetis, itemq; Neapolitanis, non ea saporis gratia: quanquam sæpe multò grandiores in conuiuia ueniant, Iouius.

Electio ad cibũ. ¶ Mullus pelagius, qui & optimus, perquàm rubicũdus est, igneoq; fulgore, & ueluti minio auroq; splendescens, quo à saxatili genere maximè differt. barbam quoq; gerit, Xenocrates: quasi mullus saxatilis, neq; ita pulchrè coloratus, neq; barbatus sit. Sophron quoq; mullum barbatũ dicere uoluit, ut excluderet imberbes, qui minùs suaues sunt, quod Athenæus animaduertit. Mulli autumno uigent, Aristot. Mullorũ plura sunt genera, autore Plinio. Aristoteles de mullis duntaxat littoralibus fuisse locutus uidetur, quibus Plinius gratiam saporis inesse negauit. Qui enim ex eo genere inquit, uilissimus est, lutarium nominant, Massarius. Præstant in mari puro, non herboso, non limoso. Triglides paruas (id est mullos paruos, nisi triglitides apuarum generis potiùs accipias) hepsetis pisciculis connumerat Dorion. Celsus boni succi, atq; medios inter teneros durosq; pisces mullos esse testatur, Galeno etiam id ferè asseuerante libro de uirtute alimentorum tertio, Massarius. Piscium eorum qui ex media materia sunt (id est, mediocriter alunt) quibus maximè utimur, tamen grauissimi sunt, ex quibus salsamenta quoq; fieri possunt, qualis lacertus est: deinde qui quanuis teneriores, tamẽ duri

duri sunt, ut aurata, coruus, tum plani: post quos etiam leuiores lupi mullique: & post hos omnes saxatiles, Celsus. Speusippus similes (*nimirum corporis specie*) esse ait cuculum, hirundinem, mullū. unde Typhon tradit aliquos trigólan putare cuculum esse, propter similitudinem formæ, & posteriorum partium siccitatem, quàm & Sophrō insinuauit hoc uersu: τρίγλας γε πίονας, τριγόλαν δ' ὀπισθίαν, Athenæus. Diocles triglam esse ait duræ carnis. Idem recentium (νεαρῶν) piscium sicciores esse carnes ait, scorpios, (*debuerant fortè hæc piscium nomina gignendi casu efferri,*) cuculos, passeres, sargos, trachuros. τὰς δὲ τρίγλας ἧττον τούτων ξηροσάρκους. οἱ γὰρ πετραῖοι, μελανοστερηκότοροί εἰσιν, Athenæus. Mullus quouis modo paratus, sanguinem elicit, Diphilus. quod sic accipio, ut postea de sepia dicit: nempe quòd succus eius sanguinem attenuet, & hæmorrhoidum excretionem moueat. Mullorum cibo (assiduo, Dioscor.) aciem oculorum hebetari tradunt, Plinius. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio, Idem. Philotimus apud Galenum (de alimentorum facult. 3.30.) mullos & omnes durioris carnis pisces, concoctu difficiles esse ait, & crassos gignere succos, itemque salsos: quod postremum refellit Galenus. Psello etiam triglæ difficilè concoquuntur, sed multùm alunt.

Mulli & scorpij & passeres, nutrimenti quidem ac roboris gratia omnium gratissimi existūt; grauiorem autem omnem habitum reddunt, ut ob eam causam frequentiorem eorum usum uitare oporteat, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. Polypi assi torminosis in cibo prosunt, item mulli, Marcellus Empiricus. Mulli stomachicis in cibo cōueniunt, Archigenes apud Galenum de composit. sec. locos 8.4. Ex piscibus dare conuenit præ cæteris mullos. hi enim assi ingesti omnibus conueniunt, magisque in prunis (ἀπὸ βιστέλων) assi, Trallianus de hepatica dysenteria ex intemperie frigida. Gariopontus hydropicis dari iubet sargos & mulliones, (mullos intelligo.) Alexander Benedictus tempore pestis ex piscibus commendat mullum barba insignitum & marinum & fluuiatilem; sed longè diuersa utriusque natura est, & fluuiatili ne nomen quidem mulli conuenit. *In morbis quibusdam.*

Nostri gulæ nepotes lampretam piscem, uino Cretico ebriam & submersam, inserta eius ori nuce myristica, obturatis externè cum caryophyllis infixis ex utroque latere colli septenis fistulis, ne uinum absorptum regerant, enecare solent. sic Apitius, artis culinariæ ad omnem luxum archimagirus, mullos pisces in garo enecatos, sapidiores fieri docuit. Vnde & Plato comicus inquit: ἐν σαπρῷ γάρῳ βάπτοντές ἀποπνίξουσί με. id est, In putrido garo mergentes suffocant me, Io. Langius. Alios necant in garo, & condiunt uiuos, Seneca. Ab ijs qui artem culinæ callent auditio ne accepi, Mullorum uentres non rumpi, sed integros permanere, si priùs eorum os coci osculentur, Aelianus de animal. 10.7. Patina mullorum loco salsi, describitur Apicio lib. 4. capite 2. bis. Item mulli apparatus lib. 9. cap. 13. & ius in mullum libro 10. cap. 4. Mullus rectè atque salubriter in craticula coquitur: eritque longè sapidior, si petroselini subfrixa folia, atque instillatus cum oleo arancinus succus accesserint, Iouius. Capti & uulnerati ferula, quia aliter percoqui non possunt, ad elixum & assum tendūt. Elixos, eo modo quo & thynnum: assos, pipere, ruta, nucleis tunsis, & aceto aut agresta perfundes, Platina 10.3. Et rursus eiusdem libri cap. 31. Trillia (inquit, tanquam de diuerso pisce, cum omnino idem uideatur. nam mullum Græci triglam uocant, cum olim, tum hodie, atque Itali plerique hodie trigliam) curti capitis piscis est & grossi: caudam item in acutū ducit. Integra nec exenterata assanda est, ac muria aspergenda. Ad dies octo aut decem durabunt, si patina altera super alteram posita, salimola conspersa fuerit. ¶ Alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum iocinera, Plinius. Quod ex garis liculmen (liquamen) dicitur, sic præparatur: Viscera piscium in uas aliquod inijciuntur, ubi condiuntur sale: ac similiter tenues pisciculi, potissimumque atherinæ, mulli ue exigui, &c. ut in Garo recitauimus. *Apparatus ad cibum.*

Qui sæpe comedit mullum, piscem redolet, Albertus: sed ineptè. nam Plinius de lepore mar. quo solus animalium mullus sine periculo uescitur: Homines (inquit) quibus in pastu est, piscem olent, &c.

Mullus piscis si crudus atque dissectus admoueatur, marini draconis, aranei, ac scorpionis morsibus medetur, Dioscorides. crudi nomine (Græcè ὠμὸς scribitur) intelligendus est recens & non coctus. Galenus (libro 11. de simplicibus, cap. 46.) animalia quædam uiua dissecta locis affectis imponi ait, ut draconem marinum, aduersus ictum proprium: & similiter mullum aduersus draconis ictum, &c. Auxiliatur mullus contra pastinacas, & scorpiones terrestres marinosque, & phalangia, illitus sumptus ue in cibo, Plinius. Et alibi, Percussis à pastinaca medetur mullus ac laser. Sæpius diximus quantum ueneficium præstaret (*extaret, inesset*) menstruis mulierum: contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus, Plinius. Et rursus: Bythus Dyrrhachinus (autor est) hebetata aspectu specula recipere nitorem, ijsdem (*fœminis quæ menses patiuntur*) auersa rursus contuentibus: omnemque talem uim (*quæ à mensibus procedit*) resolui, si mullum piscem habeant secum. ¶ Si quis oculos triglæ triuerit, & alicuius oculos perunxerit, hebetudinem uisus mox patietur. Solutio huius rei est: fel piscis cum melle iunctum, uisum acuit, Kiranides. Quidam mullorum capite cum melle ad carbunculos discutiendos utuntur, Plinius. Carnes ex capitibus mugilum siue mullorum decoctæ & cum melle subactæ atque impositæ, uitijs ani plurimum prosunt, Marcellus Empiricus. Et rursus: In capitibus piscium, id est mugilum aut mullorum spina inue *G* *Extra corpus.*

nitur cani similis, hæc renibus apposita uel alligata, miro remedio est.

E mullo cremato. Trigla tota combusta, & cum melle soluta ac superposita, carbones eradicat, perfecteq; curat, Kiranides. uidetur autem uel librarij lapsu, carbones pro acrochordones positum. nam smarides quoq; combustas, thynnos & acrochordones eradicare inspersas, idem author superiùs tradidit. Vel interpres Latinus pro anthraces reddidisse carbones. Plinio quidem mullorum salsamenti cinis carbunculos discutit. Mulli recentis de capite cinis contra omnia uenena ualet, & priuatim contra fungos, Plinius ut quidam citant. Sedis attritus cinis (*Marcelli codex uitiosus pro cinis habet carnes*) è capite mugilum mullorúmque sanat. comburuntur autem in fictili uase. illini cum melle debent, Idem.

Intra corpus. Mulli cibo tradunt libidinem inhiberi, Isidorus. Vino in quo suffocatus mullus fuerit poto, uir quidem ad Venerea impotens reddetur: mulier uerò (& similiter gallina) non concipiet, Terpsicles in libro de Venereis. Huius maleficij causa uidetur, quoniam neruos lædit. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio, Plinius. τρίγλην δ᾽ οὐκ ἐθέλει νεύρων ὑπάρχων ἐσθίειν. παρθένου Ἀρτέμιδος γὰρ ἔφυ, καὶ στύματα μισεῖ, Plato Comicus in Phaone ut recitat Athenæus. Quæ Venerē excitant, ea ferè neruos uel roborant, uel inflant & intendunt. hinc prouerbium: οὐδέν σ᾽ ὀνήσει βολβὸς, ἂν μὴ νεῦρ᾽ ἔχῃς. quod Martialis hoc disticho transtulit: Cum sit anus coniunx, cum sint tibi mortua membra, Nil aliud bulbis quàm satur esse potes. Conceptus quidem fœminarum à menstruis dependet, quibus cum mullus naturali quadam ui aduersetur, non mirum si conceptum impediat. Στύματα nomen plerisq; inusitatum, à uerbo στύειν, quod arrigere & coire significat, deducitur, μ. simplici scribendum: nam στύμμα per μ. duplex, spissamentum unguenti significat, à uerbo στύφειν. Nomen Astyanax (inquit Eustathius in Iliad. x.) acre scomma in uirum frigidum & minimè promptum ad Venerem occultat, à uerbo στύειν quo Comicus utitur, ut alibi indicauimus. à quo etiam ἄστυτος, pro infœcundo & sterili deriuatur. πελωπιδῶν ἄστυτος οἶκος, Xenarchus. Lactucæ etiam genus ἀστύτιδα uocari aiunt à mulieribus, quod Pythagorici eunuchum nominãt, Veneri exosum, &c. Videtur & trigla ἄστυτις esse (*uel dici posse*,) ut apparet in carminibus Platonis: οὐκ ἐθέλει νεύρων ὑπάρχων (θράσεια) ἐσθίειν, hoc est non uult amare membrum genitale hominis, quod Aristoph. in Auibus neruum (νεῦρον, ut alij ἄρθρον) dixit, alij honestiùs δέμας. itaq; subdit, καὶ στύματα μισεῖ, ἤγουν αἰδοίου τάσεις. Dixerat autem Plato priùs de bulbo, ὅτι τὸ δέμας, (ἤτοι αἰδοῖον) ἀνατείνει, Hæc Eustathius. Ergo quod Græcè dictum est à Platone, οὐκ ἐθέλει νεύρων ὑπάρχων ἐσθίειν, licebit interpretari, mullum non esse amicum neruis, id est generi neruoso in uniuersum, ut Plinius uidetur accepisse: uel potiùs, ut Eustathio placet, inimicum esse genitali, καὶ τῇ αὐτοῦ τάσει. ¶ Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione concitant, Plinius. ¶ Mullus in uino necatus, (uel piscis rubellio, uel anguillæ duæ: item uua marina in uino putrefacta) ijs qui inde biberint, tędium uini affert, Idem. ¶ Vinum in quo trigla necata sit, potum, difficilè parietes iuuat. Ius autem eius exhaustũ, eos qui noxium aliquid biberint, sanat, Kiranides.

H.a. Mullis nomen Fenestella à colore mulleorum calciamentorum datum putat, Plinius. Mulleos genus calceorum aiunt esse, quibus (*purpurei coloris, Gillius*) reges Albanorũ primi, deinde patritij usi sint, M. Cato Originum libro septimo: Qui magistratum curulem cepisset, calceos mulleos alutatos, cæteri perones. Item Titinnius in Seciana: Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatis in calceos: quos putant à mullando, id est suendo dictos, Festus. Vopiscus in Aureliano: Calceos, inquit, mulleos, & cereos & albos & hederaceos uiris omnibus sustulit, mulieribus reliquit. A milando (*mullando habet Festus*) mullei, id est suendo. unde millus, collare canum uenaticorum consutum, Perottus. Mulus dictus à colore muleorum calciamentorum, languidũ ruborem illum, uti in persici & cyclamini herbæ inuersis folijs conspicitur, repræsentat, ut Fenestella existimauit, referente Plinio, Iouius. ¶ Diuersus à mullo myllus piscis est à Græcis dictus. ¶ Mullulus, diminutiuum. Cicero in Paradoxis: Et uideant aliquem summis populi beneficijs usum, barbatulos mullulos exceptantem de piscina, & pertractantem. Mullum ter singulis annis uentrem ferre, eius nomen significare aiunt, Aelianus & Artemidorus in Onirocriticis. Alij non quotannis, sed in uniuersum ter parere aiunt, deinde sterilescere. Τρίγλη, quasi τρίγονη, τρίγονοις γοναῖς ἐπώνυμος οὖσα, Eustath. ex Athenæo. non raro autem (inquit) ν. in lamda uertitur, ut νεογνὸς, νεογιλός: νίτρον, λίτρον: φίντατος pro φίλτατος. ¶ Γενειῶτας, mullos uel hircum, Hesychius & Varinus. quid si legas γενειάτας, id est barbatos? quod epitheton & mullo & hirco conuenit: sed mullos fœminino genere Græci triglas uocant, & γενειάτιδας cognominant.

Epitheta. Τρίγλαι πίονες, Sophron. Galenus tamen mullos minimè pinguem, sed siccam, duram & friabilem carnem habere docet. ¶ Κυφαὶ, Epicharmus: id est, gibbæ. ¶ Τρίγλαν γενειᾶτιν, Sophron. Ἢ γενειῆτιν τρίγλην, ἢ πορφυρίδα κίχλην, Eratosthenes. Mullos barbatos Latini dicunt, ut Varro. Cicero utrunq; diminutiuè protulit, mullulos barbatulos. sed hoc epitheton uni tantùm & præstantiori generi conuenit. genus enim alterum imberbe est. ¶ Αἰξωνίδα ἐρυθρόχρων τρίγλην, Cratinus. De mullis Aexonicis uide mox in f. ¶ Μιλτοπάρῃος, Matron Parodus. ¶ Τρίγλης ῥοδόχροα φῦλα, Oppianus. ¶ Λίχνοι uel λιχνότατοι, id est gulosissimi, edacissimi, Aeliano. ¶ Χρυσωπὸς, apud Plutarchũ. ¶ Αἱ ξανθοχρῶτες, Nausicrates de Aexonicis mullis: quos etiam γαλακτοχρῶτας cognominat. Τρίγλης ἱπποδάμοιο κακῆς, Matron Parodus.

Triglis

Triglis & triglitis pisces, uide suprà in A. ¶ A trigla, id est mullo, diuersus est qui trigolas uocatur, Hermolaus. Sophron pisces quosdam τριγόλας nominat, his uerbis: Τριγόλα ὀμφαλοτόμῳ, καὶ τριγόλαν τὸν βυθιαῖον. Typhon ait trigolan aliquos putare cuculum esse, propter similitudinem (formæ,) & partium posteriorum siccitatem: quam Sophron etiam indicauit, his uerbis: Τρίγλας γε πίονας, τριγόλαν δ' ὀπισθίαν. Porrò cum trigla similis sit cuculo, eidemque trigolas tam similis, ut pro cuculo à quibusdam accipiatur, ipsum quoque trigólan similem triglæ esse oportet, ut non immeritò nomen ab ea sit mutuatus, ac si mullastrum Latinè dicas. Et probabile est eundem esse mullum imberbem: quoniam idem Sophron alibi de barbato loquens, ceu præstantiore, (ut suprà dictum est,) τρίγλαν γενειάταν cognominauit. ¶ Trigles lapillus à muli colore dictus est, Perotus. legendum triglites, ex Plinij libro 37. cap. 11. — Deriuata. Trigolas.

Trigla Athenis nomen proprium erat loci, ut in h. referemus.

e. Triglæ si quis barbam absciderit ea uiuente, eamque in mare uiuentem remiserit, dederitque de barba illa mulieri in potu, amorem magnum, & delectationem accendet in ea. Gestata autem barba fortunam, omnemque utilitatem parat, Kiranides.

f. Vt gobio piscis est uilissimus, ita preciosissimus mullus. unde in Satyra Iuuenalis: Nec mullum capias, cum sit tibi gobio tantùm In loculis. ¶ Immodici tibi flaua tegunt chrysendeta mulli, Martialis. Mullum dimidium, lupumque totum, Idem. Et alibi, Nec mullus, nec te delectat Bætice turdus. Et libro 14. Spirat in aduecto, sed iam piger, æquore mullus Languescit: uiuum da mare, fortis erit. Laudas insane trilibrem Mulum in singula quem minuas pulmenta necesse est, Horatius Sermonum 2.2. locum integrum recitatum & expositum habes in Lupo F. Mulus erit domino, quem misit Corsica, uel quem Taurominitanæ rupes, quando omne peractū est Et iam defecit nostrū mare, dum gula sæuit Retibus assiduis penitus scrutante macello Proxima, nec patitur Tyrrhenū crescere piscem. Instruit ergo focum prouincia, &c. Iuuenalis Sat. 5. Heliogabalus exhibuit palatinis ingentes dapes, refertas cerebellis phœnicopterorum, & perdicum ouis, &c. Barbas sanè mullorū tantas iubebat exhiberi, ut pro nasturtijs, apiastris & facelaribus, & fœnograeco exhiberet plenis fabatarijs & discis, quod præcipuè stupendum est, Lampridius. ¶ Aexonici mulli, Αἰξωνίδες τρίγλαι, uidentur omnium optimi, & cæteris præstare, Varinus. Apud Athenæum Ἐξωνικὸς & Ἐξωνίδας reperio per epsilon, librariorum puto culpa. Aexonia urbs Magnesiæ est, & Aexone pars tribus Cecropidis, Stephanus. Αἰξωνεῖς, δῆμος φυλῆς τῆς Κεκροπίδος, Varinus. Οὐδ' Αἰξωνίδα ἐρυθρόχρων ἐσθίειν τρίγλην, Cratinus apud Athenæum. Nausicrates tamen mullos Aexonicos laudat: Μετ' αὐτῶν δ' εἰσιν ἐκπρεπεῖς φύσιν Αἱ ξανθοχρῶτες, ἃς κλύδων Αἰξωνικὸς Πασῶν ἀρίστας ἐν τόποις παιδεύεται. id est, Sunt inter mullos præstantiores quidam, flaui coloris, quos Aexonicum mare omnium optimos in illis locis alit. Subinde autem addit: Αἷς καὶ θεὰν τιμῶσι φωσφόρον κόρην, Δεῖπνων ὅταν πέμπωσι δῶρα ναυτίλοι. Τρίγλαν λέγεις, γαλακτοχρῶτα Σικελὸς ὢν Γλαυκός (an πήγνυσιν uel φιμίζει;) ὄχλος ῥόμβος, (lego ῥόμβον,) sed trigla quidem Proserpinæ sacra est, quam tamen nemo puto ῥόμβον uocat. Atqui Athenæus hoc testimonium uidetur adducere ut probet ψῆτταν non τρίγλαν etiam rhombum dici, quamobrem locus hic corruptus uidetur, in fine libri 7. — Rhombus.

Καὶ σκάρον ἐξ Ἐφέσου ζήτει. χειμῶνι δὲ τρίγλαν Ἔσθι' ἐνὶ ψαφαρῇ ληφθεῖσαν Τειχιοέσσῃ Μιλήτου κώμῃ, Καρῶν πέλας ἀγκυλοκώλων, Archestratus. qui alibi etiam laudat τὰς ἐκ Τειχιοῦντα τῆς Μιλησίας τρίγλας. Τειχιόεις Stephano castellum est prope Trachinam. Τρίγλαν ἀπ' ἀνθρακιῆς, Suidas ex epigrammate. Τρίγλας καλὰς ἠγόρασα, καὶ κίχλας καλάς. Ἔρριψα ταύτας ἐπὶ τὸν ἄνθρακ', ὡς ἔχει, Ἅλμῃ τε λιπαρᾷ περιέπασα ὀρίγανον, Coquus apud Sotadem. Ὑμᾶς (mullos alloquitur) δ' ἔταξα δεῦρο πρὸς τὰ δεξιά Τρίγλας, ἔδεσμα τοῦ καλοῦ Καλλιμέδοντος. Κατεσθίει γοῦν ἐπὶ μιᾷ τὴν οὐσίαν, Antiphanes. Ψῆττά τε χονδροφυὴς, καὶ τρίγλη μιλτοπάρῃος. Τῇ δ' ἐγὼ ἐν πρώτοις ἐπέχον κρατερώνυχα χεῖρα, Οὐδ' ἔφθην πρώσας ἵνα εἶπε Φοῖβος Ἀπόλλων, Matron Parodus. Et mox: Τρίγλης ἱπποδάμοιο κακῆς. Cognominat autem fortè malum & hippodamum hunc piscem, quòd emptoribus magnitudine pretij noxius sit, & eorum substantiam utcunque magnam (qualis uel equestris census erat) perdat atque consumat. nam ἵππος in compositione auget. Vel quoniam circa equorū curam ingens fit sumptus: Νόσος μ' ἐπέτριψεν ἱππική, δεινὴ φαγεῖν, Strepsiades apud Aristophanē. Vel equestrem pro magnifico dixit, ut sermonem ligatum ἔποχον, id est equitem & sublimem uocant, solutum uerò pedestrem. Ἵππος etiam proprijs nominum, nobiliorum hominum, ut magnificentiora essent, in compositione addi solebat: ut Hipparchus, Philippus, Hippocoon, &c. ¶ Philoxenus Cytherius poëta piscium delicias mirè appetebat. is cum aliquando apud Dionysium cœnans, mullum magnum, sibi uerò paruum appositum uideret: auribus paruum admouit. cuius facti causam cum ab eo rogaret Dionysius, dixit, se cum hoc tempore Galateam conderet, uoluisse à pisce de rebus Nerei aliquid cognoscere. Illum uerò respondisse, se natu minorem captum esse, neque dum his de rebus aliquid nouisse. maiorem autem Dionysio appositum, ex quo rescire omnia posset. Tum solutus in risum Dionysius, grandiusculum suum mullum Philoxeno misit. Solebat autem etiam compotando interdum suauiter cum illo inebriari, Athenæus libro 1. ex Phania. ¶ Pythagoras inter cætera triglis etiam abstinere iussit, Laërtius & Suidas. Ideo autem à trigla (inquit Lilius Greg. Gyraldus) Pythagoras abstinuit, quòd ea deæ Hecatæ sacra putaretur, (*ut dicemus in h.*) Vel quòd per eam ternionis numeri mysterium coleret: eum quando nume- — Pythagoras cur trigla abstinuerit.

rum in sacris adhibendũ putauit, ut alibi ex Aristotele & Ausonio & Eusebio ostendimus. Iamblichus tamẽ, Pythagoram ait Apollini ex ternario numero sacrificasse, propter (ut ait) tripodem; Veneri autem ex senario. Scribit Theon Smyrnæus Platonicus, ternarium numerum in libaminibus ea causa adhiberi solere, quòd primus ipse inter numeros dicitur omnia esse. in numeris enim eꝗ minoribus non omnes dicimus, sed unum uel ambos: de tribus uerò, omnes. ¶ Archephôn parasitus à Ptolemæo rege uocatus, τῶν δὲ σκάρων ἀπέλαυε, τῶν τριγλῶν θ' ἅμα, &c. Machon.

b. Griphus ex Antiphane de pinna & mullo, apud Athenæum libro 10. qui incipit, πίννη καὶ τρίγλη φωνὰς ἰχθύδι' ἔχουσαι, πόλλ' ἐλάλουν, &c. obscurior est quàm ut inde certi quicquam proferre possim. ¶ Tiberius Cæsar in paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori qui sibi secretum agenti grandem mullũ inopinãter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit, territus quòd is à tergo insulæ per aspera & deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locusta quoꝗ lacerari os imperauit, Suetonius.

Mullus sacer Dianæ, Hecatæ, &c.

Mulum piscem Proserpinæ, item Dianæ sacrum fecère Græci, Hermolaus. Mullum nunquam attingunt, neꝗ sacerdotes deorum quos prædixi, (τοῖν θεοῖν. *Cererem & Proserpinam intelligo; quos Athenienses* θεὼ [θεὼ] *uocabant, ut Lacedæmonij Dioscuros* σιὼ [σιὼ,] *Varinus. Plutarchus in libro Utra animalium, &c.* τοὺς Ἐλευσῖνι μύστας, *id est, sacerdotes deûm qui in Eleusîne coluntur, dixit, &c. ut Rondeletius citat: Aelianus* τοὺς μυουμένους ἢ μύστας τοῖν θεοῖν:) nec fœmina Argolicæ Iunonis sacerdos. Causas uerò cur ab eo abstineant quodam in loco antè me dixisse memini, Aelianus de animalibus libro 9. cap. 65. Supra autem (eiusdem libri cap. 51.) huius rei causam esse dixerat, quòd uel ter anno pareret hic piscis, uel quòd leporem mar. hominis uenenum absumeret. Videtur autem idcirco consecratus Dianæ mullus, quòd Venerem restinguat: etsi Plato comicus contrà putauit ideo Venerem cohibere, quoniam pudicæ & uirgini deæ sacer sit: τρίγλη δ' οὐκ ἐθέλει νεύρων ἐπίηρανος εἶναι· παρθένου Ἀρτέμιδος γὰρ ἔφυ, καὶ στύματα μισεῖ. quos uersus suprà in G. exposui. Apollodorus Hecatæ ait sacrificari mullum, propter nominis (*quod ad ternarium numerum*) affinitatem. triformis enim dea est. Melanthius uerò in libro De mysterijs Eleusinijs tum mullum, tum mænam (ei sacrificari prodidit:) quoniam & ipsa Hecate marina sit, Athenæus.

Trigla locus.

Athenis etiam locus quidam Trigla uocabatur: in quo hic piscis Hecatę Triglathenæ sacratus erat, Athenæus. Græcè legitur, καὶ αὐτόθι ὅτιν (ἡ τρίγλη subaudio) ἀνάθημα τῇ Ἑκάτῃ Τριγλανθίνῃ, Eustathius legit Τριγλαθηνῇ, quod placet. Gyraldus uertit: ubi & simulachrum fuit Hecatæ. Hinc Chariclides; δέσποιν' Ἑκάτη, τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλουμένη, id est θελγομένη, χαίρουσα, ut Eustathius interpretatur. Trigla secundum antiquos Dianæ sacra est; Ἀρτέμιδος ἄγαλμα: quoniam ter anno parit. Diana uerò, siue (quod idem est) Luna, τριταία μετὰ γέννησιν σαφῶς διαφαίνεται, (hoc est, tertio à coitu uel silẽtio die clarè iam apparet, Eustathius & Varinus in γλαῦκος. Diana syluicultrix marino culta simulacro est, nam ea per mullum piscem exprimebatur, Pierius in Hieroglyphicis. Τρίγλαν ἀπ' ἀνθρακιῆς, καὶ φυκίδα σοι λιμενῖτιν Ἄρτεμι δωρεῦμαι, Suidas ex Epigrammate. Antiphanes pisces paruos commendat, magnosꝗ damnat, quia homines deuorant: & propterea dixit mullos & mænas Helenę fuisse cibos, quòd homines non insectarentur, Athenæus. alibi non Helenæ, sed Hecatæ legitur, quod probo. nam & Melanthius apud Athenæum Hecatæ tum mullum tum mænam sacrificari prodidit. Vide suprà in Mæna f.

Emblema Alciati, Aemulatio impar, inscriptum:

Altiuolam miluus comitatur degener harpam, Et prædæ partem sæpe cadentis habet.
Mullũ prosequitur, qui spretas, sargus, ab illo Præteritasꝗ auidus deuorat ore dapes.
Sic mecũ Oenocrates agit: at deserta studentum Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

DE MVRAENA, BELLONIVS.

B IHIL est Muræna in Oceano rarius, cùm tamen alijs litoribus planè sit uulgaris. Anguillam magnitudine ac figura refert: sed recurto & crasso est magis corpore, cùm tamen adulta anguilla omnibus modis hunc piscem magnitudine exuperet. Colore est ut plurimùm fuluo, cute glabra & laxa, qua faciliùs quàm Anguilla exuitur. Duas Murænarum species esse comperio: Marem paucioribus maculis distinctum, ac quibusdam ueluti stellis conspersum. Fœminam pluribus aureis notis, ac ueluti guttis undecunꝗ uariam. Proinde omnes prominentem cutem in uertice per tergoris longitudinem, ut sui generis pisces habent: solaꝗ; præter sui generis Serpentinos pisces, Murena pinnis lateralibus caret, magnamꝗ cũ Serpente inire societatem traditur: unde Oppianus,

Serpenti nubit, prompteꝗ ex æquore saltat In littus.

Foramen utrinꝗ ad latera circa ceruicem habet, per quod ad latentes branchias sanguineas, quę utrinque sunt quatuor, subtus inclusas, aquam subinde immittit, atque egerit. Rostrum exporrectum habet ut anser, ast nullo linguæ rudimento conspicuo prædita: Oculos paruos, rotundos, glaucos, pupillam nigerrimam: Dentes longiusculos, acutos, in ordinem per maxillas dispositos.

Interiora.

Oesophagum latum ab eius rictu incipientem, in cuius orificio hamuli leuiter uncinati ad gulã circa fauces spectantes, linguæ uicem supplent ac statim à branchijs folliculus teres spinæ incumbit,

bit, flatu turgidus, natationis cõmodioris usum præbens. Hepar habet subfuluũ, oblongum, stomacho incumbens, longiusculum, cui fel cyaneum magnitudine auellanæ contentum inhæret. Lienem oblongum stomacho annexum. Vertebras minus frequẽtes, sed oblongiores quàm Anguillæ; in quibus hoc etiam animaduertendũ est, processus inesse transuersos, ac sursum spectantes, præter aliorum piscium naturam. Cæterùm carnem habet candidissimam, sub cute ductibus obliquis ac transuersis, ut in mustelo dispositam, uarijs musculis hinc & inde abeuntibus communitam, suauem ac delicatam: sed multis spinulis breuibus ac recurtis conspersam, quę manducantibus plurimùm fastidij adferre solent.

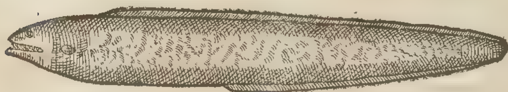
Deterrima est (inquit Galenus) Murenarũ caro ex fluuiorũ ostijs, qui culinas, balineas, aut latrinas expurgant piscatorũ: quanquã neq; flumina ipsas subire, aut in stagnis uersari putauit. F

Quod reliquum est, morsus Murenæ admodum piscatoribus perniciosus esse solet. Quamobrem ubi hanc ceperũt, & ex nassis intra lintres immiserunt, forcipibus apprehensum eius rostrũ baculo atterunt: spinamq; frequentibus ictibus diuerberant, ne postea dissiliat. G (E)

Marinus est piscis, neq; quicquam habere uidetur cum nostra Lampetra commune, quam in Galleonymo Galeni descripsimus. A

DE EADEM, RONDELETIVS.

Bellonij icon flexuosa pingitur, maiores per interualla maculas ostendit, & à superiore labro duo ceu cornicula protendit: (quæ tamen ea quoq; quam Fracastorius ex Italia ad me murænæ picturam misit, non habet:) & rostrum longius latiusq;, superiore eius parte ultra inferiorem prominente, &c.

MVRAENA corporis habitu lampetræ affinis est. A Græcis μύραινα & σμύραινα uocatur. A nostris, ab Italis & Hispanis Mourene. A

Muræna piscis est pelagius, aliquando litoralis: ad duorum cubitorum longitudinẽ accedens, anguillę aspectu proximus, sed latior: oris scissura magna, superiore maxilla aquilina, in cuius extremo duæ sunt breues apophyses, uel uerrucæ, ut in congro. Dentes habet longos, acutissimos, in os recuruos, nõ solùm in maxillis sed etiã in palato, quã ob causam lingua carere uidetur, adeò illa imperfecta est, sed huius loco carnosum palatũ obtinuit. Oculos albos. In utroq; latere unicũ & rotundum foramen branchiarũ: quas integras nõ esse Aristoteles, Plinius nullas esse scripsit, cùm tamen utrinq; simplices esse sensus doceat. Colore est fusco, unde κελαινὴν eam uocauit Oppianus, cute læui, albicãtibus maculis aspersa, dorso cultellato, spina nimirũ acuta, & ferè ut in cõgro pinnulã constituente. Pinnis quibus natare possit caret, *ideo muræna cæteriq; longi flexuoso corporũ impulsu ita mari utunt̃, ut serpentes terra. in sicco quoq; repunt, ideo etiam uiuaciora talia. Cuius causam reddit Theophrastus in libello de piscibus: (*uel, ut Massarius citat, lib. 5. de ijs quæ degunt in sicco*) Πολὺν χρόνον δύνανται ζῆν ἔξω τοῦ ὑγροῦ, διὰ τὸ μικρὰ τὰ βράγχια ἔχειν, καὶ ὀλίγον δέχεσθαι τὸ ὑγρόν, καὶ ἡ μύραινα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἢ καὶ τὸ ὅλον ὀφιῶδες. Longiori tẽpore extra aquã uiuũt murena, et si quod aliud est serpentibus simile, quia paruas habẽt branchias, & parũ aquæ admittũt. Eâdẽ uerò de causâ longi pisces qui serpentis sunt specie, pinnis carẽt, qua serpentes pedibus. Cùm enim omnia animalia sanguine prædita quatuor solũ notis moueantur, ut demonstratũ est ab Aristotele in libro de animaliũ ingressu: aut malè, aut omnino non mouerent̃ longi pisces, si quatuor pinnas: & serpentes, si quatuor pedes haberent. Nã siue iuxta se positas haberent pinnas, siue longiùs dissitas, moueri uix possent. in illis enim altera alteri impedimento ad motũ esset: in his, ob longius interuallũ, nullo adiumento. Si plures mouendi notas haberent, animalia sanguinis expertia forent. Pinnis autem carentes pisces longos, ut serpentes pedibus ob longitudinem flexusq; corporum, quatuor moueri notis demonstrat Aristoteles in libro modò citato. B

Exteriora. — *Lib. 2. de hist. ca. 13. li. 9. c. 5.* — *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* — *C* — *De motu seu natatione murænæ & similiũ.*

Quantum ad interiores partes attinet, muræna prępositam gulam habet: in causa est corporis longitudo. Ventriculum ipsum longum: à cuius medio oritur intestinum sine spiris, ad anũ protensum, iuxta quem cellulas habet instar intestini eius quod in terrenis animalibus κῶλον uocant Græci. Hepar magnum, longum, flauum, à quo fellis uesica longa pendet intestino annexa, splenem nigricantem. *Interiora.*

Muræna carne solùm uescitur. Frigidioribus hyemis mensibus latet in saxis, quamobrem nõ nisi stato tempore capitur. Parit quocunq; tempore. Partus eius numerosior est, & ex paruo celeri incremento augescit, ut hippurus, Aristoteles historiæ 5. C

An omnes sint fœminæ, & an coëant cum serpentibus.
Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ob tam frequentem partum existimo nonnullos in eam sentẽtiam adductos, ut nullos mares esse crederent in hoc genere, sed omnes fœminas, easq; serpentibus commisceri. Plinius libr. 32. cap. 2. Licinius Macer murænas tantùm fœminini sexus esse tradit, & concipere è serpentibus, ob id sibilo à piscatoribus euocari & capi. Hanc sententiam secutus Oppianus tradidit murænã & serpentem mutuo amore ardere, ac serpentem ueneno mortifero in saxis deposito è litore sibilo murænam euocare: quo audito hæc telo ocyor ruit, ille pontum subit; ubi expleto ueneris desiderio, uenenum relictum repetit, quo non inuento præ dolore emoritur.

Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται οὐκ ἀΐδηλος,
Πρόφρων ἱμείρουσα περ ἱμείροντι γάμοιο.
Μαίνεται εἰς φιλότητα, καὶ ἐγγύθι σύρεται ἀκτῆς
Τῇ δ' ἐνὶ λοίγιον ἰὸν ἀπήμεσε, πάντα δ' ὀδόντων
Ὄφρα γάμῳ πρηΰς τε, καὶ ἤπιος ἀντιάσειε.
Κικλήσκων φιλότητα, θοῶς δ' ὑπάκουσε κελαινὴ
Ὡς μιν ὄφις γαμέει, καὶ δὴ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ
Ἤτοι ὁ μὲν φλογερῇ τεθοωμένος ἔνδοθι λύσσῃ
Πικρὸς ὄφις. τάχα δὲ γλαφυρὴν ἀπελείψατο πέτρην,
Ἔπτυσε πολυκηδανὸν ζαμενῆ χόλον, ὄλβον ὀλέθρου,
Στὰς δ' ἄρ' ἐπὶ ῥηγμῖνος, ἑὸν νόμον ἐρροίζησε
Ἰυγὴν μύραινα, καὶ ἔσσυτο θᾶσσον ὀϊστοῦ.

Athenæ. lib. 7.

Cætera ex ipso authore petenda. Idem Aelianus literis prodidit. Athenæus quoq; ex Andrea, cuius hæc uerba sunt: Andreas in libro de his quorum uenenatus est morsus, ait murænas quæ ex mare uipera genitæ sunt, morsu interficere: ipsas uerò esse minores, rotundas, uarias. Ibidem Athenæus Nicandri uersus ex Theriacis profert, quæ etiam nunc extant: ijs horrificam murænam esse ait, quoniam ueluti è uiuario prodiens, laboriosos piscatores præ metu fugientes sæpe frendens uel mordens (utrunq; enim significare potest ἐμβρύξασα teste Scholiaste, aut ἐκβρύξασα, *ut impressus Athenæi codex habet, sed perperam*) è nauiculis in mare præcipitauit. Siquidem uerum est eam cum uenenatis uiperis coire, in continente, mari relecto:

Nicandri testimonium.

Μυραίνης δ' ἔκπαγλον· ἐπεὶ μογεροὺς ἁλιῆας
Εἰς ἅλα φυζηθέντας, ἐχετλίου ἐξαναδῦσα·
Πολλάκις ἐμβρύξασα, κατεπρήνιξεν ἐπάκτρων
Εἰ δ' ἔτυμον κείνην γε σὺν ἰοβόλοις ἐχίεσσι
Θόρνυσθαι προλιποῦσαν ἁλὸς νομὸν ἠπείροισι. *pro ἐν ἠπείροισι, ἐχέτλιον nauis locus est & ueluti uiuarium ubi pisces reponunt, Scholiastes.*

Lib. 9. cap. 23.
Myrus, Myrinus.

At hanc opinionem paucis refellit Plinius de murænis loquens: In siccũ litus elapsas uulgus coitu serpentum impleri putat. Aristoteles myrinum (*myrum*) uocat marem qui generat. Locus est Aristotelis libro quinto de Histor. animal. cap. 10. quo murænæ & myri discrimen explicat, de quo proximo capite plura. Et Nicandri Scholiastes Græcus scribit Archelaum existimasse murænas in terram exeuntes cum uiperis coire, illisq; dentes esse uiperinis similes: Andream uerò affirmasse id falsum esse, ac neq; uiperã in mari uersari, neq; murænam in terra. Eadem Atheneus ex Andrea profert: Ἀνδρέας δὲ ἐν τῷ περὶ τῶν ψευδῶς πεπιστευμένων ψεῦδός φησιν εἶναι τὸ μύραιναν ἔχει μίγνυσθαι, προερχομένην ἐπὶ τὸ τεναγῶδες, οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τενάγεσιν ἔχεις νέμεσθαι φιληδοῦντας λιμνώδεσιν ἐρημίαις. Andreas (inquit) in libro de his quæ falsò creduntur, scribit falsum esse murænam ad lutulenta loca (ἐπὶ τὸ τεναγῶδες, *ad palustria & limosa, Massarius*) uenientem cum uipera commisceri: neq; enim uiperę in huiusmodi locis degunt gaudentes limosis (λιμώδεσιν *habet codex noster, Rondeletius reposuit* λιμνώδεσι, *quid si* ἀμμώδεσιν;) solitudinibus.

Libro 7.

Conclusio.

Fabulosum igitur murænas cum serpentibus cõgredi, cùm serpens seu uipera sui generis marem habeat. quòd si cum serpentibus coirent, cum marinis potiùs quàm cum terrenis copularentur. Sed fabulæ occasionem dedit myri maris cum serpentibus tanta similitudo, ut qui myrũ murænæ copulatum uiderint, serpentem esse crediderint, maximè cùm serpentum more corpora commisceant, teste Aristotele. Quę pedibus carent, inquit, & longo sunt corpore, ut serpentes, ut murænæ, ijs coitus complexu mutuo partium supinarum peragitur.

Fabulæ occasio.
Lib. 5. de histo. animal. cap. 4.

C

Reliqua.
Lib. 32. cap. 2.

In alto mari & circa litorum saxa uiuit muræna carniuora: circa fluuiorum quoq; ostia uersatur, at fluuios nunquam subit. Pinguescere iactatu Licinius Macer author est apud Plinium, fuste non interimi: eandem ferula protinus, caudáque icta celerrimè exanimari: at capitis ictu, difficulter.

D

Odia in congrũ & polypum.

De mutuo congri & murænæ odio diximus, capite de congro. Multò uerò magis in polypũ sæuit muræna: quorum pugnam luculenter expressit Oppianus lib. 2. ἁλιευτικῶν, scribens polypũ cùm nullis artibus murænam uitare possit, ad necessariam pugnam inuitum uenire, flagellisq; ueluti spiris & uinculis murænam implicare, sed frustra: quoniam illa tam lubrica sit, ut instar aquæ dilabatur. Omnibus itaq; frustra tentatis polypum miserè dilaniari.

Ἡ μὲν ὑπ' ἐκ πέτρης ἁλιμυρέος ὁρμηθεῖσα
Φορβὴν μαιομένη· τάχα δ' εἴσιδε πούλυπον ἀκτῆς
Ἔσσυτο γηθοσύνῃ. τὸν δ' οὐ λάθεν ἐγγὺς ἐοῦσα,
Ἐς φόβον, οὐδ' ἄρα μῆχος ἔχει μύραιναν ἀλύξαι
Αἶψα δέ μιν κατέμαρψε, γένυν δ' ἐνέρεισε δαφοινήν.
Ἀμφὶ δέ τοι μελέεσσιν ἑλίσσεται, ἄλλοτε δ' ἄλλας
Τεχνάζων, εἴ πως μιν ἐρητύσειε βρόχοισιν
Ῥεῖα γὰρ ἀμφιπεσόντος ὀλισθηροῖς μελέεσσιν
Φοιταλέη μύραινα διέσσυται οἴδματα πόντου,
Ἄκρα διορπύζοντα, καὶ ἀσπασίην ἐπὶ θήρην
Ἀλλ' ἤτοι πρῶτον μὲν ἀτυζόμενος δεδόνηται
Ἕρπων νηχομένην τε καὶ ἄσπετα μαιμώωσαν.
Πουλύπος αὖτ' ἀέκων ὀλοῆς ὑπὸ μάρναται ἀνάγκης,
Παντοίας στροφάλιγγας ὑπὸ σκολιοῖσιν ἱμᾶσι
Ἀμφιβαλών· ἀλλ' οὔτι κακῶν ἄκος, οὐδ' ἀλεωρή,
Ὀτραλέη μύραινα διαῤῥεῖ, οἷά περ ὕδωρ.

Verùm, ut ait Homerus, Ξυνὸς ἐνυάλιος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα, id est, Mars communis uicissim perimentem perimit. Nam, ut idem Oppianus cecinit:

Ibidem.

Κάραβος

κάραβος αὖ μύραιναν ἀπηνέα περ μάλ' ἐοῦσαν Ἔσθιει, αὐτοφόνοισιν ἀγηνορίῃσι δαμεῖσαν.

Id est, locusta murænam quantumuis sæuam deuorat, sua ipsius audacia domitam, ultroq; ad interitum ruentem. Quæ prolixiùs ab Oppiano descripta prætermittimus, ne tædium lectori adferamus.

Piscatores nostri dentium murænæ maleficam ualdeq; noxiam uim reformidantes, uiuã non nisi forcipe arripiunt. uenenatum enim eius demorsum esse dictitant, qui cinere capitis eiusdem murænæ curatur, autore Plinio. Idem cinis (inquit) strumas tollit: nec non murænarũ muria, quæ hodie quoq; Antipoli & in Lerino insula fit. Pars à Muræna demorsa nisi tota abscindatur, à morsu liberari non potest ob uncinatos dentes, maximeq; in os recuruos. Hoc magno multorum malo nouerat Vedius Pollio eques Romanus, &c. (Vide infra in Corollario E.) G

Neque solùm dentibus audaciaq;, sed etiam astu, miroq; in uitandis periculis ingenio murænas donauit natura. Ampliùs (inquit Plinius) deuorant quàm hamum, admouentq; dentibus lineas, atq; ita erodunt. Pytheas id tradit. Idem infixas hamo inuertere sese, quoniam sint dorso cultellato, spinaq; lineam præsecare. Ouidius prodidit murænam maculas (foramina retis intelligit, Galli malles quasi macles uocant) appetere ipsas, consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare fores donec euadat. D

In Halieutico.

Molli sunt & pingui carne, nec magis alunt quàm anguillæ, longè uerò minùs quàm congri, ut rectè dixit Hicesius. F

Plin. scribit Hortensiũ oratorẽ murænã adeò dilexisse, ut exanimatã fleuisse credat. Ceterùm quod Hortensio Plinius, L. Crasso illi diserto & censorio uiro Macrobius (Saturn. 3. 15.) tribuit, qui murænam in piscina domus suæ mortuam atratus tãquam filiam luxit, neq; id obscurum fuit, quippe collega Domitius in senatu hoc ei tanquam deforme crimen obiecit: neque id confiteri Crassus erubuit, sed ultro etiam (si dijs placet) gloriatus est censor, piam affectuosamq; rem fecisse se iactans. B

Hortensij & Crassi murænæ.

Idem Macrobius ex Varrone scripsit, in Sicilia manu capi murænas flutas, quod hæ in summa aqua præ pinguedine fluitent: quas ibidem optimas esse secundo libro de re rustica tradidit Varro. Accersebantur autẽ murænæ ad Piscinas Romanæ urbis ab usq; freto Siculo, quod Rhegyum à Messana dispescit: illic enim tam murænæ quàm anguillæ optimæ à prodigis esse creduntur, & utræq; ex illo loco Græcè πλωταὶ uocantur, Latinè flutæ: quòd in summo supernatantes sole torrefactæ curuare se posse, & in aquam mergere desinunt, atq; ita faciles captu fiunt. Huiusmodi murænas Columella quoq; commendauit. His accessit poëtarum testimoniũ, Iuuenalis:

Murænæ flutæ seu Siculæ.

Virroni muræna datur, quæ maxima uenit Gurgite de Siculo, Et Martialis:

Quæ natat in Siculo grandis muræna profundo, Non ualet exustã mergere sole cutem.

Archestratus uoluptarius philosophus murænam ex freto Siculo celebrat: id enim appellat στενοκύμονα πορθμὸν apud Athenæum:

Lib. 7.

Ἰταλίας δὲ μεταξὺ τοῦ στενοκύμονα πορθμὸν Ἢ πλωτὴ μύραινα καλουμένη ἄν ποτε ληφθῇ,
ὠνοῦ, τοῦτο γάρ ἐστιν ἐκεῖ θαυμαστὸν ἔδεσμα.

Viuaria murænarum tantùm fiebant; quòd hæ fœcundissimæ sint, nec ulli alij pisces nisi cibi gratia inijciendi, ob uoracitatem. Sed ne id quidem sine magno sumptu fieri potuit: ut uerissimè scripserit Varro, uiuaria ædificari magno, secundo impleri magno, tertio ali magno. B

DE MYRO, RONDELETIVS.

A B Aristotele σμύρος murænæ mas dicitur, quem etiam μύρον dici posse puto, quemadmodum σμύραινα & μύραινα dicitur. Id indicat Gaza qui in conuersione sua murum uocat. Barbari zmyrum. Piscatores nostri peculiariter non agnoscentes, serpentem uocant. A

Huius à muræna discrimen docet Aristoteles lib. 5. de Hist. animal. cap. 10. his uerbis: Διαφέρει δὲ ὁ σμύρος καὶ ἡ σμύραινα. ἡ μὲν γὰρ σμύραινα διαφόρως ποικίλη, καὶ ἀσθενεστέρα. ὁ δὲ σμύρος, ὁμόχρους καὶ ἰσχυρός, καὶ τὸ χρῶμα ὅμοιον ἔχει τῇ πίτυϊ, καὶ ὀδόντας ἔχει καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. φασὶ δὲ ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, τὸν μὲν ἄρρενα, τὴν δὲ θήλειαν εἶναι. Differunt myrus & muræna. est enim muræna multis modis uaria & infirmior: myrus concolor, & robustior, colore larici, (ut uertit Gaza, sed meliùs meo quidem iudicio, pino arbori) similis. huic sunt dentes intrinsecus & extrinsecus. Aiunt hunc, ut in alijs, marem esse; murænam fœminam. Plinius locum hunc transtulit, cuius uulgares codices habent myrinum pro myro, non sine mendo, ut ex Aristotele & Gazæ interpretatione liquet. Hanc tamen lectionem si quis tueri uelit Aristotelis ipsius authoritate, à quo myrini piscis alibi fit mentio, respondemus hunc quoque Aristotelis locum mendosum esse, ut pro μύρινος legendum illic sit μύρος. Id contextus ipse & Aristotelis sensus apertè docent. Τοῖς μὲν οὖν πλείοσιν ἰχθύσι συμφέρει μᾶλλον (de im- B

Muri & Murænæ discrimen.

Lib. 9. cap. 23.

Lib. 8. de histo. anima. cap.

bre loquitur) κεστρεῖ ἢ καὶ κεφάλῳ, καὶ ὃν καλοῦσί τινες μύξινον τοὐναντίον. ὑπὸ γὰρ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἀποτυφλοῦνται θᾶττον, ἂν ὑπερβάλλωσι. Plurimis piscibus imbres conducunt. Mugili tamen & capitoni, & ei qui à nonnullis myrinus uocatur, nocent: multi enim ex ijs à pluuijs aquis, si immodicæ fuerint, obcæcantur. Mugilum species hic coniungit, in quibus est μύξινος, quem etiam μύξωνα uocat, ut suo loco docuimus. Ex eodem Aristotelis loco quem de myro citauimus liquet, de myri à muræna discrimine, quædam à Plinio prætermissa fuisse. Locus Plinij est huiusmodi. Aristoteles myrum uocat marem qui generat: discrimen esse, quòd muræna uaria & infirma sit, myrus unicolor & robustus, dentesque extra os habeat. De coloris specie, de dentibus qui intra os sunt nihil dixit. Postremò inde etiã restituendus Athenæi libro 7. deprauatus locus fuit. ὁ δὲ μύρος, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν πέμπτῳ ζώων, διαφέρει τῆς μυραίνης. ἡ μὲν γὰρ ποικίλον καὶ ἀσθενέστερον, ὁ δὲ μύρος λεόχρως καὶ ἰσχυρός, καὶ τὸ χρῶμα ὅμοιον ἔχει ἴυγγι ὅλον, τά τε ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Nam pro λεόχρως, ὁμόχρως: pro ἴυγγι, πίτυι. Pro ὅλον, τά τε, &c. καὶ ὀδόντας ἔχει ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Myrus serpenti magis similis est, quàm murænæ, rostro acuto, longo corpore nigricante, tenui, rotundo, sine maculis, sine squamis. Vnicum utrinque branchiarum imperfectarum foramen habet. Pinnulas duas ualde exiguas cutis substantia, (*unam*) à ceruicis loco ad caudam usque, & (*alteram*) ab ano ad eandem, quarum ora nigra est ut in congro. In utroque latere à ceruice punctis aliquot aureis notatur, quæ magis in uiuentibus apparent quàm in mortuis. Gulam uentriculo præpositam habet, intestina longa, rectà ad podicem porrecta: iecur longum, rubescens, sine felle. Splenem longum, tenuem.

Athenæi locus restitutus.

F Carne est tenera, sine ullis spinis, aut certè paucissimas habet. Apud Athenæum ex Dorione duæ sunt myri species. Δωρίων δὲ τὸν μύρον φησί, τὰς διὰ σαρκὸς ἀκάνθας οὐκ ἔχειν, ἀλλ᾽ ὅλον εἶναι χρήσιμον, καὶ ἁπαλὸν ὑπερβολῇ. εἶναι δὲ αὐτοῦ γένη δύο. εἰσὶ γὰρ οἱ μὲν μελανοί, οἱ δὲ ὑποπυρρίζοντες. κρείσσονες δ᾽ εἰσὶν οἱ μελανίζοντες. Dorion scripsit myrum per carnem sparsas spinas non habere: quare totum utilem esse, & supra modum tenerum. Ipsius autem genera duo esse, sunt enim nigri myri, & rufi, meliores uerò sunt qui nigricant.

COROLLARIVM.

A Muræna, Græcè myræna dicitur, Varro. Multi penultimam per e. uocalem scribunt, sed orthographia Græca, diphthongum æ. requirit, ut in mæna quoque. Epicharmus μύραινα scribit absque σ. item Sophron. Plato uerò uel Cantharus in Symmachia, cum σ. σμύραινα, Athenæus. sic maris quoque & smaris, &c. Vide suprà in Corollario de Mæna alba. Smyrænam Plato Doricè appellauit, Massar. Zmyræna pro Smyrena apud Kiranidē est, z. pro Σ. Μύρος, & μύραινα à uerbo μύρειν uel μύρεσθαι deducunt Eustathio, Lege in Mormyri Corollario A. Μύρος (scribendũ fortè μῦρος penanflexũ, cum ypsilon producat, ut in Mormyro dictum est. Codex alter Aeliani manuscriptus ex duobus quos uidi, μύρων habebat: ut Gillius quoque legit) piscis est, nescio unde dictus, serpentem marinum esse aiunt, Aelianus. ¶ Optimæ sunt in hoc genere quæ à Latinis flutæ, & Græcis ploïæ quasi nauigabiles dicuntur, quòd in summa aqua fluitantes mergi non possint, Massarius. Cur autem mergere se (uel ut mergantur, curuare) nequeant, plerique cutem à Sole tostam causantur: id quod ea faciliùs patitur, cum nullis muniatur squamis. Macrobius uerò præ pinguedine eas in summa aqua fluitare tradit. Πλωτοὶ Græcè uocabulo oxytono scribuntur rectè, non peanflexo. Theodorus non modò murænas & anguillas plotas cum Sôle torrefactæ supernatant, sed etiam rhyades pisces ex Aristotele similiter flutas conuertit, &c. ut pluribus in Chalcide monuimus. Πλῶτες quidem (cuius nominis numerum singularem nondum legi) cestrei, id est mugiles alicubi dicuntur. Oppianus Halieut. 3. pisces omnes sic nominauit: Πάντες δὲ πνοιῇσιν ἀγαυ‑τία καὶ ῥοθίοισι Πλῶτες ἁλὸς θύνουσιν. Et alibi in eodem: Ἡ γὰρ ἀεὶ πλωτῶν σφαλὸν γένος ὑγρὰ θέοντων. Vide plura in F. ¶ Almarmaheigi Arabicum uel Persicum nomen commune longis & lubricis piscibus, require in Anguilla A. Auicenna 4.6.3.56. de uenenatis animalibus agens, Haren carmen uocat, eadem de ea scribens, quæ Aëtius de muræna. ¶ Vbique gentium in hunc diem murena nuncupatur, Massarius Italus & Gillius Gallus. Itali la Murena, uel Morona proferunt, sed cauendum est ne antacæus etiam piscis cetaceus, quem recentiores aliqui (& Itali uulgò) moronam uocant, cum muræna confundatur. Draco marinus, qui & murenula, Arnoldus Villanouanus. Myrum piscatores nostri (inquit Rondeletius) peculiariter non agnoscentes, serpentem uocant. Sed de alijs Serpentibus marinis infrà dicemus: de dracone etiam diuerso dictum est suprà in Araneo. ¶ Germanicum nomen ignoro: & sanè Bellonius nihil muræna in Oceano rarius esse scribit. Idem in Singularibus suis Murænas in Gallia esse negat; excipere autem (puto) debuerat oram ad mediterraneum mare. At Plinius: In Gallia Septentrionali (*inquit, uidetur autem de Oceano sentire*) murænis omnibus dextra in maxilla septenæ maculæ. Circunloqui licebit, **ein Meerschlangen art**: hoc est, Serpentis marini genus; uel nomen fingere, **ein Muraal**, nomine à Latino Muræna, & Germanico **Aal**, quod est anguilla composito. est enim piscis haud longè anguillæ dissimilis, teste Gillio & alijs. non probo quidem composita ex diuersis linguis uocabula: sed ea quoque tolerantur cum meliora desunt. ¶ Alius longè piscis est Muræna uel potiùs Marena uulgò Germanicè dictus: de quo Simon Paulus Suerinensis: Lacus Suerinum alluens (inquit) non procul Oceano Germanico, gignit inter cæteros pisces halecem, (harengum;)

Flutæ.

Πλῶτες.

Marenen.

gum:) & Murenas uulgò Germanicè dictas (Marenen,) haleci (harengo) similes, sed aliquanto minores, argenteis squamis, carne dura & friabili. ¶ Lampetram, murænam fluuiatilem appellatam fuisse ex Dorione perspicuum est, (&c.) Rondeletius, uide inferius in Mustela. Murænam fluuiatilem Iouius quoque suspicatur esse piscem, qui uulgò lampetra dicatur. Est & murena fluuiatilis ex Athenæo, quam aliqui mendacissimè (*Iouium notat*) gallariam à Dorione uocari, Athenæum falsò interpretantes, prodiderunt. Nam Dorion in libro de piscibus, fluuialem inquit murenam habere unicam spinam similem asello, qui appellatur gallaria. Est enim gallaria, non murena, sed aselli species minor ex Plinio & Athenæo, Massarius. Carolus Figulus Murænam Germanis interpretatur **ein Prick**: sed ea quoque lampredæ, id est mustelæ species est. Albertus quoque murænam pro lampreda accepit. *Murena fl.*

Smyræna & Sphyræna pisces sunt longè diuersi: quorum tamen nomina à librarijs Græcis olim confusa (facili inuicem transitu φ. & μ. literarum) aliquot in authorum locis ostendam. Oppianus Halieuticorum 3. sphyrænas lubrico corpore eluctādo penetrandoque per maculas retium euadere canit, his uersibus: Σφύραιναι δ' ὅτε κέν ποτ' ἀπὸ πλήξωσι (πλήσσειν, τὸ κρούειν ἢ πελάζειν, &c. uide Eustathium) λίνοισι, Δίζονται βρόχον εὐρὺν ἐν ἕρκεϊ δινεύουσαι. Τὸ δ' ἐξαΐγδην ὁμοίων νόμον ὁρμηθεῖσαι, Πᾶσαι ὀλισθηροῖσι διεξέπτυσαν μελέεσσι. Hic σφύραιναι librarius imperitè scripsit pro σμύραιναι, uel μύραιναι potiùs. alibi enim sine sigma μύραιναν scribere hic poëta solet. In argumentis Halieuticorum authoris innominati, quæ uitæ Oppiani ab initio editionis Aldinæ subijciuntur Græcè, rectè pro hoc loco μύραινα scribitur; sic enim legitur, περὶ πανουργίας κητέων, μυραίνης, καὶ τῶν ἄλλων. Lubrica etiā membra, & penetratio serpentis instar, murænæ non sphyrænæ conueniunt. Sed iam olim hic error in Oppiani poëma irrepsit: quem Aelianus quoque (de animalibus libro 1. cap. 31.) malè æmulatus est. plurima enim ille ab Oppiano mutuatur. Sphyræna (inquit) piscis est pelagius: qui cum se reti inclusum sensit, circunquaque natat: & quà euadat, ubi uel rariores laxiores ue sunt maculæ, uel etiam disruptæ, callidissimè quærit. Quòd si talem aliquem locum inuenerit, è reti elapsa, pristinā natandi libertatem recuperat. Vbi uerò una quæpiam sic euaserit, reliquæ etiam eiusdem generis, si quæ pariter captæ fuerint, eâdem elapsæ, illam ceu uiæ ducem sequuntur. Meliùs Ouidius: Et Muræna ferox teretis sibi conscia tergi, Ad laxata magis cōuersa foramina retis, Tandem per multos euadit lubrica flexus: Exemploque nocet, cunctis interuenit (*cūctis quòd præuenit*) una. Bene etiam ex Ouidio Plinius: Muræna maculas appetit ipsas, conscia teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxat donec euadat. ¶ Αἱ δὲ σφύραιναι τῶν γόγγρων εἰσὶ τροφιμώτεραι, ex Diphilo Athenæus. Et alibi ex Hicesio, σφυραίνας εἶναι τροφιμωτέρας γόγγρων, ἀπειθεῖς δὲ τὴν γεῦσιν καὶ ἀσόμους, εὐχυλίας δὲ μέσας: qui locus Rondeletio etiam suspectus est. Non est uera (inquit) hæc Hicesij sententia, nisi sphyrænæ alium piscem substituas. sed ipse quidem nullum substituit, ego murænā, facili (ut dixi) transitu. Congris certè, qui & ipsi anguillis similes sunt, non sphyrænæ, sed murænæ comparari merentur. Et Athenæus libro septimo de murænis ex professo agens, sic habet: Τροφίμους δ' αὐτὰς εἶναί φησιν ὁ Ἰκέσιος οὐχ ἧττον τῶν ἐγχέλεων, ἀλλὰ καὶ τῶν γόγγρων. unde superiores duos locos à librarijs corruptos esse facile apparet. ¶ Hactenus quibus in locis mihi cognitis sphyræna pro muræna legatur, ostendi. aliquando uerò contrà contingit, ut in Scholijs in Nubes Aristophanis: Cestras (inquit Scholiastes) interpretantur murænas: ubi sphyrænas legendum. cestram enim eandem sphyrænæ esse, Rondeletius in sphyræna ueterum authoritate docet. *Smyrænæ & Sphyrænæ uocabula aliquando à librarijs permutata.*

De murænis flutis è freto Siculo lege infrà in F. De Tartesijs (nam circa Tartesum maximas fieri aiunt) in H.h. Circa Carteiam locis exterioribus murenas minarum supra octoginta reperiri Strabo meminit, Massarius. Locus est apud Strabonem lib. 3. ubi & cete & ostracoderma multò maiora fieri scribit, quàm in mediterraneo mari. Quin & cōgri, inquit, ἀποθηριοῦνται (hoc est efferantur, ut ita dicam, uel belluarum instar grandescunt) multò nostris maiores factæ: item murænæ, & alij complures huius generis piscium. ¶ Σελάχια sunt quæ squamis carent, (ut smyræna, bos, torpedo, pastinaca,) nec oua pariunt, Suidas. sed smyrænam & oua parere, & selachiorū, id est, cartilagineorum generis non esse constat: unde Suidam (uel quisquis est è quo transcripsit) deceptum esse constat: aut pro smyræna nomen aliud supponendum, zygæna fortè. ¶ Pisces alii qui sunt longi, ut muræna, conger, Plinius. Lampredæ uulgò dictæ anguillis pusillis & murænulis simillimæ sunt, nisi quòd septem habent à capite in collum foramina, Hermolaus. Murænis similes sunt mustellæ: quanquam aliqui pro murænis apud Plinium perperam marinis (*scilicet mustellis*) legant, Idem. Massarius quoque omnino murænis legendum esse contendit. Vide infrà in Mustela siue Lampetra A. Typhlôpa serpentem murænæ caput habere simile in sermonem hominum uenit, Aelianus. ¶ Tenuissimum his tergus, Plinius. Murænæ cutem leuē potiùs uocandam quàm mollem, & ita legendum apud Plinium lib. 9. pluribus docet Massarius: Legendum (inquit) arbitror leui ut murenæ, ex Aristotele quarto de partibus animalium unde Plinius hæc mutuatur: Cutis, inquit, alijs squammata: alijs aspera, ut squatinæ, raiæ, & reliquis generis eiusdem: alijs leuis, sed paucissimis: intelligendo anguillas, congros & murænas, quę omnia sæpenumero inter lōgos & leues enumerauit, ut primo de historia. inquit enim: Pinnas alij tantū binas habent, qui longi leuesque sunt, ut anguillæ, ut congri: aut nullas omnino habent, ut murena. quod Plinius quoque fecit, licet pisces eos non leues, sed lubricos appellauerit hoc libro, ubi de pin

nis piſcium loquitur, binæ, inquit, omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris, nullę ut murenis: quod in 32. uolumine etiam confirmare uidetur, cum dicit murenam maculas appetere ipſas, conſciam teretis ac lubrici tergi, ex Ouidio: leui igitur potiùs legendum cenſeo: neque enim ita proprium fuiſſet dictum, murenam mollem, hoc eſt teneram habere cutem, cum ex Ariſtotele mollem cutem etiam habeant, quæ mollia appellantur, ut loligo, ſepia, polypus, qui ad tactum etiam molliores ſunt quàm murenæ, ut mox uidebitur: qui & lacertorum & ſerpẽtium corticem interdum cutem mollem (uti retulimus) appellauit, quod & Plinius libro undecimo ſerpentibus potius tribuiſſe uidetur, ubi de palpebris loquitur, dicens: ſed quadrupedi in ſuperiori tantũ gena, uolucribus in inferiore, & quibus molle tergus, ut ſerpentibus: ubi non intellexit piſces illos longos & leues ſerpentibus ſimiles, nam piſces genis omnino carent, Hucuſque Maſſarius. Pytheas tradit murænam infixam hamo inuertere ſe, quoniam ſit dorſo cultellato, ſpinaq́; lineã pręſecare. Ardens auratis muræna notis, Ouidius. Maculas habet nigras in dorſo & in pelle, Kiranides. Murenarum alia colore eſt ſubnigro, luteis maculis diſtincto: alia albo, nigris maculis diſtincto, oris rictu non aliter quàm Anſeres largiſsimo: ijs foraminibus, quibus Lampetra prædita eſt, caret, Gillius. Piſcis eſt haud diſsimilis anguillæ, uarius maculis luteis & nigris, Maſſarius. In Gallia Septentrionali muręnis omnibus dextra in maxilla ſeptenæ maculæ, (*ceu ſtellæ,*) ad formam Septentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat uiuentibus, pariterq́; cum anima extinguuntur, Plinius. Pinnæ piſcium quibuſdam nullę, quibus nec branchiæ: Plinius, eumq́; ſecutus Gillius. Muręnæ nullæ omnino ſunt pinnæ, (*Rondeletius addit, quibus natare poſsit.*) nec branchiæ integrę (articulatæq́;, Vuottonus,) ut cęteris piſcibus habentur, Ariſtot. Et alibi, Quaternæ ei utrinq; branchiæ ſimplices ſunt. ¶ Fel muręnæ ſemotum à iecore inteſtinis commiſſum eſt, Vuottonus ex Ariſtotele. Fel quibuſdã inteſtino tantùm iungitur, ut muręnis, *Plinius.* ¶ Muræna dentibus eò commodiùs ſe defendit, quòd eorum prædita ſit duplici ordine, Aelianus.

C Murænę ambigunt inter piſces litorales & pelagios, Ariſtoteles. Muræna neq; in ſtagnis gignitur, nec temere fluuios ipſam ſubire inuenias: nonnunquam tamen & quæ in utroq; uictitent, in mari ſcilicet & aqua dulci, reperiuntur, (teſte Galeno in libro de cibis boni maliq́; ſucci.) Partim pelagia, partim litoralis muræna eſt, ſed ferè in ſaxorum cauernis degit: & ſola ex precioſis piſcibus (quanuis Tharſenſis, Carpathijq́; pelagi, quod eſt ultimum, uernacula) quouis hoſpes freto, peregrinum mare ſuſtinet, Vuottonus. Muręnæ incolunt petrarum caua, Oppianus. Et alibi: Degunt in petris quæ plenę ſunt chamis ac patellis. Piſcantes circa quoddam Africæ litus, loco petroſo, οἱ μὲν ἐντελεῖς, μυραίνας τε, καὶ καράβους δυμεγέθεις ᾕρουν το· τὰ δὲ μειράκια, κωβιοὺς ἐντελεῖς καὶ ἰούλους, Syneſius in epiſtolis. ¶ Piſces longi, ut anguillæ, congri, murenæ, quomodo natent, & de pinnis eorum, lege Ariſtotelem in libro de cõmuni animalium greſſu. Pinnis carent. ſic enim utuntur mari, ut ſerpentes terra, & ſimiliter in humore repunt, Idem in Hiſtoria. Cur autem pinnę, quibus natent, murænis, alijsq́; ſerpentum ſpeciem referentibus piſcium deſint, explicat Ariſtoteles libro 4. tractationis de partibus, cap. 17. ¶ Anguilla, & quicunq; ſerpentis ſpeciem referunt (ut murenæ) quoniam branchias habent pauciores minusq́; continentes, diu extra aquã uiuere poſſunt, non enim multum refrigerationis deſiderant, Ariſtot. lib. 4. cap. 13. de part. Exeunt in terram murenæ, Idem & Plinius. ¶ Carniuoræ tantùm ſunt, Ariſtot. Degunt in petris quę plenæ ſunt chamis & patellis, Oppianus: nimirum quòd conchis huiuſmodi uescantur. Polypis ineſcantur, Idem. Vedius Pollio ſeruos damnatos murenis deuorandos obijciebat, ut in E. referetur. Polyporum generis eſt ozæna dicta à graui capitis odore, ob hoc maximè murænis eam conſectantibus, Plinius. ¶ Murenæ coëunt ut ſerpentes, Ariſtoteles. Cum libidinis impetu plena eſt Muræna, in aridum progreditur: & ſponſi iniquiſsimi deſiderio permota, latibulum Viperæ intrant, ibiq́; ambo inter ſe colligantur, atq; coitu implicantur: ut uulgi quidem hominum opinio ait. Vipera quoq; mas ſtimulis libidinis concitata, ad mare accedit: & ut adoleſcens in amoribus diſſolutus, cum tibia fores pulſat amatæ: ſic Vipera mas ſibilo edito amatam euocat. ea è mari exit, natura diuerſorum locorum incolas in cupiditatem unam, & cubile idem cogente, Aelianus de animalibus lib. 1. cap. 50. Idem (lib. 9. cap. 66.) Cum proximum eſt, inquit, ut Vipera mas complexu uenereo iungatur cum Murena, uenenum uomitione eijcit, atq; expellit, ut blandus decorusq́; ſponſus uideatur. Poſtea edito ſibilo (tanquam Hymenæo quodam ante nuptias miſſo) ſponſam appellat: atq; ubi mutuam ueneris libidinem inter ſe expleuerunt, hæc quidem ad mare regreditur, illa uerò exſorpto ueneno & recollecto, ad domeſticam ſedem reuertitur. Eadem Oppianus ſimiliter: ſed addit præterea: Quòd ſi uenenum illud uipera, cum mare ingrederetur à ſe in petram aliquam depoſitum, non inuenerit, aqua forſan à prętereunte aliquo, cui conſpecta fuerit uipera, ablutum: indignabundus huc illuc ſe iactat donec uita excedat, ſuis ſe armis, quib. tutum ſe arbitrabatur, priuatũ dolitans. πέτρον δὲ συνώλεσε καὶ δέμας ἰῷ. id eſt, & in eadem petra ut uenenum amiſerat, ſic ſimul mox etiam corpus uitamq́; perdit. Orus in Hieroglyphicis non uiperam in mare, ſed murænam in continentem coitus gratia prodire ſcribit. Murena (inquit) è mari egreſſa uiperis admiſcetur: ac ſtatim recurrit ad mare. Vipera nequiſsimũ genus beſtiæ, ac ſuper omne quod ſerpentini generis eſt, aſtutius, coëundi incentiuis exæſtuans murænę præcognitam ſibi copulam requirit, uel nouam inſtruit, progreſſaq́; ad litus ſibilo præ-

ſentiam

sentiam testatur, & ad complexum illam prolicit coniugalem. quæ illecta non deest, ac uenenatæ serpenti expetitos usus suæ impertit coniunctionis. Quin ubi aduentare comparem senserit uipera, uenenum euomere narratur, marito (*Græci authores omnes aut pleriq, serpentem siue uiperam marē cum murena fœmina congredi aiunt*) sic reuerentiam quodam modo exhibens, ac nuptialem reuerita gratiam, quod tamen concubitu peracto resorbeat mox, Cælius Antiquarum lectionum 6.13. Sostratus in opere de animalibus, murenas cum uiperis coire assentitur, Athenæus. Alij quoque non pauci, cum obscuri quidam scriptores, ut Iorath: tum theologi illustres, ut Basilius, Ambrosius, eadem de horum animantium coitu, uulgi opinionem, & uulgarem quorundam scriptionē secuti, literis mandarunt. Quemadmodum ignis non potest præterita sine damno materia, in qua primùm conceptus est, priusquam prorsus ipsam consumat, ad aliorum noxam conuerti: nec murena priùs aquaticos angues (τοὺς ὑδροὺς ὄφεις) in alienam perniciem parere potest, quàm proprium uentrem, in quo concepti fuerant, eroserint, ut Nicander Colophonius & Archelaus physicus testatur. Ita quiuis iniustus malitiam suam primus experitur, antequàm in alio emittat, Hierax in libro de iustitia, ut citat Stobæus in sermone de iniustitia. ¶ Omnibus anni temporibus parit, estq; partus eius numerosior, Aristot. Oua parua parit, nec arenida ut pisces squamosi, Idem. Quocunq; tempore parit, cum cęteri pisces stato pariant. oua eius citissimè (summa celeritate, alibi) crescunt, Plinius. ¶ Hyeme latent, Aristot. Hyeme non capiuntur, prætereq; statis diebus paucis, Plinius. ¶ Ferula contactu murænas occidit, Plinius. Et alibi: Natura ferularum murænis infestissima est, tactę siquidem ea moriuntur. Item: Licinius Macer murenas ait pinguescere iactatu, (aliâs lactatu:) fuste non interimi, easdem ferula protinus. animam in cauda habere certum est, eaq; icta celerrimè exanimari: at capitis ictu, difficulter. Muræna quę plagam unam accepit, torpescens perstat: sin plures inferas, funditus ira incenditur, Aelianus de animalibus 1.37. Similia etiā de serpentibus, si arundine feriantur, ibidem tradit Aelianus. ¶ Murænas ferunt aceti gustu pręcipuè in rabiem agi, Plinius.

Quomodo è retibus eluceant murenæ, ex Oppiano, Aeliano, Plinio & Ouidio scripsi suprà in D A. ubi pro muræna aliquando sphyrænā ineptè scribi ostensum est. Obscurus de nat. rerū autor non rectè ex Plinio citat, murenam libenter se tenere inter harundines & ligna, ut si fortè reti concludatur, flexu multiplici euadat. Murænā ferocem cognominat Ouidius. ¶ De murena Crassi quæ ad uocantem ipsum aduentabat, leges mox in E.

Nec proprias uires nescit muræna nocendi, Auxilioq; sibi, morsu: nec eo minus (*fortè nimis*) acri Deficit, aut animos ponit captiua minaceis. Hoc est, Murena etiam non ignorat uires proprias tum nocēdi alijs, tum ad auxiliandum sibi in morsu esse sitas. neq; mordendi uim remittit, donec (*uel abroserit lineam, uel*) omnino debilitata se captam & uictam fateatur. Murenæ (inquit Plinius ex Ouidio, tanquam aliam lectionem secutus) amplius deuorant quàm hamum, admouentq; dentibus lineas, atq; ita erodunt. Muræna dentibus eò commodiùs se defendit, quòd eorum prædita sit duplici ordine, Aelianus. ¶ Muræna caudam congri abscindit, Aristot. Nos certè Puteolis sæpenumerò congrum cum murena acriter pugnantem animaduertimus, Perottus. Conger & murena caudas inter se prærodunt, Plinius. ¶ Locusta murænas & cōgros conficit. Si smyræna & carabus ambo coquantur unà, euanescit smyræna, & non apparebit, Kiranides. Suprà in Corollario de Locusta D. Aeliani uerba de certamine polypi, murenæ & locustę recitauimus, quæ ille ex Oppiani Halieuticorum 1. mutuatus est, sed breuius: hîc ex eodem poëta paraphrasin copiosiùs à Petro Gillio redditam adscribemus. Odio inimicitiarum capitaliter inter se dissident Polypus, Murena, & Locusta, & mutuis inter se cædibus pereunt. Cum Murena ex saxo ad inquirendum cibum prodiens, Polypum inspexit, in summa aqua paulatim erraticis flagellis natantem: statim incredibili gaudio elata, hanc iucundam appetit prędam. is sentiēs se in proximum discrimen adductum, sese in fugam impellit. At nulla machinatione tardus in natando effugere potest Murenam, expeditissimo lapsu natantem. Itaq; mordicus eum premēs, inuitum pugnare cogit. Hic igitur coactus magnum & difficile inire certamen, primum uarium & multiplicem gyrum agens, brachia huc illuc uersat, conans horum iactatione ipsam à sese depellere: at enim nulla arte euadere potest. Contrà Muræna Polypi lubricis membris circumplicata, facilè ex his tanquam aqua effluens elabitur. Is uerò modò dorsum illius, modò collum modò caudam circumplectitur, modò in os eiusdem incurrit. ac nimirum quemadmodum in luctatione homines suas ostentant uires, donec tandem defessi manibus inaniter fluctuent: sic Polypi acetabula non palæstricè iacta, Murena acutis dentibus discerpit & lacerat, & partim ex his mandit, partim semicomesta & palpitantia, huc illuc distrahit. Nec prodest polypo hærere saxis, eorumq; ut lateat imitari colorem. nouit enim hunc eius dolum muræna. Iam rursus magna fiducia Locusta Murenam ad pugnam lacessit: extensis tanquam iritans, iuxta petram, cuius incola est muræna, geminis cornibus. Hæc iritata, in certamen descendit, at etsi animo infesto hanc contra uenit, tamen ipsam duro tegmento circummunitam parum lædit: & frustra ideo dentes defigit, quòd tanquam à silice repulsi, sic eius durissimo tegmine retusi, hebescunt & debilitatur. Veruntamē Murena magis magisq; tantisper animo incitatur, dum suum collum tantopere strictè longis illius brachijs quàm ferreis forcipibus teneri sentit, nihilq; remitti quantumlibet uiolen

ter ſeſe in fugam impellere conetur, & ſummo doloris ſenſu affecta quoquo uerſum corpus ſuum intorqueat. Cum enim aculeatum locuſtæ dorſum temere inuadit & circumplectitur, interea aculeis transfigitur, tandemq; multis uulneribus acceptis, ſua imprudentia conficitur. Iam porrò locuſtam ſiliceis forcipibus & robuſtis aculeis armatam & uelocem, tardus Polypus & molliſsima pelle obductus expugnat. Hic enim cum eam in ſaxea aliqua cauerna morantem deprehenderit, in eius dorſum latenter inuadit, & uincula circumijcit, & fortibus acetabulis fauces intercludit, ne ſpirare poſsit. Locuſta uerò illius circumplicatione uicina ad moriendum, nunc quieſcit, nunc mouetur, nunc ad ſaxa allidítur. is uerò non intermittit tandiu oppugnare, quoad exederit & confecerit: nec aliter carnes ſugendo ex eius teſta exhaurit, quàm infans aliquis ex uberibus nutricis lac.

B Murenæ exeunt in terram, & ſæpe in ea capiuntur, Ariſtoteles. Flutę dictæ, ut in freto Siculo, Sole torrefactæ curuare ſe poſſe, & in aquam mergere deſinunt, atq; ita faciles captu fiunt, Macrobius. Polypis ineſcantur murænę, Oppianus. Eſca ad ineſcandas murenas: Aeluri (Siluri legit Cornarius) fluuiatilis drachmas ſedecim. ſeminis rutæ ſylueſtris drachmas octo. adipis uitulinæ tantũdem. ſeſami drachmas ſedecim. Conterens omnia, ex eiſq; paſtillos fingens, utitor, Tarentinus. Murænas quoq; & thriſſas piſcium genera euocari concentu & tintinnabulis, exploratum uulgò: quamuis murenas geniture tantùm tempore, utpote quæ ſerpentium ſequi ſibila feruntur, quibus eas admiſceri tradunt, Pierius Valerianus. Licinius Macer murenas tantùm fœminini ſexus eſſe tradit, & concipere è ſerpentibus: ob id ſibilo à piſcatoribus, tanquã ſerpentibus, euocari & capi tradit. fuſte non interimi. eaſdem ferula protinus. animã in cauda habere certum eſt, eaq; icta celerrimè exanimari: at capitis ictu, difficulter, Plinius. ¶ Piſcium curã maiores noſtri celebrauerunt, adeò quidem ut etiam dulcibus aquis marinos clauderent piſces: atq; eâdem cura mugilem ſcarumq; nutrirent, qua nunc murena & lupus educatur, Columella. Et alibi: Piſcinis præter alios piſces includemus flutas, quæ maximè probantur, murenas. Piſcina ſi ſemper influente gurgite riget, habere debet ſpecus iuxta ſolum: eorumq; alios ſimplices & rectos, quò ſecedant ſquamoſi greges: alios in cochleam retortos, nec nimis ſpacioſos, in quibus murenæ delitεſcant. Quanquam nonnullis commiſceri eas cum alterius notæ piſcibus non placet. quia, ſi rabie uexantur, quod huic generi uelut canino ſolet accidere, ſæuiſsimè perſequũtur ſquamoſos, plurimoſq; mandendo conſumunt, Columella. ¶ C. Hirrius circum piſcinas ſuas ex ędificijs duodena milia ſeſtertia capiebat. Eam omnem mecredem eſcis, quas dabat piſcibus, conſumebat. Non mirum. Vno tempore enim memini hunc Cęſari ſex millia murænarum mutua dediſſe in pondus, & propter piſcium multitudinẽ quadragies ſextertio uillam ueniſſe, Varro. Murenarum uiuarium priuatim (*nimirum abſq; alijs piſcibus. alij legunt primus, quod per ſe etiam intelligitur in uerbo excogitauit: & rurſus in uerbis, ante alios*) C. Hirius excogitauit ante alios: qui cœnis triumphalibus Cęſaris dictatoris ſex milia numero murænarum mutuò appendit. Nam permutare quidem precio noluit, aliá ue merce. Huius uillam intra quàm modicam quadragies piſcinæ uenierunt. (*Locum hunc clariùs paulò antè ex Varronis uerbis intelliges.*) Inuaſit deinde ſingulorum piſciũ amor, Plinius: & ex eodem Macrobius (Saturn. 3. 15.) Hirrij uillam, inquit, quamuis non amplam aut latam, conſtat propter uiuaria quæ habuit, quadragies ſeſtertiûm uenundatam. Hirrius in codicibus Varronis r. duplici ſcribitur: in Plinianis ſimplici: apud Volaterranum Hircius. Sola ex precioſis piſcibus murena, quamuis Tarſenſis Carpathijq; pelagi, quod eſt ultimum, uernacula, quouis hoſpes freto peregrinum mare ſuſtinet, Columella. Lucij Craſsi oratoris ætate prior Licinius Muræna reliquorum (*præter oſtreas*) piſcium uiuaria inuenit, Plinius. Veteres Romanos à uiuacitate potiùs, quàm à ſaporis pręcellentia murænas ęſtimaſſe crediderim. quoniam magna eorum copia in quotidianos uſus uiuarijs incluſa diutiſsimè poterat aſſeruari, cæteris piſcibus aut tędio carceris, aut uitio piſcinarum facile pereuntibus, Iouius. Apud Baulos in parte Baiana piſcinam habuit Hortenſius orator, in qua murænam adeò dilexit, ut exanimatam fleſſe credatur, Plinius. Cęterùm Valerius Maximus libro nono, & Plinius libro decimo ſeptimo, qui L. Craſſum Cenſorem cum Cn. Domitio fuiſſe confirmant, ſcribentes cum inter ſe de luxuria atq; libidine decertarent, ſibiq; nonnulla inuicem obieciſſent, nullam de murenæ à Craſſo defletæ obiectione mentionem faciunt, forſitan quia non niſi de obiectionibus ad luxuriam & exquiſitiorem cultum pertinentibus altercatio fuerat. hoc ego lectoribus æſtimandum relinquo, Maſſarius. Muræna Craſsi Romani omnium prædicatione celebrata, ſic inauribus, & gemmis diſtincto monili, tanquam ſanè eximia formæ pulchritudine puella, ornabatur: & appellantis uocem Craſsi agnoſcebat, atq; ad eum adnatabat: cumq; quippiam ei porrigebat, prompto & parato animo accipiebat. Hanc ille mortuam fleuit uberiùs, atq; honore ſepulturæ affecit. Et cum aliquando Domitius in hunc dixiſſet: Stulte Craſſe, Murænam fleuiſti mortuam. Ad hæc reſpondens Craſſus: Equidem (inquit) de beſtiæ morte fleui: Tu uerò nullos, ne ex trium quidem uxorũ interitu, quas ad ſepulturam dediſti, luctus percepiſti, Aelianus de animalibus 8. 4. Cum obijceret Domitius, An tu murænam luxiſti Craſſe? retorſit ille: At tu uxores tres cum extuleris nunquam lachrymaſti, Plutarchus in libro Vtra animaliũ, &c. Ex Aeliano mutuatus eſt Io. Tzetzes Variorum Chiliade 8. cap. 173. Item Porphyrius libro 3. de abſtinentia ab animatis: Craſsi

(inquit)

(inquit) Romani muræna nominatim uocata ad ipsum Crassum aduentabat: quem etiam adeò commouit, ut mortuam luxerit, cum trium antea liberorum amissionem moderatè tulisset. ¶ Antonia Drusi in uilla apud Baulos in parte Baiana (ubi & Hortensius piscinam habuit, & in ea murænam dilexit) murænæ quam diligebat inaures addidit: cuius propter famam nonnulli Baulos uidere concupiuerunt, Plinius.

Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius (*Verrius, Platina*) Pollio eques Rom. ex amicis diui Augusti, uiuarijs earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare nõ poterat. Feruntq aceti gustu præcipuè eas in rabiem agi, Plinius. Vedius Pollio (inquit Crinitus de honesta disciplina 6. 10.) cum piscinas magno studio ac diligentia haberet, solitus est seruos suos occidere, eosq piscibus uorandos præbere: ut hominum cruore pastos comesset: quod hercle in Romana quidem ciuitate non scelestum modò: sed imprimis nefarium haberi debet, Octauio præsertim imperante. de qua re Septimius Tertullianus copiosè scribit in libro quem de pallio fecit. Anneus uerò Seneca cum Cæsarem Neronem ad clementiam instrueret, sic inclamat: O Vedium mille mortibus dignum qui deuorandos seruos murænis obijciat, quas erat esurus. Et in libro quem de ira scripsit ad Nouatum: Cum diuus (inquit) Augustus apud Vedium (aliàs Atedium) Pollionem cœnaret, fregit unus è seruis crystallinum: ex quo rapi eum ad mortem Vedius iussit, nec uulgarem quidem. nam murænis obijci iubebatur, quas ingens piscina continebat. Quis non putaret hoc illum causa luxuriæ facere? sæuitia erat. (*Nec luxuria fuit ista, sæuitia erat, Cælius Rhod.*) sed euasit è manibus puer: & ad Cæsaris pedes confugit, nihil aliud petiturus, quàm ut aliter periret, nec esca (piscium) fieret. In quo adeò motus est nouitate crudelitatis Cæsar, ut illũ quidem dimitti, & crystallina potius omnia perfringi iuberet, piscinamq compleri. Hæc Crinitus ex Seneca. (sed pars postrema in codice nostro sic legitur: Motus est nouitate crudelitatis Cæsar: & illum quidem dimitti, & crystallina ante omnia coram se frangi iussit, complerique [compleri oblimarique, Cælius] piscinam. Fuit Cæsari sic castigandus amicus, bene usus est uiribus suis.) Noster quidem Senecæ codex libro 1. de clementia, capite 8. sic habet: Quis non Vedium Pollionem peius oderat, quàm serui sui? quòd murænas sanguine humano saginabat, & eos qui se aliquid offenderant in uiuarium quid aliud quàm serpentibus obijci iubebat? O hominem mille mortibus dignum, siue deuorãdos seruos obijciebat murænis, quas esurus erat: siue in hoc tantùm illas alebat, ut sic aleret.

De flutis murænis nonnihil in A. diximus, hic plura. Non enim si murænæ optimæ flutæ sunt in Sicilia, & elops in Rhodo, continuò hi pisces omni mari similes nascũtur, Varro. Murenæ in Sicilia optime sunt, Plinius. E Siculo freto commendabantur, Atheneus & Clemens in Pædagogo. Αἱ πλωταὶ ἐκ Σικελίας παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐδοκίμουν, Pollux. Et rursus: Μύραινα ἐκ πορθμοῦ, καὶ μύραινα Ταρτησία παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐδοκίμουν. Habet etiam delicatam murænam urbs Hispaniæ Tartessus nomine, adeò ut inter cibos electiles numerata sit, authore Gellio. ¶ Muræna in tantis delicijs olim fuit, ut & nomen Liciniorum familiæ dederit, Varrone teste. ¶ Murænas Hicesius ait multum alere, non minùs (aut etiam magis, ut in A. scripsimus) anguillis & congris, Hicesius. Murænæ etiam ipsæ in aqua uitiosa (cœnosa, & aliter impura, & circa fluminum ostia) deterrime sunt, Galenus. sed quomodo alimentum ex murænis alijsq piscibus pro locorum in quibus degunt diuersitate uariet, supra ex Galeni scriptis recitaui in Lupo F. Omnium minimè improbantur edulia, quæ tenuem aut crassum succum facientium in confinio sunt, & in excessuum medio, ut carnes gobiorum & murænarum, &c. Galenus in libro de cibis boni & mali succi. Vuotonus inter duram quoq & mollem, murænarum carnem mediocrem esse tradit. Philotimus (apud Galenum de alimentis 3. 30.) murænas piscibus molles carnes habẽtibus adnumerat, quod genus facilius concoqui tradit. Galenus distinctionem addit, si in puro mari uersentur. Saxatiles enim (inquit) semper sunt optimi, quod asellis minimè contigit, nec murænis, ut ne gobionibus quidem. etenim quidam ex his in fluuijs & stagnis, alij autem in mari nascuntur: alij in stagnis maritimis, quæ uocant: aut omnino in aquis permistis, ubi magni fluuij ostium mari cõmittitur. plurimum certè particulatim inter se dissident, ut mugilis & muræna. ¶ Murænas & omnia mollia, ut lolligines, sepias, &c. ut quæ difficulter concoquantur, inflationes pariant, noxios humores generent, censeo reprobanda, Aëtius 9. 30. in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. Periculosum est eas in cibum sumere, nisi prius in uino optimè ac diutissimè decoquantur, & speciebus aromaticis, maximeq pipere, condiantur. Venenoso nanq abundãt humore, unde nec de facili cedunt coctioni, Author de nat. rerum. Pellem eis duram esse audio, cædiq baculis antequam coquantur. Iura diuersa in murænam tum assam tum elixam describit Apicius 10. 8. Tripatinum ex murænis, lupis & myxone memoratum Plinio, uide supra in Lupo F. Coquitur muræna exossata more maiorum, ut anguilla, sublato corio, capite & cauda, assam, moreto uiridi suffundes, Platina. Sanga Romanus poëta lepidus, quum Pyrgorum in litore piscaremur, docuit murænas ab antiquis exossari, Plauti authoritate, ut eorũ carnes nullis impeditæ spinis gratiores redderentur: ingentemq ille murænã binis bacillis utraq manu cõprehensis mediam astringendo detergendoq, rectè & festiuè admodum exossauit, Iouius.

Tu Macherio ·· Congrum, murænam exdorsua, quantum potes, Plautus Aulularia. De uerbo exdorsuare, lege supra in Congro H. f. ¶ Ob duriciem quandam innatam, & tenacem humorem laboriosissimè digeruntur: sed à lactibus eximijs summam commendationem accipiunt, Iouius. Heliogabalus murænarum lactibus & luporum (piscium) in locis mediterraneis rusticos pauit, Lampridius.

G. *De morsu murænæ.* Muræna uenenata est (morsu,) & impetuosa in homines, Kiranides. Dentibus maleficam non modò legi, sed etiam expertus sum, cum Massiliæ illius naturam perscrutans, temere lubricum rostrum cepissem, non sine magno dolore uulnus accepi, Gillius. Morsis à muræna (inquit Aëtius 13.38.) eadem accidunt quæ morsis à uipera: quapropter etiam similia remedia eis adhibenda. Dato autem & fici succum cum serpillo, ut prædictum est. Eadem ex eo repetijt Auicenna 4.6.3. capite 56. de Haren carmen. A pastinaca marina aut muræna morsis auxiliantur liquoris de fico guttæ quatuor, aut paulò plures cum ramulis serpylli tribus aut quatuor poti: & quæcunque ad uiperas, Aegineta. Murænæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur, Plinius. Murænæ morsui medentur lumbrici terreni, Kiranides ut Aggregator citat. ¶ Non uerò perniciosus semper, sed & salutaris aliquando murænæ morsus est, ut scribit Aelianus de animalibus lib. 11. cap. 34. Vir quidam Cissus nomine (inquit) Serapidis cultui deditissimus, petitus insidijs mulieris, quam priùs amatam, deinde uxorem duxerat, cum oua serpentis deuorasset, angebatur, & miserè affligebatur, ita ut à morte parum abesse uideretur. Rogatus autem ab eo deus, murænam uiuam præcepit emendam, & manum uiuario seu uasi in quo seruaretur, immittendam. Paret ille, manum immittit: cui muræna mordicus inhæret. & cùm auelleretur, simul cum ea morbus etiam iuuenis illius euulsus est.

Remedia extra corpus. Lichenes & lepras tollit murænarum cinis cum mellis obolis tribus, Plinius. Murenarum pellium exustarum cinis ex aceto fronti inlitus prodest aduersus capitis dolorem, Marcellus. ¶ Smyrænæ dentes suspensi conueniunt pueris dentientibus, Kiranides.

Intra corpus. Smyræna in iure piperis esa nephriticos sanat, & lepram scabiosasque passiones perfectè curat, Kiranides.

H. a. Muræna Latinis, Myræna Græcis primam producit, ut monstraui in Mormyri Corollario A. quamobrem masculinum etiam μῦρος prima circunflexa scribendum uidetur. Mullorum & murænarum copia, Cicero in Paradoxis. ¶ Muræna ab Aeliano & Artemidoro non rectè cartilagineis adnumeratur, Rondeletius.

Epitheta. Ferox, Ouidius. Ardens auratis muræna notis, Idem. Delicata, Martialis lib. 10. Tartessia, ab oppido Hispaniæ. Oppiano, ἀπλωὴς, ἀνιηρὰ, κελαινὴ, ὀτραλέη, φοιταλέη.

Ὦ προδότι, ὦ παράγωγε, καὶ μύραινα σύ, Suidas è poëta quodam. interpretatur autem μύραιναν, καταφερῆ, id est prona ad libidinem, ab huius piscis natura. Μύραινα, ὑπὸ τοῦ κακοῦ (ὑπὸ τῆς κακῆς potiùs) ἐλέγετο, ὡς ἔχιδνα, Hesychius. Παράγωγον (sed præstat oxytonum scribi) fortè deceptricem interpretari licebit. nam & παραγωγὴ aliquando deceptionem significat: nisi quis παραγωγὲ potiùs legat. est autem παραγωγὸς (oxytonum) leno, prostitutor, in utroque sexu. Muræna uocatur uitium ligni in mensa ex cedro, nigro transcurrens limite, uarijsque corticum punctis apprehensus papauerũ modo, & in totum atro propior color, maculæ ue discolores, Plin. Μάραινα, μάστιξ, ῥάβδος, γαυεία, Hesychius & Varinus. sed μύραινα legendum uidetur: quamuis literarum ordo apud illos prohibeat. murænæ enim corpus lubricum & flexibile, flagello & uirgæ flexibili rectè comparatur. Sic & σκυτάλη tum serpentis genus, tum scuticam seu flagellum significat. Sed apud Pollucem libro 3. cap. 10. legimus Platonem comicum μαράγναν τὴν μάστιγα nominasse. Γαυεία quid ad murænam pertineat, non uideo. Μάργινα quidem apud eosdem Lexicorum scriptores γῆ Ταυρεία exponitur. ¶ Murænulam colliaurum nuncupat uulgus, Hieronymo tradente: quòd scilicet metallo in uirgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena, contexitur, ex piscis utique imagine uocabulo conformato, Cælius Rhod. Scoppa grammaticus Italus uulgari etiam hodie uocabulo la murenella interpretatur, uel lo collaro d' oro. Murænam Græci uocant, quòd plicet se in circulos, Isidorus sed nihil huiusmodi ex etymologia Græca constat. per circulos ille forsan torques & monilia intellexit, quæ à muræna pisce murænulæ (ut diximus) nominantur, non contrá. ¶ Murænaria dixit Platina, pro murænarum uiuarijs.

Icones. Per murænam pictam Aegyptij sacerdotes hominem procum alienigenarum, uel alienigenarum concubitum appetentem, externisue matrimonio copulatum intelligebant, Pierius ex Hieroglyphicis Ori. A uiperis etiam ait (*Pierij uerba sunt, uidetur autem uerbum ait referendum ad D. Ambrosium, quem proximè nominauerat*) sibilo murænas euocari, idque perinde ac si hieroglyphicum esset, interpretatur: id scilicet ex hoc innui, ut mulieres admoneantur ferendos esse mariti mores, sit licet fallax uir, asper, inconditus, temulentus, lubricus, multaque in hanc sententiam. Basilius ex hoc cõgressu anguis & murænæ adulteriũ interpretari uidetur. admonet enim eos qui nuptijs insidiant alienis, discant cuinã feræ, cui reptili sint similes, cùm naturæ quoddam adulteriũ uiperæ murænæque coniunctio uideatur, atque huc potiùs respicit Aegyptiorum hieroglyphicũ. Non etiam incongruum erit hieroglyphicum, si occultam quandam significaturi, sanguinariam quippe crudelitatem, in molli alioqui atque effœminato homine, per irritatam murænã expresserimus.

immani Romanorum procerum exemplo, qui seruitia olim murænis exponebant excarnificanda: cùm ea alioqui bestia exedentula sit, ut diceret Tertullianus, atque etiam exanguis & excornis, Hæc Pierius. Vide infrà in fine huius capitis Emblema Alciati.

Muræna uiri nomen à neruoso corpore dictū Cassiodorus putat. Licinios, Murænas cogno- Propria. minatos, quòd hoc pisce effusissimè delectati sint, satis constat. Huic opinioni M. Varro consentit, asserens eodem modo Licinios appellatos Murænas: quo Sergius, Orata cognominatus est, quòd ei pisces qui auratæ uocantur charissimi fuerint, Macrobius Saturn. 3. 15. Meminit & Columella 8. 16. Vulgati codices Varronis de re rust. pro Licinius Muræna, non rectè habent Lucius. L. Crassi oratoris ætate prior Lucinius Murena reliquorum (præter ostreas) piscium uiuaria inuenit, Plinius. Idem libro 33. cap. 3. C. Antonius ludos scena argentea fecit, item L. Murena: ubi similiter fortè Lucius pro Licinio legitur. Extat & Ciceronis pro Murena oratio. Quidam Græcè hoc nomen Μουρῆνας scribunt, cum uiri proprium est. ¶ Μυρίνα, ἡρωΐς, παρὰ ἁλιεῦσιν, Hesychius. Batea (Βάτεια) oppidum memoratur Homero, quod dij sepulchrum Myrinæ appellent: σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Scholiastes locum sic nominatum ait ab una Amazonum illic defuncta, cum aduersus Troiam mouerent: excitato in eius honorem oppido, Varinus.

Oppianus in muræna nominat νῶτα πανάιολα, & ὀλοφηρὰ μέλη. De dentibus eius, quos στερεοὺς, b. hoc est solidos cognominat, ἀγκύλον ἕρκος dicit, id est uallum recuruum. Ἡ δέ μιν ὀξυτόροισιν ὑπαὶ ῥιπῇσιν ὀδόντων δαρδάπτει, Idem de muræna polypum uorante. Item, γῆρυν δ' ἐγείρουσα δαφοινήν, Νηχομένην τε καὶ ἄσπετα μαιμώωσαν, Oppianus de muræna. Cuius & sequentia sunt: Πάντη δινεύει c. σκολιὸν δέμας. Et, Ῥεῖα γὰρ ἀμφιπεσόντος (πολύποδος) ὀλοφηροῖς μελέεσσιν Ὀστραλέη μύραινα διαῤῥεῖ, οἷά περ ὕδωρ. Et, Ἡ μὲν ὑπ' ἐκ πέτρης ἁλιμυρέος ὁρμηθεῖσα Φοιταλέη μύραινα διέσσυται οἴδματα πόντου. Item, Αὐχένα γυρώσασα, χόλῳ μέγα παφλάζουσα Ἀντιάᾳ, de muræna contra locustam pugnante.

Affertur squillas inter muræna natantes In patina porrecta. Sub hoc herus: Hæc grauida, f. inquit, Capta est, deterior post partum carne futura, Horatius Serm. 2. 8. Μύραιναν ἑφθὴν in Cotyis Thracum regis conuiuij descriptione Anaxandrides nominat. In conuiuio etiam Attico, quod Matron descripsit apponitur muræna; Ζώνην δ' ἦν ἀγαλλομένη ποδὶ δεξιῷ Εἰς λέχος ἦνίκ' ἔβαινε δρακοντιάδῃ (id est serpenti, ut medicorum filij pro medicis) μεγαθύμῳ.

Μνασέας δὲ ὁ Πατρεὺς φησιν, ἰχθὺς ἡ γίνεται καὶ ἡσυχίας γαλήνη καὶ μύραινα, καὶ ἠλακατήνες, Athenæus. h. ¶ Aeacus (in Ranis Aristophanis) iratus Dionysio qui ad inferos descenderat, Herculem esse putās (propter clauam & exuuium leonis, quæ gerebat) à quo Cerberus antea eis abductus erat, sic ei interminatur: Ἔχιδνά θ' ἑκατοντακέφαλος, ἣ τὰ σπλάγχνα σου Διασπαράξει, πλευμόνων τ' ἀνθάψεται Ταρτησία μύραινα. ubi Scholiastes: Murænam (inquit) nominat pro dæmone aliqua terribili. Imitatur autem Euripidem qui similia in Theseo protulit. Tartesiam quidem cognominat, ut maiorē metum incutiat, ob loci longinquitatem, διὰ τὸ ἐκτετοπισμένον, (tanquam in Tarteso murænæ nascantur maximæ, Suidas.) Sic & mustelam Tartesiam dicunt pro magna. Tartesus urbs Iberica est circa Auernum (Ἄορνον, alijs iuxta columnas Herculis) paludem. Murena quidem piscis est marinus à poëta nominatus, cum uiperam nominare debuisset. Eadem Varinus repetit. Habet etiam delicatam urbs Hispaniæ Tartessus (s. duplici, alij simplici scribunt) nomine murænam, adeò ut inter cibos electiles numerata sit, autore Gellio. Pollux quoque Tartesiam murænam antiquis in precio fuisse tradit. Mustelæ quædam apud Afros nascuntur in Silphio, similes Tartesijs (scilicet mustelis. Valla non rectè uertit, similes murænis.) Herodotus.

Emblema Alciati, inscriptum: Reuerentiam in matrimonio requiri.

Cùm furit in Venerem, pelagi se in litore sistit Vipera: & ab stomacho dira uenena uomit.
Murænamque ciens ingentia sibila tollit: At subitò amplexus appetit illa uiri.
Maxima debetur thalamo reuerentia, coniunx Alternum debet coniugi & obsequium.

COROLLARIVM DE MVRO, VEL MYRO, id est, Muræna mare.

MYRVS (aliàs Myron) serpens est marinus, ut aiunt, nec unde nomen habeat satis constat. (*Nos etymologiam in Mormyro indicauimus.*) Traditur de eo si oculus alteruter capto eruatur, ipso uiuo dimisso, & pro amuleto gestetur, ophthalmiam siccam sanare, pisci uerò rursus renasci. prætereà altero eum capi lumine, qui uiuentem non dimiserit, Aelianus. ¶ Plinius & Gaza oculatam eum appellant: Plautus uerò ophthalmiam: Volaterranus, oculatam piscem (qui Græcorum Melanurus est) cum myro confundens. Smyrus etiam à Plinio inter marinos pisces numeratur, uerùm tanquam alterius generis à muræna, Vuottonus. Atqui non genere aut specie, sed sexu tantū à muræna differre, ex prædictis liquet. Scribitur autem myrus aut smyrus: ut myræna quoque & smyræna: Græcè μῦρος uel σμῦρος penanflexum semper scripserim, quoniā penultima producitur, ut indicauimus. Aristoteles myrinum uocat marem, Plinius. legendum myrum, non myrinum. Itemque inferius rursum myrus, tum ex uetustis codicibus, tum etiam Aristotele Athenæoque, qui hūc piscem myrum appellauerunt, Massarius. Μῦρος, ἰχθῦς ποιός, καὶ ἡ ἄῤῥην μύραινα, Hesychius. Σμύρνος, (Σμῦρος malim,) ὁ ἄρσην ἰχθῦς, καὶ ἡ θήλεια σμυραινα, (σμύραινα,) Idem. Μύραινος, ἡ μύραινα, ἀρσενικῶς. ἄλλοι δὲ μύρον αὐτὸν καλοῦσιν. ἔστι δὲ καὶ (melius, ἔστι δὲ ὁ) ἄῤῥην, Idem. Myrinus

ſemel apud Ariſtotelem legitur pro myxino, ut Rondeletius oſtendit. id non animaduertit Niphus: Myrinus enim (inquit) qui etiam à Plinio ſic nuncupatur, uulgò & Romanè murus dicitur: quaſi Romæ uulgò muræna mas diuerſo quàm fœmina nomine uocetur. ¶ Ariſtoteles myro colorem πίτυος, id eſt pini arboris tribuit: pro qua uoce Athenæus habet ἴυγγος, hoc eſt iyngis auis. cui lectioni (inquit Vuottonus) conſentire uidetur & uetus Ariſtotelis interpres.

DE MVRICE, RONDELETIVS.

H.a. Murex pro aſperitate ſaxi prominente.

OMEN murex eſt polyſemum. ſignificat enim acumen ſiue aſperitatē ſaxi prominentis Nonio teſte. Virgilius Aeneid. 5. Concuſſæ cautes, & acuto in murice remi Obnixi crepuêre.

Τρίβολοι. Purpura.

Aliquando Murices machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, tetragona forma, quæ in quancunq; partem incubuerint, unum aut plures aculeos infeſtos protendūt. Vocantur à Græcis τρίβολοι, ut rectè annotat Budæus. Sumitur etiam murex pro Purpura. Martialis (*Lib. 13. ſub lemmate Murex:*) Sanguine de noſtro tinctas ingrate lacernas Induis: & non eſt hoc ſatis, eſca ſumus. Inde & Murex Tyrius à Virgilio Aeneid. 4. Tyrioq; ardebat murice læna, Demiſſa ex humeris. Et ab Ouidio Phocaicus.

Genus ad concham Venereā & buccinum. Ibidem ca. 36. Buccina.

Nonnunquam Murex generis nomen eſt, cui ſubijciuntur Concha uenerea, & Buccinū. Plinius lib. 9. cap. 25. Muricem eſſe latiorem Purpura, neq; aſpero, neq; rotundo ore, neq; in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice concha, utroq; latere ſeſe colligente. His uerbis Concham ueneream deſcripſit, ut ſuo loco docuimus. Et alio in loco Murices pro Buccinis uſurpauit. Purpuræ uiuunt annis plurimùm ſeptenis. latent ſicut Murices circa canis ortum tricenis diebus. Ariſtoteles lib. 8. de hiſt. cap. 13. Τὰ μὲν γὰρ ὀστρακόδερμα πάντα φωλεῖ, οἷον τάτε ἐν τῇ θαλάττῃ πορφύραι, καὶ κήρυκες, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτο γένος. Et Plinius ibidem: Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant: ſimili modo & Murices. ſic Ariſtoteles cùm procreationē Purpurarum docuiſſet, ſubiunxit: Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐγγίνονται ταῖς πορφύραις καὶ οἱ κήρυκες. Ex his notū eſt Plinium hæc ex Ariſtotele deſcripſiſſe, & pro Buccinis Murices conuertiſſe.

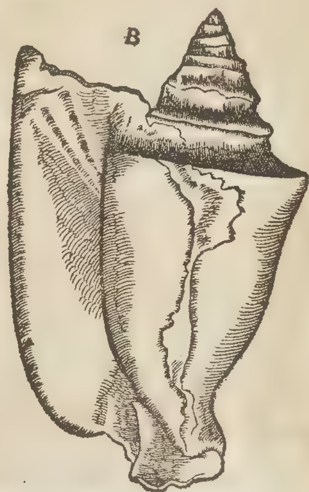
Lib. 32. cap. 7.

Deniq; generis nomen eſſe, non Conchæ tantùm unius, ſatis declarat Plinius, quū dicit: Muricum generis ſunt quæ uocant Græci Colycia, alij Corythia (*Eadem libri eiuſdem cap. ultimo concharum genera uocat: quanquam pro corophia ibi legitur corythia*) turbinata æquè, ſed minora, multò efficaciora etiam, & oris halitum cuſtodientia. De his ſuo loco dictum eſt. Quare cum Muricis nomē pluribus accommodatum ſit, Gaza Plinij imitator κήρυκας non Murices conuertit, ſed Buccinas. Nunc ad Muricum turbinatorum ſpecies conuertatur oratio.

DE MVRICE MARMOREO, RONDELETIVS.

A. Iconem Rondeletius exhibuit: cui nos ſimilem alterā B. adiunximus conchæ cuiuſdā ſeu muricis orientalis, quā Venetijs nacti ſumus. in ea margaritas quoq; gigni quidā nobis retulit, neſcio quàm uerè. color forinſecus palleſcit, intrinſecus cum pulcherimo ſplendore ex albo roſeus eſt. labrū exterius protendit ſe & dilatat in marginē. mucrones infra caput ſeu conū teſtæ duo magni ſed obtuſi prominēt. in ipſo cono parui admodum & ſubrotundi per ſpiras deinceps non aculei ſed tumores uiſuntur.

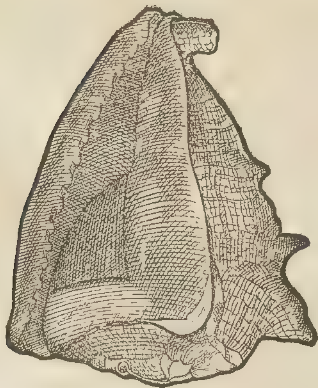

MVRICVM qui sequūtur copiam mihi fecit Gulielmus du Choul Allobrogum præfectus, uir procul dubio antiquitatis peritissimus, si quis alius in tota Europa hodie extet. Is nullis à me prouocatus officijs, sed planè regio & liberali animo, quo erga omnes literatos utitur, erga me quoque usus, non solùm Murices Conchyliáque mihi communicauit, sed & aliarum pulcherrimarum & uariarum rerum copiam maximam, maximis sumptibus comparatam, ex quo ueluti penu ditissimo & abundātissimo tandem aliquando depromet, & literarum luce illustrabit multa, quæ hactenus à paucissimis aut potiùs nullis cognita in tenebris iacuerunt, quæ tamen ad Philosophica, Poëtica, Historica intelligenda planè necessaria sunt, ut hoc nomine literatos omnes maximopere sibi sit deuincturus. *G. du Choul.*

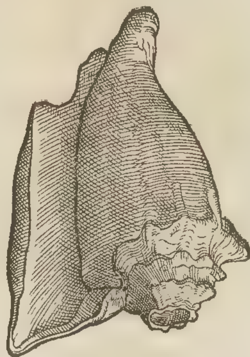
Murices hîc appello, qui & turbinati sunt, & longos firmósque aculeos siue clauos habent, quos, ut internoscerentur, quàm maximè proprijs nominibus potuimus, distinximus. Eum quem hîc exhibemus, à candore duritiáque, qua marmor candidum æmulatur parte externa, marmoreum appellamus. Parte interna ex albo purpurascit. Testa grauis est, densa, solida, aculeis multis horrens, figura inter Buccinum & Conchylium media, ampla, ut meritò ἀκανθότυλος dici possit, quemadmodum Purpuræ species quædam. *Murices.*

Terreæ est substantiæ, & frigidæ & siccæ cum detergendi ui, ob salsuginem quam seruat. Quare ad dentifricia uti possumus, & in epuloticis medicamentis. Vritur facilè atque in cinerem redigitur, & acrimoniam aliquam ob empyreuma acquirit, quam diligenti ablutione deponit. Calcis itaque modo elota cum oleo rosato in unguentum reducitur. Ambustis medetur, cicatricemq́ue pulchram inducit. Ad hęc omnia fœliciter uti possumus. Carnem atq; operculum, Purpurarum, Buccinorum carni operculisq́ue rectè assimilari iudico. Sed hæc in uniuersum de Muricum substantia dicta sint. G *Remedia ex muricibus in uniuersum.*

Icon Muricis triangularis.

Icon Muricis lactei.

DE MVRICE TRIANGVLARI, RONDELETIVS.

HIC altera parte murex planus, altera ferè rotundus, sed ita ut utrinq; duo sint latera, tertium plana pars efficiat, à qua figura, quæ huic propria est, triangularis iure dicitur: aculeos habet breues & firmos. Vario est colore, foramen duplex habet rugosum, quo ob testæ amplitudinem & breuitatem, sonus editur grauis & tristis. Testa tota ad Conchylij testam magis accedit. B

Operculum quum uritur fumum emittit, ob id pingue aliquid habet. Quare in oleo amygdalino decoctum in aurium doloribus utiliter usurpatur. G

DE MVRICE LACTEO, RONDELETIVS.

MVRICEM quem hîc repræsentamus à lacteo colore lacteum nuncupauimus. Turbine obtusiore est quàm cæteri. Exochas & tubercula potiùs habet quàm clauos siue aculeos. Testa ad fucos uti possumus Concharum uenerearum uice.

DE MVRICE CORACOIDE, RONDELETIVS.

VT Anatomici omoplatæ appendicem à rostri coruorum similitudine coracoidem appellarũt, ita & nos Muricem hunc coracoidem ab aculeis incuruis, & rostris coruorum similibus, à nota illustriore & huic propria nomen ponentes.

COROLLARIVM.

A. Firmioris iam testæ murices & concharum genera, Plinius: cùm proximè de quibusdam fragilioris testæ dixisset. Perottus murices dici existimat ab asperitate murorum, quoniã Vergilius dixerit: Concussæ cautes, & acuto murice remi Obnixi crepuêre. Ego à Græco uocabulo ceryces, κήρυκας, Latinũ murices desumptum potiùs coniecerim, literis quibusdã transpositis & mutatis. A muricibus autem metaphoricè tum tribolos (ut Græci uocitant) ferreos, tum similes in saxis alibí'ue mucrones duros & acutos prominentes: non autẽ contrà. Idem Perottus purpuram inter conchas potiùs numerat, muricem inter ostrea ob scabriciem corticis: quod idcirco non laudo, quoniam scabricies testarum longè diuersa est, in ostreis superficie tota exasperata, in muricibus uerò & purpuris eminentibus per interualla aculeis quibusdam. Murices Rondeletio propriè dicuntur qui turbinati sunt, & longos firmosq; aculeos siue clauos habent. Hos Germanicè Stachelschalen uel Stachelschneggen nominabimus commodè, nomine ab aculeis & concha composito. nam & aculeatos pisciculos fluuiatiles aliqui Stachelfisch appellant.

Plinium cerycẽ modò muricẽ, modò buccinũ uertisse. Massarius collatis aliquot Aristotelis & Plinij locis, Plinium ostendit cerycem modò muricem, ex eo quòd uertigo conchæ in acutũ maximè tendat, (murex enim, inquit, pró acuto quandoq; capitur:) modò buccinum, quia sit alteri turbinato generi buccino dicto similis, conuertisse, quem Theodorus (inquit) uocis significationem imitatus, buccinum semper interpretatus est. Ceryx enim idem quod præco significat. uerùm quæ aporredes uocantur murices conuertit, ut muricis nomen generalius esse quàm buccini coniectare liceat. Ceryx igitur qui secundum Plinium Latinè murex & buccinum uocatur, concha est è turbinato genere, purpuris magnitudine inferior, similis buccino illi turbinatorum generi, quo sonus editur, oris tantùm rotunditate in margine incisa differens, promuscidem modo muscarum habens, firmam & torosam, quæ linguæ effigiem præ se fert: cuius flore illo purpureo antiqui uestes inficiebant, quę muriceæ & conchyliatæ dicebantur, Hæc Massarius. Et rursus, enarrans hæc Plinij uerba: Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, saliuario lentore proueniunt: Saliuarium (inquit) lentorem appellat mucosam illam congeriem fauaginem dictam, quam purpuræ, & murices siue buccinæ construunt. Vbi etiam comprehenditur Plinium muricem pro Ceryce, hoc est, buccino accepisse. Hæc enim duo genera purpura scilicet & buccinum fauificare soliti sunt, ex Aristotele quinto de historia. Murex etsi unam speciem significet, scilicet buccinum, generale tamen est, ut rectè admonet Hermolaus, sicuti & conchylium. purpuram enim comprehendit murex, & alia, Vuottonus. Murex per excellentiam conchylium aliquando dicitur, Perottus. Vide etiam suprà in Conchylio A.

Purpura. Murex pro purpura interdum accipitur, & eius colore, ut Rondeletius ostendit: & nos pluribus mox in E.

Aporrhais. Muricum generis uidetur & aporrhais in A. elemento dicta. Aristoteles bis tantùm earũ meminit, Gaza murices interpretatur.

Colycia, uel corythia. Muricum generis sunt, inquit Plinius, & quæ uocant Græci colycia, alij corycia, turbinata æquè sed minora multò: efficaciora etiam & oris halitum custodientia. Athenæus hæc non muricum, sed chamarum generibus contribuit, easq; in Macedonia χωρύκας dici, Athenis κρεὰς, in cætera Græcia tracheas, hoc est asperas uocari prodit: quod & Plinius ferè secutus aliubi uidetur, Hermolaus. Noster Plinij codex libro 32. cap. 7. sic habet: Muricum generis sunt, quæ uocãt Græci colycia, alij corythia, turbinata æquè, sed minora multò. Hermolaus corycia suspicatur legendum, quod Athenæus scribat, Chamæ genus quoddam Græcis uocari χωρυκὰς in Macedonia, quas Athenis κρέας dicant. Sed muricum & Chamarum genus diuersum est. Hoc etiam animaduertendum, post corophia, aut potiùs corythia in uerbis Plinij, commatis non puncti notam esse signandam, ut per appositionem mox sequatur, concharum genera. Vuottonus tamen coryphia (sic enim legit per y. non corophia) à colycijs corythijs'ue non distinguit. Congenerum omnium (inquit idem Vuottonus) quæcunq; scilicet turbinati sunt generis suauissima iudicantur coryphia. Suntq; & ori & stomacho grata: aluumq; & urinã cient, atq; oris bonum reddunt odorem. Copiosius alunt iurulenta, assa uerò dura sentiuntur. Horum papauer buccinorum more aluum sistit potiùs.

Murex Mutiani. Mutianus (prodidit echeneidem) esse muricem, latiorem purpura, neq; aspero neq; rotundo ore,

ore,neq; in angulos prodeunte rostro,sed simplice concha (*Massarius legit,neq; in angulos prodeunte rostro,simplice concha,&c.*) utroq; latere sese colligente: quibus inhærentibus plenam uentis stetisse nauem portantem nuncios à Periandro, ut castrarentur nobiles pueri; conchasq; quæ id præstitêrunt apud Gnidiorum Venerem coli, Plinius. Rondeletius Veneream hanc concham nuncupat: uulgus porcellanam. Vide supra inter conchas, pag.335. in prima specie conchæ Venereæ. De hoc muricis genere (inquit Massarius) quòd eiusmodi potentiæ sit libro etiam secundo & tricesimo refert Plinius hoc modo: Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera, cùm celebri & consecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem conchas etiam eiusdem potentiæ credi necesse sit. Periandri historia quonam modo nobiles Corcyrensium pueros Sardas miserit exsecandos, habetur apud Herodotum libro 3.

Nicqui (ut audio) uulgò in Hetruria uocatur genus quoddam muricum.

Myaces pisces intelliguntur murices. sed & pro conchula accipitur myax, qua humores excipiuntur, Cælius. Sunt qui myes etiam, ut Philostrati interpres Zenobius Acciolus, murices interpretentur. nos Myes & Myaces inter concharum genera à muricibus planè diuersos dedimus. *Myaces. Myes.*

B Trachali appellantur muricum ac purpuræ superiores partes: unde Ariminenses maritimi homines cognomen traxerunt Trachali, Festus. sed Trachelus potiùs per e. scribendum, quod ceruicem significat, Græcè τράχηλος. Vide in Corollario purpuræ B.

C Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, saliuario lentore proueniunt, Plinius. Aristoteles hoc de cerycibus, id est buccinis tradit: sed communis hæc generatio his omnibus uidetur. ¶ Myaces aceruantur muricum modo uiuuntq; in algosis, Plinius. Purpuræ, murices, eiusdemq; generis uere pariunt, Idem.

E Limosa regio idonea est conchyliis, muricibus & ostreis, Columella de piscinis loquens.

Murex est color purpureus, Nonius. Accipitur interdũ pro purpura, & eius colore: quoniam ex eius succo (sanguine seu flore color purpureus tingebatur, præsertim circa Tyrum & Sidonem urbes Syriæ, ut grammatici annotant. Murices quoq; purpuræ usum præstant, in Tyro nobiles, ut ait Cælianus, Bayfius. Murex alio nomine conchylium dicitur: eò quòd circuncisa (*circuncisus*) ferro lachrymas purpurei coloris emittat, ex quibus purpura tingitur: & inde ostrum appellatum est, quòd hæc tinctura ex humore testæ (*animalis testati, quod Græci ostreum uocant*) elicitur, Isidorus. Sacrum muricem apud iurisperitos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur uestes imperatoriæ, Cælius. Murice purpuram colore præstantiorem crediderim, Platina. Transalpina Gallia herbis Tyrium atq; conchylium tingit, nec quærit in profundis murices, Plinius. Minùs miror incomperta quædam esse equestris ordinis uiris, iam uerò & senatorij, cum ebori citroq; syluę exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris, Idem 5.1. Obscuri quidam ex Plinij uerbis ea attribuunt muricibus, quæ Plinius nominatim purpuræ. ¶ Muricis color grauis odoris erat. Hinc Martialis libro 1. Olidæ uestes murice. Et iocus eiusdem in Philænim: Tinctis murice uestibus quòd omni Et nocte utitur & die Philenis, Non est ambitiosa, nec superba, Delectatur odore, non colore. Te bis Afro murice tinctæ uestiunt lanæ, Horatius 2. Carminum. Et alibi in Epo. 12. Muricibus Tyrijs iteratæ uellera lanæ: Et Epist. 2. Getulo murice tinctæ uestes. Martialis, Quòd bis murice uellus inquinatum. ¶ Sidonio murice tincta lana, Tibullus lib. 3. Eleg. 3. Nec quæ de Tyrio murice lana rubet, Ouidius. Et sexto Metam. Phocaico bibulas tingebat murice lanas. Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, Vergilius 4. Aegloga. Picta croco, & fulgenti murice uestis, Idem Aeneid. 9. Aurato præfulgens murice ductor, Silius lib. 4. *Color & tinctura.*

Murex intortus tuba erat Phorcyos apud Valerium 3. Argonaut.

F Murices cum alijs conchis ante cœnam apponuntur in epulo, quo die Lentulus flamen inauguratus est apud Macrobium. Murice Baiano melior (*aliâs potior*) Lucrina peloris, Horatius Serm. 2.4. ¶ Conchula marina, purpura, murices tanquam cibi stomachum roborantes laudantur à Scribonio Largo Compositione 104. Celsus quoq; murices cibis stomacho aptis connumerat. ¶ Murices & purpuræ coquuntur eo modo quo cætera conchylia, Platina.

G Muricum cinerem cum nominat Plinius (nam is ferè solus ex eis hoc nomine remedia præscribit) ex testis duntaxat crematis cinerem intelligo: id quod aliquando exprimitur, plerunq; omittitur. Semel tamen ad discutiendas uerendorum pustulas, Muricum (inquit) uel purpurarum testæ cinis cum melle prodest: efficaciùs crematarum cum carnibus suis. Videtur autem eadẽ fermè uis & communis testarum maris omnium cineri inesse: nisi quòd efficaciorem ex durioribus solidioribusq; testis existimo. Et quoniam ceryces Plinius aliàs murices, aliàs buccina interpretatur: remedia quæ superiùs (pag. 155.) buccinis attributa sunt ex Græcis authoribus, muricibus etiam Plinianis prorsus conuenient. Mituli quoq; cremati eundem buccinis effectum præbent, teste Dioscoride addiderim ego, sed paulò ignauiorem: purpuræ uerò & conchylia undiquaq; similem. Pro buccinis ostrea substituit author Antiballomenon. ¶ Mituli quoq;, ut murices, cinere causticam uim habent: & ad lepras, lentigines, maculas. Lauantur quoq; plumbi modo, ad genarum crassitudines, & oculorũ albugines, caliginesq;, atq; in alijs partibus sordida *Cinis testæ.*

ulcera, capitisq́ue pustulas, Plinius. ex quo sequentia etiam remedia omnia, ubi alterius autoris nõmen non addetur, decerpsimus. Myaces cremati, ut murices, morsus canum hominumq́ue cum melle, lepras, lentigines sanant. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Muricum uel purpurarum cinis utroq́ue modo, siue discutere opus sit incipientes, siue concoctos emittere, panis resistit, quidam ita componunt medicamentum: ceræ & thuris drachmas xx. spumæ argenti xl. cineris muricum x. olei ueteris heminam. Capitis ulceribus muricum uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur, (*item*) conchyliorum: uel, si non urantur, farina ex aqua doloribus. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemq́ue erugat, extenditq́ue, septenis diebus illitus, ita ut octauo candido ouorum foueantur (*aliâs, foueatur.*) Muricum generis sunt quæ uocant Græci colycia, alij corythia, turbinata æquè, sed minora multò, efficaciora etiam, & oris halitum custodientia. Parotides muricum testæ cinere cum melle, uel conchyliorum ex mulso curantur. Testis cadi salsamentarij tusis cum axungia uetere, muricumq́ue cinere ex oleo ad parotidas strumasq́ue utuntur. Muricum cinis dentifriciũ est. Dentifricium, Ceruino ex cornu cinis est, aut ungula porcæ Torrida, uel cinis ex ouis, sed nõ sine uino: Muricis aut tosti, uel bulbi extincta fauilla, Samonicus. Mammas muricum uel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Carbunculos de ueretris exterminat muricum uel purpurarum in carbonibus ustarum cinis cum melle permixtus, Marcellus Empiricus. Plinius hoc remedio, efficaciore si cum carnibus suis crementur, pustulas uerendorum discuti scribit. Oleum cicinum cum cinere muricum, sedis inflammationibus prodest: item psoræ.

Carnes. Muricum carnes appositæ, pilos in mamma tollunt. De malo quidem pilari in mammis qui uoluerit legat supra in Cancris fluuiatilibus G.

H.a. *Epitheta.* Murex intortus, Valerio in Argonauticis. Afer, Getulus, Tyrius, Sidonius, fulgens, suaue rubens, olidus, auratus, sacer, diuersis authoribus ut citauimus suprà in E. Baianus Horatio. Item apud Textorem: Phocaicus, Tarentinus, Assyrius, Oebalius, radiatus, stellans, rutilus, ardens, purpureus, puniceus, flagrans.

Murices pro machinulis ferreis, &c. ut Rondeletius recitat. nostri Füßysen appellant, Galli Chausses trappes, Græci tribolos: ut & herbas quasdam, muricatis similiter seu mucronatis pericarpijs, unam terrestrem, alteram aquaticam. Bion quidam transfuga nunciat regi murices ferreos in terram defodisse Darium, quà hostem equitem emissurum esse credebat, Curtius libro 4. Suadentibus quibusdam ut circa mœnia urbis, quam obsideret, ferreos murices spargeret, ne subita eruptione hostes impetum in præsidia nostra facere possent, &c. Valerius lib. 3. de Scipione Aemyliano. ¶ Murices uetustas (antiquitas) etiam saxorum asperitates tela omnia uoluit posse dici, Nonius. ¶ Muricatus, adiectiuum, quod est muricis modo factum. Scolymo muricata cacumina, Plinius. Et alibi, Carduo tum satiuo tum syluestri, folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus. Muricati gressus Fulgentio, id est, formidolosi & pauendi. Intuemur (inquit) arua, quibus adhuc impressæ bellantium plantæ, muricatos (quod aiunt) sigillauerunt gressus, Budæus. ¶ Muricatim, aduerbium: conuolutim, inquit Budæus, in modum muricis. Vertice muricatim intorto, margine in mucronem emisso, Columella lib. 9. ¶ In Codice Iustiniani (libro 11. titulo de monetarijs & murilegulis) murileguli dicuntur, quasi muricarij à muricibus legendis, Budæus in Pandectas. Vide suprà in Concha in genere H. a. pag. 311. ¶ Colores, ostrinus, muriceus, conchyliatus, à Thylesio nominantur cum purpureo.

DE MVRIA: DE QVA PLVRIMA ETIAM LEGES SVPRA IN GARO.

MVRIA genus est salsamenti, quod ex piscium liquamine fiebat, pręsertim thynnorum, ut grammatici scribunt. Tingat olus siccum muria uafer in calice empta, Persius Satyra 6. Antipolitani (fateor) sum filia thynni, Essem si scombri non tibi missa forem, Martialis lib. 13. sub lemmate Muria. Simplex è dulci constat oliuo, Quod pingui miscere mero, muriaq́ue decebit, Non alia quàm qua Byzantia putruit orca, Horat. 2. Sermon. Muria quoq́ue, siue ulla salsugo, spissat, mordet, extenuat, siccat, Plinius 31. Maximè autem ad hoc necessarium esse aceti, & duræ muriæ usum, Columella lib. 12. Eæ optimè conduntur, uel uirides in muria, uel in lentisco contusæ, Cato cap. 7. Vt enim obscuratur & offunditur luce Solis lumen lucernæ, & ut interit magnitudine maris Aegæi stilla muriæ, & ut in diuitijs Crœsi teruncij accessio, &c. Cæterùm muries, muriei, sal est in pila tusum, (ut quidam interpretantur, & in ollam fictilẽ coniectum: quo deinde in aquam misso Vestales utebantur in sacrificio. Quidã tamen (*& meliùs quidem*) existimant idem esse muriem & muriam, significareq́ue salsamentorum aquam. A mari nomen deductum. Cato cap. 88. Si natabit (inquit) ea muries erit, qua uel carnẽ, uel caseos, uel salsamenta condias. ¶ Muriaticus, adiectiuum, quod in muria diu fuit. Soror cogita Amabo, item nos perhiberi, quasi salsa muriatica Esse autumantur, sine omni lepôre, et sine

sine suauitate, Plautus Pœnulo. Muriaticam uideo in uasis stanneis, naricam bonam, &c. Festus ex Plauto. Muria laudantur Antipolis ac Thurij: iam uerò & Dalmatia, Plinius. ¶ ὦ κακόδαιμον, ὅστις ἐν ἅλμῃ πρῶτον τριχίδων ἀπεβάφθη, Aristophanes in Holcadibus. pisces enim idoneos ut super pruna assarentur (inquit Athenæus) intingebant in muriam, quam & Thasiam cognominabant. ¶ Ad dentium dolorem bene facit muria ex piscibus lacertis ueteribus, si quis ea subinde os colluat, Marcellus Empiricus. Muranarum muria strumas sanat, Plinius. ea hodie quoque Antipoli, & in Lerino insula fit, Rondeletius. ¶ πρὶν ἰχθῦς ἑλεῖν σὺ τὴν ἅλμην κυκᾷς: id est, Tu muriam agitas ante quàm pisces capis, de ijs qui tempus præueniunt, Suidas. Senarius est prouerbialis in eos qui ante tempus gloriantur: uel euentum incertum pro certo sibi pollicentur. Simile est, Ante uictoriam encomium canis.

DE MVRE PISCE.

DIPHILVS Mya; id est, murem, piscem dicit esse quendam, cui & caprisco nomen sit. Vide supra in Caprisco. μῦς θαλάττιος, id est, Mus marinus, piscis est mediocris magnitudinis, Cretensibus familiaris, inter sanguine præditos (*quod addit, ne quis cum mye uel mytilo concha confundat*) connumerandus, Bellonius. qui si hunc piscem uidit, pluribus describere debebat, ut qualis esset nobis constaret. Rondeletius quidem capriscum suum & pictum & plenè descriptum exhibuit. Mures domestici omnes timidi sunt, quanquam domestici magis quàm agrestes; marini uerò etsi non magno corpore, inexpugnabili tamen sunt audacia muniti: quippe qui ad propugnandum duplici confidunt armaturæ, prædurae nimirum pelli, & dentium robori. cum enim ualidis piscibus, & rei piscatoriæ peritissimis hominibus pugnant, Aelianus de animalib. 9. 41. ex Oppiani Halieuticorum 1. Rondeletius hos Oppiani mures, eosdem capriscis piscibus facit. ¶ Qui ab Epicharmo nominatur mus in Nuptijs Hebæ piscium propriè dictorum (id est branchijs præditorum) generis uidetur, cùm aliorum etiam piscium duntaxat propriè dictorum pariter meminerit: Μῦς ἀλφησταί τε, κορακῖνοί τε, &c. Item à Numenio, ἠὲ μύας, ἠὲ ἵππους, ἠὲ γλαυκὴν κορύδυλιν. ¶ Et ab Alexide, cum inquit: Μῦς ἑπτὰ χαλκῶν, τὸ κύβιον τριωβόλου. ¶ Athenæus inter σελάχη, id est cartilagineos pisces unà cum passere & buglosso μῦν quoque numerat, tanquam ex Aristotelis libris de animalibus: in quibus hoc nusquam extare puto, nec approbo. ¶ Apuleius Apologia prima, ex Ennij Phagiticis piscium aliquot genera quibus in regionibus præferātur, recitat: unde hîc uersus aliquot in quibus mus nominatur, licet corruptos, afferam: Mures sunt Aeni, (aliâs Teni,) aspra ostrea plurima Abydi. Mus Mitylenæ, &c. Purpura, matriculi, mures, dulces quoque echini.

MYES etiam à Græcis dicuntur conchæ quædam, de quibus leges suprà inter Conchas diuersas, pag. 327. & deinceps.

MVS marinus à Plinio dictus generis testudinum est. Quære infra in T. elemento.

MVS aquaticus quadrupes, ad finem Appendicis Quadrupedum uiuiparorum describitur Bellonij uerbis, eius hæc effigies est, illic omissa.

DE MVSCA FLVVIATILI RONDELETIVS.

MVSCAS uolantes in aquæ extremitate sæpe uidimus æstate. Oculis sunt magnis pro corporis magnitudine, dorso rotundo, uentre plano, senos habent pedes, posteriores maiores ad corpus in aqua impellendum. Inter natandum geminas alas extendunt. Quare & in aëre uolare, & in aqua natare possunt. Natant uentre in cælum conuerso, contrario situ uolant. Vtrunque per uices faciunt. Venter lineis nigris & uiridibus distinguitur. his pisces insidiantur. ¶ Sunt permulta alia in aquis dulcibus insecta atque bestiolæ nondum ab

omnibus satis animaduersæ, quæq; uix bene pictura exprimi possunt. Quare hortor studiosos uiros, & sedulos rerum peruestigatores, ut in fluuiorum aliarúmue aquarum quas incolunt animalibus cognoscendis, & ijs posterorum memoriæ mandandis operam ponant.

MVSCVLVS Plinio aliâs belua est, μυσίκητος Aristotelis: aliâs non belua, sed balænarum dux piscis, quem Oppianus ἡγητῆρα, id est ducem nominat. Vide suprà in Balæna ex Rondeletio, paginis 133. & 135. & in Corollario nostro de Balæna D. pagina 140. Pisciculus qui balænis oculorum uice fungitur, musculi nomen habet & iuli, Hermolaus. Hippuris inescantur iuli, Oppianus.

Sunt & MVSCVLI Conchæ, suprà inter Conchas diuersas.

DE MVSTELA, SIVE LAMPETRA, BELLONIVS.

A GALEORVM generis est, quæ nostris à lambendis petris Lampetra, uel Lampreda dicitur: quòd integrum ferè diem ore succiso, denticulis circumuallato, saxis, quemadmodum & picatis nauium clauis, sic inhæreat, ut ea lambere uideatur. Hanc Græci, inquit Galenus, Galeonymum & Galexiam appellarunt: Latini Mustelam, à maculati huius nominis quadrupedis tegminis similitudine.

B Huic pisci Plinius proximam mensam post Scarum tribuit, ac Murenæ æmulum esse affirmat. Fuit enim apud antiquos (ut & Acipenser) inter præcipuæ authoritatis pisces. sed Murena æquorea tantùm, ac spinosa est. Mustela autem & fluuiatilis & marina reperitur, ambæ prorsus cartilagineæ: quanquam Dorion cuiusdam fluuiatilis Murenæ meminisse uidetur, cui spinam unicam esse tradit, ei Asellorum generi persimilem, quod quidam Calariam dicunt. Cæterùm marina cacochyma est, nautis præcipuè infensa, dum temonibus ferè triduum inhærens, caudam in contrarium uertit, recensq; picatæ nauis lateribus picem lambendo sic infigitur, ut nautas ab itinere remoretur.

Fluuiatilis duplex. Maior. Fluuiatilis est duplex: maior, in Illyrico sinu, ac per stagna binominis Istri frequens: Gallicæ Mosellæ ac Ligeri, atq; adeò Alpinis quibusdam lacubus peculiaris, qualis est Rhetiæ Brigantinus Plinio dictus, lautiores popinas per uerna quadragesimæ ieiunia celebriores reddens: quo maximè tempore cartilaginea ipsorum spina (cordam appellant) nondum induruit.

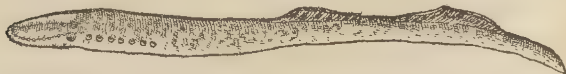
Minor. Minor, uix palmi longitudinem, pollicisq; crassitiem excedit. Viuis fontibus, riuulis, ac lapidorum fluminum litoribus gaudens, Romæ, Lugduni ac Lutetiæ frequentissima. Lampredotum Romani, Lampredonem Parisini, Lugdunenses Ciuellam uocant. Ac ne quis id Mustelæ genus in maiorem degenerare credat, unicum hoc nobis argumentum esse potest, quòd ea, quanquam pusilla, oua tamen ac fœtus edat. Cętera maiori similis. Porrò maiores Lampetræ suis sexibus distingui solent, quarum (fluuiatilium præsertim) mares, expetibiliores sunt, ob carnis suauitatem ac firmitudinem.

Partes corporis. Omnes, uiuiparorum cetaceorum more, fistulam in ceruice habent, per quam dum nauibus aut saxis inhærent, aquam ad branchias attrahunt, quas utrinq; sub cute septenis foraminibus in rectum ordinem dispositis, pręter aliorum piscium morem, reconditas habent. Maculoso alioqui sunt tergore, supernè quidem ex atro in liuidum ac cinereum colorem desinente, subtus candido, undecunq; glabro, atq; anguillæ modo lubrico: cum qua hoc etiam habent commune, quòd per longitudinem diffissæ, atq; in frusta confectæ, diutiùs adhuc uiuere conspiciātur. Cor habent sub branchijs ac foraminibus reconditum, cartilaginea membrana, spongiosa ac prætumida inclusum, subrotundum, ciceris crassitie. hepar oblongum, unius tantum lobi, felle carens. Minor autem Lampetra fuscum habet tergus, uentrem candicantem, cor ex subrotūdo angulosum, milij magnitudine. Vnicum omnes habent intestinum rectum, minimè complicatum: reliquũ corporis in fœminis, matrix ouis referta, occupat. Proinde nullas habent laterales pinnas, sinuosoq; impulsu natant, ut Silurus ac Murena.

E Spumarum indicijs comperiri solent, captæq; perpetua aqua immergi, cum qua ex longinquis partibus in urbem deferuntur.

DE EADEM, RONDELETIVS.

Figura hæc lampetræ ad piscem Basileæ captum expressa est, ab ea quam Rondeletius dedit nonnihil uarians, præsertim caudæ pinna.

A LAMPETRA ex genere est cartilagineorum piscium, qui longi lubriciq; sunt. Ea à lambendis

bendis petris nomen traxit. Diuersi diuersis nominibus appellant. Nam plota, fluta, uermis marinus, asterias, hirudo marina, muræna fluuiatilis & echeneis Oppiani, nominatur. (*De his nominibus, quæ benè aut malè lampetræ attribuantur, dicetur in progressu.*) A Gallis Lamproye. A nostris Lamprezze. Lampetra piscis est marinus & fluuiatilis. Veris enim initiò fluuios ingreditur, ut illic oua pariat, in mare deinde reditura; sed tum magna earum fit captura; aliâs in mari rarissimè capiuntur, nec unquam ferè nisi quum rostro nauibus adhærent.

Vbi.

Anguillæ, uel murænæ marinæ ualde similis est Lampetra, si caput excipias. Os enim neq; in longum, neq; in latum scissum est, sed excauatum ueluti in hirudinibus, quas sanguisugas uocāt. In cauo illo sparsi sunt dentes flaui coloris, in eiusdem imò particula est contrario occursu foramē interius occludens. Prætereà corpore est rotundiore quàm muræna; cauda tenui & latiuscula. Venter lacteo est colore, dorsum maculis partim cæruleis, partim albicantibus est aspersum. Cute læui, sed dura & firma. Vtrinq; septena sunt branchiarum foramina rotunda. Inter oculos, id est, in supremo medioq; capite, fistulam habet, quæ ad palatum usq; patet: qua, ut pulmonibus spirantes pisces, & aërem trahit, & haustam aquam reijcit, eamq; ob causam in summa aqua fluitat, facileq; suffocatur, si inuita sub aqua diutius retineatur. Oculos rotūdos & profundos habet. Lingua caret. Nullis ad natandum pinnis donata est, sed flexuoso corporis impulsu agitur: & pinnulis duabus iter dirigit, una ferè supra caudæ extremum erigitur, altera paulò superior est. Corpe ricardio cartilagineo concluditur: cui annexum est hepar cæruleum punctis aliquot notatum, fel deest. Ab ore ad anum unicus ductus est longus, initio strictior, in medio latior, rursus ad anum angustatus. Ossa nulla habet, sed pro uertebris & spinis cartilaginem, cui medulla inest, illam nostri chordam uocant: *quæ uêre tenerior, æstate durior est, multoq; insuauior, unde tum in pretio esse desinit lampetra: cùm uêre, quo tempore uterum fert, in lautissimis cibis habeatur, & à diuitibus, luxuq; deditis maximo pretio ematur, ut eorum opsonatores aliquando in foro piscatorio superbiùs ambitiosiusq; contendendo licitentur. B *F

Mare repetunt lampetræ cum suis fœtibus, quos Burdegalenses pibales appellant. Aqua & muco uescuntur. Sunt qui esca quadam composita in fontibus & alijs dulcibus aquis nutriunt & seruant. A partu contabescunt, & paulatim emoriuntur. Annos duos duntaxat uiuunt. C (E)

Carne sunt satis molli & nonnihil glutinosa. F

Magna fuit, & est hodie inter doctos uiros disceptatio, de uetere huius piscis apud Græcos siue Latinos appellatione. Quibusdam galeum asteriam esse placet, quæ opinio parum ualidis rationibus confirmatur: quamuis enim maculata sit lampetra, tamen maculæ stellarum figurâ non sunt, ueluti in asteria. Prætereà à galeorum natura planè abhorret: neq; enim uiuos parit, neq; fœtus ore suscipit & remittit, quæ maximè galeo asteriæ competunt. Sunt qui acipenserem esse falsò dixerunt: quia longiore rostro non est, neq; trigoni figura, ut scribit Athenæus. A

Quòd nō sit galeus asterias.

Non est acipenser.

Libro 7.

Fuerunt qui lumbricum marinum esse crediderint, ob ualde similem cum lumbricis terrenis corporis speciem. Quibus adhibent Plinij lib. 9. cap. 20. autoritatem; quippe qui lumbricorum mentionem fecerit, quum de piscium pinnis loqueretur. Binæ, inquit, omnino longis, ut lumbricis, & anguillis, & congris: nullæ, ut murænis. At hunc Plinij locum corruptum fuisse liquet ex Aristotele lib. 1. de hist. anim. cap. 5. Τὰ δὲ μόνον δύο πτερύγια ἔχουσιν, ὅσα περιμήκη καὶ λεῖα, οἷον ἔγχελυς, καὶ γόγγρος· τὰ δ' ὅλως οὐκ ἔχει, οἷον μύραινα. Alij pisces binas pinnas habent, quicunque longi sunt & læues, (*ut Gaza interpretatur,*) ut anguillæ & congri: alij nullas omnino, ut muræna. Quæ cùm à Plinio cōuersa fuisse constet, nemo est qui non uideat λεῖα lubrica interpretatum fuisse, ut omnino legendū sit: Binæ omnino lōgis & lubricis, ut anguillis. (*Obseruauit hæc primus Alcyonius uir doctus, teste Iouio,*) Quare cùm neq; Plinius, neq; ullus alius lumbrici marini meminerit, lampetræ uetus hoc nomen fuisse non potuit, *quemadmodum neq; uermis aquatilis. Caret enim omnino pinnis, ut muræna. Quanquam Castellanus episcopus Matiscon. uir ætate nostra doctissimus, & qui doctrinæ causa maxima in gratia fuit apud Franciscum Regem illustrissimum, & optimum literarum patronum & alumnum, lampetras uermes esse aquatiles crediderit, eidemq; Francisco Regi persuadere conatus aliquando fuerit, nec id sine ratione. Hæc enim Plinius lib. 9. cap. 15. In Gange Indiæ Statius Sebosus, haud modico miraculo affert, uermes brāchijs binis sexaginta cubitorum cæruleos, qui nomen à facie traxerunt. His tantas esse uires, ut elephantos ad potum uenientes mordicus comprehensa manu eorum abstrahant. Color cæruleus lampetræ, item mores quadrāt: nam petris & nauibus ita hærent lampetræ, ut auelli non possint, neq; repugnat cubitorum sexaginta longitudo: in India enim omnia grandiora sunt.

Quòd nō rectè uocetur lumbricus marinus.

Nō esse uermē aquatilem, qualem in Gange Plinius describit.

Alijs lampetra, Ausonij mustella esse uidetur.

Mustellam Ausonij & Plinij esse lampetrā, ut & Massarius, Perottus & Iouius sentiunt.

Quæq; per Illyricū per stagna binominis Istri
Spumarum indicijs caperis mustella natantū,
In nostrum subuecta fretum, ne lata Mosellæ
Flumina tam celebri defraudarentur alumno.
Quis te Naturæ pinxit color? atra supernè
Puncta notant tergum: qua lutea circuit iris,
Lubrica cæruleus perducit tergora fucus.
Corporis ad medium fartim pinguescis, at illinc
Vsq; sub extremam squalet cutis arida caudam.

Hæc pictura cùm lampetræ nostræ optimè cōueniat, de eadem intelligendam esse cum Massario puto: nec illi assentior, (*Petrum Gillium notat*) qui pisci qui lota Lugduni uulgò appellatur,

uersus Ausonij accommodat, cùm lota in fluuijs duntaxat nascatur: Ausonius uerò mustellam sit am è mari fluuios subire significet. Eandem lampetram, mustellam Plinij esse censet Massarius. Proxima est his mensa generis duntaxat mustellarũ, quas mirum dictu, inter alpes lacus quoque Rhetiæ Brigantinus æmulas murænis generat. In eadem est sententia Sipontinus, cuius hæc uerba sunt in commentarijs Cornucopiæ inscriptis. Mustellæ in lacu Brigantino Rhetię murænis ferè similes, & cæteros omnes pisces nostra ætate excedentes pretio, quas à lambendis petris nunc lampetras nominant. Idem confirmat Paulus Iouius his uerbis: Vt arbitrer lampetram antiquitus fuisse mustelam, Plinius apertissimè suadet, quum dicit in lacu Rhetiæ Brigantino mustelam esse marinæ æmulam. nanque is hodie lacus Hydrius est, in Tridentinorum finibus, qui proculdubio antiquis fuit Brigantinus. Is emittit amnem Clisium, in quo lampetræ reperiuntur. Sebinus quoque Brixianorum lacus, Brigantino proximus, qui hodie Hiseius dicitur, & Ollium amnem emittit, ut plures eius accolæ mihi affirmarunt, aliquando lampetras Hetruscis ac Romanis specie saporeque simillimas præbuit: Hæc Paulus Iouius. In Gallia quoque huiusmodi lampetræ reperiuntur, & maximè in fontibus & riuulis, in quos lampetræ marinæ nunquam penetrare potuerunt, quæ reuera marinis æmulæ sunt, & figurâ & sapore similes, magnitudine sola dissidentes. Quòd si mustellæ lampetræ sint, à mustellino colore, id est, subliuido (*Quid si à corpore oblongo potiùs? ut marinæ etiam puto*) dictas fuisse arbitror.

Mustella Plinij. Lib. 9. cap. 17.

In lib. de piscib. Roman.

Quòd si quis mustellam Plinij, Ausonij'ue non esse contenderit; nihilominus tamen ueteres eam ἀνώνυμον minimè reliquisse, affirmare ausim.

Lampetrã posse Hirudinẽ marinam dici.

Quid ni enim βδέλλαν marinam, id est, hirundinem marinam uocemus Strabonis exemplo? qui scripsit in quodam Libyæ fluuio nasci βδέλλας septenûm cubitorum: quæ branchias habent perforatas, ita ut per eas respirare possint. Nam lampetræ ore ita saxis & nauium clauis hærent, ut optimo iure βδέλλαι, ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, id est, ab emulgendo dicantur, quemadmodum sanguisugæ.

Item Murænã fluuiat.

Iam uerò lampetram murænam fluuiatilem appellatam fuisse, ex Dorione perspicuum est, qui in libro de piscibus ita scripsit, referente Athenæo: τὴν ποταμίαν μύραιναν ἔχειν μίαν ἄκανθαν μόνην, ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ τῷ καλουμένῳ γαλλαρίᾳ. id est, Fluuiatilem murænam unicam habere spinam similem asello qui gallarias nominatur. Itaque cùm duo sint quæ unica spina constent (nam per ἄκανθαν, τὴν ῥάχιν, id est, dorsi spinam) murena fluuiatilis, & asellus gallarias: perspicuum est lampetrã, quòd unicam huiusmodi spinam habeat, murænam fluuiatilem hîc dici: fluuiatilem quidem, ut ab alia muræna quæ nunquam mare egreditur, ut fluuios subeat, distinguatur: murænam uerò à corporis similitudine. est enim similiter longa, lubrica, colore uario, nullas habet pinnas ad natandum, sed corporis flexu impellitur. Asellus uerò gallarias longè alius est, ut suo loco declarauimus.

Item Echeneidem Oppiani.

Quòd si ne hoc quidem uetustum fluuiatilis murænæ nomen tibi placeat, age aliud ex Oppiano proferamus. Is enim proculdubio quam lampetram nunc uocamus ἐχενηΐδα ab effectu appellauit, quæ Latinè remora dicitur: quam ita graphicè depinxit, ut nullus sit sanæ mentis qui eam pro lampetra nostra non agnoscat. Est, inquit, pelago amica echeneis, longa, cubiti scilicet longitudine, subfusco colore, anguillæ similis: acutum est illi os subter, contortum, rotundi hami cuspidi simile. de quo pisce nautæ rem mirabilem narrant, omnibus qui non uiderunt incredibilem. nauem enim secundi uenti ui impulsam, passisque uelis per mare currentem, piscis tanquam eam uoraturus ore admoto sistit, inuitisque nautis retinet, perinde ac si in tranquillo portu quiesceret. Hæc ferè sunt, quæ sequentibus uersibus cecinit Oppianus libro 1. ἁλιευτικῶν.

Καὶ μὴν δὴ πελάγεσιν ὁμῶς ἐχενηῒς ἑταίρη,
Εἴδει τοι τανακὴ μὲν ἰδεῖν, μῆκος δ' ἰσόπηχυς,
Χροιὴ δ' αἰθαλόεσσα, φυὴ δέ οἱ ἐγχελύεσσιν
Εἴδεται. ὀξὺ δέ οἱ κεφαλῆς στόμα νέρθε νένευκε
Καμπύλον ἀγκίστρου περιηγέος εἴκελον αἰχμῇ.
Θαῦμα δ' ὀλισθηρῆς ἐχενηΐδος ἐφράσαντο
Ναυτίλοι, οὐ μὲν δή τις ἐνὶ φρεσὶ πιστώσαιτο
Εἰσαΐων: αἰεὶ μὲν ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν
Δύσμαχος, οὐδὲ θέλουσι καὶ ἀτρεκέεσι πιθέσθαι.
Νῆα πτανομένην ἀνέμου ζαχρεέος ὁρμῇ
Λαίφεσι πεπταμένοισιν ἁλὸς διὰ μέτρα θέουσαν,
Ἰχθὺς ἀμφιχανὼν ὀλίγον στόμα νέρθεν ἐρύκει
Πᾶσαν, ἀποστρόπιος βεβιημένος: οὐδ' ἔτι τέμνει
Κῦμα, καὶ ἱεμένη: μίμνει δ' ἔμπεδον ἐστήρικται,
Ἠΰτ' ἐν ἀκλύστοισιν ἐεργομένη λιμένεσσι.

His omnibus quæ nulli alij meliùs quàm lampetræ nostræ competere possunt, accedit experientia ipsa, cuius primùm me admonuit Gulielmus Pelicerius episcopus Monspeliensis singulari eruditione præditus: ex qua experientia constat lampetram nauibus, ijs præsertim quæ recens pice illitæ sunt, ore adhærere, picis, ut aiunt, exugendæ gratia. Quòd si triremis clauo os affixerit, eius impetum retardari certum est. Id nobis euenit Romam proficiscentibus cum clarissimo Cardinali Turnonio. Vidimus enim optimę triremis cuius citissimo cursu uehebamur impetum inhibitũ: cuius incertam causam cùm uectores perquirerent, tandem compertum fuit lampetræ ore clauo affixæ ui id effici, quæ capta, & conuiuio apposita moræ allatæ pœnas dependit. Cuius rei locupletissimos testes habeo nobiles & graues uiros, qui eadem naui uehebantur.

Experientia.

Echeneis Aristotelis & Plinij alia.

Non me latet aliam esse Aristotelis lib. 2. de Hist. cap. 14. & Plinij lib. 9. ca. 25. Echeneida siue remoram pisciculum saxis assuetum, pinnas pedibus similes habentem, quo carinis adhærente naues

naues tardiùs ire creduntur, de quo suo loco diximus. Neq; mirum cuiquam uideri debet diuersos pisces eodem nomine à diuersis autoribus nominatos fuisse, ueluti neq; eũdem piscem diuersis nominibus nuncupatum; id enim permultis & olim, & nunc accidit, quemadmodum ex alijs multis & antehac dictis, & deinceps dicendis, perspicuum est.

F De carnis substantia iam dictum est. de eiusdem condimento quod ex delicatioribus aromatis & eiusdem sanguine conficitur, deq; immodico huius piscis pretio uide Platinam.

COROLLARIVM.

A De lampreda non constat. ipse tamen lampetras dici crediderim fontanas tineas & uulgò nominatas lampetras quasi à lambendis petris. sunt qui à fulgore lampyridas uocent eas, sed auctorem nullum habent, Hermolaus Barb. cum epistolis Politiani. *Tineæ fontanæ* Item in Corollario: Salubritatis aquæ argumentum est (inquit) anguillis scatere amnes, sicut uitij limus; ut quæ uulgò nominãtur lampetræ. Ego fontium tineas, quas frigoris eorum indices facit Plinius, non lampetras, sed insecta quædam esse arbitror; de quibus dixi suprà inter Insecta aquatica, pagina 546. Hermolaus idcirco fortasis tineas appellare uoluit; quoniam & lumbrici, præsertim in homine, tineæ ab authoribus nominantur: *Lumbrici.* & suo tempore quidam ex eruditis lampetras quoq; uocabant lumbricos: quod nomen tamen pro pisce apud nullum ueterum reperitur, Iouio teste. ex corrupta quidem Plinij lectione, ubi lumbricis pro lubricis legitur (ut Rondeletius annotauit) lumbricum aliqui piscem esse suspicati sunt, eumq; lampretam uulgò dictam esse coniectarunt, idq; eò magis opinor, quòd lampetræ etiam nomen ad lumbricum (u. in a. mutato) alludat. Mihi lampredæ nomen, plerisq; Europæ linguis usitatum, ad quam propriè pertineat dubium est. *Lampreta unde dicta.* quanuis enim docti non pauci ueluti Latinum à lambendis petris deriuent: alij Lumbricum uel Lombricũ fluuiatilem Latinè nominantes, Lampretæ uocabulum inde factum insinuant: (Germanicum quoque **Brick** à Lumbrico descendisse uideri potest ablata prima syllaba. Est & Lubricus piscis marinus, olisthos Oppiano dictus, à Lampreda fortè non multùm diuersus. Vide in O.) quia tamen apud nullum ueterum reperitur, dubitari potest. Suspicari quidem licet Germanicum esse, inde, quòd à saxis dependere soleat, factum. **Lampen** enim Germanis dependere significat non sine aliquo motu: unde **lumpen** uestes laceras, quarum aliquæ partes pendulæ sunt, appellant, quas Græci ῥάκη: & **lempen**, aliarum quoq; rerum lobos, (λοβοὺς,) seu prominentes & pendulas particulas. Mustelæ lacustris seu fluuiatilis speciem, inferiùs describendam, in lacu Constantiensi, quẽ Rhenus efficit, Albertus **Alquappen** Germanicè, ab alijs **Lumpen** uocari scribit: quæ tamen ore à saxis non dependet, ut lampreta: sed lubrica faciliq; & flexili in gyros corporis agilitate, lampredã & simile piscium genus, etiam ipsa imitatur, ueluti fascia aut tænia quædam oblonga, mollis & fluxa crispante motu, ut quæ uexillis castrensibus adduntur, ex crasiore paulatim attenuata. Subit & alia coniectura, lampretæ nomen (sic enim in plerisq; omnibus linguis scribitur, r. statim post p. sequente, potiùs quàm lampetra) piscem in hoc genere longiorẽ significare, **ein lange Pück: oder ein lang Bärle.** est enim lampreta longior inter species huius generis tres. Germanicæ hæ etymologiæ si cui non placent, perpendat Græcam, quam in Alabe uel alabeta Nili *Alabeta.* pisce exposuimus in A. elemento, pagina 19. & aliam itidem Græcam, quã paulò pòst in Anguillæ apyreni mentione dicemus. ¶ Lampetram esse mustelam Ausonij Plinijq;, inter doctiores *Mustela.* plerosq; conuenit, ut Rondeletius docet. sed cauendum ne quis mustelam piscem genere fœminino, cum mustelo genere masculino confundat, sicuti fecit Niphus. Mustelæ (inquit ille) Græcè *Mustelus.* dicuntur galeæ, uulgò lampretæ: rectè hoc quidem: sed considerato Aristotelis loco de generatione animalium 3. 3. quem interpretatur, non rectè. loquitur enim philosophus de mustelo non mustela: hoc est de galeo pisce cartilagineo uiuiparo, quem Græci γαλεὸν semper nominant, marino duntaxat. Mustelæ autem piscis, quem Græci γαλῆν uel γαλέαν uocant, omnino diuersi (quanquã et ipse similiter oblongus est, & cartilagineus, & branchijs detectis) nec Aristoteles, nec alius (quod sciam) ueterum Græcorum, præter Aelianum meminit, ut scripsi suprà in Corollario de Mustelis marinis, uel asellis mustelinis. Sed illa quam Aelianus describit, marina est tantùm: Plinij uerò & Ausonij dulcium aquarum, è mari tamen subuecta, ut monet Ausonius: In nostrũ subuecta fretum, ne lata Mosellæ Flumina tam celebri defraudarentur alumno. Danda itaq; opera est ne pisces adeò diuersos confundamus: & ne ipsa inflexio quoq; errorem pariat, quoniã mustelis, dandi casus in multitudinis numero, utriq; sexui communis est, uel præter consuetudinem in fœminino genere distinctionis gratia mustelâbus efferamus licet, sicut equabus. *Galeus non est lampreta.* Iouius quoq; linguæ Græcæ imperitior, mustelam fœm. g. Græcis putauit galeum dici. eum reprehendit Massarius: Qui mustelam (inquit) siue lampetram pro eo capiunt, qui galeos ab Aristotele dicitur, mustelus à Theodoro tralatus, in errore non mediocri uersantur: quippe cum galei qui è genere cartilagineo sunt, non oua ut lampetra, sed animal pariant. Quam ob rem mustela, cum oua solùm non animal excludat, cum galeis chartilagineis admiscenda non erit. Et eò quidẽ magis ab hac sententia temperare debuissent, quòd mustelas branchias habere negauerint, quibus Aristoteles lib. de hist. primo, galeos præditos esse affirmauerit his uerbis: Alteris branchiæ detectæ, ut galeo, hoc est mustelo, raiæ, reliquisq; generis eiusdem, & secũdo etiam eiusdem historiæ

Qui autem branchias habent, aut intectas continent eas, aut detectas, ut cartilaginea genera omnia. Hæc Massarius, contra Iouium, qui lampetræ branchias negauit: quas tamen habent, sed detectas, mustelis uiuiparis in eo similes. Illi certè qui ex corrupta Plinij lectione (ut dictum est) lampetram, lumbricum nominarunt: ab hac opinione dimoueri debebant, quòd eo in loco Plinius, pinnas binas piscibus longis & lubricis (ubi ipsi lumbricis legunt) attribuat, sicuti congris & anguillis: cum lampetræ, sicut & murenæ, in hoc cum congris anguillisqꝫ minimè conueniant, binis enim illis ad branchias, quibus natant, destituuntur. Cæterùm cum galeorum species sint plures, Iouius galeum asteriam præcipuè, lampetram esse putabat: quòd is ab Hicesio ceu melior molliorqꝫ celebretur. Verùm cùm toto galeorum genere, ut ostendimus, exclusa sit lampetra, ne asterias quidem esse poterit. Simili modo (inquit Massarius) coarguuntur, quando Hicesium pro lampetra galeum asteriam uocatum intellexisse dicunt. nam galeos asterias est, quem Theodorus mustelum stellarem Latinitate donauit, inter chartilagineos, ut dictum est, animal pariens, cute aspera, nigris stellata maculis, nunc à Venetis piscis cattus cognominatus. mustelam igitur, non galeon à Græcis, tum rationibus antedictis, tum etiam quòd galeos non proprium nomẽ sit piscis, sed genus ad omnes pisces chartilagineos longos, ut uulpeculam, caniculam, hinnulum, spinacem, stellarem, & reliqua generis eiusdem: sed galen (ut autor est Herodotus) potiùs appellandum interpretandi ratio deposceret: non alia de causa, nisi ob eam, quam cum mustelis siue galeis habet, uti retulimus, cõuenientiam & affinitatem. Iis igitur confutatis opinionibus, dicamus unà cum Sipontino mustelam esse, quam modò lampetram uocant. Hucusqꝫ Massarius. ¶ Idem Iouius gallariam Athenæi, & galaxiam Galeni, & fluuialem murænam Dorionis (*probè hoc, & ex Rondeletij quoqꝫ sententia*) piscem unum esse suspicatur, nec à lampetra diuersum: quam Bellonius etiam galeonymum uel galexiam Galeni uocitat. At Rondeletius asellum galariam, uulgò slurionem dici putat, & ueterum acipenserem esse. Plura lege suprà in Corollario de mustelis marinis, uel asellis mustelinis, ad initium paginæ 112. Albertus lampetram, eiusqꝫ species, murænas nominat. Sunt etiam (inquit Massarius) qui lampetram è genere murenarum esse uoluerunt, argumento, quod lampetra pinnis careat: quod idem de murena Aristoteles de natura animalium libro primo testatus est. Piscium, inquiens, alij pinnas duas tantùm habent, qui longi & lubrici sunt, ut anguillæ, ut congri: aut nullas omnino habent, ut murena. quod similiter quarto de partibus animalium dixit. cuius quidem rei Plinius quoqꝫ meminit, ut mox dicemus. Mouentur prætera alia cõiectura, quod Plinius dixit in septentrionali Gallia murenis omnibus dextera in maxilla septenas perspici maculas, pro foraminibus maculas interpretantes. Sed ij à uero maximè declinare uidentur, ut branchiarum ratio suadet. Caret enim murena branchijs integris, ex Aristotele secundo de historia, & Plinio hîc inferiùs, (libro 9.) quas lampetra, uti retulimus, detectas uelut chartilaginea obtinet: ut qui lampetras branchias habere neget, eas è murenarum esse genere fateri omnino necesse sit, quum ex longis ouiparis nulli alteri generi præterquã murenis branchiæ integræ deesse uideantur, eisdem tradentibus autoribus. Præterea si maculæ illæ quæ murenis in maxilla dextra sunt, foramina essent, Plinius neqꝫ murenis septentrionalis Galliæ tantùm, neqꝫ maxillæ dextræ duntaxat uiuentibus inesse maculas dixisset. ¶ Rondeletius cum inter diuersa lampredæ nomina plotam quoqꝫ seu flutam eam uocari dixisset, aliorum quidem in progressu rationem aliquam uel authores affert, plotæ uerò ampliùs non meminit. nec mihi ullus aut ueterum aut recentiorum occurrit, qui hoc lampredæ attribuerit nomen. nam ueteres, ut alibi diximus, de anguillis tantùm & murænis plotæ nomen usurparunt. Est tamen lampreda ueluti fluuiatilis quædã murena, & sic à Dorione nominata existimatur: & nisi in summa aqua natet, Rondeletio teste, ut aërem trahat, facilè suffocatur. quamobrem si quis plotæ etiam uocabulo lampredam nominare uoluerit, esto. ego nominum confusionis uitandæ causa, presertim cum idoneus author desit, & alia huius piscis uetera uocabula habeamus, nihil hîc nouârim. Anguillæ quidem & murenæ, nec semper, nec omnes, sed cum Sole torrefactæ supernatant, plotæ (id est flutæ, interprete Gaza) cognominantur. ¶ Vnde lampetram antiqui mustelam appellarint, incertũ est. Verùm ego piscem illum à longitudine candoreqꝫ uentris, & à tergoris superioris subluteo colore, uti in quadrupedibus mustelis uidemus, dictum esse putauerim, Iouius. Nos suprà etiã quæ∫nam cum galeis, id est mustelorum genere marino communia haberet hic piscis, ostendimus: ut ab illorum similitudine & ipsum mustelam dictum, coniecturam faciam. Lampetra mustela dicitur. nam ut gale (γαλῆ, id est mustela) serpentes persequitur: ita & galeus piscis ueneratum piscem pastinacã dictum, Carolus Figulus. sed hic quoqꝫ mustelum ac mustelam, γαλεὸν & γαλῆν confundit. Huius opinionis (lampretam esse mustelam) ex recentioribus Sipontinus author fuit, qui in suis commentarijs Cornucopiæ inscriptis, ita loquitur: Mustellæ in lacu Brigantino Rhetiæ murenis ferè similes, & cæteros omnes pisces nostra ætate excedentes precio, quas à lambendis petris, nunc lampetras nominant. quam quidem opinionem præ cæteris puto ueriorem maximè autoritate Ausonij, qui mustellam pro lampetra examussim descripsit: Et Herodoti scriptoris antiqui libro suæ historiæ quarto, ubi de Pœnorum pastoralium regione loquitur, Sunt prætera (inquit) mustellæ, quæ in Silphio nascuntur murenis simillimæ, Massarius. Sed illũ Laurentij Vallæ translatio decepit; qui cùm Herodotus scribat mustelas (terrestres nimirum) apud Afros

Galeus asterias non est lampreta.

Gallarias.

Quòd sit è genere murenarũ lampetra.

Quòd non sit.

Plota.

Mustela.

Afros nasci in Silphio, similes Tartessijs (nempe mustelis:) pro Tartesijs, conuertit muraenis, occasionẽ scilicet erroris ex Aristophane nactus qui Tartesiæ murænæ meminit, &c. Vide in Mustela quadrupede B. ¶ Proxima est his (scaris, quibus Plinij tempore principatus dabatur) mensa generis duntaxat mustelarum: quas mirum dictu inter alpes lacus quoque Rhetiæ Bigrantinus æmulas marinis generat, Plinius 9.17. Vetus lectio (inquit Massarius) Brigantinus non Bigrantinus habet. Ptolemæus Brigantium oppidum in Rhetia nõ procul ab ortu Danubij esse posuit: cuius populos Brigantinos Strabo etiam appellauit, ut à Brigantio Brigantinus, non Bigrantinus deducatur. Itemq; murenis, non marinis, habet, hoc modo: lacus quoq; Rhetiæ Brigantinus æmulas murenis generat, quasi mustelam murenæ suo simili, quæ tunc in maximo erat precio, comparauerit. qui autem marinis legunt, mustellas marinas esse fluuiatilibus & lacustribus meliores, insigni mendacij uanitate dicere cogentur. Sunt enim mustellæ pisces longi, tenues & lubrici, nunc uulgò lampetræ cognominati, sine pinnis, murenæ similes, colore nigricantes, branchijs detectis instar foraminũ quæ septem numero ex utroq; latere sunt, rostro scisso contrà quàm cæteri pisces habent: sic forte (ut opinor) appellatæ, quod longæ sint, & spinam chartilagineam ac branchias detectas, hoc est non intectas osseo operimento ut cæteri pisces habeant, quemadmodum galei, quos Theodorus mustellos interpretatus est. Etenim galei sunt pisces è genere chartilagineorum longi, qui spinam chartilagineã & branchias detectas obtinent. Hæc omnia Massarius.

Brigantinus lacus.

Quod ad Brigantinum lacum, non rectè sensit Iouius eum esse lacum Hydrium hodie dictum in Tridentinorum finibus. Omnino enim Brigantinus lacus is est, qui uulgò ab urbe Constantia, aliarum ad eum lacum maxima, denominatur: de quo Ioachimus Vadianus noster in doctissimis suis in Melam commentarijs: Rhenus (inquit) lacum Acronium gemino alueo ingreditur: quem lacum Solinus Brigantinum, Ammianus Brigantiæ lacum à Bregantia uetustissimo oppidulo nominauit. id adhuc haud longè à Rheni ostijs (in lacum se exonerantibus) meridiem uersus pristina lacus litora tenet. Inter montium celsorum anfractus (inquit Marcellinus) impulsu immani Rhenus decurrens extenditur: iamq; adiutus niuibus liquatis ac solutis alta diuortia riparum abradens, lacum inuadit rotundum & uastum, quem Brigantium (Brigantinum) accola Rhetius (Rhætus) appellat. Aegidius Scudus quoq; Claronensis, uir nostro tempore clarus inter Heluetios, historiarum & geographiæ doctissimus: Comitatus Brigantiorum (inquit) quorum nomen & ciuitas adhuc manent, infimum antiquæ Rhetiæ à latere Germaniæ tenet locum, confinis apud lacum Podamicum (*idem autem & Acronius, & Brigantinus est*) Vindelicis, hoc est Lintzgoijs. Supra Brigantium est sylua grandis, atq; uallis plena oppidis & uillis, uocaturq; Brigantiorum sylua: per quam descendit amnis Bregentz, labiturq; iuxta urbem ipsam in lacũ. Populi per circuitum habitantes fuerunt olim Brigantij appellati. Alius & paruus est lacus in Bernensium Heluetiorum agro, quem uulgò Brientzersee nominant: quem ne quis pro Brigantino nominis similitudine inuitatus accipiat, cauendum. De Brigantino igitur lacu constat. Lampetræ uerò in eo hodie nullæ, quod sciam, reperiuntur. nam & à piscatoribus ad eum lacum aliquando interrogare memini: & qui de piscibus eiusdem lacus libellum Germanicum nuper edidit, Greg. Mangoldus nullam lampetrarum mentionem facit. Ego sanè lampetrarum genera in paucissimis lacustribus & stagnantibus aquis reperiri arbitror: atq; in fluuijs & riuis maximè degere. Iouius, qui Hydrium lacum, Brigantinum existimauit: non in ipso, sed amne Clisio quẽ emittit, lampetras reperiri tradit: quanquàm idem de Sebino Brixianorum lacu scribit, reperiri in eo aliquando lampetras: & Benedictus Iouij frater in Larij lacus piscium catalogo lampetram quoq; numerat. Sed eam minorem esse puto, quæ etiam in Verbano capitur: apud nos nec in Limago amne, nec in lacu è quo emittitur: sed in minore fluuio quem Glattam uocamus, reperitur. Lampredas maiores in mari pariter & dulcibus aquis capi aiunt: minores in dulcibus tantùm, præsertim fluentibus. In Neocomensi lacu Heluetiorum, quem Tela fluuius efficit, lampetras & magnas & paruas degere audio.

Lota Gallorum an potiùs mustela Plinij sit, quàm lãpetra.

At mustelarum genus illud quod Galli barbotas uel lotas nominant, nostri Trüschen, in omnibus ferè lacubus inuenitur, & in Sabaudiæ lacubus quibusdam mustelæ etiamnum nomen retinet. Id autem in Brigantino quoq; reperiri duorum generũ indicabimus infrà. Quamobrem diligentiùs considerandum, de lampredis'ne an alijs mustelis senserit Plinius. Sunt quidem lampredæ murænis similiores: sed marinis etiam legi, sicuti æditio nostra habet, quam cum antiquissimis exemplaribus Sigismundus Gelenius contulit, nihil fortè prohibebit. neq; enim uideo quàm uerè scribat Fr. Massarius: Qui marinis (inquit) legunt mustellas marinas esse fluuiatilibus & lacustribus meliores, insigni mendacij uanitate dicere cogentur. Certè ex Plinij uerbis nullus huiusmodi sensus, etiamsi marinis legas, elicietur. Locus apud Plinium est libro 9. cap. 17. quod moneo ut lector curiosus rem omnem diligentiùs æstimet. Lampredas dulcium aquarum, in cibo præstantiores esse marinis, concedam illis qui id scribunt, & utrasq; forsan gustarunt. At si mustelas pro Lotis Gallorum, Botetrissijs Italorum accipias: marinas quoque mustelas inuenies, (de quibus suprà post asellos diximus: Vide pagina 103. & deinceps,) carne bona suauiq; fluuiatilibus fortè & lacustribus præferendas. de quarum una (quam Ophidion Rondeletius nominat) Bellonius refert, carnis eam admodum delicatæ esse, & Romanis antistitibus in delicijs haberi. Plinius cum in Brigantino lacu æmulas marinis nasci tradit, ne-

que inferiores eas, neq; potiores facere, sed utrasq; propemodum ex æquo post scarum optimas: æmulationis enim uocabulum certi nihil exprimit, utrum sit prestantius: sed confinem quandam similitudinem in huiusmodi rebus insinuat. Notandum etiam quòd lacum Brigantinum Plinius mustelas generare ait, cum lampredæ in dulcibus aquis non generentur, sed subuehantur è mari. Vuottonus etiam, Potiùs (inquit) legendũ arbitror marinis: ut scilicet comparentur mustelæ quæ lacustres sunt, marinis piscibus uel optimis: uel marinis, scilicet mustelis: quarum & Plinius alibi & Columella & Ennius meminerunt. Non propterea dixit Plinius marinæ æmulam (inquit Iouius) quia captam mari intelligere uelit: marinæ enim sunt quæ in Arno ac Tyberi capiuntur. Distant siquidem longo interuallo pulparum bonitate ab his quas in alto mari expiscari aliquando solemus: quum subaridæ agrestesq; sint: ita ut exprimere Plinius uoluerit mustelas, quæ nunquam mare attigerint, sapore commendandas dulcibus in aquis reperiri. Neq; enim Pliniũ lampetras paruas (quas lampetroccias uocamus) marinis comparare uoluisse credendum est, nam si de paruis intellexisset, ad Brigantinum ignobilem (*nos alium suprà nobilem & magnum hoc nomine lacũ esse monuimus*) lacum, & ipsis abstrusum in alpibus minimè fuisset recurrendum: quum (uti suprà diximus) tota Gallia Cisalpina, in omnibus fluuiolis ac riuis copiosissimè reperiantur. Gillius harum rerum diligentissimus indagator, Plinij uerba sic accipit: Cum sint marinæ (inquit) & fluuiatiles, & palustres Mustellæ: solæ illius generis quas lacus Brigantinus gerat, dignitatem habent: nam fluuiatilis lauti cibi est: marinam uerò non boni cibi esse percepi. Mustella quam Ausonius describit huic (Lotæ Gallorum) magis quàm lampetræ similis est, cum ait: Quæq; per Illyricum per stagna binominis Istri, &c. ut Rondeletius recitat. Hæc quam dixi Lotam squammis caret, & corporis ad medium fartim pinguescit, lutea iris huius corpus distinguit, atra puncta supernè notant tergum. Vidi fluuiatilem piscem (inquit idem Gillius) Mustellæ marinæ, quam Massilienses & Ligures sic nominant, omnino similem. Vterq; iuxta branchias utrinq; pinnas habet cuteas, & in labro inferiori unicum filum: uterq; etiam in gutture pinnas quasdam habet, similiter & in utroq; opimus uenter est, & terrenæ Mustellæ ambo similitudinem quandam habẽt. In utriusq; capite lapillos inueni, Hæc ille.

Echeneis.

Venetijs olim Nicolaus Sophianus, uir doctus, natione Græcus, lampredam uulgò dictam, echeneidem (nimirum Oppiani) esse mihi narrabat. Si lampetra esset echeneis, multi in Ligeri lintres cursum tenerent ab his retenti: quod quis aut uidit unquã aut accepit? Io. Brodæus. ¶ Archestratus fortè lampredam, anguillam ἀπύρηνον dixerit: ut retuli suprà in Anguilla F, pagina 52.

Anguilla ἀπύρηνος.

nam ut apyrena è malorum Punicorum genere nucleos habent non duros nec magnos; sic lampreda ossa duriora, quæ ueluti πυρῆνας, id est nucleos quosdam dixeris non habet, sed pro ossibus spinis & uertebris cartilaginem. Quod si apyreno l. liquidam ueluti articulum præfigas, lapyrenum & lampyrenũ (solet enim m. ante p. abundare recentioribus Græcis) efficies. ¶ Lampetrã piscem aliqui Mustellam uocant, ipse Hirudinem potiùs appellandam esse crediderim, à quadam hirudinis palustris, quæ sanguisuga est, similitudine, Grapaldus.

In Germania orientali inueniuntur tria genera murænarum, unum quidem ualde paruum in Danubio quasi calami quantitatem & palmi longitudine non excedens. Alterum autem maius illo inuenitur in aquis Septentrionalibus, quod est longum pedem cum dimidio ad summum, & habet nouem guttas in corpore iuxta caput ex utroq; latere, & ideo ab incolis Nouem oculi uocatur. Tertium est magnum ad spissitudinem brachij hominis, & ad longitudinem cubiti uel ampliùs: & non habet oculos, Albertus: cuius ego uerba generibus illis quæ apud Germanos noscuntur, non satis accommodare possum. nam qui à nouem oculis uulgò denominatur piscis, passim uulgaris & minimus est in hoc genere: lampredam maximam esse puto, neq; oculis (id est foraminibus branchiarum detectis) à cæteris differre. Priccam uulgò dictam non uidi, magnitudine autem media esse arbitror. Sed nomen à nouem oculis factum, lampredis maioribus tribui audio in Prussia, quæ ad ulnæ longitudinem accedant, è mari in Vistulam ascendant; lampredis ibidem dictis maiores, in delicijs habitæ, & cute detracta coqui solitæ. ¶ Qui mustelã stellarẽ, γαλεὸν ἀστερίαν, ein Lampreth Germanis interpretantur, mustelam uerò læuẽ, γαλεὸν λεῖον, ein Neunaugen: & mustelam uariam, γαλεὸν ποικίλον, ein Beißger, ij & mustelum à mustela non distinguunt: & marinos cum dulcium aquarum piscibus confundunt. ¶ Hieronymus Tragus oculatam fluuiatilem (ut à marina, quæ & melanurus dicitur, distingueret) ficto nomine Latino appellare uoluit tum lampetram, tum à nouem oculis (branchijs) uulgò dictum piscem.

Lampetra (ut dixi) in plerisq; Europæ regionibus nomen unum habet, terminatione ferè tantùm uariat. Italis lampreda, Hispanis lamprea, (Lusitanos anguillæ nomine appellare audio.) Gallis lamproye: Sabaudis ad Neocomensem lacum, Lambri. Germanis Lampred/Lamprett/Lempfrid: Basileæ Lampheryn/grosse Nüneug, per inferiorem Germaniam Lambreij: Coloniæ Lampereij. Equidẽ in alijs atq; alijs Germaniæ regionibus hæc nomina Lampred/Nünaug/Berlin/Prick confundi arbitror. Carolus Figulus Gallus, sed qui in Germania ichthyologiam ædidit: Mustellam (inquit) piscem uulgò Lampetram & Lamprenã dicunt. Anglis Lampreye/Lampraye/Lamprell/Lampron. Vocant autem sic præcipuè maiorem, absolutè: minori discrimen magnitudinis addunt: a kleane lamprelle/a smal lamprelle. Sunt qui maiorem, an-

guillam

guillam nouem oculorũ uocitent, *a nyne eede eale*: quod nostri efferrent, **ein nüneügaal.** ¶ Polonis Ninog.

Lampetrę in (Gallia) Cisalpina paruæ, in Hetruria mediocres, Romæ ex Tyberi permagnę capiuntur, Platina. Subeunt Arnũ et Tyberim, atq; in ijs præsertim amnibus ad generosum habitum adolescunt. In omnibus aũt Galliæ Cisalpinæ riuulis, ipsisq; præsertim Ticini atq; Adduæ emissarijs multæ reperiunt̃ pretiosæ admodũ, quanq; minimi digiti crassitudinẽ rarissimè superẽt, Iouius. Apud nos quidẽ lampreda simpliciter dicta (id est maior) rara aut nulla est. Capitur aliquando in Rheno, & fluuijs riuisq; Rheno se admiscentibus: & alijs, in quos nimirum è mari subit. In lacubus paucis, aut nullis fortè, de quo dubitauimus suprà in A. In lacu tamẽ alluente Suerinum non procul ab Oceano Germanico, præter alios pisces mustelæ etiã capiuntur, ut Simon Paulus Suerinensis: quẽ Mustelarũ nomine Lampredas intellexisse cõijcio. Is quidẽ lacus, ut opinor, aquas dulces cõtinet: oritur enim ex eo Stęra flumen. Est in ora Germaniæ, circa Hollandiã puto, & ostia Rheni, sinus uel recessus maris, **der Häringsee** ab Harengis denominatus: in quo priccas etiam uulgò dictas, lampredæ genus alterum capi audio. B

Corporis descriptio, et partes.

Lampetra anguillæ multùm assimilis est, breuior tamẽ, Platina. Anguillis uel paruis potiùs murẹnis assimulantur. sunt enim lubricę & nigricantes, tendente tamẽ earũ parte prona ad cœruleum colorẽ: utroq; aũt gutturis latere foraminulẽtæ, siquidẽ septenis paribus fistulis mirabili ordine à natura fabricatis acceptã aquã emittunt: quũ branchijs (*spineo operculo tectis*) omnino careãt: nec cubitalẽ excedere magnitudinẽ soleant, Iouius. Lampetræ rarò capiunt̃ quæ librã excedãt, Alex. Benedict. Lampredæ interim (*aliquando*) anguillarũ amplitudine reperiuntur, parte plurima digiti minimi crassitudine, palmi lõgitudine, cętero anguillis pusillis & murẹnulis simillimę, nisi q; septẽ habent à capite in collũ foramina, Hermol. Lampredæ similes sunt serpentibus in anteriori parte corporis, à medio aũt usq; ad extremũ similes anguillis: ab eodẽ medio usq; ad finem caudæ corpus per latera ambit̃ pinnulis. os eis idoneũ quo sugant, non quo mandãt, Albert. Et rursus: Spinas nõ habẽt, sed cartilaginẽ loco spinæ dorsi, (*quæ propter teneritudinẽ in cibo etiã appetitur*) corpus ualde æquale, quamobrẽ diu uiuũt in partes diuisæ. Felle carent lampredarũ genera omnia. Hepar lampredis tenue esse audio, uiridis coloris. ¶ Tyberim in Italia, Sequanã in Gallia, Seuerinum fluuiũ in Anglia, lampredas grandes, triginta unciarum aliquando nutrire aiunt.

Lampredam maximam & pulcherrimã ante paucos annos Basileæ in Byrsa flumine captã, uir clarus & de uniuersa re literaria magnificè meritus Hieronymus Frobenius typographus ad me misit, conducto adolescente ualido, qui in ligneo uase pleno aqua ad me deferret: adiuncta etiam icone, ut si fortè contingeret in uia eam expirare, piscem tamen ad uiuum depictum haberẽ. Ea longa fuit dodrãtes quatuor, corpore mox à branchijs ea crassitie; ut circuli diameter ad quinque digitos accedat. Vix maiorem, eã in urbe uisam aiunt. Ex illius inspectione, lampredam his uerbis descripsi. Cutis nigricans pallidis quibusdam angulosis maculis distinguitur, ut in mustelis illis ferè quas Lotas Galli uocant. Tenax ea quidem, non æquè tamen crassa est ut anguillis, nec detrahi solet ad cibum præparandis. Ore loculorum instar (qui ad seruandos numos loro contracti clauduntur) constricto lignum aut lapidem ita apprehendit ut sugere uideatur, idq; tanta ui ut ægrè auellatur, cucurbitularum medicinalium quadam similitudine. Quanquam autem os rotundum est, in longitudinẽ tamen id contrahere & claudere potest. Macula albicans in uertice in medio oculorum interstitio apparet: & contiguum ei anteriùs foramen paruum, membrana parum prominente circundatum. Branchiæ intra foramina, septena utrinq;, latent, undiq; affixæ, non absolutæ. Margo oris rotundus fibris quibusdam laciniosus est: quæ nimirum ut firmiùs hæreat sugatq; efficiunt: hos aliqui dentes fortè putarunt, qui lampredam dentes picatos habere putant, quòd tanquam pice oblitis tenaciter eis adhærescat. Sed dentes propriè dictos interius habet: ex quibus interiores quiq;, maiores sunt. Dentium ordines circiter uiginti, tanquam à centro ad circunferentiã digeruntur: ordinibus singulis quaterni, quini seni ue dentes insunt. Est & in ipso oris recessu duplex dentium minorũ ordo: maior omnino serram denticulis utrinq; denis refert. ij denticuli continui sunt, & ab uno initio: cæteri cutem habent interiectã. Carnes & pulpæ (seu musculi) in corpore contorquentur. Iecur uiride. Plura non addam: quòd ex Bellonij & Rondeletij descriptionibus cætera satis cognoscantur.

Lampredã maiorem è mari subire flumina, & alia quædã quæ huc referri poterant, prædicta sunt. C Vêris initio migrare dicuntur, & circa diui Donati diem (qui septimus decimus Februarij est) nullæ ampliùs apparent: aut enim recedunt: aut intereunt, corpore reliquo tabescente, licet capitis moles magna relinquatur, ut ex uiro docto Miseno accepi. Vêris tempore fluuios ingrediuntur oua parituræ, indeq; ad mare cum fœtibus redeunt, Cardanus. Sturio & lampreda toto ore extrahunt humorem eorum quæ sugunt, ad suum nutrimentum, Albertus. ¶ Obseruaui ego lumbricos illos aquaticos, **die Neünaugen**: item anguillas & murænas (lampredas) gigni uiscositate terræ: deinde mutua attritione ex saliuario lentore quem faciunt: tertio ex ouo, more reliquorum piscium, &c. Christophorus Salueldensis. plura uide suprà in Anguilla c. ¶ Lampreda æqualis est ualde corporis, & ideo diu uiuit in partes diuisa, Albertus. Ego caput multo tempore postquam abscissum fuerat, moueri uidi.

Quæ ſequuntur ex Argentinenſi perito quodam piſcatore cognoui. Lampredæ ſalmones è mari flumina ſubeuntes comitantur, adhærendo eis. Initio Maij optimæ ſunt; ab eo tempore quotannis irrequieto motu & natatione adeò exhauriuntur & emaciantur, ut pleræq; intereant priuſquam pariant, circa finem Maij, aut poſtea. Quòd ſi etiam fortè pariant aliquando, (ouorum paruulorum congeriem) ſoboles euaneſcit, nec unquam apparet fœtus earũ in noſtris (circa Argentinam) aquis. Adultæ etiam quæ non pereunt, cum fluuio aqua ſecunda exacto Maio auferuntur, nec ampliùs toto anno apparent.

B Capiuntur circa Argentinam genere retis, quod uulgò **Wurffgarn** appellant: & in naſsis quoq; qua profundiſsimus uel rapidiſsimus eſt Rhenus. ¶ Dum per Ligerim fluuium iter ageremus, hærentes proræ ſex aut ſeptem lampetras grandiores anguillis nautæ ceperunt.

F Muſtelam Ambroſius guſtu ſuauem dicit, Iouius. Lampreda nunquam melior eſt quàm Maio menſe, Innominatus. Initio Maij cur optima ſit cauſam lege in c. ¶ Spinæ ipſarum quoque, uel cartilagines potiùs, tam teneræ ſunt, ut in cibo appetantur. Cæteros omnes piſces noſtra ætate excedunt precio, quos uulgò lampetras nominant, Sipontinus. Lampetra non adeò ſuauis eſt guſtu, ut mihi uidebatur, ut anguilla: durior enim eſt: tametſi mihi non aſſueto delicatior uideri debuiſſet, Cardanus. Nobilis quidam coquus aulæ procerum (Romæ) lampetras coturnicibus comparabat, Iouius. Romanis præcipua nobilitas à magnitudine atq; ſapore, adeò ut denis ſæpe aureis ſingulæ uæneant, ipſo præſertim uêre quo maximè probantur, Iouius. Romæ ex Tyberi permagnæ capiuntur. Et bene à natura actum eſt, quandoquidem illic delicatiſsimum ac ſatis magnum produxerit piſcem, ubi uallatæ gulæ inter ſe auctis rerum precijs certant. Emi frequenter lampetras quinq;, ſex, ſeptem aureis, & olim à quodam laticlauio *uiginti*, cum alter ſecum auctionaretur, ſcimus. Nec paſſa eſt ingenua gula tantam audaciam *gratuitam eſſe*. *Diſpenſatori* enim, quòd ſuijpſius arrrogantiam & faſtum (nolo dicere ſtultitiam) *imitatus eſſet*, centum aureos dono dedit, ne ſecundò ad ſingulare certamen prouocatus, *timidus ac infractus* animo ſuccumberet, Platina. ¶ Dulcis hic piſcis, ſed non ſalubris eſt: & cum editur, calidis aromatibus eſt condiendus & generoſo uino, Albertus. Craſſum & uiſcoſum ſuccum generat, minùs tamen quàm anguilla. & timendum eſt ne quid his piſcibus ueneni inſit: quare in optimo uino ſubmergendæ ſunt uiuæ, donec moriantur: deinde præparentur cum gelu optimis condito aromatibus: præſtat tamẽ ut antea duabus uicibus ebulliant in uino & aqua: & (rurſus) ea abiecta decoquantur ad perfectionem: & fiat gelu in patina, uel paſtillus, uel aſſentur cum ſalſamento (embammate) idoneo, ut ſalſa uiridi cum acribus aromatibus, & uino hyeme, omphacio autem & aceto æſtate, Author annotationum in Regimen Salernitanum, qui etiam anguillam ſimiliter præparari docet. Lautiorum hominum lampetras uiuas, priuſquam coquantur, alij in uino maluatico aut alio dulci, alij in lacte dulci ſuffocant. Lampredæ paruæ præferendæ ſunt anguillis, & minùs periculoſæ, ut quæ minùs uiſcoſum minusq; craſſum ſuccum generent, Idem. Lampetras omnibus prætulerim, ſed quia rarò capiuntur quæ libram excedant, raritas laudem ademit, optimi enim ſunt ſucci, Alexander Benedictus in libro de peſte. Ex piſcibus delicatiores ſubueniunt aromate conditi, quales anguillæ ſunt & lampredæ, Idem. ¶ Lampetram (inquit Platina) erutis dentibus ac lingua, (*linguam ei negat Rondeletius*) & extracto per obſcœnas partes ſolo, quod eò tendit, intraneo, cum aqua calida bene lauabis, nullibi comminuta pelle. Colligendus eſt item ſanguis, quo condimentũ fieri ſolet. In os eius nucem muſcatam: in foramina quæ circa aures habet (*in branchias*) caryophylli integri grana indes. Inuolutam deinde in ſpiram, in tegano ad focum cum ſemiuncia optimi olei, pauco agreſtæ, uini albi & optimi, ſalis quantum ſat erit, lento igne percoques. Vbi feruere occeperit, ſanguinem è capite in teganum ipſum exprimito. Idem etiam fieri, antequam ferueat, poteſt. Eius moretum hoc modo facito: Amygdalas aut auellanas cum ſua pelle toſtas ac terſas, ne cinis inſit, bucellam item panis uſtulatam, cum paſſulis contundito, tunſa, cum agreſta, defruto, aut in parte cocturæ diſſoluito, ac per ſetaceum in catinum tranſmittito, indendo ſemper parum gingiberis, caryophyllorum, cinnami, & id ſanguinis quod diximus colligendum. Hanc impenſam in teganum infundes, donec lampetra cocta uidebitur: unà efferueant ſinito. Aliter: Aſſam ſi uoles, dum coquitur, ſanguinem & adipem colliges. Hoc item,

Lampetrociæ. eo quo prædiximus modo, edulium condies. Sunt qui minimas, quas lampetrocias uocãt, in craticula lento igne percoquant, ſuffundendo continuò ex oleo, agreſta, ſale, aromatibus ſimul mixtis, Hucuſq; Platina. ¶ Lampetræ (inquit Iouius) ſuauiſsimæ ſunt: Martio tamen Aprilíq; menſibus tantùm, nam incipiente æſtate dureſcit neruus interior, qui illis pro ſpina eſt. Cæterùm delicatiore quodam condimento multò maiorem, quàm ab ipſis pulpis nobilitatem accipiunt. Necare enim hunc piſcem in Cretico uino ſolent; eiq; myriſtica nuce os claudere, & foramina illa (*branchiarum utrinq; ſeptena*) totidem caryophyllis adimplere: in teganoq; conuolutum in ſpiras, additis auellanis tritis, medulla panis, oleo, uino Cretico aromatibusq; ad temperatiores prunas certis momentis ſedulò excoquere. quo condimento Leo X. in minore fortuna, ioci cauſſa, ut conuiuium exhilararet, Marianum cucullatum, ſalſum & ridiculum hominem, memorabili impoſtura decepit. Nanq; funem inſtar lampetræ incoctum, multoq; illo iurulẽto immerſum, grandi in patina appoſuit, ut notam omnibus eius edacitatẽ gulamq; eluderet; qui iam magna pultarij

parte abſumpta pſeudolampetram aggreſſus, diu multumq́ cum ea maxillis ac dentibus inhærente colluctatus, cachinnum cunctis tollentibus facetiſsime reſpōdit: Vtinam ſic mihi ſæpius illudatis, nam in hoc condimento non modò funes, ſed & ipſas catenas, (quibus inſani uobis ſimiles uinciuntur,) & cum uoluptate quidem abſumerē. Cæterùm lampetrarum pulpis nullam uim noxiam ineſſe putandum eſt: quando & duricie & lento pingui prorſus expoliatæ ſint: quibus maximè conditionibus piſces ſtomachis incommodi eſſe conſueuerunt. Dicere autem eas ab occultiore poteſtate neruis aduerſari, impudentis uel ſcrupuloſioris ingenij eſſe putamus, Hæc Iouius. Quemadmodum noſtri gulæ nepotes lampretam piſcem uino Cretico ebriam & ſubmerſam, inſerta eius ori nuce myriſtica, obturatis externè cum caryophyllis infixis, ex utroq; latere colli ſeptenis fiſtulis, ne uinum abſorptum regerant, enecare ſolent: ſic Apicius artis culinariæ ad omnem luxum archimagirus, nullos piſces in garo enecatos, ſapidiores fieri docuit. Vnde & Plato comicus inquit: Ἐν σαπρῷ γάρῳ βάπτοντες ἀποπνίξουσί με. id eſt, In putrido garo ſubmergentes ſuffocant me, Io. Langius medicus in epiſtolis. Cæterùm ut lampredas hodie, ſic & gallinas olim ut tenereſcerent, ſi ſubitò coqui opus eſſet, uiuas in generoſum uinum mergebant, teſte Horatio 2. Serm. Si ueſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes; Ne gallina malùm reſponſet dura palato, Doctus eris uiuam miſto merſare Falerno: Hoc teneram faciet. ¶ Lampredam ego ſemel guſtaui: cuius pars aſſa erat in ueru, ut anguillæ aſſantur: pars in dulci & aromatico iure elixa, quæ quidem meo palato ſuauior erat. Sanguinem in his piſcibus non ſeparant ut in anguillis, quòd innoxium exiſtiment. Angli maiuſculas paſtillis, ut uocant, includunt. ¶ Lampredas ſalſas dolijs incluſas Dantiſcum mittit: Hamburgum maiores infumatas.

Muſtelæ Philologia cū Qaadrupedibus eſt. Inter uulgares quoſdam circa piſcium nomina iocos Germanis quibuſdam uſitatos, lampreda tibicinis nomine uenit: **Ein Lempfrill iſt ein pfeiffer:** fortè ob oris rotunditatem.

DE ALTERO GENERE Lampredæ.

GENVS Lampetræ alterum, cuius iconem ut ab Argentinenſi pictore accepi, poſui, Argentinæ uocatur **Bärle/Berlin/Berling**. Francofordiæ, Coloniæ & apud inferiores Germanos, **ein Pricke**, uel **Brick**. aliqui ineptè murænam interpretantur. De eo iam nonnihil in Lampredæ hiſtoria diximus: ad quam remitto lectorem. Piſcium Germanicè dictorum **Pricken & Neünawgen**, infinitus numerus capitur in Viſurgi fl. in Oceanum labente, quod Iuſtinus Goblerus nobis indicauit. ¶ Ex ſene quodam Argentinenſi piſcatore cognoui, hos piſces ſui generis eſſe, neq; fieri ex eis lampredas ut quidam putant. digiti craſsitudinem non ſuperare. Parere extremo Aprili unà cum lampredis paruis enneophthalmis dictis: nec probari eo tempore: poſtea non reperiri uſq; ad diui Adolphi diem. tunc enim rurſus apparent, & laudantur menſis uſq; ad initiū quadrageſimæ, (alias uſq; ad diui Michaëlis diem.) capi ut plurimū naſsis, qua profundiſsimus eſt Rhenus. nihil in eis cibi aut excrementorum reperiri, ne fel quidem. quamobrem coquendas leuiter incidi carnem ſatis eſſe, ut ſanguis effluens ſartagine excipiatur uino pauco adiecto: aliter enim tenaces fieri. Sale condiri ſalmonum inſtar: & è uaſe, in quo ſeruantur, furcula eximi, ut in craticula aſſentur lucanicarū inſtar: aſſas iure à caryophyllis denominato condiri: id principum eſſe edulium, & nominari uulgò **ein Brickenpfeffer**. ¶ In libello quodam innominati authoris de piſcibus Germanico, reperio, Berlam uulgò dictam ſororem eſſe lampredæ: (ſed noſtra lingua utriuſque piſcis nomen maſculino genere eſſe-

rens, fratres facit: Ein Berlin ist des Lempfrids brůder:) & placet mensis à duodecimo die (mensis nomen omittitur, Ianuarium aut Februarium acceperim) usque ad annunciationem diuæ Virginis in Quadragesima.

DE LAMPETRA PARVA ET FLVVIATILI, RONDELETIVS.

Rondeletius & Bellonius duo tantùm genera faciunt: nos tria, & ex eis hanc minimam.

Vbi. IN fluuijs & riuulis paruæ Lampetræ proculdubio in ijs natæ reperiuntur, utpote quæ illic capiuntur, quo nullus marinis aditus patere potest: cùm neq; illi in mare confluant, neq; mare cũ ijs ulla parte sit coniunctum. Tales in Aruerniæ riuis inueniuntur.

A Vocantur à Gallis Lamproyons, & Lamprillons.

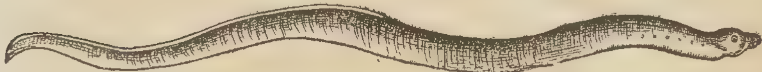
B Marinis sunt partibus internis & externis & colore similes, sola magnitudine differunt: quædam enim magnitudine sunt digitali: aliæ uermibus terrestribus, crassioribus assimilantur. Tho-
(A) losæ frequentes uenduntur, & illic chatillous uulgò nominantur.

F Carne sunt molli, glutinosa, excrementitia, frixæ & elixæ eduntur, suauioribus aromatis, additis oleo & omphacio, conditæ. Sic apparatæ ab ijs qui gulæ delicias sectantur, magis commendantur quàm à medicis.

C Luto & aqua uescuntur, ijsdemq; in locis degunt in quibus uermes.

COROLLARIVM.

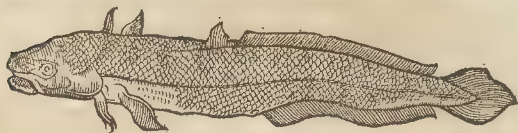
Minimæ lampredæ iconem, qualis à nostro pictore olim efficta est, adiunxi: quòd à Rondeletij pictura, accuratiùs fortè facta, differre uideretur.

A DE lampreda minima in præcedentibus duobus capitibus iam explicata sunt quædam. Galli Senones & alij quidam Chatoille nuncupant, à titillatione. uidetur enim dum manu tenetur hic pisciculus, ueluti titillationis sensu uarijs flexibus contorquere se & elabi. Germani Neunaug: quod nomen tamen etiam maiori & marinæ lampredæ attribuunt, ut dictum est. Idem à nobis mutuati Bohemi quoq; & Poloni retinent. proferunt enim Neynok, & Naijnog. Germani quidam literati ad nostri nominis imitationem Latinè etiam oculatum uel oculatam appellant: quod non probo: quoniam ueteres Latini oculatam piscem marinum nominant, quem Græci melanurum. ¶ Huius piscitij genus alterum quoque inueniri audio à nostris piscatoribus, cui à cœno nomen ponunt Mürneunaugen, in quo degunt: nigriores esse aiunt: nec admitti mensis, sed insigi hamis ad pisces capiendos, præsertim anguillas, thymallos, &c. ¶ Si in olla fictili aqua calida elixetur lampetra parua, ollam frangi seu findi aiunt. Capitur ea sæpius reti cum Varijs siue Phoxinis pisciculis. ¶ Februario & Martio mensibus ad cibum præfertur. Sunt qui laudent circa diem diui Iacobi, (qui uigesimus quintus Iulij est,) & deinceps ad quadragesimam usque. postea perit aut euanescit, ut audio: sed quærendum diligentiùs, de maiori ne tantùm lampetra hoc accipiendum sit. quoniam Enneophthalmi nomen Germanicum, ut dixi, constans non est. ¶ Decimo Aprilis olim hos pisciculos gustaui, è Glatta flumine, ouis grauidos: qui planè ingrati saporis mihi uidebantur. Exenterari non solent. Caro est tenax: spina nulla: pro spina dorsi unus continuus neruus cauus, quo humor albus continetur, simplex, absq; ullis neruorum costarúmue ramulis. Intestina tenuissima. Ventriculum animaduertere non potui: neq; mirum, cum solo suctu uiuat. Foramen in capite suprà, sicut lampredæ maiores, habet. ¶ Iocus quidam uulgaris hunc piscem inter cæteros puerum nominat, Ein Neunaug ist ein kind: propter paruitatem nimirum.

DE MVSTELARVM FLVVIATILIVM ET LACVstrium genere alio, eiusq; speciebus aliquot.

ET PRIMVM DE LOTA GALLIS DIcta, ex Rondeletio.

LVGDVNENSES piscem qui in Arari inuenitur Lotā uocant, qui à Gebennensibus Mostella quasi Mustella nominatur. A

Piscis est fluuiatilis & lacustris, Mustellæ marinæ uulgari, de qua alibi diximus, similis admodum, nisi esset corpore rotundiore & spissiore. Ex maxillæ inferioris extremo pilus unicus ueluti ex mento barba propendet, nullus in superiore eminet, ut in marina. (*In nostris puto etiam suprà duo pili sunt, sed in mortuis ferè latent, ut in maxima obseruaui.*) Pinnis quatuor natat, duæ sunt ad branchias sitæ, duæ in uentre, ab ano unicam continuam habet ad caudam, huic æqualem & similem in dorso, quam præcedit alia pinnula. Cauda mucroni gladij figura similis est. Paruulis squamis corpus tegitur, quod è rufo fuscum est, & maculis nigris undulatim dispositis conspersum. Dentes paruulos & (*instar limæ*) tenues habet. Muco oblita & lubrica est Lota, ut Anguilla. Ventriculum paruum habet cum multis appendicibus, intestina conuoluta: hepar albicans, in quo fellis uesica, quæ ex uiridi flauescit: splenem rubrum: uesicam oblongam, aëre plenam. Branchias quaternas & duplices. B

Nascitur in lacubus & fluuijs leniter fluentibus, ut in Arari. C

Hepar pro corporis ratione magnum est, & delicatum habetur. Oua noxia, quemadmodum oua barbi, quæ uentriculum lædunt, & aluum turbant. Caro tota à Lugdunensibus habetur in pretio. F

Si quis Lotam, Mustellam lacustrem uel fluuiatilem appellauerit, non ineptè mea quidē sententia fecerit, modò non eam accipiat, quæ ex mari fluuios petit qualis est Mustella Ausonij: qui Mustellæ nomine Lampetram nostram describere uidetur. A

DE PISCE QVI A VVLGO BARBOTA VOcatur, Rondeletius.

IN lacubus & fluuijs minimè rapidis Lotæ species, uel ei persimilis piscis nascitur, qui à uulgo Barbota nominatur. A

Lotam corporis specie refert, nisi quòd rostro est acutiore, item cauda tenuiore & magis in acutum deficiente, uentre prominentiore, alijs omnibus similis: Nam ueluti è mento cirrus propendet, ab excrementi meatu pinna unica est continua ad caudam; huic alia respondet in dorso paulò longior, hanc præcedit altera paulò longiùs quàm in Lota à posteriore dissita. Corpus eodem modo coloratum & maculosum, cutis læuis est & lubrica. B

Vita etiam & moribus conuenit. Hepar habet magnum *& delicatum, albicans. Carne glutinosiore est quàm superior, muco enim & cœno uescitur, in eoq; delitescit. C *F

DE STRINSIA SIVE BOTATRISSA, (ID EST Mustelę genere lacustri maiore,) Bellonius.

GLANIM piscē refert is quem Insubres & Taurini Botetrissam nominant, dempta tamen magnitudine. Sunt enim tam propinqua similitudine, ut eorum alterum maiorem, alterum uerò minorem dicere possimus. A

Huius piscium generis alij (*species nimirum duæ unius generis*) in flumine capiuntur, alij in lacu. Qui ex Verbano, hoc est, maiori Italiæ lacu adferuntur, libras quatuor grossas, id est, septem libras communes pendent. Qui uerò in Ticino capiuntur, (*lotæ scilicet uel barbotæ fl.*) libram unam grossam, seu libras tres communes non excedunt: Ideo hos Mediolanenses paruos ad discrimen maiorum uocant. Colore præterea dissident: Nam qui in flumine capiuntur, nigricant, & sunt unicolores: qui autem ex Verbano sunt lacu, ex flauo in cinereum colorem uergunt, & fuluis maculis distinguuntur. Cùm autem ad Luganum lacum uentum est, pagorū incolæ nomen eis mu- B

tant, & Stringcza nominant. Nam quum alijs eius nomen à Botto qui Gobius est, componatur, Botatrissæ dicuntur. Mediolanenses pro bottis eos intelligunt, quos Romani Missoros nuncupant: quorum progenitos Veneti Marsiones appellant: adulti autem, Gobij albi dicuntur, uulgò Paganelli.

A Lota siue Barbota fluuiatili, (*Clariùs diceret, Lacustris à fluuiatili: quanquam sola magnitudine eas differre uerum non est: colore etiam eas discerni, ipse Bellonius proximè retrò dixit. nos à pinnis quoq; discrimē ostendemus.*) sola etiam magnitudine differt: nam Botatrissa Verbani, aut maioris lacus Barbota, duplo maior excrescit, estq; popularis Mediolanensium cibus. Longitudinis semipedalis plerunq; esse solet: crassitudinis uerò quantùm pollex cum indice amplectatur. Caput ueluti cōpressum, crassum & latiusculum habet, reliquum corpus ut Anguilla lubricum. Anguillam quoque referret, nisi curto esset corpore; Duas præterea fert in tergore pinnas carnosas: quarum anterior capiti uicina multò minor est, quàm secunda quæ in summo est, & ad caudam desinit. Alias habet pinnas in lateribus molles & latas ut conger aut Anguilla: duas iterum sub uentre minores: caudam latam & mollem: unde mihi dubium (*addo, non*) est, piscem hunc inter Gobiones minimè adscribi debere. Sunt enim squamæ Gobioni, & pinnæ spinosæ. Cæterùm colore luteo prædita est Botatrissa, & cinereis ac fuluis maculis uariegata Camelopardalis in modum. Ventrem grandem ha-
F bet, & facilè putrescentem. Nam & mollis & tenellus est piscis, dulci carne & palato gratissima præditus. Mediolanenses hunc piscem cum cute, ut Græci Anguillas, frigunt: sed frictæ Botatrissæ pellem in membranæ modum sequacem & lentam habent.

DE LOTA SEV BARBOTA RVRSVS EX BELlonio: qui Clariam fl. appellat.

Rondeletius Lotam & Barbotam duo nomina in species duas diuersas refert.

A Claria marina in Asellis iam descripta est: fluuiatilis autem, quam hîc adducimus, uilis est pretij ac nominis. Cœnosa est, ubiq; satis frequens: uulgus Barbotam, non à barbis aut arunco nominat, sed ex hoc quod Galli barbotare, cœnum & limum rostro, anserum modo, commouere dicunt: Lugdunenses Lottam nominant; sunt qui Marmotum uocent. Itali Botola, alij Botum uel Botam.

B Anguillæ aut Congri modo glabram cutem habet, atque idem caput. Cirrho recto breuiq; & simplici in maxilla inferiori barbatur. Continuam in tergo pinnam gerit mollem, ad caudam (quę illi rotunda est) desinentem. In nonnullis duas pinnas in tergo uideas: quarum exigua est quæ capiti magis est uicina: sed & inter anum & caudam rursus aliam pinnam gerit: unā præterea utrinque in lateribus circa branchias, quas utrinq; quaternas habet: duas uerò sub uentre capiti multùm propinquas. Cęterùm duos in inferiori maxilla habet denticulorum ordines, admodum paruos: atq; in superiori maxilla totidem, ut nihil quàm asperitas in eis sentiatur: nam alios etiam in fornice palati gerit. Tergus & latera fuluum uel subliuidum colorem habent: uenter autem albicat. Semipedalem non excedit longitudinem. Hepar lobum oblongum ad sinistrum latus demittit, sub quo est stomachus. In pyloro apophyses seu cæcos uigintiquinq; connumerare potes: lienem quoq; uideas, neq; dextro neq; sinistro, sed in medio spinæ stomacho inhærentem. Anus eius propinquior est capiti, quàm caudæ. Intestina pluribus quàm tribus inflexionibus non circunducuntur. Oua in bicorni uulua fert utrinq; permulta.

DE MVSTELAE FLVVIATILIS GENERE IN NILO: quod Clariam Niloticam Bellonius nominari posse conijcit.

Alabes Nili fortè hic piscis est, cuius meminit Strabo: nisi Lampetra potiùs fuerit.

A Memphi pisces quidam edules circunferuntur è Nilo capti: quorum nonnulli sunt insipidi, alij ita uiles, ut à pauperibus tantùm edantur: quorum ex numero quendam obseruaui, cuius glabra pellis ut Anguillæ erat, Clariam, hoc est, Lotam Gallicam referentem: unde Clariam Niloticam uocari posse credidi.

B Pedalis est longitudinis, brachijq; crassitiei. Caput Callionymi habet, grande, carnosum: magnum inter oculos spatium, sesquidigiti mensura. Oculos emittit grandes, eodem ferè modo quo in Callionymo sitos: quorum pupilla ex nigro fulua est: iris autem albet. Merlangum colore quodammodo refert: cirrhos duos semipedem longos ac molles gerit: unde Barbatulam plerique in Aegypto uocāt. Superius labrum paruos admodum dentes duobus ordinibus dispositos habet: inferna autem maxilla tantùm exasperata est. Linguam uix habet conspicuam: caudam latam & bifurcam; in qua forinsecus duæ sunt appendices corneæ, rotundæ, palmum longæ, quæ in nullo alio pisce cernuntur. Branchias ostendit utrinq; quatuor, sub quibus pinnas uideas utrinq; oblongas, singulari aculeo serrato munitas. Pinnas iterum alias sub uentre duas, ac rursus unicam continuam, in tergo carnosam, uno tantùm aculeo munitam. podicem longè à cauda: hepar in multos lobos partitum: stomachum oblongum: intestina paucis anfractibus reflexa. Cœno, spurcitijs &

& pisciculis uescitur. Folliculum, qui piscibus datur ad natandum, faui in modum crebris foraminibus pertusum habet, ut corpus quoddam spongiosum uideatur; oua edit paruula. Memini me unum huius speciei piscem in litore proiectum circa Busirim uidisse, qui cubiti longitudinem excessisset.

COROLLARIVM.

Icon hæc mustelæ fluuiatilis nostræ est, maior proportione quàm oportebat: & pinnula dorsi anteriore caret, incuria pictoris.

A Nomen uetus.

Mustelam esse quo de agimus piscem, si non Ausonij, nihilominus tamen hoc nomine dignum, & mustelæ marinæ, quam Aelianus etiam Græcè γαλῶ uocat, similem indicaui suprà in Lampetra A. Sabaudi quidem plerique hodie Latinum mustelæ nomē de hoc pisce hodieque retinent. Iouius hoc piscium genus gobios fluuiales nominat: Bellonius omnino diuersum esse ostendit. Murmellius multò ineptiùs alausas nuncupat. Fallūtur & qui lacertum, & qui myxonem existimāt. Bellonius clariam uocat ex Oppiano. sed clarias marinus est piscis, asellorū generis, idem qui callarias, &c. de quo in Asellis multa diximus. Vide in fine pag. 103. & deinceps.

Nomina Italicè & Gallicè.

¶ Insubres hos pisces Strincios & Botetrissias appellāt, Iou. Circa Comū Strintz, Bostriz, & Strinco nomina usitata sunt. Bottatrissa, ad lacū Verbanū; alijs Trinca. A Benedic. Iouio Pauli fratre inter Larij pisces Trisius appellat. ¶ Lusitanis Enxaroquo. ¶ Gallis Senonib. Boullause uocari audio: fortè quòd plerūque uenter ei ceu bullis infletur. Sabaudi Moustelle uel Mouttoille nomināt: Moustoile, ad lacū Neocomensem. Circa Rhodanū alicubi (haud scio an Vallesij) Setchot.

Germanicè.

Trüsch apud Heluetios commune nomen, species tres aut quatuor complectitur, ut referemus. accedit autem ad Italicum nomen Trisius, uel Trissia potiùs, nobis quoque fœminino genere usitatum: Triscam aliqui efferunt ceu Latino nomine ad Germanicum efficto. In uetustis legib. piscatorū manuscriptis nostris, reperio etiā Thryscheli, quod diminutiuū est.

Fluuiatilis.

¶ Fluuiatiles apud nos specie differūt à lacustribus. sunt enim minores, colore nigricante, carne albiore solidioreque in cibo lautiores: duabus per dorsum pinnis, sicut et Rondeletius pingit: iidē puto Gwellfisch in lacu Constantiensi dicuntur. Olim fluuiatilem fœminam (eam puto quam nigricantem modò dixi) Ianuario mense diligenter contemplatus, his uerbis (ex quibus tamen nonnulla alijs quoque huius generis speciebus conueniunt) descripsi. Piscis est forma & flexibus serpentem fermè referens: capite lato, caudam uersus ualde attenuatur. Branchiæ ei quaternæ. Pinna ad latera branchiarū utrinque una nigricat: & aliæ duæ paulò inferiùs in pectore paruæ albicāt. A podice exorta una oblonga, paulò citra caudam desinit. item in dorso oblongior alia ultra me-

dium dorsum continua tendit. (*& alia ante eam minor caput uersus est, si bene memini.*) Pinnæ omnes molles sunt, & sine spinis. Caruncula sub mento pili instar prominet. Cauda non bifurca, sed circularis: nusquam omnino diuisa, sed ubiq; sibi instar membranæ continua: colore uario è fusco & nigro. Dorsum tenerum albicat: latera iuxta dorsum minimis punctis nigris in colore subalbido distincta sunt. Os aperitur hiatu rotundo. Totus piscis sine squamis & uiscosus est. Maxillæ minimis denticulis serratæ. Color subalbus (*linea subalba nimirum*) à capite incipiens, obliquè per latera caudam uersus procedit. nam cauda in colore nigricante uariat. membranea uerò caudę extremitas partim nigricat, partim subflaua est. Lapillos duos in capite gerit albissimos, & bene duros, figura & magnitudine granorum oryzæ.

Lacustris. ¶ In lacubus aliæ maiores sui generis reperiũtur, in nostro, Gryffio, Lucernano, Dunensi, & alijs. Maximas quidem capi audio circa Dunum in lacu: ut in Lucernano quoq;: sed has cum magnitudine excedant, in cibo nostris inferiores esse aiunt. Persequuntur præcipuè fœturam generis cuiusdam trutarum lacustrium, quas à rubicundo colore nostri denominant. Iecur earum magnum, inq; cibo lautissimum est: sed aliquando grandine morbo, ut sues, uitiatur: in lacustribus duntaxat quibusdam, fluuiatilibus nullis. in Gryffio lacu hoc malum eis accidere negant: in nostro autem, præsertim quo tempore pariunt & aliquandiu pòst, hoc morbo laborant: excepta parte lacus quæ supra Rappersuillam est, in qua salubriùs degunt. Consyderata olim à me trisia mas in Gryffio lacu capta, huiusmodi erat: Longa dodrantes duos cum palmo: filum ambiens uentrem trium palmorum. Denticuli minimi, frequentes, ut serpentium. Superior pars oris duos ordines dentium habet: unum scilicet interiùs in medio, cui infrà nullus respondet. Sunt & in intimo oris recessu, duo denticulorum ordines ceu in maculis duabus. Branchiæ quaternæ. Squammulæ rotundæ minimæ, quæ, dum pellis cultro raditur, apparent: (in paruis uerò generibus, tum fluuiatili, tum lacustri luteo minore, nullæ prorsus.) per cutim passim ceu foramina, seu puncta caua rotunda, conspiciuntur: quæ si quis caput uersus ualidè radat, albissima uidentur: sin iterum caudam uersus, rursus obscurantur. In uentre meatus duo, unus excrementi: alter genituræ: qui compressus lacteo succo manabat. Et rursus aliâs alia ex eodem lacu, huiusmodi: Subflaua, punctis nigris, barbula à mento demissa, albicans. Ante initium pinnarum in dorso, carnosa particula, mollis, teres, intusq; caua, prominet. Inde mox sequitur pinna breuis, longitudine pollicis. deinde una continua, octo uel nouem digitos longa. ab ea nudũ pinnis dorsum est per tres ferè digitos. tum sequuntur aliæ duæ paruæ, triangulares ferè, inter quas digiti propemodũ spaciũ intercedit, ex quibus infima & ultima, minor & caudæ coniuncta est. Fel subuiride, uesicula eius tum iecori tũ intestinis affixa. In uentriculo pisces duo integri erant, uterq; digitos septem longus, tres latus: nec aliud quicquã. Pondus totius, unciæ quinquaginta. Coctę pellis subuiridi & deformi colore erat. caro albissima, bona, satis solida, iecur album, non, ut in minoribus, subruffum, grande, suauissimum.

Alia. In alia trisia parua, fluuiatili fortè, digitos decem longa, pinnæ dorsi sic sunt: Primùm, caruncula illa breuis non est, sed pinnula digito breuior: &, minimo spacio intercedente, alia duos digitos longa. deinde post spacium duorum digitorum, alia paulò breuior, media. & mox cauda.

Alia. Rursus ab hac differt alia, paulò longior, (ut semel animaduerti: non enim simpliciter hæc accipi debẽt, quod ad magnitudines & colores:) cui minus erat flaui in corpore, plus nigri, & eius splendidioris. primum enim pinna illa breuis est, deinde una longa continua usq; ad initium caudæ. Ergo magna trisia lacustris, præter carunculam illam, pinnas in dorso quaternas habet: ex minoribus, nigricans binas: luteola uerò maior ternas, minor binas: si modò species duæ sunt luteolæ: quod accuratiùs considerandum est. ¶ Minoribus lacuum trisijs pinnæ in dorso binæ, adeò propinquæ inuicem sunt, ut unica putentur: colore fusco, non pulchro. Differentia à pinnis certior. nam colores multas ob causas uariare possunt.

In Acronio lacu. ¶ Trisia (uulgò Trüsch/Treüsch/Triesch) circa Acronium lacum uocatur priuatim huius piscis species quæ in profundo uersatur: quæ autẽ in summa aqua & procellis obnoxia natat, Constantiæ Wellfisch, Lindauiæ Gwellfisch dicitur: estq; ea minor, pulchrior, nigrior, inq; cibo delicatior, quàm quæ in gurgite manet. Eiusdem generis piscis magnitudine & ætate minor, Moßerle à musco & alga nominatur: & quidam Latinum Musconis nomen ei finxerunt. Cõstantiæ tamen alterius generis, quod in profundo agit, paruum adhuc piscem Moserle nominant: deinde maiorem, loco etiam uictuq; mutato, triscam: quæ plerunq; iustam pedis longitudinem, pondus autem bilibre attingit. Ex his nusquam circa totum illum lacum plures maioresq; capiuntur, quàm iuxta arcem cui Rhenus & angulus nomen faciunt, qua fluuius lacum subire incipit. Illic & caupones reperiri aiunt, qui iecinore horum piscium ceu pręcipuas delicias eximant, & pisces ipsos fonti seu uiuario ad dies quatuordecim reddant, (uulnere nimirum rursus consuto:) quod & apud Misenos, & circa initium Lucernani lacus, ubi Vrsa fluuius influit ad Fluelam pagum, aliquando fieri audio: sunt qui addunt iecur in eis breui tempore renasci, quod uerisimile non est. ¶ Sueui fluminis aqua nigricat, propter alnorum copiam per quas fluit, ut coniicimus, & pisces in eodem, præsertim gobiones (*hoc nomine trisias eum intelligere puto*) nigriores, & cute & carne densiore, palatoq; sapidiores sunt. Idem fit in Varta flumine Bohemię, Iodocus Vuillichius. ¶ Strinsia seu Botetrisia Bellonij est Mustela maior lacustris, paulò ante à me descripta: Ein grosse Seetrüsch mit gälben flacken. Eiusdẽ clarias fluuiatilis, Die kleiner Trüsch

Trüsch in fliessendem wasser. Clarias Niloticus, ein Aegyptische Trüsch vß dem Nilo. Barbotam Rondeletij nominabimus ein Spitztrüsch: uel circunloquemur; ein Trüsch mit einem spitzern schnabel/vnd den schwantz auch gespitzt. Trisia Danubij, ut ex pictura uidi, satis magna est, & nostra fluuiatili nigrior.

Species hactenus enumeratas omnes, (& alias infra dicendas,) si uno Latino nomine complecti libeat, Mustelas uocabimus, differentia singulis à magnitudine, colore, pinnis, aut loco, uel aliunde adiecta. Multa quidem omnibus communia sunt, tum enumeratis speciebus inter se; tum etiam siluro: quem si quis Mustellam maximam nominârit, non fecerit inepté: quòd & Bellonius monet: Glanim (*inquit, sic autem uocat silurum*) Botetrissa refert, dempta magnitudine. sunt enim tam propinqua similitudine, ut eorum alterum maiorem, alterum uerò minorem dicere possimus. Communia autem, quæ dico, in eis obseruaui hæc: Corpus lubricum sine squamis; (licet in quibusdam squamulæ minimæ radendo appareant:) flexuosum; quod caudam uersus attenuatur ue luti in tæniam. Coloris uarietas maculosa. Pinna ab ano ad caudam ferè, oblonga, preterquam in mustela fossili. Binæ omnibus (lampetras excipe, quæ etsi communia quædam cum hoc genere, plurima tamen diuersa habent: ita ut nomen idem non nisi ὁμωνύμως eis attribuamus, tanquã generi diuerso) ad branchias: & aliæ binæ eodem circulo inter caput & uentrem. Pupilla oculorum (in multis) alba, pars ambiens nigra. Branchiæ quaternæ simplices. Caput magnũ, latum & ueluti compressum. In cerebro lapilli. Os grande, rescissum. Barbulæ circa os, infra supraqꝫ numero & magnitudine differentes in diuersis generibus. Dentes nulli (exceptis lampetris) sed ueluti in lima exasperatum os. Voracitas piscium, quos deuorare possunt. Caro mollis & dulcis. Iecur magnum, in delicijs. Vesica (aut folliculus aëris) nulla. Intestinum parũ anfractuosum, ferè simplex. Stomachus: ab eo uentriculus; & in circuitu multæ appendices. *Communia Mustelis diuersis & Siluro.*

A nostris hunc piscem Trüsch appellari dixi, &c. & quoniam species in nostris tum fluentibus tum stagnantibus aquis diuersæ reperiuntur, ad eas describendas, & explicandas differentias, & ea quæ plerisqꝫ aut omnibus communia sunt memoranda, diuerti. Nunc ad reliqua Germanis in diuersis regionibus usitata eiusdem piscis nomina referenda, redeo: in quibus adeò uariant Germani, ut uix magis in ullo alio pisce. Circa Augustam uocant Rugget. In Austria, Carinthia, alijsqꝫ Danubij accolæ, Rutte. Ad Rhenum inferius Ruffelck, uel Rufolck: ab Algauijs & Sueuis Rofolck. Alibi Rup/Raup: & præposito anguillæ nomine (qua cum similitudo quædam ei intercedẽs, alia quoqꝫ plura nomina composita ei conciliauit) Alrupp/Olrupp: ut Miseni & Saxonum aliqui appellant: Coloniæ Oelrappe. ¶ Piscis est ex genere anguillarum, capitosus, quem Germani à sono uocis uocant ein Quappe. Illum piscatores ferunt ore coire cũ ranis aquaticis maioribus: sicuti uidemus sæpe animalia diuersæ speciei inuicem coire, &c. & nescio quid ille ipse piscis ranini præ se fert ore, deinde pinnis inferioribus ad caput, colore, tempore coitus, postremo quod omnium maximum est, stomacho, Christophorus Encelius Salueldensis. In cuius uerbis primùm non probo, quòd piscem anguillæ similem anguillarum generis facit, deinde quòd ore coire cum ranis aquaticis piscatoribus temere asserentibus non solùm non contradicit, sed etiam patrocinatur. quanquam enim animalia quædam specie diuersa inuicem coëant, genere tamen ea diuersa non sunt, ut lupus & canis, uulpes & martes: nam quæ de uiperę & murænæ coitu quidam prodidere, falsa sunt. pisces autem omnes toto genere à ranis dissident. Adde etiam ore animal nullum coire: etsi tum piscibus tum auibus quibusdam talem coitum Encelius falsò attribuat, uulgi fortè credulitatem aut aliquam ueri similitudinem secutus. De uentriculi figura, cui pedes ceu ranarum appingit, ne id quidem uerè, dicam in B. Quod ad nomen etiam piscis, uerba hæc eius: Hunc piscem à sono uocis Germani uocant ein Quappe: non intelligo. neqꝫ enim uocalem hunc piscem esse unquam audiui. Sunt quidem ex piscibus qui branchijs aut aliter sonum quendam, non uocem ædant. sed à mustela talem sonũ, unde per onomatopœiã Quapp nominetur, nequaquam ędi puto: & multò minùs ranę rubetę, quam Saxones Quapp appellant similem, quin potiùs ab aliqua corporis similitudine, quam ipse mox indicat, cum rana rubetá ue, non autem uocis, ab ea nomen mutuari uerisimile est. Quamobrem & alij quidam inferioris Germaniæ populi, ut Flandri & Frisij, uocabulis quidem diuersis, sed idem significantibus, hunc piscem indigetant Pudde, (ut & Angli Powte,) alij Puiit/Alputt/Aelputt, Hollandi Puitael: hoc est ranam simpliciter, uel anguillam simul & ranam: (ut Saxones quoqꝫ Quapp & Alquapp dicunt) nam corpore anguillam fermè refert hic piscis: oris rictu ranam siue simpliciter, siue rubetam. hanc quidem Itali bottam uocant: unde & gobio fluuiatili capitato, cui os simile, Botti apud Italos nomen est; & compositum botetrissiæ piscis nomen. Docti quidã Germani gobionem interpretantur, Coben uel Quappen: sed quærendum (inquiunt) an Coben differant à Quappen. Ego Germanicum nomen Cob accipio pro gobione fluuiatili capitato: Quapp uerò pro mustela, qua de agimus: & fortè coniecerit aliquis illud quoqꝫ nomen à Gobio Latino deriuatum esse: (nam inter c. & q. maxima est affinitas, ut cocus & coquus:) & gobionum generi hos pisces Iouius quoqꝫ adnumerat. cuius tamen sententiam non probamus: & ab oris rictu ranarum instar appellatos esse hos pisces Germanis Germanico nomine probabilius est. *Germanica nomina diuersa.*

Seequapp non mustelam marinam, ut nomen præ se fert, Oceani accolis significat, sed fungum

quendam, uel leporis marini, uel pulmonis urticæ'ue speciem. Vide suprà in Lepore mar. Borboche dicuntur pisces fluuiatiles & lacustres, anguillis ferè similes, sed breuiores & uentrosi, qui profunda semper petunt: ita ut in lacu Acronio ad trecentos passus sub aqua hamis capiantur. Hic piscis Germanicè à quibusdã Abmuizes (aliâs Almutzen: lego Alpuitten) uel Alquappen uocatur, nonnulli etiam Lumpen uocant. De eodem fertur quòd circa duodecimum ætatis annum cùm in maximam quantitatem excreuit, Solaus appelletur, Albertus. Ego pro Solaus lego Salaut uel Salut: ita Sabaudi & uicini Heluetij silurum nominant, quem Mustelis similem esse, sed multò maximum, antea diximus. sed ex Borbocha Salutum nasci neutiquam uerum existimo. Equidem coniecerim pro Borboche, aliud legendũ: fortè Barbote: (sunt quidem omnia in Alberti libris quàm deprauatissima. & paulò ante etiam Boche pro Bothe, qui passeres pisces sunt, legitur.) est enim piscis barbatulus. Husonem quoq; uulgò dictum Danubij piscem ab accolis Tanais Barbotam nominari scribit Bellonius, à barba scilicet. Strinciam tamen, id est mustelam hanc nostram, barbotam dici putat, non quasi barbatam; sed à cœno: quod non placet, quoniam cœnum Galli bourbe nominant, per ou. non per a. ex Albertó quidem Germanos etiã hoc nomine uti apparet, (inferiores tantùm opinor,) qui etsi à Gallis quædam uocabula mutuentur, cœnum tamen & limum similiter ut Gallis nominari ab eis non puto. Rondeletius barbotæ nomine speciem unam solùm indicauit, licet omnium maxilla inferior cirro ueluti arunco barbata sit. ¶ Est & Milker uel Melker, à lacte deriuatum nomen, inferioribus Germanis de hoc pisce uulgare: galaxiam fluuiatilem Græcè dixeris, (nam alius galaxias siue galarias marinus est.) hoc autem nomen eis datum à lacteo iecoris colore puto: quale in magnis lacustribus nostris præcipuè uisitur: quarum cutis etiam si caput uersùs radatur, puncta quædam albissima apparent. Rondeletius iecur albicans Lotæ etiam suæ tribuit, & Barbotæ. Hæc mihi condenti Geldrus quidam narrabat, Milker à Geldris uocari piscem mustelæ nostræ prorsus cognatum, sed breuiorẽ, crassiorem, & nigriorem: & alio nomine Kutt appellari. (uerùm posterius hoc diuersi etiam piscis nomen est.) Iidem Milker uocitant harengum marem priuatim, nõ omnem piscem marem ut nostri.

Anglicè. Illyricè. Angli Powte nominant: & Elepowte: sicut & Germani inferiores Putt & Alputt: quorum nominum rationem explicaui superiùs, aliter & meliùs fortè, quàm ab Anglo quodam nuper accepi: qui Elepowte uocari aiebat, quasi anguillam uentricosam. ¶ Poloni Mientus, Bohemi Mnik.

B Multa quæ ad mustelarum corporis, eiusq; partium descriptionem pertinent, exposita sunt in A. Mustelam Constantiæ tantam aliquando captam esse, ut drachmis duabus cum dimidia uenderetur, admirationi fuit. Prægrandes etiam in Rheno capi aiunt supra Acronium lacum in ualle Rhenana dicta. Ad duas aut tres libras sedecim unciarum aliquando accedunt. Nigriores quidam fieri aiunt circa ripas: in profundo autem, ubi minus alget aqua, magis ruffas. ¶ Carnem habent dulcem: hepar magnum, rotundum, dulcissimum: pellem uiscosam, non crassam, Albertus. ¶ Circa fodinas Mansfeldenses Germaniæ lacus quidam magnus est, & qualia ille uiua animalia aquatilia producit, puta piscium species, ranas, & alia reptilia, tales figuras pingit & effingit natura cupro puro in superficie petrarum mineralium. Ego unum huiusmodi lapidem habeo, in quo deformatus est piscis, quem Germani uocant Olruppam & Treisam, habetq; ingens hepar, Munsterus Cosmographiæ suæ libro 3. ¶ Genera quædam piscium ramos habent exeuntes à suis intestinis, tanquam unum intestinum in multa diuidatur, sicut manus diuiditur in digitos: & hoc uidetur in intestino salmonis, & piscis cuiusdam anguillæ similis, qui apud nos uocatur alcute (fortè alpute,) & quidam uocant eum alrupte, quidam autem simpliciter ruptam uocant, Albertus. Stomachus Quappæ piscis ex quinq; uel sex raninis pedibus constat & compactus est. Hinc Saxones dicunt prouerbio: Es ward ein Quapp no nie so gůt/ Sie heft in sick ein patten fůth. pedem enim uocant ein fůth, ranas uerò patten, quamobrem etiam piscis hic ab eis odio habetur. Vulgò etiam stomachum huius piscis Saxones nominant Quappen fůth/Quappen hendicken, hoc est pedem uel manus piscis Quappæ, Christophorus Encelius in libro de lapidibus & gemmis: ubi figuram quoq; uentriculi huius piscis depictam exhibet, quã ego hic imitari nolui, quòd non uerè nec ad uiuum facta mihi uideatur. è medio enim uentriculo tria quasi brachia articulata extendit: & singulis brachijs manum addit, palmam uidelicet, id est latitudinem quandã: quæ in digitos quinq;, ipsos quoq; articulatos, quales omnino humani sunt, & longitudine impares, finditur. Sed artificium pro natura exhibere, illudere est lectori. Ego in mustela nostra, tum maiori, tum minori, appendices obseruaui, non ab ipso uentriculo enatas, sed inferiùs paulò circa intestinum, neq; brachiatas illas, palmatas & articulatas ut Encelius pingit: nec tantas ut tam longè diduci extendiq; possint, sed multò breuiores: neq; etiã quinas seu quintuplices omnes, sed alias binas, alias ternas esse memini in maiori mustela: in minori non satis memini quotæ fuerint. ¶ Non multifariam in his piscibus conuoluta intestina, sed triplicata tantùm habentur. sunt enim uoraces. ¶ Similitudo cum anguilla quædam est: & quoniam uentre magno & protuberante est, Hollandi uulgò dicunt hanc matrem esse anguillæ. ¶ Rictus oris latus amplusq;, conuicio in hominem quoq; à nostris traducitur: ein Trüschen mul.

E piscibus (inquit Cardanus de rerum uarietate lib. 7. cap. 37.) qui in aquis dulcibus inueniuntur, quidam marinis ualde similes sunt, uelut botta gobioni. ideo non immeritò aliqui fluuiatilem gobionem appellauêre: quem quia à nemine diligenter descriptum uidi, hîc describere placuit. Habet is sub branchiarum fine pinnas duas breues, ut pedes esse uideantur. sub mento in inferiore labio cirrum unicum carnosum. in dorso pinnam paruam primùm: pòst, aliam longam, priori proximam, quæ ad caudam extenditur. caput latum & depressum; dentes in utraque mandibula paruos. oculos quasi in capitis superiore parte, linguam fermè solutam, uentrem tumidum. dorsum & latera flauescunt cum maculis nigricantibus. iecur magnum, molle, suaue. Caro, ut plerunque fit, iecoris naturæ respondens, sed non adeò tamen mollis ac suauis. Bottam uocarunt, quòd utri similis sit. Mediolanenses autem utrem uocant bottã. Grandi est capite, & in eo lapillus quasi dentatus, lunari forma. Paruæ, caput grandius pro corporis ratione habent. ¶ Lacus est uulgò Pisciacus dictus uel Couius (aliâs Conius, inquit Bellonius Singularium Obseruationum libro 1. cap. 53.) qui dimidij diei itinere Siderocapsa, bidui uerò Thessalonica distat. in eo præter alios pisces clariam quendam nominant. (*Ego nõ ipsos indigenas sic nominare puto: sed Bellonium ex Oppiano hoc nomen huic pisci posuisse: apud quem clarias per syncopen pro calarias legitur: qui tamen asellorum generis & marinus piscis est.*) Cuius generis unum cùm publicè protulissem, multi Iudæi hoc pisce uesci soliti accesserunt, squamis eum esse tectum asserentes, ideoque mensis eorum non interdictum. Ego uerò cum nullas in eo squamas animaduerterem, tantam inter ipsos disceptationem excitaui, ut rixa propemodum ad manus ueniret. Qui nuper ex Hispania uenerant, malæ consuetudinis cæteros arguebant. Qui uerò aderant sacerdotes, diligentissimè perscrutantes, cum rudimenta quædam squamarum reperissent, conclusum est tandem inter eos licere his piscibus sine aliqua contradictione uesci. Ego tamen clariam squamis carere deprehendi: & eundem esse piscem qui Lugduni Lotte, Lutetiæ Barbote dicitur, Hæc Bellonius. Rondeletius quidem Lotam paruulis squamis tegi tradit. ego in lacustri maiore tantùm squamas, dum cultro pellem raderem, exiguas inueni. Iecur cum pinguiusculum sit, calore Sôlis aut ignis in oleum soluitur, sicut mustelorum marinorum: & suaue delicatumque est, similiter ut mustelarum marinarum.

An squamosus hic piscis sit.

Piscis hic uoracissimus est: nec ullus puto pro sua magnitudine pisces maiores deuorat. Sepe in paruis etiam pisciculi integri inueniuntur. ¶ Profunda semper petunt: ita ut in lacu circa Constantiam ad trecentos passus sub aqua hamis capiantur, Albertus. Nos in eodem Lacu genus unum in summo natare, & ab eo, **Wellfisch** appellari diximus suprà in A. ¶ Pisces quidam parant sibi cauernas in arena: & quidam in luto, & extra illã non emittunt nisi os, ut puram aquam frigidam attrahant & emittant branchijs: ut piscis apud nos similis anguillę, quem **Quappen** uel **Ascurem** (lego **Alputten**) quidam uocant Germanorum, Albertus. Ranæ per hyemem aliquando reperiuntur circa tepidiores aquarum scaturigines in ipsis lacubus: & aliquando cum mustelis piscibus in profundo agentibus (quas inde **Grundtrüschen** appellant nostri) in lacu nostro extrahuntur, ore eis adhærentes, tanquam exugendi gratia alimẽti. Hinc fortè suspicati sunt aliqui hos pisces cum ranis etiam coire: quod suprà in A. refutauimus. ¶ Parere incipiũt in Acronio lacu mense Decembri, aliâs tardiùs aliâs citiùs in eo mense, pro caloris & frigoris ratione. Apud nos circa finem Ianuarij ferè. ¶ Soli piscium senectute obcæcari creduntur. ¶ Lacustres (præsertim luteolæ minores) minus agiles minusque ualidæ sunt nigris, præsertim fluuiatilibus. C

Piscem dolosum & insidiosum esse aiunt: fortè quoniam plerunque in fundo degit, & ex cauernis uel aliter latens, (faciliùs autem latet qui colore est fusco & concolor uado) ex improuisò magna celeritate in prædam fertur: ut mustelæ etiam terrestres ac feles solent. Quamobrem aliqui furem inter ioculares piscium nomenclaturas cognominant. **Ein Rufolck ist ein dieb.** D

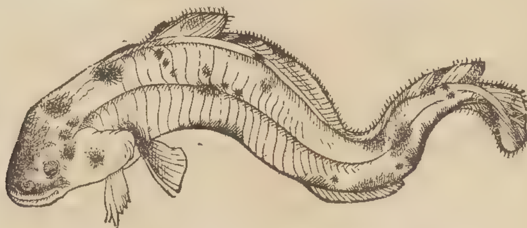
Circa Constantiam in lacu ad trecentos passus sub aqua interdum hamis capitur, Albertus. E In nostro lacu piscatores lineas ad passus (id est orgyias, Albertus fortè passum pro gressu accipit) sexaginta demittunt, hamis numero quinquaginta quinque instructas, ita ut singulæ passus interuallo digerantur, gobijs capitatis aut illis quos fundulos nominant, infixis. hos enim mirè appetunt. Has lineas à pisce denominãt **Trüschenschnür**: quibus per hyemem trutas etiam à rubicundo colore dictas, capiunt. Retibus quoque iisdem (**Rötelegarn** appellant) & trutæ quas dixi, & mustelæ capiuntur. ea ad passus quadraginta demitti solent. Mustelas in fluuio nostro nisi ad certam mensuram adultas capi lex uetat.

Commendantur à nostris hi pisces Septembri mense, alibi uerò Aprili & Maio. Fluuiatiles, præsertim in puris & rapidis fluuijs carne albiore solidioreque lautiores habentur: inferioribus Germanis, quorum minùs puri & tardiores amnes fluunt, in contemptu sunt, tanquam neque salubres, utpote glutinosi, neque sapidi. Oua eorum ualde noxia putant quibusdam in locis, ut circa Neocomensem lacum Sabaudiæ, uel potiùs Heluetiæ. In Verbano & Lario lacubus botetrissiæ insignes habentur, ipsis iecinoribus palato gratissimi, Iouius. Laudantur apud nos iecinora earum præcipuè ante Natalem Dominicum: circa partum improbantur: quo tempore etiã nonnullis in aquis grandinosa fiunt, ut in A. diximus. Apud Turingos aiunt olim comitis cuiusdam Bichlingorum matronam, omnes principatus sui redditus in iecinorum istorum delicias insumpsisse. Multi quidem huius generis pisces capiuntur in amne Vnstruto, qui post Salã apud F

Turingos præcipuus est. Caupones aliqui excisis iecinoribus pisces uiuos aquæ reddunt, ut in A. retuli. ¶ Coqui peritiores elixandam mustelam in uino frigido igni imponunt. Stendelius qui de arte coquinaria Germanicè scripsit: Mustelæ (inquit) in sartagine, aquæ frigidæ immissæ, nec multùm salsæ, optimè elixentur: & tandem modico aceto, aut potiùs uino affuso, parum adhuc ebulliant. Licebit autem uel feruidas apponere, uel in iure croceo (*frigidas.*)

Ventriculus Quappæ piscis cum suis appendicibus miras habet uires. Inueteratus enim, ut fit in Saxonia à matronis, trahit mirificè secundas hærentes aut relictas in partu, in potu datus: & magni momenti est ad omnia uitia matricis, Encelius. In Sueuia passim in cauponis & diuersorijs parietibus hærentes hi uentriculi circa zetarum fornaces uisuntur, ab edentibus illuc reiecti, ut exiccati seruentur, & cum potione aliqua hausti à colicis cruciatibus liberent. ¶ Colligitur in & oleum ex hepate ad solem uel ad fornacis calorem suspenso intra uas uitreum; clarum id oleū & flauum est, aduersus oculorum suffusiones utile, uel (ut alij sentiunt) aduersus nubeculas & maculas quæ ab angulis oculorum nasci incipiunt.

MVSTELAE huius generis pulcherrimis distincti coloribus, flauo, croceo, candido, roseo, atro, oculorū pupilla nigra, parte ambiente cœrulea, ante paucos annos in Bohemia captæ sunt: & Pragæ propter pulchritudinem regi seruatæ uiuæ in uase amplo aqua pleno, non sine limo fundi. Earum unius iconem hîc exhibeo, qualem Io. Thanmyllerus iunior, chirurgus Augustanus, ad me dedit.

Mustela minima. Burgundi & alij minimum etiam pisciculum fluuiatilē, (quem suprà descripsimus inter Gobios, pag. 479. cobitidis barbatulę nomine,) fundulum aliqui uulgò uocitant Germanici nominis imitatione, Mustelam appellant: nec immeritò aliquis Mustelam minimam nominârit. De hac uir quidam literatus Lemanni lacus accola, his uerbis nuper ad me scripsit: Moteila (*sic uulgus profert pro mustela*) dictus pisciculus, magnitudine ferè piscis Chassot (*id est gobij capitati,*) cinerei est coloris, & stellis insignis, in delicijs maximè, & propter caritatem à diuitibus tantùm delicatulis emitur.

Mustela fossilis. MVSTELAE uariæ à quibusdam hodie uocantur, pisces quidam fossiles, de quibus pluribus egimus inter Fossiles suprà, pag. 443. Piscis (ut audio) est oblongus, lineis punicei coloris & multis maculis punctisue distinctus, lacerto ferè similis. Aliqui Meergrundelen appellant, à corporis specie, maculis & barbulis, quibus fundulum nostrum, id est gobium fl. refert. alij Peißger, per onomatopœiam fortè. sonum enim acutum ædit, teste Ge. Agricola. Alij Meerkutt, id est Mustelam marinam, (quanquam & alius quidam piscis Kutt à Germanis dicitur.) Hunc maculis aureis distingui aiunt. sonum ab eo cum tangitur uel premitur ceu felis ædi. In cibum à paucis admittitur. Diu seruatur in uitreo uase, si tertio quoq; die aqua mutetur. Iidem aut ei similes fortè sunt, quos Theophrastus prodidit, circa Babylonis rigua in siccum egressos, (*meliùs fortè, in sicco relictos,*) in arido pasci. capita eorum ranæ marinæ similia esse, reliquas partes gobiorū. Fortè & ijdem Pœciliæ dicti, de quibus plura dicam in P. elemento.

DE MVSTELARVM MARINARVM GEneribus diuersis.

MVSTELAS marinas diuersas dedimus ac descripsimus suprà, inter Asellos, pag. 103. & pagina 111. in Corollario de mustelis marinis uel asellis mustelinis, ubi ab initio statim Aeliani de Mustela marina uerba recitaui. Mustelam aliam ab ea esse quam Perottus, primus Lampetrā existimauit, ex Aeliani descriptione colligimus, Gillius. sed Aelianus mustelam mar. descripsit: Perottus uerò lampetram sentit esse mustelā Ausonij, (& Plinij in Brigantino lacu,) quæ in dulcibus aquis degit, quamuis è mari semper fluuios subeat. ¶ Massilienses & Ligures (inquit Gillius) Mustellam appellant piscem marinum non è genere longorum: qui sanè pinnam in dorso ex pelle molli habet, ad caudam pertinentem: atq; alteram in ima corporis parte similiter cuticula perpetua ad caudam usq; constantem. Vidi fluuiatilem piscem, huic omnino similem, quem Lugdunenses uulgò uocant Lotam, &c. Hæc ille. Rondeletius aliam Mustelam uulgò dictam circa Narbo-

Narbonenſis Galliæ oram exhibet, & aliam Maſsiliæ, ut ſuprà inter Aſellos reperies. Idem Muſtelam illam mar. de qua Gillius loquitur, Muſtelæ genus ſecundum facit. Sed muſtelæ marinæ omnes, ita & inter ſe & triſsiæ noſtræ ſimiles ſunt, ut primo quiſq; intuitu ſtatim omnes unius generis ſpecies eſſe facilè dijudicet. Ex eis genus illud quod ophidion Rondeletius, Grillũ uulgarem Bellonius nuncupat, callarias ne potius uel hepatus Aeliani ſit, conſiderandũ. Γαλέα inter piſces à Tarentino nominatur: ſed uſitatius eſt apud eruditos nomen γαλῆ, per contractionem factum. Epenetus quoq; in libro de piſcibus γαλῶ nominat. Galenus galaxiã è genere γαλεῶν, (id eſt muſtelorum) eſſe tradit: & fortè muſtelos à muſtelarum genere non ſatis diſtinxit. Vide in Corollario primo noſtro de Aſellis, paginæ 107. uerſu 42. ¶ Piſces de quibus diximus omnes communi Germanico nomine uocabimus, Meertrüſchen/Meerputten: Muſtelam dico & Hepatũ Aeliani, & Chremetem & Callariã: quanquam Meerputten (ut dixi) aliqui appellant etiam foſſiles quoſdam mediterraneos piſces, ipſos quoq; (ut conijcio) muſtelis cognatos. ¶ Omnibus ut clypea prę́ſtat muſtela marina, Ennius in Phagiticis ut citat Apuleius Apologia 1. quærendũ an Clypea hîc ciuitatis nomen ſit, & fortè legendũ, Omnibus è Clypea præſtat m. m. nam & ſequentibus piſcibus locorũ, in quibus præſtant, nomina addit. ¶ Muſtelæ marinæ iecur datur ad comitiales, Plin. Muſtelas inter Alpes lacus quoq; Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis generat, Idem. ſed eruditi quidã pro marinis, murænis potiùs legunt. Columella maritimis piſcium uiuarijs, turdos etiã, & merulas, & auidas muſtelas includi iubet. Peſce galea uel galia Venetijs uocatur, muſtela marina illa, quã Rondeletius genus ſecundũ facit: item grillus marinus hodie dictus, quem Rondeletius ueterũ Ophidion interpretaſ, peſce galia à nõnullis uocatur. *Galea.* Mihi piſces cognati uidentur, Rondeletij ſcorpioides, & blennus Bellonij: galerita utraq; Rondeletij, pholis eiuſdẽ: item galetta Venetijs dicta, & gutturoſula: cognati inquã, tum inter ſe, tum gobijs, uel potiùs muſtelarum generi: unde & galetta fortè ὑποκοριστικῶς dicta. *Galetta.* ea tum corporis ſpecie, tum pinnis, & læuitate cutis, & molli mucoſaq; carne, ad piſces prædictos accedit. Gillio cum oſtendiſſem Venetijs, gobij genus peſsimũ eſſe aiebat. Oculorum iridem una parte rubentem habet. Pinna ei una per totum dorſum continua. duæ ad branchias, quæ maculis rubris diſtinguuntur. duæ anguſtæ bifidæ in acutũ exeunt in mento. eſt & una continua ab excrementi principio ad caudã uſq;. cauda continua, non biſulca, ſubflauis maculis diſtinguitur. Branchiæ ſex aut ſeptem. Denticuli in extremis labris ſubflaui. In extrema mandibula inferiori utrinq; ſinguli ſunt dentes reliquis maiores. Cutis ſub mento laxa ceu præputium à reliquo corpore ſolui poteſt. Maculæ corpus pingunt, partim nigræ, partim albæ maiuſculæ.

DE MVSTELIS SEV GALEIS DEINCEPS AGETVR HOC ORDINE.

Primùm ex Rondeletio.

1. *De Galeis in genere.*
2. *De Galeo acanthia.*
3. *De Læui.*
4. *De Aſteria, id eſt ſtellato uel uario.*
5. *De Glauco.*
6. *De Centrine.*
7. *De Rhodio.*
8. *De Maltha, ſuper qua Corollarium reperies ſuprà pag. 618.*

De Cane & Caniculis dictum eſt ſuprà, Elemento C.

Deinde ex Bellonio.

1. *De Galeorum ſpeciebus in genere.*
2. *De Spinace, id eſt, Acanthia.*
3. *De Læui.*
4. *De Stellato. Facit autem Stellatum, non quem Rondeletius: ſed alium, quem ille Ariſtotelis Caniculam uocat, &c.*
5. *De Vulpecula. ſic uocat Rondeletij Centrinen.*

Tertiò Corollaria accedunt.

1. *De Muſtelo in genere.*
2. *De ſingulis, acanthia, læui, ſtellari, centrine, alijs diuerſis.*

DE GALEORVM NOMINE, &c. IN GENERE, Rondeletius.

SVMVS nunc de longis cartilagineis dicturi, in quibus ſunt γαλεοὶ, quos muſtellos uertit Gaza. Nomen à corporis habitu muſtellis terrenis ſimili datum eſt. A Γαλεὸς uerò ſiue γαλεώδης generis nomen eſt apud Ariſtotelem: cui epitheta, ut formas quæ generi ſubſunt, diſtinguat, adijcit: dicitur enim galeus acanthias, galeus aſterias, galeus læuis. Galeos Plinius lib. 9. cap. 24. ſqualos appellaſſe uidetur. *Squali.* Planorum (inquit) piſcium alterum eſt genus, quod pro ſpina cartilaginem habet: raiæ, paſtinacæ, ſquatinæ, torpedo: & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Grecia appellat. quo nomine ſunt ſquali quoq;, quanuis non plani. Quo loco nõ ſquali ſed galei legendum cenſet Maſſarius, quia galeos uocauit Ariſtoteles, ex quo hæc mutuatus eſt Plinius. At non ſemper Græcis uocibus uſus eſt Plinius: nec huius loci lectionem mutandam eſſe arbitror, præſertim cùm alio etiam loco ſqualos nominauerit. *Lib. 9. cap. 5.* Plurimi piſcium, inquit, pariunt tribus menſibus, Aprili, Maio, Iunio: Salpæ, autumno, ſpari, torpedo,

ſquali circa æquinoctium: molles, uere. Et Columella piſcibus, qui in piſcinis aluntur, eſcam præberi iubet tabentes haleculas, & ſalibus exeſam chalcidem, putremq́; ſardinam, nec minùs ſqualorum branchias: uel quicquid inteſtini pelamys, aut lacertus gerit. Quanquam eo loco pro ſqualorum, ſcaurorum uel ſcarorum legitur in uulgaribus exemplaribus, ſed mendoſe. Nam cùm, ut ipſe Columella ſuperiore capite ſcribit, ſcarus totius Aſiæ Græciæq́; litoribus Sicilia tenus frequens eſſet, uerùm Romæ rarus: qui fieri poterat, ut ſcarorum branchias pro eſca in piſcinas conijcerent: uel ipſorum inteſtina, quæ præterquàm quòd rarus erat piſcis, à gulæ proceribus auidè expeterentur, ſummiſq́; in delicijs haberentur? Rectè uerò galei ſquali uocantur, quaſi ſqualidi, id eſt, horridi aſperiq́;: ſunt enim omnes aſpera cute. Nam ſqualidum dicitur quicquid ita obſitū incultumq́; eſt, ut horridum aſperumq́; uideatur & ſentiatur, & ſqualam rem pro ſordida dixerūt antiqui, ut Ennius citante Nonio Marcello: Elauere lachrymas, ueſtem ſqualam & ſordidam.

B Galeis cartilagineiſq́; piſcibus proprium eſt, branchias habere detectas, id eſt, ſine oſſeo operculo, ſed huius uice foramina quinq́; habent: prope branchias pinnas duas, à podice alias duas, præter quas maribus quibuſdam, ut in rana piſcatrice uidere eſt, duæ ſunt apophyſes ſiue appendices. Galei nulli ſquamis, ſed cute aſpera integuntur. Iecur eſt illis geminum, quod in oleū abit. Carent pinguedine galei omnes.

A Eorum differentiæ conſtitui poſſunt, ut alij galei ſimpliciter, alij galei cetacei ſint, cui generi Galenus lib. 3. de fac. aliment. canes & libellas ſubijcit. His uulpes, malthas, aliosq́;, qui in magnā molem accreſcunt adiungere poſſumus.

Galeorum differentia.

DE GALEO ACANTHIA, RONDELETIVS.

Alius eſt galeus centrines infrà.

A A GALEO qui ἀκανθίας cognominatur, incipiemus, quòd is facilè agnoſci, & à reliquis ſecerni poſsit. Ἀκανθίας dicitur ab aculeis, quos in tergore gerit; ſpinacem conuertit Gaza. A noſtris & Maſsilienſibus Aguillat, ab aculeis nominatur: acus enim à Gallis Eguille dicitur. Eâdem de cauſa à Venetis Azio, quaſi aculeatus: ea enim uox illis ſtimulum ſignificat, quo punguntur boues. Item à Liguribus Aguſeo. A Gallis Chien de mer.

B Galeus (hic) corpore eſt longo, coloris cinerei, duos aculeos in dorſo habet, quibus pinnæ innituntur, detectos, firmos, acutos, non admodum latos, ueluti in centrina. Roſtro eſt primùm lato, deinde in acutum deſinente. Oculis magnis, poſt quos foramina duo habet. In ſupina parte oris rictum latum, dentibus ad latera ſpectantibus munitum: eâdem in parte ante os foramina duo pro naribus. Branchias detectas in lateribus. Omnium enim cartilagineorum, quæ longo ſunt corpore, branchiæ detectæ ſitæ ſunt in lateribus, teſte etiam Ariſtotele, ut in quouis galeorū genere. Branchias ſequuntur pinnæ duæ ad natandum. In parte ſupina nullæ ſunt; præterquàm ex podicis utraq́; parte, quæ in fœmina minores, in mare maiores ſunt. Præterea mas appendices paruas illic habet, qua nota à fœmina diſtinguitur. Corpus ſenſim graciliſcens in caudam deſinit geminam: cuius ſuperior pars longior eſt, inferior breuior. Colore, dum uiuit in mari, ferè eſt argenteo: quum expirauit, ex cinereo rubeſcit. Ventriculum habet magnum & latum, inteſtina lata: hepar geminum, ut galei omnes, flaueſcens, in quo fellis ueſica latet. Splenem in duos lobos diuiſum, rubeſcentem. Cor angulatū. Vuluam iuxta diaphragma ſitam: in qua oua alia iam conformata, âlia quæ adhuc conformantur, reperias; uitellis ouorum gallinæ maximè ſimilia, ſed maiora.

Lib. 2. de hiſt. anim. cap. 13.

C Galeus hic uentre fœtus excludit per uenam, quam Anatomici umbilicalem uocant, ouis adhærentes. Oua uerò nullo uinculo utero alligata ſunt. Itaq́; ex ouis alimentum trahunt fœtus, donec perfecti foras emittantur. Fœtus editos rurſus intro non recipit, neque enim poteſt, ob dorſi (*catulorum*) aculeos, qui antequam in lucem edantur, molles ſunt, poſteà duri, acuti, pungentesq́; fiunt.

A Hunc, quem depinximus, galeum acanthiam eſſe, præter aculeos dorſi, à quibus nomen poſitum, demonſtrat generationis modus, de quo Ariſtoteles: ὁ δὲ ἀκανθίας γαλεὸς ὑπὸ τὸ ὑποζώματι ἴσχει τὰ ᾠὰ ἄνωθεν τῶν μαστῶν, ὅταν δὲ καταβῇ τὸ ᾠόν, ἀπὸ τούτων ἀποτελουμένων γίνεται ὁ νεοττός. Galeus qui acanthias dicitur, ad ſeptum tranſuerſum oua habet, ſupra mammas, in quibus iam abſolutis, cum deſcenderint, fœtus naſcitur. Vidi equidem ſex in uentre perfectos fœtus, ex ouis, per uenam quam diximus, pendentes, multis alijs ouis nondum excluſis.

Galeū acanthiam uerum ſe exhibere.
Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 10.

B Acanthiæ peculiariter cor pentagonū attribuit Athenæus libro 7, ſed id huic cum alijs omnibus

Cor galeorum.

bus galeis commune est.

Carne dura est, ferinum olente, nec apud nos nisi in summa piscium inopia à pauperibus emitur. Elixos ex butyro Galli edunt. F

Fel ad oculorum suffusiones ualere expertus sum. Ex hepate oleum fit, quo ad lucernas uti possumus, & ad induratum hepar emolliendum, dolorémque sedandum. G

DE GALEO LAEVI, RONDELETIVS.

De fœtus huius pictura leges infra circa finem huius capitis ad *

Γαλεὸς λεῖος cùm nullum aliud Latinum nomen habeat, galeus læuis dicetur. A nostris Emissole uocatur. A Romanis pesce columbo: (*Alibi Orbem piscem Venetis Columbum uocari scribit: Massarius uerò Pastinacam Venetijs sic nominari.*) A

Galeus læuis ab acanthia aculeis dorsi differt: rostróque est breuiore, sed latiore, oris rictu minùs lato: maxillis in angulum obtusum desinentibus, sine dentibus, sed horum loco os asperum dedit natura, ueluti rajis multis. Foramina pro naribus habet. his alia minora sunt post oculos. Branchijs à superiore non differt: neque pinnarum numero aut situ, nisi quòd cauda ex tribus constat pinnis. nam inter superiorem & inferiorem media una interiacet. (*Pictura tamen pinnam in supina parte posteriori tergi pinnæ oppositam ostendit, quæ in acanthia non pingitur.*) Colore est cinereo, partibus internis superiori similis. B

Hunc galeum læuem esse, quanquam tota cutis admodùm læuis non sit, docet ipsa generandi ratio, de qua Aristoteles lib. 6. de hist. anim. cap. 10. Οἱ δὲ καλούμενοι λεῖοι τῶν γαλεῶν, τὰ μὲν ᾠὰ ἴσχουσι μεταξὺ τῶν ὑστερῶν ὁμοίως τοῖς σκυλίοις. περιστάντα δὲ τὰ τοιαῦτα εἰς ἑκατέραν τὴν δικρόαν τῆς ὑστέρας καταβαίνει, καὶ τὰ ζῷα γίνεται, τὸν ὀμφαλὸν ἔχοντα πρὸς τῇ ὑστέρᾳ· ὥστε ἀναλισκομένων τῶν ᾠῶν, ὁμοίως δοκεῖν ἔχειν τὸ ἔμβρυον τοῖς τετράποσι. προσπέφυκε δὲ μακρὸς ὢν ὁ ὀμφαλός, τῆς μὲν ὑστέρας πρὸς τῷ κάτω μορίῳ, ὥσπερ ἐκ κοτυληδόνος ἕκαστος ἠρτημένος· τὸ δὲ ἔμβρυον κατὰ τὸ μέσον οὗ τὸ ἧπαρ. Galei, qui læues uocantur, oua in media uulua gestant, ut caniculæ: quæ posteà in utrunque uteri sinum descendunt. mox animal gignitur, umbilico hærente ad uuluam, ita ut ouo absumpto partus non aliter quàm in quadrupedibus contineri uideatur. Adhæret umbilicus ille prolixus capite altero ad partem uuluæ inferiorem, uelut ex acetabulo quisque annexus; altero ad medium fœtum, qua in parte iecur est. Nos fœtum cum umbilico matri adhærente pingendum curauimus, ut à caniculis, uulpibus, alijsque galeis discerneretur, cùm nullus ex galeis alius sit, cuius fœtus secundis, membranísque inuoluatur, uteróque matris per umbilicum alligetur. Neque me latet alium esse galeum in quo cutis quàm in hoc sit læuior: sed cùm eo quem iam diximus, generationis modo non procreetur, galeum læuem ueterum esse negamus, uerùm Aeliani glaucum esse asserimus, de quo paulò pòst dicemus. A *Verum hunc galeum læuem esse.* *De pictura.* * *Glaucus Aeliani.*

DE GALEO ASTERIA, ID EST STELLAto uel uario, Rondeletius.

A GAZA galeus stellatus dicitur, qui à Græcis γαλεὸς ἀστερίας: à nostris lentillat à maculis albis, lentis magnitudine quibus depictus est: unde à quibusdam ποικίλος, id est, uarius cognominatus est. A

Cute læuiore est quàm galeus læuis; alioqui ore, branchijs, pinnis, caudâ ei omnino similis. B

Maculæ dorsi aliæ stellarum speciem referunt, unde illi nomen: aliæ rotundæ sunt. Partibus etiam internis à superioribus non differt.

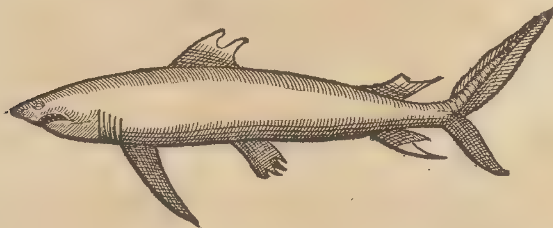
C Aristoteles (lib. 6. de hist. cap. 11.) scribit ex cartilagineis sæpissime superfœtare galeos stellatos, quippe qui mense bis pariant. (initium autem coitus mense Septembri.) Alio uerò loco, (lib. 5. cap. 10.) uideri galeos stellatos bis mense parere: sed hoc accidere, quia omnia eorum oua simul non perficiantur.

Libro 7. F Hicesius apud Athenæum author est galeorum optimos esse stellatos & tenerrimos.

A Sunt qui galeum stellatũ esse credunt eum, qui à nostris catto rochiero, à Massiliensibus catto algario uocatur, (*Gillium & Bellonium notat:*) sed non rectè, cùm is oua testaceis quibusdam, ut ita dicam, membranis inclusa gerat, id quod caniculis, raijsq; tribuit Aristoteles lib. 6. de hist. animal. cap. 10. minimè uerò galeis stellatis. Quare galeus stellatus is non erit, etiam si maculas nigras aspersas habeat, quarum nonnullæ speciem aliquam stellarum referant, ut in hoc nostro, quem pro stellato exhibemus.

Verũ hunc galeũ asteriã esse.

DE GALEO GLAVCO, RONDELETIVS.

B (A) GALEVS Glaucus ex cartilagineorum genere est: quatuor aut quinq; cubitorum magnitudinem attingit. Dorsum cærulei est coloris exaturati, unde illi cognomen, uenter candidi. Rostro est acuto, oculis satis magnis, ex quorum inferiore parte enascitur membrana candida, quæ ad oculos sursum attollitur, eisq; ueluti nubes caliginem offundit. Os habet in supina parte. Dentium acutorum, latorum, quodammodo serratorum, ad latera spectantium ordines duos. In palato substantiam quandam fungosam & mollem, digitisq; cedentem, quæ supernam internamq; oris partem replet. Linguam crassam, latam, asperamq;. Ventriculum amplissimum ac longissimum. Huic splen annectitur longus, ex multis particulis carnosis rotundisq; instar racemi compactus, renum delphini modo. Intestina primùm gracilia sunt, deinde lata, sine ullis spiris. Ex uenis mesaraicis rami duo oriuntur: quorum alter ad hepar, alter ad uentriculum perducitur, in eo, in alios multos ramulos diuisus. hepar adiposum in lobos duos dissectum, quorum alteri uesica fellis hæret, fel uiride est, cor angulatum. Ventris parte infima in maribus seminis uasa in partes duas diuisa conspicias, in fœminis uuluam. Prætereà in maribus substantiam quandam carnosam, digitali magnitudine, penis specie. Branchiæ detectæ sunt, prope has pinnæ duæ magnæ, ad podicem aliæ duæ minores. Aliæ duæ sunt in tergore, prior in medio ferè maior: posterior prope caudam minor. Cauda ex duabus constat, superior multò longior est, quàm inferior, sursumque spectat. Cute læui tegitur.

A Hunc galeum, Aeliani glaucum esse multis rationibus adducti arbitramur, non eum glaucũ quem iam ante descripsimus qui derbio uocatur. Cùm enim aculeos multos, præacutos ualidósque quamuis breues in dorso gerat, non potest à parente intro (*ore, quod Io. Tzetzes etiam de glauco retit*) recipi, quod de glauco suo scripsit Aelianus. At hic ore est uentriculoq; amplissimo, nec procul ab ore disito: quam ob causam facilè quicquid in uentriculo continet, euomit, si cauda suspendatur, ita ut uentriculus in os decidat. Aeliani uerba, cum de glauco tractaremus, protulimus. Itẽ Aristotelis, qui galeis hoc tribuit, ut fœtus suos intra se recipiant, & foras emittant, demptis aliquot. His accedit color glaucus, id est, cæruleus, qui in nullo alio galeo spectatur: unde etiam nostri cagnot blau, id est, canem glaucum siue cæruleum uocant, à cane galeo, de quo proximo capite egimus distinguentes.

Galeũ hunc Aeliani Glaucum esse.

Porrò glaucum istum ex canicularum esse genere confirmo ex Plinio, qui caniculis nubeculam quandam attribuit, qualis est in planis piscibus: quæ ex omnibus galeis in hoc solo, & in cane galeo superiore comperitur, cui cane galeo, glaucus sæuitia audaciaq; non cedit: humanas enim carnes eodem modo appetit, cuius rei ipse oculatissimus sum testis. Cùm enim æstate puer, qui militi cuidam erat à pedibus, in litore ambularet, eum diu secutus glaucus, calces tibiasq; quin arriperet, parum abfuit, & à puero gladio confossus in litus eiectus est. Plinij locum, quo de nubecularum, & earum cum hominibus dimicatione tradit, in Galeo cane (*Vide suprà pag. 197. Elemento C.*) explicauimus.

Idem Plinij authoritate confirmat.

Carnes humanas eum appetere.

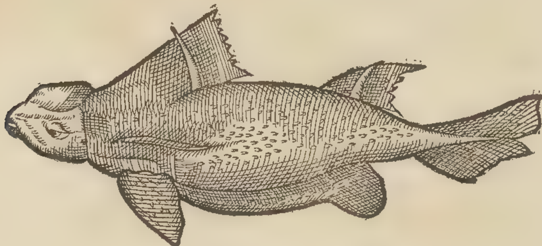
Carne

C Carne uescitur hic galeus, estque uoracissimus.

F Carne est dura, ferinum olente, concoctu difficili, sed concocta plurimum nutrit. Hepar quibusdam est in delicijs, sale conditum asseruatur, editur in uino coctum uel assum; sed elixum cum origano, hyssopo, lauri folijs, additis cinnamomo, nuce moschata, caryophyllis, ut ferinus odor euanescat, optimum redditur.

G Ex eodem (iecore) oleum conficitur ad hepatis duritiem emolliendam, & ad doloris articulorum alleuamentum. Infantium gingiuis, dentitionibusque multum confert, dentium caniculæ utriusque modo descriptæ cinis. Huius etiam dente gingiuas tangi prodest, quam uim etiam lamiæ dentibus inesse ferunt, adeò ut è collo suspensos lamiæ dentes prodesse uulgus existimet.

DE CENTRINA, RONDELETIVS.

A QVAE Κεντρίνη à Græcis dicitur, Latino nomine caret: quamobrẽ Græco usi sunt Latini interpretes. Plinius nusquam huius meminit, neque ipse Aristoteles, in libris qui nunc extant. Quanquam Athenæus Aristotelem citet, centrinam in galeis numerantem. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐν πέμπτῳ ζώων καὶ κεντρίνην φησί τινα γαλεὸν εἶν καὶ νωτιδανόν. ἐπαινεῖται δὲ ἐν ὀψαρτυτικῷ ὑπὸ νωτιδίας καλεῖ. χείρονα δὲ εἶν τὴν (τὸν, in nostro codice, & melius) κεντρίνην, καὶ δυσώδη. *Libro 7.* Centrinam alij Bernadet, alij renard, alij humanthin uocant. Nostri & Massilienses porc, nec id ineptè, uel quia speciem porci referat, uel quia porci more in cœno se uolutet.

B Centrina igitur ex galeorum est genere, teste Athenæo ex Aristotele, si reliquos galeos spectes, breuis, crassaque & spissa. A capite ad podicem trianguli est figurâ; uentre nimirum plano latoque, unum trianguli latus; partibus quæ utrinque dorso adiacent, reliqua duo latera constituentibus; itaque in supremo dorso unus est angulus, reliqui duo in uentris dextro sinistróque latere. In dorso pinnæ duæ cum singulis aculeis eriguntur. Prior pinna statim à capite incipit, multùm surrecta cristæ instar. eius aculeus longus est, magis ad caput inclinatus; eadem cum aculeo, posteriore maior est. Posterior rectior est. Vtrique in radice lati, membrana ferè ad extremum usque circuntecti, albi, etsi Oppianus nigros appellauerit: Τὸ μὲν κέντροισι κελαινοῖς Κεντρίναι αὐδώωνται ἐπώνυμοι. *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.* Quod ob integumentum dictum fuisse intelligendum est; intus enim candidi sunt, foris membrana nigra obtecti. (*Nigrum poëtæ aliquando pro pernicioso dicunt.*) Pinnæ aliæ duæ ad branchias; totidem ad podicem, inter quas & caudam nulla pinnula est, multorum galeorum modo, qui eo in spatio supinæ partis pinnulam habent. Cauda in breuem pinnam desinit. Cute asperrima integitur, nimirum aculeis breuibus frequentibusque conspersa, robustioribus in capite & dorso. Capite est satis paruo & depresso, maximè inferiore parte suis caput referente. Oculis magnis, pupilla uirescente, uitrique modo pellucida. Post oculos foramina duo triquetra habet, alia duo ante oculos supina rostri parte pro naribus. Branchias in lateribus galeorum modo. Os magnum; in cuius maxilla superiore tres dentiũ ordines spectantur, in inferiore unicus tantum. dentes lati sunt acutique. Quod ad interiora attinet, uentriculus oblongus est; intestina lata, non multùm conuoluta. hepar *Interiora.* album, pingue, in duos lobos inæquales diuisum; in eo fel est album, aquosum. Splen etiam in duos lobos diuisus colore carnis est. Cor compressum ex rubro albescens.

C Centrina oua uiginti parit ouis acanthiæ similia, ouorũ gallinæ uitellos magnitudine æquantia. Sulcando natat, in cœno habitat.

F Carne est usque adeò dura, fibrisque duris adeò intertexta ut uix cultri aciem admittat, neque à cute diuelli possit. Rarò capitur hic piscis; captusque negligitur etiam à rusticis nostris, in piscium penuria. durissimus enim est, ut diximus, & uirus resipit.

A Hunc, quem depinximus, centrinam ueram esse, primùm ratio nominis ostendit: à centris enim, id est aculeis & stimulis nuncupata est, autore Oppiano loco antè citato. deinde quæ ex Aristotele *Quòd ueram centrinã pinxerit.* profert Athenæus, qui cùm centrinam ex galeis pessimum succum gignere, maleque olere dixisset, subiunxit: Γνωρίζεσθαι δ᾽ ἐκ τοῦ πρὸς τῇ πρώτῃ λοφιᾷ ἔχειν κέντρον, τῶν ὁμοειδῶν οὐκ ἐχόντων. id est, Cognosci autem centrinam ex eo quod in ceruicis pinna aculeum habeat, quo quę eiusdem sunt speciei carent. λοφιὰ uerò (ut interim interpretationis nostræ rationem reddamus) de sue propriè di *Λοφιά.*

citur, (ut χαίτη, id est, iuba de equo & leone) estq́ in suis ceruicibus surrecta seta: λόφος uerò apex, siue id quod in auium quarundam capite eminet. μεταφορικῶς igitur τὴν πρώτην λοφιὰν Centrinę appellat pinnam illam quæ ceruicis loco est erecta. Sic λόφος ceruicem aliquando, & galeorum cristam, & quicquid aliud eminet significat. Sed ad centrinam redeamus, quam ex certissima nota ab Aristotele tradita cognitã proponimus. At galeus acãthias in dorso aculeos habet. Cur igitur hic potiùs quàm ille centrina dicetur? aut quo acanthias à centrina secernetur? Procreationis ratione permultùm differunt. Acanthias enim ex ouo uiuum fœtum parit, ut fusiùs ex Aristotele antè docuimus, centrina uerò oua duntaxat. Quare cum ex galeis duo sint tantùm qui aculeos in tergo gerãt, nempe acanthias & centrina, qui procreandi ratione manifestissimè distinguantur, efficitur tum Acanthiam tum Centrinam Aristotelis rectè nos distinxisse. His suffragatur Aelianus (lib. 1. cap. 55. de animalib.) de galeis scribens. Reliquum genus qui centrinas appellârit, non errabit. ij parui & pelle dura sunt, & capite acutiore, & coloris albedine à galeis (priuatim dictis) differunt. eisdem innati sunt aculei duri, & aduersus omnia resistentes: quorum alter capitis summo uertice, alter in cauda: atq́ uenenatum quiddam habent. quæ in galeum acanthiam non competunt, utpote qui in dorso potiùs quàm in ceruice aculeum gestet.

Ab acanthia eius distinctio.

Aelianus.

Ex his perspicuum est errasse eum qui in libello de Aquatilibus nuper edito, quam nos centrinam esse comprobauimus, uulpeculam nuncupauit, uulgi appellatione deceptus: sunt enim qui centrinam renard appellent. Quam opinionem conuellere utile fuerit. Vtar autem Athenæi authoritate, à qua nullus sanæ mentis dissentiet. Parit galeus plurimùm ternos, & fœtus in os recipit, rursusq́ emittit, maximè uerò galeus uarius, & uulpes, (ὁ ποικίλος, καὶ ὁ ἀλωπεκίας,) reliqui non item propter asperitatem. Cùm uulpecula maximè fœtus intra se recipiat & emittat, qui potest id efficere ea quam describit sciolus ille, cuius dorsum acutissimis aculeis armatum est: cuius cutis tanta est asperitate, ut non possit non introitu exituq́ partes internas parentis uulnerare, & dilaniare? His adde eam non magis odorem uulpinum referre, quàm reliquos galeos. Ex quibus sole clarius fit, non sine magno errore pro centrina uulpeculam ab eo propositam fuisse.

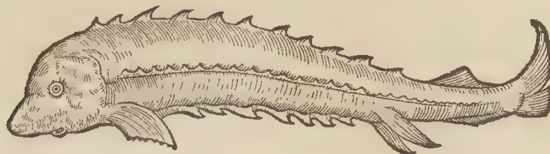
Contra Bellonium qui Centrinam pro Vulpecula pinxerit.

Sed & cùm uulpeculas duas proposuerit, in utraq; exprimenda plurimùm hallucinatus est. nam priorem dorsi pinnam minorem, posteriorem maiorem contra naturalem piscis figuram effinxit. In secunda, pinnarum uice quæ ad branchias & ad podicem esse debent, nescio quid informe, & pinnis nullo modo simile appinxit. Prætereà in eadem dentes lati sunt tantùm, cùm lati simul & acuti esse debeant. Plura prætermitto, quæ diligens lector animaduertere poterit, si has picturas cum nostra, & utrasq́ cum ipso pisce contulerit.

Contra uulpeculæ picturas duas Bellonij.

C Sed ad ea quæ de centrina supersunt referatur oratio. Hepar eius, ut reliquorum galeorum, in oleum abit: quod ad hepatis humani duritiem emolliendam confert, idemq́ similitudine substantiæ corroborat, maximè si adstringentia quædam admisceantur, ut cyperus, spica nardi, absinthium, ladanum, styrax, sed tum minùs emolliet. Id etiam dolores articulorum leuat, quæ quidem magno cum successu experti sumus. Eodem oleo ad lucernas uti possumus. Fel suffusiones delet, melli permistum & palpebris illitum. Cute artificum opera poliri possunt. (E) Cinis ad psoras & capitis ulcera manantia detergenda, exiccanda, miraq́ celeritate percuranda ualet cum cedria admotus. Vrinas non minùs mouet quàm cancrorum uel erinaceorum cinis.

DE GALEO RHODIO, RONDELETIVS.

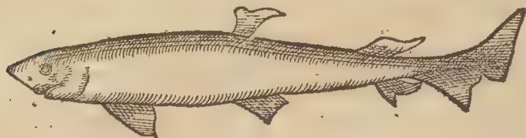

A HIC piscis quem hîc repræsentamus à nonnullis Cops uocatur, & eo nomine designatum, atq́ optimè figura expressum misit ad me doctissimus Medicus & uir humanissimus Antonius Musa Brasauolus. Alij nominis affinitate decepti Copso appellant, est enim id nomen alterius piscis, (*illius quem nostri Husonem, Bononienses Copso uocitant, alij Itali Colpesce.*) Ego uerò hunc Galeum Rhodiensem esse, siue uulpem Rhodiensem existimo, cuius obiter meminimus alibi, quum de Acipensere siue Sturione loqueremur, quem Archestratus eundem esse cum Acipensere credebat, non sine ratione in hanc opinionem inductus: est enim piscis iste Acipenseri siue Sturioni persimilis, non solùm corporis specie & partibus, sed etiam gustu ac sapore, dempta unica differentia, quam non nisi ij percipient, qui citra ingurgitationẽ cibum hunc sumpserint, quiq́ exquisito gustatu fuerint. Ad communes igitur & uniuersas notas attenti, & non ad cuiusq́ rei maximè proprias, sine quibus rerum differentiæ penitus cognosci non possunt, facilè Galeum Rhodium

dium cum Sturione confundent, quod Archeſtrato euenit: cuius ſententiam refellit Athenæus, cuius uerba ſubiungam, non ut Acipenſeris ſolùm à Galeo Rhodio diſcrimen cognoſcatur, ſed ut uerum Rhodiorum Galeum ſeu Vulpem à nobis hîc exhiberi comprobem. Archeſtratus (inquit) qui Sardanapali uitam uixit, de Galeo Rhodio ſcribens, eundem eſſe opinatur cum eo qui apud Romanos cum tibijs & coronis in cœnis circunferebatur, coronatis etiam ijs qui geſtarent, uocantq; acipenſerem. At hic quidem acipenſer paruus eſt, & porrectiore roſtro, & figurâ triangulari magis quàm ille. Et paulò pòſt: Archeſtratus de Rhodienſi Galeo loquens, amicis patrio more conſulens, ait: Galeum in Rhodo, quem uulpem uocant, ſi tibi uendere noluerint, uel mortis periculo rape. Nominant illum Syracuſani κύνα πίονα, id eſt canem pinguem. Hæc ille. Quòd ſi Galeum Rhodium cum Sturione ſeu Acipenſere contuleris, nullum planè comperies qui ei ſimilior ſit eo quem proponimus: his exceptis, quòd Sturio longiore eſt roſtro, & corporis figura magis triangulari. nam alioqui Sturionem totius corporis figura, tergi oſsibus acutis & clypeorum modo efformatis, alijs item in lateribus diſpoſitis, pinnis, cauda, ore in ſupina parte ſito, omnino refert. Is, quemadmodum Sturiones, relicto mari amnes ſubit. reperitur enim in Pado, & in Rhodano, & pro Sturione uenditur: nec ab eo diſtinguitur, niſi ab exercitatiſsimis & exquiſiti guſtatus hominibus. Hanc differentiam me docuit Gulielmus Pelicerius Monſpelienſis epiſcopus, uir ſingulari doctrina prædìtus. Tum ex capite craſsiore, & roſtro breuiore obtuſioreq; tum ex guſtu Galeum Rhodium ſiue uulpem deprehendit. Ferinum quid reſipit, quod de Sturione dici non poteſt, carneq; eſt duriore: à quo ſapore Galei & Vulpis nomen habet. Galei enim & Vulpes ex Galeorum genere ferini ſunt ſaporis & ingrati. Ego quoq; non uiſo capite, inter edendum diuerſam piſcis huius naturam à Sturione facilè iudicaui. Si tamen in dulci aqua diu natauerit, in cibis haud aſpernandus eſt. Hucuſq; Rondeletius. σπίων κύων nominatur etiam ab Epicharmo in Nuptijs Hebæ.

DE MALTHA, RONDELETIVS.

De Maltha obſeruationes noſtras, poſuimus ſuprà, hoc ipſo elemento, ubi literarum ordo requirebat, pag. 618. ad quem locum hæc etiam referenda fuerant.

QVAE μάλθη à Græcis dicitur, Latino nomine caret. Græco igitur utentes maltham appellamus. Noſtri ſorrat uocant, Romani lamiolam, à dentium ſimilitudine. dentes enim latos & acutos lamiæ modo habet.

Maltha piſcis eſt cetaceus ex galeorũ genere, roſtro breui. Os habet in ſupina parte, non multùm infra roſtrum: dentium multos ordines. Pinnis, cauda, internis partibus à cane non differt, niſi quòd alba oculorum nebula caret. B

Caro huic eſt laxa mollisq;, non ſenſu modò, ſed & facultate. Aluum enim mollit cietq; ſuccilentore, inde etiam nomen habet. dicitur enim μάλθη quaſi μαλθακή. Oppianus: μάλθη δ', ἡ μαλακοῖσιν ἐπώνυμος ἀδρανίῃσι. F

Malthæ meminit Plinius lib. 36. non pro piſce, ſed pro permiſtione quadam. Maltha (inquit) ex calce fit recenti. gleba uino reſtinguitur: mox tunditur cum adipe ſuillo & ficu, duplici linamento. quæ res eſt omnium tenaciſsima, & duritiam lapidis antecedens. quod malthatur, oleo perfricatur antè. Hæc Rondeletius. qui alibi quoq; Caniculam Plinij à Romanis lamiolam uocari ſcripſit. Nos Canem carchariam ſiue Lamiam ſuprà interpretati ſumus ein Fraßhund: & nũc Maltham ſimiliter Germanis per circunſcriptionem interpretari libet: ein kleiner Fraßhund, id eſt lamia minor: uel ein art des Fraßhunds, id eſt ſpecies Lamiæ. H.a. A

In Comagenes urbe Samoſata ſtagnum eſt, emittens limum (maltham uocant) flagrantem. quum quid attigit ſolidi, adhæret, &c. (Vide ibi plura.) Plinius lib. 2. Noſtri tale glutini genus uocant ein Kütt. ¶ Maltha etiam ueteribus dicebatur mollis, teſte Nonio. Lucilius, Inſanum, quem maltham, & fœminam dici iubet. Sanè malthacia Græcis, mollicies Latinis eſt: & malthacus, mollis, effœminatus. Proinde maltham uocant ceram mollitam, aut quippiam ſimile ad tabularum ferruminationem aptum, ut Promptuarij conſarcinator tradit. H.a.

RVRSVS DE MVSTELIS EX BELLONIO.

DE MVSTELIS SEV GALEORVM SPECIEbus in genere, Bellonius.

A VOS Græci galeos, tam marinos quàm terrestres, Latini autem Mustelos, nostri nullo discrimine Marinos canes appellant. Horum multæ sunt species, multa etiam nomina consequutæ. Quidam enim ab asperitate uel læuitate, spinaces, aculeati aut læues: alij à maculosa cute, (ut) Nebrides, qui & Hinnuli, ac Stellares dicti sunt. Omnes litorales cartilaginei generis, ex ouis quæ intus concipiunt: uiuos deinde fœtus miro naturæ artificio emittentes, qui etsi generis (ut dictum est) sunt eiusdẽ, tamen figura, magnitudine, corporis constitutione, atque internis partibus, præsertim utero, plurimùm inter se differunt. Quamobrem diuersa nomina pro diuersis speciebus sunt adepti.

B *Sexus discrimẽ.* Maribus geminæ uelut apophyses ad excrementi ostium propendent: fœminis folliculus cartilagineus oblongus in uuluæ introitu, quasi testaceus, apparet: in quo albugineus humor concrescit, quem ante conceptum emittunt. *Matricula marina.* Matriculam marinam è re ipsa uulgus uocat. Ea autem tricàs quasdam à quatuor angulis tam multiplicibus nexibus intertextas habet, ut fidium inter se conuolutarum speciem referant. (*Iconem huius matriculæ dedimus suprà cum Canicula Rondeletij pictam.*)

C *Partus.* Proinde, ut Galeorum historiam absoluamus, hoc etiam animaduertẽdum est, fœminas suis maribus maiores esse: easque senos uel octonos, atque interdum plures, omnibus partibus absolutos fœtus, pedali longitudine diuersis temporibus parere. Persæpe autem uiuo emergente fœtu, ouis adhuc crudis & inexclusis scatet uterus, superiorem eius partem, quæ ad septum est, occupantibus: quorum alia dextro matricis cornu, alia sinistro concluduntur. At in catulis hoc præcipua admiratione dignum est uisum, quòd nulla ipsi secundina contegantur, atque ab umbilici uenosa quadam parte nutriantur. Quum enim oua foras non exeant, certisque uinculis matrici obuinciantur, amnio tantùm tunica opus habuisse uidentur: quo iam efformato fœtu, & rimam quandã in sterno inter pinnas, quæ ad branchias sunt, ducente, alimentum à matrice per uinculũ seu umbilicum suscipit, adeò quidem tenuem, ut lyræ fidiculam non exuperet. Id autem alimentum, secundum tenuem ac exilem fidiculam in quandam ueluti perulam fertur, quam uentriculum esse diceres, quo tanquam oui uitello perpetuò repleta esse conspicitur: cuius positio est in uentre medio, duobusque hepatis lobis subijcitur. Ac, quòd ita res habeat, catulum à matris utero exectum, si per uentrem disseces, uerum eius uentriculum perpetuò uacuum ac ieiunum comperies: nihil enim per os assumit aut deuorat. Rectum uerò intestinum recrementis liuidis turgere conspicies, lienemque sub sinistra stomachi parte collocatum, ex iecore autem nihil fellis emergere. Quin etiam uiuum pisciculum à matris utero si quando illæsum exemeris, atque in aquam proieceris, protinus uiuere ac natare cernes: ac nihilominus in uteri profundo oua permulta reperies: *Oua.* quorum sena, interdum octona, crassiora, mollia, lutea, tenuissima membrana contecta ac coaceruata, ad nouos fœtus producendos iam esse destinata conijcies. super quibus infinita alia minora, ac futurorum ouorum rudimenta cernes, quæ nusquam interituræ Galeorum prolis tibi spem aliquam adferre possint, Sed est nunc de singulis Galeorum speciebus dicendum.

DE MVSTELO SPINACE, BELLONIVS.

Omnium Galeorum aut Mustelorum marinorum crassissimus ac lõgissimus est, qui à rigentibus ac spinosis duobus aculeis, quibus in tergoris pinnis maximè horridus apparet: Græcis Acanthus, Latinis Spinax, Venetis Azio: Genuensibus Aguseo, quasi Acænam dicerent, in cuius extremo infixus est aculeus ad pungendos boues: Massiliensibus Egullats dicitur. Lutetiæ et reliquis litoribus Oceani particulare nullum nomen habet, cùm unico, ut dictum est, nomine Canis omnes galeos comprehendant.

B Huius speciei permulti Lutetiam plerunque Autumno adferuntur: nam alijs anni temporibus rarissimos cernas, tunc quidem ulnæ longitudinẽ, crurisque crassitiem adæquantes: quo tempore fœminas fœtas esse, oua super mammis ad præcordia continentes, catulosque pedis longitudinem æquare in utero persæpe conspeximus. Hoc à cæteris discrepat, quòd dentes longos, acutos & prominentes, & caudam Rhinæ quodammodo similem gerat. Colore externo, internisque partibus quantum ab alijs discrepet, ex sequentibus descriptionibus intelliges.

DE GALEO LAEVI, BELLONIVS.

A Læuium & aculeis carentium Galeorum peculiare, ac sibi ueluti præcipuum Aristoteli nomen obtinuit, qui Massiliensium uulgo à cutis colore Palumbus appellatur: hunc enim solũ λεῖον dixit.

B Differt à Spinace, quòd etsi aspera cute conuestiatur, tamen aculeis caret. Ab Hinnulo uerò, quòd cute minimè sit maculosa, dentesque acutos & raros, distentam caudam & admodum latam, ac can-

ac candidum hepar præ se ferat. Cætera, non utero modò, aut masculorum propendentibus apophysibus, sed reliquis etiam partibus cum alijs conuenit.

DE GALEO STELLATO BELLONII; QVEM RONDELEtius Aristotelis Scylion, hoc est Caniculam facit: cuius iconem ac descriptionem in C. elemento præmisimus.

Musteli aliud genus assignarunt Græci, quod Aristoteles ποικίλον, hoc est Catulum (*Varium*) dixit: nonnulli ἀστερίαν, Latini Stellare: Oppianus à cute uersicolori Pardalionem, alij Pantheram, Veneti Guattam: Massilienses, un Gatto: nostri à ruffa & subflaua cute Rossettam nominarunt. A

Viuiparum est piscis genus, cuius dentium morsus non secus est lethalis, ac Draconis aculei punctura. Vnde illud Oppiani, C G

Exitiale facit uulnus Panthera tremendis Dentibus in terra, fluctu magis aspera Ponto.

Huius cutis facilè glubitur, quemadmodum & Caniculæ, qua exiccata, fabri lignarij perpoliendis operibus suis uti solent. E

Tres huius piscis species animaduerti possunt: alius enim est crassus, niger, & recurtus, quē uulgus Massiliensium Guattum auguerum uocat; (*cattum algarium uidetur interpretari Rondeletius, etsi icon ab eo posita, cum illa quam Bellonius dedit, non conuenit:*) cuius figura hæc est. A *Species huius piscis tres.*

Mustelus stellaris alter uulgaris est, & paulò magis candidus, (*quàm Guattus auguerus Massiliæ dictus. Huius etiam iconem addit, similem ferè iconi Caniculæ saxatilis Rondeletij: & similiter, ut ille, Roussettam nominat.*) Tertius Tyrrheno tantùm (quod sciam) litori cognitus, carnis iucunditate ac redolentia cæteros exuperans. Quamobrem Romanum uulgus Guattū muscarolum nominauit. Nunquam is sesquilibram exuperat, stellulisq; ut & toto corpore candidioribus est conspicuus.

DE VVLPECVLA, BELLONIVS. EST AVTEM Galeus centrines Rondeletij.

Ἀλωπέκιον Græci, Latini Vulpeculam dixerunt, cartilagineum piscem mustelini generis sesquicubitalem, atq; interdum longiorem: fulua, asperrima, minimè tamen squamosa cute præditum. quæ perpoliendis artificum operibus apprime idonea esset, nisi difficillimè à copiosa quæ illi subest pinguedine diuelleretur: quamobrem Italorum uulgus piscem hunc Porcum marinum appellauit. A B

Proinde insulsam & cacochymam carnem habet, operariorum ac rusticorum cibo destinatā, ellychnijs ac pellium concinnatoribus utilem: cuius etiam hepar sex interdū olei libras colliquatum effundat. F E

Corporis huius piscis moles est triquetra: capitis superior pars, ad Bufonem uel Aquilam marinam, inferior ad porcum accedit. Branchiarum foramina mustelæ aut catti similia gerit: ac quo loco cæteris animalibus aures uideas, eo in loco natura sub pinnis ad hoc destinatis foramina quędam, quina utrinq; occultauit, excipiendæ atq; emittendæ aquæ accommodata. Cæterùm lucidissimos habet oculos, per medium nigerrimos: os semper apertum, Sturionis modo: cuius maxilla superior pectinatim insertos dentes exerit, quibus accedunt alij paruuli in partes disseminati. Rostrum quoq; ueluti porcinum habet, quatuor foraminibus pertusum, quorum superiores inferioribus minores esse conspicies. Dorsum duabus pinnis communitum, quarum quælibet suo armata est aculeo. Caudam ad imum latiusculam, sursum in angulum abeuntem: nauiculæ temonem esse diceres. B Ac quod ad interiores partes attinet, iecore est supra modum magno, albicante, in duos lobos diuiso, quorum uterq; usq; ad imum uentrem porrigitur. folliculum sub dextro satis latum habet, nigrum, copioso felle turgentem. Lienem præterea rubrum, circinatum, stomacho insidentem, huicq; circa mediam uentris regionem incumbentem: paucas intestinorum spiras, quarum munus utrinq; ad stomachum cuiusdam (*quidam*) ueluti uterculi absoluere uidentur. *Interiora.*

DE MVSTELO COROLLARIVM. Et primùm in genere.

GALEVS Græcum est uocabulum, γαλεός: unde & adiectiuum γαλεώδης deriuatur: uocantur autem γαλεοί uel γαλεώδεις, id est musteli pisces ut Gaza interpretatur, uel musteligenæ, ut idem, (id est, mustelini generis,) omnes oblongi, cartilaginei, minores præsertim: nam maiores & cetacei, Canes caniculæ'ue, aut alijs nominibus suis appellantur. A *Galeui.* Philotimus galeonymos inter pisces duræ carnis, & qui ægrè conficiuntur, succosq; crassos & salsos in corpus distribuunt, recen *Galeōnymi.* (F)

set, apud Galenum de alimentorum facultatibus 3.31. (Sed succos salsos ex his gigni non simpliciter uerum est, ut Galenus mox sequente capite distinctiùs docet.) Latinus interpres pro galeonymis uertit mustelos: nimirum quia Galenus monet, lectionem aliam esse, galei; hoc est in Græcis Philotimi uerbis, aliâs γαλεώνυμοι, aliâs γαλεοὶ legi. Mustelorum (inquit ibidem Galenus τῶν γαλεῶν) non una est species. nam qui piscis apud Romanos in maximo est precio, quem Galaxiam (meliùs fortè galariam) appellant, ex genere est mustelorum: qui ne in Græco quidem mari usquam nasci uidetur: quæ causa est cur & Philotimus ipsum ignorasse uideatur. Et liquet sanè celebrem illum apud Romanos galaxiã, in eorum numero, qui molli carne constant, esse habendũ: reliqui uerò musteli dura magis carne sunt præditi, Hæc Galenus. Callionymum quidem longè alium esse piscem ex historia eius liquet.

Canes. Canum (Κυνῶν) nomen Oppiano Aelianóque communius est quàm galeorum. nam canum alios magnos & pelagios esse dicunt, (ut carchariam;) alios minores quidem, sed piscibus præstantissimis adnumerandos, in cœno profundo degere, omnes specie corporis, moribus, & uictu inuicem similes: uocaríque minores priuatim galeos, præter centrinas, tanquã illi genus proprium constituant: & canes quidem minores sint, galei autem non sint, aut saltem uulgò non ita uocẽtur. Sed ipsa Aeliani Oppianíque uerba recitaui suprà, in Corollario de Canibus, pag. 200. Alibi tamẽ idem Aelianus: Galeus (inquit) pelagius est, & magnitudine præstans, simul & canis (*cetacei nimirum*) speciem similitudinémque gerit. Galeorum species faciunt, σκύμνους, λείους, ἀκανθίας, ἀλωπεκίας, ποικίλους. ¶ Squalus, ut æquidem arbitror, apud Plinium libro 9. capitibus 14. & 51. galeus est. quanquam Massarius in priori capite non squalum, sed galeum legi mauult, Vuottonus. Aelianus γαλῆν, id est mustelam, nullam cum galeo, id est mustelo, communitatem habere ait. Sed fortè si quis diligentiùs perpendat, commune aliquid fuerit, neque temere utrique à mustela quadrupede terrestri factum nomen. nosque communia quædam iam in capite de mustela ostendimus: præter quæ iecur etiam dulce, & adiposum, quodque facilè in oleum resoluatur, utrique esse nunc subit. Vtrique oblongo (& maculoso ferè) corpore sunt. sicut & terrestres quadrupedibus cæteris comparatæ, longiusculæ sunt respectu ad crassitiem habito. Sed ore etiam parere mustelam quadrupedem fabulantur aliqui, & similiter mustelos pisces, ut in Quadrupedum historia pluribus exposui. Aut igitur ab eo quòd uulgò existimentur ore parere, (uide mox in C.) aut quòd catulos suos similiter ore recipiant ac gestent interdum, ut mustelæ terrestres, musteli marini forsitan dicti fuerint: aut quòd parte supina albicent, (siue omnes, ut puto, siue aliqui, ut acanthias, in quo hæc colorum discrimina obseruaui) superiore fusca. ¶ Galata & Celethy pro galeo, corrupta aut barbara nomina sunt. ¶ Germanicè Hundfisch nominatur, id est Canes, omne canum & galeorum genus. Anglicè Dogge fische. Polonicè Morski pies, uel Psia ryba. Licebit autem differentiæ causa cetaceos appellare, Grosse Hundfisch: galeos uerò priuatim dictos, Klеine Hundfisch.

B Galei, id est canes minores non cetacei, ad cubiti magnitudinem excrescunt, Aelianus.

Ex Aristotelis libris de animalibus. Galei in Euripo non gignuntur. Cartilaginei sunt. Mustelino generi piscium branchiæ lateribus adhærent, detectæ, duplices, (nouissima excepta, Vuottonus) & quinæ utraque ex parte. Appendices eis complures supernè circa uentriculum exeunt. Iecoris partes sepositæ sunt, nec eadem certá origine continentur. (Iecur ipsum fissum est: & partes in utroque latere, dextro scilicet & sinistro, ita sepositæ sunt, ut non eadem origine contineri uideantur, sed bina esse iecinora, Vuottonus.) Fel eis in iecore situm est. Mares omnes bina quædam circa excrementi ostium pendentia habent, quibus fœminæ carent. Differunt tum inter se, tum etiam à planis ratione uteri. habet eorum uulua paulò à præcordijs inferiùs, ueluti mammas albidas, quæ non nisi grauidis insunt. (nonnullis medio uuluæ circa spinam oua adhærent, ut caniculis: spinaces uerò galei oua ad præcordia cõtinent super mammas, Vuottonus.) ¶ Aristotéles ait hos pisces nec seuum nec adipem habere, eò quòd cartilaginei sint, Athenæus.

C Canes cetacei, pelagij sunt: minores uerò, id est galei, in cœno profundo degunt, Aelianus: qui tamen alibi mustelum magnitudine præstantem & pelagium esse, & canis similitudinem gerere tradit. ¶ Specie moribus & uictu conueniunt omnes, Idem. ¶ Parit galeus ut plurimùm tres (catulos,) eosque recipit ore, & rursus emittit, (excepto spinace,) imprimis quidem uarius & alopecias, cæteri non item propter asperitatem, Athenæus. Galeus in mari ore parit: & fœtum eodem denuo recipit, redditque eadem uia uiuum & incolumem, Aelianus. Et alibi: Galeum piscem aiunt nunquam deorum (*τοῖν θεοῖν, Cererem & Proserpinam intelligo, quos Athenienses* θεὼς [θεὼ] *uocabant*) sacerdotes edere: non enim, quoniam ore parit, mundum cibum esse. Quidam non ipsum ore parere ferunt, sed insidiarum timore perculsum, ut occultet catulos suos, deuorare: deinde cũ nihil ab insidiarũ comparatione timet, uiuos euomere, (libro 9. cap. 65.) Idem tradit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. & quos hîc Aelianus μύστας τοῖν θεοῖν, ipse τοὺς Ἐλευσῖνι μύστας appellat. Galata (Galeus) præter morem aliorum animalium cum fœtus in utero uiuere senserit, eos extrahit, (emittit.) Et siquidem eos ad uitam maturos inuenerit, foris relinquit. sin minùs, eos in uterũ fouendos resumit, Author de naturis rerum. Plura lege mox in D. Cæteri galei bis anno pariunt; excepta canicula, quæ semel; & qui stellares uocantur, sæpissime. quippe qui bis mense pa

tantur parere: quod ideo uidetur, quia oua eorum non simul perficiuntur, Vuottonus. Aristotele secundo de historia tradente, pariunt oua omnes qui squamma conteguntur, animal omnes qui genere chartilagineo continentur, excepta rana. quod etiam libro sexto meminit: Galei (inquit) id est musteli, genusque omne mustelinum, ut uulpecula, ut canis: & plani, ut torpedo, raia, leuiraia, pastinaca: modo quo dicimus gignunt animal, cum intra se oua pepererint. & quarto de partibus animalium: Chartilaginea & uiperæ animal edunt in lucem, ubi primum intra se oua pepererint. Etenim primum hæc ouum concipiunt, deinde ouo in uentre disrupto animal excludũt, Massarius. Galeus exit è profundo maris, & parit prope terram, idque propter calorem, & ut catulos suos metu liberet, Obscurus tanquam ex Aristotele.

Aegyptij sacerdotes hominem qui sumptos cibos uomitu reddit, & auidè rursum se ingurgitat, significantes, γαλεὸν ὑγρὸν φῦ (id est galeum piscem, non felem aquaticum ut quidam uertit) pingunt. Hic enim ore parit, & natans (denuò) fœtum absorbet, Orus. Galei fœtus suos & emittunt & recipiunt intra seipsos, præterquam spinax, Aristoteles. Vide plura proximè retro in C. Sunt qui hæc etiam tanquam ex Aristotele recitent: Mustelã (Mustelus) sicut delphinus & phoca uiuos fœtus de corpore suo edunt: & cum partus ediderint, si erga suos catulos insidias quenquam moliri præsenserint, ipsos tuentur, ætatis teneræ pauorem affectu materno comprimunt, oraque aperiunt, & innoxio dente partus suos suspendunt. Interno quoque corpore recipere ac genitali aluo feruntur abscondere, donec illos ad securitatem deferant, aut sui corporis obiectu defendant. Galei paterna quadam indulgentia nulli animalium uel suauitatis, uel bonitatis summæ palma cedunt. oua primum, mox animal, non foris, ut cætera, sed in seipsis ædunt, tũ educant gestantque ceu partu secundo quodã. ac ubi iam adoleuère, foris emittunt: ludere & natare circum se docent: mox in se rursum per os recipiunt: inhabitandum, incolendumque corpus prębent: locum, cibum, refugium, tantisper dum ipsis ex sese præsidium certum sit, suppeditantes, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Idem in libro περὶ φιλοστοργίας: Μάλιστα δὲ οἱ γαλεοί, ζωογονοῦσι μὲν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκβάλλειν δὲ παρέχουσιν ἐκτὸς καὶ νέμεσθαι τοῖς σκύμνοις, εἶτα πάλιν ἀναλαμβάνουσι, καὶ περιπτύσσουσι ἐγκοιμώμενοι (fortè ἐγκοιμωμένους) τοῖς σπλάγχνοις. Glaucus, galeus & canis, pisces marini, ingruente periculo prolem suam abscondunt: priores duo, ore: canis uerò in uterum recipit, ac rursus eos parit metu sublato, Tzetzes Variorum 3.126. Abremon piscis corrupto uel barbarico nomine dictus, in tempestatibus sobolem suam uentre admissam tuetur, & postea rursus euomit, ut Iorath author obscurus tradit, de galeo nimirum uel glauco intelligens. D

Escam ad galeos & omnes pisces magnos ex Tarentino descripsi in Glauco E. ¶ Galeos pastinacas persequitur, Plinius. Vide infra mox in H. a. E

Galei dura sunt carne & concoctu difficili, & succos crassos gignunt, excepto galaxia: ut retuli supra in A. ex Galeno. Cæteris suauitate præstat quæ asterias uocatur, teneriorque est & melior, ut Hicesius author est. Canicula galeus (ut Xenocrates tradit) & qui illi sunt similes, sapore uirus referunt, & malum procreant succum. ¶ Hippocrates in libro de affectionibus internis, ei qui laborat tertio genere tabis edere consulit torpedinem, squatinam, raiam, galeum, tanquam cibos scilicet si concoquantur multùm solideque nutrientes. Et rursus: Hepaticus quidam (inquit) morbus est pleuritidi non dissimilis, quod ad dolentes locos, &c. in hoc æger post indicationem morbi ex piscibus uescatur galeo, torpedine, pastinaca, & raijs paruis, omnibus coctis. Itẽ in eodem libro: Ab hepate laborans aqua intercute, &c. post præscriptam decem dierum diętam inter alios cibos utatur galeo & torpedine assatis. F

Philologia mustelæ & galei uocabulorum in Quadrupedibus uiuiparis exposita est: & partim in Stellione, in libro de quadrupedibus ouiparis. Γαλῆ Græcis bissyllabum fœmininũ plerunque in usu est pro mustela terrestri, γαλεὸς trissyllabum masculinum rarissimè. Γαλεοὶ φοινίκιοι βρωθέντες λύουσι τὴν νόσον, Aretæus in curatione comitialis morbi. Galeus, galei, piscis est cartilagineus, quem Theodorus mustellum uertit: alius uerò qui pastinacam persequitur, galeós, (ut rhinoceros,) galeotis, Massarius. Nihil est ueneniatius usquam, quàm in mari pastinaca. hanc tamen persequitur galeos. idem & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipuè, Plinius: quo in loco Massarius galeotem, à recto galeos, xiphiam, id est gladium interpretatur. sed Græcis gladius in recto γαλεώτης, non γάλεως, uocatur. Vide plura supra in Corollario de gladio, pag. 452. H. a.

Hominem uomentem & insatiabilem innuentes, galeum pingebant. Vide suprà in D. ab initio. Icon.

Galeotæ Siciliæ populi aut uates. Lege infrà in Mustelo stellari.

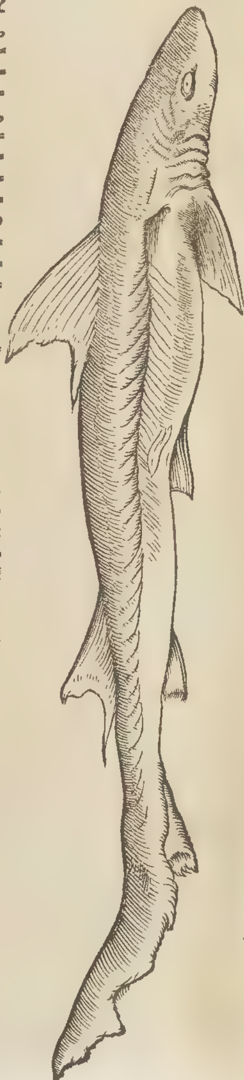
Galeorum prolem catulos appellabimus. ra.. & Aristoteles νεοττοὺς dixit, & Plutarchus σκύμνους. quamuis scymnus alioquin speciem galei adulti significat, nempe σκυλίον, id est caniculam Aristotelis. c.

Θύννου τεμάχη, γαλεοῦ, ῥίνης, Ephippus apud Athenæum. Αἰγύπτιος μιαρώτατος τῶν ἰχθύων κάπηλος Ἑρμαῖος, ὃς βίᾳ δέρων ῥίνας, γαλεοὺς τε πωλεῖ, Καὶ τοὺς λάβρακας ἐντερεύων, Archippus. Ἡ νῆστις ὀπτᾶτ', ἢ γαλεός, ἢ τευθίδιον, Aristophanes in Thesmophoriazusis. Γαλεὸς ἄλλοτ' αἱ μέγας, Ὀπτῆς τὰ μέσα· τὴν δὲ λοιπὴν γρυμέαν Ἕψω, ποιήσας τρίμμα συνάγμενον, Coquus apud Sotadem Comicum. Γρυμέα uocabulum rarum est. apud Pollucem libro 10. cap. 36. γρυμαία scribitur: ἀγγεῖόν τι εἰς ἀπόθεσιν, ὃ ἔνιοι πήραν f.

ϱαν νομίζουσι. γρυμαία, ἡ σκευοθήκη, Varinus. γρυμναία, (uidetur corruptum nomen pro γρυμαία,) ἐσθής: καὶ ἀγγεῖον, σκευοθήκη, ἐν ᾧ ἡ γρύπη, (malim γρύτη.) ἤδη ἢ καὶ τὰ λεπτὰ σκευάρια, ἃ καὶ γρύτην λέγουσιν, Hesychius & Varinus. Ego coquum apud Sotadem ita sentire puto: Partem galei mediã & meliorem, magisq́ carnosam se assauisse: reliquas uerò minutiores eius partes, quas gryméã appellat, (ut solemus minutiora & uiliora uascula, nostri grümpel, & aliam supellectilem uiliorẽ,) elixaturum se, & conditurum moreto. Τὸν γαλεὸν ἐν ἀκτριμματι ζέσθαι, (θέσθαι,) Antiphanes apud Athenæum. Γαλεὺς καὶ βατίδας, ὅσα τε τῶν γρυῶν, ἐν ὀξυλιπαρῷ τρίμματι σκευάζεται, Timocles.

b. Κἂν ὁ γαλεός, καὶ λεόβατος, κἂν ἔγχελυς, Plato Sophistis. ¶ Sacerdotes in Eleusinijs galeo abstinebãt, ut memorauimus in c.

Galei læuis effigiẽ ex Rondeletio legitimã suprà dedim⁹. Quæ uerò hîc posita est icon, non memi i ubi mihi olim expressa, uel eiusdem Galei læuis, uel saltem ei coniungenda uidetur.

DE GALEIS DIVERSIS. Et primum de Galeo Acanthia.

A Acanthiæ musteli, id est spinaces, sic à spinis quæ binæ & albæ eminent dorso, nuncupati sunt, quos Veneti Asilatos, quasi aculeatos uocant nam stimulum quo animalia pungun-tur Veneti, præcipuè Patauini, à similitudine proboscidis asili tergora animalium penetrantis, asilum nominant, Massarius. Galli quidam hunc piscem Aguillade uocãt, alij Ferran, (quòd aculei nimirum ceu ferrei quidam mucrones eminẽant: unde & pastinacã aliqui Ferraza hodie uocitant:) Hispani Musole, ut audio: quod nomen à mustelo corruptum uidetur. Rondeletius tamen non hunc, sed læuem, Emissole uocari ait. Colore est dorsi mustelino, infrà albo. Pinnas in dorso duas habet, & iuxta utranq; aculeum, quo pro dentifricijs utuntur. Sunt & qui careãt illis aculeis, (læues nimirum,) duorum pedum longitudine. ¶ Acanthiam Germanicè nominabimus, ein Thornhund.

B Spinaces Euripus non habet, Aristot.

C Hi soli ex mustelis sobolem emissam recipere, propter aculeorum impedimentum, nequeunt, Idem.

DE GALEO LAEVI.

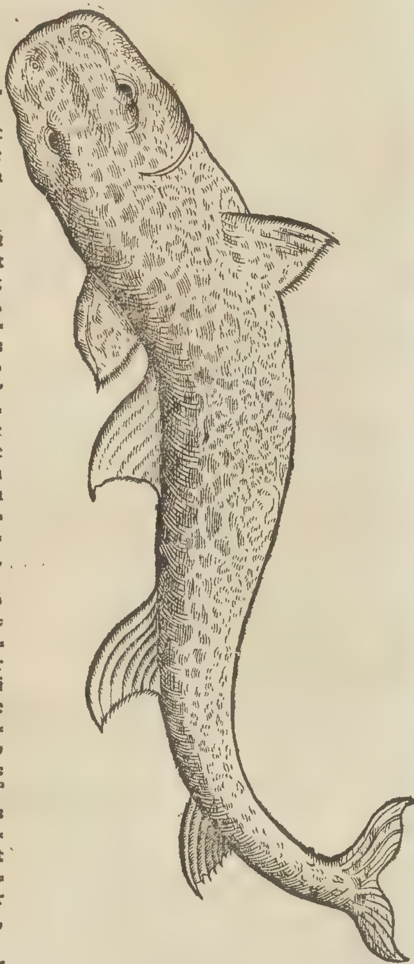
A Læues musteli non à cutis læuitate sic dicuntur (sunt enim musteli omnes aspera cute, alij magis, alij minùs. glaucus quidem Aeliani secundum Rondeletium, læuiorem quàm læuis mustelus cutim habet:) sed quoniam aculeis carent, ut opponantur acanthijs. Germanicè circunloquemur, ein glatte Hundfisch art. ¶ Mustelli læues & stellares idcirco uocantur, quòd tanquam stellis quibusdam, sic maculis uariantur: à Massiliensibus Gatti algarij appellantur, Gillius. sed læues à stellaribus discernendi erant. Rondeletius gattum algarium Massiliæ dictum, nec læuem nec stellarem mustelum, sed caniculam saxatilem nominat, &c. Vide suprà inter Canes elemento c. Ἢ σκάρον, ἢ κῶθον προφίλη, ἢ ἀναιδέα λάίη; Numenius, ἀναιδῆς, id est, impudentis nomine Canem fortè intelligens.

C De Galeis læuibus Aristotelis uerba Historiæ 10.6. Rondeletius recitauit; sed hæc etiam addenda erant. Cibum, si resẽces fœtum, ad oui similitudinem uideris, etiamsi non præterea ouum habeat. (ἡ δὲ τροφὴ ἀνατεμνομένου, [τοῦ ἐμβρύου,] κἂν μὴ ἔχῃ τὸ ᾠόν, ᾠοειδής.) Secundæ, membranæq́ singulæ fœtus singulos modo quadrupedum continent. Caput prolis in utero nouæ adhuc, partem spectat superiorem. auctioris iam & perfectioris inferiorẽ uersus transfert. mares in lęua, fœminæ in dextra ingenerantur: atq; etiam parte eadem una fœminæ, & mares. uiscera etiam fœtus habet, ut iecur: perinde atq; in quadrupede magna, cruentaq; resecto cernuntur.

DE GALEO STELLARI seu Vario.

A Mustelus stellaris, aliâs ποικίλος, Vuottonus. Oppianus & alij ποικίλους, id est uarios, nominant galeos illos, qui aliter asteriæ,

Icō hæc Venetijs effi'cta ad Mustelum stellarem pertinere uidetur. Is piscis colore è subrusso pallet, maculisq́, crebris in dorso nigricātibus, alibi fuscis distinguitur. Pinnæ ei in dorso tres, post brāchias binæ: nec alias pictor ostendit: qui (ut suspicor) neque brāchias, neq; pinnas rectè expreßit. Rostrum etiam latius obtusiusq́, quàm in cæteris galeis apparet: & ad mustelam magis accedit.

asteriæ, id est stellares dicuntur. Sunt etiam asteriæ aues in ardearum, & aquilarū & accipitrum genere, maculis ceu stellis quibusdam uariæ: quibus inter accipitres opponi uidentur λεῖοι ab Aristotele dicti, id est leues: concolores nimirum, nec maculis ueluti exasperata superficie: (galei uerò læues alia ratione dicūtur,) ut pluribus exposui in Auium historia, Capite de accipitrū generibus & differentijs. Quanquam autem ποικίλοι γαλεοὶ species una hîc à nobis nominantur, Aelianus tamen communiùs accepit. canū enim non cetaceorum genera duo facit: unum κατεστιγμένον καὶ ποικίλον, quod priuatim γαλεὸν uocat. alterum paruum, (concolor,) ut in Centrine mox dicam. Sunt & caniculæ maculis uariæ, ideoq; nebriæ, id est hinnulares cognominantur. Porrò pœciliæ, ποικίλαι, sui generis pisces sunt.

Stephanus in Galeotarum mentione dubitare uidetur, Galeotæ Siciliæ populi aut uates, dicti ne sint à Galeota Apollinis filio: an ab astutis animalibus siue galeo terrestri, quem ascalabotem interpretatur: siue galeis, id est mustelis marinis. Adfert autem hos uersus. φύλλιος Αἰγεῦ, ὁ πάππος ἦν μοι γαλεὸς ἀσκελής. ἴσως διαπεποίκιλται πάζων. καὶ ἀρχίπαππος ἰχθύσι. τί λέγεις σὺ μάντις; οἱ γὰρ θαλάσσιοι γαλεοί γε πάντων μάντεων σοφώτατοι. Plura de Galeotis Siciliæ annotauimus in Stellione quadrupede ouipara. ¶ Mustelum stellarem Oppianus à cute uersicolori pardalionem dixit, alij pantheram, Bellonius. ego pardalio nomen neq; Oppiano, nec erudito cuiquam usitatum puto, sed pardalis tantùm, ut Paris, flectendū, genere fœminino. Pantheram quoq; pro pisce nemo dixit, sed Lippius Oppiani interpres, pro Græco pardalis, Latinè pantheram reddidit, ut pro quadrupede etiam reddere plerique solent. porrò quòd pardalim seu pardalidem Oppiani Bellonius galeum stellarem (qui & ποικίλος dicitur) esse putat: facilè conuincitur ex ipso Oppiani poëmate: qui cum libro primo Halieuticorū inter cete & belluas marinas pardales numerasset, hoc uersu: παρδάλιές τ' ὀλοαί, καὶ φύσαλοι ἀδμωτῆρες: (unde & Suidas repetijt, in Κῆτος:) paulò pòst Canum alios esse cetaceos inquit: alios minores, licet præstantissimis piscibus adnumerandos, eosq; uel centrinas, uel galeos. galeorum rursus species esse, caniculas, læues, acanthias, alopecias & ποικίλους.

Galeotæ

Mustelum stellarem aliqui Anglicè uulgò nominari aiunt a Sonehownd uel Sonecow: id est, fuscus canis. Sone enim Anglis significat colorē fuscū, ad canū (griseum) uel cœruleum inclinantem. Cowe ijsdem uacca est. Hunc piscem maculis nigris in cœruleo distinctum aiunt. Sit'ne is uerè stellaris, uel alia quædam caniculæ galeiue species maculosa, uiderint qui ad Oceanum habitant eruditi.

Germanicè non ineptè uocabitur, ein Sternhund/ ein Fläckhund/ ein Punterhund/ ein gestirnter oder gefläckter Hundfisch.

DE CENTRINE.

A Centrina fœminino genere à recentioribus plerisq; scribitur, sed ineptè. est enim casus rectus κεντρίνης: à quo formati obliqui omnes eiusmodi sunt, ut etiam à κεντρίνη fœminino deduci queāt, sed masculinum esse primæ declinationis (ut Anchises) par est. subauditur enim κύων uel γαλεός, utrunq; masculinum. & centrines ueluti adiectiuum est, à centro formatum, ut ab acantha acanthias, &c. Aeliano quidem & Oppiano centrinæ non galei, sed canes sunt. latiùs enim illi canum genus extendere uidētur, galeorum angustiùs: Aristoteles uerò pisces longos & cartilagineos simul uiuiparosq; omnes uel γαλεὺς uel γαλεώδεις appellat. ‑ ‑ ‑ ‑ κέντροισι κελαινοῖς Κεντρῖναι αὐδιόωνται ἐπώνυμον, Oppianus. ego ἐπώνυμοι in recto plurali potiùs legerim. nam & paulò ante de maltha sic cecinit: Μάλθη δ', ἡ μαλακῇσιν ἐπώνυμος ἀδρανίῃσιν. Apparet autem iôta in centrine corripi. Apud Aelianum & Philem κεντρίτης legitur per τ. quod minùs probo: & licet ita efferri posset, mollius tamen & suauius est centrines uocabulum. Cur autem canum genus à galeis, id est canibus minoribus, diuersum & peculiare centrinas quidam fecerint: inducti uidentur à corporis specie nonnihil uariante: sunt enim cæteri galei (inquit Aelianus) uarij, pelle molliore, capite latiore: centrinæ uerò parui, quanquam paulò antè dixerat canes minores omnes ad cubiti mensuram accedere: (*concolores*,) pelle duriore, capite acutiore, & colore magis albicante: &, ut Rondeletius scribit, breuiores, crassiores, figura corporis triangulari, &c.

Hyæna. Hyænam piscem nonnulli centrinam esse putant, Hermolaus. Mihi certè animalia longè diuersa uidentur: quoniam & diuersis locis nominibusq; ab Oppiano nominantur: & centrinę quidem cum piscibus, nempe galeis minoribus, (& secundum Aelianum inter eosdem minimi:) hyęnæ uerò cum belluis marinis, epitheto etiam ab immani magnitudine adiecto, ἀπτώσιον ἄχθος ὑαίνης.

Lechia Romæ. Lechiam quoq; Romæ dictum piscem, aliqui centrinam esse putarūt, Iouius amiam: Rondeletius glaucum esse ostendit, non quidē mustelini, sed sui generis piscem. ¶ Germanicum nomen fingo: **Ein spitzhund**, à binis dorsi aculeis: **ein Sauwhund**, quoniam Galli & Ligures porcum nominant. **ein Stachelhund**: nam & aculeatos pisciculos fluuiatiles aliqui uocant **Stachelfisch. ein Rocchund**: à cute asperrima, aculeis breuibus frequentibusq; conspersa.

B Centrinæ quomodo capiantur, dictum est suprà in Corollario de Canibus E.

G Aculeos uenenatos gerunt, scorpius, draco, &c. Καὶ κυνῶν, οἱ κέντροισιν ἐπώνυμοι ἀργαλέοισι, Γνωτὸν ἀπηχθέντες? ἀπὸ νύγμασιν ἰὸν ἱέντων, Oppianus lib. 2. Halieut. Idem lib. 4. de piscatione eorum scribens, (ut nos inter Canes descripsimus,) φῦλα κελαινῶν κεντροφόρων, periphrasticè pro centrinis dixit. Retulit mihi uir quidam literatus, accepisse se à nautis Balthici maris, piscem uocatum **Hundfisch** (speciem potiùs eius: hoc enim nimis commune est nomen) aculeum in tergo habere, quo lædat naufragos: & captus fortè in nauim proiectus, asserem quernum etiam perforet.

GALEVS Glaucus à Germanis nominari potest, **ein Blawhund / ein blawer Hundfisch.**

DE GALEIS ALIIS DIVERSIS.

De Canibus tum simpliciter dictis, per excellentiam nimirum pro maioribus & cetaceis, id est carcharijs: tum minoribus qui galei, uel canes galei differentiæ causa nominantur: dictum est suprà in C. elemento: ubi obiter quoq; de alijs quibusdam galeis quædam protulimus.

SCYLIA, id est, Caniculæ sunt, quos aliqui uocant NEBRIOS (meliùs Nebrias) galeos, Aristoteles.

Galeus è RHODO apud ueteres celebratus est, Pollux.

Eruditi quidam Galli, ut Iacobus Syluius, Roussette uulgò dictum ex Oceano piscem, citharum malè interpretantur. Rondeletius caniculam saxatilem hoc nomine à Gallis dici demonstrat.

De VVLPE seu Galeo alopecia, in V. elemento leges.

De GALAXIA Mustelorum generis, uide suprà à principio Corollarij de Mustelo in genere.

Est & ΝΩΤΙΔΑΝΟΣ galeus dictus ab Aristotele de animalibus libro 5. quem Epænetus ἐπινωτιδέα uocat, Athenæus. sed hic locus apud Aristotelem non extat, ut & alia multa, quæ eius nomine citat Athenæus. Nominatum autem Νωτιδανὸν conijcio ab eminente dorso, ac si dossuarium Latinè dicas.

Bugaleus, Βουγάλεος, tanquam piscis cuiusdam nomen, à Gelenio nostro scribitur: quod ab eo confictum suspicor: quoniam apud authores hactenus non inueni.

MYACES, MYES, MYIAE uel MYISCAE, MYSCAE'ue, & MYTVLI, Conchæ descriptæ sunt suprà inter Conchas diuersas, pagina 328. & deinceps. Sed integrum de plerisque istis Plinij locum, illic non totum positum, adscribam. Purgant (inquit, aluum) & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo, uiuuntq; in algosis, gratissimi autumno, & ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. Procedente hyeme, amaritudinem trahunt, coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanire, interanea distringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipemq; minuere: itaque utilissimi sunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulari, inflationibus.

Item

Item prodesse felli pituitæq; pulmonis, iocineris, splenis uitijs, rheumatismis. Fauces tantùm uexant, uocemq; obtundunt. Vlcera quæ serpunt, aut sint purganda, sanant: Item carcinomata. Cremati autem ut murices, & morsus canum hominumq; cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines: gingiuarum & dentium uitia, eruptiones pituitæ: & contra dorycniū aut opocarpathon antidoti uicem obtinent.

Degenerant in duas species: in mitulos, qui salem uirusq; resipiunt: myscas, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atq; hirtæ, tenuioribus testis, carne duriores.

Mituli quoq; ut murices cinere causticam uim habent: & ad lepras, lentigines, maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad genarum crassitudines, & oculorum albugines, caliginesq;, atq; in alijs partibus sordida ulcera, capitisq; pustulas. Carnes uerò eorum ad canis morsus imponuntur. Hæc omnia Plinius.

DE MYLLO.

MYLLVS an idem coracino sit, ut quidam docent, dubitari potest: ut pluribus exposui productis in utranq; partem argumentis, suprà in Corollario de Coracino A. pagina 352. Myllus legitur etiam apud Plinium lib. 32. cap. ultimo, in Aquatilium animantium enumeratione: ubi alia lectio habet Mitulus. Meminit Mylli piscis Pollux quoq;: & Aristophanes in Holcadibus apud Athenæum: Σκόμβροι, κολίαι, λέβιοι, (aliâs λεβίαι,) μύλλοι, σαπέρδαι, θυννίδες: uidentur autem hi omnes salsamentarij pisces esse. ¶ Athenæus Myllum & Platistacon & Platacum (*meliùs Platacem, à recto πλάταξ. nam apud Athenæum πλάτακας legitur, accusatiuus pluralis*) appellari tradit, utiq; maiusculum: sicut media ætate Myllum: & cum pusillus est, Gnothidia. Sunt tamen (inquit) nonnulli, qui Platistacos & Platacos (*Platacces*) eosdem esse cum Coracinis putent: Myllum uerò qui dicatur à Græcis uulgò Mylocopion, Hermolaus. ¶ In Istro flumine permulti & diuersi pisces nascuntur: Coracini, Mylli, Antacæi, &c. Aelianus de animalibus 14. 23. quanquam Græci codices habent μυαλοι, deprauata indubiè uoce pro μύλλοι. ¶ Pisces mollis carnis & excrementis uacui, ut saxatiles, & aselli qui in puro mari degunt, ad saliendum non sunt accommodi. Coracini uerò, pelamydes, myli (μυλοι, l. simplici,) sardæ & sardenæ, ad saliendum sunt appositi, Galenus de alimentorum facult. 3. 41. Et paulò pòst: Præstantissima autem omnium quæ mihi experientia cognoscere licuit, sunt, quæ à ueteribus medicis sardica salsamenta nuncupantur, hodie sardas uocant: & myli, (alibi μῦλα, perperam) qui ex Ponto aduehuntur. Secundum autem post illa locum habent coracini, & pelamydes, & quæ Saxitina (*Sexitana salsamenta, de lacertis*) appellant. ¶ Ex cucurbita suauissimus fit cibus, si cum aliquo salsamento (præsertim) ex Ponticis, quæ mylli dicuntur, mandatur, Oribasius Synopseos 4. 35. est autem locus descriptus ex Galeni de aliment. facult. lib. 2. cap. 3. ¶ Ergo cum mylli saliti ex Ponto aduehi soliti fuerint, ijdemq; saperdæ etiam uocari, ut in Coracino A. dictum est, in illo Persij, - - - en saperdam adueho Ponto, saperdam pro myllo accipiemus. Eruditus quidam natione Græcus, Venetijs olim, piscem uulgò dentale dictum, myllum sibi uideri mihi narrabat. ¶ Δελεάστων, ὁ μυλλῶ ἰχθύς, Hesychius & Varinus. *Saperdæ.*

Myllus Græcorum longè alius piscis est, quàm mullus Latinorum. ¶ Hesychius μύλλον & piscem interpretatur: & incuruum, obliquum, tortuosum: & parœmiam de simulantibus. Sed pro pisce penultimam acuit, in alijs significationibus ultimam. Verùm plura de his reperies in Lexicis & Chiliadibus Erasmi, in prouerbio, Mylus omnia audiens. ¶ Μύλος l. simplici, idem μύλη est, nempe mola. & quoniam latus est hic piscis, (unde platacis & platistaci nomen factum) nihilo aut parum fortè longior quàm latus, à rotunditate forsan nomen ei factum fuerit. scribitur quidem l. simplici, ut diximus, Oppiano & Galeno alicubi: eidem alibi per duplex l.

MYRINVS apud Aristotelem alicubi legitur perperam pro Myxinus.

MYRMAS. Vide in Corollario Mormyri A.

MYRVS, Muræna mas est.

MYSCAE. Lege Myaces paulò superius.

MYSTVS quidam marinus à Bellonio memoratur. Barbum marinum dixeris: sed à mullo diuersus est. Vide suprà cum Barbo, pagina 144. Vt marinus Lucius fluuiatilem, sic mystus etiam marinus fluuiatilem refert, Bellonius alicubi. Idem in Singularibus Gallicè scriptis inter pisces Strymonis fluuij mustacatum seu mystum numerat, tanquam ab accolis Græci sermonis reliquias seruantibus, uulgò hodie sic nominetur. Mystax quidem Græcis authoribus superioris labri barba est, &c. Vide Mythus.

MYSTICETVS uel Mystocetus piscis cum Balæna habetur. Vide suprà, pagina 137. & in Corollario D. pag. 140. Plinius pro mystoceto musculum uertit. Musculus (inquit Isidorus, author sæpe ineptus) dictus est, eò quòd sit balænæ masculus. eius coitu hæc belua concipere perhibetur. Sunt item musculi cochleæ, quorum lacte concipiunt cochleæ. Et alibi: Musculus marinus qui balænam antecedit, nullos habet dentes, sed pro his setas intus. ob id etiam hirsutam dicunt appellatam. Hermolaus hunc piscem Græcè iulum quoq; uocari tradit: quòd Latinè hir- *Musculus.* *Hirsuta.*

ſutum ſonat. Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali Bellua, Claudianus in Eutropium.

MYTLVS uel MYTVLVS. Vide Myaces ſuprá. Mytilus aliâs. Mytilus, (aliâs Mugilis, quod placet. nam & Samonicus ſic recitat,) & uiles pellent obſtantia conchæ, Horatius 2. Serm. de mollienda aluo.

MYTHVS Rondeletio inter piſces ignotos ponitur. quod nomen ubi legerit neſcio: niſi forte in Aquatiliũ enumeratione Plinij, ad finẽ libri 32. ubi codices Miſcus habent: Hermolaus ſuſpicatur legendum Myſtus, uel Myſtocatus, uel Mytlus.

MYTIS, μύτις, uocatur atramentum in ore ſepiæ, (de quo plura leges in Sepia:) & eodem nomine piſcis quidam ab Hippocrate, Galenus in Gloſsis. ¶ Aliqui naſum μύτιν non inepte uocarunt. nam & ueteres hac dictione utuntur, ſed de marinis (animalibus.) Nempe Ariſtoteles ſepiam ait teſtam habere in dorſo, ἐν δὲ τῇ μύτιδι τὸν θολὸν (id eſt, in mytide uerò atramentum:) ea uerò ſita eſt (inquit) iuxta os ipſum (πρὸς τὸ ςόμα αὐτὸ,) ueſicæ locum obtinens. Et forte eadem hæc

Mycter. particula, μυκτὴρ quoque ab eo nuncupatur, cum ſcribit: Αἱ σηπίαι καὶ αἱ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι, τὰ ςόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι καταντικρὺ ἀλλήλαις. ἐφαρμόττουσι δὲ καὶ τὸν μυκτῆρα εἰς τὸν μυκτῆρα. Et forte ut μύξα à uerbo μύζειν deducitur: ſic metaphoricè etiam μύτις, & myxînus piſcis, Euſtathius in Iliad. N.

Μύζειν. Et alibi in Iliad. Δ. Μύζειν eſt mî literam efferre: uel clauſis labijs ſonum quendam naribus ædere, (ut ſolent aliquando indignantes:) quanquam & aliter hoc uerbum de ſono quodam dicitur, abſque aliqua animi affectione. Ab eo deriuantur μυκτὴρ, μυγμὸς, μυχθίζειν, μύξα, ἀπομύσσεσθαι, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μύτις. ¶ Μύτις, piſcis eſt fœmina, quæ ſine mare non paſcitur: item mutus, & diſſolutus uel ineptus ad Venerem, Heſychius & Varinus. ſed pro piſce fœmina Μύτις, per iôta in ultima potiùs ſcripſerim, fœminino genere: pro muto autem uel frigido ad Venerem per ἦτα, maſculino. Μυττὶς, (oxytonum, τ. duplici,) atramentum ſepiæ, (τὸ μέλαν τῆς σηπίας,) quod ore continens excernit, Heſychius & Varinus. Μύττις, (paroxytonum, τ. geminato,) μύττεως, καὶ τὰς μύττεις, Suidas ſine ulla interpretatione. ¶ Impendiò tacitus, aut in Venerem ſolutior, (*prouerbiali uocabulo*) dicebatur μύτης, quaſi dicas mutitor, à μῦ mutorum ſyllaba, de quo nobis aliâs dictum eſt. Eſt huius nominis piſcis fœmina, quæ ſine mare non paſcitur. Hinc & in libidinoſos, aut ſupra modum uxorios, rectiùs autem in uiroſas fœminas. Author Heſychius, Eraſmus Roterod. ſed imperitè. nos Heſychij uerba, à nobis conuerſa proximè recitauimus. Ea Græcè ſic habent: Μύτης, ἰχθὺς θήλεια, ἥτις ἄνευ ἄρρενος οὐ νέμεται. καὶ ὁ ἄφωνος, καὶ ὁ πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἐκλελυμένος. Eraſmus ἐκλελυμένον uertit ſolutum in Venerem, & libidinoſum: cum omnino contrarium dicat Heſychius. neque enim Græci ita accipiunt ſuum ἐκλελυμένος, ut Latini participium ſolutus, pro eo quod eſt effuſus & nimiùs in aliquod uitium, (ut luxu ſolutum Quintilianus dixit: & libido ſolutior, Liuius: per metaphoram forte ab animalibus feris, quæ uincta teneri debebant, ſolutis: uel tranſlatione à corpore laxo, diſſoluto, & flacceſcente; ad animum) animo circa id diſſoluto & effœminato. ſed potiùs ἐκλελυμένος aut ἔκλυτος, eis is eſt, qui uim corporis aut particulæ alicuius laxam & diſſolutam ad motum ſenſúmue aut ſuam functionem habet. In Lexicis ἔκλυτον interpretantur fractum, uiribus defectum, flaccidum. Forſitan autem μύτης, ut mutum ſignificat, id eſt impotentem ad loquendum, ita quoque ad Venerem. nam & apud nos homines è plebe uulgò pro frigido ad Venerem, ſurdum dicunt. aut μύτης forte, ut plebs uocabula peruertit, præſertim ea quibus aliquid obſcuriùs inſinuare uult, detortum eſt à μύσης. myſtis enim, id eſt initiatis aliquibus ſacris, interdictum erat Venere. aut à μιτύλος, quod eſt mutilus, ſine cornibus: Μιτύλας λέγουσιν αἶγας, τὰς μὴ ἐχούσας κέρατα, Varinus. aut μύτης dicitur quaſi μύσης, παρὰ τὸ μὴ σύειν, ὁ ἄσυτος.

Apud Plinium libro 32. cap. ultimo, in Aquatilium Catalogo legitur Meryx: quo loco codices manuſcripti Hermolai habebant Metis: ipſe meryx legendum ſuſpicatur. ſed liceret etiam Mytis legi, faciliore tranſitu, ſi diuinandum eſt.

Mitys. Cæterùm ut mytis de excremento ſepiæ nigro dicitur: ita uocalibus tranſpoſitis μίτυς, excrementum quoddam ceræ ſimiliter atrum: quod & commoſis uocatur. de quo in Apum hiſtoria dicendum.

Eſt & Mitys uiri nomen, Μίτυς, de quo Ariſtoteles in libro de poëtica: In Argo ſtatua Mityis (τοῦ Μίτυος) authorem necis eius interfecit. Meminit etiam Plutarchus in libro de ijs qui tardè diuinitus puniuntur: ubi genitiuus Μιτύς legitur, & accuſatiuus Μίτιον, neſcio quàm rectè.

MYXINVS uel MYXON genus eſt mugilis. quære ſuprà inter Mugiles.

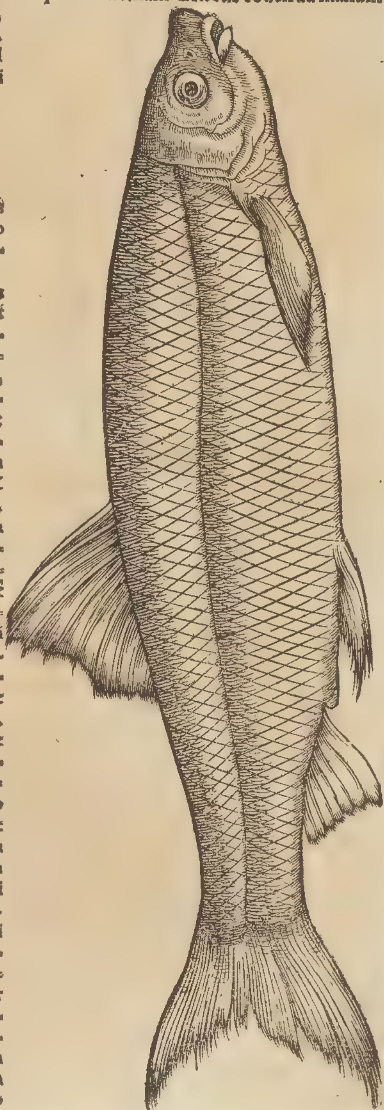
DE AQVATILIBVS N. LITERA INITIALI SCRIBENDIS.

NARICA est genus piscis minuti. Gaza pro hepsetis naricas reddidit apud Aristotelem. Vide supra inter Apuas in Hepsetis, pag. 82. Muriaticam uideo in uasis stanneis, naricam bonam & canitam, Plautus apud Festum. Naricæ, id est Hepseti, pisciculi sunt minuti: quos Artemidorus in libro de interpretatione somniorum sectos appellat, Niphus: nescio quàm rectè, nam Græcus codex ad manum non est. Mnesitheus maiorum piscium genus, ab alijs τμητὸν, ab alijs pelagium appellari tradit. τμητὸς autem sectos interpreteris, nimirū quòd concisi in patinis ministrentur, uel quòd dissecti in salsamenta adhibeantur. A

DE NASO PISCE FLVVIATILI.

NASVS piscis est in Danubio, & aquis in Danubium influentibus: similis monacho (*id est, capitoni fluuiatili,*) sed tenuior, naso ualde crasso, Albertus. Nostri etiam uulgò hunc piscem appellant ein Naßen: hoc est Nasum: nisi quis Nasonem, aut Nasutum dicere malit. Peculiare nec illaudatum genus piscium est, in amnibus & aquis Lani degens, carnosum, molle & rotundum ferè, Barbatulorum (*Barborum fluuiatilium*) penè gustu, duorum triúmue palmorum magnitudine: quod Germani Nasen, quasi Nasutum nominant, Adamus Lonicerus. Circa Tridentum Saueij uulgò dicitur duabus syllabis. Galli & Itali multi puto nomina eius cum capitonis fl. (cui aliquo modo similis est) nominibus confundunt: ut sunt Villain, Cheuena, Musinet. Labrum seu rostrum superius crassum, simum obtusúmque habet: unde & Simus Latinè, Græcè Σιμὸς dici poterit. nam eodem nomine piscem inter Niloos legimus, nempe ut fluuiatiles quidā mugiles siue leucisci à rostri acumine oxyrynchi uocantur: ita hic ab eodem simo crassóque, simus & pachyrynchus, rectè uocabitur. Genere quidē Leuciscis fluuiatilibus adscribi debet.

Idem (ni fallor piscis est) quem Suetæ nomine Italico Bellonius describit: Sueta (inquit) Ferrariensis Leucisco quàm Squalo magis similis, semipedalis est, rostro uel ore Laurareti, sed subobtuso, neque ut Squalo in gyrum grandi. Capite acuminato, cauda & brāchijs ut Leuciscus. Branchias enim habet paruas, tenuibus fibris constantes: sub quibus mox in ingressu œsophagi seni utrinque dentes comperiūtur, pyxidatim in se inuicem infixi, alioqui maxillæ huius piscis omni dentiū uestigio sunt destitutæ. Squamis est paulò latioribus quàm Leuciscus. Peritonæum interna parte ei nigerrimum est, ut in Salpis: cor spongiosum: intestina in multos anfractus circunuoluta: hepar in duos lobos discissum: quorum sinister longius progreditur, & stomachum fouet, quem ferè usque ad anum comitatur. Lien lateri sinistro stomachi incumbit. Fel ei est admo

Simus.

Pachyrynchus.

Sueta.

dum grande. Cœno & ſpurcitijs ueſcitur ut Sturio. Adamat flumina quę magno impetu ex montibus deuoluuntur: ideo in Pauera flumine rapidiſsimo, (quod quindecim à Bononia milliaribus, quatuor autem à Modena diſtat, & in Padum influit,) affatim capiuntur, Hæc Bellonius.

In Rheno inferiùs, ut circa Coloniam, Makrill uocari puto: & ſuſpicor eundem eſſe, de quo Macrillæ nomine quædam ſcripſi, in Corollario Lucij A. ex Adamo Lonicero: quanquam is de Macrilla & Naſo, utroq; ſeorſim, agit. Vterq; in Rheno capitur, uterq; aſſari ſolet, non illaudatus uulgò.

B Naſos aliqui barbis fl. comparant, quod ad corporis ſpeciem: aliqui piſcibus Erſlen uulgò dictis apud Germanos. Mihi ſpecie, ſquamis & colore capitonem fl. referre uidentur. ſed ad eam magnitudinem non perueniunt, & oris formam peculiarem habent. Venter eorum intrinſecus nigerrima membrana ambitur: unde ioculari nomine hunc piſcem Germani ſcribam cognominant. Ein Naſe iſt ein ſchreyber. Caro alba laxaq; eſt, ſpinulis referta, ut & capitonis & aliorum multorum fluuiatilium, præſertim circa caudam. Os modicè deorſum uergit. nam cœno & ſpurcitijs ueſcitur, ut ſcribit Bellonius de Sueta. ¶ Naſo dictus piſcis in aquis Danubij lapidem in capite habet, Albertus. ¶ Plura in A. prædicta ſunt.

C Naſi apud nos in fluuijs & riuis capiuntur. libenter enim in riuos aſcendunt. In lacum nõ ueniunt, niſi ad initium eius tantùm, præſertim uère.

F Verno tempore præferuntur & pingueſcunt. apud nos tamen Nouembri menſe laudantur: ſi modò unquam laudandi ſunt. nam caro eorum ſemper laxa & inſipida eſt. quamobrem aſſare eos potiùs quàm elixare peritiores coqui ſolent. In Rheno præſtantiores habentur. In libello quodam Germanicè uulgato de piſcibus, Februario & Martio, & cum ſalices ſtillant, eos præferri legimus.

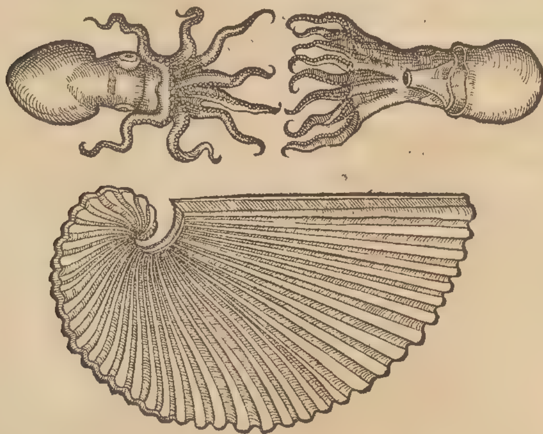
NATEX. Vide infra in Nerite.

NAVCRATES piſcis non alius eſt quàm Echeneis ſuo loco poſita.

NAVPLIVS cum Nautilo mox ſequitur.

DE (NAVTILI SIVE) TESTACEI POLYPI PRIMA SPECIE, RONDELETIVS.

Teſtam Nautili Bellonius huic ſimilem pinxit: & conditum in ea polypum extantibus cirris omnibus, multò proportione teſtæ longioribus, nempe triplo & ampliùs quàm Rondeletius pingit: ita ut terni eorum utrinq; criſpati demittantur, bini in obliquũ erigantur, nulla intermedia membrana. eam enim ueli loco ad planam teſtæ extremitatẽ (ſiue proram) erexit. Oppianus binos pedes erigi ait, interq; eos tenuem membranam, ueli inſtar. binos uerò utrinque demitti, gubernaculis (οἰήκεσσι) ſimiles. Sed Bellonij icon, & quam ex Anglia accepi, ternos utrinq; demitit. Videntur autem remis, non gubernaculo, comparandi ij. Plinius ſolus cauda media ut gubernaculo hunc piſcem uti ſcribit, neſcio quàm rectè. quæ enim pars caudæ nomine in polypo appellari poſsit, & extra teſtam emitti, non uideo.

IN librum de teſtaceis, polyporum genera duo conchis indita reijci poſſent, (*Rondeletius Nautilos poſt polypos deſcripſit: nos ut in plerisq;, ita hic etiam ordinem literarum ſecuti ſumus:*) ſed cùm polyporum tractationem aggreſsi ſimus, ſuperioribus utpote quorũ genera ſint, ut Ari-

ut Aristoteli lib. 4. de hist. cap. 1. placet, rectè adiungentur. Ἔτι δ᾽ ἄλλοι δύο ἐν ὀστρέοις· ὁ, τὲ καλούμενος ὑπό τινων ναυτίλος, καὶ ὁ ναυτικός, ὑπ᾽ ἐνίων δὲ ᾠὸν πολύποδος. τὸ δὲ ὄστρακον αὐτοῦ ἐστιν οἷον κτεὶς κοῖλος, καὶ οὐ συμφυής. οὗτος νέμεται πολλάκις παρὰ τὴν γῆν, εἶθ᾽ ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκκλύζεται εἰς τὸ ξηρόν, καὶ περιπεσόντος τοῦ ὀστρέου ἁλίσκεται, καὶ (ἢ) ἐν τῇ γῇ ἀποθνήσκει. εἰσὶ δὲ αὐτοὶ μικροί, τὸ δ᾽ εἶδος δὲ ὅμοιοι ταῖς βολιταίναις. Καὶ ἄλλος ἐν ὀστράκῳ οἷον κοχλίας, ὃς οὐκ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ὀστράκου, ἀλλ᾽ ἔστιν ὥσπερ ὁ κοχλίας, καὶ ἔξω ἐνίοτε προτείνει τὰς πλεκτάνας. *Nautilorũ genera ex Aristotele, duo.* Id est, Duo alij sunt polypi testis conclusi: is qui dicitur à nonnullis nautilus, siue nauticus, siue ouum polypi, testa huius pectinis testæ similis, quæ caua est, nec ita ut ei cohæreat. sæpius is iuxta terram pascitur, unde fit ut in eam à fluctibus eijciatur, & testa excussa capiatur, uel in terra pereat. isti parui sunt, & facie similes bolitænis. Alter cochleę modo testâ munitur, quam nunquam deserit, sed brachia duntaxat interdum exerit. Ex his conijcio prioris generis testam esse eam, quam capiti præfiximus: ea enim unica concha constat caua, & (ut inquit Plinius) acatij modo carinata, puppe inflexa, prora rostrata (*Plinij quidem hæc uerba sunt de nauplio, tanquam altero genere nautili, ut in Corollario referemus.*) His subijciemus polypum pronum & supinum, qui paruus est & facie similis bolitænis, ut ait Aristoteles. nam alueo est rotundo. Brachia unico constant acetabulorum ordine. *Lib. 9. cap. 30.*

Quòd is sit nautilus, quem exhibemus, quodque simplici testa constet, maximè Athenæi authoritate confirmatur. Eius hæc sunt uerba libro 7. ὁ δὲ ναυτίλος καλούμενος, φησὶν Ἀριστοτέλης, πολύπους μὲν οὐκ ἔστιν, ἐμφερὴς δὲ κατὰ τὰς πλεκτάνας. ἔχει δὲ νῶτον ὀστρακόδερμον. ἀναδύνει δὲ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἔχων τὸ ὄστρακον, ἵνα μὴ τὴν θάλατταν ἕλκῃ. ἐπαναστραφεὶς δὲ ἐπιπλεῖ, ἄνω ποιήσας δύο τῶν πλεκτανῶν, αἳ μεταξὺ αὐτῶν λεπτὸν ὑμένα ἔχουσι διαπεφυκότα, ὡς καὶ τῶν ὀρνίθων οἱ πόδες ὁρῶνται μεταξὺ τῶν δακτύλων δερμάτινον ὑμένα ἔχοντες. ἄλλας δὲ δύο πλεκτάνας καθίησιν εἰς τὴν θάλασσαν ἀντὶ πηδαλίων. ὅταν δὲ τι προσιὸν ἴδῃ, δείσας συστέλλει τοὺς πόδας, καὶ πληρώσας τὸ ὄστρακον τῆς θαλάσσης, ἐπὶ βυθοῦ ὡς τάχος χωρεῖ. *Verum nautilũ se exhibere, Athenæi uerbis comprobat.* Vides hic nautilo dorsum duntaxat testaceum tribui, eique ob id simplicem esse testam, quòd eam aqua modò impleat, modò uacuet. Reliqua quæ dicit Athenæus ex ijs quæ sequuntur, nota fient, quam ob causam conuertisse superuacaneum fuisset.

Aristoteles non minùs eleganter quàm iucundè nautili polypi, quem nautam interpretatus est Gaza, nauigationem depinxit hoc ferè modo. *Aristot. lib. 9. cap. 37.* Est nautilus polypus, (Ἔστι δὲ καὶ ὁ ναυτίλος, πολύπους. id est, *Nautilus quoque polypus, siue ex polyporum genere est*) & natura & actione mirabilis: nauigat enim per maris summa elatus. ex imo gurgite effert se testa inuersa, ut ascendat faciliùs, & inani scapha nauiget. Cùm uerò emerserit, concham conuertit. Brachia membrana congenita connexa sunt, quemadmodum palmipedum auium digiti; sed hæc crassior est et densior: illa longè tenuior aranearum telis similis. hac, ut uelo, spirante aura: brachijs, ut gubernaculis utitur: (ἀντὶ πηδαλίου δὲ τῶν πλεκτανῶν παρακαθίησι. *Gaza uertit: Cirros pro gubernaculis utroque demittit latere.*) Si quid metuerit, testam protinus mari replet, atque ita demergit.

Plinius nautili mentionem faciens eandem nauigationem describit, sed mendum unum illic subesse opinor: nam pro pompilos, polypi ouum legendum esse arbitror ex Aristotele, ex quo Plinium hæc mutuatum esse certissimum: nam pompilus longè alius est à polypis. *Plinius lib. 9. cap. 29.* Verba Plinij sunt hæc: Inter præcipua miracula est qui uocatur nautilos, ab alijs pompilos. Aristoteles uerò καλούμενος ὑπό τινων ναυτίλος, καὶ ὁ ναυτικός, ὑπ᾽ ἐνίων δὲ ᾠὸν πολύποδος. Pergit Plinius: Supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, ut emissa omni per fistulam aqua, uelut exoneratus sentina, facilè nauiget. Posteà duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit, qua uelificante in auras cæteris subremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo se regit. Ita uadit alto Liburnicarum gaudens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

Propiùs adhuc ad Aristotelis mentem accessit Oppianus, nec minùs perspicuè nautili nauigationem cecinit. *Oppian. lib. 1. ἁλιευτικῶν.* Est in testa concaua latens species polypo similis nautilus, sua celebris nauigatione. In arena quidem degit, sed in summa maris etiam se pronus effert, ne testam aqua compleat: sed cùm in summa aqua fuerit, conuersa testa nauigat, tanquam gubernandi acatij peritus homo: duos itaque pedes tanquam rudentes extendit, inter quos tenuis membrana ueluti uelum panditur uento spirante: subter uerò alij duo aquam contingentes, gubernaculis similes, & domum & nauem & piscem deducunt. Quòd si mali quid alicunde immineat, rudentes omnes, uela, gubernacula contrahens, hausta aqua grauatus deprimitur.

Ἔστι δέ τις γλαφυρῷ κεκαλυμμένος ὀστράκῳ ἰχθύς
Μορφὴν πουλυπόδεσσιν ἀλίγκιος, ὃν καλέουσι
Ναυτίλον, οἰκείῃσιν ἐπικλέα ναυτιλίῃσι.
Ναίει μὲν ψαμάθοις, ἀνὰ δ᾽ ἔρχεται ἄκρον ἐφ᾽ ὕδωρ
Πρηνής, ὄφρα κε μή μιν ἐνιπλήσειε θάλασσα.
Ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἀναπλώσῃ ῥοθίων ὑπὲρ Ἀμφιτρίτης,
Αἶψα μεταστρεφθεὶς ναυτίλλεται, ὥστ᾽ ἀκάτοιο
Ἴδρις ἀνήρ. δοιοὺς μὲν ἄνω πόδας, ὥστε κάλωας
Ἀντανύει· μέσσος δὲ διαρρέει, ἠΰτε λαῖφος,
Λεπτὸς ὑμήν, ἀνέμῳ δὲ τιταίνεται. αὐτὰρ ἔνερθεν
Δοιοὶ ἁλὸς ψαύοντες ἐοικότες οἰήκεσσι·
Πομποὶ δ᾽ ἰθύνουσι δόμον, καὶ νῆα, καὶ ἰχθύν.
Ἀλλ᾽ ὅτε ταρβήσῃ σχεδόθεν κακόν, οὐκέτ᾽ ἀήταις
Φεύγει ἐπιτρέψας· σὺν δ᾽ ἔσπασε πάντα χαλινά,
Ἱστία τ᾽, οἰήκάς τε· τὸ δ᾽ ἀθρόον ἔνδον ἔδεκτο
Κῦμα· βαρυνόμενος δὲ καθέλκεται ὕδατος ὁρμῇ.

Aristoteles testaceum polypum primi generis duntaxat nautilum seu nauticum uocat. Alterum cochleæ similem facit, qui testam suam nunquam deserit. Id genus sponte nascitur, ut cæteræ conchæ. De nautilo idem sentio, etiamsi id sibi non exploratum esse scripserit Aristoteles.

DE EODEM, BELLONIVS.

Nautilum uulgus Neapolitanum Muſcardinum & Muſcarolum nominat: quod etiam nomen Oſmylo commune eſt.

B Eius concha tribus fragmentis conſtare uidetur, (*carina ſ. & lateribus: cum tamen una & ſimplex ſit*) quorum latera utrinq; ceu carinæ iuncta apparent, ea ut plurimùm magnitudine, quam ambę manus amplecti poſſunt: latitudine autem quantum pollex cum indice comprehendat. Omnes autem non excedunt craſsitudinem membranæ pergamenæ, ſtrijsq; in oblongũ ductis ad oras crenis laciniatæ ſunt, in formam rotundam abeuntes. foramen autem, per quod Nautilus alitur atq; exit de concha, magnum eſt. Ea fragilis eſt, lactei coloris, lucida, admodum polita, omnino nauis rotundæ effigiem referens.

C De generatione, incrementoq; huius piſcis nihil adhuc exploratum habuit Ariſtoteles: non autumat tamen hunc ex coitu gigni, ſed ut cæteras conchas prouenire: neq; uerò an concha ſolutus uiuere poſsit Nautilus, certum adhuc habuit.

B C Cæterùm pſittaci roſtrum habet, ſuisq; cirrhis Polypi modo graditur, atque eodem modo acetabulis ſorbet.

COROLLARIVM.

A Nautili picturam Io. Fauconerus medicus egregius ex Anglia olim ad me dedit, his uerbis in epiſtola adſcriptis: Mitto ad te hic picturam cuiuſdam piſcis ex teſtaceorum genere, puto Ariſtotelis Nautam eſſe: quam mihi primum, cum in Italia eſſem Cæſar Odonus Doctor medicus Bononienſis exhibuit, uir ut humaniſsimus, ita in exteros admodum hoſpitalis. poſtea uerò hîc in Anglia ipſum piſcem uidi, quem pro loci ac temporis opportunitate pingendum curaui. Teſtam habet externa parte ex fuſca ruffeſcentem: internam uerò partem ita nitentem & ſplendentem, ut cum unionibus precioſiſsimis de coloris amœnitate certare poſſet. multa quoq; habet in ipſa teſtæ carina tabulata eodem colore nitentia. Velum conſtat ex pellicula tenuiſsima. πλεκτάναι ab utroq; latere demiſſæ carneæ ſunt & molles, ut polyporum cirrhi, reliqua corporis pars confuſa erat & indiſcreta ut reliquorum teſtaceorum generum: Hæc Fauconerus, Anglicum huius piſcis nomen ignorare ſe confeſſus. nos Germanicum fingimus, ein Farkuttel / oder Schiffkuttel: quo & è mollium genere eum eſſe, & nautam, indicatur. ¶ Ariſtotelis ex libro quarto hiſtoriæ, capite primo uerba de nautilorum generibus Rondeletius Græcè recitauit: & mox interpretatus eſt, meo quidem iudicio probè, tanquam duo tantum genera eorum Ariſtoteles deſcripſerit: non, ut Gaza, & alij eum ſecuti, tria. quòd ſi pro uerbis iſtis, καὶ ὁ ναυτικὸς, legas, ὁ καὶ ναυτικός, nihil prorſus dubitationis ſupererit. Plinium quoq; pro genere uno omnia hæc Ariſtotelis uerba accepiſſe apparet. Alterum deinde genus eſt, Καὶ ἄλλος ἐν ὀστράκῳ οἷον κοχλίας, &c. Enallagæ etiam numerorum, caſuum, & huiuſmodi, nimium familiares Ariſtoteli, hîc quoq; mouere Gazam potuerunt, ut genus unum in duo diſtraheret. nam cum in ſingulari numero uerba & nomina aliquot rectè poſuiſſet philoſophus, mox numero temere mutato ceu de pluribus uno loquens, inquit; Εἰσὶ δ' αὐτοὶ μικροί, &c. Sed quilibet etiam mediocris iudicij, perlectis philoſophi uerbis, genera ſolum duo eum ſtatuere animaduertet: unum in teſta pectunculi, teſtæ ſuæ non adnatum: alterum uerò in cochleari teſta, & adnatum ei. Si quis tamen Gazæ translationem adhuc deſideret, ea huiuſmodi eſt: Duo item uiſuntur genera (polyporum) conchis indita: quorum alterum nautam aliqui uocant, alterum pompilum, ſiue ouum polypi. teſta ijs, (αὐτοῦ eius, Græcè in ſingulari numero,) ut pectunculis, &c. Eſt etiam qui cochlearum more ſiliceo tegmine ita muniatur, ut nunquã egredi ſolcat, ſuaq; interdum brachia exerat. ¶ Plinius cum de nautilo paulò antè dixiſſet, (ex Ariſtotele:) mox tanquam de altera eius ſpecie: Nauigeram ſimilitudinem (inquit) & aliam in Propontide uiſam ſibi prodidit Mutianus: concham eſſe acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata: in hanc condi nauplium, animal ſepiæ ſimile ludẽdi ſocietate ſola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorem demiſsis palmulis ferire ut remis: Si uerò flatus inuitet, eaſdem in uſu gubernaculi porrigi, pandiq; concharum ſinus auræ. Huius uoluptatem eſſe ut ferat

Nauplius.

rat

rat, illius ut regat: simulq́ eam descendere in duo sensu carentia: nisi fortè tristi (id enim consta[t ru]more nauigantium humana calamitas in causa est. Hæc Plinius. pro ultimis aliquot uerbis a[ntiqua] lectio sic habebat: simulq́ eam descendere incluso sinu, fluctu hausto territã uisu. id enim ubi constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est. sed priorem, ceu clariorem antiquioremq́ probat Massarius. Mihi nauplius à Plinio Mutiani uerbis descriptus, non alius quàm nautilus proximè ex Aristotele ab eo memoratus uidetur. nauplij quidem hoc nomine alius nemo meminit quod sciam. uidetur autem casus rectus esse nauplius, & per appositionem dictum à Plinio, in hanc condi nauplium animal sepię simile. Nauplium quidem, si rectè scribitur, dictum aliquis coniecerit, à nomine ναῦς & uerbo πλεῖν: hoc nauigare, illud nauem significat. Nauplius alioqui proprium uiri est, filij Neptuni & Amymones, &c. lege in Onomastico nostrò. ¶ Si non eædem, at certè similiter nauigare uidentur conchæ, quæ Veneriæ dicuntur: de quibus Plinius: Nauigãt Veneriæ, præbentesq́ concauam sui partem, & auræ opponentes, per summa æquorum uelificant. In nonnullis codicibus habetur: Nauigant ex ijs Nerites, &c. Vuottonus. Nos de Venereis conchis suprà inter diuersas scripsimus pag. 335. de Nerite paulò inferiùs scripturi. ¶ Rondeletius reprehendit Bellonium, qui concham margaritiferam uulgò dictam, secundam nautili speciem esse putârit. Vide suprà inter Cochleas diuersas marinas, pagina 284. ¶ Nautilus è genere Polyporum Concha una præditus est. is cum ex ima maris sede ad summam aquam effertur, inuertit & mutat Concham deorsum uersus, ut ne hausta aqua rursus demergatur: ubi uerò ad summam æquoris peruenit, & mare ab aduersa tempestate cõquiescit, supinam Concham uertit. hac enim tanquam scapha nauigatione fertur: & duo brachia in utrunq́ latus demissa, sensim atq́ moderatè mouens remigat, domesticamq́ & natiuam nauem propellit. quòd si uentus flat, brachia, quæ tanquam remos priùs longè lateq́ porrigebat, gubernacula constituit. at quæ cęterorum brachiorum media est membranula pertenuis, ea passa, & intenta pro uelo utitur: sicq́, cum est sine metu, nauigat. sin quippiam à ualentioribus beluis metuit, se demergẽs Concham aqua complet, & simul ex pondere in profundum delabens, sese occultat, atq́ ita hostem effugit. Pòst ubi mare est tempestate uacuum, & à beluis quietum, de imò maris gurgite se extollens, rursus per summũ mare nauigat, unde nomen habet, Aelianus de animalib. 9.34. Oppianus tradit nautilum πρηνῆ, id est pronum è gurgite sursum natare: Plinius supinum: uterq́ quidem rectè, sed alter fortè ad testam, alter ad animal ipsum respexit. sensus quidem clarus est. nam si quis uas uacuum in aquã caua parte præmissa adigat æqualiter, rursusq́ etiam eximat, aqua non intrabit, obstante aëre. ¶ Pedes utrinq́ quatuor extendit nautilus: quorum primus utrinq́ erigendi causa ueli leuatur: terni demittuntur. Cum uerò sibi metuit, præsertim à laris, alijsq́ auibus maritimis, testam demergit, Bellonius in libro Gallico de piscibus.

Conchæ Venereæ.

Ναυτίλος & piscem & nautam significat, Varinus. Ναυτίλος etiam est inter fabulas Timothei Milesij. H.a.

Plaustra maris naues qui primus repperit, ille Siue Deus, seu mortali de semine natus,
Audax orauit fluctus tranare marinos, Nauigium spectans piscis: dum robora nectit,
Fecit opus simile. hinc & uentis uela tetendit Funibus, aptauit retrò dehinc frena carinæ,

Lilius Greg. Gyraldus ex Oppiano. Nauim quæ remis impellitur ζώῳ πολύποδι comparauit Synesius in epistolis. ¶ Circa Trœzenem olim (ut Clearchus scribit) neq́ sacrum appellatum polypum, neq́ remigem (τὸν κωπηλάτην) polypum (*nautilum intelligo*) fas erat piscari: sed tum hosce pisces, tum testudinem marinam attingere uetitum, Athenæus.

In Nautilum piscem Callimachi Cyrenæi epigramma apud Athenæum libro 7. h.

Κόγχος ἐγὼ Ζεφυρῖτι παλαίτερος, ἀλλὰ σὺ νῦν με Κύπρι σεληναίης, ἄνθεμα πρῶτον ἔχεις
Ναυτίλον, ὃς πελάγεσσιν ἐπέπλεον: εἰ μὲν ἀῆται, Τείνας οἰκείων λαῖφος ἀπὸ προτόνων:
Εἰ δὲ γαληναίη λιπαρὴ θεός, οὖλος ἐρέσσων Ποσσίν, ἵν' ὥσπερ καὶ τοὔνομα συμφέρεται.
Ἔς δ' ἔπεσον παρὰ θῖνας Ἰουλίδας, ὄφρα γένωμαι Σοὶ τὸ περίσκεπτον παίγνιον Ἀρσινόης.
Μηδέ μοι ἐν θαλάμῃσιν ἔθ' ὡς πάρος, εἰμὶ γὰρ ἄπνους, Τίκτει τ' αἰνοτέρης ᾠεὸν Ἀλκυόνης.
Κλεινίου ἀλλὰ θυγατρὶ δίδου χάριν. οἶδε γὰρ ἐσθλὰ Ῥέζειν, καὶ Σμύρνης ἐστὶν ἀπ' Αἰολίδος.

In hoc epigrammate quoniam obscuriora quædã sunt, paucula explicabo. O Venus Zephyriti (Nautilus loquitur) quanquam ego concha sum ipsa etiam Luna antiquior, nunc primùm tamen tibi sum consecrata, eiecta in litus, & allata Arsinoæ. hæc autem Ptolemæi filij Lagi filia fuit, præstantissimæ formæ, Veneris & uenustatis studiosa. οὖλος, crispus: id est, crispantibus pedum cirrhis. (ὥσπερ καὶ τοὔνομα συμφ.) id est ut nauta. ἵνα in eodem uersu abundare uidetur. Iulis oppidum est insulæ Co, Stephanus. (Μηδέ μοι ἐν θαλάμῃσι) lego, Μηδέ μοι ἐν θαλάμαις βίος, ὡς πάρος, &c. Smyrnæ plures fuerunt, & earum una Aeolica. De ouo Alcyones non habeo quod dicam. Idem Athenæus mox recitat epigramma Posidippi in Venerem illam quæ in Zephyrio colebatur, Τοῦτο καὶ ἐν ποταμῷ καὶ ἐπὶ χθονὶ τῆς Φιλαδέλφου Κύπριδος ἱλάσκεσθ' ἱερὸν Ἀρσινόης, &c.

De nautilo uelificante simul & remigante per altum, Plinius dicit: Ita uadit alto, Liburnicarũ gaudens imagine. de nauplio uerò, concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata. De Liburnicis multa Bayfius in libro de rę Nauali; nos quæ Appianus tradit, recitasse contenti erimus. Fuerunt (inquit) Liburni alterum Illyriorum genus, qui Ionium mare & quæ in eo

Liburnicæ.

ſunt inſulas prædabantur celeribus & leuibus nauigijs: unde etiam nunc leues & celeres biremes Romanis Liburnicæ uocantur. Talis nauigij formam quoq; exhibuit Bayſius. *Acatium.* Idem acatium docet à Strabone poſitum pro prædatorio nauigio: A. Hirtium ſimpliciter nauigiū dixiſſe, quod Plutarchus acation, & Tranquillus ſcapham. fuiſſe & maxima quædā acatia. acaton apud Thucydidem & Lucianum uelis potiùs quàm remis agi. acatij ambiremis prædatorij Thucydidem meminiſſe. Laurentium Vallam ἀκάτιον interpretatum (nauigium) actuarium: quàm rectè ſe dubitare, quoniam actuarium à Græcis putat dictum κωπήρη (ναῦν,) uel κωπῆρον πλοῖον.

NEMEADES piſces quidam ab Heſychio memorantur, cuius hæc ſunt uerba. Νεμεάδες, ἰχθύες, βλασοί, ὄρη ἀνειμένα, ἀπόγονοι, λειμῶνες. Sunt illi & Nemeades portæ in Argo dictæ, inde quòd Nemeam uerſus ſpectent: non autem Corinthiæ, ut quidam malè interpretati ſunt.

DE NEREIDE, RONDELETIVS.

POETAE Nereides eſſe finxerunt Nerei & Doridos filias; quarum pars nare uidetur, inquit Ouidius: Pars in mole ſedens uirides ſiccare capillos, Piſce uehi quædam, facies non omnibus una, Non diuerſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Lib. 9. cap. 5. Id non omnino fabuloſum eſſe exiſtimat Plinius. Et Nereidum falſa opinio non eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam quà humanam effigiem habēt: nanq; hęc in eodem (ubi Triton quidam in ſpecu quodam concha canens auditus: ut Olyſipponenſium legatio ob id miſſa, Tiberio principi nunciauit) ſpectata litore eſt: cuius morientis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longè. Et diuo Auguſto legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereidas ſcripſit. Vt igitur homines (*Viri, uel ſimpliciter Homines. Vide ſupra Elemento H.*) ſunt marini, ita Nereides mulieres marinæ fuerint: qualis à Gaza uiſa eſt. Similem audio (ſed pro uero non affirmo) ab Hiſpano quodam nauta in naui educatam, quæ tandem in mare ſe deiecit, nec poſtea uideri unquam potuit.

Nereides eſſe æquè forſitan uerùm eſt, atq; id quod de Faunis ac Satyris ab antiquis eſt proditum: quorum monſtrorum nonnullos ſe aliquando uidiſſe quidā ex ſanctiſsimæ uitæ, noſtræq; religionis principibus uiris, ſuis ſcriptis teſtati ſunt, Bellonius.

COROLLARIVM.

Tiberio principe contra Lugdunenſis prouinciæ littus in inſula, ſimul trecentas ampliùs beluas reciprocans deſtituit Oceanus, mirę uarietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore: interq; reliquas, elephantos & arietes: Nereidas uerò multas, Plinius. Non falſam eſſe Nereidum opinionem Plinio aſtipulari quid uetet: cum pleriq; nauigantes referāt uidiſſe piſces humana effigie ſquammis duntaxat hiſpido corpore exanimes in littus eiectos, quæ deſcriptio cum ea quæ Nereidum eſt ſatis conuenire uidetur, Maſſarius. ¶ Balara emporium eſt Indiæ. Opponitur autem regioni illi ſacra Inſula, quam Sceleram uocant. ea freto ſtadiorum centum à continenti diuiditur. Hanc tenere dicunt Nereidem deam ſæuā atq; infeſtam, & præternauigantium multos rapientem: quæ nec anchoras inſulæ applicare nautas patitur, Philoſtratus de uita Apollonij libro 3. ¶ Nereides ſunt beluæ marinæ, toto corpore hirſutæ & hiſpidæ: habentq; ſpeciem aliquam formatam (*conformem*) cum homine. Horum aliqua cum mortalis conditionis imitatrix emori debet, auditur procul gemitus eius ac planctus, Iſidorus. ¶ Theodorus Gaza uir Græca facundia clarus, & philoſophiæ præceptis imbutus ègregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens uentitabat, compluresq; noſtrates, ſcitè admodum & luculenter ratiocinabatur, ſe dum in Peloponneſo ageret, & fœda maris tempeſtate oborta, duriſsimo tempore anni, nonnulla piſcium monſtra procellæ ad litus illiſiſſent, inter cætera uidiſſe Nereidem in litore, fluctibus expoſitam, uiuentem iam & ſpirantem, uultu haud abſimili humano, facie quoq; decora, neq; inuenuſta ſpecie, corpore ſquamis hirto ad pubem uſq;, niſi quòd cætera in locuſtæ (*marinæ nimirum*) caudam deſinebant. ad quam propere uiſendam cum frequens concurſus fieret, ipſeq; & nonnulli è propinquis oppidis uicini affineſq;, eò ſe contuliſſent, illam frequenti turba circundatam, mœſtam & animo conſternatam, ut ex uultu coniectari erat, in litore iacentem, crebroq; ſuſpirio fatigatam conſpexiſſe: mox cum à tam frequenti corona conſpiceretur, ſeq; in ſicco deſtitutam uideret, præ dolore gemitus ſpirantes & lachrymas uberes dediſſe. cuius miſericordia motus ipſe, ut erat mitis placiduſq;, cùm turbam decedere de uia iuſsiſſet: ipſam interim brachijs & cauda, quo maximè modo poterat, humi reptantem paulatim ad aquas perueniſſe. Cumq; ſe præcipitem magno nixu in mare dediſſet, ingēti impetu fluctus ſecare cœpiſſe, momentoq; temporis, elapſam ex oculis nuſquam apparuiſſe. Georgius quoq; Trapezuntius, uir multi nominis & magnæ eruditionis, aperta profeſsione referebat amicis, ſe cùm haud procul à litore in fonte quodam ſpaciaretur, puellam conſpexiſſe eleganti forma undis extantem pube tenus, & quaſi laſciuiret, ſubinde emergentem ſummergentemq; ſe, quoaduſq; ſe conſpectam intelligens haud ampliùs apparuit.

H.a. De Nereidibus nymphis marinis & Nereo deo marino, plura leges in Euſtathij commentariorum

riorum in Homerum indice: & in Varini Lexico, in Vocabulis Νηρεὺς, Νηρῆς, Νηρηΐδες, Νηρηΐδας, & apud Gyraldum de dijs Syntagmate quinto, &c. Νηρεὺς, θαλάσσιος δαίμων· Ἀλκμὰν καὶ Πόρκον ὀνομάζει, Hesychius. Pictores hodie ferè pro Sirene Nereidem pingunt, ut in Auium historia in Sirenibus dixi. Nereidem Germanicè nominabimus ein Meerfröwle, id est Mulierculam marinam. ¶ In maxima dignatione operum è marmore Scopæ artificis, Cn. Domitij delubra, in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles; Nereides supra delphinos, & cete, & hippocampos sedentes, Plinius 36.5.

In mari circa Taprobanem insulam cum alia cete admiranda, tum quædam muliebri facie existunt, eisque pro crinibus spinæ dependent; Aelianus. De Homine marino dictũ est suprà: & inter alia de uiro & muliere in Nilo, pag. 521. & de muliere pisce nostro seculo in lacum quendam Pomeraniæ delato: item de Derce uel Derceto dea muliebri facie, reliquo corpore piscis figura: & mox sequenti pagina exhibitum est monstrum marinum specie humana, muliebribus mammis, &c.

Quod ad philologiam circa uocabula, plura reperies mox in Nerite. ¶ Τὰς Νηρηΐδας ὀψωνεῖν τινες ἐκωμῳδοῦντο, διὰ τὸ πολυτελὲς τῆς τῶν ἰχθύων ὀψωνήσεως, Eustathius in Iliad. λ.

DE NERITA (ARISTOTELIS,) RONDELETIVS.

QVAS Aristoteles νηρείτας uocat, Gaza Natices conuertit, à natando, ut opinor. Sint ne in turbinatorum genere dubitauerit aliquis ex Aristot. qui sic scripsit libro 4. de Hist. animal. cap. 4. Προμηκέστερα δὲ ἐστιν ἐν τοῖς στρόμβοις (καρκίνια) τῶν ἐν τοῖς νηρείταις. ἕτερον δὲ γένος ἐστὶ τὸ τῶν νηριτῶν, τὰ μὲν ἄλλα παραπλήσιον, &c. Longior est qui Turbinem subit, quàm qui Neritam Cancellus. genus enim diuersum est quod in Nerite degit, cætera quidem non absimile, &c. Et paulò post: ὅσα δ᾽ ἔχει μείζω τὸν ἀριστερὸν πόδα, ταῦτα ἐν μὲν τοῖς στρόμβοις οὐκ ἐγγίνεται, ἐν δὲ τοῖς νηρείταις ἐγγίνεται. Quibus sinister pes grandior est, ij nunquam cum turbinatis hospitantur, sed cum Neritis tantùm ineunt societatem. Hîc Aristoteles de Turbinibus & Neritis, ut de diuersis loqui uidetur, atque ab his Neritas seclusisse. Sed si rem diligentiùs expendas, eam aliter habere comperies. Nam Nerita à turbinatis non genere, sed specie differt. Cum turbinatis igitur conuenit, quod testâ sit clauiculatim intorta, sed rotunda & ampla, qua, ab ea turbinati specie distat, cui testa est longa strictaque. Ideo Cancellus (de hoc enim in locis modò citatis loquitur Aristoteles) longior est qui in turbinatis longis hospitatur, quàm qui in Neritis, turbinatis quidem, sed non longis. Qualis uerò sit Nerita, & quòd sit inter turbinata collocanda, ita explicat Aristoteles. ὁ δὲ νηρείτης, τὸ μὲν ὄστρακον ἔχει λεῖον, καὶ μέγα, καὶ στρογγύλον: τὴν δὲ μορφὴν παραπλησίαν τοῖς κήρυξι: πλὴν οὐκ ὥσπερ ἐκεῖνοι τὴν μήκωνα μέλαιναν, ἀλλ᾽ ἐρυθράν. προσπέφυκε δὲ νεανικῶς περὶ τὸ μέσον. ἐν μὲν οὖν ταῖς εὐδίαις ἀπολυόμενα νέμεται ταῦτα. πνευμάτων δὲ ὄντων, τὰ μὲν καρκίνια ἡσυχάζει πρὸς τοῖς λίθοις: οἱ δὲ νηρεῖται προσέχονται μὲν, καθάπερ αἱ λεπάδες, &c. Id est, Nerita testa est læui, ampla & rotunda: forma Buccinis proxima, papauer tamen non nigrum, ut Buccina, sed rubrum habet. Testę annexum corpus eius medium firmiter est. Pascuntur in mari tranquillo à saxis soluta: (*enallage generis: pro neritæ solutæ:*) at quoties flatus urgent, Cancelli hospites sese in saxa recipiunt, Neritæ saxis adhærent Lepadum more & aporrhaidum, ac cæterorum generis eiusdem. nec nisi tegmine dimoto adhærent, quod uelut operculum possident. Vsum enim quem biualuibus pars utraque, eundem altera exhibet turbinatis. Caro intus & in eadem os. Modus hic idem est aporrhaidi, purpuris, atque omnibus generis eiusdem. Hæc Aristot. Huiusmodi est Nerita, cuius imaginem ueram non magnitudinem expressimus. Est enim Concha ampla & capaci, rotunda, læui, turbinata, ad formã Buccinorum accedente. De Neritis hæc Plinius. Nauigant ex his (*è Concharum genere*) Neritæ (*alia lectio Veneriæ. Vide in Conchis porcellanis, Elemento C.*) præbentesque concauam sui partem, & alteram (*melior lectio, non habet hîc uocem, alteram*) auræ opponentes, per summa æquorũ uelificant. Hæc de Nerita Aristotelis.

A

Neritam turbinatorum speciem esse.

Lib. 4. de Hist. animal. cap. 4.

Lib. 9. cap. 33.

DE NERITA AELIANI, IDEM.

AELIANVS longè aliter Neritam describit quàm Aristoteles, ut ex eius uerbis liquet, quæ sunt huiusmodi. Cochlea marina magnitudine exigua, formæ pulchritudine eximia spectatur, eo maris ubi sordium uacuitas est, & tranquillitas uiget, & in saxis ad imam maris sedem adhærescentibus nascitur. hæc Nerite appellatur. Hoc maximè ab Aristotelis Nerita differt, quòd illa magna sit, hæc parua. Nec mirum esse debet Aelianum ab Aristotele & Plinio in piscium descriptionibus dissentire, id quod in plerisque facit. Ex paruitate, & formæ pulchritudine Aeliani Neritam esse colligimus eam quæ capiti præfixa est.

A

Punctis nigris eleganter distinguitur, testa intus purpurea, in margine candida. Quòd si quis Neritam inter Cochleas reponere uoluerit non ualde refragabor. B

DE NERITE COCHLEA, BELLONIVS.

Bellonij Nerites, an cum alterutro Rondeletij Nerite conueniat, dubito: genere saltem, si non specie, conuenire uidetur.

B Nerite quoq; turbinati generis cochula, testam in anfractum intortam habet: qua penitus inclusa, nulla ex parte præterquam capite conspicua est.

A Virlis Lutetiæ, Armoricis Bigornet & Bigorneau uocari solet: apud quos tanta est huius pisciculi frequentia, ut summo prouentu indigenæ, dum æstus abscesit, magnos aceruos è saxis legant ac bulliant (*bullire faciant*,) carnemq; è testis (quò leuius ferantur) eximant, & accolis mediterraneorum tractuum diuendant. (F) Pulmenta autem quæ ex his conficiuntur, minio tincta esse dixeris: quod à rubro ipsarũ papauere prouenit. Prisci enim (*Aristoteles, ut recitat Rondeletius*) Naticem siue Neriten, testam habere aiunt leuem, amplam, rotundam, buccino similem: papauere tamen non (ut Buccinum) nigro præditam, sed rubro. Est autem id papauer, excrementitiũ quiddam, membrana obuolutum, omnibus testaceis generibus præcipuè esculentum. Natices sua saxa relinquunt mari tranquillo, ac sordibus uacuo, ut pascantur.

Aristoteles audire eas & olfacere scribit: subterfugiunt enim piscatores, si uocem ediderint. In Mediterraneo mari, in quo æstus non ita reciprocantur, piscatores conchulas legentes in lintre esse oportet: quos si Nerites, quæ tunc saxo extra aquam hærent, senserint, tunc sese à saxo soluentes, in mare præcipites ruere conspexi: atq; hoc quidem esse puto, quod Aristoteles ait piscatores Neritas legentes tacere, ne ipsos fugiant. Athenæus Anartes & Anarites uocat.

B Testam habent læuem, rotundam, exiguam, ut neq; in Oceano, neq; in Mediterraneo pollicis crassitudinem excedant.

F Huius autem carnes uulgus Græcum crudas edit; quibus appetentiam maximè excitari ait, & potissimùm si cum cæpis etiam crudis comedantur.

COROLLARIVM.

Cancellum in Nerite Concha exhibui suprà in Corollario de Cancello, pagina 193.

A A recentioribus Nerite uel Nerita Latinè effertur, genere fœm. declinatione secunda, ut grãmatice uel grammatica. ego Nerites masc. genere, declinatione prima, ut Anchises, dicere malim. Sic enim Græci semper usurpant. habet autem syllabas omnes longas in omnibus casibus; quamobrem paroxytonum semper est: excepto nominatiuo multitudinis penanflexo, Νηρῖται. sic enim scribendum est: quanquam euulgati quidam codices Græci id non obseruent. Ἠὲ καὶ ὄστρεα πόσα, βυθὸς ἅτε βόσκεται ἅλμης, Νηρῖται, στρόμβοί τε, πελωριάδες τε, μύες τε, Nicander Colophonius. Νηρείτης, cochlea est (κόχλος, Suidæ, κοχλίας Varino) marina. à uerbo νέω, νῶ. quod est nato, (*cuius futurum est νήσω, unde & νῆσος*,) fit νηρὸς, quod concauum aut humidum significat: ut νηρὸς ἰχθὺς, & apud Lycophronem νηρὸς μυχὸς, ὁ κοῖλος ἢ κάθυγρος. (Apud Hesychium quoq; legimus: Νηρίδας, τὰς κοίλας πέτρας. & Νηρὸν, τὸ ταπεινόν.) A νηρὸς autem deriuatur νηρείτης. nam si à Nereo fieret, ἐκ τοῦ Νηρεὺς, ut alij qui uolũt, penultimam per diphthongum haberet Νηρεΐτης, Suidas. sicut Ἀταρνεὺς, Ἀταρνεΐτης. οἱ δὲ τεχνικὸς λέγει, ἀπὸ τοῦ Νηρεὺς ἐστι, Varinus. Neriten sanè concham à Nereo deo marino sic dictam, ratione non caret: quòd is fortè tali concha, tanquam elegantiore, buccinæ loco uti fingeretur: sicut & Triton: quem uisum auditumq; in quodam specu Olysipponensis oræ concha canentem, Plinius refert. Nec ineptus ad hunc usum nerites uidetur, utpote amplus & buccino similis, Aristotele teste.

Nereus. Nereus (inquit Gyraldus) ex Mari & Terra natus, grandæuus & senior dictus, Græci ἁλιὸν γέροντα uocant, Nereidum Nympharũ pater, mirificè laudatus ab Hesiodo in Theogonia. Huic hymnũ Orpheus concinuit. Vxorem Dorida habuit: dictus ἀπὸ τοῦ νεῖσθαι, ut ait Phurnutus, hoc est à natando. Marinorum deorum princeps est Neptunus, & eo antiquiores Nereus & Oceanus. ¶ In Oppiani Halieut. lib. 1. Νηρείτης scriptum inuenio per ει. diphthongum in prima syllaba. Testata (inquit) animalia quædam in petris, alia in arenis pascuntur: Νηρεῖται, στρόμβων τε γένος, καὶ πορφύραι αὐταί. Et rursus: Εἴτέ τι νηρείτης ἔλιπε σκέπας, εἴτέ τι κῆρυξ, de cancellis loquens uacuas sibi conchas quærentibus. Nerites Vuottono & Bellonio idem uidetur, qui & ἀναρείτης

Anarites. & ἀνάρτης apud Athenæum dicatur: quibus cum ego facilè senserim. quoniam & nomen idẽ est, prima litera tantùm abundante in Anarite, ut solet hæc uocalis multorum uocabulorum initijs abundare: & genus quoq; idem, nempe testaceum: & species, cochlea, & natura, adhærere petris. Vide suprà, pag. 320. inter Conchas diuersas. Apud Hesychium Νήειτος scribitur, ut ἄνθρωπος, terminatione & accentu, his uerbis: Νήειτος, ὁ νηρείτης: est autem conchylium cochleæ simile, & (colore) uarium. Sed hoc modo scriptum adiectiuum potiùs fuerit nomen, pro magno, copioso, excellente, incomparabili: quo cum nihil aliud in eodem genere conferatur aut contendat: ἀν. priuante particula & uerbo ἐρίζειν compositum. inde νηειτόμυθος, ᾧ οὐκ ἄν τις ἐρίσειε πρὸς μύθους. & νηειτόφυλλον, πολύφυλλον. Idem Hesychius Νήειτον interpretatur pro monte Ithacæ è regione Epiri: (quẽ aliqui sic dictum accipiunt quasi νήειτον, ὃ ἐστιν ἀνέριστον, διὰ τὸ πολὺ τῆς ὕλης, Eustathius.) & adiectiuè, πολὺ, ὑγρὸν, ἀεὶ ῥέον, χλωρὸν, θαλερὸν, ἁπαλόν. sed pro copioso & innumerabili usitatius est scribere

νήριθμον,

νηέριθμον, à νη, negatione, & ἀριθμὸς, quod est numerus. Ergò si quis Neriten cochleam à magnitudine, uel pulchritudine qua alias eiusdem generis excellat, nominatam uelit, bene est. ¶ Gaza pro nerite naticem reddit ex Aristotele, quoniam & natex Latinis à natando dictus uidetur, ut νηκτης Græcis à νέω, νήχω, sicut è Suida retuli. Naticem piscem leges apud antiquos per t. non per r. & uidetur à natando dictus, Festus mox post Naricam piscem diuersum. ¶ Neriten qui accolũt sinum Adriaticum etiam nunc antiquo nomine appellant, Hispani Caragolum, Gillius. Quidã Gallicè interpretatur Petit Limasson de mer, id est paruam cochleam maris. Hispani cochleam marinam in genere uocant Almeia, uel Caracól de la mar. Itali quidã neritas, Naridole. Germanicè circunscribemus, Ein Meerschnecken art / hat ein runde grosse schalen / nit schmal vnd langlacht wie die Strombi genañt / die wir Straubschnecken nennen mögend. *Natex.*

Natices, ut & reliqua turbinata, operculo quodam congenito carni patulæ apposito claudun tur, *Aristot.* Rotundiorem esse nerites testam, quàm sit turbinis, hinc apparet: oblongiorem enim formam recipit cancellus ille concharum hospes, à turbinis testæ forma, qui turbinem subit, quàm qui neriten, Vuottonus. Testa quidem neritæ Aristotelis cum cauitatem amplam habeat, nauigationi idonea uidetur. potest enim aërem copiosum capere, & innatare facilius, uentoq; impelli. B

Rimis cauernisq; saxorum generantur, celeriq; incremento augentur, uertibula, glandes, & quæ per summa (*petrarum*) adhærent, ut patellæ, ut natices, Aristot. historiæ 5. 15. C

Et alibi: Natices qui capiunt non aduerso flatu, sed secundo adeunt, quoties escam persequuntur: nec uoce ulla, sed silentio agunt, utpote cum & olfaciant, & audiãt, nec fieri posse aiunt, quin subterfugiant, si uox proferatur. E

DE NERITE AELIANI, EX LIBRI DE ANIMAlibus 14. capite 28. secundum nostram interpretationem.

Cochlea marina magnitudine exigua, formæ pulchritudine eximia spectatur. eò maris, ubi sordium uacuitas est, & tranquillitas uiget, & in saxis tum tectis mari, tum eminentibus modicè (chœrades uocant) nascitur. hæc Nerites appellatur, & duplex super ea narratur fabula: quas (ut accepi) referam. Nam in longo opere modicè ad fabulas deflectere, tum animi recreandi, tum condiendi edulcandiq; sermonis gratia, nihil prohibet. Nereo (dæmoni) marino, quem ueracẽ & minimè fallacem esse hactenus omnes prædicant, Doris Oceani filia (ut canit Hesiodus) filias peperit quinquaginta: quarum Homerus quoq; in Megaris poëmate meminit. Post tot uerò filias etiam filium unicum ei natum esse, non illi quidem authores sunt, sed uulgus piscatorum prædicat, cui nomen fuerit Nerites, hominum simul atq; deorum formosissimo: quo cum Venus etiam in mari se oblectârit, magno illum amore prosecuta. Cum uerò iam tempus fatale aduenisset: & Venerem dijs cœlestibus, iussu patris, inscribi oporteret: audio eam de mari exeuntem, Neriten quoq; delicias suas secum abducere uoluisse: illum uerò recusasse, quòd inter parentes ac sorores uiuere, quàm cœlo potiri mallet. Et cum alas etiam, quandocunq; libuisset, ad uolandum sibi producere (ἀναφύσαι) posset, hoc quoq; munus à Venere (ni fallor) acceptum, aspernatus neglexit. Quamobrem indignata Iouis filia illum in cochleam eiusdem nominis conuertit: comitem uerò & ministrum illius loco Cupidinem, ipsum quoq; iuuenem & formosum, sibi delegit: & alis, quas Nerites habuerat, eundem induit. Altera uerò fabula, Neptunum ait amasse Neriten, et pariter ab eodem redamatum esse: unde nomen & celebritas Anterotis (id est, Amoris mutui) inter homines exorta sint. & hunc Neptuni amasium, tum aliâs familiariter cum ipso uiuere solitum esse: tum currum eius & equos, si quando per æquora ueheretur, quàm proximè semper secutum, marinis bestijs omnibus sua celeritate superatis. Nam pisces cetacei, Delphini, Tritones, alijq; è penetralibus maris excitati, circumsiliendo currum, & tripudiando, (quod eos facere Homerus etiam in Iliade testis est,) omnes mox fessi desistebant, & relinquebantur à tergo, Puer uerò pergebat semper, fluctibus etiam ei (ob reuerentiam Neptuni) se submittentibus, & locum aquarum diuortio cedente mari: quòd Neptunus uoluisset tam præstantis formæ puerum, tum cæteris in rebus excellere, tum corporis habitu & uiribus præ cunctis florere. Solem igitur inquit fabula pueri celeritate commotum succensuisse, & in hocce Cochleæ genus uertisse. Quam uerò ob causam Sol iratus hoc fecerit, non exprimit fabula: uerisimile tamen est riualitate inductum id fecisse.

Fabulæ. *Nereus.* *Metamorphosis.* *Altera fabula.* *Anteros.*

DE NIGRIS PISCIBVS DIVERSIS, DEQVE VENENATIS TVM NIgris tum alijs.

NIGRI pisces diuersi sunt, alij uenenati, alij non, ut dicemus. ¶ Ctesias in Armenia scribit esse fontẽ, ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis: Quod & citra Danubij exortũ audiui, donec ueniatur ad fontem alueo appositum, ubi finitur id genus piscium. Ideoq; ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idẽ & in Lydia in stagno nym

pharum tradunt. In Arcadia ad Pheneum aqua profluit è ſaxis, Styx appellata, quæ illico necat, ut diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theophraſtus, letales & ipſos, quod non in alio genere mortiferorum fontium, Plinius. Ego cùm ad Danubij fontem olim, in pago Doneſchinga uocato, ulli ne piſces nigri aut uenenati illic caperentur aut noti eſſent, inquirerem, nihil tale cognoſcere potui. Sed de nigris in Armenia uenenoſis, quorum Plinius meminit, Aelianũ quoq; audiamus: is libri de animalibus 17. cap. 31. ita ſcribit. In Armenia excelſum ſaxum auditione accepi permultam aquam emittere, atq; ſub ipſum ſubijci fontem undiquaque quadratum, treis paſſus profundum, ſingulaq; eius latera ſtadij dimidiũ occupare: & ſimul cùm aqua piſceis frequenter excidere, cubiti magnitudine, tum maiores, tum non multò minores: & ex ijs partim delabi ſemimortuos, partim adhuc ualdè palpitantes emori. Et peruagatum eſt eos colore eſſe nigerrimos, & non aſpectu inſuaueis. Veruntamen ſi quid eorum uel homo uel fera beſtia guſtârit, ſtatim mori. Propterea uerò Armenios quòd ferarum multitudine redundent, primùm eos collectos ad Solis radios exiccare: deinde ne hauſta piſcium aſpiratione graui & peſtilenti, aut excitato inde puluere hauſto, pereant, ore & naribus obturatis hoc piſcium genus contundere, & in farinam redigere: & ad ficus admiſtas in ea loca, quæ maximè abundant feris, diſſeminare. Beſtiæ primùm ut eas attigerunt, ſtatim moriuntur. atq; ea fraude Apri, feræ Capræ, Cerui, Dorcades, Vrſi, Aſini ſylueſtres necantur. nam eiuſmodi animalia ficuum & farinarum auidiſsima ſunt. Iam uerò alio modo tollunt Leones, Pardales, Lupos. Nam in domeſticarum Ouium & Caprarum diſciſſum latus farinas ex ijs piſcibus temperatas abdunt. Poſt uerò hanc eſcam ad eos alliciendos obijciunt. Ac cum eiuſmodi quippiam Pardalis, Leo, Lupus guſtarint, continuo moriuntur, Hæc Aelianus. ¶ Georgius Agricola libro 2. de natura eorum quæ effluunt ex terra, de aquis animantium generi mortiferis ſcribens: Quin quædam peſtilentes aquæ (inquit) alunt piſces, qui etiã ipſi mortẽ afferunt in cibis: ut in Caria iuxta Idimum urbẽ, ibi enim cum nouus extitiſſet amnis, piſces lethales ſimul effudit, ut ſcribit Seneca. (*Vide ſuprà in foßilibus piſcibus, pag. 443. al' non Idimum, ſed Myndum legitur. Eſt quidẽ Idyma uel Idyme urbs Cariæ, et Idymus fluuius, Stephano: ſed Myndus quoq; eiuſdem regionis urbs eſt.*)

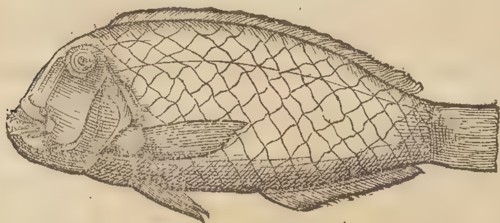
Stygis aqua. Aqua Stygis ad Nonacrin (*quæ & ipſa piſces letiferos habet*) qualis ſit, ex effectu intelligitur. quia enim Plinius ſcribit, profluentem lapideſcere, non obſcurè ſignificat ſucco lapideſcente eſſe infectam, ut iam antè dixi. Nec eadem res latuit Senecam, cum de eâdem ſcribit his uerbis: Summa celeritate corrumpit, nec remedio locus eſt, quia protinus hauſta duratur, nec aliter quàm gypſum, ſub humore conſtringitur, & alligat uiſcera. Quòd autem eadem aqua erodendo perrumpit uaſa ænea & ferrea, multùm atramentoſam eſſe colligimus, &c.

Aquæ denigrantes. Et paulò pòſt: Sybaris aquas (unde equi potantes agitantur ſternutamentis) atramentoſas eſſe, ex eo perſpicuum eſt, quòd eædem nigros faciunt, non tantùm boues & oues, ſed etiam hominum capillos, atramentum enim ſutorium, ut alia res acerba, nigrore tingit: ut acris, ſternutamenta mouet, &c. Et mox: Ex amnibus quidam poti, oues nigras faciũt, ut Cereus Eubœæ, Melas Bœotiæ, Axius Macedoniæ, Peneus Theſſaliæ, flumen quoddam in Galatia: aut tam bobus quàm pecoribus faciunt nigrorem, ſicut Sybaris in Thurijs: atq; etiam homines qui eum bibunt, nigriore, duriore, magis criſpo capillo ſunt. In Ponto, inquit Plinius, fluuius Aſtaces irrigat campos: in quibus paſtæ, nigro lacte equæ gentem alunt. Quanquam autem non facilè ex effectibus temperatio aquarum dignoſci poteſt: tamen quia in aquis quibuſdam nigris, quarũ miſtura nobis prorſus non eſt ignota, nigriores piſces ſunt, hinc de ignotis coniecturam aliquam fieri poſſe arbitror. Sunt uerò ſalares ſubnigris maculis in Miſena, & in riuis ad Crotendorſum, & in fluuiolo quem nigram aquam appellant. is Suarceburgum præterfluens in Muldam infunditur. Primò autem nigras aquas colorem contrahere uidemus ex folijs arborum putrefactis, quercus ſcilicet, ilicis, roboris, fagi, alni, & ſimilium. riui autem id genus in maximis ſyluis fluunt: quorum aquas ſi ſolas potarent greges ouium, nigræ perinde ac piſces qui in ipſis uerſantur, fieri poſſent. Deinde fluuij qui multas capiũt aquas paluſtres, nigri fiunt: ut Allera, qui in Viſurgim influit: & Iſa, qui in Alleram in tractu Luneburgenſi: & Spreuus, qui in Hauelam. Aquæ autem pauco, & quod uix ſenſu percipi poſsit, atramento ſutorio, & melanteria, alijsq; infectæ, tametſi ipſæ non uideantur eſſe multum nigræ, animantium lanas, ſetas, pilos nigros potæ efficere poſſunt, &c. Deinde docet aquas aliquas propter uim peculiarẽ quandam carere piſcibus. Et mox: Aquæ multùm ſulfuratæ, quales Anigri: multùm atramento ſutorio infectæ, quales Ochræ, non alunt piſces, ſiue calidæ, ſiue frigidæ fuerint: modicè aut parum, alunt. ſed coctis ſapor non eſt bonus, Hucuſq; Agricola. ¶ Sueui fluminis aqua nigricat propter alnorum copiam per quas fluit, ut cõijcimus: & piſces in eodem, præſertim gobiones, (*id eſt muſtelæ, quas thryſsias uulgò nominant,*) nigriores: & cute & carne denſiore, palatoq; ſapidiores. Idem fit in Varta flumine Bohemiæ, Iodocus Vuillichius. ¶ In Thurijs fluuius Luſias appellatus, tametſi perlucidos liquores habet, nigerrimos piſces tamen procreat, Aelianus de animalib. 10.38. ¶ Minyas uel Minyeius (quinq; ſyllabis) fluuius, qui aliàs Anygrus dicitur Geographo, piſces habet ἀβρώτους, hoc eſt minimè edules, &c. Varinus in Μινύειος. ¶ Genus eſt muſtelarum piſcium, quas noſtri à nouem oculis (hoc eſt branchijs ſeptenis, & oculis binis,) denominant, Neuneugen: harum ſpecies à cœno uocata Kürneunengen, cæteris nigrior, in cibum admitti non ſolet. ¶ Salamandræ aquaticæ, non piſces, ſed ueluti

lacerti

lacerti aquatici sunt, parte prona nigricante, supina flaua: uenenosæ. ¶ Pisces nigri, sed optimi saporis, capiuntur (nasis) in nigro flumine profundissimoq; regionis Septentrionalis quam uocāt Kareliam, Olaus Magnus in Tabula Septētrionali ad literas F, f. ¶ Mugilis nigri suprà inter Mugiles, ex Rondeletio iconem & descriptionem dedimus. ¶ Iuxta Rutlingam Germaniæ oppidū amnis labitur, in quo Trutæ nigræ, punctis distinctæ rubentibus, capiuntur, ut audio.

DE NOVACVLA PISCE, RONDELETIVS.

SVNT qui piscem hunc, quem hic exhibemus, uerum erythrinum esse existimant, hac ratione moti, quòd colore rubro sit, siue ruffo, pagri modo. At cùm corporis figurâ pagro dissimilis sit, & capite tantùm quodammodo similis, ab his dissentio, sequorq; in hoc pisce, uulgarem appellationem, quam ex Latina sumptam arbitror: dicitur enim rason, quæ uox nobis, & Hispanis nouaculam significat: à Plinio uerò, qui solus ex ueteribus piscis huius meminit, nouacula piscis. Eius uerba sunt: Nouacula pisce quæ tacta sunt, ferrum olent: nam in uulgaribus codicibus perperam locus hic legitur, eo quo citaui modo restituendus. & meritò quidem nouacula dicitur: est enim dorso cultellato, quo maiorem nouaculam aptè repræsentat. Piscis est marinus, squamosus, palmi magnitudine, tres digitos latus, unum spissus, capite pagrum quodam modo refert, posteriore corporis parte buglossum. ore est paruo, dentibus acutis, magnis, & recuruis: oculis est paruis, à quibus descendunt ad os lineæ obliquæ purpureæ, & cæruleæ: squamis tegitur magnis rubescentibus. A capite ad caudam protensa est pinna unica & continua: altera à podice, qui ori quàm caudæ propior est, ad caudam. In arena uiuit. Piscis est Rhodi frequens, & in Melita insula, ex quo post Rhodum à Turcis expugnatam illuc migrarunt milites, qui Rhodij appellantur. Capitur & in Maiorica Minoricaq; insulis, inde à Pigno discipulo quondam meo ad me missus. Carne est tenera, & delicatissima, ac in illis insulis, quas modò nominaui, summo est in pretio, Hæc Rondeletius.

A — Lib. 32. cap. 10. — B — C — D

Aconias pisces Numenius apud Athenæum nominat, qui an Plinij Nouaculæ sint, considerandum. acóne quidem Græcis cotem significat, ad quam nouaculæ exacui solent. Olim Cornelius Sittardus medicus, piscem, quem Rondeletius Nouaculam nominat, Romæ depictum, Pauonis nomine ad me misit, pulcherrimis coloribus, quos scribendo assequi nequeo. Pinna dorsi colore aureo uel croceo flauet, spinæ in eadem, & superiores interuallorum partes rubent. dorsum puniceum est. latera partim albicant, partim puniceo colore multùm diluto sunt. Pinnæ ad branchias subluteæ. quæ ab ano ad caudam usque tendit, flaua, spinulis fuscis intercipitur, & lineis ex aduerso eas decussantibus, ijsdemq; tortuosis, partim rubris, partim subcœruleis distinguitur. Caput totum lineis descendentibus insigne est. sinciput coloris punicei saturati est, lineæ eleganter cœruleæ: latera, hoc est, sub oculis partes & branchiæ, albicant: lineæ cœrulei puniceiq; coloris ferè mixti sunt. Oculorum pupilla nigra, ambitus luteus. Piscis hic Romæ rarò capitur. carnis est durioris & delicatissimæ. Pauonis quidem nomen alijs quoq; piscibus attribuitur, ut in P. elemento dicam.

NVBES secundum Aristotelem est piscis in aqua uiuens, applicatus ad petram, à qua non discedit, nec separatur, nisi per attractionem inspirationis concitus, Author de nat. rerum. ego nullum huiusmodi nomen apud Aristotelem extare puto: neq; animal aliud ferè, præter patellas & neritas, adhærere saxis.

NYMPHA, Νύμφη, apud Athenæum semel legitur. Speusippus (inquit) libro 2. Similium, similes esse scribit, Astacum, Nympham, Vrsam, Cancrum, Pagurum.

DE AQVATILIBVS, IN QVORVM NOMINIBVS LITERA PRIMA EST O, VOCALIS.

OA TARICHA, ᾠὰ τάριχα, Græci uocant oua piſcium ſalita & inueterata: ut mugilum, capitonum, cyprinorum, ſturionum: de ſingulis ſuis locis diximus. Vulgus hodie Cauiarium uocat. Vide in Corollario de Cephalo inter Mugiles: & in Capitone marino Rondeletij, ibidem. Aliud eſt Omotarichus, de quo in Salſamentis dicam.

OCVLATA is uidetur eſſe piſcis, quem Plautus Ophthalmiam appellauit, Hermolaus. Vide ſuprà in Melanuro.

OLISTHOS nominatur Oppiano Halieutic. 1. cum piſcibus qui mare uicinũ fluuijs aut ſtagnis amant, ubi aqua dulcis & ſalſa miſcentur, & cœnũ copioſum colligitur: ἔνθα νέμονται φορβὴν ἱμερτὴν, γλυκερῇ δ' ἁλὶ πιαίνονται Πηλαμύδες, γόγγροί τε, καὶ ὃν καλέουσιν ὄλισθον. Piſcem à lubricitate dictum apparet. quærendum an idem fortè ſit Lubricus memoratus Ouidio inter litorales, hoc uerſu: Lubricus & ſpina nocuus non gouius ulla. niſi quis hoc nomen potiùs epitheton gouij faciat. Locus eſt mutilus, & uerſus præcedentes aliquot deſunt. An Oliſthus lampreda eſt? nam & hic piſcis lubricus eſt, & locis huiuſmodi in mari eum gaudere puto, cum fluuios etiam ipſos ſubeat. quanuis eruditi quidam, ut Iouius & alij, lampredam non Lubricum, ſed Lumbricum appellant.

OMOTARICHOS, id eſt ſalſi Thunni caro. Vide infrà in Salſamentis.

OMYDION & OMYS in Teſtudine ſunt.

ONIAE cognominantur Scari quidam ab æolis diuerſi.

ONOS Græcis eſt, qui Aſellus Latinis.

ONYX, & Dactylus, & alijs nominibus Græcis appellatur, quem in Vngue deſcribemus Elemento V. Alius eſt Onyx, id eſt Vnguis, odoratus, Purpuræ operculum: quem aliqui Oſtracion uocant, teſte Plinio. De eo dictum eſt ſuprà in Cõchylio, pag. 341. Rondeletij uerbis, & nõnihil in ſequente Corollario: diceturq; ampliùs in Purpura.

OPHIDION piſciculus eſt gongro ſimilis, Plinius lib. 32. cap. 9. ut uetuſti codices habent. nam in quibuſdam minùs uetuſtis Scombro pro Gongro legitur. Aeſtimandum relinquimus. Dubitandi cauſa fuit, quòd Ophidion à ſerpẽte cognominatus eſt, ut gongro potiùs quàm Scombro ſimilis uideri poſsit. Ariſtoteles ſerpẽtis genus puſilli nominat Ophidion. is & OPHIN thalaſsion, id eſt marinum anguẽ nominat, Hermolaus Barbarus. ¶ Kiranidæ codex manuſcriptus, qualem habeo deprauatiſsimum, libro 1. Elemento Vij. Edonen piſcem nominat, (& delectationem interpretatur,) qui aliâs Affidion dicatur. ſed Græcè ſcriptum apparet, ἡδονὴν & ὀφίδιον. Arbitror autem Edonen pro Adonide ſcriptum. nam Adonis piſcis (de quo multa ſcripſimus in A. elemento, pag. 14.) flauo eſt colore, ξανθὸς Oppiano, ὑπόπυῤῥος Athenæo: ab eodemq; colore cirrhis & ceris uocatur: & Ophidij ſpecies una Rondeletio flaui coloris eſt. Plura de Ophidio protulimus ſuprà inter Aſellos, pag. 105. ex Rondeletij & Bellonij obſeruationibus: quibus nõnihil addidimus in Corollario 3. de aſellis. Rondeletio ſuum Ophidion barbatum & maculoſum eſt, uulgò Donzella, quod nomen aliqui etiam Iulidi attribuunt: uideri autem poteſt per aphæreſin & diminutionem à Græco Adonis factum. Non ſoli igitur piſcium cinædi, ut Plinius putauit, lutei ſunt. ¶ Alius eſt piſcis Nerophidion uulgò hodie dictus, nempe acus Ariſtotelis, uel typhle Bellonij.

Adonis.

Nerophidion.

OPHTHALMIAM piſcem Plautus nominat. is uulgò Oculata dictus uidetur. Vide in Melanuro.

OPSON, ὄψον, id eſt opſonium, pro piſce per excellentiam dicitur. Athenæus lib. 7. Cum multus & uarius apparatus diuerſorum ac grandium piſcium eſſet, Myrtilus (unus ex dipnoſophiſtis) dixit: Meritò amici cum προσοψήματα (προσφάγια *Suidas, [quòd commune & è uulgò uocabulum eſſe Euſtathius monet] quæcunq; igne parata, id eſt cocta, cum pane eduntur*) omnia nominentur ὄψα, piſcis tamẽ ſolus omnium propter ſuam in cibo excellentiam ſic nominari obtinuit: propter illos nimirum, qui ſummam in hoc cibo lautitiam maximasq; (ne dicam, inſanas) delicias ſibi quæſiuerunt, adeò ut præ piſcibus reliqua guſtare contemnerent. Hos igitur opſophagos, ὀψοφάγους, appellamus: qui piſcibus inquam auidiſsimè ueſcuntur: non qui bubula ſatiantur, neq; φιλόσυκον aut φιλόμηλον, id eſt qui ficus aut mala appetat: aut φιλοβότρυν, quem botri delectent: ſed illos qui περὶ ἰχθυοπωλεῖον, id circa piſces emendos uerſantur. Non uerò me latet ὄψον propriè dici id omne, quod igne præparatur, coquitur aut aſſatur ad cibum: ut ita dicatur ueluti ἕψον, (quanquam aſpiratio aduerſatur. ſed ab ἕπω quoq; fit ὀπαδὸς, & ab ἅμα fortè amia piſcis gregalis, Euſtathius:) uel παρὰ τὸ ὀπτᾶσθαι, (ὀπτᾶν, Euſtathius.) Apud Suidam quoq; ὀψοφαγία nominatur: & ὀψοφάγος, λαίμαργος, ὄψα ἐσθίων. Philoxenus

loxenus Leucadius (inquit) adeò gulosus (opsophagus erat) ut palàm in balneis manuum aquæ calidæ insertam assuefaceret ferre calorem, & similiter os aqua calida colluendo, ut à calore minùs offenderetur. Quinetiam coquos eum sibi conciliare solitum aiunt, (τοὺς ὀψοποιοῦντας ὑποποιεῖσθαι,) ut fercula quàm calidissima apponerent, quò solus ipse consumeret cum cæteri non possent assequi. Eadem de Cytherio Philoxeno tradunt, & Archyta, alijsq; pluribus, &c. Descripsit autem hæc, sed non integrè, ex Athenæi primo Suidas. qui etiam uerbum ὀψοποιεῖσθαι, interpretatur ὀψωνεῖσθαι, id est opsonare; opsonia emere. & authoris innominati hæc uerba citat: ἔναγχος δὲ ποιμέσι τισὶν ὀψοποιουμένοις, ἰχθῦς ἀπεδόμην. nos iam in ijs quæ ex Athenæo recitat, τοὺς ὀψοποιοῦντας, coquos interpretati sumus. Est & ὀψοπώλιον apud Suidam, forum piscarium, uel in quo alia etiam opsonia uenduntur. ὁ δὲ Ῥουτίλιος παρὰ τῶν ἁλιευόντων αὐτοῦ δήλων τριωβόλου τὴν μνᾶν τοῦ ὄψου, (deest uerbũ emebat,) καὶ μάλιστα τοῦ Θυρεάτου καλουμένου. μέρος δέ ἐστι τοῦτο τοῦ θαλασσίου κυνός, Athenæus. Strabo lib. 3. de piscibus circa Turdetaniam loquens ὄψα nominat. γίνεται δ' εὐπεπτότερον ἅπαν ὄψον, ταῖς σκευασίαις ἁπλῶς ἀρτυθέν: τὰ δὲ πετραῖα καὶ τῇ ἡδονῇ, ἁπλῶς σκευασθέντα, Mnesitheus. ὄψου πετραίου παρατεθέντος ποικίλου, Machon. Panis ab obsonijs appellatur ostrearius, Plinius 18.11. Hippocrates generalius accipit: Quarto mense (inquit) obsonia sint ægroto, caseus, & carnes ouillæ: reliquo uerò tempore, cartilaginea, In libro de affectib. internis. Apud Athenæũ libro 8. cum Vlpianus ὀψάριον ὀψάριον uocabulum à nemine usurpatum putaret, Myrtilus poëtarum aliquot testimonia adducit, qui ὀψάριον pro pisce protulerunt, Platonis, Pherecratis, Philemonis, Menandri, Anaxilæ. nam in Anagyro Aristophanis (inquit) ὀψάρια interpretatur προσοψήματα: ut & in Pannychide Alexidis. Est quidem diminutiuæ formæ nomen, quod tamen Tarentinus in Geoponicis simpliciter pro piscibus usurpat: neq; enim solum τὰ μικρὰ ὀψάρια, uerùm etiam μεγάλα ὀψάρια dicit, non minùs ineptè ac si quis pisciculos grandes diceret. Suidas ὀψάριον, probè interpretatur ἰχθύδιον. ¶ ὀψαρτύτης, μάγειρος, Suidas. Timæus ait Ἀριστοτέλην ὀψαρτύοντα ὀψοφάγον εἶναι καὶ λίχνον, Idem in Δαιτρός. ¶ ὀψαρτυτική, μαγειρική. Ἀρτεμίδωρος ὁ Ἀριστοφάνειος συνῆξεν ὀψαρτυτικὰς λέξεις, Idem. Opsartyticorũ authores memorantur Athenæo libro 12. qui non solùm de piscibus, sed alijs quoq; diuersis opsonijs scripserint. Glaucus Locrus, Mithæcus, Dionysius, Epænetus, &c. Idem uersus aliquot ex Opsophagicis Philoxeni Leucadij refert, libro 1. Forte & Ennij Phagitica, ex quibus uersus aliquot de piscibus refert Apuleius in Apologia, Opsophagica meliùs inscriberentur. Apicij de opsonijs & condimentis librorum, nonus Thalassa, id est Mare; decimus Halieus, id est, Piscator, inscribuntur. ¶ ὀψάρια δύο in Euangelio Ioannis pro duobus pisciculis legimus: ubi cæteri Euangelistæ ἰχθύδια habent. φίλιχθυς Athenæo idem qui ὀψοφάγος est, & per periphrasin προσπαθὴς τοῖς ὄψοις. Sic φιλόκρεως Eustathio, qui piscibus delectatur. Ichthyophagi necessitate quadam piscibus famem pellunt, quòd alia cibaria non suppetant: opsophagi consulto ad uoluptatem & luxum ijs se ingurgitant.

Ex Eustathij in Homerum commentarijs: ὄψα τὰ τοῦ σίτου ἡδύσματα, διότι οὐχ ἕωθεν, ἀλλ' ὀψὲ τὰς τοιαύτας τροφὰς προσεφέροντο: ἢ μᾶλλον διὰ τὸ εἰς χρῆσιν ἐλθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ τοιαῦτα ἐπὶ τρυφῇ, οὕτως εἴρηται τὸ νομα. ὀψάριον, ὑποκοριστικῷ τύπῳ, ἐπὶ ἰχθύος ἀφωρισμένως, (ἰδίως κατά τινα ἐξοχήν,) ἁπλῶς δ' ἐπὶ παντὸς προσοψήματος. ὀψοφαγεῖν, τὸ παρὰ τὸ δέον ὄψοις χρῆσθαι. Homerus Iliad. λ. κρόμυον ποτῷ ὄψον, id est cepam opsonium potus nominat, metaphora quadã. propriè enim pisces & caro opsonium est pani: quoniam cum illis plus panis & suauiùs consumimus: & sal tum pani tũ alijs cibarijs pro opsonio est. cepæ uerò & tragemata (id est, bellaria) dicta, quoniam sitibundos faciunt, & ad potum excitant, ποτῷ ὄψον ab Homero uocantur, ut Eustathius docet. Vt τέμαχος (inquit idem) non de quouis segmento, sed piscium duntaxat tomis dicitur; sic ὄψον sæpe absolutè pro pisce ponitur. Ab opso fit paropsis, παροψίς, τὸ τρυβλίον, genus uasis: Platoni tamen eadem uox genus quoddam opsonij uarium significat. Hinc etiam fit uerbum ὀψᾶσθαι. item εὐοψία, opsoniorum copia: ut ἀνοψία, eorundem inopia. ὀψωνεῖν (id est Opsonare) dicuntur, qui pisces, præsertim preciosos coëmunt: & qui eosdem in cibis absumunt, ὀψοφαγεῖν. contra quem luxum Athenis placuit senatui ut duos aut tres ὀψονόμους constituerent. οὗτος ὀψωνεῖν ἔοικ' ἐπὶ τυραννίδι, Aristoph. in Vespis de homine pisces preciosos & regios coëmente. τὰς Νηρηΐδας ὀψωνεῖν τις ἐκωμῳδεῖτο, διὰ τὸ πολυτελὲς τὸ τῶν ἰχθύων ἐξωνήσεως, Eustathius in Iliad. λ. Ab opsophago superlatiuus gradus est ὀψοφάγιστος: idemq; apud Sophoclem intendendi gratia geminatus, ὀψοφαγίστατος. cuiusmodi & hæc sunt, βλακίστατος, λαγνίστατος, λαλίστατος, κλεπτίστατος. Socrates non ut uulgus hominum in cibis & condimentis, quò uel ederet uel biberet ampliùs suauiusq;: sed in exercitio opsonij rationem collocabat: quare uesperi serò inambulãs, quid faceret interrogatus: respondit se opsoniũ pro cœna quęrere, ὄψον πρὸς δεῖπνον εὑρίσκειν. Socratem ferunt, quum usq; ad uesperum contentiùs ambularet, quæsitumq; esset ex eo quare id faceret: respondisse, se, quò meliùs cœnaret, opsonare ambulando famem, Cicero 5. Tuscul. Quoniam uerò opsonium ceu condimentum (ἥδυσμα) quoddam inuentum est, οὐ περὶ τὸν ἄρτον, οὐ μὴν οὐδ' εἰς πλεῖον (lego σιτίον. nam ut Eustathius alibi tradit, σῖτον genere neutro & σιτίον, cibum è frumento confectum uel panem significat. σῖτος δὲ ὁ ἀκατέργαστος) ne id quod Socrates in quendam immoderatiùs opsonio (τῇ ἐποψήσει) utentem, torqueri in ipsum possit: nempe, Ὦ παρόντες, τίς ἡμῶν πρὸς μὲν ἄρτῳ ὡς ὄψῳ χρῆται, πρὸς δ' ὄψῳ ὡς ἄρτῳ; Vbi animaduertendum obiter tria uocabula, ὄψον, προσόψημα, ἐπόψησις, rem unam significare, Hæc omnia eodem in loco

Eustathius. Et alibi: Veteres (inquit) ὄψον communiùs acceperunt, posteriores (magis iam proni ad luxum) ad pisces contraxerunt, per excellentiam: ut uulgò etiamnum ὀψάριον pro pisce dictum indicat. Opsonatorem nunc uocãt, (ὀψωνάτορα,) opsoniorum emptorem, quem ueteres, ut Xenophon, ἀγοραστὴν: quod uocabulum communiùs (pro quouis aliquid emente) usurpatur, Aristophanes ὀψώνην nominauit. παροψωνεῖν uerbum Cratini est, προσαγοράζειν Alexidis, Athenæus, qui & Archestratum opsodædalum nominat, quòd circa opsoniorum structuram & apparatum curiosa eius peritia fuerit: sicut λογοδαιδάλους orationis poliendæ artifices appellant. Apiciũ (nepotum omnium altissimum gurgitem) Græci opsophagi cognomento insigniunt, Cælius. Opsophagos dici putat Xenophon, uel apud eum Socrates (libro 3. de factis & dictis Socratis) qui modico utantur pane, obsonio (*sic scribit per b. non per p.*) autem multo, Idem. Et alibi, Scitu dignum illud quoq;, apud Eleos cultum quandoq; Apollinem Opsophagi cognomẽto, uelut gulonem dicas. eius meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epistola. Euenum dicere solitum accepimus, ignem uideri omnium bellariorum iucundissimum, Cælius. arbitror autem Græcè ab Eueno dictum esse ὄψον: quam dictionem non bellaria, sed opsonia uertere oportebat. ὀψοποιητικὴ τέχνη, nominatur à Platone in Gorgia. Alia quædam ad huius uocabuli philologiam pertinentia, quæ in Lexicis Græcolatinis uulgaribus annotantur, hîc prætereo. Plura etiam in Vocabularijs Latinis leges, Promptuario & alijs. Terentius alicubi pisces opsonij nomine intellexit.

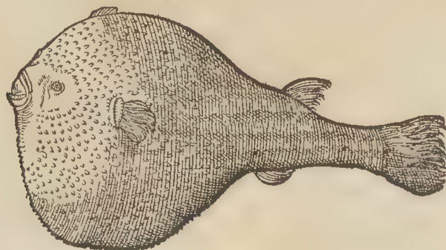
Sunt & OPSOPHAGI (ὀψοφάγοι) pisces Oppiano dicti, Halieut. 1. degentes in petris, quæ plenæ sunt chamis & patellis. Rondeletius putat opsophagum, epitheton tantùm esse piscis alicuius, cuius nomen proprium ab Oppiano sit omissum.

ORATA. Vide Aurata.

DE ORBE VEL ORCHI, BELLONIVS.

A B EDVLIS non est piscis, Aegyptijs ex Nilo familiaris, qui à testis forma Græcis ὄρχις dicitur: neq; ad aliud amplius capi solet, quàm ut illi eius pellem tomẽto impleant, & alienigenis diuendant. Capitur circa Saiticam præfecturam, uulgo el Saet dictam. Duo sunt eius genera, ambo rotunda, corio duro contecta, ut lagenam imitari uideantur: unde Græcum uulgus Flascopsarum, id est, lagenam piscem dixerunt. Piscem rotundum apud Plinium legas, sine squamis, (*atqui in icone quam exhibet squamæ pinguntur, & os nimis prominulum:*) totumq; capite constare, contectumq; durissima pelle: cuius notæ huic propemodum pisci conueniunt: quem antiqui testem ob rotunditatem, alij uerò orbem appellarunt. Venetum uulgus perperàm columbum nominauit.

DE EODEM, RONDELETIVS.

A ORBICVLATOS pisces uel orbes sic appello, quòd in orbem & rotundam figuram circumacti sint. Horum aliquot sunt genera: quorum primum ex Orientis, alia ex Septentrionis plaga delata uidi. Est igitur orbis primus is, qui à Venetis pesche columbo, (*Massarius Pastinacam, Venetis piscem columbum dici author est: & Rondeletius alibi, Galeum læuem Romæ similiter uocari,*) à Græcis quibusdam huius ætatis flascopsaro nominatur, quòd lagenæ figuram referat.

B In Nili ostijs capitur. figura est sphærica, si caudam excipias: prorsus à squamis nudus, unde eum hallucinatum fuisse constat, qui totum squamis opertũ exhibuit. Cute dura admodùm contegitur: quam asperã efficiunt aculei parui, quibus tota conspersa est. Ore est paruo, dentibus quatuor latis munito. Vnicum utrinq; foramen, & pinnam unicam habet ad branchias caprisci modo: pinnulam aliam in prona parte prope caudam, aliam huic ferè respondentem in supina. (*Pinnulæ quam in summo dorso pictura ostendit, hîc non meminit. Bellonij quidem pictura nullam eo in loco habet: sed nostra magna, Corollario anteposita.*) Cauda in unicam & latam desinit.

F E Piscis hic esculentus non est; totus enim capite uel potiùs uentre constat: quare exiccatus & tomento

tomento uel alga oppletus, inter templorum anathemata, uel cubiculorum ornamenta suspenditur, cæli partem à qua flat uentus, rostro ad eam conuerso indicans.

Ex his omnibus perspicuum est piscem eum esse, qui à Plinio orbis dicitur, quanquam eo in loco pro orbis in exemplaribus quibusdam legitur orchis; id est testis; à figura etiam rotunda. A Lib.32.cap.2. Verba Plinij sunt: Durissimum esse piscem constat, qui orbis uocetur, rotundus est & sine squamis, totusque capite constat. Quæ omnia nostro orbi conueniunt: durissima est & propter aculeos aspera cute, cui cuticula alia tenuis subiacet. figura est rotunda, denique totus caput est: rostrum enim duntaxat paulùm prominet, reliquum exertum non est: uel, ut diximus, totus uentre constat & cauda. C E mari Nilum subire constat: aiuntque uniones ex rore ore excepto concipere & parere, quod falsum esse existimamus.

DE ORBE SCVTATO, RONDELETIVS.

SCVTATVM Orbem uocamus quem hic exhibemus, ut à superiore & alijs orbiculatis distinguatur, cuius nominis imponendi causa fuit os illud scuti forma, quod ea in parte, in qua in terrenis animantibus pectus est, sterni uice habet. Sunt qui scutiferum appellant: qua appellatione inductus quidam (*fortè in libro de nat. rerum, aut alio simili: ubi figuræ animalium pleræque omnes falsæ sunt, non naturæ sed picturæ monstro. Sed Albertus militem marinum, scutatum, & ueluti galea opertum longè alium facit, è Testudinum genere, Barchoram & Zytyron uocans atque describens libro 25. de animalib.*) pro scutifero pisce, ridiculè hominem capite galea operto, scutum manu tenentem depinxit. Holandi apud quos piscem hunc uidi, Suetolt, alij Bufolt (meliùs Snotolf) nominant à muco quem ore emittit.

Est igitur hic piscis corpore terete, mucoso, capite magis exerto quàm superior: oris scissura maiore, dentes in eo sunt plures & minores, oculi parui, & exquisitè rotundi. B Branchiarum rimam multò maiorem habet: infra has, pinnas duas. Subest pro sterno os illud, quod scuti specie esse diximus. Neque prona neque supina parte pinnas habet, cauda in unicam latam desinit. A capite ad caudam usque ossa oui figura disposita sunt, inter quorum interualla aculei interiacent.

Piscis est rarus & non edulis.

DE ORBE ECHINATO SIVE MVRICATO, RONDELETIVS.

TERTIVM Orbis genus quod etiam in Septentrionali Oceano capitur, manifestis notis ab A alijs dissidet, nempe aculeis plures cuspides habentibus, cui ob id echinati siue muricati nomen dedimus. Echinus enim asperum & hirtum significat, unde echinati calyces castanearum Plinio. Lib.15.cap.23. Nuces (inquit) uocamus & castaneas, quanquam accommodatiores glandium generi: armatum ijs echinato calyce uallum, quod inchoatum glandibus. Muricati uero nomen à muricibus deducitur. Sunt autem murices machinulæ ferreæ, quadrati figura, quæ dolosè aduersus fures, aut hostes in terram conijciuntur: quia in quancunque partem incubuerint, unum aut plures aculeos transituris infestos protendunt. (*De quibus diximus suprà in Muricibus conchis, Elemento M.*) Ab his orbes muricatos appello ob aculeos.

Muricatis igitur aculeis totus hic orbis riget, ut manu tollere nõ possis, nisi cauda extrema apprehensa. B Capite est multò minùs exerto quàm proximè descriptus: corpore magis rotũdato & maiore, in quo nullæ sunt pinnæ preterquam in cauda, quæ in unicã desinit. Sunt qui hystricẽ ab aculeis nõ ine- A. *Hystrix.*

Sagittarius. Lib.11.cap.50.

ptè appellent. Poſſet etiã nõnullis uideri Aeliani ſagittarius, quẽ rubri maris piſcẽ eſſe ſcribit. Sagittarius in eo mari procreaẽ, & quoniã herinacei ſpeciẽ & ſimilitudinẽ habet, firmis & bene longis armaẽ aculeis. Sed de hac re iudicẽt ij, qui maris rubri piſces uiderũt. nihil temere de rebus parum cõpertis affirmare uolo.

COROLLARIVM.

Effigies primæ ſpeciei Orbis Rondeletij, quã ad ſceleton huius piſcis Francfordiæ olim delineari curauimus.

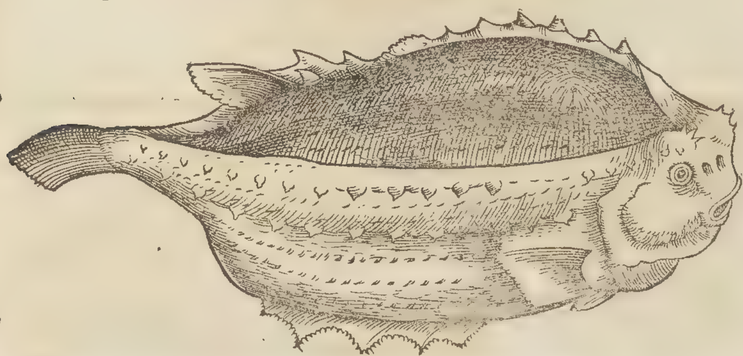

Pliniani codices nostris temporibus uulgati, omnes piscis rotundi nomen qui totus capite constet, sine squamis, habent Orchis: sed Isidorus, & alij, ut Aggregator, legerunt Orbis. ¶ Venetijs piscem Columbum uulgò nominant: & qui sceletos in Germania uendunt aut ostentant institores, columbam marinam. Angli **Lumpe**: quod nomen per aphæresin à columba factũ conijciebam olim: sed admonuit me uir quidã Anglus eruditus, **Lumpe** à sua gente uocari massam rotundam, informem, cuiusmodi ferè hic piscis sit. nostris hoc uocabulum id significat quod Græcis ῥάκος, id est linteum attritum, uestem laceram, centonem. Mustelæ etiam fluuiatilis genus aliqui **Lump** appellant, ut suprà dictum est. Eundem uel prorsus, uel genere saltem puto esse piscem, qui inferioribus Germanis, (Hollandis, & circa Antuerpiam, & alibi) **Schnottbolf** uel **Snottolf** dicitur, id est Mucosus. nam **Snot** Hollandis, sicut & Anglis, idem quod nobis **Schnuder**, hoc est mucum & pituitam uiscosam significat. piscem esse ferunt cinereo colore, carne prorsus mucosa, ut nihil quàm mucus uideatur. In alijs oræ Germaniæ locis, ut circa Suerinum, uel similem, aut eiusdem generis speciem **Seehaß** appellant, id est leporem marinum: qua ratione, nescio: nisi fortè à forma oris. Veterum quidem Lepus marinus longè alius est. ego **Seehan**, hoc est Gallum marinum potiùs nuncuparem: quòd eius sceletos, ut scribit Rondeletius, suspensus, à qua parte uentus spiret, rostro ad eam conuerso, indicet: sicut Gallus auis tempestatis mutationem cantu denunciat. unde & Lyram Rondeletij, Germani similiter uocant **ein Seehan**. ¶ Apuleius Apologia prima inter alios pisces Caluariæ marinæ meminit, ex Ennio ut conijcio. fuerit autem is fortè quo de agimus. neq; enim alium inuenio, qui ad cranij formam, magnitudine, rotunditate, & dentibus humanorum similibus, magis accedat. Lusitanicum quoque nomen Talparie, inde corruptum uideri potest. ¶ Physa à Strabone & Athenæo inter Nili pisces memoratur: nomine, ut apparet, ab inflatione facto. & quoniam Orbis quoq; in Nilo capitur, ut Bellonius ac Rondeletius affirmãt, idemq; uesicæ instar inflatæ est, physam appellari quid uetat? Grammatici physan (à recto φῦσα, ἡ) interpretantur follem, utrem, flatum, aërem, pharetrã, & Nili piscem. ¶ Ante annos aliquot Gallus quidam homo doctus, per Asiam & Aegyptum peregrinatus, cum in colloquium mecum uenisset, Coracem (id est Coruum Græco nomine) mihi appellabat piscem, totum globosum, excepto rostro prominente nigro, & cauda exigua: corpore subalbo: quem Galli ballam, id est pilam, à figura uocitarent. Sed ille Coracis nomen huic pisci aut ipse finxit, aut fictum ab alijs accepit, à rostri nimirum figura aut colore. nam ueterum Græcorum Corax longè alius est, ut suo loco C. elemento, ostensum est.

Anglica et Germanica nomina. *Caluaria.* *Physa.* *Corax.*

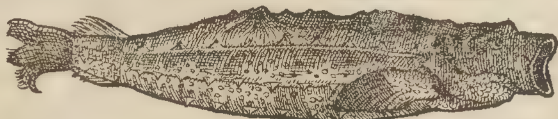
B Sceletos piscis illius quem delineaui, Francfordiæ olim mihi uisus, planè ad caluariam, seu pilam ligneam, qua in ludo pyramidum dicto utuntur, rotunditate & magnitudine accedebat: aculeis plurimis, breuissimis, asperis, echini instar, refertus. dentibus in ore binis, magnis, candidis. extensa retrorsum cauda (ut aliorum piscium) ad palmi minoris longitudinem. Talem institores quidam septem uel octo drachmis indicabant. Is quem Angli **Lumpe** indigetant, lautissimus & pinguissimus est, ut audio: frequens in Anglia. cutis ei detrahi solet. Rubens colore infantis recens nati laudatur: albus non item. Sanguinem habet copiosum.

Sunt & aliæ non positæ à Rondeletio, huius piscium generis species: quas omnes si quis orbis communi nomine propter figuram orbiculatam & mucrones in cute eminentes complecti uoluerit, permittemus. quanquam prima species, quæ dentes quaternos planos ostendit, hoc nomine dignior uidetur. quæ & sola, ni fallor, in cibum uenit: reliquæ fortè, propter mucum & pituitam qua abundant, non item: dentibus etiam, oris specie, alijsq; notis diuersæ. eas uulgò **Snotolf**, quasi myxinos & mucones appellant Germani. de quo nomine plura dixi suprà in Corollario Leporis mar. A. pag. 566. Ex ijs speciem unam, qualem ab amico quondam accepi, ad uiuum (ut aiebat) depictam, hìc apposui.

Color in huius piscis effigie erat, circa dorsum, qualis in terrestribus ranis uidetur: circa latera & inferiùs, ex subcœruleo & uiridi permixtus. Antuerpiæ cinereo colore capi audio.

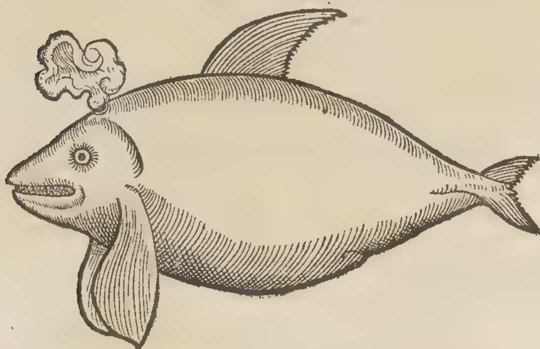
Aliud etiam genus oblongum Adrianus Marsilius à Dongen pharmacopola Vlmensis ad me misit, depictum ad sceleton, non marini quidem Leporis, sed Snotolfi nomine: quem breuiter describam, quantum ex icone apparet, siue ea omnino naturalis, siue aliquid etiam in ea artificiosum est. Longa est dodrantem & palmos duos. lata palmo uno, circa medium præcipuè: ad caput attenuatur, sed magis ad caudam: dorsum medium fastigiatur. punctis notatur uarijs, subrotundis, & eminentijs exasperatur triangulis, per tres aut quatuor ordines digestis per interualla. Oris aperti hiatus figuram ferè oualem refert. Pinnæ ad branchias binæ: una in fine dorsi, altera in fine uentris, inter quas corporis pars extrema ueluti discreta & articulo distincta uidetur. cauda tripartita, siue natura, siue potiùs arte. Mucosus admodum est, inquit Marsilius: non osseum, non carneum quicquam habet, mucoso tantum lentore expletur. captu difficillimus. nam ubi hamum uel retia senserit, suum illum mucum euomendo, lubrica reddit omnia, contractoq́ in orbem exuuio prosilit, Hæc ille. Mollem quidem & mucosam carnem, & eminentias trigonas, cum alijs Snotolfis communes uidetur habere. Pictura eius hæc est.

Orthragoriscus Rondeletij, & altera eius species à nobis exhibita, commune aliquid cum prima specie Orbis habere uidentur, corporis rotunditate ferè, & dentibus latis planisq́, &c.

DE ORCA, RONDELETIVS.

In Rondeletij icone latitudo ferè dimidia est ad longitudinem. At Orca Bellonij longior, Delphino similior, & rostro resimo est, &c. Vide suprà in Delphino, mox post numismata ex Bellonio posita, pag. 403. item ex Olai Magni Mappa, Balænam cum adiuncta Orca, pag. 137. Sed huius picturas reprehendit Rondeletius, ut dicemus.

A ORCA ex beluarum marinarum est genere, cui nomen positum est à uasis olearij siue uinarij similitudine, quod tereti (*rotundo*) est, & uniformi specie. eo hodie in Prouincia & Gallia Narbonensi ad hauriendam & seruandam aquam utimur, & parum mutato nomine dorgos uocamus, quasi orchos, id est, orcas. Talis est huius beluæ figura: nam toto corpore est ualde crasso & rotundo, extremis non ualde prominentibus & tenuioribus. Santones espaulars uocant, ab humerorum seu potiùs scapularum latitudine & crassitudine.

B Est igitur orca rostro, & fistula, pinnis & cauda delphino similis, corpore uigesies (*quater aut quinquies, Bellonius in libro Gallico*) crassiore, potissimùm circa uentrem. Dentes habet ualde latos in acutum desinentes, serratos.

D *Belluas alias persequitur.* Dentibus balænam persequitur: quam quum mordet, ueluti mugitum tauri à canibus comprehensi cogit edere. Quam ob causam nautæ qui piscatus causa in nouum orbem nauigant, barbaros rogant, uel si liceat, imperant, ne orcas lædant, aut uenentur: quoniam orcarum opera balænas,

lænas, phocas, aliasq́ beluas capiunt. Orcæ enim truculentis dentibus beluas alias impetentes, maris gurgites cogunt relinquere, & ad litora confugere, quas illic sagittis telisq́ alijs interficiũt. Ex quo colligere licet uerum id esse, quod de balænarum & orcarum pugna Plinius lib. 9. cap. 6. literis mandauit. Balænæ (inquit) & in nostra maria penetrant. In Gaditano Oceano nõ ante brumam conspici eas tradunt. condi autem æstatis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mirè gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluam, & cuius imago nulla repræsentatione exprimi posit alia, quàm carnis immensæ, dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta, ac uitulos earum & fœtas, uel etiamnum grauidas lancinant morsu, incursuq́ ceu Liburnicarũ rostris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo oneratæ, tũc quidem & utero graues, pariendiue pœnis inualidæ, solum auxilium nouêre in altum profugere, & se toto defendere Oceano. Contrà orcæ occurrere laborant, seseq́ opponere, & cautium angustijs trucidare, in uada urgere, saxis illidere. Spectantur ea prælia ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu uentis, fluctibus uerò ad anhelitus ictusq́ quantos nulli turbines uoluunt. *Orcarũ pugna cõtra balænas.*

Ab huius beluæ similitudine puto prægrandes Oceani naues ourchez uocari. H.a.

Fuit aliquando in ea sententia uir quidam doctus, ut eam beluam quam depinximus, xiphiam esse crediderit: sed xiphias rostrum prælongum habet ensis specie, non dentes: hæc uerò dentes infestissimos & maximos, quare xiphias esse non potest, id quod etiam ex ijs quæ suo loco de xiphia diximus clarius fit. A *Xiphias alius piscis est.*

Rursum hîc turpiter impegit autor libri de aquatilibus, qui orcam & orcynum confundit ex Oppiano lib. 1. ἁλιευτικῶν, quod falsum esse docet Oppiani uersus, qui orcynum cum thunnis numerat. θύννοι μὲν θύνοντες ἐν ἰχθύσιν ἔξοχοι ὁρμῇ, Κραιπνότατοι, ξιφίαι τε φερώνυμοι, ἠδ' ὑπόβροπλος ὀρκύνων γενεή. *Sed in Thunni historia, Elemento T. quisnam sit uerus Orcynus, liquidò apparebit.* *Contra Bellonium, Orcynum thynnis cognatum esse, ab orca bellua diuersum.*

DE EADEM, BELLONIVS.

Orcam (ὄρκυνον Oppianus uocat) inde dictam aiunt, quòd eius capitis ac caudæ extrema in uasis eiusdem nominis figuram gracilescant, corporis autem crassitudo uastè per medium intumescat: Vulgus nostrum (fortassis ex eodem argumento) utrem uocauit, une Ouldre. Dubium est an Strabonis ὄρυξ huic respondeat. Constituit enim Orygem inter cetacea maiora, qui ab Oryge Aegyptio quadrupede Gazella uulgò dicto, suum fortasse nomen mutuatus est. A

Cæterùm Orca, piscis est cetacei generis, crassa admodum corporis compage, reliqua quæ ad nos perueniunt cetacea, præter Balænam, facile excedens: ut alteram (quæ minor erat) octingentarum librarum pondus, alteram uerò plus mille libras excedere aliquando uiderimus. maiorem pedes ampliùs quàm octodecim longam, crassam autem per medium decem & ampliùs: alteram porrò duodecim tantùm pedes longam, crassam autem pedes sex. Ambæ (*ambas*) Delphino ac Tursioni ita similes, ut non solùm Marsuini nomen sibi uulgò uendicent, sed & pro Marsione publicè exponantur. Orca, cute quasi corio integitur, admodum glabra ac politissima, ad dorsum liuente, ad uentrem albicante. Pinnas habet utrinq; unam, pusillas quidem, si cum corporis magnitudine conferantur: quemadmodum oculos etiam paruos: tertiam gerit alam (*aliam*) in dorso erectariam, Delphini ac Tursionis more, caudam lunatam, ac multùm latam, ut mediam ulnam distenta excedat. Rostro est simo, sursum repando: cuius labri inferioris tanta est crassitudo, ut à superiore seiungatur, dum piscis pronus est, idq́ quadraginta truculentis dentibus armauit natura: quorum anteriores obtusi & graciles, posteriores acuti & crassi sunt. Cætera Delphino similis est, masculusq́ pudendum in medio uentre reconditum gerit: quòd si unguibus primùm, deinde digitis exeras, (*extrahas*,) duorum pedum longitudinem excedere comperies, in mucronem attenuatum. Fœminæ pars uerenda, ano uicina, muliebribus respondet: ad quam utrinq; ad duorum digitorum interuallum (quemadmodum Delphino ac Tursioni) quædam sunt foramina, in quibus mammarum papillæ delitescunt. Cæterùm de interna huius piscis anatome multa persequerer, nisi ea ad Delphinum ac Tursionem accederet: dempto liene tamen, qui contra ipsorum formam, unico orbiculari globo in placentæ formam effictus, neq; ullo pacto distincto similis est. B

COROLLARIVM.

Petrus Gillius Capitoleum uulgò dictam belluam, balænam potiùs quàm orcam (contra Iouij sententiam) esse arbitratur: Rondeletius uerò eandem nec orcam, neq; balænam, sed physeterem. Vide suprà in Corollario de Balæna A. pag. 136. Sunt qui marinas orcas à Strabone orygas uocari rentur, Hermolaus: suam tamen cuiq; existimationem relinquo, Massarius. Meminit autem orygum Strabo libro 3. In mari extero (inquit) cete & plura & maiora fiunt: circa Turditaniam uerò imprimis, ubi fluxus atq; refluxus augentur: quæ causa nimirum & multitudinis & magnitudinis est, propter exercitationem: ut oryges, (in Græco est genitiuus pluralis ὀρύγων,) balænæ, & physetêres. ὄρυγξ pro pisce apud Hesychium & Varinum scribitur: ego sine γ. malim. ¶Capitoleum uulgò dictum aliqui Balænam ueterum putant, Iouius orcam, Rondeletius physetêrem. Vide infrà in Physetêre. ¶Bellonius Gallicum (sed originis Germanicæ) Marsouin nomen, commune phocænæ, delphino & orcæ (quam tamen Galli priuatim Oudre nomi- A *Oryx.* *Capitoleus.*

nent) Bellonius facit in Gallico libro de piſcibus, ita ut ſubſtãtiuum unum tribui poſsit omnibus, adiectiuo ſingulis ad indicandam magnitudinis differentiam appoſito, phocæna enim paulò minor eſt delphino, orca longè omnium maxima. Vide ſuprà in Corollario de delphino A. pagina 389. Ergò orcam Germanis interpretabimur **ein Vterfiſch / Vterwal / Schlauchwal / Walſchwein / groß Meerſchwein.** Memini quidem Olaum Magnum tradere, genus cetí, quod **Springwal** Germanis Noruegis nuncupatur, (quaſi dicas ſalientem balænam, à uelocitate,) ab alijs balænam, ab alijs orcam exiſtimari: cui altus quidam & latus ſupra dorſum mucro emineat: qualem belluam pictam ex Olai tabula dedimus ſuprà in Corollario de balæna, pag. 137. hac inſcriptione, Balæna cum adiuncta orca. ſed pleraſq; omnes cetorum in ea tabula picturas abſurdè pictas arguit Rondeletius, cuius uerba hac de re nos ſuprà in Leonino monſtro poſuimus. Orcas, (*Orca,*) duabus alis ingentibus uelitat (*uelificat*) ſuper maria, terrorem potiùs quàm periculum triremibus afferens. atq; hæ ambæ (*alæ forſan extenſæ*) prætorias domos uaſtitate quandoq; æquant. Vnde luſus ille Lucianicus in ueris narrationibus, Cardanus libro 10. de Subtilitate. Et mox: Eſt in eodem mari (Getico) orcadis (*orcæ*) genus quoddam, gibbero & agilitate inſigne, **Springual** uocatum: ob magnitudinem autem immenſam è genere orcadum eſſe creditur. piſces enim maximos & incredibilis uaſtitatis orcades uocant, ſimili nomine inſularum quę Britanniæ in Oceano adiacent, Sic ille. Sed inſulæ Oceani illæ Orchades dicuntur, ὀρχάδες: belluæ uerò marinæ, Orcę: quarũ Græcũ nomẽ, niſi ὄρυγες Strabonis ſint, ignoratur. ¶ Bellua **Whirlepoole** ab Anglis dicta, quę per caput aquã eijcit: quarũ duę aut tres in Thameſi fluuio captæ ſunt anno Salutis 1555. orca an phyſeter ſit, Angli inquirant. ¶ Channa piſcis à noſtris ruſticè dicitur orcana, Niphus Italus.

B Orcæ teretes ſunt atq; uniformi ſpecie, unde & uaſa dicta, Feſtus. Bellonius in opere Gallico de piſcibus plura ſcribit de orcæ nominibus, magnitudine, forma, partibus cùm exterioribus tum interioribus, libri primi duobus ultimis capitibus: & rurſus libri 2. cap. 10. & 11. Sed ea ferè omnia, in ijs quæ Latinè ſcripſit, in compendium contraxit.

C Orca magnitudinis immenſæ eſt: & ipſa quoq; fluctum aquarum, ut phyſeter, adeò in altum reflat, ut perinde ac fumus eiaculantis bombardæ procul ſpectantibus eſſe uideatur, Maſſarius.

D Orca cum uult balænis occurrere, anguſtijs ſaxorum, quibus permeaturæ ſunt ſeſe opponit. De pugna harum beluarum lege Oppianum libro 5. Maſſarius. Nos ſuprà pag. 137. picturam ex Olai Magni tabula dedimus, qua orcam repræſentat perſequentem balænam.

E Orca in portu Oſtienſi uiſa eſt oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum, inuitata naufragijs tergorum aduectorum è Gallia, ſatianſq; ſe per complures dies, alueum in uado ſulcauerat, accumulata fluctibus in tantum, ut cir⟨c⟩umagi nullo modo poſſet: & dum ſaginam perſequitur, in littus fluctibus propulſa, eminente (*aliâs, emineret*) dorſo multùm ſuper aquas carinæ uice inuerſæ. Prætendi iuſsit Cæſar plagas multiplices inter ora portus, profectuſq; ipſe cum prætorianis cohortibus populo Ro. ſpectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigijs aſſultantibus, quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda, Plinius.

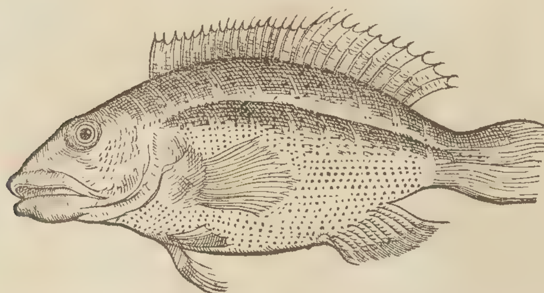
Orca retibus capta nihilò ualentior eſt quouis alio exiguo piſce: præſertim ſi cauda eius impediatur. pinnas enim habet nimis paruas comparatione ſuæ molis: itaq; cum iuuare ſeipſum, & corpus ſuum aliqua ui impellere aut eiaculari nequeat, remanet infirma: & ſi diutiùs reti detineatur ſub aqua ſuffocatur, ut & alia propriè dicta cete quæ pulmones habent ac reſpirãt, Bellonius.

H.a. Orca genus eſt uaſis. Ceruſſa uſta caſu reperta eſt incendio Piræi, ceruſſa in orcis cremata, Plinius 35. 6. quem locum explicans Hermolaus: Orcam (inquit) Probus in illo Perſij uerſu, Anguſtæ collo non fallier orcæ, interpretatur amphoræ ſpeciem. Omnino ueteribus & uinarium, et olearium uas erat orca. item ſalgamarium, ut in quo fici quoq;, ut Plinius inquit, aſſeruabantur. item ſalmentarium, hoc eſt ſalſamentarium. Tanta fuit (uaſorum precioſorum Pompeij) multitudo, ut peculiare theatrum trans Tyberim hortis expoſita occuparent, Idem Plinius lib. 37. ca. 2. ubi rurſus Hermolaus: Legendum orcis, non hortis. Orcæ gemmis pigmentiſq; fœminarum, (*hoc puto ſine authore dicit:*) item ficis dicantur. Feſtus: Orcæ, genus beluæ marinæ maximum: ad cuius ſimilitudinem uaſa ficaria (*uinaria, in noſtris codicibus Feſti*) orcæ dictæ. ſunt enim teretes atque uniformi ſpecie. Probus non uniformi, ſed amphoræ ſpecie: ut in alterutro ſit error. Flauius Vopiſcus in Aureliano de Phagone: Bibebat (inquit) infundibulo appoſito, plus orca. ¶ Simplex è dulci conſtat oliuo, Quod pingui miſcere mero, muriaq; decebit, Non alia, quàm qua Byzantia putruit orca, Horatius 2. Serm. Quòd ſæpe ubi conditum uinum nouum, orcæ in Hiſpania feruore muſti ruptæ, Varro de re ruſt. lib. 1. Anguſtæ collo non fallier orcæ, Perſius Sat. 5 ubi grammatici: Orca (inquiunt) uas aleatorium eſt, quò coniecti agitatiq; tali emittuntur in tabulam aleatoriam. Alij orcam uas fictile interpretantur, lata aluo, anguſto ore ac fundo, longiori collo: in quam inter ludentes pueros qui nucem inieciſſet uictor erat. ¶ Vbi copia ficorum abundat, implentur orcæ, in Aſia cadi, &c. Plin. lib. 15. In orcas bene picatas meridiano tempore calentem ficum condere, Columella lib. 12. cap. 15. ¶ Cyminum, fœniculum, rutam, mentam in orculam condito, Cato de re ruſt. Mænaq; quòd prima nondum defecerat orca, Perſius Sat. 3. Cælius Calcagninus de talorum ludo ſcribens, Ad ſummouendas, inquit, aleatorum fraudes qui

subdola

ſubdola manu uti callent: inſtitutum eſt, ut in conditorio, ſeu tu pyxidem mauis appellare, repoſiti tali promerentur in abacum: id conditorium Perſius orcam, ſumpta ex monſtro marino tranſlatione, appellauit. Sic & Pomponius poëta Bononienſis, Dum contemplor orcam, taxillos perdidi, Hæc Calcagninus. ¶ Oryx ſcaphij genus eſt: Vide in Oryge quadrupede H. a. Ad Latinam dictionem orca, accedit proximè Græca ὕρχη. Ὕρχας, κεράμια ἀγγεῖα, ὑποδεκτικὰ ταρίχων, δύο ὦτα ἔχοντα, Suidas. Εἰ δὲ καὶ Ἀριστοφάνης ὠνόμασεν ὑρχὰς (malim ὕρχας, paroxytonum) οἴνου, δηλοῖ μὲν ἡ λέξις τὸ προσωπικὸς ὡς Βίῳ (lego Βίκῳ, nam Βίκον, paulò ante inter uaſa uinaria numerauit) κεράμιον. ἔστι δὲ Αἰολικὸν τοὔνομα, Pollux. Orcam uas Germanicè interpretor, ein Weinuaß, fortè etiam ein ſtanden, quod eſt ſolium, & Hiſpanis tina: unde etiam fortè tinet ab eis dicitur piſcis orca. ¶ Eſt & orca gemma barbari nominis, quæ è nigro fuluoq́ ac uiridi & candido placet, Plinius lib. 37. Ὕρχη.

DE ORPHO, (GRAECIS HODIE SIC DICTO,) BELLONIVS.

VULUS eſt marinus piſcis, qui Cernuæ nomine poſsit appellari. nec uideo quòd ille piſcis (quem uulgus Romanum & Neapolitanum Cernam uocant) cum eo conueniat, quem Græci Orphum nominant, quo magis miror, cur paſsim qui Orphus legitur apud bonos authores Græcos, Cernuam Latinè conuertant: quum nullus ſit inter Latinos authores antiquos, qui unquam pro piſce marino Cernuam Latinè pronunciauerit aut intellexerit. Tametſi Romanum uulgus Merulas, & quos Genua Canadellas uocat, Cernas appellet: & Cernæ uox triuialis in ore piſcatorum percipiatur, unde alij Chanam, alij Percam marinam, Cernuam uocant: tamen Cernæ uox eis inconſtans eſſe ſolet. Quamobrem quum nullus ex Latinis authoribus antiquis fidem faciat, quòd Orphus Cernua uocari debeat: mihi uiſum eſt Orphi potiùs, quàm Cernuæ appellationem retinendam eſſe. Eſt autem Cernua, piſcis fluuiatilis, quem ſuo loco pinximus ac deſcripſimus. Legitur quidem Cernuus in uerſione Oppiani Latina: Cernuus in ſcopulo, Ponti quem uerberat unda. Sed hoc loco non de Cernua piſce intellexiſſe uidetur, ut ex carminibus Græcis conſtat. De Orpho Oppianus (*immò Ouidius*) tanquam pelagio piſce meminit. Vulgus Græcorum multa ei nomina imponit. Sed quia in litore Gallico uideri non ſolet, nomen Gallicum non inuenit. Orphus (inquit Ariſtoteles) breui ex paruo inſignem magnitudinem accipit. Orphum (ait Oppianus) Trigla capit. De hoc ſic Ouidius: A (B) (E)

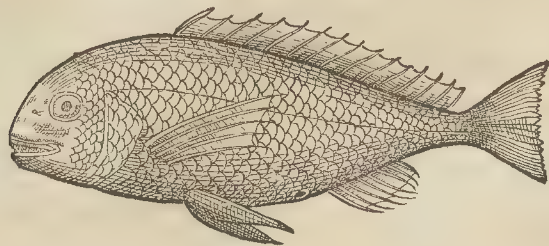
Cantharus ingratus ſucco, tum concolor illi Orphus, cæruleaq́ rubens Erythrinus in unda.

Nam piſcis, quem nunc Rophum (Orphum, Rondeletius) Græcum uulgus uocat, rubet, quanquam etiam aliorum colorum uideri poſsit. Cretenſes Cheludam, alij Acheludam, plerique Petropſaro nominant.

Magis compreſſus eſt quàm teres, hoc eſt, plus in latum quàm in longum effuſus, ut Phycis. Os habet paruum ut Cantharus: ſquamas, quibus contegitur, aſperas, corpori firmiter inhærentes, ita ut uix poſsit deſquamari. Pinnæ tergoris, laterum, uentris & caudæ, uarijs coloribus inſignes ſpectantur. Pinnam aliam in tergore continuam, decem aculeis munitam habet: Caudam minimè bifurcam: item laterum pinnas & uentris obtuſas. Labra, ut Scarus, carnoſa: dentes quoque Scaro perſimiles, minores tamen: branchias utrinque quatuor. A media ſui corporis parte ſecundum dorſum liuet ac nigricat, albicat ſub uentre. Caput eſt illi penè rubeum, ut Channæ. herbis ueſcitur, ut Salpa & Sparus. Maculam in radice caudæ, ut Melanurus, nigram gerit. B (C)

Piſcis hic lautiores Græcorum epulas honorare ſolet, apud quos ſiue frigatur, ſiue elixetur, aut aſſetur, ſemper eſt magno in pretio. Orphi uox apud Galenum paſsim legitur, ſed Latini Cernuam conuertunt: quum tamen (ut iam dixi) Cernua pro piſce marino nuſquam legatur. uerùm hoc ex Theodoro manauit, ex quo demiror interpretes Galeni, Aëtij, Pauli, & aliorum, Cernuã exprimere maluiſſe, quàm Orphum. F (A)

DE (ALIO) ORPHO VETERVM, RONDELETIVS.

B ORPHVM Hicesius apud Athenæum, eiusdem generis esse, cum chromi, pagro, synagride, cæterisq; huiusmodi asserit: (*Vide in Corollario B.*)

A Nos quidem Orphum hîc non depingimus eum, qui à Græcis quibusdam hodie uulgari lingua ὀρφῶ nomine dicitur: est enim nostro longè maior, utpote qui pondere uiginti libras æquet, nec sit litoralis. Sed orphum depingimus ex Aristotele, Athenæo, Plinio. ὀρφὸς igitur, & ὀρφὼς Atticè dicitur, Latini ueteres Latinum nomen retinuerunt. Gaza Cernuam interpretatus est. Paruus orphus orphacine (*ὀρφακίνην λέγει καλεῖσθαι. est autem accusatiuus à recto orphacines, ut Anchises, sicut Eustathius habet*) dicitur Dorione (apud Athen. lib. 7.) authore.

B Piscis est marinus, litoralis, pagro quodammodo similis, colore ex purpureo rubescẽte, ideo rubentem appellauit Ouidius. (*Hæc apud Plinium ex Ouidio non rectè citata leguntur.*) Oculis est magnis, dentibus serratis: pinnarũ situ numeroq; & aculeis pagro similis. podice admodum paruo: habet enim rimulam tantùm, quam uix animaduertas, nisi uentrem comprimas. seminis meatibus caret. Talis est orphus noster, cui conueniunt omnia quæ Athenæus libro 7. & Aristoteles

(C) lib. 5. de hist. animal. orpho tribuunt: Breui è paruo magnus fit. est carniuorus, dentibus serratis, solitarius. proprium huic est seminis meatibus carere: & hoc quoq; quod dissectus diutius uiuat: (unde ὀψιμόρων γένος ὀρφῶν, id est, genus tardè morientium orphorum Oppianus libro 1. dixit.)

C Latet hyemis tempore, litoralis est magis quàm pelagius, uiuit duobus annis non ampliùs. Hæc Athenæus tanquam ex Aristotele.

Non solum Ouidiũ meminisse orphi, contra Plinium. Mirum est Plinium lib. 32. cap. 11. inter eos orphum reposuisse, qui apud Ouidium tantùm, & apud neminem alium reperiuntur, cùm libro 9. cap. 16. uideri possit ex Aristotele in ijs numerasse, qui hyeme conditi iacent in speluncis. Sunt & alij plures quos citat Athenæus, qui orphi mentionem fecêre. Oppianus eum saxatilibus adnumerat, sed saxatilem superiorum quorundam modo intelligere oportet.

H. 2. *Orphi sacri.* Archippus apud Athenæum ait orphum sacrum esse piscem, quod fusiùs exponit Aelianus de animalib. 12. 1. In Myrensi Lyciæ sinu (*Μύρων urbs est Lyciæ*) Apollinis templum est, ad cuius sacerdotem uitulinas carunculas dispergentem, orphi gregatim adnatant, & tanquam sanè conuiuæ ad epulas inuitati, carnes comedunt: & uerò immolantes ex eo magna uoluptate afficiuntur, quòd pisces sua sacrificatione pascantur. quod quidem ipsum, res suas bene & fœliciter casuras esse significare sibi persuadent: idcircoq; propitium sibi Deum esse dicunt, quòd suis cibis pisces expleantur. Quòd si caudis carnes in terram eijciant, tanquam sordidas à se detestantes, inde sibi iram Dei portendi arbitrantur. Huiusmodi sanè piscium genus sacerdotis uocem & agnoscit: & si ad eos, à quibus appellatur, accesserit, sic incredibilem ipsis lætitiam adfert: ut si contrà fecerit, magnum dolorem eisdem inurit.

F De eiusdem succo & substantia hæc Athenæus lib. 8. *ὀρφὸς εὔχυλος, πολύχυλος, γλίσχρος, δύσφθαρτος, πολύτροφος, οὐρητικός· τὰ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ, γλίσχρα, εὔπεπτα. τὰ δὲ σαρκώδη, δυσπεπτα, βαρύτερα· ἁπαλώτερον δὲ τὸ οὐραῖον. φλέγματος δ' οὗτος δραστικὸς ὁ ἰχθύς, καὶ δύσπεπτος.* Orphus boni & multi succi est, glutinosus, corruptu difficilis: multùm nutrit, urinam ciet. partes circa caput glutinosæ, faciles concoctu: carnosæ uerò difficiles concoctu, magisq; grauant. tenerior est cauda. Pituitam gignit piscis iste, & difficilè coquitur. Quæ omnia non omnino mihi uera uidentur: nam partes circa caput, si glutinosæ sint, qui possunt esse concoctu faciles? Glutinosa enim hærent inter se tenaciùs, ob id maiore caloris ui, longiore tempore incidenda, attenuandaq;: quare & grauant magis, & difficiliùs coquuntur: unde fit, ut suspicer, locum transpositum fuisse, & sic legendum: *τὰ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ, γλίσχρα, βαρύτερα· τὰ δὲ σαρκώδη, εὔπεπτα.* Multam pituitam gignit, qua ratione *οὐρητικὸν* esse opinor, ut multa alia quæ ob solam humoris copiam urinas cient. Cùm enim glutinosus sit, neque substantiæ tenuitate, neq; acrimonia id præstare potest. Ob eandem glutinosi humoris copiam, uniuersè quidem difficilis concoctu rectè dicitur, etsi aliæ partes alijs collatæ concoctu sint faciliores. Ausonius cernuæ (*Cernuæ mentionem apud Ausonium in Mosella nusquam reperio, &c. ut in Cernua fl. Bellonij suprà dixi, Elemento C.*) meminit, sed ea fluuiatilis est, nos hîc de orpho marino agimus.

COROL-

COROLLARIVM.

ὀρφὼς, piſcis quidam, Heſychius & Varinus. A Polluce inter piſces nominatur ὀρφὸς, uel magis Atticè (inquit) ὄρφῳ: ſed corruptus apparet codex impreſſus, & Atticè ſcribendum ὀρφὼς oxytonum cum o. magno in ultima. ὀρφὼς, qui & ὀρφὸς ſecundum Pamphilum, Athenæus. In Veſpis Ariſtophanis legimus ὀρφῶς in accuſandi caſu plurali, ultima circunflexa, librariorum culpa opinor, cũ acui debeat. ὀρφῶς (inquit Scholiaſtes) pleriꝗ codices habẽt, aliqui uerò ὀρφὸς. & fortè in ſingulari etiã numero huius piſcis ſic proferebãt ὀρφὼς, (*hîc probè acuitur: & in accuſatiuo plurali etiam acui innuitur: dicit enim ὅτως, id eſt ſic, ſimiliter, eadem ſcribendi ratione.*) Nominatiuus ὀρφὸς ſcribitur etiam per ω. ὀρφώς. ſic & λαγὸς, & ταὸς (ſecundum aliquos,) & κάλος dupliciter efferuntur. à rectò quidem ὀρφὸς per o. breue, datiuus pluralis eſt ὀρφοῖσιν, in his uerbis: ὀρφοῖσι, σελαχίοις τε καὶ φάγροις βορᾶν. Cæterùm orphus adhuc puſillus, à nonnullis orphacines (ὀρφακίνης) uocatur, formà diminutiua, tanquam ab ὄρφαξ, ὄρφακος, ut (μεῖραξ,) μείρακος. ¶ ὀρφακίνης, piſcis quidam, Heſychius & Varinus. Ὡς δ' ὁπότ' ἀμφ' ἀγέλῃσιν εὐγληνοισιν ἰώπων, Ἠ φάγροι, ἢ σκῶπες ἀρείονες, ἠὲ καὶ ὀρφὼς, (lego ὀρφῶ,) Nicander in Bœotia apud Athenæum. ¶ De cernæ ſeu cernuæ nomine plura diximus ſuprà in Corollario ad Cernuam fl. Bellonij, pag. 227. ¶ Græci etiamnum orphum appellant, Gillius. Bellonius in Lemno hodie Ropho uocari, in Singularibus tradit. ¶ Orphum Rondeletij Germanicè circunloquemur **ein rotlachte Meerbrachſmen art.** Orpho Bellonij nomen aptum non inuenio. quanquam enim à Græcis multis Petropſaro, hoc eſt piſcem S. Petri uocari ſcribit Bellonius: non libet tamen id nomen imitari, cùm Romæ Fabrum quoꝗ piſcem ſic appellẽt. ¶ Sunt qui Orphum piſcem illum arbitrentur, quem Germani uulgò **Orfen**, alij **Würfling** appellant. Sed illum ego nuſquam marinum eſſe puto. ¶ Orphum aliqui (*imperiti*) uoluerunt eſſe capitonem ab oculorum aſpectu & rubro colore. alij, quia orphus eſt capitone maior, uoluerunt orphum eſſe piſcem ſui generis: quoniam unica eſt traiectus ſpina, quod non accidit in capitone. tardiſsimè etiam moritur, licet cultro medius diuidatur, ut ueteres tradunt, quod nec ipſum capitoni cõuenit, Niphus. ¶ Orphi meminit Ariſtoteles in multis locis: ut Plinium demirer libro triceſimoſecundo, orphi piſcis nomen apud neminem alium quàm Ouidium reperiri tradidiſſe, ceu oblitum quod de orpho hic loquitur ſe ab Ariſtotele mutuatum fuiſſe: quod ſanè credidiſſem, ut aliud orphi genus intellexiſſet, ni idem de channe, glauco, & alijs nõnullis piſcibus feciſſe etiam uiſus eſſet, cum eadem de ijs Ariſtoteles commemineriт, Maſſarius. ¶ Orphos nominans Galenus, pelagicos puto intellexit, nec improbat, etſi duriores piſces habeantur. nam orphi lacuſtres, quas tincas uulgò uocamus, impuri & damnati ſunt alimenti, Alexander Benedictus de uictu podagricorum ſcribens: qui qua ratione tincas, orphos lacuſtres appellãrit, non uideo. A Capito.

Tarentinus orphos piſces magnos eſſe ſcribit. Vide mox in E. Hiceſius phagros, chromin, anthiam, acarnanes, ſynodontes & ſynagrides, ſimiles facit: non forma, nec magnitudine pares intelligens: ſed nutrimenti ratione. lege mox in F. Recentiorum quidam orphum piſcem oblongum, anguillæ ſimilem eſſe, falſò prodidit. ophis enim potiùs quàm orphus fuerit. ¶ Numenius orphum παιδιτρηχέα, id eſt undequaꝗ aſperum cognominat orphum. Dentibus eſt ſerratis, Athenæus. B

Orphus piſcis marinus eſt Aeliano & Kiranidi. Ouidio pelagius, Ariſtoteli litoralis. Χαίρει τε πρόσγειος μᾶλλον ὢν ἢ πελάγιος, Athenæus ex Ariſtotele. Aelianus circa continentem libenter eum commorari ait: Διατριβαὶ δ' ἄρα αἱ πρὸς τῇ γῇ μᾶλλον φίλαι αὐτῷ. Oppiano Halieutic. 1. non quidem pelagius eſt, ut Bellonius putauit: ſed degit in petris cauernoſis, quæ plenæ ſunt chamis & patellis, (quibus nimirum ueſcitur.) Numenius quoꝗ thalamis & cauernis eum delectari inſinuat, his uerbis: Τοῖσί κεν (de eſca aliqua) θυμαρέως θαλάμης ἄπο μακρὸν ἀείροις Σκορπίον, ἢ ὀρφὸν παιδιτρηχέα. ¶ Carniuorum eſſe Amipſias etiam apud Athenæum indicat hoc uerſu: ὀρφοῖσι, σελαχίοις τε, καὶ φάγροις τὴν βορᾶν. Qui & in Platonis Cleophônte legitur: . . . . σὲ γὰρ γραῦ συγκατῴκισεν σαπρὰν ὀρφοῖσι, σελαχίοις τε καὶ φάγροις βορᾶν. ¶ Breui ex paruo inſignem magnitudinem accipit, Ariſtoteles. ¶ Latet hyeme, Idem. Hybero tempore in ſpeluncis ſe continet, ἐν τοῖς φωλεοῖς οἰκουρῶν χαίρει, Aelianus. ¶ Orphum ſi poſtquam ceperis, diſſeces, ſtatim non moritur, ſed motum non parum diu retinet, Aelianus & Oppianus. C

Mullus orphum deuorat, Oppianus Halieut. 3. de piſcium eſcis loquens. ¶ Eſca ad omnes piſces magnos in mari, cuiuſmodi exiſtunt glauci, galei, orphi, atꝗ alij id genus, ex Tarẽtino deſcripta eſt ſuprà in Glauco E. E

Orphus, glauciſcus, conger, ueluti dij quidam inter piſces habentur à guloſis hominibus: ut oſtendi in Congro H. f. Lynceus Samius, authore Athenæo, piſces aliquot Rhodios Atticis comparans, glauciſco Attico, ellopem & orphum Rhodios opponit. Ἢν μὲν ὠνῆταί τις ὀρφῶς, (ὀρφὼς potiùs oxytonum,) μεμβράδας δὲ μὴ θέλῃ, Εὐθέως εἴρηχ' ὁ πωλῶν πλησίον τὰς μεμβράδας; Οὗτος ὀψωνεῖν ἔοικ' ἄνθρωπος ἐπὶ τυραννίδι, Ariſtophanes in Veſpis: tanquam regij & tyrannici tantùm piſces ſint orphi, membrades uerò plebeiæ. Τέμαχος ὀρφῶ χλιαρόν, Cratinus. Κλειδία dicuntur partes quædam thunnorum: ſic & orphorum κλειδία, ut in his uerbis (authoris innominati:) Ἐν ταδ' εἴροις τὰ κλειδία τῶν ὀρφῶν καθ' αὐτὰ ταριχεύονται, Euſtathius. ¶ Phagri, chromis, orphi, ſynodontes, genere ſimiles ſunt, τὸ γλυκὺ παραπλήσιοι: nẽpe dulces ſunt, ſubaſtringunt, παραστύφουσι: abunde alunt, ideoꝗ

etiam difficiliùs excernuntur. Magis autem alunt ex eis qui carnosi sunt magisq́ terrestres (*sicci*,) ac minùs pingues, Hicesius. Orphi, glauci, scari, canes, &c. & omnes duræ carnis pisces, difficiles sunt concoctu, & crassos salsosq́ succos efficiunt, Philotimus apud Galenum de alimen. facult. 3. 30. cuius cætera quidem uerba Galenus approbat: quòd autem tum pisces tum alia duriora nutrimenta, succos salsos reddant, non item. etsi enim duriora diutius coqui desiderant, multa coctione tamen non cibus ipse solidus salsior euadit, (immò contrà insulsior,) ius uerò & liquor in quo aliquid diu coquitur salsius amariúsue reddit. ¶ Trallianus in curatione doloris oculorum ex bilioso & acri humore: Vescatur (inquit) æger, alimentis mitibus, incrassantibus, minimè mordacibus, ut orpho, & alijs durioris carnis piscibus, glauco, buccinis, &c. Et in colico affectu: Sumantur pisces duriore carne præditi, ut ceris, orphus, glaucus, scorpius. Item in diabete: Ex piscibus dari possunt, orphus, aut alius quispiam dura carne præditus. ¶ ὀρφὼν, αἰολίαν, σπόνδυλόν τε, καρχαρίαν τε Μὴ τέμνειν, μή σοι νέμεσις θεόθεν καταπνεύσῃ. Ἀλλ' ὅλον ὀπτήσας παράθου. πολλὸν γὰρ ἄμεινον, Plato Comicus.

H. a. Epitheta. περιτρηχὺς, Numenio. ὀψίμορος, Oppiano.

e. Ex orpho pisce, & onychite lapide, &c. amuletum quoddam præscribit Kiranides 1. 15.

f. θύννος, ὀρφὼς, γλαῦκος, ἔγχελυς, κύων: Cratinus in Plutis, tanquam de lautis piscibus, ut coniicio.

h. ἱερεὺς γὰρ ἦλθ' αὐτοῖσιν ὀρφὼς τοῦ θεοῦ, Archippus in Piscibus. In Lycia erãt ἰχθυομάντεις, id est uates è piscibus diuinantes: apud quos sacerdos responsa dabat, cum uel orphi, uel balænæ, uel prestides (*pristes*) magnæ multæq́ apparebant, Eustathius.

DE ORTHRAGORISCO SIVE LVNA PISCE, RONDELETIVS.

INTER cartilagineos (*At neque planos cartilagineos, neq́ longos refert*) magnos siue cetaceos poterat piscis, quem hîc expressimus, rectè collocari: nam etiam in nostro mari aliquando capitur: sed cùm rarissimè id contingat, sitq́ peregrina & parùm usitata forma, inter peregrinos recensere uisum fuit. *Nos Rondeletij ordinem non sequimur.*

A Nostri Lunam uocant, quia extrema corporis parte, quę pinnis subest, Lunæ crescentis figuram aptissimè refert, uel quia demptis pinnis toto corpore rotundo est Lunæ plenæ instar, Massilienses mole (*Rotam quoq́ puto molam uocari alicubi: sed hæc non est rota, ut infrà docet*) uocant à rotunditate, quòd molæ molendinariæ similis sit. Hispani bout appellant. Nonnulli ex nostris qui Prouinciam, Hispaniamq́ frequentarunt, utraq́ coniuncta appellatione molebout nominant. Quo uerò nomine ueteres Græci Latiniue piscẽ hũc designarint parũ constat. Nam quãuis à nostris Luna dicatͬ, uel propter corporis extremũ Lunæ in cornua curuatæ simile: uel propter rotundam totius corporis figuram Lunæ in orbem sinuatæ specie, uel quòd noctu splendeat: tamen Aeliani Luna dici non potest, ut ex eius uerbis perspicuum fiet. Demostratus uir à piscandi scientia, eatenus instructus ut probè rem piscatoriam interpretetur, piscem formæ pulchritudine eximium dicit appellari lunam, exigua magnitudine, lata figura. Idemq́ affert cyanei coloris speciem similitudinemq́ gerere. in dorso pinnas habere molles & læues, (non duras, nec asperas:) easdemq́ in natando explicare, & ad similitudinem Lunæ semicirculum efficere: simul & eum ipsum (ut Cyprij piscatores aiunt) quum est plena Luna, tum impleri: tum implere arbores, si ex his illum appenderis. decrescente uerò Luna exiccari atq́ interire: ac si ad plantas admoueris, eas marcescere & euanescere: item si iam plena uel crescente Luna, in id aquæ quod in perfossis puteis reperitur, quis hunc piscem iniecerit, aquã iugem & perennem fore: sin extrema aut decrescente Luna, aquam exarescere. Quòd si hunc eundem in fontem scaturientem conieceris, quomodo dixi de puteo, is ad rationem Lunæ modò euanescet, modò implebitur. Cum in his multa lunæ pisci tribuantur, quæ huic nostro desint, Aeliani luna dici non potest. hic enim noster magnus est & cetaceus, argentei coloris in mari, non cyanei. pinnis dorsi mollibus caret, neq́ cum Luna impletur, neq́ mirabilia alia efficit quæ narrat Aelianus: à quibus cum discesseris, nullus, quod sciã, piscis est cui meliùs reliqua quæ scribit Aelianus competant quàm seserino. exiguus enim est & rotũdus, latusq́, cyanei coloris, pinnas molles leuesq́ in dorso habet. Quare cùm piscis hîc noster Aeliani luna dici non possit, uideamus num rota Plinij esse possit, cui Massiliensium appellatio affinis est. mole enim à rotunditate uocant.

Aeliani Luna, lib. 15. cap. 4.

Seserinus.

A At quæ rotæ tribuit Plinius lib. 9. cap. 4. à pisce de quo loquimur alienissima sunt. Apparent, inquit, rotæ appellatæ à similitudine, quaternis distinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus utrinq́

Quòd nõ sit rota Plinij.

utrinque claudentibus. neque enim noster hic quatuor radijs constat: neque tam magnos habet oculos, ut si quatuor radijs distingueretur, totum rotæ modiolum, id est, medium id cui radij rotæ affixi sunt, occupare posint. Quocirca cùm rem attentiùs considerassem, non potui non existimare piscem istum esse qui orthragoriscus à ueteribus dictus sit. De quo hæc Plinius: Appion maximum piscium esse tradit porcum, quem Lacedæmonij orthragoriscum uocant, Grunnire eum quum capiatur. In hanc opinionem tres potissimùm coniecturæ me induxerunt. Prima est quòd Plinius ex Appione piscium maximum esse dicat, quod certè nostro aptissimè quadrat: nam ad mirandam molem accrescit, utpote qui quatuor uel quinque, uel sex cubitorum molem æquet. neque quicquam obstat, quòd beluæ multæ marinæ multò sint grandiores, ut balænæ, physeteres, pristes, scolopendræ cetaceæ: cum reliquis enim piscibus, non cum beluis marinis, quæ propriè pisces non dicuntur autore Aristotele, Appion orthragoriscum contulit. Altera coniectura est qua magis moueor, quòd porci modo grunniat dum capitur; cuius ego rei auritus sum testis. eius soni causa rima est brãchiarum stricta: id quod, quum de alijs piscibus sonum edentibus tractaremus, ex Aristotele exposuimus. neque solùm porco grunnitu, sed etiam aspectu, cauda porci pedibusque demptis, similis est. Orthragoriscum igitur esse existimamus, quem hîc repræsentauimus. Hermolaus ex Athenæo lactantes porcellos atque adhuc subgrumos ὀρθραγορίσκους nominatos fuisse scripsit Lacedæmone, ἀπὸ τοῦ ὄρθρου καὶ ἀγοράζεσθαι, quoniam matutinis omnibus uenales circunferrentur.

Orthragoriscus.
Lib.32. cap.2.
Libro 4.

Obijciat nobis aliquis Plinij (lib.32. cap.5.) autoritatem, qui alio in loco de porco marino hęc prodidit: Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso, cruciatu magno læsorum. remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore. At alij sunt præter orthragoriscum qui porci dicti sunt, ut capriscus, qui porcus à Strabone etiam dicitur: & aper, quibus sunt in dorso spinæ acutissimæ & noxiæ: de quorum alterutro Plinij modò citatum locum intelligendum esse arbitror. Sunt & alij qui uel à figura, uel ab aliqua cum porcis morum affinitate porci nuncupati sunt. Nulla igitur reclamante nota orthragoriscus rectè à nobis exhiberi uidetur, qualis uerò sit ex descriptione meliùs agnoscas.

Porcus mar. alius, spinis in dorso uenenatis.
Capriscus.
Aper.

B
Itaque piscis est maximus, longus, latusque, terete uel potiùs ouata figura: etenim pars anterior acutior est, posterior latior & rotundior. Cute integitur aspera, argentei coloris. Ore est paruo, dentibus latis continuisque. Oculis paruis & rotundis. Pro branchiarum scissura foramẽ est in medio circuli ueluti centrum. Ad branchiarum foramina pinnæ sitæ sunt breues & rotundæ, ac latę, quæ pinnarum constitutio ad sursum deorsùmue impellendum corpus accommodata est. Prope caudam aliæ duæ sunt aliter conformatæ, nempe longiores & strictiores: quibus corpus dextrorsum sinistrorsumque mouetur: altera harum in dorso est, altera prope anum. Cauda crescentis Lunæ figurâ est, superiore inferioreque parte articulata est, ut tùm in dextrum tum in sinistrum moueatur, iterque dirigat. Caro huius cocta glutinum ex tergoribus boum cõfectum refert, uel sepiarum salsarum & coctarum carnem. Præter carnem adipis multùm habet porci modo. Partes internæ, ob totius corporis rotunditatem conglobatæ sunt. (F)

Partes internæ.

E F
Totus piscis ferini odoris est: unde à nostris piscatoribus si quando capiatur, quod rarò fit, negligitur. Quum aliquando Fresconios scopulos, qui in Agathensi sunt sinu, & in his hærentia ostracoderma inspicerem, illic grunnientem orthragoriscum audiuimus: tandem à piscatoribus captum uidimus: qui quidem mihi affirmarunt, se aliàs etiam & grunnientem audijsse & cepisse. Alius multò maior ex Magalonensi sinu ad me delatus est. (C)

Noctu quibusdam partibus ita lucet, ut ex ijs ignis splendidissimus, uel aliquod aliud illustrissimum lumen emicare uideatur: ita ut seruus aliquando meus, cùm noctu in locũ in quo orthragoriscus erat, incidisset, territus inde fugerit.

B
Piscis huius pinguedo multa est & candida. quæ liquefacta ad lucernas ualet: sed hoc habet incommodi, quod pisculentum fœtorem redolet, ueluti balænæ adeps.

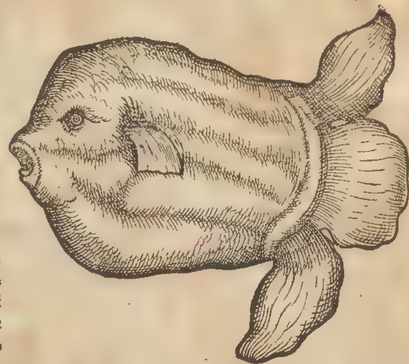
G
Eandem pinguedinem ad dolorem articulorum & neruorum contractionem siue rigorem ualere experti sumus. Cum farina frumenti, abscessibus imposita, suppurationem promouet. Tumoribus duris hepatis, lienis, uel aliarum partium molliendis confert, styrace addita. Dentes usti spodij uice esse possunt.

COROLLARIVM.

Orthragoriscus pro porcello, Lacedæmoniorum glossa seu dialectus uidetur, siue de quadrupede, siue de pisce dicatur. Athenæus libro 4. de Lacedæmoniorum diæta agens, γαλαθηνοὺς ὀρθραγορίσκους nominat. ¶ Germani Mon uocare poterunt, quod uocabulum eis Lunam significat, uel Monfisch: quoniam & Galli circa Monspelium sic appellant. uel Sawfisch, id est Porcum piscẽ, ut differat à delphino, qui simpliciter Meerschwein, id est Porcus marinus dicit. piscis enim non est, sed cetus. ¶ Hoc loco commodè Aloysij Cardamusti uerba, ex Nauigationis eius capite 66. de pisce quodam crassissimo sucm referente, recitaturus mihi uideor: siue is ad Orthragoriscum pertinet, siue sui generis piscis est. Classis nostra (inquit) nono Martij è Portugallia soluit: & superatis insulis Canarijs, iam die 22. præteriuit Capitis uiridis insulam. Demum uigesimaquarta

Aprilis, uidit Continentem quandam, &c. Illic inter cæteros pisces unum uidimus, qui dolium non quidem mediocri crassitudine excedit: & rursus idem longitudine duo dolia superat. formæ est obrotundæ. Caput habet ut sus, uerùm oculos paruos, dentibus caret, sed aures (*fortè branchias intelligit, uel pinnas*,) longitudine & latitudine brachij mensuram excedunt. In inferiori parte corporis duo habet foramina, cauda illi est oblonga, eademq; lata supra brachij mensurã. Loripes erat. In aliqua corporis parte uidebatur habere suis cutem; corium densum suprà digiti mensuram. Hæc ille.

Iconem orthragorisci amicus quidam Venetijs pictam ad me misit, similem ferè per omnia illi quam Rondeletius exhibuit; colore ruffo uel testæ figlinæ. Piscis uiuus longus fuit palmos (*dodrantes*) nouem: largus undecim, ut adscriptum reperi. sed icon ipsa piscem duplo ferè longiorem quàm latum ostendit, sicut & Rondeletij: & pinnæ illæ binæ, quarum una in fine dorsi erigitur, altera ab ano demittitur, magis cæterorum piscium pinnas referunt, & circa initia latiores sunt, quàm quæ à Rondeletio pinguntur cornuum ferè instar: quem tamen, utpote testem oculatum, iconem probè expressam dedisse non dubito. Italicè Bota uocatur, uel Bottaccio, quod uocabulum eis dolium significat, siue labrum aut lacum; nobis **ein büttinen oder standen.**

Orthragorisci speciem aliam similiter Venetijs ad uiuum depictam uir nobilis Gallus ad me misit: qualem hîc apposui. In epistola uerò his uerbis eã descripsit. Piscis Cal. Martij anno Salutis 1552. non longè à Venetiarum ciuitate captus est: qui primo aspectu massa carnea potius existimatur quàm piscis. forma in orbẽ uergebat. Corio sine squamis & pilis tectus erat. Os in arctum colligebatur, ut pro beluæ magnitudine miraculo fuerit. Oculi patentes, prominentes, & ampliores quàm bobus. Branchiæ detectæ, (*non apparent in pictura*,) carnosæ, læuesq;. Pinnæ in lateribus dodrantales. Tuberculũ habebat in fronte durissimum. Maxillæ utrinq; dentium uice continui ossis soliditate armabantur. Lingua inferiori maxillæ adhærens, ut multis elinguis uisus fuerit. Cauda paulo minus pedes quatuor longa erat. Pinnæ in cauda tres, ita ut in altitudinem cauda cum pinnis nouem pedes efficeret. Longitudo piscis pedum octo erat; altitudo quinq;, pauloq; amplius. & quancunq; in partem uolueretur suam seruabat altitudinẽ. Exenterati cor, hepar, lien, bubulo maiora reperta sunt: ac unicum intestinũ perueniens ad meatum excrementarium sub aluo collocatum. in imo intestini glomus quidam erat ex neruis quasi contusis instar fidium contusarum: (*Neruos contusos uocat, quòd non teretes, sed lati & plani essent.*) Caro lactea solidaq; tanquam in sue, lardo quinq; aut sex digitos crasso uestita, nimirum ut in balænis. Hæc ille. Color in ea quam misit pictura partim fuscus est ad ruffum accedens, quales præcipuè in utroq; latere lineæ quaternæ non sine latitudine apparent: reliquæ partes ferè albicant, præsertim pinnæ in cauda: ita tamen ut fuscus ille quem dixi color nusquam omnino desit. Eundem hunc piscem alius quidam à se uisum retulit: quem magnitudine dicebat fuisse duplici fermè bouis: nulli ne doctiorum quidem cognitum: emptũ à quodam drachmis aureis quadraginta. pinnis laterum etiam naues ab eo subuerti.

Duo foramina, quæ ante oculos uides, non profunda erãt.

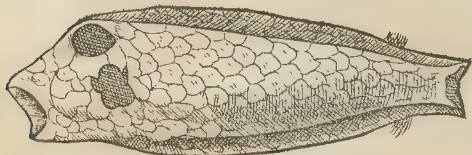
Orthragoriscus uterq; (Rondeletij & noster) cõmune aliquid cum prima specie Orbis Rondeletij habere uidetur, corporis rotunditate ferè, & dentibus latis planisq;, &c.

ORYX. Vide in Orcæ Corollario A.

OSMYLVS Polypi species est, in quo describetur.

DE OSTRACIONE NILI, QVEM BELLONIVS HOLOSTEVM APPELLAT.

VIDIMVS quoq; (inquit Bellonius) alterius piscis Nilotici sceleton holosteon à circulatoribus circunferri, cuius forma ad pentagonum accederet, pedalis interdum longitudinis, quem cùm nacti essent incolæ, curabant ab interaneis protinus emundari, deinde uerò testam illam duram, qua contegitur, multos annos incorruptam seruabant, ut inde lucrum consequerentur, quòd à negotiatoribus externis nouitatis gratia huiusmodi piscis emi sit solitus. Cæterùm dum uiuus est, penicillũ in cauda habet, & pinnas supra & infra caudam: ac rursus pinnam aliam utrinq;: oculos albos, os paruum. Color eius lactescit, & uelut in pallidum languet. Eius iconem proximè cernito. Cæterùm eius nomen me hucusq; latuit.

Ostracion. Hæc ex Bellonij libro. Ego ostracionem hunc piscem nominandum coniicio, nam & testã ostracei instar duram habet, & ὀστρακίων piscis à Strabone inter Niloos numeratur. In nostris quidem Strabonis codicibus impressis στρακίων scribitur: sed interpres Latinus ὀστρακίων legisse uidetur. uertit enim ex testaceis, imperitè: & in Epitome legitur ὀστρακίων.

DE (OSTREIS, SIVE) BIVALVIIS TESTA DVRIORE CONTECTIS, BELLONIVS.

A BIVALVIVM testa duriore contectorum maior pars Ostreæ uel Ostrea Latinis, Gallis des Huistres uel Oestres, Massiliensibus Hosties, Italis Ostrege appellantur. Multorum sunt generum, tum ipso operculo nonnullis asperiore ac magis scabro, tum etiam ipsa magnitudine inter se dissidentium: Grandes enim sunt quæ Pelagiæ ex Oceano Lutetiam adferuntur. Sed cùm præ testæ nimia mole ichthyopolas prægrauare soleant, neq; longiùs in mediterranea loca deferri possint, carnosam partem seiungunt, ac sine testis mittere consueuerunt: quod raró, aut nusquam in Græcia, rarissimè in Italia fieri solet. Nam quæ à Brundusio in Lucrinum lacum transferebantur (quum Romana res magnitudinis atq; luxuriæ fastigium teneret) ut ueluti dulcium aquarum gaudentes aduentu pinguescerent, integræ cum testis diuendebantur.

F Discrimen etiam ostreorum facere solent nationes ac litora, ut alibi atq; alibi meliora inueniantur. Optima sunt quæ iuxta paludes ac fluuios reperiuntur: maiora enim, dulciora, meliorisq; succi euadunt. Quæ uerò ad litus marinum, aut inter saxa reperiũtur, ubi deest limi aut aquæ dulcis copia, praua sunt, dura & gustu amara, mordacia, cibo ingrata.

C Grandescunt syderis quidẽ ratione, sed priuatim circa initia æstatis, ubi sol penetrat in uada.

F Ostreorum dos in medicina non eadem coctis quæ crudis tribuitur. Ostrea enim uel cruda mandi solent, tuncq; mollissimam habẽt carnem, sed glutinosam: & (ut Galenus tradit) salsum humorem generant. minùs nutriunt, magisq; aluum ciẽt, quàm ut stomacho idonea sint. Elixa quoque eduntur, aut assa, seu in sartagine frixa. Qui uerò lautitiæ popinali student, in testis suis super cratem addito butyro, in aqua quam continent, incoqui curant: quibus minimum piperis adijciunt, ut tentiginem salacem adaugeant. Aliàs tamen si in conchis suis decoquantur, uti clausa peruenerunt, mirè distillationibus prodesse Plinius tradit. Idem author cruda ostrea stomachum unicè reficere, fastidijs mederi, ac leuiter aluum mollire scribit.

G Cùm è testis ustulatis optima calx fiat, cinerem ostreorũ eâdem cum calce facultate esse puto.

B Ceterùm inter biualuium genera hoc peculiare est Ostreæ & Pectini, ut partem habeant pronam ac supinam. quarum altera sit turbinatior ac prætumida, altera uerò plana.

F Omnium aliorum testatorum Galenus ostream nobilissimam habere carnem testatur. Cuius sententiam comprobat Celsus, eo maximè, quòd aluum mouere dixit. Aëtius Buccinas, Purpuras, Chamas, Patellas, Pectines, & omnia testa intecta, ut etiam ostrea, multùm crassi succi gignere scribit.

DE OSTREA GAIDEROPODA, BELLONIVS.

Rondeletius Spondylum nominat.

A Est genus quoddam ostreæ uulgò cognitum in Græcia, quam Gaideropodam uocant, quasi pedem asini dixeris.

(C) B *Vbi.* Cautibus adnascitur: non enim more ostrearum soluta in salo iacet. ob id in eo tantùm mari, quod nunquam æstu reciprocatur, innascitur. Aegæi autem maris, Hellesponti, Propontidis & Ponti ora (*oræ, litora*) non augentur, neq; decrescunt, sed perpetuò in eadem altitudine permanẽt. Nam inde aquæ deorsum semper delabuntur, eandem plenitudinem semper obtinentes. Non est omittenda (inquit Plinius) multorum opinio, priusquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia inferiora illo capite nasci, non autem Gaditano freto, existimauère; haud improbabili argumen-

to: quoniam æstus semper è Ponto profluens, nunquam reciprocetur.

E Quanquam autem ostrea hæc scopulis hæreant, clusilem tamen & reseratilem testam habēt, & à saxo, nisi magna ui percutiantur, dimoueri uix possunt. Quoniam uerò multùm profundè immerguntur, indigenæ longurios ferro muniunt, quibus serijs ictibus ualido mucrone conchã quatiunt: quã uel confringunt, uel, si integram deturbent, rupis partē aliquam secum auferunt: uix enim aliàs cederet, deinde manu ferrea eodem longurio indita, è maris fundo in sublime attollunt.

Quòd autem aqua per fauces Bosphori Thracij deorsum tanto impetu feratur, signum est locum illum esse Gaditano altiorem: nam si æqualis foret, haud equidē tanto impetu delaberetur.

F Quemadmodum autem Græcorum Gaideropoda à uulgari nostra ostrea ipsa forma differt, sic etiam gustu ingrata, dura, amara, ac nauseabunda percipitur.

B Huius testa aut concha eximio naturæ artificio superior inferiori infarcta est, ut quibusdam ueluti cardinibus annexa, nigroq; neruo in eius medio inter tubercula & sinus coaptato uincta ac constricta esse uideatur. Tubercula quoq; superiora duobus acetabulis inferioribus bene correspōdent, ut & inferiora superioribus, quæ in nostra uulgari ostrea desunt. Proinde apertas Gaideropodas, si quis attentè intuebitur, in his branchias (*atqui nullum ex testaceis branchias habet*) & stomachum ac reliquas partes nutritorias contemplabitur: imò etiam auriculas fungi crispi figuram referentes, magnitudine grandioris acetabuli Polypi, quæ dilatari ac contrahi solent: umbilicum uulgus esse putat.

F Hæc ostrea alijs carnosior est, minùs tamen gustui grata. Nam uenter eius atq; hepar pessimi sunt saporis.

Cæterùm nulli etiam in hac Cancelli seu Pinnoteres reperiuntur.

OSTREA TRIDACNA MARIS RUBRI.

In Toro, Arabiæ ciuitate, ad oras maris rubri sita, Grecum uulgus magnum quoddam ostree genus Aganon uocat, quod Caloieri ac cœnobitæ qui eò loci plurimi degunt, Tridacnam nominant. Ea unico tantùm cardine occlusa est: superiore quoq; est quadruplo maior, & pectinatim in ambitu, pyxidatim in alterius sinu strijs septem coniuncta, ac totidem crenis imbricata est: tantumq; humoris complectitur, quantum uno haustu sitienti exiccandum sit. Tridacnam autem ab antiquis uocatam puto, quòd ea magnitudine sit, quæ tres edenti morsus faciat. Aequè frequens est in mari rubro, ac reliquæ in nostro Oceano: eiusdemq; ferè saporis.

DE OSTREIS, RONDELETIUS.

A OSTREA pro genere uniuerso testaceorum sumi, & unde dicta sint, alibi docuimus. Nunc speciatim pro ijs testaceis usurpo, quæ Galli Huistres uocant. Nos Peires ostres. De quorum differentijs dicemus, à loco, à testarum uarietate, à carnis substantia petitis. Sunt igitur quædam quę in stagnis marinis nascuntur, quædam in ipso mari. illa λιμνόστρεα uocat Aristoteles, apud quem aliquoties λινόστρεα perperam legas pro λιμνόστρεα: quæ à loco nomen habent: λίμνη enim stagnum significat, unde λιμνοθάλατται marina stagna à Galeno dicuntur. *Gaza notatus.* Gaza semper Ostrea uel Ostreas conuertit, non satis rectè meo quidem iudicio, cum stagni Ostrea dicere debuisset. Hanc differentiam non omisit Atheneus quum dicit: *Libro 3.* τὰ δ' ὄστρεα γίνονται μὲν ἐν ποταμοῖς, καὶ ἐν λίμναις, καὶ ἐν θαλάσσῃ. Procreantur Ostrea in fluuijs, & stagnis, & in mari. Aristoteles lib. 5. de hist. cap. 15. τὰ δὲ λιμνόστρεα (C) καλούμενα, ὅπου ἂν βόρβορος ᾖ, ἐνταῦθα συνίσταται πρῶτον αὐτῶν ἡ ἀρχή. Limnostrea quæ uocantur, ibi primùm sui originem capiunt, ubi cœnum est. Plura sunt loca in quibus Limnostreorum meminit Aristoteles, quæ in sequentibus commodiùs exponentur.

DE OSTREIS QUAE IN STAGNIS MARINIS & in aquis ex marina & dulci commistis procreantur, Rondeletius.

B LIMNOSTREA ex duabus testis componuntur modicè concauis, & parum in dorsum elatis, foris inæqualibus & asperis, & in te-

F nues laminas facilè sectilibus, intus læuibus, candidis. Testæ paruę sunt, caro mollis, suauis, concoctu facilis: maior in his quàm in alijs Ostreis, quorum testæ multò ampliores sunt. Cruda eduntur à plurimis sine ullo uentriculi pręter naturam affectu. Sic ueteres cruda Ostrea esitasse certum est ex Galeno & Athenæo. In Pontificali cœna *Lib. 3. Saturn.* scribit Macrobius appositos fuisse Echinos initio, Ostreas crudas.

Sic

Sic nostri non solùm Echinis & Limnostreis, sed & Ostreis marinis & Lepadibus crudis uescuntur. Conchis (uerò) striatis, Pectinibus non nisi coctis, ob carnis duritiem, alij piperis pauxillum adijciunt. Huiusmodi Ostreæ sunt in ostijs Rhodani antiquis, ubi nunc sunt lacus, ob immutatũ Rhodani alueum. Huiusmodi uenduntur Lutetiæ ex Sequanæ ostijs, & Burdigalæ. Cur dulciores, suauiores, succulentioresq́ sint, in causa est dulcis aquæ admistio. gaudent enim dulcibus aquis, inquit Plinius lib. 32. cap. 6. & ubi plurimùm influunt amnes, ideo pelagiæ paruæ sunt & rariores.

(C)

Illud uerò paulò diligentius excutiendum est, maiorá ne sint pelagicis Ostrea quæ in stagnis marinis, aquis ue ex dulci permistis proueniunt. Athenæus lib. 3. Ostrea nascuntur in fluuijs, lacubus & mari. Marina optima quando lacus aut fluuius ex proximo influit: tunc enim fiunt boni succi, maiora, dulciora. Quæ uerò in litoribus (πρὸς ἠόσι) & saxis limi & aquæ dulcis expertibus gignuntur, parua sunt, dura, acria, (δηκτικά.) Verna & quæ capiuntur æstatis principio, meliora sunt, maris humore plena, (*πλήρη, θαλασσίζοντα: fortè πλήρη hîc oportet interpretari plena, pro carnosis, uegetis, succulentis, id est non siccis nec duris: θαλασσίζοντα uerò ad saporem pertinet, quæ mare resipiant: sicut & οἰνίζειν & ὀξίζειν uerba ad saporem pertinent: ita tamen mare sapiant, ut cum dulcedine is sapor sit coniunctus: sic & Vuottonus transtulit:*) cum dulcedine uentriculo utilia, aluo facilè deijciuntur. Quæ cum malua aut lapatho, aut piscibus, aut per se sola elixantur, abundè nutriunt, & aluum soluunt. Loci igitur commoditas, & alimenti copia hæc Ostrea grandiora & meliora efficit. His contraria, pelagia Ostreá parua & rara. Plinius hanc causam reddit. Grandescunt quidem syderis ratione maximè, ut in natura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia, atq; ubi sol penetrat in uada. Hæc uidetur causa quare minora in alijs locis reperiantur: opacitas enim prohibet incrementum, & tristitiâ minùs appetunt cibos. Solis quidem syderis masculi, ut alibi ait Plinius, mirificam uim in ortu & procreatione rerum nemo est qui ignorat, ut quæ eius radijs illustrata non fuerunt, longè infœliciùs proueniant. Sed Ostreas tristitiâ minùs appetere cibos more suo metaphoricè dixit Plinius: neq; enim tristitia in Ostreas cadit, neq; sensus ullus his inest præter tactum & gustatum aliquem. Illud addam cuius initio capitis memini: Ostrea marina, testâ quidẽ longe maiora esse ijs quæ in dulcibus aquis reperiuntur, carne uerò interna minora: quia mare, ut rectè scripsit Aristoteles, humidum est, calidius, crassius, multoq́ magis corporatum quàm aqua dulcis, ideo ad gignendum habilius. Cur ergo non etiam maiorem carnem in Ostreis efficit? quia humor dulcis frigidior quidem est, sed πότιμος δὲ καὶ τρόφιμος, potui aptus & nutriens. Quãobrem Ostreæ in stagnis marinis & iuxta amnium ostia alimentum à dulci aqua, teporem à marina accipiunt.

Maiorá ne sint pelagicis ostrea quæ in stagnis marinis aquis ue ex dulci permistis, proueniunt.

Lib. 32. cap. 6.

Lib. 2. ca. 100.

Lib. 3. de genera. anim. ca. 11.

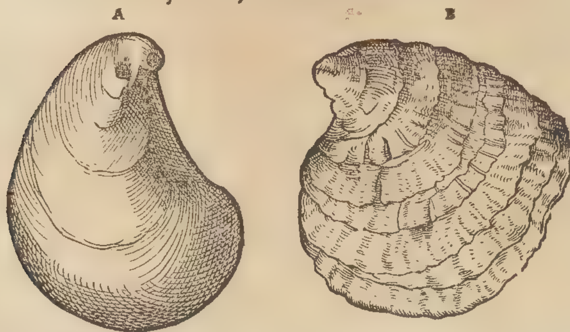
C

Inest in Limnostreis humor quidam candidus. Lac appellat Plinius loco paulò antè citato. Et alibi: Nuper compertum in Ostrearijs humorem Ostreis fœtificum lactis modo effluere. In eo inest uis illa ex qua partim generantur. Aristoteles lib. 3. de gene. anima. cap. 11. Ostracodermorum natura consistit partim sponte, partim emissa à se aliqua facultate, quanquam ea sæpe sponte oriantur. Petrus Gyllius uir eruditus & fide dignus affirmat se de uiris non paucis spectatæ fidei accepisse Byzantinos Ostrea serere, & eorum quasi lac seminare: idipsum enim in aquam abiectum ad saxa ima adhærescere, & Ostrea fieri. Sic ex decocto fungorum in terram proiecto fungi enascuntur.

De lacte humore fœtifico ostrearum.

DE OSTREIS (MARINIS SIVE PELAGIJS,) Rondeletius.

Traduntur in hoc capite etiam in uniuersum quædam, non de ostreis solùm quibusuis, sed etiam ostracodermis omnibus.

A. iconem Rondeletius exhibuit, cui nos adiunximus B. ostrei Venetijs expressi effigiem.

B OSTREA quæ neq; in ſtagnis, neq; in fluuiorum oſtijs, ſed procul ab aquis dulcibus inueniuntur, marina ſiue pelagia nominantur. Sunt perſępe magna, adeo ut in India pedalia ſint. Quę ex Oceano Lutetiam deferuntur, ſæpe multò maiora ſunt ijs quæ in noſtro Mediterraneo capiuntur: aliquando multa ſimul connexa & ſupra ſeſe poſita. Inter hæc repunt Scolopendræ, & uermes in canaliculis incluſi uiuunt. Teſtæ foris ſordidæ & luto obductæ, ex cruſtis, multis ſiue laminis conſtantes, intus læues & albæ. Caro mollis: circa eam fibræ multę ueluti fimbriam conſtituentes, eam aliquando ambiente purpureo crine, quæ præſtantiæ nota eſt, authore Plinio. (*Lib. 32. cap. 6.*) Addunt, inquit, peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoq; argumento generoſa interpretantur, calliblephara appellantes. Noſtra pallidâ ſunt teſtâ, alibi colore differunt. (*Ibidem.*) Variant coloribus ait Plinius, rufa in Hiſpania, fuſca in Illyrico, nigra & carne & teſta Circeis. Talia nonnunquam uenduntur Burdigalæ Medokina, à loco uicino Medoc appellato allata. His caput nigrum eſt, caro minùs candida.

(*Ibidem.*) F Palma menſarum diu illis tributa eſt, ut ſcribit Plinius: ſunt & apud nos in pretio. (*Ibidem.*) Et quemadmodum diuerſorum in procreandis Oſtreis olim diuerſæ erant laudes quas perſequitur Plinius, Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, & cætera: ita noſtro æuo cupediarum amatores Oſtreorum cenſuram faciunt: ſunt enim, ut uerbis Horatij utar, Oſtrea qui callent primo deprendere morſu: et acria à dulcibus ſtatim diſcernunt. Britannica omnibus præferunt. Santonica magis ſalſa & acria iudicantur. Britannicis Burdegalenſia ſuccedunt, inter quæ Medokina nigra, ſuauitate præcellunt: (*Satyra. 4.*) quemadmodum Circæa quæ nigra ſunt, ab Horatio commendantur:

Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ. Sed nō omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ:
Murice Baiano melior Lucrina Peloris, Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur Echini,
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.

E Nec locis ſuis contenta ſunt, ait Plinius libro 32. cap. 6. Gaudent enim peregrinatione, transferriq; in ignotas aquas. Sic Brunduſina in Auerno compaſta, & ſuum retinere ſuccum, & à Lucrino adoptare creduntur. ubi Compaſta uocat, quæ ex Brunduſio allata, propter famem longæ aduectionis compaſcebant in Lucrino. Sic Oſtreorum uiuaria olim facta ſunt, quæ primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Craſsi oratoris ante Marſicum bellum, nec gulę cauſa ſed auaritiæ.

F Athenæus de Oſtreorū ſubſtantia ex Mneſitheo: Mneſitheus Athenienſis (inquit) libro de cibis ait, Oſtrearū, Concharū, Muſculorū, ac ſimiliū carnē uix concoqui, ob ſalſum humorē qui in ipſis ineſt. Quamobrē quū cruda eduntur, ob ſalſuginē aluū ſubducere: quū uerò elixanť, ſalſuginem ſuā uel omnino uel magna ex parte in humore quo incoquunť deponere. Itaq; Oſtreorum decoctū perturbat, & citat aluū. Elixa uerò eorū caro humore ſuo deſtituta, murmura excitat. alſa aūt, modo rectè id fiat, noxia minimè eſt. Etenim igne uicta non perinde ac cruda cōcoctu difficilis eſt, exiccato humore qui in ipſa inerat, quiq; ſolutā aluū reddebat. Alimentū humidū concoctu contumax Oſtreū omne præſtat, nec facile ad urinæ excretionē. Cæteris omnibus præ(*Lib. 3. de facultate alim.*)ferenda Galeni ſententia, qui ſcribit, omnium Oſtracodermorum commune eſſe, ſuccum ſalſum in ſe habere, quo uenter ſubducatur: ſed ratione maioris & minoris differre. Oſtrea enim molliſſimam omnium carnem habent: Chamæ autem paruæ, Spondyli, Solenes, Purpuræ, Buccina, atque alia huiuſmodi, duram. Iure igitur Oſtrea, uentrem quidem magis premouent, minùs autem alimentum corpori ſuppeditant. duriora uerò, concoctioni magis reſiſtunt, ſed magis nutriunt. & hæc quidem coquuntur, Oſtrea uerò non cocta eduntur. Quemadmodū autem illa concoctu, ita etiam corruptu difficilia ſunt, ijsq; apponuntur bis in aqua pura incocta, quibus cibi in uentriculo corrumpuntur. Ex noſtris pleriq; Oſtrea additis pipere, oleo uel butyro ſuauiora reddunt. nonnulli in ſartagine frigunt, ſed duriora tum fiunt.

G Non ſolùm in cibis ſed etiā in medicina magnæ ſunt Oſtreorū dotes. Peculiariter cōtra Lepo(*Lib. 32. cap. 6. Plinius.*)ris marini uenena Oſtrea aduerſanť, ſi Plinio credimus. Stomachū (inquit idē) unicè reficiūt, faſtidijs medenť. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue ſumma montiū & maris ima miſcens. Teſtę Oſtreorū cinis uuā ſedat, & tōſillas admiſto melle. Eodē modo parotidas, panos, māmarumq; duritias, capitū ulcera ex aqua: cutēq; mulierū extendit. Inſpergiť & ambuſtis, & dentifricio placet. Pruritibus quoq;, & eruptionibus pituitæ ex aceto medeť. Crudæ ſi tundanť (*& in puluerē molliſsimū minuantur*) ſtrumas ſanāt, & perniones pedū. (*Galenus.*) Quæ Galenus de Oſtreorū facultatibus ſcripſit pete ex lib. 11. de facul. ſimpl. med. Ego experientiâ cōperi ex cinere ſiue ex calce teſtarū Oſtreorum factā aquam lixiuā ad minuēdos tumores οἰδηματώδεις pedū & genuum plurimùm conferre: exiccat enim. multū digerit & calefacit, ſi poſt uſtionem cinis nō laueť: lotus, minùs calefacit.

(*Cur lunæ incrementum oſtracoderma omnia ſequantur. Deq; Solis & Lunæ effectib. in uniuerſum.*) Illud poſtremò addendū cur luna creſcente Oſtrea atq; adeò oſtracoderma omnia & cruſtacea augeſcant, ſucculentioraq; ſint: cōtrà decreſcente minuanť, quod tradit Plinius lib. 2. cap. 41. Iam quidē lunari poteſtate Oſtrearū, Conchyliorumq;, & Concharū omnium corpora augeri & rurſus minui. Hæc Plinius. In cauſa ſunt propriæ lunæ effectiones, quæ ſunt rigare, & modico calore humectare corpora. Luna igitur humores alit & regit, quemadmodū Sol ſuo calore fœcundat omnia: quoniam omnium uita oritur à calidi & humidi commiſtione, & fouetur utriuſque

tempera-

temperamento. Sol masculũ sydus, marisq; uicẽ gerit: Luna, fœminæ. fœmineũ enim sydus est, & molle atq; nocturnũ, soluit humorẽ & trahit, non aufert, ut ait Plinius. Sed Lunæ corpus crassius, (quia elementis uicinius,) nõ suo lumine, non suis radijs, sed Solis luce ac radijs perfusum et accensum, uires suas in inferiorem hunc orbem immittit. Quare cùm uariè Solis radios excipiat, uariè quoq; temperatas esse eius uires & effectiones esse necesse est. Itaq; eâ abundè à Sole illustratâ, corpora quoq; humentiora sunt, & contrà. Neq; id solùm in Ostreorum, uel crustatorum, aut aliorum animalium corporibus, sed etiam in nostris efficitur. Vnde prudentes Chirurgi trypano caput uix aperiunt, plena Luna: quia tum cerebrum diffundi magis, & totam cranij capacitatem impleri compertum est. Idem in medulla ossium cernitur. Morbis pituitosis obnoxij, huius syderis uim sentiunt, ac unà cum eo pituitam augeri experiuntur. Sani uerò & non animaduertentes, has atq; alias leuiores immutationes non percipiunt. *Lib. 2. c.*

DE OSTREIS SYLVESTRIBVS, RONDELETIVS.

OSTREA reperiuntur in nostro mari quæ à uulgò Scandebec uocantur, proptereà quòd sapore sunt acri: ob id delicatorũ labra nimiùm calefaciunt & ulcerant. nam Scandebec, idem est quod rostrum urens. A

Testa constant pellucida partibus quibusdam flauescente, alijs purpurascente, foris crinita & crispa, intus splendida, læuissima, candidissima. B

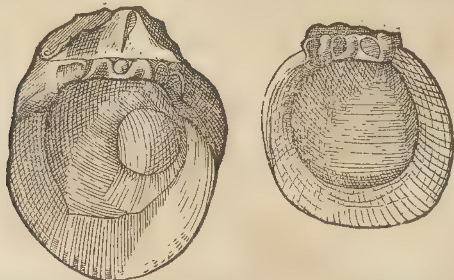
Caro parua, salsa, subamara atq; insuauis est. Quare etiam à plebe negligitur. F

Hanc Ostreorum speciem esse puto similem ijs, quæ tradit Plinius lib. 32. cap. 6. gigni in petrosis, carentibusq; aquarũ dulcium aduentu, sicut circa Grynum & Myrinam: uel potiùs Ostrea esse ἄγρια quæ uocat Athenæus lib. 3. γίνεται δ' ἔνια καὶ ἄγρια λεγόμενα ὄστρεα. πολύτροφα δ' ἐστὶ, καὶ βρωμώδη, πρόσεστι δ' ἀηδία περὶ τὴν γεῦσιν. Sunt quædam Ostrea quæ syluestria nominant, multi alimenti, sed uirus olentia, & ori ingrata. A

Testa syluestrium Ostreorum in fucis mulierum, lapidis specularis uice usurpari potest, & exiccantibus pulueribus utiliter admisceri. G

DE SPONDYLIS, RONDELETIVS.

Bellonius nullo uetusto nomine, sed Ostreas gaideropodas, ut hodie Græci, appellat.

IN Ostracodermorum generibus recensentã Galeno, Plinio & alijs, Spondyli, ab Athenæo τράχηλοι nuncupati, à Græcis hodie Gaideropa, ob magnam similitudinem quam cum asini ungula habent. gaidaron enim hodie asinum uocant. Galeni interpres σπονδύλους, uertebras conuertit. sed utendum nomine Græco censeo, Plinij exemplo qui aliquot locis Spondylium uocauit: & Macrobij, quum Spondylos inter cœnæ Pontificalis prima fercula numerat. Item Columella cũ reliquis testaceis Spondylos recenset. A *Lib. 3.*

Spondylus duplici testa constat intus caua & læui: foris scabra, ad ungulæ asini formã rotundata, latiore parte, quæ & inferior dici potest, tenuior est, & multò minùs densa, minùs concaua. superior pars, quà testæ colligantur, strictior, foris elata, intus magis caua, arcta ualde & firma articulatione connexa. utriusq; enim testæ binæ apophyses sunt, siue tubercula quæ binis acetabulis uicissim recipiunt & recipiuntur: uinculo medio, nigro & ualido cohærent. Caro interna Ostreorum carni similis est: circa hanc fimbriata est membrana. Branchias Spondylis falsò nonnulli tribuunt. Omnia enim ostracoderma sanguinis expertia, & exiguo calore prædita, toto corpore per sensum fugientes cutis meatus περὶ διαπνοὴν respirant, (*Aristoteles sic ea refrigerari dicit, non respirare,*) quemadmodum insecta autore Aristotele. B

F Intus caro est satis multa, sed durior, uirus olens, insuauis & ingrata. Galenus lib. 3. de facult. aliment. inter ostracoderma quæ duram habent carnem recenset.

C B Spondyli saxis adnascuntur, & ita hærent, ut non nisi malleo, aut fracta saxi parte capiantur. In mari nostro pauci reperiũtur. Ego in saxis Fresconijs Agathensis sinus reperi, sed ij parui sunt, ita hærent, ut in litus reijciuntur.

Testa crassiorum est partium quàm testa Ostreorum, difficiliùs uritur, magisq́ ad lapidis naturam accedit. In Spondylis Cancri parui reperiuntur, quemadmodum in Ostreis, & Mytulis marinis.

A Horum nullam, quod sciam mentionem fecit Aristoteles. Athenæus lib. 3. τράχηλον, ἀπὸ τῆς τραχύτητος, id est, ab asperitate, mea quidem sententia, appellauit. Spondylos ueros à nobis exhiberi ostendit firmior in his & magis exquisita testarum articulatio, quàm in ullo alio ostracodermorum genere, à qua Spondyli nomen sortiti sunt: quòd uertebrarum spinæ modo firmissimè articulati sint, quæ uertebræ σπόνδυλοι à Græcis dicuntur.

COROLLARIVM, DE OSTREIS PRIVATIM DICTIS OMnibus, & de Ostracodermis in genere quædam.

A *Ostreorum nomen generale.* Ostrea genere neutro apud Græcos Latinósque dicuntur, cum de specie qua de hîc præcipuè scribimus, tum in genere de ostracodermis seu testatis omnibus. Ostreæ uerò fœminino genere Latinis tantùm, de specie una. Græcis quidem ὄστρεον per ε. breue, & ὄστρειον per diphthongum, diuersas plerunque significationes habent, ut dicemus: aliquando promiscuè ponuntur, Latini id discrimen ignorant. ¶ Ostrea Galenus modò animalia esse dicit, ut libro decimoquarto de usu partium: modò inter animal & plantam media, hoc est zoophyta facit, ut in libro de formatione fœtus. In conchylijs aliqua (nomina) ex Græcis (deducta sunt,) ut peloris, ostreæ, Varro. ὄστρεα uocant aliqui omnia quæ Aristoteles ὀστρακόδερμα nominauit: cuius species una sit ὄστρεον, & aliæ plures, ut buccina, purpuræ, chamæ, pinnæ, Galenus libro 11. de simplic. medic. facult. capite autem proximè sequente de buccinis & purpuris agit, & mox de ostreis speciatim dictis. Idem libro quinto de compos. secund. locos, capite 5. nominans testas ustas buccinorum, purpurarum, aliorúmque ostreorum in genere hoc nomen usurpat: Græcè quidem per diphthongum ὀστρείων scribi puto. Sed non modò ὄστρειον, uerùm ὄστρεον quoq́ nonnunquam generale est ad omnia testata: aliquando uerò ea sola comprehendit, quæ sua natura immobilia (*nimirum ut cochleæ excipiantur*) sunt, Vuottonus. sed ad eam significationem ostrei, quę testata immobilia tantùm, ceu genus peculiare comprehendat, authoris idonei testimonium iam non inuenio. Vt ostrea, sic conchas etiam in genere pro quibusuis testatis aliqui dixerunt. Veteres ὄστρεια dicebant per ει. recentiores per ε. ut Plato in Phædro, ὀστρέου τρόπον δεδεσμένοι. & in Timæo, τὸ τῶν ὀστρέων γένος συμπάντων, Athenæus. Ἡ σκύλλα ἐπὶ τὰ ὄστρεια προσέχεται τῷ σπηλαίῳ, Eustathius. Firmioris testæ pisces conchæ & ostrea dicuntur. conchæ dicuntur, quæ testam læuem habent ac politam, siue uniformiter rugatam, siue denticulatam. Ostrea uerò, quæ asperam scabrámque: quanuis generali nomine ostrea quoque conchæ uocentur. item quæ ex uno tantùm latere testam habent, altero scopulis aut lapidibus, aut alteri materiæ adhærent. nam testæ ipsæ duriores propriæ conchæ dicuntur, quales sunt cochlearum. Ouidius, Ostreáque in conchis tuta fuêre suis. Τὰ ὀστρεώδη καὶ κογχοειδῆ pro omni genere testatorum Strabo dixit: alij quidam ὀστρακώδη.

Ἠὲ καὶ ὄστρεα τόσα βυθὸς ἔπι βόσκεται ἅλμης, Νηρῖται, στρόμβοι τε, πελωριάδες τε, μύες τε, Nicander Colophonius. Τὰ ὀστρακόδερμα τῶν ζώων: οἷον οἵ τε κοχλίαι, ἐ κόχλοι, καὶ πάντα τὰ καλούμενα ὄστρεα, Aristoteles 4. 4. historiæ. Gaza uertit: Vmbilici, cochleæ, purpuræ, (*quod tamen non est in Græco,*) & omnia quæ ostrei aut conchæ nomine appellamus. Γίνεται δὲ ἐν ὀστρέῳ τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις, Theophrastus in libro de lapidibus de margarita loquens. Κογχύλια, τὰ ὄστρεα, Hesychius & Varinus. Λιχάδες, ostrea omnia: alij lapides, calculos & conchylia interpretantur, Idem.

Arabica & barbara nomina. Albertus alzun ex Auicenna interpretatur ostreum. Antiqui, id est ostrea, Syluaticus. Caugilen, (Caugilel, Auicennæ nominãtur 2.537.) id est ostrea, Idem. uidetur autem nomen corruptum à conchylijs. Guadai (Bellunensis emendat Vdha) est species testatorum: cuius facultates in G. referemus. Latalus, id est ostrea, Syluaticus. Ostracorum siue conchyliorum quędam sunt magna, quæ dicuntur Arabicè Barcora, (hoc & Serapio habet:) quædam parua, quæ Arabicè dicuntur Sades, (Sadaf quidem pro limace, & pro purpura accipitur) Syluaticus. Canisis, (Carufis, Auicennæ 2.537.) id est, ostrea, Syluat. Canifeties est species ostraci, & gaugiel similiter, Vetus glossographus Auicennæ. Seigi est genus ostracorum, & est Venereum, Idem.

Vulgaria hodie Ostrea Græci uulgò ἀσπίδια uocitant, Psellus ostridia, interprete Valla. Itali Ostreghe, in singulari numero ostrega. Hispani Ostia de la mar. Galli (ut innominatus quidã scribit) Ouitres, ut Bellonius Huistres & Oestres: alicubi Ittre alle calle. ¶ Angli an Oyster. Flandri & alij Germani inferiores, een Oestre: in plurali, Oesters. Puto & Ůterle uocabulum diminutiuum nonnusquam usurpari.

In Pon-

In Ponto conchylia desunt, cum ostreæ abundent, Plinius. ¶ Ostrea mittit Corsica, sed rarò, & sæpe olida: quoniam aduersis tempestatibus impedita nauigatione, uel prædonibus Mauris intercluso mari, non facile ad urbem perueniunt. Eæ uerò quæ à Pisauri litore paucis ante annis afferebantur, extincta ueluti earum progenie penitus abierunt, Iouius. Ostrea & conchylia (τὰ ὀστρώδη καὶ κογχοειδῆ) omnia & multitudine & amplitudine in mari extero excedunt: hîc uerò (circa Turdetaniam) imprimis, quòd scilicet fluxus ac refluxus hîc augeantur: qui causa, ut par est, magnitudinis ac multitudinis propter exercitationem (eorum) existunt, Strabo. Ostrea in Indico mari Alexandri rerum autores pedalia inueniri prodidere. nec non inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellauit, tantæ amplitudinis intelligi cupiens, ut ter mordenda essent, Plinius. Circa Byblum paruam insulam Indiæ, ostrea petris adnascuntur, decuplo maiora his quæ apud Græcos reperiuntur: Philostratus, de spondylis nimirum sentiens. hi enim ex ostreorum numero saxis adhærent. Circa Caput uiride piscati sumus dentales & ostreas ueteres, quæ singulæ appendebant decem uel quindecim libras, Aloisius Cadamustus. Ostreorum pro regionibus differentias Plinij uerbis referemus infrà in F. ¶ Ostreæ testas habent scabras, Aristot. Quædam silicum duritia teguntur, ut ostreæ & conchæ, Plinius. Ostreorum quorundam testas ueteres noctu lucere audio, parte superiori interna. ¶ Variant coloribus, ruffa in Hispania, fusca in Illyrico, nigra & carne & testa Circeijs, Plinius. Vide etiam infrà in F. nonnihil. ¶ Ostreorum in cibo) præcipua spondylo breui sunt, atque non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in aluo, Plinius. Spondylus in ostreis dicitur callosum illud rotundum albicans, quod intus habent in medio, à similitudine spondyli: quod nos uerticulum dicimus appositum fusis, ut meliùs nendo uertantur. nam reliqua caro circunsparsa, lacinia dicitur, Perottus. ¶ Ostreis labra sunt crassa, Aristot. Quod oui nomine appellatur, in altera tantùm parte eis fit, idemque est quod echinos habere dicimus, Idem. Quod ouum uocatur, non semper, sed uere habent ostreæ. mox enim tempore procedente minuitur, demumque totum propè aboletur, Vuottonus. ¶ Meatum habent quo excrementum secedat parte superiore, Aristot. ¶ Capita ostrearum generi nulla, Plinius. pili nulli, Galenus lib. 2. de temperamentis. Oculi etiam plerisque nulli, ut scribit idem Galenus lib. 2. cap. 5. de semine. sed meliùs Plinius, qui ostreis omnibus oculos negat. ¶ Sexus quoque discrimen eis non est, ut in C. dicetur. B

Gaudent dulcibus aquis, & ubi plurimi influunt amnes: ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis, carentibusque aquarum dulcium aduentu, sicut circa Grynium & Myrinam, Plinius. ¶ Ostrea licet uictum in humore exerceant, nec foris uiuere queant, nihil tamen uel aëris uel humoris recipiunt, Aristot. Corpus eorum humidissimum est, Galenus libro 2. de temperamentis. Vim uitalem (*quæ à corde per arterias diffunditur*) non habent, Idem libro 4. de præsag. ex puls. Sensum non habent præterquàm tactum, Author libri de anatome uiuorum. Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius. nam & ostreis, & terrestribus uermibus quoque existit, Plinius. Et alibi: Silicea testa inclusis fatendum est nullum inesse sensum, ut ostreis. Et rursus: In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile, sed ad sonum mergere se solent. ideo & silentium in mari piscantibus. ¶ Non desunt complura, quæ cum sint absoluta, mouere tamen se nequeant, ut ostreæ, Aristot. ¶ Ostreæ in Hellesponto nutriuntur phyco, id est, alga, Aristot. ἰλὺν λιχμάζοντα, καὶ ὕδατος ἰσχανόωντα, Oppianus de ostreis. ¶ Ostreisque & conchylijs omnibus contingere, ut cum Luna pariter crescant, pariterque decrescant, Cicero 2. de Diuinat. Ostreæ quum appositæ fuissent, & multæ quidem sed inhuberes, macræque essent: Luna, inquit Annianus, nunc uidelicet senescit, ea re ostrea quoque, sicuti alia quædam, tenuia exuctaque sunt, Gellius lib. 20. Apud eundem extat hic Lucilij uersus: Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras. ¶ Ostreis quà cœnum, ibi origo consistit, Aristot. In limo cœnoso oriuntur, Idem: apud quem plura de ostrearum generatione leges circa finem libri 3. de generat. animalium. Quæ siliceo tegmine operiuntur (inquit Plinius lib. 9.) putrescente limo proueniunt, aut spuma circa nauigia diutius stante, defixosque palos & lignum maximè. (Alibi tamen in petrosis, carentibusque aquarum dulcium aduentu ostrea gigni tradit.) Nuper compertum in ostrearijs humorem ijs fœtificum lactis modo effluere. Et rursus: Grandescunt syderis quidem ratione maximè, ut in natura aquatilium diximus: sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia, atque ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa quare minora in alijs locis reperiantur. Opacitas enim prohibet incrementum, & tristitia minùs appetunt cibos. Musculi cochleæ (*conchæ potiùs. somniant autem Grammatici quidam musculos quasi masculos dici,*) quorum lacte (*utpote genitura marium*) concipiant ostreæ. Ostrea neque coitu, neque parente procreantur, ac nimirum omnia ex cœno nascuntur. illorum enim neque fœmina, neque mas distinctus est, sed eiusdem naturæ sunt, atque adeò inter se similia, ut non marem à fœmina internoscere possis, Gillius ex Oppiani Halieut. 1. Neutrum est & ostreis genus, & cæteris adhærentibus uado uel saxo, Plinius. Posteaquàm (sicut ait Nicolaus Damascenus, quarto & centesimo libro historiarum) ad Apameam Phrygiæ urbem, Mithridatici belli temporibus è motu terra discessisset, lacus qui antè ibi nulli comparuissent, repente extitisse, fluuiosque & fontes nouos ex eisdem locis terræmotu excitatos fuisse, ueteresque multos exaruisse, ac nimirùm plurimam aquam tum dulcem, tum salsam, tametsi ab eis locis mare lõge abesset, ex uisceribus terræ C

ſic emanaſſe, ut tractum uniuerſum illum tum Oſtreis, tum alijs piſcibus marinis referſerint, Gillius (ex Athenæi libro 8.) ¶ In oſtreis cancri naſcuntur, de quibus alibi dictum eſt.

D Sunt qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putent: ſed cute operimentisq́ corporum magis aut minùs bruta eſſe, ut oſtreas & teſtudines, Plinius. Cancer oſtreis ueſcitur, ſed quia oſtreum clauſum, nulla ui aperiri poteſt, periculoſumq́ eſt, ſi chelam eius includat, ad argumenta confugit, & inſidias noua fraude molitur. Explorat enim ſi quando oſtreum, remotis in locis ab omni uento, contra ſolis radios dipticum *in illud ſuum aperiat, ut aëre libero uiſcerum ſuorum uoluptatem quandam capiat: & tunc clanculo calculum immittens oſtrei concluſionem impedit. ſicq́ aperta clauſtra reperiens tutò chelas impendit: uiſceraq́ interna depaſcitur, Ambroſius. Eundem dolum author de nat. rerum ex Ambroſio & Iſidoro ſic recitat. Cum teſtas aperit oſtrea, ut clementioris auræ delicijs glorietur, cancer inſidias ei repentinas prætendit, & lapidē inter eius teſtas proijcit, ne illas coniūgere poſsit, & ſic oſtreæ carnes corrodit. Oſtrea quidem in ſicco iacens, iam ut in domo conchas tenet, tempore acceſsionis maris. Vide etiam ſuprà ex Oppiano in Corollario de Cancro, pag. 175. Stellæ marinæ molli cruſta intectæ, (Ariſtot. hiſt. 5. 15. ſtellas inter oſtracóderma numerat) Oſtreis tam crudeliter inimicæ ſunt, ut hæc ipſa exedant, & conficiant. Ratio inſidiarum quas eis moliūtur, eiuſmodi eſt: Cum teſtacea ſuas patefaciunt Conchas, cum uel refrigeratione egent, uel ut aliquid pertinens ad uictum incidat: ex uno de ſuis ſiue cruribus ſiue radijs intra teſtas oſtrei hiantes inſito, eas claudi prohibentes, carne explentur, Aelianus de animalibus 9. 32. ex Oppiani Halieut. lib. 2.

E In marinis oſtreis auditum eſſe non eſt uериſimile: ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. ideo & ſilentium in mari piſcantibus, Plinius. Γωσάμη (melius γωγγάμη, ut Heſychius habet) quæ & γαγγάμη uocatur: inſtrumentum eſt, in quo piſcatores oſtrea colligunt, Heſychius & Varinus. ¶ Oſtrearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Craſsi oratoris ante Marſicum bellum: nec gulæ cauſa, ſed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio ſuo percipiēs, ut qui primus penſiles inuenit balineas: ita mangonizatas ſubinde uendendo, Plinius. Hæc ſumpta eſſe uidentur à M. Varrone, ut Macrobius tertio Saturnaliorum teſtatur libro, Maſſarius. ¶ Nuper compertum in oſtrearijs (*id eſt, oſtrearum uiuarijs*) humorem ijs fœtificum lactis modo effluere, Plinius. Limoſa regio maximè idonea eſt conchylijs, muricibus & oſtreis, &c. Columella. ¶ Oſtrea, quum Romana res magnitudinis & luxuriæ faſtigium teneret, Brunduſio in Lucrinum lacum transferebantur, ubi mirificè pingueſcebant. Vnde Martialis, Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino. Fueruntq́ adeò in honore ipſis gulæ proceribus, ut in remotiſsimas à mari regiones ligneis lacubus apportarentur. Eſt autem Lucrinus lacus Campaniæ (inquit Maſſarius) in ſinu Baiano, contra Puteolos propinquus Auerno lacui, dictus à lucro propter multitudinem piſcium, qui ibi capiebantur. in quem oſtrea aliunde aduecta, depaſtaq́ ibidem meliora fiunt. Gaudent enim (ut inquit Plinius libro trigeſimo ſecundo) & peregrinatione, transferriq́ in ignotas aquas: Sic Brunduſina in Auerno compaſta, & ſuum retinere ſuccum, & à Lucrino adoptare creduntur.

Oſtreorum conchis ichthyophagi ad domicilia utuntur, Incertus. Maltha calidaria ad balnea: Ficum & picem duram, & oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes: his iuncturas diligenter adlines, Palladius.

F Tiberius Cæſar Aſellio Sabino H. S. ducenta donauit pro dialogo, in quo boleti & ficedulæ, & oſtreæ, & turdi certamen induxerat, Suetonius. Pinguem uitijs albumq́, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare lagois, Horatius Serm. 2. 2. Refert Athenæus Apicium nobilem paraſitum, qui ſuperioris nomine appellari promeruit, uaſis ſumma induſtria fabricatis, ad Traianum in mediterraneis Meſopotamiæ contra Parthos bellum gerentem, recentiſsima oſtrea detuliſſe, Iouius.

Oſtreorū differentiæ ſecundū regiones. Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria ſua littora, ſed dicemus aliena lingua, quæq́ peritiſsima huius cenſuræ in noſtro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ ſubijciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, ſuauiora Edulis, (*Getulicis, Maſſarius:*) acriora Lepticis, pleniora Lucenſibus, ſicciora Coryphantenis, teneriora (*tenuiora, Maſſarius*) Iſtricis, candidiora Circeienſibus. Sed his neq́ dulciora, neq́ teneriora eſſe ulla compertum eſt, Plinius. Oſtrea Abydena à ganeonibus olim celebrari ſolita memorat Clemens in Pædagogo. Τοὺς μῦς Αἶνος ἔχει μεγάλους, ὄστρεα δ' Ἄβυδος, Archeſtratus. Mures ſunt Aeni, aſpra oſtrea plurima Abydi, Ennius apud Apuleium. Oſtrea concharum generis nobiliſsima ſunt, inter lautiſsimos recepta cibos. laudabiliora quæ capiuntur ubi dulcis admiſcetur aqua, ut quæ in dulci portu capiuntur, qui nūc portus Phanarius appellatur, quem intrat amnis Acheron ex Acheruſia palude profluens: & *Lucrina.* quæ in lacu Lucrino depaſta optimum habeant ſaporem: quamobrem excogitatum eſt, ut aliunde aduecta in Lucrino compaſcerentur, unde Martialis: Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino, Maſſarius. Nondum Britannica ſeruiebant litora, cum (*Sergius*) Orata Lucrina (*ſ. litora*) nobilitabat: poſtea uiſum tanti in extrema Italia petere Brunduſium oſtreas: ac ne lis eſſet inter duos ſapores, nuper excogitatum, famem longæ aduectionis à Brunduſio compaſcere in Lucrino, Plinius. Sergius Orata primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit, Macrobius Saturn.

Saturn. 3. 15. item Plinius. Ebria Baiano ueni modo concha Lucrino, Martialis. Non me Lucrina iuuerint conchylia, Horatius. ---- Lucrinis Eruta litoribus uendunt conchylia cœnas, Vt renouent per damna famem, Petronius Arbiter. Tu Lucrina uoras, me pascit aquosa Peloris, Martialis libro 6. Concha Lucrini delicatior stagni, Idem de Erotio puella. Murice Baiano melior Lucrina Peloris: Ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini, Horatius Serm. 2. 4. Tunc nuptiæ uidebant ostreas Lucrinas, Varro apud Nonium. Ostrea Britannica post Lucrina inuenta sunt, quæ & Rutupina ab oppido litorali Iuuenalis appellauit, Massarius.

---- Circeis nata forent, an Lucrinum ad saxum Rutupinó ue edita fundo
Ostrea callebat primo deprehendere morsu, Iuuenalis Sat. 4.

Hadriatica. Ostreis suburbanis (*circa Venetias*) & Hadriaticis Bembus palmam dedit: qui fortè idem de ostreis putauit, quod de Lupis inter duos pontes captis Romani existimauerunt; quos ea ratione meliores palatóque aptiores pronunciarunt, quòd propinqua illuuie, quæ ex cloacis & foricis defluit, saginentur. Etsi non me fallat, Plinium ostrea neque in luto capta, neque in arenosis commendasse. Tametsi ego in Bembi gratiam, longè diuersum putem, an in luto, an in pingui pabulo quis capta dixerit. Illic spurca & immunda, hîc pleniora habitioraq; efficiuntur. Adde quòd in mari nata, aquis uerò dulcibus educata, primo censu habentur. ex quo fit ut optima iudicentur, quæ ijs aluntur locis quò flumina inuehuntur: qualia suburbana Venetæ urbis uidemus, quæ multis fluminibus alluuntur: quæ res potest ostrea multò reddere commẽdatiora. Hæc illa sunt scilicet, quæ gloriam mensis pepererunt: quorum spondylus (ita carnem interiorem uocamus) plus habet calli. Hæc sunt deniq; quæ uulgato prouerbio, uiduarum cupedias appellauit antiquitas, Cælius Calcagninus epistolarum libro 5.

Notæ meliorũ. Præcipua uerò habentur in quacunque gente spissa, nec saliua sua lubrica, crassitudine potiùs spectanda quàm latitudine, neque in luto capta, (*& si Veneti ea cæteris antecellere opinentur,*) neque in arenosis, sed solido uado, spondylo breui atque non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in aluo. Addunt peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eóque argumento generosa interpretantur, callíblephara appellantes, Plinius. Omnia tunc meliora in cibis existimantur, cum oua appellata habuerint, quæ tamen nihil ad generationem conferunt: sed indicio sunt melioris nutricationis, ueluti pinguedo in sanguineis, ut Aristoteles asserit de generatione animal. lib. 3. Grapaldus. Maximè probantur quę magnarum nauium carinis adhærent, & ab urinatoribus de manu colliguntur, Iouius. Galenus in libro de boni & uitiosi succi nutrimentis, ostreorum carnem humidiorem & tenaciorem esse docet, admodum crassi succi: & partes eorum solidiores seriùs ob crassitudinem concoqui, ac generare humorem crudum, crassum & frigidum. In uniuersum ostrea, ut ait Galenus, salsum humorẽ aggenerant, præsertim si cruda comedantur: propterea tentiginem in salacibus plurimùm adaugent, Iouius. Ostrea quia demortuam Venerem excitant, apud lautos & libidinosos in precio sunt, Platina. Facilè intus corrumpuntur, Celsus: qui inter ea etiam quæ stomacho apta sunt, ostrea connumerat. ¶ Patellas Hicesius faciliùs excerni tradit quàm chamas; ostrea uerò minùs his alere, facilè replere, (πλήσμια:) excerniq; promptiùs. ¶ Aluum mouent: Celso, Aretæo, & Plinio medico authoribus. Molliunt aluum leniter, Plinius Secundus. Conchularum maris, cæterorúmque ferè ostreorum succus, planè tum salsus est, tum uentrem soluendi uim obtinet: quamuis eorum caro uentrem reprimat. Verum quod dico deprehendes, si ea quoq;, quo modo brassicam censuimus, præparare non graueris, Galenus de simplic. medic. facult. 3. 15. Aluum simul & urinam cient, Athenæus. ¶ In colico affectu sumantur pisces duriore carne præditi: et ex testaceis pectines, ostrea, Trallianus. Gariopontus hydropicis etiam ostreas dari iubet. ¶ Multum ostreorum esum damnat Galenus in libro de attenuante uictu: quem & senibus interdicit, libro 5. de sanit. tuenda. in consilio etiam de puero epileptico, ostrea omnia ei cauenda præcipit.

Apparatus. Alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, Plinius. ¶ Ebria Baiano ueni modò concha Lucrino, Nobile nunc sitio luxuriosa garum, Martialis. Ostrea cocta in carbonibus, atq; testis exempta, frigi in oleo, & aromatibus atq; agresta suffundi possunt, Platina. In ostreis: Piper, ligusticum, oui uitellum, acetum, liquamen, oleum & uinum: si uolueris, & mel addes, Apicius 9. 6. Ostrea uel cruda ab aliquibus citari, Galenus refert. ὄστρεα συμμεμυκότα, τὰ δ' ἐκλεῖν μὲν ἐστι χαλεπὰ, καταφαγεῖν δ' εὐμαρέα, Epicharmus.

G *Ex Galeno.* Pro buccinis ostrea ad remedia assumi licet, ut in tabulis Ἀντιβαλλομένων legimus. Buccina marina aut purpuras ustas, melle aut axungia exceptas imponito parotidibus, & confestim discutientur. idem etiam ostreorum testa usta, & cum melle imposita facit, Galenus lib. 3. de compos. pharmac. sec. locos. Idem alibi quoq; uim eandem propè testis purpurarum, buccinorum, & aliorum ostreorum attribuit, ostrei nomen generaliùs usurpans: quamobrem si quid remediorum in una aliqua specie omissum uidebitur, in alterius historia requiratur. ¶ Ostreorum testa usta (inquit Galenus libro 11. de simplic. medicament. facult.) similis est facultatis buccinorum testis, tametsi etiam subtilioris: immò ut certiùs ueriúsque dicam, minùs crassæ. nam terrenam durámque corporis sortita consistentiam concretionemq;, impendiò omnia crassarum sunt partium, itaq; accuratè ea læuigare necesse est. Cum autem dicimus horum aliud alio esse tenuius,

(cum tamen omnia craſſa ſint, ſed alia magis, alia minus,) ita accipiendum eſt, ut ſi Vlyſſem Therſite dicamus maiorem, cum tamē uterq; fuerit paruus. Cæterùm omnia id genus, ut & antea eſt dictū, cogendi quandam in ſe facultatem obtinent: per quam condenſata eorum eſſentia, dura terroſaq; ſunt reddita: quam ubi per uſtionem depoſuerint, contrariam adſciſcunt facultatem, quam uocāt digerentem. Porrò ſi laueris ea uſſerisq;, *(ſic & Græcus textus habet: ſed præſtat legere, Si uſſeris laueriſq;: prius enim uruntur, deinde lauantur huiuſmodi medicamenta,)* ignea in aquam natura depoſita, ipſam efficiunt cum tenuitate excalfacientem, adeò ut & putrefaciat. ſed nonnunquam reliquum illud terrenum eſt, morſus expers: id quod maximè implendis cicatriceq; claudendis ulceribus humidis eſt utile. Igitur teſta eorum quæ peculiariter uocantur oſtrea, combuſta utor ad diuturnas ex fluxione, ægreq; carne implebiles cauitates, nempe quę fiſtuloſæ ſunt atq; profundæ, eam foris cum ſuillo adipe ueterato (uulgò axungiam nuncupant) circumponens. At in ſinum ipſum aliquid eorum quæ talia carne implent, immitto: quale eſt etiam uſtum diaphanes: quod ſpecarium *(lego ſpeclarium, nomine deprauato. Latini enim ſpecularem lapidem uocant: interpres Latinus in margine diuerſam lectionem adſcripſit, æs uſtum, diphryges)* nominant. Parem in genere facultatem habent & cęterorum oſtracodermorum teſtæ deuſtæ, maximè uerò (ut dixi) oſtreorum: deinde buccinorum & purpurarū. Itaq; cinis eius generis emplaſticis miſcetur facultatibus digerentibus, & cum quouis adipe digerit. Sed quoniā uetus plus digerit, illi magis miſceri ſolet. Porrò potentiùs hoc medicamen digeret, ſi acrem illi adipem quempiam miſcueris: de quibus ſuperiùs determinatum eſt. Quin & dentes ſplendidiores talium omnium cinis efficit, non tantùm extergendi potentia, ſed & aſperitate ſubſtantiæ, uelut & pumex, & teſta clibani. Verùm in uſu eiuſmodi non eſt neceſſe quæ ſic uſta ſunt, admodùm læuigare. At in ulceribus rebellibus præ omnibus diligenter ſunt læuiganda ac inſpergenda. Porrò excreſcentiam carnis mediocriter exterunt comprimuntq;. Ad hæc cum ſale omnia id genus uſta dentium ſmegma reddunt efficacius, adeò ut non modò laxitatem mollitiemq; gingiuarum deſiccet, uerùm etiam ulcera putreſcentia adiuuet. Hæc omnia Galenus.

Guadai *(Bellunenſis emendat Vdha, & porcelletas interpretatur: nos de porcellanis conchis ſuprà C. elemento ſcripſimus)* eſt oſtracum, *(ſpecies oſtracorum,)* quod extrahit ſurculos & ſpinas. quod ex eo tritum eſt, abſcindit uerrucas infixas, ſiue profundas in carne & cute, & pendentes, ſiue eleuatas in carne & cute, Auicenna 2.301. Eſt autem fortè aliud quoddam oſtreorum hoc genus, ab oſtreis peculiariter dictis diuerſum. nam attributæ ei uires cochleæ ſiue limaci conueniunt: quam idem Auicenna eiuſdem libri cap. 537. ſadaf nominat, & uires partim cochleæ terreſtris, partim purpuræ ei adſcribit.

Oſtreorum teſta ſicciſsima eſt, Galenus 2. de temperamentis. ¶ Labiorum ulcera & omnia maligna ſanans medicamentum: Oſtrea uſta tenuiſsimè trita inſperge. Ego uerò non uſtis contritis uſus ſum, & bene ceſsit, Nicolaus Myrepſus. Galenus lib. 1. cap. 5. de compoſ. medic. ſec. locos, teſtas uſtas tum buccinorum, tum purpurarum, aliorumq; oſtreorum, pharmacis pilos attenuantibus adnumerat. Ad uulnera iumentorum, oſſa ſepiarum & teſtas etiam oſtrearum in puluerem rediges, & ærei quoq; uaſis fuliginem pariter miſcebis: quæ bene tunſa ſi frequenter aſperſeris, ſiccatum uulnus ducet celeriùs cicatricem, Vegetius Veterinariæ 2. 62. ¶ Oſtrea ex mulſo & pipere cocta, utiliter contra teneſmum accipiuntur, Marcellus Empiricus. ſed aliter Plinius, ex quo ille mutuatur ſua pleraq;: Cocta (inquit) cum mulſo, teneſmo, qui ſine exulceratione ſit, liberant. Veſicarum ulcera quoq; repurgant. In conchis ſuis cocta, ſiue uti *(aliâs, cocta, ſicuti)* clauſa uenerint, mirè *(aliâs, urinæ)* diſtillationibus proſunt. ¶ Oſtrea ita ut lecta ſunt, adhuc teſtis ſuis clauſa, in carbonibus coquuntur, atq; ita cibo dantur ei qui narium grauedinem patitur, Marcellus. ¶ Frixam oſtreorum carnem à ueneno comeſti marini leporis liberare teſtatur Plinius medicus, Iouius. Ad perniones: Sepum ceruinum combuſtum ſimul cum oſtrea teſta minuta commixta & factum quaſi malacma impone, mire ſanat, Sextus Platonicus.

Ad procidentem ſedem, ex Aëtio: Oſtreorum teſtas crudas tritas, & ſubtiliſsimo cribro excuſſas appone, Aëtius.

Oſtrea uſta.

Emplaſtro albo Ariabarzanio, quo Xenocrates abſceſſum iam inalteratum circa tarſum diſcuſsit, (apud Galenum de compoſit. ſec. genera 1.16.) buccina uſta inijciuntur: Vbi Galenus, Vaſe lidè (inquit) exiccat ob buccinorum cinerem additum. non diſsimilis autem quodammodo facultas eſt & purpuris & oſtreis concrematis. notum eſt autem ſine carnibus horum animalium teſtas concremari. Mox etiam cap. 18. oſtrea concremata, purpuras, buccina, & ſepiæ partem oſſeam cum ijs recenſet quæ propoſiti emplaſtri (aduerſus ulcera cacoëthe & dyſepulota) candorē tueri poſsint. ¶ Buccinorum teſtas concrematas, purpurarum, oſtreorum, aliorumq; id genus ſi aridas ulceribus malignis ac contumacibus inſperſeris, mirificè uidebis citra mordicationem ea deſiccari, Galenus eiuſdem operis 4.1. Plura ex Galeni libro 11. de Pharmac. ſimplic. facult. de uiribus oſtreorum uſtorum, tum lotorum ab uſtione tum illotorum, recitaui ſuperiùs. ¶ Puluis ex oſtreis: Cadmiæ, thuris, ſingulorum uncia ſemis, oſtreorum uſtorum, uncia una ſemis, Nicolaus Myrepſus: qui uſum eius non explicat. uidetur autem utiliter inſpergi poſſe ulceribus malignis uel dyſepulotis. Labiorum ulcera, & omnia maligna ſanans remedium: Oſtrea uſta tenuiſsimè trita inſperge. Ego uerò non uſtis contritis uſus ſum, & bene ceſsit, Idem Myrepſus.

Ex

Ex ostreis combustis & fermento medicamentum, pro humore suppurato, libro 2. Galeni de arte curatiua ad Glauconem describitur. Veteri urinæ miscetur cinis ostreorum aduersus eruptiones in corpore infantium, & omnia ulcera manantia, Plinius. ¶ Sæpe ita peruadit uis frigoris, ac tenet artus, Vt uix quæsito medicamine pulsa recedat. ----- tum cassis ostrea testis Vsta dabit cinerem, qui pro sale sumptus in escis Deducit gelidum tepefacto uertice uirus, Serenus. Ostrei testarum combustarum cinis cum melle impositus parotidas citò soluit, Marcellus. Emplastra quæ simplices parotidas curant laxatoria appellata, omnibus nota sunt. Exempla ipsorum sunt, Emplastrum Mnascæ, & quod ex succis constat, & quod ex ptisana. His adhuc molliora sunt cerati forma, tum ex butyro, tum ex œsypo conflata, ostreis aut buccinis, aut purpuris ustis additis, adipeq́ porcino, singulis quadrantis pondere. Præstat & hoc, Butyri unc. unã ceræ sextantem & unciæ dimidium, ostreorum ustorum quàm tenuissimè tritorum sextantem, liquescibilia liquefacito, ostreaq́ infarcito, ac unitis utitor confidenter. Efficacissimum hoc ad parotidas, Galen. de comp. med. sec. locos 3.2. Et paulò superius: Buccinis, purpuris & ostreis ustis, in durescentibus ac uetustis parotidibus uti oportet. Est enim pharmacum quod omnẽ afflictionem & acrimoniam mitigat & discutit: non solùm si melle quis eorũ cinerem imbuat, sed & multò magis si adipem suillum insulsum, uetustum & à fibris depuratũ admisceat, citra omnem enim molestiam omnes inueteratas inflammationes discutit, etiamsi ex rheumatica affectione sint obortæ. ¶ Cinis testarum ex ostreis si in morem salis pane colligatur & uoretur, statim ad remouendam grauedinem narium proficit, Marcellus empiricus. ¶ Cinis testarũ ustarum ex ostreis cum melle tenuissimè contritus uuæ inlitus prodest, Idem. ¶ Plinius medicus ostreorum testas ambustas dysentericis prodesse tradit, Iouius. Succinum de ceraso siluatica exures, & de testa ostrei æquè facies, paribusq́ mensuris puluerem tritum, cum melite, (*fortè oxymelite, aut tale quid legendũ*) aut cum uino austero candenti ferro calefacto, bibendum dysenterico dabis, mirè proderit, Marcellus empiricus. ¶ Ad coli intestini dolores: Ostreorũ testæ crematæ & tritæ potui dentur: duarum ligularum modus sit ex calentis aquæ cyathis tribus, Galenus Euporist. 2.48.

Lucilius, Plinius & Iuuenalis, ostreum gen. neut. dixerunt. Item Varro citante Nonio: Non posse ostrea se Romę præbere & echinos. Sed idem quoq́ Lucilius gen. fœm. Ostrea nulla fuit, non purpura nulla Pelori. & alij, ut Turpilius Demetrio: In acta cooperta age in oras ostreas. et Varro, Nec ostrea illa magna capta quiuit pa'atum suscitare. ¶ Ostreas marinas, Afranius. Tanquam posset uel in tegulis proseminare ostreas, M. Tullius in Hortens. ¶ ὄστρεον dictũ uidetur ab ὀστέον (quod est os, quòd testa ueluti ossea tegatur,) abundante rhô, Eustathius & Varinus. ¶ Ὑγροτικὸς, ostreum, Hesychius. Sicut nos à testa testudinem uocamus: sic Græci ostrea ἀπὸ τοῦ ὀστράκου nominauerunt. ¶ Ostridion ab ostreo diminutiuum est apud Psellum. H. a.

Ostrea ἐρσήεντα, id est roscida ab Oppiano cognominantur. Μυελόεντα, à Matrone Parodo: quòd nimirum in suis testis ceu ossibus, medullæ instar contineantur. Epitheta.

Ostreariæ (gen. fœm.) dicuntur, ubi ostreæ uiuũt, & reperiuntur, ut Grammaticus quidam recentior annotauit, citat autem solum Plinij testimonium, ubi is dicit: nuper compertum in ostrearijs. ego in recto singulari ostrearium protulerim, ut uiuarium: quanquam & fœm. g. ostrearia fortè dici potest, ut subaudiatur piscina. Sergius Orata primus ostrearia in Baiano locauit, Macrob. Saturn. 3.15. ¶ Panis ab opsonijs appellatur ostrearius, Plinius 18.11. hoc genere panis scilicet cum ostreis uesci solebant. ¶ Ostreatus pro duro atq́ aspero accipitur, Perottus. Itaq́ iam quasi ostreatum tergum ulceribus gestito propter amorem uestrum, Plautus Pœnulo. ¶ Ostrifer, locus in mari ostrea gignens, ut quidam scribunt.

Ostrum dicitur ab ostreis. ego conchylium, muricem, ostrum in eadem significatione accipio, Perottus. De Conchylio multa suo loco diximus. Ostrum dicebatur color celeberrimus, qui ex ostreis, purpura ac murice eruebatur. & Sarranum, nomen ab Sar urbe Phœniciæ, quæ postea Tyrus appellata est, sumpsisse constat: ut apud Vergilium, Et gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro, Platina. quare & Tyrium cognominatum est: Tyrioq́ ardebat murice læna, Vergilius. Regali conspectus in auro nuper & ostro, Horatius de Arte. Instratiq́ ostro alipedes, pictisq́ tapetis, Vergilius 7. Aeneid. Vilis adulator picto iacet ebrius ostro, Petronius Arbiter. Stratumq́ ostro quem ceperat ipse Cornipedem, Silius. Ostrinam (*scilicet uestem dicunt*) ab ostro colore, qui est subrubens, Nonius: qui & Turpilij hæc uerba citat. Interea aspexit uirginem uectari, in capite riculam indutam ostrinam. & Varronis, Aurora ostrinam (*ostrinum*) hic indutus supparum. Vtebantur autem, ut conijcio, non tinctores solùm seu infectores uestium hoc colore: sed & pictores. Ostrum.

De pictorum coloribus scribens Pollux: Colores (inquit) sunt andricelon, ostreon, (ὄστρεον,) prasinon, &c. Cælius. Τὰ δὲ σώματα οἱ μὲν ἐκέχριντο ὀστρείῳ, τινὲς δὲ μίλτῳ καὶ χρώμασιν ἑτέροις, Athenæus in descriptione pompæ Ptolemæi Philadelphi. Ostrinus color à Thylesio quoque memoratur.

Philogynos gemma, quam & chrysiten uocant, ostreæ Atticæ assimulata inuenitur in Aegypto, Plinius. sed pro ostreæ legerim ochræ. hæc enim Attica probatur: & color aureus accedit.

Ostracum Græcis testam significat, siue terream, ut ex fractis figlinis: siue concharum animalium generis, quæ omnia etiam inde communi nomine ostraca, ostracóderma, ὀστρακώδη & ὄστρεα Ostracum.

dicta sunt. & quoniam ostrei quoque uocabulum ab ostraco sumptum uidetur, plura hîc de hac dictione, & alijs inde compositis aut deductis adferemus. Chama est ostracum (id est, ostracodermum animal,) Eustathius. Ostracóderma ab Aristotele dicuntur animalium aquatilia, quæ & sanguine carent, & testa silicea, siue silicis instar dura operiuntur: ut concharum & ostreorũ cochlearumque & turbinum genus omne: malacostraca uerò, quæ testam illam molliorem, id est minùs duram habent, ut cancri & locustæ, &c. Caraborum (id est locustarum) ostraca Pollux dixit. Ex ouis etiam ostracóderma dici Cælius Rhodiginus annotat, putamine intecta testaceo, ut in auibus: malacóderma uerò quæ molli obducuntur cute. Didymus inquit solere aliquos lyræ loco conchylijs & ostracis collisis concinnum quendam sonum saltantibus ædere, Athenæus. πάντα τὰ ὀστρακώδη γίνεται καὶ ἐν τῇ ἰλύϊ, Athenæus ex Aristotele. Puto etiam ὀστρακηρὰ idem genus animalium à Græcis uocari, præsertim ab Aristotele. annotauit hoc uocabulum Vuottonus, tanquam synonymum ostracodermo. φωλαΐδες, ὀστράκινά τινα βρωμώδη, Hesychius & Varinus. Eustathius in ostraco dictione, rhô abundare scribit. Idem meminit prouerbij, ὀστράκου περιστροφή, de rerum mutatione, ex ludo quodam desumpti, quem pluribus describit, & ὀστρακίνδα alio nomine appellari docet, ex Polluce nimirum. Ostracum testa à Græcis uocatur: unde testaceum pauimentum, uulgò nunc ostracum uocant, (Itali scilicet, ut nostri etiam Germanicè Estrich:) & ostracina suffragia Atheniensium dicebãtur, quòd Athenienses ea in figulinis uasis dare consueuerunt, Perottus. Cum Athenienses (inquit Cælius Rhodig.) apud quos puniebatur uirtus, Aristidem testularum exilio, quod ostracismum uocant, mulctare destinassent, adijt eum homo quidam illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebatque Aristidis nomen inscribi. Rogabat is, ecquid Aristidem nosset? Negauit ille, addiditque nil sibi aliud in eo uiro, quàm iusti cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit quod rogabatur, & hominem dimisit, Hęc ille. Plura de hoc genere exilio damnandi, reperies in Promptuario Linguæ Latinæ Theodosij Trebellij, & alijs fortè Dictionarijs. Clisthenem Atheniensem ferunt ostracismi seu testularum rationem omnium principem induxisse, primumque eisdem damnatum suffragijs, Cælius Rhod. Hyperbolum nouimus postremum omnium exilio, quod ostracophoriam uocant, mulctatum fuisse, Cælius. Hinc factum uerbum ἐξοστρακίζειν: & nomẽ ἐξοστρακισμός, relegatiò temporaria in locum certum, quæ bona non adimit, ut quidam recentior interpretatur. ¶ Mnesitheus ὀστρακίδας nominat nucleos conorum (siue strobilorum) id est pineos. Est & inter placentarum genera ὀστρακίτης Athenæo. ¶ Vnguem odoratum, purpuræ operculum, ostracion item appellant, uel ostracon quoque, Cælius. Inuenio apud quosdam ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant, Plinius. Vide Onyx superiùs. Ostracum primitiuum, ostracium diminutiuum est. ¶ Ostracias, siue ostracites (*ostracitis gemma*) est testacea, durior: altera achatæ similis, nisi quòd achates politura pinguescit. duriori tanta inest uis, ut aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedêre: Hæc Plinius lib. 37. Idem lib. 36. Ostracitæ similitudinem testæ habent, usus eorum pro pumice ad læuigandam cutem. Georgius Agricola ostraciten Germanicè interpretatur, Topfstein: ostracian alteram uerò, Luysaffyr.

b. Tethya similia ostreæ, Plinius. Hegesander hepatum piscem in capite duos lapides habere ait, colore splendoreque ostreis similes, Athenæus. Origo atque genitura conchæ (quæ margaritas fert) est haud multùm ostrearum conchis differens, Plinius. Mensis remotis puer euerrat ὀστρέων κόγχους, καὶ ἰχθύων λέπη, Pollux. Pinnotheri (Cancello potiùs) solertia est inanium ostrearum testis se condere, Plinius.

c. Ostreorum concharumque uarij generis testas in mediterraneis alicubi reperiri, ex Strabone & alijs scripsi suprà, in Conchis in genere H.a. pagina 311. Diuersas nuper huiusmodi testas lapideæ substantiæ, Dominicus Montisaurus Veronensis medicus & eruditus & antiquitatis studiosus ad me misit, in proximis Veronæ montibus puto repertas. In Heluetijs quoque agro Solodurensi inueniuntur.

e. Tanquam posset uel in tegulis proseminare ostreas, Cicero in Hortensio.

f. Dromeas parasitus interrogatus, in urbe an apud Chalcidem lautiùs pararetur conuiuium? respondit procemium Chalcidensis cœnæ gratius esse (*toto*) conuiuij in urbe apparatu. Vocabat autem cœnæ procemium, δείπνου προοίμιον, copiam & uarietatem ostreorum, Athenæus. Apud eundem quidam: Primùm (inquit) ostrea uidi & echinos: quæ quidem procemium sunt δείπνου ἀρχὴ ὄντως πεπρυτανευμένου. ¶ Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, cœna hæc fuit: Ante cœnam, echinos, ostreas crudas quantum uellent, peloridas, sphondylos, patinam ostrearum, &c. Macrobius Saturn. 3, 13. ¶ Ex horto plebei macellum quanto innocentiore uictu? Mergi enim credo (*ironia*) in profunda satius est, & ostrearum genera naufragio exquiri, &c. Plinius. Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum Gaurana, & Cosmi toto mergatur aheno, Iuuenalis Sat. 8. Grandia quæ medijs iam noctibus ostrea mordet, Idem Sat. 6. His itidem in cœna dabis ostrea millibus nummûm Empta, Lucilius apud Nonium. Traiano imperatori cùm in Parthia esset procul à mari, Apicius ὄστρεα νεαρὰ διεπέμψατο ὑπὸ σοφίας αὐτοῦ τεθησαυρισμένα, Athenæus si bene memini.

h. Ostrea apud Indos margaritas producunt; Io. Tzetzes, ostreorum nomen communiùs accipiens.

piens. Idem libros nominat ὄστρεα λογικὰ, id est Conchas rationales; margaritas autem, sententias & sermones qui in eis continentur. ¶ Si quis omidia & ostreas comedere se somniet, in morbum incidet, Innominatus. ¶ Prouerbium ὥσπερ λεπὰς προσίσχεται, id est Patellæ in morem hæret, Erasmus Rot. nimis generaliter Ostrei in morem uertit. id in Patella referetur. ¶ Καθαροὶ καὶ ἀσήμαντοι (ἀμίαντοι) τούτου, ὃ νῦν σῶμα περιφέροντες ὀνομάζομεν, ὀστρέου τρόπον δεδεσμευμένοι, Clemēs circa finem quinti Στρωματέων. ¶ Antiphili carmen in murem ab ostreo comprehensum, recitaui in Mure terrestri H. d.

DE OSTREIS DIVERSIS.

Ostreorum nomen, ut abunde explicauimus, non rarò communiter genus totum testatorum complectitur. sic Suidas Echinum, θαλάττιόν τι ὄστρεον esse tradit: & Hesychius ὄστρεα, τὰ κογχύλια, μυάκια θαλάσσια. Et Cælius Rhodig. Sunt (inquit) inter ostrea, quæ dicantur ῥαβδωτὰ, perinde ac dicamus uirgata: alia item, quæ uocemus ἀρράβδωτα, id est, minimè uirgata. Meminit Aristoteles quoque: sed ῥαβδωτὰ, pectinatim diuisa Theodorus interpretatur. ¶ Animalia in mari testata sexus discrimen non habent, ut ostrea & conchylia. quanuis enim ostreum quoddam unius conchæ inueniatur, quod habet speciem uirilis uirgæ inferius: & aliud eiusdem generis, quod habet similitudinem uuluæ muliebris: tamen hæc non sunt instrumenta coitus in eis, sed partes corporum ipsorum. Huius ostrei concha refert cochleam, & est spinosa extrinsecus: in cibo gratę & delicatæ carnis. In eodem sæpiùs margaritæ reperiuntur. abundat autem in litore maris Germanici & Flandrici, Albertus explicans Aristotelis historiæ animalium caput 11. libri 4.

Arabiorum animalium uarius color & forma multiplex, omnem picturam longè multumque superat. Locustæ etiam & serpētes illic aurei coloris sunt: & pisces magis uario insignes ornatique colore, admirabiles sunt spectatu. Et maris rubri ad Arabiam pertinentis ostrea huius splendoris expertia haudquaquam sunt: immò uerò flammeis illustrantur zonis, ea ut diceres uarij coloris temperatione ad iridis similitudinem accedere: adeò lineis perpetuo ductu æquè inter se distantibus distinguūtur atque describuntur, Aelianus de animalib. 10. 13.

OTION uel Otarion Græci uocant Patellæ genus, describendum infrà Elemento P. Τήθη ἔλεγε τὰς ἀγρίας λεπάδας, ἃ ἡμεῖς ὠτία λέγομεν: ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ὄστρεα, καὶ Ὅμηρος κοινῶς τὰ ὄστρεα, Scholiastes Nicandri. Τήθεα, ostrea uel genus ostreorum, Scholiastes Homeri Iliad. π.

Quæ CALAINA ostraca nominat Aëtius, pilos extenuantia, consyderantibus relinquo, Hermolaus. Callais quidem (Callainus aliquibus) Plinio lib. 37. gemma est uiridis, pallens. Remedia pilis attenuandis apta memorantur Aëtio lib. 6. cap. 65. inter quæ ostraca Callaina nominari iam non uideo: cui uacat, inquirat amplius. Cornarius in cōmentarijs in Galeni de cōposit. medic. sec. locos librū 5. titulo, Ad dentes denigratos, ubi testa Callaina assata ac trita dentibus affricari iubetur: Testam Callainam (inquit) quam hîc Apollonius ὄστρακον καλλάϊνον appellat, non aliam esse puto, quàm uasorum Callainorum: de quibus libro 1. huius operis Galenus inter ea quæ pilos attenuant, mentionem fecit. ita enim legi debere me suspicari tum indicaui, & non τὰ μέλαινα, uelut exemplar uulgatum habet. Quemadmodum autem eo loco ad attenuandos pilos, ita hîc ad dentifricium probantur. An uerè Callaina uasa ex callai lapide facta fuerint, indeque appellationem traxerint, ut libenter crediderim, ita non potest alicuius authoritate confirmari, quando hodie ignota Italiæ ac Romæ sint: quæ tamen tempore Galeni fuisse aduecta ex Alexandria, ex Galeni loco iam citato apparet, & Alexādriotica uocata, patria (ut palàm est) appellatione. Porrò si neque hîc callainam testam uasorum callainorum accipiendam, neque suprà callaina uasa legenda esse conuincamur: suprà quidem τὰ λάϊνα, pro τὰ καλλάϊνα, uelut ibidem diximus, legemus: Hoc uerò loco Callainam testam ostreorum Callaici Oceani accipiemus: quando sanè tum ostreorum tum fictilium uasorum testa ὄστρακον Græcis appelletur: & Callaici ostrei testa, non inceptum dentifricium exhibeat. quemadmodum etiam suprà post Callaina uasa, purpurarū, ac muricum & aliorū ostreorum testæ ustæ, attenuandis pilis itidem ut illa aptæ produ̅tur. quanquam si horum ostreorum testæ accipiendæ sunt, Καλλαϊκὸν potiùs quàm Καλλάϊνον legendum erit. qui lapsus facilè potuit cōtingere ob similitudinem characterum. Martialis: Accipe Callaicis quicquid fodit Astur in aruis. Et rursus: Callaicum mandas si quid ad Oceanum. Hæc omnia Cornarius. Callaici Hispaniæ populi, Straboni quoque memorantur.

CALLIPHLEBARA quædam ex ostreis dicuntur apud Plinium, ambiente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa interpretantur, Plinius. Meliora existimantur ambiente fibras purpureo crine, Parata (*corruptum hoc nomen suspicor, pro calliphlebara*) quia cruda meliora sunt, Perottus.

Chama (Χήμη) genus est ostrei, Suidas. Ex chamis crassioribus paruæ & exilem carnem habentes, ostrea dicuntur, Diphilus.

Spartianus ostreas & liostreas cum dixit in Heliogabalo, chamas tracheas & chamas leas intellexit, etiamsi lithostreæ scriptum erat. id ex Athenæo sumitur, qui ait: chamas tracheas ostrea quandoque dictitata, Hermolaus in Plinium.

CONDYLOS ostrei genus est Paulo Aeginetæ. Idem conchylium Indicum, condylion aliter appellat.

MYES genus est ostrei. Vide in Testudine Aquatica A. in libro de Quadrupedibus ouiparis: & suprà in Conchis diuersis, ubi de Mitulis & Musculis agitur, pag. 327. & deinceps.

OSTREI quoddam genus Pictoribus usui est. Crassitudine plurimum excedit, & florem illum non inter testã, sed foris habet. Cõperiri id genus locis Cariæ potissimùm solet, Vuottonus.

SPHONDYLOS & ostreas &c. in cœna Lentuli flaminis Martialis Macrobius nominat. Licet & spondylos proferre. Rondeletius ea esse docet ex ostreorum genere, quæ hodie à Græcis dicantur Gaideropa, uel potiùs Gaideropoda, ut Bellonius scribit, hoc est asini pedes: (idem in Obseruationibus 1.68. ab aliquibus Acynopoda nominari refert:) cuius imitatione nos etiam Germanis Eselshůb interpretari nihil uetat. Bellonius Singularium Obseruationum suarum lib. 1. cap. 32. Lemni incolas hæc ostrea hoc modo capere tradit. Piscator (inquit) tenet perticam longam, ferro plano (non inflexo) præpilatam, ab una extremitate: qua conchas saxis hærentes ferit: delapsas uerò in uadum manu ferrea alteri perticæ extremitati adiuncta extrahit: eadẽq; ad capiendos echinos marinos utitur. ¶ Circa Byblum paruam insulam Indiæ ostrea petris adnascuntur, decuplo maiora his quæ apud Græcos inueniuntur, Philostratus. uidetur autem de spondylis sentire: nisi patellas communi nomine ostrea uocârit.

TRIDACNA appellauit inter nos nepotis cuiusdam nomenclator, tantæ amplitudinis intelligi cupiens, ut ter mordenda essent, Plinius. Apud Syluaticum Clacora trigdana, pro ostrea tridacna, perperam legitur. Bellonius ad oram rubri maris, circa Torum præsertim, uulgò agana dici scribit: & à cœnobitis etiamnum tridacna. Rondeletius Concham imbricatam nominat, (uide suprà pag. 312. ubi & iconem reperies,) tridacna autem Plinij esse negat: quòd Plinius ostrea simpliciter apud Indos maiora nasci scripserit, eadémque à magnitudine tridacna uocari. Mihi uerò Plinius lib. 32. cap. 6. tridacna ab Indicis omnino diuersa facere uidetur: his uerbis: In Indico mari Alexandri rerum authores pedalia inueniri prodiderunt. Nec non inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellauit, tantæ amplitudinis, &c. Ex his uerbis Plinium de genere uno eodémque ostreorum loqui nemo affirmauerit: quin uerisimilius est de diuersis eum sensisse, cum dicat inter nos, hoc est quæ in Italia etiam reperiantur. quæ certè ex India usque aduecta non existimem. Indica sanè pedalia, non ter solùm, sed sæpius mordenda fuerint. ¶ Gariopontus hydropicis in cibo dat ostreas, mordicas: nescio quid per mordicas intelligens: coniectura est, ostreas trimordicas Græci nominis interpretatione, legi posse.

OSTREA Pergami uermiculata, nominantur Apuleio Apologia 1.

Aiunt etiam in LEMANO lacu Ostrea haberi, quæ ducentis ferè passibus à ripa piscentur. Vulgò Quaras uocant, ut Ioan. Ribittus Lausannæ ad eum lacum sacrarum literarum interpres doctissimus ad me scripsit. Differunt autem (inquit) à mytulis & quantitate & qualitate. Quaræ enim siue ostrea maiora sunt, & gratioris saporis. Mytulos rarissimè piscantur propter uilitatem.

DE OVIBVS MARINIS.

Oues pisces. ARIETES Cete suprà descripsimus A. elemento, pagina 96. Oues, πρόβατα, Oppianus nominat, sed beluæ sint, néc ne, non indicat, Rondeletius. Ego pisces propriè dictos, non beluas aut cete Oppiani oues esse iudico. nam libro 1. Halieuticorum, ubi loca & stationes piscium describit, de nullis interim cetis agens, sed de ijs posteà seorsim, sic canit: Ἄλλοι δ' ἐν βένθεσιν ὑπόβρυχα μιμνάζουσι φωλεοῖς, πρόβατόν τε, καὶ ἥπατοι, ἠδὲ πρέποντες *Prepontes.* ἴφθιμοι μεγάλοι τε φυὴν, νωθροὶ δὲ κέλευθα εἰλεῦνται, &c. Quem locum Aelianus de animalibus 9. 38. sic reddidit: In latebris abditæ latent maris incolæ Oues, & Hepati, & à piscatoribus Prepontes nominari soliti. Ii quidẽ quanquam natura maximi uideantur, tamen ad natandum segnes sunt: non enim à suis latibulis longè aberrant, immò uerò circum ea ipsa semper uolutantur. Infirmioribus piscibus adnantibus insidias faciunt. Asellus quoque inter eos numerari potest. ¶ Pisces quidam magni (πελώριοι) ut boues, oues, (πρόβατα,) raiæ, hamo capti, eo mordicus apprehenso, sequi nolunt: & graui corporis mole ad arenam aut aquæ fundum adhærentes, trahentibus renituntur, elabuntúrque interdum ab hamo, Oppianus libro 3. Halieuticorum. Rondeletius umbram piscem à Græcis huius temporis ouem marinam appellari scribit. Bellonius aselli speciem, quam uulgò Merlangum uocitant, ouem facit.

Oues beluæ. Diuersum ab his ouium marinarum genus dixerim, quarum Plinius commeminit, his uerbis: Ad Cadaram rubri maris peninsulam exeunt pecori (*pecus ferè de ouibus dicitur*) similes beluæ in terram, pastæque radices fruticum remeant.

De OXALME dixi in Muria & Garo nonnihil.

OXYGARI mentio est apud Galenum in uno ex libris de remedijs paratu facilibus.

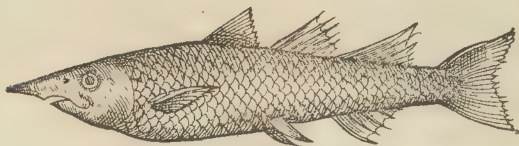
OXYLIPARON genus est condimenti siue moreti, aut embammatis piscibus quibusdam adhiberi soliti, saporis scilicet & appetitus excitandi gratia, ut hodie oleo acetóque mixtis, non olera solùm acetaria condiuntur, sed pro alijs etiam cibarijs aliquando intinctus fit eiusmodi. Athenæus libro 8. Timoclem comicum oxylipari meminisse refert, his uerbis: γαλεὼς καὶ βατί-

δίας, ὥστε τῶν γλαυκῶν ἐν ὀξυλιπάρῳ τρίμματι σκευάζεται. Ibidem gallinaceum cum oxyliparo suauissimè esitatum legimus. Τεμμάτιον ὠκέως τούτοις ἀνθινὸν παντοδαπόν, ἑψητὸν δὲ μετὰ ταῦτ᾽ ὄρνιν ὀξυλίπαρον τούτοις ἔδωκα χυμίων, Coquus apud Sotadem Comicum de piscibus quibusdam loquens.

Est & oxylipes panis memoratus Galeno lib. 8. Methodi, cap. 5. quod inscribitur: De diarijs febribus quæ superueniunt cruditatibus ciborũ: Cibandi uerò (inquit) his sunt: fluente quidem etiamnum uentre, polenta & pane, quem Græcè oxylipe uocant: qui utique minimum aceti habeat, non sicuti in dysenteria & diutina diarrhœa præparare solemus, &c. Hunc locum enarrans uir diligens Ioan. Agricola, Oxilipes (inquit) panis est, qui parum aceti habet. neque inuenire aliud quicquam (huiusmodi) licuit, quàm quòd quarto de sanitate tuenda his uerbis extulit Galenus: Exiguum (inquiens) farris, eodem quo ptisana modo præparatum, cum paulo aceti adiecto, præsertim si cruditatis abundantiam uel in uenis, uel in toto corporis habitu subesse suspicamur. quippe si nihil prorsus aceti sit alicę admixtũ, glutinosior erit quàm ut propositis conducat. itaque obstruet magis quàm detergebit habitus meatus, Hæc ille. Cæterùm Ioan. Manardus in epistola ad Ioan. Agricolam (commentarijs eiusdem Agricolæ in Galeni libros de locis affectis præfixa) sic scribit: Cibus ille qui oxylepes à Galeno in cura febris diariæ ex cruditate factæ appellatur, proculdubio est panis, cui acetum est commixtum. minimum enim in eo casu aceti misceri iubet. quem quidem panem Hermolaus Barbarus in Corollario acidum & squarosum intelligit: non ut Aëtij interpres ex aceto & pinguedine confectum. alioqui non uideo quo pacto fluore uentris diutius perseuerante posit pinguedo illa non obesse: præcipuè cum omnis panis damnandus etiam sano homini uideatur, cui pingue aliquid sit admixtum. Error autem non interpreti, sed Græco codici adscribendus, in quo non oxylepes, sed oxylipes legebatur, sicuti & in libro octauo Curatiuæ Methodi Galeni. Quē panem si, ut scribit Hermolaus Barbarus in Corollario super Dioscoridem, Aegyptij Cyllastin dicunt, in Athenæi quoque libro 3. error erit, & pro ὑποξίζον, legendum erit ὑποξύζον, Hæc Manardus. Acidus & squarosus panis Græcè oxylepes uocatur ab Aëtio febrientibus eum dante, quibus uenter fluat. Hunc Aegyptij cyllastin dicunt. alij ex hordeo confectum accipiunt qui cyllastis uocetur, Herodotus ex siligine, Hermolaus. Manardus in Græcis literis parum exercitatus, apud Athenæum ὑποξύζον per ypsilon in penultima non rectè legendum censet: bene enim habet, ut in uulgatis codicibus legitur, per iôta. sic & οἰνίζειν & θαλασσίζειν uerba de saporibus dicuntur. Αἰγύπτιοι τὸν ὑποξίζοντα ἄρτον κυλλάστιν καλοῦσιν, Athenæus libro 3. Manardus κυλλάστιν per κ. legisse uidetur. Κυλλάς τις, ἄρτος τις ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ ῥιζῶν, οἱ δὲ ὀλύρας, Hesychius & Varinus: sed legendum Κυλλάστις una dictione, & pro ὑπὸ ῥιζῶν, ὑποξίζων.

DE OXYRYNCHIS PISCIBVS,

RONDELETIVS.

OXYRYNCHVS Nili alumnus est, (*&c. Vide in Corollario.*) Oxyrynchus Nili.

Alius est Oxyrynchus quem mare rubrum procreat: ore prælongo, oculis ad similitudinem auri fulgentibus, palpebris albis. Eius dorso puncta pallore insignita sunt. Pinnæ priores illi nigræ existunt; quæ uerò in dorso, albæ. Cauda prolixa est & uiridis, quam mediam aureola linea intersecat. *Alius maris rubri, Aelian. 11. 24.*

His Oxyrynchis, quos non uidimus, prætermissis, eum proponimus qui Antuerpiæ crebrò cernitur, & Hautin nominatur. Rostro est longo, tenui & maximè acuto, unde Oxyrynchum rectè à nobis appellatum fuisse puto: nisi mauis Sphyrænam fluuiatilem uocare, quia marinæ Sphyrænæ rostrum simile habet, sed molle & nigrum. squamis mediocribus tegitur. Pinnas in dorso tres habet, inæquali spatio à sese distantes. totidem in uentre habet quot Barbus. *Oxyrynchus cuius icon est præmissa.*

COROLLARIVM.

MVGIL tum marinus nascitur, tum lacustris, tum fluuiatilis. hic quidem oxyrynchus nominatur, Diphilus apud Athenæum. Rondeletius primam Leucisci fluuiatilis speciem, quam Gardon uocant Galli, (nostri Schwal,) oxyrynchum mugilis fluuiatilis genus esse insinuat. Vide in Albis piscibus Elemento A. Cæterũ oxyrynchus ille, Antuerpiæ dictus Hautin, *Oxyrynchus Mugil.*

quem pinxit atque descripsit Rondeletius: idem fortè est qui **Snepel** à Frisijs dicitur, marinus, ut audio: similis pisci dicto Cheuen; (id est Capitoni fluuiatili,) capite suis: rostro superiore carneo, prominente, nigro, pedalis. Sed alius puto est, qui **Schneppelfisgen** in Albi dicitur: paruus, candidus, zertæ uulgò dicto similis, Zertam aũt uocant in Albi piscẽ assari solitũ, oblongum, tenuẽ, latum, ut audio. De oxyrynchi mugilis captura ex Aeliano scripsi inter Mugiles, suprà, in Capitone E. Oppianus cephalos simpliciter, non oxyrynchos tantùm, eo modo quo Aelianus peculiariter oxyrynchos capi memorat.

Oxyrynchus Nili. Oxyrynchum inter Nili pisces Strabo numerat. ¶ Oxyrynchus Nili alumnus, ex acumine rostri nomen trahit, ut apparet: & ab eo etiã præfectura quædam in Aegypto. illic enim uenerationem & religionem habet adeò, ut nullum hamo captum piscem attingere uelint, metuentes ne quando is piscis apud eos sacer, & magna religione præditus, eodem fuerit hamo traiectus: atque cum pisces retibus comprehenduntur, diligenter etiam atque etiam perscrutantur, nunquem horũ piscium imprudentes unà cum alijs ceperint. Malunt enim nihil piscium excipere, quàm hoc retento maximum piscium numerum assequi. Eum accolæ dicunt ex Osiridis uulneribus esse prognatum. Osirin autem sentiunt eundem cum Nilo esse, Aelianus de animalibus 10.46. & Plutarchus in libro de Iside & Osiride. nominantur autem ab eo Oxyrynchitæ (ὀξυρυγχῖται) populi qui hunc piscem uenerantur. & oxyrynchus piscibus marinis adnumeratur, unde aliquis è mare Nilum subire eum coniecerit. Sic enim scribit: ἰχθύων δὲ θαλαττίων πάντων μὲν (Αἰγύπτιοι) οὐ πάντων ἀλλ' ἐνίων ἀπέχονται, καθάπερ ὀξυρυγχῖται τῶν ἀπ' ἀγκίστρου, &c. Et rursus: Isis (inquit, ut narrant Aegyptij) ex disiectis à Typhône Osiridis membris, pudendum solum non inuenit: mox enim ut in flumen abiectum fuit, gustarunt de eo lepidotus, & phagrus & oxyrynchus, quos præcipuè pisces detestantur. Inde oxyrynchum Nili carniuorũ esse colligimus, & tum à sturione, tum à mugilibus diuersum. Et alibi in eodem libro: Cum Cynapolitæ nostra memoria oxyrynchum piscem comedissent: Oxyrynchitæ canes comprehensos mactarunt, & ueluti uictimam deuorarunt: unde exorto inter eos bello, tum ipsi se inuicem cladibus affecerunt, tum à Romanis postea puniti & malè tractati sunt. Vltra Cynopolitanam præfecturam est Oxyrynchus ciuitas, & præfectura eodem nomine, hîc oxyrynchus colitur, & oxyrynchi templum est. enimuero & cæteri Aegyptij omnes oxyrynchum piscem colunt, ut & lepidotum, &c. Strabo libro 17. cui id quod modò ex Plutarcho recitauimus, de Cynopolitis refragatur. ¶ Oxyrynchites & Latopolites inter Aegypti præfecturas sunt, Plinius. ¶ Lucius piscis frequens est in Nilo, & uidetur is qui olim dictus fuit oxyrynchus, Bellonius. Plutarchus oxyrynchum quem Aegyptij colunt, marinũ facit, ut diximus, nescio quàm rectè, tanquã è mari in Nilum intret.

Oxyrynchus Caspius. In maximo Caspiæ lacu Oxyrynchi ab acumine rostri nuncupati, magnitudine octo cubitorum procreantur. Eos Caspij captos distrahunt, & sale conditos atque exiccatos Camelis dossuarijs Ecbatana uehunt. Quin & adipe detracto, farinas ex ijs conficiunt. & huiusmodi salsamenta quidem uendunt: oleo uerò pinguissimo & suaueolenti unguntur. Atque etiam exempta ex ijs uiscera excoquunt: unde ad permultos usus accommodatum fit glutinum. nam non modo ad quæcunque applicatum fuerit, adhærescit, sed & firmissimè retinet, ut & decem diebus madefactum nunquam postea dissoluatur, neque remittat. Itaque etiam artifices, qui circa ebur laborant, eo utuntur, & opera conficiunt pulcherrima, Aelianus de animalibus 17.32. Sturio uulgò dictus piscis, ξυρίχι hodie à Græcis uocatur, tanquam per aphæresin pro oxyryncho. & quamuis sturionem nostrum Rondeletius acipenserem, alij alio nomine antiquo appellent, (ut in Acipensere dictum est,) idem tamen oxyrynchus Caspius uideri potest. Vide suprà quoque in Antacæo, in Corollario de Husone. Accedit acuminata rostri forma, & glutini ex eo pisce usus: & salsamenti. forsan & regio. Hesiodus (*Archestratus nimirum, quem alibi Hesiodum opsophagorum uocat*) de salsamentis agens oxyrynchi etiam meminit, his uersibus: Καὶ μὴν οὐκ ἀδαλὲς θνητοῖς γένος ὀξυρύγχου, (ὀξυορύγχου,) ὃν καὶ ὅλον καὶ τμητὸν Ἀλιτρηνεῖς (*nescio qui populi*) ἐνόμισαν.

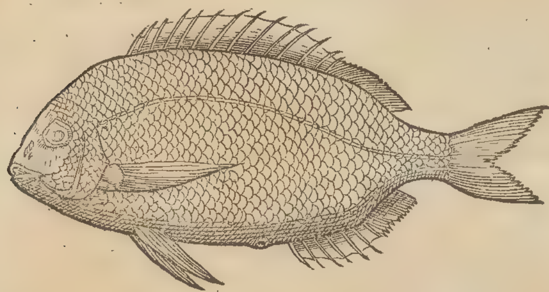
Belonas, id est acus pisces, Epicharmus oxyrynchos, id est exacuminati rostri cognominauit, Cælius Rhod. Epicharmi uerba sunt, ὀξύρυγχοι ῥαφίδων, ἵπποροί τε, quæ duobus in locis apud Athenæum citantur: in uno post ὀξύρυγχοι cõma est, ut piscis per se intelligatur; in altero non est, ut tanquam raphidum, id est acuum, epitheton solùm sit.

Gobij fluuiatilis genus unum rostro admodum acuminato (à morsu lapidum nostri denominant) cobites oxyrynchus, à rostri figura, dici posset.

OZAENA & OZOLIS inter Polypos dicentur.

DE AQVATILIBVS ANIMALIVM, QVAE A P. LITERA INCIPIVNT.

DE PAGRO, RONDELETIVS.

IN SQVAMOSIS sunt phagri, erythrini, hepati, synagrides, inter se similes. De quibus deinceps agemus, ob similitudinem quandam quæ illis etiam est, cum aliquot iam descriptis. De pagro autem primùm dicemus, quòd is notissimus sit. [Ordinis ratio: sed nos illum secuti non sumus.]

φάγρος autem uel πάγρος, Græcis dicitur. Latini Græcam appellationem, populi multi eiusdem uestigia constanter retinuerunt: quod maximo argumento est, ueterum pagrum esse quem hîc exhibemus. In toto litore Galliæ nostræ Narbonensis, pagre dicitur, Italis pagro, nonnullis phagorio. Hispanis quibusdam bezogo: Dalmatis & Lusitanis phagros. φάγρος dictus est quasi φάγος, id est uorax, inserendo ρ, quemadmodũ in ὄστρεον pro ὄστεον, quæ etymologia naturæ huius piscis optimè quadrat, de qua mox. Caue autem pagrum cum paguro confundas, quod docti quidam fecerunt, nominis affinitate decepti: plurimùm enim à sese dissident. nam pagurus est in cancrorum genere, de quo suo loco. [A] [Pagurus, alius à pagro.]

Pagrus piscis est marinus, litoralis, aliquando pelagius, & inter Niloticos ab Athenæo lib. 7. & à Strabone lib. 17. connumeratus. Corporis forma, pinnis, earundem situ, numero, aculeis, cauda, paruæ auratæ similis: colore dissimilis: est enim colore ruffo, qua nota cum erythrino conuenit, cum eo capitur, ac pro eodem uenditur. ab erythrino tamen dissidet, quia è ruffo ad cæruleum hyeme magis uergit, erythrinus semper rubet. Pagrus rostro est spissiore, rotundiore, ad aquilini nasi formam accedente, toto corpore rotundiore & latiore. Ventriculum maiorem, splenem minorem habet erythrino, uesicam quoque aêre plenam maiorem. Appendices & intestina eadem quæ auratæ, hepar sine felle, cor angulatum, lapides in cerebro. Quam ob causam frigus pertimescit, ut lupus, umbra, cæterique omnes, quibus lapides sunt in capite. [B (C)] [(C)]

Vescitur luto, alga, carne, ut sepiolis, squillulis, loliginibus, cochleis. sunt qui echinis etiam uesci putent, sed an propter aculeos possit attingere, dubito: quanuis latas maxillas, & dentes anteriores acutos habeat. Aristoteles citante Athenæo scribit, σαρκοφάγον εἶναι αὐτὸν, καὶ μονήρη, καρδίαν δὲ ἔχειν τρίγωνον, ἀκμάζειν τὸ ἔαρ. quæ in Aristotelis libris, qui nunc extãt, non reperiuntur, suntque diligenter expendenda. sarcophagum esse pagrum nemo ambigit. solitarium uerò esse, uix credat aliquis, cùm maximè in litore nostrò non nisi multi simul capiantur, nisi quis πανάγρῳ hoc adscribat, id est, huic retis generi, quo omnia capiantur, omnia nimirum quæ obuia sunt, & ad quæ pertingit rete. Cor trigonum intelligit angulatum, cuiusmodi est in plurimis piscibus. Quid uerò sit illud, ἀκμάζει τὸ ἔαρ, satis ambiguum est. num uêre uigere dicit, ut significet eo tempore edendum esse, quòd tunc sit ueluti in ætatis flore, ideoque carnosior, succi plenior, suauior, minusque excrementis abundans, ob crebras exercitationes & natationes? At Archestratus ad omnem luxũ ingeniosissimus apud eundem Athenæum ait, Σειρὸς ἀνατέλλοντος δεῖν τὸν φάγρον ἐσθίειν, (Δήλῳ τ' Ἐρετρίᾳ τε κατ' εὐλιμένους ἁλὸς οἴκους:) id est, Canicula oriente, edendum esse phagrum: quo fit ut mendosum esse locum suspicer. Cumque piscium alij uêre, alij autumno, alij æstate, alij hyeme, alij uêre & autumno: alij uere, æstate & autumno, ut mullus: alij uere & autumno pariant, sitque pagrus ex his qui uere pariant (certum est enim circa ueris finem parere) legendum esse putò, τίκτει δὲ ἔαρ, id est, uêre parit. [C] [Lib. 7.] [Solitarius an sit.] [(B) Cor.] [An uerno uigeat.] [Partus.]

Hicesius hæc de pagris & similibus: Phagri, chromis, anthias, acarnanes, orphi, synodontes, synagrides, genere quidem similes sunt, siquidem dulces & adstringentes, (ἀσύφορτοι) satis nutrientes, & iure quidem (τῷ λόγῳ δὲ καὶ, id est: & pro ratione etiam) difficilè excernuntur. magis [F]

autem nutriunt carnosi, & magis terreni, minusq́ pingues. Dulces quidē suaues & palato gratos accipere oportet: nam quod dulce est, ut mel, saccharum, sapa, tantum abest ut adstringat, uel aluū sistat, ut potiùs leniat. constringentes uerò non austeri uel acerbi, sed qui non facilè excernantur. Sunt igitur pagrus & similes suaues, media carne, uel satis sicca: unde fit ut aluū nō cieant, ut molles & præhumidi, & satis nutriant. Pagrus marinus fluuiatili salubrior est, ut & alij pisces qui relicto mari flumina subeunt, cuius rei causam exposui capite de coracino. Hinc demere oportet pisces eos, qui uirus, uel ferinum quid redolent, uel nimis strigosi sunt, ut sturionem, lampetram, alosam & similes, qui & suauiores & salubriores & magis opimi in aquis dulcibus efficiūtur. Archestratus pagri caput præfert.

Marini fluuiatilibus salubriores: & qui excipiantur.

C Plinius lib. 32. cap. 10. inter remedia, quæ febrium circuitus tollunt, & hoc recenset. Pagri fluuiatilis lōgissimus dens capillo adalligatus, ita ut quinq; diebus eū qui alligauerit, nō cernat æger. quem locū corruptum esse facilè iudicabit is, qui pagrū nouerit, cui dentes alij alijs longiores nulli sunt. Alij paguri fluuiatilis substituunt, sed eadē dubitandi occasio est, quid per paguri dentem longissimum intelligi oporteat; nisi fortè è forficulis denticulatis (his enim uerbis utitur Plinius eodem libro) longissimum. Quare hunc locum doctis æstimandum relinquo.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Pagros quum ex Oceano nonnunquam uiderimus, miror quòd Galli propria horum appellatione careant. Fecit hoc sanè affinitas quam hic piscis habet cum Bremma fluuiatili, (*marina ut suprà in cantharo scribit*) qui Latinorum & Græcorū est Cantharus: unde non Galli solùm, sed & Angli quoq; Cantharum & Pagrum (quanquam falsò: plurimùm enim inter se dissident, ut mox dicetur) Bremmam fluuiatilem (*marinam*) appellauerunt. Vulgus Græcum antiquam uocem imitatum, Fangro dixit: Itali Vn frago. est enim is Fragi colore, sed paulò magis diluto: unde Ouidius Pagrum rutilum facit, ut & fuluum Synodontem.

C Solitarius ac carniuorus piscis est, modò pelagius, modò litoralis, in saxorū cauernis degens.

A Est & alius fluuiatilis marino inferior: cuius generis refert Aelianus in Aegypto aduentum Nili præcurrere, ac paludum inundationem prænunciare.

B Pagrus extuberat usque ad magnitudinem Sargi: caput tamen habet crassius, pupillam nigram ac iridem in eius ambitu, coloris aurei. Superiorem maxillam cum labio in tubi modum ceruici ueluti infarctam, neque cranio inhærentem, quam (dum oscitat) exerit, postea uerò contrahit. Foramina duo utrinq; ad oculorum fontes habet: dentes acutos, quorum quatuor anteriores, tenues quidem & parùm falcati, caninos referrent, nisi breues & ueluti serrati essent, quos utrinque alij tenuiores subsequuntur: ac postremò molares duplici ordine dispositi, rotundi, obtusi, sed inferiores superioribus breuiores; estq; illi quoddam in ore ueluti exiguum linguæ rudimentum. Squamas gerit rotundas, tenues, &, ut mulus, latas. Caudam bifurcam, atque ob id pinnas in acutum desinentes. Cæterùm Pagrus non magnitudine tantùm ac crassitie Cantharo persimilis est, sed ipsis etiam dentibus ab Erythrino dissidet. quod Venetijs aliàs patritio Danieli Barbaro me ostendisse memini. Præterea ore Pagri ac faucibus adapertis, totam eius partem internam ruberrimam & ferè sanguineam cōtemplari poteris. Argenteam inter oculos utrinq; habet ossiculorum maculam, oculosq; admodum grandes. Peculiaris quoq; illi est litura utrinq; nigra, lata in lateribus circa ceruicem, ubi linea est quæ piscium corpora intersecat, qua maximè à cæteris atq; Erythrino piscibus distinguitur: ea nonnihil nigricantis habet coloris, tactúque aspera persentitur. Continuam præterea in tergore pinnam, rubram, duodecim aculeis communitam ostendit.

F Galenus Pagrū inter duræ carnis pisces annumerauit. Verùm quū Pagrus multò Erythrino maior extuberet, uolui Pagellum cum eiusdem magnitudinis Erythrino componere. Magna enim est inter hos pisces similitudo, sed Pagellus crassiori corpore constat, Erythrinus tenuiori. Tergoris pinna Pagello crassior, Erythrino minor. Caput Pagello breuius, Erythrino longius. Pagello pupilla oculi crystallina, iris rubet: Erythrino iris albet, & pupilla nigrescit. Pagelli pinnę & cauda crassę, Erythrino tenuiores. Pagrus recurtus piscis, ut Sargus: Erythrinus magis est protensus ut Aurata.

Erythrini à Pagro paruo differentia.

COROLLARIVM.

A PAGVR in Halieutico Ouidij legitur: pagrus uel pager legerim. Inter Nili pisces apud Strabonem phagorius est, (*sic habet interpres Latinus,*) quem & phagrum uocant. Græcè φαγρώριος legitur per rhô in penultima simul & antepenultima. Apud eundem libro 17. Phagroriopolis Aegypti ciuitas, & Phagroriopolitana præfectura memorantur. Apud Hesychium & Varinum φάγωρος scribitur. Dentex uel pagrus à re nomen habet, quia dentes habet magnos, multos ac duros; quibus grassatur in ostreas & pisces innocuos, Author de nat. rerum. & Albertus. nos Denticem à Pagro diuersum ostendemus in Synagride uel Synodonte. quanquam & hodie quidam uulgò dentalem uocitent piscem Græcorum phágron, in Italia (ut puto) alicubi Phagrin dictum. Hos pisces in hodiernúmque diem Græci phagros; & Dalmatæ, Hispaniq; ac Lusitani pagros uocant. Hispani uerò erythrinos, quoniam sunt pagris similes, minoresque,

resque,

résque, pagellos uocant: quemadmodum & Romani phragolinos, quasi phagorinos à phagorio, id est pagro, diminutiuo nomine appellant, Massarius. ¶ Germanicè pagrum circunloquor: Die grösser rote Meerbrachsme. Vide in Erythrino A. ¶ Pagrorum alterum genus est fluuiatile, ex Strabone, Athenæo, Plinióque 32. uolumine], Massarius. Phagri ab Oppiano nominantur, simul & ἀναμδεὸν ἀγριόφαγροι, tanquam duæ unius generis species, ut apparet.

Inter Rubellionem & Pagrum tanta est similitudo, ut eadem magnitudine inter se collati, non ab imperitis internoscantur, ut Ligures Rubelliones etiam Pagros imperitè uocent: & tota prouincia Narbonensis atque Hispania Pagellos, quòd Pagri longè maiores euadunt. Sed à piscatoribus facilè distinguuntur. nam Pagrus capite est rotundiori, Rubellio longiori: tum hic tenuiori est habitu, & cauda longiore: ille crassiori & cauda breuiore. Huius extrema pars magis attenuatur, illius multum larga & crassa: Pagri pinnæ in imam uentris partem inflexæ, Rubellionis uerò magis in dorsum eminent. Rubelliones Græci memoriæ nostræ uocant Lethrinos corruptè, quasi Erythrinos. Massilienses rectè Pagrum, & Græci Phagrum adhuc uulgò nominant, Gillius.

Afferuntur (inquit Oribasius) phagri ex Indico mari sale conditi, duri & cetacei, Vuottonus. B
Dat Rhombos Sinuessa, Dicarchi litora pagros, Actius Syncerus Neapolitanus in ludis piscatorijs. ¶ Maiorum piscium genus ab alijs τμητὸν, ab alijs pelagium appellatur: ut auratæ, glauci, phagri, Mnesitheus. Τμητοὶ, ut equidem arbitror, uocantur, (inquit Vuottonus,) qui in partes dissecti in patinis ministrentur: uel, ut in salsamenta condiantur. Rondeletius tamen paruæ auratæ similem facit pagrum, tanquam non magnum piscem. ¶ Recentior quidam phagrum anguillæ similem facit: falsò, & sine authore, opinor. ¶ Ouidius rutilum cognominat. ¶ Pagri dentices interim magnitudine superant, rubri coloris, erythrinis hepatisque similes: (Aristotele,) Speusippo & Dorione tradentibus, apud Athenæum; rostro duntaxat breuiore, dentibus longis, quibus echinos frangunt & pascuntur, Massarius. ¶ Phager lapidem fert in capite, perque algorem plurimùm infestatur: ut etiam reliqui qui lapidem gerunt, scilicet chromis, lupus & umbra. efficit enim lapidis rigor ut per algorem gelentur & excidant, Aristoteles.

Litoralis est, aliquando pelagius, Rondeletius. Ambigit litoralis'ne an pelagius sit, Aristot. C
Phagri & agriophagri manent in petris plenis chamis aut patellis, Oppianus. Maiorum piscium genus ab alijs τμητὸν, ab alijs pelagium appellatur, ut auratæ, phagri, Mnesitheus. φάγρον πέτρῃ ἀλωόμενον Numenius dixit. Sunt et fluuiatiles, nimirum è mari subeuntes fluuios, Diphilo. ¶ Carniuori sunt. Vnde hæc Platonis comici uerba Athenæus recitat: Σὲ γὰρ γραῦ συγκατῴκισεν σαπρὰν ὀρφῷσι, σελαχίοις τε καὶ φάγροις βοράν. & similia Amipsiæ. Chamis inescantur, ut canit Oppianus. Duros dentes habent, ita ut ostreis in mari alantur, Isidorus. ¶ Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maximè qui lapidem habere in capite existimantur, ut lupi, pagri. cum asperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. itaque his mensibus iacent in speluncis conditi, Plinius.

Phagros Syenitæ in Aegypto, Mæotas uerò qui Elephantinen incolunt, sacros existimãt: tum quòd aduentantem Nilum præcurrentes, futuram aquam prænuncient, tum quòd nullum sui generis comedunt: ut in Mæotis recitaui ex Aeliano. D

Chamis inescantur phagri, Oppianus. Ad marinos pagros: Acridas atq; lumbricos, cum frumenti polline & decocto melanthij contundito. dein uerò infundens aquã, producito ad crassitudinem mellis, & inescato, Tarentinus. ¶ Aduentantem Nilum præcurrentes futuram aquam denunciant. Vide in D. E

Quis ex nostris non tantùm lautus atq; urbanus, sed etiam agrestis est, qui post acipenserē, ex omnibus piscibus præcipuam autoritatem Asellis, sicut Plinius, daret? Ego potiùs Pagris, alijsq; non paucis sapientiùs attribuerem, Gillius. Afferuntur (inquit Oribasius) phagri ex Indico mari sale cõditi, duri & cetacei, Vuottonus. Mnesitheus Atheniensis pagros dixit difficulter confici, confectos uerò multum alimenti præstare: quos & Galenus (de aliment. facult. 3.30.) & ante eum Philotimus, durioris esse carnis tradidere, Massarius. Duram habent carnem, quæ nec corrumpitur facilè, nec aluum ciet, Vuottonus. Pagrus (quem Symeon φάγρον) piscis est qui difficulter concoquitur, pituitamq; gignit. Qui autem inter hos natu maiores sunt, peiores sunt & difficiliores, qua ex re satius est eos mensæ adhibere, qui ætate ac magnitudine minores sunt, quando hi quàm maiores concoctu faciliores, Lilius Gregorius Gyraldus. ego in Græco Symeonis Sethi de aliment. facult. libro, hunc locum iam non inuenio. Phagrus marinus fluuiatili præstat, Diphilus. F

Fel pagri quidam admiscent medicamento ad pilos pungentes in palpebris, apud Galenum de compos. sec. locos 4.7. G

Græci fagrum (phagrum) nuncupant, quòd duros dentes habeat, ita ut ostreis in mari alatur: Isidorus, innuens παρὰ τὸ φαγεῖν, id est ab edacitate ita dictum. A uerbo φαγεῖν (à præsenti φήγω, uel φάγω) cum alia quædam deducuntur, tum fagus (φηγὸς) arboris nomen, per excellentiam, propter usitatũ antiquis è glandibus uictũ. fortè etiã phagrus piscis: & proculdubio etiã cos, H.a.

dialecto Cretensium φάγρος dicta, ut Simmias apud Athenæum tradit. nam & exedit ea quibus atteritur, ac uicissim atteritur ipsa, Eustathius. ¶ Pagrum (πάγρον) brinthus odio persequitur, Philes de animalium mutuis concordijs atque discordijs loquens. Aristoteles brenthum, larum & harpam dissidere ait. Brenthum & Brinthum aues diuersas memoraui in Historia auium inter Anates. ¶ Τὸν δ' ἆρα δύπτην κηρύλον διὰ στρὸ αὐλῶνος οἴσει κῦμα γυμνίτην φάγρον, Lycophron de Aiace Locro. Κάπρος significat aprum, & pudendum uiri, & aprum piscem, Varinus.

Epitheta. Et rutilus pagur, Ouidius. Numenius φάγρον λοφίην dixit: nimirum quòd corporis pars quę ceruici respondet, (Græci λοφιὰν nominant,) alta & sublimis in hoc pisce sit. Mustelus centrines πρὸς τῇ πρώτῃ λοφιᾷ ἔχει τὸ κέντρον, Athenæus. Vide quæ Rondeletius in eo pisce annotauit de uocabulis λόφος & λοφιά. A λόφος uel λοφιὰ substantiuis, Numenius adiectiuum λοφίας formasse uidetur. φάγροι καὶ ἀναιδέες ἀγριόφαγροι, Oppianus.

Phagroriopolis, ciuitas Aegypti. uide superius in A.

c. Ὡς δ' ὁπότ' ἀμφ' ἀγέλῃσιν εὐηγνύεσσιν ἰώπων Ἢ φάγροι, ἢ σκῶπες ἀρείονες, ἠὲ καὶ ὀρφῶ, Nicander in Bœotiaco. uidetur autem loqui de piscibus carniuoris ualidioribus, qui in minores grassentur. Iopes autem pisciculos esse in Eritimo ostendimus.

f. Πολλοὺς δὴ μεγάλους τε φάγρους ἐγκύψας, (legerim ἐγκάψας,) Strattis. Et idem alibi: Κατ' εἰς ἀγορὰν ἐλθόντα ἄδρους ὀψωνοῦσι μεγάλους τε φάγρους. Phagri Eretrici (sic enim legendum, ex Archestrato) commendantur ab Antiphane.

h. Pagros Syenitæ in Aegypto sacros ducunt. Lege suprà in D. Syenitæ phagro abstinent. uidetur enim unà cum increscente Nilo apparere, eiusque incrementum ueluti nuncius sua sponte accedens omnibus exoptatum denunciare, Plutarchus in libro de Iside. Et rursus in eodem: Isis (ut narrant Aegyptij) ex dissectis à Typhone Osiridis membris, pudendum solum non inuenit. mox enim ut in flumen abiectum fuit, gustarunt de eo lepidotus & phagrus & oxyrynchus: quos præcipuè pisces detestantur. ¶ Præternauigantes magnæ Canariæ insulas secundum Aphricam Occidentem uersus, piscium quorundam, quos Parghi nuncupant, (*Hispani nimirum,*) numerum maximum in æquore cepimus, Americus Vespucius.

PALLA Marina nominatur apud Vegetium artis Veterinarię libro 4. cap. 12. in suffitu contra languorem morbi pestilentis cum alijs quibusdam medicamentis. ¶ Eadem fortè fuerit quę palea marina barbaris quibusdam scriptoribus dicitur: ut apud Arnoldum Villanou. in descriptione pulueris ad bocium. Videtur autem palla nomen corruptum à pila. nam & Germani nostri pilam, qua luditur, ballam uocant. ¶ Marinæ ballæ uel pilæ magis nuncupandæ, arefacientem naturam habent. quid sint, nusquam apud antiquos reperi. In spongiarum genere eas repono: quanuis zoophyta non sint, id est inter plantas & animalia media, qualia spongiæ sunt. Ex maris spuma ad litora collisa, & cuiusdam herbæ minutissimis festucis fiunt. Nonnulli ex fractis spongijs & spuma: alij arte faciunt ex glutino & taurinis pilis, ignaros pharmacopolas decipientes. Ita fit maris impetus in maris æstus. in minimas festucas herbam reddit, & ad litora detrudit: quæ mixta spumæ conglobantur, & ob motum supra litus ex fluctu collidente in gyrum tendunt, & pilæ formam, Brasauolus. Volui autem hoc loco huius pilæ mentionem facere, quoniam à mari denominatur: ne quis fortè animal quoddam marinum aut zoophytum esse interpretaretur. nam ui quidem sua & dignitate naturæ, non zoophytorum modò, sed etiam stirpium ordine inferior est.

PAN, Πάν, piscis quidam cetaceus. Aesopus Mithridatis Anagnosta (id est, Lector) sermonem de Helena scripsit, in quo refert Panem (Πᾶνα) piscem quendam cetaceum uocari, in eoque æsteritem lapidem inueniri, qui à Sole accendatur, & utilis sit ad philtra, Suidas in ἰχθῦς.

PAPAGALLVM, id est Psittacum, piscem quendam hodie appellari accepi.

PAPAVER (Μήκων) pro pisce quodam accipitur. item pro excremento uel tunica qua id continetur, in polypo & in testatis. Vide suprà in Mecones, & Rondeletium infrà in Pinna. Μήκων, papauer herba. Aristophanes in Auibus Μήκωνα, τὰ, semina papauerum uocat. Cæterùm pars de interaneis polypi sic dicta, supra uentriculum uesicæ instar posita est, atramentum in se continēs, ut Aelianus scribit.

PAPRACES pisces memorantur ab Herodoto libro 5. Apud Pæones (inquit) qui Prasiadem paludem habitant (unde breuis admodum in Macedoniã uia est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent. Porrò piscium tanta est copia, ut quoties quis ianuam compactam reclinauerit, demissam fune sportam uacuam, aliquanto post retrahat piscium plenam: quorum duo sunt genera, unum quod uocant papraces: alterum tilones, Herodotus lib. 5. interprete Valla.

PARDALIS quadrupes est, quam Latini quidam scriptores pantheram uocarunt, idemque nomen beluæ etiam marinæ ob similem macularum uarietatem attribuitur. Pantheræ meminerunt Aelianus & Oppianus, an ut de belua, an ut de pisce, dubito, Rondeletius. Atqui disertè Oppianus libro 1. Halieuticorum de cetis, id est beluis, agens, Κήτεα δ' ὀβριμόγυια πελώρια θαύματα πόντου: inter ea Pardales recenset hoc uersu: Παρδάλιές τ' ὀλοαί, καὶ φύσαλοι ἀιθυντῆρες. Et rursus libro 5. (paulò post initium,) de cetis expressè scribens, Κήτεα δ' ὅσσα πέλωρα Ποσειδάωνος ἐν αὐλαῖς Ἐντρέφεται:

ἐντρέφεται; mox addit: παρδαλίων γαίης ὀλοὸν γένος, ἀλλὰ θαλάσσης αἰνότεραι. Quamobrem Bellonij quoque sententiam non laudo, qui pardalin eundem mustelo stellari piscem existimauit: nam et pardales Oppiano seorsim, & musteli stellares ab eodem ποικίλοι nominantur. Pardalis piscis, ut ij qui ipsum uiderunt, dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis, similis est terrenæ Pardali, Aelianus de animalib. 11.24. ¶ Mare circa Taprobanam infinitos pisces procreare ferunt, habentes capita leonum, pantherarum & arietum, Idem. Pardalis à Suida quoque (nimirum ex Oppiano) cetis connumeratur, in Κῆτος. ¶ Piscis quidam ingens, macularum uarietate præsignis, ad Britanniam nuper captus est: quem exhibui descripsique suprà circa finem tractationis de cetis diuersis, pag. 156. ¶ Itali quidam pardillam uocant fluuiatilem pisciculum uarium, qui eruditis nonnullis phoxinus uidetur.

PARVS piscis Rondeletio ignotus est. Ego pari nomen pro pisce nusquam reperio: præterquàm semel, in recitatis Ephippi uerbis: Βεῖγκος, λεβίας, πάρος, &c. ubi σπάρος legendum conijcio, hoc nomine enim piscis à Mnesimacho uocatur.

PASSERINI GENERIS PISCES DEINCEPS HOC ORDINE DESCRIBENTVR.

Ex Rondeletio.

PASSERES in genere, (ex Bellonio.)

Rhombi, aculeatus, læuis, Rhomboides.

Passer simpliciter, Quadratulus: Asper uel squamosus, uulgò Limanda; Flesus & Fleteletus uulgò dicti Gallis.

Buglossus, id est Solea, simpliciter & oculata.

Cynoglossus, uulgò Pola: Arnoglossus, Solea parua.

Hippoglossus, uulgò Fletta in Oceano.

Ex Bellonio.

Rhombus aculeatus, læuis. Passer simpliciter, Flesus, Fleteletus, Limanda.

Solea, Solea altera, Tænia.

Ex Rondeletio, passeres & reliqui plani stagnorum marinorum.

COROLLARIA sunt IIII. Primum de Rhombo.

Alterum, De Passere specie una. Admiscentur autem etiam in genere quædam, piscibus planis non cartilagineis communia.

III. De Buglosso seu Solea.

IIII. De passeribus alijs diuersis.

DE (PASSERIBVS SIVE) SPINOSIS OVIPARIS PLANIS IN GENERE, BELLONIVS.

PLANOS pisces Græci ψηττοειδεῖς, Latini Passerinos uocant, quorum natatio à recta figura diuersa est, ut Coelitum modo plani per æquor incedant, nullos subtus oculos habentes. Multa sunt huius generis apud nostros Gallos nomina, multoque plures species, quàm apud antiquos, de quibus in sequentibus differemus. Quòd autē ad generalē horum piscium descriptionem pertinet, Limosa regio (inquit Columella) planum educat piscem, ut Soleam, Rhombum, ac Passerem, qui postremi hoc inter se differunt, quòd Rhombo resupinato, dexter corporis situs, Passeri læuus appareat. A B C

Omnes boni succi atque optimi nutrimenti sunt Passeres, mollique carne præditi: quamobrem Galenus Philotimum admiratur, quòd neque Soleam inter molli carne præditos, neque Scarum inter saxatiles annumerarit. F

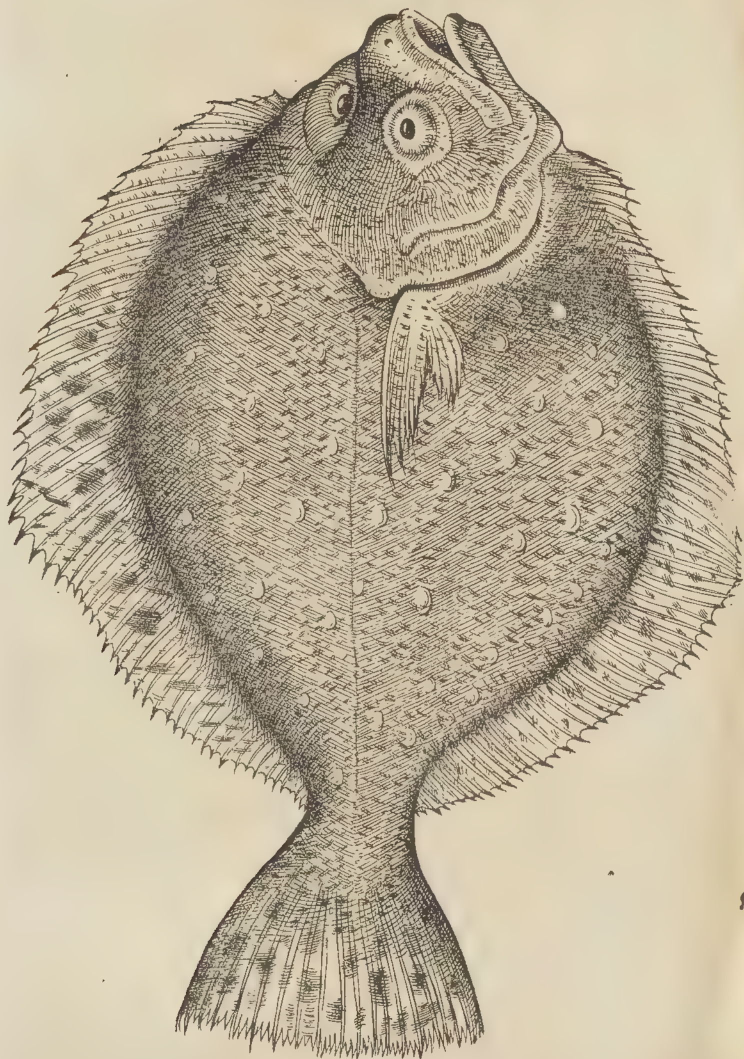
Psettarum genus omne quaternis pinnis præditum est, squamatorum in morem, quarū duas in prona parte, ac totidem in supina ostendit: sed & hoc præter cæteros pisces habet, quòd pinnulis in gyrum circumuallatur: huic quaternæ utrinque insunt branchiæ: Lingua caret, oculosque in supina corporis parte habet: ac (quicquid ab antiquis aut recentioribus circunferatur) hos certè pisces maris ac fœminæ discrimen uel hoc argumento suscipere facilè crediderim, quòd in quibusdam oua, in alijs lactes reperiantur. Ac quod ad internam eorum anatomen spectat: illud imprimis nobis compertum fuit, nullis eos ad pylorum apophysibus præditos: cor illis esse rubrum, atque ab una parte gibbum, cui caruncula quædam atra, quadrangula (puluini modo) subsidet: ad cuius partem superiorem, uesicula, pulmonis officio fungens, annectitur: hepar præ se ferunt latum, in ea parte situm, quæ uentriculum amplectitur: à cuius extrema fibra fellis folliculus dependet. Lienem his piscibus atrum conspeximus sub stomacho situm: uentriculum quoque non ita turbinatum, imò etiam latum, ac cum intestinis anfractuosè circunductum, quæ meseraicis circunfulta, ac permultis orbibus implicata, ad anum deferuntur. Dentes in maxillis exertos non habent, sed eorum loco maxillas, rugosa quadam scabritie asperas ostendunt. Gulam in his uideas B

cuiusdam ueluti ingluuiei persimilem, uentriculo adiacentem.

C Quanuis ore sint admodum paruo, mirum est tamen horum piscium maiores, etiam conchas integras, & conchylij genus omne deuorare: unde præcipuè uescuntur, ac sanum nobis uictum exhibent. Pusillos autem, minoribusq; Tellinis, Chamis, Mitulis, Cancris, & Caridibus uictitare.

DE RHOMBO ACVLEATO, RONDELETIVS.

Icon hæc non Rondeletiana est, sed à Veneto pictore nobis effcta.

Rhombus Græcorum psetta.

A ROMANI Græca uoce rhombum piscem appellauerunt. Aristoteles & reliqui Græci eundem ψῆτ7αν, Gaza passerem interpretatus est. Athenæus (lib. 7.) Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὴν ψῆτ7αν ῥόμβον, καὶ ἔστι τοὔνομα Ἑλληνικόν. Nec Aristoteles lib. 9. de hist. cap. 37. usquã rhombi meminit. Prætereà quod Aristoteles lib. 9. cap. 42. Psettæ tribuit, nempe quòd Arena obruat sese, ut pisces alliciat: idem Plinius rhombo, eo in loco quem ex Aristotele mutuatum esse quilibet facilè indicabit, si locum hunc

hunc cum illo conferre uoluerit. Sumitur etiam passer siue ψῆττα pro diuerso pisce à Rhombo. Plinius lib. 9. cap. 20. Marinorum (inquit) alij sunt plani, ut rhombi, soleæ, ac passeres, qui à rhombis situ tantùm corporum differunt. Galenus quoq; libro tertio de alimentorum facult. & Diphilus apud Athenæum Psettas à rhombis manifeste seiunxerunt. Rhombus piscis à rhombo figura nomen habet, quæ quatuor æqualibus lateribus constat, non autem rectis angulis. A Gallis lozange dicitur. Itali omnes & Massilienses, rhombo piscem appellant, nostri romb, Galli turbot. Normani bertoneau. Græci huius temporis ψῆτταν. Rhomborum duas species facimus, rhombum aculeatum & læuem, quibus rhomboidem addemus. *Psetta aliquando diuersus à rhombo.*

Primùm aculeatũ describemus. Is piscis est planus, litoralis, parte prona fusca, in qua multi sunt aculei maximè circa caput, & à capite caudam uersus. In eadem parte linea ducta est nigra, pinnæ quoque illic nigræ sunt, alibi candidæ. Os magnum habet, hiansq;, sine dentibus, sed horũ uice maxillas asperas obtinuit. Ab inferiore maxilla propendent appendices duæ, tenues barbæ modo. Non procul hinc podicem habet. E regione pinna incipit magna ad caudam usq; continua. Huic similis alia statim à capite. Vtraq; paulatim ab initio ad medium usque crescit, inde eâdem proportione, ad caudam usque decrescit. Hæ totum ferè corpus ambiunt, rhombiq; figuram efficiunt. Branchias quatuor habet rhombus, duplices. Cor compressum. Ventriculum magnum, oblongum, in superiore parte complicatum, dorso annexum, quem intestinum excipit. Sed intestinum duas apophyses habet magnas, sed breues, in angulos duos desinentes, inter quos uentriculi ecphysis alligatur. Hæc uentriculi cum intestinis coniunctio propria est, in hoc rhomborum & passerum genere. Ventriculũ hepar tanquam manu comprehendit, ex albo rubescẽs, cui hæret uesica multo felle distenta. Splen ex nigro rubescit, inter intestinorũ spiras latitãs. Oua rubra sunt replicata uẽtriculi modo: facit eñ uentris breuitas, ut omnia ferè interna replicata sint. B

Carne uescitur, maximè cancris, uorax est, piscesq; multos ingerit. Quamobrem in fluuiorũ stagnorũq; ostijs plurimùm est, ut pisces subeuntes persequatur. In mari nostro, & in ostijs Rhodani magni capiuntur, sed in Oceano multò maiores. Vidimus Oceani rhombum quinq; cubitos longum, latum quatuor, spissum pedem unum. Quanuis igitur ab Ouidio dicatur, & Adriaco mirandus litore rhombus: & à Martiale lib. 13. C

Quanuis lata gerat patella rhombum, Rhombus latior est tamen patella:

Tamen nunquam rhombi Adriatici, nostriue magnitudinem attingunt eorum qui in Santonico, uel Britannico litore capiuntur.

Cùm gulosus sit piscis, facilè hamo capitur. Ad gulæ uerò libidinem explendam multùm illi confert piscandi solertia à natura data, de qua Plinius. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix uocatur, eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos pertrahens, donec tam propè accedant, ut assiliat. Simili modo squatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum, itemq; quæ uocatur raia. Quæ ex Aristotele sumpta esse apparet, quo in loco ψῆτταν pro rhombo dixit, ut initio capitis docuimus. Καταμμίζουσι δ' ἑαυτοὺς ὅ τε ὄνος καὶ βάτραχος, ἡ ψῆττα, καὶ ῥίνη, καὶ ὅταν ποιήσῃ ἑαυτὰ ἄδηλα, εἶτα ῥαβδεύονται τοῖς ἐν τῷ στόματι, ἃ καλοῦσιν οἱ ἁλιεῖς ῥαβδία, τὰ δὲ μικρὰ ἰχθύδια προσέρχονται ὡς πρὸς φυκία ὑφ' ὧν τρέφονται. Obruũt sese asellus, rana, & passer, siue Rhombus, & squatina, cumq; se totos occultauerint, uerberant oris sui uirgulis, ut uocant piscatores: ad quas pisciculi adnatant tanquam ad algas, quibus uescantur. B *Lib. 9. cap. 42.*

Reperiuntur in hoc genere mares & fœminæ: alij enim semen, alij oua habent. B

Rhombus dura est carne & friabili, quanquam Galenus Philotimum reprehendat, qui inter pisces, qui molli sunt carne, cùm citharos numerarit, eis similem rhombum prætermiserit, qui tamen molliore sit carne, quàm cithari, carneq; asellorum multò inferiore. Locus est huiusmodi; Περὶ δὲ τοῦ κιθαροῦ καὶ πάνυ θαυμάζω τοῦ Φιλοτίμου. παραπλήσιος γὰρ ὢν ὁ ῥόμβος αὐτῷ, μαλακωτέραν ἔχει τὴν σάρκα, τῶν ὀνίσκων ἀπολειπόμενος οὐκ ὀλίγῳ. Sed qui Rhombum, præsertim aculeatum, gustauerit, is proculdubio dura carne esse iudicabit, maximè si grandior sit: qui enim parui sunt, humidiores molliòresq; sunt. (*Vide paulò post in Rhombo læui F.*) Elixus ex aceto uel in sartagine coctus editur, cum mali arantij succo. Rhombum inter delicatissimos cibos habuit ueterum luxus, unde prouerbium, Nihil ad rhombum, de his quæ minimè conferenda sunt. F *Lib. 3. de facul. aliment.*

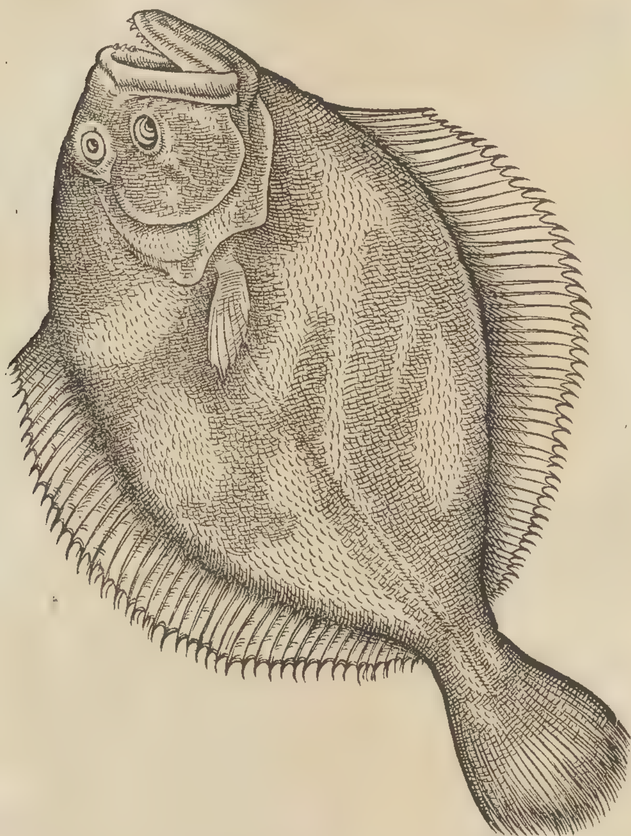
Lieni medetur rhombus uiuus impositus, ut tradit Plinius, deinde remissus in mare. G

DE RHOMBO LAEVI, RONDELETIVS.

RHOMBVS alter est, qui ut à superiore distinguatur, læuis à nobis dicitur, quòd aculeis prorsus careat. A Gallis Barbue. A nostris per similitudinem Passar dictus, quasi passer, à nonnullis Pansar, id est, uentriosus: nos enim Panse uentrem appellamus. Sed Passar meo quidem iudicio rectiùs dicitur, quanquam uerus passer seu ψῆττα non sit, sed ei figura duntaxat similis, situ uerò dissidens: huic enim dexter resupinatus est, passeribus læuus, quo situ cùm rhombi à passeribus differant, autore Plinio, eum quem capiti huic præfiximus, in rhombis haberi est necesse. A *Lib. 9. cap. 20.*

Est igitur rhombus læuis rhombo aculeato figura partibusq; tum internis, tum externis omnino par, demptis aculeis: nullos enim neque in supina neq; in prona parte habet. Præterea latior est, & tenuior rhombo aculeato, carneq; molliore, suauiore quàm passer. Quare de rhombo B F

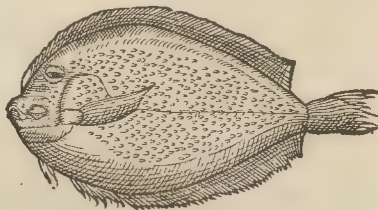
Rhombi læuis species, ab amico Venetijs ad nos missa, alia quàm à Rondeletio posita: cuius iconem addere ideò minùs necessarium uisum est, quoniam læuem suum aculeato per omnia parem facit, dempto quòd aculeis caret.

Galeni locus. læui Galeni locus (*recitatus suprà in Rhombo aculeato F.*) intelligi posset, quo rhombū cum piscibus mollis carnis connumerandum censet. Vel fortasse non absurdè quis existimauerit, rhombum læuem Galeni citharum esse, quòd is mollis sit carnis, cuiusmodi rhombum læuem esse constat, quodq́ue eum rhombo similem faciat. Aelianus autem longè alium ex mari rubro citharum descripsit. Et Athenæus cithari species duas alias tradidit, de quibus nos alibi.

Citharus.

DE RHOMBOIDE, RONDELETIVS.

ROMAE piscem sæpe uidimus, qui ab ichthyopolis Rhombi nomine uenditur, quem tamē à superioribus rhombis diuersum esse sensus ipse doceat, etiam si figurâ rhombū imitetur. Quare hunc rhomboidem appellauimus, ut tantùm à rhombo pisce differat, quantùm figura rhomboides à rhombo figura: est enim rhomboides figura, quæ neque latera æqualia, neque angulos rectos habet. A

Est igitur rhomboides piscis rhombo uel passeri similis, sed à passere situ differens: squamis paruis intectus, oculis multùm à sese distantibus. Linea à capite ad caudam per medium corpus ducta, initio sinuosa, deinde recta, corpus in duas æquas partes dirimens. Corpore est exiguo & breui: nunquam enim, quantum obseruasse mihi licuit, palmi magnitudinem superat. Internis partibus à rhombo non differt. B.

Carne est media, neque molli nimiùm, neque dura. F

In litore nostro rarus est, semelq; tantùm uidisse mihi contigit. C

Huius mentionem nullam à ueteribus factam fuisse comperio. A

DE PASSERE, RONDELETIVS.

Passeris effigies Venetijs facta, ab ea quam Rondeletius dedit differens cum aliâs nonnihil, tum quod pinna superior à Rondeletio ad oculos usq; procedit, paulatim humilior, &c.

PISCIS Ψῆττα à Græcis, à Latinis passer dicitur. Piscis alius στρουθὸς, id est, passer, ab Aristotele dici uidetur, cùm de felle pisciū loquitur: οἱ δὲ ἄλλοι πρὸς τοῖς ἐντέροις, οἱ μὲν πορρώτερον, οἱ δὲ ἐγγύτερον οἷον βάτραχος, ἔλλοψ, συναγρίς, σμύραινα, ξιφίας, χελιδὼν, στρουθός. In alijs fel in testino hæret, his propiùs, illis remotiùs à iecore, ut in rana, ellope, synagride, muræna, gladio, hirundine, passere. Sed hoc loco hirundinem & passerem expungi oportere censeo. Suspicionis huius occasionem mihi præbet primùm Gazæ cōuersio, in qua hęc omissa sunt: deinde ex sententia, quæ proximè sequitur, huc translata esse uidentur duo hæc nomina, quæ pro auibus non pro piscibus posita sunt. Sed ad Psettā reuertamur, quæ ab Italis nostrisque plane, ab alijs platuse, à Gallis plye nominatur. A Lib.2. de hist. animal. cap.15.

Piscis est rhombo figura similis, sed cōtractior, buglosso latior. In parte prona fuscaq; oculos habet. Pinnæ totum fere corpus ambiunt. Cauda in unicam, latamq; desinit. A capite ad caudā, linea parum sinuosa per medium corpus ducta est. Os paruum habet buglossi modo, sine dentibus, cuius situ à rhombis differt. si enim passerē ita erigas in latus, ut maxilla inferior humum uersus spectet, supina pars, læua erit: prona uerò, dextra. Contrà in rhombis: quibus eodem modo in latus erectis, supina pars dextra erit: prona, sinistra. Plinius: Marinorum alij sunt plani, ut rhombi, soleæ, passeres, qui à rhombis situ tantùm corporum differunt: dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Partibus internis rhombo similis est. Stagna subit & fluuios: delectatur enim aqua dulci. B Lib.9.cap.20.

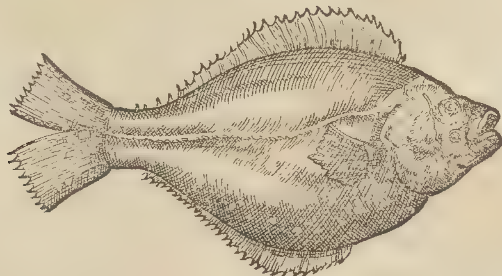
Vbi. C In ſtagno noſtro magna paſſerum çaptura eſt hyeme. In Ligeri flumine ſæpe etiam capiuntur, minùs nigri mollioresq́ marinis: qui proculdubio non genere, ſed almenti uarietate ſolùm à marinis differunt.

Sexus. In hoc genere mas eſt, & fœmina: in alijs enim oua, in alijs ſemen reperitur, quod lac uulgus
Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 11. appellat, quia lactis inſtar candidum eſt: quod propter Ariſtotelem dico, qui hæc literis prodidit. Ἔτι δὲ ἔνια, καθάπερ ἐν τοῖς ὀστρακοδέρμοις καὶ φυτοῖς, τὸ μὲν τίκτον ἔστι καὶ γεννῶν, τὸ δ' ὀχεῦον οὐκ ἔστι. οὕτω δ' ἐν τοῖς ἰχθύσι τὸ τῶν ψηττῶν γένος, καὶ τὸ τῶν ἐρυθρίνων, καὶ αἱ χάνναι, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὠὰ φαίνεται ἔχοντα. In teſtaceis & ſtirpibus eſt quod pariat & generet, quòd autem maris officio fungatur deeſt. Sic etiã inter piſces, genus paſſerum & rubellionum & channarum: oua enim in his omnibus reperiuntur. Quod ſi de omni paſſerum genere intelligatur, falſum eſſe experientia docet.

Reliquũ. Oua. C Hyeme uentrem ouis diſtentum habet paſſer, idq́ potiſsimùm obſeruant qui emunt: oua enim meliora ſuauioraq́ ipſa carne habentur. Paſſer uere parit. In Gallia rariùs cum ouis capitur, in noſtro litore ferè ſemper. Cuius rei ea eſt cauſa, ut arbitror, quòd piſcatores noſtri in ſtagno tantùm hyeme piſcantur, quo fœminæ pariendi cauſa ſubeunt: in Gallia in mari tantùm piſcantur mares potiùs quàm fœminas, quæ ouorum copia preſſæ in imo latent. Paſſeres & plani omnes in limoſis locis fœliciter proueniunt, ut annotauit Columella, ob eam cauſam in ſtagna noſtra ſe è mari recipiunt. In Oceano uerò planorum omnis generis maxima eſt copia. Vidimus Antuerpiæ in taberna quadam paſſerum, planorumq́ piſcium omnis generis exiccatorum tantam copiam, quanta cuiquam credibilis eſſe queat. Latent enim in arena & limo, ob id reciprocante Oceano facilè capiuntur.

F Paſſeres marini minùs humida mollíq́ ſunt carne quàm qui in ſtagnis uixerunt, qui præterquàm quòd molles ſunt, lutum etiam reſipiunt. Molliores ſunt, & ferè inſipidi in dulcibus aquis educati. Præferendi itaq́ ſunt omnibus marini. Secundum locum obtinent in ſtagnis uerſati. Poſtremum fluuiatiles. A noſtris friguntur in ſartagine, & pro bono, gratoq́ cibo habentur. Gale-
Lib. 3. de Alim. facult. nus pſettam bugloſſo ſimilem eſſe annotauit, nõ tamen eiuſdem planè eſſe generis: mollius enim ciboq́ gratius, denique omnino melius eſſe bugloſſum pſetta.

DE (QVADRATVLO) ALIA PASSERIS SPEcie, Rondeletius.

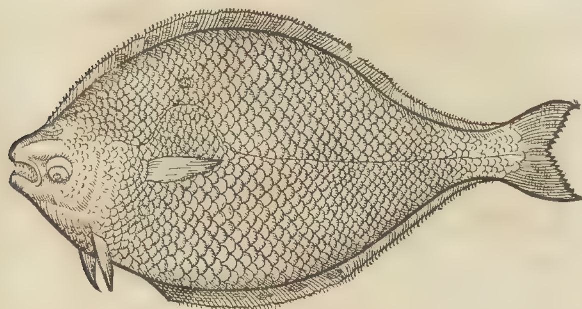

A PASSEREM pro unica piſcis plani ſpecie cum ueteribus autoribus ſuperiori capite uſurpauimus. Nunc ſi pro genere accipiamus cui ſpecies aliquot ſubſint, de quibus deinceps dicemus,
Lib. 4. cap. 11. nihil abſurdi nos facturos arbitror: nam Ariſtoteles τὸ τῶν ψηττῶν γένος conſtituit libro de Hiſtoria animal. & τοὺς ψηττοειδεῖς libro de animalium ingreſſu omnes eos appellat, qui plani cùm ſint oculos habent in prona parte, ideoq́ ita natant, ut ſtrabones ingrediuntur. Omnes igitur huiuſmodi plani dicti ſunt paſſeres, à colore paſſerum auium: nam parte ſupina albicant, prona fuſci ſunt & terrei coloris, inſtar paſſerum auium. Igitur paſſerum generi eum planũ ſubijcimus, qui quarrelet à Gallis, id eſt, uerbum è uerbo quadratulus nominatur. Sunt qui eum hoc tantùm nomine appellent, cùm minor eſt: quum uerò ſenuit, plye. Ego uerò ſpecie hunc ab illo differre exiſtimo:
(B) magis enim quadrata eſt forma is qui ab ea quadratulus nuncupatur, maculasq́ rufas ſiue ſubfla-
(F) uas plures habet. Totus læuis eſt. Carne candida, molli, ualde humida. Huius magna copia in Oceano capitur.

DE (LIMANDA) PASSERE ASPERO SIVE ſquamoſo, Rondeletius.

A OCEANVM mare planis piſcibus abundat, in quibus numeratur paſſerum ſpecies, quæ à Gallis limande uocatur, ab Anglis brut.

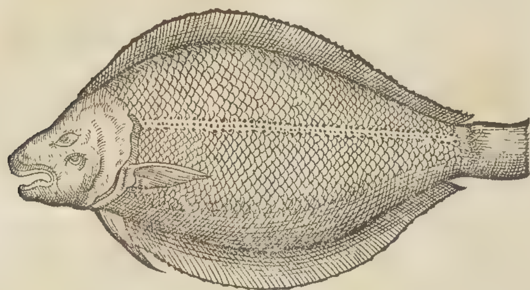
B Squamis, aſperitateq́ à ſuperiore differens. Flauas maculas in pinnis, quę corpus ambiunt, et in reliquo corpore habet. Linea corpus interſecans ſinuoſa, in paſſere noſtro rectior eſt.

Carne est candida, humida, molli, minùs tamen quàm superior, parum glutinosa, non multùm buglossis inferiore. Antuerpiani exiccatos uendunt, magnóque suo lucro aliò conuehendos curant. F

DE PASSERIS TERTIA SPECIE, RONDELETIVS.

De Fleso & Fleteleto, ut Bellonius Gallicis uulgaribus nominibus appellat.

EST & alius piscis planus passerum generi subijciendus flez à Gallis nominatus. A

Squamis paruis integitur. Colore est nigro. In corpore pinnisq; id ambientibus maculas rufas habet. Osiculis munitus est in capite, medioq; corpore, in parte supina. Carne est candida & molli. B (F)

Hac & superiore passerum specie mare nostrum prorsus caret, ac fuisse utranq; ueteribus incognitam affirmare ausim: quia ad Oceanum usq; non penetrauerunt, nec in Oceani piscibus cognoscendis operam studiumq; posuerunt. Sunt qui flez fluuiatilem piscem esse putent, (*ut Bellonius.*) Quòd si intelligant in fluuijs nasci & uiuere, id planè falsum est; nã in mari reperitur. Quòd si in mari natum flumina subire sentiant, rectè dicunt. Non solùm enim hæc, sed etiam aliæ passerum species in fluuios migrant. C *Quòd in Oceã nõ tantùm sit, & quomodo fluuiatilis.*

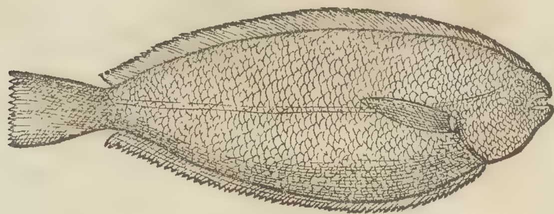
Istius species duæ uidentur esse, una minor quæ flez dicitur, altera maior quæ fletelet, etiam si diminutiuũ nomen id esse uideatur, ab Anglis helbut, nostris litoribus incognitus, in Anglia frequens, Lutetiæ rarus, & ob raritatem solùm commendatior; neque enim priore salubrior, delicatiór ue est, sed paulò duriore carne. A *Species duæ.* (F)

DE BVGLOSSO, VEL SOLEA, RONDELETIVS.

SVBIVNGIMVS rhombis passeribusq; buglossa: nam uictus ratione locoq; conueniunt, & ut apud Athenæum scripsit Speusippus libro 2. similiũ. Similes pisces sunt psetta, buglossum, tænia. Huius generis species aliquot constituimus, quæ deinceps exequemur. Ac primùm de buglosso propriè sic appellato dicemus. *Ordinis ratio. Lib.7.*

Βούγλωττα καὶ βούγλωσσα. Βούγλωττον καὶ βούγλωσσον uel βούγλωσσος à Græcis dicebatur, hodie γλῶττα. A Varrone & Plauto lingulaca, à linguæ figura, quæ Græcis est γλῶττα: cui βου particulam additam fuisse puto, ut magnitudinem potiùs quàm bubulæ linguæ figuram significet. A Plinio Solea. Item ab Ouidio, Fulgentes soleæ candore & concolor illis Passer. *In Halieutico.* A figura soleæ quæ A

ſolo pedis ſubijcitur. In tota Gallia ſole, in Hiſpania linguado, Romæ linguata, Venetijs ſfoia à folij alicuius maioris ſimilitudine.

B Solea piſcis eſt planus tenuis, longiore contractioreq́ corpore quàm paſſer, (ita ut paſſer inter ſoleas & rhombos medius ſit,) pedali magnitudine, uel maiore in Oceano, ſupina parte candida: prona nigricante in qua oculi inſunt. Ore eſt incuruo, ſine dentibus. (*figura tamen exhibita denticulos habet.*) Branchias quatuor, cor compreſſum, deniq́ uiſcera omnia eadẽ cum paſſeribus habet. Squamis tegitur paruis. Linea recta à capite ad caudã ducta eſt. Corpus ſepiunt pinnæ breues: quarũ altera à capite ad caudam continuatur: alterã è regione podicis, non procul à brãchijs diſtantis orta, itidẽ ad caudã uſq́ protenditur. Hæ colorẽ à proxima parte mutuant̃: Etenim parte ſupina cãdidæ ſunt, ꝓna nigricãt, ſimiliter et quę ad brãchias ſunt, & in uẽ-
(G) tre. Cauda lata eſt, unica piña cõſtãs. Fel in hepate habet aduerſus ſuffuſiões utile.

C Hyeme uado maris excauato cõdun-
Lib. 9. cap. 19. tur, torpedo, ſolea, & pſetta, authore Plinio. Frigus igitur ſolea pertimeſcit, tum quia lapides in cerebro habet, tum quia corpore eſt tenui.

Soleæ quam ſubiecimus figuram Venetijs nacti ſumus, ijs quas Rondeletius pingit omnibus diſsimilem.

F Carne eſt dura, & nonnihil glutinoſa, quæ ob id difficilè corrumpitur, diutius ſeruatur, neque longa uectura putreſcit, imò melior efficitur & ſalubrior. Id uerisſimum eſſe iudicabunt ij qui diligentiùs omnia expendunt, quibusq́ ſapit palatum. Hinc fit ut Lutetiæ ſapidiores melioresq́ ſint ſoleæ quàm in ipſo litore. Nam caro omnis calore externo primùm tenereſcit, eiusq́ ſapor ille dilutus, & ut ita dicam ferè inſipidus, acrimoniam quandam non ingratam acquirit: poſtremò putreſcit, moleſtaq́ acrimonia linguam palatumq́ torquet, qua tamen acrimonia quidam delectantur, quibus ſtupidus eſt, hebesq́ guſtatus ſenſus. Et maris noſtri ſoleæ Lugduni meliores quàm in Montepelio, ubi ſæpius uuæ adhuc coquuntur: quam ob
Lib. 3. de facul. aliment. cauſam duriores ſunt, difficiliorisq́ concoctionis. Galenus ſimiles quodammodo inter ſe eſſe paſſerem & ſoleam ſcribit, non tamen omnino

nino eiusdem esse speciei. Soleam enim molliorem esse, ciboq; suauiorem, ac omnino passere præstantiorem. Suauitate quidem, alimenti copia, succi bonitate solea præstatior est. At carne duriore solidioreq; esse experientia sensusq; conuincunt.

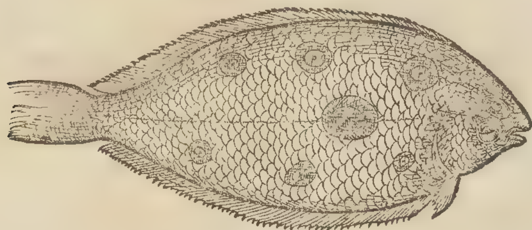
Neq; uerò est quòd quis de buglosso dubitet, is ne sit quem descripsimus: omnia enim ad amussim conueniunt, omnium etiam qui hactenus de piscibus aliquid literis mandarunt, consensu. Neq; quicquam obstat Athenæi locus libro 7. ex Aristotelis libro de animalibus hæc citantis: Σελάχη, φησί, βοῦς, τρυγὼν, νάρκη, βατὶς, βάτραχος, βούγλωττα, ψῆττα, μῦς. Cartilaginea sunt, inquit, bos, pastinaca, torpedo, raia, rana, solea, passer, mus. Nemo est enim qui statim non iudicet, locum esse corruptum, cùm neq; Aristoteles neq; Plinius, neq; ulli alij qui in piscium cognitione exercitati fuerunt, quiq; diligenter cartilagineos pisces enumerarunt, in eorum numerum buglossum uel passerem reposuerint: quibus, utpote peritioribus, fidem adhibendam esse iudico potiùs quàm Aeliano, & Artemidoro, qui non satis rectè cartilagineos definierunt. Cartilaginea uocantur, inquit Aelianus, quæ squamis carent, ut muræna, conger, torpedo, pastinaca, bos, mustellus, delphinus, balæna: hæc enim sola sunt de aquatilibus uiuipara. At muræna spinas habet, non cartilaginem, nisi murænam fluuiatilem intelligat. Delphinus uerò & balæna, neq; spinas, neq; cartilaginem propriè habere dicuntur, sed solida ossa terrenarum animantium modo. Artemidorus uerò: Quicunq;, inquit, pisces cartilaginei sunt, ex his longi omnes uanum laborem significant, & quæ speramus non perficiunt: quoniam elabuntur, & squamas non habent, quæ corpori circumlitæ sunt, ueluti hominibus colores. Sunt autem hi, Muræna, anguilla, congrus. Quibus reiectis Aristotelem, Pliniumq; excellentis doctrinæ uiros, & rerum cognitione præstantes sequimur, ex quorum sententia buglossus, & passer plani quidem sunt pisces, sed spinosi, & non cartilaginei.

A — *Verum se buglossum dare. Buglossum non esse cartilagineum.*

Cartilaginei pisces qui, contra Aelianū & Artemidorum.

Lib. 4. de interpret. somn.

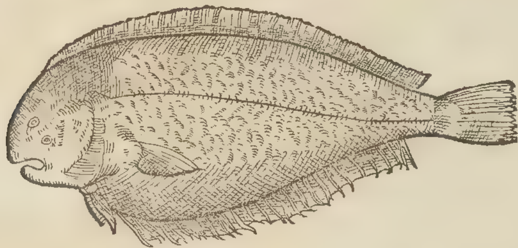
DE SOLEA OCVLATA, RONDELETIVS.

SPECIEM Buglossi alteram facimus eam quæ Massiliæ satis frequens est, quæq; illic & apud nos pegouse dicitur, à squamarum ut arbitror tenacitate: ita enim tenaciter hæret, ut nisi diu in aqua calida maduerint, desquamari non possit. A

Est alijs soleis corporis habitu, & partibus internis omnino similis, sed in prona parte maculas habet magnas, oculorum effigiem cum iride & pupilla referentes. Vnde soleam oculatam appellandam esse censeo: quemadmodum torpedinis oculatæ, item raiæ oculatæ species una est. Huius mentionem nullam à ueteribus factam fuisse comperio, nisi quis eam esse dicat, quā Athenæus ἔχαρον uel κόραν ex Dorione uocat: Δωρίων δ᾽ ἐν τῷ περὶ ἰχθύων γράφει: Τῶν δ᾽ πλατέων βούγλωττον, ψῆτταν, ἔχαρον, ὃν καλοῦσι καὶ κόραν. Sed hoc alijs æstimandum relinquo. B A *Libro 7.*

DE CYNOGLOSSO, RONDELETIVS.

PLANVM piscem quem hîc exhibemus qui pole (*fortè pro sole, id est solea, cui cognatus est*) à Gallis nominatur, necesse esse inter buglossi species numerare, forma ipsa satis arguit, qua buglossi A B

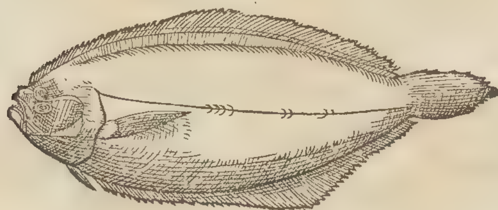
planè similis est. Est tamen corpore spissiore & breuiore, squamis tegitur paruis, in ambitu serratis. Colore est fusco. Vt rhombus à passere, ita hic à prima buglossi specie differt situ corporis, nec
(F) non sapore. Verus enim buglossus suaui est sapore, & perdici comparatur, quemadmodũ rhombus phasiano. At hic insuaue quiddam & graue redolet, quod inter edendum facilè percipiunt ij, qui uel ueræ soleæ ignorantia, uel pretio paruo inducti hunc pro illa emunt. Sunt qui non nisi pabuli ratione differre credant, quod equidem non probo. Etenim si pabuli uarietas saporem, succumque immutare potest non ita (*non tamen*) ad corporis habitum formamque immutandam nullam (*ullam*) uim habet. De colore nihil dico, qui pro alimentorum differẽtia uariari potest. Quare cùm uictus ratione, notisque alijs quas supra posui piscis hic à buglosso dissideat, rectè aliã à buglosso speciẽ constituimus. Ea fortasse est quam Epicharmus apud Athenæum libro 7. κυνόγλωσσον appellauit. Vel si Epicharmi κυνόγλωσσον non sit (nihil enim certi ex tam paucis uerbis Epicharmi ab Athenęo citatis colligi potest) optimo quidẽ (*tamen*) iure, ut à cęteris buglossi generibus distinguatur, cynoglossum nuncupabimus: neque aliud est genus cui nomen hoc aptiùs quadret.

Specie, non pabuli tantùm ratione hunc piscem à buglosso differre.

F Est autem cynoglossum carne dura, glutinosa, difficiliorisque concoctionis, ferinique saporis, ob algas, herbasque alias quibus uescitur. In mari nostro non reperitur.

Vbi. B In Oceano frequens est. Sunt qui similitudine decepti in mari nostro capi putent, (*Bellonium notat,*) eumque esse piscem quem Massilienses seruantin uocant. Sed hoc suo loco (*ubinam id faciat Rondeletius iam non occurrit*) refellemus.

DE ARNOGLOSSO, (VEL SOLEA LAEVI,) Rondeletius.

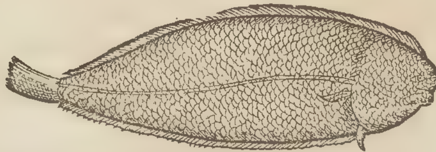
A ARNOGLOSSVS læuis siue Arnoglossus simpliciter ea buglossi species à nobis uocatur, quę squamis carere uidetur, prorsusque læuis esse. Nã ut plantagini herbæ à figura uel foliorũ læuitate, arnoglossi, id est, agninæ linguæ nomẽ positũ est, ita species hæc arnoglossus à læuitate uel figura rectè nominabitur, quæ à nostris perpeire uocatur. Est reuera ex buglossorum genere, quod corporis habitus, figuraque indicat. A cæteris differt, quod multis squamis tenuissimis, & statim deciduis integatur, ut meritò læuis dici possit, tenuique tantùm cute opertus esse uideatur.

B Corpore est ualde gracili, pellucido, candido. Carne est tenera, delicata, palmi magnitudinem nunquam attingit. Statim atque ignem uidit coctus est, quemadmodum aphya.

A Sunt qui hanc buglossi speciem tæniam esse existimauerunt, hac tantùm moti coniectura, quòd tænia, psetta & buglossum similia sunt autore Speusippo libro 2. similium. Sed hæc sententia facilè conuellitur Aristotelis lib. 3. Hist. animal. cap. 13. autoritate, qui tæniæ pinnas duas duntaxat tribuit, cùm hæc species quatuor habeat, duas ad branchias, duas alias quæ corpus sepiunt, quemadmodum in buglosso.

Quòd non sit tænia.

DE SOLEA PARVA SIVE LINGVLA, Rondeletius.

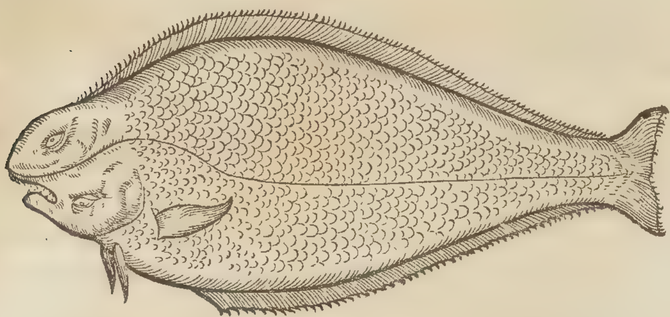

A HANC Buglossi parui speciem diminutiuo nomine lingulam appellamus, quòd sit buglossorum omnium, quæ à linguæ figura nomen traxerunt, minima. Neque debet existimare aliquis maiorum fœturam esse.
B Certa enim nota à buglossis omnibus discernitur. Est enim piscis planus buglossis reliquis specie quidem similis, sed semper paruus, dodrantalem magnitudinem nunquam excedens.

excedens. Linea quæ corpus dirimit, spinamq́ firmat uel tuetur, ex squamis contexta est longè eminentioribus quàm in toto corpore, dempta ea parte quæ circa maxillam inferiorem est.

Duriore est carne quàm buglossus læuis, glutinosiq́ nonnihil habet. satis rarus est piscis, & ob corporis tenuitatem uilis. Solent enim magni corpulentiq́ pisces probari: parui uerò reijci, ni si ex Aphyarum sint genere, ut unà cum spinis edantur. Exigui alij, quibus eximendæ sunt spinæ, molesti. F

DE HIPPOGLOSSO, (ID EST BVGLOSSO maximo, in Oceano,) Rondeletius.

HIPPOGLOSSVM uocamus buglossi speciem, quam Galli flettan appellant, quòd fluitando natet, ut opinor. Huius nomen nullus apud Aristotelem, Plinium, Oppianum requirat: ueteribus enim incognitus fuit, Oceani tantùm accolis notus. Quare huic pro ipsius natura nouum nomen imposuimus, quod faciendum esse censent Plato & Galenus. Hippoglossum igitur à nobis uocatur, quòd buglossa omnia magnitudine superet. Græci enim rei magnitudinem indicant βο & ἵππο particulis, ut in Hipposelino, Hippomarathro. Sic hippoglossum dicimus à magnitudine non à similitudine cum hippoglosso herba. A

Quod autem buglossi species sit hippoglossum nostrum, nemo est qui non statim primo aspectu iudicet: oblongo enim contractoq́ est corpore, altera parte candido, altera nigricante, in qua oculi siti sunt. Ore est cõtorto, dentibus munito cithari modo, quibus buglossi carent. Pinnæ corpus ambiunt. Vt breuiter dicam, Buglossus est cetaceus. Vidimus enim hippoglossum quatuor cubitos longum. Carne est dura sed suaui, ad rhombi naturam proximè accedente. Ossa spongiosa habet, quibus inest medulla, quæ à cupediarum amatoribus expetitur. Piscis est maris Oceani. Antuerpiæ salitus & in frusta dissectus uenditur. Capitur etiam sæpe in Oceano iuxta Galliæ Boloniam. Ibi huius frusta farinæ masã probè subactã & pistã inclusa, aromatisq́ condita in furno coquunt, ut diutius seruari possint, & asportari. B F

Hæ sunt omnes buglossi species quas uidisse contigit, quæ cùm omnes ueteribus cognitæ nõ fuerint, nemini mirum uideri debet, si pro rei natura noua nomina fecerim.

DE RHOMBO, BELLONIVS.

Rondeletius hunc aculeatum cognominat.

Rhombum Latini, ac post eos Itali à turbinata corporis figura uocauerunt, quem Galli Turbotum pro turbinato dicere maluisse uidentur, Vn Turbot. Psittam nullo cum Passeribus discrimine apud Aristotelem Gaza conuertit: quemadmodum & Oppianus hoc uersu: Et Clariæ, Psettæ, Scepani, Triglis, Asellus. Galenus tamen Rhombum à Psitta seorsim nominauit: Est enim Psitta, ut postea docebimus, Gallorum Plya. A

Maximus ex nostro Oceano Rhombus adfertur, tantæ interdum molis ac carnis (quam multam ac delicatam habet) ut quadraginta librarum pondus excedat, lautioribus ob hoc mensis in Francia præter cæteros expetitus. Pelle est rugosa, cineritia, notis albicantibus distincta, acutis ueluti clauibus (*clauis*) osseis undecunq́ armata, ut in altera Raiæ specie dictum est, uerùm id non semper: Sed & linea quædam candida incurua, cutem à lateribus utrinq́ intercipit, quæ & cæteris omnibus communis est. Quod reliquum est, Rhombi (ut & Doradæ) caput multis spinosis ossibus refertum est, tantæ inter se differentiæ ac uarietatis, ùt omnia ferè fabrilia instrumenta in eo reperiri posse uulgus existimet. Atq́ ut Rhombum à Passere facilè distinguas, utrunq; piscem sic in latus disponito, ut oculi cælum, mentum dorsum uersus spectent: reperies in Rhombo partem supinam dextram esse, Passeris autem sinistram. Quinetiam in Rhombis, quidam, præter alios, B

mihi conspecti sunt, oculos in ceruice quasi in tergore collocatos habuisse: quod ideo à me dictū est, ne tu in alijs decipiaris.

DE RHOMBO ALTERO GALLICO, BELLONIVS.
Rondeletius hunc læuem cognominat.

A Gallis tantùm peculiare nomen à Rhombo diuersum habet, quæ Barbua aut Barbata nescio qua ratione dicitur. Nam etsi Venetijs, Romæ, & Massiliæ frequenter reperiri soleat, tamen & Rhombi nomen habere, & pro Rhombo apud eas nationes diuendi solere, persæpe conspexi, un B de hoc mihi plurimùm admirandum esse uisum est, quòd tam insignem formæ uarietatem, nulla etiam nominis diuersitas consequeretur. Nunquam enim Barbua ad eam magnitudinem, quam Rhombus, accedit: estq; leuiore ac magis plano corpore, minúsq; carnoso, solido, ac delicato: capite etiam magis elato ac grandi. Cætera, etsi cum Rhombo conueniunt, tamen ita oculis omniū obiecta sunt, ut ne muliérculam Parisinam fallere possint.

DE PASSERE, BELLONIVS.

A Passerum permultas apud nostros species comperio: quarum enumerationem dum sigillatim ac breuiter persequor, hoc imprimis animaduerto, maximam huius piscis speciem (hoc est, quę in maiorem molem excrescit) Gallis Plyam, nescio qua ratione, quotidie uocari. quæ à quadratulo B sibi congeneri pisce (uulgò Carlet,) non nisi ipsa forma ac magnitudine differre uidetur: Est enim Plya quadratulo tantùm maior: qui ad quadrangulum proximè accedit. Proinde uterque piscis flauis lituris in supina ac cinerea tergoris parte suggillatur: quæ alioqui subtus, ut in reliquis planis, albicat.

DE PASSERE FLVVIATILI, QVI VVLGO Flesus dicitur, Bellonius.

Passerum quædam species fluuiatiles dici possunt, sed impropriè. non enim in fluuijs nascuntur, sed è mari in eos migrant.

A Fluuiatilis est piscis ad Passerem (demptis luteis maculis) accedens, qui Britannis ex Tamesi flumine adductus Phlonder, nostris Gallis Flesus appellatur, Vn flez: paulò longiore quàm passeris corpore, ac dum adoleuit, crassiore.

B Aspera quadam linea secundum spinam in prona, ac candida, atq; adeò supina, ac liuida eius parte insignis. Sed et in branchiarū spineo operimento, quiddam ipso contactu asperum percipies, punctis nigrioribus, ceu ab acu quodam impressis aspersum, in quo à reliquis suæ notæ piscibus facilè discrepat. Est & illi quædam aspera linea, ad radices pinnarum posita, eius latera utrinque ambiens.

DE FLETELETO, BELLONIVS.

A Martius (*An à mense Martio? uel marinus potiùs?*) est piscis, atq; adeò fluuiatilis, & Passerini generis, qui Fleteletus dicitur: ab Anglico tractu ad nos circa quadragesimam, ac paulò pòst, deferri B F solitus: Fleso ut plurimùm maior, sed carnis æquè candidæ: quam, festucis craticulæ admotis, nostrates exassare solent, ac butyro condire, quemadmodum & reliquos Flesos ac Limandas: cui A pisci Britannicum uulgus Helbut nomen indidit. Hoc uocabulum quanquam apud plerosque nostri uulgi ichthyopolas transierit, mirum est tamen cur maior eius pars diminutiuo uocabulo usa, Fleteletum appellauerit, cùm & Fleso & Limanda sit multò maior ac delicatior, immò uel ob hoc magis apud nos rarissimus.

DE LIMANDA, BELLONIVS.

A Flesorum ac Passerum species, ipsa corporis magnitudine ad Quadratulum accedens, ob tenuitatem corporis, (quam cum dolabra diffissis asseribus in laminas communem habet: uulgus limandas uocat,) Limandæ nomen adeptum est. Aquatile hoc piscis genus, Italis ut & Flesus ignotum, Anglis admodum uulgare, apud quos Brut (Brette *quod est asser*) uocari solet.

B Sursum est fuluum, deorsum uerò candidum: Fleso rotundius, Quadratulo longius, quodq; soli aëri lucidiori expositum, pellucidum apparet. Dentes cæteris sui generis piscibus lōgiores, squamas conspicuas, ualde tenues fert atq; asperas, quæq; difficillimè à cute adimuntur. quod cum solea quidem magis commune, cum cæteris passerinis minus habet familiare.

F Exiccatur in litore ob maximum prouentum, & ad mediterraneos Germanos transfertur. Gallis autem nostris ex ipso litore Britannico ac Neustrico, recens adferri solet.

DE SOLEA, BELLONIVS.

A Sfoliam à quadam maioris arborum folij forma Venetorum uulgus nominat: (*Romanum uulgus aliud quoq; passeris genus, quod Bellonius infrà Teniam, similiter nuncupat.*) Latini ab ea quam cum calceorum soleis similitudine habet, Soleam uocauerunt, nonnulli falsò Passerem: unde Philotimū reprehendit Galenus, quòd Passeris aut Psittæ uocabulum ad Buglossum (sic enim Græci Soleā à linguæ bubulæ figura nominãt) nulla speciei habita ratione, temere trãsferret: Est enim (inquit ille)

ille) Solea mollior, præstantior, ac cibi iucundioris. Buglossam quoq; appellauit Oppianus, Trachurûmq; greges, Buglossæq;, (βούγλωσσοι,) & Platyuri. Quod uocabulum imitatus Plautus, Lingulacam nominauit: unde etiam Romanorum uulgus Lenguatam uocat.

Soleæ (inquit Plinius) cum Rhombis non intrant Pontum. Illæ enim ad flumina è mari transeuntes, multùm pinguescunt, ac crassiores euadunt: quales nos Londini è Tamesi uidimus, et in mediterraneis urbibus per paria diuendi, ut crassiores emptori appareant. C

Vulgus nostrum à carnis delicata (solida tamen & candida) iucunditate, Perdicem marinam cognominauit; ut & antiqui Scepanum Attagenem marinum dixerunt. A

Oblongiori est, quàm quiuis alius Passerinus piscis, corpore, ac minus omnium lato, pinnis undecunq; usque ad caput (quod breuissimum habet) circunsepto: cute (si contrectetur) squamulis uisum effugientibus, asperiuscula. Sursum subnigra, nullis maculis distincta, per medium in duos ueluti musculos diuisa, subtus candida. Cætera cum reliquis huius generis piscibus habet ferè consimilia. B

Optimæ Soleæ ex Nouo portu, quem Neuportum uocant, ad nos adferuntur: quæ frixæ, ac per medium dissectæ, siccam, minimeq; uiscosam habent carnem, spinamq; integram, nullo negotio (ut uera Persica nucleum) relinquunt. Quæ uerò ex Stapulensi portu (uulgus uocat Estaples) ad nos ueniunt, ut breuiores sunt ac nigriores: sic carne uiscosa constant, neq; spinam relinquunt. Quamobrem has ad aliarum differentiam uulgus nostrum Polas appellauit, de qua (quibus) mox differemus. F Polæ.

DE SOLEA ALTERA, BELLONIVS.

Rondeletius Cynoglossum hunc piscem nuncupat.

Dubium non est, quin id Passeris genus, quod uulgus nostrum Polam appellat, à Solea sit longè diuersum, hoc enim ab ea differt, quòd os ei oppositum ostendat, quemadmodũ & Rhombus Passeri: Hanc enim, si iuxta Soleam eodem situ componas; os Polæ in sinistrum, Soleæ uerò in dextrum reperies latus uergere. Corpus huius Soleę speciei breuius esse solet, ac lumini expositum translucet. Os habet dentibus tenuibus obseptum, eiusq; corporis pars supina squamis caret, quas prona ostendit. A B

Polam hanc Massilienses Seruantinum, (ut & Aselli speciem aliquam superius dictam, ab albedine Capellanum) uocauerunt: (*Sed negat hoc Rondeletius.*) Romanum uulgus Linguam nominat, ad Soleæ, quam Lenguattam uocare solet, differentiam. A

Vilioris est pretij quàm Solea. F

DE TENIA, ALIA SOLEAE SPECIE, Bellonius.

Teniam (*Prima meliùs scribitur per æ. diphthongum*) Aristoteles & Oppianus uocauerunt, Alexandriæ, Canopi, & Seleuciæ in Antiochia frequentem piscem, ad Soleam plurimùm accedentem (ac cibi æquè delicati) nisi gracilior esset, pinnasq; tantùm haberet binas. Hunc Gaza Vittã conuertit: Romanum uulgus Sfoliam uel Sfolium eodem quo & Veneti nomine Soleam, appellare consueuit. Cui ob corporis tenuitatem atque exiguitatem imbellis epitheton tribuit Oppianus hoc uersu, Teniæ imbelles, & picto Mormylus ore. *Hæc ille. sed alia est Rondeletij Tænia in T. litera nobis describenda. Huius quidem Teniæ Bellonij Rondeletiũ meminisse nõ puto: nisi Rhomboides eius sit.* A B C

DE PASSERIBVS ET RELIQVIS PLANIS PIscibus stagni marini, Rondeletius.

VT Cœnosa regio planum educat piscem, Soleam, Rhombum, Passerem: sic in stagnis marinis omnium istorum, præsertim Passerum copia magna reperitur, quia lutum amant, quo abundant stagna, & commodissimè illic pariunt. Passeres cum ouis & semine (lac uulgus appellat) capiuntur, molliore sunt carne, lutum redolente: minus maculosi sunt, & minùs flauescentes quàm marini. Passeres.

Soleæ in ijsdem stagnis paruæ sunt, & prætenues, nigriores, odore qui lutum resipit, à marinis distinguuntur. Hyeme capiuntur. Soleæ.

Eodem tempore & Rhombi aculeati, maximè ad fauces stagnorum marinorum, ubi piscibus alijs insidiantur, nec multùm à marinis aut odore, aut substantia succóue differunt. Læues autem cum Passeribus in stagnis capiuntur, à quibus parum differunt, inter eos (Passeres & Rhombos aculeatos) medij. Rhombi.

I. COROLLARIVM DE RHOMBO.

Psitta genus uidetur ad rhombum, passerem & soleam, Iouius. Vide infrà in Passere A. Syacion nominatum animal, id est porculum, apud Symeonem Sethi, aliqui pro rhombo accipiunt. quære infrà in F. ¶ Rhombus Hispanis Rodouállo dicitur. Massilienses & Ligures Rhombum uocant, Galli ulteriores Turbotum: nostræ ætatis Græci nondum antiquum nomen ψῆττα commutarunt, Gillius. Gallis Turbot uel Turbut, (aculeatus propriè:) & Anglis similiter: Germanis Tarbutt, Frisijs Terbut. possunt autem uideri hęc nomina deriuata uel à Latino Turbo, A

idem quod rhombus Græcis significante: uel ab origine Germanica Thornbut. compositum enim hoc uocabulum, aculeatum passerem significat. Arnoldus Villanouanus etiam turbotũ Latina terminatione dixit. Butt quidem inferioribus Germanis passerẽ significat: (alij enim quidam Germani fluuiatilem quendam pisciculum (phoxinum, eiue cognatum Butt appellant) Putt uerò mustelæ fluuiatilis species est. Inde cõpositæ sunt uoces Tarbutt/Heiligbutt/Steinbutt. Ex his Steinbutt, ni fallor, non alius est quàm Tarbutt: nomen hoc partim à lapidibus factum, illud à spinis: quoniam corpus eius acutis eminentijs osseis & lapillorum instar duris, (basis singularum instar calculi rotundi est) ceu rubi spinis, ut raiarum quoque, exasperatur. Schollen Germanis quibusdam usitatum nomen, ad Soleám ne, ut nomen præ se fert, & eruditi quidam tradunt, solùm pertineat: an rhombos etiam aliosq; passeres, dubito. ¶ Rhombum læuem, quem Galli Barbue, Germanos Meerbutten uocare puto, ut ab ijs (conijcio) qui flumina subeunt distinguant: quanquam & alij quidam marini duntaxat huius generis pisces sunt. audio enim Meerbutten dictos pisces prorsus esse læues, ut anguillas: carne etiam simili. Hunc piscem in Gallia aliqui (etiam ex coquis) sexu tantùm à rhombo aculeato differre rati, rhombi fœminam temere appellant. In eadem opinione fortè & Germani quidã sunt; memini enim audire quendam rhombos mares duriores esse, salubrioresq;, & spinis rigidos mihi narrantem. Itali rhombum læuem ac sine spinis Suazo uel Cuco uocitant. aliqui (Itali an Galli nescio) soagia.

Rhombus læuis.

B Dat rhombos Sinuessa, Actius Syncerus Neapolitanus. ¶ Passer & rhombus corporũ duntaxat situ differunt. si enim rhombum sic in latus componas, ut oculi cœlum suspiciãt, & mentum deorsum uersus spectet, pars supina, erit dextra. sed si similiter passerem constituas, supina pars erit læua, Gillius & Massarius. Rhombi econtrario quàm passeres capita tenẽt. Est igitur rhombus piscis planus passeri similis, sed amplior, ossa quædam rotunda aculeata habens, qualia & amiæ inesse cernuntur, Massarius. ¶ Rhombi eminentias habent hinc inde asperas, raras; cutim crassam. ¶ Citharum buglosso uel rhombo similem descripsimus suprà Elemento C. ¶ Piscis est maximus: & (ut scribit Iouius) longè latissimus, ouali figura rotundior. ¶ Rhombi mentionem facit Iuuenalis, quem fingit Domitiani temporibus incredibili magnitudine captum fuisse, (his uersibus:)

Cum iam semianimum laceraret Flauius orbem Vltimus, & caluo seruiret Roma Neroni,
Incidit Adriaci spacium admirabile rhombi Ante domũ Veneris, quã Dorica sustinet ancon,
Impleuitq; sinus; neq; enim minor hæserat illis, Quos operit glacies Mæotica, ruptaq; tandem
Solibus effundit torpentis ad hostia Ponti Desidia tardos, & longo frigore pingues.

Multa autem de eodem pisce per totam illam Satyram scribit: et inter alia: ----- peregrina est bellua: cernis Erectas in terga sudes? ¶ --Et Adriaco mirandus litore rhombus, Ouidius. ¶ Rhombus in parte nigra (supina) pictus est rubeis angulis & maculis: & illa superficies tota est plena spinis acutissimis, & recuruis aliquantulum anteriùs, Albertus. Omnium & temporum & locorum piscis est, Iouius.

C Adriaco mirandus litore Rhombus, Ouidius inter pisces degentes in herbosa arena. Circa pinguiorem arenam & arenulas, extremasq; litorum margines natat transuersus, conuoluitq; se certis flexibus strabonum more, ut situs oculorum uitium emendet: suaq; potiùs latitudine, q̃ pinnarum adminiculo fretus, cursum dirigit, Iouius. Piger est ad natandum propter sui corporis latitudinem, Albertus.

D Rhombus cum sit tardissimus omnium piscium, mugilem tamen uelocissimum in uentre sæpissimè reperitur habere, Author de naturis rerum & Albertus: sed ineptè. sic enim Plinius, Mugilem uelocissimum omnium pastinacæ tardissimi in uentre habentes reperiuntur.

E Capitur toto anno, Iouius. Piscis est omnium & locorum & temporum, Idem. Quomodo in sinibus uadosis plani pisces, rhombi aliiq; capiantur, leges mox in Passere E. ex Aeliano.

F Rhombus inter planos obtinet principatum: quem nobilis quidam aulæ procerum, circa popinales delicias ingeniosissimus aquatilem phasianum appellare solebat, non absurda quidẽ comparatione: sicuti & soleas externis, lampetras coturnicibus, lupos altilibus capis, sturiones uerò pauonibus adæquauit: ut ex coquinarijs commentarijs, quæ eius coci nomine circunferuntur, licet intueri, Iouius. Et rursus: Delicatus & salubris hic piscis est, omnium & temporum & locorum: hyeme tamen quàm æstate, & in Italia Rauennæ quàm alibi multò laudatior. Rhomborum pulpæ sunt candidæ, & presso quodam humore succulentæ: quæ affatim & salubriter alunt, modò in prima concoctione, quæ celebratur in stomacho, superfluæ earum partes perfectissimè secernantur. Galenus in alendis conualescentibus rhombos in iure simplici cum modico sale, porris & anetho intritis percoquebat. Sanis autem, & his qui sensum appetentis stomachi deiectum habuissent, tostos in crate, acetoq; conspersos, uel frixos cum garo ac uino apponere consueuit. ¶ Rhombus delicatus est, & teneræ & dulcissimæ carnis, Albertus. Passer, buglossus, boni nutrimenti & suaues sunt: quibus etiam rhombus confertur, (ἀναλογεῖ,) Diphilus. Rhombum in Adriatico captum, maximè uerò in sinu Rauennate, suauissimum esui crediderim, quòd apud maiores non nisi principum mensis apponebatur, Platina. Rauennę sunt optimi, magni & pulcherrimi: Lynceus Samius cum in epistolis inquit psettas circa Eleusina Atticæ pulcherrimas esse,

esse, rhombos intelligit, Massarius. Mediocritatem obtinet rhombus inter duram & mollem carnem, ait Galenus: asello tamen durior est. Xenocrates autem duram esse eius carnem, nec facilè corrumpi posse: oportere uerò rhombum magnũ uno die adseruatum, postea coquere. in uentriculo ægrè concoctionem pati, sed nutrire abunde, Vuottonus. Pisces quorum mollis est caro non indigent aceto, aut sinapi, aut origano ueluti pingues, lenti ac duri. quidam frixis ijs in sartagine uescuntur: alij assant, aut in patinis condiunt, ut rhombos & citharos. Verùm hi coquorũ in patinis apparatus, cruditatis in totum sunt causæ, Galenus de aliment. facult. 3.30. Salmones & Turboti & Maquerelli multò inferiores sunt optimis ad sanitatem piscibus marinis, sunt enim longè magis crassi & uiscosi, difficiliores concoctu, magisq́ excrementitij. quare non conueniunt præterquàm robustis iuuenibus, idq́ cum condimentis, quæ uiscosam eorum crassamq́ & frigidam naturam emendent, Arnoldus Villanou. ¶ Rhombi mares (ut alicubi uocant, aculeatos puto intelligentes, ut læuium nomine fœminas, speciem diuersam) durioris & salubrioris carnis existimantur quàm fœminæ. ¶ Syácion (Gyraldus porculum interpretatur: & addit aliquos rhombum piscem putare, alios terrestre animal notum) non est mali succi, atq; imprimis cũ concoctũ fuerit, nutrit enim abunde. maximè uerò qui temperamento calidi sunt, eò iuuant. Huius caro persimilis est gallinarũ carni, neq; enim dura nimium est, neq; mollior ac laxior: sed mediocritatem quandam habet suauitatemq́. & propterea uim ac robur corpori comparat concoctum, sanguinemq́ temperato proximum gignit, Symeon Sethi. Rhombo quidem alij eadem omnia attribuunt, quæ ipse syacio, ut non ineptè piscis eiusdem nomina duo existimari possint. de porcis quidem & porcellis quadrupedibus alibi agit in Χοίρῳ. est etiam porcellorũ caro crassior, mollior & glutinosior, quàm quæ gallinarum carni conferri debeat. ¶ Rhombum in calatho uinctum, aut pinnaci annexum, in cacabo coques. facillimè enim, si hoc modo coquatur, disrumpitur. efferueat item lento igne necesse est. coctum cum leucophago & aromatibus & tutò et suauiter edes, Platina. Syácion.

Rhombi carnes tritæ & ex aqua mulsa datæ, febricitantibus proficiunt, Plinius lib. 32. ut quidam citant. a

Ῥομελίας, (nomen proprium, Suidæ,) μετέωρος ποδιτομῆς * ὀνδαροίζη, ὅπερ αὐτὸς (αὐτὸ, Varinus) καὶ ἰχθῦς τις τῶν πλατέων, καὶ ὁ ἐν τοῖς δεσμοῖς γόμφος, Hesychius. Τρίγλαν λέγεις, γαλακτοχρῶτα Σικελὸς ὤν Γνώγνουσ' (fortè Καλοῦσιν, aut Φημίζει) ὄχλος ῥόμβος; (ῥόμβους;) Nausicrates apud Athenæum, in fine septimi: tanquam mullus etiam à Siculis rhombus dicatur. sed locus apparet deprauatus. ¶ Rhombus Græca uox est: significatq́ propriè figuram quadratam solidam, cuius latera omnia sunt ęqualia, anguli uerò omnes obliqui hoc modo<>. Hic rhombus si in terra iactetur, uoluitur ad similitudinem instrumenti illius fusi uocati, quod mulieres nendo digitis uoluunt, (*uel ut Perottus scribit, ad similitudinem cylindri.*) Vtebantur eo maleficæ mulieres, quibus maximè Thessalia abundat, ad deducendam lunam. Martialis lib. 9. Quæ nunc Thessalico lunam deducere rhombo. Idem: Numerare pigri damna quis possit somni? Dicere quot æra uerberent manus urbis, Cum secta Colcho luna uapulat rhombo? Solebant quippe uenefice mulieres ad deducendam lunam (noctu, ut Perottus addit,) æra percutere. Ouidius de anu lunam deducente: Themesæaq́ concutit æra. Theocritus in ecloga quam Pharmaceutriam inscripsit, mulierem maleficam inducit amore adolescentis captam, inter multa alia quibus allicere sibi amantem conabatur, hoc rhombo usam fuisse. Vt rhombus iste (inquit) æneus uertitur, ita uertatur meus amãs ad meas fores, Massarius. Verba Theocriti Græca sunt, Χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποτ' ἁμετέρῃσι θύρῃσι. Rhombus instrumentum est incantatorium rem magicam adiuuans: in quo significatu accepit Ouidius in Amoribus: Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo Licia, quid ualeat uirus amantis equæ. Et Propertius lib. 2. Elegia 29. Staminea rhombi ducitur ille rota. ¶ Est etiam rhombus, cylindrus: item torques: & instrumentum illud, quo uertendo mulieres nent, Perottus. uel ut alij, machinula illa, quam uerrendo mulieres tramam ad lanicium nent. Germani uocant ein Spinnrad. ¶ Ἤτοι μὲν πισύρεσσιν ὑπὸ πλευρῇσιν ἀρήγει Γαίῃσι λοξῇσιν ἐναλιγκίη εἴδεϊ ῥόμβου, Dionysius de figura & situ Indiæ: ubi Eustathius interpres: Notandum est (inquit) rhombum hic significare geometricam figuram quadratam, quæ dimetientes suas non decussatas (ὀ κατὰ χιασμὸν) habeat, sed rectà ferè se inuicem secantes. maximè uerò (μάλιστα δὲ, magis propriè) ut geographus tradit, rhombus est, figura quadrata distorta (σεσαλευμένη, dimota à pristino statu) non rectangula, sed angulis duobus acutis prædita, reliquis inuicem oppositis obtusis. Talis figuræ aiunt etiam γέῤῥον fuisse, scutum scilicet quadratum, non rectangulum. Lignea etiam cauea auis, (ξύλινον ζωγρεῖον ὄρνιθος, ἤγουν κλωβίον) à primo & legitimo suo laterum situ dimota, (παρασαλευθὲν, modicè distorta) rhombi figuram efficit. Est & piscis hoc nomine, ut Athenæus tradit, & Thessalorum lingua balbutit, (παραλαλεῖ.) Significat & rotam quandam, quam loro uertentes & ferientes sonum ciebant, per onomatopœiam. Tali rhombo & tympano à Phrygibus Rheam placari Apollonius in Argonauticis author est. Est deniq; ueneficarum rota rhombus, qui inter uertendum incantabatur. Sunt qui rhymbum per ypsilon scribant: ut Euripides in Perithoo αἰθέριον ῥύμβον, pro cœli uertigine & motu in orbem dixit. ἀπὸ τούτου καὶ τὰς κινήσεις ὁ Ἀπολλώνιος ῥυμβόνας καλεῖ. Et fortè dubia apud Aelianum dictio ἐῤῥυμβόνα, à tali nomine deriuata fuerit, ubi is scribit de quodã,

ὅτι ἐκπάθα τὰ χρήσιμα, καὶ εἰς ἀσωτίαν ἔῤῥυμβόνα τὰ τιμιώτατα, Hucusq; Eustathius in Dionysium. Idẽ in Odysseæ A. ῥυτὴρ (inquit) & Aeolicè βρυτὴρ, χαλινὸν, id est, frænum significat: item trochiscum, hoc est rotulam, quæ & rhombus dicitur, quam loris exagitantes cum sonitu uertebant. Eupolis per ypsilon rhymbum dixit. Rhombus quidem per omicron, uidetur etiam instrumentum textorium esse, ut in his uerbis (authoris innominati:) ἱμάτια πορφυρᾶ καὶ κρόκινα ῥόμβοις ὑφαινόμενα. De eodem plura requires in commentarijs in Theocritum. Et rursus in Odysseæ I. A uerbo δινεῖν (circumagere) fit nomen δῖνος, quod est τόρνος. sunt autem interdum synonyma δῖνος, ῥόμβος & κῶνος, Hucusq; Eustathius. Mulierculæ nostræ fusum, quo digitis uertendo, fila ducunt: filis iam repletum, uocant **ein träieten**, quòd figuram ceu torno factam præ se ferat: à qua Latinè & Græcè eundem, rhombum appellare licebit. ¶ Author innominatus commentariorum in Homerum, Iliados ξ. sic habet: Στρόμβον,) ὡς ῥόμβον περιφορῇ, λέγει δὲ τὸν καλούμενον βέμβηκα. δίκην ὃν ῥόμβου ἐποίησεν αὐτὸν στρέφεσθαι, σφοδρῶς πλήξας. Plura de hoc puerili ludo Phauorini Lexicon dabit in uerbo βεμβικίσαι & deinceps. Nostri tale instrumentum ludo puerili usitatum, uocant **ein Schnurren**, per onomatopœiam. Ab hoc diuersum est aliud quod pueri nostri nominant **ein Glotz** uel **Klotz**, rotundo uentre, capite eminente parum, stilo infrà ferreo infixo. hoc fune circunuoluto proijciunt in terram, funis extremitate manu retenta, ut in orbem frequenti uertigine actum uertatur, &c. De utro intellexerit Cato ille qui de moribus formandis disticha reliquit, & pueros trocho ludere iubet, inquirant alij: mihi in præsentia de priore intellexisse uidetur. Indoctusq; pilæ, disci'ue, trochi'ue quiescit, Horatius de Arte. Trochus (inquit Acron) est rota, quæ à ludentibus pueris scutica agebatur. Grammatici quidam interpretantur turbinem, quo pueri lusitent. Ῥόμβος, ψόφος, στρόφος, ἦχος, δῖνος, κῶνος: ξυλήφιον οὗ ἐξῆπται σχοινίον, καὶ ἐν ταῖς τελεταῖς δινεῖται, Hesychius. Multa etiam super rhombi uocabulo apud Suidam reperies. Ῥομβεῖν, σφενδονᾶν. καὶ ῥομφαία, τὸ μακρὸν ἀκόντιον, (nimirum quòd in orbem uersaretur ut lõgiùs emitti posset id genus iaculi,) ἢ μάχαιρα, &c. Θῦνον εὐκλώστοιο λίνου βυοσώμασι ῥόμβον Φράξαντες, γλαυκαῖς ἐν προόδοις πελάγους, Innominatus in Epigrammate. apud Suidam deprauata est lectio. Sensus est: Discurrebant in litore, gestantes rhombos funiculis circundatos. Στρεπτὸν Βασσαρικοῦ ῥόμβον θιάσοιο μύωπα Κύλινδρον, Ibidem. hoc est, Rhombũ uersatilem cylindri figura factum, calcar Bassaricæ (Bacchanalium) festiuitatis. illius enim sonitu, uti etiam tympano, animi bacchantium excitabant. Ἐμὲ δὲ χρὴ ἱέντα, ἤγουν βάλλοντα, ῥόμβον, ἀντὶ τοῦ βολῶν ἀκόντων εὐθεῖαν, οὐκ ἔξω τοῦ σκοποῦ ῥέψαιν τὰ πλείω βέλη διὰ τῶν χειρῶν, Scholiastes Pindari in Olympiorum Carmen 13. Rhombi figuram in superficie plana nostri uocant **ein ruten**. Ῥομβωτὸς adiectiuum, rhombi figura factus: quæ (ut diximus) propriè fit, cum in quadrato æquilatero, anguli duo acuti inuicem opponuntur, & rursus duo obtusi: eadem scilicet manente capacitate, quæ in quadrato rectangulo erat: à quo rhombus modica dimotione angulorum duntaxat differt. Hac figura uitrearij nostri ad fenestras seu specularia utuntur. Ῥομβωτὸν Hesychius interpretatur oblongum. apud Athenæum ῥομβωτὸν ὀρόφωμα legimus libro 5. ¶ Est etiam rhombus uinculi seu deligationis species, quo in capite præsertim utuntur chirurgi, ut in Galeni de fascijs libro legitur. Simile puto genus est illud nodi, quod nostri dubium appellant, **ein zwyfelstrick**. Rhombus figura est ouali rotundior, quæ etiam in instruendis aciebus rhombi nomine à scriptoribus rei militaris appellatur, Iouius. ¶ Rhombus (inquit Cælius Rhodig.) est quadrilatera figura, quæ tamen rectiangula non est: sicuti rhomboides, quod in contrarium collocatas lineas atq; angulos habet æquales, non autem rectis angulis neq; lateribus æquis continetur. Præter hæc uerò omnes quadrilateræ figuræ trapezia, hoc est mensulæ nuncupantur. Insuper apud Theocritum esse magicum instrumentum uidetur rhombus. corymbum ab Atheniensibus quidam putant dici. Apollonij interpres rhombum esse rotulam dicit, quam loris diuerberantes circumagunt, atque ita sonum inde eliciunt. Quidam etiam didymon uocant rhombum dimidiatum in re militari, etiam transformatum in triquetrum, cuneum seu rostrum uocamus. Rhombũ præterea lego communiùs strumbam dici, quæ & bombix (*immò bembex*, βέμβηξ) nũcupetur; uerùm & strombus, unde στρομβηλὸν inflectitur.

f. Quanuis Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum, Horatius Serm. 2. 2. Et rursus ibidem, Grandes rhombi patinæq; Grande ferunt unà cum damno dedecus. Et Serm. 1. 2. Num esuriens fastidis omnia præter Pauonem, rhombumq;: quæ uerba Seneca quoq; ad Lucilium citat. ¶ Olim ex quauis arbore mensa fiebat, At nunc diuitibus cœnandi nulla uoluptas, Nil rhombus, nil dama sapit: putêre uidẽtur Vngenta, atq; rosæ, latos nisi sustinet orbes Grande ebur, &c. Iuuenalis Sat. 11. Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi, Horatius Serm. 2. 8. Vide in Passere.

II. COROLLARIVM, DE PASSERE, SPECIE VNA.

Admiscentur & in genere quædam piscibus planis non cartilagineis communia.

A PASSER piscis est πλατὺς, id est latus, uel planus potiùs: non tamẽ cartilagineus, ut Athenæus, tanquam ex Aristotele, ineptè scripsit. A colore passerum auium passeres dicti sunt, parte enim supina candidi, prona uerò terrei coloris, ut passeres aues sunt, Massarius. Passer à passere auicula, cui ferè assimilis est: capite enim tantùm differunt, nomen accepit, Platina. Psitta uidetur

uidetur genus esse ad rhombum passerem & soleam, Iouius. ¶ Nusquam Aristoteles (quod meminerim) rhombum nominat, sed ψῆτταν: & (ut refert Athenæus) Latini ψῆτταν rhombum uocant, Theodorus passerem interpretatur. Galenus ψῆτταν à rhombo distinguit, & pro una specie ψῆτταν accipit: quam Plinius passerem uocàt, & nonnunquam psettam: ita & Athenæus frequenter. itaque ψῆττα quasi genus uidetur esse rhombo & passeri: & item unam significabit speciem, passerē scilicet, uti sentit Hermolaus in Annotationibus in Plinium, Vuottonus. Aristoteles libri de gressu animaliū capite 17. Passer, inquit, eiusq; generis pisces qui ψηττοειδεῖς dicuntur, &c. Vuottonus interpretatur passerina specie pisces, qui & plani uocantur. idem psettaceum genus dixit, ut à ceto cetaceū. ¶ Psetta uidetur alicubi etiam rhombus dici. uide suprà in Corollario de mullis f. *Rhombus.* Rhombum nostræ ætatis Græci antiquo nomine adhuc ψῆτταν appellant, Gillius. Vbi Aristoteles psettas nono de historia animalium harena sese obruere inquit, Theodorus passeres interpretatus est. quæ uerba Plinius mutuatus inferiùs hoc libro rhombum conuertit dicens: Simili modo squatina & rhombus abditi, pinnas exertas mouent, specie uermiculorum. Proindeq; Athenæus, quem Græci inquit psittam, Romani rhombum (Græco nomine) appellant. Quapropter Lynceus Samius cum in epistolis inquit pulcherrimas esse psittas circa Eleusina Atticæ, rhombos intelligit, Massarius. ¶ Ἡ βούγλωσσος piscis est, à quo cynoglossi differunt. Attici eā (buglossum scilicet) psettam uocant, Athenæus. *Buglossus.* Ψῆττα piscis est latus, quem aliqui buglossum uocant, Suidas & Varinus. Dorion apud Athenæum ex piscibus latis distinctè nominat buglossum, psettam, escharum. Leonicenus Plinium notat, quòd piscem eundem modò passerem Latinè, modò Græcè psittam nominet, tanquam diuersos. Ψίτται, pisces, Suidas, per iôta cum acuto in prima: ego per ἦτα apud authores plerosq; omnes semper scriptam hanc dictionem & penanflexam inuenio. quamobrem Latinè quoq; psettā per e. quàm per i. efferre malim. Στρουθὸς Græcis passer auis est: *Στρουθός.* Aelianus de animalibus 14.3. piscem quoq;, passerem scilicet, uel aliquam eius speciem similiter nominat, unà cum rhombo, psetta & torpedine. quare apud Aristotelem quoq; historiæ 2.15. idem nomen pro pisce rectè legi aliquis coniecerit, quanuis diuersum sentiat Rondeletius. Psision, ψισίον, apud Symeonem Sethi, & Psellum de diæta, non alius quàm passer piscis mihi uidetur. *Psision.* Vide infrà in F. ¶ Pectinem Alberti Magni ætas imperitè prò passere accepit: *Pecten.* inde forsan quòd spinæ huius generis piscium rectæ & parallelæ pectinis instrumenti speciem præ se ferant. Sed ueterum pecten animal testaceum est, ut suo loco uidebitur. ¶ Eundem piscē Ausonius platessam nominat, & mollis epitheton attribuit, his uerbis: Letalisq; trygon, mollesq; platessæ. *Platessa.* Videtur autem nomen factum à Græco πλατύς: est enim de genere planorum & latorū. à qua origine forsan & Gallica quædam & Germanica nomina mox dicenda deriuantur. Galli quidam plane, alij platuse uocitant. nostri Platyßle. unde Anglicum Plaise, per syncopen factū uidetur: & fortè etiam Gallicum Plye, pluribus literis abiectis. Item barbarum nomen pro Latino usurpatum Arnoldo Villanouano, Plagitia. *Plagitia.*

Passeres hodieq; nuncupantur à Romanis, Iouius. In multis litoribus Italiæ passer etiam nunc uulgò appellatur, Gillius. *Vulgaria nomina.* Trita etiamnum uoce passeres dicuntur, Massarius Venetus. Pronunciant Itali fœminino genere passara. ¶ Passer doctis quibusdam hominibus nostra Pleza est, Gallus innominatus. In Gallia non distinguitur à solea, Gillius. ¶ Nostri uocant Platyßle: alij Germani Plateise: cuius nominis & similium in alijs linguis etymō esse Græcum paulò antè monui. Pecten (*Passer*) quidam Pleydis (Plateis *potiùs*) uocatur. alius butha, alius rhombus, Albertus. Plattgin, Flandricum nomen est. Bot uel Butt, unde diminutiuum Büth inferioribus Germanis, Flandris & alijs, passerem sonat. Vnde huius generis piscibus diuersis nomina sunt composita, Steinbut/Tarbutt, &c. Vide in Rhombi Corollario A. In Alberti libris de animalib. uariè scriptum reperio, Bothe, Butha, & Bocha (perperam nimirum pro botha.) Butt (ut audio) in lacubus seu stagnis dicitur, marinis crassior, pinguior ac nigrior: in mari Schollen, qui ad nos uehuntur. capiuntur enim maiore copia. Sed nomen Schollen aliqui putant ad soleas tantùm pertinere, ut nomen præ se fert: ego an alij quoq; passerini generis pisces eo comprehendantur, subdubito. hinc quidem speciei unius nomen Platyßscol compositum apparet. Gantzfisch & Halbfisch, hoc est integri & dimidiati pisces, genera quædam passerum nominantur apud inferiores Germanos: sola (ni fallor) magnitudine diuersa. Plye Gallica passeris nomenclatura est: sed eodem nomine Germani in lacubus aquarum dulcium ad Septentrionem, haud scio an passerini generis, appellant. Pisces latos planosq; omnes, tum cartilagineos, tum spinosos, communi nomine Germanico Flachfisch appellârim: passeres uerò & similes priuatim Platyßfisch. ¶ Passer Anglis est Plaise/Playse. Plais est piscis notus & usitatus apud nos, &c. Obscurus, nimirum Anglus.

Passeres passim & in omni puto mari inueniuntur, Oceano, mediterraneo, & stagnis quoq; marinis. B Ad Liuoniam pinguissimi capiuntur, induratiq; exportantur ad mediterranea, ut ab alijs quoq; multis Germaniæ oris. ¶ Ab auis gentilis suæ colore nomen duxit passer. quemadmodum enim uolucris passer, sic parte supina candidus, prona terreus est, Gillius. Fulgentes soleæ candore, & concolor illis Passer, Ouidius. ¶ Marini pisces plani sunt, rhombi, soleæ ac passeres: qui (*soleæ simul ac passeres, Iouius*) à rhombis situ tantùm corporum differunt. dexter (situs)

resupinatus est illis, passeri læuus, Plinius. Passeres magnitudine saporeq́ꝫ, & figura etiam oblongiore, à rhombis differunt: situ etiam dissimiles, &c. Iouius. De situ leges etiam suprà in Corollario de Rhombo B. ¶ Speusippus similes esse ait pisces, passerem, buglossum & tæniam. ¶ Ausonius platessas molles dixit: Matron Parodus psettam χονδροφυῆ, hoc est cartilagineam: non quòd reuera cartilaginei generis sit, sed quoniam spinas præ cæteris spinosis molliores habet. ¶ In passerum piscium genere oua omnibus insunt, Aristot. ¶ Bothæ (*sic Germani uocant*) una parte nigri sunt, rubris maculis distincti, (*Bellonio passer tum maior, tum minor, quem quadratulum uocat, flauis lituris in supina ac cinerea tergoris parte suggillatur,*) scilicet in dorso]: uentre albi. toto (corporis) circuitu pinnulas habent, Albertus. Pinnas, quarum impulsu & attractione moueantur, non habent, Idem.

C Buglossus loca arenosa magis, passer cœnosa amat, Vuottonus. Ψῆτται ἐν πηλοῖσι καὶ ἐν τενάγεσσι θαλάσσης φέρβονται, Oppianus. Ouidio passeres in herbosa arena degunt. Mnesitheus apud Athenæum saxatilibus adnumerat. ¶ Quomodo moueantur & natent pisces qui passeris uel rhombi effigiem habent, docet Aristoteles in libro de communi animalium gressu, capite 17. Natant οἱ ψηττοειδεῖς, eo modo quo coclites & altero oculo orbati incedunt, Vuottonus. Bothæ pisces fluuiales (*immò è mari fluuios subeuntes*) natant latitudine sui corporis, (per totum nempe circuitum pinnulas habent:) tenuissimi enim sunt, & ualde lati, Albertus. ¶ Flatibus austrinis impinguantur, Idem. ¶ Semel anno pariunt, Aristot. ¶ Terra, hoc est uado maris excauato, condi per hyemes torpedinem, psittam, soleamq́ꝫ tradunt, Plinius.

D Passeres Aristoteli pisces sunt χυτοί, id est fusanei, nempe gregales. Passeres quomodo arena se obruant & pisciculos uenentur, in Asellis (in primo Rondeletij de asellis capite) dictum est ex Aristotele. Cum piscatorem senserit passer, in fundum descendens terræ adhæret, & aquam turbat ne uideatur, dorso quidem coloris terrei est, Albertus.

E Passeres piscibus fusaneis, qui fusim retibus capiuntur, Aristoteles adnumerat. ¶ Capiuntur pisces, etiam sine nassis, hamis ac retibus, hoc modo. Sinus maris multi desinunt in paludes quasdam, quæ quidem uadosæ sunt. Ad hæc loca periti piscatores, eo tempore cum à procellis & tempestatibus conquiescunt, multos mortales adducunt: eosq́ꝫ iubent inambulare, & arenam eatenus proterere, & conculcare, quoad ex uehementi pedum impressione bene alta uestigia faciat. quòd si nec ipsa uestigia concidens arena confundat, neq́ꝫ uentorum perturbatione aqua concitetur: non longo interuallo eò ingressi in uestigijs impressis planos pisces consopitos, Psettas, Rhombos, Struthos (id est Passeres,) Torpedines, & plerosq́ꝫ alios eiusmodi capiunt, Aelianus de animalib. 14.3. Passer cum piscatores senserit, in fundum descendens, terræ adhæret, (cuius colorem dorso refert,) & aquam turbat ne uideatur, Albertus. Passeres noctu faciliùs quàm interdiu à piscatoribus capiuntur, Massarius: ¶ Quæ limo cœnoq́ꝫ lutescunt, conchylijs magis, & iacentibus apta sunt animalibus. neq́ꝫ est eadem lacus positio, quæ recipit cubantes. atq́ꝫ eadem præbentur cibaria & prostratis piscibus, & erectis. Nanq́ꝫ soleis ac rhombis, & simillimis animalibus, humilis in duos pedes piscina deprimitur, in ea parte litoris, quæ profluo recessu nunquam destituitur, &c. Columella 8.17. de piscinis loquens. Notandum hîc quòd Columella pisces planos nominat iacentes, cubantes, prostratos: cæteros uerò, erectos.

F Nos (inquam) cœnamus aueis, conchylia, pisceis, Longè dissimilem noto cælantia succum:
Vt uel continuò patuit, cum passeris, atque Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi, Horatius Serm. 2.8. Psettæ ex Eleusine celebrabantur, Pollux. Lynceus Samius cum in epistolis inquit psittas circa Eleusina Atticæ pulcherrimas esse, rhombos intelligit, Massarius. BVGLOSSI caro, ut Galenus affirmat, tenella magis est, & in cibo suauior, atq́ꝫ in omnibus præstantior, quàm passeris: quanquam nec illius caro dura est, sed mediocris. Xenocrates autem BVGLOSSVM & psettam carnem habere duram & corruptioni minimè obnoxiam, probumq́ꝫ gignere succum, & aluum mediocriter ciere prædicat. ut uerò Diphilus, psettæ & BVGLOSSI suaues sunt, & copiosum præbent alimentum, Vuottonus. Philotimus apud Galenum passeres inter mollis carnis pisces, & qui facilè concoquantur, ponit: Diocles uerò inter sicciores pisces, apud Athenæum: qui rursus alibi Dioclis uerba hæc recitat: Τῶν μὲν πετραίων φησὶν ἰχθύων ξηροτέρας εἶναι τὰς σάρκας, σκορπίους, κόκκυγας, ψήττας, βαγοὺς, τραχούρους, &c. Mnesithei uerò hæc: Τὰ δὲ καλούμενα πετραῖα, κωβιοί, καὶ σκορπίοι, καὶ ψῆτται, καὶ τὰ ὅμοια, τοῖς τε σώμασιν ἡμῶν ξηράν τε δίδωσι τὴν τροφὴν, εὔογκα δὲ ἐστὶ καὶ πρόσφιμα, καὶ πέπτεται ταχέως, καὶ οὐκ ἐγκαταλείπει περιττώματα πολλὰ, τε δυμάτων τε οὐκ ἐστι περιττωματικά. Sed nullus aliorum quod sciam passeres saxatiles facit: rationem fortè nutrimenti non multum dissimilem habent. Psision (ψισίον) boni succi piscis est, & facilis concoctu. quamobrem huius usus his commendatur, qui de morbo se reficiunt & confirmantur, & imbecilliori propterea indigent nutrimento, Symeon Sethi. Gyraldus interpres, de psisio (inquit) non habeo ampliùs quod afferam, nisi quòd & idem nomen reperio apud Psellum de diæta ad Constantinum imperatorem. Ego passerem esse non dubito. Psellus libro 1. de uictus ratione, Georgio Valla interprete, torpedinem, turturem, BVGLOSSA & psilia (*puto autem legendum psisia*) cum cibis attenuantibus numerat. Trallianus in curatione epilepsiæ inter alios pisces superfluitate uacantes, psettam quoq́ꝫ exhiberi permittit. ¶ Mulli & scorpij & passeres, nutrimenti quidem ac roboris gratia omnium gratissimi

ſimi exiſtunt: grauiorem autem omnem habitum reddunt, ut ob eam cauſam frequentiorem eorum uſum uitare oporteat, Aëtius lib. 9. cap. 30. in curatione colici affectus à frigidis & pituitoſis humoribus. Inter marinos piſces ad cibum præcipuè laudantur rogetus & gornatus. nam eorũ caro & ſubſtantia eſt puriſsima. poſthos plagitia & SOLEA. ſed hi magis ſunt uiſcoſi, & minùs friabiles: minùs etiam albi: magis craſsi, minùs ſubtiles. nec ſapor aut odor eorum adeò placet, Arnoldus Villanouanus. ¶ Paſſeres è Liuonia, aliisq; Germaniæ ad Septentriones oris, frigore indurati, ad mediterranea exportantur: ubi per hyemem & uernum tempus, maximè ubi quadraginta dierum ieiunia obſeruantur, frequentiſsimus eorum uſus eſt. Triduo ferè aqua præmacerantur, affuſa quotidie recenti. Cocti pipere condiuntur. Sat boni ſucci mihi uidentur, glutinoſioris tamen: faciles concoctu, & ſitim reprimere. Minorum genus quoddam Norinberga ad nos mittit: qui ferè albiores, molliores ac delicatiores ſunt. Cocti pipere condiuntur. placent & uuis paſsis ſimul elixis. ¶ Paſſeri elixo, petroſelinum: aſſo, malarancii ſuccum indes, Platina.

Paſſerem aliqui aiunt, cum iam putreſcere & malè olere incipit, in cibo ſumptum, ualde perturbare aluum. G

Quod ad paſſeres Latinè dictos, & στρουθὸς Græcè, philologiam habes in Paſſere uolucre. ¶ Paſſer marinus non ſolum piſcis eſt, quo de agimus: ſed auis quoq; quam uulgus uocat ſtruthiocamelum, apud Feſtum. Sipontinus ſtritomellum legit, & auis genus eſſe dicit. Curriculo uola. P. Iſtuc marinus paſſer per circum ſolet, Plautus Perſa. nempe ſtruthocamelus curſum ſuũ alis tanquam ad uolatum extenſis promouet. ¶ Ψῆττα per duplex τ. plerìq; omnes ſcribunt: apud Trallianum tamen ψῆσσα per duplex σ. reperi: tanquam hoc communis linguæ ſit, illud Atticæ. Solet & prima per ῆτα ſcribi, per iôta nunquam aut rariſsimè inuenias. hinc ψιττίον fortè ceu diminutiuum à Symeone & Pſello uſurpatur: quod parum probo: ſed minùs etiam ψησίας, apud Suidam repertum. Anaxandrides apud Athenæum ψιττάδιον diminutiuè dixit, id eſt paſſerculum. H.a.

Plateſſæ molles, Auſonius. Ψῆττά τε χονδροφυής, Matron Parodus. Ψῆτταν μεγάλην, Archeſtratus laudat. ſed quæ perpetua non ſunt, epitheta quoq; non ſunt. Epitheta.

Paſſerinus, Pſettaceus, ψηττοειδής. Vide ſuprà in A. ¶ Lapis Eiſlebanus refert aliquando effigiem paſſeris marini, Ge. Agricola.

Ψιττάλεια parua quædam inſula eſt circa Athenas, Suidas. coniecerit autem aliquis à paſſeribus piſcibus ei factum eſſe nomen: quanquam per η, meliùs ψῆττας ſcribi, quàm per iôta, monui ſuprà.

Paſſer uidetur aliquibus è duabus pellibus compoſitam habere (habuiſſe) corporis ſpeciem, ſed per medium diuiſum eſſe, ueſparum modo: (*ueſparum diuiſio & aliorum huiuſmodi inſectorum longè alia eſt, nempe tranſuerſa per medium inter caput cum pectore, & uentrem: alia uerò ea quam in planis piſcibus imaginamur.*) Vel auis eſt in medio ſecta inſtar ueſparum: (*hoc uerisimile non eſt.*) Ἐγὼ δὲ κἂν ὥσπερεὶ ψῆτταν δοκῶ Δοῦναι ἐμαυτῆς περιταμοῦσα θ᾽ ἥμισυ. pro eo quod eſt, Etiamſi medium me ſecari oporteret, uolo, Suidas in Ψῆττα. Germani etiam qui paſseris ſpeciem Halbfiſch appellant, id eſt dimidiatum piſcem, per medium ueluti diffiſſum apparere inſinuant. b.

Ἔστω δ᾽ ἡμῖν βατίδιον νῶτον, κέστρας ὀσφὺς, ψῆττας κίχλος, (uocabulum apparet corruptum, in cuius locum ſubſtituendum aliud partem aliquam corporis ſignificans,) Antiphanes apud Athenæum. Lynceus Samius piſces aliquot Rhodios Atticis comparans, pſettis (*Maſſarius pſettas hîc rhombos interpretatur*) & ſcombris Eleuſiniacis, & ſi ullus alius nobiliſsimus illic piſcis ſit, uulpem in Rhodo opponit. Apud Athenæum quidam ad ſartaginem ſe emiſſe dicit pſettas, phycides, ſquillam, &c. f.

Hominem mollem & delicatum olim pſettæ uocabulo notatum arbitror. nam apud Scholiaſten Ariſtophanis in Nubes, ubi Leogoræ cuiuſdã meminit poëta, ſic legimus. Λεωγόρας τρυφερός τις (ἦν,) Πλάτων Περιαλγεῖ: Ὦ θεοὶ Μόρυχέ τε, νῦν γὰρ εὐδαίμων ἔφυς, Καὶ κλαυκέτης ἦ (fortè ἡ uel καὶ) ψῆττα, καὶ Λεωγόρας. Morychus quidem (ut idem in Acharnenſes ſcribit) poëta tragicus, tanquam opſophagus & uoluptati deditus traducitur. Plura de eo ſcribit Eraſmus in prouerbio Stultior Morycho. ¶ Paſſeres aut ſoleæ (communiùs enim eſſe puto nomen Schollen) inferioribus Germanis, in prouerbiis quibuſdam recepti ſunt: qualia ſunt: **Du haſt Schollen geeſſen / die hend klebẽ dir**: id eſt, Paſſeres guſtaſti, manus uiſcoſas habes, in hominẽ furacem. Et hoc: **Du kompſt achter nae / als Büthen mit den Schollen**: quod uerterim: Tardiùs ſequeris, ut paſſeres cum ſoleis: cuius uſum eſſe puto in hominem tardiùs & poſt omnis periculi metum aduentantem. h.

III. COROLLARIVM DE BVGLOSSO SEV SOLEA.

LINGVLACA piſcis idem uidetur qui Solea. Vide ſuprà Elemento L. Bugloſſus ut aliquando fœminino genere in a, uel neutro in um, apud authores reperiatur, maſculinum tamen in us terminationem præ cæteris probârim: nam & adiectiuum uideri hoc nomen poteſt, & ſubaudiri ἰχθῦς. Athenæus βούγλωττα, tanquam ex Ariſtotele citat. uerùm in iis, qui extant, Ariſtotelis libris, bugloſsi nomen prorſus non legitur. Τραχούρων τ᾽ ἀγέλαι, βούγλωσσοι, καὶ πλατύουροι, Oppianus lib. 1. Halieut. ubi Bellonius, fortè ex Lippii uerſione, ponit Bugloſſæ. Βούγλωσσον, piſcis quidam, & genus herbæ, Heſychius. apud Varinum nõ bene ſcribitur Βούγλωσσις. Bugloſſum Attici A

psettam uocant, Athenæus. Vide suprà in Passere: ubi etiam ostensum est psettam uideri generale uocabulum ad rhombum, passerem & soleam. Ἔπεμψά σοι ψῆτταν, καὶ σανδάλιον, καὶ κεστρέα, Alciphron in epistolis piscatorijs. uidetur autem sandalij nomine non alium quàm soleam intelligere piscem. Psètta pisciculus quidam planus est: uel is quem nonnulli sandalium aut buglossum nominant, Varinus. Σάνδαλα δ' αὖ πλέθηκεν ἀεὶ γλυνῆ (uidetur locus uitiatus) ἀθανατάων, ὧν βούγλωσσος γναίζεν ἐν ἅλμῃ μορμυρούσῃ, Matron Parodus. ¶ Buglosson, piscis dictus solea, Syluaticus. Solea est piscis, à figura denominata, eò quòd calciamentorum soleis assimiletur, Incertus tanquam ex nono Plinij: ubi is soleam nominat duntaxat, nominis rationem (per se quidem manifestam) non exprimit. ¶ Græci à bubulæ linguæ similitudine buglossum appellant, quam hac ætate Romani soleam uocant, Hispani Lingulacam, Gillius. Ego glossam hodie à Græcis alicubi nominari audio: Ab Italis sfoglia, unde diminutiuum fit sfoletto, Hispanis Lenguado, Lusitanis Linguádo. Bellonio tænia sua, uel altera soleæ species sfolio Romæ dicitur: Rondeletius soleam simpliciter Venetijs sfoiam, à folij alicuius maioris similitudine uocari scribit. ¶ Piscis quem inferiores Germani Scholle/Schulle, uel Scolle indigetant, si solea non est, ut nomen præfert: (nam & Galli Sole uocant, quibus cum illi plura quàm nos communia habent,) passerum tamen generis omnino est. Præstabit cum Frisijs & alijs quibusdam hūc piscem nominari Tonge uel Tunge, id est linguam, nos Zunge proferimus. nam inferiores Germani t. usurpant in multis, ubi nos z. uel s. Pisces qui dicuntur linguæ (*apud Germanos*) uel soleæ, litorales sunt, Albertus. ¶ Angli etiam, ut Galli, nominant a Sole. Eliota squatinam interpretatur a Solefisshe, aspera cute. ego squatinam Anglicè Skate dici puto. ¶ Esto igitur nostris Solea, ein Zunge: Solea altera, ein andere Zungen art. & Tænia Bellonij, alia quædam Soleæ species, ein kleine tünne Zungen art. Sed alia est Rondeletij Tænia, quam describemus infrà, Elemento T. Saxaulis inter pisces salubres nominatur in Regimine Salernitano. ubi Arnoldus interpres: Saxaulis (inquit) uel Saxaulus piscis est marinus, Gallicè dictus Sola. alij piscem esse aiunt, Teutonicè dictum ein Thoget (*lego ein Tonge: ut sit idem cum Sola Gallorum*) qui piscis inter marinos saluberrimus habetur.

Citharus. Escharus. Citharum asperum sunt qui uerum buglossum esse credunt, nec sine ratione, &c. Vide Rondeletium de Citharo aspero, suprà Elemento C. Idem Rondeletius dubitat Escharus ne uel Coris Athenæo memoratus, idem sit piscis cum illo quem ipse soleam oculatam nominat. sed cum Athenæus escharum cum planis piscibus ex Dorione nominet tantùm: sicut & escharas cum alijs quibusdam nullius certi generis ex Archippo, affirmari de his nihil potest.

B Marinorum quidam sunt plani, ut rhombi, soleæ, ac passeres: qui (passeres & soleæ) à rhombis situ tantùm corporum differunt, &c. Plinius. Vide superius in Passere B. Citharum buglosso uel rhombo similem descripsimus in C. suprà. Solea piscis non admodum longus est, uerùm subtilis: & soleæ similitudinem habet, unde nomen accepisse puto, Platina. Maxima in Belgicis Oceani litoribus reperitur, nostrates pedalem longitudinem rarò superant, Iouius.

C Pisces sunt litorales Oppiano & Alberto: Ouidio in herbosa arena degunt. Buglossus arenosa magis, passer cœnosa amat, Vuottonus. ¶ Terra, hoc est uado maris excauato, condi per hyemes psittam soleamque tradunt, Plinius.

D Soleæ maleficos pisces defugiunt: eaque solùm frequentant loca, in quæ belluæ minimè accedunt, ita ut argumento sint maleficos non esse, ubi ipsæ, ueluti solutæ metu, uagentur, Iouius. Verùm hic soleis priuatim attribuit, quod Plinius planis omnibus. Certissima est securitas (inquit Plinius) uidisse planos pisces, quia nunquam sunt ubi maleficæ bestiæ. qua de causa urinantes, sacros appellant eos. Hæc ille, perperam ex Aristotele. nam is non de planis piscibus, sed anthijs hoc scribit.

E De piscinis pro piscibus planis, ut soleis ac rhombis, uerba Columellæ recitauimus in Passere E.

F Solea hodie in lautioribus conuiuijs, in summa etiam ceterorum piscium copia, magnam obtinet claritatem, Iouius. Nobilis quidam coquus aulæ procerum ingeniosissimus, comparabat rhombum phasiano, soleas externis, lampetras coturnicibus, Idem. ¶ Ex Xenocrate quædam & Galeno alijsque, quod ad nutrimentum ex passeribus, iam suprà recitaui in Passere F. ubi etiam Soleæ Buglossique nomen maiusculis literis signaui. Buglossi caro, ut docet Galenus (in libro de cibis boni & mali succi cap. 3.) ex ijs est, quæ succum gignunt neque crassum admodum, neque tenuem, sed qui usquequaque mediocritatem obtineat: qua & in saxatilium penuria, eorum loco uti licebit, Vuottonus. Solea leuissimum adgenerat nutrimentum in stomacho, facilè concoquitur: & in secundis uenarum & iecinoris digestionibus nulla fermè noxiarum superfluitatum excrementa relinquit, Iouius. Piscis est marinorum, iuxta medicos, infirmis in cibo suauissimus (*saluberrimus*:) minus enim cæteris pituitæ gignit, & sapore gratus est, Obscurus. ¶ Soleam frictam petroselino minutim conciso, & agresta, aut succo malarancij suffundes, Platina. Probatur hyeme, & frixa arancij mali succo pipereque conspersa, Iouius. Patinam solearum describit Apicius lib. 4. cap. 2.

G Lieni medetur solea piscis impositus, item rhombus uiuus, dein remittitur (rursum uiuus, Marcellus)

Marcellus) in mare, Plinius. Buglossus impositus spleni, & fascia alligatus, naturali quodam modo eum imminuit. oportet autem eum post tres dies ad fumum suspendere, Kiranides.

Buglossus piscis est marinus, qui dicitur Scitopimia, (*uox uidetur corrupta,*) Kiranides. H.a.

Fulgentes soleæ candore, Ouidius. βούγλωττος ὑπότρηχυς, Archestratus: qui hoc nomine terminatione masculina, genere autem fœminino usus est. subdit enim ταύτην θήρα. Epitheta.

Est & Buglossus herbæ nomen medicis notæ. ¶ Βου syllaba in compositione auget, & magnitudinem significat: siue quoniã βοῦς, id est bos animal magnum est, (uti & ἵππος, id est, equus: quod nomen similiter in compositione, magnitudinis nota est:) siue quoniam dialecto quadam β. pro π. ponitur, & βου pro πολύ.

Solea *id* genus calceorum est, quo plantæ tantùm obteguntur, cæteris propè relictis nudis pedis partibus, supernè pedem uinciens ansis, quas ligulas uocant. alio nomine suberes dicuntur, & à Græcis crepidæ: licet hæc differre putent aliqui, ut scribunt grammatici quidam recentiores. dictæ soleæ, quòd solo pedis subijciantur, ut ait Festus. Aulus Gellius, Omnia fermè id genus, *inquit*, quibus plantarum calces tantùm in fine teguntur, cætera parte nuda, & teretibus habenis iuncta, soleas dixerunt, nonnunquam uoce Græca crepidulas. Martianus Capella: Calcei admodum furui, quorum maximè soleæ atræ noctis nigredine colorantur. Cicero de Arusp. respons. muliebres soleas nominat. Horatius 1. Carm. Nec soleas fecit, sartor tamen est bonus. Galli nunc omne genus calceamenti communi uocabulo Solier appellant: nostri eam calcei partem quæ uestigium seu solum pedis tegit, **die Solen**. ¶ Soleæ ferreæ equis & mulis applicantur. Catullus ad Coloniam, Ferream ut soleam tenaci in uoragine mula. Suetonius in Nerone, Soleis mularum argenteis. Soleæ ligneæ, Cicero 2. de Inuent. Solearum lanatarum epigramma est Martialis libro 14. ¶ Solea etiam dicebatur instrumentum oleo conficiendo aptum. Columella libro 12. Oleo autem conficiendo molæ utiliores sunt, quàm trapetum, quàm canalis & solea. Item materia roborea, super quam paries cratitius extruitur, apud Festum. ¶ Solearius, solearum sutor, in Aulularia Plauti. ¶ Soleatus, qui soleis indutus est. Cicero 7. Verr. Stetit soleatus prætor pop. Rom. cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus, in litore. Martialis lib. 12. Etsi iam lotus, iam soleatus erit. ¶ Buglossi occulto conuicio dicebantur homines muneribus corrupti, & quibus bos in lingua est, ut in Boue quadrupede dixi. Εἶθ' ἁλιεὺς ὢν ἄκρος, σοφίαν ἐν παγούροις μὲν θεοῖς ἐχθροῖσι, καὶ ἰχθυδίοις εὕρηκα παντοδαπὰς τέχνας. γέροντα βούγλωττον τὸ μὴ ταχέως πάνυ συναρπάζεσθαι καλόν γ' ἂν εἴη, Xenarchus apud Athenæum: tanquam & buglossus, præsertim uetulus, astutior sit, & capi difficilior. sed locus mihi deprauatus & obscurus uidetur.

Ὑαινίδας τε, βουγλώσσοι τε, καὶ κίθαρος, Epicharmus in Nuptijs Hebe. Εἶτα λαβεῖν ψῆτταν μεγάλην, καὶ τὴν ὑπότρηχυν βούγλωσσον ταύτην θήρα περὶ Χαλκίδα κλυτήν, Archestratus apud Athenæum lib. 7. in Buglosso primùm, deinde in Psetta. ego locis utrisque inuicem collatis, lectionem instauraui. F.

TAENIA quæ nunc ab Hispanis Azedia nuncupatur, Soleæ similis, sed minor ac strictior est, Gillius.

CYNOGLOSSVM quoque psettam uocant Athenienses, à buglosso diuersum, Vuottonus. Sed Athenæi locus, quem interpretatur, sic habet: βούγλωσσος. (Hoc nomẽ pro lemmate ponitur.) Τῶν δὲ βουγλώσσων διαλλάττοντές εἰσιν οἱ κυνόγλωσσοι. περὶ ὧν καὶ αὐτῶν Ἐπίχαρμός φησιν: Αἰλίαι, (Αἰολίαι,) πλῶτές τε, κυνόγλωσσοί τε. Ἀττικοὶ δὲ ψῆτταν αὐτὴν καλοῦσι. in quibus uerbis αὐτὴν ad buglossum potiùs (quo de agit ex professo) quàm ad cynoglossum retulerim. Si quis tamen ad utrunque malit, esto. psettæ enim nomen generale esse ostensum est.

IIII. COROLLARIVM, DE PASSERIBVS alijs diuersis.

MACVLARVM uarietas & color, ut certiùs dignoscantur quædam passerum species, facit. Albertus Rhombo in parte nigra, id est prona, maculas rubentes tribuit. Plagitia, in Regimine Salernitano, piscis est latus (inquit Arnoldus Villanouanus commentariorum author) qui habet in una parte suæ pellis maculas rubeas: est autem pellis tota alba, os curuum. Habet etiam passeris genus illud, quod Angli **Flunder** nominant, (sed **Flonder** Bellonio Flesus est, ad passerem accedens, demptis luteis maculis,) Germani (puto) **Platyßscol**, maculas rubeas, ut audio: Platissa uerò Germanorum, nigricantes. Passer tum maior, qui Plya Gallicè dicitur: tum minor, qui Quadratulus, flauis lituris in supina ac cinerea tergoris parte suggillatur, Bellonius. Rondeletij Solea oculata, in prona parte maculas habet magnas, oculorum effigiem cum iride et pupilla referentes. *Maculæ, & earum color.*

HIPPOGLOSSVM suum Rondeletius, uulgò Gallicè Flettan putat inde dictũ, quòd fluitando natet: quæ etymologia si uera est, Fleso quoque & Fleteleto piscibus à Gallis ita dictis in eodem passerum genere, nomen dedisse uideri potest. *Flettam, Flesus & Fleteletus.*

QVADRATVLVM passerem à Gallis dictum, uulgò Garlet, Germanicè passeris speciem exiguam interpretor, **ein kleine Platyßle art**: uel à figura quadrata, **ein gefierts Platyßle**.

POLAM uulgò dictam à Gallis Rondeletius Cynoglossum, Bellonius Soleam alteram nuncupat. Galli in hac uoce Pole, o. obscurè proferunt, ad au. diphthongum declinans. Germani uo-

care poterunt **ein Hundszungen**, id est Canis linguam: uel **ein verkeerte Zungen**, id est Soleam inuersam, quòd os ei oppositum ostendat, quemadmodum & rhombus passeri. Carnem eius molliorem esse audio, quàm Soleæ.

LIMANDA passeris quædam species à Gallis dicitur, figura quidem passeri similis, sed nec sapore, nec bonitate, nec specie carnis. fibrosa enim est, ut Io. Caius Anglus nos docuit. Eius Anglicum nomen Bellonius scribit **Brut**. Ego uerò Anglos proferre audio **Burte**, uel **Birte**, uel **Brette**: fortè à latitudine plana. (sic enim nostri quoq; asses, siue asseres & tabulas ligneas uocant. & inde pisci huic nomen aptum fingemus, **ein Brettfisch**.) Vocatur & **Burt cock** Anglis eiusdem generis piscis, mas ni fallor. **Cock** quidem gallinaceus est. Bellonius in litore Angliæ exiccatum hunc piscem ad Germanos transferri ait: Caius uerò apud Anglos nunquam siccatum se uidisse, etiamsi uulgaris sit piscis.

Flunder. PASSERIS è mari fluuios subeuntis species, Britannis in Tamesi fluuio nominatur **Flunder/Flonder**, uel **Flownder**. Galli Flesum uocant. Hunc piscem maculas rubeas habere, ni fallor, audiui: Bellonius uerò ad passerem accedere scribit, demptis luteis (quas passer habet) maculis.

FLETELETVM passerini generis piscem Fleso maiorem Britannicum uulgus **Helbut** nominat, Bellonius. Eliota Anglicè scribit **Hallibutte**, (& Vmbram interpretatur, qui tamen piscis est non planus:) Caius **Holybut**. **Heiligbutt** (sic enim nomen integrum Germanicè scribitur) Passerem sacrum significat, fortè à magnitudine. nam sacrum pro maximo etiam Græci usurpant. Piscis in ora Germaniæ dictus **Quep** uel **Heiligbutt**, similis passeri, pedes circiter duodecim longus, fortissimus in aqua. Segmenta eius oblonga indurant ad Solem, quæ uocant **Raff** & **Regling**. Ea aliò deportata habentur in delicijs.

PASSERVM species quædam maior Germanicè **Gantzfisch**, hoc est integer piscis dicitur: & alia minor **Halbfisch**, id est dimidiatus piscis. Minorem audio è mari in Albim uenire: rarò capi, & pergratum esse in cibo cum recens est. ¶ Lindauiæ ad Acronium lacum, leucisci lacustris speciem (quæ à cyaneo colore uulgò denominatur) anno ætatis quinto **Halbfisch** appellāt.

DE PASTINACA MARINA, BELLONIVS.

A PASTINACAM appellauerunt Latini, quam Græci τρυγόνα, hoc est Turturem, à teroris colore, ac quibusdam ueluti expansis alis, in eius auis similitudinem dixerunt: Lutetiæ (ubi uerno præcipuè tempore frequentissima est) nullo præterquàm Raiæ nomine discernitur, ac cum raijs in foro piscario nullo discrimine diuendi solet. Quanquam Burdegalis & Baionæ peculiare nomen habeat, ubi Taram rotundam appellant, ad discrimen Aquilæ, cui Taræ Francæ nomen indiderunt. Massilienses ac Genuenses Ferrassam, Romani Bruchum nominant.

B Planus est piscis, duplicis quidem notæ, in læuem & asperum distinctus: etsi uetustiores piscium scriptores, læuem tantùm Pastinacam agnouerint. Cute glabra ac perpolita integitur, cuius dorsum liuet in corticis platani modum: uenter autem albicat, pluribus ueluti strijs per carnem hinc inde deductis. Aspera Pastinaca, tota horret aculeis, atq; ad caudam præsertim (quam radicis Pastinacę longitudinis habet) permultis uncinis in gyrum dispositis scatentem. (*Ego suprà in Aquila, pag. 89. asperrimam Pastinacæ caudam exhibui: quæ longa fuit dodrantes sex cum palmo. Reor autem à simili figura potiùs ad eiusdem nominis radicem, quàm à longitudine, nomen huic pisci factum.*) Vtraque uerò Pastinaca pinnas latiores exerit, quas in alarum morem, cùm natat, expandere solet; in quo Turturem imitari crediderunt. Proinde dentibus caret, solaq; maxillæ asperitate, uice dentium, utitur, ac branchiarum foramina, utrinq; quina, in oris parte supina gerit.

E Cæterùm piscatores eodem Pastinacā utramq;, quo raias, educere pacto consueuerunt, nem-
G B pe hamo & euerriculis: sed plurimùm ab earum uenenato aculeo sibi metuunt, quem ad caudæ radicē, digitali longitudine, interdū duplicē, interdū etiā triplicē (quod in aspera plerunq; cernit) exerit: ac decumbentē, dum capitur, arrigit: Radium Latini uocauerunt: de quo illud Oppiani,

Nascitur extrema cauda impenetrabile telum Trygoni.

C Vtraq; Pastinaca litoralis est, & cœnosis gaudet: & Caridibus, Gobionibus, Aphyis, & Cancris (quos persæpe in eius uentriculo reperias) uescitur.

B E Hepate est admodum amplo, quo (quemadmodū & aquilæ) in dolium coniecto nostri piscatores, sua sponte eliquato pro oleo utuntur.

DE EADEM, RONDELETIVS.

A PASTINACA piscis planus cartilagineus, notas uiresq; maximè perspicuas & insignes habet, ipsoq; nomine nostris & alijs satis cognita est. *Species duæ.* Eius species duas esse dicimus: quanuis antiqui unius duntaxat meminerint, uel ob similitudinem non distinxerint. neq; enim facultatibus, neq; caudæ aculeo differunt, sed rostro tantùm & capite, ut posteà declarabimus. Τρυγὼν Græcè dicitur, Latinè pastinaca, ita uertente Plinio lib. 9. cap. 48. Ambrosius in Hexaëmero turturem

Latinè

Latinè expressit ad uerbum: quem secuti sunt nonnulli, ut Martinus Gregorius medicus Græcè & Latinè doctissimus, in libello Galeni de Attenuante uictu, quem Latinum fecit. Nos cum Plinio & Cornelio Celso, quos Gaza etiam secutus est, pastinacam dicemus: cuius nominis uestigia secuti sunt nostri, qui pastenago uocant, Romani bruccho, Ligures ferraza, Siculi bastonago: Massilienses bougnette, quia farina conspersa & in sartagine fricta, itrij genus quod uulgari lingua bougnette uocant, referat. Nonnulli Prouinciales bastango uel uastango. Flandri lingua sua muris caudam. Galli raiam ob similitudinem, quam cum raijs habet. Burdegalenses tareronde. Dalmatæ laccizza. Epicharmus ὀπισθόκεντρον, quòd in posteriore parte aculeo armata sit. (*Epitheton hoc Pastinacæ fecit Epicharmus, non nomen absolutè.*) Sunt qui columbam marinam appellent. Pastinacam à Latinis dictam puto, à caudæ colore, rotunditateq́ pastinacæ radici simili. Τρυγόνα uerò non à colore, ut quidam (*Bellonius*) scripsit; nam piscis hic flauescit, sed ab alarum expansarum similitudine.

Hic utile est studiosos lectores admoneri pastinacam marinam, & pro pisce, & pro herba à Cornelio Celso sumi, (*Eadem hæc priùs annotârat Cornarius in Commentarijs suis in libros Galeni de compos. medic. sec. loc.*) ne quis homonymia fallatur. *Pastinaca marina etiam pro herba.* Is enim libro sexto cap. 7. ita scribit: Plani piscis quē pastinacam nostri, τρυγόνα Græci uocant, aculeus est, &c. & libro quinto cap. 27. remedia docens aduersus Italię serpentes: Italia, frigidioresq́ regiones, hac quoq́ parte salubritatem habent, quòd minùs terribiles angues edūt: aduersus quos satis proficit herba betonica, uel cantabrica, uel centaurium, uel argemone, uel trissago, uel personatia, uel marina pastinaca, singulæ, binæ'ue tritæ, et cum uino potui datæ, & super uulnus impositæ. Cùm pastinacam marinam herbis adnumeret, easq́ terendas, & potui dandas esse præscribat, quæ de herbis propriè dicuntur, eam pro herba accipiendam puto. Sunt qui pastinacam erraticam pro marina legāt, ego uerò lectionem non mutandam censeo. Nam idem autor lactucam marinam pro syluestri dixit, & quemadmodum brassicam marinam, ita pastinacam marinam dicere possumus. Quam contra serpentes prodesse etiam testis est Dioscorides. Serpentium morsibus, ictibusq́ prodest, inquit: præsumentes quoq́ nulla affici iniuria à serpentibus traduntur. *Lib. 3. cap. 59.*

Sed pastinacam piscem depingamus, ut à similibus internoscatur. Pastinaca piscis est planus, cartilagineus, læuis, sine squamis aculeisq́ in toto corpore, præterquàm in cauda, in qua aculeū longum, acutum, utrinq́ serratum habet: quem radium Plinius appellauit, Græci κέντρον, cuius dentes (sic enim serræ scissuras Cicero pro Cluentio appellauit, & Columella denticulatas falces dixit, & Plinius cancrorum forcipes denticulatas) caput uersus reflectuntur, cui aliquando duo alij parui breuesq́ ad radicem adnascuntur. Cauda longissima est, læuis, flexibilis, caudæ muris persimilis: initio enim crassa paulatim in eam tenuitatem terminatur, ut filum esse dicas. B *Lib. 9. cap. 42. & 48.* *Lib. 2. cap. 21.* *Lib. 9. cap. 31.*

Impropriè mihi uidetur de radio pastinacæ locutus Dioscorides lib. 2. cap. 22. Τρυγόνος θαλασσίας τὸ κέντρον, ὃ δὴ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς αὐτῆς πέφυκεν ἀνεστραμμένον ταῖς φολίσιν, ὀδόντα πονοῦντα πραΰνει. θρύπτει γὰρ καὶ ἐκβάλλει. id est, Marinæ pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolores mitigat: nam eos frangit & euocat. *In radio pastinacæ Dioscoridem impropriè dixisse φολίδας.* Vel enim aculei serrati dentes ad caput spectantes φολίδας appellat: uel pastinacæ tegumentum, id est, squamas, siue corticem: quorum alterum φολίδος nomine significari non potest: alterum pastinacæ minimè competit. φολὶς enim propriè sunt τῶν ὄφεων λεπίδες, id est serpentum squamæ, uel cortex meliùs, ut in Aristotele uertit Gaza: unde φολιδωτὰ animalia uocat cortice intecta, quæ hyeme latent. Id apertissime ostendit Alexander Aphrodisiensis in Problematis. πεζοῖς δὲ ζώοις τρίχας ἡ φύσις περιέβαλε, ἑρπετοῖς δὲ φολίδας: ἐνύδροις δὲ λεπίδας, ἢ ὄστρακα. id est, Pilis gradiētes bestias natura texit, serpentes cortice, aquatiles squamis uel testa. Quare cùm neq́ aculei serrati dentes, φολίδες dici possint, quòd substantia sint dura, pla-

neq; ossea; neq; pastinaca cortice uel squamis intecta sit, aduersus quas à capite ad caudam uersas radij dentes reflectantur: non possum non existimare, uel Dioscoridis locum inemendatum esse, uel improprio uocabulo, aut radij dentes, aut cutem læuem pastinacæ eum expresisse. Quæ reprehendendi eius autoris causa, cuius maximè sum studiosus, nemo à me dicta esse putet, sed annotandi tantùm loci gratia, ne unica uocula à piscis huius cognitione lector diligens retardetur.

B *Reliquum.* Verùm pastinacæ picturam persequamur. Radij dentes quò propiores caudæ, eò maiores sunt: quod in causa est cur faciliùs penetret: difficiliùs autem educatur, ob reflexos dentes. Itaque si piscem pupugerit, tanquam hamo retinet. Radius in media ferè est cauda, ex crassiore eius parte ortus. Rostrum in angulum acutum desinit: nec uenenatum, ut Rauisius Textor scriptum reliquit, sed citra periculum edule est. Venenum in radio est duntaxat, quam ob causam abscissa cauda uenditur, ne emptores inscij lædantur. Idem autor falsò scripsit, nullum esse huius ueneni remedium, cùm multa sint à ueteribus experientia comperta, & posteris tradita, quæ deinceps proferemus. Oculos in prona parte habet pastinaca. Os, foramina pro naribus, item branchiarum foramina, in supina parte: quia neq; in hoc pisce, neq; alijs cartilagineis planis, ob corporis tenuitatem, in lateribus collocari potuerunt, demptis squatina & rana. Partes in quibus brauchiæ sitæ, flaccidæ sunt, & carne uacuæ. Quamobrem Galenus cartilagineis planis hoc commune esse scripsit, ut partes quæ circa caudam sunt, carnosiores sint medijs partibus, quod torpedinibus maximè inest: uidentur enim mediæ ipsarum partes, ueluti cartilaginem quandam tabidam habere, illud est circa branchias mucosum, uel ut modò diximus, flaccidum, quod χόνδρον τακερόν, id est, cartilaginem tabidam uocat: nam paulò infra quina branchiarum foramina, alia est cartilago dura ac ferè ossea, quæ naturales partes à spiritalibus separat: quam in pastinaca, torpedinibus, raijsq; uidere est. Pastinacæ os est paruum, interna oris regio ampla, sine dentibus, sed horum uice maxillæ sunt asperæ, ac ferè osseæ. Ventriculus satis ab ore dissitus, idcirco stomachus ei præponitur. Paruus uentriculus, angustusq; in ecphysim desinit, à qua gracile breueq; intestinum dependet. Sequitur aliud initio angustius: quod sensim latius fit, sed priusquam maxime amplificetur, rursus angustatur, postremò in rectum intestinum desinit, unde excrementa porracei coloris excernuntur, qualia in morbis quibusdam, & à pueris reijci uidemus. Iecur in lobos duos diuisum ex albo flauescit, cui fel adhæret ex uiridi flauescens. Vterus est oblongus, quo oua continentur. Latera in tenuem quandam substantiam, & branchiarum substantiæ similem desinunt.

Lib. 3. de Alim. facult.

B C *Quomodo natet, & de pinnis eius.* Pastinaca latitudine sua natat: pinnis enim caret, autore Aristotele (lib. 1. de hist. cap. 5. & libr. 9. cap. 20.) Item Plinio. E planis aliqua non habent pinnas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant. In cauda pinnulam quidem habet: sed Aristoteles & Plinius, quum de piscium pinnis loquuntur, eas quæ ad natandum impellendumq; corpus datæ sunt, intelligunt, non eas quæ uel ad tuendum corpus, uel ad dirigendam natationem conferunt. Non solùm natat, sed etiam uolat, si Aeliano credimus: quum enim, inquit, natandi cupiditate affecta est, natare potest: quum rursus uolandi studio tenetur, sursum uersus sublimis uolat.

C In cœnosis locis non procul à litoribus degit. Vescitur piscium carne, quos non robore, sed astu & solertia capit. Plinius: Pastinaca latrocinatur ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens, argumentum solertiæ huius, quod tardissimi piscium hi, mugilem uelocissimum omnium habentes in uentre reperiuntur. Coëunt pastinacæ, non solùm admotis supinis partibus, sed etiam tergo fœminarum supinis marium superpositis: cauda enim cùm ualde crassa non sit, impedimento esse non potest. Fœtus uerò non recipiunt, ut nec raiæ, ob caudæ asperitatem, ut autor est Aristoteles. Verùm in Pastinacis caudæ asperitas, de aculeo tantùm intelligenda est: præter hunc enim tota cauda læuis, in raijs uerò tota aspera.

G *De ueneno ex pastinacæ radio.* Radij pastinacæ miras uires tradit Oppianus lib. 2. ἁλιευτικῶν, quippe cuius ueneno mortiferæq; ui cedant tela Persarum uenenata: qui mortua etiam pastinaca uires suas seruat, quas non solùm in animantes, sed etiam in saxa, herbas arboresq; (*& quæcunq; contigerit*) exerit: illius enim contactu exarescunt & contabescunt. Hunc radium Circen Telegono dedisse narrat, ut eo aduersus hostes uteretur, quo tamen incautus patrem necauit. Versus aliquot Oppiani adscribam, ut eorum elegantia lectores ad locum integrum perlegendum incitentur.

Τρυγόνις δ' ὄπω τι κακώτερον ἔπλετο πῆμα — Τρώματος, οὐδ' ὅσα χειρὸς ἀρήια τεχνήσαντο
Χαλκήων, οὐδ' ὅσα φορεῖ πτερύγων ἐπ' ὀϊστῶν — Πέρσαι φαρμακτῆρσιν ὀλέθρια μητίσαντο.
Τρυγόνι γὰρ ζωῇ τε βέλος ῥίγιστον ὀπηδεῖ — Ζαφλεγὲς, οἷόν περ τὶς ἀνὴρ πέφρικεν ἀκωκὴν:
Ζώει τε φθιμένης, καὶ ἀτειρέα λύεται ἀλκὴν — Ἄτροπον, (&c. *Alios etiam huius poëtæ uersus de Pastinacæ aculeo reperies suprà in Corollario de Gladio B. pag. 454.*)

Lib. 8. cap. 26. Aelianus tradit huic aculeo adeò mortiferam uim inesse, ut celeriter non modò homines, sed etiam animalia perdere queat. quod quidem ipsum (inquit) ut non admirabilitatem facit: certe id stupendam admirationem habet, quòd, si ad maximam arborem & uegetam, & summe uirentẽ, aculeum admoueas & defigas, non multò pòst amittit folia: quæ postquã defluxerint, totus truncus similis est arboribus Solis ardoribus exiccatis. Quòd homines necet, idem scribit, unde & Nicander ὀλοεργὸν τρυγόνα uocat. Plinius libro 32. cap. 2. pastinacæ radio arbores necari dixit. Id

Historia. hoc loco uerè referre possum, cuius testis præsens fui. Rusticus quidam è Cemenijs montibus, cùm

cùm pastinacam à se furto sublatam ueste tegeret, telo femori infixo uulneratus est: sed ne furtum deprenderetur, ad uulneris dolorem exclamare non ausus, clàm ad me uenit, rem omnem aperit, telum adhuc infixum monstrans: quod dilatato uulnere extractum est, atq; intereà dum cremaretur, & in cinerem redigeretur, uulneri pastinacæ iecur imponendum curaui, nec id sine successu: paulò pòst enim sedatus fuit dolor, cœpitq; tumor summitti, nihilominus tamē cùm non ignorarem piscem istum sui ueneni habere in se antipharmacum, radij cinerem cum aceto uulneri admoui. Quo, & ueneno medicatus sum, & uulnus recens planè exiccaui. Venenum istud nostris piscatoribus notum est: captis enim pastinacis caudas abscindunt, nisi si aliquando in forum piscarium integras deferant, in gratiam medicinæ studiosorum: qui à me & de pisce, & de eius in medicina usu admoniti, eas emunt & exiccant. Sunt permulta alia ueneni huius remedia. Pastinaca ipsa diuulsa & uulneri imposita, sui ictus medela est, ut tradit Dioscorides lib. 8. cap. 6. Superstitiosius aliud remedium docet Aëtius. Deniq; omnia quæ uiperarum morsibus medentur, ei qui à marina pastinaca icitur, conuenire autor est Dioscorides. Plinius lib. 28. cap. 10. contra pastinacam & omnium marinorum ictus uel morsus, coagulum leporis uel hædi uel agni, drachmæ pondere ex uino prodesse tradit. Item contra eandem prodesse etiam mulium illitum uel in cibo sumptum.

Lib. 13. cap. 37.

Ibidem.

Libr. 32. cap. 5.

Neq; uerò solùm multis nos præsidijs contra malum hoc muniuit parens rerum natura: sed etiam ut malorum aliorum remedium à pastinaca sumeretur effecit, ut nullus planè sit de ea conquerendi locus. Nam, ut Dioscorides lib. 2. cap. 22. docet, Pastinacæ radio dentium dolor mitigatur, quoniam eos frangit & euocat. Quod Plinius apertiùs docet: Pastinacæ radio scarificare gingiuas, in dolore dentium utilissimum: conteritur is, & cum elleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Aliam utendi rationem docet Cornelius Celsus lib. 6. cap. 9. de dolore dentiū scribens: Plani piscis, quem pastinacam nostri, τρυγόνα Græci uocant, aculeus torretur, deinde conteritur, resinaq; excipitur, qua denti circundata, hunc (*dentem soluit, & excidere facit*) soluit. Prætereà pastinacæ radius adalligatus umbilico, existimatur partus faciles facere, si uiuenti ablatus sit, ipsaque denuo in mare dimissa. Pastinacæ uerò iecur (inquit idem Plinius) in oleo decoctum, pruritum scabiemq; non hominum modò, sed & quadrupedū efficacissimè sedat: id quod in cane primùm, deinde in homine uerum esse sum expertus, sed efficacius redditur medicamentum, si in oleo iuniperi iecur dissoluatur. Si uerò crustosa sit scabies, olei tartari modicùm admiscendum.

Remedia ex pastinaca.

Lib. 32. cap. 7.

Plinius lib. 32. cap. 10.

Profuerit hîc Galeni locum illustrasse (*Obseruauit hæc primus Cornarius, in Commētarijs suis in libros Galeni de compos. med. sec. locos*) in quo de ijs quæ stupefaciendo dolorem sedant, loquitur libro 12. methodi medendi: Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ φάρμακα διὰ τῶν σπερμάτων ὀνομαζόμενα, καὶ τρυγόνος, μετριώτερα μὲν εἰς τὴν ἐν τῷ παραχρῆμα νάρκην, ἀκινδυνώτερα δὲ εἰς τὸ μέλλον. ubi pro τρυγόνος, id est pastinacæ, legendū τρίγωνα: sic enim à trianguli figura uocat τροχίσκους, καὶ κυκλίσκους, quos Latini pastillos appellant. Hæc peruersa lectio Thomam Linacrum medicum Latinè & Græcè doctissimum, Galeniq; interpretem optimum, in errorem induxit. Sic enim Galeni locum citatum conuertit. Sunt sanè & alia non pauca ex seminibus confecta, Græcè διὰ σπερμάτων, & τρυγόνος ex pastinaca pisce. Qui locus in nonnullis exemplaribus Latinis emendatus fuit, hoc modo. Sunt & alia medicamenta non pauca ex seminibus confecta, Græcè διὰ σπερμάτων & τρίγωνα nominata, quæ sicut ad torporem in præsens inducendum mitiora, ita in futurum sunt tutiora. Illud uerò medicamentum ex seminibus, siue trigonum, siue trochiscus, non pastinacam piscem (etiamsi dolorem in uulnerata parte, stuporem in toto corpore inducat, ut prodidit Aëtius) sed apij, hyoscyami, anisi semina, & opium recipit, doloris leniendi uim habens: stupefaciendo quidem ob opium, hyoscyamumq;: discutiendo uerò, ob apium & anisum. Vide quanti erroris, quantumq; in Medicina perniciosi, occasionem præbeat uoculæ unius peruersæ lectio.

Perpensus Galeni locus de pastillis trygonis.

Nunc illud disquirendum est, num à mensis reijcienda sit, neq; in cibis numeranda pastinaca, quod nonnullis uisum, quia radio uenenatos ictus inferat. At omnia quæ uel ictu, uel morsu uenenum infundunt, omnibus partibus uenenata non sunt: sed uel aculeos duntaxat, uel dentes uenenatos habent, reliquas uerò partes ueneni expertes. Et, ut terrena omittamus, in marini araneí, siue draconis aculeis, qui ad branchias sunt & dorsi initio, uenenum inest: sic & scorpio ictu lædit: illis tamen citra uitæ uel ualetudinis periculum uescimur. Idem de pastinaca sentiendum, cuius radius duntaxat uenenatus est, quo reciso citra incommodum ullum quilibet ea uesci potest. Quanquam quæ de eius carnis substantia scribit Galenus lib. 3. de Aliment. facult. non satis probem, cùm eam mollem iucundamq; esse dicat: & in libello de Attenuante uictu saxatilium loco substituat: (*quam sententiam Psellus quoque in libro de uictus ratione sequitur.*) Sola, inquit, cartilagineorum torpedo & pastinaca (sic enim meliùs quàm turtur, ut uertit interpres) laudantur, possisq; nonnunquam in saxatilium penuria ijs uti. satius tamen fuerit eos pisces præparari, aut albo iure porrum prolixiùs immiscendo, & piperis portiunculam. Quæ præparatio satis arguit pastinacā torpedinemq;, succo & substantia, saxatilibus minime similes esse. Porrum enim piperq; non nisi ad crassi siue glutinosi, uel crassi glutinosiq; humoris attenuationē in cibis permiscetur. Quòd si certius huius rei iudicium facere uolueris, sensum gustatus iudicem adhibeas, quemadmodum ego sæpius feci. Nam reuera carnem pastinacæ mollem, insuauem, ferinum quid resipientē, ma

Notatur Galenus.

liq́ue succi esse comperies. Quare non sine ratione etiam à plebe reijcitur, nec nisi in summa aliorum piscium inopia emitur. Elixa ex aceto editur, uel farina conspersa frigitur.

A *Veram se pastinacam dedisse.* Hactenus de pastinaca: quam uerè nos repræsentasse cōstat, ex his quæ ex Aristotele, Plinio, Cornelio Celso, Galeno, Dioscoride protulimus. Omnium enim consensu planus est piscis, cartilagineus, è cuius cauda radius enascitur. Quæ omnia sensus ipse, & experientia ei quam depinximus, conuenire docent. His accedit uulgaris gentium uariarum appellatio, Latini nominis uestigia retinens.

COROLLARIVM.

A Pastinacam Veneti piscem columbum appellant, Massarius. Rondeletius Orbem piscem, Venetis columbum uocari scribit: & similiter Galeum læuem Romanis. Bruccus uulgò dictus Romæ piscis, aquilæ pisci similis est, nisi quòd unum tantùm habet radium, & rostro est obtuso. Est & alius piscis, similiter bruccus dictus, qui uenenatum radium cinerei coloris habet. eum esse ueram pastinacam eruditi quidam existimant, Hæc olim Cornelius Sittardus ad me scripsit. An bruccus fortè dicitur, ceu bronchus, ab ore prominente? Taræ nomen Aquitanis in usu, à Turture factum uidetur. Turtur auis Hebraicè tor sonat, Italicè tortora: ad eas uoces Tara Gallicum accedit. Ligures uocant Ferrasam, Massilienses Glorinum, (ut & maiorem pastinacam, Gloriosam Narbonenses,) Gillius. Videtur autē Glorinum dicere, quasi gloriosum seu ambitiosum piscem: fortè quòd caudæ radium erigat, ut ceruicem & cristas superbi & ambitiosi milites solent: & plerosq́ue cæteros pisces facile præ se contemnat. Ferrasa uerò nominata apparet, quòd eius cauda mucrone osseo ad uulnerandum, ut hasta ferreo muniatur. Arma ut telum perforat ui ferri, & ueneni malo, Plinius. ¶ Anglos audio piscem columbam Italis dictum, uulgò uocare **a Possen**: Germanis inferioribus **een Peilstert.** quæ uox sagittæ caudam significat. **Stert** quidem cauda est: & piscis huius nomen Flandris sua lingua caudam muris significare, author est Rondeletius. Flandri fortè pronunciarēt, **een Ratte point.** Sed **Pile** etiam genus muris est, Noricum interpretatur Ge. Agricola: quem **Bilchmuß** alij uocant, cauda admodum breui, quum Pastinacæ cauda oblonga sit. Genuenses quoq; aquilam, pesce ratto uocant. **Tortedauben** (id est, turtur) alicubi ad oram Germaniæ dictus piscis, pastinaca forte aut eiusdem generis piscis est, aëre durari solet. Ego Germanicum, regioni nostræ conueniens, huius piscis nomen confinxerim, **Gifftroche**, id est Raia uenenata: uel **Stahelroch**, uel **Angelfisch**, ab aculeo siue radio in cauda uenenato, aculeum enim (sicut & hamum) nostri **angel** uocant. Sic & Pastinacam maiorem, quam aliqui Aquilam mar. uocant, interpretari licebit, **Adlerfisch/oder Krotteroch**, (capite enim bufonem refert,) **oder grosser Angelfisch.** quò minùs enim **Meeradler** interpreter, haliæetos auis facit, quam Angli uocant **an ospzey.** Sunt qui Pastinacam marinam, uulgò Columbam mar. uocent, **ein Meertub.** quanquam autem & alij multi pisces in diuersis corporis partibus aculeati sunt; nihil uenenatius tamen Pastinacæ aculeo, ut meritò per excellentiam, hoc illa sibi nomen uendicet.

Species quot. Rondeletius Pastinacæ species duas facit, non aliter ferè quàm rostro & capite differentes. de harum altera, quæ maior est, egimus suprà in Aquila, Elemento A. Bellonius tres species facere uidetur, maiorem primùm, quam Aquilam nominat. deinde minorem, quam in læuem & asperam subdiuidit. Nos tamen suprà in Aquila caudam asperæ cuiusdam Pastinacæ (Itali, ut audio, Burchio nominant) sex dodrantibus longiorem exhibuimus: ut aspera etiam forsan duplex sit, una minor, Bellonio nota: altera maior, eidem alijsq́ue scriptoribus hactenus incognita.

B Pastinaca piscis est cartilagineus, planus, caudatus, sed tenuiter, (*quoniam crassa primùm, paulatim in magnam tenuitatem contrahitur,*) Aristot. Idem alibi caudam longam & spinosam ei esse tradit. Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, ut raiæ, pastinacæ, Plinius. ¶ Radium tenuem ac planum, desinentem in mucronem, digitalis & interdum semipedis longitudinis, in modum serræ utrinq; denticulatum denticulis retrouersis super caudā habet, Massarius. Aculeum caudæ Orus spinam nominat, τὴν ἐν τῇ οὐρᾷ ἄκανθαν: Marcellus Empiricus spiculum, uel acum osseam. Nihil execrabilius quàm radius super caudam eminens pastinacæ, quicunciali magnitudine. arma is ut telum perforat, ui ferri & ueneni malo, Plinius. Quod ad situm, in media ferè cauda est, ut Rondeletius scribit, & picturæ omnes ostendunt. Bellonius tamen radium ad caudæ radicem enasci ait: & Oppianus interprete Lippio, Nascitur extrema cauda impenetrabile telum. Τρυγόνι δ᾽ ἐκ νεάτης ἀνατέλλεται ἄγριον οὐρῆς κέντρον. potest quidem νεάτη etiam pro epitheto caudæ totius accipi. In pastinaca arida quam inspexi, cauda non longior erat octo uel nouem digitis. radius à medio caudæ incipiens, desinebat digito uno tantùm cis finem: non in transuersum, sed rectà super caudam deorsum tendens. Elephas uel ibis piscis aculeum habet ut pastinaca, Rondeletius in Anthiæ prima specie: Vocat autem & describit alibi hunc piscem Scolopacis nomine. Aquila piscis per omnia similis est trygoni pisci, præter centrum, Kiranides. Vide in Aquila.

C Pelagius est piscis, ut & reliqua cartilaginata, ut Aristoteles tradit: uerùm, ut Oppiano placet, in locis degit cœnosis, (ἐν πηλοῖσι καὶ ἐν τενάγεσι θαλάσσης,) nec lōge à litore, Vuottonus. ¶ Coit quemadmodum raia, Plinius. Plura de eius coitu leges in ijs quæ de coitu piscium in genere tradūtur.

traduntur. Pedestrium quadrupedes quæ oua pariunt, eodem coëunt modo, quo ea quæ animal generant, mare superueniente. habent uerò in quod meatus (genitales) contingant, & quo per coitum adhæreant: ut rana, & pastinaca, & reliqua generis eiusdem, Aristot. ego legendum conijcio, ut rana & rubeta, &c. quanquam Græcè τρυγόνος legitur, id est, pastinacæ, pro quo φρύνου repono. ¶ Quòd pastinacam Aelianus posse uolare ait, falsum existimo, Gillius.

Pastinaca centro (id est, aculeo) se tuetur, Aelianus. ¶ Capta spinam caudæ abijcit: uel potiùs piscatorem ea uulnerat. Vide infra in H.a. in iconis eius explicatione. ¶ Pastinaca etiam seipsam occultat, ut pisciculos uenetur: sed non simili modo quo rana piscatrix & torpedo. latrocinatur enim ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. argumenta solertiæ huius, quod tardissimi piscium hi mugilem uelocissimum omnium habentes in uentre reperiuntur, Aristoteles & Plinius. ¶ Gladius & Pastinaca, nisi quem uiuum aut mortuum percusserint, non attingunt, Oppianus & Paraphrastes Græcus innominatus. ¶ Pastinacam præcipuè persequitur galeos, Plinius. Vide suprà in Corollario de Gladio A. circa finem pag. 452. D

Pastinaca piscatorem manu se comprehendentem plerunque aculeo, quem uenenatum habet, figit. ¶ Cùm Pastinacam subnatantem piscator intuitus fuerit, ridiculum quiddam in piscatoria nauicula saltat: & dicteria aut côuicia aliqua iactat: & insuper ad tibiam, (si nôrit) quam tanquam illecebram fert, canere incipit: hæc ex ea re magnam lætitiam, uoluptatemque capit. Etenim, sicut ferunt, tum aures habet musicæ, tum saltationis oculos intelligentes. atque hac permulsione illecta sensim ad summam aquam effertur. Interea uerò dum hic cantu & saltatione illecebras egregiè machinatur, alter quispiam nassa (φιμῷ) imprudentem subducit, Aelianus de animalibus lib. 17. cap. 18. Idem lib. 1. cap. 39. Piscatores (inquit) saltant & canunt quàm possunt suauissimè. pastinacæ uerò oblectatæ adnant propiùs. illi sensim ac pedetentim recedunt. ibi tum dolus in miseras structus apparet, quæ saltatione & cantu allectatæ fuerant, retibus iam extensis inclusæ capiũtur. ¶ Captis in Propontide pastinacis illico caudas abscindunt: quod nostri ad Oceanum piscatores facere negligunt. Lutetiam enim & Rhotomagum unà cum aculeis afferunt, Bellonius in Singularibus. E

Pastinaca detracto radio in littore Ligustico ac Gallico comeditur, Gillius. In cibo sumpta uentrem exonerat. sed cibi causa secundum Plinium extrahi debet è dorso eius quicquid simile est croco, caputque totum, ad quæ & caudam nos addimus, Massarius. Debet autem & hæc, & omnia testacea modicè colluì in cibis, quia saporis gratia perit, Plinius. Multùm alit turtur, Pselli interpres inter pisces. Pastinaca carnem habet molliorem, suauem, concoctuque facilem, (*hæc ex Galeno sumpta, Rondeletius reprehendit,*) & quæ corpus mediocriter alit, aluumque modicè mouet: qua nonnunquam & in piscium saxatilium loco in cibo uti licet, Vuottonus. ¶ Laborans tertio genere tabis, quarto mense edat raiam, pastinacam, &c. Hippocrates in libro de affectionibus internis. Hepaticus quidam morbus est pleuritidi non dissimilis, quod ad patientes locos, &c. in eo æger ex piscibus utatur torpedine, pastinaca, & raijs paruis, omnibus coctis, Ibidem. F

Trygon piscis est marinus aculeo uenenato, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον, Hesychius & Varinus. G Letalisque trygon, Ausonius. Nullum (inter marina animalia uenenata) usquam execrabilius, quàm radius super caudam eminens pastinacæ, quincunciali magnitudine. arbores infixus radici necat. arma ut telum perforat, ui ferri, & ueneni malo, Plinius. ¶ Pastinacæ marinæ radius (inquit Aelianus libro 1. de animalibus, cap. 56.) ab omni medicina inuictus existit. etenim primùm ut pupugit, statim interficit. quod quidem ipsius telum uel rei maritimæ peritissimi perhorrent. neque enim alius quisquam, neque uulneratrix ipsa medicinam facere potest: (*utrunque hoc falsum esse ex remedijs quæ authores tradiderunt, tum alijs tum ex ipsa pastinaca, apparet:*) hoc scilicet dono soli quondam hastæ Pelei concesso. Idem libro 2. cap. 36. Ex omnibus (inquit) bestijs infestissimo ac periculosissimo aculeo Pastinaca prædita est. cuius rei testimonio est: si eum quis in arborem uirentem & florentem infixerit, non longo interuallo emarcescere differt, sed potiùs euestigio exiccatur: idipsum facit in animalibus: nam si quod contigerit, necat. Et libro 2. cap. 50. Gobio, Draco, pisces marini pungendo uenenum emittunt, minimè tamen mortiferum: Pastinaca uerò sæpe aculeo mortem infert. Leonides Byzantius hominem piscium naturam & discrimina ignorantem, è reti ait pastinacam arripuisse: putabat infelix ille Passerem esse: simulque ut ille rapuisset, in sinum suum abdidisse, clamque se subduxisse, tanquam quiddam lautum & pretiosum fuisset: ubi Pastinaca ex compressione dolere cœpisset, aculeo eum, qui se diripuisset, confixisse, atque infelicis furis uentrem adeò uulnerasse, ut intestinis effusis mortuus inueniretur, & cum eo piscis. unde quidnam imprudens ille patrasset, facilè coniectari potuit. ¶ Circe uenefica filio Telegono huius piscis radium hastili præfigendum dedit, ut eo in hostes uteretur. is uerò cum ad insulam quandam appulisset, & greges deprædaretur, inscius patrem suum Vlyssem, quem quærebat: & ad quem greges illi pertinebant, defendendi causa accurrentem uno ictu occidit, Oppianus. Κτενεῖ δὲ τύψας πλευρὰ λοίγιος σύνυξ Κέντρῳ δυσαλθὴς ἔλλοπος Σαρδωνικῆς, Lycophron in Alexandra. id est, Occidet autem (Vlyssem) hastile perniciosum, aculeo præpilatum ægrè curabili piscis uenenati, uulnere costis impacto. Telegonus Vlysis filius patrem quærens, nec agnoscens, nec agnitus, &c. hastili (cui summitas marinæ turturis osse armabatur, insigne scilicet insulæ eius, in qua ipse

Ex Aeliano.

Vlysses radio pastinacæ ocisus.

genitus erat) eum uulnerauit: unde is triduo post mortuus est. Dictys Creten. in fine historiæ suę. --- θάνατος δέ τοι ἐξ ἁλὸς αὐτῷ ἀβληχρὸς μάλα τοῖος ἐλεύσεται, ὅς κέ σε πέφνῃ γήρᾳ ὕπο λιπαρῷ ἀρημένον, Tiresias ad Vlyssem Odysseæ λ. Eustathius in commẽtarijs docet duplicem esse lectionem: unã, ἔξαλος, pro eo quod est, extra mare, in continente. alteram ἐξ ἁλὸς, duabus dictionibus, id est, ab ipso mari. aiunt enim (inquit) Telegonum Vlyssis & Circes filium hastam à Vulcano fabricatã habuisse, cuius spiculum (ἡ ἐπιδορατὶς) adamantinum fuerit. cuspis uerò (ἡ αἰχμὴ) aculeus pastinacę marinæ: hastile uerò (ὁ σύραξ) aureum. Sic instructum, Tyrrhenis relictis ad inquisitionem patris profectum, possessiones quasdam patris in Epiro inscium inuasisse: & patrem se opponentem interfecisse. Porrò aculeum illum pastinacæ, fuisse aiunt de huius generis pisce, quem Phorcys interemerit grassantem in pisces Phorcidis stagni. Quod ad dictiones ἐπιδορατὶς & αἰχμὴ, eas pleriq; pro synonymis accipiunt: aliqui distinguunt: tanquam epidoratis sit quod dorati id est hastæ additur spiculum totum (ex ferro nimirum, uel in Telegoni hastili ex adamante:) αἰχμὴ uerò pars eius acutissima, (id est, cuspis uel mucro:) Hæc ille. Vlysses ἐκ τῆς θαλάττης (id est è mari perijt) nempe pastinacæ ictu, ut Titus imperator etiam leporis mar. ueneno, sicut ex Philostrato retuli suprà in Corollario Leporis mar. G. paulò post initium. Sophoclis Tragœdia Ἀκανθοπλὴξ citatur in uoce ἐλαιάδεσσα apud Hesychium: uidetur autem de Vlysse intelligi debere. ¶ Pastinacæ aculeo in arboris truncũ defixo, perit ea & arescit. quòd si retibus capta piscatorem uulnerârit, carnes uulneris putrescentes tabescunt & imminuuntur, Nicander in Theriacis. ¶ Si marina pastinaca

Signa.

percussit, (in Græco est momordit. & Aegineta quoq;, pastinacæ & murænæ morsuum, contraq; eos remediorũ meminit. Cæterùm Dioscorides sequẽte libro ubi remedia seorsim tradit, πληγεῖσι dicit, id est percussis, non δηχθεῖσιν, id est morsis: quanquam illic quoq; capitis inscriptio habet δεδηγμένων. Et hoc ipso in loco de signis, mox sequitur: αὐτὸς δὲ ὁ πληγεὶς [non δηχθεὶς] τόπος, μέλας γίνεται. alia lectio: αὐτὸς δὲ ὁ τόπος πέλιος γίνεται, καὶ μέλας τὰ κύκλῳ. Et quanquam apud Aeginetam quoque libro 5. legatur, τοῖς ὑπὸ τρυγόνος καὶ μυραίνης δηχθεῖσιν, ubi πληγεῖσιν in propria significatione non quadraret murænæ, quæ mordet non percutit: [aut dicendum, uerbum mordere latiùs patẽre: nam & Heras apud Galenum de compos. sec. genera lib. 5. σκορπιοδήκτοις dixit: item Absyrtus, τῷ δὲ ὑπὸ σκορπίου δηχθέντι, &c. Et rursus, Ἄριστον δὲ ἐπὶ πάντων τῶν θηριοδήκτων τὸν πεπληγότα τόπον ὥσπερ τις αἰσθηται δάκνειν: ubi τὸ δάκνεσθαι & πλήσσεσθαι promiscuè accipiuntur:] mihi tamen nullus eius, aut non periculosus morsus esse uidetur. Bellonio dentibus caret, eorumq; loco maxillas asperas habet) protinus accidunt grauissimi dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, (πόνος καὶ ἀτονία: Marcellus uertit, labor, uigilia, languor: quasi etiam ἀγρυπνία legerit.) mens percussis labat. postea obmutescunt. oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur: & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa & malè olens excernitur, Dioscorides libro 6. Aegineta signis describendis non opus esse putauit, quòd piscis hic omnibus notus esset. Actuarius Dioscoridis uerba transcripsit. Qui à marina pastinaca percussi sunt (inquit Aëtius) his uulneris locus manifestè apparet. sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. acutum enim & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur.

Remedia contra ictum eius.

Contra marinæ pastinacæ ictum omnia eodemq; modo prosunt, quæcunq; paulò pòst in uiperæ morsu à nobis dicentur. ipsa etiam dissecta, uulneriq; imposita, sui ictus remedium est, Dioscorides in libro de curatione uenenatorum ictuum aut morsuum. Reliqua quæ in hoc ipso capite inseruntur, ad dracones & scorpiones marinos pertinent, ab Aegineta meliùs digesta. A pastinaca & muræna (alijs'ue marinis uenenum iaculantibus) demorsis (*morsis aut percussis*) auxiliantur liquoris lactei de ficu guttæ quatuor aut paulò plures cum ramulis serpylli tribus quatuórue poti: & omnia quæ ad uiperas, Aegineta. Narrant quidam (inquit Aëtius) si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat: & in arborem, maximè quercum, suspendat ac figat: ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari: atq; id iuxta contrariæ affectionis & remedij rationem contingere. Cæterùm auxiliũ ferũt percussi ab ea, ubi stupor & refrigeratio totius corporis cõsequat. ex calidis illitionib. et cõsimilibus cataplasmatis. Propriè aũt furfures aceto cocti, & pro cataplasmate impositi, eis auxiliantur: & ipsum adeò acetum affusum pro fotu ualde prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida: quò nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta. Sulphur uiuum urina ueteri rigatum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. at uerò si his careas, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito. Mirabiliter etiam in his laudatur emplastrum piscatoris, & ex bryonia pastillus tum impositus, tum ex uino lymphato potatus. euestigio autem utilitatem suam demonstrat. Describetur autem in fine huius sermonis. Dato item & lauri decoctum: aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium, aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinq; cum tribus serpylli granis (ramulis, Aegineta) bibendas præbe, Hęc omnia Aëtius. Emplastro Piscatoris dicto, dià sinopidos, usus sum aliquando in homine percusso à pastinaca

marina,

marina, & miserrimè afflicto: & admirandam eius opem sensi: similiterq́ in ictis à scorpione, Heras apud Galenum de compos. medic. secundum genera lib. 5. ubi & medicamentum Epigoni dictum, ab alijs Isin, ad extrahenda pastinacæ & aliorum marinorum uenena commendat. & emplastrum piscatoris (Haliei) Giluum, authore Asclepiade. A pastinacæ mar. ictu magnum equo periculum imminet, quare adhibere oportet cauterium, & sanguinis affluxum (ἀποφορὰν) sistere: & ipsius pastinacæ iecur in uini hemina tritum per os infundere, Hierocles. ¶ Saluiæ decoctũ potum pastinacæ mar. ictibus auxiliatur, Dioscor. Elisphaci siue lentis syluestris genus alterũ, folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ranis decoquuntur: pastinacæ marinæ ictus sanat. torporem autem obducit percusso loco, (*radius scilicet pastinacæ suo ictu, non elisphacus herba.*) sanat & serpentium morsus. nostri qui nunc sunt herbarij elelisphacon Græcè, Latinè saluiam uocant, Plinius. Pastinaca ipsa contra suum ictum remedio est, cinere suo ex aceto illito, uel alterius (*scilicet pastinacæ,*) Plinius. Remedium ad pastinacas marinas. Columbinum stercus perfundens aqua; id ex similagine læuigato. Aliud ad idem. Lactucæ semen concoquens, butyrum & similaginem decocto eius contundito, utitorq́, Tarentinus. Commendatur aduersus hoc uenenum, saluiæ decoctum continuè aliquot diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum: itemq́ uerbenaca. non tamen ob id prætermittenda est theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, Matthiolus. Porrò Nicander quoq́ nonnulla remedia protulit, (inquit idem,) quæ hæc sunt: Anchusæ folia, quinquefolium, tubi flores, arctium, &c. atqui Nicander in Theriacis post phalangiorum & scorpionum, & aliorũ quorundam non magni ueneni animalium mentionem, marina quoq́ uenenata nominat, murænam, draconem, pastinacam: demum remedia subiungit communia, aduersus prædictas leuioris ferè ueneni animantes: anchusæ folia, quinquefolium, &c. nihil autem priuatim neq́ contra pastinacæ neq́ contra aliorum uenena. ¶ Contra pastinacæ puncturam auxiliatur laser: item galeos piscis intus & extra, Aggregator tanquam ex Plinij libro 32. sed è galeo remedium mihi suspectum est.

Diuulsa ipsa, & uulneri quod fecit imposita, ictus sui medela est, ut prædiximus. Absyrtus equo icto iecur eius in uino tritum infundit. ¶ Aculeus eius denti infirmo impactus (ἀπερειδόμενος) frangit eum & excidere facit, (θρύπτει αὐτὸν καὶ ἐκπεσεῖν ποιεῖ,) Aegineta. Mirari non licet (inquit Matthiolus) si quandoq́ in plateis circulatores dentium extractores cernimus, qui dentes absque ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur punganturq́. Trygonis aculeo si dentes dolentes circunpunxeris, sanabis eos, Kiranides. Dolorem dentium tollit, si eo gingiua scarificetur. affert enim magnum dolorem, adeò ut acris dolor gingiuæ, dolorem dentis hebetet. Auocat & ob propinquitatem doloris causam, quæ plerunq́ est in neruo denti insito: nec hoc semper, neq́ omnibus contingit, Cardanus. Noui qui dentem è caluaria denti dolenti admoueret aliquandiu, manu occultans, unde siue credulitate, siue ui aliqua occulta, dolor in aliquibus cessabat. Acu ossea, id est spiculo trygonis, quæ pastinaca dicitur, strumam sæpius punge, statim arescit, Marcellus Empiricus. Pastinacæ marinæ aculeum cum succo hyoscyami illitum, matricem prolapsam reducere aiunt, Aëtius 16.88. Iecur pastinacæ in oleo decoctum lichenas & lepras tollit, Vuottonus.

Remedia ex ipsa pastinaca.

H.a.

Philologiam, quod ad Græcam dictionem τρυγὼν, in Turture aue (post Columbam) dedimus. Τρυγόνα θαλασσίαν, id est marinam Græci semper cognominant, cum de pisce sentiunt, ut turturem auem excipiant: & Latini similiter pastinacam marinam, ut à pastinaca herba distinguant: quanquam herbæ etiam pastinacæ genus unum marinum (uel potiùs maritimum, & in litoribus nascens) esse uidetur. Τρυγὼν dictio est spondaica, oxytona, fœminini generis, & in obliquis penultimam corripit. primam semper producit, Ausonius sine exemplo corripuit: Letalisq́ trygon, mollesq́ platessæ. De Græca trygonis etymologia, dixi in aue turture. Latinis pastinaca ne dicta sit, à caudæ colore & rotunditate radici simili, ut Rondeletius putauit: an quòd radio suo ceu pastino instrumento fossorio fodiat & pungat, considerandum. Pastinaca quidem herba seritur solo quàm altissimè effosso, ut scribit Plinius: (ut radix nimirum altiùs descendat, & laxa suspensaq́ terra incrementum amplius capiat:) quibus uerbis etiam nominis rationem insinuat. pastinare enim est agrum fodere, Columellæ: unde & pastinator, apud eundem. qui & uinitorium instrumentũ pastinũ uocat: grãmatici interpretantur ferramentũ bifurcũ, quo semina pangunt. Vineæ ueteres repastinabantur, id est refodiebantur. Pastinum instituere Palladio, est agrum uitibus destinatum fodere, frutices & arbores inutiles semouere, &c. idem, Columella pastinatum (subaudio solum) substantiuè genere neutro uocitat. Macrum, aut quisquis est author huius carminis, Quòd pastum tribuat est pastinaca uocata, non laudo. Eadem Græcis staphylinus dicitur, forsan à staphylæ (id est uuæ) colore è rubro nigricante. talis enim species una pastinacæ satiuæ est: à qua ad alias quoq́ tum satiuas tum agrestes transferri nomen idem potuit: ut leucoij ad alios etiam colores. Celsi pastinaca marina herba (malim maritima, ut in litore crescens intelligatur) fortè eryngium maritimum aut ei cognata est, nam huic quoq́ radix pastinacæ forma, odore atq́ colore similis subest, superficie spinosa & prorsus alia.

Paſtinara dicitur & inſecti genus, quod ab Ariſtotele ſtaphylinus appellatur, uerticilli magnitudine, Hermolaus. ¶ Cæterùm trigon per iôta in prima, pilæ genus eſt. Captabit tepidum dextra læuaq; trigonem, Martialis lib. 12. & libro 4. Seu lentū coroma teris, tepidúm ue trigona,

Epitheta. Letalis, Auſonio. ὀλοεργός, Nicandro. ἀλγινόεσσα, ἀργαλέη, Oppiano. ὀπισθόκεντρος, Epicharmo. οὐδὲ τρυγόνος λευκῷ (locus apparet corruptus) μελανύρου, Cratinus.

Τρυγόνιος, adiectiuum Oppiano.

Icones. Aculeus paſtinacæ inſigne erat inſulæ cuiuſdam, ut dictum eſt ſuprà in G. ex Dictye Cretenſi. Hominē qui cædis (φόνου: parricidij, Pierius Valerianus) admiſſæ pœnas dederit, quemq; pœnituerit, deſignare uolentes Aegyptiorum ſacerdotes, paſtinacam hamo implicitam pingunt, hęc enim capta, ſpinam quam in cauda habet, abijcit, (ῥίπτει. aliter Pierius: ſpinam quam in cauda geſtat in raptorem eiaculatur, ictu maximè letali,) Orus Hieroglyphicorum 2. 113. An paſtinacam ille ſymbolum puniti & pœnitentis facit? an potiùs piſcatorem? prouerbio enim celebratur, piſcatorem ictum ſapere. Quòd paſtinaca quidem capta aculeum abijciat, alius nemo tradidit.

e. In taurim (ταῶνα) ſiue pauonē lapidem (uel è capite pauonis) ſculpe turturem marinam, & ſub lapide uocem, id eſt aio, & radiculam trifolij ſuppone. eſt enim hoc magnum & admirabile geſtatum ad uictoriam, & pacem, &c. Kiranides libro 1. Elemento T.

f. Pernam atq; ophthalmiam, Horæum, ſcombrum, & trygona, cetum & mollem caſeum, Plautus in captiuis.

DE PATELLA VT GAZA LATINE CONVERTIT: SIVE LEPADE, VT GRAECI uocant, Rondeletius.

Infra A. proximè eſt echinus paruus.
Infra B. Vrtica cinerea.
Iuxta C. Lepas adhærens è regione.
Supra D. Lepas inuerſa.
Supra E. Lepas parua.

A QVAE λεπὰς à Græcis dicitur, à Gaza conuertitur Patella à uaſis eſcarij ſimilitudine. Lopas à Plauto (*in Paraſito medico, ut Nonius citat,*) dicitur, niſi locus mendoſus ſit: Habemus Echinos, Lopadas, Oſtreas, Balanos captamus, Conchas, marinam urticam. Lapedo à Maſſilieſibus & à noſtris uocatur: à Gallis œil de bouc, à Normanis berdin & berlin. Græcorum uulgus hodie petaglida appellat. Veneti parum mutato nomine Pantalena. Ariſtoteles Lepadum duarum meminit: Lepadis ſimpliciter nominatæ: & λεπάδας ἀγρίας, quam uocant nonnulli θαλάττιον οὖς, id eſt, aurem marinam. Athenæus: Τῶν δὲ λεπάδων φησὶν ὁ Δίφιλος, τινὲς μὲν εἰσι μικραὶ, τινὲς δὲ καὶ ὀστρέοις ἐοικυῖαι. Lepadum, ait Diphilus, quædam ſunt paruæ, quædam autem Oſtreis ſimiles: Quod poſtremum de magnis intelligendum puto, ut contrariæ ſint paruis prædictis.

Lib. 3.

Lepas igitur ex teſtaceorum eſt genere: cuius partem alteram teſta integit, alteram ſaxum cui hæret undiquaq;, ut ab externis iniurijs tuta ſit. Pars anterior eſt quam ſaxum operit, poſterior quam teſta. Anteriorem uoco eam, in qua os & cornua ſunt oculorum uice: ſubeſt caro dura qua maximè ſaxo hæret, quæ ſcuti picti formam refert. Os ſuperiore in loco manifeſtum eſt, inferiore ori

te ori aduerso, excrementi meatus, non in testa, ut in ea quæ ἀγρία dicitur. Os uenter sequitur, in eo est μήκων, in imo uentre etiam pars quæ ouum appellatur. Testa non exquisitè rotunda est, sed inæqualis, intus læuis, foris parum aspera, cui aliquando muscus innascitur: gibba, in ambitu liuescens, & striata, intus caua: carnosam fimbriam habet in corporis ambitu, quam expandit quum hæret, soluta contrahit.

Si se tangi senserit, ita saxo hæret, ut nunquã auellas. Cultro igitur aut aculeato ferro opus est, inter ipsam & saxum immisso. Quum multæ saxis affixæ sunt, capita clauorum saxis infixorum esse diceres. Aristoteles Lepades à saxis solui scribit, pastus quæritandi gratia, aliquot in locis. Καὶ αἱ λεπάδες δ' ἀπολύονται, καὶ μεταχωροῦσι. Et: Νέμεται δὲ ἀπολυομένη καὶ ἡ λεπάς. Et, Καὶ αἱ λεπάδες ἀπολυόμεναι μεταχωροῦσι καὶ τρέφονται. Quod mihi uero consentaneum esse non uidetur: nullis enim ad natandum partibus prædita est, nisi temere huc & illuc iactata undis feratur. neque uictus illi quærendus: nam maris spuma & aqua uescitur, qua alluunt saxa. Quòd si aqua allui saxa desinant, ea quę in testa reliqua est absumpta, contabescere & emori tandem necesse est. Depinximus saxo hęrentem Lepada, aliam à saxo euulsam & inuersam siue supinam. C

Lib. 5. de hist. anim cap. 16. & lib. 4. ca. 4.

Huiusmodi Lepades permultæ reperiuntur in saxis litoris Aquitanici & Britannici maiores: in Massiliensis atque Agathensis sinus scopulis minores. B *Vbi.*

Eleganter Aristophanes dixit in anum quæ ægrè à iuuene diuellebatur: H

ὡς ἐντόνως ὦ Ζεῦ βασιλεῦ τὸ γράδιον, ὥσπερ λεπὰς, τῷ μειρακίῳ προσίσχεται.

Quæ sic Erasmus conuertit.

O Iupiter, quàm fortiter conchæ modo Isthæc anicula adhæret adolescentulo.

Huius prouerbialis sententiæ, Lepadis more adhæret, rationem reddit Erasmus. Est concharum genus, inquit, quod capillamentis inter se cohæret, quò tutius sit aduersus undarum motus. Quod falsum esse docet experientia: neque enim Lepades inter se cohærent, sed tantùm saxis sparsim affixæ sunt. Adhæc ὡς λεπὰς προσίσχεται, melius speciei nomine conuertas quàm generis, ut facit Erasmus: Ostrei in morem hæret: neque enim Ostrea alia eodem modo hærent quo Lepas.

Crudæ Lepades à piscatoribus & maris accolis eduntur. Ius ex eis aluum ciet. Coctę molliores fiunt, & concoctu faciliores, modò non nimium decoquãtur: sic enim duriores, difficilioris que concoctionis fiunt, ut omnia ostracoderma. F

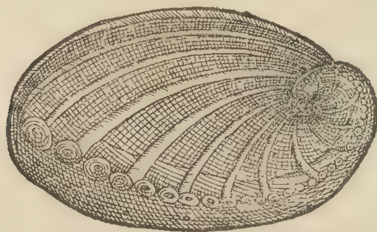
DE (PATELLA SIVE) LEPADE PARua, Rondeletius.

CVM marinas res etiam minutissimas quasque diligenti indagatione persequerer, Lepadẽ paruam saxo hærentẽ deprehendimus, quam à saxo euulsam repræsentamus in superiore pictura. A

Testa unica integitur, alterius uice est saxum cui affixa est. Testa media nucleis pinearum nucum figurâ similis est, & æqualis. ex multis laminis paruis constat: carnẽ intus habet, sed ob paruitatem partes uix discernuntur. B

Hanc existimo esse paruam Lepadem Diphili, quod semper parua maneat, nec unquam ad superioris etiam mediocris magnitudinem accedat. A

DE AVRE MARINA, SEV PATELLA fera, Rondeletius.

AVRIS marina, quæ & λεπὰς ἀγρία ab Aristotele dicitur, non satis rectè à recentioribus (*Belonio*) Patella maior uocatur. Quum enim maior dicitur, magnitudine tantùm à minore Lepade iam descripta differre intelligit: at magnitudine solùm non differunt, sed alia multò illustriore nota, scilicet forma. hoc tantùm utrisque commune est, quòd unica testa constent, carnosa parte saxis affixa. quam ob causam lepados nomine Aristoteles donauit. Præterea differt à superiore excrementi meatu, ut annotauit Aristoteles: Τῇ δ' ἀγρίᾳ λεπάδι, ἣν τινὲς καλοῦσι θαλάττιον οὖς, ὑποκάτω τοῦ ὀστράκου ἡ περίττωσις ἐξέρχεται. τετρύπηται γὰρ τὸ ὄστρακον. Patellæ feræ, quam aurem marinam quidam appellarunt, parte ima testæ excrementum egeritur, quà foramen habetur. Testa huius caua est, argenti uel unionum colore; foris gibba, lineis multis depicta; parte una cochlearum A B

Lib. 4. de hist. anim. cap. 4.

modo clauiculatim contorta, à qua foramina incipiunt, initio parua, quæ deinde magis ác magis augentur.

A Hîc annotare oportet aurem marinam appellari, ob magnam cum aure nostra similitudinem, ut pictura perspicuè ostendit, quæ tamen diuersa sit ab aure Veneris, quam ὠτάριον siue οὖς ἀφροδίτης ab Aeolibus uocatam fuisse scripsit Athenæus. Haud bene ratiocinatur autor libri de aquatilibus, Patellam quam maiorem uocat, Aporrhaidem Aristotelis esse, ex eo quod eam more Lepadũ saxis adhærere scripsit libro 4. de Histor. anim. cap. 4. sic enim & Neritæ quæ eodem loco, similiter adhærere dicuntur, Patellæ maiores essent.

Lib. 3. Contra Bellonium.

DE LEPADE, BELLONIVS.

A Vniualuium etsi unicam tantùm uideam Lepadem ab authoribus descriptam, tamen silentio prætereundam non duxi, eam quidem quam ego in alieno ab hoc mari obseruaui. Lepas hæc, siue Patella Gallicum nomen habet apud Deppam, apud quos uulgus Berdinã uocat: Alibi oeul de Bouc, id est, hirci oculum. Massilienses Lepada, Vulgus Græcum Petaglida, Venetum Pentalene & Petalide nominat.

B Multis in urbibus ad mare sitis solent in magna quãtitate uideri, in Mediterraneis raró. Nam cùm ad oras Oceani Armoricorum uulgus cautes harum admodum feraces in litore uideat, pueri indigenarum incuruum ferrum dextra tenentes incautis supponunt, ut in canistrum, quod sinistra ferunt, meliùs deturbent. Nam si Lepadem tetigerint, ea illico saxum tam arctè complectitur, ut inde ampliùs diuelli non possit. Cùm autem tantùm legerint, quantum ferre possunt, tum illi ad uicinos pagos atq; urbes circunferunt.

B Singulari testa, eaq; læui continentur Lepades, saxoq; hærentes in dorsum extuberant. Et quanuis saxis adhærendo uiuant, tamen cochlearum more serpere possunt: eaq; quandoq; relicta in pastum feruntur, & aliò transeunt. Magnitudo patellæ tanta est, quanta extrema oui putaminis pars abscissa esse potest. Color testarum liuet, uel cinereus est. Cæterùm Lepas cornua ut limax exerit, & os & caput habet huic persimile. In imo præterea gerit quod ouum uel papauer uocatur. Excrementum quoq; ea parte excernit, quæ capiti aduersa est.

F His etiam quodammodo similes sunt, quas (nam congeneres esse uidentur) Athenæus φολίδας uocat: eas ait nutrire quidem plurimùm, sed uirus olere, prauiq; succi esse.

DE PATELLA MARIS RVBRI, BELLONIVS.

Rubri maris patella, cautibus ut cęteræ adhęrescit: sed pręter has tabellis (quas in tergore gerit) corneis numero octonis, transuersis loricæ modo cõtegitur, atq; undecunq; cartilagine obsepta est, multis spinulis horrida, ijs persimilibus quæ in stellis marinis uisuntur. sesquidigitum lata est, ternos uerò longa. Difficile à suo scopulo uulgaris Patellæ nostrę modo aufertur. Eius caro rubri limacis colorem ac naturam habet: esturq; cocta ut Patella uulgaris.

DE PATELLA MAIORE, BELLONIVS.

Maioris patellæ concha aurificum officinas illustres reddit, apud quos maximi fieri solet, quã pellucidam ac perpolitam in tenues laminas dissecant, ut inde elegantissima uasa incrustent. Vniualuis est, ac quadruplo cæteris maior, magisq; in latitudinem se effundit: quinque autem habet foramina, per quæ aquam admittit atque expellit: unde hanc Aristoteli Aporrhaim uocatam fuisse suspicor. (*Contradicit Rondeletius.*) Eam enim more Lepadum saxis adhærere scribit. Natices (inquit quarto de historia) saxis adhærescunt more Patellarum & Aporrhaidum.

Aporrhais.

Theodorus

Theodorus muricem interpretatus est. Hæc Bellonius: qui figuram quoque adiecit, ab ea quam Rondeletius dedit (Patellæ feræ, uel Auris marinæ nomine) nonnihil diuersam, cum aliâs tum quòd foramina plura quinis Rondeletius ostendit, &c. Mihi de eâdem concha sentire uidentur: & ea quam Rondeletius dedit icone, accuratiore (ut apparet) contentus fuissem, nisi pictor incuria quadam, Bellonianam quoque pinxisset.

DE AVRE MARINA, BELLONIVS. EA QVIDEM nihil cum patellis commune habet, hoc loco tamen à nobis posita est: quòd Rondeletius ueram Aurem marinam Aristotelis, ex patellarum genere exhibuerit.

Multùm inter piscem & herbam ambigit ab antiquis Auris marina dicta. Quæ ὠτία, id est auriculæ dicuntur (inquit Aristoteles) saxis adhærent: Nihil autem habere conspiciũtur eius quod in animalibus uita præditis esse comperitur: ubique enim proueniunt auri humanæ persimiles. Tamen est auris marina cartilaginosa, subalbida, &, ut membrana, tenuis & crispa, qua plerosque pisces Scaros, Polypos & Salpas uesci compertum habeo. Hæc Bellonius: qui plura etiam addit ex ueteribus, è Vuottoni libris mutuatus, quæ non ad hoc quod describit zoophytum, sed ad ueram aurem marinam patellarum generis pertinere mihi uidentur. quærendum autem an Auris marina ipsius, Escharæ Rondeletij (de qua suprà, pag. 438.) cognata sit. Vtranque zoophytorum generis esse apparet.

COROLLARIVM.

Patella Venetijs picta. A

Auris mar.

Lepades Hippocrati dicuntur saxis adhærentes conchæ, Galenus in Glossis & Varinus. Genus hoc conchylij (sic enim Varinus loquitur) Hispanis alméia dicitur, Lusitanis Bregigam. Ligures & Massilienses, etiam hac ætate Patellas uocant, Gillius. Angli **a Lympyne** uel **a Lempet**. Nos **Bocksaug**, id est, Hirci oculum appellare poterimus. nam et Galli sua lingua sic uocant.

Patellam feram aliqui marinam aurem appellant. Ventrem post os esse in hoc eodem patellæ genere constat, atque etiam ouis illa similia, Aristoteles. Otia pisces aurem habent uentri coniunctam: Recentior quidam ineptissimé. debuit enim os coniunctum dicere, non aurem coniunctam. Græci otion & otárion uocant. Otia quidem nominantur à Plinio libri 32. capite ultimo. Τήθη τε γραιόμβρα μνίοισι, Nicander. id est, Tethea in bryis (herbis marinis) crescentia, uel natantia, uel capienda. Tethea autem uocat patellas feras, quæ nos ὠτία, Aristoteles autem ὄστρεα, Scholiastes. sed ὄστρεον nomen ad omnia testacea pertinet, & Tethea speciem à patellis feris diuersam constituunt, ut suo loco apparebit. Plura lege suprà in Conchis Venereis, pagina 338. circa finem. Otia ægrè concoquunt, nutriunt autem amplius si in sartagine coquantur, τηγανιζόμενα, Diphilus. Quæ otia, id est auriculæ dicuntur, neque palato, neque stomacho grata sunt: frixa tamen eduntur: neque enim aliter placebunt, nutrimenti plurimum exhibent, nec facilè excernuntur. Circa Pharũ insulam Alexandriæ uicinam multa proueniunt: in Illyrico uerò & sinu Ionico gignuntur magna, Vuottonus.

Aporrhais in A. elemento dicta muricum generis uidetur, non patellarum, ut Bellonius putauit. Nubes secundum Aristotelem est piscis in aqua uiuens, applicatus ad petram, à qua non discedit, nec separatur, nisi per attractionem inspirationis concitus: Author de nat. rerum, qui patellám ne, an aliud animal petris adhærens hoc nomine intelligat, inquirendum. *Aporrhais.* *Nubes.*

Aristophanes grammaticus lepades similes esse ait tellinis. Magna quidem ex parte paruulæ gignuntur lepades, quæ tamen nonnunquam ostrearum magnitudinem æquant: maximæ autem in Indico mari, ut & alia omnia, inueniũtur, Vuottonus. Patellis altera pars superficiei detecta carnem ostendit, Aristot. Vniualue genus, quod saxis testa in dorsum data adhæret, seruari potest: fitque alieno septo quodammodo biualue, ut quæ patellæ uocantur, Idem. Et alibi: Patellis os uersus terram, & excrementi exitus superiùs habetur. Papauer suum in imo (suo fundo) habent. B

Circa cauernas & rimas petrarum nascuntur tethea, glandes, & quæ eis insident, (*per superficiem earum inhærent*, τὰ ἀπολάζοντα,) ut lepades & neritæ, Athenæus ex Aristotele. Nerites quidem uel anarites ita adhæret petris, ut lepas. item aporrhais. Conchæ genera complura saxis affixa uitam omnem traducunt, Aristot. Neutrum genus est ostreis, & cæteris adhærentibus uado uel saxo, Plinius. Η λεπὰς ὄστρεόν ἐστι κοῖλον, ὅπερ ἐπειδὰν λάβηται πέτρας, ἀποχυρίζεται, Synesius in epistolis. C

Aliæ ex alijs nexæ sæpe capiuntur: easque permultas inter se nexas, tanquam examen apium, uidi, Gillius. D

Patellas non sanè à saxis auellas, ne Milonis quidem digitis, qui Punicum malum cum apprehendisset, arctè adeò comprimebat, ut non aduersariorum quisquam posset extorquere è manu, E

Eas autem quicunque de saxo, ad quod adhæserint, abstrahere aggreditur, magna quidem uoluptate ex earum comprehensione afficitur, quod manibus nitens, sperat se præda potiturum esse: ueruntamē illarū compos fieri nequit: tandem aliquando ferro abrasę abscinduntur à saxo, Aelian. de animalibus 6.55. Aliæ ex alijs nexæ, sæpe capiuntur, Gillius. ¶ De nassis, quemadmodum scriptum inueni in dogmatibus ichthyophagorū: In uas quo piscātur Patellas (*Andreas Lacuna uertit Vmbilicos*) saxis hærentes, (τὰ ἐν ταῖς πέτραις λεγόμενα πωμάτια,) & carunculas earum accipiens conijcito ac uenator, Tarentinus.

E Carnem habet lepas duram, concoctu difficilem, paucique succi, elixæ, condimento redduntur gratiores, Vuottonus. Duræ sunt, pauci succi, & non admodum acres: sed gratæ ori, & faciles concoctu, (δυσκατέργαστοι: Vuottonus mendum esse suspicatur. uertit enim difficiles concoctu, quasi legerit ἀκατέργαστοι:) elixæ aliquantulū, (*Rondeletius quoque monet, ne nimium decoquantur,*) suaues sunt, Diphilus. cuius hæc sunt uerba Græca: (quæ apposui, ut nostra & Vuottoni translatio conferantur: Εἰσὶ δὲ σκληραὶ, καὶ ὀλιγόχυλοι, καὶ οὐκ ἄγαν δριμεῖαι: εὔστομοι δὲ καὶ δυσκατέργαστοι. ἑφθαὶ δὲ ποσῶς, εὔστομοι. Lepades Hicesius facilius chamis excerni ait, Athenæus. Lepadum ius aluum mollit, Kiranides.

H.a. Lepades dictæ uidentur, quod sint petrarum in mari ueluti λεπίδες, id est squamæ quædam: & petræ cum eis spolientur, ueluti λεπιδοῦσθαι ἢ λεπίζεσθαι uideantur, hoc est desquamari. Puto Grę cis etiam πωμάτια dici. Vide supra in E, ad finem. ¶ Patina genus est uasis; quo dapes elixæ & iurulentæ in mensam feruntur, ab eo quod pateat dicta. Inde patella diminutiuum est, ut uidetur. Quanuis lata gerat patella rhombum, Rhombus latior est tamen patella, Martialis. Vide plura in Dictionarijs. Est & arborum morbus, cuius meminit Plinius libro 17. Olea clauū etiam patitur, siue fungum placet dici, uel patellam. hæc est Solis exustio. ¶ Lepadûsæ, Λεπαδοῦσαι, (penanflexum:) insulæ quædam dictæ sunt, à lepadum circa eas copia, Athenæus libro 1. Codex impressus alpha habet in prima. sed aut omicron, aut epsilon legendum, & s. duplex. est enim contractio pro Λεπαδόεσσαι, Eustathio teste. Apud Stephanum de Vrbibus Λοπάδουσσα, per o. in prima, & s. duplex ante alpha finale: insula circa Thapsum Libyæ, memorata Artemidoro. Post Thapsum in pelago est insula Lopadusa, Λοπάδουσα, (proparoxytonum, s. simplici,) Strabo libro ultimo. Vnde apud Plautum etiam Lopades fortè rectè legitur, eadem significatione, qua lepades. Tarentinus in Geoponicis uoce diminutiua λοπάδια dixit. Cum animal significat lepas, λεπὰς, ultimam acuit: eadem dictio penultimam acuens, λέπας, promontorium significat, uel montanam asperitatem, ἢ ὄρος ἀπότομον, ut Ammonius & Cyrillus obseruarunt. hinc λεπαῖα χθὼν apud Tragicos (citante Eustathio) terram asperam & promontorij instar editam significat. Λεπρὰς quoque asperam & altam. Λέπας in epigrammate, ---- ὅς τόδε ναίεις Εὐσεβὲς αἰθυίαις ἰχθυβόλοισι λέπας, Suidas interpretatur ἀκρωτήριον. Cæterùm λοπὰς substantiuum per o. Græcis plerunque est patina, sartago, olla, urna. ¶ Callias Mitylenæus λεπάδα scribit esse cantionem apud Alcæum, quæ incipiat: Πέτρας καὶ πολιᾶς θαλάσσης τέκνον: & finiat, ἁ θαλασσία λεπάς. Aristophanes pro λεπὰς legit χέλυς: & Dicæarchum non rectè ait λεπάδα legisse. pueros (addit) his in os sumptis ludere inflando tanquam fistulas: καθάπερ καὶ παρ' ἡμῖν τὰ σπερμολόγα τῶν παιδαρίων ταῖς καλουμέναις τελλίναις αὐλοῦντα παίζουσιν, Athenæus. A uerbo λέπειν (quod est excoriare) cum alia deriuantur, tum ἡ ὀρεώδης (lego ὀστρεώδης) λεπὰς: καὶ ἡ λεπρὰς πέτρα, ἐφ' ἧς αἱ λεπάδες: καὶ τὸ ὀρεινὸν λέπας: & fortè etiam apud Dipnosophistam ἡ λεπαστὴ (ὀξυτόνως ὡς τὸ καλή: ἢ προπαροξυτόνως, ὡς τὸ μεγάλη:) τάχα γὰρ διὰ τὸ καὶ λεπτὸν καὶ ἐκπέταλον ἢ διὰ τὰς λεπάδας, ἔσχε τὸ καλεῖσθαι λεπαστή, &c. Eustathius in Iliados Φ.

b. Λεπὰς δίθυρον (*lege μονόθυρον*) καὶ λεόστρακον, Athenæus alicubi ex Aristotele.

c. Quercus & abies marinæ radices non habent: sed adhærent ὥσπερ αἱ λεπάδες, Theophrastus historiæ plant. 4.7.

e. Obsonij Stolatos (Στολάτος) dicti præparatio in mari, cuius ui in unum locum statim omnes pisces conueniunt: Ex mari patellas (λοπάδια) accipito, earum scilicet quæ circa saxa nascuntur. quarum quidem contundens carnem, exprimensque, ex ea in testa aliqua inscribito quæ sequuntur: subitoque non sine maxima admiratione uidebis pisces in unum locum fluere confertim. Sunt uerò ipsa nomina, ἰαὼ σαβαώθ: quibus sanè ichthyophagi utuntur, Tarentinus. ¶ Λεπάδας δὲ πετρῶν ἀποκόπτοντες κρημβαλίζουσιν, Hermippus apud Athenæum. Didymus quidem ait solitos fuisse aliquos loco lyræ conchylijs & ostracis collisis, concinnum quendam sonitum & saltantibus aptū ædere.

f. Ὄστρε', ἀκαλήφας, λεπάδας παρέθηκέ μοι, Philippides.

h. Ὥσπερ λεπὰς προσίσχεται, Lepadis uel Patellæ instar adhæret, (Erasmus Rot. communius quàm conueniat, Ostrei uel conchylij in morem uertit,) prouerbialis locutio est apud Aristophanem, pro eo quod est tenaciter & omni studio alicui rei deditus est, & immoratur assiduè. Idem neritæ seu anaritæ conchæ faciunt, & ipsi in prouerbium tracti. Προσφὺς ὅκως τις χοιράδ' ὢν ἀναρίτης, Herondas: Penitus (uel, Mordicus) adhærens, ut petris anarites. Ἡ Σκύλλα περὶ τὰ ὄστρεα (genus prospecie posuit) προσίσχεται περὶ σπηλαίῳ, Eustathius. Λεπὰς δὲ κογχύλιον ἐρριζωμένον ταῖς πέτραις, ὅτι αὐταῖς προσπήγνυται δυσαποσπάστως ἔχον, Varinus.

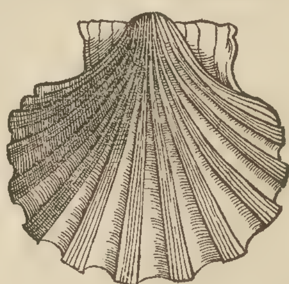
PAVONES dictos pisces in solo Phaside flumine oriri perhibent. Vocantur autem eodem, quo & aues nomine. quia ipsis etiam cœruleæ sunt cristæ, (λόφοι:) squamæ autem uersicolores, (στικταί.) cauda uerò aurea in quancunque uoluerint partē uersatilis, Philostratus libro 3. de uita Apollonij.

lonij. Quod ad caudam, Grecè sic legitur: χρυσᾶ δὲ τὰ οὐραῖα, καὶ ὁπότε βούλοιντο ἀνακλώμενα, hoc est: aurei uerò coloris cauda est, & cum (ὁπότε ad tempus pertinet, non ad modum uel locum) libuerit pisci, sursum reflectitur. nam & pauo auis ἀνακλᾷ τὴν ἑαυτοῦ οὐράν: hoc est, ostentationis causa reflexam erigit & expandit. ¶ Pauo piscis est uarij coloris, rubentibus lineis, è genere serratorum & solitariorum, Volaterranus nescio ex quo authore. ¶ Pauus maris dictus est à pauone uolucre, quam coloribus refert, dorso enim & collo pictus est colore diuerso, Author de nat. rerum & Albertus. ¶ Phycis Massiliensibus Roquau, multorum colorum est piscis, fluuiatili tincæ persimilis. hunc Veneti promiscuè Lambenam, Genuenses Lagionum, Romani ut plurimùm Merlinum uocant. Nam id genus omne piscium coloratorum, nomine Psittaci, Pauonis, Turdi, uel Merulæ illis, (*Romanis*,) minùs tamen rectè, uocari cõsueuit, Bellonius. Idem in Gallico libro de piscibus, pauonis nomine alium exhibuit, Romæ papagallum uocari scribẽs, quem turdũ postea in libro Latino nominauit. ¶ Pauonẽ Romæ uocari audio etiã illum piscem, quẽ supra ex Rondeletio Nouaculæ nomine descripsimus. ¶ Pauones marini dici poterũt pisces illi, quos Alaudas Rondeletius uocat. nam & uersicolores sunt: & aliqui eorum cristam habent cœruleam, qualem pauoni Phasidis Philostratus attribuit. Basiliscos etiam Oppiani cristatos esse puto.

DE PECTINE, RONDELETIVS.

A. Pecten à Rondeletio exhibitus.

B. Alia pectinis concha, quam priùs expressam habebamus.

QVIA Græcis Κτείς uocatur, à Gaza modò Pecten, modò Pectunculus conuertitur. Aristot. Τῶν δὲ διθύρων τὰ μὲν ἔστιν ἀνάπτυχα, οἷον οἱ κτένες. Gaza sic, Biualuis generis pars clusilis est, ut Pectunculi. Et paulò pòst: ἔτι τὰ μὲν κινητικὰ αὐτῶν ἐστιν, οἷον ὁ κτείς. Itẽ alia se mouent, ut Pectines. Sed hæc uarietas ambiguitatẽ parit: sunt enim Pectines, & ab his diuersi Pectunculi à Latinis dicti. Plinius manifestè Pectunculos à Pectinibus disiungens uidetur Pectunculos pro Tellinis usurpasse, ut Hermolaus annotauit. (*Ea de re leges plura in Tellinis.*) De alijs Pectunculis infrà dicemus. Qualis sit Pecten ex nullo meliùs quàm ex Athenæo cognoscemus, quo loco Ostreum (*Berberi*) in quo nascuntur margaritæ Pectini confert. ἔστι δὲ ἡ μὲν τοῦ ὀστρέου ὄψις παραπλησία τῷ κτενί: οὐ διέγλυπται δὲ, ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει, καὶ δασύ: οὐδὲ ὦτα ἔχει δύο, ὥσπερ ὁ κτείς, ἀλλὰ ἕν. Ostreum aspectu Pectini simile est: testa non cælata, sed læuis est & spissa: neque utrinque aurita est Pectinum modo, sed altera tantùm parte. Ex his liquet Pectinem duabus constare conchis striatis, utraque parte auritum esse, quod non huic tantùm competit, ut peculiariter auritum Pectinem nominare oporteat, (*quod Bellonius facit,*) sed alteri etiam Pectini & Pectunculo. Nostri piscatores uocant Pectines larges coquilles, alij coquilles de saint Iacques. Itali cape sante. A

Lib. 4. de hist. animal. cap. 4.

Testa utraque primùm strictior, qua parte aurita est, deinde amplificata in orbem circumagitur: altera modicè caua & in dorsum elata, altera plana, ueluti alterius operculum. Vinculo nigro & neruoso colligatæ sunt. Vtraque striata est, à strictiori parte striaturæ incipientes ad imum marginem deductæ sunt, sed ita ut in eo striæ siue exochæ magis promineant quàm strigiles siue canaliculi: quibus fit, ut Pectinis testa laciniata sit, & hac parte firmiter cohærens. Præterea striæ siue exochæ lineis à summo ad imum ductis ornatæ sunt, quæ à duabus tribus ue alijs intersecantur à latere ad latus ductis uersus strictiorem partem. Intus carnis multum est: quæ circa medium etiam carnosum, longum, tenerum alligata apparet. Inest in carne particula luteum ouorum colorem referens. Spectantur μήκων & os tubæ modo factum, atque intestinum tenue luto plenum. Tota caro in ambitu membranam habet ueluti fimbriam uersicolorem, ex qua fila multa & tenuia dependent. B

Eadem caro aliorum ostreorum carne dulcior & tenerior est, faciliùs concoquitur, uenerem irritat, non acrimonia, sed nutrimenti copiâ, Aqua quæ intus est aluum ciet. Super carbones F

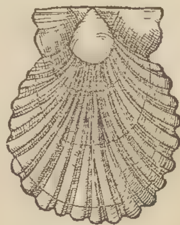
(Color. B) coquuntur, nonnulli olei, piperis & salis tantillum iniiciunt. Pectinis testæ non semper eiusdem sunt coloris; quædam enim rubescunt, quædam albicant, aliæ nigricant. Diphilus apud Athenæ-
Lib. 3. um: Τῶν δὲ κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί, ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι. Τῶν δὲ μελάνων καὶ πυῤῥῶν οἱ μείζονες καὶ ἐντάριοι (*Rondeletius legit* ἐαρινοί, *& similiter Vuottonus*) εὔστομοι. Κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου καὶ πιπέρεως. Inter Pectines teneriores sunt candidi; uirus enim non resipiunt, & aluo faciles sunt. ex nigris & flauescentibus maiores & uerni, palato arrident. Omnes in uniuersum uentriculo grati sunt, facilè concoquuntur, aluum subducunt sumpti cum cymino & pipere.

C Aristoteles lib. 4. de hist. animal. cap. 4. inter testacea quę se mouent Pectines numerat, quos
Quomodo uolent, & se carinent. etiam uolare ait ex nonnullorum sententia: nam de ferramento quo capiuntur sæpe exiliunt. Plinius lib. 9. cap. 33. Saliunt (inquit) Pectines & extra uolitant, seque & ipsi carinant: id est, ex suis testis carinam sibi parant, sicuti Neritæ, præbentes concauam sui partem, & alteram (*meliores codices hîc non legunt, alteram*) auræ opponentes, sic per summa æquorum uelificant. Strident Pectines, inquit Aristoteles lib. 4. de hist. animal. cap. 9. quoties per maris summa nitibundi feruntur, quod
An uideant. uolitare dicunt. Pectinibus oculos tribuere uidetur Plinius lib. 11. cap. 37. Non omnibus animalium oculi: Ostreis nulli, quibusdam concharum dubij: Pectines enim, si quis digitos aduersum hiantes eos moueat, contrahuntur, ut uidentes. In eandem sententiam scribit hæc Aristoteles lib. 4. de hist. animal. cap. 8. Pectines quoque admoto digito dehiscunt, mox comprimunt se ut cernentes. Id quod ego in Pectinibus sæpius experiri uolui, sed si digito immisso caro uel membrana carni circumposita non tangatur, se non contrahunt: si tangatur, statim claudunt, & digitũ uel aliud quid immissum firmè retinent. Testa intecta (inquit Aristot.) omnia latent, uel algore
Occultatio. urgente, uel æstu. Pectines, quemadmodum Purpuræ & Buccina conduntur Canis exortu circiter tricenos dies. Pectines, atque adeò Ostreæ ac conchæ omnes tum optimæ sunt, quum grauidę.
(F) Quanquam uerò testa intecta grauida dicamus, nullum tamen eorum uel coitum, uel partum in-
Generatio. telligimus. hoc enim genus sponte prouenit, ouaque eorum impropriè appellamus partem illam, quæ melioris nutritionis est indicium, (quemadmodum in sanguine præditis adeps,) quam ob causam tum melioris sunt succi. Pectines in locis arenosis proueniunt, & quemadmodum pur-
Lib. 5. de hist. anim. cap. 15. puræ celeriter augescunt, quippe qui anno perficiantur autore Aristotele. ouum enim quale modò diximus uere continent, procedente tempore minuitur: deinde totum aboletur. Siccitates pertimescunt, & locis quibusdam propter summos calores defecerunt.

F Pectines maximi & nigerrimi æstate, inquit Plinius lib. 32. cap. 11. laudatissimi Mitylenis. Eosdem etiam celebrant Iulius Pollux, & Athenæus. Laudatissimi etiam Tyndaride in Sicilia,
Serm. 2, 4. & Salonis in Dalmatia. Neque solùm in Altino & Antio Italiæ, sed etiam Tarenti. Horatius:
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum. Item in Insula Alexandriæ in Aegypto.

G Purgatur uesica Pectinum cibo, inquit Plinius lib. 32. cap. 9. nam urinam cient, & quæ in uesica sunt modicè detergunt.

DE ALTERO PECTINE, RONDELETIVS.

B CONCHA quam hîc exhibemus Pecten est alter (nam Pectines concharum generi attribuit Plinius) quem cum superiore eundem planè esse facilè existimabit is, qui non diligentius circunspexerit, sed reuera differt: nam latiores & ampliores aures habet, estque toto corpore longiore strictioreque quàm superior. Præterea hic testam utranque Pectunculorum Burdegalensium modo concauam habet, superior alteram duntaxat concauam, alteram planam. Postremò hic concharum quarundam rugosarum ritu rugas siue strias & exochas simplices habet, prior uerò singulas ternis aut quaternis lineis à summo ad imum ductis ornatas.

A Hunc Pectinem Itali Romiam uocant, quod qui è Compostella redeunt (quos etiam Romious lingua nostra uocamus) Pectines huiusmodi multos pileis affixos gestant.

F B Carne & sapore à Pectunculis non differunt, sed figurâ: Pectunculi enim rotundiores sunt, & altera tantùm parte auriti, hi Pectines magis oui figurâ & utrinque auriti.

DE PECTVNCVLO, RONDELETIVS.

A IN sinu Aquitanico frequenter capiuntur exigui Pectines, qui uulgò Petoncles uocantur. Capiuntur etiam in Normania, uocanturque Hannons. Romæ Gongole, quasi Conchulæ: sunt enim semper parui, præsertim in Mediterraneo mari, in Aquitanico litore maiores. Alij Coquilles de Saint Iaques appellant, quemadmodum superiores. Pectunculi rectè dici

posse

posse mihi uidentur. pectinibus enim figurâ similes sunt.

B Concham striatam habent, utranque cauam, aculeis aliquot paruis armatam. Altera duntaxat parte auriti sunt, aliquando dextra, aliquando sinistra. Horum aliqui candidi sunt, alij rubescunt.

F Carne sunt tenera, molli, gustuiq́ gratiore quàm superiores Pectines, ob salsi cum dulci permistionem. His atq; alijs Ostreis quidam maximè delectantur, ijsq́ frequentiùs & copiosiùs uescuntur, ut Burdegalenses & Santones. Qua de causa euenire puto, cur multi apud eos calculo grauiter laborent: omnia enim Ostrea crassi & salsi succi copiam gignunt, qui accedente uini tenuis & generosi liberali potu facilè ad renes permeat, unde calculi in renibus & uesica gignuntur. Quòd si quis obijciat ut Pectinum, ita Pectunculorũ cibo, uesicam similiter et renes purgari ex Plinio, ac proinde cibo huic detergendi uim aliquam inesse: respondemus in corporibus impuris, atq; pituita crassa & multa, uentriculo primisq́ uenis infarcta detergentia ad calculum procreandum multùm habere momenti, utpote quæ calculi efficiendi materiam ad renes deducant: multò magis quæ aperiendi ui prædita sunt, quibus qui alieno tempore utitur, renum & uesicæ morbum ac cruciatus ualde auget. Hæc de pectinibus.

Calculi generatio.

DE PECTINE AVRITO, BELLONIVS.

Rondeletius simpliciter hunc pectinem uocat. nam alter quoq; pecten, & pectunculus auriti sunt, inquit: non hic peculiariter.

B IN concharum genere solum pectinem altera parte planum agnoscimus: cuius parte superiore testa tumida, binis ut plurimùm auriculis insignita, emergit; atq; ita striata quemadmodum testudines rugis imbricatæ, quæ Nichia dicuntur. Pectines inter biualuium genera, post Pinnam, maioribus conchis præditi sunt: quas habent scabras, reseratiles & clusiles, nullis cardinibus pyxidatim infarctis coniunctas, sed neruo tantùm nigro (ut in ostreis uidemus) obfirmatas. Parte plana tanquam prona solo accubant: supina enim tumida aures utrinque habet, per quas exerere linguam Aristoteles tradit. Sunt tamen inter hos nonnulli unica tantùm aure præditi.

C Dehiscentibus, si digitum in rimam admoueris, ita se comprimunt, quasi cernere uideantur. De horum autem motu sic habet Aristoteles quarto de historia animalium: Concharum (inquit) aliæ se mouent, ut Pectines: quos etiam uolare nonnulli aiunt. Quod Aristotelis dictum intelligendum est, quum de ferramento quo capiuntur pectines, sæpe exiliunt: quem motum non quidem gressum, non incessum, non etiam natatum, sed impulsum quendam esse dixeris. Pecten enim cùm præter aliorum normam partem habeat pronam ac supinam, mirum esse non debet, si tantùm potest ut de ferramento exiliat. Hunc enim in uase aqua referto obseruare poteris, eodem modo quo Chamarum genera, se multùm extra testam exerere ac moueri.

F Sunt edendo Pectines, sed non tam grati, quàm Pectunculi, neque ita frequentes: rarò enim capiuntur.

B Cæterùm in Pectinibus ac Pectunculis cancri enascuntur rotundi, quanuis utrinque pedibus forpicatis, molliq; cartilagine contecti.

Cancri eis innati.

Heracleoticos autem multò magis quàm marinos, uulgares laudare solent.

DE PECTVNCVLO, BELLONIVS.

Nomina eadem Bellonius pectunculo suo attribuit, quæ Rondeletius etiam suo. sed picturæ sunt diuersæ: Rondeletij ab una parte aurita: quam exhibuimus, pectini enim similior est. Bellonij, neutra: capite testæ ita ferè se colligente ut in Tellinis & Chamis. eam omisimus.

A B Pectunculos Parisienses & Rothomagenses Petoncles uel Hannons appellare consuerunt. A Pectinibus hoc dissident, quòd parui sint, & utranq; concham (Chamę modo) tumidam ac con cauam habeant, strijs rectis asperam. Sed à Chamis tracheis hoc etiam discrepant, quòd Chamæ transuersas lineas, Pectines autem labra in gyrum crenata ostendant. Sunt qui sancti Iacobi conchylia uocent. Anglicum uulgus Cockles uocat: Romani rustici, qui Chamas læues & Tellinas ex mari in forum piscarium adferunt, eos quoque ad mensuram Tellinarum modo diuendunt, quos & Conchulæ nomine uocant, sed Gongolam pronunciare malunt.

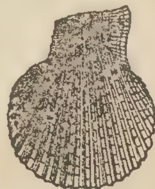
F Cibis plurimùm expetuntur. Quamobrem eos inter alimenta recensuerunt Medici. Subalbida carne constant, gustui pergrata, quam Gręcum uulgus crudam etiam edit. C. Plinius medicus Pectunculos ijs dabat, quibus de calore nimio stomachus laboraret: quos tamen inter pisces duræ carnis multis locis recenset. Hoc autem præstantiores censentur, (inquit Vuottonus,) quo maiores sunt, testaq́ magis concaua, & colore nigriore: æstate quidem (uere & æstate, Vuottonus) optimi, quo maximè tempore augeri, plenioresq́ fieri, pro lunari potestate solent. Mitylenenses cæteris præstant, & magnitudine, & succi probitate. Numerosos fert Pontus: sed exiles, & qui non temere in magnitudinem crescunt.

G Vrinam cient: & ea quæ circa uesicam sunt ulcera uel sordida, iuuant, etiamsi escharam contraxerint.

Alia species. Sunt ex ijs quidam, quorum conchæ in superiori parte horrent, ijsdemq; quo prædicti canalibus striantur, quos sanè congeneres esse puto.

COROLLARIVM.

A Pectines in mari ex eodem genere habentur: Plinius cum proximè de locustis dixisset, quæ crusta fragili muniuntur, non autem genus proximum, sed remotius, quod pisces exangues complectitur, commune eis esse dicendum est. Pectinum genus striatum, id est pectinatim diuisum, à rugis illis siue imbricaturis nuncupatur, Gillius. Germani conchas biualues omnes generali uocabulo uocant **Muscheln/Moscheln**: ut pectines, chamæ, &c. pectines uerò priuatim, diui Iacobi conchas, **Jacobs muschel**n. Angli uerò **Muskels** peculiariter nominant conchulas illas, quas Bellonius Mytulos: pectinem autem **a Scalope/ Scalop.** ¶ Magno in errore uersatur Albertus & recentiores, qui pectines pro passeribus (id est planis piscibus illis quos uulgus nostrum platessas nuncupat) accipiunt. ¶ Pectinum generis quidam arbitrantur eas esse,
C quas uulgò appellant Conchas S. Iacobi, sed aliæ Oceani littoribus Gallicis cognitæ habentur, Gillius.

Pectunculi, ut ipsum nomẽ loquitur, exigui pectines sunt: quod bifariam intelligi potest, ut & pectines maiores antequam excreuerint, sic appellentur: & species peculiaris semper parua, qualẽ Rondeletius depinxit, una tantum parte auritã: cui hanc quoq; iconem (siue eiusdem, siue cognatæ speciei: quã unde sim nactus non satis memini) quadrare opinor. Plinius eumq; imitatus Gaza, pectines et pectunculos aliquãdo promiscuè nominant: (Trallianus quoq; κτένια, diminutiuo nomine appellans, ipsos simpliciter ctenas, id est pectines intelligere uidetur.) Ab eodem tamen Plinio pectunculi quandoq; ꝑ tellinis uidentur accipi. Pectunculos nominat etiã Columella 8.17. item Nonius inter ea quibus similitudo nomen fecit. ¶ Affinem ostreis pectines siue pectunculi, quos hodie conchulas dicimus, naturam atq; saporem habent. Sunt striatæ, & subrubra carne: & in Tarentino sinu laudatissimæ & grandiores, quæ auriti pectines Latinè appellantur, Iouius. Pectunculus siue pecten minor ab Anglis dicitur **Cocle.** Germanicè nominemus licet, **Kleine Jacobsmuscheln: oder Sant Michels Muscheln.**

Pectines diuersi. Audio & pectinum genus quoddam aculeatum Anglos appellare **a Fryll**: & similiter è cancrorum genere maiam, testa aculeata. ¶ Pharmacopœorum uulgus pro concha Venerea pectines usurpat, Rondeletius. Author quidem Pandectarum, Venerias interpretatur cochleas quę afferuntur à S. Iacobo. uerùm hæ porcellanæ sunt, non pectines, de quibus inter cæteras conchas tractatum est suprà Elemento C. Pectines quidam magni sunt, quibus altera ualuularum latior uelut tegmen superposita est, Aristot. historiæ 4.4. Iuba tradit Arabicis margaritis concham similem esse pectini insecto, (id est, non secto, non cælato. οὐ διεγλύφθαι γὰρ, ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει,) Plinius. uide suprà in Corollario de Margarita A. ubi de Concha echinata dixi, pag. 622. ¶ Citharũ à Rondeletio dictum piscem Romæ pectinem uocant, uulgò pectenorzo. ¶ Purgatur uesica pectinum cibo. ex his mares alij donacas, alij aulos uocãt: fœminas, onychas, Plinius lib. 32. cap. 10. sed locus uidetur deprauatus, & uel nò pectinum legendũ, sed solenum: uel Plinium memoria lapsum dicemus. ¶ Xenocrates pectines memorat rufos, cãdidos, uarios: item candidos atq; latos.

B Ex Aristotele: Pectines squalente cœlo (*cum anni pluuij sunt, Massarius*) magis trahunt ruffum colorem. Iam in Pyrrhæo Euripo pectines aliquando desiuerunt, non modò propter ferramentum, quo piscatores abradendo ubertim caperent, uerùm etiam propter siccitates. Pectines biualues sunt, & clusiles. Se concludendo tuentur. Testæ eis pectinatim diuisæ sunt. Reserabiles sunt: ab altero enim latere nodo ligantur. Ouum dictum, altera tantummodò parte eis fit. Κτεὶς τραχυόστρακος, ῥαβδωτός, Athenæus ex Aristotele. ¶ Conchæ sunt striatæ, testis biualuibus, altera tamen tumida, altera plana, binisq; auriculis angularibus, Massarius. ¶ Pectines ubi maiores aut præstantiores habeantur, dicetur in F.

C Pecten testati generis & expedis, potissimùm plurimumq; se mouet uolatu, Aristot. Loligo etiam uolitat extra aquã se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo, Plinius. Aquatilium pectines stridere cum uolant, traduntur, Idem. Quoniam sua cuiq; potest esse sententia ego non existimo pectines uolare posse per aëra. cum enim callo illo interiori ambæ testæ adeò connexæ sint, ut difficilè diuelli queant, non possunt ita libere aperiri, ut uolare ualeant: quamobrem uolare hoc in loco pro salire celeriter in modum uolatus, & discurrere de loco ad locum potiùs interpretarer. pectines enim tanta uelocitate dehiscunt, ut ex uehementi repercussione saliant & superiactent, ut quasi uolare uideantur, Massarius. ¶ Pectines aliquandiu in arena (alias, in secessu) latent, ut & purpuræ, Aristot. Conduntur in magnis frigoribus, ac magnis æstibus, Plinius. ¶ Sponte naturæ in harenosis proueniunt, Idem. Vere pectines, limaces, hirudines eodem tempore euanescunt, Idem. ¶ Nocet eis siccitas, & ut deficiant in causa est, Aristot.

D Vrtica noctu pectines & echinos perquirit, Plinius. Vrticæ quoddam genus pectines, in quos offenderit, corrodit, Aristot.

Ferramento

Ferramento quodam piscatores abradendo pectines capiunt, Aristot. Limosa regio idonea est educandis cōchylijs, & ostreis, purpurarumq́ tum concharum pectunculis, Columella de piscinis loquens. ¶ Pectinum maiorum usus est alicubi in templis ad salem continendum qui cōsecratur. Concha salis puri, Horatius. E

Mures sunt Aeni, aspera ostrea plurima Abydi, Mus Mitylenæ est pecten curadrum quæ apud Vmbraciæ finis: Versus Ennij corrupti, quos citat Apuleius Apologia 1. Ii aliqua ex parte restaurari possunt ex Archestrati apud Athenæum uersibus, unde etiam translati sunt: Τοὺς μῦς Αἶνος ἔχει μεγάλους, ὄστρεα δ' Ἄβυδος. Τὰς ἄρκτους Πάριον: τοὺς δὲ κτένας ἡ Μιτυλήνη: Πλείστους δ' Ἀμβρακία παρέχει, καὶ *ἄπλατα μετ' αὐτῶν. Pectunculus Chius inter cibos electiles numeratur à Gellio. Methymnæos pectines olim celebres fuisse, authores sunt, Philyllius, Pollux, & Clemens in Pædagogo. ¶ Galenus in libro de boni & uitiosi succi cibarijs, pectines crassi admodum succi esse scribit: & succum eorum aluū ducere, non secus ac lactis serum. Stomacho apti sunt duri ex media materia pisces, ostrea, pectines, murices, &c. Celsus. Pectines chamis alunt uberiùs, sed succi peioris sunt, & excretioni minùs faciles, Hicesius. Myes (Mituli) Ephesij, eisq́ similes, succi bonitate ut pectines superant, ita cedunt chamis. Archigenes apud Galenum de compos. sec. locos, pectines connumerat ijs, quæ stomachicis in cibo conueniunt. Aluum simul & urinam cient, Atheneus. Qui candidi sunt atq; lati, dulciores habentur: sed candidi, duri: rufi, uirosi: uarij, mediocres sunt, Xenocrates. Diphilo tamen candidi, molliores sunt. Concoctionem pectunculi faciliùs admittunt quàm ostreæ. Sapore sunt dulciore: at nimiam illam dulcedinem per cocturam exuunt. Aluum magis mouent iurulenti assis: & quò magis assentur, eò minùs succi congeniti erit reliquum, minusq́ aluum tentabunt: si in suis testis assentur, magis nutrient, Vuottonus. ¶ In colico affectu sumantur pisces duriore carne præditi: & ex testaceis pectines, ostrea, &c. Trallianus. In cardialgia cibi conueniunt, qui non facilè mutentur aut corrumpantur, quiq́ mordacitati & acrimoniæ molestorum humorum resistere queant, ut sunt astaci, pectunculi, &c. Idem. Et alibi: In uomica, (empyemate,) si salsus & biliosus humor est, pectines aut buccina, aut astacum, aut locustas dare nō est alienum. Tympanicis testacea quædam, ut buccina, pectines, rarò & modicè solius uoluptatis gratia offerre cōuenit, Idem. Nihil ex eis quod pingue est sumant, ut (sed) isicos, pectines & conchylia, Plinius medicus 5.1. Podagrā pituitosam præcedit ferè plurium ciborum, & uitiosos succos generantium usus, ut isiciorum, pectinum, buccinorū, &c. Trallianus. F

Pectunculi salsi triti cum cedria pilos in palpebris inutiles, euulsos cohibent, Plinius. Pharmacopœorum uulgus pro concha Venerea pectines usurpat, Rondeletius. ¶ Contra dorycniū in cibo iuuant pectines, buccina, &c. Nicander. G

Κτείς oxytonum scribitur apud Eustathium & Varinum. in Athenæi codice circunflexū reperi, quod non probo. hinc datiuus pluralis τοῖς κτεσὶν, apud Aristotelem: κτένεσι uerò poëticū est. Βελόναις τε, κτένεσί τε, Archippus. Nominatur autem κτεὶς, παρὰ τὸ ἐκτείνειν τὰς τρίχας, ut refert Eustathius. hoc est, pecten instrumentum quo capilli pectuntur & extenduntur. E Dictionarijs Varini & Hesychij. Κτεὶς, κτενός, τὸ κτένιον, παρὰ τὸ ἐκτείνειν τὰς χεῖρας, ἢ τὰς τρίχας. κτεὶς δὲ ὁ τῆς θαλάσσης, παρὰ τὸ ἐκτείνεσθαι καὶ ἁπλοῦσθαι. Κτένιον, ᾧ κτείνομεν τοὺς φθεῖρας: καὶ τὸ τοῦ ποδός. Κτένας, τοὺς τῶν χειρῶν καρπούς, (metacarpia potiùs,) καὶ τῶν ποδῶν, καὶ τὰ στήθη, μεταφερόντων ἀπὸ τῶν εἰς τὰς τρίχας ἐπιτηδείων κτενῶν, λέγουσι δὲ καὶ τὰς νωτιαίας πλευράς. Κτεὶς, τὸ ἐφήβαιον: τὸ μόριον, ἤγουν τὸ αἰδοῖον, καὶ τὸ τῶν τριχῶν κάλλυντρον. Κτένια τῶν κιθαρῶν, οἱ ὑπορέχοντες ἀγκῶνες λέγονται. nostri hanc in cithara seu testudine Musico instrumento partem, collum eius appellant: Lautenkragen. Ἡ δὲ τῶν τριχῶν σαγηνευτῆρα πύξινον κτένα, Suidas ex epigrammate innominati. Κτεὶς μόριόν τι τῶν κρυπτομένων τοῦ ἀνθρωπείου σώματος διὰ τὰ περὶ αὐτὸ ῥαβδώματα οὕτω καλούμενον, Eustathius. Quatuor anteriores dentes, qui in meditullio cōstituti habentur, Græci diuersis nominibus appellant, toméas, dichastêras, ctenas, gelasinos: uocabulo primo ab insectione ducto, altero ab diuisione, tertiò quòd concidant, &c. Cælius. Κτεὶς Græcis, pectē Latinis, textorium instrumentum est, dictum (ut quidam scribit) quòd fila in telis figat. (nostri folium appellant, ein blatt/oder kam,) Arguto coniux percurrit pectine telas, Vergilius 1. Georg. Πεντέκτενα (lego πεντάκτενοι, χιτωνίσκοι περὶ τὴν ᾤαν πορφύραν ἔχοντες, πέντε κτένεσιν ὑφασμένοι, Pollux. Textoris pectine percussæ lacernæ, Iuuenalis Sat. 9. Vnci pectinis moderator, Claudianus 2. in Eutropium. ¶ Pecten, quo explicamus capillos. Plautus Captiuis: Sed utrùm strictim ne attonsurum dicam esse, an per pectinem, nescio. De pectine est epigramma apud Martialem libro 14. Deducit crines pectine Cytoriaco. Est etiam pecten instrumētum quo pannus è lanis nuper contextus raditur: nostri à carduo denominant ein Karten/oder Kartertschen. Item quo linū & cānabis depectitur & purgat, de quo plura attuli in Echini Philologia. ¶ Pecten, cratis dentatæ genus, (nostri uocāt ein Egken:) stylis ferreis ad colendū terrā, et aliquando metendā segetē. Columella lib. 2. Sunt aūt metēdi genera cōplura. multi falcibus uerriculatis, atq; ijs uel rostratis, uel denticulatis, mediū culmū secant: multi mergis, alij pectinib. spicā ipsam legūt: idq; in rara segete facillimum, in densa difficillimum est. Ouidius 1. de Remed. Temporibus certis desectas alligat herbas, Et tonsam raro pectine uerrit humum. Nostri hoc instrumentum uocant ein Rāchen: quo uerritur & raditur humus, (unde & rastrum dicitur,) & gramen resectum colligitur. H.a.

eodem rustici ad glebas confringendas utuntur, grammatici dictum aiunt quòd terram radat, & fodiendo conculcet, &c. ¶ Pecten, pubes, hoc est locus ubi pili apud uerenda nascuntur. Græcis quoque κτείς, (ut suprà indicaui ex Varino & Eustathio:) nostris der Sturmbühel. Inguina traduntur medicis, iam pectine nigro, Iuuenalis Sat. 6. ¶ Pecten, musicum instrumentum quo citharam pulsamus. Iam pectine pulsat eburno, Vergilius 6. Aeneid. Crispus pecten, Iuuenalis Sat. 6. Græci plectrum (πλῆκτρον) dicunt. ¶ Pectines à Plinio dicuntur in arboribus & earũ materia, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ & interualla, Græci κτηδόνες. in quibus autẽ uariant pectinum illorum lineæ & interualla, adijcere Plinius solet aliquid, quo uarietas illa possit indicari, obliquos, crispos, nodososue dicens, Author Promptuarij. Nostri in ligno hos ueluti neruos, appellant annos, die Jare. Sunt autem uenæ, seu fibræ, & diuisiones in lignis pectinum modo, hoc est διαφύσεις, discriminationes. Vide Marcellum Vergiliũ in Dioscor. lib. 3. ca. 1. & lib. 1. ca. 110. Κτηδόνες, τριόδοντες (hîc distinxerim) ἰχθύες, καὶ θηλεῖαι: καὶ ἐπ' εὐθείας τῶν ξύλων ἐκφύσεις, Suidas & Varinus. Κτήδων, (paroxytonum: meliùs oxytonum,) τριόδους, Hesychius. Quòd si κτηδόνες etiam pisces aliqui dicuntur, non alios fortè quàm κτένας (id est pectines) esse conijcimus: etsi hi testati sint, nec propriè pisces. Abies ima cum circuncisa quadrifluuijs disparatur, Vitruuius Architect. 2. 8. Philander interpretatur, quadripartito uenarum cursu, ut loquitur Plinius. qui & fluuiatam ob id abietem uocat. (*Nostri quoque uulgò pectines & uenas in ligno, præsertim crispas, & camelotæ, ut uulgò uocant, uestis ductus imitantes, aquas nominant.*) Theophrastus libro de plantarũ historia quinto, tradit arborum τετραζόους, hoc est quadripartitas dici, quibus in utranque partem medullæ, bini uenarum cursus naturæ contrariæ, pertendunt: διζόους, id est bipartitas, cursum uenarũ unum tantùm in utranque partem medullæ gerere, eosdemque inuicem contrarios habere: μονοζόους siue simplices appellari, quæ unum duntaxat uenarum habent cursum. Theodorus Gaza (si credimus Hermolao) uertit quadriuiuas, biniuiuas, & uniuiuas: quòd τετραζώους, διζώους, & μονοζώους legisset: manifesto errore. Plinius significantiùs transfert, quæ habeant quadripartitos uenarum cursus, bifidos, aut omnino simplices, Hæc Philander. ¶ Apud Galenum libri de fascijs caput 110. inscribit Pecten seu uinculũ suspendens ad colem. ¶ Est Pecten Veneris herba apud Pliniũ à similitudine pectinum dicta, nota hodieque elegantioribus medicis. ¶ Ctenites lapis à Ge. Agricola memoratur. Germanicè Kampstein interpretatur. Kamp enim pectinem instrumentum capillis pectendis aptum significat. Striatus est (inquit) omninoque pectinis effigiem repræsentat. color illi plerunque cinereus, &c. Mihi non tam quòd pectinem instrumentum, quàm quòd eiusdem nominis testatum in mari animal præ se ferat ctenites lapis dicendus uidetur; sicut & alij complures: ut conchites, strombites, myites, &c. Veteres tamen eius meminisse non puto. Nuper lapideos aliquot pectines, naturæ lusus, marinis simillimos, medicus & philosophus insignis Dominicus Montisaurus Veronensis ad me misit: quos ego Ctenitas lapides appellârim. ¶ Pectinum genus (de animali loquitur) pectinatim diuisum est, Gillius. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim (*ut serræ dentes solent esse*) spissatos, Plinius lib. 32. Pectinatum tectum dicitur, à similitudine pectinis, in duas partes deuexum, ut testudinatum in quatuor, Festus. Philander tecta pectinata, à Vitruuio displuuiata dici conijcit: quæ fiant trabium iunctis capitibus mutuo innexu, paribusque contra se ponderibus, pedibus imis diuaricatis.

DE PEDICVLO MARINO,

RONDELETIVS.

A EST inter insecta pediculus marinus, qui cum pulice conspirat ad infestandos pisces, & tenui crusta integitur. A Græcis uocatur φθεὶρ θαλάττιος, qui duplex est apud Aristotelem: unus, (*piscium hic, non insectorum generis est. exprimit enim Aristoteles piscem esse, uocari autem pediculum*) qui in mari, quod est à Cyrena ad Aegyptum circa delphinum est: qui omnium pinguissimus fit pabuli copia, quæ delphini opera suppeditatur. Alter pediculus est, quem hîc depinximus, maioris fabæ magnitudine & latitudine, scarabeo terrestri similis. Corpus ex aliquot tabellis, ueluti locustæ, uel squillæ cauda constat. ante os duo cornua breuia habet. utrinque pedes multos, incuruos, in acutum desinentes.

Lib. 5. de hist. anim. cap. 31.

B (margin letter beside "ter pediculus est")

C Piscibus ita hæret, ut eripi non possit. Sugit ut hirudo, nec priùs abscedit, quàm tabidum & exuccum piscem reddiderit. Reperitur ceruici mugilum, luporum, & saxatiliũ piscium affixus.

A Hunc pediculum marinum esse Aristotelica descriptio apertè indicat: Ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ γίνονται μὲν ἐν τοῖς ἰχθύσι φθεῖρες, οὗτοι δ' οὐκ ἐξ αὐτῶν τῶν ἰχθύων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰλύος. εἰσὶ δὲ τὰς ὄψεις ὅμοιοι τοῖς ὄνοις τοῖς πολύποσι, πλὴν τὴν οὐρὰν ἔχουσι πλατεῖαν. In mari sunt (*nascuntur*) piscium pediculi, non ex piscibus ipsis, (*ut in terrestribus animalibus, quorum pediculi ex ipsis enascuntur,*) sed ex limo generati; sunt autem aspectu asellis multipedibus similes, nisi quòd caudam latam habeant. Qui igitur ὄνους, qui Latinè multipedæ dicuntur, quæ sub aquario uase stabulantur, cognouerit, facilè ex earum specie pediculum marinum agnoscet. Vnde perspicuum fit turpiter hallucinatum fuisse autorem libri de aquatilibus, qui

Verum pediculum mar. se exhibere.

Contra Bellonium.

qui pediculum marinum asilum siue œstrum Aristotelis appellauerit: quem asilum Aristoteles statim post pediculum longè diuersum describit: τισὶ δὲ τῶν θύννων οἶστρος γίνεται μὲν περὶ τὰ πτερύγια: ἔστι δὲ ὅμοιος τοῖς σκορπίοις, καὶ τὸ μέγεθος ἡλίκον ἀράχνης. Asilus sub quorundam thynnorum pinna oritur, specie scorpionis, aranei magnitudine. Si asilus scorpioni similis est figurâ, ubi nam quæso in asilo tuo ea repræsentatur? ubi cauda longa & stricta? ubi in eodem aranei magnitudo? Hęc aperte conuincunt te neq; asilum unquam uidisse, neq; traditam ab Aristotele eius descriptionem diligenter legisse. Sed de asilo aliâs: cuius uerã effigiem in orcyno depinximus supra branchiarum pinnam, quia sub pinna uideri non potuisset. (*Orcynum dabimus infrà cum thynno. sed suprà etiam Elemento A. asili historiam & iconem reperies.*)

Vocant in mari pediculos, (inquit Plinius lib. 31. cap. 7.) eosq; tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et paulò pòst (cap. 8.) Rigor ceruicis mollitur cum marinis qui pediculi uocantur, drachma pota. Ego eorum cinerem ad ulcera capitis manantia ualere sum expertus. G

IN stagnis etiã marinis nascuntur Pediculi, ita conglomerati ut pisces etiam hamo iam captos absumant. A marinis neq; figura, neq; uictus ratione, neq; uiribus differunt.

DE EODEM, BELLONIVS: QVI TAMEN ASILVM hanc bestiolam nominauit. Nos de uero asilo supra in A. elemento.

Asilus marinus, Oppiano Oestrum terrestri Millepeda longè maximus (*maior*,) utrinq; octonos pedes habet, in ambobus lateribus sedecim. Octonis quoq; in tergore tabellis loricatur: quæ totidem utrinque pedibus respondent. Priorum pedum ungues ad caput, posteriorum autem uersus caudã reflectuntur: (*Hoc in Rondeletij pictura non ita apparet:*) ex quo eum & antrorsum & retrorsum ingredi posse credibile est. Vnguibus pisces quos apprehendit, strictè continet, subitóq; eorum squamas, nec inde unquam abscedit, donec eos eroserit. Erythrinos, Dentales ac Sargos edit, ut in Corcyra Mullum à duobus Asilis utrinque penè desquamatum aliquando uiderim, tametsi Mulli plerunque Oestros absumant. B (C)

Oculos habet paruos, nigros, aliquantulum eminentes: atq; in orbem, ut terrestris millepeda se contrahit. B

Prægnans plerunq; reperitur. Versatur in limosis portubus, & spurcitia refertis. C

COROLLARIVM.

Animal illud marinum, cuius iconem nescio unde nactus, apposui, si pediculi marini species nõ est, quò referendũ sit dubito. Rondeletium quidem pediculũ marinum uerum exhibuisse, dubiũ mihi non est. nã & ante multos annos à Cornelio Sittardo, eandẽ quã Rõdeletius dedit picturã, pediculi marini nomine accepi, cũ uulgari Italis nomine Pedotzo marino. Germanicè interpretor, Wasserluß/Meerluß. sed in dulcibus etiã aquis insecta quædam sic appellari audio, Wasserlüß: de quibus nõnihil supra inter Insecta aquatilia I. Elemento diximus. Iis hamo infixis pisces inescant piscatores nostri. reperiunt anno toto, uêris etiã initio, & sub glacie. Eiusdẽ generis fortè & ἔρπυλαι sunt, à recto singulari ἑρπύλη, si rectè legitur apud Athenæum Numenij uersus recitantẽ de piscium escis: Ἠὲ καὶ ἑρπύλας δολιχόποδας, ὁππότε πέτραι Ἀμμώδεις κλύζονται ἐπ' ἄκρῃ κύματος ἀγῇ. Ἔνθεν ὀρύξασθαι, θέμεναί τ' εἰς ἄγγος ἀολλεῖς. proximè autem dixerat iulos etiam, id est lumbricos in litore fodiendos. Ἑρπύλη igitur uel ἕρπυλλα, litoralis quidã & fossilis uermis fuerit, multis longisq; pedibus repens, inescandis piscibus idoneus. non est aũt scolopendra, eam enim alibi priuatim nominat Numenius. Aristoteles genus pediculi marinũ simplex unumq; esse author est: quod ubiq; proueniat, sed maximè in foraminibus & cauernis. ¶ Adeò nihil nõ gignitur in mari, ut cauponarũ etiã æstiua animalia, pernici molesta saltu, aut quæ capillus maximè cælat, existãt: & circũglobata escæ sæpe extrahunt. quę causa somnũ piscĩu in mari noctibus infestare existimat: Plinius ex Aristot. cuius hæc sunt uerba quarto de historia: Pisces enim uel manu facilè caperent dum dormiunt, nisi pediculis, & pulicibus appellatis solicitarent. Nunc uerò si somno dati immorent, noctu ab innumera multitudine illarum bestiolarũ occupati absumuntur. Gignũtur hæc in profundo maris tanta fœcunditate, ut etiã escam de pisce emollitã, si diu in uno manserit, totam corrodant atq; absumant: & quidẽ sæpenumero piscator escã demissam glomeratis undiq; his bestiolis perinde ut pilã recipit, (attollit.) ¶ Chalcis uitio infestatur dirò, ut pediculi sub branchijs innati multi, interimant: quod nulli ex cæteris accidit, Aristoteles historiæ 8. Rondeletius bestiolas quasuis infestas pediculorũ nomine hoc loco intelligit. Infestant & alij quoq; pisces pediculis, ut dictum est, sed non innatis. non igitur simpliciter pediculi, sed pediculi innati, peculiare chalcidi malum est. Piscium quibusdam ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur, Plinius. A C G H. a.

Pediculi philologiam ad librum de insectis differo. H

SVNT & in piscium genere parasiti, ut pedunculus (φθεὶρ) appellatus: qui ex ijs quæ delphinus ceperit, (superfluis nimirum & intercidentibus,) uictitat. itaq; ex eius præda, tanquam ex locupleti mensa refertus pinguescit. eo nimirũ delphinus tantopere delectatur, ut cũ ipse libenter quę

cõprehenderit cõmunicet, Aelian. Videt̃ huic pisci nomẽ à distenti corporis plenitudine factũ, nam & in animalibus pediculi nutrimento repleti distenduntur immodicè.

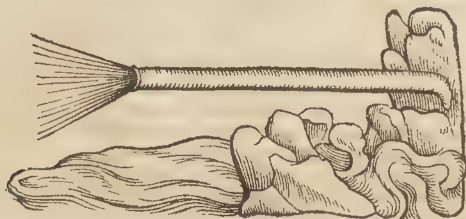
PELAMYS cum thunno est.

PELIAS nominatur à Numenio apud Athenæum, nisi corruptus est uersus. Χάννας τε, πελίας τε, καὶ ὀρφνυχίλω πίτινον. Πελίας quidem serpens est, πελειὰς uerò columbæ genus.

PELTA. Vide in Coracino.

PEMPHERIDES pisces parui sunt Numenio apud Athenæum. - - - ἄλλοτ' ἐρυθρὸν κίκινον, ἢ ὀλίγας πεμφηρίδας, ἄλλοτε σαῦρον. Cæterum πεμφρηδὼν (ὀλίγη cognominata in Theriacis Nicandro,) inter insecta: & à Theodoro conuertitur teredo.

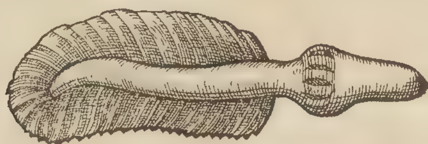
DE PENICILLO MARINO. RONDELETIVS.

A SIMILITVDINE penicillorum quibus pictores utuntur, qui ex caudarum extremitatibus fiunt, uel eorum quibus albarium tectorio perietum inferunt, Penicillum marinũ uocamus, id quod hic exhibemus. figura enim aptissimè quadrat, ut apparet.

B Tubulus est testaceus molli quadam & laxa substantia saxis alligatus, ita ut aquarum undis cedat, & agitetur. In cauo carnosum quiddam continetur, colore uarium: est enim quoddam flauum, alia alio colore perfusa sunt. Quum id carnosum se exerit, frondem expandit, ut in pictura expressi. In saxis circa Lerinum insulam reperitur. Hæc ille. Vocantur & in spongiarum genere quæ mollissimæ sunt, penicilli. Dentalis quoq; tubulus marinus est, ut in purpura dixi; sed prædura & silicea substantia.

DE PENNA MARINA, RONDELETIVS.

A B APTIVS mihi non uideor zoophytum id nominare quàm Pennam marinam. Est enim pennis magnis ijs, quæ in pileis gestari solent, persimilis. Nostri tamen piscatores formæ extremi alterius similitudine inducti, Mentulam alatam uocant. Est enim ea pars peni sine præputio, id est, glandi similis: altera uerò parte pennam refert. Pars ƒo illa crassior quæ glandis specie est, scissuras aliquot habet, quales sunt branchiarum scissuræ in Galeis. Quæ pennam repræsentat, festucis tenuibus constat, quæ alumini scissili similes sunt, ijs substantia alia quædam tenera innititur.

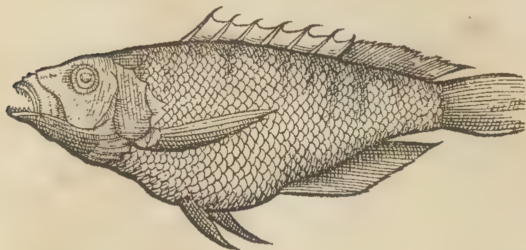
Noctu maximè splendet, stellæ modo, ob candorem & læuorem. Hæc ille. Est autem inter

C urticas quoque à Rondeletio exhibitas, species una quæ frondem pennæ fermè instar explicat. Pennam marinam aliam, rubentem, linea per medium caulem alba, fronde simili ferè, sed parte altera quæ fronde caret, longiore, simplici, nulla cum glande similitudine, Cornelius Sittardus olim ad me misit, his uerbis adscriptis: Pennam marinam Aristoteles inter zoophyta collocat. hanc uidi ipse apud Gysbertum Horstium Romæ. Ego pennæ marinæ nec Aristotelem, nec alium quenquam ueterum meminisse puto, hoc quidem nomine.

PEPRADILAE, & PEPRILI, Πεπραδίλαι, Πεπρίλοι, ab Hesychio & Varino ceu pisces quidam nominantur. Aliàs Petradilæ. uide infrá.

DE PERCA MARINA,

RONDELETIVS.

QVI de rebus citra διορισμὸν disputant, eos sæpe labi, errare, & de rebus perperam iudicare necesse est. Quod cùm in alijs artibus, tum maximè in Medicina perniciosum est. Sic enim & uenenum pro medicamento, & noxium alimentum pro salubri proponi ægrotis potest: maximè uerò in alimentorum delectu imperitos falli constat, ut in perca: quam cùm & à Galeno & ueteribus omnibus commendatam esse sciant, ægris omnibus [F] fluuiatili ut uescantur, imperant, nec marinam cognoscentes, nec à fluuiatili discernentes, quæ tamen succo substantiáque plurimùm dissident. fluuiatilis enim, dura est, & glutinosa: marina, tenera & fragilis. Duæ igitur sunt percarum differentiæ: altera marina est, altera fluuiatilis. De marina nunc loquimur. πέρκη à Græcis dicitur, aliquando πέρκις, à Latinis perca. Græci eti- [A] am hodie antiquo nomine utuntur. A nostris perche de mar dicitur.

Piscis est marinus, saxatilis, squamosus, rufi coloris, ore mediocri, dentibus acutis. lineas [B] multas in lateribus habet à dorso ad uentrem descendentes, alias rubescentes, alias nigrescentes, siue purpurascentes. Vndè percas αἰόλας uocauit Epicharmus apud Athenæum, id est, uarias. [Libro 7.] Pedali est magnitudine: branchijs, pinnarum numero, caudâ saxatilibus alijs similis. Ventre est prominentiore. Podex in medio ferè est corpore, à quo pinna longa protenditur. Venter ex al- [A] bo purpurascit uel liuescit. Vt toto reliquo corpore, ita capite est uario. Ventriculo magno cum appendicibus multis, id quod etiam testatur Aristoteles libro 2. de Hist. animal. cap. 17. Intestinis satis latis, in quibus uermes frequenter reperiuntur. Athenæus lib. 7. ex Aristotele, ἐν τῷ περὶ ζωικῶν scribit, ἀκανθοστεφῆ εἶν καὶ ποικιλόχροα, φυκίδια: τῶν δὲ γραμμοποικίλων, πλαγίαις τε ταῖς ῥάβδοις κεχρημένων πέρκην. καὶ παροιμία δ' ὅθεν, ἕπεται πέρκη μελανούρῳ. Ex quibus perspicuum fit nos percam ueram hîc depinxisse: ubi pro κεχρημένων, legendum est κεχρωσμένων; id est, percam ex ijs esse piscibus, qui lineis uarijs & transuersis colorati & depicti sunt: estque prouerbium, Sequitur mela- [H.h.] nurum perca: & alibi, πέρκαισι καθηγητὴν μελάνουρον, id est, percarum ducem melanurum appellat Numenius: quod fortasse percæ prudentiæ tribuendum est, quæ cùm melanurum callidum esse prauideat, uixque capi, (ut capite de melanuro dictum est,) eum ut tutior sit, sequitur, quanquam Erasmus de infida societate parœmiam interpretetur.

Percam in ueris saxatilibus numerat Galenus libro tertio de facultat. aliment. quare mol- [F] li fragilique carne fuerit, optimique succi, sed de marina loquitur. Athenæus tamen gobios similes esse percæ scribit, qui succi bonitate ueris saxatilibus pares non sunt. Ius ex percis aluum mollit.

Coërcent carcinomata, percarum capita salsarum: efficaciùs, si cineri earum misceatur sal, & [G] cunila capitata, oleoque subigantur, inquit Plinius. [Lib. 32. cap. 10.]

Optima redditur, si farina conspersa in sartagine frigatur, uel in craticula assatur; nam eli- [F] xa tota diffluit.

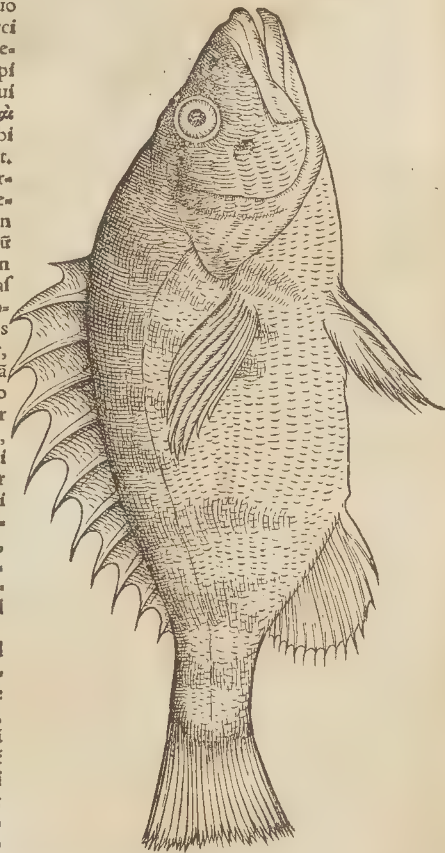
DE EADEM BELLONIVS.

Perca marina à fluuiatili non solùm corpore, sed etiam pinnis maximè differt. Marina enim [B] continuam ac solam in tergore pinnam habet, cùm tamen fluuiatilis duas in dorso ferat. Simillima est Channæ, sed crassiori corporis compage constat. Nullam (quod sciam) ex Oceano usquam uidi: Massiliæ tamen frequentissima est. Ac, quod ad coloris utriusque Percæ dissidentiam attinet, hoc præcipuè animaduertẽdum est: marinam Percam ex colore ueluti sanguineo nigricare: transuersas habere in lateribus zonas, latas, à dorso productas, & pinnam in tergore continuam. Cæterùm nunquã maior, quàm fluuiatilis, excrescere cõsueuit. Dentes lupi modo paruos habet;

ſquamis tegitur aſperrimis: brãchias habet utrinq; quaternas, easq; duplices, nouiſsima excepta.
(C) Viuax eſt Callionymi modo: linguam non habet manifeſtam, ſed quatuor oſſicula in faucibus a-
(C) ſpera, quibus uiuorum piſciculorum cibum (guloſa enim eſt ac carniuora) in ſtomachum demittit: Oppianus: - - - piſcator promptus in æquor Demittit Percas, & Niliacos coracinos.

COROLLARIVM.

Hanc iconem Venetijs olim cum alijs ad me miſſam, Percæ mar. eſſe conijcio, cum aliâs, tum propter maculas transuerſas, fuſcas, punctis nigrioribus notatas, ut pictura præ ſe fert, interuallis rubicundis: ad latera ex ruffo ſubflauus color eſt, &c. ſed aculeus ab ano, non uidetur conuenire Percæ.

A Percæ piſces amnici ſiue fluuiatiles ac marini ſunt Plinio. Ariſtoteles quoque marinam fecit & fluuiatil. Percides, idem quod percæ, ut Aëtio uidetur, Hermolaus. Plinius in catalogo piſcium libro 32. pro diuerſis habuiſſe uidetur, cum bis numerârit. Ius ἰούλων καὶ πορκῶν apud Aeginetam legimus, ubi Dioſcorides ἰουλίδων καὶ πορκίδων habet. Multa ſanè piſciũ nomina duplici terminatione proferuntur: quarum altera in ις oxytonũ exit: ut pluribus oſtendi in Loligine maiore. Percæ Latinũ (*immò Græcum à Latinis receptum*) nomen etiã nũc retinẽt, Gillius Gallus, & Maſſarius Italus. Hiſpani etiã Percha uocitãt, & Germani Berſich/Barß. Nos ne marina cum fluuiatili confundatur, hanc ſimpliciter ita nominabimus: illã, Meerbarß/Meerberſich. Apud Boruſſos Germanos Bertſchge uocatur marinus piſcis, ſubfuſcus, dodrantalis, gratus in cibo, & ſolidæ carnis: non alius puto quàm perca: etſi Bellonius percam ex Oceano nunquã ſe uidiſſe ſcribat. Albertus percam marinam piſcibus qui circa litora maris Germanici, hoc eſt Oceani capiantur, adnumerat. Perche & Gallicum & Anglicum nomen eſt, utriſq; puto de fluuiatili ſimul & marina perca uſurpari ſolitum.

Cęterũ ut Bramę marinę ſpecies multas feci, nõ quod reuera generis unius ſpecies ſint, ſed ſimilitudine quadã formæ inter ſe conuenientes piſces diuerſos, Germanis ita interpretari uolui: quoniã Galli etiam ad Oceanum & Angli, idẽ faciunt: (præſertim ubi aliud & proprium Germanicum nomen non habebã: quod partim inſcitiæ meæ, partim inopiæ linguarum adſcribendum eſt: partim etiam naturæ, quòd ferè piſcium illorum quos uel omnino, uel noſter ſaltem Oceanus non fert, nomina etiam non extent:) Sic ab aliqua cum perca ſimilitudine alios quoq; diuerſos piſces ceu ſpecies eius interpretari nobis licebit: ut channam, phycidem, hepatum Bellonij, & eiuſdem canadellam, &c.

B Perca, channa & phycis ſimiles ſunt, Speuſippus. Quaternæ ei branchiæ duplici ordine ſunt, nouiſsima excepta. appendices ſupernè complures circa uentriculum exeunt, *Ariſtoteles*. Percas pelagias Romæ rarò uidemus. Aſsimilantur hæ mænis. nam ſubfuruas habent zonas, quibus ipſæ toto corpore ſquamoſæ & argenteæ diſtinguuntur. in dorſo impares eminent aculei, tenui inter ſe membrana coniuncti. Propterea Athenæus percam ait eſſe ſpinis coronatã, & inſigni uarietate conſpicuã, Iouius: ſed quod de perca ille ex Athenæo ſcribit, falſum eſt. nõ enim percæ ſed phycidi Athenęus id attribuit, τὸ ἀκανθοστεφῆ εἶν καὶ ποικιλόχροα: uide ſuprà in Athenæi uerbis à Rõdeletio citatis. eſt tamẽ perca etiã uaria, & ſpinis ferè uallatur, ſed paulò minùs quàm phycis, ut

cis, ut exhibita utriusq; à Rondeletio icon ostendit. Perca Aristoteli (apud Athenæum) γραμμοποικίλος est piscis, hoc est uirgulis & lineis quibusdam uarius, interprete Vuottono. sic & channa ποικιλόγραμμος dicitur. In eo quidem loco, ubi Aristoteles ait percam esse piscem τῶν γραμμοποικίλων, πλαγίαις τε ταῖς ῥάβδοις κεχρημένων, Rondeletius reponit κεχρωμένων, eodem manente sensu. sed κεχρημένων etiam legere, & interpretari, habentium, (qui frequens est huius uerbi usus,) nihil obstat. Ἀνθεσίχρως à florido uarioq; colore perca cognominatur Matroni Parodo. Mnesimachus apud Athenæum percam scribit esse τῶν καρχάρων, hoc est è numero piscium serratos dentes habentium: ut torpedinem quoq; & ranam.

Piscis est saxatilis, Diocli apud Athenæum & Plinio. Circa saxa muscosa & algosa pascitur, Oppianus. C Perca similis cum sit phyceni & phycidi, locis paululum differt, τῷ τόπῳ ὀλίγῳ διαλλάττει, Diphilus apud Athenæum. Ouidius in Halieutico percas saxatilibus an pelagijs adnumeret dubitari potest. Percas pelagias Romæ rarò uidemus, Iouius. simpliciter autem pelagias pro marinis dixit. Albertus ad litora Oceani Germanici percas reperiri scribit: non tamen in quouis litore eas reperiri existimandum est, sed aspero tantum saxis & petrosis promontorijs, ut alios omnes qui propriè saxatiles dicuntur. ¶ Hybernis mensibus (pisces pleriq;) iacent in speluncis conditi: maximè hippurus & coracinus, hyeme non capti, præterquam statis diebus paucis, & ijsdem semper: item muræna, & orphus, conger, percæ, & saxatiles omnes, Plinius.

Sequitur perca melanurum ducem, ut in prouerbio est. Vide suprà in Melanuro. D

Percæ hyeme capiuntur, Iouius tanquam ex Plinio, sed falsò. Plinij uerba recitaui proximè E retrò in fine segmenti C. Percam cirrha uorat, percis inescantur anthiæ, Oppianus libro 3. Halieut. de escis piscium loquens.

Diocles medicus in libro de salubribus, ut Athenæo placet, percam è saxatilibus qui mollio- F res habeant carnes, (ut sunt turdi, merulę, gobij, & phycides) plurimum laudauit, Iouius. Pulchrę sunt, grataeq; gustui, & languentibus salubres, Idem. Inter saxatiles scarus excellere suauitate creditur. post hunc merulæ ac turdi. tertio loco iulides, fucæ, ac percæ. Alimentum autem ex eis non modo ad coquendum facile est, sed etiam saluberrimum: ut quod sanguinem medium consistentia generet, Galenus de aliment. facult. 3.28. Chamæ carne sunt tenera, sed duriores quàm perca, Diphilus. Phycen & phycis mollissimi sunt pisciculi, mininè uirosi, sed facilè corrumpuntur: perca uerò cum eis sit similis, locis (pro locorum ratione in quibus uictitat) parum aliquid differt, τῷ τόπῳ ὀλίγῳ διαλλάττει, Idem. ¶ Ius in percam describitur Apicio lib. 10. cap. 6.

E percis priuatim ius fit ad alui subductionem, Dioscorides. Percarum uel mænarum ca- G pitis cinis, admixto sale, & cunila, oleoq;, uuluæ medetur. suffitione quoque secundas extrahit, Plinius. Et alibi: Verendorum pustulas discutit cinis è capite percæ salsæ, melle addito. Peronæ (malim, Percæ) cinis inspersus, ulcerum putredines omnes sanat, Kiranides.

Περκίδια, τά, forma diminuta Antiphanes dixit. H.a.

Πέρκας αἰόλας, Epicharmus. Πέρκη τ᾽ ἀνθεσίχρως, Matron. Γραμμοποικίλας, Aristoteles apud Epitheta. Athenæum.

Perca fortassis dicta fuerit à colore quem Græci περκνὸν uocant: de quo nos plura in Capite de accipitribus diuersis Historiæ auium.

Thracia regio priùs dicta est Perca, Πέρκη, Eustathius in Dionysium, & Stephanus. Percote, Stephano Περκώτη, olim Percope, urbs est Troadis, uel iuxta Pontum, quę Troianis auxilia misit, teste Homero. Περκώτην δ᾽ ἀπὸ τῆ, καὶ Ἀβαρνίδ᾽ ἠμαθόεσσαν ἠιόνα, Apollonius ut citat Stephanus in Abarno.

Ad sartaginem emi gobium, percam, sparum, &c. Quidam apud Athenæum. apud quem eti- f. am ex Antiphane nominatur πέρκη χισή, cum alijs cibis lautioribus.

Sequitur perca melanurum, prouerbium, copiosè explicatum est in Melanuro. ¶ Pro perca h. scorpium, Ἀντὶ πέρκης σκορπίον: adagium accommodandum ubi quis optima captans, pessima capit. nam perca piscis est uel maximè laudatus: scorpius letalis est. quanquam est & piscis huius nominis, contempti saporis, de quo magis sentire uidetur adagium. Simili figura dixit Lycophron: ὁ δ᾽ ἀντὶ πιπὸς σκορπίου λαιμῷ σπάσας. At scorpium ille glutiens pipûs uice. est enim pipo auis genus, Erasmus Rot. Meminit Suidas, cuius hæc sunt uerba: Ἀντὶ πέρκης σκορπίον, παροιμία ἀπὸ τῶν τὰ χέρω αἱρουμένων ἀντὶ τῶν βελτιόνων.

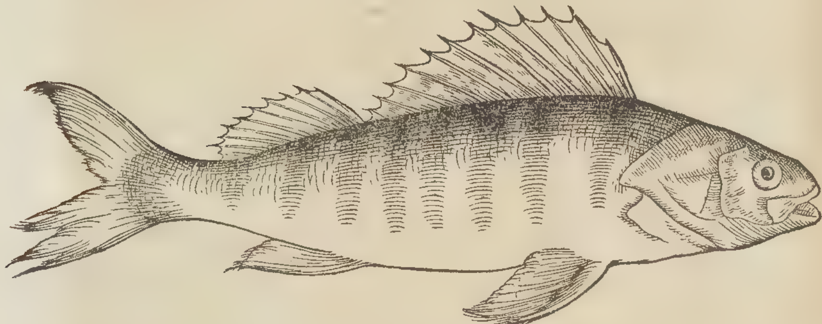
DE PERCA FLVVIATILI, RONDELETIVS.

FLVVIATILIS Perca marinæ nomine similior est, quàm corporis figurâ, aut carnis A B substantiâ, aut succi bonitate.

Marina molli est carne, tenera & friabili, concoctu facili, boni succi. fluuiatilis his o- F mnibus ferè dotibus caret. Quare absurdè faciunt, qui ea quæ de perca marina dicta sunt à Galeno libro 3. de aliment. facult. ad fluuiatilem accommodant. Sic enim scribit: Præstantissimus inter saxatiles uoluptatis causa Scarus esse creditur; post hunc Merulæ, Turdi; deinde

Iulides, Phycides & Percæ, &c. At fluuiatilis dura est carne, glutinosa, difficili concoctu, nec cõmendanda, nisi ijs quibus duræ carnis pisces probantur.

Perca fl. à nostro pictore iam priùs adumbrata, non ad eius imitationem facta quam Rondeletius dedit.

A Perca non nominatur per antiphrasim, quòd alijs minimè parcat, (*siquidem iratus pisces alios pinnis suis uulnerat, Adamus Lonicerus,*) ut quibusdam placet: sed quia Græcè dicatur πέρκη & περκὶς, fortasse à περκαίνειν quod uariari significat. Galli Perche uocant.

C Piscis est fluuiatilis & lacustris. In uiuarijs etiam cum Tincis, Lucijs, Cyprinis includitur.

B Corpore est lato & compresso maximè inter fluuiatiles, excepta Brama. Squamis tegitur paruis. Colore est uario: maculas à dorso ad uentrẽ descendentes habet. Pinnæ & cauda rubescunt. Pinnæ duæ in dorso erectæ sunt, quarũ prior maior est: duæ sunt ad brãchias, altiores quàm in reliquis fluuiatilibus: Duæ in uentre, unica est post anum aculeo innixa. Os illi paruũ est sine dentibus. Intus uentriculo est medio: hepate diuiso, à cuius maiore parte uesica pendet, in qua fel est tenue & aqueum. Quia carne est dura, frequentes spinas à natura non accepit.

C Circa litora & frutices parit, ut scriptum reliquit Aristoteles. Reliqui, ait, semel anno edunt oua in stagnis fluuiorum & arundinetis lacuum, ut Phoxini & Percæ. Siluri & Percæ continentem emittunt fœtum, ut Ranæ: adeò enim fœtus ipsi continuò sibi cohærent, ut Percæ quidem fœtum quoniam latior est, piscatores in lacu arundine (*ex arundinibus, Vuottonus*) glomerent, authore Aristotele. Inde euenit etiam ut multas paruas simul capiant in lacubus Allobrogum & Aeruniæ.

F Ausonius in pretio habitam fuisse testatur, quemadmodum nunc ab ijs qui non nisi duræ & firmæ carnis pisces probant. Nec te delicias mensarum Perca silebo,
Amnigenos inter pisces dignande marinis, Solus puniceis facilis contendere Mullis.
Nanq; & gustus iners, solidoq; in corpore partes Segmentis coëunt, sed dissociantur aristis.

Duritia quidem carnis Mullo parem esse dixerim; sed friabilis non est, nec glutinosi succi prorsus expers, à quibus commendatur Mullus.

D Amicitiam Percæ cum Lucio esse ferunt, quemadmodum & cum Tinca, (*scilicet eidem Lucio, non etiam Percæ,*) cuius muco adfricat & illinit uulnera sua Lucius.

DE EADEM, BELLONIVS.

A Percam Latini uocant, Galli & Angli Perche, Hetrusci Persega, Romanum uulgus Cernã.

B Aridis squamis teguntur Percæ fluuiatiles: duas habent in tergore pinnas: marinæ unicam ac continuam. Marmoris (*Mormyri*) in modum transuersas fert in lateribus maculas, à tergore prodeuntes: branchias utrinque quaternas, easq; duplices: quod item Aristoteles scripsit. Anterior tergoris pinna duodenis firmatur aristis aculeatis. Ea autem quæ ab ano uersus caudam fertur, aculeo crenato uallatur. Duas in lateribus pinnas habet, utrinq; unam, quasi in medio corpore; alias quoque duas sub medio uentre. Dentibus caret, sed habet labia denticulis horridula: caudam bifurcam. Huius piscis hepati non ampliùs quàm unus lobus apparet. Duas in pyloro gerit apophyses. Intestinorum reuolutiones paucas habet, fel coloris uitrei sub hepatis lobo maiore, (*atqui proximè lobum hepatis unicum apparêre dixit.*)

COROLLARIVM.

A DE Perca fluuiatili prædicta quædã proximè in Marina, non est cur repetamus. Itali uulgò Persico (uel Perceco;) nominant, ut circa Larium lacum. Grapaldus miratur nullã in ueteribus scriptoribus

scriptoribus memoriā extare temuli, barbuli, persici, &c. sed frustra. Aristoteles enim, Plinius, et alij percam fluuiatilem nominarunt. Platina Persicinum dixit, quòd Persici pomi saporem referat, ut ipse putat. ego neq; hunc saporem liquidò hunc piscem præ se ferre arbitror: neq; nomen ab eo mutuari: sed potiùs à perca Latino Græcoq; nomine Persicum esse interpolatum: nam & nostri Bersich pronunciant. ¶ Percam fluuiatilem, marinæ quadantenus similē, modo piscē persecū nominant: ut à perca, perceca, ac deinde persecus sit denominatus: de quo cum optimi saporis sit, Ausonius sic cecinit: Nec te delicias mensarum perca silebo, Amnigenos inter pisces dignande marinis. Ex quibus uerbis extorquebant aliqui percam fluuiatilem esse, quam modo trutam uocamus, argumento quod eam Germani hodie phercham aspiratione interposita in utraq; syllaba pronuncient: sed ij quidem decipiuntur, Massarius.

A Germanis perca fl. Bersich uocatur, sic enim Heluetij efferunt, ut & Mosellani: alij aliter, Bersig/Bersing, uel Persick, ut Encelius scribit: uel Berse, ut Ge. Agricola: alij Barß/Parß/Barsch: posteriora hæc Saxonibus & finitimis in usu sunt, Frisijs Baerse. Apparet autem omnia hæc nomina à Græco Latinoq; Perca esse desumpta. ¶ Nos speciem unam tantùm habemus, cui nomina prædicta propriè conueniunt, & percæ marinæ similior est. Saxones & alij, duas. Maiorem, de qua hîc agimus, quam simpliciter Parß appellant: aliqui Punterparß, uel Puntel parß, id est Percam maculosam: uel Streifbersing, quòd maculis uel strijs (id est lineis) notetur transuersis,) sic autem in Albi nominant. uel Grobarsch/Grawbersich, id est percas fusci coloris. Eundem piscem (uel potiùs speciem ei similem) in Oceano nasci audio, longè maiorem. Minorem uocant Kaulparß, id est Percam rotundam, & alijs nominibus. nos de ea diximus suprà in Cernua fluuiatili, & mox plura addemus. ¶ Percæ nomina apud nostros pro ætate etiam uaria sunt: Nam fœtus adhuc nouus & tener Hürling uocatur, id est hornus: paulò maior, sed intra primum adhuc annum, Trånle. Secundo anno, Egle. Tertio, Stichling. Postremo Reeling/Bersich, & (quod inusitatius est) Banserle. Circa lacum uerò Acronium, præsertim Lindauiæ, pusillam percam similiter nominant Hürling: maiorem Kretzer, (Constantiæ Stichling:) tertio Schoubfisch, quæ iam triente aut quincunce (quartadecima parte numi quem bazium Germani nominant) uenditur. postea Egle, uel Renckernegle, quæ iam ferè obolo, aut quadrātibus quatuor (quarta bazij parte) uænit: & ita excrescit, ut maxima ferè sex obolis (aut sesquibazio) uendatur. Græcè quidem minimas percidia dixerim: maiores, percidas: maximas, percas. Vocabulum Stichling à pinnis aculeatis, percæ attributum, (sicut etiam Kretzer, eâdem causa) alibi pisciculis paruis tantùm, quos aculeatos Rondeletius nominat, tribuitur. Quanquam autem percæ quæ in dulcibus aquis degunt, non fluuios tantùm, sed lacus etiā & stagna incolunt, eas tamen omnes fluuiatilium nomine complecti uisum est. In nostro quidem lacu, quæ in profundo capiuntur, ab eo ipso Triechteregle nominantur, & colore sunt albiores: quæ uerò propiùs ripā, colore magis fusco, à ripa Landegle, ab arundinetis Roozegle, ab herbis & algis Krâbegle uocantur. ¶ Percæ Polonicum nomen est Okun, Bohemicum Okaun. quanquam aliud etiam ab homine Bohemo accepi, Gezdick.

Persicinum piscem præcipuum Verbanus lacus & Padus fluuius producunt, Platina. In omnibus ferè lacubus & fluuijs apud nos capitur. circa Argentinam in Rheno, Ilna, Brusca, fossis etiam & stagnis quibusdam. Capitur & in lacu Suerinensi uersus Oceanum Septentrionalem Germaniæ: ubi cum maxima est ulnam (*cubitum*) æquat, ut audio. In Acronio lacu quę maxima est, sex ferè obolis argenteis uænit. In Danubio eas capi testatur Aelianus. Mas pinnas habet rubras, fœmina minimè. cute uestitur aspera & dura, quæ desquamari nequeat, Adamus Lonicerus. Paruus est piscis, & uario colore distinctus, Platina. Squamis & pinnulis acutis & asperrimis armatur, Innominatus. Lapillos in cerebro habet. In perca pisce paruo, hunc coruum uocant cum caput magnum habeat, duo lapides inueniuntur candidi, oblongi, plani, altera parte quasi dentati, quos lithiasi conferre creditum est. alligatur enim infra dolorem maximus, & intra horam lapidem in uesicam trahere solet, Cardanus libro 7. de Subtilitate. Sed lapis quem Coruinam uocant aliqui, è pisce Coruo, ut uulgus nominat, non è perca est, neq; marina neq; fluuiatili. Vide suprà in Corollario de Coracino c. ¶ Fama est Larij lacus Percecos fuisse aduectitios & inquilinos, tralatis scilicet seminibus è lacu Eupyli, qui Lambrum emittit amnem, ut meminit Benedictus Iouius frater in Larianis lusibus: Eupylis exigua sum Percecus ortus in unda, Méque peregrinum Larius inde tulit. Sed Eupylis multò minores quàm Larius Percecos producit: quoniam magna ex parte, uel influentium aquarum defectu, uel occultiore aliquo hiatu terræ haustus, multis ante annis exaruit, abijtq; in tres minores lacus, aquis in depressiora loca subsidentibus: qui à Licino foro uetere oppido, quod & ipsum interijt, plebis Licini lacus hodie nuncupantur. In Lario percæ ad pedalem crescunt magnitudinem, croceas pinnas habent, Iouius. B

Deuorant percæ cum alios pisces, tum sui generis sobolem. Cursu (*Natatione*) uelocissimæ sunt, Obscurus. ¶ Parit perca in fluuiorum & lacuum paludibus, id est quæ prope fluuios aut lacus stagnant (πολυμνάδας uocant) in arundinetis. In lacu nostro percæ pariunt uerno tempore, in profundo, præsertim Martio & Aprili mensibus. ¶ Vix aliunde quàm iecinoris uitio labo- C

rant:nec ulla reperitur perca,cuius iecur non ſit grandine affectum,Greg.Mangoldus.

D Pinnulis acutis & aſperrimis armatur:quibus etiam ſe defendit cõtra piſces maiores, ne prędantes eam inuadant, præ cæteris piſcibus fluuialibus & ſtagnenſibus, Innominatus. Videns ſibi Lucium imminere,horret pinnis,& ſic euadit, Alexander quidam obſcurus. ſi tamen caudâ apprehendatur à Lucio,deuoratur. Percæ naturalem cum Lucio ferunt amicitiam eſſe.Lucium enim læſum ab alio piſce difficulter ſanari:proinde quærere percam (*immò tincam:*) quæ uidens eum, læſum tangit, lenitq́ uulnus eius, & ſic ſanatur, Adamus Lonicerus. ¶ Perças paruas ab anguillis & trutis uorari audio. ¶ Piſcatores in lacu Lemano obſeruarunt percas hyeme emittere per os ueſiculam quandam rubram ex ore pendentem, quæ uel inuitas ſupernatare cogit, coniectant autem id ab eis fieri prę iracundia,quòd in retia inciderint,hoc ènim tum maximè patiuntur cum retia trahunt piſcatores:ſed mirum hyeme tantùm id illis accidere.

E Iſtri confluente per hyemem glacie aſtricta,piſcatores alicubi ea perfracta ueluti puteum excauant:ubi ut in ſtricta ſcrobe cũ permulti alij piſces facile capiuntor,tum plurimi Cyprini, Percæ,&c.Aelianus. ¶ In Acronio lacu percarum ſobolem ante ſancti Huldrici diem capi lex uetat. ¶ In noſtro quoq; lacu,nec ſemper,nec niſi certa magnitudinis menſura hos piſces capi cõceditur. Leges enim piſcatoriæ,ſic habent:Perculæ uel percæ ne capiantor ab exitu Maij uſque ad diui Martini diem:exceptis decem diebus,qui diuæ Margaretæ diem proximè pręcedunt.his enim perculas(**die Hürling**)piſcari liberum eſt. Cæterùm à die d.Margaretæ uſq; ad d. Martini diem,retibus,non niſi ad eam tabellam menſuræ,quam magiſtratus dedit,cõfectis,uti licet. Retia ampla nominant,(**Wytgarn**,à laxitate macularum, quæ à duobus uiris trahuntur, miniſtro in nauicula ſequente,)quibus à fine Maij,uſq; ad d. Martini diem uti, ad percarum & luciorum piſcationem,permittitur. A medio Aprilis uſque ad finem Maij, qui percas ſecundi anni, uel nondum plenè adultas(**Egle**)ceperit, mulctator: at qui adultas, eo tempore fortuitò ceperit eo genere retis quod ſublime uocant,(**in einer hohen tracht**,)à mulcta immunis eſto: ſed percas captas,ſtatim lacui reddito. Retia quibus percas minores à d.Martini die uſq; ad Decembrem capiunt,uulgò **Landtgarn** appellant: & alia minora(uiros tamen duos ipſa quoq; requirunt) **Troglen**. Percarum diem (**Den Egle tag**) uulgò nominant noſtri nonum menſis Nouembris. tunc primum enim percæ minores in magna copia uendi incipiunt. ¶ Percis extinctis hamo infixis anguillas piſcantur; nec alia quàm uel hac uel ex lumbricis terræ eſca, apud nos eas capere licet.

F Perca in cibo apud Germanos quauis anni parte laudatׅ,præterquàm Martio & Aprili menſibus,quibus parit. Apud nos mediocres(**Egle**)Auguſto laudantur,adultæ(**Reeling**) Maio. Perſicinum piſcem præcipuum Verbanus lacus & Padus fluuius producunt: quem ideo hanc denominationem accepiſſe putant,quòd perſici ſaporem habeat. Suauis quidem hic piſcis habetur,& minùs inſalubris,Platina. Percas minores ſui generis (de quibus mox dicemus,) maioribus,quibus de nunc loquimur,meliores & ſalubriores eſſe Germani iudicant. Nanq; & guſtus iners,&c. Auſonius,cuius uerſus Rõdeletius recitat.ſed ſi guſtus huic piſci iners eſt,cur tantopere laudatur ab Auſonio? ego quoniam & re ipſa piſcem ſapidum eſſe iudico, & ne Auſonius ſibi ipſi contradicat,legerim:Nam neq; guſtus iners, &c. Sic enim cauſam reddiderit cur ſit laudandus, duplici nomine, nempe & ſapore pulparum & ſoliditate. Percæ hodie in Gallia (inquit Iouius) ſummam obtinent dignitatem alendis febricitantibus. In Italia autem laudatiſsimi ſunt è Lario lacu.In eo quidem ad pedalem creſcunt magnitudinem:&,matureſcentibus præſertim uuis,ab ipſo pingui & præteneris interaneis magnopere commendãtur. Medici ferè omnes Galliæ Ciſalpinæ percas ægris robuſtioribus apponere non dubitant,præſertim ſi crudarum uuarum ſucco,quem agreſtam uocant,diligentiſsimè condiantur, Hæc Iouius. Inter piſces dulcis aquæ,conſideratis prædictis conditionibus,Perca & Lucius mediocris primum gradum bonitatis obtinent,dummodo ſint pingues, Arnoldus in Regimine Salernit. Anguilla prouectior ętate ſalubrior eſt minore,ſecundum aliquos: Lucij uerò & Percæ, contrá, Idem. Rondeletius medicos noſtri ſeculi plerosq; reprehendit,qui fluuiatiles percas ægris exhibeant aut permittãt, tanquam à Galeno laudatas:cum is de marinis ſenſerit,& fluuiatiles à marinis cum aliâs, tum nutrimenti ratione plurimùm differant. Ego Rondeletij ſententiam approbo, & percas dulcium aquarum durioris carnis atq; uiſcoſæ præ marinis eſſe fateor.hoc tamen diſtinguendi gratia addiderim:percas noſtras,quæ in fluuijs & lacubus maioribus purioribusq; uerſantur, longè præferendas eſſe alijs quæ in minoribus minusq; puris aquis degunt,accedit in fluminibus noſtris, etiam uelocior curſus:cuius ratione magis exercẽtur.Itaq; è Rheno,magno citoq; flumine ſaluberrimæ putantur,prouerbio etiam inde facto:**Gſünder dann ein Rheinegle**:hoc eſt, Perca Rhenana ſanior,aut ſalubrior.Medici etiam atq; chirurgi uulgò,ægrotis illis, quibus piſces alios interdicunt,puerperis,uulneratis,percas concedunt.Quæ in Rheno gignitur perca,marinis piſcibus ſucci probitate æqualis eſt,ut prodidit Xenocrates, Vuottonus. Vbi tamen thymallorum copia eſſet,aut alterius percarum generis,de quo mox ſcribemus,aut albularum lacuſtrium, pro percis marinis alijsq; ſaxatilibus,illos potiùs quàm communes fluuiatiles percas, ægrotis præſertim, guſtare conſuluerim. ¶ Quanquam piſcis hic ſalubris exiſtimatur; iecur tamen eius ut

plurimùm

plurimum ferè grandinosum, reijci solet, Greg. Mangoldus. ¶ Persicinum maiorem exenteratum, nec exquamatum, ex aqua aceto suffusa coques. coctum ac mundum, ut in Lucio diximus, conuiuis appones. Paruum exenteratum & exquamatum, in oleo aut in craticula cum salimola coques, Platina. ¶ Percarum soboles tenella adhuc & minima, gratissima cibo est, & propter paruitatem plurimæ simul una buccea ingeruntur: sunt qui unà cum pane cocto conditoq; è iure apponant, circa Acronium lacum alicubi. apud nos enim tantillas capi lex uetat. Percas minimas, quas hornas cognominant, coqui peritiores uino calido immersas elixant: maiusculas, frigido. Maiusculæ propter spinas & aculeos pinnarum dorsi, uescentibus molestæ sunt: in minimis propter teneritudinem non curantur. Paruulę etiam butyro frigi solent, frequētiùs quàm ulli alij pisces. Circa Verbanum lacum percas modicè apertas, ueribus ligneis transuersas inserunt, & assant: semiassas butyro illinunt. Ibidem omne genus pisciculorum ad Sôlem inueterant, maximè uerò perculas.

Vulnus aculeis pinnarum dorsi percæ inflictum, non facilè sanatur. G

Germanicum nomen Egle nostris usitatum, ab aculeis factum conijcio: quemadmodum & hirudinis, quam Ägle uocamus: quæ os aculei instar infigit ad sugendum. Inter ioculares piscium nomenclaturas percam equitem cognominari inuenio: Ein Bersich ist ein ritter: inde forsan quòd spinas calcarium instar habeat. ¶ Lapis Eislebanus refert aliquando effigiem percæ, Ge. Agricola. Saxones orientales aliquando coluerunt Saturnum, dextra tenentem urceum rosis refertū, sinistra rotā: nudis uerò insistentē pedibus Percæ (einē Parsen) quo significare uoluerunt, ut in ipsorum Chronicis explicatur, Saxonem esse debere in perferendis sustinendisq; periculis stabilem atq; constantem. habet autem ille piscis squamas duras, & tergum ueluti spinis aculeatum, Ge. Fabricius indicabat. Saturnum Saxones effingebant, senem in pisce stantem, qui rotam urnamq; tenebat: quod symbolum erat apud ipsos arcanum, ut in eorum historijs legimus, Gyraldus. H. a.

DE PERCAE FLVVIATILIS GENERE MINORE.

De pisce quem eruditi quidam Percam fluuiatilem minorē appellant, multa scripsi Elemēto C. pagina 226. Cernuæ fluuiatilis nomine, quod ei Bellonius imposuit. Hic plura addam illic uel omissa, uel emendanda. piscem enim ipsum nuper admodum uidi, à Nicolao Speichero, Argentinensi pharmacopœo peritissimo ad me missum. ¶ Germani quidam, ut diximus, hunc piscē ab aureo colore Goldfisch denominant: unde Hieronymus Tragus Auratam fluuiatilem nominare uoluit. Is in epistola ad me: Nostra fluuiatilis aurata, inquit, paruus est piscis, non ignobilis, spithamæ longitudine, (*ego ad spithames, id est dodrantis longitudinem uix aut rarò accedere puto. Argentinæ plerię, ad quinque aut sex digitos tantùm accedunt.*) Eius pinnæ, caput & branchiæ, aureo quasi colore fulgent. Hunc si aureus color non discerneret, diceres omnino esse percam. Non semper, nec in quouis flumine inuenitur. amat torrētia, sicut Varus & Aschia, (*Trutam & Thymallum intelligit.*) *Aurata fl.* ¶ Eruditi quidam apud Germanos & Anglos hunc piscem Melanurum esse putarunt: qui ex Melanuri historia & icone, quas suo loco dedimus, facilè refelluntur. Simon Paulus Sucrinensis, in lacu alluente Suerinum non procul Oceano Germanico reperiri scribit præter alios pisces, percas & melanuros. uocat autem proculdubio melanuros, genus hoc percarum quibus de agimus. Bellonius hunc piscem Plinij medici Acerinam esse putat, propter nominis cum cernua similitudinem. Sed cernuæ nomen uetus non est: & hodie Romæ alibiq; pisces diuersos marinos Itali piscatores sic nominant, aliqui etiam percam fluuiatilem, maiorem scilicet. à cuius similitudine forsan Bellonius hunc quoq; piscem, quanquam Italiæ (ni fallor, ut & Galliæ) ignotum, Itali eo nomine cernuam appellare uoluit, non satis probè, meo quidem iudicio. Cæterùm acerinam apud Plinium medicum, nomen ab Atherina corruptum esse non dubito. Quòd nisi hic sit χοῖρος Strabonis, id est porcus fluuiatilis Nili: quem piscem facit rotundū, spinis in capite noxijs, (&c. ut pluribus in Cernua fl. scripsi,) antiquum aliud eius nomen ignoro. Spinas quidem in dorso aculeatas, ut porci setas, noster hic pisciculus erigit: quare Lucij eo uorando abstinent, ut porco pisce in Nilo crocodili. à Frisijs Porces, & à nonnullis ficto nomine Latino Porcellio dicitur. conueniunt ei & rotunditas, (à qua etiam Kulparß, id est rotunda perca Germanis quibusdam uocatur,) & spinæ capitis noxiæ. ¶ A Polonis Iæsch appellatur: uel Iazdz. sed illi z. utrunque uirgula superne inducta notant. *Acerina.* *Cernua.*

Britanniæ proprium esse hunc piscem Cardanus putauit, maximè iuxta Oxonium. eodem enim Germaniam multis in locis abundare ignorauit. Nuper amicus quidam mihi retulit, nusquam maiorem horum piscium in Germania copiam, quàm Francfordiæ ad Oderam, & Stettini in Pomerania uidisse. Vbi linea quæ piscium latera secat ad branchias incipit, ibi aculeum ad caudam spectantem uideas, Bellonius: cuius uerbis addo, & alterum quoq; paulò inferiùs, utrunq; extremis brāchijs, id est branchiarum margini, quà aperiuntur, adiunctum. neutrum exhibitæ à nobis picturæ exprimunt. sunt enim perexiles: ut in medijs etiam branchijs denticulatæ aliquot spinulæ, crenatim (ut ita dicam) apparentes, si de proximo intuearis: superiùs minores & frequentiores: inferiùs maiores, paucæ & maioribus interuallis. sunt autem illæ digestæ in mar- B

gine portionis cuiusdam branchiarum, quæ à parte subiecta deduci & eleuari potest. Est & supra branchias spinea pars obliqua, utrinque uersus occipitium se colligens tantillis serrata denticulis, ut tactui magis quàm uisui pateant. Item alia pars spinea triangularis superinnata, à branchiarum scissura, statim supra pinnas ibidem, retrorsum spectat, & in breuissimum sed acutum spiculum desinit. Squamæ non quadrangulæ, ut Bellonius scribit, sed rotundę ferè ut in alijs piscibus mi hi uidentur. Pinna dorsi una oblonga & continua est, ut rectè Io. Caius in missa nobis pictura repræsentauit, & monuit Bellonius. differt tamen partibus. nam anterior, aculeis constat quatuordecim: quorum primi duo breuiores & propiùs iuncti sunt, medij longiores, longitudine paulatim ad ultimum usque decrescente: pars posterior, mollior est, fibris, non aculeis, distincta, breuior: & ab anteriore interuallo quodã inchoato discernitur, ut hęc mihi condenti piscis huius sceletos ostendit. Pinnæ omnes lituris nigris distinguuntur; exceptis tribus in parte supina, una post anum, & binis in summo uentre, quæ in exhibitis iconibus pictorum incuria expressæ non sunt, eæ quidem paulò posteriùs quàm è regione initij pinnarum, quæ ad branchias sunt, incipiunt. ¶ In nostris percis minoribus, quibus magna sunt capita, bini reperiuntur lapilli, candidi, oblongi, plani, altera parte quodammodo in denticulos diuisi, Ge. Agricola.

C Bellonius hunc piscem saxatilem facit, non rectè opinor, quanuis in fluuijs puris & arenosis degat. non enim fluuiatilibus, sed marinis tantùm huius differentiæ nomen ueteres attribuunt. ¶ Dum natat, uelut gobius & botta, pinnas mouet uniuersas, Cardanus.

E Argentinæ capiuntur plerunque circa exitus (sic Germanicè quidam scripsit, ostia intelligo fluuiorum minorum qui in Rhenum exeunt) angustis retibus in angulum aliquem compulsi. Aestate in uiuaria coniecti, pisces cæteros exurere dicuntur; fortè quoniam aculeis suis eis molesti sunt.

F Ante pascha, partu iam absoluto, commendantur. Argentinæ circa Bacchanalia & initio quadragesimæ in precio sunt. cocti & frixi placent. Eberus & Peucerus boni succi esse hos pisces, & percis antecellere scribunt.

G Lapillos è cerebro huius piscis in quibusdam Germaniæ locis, in Pomerania & alibi pharmacopolæ seruare & uendere solent, aduersus calculos renum & quæ in costis alibi'ue sentiuntur dolores pungentes.

PERNA species Pinnæ est. Vide inferiùs cum Pinna.

DE PERSEO PISCE MARIS RVBRI.

IN MARI rubro piscis nascitur quem Perseum (περσέα) Arabes nominant. Græci quoque eodem nomine appellant. nam utrique Iouis filium Perseum uocant, ex cuius uocabulo nomen traxisse piscem hunc prædicant. Is pari magnitudine est cum Anthia maximo. Aspectus similitudo illi etiam est cum Lupo. Naso est leuiter adunco. Cingulis aureis distinguitur, quæ à capite exorientia per transuersum feruntur, & ad uentrem usque pertinent. Frequentibus & permagnis dentibus munitus est. Ex omnibus piscibus qui in eo mari uersantur robore & audacia maximè excellere dicitur. De piscatione eius & captura alibi dixi, Aelianus de animalibus 3.28. ego nusquam alibi piscis huius mentionem ab eo factam inuenio: neque plura Volaterranus adfert, qui multa ex Aeliano transtulit: neque Gillius, aut alius quod sciam. Persus, πέρσος, piscis quidam est in mari rubro, Hesychius & Varinus: sed uidetur uocabulũ corruptum pro περσεύς. ¶ Perseus duabus syllabis, & Persæus tribus, nomina sunt uirorum: de quibus scribit Suidas. Persæus Antiochum erudiuit, &c. Aelianus in Varijs 3.17.

PETRADILAE, πετραδίλαι, pisces quidam. οἱ μὲν, τοὺς ἀκρπνυματισμούς. οἱ δὲ, εἶδος ἰχθύων, Hesychius & Varinus: apud quos etiam Pepradilæ & Peprili pisces memorantur, πεπραδίλαι, πεπρεῖλοι: nec scio utra sit melior lectio, & an ijdem omnes.

PHAGORIVS uel PHAGRVS. Vide Pagrus suprà.

PHALERICA inter Apuas est.

PHAROS pisces uenerantur Aegyptij, præsertim qui Syenen incolunt, Volaterranus. sed legendum Phagros, ex Aeliano de animalibus.

PHILOMELA. Vide in Pelamyde cum Thunno.

PHLOINIS (φλοινὸς, uocabulum uidetur corruptum) fluuialis caro, additur escæ cuidã ad Mullos & Scaros magnos, à Tarentino descriptæ.

PHITHARVS. Vide Phytharus.

DE PHOCA SEV VITVLO MARINO, BELLONIVS.

A QVEMADMODVM Delphinorum superioribus picturis explicata genera, sues terrestres: sic Phocę, uitulos: atque hippopotami, equos terrestres proximè imitantur. Adeò nihil esse in terris reperies, quod non idem fœcundissimum mare producere soleat. Igitur

Igitur Phoca (quem Vitulum Latini, nostrates Bouem, quidam Lupum appellant) cetaceum est (C) aquatilis genus, litorale potius quàm pelagium, uiuiparũ, quadrupes, pilosum, tota corporis for- B ma, atq; adeò mugitu uitulum, aut iuuencum referens.

Amphibium est & magna ex parte per sicca litora diuagari, uicinosq; litoribus agros terrestri C um more depascere ac deuastare solitum. Quinetiam uineta ac pomaria, locaq; arboribus consita, suis fructibus uoracissimè spoliat. ac si quando colliculum conscenderit, atq; inde secedere cogatur, iam tum quidem pedes ac caput in uentrem contrahens, ac totum corpus in globum constringens, maximo in mare impetu deuoluitur. non enim tam leuis ac facilis est illi pedum ac tibiarum, quàm terrestrium, motus. Præterea ossibus in cartilaginum formam ac naturam flexilibus præditus est, reliquum totius corporis carneum, eiusq; operimentum durissimum ac solidissimum habet: cuius caussa, potiùs quàm edulij, à nobis expeti solet. Vnde Augustum Cæsarem B uituli marini pellem aduersus tonitruum, quos pertimescebat, impetus, secum perpetuò circunferre consueuisse referunt. Nobis ad militaria cingula, uillosas chirothecas, ac scorteas tunicas in usum uenit.

Posteriora crura, hoc à prioribus distãt, quòd etsi in totidem digitos atq; articulos diuisa sint, B magis tamen ad piscium caudas, aut uerspertilionum alas, aut anatum uel anserum pedes accedere uidentur. Quamobrem ad ambulandum minùs quàm ad natandum habilior est Phoca. Genitale maribus oblongum est, fœminis ad terrestria accedens, coeuntq; animalium retro mingentium more. Proinde Phoca renes solidissimos habet, & forma bubulis similes: ac nullo (ut etiam Delphinus) felle prædita est.

DE PHOCA SEV VITVLO MARIS MEDITerranei, Rondeletius.

VITVLVS marinus ἀμφίβιον animal est, inquit Aristoteles. nã in mari degit, & aërem haurit spiratq;, & dormit in terra, egressusq; in eam parit in litore terrestrium more. Cùm uerò diutius in mari quàm in terra immoretur, cibumq; ex humore petat, nec diu ab aqua seiunctus possit uiuere, inter aquatiles bestias rectè numerabitur.

Φώκη à Græcis dicitur, ducto nomine ex βώκη, ob boatum siue mugitum quem edit. phocam A appellauit Vergilius. à Plinio, Gaza & alijs uitulus marinus uocatur, cuius nominis rationem secutæ sunt gentes multæ. Itali uechio marino uocant, nostri uedel de mar, Galli ueau de mer: Flandri Seehoont, id est, canem marinum, ita & Germani Meerhunt: Massilienses bouem marinũ.

Vitulus marinus corio integitur duro & hirto. in dorso pili sunt nigricantes & cinerei, in qui B busdam maculæ paruæ: in uentre pili albicantes. Vitulo terrestri si aures excipias, ualde similis est. Oris scissura est mediocri. Dentes in eo serrati, acuti, duri, cãdidi, lupinis dentibus simillimi. Maxilla inferior lupinam etiam refert. superior, latior est quàm in lupo: qua, & naribus uitulis terrestribus affinis est. Pilos duros, aliâs albos, aliâs nigros, longiusculos in superciliorum loco, & in superiore labro habet. Lingua lata est & scissa. Oculi splendent, & subinde in mille colores (teste Plinio) ueluti hyænæ oculi transeunt. Aures non habet, sed earum loco meatus angustissimos, & ualde exiguos, in uiuentibus euidentiores, in mortuis ita considunt ut uix reperias. intus foramen est cum ossiculis & tympanum, quæ qualia sint explicauimus cum de piscium auditu diceremus. Caput breue est & paruum pro corporis magnitudine: collum longius, quod pro arbitrio extendit & contrahit. Lato est pectore. omoplatas enim habet quaternis musculis connexas superiore uel posteriore in parte quàm canes terrestriaq; alia animantia, quæ in lateribus eas habent: ob id angusto sunt pectore, uituli uerò latiore ad meliùs natandum. Veluti brachia sine cubito, sine ulna, habent breuissima. quod sequitur carpo nostro respondens ex multis ossibus constat: metacarpium uerò ex quinq; ossibus, quæ pelle tantùm conteguntur. inde tanquam manus indiuisa, præterquam in extremo in quo quatuor linearum distinctiones tantùm spectantur, ungues autem quinque distincti. Quanquam aliter de his scripserit Aristoteles: Vitulus marinus tanquam læsa imperfectaq; quadrupes est, quippe qui continuò à scapulis pedes habeat, *Lib. 2. de Hist. anim. cap. 1.*

manibus similes modo ursæ. In quinos enim finduntur digitos, (*πεντεδάκτυλοι γάρ εἰσιν. an aliud est quinque digitos habere, aliud in eos findi?*) qui singuli ternis articulis flectantur, & unguibus magnis, (non magnis, Gaza) muniantur. Verùm ego diligentissimè uitulum marinum contemplatus, pedes anteriores tales omnino esse quales depinximus cognoui. hodie quoque uitulum exiccatum domi seruo, ex quo oculata fide idem ab omnibus qui uidere uoluerint, comprobatur.

Contra Bellonij figuram. Ineptissimè uitulum marinum repræsentauit autor ille libri de aquatilibus: non enim ὥσπερ πεπηρωμένον τετράπουν, ut rectè dixit Aristoteles, depinxit: sed ei ea crura siue brachia, cubitum, tribuit, pedes anteriores & posteriores, non uituli, sed castoris, scilicet diuisos, membranis intertextos. Nostri delineationem persequamur. is corpore est oblongo, in caudam paruam desinente, ceruorum caudis similem, (*quod Aristoteles quoque tradit.*) & in pedes posteriores caudis reliquorum piscium similes, sine digitorum diuisione, sine unguibus, etiam si aliter tradiderit Aristoteles: *Lib. 2. de hist. anim. cap. 1.* Pedes posteriores quinis discretos digitis habet, & curuatura & unguibus cum primis conuenientes, uerùm forma proximos piscium caudis. At rem aliter habere αὐτοψία conuincit, nec aliam huius opinionis refutationem quærendam censeo quàm sensum ipsum: si enim uitulos marinos siue mediterranei maris, siue Oceani diligenter inspicias, pedes posteriores tales esse comperies quales depinximus. Quod si caudis piscium similes sunt, ut aptissimè comparat Aristoteles, quî fieri potest, ut in quinque diuisos digitos & ungues desinant? Quomodo uera esse potest hæc figuræ cum piscium caudis similitudo?

Interiora. Intus pulmones habet, cor, uentriculum, hepar, lienem, intestina, quadrupedum terrestrium modo. Fel in hepate non habet autore Aristotele lib. 2. de hist. animal. cap. 2. Plinius uerò eidem fel attribuit. *Lib. 11. cap. 37.* Qua uerò in parte situm sit non exprimit, ex uerbis tamen eius colligi potest uitulo marino fel esse in pectore, sic enim scribit. Fel serpentibus portione maximè copiosum, & piscibus. Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, miluo. Præterea in pectore est & cetis omnibus: Vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. (*Ad quæ medicamenta fel quidam requirant, dicetur in Corollario G.*) Renes habet uitulis terrestribus, uel delphinis, uel lutris similes, de quibus in superioribus diximus. Meatus qui à uena caua, & à magna arteria oriuntur, non in cauum quod in renum medio est, sed in ipsorum renum totum corpus uidentur absumi. A renibus meatus ureteres tenues admodùm ad uesicam pertingunt.

C Ex Aristotele. Leporum & aliorum animalium retro mingentium ritu mingunt & coëunt uituli, (nempe auersi,) & diu ligati in coitu cohærent, ut canes: est enim maribus pudendum magnum, fœminæ uerò rima raiarum modo. Ex semine statim animal concipit intra se & parit, secundas quoque emittit, & lac reddit modo pecudum. Parit singulos, aut geminos, aut complurimum tres, mammis, quas geminas habet, educat fœtum, ritu quadrupedum. Parit ut homo omni tempore, sed maximè cum primis capris. Prolem circa duodecimum diem à partu deducit in mare, subinde assuefaciens. illa decliuis (*præcipitanter, Vuottonus*) fertur, nec ambulat, cum nondum inniti suis pedibus possit.

D *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* Miram matris erga catulos sollicitudinem in iis educandis, & ad natationem assuefaciendis describit Oppianus. Duodecim, inquit, dies mater cum catulis in terra degit, decimotertio die ulnis complexa in mare defert, & immergit, eosque ueluti in alieno & peregrino solo enixa, in patriam & proprias sedes deducit. illi singula à matre deducti perlustrant.

Μίμνει δ' ἤματα πάντα δυώδεκα σὺν τεκέεσσιν
Αὐτοῦ ἐνὶ τραφερῇ· τρισκαιδεκάτῃ δὲ σὺν ἠοῖ
Σκύμνους ἀγκὰς ἔχουσα νεαλδέας εἰς ἅλα δύνει
Παισὶν ἀγαλλομένη, πάτρην ἅτε σημαίνουσα.
Ὡς δὲ γυνὴ ξείνης γαίης ἔπι παῖδα τεκοῦσα,
Ἀσπασίως πάτρην τε, καὶ ὃν δόμον εἰσαφίκηται,
Παῖδα δ' ἐν ἀγνοίῃσι πανημερίη φορέουσα
Δώματα δεικνυμένη, μητρὸς νομὸν ἀμφαγαπάζει
Τὸν πολλὸν ἀνόρεστον· ὁ δ' οὐ φρονέων περ ἕκαστα,
Παπταίνει μέγαρόν τε, καὶ ἤθεα πάντα τοκήων·
Ὣς ἄρα καὶ κείνη σφέτερον γόνον εἰναλίη θὴρ
Ἐς πόντον προφέρει, καὶ δείκνυσι ἔργα θαλάσσης.

Vituli marini cicurantur, & hominem agnoscunt, suntque delphinorum more φιλάνθρωποι. *Lib. 4. cap. 56.* Eius rei exemplum ex Eudemo narrat Aelianus. Vitulum marinum Eudemus ait, in hominem spongias piscari solitum, amore flagrasse: eoque ubi petra antrum sustinens (ὕπαντρος) extra mare progressum cum spongiatore uersatum fuisse. Is, cuius eiconem hîc expressimus, circa Lerinum insulam captus, & in insulæ illius xenobio multos dies educatus, nullo metu cum hominibus uersabatur, per terram se trahens, gradus etiam scandens.

C Somniculosum est animal, grauissimoque somno opprimi solitum: inter dormiendum tam altè stertit, ut mugitum edere uideatur, unde uituli nomen. Huius causa est pituitosus humor, qui in aspera arteria est, inspirando & expirando agitatus. Tales sonos dormiendo edunt, qui crasso sunt collo & breui, destillationibus obnoxii: item ii, quibus excidit columella. Dormit uitulus extra aquam ad solem, in arena litoris uel supra saxa, ut liberiùs respiret, maximè noctu, sed etiam interdiu nonnunquam. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* Oppianus:

Φῶκαι δ' ἐννύχιαι μὲν ἀεὶ λείπουσι θάλασσαν·
Πολλάκι δ' ἠμάτιαι· πέτρῃς δ' ἐνὶ, καὶ ψαμάθοισι
Εὔκηλοι μίμνουσι, καὶ ἔξαλον ὕπνον ἔχουσι.

(B) Carne & pinguitudine multa abundant. Ossa cartilaginea habent. Corio duro & spisso teguntur, sed plicatili, quò fit ut sese contrahere & colligere possint: unde difficilè ictibus læduntur conglobato corpore, ob carnis & pinguitudinis copiam: uix enim nisi collisis temporibus interficiuntur,

ficiuntur, quæ pauca carne & pinguitudine obducta sunt, quò fit ut nerui, ac proinde cerebrum facilius patiantur. Eâdem ratione feles domestici difficilius ictibus necantur. (E)

Pugnant inter se uituli marini, & cum alijs piscibus: sunt enim carniuori, & admodum uoraces. Vidimus aliquoties in uiuaria immissos uitulos magna reliquorum piscium pernicie, ut luciorum, tincarum, cyprinorum. Vidimus id Gandaui, & in stagno Regio ad Fontē Bellæ aquæ. D

Multi sunt in Oceano uituli, aliquando gregatim natant, quos piscatores aliquando sagittis & tridentibus insectantur, uix tamen ferrum in corium densum adigitur. B

Sine magno damno in piscatoria retia non incidunt, quia ut delphini & xiphiæ ui omnia perrumpunt & dilacerant. id quod si senserint piscatores, quàm celerrimè possunt, retia in terrā pertrahunt: tum fuste capiti & temporibus sæpius illiso interficiunt. Oppianus: *Lib. 5. ἁλιευτ.*

φώκῃ δ᾽ οὐκ ἄγκιστρα τετεύχαται, οὔτέ τις αἰχμὴ
ῥινὸς ὕπερ μελέων στερεὴ λάχεν, ὄβριμον ἕρκος.
φώκην ἀσπαλιῆες ἐν ἰχθύσιν οὐκ ἐθέλοντες
δίκτυον οὐ ῥηγμῖνας. ἐπεὶ φώκην μεμαυῖαν
δίκτυα ῥηϊδίως δὲ βίῃ τ᾽ ὀνύχων θ᾽ ὑπ᾽ ἀκωκαῖς
ἑλκομένοις, μέγα δ᾽ ἄλγος ἐνὶ φρεσὶν ἀσπαλιήων.
ἔνθα δὲ καὶ τριόδοντι, καὶ ἰφθίμοις ῥοπάλοισι,
ἐς κροτάφους, πέφνουσιν. ἐπεὶ φώκῃσιν ὄλεθρος
Τρίγλυφος, ἢ κυνέλοι κείνης δέμας. ἔξοχα γάρ μιν
Ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἐϋπλεκέεσσι λίνοις περικυκλώσωνται
Δὴ τότε τοῖς κρατερός τε πόνος, αὐτοὶ δ᾽ ἥ τε καθέλκειν
Οὐκ ἂν ἐρητύσειε, καὶ εἰ μάλα πολλὰ πιέζειν
Ῥήξει τ᾽, ἀΐξει τε, καὶ ἔσσεται ἰχθύσιν ἄλκαρ
Ἀλλ᾽ εἴ μιν καθέλωσιν ὑποφθάδιον ἐγγύθι γαίης,
Δούρασί τε στιβαροῖσι κατεῖγδην ἐλόωντες
Ὀξύτατος κεφαλῆφιν ἱκάνετ᾽ οὐταμένῃσι.

Vituli carne constant molli, spongiosa & pingui, adeò ut liquatur, si diutiùs manibus tractetur, ob id citò satiat, nauseam parit, malum succum gignit, ferini odoris est. Qua de causa etiam à plebe negligitur ijs in litoribus, in quibus frequenter capiuntur. Maiore est in pretio apud eos, qui procul à mari absunt. F

Corio etiam mortuorum, uentorum mutationes significantur: austrinis enim uentis insurgentibus pili inhorrescunt, & surriguntur; in Boreali constitutione ita desidunt, ut nullos esse affirmes, id quod sæpius obseruaui. Quo fit ut id uerum esse credam, quod Plinius lib. 9. cap. 13. scripsit. Pelles eorum etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt, semperq́ æstu maris recedente inhorrescere. Ex ijsdem pellibus zonæ fiunt in multos annos utiles, & tabernacula olim ijs operiebantur, quia fulmine non tangi credantur. Plinius lib. 2. cap. 35. ex ijs quæ fulmine non feriantur. Ex ijs quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit. non unquam altiùs quinq́ pedibus descendit in terram. ideo pauidi, altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula è pellibus beluarum, quas uitulos marinos appellant. quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat. Ob eam causam Seuerus Imperator lecticam suam corio uituli marini tectam uoluit. B *Corio tempestates significari.* *Zonæ.* *Vis contra fulmina.*

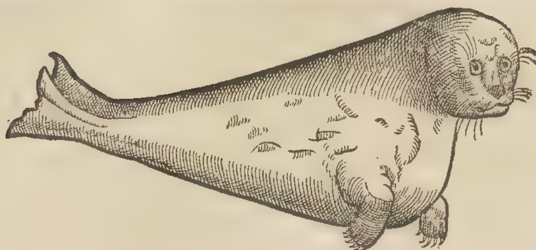
Ex eodem (corio) calceari utile esse podagricis articularibusq́ morbis quidam autores sunt. Eiusdem cinis contra alopecias prodest. Adeps quoq́ uituli marini, (qui in eo copiosus est, ut in delphino, balæna, & alijs per pulmones spirantibus,) magni olim fuit in medicina usus. Igni instillatur (inquit Plinius) naribus intermortuarum uuluæ uitio, & cum coagulo eiusdem in uellere imponitur, eadem articulorum dolores leuat & sanat. Coagulum eiusdem comitialibus, & strangulatis uuluis ualde confert, id accipiendum priusquam in mare ingrediantur. Dioscorides lib. 2. cap. 85. Coagulum uituli marini, castorei uires repræsentat, comitialibus maximè & strangulatis uuluis potu conferre existimatur. Sed an sit uituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni, coagulum maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minùs, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. G *Adeps.* *Coagulum.*

Hîc meminisse oportet illius, quod annotauimus, quū de lepore marino diceremus, scilicet mendosum esse Plinij locum libro 32. cap. 1. Iuba (in ijs uoluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium de Arabia) tradit uitulos (*Nostra editio Mytulos habet, non Vitulos, quod probo*) marinos ternas heminas capere. neque enim uitulos marinos, sed lepores legere oportet, cùm de leporibus marinis agat, uelitq́ ostendere eos in India (in qua omnia animalia grandiora sunt) maiores nostris esse, ut ex toto contextu liquet. Vituli uerò marini nullo in mari tam parui sunt, quin heminas multò plures tribus capiant. B *Plinij locus.*

DE PHOCA, SEV VITVLO MARIS OCEANI, Rondeletius.

IS quem hîc repræsentamus, etsi paulùm diuerso sit corporis habitu à superiore, nihilominus tamen uitulus est marinus, qui nascitur in Oceano. Corpore crassiore est magisq́ in se collecto. Vitulum esse indicant mugitus, unde nomen, lingua bifida, dentes serrati, pedes posteriores piscium caudis similes: cauda parua, integumentum ex corio pilisq́. pedes priores ijdem, qui in superiore: digiti magis sunt diuisi, oculi rotundiores. Idem indicant & partes aliæ interiores & exteriores, mores & actiones. B

Vt tamen ab altero internosceretur uitulum maris Oceani nominaui. A

COROLLARIVM.

Ziphij ceti phocam deglutientis imaginem ex tabula Olai magni, posui suprà ab initio pag. 249.

Effigiem hanc Vituli mar. ex Oceano ab amico olim accepi.

A PHOCA cetus est, etiamsi ossa cartilaginosa, molliorᾴꝗ cæteris cetis habeat. **Κῆτος.** Εἰνάλιον κῆτος phocam significat (*Homero, ni fallor,*) nõ quoduis cetaceum animal, Varinus. Oppianus etiam εἰναλίαο θῆρα dixit, id est feram marinam: & κήτειον μόθον, pugnam hominũ contra phocas. **Vitulus.** ¶ Vituli marini, quos uocant phocas, Plinius. Idem aliquando simpliciter uitulos nominat, cum de marinis sermonem esse ex argumento uel adiunctis cõstat. Ipsis in somno (Vuottonus legit sono, nisi librarij peruerterint) mugitus, unde nomen uituli. Et alibi: In Pontũ nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos et paruos delphinos. quod ex Aristotele sumptum est, cuius hęc sunt uerba: οὐδὲν δ᾽ ἐστὶν ἐν τῷ Πόντῳ θηρίον ἔξω δελφῖνος καὶ φωκαίνης. Plinius pro φωκαίνης legit φώκης. Non uerò mugitu solùm, sed & maxilla superiore, et naribus uitulum terrestrem refert, quod Rondeletius obseruauit. Vitulo terrestri, si aures excipias, ualde similis est, Idem. Pierius Valerianus à specie tergoris boum instar uillosi, uituli nomen inditum putat. **Bocas.** ¶ Bocas genus piscis à boando, id est uocem emittendo appellatur, Festus. Hermolaus hunc esse suspicatur piscem, qui box à Græcis appelletur. sed eum uocalem esse nemo tradidit. quare phocam potiùs intellexerim hoc nomine, quæ boat mugitq́; : etiamsi piscis ea non est, sed cetus. Box quidem Græcè dictus à Theodoro Voca conuertitur. **Bos marinus.** ¶ Phocæ sunt marini boues, Seruius, Isidorus, & Scriptor de nat. rerum. Massilienses uulgò Boues marinos appellant, Gillius. Author de naturis rerum, alibi etiam Vaccam marinam uocat. Cæterùm de Boue marino plani & cartilaginei generis, alijsq́; diuersis huius nominis animalibus, suprà in B. elemento scripsi. **Lupus mar. Canis mar.** ¶ Albertus phocam, etiam lupum marinũ nuncupat: et alibi canem marinum: quoniam Germani similiter appellãt, ut dicemus. Quanquam autem dentibus ac maxilla superiore lupum refert, authore Rondeletio, & rapax uoraxq́; est lupi terrestris more: unde & Hispani lupum marinum uocitãt: mihi ta

men hoc nomen non placet, cùm ut retineamus uetera potiùs, tum ut homonymiam uitemus. nã & lupus appellatur piscis quidam rapax: & à Bellonio quadrupes quædam perfecta, cuius super ea imaginem atq; descriptionem dedi in Appendice de Quadrupedibus uiuiparis. Eisdem de causis Canis etiam marini ac bouis marini nomina non probo: ne cum canibus galeis & bobus diuersis confundantur. ¶ Koky, id est uitulus marinus, Latinè Helcus, Albertus. alij elcum scri bunt: alij felchum, ut Isidorus quidam, sed quoquo modo scripseris, barbarum est, nec scio cuius linguæ. ¶ Koky, Kochi, Cochium, & Coillium, obscuri quidam scriptores nominant, lingua pu to Arabica, uitulum marinum. Apud Auicennam 2.185. Cokium legitur, Bellunensis emendat Chuchi. Eiusdem libri capite 119. pro phoca alchufi nominatur, uoce ut suspicor, deprauata pro al chuchi. uetus interpres ineptè camelum transtulerat. Isidorus quidam, etiam Caab: attribuit autẽ ei quædam phocæ, quædam elephanto propria. ¶ Itali, præsertim Genuenses, buo marino uo cant, id est bouem marinũ. Scoppa quoque grammaticus Italus interpretatur lo Boue marino. Hispani lobo marino, hoc est lupum marinum. Incolæ Hispaniolæ insulæ lobum uocant, Cardanus. sed hoc nomen Hispanicũ esse apparet. Ex Scythis circa finem Asię Septẽtrionalis duci Moscouiæ subiectis, propiores Oceano Septentrionis sunt Iuhri & Coreli: qui piscantur & capiunt balenas, seu uitulos & canes marinos, quos ipsi Voruol appellant: & ex pellibus eorum parant rhedas, bursas & caletas: axungiam autem pro impinguatione seruant & uendunt, Matthias à Michou. ¶ Quem uulgus Germanicum uernacula lingua nunc lupum marinum, nunc canem nominat, phoca est, Sigismund. Gelenius in epistola ad me. Lupus marinus Germanicè Meerwolf dicitur: Canis marinus, Meerhund, Flandri pronunciant Seehond. quo nomine de phoca Germani etiam circa Suerinum utuntur. Canes galeos uocant Hundfisch, id est canes pisces: phocas uerò simpliciùs, canes marinos. Pleriq; inferiores Germani non Seehund, quod nomen à mari & cane probè compositum est, sed Selhund uel Sälhund pronunciant, nescio qua ratione, nisi quòd Angli hanc bestiam a Sele uel Seale nominant. Sed l. litera fortè abundat: nam & marinam cochleam Seelslecke appellant. E Phoca propriè esse puto lardum illud quod Salspeck uocatur, non è delphino, ut quidam rentur, nisi ex eo quoque impropriè sic uocetur. Frisij phocam ein Rub indigetant. animal enim esse aiunt capite fermè uitulino, hirsutum, colore muris montani, quatuor pedibus reptans, pilo læui seu plano & pelli suæ adiuncto, larido pingue. Audio & Seekalf nomen, quod uitulum marinum significat, alicubi in usu esse: nos Meerkalb diceremus. ¶ Angli etiam nominant a Sea caulfe: uel Seele, uel Seale, sed e. finale non enunciant. ¶ In libello quodam de nomenclaturis rerum Latinè, Polonicè & Germanicè conscripto, hæc uerba inuenio: Foca, Biala rybá, Weißfisch: quæ neutiquam ad phocam, sed ad nescio quem piscem album, ut nomen Germanicum sonat, referenda sunt. Vitulum autem marinum, idem significantibus Polonicis uerbis, Morskieciele, ut Germanicis ein Meerkalb, interpretatur. *Helcus.* *Felchus.* *Koky.* *Caab.* *Vulgaria.*

Tiburonem Indicum piscem inter Cete descripsimus: Rondeletius è genere Vitulorum marinorum esse suspicatur. Vide ne & Manatus Indicum animal cetaceum, phocæ cognatum sit. multa enim conueniunt. sed squama ei, non pilus à Cardano tribuitur. De utrisq; suprà inter Cete diuersa scripsimus, pag. 251. & 253.

In Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos & paruos delphinos, Plinius ex Aristotele. qui non phocas, id est uitulos, sed phocænas in Ponto esse dixit. Vide suprà in Corollario de Delphino B. ab initio, pag. 389. Aelianus tamen de animalibus 9. 59. similiter ut Plinius φώκης legit. Euxinus Pontus (inquit) plurimis piscibus abundat, quòd non solitus sit belluas procreare. sicubi autem phocam (φώκην) & delphinos profert, minimè ij quidem grandes euadunt. Marini uituli reperiuntur apud Troglodytas extra sinum Arabicum, piscium capturæ uelut homines intenti, Diodorus Siculus. ¶ Phoca marinum animal boui terrestri simile est, Varinus. Hinc fortè & bos & uitulus marinus, ab aliqua cum his similitudine uocatur, ut in A. prædictum est. B *Vbi.* *Forma.*

Ouidius in epistola 10. phocas magnas cognominat: & primo Metamorphoseos deformes. Vergilius turpes: Seruius magnas interpretatur: ut, Cui turpe caput. ego potiùs deformes, propter crassum & inarticulatum corpus: aut fœdi & obscœni odoris. Breuissimum est à partu hoc animal, postea tamẽ euadit maximum, album uentre, & dentibus frendit, Rauisius. Circa Angliam phocas crassas, præpinguésque fieri audio, & ad ursi magnitudinem accedere. *Magnitudo & deformitas.*

Aristophanes in Pace & in Vespis quoque Cleonem traducens phocarum odorem, ut poste coriario, ei attribuit, φώκης ὀδμὼ. Scholiastes Homeri carmen citat, φωκάων ἁλιοτρεφέων ὀλοώτατος ὀδμή. *Fœtor.*

Aquatilium quædam corio & pilis teguntur, ut uituli, hippopotami, Plinius. Lataci pilus durus, specie inter pilum uituli marini & cerui, Aristoteles. Canes marini sunt hirsuti, sicut canes, Albertus. Vitulus marinus habet pedes ut catulus, pilosus est ut capra, Syluaticus. Cutem habet pilosam, albis nigrisq; maculis distinctam, Isidorus. *Pili.*

Carne abundat, mollisq; est, atque ossibus cartilaginosis constat, Aristoteles. Etrursus, Corpus totum carnosum est. Cartilaginem, non ossa habet, Plinius. *Caro & ossa.*

Oculi. Phocam βοῶπιν cognominat Oppianus, ab oculorum siuè magnitudine, siue similitudine cum bubulis. Oculos habet lucentes, Albertus. *Aures.* ¶ Auriculæ omnibus animal duntaxat generantibus: excepto uitulo marino, atq; delphino, &c. hi cauernas tantùm habent aurium loco, Plinius. Phoca inter ea quæ animal pariunt non auriculas, sed cauernas tantùm habet ad audiendum, utpote qui manca & læsa sit quadrupes, Aristoteles. Et alibi, Auriculis caret, ut & reliqua cetaria: meatus tamen quà audit manifestos continet. Et de generatione animalium 5. 11. Vitulus marinus nimirum rectè à natura constitutus est, cum enim quadrupes uiuiparum sit, auribus caret, meatusq; tantùm habet, quibus audiat. causa est, quòd uitam hic in humore traducit. Pars autem aurium addita meatibus est, ut motus à longè delatus aëris seruaretur. itaq; nihilo utiles ei auriculæ essent: immò uerò offenderent, cum intra se copiam reciperent humoris. *Lingua.* ¶ Vitulo marino lingua scissa (bisulca) est, Aristot. duplex, Plinius. *Dentes.* ¶ Dentes omnes serrati acutiq;, Aristoteles. *Mammæ.* ¶ Mammis nutriunt fœtus, Plinius. *Genitale.* ¶ Genitale phocæ fœminæ, simile raiæ est, omnia uerò id genus muliebris sexus similitudinem referunt, Aristot. ¶ Phocam alicubi quadrupedem Aristoteles nominat. *Pedes.* Pedes habet minutos, Idem: respectu sui corporis, quod utiq; magnũ est, Isidorus. Vituli marini ambigunt cũ aquatilibus & terrestribus: si ut aquatiles inspectantur, pedes habent: si ut pedestres, pinnas. quippe qui pedes posteriores pisceos admodum habeãt, Aristot. lib. 4. de part. ca. 13. Pedibus sunt breuib. anteriùs, sed retrò pelle stricta & tenui, magis ad gubernculũ caudæ formata q; ad pedes, Albert. Marinæ testudines pedes ut phocę habent, Pausanias in Atticis.

Interiora. Pulmonẽ habent, Plin. & catuli coagulũ medicis utile. ¶ Vituli marini renes bubulis similes, omniũ firmissimi ac solidissimi sunt: cũ reliquorũ omniũ renes magis minúsue caui sint, Aristot. Renum utriq; pinguitudo è medio exit, præterquàm in uitulo marino, Plinius.

C

Vita ambigua. Phoca marinum est animal, Varinus. Viuit in mari ac terra, Plinius. Aqua nec penitus carere potest, nec in ipsa agere secus, nisi per interualla quædam respiret. parit etiã & educat in sicco, Aristot. *Spiratio.* ¶ Spirant & dormiunt uituli mar. in terra, Plinius. Pulmo (exiguus, spumosus, nec sanguineus) causa est quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinentur, Plinius. Lupi marini cũ intrant pelagus, postea redeunt & ascendunt superiùs magna uelocitate, sicut delphinus, Obscurus tanquam ex Aristotele. *Motus.* ¶ Pinnis quibus in mari utuntur, humi quoq; uice pedum serpunt, Plinius. Aquatica quædam continuè uadunt super pedes, ut lupus mar. Albertus. Colligere se ipse uitulus & contrahere potest: carne enim abundat, mollisq; est, atq; ossibus chartilaginosis cõstat, Aristot. *Vox.* ¶ Mugitus eis in somno, Plinius & Aristot. Vox eius est sicut tauri, maximeq; cũ interficitur, Author de nat. rerum. Voce pariter & uisu populum salutant, incondito fremitu: nomine uocati respondent, Plinius. ¶ A litore nunquam longiùs eas digredi aiunt: & ad id relictũ breui reuerti. *Victus.* ¶ Quadrupedum solus uictum ex mari petit, Aristot. Vescitur piscibus & humano cadauere, unde & piscantibus struit insidias, Rauisius. Marini uituli reperiuntur apud Troglodytas, piscium capturæ uelut homines dediti, Diodorus Siculus. Καὶ τὸν μὲν φώκησι καὶ ἰχθύσι κύρμα γενέσθαι ἔκβαλον, Odysseæ ο. Belluarum omnium uoracissima est, Damis apud Philostratum. Pascitur herba, terra & mari, Syluaticus. *Somnus.* ¶ Nullum animal grauiore somno premitur, Plinius. Vnde Martialis: Dormitis nimiùm glires, uituliq; marini. Prope mare in terra dormiunt, Author de nat. rerum. Circa uesperam magis exeunt, aliquando tamen etiam meridie, & extra mare somnum capiunt. Hoc & Homerus nouerat; qui in Odyssea Menelaum inducit hoc earum cubile Telemacho & Pisistrato narrantem, Aelianus. Mugitus eis in somno, Plinius & Aristot. Cauernas maritimas subire solent, (somni scilicet, uel partus gratia.) *Coitus.* ¶ Canũ modo cohærent (in coitu,) Plinius. Auertuntur & canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam, cohærent, Aristot. Diu copulantur in coitu, ut testudines etiã, & canes in terra, Oppian. Halieut. 1. *Partus. Educatio.* ¶ Pariunt educantq; in sicco. mãmas & lac habent, Aristot. Quæ pilo uestiunt, animal pariũt, ut balena, uitulus. hic in terra parit, pecudũ more. Parit nunquã geminis plures. educat mammis fœtum. non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo subinde assuefaciens, Plinius. Idem secundo partus initu hoc animal reddere scribit, eodem in loco, quem ex Aristotele transtulit: cuius hæc sunt uerba, hist. 6. 12. Τίκτει ζῷα καὶ χορίον. id est: Animal parit, & secundas emittit, ut rectè conuertit Theodorus. equidem Plinij uerba deprauata iudico, & ad Gazæ interpretationem emendanda. In Scythico Oceano catulos suos super glacie lactant. uide in E. Vituli marini primùm in arido fœtus suos pariunt: deinde in lucẽ editos paulatim cum in humidiora loca subducunt, atq; ad degustandum mare eos introducunt: tum in aridum natalem locum reducunt: inde rursum in mare deducunt, & quàm mox educunt. Sæpeq; numero cum id fecerunt, aptissimos tandem ad natandum efficiunt, partim doctrina institutos, partim natura ad mores & sedes maternas amandas impulsos, Aelianus de animalibus 9. 9. id ita crebrò faciunt, dum addita fiducia fluctibus credere, gaudereq; uideant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. *Vitæ lõgitudo.* ¶ Hoc animal triginta annis, quod cognitum est amputatis eorum caudis, uiuit, Incertus.

D

Phoca qualis in parentes. Delphinus & phoca parentes senio confectos iuuant et promouent natatu, Io. Tzetzes. Ego phocænam potius, utpote delphino specie naturaq; cognatam hoc facere putarim. nam phoca nimiùm agreste animal in catulos etiã (adultiores) & fœminas sæuire solet. *In prolem.* ¶ Delphin & phoca unà cũ catulis suis capiunt cõmoriunturq;. captis quoq; matribus catuli simul capiunt, Io. Tzetzes.

Ego in Agis insula uidi phocam à piscatoribus comprehensam, mortuum filium, quem in carce
re (οἰκίσκῳ, cauea,) ut sic dicam, pepererat, ita deplorare, ut triduo à cibis abstinuerit, quanuis om-
nium belluarum uoracissima sit, Damis apud Philostratum lib. 2. de uita Apollonij. ¶ Marinos *In suas conge-*
uitulos situs eiusdem pugnare inuicem aiunt, & marem cum mare, & fœminam cum fœmina, *neres.*
donec alter ab altero uel occidatur, uel ejciatur: idemq; eorum catulos facere, Aristoteles. Au
dio eos sæpe in mari colludentes spectari. Mordax est ualde animal, & insequitur pisces ma-
gnos mordens occidensq;. Gregatim uenatur, & multos in unum locum cogit pisces, Albertus.
¶ Non facilè locum suum mutat, sed in suo natali semper manet, Author de nat. rerum. ¶ In ma *In hominem.*
ri uituli, multaq; piscium genera mitescunt, Plinius. Et rursus: Accipiunt disciplinam: uoceq;
pariter & uisu populum (*in spectaculis exhibiti*) salutant, incondito fremitu. nomine uocati respon-
dent. ἡ φώκη ὁρᾷ συνουσίαν ἀνδρῶν, Varinus. Ipse imbellis & animo degener, non tantùm uiri-
bus, quantum uastitati corporis fidit, Incertus. ¶ Coagulum suum mortalibus inuidens, ne eo co *Inuidia.*
mitiales morbi sanari possint, deuorat, ἐκροφεῖ, Aelianus de animalibus 3.19. Phocam aiunt euo
mere (*ἐξεμεῖν. hoc uerbum magis probo, quàm positum ab Aeliano ἐκροφεῖν. nam & Plinius uertit euomere. & sen
sus ipse sic meliùs conuenit*) coagulum cum capta est. id enim medicamentosum est, & comitialibus uti
le, Aristoteles in Admirandis. Vitulo marino uictus in mari ac terra. simile fibro & ingenium.
(*nam & uictu quòd amphibius est cum eo conuenit: & fiber quoq; per inuidiam testes sibi euellere dicitur.*) euomit
fel suum, ad multa medicamenta utile: item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti pru-
dens, Plinius. Animalia bruta falsò inuidere homini creduntur. nullus enim brutis inuidiæ cō-
tra hominem sensus est: metuq; perturbata, aut aliter affecta id agunt animalia hæc. uerisimileq;
est phocam cum capi & teneri se sentiat, metu doloreq; id pati. Siquidem in eodem affectu idem
aliquando homines animo perturbati patiuntur, Marcellus Vergilius. ¶ Quòd ficus de cœlo *Vis contra ful-*
non tangitur, id utiq; amaritudini eius acceptum referri oportet. (tota enim arboris dulcedo in *mina & grād.*
fructum secernitur.) id genus quippe non attingunt fulmina, quod uitulus comprobat marinus
atq; hyæna, Cælius Antiquitatum 18.9. atqui his animalibus quænam amaritudo insit non indi-
cat. Pellem huius uituli fulmine non afflari, legimus apud Tranquillum in Tyberio, Volater-
ranus. Phocæ & hyænæ pellibus uim quandam inesse aiunt fulmina prohibentem: quare etiā
summas uelorum partes eis obtegunt, Plutarchus lib. 4. Sympos. Grandini creditur obuiare,
si quis crocodili pellem, uel hyænæ, uel marini uituli per spatia possessionis circunferat: & in uil-
læ aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere, Palladius. Et rursus: Vituli ma-
rini pellis in medio uinearum loco uni superiecta uiticulæ, creditur contra imminens malum to-
tius uineæ membra uestisse.

Huius animalis pili in corio excoriato ubicunq; fuerint, compositione & erectione indicant *Consensus cum*
fluxum & refluxum maris. Et hoc faciunt coria etiam aliorum marinorum, quæ pilosa sunt, Ob- *mari.*
scurus. De hoc etiam animali illud mirabile fertur, quòd eo mortuo & excoriato pilus in pelle,
ubicunq; fuerit, naturali quodam instinctu, prout mare se habet, ita se gerit. nam si mare turbatū
in fluctus surrexerit, & pilus similiter erectus exurgit: si uerò mare pacificatum fuerit, pilus in
planum sternitur, Isidorus. Non credebatur Plinio pilum eius in corio cinguli aut alterius or-
namenti attolli, crescente mari, remitti decrescente. nunc cum innotuerit in Indo mari, (circa Hi
spaniolam insulam) fabulosum hoc non esse uidetur, Cardanus.

Vrsos terrestres timet: &, si congressa fuerit, uincitur, Oppianus. Lycotas rusticus in Bu- *Qualis sit erga*
colicis Calphurnij refert se uidisse Romæ in spectaculis æquoreos uitulos cum certantibus ursis. *animalia quæ-*
¶ Apparentibus phocis Hippolyti equi territi, currum, quem iuxta mare agitabat, ruperunt, & *dam.*
Hippolytum discerpserunt. ¶ Phocæ fugiunt arietes marinos, Aeliano teste. qua ratione qui-
dem aries bellua uitulos in mari comprehendat, ex eodem authore in Arietis mar. historia descri
psimus. Ziphius bellua à quibusdam recentioribus dicta, quoniam & ipse phocas appetit, &
ingens est corpore, quærendum idem ne sit cum ariete ueterum. ¶ Phocæ odorem castorei hor
rent, ab eoq; fugantur, Cardanus. alij quidam scriptores cete simpliciter, castorei odorem refuge-
re scribunt: nullus, quod sciam, phocas priuatim.

Interficitur difficulter, nisi capite (temporibus capitis) eliso. corpus enim totum carnosum est, E
Plinius & Aristoteles. Vitulus marinus robusto corio obductus, neq; hamo, neque fuscina
comprehēditur: At primùm ut irretitus tenetur, piscatores statim magno studio rete in littus ex-
pellunt, atq; ejciunt. Nam etsi uarijs & multiplicibus retibus illaqueatus est, ea tamen unguibus
facile laceraret, & piscibus simul captis adiumento ad exitum esset. Quamobrem magna celerita
te ad terram subtrahunt, ubi & tridente & fortibus hastis secundum tempora eius caput percuti-
unt. sic enim celeriter necatur: Gillius ex Oppiano, cuius uersus Græcos recitauit Rondeletius.
Phoca alicubi capitur egrediens in terram, & uocem puerorum sequens, donec tandem in retia
trahatur, ut Selandus quidam mihi narrauit. Phocæ in mari Botnico, (quæ pars est Oceani Sue-
ciam seu Scandinauiam interiùs amplectentis postrema,) catulos super glaciei fragmentis lactāt:
& à piscatoribus phocarum pelles indutis hastilibus transfixæ insidiosè capiuntur. Phocas in
litore capiendas audio pedibus posterioribus arenæ tantum rejcere, ut accessus non sit tutus.
¶ In spectaculis aliquando Romæ exhibitæ sunt, uide superiùs in D. Romæ paucis antè annis

animal precio ostentabatur, Volaterranus. Aequoreos ego cum certantibus ursis Spectaui uitulos, Lycotas rusticus in Bucolicis Calphurnij de spectaculis Romæ sibi uisis. ¶ Massagetæ induuntur pelles phocarum, Eustathius in Dionysium. In ora Scythiæ Septentrionalis ex pellibus horum animalium parãt rhedas, bursas, & caletas: axungiam autem pro impinguatione seruant & uendunt, Matthias à Michou. Lappones hyeme uestiuntur pellibus integris phocarum siue ursorum artificiose elaboratis, easq; astringunt supra caput, soliq; oculi patent, corpore reliquo toti cõtecti sunt, quasiq; in culeum insuti. hinc fortasse creditum quòd sint corpore hirsuto instar brutorum, Munsterus. Nos ex phocæ corio cingulum habemus: quo ensis, dum equitamus, accingitur. serò amittit pilum. corium bubalo simile. colos pili uarius, ac lyncei (lyncis) pelli quoquo modo similis, Cardanus. Audiui olim cingula è pelle phocæ fieri tres digitos lata, ad gestandos enses, hirsuta, pilo breui, nigro, leni & æquabili, instar serici uillosi eminus splendente: singula senis ferè denarijs argenteis uendi: pelle nigra, crassiuscula. ¶ Vi quadam mirabili fulmina & grandines pelle huius animantis arceri, præscriptum est in D.

F Phoca ex cetaceorum genere est, eoq; carnem duram & excrementitiam habet, ut quidam scribit. Ab hac propriè esse puto lardum illud quod Germanis (Saxonibus præsertim) uocatur Salspeck, non à Delphino, ut quidam putant: nisi ab eo quoq; impropriè sic uocetur.

G Phocæ adipem, aliter oleum appellant. Vituli marini adeps lichenas & lepras tollit, Plinius. Imposita mentagræ plurimùm prodest, Marcellus Empiricus. Scabies equorum linitur utilissimè adipe uituli marini, Columella. Omnem dolorem & tumorem articulorum sanat, Kiranides. Canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perungunt adipe uituli marini: efficaciùs, si medulla hyænæ & oleum è lentisco & cera misceatur, Plinius. Eandem Andromachus iunior apud Galenum (libro 1. de compos. secund. locos) medicamento aduersus caluiciem miscet. Suffita continuè lethargicos iuuat, & matricis angustias, Kiranides. ¶ Ex Hippocratis libro de natura muliebri suffitus ad uterum (pituitosum, & conceptui, uel legitimæ mensium purgationi, uel secundis promouendis ineptum:) Bitumen & hordei paleas misceto, additaque pinguedine phocæ suffito. Alius: Stercoris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito. Alius: Coaguli phocæ pelliculam contusam ac tritam, & spongiam, & muscum arboreum, trita simul mixta, atque phocæ pinguedine excepta suffito. Alius: Stercus caprinum cum pulmone phocæ ac cedri ramentis suffito. Eadem hæc ferè omnia commendat rursus eodem in libro, si uteri ad inguina incumbant ac innitantur.

Adeps.

(Coaguli pellicula.)

(Pulmo.)

Si uterus foras prodierit: in iunioribus, pelliculam uteri obliquè incisam linteo confricato, donec inflammetur, & illinito phocæ oleo siue adipe, & molles spongias uino respersas apponito, Hippocrates in libro de exectione fœtus. Ad suffocationem ex utero, graueolentia quæuis suffire oportet, phocæ adipem, castoreum, &c. Mulier quæ ab uteris strangulatur, castoreum & conyzam in uino, & seorsim, & simul utrunque bibat: aut phocæ adipis quantum duobus digitis apprehendi potest, Hippocrates libro secundo de morbis muliebribus. Et in eodem libro curationem describens uteri ad coxam auersi, (in quo affectu uentre per aliquot menses crescente concepisse se putant mulieres:) In ollam, inquit, allium siccum conijcere oportet, idq; magis comminutum quàm ea quæ sunt contusa, & aquam affundere, quò ipsum permadescat, & aqua tribus digitis ipsum excedat: & phocæ oleum superfundere, atque sic calefacere, ac fomentum adhibere per multum tempus, &c. Aduersus podagram uituli mar. cinis & adeps prodest, Plinius.

Caput. Caput eius crematum & cum cedria inunctum, alopeciam omnémque passionem (capitis) curat, Kiranides. ¶ Caro eius confert epilepsiæ & præfocationi matricis, Auicenna. Caro esitata, & sanguis siccus cum uino potus latenter, omnem epilepsiam, & maniam, & scotomiam, omnémque passionem sanat. Hepar quoque, & pulmo, & splen arida in potu superspersa, similia sanant, omnémque passionem, Kiranides. In epilepsia bibendum dant aliqui lac asininum cum sale, uel sanguine testudinis marinæ, aut humano, aut uituli marini: & non solùm sanguinem, uerùm etiam coagula quæ lacti miscentur, Cælius Aurelianus: sed ipse non probat.

Caro, sanguis, & uiscera.

Cerebrum. Cerebrum eius potum dæmones expellit, & sacrum morbum sanat, Kiranides.

Coagulum. Hippocrates pellicula phocæ coaguli utitur. uide suprà in remedijs ex adipe. Phoca deuorat (aliàs euomit) coagulum suum mortalibus inuidens, ne eo comitiales morbi sanari possint. Vide suprà in D. Cælius Aurelianus uituli marini coagulum epilepticis propinari reprehendit. Comitiales sanant panacis Heracliæ radices potæ cum coagulo uituli marini: item peucedanum cum eodem æquis portionibus potum, Plinius. Heraclium quidem panaces inde dictum putant aliqui, quia Herculeo morbo (id est comitiali) cum phocæ coagulo medeatur: (cum quarta parte coaguli phocæ, Theophrastus historiæ 9.12.) Ad comitiales coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino, asininóue, aut cum punici succo. quidam ex aceto mulso: nec non aliqui per se pilulas deuorant, Plinius. Et alibi: Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. In lethargum uergentibus coagulo balænæ aut

uituli

uituli marini ad olfactum utuntur magi, Idem. Coagulum phocæ magnitudine erui potum quartanarios iuuat, & opisthotonum quoque potum similiter curat, Kiranides. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus, anginæ medetur, Plinius.

Ossa. Ossa suffita partum accelerant, Kiranides.

Fel. Euomit uitulus marinus fel suum ad multa medicamenta utile: Plinius, qui & alibi fel eius ad multa nobile esse tradit. Aristoteles & alij fellis expers hoc animal faciunt. Fel cum melle inunctum omnem ophthalmiam curat, Kiranides.

Pellis. Corrigiam (è corio) eius si liges circa phialam, desque his qui à cane rabido morsi sunt, uel lymphaticis, mox sanabit, Kiranides. Vrsi pellis utiliter lyssodectis substernitur, & uituli marini, Aëtius. Phocæ pellis præcincta renes & ischiadica loca confirmat, Kiranides. Vituli marini, aut quod melius est hyænæ pelle facta medicamenta (*calciamenta lego, ut & Kiranides & alij scribunt*) si quis in cotidiano usu habuerit, efficaciter podagræ morbo carebit, Marcellus Empiricus. Phocæ, leonis, lupi aut uulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporiston 3. 148. In podagra iubent fibrinis pellibus calciari: item uituli marini, Plinius. Ad fistulam pedum, quidam ex neruis onagri & apri & ciconiæ chordas plicant: & dextros neruos dextris ægrorum pedibus, sinistros sinistris alligant, donec abeat dolor: quo redeunte repetunt, &c. Aliqui ciconiæ neruos in pellem phocæ mittunt, &c. ut ex Tralliano scripsi in Ciconia G.

Pinna. Dextræ pinnæ uim soporiferam inesse, somnosque allicere subditam capiti tradunt, Plinius. Nullum animal grauiore somno premitur: unde dextris pinnis, quibus utuntur in mari, uim somniferam esse dicunt, si cuiusquam capiti subdantur, Isidorus. Vim eandem aliqui hyænæ marinæ pinnæ dextræ attribuunt.

Lingua & pes dexter. Podagris (prodesse aiunt magi) spinæ hyænæ cinerem, cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atque illita hyænæ pelle, Plinius.

Pulmo. Ex pulmone remedium præscriptum est superius ad finem remediorum ex adipe. Hepar, pulmo & splen arida potioni aspersa quid præstent, dictum est suprà in remedijs ex carne.

H. a. Καλλίκεια, testudinem, alij phocam interpretantur, Hesychius & Varinus. Φοδοφαὶ, uituli marini, ut quidam in Lexicon uulgare Græcolatinum retulit, absque authore. Phoca per onomatopœiam sic dicta uidetur à boatu & mugitu quem ædit. phocæna autem fortè quòd similiter ut phoca præpinguis sit, & lardo abundet, quod etiam ex utraque Germani uno nomine Salspeck appellant: magis propriè tamen è phoca. phocæna quidem pinguior est delphino, porci nomen uulgò utrique attributum, phocænæ magis propriè quàm delphino conuenit.

Φωκᾶς à Symeone uocatur potionis genus ex hordeo, quod zythum Dioscorides appellauit. Focha, uel Fuchach, (aliàs Fucula,) potus ex ordeo & alijs rebus calidis, ut zinzibere & similibus: quæ ponuntur in uasis terreis paruis bene obturatis: & cum aperiuntur, salit in altum, & uocatur ceruisia, Syluaticus.

Antiphôn in Georgicis φωκίδας dicit esse pirorum genus, Athenæus.

Epitheta. Phocæ magnæ Ouidio epist. 10. deformes 1. Metam. tumidæ, 7. Metam. Turpes, Vergilio. ¶ Φώκη βλοσυρὴ, βοῶπις, Oppiano. Φωκάων ἁλιοτρεφέων ὀλοώτατος ὀδμὴ, Homerus. Ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες, Idem. sed pisces alij νέποδες dicuntur, quòd pedibus careant, pro ἄποδες, à νε. priuatiuo. phocæ uerò quòd pedibus natent, à uerbo νέω quod est nato, pro νηξίποδες. Eustathius in Odyss. Δ. nepodes interpretatur non quòd nullos, sed quòd breuissimos pedes habeant: sicut & apodes in auium genere. ---- καὶ χαμευνάδων Εὐνὰς δυσόδμους θηρσὶ συγκοιμώμενος: id est, simul cum phocis cubans, Lycophron. Halosydna, Ἁλοσύδνη, apud Homerum in Odyssea, φῶκαι νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης, Nereidis nomen uidetur: in Iliade autem epitheton Thetidis, uel Amphitrites. nomen compositum est παρὰ τὴν ἅλα, hoc est à mari: & à uerbo σεύεσθαι quod est ferri, moueri: uel δύειν, quod est mergi. finguntur autem phocæ peculium esse Halosydnes: inque medio earum Proteus, ceu pastor inter pecora. τινὲς δὲ ἠρέθιζαν τρόπῳ συγγενικῷ (dictione cognationem significante) οὕτω φραδῆναι. νέποδες γάρ φασι θαλάσσης αἱ φῶκαι, ὅ ἐστι τέκνα. νέπους γὰρ κατά τινα γλῶσσαν (lingua Latina, nepos) ὁ ἀπόγονος, Eustathius & Varinus. Etymologus ἁλοσύδναι, adiectiuè de phocis dici scribit, quasi ἁλοσδῦναι, per metathesin. Erasmus Roterodamus in prouerbio Μήποτε σ᾽ ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ᾽ ἕληται, ἡμεροκοίτου putat de phoca intelligi, tanquam eius epitheton, sed sine authore: quanquam legimus id animal somniculosum esse, & sæpe etiam interdiu somno indulgere. Oppiano hemerocœtes non alius quàm callionymus est. Fures qui noctu uigilare, dies dormire solent, argutè hoc epitheto antonomasiæ instar notabuntur.

Icones. Pierius Valerianus in Hieroglyphicis libro uigesimo nono, phocæ imagine somniculosum, & infortunij magni tutelam, & urinatorem denotat. De profundo enim phocæ somno diuturnaque ueternositate (inquit) multa passim memoriæ prodita reperiuntur: quo scilicet pacto Sternunt se somno diuerso in litore phocæ. Porrò etiam hominem ita res suas procurantem,

& aduersus pericula auxilia disponentem, ut à quocunque uel maximo infortunio tutus habeatur, significare qui uolunt, eum phocæ corium indutum pingunt. Vitulum siquidem mar. ex aquatilibus fulmine non ici obseruatum est: tantaque mortalium id persuasione receptum, ut uulgò cingula ex eiusmodi corio comparentur. Veteres autem calamitates à potentioribus illatas, fulminum iactibus æquiparare soliti sunt. *Vide etiam inferiùs mox in h. circa finem ex Cælio Rhod.* Vrinatorem etiam hominem per animal huiusmodi significare mos fuit: quando in sicco genitum nullum hoc magis, undis ex disciplina soleat assuefieri.

Propria. Phocas, φωκᾶς, nomen (uiri) proprium, Suidas. Phocam uoracem signare arbitrantur, Cælius Rhodig. nominum aliquot propriorum rationes explicans. Sunt & Phocion & Phôcus, Φωκίων, Φῶκος, uirorum nomina. A Phoco prouerbium extat Suidæ explicatum φώκου ἔρανος. φωκὸς uerò oxytonum (inquit idem) uas quoddam est. Nereis Phôcum ex Aeaco peperit, Hesiodus in Theogonia. Peleus Phôcum fratrem occidit, Ouidius libro 11. Metam. Apollonius à Telamône simul & Peleo fratribus interfectum tradit. ¶ Φωκαῖς, nomen gentis, & aurum pessimum, Varinus.

Phocis, Φωκίς, regio sub Parnasso sic dicta à Phoco uiro. eius incolę dicuntur φωκεῖς duabus syllabis: φωκαεῖς uerò tribus syllabis, habitatores τῆς φώκης Ionicæ ciuitatis, ἥτις καὶ φώκαια λέγεται, ὡς Νίκη, Νίκαια, Eustathius in Dionysium: apud quem plura etiam reperies in Parecbolis in Homerũ: et inter alia, Phocæam in Asia principium esse Ioniæ, finem Aeolidis, sic dictam à phocis cetis, ut citat Varinus. Phocæa una inter duodecim Ioniæ ciuitates nominatur ab Aeliano Variorum 8.5. Φώκιαν (meliùs Φώκαιαν per αι.) aliqui à Phoco duce nominarunt, alij quoniam phocam in aridum egredientem uiderunt, Heraclides. Inde Phocæa urbs minoris Phrygiæ, ut inquit Ptolemæus, Atheniensium colonia. unde profecti sunt, qui Massiliam apud Gallos non procul à Rhodano condidêre. dicta quòd uituli marini magno numero comparuissent urbem condentibus, Massarius. Φωκαΐα, ἡ ἐκ τῆς φώκης. καὶ Φώκαια χώρα. Φωκεὸς autem loci nomen est, & Φώκεια ciuitas, Suidas. ¶ Apud Chelonophagos insulæ tres sunt deinceps: quarum una testudinum, alia phocarum, alia accipitrum dicitur, Strabo.

c. Et freta dicuntur magnas expellere phocas, Ouidius epistola 10. ¶ Insolitæ fugiunt in (aliâs ad) flumina phocæ, Vergilius in Georg. in descriptione pestis. ¶ Et stantis conuicia mandræ Eripiunt somnum Druso, uitulisque marinis, Iuuenalis Sat 3.

e. Phocas utiles esse ad præstigias magicas scholiastæ referunt, ideoque etiam Proteum eis gaudere, Eustathius.

Ex Kiranide: Pellis ubicunque reposita fuerit in domo, uel in naui, uel si gestetur, non superueniet malum ullum. auertit nanque fulmina, tempestates, pericula, fascinum, dæmones, feras, latrones, & nocturnos incursus. oportet autem habere & coralli lapidem marinum. Dexter oculus eius gestatus in corio cerui, amabilem, fortunatum & potentem facit gestantem. Similiter & cor portatum, & coagulum, omnem difficultatem auertunt: & omne bonum conferunt. Si autem pilos narium in corio cerui ligatos portaueris, maiores & asperos dico, & in medio inimicorum ingressus fueris, omnes ut amici te salutabunt. Lingua sub calceamentis gestata uictoriam præstat. Si quis autem cor phocæ, & extremitatem linguæ, & pilos naris, & utrunque oculum ac coagulum ligârit in pelle ceruina uel phocæ, & gestârit, uincet omnes in terra & mari, fugientque ab eo omnes infirmitates ac passiones, & infortunium graduum, omnisque demoniaca fera. erit enim beatus, & felix, & dilectus. Coagulum qui gestauerit, uincet omnes aduersarios suos pro arbitrio. Pili narium eius gestati cum corde eius, fortunam & gratiam magnã conciliant. Hæc nugator ille, qui plures etiam de pilis inter nares & os phocæ, deque coagulo eius nugas perscribit libro 1. Elemento vij. ¶ Cardanus de uarietate rerum 3.15. è spuma phocarum electrum nasci conijcit. Fit (inquit) ex spuma Oceani Septentrionalis, allisa diu litoribus & scopulis, ut lentore suo & animalia exigua sibi implicet grato aspectu, & sordes, &c. non tamen ex simplici maris spuma gignitur, nam ubique gigneretur: sed è spuma cetorum. Argumento igitur est nullibi in nostro mari inueniri, ullum genus horum (ambræ & succini,) quòd phocæ nullæ sint: *(quasi non è quorumuis cetorum, sed phocarum tantùm spuma gignatur:)* licet nec bitumen, nec spuma desit. & quòd, si spuma sola fieret, uel etiam bitumine, longè maior quantitas ex eo colligeretur. & quòd, ubi phocæ abundant, uel succinum uel ambra colligitur. præterea phocæ odorem castorei horrent, quòd quasi cõtrarium natura sit succino, ab eoque fugantur.

Succinum è spuma phocarũ.

h. Phocas circa uarios deos marinos esse fingebant, præcipuè Proteum: item Thetin, Amphitriten, & Halosydnam Nereidem, ut suprà in Epithetis diximus. Quippe ita Neptuno uisum est, immania cuius Armenta, & turpes pascit sub gurgite phocas, Vergilius de Proteo Aeneidos 4. De quo etiam Homerus Odysseæ 4. Ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης ἁθρόαι εὕδουσιν, πολιῆς ἁλὸς ἐξαναδῦσαι, Πικρὸν ἀποπνείουσαι ἁλὸς πολυβενθέος ὀδμήν. Scholiastæ aiunt hoc animal utile esse ad præstigias magicas, ideoque Proteum eis gaudere, Eustathius. Cum phocis uersatur Proteus, quoniam marinorum animalium aptissimum hoc est ad magiam, Scholiastes innominatus. ¶ Cephison procul hinc deflentem fata nepotis Respicit in tumidam phocen ab Apolline uersi, Ouidius Metam. 7. Grammatici quem hic nepotem Cephisi intelligat poëta, incertum

certum esse aiunt. filij autẽ Cephisi feruntur Narcissus, & Eteocles is qui primus sacrificasse Gratijs dicitur, ut est in Commentarijs Pindari. quanquam rursus Strabo plures Cephisos enumerat libro 9. &c. ¶ Nanq; priùs siccis phocæ nascent in aruis, Vestitusq; freto uiuet leo. dulcia mella Sudabũt taxi, Calphurnius de rebus impoßibilibus. ¶ Adagij instar usurpari posse uideo, ut qui suopte præsidio aduersus potentiorum uim præmunitus præfultusq; est, dicatur hydna gestare, hoc est tubera, nec non hyænæ phocarumq; pelles, quòd hæc minimè tangantur de cœlo, Cælius Rhodiginus. *Adagia.*

DE PHOCAENA SEV TVRSIONE, BELLONIVS.

OCAENAM Aristoteles, Plinius Tursionem uel Torsionem: Germanorum uulgus Marsionem, nostrum, Marsuinum: quemadmodum Polybius τὸν θαλάττιον, Thynnum uocauit, quem ait in Lusitania glandibus, quæ in eius regionis mari plurimæ sunt, uescentem, non aliter pinguescere, ac porcos quadrupedes. Porrò quum nonnulli (*Plinius*) dicant, porcos marinos, pinnas uenenatas in dorso gerere, de quibus intelligant, planè incertũ est. Nam apud ueteres Græcos satis diffusa est de fluuiatili porco mentio, quem amnis Achelous gignit, quiq; grunnitum quẽdam ædit, dum capitur: unde Athenæo ποτάμιος χοῖρος uel κάπρος appellatus est, quem alij ψαμαθίδα uocauerunt, ut suo loco ostendemus. De marino autem porco nihil hactenus apud eos legisse memini. Hoc tantùm apud Plinium uideas, quosdam pisces porculo marino conferri posse: sed nihil inde certi colligere potes. A

Est igitur Phocæna Delphini magnitudine, breuiori tamẽ, sed crassiori corpore, cuius tergoris color ex cæruleo in obscurũ liuet: sub uentre autem albicat, pinnasq; Delphini in morẽ gerit, caudam crescentis lunæ figura: caput obtusum, non ita longum, neq; porcinum rostrum referẽs: cuius meatus auditorios admodum obscuros, ut aliquando reperias, ab oculi maiore cantho sex digitorum interuallo caudã uersus accuratè disquirere, illucq; gracilem culmum inserere oportebit. Cætera tam externa, quàm interna utriusq; huius piscis sexus, & quantum inter se discrepẽt, atq; ad porcinas partes accedant, in Delphino reperies. B

DE PHOCAENA, RONDELETIVS.

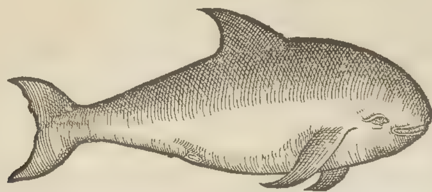
PHOCAENAM delphini speciem esse indicat Aristoteles: τίκτει δ' ὁ μὲν δελφὶς, τὰ μὲν πολλὰ ἕν, ἐνίοτε δὲ καὶ δύο. ἡ δὲ φάλαινα ἢ δύο τὰ πλεῖστα καὶ πλεονάκις, ἢ ἕν. ὁμοίως δὲ τῷ δελφῖνι, καὶ ἡ φώκαινα. ἔστι γὰρ ὥσπερ ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ. γίνεται δ' ἐν Πόντῳ. διαφέρει δὲ φώκαινα δελφῖνος. ἔστι γὰρ τὸ μέγεθος ἔλαττον, εὐρύτερον δ' ἐκ τῶν νώτων: τὸ χρῶμα κυανοῦν. πολλοὶ δελφίνων τι γένος εἶναί φασι φώκαιναν. Delphini singulos magna ex parte edunt, interdum tamẽ & binos. Balænæ uel binos complurimùm magnaq; ex parte, uel singulos procreant. Idem & phocænæ partus: quæ delphino similis est nascens in Ponto. sed interest quòd phocæna minor est, dorso ampliore, colore cæruleo. plures etiã genus delphini esse opinantur. Alio in loco phocænæ meminit, eamq; in Ponto nasci scribit, quanquã uulgares nostri codices mendosi sint. sic enim habẽt: ἔξω γὰρ φαλαίνης καὶ δελφῖνος οὐδὲν ἐστιν ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ ὁ δελφὶς μικρός: legendum enim φωκαίνης non φαλαίνης, ut ex priùs citato Aristotelis loco perspicuũ est, & ex Gazæ conuersione: qui phocænam, tursionem interpretari solet. Iam uerò eodem in loco non φωκαίνης, sed φώκης legendum esse alibi annotauimus ex Plinio, qui Aristotelis locum ita transtulit. In Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos & paruos delphinos. Verisimile nõ est Plinium φωκαίνας uitulos appellasse, cùm φώκας uitulos marinos esse nosset: neq; delphinos paruos pro phocænis accepisse, quanuis dixerit Aristoteles phocænã delphini speciẽ esse, sed minorem: nam in Ponto paruos duntaxat delphinos esse, ubi uerò aliquantum processeris magnos haberi affirmat Aristoteles: Ad quod respiciens Plinius in Ponto nullam bestiam esse dixit præter uitulos & paruos delphinos. Cùm uerò in Ponto etiam hodie uitulos marinos esse certißimum sit, uel lectionem Aristotelis immutandam esse non immeritò quis existimauerit, uel in ea re Plinium ab Aristotele dissensisse.

Lib. 6. de hist. cap. 12.

Aristotelis lib. 8. de hist. ca. 13. locus emendatus.

Tursio.

DE TVRSIONE, RONDELETIVS.

Phocænam quidem eandem esse tursioni probabile est, quòd utrunq; animal delphino comparetur, & Plinius sic transtulisse uideatur.

QVAM Aristoteles φώκαιναν, Gaza Latinè tursionem siue tyrsionem uocat, quē mouere potuit (ut rectè censet Hermolaus) quòd Plinius dixit, delphinorum similitudinem habere, qui uocantur tursiones. *[Lib. 9. cap. 9.]* Aristoteles uerò phocænam delphino paruo similem esse scribit. Sed ea nota satis mihi esse non uidetur: sunt enim & alia delphinis similia ut platanista. *[Ibidem cap. 15.]* Plinius: In Gange Indię platanistas uocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autem quinq; cubitorum. Multò maiore ratione is quem proponimus tursio (*quàm phocæna*) dicetur, quem marsuinum, id est, maris suem Galli uocant à corporis crassitudine, (*obesitate:*) delphino enim similis est; sed differt tristitia aspectus: id est, tristi corporis habitu gestuq; est, & abest lasciuia illa: maximè uerò rostrum caniculatum rostris simile habet, ut in galeis uidere est.

[Sturio non est tursio.] Fuerunt qui sturionem nostrum tursionem esse dixerunt, nominis similitudine, ut arbitror, impulsi. transposita enim ex medio in principium litera S. ex tursione sturionem efficies. cuius opinionis autorem ferunt esse Gazam: quod uerisimile non est. nam phocænam Aristotelis tursionem non conuertisset, cùm phocæna & lac habeat, & catulos delphinorum modo pariat: sturionem uerò oua parere non ignorauerit.

COROLLARIVM.

PHOCAENA binos magna ex parte, uel singulos procreat, Aristot. Nomen ei à phoca factum coniecerim, quòd similiter ut illa præpinguis sit, lardoq; abundet. Vide suprà in Phocæ Corollario H. a. In Ponto nulla est fera præter phocænam & delphinum, Aristoteles: quo in loco Gaza quoque phocęnam legit, uertit enim tirsionem. Plinius autem & Aelianus phocam. Ego et phocas & phocænas piscibus maleficas esse puto. Vide etiam suprà in Delphino B. circa initium, pag. 389. item in Phoca B. Legendum omnino in Plinio, inquit Massarius, præter uitulos (id est phocas) non phocænas. nam si legeretur phocænas, fuisset utique mentitus, cum phocæna non intret Pontum, sed nascatur in Ponto, ex Aristotele sexto de historia, ubi ait: idem & phocęnæ, id est tursioni partus, qui delphino similis est, nascens in Ponto. At Plinius non inest, sed nulla intrat bestia malefica in Pontum dixit. Aristoteles uerò qui non intrare, sed nihil in Ponto maleficum esse dixit, quando Phocæna legi etiam deberet, secundum ueritatem & ipse locutus fuisset. Item per paruos delphinos, ueros delphinos paruos Plinius intellexit, non phocænas ut Hermolaus ambigere uidetur. Nam sequitur ibidem in Aristotele, unde hæc Plinius mutuatur: nec delphinus hic magnus est, quanquam extra ubi aliquantum processeris, magni habeantur, Hucusque Massarius. Ephesius locum Aristotelis historiæ 8. 13. enarrans, (si rectè citat August. Niphus,) philosophi uerba de piscibus Pontum intrantibus & exeuntibus, non probè ad delphinos & phocænas refert. ¶ Delphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones. distant & tristitia quidem aspectus: abest enim illa lasciuia: maximè tamen rostris, canicularum maleficentiæ (aliâs maleficentia) assimilati, Plinius. cuius uerba ita accipiunt Iouius & Rondeletius, ac si rostrum tursionis, caniculæ rostro simile esse dixisset: ego uerò ut re ipsa longè alia phocænæ, alia caniculæ rostri species est, ita Plinium quoq; aliud dixisse animaduerto. phocænam ille delphino aliâs similem, distare ab eo inquit primùm tristitia aspectus, deinde specie rostri. Plinij uerba Grecè ita protulerim: Αἱ φώκαιναι τοῖς δελφῖσι τἄλλα ὅμοιαι, διαφέρουσι μὲν τῇ τῆς ὄψεως αὐστηρότητι, μάλιστα δὲ τοῖς ῥύγχεσι. quòd si post rostris distinguas, clarus erit sensus: & non quidem rostris, sed maleficentia tantùm caniculis eas comparari apparebit. *[Phocus.]* ¶ φῶκος, cetus est marinus, delphini similis, Hesychius. ¶ Galli Germaniq; non aliud ferè phocænæ nomen, quàm delphino attribuunt. Vide suprà in Corollario Delphini A. pagina 389. E Medulis & Baonensi præfectura uænum huc aliquãdo afferuntur delphini: Marsupas minores uocant. alios Marsuinos, quasi marinos sues. Duo genera: alteri rostrum porrectius: alterum minus, simum: quos tursiones Plinij, phocænas Aristotelis arbitramur, Iulius Cæsar Scaliger. In Oceano circa Rostochium Germaniæ ciuitatē Meerschwyn appellant animal, quod multi delphinum esse putant, sed rostro est resimo, ut Salmo fœmina: ego delphinum esse non dubito.

De uocabulis tirsio, quo usus est Gaza: itē tursio, torsio, thurio, thursio, (θυρσίων, apud Athenęum) tomus thurianus: lege suprà in Corollario de Gladio A. pag. 453. Non probo quòd quidã etiam torsyo scribit, & tirsyo: deniq; mirsyo quoq;, ut ad Gallicum Marsouin deflectat: tanquam uel Latini à Gallis, uel Galli à Latinis detorserint. Gallicum certè Marsouin à Germanis sumptũ est, qui Meerschwyn, id est maris suem, appellant. ¶ Iouius in libro de piscibus capite 4. postquam Longolij Galli, sturionem uulgò dictum esse torsionem Plinij, sententiam cum suis argumentis exposuisset: mox eandem refellit: & neq; Gazam torsionis nomine sturionem accepisse, neque sturionem esse Aristotelis phocænam indicat: torsionem uerò Plinij & Aristotelis phocænam, eundem esse piscem. ¶ Ephesius uir doctissimus, phocænam interpretatur paruum delphinum, Niphus.

[B] Bellonius in libro Gallico de piscibus, sobolem phocænæ describit libro 2. cap. 11. Phocæna (inquit idem) circa Oceanum Gallicum frequentiùs capitur quàm delphinus; communi tamen

cum

cum eo nomine Marsouin dicitur: quanuis id nomen phocænæ magis conueniat, (utpote pinguiori. Delphino quidem rostrũ longius esse & porcino simile author est Rondeletius.) Nasum (Rostrum) tam simum habet, ut cum capite fermè rotundetur. Pinna dorsi, quæ unica est, binæ ad latera, & cauda, colore nigricant, sicut & in delphino. in summa, superficies eius tota cum delphino conuenit. Quæcunq; etiam de delphini utroq; sexu scripta sunt, phocænæ similiter & orcæ conueniunt. quòd nisi phocæna rostrum breuius haberet, delphino (*undiquaque*) ferè similis esset. Lutetiam in forum subinde afferuntur, præsertim Veneris diebus, phocænæ: delphini rarius. nam uix quintus quisq; delphinus est, ut quadrupla sit præ ipsis phocænarum copia. Sunt autem frequentiores uere, deinde hyeme, tertiò autumno: rariores æstate. Delphino & phocænæ quæ eadem, quæ diuersa sint, idem Bellonius in Delphino recensuit: ubi matricis etiam efformationem utrique communem exhibuit. ¶ Diepæ in Neustria (inquit Cardanus in Varijs) tursiones multos conspeximus: & unum nuper captum in sancto Valerino, qui mille libras superabat. Erat autem adeò pinguis, ut teres uideretur: capite & oculis quasi suillis. in medio erat fistula: per quam, dum in mari esset, effundere solebat aquam. erat autem digiti magnitudine. Dentes obtusi; & humanis molaribus similes. Mingebat: ore diducto respirabat, & suspirabat. Lachrymabatur, profluentibus ex oculis guttulis. diuq; superuixit, quanuis sanguis è uulnere, non secus ac uinum è siphunculo flueret. Pinnas habebat solidas ac nigras.

Caro tursionis & delphini in eo differunt: quòd delphini melior delicatiorq; habetur, utpote minùs pinguis, Bellonius. F

PHOENIX hygros uocatur piscis, quẽ in mari rubro nasci ferunt, is nigris lineis, quas cœruleæ uariant maculæ, (στιγόνων,) distinguitur, Aelianus de animalibus 12, 24. Vocatur autem ὑγρὸς, id est humidus uel aquaticus phœnix, quòd piscis cùm sit, similiter ut eiusdem nominis auis, colorum uarietate pulchrè distinguitur. A Volaterrano non rectè uno uocabulo hygrophœnix dicitur, & cum eiusdem maris pisce lacerto confunditur.

DE PHOLADE CONCHA, RONDELETIVS.

RERVM similitudo facit, ut post Mytulos (*nos eum ordinem secuti non sumus*) de Conchis ijs dicamus, quas hodie in quibusdam Italiæ litoribus balanos uocant. Sed quale sit id genus primùm describamus. A

Ita in saxis latet, ut saxo undiq; contegatur, per foramen duntaxat exiguum & sensui uix patens aqua nutritur. C

Testis constat duabus, longis, non in latum extensis Mytulorum modo, sed rotundis, (*teretibus*.) Intus eadem ferè est caro quæ in Mytulis. B

In saxis adeò duris nascitur, ut non nisi ferreo malleo diffracto saxo distrahatur. Sunt qui putent in saxis aquæ salsæ ui excauatis prouenire, alij in luto in saxorum cauernulis aceruato. Ego crediderim in saxorum cauernulis uel ui uel natura factis, aquæ marinæ appulsu procreari atque in Concham uerti, quæ cauitatis siue foraminis figuram seruat. C

Vidi huiusmodi Conchas in portu Veneris. Missum est ad me alio ex litore saxum, cuius partem hîc expressi, in quo nullæ rimæ, nullæ cauernæ, sed foramina tantùm apparebant tam exigua ut uix acum admitterent. Eo igitur ictibus multis confracto, cauitates internæ multæ erant, uario situ & diuersæ magnitudinis: in quibus Conchas istas reperi, quas cum saxo depictas exhibeo. Quare figuram diutius contemplatus, antiquorum Balanos non esse iudico, sed φωλάδας, de quibus hæc Athenæus libro tertio: Αἱ δ' φωλάδες πολυτροφώτεραι, βρωμώδεις δέ. Pholades multùm alunt, sed uirus olent. Et: Αἱ δ' φωλάδες εὔστομοι; βρωμώδεις δὲ καὶ κακόχυλοι, ex Diphilo. Pholades palato suaues sunt, sed uirus resipiunt, & mali sunt succi. Primùm huic sententiæ meæ aptissimè quadrat nominis ratio. nam ut φωλάδες dicuntur feræ quæ in lustris degunt, ἀπὸ τοῦ φωλεύειν, quod latere significat; ita nihil in marinis rebus reperias, quod penitus in A (F)

Pholades potiùs esse, quas hîc exhibet, quàm Balanos: de quibus suprà in B. elemento.

saxo lateat, sicuti Conchæ quas proponimus. Deinde notæ Athenæi his propriæ sunt, nam uirus olent, & mali succi sunt. Harum nullus, quod sciam, meminit præter Athenæum.

COROLLARIVM.

PHOLADES Bellonius patellis congeneres esse putat. Φωλάδες, ὀστράκινά τινα βρωμώδη, Hesychius & Varinus. Conchula uaria quædam reperitur frequens haud procul à Narbone, tota luto obsita: uocaturque illis Pholado, quasi φωλάδα dicas, à uerbo φωλεύειν, (pro quo etiam φωλεῖν & φωλάζειν dicitur) quod latêre, uel in latibulis degere significat. nam conchæ istæ in luto latentes degunt, sæpius ad pedem unum depressæ, &c. Rondeletius: ex quo & plura de hoc genere concharum leges, & iconem uidebis, suprà in Conchis diuersis, pag. 317. Nos generis huius cōchas quæ in saxis latent, Steinmuscheln Germanicè nominabimus: quæ uerò in luto, Würmuschelen. ¶ φωλεῖν & φωλεύειν dicuntur, Eustathio teste, aues, reptilia, ursæ, & aliæ animantes, cum in terra, saxis, alijs'ue latibulis conditæ ad aliquod tempus latitant, frigoris aut æstus uitandi gratia: unde etiam ursæ Græcis φωλάδες cognominātur. Ad uerbum φωλεῖν accedit Germanicum fulen: quod tamē simpliciter pigrari, & ful pigrum significat. Φωλεοί, τὰ παιδευτήρια, κατὰ γλῶσσαν, ὁμωνύμως τοῖς τῶν ὀρνίθων φωλεοῖς, Eustathius. Eiusdem significationis est uocabulum φωλητήρια, Hesychio: sic ædificia publica dicebantur, in quæ conueniebant uel disciplinæ, uel exercitij alicuius uel festiuitatis gratia: διδασκαλεῖα, id est scholas publicas, &c. Germanorum etiā zetas, quas multi hypocausta nominant, tum publicas, propter congregationem: tum priuatas, quòd in eis hyemare ac delitescere soleant, φωλεοὺς & φωλητήρια rectè nominabimus. Φωλητὴς est piger & deses, semper in eodem loco desidens, ὁ φωλεύων καὶ οἰκουρῶν, Hesychio. Pholidi etiam pisci, de quo proximè dicetur, ἀπὸ τοῦ φωλεῖν nomen impositum uidetur. Aristoteles frequenter uerbis tum φωλεῖν, tum φωλεύειν utitur.

DE PHOLIDE, RONDELETIVS.

A SVPERIORIBVS (*De alaudis & scorpioide proximè scripserat*) & maximè alaudæ similis est piscis qui Antipoli à muco bauosa dicitur.

B Paulò maior est alaudâ: dorso fusco, uentre pallido, cute læui & sine squamis, sed maculosa: pinnis alijsque partibus à superioribus non dissidens.

A B Hunc piscem esse existimamus qui ab Aristotele pholis dicitur libro nono de histor. animal. cap. 37. Quæ autem pholis appellatur, mucum, quem ipsa emittit, sibi obducit, ita ut in eo quasi cubili quiescat. Sic piscis iste quem exhibemus perpetuò totus muco obductus est, unde bauosa cognominatur: nam baue lingua nostra & Prouincialium mucum significat. (F) Mollissima est carne & glutinosa. Squamarum loco prouida rerum natura muco inuoluit: ueluti multos alios non squamosos lubricos efficit, ut lubricitas natationem adiuuet.

COROLLARIVM.

ΦΩΛΊΣ piscis quidam, Hesychius & Varinus. apud quos alibi etiam φωνὶς pro pisce scribitur, perperam, ut conijcio. apparet enim factum huic pisci nomen ἀπὸ τοῦ φωλεῖν, quòd intra suum mucum ueluti pholeum quendam, id est latibulum se contineat: quod & Aristoteles insinuat: τὴν δὲ καλουμένην φωλίδα, ἣ μύξαν ἣν ἀφίησι, περιπλάττεται περὶ αὐτὴν, καὶ γίνεται καθάπερ θαλάμη. Sunt autem synonyma θαλάμη & φωλεός. περιπλάττεσθαι uerbum significat undequaque adhærescere, emplastri aut resinæ instar. Rauisius pholidem è rhomborum genere sine authore facit. Dubitat Vuottonus an pholis idem piscis, aut eiusdem generis sit cum myxone, cui à muco factum nomen. Sed myxonem mugilum generis esse constat, & inde nominatum quòd muco suo uescatur, nō quòd in eo se cōdat. Ego pisces cognatos iudico pholidem Rondeletij, alaudas eiusdem, & scorpioidem, ac blennum Bellonij: item mustelæ marinæ speciem, quam Veneti galettam nominant: & gutturosulam ab ijsdem uocatam, quam suprà coniunximus Alaudis. Germanicè pholidem nominabimus ein Schleymlerch: uel circunloquemur, ein Meerlerchen art. Pierius in Hieroglyphicis de pisce quem hodie tincam (ut & Ausonius) nominant, an pholis sit, dubitat, nos ab eo separamus. Hominem (inquit ille) ijs quæ sudore proprio comparârit fruentem, indicaturi, pholim (*meliùs pholidem*) piscem pingebant. Ea enim mucorem, quem ipsa emittit, ad altam crassitiem sibi obducit, ut tota uisco delibuta uideatur, ita ut in eo quasi cubili conquiescat: unde illi nomen.

men. φωλδεύειν enim nidificare est. ¶ Cæterùm φολὶς per ο. breue in prima, squama est seu cortex, ut in serpentium pelle: & instrumentum Musicum, σύριγξ πολυκάλαμος Hesychio.

PHORCVS à Plinio libro 32. cap. ultimo in catalogo aquatilium nominatur, tanquam piscis quidam. Fieri autem potest, ut Phorcum deum marinum inter animalia maris numerârit, aut etiam piscem esse existimârit: sicut & Tritones & Nereides tum deos maris faciunt, tum eiusdem nominis animalia inueniri aiunt. Fingitur autem Phorcus Latinè dictus, Græcè Phorcyn, uel Phorcys, φόρκυν, φόρκυς, filius Neptuni & Thoosæ nymphæ, &c. Tritonesq́ citi, Phorciq́ exercitus omnis, Vergilius. Cetò Oceani filia, Phorcyi peperit filias Græas dictas, à natiuitate canas, Hesiodus in Theogonia. In maxima dignatione operum è marmore Scopæ artificis erāt, Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedētes: item Tritones, chorusq́ Phorci, &c. ut Plinius tradit. ¶ Aut fortè pro Phorco legendum est Porcus apud Plinium. porci enim piscis marini alibi meminit: nosq́ porcos aut sues appellatos pisces diuersos ostendemus infra in Porco.

DE PHOXINO, QVI VVLGO VERONVS (QVASI VARIVS,) DICITVR, Bellonius.

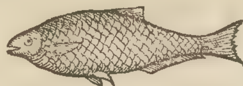
PISCICVLVM inter cæteros magis uarium Galli Veronum uocant, Angli Menow, Romani Morelle, Florentia à maculosa cute Pardellum, Mediolanenses Esbreson, alibi Insubres Sanguinerol, cuiusmodi ad oras (*ripas*) Sesiæ, Seruæ & Lenæ reperiuntur. Hunc etiam uulgò Freguereul & Fregueu uocare solent. Crediderim autem Fregaroli nomen huic inditum esse, quòd ferè semper ouis prægnans sit: atque ob id Phoxinum Aristotelis esse autumo, qui statim ferè, ubi natus est, ouis refertus esse uel absq́ coitu deprehenditur. A

Squamis caret: atq́ albus esset, nisi punctis nigris & tenuissimis lituris sugillaretur: ex quo eum Romæ Morellum uocant. Pinnæ laterum multùm ad uentrem tendunt: quarum radices quę corpus pertingunt, rubro sunt colore suffusæ, inde Sanguinaria dicta. Nigricat quoq́ in tergoribus per interualla. Linea quæ latera utrinque secat arcuata quidem est, sed non tantum quantum Borsolis, (*Ferrarienses Epelanum Sequanæ Borbolum uocant.*) Albicat sub uentre. B

DE PHOXINIS, RONDELETIVS.

Omnino inuersæ sunt figuræ: & nomina quoq; mutanda. nam figuram Rosæ piscis subiungi ait, quæ maior sit, & minus lata.

PHOXINVS dicitur Græcè & Latinè pisciculus, cuius Aristoteles solus bis meminit his uerbis, ex Gazæ conuersione. *Lib. 6. de hist. cap. 13.* Pars piscium maxima consummatur mare & fœmina. De Rubellione & Hiatula ambigitur, omnes enim grauidæ capiuntur. Consistunt ergo oua per coitum, in ijs qui uenerem norunt. Sed non coitu tantùm, uerùm etiam sine coitu: quod argumento constat nonnullorum fluuiatilium, nam Phoxini statim (propè dixerim) ac nati sunt, & admodū parui, oua habent. Et paulò post: Reliqui semel anno oua edunt in stagnis fluuiorum & arundinetis lacuum, (quæ πολυμνάδας uocant,) ut Phoxini & Percæ. *Cap. 14.* Nulla alia est à ueteribus nota tradita, ex qua certi aliquid de Phoxino statuere possimus. quæ uerò ab Aristotele ponitur Phoxino cum multis alijs communis est, quos quantumuis paruos capias, semper ouis plenos reperias. Sed ei uni ex omnibus hæc maximè conuenire uidetur, quem sæpe in Picardia uidi obseruauiq́. Illic uocatur Rosiere, *Rosiere.* dimidiati pedis longitudinem nunquam superat. corpore est lato et compresso, oculis magnis pro corporis ratione. Bramis minimis corporis specie simillimus est, colore est luteo. Quamlibet parui capiantur semper ouis grauidi sunt, adeò ut periti piscatores cum ouis nasci affirment. Huic qui subiungitur & nomine & figura non multùm absimilis est,

Rose. Rose uocatur à rubore caudæ, reliquo corpore cæruleo est, paulò maior, minùs lato corpore, ouis semper plenus est, etiam minimus.

DE PISCICVLO VARIO, (EX PHOXINOrum genere,) Rondeletius.

A ISTE pisciculus ex Phoxinorum genere uidetur esse. pa(C) rit enim circa litora fluuiorum & riuorum, ac quantumuis paruus capiatur, ouis plenus reperitur. Tam uarijs coloribus (*nominibus*) nominatur quàm uarijs coloribus depictus est. Veron Galli uocant, quasi uarium. eandem ob causam Pardilla ab Italis, ab alijs Sanguinerol à rubore, à Romanis Morella à nigrore dicitur. Græci quidam ab oculorum colore ἐρυθρόφθαλμον.

B Dorsum aurei splendoris est, uenter argentei, latera purpurascunt. Cauda in pinnam auream & latiusculam deficit. Pinnas in dorso & in uentre totidem habet, quot reliqui iam descripti. Fellis multum habet, quare non nisi euisceratus coquendus. Cephalum fluuiatilem corporis figura imitatur. Cute læui integitur punctis notata.

F Carne est molli & satis suaui.

COROLLARIVM DE PHOXINIS DIVERSIS.

Iconem hanc pro Pardilla Italorum, Pfell *uel* Pfrill *Germanorum, amicus quidam ad nos misit. uidetur autem & maior quàm par sit, & parum accuratè facta.*

PHOXINVS, φόξινος, piscis qui statim natus oua habet: parit autem in stagnis (ἐν ταῖς πελίμναις, meliùs πελιμνάσι) fluuiorum, ut refert Aristoteles, Varinus. Probo autem proparoxytonum scribi, potiùs quàm oxytonum ut uno in loco apud Aristotelem: uel penanflexum, ut alibi apud eundem, uitiatis uel utrobiq; uel alterutro loco codicibus: nisi quis, ut ab ἐρυθρός fit ἐρυθρῖνος, sic à φοξός fieri putet φοξῖνος, tanquam à capite acuminato hic piscis sit nominatus. Phoxini, rusticè Coccini, qui cum sint fluuiatiles, non sunt grandis magnitudinis, Niphus Italus. Epelánum fluuiatilem Rothomagenses Ouellam nominant, ab eo quòd ouis semper prægnans sit, Bellonius. Nos eum piscem ex Bellonio descripsimus suprà, Elemento E. Cardanus scribit Aristotelem phoxinos omnes fœminas tantùm facere, sicut & rubellionem & hiatulam. At si diligenter Aristotelis uerba à Rondeletio citata consideres, non hoc dicit. sed cum rubelliones & hiatulas, omnes grauidas capi dixisset: mox à nouo principio subijcit, oua in quibusdã piscium etiam sine coitu consistere, quoniam phoxini statim nati oua habeant. non dicit autem omnes, sicut de rubellionibus & hiatulis. Quòd si Phoxini, minimi isti pisciculi sunt, quos Galli Veronos nominant; nil mirum si propter paruitatem mediocres etiam ex eis nuper nati uideantur. uerùm nec ipse Aristoteles simpliciter nuper natos, sed uerbis, ὡς εἰπεῖν, id est propè dixerim, additis, grauidos capi tradit. Verisimile est autem tantillos pisciculos, sicut & mures inter quadrupedes, breui tempore perfici & generare posse. Sed his de rebus non tam ut Aristoteli aut Cardano contradicerem, quàm ut ad diligentiorem ueritatis indagationem incitarem alios, controuersiam mouere uolui.

Phoxinorum alius læuis, alius squamosus. E paruis pisciculis, qui circa lacuum aut fluuiorum oras aquis stagnantibus capiuntur reticulis, nec unquam ferè digiti longitudinem seu palmum excedunt, alij squamis carent, (de quibus præcipuè Bellonius & Rondeletius sentiunt, cum Gallicè Veronos, Latinè Varios nominant,) alij squamosi sunt. Pinnas alioqui numerò situq; similiter habent: utriq; amariusculi, & minimi etiam ouis plerunq; pleni sunt. quamobrem & nomina eorum confundi uideo, non solum apud nostros Germanos, sed alijs etiam in linguis. Varij quidem sui pinnas, quod ad situm, aliter in sua icone Rondeletius, aliter Bellonius disposuit: cum de eodem pisce, ijsdemq; nominibus loquantur, nempe phoxino læui, id est squamis carente. Et forsan in diuersis regionibus pisciculi isti uel aliter, uel specie tota uariant. Pro sexus quidem differẽtia colores in eis differre obseruaui.

Nomina Italica phoxini læuis. Phoxinus læuis, & minimus phoxinorum pardellus Italis (Florentinis maximè) uocatur à colore, (uel potiùs punctorum uarietate,) Cardano teste. nam & pardalis quadrupes maculosa est, & eiusdem nominis cetus, &c. Ab alijs Morella, à nigro macularum colore. Aethiopes enim homines nigros, uulgò Mauros uocamus. Romæ quidem (inquit Bellonius) pisciculorum minutorum nullum habent discrimen, omnesq; promiscuè Morellos nominant. Alijs Fregarolus, ut scribit Cardanus: nimirum quòd frigi pisciculi isti oleo uel butyro soleant. Diuersus & maior pisciculus est, ipse etiam uarius & maculosus, quem Placentini Varon, Mediolanenses Vairon,

(circa

circa Verbanum lacum Bayron,) appellant, (*nostri* Grešling.) Etenim quem nos Gallicè Veron uocamus, illi Esbrefon, Hetrusci Ionctium appellant, Bellonius in Gobio fl. Ionctij nomen à iuncis deriuatum conijcio: quòd inter iunceta & arundineta uersetur. Matthiolus Senensis gobium capitatum in Hetruria Ghiozzo uocari scribit. ¶ Rondeletius Varium suum à Græcis quibusdam ἐρυθρόφθαλμον appellari scribit, ueteribùs ne an nouis scriptoribus, aut hominum uulgò, *Erythrophthalmus.* in dubio relinquens. Ego hoc nomē nusquā legi, nisi in Caroli Figuli ichthyologia: qui id ad Germanicum eiusdem significationis nomen (Roteugle) cōfinxit. Vide suprà in Erythrophthalmo, pag. 438. ¶ Galli Veronum suum digiti (palmi minoris) longitudine faciunt: amarum ferè, prægterquàm Maio. reticulo capi. Quærendum an pisciculus ille, qui Loche france Gallicè à Bellonio uocatur, cōmune aliquid cum phoxino læui habeat. nam & ipse paruulus describitur, læuis, maculosus. Vide in Gobijs fluuiatilibus. Verones pisciculi Augusto, Septembri & Octobri nusquam aut raró apparent, Bellonius in Bubulca.

Quòd ad squamosos duos Rondeletij phoxinos attinet, certi nihil habeo, suspicor tamen mi- *Squamosi.* norem, quem Rosiere in Picardia uocari scribit, colore luteo, &c. phoxinum squamosum illum esse, quem Bambelam nostri appellant; quanquam alicubi idem nomē etiam læui attribuant. Etsi *Bambela.* autem Bambela nostra, quam inferiùs describam seorsim, lutea apud nos fortè non sit, reliqua tamen species naturaq; conuenit: & circa Augustam Vindelicorum luteola capitur. Maior quē Rose nominat, incognitus mihi est: nisi fortè sit piscis ille quē idē Rondeletius inter lacustres Lemano lacui proprios (ut ipse putabat) Vangeron appellauit. huic enim cauda & uentris pinnæ rubent: & in Normannia (ut accepi) Rosse uocatur. neq; enim in lacubus tantùm capitur, sed etiam fluuijs, præsertim tardioribus: in quibus fortè non eandem magnitudinem quam in lacubus attingit: & fieri potest ut Rondeletius minùs adultum uiderit. Quod si piscis idem est, (ut suspicor, & ampliùs in historia eius probabo infrà in R. Rubelli fluuiatilis nomine,) figura quoq; nō satis probè à Rondeletio expressa est. sed hæc ad suum locum differantur.

Germanica phoxinorum nomina quoniam multa sunt, literarum ordine digesta enumera- *Germanica nomina.* bo: & quæ de singulis accepi adscribam.

Bambele nostri phoxinum squamosum uocant, Rhæti uerò circa Velcuriam, læuem. Aliqui Bammele, & Pampele, scribunt ac proferunt. Læues apud nos non passim, sed in Glatto fluuio reperiuntur, & composito nomine à riuo cognominãtur Bachbambele, uel Bütle.

Brechling. Vide mox in Milling.

Butt/Bott/Baut/ circa lacum Acronium usitata sunt nomina, pro phoxino læui. itē Bintzbaut, à iuncis circa quos pascitur. Hunc pisciculum aiunt è riuis in lacum uenire. minorem esse fundulo, id est Cobitide fl. barbatula, eâdem ferè longitudine: squamis carere, uarium esse, uentre albo: à Decembri usq; post pascha laudari, postea parere. coqui ut gobios fl. capitatos.

Elderitz/Elritz/Eldritz, apud Saxones & Misenos uocatur pisciculus, qui alibi Pfell, ut Eberus & Peucerus docent. eum audio è riuis in flumina maiora intrare, & singulis mensibus parere.

Erling. Quære Milling.

Hägener. Vide Milling.

Harlüchle Tiguri apud nos uocant̄ ijdem pisciculi. sunt enim lubrici, absq; squamis: símiles fundulis, sed sine barbulis: minimi digiti lōgitudine, dorso fusco. ad solem aliquid in eis uiret. pinnas totidem, quot bambelæ nostræ habent, & similiter digestas. Mas dorso & lateribus nigrior est quàm fœmina, & pinnis in uentre paulò plus rubet. Nomen nescio unde factum sit, nisi fortè partim à Gallico Locha, quod est fundulus. uel à Saxonico Elritz, literis transpositis, & forma diminutiua facta.

Krâmer. Vide mox in Milling.

Milling uel Mülling Argentinæ dicuntur pisciculi, alibi Orlen, uel Erling potiùs, ab alnis puto. in Kinzetala regione Hägener: ubi etiam minimi huius generis Brechling uocantur. duos aut quatuor ad summū ferè digitos trãsuersos longi. Amari sunt, præsertim Maio. Fœminæ ex eis nigriores, mares nōnihil rubent. in cœno uersant̄ ac pascunt̄. fiscis quibusdam & nassis exiguis capiuntur, presertim cū fundulis dictis. In cibo uiles sunt. Martio & Aprili mensibus præferuntur. Inter iocosas piscium nomenclaturas, nescio qua ratione mercatores appellantur. Ein Mülling ist ein krâmer: &, si bene memini, hoc nomen etiam simpliciter ei nonnusquam attribuitur. His scriptis pisciculum ipsum aridum accepi, colore fuscum, squamis nullis, uel tantillis ut uix radenti appareant: uentre coloris ruffi seu crocei ad caudam usq;, &c. Eosdem alibi pfrillos dici aiunt.

Pfrill nomen Bauaris in usu est, factum fortassis ab Italico Pardilla, per syncopen: & f. litera cum p. assumpta (ut solemus in multis, pauo, Pfaw: palus, pfal: papa, pfaff: patina, pfann, &c.) aliqui, ni fallor, sine f. proferunt Prill. Sueui Pfell/Pfâl: quod aliqui sic dictum putant, quasi pauellum, à pauone diminutiuum, propter colorum uarietatem. ego à Pfrill potiùs deduxerim, r. litera euphoniæ causa omissa. Sunt qui etiam Græcè βδέλλαν nominare audeant, non alia quàm *Βδέλλα.* literarum similitudinis ratione, quod mihi minimè probatur, præsertim cum ea uox hirudinem

ſignificet Græcis, qua cum piſciculus neq; ſpecie neq; natura commune quicquam habet. Hos piſciculos Aprili menſe parere aiunt: amaros eſſe, ſed ſalubres: ouis abundare: ſquamis carere, ſpecie ac magnitudine fundulos referre, exceptis barbulis. circa uentrem (pinnulis nimirum) rubere: aliqua ex parte etiam flaueſcere. Memini eos in Sueuia edere Iulio menſe, ouis plenos, in riuo captos. F Baltaſar Stendelius, qui de cibariorum apparatu Germanicè ſcripſit, pfrillos mediocriter ſalſos, aceto tempeſtiuè affuſo, non multùm elixari iubet. & iam elixis quoque parum aceti bullientis in diſco (ſuper quo apponendi ſunt menſæ) affundit, zinziber tritum aſpergit, & butyri bullientis modicum ſuperinfundit. Aliter: Pfrillorum quos mediocriter ſalieris ſextarius cum ſextario uini elixetur: ſed oportet uinum prius bullire cum butyro (dulci) quantum eſt oui dimidium: bullienti piſces immitti, nec diu coqui. aliqui etiam pollinem aromaticum croceum bullientibus aſpergunt. Placent & funduli ſimiliter elixi. ¶ Circa Auguſtam Vindelicorum læues ac minores phoxinos, quos alij ſimpliciter **Pfrillen**, à Lyco fluuio, **Lechpfrillen** appellant: maiores uerò & ſquamoſos, ab alio flumine **Sinckelpfrillen**: quos etiam amariores eſſe aiunt.

Riemling Argentinæ dicuntur piſciculi tres aut quatuor fermè digitos longi, amari, uiles, uentribus albicant, pinnulis rubicundi, (in ſceleto quem uidi albicabant.) Latiuſculi ſunt, alioqui ſpecie ſimiles leuciſcis fluuiatilibus illis, quos Galli Vendoſias nominant: ſquamis quoq; ſimiliter albis & facilè deciduis. Sceletus luci obiectus ferè perſpicuus eſt, media linea, quæ ſpinam dorſi ſequitur, nigricante excepta, quod etiam de bubulca recente Bellonius ſcribit. pariũt Maio. Plerię capiuntur in Ilna flumine, retis genere quod urſum Germani appellant: cuius etiam Plinius circunlocutione meminit: Capiuntur (inquit) purpuræ paruulis rariſq; textu ueluti naſſis.

Bubulca. ¶ Bubulca Bellonij (ſuprà nobis deſcripta Elemento A. mox poſt Alburnum, pag. 27.) piſciculus eſt latiuſculus, ſed trium digitorum lõgitudinem non excedit, amarus, uilis: ſed ſquamis (inquit) tegitur magnis ac latis. idem forſitan eſt quem **Riemling** Argentinenſes uocant. Non alia eſt proculdubio Bambela noſtra.

Weißle, hoc eſt orphani uel pupilli, dicuntur Auguſtæ pfrilli teneriores, à paruitate.

Wettling quibuſdam Germanis idem eſt qui **Pfäl** uel **Pfrill**.

Veronus Gallorum, Anglis eſt **Menoy**, teſte Bellonio. Sic autem uocatur à paruitate, quòd piſciũ minimus ſit, ut Io. Caius Anglus indicauit, cum ego à minij uel ſanguinis colore, (unde & ſanguinerolum Itali quidam nominant,) ſic dictuum ſuſpicarer. Galli apuam cobitin, Menuiſe nuncupant, ſimiliter, ut conijcio, à minuta magnitudine. Piſciculum fluuiatilem eſſe aiunt Angli, lochis, id eſt fundulis minorem, &c. unde apparet Eliotam Anglum, Mænam piſcem marinum, non rectè interpretatum a **Menowe**.

DE PHOXINO ſquamoſo et maiore, quẽ noſtri **Bambele** uocãt, (quod nomen tamẽ non deſunt qui etiã lęui attribuãt,) priuatim hîc quædam trademus; ijs quæ proximè retrò dicta ſunt, præteritis. Piſciculus eſt tres aut quatuor digitos longus; ſex quidẽ digitis longiorem non uidi. caput ei craſsiuſculum pro ſua magnitudine, nigricans: iris oculorum crocea; qui color etiam ad pinnarum initia omnia ſpectatur, in pinnæ dorſi quoq; initio in maioribus et adultis. Pinnarũ ad branchias articulus ueluti carunculã quandã habet, in alijs parum, in alijs ualde croceam, (in alijs, ſi bene memini, rubentem,) pro ætatis nimirũ & ſexus differentia: fortaſsis et aquarũ & regionũ in quibus degunt. Squamas habet albicantes. Linea fuſca oblique à capite ad caudam fertur. Pinna in dorſo medio unica eſt, binæ ad branchias, totidem in medio uentre; alia poſt anum. In principio caudę macula atra notatur, & alijs minoribus ſingulis ad initia pinnarũ utrinq;. Dorſum & latera nonnihil flaueſcunt. Sapor in cibo ſubamarus. Reperiuntur in fluentibus ſolùm aquis, ut audio; non etiam in lacubus & cœno, ut lęues, quos è riuis lacus & flumina maiora ingredi diximus; unde eos (lęues) noſtri à riuis **Bachbammele** nominant. ijdem in Glatto flumine apud nos paruo ac cœnoſo, ab ijs qui cancros captant, ſubinde inueniuntur & abijciuntur. A Bacchanaliũ uel Quadrageſimæ initio uſq; ad calendas Maij naſſas non anguſtiùs contextas, quàm ut gobij capitati & bambelæ ex eis euadere poſsint, in flumen immittere piſcatoribus noſtris licet. ¶ Bambelam noſtram Itali quidam, ut audio, eodem quo gobium fluuiatilem nomine appellant, Varon: Verbani uerò accolæ circa Lucarnum Stornazzo uel Sterniculo. Eadem aut cognata eſt Bellonij Bubulca, (ſuprà poſt Alburnum in A. elemento deſcripta:) & Rondeletij Roſiere, ut Picardi nominant: quæ minor eſt ex duobus ipſius Phoxinis ſquamoſis: niſi colore forſan differat, ut diximus.

Ad hoc piſciculorũ genus omnino pertinẽt, qui apud Miſenos **Oberkötgẽ** dicunt; quorũ iconẽ et deſcriptionẽ cum alijs multis nobilis medicus Io. Kentmanus ad me dedit. Vocant (inquit) etiã alijs nominibus: **Blaubeuchlein**, à cœruleo uentris colore; & **Schneiderkerplein**, quòd à plebe ad alendã familiã coẽmantur, & corporis ſpecie ueluti carpæ minutæ uideant: & **Steckfötzlein**, per contemptum. piſciculus eſt perelegans et floridus aſpectu. Squamis exilibus argentei nitoris tegitur. oculos rubicundos habet, pinnam ab ano pulchrè rubentem; caudam pallidam, *(fuſcam oſtendit icon: & pinnulæ in dorſo fuſcæ maculis per medium nigris initium rubrum. branchias albicantes, in medio cæruleas. longitudinem totius, tres ferè digitos: latitudinem, ferè unum: dorſum fuſcum, latera ex albo pallidula:)*

lineam

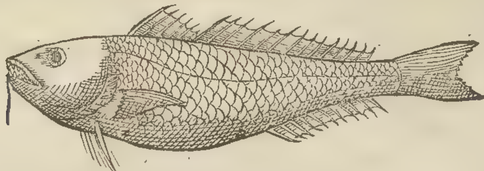
lineam utrinque uiridem à medio corporis ad caudam. Intestina perexilia in orbem reuoluuntur, ut semen (pericarpium) Medicæ herbæ: quæ diducta & extensa longitudinem piscis duplicant. Indigena fluuij Albis est, non aduena hic pisciculus. Anno toto capitur: & parit in eodem fluuio Iulio mense circa diui Ioannis diem: tum plurimi & grauidi capiuntur, (nassis & reticulis angustis,) uentre ouis distento: nec alio tempore magis in cibo laudatur: quanquam amariusculi sunt, sicut & Elderizæ (*id est phoxini læues.*) Sed hæc amaritudo nonnullos delectat: in quorum gratiam piscatores hos pisciculos à smerlis (*id est fundulis, ut nostri uocant*) segregant. Elixari autem debent desquammati & præparati, in aquam feruidam immissi, & conditi, ad iuris ferè consumptionem. F

Sunt etiam in Albi alia duo pisciculorum genera, haud scio an ad phoxinos referenda, quorum itidem à Kentmano icones accepi, descriptiones nullas. Vnum Wetterfischlein (id est pisciculum tempestatis, nescio quam ob causam) appellant. is palmo ferè longus est, (ut pictura præ se fert,) digito angustior: hoc est superiore longior, minùs autem latus. dorso fuscus, lateribus albicat, oculis, pinnis in parte supina, & cauda, pallidis uel subluteis. Alterum Schneppelfischgen appellant, prædictis omnibus longiorem. accedit enim pictura ad digitos quinque. hoc in eo peculiare, quòd à summis branchijs caudam uersus linea latiuscula sublutea tendit: præter obliquam illam fuscam & ἁπλατῆ, in piscibus plerisque à branchijs caudam uersus conspicuam. Squamosus est, latiusculus. oculi pallent, macula infernè rubicunda. qui color etiam ad initium pinnarũ iuxta branchias apparet, &c. Videtur idem aut persimilis, quem Bambelam nostri appellant. Vtrunque ex his postremis similiter ut priorem (Oberkötgen) aquæ feruidæ immissum, &c. parari iubent. ¶ Pinnarum situ & numero phoxini omnes conueniunt. differunt corporis latitudine, longitudine: squamis & læuitate: colore: pinnæ ab ano longitudine, &c.

Wetterfischlein. *Schneppelfischgen.*

Anglorum Menow cum Bellonio Aristotelis Phoxinum esse consentirem, si ἐν τοῖς πρὸς λιμνάσι τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν πρὸς τὰ καλαμώδη, οἷον πέρκαι, páreret. Verùm quum extra omnem controuersiam sit, Menouas nostras nunquam in προλιμνάσι fluuiorum & lacuum circa arundineta párere: sed semper in saxosis uadis aut sabulosis, ubi rapidiores sunt aquæ decursus, ipsi hac in re subscribere non audeo, Guil. Turnerus Anglus in epistola ad nos.

DE PHYCIDE, RONDELETIVS.

A GRAECIS φυκὶς & φύκιον dicit, à Gaza phuca: à nostris mole, fortasse ob carnis mollitudinem, Hispanis molere, Romanis phyco. Audio à Neapolitanis quendam ostendi nomine pittara, pro phycide, quem Græci huius temporis phocida, Veneti lepo nominant. A

Phycis piscis est marinus ex saxatilium genere, colore rubescente & uario percam & channam referens, quam ob causam ποικιλόχροος dicta fuit ab Aristotele, ut author est Athenæus. Anteriore corporis parte tincam fluuiatilem imitatur, posteriore soleam ob tenuitatem & pinnarum situm, quibus ueluti cincta est. Vnde ἀκανθοστεφῆ, eodem Athenæo teste, cognominauit Aristoteles, id est, spinis coronatam. Quæ tamen appellatio illi cum multis alijs piscibus communis est. Mutat colorem phycis, reliquo tempore candida, uêre uaria. Nam summum caput ex nigro rubescit: pars inferior uentrem spectans, tincæ colore est. Pars corporis posterior nigrescit. Pinnæ duæ, quæ sunt ad branchias, rubescunt. Ore est magno, dentibus paruis. Labijs caret, ut channa. Oculis est magnis, aureis. Barba ex unico pilo ex summo inferioris maxillæ propendet. Paulò infrà pili duo longissimi pendent, loco pinnarum uentris. In dorso primùm pinnam habet paruam & diuisam: mox sequitur altera, membrana connexa, quæ ad caudam usque protenditur: huic similis est alia, à podice magno, & in medio ferè corpore sito, ad caudam usque. Ventriculum longum habet, appendices quindecim: hepar magnum, lactei coloris, à quo lõga fellis uesica pendet. intestina lata, replicata, branchias magnas. lapides in cerebro, quemadmodum asellus aut lupus. Ex his ego colligo ueram phycidem hîc expressam esse: quæ quanquam ad faciendam fidẽ satis esse possint: tamen multò magis sententiam hanc meam confirmaui, cùm in media alga nidificantem uidi, id quod sola phycis facit testibus Aristotele lib. 8. de hist. animal. cap. 30. & Plinio lib. 9. Phycis piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit. & id certissimum esse piscatores multi obseruarunt. Quòd autem solam nidificare aiunt in alga, id falsum esse conperit Gulielmus Pellicerius Monspeliensis episcopus, uir in rebus peruestigandis diligentissimus & per- C

B *Libro 7.* *Arist. lib. 8. de hist. anim. cap. 30. Plin. lib. 9. cap. 26.* *Interiora.* *Phycidem nidificare in alga, sed non solum.*

spicacissimus, qui gobiones & hippocampos in alga oua ponere & parere animaduertit. Est & hîc corrigendus error illius, qui Oppiani ἁλιευτικὰ uersibus Latinis expressit. sic enim Oppianus libro 1. Ἁλιευτικῶν: Καὶ κίχλαι ῥαδιναὶ, καὶ φυκίδες, *ἅστ᾽ ἁλιῆες Ἀνδρὸς ἐπωνυμίην θηλύφρονος ηὐδάξαντο, Sic uerò interpres: - - - - turdiq; uirentes, Phycides Eunuchi uero de nomine dictæ.

Perpensus Oppiani locus.
*Brodæus legit ἃς τ᾽ uel οἷς τ᾽.

Quàm ineptè contra mentem Oppiani tributum sit phycidi eunuchi epitheton, sciunt omnes, quibus phycis penitus sit cognita. nã & parit; & partus huic maiori curæ est, quàm reliquis: quippe quæ nidum in alga sibi paret & struat: quî igitur eunuchi nomen rectè competere potest? Quare ne per somnium quidem id Oppiano in mentem uenit. sed recensens pisces, qui circa saxa, uel in saxis uersantur, phycidibus subnectit eum quem initio libri huius ἀλφηστὴν à Græcis, à Plinio cynædum nominari ostendimus, (*similiter & Brodæus interpretatur. dicitur autem idem piscis aliter etiam καταπύγων, ut ostendimus*) quem per periphrasim cum alijs saxatilibus numerat Oppianus, ut sit is sensus: Phycides, & cui Piscator mollis nomen dedit esse cynædi.

Alphestes.

Nunc supersunt duo expendenda, sit'ne idem piscis φυκὶς & φυκίδιον, φυκὴς & φυκίς. Ac primùm φυκίδιον nihil aliud esse quàm paruam phycidem nomen ipsum indicat: unde Gaza libro 6. cap. 13. de historia animal. pusillam phucam uertit. neq; ijs assentior, qui phycidion eum piscem esse putant, qui à nobis Capellan dicitur, (*is inter Asellos Oceani suprà descriptus est,*) ideo quòd is ueluti phycis è mento pendentem barbam habeat. Sed qui diligentiùs uerba Aristotelis expendet, falli istos iudicabit. sunt autem hæc Aristotelis uerba. Pisces qui oua ædunt, semel pariunt anno, præter pusillas phucas, quæ bis pariũt anno. Differt autem mas phycis à fœmina, quòd & nigrior sit, & squamis amplioribus. Atqui is qui uulgò Capellan nominatur, piscis est læuis, & minimè squamosus. Ex quibus necessariò efficitur phycidion siue diuersa sit à phycide species, siue eadem, non posse esse eum quem Capellan dicimus. Ergo phycidion à phycide ætate tantùm, & magnitudine differre puto. Deinde φυκῆνα (*φυκῆνα potiùs, à recto φυκὴς, ut σωλὴν, ῆνος: μὴν quoq; & Ἕλλην, &c. n. seruant in obliquis*) & φυκίδα diuersos pisces facere uidetur Athenæus lib. 8. cuius hæc sunt uerba: Καὶ τῶν πετραίων ὁ φυκὴς, καὶ ἡ φυκὶς, ἁπαλώτατα ἰχθύδια ὄντα, ἄβρωμα καὶ εὔφθαρτά ἐστιν. Ex saxatilibus phycen & phycis tenerrimi sunt pisces, uirus non resipientes, & corruptu faciles. Phycis inter saxa degit, non solùm alga uel musco, sed etiam carne (*uescitur:*) nam squillas appetit autore Aristotele lib. 8. de hist. anim. cap. 2. & in eius uentriculo non squillas modò, sed & loligines, & pisciculos alios inueni. Phycis eâdem bonitate est, qua cæteri saxatiles, autore Galeno lib. 3. de aliment. facult. simili quoq; modo præparatur.

Phycidion, id est phycis parua.
Capellan.
Ibidem.
Phycen & phycis ab Athenæo distinguuntur.

DE ALIO PISCE, QVEM PHYCIDEM
Bellonius putauit.

A Phycis Massiliensibus Roquau, multorum etiam colorum est piscis; fluuiatili Tincæ persimilis. Hunc Veneti promiscuè Lambenam, Genuẽses Lagionum, Romani ut plurimùm Merlinũ (*Merlo, cum icone scriptum erat*) uocant. Nam id genus omne piscium coloratorum, nomine Psittaci, Pauonis, Turdi uel Merulæ illis (minùs tamen rectè) uocari consueuit. Græca uox est Lambena, (*Lampina cum icone scriptum erat, tanquam uox hodie uulgò usitata Græcis,*) sed ad exprimendum eum piscem uulgaris.

B Memini me uidisse quasdam Phycides omnino fuscas, alias rubentes, alias uirides, nonnullas mistis coloribus uarias. Omnes pinnam tergoris (ut Sparus) continuam gerunt, duodecim aculeis (*in icone plures sunt*) munitam; ac rursus ad branchiarum latera utrinq; unam habent, & sub uentre duas. quarum singulæ squamis teguntur latis, firmis, sæpe uliginosis. Dentes illis in ore pares non sunt; nam in superiori maxilla utrinq; ad latus dentem unum tantùm, aut ad summum duos connumerabis; In inferiore autem maxilla multò plures, omnes quidem oblongos, albos & acutos; sed retrò in maxillis multos molares habent. Cęterùm Phycidum color externus quanquam euariet; interanea tamen perpetuò eadem in omnibus mihi apparuerunt. Voraces pisces sunt phucæ, quamobrem grandi atque amplo sunt stomacho præditæ. Omnibus est lacteum hepar, ad

sinistram

finistram magis extensum. Fel tamen lateri dextro incumbit, oblongo folliculo inclusum, colore subluteum. Gregales non sunt, ut neque Iulides. Labia habent crassa & carnosa: uersantur in scopulis.

Molli carne prææditæ sunt & dulci: quæq; nisi multo sale & aceto condiatur, gustui minus placebunt, neq; friabiles erunt. Cuius rei Dioscorides & Galenus in capite de iure piscium meminerunt. *F*

COROLLARIVM.

A Phycis ita dicitur, quoniam pisciũ sola nidificet ex alga, quã Græci phycon uocãt, Massarius & Gillius. Phycis etiã phycos Aristoteli dicitur, ut Massarius & alij recentiores scribũt. Mihi φυκὶς oxytonum gen. fœminino per iôta, solùm rectè scribi uidetur, ut μαινὶς: nam & alij autores non aliter proferunt: & apud Aristotelem in præsentia non aliter inuenio, nempe libro historiæ 8. capitibus 2. & 30. cæterùm libro 6. cap. 13. φύκης paroxytonum per η. reperio his uerbis, διαφθείρει ὁ ἄῤῥην φύκης, &c. & sic quidem marem priuatim nominare uoluisse Aristoteles uidetur. φῦκος autem pro pisce non reperio, & sicubi fortè reperitur mendosam existimo lectionem. scio algã marinam sic nominari, ut & φύκιον (quod nomẽ similiter pro pisce Rondeletius scribit:) & scio in uulgatis codicibus Dioscoridis, φωκίων legi, ubi aliqui fortè φυκίων reponunt, ego φυκίδων, ex Aegineta qui hunc locum transcripsit. sed piscem ijsdem nominibus appellari nõ probo, ut homonymia non cõmittatur. Sunt & alia Græcis nomina masculina in ης, à quibus fœminina fiunt in ις per iôta: ut ὁ δεσπότης, ἡ δεσπότις: quæ quidem accentu conueniunt, φύκης et φυκὶς differũt. sic ab ἀρτοπώλης, ἀρτόπωλις apud Euripidem. Apud Athenæum quidã scribit se ad sartaginem emisse φυκίδας, καρίδα, φύκην, κωβιόν: ubi similiter φύκην accusatiuũ, ut Χ;ύσην, accipio. Non phycon igitur, sed phycidem dicemus: & diminutiua uoce nõ phycion, sed phycidion Aristotelis exemplo. Massarius Diphili uerba interpretatus, phycænas nominat, tanquam à recto phycæna fœminini generis, triplici errore: phycenas enim dicere debuit sine diphthõgo, à recto phycen, masculino, bissyllabo. à Diphilo enim nominãtur ὁ φυκὴν καὶ ἡ φυκὶς, siue specie diuersi pisces, cognati tamen inter se: siue sexu tantùm, ut ὁ φύκης καὶ ἡ φυκὶς ab Aristotele sexu solùm differentes. ¶ Lelepris, λελεπρὶς, piscis quidam, qui & phycis, Hesychius & Varinus. *Lelepris.* Liparis piscis à Plinio nominatur, quo in loco aliqui lelepris legunt, Rondeletius. Piscis qui à Bellonio lepradis (quod ipse puto confinxit) & ueteri lelepridis nomine exhibitus est suprà, pag. 559. turdorum generis est, non phycis: quod cum aliâs apparet, tum ex eo quòd saxatiles pisces omnes ab eo deuorari ait. hoc enim phycidi minimè conuenit. Cum phycida Massiliensi piscatori, ex oppido Neapoli oriundo, demonstrarem, dixit Neapoli leprem uocari, Gillius. Theodorus fucam pro phycide reddidit, nõ phucam per ph, nusquam enim in translatione eius sic ab eo scriptum reperio. *Fuca.* fuit enim omnino studiosus Latinitatis: itaq; ut phycos marina herba à quibusdam Latinè fucus dicitur: sic ab eadẽ denominatum phycidem piscem, fucam (similiter ut Græci fœm. genere) nominare uoluit. ¶ Rondeletij phycidem ante annos multos eodem nomine Cornelius Sittardus ad me misit, coloribus *Phycis.* scitè pictam, ut à Gisberto Horstio Romæ acceperat. qualem accepi, talem ex pictura describam: ea digitos quindecim communes longa est, tres lata circa medium. cirrhus sub mento longè breuior quàm Rondeletius repræsentat, initio crassiusculo, colore ruffo è fusco: alicubi ruffo aut roseo syncerius. cauda simplex & prorsus indiuisa, nigricãs. Pinnæ ad branchias oblongæ in acutũ desinunt. sub ijs utrinq; cirrus quidam eiusdem ferè longitudinis (circiter tres digitos) dependet, rubens, lineis tamen albis distinctus, post mediũ bifidus. Pinna dorsi parua est, sed post breue interuallũ alia oblonga sequitur, caudã ferè attingens, sicut & alia inferiùs ab ano incipiens. omnibus ijs color è cinereo fuscus, neruis seu spinis medijs candicantibus. corporis pinnarũq; longitudo & situs mustelã ferè refert, illam dico quã lotam Galli nominant, fluuiatilẽ. sed capite multùm differt, &c. Vulgò Romæ Fygo et Mesanca dicit. rarò capitur. ¶ Bellonij phycidẽ, Veneti Lambenam uocãt, fortè à labrjs crassis & carnosis (qualia cheloni etiã, i. labeoni mugili nomẽ fecerũt:) etsi Bellonius Græcis quoq; uulgarem hodie eam uocẽ (aliâs Lampina) esse scribit. Piscatores maris Ligustici, Adriatici, & nostri quoq; (*hoc est, mediterranei ad Galliam pertinentis*) ad unũ merulã agnoscunt: sed cum phycidibus confundũt. Romani quanquam piscem unum proprio nomine merlo nominarũt: sępe tamẽ Canarellas, Canadellas et phycides merulę nomine uocãt, Bellonius in Merula. ¶ Phycidẽ Græcos hodie uulgò phycida nominare Gillius scribit: Phocida, Rõdelet. *Græca uulgaria.* (Aëtij codex alicubi φωκίδιον habet, perperã nimirum pro φυκίδιον.) Phyceã, Massar. Pephycarismenã, Hermol. Lampinã, Bellon. ¶ Phycides tincarũ uiridiũ colorẽ atq; effigiẽ referunt, fici (*fusci, Niphus: perperam opinor, librariorum scilicet lapsu*) uulgò nuncupant, Iouius. *Italica.* Itali merulã æquè atq; phycidẽ, tincã marinã uocãt, Bellon. qui Gallico etiã uocabulo Tenche de mer phycidẽ appellat. *Gallicum.* nos Germanice, ne cũ merula cõfundamus, merulæ uel tincæ marinæ speciẽ uocabimus: uel etiã *Germanica.* percæ, propter similitudinẽ aliquã: Speusippus enim percã, channã et phycidẽ similes esse dicit: ein Amselfisch oder Merlefisch art: ein gattung der Meerschlyen/oder deß Meerbersicks. Licebit autem tum Rondeletij tum Bellonij phycidẽ, quanquã diuersos, ijsdem nominibus Germanicis interpretari, ut quæ speciem certã non constituant, sed similitudinẽ potiùs quàm speciẽ indicent. Phycis quidem Rondeletij quoq; anteriore parte tincam fl. imitatur, ut ipse scribit.

Pisces quos alii falsò phycides putarunt. Falsò Veneti quendã piscẽ Phycum uocant: is enim squãmis caret, & paruulæ Pelamydis similitudinem gerit: Phycis squammosus est, & saxatilis, trientalis longitudinis, Gillius. Longè alius est Figo piscis uulgò dictus Venetijs, de quo leges suprà ab initio Corollarij de Hepato, pagina 489. Bellonius asseuerat Asellorum generis piscem, quem Veneti piscem mollem appellant, uulgo Romano Ficum nominari, quanquam etiam hoc uocabulum (inquit) ad permultos alios asellos transferant. sed alius est Phycus, de quo in Phycide agemus. Mustela marina uulgaris, ut Rondeletius nominat, (uel omnino cognatus ei piscis, punctis distinctus, quorum Rondeletius in sua mustela mar. non meminit, à quibusdam phycis, uel phycæna (ut ipsi nominant) existimatur: inter saxatiles, ut aiunt, mollissima. Sed uera phycis quanquam corpore oblongo, cir romenti, & ijs qui branchijs subijciuntur: ac pinnarum numero, longitudine situq; cum mustela nonnihil communicare uideatur: squamosus tamen piscis est, mustelæ omnes squamis carent. Pierius in Hieroglyphicis tinca uulgaris, an pholis sit dubitat. qui nostra legerit, hos pisces facilè inuicem distinguet. Niphus citharum cum phycide ineptissimè confundit, ut in Corollario de citharo diximus. ¶ Albertus & author de nat. rerum imperitissimè trebium piscem faciunt, cui attribuunt quæ Plinius partim de echeneide, partim de gladio ex Trebio nigro scriptore tradit: & quædam phycidis quoq;, &c.

B Speusippus percam, channam & phycidem similes inter se fecit. Elepoces, ἐλέποκες, piscis similis phycidi, Hesychius & Varinus. Phycides tincarum uiridium colorem atq; effigiem referunt, Iouius. Phycis & hepatus (*sed hepatum alium ipse facit quàm Rondeletius, Jacheto dictum Venetijs uulgò*) magnam habent similitudinem cum iulide, Bellonius. ¶ Phycis ἐρυθρὴ, id est rubra cognominatur in epigrammate Apollonidis. Phycides ex alio colore in alium mutabiles sunt, Aelianus. Quomodo autem colores suos mutent, pluribus explicat Rondeletius in Merula. ¶ Τῶν καρχάρων νάρκη, πέρκη, συκίς, Mnesimachus apud Athenæum: ego pro συκὶς legerim φυκίς, ut in uersibus Ephippi proximè præcedentibus. dentes quidem phycidi serratos esse Rondeletij pictura ostendit.

C Phycis saxatilis est, Aristoteles, Diocles, Galenus, Plinius. Oppiano circa saxa muscosa degunt. Suidas tamen ex epigrammate quodam φυκίδα λιμενῖτιν nominat, id est litoralem: & Ouidius quoq; litoralibus eam adnumerare uidetur. ¶ Phycides quanquam cætera abstinent carne, tamen squillas sæpenumero appetunt, Aristot. Apollonidis epigramma in quo meminit phycidis quæ hamum cum carne amiæ uorauerat, referam in h. ¶ Nidificant & pariunt in alga, uide in D. mox.

D Phycidem solam ex marinis piscibus nidum sibi consternere, atq; in stragula (in eo substrato, Gillius) parere aiunt, Aristoteles interprete Theodoro. Verba Græca sic sonant: Μόνη δὲ αὕτη τῶν θαλαττίων ἰχθύων στιβάδας ποιεῖται, ὥς φασι, καὶ τίκτει ἐν ταῖς στιβάσι. Plinius sic: Piscium sola nidificat ex alga, atq; in nido parit. apparet autem eum phycos Gręcum uocabulum uertisse algam: (quàm rectè uide infrà in H.a.) & ab eadem herba, quòd nidum inde construat, in eaq; pariat, phycidem appellatam innuere. Atq; immunda chromis, meritò uilissima salpa, Atq; auium dulces nidos imitata sub undis, Ouidius de piscibus litoralibus scribens. Est autem uersus hic, Atq; auium dulc. n. i. s. u. periphrasis phycidis: neq; ad ullum piscem prænominatum referendus, etsi Bellonio ad chromin referre placuit, sine authore. Peculiariter phycides alga uelut nido constructa fœtum circundant, ac contra tempestates tuentur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Legimus tamen polypos etiam parere in cubilibus, ut fictili, uel aliquo alio cauo.

E Apollonidis epigramma de phycide, quæ hamum cum carne amiæ uorauerat, recitabo infrà in h. Quanquam cætera carne abstinent phycides, squillas tamen sæpenumero appetunt, Aristoteles.

F Phycides concoctu faciles sunt, & salubre alimentum (nempe sanguinem medium consistentia) præstant, ut & reliqui saxatiles: inter quos scarus excellere suauitate creditur: post hunc merulæ ac turdi: tertio loco iulides, phycides ac percæ, Galenus de aliment. facult. 3. 28. Ibidem, authore Philotimo, cithari, umbræ, phycides, (φυκόν, lego φυκίδες,) gobij, & molli carne præditi omnes, faciliùs quàm alij (scilicet duræ carnis pisces) conficiuntur. Diocles etiam apud Athenæũ saxatiles pisces, ut merulas, turdos, phycides, &c. carnem habere mollem prædicat. Phycides mollem carnem habent, probumq; succum gignunt, qui facile difflatur: nec multùm nutriunt, Vuottonus. Procerum patinas raro implent, quum insipidissimi sint, Iouius. E phycidibus priuatim ius fit ad alui subductionem, Dioscorides. Ventrem durum mollit ius phycidum, Kiranides.

H.h. Phycidis Hippocrates quoq; meminit. Prima semper producitur, sequens corripitur. Φυκίδας, ἀλφηστάς τε, καὶ ἐν χροιῇσιν ἐρυθρόν Σκορπίον, Numenius.

Epitheta. φυκὶς ἐρυθρὴ, & λιμενῖτις: id est, rubra & litoralis, in epigrammatis. sed saxatilis potiùs quàm litoralis dicenda fuerit. Ποικιλόχρως & ἀκανθοστεφής, Aristoteli apud Athenęum.

Icon. Domesticæ rei studiosum hominem qui significarent, fucam pisciculum pingebant. ea enim sola ex marinis piscibus nidum sibi construit, & in stragula parit, Pierius Valerianus.

Planta. Non habet lingua alia nomen, quod Græci uocant phycos. quoniam alga herbarum magis uocabulum

uocabulum intelligitur: hic autem est frutex, folia lata, colore uiridi gignit, &c. Plinius 13,25. Theophrastus quidem cum hæc & similia, ut quæ gramini comparat, descripsisset, subdit: Et hactenus quidem de minoribus, deinde ad arbores transit, quas longitudine uix cubitales facit. ego phycos non lignosi generis esse puto, nec propriè fruticem: sed ita fortè à Plinio nominari, quod uel oblongum sit, uel in multos ramos se spargat. φῦκος, τὸ, genere neutro, & φυκίον diminutiuum paroxytonum apud Theophrastum inuenio, libro 4. cap. 7. historiæ: cuius duo sint genera littorea, & tertium pelagium. Latinè alij algam, alij fucum interpretantur. Defertur ex Ponto in Hellespontum purgamentum quoddam illius maris, quod algæ nomine phycos appellant, colore pallidum. florem algæ id esse alij uolunt, atque ex eo fucariam algam prouenire. fit hoc æstatis initio, eoque tum ostreæ, tum etiam pisciculi eius loci aluntur. Purpuram quoque suum florem hinc (ex alga, qua nutritur) trahere nonnulli existimant, Aristoteles historiæ 6. 13. ex interpretatione Gazæ. Innascitur testis eorum ὥσπερ φυκός τι καὶ βρύον, Idem historiæ 8.20. Frutice marino, quem Græci phycos uocant, circa Cretam insulam nato in petris, purpuras quoque inficiunt, Plinius. φῦκος, genus quoddam musci, μνίον ἢ βρύον, penultimam producit, ut in hoc uersu apud poëtam: - - - - πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν, Eustathius. θῖν' ἐν φυκιόεντι, Iliados ψ. id est, in litore algoso. Scholiastes interpretatur; φυκία ἔχοντι. φῦκος δέ ἐστιν ὕδνη ἄχνη τῆς θαλάσσης, id est aspergo maris, uel herba marina sic dicta. Vide Dioscoridem libro 4. cap. 95. ἄς ἐπὶ φυκόεντος πέτρης λευκὸν τρέφει ὕδωρ, Matron Parodus de pinnis. Τὰ μαλακόστρακα λίθους καὶ ὕλην, καὶ φύκια νέμεται, Aristoteles 8, 2. historiæ. & mox: ἡ δὲ σάλπη τρέφεται κόπρῳ καὶ φυκίοις· βόσκεται δὲ καὶ τὸ πράσον. et mox: Τὰ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νέμονται μὲν τὸν πηλὸν καὶ φῦκος, καὶ τὸ βρύον, καὶ τὸ καλούμενον καυλίον, καὶ τὴν φυομένην ὕλην, οἷον φυκὶς, καὶ κωβιός. Ego semper φυκία paroxytonum scribere malim. Genus unum est latiore folio, prâson (aliâs, prasson) à colore dictum: item zoster. genus alterum longius, prasson etiam uocatum. Tertium genus gramini simile. Est denique pelagicum, folio crispo, pseudoconchylion Democrito. Vide Plinium 13.25. φυκία, θαλάσσια ζῷα: (quasi pisces phycides intelligat;) ἢ ὁ ἀφρός, ἢ βρύα, Suidas.

Fucus, pro colore & dolo, per translationē puto ab herba marina tincturis idonea: qua purpuram aliqui mentiebant uel adulterabant. Plinius & alij fucū pro purpuræ tinctura dixerūt. Phycos puniceū Nicander uenenatis aduersari prodit, idque crediderūt aliqui fucū esse, quo mulieres utunt: cū tamē exigua radix illa sit, æquiuoco phyci nomine appellata, (*anchusæ alicuius fortè*,) Dioscorid. Purpurisso etiā (de quo in purpura dicet) fucabant se mulieres. Est & fucus inter apes, nō uera apis, sed similis, ut aspiciētes fallat. quanque et ipsas apes fallat, cū ociosus ipse mel cōsumat. Fucū facere prouerbiū ab Erasmo explicat. Fucas appellat Columella in facie maculas, Cæl. nimirū quas Græci φακοὺς, i. lentes uocant: unde & Dioscorides Anazarbensis φακᾶς (ac si Lentulū dicas) cognominatus est, διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ὄψεως φακούς, ut Suidas scribit. nostri à frondibus (aridis) maculas illas denominant, Loubflecken.

Rerum quarundā abundantia locis quibusdā nomina fecit: ut Sepiadi promontorio: Phycusis et Lepadusis insulis, Athen. Græcè φυκοῦσαι scribitur, ab algis nimirū potiùs, quàm piscibus huius nominis. Stephanus duplici sigma habet φυκοῦσσαι. ὀνομάζονται δὲ διὰ τὸ φύκων (meliùs φυκῶν, circūflexum: uel φυκίων, trissyllabū) εἶναι πλήρεις. Apud Eustathiū terminationes huiusmodi insularū aliquot in ουσαι, modò simplici, modò duplici s. scribunt: ego duplex malim: quoniā à rectis in όεσσαι, (ut χαρίεσσαι) cōtractis sunt, eodem teste. Eidem Stephano Phycûs est ciuitas Libyæ, è regione Tænari Peloponnesi, uel è regione Laconiæ ut Strabo scribit. unde gentile Phycusius: dicitur & lacus Phycusius. Plinio Phycûs est promontorium Cyrenarum. Propria.

Phycis ab Antiphane nominat cum alijs lautissimis cibis. In Cotyis Thracū regis cōuiuij descriptione Anaxandrides apud Atheneū φυκίδας ἑφθὰς apponit. Archephôn parasitus à Ptolemæo rege uocatus, Τῶν μὲν σκάρων ἀπέλαυε, τῶν τριγλῶν δ' ἅμα, Καὶ φυκίδων τῶν πλείον, Machon. f.

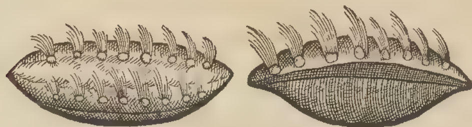
¶ Τρίγλαν ἀπ' ἀνθρακιῆς, καὶ φυκίδα σοὶ λιμενῖτιν Ἄρτεμι δωρεῦμαι, Suidas ex epigrāmate. ¶ Apollonidis epigrāma in phycidē quæ deglutierat hamū cū carne amiæ, (esca ex amia:) qua deinde unà cū hamo glutita (dum piscis fortuitò, uexatus dolore in mari saliēs, in os piscatoris insiluit) perijt piscator, Antholog. lib. 3. sect. 4. extat huiusmodi: ἰχθυοθηρητῆρα Μενέστρατον ὥλεσεν ἄγρη Δόνακος ἐξ ἀμίης ἐκ τριχὸς ἑλκομένη· Εἶδαρ ὅτ' ἀγκίστρου φόνιον πλάνον ἀμφιχανοῦσα Ὀξείην ἐρυθρὴ φυκὶς ἔφειξε πάγην. Ἀγχυμένη δ' ὑποδῦσα κατέκτανεν, ἅλματι λάβρῳ Ἐντὸς ὀλισθηρῶν δυομένη φαρύγων. Brodæus ἔφειξε interpretat uehementer cōmmouit: malim exhorruit hamo deuorato. πάγην ὀξεῖαν, hamū non calamum, ut ille, accipio. Idē pro δόνακος ἐξ ἀμίης legendū censet ἱππάης: sed argutius est, si δόνακος ἀμίης relinquas, ut phycis hamo trāsfixa his tribus attrahat, primū calamo, deinde linea, tertiò esca ex amia (pisce idoneo escis) hamo inserta. φόνιον πλάνον duo sunt epitheta ad εἶδαρ referēda: nisi φονίου legas, idque referas ad ἀγκίστρου. Ἀγχυμένη, cum fauces eius ab hamo malè afficerentur: uel Ἀχνυμένη, dolore uexata. ὑποδῦσα, Menestratum in mare prolapsum & urinantem, Brodæus. h. *Brodæus mauult ἱππάης.

PHYEA à Rondeletio inter pisces ei ignotos nominatur. ego nusquam hoc nomen legisse memini: & sicubi fortè inuenitur, deprauatum esse putârim.

PHYSA Aegyptius piscis admirabili natura præditus est. nam eum notionem habere ferunt, quando Luna augeatur & diminuatur; eiusque iecur cum Luna pariter decrescere, pa-

ritérque recrescere: corporisque habitu modò esse opimo, modò gracili & tenui, Aelianus de animalibus 12.13. Alius eidem Aeliano Luna piscis est: quem ad similitudinem Lunæ semicirculũ efficere scribit: simulque cum plena Luna tum implere, tum impleri, &c. alius item quem Rondeletius uulgò circa Monspelium Lunam uocari meminit: quia extrema corporis parte Lunæ crescentis figuram aptissimè referat: uel quia demptis pinnis toto corpore rotundo sit Lunæ plenæ instar. ipse orthragoriscum interpretatur. ¶ Numeratur & à Strabone libro 17. physa, φύσα, (in Epitome Strabonis non rectè s. duplici scribitur,) inter Nili pisces: item ab Athenæo libro 7. Ego hunc piscem esse coniicio qui à Rondeletio Orbis primus appellatur. Vide suprà in Corollario de Orbe, pagina 744.

DE PHYSALO MARIS RVBRI, RONDELETIVS.

Lib. 3. cap. 18.

INTER pisces maris rubri Aelianus physsalũ ex Leonide recenset & describit his uerbis. In mari rubro, sinu Arabico, piscem Leonides Byzantius gigni ait, gobio ætatis perfectæ non magnitudine inferiorem: nullos oculos nullumque os habentem more piscium: branchias tamen his innatas esse, capitis figuram etsi minùs expressam coniectari posse: infra imum uentrem formam quandam leuiter contractam in sinum apparere, quæ smaragdi colorem reddit: hanc ei oculorum loco & oris esse idem ait. Quisquis hunc gustauerit, sentiet se magno malo suo expiscatum illum fuisse. nam statim ut gustauerit, intumescit. deinde illius uenter cum extrema uitæ pernicie abunde profluit. Verùm & ipse tanti mali si semel capiatur, pœnas pendit. Quumprimum est extra aquam, inflatur: & si eum tetigeris, magis magisque intumens exardescit. Tumque si quis assiduè eum moueat, præ siti (*sic reddit Gillius, Græcè legitur ὑπὸ σήψεως. malim ὑπὸ πρήσεως uel οἰδήσεως, uel tale quid, id est præ nimia inflatione aut distentione*) totus tãquam morbo intercutem affectus perlucet. denique disrumpitur. Si quis hunc etiam nunc uiuentem in mare uelit reiicere, is supernatat more inflatæ uento uesicæ, quocirca ex affectu Leonides ait physalum appellatum esse.

A Cum physsalo eundem planè esse eum quem hîc expressimus, non affirmamus: quanuis pisces aliqui locis quibusdam proprii esse putantur, qui tamen in aliis aliquando, sed rariùs, reperiantur. Sed si physalus non est, ei certè nõ ualde dissimilis iure dicetur, uel erucarum marinarum generi rectiùs subiicietur. Ore & oculis caret, in medio latior est, extrema gracilescunt & incuruantur. in uentre siue in supina parte rugosus est, pudendi muliebris speciem referens: in prona parte siue in dorso, tumores parui eminent. Verrucas piscatores nostri uocant, è quibus pili uirides existunt. Ad contactum intumescit & supernatat, ut Aelianus de physsalo scripsit. Præterea uenenatum esse in cane experti sumus.

COROLLARIVM.

QVAE de physalo Aelianus tradit, eadem ex eo Philes repetiit. Recentiores quidam non rectè physsalum s. geminato scribunt. Aeliani codices Græci, & Philę, s. simplex habent: ut & Volaterranus. prima quidem syllaba longa est natura, ut ne in carmine quidem geminari opus sit. Videri autem potest sic dictum hoc animal, uel quia homo, qui ipsum gustârit, intumescit & inflatur: (sicut & à buprestide insecto, ὅτι μεγάλως πρήθει καὶ φυσᾷ.) uel quoniam cum extra aquam est, inflatur: ac si quis attingat, magis magisque intumescit. uel quoniam in mare proiectum inflatæ uesicæ modo supernatat. ¶ Est & porcus (πόρκυς) animal in Danubio quadrupes, λεπτῷ περιεχόμενον δέρματι, ὃ (scilicet δέρμα uel ζῶον) γίνεται ὡς ἀσκὸς· καὶ νήχεται ἕως ἂν λεπτυνθῇ (τὸ δέρμα·) καὶ ἐξέρχεται ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ νέμεται· ὃ καὶ ἀθρόον ψυχόμενον θνήσκει, Varinus. sed hoc non alio quàm quòd inflatum repræsentat utrem, ad physalum accedit. Quærendum an physalus Aeliani sui omnino sit generis: an cum lepore marino aliquid commune habeat, siquidem similiter corpus ei informe: nec oculi nec os ut aliis piscibus. Pars illa in sinum contracta smaragdi colorem referens, papauer fortè sui coloris atramentum continens fuerit. Gustatum similiter perimit, oboriente prius tumore aliquo in corpore. Homo uicissim suo tactu utrique uenenum est. Et leporis marini plures sunt species tertia à Rondeletio descripta, toto corpore splendido est: ut physalus etiam, cum turget, pellucidus. ¶ Cæterùm à Rondeletio depictum animal cum branchiis careat, physalus Aeliani nõ erit: sed potiùs ut figura præ se fert, erucæ uel pityocampes (ut ita dicam) marinæ species. Hanc

Eruca marina.

coniecturam

coniecturam pili in corpore digesti, & uulgare piscatoribus uerrucæ nomen (tanquam ab eruca corruptum) augent. Diuersa tamen ab hac uidetur eruca mar. Bellonij, quam suprà in E. elemento dedimus.

Alius est physalus, seu physeter, bellua: de qua nunc agendum.

DE (PHYSALO BELLVA, SEV) PHYSETERE, RONDELETIVS.

De icone lege quæ scripsit ad finem capitis.

AB EFFECTV Græci nominis φυσητὴρ uocatur, quasi flator, quòd nimbosam quandã alluuiem aquarum efflando emittat, ut plerunq; etiam alueos nauigantium deprimat, à nostris peis mular: ab Italis capidolio, à Santonibus sedenette. A

Belua est admirandæ magnitudinis ex balænarum genere: ore maximo, dentibus acutis, serratis, quemadmodum orca. Lingua intus magna & carnosa. fistulam longè ampliorem habet quàm reliquæ beluæ: quam ob causam multò plus aquæ reijcit & efflat, unde illi nomen φυσητῆρος. Ab orca differt, quòd multò longior sit & dorsi pinna careat. Pinguitudine multa abundat ueluti balæna & beluæ reliquæ. *Quod de ijs beluis quæ piscium carne aluntur, nemini uidetur mirum: sed de balæna prima siue mysticeto quem diximus libro 4. aqua tantùm & spuma maris & alga nutriri, & de alijs quæ dentibus carent, non sine causa dubitauerit aliquis. Sed si hæc secum animo cogitârit, uitam ociosam, corij densitatem, alimenti copiam, temperamentum, mirari desinet. Etenim animalia inertia pinguescere certùm est, quod quotidie experimur in ijs quæ eam ob causam angustis locis concludimus, ut in suibus & capis, & in his quæ hyeme latent, ut in gliribus, et taxis. Mysticetus autem tardissimè mouetur, ob corporis molem: & id modicum quod tardo motu digeri posset, corij densitate præpeditur. Sic & in hominibus cutis cõstipatio, corporis constitutionem plethoræ similem efficit. Iam quum uoraci animali alimentum semper in promptu est, id ad saginandum corpus multùm confert: exemplo sunt luxui ac crapulæ dediti, qui obesi esse solent. His adde temperamentum calidum & humidũ, quo quæ præditæ fuerint beluæ, atq; adeò animantes omnes, pinguissimæ redduntur, quòd ad sanguinis copiam generandam sit accommodatissimum. B

Digreßio: quomodo balæna & alia non carniuora pinguescant, ocio scilicet, &c.

Sed ad physeterem redeamus, quem in Oceano nostro reperiri testatur Plinius. In Gallico Oceano physeter maximũ animal est, ingentis columnæ modo se attollens, altioremq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. Eiusdem meminit Strabo. Plurimùm eos (Nearchum cum socijs in sinu Persico nauigantes) turbabant physeterum (φυσητήρων) magnitudines, fluctum maximum & cumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitantes, ut quæ ante pedes erant conspici non possent. Sed cùm nauigationis duces illis timentibus & causam ignorantibus indicassent beluas esse, quæ facile tubarum sonitu & plausu exaudito discederent, Nearchus naues in fluctum egit, quà maxime arcebatur, ac tubis beluas exterruit: illæ undas subeuntes nauale certamẽ à puppi minabantur. Verùm subitò cessauere. Quotquot nunc in Indiam nauigant, beluarũ quidem magnitudines referunt, quæ nec gregatim nec sæpius se offerant, sed discedant clamore ac tubis repulsæ. Dicunt eas terræ nequaquam appropinquare: ossa uerò iam dissolutarum à fluctibus facile eijci, & materiam faciendarum tegetum (*calybarum, id est tuguriorum*) ichthyophagis suppeditare, (χορηγεῖν τὴν λειφθεῖσαν ὕλην τοῖς ἰχθυοφάγοις πρὸς τὰς καλυβοποιίας.) Nearchus cetorum magnitudinem uicenûm & ternûm passuum refert.

Lib. 9. cap. 4.

Lib. 15. geogra.

Beluæ immanes in Narbonensis Galliæ litus eiectæ.

In litus nostrum eiectæ sunt aliquando immanes beluæ. Vnius maxilla inferior spectatur in summo ciuitatis nostræ templo diuo Petro dicato in ipso uestibulo, quam uulgus ob magnitudinem costam esse putat, sed falsò: nam costæ breuiores sunt, & minùs crassæ. Ex uertebris, Frontignani in litore facta sedilia. Alia uisa est à pinnis ad caudæ extremum triginta passus longa, caput in aqua latebat, corpore erat striato, nescio an natura an euentu quodam, ut ob pinguitudinem à sole liquatam partibus alijs desidentibus, aliæ prominentes manserint: (*Cetus Britannicus etiã, quem exhibuimus suprà, pag. 251. corpus striatum ostendit.*) quemadmodum in striatis columnis, aliæ partes eminent, quæ striæ uocantur: aliæ cauæ, quæ canaliculi & strigiles. Aliam in litore uisam à patre meo audiui centum passuum longitudine. Aliam in Italia captam uidimus, quam exiccatam Florentinorum Dux ante palatium collocârat, sed ob diuturnum & grauissimum fœtorem auferri oportuit. Ex huiusmodi beluarum cerebro pinguitudo oleo liquidior defluit, quæ partium tenuitate facile quocunque penetrat, quum hæc diu multumque defluendo exhausta fuerit, sub cranio reliquiæ squamulis sardinarum in aceruum coactis similes sunt, quæ igni admotæ liquuntur, deinde frigore concrescunt.

De icone.

Qualesquales fuerint hæ beluæ, certè uerum physeterem hîc exhibemus, quod maxime indicat fistula, multò amplior quàm in cæteris, qua ueluti nimbos aquarum efflat: quam notam, & totius beluæ figuram, ex ijs qui beluas uenantur, magnumque ex his quæstum faciunt, didici. Suam etiam hac in re operam mihi præstitit Capellanus medicus doctissimus: qui non procul à Baiona habitat, quo in sinu quotannis beluæ capiuntur.

COROLLARIVM.

A DE physalo maris rubri pisce (si modo propriè piscis est, quod non puto) uenenato, proximè dixi: nunc de physalo bellua dicendum: quæ meo quidem iudicio non alia est, quàm physeter: cũ & nomen eiusque origo (παρὰ τὸ φυσᾶν) conueniant: & res ipsa, ut apparebit. Gillius ex Aeliani de animalibus lib. 9. cap. 49. pro physalo physeterem conuertit. & sanè mihi quoque siue Græcè siue Latinè loquamur, physeteris nomen magis arridet, ad declinandam cum physalo maris rubri pisciculo homonymiam. Physalos quidem inter cete Oppianus libro 1. nominat: παρδάλιές τ' ὀλοαὶ, καὶ φύσαλοι αἰθωνῆρες. ego φύσαλοι s. simplici scripserim, (quod suprà etiam in physalo pisciculo monui) nam & φυσᾶν uerbum ita scribitur: & carminis causa sigma geminari opus non est, cum φύσα nomen & uerbum φυσᾶν, Eustathio teste, primam producant. Oppianum etiam secutus Aelianus, physalos cum maximis cetis numerat, & Aelianum Suidas ac Eustathius, omnes simplici s. Apud Suidam librariorum errore φύσαμος pro φύσαλος legitur. φύσης ἡ ὁμώνυμοι καὶ οἱ φύσαλοι, τὰ κήτη, Eustathius. Cæterùm ut à thymo, thymalus piscis dicitur, sic à physa, physalus: ne quis fortè putet nomina hæc composita esse. ¶ Physeterem etiam Arrianus, etsi non nominat, ex Strabone intellexisse uidetur, Massarius.

Arrianus.

Arriani uerba, libro 8. historiæ suæ, qui est de rebus Indicis, hæc sunt: Apud Ichthyophagos qui ditiores sunt è cetorum, quos mare eiecerit, ossibus, domicilia parant; utuntur enim eis pro lignis: ex latioribus fores conficiunt. Plebi & tenuioris fortunæ hominibus piscium spinæ, ædificandi materiam præbent. Sunt autem in mari externo ceti ingentes, & pisces multò maiores quàm in mediterraneo. Prodit Nearchus sibi ac socijs, cum ultra Cyiza orientem uersus nauigarent, (ὅτε πέρα Κυΐζων προέπλεον ὑπὸ τὴν ἕω,) aquam è mari in sublime efflari uisam, ui magna tanquam turbine quodam (οἷά περ ἐκ πρηστήρων) emissam. itaque territi cum à nauigationis ducibus belluas aquam sursum efflare cognouissent, & nautis ob metum remi è manibus excidissent; rursus à Nearcho animati sunt. is enim socios, quotquot prænauigando alloqui poterat, nauium proras obuertere, tanquam ad naualem pugnam, & clamore ingenti uociferantes (ἐπαλαλάζοντας) nauigijs propiùs iunctis magno simul impetu, celeritate & sonitu, remigare iussit. quod cum illi facerent, & iam belluis propinqui, quàm altissimum clamorem æderent, tubas inflarent, remigationem cum sonitu quàm maximè intenderent, territæ illæ cum iam iuxta proras essent, in profundum subierunt; sed paulò pòst iterum circa puppes emerserunt, iterumque uim aquæ procul in altum efflarunt, (*sed nullo amplius periculo.*) Itaque ex insperato seruati, plausu & laudibus affecerunt Clearchum, audaciæ simul & prudentiæ ergó. Ex his belluis (ait) aliquas multis in locis regionis illius ad litora appulsas deprehendi, cum uel reciprocante Oceano destitutæ in breuibus & uadis relinquuntur: uel tempestatum ui in continentem expelluntur. sic ipsis extinctis, & putredine absumptis carnibus, ossa superesse, ædificijs utilia. costas enim maiores trabium usum præbere: minores, asserum, (στρωτήρων: fortè tignorum etiam interpretari licebit. Gedrosos enim beluarum ossibus tecta contignare, Plinius ex Alexandri Magni rerum conditoribus scribit. Vide supra de Cetis in genere, E. ad finem:) maxillas uerò portarum. Sæpe enim belluæ illæ uel ad uigintiquinque passus (ὀργυιάς) longitudinis perueniunt, Hæc Arrianus. Strabo uiginti tres passus longitudinis earum nominat: interim tamen suspicatur πρὸς ὑπερβολὴν ἠδολεσχηκέναι πολλὰ τοὺς πλεύσαντας. Eandem historiam Diodorus Siculus quoque referens, cete simpliciter nominat. eius uerba retuli suprà in Cetis in genere E. ¶ Plinius lib. 9. ca. 3. thynnis adscribit, quod alij cetis ac physeteribus. nos ex thynnis pericula huiusmodi nondum legimus, ut uel Plinium uel librarios hîc deliquisse suspicio sit. Verba eius, & alia quæ huc faciũt,

recitaui

recitaui suprà in Capite de Cetis in genere, E. paulò pòst initium, pag. 232. & deinceps, ubi etiam ostendi Plinium uideri non rectè accepisse Græcorum uerba, è quibus transtulit: tanquam Alexandri naues agmen contrarium fronte aduersa, non contra thunnos (uel cete,) sed ipsæ inter se instituerint, ut ex collisione mutua (nauium, armorum) excitatus fragor thynnos terreret. quod mihi quidem non probatur: sonitu enim simpliciter, & tubis belluas terreri, tum ex ijs quæ paulò ante retuli Arriani uerbis, tum alijs aliorum quæ in Cetis E. recitauimus, tum Strabonis à Rondeletio positis, constat. Nearchus & Onesicritus (inquit Curtius) nunciabant, plenum esse belluarum mare, (*de mari rubro loqui uidetur:*) æstu secundo eas ferri, magnarum nauium corpora æquantes: truci cantu deterritas sequi classem, cum magno æquoris strepitu, uelut demersa nauigia subisse aquas. ¶ Gedrosos qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidere, domibus fores è maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta, Plinius. Circa Gedrosiam Indiæ regionem non ignobilis Onesicritus atque Orthagoras scripserunt, cete longitudine dimidiati stadij, & latitudine pro rata longitudinis portione nasci: tantóque robore septa esse, ut sæpe cum naribus respirarint, tantopere in sublime marinos fluctus iactent, ut hæc imperitis maximæ maris tempestates esse uideantur, Aelianus 17.6.

Indica maria balænas habent, ultra spacia quatuor iugerum. Sunt & quos physeteras nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antennas se nauium extollunt, haustosq́ fistulis fluctus ita eructant, ut nimbosa alluuie plerunque deprimant alueos nauigantium, Solinus. atqui Plinius, ex quo mutuatur, physeterem in India nullum nominat: sed pristes ducenûm cubitorum, libro 9. cap. 3. & mox capite quarto: Maximum animal in Indico mari pristis & balæna est, in Gallico Oceano physeter, ingentis columnæ modo se attollens, altiórque (*sic & Solinum legisse apparet: Rondeletius, altiorémque*) nauium uelis diluuiem quandam eructans.

Iuba uerò in ijs uoluminibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de Arabia referens, cetos sexcentorũ pedũ longitudinis, & trecentorũ sexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intrasse: pinguiq́ eius negociatores & omniũ piscium adipe camelos perungi in eo situ, ut asilos ab ijs fugent odore: physeteres ne intellexerit, in incerto est, Massarius. ¶ Conspicitur & physeter piscis extra columnas Herculeas, flator ab Latinis (*quasi flator, ut Hermolaus Barbarus conuertit*) appellatus, qui frequenti reflatu præaltas undas euomere solet: ita ut procul nauigiorum uela ob spumantis aquæ candorem appareant. Eæ belluæ superiore biennio quibusdam Cæsarianis è Britannia in Hispaniam traijcientibus magnum terrorem incussere: quum Gallorum nauigia ea uelorum specie è longinquo repræsentassent, qui tum ardente bello ea maria infestis classibus obsidebant, Iouius. In mari extero (inquit Strabo libro 3.) cete & plura & maiora sunt: circa Turditaniã uerò imprimis, ut oryges, (*orcæ*,) balænæ, & physeteres: quibus reflantibus nebulosæ cuiusdam columnæ uisio longe cernentibus apparet. Physiterem (*præstat secundam per e. longum scribi, nam Græcis ητα est*) existimo esse, quem uulgò uocant Calderonem, quod hunc ex omnibus beluis maximam diluuiem aquarum eructare dicunt. Hunc quidam arbitrantur esse quẽ Massilienses uocant Mulassum. Equidem ipse cum hunc Mulassum non uiderim, iudicare non audeo Physiterem esse, Gillius. Cetus qui Calderonus uulgò dicatur, Bellonio pristes est. Capidolio dictus ab Italis (uulgò, Capodoglio, Capitoleus quidam scribunt) physeter est Rondeletio: Iouio, Orca: Gillio balæna potius quàm Orca. Vide suprà in Corollario de Balæna A.

¶ Physeter Hispanicè Marsopa dicitur, ut quidam nobis retulit. at Cæsar Scaliger, medicus & philosophus insignis, cuius maior apud me autoritas, phocænam à Vasconibus uulgò Marsupam uocari, author est.

Angli quidam eruditi physeterẽ interpretantur **a Whyrlepole**, (alij scribunt **Whirlepoole**, alij **Horlepole**,) quòd lacum (id est, mare & undas) uertat, excitatis uorticibus, uel quòd undas capite emittat & eiaculetur. in mari circa Cantium non infrequens est. sed fluuios etiam aliquando subit, nam anno Domini 1555. duos aut tres eius generis in Thamesi fluuio captos esse Ioan. Caius Anglus indicauit. Plura de hoc pisce leges suprà circa finem capitis De cetis diuersis, pagina 256. Ego physeterem multò maiorem esse puto, quàm qui fluuios intrare possit. Physeterem nostri uocant **a Whorpoul**. is licet portentosæ sit magnitudinis, ad balænæ tamen magnitudinem nunquam accedit. Huius generis quatuor aliquando uidi inter Dobriam & portum Gessoriacum. quorum singulos tantum aquæ è fistulis, quas in capitibus habent, eiaculantes uidi, ut singuli singulas naues aquarum copia in profundum submergere sufficerent, Guil. Turnerus in epistola ad me. Pistris aut physeter horribile genus cetorum, & ingens, ex capite multum (*aquæ*) in naues efflat, & aliquando submergit, Olaus Magnus in Tabulæ suæ explicatione D. o. Author tabularum de regionibus Septentrionalibus, & Munsterus in Cosmographia, absurdissimè physeterem forma equi cum patulis naribus & fistulis duabus prominentibus, cum auriculis asininis, cum lingua longissima & prominente pinxerunt, Rondeletius. In tabula quidem Olai iconem repertam hîc apposui. Ea nec linguam nec auriculas ostendit: quanquam nec sine illis, ullum huiusmodi marinum animal esse uerisimile sit, nedum pistrin aut physeterem, ut Olaus adscripserat. Munsterus fortè, aut quo is usus est pictor, linguam & auricu-

las de suo addiderunt. ¶ A castro Vuardhus litus totũ uerno tempore procul infestum est balænis uastæ magnitudinis, adeò quòd ad centũ perueniũt cubitos. Spiracula duo habent in summa fronte patentia ad cubiti proceritatẽ, (*negat hoc Rondeletius.*) hæc tecta sunt folliculo. Respirantes efflant undas in modũ densi nimbi. Spina dorsi reperiť continens amplexu ulnas tres, internodia singula unã, Iac. Zieglerus in descriptione Schōdiæ. ¶ Albertus Magnus in ceti cuiusdã descriptione, recitata superiùs pag. 241. Os (inquit, foramẽ uel meatũ potiùs dicere debuit) habet amplũ, & cũ spirat, eructat ex eo copiosam aquã, qua aliquãdo implet nauiculas & submergit. ¶ Orca etiã physeteris instar fluctũ aquarũ in altũ reflat: & nimirũ alia quoq; cete cōplura, sed nullũ copiosiùs & uehemẽtiùs physetere, ut per excellentiam hoc ei nomen factum uideatur. Quamobrẽ Germanicũ etiã nomen eius finxerim ein Sprützwal.

Physeter, φυσητὴρ, Aristoteli nō animal, sed fistulã significat, qua aquã reijciũt cete, historiæ 6. 12. et Aeliano de animalib. 5. 4. pro fistula balænæ accipiť, his uerbis: ἀναπνεῖ δὲ, οὐ βραγχίοις, ἀλλὰ φυσητῆρι. τοῦτο γάρ τοι καλοῦσιν οἱ τοῦ πνεύματος τὴν ὁδόν. At lib. 17. ca. 13. eandẽ partẽ uideť μυκτῆρας, id est nares appellare, de cetis loquens Gedrosijs: ὡς πολλάκις ὅταν ἀναφυσήσῃ τοῖς μυκτῆρσιν, ὃν τοσοῦτον ἀναῤῥίπτειν τῆς θαλάττης τὸ κλυδώνιον, &c. Φυσσητὴρ, (meliùs s. simplici scribitur,) ὁ τῶν κητωδῶν ἰχθύων αὐλός, Hesychius & Varinus. In mollibus etiã, ut polypo, physeter, id est fistula, diciť: qua sicuti cete mare admissum obiter dum cibũ capiunt, reddunt: non μυκτὴρ, aut φυτὴρ. uide in Polypi Corollario B. Μυκτὴρ tamẽ admitti potest: eoq; magis, quòd ijdẽ meatus ad odores etiã percipiendos fortassis in eis conducũt. alios enim quibus olfaciãt meatus cete manifestos habere nō puto, ut neq; delphini habent. Polypi pariunt fistula, τῷ φυσητῆρι, qui meatus est in corpore, Arist. & Athen. Oppianus αὐλὸν uocat in eisdem. Qualis per alta uehitur Oceani freta Fluctus refundens ore physeter capax, Seneca Hippol.

Epitheta. Physetêras anhelos, Ruffus in Arati Phænomenis translatis. φύσαλοι αἰθυστῆρες, Oppianus. id est impetuosi uel eiaculantes (scilicet aquã.) Grãmatici enim uerbum αἰθύσσειν uariè interpretantur: ὁρμᾶν, ῥίπτειν, ἀνασείειν, ῥιπίζειν, θορμαίνειν, ἐκτείνειν, διαλάμπειν.

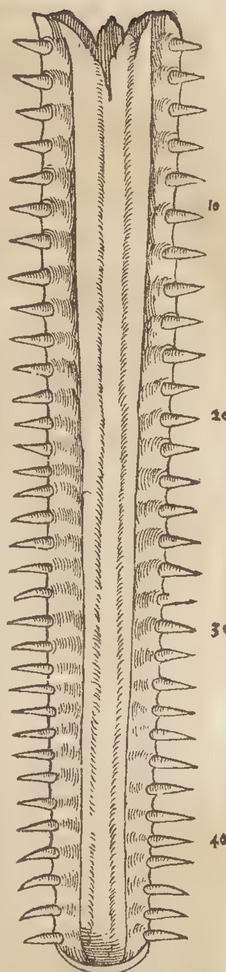
Prestis. Nunc prestin quoq; eandẽ uel prorsus cognatã physeteri belluã esse, tum à nomine tum ab ipsorũ animaliũ natura petitis uerisimilibus argumẽtis asseremus. Sed cũ uarijs modis scribať, apud Græcos πρίστης, πρίστις, & πρῆστις: apud Latinos pristes, pristis, uel pistris uel pistrix: Græcè πρῆστις, Latinè prestis, (flectendũ ut Paris, sed fœminino genere,) optimè uocabiť. quanq; enim semel ab Aristotele tantùm nomineť, (historiæ 6. 12.) ubi πρίστης scribitur, literis facilè trãspositis, ut permulta pisciũ nomina perperã in libris illis uulgatis scribunť: ab Aeliano tamẽ, Oppiano, et Eustathio πρῆστις scribiť, penanflexũ, cũ ἦτα in primâ, quod laudo. apparet enĩ deduci hoc nomẽ à uerbo πρήθειν uel πρῆσαι, quod nō solùm urere, sed etiã flare & spirare, sicut φυσᾶν, significat: ut inde factũ uerbale nomẽ πρῆστις et πρηστὴρ, idẽ quod φυσητὴρ sonet. quamobrẽ & fulminis nō omnino igniti genus

Πρηστήρ. πρηστῆρα physiologi Græci nuncupãt, ut Aristoteles in libro de mundo ad Alexandrũ: τὸ δὲ ἀστράψαν ἀναπυρωθὲν, βιαίως ἄχρι τῆς γῆς διεκθέον, κεραυνὸς καλεῖται. ἐὰν δὲ ἡμίπυρον ᾖ, σφοδρὸν δὲ ἄλλως καὶ ἀθρόον, πρηστήρ. ἐὰν δὲ ἄπυρον ᾖ παντελῶς, τυφών. Item ab initio libri 3. de Meteoris: ὅταν δὲ καταςπώμενον ἐκπυρωθῇ (τὸ πνεῦμα,) καλεῖται πρηστήρ. συνεκπίμπρησι γὰρ τὸν ἀέρα τῇ πυρώσει χρωματίζων. Olympiodorus uentum semper & præcedere, & comitari, & sequi presterẽm docet. Videntur quidem authores presterem non pro fulmine aliquo, sed turbine & uento uehementiore (ut à πρήθειν uel πρῆσαι, tum potiùs φυσᾶν quàm πιμπράναι aut καίειν significãte, deriueť) usurpare, sicut & typhônis nomen, quod tamen philosophi similiter fulminibus adnumerãt. Dicit Nearchus ὀφθῆναι ὕδωρ ἄνω ἀναφυσώμενον ἐκ τῆς θαλάσσης, οἷα πρὸς ἐκ πρηστήρων βίᾳ ἀναφερόμενον, Arrianus de cetis loquens. & similiter Aelianus: ὡς πολλάκις, ὅταν ἀναφυσήσῃ τοῖς μυκτῆρσιν, ὃν τοσοῦτον ἀναῤῥίπτειν τῆς θαλάττης τὸ κλυδώνιον, ὡς δοκεῖν τοῖς ἀπείροις πρηστῆρας εἶναι ταῦτα. His uerbis uterq; de physeteribus loquens, & uerbo ἀναφυσᾶν utẽs, & nomine πρηστὴρ, quodammodo innuit eandem belluã, eademq; nominis ratione, & prestin & physetêrem dici. Rursus Aristoteles de flatuum uehementiũ & repentinorum differentijs ad Alexandrum: Ἀναφύσημα δὲ γῆς πνεῦμα ἄνω φερόμενον, διὰ τὴν ἐκ βυθοῦ τινος ἢ ῥήγματος ἀνάδοσιν. ὅταν δὲ εἰλούμενον πολὺ φέρηται, πρηστὴρ χθόνιός ἐστι. ubi πρηστὴρ χθόνιος à Budæo uertitur terrestris turbo: ab Alcyonio, terrestris turbo accensus, quod uix probârim: ab Apuleio, procella. Ego, cum uentum uehementiorẽ significat, turbinem simpliciter dixerim, siue is è nubibus erumpat, ut sit turbo sublimis: siue è terra, ut sit terrestris: cum fulminis speciem, turbinem accensum, ad differentiam typhônis: quod Aristoteli fulminis genus est non ignitum: etiamsi à uerbo τύφειν, quod urere significat hoc nomen

Typhon. factum uideatur: & grammatici quidam typhônem, flatum ignitum interpretentur. τυφὼν ἐστιν ἡ τοῦ ἀνέμου σφοδρὰ πνοὴ, ὃς καὶ εὐρυκλύδων καλεῖται: ἢ παρὰ τὸ τῦφος, (ὅ ἐστιν ἔπαρσις,) τυφὼν, οὐχ ἡ φλὸξ ἐκ τοῦ ἀέρος, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως συστροφὴ, πρὸ τοῦ ἐκπυρωθῆναι, ὡς Πλάτων ἐν Φαίδωνι, Varinus.

Latinè

Latinè uorticem procellosum & euerberantem interpretatur Budæus, etymologiam aliam insinuans, παρὰ τὸ τύπτειν. Aristoteles τυφῶνα (inquit Olympiodorus) uocat quasi τυπῶνα, eò quòd uehementer feriat & rumpat (seu findat) corpora solida. nautæ siphonem, σίφωνα, inde quòd siphonis instar aquam maris emittit, (ἀνασπᾷ, absorbet, Io. Bapt. Camucius.) Alexandrini uernacula uoce ἀνεμόσουριν, διὰ τὸ ἐοικέναι κυκλανέμοις γυναικείοις, ἅπερ ἀνεμόσουριν καλοῦσιν ἐπιχωριάζοντες. Homerus θύελλαν huiusmodi uorticem, medici similem affectum in intestinorum anfractibus βορβορυγμόν. Plura ibidem leges: & in his uerbis: οὐδ' ἐν γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφὼν ἄνηνεμος: καὶ τυφὼν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐκνεφίας ἀπεστραμμένος: pro ἄνηνεμος repones ἄνεμος, si quid ego uideo. Angli uentum huiusmodi uorticosum, (ἕλικα καὶ συστροφὴν ἀνέμου,) corpora obuia sæpe eleuantem, uocant a Whirlewind: sicut & physeterem, aut similiter ei undas reflantem belluam, ut diximus, a Whirlepoole. Πνοαί τε ἀνέμων καὶ τυφώνων, Aristoteles ad Alexandrum. Πρηστήρ, εἶδος κεραυνῶν, ὁ καὶ πυρὸς (fortè πυρόεις, uel ἡμίπυρος, nisi plebeium sit uocabulum) λεγόμενος, ὃς καταφερομένου τοῦ πνεύματος καὶ ἐκπυρωθέντος γίνεται, Varinus. ¶ Πρήθειν, τὸ φυσᾶν: οἷον ἐν τῷ, ἐν δ' ἄνεμος πρῆσεν μέσον ἱστίον, quod frequens est apud Homerum. Πρήθω, τὸ καίω, παρὰ τὸ πρῶ, ὃ ἐκ τοῦ πυρῶ κατὰ συγκοπὴν λέγεται. Sed à πορῶ etiam fit πρῶ per syncopen in alia significatione, pro conficio: ut in πρήσσωμεν ὁδοῖο, ἤγουν διαπεράσωμεν τὴν ὁδόν. πρήσω enim futurum fit tum à πρῶ, tum à πρήθω, Ex Eustathij in Homerum indice. Prester igitur cum fulminis species est semiignita, & semper coniuncta cum uento, aptissimè à πρῆσαι deriuatur, uerbo utranque eius uim, & flatum & ardorem exprimente. A πρῶ nimirum etiam πίμπρημι fit, quod etsi grammatici pro urere tantùm interpretentur: uidetur tamen authoribus aliquando idem quod πρήθειν uel πρῆσαι significare, nempe inflare, distendere. Ὁ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ φύσαλος, ἔξω τοῦ κύματος γενόμενος, οἰδαίνει. καὶ εἴ τις αὐτοῦ ψαύσῃ, ὅγε ἔτι καὶ μᾶλλον πίμπραται. καὶ εἴ τις ἐπιμείνῃ ψαλάττων, γίνεται πᾶς ὑπὸ σήψεως διαυγέστατος, ὡς ὑδρωπιῶν: εἶτα τελευτῶν διερράγη, Aelianus. in quibus uerbis ueluti per gradus quosdam physalum pisciculum primò intumescere dicit, deinde πίμπρασθαι, hoc est distendi: postremo διαρρήγνυσθαι, disrumpi. Πρᾶν uel πρῆσαι, nostri uerbo simili brennen dicunt, id est urere. Physemata seu bullæ ardoris ui primùm in animalium corporibus excitatæ, postea etiam nimia distentione rumpuntur. Buprestis insectum nomen inuenit, quòd uenenum eius animalia ualde distendat & inflet. Πρηστήρ apud Pollucem uidetur accipi pro anteriore colli parte suprema in medio prominente, eodem situ quo prolobus uel πρηγορεών, id est ingluuies Latinis dicta in auibus est. Verba eius adscribam: Ὑποκειμένης δὲ κατὰ τὴν κοιλότητα τοῦ τραχήλου τῆς φάρυγγος ἔνδοθεν, τὸ ἔξωθεν ὑπὸ τὰς ὀργὰς ὑπὸ τοῦ φυσᾶσθαι πιμπράμενον καὶ ἀνοιδούμενον πρηστὴρ ὀνομάζεται: τὸ δὲ ἐν μέσῳ πρηστήρων τε καὶ φάρυγγος, ἀγχτήρ. Presterem nostri pomum uulgò uocant. inter hoc & fauces siue mentum, ἀγχτήρ est. Πρίειν δὲ λέγεται τὸ πρίζειν. οἱ δὲ πρίσαι τομεῖς ἂν καλοῖντο, Pollux. unde coniicimus πρίστις in fœm. genere idem esse quod πρίων. in masc. autem πρίστης, significare hominem ipsum qui serra utitur. Φυσᾶν uerbum per onomatopœiam factum est, à sibilo quem flatus suo meatu, præsertim per angustum eluctans, ædit: ut nobis etiam pfysen, pfusen. fortè & siphon instrumentum similiter, hoc est uel simpliciter per onomatopœiam, uel quasi physon, literarū aliqua transpositione, & ypsili in iota mutatione. ¶ Satis iam confirmasse mihi uideor quod propositum erat, prestin uidelicet cetum, tum nomine, tum natura, eundem, uel maximè cognatum, physeteri esse. Sed obiiciet mihi aliquis frustrà hæc omnia, (quæ tamen non mea commenta, sed authorum testimonia sunt,) à me allata. quoniam non πρῆστις, sed πρίστης potius uel πρίστις, per iôta in prima probè scribatur: & sic Plinius quoq; legisse uideatur, qui transtulerit serram. Huic ego licet magna ex *Serra.* parte per ea quæ iam exposui, satisfactum iri existimem: ampliùs respondebo. maiorem esse Græcorum authoritatem, quàm Plinij & aliorum Latinorum, in ijs quidem quæ hi ab illis transtulerunt. Aut igitur Plinius serræ nomen à Græcis non transtulit: & aliud quodpiam marinū animal, non prestin pristin'ue intellexit: (in qua sententia Hermolaus fuit: &, uti coniicio, Gaza quoq;, qui Græcum pristes relinquere uoluit, non serram conuertere. Quanquam uerò [inquit Hermolaus] pristis Græcè serram significat, aliud tamen genus piscis est serra quàm pristis.) Aut si animal idem putauit, Græcè forsitan uel non rectè scriptum hoc nomen legit, πρίστις: uel rectè quidem πρῆστις, sed uim uocabuli non intellexit. At diuersa potiùs animalia Plinium nominibus istis diuersis proximè inuicem usurpatis accepisse crediderim. Libro nono enim cap. 2. de rerum in mari uarietate loquens: Rerum quidem (inquit) non solùm animalium simulacra (in mari) esse, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, serras. Mox autem sequenti capite: Plurima & maxima in Indico mari animalia, è quibus balenæ quaternûm iugerum, pristes ducenûm cubitorum. Video Rondeletium exhibuisse cetum rostro serra insigni, quem pristin interpretatur, sed pristin tale habere uel rostrum, uel partem aliam serræ similem, nullus authorum scripsit: de serra etiam Plinij, neq; an cetus sit constat: neq; an corpore toto, an parte duntaxat aliqua serram referat. Scolopax Rondeletij radium caudam uersus planè serratum habet, eumq; ego potiùs serram appellarim quàm eiusdē pristin. serra in eo est aculeus longus, durus, præacutus, altera tantùm parte serratus, denticulis planè serrā referētibus, utpote cōtiguis basibus, quæ latiusculæ sunt: cū in rostro, quod Rondeletius pingit, maiora sint q̄ serræ cōueniat interualla, & latus utrinq; denticulatū. Est & pastinacæ siue aquilæ piscis species, caudæ radio fermè serrato: quā tamē ego serrā haud nominârim.

Os etiam illud denticulatum quod Rondeletius cetaceo corpori, ad coniecturam nimirum à se efficto, (nam authorem nullum affert, & peregrinum esse fatetur animal,) ceu rostrum præfigit, uidi aliquãdo Francfordiæ: ubi & iconẽ hanc eius delineandã mihi curaui: (cui Bellonius quoque simile pictum dedit.) Mercator qui habebat, nulla ratione lacertam marinam nominabat. Os erat latum circiter tres digitos, linguæ quadam effigie, una parte album, altera cinereum, duobus dodrantibus paulò longius: utrinq; dentatum dentibus triginta. Bellonius substantiã per mediũ ferè cartilagineam esse scribit, et flexilem: unde nimirum piscem etiam ipsum cartilagineum esse conijcit, sed cetaceum, & serræ nomine antiquis uocatum: cum Plinius (qui solus ueterum serram nominat) neq; magnitudinis neque formæ, suæ serræ meminerit. In Medera insula Noui orbis aquaticę serræ sunt, quibus in assamenta secantur ligna, Aloysius Cadamustus Nauigationis suæ capite 6. uidetur autẽ de serris iisdem, quibus de nunc scribimus, sentire. Inutilis est piscis quem uiuellam uocant, quanuis magnus: nam caro eius haud iucunda est; forma tamen mirabilis est hic piscis: ut qui ensis imagine cartilagineum quoddam in fronte ferat, palmorum quatuor longitudine, aut etiam ampliùs: ab imo usque ad supremum dentatum acutis robustisq; dentibus, Cardanus. Aliud est autem rostrum piscis esse, aliud in fronte ferri. quòd si cartilagineum est, ceto non conuenit, sed cartilaginei generis pisci. Serras beluas marinas cute aspera tectas, uidi ex eo nomen trahentes, quòd serræ speciem similitudinemq; quandam gerant. nam ex fronte os unum eminet, longum, planum, rectum, tanquam ensis, in modum serræ dentatum, Gillius. Lusitanus quidam uisa apud me icone, pesce Serra mihi appellabat: addebat spinam dorsi esse, quod non crediderim. alius quidam balænæ linguam nominabat. Louanij in domo publica serpentem pendere audio, tali insignem lingua, arte nimirum sceleto inserta. Dentes aiunt ferè lapideos esse, coloris cinerei, & uendi seorsim, quasi contra morsus serpentium efficaces.

Redeo ad prestim: eiq; nomen inditum puto, similiter ut physeteri, à flatu: siue quòd aquam suis fistulis reflant, & in altum eiaculantur: siue quòd respirantes uentum in aëre moueant, & in undis fluctus. Cæterùm ne quis in Oppiani uersibus erratum fortè librariorum suspicetur, quod scribitur πρῆστις: animaduertat epitheton δαφοινὴ, id est cruenta uel sanguinaria, genere fœminino appositũ: cum masculinum esse oporteret, si πρίστης, ut apud Aristotelem, scriberetur. ---- ὧν δὲ δαφοινὴ πρίσις, ἀταρτηρῆς τε δυσάντια χάσματα λάμνης. ubi carminis etiam ratione πρίστης duabus longis admitti non posset: πρίστις quidem cum iota in utraq; syllaba posset, utpote trochaicum et fœmininum nomen. sed quorsum mutemus, cum Aelianus quoque & Suidas ita legerint? & similiter Eustathius, cuius hæc sunt uerba: In Lycia erant ἰχθυομάντεις: παρ' οἷς ὁ ἱερεὺς χρησμοὺς ἐδίδου ὀρφῶν φαινομένων, ἢ φαλαινῶν, ἢ πρηστίδων μεγάλων τε καὶ πολλῶν. Locus sumptus est ex octauo Athenæi, ubi tamen πρίστεις legũtur. Videtur quidem apud Suidam prestis cum maltha confundi, ut in Maltha monui. Βατίδες, ζύγαιναι, πρήστιδες, Epicharmus in Nuptijs Iunonis. unde apparet duplicem huius nominis apud Græcos inflexionem esse, ut à recto πρῆστις genitiuus sit uel πρήστιος uel πρήστιδος. Physeter pro animali apud Aristotelem nunquam, sed pristes nominatur. ab Oppiano, Aeliano & Suida physali (physeteres interpretor) & prestides simul inter cete nominantur: & pro diuersis eos habuisse has belluas, obijci mihi potest. quod ut concedam, nondum tamen prorsus euersa est sententia mea, qua physeterem prestidi uel eandem uel omnino cognatam esse belluam dixi. Suidæ nulla authoritas his in rebus. sua huiusmodi ferè ex Aeliano & alijs transcripsit: Aelianus & hîc & alibi plerunq; in his quæ ad piscium historiam pertinent, Oppianum sequitur. itaq; tres illi nobis oppositi authores ad unum redigentur Oppianum: cui non inuitus concedo de parte sententiæ meæ: partem retineo, cognatum duntaxat esse prestidi physeterem: & fortè plus quàm cognatum, ut physeter in Gallico Oceano, non alius quàm Indico prestis sit: quod & Plinius ferè innuit, his uerbis: Maximum animal in Indico mari pristis & balæna est, in Gallico Oceano physeter, &c. E balænarum quidem genere physeteras esse Rondeletius assentitur. quibus si prestis etiam, ut mihi uidetur, affinis est, non erit cetus uel piscis ille, quem rostro oblongo serratoq; longè dissimilem balænis pro prestide pingit. ¶ Verùm hæc omnia exercendi me magis, & uocabula quædam authorumq; loca illustrandi gratia,

gratia, quàm ut quicquam prorsus assererem, proposui: & finem faciam, postquam pauca adhuc ex Latinis authoribus de hac bellua addidero. Quæ pilo uestiuntur, animal pariunt, ut pristis, balæna, uitulus, Plinius. sed pristis, balæna, & alia quædam, licet animal pariant, pilosa non sunt: ut corruptus hic Plinij locus & emendandus sit: quemadmodum Rondeletius ostendit in Balæna C. In maxima dignatione operum è marmore Scopæ artificis, Cn. Domitij delubra, in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles: Nereides supra delphinos, chorusque Phorci & pristes, ac multa alia marina, Plinius 36.5. Sæuas pistres, & æquoreos canes, Pædo dixit, ut Seneca citat Suasoria 1. Hunc (*Auleten, & eius naues*) uehit immanis Triton, & cærula concha Exterrens freta: cui laterum tenus hispida nanti Frons hominem præfert: in pristin desinit aluus. Spumea semifero sub pectore murmurat unda, Vergilius 10. Aeneidos. Et alibi: ---- postrema immani corpore pristis, de Scylla monstro. aliâs pistrix, aliâs pristes legitur. Pristes (inquit in Indice suo Vergiliano Erythræus) beluæ sunt marinæ. Dicitur & pistrix, pistricis, per x. & r. post t. Ciceronis auctoritate, qui in Aratum ait: Andromedam tamen explorans fera quærere pistrix. & alibi, Sparsam (Spiniferam) subter caudam pistricis adhæsit. Quatuor item alijs ex eodem loco recitandis testimonijs supersedimus, quia hæc duo satis esse uisa sunt, in re præsertim (ut mihi uidetur) non dubia. Hoc igitur signum cœleste cetum Græci, & uulgus astrologorum nominat. Higynus item apud nos pistricem: quam & pristicem Pontanus in Dialogo, cui Actio nomen est, memorare non dubitauit. Hanc eandem esse cum pristi, ex eo etiam facile est intelligere, quòd Plinius nunquam pistricis, sed pristarum (*pristium potiùs in genitiuo plurali: nam Plinius semper pristes nominat*) quatuor in locis meminit, earum coniuncta mentione cum balænis: quæ quia (ut puto) inter se magnitudine ferè æquantur, inde quidam, quod Pompeius (Festus) libro 2. refert, Balænam beluam marinam, ipsam dicunt esse pistricem, ipsum esse & cetum. quanquam Plinius à balæna pristas (*pristes*) semper diuersas accipit. Quo magis miror Nic. Perottum Cornucopiæ authorem, eodem in libro posteaquàm eorum ineptias meritò satis irriserat, qui pistrin, non pristim scribunt: pistricem dici posse non admittere. Ab huius aût beluę similitudine pristim quoque appellauit nauim Virgilius. quare & naturæ feræ, & naui simul unde appellata est, satisfaciens, pristin uelocem dixit, & immani corpore appellauit. sicut etiam alludens ad etymō, (à Seruio positum,) ait: sic ipsa fuga secat æquora pristis: Vt minùs scitè distinguat Honoratus, quom scribit, Seruius: Si nauem intelliges, hæc pistris, huius pistris facit: si de belua, hæc pistrix, pistricis. Sed bone Serui, grammaticorum coryphæe, Chimæra, Scylla, & tigris, cum eadem nomina nauium sint apud poëtam, nónne uoluit ea cum suis monstris & beluis, à quibus sunt appellata, in omnibus conuenire? An non cum belua hæc ex mari, ut apud Higynum & Aratum est, pro signo in cœlum relata est? nomen quoque, quod supra ex Cicerone didicimus, marinæ pistricis retinuit. Quid, tot illa alia cœlo collucentia signa, quibus ipsum & pingitur & illustratur: nónne ex terris in cœlum, prout erant earum rerum, quas figurant, nomina, sustulerunt? &c. Pistricem autem sunt qui uelint eam esse beluam, quam uulgò Capidolium, de olei copia, quod caput eius exprimentibus huberrimè reddit, Hactenus Erythræus. Quoties Aratus κῆτος habet, à Cicerone semper uertitur pistrix, Perionius. Et fera pistrix Labitur, Cicero ex Arato. Et rursus: Neptunia pistrix Tota latet. Vergilius quinto Aeneidos pristis pro naue quater dixit, in nominatiuo, genere fœm. & semel pristim in accusandi casu. De priste belua mar. Polycharmus etiam & Athenæus (*non Polycharmus, sed Epicharmus apud Athenæum πρήστιας nominat tantùm. apud eundem πρίστις tanquam poculi nomen non etiam beluæ, legitur, quantum memini*) mentionem faciunt. sic autē à sectione undarum appellatur (*Seruio: sed nullius ueterum authoritate munito.*) scindit enim mirum in modum fluctus propter tenuitatem. constat namque longissimo, sed angusto corpore. à cuius quoque forma nauigij quoddam genus longi corporis & angusti pristis appellatur, Massarius. nos *Pristis nauis.* suprà Curtij uerba retulimus, de cetis nauium instar, quos alij physetêras appellarunt. quod ad etymon, nauim à beluæ quadam similitudine dictam putârim, non autem quòd fluctus ab ea ceu pristi, id est serra diuidantur. σχίζεται γὰρ μᾶλλον ἢ πρίζεται ὑπὸ τῶν νεῶν τὸ ὕδωρ. Multò minùs uerò belluam ipsam, ut Massarius putauit, à sectione undarum uocatam concessero: nec corpus ei angustum & tenue esse: uerisimilius enim est in tanto corpore suam crassitudinis ad longitudinem seruari proportionem. Baysius in libro de re nauali: Non omittemus (inquit) pistrim, cuius mentionem factam uidemus à Polybio. Liuius etiam meminit quintæ decadis quarto uolumine, his uerbis: Perseus post reditum ab Eumene Erepontis spe deiectus, Antenorem & Calippum præfectos classis cum quadraginta lembis (adiectæ ad hunc numerum quinque pistres erant) Tenedum mittit. Pistris autem terno remorum ordine agebatur. Virgilius in quinto pistrim pro cognomento indito triremi posuisse uidetur: Velocem Mnestheus agit acri remige pistrim. Subdit enim: Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memmi, Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram, Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana uersu Impellunt, terno consurgunt ordine remi. Neque enim fuisset æqua & par contentio, si pistris illa paucioribus aut pluribus remis acta fuisset quàm Chimæra, cui Gyas præerat. Polybius pristin uocat, r. litera transposita, libro 18. Ἐπελθόντος δὲ τοῦ τεταγμένου καιροῦ, πρῶτον ὁ μὲν Φίλιππος ἐκ Δημητριάδος ἀναχθεὶς εἰς τὸν Μαλιέα κόλπον, πέντε λέμβους ἔχων καὶ μίαν πρίστιν, ἐφ' ἧς αὐτὸς ἐπέπλει, Hæc Baysius. Gyraldus in libro de

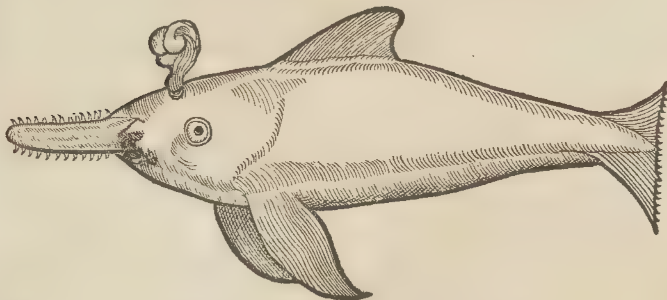
nauigijs, pristin mauult quàm pistrin scribere. Nauis (inquit) huius nominis meminit Polybius seu Brutus qui ex eo Epitomen confecit, libro 16. ubi de Philippi nauibus agit contra Attalum: Fuit(inquit, ut meis uerbis exponam,) earum quæ cum Philippo fuerant nauium multitudo in certamen constituta, cataphractæ tres & L. cum his uerò aphractæ & lembi, cum πρίστεσι CL. Claudius rerum Romanarum: Nauigium ea forma, à marina bellua dictũ est: ut citat Nonius, qui pristin nauigij genus dictum scribit à forma pristium marinarum, quæ longi corporis sunt, sed angusti. Cæsar Germanicus in Arato, pro ceto pistris conuertit: Pistris agit duo sydera. Idem: Aequora pistris adit. ¶ Poculorum genera sunt, τραγέλαφος, πρίστις, βατιάκη, λαβρώνιος, in Diphili Pithrausta apud Athenæum.

De ceto Britannico(quem exhibui suprà pag. 251.) dubitabam an esset pristis, quòd ingens & oblongo corpore bellua sit: & laminæ corneæ, quibus os eius dentium loco exasperatur, quandam serræ speciem præ se ferant. quanquam autem Plinius pristes in Oceano Indico maximum facit animal, in Gallico physeterem: suprà tamen ostendimus, physeteres etiam in India reperiri, nisi quis pristes illic sic appellet, à similitudine naturæ: & prestides in Gallico quoq; Oceano, si modò à physeteribus differant, apparere, siue natas illic & frequentiùs: siue rariùs aliunde appulsas, quid uetat? Sed postea cum hæc uerba in descriptione belluæ à Polydoro posita, [Nulli illi fuêre dentes. Palato adhærebant quasi laminæ corneæ, una ex parte pilosæ,] cum illis Aristotelis, [Mysticetus dentes in ore intus non habet, sed pilos suillis similes,] contulissem, Mysticetum Aristotelis esse suspicari cœpi: cuius iconem Rondeletius exhibuit, à Ceti Britannici quidem icone diuersam, descriptione uerò conuenientem. nam & illum reprehendit, qui oculos bubulis maiores in hoc ceto esse negauit: quod Gillius in eiusdem ceti Britannici descriptione fecit, &c. Hoc non conuenit, quòd Rondeletius(nescio quàm rectè) fistulam suo negat, Polydorus uerò de ceto Britannico, In capite(inquit) duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam, plurimã aquam ueluti per fistulas eiectasse. Sit ne igitur prestis, an physeter, an mysticetus, Britannicus ille cetus, an horum nullus, sed uni alteriue fortè cognatus, discutiant eruditi quibus aliquando erit occasio. interea dubitationes hæ nostræ, ad ueritatem inquirendam momenti alicuius & principij saltem rationem habeant.

Serra dicta est, quia serratam habet cristam, & subtus natans nauim secat, (ut intrante aqua, homines astutia dolosa mergat, eorumq; carnibus satietur, Author de nat. rerum,) Isidorus. Serra est marina belua, (ingens, pinnis latissimis, Author de nat. rerum) pennas habẽs immanes: quę cum uiderit in mari nauem uelificantem, eleuat pennas suas, & contendit uelificare cum naui, (in contrarium nauis, contra uentum, Albertus.) ubi autem cucurrerit stadijs xxx. uel xl. laborẽ sustinens, deficit, & pennas deponens ad se trahit, Physiologus, & Albertus: & Græcus quidam recentior obscurus à quo πρίων hoc animal nominatur.

DE PRISTE, RONDELETIVS.

Nos nostram de eo sententiam proximè retrò in Corollario de Physetere protulimus.

Pristes cete est, fistulam habet, & statim animal generat, Aristot.

A B (F) INDI cetaceum quendam piscem norunt, quem uiuellam nonnulli appellant, qui insuaui est carne, & cibo inutilis, mirabili forma, maximè ob rostrum, quod ualde longum est, osseũ: utrinq; aculeatum, rastri modo figuratq; eius aculei ualidi sunt, & delphinorum dentibus similes, sed longiores. Os, cui infixi sunt, latum, tenue, cute aspera, cinerea. Huiusmodi rostrũ misit ad me Guinus Pisanus doctor peritissimus. Vidi aliud Massiliæ, quod mercator ex longinqua nauigatione attulerat.

Ego

Ego in ea semper fui opinione beluam hanc antiquorum esse πρίστιν: quam Plinius & Gaza non mutato uocabulo Græco pristem nominant, ut dicatur ἀπὸ τοῦ πρίειν, id est, à secando, πρίστης sector & serra: & cetaceus piscis, à rostro simili serræ utrinque secanti, idem fortasse cum eo, quem Latinè uno loco serram Plinius uocauit. A Lib. 9. cap. 2.

Nescio qua ratione impulsus autor libri de aquatilibus pristem calderonum uocet: nam si anteriorem capitis partem fundo cacabi persimilem habet, ut ille ait, qua parte πρίειν, id est, secare dicetur? nam ideo πρίστης nominatur, & à beluæ similitudine nauis oblonga dicta est pristis. Vergilius Aeneid. 5. Velocem Mnestheus agit acri remige pristim. Vbi Seruius: Pristis à sectione undarum dicta est: scindit enim mirum in modum fluctus propter tenuitatem. Græci autem πρίσιν sectionē, πρίστιν sectorem dicunt. Contra Bellonium.

DE SERRA MARINA, BELLONIVS.

Serram (ut Xiphiam, aut Gladium) appellauerunt antiqui cetaceum ac cartilagineum piscē, magnæ interdum molis: cuius capiti quoddam ueluti rostrum adnascitur per medium latum, in mucronem desinens: ad latera in multos ueluti dentes utrinque serratum, in quo à Xiphia præcipuè differt. Est enim huic plana tantùm, & nullis dentibus distincta excrescentia. Proinde Serra, Indico ac magno mari frequens est, nostris litoribus ignota: imò neque antiquis, nec etiam nostris hominibus, præterquam solo rostro (quod à mercatoribus isthuc affertur) usquam comperta. Id autem est longitudinis interdum tricubitalis, sesquipedalis autem latitudinis, per medium planè cartilagineum ac flexile: asperiuscula, eaque subcinericea cute contectum: ad cuius latera octo & quinquaginta dentes propemodum osseos cōnumerare posis. Sunt qui Serpentis linguam uulgari quodam errore nominant.

DE ALIO CETO OCEANI, QVEM BELLONIVS Pristim putat, Galli uulgò Calderonum nominant.

Secundum à Balena locū obtinet, qui ueteribus Pristes, nostris Calderonus dicitur: his quòd anteriorem capitis partem fundo cacabi persimilem habeat: illis uerò, quòd quemadmodum serpens, qui Pristes dicitur omnium sui generis serpentiū teretior, ac pro longitudine corporis crassior sit: sic & hic Calderonus inter cæteros sui generis pisces talis esse conspiciatur: omnino enim Balenam refert, nisi quòd corpore est magis tereti, neque ita oblongo. A

Pristes duo postremis annis allati sunt Lutetiam, quorum alter nongentas libras grauis, populo Parisino uænijt: alter Francisco regi oblatus, atque ab ipso sui corporis custodibus Heluetijs dispersus, permultos in summam admirationem adduxit. Huius igitur piscis cùm talis sit cutis, adeps, caro, lingua, pulmones, eiusdemque ad esum, & uictum naturæ, ut Balenam ementiatur: nihil præterea subiungere possum, quod non in Balena dictum fuerit, atque in Orca & Delphino rursus explicaturi simus. Hoc à Balena differt, quòd nullas prætenturas habeat, neque tam uasta corporis mole, figuraque sit magis tereti. Itaque ex superiore pictura nouam aliquam apud te confingere poteris, quam tibi proponas. Hæc Bellonius. B

Calderonum à Gallis dictum (quem Gillius physeterem existimat, quòd plurimum aquæ eructet) Rondeletius hoc tantùm argumento, pristem esse negat, quoniam rostrum ei crassius obtusiusque (anterior scilicet rostri pars fundo cacabi persimilis) à Bellonio tribuatur, quàm ut eo aquas secare possit: quod tamen ueterum nemo de priste scripsit. Alias igitur causas quæremus, cur non sit pristes: ex quibus una fortè fuerit magnitudo, Calderono non tanta, quāta in priste requiritur. altera quòd Calderoni in Oceano Gallico non infrequentes sunt: pristin uerò Plinius in Indico mari maximum animal facit, in Gallico oceano physeterem. Verùm hæ coniecturæ potiùs quàm ualidæ rationes contra Bellonij sententiam sunt: ualidiores tamen quàm unica illa, quæ ut Calderonum pristin faceret, eum induxit: nempe nomen pristæ serpenti commune, cuius formam quoque corporis teretiorem, proque longitudine sua crassiorem, quàm in alijs serpentibus, Calderonum referre ait. Ego uerò tale nihil quicquam à ueteribus proditum reperi: nec pristen serpentem ullum legi, sed presterem. Prester serpens (inquit Vuottonus) alius uidetur quàm dipsas. hic si quem percusserit, distenditur, enormique corpulentia necatur extuberatus. Huius exemplum præclarum est apud Lucanum Narsidius à prestere percussus. At Aelianus, Dipsadem (inquit) audio ab alijs presterem uocari, alijs causonem, &c. de animalibus 6.51. Idem libro 17. cap. 4. quæ signa & symptomata ab hoc serpente morsos sequantur, edocet. Bellonij sententiam amplius confirmaret nostra, sed ne ea quidem satis: prestin & nomine & reipsa physeterem referre: & quoniam physeter præ cęteris aquas eructat, idemque Calderonus facit, poterit aut physeter, ut Gillius putat, aut prestis uideri. Sed rem in medio relinquamus. Prester serpēs.

PHYTARVS apud Pliniū in Catalogo pisciū, libro 32. cap. ultimo, (ut Vuottonus & Rondeletius legunt. editio nostra iôta habet in prima,) dictionem corruptam esse non dubito. nam & ab alio nemine nominatur: & grammatici negant in duabus syllabis proximis intercedente uocali, duas ex densis consonantibus scribi posse. Citharus quidem superiùs ab eo nominatus erat: & hoc in loco nomen aliud, similiter à p. litera incipiens, tractationis ordo postulat;

ut sunt, Psygrus, Psorus, Psoropetalus, Psen: nam & hæc piscium nomina hoc elemento initiali scribenda, Plinius omisit.

PHYXICINVS nominatur apud Athenæum libro 9, cum alijs piscibus: φυξίκινος ὅλος, κορακῖνος ἅλς, ἠλακατῖνος, &c.

PICA, Κίσσα, auis est & piscis, Hesychius.

PICVS uel PIGVS uulgò dictus piscis in Verbano & Lario lacubus, descriptus est suprà, inter Cyprinos, pagina 375. Sed à Gallis quoque marinus quidam piscis uulgò sic nominatur: de quo Bellonij uerba subijciam. Inter saxatiles pisces, quos Massilia Roquaux uocat, unus est colorem habens uarium, ad Cynedum propius accedens, qui uulgò Vn Pic, uocatur. Sed quum multa in eo non obseruauerim, paucula hæc dixisse satisfuerit. Frequens inter saxatiles pisces Massiliæ reperitur. ¶ Nostri & Hispani Pelamydem Sardam Bize nomine communi cum amia ob similitudinem uocant, nonnulli Pigo, Rondeletius.

DE PINNA MAGNA, RONDELETIVS.

IN CONCHARVM classe censendæ sunt Pinnæ & Pernæ: ex duabus enim testis componuntur, à Mytulorum figura non multum alienæ sunt. Bysso alligantur. Cancri in his nascuntur, ut in Mytulis gurgitum. Dicemus autem primùm de Pinna magna, ex qua reliquæ dignoscentur.

A Pinnam Latini uocant, seruata Græcorum appellatione, à quibus πίννη & πίννα dicitur, fortasse à sordibus, quibus semper obducta est. πῖνος enim sordes significat, & πιναρὸς sordidum. A Massiliensibus Nacre uocatur, à Genuensibus Pinna lana ob byssum; à Venetis Astura nomine communi alijs multis conchis.

B Pinna duabus grandibus patula est conchis, ad cubiti magnitudinem accedit, tantam Romæ uidi. Hac paulò minorem mihi Pisis ostendit Guinus medicus præstantissimus. In nostro litore pedali sunt magnitudine. Mytulis quodammodo similis est, nisi quòd strictiorem partem multò magis acutam & longam habet, quoniam in arena uel in cœno affixa uiuit. Testa foris est aspera, colore fusco, intus nitidi & argentei splendoris, si in arena uixerit Pinna: si in cœno, colore est magis flauescente, & minùs splendente. Ab inferiore & strictiore parte in amplam latitudinem extenditur: illic arctissimè clauduntur testæ, hic facilè diducuntur. Intus multum est carnis, cuius omnes ferè partes indiscretæ sunt, ueluti in Mytulis. Pinnæ in arenosis & cœnosis locis

(C) Byssus. proueniunt, ex bysso alligantur. Est autem byssus hìc mollissima & delicatissima lana, dicta à similitudine

eius

eius ex qua diuitum pretiosissimi panni conficiebantur: ut de diuite in Euangelio legitur, qui induebatur purpura & bysso: quo in loco quidam ineptissimas interpretationes finxerunt. Pinnarum byssus à Mytulorum bysso tam differt, quàm stupa cannabina à tenuissimo & delicatissimo serico. Eius magnitudo Pinnarum magnitudini respondet: in maximis enim pedem unum longus est, in alijs breuior. Eius usus est non ut eo alimentum trahatur, (*ut Bellonius sentit*,) neq; ut per id capillamentum limus ac spurcitiæ attrahantur: nam circa os positus non est, sed ueluti è medio uentre neruosæ substantiæ alligatur: Præterea superiorem & latiorem partem aperit alimẽti hauriendi causa, & recludit. Quis est igitur byssi usus? Eum sic docet Aristot. libro 5. de hist. cap. 15. *Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου ἐν τοῖς ἀμμώδεσι καὶ βορβορώδεσι.* Pinnæ rectæ locis arenosis cœnosisq; ex bysso proueniunt. Quo ex loco emendandus est Athenæi locus lib. 3. *Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βυθοῦ*, legendum enim *βύσσου* pro *βυθοῦ*. His addimus Pinnam bysso alligari proximis corporibus, ut firmiùs subrecta semper stet. In Pinna reperitur Pinnother siue Pinnophylax. Sed quæ de Pinnæ & Pinnotheris societate fabulosa referuntur, ita refutauimus alibi, ut superuacua nunc fuerit de his oratio.

Nunc de earum substantia. Athenæus: *Αἱ δὲ πίνναι οὐρητικαὶ, τρόφιμοι, δύσπεπτοι, δυσανάδοτοι. ἐοίκασι δὲ αὐταῖς καὶ οἱ κήρυκες.* F Pinnæ urinas pellunt, multùm alunt, difficilè concoquũtur & distribuuntur. Lib. 18. cap. 25. Similia autem ipsis sunt Buccina. Paulò pòst subiungit, Pinnam mediam esse inter Purpuras & Buccina. Huius & Buccini partes duas facit idem Athenæus, & diuersam ipsarum naturam explicat. Cùm de Purpuræ & Buccini substantia dixisset, subdit, *ὧν οἱ μὲν τράχηλοι, εὐστόμαχοι· δυσκατέργαστοι δὲ, διὸ τοῖς ἀσθενοῦσι τὸν στόμαχον οὐκ οἰκεῖοι, δυσέκκριτοί τε καὶ μέσως τρόφιμοι. Τούτων δὲ αἱ μήκωνες λεγόμεναι πρὸς τοῖς πυθμέσιν, ἁπαλαὶ, εὔφθαρτοι, διὸ τοῖς τὴν γαστέρα ἀσθενοῦσιν οἰκεῖαι.* Horum tracheli uentriculum (*stomachum*) iuuant, difficilè concoquuntur: ob id imbecillo uentriculo inutiles sunt, aluũ morantur, & mediocriter alunt. Mecones uerò quæ dicuntur, in imo sitæ, teneræ sunt, facilè corrumpuntur, qua de causa ijs qui imbecillo sunt uentriculo inutilès sunt. Hîc pro *οἰκεῖον* reposuimus *οὐκ οἰκεῖοι*. *Τράχηλον* non ceruicem, aut collum conuertimus, quo carent ostracoderma omnia, & piscium reliquorũ maxima pars: uerùm hîc *τράχηλος* pars est in pinnis & Buccinis dura, neruosa, siue callus cui reliqua caro innititur, proportione uertebris respondens, ob id ex similitudine *τράχηλον* appellari puto, quemadmodum etiam mediam mali partem sic uocari author est Athenęus lib. 11. Τράχηλος quid. Neq; uerò sumi hîc posse pro Conchæ specie manifestum est, ut alibi sumitur apud eundem Athenæum libro 3. quam Spondylium ab alijs nominari diximus. *Μήκων* quid sit in Conchis & turbinatis declarat Aristoteles libro 4. de hist. cap. 4. Μήκων quid. *Ἔστι γὰρ ἡ μήκων οἱονεὶ περίττωμα πᾶσι τοῖς ὀστρακηροῖς τὸ πολὺ αὐτῆς.* Gaza sic uertit: Quod papauer appellamus quasi materia uacans, atq; excrementitia magna sui parte, in omnibus testaceis generibus inest. Et paulò pòst: *Τὴν δὲ μήκωνα πάντα ἔχει ἀλλ' οὐκ ἐν ταὐτῷ, οὐδὲ ἴσην, οὐδὲ φανεράν.* Papauer omnia habent, sed non loco eodem, nec par, nec ex æquo manifestum. Sunt qui *μήκωνα* ex Aristotele lib. 9. hist. cap. 2. pro piscis specie usurparint, sed non sine errore, ut alibi docuimus.

Pinnæ semper ouum continent, aliquando maius, aliquando minus, pro lunari potestate. C Ouum autem illud est quale in Echinis Ostreisq;, non quod ad generationem confert, sed quod melioris tantùm nutricationis indiciũ est, quale est in sanguine præditis pingue, (*Aristot. Vide plura in Purpuris.*) Pinnæ sponte proueniunt. In his uniones reperiũtur in Acarnania, authore Plinio, sed non laudati. Lib. 9. cap. 35. Seniores & maiores Pinnæ duriores sunt: minores, teneriores, pleniores. In locis tranquillis nascuntur uento non perflabilibus, maximè ubi aqua dulcis mari permiscetur. In locis in quibus mare fluit & refluit uix reperias: in Græcia, plurimas: in Italia, in Gallia nostra Narbonensi raras.

Hyeme meliores sunt, & elixæ assis. Sunt qui uino & aceto maceratas mollescere aiunt, sed flatus gignere, quod uerum esse non potest, cùm uinum flatus discutiat: nisi ea ratione qua humidiora fiunt, flatus gignere dicantur. F

DE PERNA, RONDELETIVS.

NATVRA in Concharum uarietate lusit, ut ex unius generis formis pluribus, ueluti Tellinis, Ostreis, Myacibus liquet, de quibus priùs diximus. Sic Pinnarum unicum genus non est. Pinna enim altera est quã hîc proponimus, ut ex figura conspicuum est.

A

Perna à Plinio lib. 32. cap. 11. uocatur. Pernæ, inquit, Concharum generis, circa Pontias insulas frequentissimæ, stant uelut suillo crure longo in arena defixæ, hiantesq; qua limpitudo est, pedali non minùs spatio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondylo grandis caro est. Quæ omnia in eam quam expressam hîc proponimus, maximè competunt, præsertim figura suilli cruris unde nomen habet: dicuntur enim pernæ tam priores quàm posteriores coxæ porcinæ salitæ. Neq; absurdè quis existimauerit eius generis Pinnam hanc esse in qua uniones nasci ex Theophrasto tradit Athe-

næus lib.3. Theophrastus (inquit) in libro de lapidibus scribit ad hunc modũ. Inter gẽmas pretiosas margaritæ sunt, naturâ pellucidæ, ex quibus fiunt sumptuosissima monilia. Eas generat Ostreum Pinnis simile, sed minus, (*hæc uerba, sed minus, Athenæus quidem habet: sed in uulgatis Theophrasti codicibus non habentur*) tam magnas quàm est magnus piscis oculus.

B Huiusmodi Pinna parua in mari nostro reperitur, & in ea uniones parui. Intus caro superio-
F ri similis, nisi quod trachelo caret, id est, media illa parte dura & neruosa. Tota igitur intus mollior est, ad coquendum facilior. Hoc illud est quod intelligit Plinius, quum dicit: Intus pro spon-
Spondylus. dylo grandis caro est: Spondylum appellans callum seu carnem duriorem & interiorem Ostreorum, quo nomine alibi usus est, quum loquitur de specie Ostreorum, neq; in luto capta, neque in arenosis, sed solido uado, spondylo breui atq; non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in aluo.

DE PINNA PARVA, RONDELETIVS.

A B CONCHA hæc & figura, & uictus ratione, & bysso Pinnæ species est, magnitudine differt, & eo quòd antequam ex acuta & stricta parte in amplitudiem extendatur, excauata est.

C In cœnosis & arenosis uiuit defixa.

F Carnem intus duram habet, quæ uirus resipit.

G Omnium Pinnarum testæ eandem cum Mytulorum testis facultatem habent.

DE BYSSO (TERRESTRI EX ARBORE, & marino ex Pinna,) Rondeletius.

IN sacris Biblijs bysi & bysinarum uestium fit aliquoties mentio, atq; etiam in prophanorum libris. In quibus cùm Theologorum atq; aliorum sententiæ uariæ sint, consentaneum fuerit quid de hac re sentiendum sit exponere. Byssus duplex est, ter-
Lib. 19. cap. 1. renus et marinus. De terreno bysso Plinius: Asbestino lino principatus in toto orbe, proximus byssino, mulierum maximè delicijs circa Elim in Achaia genito, quaternis denarijs scripula eius permutata quondam, ut auri. Et Pausanias prodidit byssum non alia Græciæ parte nasci quàm in Elide, tanta tenuitate, ut ne Iudaicæ quidem bysso cedat, etiam si colore minùs rufet quàm Iudaica, quæ colorem & splendorem auri referebat. Erat igitur lini non lanæ species, ex Plinio & Pausania, in Græcia & Iudæa nascentis. Ex ea uestes atque alia ornamenta contexebantur byssina, quæ ut aurum fulgebant. Vnde illud Exodi capite 26. Fecit & uelum ex hyacinthino serico, purpureo, coccino bis tincto, & bysso torta, cherubin fecit in ipsis opere polymito. Et mox: Fecit quoq; uelamen in ostium tabernaculi ex hyacinthino serico, purpureo, coccino bis tincto, & bysso torta, opere Phrygio. Iulius Pollux aduersa de bysso tradidisse uidetur. Porrò bysina quoq; (inquit) & byssus lini quædam species apud Indos. Nunc apud Aegyptios ex arbore quædam lana fit, ex qua uestem confectam lino maximè similem esse quispiam dixerit, sola densitate excepta: densior enim arbore fructus enascitur, nuci similis, duplici munitus corticè, qua dirempta, postquam instar nucis floruerit, interius hoc quod lanam refert eximitur: unde subtegmen conficitur, stamen autem illi subtendunt lineum. Et Philostratus, Homines qui secundum Indum flumen habitant lineis amiciuntur uestibus: etenim linum in agris plurimum nascitur, calciamenta gestant ex papyro, nobiliores bysso induuntur. Byssum uerò ex
Lini uox Plinio arbore nasci ferunt, quæ basi quidem populo sit persimilis, folijs uerò salici. Sed animaduerten-
Lib. 19. cap. 1. dum est Plinium non solùm linum uocasse id quod ex herba contusa netur, sed etiam quod ex fruticibus & arboribus carpitur. Superior pars Aegypti, inquit, in Arabiam uergens, gignit frutice quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon, & ideo lina (*fortè lana legendum. nam et Pollux ὄριον uocat*) inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nucis defert fructũ, cuius in exteriore bombyce lanugo netur. Aliud lini genus facit ex harundine, aliud è genista, quod etiam hodie apud nos mulieres rusticæ conficiunt. Aethiopes Indiq; è malis, Arabes cucurbitis in arboribus. Quare materia omnis siue ex herbis contusis, siue ex fructuum lanugine carpta, ad texendum idonea linum uocatur. Alter est byssus marinus ex Pinna delicatissimus & mollissimus, sericæ lanæ comparandus, colore fusco, à similitudine bysi Græci uel Iudaici sic nominatus: (prius enim cognitæ sunt diuitiæ terrenæ, quàm marinæ:) quem non dubito pretiosarum uestium textui additum terreno.

DE PINNA (MINORE,) BELLONIVS.

Nescio quam ex tribus Rondeletij Pinnis hanc esse dicam. uidetur enim ab omnibus differre. Icon quam exhibet, ad Pinnam magnam Rondeletij accedit: nisi quòd in summa concha, qua latissima est, paruus quidam circulus est, quem alius paulò maior ambit: & ab eadem parte ad imum lineæ aliquot rectè descendunt. per media uerò linearum interstitia, multi exigui circuli, o. uocalis qua scribi solet circunferentia paulò maiori, deinceps per interualla digeruntur. Huic picturæ ego similem ferè à Cor. Sittardo quondam accepi.

Pinnarum

A Pinnarum alteram minorem, alteram autem maiorem agnoſcimus. Minor bonitate præſtat. Concharum generis ſunt. Vtraq; duabus grandibus patulis conchis conſtat. Vulgarem nomenclaturam in Græcia retinent, antiquæ fere perſimilem: quæ quòd byſſum, uel ſericum lanæ conſimile gerunt, Genuenſibus Pinnę lanę appellantur, Maſsilienſibus Nacre, Venetis Aſturæ. Sed & multa quoq; conchylia eodem hoc nomine appellare ſolent.

Vbi. Rarò Venetijs conſpiciuntur, Romæ multò rariùs, nunquam Lutetiæ: cùm tamen alibi nautæ lintres plenos in forum piſcarium (urbium Græcarum potiſsimùm) aduehant ac diuendant.

B Ambæ teſtæ intus argentea terſitudine reſplendent: minor foris magis albicat, intus autem ad cæruleum accedit. Cæterùm qui Pinnam nunquam uiderit, Mytulum pedem longum & ſemipedem latum ſibi cõfingat oportet. Pinna enim eodem circino quo Mytulus (quam Moulam uocamus) tornata eſt: atq; eiuſdem coloris teſtam habet. Minor itaque mollibus in gyrum ſpiculis obtuſis hirta eſt, ualuasq; continuò cardine toto latere annexas claudit ac reſerat, qua inquã parte planior eſſe conſtat. Qua autem parte ſeſe in latum expandit, eâdem byſſum, id eſt laneum uillum (mytuli modo) continet: quem ternis digitis longiorem exerit. Eſt autem ueluti capillamentum quoddam coaceruatum, prædurum, ac nigrum, quod lapillis affigitur, limumq; ac ſpurcitias inde ad ſtomachum attrahit. Nam cùm Pinna longa ſit, & ſubrecta ſtet, turbinatiorem partem ſuffixam habet: latiorem autem ſurſum ex aqua attollit, præcipuamq; internæ partis humo propinquiorem oſtendit. Nam & maior Pinnæ capacitas in ſublime attollitur: in qua etiam plerunque tres Pinnoteres uideas, aliquando duos, ut plurimùm unum.

C Fruſtrà creditum eſt Pinnam piſciculis ali, morſuq; à Pinnophylace admoneri, concludere conchas, & intus piſces exanimari. Quod ſi quidem uerum eſſet, oporteret omnibus intus ineſſe Pinnophylacem: ſed decem aperies, antequam unum Pinnophylacem comitem reperias.

F Cùm itaq; ijs, quas dixi rebus nutriatur, indigenæ quoties Pinnas incoquunt, ſtomachum inde auferunt, quod non quidem in crudis, ſed iam coctis Corcyrenſes efficiunt: multis nanq; modis edi poſſunt. Sunt enim qui in teſta modico pipere & butyro addito ſuppoſitis prunis incoquant, quem ego modum meliorem eſſe puto. eæ nanque, quæ ex iure incoquuntur, guſtui non ita placent.

B Pinna rarò ſemipedalem (*ſeſquipedalem fortè. nam ſuperiùs ſic ſcribit: Qui Pinnam nunquã uiderit, Mytulum pedem longum, & ſemipedem latum fingat, &c.*) excedit longitudinem. Neruos habet, quos nonnulli (ut Plinius in Perna) ſphondylos (*aliter ſpondylum in Pinnis Rondeletius interpretatur*) uocant, quibus utraque ualua ſoluitur ac contrahitur. Genus hoc Venetijs non uiſitur: tamen in Propontide latera eius ſinus, qui Nicomediam fertur, quà terram pertingunt, Pinnarum frequentia criſpa apparent.

DE MAIORE PINNA, (QVAM ET PERnam uocat,) Bellonius.

Rondeletio Perna minor eſt, quàm Pinna.

B C Maior Pinna pelagia eſt, rugis profundis caret: duriore cruſta contegitur, bipedalis ſæpiſsimè inuenitur: Pinnophylacem ut minor alit: uliginoſo ac paluſtri tractu naſcitur, profundiore gurgite immergitur: multùm ingrati ſaporis.

C Ambæ cùm ſubrectæ in terram defixæ ſunt, pabulum per eas ſetas (quas Ariſtoteles byſſum uocat) alliciunt. Sua ſede non dimouentur quin pereant: niſi iterum eodem ſtatu, humi defigantur. Nam cùm eis natura hæc inſit, ut rectas ſtare, & per uillos arenulam attrahere neceſſe ſit, iacentes uiuere non poſſunt.

B Cuſpidata ualuarum pars quinq; digitorum profunditate humi defixa, reliquum corpus erectarium in ſublime ſuſtinet: non quòd radices ibi habeat: nam undiq; cõtinua eſt, nullo foramine hiulca, nec in rimam aliquam dehiſcens. Pars autem quæ à terra eminet, in latitudinem protenſa eſt, atq; in ſuperficie rotundatur: quemadmodum ſi ab utroq; latere ſemicircularem lineam ſecueris, reliquum triangulum, ab ima parte in acutum tendentem efficies. Labra ſunt illis in gyrum tenuia, duabus grandibus patula conchis, intus pellucidis, foris ſcabris. Ariſtoteles quinto de hiſtoria, tradit hanc cuſtodem aliquem continere, multisq; accidere, ut plures ſecum etiam tales comites habeant.

COROLLARIVM.

A Pinna, ſic enim Græcè dicit̃, duabus grãdibus patula cõchis, Cicer. Πίννη, Oppiano, Athenęo, et alijs dicit̃, Iſidorus apud Athenęũ in recto πίννα, et in accuſandi caſu πίνναν dixit. Ab utroq; genitiuus πίννης fit, per η. nõ πίννας, ut apud Suidã legit̃ in Πιννοτήρης. Oppiano, et in Lexicis Græcis Heſychij, et aliorũ πίννα impropriè piſcis dicit̃, cũ potiùs ſit, ut in ijſdẽ ſcribit̃, ὀστρεῶδες κογχύλιον. alicubi malè per ν. ſimplex πίνα. Πίνναι à Cratino nominant̃ cũ oſtreis. Cõcha Aegyptia paralios cognomine, quã & pinnã uocat Democritus, Hermol. ¶ Pinnã Neapolitani Pernã appellãt, Siculi Lanã pinnulã, Gil. Venetijs Naſtura dicit̃, Maſſar. Germanicũ nomen fingo, ein Steckmuſchel: quòd altera eius pars (acutior) fundo infixa ſit: uel circunloquor, ein Perlenmuſcheln art,

hoc est Conchæ margaritiferæ species. ¶ Est & inter fluuiatiles concha quædam oblonga, (ea opinor quam exhibui suprà in fine paginæ 314.) quam Bellonius apud me cum uidisset, pinnam fluuiatilem appellandam censebat, quòd & erecta stare, & margaritas continere soleat.

Pinna. fl.

B · Pinna in Acarnania uniones gignit, Plinius. Africanas multò maiores quàm circa Europã esse audio. In Oceano an sint dubito, quoniam Bellonius Lutetiæ nunquam haberi scribit: & Rondeletius in locis (mediterranei) in quibus mare fluit ac refluit uix reperiri: id autem ubiq; (ni fallor) circa Oceanum contingit. ¶ Pinna duabus grandibus patula conchis, Cicero. Pinnæ testas habent scabras, Aristoteles: nec striatas, Vuottonus. ἡ δὲ πίννη, λεπτόστομον, Athenæus ex Aristotele. hoc est, Pinna labris tenuibus prædita est. Interiorem pinnæ partem Epenetus ait μήκωνα uocari, Athenæus. Tracheli quinam in Pinnis sint, Rondeletius docet. Trachali appellantur muricum ac purpuræ superiores partes: unde Ariminenses maritimi homines cognomen traxerunt, Trachali, Festus.

C · Cyclops attulit pinnas, ἃς περὶ φυκότριχος πέτρης λευκὸν τρέφει ὕδωρ, Matron Parodus. Nascuntur in limosis subrectæ, Plinius. Pinnæ in mari adhærent: euulsæ uiuere præterea nequeunt, Aristot. Radice innituntur, & nunquam sedem in qua hæret, sponte mutare ualent, Idem. Isidorus quidem apud Athenæum pinnas hyeme scribit εἰς τὰς ἐμβυθίους θαλάσσας δύεσθαι: & rursus τὴν ἐμφύβιον πίνναν uniones maiores ac puriores ferre: τὴν δὲ ἐπιπολάζουσαν καὶ ἀνωφερῆ, eò quòd radijs Solis feriatur, deteriores colore & minores. sed Rondeletius in Margaritis (suprà, pag. 620.) hanc opinionem refellit, & immobiles esse ostendit pinnas. Pinnæ cum in Concha gignantur, paulò pòst intra eandem concham sibi inuicem iunguntur. quare Aegyptij hominem mulieri ab ineunte ætate iunctum innuentes, pinnas prægnantes pingunt, Orus 2.105. ·Pinna in Acarnania gignit margaritas, Plinius.

Perpensus Aristotelis locus.

Pinnæ erectæ locis arenosis cœnosisq; ex bysso, id est uillo, siue lana illa pinnali proueniunt, Aristoteles lib. 5. cap. 13. interprete Gaza. Græcè legitur, ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου. quem locum Athenæus repetens pro βύσσου habet βυθοῦ: hoc sensu, rectæ nascuntur è uado, uel è profundo. Plinius in huius loci interpretatione hæc uerba præterijt. Rondeletius cum Gaza legit βύσσου, uertitq; ex bysso: & uocem βυθοῦ apud Athenæum deprauatam putat. pro qua ego confirmanda, quæ nunc se offerunt adferam, non tam ut Rondeletij iudicium infirmem: quàm ut alios ad diligentiorem huius loci considerationem inuitem. Lanæ quoddam rudimentum pinnis adnasci uideo: quod tamen an byssi nomine probè uocetur, dubito. solus, quod sciam, Aristoteles eius meminit, idq; semel tantùm, hoc scilicet loco, si modò rectè illi sic interpretantur. sed byssus cum pro lana accipitur, fœminini generis est. itaq; legi oporteret ἐκ τῆς βύσσου. ἴωνες τὸν βυθὸν, βύσσον (malim βυσσὸν) λέγουσι, Scholiastes Aristophanis. Athenæi lectioni fauet articulus masculinus τοῦ, & parum refert βυσσοῦ an βυθοῦ legas: eadem enim horum uocabulorũ significatio est apud Græcos, ut & facilis est à σσ. in θ. uel contrà, transitus librariorum. à bysso fundum uel uadum significante, compositum est abyssus. fortè & uadum Latini à bytho Græcorum idem significante deduxerint, β. in u. mutato, ut in βαδίζω, uado: & th. in d. ut in θεὸς, deus. A Latino autem uadum, Germani **boden** deriuarunt, nisi quis malit à Græco πέδον. Plinius quidem uadum pro maris fundo frequenter accipit. sed βυσσὸς in hac significatione oxytonum est, oporteretq; in genitiuo legi βυσσοῦ circunflexũ, non paroxytonum ut euulgati codices habent. Res ipsa etiam commodiùs intelligi mihi uidetur, si Pinnæ è uado (cui sua radice hærent) quàm si è uillo suo nasci dicantur. A uado quidem rectà procedunt, uillus eis ad latera est. Ad hæc uillum potiùs è pinna nasci dixerim, quàm pinnam è uillo. Villus enim hic pinnæ subseruit & utilis est eam alligando: item superiorem ac latiorem partem aperiendo recludendoq;, alimenti hauriendi causa, Rondeletio teste. Oppianus quoq; cum canit de pinna, ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πίννας, & Nicander Colophonius pinnam nominans cum ostreis seu conchis, βυθοῖς ἅτε βόσκεται ἅλμης, ad Athenæi lectionem accedunt.

Byssus lana.

His aliquid addamus de bysso lana. Pollucis è libro 7. cap. 17. uerba quædam recitauit translata Rondeletius. sed nos Græca recitemus integra, conferendi causa. Καὶ μὴν καὶ τὰ βύσσινα, καὶ ἡ βύσσος, λίνου τι εἶδος παρ᾽ ἰνδοῖς. Hæc solùm de bysso. nam quæ sequuntur de lana xylina sunt, non ad byssum pertinent ut Rondeletius putauit. Ἤδη δὲ καὶ παρ᾽ Αἰγυπτίοις ἀπὸ ξύλου τι ἔριον γίγνεται, ἐξ οὗ τὴν ἐσθῆτα λινοῦ (fortè λίνῳ uel λινῇ) ἂν τις μᾶλλον φαίη προσεοικέναι, πλὴν τοῦ πάχους. ἔτι γὰρ παχύτερον. (Repono, ἔστι γὰρ παχυτέρα, & mox punctum addo.) τοῦ δένδρου (addo δὲ) καρπὸς ἐκφύεται, καρύῳ μάλιστα προσεοικὼς, τριπλῆν τὴν διάφυσιν: ἧς (scilicet διαφύσεως) διαστάσης, (lego διαστάσης,) ἐπειδὰν ξηρανθῇ (αὐανθῇ) τὸ ὥσπερ κάρυον, ἐξέλκεται ἐξαιρεῖται τὸ ὥσπερ ἔριον, ἀφ᾽ οὗ κρόκη γίγνεται, τὸν δὲ στήμονα ὑφιστᾶσιν αὐτῷ λινοῦν. Hæc ita à nobis distincta ac emendata intellectu facilia sunt. ¶ Coccoq; tinctum Tyrio tingere ut fieret bis byssinum, Plinius lib. 9. cap. 41. ubi Massarius, Antiqua (inquit) lectio ut fieret byssinum, (*nostra æditio habet, hysginum*) scilicet cocco & Tyrio. Hermolaus uerò mauult legere bis bysinum, ut duplex sit, unum naturale, & suæ pulliginis ex bysso lino, aut lana illa pinnali quæ byssus etiam uocata est. alterum tincturæ artificio factum, ut edocet Plinius hoc loco. etenim Tyrio primum tinctas, mox & cocco tingere mos erat: aut contrà cocco tinctum Tyrio tingere, ut fieret bysinum. De bysso autem lana Aristoteles quinto de historia: Pinnæ, inquit, erectæ locis arenosis cœnosisq; ex bysso, id est uillo, siue lana illa pinnali proueniũt, colore luteo, ac perlucido. (*Verba hæc de colore*

colore byſsi, non Ariſtotelis ſunt, ſed Maſſarij:) Fiunt ex ea precioſiſsimæ ueſtes byſsinæ appellatæ: & byſsinum eiuſmodi color, qui aliquando etiam dicitur byſſus. hoc fit, ſi cocco tinctum, ut diximus, Tyrio tingatur, Hæc ille. Plura in Græcis dictionarijs reperies. Sed nos etiã paſsim obſeruata quædam addemus. Cardanus byſsinum lini ſpeciem eſſe ſcribit, tenuiſsimũ, ualidam, & ſplendidam. quæ ut ueriſimilia mihi uidentur, ita authorum teſtimonia in eo deſidero. Byſsina ferè ut aurum fulgebant, Ant. Thyleſius. Solebat quidem byſſus (ut & alia precioſa lini genera, & ſericum) purpura tingi, cuius perquam ſplendidum fuiſſe colorem legimus. poterat tamen alijs etiam coloribus tingi. Maſſarius ex Pinnæ uillo, qui lutei ac perlucidi coloris ſit, byſsinas ueſtes fieri ſolitas ſcribit: ſed ſine authore. Pauſanias prodidit, byſſum Iudaicam colorem & ſplendorem auri referre. Heſychius byſsinum, purpureum interpretatur: Varinus coccinũ, uel pro hyſge uſurpatum colorem. Ἄλλα γὰρ ἄλλοις οἰκεῖα καὶ πρόσφορα: καθάπερ τῷ μὲν πορφύρας ὁ κύαμος: τῷ δὲ κόκκῳ τὸ νίτρον δοκεῖ τὴν βαφὴν ἄγειν (malim αὔξειν) μεμιγμένον: βύσσῳ δὲ γλαυκῆς κρόκος καταμίσγεται, ὡς Ἐμπεδοκλῆς εἴρηκε, Plutarchus in libro de oraculis defectis. quòd ſi crocus admiſcebatur, ueriſimile eſt croceam uel omnino uel aliqua ex parte eam tincturam fuiſſe: quanuis neceſſarium non eſt. potuit enim exiguum aliquid croci glauci (ſplendidum interpretor) admiſceri, ad excitãdum ſplendorem, uel alium quempiam colorem inducendum. mixturæ enim ratio aliud plerunque, & ab ijs unde miſcetur, diuerſum producit. Iul. Cæſar Scaliger byſſinum colorem ſub ſpeciebus flaui nominat. Aureo (inquit) proximum ſtatuunt byſsinum à byſſo lini genere. nunc quoque ex ſericis filis crudis quiddam ſimile texunt. In ſacris literis byſsi colore aliqui pro candido accipiunt: quòd is forte natiuus ſit eius color, antequam tingatur. ſed authores non ita uſurpant. Byſsi ab Hebraico Buz (quod legitur 1. Paralip. 4.) ſumptum apparet. in Munſteri lexico trilingui, ſcheſch etiam, שש, pro byſſo legitur. Eleorum regio byſſo alendæ idonea eſt. ſerunt & cannabin, & linum, ac byſſum, qui terram ad ea aptam habent, Pauſanias ad finem Eliacorum. Et in Achaicis: Mulieres Patris pleræque uiuunt è byſſo, quæ in Elide creſcit. redimicula enim & ueſtes alias inde texunt. Non probo quod alibi ſcribit Cardanus, byſsinum colorem eſſe lini, & parum à glauco differre: (etiãſi uel glaucus uel cãdidus, (ut dixi,) naturalis eius color eſſe poteſt.) Amorge color eſt ſimilis byſſo, Euſtathius. Ἀμοργὶς, σφόδρα λεπτὸν ὂν ὑπὸ (κατὰ) τὴν βύσσον, ἢ τὴν κάρπασον, Suidas. Clemens in Pædagogo amorgina & byſsina, ceu precioſiſsima, pariter nominat. De amorge & carpaſo uel carbaſo, plura dicemus in Purpura H. e. ubi de purpuræ tinctura ex herbis agetur. ¶ Δελφῖνες φοβέουσι, καὶ ἱεμένους ἐπὶ βύσσαν Τρωπᾶσθαι, &c. Oppianus Halieut. 5. ego pro βύσσαν legerim βυσσὸν, id eſt profundum. ¶ Rob. Stephanus byſſum interpretatur Gallicè creſpe: quod lini genus noſtri ex urticis fieri aiunt. peplum inde factum uidi, ſubluteum, filis ſubtiliſsimis, duriuſculis, nulla lanugine; unde fit, ut maculæ (ut ita appellem) ſemper pateant, & tranſpareant.

D Pinna nunquam ſine comite naſcitur, quem pinnoterem uocant, alij pinnophylacem. is eſt ſquilla parua. alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinus, & ubi licentiã audacia creuit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicquid incluſit exanimat, partemque ſocio tribuit. Quo magis miror, quoſdam exiſtimaſſe, aquatilibus nullum ineſſe ſenſum, Plinius. Pinna animal marinum, è genere concharum eſt, pandit ſeſe hiatu teſtarum, & carunculam extra conchas eminentem, ex ſeſe prætendit, tanquam eſcam circunnatantibus piſcibus. Cum Cancro comparandi cibi ſocietatẽ facit, eamque ob rem Cancer cum piſcem quempiam adnatare uidet, illam leuiter morſu admonet, tum Pinna magis ac magis ſuas conchas patefacit, intraque eas piſcis adnantis caput recipit, comprimitque: & piſcem ita captum in cibo conſumit: (Gillius addit, partemque ſocio tribuit,) Aelianus de animalib. 3. 29. Pinnæ cuſtodem intra ſe continent, aut ſquillam paruam, aut cancellum: quo quidem cuſtode priuatæ pereunt breui tempore, Ariſtot. Cancri parui (Pinnophylacis) in Pinna iconẽ ex Rondeletio dedimus ſuprà, pag. 187. ubi plura de hoc animalculo leges, item in Corollario: & mox ſequenti capite de cancello, &c. quidam enim non bene diſtinguunt.

F Pinnæ optimæ ſunt tenellæ, plenæ carnoſæ'ue, quæ in limoſis herboſisque (πηλώδεσι) uadis gignuntur: & ubi mari dulcis aqua miſcetur, & locis tranquillis ac uento carentibus: teneriores enim hîc naſcuntur, quàm ubi fluctibus agitantur. Grandioribus paruæ: & quæ uere & æſtate capiuntur, alijs præſtãt. ſunt enim & ſuauiores & pleniores. Quæ magnitudine media ſunt, carnem quidem habent mollem, candidam ac dulcem: collum (τράχηλον) autem durum concoctu difficile, corruptionique renitens: collo nanque corpus reliquum faciliùs corrumpitur. elixis aſſæ duriores euadunt, præſertim ſi uino fuerint aſperſæ. Earum autem caro quæ in uino & aceto maceratæ ſunt, mollior eſt, ſed flatus generat: Vuottonus ex Oribaſio, ut apparet ex Indice in quo authores nominat. Alexis Comicus pinnas, cochleas, &c. cibis Venerem mouentibus adnumerat. Vide ſuprà in Cochleis G.

G Strombi, pinna, echinus, iuuant contra dorycnij uenenum, Nicander.

H.a. Πίννα dicta eſt à ſordibus, quæ Græcis πῖνος dicuntur, Varinus in Πλύναι. Græci quidem filum quoque πήνιον uocant, unde uerbum πηνίζεσθαι, & noſtris forte ſpinnen, quod eſt fila ducere,

ſ.initiali abundante, ut à parcere fit ſparen: à pandere, ſpannen: à paſſere, ſpat, &c. Sunt autem fila quædam pinnis adnata, uilli alicuius inſtar. unde à Genuenſibus Pinna lana uocatur, ita fortè ut arbor agnus caſtus à quibuſdam recentioribus, Latina uoce ſubiuncta præcedentem Græcam interpretante. Pinna piſcis margaritarum, interdum pro ipſa margarita, Syluaticus. φωλιὰ πίννης cum alijs conchis nominatur à Nicandro Colophonio apud Athenæum, ubi φωλιὰ fortè teſtas interpreteris. τελλίδες, πῖναι, βάτις, ἀφύαι, Alexis apud Athenæum. pro πῖναι conijcio πίνναι legendum. ¶ Pinna Latinis longè aliud ſignificat, propriè quidem pennam auium: ſed piſcium quoq; pinnæ dicuntur, à Græcis πτέρυγες. ¶ Apud Arrianum in Periplo maris rubri aliquoties nominatur τὸ πινικὸν, alicubi ὁ πινικὸς κόγχος, tanquam merx peregrina & precioſa. Ad re-

Πινικόν. gionem (inquit) quæ Paradia dicitur, κολυμβήσεις ὑπὸ τὸν βασιλέα Πανδίονα πινικοῦ. unde apparet concham illam à natantibus & urinantibus (è mari) peti ſolitam fuiſſe. Et rurſus: A duobus emporijs Perſidis, (quorum unum Apologi, alterum Omana uocant) in Arabiam auehitur πινικὸν πολὺ μὲν, χεῖρον δὲ τοῦ Ἰνδικοῦ: καὶ πορφύρα. Et alibi: Μετὰ δὲ Κόλχοις ἐκδέχεται αἰγιαλὸς, &c. ἐν ἑνὶ τόπῳ τεφονεῖται τῆς αὐτῆς δὲ ἠπειδώρου συλλεγόμενον πινικόν. Item, ἐν Ταπροβάνῃ γίνεται πινικὸν, καὶ λιθία διαφανής. Alibi: Circa ultimum caput inſularũ Papiæ, &c. in mari rubro πλεῖσται κολυμβήσεις εἰσὶ τοῦ πινικοῦ κόγχου. Vranus tertio Arabicorum, ut citat Stephanus in Abarno: Ἡ χώρη τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄστον, καὶ θυμίαμα: γεωργοῦσι δὲ καὶ πορφυρῆν ποίνην εἴκελην αἵματι Τυρίου κοχλίου. uidetur autem pro ποίνην, legendum πίννην. His argumentis conijcio pinnæ uel pinici nomen communius fuiſſe, barbaræ nimirum originis nomen: non illius tantùm conchæ quam Græci pinnam uocant: niſi eius fortè genus aliud circa mare rubrum & in meridionali Oceano habeatur, è quo tanquam è purpura precioſus aliquis color petitus ſit.

Icones. Virum qui ſe atque ſua negligenter curet, neque ſine alterius ope conſilió ue poſsit conſulere rebus ſuis, oſtendere ſi uellent Aegyptij ſacerdotes, pinnã & cancrum paruum pingere conſueuerunt. nam is in pinna conditus, in utriuſque ſatagit uſum, &c. Valerianus ex Hieroglyphicis Ori, unde nos etiam recitauimus ſuprà in Cancris paruis, pagina 189. Vide ſuperiùs in D. Eum uerò qui ab ineunte ætate cœperit in petulantiam laſciuire, & munera Veneris exercere, per pinnam fœtus oſtentantem ſuos intelligebant. conchulæ enim huiuſmodi in concha genitæ, antequàm excludantur, inter ſe quamprimùm coire dicuntur: ut non immeritò concha ipſa ſit Veneri dedicata, atque eam ex concha genitam ueteres fabulentur, Valerianus. Nos Ori uerba retulimus ſuperiùs in C. Non quæuis tamen conchæ promiſcuè Veneri ſacræ erant: ſed elegantiores quædam, de quibus in C. Elemento diximus, à pinnis longè diuerſæ.

h. Griphus quidam obſcurus de trigla & pinna apud Athenæum extat. Vide ſuprà in Mullo h. ab initio.

PERNA apud Plinium libro 32. capite ultimo legitur inter ea, quæ à nullo authore nominata ſcribit. Pernæ pedali non minùs ſpatio cibum uenantur, Plinius ut Maſſarius & Vuottonus legunt: quæ lectio mihi quoque meliùs quàm Rondeletij arridet. Perna animal eſt marinum è genere concharum: eſtq; croceum, magnæ admodum quantitatis inter ipſas (*inter conchas,*) ueſtitur uellere fuluo & nitido (*fuluo & rutilo, Albertus*) ualde precioſo, & fiunt inde ornamenta ueſtium & peplorum precioſa, Author de nat. rerum & Albertus. Bellonius pernam pinnam maiorem facit: Rondeletius minorem, cui aſſentior, & Germanicè circunſcribo, Ein kleinere Steckmuſchel art. Philologiam huius uocabuli, dedi in Sue F. Pernam atque ophthalmiam, horæum, ſcombrum, & mollem caſeum, Plautus in Captiuis, de perna nimirum ſuilla ſentiens.

PIREN, Πειρὴν, nominatur à Numenio inter eſcas piſcium ut uidetur: & fortè non piſcis, ſed inſectum aliquod aut zoophytum aquaticum fuerit. Τοῖσί κεν ἄρμενα πάντα, παρόπλισσαιο δὲ μῦρα, Κούρυλον, ἢ πειρῆνα, ἢ εἰναλίην ἑρπιλλαν. Grammatici, ut Varinus, πειρῖνα interpretantur teſticulum, pudendum, πόρνειον. Πειρὴν σημαίνει τὸν ὄρχιν, ἀπὸ τοῦ πείρω, πειρὴν, καὶ πειρήν: (ἢ) παρὰ τὸ σπείρειν τὰ τέκνα. Hinc conijci poteſt pirêna Numenij, pudendum marinum maſculum, aut aliquam eius ſpeciem ſignificare.

Audio in Italia alicubi Regis priapum uulgò uocari, piſciculum quendam uiridem, qui decima Turdorum Rondeletij ſpecies mihi uidetur.

PITYNVS, Πίτυνος, alibi tamen Pitinus legitur cum iôta in prima & media, nominatur à Numenio, hoc uerſu: Χάννους, πηλάνας, ἐγχελιάς τε καὶ ὀννεχίην πίτυνον. qui alibi ſic habetur: Χάννους τε, πελίας τε, καὶ ὀννυχίην πίτινον. Sed neutra lectio probari poteſt, cum aliâs, tum quod carmen hexametrum eſſe debebat. quare ſic emendârim: Χάννους τ', ἐγχελιάς τε, καὶ ὀννυχίην πίτυνον, (uel πιτύινον, ut dactylus ſit quinto loco,) interim donec integrior ab alio reddatur. Pitys arbor pinus eſt, cuius fructus πιτύϊνα dicitur apud Varinum.

PLAGVSIA conchæ genus uidetur, cuius meminit Plautus in Rudente, his uerbis: Oſtreas balanos captamus, conchas, marinam urticam, muſculos, plaguſias, (*alia lectio, plagoſas,*) ſtriatas. ubi plaguſiam aliqui interpretantur genus piſcis, à Græco plágium, quod eſt obliquũ, dicti, quia in obliquum cedit. Sed quis literatoribus iſtis ſine authoritate credat?

PLATA-

PLATANES Græcis hodie uulgò dicuntur piſces quidam in Macedonia ad Piſciacum lacum, aliquibus Pleſtyæ, uel Platogniæ, ut & platton in lacu Neocomenſi Sabaudiæ, quem Rondeletius ballerum, ut conijcio, uocat: & in Bernenſi agro Heluetij circa Dunũ eundem ein Breitele, à latitudine nominant; & paſſerem Auſonius plateſſam. Vide ſuprà Grinadies.

PLATANISTAS uocant in Gange Indiæ, roſtro delphini & cauda, magnitudine autem quindecim cubitorum, Plinius. ubi Maſſarius: Plataniſtam (inquit) puto è cetariorum eſſe genere, roſtro & cauda delphino ſimilem. Strabo nanque ſcribit ex epiſtola quadam Crateri ad matrem Ariſtopatram, Alexandrum in Gangem uſque proceſsiſſe, & à ſe id flumen uiſum affirmat, & cete in eo, plataniſtam fortè intelligens. Loca etiam ſpacioſa lateq́ patentia à platani foliorum amplitudine plataniſtas Græci uocant, ut author eſt Phocion. Hippocrates platamônem, ſaxum mari extans læuigatũ eſſe tradidit. Platanônes ſiue plataneta, loca platanis conſita, Idem.

PLATAX & PLATISTACVS, uel Platiſtaticus. Vide in Coracino piſce, qui diuerſa pro ætate nomina ſuſcipit. Πλατίστακος, οἰκεῖον ἀνδ'οῖον, & piſcis quidam, Heſychius.

PLATYVRI piſces littorales, nominantur Oppiano lib. 1. Halieut. Τρηχούρων τ' ἀγέλαι, βούγλωσσοι, καὶ πλατύουροι, Maſſarius (niſi librariorum is error eſt) non rectè platanurum ſcripſit. Nomen à caudæ latitudine factum apparet. Salmonis cauda lata eſt, ut ab ea meritò platyurus nominari poſsit, Rondeletius: non quòd ſentiret Oppiani hunc platyurum eſſe, ſed ſimpliciter. Oceani enim piſces non agnouit Oppianus. Salmo autem Oceani piſcis eſt.

PLESTOS Artemidorus piſciculos uocauit, quos alij hepſetos, Hermolaus.

PLESTYA uulgò ab accolis Strymonis dicitur, & in Macedonia ad Piſciacum lacum, piſcis, &c. Vide paulò antè in Platanes. uel potiùs in A. elemento cum Albis piſcibus, mox poſt Ballerum Rondeletij, pag. 28.

PLOTAE, Πλωτοί. Vide in Murænis.

PLOTES, Πλῶτες, piſces omnes; & priuatim ſpecies una mugilum. Lege ſuprà in Corollario de Muræna A. Πλωτοὶ epitheton piſcium eſt authori Titanomachiæ apud Athenæum, hoc uerſu: Ἐν δ' αὐτῇ πλωτοὶ χρυσώπιδες ἰχθύες ἐλλοί.

DE POECILIIS PISCIBVS.

EXONERAT ſeſe Clitor fluuius in Aroanium, qui à ciuitate Clitoriorum nõ plus ſeptem ſtadijs diſtat. Piſces ſunt in Aroanio tum alij, tum qui à uarietate pœciliæ (ποικιλίαι, à recto ſingulari maſculino ποικιλίας, ut Αἰνέας) appellantur. hos uocem emittere tradunt turdi uolucris ſimilem. Captos equidem uidi: ſonum autem nullius audiui, quanquam in ripa uſq; ad Solis occaſum permanſerim, quò potiſsimùm tempore uocem ædere dicebantur, Pauſanias in Arcadicis. Plinius exocœtum cum pœcilia confundit, ſicut admonui ſuprà in Corollario de Adonide. Mnaſeas Patrenſis in Periplo, piſces in Clitore fluuio uocales eſſe tradit: quanquam Ariſtoteles ſolum σκάφρον (σκάρον legerim una litera ablata: quem alij uocalem faciunt: Ariſtoteles uerò hiſtoriæ 4. 9. uocem ſeu potiùs ſonum ædentes piſces plures enumerans, nec ſcari, nec porci fluuiatilis meminit. conijcere tamen licet aprum, κάπρον, Acheloi iſthic ab eo nominatum, eundem eſſe quem hîc Athenæus χοῖρον ποτάμιον uocat. Euſtathius quidem hunc Athenæi locum repetens, σκάρον legit pro σκάφρον) & porcum fluuiatilem uocis eſſe compotes dicat. Philoſtephanus autem Cyrenæus in libro de admirandis fluuijs, in Aorno (*Aroanio, Pauſanias*) amne per Pheneum fluente, piſces uocem turdis ſimilem ædere prodit: eóſque pœcilias uocari, Athenæus circa initium libri 8. ¶ Pœciliæ mihi uidentur piſces Beißker alicubi Germanicè dicti, de quibus ſcripſi ſuprà poſt Muſtelas fluuiatiles, pagina 714. nam & fluuiatiles ſunt, & colore uarij, & ſonum acutum edunt. ¶ Sunt & inter marinos galei, quorum genus unum ποικίλους, id eſt uarios & ſtellares cognominant. ¶ Aelianus de animalibus 17. 1. in Aſtræo Macedoniæ fluuio piſces coloribus uarijs diſtinctos, (τὴν χρόαν κατεστικτους,) nomine ab incolis Macedonibus interrogando, gigni refert, qui peculiares quaſdam illi fluuio muſcas, circa ſummam aquam uolitantes, appetant. Sunt autem fortaſsis trutæ uulgò dictæ hi piſces, fluuiatiles, uarij, (unde & Germanicum nomen (Foren) fortaſsis factum, & muſcarum appetentes.

Redeo ad pœcilias uocales, quos Beiſceros uocant Germani, apud quos inueniuntur, ut Saxones & finitimi. Horum aliquot uiuos Nicolaus Speicherus pharmacopola Argentinæ celebris, procul è patria ſua (Francfordia ad Oderam, ſi bene memini,) nuper in meam gratiam mitti uoluit. Qui ferebat nuncius cum ſeptuaginta miliaribus Germanicis confectis Noribergam ueniſſet, recente aqua fontana affuſa, in cellam hypogeon depoſuit: unde omnes (erant autem uiginti) interierunt. quòd ſi pro fontana fluuiatilem aquam eis affudiſſet, uiuos ſeruaſſet.

DE POLYPIS IN GENERE,

RONDELETIVS.

A ΠΟΛΥΠΟΥΣ, & accuſandi cauſa πολύποδα καὶ πολύπουν dixerunt Græci, à pedum multitudine. Vnde illi quoque qui Græciam nunc incolunt ὀκτώποδα uocant. Noſtri per ſyncopen poulpe, Galli pourpe.

Genera polyporum ex Ariſtotele 4. aut 5.

Polyporum plura ſunt genera. Vnum genus eſt eorum qui cæteris maiores ſunt, & notiores: cuius generis duæ ſunt differentiæ à loco ſumptæ. alij enim pelagici ſunt: & alij πρόσγειοι, id eſt, litorales, quos Plinius terrenos uocauit. hi multò maiores ſunt (inquit) pelagijs. Alterum genus eſt eorum qui parui ſunt, uarij, cibo inepti. Tertium genus ἐλεδώνην uocant. à cæteris pedum prolixitate differt: & acetabulorum ordine, quem ſimplicem habet, cùm cætera mollia duplicem habeant. id genus alij βολιταίναν, alij ὄζολιν uocant, inquit Ariſtoteles: Plinius ozænam, alij ὀσμυλίαν, alij ὄσμυλον. His tribus generibus adiungit Ariſtoteles alia duo, in oſtreis ſiue conchis condita. prioris generis polypum ναυτίλον ſiue ναυτικὸν uocat, nõnulli polypi ouum, Plinius pompilum. Alterius generis is eſt, qui teſta contectus, eam nunquam deſerit cochlearum more, ſed brachia tantùm interdum exerit. Hæc ſunt polyporum genera ex Ariſtotele, in quibus diſtribuendis exiſtimauerit aliquis nos perperam duo in unicum redegiſſe, ſcilicet ἐλεδώνην & βολιταίναν ſiue ὄζολιν, quæ uideatur Ariſtoteles libro 4. de hiſt. cap. 1. ſeparaſſe. Ἔστι δὲ γένη πλείω πολυπόδων. ἓν μὲν τὸ μάλιστα ἐπιπολάζον, καὶ μέγιστον αὐτῶν. εἰσὶ δὲ πολὺ μείζους οἱ πρόσγειοι τῶν πελαγίων. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι μικροὶ, ποικίλοι, οἳ οὐκ ἐσθίονται. ἄλλα τε δύο: ἥ τε καλουμένη ἐλεδώνη, μήκει διαφέρουσα τῶν ποδῶν, καὶ τὸ μονοκότυλον εἶναι μόνον τῶν μαλακίων. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα δικότυλά ἐστι: καὶ ἣν καλοῦσιν οἱ μὲν βολιταίναν, οἱ δὲ ὄζολιν. Quibus ſubſcribit Gazæ interpretatio. Polyporum genera plura ſunt: eſt enim quod & cõſpectius & maximum eſt, cuius terreni maiores quàm pelagici ſunt. Et quod corpore exiguo uarioq; eſt, cibo ineptum. (*Item alia duo: ex quibus unum eledonam, &c.*) Et quod eledonam uocant, crurum prolixitate diuerſum: & quod unum ex mollium numero ſimplicem acetabulorũ ordinem agat: cætera nanque omnia duplici calculantur. Adhæc quod alij bolitænam alij oſſolem appellant. At rei ipſius ueritas paulò aliter quàm Ariſtoteles polyporum genera partiri nos coëgit. Cùm enim eũdem ſemper polypum uiderim & odore eſſe graui, & longiſsima brachia habere, ſimplicemq; acetabulorum ordinem, non potui non exiſtimare, bolitænam ſiue ozolin ſiue ozænam ab odore nominatum, & eledonam, eundem eſſe polypum.

Lib. 4. hiſt. c. 1.

Lib. 9. cap. 29.

Eledonã & bolitænã uel ozolin genus unum eſſe.

B Octona brachia ſunt polypis, πλεκτάνας uocat Ariſtoteles, quibus ut pedibus ac manibus utuntur. proboſcidibus carent, quibus à ſepia loligineq; disiunguntur: ſed harum defectum natura, pedum ad eoſdem uſus commodorum longitudine, penſauit. Caput ijs eſt inter pedes & aluum, ut reliquis mollibus, teſte Ariſtotele: at ab ijſdem (inquit) eo diſsident, quòd paruam aluum, crura prælonga: contrà cætera ampliorem aluum, crura breuia habeant, ita ut poteſtas nulla ſit ingrediendi. Hæc pinnis natant, in illis nullæ cernuntur. Roſtro, partibus internis, gula, uentriculo, inteſtino, muti, ſepijs & loliginibus non diſsimilis. Supra uentriculum ueſiculam habent, & in ea atramentum autore etiam Ariſtotele lib. 4. de hiſt. cap. 1. & lib. 9. cap. 37. ſed nõ ita nigrum ut in ſepijs & loliginibus, uerùm purpuraſcens. ueſiculam hanc μήκωνα uocat Athenæus libro 7. è qua atramentum per fiſtulam effundit ante aluum ſitam.

C Certum eſt polypos eodem modo quo ſepiæ ac loligines coire: nimirũ ore ori admoto, & mutuo brachiorum complexu. Polyporum igitur alter (inquit Ariſtot.) capite uulgò dicto in terram uerſo nitibundoq; explicat porrigitq; brachia: tum alter ſuperuenit, paſsiſq; brachijs ſingulis ad ſingula ſubiecti, iunctiſq; acetabulis, adhæreſcit. Alij marem aiunt, in brachio uno quod pudendi ſpeciem referat habere, in quo duo ſint acetabula maxima, neruo id quaſi conſtare porrectum ad medium uſq; brachium, totumq; in fœminæ narẽ inſeri, (*Hæc ille: & partim qui ex eo repetijt Athenæus.*) Sed hæc ſomnia eſſe anatome certo demonſtrat. Mihi ſæpius polypos diſſecanti, nunquam uiſa ſunt acetabula iſta maiora in uno brachio quàm in alio, præterquàm primo & maximo polyporum genere: in quo non duo in uno brachio, ſed quatuor in quatuor brachijs acetabula præ cæteris omnibus maxima comperias, in alijs generibus minimè. Quòd ſi ſemen (*per*) hæc emitteretur, neceſſe foret, meatum aliquem ab internis partibus huc deductum: fœminam quoq; eodem meatu ſemen excipere, ouaq; edere: quæ fieri non poſſe, fatebuntur omnes qui polypos uiderũt, & ouorum in inferiori alui loco ſitus neceſſariò conuincit, alio quàm brachij acetabulo oua edi. Quocirca uera mihi uidetur eorum ſententia, qui fiſtula parere affirmarunt. In qua opinione fuit Ariſtoteles lib. 5. de hiſt. cap. 6. de mollibus omnibus loquens. Pariunt, inquit, ea corporis ſui parte quæ fiſtula dicitur, & eum ſecutus Athenæus libro 7. ὀχεύει δὲ συμπλεκόμενος, καὶ πολὺν χρόνον πλησιάζει, διὰ τὸ ἄναιμος εἶναι. τίκτει δὲ διὰ τοῦ λεγομένου φυσητῆρος, ὅς ἐστι πόρος τῷ σώματι, καὶ τίκτει ὠὰ βοτρυδόν. Polypi ſeſe complexi longo tempore coitum abſoluunt, quia ſanguinis ſunt expertes: pariunt autem fiſtula, qui meatus eſt in corpore, oua racematim. Hyeme coëunt, uêre pariunt in cubilibus, uel fictili, uel in aliquo alio cauo, oua ſimilia labruſcæ florentis racemulis, aut fructui populi albæ, mira fœcunditate. quibus ruptis, maximè diebus quinquaginta pòſt, polypi paruuli erumpunt phalangiorum modo; quorum forma tota manifeſta quidem eſt, ſed nondum membra ſingula

Pars genitalis in mare.

De partu polyporum ex Ariſtot. & Athenæo.

Fœtus.

perſpicuè

perspicue distincta sunt, nonnullique adeò parui, ut nulla partiũ constent distinctione, sed ad contactum moti agnoscantur. magna pars propter imbecillitatem & paruitatem perit. Ouis polypus foemina aliquando incubat, aliquando cubilis ostio asidens super ea brachia exporrigit. Foeminam & marem à partu ita senescere debilitarique ferunt, ut facilè à pisciculis deuorentur, & à cubilibus detrahantur: unde genus hoc piscium breui interire, nec ultra bimatum (*uiuere*) scripsit Aristoteles lib. 9. de hist. cap. 37. Oppianus lib. 2. ἁλιευτικῶν itidem scripsit polypum longo coitu ita debilitari frangique ut uires omnino deficiant: eamque ob causam in arena iacens, præda fit reliquis piscibus, quos antea nullo negotio deuorasset: foeminam uerò ob partus dolores emori, quoniam non seiuncta oua ut reliqui pisces, sed compacta racemorum instar edant per angustam fistulam.

Incubatio.
Debilitatio à partu fœminæ, uel à coitu maris: & uita breuis.

> οὐ γὰρ πρὶν φιλότητος ἀπίσχεται, οὐδ' ἀπολήγει,
> αὐτὸς τ' ἐν ψαμάθοισι πεσὼν ἀμενηνὸς ὄληται.
> Καρκινάδες δ' εἰλαὶ, καὶ καρκίνοι, ἠδὲ καὶ ἄλλοι
> ὣς δ' αὔτως καὶ θῆλυς ὑπ' ὠδίνων μογέουσα
> διαδραθρώσκουσιν, ἀρηρότα δ' ἀλλήλοισι
> Πρίν μιν ἀπὸ μελέων πολύπους ἀδρανέοντα·
> Πάντες γάρ μιν ἔδουσιν, ὅσοι σχεδὸν ἀντήσωσι·
> ἰχθύες, &c. Et mox de fœmina.
> Ὄλλυται. οὐ γὰρ τῇσιν ἀκριδὸν, οἷα καὶ ἄλλοις
> Βοτρυδὸν, στεινοῖο μόγις διαΐσσεται αὐλοῦ.

Hactenus de Polypis in uniuersum.

DE PRIMA ET SECVNDA POLYPORVM specie, Rondeletius.

POLYPVM hîc depinximus qui omnium maximus est & notissimus, cuius differentias duas esse diximus: alter em̃ litoralis est, alter pelagicus, uitâ solùm, specie nullo modo dissidẽtes. C

Vterque igitur ore, oculis, partibus internis sepiæ ac loligini similis, brachia uerò longiora habet, promuscidibus caret: aluo est rotundiore, sepia latiore, loligo uerò longiore. Acetabulorũ in brachijs continuus est, & duplex ordo: quæ initio maiora, deinceps minora fiunt. Sunt etiam quatuor pedum acetabula omnium maxima. his omnibus mira uis inest. Vnde Trebius Niger apud Plinium libro 9. cap. 30. negat ullum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit. cum in naufragos urinantésue impetum capit. sed si inuertatur, elanguescit uis. exporrigunt enim se resupinati. Fatuus quidem est polypus cùm ad demissam hominis manum accedit: sed rei familiari prospicit cùm omnia colligat, & ueluti in domicilio reponat: cumque quantum utile sit arroserit, aggerit testas, cancrorum crustas, putamina conchularum, & spinas pisciculorum. Coloris etiam sui mutatione uenatur pisces, colorem enim refert similem ijs quibus se applicauit saxis, quod etiam in metu facit; unde Plutarchus in libello in quo disserit, plus ne rationis insit aquatilib. bestijs quàm terrenis, scripsit polypum aliter affectum quàm chamæleonta colorem mutare. sic enim ait: Colorem quidem mutat chamæleon nihil machinatus neque latere uolens, sed temere in metu mutatur, naturâ pauidum, & ad omnem strepitum expauescens animal. Consequitur autem auræ copiam (*Huic causæ altera accedit, aëris copia*) authore Theophrasto: quoniam parum absit quin totum corpus pulmo expleat, unde aura uiuere & mutationibus obnoxium esse conijcit. (ᾧ τεκμαίρεται τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς μεταβολὰς εὐτρεπτον.) Isthæc uerò polypi mutatio non ex perturbatione oritur: nam de industria colorem mutat, ut hac fraude & quæ metuit uitet: & ea quibus uescitur, capiat. Hac enim ratione & non cauentibus obrepit, & dolum struentibus fucum facit. (παρακρυόμενος γὰρ αἱρεῖ μὴ φεύγοντα, τὰ δ' ἐκφεύγει προερχόμενα.) Hanc polypi uarietatem celebrauit Pindarus, (*citante Plutarcho.*)

B (line "Vterque igitur…") · C D (line "tuor pedum acetabula…")

Coloris mutatio.

> Ποντίου θηρὸς χρωτὶ μάλιστα νόον Προσφέρων, (alias προσφόρων) πάσαις πολίεσσιν ὁμίλει.

Et Theognis similiter, (*eodem recitante:*)

> Πουλύποδος νόον ἴσχε πολυχρόου, ὃς ποτὶ πέτρῃ, Τῇ περ ὁμιλήσῃ, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

Quos uersus aliter citat Athenæus.

> Πουλύπου ὀργὴν ἴσχε πολυπλόκου, ὃς ποτὶ πέτρῃ Τῇ προσομιλήσῃ τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

Hæc polypi natura in prouerbium abijt, πουλύποδος νόον ἴσχε, quo monemur pro tempore, alios atque alios mores, alium atque alium uultum sumere. Idem Plutarchus scribit, falsum esse, polypum sibi brachia arrodere, sed murænam & congrum pertimescere uerum est. Plinius lib. 9. cap. 29. Polypum brachia sua rodere, falsa opinio est: id enim à congris euenit ei: sed renasci sicut colotis & lacertis caudam, haud falsum. Quæ omnia ex Aristotele lib. 8. de hist. cap. 2. sumpta sunt. (*Caudæ etiam lacertis atque serpentibus amputatæ renascuntur, Aristot.*) Contrà Oppianus author est polypos hyeme latentes in cubilibus suis brachia sua absumere, non aliter quàm alienas carnes, eaque identidem renasci.

An brachia sua arrodat.
Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

> Χείματι δ' ὁππότε φασὶν ὑποστείχειν ἁλὸς ὕδωρ
> Ἀλλ' οἵγε γλαφυρῇσιν ἐνεζόμενοι θαλάμῃσι
> Ἀλλοτρίας. οἱ δ' αὖτις ἑοὺς κορέσαντες ἄνακτας
> Πουλύποδας, ζαμενεῖς γὰρ ὑποτρομέουσι θυέλλας.
> Τρώξαντες δ' αἴνυνται ἑοὺς πόδας, οὔτε σάρκας
> Φύονται: τόδε που σφι Ποσειδάων ἐπένευσε.

Polypi soli mollium in siccum exeunt duntaxat asperum, læuitatem odêre. Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt. itaque præiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. Mirè delectantur oleæ ramis, atque ijs allectis capiuntur. Oppianus libro 4. ἁλιευτικῶν.

C Exitus in siccum.
Cibus.
Appetunt oleã, ficũ, salsamẽta.

Icon hæc nostra polypum parte prona repræsentat: ea uerò quam Rondeletius dedit, partem quæ cirros continet supinam, geminis acetabulorum ordinibus eleganter exprimit.

Ἤτοι πουλύποδας μὲν Ἀθηναίης φιλέουσιν Ἔρνεα, καὶ θαλλοῖσιν ὑπὸ γλαυκοῖσιν ὁρῶνται
Ἔσπασαν, ἦ μέγα θαῦμα πόθῳ φρένα δεχνύμενοι Ἕλκεσθαι, λιπαρῷ τε φυτῷ προσθεῖσι γένυσσι, &c.

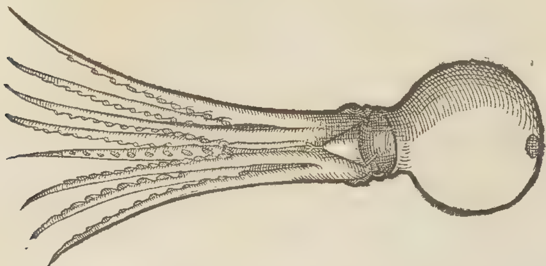
Nec solùm olea, sed etiam ficu arbore gaudere autor est Athenæus lib. 7. Delectantur polypi olea arbore, cuius truncum brachijs amplexi sæpe comperiuntur: deprehensi sunt etiam aliquando ficum arborem ad mare natam complexi & ficos edentes, ut scribit Clearchus in libro de his quæ in mari fiunt, (ὧν περὶ τῶν ἐν τῷ ὑγρῷ.) Hos olea delectari id argumento est: si quis enim arboris huius ramum in mare demittat, quo loco fuerint polypi, breui mora & citra laborem polypos ramum amplexos trahet quotquot uoluerit. *Lib. 9. cap. 30.* Amant & salsamenta, quod ostendit Plinius exemplo

plo polypi illius, qui Carteiæ in cetarijs assuetus erat noctu exire è mari in lacus apertos, atque ibi salsamenta populari.

Polypi dura sunt carne, quæque mollescere & facilè concoqui non posit, nisi diu seruata multumque fuste contusa ad dirimendas frangendasque fibras, quibus caro contexitur. Traduntur, inquit Plinius, muriam ex sese emittere, & ideo non debere addi in coquendo, secari harundine: ferro enim infici, uitiumque trahere natura desinente. Crassum succum gignit & glutinosum: Veneremque irritare creditur, tum ob flatus à crasso lentoque carnis succo genitos, tum ob humoris, qui in eo inest, salsuginem, quam Plinius muriam uocari dixit. Assus durior fit, elixus in aqua & atramento suo longè melior, additis oleo, omphacio, pipere. F Lib. 32. cap. 10.

Secundum polyporum genus separatim non depinximus, quòd satis ex primo cognosci possit, animaduersis notis, quas tradit Aristoteles: paruum enim & uarium esse dicit, ciboque ineptũ. Ex quibus uerbis quidam colligunt hunc polypum esse quam sepiariam uulgus uocat, quæ parua uariaque est, sed hanc ex polyporum genere non esse posteà docebimus. De Polyporum genere II.

DE TERTIA POLYPORVM SPECIE, Rondeletius.

TERTII generis polypum esse eum diximus, qui dicitur ἐλεδώνη, uel βολίταινα, & ὄζολις siue ὄζαινα, siue ὄσμυλος ab odore, ut anteà demonstrauimus. Græci huius temporis μοσχίτην uocant, ab odore moschi. Plinius ozænã à graui capitis odore dici tradit, ob hoc murænis maximè eam consectantibus: ego uerò quòd eo sit odore, qui grauitatem capitis inducat, dictam fuisse puto; nam odorata teste Hippocrate muliebria ducunt, sed grauitatem capitis faciunt. A Lib. 9. cap. 30.

A reliquis igitur polypis differt, quòd corpore sit magis rotundo: longioribus brachijs, unico in eis acetabulorum ordine. prætereà odore est moschi, non solùm uiuus, sed etiam mortuus atque exiccatus. Quam ob causam magis quàm cæteri ad Venerem stimulat: etenim eam ueluti sopitam odorata exuscitant, quemadmodum ambra & moschus; quo fit, ut qui unguentis delibuti esse solent, cæteris sint salaciores. Præparatur ut superior. B F

DE POLYPO VTROQVE, BELLONIVS.

Polypus à numero pedum (quibus octonis præditus est) appellatus: unde uulgus Græcorum Octapodem nominat: Gallis Vn Pourpre, Massiliensibus Secche poupe dicitur. A

Acetabula in cirris plusquam octingenta habet, atque in quolibet cirro plusquam centum: quæ in imo quidem maiora, deinceps uerò minora fiunt, & quadam pellicula conteguntur, quæ horum dilatationis ac contractionis sunt caussa. In interna cirrorum serie, ad radices, rostrum illi est nigrum in medio corneum ac durum, psittaci rostro simillimũ, quo cuncta etiam durissima comminuit. Oculos habet (ut testacea) extrorsum sitos in ea colli parte, ad quam alligantur cirri, qui beneficio naturæ palpebra integi possunt: quo fit ut parui admodum appareant, nec quicquam eorum, præter id quod in ijs est pullum, conspiciatur. Quod autem uulgus in Polypo caput uocat, id uerò interna parte turgidum est, multisque loculamentis concauum, eius nimirum alueo ac fistula. Quodque Polypus in uarios colores se cõmutare dicitur: id quidem à molli eius pelle prouenit, quæ facilè glubi potest: cuius colorem nunc album, mox rufum, postea liuidum, mox uarijs coloribus distinctum uideas. Pronus Polypus oculos ostendit: supinus uerò, sua loculamenta: qua parte commodè dissectus, magis cartilagineus sentitur: atque in eius interaneis nescio quid turbinatum uideas, quod cordis uel hepatis naturã habere dixeris. Verùm id quidem protinus effluit & dissoluitur. Quod autem illi ueluti cerebrum est, id quidem proportione magis quàm natura tale esse crediderim. Ab ore gula ei patet oblonga & angusta, in quandam ingluuiem amplissimam producta, cui adhæret uentriculus: à quo intestinum tenue (crassius tamen quàm gula) partem repetit superiorem, & iuxta os sursum tendit. Corneum quiddam utrinque habet Polypus, in quo eius oua recluduntur; lucida quidem ea ac transparentia. Flagella autẽ ostendit quina, B (C)

(D) atque interdum sena. Ego uerò cùm apud Epidaurum semel Murænas secarem; earum uentriculos cirris polyporum refertos comperi. Saxorum cauernas incolunt, atq; illic cancris & paguris uictitant. Visus est à nobis Polypus in portu Corcyræ nigræ, integram horam cum cancro decertasse. Continet humorem in se non nigrum, ut in sepijs, sed subrufum, quem in metu per aquam spargit.

E Polypi ab esca se facilè in sublime efferri patiunt: sed ubi uenerint sursum, & leuati extra aquã aërem senserint, mox elabuntur. Quamobrem ueteratores Polypos antiqui uocauerunt.

F Quoties nautæ Græci (apud quos magis est edulis) grandem Polypum ceperunt, antequam eum incoquant, per mediam horam diuerberant, atq; ad lapidem frequentissimè atterũt: hoc modo facilius coqui posse affirmant: alioqui Polypus etiamsi in mille frusta conscissus fuerit, tamen (C) singula adhuc & colorem mutare & moueri uidebuntur. Atque hic quidem magis est terrestris, (*terrenus Plinio, id est litoralis.*)

Esse autem pelagium à superiore diuersum Aristoteles facilè comprobat. Quamobrem ille superior Aristotelis more terrenus (προσγειος) ad discrimen pelagij nominetur. Nam (ut scribit ille) terreni maiores sunt quàm pelagij. Pelagius autẽ corpore exiguo uarioq; præditus est, ad cibum prorsus ineptus. (*Rondeletius, pelagium & terrenum siue litoralem, uitâ solum & magnitudine, specie nullo modo dissidere scribit. Ab utroq; autem diuersum, ex Aristotelis sententia facit genus alterum, exiguum uariumq;.*)

DE BOLITAENA, SIVE OZOLI, QVAM ET Osmylum uocant, Bellonius.

A Alia est Polypi species uulgò ubiq; cognita. Itali Moscarolum & Moscardinum uocant, nonnulli Muguetinum. Editur Polypi modo, neq; ab eo dissidet, nisi quòd ad eam magnitudinẽ non extuberat. Tenuibus & oblongis præditus est cirris, & corpore minore, moschum suauiter olente. Nihil est prorsus in pictura huius aut descriptione, quod non superiori Polypo conueniat. (*Rondeletius distinguit à polypo, quòd rotundiore sit corpore, & longioribus brachijs, unico in eis acetabulorum ordine: id quod Bellonius ad Eledonam refert, &c.*) Non desunt qui hunc exiccent, ut fragrantiam uestibus in arcis concilient. Plinius Ozænam dictam à graui capitis odore putat. Nimirum antiqui odorem, quem moschus, aut quidpiam simile refert, naribus grauẽ esse putarunt. Murænæ hanc maximè consectantur. Pollux & Ozænam & Osmylian uocari tradit Polypi genus, quod inter caput, & cirros branchiásue, (*brachiáue*) fistulam gerit, qua tetrum odorem emittit; quod Mænulas sepiolásque uenatur.

DE ELEDONA, ALTERA POLYPI SPEcie, Bellonius.

Rondeletius hunc ab Osmylo non distinguit.

Eledona à Polypo terreno cirrorum prolixitate distinguitur. Crura habet longa, & unus ex mollium numero simplicem tantùm in brachijs acetabulorum ordinem ostendit. cætera nanque omnia duplici (ut inquit Aristoteles) insigniuntur.

COROLLARIVM.

A Polypi uocabulum Latini non habent, sed acceperunt à Græcis, teste Varrone. Ἀνόστεος apud Hesiodum, id est exos, pro polypo accipitur, epitheton loco substantiui: Lacedæmonij tamẽ polypum substantiuè & simpliciter ἀνόστεον uocant, authore Clitarcho in Glossis, Proclus in Hesiodum. Onos, id est asinus marinus, quem quidam pulpum (polypum) dicunt, alij octapodem, Kiranides libro libro 4. Gerardo Cremonensi interprete. Sed alius quod sciam nemo, asini nomen polypo attribuit. nos ὄνους, id est asellos sui generis pisces, non malacia, in A. elemento descripsimus. Pulpum aliqui recentiores indocti nominant, uoce uulgari ad Latinam terminationẽ deflexa, ut Syluaticus & Gerardus Cremonensis. Albertus Multipedem nominat, Græco nomine simpliciter translato, eodemq; sensu composito. Octapodia pro polypis apud Psellum leguntur, diminutiuo nomine, nam & hodie à Græcis octapodi dicuntur, à quibusdam ineptiùs catapodi. Polypus ubiq; ferè gentium nomen retinet, Gillius. Polpo Italis dicitur: Venetis similiter uel Folpo. Genuæ Porpo. Hispanis Púlpo. Gallis Poupe. Angli qui Vectam insulam incolunt, uocant a Pour cuttel, ut Turnerus me docuit: alij quidam, ut à Io. Fauconero accepi, a Preke. Iidem Sepiam Cuttel uel Cuttle uocitant Germanico nomine intestinum significante. uidentur autem Malacia, id est mollia omnia Germanicè rectè posse uocari Kuttelfisch: ut si Polypum interpreteris, ein Kuttelfisch art. Non ineptè etiam uocaretur ein Vilfüß, uel Polfisch uel Polkuttel, nomine composito à Polypo, & Kuttel quod est Sepia. nam & Massilienses Polypum nominant Secche poupe. Secche autem Sepia est. Vel circunscribetur, ein Blackfisch mit langen füssen vnd einem kleinen leyb. id est Malaciũ pedibus longis, alueo modico: quare ingredi etiam potest, reliqua mollia non possunt. Vide suprà in Loligine minori.

¶ Ahuna, uel Hahanc, utrunque nomen corruptum est à channa; Albertus & alij obscuri channæ propria quædam ei attribuunt, quædam etiam polypi, &c.

Theophrastus in libro de differentijs secundũ locos, polypos circa Hellespontum nasci negat: quòd mare illud frigidum sit & minùs salsum. *B* *Vbi.* Simocatus in Ponto polypos esse negat: Oppianus in Euxino. In Euripo desunt, Aristot. In mari circa Venetias frequentissimi sunt, Author de nat. rerum. ¶ In Carteia buccinas esse aiunt decem cotylarum. in exterioribus autem locis polypum ad talenti pondus accedere, Strabo. *Magnitudo.* Maximorum polyporum historias duas ex Plinio & Aeliano referemus in C. ¶ Mollibus communia multa, quod ad corporis descriptionem, protuli in Loligine B. ¶ Polypis nulla cutis est, Plinius. *Cutis.* ¶ Coëunt polypi, alter capite uulgò appellato in terram uerso, &c. Aristot. Caput illud polypis quandiu uiuunt prædurum & quasi inflatum est, Idem. *Caput.* Et alibi: Polypis nihil solidum intus, sed caput cartilagine propè constat, quæ senescentibus maiorem in modum indurescit. Mollia sanguine carent, ut loligo, sepia, polypus, & cætera eius generis. his caput inter pedes & uentrem, Plinius & Aristot. Mollia foris alueum corporis indiscretum habent, & pedes parti priori iunctos circum caput, infra oculos circa os & dentes, Aristoteles de partibus 4.9. Et paulò pòst cum de partibus interioribus mollium turbinatorumq; in genere dixisset, subdit: Cum ita partes interiores ijs collocentur, ambit alueus, qui in polypis tantùm caput uocatur, (*nimirum quòd breuior & rotundior sit,*) qualis in testato genere turbo est, &c. ¶ Habet polypus oculos ἐπάνω τῶν δύο ποδῶν, os uerò & dentes inter medios pedes, Athenæus ex Aristotele. *Oculi, os, dẽtes.* ¶ Fistulam ante alueum positam supra brachia gerit cauam, qua mare transmittit, quãtum suo admiserit alueo, quoties aliquid ore capit: eamq; modò in dextram partem transfert, modò in sinistram. hac eadem fistula suum quoq; atramentum fundere assolet, Aristot. *Fistula.* Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare: eamq; modò in dextram partem, modò in sinistram transferunt, Plinius. Fistula hæc ab Aristotele nominatur αὐλός, de generat. anim. 1.15. & historiæ 5.6. μυκτὴρ, Gaza narem transfert: fistulam malim, & Græcè φυσητῆρα legerim: sicut & in sequentibus mox uerbis de loligine, φυσητῆρα tantùm: non uel μυκτῆρα uel φυτῆρα. Licet etiam Plinius ex Aristotele de coitu loquens, uerterit: crine uno fœminæ naribus adnexo. Aelianus etiam in cetis Gedrosijs eandem partem μυκτῆρας, id est nares appellare uidetur: ut fortè nihil sit mutandum. Vide in Physetere plura. Corpore sunt admodum paruo; & in medio ad emittendam aquam fistulato, Iouius. ¶ Pinnula alueũ circundans, minima est minimeq; conspicua: paruũ enim habent alueum, quem satis suis pedibus dirigere possint, Aristot. *Pinnæ.* Non habent pinnas quæ mollia appellantur, ut polypi: quoniam pedes uicem pinnarum illis præstant, Plinius. ¶ Dorsum partem læuem appellant, à qua acetabulorũ ordo inchoatur, Plinius. *Dorsum.* ¶ Collum etiam ei attribui inuenio, ab Aristotele, idq; imbecille, cum premitur. *Collum.* ¶ Pediculi octoni omnibus, binis acetabulorum ordinibus (*excipitur eledona*) ductu perpetuo omnibus, excepto genere uno polyporum, Aristot. historiæ 4.1. *Pedes & acetabula.* Gillius quidem scripsit polypos octo pedes habere, simplicibus singulos acetabulorum ordinibus plenos, memoriæ forsan lapsu. Polyporum brachia tantundem atq; etiam plus magnitudinis capiunt, (dixerat autem prius sepias aliquas in bina augeri cubita,) Aristot. Theodorus pro pediculis brachia interpretatur: quæ & crura & barbas, & cirros alibi uocat: sed & crines Plinius quandoq;, Massarius. Et rursus, in hæc uerba Plinij de polypo maximo: Barbas quas uix utroq; brachio cõplecti esset: Sic nos quoq; (inquit) barbas in antiquis exemplaribus legimus, hoc diximus quia in cæteris omnibus impressis codicibus brachias pro barbas deprauatè legitur. & intelligit per barbas brachia: nec dixit brachia, quoniam statim subsequitur, Quas uix utroq; brachio complecti esset. Theodorus quoq; in Aristotele quarto de historia barbas similiter appellauit. Κοτυληδόνες dici uidentur, ut inquit Oppiani interpres, διὰ τὰς ἀποκειμένας τοῖς πλοκάμοις κοίλας οἷον κοτύλας: quòd concauæ capillis (*brachijs*) incumbant uelut cotylæ, Cælius. sed ipsæ potiùs tanquam cotylæ & calices, non quę eis exasperantur brachia, propriè cotyledones dicuntur. Vide etiam infrà in H. b. Πλεκτάνας Theodorus brachia transtulit. Sunt qui cotyledonas intelligant, partes in flagellis concauas, quibus exsorbere polypi consueuerint, Idem. Et rursus: Κοτυληδόνας exponunt eruditiores τοῦ πολύποδος πλεκτάνας, id est polypi acetabula, siue cirrhos (*non placet per h.*) aut, ut Ouidius, flagella. à cotyles similitudine, ut inquit Eustathius. (id genus uasis est, & manus cauitas, &c.) Antiphilus Byzantius helicas uocauit eo uersiculo: πλέξασθαι βρύγδην ὀκταπόδας ἕλικας. Theodorus cotyledonas acetabula interpretatur. Acceptabula apud Plinium Trebius Niger in Polyporum ratione accepisse uidetur pro caliculis urnalibus peluium modo: unde apud Senecam sunt præstigiatorum acceptabula: hoc est uascula seu caliculi, quibus astantiũ oculos fallendo pręstringũt, &c. Cæl. Rhod. 13.32. ubi multa de diuersis significationibus acetabuli seu acceptabuli affert. Acetabulis siue caliculis urnalibus peluiũ modo, Plinius de polypo maximo, ubi Massarius: Sunt qui corrigũt calicibus, pro caliculis, quippe cum urnalis magnitudinis fuisse à Plinio referatur. Et alibi: Acetabula sunt caliculi illi in brachijs polyporum, qui rei cuiq; admoti ueluti cucurbitulæ suo haustu adeò tenent, ut auelli nequeant. Tradit Aristoteles polypum habere pedes octonos: è quibus bini superiores, & (totidem) inferiores, minimi sint, medij uerò maximi: & cotyledonas duas, quibus cibum admoueat, Athenæus nescio quàm rectè. Brachijs eorum membrana quædam interiecta est, Aristot. De polyporum pedibus & acetabulis, plura leges apud Aristotelem de partib. animal. 4. 9. & suprà in Loligine, fortè & inferiùs in Sepia. ¶ Habet polypus partes cæteras robustissimas, ceruicẽ uerò imbecillem, Athenæus.

Interiora. Mollia appellantur ex aquatilibus ossium expertia: ut polypus, sepia, loligo, urtica: quę etiam sanguine & uisceribus carent, Aelianus. Aristoteles, citante Athenæo, non simpliciter uiscera, sed quæ sanguineorum uisceribus respondeant, polypo negat: Σπλάγχνον δ' οὐκ ἔχει ἀνάλογον. ¶ Sepio caret, Aristot. ¶ Habet aliquid quod proportione cerebro respondeat, Idem. Cerebrum omnia habent animalia quæ sanguinem: etiam in mari quæ mollia appellauimus, quanuis careant sanguine, ut polypi, Plinius. In polypo dissecto cerebrum duplex conspicitur, Aristot. citante Athenæo. ¶ Sepijs & polypis uenter similis tum figura tum tactu est, Idem. Venter sanguine carentibus, nullus: intestinus (*intestinum*) enim quibusdam ab ore incipiens, quadam uia eôdem reflectitur, ut sepiæ, polypo, Plinius. Vide Aristotelem de partib. 4. 11. *Μήκων.* ¶ Μήκων, id est papauer, excrementum significat, uel potius tunicam (seu uesicam) qua id continetur, in polypo, sepia, & in testatis: nam excremẽtum ipsum θολὸς, id est atramentum dicitur. Sita est hæc tunica supra uentrem, authoribus Aeliano & Scholiaste in Aristophanem. Vide suprà in Mecones, & in Rondeletij Capite de pinna. Polypus habet atramentum, non ut sepia nigrum, sed subrubrum ἐν τῇ λεγομένῃ μήκωνι, Aristoteles apud Athenæum. De atramento aliquid etiam in C. dicetur. ¶ Ouum maximè indiscretum est in polypis, ut simplex esse uideatur: cuius rei causa est forma corporis, quæ similis undiq; est, Aristot. Et rursus: Polyporum ouum simplex est. causa est forma eorum uteri, quæ specie rotunda conglobataq; est. fissio enim eius iam repleti incerta est, De generatione 3. 8. *Sexus differentia.* ¶ Differunt fœminæ à maribus, quia in mare meatus ille subditus gulæ à cerebello in ima aluei pertendit, idq; ipsum ad quod fertur, speciem mammæ imitatur. In fœmina duplex idem illud, supraq; habetur. utroque tamen in sexu corpuscula quædam rubentia parti eiusmodi subiuncta spectantur, Aristot. Mas à fœmina differt, eo quòd caput oblongius habet, & pudendum (ut piscatores uocant) albidum suo in brachio continet, Aristot. & Athenæus. Vide infrà in C. ubi de coitu polyporum agitur. Sed hanc de ipsorum coitu persuasionem Rondeletius refellit. Brachio ultimo, (quod & acutius, & solum albicans est, & parte sui extrema bifurcatum, dorsoq; adnexum,) in coitu utitur, Aristot. Hunc polypi pedem, ni fallor, (inquit Vuottonus,) Plinius caudam uocat libro nono: Cauda, inquit, quæ est bisulca & acuta, in coitu utitur. ¶ Polypus ita constitutus est, ac si octo serpentes ad unum caput essent colligati, Albertus.

C

Saxatilis quomodo. Ion apud Athenæum, polypum petræum cognominat: non ea ratione opinor, qua pisces saxatiles Græci petræos uocant: sed quia petris se agglutinare solet. Oppianus eum incolere dicit ἁλὸς φωλεοὺς, id est cauernas maris, in petris nimirum. amat enim loca aspera, quæ brachijs suis commodius prensat & retinet. *Mare quomodo recipiat.* ¶ Theophrastus in libro de animalibus agentibus in sicco, polypos mare in se recipere negat, Athenæus. non recipiunt id quidem refrigerationis gratia, ut suis branchijs pisces: sed dum cibum capiunt, obiter admittunt: idemq; mox per fistulam, (qua de re Aristotelis uerba in B. attuli,) ut cete reddunt. *Natatio.* ¶ Polypus tum pedibus, tum pinnis natat, Aristoteles: ex quo pinnulam alueum huius piscis ambientem minimam, minimeq; conspicuam esse dixi suprà: Plinius pinnas ei prorsus negat, quòd pedes uicem pinnarum ei præstent. Natat obliquus, pedes in eam porrigens partem, quod capitis nomine appellatum est. Atq; ita efficitur ut cũ natat, prospiciat in aduersum, (nam oculi suprà sunt constituti,) & os habeat ex aduerso. caput illud polypis, quandiu uiuunt, prædurum & quasi inflatum est, Aristoteles. Natant obliqui in caput, quod prædurum est sufflatione uiuentibus, Plinius. *Exitus in siccũ.* ¶ Mollium unus polypus (*crura enim ei quàm cæteris longiuscula, & gradiendi facultate prædita sunt*) exit in siccum. graditur per asperiora, uitat læuia, Aristoteles, & qui ex eo repetijt Athenæus. Soli mollium in siccum (*alibi, in terram*) exeunt, duntaxat asperum, læuitatem odere, Plinius. Polypo pedes sunt uix hac appellatione digni. ita enim in solido sub aquis ingreditur, ut humoris beneficio suspensus fluitet. In sicco ambulatio cùm pulsu & tractu fiat, alterum solum est in polypi motu: qui neque gressio, neq; reptio est, tractus scilicet. acetabulis enim iactis procul, ut cuiq; applicuit, id apprehensum tenet: tum brachiorum contractione corpus admouet. ita subuehit sese eam in partem, cui adhæserit, Cæsar Scaliger. In ædificia aliquando transgrediuntur, Iouius. Vide infrà mox, ubi de cibis, quos in sicco appetit, dicetur. *Pedum usus ad apprehendendum, &c.* ¶ Polypi promuscide carent, quoniam pedes ad usum eundem commodos habeant: hoc est ad uenandum, cibosq; ori admouendum, Massarius. Polypus suis brachijs ut pedibus ac manibus utitur, quippe quibus duobus supra os positis cibum admoueat, Aristoteles. Polyporum multa genera, omnes brachijs ut pedibus ac manibus utuntur, Plinius. Per brachia uelut acetabulis dispersis, eo hausto quodammodo, cui adhærescunt, tenent supini, ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas, Idem. Comprehensum hominem in terram deijciunt, Massarius. Tanguntac tenent brachijs supinis, membranamq; interiectam totam extendunt. in arenam tamen elapsis facultas apprehendendi retinendiq; nulla est, Aristot. Non potest petris auelli polypus, Plinius. Polypus pluribus brachijs & crinibus instruitur, quibus obuia quæq; comprehendit, ligat, inuoluit, atq; flagellat, Iouius. Validũ cum cæteris suis partibus hoc animal sit, collo tamen imbecille, cum premitur, est. *Morsus.* ¶ De morsu polypi dicetur in G. ¶ Odoratur polypus. nam & ad oleas in litore, odore consecutus, accedit: ut uel cani sagaci ab Oppiano comparetur.

Cibus & uoracitas. Polypi acerrima edacitate sunt, δεινοὶ τῇ κοιλίᾳ, & quiduis obuiũ cibi gratia inuadunt: proinde ne à

ne à suo genere quidem sæpe abstinent: sed cum à maiori captus minor in laqueos ualidiores inciderit, qui flagella piscis appellantur, mox in ferculum ei cedit, Aelianus. Conchis quomodo insidietur lapillo immisso: & quòd hominem quoq; in aqua cōficiat, ex Plinio recitabimus in D. Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt: itaq; præiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. Omnia in domum comportat: dein putamina erosa carne egerit, adnatantesq; pisciculos ad ea uenatur, Plinius. Polypi conchulis maximè extringentes carunculas uescuntur: unde fit ut eorum cubilia cognoscāt, qui uenantur, congerie testarum, Aristot. Vescitur aliquando τοῖς τῶν κογχυλίων σαρκιδίοις, τὰ ὄστρακα ἐκτὸς τῶν θαλαμῶν ῥιπτῶν, Athenæus ex Aristotele. In hunc modum insidias piscibus moliuntur: Sub saxa subiecti desident, & in horum colorem se conuertunt, ut saxa sanè esse uideantur. Atque pisces ad eos tanquam ad saxa adnatant, & incauti sic ab eorum brachijs tanquam retibus comprehenduntur, Aelianus. De coloris eius mutatione plura adferemus in D. (Coloris mutatio.) Polypo tanta uis brachiorum, ut nautā aliquando è naui incautum rapiat, & in mare pertracti carnibus satietur. carnes enim appetit, Author de nat. rerum. Piscatores dicunt polypum in terram progredi ad oliuæ germen in litore positum, Aelianus. Et alibi: Polypos & osmylos in siccum egressos æstiuo tempore, ex maritimis arboribus frugiferis fructus subripientes, (scandunt enim per truncos, & ramis se implicant,) sæpe agricolæ & deprehendunt, & pro direptis fructibus pœnas ex comprehensis sumunt: & pro commisso ab eis furto, fructuum dominis ipsos ad epulas adferunt. Quæ Trebius Niger retulit, monstro propiora possunt uideri. Carteiæ in cetarijs assuetus exire è mari in lacus (*tinas, quæ & labra dicuntur, Massarius*) eorum apertos, atq; ibi salsamenta populari, conuertit in se custodum indignationem assiduitate furti immodici. Sæpes erant his obiectæ, sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate. Hi redeuntem circunuasere noctu, concitiq; custodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? Cum monstro dimicare sibi uidebantur. Nanq; & afflatu (*odore forsan. alioquin enim non flat, neq; spirat*) terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachijs clauarum modo incussos, ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum xv. capax, atq; (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas quas uix utroq; brachio complecti esset, clauarū modo torosas: longas pedum xxx. acetabulis siue caliculis urnalibus peluium modo: dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo pependere pondo septingentorum, Plinius. Strabo circa Carteiā polypos nō tantæ magnitudinis, sed talenti pondo reperiri tradidit. Huic prorsus similem historiam de maximo circa Puteolos polypo recitat Aelianus de animalibus 13. 6. eam nos etsi prolixam, propter rei admirationem totidem uerbis hîc adscribemus. Temporis longinquitate Polypi adeò magni euadunt, ut ad ceti magnitudinem accedant, cetaceiq; generis numerum obtineant. Puteolis oppido Italiæ auditum est, Polypum cum inusitata ad corporis molem facta progressione, ad maximam magnitudinem peruenisset, egregiè spreto & neglecto maritimo uictu, in continentem processisse & terrena quædam deprædatum esse. & cum per subterraneum specum, Puteolanas sordes in mare transmittentem, in maritimam domum ascendisset, ubi mercatorum ex Iberia res, salsamentaq; in magnis uasis essent, brachiorum circumplexione uasa primò strictè comprimentem confregisse, deinde salsamenta depopulatū fuisse. Mercatores uerò ingressos, ubi dolia disrupta inspexissent, & permagnum earum rerum, quas naui aduexissent, numerum exhaustum deprehendissent, stupuisse: Ac nimirum cum ab insidijs fores integras, tecta ab omni irruptione intacta, parietes non perfossos intuerentur, quisnam populator fuisset, nulla coniectura assequi potuisse: At enim cum reliquias conditorum piscium animaduerterent, eos constituisse, ex domesticis audacissimum armatum intus in insidijs ponendum esse. Polypum uerò noctu ad assuetas tanquam epulas adrepentem reuertisse, & tanquam athleta aduersarium strictissimè correptum suffocat, sic flagellis uasa circumplicantem perfregisse. Eum porrò qui insidias moliretur, etiamsi lunæ fulgore domus illustraretur, omniaq; cōspicua essent, non tamen, quoniam solus esset, bestiæ metu perterritum, hanc aggressum fuisse, sed mane mercatoribus totam rem explicasse: quod quidem ipsum ij audientes, ei fidem enarratarum rerū non habebāt. Deinde tum negociatores ob tantū acceptū detrimentū, periculi memoria deposita, consenserunt simul ingredi et cōgredi cū hoste: tum alij inusitati & incredibilis spectaculi studio sua sponte sese auxiliatores unà in domo illa concluserunt. Posteà uerò quàm sub uesperam in solita dolia fur inuasisset, ex eis partim cloacam obstruebant, partim armis tecti in hostem irruētes, dolabris & cultris acutissimis eius brachia abscindebant. Cumq;, quemadmodum frondatores & putatores arborum robustissimos ramos secant, sic ij ipsius membra circuncidissent, tandem uix non pauco labore cum ipsum confecerunt, atq; oppresserunt: &, quod quidem admirationem habet, in terra piscem mercatores fuerunt expiscati, huiusq; beluæ propriam ueteratoriam nobis ostenderunt.

Polypus cum alijs cibis pascitur, (est enim edacissimus, ad fraudēq; & insidias callidissimus,) tum uerò sua ipse membra conficit. nam si præda eum deficiat, brachia sua deuorat: ac uentre sic saturato, inopiam uenationis leuat, deinde renascitur ei quod deest: hoc tanquam promptū pran (Brachia sua arrodit.)

dium ad famem restinguendam comparante ipsi natura, Aelianus. Polypus sub prumam seipsum uorans corrodensque desidet ἐν ἀπύρῳ οἴκῳ, καὶ ἐν ἤθεσι λευγαλέοισιν: adeò uel piger, uel stupidus, uel certè uentre tam rabido, aut his forsan obnoxius omnibus, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Aristoteles à paguris eos exedi ait: Proclus in Hesiodum, lapsu nimirum memoriæ: nam apud Aristotelem à congris id fieri legitur, (ut Plinius quoque & Athenæus legerunt,) non à paguris. Sed cur hoc uerisimile esse non potest, ut polypis interdum à sibi ipsis, & interdum à congris brachia prærodi contingat, quando & cercopithecos desiderio carnis comedendæ correptos caudam sibi prærodere uideamus? Massarius. Vt in mari polypus, sic in terra etiam ursi hyeme conditi suos pedes lambunt, suguntque, Oppianus Halieut. 2. Et rursus tertio de uenatione de ursis scribens, polypos in mari idem facere canit.

Versus Hesiodi.

Τοῖον ὑπαὶ βένθεσιν ἐν εὐρυπόροιο θαλάσσης
Πουλύποδες σκολιοὶ περὶ κύμασι μητίσαντο:
Χείματος οἱ μεσάτου κρυερὴν πνείοντος ἐνιπὴν
Κεύθονται πλαταμῶσιν ἑὰς πλοκαμῖδας ἔδοντες.
Αὐτὰρ ἐπὴν ἔαρ ὑγρὸν εὔτροφον ἀνθήσειεν,
Ἀκρέμονες σφίσιν ὦκα νέοι πάλιν ἀλδήσκουσι,
Καὶ πάλιν εὐπλόκαμοι δολιχὴν πλώουσι θάλασσαν.

Hyeme suos pedes arrodunt, colouopodas certè hinc polypos conspici Ioannes Grammaticus adnotauit, Cælius. λέγεται ὁ πολύπους ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐκμυζᾷν τὸν πόδα συνεσταλμένος ἐν τοῖς μυχοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, Proclus in Hesiodum. Et mox: διὸ καὶ εὑρίσκονται οἱ παλαιοὶ πολύποδες, ἔχοντες κολοβοὺς τοὺς πόδας. Et rursus: Hesiodus (ut Græci interpretantur) eledonem polypi genus eo uersu intellexit, qui in Ergis legitur, ferè in fine: ---- ὅτ' ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει. dicique eledonem uolunt, ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν, quòd ipsa se rodat: ita ut λ. in nomine perinde ac uacans legatur, Cælius Rhod. sed alij plerique de polypo simpliciter, non de eledona specie eius una priuatim hoc tradunt. Pherecrates comicus apud Athenæum sic iocatur, in tenuioris fortunæ homines, ut apparet. Ἀγρίοις ἐνθρύσκοισι (ἀνθερίσκοισι, olere) καὶ βρακάνοις, καὶ στροβίλοις ζῆν: ὁπόταν δ' ἤδη πεινῶσι σφόδρα, ὥσπερ οἱ τοὺς πολύποδας νύκτωρ, περιτρώγειν ἐν τῷ (lego, ἐντὸς) τοὺς δακτύλους. Apud eundem Diphilus: ---- πουλύπους ἔχων ἁπάσας ὁλομελεῖς τὰς πλεκτάνας, οὐ περιβεβρωκὼς ἑαυτὸν ὦ φίλτατε.

Aquam frigidã & dulcem eis aduersari.

Theophrastus in libro de differentijs secundum locos, polypum circa Hellespontum nasci negat: quòd mare illud frigidum sit, & minùs salsum, quæ utraque polypo inimica sunt, Athenæus. In Pontico mari non apparet: ut quod & frigidius sit, & dulcius, quæ duo ei aduersantur, Simocatus.

Atramentum.

¶ Minus atramenti habet quàm sepia: (est autem id polypis suprà apud mutim positum:) nam brachijs sibi sufficiunt, & coloris mutatione: quæ & ipsa accidit ei per metum, ut effusio atramenti, Aristot. Et alibi: Polypus & lolligo atramentum præ metu mittunt: sed accrescit denuo postquàm miserunt, ut eius copia nunquam desit. Atramentum (τὸν λεγόμενον θολὸν) non nigrũ habet, ut sepia, sed subrubrum, in eo quod papauer appellant, Athenæus ex Aristotele. Vide etiam suprà in B. inter partes interiores de papauere uesica excrementum hoc continente.

Cubile.

Cubile sibi struit, non solùm pariturus, sed aliàs etiam puto: id Homerus & Aelianus θαλάμην appellant. Conchas tenuiores scabrasque efficere circum se, uelut loricam duram, eamque eo ampliorem, quo ipsi sunt ampliores, atque de ea quasi latibulo aut casula quadam prodire aiunt, Aristot. Conchulis maximè extringentes carunculas uescuntur: unde fit ut eorum cubilia cognoscant, qui uenantur, congerie testarum, Idem. Nidum construit è lignis, & in eo parit, Albertus.

Latitatio.

Polypi binis mensibus conduntur, Plinius. Latent circiter duos menses, Aristoteles & ex eodem Athenæus.

Coitus.

De polyporum ac sepiarum coitu, partu, uitaque diximus nonnihil in Corollario Loliginis minoris C. Polyporum idem coitus est, qui mollium omnium, de quo suo loco, Aristot. Hyeme coëunt, pariunt uère: Idem, & ex eodem Athenæus ac Plinius. Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo, coëunt, Plinius. Refellit hoc Rõdeletius. Oportebat autem fistulam potiùs quàm narem transferri à Plinio, pro parte illa cui polypus mas crinem inserere dicitur, ut monuimus suprà in B. ad cuius capitis finem ampliùs aliquid de polyporum coitu attuli. De insertione crinis polypi maris in fistulam fœminæ, plura leges apud Aristotelem de generatione 1. 15. In terram uerso capite coëunt, Plinius: de fœminis hoc acceperim: quibus mares superueniunt, ut ex Aristotele Rondeletius affert. Nidum sibi construit è lignis uel surculis, in quo spargit (parit) oua cohærentia sibi, Albertus & Author de nat. rerum. Pariunt uère oua tortili uibrata pampino, (βοτρυδὸν, *id est racematim hærentia, Athenæus ex Aristot.*) tanta fœcunditate, ut multitudinem ouorũ occisi non recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulère. Ea excludunt quinquagesimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt, Plinius. Ouum ueluti cirrum ædit, fructui populi albæ simile. perquàm fœcundum hoc animal est. nam de eo quod ædiderit, copia innumera prouenit, Aristot. Et rursus: Pendent utique per cubile oua tanta fœcunditate, ut collectis uas impleatur longè amplius quàm caput sit, quo continebantur. Et alibi: Ouum polypi unum incomptũ foris, & grande, intus humorem candicantem concolorem totum, atque æquabilem cõtinens. Tanta est eius oui ubertas, ut uas impleat amplius capite polypi ipsius. Cur autem simplex sit hoc ouum, dictum est suprà in B. in mentione uteri eius.

Incubatio.

¶ Polypus & sepia, & reliqua generis eiusdem, oua quæ pepererint, absoluta fouent, & præcipuè sepia, Aristot. Polypus fœmina modò in ouis sedet, modò cauernam cancellato brachiorum implexu claudit, Plinius. Fouet polypus oua

oua quæ ædiderit: nec in pastum interim prodit, Aristot. ¶ Vltra bimatum non uiuunt. pereunt *Vita breuis, & eius causa.* autem tabe semper, fœminæ celeriùs, & ferè à partu, Plinius. Polypus in uenereo complexu extremum spiritum effundit. non enim desistit coire, priusquàm membrorum robore defectum humi stratum, quiuis qui ad eum appropinquat, siue sit is cancellus, siue cancer, siue alij pisces, quos antè deuorabat, ipsum tandiu membratim decerpunt, & lacerant, dum uitam amiserit. Fœmina item ex pariendi dolore (propter crebros partus) perire solet: non enim discreta oua, sed cōtinentia racematim inter se, & cohęrentia ex angusto foramine pariuntur: quamobrem non bien nium ampliùs uiuit, Gillius ex Oppiano: ex quo Aelianus etiam transtulit, De animalibus libro 6. cap. 28. Tanta est salacitate ut effœto corpore nulla sit ei aut natandi aut prædam affectandi facultas. Genus polyporum (inquit Aristoteles) magna ex parte biennio uiuere non potest. sua enim natura tabi obnoxium est. cuius rei indicium, cum pressus polypus aliquid subinde humoris emittat, demumq; absumatur totus. quòd fœminis à partu potissimùm incidit. stupent etiam fœminæ, ut neque undis iactatæ sentiant, & manu urinātis de facili capiantur. sordescunt etiam, nec præterea assidendo uenari possunt. mares uerò alueo tument, & in mucorem lentescunt. Indicium ne bimatum compleant esse uidetur, quòd ab ortu eorum, qui æstate fit, ad autumnum nō facile grandem polypum uideris, cum paulò ante id tempus prægrandes spectentur. à partu ita se nescere debilitariq; tam marem quàm fœminam ferunt, ut uel à pisciculis deuorentur, & facilè à suis detrahantur cubilibus, cùm antea nihil tale ijs usu eueniat. tum uerò paruos, nouellosq; quan uis recens natos, tamen nullo eiusmodi malo affici narrant. Quinimò ualidiores esse quàm grandes confirmant. Sepias etiam bimatu non uiuere apertum est, Hæc ille. Et alibi: Caput eorum chartilagine (propè) constat, quæ celeriter durescit, immaturamq; illis senectam adferre solet, Iouius. senescentibus maiorem in modum indurescit, Aristot.

Polypus admodum stolidus est: nam ad manum uenantis accedit, & persequentem aliquando non refugit, Athenæus. D Cum alioquin brutum habeatur animal, ut quod ad manum homi- *Prouidentia circa uictum.* nis adnatat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina erosa carne egerit, adnatantesq; pisciculos ad ea uenatur. Vescuntur conchyliorum carne, quorū conchas complexu crinium frangunt. itaq; præiacentibus testis cubile eorū deprehenditur, Plinius. ¶ Fraudulentus est, & petrarum in quibus delitet, quibúsue adhæret, colorem mentitur: *Coloris mutatio.* quo quidem dolo plurimos pisces prædonem non agnoscentes, incautos corripit. id quoniam cibi gratia facit: superiùs quoq; in C. in cibi mentione, nonnihil de colorum eius mutatione diximus. Sunt qui sepiam quoq; facere hoc idem autument. colorem nanque eam sibi contrahere similem loco, in quo uersatur, confirmant. Sed piscium sola squatina ita affici solet. mutat enim hæc more polypi suum colorem, Aristot. Polypus minùs atramenti habet quàm sepia. nam brachijs sibi sufficit, & coloris mutatione: quæ & ipsa accidit ei per metum, ut effusio atramenti, Aristot. Theophrastus in libro de ijs quæ colores mutant, polypum ait τοῖς πετρώδεσι μάλιστα μόνοις συνεξομοιοῦσθαι, τοῦτο ποιοῦντα φόβῳ καὶ φυλακῆς χάριν, Athenæus. sed pro μόνοις legerim τόποις, hoc sensu: petrosis maximè locis assimilari, metuentem sibi atq; cauentem. Nam & rursus apud Athenæum sic legimus: Ἱστορεῖται δὲ καὶ ὅτι φεύγων διὰ τὸν φόβον μεταβάλλει τὰς χρόας, καὶ ἐξομοιοῦται τοῖς τόποις ἐν οἷς κρύπτεται. Colorem mutat ad similitudinem loci, & maximè in metu, Plin. Polypi assimilati petris, quibus adhærent cirris suis, eadem opera & piscatores & pisces se ualidiores decipiūt, ac insidias cauent: & cum securi sunt, improuidos pisciculos captant, quos ex improuiso inuadunt, Oppianus. Πουλύποδός μοι τέκνον ἔχων νόον Ἀμφίλοχ' ἥρως, Τοῖσιν ἐφαρμόζων, (lego ἐφαρμόζου, ex Eustathio) ὧν (addendum est syllabica dictio, δὴ, uel ἂν uel κεν uel περ) καὶ δῆμον ἵκηαι, Clearchus libro 2. de parœmijs ex authore incerto, apud Athenæum. Erasmus Rot. legit, ὧν καὶ πρὸς δῆμον ἵκηαι, & uertit, Pulypi ingenio mihi sis nate Amphiloche heros, Vt temet populo, quemcūq; accesseris, aptes. Addit, idē carmen Plutarchū ex Pindaro citare. Tarandū quadrupedem affirmant habitū metu uertere: & cum delitescat, fieri assimilem cuicunq; rei proximauerit, siue illa saxo alba sit, seu fruteto uirens, siue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamęleontes. sed & polypus & chamæleon glabra sunt, & pronius est cutis læuitate speculi modo proximantia æmulari. in hoc nouum est ac singulare, hirsutiam pili colorū uices facere, Solinus. Cur polypus colorem uariet, inquirit Plutarchus in libro naturalium causarum, quæstione 19.

At contrà scopulis crinali corpore segnis Polypus hæret, & hac eludit retia fraude,
Et sub lege loci sumit, mutatq; colorem, Semper ei similis quem contigit. atq; ubi prędam *Hamum quàm cautè circumrodat.*
Pendentem retis auidus rapit, hîc quoq; fallit Elato calamo, cum demum emersus in auras
Brachia dissoluit, populatumq; expuit hamum, Ouidius in Halieuticis. pro retis, legerim setis, id est, lineæ cui annectitur esca: uel cirris, id est capillamentis, & brachijs suis, quibus rapit ac inuadit. sed illud magis placet. Polypum hamos appetere, brachijsq; complecti, non morsu, nec priùs dimittere, quàm escam circumroserit, aut harundine leuatum extra aquam, Ouidius in Halieutico tradit, Plinius. ¶ Non sunt prætereunda & L. Lucullo proconsule Bæticæ comperta de *Cōchas quomodo discuneet.* polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. auidissimos esse concharum. illas ad tactū comprimi, præcidentes brachia eorum, ultroq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu, omniq; sensu alio quàm cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis; impositoq; lapillo extra

corpus, ne palpitatu eijciatur, ita securi grassantur, extrahuntque carnes: illæ se contrahunt, sed frustra, discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimus quoque est, Plinius.

Pugna cum aquila.

¶ Polypi pugnã cum aquila aue, describit Aelianus de animalibus 7.11. unde nos recitauimus in Aquila D. in Historia Auium. Polypus nempe aquilam, à qua raptus erat, suis implicatam cirris in mare detraxit. Deprehensum polypus hostem Continet, ex omni demissis parte flagellis, Ouidius ut quidam citat, nescio quo in libro, aut quo de hoste.

Pugna cum locusta, muræna, astaco, congro, dentice.

¶ Polypum intantùm locusta pauet, ut, si iuxtà uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, rursus polypum congri lacerant, Plinius. Polypi locustas uincunt: & adeò ut, si eisdem in retibus senserit locusta polypum, præ metu emoriatur, Aristot. Vide plura in Locusta D. Astacus (etiam) polypum extimescit, Aelianus & Philes. Polypos congri superant, sed edere non possunt, læue enim & lapsum polypi corpus, usum hostis effugit. De carabi, (id est locustæ,) murænæ & polypi pugna, multa protulimus in Muræna D. Polypũ brachia sua rodere falsum: à murænis autem & congris metuere, uerum. quippe qui ab his infestetur, quas ipse tamen non possit, lubricitate sua continuò elabentes, Plutarchus. Vide in Congro D. Proclus quidem Hesiodi Scholiastes non rectè ex Aristotelis libris citat, polypi brachia à paguris exedi. Cum polypo, ut ab expertis audiui, pugnat dentex siue dentatus: & quoniam extra foueam (cubile) extrahere ipsum dentex non potest, fluctuat ante ostium antri tanquã mortuus: quod incautus uidens polypus, ad eum extendit unum è brachijs, ut attractum deuoret. id brachium subitò morsu corripit dentatus, Albertus.

Quid refugiat.

¶ Polypi odore escarum allectati, capiuntur: & quidem ita adhærent, ut truncari potiùs quàm se auelli patiantur. at uerò pulicaria herba (conyza) admota, protinus ab odore eius resilire dicuntur, Aristot. Non potest petris auelli polypus. idem cunila admota, ab odore protinus resilit, Plinius. In polypos si quis rutam inijciat, immobiles manere in sermonem hominum uenit, Aelianus. Fugiunt ualde fœtida, Albertus. Plinius quidem cum à cunilæ odore eos resilire dixisset, subdit: purpuræ quoque fœtidis capiũtur. Aquam quoque frigidam & dulcem oderunt, ut dictum est.

E

Captura.

Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt. itaque præiacentibus testis cubile eorum deprehenditur, Plinius. Polypi fœminæ à partu contabescunt, & resoluuntur: eoque faciles captu sunt, (*& mares à coitu, ut in C. circa finem dictum est,*) Athenæus. Piscatores dicunt polypum in terram progredi ad oliuæ germen in litore positum, Aelianus. Oleam prope litus nascentem odoratu sagaci percipit, & adrepens cirris suis amplectitur, truncum primùm, ceu infans collum nutricis: deinde altiùs prorepens, ramos ac frondes implicat: donec saturatus amore, ad mare redeat. Quamobrem piscatores uegetis oliuæ germinibus colligatis in fascem, plumbum in medium indunt, & à nauicula trahunt: quem statim amplexus aliquis polypus hæret, neque remittit, ne in nauim quidem pertractus, Oppianus. Si quis sub cubilibus polypi salem asperserit, (Ἄν τις ταῖς θαλάμαις αὐτοῦ ἅλας ὑποσπείρει,) statim egreditur, Athenæus. Non potest petris (*escis, Aristot.*) auelli polypus. idem cunila admota, ab odore protinus resilit, Plinius. Vide superiùs in D. circa finem. Piscatores polypum petris tenaciter inhærentem dulci aqua perfundunt, & facilè auellunt, Simocatus. Polypus cornu cerui uel storacis (styracis) sicci fumo deluditur & deprehẽditur: quia diligit eum, & ob hoc intrat uasa (nassas) uenantium, Author de nat. rerum. Esca ad polypos: Tenues mormures circa robustum quid uinculo deligans, inescabis, (&c. Vide in Mormyro E.) Tarentinus. Et rursus: Esca ad polypos & sepias, recipit salis Ammoniaci drachmas sex, butyri caprilli drach. octo. his optimè læuigatis molle collyrium facito: eoque aut funes ipsos, aut ualidas uittas inungito. pisces siquidem peredentes haud facilè diuellentur. tu uerò adstans extrahito, inijcitoque in scapham carabos, buccinas, purpuras, & alios quicunque fuerint. Piscatores in Propontide polyporum, quos retibus ceperint, brachijs explicatis, rostra, quæ psittacis similia habent, dentibus frangunt. Non occisi enim è nauibus euaderent, Bellonius Singularium 1. 74.

Esca ex polypis.

¶ Polypi carnem muræna appetit, Oppianus de escis piscium loquens: qui ad cantharum quoque inescandum, polypum in nassam indi iubet. Polypos assatos non nisi nidoris causa nassis inditos dimitti asseuerant, Aristot. Mirè omnia marina expetunt odorem quoque polyporum: qua de causa & nassis illinuntur, Plinius. Et rursus: Conueniunt pisces ex alto etiam ad quosdam odores, ut sepiam ustam, & polypum, quæ ideo conijciuntur in nassas. Polypi assi caro in hamum inseritur ad decipiendos pisces, Author de nat. rerum: Aristoteles de sepijs tantùm hoc scribit.

Prognosticum.

Polypus imminente tempestate in aridum procurrit, & paruis lapidibus adhærens, uentum iamiam adesse significat. Vide suprà in Corollario de Loligine E. ex Plutarcho.

F

Polyporum esu mortui.

Polypi in Thaso & Caria optimi sunt: Corcyra quoque multos ac magnos alit, Athenæus. Diogenes Cynicus cum aliquando crudum deuoraret polypum, Tantùm (inquit) uobis ô ciues sum præstantior, Plutarchus in libro Aqua an ignis sit utilior. Polypo crudo ingesto Diogenes perijt, Sotades apud Stobæum. Athenæus in octauo dipnosophistarum, Διογένης ὁ κύων ὠμὸν πολύποδα καταφαγὼν, ὠλιθιμένης (forte ἐποισισμένης) αὐτῷ τῆς γαστρὸς, ἀπέθανε. quod item Laertius testari uidetur, quanquam de eius morte uariæ extiterunt opiniones, Massarius. Philoxenum quoque Cytherium Athenæus ibidem refert, polypum binûm cubitorum, excepto capite comedisse, ob idque in ægritudinem & mortem incidisse. tantus piscium heluo erat. qua de re facetos Machonis comici

mici uersus Athenæus recitat: ex quibus inter alia dignum hoc opsophagistato homine: quòd cũ medicus ei mortem imminere, & testamẽtum si quod condere uellet maturandum denunciasset: eo paucis indicato, &c. Philoxenus, quoniam uerò mihi (inquit) moriendum est, ἵν᾽ ἔχων ἀπέρχωμαι πάντα τὰ ἐμαυτοῦ κάτω, τοῦ πολύποδός μοι τὸ κατάλοιπον ἀπόδοτε, id est: Vt omnia mea mecum abiens hinc auferam, Date mihi quicquid est relictum polypi. ¶ Deterrimi sunt polypi dum ouis incubant. haud enim in pastum prodire patiuntur, Aristoteles & Athenæus. Galeni & Athenæi authoritate duræ sunt polyporum carnes, & difficillimæ digestionis. si uerò concoquantur, non omnino malum aut exiguum præbent alimentum, Iouius. Galeni et Aëtij sententiam de nutrimẽto ex mollibus omnibus, loliginibus, polypis, sepijs, perscripsi in Loligine F. circa initium. Octapodia Psello crudos humores generant, & difficulter concoquuntur. ¶ Minimè intus uitiantur, Celsus. Polypus durus & difficilis coctionis est, maior quidem maioris est alimenti. Diutius elixus (Iurulentus) aluum reddit humidam, & stomachum sistit, (καὶ τὸν στόμαχον ἵστησι, *sensu obscuro*,) Diphilus. Habet humorem quodammodo salsum: si uerò concoctione uincatur, haud parum alimenti corpori præbet, Massarius. Mollium genus, ut polyporum; sepiarũ, & huiusmodi, carnem concoctu difficilem habet, ideoq; ciendæ Veneri idoneam. flatuosi enim sunt hi pisces. elixi meliores fiunt. succos enim prauos continent, quod uel cum abluuntur, apparet. hos elixatio è carne euocat. molli enim calore cum humiditate penetrante ueluti abluuntur. at in ijs qui assantur, humores siccescunt: & cum natura carnem duram habeant, assati etiam ampliùs durescunt: (ἔτι δὲ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτῶν φύσει σκληρᾶς οὔσης, κατὰ λόγον οὕτως ἔχει γίγνεσθαι αὐτά,) Mnesitheus. Polypus plurimùm alit, & libidinem maximè iritare creditur, ut Diphilus & Paulus Aegineta tradidere, Massarius. Polypi usum (ad Venerea) Alexis quoq; insinuat: ἐρῶν τί δ᾽ ἐκτήσω; τί μᾶλλον συμφέρει, ὧν νῦν φέρων πάρειμι, κήρυκας, κτένας, βολβούς, μέγαν τε πουλύπουν, ἰχθῦς τ᾽ ἁδρούς; Mollia ad uoluptatem, & ad Venerem concitandam faciunt, apprime uerò polypi, Diocles. Quire Venerea uti non possunt, edant polypodes, Aëtius. Salsugine sua Veneris pruritum excitant, & mirificè languidis atq; defessis auxiliant. Afferuntur Venetias ex Illyrici Dalmatiæq; ora sale inueterati; quorum acceptabula & extremitates cirrorũ à senibus ad parandam sobolẽ expetuntur, Iouius. Rondeletius ozænas seu osmylos præ cæteris Venerem stimulare tradit, odoris etiam ratione. ¶ Polypum quoquo modo coxeris, malum dices, Platina. Coctum pipere & lasere condies, Idem. In polypo: Pipere, liquamine, lasere inferes, Apicius. ¶ Polypi caput aiunt esu quidem suauissimum & esculentũ esse, sed somnia parere tristia ac prodigiosa, (somnos tristes ac turbulentos.) Vide infrà inter Prouerbia. Caput mala somnia mouet, quòd durum concoctione atros uapores mittat non secus ac cepe, sed longè ualidiùs, Cardanus. ¶ Commendantur polypi in tertianis, ut quidam ex Plinio (medico forte) citant. Plinius qui de medicina librum conscripsit, polypos cardiacis conferre arbitratus est; Iouius. A pituita maximè in aquam intercutem transitus fit, &c. in hac qui curabilis est obsonium edat polypos coctos in uino nigro austero, Hippocrates in libro de internis affectibus. Polypos paruos atq; assatos super prunas ad concipiendum meritò dabat Hippocrates: quoniam polypus facilè cõcipit & fert: nerueaq; substantia præditus est, & tardè concoquitur, Cardanus. Mulier quæ aliquando prægnans fuit, & postea sterilescit, interim dum curatur, edat catulos coctos, & polypum in uino dulci coctum, Hippocrates alicubi. Et in libro de sterilibus: Mulier cui stomachus uteri nõ rectus fuerit, sed uel retrò, uel in latus auersus, uel in se contractus, &c. unde menses non rectè profluunt, nec concipit, edat catulos pingues percoctos, & polypum in uino dulcissimo coctum, & de iusculo bibat. Mulier cuius uterus molliri & purgari debet, polypum plagis mollitum edat, &c. Hippocrates in libro de superfœtatione. Puerpera edat polypos & locustas pisciculos, ut meliùs purgetur, Idem libro 1. de muliebribus. Plura huiusmodi reperies mox in G.

Polypum uiuum immitte in ollam nouam, & bullire fac. & marcedinem (*mucorem, uel succum glutinosum*) quæ exit ab eo, nephriticis lapidem mingentibus da è uino ueteri in balneo. sanabuntur, & lapides mingent, Kiranides. Sanguinem fieri (*fortè fluere*) piscium cibo putant, sisti polypo tuso illitoq;, Plinius. Polypi assati torminosis in cibo prosunt, Marcellus. Ad polypos certũ: Polypum marinum in clibano cum lignis oleæ, donec in cinerem uertantur, urito, & sumpta de eo uncia una, admisce illi chalcanthi unciam semis: & per arundinem insufflato naribus, Nicolaus Myrepsus. Polypi marini cinis satis copiosè adijcitur in medicamenti ex hircino sanguine compositionem quandam apud Marcellum Empiricum aduersus calculos renum, quam in Hirco recitaui. Ad aquam intercutem uteri, &c. cibis mollibus, & polypis, ac alijs mollibus utatur, Hippocrates in libro de natura muliebri. Et rursus: Si uteri ad coxam decurrant, &c. in purgatione mercurialem edat, & polypos coctos, & cibis mollibus utatur. Item: Si menses cõstituto tempore non fiant, &c. post cætera remedia polypum uino albo suffocatum edendum dato, & uinum ebibendum. Rursus: Si ad lumbos uteri incubuerint, polypos coctos edat, itemq; assatos: & uinum bibat nigrum, odoratum, meracum, quàm plurimum. Et lib. 2. de morbis muliebribus: Si uterus ad coxam auersus fuerit, bolbidia parui polyporum generis, & polypodia in uino & oleo cocta edat. Eadem similiter præparata ad menses ciendos, laudat. Et mox: Obsonijs autem utatur polypodio cocto aut sepiolis. Et rursus: Si in lumbos uteri incubuerint, suffocatio

Galeni sententia.

G

uerò caput non contigerit, mulier polypos coctos edat, & uinum nigrum odoratum meracum quàm plurimum bibat. Et alibi in eodem opere: Polypi ac ſepiolæ ſuper prunis toſtæ, puerperij purgamenta à partu purgant. Alia etiam huiuſmodi quædam muliebria ex polypis eſitatis remedia, dedimus ſuprà in E.

Morſus polypi. Polypus & ſepia non ſine ueneno, ſed exiguo, mordent, Oppianus. cuius hæc ſunt uerba Halieuticorum libro ſecundo.
Οὐ μὲν θὴν ἀβληχρὸν ἔχει δάκος, εὖτε χαράξῃ
Πούλυπος ἑρπυστὴρ, ἢ σηπίη: ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς
Ἐντρέφεται βαιὸς μὲν, ἀτὰρ βλαπτήριος ἰχώρ.

Venenatus ſepiæ morſus eſt: & dentes eius ualidi, fermè latent. morſu oſmylus quoque & polypus infeſti ſunt. & hic quidem uiolentiùs quàm ſepia mordet, ueneni uerò minùs infligit, Aelianus.

H.a. Polypus maſculino genere efferri ſolet: Nonius tamen Lucilium etiam in fœminino poſuiſſe refert, cuius uerba hæc (corrupta) recitat: Pauliſper cui medentia medem hæc ſe ut polypus ipſa. Syllaba prima quanquam naturâ ſit breuis, plerunque tamen producitur, à Græcis, præſertim epicis, aſſumpto ypſilo more Ionum. Ouidius quoque produxit: - - - - deprehenſum polypus hoſtem Continet. Item Martialis, Horatius, alij. Inflexio eius apud Græcos uſitatior eſt creſcentibus obliquis, ſicut in nomine ποὺς unde componitur: apud Latinos uerò pariſyllaba. Πολύπους dicitur Atticè, Athenæus. Πόλυπος proparoxytonum, Atticum eſt: & πολύπους quoque. πώλυπος uerò, Ionicum, Doricum, Aeolicum: cui & πώλυψ ſimile eſt. Euſtathius in Odyſſeæ E. ſed paulò pòſt, Doricum tantùm & Aeolicum eſſe dicit nomen πώλυπος. & mihi ſanè Ionicum non uidetur. ſolent enim Iones o. breue non quidem in longum mutare, ſed aſſumere ei ypſilon: quare & apud Hippocratem Ionicum ſcriptorem πουλύποδας legimus. & quanquam Attici cum Ionibus quædam communia habent: Atticè tamen πολύπους, ut & Ariſtoteles uſurpat: Ionicè πουλύπος dixerim. quòd ſi horum utrunque Atticum eſſe aliquis malit cum Euſtathio: Ionicum faciemus πουλύπους paroxytonum, à quo genitiuus πουλύποδος fieri poteſt; à πόλυπος proparoxytono non poteſt: neq; id aliter flecti quàm λόγος. Hoc etiam notatione dignum ex Euſtathio, à ποὺς, quod eſt pes, accuſatiuum fieri πόδα: compoſita uerò inde nomina in πουν facere eundem caſum, πολύπουν, οἰδίπουν, τρίπουν, quod & Athenæus animaduertit. At in compoſitis non hunc ſolùm, ſed alterum quoque in ποδα accuſatiuum reperiri, author eſt Athenæus. Πόλυπον dicere Aeolicum eſt, Athenæus: ſed ſcribendum πώλυπον per ω. ex Euſtathio. Τὸν πολύπουν μοι ἔθηκεν, Ariſtophanes. Et rurſus, Πηγαὶ λέγονται πουλύπου πλευμόνου. ¶ Δεῖ μὲν (addo γὰρ) ὡς ἔοικε πολλῶν πολύπων, (πουλύπων,) Amipſias. Ὥσπερ σὺ πολύποδας πρώτιστ᾽ ἔστε, Plato comicus. Πώλυπον διζήμενος, Simonides. Quærendum cur nomina ἀρτίπους & ἀελλόπους, abiecto ypſilo (ἀρτίπος, ἀελλόπος,) ultimæ ſyllabæ ſuum accentum in penultima ſeruent, πολύπους non item: fit enim proparoxytonum, Euſtathius. dici autem poteſt, in cæteris aliud non mutari, quàm quòd ypſilon abijcitur: in Attico autem πούλυπος, ypſilon ultimæ auferri, addi uerò primæ. Dores per ω. uocant πωλύπουν, Athenæus. Ergo pro diuerſis dialectis omnia hæc uſitata fuerint, πολύπους, πουλύπους, πούλυπος, πώλυπος, πωλύπους, πώλυψ. Antiphilus Byzantius πουλυπόδην dixit in carmine, à recto πουλυπόδης. Πούλυπος, πόλυπον, πουλύποδος, πουλύποδα, Oppianus. Πώλυποι, Archeſtratus. Πώλυποί τε, (aliâs Πώλυπές τε,) σηπίαι τε, Epicharmus. Ὁ πώλυψ συνεργεῖ τοῖς ἀφροδισίοις, Diphilus apud Athenæum. Adeò non in mari tantùm inſigne multitudine pedum hoc animal eſt, ſed etiam in libris terminationum & caſuum multiplici uarietate. ¶ Πολυπόδια ab Ariſtotele dicuntur polypi parui & nuper ex ouis enati: à Cælio Rhod. non rectè (memoriæ aut calami lapſu) polypia. Hippocrates quoque libro 2. de morbis muliebribus polypodia cum bolbidijs, (& ipſis polyporum generis,) aliquoties nominat. Theopompus etiam & Ephippus apud Athenæum hoc diminutiuo utuntur. Ὀλκοὶ πουλυπόδων, periphraſis polyporum apud Oppianum. ¶ Polypodine, πολυποδίνη, polypodum quædam ſpecies memoratur Athenæo.

Epitheta. - - - Scopulis crinali corpore ſegnis Polypus hæret, Ouidius. Polypus alius τριψίχρως, alius nautilus dicitur, Athenæus tanquam ex Ariſtotele. Camerarius τριψίχρως interpretatur, qui attritu colorem nouum inducat. ego τρεψίχρως potiùs legerim, à coloris mutatione, ἀπὸ τοῦ τρέπειν καὶ ἀλλάττειν τὴν χρόαν. Ἀνόστεος, id eſt exos, epitheton polypi, (ſolidum enim nihil intus habet: cætera mollia ſepium, aut ſimile aliquid habent,) pro polypo ſimpliciter per excellentiam ponitur ab Heſiodo. Καὶ τὸν πετραῖον πλεκτάναις ἀναίμοσι Στυγῶ μεταλλακτῆρα πουλύπουν χροὸς, Ion apud Athenæum. Σκολιὸς, δειλὸς, ἑρπηστὴς, ἑρπυστὴρ, νωθρὸς δρωλὼ, Oppiano. Πετροφυὴς, Phocylidi. Πολύχροος, (aliâs πολυπλόκος,) Theognidi. Πολυπόδια ἁπαλοπλόκαμα nominantur apud Athenæum in conuiuio quod Philoxenus Cytherius deſcribit. Polypus αὐτοφάγος, Eraſmo Rot. ſine authore.

Verſus polypodes. Πολυπόδειος adiectiuũ eſt: unde πολυπόδεια κρέα apud Pollucem, & Athenæũ in Cotyis Thracum regis conuiuio. ¶ Recentiores aliqui, homines arguti, uerſus polypodes nominãt, in quibus polypodum, id eſt multipedum aliquorum animalium innumeri pedes nominentur. quale illud eſt Caſparis Bruſchij diſtichon: Mille equites nuper cancros ter mille uorabant: Atque decem nymphis quilibet ardor erat. numerus pedum quadraginta quatuor millia, id eſt myriades quatuor

quatuor, cum totidem millibus, pro equis enim sex pedes computo: & totidem pro cancro. plures erunt si cancrorum etiam chelas pro pedibus numeres. cognominantur enim cancri octapodes ab Homero. Sed longè illum superauit Eobanus Hessus, hoc disticho:

Mille boues pascunt, uitulorum millia centum, Musca super uitulum quemlibet una sedet. Numerus pedum 2804000. quòd si pro musca centipedas aut millepedas uermes nominet, quantum excrescet numerus? sed his nugis grammaticorum pueri se oblectent. Inter animalia polypoda nullum est quod uicenum excedat numerum, Cælius Rhodigin. Ego in scolopendra, quales apud nos sunt, pedes utrinque octodecim olim mihi numeratos memini. Pro musca igitur in disticho Eobani Centipeda pone, & uiceris infinities. Scolopendra marina uidetur habere 44. pedes, unde eodem numero à nonnullis appellatur, Albertus.

Polypus morbus est narium. Nanque sagacius unus odoror, Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quàm canis acer ubi lateat sus, Horatius Epodon 12. fortaßis autem polypum pro ozæna dixit, nasi ulcere fœtido. polypum enim fœtere, nemo (opinor) scripsit. Delectat Balbinum polypus agnæ, Horatius Serm. 1.3. Hoc malo laborantem Martialis polyposum dixit: Nasutum uolo, nolo polyposum. Apud Hippocratem in libro de morbis πώλυπος appellatur. Ἀσέλη, πολύπους ὁ ἐν μυκτῆρι. ἔνιοι σκώληκα οὐρὰν ἔχοντα, Hesychius. Manardus in epistolis 7.2. cum ozænam & polypum distinxisset: ad alterum horum morborum (inquit) referendi sunt morbi, de quibus agit Auicenna capite inscripto de hæmorrhoidibus alcarnabet, & ad polypum Pauli sarcoma. In polypo (eidem) caro multos ueluti pedes instar animalis polypi habet, &c. Emorroidæ (*Hæmorrhoides*) nasi, id polypus, Syluaticus. Albucasis aut eius interpres, scorpionem multorum pedum uocat. Est polypus (ut legitur apud Hippocratem & Celsum libro de medicina sexto) caruncula, modò alba, modò subrubra: quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens narem implet: modò retro per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit, adeò increscit, uti post uuam conspici poßit. strangulatque hominem, maximè austro aut euro flante: fereque mollis est, rarò dura: eaque magis spiritum impedit, & nares dilatat, quæ ferè carcinodes est. (Infestat cum carcinomate polypus, Cælius.) Paulus Aegineta: Polypus (inquit) tumor est præter naturam in naribus cõsistens, à similitudine marini polypi nominatus, quòd eius carni similis sit. Item Galenus, (uel quicunque ille sit de definitionibus:) Polypus (inquit) à multitudine pedum dicitur: ut enim illi multas habent incisiones & scissuras, contumescuntque & increscunt: sic morbus iste eodem modo, Massarius. Ex genere tumorum præter naturam polypodes in naribus generantur: ex genere uerò ulcerum ozænæ, &c. Galenus in libris de compos. sec. locos. Et rursus: Polypus tumor est qui præter naturam in naribus generatur, polypodis carni aßimilis iuxta substantiæ proprietatem. Manifestum itaque est affectionem hanc ex craßis & uiscosis humoribus generari, atque ob id mixta materia medicamentaria opus habet, ut uidelicet partim adstringat, partim secet & attenuet, partim etiam discutiat & condenset. ¶ Remedia particularia prætereo. hoc memoratu præ cæteris dignum, polypum ipsum aduersus sui nominis uitium pollere, ut in G. retulimus ex Nicolai Myrepsi libro. Polypodij radicis aridæ farina indita naribus polypum consumit, Plinius. Qui propriè polypus dicitur, interior scilicet, difficilior est curatu: exterior uerò in summo naso, aut ad latera, carnis quædam excrescentia est, cuti concolor, sed in ualde senibus liuet: sine dolore, pendula ferè. talem pilo equino circunligato curari audio. Plura de polypo ozænaque leges apud Actuarium, Celsum, & Galenum de compos. sec. locos. *Polypus narium.*

Polypodes, genus quoddam pediculorum, Hesychius & Varinus. Quercui marinæ adhærent millepedæ, & alia quædam (animalcula,) & quòd polypo simile est, Theophrast. histor. 4.7. *Animalia.*

Polypodium herba est, quam Latini filiculã uocant. eius radix (inquit Plinius) acetabulis cauernosa est, ceu polyporum cirri. radicis aridæ farina naribus indita, polypum consumit, Plinius. Polypodium radicem habet hirsutam, & acetabulis cauernosam, ceu polyporum cirri. purgat per aluum. et, si quis eam contigerit, polypum innasci affirmant, Theophrastus historiæ 9.4. interprete Gaza. Græcè legitur: καὶ περιάψητοί τις (id est, & si quis alligatam gestârit,) ὥς φασιν ἐμφύεσθαι πολύπουν, addendum uidetur κωλύει: id est, polypum innasci prohibere aiunt. Cancer admota ipsi polypode herba, abijcit chelas siue pedes, Zoroastres in Geoponicis. In Syria herba est quæ uocatur cadytas, (*cassytas potius*,) non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circunuoluens sese: itẽ circa Tempe Thessalica, quæ polypodion uocatur, & quæ dolichos ac serpillum, Plinius circa finem libri 16. Apparet autem aliud hoc esse à nostro polypodio, genus aliquod conuoluoli forte, si modò rectè hæc ab eo translata sunt. neque enim polypodium aliud apud Theophrastum inuenio, quam filiculam Latinis dictam, arboribus & muris innascentem. Oppianus quidem polypum oleæ arbori adhærescentem, hederæ arboribus se implicanti comparat. Clymenum Græci plantagini similem esse dixerunt, folliculis cum semine inter se implexis, uelut in polyporum cirris, Plinius. *Herbæ.*

Pierio Valeriano Hieroglyphicorum libro 27. polypus pictus uarias significationes habet, quæ prolixiùs ab eo exponuntur: nos quoniam ex prædictis eadem intelligi omnia possunt, titulos saltem commemorabimus: qui sunt, Rei familiaris accumulator, Omnium abliguritor, Victoria uti nescius, Tyrannus, Moribus aliorum accommodatus. ¶ Hominem qui utilia simul & inu *Icones.*

tilia malè consumpserit, indicantes Aegyptij, polypum pingunt. ille enim cum multa, eacp intemperanter uoret, cibum in cauernas reponens congerit: & cum utilia consumpserit, tum & quæ supersunt inutilia abijcit, Orus in Hierogl. 2.106. Et mox: Cum uerò suæ nationis & generis hominibus imperantem denotare uolunt, carabum & polypum pingunt. ille enim polypis imperat, intercp eos primas tenet. ὅτι γὰρ τῶν πολυπόδων κρατεῖ, καὶ τὰ πρωτεῖα φέρει. Atqui Aristoteles & alij, locustam à polypo uinci authores sunt, non contrà. Et paulò pòst, symbolo 114. Eum qui & aliena intemperanter decoquat, & demum sua consumpserit, designantes, polypum pingunt. Is enim si uictu aliunde quæsito indiguerit, propria edit flagella. Inferiùs etiam inter prouerbia, adferentur quæ ad iconum & picturarum rationem referas.

b. Γρῆθμα, polypi caput, secundum alios cirrus, Hesychius & Varinus. caput quidem eius, quandiu uiuit, duriusculum & tancp inflatum est: & uerbum πρήθειν, inflare ac distēdere significat. in cibo etiam inflat: nam ad caput uapores mouet, & Venerem stimulat. Μελίνη, semen milio simile, (panicum:) & pars quædam in polypo, Hesychius & Varinus.

Brachia uel cirri, et acetabula. Anguinum ouum uidi, mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, uelut acetabulis brachiorum polypi crebris, Plinius: ubi apparet acetabula, (quæ ab accipiendo deriuant grammatici,) à brachijs eum distinguere. hæc enim sunt ueluti uascula quædam exigua rotunda, quibus brachia exasperātur. synecdochicè tamen pro ipsis brachijs poni possunt. Circa ilia in homine sinuosa ossa uocantur acetabula; quæ coxarum capiti accommodantur, cotylas Græci uocant. caput autem coxæ dicitur cotyledon, Cælius Rhodig. Ἄλλοι δ' αὐτῶν ἔθεον, καὶ παρὰ τὰς χηλὰς τοῦ τείχους ὑπερβάλλουσιν εἰς τὴν πόλιν, Xenophon libro 7. Anabas. Amasæus uertit: Iuxta ipsa portus latera, quæ quòd curuatis utrinque mollibus prominent, chelas, id est acceptabula, Græci uocant. Sed Græcè in cancro chelæ dicuntur, in polypo nunquam. Ex omni demissis parte flagellis, Ouidius de polypo. Sunt ei cirri multiplices, plurima in extremis prætenturis acceptabula: itémque frequentes pediculi, manúsque plicatiles, Iouius. Non laudo cirrhos cum aspiratione scribi. neque enim origo huius uocabuli Græca uidetur: nisi quis fortè uim faciat, & à uerbo κείρειν deducat, siue quòd capillamentum huiusmodi tonderi idoneum sit, utpote prominens uel pendulum: siue contrario sensu, quòd minimè tondeatur. unde & cirin uel cirrhidem auem aliqui nominatam uolunt. Κιῤῥὸς quidem Græcis, color est, quem Latinè giluum dicimus. Arbores quædam circa rubrum mare erosæ sale, inuectis derelictiscp similes, sicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ steriles harenas spectantur, Plinius. Circa Persidem arbores magnæ spectantur, &c. quæ subroduntur à mari parte media, stantcp radicibus polyporum modo, Theophrastus. Polypodij radix acetabulis cauernosa est, ceu polyporum cirri, Plinius. Doronec radix ex India affertur, similis pedi polypi, Syluaticus.

¶ Varia etiam apud Græcos brachiorum polypi, quibus ueluti cirratus est, nomina inuenio. πλόκαμοι dicuntur à multis, & apud Varinum in Congro. πλεκτάναι apud Aelianum, Etymologum & alios. Πλεκτάνια τὰ μικρὰ πολύποδος, Eubulus dixit, diminutiuo nomine: ut à plocamis Oppianus πλοκαμίδας. Πλοχμὸς quidam in epigrammate. Hermolaus etiam τρίχας uocari annotat, hoc est crines: quo nomine Latini de ijsdem utuntur. Τῷ μείζονι ὁ βραχύτερος (πολύπους) ἁλοὺς, καὶ ἐμπεσὼν τοῖς ἐν ἀφροστόμοις θηράτροις, τοῖς καλουμένοις τοῦ ἰχθύος πλοκάμοις, εἶτα αὐτῷ γίνεται δεῖπνον, Aelianus Variorum 1.1. Cotyledones, Κοτυληδόνες, ipsa polypi brachia dicuntur, per synecdochen, qua pars pro toto ponitur. propriè enim sic dicuntur exigua illa cotylidijs, id est uasculis concauis similia, (à quibus etiam denominantur,) quæ pronæ brachiorum parti subduntur, Eustathius. Veteres omne cauum κοτύλην appellabant. unde cotyle appellatur etiam in coxa concauitas: & inde deriuato nomine cotyledones, quæ polypi cirris adnatæ sunt, αἱ τοῦ πολύποδος ἐν ταῖς πλεκτάναις ἐμφύσεις. Hippocrates cotylam (id est acetabulum) coxæ κοτυλίδα nominat, & cotyledónas uenarum ad uterū pertinentiū oscula, ut Galen. in Glossis scribit. Polypi ὀκτάποδας ἕλικας, Antiphilus in Epigrammate dixit: Isidorus ἱμαντοπέδιλον: Antipater Thessalus, πόδας. Γρῆθμα, πολύποδος κεφαλή: γυῖοι πλεκτάνη. uide suprà ab initio huius segmenti b.

Ex Oppiano. Ἀμφὶ δέ οἱ μελέεσσιν ἑλίσσεται, ἄλλοτε δ' ἄλλας Παντοίας στροφάλιγγας ὑπὸ σκολιοῖσιν ἱμᾶσι Τεχνάζων, εἴ πως μιν ὀρίνουσι βρόχοισιν Ἀμφιβαλών: de polypo aduersus murænam se defendente. Et rursus, --- πουλύποδος κοτυληδόνας εἰς κόσμον Πλαζομένας, κνηκοῖσι παλαισμοσύναις μογέουσιν. Et alibi, -- ἄκρησιν ἐρειδόμενος κοτύλησι, cotylas pro acetabulis dicens, aut etiā cirris ipsis: quos alibi σπείρας, & ἀκρέμονας uocat: & αἰόλα δέσμα: & αἰόλα γυῖα: αἰόλα interpretor, non uaria, sed agilia & mobilia. Ἰφθίμων δολιχοῖσι ποδῶν σειρῆσι πιέζων, Idem de polypo locustam irretiente. Polypus criminali corpore segnis, Ouidius.

c. Πολύποδος ἀκτῆς Ἄκρα διαπτύζοντα, Oppianus. Et rursus, ἕρπων, de polypo. Ὡς δ' ὅτε πουλύποδος (φωλεοῦ) θαλάμης ἐξελκομένοιο Πρὸς κοτυληδονόφιν (κοτυληδόσι, πλεκτάναις) πυκιναὶ λάϊγγες ἔχονται: Ὣς τοῦ (Vlyssis) πρὸς πέτρῃσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν Ῥινοὶ ἀπέδρυφθεν, &c. Homerus Odysseæ ε. ¶ De polypo seipsum rodente, ut est in prouerbio, lege infrà in h.

d. Murænam fugiens polypus, saxum aliquod apprehendit: cuius imitetur colorem. non tamen latet hic eius astus murænam. itacp hærentem inuadit ac uorat, nec tamen remittit polypus donec sola eius acetabula relinquantur, Oppianus.

Polypus

Polypus antequam coquatur, plagis aliquot præmolliri indiget. Vide infrà in prouerbio, Bis septem plagis polypus contusus. Ἔπειτα πουλύπους τετμημένος ἐν βατάνοισιν (meliùs πατανίοισιν, apud Pollucem) ἑφθός, Antiphanes apud Athenæum. Πουλύποδος πλεκτὴ δ᾽ αὖ, ἐπεὶ λάβῃς κατὰ καιρόν, ἑφθὴ τῆς ὀπτῆς, ἣν ᾖ μείζων, πολὺ κρείττων. Ἢν ὀπτὴ δ᾽ ᾖ ὡς, ἑφθὴν κλαίειν ἀγορεύω, Archestratus. sensum non satis assequor. apparet autem πλεκτὴ pro πλεκτάνη per syncopen ab eo positum. Si familia fato suo decrescat & intereat, nihil bulbi & polypi ad propagandam sobolem ingesti iuuant. f.

Μάτην δὲ πόντου κυανέαις δίναις τραφεὶς
Πλεκταῖς ἀνάγκαις τῆς τροχηλάτου κόρης,
Φλεβὸς προπωτὴς πουλύπους, ἁλὸς βροτῶν
Γίμπλησι λοπάδος στρυνοσώματον κύτος, Xenarchus.

πλεκτὰς ἀνάγκας interpretor retia, quorum fila nimirum nentur à puellis ad rotam aut colum. Μάλα ταχέως αὐτῶν πρίω πόλυπον, καὶ δὸς καταφαγεῖν, κἀκ τηγάνου γόνον, Hegemon. Ἢ πουλύπους, ἢ νήστις ὀπτῶντα, Aristophanes in Thesmophoriazusis.

Anthologij Græci 1. 40. extat epigramma Antiphili Byzantij in polypum à piscatore in mari arreptum, & ne manus ei cirris implicaret proiectum in proximi litoris fruticetum: ubi fortè in leporem inciderit, eumque suis brachijs implicatum retinuerit: Et rursus aliud Isidori Aegeotæ, qui polypum à piscatore mari redditum canit, quòd leporem ueluti pro se redimendo retinuisset. Antipatri Thessali epigramma, Anthologij 1. 40. legitur in aquilam, quæ polypum super petra extendentem brachia rapuit, & cirris eius implicata in mare delapsa perijt. De Enalo quodam scripsi suprà pagina 396. qui cum in mare desilijsset, à delphinis in Lesbum incolumis deportatus sit. sed plura addit Plutarchus circa finem Symposij septem sapientium; quæ Græcè huc adscribam: Κύματος ἠλιβάτου περὶ τὴν νῆσον αἰρομένου, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπαντῆσαι δεδιότων, μόνον (φασὶν) θαλάττῃς ἐπεσθαι πολύποδας αὐτῷ πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος· ὧν τοῦ μεγίστου λίθον κομίζοντος, λαβεῖν τὸν Ἔναλον, καὶ ἀναθεῖναι, καὶ τοῦτον εἰ* καλοῦμεν. ¶ Trœzenij lege uetabant piscari aut attingere polypum, tum sacrum, (*alij scriptores non polypum, sed pompilum sacrum piscem faciunt*) tum nautam, Eustathius: & Athenæus ex Clearcho. οὔτε τὸν ἱερὸν καλούμενον πολύπουν, οὔτε τὸν κωπηλάτην πολύπουν νόμιμον ἦν θηρεύειν. ἀλλ᾽ ἀπεῖπον τούτων τε, καὶ τῆς θαλασσίας χελώνης μὴ ἅπτεσθαι. Polyporũ hecatombe, πολυπόδων ἑκατόμβη, apud Aristophanẽ in Acharnensibus nominat, ad splendorẽ conuiuij, aut insignem edacitatem indicandum, ut meminit Erasmus Rot. in prouerbio, E clibano boues. Anaxandrides etiam apud Athenæum in Cotyis Thracum regis conuiuij descriptione πολυπόδων ἑκατόμβην nominat. h.

Polypo confertur adulator, ut mox in prouerbijs explicabitur. Carneades polypis Academicos assimilabat: Vt enim illi cirros suos adauctos tandem deuorare: ita & hi suas ipsorum demum opiniones refutare solent, Incertus. Stobæus in Sermone Aduersus literas, Carneadem hoc de dialecticis dixisse refert. A principali animæ facultate, septem ueluti partes enascuntur, inque corpus extenduntur, sicuti brachia à polypo, Plutarchus de placitis philosophorum 4. 4. & 21. Similia.

Maurus episcopus in libello, quem Conuiuium patris Dei inscripsit, Pharaoni polypum apponit, propter inconstantiam nimirum.

Polypi prouerbio dicebantur olim (inquit Erasmus Rot.) uel stupidi, stolidique: uel rapaces, & uncis unguibus homines. Siquidem ob eam causam polypo stultitiam tribuunt, quòd ad manum captantis ultrò mouetur: nec aliter capitur, nisi quòd non cedat. Adscribitur autem rapacitas, tenacitasque: quòd quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, suctu trahat ac retineat. Plautus in Aulularia: Ego istos noui polypos, qui ubi aliquid tetigerunt, tenent. Nihil autem uetabit, quò minùs polypos appellemus eos, qui semet in omnem habitum uertunt, omnibus assentantes: quos eleganter notat Phocylides. Μηδ᾽ ἕτερον κεύθῃς κραδίῃ νόον, ἄλλ᾽ ἀγορεύων· Μὴ δ᾽ ὡς πετροφυὴς πολύπους κατὰ χῶραν ἀμείβου. Pectore ne ue aliud cæles, aliudque loquare: Proque loco uariere, petris uti polypus hærens, Hæc ille. Nos plura etiam de ijs quæ per polypum symbolicè significari possint, protulimus superiùs inter icones ex Pierij Valeriani & Ori Hieroglyphicis. ¶ Idem Erasmus, post explicata prouerbia, Seruire scenæ, Vti foro: Extat (inquit) apud Græcos adagium in hunc ordinem referendum, Polypi mentem obtine. quo iubemur pro tempore alios atque alios mores, alium atque alium uultum sumere. Adagium natum est à piscis huius ingenio, de quo meminit Plinius: item Lucianus alicubi, scribúntque colorem mutare, maximè in metu, &c. Prouerbium sumptum est ex Theognide, cuius hoc distichon est de polypo: citaturque à Plutarcho in libello περὶ πολυφιλίας. Πουλύποδος νόον ἴσχε πολυπλόκου, ὃς ποτὶ πέτρῃ Τῇ προσομιλήσῃ, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη. Id est, Mentem habeas uafri polypi, qui protinus illa, Se quibus admôrit, saxa colore refert. Tale & ille uersus prouerbialis celebratur: Ἄλλοτε δ᾽ ἀλλοῖον τελέθειν, καὶ χώρᾳ ἕπεσθαι. Eòdem pertinet & illud, Νόμος καὶ χώρα: id est, Lex etiam ipsa regio. Nihil autem uetat in notandis uitijs usum adagij latiùs trahere, nempe in homines uersatili quodam ingenio natos: qui talem ubique personam induunt, quales sunt ij, cum quibus contigit agere. Quod genus eleganter descripsit Plautus in Bacchidibus: Nullus (inquiens) frugi esse potest homo, nisi qui bene & male facere tenet. Improbus cũ improbis sit, harpaget, furibus furetũ quod queat. Versipellẽ frugi cõuenit esse hominẽ. Pectus cui sapit, bonus sit bonis, malus Prouerbia Polypi. Polypi mentem obtine.

sit malis. Vtcunque res sit, ita animum habeat. Eupolis apud Athenæum: Ἀνὴρ πολίτης πουλύπους ἐς τοὺς τρόπους. Similem quandam metaphoram Aristoteles à chamæleonte duxit, primo Moralium libro, &c. Et apud Euripidem Hecuba Polyxenam imitari lusciniam iubet, seseq; in omnem uocem uertere, si quo modo queat Vlysi persuadere, ne perimatur, Hæc Erasmus: qui plura etiam quod ad argumentum & significationem prouerbij depromit: nos quæ libuit excerpsimus. Vlysses Phæacum ingenio & moribus se accommodare nouerat; quò gratior & familiarior eis factus, quæ uellet, impetraret facilius. Talis & ille est, qui filium Amphilochum hortatur: Ὦ τέκνον, ποντίου θηρὸς πετραίου χρωτὶ μάλιστα νόον προσφέρων, πάσαις πολίεσσιν ὁμίλει. τῷ παρεόντι δ᾽ ἐπαινήσας ἑκὼν, ἄλλοτ᾽ ἀλλοῖα φρόνει. Et similiter in Iphigenia Sophocles. Νόει πρὸς ἀνδρὶ σῶμα, πουλύπου ὅπως Πέτρᾳ, τραπέσθαι γνησίου φρονήματος, (*sed in his Sophoclis uerbis deprauatum aliquid suspicor,*) Athenæus libro 12. Apud eundem Ion: Καὶ τὸν πετραῖον πλεκτάναις ἀναίμοσι (Eustathius legit ἀναίμονα) Στυγῶ μεταλλακτῆρα πουλύπου χροός. Et Alcæus, Ἠλίθιον εἶναι, νοῦν τε πολύποδος ἔχειν: quod quidem non in uersatilem & astutum hominem, sed in stolidum conuenit, teste Eustathio Odyss. Ε. ita enim fatuus est hic piscis, ut plerunq; persequentes non fugiat, & manibus piscatoris se offerat. at neq; colorem (inquit) consultò & de industria mutat: sed præ metu reuera mutatur. Basilius ille Magnus in Commentatione, quam de gentilium librorum lectione concinnauit, scitè admodum & doctè, polypum uocat adulatorem, cuius uerba mollia feriunt interiora uentris. Nam ut (inquit) polypus ad speciem subiecti soli colorem permutat: consimiliter & assentator, ad uoluptatem audientium uariabit sententiam. quo nomine ab Hieronymo blandus dicitur inimicus, Cælius Rhod. Polypus ergò dicetur quisquis est uersatilis, uersipellis, inconstans, siue metu, siue aliter, (εὐμετάβλητος, παλίμβολος, Eustathius:) rapax; stolidus; adulator. Est & Germanis suum prouerbium, quo mores prout commoditas postulârit mutandos, & multa simulanda, uulgò suadetur: Du müst fuchs vnnd haß seyn: id est, Vulpem & leporem te esse oportet. Συμμεταβάλλοντα τοῖς τόποις καὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς τρόπους, καθάπερ καὶ τοὺς πολύποδας ταῖς πέτραις φασὶν ἐξομοιουμένους, αἷς ἂν προσομιλῶσι, τοιούτους φαίνεσθαι καὶ τὴν χροιάν, Clemens lib. 3. Pædagogi. Πολύποδος ὁμοιότης, πρὸς τοὺς ἐξομοιοῦντας τισιν ἑαυτούς, Suidas & Varinus.

Cum exossis suum rodit pedē.

¶ Hesiodus in poëmate quod inscripsit Opera & dies, uelut ænigmate quodam explicuit paupertatem: Λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζοις. Ne te deprendāt inopem mala tempora brumæ, Atq; pedem premere incipiat manus arida crassum. Consimili figura significauit egestatem in eodem opere: - - - ὅτ᾽ ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει. id est, Quando pedes edit ipse suos is, qui caret osse. Exossem uocat polypum, quòd ossibus careat. is creditus est nonnullis sua brachia rodere, cum deest cibus. Alcæus apud Athenæum, Ἔδω δ᾽ ἐμαυτὸν ὡς πολύπους. id est, Comedo meipsum more polypi. Vnde & αὐτοφάγος dictus; Erasmus Rot. Πολύποδος δίκην αὐτὸς ἑαυτὸν καταφαγών, Suidas, Hesychius & Varinus, si legas Δίκην πολύποδος, senarius erit. Nostri eodem sensu pedem sugere dicunt, Den taapen sugen: quoniam ursus hyeme in latibulo suo non aliunde quàm pede suo sugendo nutriri creditur. Τοὺς πολύποδάς φασιν ἀθηρίας τυγχάνοντας, τοὺς ἑαυτῶν καταθίειν πλοκάμους, ὄψον ὥσπερ ἀληθῶς ἐμπαράσκευον τὰ ἑαυτῶν δυσυχέστατα μέλη. ἐξιᾶνται γοῦν οἱ τάλανες τῶν ἑαυτῶν μορίων τὰ καίρια, καὶ δαιτυμόνες τῶν ἰδίων σαρκῶν ἀναδείκνυνται. Ἄρά γε Ξάνθιππε ὁ πολύπους τὴν γνώμην εἶ τοῖς ὅλοις δοκεῖς; ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν σαφέστατον. ἀδικεῖς γὰρ λίαν ἀπανθρωπότατον, τὸν πατέρα, &c. Theophylactus in Epistolis moralibus. In admiratione olim fuit Matreas quidam planus (ὁ πλάνος) Alexandrinus, apud Græcos pariter & Romanos: qui feram quoq; alere se dicebat, quæ ipsa sese exederet: ita ut etiamnū quæratur, quænam sit illa Matreæ fera, Athenæus.

Polypi caput.

¶ Polypi caput: in hominem uarium; & in quo pariter & uitia quædam, & uirtutes inuenias, cuiusmodi Catilinam describit Salustius. Competit & in rem, ex qua non parum cōmoditatis capere queas: sed quæ eadem nonnullis incommodis noceat. Allegoria ducta est ex eius piscis capite: quod (sicuti testatur Plutarchus in libello, cui titulus, Quomodo sint adolescentibus audiēdi poëtæ) esu quidem suauissimum est, & esculentum: cęterùm somnia parit tristia ac prodigiosa, (*somnos turbulentos, occursantibus miris rerum imaginibus, Cælius.*) Vnde huius esum interdicebant ijs, qui cuperent ex insomnijs præscire futura: quemadmodum & fabarum, ut testis est idem Plutarchus in Symposiacis. Proinde poëticen, Polypi caput uocat: in qua sicuti sunt permulta cognitu tum iucunda, tum frugifera: ita sunt nonnulla, nisi caueas, pestilentia. Porrò ex huiusmodi rebus id quod inest cōmoditatis, conueniet excerpere: quod noxium, uitare. (hoc est,) iuxta Simonidis doctrinam apiculas imitari, quæ præteritis reliquis, ad ea duntaxat aduolant, unde possint aliquid ad mellificium idoneum excerpere: nec aliud colligunt, quàm quod sit usui futurum. Prouerbium integrè refertur apud Plutarchum hoc pacto: Πουλύποδος κεφαλῇ ἔνι μὲν κακὸν, ἐν δὲ καὶ ἐσθλόν. id est, In polypi capite inest quidem malum, inest & bonum. Itidem Theognis in Sententijs de uino prædicat: Ἐσθλὸς καὶ κακός ἐσσι. id est, Bonum ac malum es. Posset ad hanc formam torqueri fabula de hasta Achillis, quæ uulneris auxilium tulit eadem quæ uulnus inflixerat, Erasmus. ¶ Δὶς ἑπτὰ πληγαῖς πουλύπους πλεύμενος, Bis septem plagis polypus contusus; dici solitum, ubi quis multo tandem malo sit emendatior. quemadmodum accidit indomitis adolescentibus, qui plurimorum experientia malorum tandem cicurantur. Conueniet & in eos, qui duriore ingenio præditi, nō nisi grauibus supplicijs corriguntur. Aiunt polypum piscem captum diu multumq; tundi cædiq; solere, quo mitior fiat, & ad esum accommodatior. Author Zenodotus, Erasmus. Meminit etiam Suidas & interpretatur

tatur ὑπὸ τῆς κολάσεως ἀξίων. quoniam polypus captus multis ictibus castigari, ut emolliatur, (πρὸς τὸ πίων γλυκέσθαι,) soleat. Hippocrates mulierem, cuius uterus molliri & purgari debet, polypũ plagis mollitum edere iubet. Γηγὰς (Γλυγὰς) λέγονται πολύπου πλευμῶν, Athenæus ex Aristophane.

DE CAETERIS POLYPI GENERIBVS, AVT saltem nominibus diuersis.

Osmylum quanquam cum ozæna & bolitæna eundem esse apparet, distinxi tamen aliqua ex parte: quoniam nominum etiam, non modò rerum rationem habere soleo; ut grammaticis quoque, qui an nomina diuersa rem eandem significent, aliquando dubitare solent, satisfaciam. Quare & eledonam separaui: quanuis eam Rondeletius, contra Aristotelis sententiam, obseruationibus suis fretus, ab ozæna & osmylo non distinguit. Quod ad accentum, paroxytonum semper scripserim ὀσμύλος, etiamsi apud Athenæum, & alibi fortè aliquando librariorum inscitia, proparoxytonum reperiatur. In Oppiani, Aeliani, Io. Tzetzis, (& aliorum fortè) libris paroxytonum probè scribitur: & nos multis exemplis pleraq; huiusmodi nomina sic scribenda ostendimus suprà in Cordylo. Polyporum genera sunt ἐλεδώνη, πολυποδίνη, βολβοτίνη, ὄσμυλος, Athenæus libro 7. tanquam ex Aristotele & Speusippo. Et mox, Aristoteles (inquit) in opere de animalibus, mollia esse dicit πολύποδας, ὀσμύλην, ἐλεδώνην. sed ὀσμύλην fœminino gen. alius (quantum memini; nisi quòd ὀσμύναι, uox deprauata apud Hesychium reperitur) nemo dixit. ὀσμυλία (malim ὀσμυλίας, ut Αἰνέας) genus est piscium, quod uulgò ozæna dicitur. est autem species polypodis, quæ inter caput & cirros fistulam (αὐλὸν) gerit, qua tetrum emittit odorem, Pollux libro 2. ubi etiam uerba hæc Aristophanis recitat: Τραπόμενον εἰς τὸ ὕψος λαβεῖν ὀσμυλίδια, καὶ μαινίδια, καὶ σηπίδια. Athenæus eadem citat è fabula Danaidum, ut inquit: non osmylidia tamen, sed osmylia quatuor syllabis scribit, quod magis placet. Vuottonus osmylian mænulas sepiolasq; uenari, ex hoc loco non rectè transtulit. ὄζαινα, ὀσμύλιον, Θούριοι, Athenæus. hoc est, Thurij ozænam piscem uocant, quem cæteri Græci osmylion. Osmylia, ὀσμύλια, è polyporum genere sunt, qui ozænæ dicuntur: & alij quidam pisciculi uiles, Hesychius & Varinus. ὀσμύλαι, βολβητῖναι, θαλάσσιοι, Iidem. sed legerim potius ὀσμύλοι, masculino gen. aut fœminino ὀσμύλαι, si quis contendat: (nam & aliæ quædam polyporum species hoc genere efferuntur, ut polypodine, eledona, bolbitæna:) apud autores quidem fœmininum non legitur, quod sciam, ut paulò antè dixi. De uoce βολβητῖναι, paulò pòst. Io. Tzetzes Variorum 5.25. ὀσμύλον per ypsilon piscem uocat, polypi instar amphibium, & oliuas ac ficus (similiter) appetentem. ὀσμίλον uerò per iôta, (sicut ζωΐλον, τρωΐλον,) ὄζωδη, id est fœtidum. Smylas apud Alexandrum Trallianum legimus, ubi fortè osmylas reponendum: ut annotauimus suprà paulò pòst initium Corollarij primi de Lacerto: ad initium paginæ 555. Quis non miretur Polyporum uarietatem? nam horum alius tetram odoris fœditatem habet: alius nomine Osmylus bene olet, & nihil muscosius (*propiore moscho odore*) sensi: quem hac ætate Græci Moschitẽ appellant: Massilienses Muscum, ex ea odoris suauitate, quòd muscum non leuiter non modò uiuus, uerùm mortuus etiam oleat. Is qui eum uel occultissimum fert, circũstantes suauissimè permulcet. In arcis ad imbuendas grato odore uestes reponitur. Gracilioribus est brachijs, quàm cæterorum genus Polyporum, Gillius. ego Rondeletij & Bellonij sententiæ subscribo, qui polypi speciem unam tantùm odore insignem, alijs grato, alijs graui, faciunt. Octapodia, (*id est polypi,*) sepiæ, polypi moschitæ, difficulter concoquuntur, Psellus libro 1. de diæta. Accepi olim piscem Moscharolo Venetijs dictum, polypo paruo similem esse, & in cibo lautum. haud scio an idem sit qui Italis circa Genuam Muzaro uocatur, Græcis hodie Gopos, si bene memini. Germanicum eius nomen fecerim, ein Bisemkuttel. nam Bisem moschum odoramentum nobis significat. Kuttel uerò Germanica uox, Anglis pro sepia priuatim in usu, toti malaciorum generi rectè accommodatur. Polypos & Osmylos in siccum egressos æstiuo tempore, ex maritimis arboribus frugiferis fructus subripientes, (scandunt enim per truncos, & ramis se implicãt,) sæpe agricolæ & deprehendunt, & pro direptis fructibus pœnas ex cõprehensis sumunt: Aelianus, ex Oppiano nimirum, qui osmylum etiam ut polypum, maris cauernas incolere tradit. Vide suprà in Corollario Polypi C. De morsu etiam osmyli nonnihil uenenato, diximus in Polypo G. circa finem. — *Osmylus.*

Ozænam eundem esse osmylo, de quo proximè scripsimus, Pollux, Atheneus, Hesychius autores sunt: quibus eruditi hodie assipulantur. Polyporum generis ozæna, dicta à graui capitis odore, Plinius. Ozænam Aristoteles ozolin (ὀζολιν) & bolitænam uidetur appellasse. ea frequens est in Laconia, quæ regio nunc Zaconia dicitur: dicta quòd ea uox odorem illum & uirus graue significat. Theodorus ossolem conuertit, Massarius. Nautili genus alterum constat exiguo corpore, facie simile bolitænis, Aristoteles. Bolitænas non alit Euripus, Idem. Videtur autem βολίταινα scribendum cum acuto in antepenultima, ut ὄζαινα, τρίαινα, ἀρύταινα. habent enim hæc uocabula ultimam breuem, penultimam productam: quam, si accentum reciperet, circunflecti oporteret. Apud Athenæum bolbotine, βολβοτίνη, scribitur. Species (inquit) polyporum diuersæ sunt, heledona, polypodine, bolbotine, osmylus, ut Aristoteles tradit. Ego bolbotinen ab osmylo nomine tantùm differre puto. apud Aristotelem quidem, in ijs quæ extant, nihil — *Ozæna & Bolitæna.* — *Bolbotine.*

Polypodine. huiusmodi legimus, & forsan polypodine quoque, πολυποδίνη, non alia fuerit species. Forma quidem nominũ in ίνη Græcis patronymica est: ut Adrastine, Adrasti filia. & fortè polypodine, ceu polypi species minor, ut filia ad matrem, à paruitate hoc nomen inuenit. ὀσμύλαι, βολβιτῖναι, θαλάσσιοι, Hesychius. malim, ὀσμύλαι, (uel ὀσμύλοι,) βολβοτῖναι, ἰχθῦς θαλάσσιοι. Est autem iôta penultimæ longum in patronymicis (& similibus) in ίνη. Κούρη Μαρπήσσης καλλισφύρου Εὐηνίνης, Iliad. 1. Nec alia putârim *Bolbidium.* Bolbidia Hippocrati dicta, forma diminutiua. nam libro 2. de morbis muliebribus, laudat polypodia, (*id est, paruos polypos, ætate nimirum, non specie, ut mihi uidetur,*) & bolbidia parui polyporum generis, in uino & oleo cocta, si uterus ad coxam auersus fuerit. Rursusque eadem similiter præparata, aut sepiolas, ad menses ciendos. Et rursum in eiusdem mali curatione: Ad uesperam (inquit) mazam cœnet: si uerò panem uoluerit, & bolbidia parui polyporum generis, & sepiolas paruas, in uino ac oleo coquito, & edenda dato. Βολβιτία (lege Βολβίδια) τὰ ὑπὸ τῶν πολλῶν βομβύλια προσαγορευόμενα. γένος δέ ἐστι τῶν μικρῶν πολυπόδων, Galenus in Glossis. ¶ Est & narium ulcus ozæna, de quo in Polypi philologia diximus. Oris fœtorem ozen Græci uocant. Vnde & ozænitim nardi quoddam genus apud Gangem nascens, uirus redolens Plinio, uidetur appellari. sed ozen casiæ speciem Aëtius uocauit, Massarius.

Eledona. Eledona, ἐλεδώνη, polypi species est Aristoteli, crurum prolixitate à cęteris differens: & quòd una ex mollium numero simplicem acetabulorum ordinem agat, non ut cætera duplicem, Aristoteles. Ἐλεδώνη, ὁ πολύπους, Hesychius. Apud Athenæum etiam libro 6. ἐλεδῶναι scribuntur & nominantur, inter alios pisces: libro septimo autem ἑλεδώνη, cum aspiratione, Εἴδη δ᾽ ἐστι πολυπόδων ἑλεδώνη, πολυποδίνη, &c. ut superiùs recitaui. Et mox: Aristoteles in opere de animalibus, mollia esse inquit, polypos, ὀσμύλην, ἑλεδώνην. Gillius etiam, Massarius, & Vuottonus Heledonam cum aspiratione scribunt. Grammatici ε. ante λ. attenuari docent, neque excipiũt eledonam: etiamsi hoc nomen ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν, id est à comprehendendo compositum uideri possit: unde & ἑλεδανὸς fortè deriuatum, quod nomen uinculum significat, spiritu tamen tenui in Græcorum lexicis scribitur. Ἐλεδόνη (*sine aspiratione, & cum o. breui in penultima*) genus est polypodis, quæ cotyledonem unam (*unum cotyledonum ordinem*) habet, pedibus septenis, authore Aeliano, Suidas & Varinus. ego in ijs quæ extant Aeliani, nullam eledonæ mentionem inuenio. Vocatur autem eledone, ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν, quòd ipsa se rodat, ita ut lambda in hoc nomine redundet. unde & Hesiodus, ὅτ᾽ ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει, Suidas, & Cælius Rhodig. Sed authores idonei plerique polypum simpliciter, non eledonam priuatim hoc facere scribunt. Ἀελιδώνη, ὁ μυλαῖος ἰχθῦς, Hesychius & Varinus: sed pro ὁ μυλαῖος, legendum fortè ὀσμύλος, uel ὀσμυλίας. Helidonam genus polypi, nostræ ætatis Græci Halidonam corruptè nominant, Gillius. idem osmylum à Græcis hodie moschitem appellari dixit. quamobrem diligentiùs inquirendum, sit'ne unus piscis osmylus & eledona ut Rondeletius putauit, fieri potest ut species aliqua polypi reperiatur in Græcia, circa Gallicum & Ligusticum mare ignota. ¶ Chelidon, χελιδὼν, piscis polypo similis, succum continet, qui bonum colorem pręstat, & sanguinẽ (*ut hæmorrhoides, menses,*) mouet, Diphilus. Mihi omnino non alius hic piscis quàm eledona uidetur: nam & deledona, ut supra dixi, nomen pro eodem reperitur. Vide supra in Chelidonia, elemento C. ad finem paginæ 263.

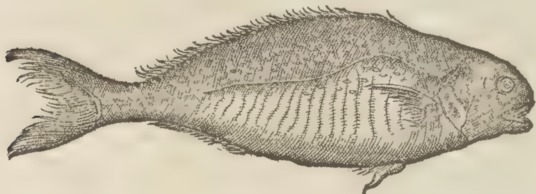
De NAVTILO Polyporum specie, in N. Elemento dictum est.

CRICOS animal aquatile describitur ab Alberto, libro 24. operis de animalibus: in alphabetico Aquatilium catalogo: & rursus KYLOZ. utrunque cum testaceis & mollibus confundere uidetur. nam & testam eis attribuit: & quædam mollibus attributa ab idoneis scriptoribus, ut pedes habere, uenari pisciculos, adhærere petris, &c. & quòd kylos duorum sit generum, minor edendo, maior non item. Aristoteles polypum maiorem edulem facit: minores uarios edi negat. Cricos (inquit Albertus) dextrum pedem perparuum habet, sinistrum uerò magnum & longum. Aristoteles quidem locustam & cancros omnes, chelam dextram grandiorem ualentioremque habere author est. Verùm his ne tantillum quidem immorarer: nisi sperarem interdum Arabica aut Persica nomina animalium quorundam collatis scriptorum locis expiscari me posse: sed plerunque spe mea frustror, cum pleraque à Græcis deprauata deprehendam, & quędam adeò absurdè ut uix coniecturæ locus supersit. à Græcis enim Arabici scriptores sumpserũt, ad suos characteres, ad suas terminationes detorta: ab his rursus Latini quidam interpretes, minimè Latini, sed & huius & Græci sermonis imperiti. unde passim in illorum libris & rerum & nominum magna confusio.

PISCES quidam sunt informes: uelut quod corio est quasi suillo, magnitudine fermè elephantis: suillo etiam capite, pedibus loraceis, sine dentibus, paruis oculis. sub uentre duo foramina habet iuxta caudam. Cauda prælonga: brachij mensura latiore: quam mensuram longitudine & latitudine implent singulæ auriculæ. corio crassiore quàm digitus sit. Forsan è polyporum genere est, Cardanus lib. 10. de Subtilitate. Mihi diuersa planè à polypis natura uidetur. pedes loracei, fortè & corium suillum, polypum referre uideri possunt. Sed dentibus caret, quos polypus habet. Cauda polypo non conuenit, auriculæ aquatilium, sicut & exanguium nulli. Ego hoc animal suprà in Corollario Orthragorisci descripsi, Aloysij Cadamusti uerbis: qui id loripes fuisse scribit, non autẽ loraceis pedibus. Sed cum loripes claudũ significet, pedes uerò nullos Cadamustus ei attri-

ti attribuat, nescio quo sensu loripedem dixerit. Cete illud uastissimum (inquit Scaliger aduersus Cardanum) quod elephantis descriptum magnitudine, ais, esse forsan de genere polyporum, manifestè leuitatem prodit ingenij tui. Cui suillum caput assignabas, Suem potiùs faceres. Nam polypo, non ut suibus rostrum, sed ut sepiæ: cuidam generi, ut psittaco beccum est. Vide etiam infra ad finem Corollarij de Porcis marinis.

DE POMPILO, RONDELETIVS.

ΠΟΜΠΙΛΟΣ piscis dicitur ab Athenæo, Aeliano, Oppiano alijsq́ Græcis. Plinius quoq; libro 9. cap. 15. huius meminit eodem seruato nomine, & à quibusdam inter thynnos numerari scribit. Verùm hi meo quidem iudicio similitudine decepti fuerunt. Pompilus enim alius est à thynnis & pelamydibus, & si eis quodammodo similis sit. A

Pompilus piscis est pelagius, squamis carens. A branchijs ad caudam linea magna curua ducta, à qua ad uentrem lineæ multæ transuersæ interpunctæ descendunt. Supra lineam dorsum uarium est, & maculatum. Os est medium, dentes parui pro corporis magnitudine. Pars quæ supra & inter oculos est flauescit, aurique colorem æmulatur. Pinnas habet quatuor, duas ad branchias, duas in uentre. Aliam à podice ad caudam. In dorso aliam. Cauda in unicam desinit non diuisam, neq; crescentis lunæ figurâ thynnorum pelamydumq́ modo. B

Hunc uerum esse pompilum quem depinximus, rationes aliquot demonstrant. Nam hic pelagius est piscis, & circa naues frequentem esse in pelago, easq́ comitari certè experientia comprobatum. Præterea uarius est, superciliis aureis, pelamydi similis. Quæ omnes sunt pompili notæ à ueteribus traditæ. Athenæus libro 7. ex Dionysio Iambo: Pompilus pelagius est piscis, circa naues frequens cernitur, similis pelamydi, uarius, ποικίλος. Callimachus eodem authore aurea supercilia habentem, & sacrum piscem appellauit. (*Callimachus pompili nomen non exprimit, sed simpliciter nominat χρυσὴν ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθὺν: quibus uerbis aliqui auratã intelligunt. Itaq; ut pompilus Rondeletij superciliis aureis sit, quod ei facilè credimus: ueteres tamen id de eo expressè non tradiderunt. Verba Athenæi sunt*, Καλλίμαχος τὸν χρύσοφρυν, ἢ μᾶλλον χρύσειον ὀφρύσιν ἱερὸν ἰχθῦν, *subaudi* καλεῖ *uel* ὀνομάζει.) Et Clitarchus: Nautæ pompilum sacrum piscem nuncupant, quòd ex pelago deducat naues ad portum usque. Eadem planè Aelianus de pompilo. Rarus est admodùm apud nos piscis, ita ut uulgare nomen nullum inuenerit, nisi quòd pro pelamyde uenditur. A *Pompilum uerũ se protulisse.* *Lib. 12. cap. 43*

COROLLARIVM.

Thynni sæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira aliqua dulcedine per aliquot horarũ spacia & passuum milia à gubernaculis non separantur, ne tridente quidem in eos sæpiùs iacto territi. Quidam eos qui hoc è thynnis faciant, pompilos uocant, Plinius. Græcè πομπίλος scribitur paroxytonum, à πομπή: ut ab ὀργή, ὀργίλος. dicitur enim παρὰ τὸ πέμπειν, unde & πομπός, Eustathius. --- πομπῆα δ᾽ ἐπεφήμιξαν ὄνομα νηῶν, Oppianus de hoc pisce. Aliâs pomphilus dicitur, Hermolaus. Ego in Græci quidem Aeliani de animalibus libri 2. capite 15. πόμφυλος reperio, mediam syllabam φ. & υ. constituentib. Gillius pompylum uertit per py in medio, neutrum placet. nam & Aelianus alibi (lib. 15. cap. 23.) πομπίλος scribit, & alij quos hactenus uidi omnes: & deriuationis ratio & analogia ita scribi postulant. Pompilus piscis quibusdam idem uidetur qui aurata, ut pluribus scripsi suprà in Corollario de aurata H. a. nos cum Rondeletio alijsq́ eruditis tum priscis tum nostri seculi, distinguere malumus. Massilienses piscatores hunc non ignorantes, corruptè Pampalum uocant, Gillius. Germanicum nomen si quis requirat, fingamus: ein Leitfisch / ein Schiffleiter / ein Schiffgesell: quoduis enim ex istis, idem quod Græcis pompilus significat, id est piscem comitem, uel nauium comitem. Recentiores quidam pompilum imperitè cum nautilo confundunt, Plinij uerbis (deprauatis scilicet) seducti, quibus nautilum ab alijs pompilum uocari legitur: cum non pompilum, sed polypi ouum legi oporteat, ut Rondeletius ex Aristotele obseruauit. A

B Pompilus animal est marinum, amatorium, uarium, pelamydi simile: Eustathius, ex Athenæo nimirum.

C Pompili pisces pelagij, omnium maximè piscium, quos auditione accepimus, in ima sede maris uersari solent: siue ipsi terram malè oderunt, siue hæc illorum odio tenetur. Hi autem sic circū naueis altum secantes, tanquam amicas, concursant, easq́ huc illuc saltantes stipant. Et homines quidem qui naui uehuntur, quantum à terra absint, prorsus ignorant: & ipsi etiam nautæ à uero aberrare solent. At pompili tanquam sagacissimi canes, qui propinquam præsentiunt prædam, sic terram non longè abesse, antè multò sentiunt. idcirco non tanto amplius studio nauium tenentur, longius eos ut persequi comitando uelint: sed quasi signo ad abeundum sublato, frequentes in altum redeunt. Vnde nautæ continentem, tametsi fascibus non eam assecuti, sed à Pompilis eruditi, propinquam esse sentiunt, Aelianus de animalibus 2. 15. Et Oppianus lib. 1. Halieut. unde ille mutuatus est: Pompili (inquit) pelagij pisces, quos uenerantur nautę, à comitatu nauium sibi nomen inuenerunt. mirificè enim, & peculiari quodam studio erga naues in alto uectas afficiuntur: & cursum earum sequuti circunsiliunt, alij ad latera, alij ad puppim, ad prorā alij: perseuerantq́ adeò, ut non spōte eos comitari putares, sed uinculo ad nauim astrictos trahi. Vbi uerò terram præsenserint, rursus uniuersi retrorsum (tanquam à meta ad carceres) redeunt, relictis nauigijs. hinc nautæ terram propè esse certò agnoscunt. Ex eodem comitante, placidum & tranquil-

E lum mare futurum, tanquam fausto & fœlice socio, coniiciunt. ¶ Vmbra gaudent hippuri & pompili. quamobrem iniectis in mare arundinum fascibus, appenso lapide quo firmentur, sub illas (mari innatantes) colliguntur, & facilè hamis capiuntur, ut in Hippuro ex Oppiani Halieuticorum 4. retuli.

H Ex Athenæi libro 7. Telchiniacæ historiæ conditor, (siue is Epimenides Cretensis est, siue Teleclides, siue alius quispiam,) delphinos & pompilos sacros pisces esse tradit. Est autē pompilus animal amatorium, (*ad amoris philtra efficax existimatum, Nic. Leonicenus Variorum 3.9. ubi pleraq, hæc ex Athenæo conuertit, quanquam ipse [lapsu memoriæ puto] Pausaniam authorem citet,*) tanquā & ipse Cœli sanguine (ἐκ τοῦ οὐρανίου αἵματος) prognatus unà cum Venere. Hinc Nicander in Oetaicis:

πομπίλος, ὃς ναύτῃσιν ἀδημονέουσι κελεύθους Μηνύσαι φιλέρωσι, καὶ ἀφθόγγῳ περ ἀμείνων.

(*fortè,* Μηνύσας φιλέρωσι, καὶ ἄφθογγός περ ἀμύνων: *aut alio quopiam modo, quo sensus et constructio constet.*) Meminit eius & Alexander Aetolus: Πηδαλίῳ ἄκρῳ ἔπι πομπίλος αἰνιοχεύει, Καὶ τὰ κάτω κατόπισθε θεοῖς ὑπὸ πομπίλος ἰχθῦς. Et Pancrates Arcas in libro cui titulus Opera marina, cum prædixisset: Πομπίλος, ὃν καλέουσιν ἁλίπλοοι ἱερὸν ἰχθῦν: narrat, non modò Neptuno hunc piscem, sed etiam incolis Samothraciæ dijs sacrum & charum esse. Ob eamq́ causam piscatorem olim nomine, (sicut dicitur) Epopeum, ex Icaro insula profectum, ætate iam affectum, quòd aliquando cum nihil aliud piscium præter Pompilos cepisset, eosdem cum filio comedisset, protinus huic pisci meritas impietatis pœnas persoluisse. Etenim cetacea belua facto in eius piscatoriam impetu ipsum in conspectu filij deuorauit. (*Eadem repetijt Aelianus 15.23. sicut & ea quæ sequuntur.*) Item, ut addit idem Pancrates, Pompilum hostili odio Delphini persequuntur: neq́ hoc ipsum tamen impune faciunt. Cum enim hunc gustauerunt, discruciantur & conuelluntur continuò: & quòd furore inflammati consistere non queunt, idcirco in littora expelluntur, atq́ fluctu eiecti à mergis aut cornicibus marinis gauijsq́ exeduntur, & conficiuntur. & aliquando à uiris qui ad cetarias assident capiuntur, (περαινομένονται, *uox uidetur corrupta, Aelianus omisit.*) Κωβιοὶ εἰνάλιοι, καὶ πομπίλοι ἱεροὶ ἰχθῦς, Timachidas Rhodius. Πομπίλε ναύτῃσιν πέμπων πλόον εὔπλοον ἰχθῦς Πομπεύσας πρύμναθεν ἐμὰν ἀδελφὰν ἑταίραν, Corinna uel quisquis poëmatij in ipsam relati author est. Cæterùm Apollonius Rhodius siue Naucratites, dicit Pompilum aliquando hominem fuisse (πορθμέα, id est portitorem, Aelianus: θαλασσουργὸν, id est piscatorem, Athenæus.) et cum puellæ (inquit) Apollo amore teneretur, (*Ocyrhoës Imbrasi fluuij filiæ, &c. pluribus rem describit Athenæus, recitatis etiam Apollonij uersibus:*) eamq́ rapere conaretur: hæc autem effugiens Miletum uenisset, & Pompilum precibus obsecrasset ut se traijceret: is quidem paruit. at uerò Apollo sese ostendens, hanc quidem rapuit, nauim autem in lapidē, Pompilum in sui nominis piscem conuertit. (*Meminit Eustathius quoque in Homerum.*) Dionysius cognomine Iambus in libro de dialectis: Audiuimus (inquit) piscatorem Eretricum, aliosq́ multos pompilum piscem sacrum uocantes.

Pompilus apud Græcos omnes penultimam corripit: Ouidius produxit, his uersibus in Halieutico inter pelagios: Tuq́ comes ratium, tractiq́ per æquora sulci, Qui semper spumas sequeris pompile nitentes.

Epitheta. Πομπῆες, ὁμόστολοι, Oppiano. Sacri etiam epitheto dici possunt: uel sacri pisces per antonomasiam, quanuis dubiam: cum & alij pisces ab alijs sacri appellentur.

Pompilus nauigia usq́ in portum comitari & deducere perhibetur, Nic. Leonicenus, sine authore. nam ueteres, cum terram etiam à longè præsenserit, naues relinquere aiunt.

Καὶ πομπίλοι ἱεροὶ ἰχθῦς, Timachidas: tanquam seruatores nauigantium, Eustathius & Varinus in ἱερός.

DE PORCIS PISCIBVS.

PORCI uel Sues pisces quidam dicti sunt, quòd adipe aut lardo terrestrium modo pleni sint: alij à uoce & grunnitu: alij à corporis aut partis alicuius similitudine: quidam opinor à spinis dorsi, setarum instar rigentibus: ut quorum meminit Plinius, Inter uenena (inquit) sunt piscium porci marini spinæ in dorso, cruciatu magno læsorum. remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore. *Porci Plinij.* Aggregator ex Plinio non limum, sed carnes ipsius porci remedio esse scribit. Spinæ dorsi troge (*porci*) piscis marini inferunt cruciatum magnum, cui medetur fel ipsius, Arnoldus in libro de uenenis. Χοῖροι, id est Porci, à Tarentino inter piscium marinorum genera reponuntur. Esca ad porcos ab eodem descripta, interprete Lacuna, recipit sesami drachmas iiij. capitulorũ alliorum drachmas ij. carnis coturnicis muria conditæ, opopanacis, singulorum tantundem. Quæ omnia (inquit) excipiens sordibus gymnasiorũ contundito. utitorq; illis pastillorum instar compactis. CAPRISCVM Atheneo memoratũ, piscem marinum, (μῦν aliqui uocant. Vide in Mure pisce suprà) Rondeletius eundem porco Strabonis, quem inter Nili pisces recenset, existimat, quòd spinæ ei in dorso acutissimæ noxiæq; sint. *Capriscus.* A nostris (inquit) & Siculis porco uocatur. Vide suprà, pagina 214.

Ab hoc differt APER piscis, Græci κάπρον uocăt: cuius aliam iconem Rondeletius, aliã Bellonius dedit. utranq; posuimus suprà, pagina 70. *Aper.* Rondeletij sanè aper, piscis est marinus: quem hyænæ, uel porci, uel caprisci (quo cum plurima habet communia) speciem esse coniecerim. Χοῖροι, id est porci, qui inter Niloos pisces ab Athenæo & Strabone censentur, fluuiatiles ne tantùm sint, an è mari fortè in Nilum immigrent, quærendum est. item an perca fluuiatilis minor, de qua scripsimus suprà, cum piscis sit rotundus, spinis in capite noxijs, porcus sit Strabonis. hæc enim illi attribuit. Vide suprà in Perca fl. minore, & in Cernua fl. & in Corollario de Mugile c. Aristoteles solos piscium uocales esse dixit σκάφρον, καὶ τὸν ποτάμιον χοῖρον, id est caprum & fluuiatilem porcum, Athenæus. Eustathius hoc loco repetito pro σκάφρον legit σκάρον. ego quoniam χοῖρον ποτάμιον apud Aristotelem non inuenio, eundem esse conijcio cum apro (càpron Græci dicunt) Acheloi, quem Aristoteles historiæ 4.9. uocalem existimari scribit, ut & alios complures quos illic nominat, omnes marinos, præter chalcidem fortè lacustrem, & aprum fluuiatilem. κάπρος quidẽ & χοῖρος pro synonymis accipi queunt. Hunc caprum fl. Aristot. in Acheloo amne uocalem facit, Plinius etiam grunnientem. In Danubio cum alij pisces, tum porci (χοῖροι) capiuntur, Aelianus. ¶ Gyllisci, γυλλίσκοι, pisces quidam sunt Hesychio & Varino. γύλιος quidem (sicut & γρύλλος) porcus est. unde fortè γυλλίσκος diminutiuum, porcellus. ut hys etiam & hysca, de pisce, eadem significatione. *Gyllisci. Gryllus.* Nicander congros, aliter gryllos uocari scribit. Itali plerique hodie grillum nominant, teste Bellonio, mustelæ marinæ speciem, quam Rondeletius ophidion. Vide etiam suprà de hoc uocabulo, pag. 112. in Corollario de Asellis mustelinis. Chirin (*Chœri potiùs*, Χοῖροι) id est porcelliones pisces, Syluaticus. nostro quidem seculo percam fl. minorem aliqui porcellionẽ nominant, in Germania inferiori pręsertim: Itali uerò sturiones paruos marinos. Cheriscaria inter Strymonis fl. pisces Bellonius nominat: quæ uox uulgaris, forsan porcellos significat. ¶ Χοιρίναι conchæ non aliæ uidentur, quàm quæ hodie Porcellanæ uulgò dicuntur. *Chœrinæ conchæ.* Vide suprà in Corollario ad Porcellanas siue Conchas Venereas, ab initio, pag. 336. & non multò ante finem eiusdem, pag. 339. Τῶν δὲ στρόμβων καὶ χοιρίων (lego χοιρίνων, uel χοιρινῶν) καὶ τῶν λοιπῶν κογχυλίων αἱ ποικίλαι ἰδέαι, καὶ πολὺ διάφοροι τῶν παρ᾽ ἡμῖν, Androsthenes in præternauigatione Indiæ. De Porcellanis uasis uulgò dictis, rara quædam & cognitione digna Iulius Cæsar Scaliger exponit, Exotericarum exercitatione Titulo 93. Nihil cum porco aut sue puto commune habet Γόρκος Græcè dictum Istri animal: *Πόρκος.* de quo Varinus in Lexico sic scribit: Γόρκος animal est ad (παρὰ) Istrum fluuium, id est Danubium: quadrupes, membrana tenui inclusum, (περιεχόμενον:) quæ inflata utrem repræsentat: & natat ea attenuata, (καὶ νήχεται ἕως ἂν λεπτυνθῇ, subaudio, τὸ ζῶον, uel τὸ δέρμα:) inde terram egreditur, & subitò (ἀθρόον) refrigeratum moritur. Est etiam πόρκος instrumentum piscatorium, cuius meminit Plato in Sophista, his uerbis: *Instrumentum piscatorium.* Κύρτους δὴ, καὶ δίκτυα, καὶ βρόχους, καὶ πόρκους, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἄλλο τι πλὴν ἕρκη δεῖ προσαγορεύειν. Aliqui nõ rectè rete interpretant̃, alij κύρτον, id est nassam: Plato enim simul tanquam diuersa nominare uoluit. ἔστι δὲ σχοινίου πλέγμα: hoc est, instrumentum quoddam è uiminibus contextum est, Varinus & Suidas. Meminit etiam Diphilus τοῦ πόρκου: Θᾶττον πλέκειν κέλευε τῶν πόρκων πυκνοτέρους. Vocabant autem πόρκον, διὰ τὸ περιλαμβάνειν καὶ ἀμπέχειν τὸν εἰσδύοντα ἰχθῦν: ἢ ἀπὸ τοῦ οἱονεὶ περικεῖσθαι. Hinc & πόρκης (ut Χρύσης: apud Suidam & Varinum aliquoties non rectè πόρκος, ut λόγος, in hac significatione scribitur) apud Homerum uocatur annulus, ferrum, siue cuspidem hastæ (epidoratidem) cum hasta coniungens & firmans. - - - περὶ δὲ χρύσεος θέε πόρκης. Γορκώδη dicuntur omnia rotunda & κρικώδη, (ex annulis composita, uel annulis similia,) nam πόρκης annulus est, Eustathius. Γόρκον esse puto genus retis nassæ similis, cuius os rotundum est, & circulo uimineo firmatum. nassa enim proprie est Latinis, quæ Gręcis κύρτος, & è uiminibus aut iuncis constat: πόρκος uerò è filis & maculis ut retia. nostri Vrsam nominant, ein Bären. & aliam eius speciem rotundiorem, quæ non ut nassæ & porci in uado relinquitur, lapidibus grauata: sed ansam è ligno oblongã habet, ut à piscatore tenente per aquã agatur & impellat̃ ein Storbären.

Capiuntur purpuræ paruulis rarisq; textu ueluti nassis, in alto iactis, inest ijs esca, &c. Plinius. Varinus tale instrumentum κημὸν appellat. Vide in Equo H.e. pagina 591. inter Quadrupedes uiuiparas. Latinè aliqui excipulam uel excipulum uocant. Aelianus (de animal. 17.18.) puto φορνίον, pastinacam incautam (inquit) piscator phernio imprudentē subducit. Hinc πορκεὺς piscator hoc instrumento utens, uide in Salpa A. ¶ Videtur & Porcus pro Phorco seu Phorcyne deo marino ab Alcmane dictus. Νηρεὺς, θαλάσσιος δαίμων· Ἀλκμὰν καὶ Πόρκον ὀνομάζει, Hesychius. ¶ Ὗς, porcus quadrupes, & piscis, Varinus. Nominantur ab Epicharmo ὕες pisces: de quibus dubitat Athenæus an ijdem sint κάπρῳ, id est apro. Vide suprà in Hyæna A. Syænam piscem Græci recentiores chœrillam interpretantur, hoc est porculum, Hermolaus in Plinium. ¶ Athenæus hos Archestrati uersus recitat:

Syæna.

Ἐν δ' Αἴνῳ καὶ τῷ Πόντῳ τὴν ὗν ἀγόραζε, ἣν καλέουσι τινὲς θνητῶν ψαμμῖτιν ὀρυκτήν.
Τούτου τὴν κεφαλὴν ἕψει μηδὲν προσμιγνύων. ἥδυσμ'· ἀλλ' εἰς μόνον ὕδωρ (lego, ἀλλ' ἐν ὕδωρ μόνον) ἐνθεὶς, καὶ θαμὰ κινῶν,
Ὕσσωπον παράθες τρίψας, κἂν ἄλλο τι χρῄζῃς δριμύδι (an? Δριμύ τι) εἰς ὄξος καταβάπτων, ἐπείγου
Οὕτως, ὡς πνιγεὺς, ὑπὸ αὐτοῖς καταπίνων τὴν λοφιὰν δ' ὄπτα ἂν αὐτοῦ, καὶ τἄλλα τὰ πλεῖστα.

Et fortè (inquit) etiam Numenius ὗν, ψαμαθῖδα nominat, cum dicit, Ἄλλοτε καρχαρίην, ὅτε δὲ ῥόθιον ψαμαθῖδα. Ψαμμῖτις autem & ψαμαθὶς hic piscis dictus uidetur ab arena: & ὀρυκτὴ (actiua significatione, cum uerbalia in τος passiuè accipi soleant) à fodiendo, quòd rostro nimirum arenam fodiat, ut sues terrestres cœnum: ut inde suis nomen ei positum sit: nisi quis à corporis figura dictum malit: nam λοφιὰν in eo Archestratus nominat. Vide etiam quæ annotaui in Hyæna quadrupede A. ¶ Lolligo dirìq; sues, Ouidius in Halieutico.

Hycca. *Hysca.*

De HYCCA seu HYSCA leges suprà in H. elemento. Hysca, communiter Hyscha, ὕσκα dicitur, Symeon Sethi. Gyraldus interpres, alio forsan codice usus, sic habet: Porculus piscis, siue, uti uulgus dicit, Lycisca, siue Lycina, Lupá ue, (Græcè uerò à Symeone ὕσκα nuncupatur,) hysca communis piscis uocatur. Mihi hæc nomina à Gyraldo adiecta, Lycisca inquam & Lycina, suspecta sunt, eoq; magis, quòd alibi quoq; non satis probatum in huius libelli (Symeonis de alimentis) conuersione interpretem eum deprehenderim.

Syagrides. *Thynni.*

SYAGRIDES quoq; Athenæo inter pisces sunt, alij quàm Synagrides nimirum. est autem syagros Græcis fera, quæ Latinis aper. ¶ Polybius libro 34. de Lusitania scribens, ait quercus (βαλάνους) illic in mari plantatas esse, quarum fructu uescentes thynni pinguescant. quare non temere thynnos, sues marinos dixeris, Athenæus. ¶ Centrinen in Galeorum genere Itali & Massilienses porcum uocant, uel porcum marinum. ¶ Plures hodie obesi pisces, & qui præpingue abdomen habent, porci à piscatoribus appellantur. Hermolaus in Corollario iulides ait uocatos esse porcos: Iouius, nescio quàm rectè: hyccam quidem pro iulide Hermippus Smyrnæus accipit. Truye id est, Porca) Mediolani uocatur, piscis quidam similis scardulæ (leucisci fl. species, Gardonum Galli, nostri Schwal appellant:) & Truega Massiliæ piscis diui Petri.

Centrines. *Iulides.*

Orthragoriscus.

Appion maximum piscium esse tradit Porcum, quem Lacedæmonij orthragoriscum uocat, grunnire eum cum capiatur, Plinius. Vide suprà in O. Elemento.

Hippopot.

Hippopotamum Constantinopoli alij porcum marinum, alij bouem marinum uocant, Bellonius.

Syacion.

Συάκιον, genus piscis, Suidas. Symeon Sethi eas in nutriendi facultate rationes syacio adscribit, quas alij ferè rhombo. & Gyraldus interpres syacion aliquos rhombum putare scribit. Quære suprà inter Passeres, in Rhombo F.

Porcus mar. d. Ambrosio.

Gulo porcellum amat, ut comedat, Ambrosius in Dominica passione. uidetur autem porcelli nomine piscem quempiam lautum intellexisse. Idem in Hexaëmero Iudæos marinis porcis uesci scribit, quibus terrestribus non uescantur, Iouius. Porcinam dicunt mercatores balænæ salsamenta, Scaliger. ¶ Germani Oceani accolæ, & Angli quoq; & Galli à Germanis mutuati, Delphinum Meerschweyn, hoc est marinum suem appellant. Phocæna circa Oceanum Gallicum frequentiùs capitur, quàm Delphinus: communi tamen cum eo nomine Marsouin dicitur: quanuis id nomen phocænæ magis conueniat, (utpote pinguiori:) Delphino tamen etiam rostrum est longius, & porcino simile, ut scribit Bellonius. Phocænam apud Frisios Brunfisch appellari ex Guil. Turneri literis nuper intellexi: quod nomen tamen alibi etiam alijs cetis attribui puto. Albertus alicubi phocam ex genere porcorum marinorum esse scribit: nimirū quia lardum habet, quod tamen plerisq; cetis commune arbitror. Veneti & Adriatici porcellos seu porcelletas, minusculos Sturiones marinos appellant. Porcini generis pisces esse sturionem, (quem hyccam, quasi suculam aliqui putauerunt,) attilum in Pado, & in Danubio antacæum, siue marionem ut quidam uolunt, (quem Bohemi Vuyz uocāt, Germani Huß, quasi Hys, quod est Sus: Itali moronam, quod ad marionem accedit: Germani scropham Moor appellant, Cretenses Marin:) inq; mari delphinum, quasi δέλφακα, id est porcum adultum masculum, Sigismundus Gelenius sentiebat: cuius hac de re uerba ex epistola ad nos reposui in Corollario de Acipensere H.a. Porcus marinus est qui uocatur suillus, quia dum escam quærit, more suis terram sub aquis fodit, circa guttur enim habet oris orificium, & nisi rostrum harenis immergat, pastum non colligit,

Delphinus & Phocæna.

Sturio, &c.

Suillus.

colligit, Isidorus. Puto autem suillum ab Hispanis sturionem uocari, unde uicinitate nominis aliqui decepti, eundem esse silurum contenderunt. Hispania omnis sturionem sulium appellat, Iouius. ¶ Porcus marinus Alberti, alius & nobis ignotus est. Porcus marinus est piscis esculentus (*inquit Albertus citans Plinium, qui tamen Porci marini piscis non aliter meminit, quàm quod uenenatas in dorso spinas habeat*) porco magna ex parte similis. Capite enim similis est porco, (*Phocænæ hæc conuenire uidentur,*) & linguam similiter solutam habet. Partes etiam interiores & costas ut porcus. Tota ferè caro eius transit in pinguedinem. Voce tamen differt à porco. in dorso eius quædam spinæ sunt uenenum efficacissimum habentes. Sed fel eius (*limus ex reliquo piscium eorum corpore, Plinius*) est remedium contra puncturam spinarum illarum. Hoc animal labore magno uictum conquirit. in fundo enim maris fodit terram sicut porci: unde hũc alium esse apparet à Porco, (Meerschweyn puto intelligit, quem tamen ipse Phocænam aut Delphinum esse ignorauit,) quem nos sic appellare consueuimus. Hæc Albertus: uidetur autem porcum illum, quicunq; est, non ex historia aut tanquam uisum, sed ab alijs descriptum memorare: nam ut alia pleraq; ex nescio quo de naturis rerum authore, ita hæc etiam descripsit: & omnino Plinij porcum cum eo confundit. — *Porcus mar. Alberti.*

Haud procul Massilia piscis captus est porcello simillimus, si sine cauda crura habuisset, Scaliger. — *Piscis porcello simillimus.* Iconem apri cetacei, ex Olai Magni Gothi Tabula (quanuis ea quod ad huiusmodi picturas parum fidei meretur: non quòd ea animalia in eo mari non esse, sed quòd non huiusmodi putem) dedimus suprà inter Cete, pagina 246. & mox sequente pagina Hyænam cetaceam (ut nos appellauimus) porco terrestri similem, &c. — *Aper cetaceus. Hyæna cetacea.* Rondeletius huius Tabulæ authoris, & qui eum imitatus est Munsteri, picturas cum alias, (ut in Leonino monstro suprà recitauimus,) tum porci marini reprehendit. ¶ HERILL Germanicè dictam belluam, quæ capite aprum refert: & corium habet munitum ceu conchis pectinum, descripsi superiùs inter Cete, in Capite De Cetorũ nominibus Germanicis, &c. pag. 255. — *Herill.* ¶ Schweynwal, id est Cetus porcinus in Oceano Germanico appellatur, passus triginta longus, mensis abdicatus. — *Schweynwal.* ¶ Ad insulam Cimbubon captus piscis est suillo capite, cum geminis cornibus. Reliquum corpus unico osse compactũ fuit. In dorso species erat pusilli ephippij. Etiam in Mediterraneo alius suis capite, sed absq; cornibus, Scaliger. — *Sus cornuta.* ¶ Sus est in Oceano Aethiopiæ, uegetis crassitudine, teres, oblongus: capite, rostro, oculis suillis: longis auriculis, (*Rondeletius in Leonini monstri mentione aures patentiores, contra aquatilium naturam, arbitrio pictoris factas suspicatur:*) cauda bipedali, corio crasso, ut suibus. carne item candida & pinguissima, Scaliger. — *In Aethiopiæ Oceano.* Nos hunc cetum in Corollario Orthragorisci descripsimus suprà, Aloysij Cadamusti uerbis. Cardanus in Opere de Subtilitate immeritò an polyporum generis sit dubitat. Idem de rerum Varietate 7.37. Esse (legimus) in freto Magalliano piscem nauicula maiorem, eademq; duplò longiorem: corio, capite oculisq; suillis, auribus elephantis, absq; dentibus: cauda lata, cubitoq; longiore.

PORPHYRION, πορφυρίων, auis quædam & piscis, Hesychius. Vide suprà inter Cete diuersa, pag. 240. de Porphyrio ceto.

PREMADES, uel Premnades, uel Premnæ, uel Prenades. Vide mox Primadiæ.

PRIMADIAE pisces semel tantùm (quod sciam) apud Aristotelem nominantur, Historiæ 8, 15. αἱ πριμαδίαι, genere fœmin. à recto πριμαδία. mox enim sequitur ἰλὺν ἢ ἔχουσαι ἐν τῷ νώτῳ φαίνονται. et haud scio an ullius alterius piscis terminatio similis sit. nam in ιας quidẽ masculina non pauca sunt. A Gaza Primadæ tribus syllabis conuersum est. Primadæ (inquit, hyeme) in cœno se abdunt, cuius rei argumentum est, quòd neq; eo tempore capiuntur: & dorso fæculento, pinnisq; adductis, oppressisq; spectantur. Verno autem tempore prodeunt, & appropinquant ad terram coëuntes, parientesq;: quo tempore fœtu grauidæ capiuntur, tempestiuæq; tantisper esse putantur. Autumno uerò & hyeme deteriores sunt. Simul etiam mares pleni semine genitali (lacte appellato, per id tempus cernuntur: itaq; præstant ad usum,) prole adhuc parua difficilè capiuntur: adultiore, iam larga captura propter infesti asili stimulum est. In his uerbis quæ parenthesi inclusimus: quanuis non legantur in Græcis Aristotelis uerbis: sequi tamen ad ea quæ dixit uidentur. PREMADES, & Premnæ, pisces quidam sunt thynnis cognati, Hesychius & Varinus. Verba Græca sunt hæc: πρημάδες καὶ πρῆμναι, εἶδος θυννώδους ἰχθύος. Τειχιάδας ἢ καὶ τὰς πρημάδας (aliâs πρημνάδας) τὰς θυννίδας ἔλεγον, Athenæus. Vide infrà in Corollario de Sardina A. Ab Oppiano Halieuticorum primo inter pelagios cum orcynis & cybijs prenades per n. nominantur: ὀρκύνων γενεὴ, καὶ πρηνάδες, ἠδὲ κυβεῖαι. Suidæ etiam & Varino πρηνᾶς pro genere piscis memoratur, ultima circunflexa, malim acuta, ut Pallas, παλλάς: quo cũ & genere & inflexione congruit. πριμαδίας Aristotelis, Vuottonus pelamydes esse conijcit: fortè quòd & thunnis cognatæ sint, & similiter infestentur asilis: & in cœno (à quo factum pelamydi nomen) delitescant. Atqui Oppianus libro 1. Halieut. pelamydes primùm litorales facit, deindè prenades pelagias, ut dixi.

PREPONTES pisces à solis Oppiano & Aeliano memorantur. Vide suprà in Ouibus marinis, pag. 770.

PRESTIS uel PRISTIS bellua, superiùs cum Physetere est.

PROSPANTAMII uidentur à Tarentino nominari pisces quidam, sed deprauata est dictio, quam restituimus in Gryte, Elemento G.

PSAMMODYTES in Callionymo est.

PSARI pisces optimi sunt, qui frequenter esitati pulchritudinem faciunt, & stomachum ualdè corroborant, Kiranides libro 4. in Ψ. litera. Psar quidem uel psáros Græcis sturnum auem significat: pro pisce uerò nomen idem usurpatum, hactenus apud probatum authorem nullum inueni. Nomen hoc auibus à uarietate coloris factum uidetur: unde & equi psari cognominantur. Græci recentiores in compositis quibusdam hoc nomine utuntur, tanquam simpliciter piscem significãte: ut in Christopsaro, pro fabro: & Petropsaro, pro orpho Bellonij: & Flascopsaro, pro orbe: & Scyllopsaro, pro galeo cane. Verùm hæc ab opsario potiùs composita mihi uidentur: quo nomine Græci (præsertim recentiores) piscem nuncupant, ut ueteres opson: sicut in Opso copiosè ostendimus. Opsárium uulgò etiamnum pro pisce dicitur, Eustathius. Hodie uulgò ψάρη proferunt.

PSENAS Suidas interpretatur pisces: ψῆνας, τοὺς ἰχθύας. Alioqui psênes Græcis dicuntur, culices quidam ficarij, qui in caprificos immissi, eas maturant.

Romani genus omne piscium coloratorum nomine PSITTACI, Pauonis, Turdi, uel Merulæ (minùs tamen rectè) uocare consueuerunt, Bellonius.

PSOROPETALI, pisces uiles. ψωροπέτηλοι, ἰχθύες εὐτελεῖς, Hesychius & Varinus. dubitari quidem potest, unà ne quædam species, an pisces uiliores omnes sic appellentur.

PSORVS uel PSYGRVS. Vide suprà in Leprade.

PSYLLVS. Quære Pulex.

PSYLON Aristotelis in Fullone est. sic enim Gaza transtulit.

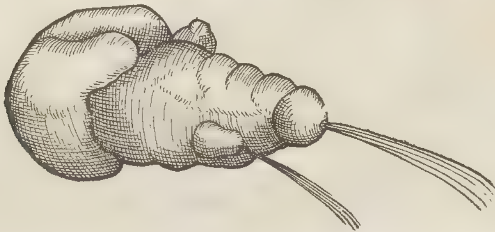
DE (PVDENDO MARINO, SIVE) MENTVLA MARINA, RONDELETIVS.

A Lib. 3. MENTVLAE marinæ nullus ueterum, quod quidem legerim, mentionem fecit præter Athenæum. Κολύβδαιναν δ᾽ εἴρηκεν Ἐπίχαρμος ἐν τοῖς προειρημένοις, ὡς μὲν Νίκανδρός φησι, τὸ θαλάττιον αἰδοῖον. Colybdænam dixit Epicharmus loco antedicto, ut Nicander ait, Mentulam marinam. Sed Colybdæna ex crustaceorum est genere, ut in libro de crustaceis annotauimus. Horum igitur exemplo id Zoophytum quod hîc proponimus Mentulam marinam uocamus, eius figura & specie maximè nos ad id impellente: atque etiam uulgari appellatione, qua Massilienses & nostri utuntur.

B Quantum ad integumentum attinet, testaceis annumerari debet, non crustaceis, ut mentula marina Epicharmi. Corio enim duro constat, ut Tethya. Quum uiuit, intumescit ac distenditur: post mortem flaccescit. Foramina duo habet, quibus aquam trahit, & reijcit. Partes internæ indiscretæ sunt. Multa huiusmodi Zoophyta circa Stœchadas insulas capiuntur. Varia sunt, alia uiridia, alia nigricantia, alia flauescentia.

DE ALTERA (PVDENDI, SIVE) MENTVLAE marinæ specie, Rondeletius.

NEQVE

NEQVE Zoophytum istud à Mentulæ contractæ forma multùm distat, si eam cum scroto accipias. Ex dura quidem testa constat, sed ueluti cartilaginea, spissa, rugosa, perspicua. Foramina à sese seiuncta duo habet, quibus aquam reijcit, quum comprimitur. Partes internas indiscretas habet ueluti reliqua Zoophyta.

DE EODEM BELLONIVS.

Genitale marinum uulgus Italicum Cazo marino, Græcum Psoli nuncupat. A

Exangue maris purgamentum est: solutum uagatur, sed eius ea est natura, ut à piscibus alijs minimè tentetur, neq; à quoquam in cibo expetatur. Litorale est, neq; alibi reperitur quàm ubi Patellæ, Ricini & Vertibula degunt. C (F)

Genitale ex hoc dicitur, quòd teres sit, pedē longū, & mediocris brachij crassitudinis: distendit se ac contrahit hirudinis in morem, unde & ei nomen inditum est: quinetiam rufi coloris est. Iners, nec nisi serpendo incedit, aspectu toroso, Nymphææ radicis similitudine: Semper ad ima sidit: nunquam natat: contrectatumq; in seipsum contrahitur, ac cornu duritiem habet, uixq; acuta cuspide pertundi potest: alioqui permolle, dum sua sponte mouetur: Suas promuscides quando uult exerit, atq; ita constringit, ut ex pedali longitudine uix sex digitos longum appareat. Acetabulis quæ in promuscidibus habet, lapidibus hæret: in quibus plusquam quatuor millia nonnunquam annumeres. Ex anteriore autem capitis parte rursus crinitas emittit ueluti arbusculas acetabulis plenas, quibus quicquid palpat, ad os adducit. quod tam amplum aperit, ut uel integram conchulam admittat: uescitur enim omni conchyliorum genere. Eius recrementa uiscida sunt ac lenta, albissima, copiosa: quæ ita tandem indurantur, ut cum fidibus de duritia & neruea firmitate certare possint. Os in gyrum ossiculis dentatum habet, præterea nullis ossibus alibi præditum. Ab ore gula in stomachum defertur, quo modo in Erinaceo marino dictum est: reliqua ut intestina circumponuntur in gyrum, quæ uix obseruari possunt. B (C)

Alia sunt purgamenta marina quæ genitale uiri imitantur tum specie, tum magnitudine, sed pinnis subnexis binis loco testium. *Aliud genitale marinum.*

Lumbricum marinum & terrestrem refert, (*Id nimirum quod primo loco describit.*) Nam lumbricus sic se contrahit, ut ex sesquipedali longitudine orbicularis ferè fiat. C

COROLLARIVM.

COLYBDAENAS Epicharmus nominat, his uerbis: Ἐντὶ δ' ἀστακοί, κολύβδαιναί τ' ἔχουσαι πόδια μικρά, τὰς χεῖρας δὲ μακράς, κάραβος δὲ τοὔνυμα: locustam scilicet (id est carabum) significans, quem astaci nomine Archestratus dixit, carabi enim nomen nusquam usurpat: ut in his quoque uersibus. --- ἀλλὰ παρεὶς λῆρον πολὺν ἀστακὸν ὠνοῦ: Τὸν τὰς χεῖρας ἔχοντα μακράς, ἄλλως τε βαρείας: Τοὺς δὲ πόδας μικρούς: βραδέως δ' ἐπὶ γαῖαν ὁδεύει. Intelligit autem colybdænæ nomine Epicharmus, ut Nicander uult, pudendum marinum: uel, ut Heraclides in Opsartytico, squillam, Athenæus libro 3. Colymbenæ cum gammaris, squillis, sepijs, &c. stomachicis in cibo conueniunt, apud Galenum de composit. medic. sec. locos 8. 4. Rondeletius urticam paruam hodie à Græcorum uulgò colycænam dici scribit: à Gallis culum asini. *Colybdæna.* *Colymbenæ.*

Piren Numenij, de quo suprà diximus, pudendum marinum masculum, aut aliquam eius speciem significare uidetur. *Piren.*

Holothuria unde sint appellata, nondum inueni explicatum. θοῦρον inter alia impetuosum significat, & salacem, id est procliuem ad libidinem: & θόρνυσθαι uerbum, libidini operam dare, θορὸς genituram. Holothuria quidem à Rondeletio exhibita, præsertim secunda species, genitalis uirilis quandam similitudinem præ se ferunt: ut holothurium, dictum uideri possit, quasi toto corpore suo ad huiusmodi speciem conformatum: uel holothurium, pro halothurium, à mari. *Holothuria.*

Halesurion pro genitali marino accipi uidetur, quasi ἁλὸς οὐρὰ, id est marina cauda. Vegetius quoq; zoophytis quibusdam marinis caudam adnumerat. Vide Halesurion suprà, Elemento H. Est & piscis nomen ædœon, (αἰδοῖον,) quod & nos genitale nuncupamus marinum, à nonnullis halesurion Græcè dictum: quanquam halesurion sunt qui pro callionymo pisce capiant, Hermolaus in Corollario. quod si ab ἅλς, quod mare significat, compositum est uocabulum, ut uidetur, halosurium meliùs dixeris, ut & Halosydna, Halosachne: nam Halipleumon à datiuo eius nominis componitur. Vrena à Rondeletio & Vuottono inter pisces ignotos nominatur: quod nomen ubi legerint nescio: nisi fortè huiusmodi aliquod deprauatum apud Plinium repererunt. Angli pudendum marinum masculum Pyntylfisshe appellant. *Halesurion.* *Cauda.* *Vrena.* Pyntylfisshe.

Quam nos pennam marinam, nostri piscatores, formæ extremi alterius similitudine inducti, Mentulam alatam uocant, Rondeletius. Meminit & Bellonius. Item Albertus: Sunt in mari (inquit) animalia quædam similia ueretro uirili: sed loco testiculorum habent alas crescentes, quę prominentia sua efficiunt testiculos. Imperfecta sunt, tardi motus, nec uiuunt nisi in aqua. *Mentula alata.*

Pudendi marini utriusq; sexus meminit Apuleius Apologia 1. nominat autem uirile, ueretillam, (*malim Veretillum gen. neutro, ut sit diminutiuum à ueretro:*) & muliebre, uaginal, (*fortè uirginale, uel uaginal:*) quod ab indocto quodam interfœmineum appellatum reprehendit: Hæc friuola (inquit) *Pudenda utriusque sexus.*

pleraque in litoribus omnibus congestim & aceruatim iacent. ¶ Ostreum quoddam unius conchæ inuenitur, quod habet speciem uirilis uirgæ inferiùs: & aliud eiusdem generis, quod habet similitudinem uuluæ muliebris: non tamen hæc sunt instrumenta coitus in eis, sed partes corporis ipsorum. huius ostrei concha refert cochleam, & est spinosa extrinsecus, in cibo gratæ & delicatæ carnis. in eodem sæpius margaritæ reperiuntur. abundat autem in litore maris Germanici & Flandrici, Albertus. Rondeletius nullam huiusmodi cochleam descripsit: sed quartam urticæ speciem, quæ instar holothuriorum testis alienis adnascatur, & maximè purpuris, (quæ sunt cochleæ spinosæ.) inquirendū igitur urticæ'ne aut holothurij speciem aliquam intellexerit Albertus. cuius etiam alibi uerba hæc sunt: Est genus quoddam ostrei, cuius species una uirgam, altera uuluam præ se fert: & uocatur apud Germanos inferiorum marium Billegen. mihi hoc nomen hactenus inauditum est, & eius ratio incognita. Locus est in Aristotelis de Hist. animal. 8. 30. ubi Aristoteles de anguillis scribit, eas quæ fœminæ appellentur præstantiores haberi: non esse autem uerè fœminas, sed aspectu tantùm uideri. *Pulmo marin.* Pulmonem marinum Itali uoce obscœna potam marinam, ut & Græcum uulgus Mogni, uocant: quòd partibus uerendis admotus, pruritum ac Venerem, imò etiam ampullas excitet, Bellonius. sed Rondeletius urticæ genus hoc facit, pulmonem marinum esse negat. ¶ Nos Germanicè tum eam urticæ speciem, quam Itali potam, tum exhibita à Rondeletio pudenda, & si quid aliud in mari eandem speciem præ se fert, Meerschaam uel Seeschaam, id est pudendum marinum nominabimus: uirile priuatim, Seeschert. ¶ Misit ad me aliquando Cornelius Sittardus, cum alijs quas Romæ nactus erat picturis, pudendum aliqua ex parte simile illi quod secundo loco Rondeletius dedit, colore è luteo subuiridi. Massa quædam informis uidetur, retrorsum ubi crasior altiórque est, ueluti cornu paruum, rugosum, extenditur: opposita pars humilior ceu in glande foramen ostendit, idque rubicundi coloris, si pictor non fallit. Hoc in Italia prope Romam rarò capi, nec esui esse aiunt. *Epipetrum.* Ab eodem accepi, quod epipetron uocabat. depictum id, ut effigies repræsentat, massa quædam est informis, spongiosæ & cauernosæ substantiæ, sex digitos longa, sesquidigitum lata: inæqualis & tuberosa, multis ceu acetabulis compacta: colore partim nigricans, partim rubescens, & albicans alicubi. Hanc apud me picturam cum Bellonius uideret, pudendum marinum sibi uideri dicebat. Nasci puto circa petras maris, eisque hærere: ut inde aliqui epipetron nominare uoluerint. sed zoophytum hoc est. Veterum uerò epipetron, herba est, quam Aristoteles etiam suspensam, multo tempore uigere tradidit, &c.

Paruum quendam pisciculum uiridem, quem Rondeletius puto decimam Turdorum speciem facit, Priapum regis alicubi in Italia uocant: & Galli Narbonenses quidam hirundinem aut congenerem piscem, ex ijs qui uolant, penem uolantem. ¶ Cremonensis interpres Kiranidæ pulmonem marinum, interpretatur cunnum marinum.

PVLCHER à Gaza conuersus est, pro Callionymo Aristotelis.

DE PVLICE MARINO, RONDELETIVS.

B CVM maris purgamentis aliquoties reperi bestiolam tenui crusta intectam, quam hîc depinximus, quæ facie homunciones ridiculè pictos uel simiam repræsentat: alijs partibus locustæ similis est, in cauda appendiculas habet locustæ & squillæ modo. tam exigua est ut particulæ corporis nisi ab oculato discerni (non) posint, ob paruitatem negligitur.

A Hanc puto esse ψύλλον θαλάττιον, id est pulicem marinum, de quo Aristoteles libro 4. de Hist. cap. 10. quum de piscium somno agit. Pisces uel manu facilè caperentur dum dormiunt, nisi à pediculis & pulicibus uexarentur. Nunc uerò si somnum diutius capiant, noctu ab innumera multitudine illarum bestiolarum occupati absumuntur. Gignuntur eæ in profundo mari tanta fœcunditate, ut escam ex pisce confectam, si diu in imo manserit, totam corrodant, atque piscatores sæpe escam demissam glomeratis undique his bestiolis perinde ut globum recipiunt.

Gignuntur & in stagnis marinis similes.

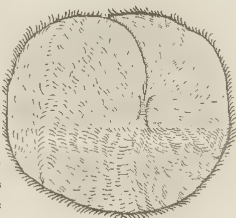
COROLLARIVM.

Scolopendræ marinę uulgò pulices marini dicuntur. nam infestant pisces eodem modo, quo nos pulices terreni, Niphus. Sed longè alias à pulicibus scolopendras marinas Rondeletius nobis ostendit. ¶ Psyllus marinus animal minimum est, quo utuntur piscatores. salit autem per litus. Hic cum psyllij herbæ seminibus octo in pelle uel panno ligatus, & ad collum suspensus, rigorem tertianum fugat. Quòd si psyllos marinos multos cum aqua marina coxeris, & asperseris ubi multi sunt pulices, euanescent. In lapide psorite, qui & pôrus dicitur, sculpe psyllos marinos tres sub calamo uiridi manentes, & reclude radicem herbæ psyllij. hoc amuletum da puero cadenti, & qui dentes teret. Si piscator psyllum gestârit uigilando in die per flumen aut lacum,

iacum, magnam uim piscium capiet, Kiranides libro 1. Et rursus libro 2. Psyllus qui in litoribus inuenitur, cum roseo (oleo rosato) coctus uel albo uino, dolorem aurium sanat. Psyllos, id est pulices, marinos multos in aqua marina coque cum psyllio herba. hac decoctione conspersa domo, pulices pellentur. Si piscator utatur psyllo pro esca, multis piscibus potietur. debet autem ligari in pelle delphini. Item circa finem quarti: Psyllos marinos cum aqua marina & zolica (*conyza fortè, uel psyllio ut suprà*) herba coque: hoc decocto domum asperge, abigentur pulices. Quòd si psyllum marinum piscator ferat, multam obtinebit piscationem. ¶ Adeò nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æstiua animalia, pernici molesta saltu, aut quæ capillus maximè cælat, existant: & circunglobata escæ sæpe extrahuntur: quæ causa somnum piscium in mari noctibus infestare existimatur, Plinius.

DE PVLMONIBVS MARINIS, RONDELETIVS.

De hac icone lege authoris uerba circa finem capitis.

ΠΛΕΎΜΟΝΕΣ Atticè pro πνεύμονες dicuntur ab Aristotele, pro marino zoophyto quod sponte prouenit. Latinè etiam Plinius Pulmones uocauit. Multis, inquit, eadem natura quæ frutici, ut Holothurijs, Pulmonibus, Stellis. Ab eodem lib. 32. cap. 11. idem zoophytum, ut opinor, halipleumon appellatur. Inter testacea haberi ab Aristotele lib. 5. de hist. cap. 15. rectè dicitur. Eo enim loco Aristoteles de testaceis tantùm sponte prouenientibus tractat. Id indicat initiũ sequentis capitis. Sed eodẽ modo testaceos Pulmones intelligere oportet, quo Holothuria, Tethya, et stellas, id est, corio duro cõtectos. Veteres de Pulmonibus marinis, ut de re tũ nota omnibus & uulgari scribentes, quales essent fusiùs nõ exposuerũt. Vnde euenit, quemadmodũ in alijs multis rebus, ut qui sint nunc dubitemus. Conijcere licet Pulmones, uel à pulmonũ nostrorũ figura, uel ab eorundẽ substantia laxa, molli, foraminibus plena, nominatos fuisse. Vnde Aristoteles spõgias aplysias pulmonibus cõparauit: sed an marinos, an animaliũ pulmones intellexerit, in dubio est. Pulmonis marini cinis adalligatus, inquit Plinius li. 32. ca. 10. egregiè profluuia purgat, (*id est, menses promouet.*) Et ibidẽ: Pulmone marino lignũ si confricet, ardere uidetur. Alibi (ibidem ca. 11.) tradit Pulmonẽ marinum decoctũ in aqua calculosis mederi, & perniones emendare. Sed ne ex his quidem qui sint Pulmones marini licet colligere.

A

Lib. 9. cap. 47

(G)

Qui res marinas tractãt, id Vrticæ genus quod priore parte operis nostri descripsimus, quod nostri, & Itali obscœno nomine nuncupant potes de mer, pro Pulmone marino exhibent, sed nõ sine errore, ut ex ijs quæ de Pulmonis marini facultatibus scripta sunt, confirmare facile est. Nam Pulmonis marini cinere egregiè profluuia purgari à Plinio traditum est, & decoctũ in aqua calculosis perutilem esse. Quæ nostris potes uocatis conuenire non possunt: nihil enim aliud sunt, quàm substantia mollis, pituitæ concretæ persimilis, quæ in aquam abit. Quare nec in cinerem redigi, nec in aqua decoqui corpore aliquo superstite potest. Adde quòd nihil cum pulmonis figura, neq; cum substantia simile habet.

Bellonius potã marinam facit pulmonẽ mar. Rondeletius urticæ genus.

Nos cũ illa quæ saxis affixa sunt, diligentius rimaremur & contemplaremur, inuenimus substantiam quandam illis hærentem, corio duro & nigro intectam, intus mollem, fungosam, & fistulosam, spongiarum aplysiarum modo. Ea in saxorum rimis nascitur, cuius imaginem non exhibemus, quia commodè pictura exprimi non potest. A B

Vel pulmo marinus dici potest, corpus quoddam rotundũ, pilæ marinæ modo, uirescens, foris substãtia feltro simile, intus totum fistulosum ueluti spongia aplysia. In mari aqua plenum est, & graue, extra mare in se concidit & flaccescit. In saxorum rimis delitescit, & inter algas. Quum uerò per mare fertur, tempestatis signum est, quod de pulmone marino scripsit Plinius lib. 18. ca. 35. Pulmones Marini in pelago, plurium dierum hyemem portendunt, Hæc Rondeletius.

Pulmo marinus cuius iconem exhibuit.

QVAE Bellonius, & Gillius & Massarius tradiderunt, ad urticas retuli. quoniam urticæ species est Rondeletio teste, quem ipsi pulmonem putarunt.

COROLLARIVM.

Pulmo marinus Germanis eiusdem significationis uocabulo Meerlungg uocari poterit. A
Pulmo marinus, id est, Cunnus marinus, Interpres Kiranidis.

Kiranides ossa ei attribuit. B

Πνεύμονες dicuntur etiam genera quædam in mari uiuentia, sed absq; sensu, Hesychius. Quanquam autem zoophyta sunt, & fruticis uitam uiuunt, non tamen adhærent, sed absoluta sunt, sicut etiam in plantis quædam ut epithymum & epipetrum uiuere possunt; ut scribit Aristoteles & interpres eius Ephesius lib. 4. de partibus. Pulmo marinus facit crebrò omnia uolatilia cœli super se conuolare, ut cum comeditur ab eis, etiam capiat, Kiranidæ interpres. C

E Pulmone marino si confricetur lignum, ardere uidetur, adeò ut faculam ita præluceat, Plinius. uidetur autem dicere, confricatum eo lignum ita ardere, ut sua luce faculam quoque uincat. Thitini(*lego Thynni, nam & literarum ordo consentit, & mox plura sequuntur de thynna*) oculos & pulmones marini(*marinos*) si quis triuerit, & conspexerit(*consperserit*) in tecto domus serò, putabunt qui in domo erunt, (*uel undecunque tectum aspicientes*) se stellas uidere. Si autem uirgam unxeris deambulans serò, cùm Luna non lucet, putabunt lumen de uirga emicare. Si uerò in muro uel in charta depinxeris feram, aut imaginem aliquam, uidentes admirabuntur, Kiranides libro 4.

G Thynni iecur tritum, mixtaque cedria plumbea pyxide asseruatum, psilothrum est. ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix. eadem uis est pulmonis marini, Plinius. Si quis, qui nondum excesserit ex extrema pueritia, thunni sanguine illinatur, non pubescet. hoc idem torpedo & marinus pulmo efficiunt. nam in aceto putrefactæ eorum carnes, & mento aspersæ, fugam pilorum facere dicuntur, Aelianus de animalibus 13.27. Perniones emendat pulmo marinus, cancrique marini cinis ex oleo, Plinius. Pulmo marinus recens tritus(λεανθεὶς) & illitus, podagras perniones que emendat, Dioscorides. ¶ Pulmo mar. impositus pedibus podagras & chimetla sanat. Suffita uerò ossa eius, auertunt omne malum, sicut & stella, Kiranides.

H Ramices dicuntur pulmones uel hernia. Plautus Mercatore: Tui causa rupi ramices, atrum dum sputo sanguinem. Et Varro Trihodite: Priusquam in Orchestra Pythaules inflet tibias domi suæ ramices rumpit, &c. Nonius. sed in ijs quæ affert testimonijs, ramicis nomine non pulmo, sed bronchocela intelligi mihi uidetur. Pulmunculus, paruus pulmo, uel aliquid paruo pulmoni simile. Solinus cap. 62. Sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis uestigia carnulenta.

Prouerbia. Pulmo Latinis ab Attico πλεύμων transpositis literis factus uidetur. ¶ Pulmonis uitam uiuere, prouerbium est in eos qui otiosam & securam nimiùm, stolidamque uitam degunt, sine sensu ferè, sine præsensione ulla futuri, sine præteriti temporis ratione. Plato in Philebo: Λογισμοῦ δὲ ἐστερημένον μηδὲ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ὡς χαιρήσεις, δυνατὸν εἶναι λογίζεσθαι: ζῆν δ' οὐκ ἀνθρώπου βίον, ἀλλά τινος πλεύμονος, ἢ τῶν ὅσα θαλάττια μετ' ὀστρείνων ἔμψυχά ἐστι σωμάτων. quæ eius uerba apud Athenæum quoque libro 3. sed minùs integrè citantur. Βλᾶκα Græci hominem nimiùm simplicis stolidique ingenij appellant: (metaphora ducta) à pisce quodam siluro simili, sed adeò uili inutilique, ut ne canes quidem gustare dignentur. Hinc quarto de republica (*Plato nimirum:*) Βλακικόν τι ἡμῶν τὸ πάθος, ὡς εἰ λέγοι τις πνευμονίαν, ἀπὸ τοῦ θαλαττίου ζώου ὄντος ἀναισθήτου. οἱ δ' ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ Κύμῃ χωρίου τῶν Βλακέας, οὗ μνημονεύει καὶ Ἀριστοτέλης, Suidas. Βλακεύειν uerbum etiam pigritari, tardare, & oscitanter, negligenter, segniterque aliquid facere significat, & forsan pulmo marinus quoque, quanuis animal esse uideatur, tardius tamen & pigrius est quàm animalium naturæ conueniat: ut inde Plautus fortè in Epidico dixerit: Pulmo (quod perhibent) priùs uenisset, quàm tu aduenisti mihi. Erasmus Rot. prouerbij loco accipit, in homines lentos ac cessatores: opinor (inquit) quòd pulmo cum perpetuò moueat, nunquam tamen loco se promouet: quod de animalium respirantium pulmone intelligit. ego ad pulmonem zoophyton adagij originem referri posse arbitror.

Est & hepar delectamentum marinum Bellonio, hepati cocto (ut inquit) persimile, fœtidum, fragile, rubrum, porosum, &c. de quo leges suprà in H. elemento.

DE PVNGITIO.

A De ACVLEATO (ut Rondeletius nominat) pisciculo minimo, scripsi iam suprà in A. elemento, pag. 9. nunc quoniam occurrit quod addam, pungitij, quo Albertus utitur, nominis occasionem non aspernabor: quanquam nomen ipsum, hoc est formationem eius non laudem. huius enim terminationis nomina uel à participijs passiuis præteritis deriuantur, ut fictitius, factitius: uel à nominibus, ut lateritius. à uerbis uerò præsentis temporis, nullum opinor: quamobrem analogia defendi non potest. Punctorem aut punctium dicere oporteret, qui Germanici nominis uim quàm proximè exprimere uellet. Græcè centrinen aut centriscum, aut à spinis acanthiam, id est spinosum, aculeatum. sed galei etiam centrinæ & acanthiæ sunt, quibus cum hi pisciculi nihil prorsus commune habent: quamobrem ne committatur homonymia, centriscos potiùs appellabimus. Obscuri quidam turonillas uocarunt, origine forsan Germanica quasi tornillas, id est spinosas. torn enim nobis spina est, ut Hebræis dardar. Inter ioculares pisciũ nomẽclaturas, aculeatum reperio equitis uel regis titulo ornari, (**ein Stichling ist ein ritter/oder ein künig/**) quoniam aculeos non in dorso solùm, sed ad latera calcarium instar (quibus equites utuntur) rigentes habet. In ora Germaniæ alicubi, ut circa Dantiscum, **Stechbüttel** uocari, & in mari etiam esse (quod an uerum sit dubito) accepi. Angli **Scharplyng** uel **Shaftlyng** nominãt. In alijs uerò Angliæ locis, ut Guil. Turnerus indicauit, **a Sticling**, **a Sticlebak**, quòd in tergore aculeos habeat pungentes: & **a Banstikle**, quòd usque ad ossa per carnem pungat. Theophrastus in libello de piscibus inscripto: Fossiles autem pisces (inquit) fermè fiunt, eò quòd ab inundatione fluuiorum, in locis quæ reficcantur uel oua, uel alia principia gignendis idonea piscibus relinquantur. nonnulla enim non ex ouis (*uel non ex animalibus*) oriuntur, ut anguilla & centriscus. Et hoc in Heraclea circa Lycum fluuium contingit. Hinc cõijcio centriscum

centriſcum Theophraſti non alium eſſe ab aculeato noſtro, primùm à corporis aculeis, unde & nomen in pleriſq; linguis ei factum eſt. deinde quòd piſciculus ſit exiguus: quod licet de centriſco non ſcribatur, forma tamen ipſa nominis diminutiua inſinuat: & quòd fluuiatilis, non marinus, deniq; quoniam ſponte & abſq; ſeminio naſcitur centriſcus: quod de pungitio etiam Albertus teſtatur, cuius uerba in Aculeato recitaui.

C Degunt ut plurimùm in aquis ſordidis & cœnoſis, pręcipuè ad ripas: & quos illic inuenerint uermiculis ueſcuntur. Pariunt menſe Maio.

D Aculeis quos in dorſo erigunt, contrà alios piſces tutos ſe præſtant: quæ fortè & multitudinis eorum cauſa eſt, præter id quòd minima animalcula ferè fœcundiſſima ſunt.

F Ad cibum præferuntur Martio menſe, & initio Maij: tunc enim ouis turgent. Frigi (puto) ſolent ouis conquaſſatis immerſi.

DE EODEM, BELLONIVS.

A Spinarellam Galli Vne Epinoche uel Epinarde, Cenomani Vne Rippe, à ſimilitudine ſeminis Spinachiæ quod refert, uocauerunt. Itali Spinarolum à ſpinis quas in tergore gerit, dixerunt, Lugdunenſes Vne Artiere. Magna pars Italiæ Stratzarigha nominat: quòd quemadmodum Stratze, hoc eſt uilia linteamina, inutilis ac nullius ferè momenti ſit.

B Duo eius genera obſeruantur, utrunq; omnium piſcium fluuiatilium minimum. Hi dum in aqua degunt, aculeos quidem habēt depreſſos: quos ſi ex aqua productis piſcibus uel leuiter contingas, protinus arrectos ſenties. Horum prouectior ternos in tergore, puſillus uerò ſenos gerit, adeò erectos in educto piſce, ut niſi ui deprimi nō poſſint. Alium quoq; in lateribus habent, utrinque unum: ſunt de Galeorum genere, (*Re ipſa nihil eis commune cum galeis: ſed nomen fortè ſolùm cum Galeorum ſpecie centrinis:*) atq; affatim in Nare fluuio, qui hodie Nexra dicitur, capiuntur, potiſſimùm antequàm immiſceatur Tiberi, ad urbem quam Aorte uòcant, paulò ſupra Otricolim: in qua etiam fricti, aliorum piſcium modò, à plebe manduntur. F (E) Quo in loco quoties aqua paulò altiùs ſolito excreuerit, piſcatores qui ad Velini lacus oras degunt (qui hodie Pedalucus dicitur) eò ſe conferunt, & tantam horum piſcium multitudinem capiunt, ut ad urbes Narni, & alias circunſtantes multa onera transferant. Noſtri uerò huiuſmodi piſciculos ob tergoris & laterum ſpinarum tædium, reſpuunt.

DE PVRPVRA, BELLONIVS.

A PVRPVRAM Genuenſes (quòd muricatis aculeis in orbem circunualletur atq; horreat) Ronceram uocare ſolent. Venetorum & Romanorum uulgus ab ungue odorato (quo iam inde ab ortu naturæ ſeſe quaſi concludendo tuetur) Ognellas nominat.

B Eius concha cochleam penitus referret, niſi clauata eſſet, & canalem ad latus, quà linguam exerit, haberet. Cornua limacum more attollit, atq; eodem pacto ſerpit, iiſdemq; cornibus iter ſibi prætendit. Linguam ex tubulo canaliculato in latere procurrentem habet, quæ calloſæ huius parti adhæreſcit: cui caro ipſi teſtæ adiungitur. Eſt autem ea caro, muſculus quidam fortis ac candidus, mediæ teſtæ alligatus, quo Purpura tanquam congenito quodam operculo, carni patulæ oppoſito, diutiſſimè extra aquam uiuit. (C) Marinam enim aquam hauſtam aſſeruat, qua pluribus diebus refouetur ac ſuſtentatur. Caput illi cartilagineum ac durum: Os in ea parte qua ſcopulis hæret, rotundo foramine peruium, quo lapides arrodit, & in ſtomachum exugens demittit. Percepi autem ex anatome Purpuræ, in canaliculo, per quem linguam exerit, duo foramina in diuerſas corporis partes primùm delata: ut inde ad branchiarū (*teſtata branchias non habent, & reprehendit hæc Rondeletius*) locum pertinerēt, (quas tranſuerſas ſub grandiore ac neruoſo muſculo poſitas numero ſenas in parte corporis gibba oſtendit:) ac paulò inferiùs ſtomachum, amplum cor, erui ferè magnitudine, ſubrotundum, ad latera branchiarum ſitum. Hepar porrò uiſcidum, tenaci quodam lentore præditū, ut penè uiſcum eſſe appareat. Hoc Ariſtoteles papauer appellare uoluit: ad cuius latus, mucus purpureus (quo olim tingebatur) apparet, in recentibus purpuris ilico extorquendus: totus enim in demortuis perit. Quibus autem Purpuris tincturæ ſuccus apparet, eæ magnitudine mediocres ſunt, ouum gallinæ raro excedentes: quanquam nonnullis eiuſdem magnitudinis nihil interdum eius appareat.

A Purpurarum teſtas Itali Porcellanas uocant, quo etiam nomine conchylij genus omne intelligunt: unde nos quoq;, detorta ad uaſa appellatione, Porcellanica uaſa nuncupamus. Vocē quoque hanc agnoſcimus in globulis, quibus noſtræ mulierculæ ſuas preces nūncupare ſolent: Pate-noſtres de Porceleine uocant, qui ex teſtis maiorum Purpurarum aut muricum conficiuntur. E

C Cæterùm paruæ Purpuræ ut plurimùm litorales ſunt, locis quidem ſcopuloſis natæ: in quarū teſtis totidem reperiuntur orbes, quot eas annos uixiſſe credas.

F Purpurarum caro, ſicuti & cæterorum teſtaceorum, dura eſt: atq; iis exhiberi ſolet, quibus ex malorum ſuccorum copia cibus in uentriculo corrumpitur.

Ad Carteiam autem inueniri traduntur, Purpuræ & Buccinæ δεκακότυλοι, id eſt, quarū teſtæ

decem cotularum sunt capaces, (*ut author est Strabo.*) Quod genus magnarum Purpurarũ pelagium esse consueuit: cuius caro (ut tradit Xenocrates) cæteris durior esse solet.

Purpura pentadactylus prona, Bellonij. *Atqui dactyli sex pinguntur.* Eiusdem Purpura supina.

DE PVRPVRA, RONDELETIVS.

Purpura cum operculo, quã Rondeletius exhibuit. *Alia Purpuræ effigies, nostra: ex Adriatico, si bene memini.*

A Πορφύρα (turbinatorum generis concha nobilissima) nominatur à Græcis, & πορφύραι μικραὶ Purpuræ paruæ ab Aristotele lib. 5. de hist. anim. cap. 15. Genuenses ronceram uocant ab aculeis, Veneti ognellam: nostri burez mutuata, ut apparet, dictione à Murex. Plinius (lib. 9. cap. 37.) Purpuras alio nomine Pelagias appellari tradit. Purpuræ, inquit, nomine alio pelagiæ uocantur. Inde pelagium earum succum tingendis lanis laudatissimum idem appellat. Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæque eius nigritiæ dat austeritatem illam, nitoremque, qui quæritur, cocci. Sed hæc mihi appellatio non purpurarum omnium, sed unius tantùm differẽtiæ à loco sumptæ uidetur esse debere, id quod ex Aristotele facilè colligitur. Εἰσὶ δὲ τῶν πορφυρῶν γένη πολλά, καὶ ἔνιαι μὲν μεγάλαι οἷον αἱ περὶ τὸ Σίγειον καὶ Λεκτόν. αἱ δὲ μικραί, οἷον ἐν τῷ Εὐρίπῳ, καὶ περὶ τὴν Καρίαν. καὶ αἱ μὲν ἐν τοῖς κόλποις μεγάλαι καὶ τραχεῖαι: καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν αἱ μὲν πλεῖσαι μέλαν ἔχουσαι, ἔνιαι δὲ ἐρυθρὸν μικρόν, &c. Quæ sic Gaza conuertit: Genera Purpurarum plura: & nonnullæ magnitudine augentur insigni, ut quæ ad Sigeum & Lectum (Idæ promontoria) gignuntur. Aliæ paruæ, ut quas Euripus fert, & Caria. Pelagiæ magnę scabræque sunt, quarum flos magna ex parte niger, sed nonnullis rubidus pusillùm. Nonnullas ex magnis uel ad precium minæ euadere nouimus. Paruæ ad litora & oras (ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς καὶ περὶ τὰς ἀκτάς) reperiuntur, flore rubro. Purpuras quæ ἐν τοῖς κόλποις nascuntur, pelagias rectè interpretatus mihi esse uidetur Gaza. Nam κόλπους τῆς θαλάσσης Græci τὰ κοιλώματα τῆς θαλάσσης appellant, & τὴν βαθεῖαν θάλασσαν. Et qualem hîc florem pelagijs tribuit Aristoteles, talem pelagio Plinius, scilicet nigricantem.

Pelagiæ, nõ idẽ quod purpuræ.

Lib. 5. de histo. cap. 15.

B Purpura nostra oui est magnitudine, non nego alibi multò maiorem reperiri. Testa rugata, aspera, cinerea, aliquando flauescente, aliquando ex uiridi cinerea, intus luteo colore. In anfractus contorta est. Aculeis ueluti clauis ordine dispositis munita, primis minoribus, medijs longioribus multò, unde Plinius clauatam esse Purpuram dixit, ad turbinem usque aculeis in orbem septenis ferè. Rostro est longo, tubuli modo excauato, per quod linguam exerere creditur. Ante id foramen est rotundum, operculo intectum: quod separatim depingendum curauimus, de quo etiã seorsum dicemus. Ex his perspicuum est quàm alienæ sint à uera Purpura aliorum picturæ, quorum hi rostrum tubulatum, illi turbinem omiserunt. Caro interior qualem in turbinatis antea

Lib. 9. cap. 36.

Operculum.

Cõtra picturas aliorum.

antea ex Aristotele descripsimus: suntque falsissima quæ nonnulli de Purpurarum branchijs, (*Bellonium notat,*) & alijs partibus se percepisse blaterant.

A — *Genera & differentiæ.* — *Lib. 9. cap. 37.*

Purpurarum genera esse plura iam diximus ex Aristotele. Earum differentiæ sumuntur à loco, magnitudine, paruitate, floris siue succi uarietate. Magnæ sunt ad Sigeum & Lectum, paruæ in Euripo & Caria. Pelagiarum aquiloniarum flos nigricat: paruarum litoralium & austrinarum rubet. Earundem plura genera tradit Plinius, pabulo & solo discreta. Lutense putri limo, & Algense enutritum alga utilissimum. Vtrisque meliùs Teniense in Tenei maris ora collectum. Hoc quoque tamen etiámnum leuius atque dilutius. Calculosæ appellantur à calculo maris, mirè apto Conchylijs, & longè optimo Purpuris. Dialutense, id est uario soli genere pastum.

C — *Generatio.* — *Contra Bellonium.*

De generatione Purpurarum diximus in priore parte operis nostri (lib. 4. cap. 4.) quę sponte naturæ fit, sine maris & fœminæ commistione, sine ouis. Quamobrem hoc in loco improbanda est autoris libri de aquatilibus sententia, ab Aristotelis mente alienissima, etiam si eam exponere uelle uideatur: quam tamen miserè deprauat & corrumpit, ut ex eius uerbis perspicuum fiet. Vterque autem piscis (de Buccino & Purpura loquitur) purpureum colorem fundit, estque Massiliæ, Genuę ac Venetijs in cibis expetitus: sed Buccini caro Purpurę carne durior est. Ambo quoque fauare dicuntur, quod sanè hoc pacto faciunt. Qua sub lapide prona parte oblonga, albáque deinceps pendentia disponunt, quæ ita disposita faui nomen habent, ab apum similitudine. Supini autem sub lapide stabulantur, quum fauificant: quo uerò tempore fauos extruunt, si incoquantur & abscindantur, oua intro continere comperientur, quæ saliuario lentore lapidibus & cautibus ferruminant, ut inde decidere non possint, quod tam magno artificio construunt, ut nihil coaceruatum esse uideatur. Hæc aũt fauificatio uerna esse solet. Primùm ut hæc à ueritate quàm maximè abhorrere intelligas, esseque planè ægri somnia, explicandum quomodo procreãtur Purpuræ & Buccina, deinde quid sit fauare siue fauificare. Omne ostracodermorum genus expers coitus est, inquit Aristoteles lib. 5. de hist. cap. 15. Et cùm Purpuræ, tum etiam reliqua testis inclusa, è limo ferè & materia putrescente oriuntur. Quod & necessaria ratione confirmatur. Etenim nulla naturalis actio sine partibus ad eam aptè conformatis perfici potest: nam partibus singulis sua sunt temperamenta, à quibus facultates, & ab his actiones proficiscuntur: quas omnes corruere necesse est, imò ne esse quidem possunt, si harum fundamentum uel subiectum nullum existat. At quæ in Purpura, Buccino, turbinatisque omnibus partes sunt semini generando, continendo, emittendo, recipiendo & fouendo idoneæ? Quænam aliæ præter eas, quæ sustinendo, nutriendoque simpliciter animali destinatæ sunt? Præterea quæ commistio corporum undique testa conclusis esse potest? Dices fortasse ex Aristotele, Genus omne ostracodermorum Vere Autumnóque habere ea quæ oua appellant, exceptis Echinis cibo idoneis: quippe quibus etsi per ea tempora præcipuè ubertas ouorum est, tamen nullo tempore committitur, ut ouis omnino careant, sed maximè plenilunijs diebusque tepidis restituuntur. Hæc quidem Aristoteles prodidit, sed locus is ex alio intelligendus & explicandus est, qui legitur libro 3. cap. 11. de gener. anim. Quæ oua appellantur nihil ad generationem conferunt, sed indicio sunt melioris nutricationis, quale in sanguineis pingue est. quamobrem sapore per id tempus præstant, ciboque laudantur: argumento quòd & Pinnæ, & Buccina, & Purpuræ continent quidem semper ouum illud uocatum, sed aliâs maius, aliâs minus.

Purpuræ et buccina quomodo procreentur. — *Lib. 5. de Histo. cap. 12.*

Quomodo faueant.

Quare falsum est oua huiusmodi per similitudinem sic appellata, non ex semine, non ex fœminæ & maris coitu concepta, ita disponi ut faui nomen habeant, ab apum similitudine, ut hoc sit fauare siue fauificare. Est enim longè aliud apud Aristotelem lib. 5. cap. 15. de Hist. anim. Athenæum, Plinium. Αἱ μὲν οὖν πορφύραι τοῦ ἔαρος συναθροιζόμεναι εἰς ταὐτὸ, ποιοῦσι τὴν καλουμένην μελίκηραν. τοῦτο δ' ἐστὶν οἷον κηρίον, πλὴν οὐχ οὕτω γλαφυρὸν, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ ἐκ λεπύρων ἐρεβίνθων (noster codex, ἐκ λεπυρίων ἢ ἐρεβ.) λευκῶν πολλὰ συμπλακείη, (συμπαγείη, Athenæus.) οὐκ ἔχει δὲ ἀνεῳγμένον πόρον οὐδὲν τούτων, οὐδὲ γίνονται (ἐκ τούτων, addit Athenæus) αἱ πορφύραι: ἀλλὰ φύονται καὶ αὗται, καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῆς σήψεως καὶ ἰλύος ὀστρακόδερμα. τοῦτο δὲ συμβαίνει ὥσπερ ἀποκάθαρμα, καὶ ταύταις, καὶ τοῖς κήρυξι. κηριάζουσι γὰρ καὶ οἱ κήρυκες, &c. id est, Purpuræ uerno tempore eundem in locum sese colligentes, condunt quam fauaginem nominant: quæ ueluti fauus est apum, uerùm non ita elegans, sed quasi ex putaminibus cicerum alborum multa inter se composita, struem unam sua cohæsione coagmentarint. Nullum ijs patet foramen, neque ex ijs nascuntur Purpuræ. Sed cùm Purpuræ, tum etiam reliqua testis inclusa à limo ferè & materia putrescente oriuntur. Illa uerò coagmentatio fauo similis, purgamentum tam ijs quàm Buccinis euenit: nam Buccinis quoque fauificare in more est. Igitur κηριάζειν, siue μελίκηραν, siue οἷον κηρίον ποιεῖν, quod est (Gaza interprete) fauare siue fauificare, uel (ut Plinius loquitur) lentorem cuiusdam cerij saliuare, dicuntur Purpuræ & Buccina, quum emittunt lentorem quendam, siue humorem mucosum, uelut à seminis natura. semen uerò eorum nullum esse existimandum est. Ex eo lentore concreto & exsiccato fit congeries ueluti putaminum cicerum alborum, inter se cohærentium, quam in litus eiectam pharmacopolæ quidam pro spuma maris, alij pro alcyonio falsò usurpant. Quocirca procreantur Purpuræ, & Buccina sponte, ut alia ostracoderma, è limo & materia putrescente, ut iam dictum est: & præter saliuarium lentorem tenui humore in terram recepto. Ac quemadmodum fungorum decocto in terram effuso fungi permulti breui enascuntur: ita Purpurarum origine aliqua præcedente, multò maior copia prouenit: à singulis

Lib. 9. cap. 36.

enim excrementi aliquid effluit, quod quidem semen non est. Atq; hæc est duplex Purpurarum, Buccinorum, Mytulorum origo ab Aristotele tradita, & à nobis fusiùs explicata libro quarto prioris partis operis nostri.

C. reliquum. Cibus. Reliquas actiones moresq; persequamur. Quæ mobilia sunt, inquit Aristoteles lib. 8. de hist. cap. 2. eadem carne uescuntur. ijs uictus ex pisciculis est, ut purpuris: sunt enim carniuoræ, & quidem esca huiusmodi capiuntur. Plinius lib. 9. cap. 37. etiam alga nutriri tradit. Pascitur Purpura: ait Aristoteles lib. 5. de hist. anim. cap. 15. exerta lingua sub operculo, quæ Purpuris digito longior est, qua tum Conchulas, (uelut turbinum, quorum esca capiuntur) tum sui generis testā perforare potest. Et Plinius lib. 9. cap. 36. Lingua Purpuræ longitudine digitali, qua pascitur perforando reliqua cōchylia, tanta duritia aculeo est. Et alibi: Purpura uocatur, caliculatim procurrente rostro, & caliculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Sed id diligentiùs considerandum, *Linguá ne testas perforet.* linguá ne testas perforet. Lingua omnibus animalibus in ore est, os autem in capite, quod operculo tegitur in Purpura, atq; adeò in turbinatis omnibus. In rostro igitur longo & tubulato lingua non est, sed per id eam profert, & exerit. At linguam Purpurarum & turbinatorū omnium promuscidibus muscarum, quæ inter cornua sunt, comparat, quæ firma est, torosa ac rotunda, quæq; exeri potest: quam tamen si per anatomen propiùs intueare & tractes, neq; ita longam, neq; ita durā esse certò comperies, ut per longum rostrum testas perforare possit. Quare id fabulosum esse puto: sed eà, quo ad eius fieri potest, exertà, Purpuræ succos & humores aliarum Concharum exugunt, Pectinum ritu: rostro autem acuto & duro (tanquam terebello excauato) testas alias perforant. *Vita.* Tempus uiuendi (inquit Aristot. historiæ 5. 15.) Purpuris & Buccinis longum. annos enim circiter sex Purpuræ uiuunt, & singulis annis incrementum earum patet per orbes: quibus totidem, quot annos habent, testa clauiculatim intorta in crepidinem desinit. *Lib. 9. cap. 36.* Plinius annum unum adijcit. Purpuræ uiuunt annis plurimùm septenis. Et: Purpuræ & Buccino orbes totidem, quot habent annos.

Nunc de Purpuræ partibus, earumq; in cibis uel in medicamentis usu.

G Purpura usta exiccat, inquit Dioscorides libro 2. cap. 4. dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Galenus paulò fusiùs eadem docet libro 11. simplic. medicamentorum. Paulus Aegineta lib. 7. ca. 3. Purpuræ crematæ testis eandem uim tribuit quam pompholygi, id est, siccandi sine rosione. Aëtius libro 5. Purpurarum testæ cum aceto potæ lienes tumentes sanant, & secundas morantes detrahunt. Vstarum cinis ad eadem confert, ad quę Buccinorū, de quibus suo loco. His addit Dioscorides lib. 2. ca. 6. ἰόνια δὲ καλεῖται τὰ μέσα τῶν κηρύκων καὶ πορφυρῶν, περὶ οἷς ἡ ἕλιξ ἐστὶ τοῦ ὀστράκου. κάεται δὲ ὁμοίως, δύναμιν ἔχοντα καυστικωτέραν τῶν κηρύκων, καὶ τῶν πορφυρῶν, διὰ τὸ πιέζειν αὐτῶν τὴν φύσιν. Id est, Ionia uocantur Purpurarum Buccinorumq; mediæ partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo maiorē Purpuris Buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Qui locus mihi satis explicatus non uidetur, etiam ab ijs qui bene longa commentaria in Dioscoridem conscripserunt. *Digreßio, qua explicat ionia, uel cionia quid sint.* Ac primùm alij ἰόνια, alij κιόνια legunt. Qui ἰόνια legunt deductū putant uocabulum à dictione ἴον, quæ uiolam significat: quia Purpurarum quarundam flos uiolacij sit coloris, qui flos est inter papauer & ceruicem. Hermolaus κιόνια legit, id est, columellas, ut sint Buccinorū Purpurarūq; partes mediæ, quibus uelut columnis & fulcris caro & reliquæ partes innitantur. Sunt autem partes hæ mediæ, partes corporis interni Purpurarum ualde torosæ & firmæ, ac fibrosæ, circa quas testæ uolumina capreolorum ritu conuolui incipiunt, secundum Dioscoridem: uel quibus hæret uena illa, uel membrana florem Purpurarum continens, secundum Aristotelem, inter papauer, quod inferiore est loco, & trachelon siue ceruiculam, siue collum superiore loco. Sed præstat Aristotelis locum lib. 5. de hist. cap. 15. proferre, ut ei lucis aliquid inferamus. *Flos ubi.* Τὸ δὲ ἄνθος ἔχουσιν ἀνὰ μέσον τοῦ μήκωνος, καὶ τοῦ τραχήλου. τούτων δ' ἐστὶν ἡ σύμφυσις πυκνή. τὸ χρῶμα δ' ἰδεῖν, ὥσπερ ὑμὴν λευκός, ὃν ἀφαιροῦσι, θλιβόμενος δὲ βάπτει, καὶ ἀνθίζει τὴν χεῖρα. διατείνει δ' αὐτὴν ὥσπερ φλέβα. τοῦτο δὲ δοκεῖ εἶναι τὸ ἄνθος, ἡ δ' ἄλλη σύμφυσις οἷον στυπτηρίας. *(Aliter postrema uerba legit Plinius: uertit enim reliquum corpus sterile.)* In cuius loci conuersione Gaza sensum quidem Aristotelis mihi uidetur esse assecutus, sed obscurè locum sic interpretatus est. Florem suum inter papauer dictum & collum continent, textu spißiore, aspectu ueluti membranæ candicantis, quam detrahunt. tingit hæc expressa & inficit manum. Pertinet eadem suo situ perinde ut uena: idq; flos ille celeber putatur, reliquum contextus quasi alumen est. Quæ dilucidiùs sic expressa sunt: Purpuræ florem habent inter papauer & ceruicem, quorum cohærentia densa est, coactaq;. Coloris quidem aspectu membranam albam refert, quam detrahunt: pressaq; tingit & inficit manum. distenditur autem ut uena: atq; in hac quidem est flos purpuræ, reliqua coagmentatio est ueluti alumen. *Redit.* Hæ sunt mediæ partes de quibus Dioscorides, quibus maiorem urendi facultatem tribuit, quàm testis, quia tenuiorum sunt partium, celeriusq; peruadunt & permeant.

G. reliquum. Cinis. Ex Purpuris ustis dentifricia optima sic cōficimus. Eas ustas uino extinguimus, abluimusq;: deinde aceto rosato, postremò aqua rosarum. Tum melle scillitico, uel oxymelite exceptis, & ad confectionis formam redactis, odoris boni, saporisq; conciliandi causa rosas & caryophylla addimus. Idem cinis cum puluere glycyrrhizæ, papauerisq; semine, ex cremore hordei & pauco uino

uino albo sumptus, pulmonibus malè affectis mirè auxiliat, fluxiones inhibendo, & id quod iam
fluxit absumendo, exiccandoq;. Totæ partes internæ in oleo percoctæ mitigandi doloris uim *Internæ partes.*
habent. Saliuâ earundem quæ admodum lenta est, siccantur & glutinantur uulnera recentia, ma *Saliua.*
ximè si cum pauco sanguine draconis adhibeatur.
Quantum ad Purpurarum usum in cibis attinet, uniuersè scribit Galenus: Purpuris, Ostreis, F
deniq; ostracodermis omnibus hoc esse commune, ut salsum in carne succum contineant, qui al- *Galenus.*
uum subducat, caro uerò dura sit: sed hæc unicuiq; magis minusq; inest, qualitatis quantitatisq;
ratione. Sed in Purpuris diuersæ partes, diuersam naturam habent. Athenæus ex Diphilo: Inter
Pinnas & Buccina Purpuræ mediæ sunt naturæ: quarum tracheli multi sunt succi, ori grati: reli-
quæ partes salsæ sunt & dulces, facilè distribuuntur, & humores corporis uitiosos ad iustam tem-
perationem (ἐπίκρασιν) reducunt. Rursus Athenæus ex Hicesio: τρόφιμώτεραι δ' τούτων εἰσί, καὶ ἀπο- *Idem.*
λαυστικώτεραι αἱ τῆς πορφύρας μήκωνες, πλὴν σκιλλωδέστεραι ὑπάρχουσι: καὶ γὰρ ὅλον τὸ κογχύλιον τοιοῦτόν ἐστιν. ἴδιον
δὲ καὶ ταύτους, καὶ τοῖς σωλῆσι πρέπεται, τὸ ἑψομένους παχὺν ποιεῖν τὸν ζωμόν. ἑψόμενοι δ' καθ' ἑαυτοὺς καὶ οἱ τρά-
χηλοι τῶν πορφυρῶν, εὔθετοί εἰσι πρὸς τὰς τῶν στομάχων διαθέσεις. Copiosius alimur, maioriq; cum uoluptate
uescimur papauere purpuræ, quàm cæterorum, (*quàm buccinorum:*) magis tamen sapit scillam, ut et
Concha tota. Peculiare est his & Vnguibus, quòd coctæ iusculum spissant. Elixi quoq; seorsum
purpurarum tracheli, uentriculo (*stomacho*) malè affecto prosunt.

DE OPERCVLO PVRPVRAE, RONDELETIVS.

PRAETER Purpurarum partes iam explicatas seorsum dicemus de alia, quæ & figurâ, & A
uiribus, & nomine à superioribus distat. Hanc Aristoteles ἐπικάλυμμα, siue κάλυμμα uocat, id est o-
perculum siue integumentum, à uerbo καλύπτω. Appellat etiam ἐπίπτυγμα libro 5. cap. 15. de Hist.
anim. ἔχουσι δὲ καὶ τὰ ἐπικαλύμματα ἐπὶ ταῦτα ἀμφότερα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ στρομβώδη ἐκ γενετῆς πάντα. νέμονται
δὲ ἐξαίροντα τὴν καλουμένην γλῶτταν ὑπὸ τὸ κάλυμμα. Operculum utrique huic generi (*Buccino & Purpu*
ræ) adhæret natiuum, & cæteris omnibus turbinatis. pasci quoq; exerta lingua appellata sub illo
operculo solent. Et alio in loco: ἔτι δὲ ἐπίπτυγμα πάντ' ἔχει ἐκ γενετῆς. Operculum etiam iam inde ab *Lib. 4. de hist.*
ortu omnia gerunt, de turbinatis loquitur. Statim ab ipsa procreatione turbinatis operculum in- *anim. cap. 4.*
esse dicit: ad discrimen Cochlearum, quæ ipsæ sibi ex glutinoso humore, siue ex muco suo oper-
culũ conficiunt. Dicitur aliter à Græcis πῶμα, ut à Galeno, qui seorsum de eo hæc prodidit. Πώμα- *Lib. 11. simpl.*
τα πορφυρῶν δι' ὄξους ποθέντα σπλῆνας οἱ δ' ἀλέους ἔγραψάν τινες ἰᾶσθαι: θυμιώμενα δὲ τὰς πνιγομένας ὑστερικῶς ὠ- *med.*
φελεῖ, ἐκβάλλει τε καὶ τὰ κατεχόμενα χόρια. Opercula Purpurarum ex aceto pota scripserũt quidam tu-
menti lieni mederi: suffitu autem excitare fœminas uuluæ strangulatu oppressas, & morantes se-
cundas detrahere. Eodem nomine operculum Conchylij nominauit Dioscorides, & Cochleas *Lib. 2. cap. 10.*
quasdam alpium Liguriæ πωματίας, id est, operculares. Dicitur autem πῶμα, quòd eo testarum fo *& 11.*
ramina claudantur, ut uasa operculo suo. Carni hæret ut unguis noster, ac tanquam ex filis siue ex
fibris coagmentatum quid & duratum esse dicas: ut ex eius pictura quam cum Purpura superio-
re capite expressimus, licet perspicere. Differt substantia à testa, quæ multò siccior est, neq; fumũ
emittit, nisi si accensa liquore aliquo extingueretur. Operculum uerò pinguitudinis nonnihil in
se habens, fumum reddit cornu modo. Vires eius in medicamentis antè ex Galeno tradidimus, G
quarũ seorsum non meminit Dioscorides, sed in capite de Vngue. Qua de re suo loco dicemus.
Pharmacopolæ hodie in officinis habent Conchyliorum, Buccinorumq; opercula permista, quæ
blattas Byzantias uocant, ut fusiùs declarauimus quum de Conchylijs ageremus. Sed hoc nomi- *Blattæ Byzan-*
ne Purpurarum tantùm opercula appellanda erant. Nam βλάττος siue βλάττιον Purpuram signifi- *tiæ.*
cat, unde blatteus color pro purpureo. Cassiodorus in Epistolis de Chamæleonte: Colores suos *Βλάττος.*
multifaria qualitate commutat, modò ueneta, modò blattea, modò prasina, modò cyanea. Eutro *Blatteus color.*
pius: Nero inusitata luxuria fuit, ut qui exemplo Caligulæ frigidis & calidis lauaretur unguẽtis,
hamis argenteis, aureisq; piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebantur. quos Suetonius, & O-
rosius interpretantur purpureos. Ille: Piscatus est, inquit, rete aurato, purpura coccoq; funibus ne
xis. Orosius: Luxuriæ, inquit, tam effrenatæ fuit Nero, ut retibus aureis piscaretur, quæ purpu-
reis funibus extrahebantur. Hæc Hermolaus uir pereruditus in suis in Plinium glossematis an-
notauit. sed etsi βλάττος Purpuram significet, tamen pro operculo solùm Purpuræ usurpari do-
cet Nicolaus Myrepsicus, qui tamen non sine errore dixit blattum byzantium esse ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς
πορφύρας, id est, os narium Purpuræ. Hodie quoq; in officinis blattam byzantiam esse credunt,
quod in ore & naribus Purpuræ reperitur, quo ineptius nihil dici potest. Purpuræ enim neq; na
sum, neq; nares, neq; ossa intus habent, cùm testacea omnia foris durum, intus molle contineant.
Crediderim igitur legendum ὄστρακον ἢ ῥινὸν τῆς πορφύρας, id est, testam uel clypeum, siue scutum Pur
puræ: ῥινὸς enim præter quàm quod pellem significat, unde ὀστρακόδερμα ab Oppiano ὀστρακόρεινα uo-
cantur, etiam pro scuto sumitur teste Phauorino. Ῥινοί, inquit, καλοῦνται αἱ ἀσπίδες, ὅτι ἐκ βοείων βυρ-
σῶν εἰσιν. id est, ῥινοί uocantur scuta rotunda, quòd ex corio bubulo constent. Operculum uerò ue
luti scutum, Purpuræ capiti imponitur. Cur uerò βλάττος βυζάντιος, uel βύζαντος dicatur, à nemi-
ne, quod sciam, traditur. Ego conijcio à Byzante, uel Byzantio Aphricæ cognominari. nam etiã
illic purpura tingebatur.

DE FLORE PVRPVRAE TINGENDIS VESTIbus magnopere olim expetito, Rondeletius.

QVA in parte contineatur infector ille Purpurarum succus, superiùs ostendimus ex Aristotele, quum de Purpurarum partibus ageremus. Plinius ab Aristotele non dissentiens scripsit Purpuras florem in medijs faucibus habere. Liquoris hic est minimi in candida uena, unde preciosus ille bibitur, nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Partem hanc quæ succum continet cordi proportione respondere puto: cor enim hepar, cerebrum, atque alias partes indiscretas habent Purpuræ, & testacea omnia. Vnde constat nugari eos (*Bellonium notat*) qui cor, hepar, branchias se in Purpuris inuenisse prædicant. Aristoteles atque alij Græci τὸ ἄνθος τῶν πορφυρῶν uocant, Plinius atque alij florem Purpuræ, aliquando succum: Cum uita, inquit, sua succum illum euomunt. Et: Cùm fœtificauere fluxos habent succos. A flore Purpuræ uestes ἀνθιναὶ dictæ sunt, & toga picta à florido Purpuræ colore. Testis est Festus Pompeius: Picta, inquit, quæ nunc toga dicitur, antea purpurea uocitata est, eratque sine pictura. Eius rei argumentum est pictura in æde Vertumni & Consi, quarum in altera M. Fuluius Flaccus, in altera T. Papyrius censor triumphantes ita picti sunt. Vitruuius florem Purpuræ, saniem uocat, & Ostrum: sic enim in libro 7. Incipiam inde de ostro dicere, quod & charissimam & excellentissimam habet præter hos colores aspectus suauitatem. Et priùs: Accedit huc chrysocolla, ostrum, armenium. Et: Ea Conchylia quum sunt lecta, ferramentis circunscinduntur, è quibus plagis purpurea sanies. Verg. Georg. 2. Et gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro. Et alij pluribus locis. Dictum uerò est ostrum ἀπὸ τοῦ ὀστράκου, quòd Purpuris testa tectis eximeretur, ex Vitruuij sententia. Quomodo succus ille colligeretur sic docent ueteres. Tradit Aristoteles lib. 5. de hist. cap. 15. eas quum fauificant deterrimum florem gerere. Paruas cum testis tundi solitas, alioqui difficile est succum detrahere. Maioribus testas diffringebant, quamobrem ceruix à papauere separabatur: flos enim inter hęc situs est supra uentrem. Dabant operam uti uiuæ frangerentur: nam si priusquam fregeris expirarint, florem omnem cum uita euomunt. Quapropter solebant eas asseruare in nassis, dum se ipsæ colligerent, atque quiescerent. Veteres nassam escæ adiunctam demittere non solebant, ita sæpe accidebat, ut Purpura iam detracta decideret. Postea adiunxerunt nassas, ne si decidat, liberetur: quod tunc potissimùm euenit, cum plena est. nam si inanis sit, difficilè se euellere potest. Idem clariùs Plinius: Capiuntur Purpuræ paruis rarisque textu, ueluti nassis in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles mordacesque Conchę, ceu mitulos uidemus: Has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt Purpuræ, porrectisque linguis infestant. At illę aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate sua Purpuræ tolluntur. Vitruuius lib. 7. cap. 13. Conchylia quum sunt lecta ferramentis circunscinduntur, è quibus plagis purpurea sanies, uti lachryma profluens, excussa in mortarijs terendo comparatur. Cæterùm preciosus ille Purpurarum succus, non in omnibus Purpuris eiusdem coloris erat. Vitruuius Ostri uarietatem sic distinxit: Quod legitur in Ponto & Gallia, quòd hæ regiones sint proximæ ad Septentrionem, est atrum. Progredientibus inter septentrionem & occidentem, inuenitur liuidum. Quod autem legitur ad Aequinoctialem, orientem, & occidentem, inuenitur uiolaceo colore. Quod uerò meridianis regionibus excipitur, rubra procreatur potestate, & ideo hoc rubrum. Rhodo etiam insula creatur, cæterisque eiusmodi regionibus, quæ proximæ sunt solis cursui. Sed hic animaduertendum Purpuram nigram sumi pro uiolacea exaturata. sic enim sæpe à ueteribus nigrum sumi alibi demonstrauimus. Vestimenta Purpura infecta eo temperamento, ut amethysti gemmæ colorem referrent, amethystina dicebantur. Plinius libro 37. cap. 9. de amethystis loquens: Indicæ absolutum Purpuræ colorem habent: ad hancque tingentium officinæ dirigunt uota. fundit eum aspectu leniter blandum, neque in oculos ut carbunculi uibrat. Iam amethystinæ purpuræ Tyria addebatur, unde nomen Tyriamethystus. Plinius libro 9 cap. 41. Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursus absolutus nutriebatur (*inebriatur*) Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum, simulque luxuria duplex. Tyria Purpura olim celeberrima fuit, sic nominata à Tyro, quondam insula, postea uerò Alexandri magni oppugnantis operibus continenti iuncta. Strabo: πολὺ γὰρ ὀξύτατοι πασῶν Τυρία καλλίστη πορφύρα. Longè omnium præstantissima habetur Tyria purpura. Quia uerò Tyrus priùs Sarra uocaretur, Sarranum ostrum dixit Vergilius: & Sarranam Purpuram Iuuenalis. Dicuntur & simpliciter Tyriæ, purpura infectæ uestes. Hic non omittendum coccum & purpuram colore quidem conuenire, ipsa tamen materia plurimùm dissidere, cùm huius marina sit, illius terrena. Quamobrem Purpuræ appellatione coccum non cōtineri rectè censuit Vlpianus in lege, si cui lana. suprà de legatis tertio. Neque eam ob causam inter se dissentiunt, Matthæus, Marcus, & Ioannes de ueste qua Iudæi induerunt seruatorem nostrum Iesum Christum. sic Matthæus: Περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην. id est, circundederunt ei chlamydem coccinā. Marcus: Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν. Et induunt eum purpura. Ioannes uerò: Καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν. Et pallio purpureo circundederunt eum. Quam Marcus & Ioannes purpuream uocat, Matthæus coccinam appellat à colore, qui idem est cum purpureo. Matthæus colorē, alij materiam expresserunt. Neque illud prætereundum Purpuræ succo ueteres coccum permiscuisse. Plinius libro 9. cap. 41. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret bis bysinū.

Coccum

Margin notes: Lib. 9. cap. 36. — Lib. 13. — Ostrum. — Lib. 9. cap. 37. — Coloris differentiæ. — Lib. 7. cap. 13. — Amethystina. — Tyriamethystus. — Tyria purpura — Sarrana. — Coccus.

Coccum autem à Dioscoride κόκκος βαφικὴ dictum, id est, granum infectorium, satis magna copia colligitur in Gallia nostra Narbonensi: uocaturq́ uermillon, à Gallis graine de scarlate, ab Arabibus Kermes, unde Kermesinus color. Immensa Purpuræ pretia, uestimentorū quæ ea tingerentur uarietatem, quibusq́ ijs uti liceret, tum apud Græcos, tum apud Latinos, petere debes ex Budæo & Baysio uiris ætate nostra doctissimis, & totius antiquitatis peritissimis. Ad philosophica reuertatur oratio.

QVAE DICANTVR PVRPVRARVM κροκίδες, Rondeletius.

SVNT qui quum legunt apud Galenum libro 3. de medicamentis κατὰ τόπους in auricularijs medicamentis κροκίδα τῆς πορφύρας siue κογχυλίς, et linum è Purpura apud Paulum Aeginetam: existiment in Purpuris lanam aliquam, siue stupam, siue linum, siue tomentum reperiri, quo contuso & depexo in medicamentis ueteres uterentur. Sed illi toto cælo aberrant, ut dicitur: nihil enim tale in Purpuris, neq́ in turbinatis alijs reperias. Neq́ bysso alligantur, ut Pinnæ & Mytuli. Mouentur enim Purpuræ, & caro turbinatorum omnium non aliter alligatur quàm circa testarū uolumina. Quare intellexerunt ueteres per κροκίδα lanæ Purpura tinctæ crassiorem & minus curatam partem, cuius meminit etiam Dioscorides. Τὸν δὲ αὐτὸν τρόπον καὶ κροκίδες καίονται τῆς θαλασσίας πορφύρας. Lib. 2. cap. 83. Nec secus fimbriati marinarum Purpurarum flocculi cremari solent. Cur ita appellarint id in causa est, quod Purpura non solùm pro marino animali, sed pro succo eius, pro uestimento ex eo tincto, & pro lana tincta sumatur. De reliquis significatis testimonia multa ueterum proferre possem quæ sciens prætereo. De postrema significatione proferemus locum Galeni libro 7. Methodi med. ἐν ναρδίνῳ μύρῳ λειώσας μαστίχην Χίαν ὡς λιπαρωτάτην, ἀναλαμβάνων πορφύρᾳ κοῦ. Quæ transcribens Paulus Aegineta dixit: Ταῦτα λειόμενα ἀναλαμβάνετε πορφύρᾳ, ἢ ἐρίῳ, καὶ ἐπιτίθετε τῷ στομάχῳ.

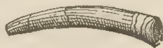
COROLLARIVM.

Segmentis E. G. H. tum de purpura animali, tum de colore & ueste dicetur.

Murex etsi unam speciem significet, scilicet buccinum: generale tamen est, sicuti & conchylium. purpuram enim comprehendit murex & alia. A Porphyra marina, quam quidam κάρυκα uocant, Kiranides. sed cêryx propriè buccinum est. Vmbilici, cochleæ, purpuræ, (*purpuræ quidem nomen hîc in Græco non est*,) & omnia quæ ostrei aut conchæ nomine appellamus, Gaza ex Aristotele. Κογχύλια τὰ ὄστρεα. καὶ κογχύλη, ἡ πορφύρα, Hesychius & Suidas. quanquam enim conchyles uel conchylij nomen latiùs patet, per excellentiam tamen ad purpuram contrahitur. Purpuræ nomine alio pelagiæ uocantur, Plinius. sed Rondeletius, & ante eum Massarius, pelagias loci ratione purpuras quasdam esse docent, non autem toti generi hoc nomen conuenire. Fieri tamen potest ut uulgus Plinij seculo eas sic appellârit (κατ' ἐξοχὴν, quòd illæ maximè requirerentur, utpote & maiores, & quæ magis probatum florem haberent:) quum & pelagium pro colore seu flore purpuræ Plinius dixerit: Buccinum (inquit) per se damnatur, quoniam fucum remittit: pelagio (*id est purpuræ flore*) admodum alligatur, nimiæq́ eius nigritiæ dat austeritatem, &c. Phœnices piscem, cuius sanguine sericum in purpuram tingebatur, Sar appellant, Seruius. Purpura (uel ostracum purpureum) carusis & caugilel (*quæ duo nomina uidentur detorta à ceryce & conchylio*) nominantur ab Auicēna operis de medicina lib. 2. cap. 537. Idem author ubi in curatione anginæ muricem interpres transtulit, Arabicè dixit alarginam: intelligens purpuram: ut ex remediorū collatione apparebit in G. Serapio, uel potiùs interpres, pro purpura habet pulpia (aliâs palpir) ubi de blatta Byzantia agit. Hebraicæ uoces argaman & argeuan extant in libris sacris, Danielis 5. & Paralipom. 2. 2. purpuram interpretantur uel sericum purpura tinctum: unde & amorge Græcis per metathesin factum puto. Tola Hebraicè coccum & uermiculum, non purpuram significat. In trilingui Lexico Munsteri Purpura etiam Hebraicis characteribus scribitur, & nescio cuius linguæ uox iphlicta. ¶ Purpuram Græci hac ætate etiam porphyrā appellant, Gillius. Purpuræ conchylium notissimum est apud Tarentū, Niphus. Has, & Murices & Buccinos, Massilienses Bios uocant, Gillius. Germanicum purpuræ nomen facio, ein Nagelschnegg, ab unguis simili operculo, unde & Veneti & Romani Ognellas uel Ogniellas nominant. aut circunloquor, ein Stachelschneggen art, id est Conchæ aculeatæ muricatæ'ue species. Vide suprà in Corollario Muricis A. Potest & Purpurschneck dici tanquam genus, cuius species sint purpura, buccinum, conchylium, Purpurschnecken arten. Purple Anglicum nomen est, nescio an uulgare, an effictum imitatione Latini.

Purpurarum cōchas apud me habeo alias fuscas, alias albas: utrasq́ (si bene memini) in Adriatico olim cum natarem prope Venetias reperi. Differentiæ. Est apud Athenæum Hedyporphyra, Ἡδυπορφύρα, alia à purpura, uel saltem genus quoddam à purpura diuersum, Vuottonus. ¶ Purpuræ pentadactyli Bellonij, uidentur ad Aporrhaidem Rondeletij (A. elemento descriptam) propiùs accedere. Turbinem pentadactylum Rondeletij infrà suo loco dabimus. ¶ Purpura maritima, id est Cetula marina, Syluaticus.

Antale. Antale Brasauolus, quod ad citrinum unguentum à pharmacopolis requiritur, purpurã esse putat: dentale uerò buccinum: de utroq; scripsi etiam suprà in Dentali, D. elemento. Quidam non forma, nec aliter, sed magnitudine tantùm distinguunt: ita ut Antales (sic enim loquuntur quasi à recto Antalis) sint maiores. In Germania pharmacopolæ Germani tubulos quosdam ostendunt, ueluti osseos, candidos, formæ teretis, striatæ, una aut altera linea transuersa inæquali ambiente, præsertim in minoribus, maiores ad quatuor digitos accedunt. longitudo non omnino recta, sed modicè inflexa est, dentis canini instar, ut in adiecta delineatione apparet. substantia prædura est, non ossea, sed aliorum testatorum substantiæ similis. conchæ non merentur appellari: cum neque biualuium, nec uniualuium generis sint: neq; muricibus aut Venereis conchis simili forma. Est & penicillus marinus Rondeletij, tubulus quidam testaceus, sed molli & laxa substantia. Enthalium (inquit Valerius Cordus, sic enim ipse scribit) est testaceum quiddã marinum, fistulæ modo longum & concauum, foris striatum, longitudine digiti, (*non transuersi, sed secundum longitudinem:*) Dentalium uerò conchula marina, parua, dentatam rimam habens, Sic ille. Nos de conchula illa superiùs inter Conchas Venereas, quas uulgò porcellanas uocant. In Italia pharmacopolæ alia quædam concharum genera ostendant oportet, si ut Brasauolo uidetur (quem Fuchsius quoq; imitatus est) purpura & buccinum his nominibus ueniunt. Post marinos æstus (inquit) supra maris litora inueniuntur. Sunt qui hæc cocta, & qui cruda edunt, sicut alia maris conchylia. Antale diuersis inuolucris circungyratur: est autem buccinum. & accidit quandoque flante uento per antalis anfractus sibilum emitti, ut tuba uideatur, Hęc Brasauolus. Quod ad uim quidem remediorum attinet, purpuras, buccina, tubulos, an porcellananas aliquas accipias, parum interesse censeo. Antalium & Dentalium (ita enim Nic. Myrepsus sectione 3. unguento 42. appellat) conchularum sunt genera. Ridiculum uerò est, quod barbaram sectantes medicinam tradunt, esse hæc lapidum genera, Fuchsius. Græcè quidem à Myrepso ἄνταλι & τένταλι scribitur.

B Purpuræ conchæ quibus in locis præstantiores habitæ fuerint ad tingendas purpuras, id est, purpureas uestes, dicemus in E. ¶ Speusippus similes facit buccinas, purpuras, strabelos & κόγχους, malim κόχλους, id est cochleas. Purpura similis est cóchlo, Kiranides. Turbinata, ut purpuræ, buccina, similiter ut cochleæ suis partibus constant, Aristoteles. ¶ γίνονται δ᾽ ἔνιαι τῶν μεγάλων καὶ μναῖαι, Aristot. historiæ 5.15. Gaza uertit, nonnullas ex magnis uel ad precium minæ euadere nouimus. ego non μναῖαι duabus syllabis, (quanquam & Athenæi codex sic recitat,) sed tribus μναϊαῖαι legerim. nam & Xenophon λίθους μναϊαίους dixit, in libro qui inscribitur Magister equitum, & in altero De re equestri. neque de precio, ut Gaza, acceperim, cuius eo in loco nulla mentio: sed de pondere & mole. Purpuræ & buccina tanta sunt in Indico mari, ut facilè congium capiant, Aelianus. Buccinum minor est concha quàm purpura, Plinius: Rondeletius legit maior. Mutianus prodidit echeneidem esse muricem, latiorem purpura, &c. Plinius. ¶ Lanæ ad remedia quædam uruntur, inquit Dioscorides: eodémque modo κροκύδων θαλασσίας πορφύρας. sic habet æditio nostra per ypsilon, à recto κροκὺς, qui scriptione, genere & flectendi modo congruit cum χλαμὺς, ύδος. nam apud Hesychium κροκίδων per iôta non rectè scribi, uel ipse literarum ordo arguit. interpretatur autem gnáphala, id est, tomenta. Hinc compositum est nomen κροκύλεγμος, quod est floccorum lectio, qualis ab adulatoribus fieri solet. idem κροκυδισμὸς dicitur, & id facere uerbum κροκυδίζειν sonat, ut annotauit Cælius Rhodiginus 20.33. qui & ipse tamen per iôta scribit, non per ypsilon, deprauatos fortè Galeni codices sequutus: nisi quis κροκίδα uocem diminutiuam esse uelit à κρόκη, quod filum & subtegmen interpretantur. Marcellus Vergilius Dioscoridis interpres, in ipsis purpurarum conchis stupparum imagine uellera quædam esse putauit: quæ alij (inquit) tomenta, alij licia, alij fimbrias dixerunt. nos rem & nominis significationem secuti, à stuppis rem indicauimus. κροκύδας enim Dioscorides dixit, qua uoce Græci adhuc, quod contuso & depexo lino crassissimum superest, (*nostri abwerck nominant,*) significant. neque hic pluribus alijs locis aliud ea uoce quàm stuppam significat: & sæpe Paulus Aegineta, iubens κροκύδα imponi aliquid. In mari autem quotidie purpuræ capiuntur, quæ superiore sui parte uillosæ sunt, tam tenui & sequaci uellere, ut in filum lini modo trahi & confici possit, Hæc ille. sed in purpuræ concha uillosum quicquam reperiri, ceu falsum redarguit Cornarius: & post eum Rondeletius: qui κροκύδας (ipse κροκίδα scribit) lanæ purpura tinctæ crassiorem, minusq; curatam partem interpretatur. sed nihil prohibet simpliciter etiam uellus purpura tinctum interpretari: è quo tamen nè temere sumptus fieret, ad cremandum crassius & minùs pulchrum seligebatur. possent & è ueste purpurea, præsertim attrita, discerpta aut uulsa fila seu linamenta κροκύδων nominari. Cornarius in Commentarijs in Galeni de compositione medicamentorũ libri 3. caput 1. In fine huius 21. cõpositionis (inquit) in Græco exemplari corruptè legitur, καὶ κροκίδα ἐκ τῶν πεπυρειῶν. ipse πορφύρων pro πεπυρειῶν legendum conijcit, (*quàm rectè uiderit ipse. mihi quidẽ temere mutare uidetur. quòd si πορφύρων legendum esset, ultima circumflecti deberet:*) & interpretatur; lanæ purpura infectæ tomentum indito, uelut suprà etiam Archigenes dixit,

ἐμφραστο-

ἐμφρασσομένου τοῦ πόρου πορφύρας μαλλῷ: hoc est, obturato meatu per purpuræ lanā, lanam aūt mollem à fomento & instillamentis auri indendam esse, suprà in principio huius libri Galenus dixit. præstat tamen hanc ex purpura aut conchylio infectam esse. Et rursus in libri sexti caput 2. in his uerbis: Ἢ χάλκανθον ἰκεύματι θαλασσίας πορφύρας εἰλήσας σύγκαυσον: pro ἰκεύματι uoce nullius significati legit κροκύματι uel κροκύδι, quorum posterius approbo. & uertit, Aut atramentum sutorium purpuræ marinæ tomento inuolutum urito. lanarum enim ustarum, & præsertim ex purpura infectarum, uis est escharotica, Dioscoride teste: & mox κροκύδα hapsum lanæ, siue lanam conuolutam sonare dicit.

Purpura concha est è genere turbinatorū, Aristot. Aculeos certis ordinibus dispositos, corpus gradatim cochleæ in modum ambientes habet, Gillius. Singulis annis incrementum eius patet per orbes, quibus totidem, quot annos habet, testa intorta cuniculatim in crepidinem desinit, Gaza ex Aristotele: cuius uerba Gręca sic habent, historiæ 5.15. καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανερὰ ὑπάρχει ἡ αὔξησις τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὀστράκῳ τῆς ἕλικος. Clauata est ad turbinem usque aculeis in orbem septenis ferè, qui non sunt buccino: sed utrisque orbes totidem, quot habeant annos, Plinius. ¶Alterum genus concharum purpura uocatur, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato (*tabulato legit Vuottonus, & læui interpretatur: non probo,*) quà proferatur lingua, Plinius. Aliȷ codices (inquit Hermolaus) etiā antiqui, canaliculatim habent, & canaliculi: sed legendum uidetur cuniculatim uel clauiculatim, ex Aristotele qui scribit κοχλιοειδῶς, Sic ille. atqui Plinius hæc non aliunde, quàm eo, quem paulò antè citauimus loco Aristotelis (nempe historiæ 5.15.) transtulisse uidetur: ubi Græcè nihil aliud quàm τὰ τῆς ἕλικος διαστήματα legas, id est clauiculæ interualla. nam quod ἕλιξ in uitibus Græcis est, id Latini capreolum aut clauiculam uocitant. non dico uocē κοχλιοειδῶς ad rem ipsam non quadrare: sed ubi Aristoteles ea de purpura utatur, non occurrit: & si alibi utitur, non aliunde tamen, quæ recitauimus transtulit Plinius. Helica in purpurarum testa nuncupat Aristot. lib. 5. hist. anim. Theodorus orbem cuniculatim intortū: Vitruuius, in columnis etiam uolutam, Cælius. Quoniam uerò superioribus addit Plinius: Præterea clauatum est ad turbinem usq; aculeis in orbem septenis ferè: qui non sunt buccino, sed utrisque orbes totidem, quot habent annos: Massarius Marcello infensior, Liberatus nunc (inquit) est Theodorus à falsa calūnia Marcelli: qui in suo Dioscoride ubi de purpuris loquitur, eum reprehendit: quòd ubi in Aristotele, annos circiter sex purpuræ uiuunt, & singulis annis incrementum eorum patet, per orbes, quibus totidem quot annos habent, conuerterat: non orbes sed uolutas interpretari debuerat: non animaduertens homo nimis sciolus uideri cupiens, quòd ita Plinius etiam hoc loco Aristotelem conuerterat. quare Theodorus Plinium Aristotelis meliorem quàm Marcellum interpretem imitatus, orbes rectiùs quàm uolutas conuertit. Nam uolutæ appellantur, quod circuli siue orbes illi interiores uolutim complicent, & ab exterioribus fasciolæ modo inuoluantur & obtegantur. prima nanq; uoluta siue plicatura integitur à secunda, & secunda à tertia, & sic usque ad ultimam: quemadmodum in uoluta capituli à Vitruuio demonstrata constat. At qui in purpuris orbes uocantur, omnes detecti sunt, clauiculatim in fastigiatam longitudinē exeuntes, nullo orbe ab altero uolutim intecto. sed ut ad rem redeam, ego potius cuniculatim, & cuniculi, unà cum Hermolao legerem, tum ex Plinio ipso superiùs ubi de concharum generibus loquitur, (in quibus magna ludentis naturæ uarietas) dicente cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata: tum ex Aristotele quinto de historia, ut Theodorus uertit. Tempus (inquit) uiuendi & purpuris, & buccinis longū: annos enim circiter sex purpuræ uiuunt, & singulis annis incrementum eorum patet per orbes, quibus totidem quot annos habent, testa intorta cuniculatim in crepidinem desinit. Et quarto de partibus animalium: Quæ ex turbinatis cuniculo in anfractum contorquentur. Est ubi etiam clauiculatim, ut quarto de historia, duobus in locis, interpretetur. primo facie dixit clauiculæ buccinorum. secundo, Mouentur item eadem omnia turbinata parte dextra, non ad uertiginem siue clauiculam, sed in aduersum. Et quarto de partibus animalium: Continēt quod papauer uocatur turbinata omnia sua clauicula. Sic etiam Hermolaus in Dioscoride libro secundo, ubi ait: Cionia uocantur partes in buccino atque purpura mediæ, secundum quas silicei operimenti clauicula est. Cæterùm exemplaria antiqua caniculatim & caniculi legunt, facilis corruptio quinta uocali in primā mutata. Hęc omnia Massarius.

Cuniculatim, Clauiculatim.

Caro purpurarum penitus includitur, nec ulla ex parte conspicitur excepto capite, Aristot. ¶Purpuræ & buccina promuscidem siue linguam firmam, torosam habent, adeò ualidam, ut ca testas escarum possint perforare, ut asili atque tabani quadrupedum tergora penetrant, Aristot.

aro. *Lingua.*

Purpuræ linguam habent prælongam, semperq; uibrantem: per quam potiūtur præda quam affectantur, Rausius. ¶Sepiæ in mari sanguinis uicē atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille succus, Plinius. Et alibi: Purpuræ florem illum tingendis expetitum uestibus, in medijs habent faucibus, &c. Vide infra in E. Purpuras Venetijs (uerba sunt ex epistola amici) emi in foro uiuētes, profluebat adhuc pulcherrimus liquor purpureus, ut facile crederem ex purpurarum genere has esse conchas. ¶Trachali muricum ac purpuræ superiores (*duriores*) partes; unde Ariminenses maritimi homines cognomen traxerūt Trachali, Festus. Trachali,

Flos. *Trachali.*

Τράχηλοι, quinam propriè sint & dicantur in testaceorum genere, Rondeletij uerbis expositum est suprà in Perna specie Pinnæ. Τραχήλια diminutiuum est apud Hesychium in ταραντῖναι. Quærendum an ionia quoque uel potiùs ἰωόνια, eadem sint trachelis. Vide suprà in ijs quæ Rondeletius scripsit in G. id est, inter remedia, item in Corollario nostro de buccino B.

Ionia.

Operculū purpuræ.

Blattæ Byzantiæ.

Vnguis siue onyx conchylij tegumentum est, ei simile quo purpura integitur, Dioscorides. Sed ex purpura unguis nominari non solet. De hoc multa leges supra in Conchylio, Rondeletij uerbis: & nonnihil in Corollario B. Quoniam uerò pharmacopolę opercula conchylij, & buccini purpuræue, non distinguunt, & utraque blattas Byzantias appellant, cum ex purpuris tantùm propriè ita uocari deberent: quædam hîc ex authoribus repetita congeremus. Opercula hæc usu substantiáque non differunt, sed figura: quòd ex conchylijs longiora, è purpuris (nimirum & buccinis) rotundiora sint. Vires quoque ad remedia minimùm differre uerisimile est, præterquàm si ungui odoris ratione peculiare quid attribuitur. Blatta Byzantia ingrati dum uritur odoris est, & castoreum refert: unguis uerò odoratus, suauem odorem spirat: quare & res inuicem diuersas esse oportet, Fuchsius. at Rondeletius in conchylio asserit θυῶδες non modò suauiter, sed aliquando uehementer & grauiter odoratum Dioscoridi significare: & unguem castorei odorem referre idem Dioscorides & Plinius tradunt. Sed cur suffumigio moschato & alijs quibusdam adijciuntur apud Aëtium, si eiusmodi sunt? An dicendum non ex omni regione ungues bene olere suffitos: & eiusdem generis plures forsitan species esse, ut & laseris, longè diuerso odore? Plinius purpurarum cauum pro operculo earum dixit: Neruos præcisos purpurarum cauum, quo se operiunt, tusum glutinat. Ab Actuario & Myrepso βλάττος & βλάττιον Βύζαντος appellatur. Ea ætate qua scribebat Actuarius blattam, purpuram Indicam: & blatteum, purpureum colorem, periti etiam authores appellarunt, Ruellius. Heliogabalus parauerat funes blatta, & serico, & cocco intortos, Lampridius. Galenus Indici conchylij testam inter ostraca ac testas purpurarum ac muricum generatim comprehendit. eorundem enim uim habet: & præterea suffita, ab utero strangulatas fœminas, & comitiali apprehensas morbo excitat, quod tamen etiam de purpurarum testis Galenus XI. simpl. pharmacorum tradit. Meminit eius onychis Plinius quoque libro 22. cap. 2. cum ait: Inuenio apud quosdam ostracium, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uuluæ pœnis mirè resistere. At uerò ab hac blattæ barbara appellatione, blatteus color pro purpureo dictus est à Fl. Vopisco in Aureliano, ubi inquit: Vestem holosericam neque ipse in uestiario suo habuit, neque alteri utendam dedit: & cum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit: Absit ut auro fila pensentur. Libra enim auri tunc libra serici fuit. Plinius blatteum colorem onychinum dixit libro 15. cap. 15. de piris: Signina alij à colore testacea appellant: sicut onychina, purpurea. quemadmodum enim purpureus color à purpura, sic onychinus ab onyche eodem significato dicitur. Sic quoque Columella libro 12. cap. 10. pruna onychina, purpurea appellauit, Cornarius in suis commentarijs in quintum Galeni librum de composit. secund. locos. Sed Plinij uerba ab eo recitata de piris, onychina non interpretantur purpurea: hoc tantum uolunt, ut Signina pira à colore suo testacea dicuntur: sic onychinis quoque, sic purpureis, nomina à coloribus facta. Quanquam autem onyx operculum est conchylij, & è conchylio color purpureus tingitur: nihil tamen ad illum colorem, nihil ad tincturam illam facit onyx operculum: ut onychinum colorem ab eo appellatum existimare ridiculum mihi uideatur. Columella 12. 10. pruna onychina nominat tantùm, colorem non exprimit. ego hunc colorem ex albo purpurascentem putârim, qualis in onyche, id est ungue, humano spectatur: qui color etiam onychi gemmæ nomen fecit, quanquam ea etiam alijs coloribus reperitur. Onyx gemma (inquit Ge. Agricola libro 6. de natura fossilium) ex eo quòd eius candor similitudinem ad unguem humanum habere soleat, nomen inuenit: non rarò tamen est lactea, maximè in zonis. idem uocatur onychites, & lapis onychinus: in Germanis & Sequanis reperta, eique similis, uocatur nunc Chalcedonius. multùm autem uariat colore, &c. ¶ Gentilitium cognomen Byzantiarum blattæ retulerunt: quòd ad eos forsitan Indi demittant, & hinc ad nos deferantur, Ruellius. Balantha, (*nomen uidetur corruptum*,) est squama (*immò lamina*) piscis quædam, è fronte piscis degentis in concha rotunda & tortuosa, concaua. sed nos utimur blatta Byzantia, quæ fertur de sancto (*nomen deest*,) Syluaticus. Blatta Byzantia est operculum conchylij cuiusdam è mari rubro, & alijs locis, quorum meminit Auicenna Canone 2. cap. proprio. est autem durum, & in gyrum contortum (*hoc ad totam concham potiùs quàm operculum pertinere uidetur*) instar limacis, sed oblongius ac maius quàm corpus quo limax circundatur. Operculum hoc in ore conchylij est, clauditúrque & aperitur pro animalis arbitrio. has conchas sæpe uidi, cum operculis adhærentibus, exportatas è mari rubro Damascum, Bellunensis. Blattij Byzantis, hoc est, ossis anterioris naris purpuræ, (ut ipse interpretatur,) Nicol. Myrepsus meminit antidoto 425. Describuntur hæ blattæ ab Auicenna 2. 8. nomine adfar althaib. Apud Syluaticum multa barbara nomina passim reperias, quæ blattas Byzantias interpretatur: ut Achafar, Affaratib, Daablectos, Dafarbachaii, Funoblaron, Gafecol uel Gafesol, Kuactil, Hiobothor, Hudal, Curasie.

Onychinus color.

sed

sed Auicenna: Quæ de mari rubro sunt, inquit, nominantur Curasciæ. Item Egedde, apud ueterem Glossographum Auicennæ. Latini mixobarbari, pro blattis blactas: pro unguibus ungulas & ungellas aliquando efferunt. ¶ Blatta Byzantia conchylij tegumentum est, ad suffitus idoneum, ipsa enim testa mox liquatur igni, bituminis modo, quod etiam improbè ipsa olet. quidam albicantem odoratam magis commendant, Syluius. Et alibi: βλάττιον & βλάττιον βυζάντιον appellatur Actuario in aurea Alexandrina, Diamargarito calido. Vnguis odoratus uel aromaticus lib. 1. compos. phar. part. (à Galeno scilicet. additur autem medicamento cuidā ad alopecias.) Quæ Serapio & Auicenna scribunt, ex Dioscoride ferè mutuati sunt. Inuenio apud quosdam ostraciū uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitū uuluæ pœnis mirè resistere. Odorem esse castorei, meliusq; cū eo ustum proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethe eiusdē cinere sanari, Plinius. Et alibi: Neruos præcisos purpurarum cauū, quo se operiunt, tusum glutinat. Onyx detractus ex conchylio, potus (*suffitus fortè potiùs*) strangulatis ex uulua subuenit, Galenus de compositione sec. loc. ut quidam citat. ¦Os naris purpuræ miscetur pastillo ad cardiacos, numero 70. apud Nic. Myrepsum. Apud eundem ungues aromatici magni & parui, inijciunt in thymiama Esdræ: & in alia quædā suffimenta, aliâs simpliciter, aliâs magni: & similiter apud Aëtium: qui suffumigio moschato quoq; eos admiscet. ¶ Democrates apud Galenū de compos. sec. loc. 8. 10. in malagmatis cuiusdam descriptione, bdellium onycha nominare uidetur, optimū bdellium, & quod incensum ac suffitum, onychis Indici conchylij testæ odorē referat. tale enim Dioscorides optimum esse refert, εὐώδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι. quanquam Marcellus Vergilius, colore humano ungui simile transtulit: fortaßis ex Plinio inductus: qui lib. 12. cap. 9. Bactriano (inquit) nidor siccus, multiq; candidi ungues. Verum hæc Plinius ex Græco aliquo scriptore non satis intellecta transtulisse uidetur, &c. Cornarius in commentarijs in Galeni libros de compos. secund. loc.

G. ex operetto remedia.

Bdellium onyx.

C

Testatorum quædam in petris, alia in arenis degunt: ut Νηρῖται, στρόμβων τε γένος, καὶ πορφύραι αὐταί, Oppianus. Purpuræ paruæ ad litora & oras sunt: αἱ δὲ ἐν τοῖς κόλποις μεγάλαι καὶ τραχεῖαι: hoc est, in sinibus uerò magnæ scabræq;. Gaza non in sinibus, sed pelagiæ uertit, quod approbat Rōdeletius. atqui Oppianus lib. 1. cū de pelagijs alijsq; aquatiliū priùs dixisset, subdit: Δοιὰ δὲ σκληροῖσιν ἀερρόπτε γυῖα χιτῶσι φραξάμενοι κόλποισιν ἐνιπλώουσι θαλάσσης, Κάραβος ὀξυπαγής, ἠδ᾽ ἀστακός. Esto sinus omnis pelagi instar profundus sit, non omne tamen pelagus sinus est: & pelagij appellatio ampliùs patet. ¶ Purpuræ testis suis adhærent, & item buccina, Aristot. πορφυρικὰ δὲ κῆρυξ, πορφύρα, ὑποπορφύρα, Athenæus ex Aristotele. Purpura & eius similia parum admodum progrediuntur, Aristot. ¶ Conchæ omnes celerrimè crescunt: præcipuè uerò purpuræ atque pectines, quippe quæ anno perfici (magnitudinem implere) posint, Aristot. & Plinius. ¶ Purpuris escas putidas emoliuntur: & accedunt ipsę ad eiusmodi escam à longè, utpote odorantes, Aristot. Lingua sua testas turbinum, quorum esca capiuntur, transigunt, Aristot. Purpuram diu multūq; consideraui, cum aliam concham tandiu mordicus premeret, quoad suffocata hisceret, Gillius. Purpuræ uoracitas (λιχνότης) in prouerbium etiam uenit: aliqui tamen ad tincturā hoc referunt. Cibo qui alga & muscus est, quantumcunq; coëgerunt, concha de prompto excipiunt sese, ac conuiuia uelut per circulum agitant, altera alteram foris sic depascente, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ex Aristotele, ut apparet: qui tamen hoc non simpliciter de purpuris scribit, sed tantùm extra mare, cum captæ sunt. Plinius purpurarū genera pabulo & solo discernit: ut sit Lutense putri limo: Algense uerò alga enutritum, uilisimum: Dialutense, uario soli genere pastum. Quibus escis alliciant, uide infra in E. ¶ Aliquandiu in arena latent, sicut etiā pectines, Aristot. Canis exortu circiter dies tricenos conduntur, Idem & Plinius. ¶ Purpuræ uere generantur, Aristot. & Plinius. Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, saliuario lentore proueniunt, Plinius. Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam cerę saliuant, simili modo & murices, Idem. Verba sunt Aristotelis (inquit Massarius) in quinto de historia, à quo Plinius hæc omnia mutuatus est. Propterea magis approbarem, si cuiusdam cerij, hoc est faui, non cuiusdam ceræ legeretur. nam coagmentatio illa quam Aristoteles meliceram, uel, ut Theodorus uertit, fauaginem uocat, quam purpuræ uerno tempore construunt, fauo similis est: quæ nec ex cera, sed ex purgamentis, ceu putaminibus cicerum alborum consistit. Purpuræ uero publicitus congregatæ fauum sic ut apes construunt, in quo etiam parere dicūtur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Ea etiam quæ ex testaceis fauos saliuant, non alio modo, quàm cætera testis inclusa generantur. uerum meliùs, atque uberiùs quoties præsunt, (προϋπάρχουσι,) quæ eiusdem sunt generis. emittunt enim, cū suos ordiunt fauos, mucorē quendam, ex quo putamineæ cellulæ illæ consistunt. hæc ergo rupta diffusaq; omnia humorem quem continebāt, in terram dimittūt. (ἀφίησι δὲ ὃ ἔχον εἰς τὴν γῆν, Atheneus pro ὃ ἔχον meliùs habet ἰχῶρα.) Mox eo quo effuderint loco gignuntur purpurulæ, exordio admodum exiguo cōsistentes, quas sibi annexas gerunt, quę grandes capiūtur, (ἃ ἔχουσαι ἁλίσκονται αἱ πορφύραι ἀπ᾽ αὐτῶν. fortè ἐπ᾽ αὐτῶν.) nonnullæ etiā forma nondum distincta cernuntur. Si fortè priùs quàm pepererint, capiantur, fœtus interdum per crates, & tegetes, non qualibet elidunt, sed congregatæ eodem, ut facere in mari solent: itaq; per angustiam, ueluti uuæ specie fœtus conformatur, Aristot. historię 5. 15. interprete Gaza.

Vbi in mari.

Motus.

Incrementum.

Olfactus.

Cibus.

Latitatio.

Generatio.

Græca uerba postremæ periodi sic habent: Ἐὰν δὲ πρὶν ἐκτεκεῖν, ἁλῶσιν: ἐνίοτε ἐν ταῖς φορμίσιν ὅπου ἔτυχον ἐκτίκτουσιν, ἀλλ' ἐν περὶ αὐτῷ οὖσαι, ὥσπερ ἐν τῇ θαλάττῃ: καὶ διὰ τὴν στενοχωρίαν γίνονται οἱονεὶ βότρυς. Athenæus uerò sic citat: ἐὰν δὲ πρὶν ἐκτεκεῖν ἁλῶσιν, ἐνίοτε ἐν ταῖς φορμίσιν, εἰς δὲ ταὐτὸ συνιοῦσαι ἐκτίκτουσι, καὶ γίνεται οἱονεὶ βότρυς. Videtur autem pro ἄλλις ἐν περὶ αὐτῷ οὖσαι, Athenæus legisse εἰς ταὐτὸ συνιοῦσαι. Ad ὅπου ἔτυχε, *Φορμίς.* Gaza negationem addidit, non necessariam ut mihi uidetur. Idem φορμίδας uertit crates & tegetes, nescio quàm rectè. ego potiùs nassis, uel nassarum instar retibus, conuerterim. Vide inferiùs in E. plura de hac uoce. Buccina & purpuræ & reliqua fauantia quomodo oriantur pluribus *Mors & uita.* lege apud Aristotelem de generatione 3.11. ¶ Aqua dulci necantur, & sicubi flumen immergitur: (*aliâs, & sicubi flumini immerguntur:*) alioqui captæ diebus quinquaginta uiuunt saliua sua, Plinius. Testaceo generi anni pluuij prosunt, præterquam purpuris: cuius rei indicium est, quòd si amnis in mare fluentis aquam gustarint, moriuntur eodem die. uiuit purpura extra mare, quæ capta est, dies circiter quinquaginta. Alit altera alteram, eo quod sua testa gnatum, ueluti algā muscum'ue gerit. quæ autem pro cibo ijs afferunt, ponderis causa adhiberi aiunt, ut in libra sint grauiores, Aristot. Cum semineces fuerint, mari redditæ reuiuiscunt, Author de nat. rerum ex Plinio: Plinius hoc non de ipsis purpuris, sed illis quibus inescantur conchis, mitulorum similibus, scribit. Purpuræ uiuunt annis plurimùm septenis, Plinius. Tempus uiuendi & purpuris et buccinis longum. annos circiter sex purpuræ uiuunt, Aristot. & Athenæus.

D Thynnus non modò glandes, uerùm etiam purpuras prosequitur prope terram, ab exteriore pelago usque in Siciliam inchoans, Strabo libro 5.

E
1. *Captura.*
2. *Loca in quibus tingebatur, ordine literarum.*
3. *Ratio tincturæ, precium.*
4. *Vestes, & earum diuersitas.*

Captura. Inter urinatores sunt purpurarij, πορφυρεῖς. Laurentius ex Herodoto purpuratores transtulit. & conchyliarij, uel conchytæ, ut Plautus appellat: & murileguli quasi muricarij à muricibus legendis, Budæus. Capi eas post canis ortum, aut ante uernum tempus utilissimum: quoniā cum fœtificauere, fluxos habent succos, Plinius. Capiuntur purpuræ tempore uerno cum fauos extruunt: (atqui tum deterrimum florem habent, ut alibi tradit:) caniculæ tempore nullæ ferè capiuntur. tum enim latent, Aristot. & Athenæus. Κημὸς textura quædam est è iuncis (ἐκ σχοινίων) colo similis, in quā purpuræ & conchylia ingressa (nam & esca imponitur,) capiuntur, Varinus è Scholiaste in Equites Aristophanis. Herodianus (ut ibidē citatur) Sophoclis è Peleo uersum adfert: Κημοῖσι πλεκτοῖς (πλεκτοῖς) πορφύρας φθείρει γένος. Plura de hoc uocabulo annotaui in Equo quadrupede H. e. Purpura uehementer gulosa est, longam linguam habet: ea penetrat quæcunque potest, & attrahit quæ comedit. eâdem etiam capitur. Capiendi modus eiusmodi est: Paruam nassam denso contextu, exiguis maculis purpurarij piscatores cōtexunt. intus in media nassa Strombus piscis illecebra appenditur, ad eam alliciendam: Purpura maiorem in modum linguam distendere contendens, eò pertinere & Strombum ipsum assequi conatur: & ne ab esca quam ligurit, aberret, omnem eam necesse habet exerere: itaque ipsa exerta sugit escā, quoad plenitudine intumescentem retrahere non quit: unde fit, ut eam piscator liguritione irretitam comprehendat, Aelianus de animalibus 7.34. ex Oppiani Halieuticorum quinto: qui κυρτίδας, id est nassas exiguas huiusmodi, calathis (ταλάροις) similes è uiminibus necti canit. Phœnices hoc tempore purpuras hunc in modum capiunt, & uellus inde aspectu floridum tingunt. Funem oblongum ualidumque, ut in mari durari possit, demittunt. ei modicis interuallis uasa qnædam (*exigua*, κυψέλας) ueluti tintinabula quædam (κώδωνας, *nimirum quod ad figuram*) addunt, è sparto, seu uimine aliquo iunco ue contexta. ea circa ingressum rigētibus extremis iuncis aut uiminibus hirsuta asperaque sunt, ita ut ingredienti cedant, dilatato facilè introitu, regressum autem aduerso rigore arceant. Sic funem instructum, escis quoque in nassulas impositis, loco petroso purpurarij demittunt, subere alligato in summo, quo sustineatur. Sic nocte una intermissa, aut etiam die ut plurimùm, uasa conchis repleta extrahunt, Pollux. Capiuntur ἐν φορμίσιν, Aristot. historiæ 15.5. Gaza tegetes & cra*Φορμίς.* tes interpretatur, quam significationem alibi fortè hoc uocabulum habet, (quoniam storeæ huiusmodi similiter è iuncis texi solent:) at hoc in loco nassas potiùs, uel nassis similia retia interpretarer. nam & paulò pòst eadem uasa philosophus κύρτους appellat. Et Plinius: Capiuntur (inquit) paruulis rarisque textu ueluti nassis, &c. Sed plura de his nominibus, φορμὸς primitiuo: & diminutiuis, φορμίς, φορμίσκος, φόρμιον, φορμίδιον, apud Varinum, Pollucem aliosque reperies. Aelianus de animalibus 17.18. pro nassa φόρνιον dixit: aliqui πόρκον pro eadem, aut reti eiusdem formæ. uide suprà in Porcis piscibus. Purpuræ carniuoræ sunt, & esca huiusmodi capiuntur: quanquam ijs etiam quæ mari pullulant, alliciuntur, Aristot. Et alibi: Escas putidas eis purpurarij emoliuntur: & accedunt ipsæ ad eiusmodi escam à longè, utpote odorantes. Fœtidis capiuntur, Plinius. Carnibus ranarum (*rubetarum, Isidorus & Albertus*) uel hamo additis, pręcipuè purpuras certum est allici: Plinius, nescio quàm rectè. uix enim hamo eas capi crediderim. Hicesius scribit purpuratores chamis ad inescandum uti. Tarentinus escam quandam ad polypos describit, qua purpuræ etiam illiciantur. eam in Polypo recitauimus. ¶ Purpuræ captæ diebus quinquagenis uiuūt

saliua

salitura sua, Plinius. Viuit purpura extra mare quæ capta est, dies circiter quinquaginta. alit altera alteram, eo quod sua testa gnatum, ueluti algam muscúm ue gerit. quę autem pro cibo ijs afferunt, ponderis causa adhiberi aiunt, ut in libra sint grauiores, Aristot. Limosa regio idonea est purpuris (nutriendis, alijsq; conchis) Columella de piscinis loquens.

Deinceps de purpura, non concha, sed colore tincturá ue, dicendum. nam, ut cum Plinio dicam, si hactenus transcurrat expositio, fraudatam profectò se luxuria credat, nosq; indiligentiæ damnet. quamobrem prosequemur etiam officinas, ut tanquam in uita frugum noscitur ratio, sic omnes qui istis gaudent, præmia uitæ suæ calleant. Ad purpurę tincturam pertinent etiã quæ suprà in Murice E. & Cõchylio E. diximus. Purpuræ quidẽ appellatione buccinũ & conchyliũ contineri, leges supra in Conchylio a. Tyrij hæc de purpuræ inuentione dicunt: Cũ canis Herculis in saxo adrepentem purpuram uidisset, eminentem extra conchas, carnem exedisse, & illius sanie sua labra puniceo colore tinxisse; ut autem uenisset heros ad puellam nomine Tyro, quam in amore habebat, ipsaq; canis labra insolito colore purpurascere animaduertisset, dixit se non fore ampliùs in Herculis amore, nisi sibi uestem ex eadem tinctura, qua canis os efflorescebat, splendidiorem quoq; conficeret. Quamobrem Hercules ex bestia studiose cõquisita saniem collectam puellæ attulit, Gillius ex Pollucis Onomastici 1.4. unde Politianus etiam perelegan ter transtulit Miscellaneorum capite 12. Nos igitur (inquit ibidem Politianus) in Rustico nostro, propter hoc ipsum concham diximus Herculeam, cum purpuram significaremus. Porrò autem Nonni poëtæ uersiculi super hac ipsa fabula, sic in libro quadragesimo Dionysiacôn inueniunt:

Καὶ Τυρίῃ σκοπίαζε δεδουμένα φάρεα κόχλῳ, πορφυρέας ὠδῖνας ἀκοντίζοντα θαλάσσης:
ἦχι κύων ἁλιεργὸς ἐπ' αἰγιαλοῖσιν ὀρέστων ἐνδόμυχον χαροποῖσι γενειάσι δέσκελον ἰχθὺν. χιονέας πορφυρέῃσι παρῃίδας, ἔνδοθι κόχλου χείλεα φοινίξας διερῷ πυρί: τῷ ποτε μούνῳ φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνεται φᾶρος ἀνάκτων.

Purpuræ sic inuentæ meminit etiam Casiodorus Variarum 1.2. Purpuræ usum nostris temporibus prorsus ignotum esse, inter doctos conuenit. Mirum tamen hoc uidetur, (inquit Baysius,) cum in Carteia Beticæ prouincia olim murices & purpuras nobiles (conchis uel decem cotylas capientibus) ex Strabone constet. In Sardinia quoque fuisse constat ex prouerbio Tinctura Sardonica, &c. Miretur etiam aliquis non in Europa solùm, & Romæ (ubi purpuræ usum semper fuisse Plinius tradit,) sed Africa quoque & Asia, & toto terrarum orbe defecisse: cum ex Africa olim Asiaq; & Persis etiam peteretur, eorum quidẽ qui nostro seculo uarias & remotissimas nauigationes aliasq; peregrinationes literis mandarunt, purpuræ (quod sciam) nullus meminit.

¶ Purpuræ (*Rori purpuræ*) fasces securesq; Romanæ uiam faciunt: idemq; pro maiestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnemq; uestem illuminat. in triumphali miscetur auro. quapropter excusata & purpurę sit insania, Plinius. Pollux inter honores & præmia purpuram nominat. Imperatores Romani priuatis purpuræ usum interdixerunt, in titulo, Quæ res uendi non possunt, libro quarto Codicis. Purpuræ tinctores & qui eam adueherent, à uectigalibus immunes erant, Græcus quidam incertus. ¶ Sanguis non in cunctis terrestribus est. uerùm simile quiddam: ut sepiæ in mari sanguinis uicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille succus, Plinius. Cum fauificant purpuræ, tunc deterrimum habent florem, quem liquorem siue succum & florem & rorem, & Sarranum, & Tyriũ, & saniem, & Pelagium Latinis uocatum reperio, præsertimq; ostrum à Vitruuio libro octauo, Massarius. Vocatur & ostrum, & fucus: uide infrà in H. e. Pollux λύθρον, id est cruorem uel saniem uocat: aliqui etiam ἄνθος ex Græcis, id est florem. Plinius succũ & rorẽ dixit: quẽ mixobarbarus Albertus malè intellexit. scribit enim: Verno tempore per rorem haustum, liquorem preciosum ore saliuat, quasi spumando. Habent autem reuerà, ut Aristoteles docet, florem inter papauer & collum appellatum intrinsecus. Purpuræ florem illum tingendis expetitum uestibus, in medijs habent faucibus. liquoris hic minimi est, in candida uena: unde preciosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. reliquum corpus sterile, Plinius. dixit autem sterile ubi Aristoteles habet συπτηρίας, id est aluminis. ¶ Purpura pro Sôlis propinquitate colorem habet: & puniceũ quidem procreat Africa, id est, quasi uiolaceum colorem: Tyros autem rubeum, Vitruuius libro 7. Constat purpuram colorem uarium præ se ferre ad Solem, ac Lunam, & Lucernam, Diogenes Laërtius lib. 9. Purpuræ in sinibus (*uel pelagiæ*) magnæ scabræq; sunt, flos magna ex parte niger, in nonnullis rubescit. paruæ ad litora & oras reperiuntur, flore rubro. partes item Aquiloniæ nigras, Austrinæ rubras magna ex parte ferunt, Aristot. Pro apparatu etiam & mixtura diuersis color uariat, ut in progressu dicetur. ¶ Viuas capere contendunt: quia cum uita succum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores cum trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrij, Plinius.

Tinctura. *Inuentio.* *Dignatio.* *Sanguis, sanies, etc. synonyma.* *Purpurei coloris uarietas.* *Viuas capi oportere.*

Phœnices Purpurarũ captarum testas confringunt, & carnes ad tincturam condiunt, et aqua dilutas, & sordibus expurgatas, succensis ignibus in lebete coquunt: earum sanguis ut ab igne incalescit, fluit & effloreſcit, partimq; flauescit, partim cyaneo colore fit, partim in alium colorem conuertitur: ac iam quicquid imposueris, in illius colorem commutatur, Gillius ex Onomastico Pollucis 1.4. ubi uerba aliquot prima, quæ Grecè leguntur: Ἔπειτα κόψάμενοι τὸ ὄστρακον ἐν ταυτῷ καὶ τὴν σάρκα, ταριχεύσαντές τε τὴν δυσοσμίαν, ὕδατι τὴν ἄσιν ἐκκαθήραντες, ἐνέψουσιν ἐμπύρῳ λέβητι τὸ θήραμα.

Tincturæ modus & ratio.

τὸ θαλάττιον: sic interpretor, aliter quàm Gillius. Phœnices captis purpuris testas simul & carnes tundunt, & deinde condiunt (*sale nimirum uel nitro saniei admixto*) ut color firmior ac tenacior fiat, & sordibus aqua ablutis, (*primum uidetur ut tundantur, secundum ut lauentur, tertium ut flos eximatur, condiatur, coquatur,*) in lebete ad ignem coquunt.

Ex Plinio.

Eâdem de re Plinium audiamus. Capi eas post Canis ortum, aut ante uernum tempus utilissimum: quoniã cum fœtificauere fluxos habent succos. Sed id tingentum officinæ ignorãt, cum summa uertatur in eo. Eximitur postea uena quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarios fermè in libras cẽtenas. Macerari triduo, iustum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo, singulisꝗ aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico uapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus, quas hæsisse uenis necesse est, decimo fermè die liquata cortina, uellus elutriatum mergitur in experimentũ; & donec spei satisfiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusꝗ mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem. Buccinũ per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæꝗ eius nigritiæ dat austeritatem illam nitoremꝗ, qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur aut astringitur. Summa medicaminum in libras uellerum, buccini ducentæ, Pelagij cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At Tyrius (*color aut fucus*) pelagio primũ satiatur immatura uiridiꝗ cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricãs aspectu, idemꝗ suspectu refulgens: unde & Homero purpureus dicitur sanguis, Hæc illè.

Propensa Plinij uerba.

In recitatis iam Plinij uerbis Massarius uaporem interpretatur teporem, ex aliquot alijs Plinij locis, ubi similiter hoc uocabulo usus est. & cuniculum pro uaporario fornacis, cortinam pro uase æreo, quod uulgò caldarium appellant, in quo uellera tingi solent. nam & alibi æreas cortinas nominat. Pro uellere elutriato, ipse (inquit) potiùs legerem uellus elutatum, hoc est luto & sordibus depurgatum, uel quod prius aquam foris transmiserit. nam elutriatum dicitur ab elutriare, hoc est, de uase in uas transferre, quod Latinè, quanquam rariùs, dicimus transuasare. Deinde super his Plinij, uerbis: Tyrius pelagio primum satiatur immatura uiridiꝗ cortina, sic scribit: Quid uelit modo Plinius significare per cortinam, haud satis intelligo: uerùm si diuinare fas est, quoniam dixit immatura uiridiꝗ, plantam aut certè fructum intellexisse arbitror. Plinius enim libro uigesimo secundo inquit, Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, omnesꝗ alios colores. nec quærit in profundis murices. quid igitur si legeretur immaturo uiridiꝗ cotino? Est enim cotinus ex ipso Plinio libro decimosexto in Apennino frutex ad liniamenta modo conchylij colore insignis, &c. Cytino quoque, hoc est flore satiuæ punicæ legi posse monuissem, ni Plinius ipse cæteris autoribus aduersari uideret. nam flores in cytino erumpentes tingendis uestibus balaustia appellauit, & pomum ipsum immaturum & primum partum eius cytinon: cum Dioscorides, Galenus, & Paulus cytinon in satiua, & balaustium in syluestri punica florem appellauerint, Hæc Massarius. Ego in Plinij uerbis nihil mutârim, cum nihil ex authoribus testimonij solidi proferri possit. nam cotini fruticis solus Plinius, et semel meminit. Licet autem immaturam uiridemꝗ cortinam interpretari succum ipsum siue pelagium qui in cortina decoquitur, per synecdochen, antequam plenè sit coctus. coctione enim quodammodo maturescit. Viride quidem non de colore solùm dicitur, sed de immaturo etiã & recente. Purpurarius piscator, si postquam purpuram non in hominum cibum, sed ad tingendas lanas comprehenderit, inexhaustum, constantẽ & genuinũ uelit fieri colorem, & perfectè tinctũ, uno saxi ictu purpuram unà cũ testa interimit. Quòd si leuior plaga inferatur, & etiã nunc uiuens relinquatur, atꝗ iterum lapide percutiatur, ad tincturam fit inutilis. nam ex eo dolore tincturam amittit, siue illa per eius corpus dispersa imbibatur, siue aliter effluat. Quod quidem ipsum præclarè Homerum intellexisse dicunt. Idcircoꝗ uno ictu celeriter morientes purpurea morte affici ait, peruulgatũ suis uersib. illud canens: ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή: Purpurea illum mors, uiolentaꝗ Parca peremit, Aelianus de animalibus 16. 1. Sed purpuream mortem simpliciùs cruentam interpretari licet, hoc est uiolentam.

Mors purpurea. Iliad. E.

Athenæus libro 12. in scenę Alexandri descriptione: Præcepit (inquit) Alexander Ionicis ciuitatibus per literas, & primùm Chijs ut purpurã ad se mitterent. uolebat enim socios omnes stolis purpureis ornari. Et cum epistola Chijs prælegeretur in præsentia Theocriti illius sapientis: nunc primùm, dixit, intelligo carmen illud Homeri, τὸν δ' ἔλε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή. Eandem historiam ex Athenæo repetit Eustathius in Iliad. Υ. & addit Theocritum mortis purpureæ nomine insinuasse, uel uiolentam, qualem purpuræ conchæ propter tincturam patiuntur: uel quòd purpurarij si quo dolo uterentur, morte multandi essent, Hæc ille. sed mortis nomine inopiam, & paupertatem fortassis intellexit Theocritus, ad quam redigendi essent Chij, purpuras, id est res preciosissimas quas haberent, Alexandro dare coacti: nisi parerent, morituri. Vide etiam infrà in H. a. Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursum absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum, simulꝗ luxuria duplex: & cum confecere conchylia transire melius in Tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inuenisse, artifice mutante quod damnabat: inde ratione nata, uotum quoque factum è uitio portentosis ingenijs, & gemina demonstrata uia luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorꝗ dictus. Quin & terrena miscere, cocꝗ tin-

cocꝗ tin-

coc͞cq; tinctum Tyrio tingere ut fieret hysginum, Plinius. Ouidius amethystos purpureos dixit: Hic baphias, hic purpureos amethystos. Martialis in primo amethystinas mulierum uocat uestes. Inde amethystinatus. Martialis in secũdo: Hic quem uidetis gressibus uagis lentũ, Amethystinatus media qui secat septa. Iã et ille addito Tyrio, Tyriamethystus dictus, Baysius. Idem ianthina uestimenta, (ut Plinius & Martialis nominant,) purpura uiolacea infecta interpretatur. *Ianthina.* Ion enim (inquit) Latini uiolam dicũt. Purpureæ (uiolæ, ex Plinij libro 21.) latiore folio, solę Græco nomine à cæteris discernuntur, appellatæ ia: & ab ijs ianthina uestis. Sic enim legendum ex emendatissimo codice. qui colos à Græcis ἰοειδὴς dicitur, (cuius meminit) Iulius Pollux in decimo. Martialis in secũdo: Coccina famosę donas & ianthina mœchę. Luxuria enim (ut ait Plinius) uestibus prouocauit eos flores, qui colore commendantur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnũ in cocco, qui in rosis micat: gratius nihil tradit aspectu, & in purpura Tyria, dibaphaq; Laconica. Alium in amethysto, qui in uiola, & ipsum purpureum: quemq; ianthinum appellamus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est qui propriè conchylij intelligitur, multis modis. Vnus in heliotropio: & in aliquo ex ijs plerunque saturatior, alius in malua ad purpuram inclinans: alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima. Sic enim legendum censeo. Nec tamen me fallit ab Hyacintho flore dici etiamnum hyacinthina ea uestimenta, *Hyacinthina.* quæ cum eius floris colorẽ certant, uel etiam eiusdẽ nominis lapide. Persius: Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna est. Magnum sanè discrimen esse inter amethystinum & hyacinthinum, palàm fit ex Plinio lib. 37. ubi de hyacinthis: Multum ab eo distat hyacinthos, tamen è uicino descendens differentia, quòd ille emicãs in amethysto fulgor uiolaceus, dilutus est in hyacintho, primoq; aspectu gratus euanescit, adeoq; non implet oculos, ut penè non attingat, marcescens celeriùs nominis sui flore. Quibus uerbis uidere est ianthinum, id est uiolaceum legendum apud Plinium, non autem Hyacinthinum, Baysius. Dibapha dicebantur purpurea uestimenta bis tincta, ut & saturatior in eis color & firmior insideret. *Dibapha.* Curtius noster dibaphum cogitat, sed eum infector moratur, Tullius epistolarum 2. ad Cælium. Et ad Atticum: Proinde isti licet faciant quos uolent Coss. tribunos pleb. etiam: deinde Vatinij strumam, sacerdotij διβάφῳ uestiant. Rubræ Tarentinæ (purpuræ) successit dibapha Tyria, &c. Plinius ut recitabimus infrà in precij mentione. *De lanis bis murice tinctis testimonia poëtarum quorundam retuli in Murice E. Aut bis in Herculea Milesia uellera concha Versantur, Politianus. Purpura eodem conchylio non in unum modum exit. interest quantum macerata sit, crassius medicamentum an aquatius traxerit, sępius mersa sit, an excocta, an semel tincta, Seneca lib. 1. Natur. quæst.

Ex Cassiodori Variarum libro 1. epistola 11. ad Theonium uirum senatorem.

Comitis Stephani insinuatione comperimus, Sacræ uestis operam, quam nos uolumus necessaria festinatione compleri, disrupto labore pendere. Tu uerò cursum subtrahẽdo solennem, abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem prouenisse neglectũ, ut crines illi lactei (*sericum album*) carneo poculo bis terq; satiati pulcherrima minus ebrietate rubuerint, aut lanæ non hauserint adorandi muricis preciosissimam qualitatem. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris intusa conchylia solenniter condidisset (*condiuisset*) apto tempore, aceruus ille Neptunius generator florentis semper purpuræ, *hornator soli, aquarũ copia resolutus, imbrem aulicum flammeo liquore laxauerat. Color nimio lepore uernans, obscuritas rubens, nigredo sanguinea, regnãtem discernit, deinde conspicuum facit, & præstat humano generi ne de aspectu principis possit errari. Mirum est substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exundare, qui solet uiuis corporibus uulnere sauciatis effluere. Nam cum sex penè mensibus marinæ deliciæ à uitali fuerint uigore separatæ, sagacibus naribus nesciunt esse grauissimæ, scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. Hæc cũ infecta semel substãtia perseuerat, nescia ante subtrahi quàm uestis possit assumi, (*absumi.*) Quòd si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una uindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtraxit. In illis autem rubicundis fontibus, cum albentis comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Et mox: Si salutis propriæ te tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore cum blatta quã nostro cubiculo dare annis singulis consueuisti uenire festina.

Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum Gaurana, & toto Cosmi mergatur aheno, Iuuenalis Sat. 8. Ad aliqua nitrum sordidum præstat, tanquam (*Hermolaus pro tanquam, legit tantùm*) ad inficiendas purpuras tincturasq; omnes, Plin. Ἄλλα γὰρ ἄλλοις οἰκεῖα καὶ πρόσφορα, καθάπερ τ̃ μὲν πορφύρας ὁ κύαμος, τ̃ δὲ κόκκε τὸ νίτρον δοκεῖ τὴν βαφὴν ἄγειν (fortè αὐξάνειν, uel προάγειν) μεμιγμένον, Plutarchus in libro de oraculis defectis. Μήλωθρα, (malim per o. magnum in penultima, ut inferiùs quoque,) βάμματα: οἱ δὲ, τὸ τῶν δερμάτων βάμμα. ἄλλοι, τὸ πρόσυμμα τῆς πορφύρας. οἱ δὲ, καλλωπίσματα, Varinus. Et rursus: μήλωθρα, τὰ πορφυρᾶ βάμματα. Nonius in uerbo Sufficere, citat hæc uerba Ciceronis ex Hortensio: Vt ij qui conuiuij purpuram tuo sufficiunt, prius sanè medicamẽtis quibusdam. Idem locus, ut Michaël Bentinus obseruauit, in uerbo imbuere ab eodem Nonio alibi ci

tatur, integrior, non prorsus tamen sine mendo: Vti (inquit) qui purpuram uolunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis talibusque doctrinis ante excoli animos, & ad sapientiam concipiendam imbui & præparari decet. Vt purpuræ flos quàm diutissimè recens conseruetur mel admixtum facit. Vide inferiùs in Hermionica purpura. Aristoteles in libro de coloribus causam inquirens mutationis colorum in floribus (seu folijs) & fructibus stirpium, sic scribit: τὰ μὲν οὖν φύλλα (uel potiùs ἄνθη) διὰ μικρότητα τῆς τροφῆς ταχέως ἐκπέττεται: οἱ δὲ καρποὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὑγρασίας, εἰς πάσας ἅμα τῇ πέψει τὰς κατὰ φύσιν χρόας μεταβάλλουσι. φανερὸν δὲ τοῦτο ἐστι καθάπερ εἴρηται πρότερον καὶ ἐπὶ τῶν βαπτομένων ἀνθῶν, (aliâs ὥσπερ ἐπὶ τῶν βαπτομένων ἱματίων γίνεται.) τὰ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὅταν βάπτοντες (aliâs additur τὴν πορφύραν) τὰς αἱματίδας (fortè ἁλουργίδας,) ὄρφνιαι γίνονται, καὶ μέλαιναι, καὶ ἀεροειδεῖς. τοῦ δὲ ἄνθους συνεψηθέντος ἱκανῶς, ἁλουργὸν εὐανθὲς γίνεται καὶ λαμπρόν.

Purpuræ natura. ¶ Purpuræ tinctura in sole uersari gaudet, à sole enim radiata illuminatur & magis enitescit: Gillius, ex Polluce: cuius elegantissima uerba Græca committere non possum ut omittam: Χαίρει δὲ ἡλίῳ ὁμιλοῦσα τῆς πορφύρας ἡ βαφή· καὶ ἡ ἀκτὶς αὐτὴν ἀναπυρσεύει, καὶ πλείω ποιεῖ καὶ φαιδροτέραν τὴν αὐγήν, ἐκφοινισσομένην ἐκ τοῦ ἄνω πυρός. Sunt quidam colores qui ex interuallo uim suam ostendunt. Purpuram Tyriam quò melior saturiorque est, eò oportet ut altiùs teneas, ut fulgorem suum ostendat, Seneca lib. 1. Nat. quæst. Purpuram quoque à mulieribus silente luna menstruatis pollui aiunt, Plinius. Cinis (de ueste mensibus polluta) si quis aspergat lauandis uestibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, Idem. Prouerbium, Purpura gulosior, Apollodorus à tinctura sumptum ait, secundum aliquos. quicquid enim attigerit, illam ad se trahere, & appositis communicare lucis suæ fulgorem. secundum alios uerò ab ipso animali, Athenæus.

Precium. Conchylia & purpuras omnis ora (*hora*) atterit: quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis precia fecit, Plinius. proximè autem dixerat de margaritis, æternæ propè possessionis eas esse, & sequi hæredem. Et alibi: Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate littorum uiliora: non tamen usquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere, et buccini centenos sciant, qui ista mercantur immenso. Sed alia sunt è fine initia: iuuatque ludere impendio; & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argentũ auro confundere, ut electra fiant: addere his æra, ut Corinthia. Plinius pelagij, id est purpuræ genus in libras quinquagenos nummos, & buccini centenos ponit: id est, quinquaginta solidos, & centenos. nummum pro solido nostro (Gallico) accipio, ex Budæo, Bayfius. Nepos Cornelius qui diui Augusti principatu obijt: Me, inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denarijs centum ueniebat, nec multò pòst rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prętexta usus improbabat: Qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis cõditæ anno septingentesimo Cicerone cons. Dibapha tũc dicebatur, quæ bis tincta esset, ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur, Plinius. Purpuræ uiolaceæ libra denarijs centum constabat, id est decem aureis solatis, Bayfius: libris Turonicis uiginti, Robertus Cenalis. dibapha Tyria, denarijs mille, id est mille Iulijs, uel centũ aureis Solis, Bayfius: libris Turonicis ducentis, Rob. Cenalis. Purpura olim uel regibus rara & expetita erat, tanti quidem precij ut æquali argento penderetur, Theopompus apud Athenæum. Cum ab Aureliano uxor peteret, ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit: Absit ut auro fila pensentur. libra enim auri tunc libra serici fuit, Fl. Vopiscus. Emit lacernas millibus decem (coronatis ducentis quinquaginta) Bassus. Tyrias, coloris optimi, Martialis. Et in Mancinum: Millibus decẽ dixti Emptas lacernas munus esse Pompillæ. Idem Martialis in Proculeiam libro decimo (inquit Bayfius) uestis purpureæ immensum precium ponit. quam trabeã fuisse puto uel togam pictam. Ludit in uxorem quæ diuertit à uiro, propterea quòd prætor esset renunciatus: Quid, rogo, quid factum est? subiti quæ causa doloris? Nil mihi respondes? Dicam ego, Prætor erat. Constatura fuit Megalensis purpura centum Millibus, ut nimiùm munera parca dares.

Megalensis purpura. Per Megalensem purpuram intelligit togam pictam, qua ornabantur prętores celebrandis Megalensibus ludis. Iuuenalis enim inter ornamenta prætorum adnumerat trabeã. --- quum non essent urbibus illis Prætexta & trabeæ. Et alibi: --- Megalesiacæ spectacula mappæ, Idæum solenne colunt, similisque triumpho Prædo caballorum prætor sedet. Dein de pluribus de prętexta & toga picta insertis: Sed ad Martialem (inquit) reuertamur: qui cum ait, centum millibus, sestertiûm intellige. Vel fortasse Megalensis purpura accipienda est ea, quæ à prætoribus in ornatum chori in ludis illis, partim emebatur, partim conducebatur, partim etiam commodatò rogabatur. Cuius meminit Plutarchus in Lucullo: ubi loquitur de quodam prætore de spectaculis ambitiosè sollicito: qui cum à Lucullo in chori ornatum chlamydes purpureas peteret, respõdit, inspecturum se si domi haberet, daturumque. postridie uerò interrogauit eum quot sibi esset opus. illo autem affirmante centum sufficere, iussit accipere bis totidem. Hactenus Plutarchus, qui ex Horatio hæc sumpsisse uidetur, epistola ad Numitium, dum ait: --- Chlamydes Lucullus, ut aiunt Si posset centum scenæ præbere rogatus, Qui possim tot? ait: tamen & quæram, & quot habebo Mittam. post paulò scribit sibi millia quinque Esse domi chlamydũ, partem uel tolleret omneis. Exilis domus est, ubi non & multa supersunt. ¶ Corpus (*mulierum diuitum*

diuitum) si uenderetur, nemo Atticis (*subaudio drachmis*) millenis emeret: cui operiendo uestem ille talentorum decem milibus (aliquando) ementes, seipsas multò propria ueste uiliores minorisq; precij arguūt, Clemēs Pædagogi 2.10. ¶ Qui purpurā adulterassent, capite plectebant, Varinus.

Purpura quibus ex locis apud ueteres commendata fuerit, alphabetica enumeratio.

Purpuræ ros præcipuus est in Meninge AFRICAE, Plinius. Vide infra in Meninge. Afri A ca punicei coloris purpuram procreat, Vitruuius.

AQVINATES purpuræ similes sunt Tyrijs: Acron, explicās illud Horatij epistolarū 1.10.
Non qui Sidonio contendere callidus ostro Nescit Aquinatem potantia uellera fucum,
Certius accipiet dānū, propiùs ue medullis: Quàm qui nō poterit uero distinguere falsum.

ASIAE præcipuus est purpuræ ros, Plinius.

COAE purpuræ nominantur ab Horatio, quarto Carminum. Spartana chlamys, conchy- C chylia Coa, Iuuenalis Sat. 8.

CYZICENA. Vide infrà in prouerbijs, in h.

GETVLO litore Oceani præcipua est purpura, Plinius. Et alibi: Ebori citroq; syluæ ex- G quiruntur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Item: Purpurissum Puteolanum laudatur potiùs quàm Tyrium, aut Getulicum, uel Laconicum, unde preciosissimæ purpuræ.

Susis ab Alexandro captis memorabilis purpuræ uis & copia, in ipsius deuenit potestatem. H Vbi aiunt (inquit in Alexandro Plutarchus) & purpuræ HERMIONICAE (πορφύρας ἑρμιονικῆς) inuenta quinquaginta millia talenta, repositæ quidem ab annis fermè ducentis, recentemq; adhuc coloris florem nouumq; seruantis. Huiusce uerò rei causam adferunt, quòd infectura purpuræ ex melle facta sit, τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἁλουργῶν. De Hermione oppido Græciæ, uide Onomasticon nostrum.

A Tyro est Hydron (*Hydruntum*) Italica (*Ciuitas*,) aulicum profectò uestiarium, non antiqua custodiens, sed iugiter nouella transmittens, Cassiodorus Variarum 1.2.

Ros purpuræ præcipuus est Asiæ, & in LACONICA Europæ, Plinius. Purpurissum L Puteolanum laudatur potiùs quàm Tyrium, aut Getulicum, uel Laconicum, unde preciosissime purpuræ, Idem. Laconicæ purpuræ celebrantur ab Horatio, secundo Carminum. Spartana chlamys, conchylia Coa, Iuuenalis Sat. 8. Conchas ad tincturam purpuræ, maritimæ partes Laconicæ, post Phœnicum mare aptissimas præbent, Pausanias in Laconicis. Vide etiam Oebalis inferius.

Purpura MAVRA nominatur, à Valeriano apud Trebellium Pollionem in epistola. M

MELIBOEA purpura, à nomine insulæ, in qua tingitur, est dicta, Festus. Meliboeaq; fulgens Purpura Thessalico concharum tecta colore, Aurea pauonum rident imbuta lepôre, Lucretius libro 2. A Vergilio etiam quinto Aeneidos Meliboea cognominatur.

Præcipua est in MENINGE Africæ, Plinius. Meninx insula Africæ est, non longè à Syrtibus distans, quam Lotophagorum terram putāt: cuius Homerus meminit, ubi fuit Vlyxis ara, quæ oppidum habet eodem nomine: Plinius, Strabo, Ptolemæus, Massarius.

In MVZA emporio ad mare rubrum habetur purpura tum eximia, tum uulgaris, Arrianus (si bene memini) in Periplo.

OEBALIS purpura cognominatur à Statio, Syluarum 1. Laconicam interpretor, quæ alio O nomine Oebalia dicitur.

A duobus emporijs PERSIDIS, quorum unum Apologi, alterum Omana uocāt, in Ara- P biam auehitur purpura, Arrianus in Periplo.

Post PHOENICVM mare, cochleas tingendæ purpuræ aptissimas, maritimæ partes Laconicæ præbent, Pausanias in Laconicis. Vide plura mox in Tyria purpura.

Purpurissum (quod cum purpuris pariter tingitur) PVTEOLANVM laudatur potiùs quàm Tyrium, aut Getulicum, uel Laconicum, unde preciosissimæ purpuræ, Plinius.

In SARDINIA insula purpuræ excellentes tingebātur: ut referemus infrà inter prouerbia. S

Ostrum SARRANVM dicitur à Sar urbe Phœniciæ. Vide mox in Tyria purpura.

SIDONIVM ostrum dixit Horatius. Vide superiùs Aquinates. Est autem Sidon urbs Syriæ: unde & sindones dictas conijcio, & seticū à nostris Syden. Quà preciosa Tyros rubeat, quà purpura succo Sidonijs iterata uadis, Statius in Propemptico Metij Celeris.

SPARTANA. Quære suprà in Laconica.

SVCCVBITANAM dicunt purpuram quandoq; ab Aphricæ oppido, quod Succubi uocant, Cælius Rhod. Valerianus in epistola apud Trebellium Pollionem, Claudio qui postea Cæsar factus, dari præcipit à procuratore Syriæ albam subsericam unam cum purpura Succubitana, subarmale unum cum purpura Maura.

Me iuuene purpura uiolacea uigebat, nec multò pòst rubra TARENTINA, Cor. Nepos. T Ταραντινὸν ἱμάτιον, Tarentinum uestimentum, tenue & translucidum, non omnino purpureum, ut quidam putarunt. (dicuntur) & Tarentinæ tincturæ, Varinus. Ταραντῖναι, αἵματι * βαφαί. τινὲς δὲ τὰς πορφυρᾶς (ἐσθῆτας,) Hesychius.

Melibœaq́ fulgens Purpura THESSALICO concharum tecta colore, Lucretius lib. 2.

TYRI nobilitas nunc omnis conchylio atq; purpura constat, Plinius. Tyrij dicũtur à Tyro Phœnices insula, ubi purpuræ nobilissimæ producuntur. Tyria enim purpura omnium optima Straboni, Plinio, cæteris perhibetur, Massarius. Hic purpurarum flos nullibi in tota Asia, quàm qui in Tyro insula pretiosior reperitur. Nam flos purpuræ Tyriæ cæteris purpurarum floribus gratior est. hinc uestes purpureæ, Tyriæ atque Sarranæ dictæ sunt, Idem. Tyrus quondam Sarra dicta est, unde Sarrana apud Iuuenalem. Dicuntur quoq; absolutè Tyriæ, uestes purpura Tyria infectæ. Ouidius: Siue erit in Tyrijs, Tyrios laudabis amictus. Martialis in primo: Hispanas, Tyriasq́, coccinasq́. Tyriæ quoque lacernæ. Martialis: Vt lutulenta linat Tyrias mihi multa lacernas, Baysius. Puniceum colorem procreat Africa, Tyros autem rubeum, Vitruuius lib. 7. Tyrius absolutè uidetur color à Plinio dictus. nam cum de purpura amethysti colore dixisset, addit: At Tyrio laus summa color sanguinis cõcreti, nigricans aspectu, &c. De Tyria dibapha eiusq; precio, ex Plinio quædam scripsi suprà in precij mentione. Phœnices nauigatione semper omnibus præstiterc;item purpurarum piscatu, (*τοῖς πορφυρείοις, malim per ει. in penultima: ut πορφυρεῖον fortè accipiatur pro officina seu taberna purpuraria, in qua purpuræ aut fiunt aut uendun tur.*) Tyria enim purpura optima omnium perhibetur (*ἐξήτασαι πολὺ καλλίση πασῶν:*) ac piscatio ipsa proxima est, & cætera omnia quæ ad inficiendas uestes pertinent, abunde habet. Et quãquam maxima tinctorum multitudo urbem reddat paulò grauiorem, (*δυσδιάγωγον, inhabitationi minus idoneam, nescio an propter hominum multitudinem, an odoris fortè grauitatem:*) eo nomine tamen locupletior efficitur. Propter hanc autem uirtutem (*διὰ τὴν τοιαύτην ἀνδρίαν, circa nauigationem nimirum: alioquin etiam purpurarijs olim data immunitas*) non solùm à regibus libertate donati sunt, sed à Romanis etiam paruis impensis eadem eis confirmata est, Strabo lib. 16. Tyrioq; ardebat murice læna, Vergilius 4. Aeneid. Nec quæ de Tyrio murice lana rubet, Ouidius. Spondet enim Tyrio stlataria purpura filo, Iuuenalis Sat. 7. Stlata genus nauigij est Festo, à latitudine dictum, ut stlitem pro lite dicebant antiqui, inde stlatarius adiectiuum, quod mari portatum est, quasi stlata aduectũ. Quà preciosa Tyros rubeat, Statius. Purpuræ Tyriæ meminit Cicero pro Flacco. Vide etiam superiùs in Phœnicum mentione. Purpurissum Puteolanum laudatur potiùs quàm Tyrium, aut Getulicum, uel Laconicum, unde preciosissimæ purpuræ, Plinius.

Post Syrtim est lacus nomine ZVCHIS, quadringentorum ferè stadiorum: ad quem urbs est eodem nomine. Ea purpurificium & uarias piscium condituras habet, πορφυροβαφεῖα καὶ ταριχείας παντοδαπάς, Strabo libro 17.

Esca ex purpura. Tum ad singulos hamos escam ex purpura Lacæna confectam strictè religat, &c. Aelianus de animalibus 15. 10. pelamydum capturam describens. Ad carabos: Vbi mormyrum ad forte quid alligaueris, purpuras decem contundito: et musci parum mandens inspuito in saxum piscibusq; fruẽris, Tarentinus. Vide suprà in Locusta E. & in Mormyro E.

F Purpuræ caro non in cibum modò conuerti, sed etiam tingere potest, Lucianus in Cynico. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, cœna hæc fuit: Ante cœnam, urticę, murices, purpuræ, Macrobius. Ostrea omnigena, purpuras, urticas, &c. deus homini condidit, ut iuris & ferculorum (*ζωμοῦ καὶ παραδειπνίων*) copia nobis suppeteret, Porphyrius lib. 2. de abstinentia ab animatis. Purpuræ maiores duræ sunt, Xenocrates. Purpurarum caro, sicuti & cæterorum testatorum, dura est: ac proinde ijs exhiberi solet, quibus ex malorum succorum copia cibus in uẽtriculo corrumpitur. Et harum quidem & buccinarum caro durior est, quàm aliorum: succumq; gignit crassiorem, minùs tamen glutinosum tenacemq;. sed in earum partibus discrimen est. Quod collum nanque appellatur, præ duritie dentibus ægrè conficitur: parcioremq; succum generat, & stomacho gratum est. Partes uerò inferiores, & quæ μήκωνες, id est papauera uocantur, molles sunt, ac faciliùs quàm colla conficiuntur: aluum mouent, & urinam sudoresq; ac saliuam cient. Harum frequentior usus choleram gignit, Vuottonus (ex Galeno ferè.) Ῥωμαλεώτερα τῶν κογχίων φησὶν εἶναι ὁ Διοκλῆς κόγχας, πορφύρας, κήρυκας. Ἐδώδιμα τὰ ἐκ τῶν πορφυρῶν τραχήλια εἶναι, apud Hesychiũ legit in Ταραντῖναι. Purpuræ & murices inter cibaria quæ stomachũ roborent, censentur ab Archigene apud Galenũ, Scribonio Largo, & Cornelio Celso. Purpuræ & murices minimè in uentriculo uitiantur, Celsus. Ex ostreorũ genere purpuræ & buccina reliquis præferenda sunt, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. ¶ Purpuræ coquuntur eo modo, quo cætera conchylia, Platina.

G Purpurarum uim undiquaque eandem putârim, quam buccinorum: quare in buccinis leges plura utrisque communia, expresso etiam aliquoties purpurarum unà cum buccinis nomine, item in Muricibus. ¶ Ad hemicraniam: Caro cruda porphyræ illita fronti, mitigat, Kiranides si bene memini. ¶ Purpuræ contra uenena prosunt, Plinius. Nicander contra dorycnium in cibo prædicat strombos, & calcham, id est purpuram. ¶ Ad oris tetros absque ulcere odores: Ex ostreis purpura & buccino cum myrrha utuntur quidam: cumq; cubitum eunt, aceto acerrimo colluunt, Galenus Euporiston 2. 11. Purpurarum siue muricum minora genera sunt efficaciora, & oris halitum custodiunt, ut quidam ex Plinio citat. Lapidem conchylij legimus in remedio quodam Auicennæ contra calculum, Syluaticus cochleam (*testam*) purpuræ interpretatur.

uide in

uide in Conchylio G. ¶ Ex purpurarũ cinere remedia multa dedimus in Muricibus, plurima enim utrisq; communia Plinius attribuit. Crematum conchylium eadem efficit quæ purpura & buccinum, Dioſcor. Et rurſus: Concrematæ buccinæ, eadem quæ purpuræ præſtant, ſed uehementiùs urunt. Obſcurus quidam ex Dioſcoride purpuris attribuit, quæ apud Galenum oſtreis adſcripta leguntur remedia quædam. Buccinorum purpurarumq; teſta, quandoquidem duriſsima eſt, nunquam abſq; uſtione utor. Atq; uſta quidem deſiccandi uim poſsidet: cæterùm ad unguem eam læuigare, planeq; pollinis in modum neceſſe eſt, tundendo ſcilicet & cribrando: quod tibi commune ſit in omnibus lapidoſis teſtaceisq; ſubſtantijs præceptum. Nam niſi exactè læuia ſint reddita, arenis ſimilia ſunt. Per ſe illarum tritarum farina ulceribus malignis competit. id quod ipſum quoq; commune eſt omnium quæ citra inſignem morſum deſiccant uehementer: quippe cum alioqui fluxionum cauſa exiſtãt. Sed & aliud eſt omnium id genus commune: nempe ut cum aceto, aut oxycrato, aut œnomelite, aut oxymelite idonea ſint ulceribus putreſcentibus. Idcirco lapides omnes ubi ad eum uſum applicantur, alij magis, alij minùs, certè omnes conferunt, Galenus de ſimplicib. 11. 21. Idem de compoſ. medic. ſecundũ genera 1. 18. purpuras cum ijs recenſet, quæ propoſiti albi emplaſtri (aduerſus ulcera cacoëthe & dyſepulota) candorem tueri poſsint. Purpuræ teſtæ uſtæ medicamentis pilos attenuantibus adduntur apud Aëtium, & Galenum de compoſ. ſec. locos 1. 5. ¶ Cinis teſtarum è purpuris, utiliter cum melle illinitur ulceribus capitis, & ſimiliter mulierum mammas ſanat: panis etiam reſiſtit utroq; modo, ſiue opus ſit incipientes diſcutere, ſiue coctos emittere, ſi rectè obſcurus quidam ex Plinio citat.

Ex operculis purpurarum remedia protuli ſuprà in B.

Ex lana uel ueſtimento purpureis, id eſt purpura infectis, remedia. Purpuram hircino felle madefactam muliebri umbilico diebus ſeptem imponito: & deinde creſcente Luna uiro congrediatur, & concipiet, Aëtius 16. 34. ¶ Ex Galeni opere de compoſ. med. ſec. locos. Libro 3. cap. 1. Andromachus medicamentum quoddam auribus inſtillari iubet: deinde lanæ purpura infectæ tomentum indi. In eodem libro Archigenes poſt medicamentum auri infuſum, purpuræ lana obturari iubet. Item libro 4. cap. 6. tomenta purpuræ Laconicæ miſcentur arido cuidam Aſclepiadis medicamento ad oculos. Methodi etiam libro 7. & 8. panniculo è purpura marina ſiue Tyria utitur, quam & modicè aſtringere dicit. Et in libro de præcognitione ad Poſthumũ imperatori qui ex aſſumpto cibo grauabatur ſtomacho, purpuream lanam nardino pigmento calido intinctã, oſtio uentriculi imponit. ¶ Per ſe conchylio infecta lana, auribus magnopere prodeſt: quidam aceto & nitro madefaciunt, Plinius. ¶ Fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent, ut lanæ, mundi & carpti, in fictili crudo, ut in Lanis ex Dioſcoride diximus in Oue G. ¶ Atramentum ſutorium purpuræ marinæ tomento inuolutum urito, deinde cum melle tritum illinito, Archigenes apud Galenum. Si rupta immenſos fundit uerruca cruores, Purpureo triti cineres de uellere proſunt, Quòd fuerit uero conchylij ſanguine tinctum, Serenus. Et rurſus: Si uerò infrenus manat de uulnere ſanguis, Purpura torretur conchyli perdita (*prædita*) fuco: Huius & atra cinis currentem detinet undam. Verrucæ quoque deſectæ frenare cruorem Dicitur ambuſtus Tyrio de uellere puluis. Vide in Corollario de Conchylio G. ad finem paginæ 343.

Paulus Aegineta tertio ſui operis uolumine, eò capite quo agit de columellæ oris inflammatione, authore Galeno docet, plerisq; oris & colli affectionibus prodeſſe ſuſpenſum ex collo aut adalligatum homini funiculũ ex marina purpura, qui uiperæ collo circundatus eam ſtrangulauerit, Marcellus Vergilius. Verba Aeginetæ hæc ſunt Græca, ut idem Marcellus recitat: Καὶ οὔλοις ποιεῖ λινὸν ἀπὸ πορφύρας θαλαττίας περιτεθὲν ἐχίδνης τραχήλῳ, καὶ πνῖξαν αὐτήν· εἶτα περιαπτόμενον θαυμαστῶς ὀνίνησι, παρίσθμιά τε, καὶ ὅσα περὶ τράχηλον, ὡς μαρτυρεῖ Γαληνός. Hoc eſt: Ad gingiuas etiam ſalutare eſt filum è purpura marina, quo uipera fuerit ceruici circumpoſito ſuffocata, hoc circundatum tonſillis & omnibus colli cauſis, mirificè iuuat, ut Galenus teſtatur. Ego hoc apud Galenum non memini legere. Auicenna libro 3. Fen. 9. cap. 10. Eſt (inquit) certum inter experimenta, quæ agunt ui quadam occulta in abſceſsibus, unde ſuffocationis periculum eſt, & uuæ, & tonſillarum, & omnino omnium gutturis partium, ſi filis tinctis cum alargiuan (interpres uertit murice marino) ſtranguletur uipera: deinde circundetur eis collum ægroti. Mirabiliter enim iuuat. Filum è purpura marina, quo uipera collo circundato ſuffocata fuerit, circunligatum, (περιαπτόμενον,) mirabiliter auxiliatur ad tonſillas, aliasq; colli affectiones, ut teſtatur Galenus, Aegineta 3. 26. Aliqui ſtrumas circunligant lino, (*ſimpliciter, non purpureo*) quo præligata infra caput uipera pependerat, donec exanimaretur, Plinius 30. 5.

Κογχύλια, τὰ ὄστρεα, καὶ πορφύραι, Heſychius. Eſt quidem conchylium ſpecies peculiaris, qua H.a. purpura quoq; tingitur: ſed & in genere pro purpura, proq; omni concha accipitur. Κάλυξ, flos roſæ, &c. & purpura marina, (*quæ & calcha,*) Heſychius. Purpuram marinam (pro colore) ſæpius authores dicunt, non quòd terreſtris etiam aliqua ſit: ſed quoniam impropriè herbis etiam quibuſdam perpura tingi dicitur, diſtinguendi gratia. Βατοῖς, πορφυρῶσιν, ἢ ὅσλοι, Heſych. Purpura Gallica lingua Virgæ dicebatur. Seruius, in hæc Vergilij uerba, Virgatis lucent ſagulis. Vide infrà in e. Cochleam Tyriam, Vranus in Arabicis dixit, citante Stephano, pro purpura nimirũ,

κόχλίω τύελον. Calcha(id eſt Purpura)contra dorycnium remedio eſt, Nicander. Vide inferiùs in e. ubi & de uocabulo Oxos, quod aliqui purpuram interpretantur, leges. Strabonis interpres pro cocco nõ rectè uertit grana purpuræ. ¶Purpura apud Latinos penultimam corripit, & ſimiliter πορφύρα apud Græcos. Νηρῖται, ςρόμβων τε γένος, καὶ πορφύραι αὐταί, Oppianus. Verbum tamen πορφύρειν (de quò infrà) produci inuenio ab Homero, Theocrito, Oppiano. Purpura ar*Epitheta.* dens, Iuuenalis Sat. 11. Ignea, Valerius 1. Argonaut. Picta, Vergilius 7. Aeneidos. Λίχναι, Oppiano. Quæ à locis, è quibus olim commendabantur, ſumpta ſunt epitheta, ſuprà in E. ordine literarum enumeraui.

Icones. Pierius Valerianus in Hieroglyphicis: Maledicum (inquit) hominem, probos improbóſque *Maledicus.* æquè carpentem ſignificare qui uolunt, purpurã exerta pingunt lingua: quæ quidem illi tam acuta & ualida eſt, ut ea & conchulas & cuiuſcunq; generis teſtas perforare poſsit: unde frequens il*De gula multatus.* lud in edaces dictum, Purpura uoracior. Et qui hominem, qui de ganea pœnas dederit, ſignificare uolunt, conchylium huiuſmodi naſſæ per linguam applicitum pingunt. uel conchulam quę purpuræ linguam morſu comprehenderit, (*&c. his enim modis capitur. Lege ſuprà in* E.) Porrò ho*Vno exanimatus ictu.* minem uno interemptum ictu oſtendere qui uolunt, purpuram ſaxo eliſam pingũt. ſiquidem infectores aiunt, quas purpuras in artis ſuæ uſum parãt, ſaxo uno ictu collidendas, &c. Sunt qui *Seceſſus.* ſeceſſum per purpuram oſtendant, propterea quòd purpura non niſi in imo reperiatur pelago, ut ſcribit Apollonij Argonaut. Interpres.

Purpureus color. Purpureus adiectiuum Latinè, Græcè πορφύρεος, contractè πορφυροῦς, color dicitur purpuram referens. Inde deriuata & compoſita Græca plura dicentur ſparſim infrà in e. Grammatici Græci poëtarum interpretes, aliquando nigrum, uel nigro propinquum interpretantur. Precioſus ille flos nigrantis roſæ colore ſublucens, Plinius de purpura. Violæ ſublucet purpura nigræ, Vergilius de amello flore. Conchylijs uirus graue in fuſco, (aliàs fuco, quod præfero,) color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari, Plinius. Eſt igitur color purpureus niger rubore quodam admiſto, ut grammatici ſentiunt. Nos ſuprà in E. multiplicem purpuræ ſeu purpurei coloris differentiam ex authoribus oſtendimus. nam & ipſe in conchis flos, in litore & pelago uariat: item in regionibus diuerſis. & in tinctura apparatus mixturæq; ratio uaria eſt, ut expoſuimus. ſemper quidem rubri aliquid continet, ſiue id ſimplicius ſit, ſiue ad nigrum aut uiolaceum cœruleúm ue inclinet. Aliquando purpureus pro pulchro dicitur. Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo, Vergilius. 1. Georg. Rubrum colorem maximè indicat animãtium ſanguis: &, quo lana inficitur, coccus. oſtentat tamen hunc colorem præ cæteris rebus liquor purpuræ: cuius adeò gratus eſt color, ut ſi quid paululum habeat ruboris, modò uiſu ſit illud nõ iniucundum, purpureum ſæpe dicatur, ut ſunt uiolæ, & uaria florum genera, quin & candidus: is enim quoq; oculos remoratur, à poëtis uocatur nonnunquam purpureus. nam & olores purpureos dixit Horatius, & niuem ipſam purpuream Albinouanus, Ant. Thyleſius. De purpureo colore, & uerbo πορφυροῦται, erudita quædam depromit Scaliger libri de Subtilitate 325. 13. Sericum præcipuè purpura olim tingebatur: à ſerico autem tum læui tum uilloſo, uulgus noſtrum quicquid charum & precioſum in amoribus habet, cognominat. ſic infantibus & pueris tenellis blandiuntur. ſic & ueteres ſæpe impropriè purpureum pro pulchro, precioſo, ſplendido, poſuiſſe reperias.

Sanguis. ¶Tyrius (*fucus ſeu color priuatim dictus*) nigricat aſpectu, ſanguinis concreti modo: unde & Homero purpureus dicitur ſanguis, Plinius. Πορφύρεον αἷμα, τὸ πορφυροῦν καὶ ἐγγὺς μέλανος, Euſtathius *Anima.* in Homerum. Multorum opinio fuit animam eſſe ſanguinem, ſiue (ut Empedocles arbitrabatur) in ſanguine. Hinc illud apud poëtam: Purpuream uomit ille animam. Et: Vitam cum ſanguine fudit, Pierius Valerianus. Et alibi: Homerus eos qui ualido aliquo uulnere (*ut purpuras conchas purpurarij uno ſaxi ictu collidunt*) perempti fuiſſent, purpurea morte ſublatos dicit: quẽ imitatus Maro, Aeneid. 9. nũc Purpureã uomit ille animã, nũc aliud quid huiuſmodi profert. ¶Ex Vergilio, *Res uariæ.* Purpurei criſtis iuuenes, Aeneid. 9. Sic in decimo: Purpureũ pennis, & pactæ coniugis oſtro. nam rubris criſtis utebantur antiqui, ut in nono: --- criſtaq; tegit galea aurea rubra. & in duodecimo: ---- & rubræ cornua criſtæ. quas & puniceas nominat, ut: -- aut puniceæ ſeptum formidine pennæ, Erythræus. Purpureo Narciſſo, Aegl. 5. Dictamnum etiam purpureo flore comantem celebrat: item flores purpureos, uer, mare, lumen iuuentæ, diuerſis in locis. Cothurnum, Aeneid. primo: amictum, tertio: ueſtem, quarto: lumen, ſexto. Et Georgicorum ſecundo, Purpureas uites, ſui generis: tertio, purpurea aulæa. ¶Et clarum ueſtis ſplendorem purpu*Iris.* reai, Lucretius per initia ſecundi. ¶Πορφυρέην ἶριν, Iliad. ρ. Scholiaſtes ποικίλην, id eſt, uariam, in*Mare.* terpretatur. ¶Purpureum de mari aut flumine aliquando pro cæruleo dici grammatici annotant. In mare purpureum uiolentior influit amnis, Vergilius 4. Georg. Mare illud quod Fauonio naſcente purpureum uidetur, idem huic noſtro uidebitur, Cicero 4. Acad. Purpura non niſi in imo reperitur pelago, ut tradit Apollonij Argonauticorum interpres, qui uerbũ πορφύρεσκε profundum eſſe interpretatur. hinc mare purpureum, pro profundum, poëtæ ſæpius poſuère Pierius Valerianus. Κῦμα πορφύρεον, Iliad. α. Euſtathius nigrum interpretatur, ut & ſanguinem purpureum. colore enim ferè conueniunt, inquit: & purpureum ad nigredinem accedit. & uerbum πορφύρειν (*de quo plura inferiùs*) etiam de mari in uſu eſt. Epithetorum quæ poetæ mari attri-

ri attribuunt, quædam parti tantùm eius conueniunt: ut glaucum, ubi minimè profundum est, & albam arenam apparentem habet: & canum, circa litus solùm. Nigrum autem mare, quod simpliciter eiusmodi apparet, dicitur, (*nimirum qua profundum est:*) μέλας δέ γε πόντος, ὁ ἀκράτως τοιοῦτος. Ceterùm, τὸ πορφύρεον καὶ κυάνεον καὶ οἰνωπὸν, differentiæ sunt nigredinis, (sic & δνοφερὸν ὕδωρ cognominatur.) Cum igitur mare nigrum, purpureum, aut alio simili (à colore) epitheto nominatur, quod partis est ad totum refertur, Eustathius in primum Iliad. Sic & ἰοειδὲς mare dicitur. Idem alibi quoque πορφύρεον κῦμα καὶ πορφύρεον θάνατον, à uerbo πορφύρειν, quod nigrere seu nigrare significat, deducit. Ἅλα πορφυρέην, Iliad. π. Οἵ τ' εἰν ἁλὶ πορφυρέουσι, Aratus in Phænomenis. Nam cum uentus mare ceruleum crispicans nitescere facit, purpurare undas, dixit poëta Furius, Cælius. Quid mare, nónne cæruleum: aut eius unda, quum est pulsa remis, purpurascit? Cicero Academ. 2. Conchylijs color est austerus in glauco, & irascenti similis mari, Plinius. Ἁλιπόρφυρον Eustathius interpretatur nigrum, & simile ἁλὶ πορφυρέουσῃ, uel marina purpura tinctum, ἁλουργὸν, πορφυροῦν. Κίχλας (pisces) ἁλιειδέας dixit Numenius.

Purpuream mortem, Homerus Iliad. ε. Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. Scholiastes *Mors.* interpretatur nigram, (sicut & mare purpureum cognominari, proximè retrò diximus,) uel sanguinariam & cruentam. sic & Vergilius Homerum imitatus uidetur in hoc: Purpuream uomit *ille* animam. Aliqui uiolentam & subitam. uide suprà in E. de ratione tincturæ, ubi ostendimus oportuisse purpuram uno ictu uiolento interimi, ne flos periret. Πορφύρεος θάνατος, ὁ μέλας, καὶ βαθὺς, καὶ ταραχώδης, Hesychius. sed βαθὺς & ταραχώδης forte ad mare potiùs, cui idem epitheton tribuitur, quàm mortem referri debent. Dignum scitu quod de purpurario traditum infectore legimus, qui usus fraude agere in tingendi ratione: quum eo nomine, ut tum mos erat ad ultimum duceretur supplicium, iocis etiamnum superesse locum arbitratus, ad Homericum illud potissimùm adiecit animum: τὸν δ' ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή, Cælius Rhod. ex Eustathij in Homeri Iliados E. Parecbolis, unde & Varinus repetijt. postrema uerba Græcè sic leguntur: Ἀπαγόμενος εἰς θάνατον κατ' ἔθος, περιεκαλέσατό ποθεν εἰς ἀστεῖον σκῶμμα ἐκ τῶν Ὁμήρου, τὸ, Τὸν δ' ἔλλαβε πορφ. θάν. ex quibus apparet non ipsum purpurarium hoc aduersus se carmen, sed alios qui spectabant in illũ protulisse. Aliam ex Athenæo historiam, in qua similiter uersus hic usurpatus est, suprà in E. ubi de tincturæ ratione agitur, retuli. ¶ Purpurei coloris apud Græcos alia etiam nomina inuenio. *Purpurei coloris alia nomina Græca.* Πορφυρόεις in Lexico uulgari, sine authore: item πορφυρανθὴς per ε. in ultima, malim per η. ut εὐανθής. Foliorum quorundam (in floribus τὸ μὲν δὴ λευκὸν, τὸ δὲ πορφυροειδὲς, ut in Iride apparet, Aristot. in libro de coloribus. Κάλλαιοι, οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες, καὶ τὸ πορφυροειδὲς χρῶμα. ἔνιοι δὲ τὰ ποικίλα. καὶ παρ' Αἰγυπτίοις χρῶμα καλλάϊνον, Hesychius. De ostreis quidem Calainis uel Callainis scripsimus suprà, pag. 769. *Calainus.* ea forsitan uel purpurei coloris erãt, uel ad purpuram tingendam utilia, uel ad uasa aliqua conficienda: nam & murrhina è conchis fiebant: ut calainus color purpureus sit. nam purpura alijs nominibus & caltha & calyx appellabatur. Calaina fictilia uasa Alexandriotica nominantur apud Galenum de compos. pharm. sec. locos 1. 5. inter ea quæ pilos attenuant: interpres Latinus purpurea conuertit. Plinius 37. 2. de murrhinis scribens: In precio est (inquit) uarietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque ignescentem, uelut per transitum coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Sunt qui maximè in ijs laudent quosdam colorũ repercussus, quales in cœlesti arquu spectantur, Hæc ille. conuenit autem iridis etiam color, ut dictum est, & coloris ad Solem uariatio, purpuræ. Quærendum igitur an murrhina Latinorum, eadem sint calainis Græcorum: quando aliud Græcum nomẽ eorum hactenus nemo ostendit. Nos plura de murrhinis suprà in Conchis porcellanis, pag. 336. Arrianus in Nauigatione rubri maris, in Scythia (uel Sinthia forte à fluuio) iuxta id mare regione, lapidem Calleanum, Καλλεανὸν, cum sapphiro, nardo, &c. ad Minnagar metropolin Parthorum regi subditam uehi tradit. Baysius in lib. de uasculis, de murrhinis uasis agens, eandem coloris uarietatem & maculas in eis spectari ait, quæ in muræna pisce, &c. Καλλιάνθη, πορφυρᾶ, Hesychius & Varinus. malim, Κάλλη, ἄνθη πορφυρᾶ, ex Ammonio. Εἰν ἁλὶ πορφυρέουσῃ, Aratus in Phænomenis. Πορφυρόχροον Eustathius dixit. Τῇ χρόᾳ πορφυρώτερον, Dioscorides de tertia specie Alcyonij: de qua Galenus, πορφυρίζει δὲ τῇ χρόᾳ. Ἰόζωνος, πορφυρόζωνος, Hesychius & Varinus. Ἰγνύα, πορφυρᾶ, Iidem.

Cælius Calcagninus Epistolicarum quæstionum libro 1. in epistola ad Thomam Calcag. nepotem. Cupis (inquit) scire à me quis sit color colossinus: licet ego colossenum magis legendum *Colossinus.* putem. nam Græci κολόσσινον dicunt. atque ita in 12. Strabonis scriptum. Καὶ οἱ Κολόσσινοι (oxytonum fortè scribi præstaret) ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου χρώματος πλησίον οἰκοῦντες, à Colossis scilicet urbe Troadis. Vnde & Colossenses illi celebres diui Pauli epistolis, tantùm abest ut à Colosso Rhodio dicti sint. Color autem is purpureus est, aut in purpureum declinans. nam cyclamini florem colossinum describit in 21. Plinius: & nos testes oculos habemus. hunc enim colorem in flore cyclamini nunc agnoscimus. Quin & Dioscorides cum sic describit. Κυκλάμινος φύλλα ἔχει πορφυρᾶ, ποικίλα. κάτωθεν, καὶ ἄνωθεν κιττῷ παρόμοια: καυλὸν δὲ τετραδάκτυλον γυμνόν: ἐφ' οὗ ἄνθη ῥοδοειδῆ πορφυρίζοντα: ex quibus uerba ultima, flores in modum rosæ purpureos significant. ¶ Φοινικὸς, puniceus uel pupureus color est. De purpura Phœnicum diximus in E. Φοινικίζειν uerbum est obscœnum. Vide Brodæum in Miscellaneis.

Purpura non modo animal ipſum ſignificat: ſed etiam colorem uel ex eo factum, uel ei ſimilem. Violæ ſublucet purpura nigræ, Vergilius 4. Georg. Vt ouatus eſſet Numidicus lapis, ut purpura diſtingueretur Sinnadicus, Plinius. Et ueſtimentum eo colore tinctum, & magiſtratum ita ueſtitum: unde purpurati, pro purpura induti, dicuntur: & purpurei reges, pro purpuratis, Horatio. authorum teſtimonia dabimus infrà in e. ubi de ueſtibus agetur. ¶ Emplaſtrũ purpura dictum ob colorem, à Nic. Myrepſo deſcribitur. ¶ Purpuream uenam ſiue nigram appellari unam ex quinque uenis quæ in brachio ſecantur, legimus alicubi in Spurijs Galeni.

Purpuriſſum, genere neutro. Afranius, Cedo purpuriſſum. Neuius, In licio cretã, ceruſſam, purpuriſſum, Nonius. De eodem lege Plinium libro 35. cap. 6. Fit (inquit) è creta argentaria. Cum purpuris pariter tingitur, bibitque eum colorem, celeriùs lanis, &c. Nominatur & à Plauto, in Moſtelaria. Purpuriſſum, quod & fucum aliqui dicunt, glebulæ ſunt quadratæ & puſillæ in modum teſſellarum: quæ ab infectoribus tinguntur colore roſeo. tale eſt maximè Canuſinum, ſequens Puteolanum. Vires habet aliquãtulum ſtypticas, Author libri de ſimplicibus medic. Galeno attributi. Quia iſtas buccas tam bellè purpuriſſatas habes, Plautus Trucul. id eſt, purpuriſſo tinctas. hoc enim utebantur mulieres ad labra & genas tingendas. ¶ Purpuraria officina nominatur à Plinio, in qua purpurę tingũtur. uide infrà in e. Strabo πορφυρεῖον dixiſſe uidet.

Purpurarius, ad purpuram pertinens: ut officina purpuraria, in qua purpura fit: piſcator purpurarius, pro quo Laurentius in Herodoto purpuratorem dixit: tinctor purpurarius, qui purpuras tingit. nam purpurarius abſolutè pro utroque accipi poteſt, & pro mercatore etiam qui ueſtibus purpureis emendis, uendendis, negocietur. Πορφυρεῖς & πορφυρευταὶ Polluci nominantur. Πορφυρεὺς Aeliano eſt qui tingit. Hiceſius apud Athenæum chamis inquit pro eſca uti τοὺς πορφυρευομένους, id eſt piſcatores purpurarum. Πορφυρευτικὴ inter artes piſcatorias eſt, Pollux.

Πορφυροπώλης, negociator purpurarius. πορφυρόπωλις quidem fœmininum pro muliere purpuras uendente apud Suidam legitur: ἡ τὰ πορφυρᾶ (ſubaudi ἱμάτια uel ἐσθήματα) πωλοῦσα. ¶ Πορφυρώματα, τῶν ταῖς θεαῖς τιθέντων χοίρων τὰ κρέα, Heſychius & Varinus. Fortaſsis autem uaſa quædam & toreumata figlina purpurei coloris porphyromata fuerint, qualia fuiſſe murrhina, diximus. in his enim ceu pulchris & precioſis, dijs aliquid offerri par erat. Sic aurea, argẽtea et ærea uaſa, Græci χρυσώματα, ἀργυρώματα, & χαλκώματα uocant. ὀστράκινα τορεύματα καὶ χαλκώματα, Strabo dixit. ¶ Cardanus libro 6. de uarietate rerum: Purpurina (inquit, neſcio unde uocabulum hoc mutuàtus) coloris eſt fului, aurumque imitatur, ſi optima fuerit: hoc ſolo differt, quòd non reſiſtit iniurijs cœli, nec diuturna admodum eſt. deinde compoſitionem eius oſtendit, ex plumbo albo argentoque uiuo, &c. Sed neque uocabulum hoc Latinum eſt, neque res ipſa cum purpura aut purpureo colore quicquam conuenit.

Lapides. Saxa Lacedæmonia & porphyretica nominat Lampridius in Heliogabalo. Porphyrites lapis eſt notus, maximè in Melantide regione, Kiranides. Vt ouatus eſſet Numidicus lapis, ut purpura diſtingueretur Sinnadicus, qualiter illos naſci optarent deliciæ, Plinius 35. 1. Chymiſtæ aëtiten pro chryſolitho & porphyritæ, & chryſochromo cognomine Macedonico, & polychromo accipiunt, Hermolaus in Corollario.

Ficus. Primò prouenit porphyritis dicta ficus, longiſsimo pediculo, Plinius.

Animalia. Porphyrion, πορφυρίων, auis eſt, de qua in Auium hiſtoria ſcripſimus. Eas in Syria gigni Cælius Rhod. tradit. Euſtathius in tertium Odyſſeæ: Porphyrio (inquit) auis eſt Libyca, dijs illic ſacra ſicut & ibis, magnitudine gallinacei, infenſa mulieribus adulteris, &c. puniceo roſtri colore, à quo nomen inuenit. Eſt & piſcis nomen πορφυρίων, apud Heſychium. Πορφύριον, τὸ, Ariſtoteli, purpuram paruulam ſignificat. Porphyrides ex auium ſunt genere, à porphyrionibus diuerſæ: ſicut ab utroque latiporphyrides, ſiue adiporphyrides & latiporphyræ, Hermolaus. Πορφυρίωνες, auis quædam, in Lexico uulgari, ſine authore. Porphyrus, πόρφυρος, Aeliano ſerpens quidam eſt, De animalibus 4. 36. Cetum purpureum, κῆτος πορφύρεον, deſcripſi ſuprà in Cetis diuerſis pag. 240.

Verba. A purpura etiam uerba quædam Græci & Latini formarunt. Hiceſius harum concharum piſcatores τοὺς πορφυρευομένους dixit. ego etiam uerbo πορφυρεύειν uti non dubitarem, quando πορφυρευταὶ & πορφυρευτικὴ τέχνη apud authores leguntur. ¶ Πορφύρειν uerbum plerunque de mari dicitur apud poëtas, cum perturbatur, æſtuat, & tempeſtate ingruente nigreſcit: inde ad hominis animũ uarijs cogitationibus & curis turbatum ac fluctuantem transfertur: aut profundiùs aliquid meditantem. nam & mare quà profundius eſt, nigrius apparet: & purpuræ cõchæ è pelago, id eſt, profundo, potiſsimum petuntur. Fortè & quia purpura ad Solem diuerſos colores reddit, de animo quoque diuerſa conſilia agitante, & mutante ſubitò, ut purpura ſi ad Solem celeriùs moueatur, πορφύρειν uerbum in uſu eſt. Ergo & uariè, & profundè, & anxiè, & aliquando malignè cogitare ſignificat. Πορφύρει, ταράττεται, φροντίζει, μελανίζει, μελαίνεται, πορφυρίζει, ταράττει, μεριμνᾷ, κακοτεχνεῖ. Πορφύρεται, διαλογίζεται, Heſychius. Πορφύρειν de mari dicitur: & ad animum transfertur, τὸ ἐν βάθει διανοεῖσθαι, καὶ οἷον κυμαίνεσθαι λογισμοῖς, ut in illo Homeri Iliad. Α. κραδίη δέ οἱ πόρφυρε, Euſtathius. Κάλχη quoque purpuram ſignificat, & uerbum καλχαίνειν, idem quod πορφύρειν, ταράσσειν, σείειν, φροντίζειν, ἄχθεσθαι, κυκᾷν, ἐκ βυθοῦ ταράσσεσθαι. ſic enim Heſychius interpretatur. Καλχαίνειν, τὸ πορφύρειν, Scholiaſtes

liastes Nicandri. Κύματα ἄσυχα καχλάζοντα, Theocritus Idyllio 6. Est quando πορφύρειν simpliciter de motu maris, etiam placidiore, ponitur, οὐκ ἀεὶ βαθὺν ταραγμὸν δηλοῖ, ἀλλά ποτε καὶ ἠρεμαῖον, ut in illo Homeri, δῖνα πορφύροντα, Eustathius. Ad πορφύρειν uerbum & sono & significatione accedit μορμύρειν. ---- πὰρ δὲ ῥόος ὠκεανοῖο Ἀφρῷ μορμύρων ῥέεν ἄσπετος, Iliad. σ. Μορμύρουσα θάλασσα, ταρασσομένη καὶ κινουμένη φοβερῶς, Varinus. Πορφύρεται ἡ θάλασσα, ὅταν τὰ κύματα μετεωριζόμενα σκιασθῇ, Theophrastus citante Scaligero. sic Plinius ait purpuram irati maris faciem referre. Πορφύρεσκεν Apollonij Argonauticorum interpres profundum esse interpretatur. unde & purpureum mare dictum, de quo plura superius. ὡς δ' ὅτε πορφύρῃ πέλαγος μέγα κύματι κωφῷ, Iliad. Ξ. -- Πολλὰ δέ μοι κραδίη πόρφυρε κιόντι, Odyssæ Δ. ---- καὶ τὺ δὲ κραδίη Οἴνῳ πορφύροις, Theocritus, Idyll. 5. Καὶ οἱ πορφύροντι διχάνδιχα θυμὸν ἀμφὶς ἔκασα, ἐν Μυθικοῖς, Suidas. Nonnus hoc uerbum usurpat pro eo quod est tingere rubro colore, cum accusatiuo, χιονέας πόρφυρε παρηΐδας.

Ἠρέμα δὲ ξανθοῖς ἐπὶ καλλικόμοισι μετώποις Καὶ νώτῳ ῥαθάμιγγας ἐπήτριμα πορφύρουσιν, Oppianus de rhinocerote. ¶ Πορφυρίζει τῇ χρόᾳ, Galenus de tertia specie alcyonij, id est, purpurascit colore, in purpuram uergit. Ἐν ἁλὶ πορφυρεούσῃ, pro πορφυρούσῃ, Aratus in Phænomenis. Purpurare, purpuræ colorem habere siue reddere. Columella: Tum quæ pallet humi, quæ frondens purpurat auro Ponatur uiola, & nimium rosa plena pudoris. Cum uentus mare ceruleum crispicans nitescere facit, purpurare undas, dixit poëta Furius, Cælius. ¶ Plautus purpurissatas buccas dixit, id est purpurisso infectas. grammatici recentiores purpurissare, purpurisso inficere interpretantur. ¶ Purpurascere, purpureum fieri. Cicero in Academ. lib. 2. Quid mare, nonne cæruleũ: aut eius unda, quum est pulsa remis, purpurascit?

Propria.

Sisyphi filij fuerunt Almus & Porphyrion, Πορφυρίων, Scholiastes in tertium Argonauticorum Apollonij. Constat inter gigantes præcipuè principatum obtinuisse Porphyrionẽ & Alcyoneum. Prasinus quoque auriga, cuius in Nerone Tranquillus mentionẽ facit, Prasinus Purpurio dictus est, Perottus. Vide in Porphyrione aue H. Porphyrius philosophus Tyrius lucubrationes aliquot reliquit. ¶ Nisyros insula, Porphyris antea dicta, Plinius 5. 31. Nisyrus insula una est Cycladum cum ciuitate eiusdem nominis, Porphyris olim dicta ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πορφυρέων, id est, à purpuratoribus eius incolis, Eustathius in Iliad. B. Cythera insula iuxta Cretam, Porphyrusa, Πορφυροῦσα (meliùs fortè per s. duplex, ut sit contractum à Πορφυρόεσσα) olim dicta, propter purpurarum in ea præstantiam, Eustathius in Iliad. K. & in Dionysium Afrũ. ubi etiam suo tempore eam insulam adhuc Cythera uocari scribit. In ea memorabile templũ Veneris fuisse aiunt, ipsamq́ Cythercam inde cognominatam: meminisse eius Plinium lib. 4. Vide ne Porphyris & Porphyrussa ab aliquibus confundantur. à Porphyride grammatici quidam deducunt porphyriacum, pro purpureo. Et porphyriacis figere labra genis, Ouidius. ¶ Elaphonnesus insula est in Propontide ante Cyzicum. eam sequunt Ophiusa, Porphyrione, &c. Plinius. ¶ Porphyreon, Πορφυρέων, urbs Phœniciæ. gentile Porphyreonius, & Porphyreonites, Stephanus. ¶ Porphyrite, Πορφυρίτη, urbs Arabiæ iuxta Aegyptum, Stephanus. ¶ Porphyra inscripta fabula Xenarchi comici, aut Timoclis comici (dubitatur enim de authore) citatur apud Athenæum.

Purpura color et eius nomina.

Purpura pro colore purpureo, ut suprà quoque in a. monuimus. Mulier erubuit ceu lacte (*casu recto pro lac*) & purpura mista, Ennius. Eius serpentis squamæ squalido auro & purpura textæ, Nonius. Niciam ferunt purpuram & aurum miscuisse ad scuti ornatum, Pollux. uidetur autem abuti uerbo miscere. Vide infrà in uestibus, ubi quasdam purpura auroq́ (non mixto, sed separatim) insignes fuisse memorabimus. Purpura omnem uestem illuminat: in triumphali, miscetur auro, Plinius. Vt florem purpuræ Latini, sic Græci etiam ἄνθος dicunt. Πορφυρέοις κάλλιστον ὑφάσμασιν ἄνθος ἄγοντος, Oppianus de piscatoribus. Φοίνικος τὸ βριωχωννῦντος δηλοῦσιν, ὡς πρὸς τὴν ὄψιν ἀνθεῖν, Pollux. ---- ἦδ' ποτε μύνῳ Φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ὀρυδαίνετο φᾶρος ἀνάκτων, Nonnus de flore purpuræ: quem διερὸν πῦρ appellat, id est liquidum ignem, hoc à colore, illud à saniei substantia. Purpuræ colorem Plinius non semel fucum appellat, ut cum inquit: Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Purpura torretur conchyli prædita fuco, Samonicus. Purpurissum etiam pigmentum, aliqui fucum nominant, ut suprà scriptum est. Plura de fuco reperies suprà in Phycide. Plinius medicamentum quoque pro purpuræ colore dixit: quod & Grecè pharmacũ appellare licebit. Pharmaca Iones, tincturas uocant. Φαρμάξαι, ὀξύναι, βάψαι. Φαρμάσσειν apud Homerũ non modò tingere est, unde pharmacônes dicunt τὰ βαφεῖα, id est officinæ tinctoriæ: sed etiã ferri aciem exacuere & indurare, τὸ στομοῦν καὶ στερροποιεῖν. duratur enim ferrum aquæ frigidæ intinctum, Varinus. Ad pharmacum Grecam uocem Germanica farb uel farw accedit. ¶ Oxos apud Suidam purpura est, quæ apud Phœnices tingebatur preciosissima. hinc Oxybapha in L. 1. C. Quæ res alienari non poss. Quo in loco nonnulli corrigunt dibapta, ueram lectionem peruertentes: Alciatus, in tres posteriores lib. Codicis. Ego apud Suidã nihil huiusmodi reperio, nec alios Lexicorum scriptores, neq; in ὄξος, nec in ὀξύς. Oxybaphum quidẽ, quod aliqui ineptè oxobaphum nominant (Varino teste) uasculum est aceto & intinctui, excitandi causa appetitus, destinatum in mensis. Purpuras tamen διαφόρους καὶ ὀξυτάτας, id est excellentes, minimè uulgares, & acerrimi fulgoris apud Suidam legemus in Σαρδώ. Φαρμάξαι, ὀξύναι, βάψαι, Varinus. Διάφορος πορφύρα Arriano est purpura præstantior, cui opponit χυδαίαν, id est uul-

Fi

Medicam.

Pharmacum.

Oxos.

garem. Brodæus quoque in Miscellaneis cap. 24. ineptam hanc Alciati interpretationẽ reprehendit, cũ Suidas nihil aliud scribat, quàm ὄξος ἑψητὸν τὸ ἀπὸ φοινίκων: hoc est, Acetũ coctum è palmulis: cuius meminit Xenophon lib. 2. Anabaseωs.

Sanies quæ testis purpurarum (quę ex ostreorũ genere sunt) detractis colligeretur, ostrum, ut Vitruuius inquit, appellata est, Hermolaus. Plura super hoc uocabulo attuli suprà in Corollario de ostreis H. a. pag. 767.

Officinæ. Officinæ tinctoriæ à Græcis communi nomine βαφεῖα dicuntur, & φαρμακῶνες, Varino teste. Purpura Alexandrina uulgò Probiana dicitur: idcirco quòd Aurelius Probus præpositus baphijs id genus muricis reperisset. quanuis ibi basijs legatur corruptissimè, Alciatus. est autem rectus baphium generis neutri, ut atrium: non baphia fœminini, ut quidam putarunt. Fit autem à βαφεὺς, βαφεῖον, ut à κουρεὺς, κουρεῖον. Plinius purpurarias officinas dixit. Indicum (inquit) in diluendo mixturam purpuræ cæruleiꝗ mirabilem reddit. alterum genus eius est in purpurarijs officinis, innatans cortinis, & est purpuræ spuma. Strabo libro 16. πορφυρεῖον uidetur accipere pro officina purpuraria, de Tyro scribens, ut in E. retuli. Idem libro 17. Zûchis (inquit) urbs Africæ πορφυροβαφεῖα habet, interpres transtulit purpurificia. ¶ Ab lana solocia ad puram data, Festus: Perottus legit, Ab lana soloci ad purpuram data. Arbaces Medus Sardanapalum inuenit unà cum scortis purpuram carminantem, Bayfius ex Athenæo.

Tincturæ ratio. Οἱ γὰρ πόνοι πρὸ ὑποσυφαί τινές εἰσι τοῖς παισὶ τελειωθησομένης ἀρετῆς, ἃς ἐμβαφέντες ἀρχόντως τὴν τῆς ἀρετῆς βαφὴν οἰκειοτέρου φέρουσι, Theano in epistola ad Eubulen. *Δευσοποιός.* ¶ Δευσοποιὸς, tinctor, Hesychius: non quiuis tamen, ut uidetur, sed qui firmo, probo ac genuino colore tingit. Δεύω uerbum idem est quod βρέχω. Propriè quidem δευσοποιὸς de purpura dicitur, cuius color ita firmus & germanus est, ut non facilè eluatur aut exolescat. Per metaphoram uerò de alijs quoꝗ coloribus (*& rebus alijs*) permanentibus & edurantibus dicitur δευσοποιὸν apud ueteres, τὸ ἔμμονον καὶ πολυχρόνιον: ut Plato in decimo de repub. ostendit, Varinus. Ἀνὴρ πορφυρεὺς ὅταν θηράσῃ πορφύραν, εἰ μέλλει μένειν ἡ ἐκ τοῦ ζώου χρόα δευσοποιὸς, καὶ δυσέκνιπτος, καὶ οἷα τε ἔσται τὴν βαφὴν ἐργάσασθαι γνησίαν, ἀλλ᾽ οὐ δεδολωμένην, μιᾷ λίθου καταφορᾷ διαφθείρει τὴν πορφύραν αὐτοῖς ὀστράκοις, Aelianus de animalib. 16. 1. Ταριχεύουσιν ἐπὶ δευσοποιίαν, Pollux de purpuris. Idem libro 1. cap. 4. δευσοποιοῦ & contrariæ tincturarum, id est stabilis instabilisꝗ, synonyma aliquot promit: ut sunt, ἔμμονος, ἀνέκπλυτος, ἀνεξίτηλος, ἀνεξίτητος, ἀνθοῦσα, εὐανθὴς, ἀνθηρὰ, &c. & contraria, ἀβέβαιος, ἐξίτηλος, εὔνιπτος, ἀκρατὴς, ἀνανθὴς, &c. Ἐξίτηλον, τὸ ἀφανὲς, παρὰ τὸ ἐξιέναι τοῦ δήλου ὅ ἐστι τοῦ φανεροῦ. ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς πορφύρας, ἥτις ὅταν μὴ ἔχῃ τὸ τῶν δευσοποιῶν βάμμα τὸ χρῶμα ἐξίησι τὸ τοῦ ἰθήλου, ὅ ἐστι τὸ τοῦ ὁμοίου. Ἐξίθηλος οὖν καὶ ἐξίτηλος οἶνος, ὁ ἀνόμοιος ἑαυτῷ. δευσοποιὸν uerò propriè de lanis tinctis dicitur. et βαφὴ δευσοποιὸς, ἡ ἔμμονον καὶ δυσέκπλυτον ἔχουσα τὸ ἄνθος. & Plato δόξαν δευσοποιὸν dixit τὴν ἔμμονον. sic δευσοποιὸς πονηρία, ἔμμονος καὶ δυσέκπλυτος, Etymologus.

Purpuræ tinctura ex herbis. Purpuram authores sæpe marinam cognominant, ut monuimus iam antè: non quòd terrestris etiam aliqua sit, sed quoniã ex herbis quoꝗ & aliunde purpureus color genuino similis tingitur. Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, nec quærit in profundis murices, Plinius. Alga pelagia in Creta insula nascitur, &c. qua non solùm uittas, sed etiam lanas uestesꝗ inficiunt: & quandiu recens infectio sit, color longè purpuram pręstat, Theophrastus de historia 4. 7. Frutice marino, quem Gręci phycos uocant, circa Cretam insulam nato in petris, purpuras quoꝗ inficiunt, Plinius. *Amorge.* ¶ Amorgen Græci amurcam dicunt, aliquando etiam uini fęcem. sed & herbam purpuream uestibus inficiendis, quæ inde dicantur amorginæ. quanquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur amorgis, Cælius Rhod. Ἀμόργινα, coloris byssini species ab Amorgûnte insula, ut Θήραια, τὰ ἀπὸ Θήρας νήσου. Ἀμοργὶς, καλάμη τις ἐξ ἧς ἔνδυμα γίνεται: ἢ ὕφασμα, ἢ χιτών. Ἀμόργινα, λεπτοϋφῆ ἐνδύματα. Ἀμόργινος χιτωνίσκος, παρὰ τὴν ἀμόργην, &c. id est, Amorgina tunica sic dicitur ab amorga, quod genus est coloris, similis bysso. significat & uestem preciosam. Ἀμόργιον, ὅμοιον βύσσῳ πολυτελές. λέγεται καὶ ἀμοργία θηλυκῶς. Ἀμοργία, καὶ ἀμόργη, καὶ ἀμοργὶς, ἡ λινοκαλάμη. Ἀμοργὶς, τοῦ καλάμου τῆς ἀνθήλης τὸ λεπτότατον μέρος: Hæc omnia Varinus, & partim Hesychius quoque & Suidas. qui hæc etiam addit: Ἀμοργὶς simile est lino ἀλεπίστῳ, id est non decorticato. decorticare autem ipsum & parare (*ad lanificium*) solent. ἔστι δὲ σφόδρα λεπτὸν ὑπὸ (malim ὑπὲρ) τὴν βύσσον ἢ τὴν κάρπασον. Ἀμόργη, amurca olei, item purpura secundum ueteres, Eustathius in Odysseæ Θ. Ἔστι δὲ καὶ χιτὼν ἀμοργινός. Ἀντιφάνης δέ φησιν ἐν Μηδείᾳ. Ἦν χιτὼν ἀμόργινος, Pollux. Et alibi: Τὰ δὲ ἀμόργινα γίγνεσθαι μὲν τὰ ἄριστα ἐν τῇ Ἀμόργῳ: λίνου δ᾽ οὖν καὶ ταῦτα εἶναι λέγουσιν. ὁ δὲ ἀμόργινος χιτὼν, καὶ μόργις ἐκαλεῖτο. Ex his apparet amorgen nihil aliud quàm lini genus fuisse, sed subtilius: & quoniam fortè purpureo colore tingebatur, (sicut & sericum & byssus, aliaꝗ tenuissima lini genera, & uellera præstantiora, ut Milesia,) amorgen purpuram, & amorgina purpurea, aliquos interpretatos esse: sed ineptè: (ut & Hesychius Byssinum, purpureum:) poterat enim etiam alio colore tingi. itaꝗ non rectè Cælius, & sine authore dixit, amorgen herbam purpuream uestibus inficiendis aptam fuisse. Amorgen ego dictam suspicor per metathesin ab Hebraico Argaman, quod est purpura, uel sericum purpura tinctum. De hac etiam Plinij uerba accipio hæc: Lini quartum genus Orchomenium appellant. fit è palustri uelut harundine, duntaxat panicula eius. Clemens in Pædagogo 2. 10. contra luxum muliebris uestitus & purpuræ usum: Οὐκ ἔτι τὰς ὀθόνας τὰς ἀπ᾽ Αἰγύπτου, ἄλλας δέ τινας ἐκ τῆς Ἑβραίων καὶ Κιλίκων ἐκποριζόμενοι γῆς: τὰ δὲ ἀμόργινα καὶ βύσσινα σιωπῶ, ὑπερεκπέπτωκεν ἡ τρυφὴ καὶ

τὴν

τὴν ὀνομασίαν. De bysso multa protuli in Pinna, hic paucula addam. Ex lana arboribus quibus *Byssus.* dam innascenti apud Indos Nearchus ait texi sindones subtiles, σινδόνας τὰς λεπτοὺς: & Macedones ea pro tomento usos, (ἀντὶ κναφάλων αὐτοῖς [malim αὐτῷ, scilicet τῷ ἐρίῳ] χρῆσθαι, καὶ τοῖς σάγμασι σάγῃ.) Esse autem huiusmodi etiam serica, bysso ex quibusdā corticibus excarminata, ἔκ τινων φλοιῶν ξαινομένης βύσσου, Strabo lib. 15. tanquam serica lintea è bysso ceu materia & lana fiant. Σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατατετμημένοις, κατειλίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα. Herodotus de medicatione funeris apud Aegyptios.

Coria alba ut purpuræ instar tingantur, anchusæ radicem aceto irrigatam illine, Nic. Myrepsus. *Anchusa.* Idem in fine remediorum ad dysenteriam, anchusam scribit esse herbam quandam tingentem τὰ ἀληθινὰ κήρεια, nescio quo sensu, nisi legas ὡς ἀληθινὰ κηρύκια, id est, ut ueri murices. ¶ Χάλκη *Chalce.* flos est, à quo & purpura chalce dicta, Scholiastes in Nicandrum. Chalca est purpura, & herba qua purpura tingitur apud Phocionem grammaticum, ut meminit Ruellius. Sed κάλχη potiùs scribi placet: unde uerbum καλχαίνειν. Κάλχης κνεφαῖος, Nicander. Κάλχη, εἶδος πορφύρας, ἀφ' *Calche.* ἧς αἱ γυναῖκες κάλχιον βάπτουσι. --- πέπλους Κάλχῃ φορυκτούς, Lycophron, ubi Scholiastes, Calche (inquit) propriè est purpura tincta: nunc uerò peplos simpliciter multis tincturis infectos intelligit, & uariegatos & plumaricos, (ἢ πεποικιλμένους καὶ πλουμαρικούς.) Κάλχη, herba qua purpura tingitur, Suidas. Vide etiam suprà in a. cum Verbis deriuatis. ¶ Saxifragam aliqui eandem esse putant *E pimpinella* quæ pimpinella & sanguisorba dicitur, &c. E radice, ut ferunt, quibusdam locis uermiculus erui- *uermiculus.* tur; qui curatus sericis præcipuè tingendis, purpuram facit incomparabilē, cæteros colores splendore quodam & hilaritate superans; inuentus, ut alia quoq; multa, casu, excrementis gallinaceorum ita coloratis. igitur purpurissum ex hoc uermiculo carbasinum, à præstanti amphitheatraliū uelorum, ut arbitror, colore, dicitur. Quidam carmasinum appellant colorem: quoniam uermiculus is Punica lingua carmes appelletur, quemadmodum & coccus. potest & ab urbe Charmi, quæ Sardibus est, nomen accepisse color is, quòd lanas inficere Sardibus cœptum sit, ut inquit Plinius. De hoc uermiculo nihil apud ueteres inuenias. Hieronymus in sacris literis uermiculū & uermiculatas uestes nominat, granum (ut opinor) aquifoliæ significans, quod authore Plinio quibusdam locis uermiculi similitudine conspicitur. Hinc deriuatum arbitror ut coccinea uestis scoletidata (*scarlata, quasi scolecata*) hoc est uermiculata, uulgò diceretur; siue quasi quisquiliata (etenim granum cocci etiam quisquilium uocatur Plinio) à quisquilijs, opinor. sunt enim quisquiliæ, ut Festus ait, quicquid ex arboribus minutum cadit. De uermiculo purpureo Democritus quoq; meminit, tincturis utili, sed è purpuris ac murice, ut conijcio. nam & de uermiculo Galatiæ, hoc est, iligno * meminit, Hermolaus Corollario in Dioscoridem 625. è quo Cælius etiam descripsit Antiquarum Lectionum 8. 11. qui insuper, Carmesinum, inquit, sunt qui opinentur chromasinū quoq; nuncupari posse: quia sit radix Syria, quæ uocetur chroma, cuius est apud Theophrastum *Chrôma.* mentio. Ego omnino Carmesinum à Kermes Arabica seu Punica uoce coccum indicante, nō uel à carbaso uel chromate dictum arbitror. De chromate Theophrastus in libro de odoribus his uerbis meminit. Χρωματίζουσι δὲ τὰ μὲν ἐρυθρὰ (μύρα) τῇ ἀγχούσῃ: τὸ δ' ἀμαράκινον, τῷ καλουμένῳ χρώματι, &c. id est, Colorem ungentis rubris ex anchusa faciunt, amaracino autem è chromate: quod radix est è Syria uehi solita. Apparet autem eam radicem non uilis precij fuisse: quoniam myropolas preciosa tantùm unguenta, quanuis non omnia, colorare solitos tradit. Et paulò pòst, Maron & chrôma quod amaracino miscetur, calfaciēdi uim habent. Carmesini colorem rubrum esse constat: chromatis uerò radiculæ qualis fuerit, non inuenio expressum: rubrum tamen non fuisse ex iam recitatis Theophrasti uerbis apparet: ut nimiùm leuis sit quorundam coniectura, carmesinum à chromate deductum. Dioscorides quidem in eius confectione non meminit chromatis: quod an sit radix curcuma hodie dicta, inquirendum, colore croceo. Sed quoniam Hermolaus carmesinum quasi carbasinum, à præstanti amphitheatralium uelorum colore dici potuisse suspicatur, *Carbasus.* de carbaso quædam addamus: quam ipsam quoq; ut amorgen & byssum, propter materiæ precium ac tenuitatem, sicut & sericum, purpura cocco ue tingi solitam conijcio. Carbasus igitur (generis fœminini, sicut & byssus: quanuis aliqui masculinum etiam faciant, & in plurali neutrum) genus est lini miræ tenuitatis, in Hispania primùm repertum, teste Plinio 19. 1. item uelum ex carbaso factum. Vergilius 3. Aeneid. --- & auræ Vela uocant, tumidoq; inflatur carbasus Austro. Lucretius in sexto: Carbasus ut quondam magnis intenta theatris, &c. Vergilius 8. Aeneid. --- eum tenuis glauco uelabat amictu Carbasus. Idem lib. 11. -- tum croceam chlamydemq;, sinusq; crepantes Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro. (Plura leges in Promptuario Trebellij.) Vnde apparet carbasum alijs quoq; pro arbitrio coloribus tinctum fuisse. Pollux carpasum, κάρπασον, dixit, ut suprà in Amorge citaui. Ἀμοργίς, σφόδρα λεπτόν ὅσιν ὑπὸ (ὑπὲρ) τὴν βύσσον, ἢ τὴν κάρπασον, Suidas. Hispania citerior habet splendorem lini præcipuum, torrentis, in quo politur, natura: qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum carbasis repertis, Plinius 19. 1. Et aliquanto post, de uelis tinctis loquēs: Carbasina deinde uela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter, &c. Gallica quidem uox Crespe, à carbaso seu carpaso facta uideri potest. ¶ Anthyllon uel Anticellion herba duorum generum est, (una) folijs & ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascēs, subsalsa gustāti; altera chamæpityi

similis, breuior & hirſutior, purpurei floris, odore grauis, in ſaxoſis naſcẽs, Plinius 22.29. Ex hac deſcriptione (inquit Volaterranus) putauerim hoc fortè (*intelligi à Plinio*) quod noſtri fullones cremiſinum uocant. nec plura addit: nec de primo an ſecundo genere ſentiat, exprimit. Braſauolus in libro de ſyrupis, multa ſcribit de Chermes: nos inde paucula mutuabimur. Coccum inquit Italis uulgò granam dici, & eſſe ueluti ſemen fruticis ilicem referentis, &c. Chermes uerò, (quanquam & ipſum ab antiquis cocci nomine comprehenſum uideatur, ut ſit fortè coccus ſcolecius, id eſt uermicularis,) ex radicibus herbarum quarũdam ſumi, ex eoq́ charmeſinum colorem tingi, floridiorem quàm è cocco. Ego (inquit) frequenter excauaui, & granula circa radices collegi, quæ breui tempore in uermiculum tranſeunt. aperitur enim ſemen (ſi ita uocandum eſt) & parua quædam formica alata exit, quæ auolat: exterior cortex inanis relinquitur, ad tincturam inutilis. Et hic eſt cocci uermiculus, qui apud D. Hieronymum reperitur, & in ſacris literis legitur tinctura ex uermiculo, &c. Sũt autem plures herbæ quarum radicibus inhæret chermes. Vna inter alias parua, inciſa multùm, quæ pimpinellæ folia imitatur, ſed magis inciſa. In multis Germaniæ locis colligitur: excellentius uerò in Polonia circa Cracouiam. In Hetruria quoque naſcitur: putantq́ Hetruſci genus pimpinellæ eſſe, ſtrellam uulgò appellant, alij thrialmum. Naſcitur autem & ſub alijs herbis. nam Poloni tres herbas habent, ſub quibus naſcitur. Vna eſt, quam ipſi appellant Nyedoſpialek: putant eſſe auriculam muris, ſed non eſt illa quam Dioſcorides ſic uocat. Naſcitur & ſub parietaria et ſiligine, (*ſecali potiùs,*) quã Greci olyrã, Poloni zito, nos ſegala uocamus. ſed hanc non excauant, quia maior eſt prouentus ex ſiligine, quàm ex chermes, &c. Ego Chermes illud de quo Arabes ſcriptores meminerunt, non aliud eſſe uideo quàm coccum Græcorũ, è frutice uidelicet ilicis aquifoliæ pumilo: cuius grana matura uermiculum aliquem emittere putârim, ſi non ubique & cuiuſuis, alicubi tamen & ſpeciei alicuius in eodem genere, ut coccus ſcolecius uel ſcolecias cognominari mereatur. grana uerò illa de radicibus herbarum, eorumq́ uermiculos, & ex eis tincturam, ueteribus planè incognita arbitror. Naſcitur in cocci fruticis fructu breue animalculum, quod ſtatim ac in aërem fructu iam maturo eſt emiſſum, uolat, ita ut culici ſimile uideatur. nunc autem priuſquam perficiatur animalculum, fructum cocci colligunt, & ſanguine inſecti lanas tingunt, Pauſanias in Phocicis. Monachi qui in Meſuen commentarios ediderunt, Braſauoli ſententiam ſecuti ſunt: quos reprehendit And. Matthiolus in capite de cocco infectorio. Vbi hæc etiam eius uerba leguntur: Chermeſinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hiſpanijs, ab occidentali India importatum: quod cum copioſiſsimum adferatur, Chermeſina ſtamina nunc uileſcere cœperunt. De eodem puto Cardanus intelligit libro 9. de Varietate rerum, his uerbis: Aduehuntur ad nos nunc ſemina pro purpureo colore ſerici conficiendo, ſimilia cimicibus, à quibus ſublata ſunt capita: unde precium ſerico rubẽti imminutum ferè ad dimidium, cùm olim è bibinellæ herbæ tuberibus radici adnaſcẽtibus fieret. ¶ Hyparchus amnis per Indiam fluit, ad cuius fontes flos purpureus naſcitur, quo purpura, floridior etiam q̃ Græcanica, tingitur. Ibidem animalcula canthari magnitudine uiſuntur, rubro cinnabaris colore, pedibus prælongis, & uermis inſtar mollia. Oriuntur ea in arboribus quæ ſuccinum ferunt: & fructibus earum ueſcuntur, ipſasq́ perdunt: ut pediculi uites apud Gręcos. His tritis Indi purpureo colore ueſtes, tunicas, (τὰς φοινικίδας καὶ τοὺς χιτῶνας,) & quæcunq́ uoluerint, inficiunt: quæ Perſicis etiam tincturis præferuntur, Cteſias in Indicis.

Chermes è radicibus herbarũ.

Chermeſinum nouum.

Hyſge. Hyſge, Ὕσγη, herba quædam. & ὑσγινοβαφὴς χιτὼν, tunica hyſge (uel hyſgino colore) tincta. dicuntur & in neutro plurali numero ὑσγινοβαφῆ, (ſupple ἱμάτια,) Suidas. Ὕσινος apud eũdem, (malim ὕσγινος, quamuis literarum ordo repugnet) tincturæ genus eſt. τὰ κόκκοιο βαφέντα, καὶ ὑσίνοιο δὲ εἶρα, Verſus autoris innominati. Videtur aũt hyſginus & coccinus cognati colores eſſe, nomine etiam cõgruente. nam Pauſanias in Phocicis author eſt, fruticem, quem Iones & Græci coccum appellant, Galatas qui ſuper Phrygiam incolunt lingua uernacula Hys nominare. Galli quidem Europæi hodieq́ ilicem aquifoliam hus, uel ut ipſi ſcribunt hous appellant: frutex autem cocci ilex aquifolia pumila quædam eſt. Ὕσγινον, βάμμά τι, Heſychius & Varinus. In quorum uulgatis lexicis hoc nomen non rectè oxytonum ſcribitur. *Hyacinthus.* Hyacinthus in Gallia eximiè prouenit: hoc ibi pro cocco hyſginum tingitur, Plinius libro 21. Et lib. 35. Purpuriſſum Puteolanum (inquit) potiùs laudatur, quàm Tyrium aut Getulicum, uel Laconicũ, unde precioſiſsimæ purpuræ. Cauſa eſt, quòd hyſgino maximè inficitur, rubiamq́ cogitur ſorbere. Hyſge igitur herba, eadẽ quę hyacinthus uidetur: ex hyacintho autem non cocci, ſed ſui coloris ueſtes tinctas opinor. Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna eſt, Perſius Sat. 1. quidam legunt lumbos, & ianthina læna eſt, id eſt uiolacei coloris. Ferrugineus eſt color ferro ardenti haud abſimilis, ut quidã putauêre: qui & hyacinthinus ex Virgilio. ait enim ferrugineos hyacinthos, ex Nonio, Bayfius. Et alibi: Hyacinthina dicuntur ueſtimenta, quæ cum eius floris colore certant, uel etiam eiuſdem nominis lapide. In hyacinthino colore purpura lucet ſubnigra, Ant. Thyleſius. Hyſginum planta eſt colore flaua, & inde ὑσγινοβαφῆ dicta, quæ ab ea planta tincta ſunt, τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα. Hoc legiſſe memini in Scholijs in Nicandrum, ſi tibi probatur autor. Hyſgini etiam mentionem Vitruuius in octauo facit, Bayfius. Hyacinthinus color non tantùm ex propriè dicto hyacintho, ut ferè creditur: ſed è uiola quoq́ quæ ſylueſtris dicitur hyacinthus, traxiſſe nomen Plinio uideatur

detur: nisi quis in eo ianthinum malit quàm hyacinthum legere, Ruellius. ἁλουργῆ καὶ ὑσγινοβαφῆ ἀμπεχόμενος, Lucianus in Somnio.

Phyllanthion cognomento dyticon apud Democritum, herba ad purpuram tingendam satis celebris, nec præterea qualis sit monstratur. In Theophrasto ac Plinio legitur & phyllanthes herba inter spinosas, sed mitior aculeis, & ab radice tantum foliata, Hermol. Barb. Theophrastum uideo chamæmali genus quod caule foliato sit, anthemon phyllôdes appellare, &c. *Phyllanthion.*

Rubiæ colorem Garanciam uulgus infectorum uocat: qui tanto in precio est, ut & nunc regium colorem multi nominent, & celebratus sit à principe poëtarum sub Hiberæ ferruginis commendatione, inter colores militares, Iul. Cæsar Scaliger. *Rubia.*

In regione Basenorum (aliâs Abasenorum) γεωργοῦσι πορφυρῆν ποίην (fortè πόην) εἰκέλην αἵματι Τυρίου κοχλίου: Vranus quidam, ut citat Stephanus in Abarno: uidetur autem de herba quadam loqui, propter uerbum γεωργοῦσι, quod in agris colere significat.

Indicam purpuram ex sandice parari, prodit historia, tantæ uerò creditur excellentiæ, ut illi apposita alia quæuis, specie cineris decolorari animaduertatur, Cælius Rhod. Vide infrà in prouerbio, Purpura iuxta purpuram dijudicanda. Sandix Indica, de qua in Aureliani Cæsaris uita legitur, preciosas purpuras fecisse, aliud (*quàm uermiculum dictum*) tincturæ genus puto, Hermolaus. ¶ Emplastrum purpura dictum, scilicet à colore, numero 34. apud Nic. Myrepsum, hæmatitem lapidem recipit, colore nimirum sanguineo tingentem: unde & nomen. *Sandix. Hæmatites.*

Rondeletius quartam Vrticæ speciem describens: Ex interioribus eius partibus (inquit) filũ longum deducitur purpureo colore tam iucundo, tamq; florido infectum, ut cum precioso illo purpuræ succo certet. Verisimile est hanc urticam purpuræ adhærentem (testis enim alienis adnascitur, & maximè purpuris) à cane Herculis demorsam fuisse, &c.

A purpuris (conchis) ipsas quoq; uestes purpuras uocamus, Hermolaus. ¶ Plinius cum priùs de concharum in cibo luxuria dixisset, subiungit: Sed quota hæc portio est reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum scilicet fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite, toto corpore à fœminis iuxtà uirisq; gestaretur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Nõ rectè recipit hæc nos rerum natura nisi nudos. Esto, si tanta uentri cum eo societas, quid tergori? Parum sit, nisi qui uescimur periculis etiã uestiamur. Adeò per totũ corpus, animã hominis quæsita maximè placent. Purpuræ luxũ in uestitu, præsertim muliebri, grauiter reprehendit Clemens in Pædagogo 2.9. purpureã hanc mortem appellans, &c. Cl. Nero amethystini ac Tyrij coloris usum interdixit, Suetonius. ¶ Mulieres opertæ auro purpuraq;, Cato Originum 7. ut citat Festus. Qui habet uxorem sine dote, pannum (*genere neutro*) positum in purpura est, Næuius apud Nonium. Purpura uendit causidicum, Iuuenalis Sat. 7. Vsq; ad talos demissa purpura, Cicero pro Cluentio. Quales esse decet quos ardens purpura uestit, id est filios nobiliũ, Iuuenalis Sat. 11. Per hoc inane purpuræ decus precor, Horatius Epod. ¶ Purpura antiquitus insigne erat Romanorum magistratuum, Baysius. quare & pro magistratu ponitur. Purpura te fœlix, te colit omnis honos, Martialis. Vt planè dignæ aliti (*gallo gallinaceo*) tantũ honoris præbeat Romana purpura, Plinius. Iamq; noui præeunt fasces, noua purpura fulget, Ouidius 1. Fastorum. Regum purpura, Vergilius 2. Georg. *Vestes. Purpura.*

Purpuratus, purpura ornatus. unde purpurati dicuntur ij qui apud principes dignitate antecellunt, Cic. 1. Tusc. Istis quæso, inquit, ista horribilia minitare, purpuratis tuis. Liuius 1. belli Maced. Cum duce Athenagora uno ex purpuratis. Idem 10. belli Punici: Sopatrum ex purpuratis & propinquis regis esse. Cic. 4. in Catilinam: Purpuratus Gabinius. De purpurata meretrice Babylone, ut in sacris literis nominatur: uel Roma, ut ueteres interpretantur, multa Cælius Rhod. Antiquarum lectionum 8.11. ¶ Purpureus quandoq; pro purpurato ponitur. Purpurei metuunt tyranni, Horatius 1. Carm. Reges purpurei, Claudianus de raptu Pros. Purpureus scurra, Iuuenalis Sat. 4. ¶ Iulius Cæsar conchyliatæ uestis usum, nisi certis personis & ætatibus, perq; certos dies ademit, author Tranquillus. Alexander Seuerus purpuræ clarissimè, non ad usum suum, sed ad matronarum, si quæ aut (*uti*) possent, aut uellent, certè ad uendendum grauissimus exactor fuit: ita ut Alexandrina purpura hodieq; dicatur, quæ uulgò Probiana dicitur: idcirco quòd Aurelius Probus baphijs præpositus id genus muricis reperisset, Lampridius. ¶ De Lacernis Tyrijs, præscriptum est in E. ubi de precio. ¶ De clauo, seu lato clauo, eiusq; iure, id est dignitate ordinis senatorij, annotauit quędam Baysius in libro de re uest. ubi inter alia: Tunica (inquit) lati claui, siue latus clauus, antea quidem dicebatur tunica palmata, à latitudine clauorum: quæ nunc à genere picturæ appellatur. Verba sunt Sexti Pompeij in uocabulo, Picta, paucis additis. Cum uerò ait, quæ nunc à genere picturæ appellatur, accipe ab ipsis clauis purpureis, qui tunicis inseruntur, appellari tunicam lati claui. Quibus clauis purpureis mappæ quoq; ad limbum, ut opinor, uariari solebant. Et hoc est quod ait Martialis: Et lato uariata mappa clauo. Quare cum apud Liuium identidem legas tunicam palmatam, accipe pro tunica lati claui, quam Græci χιτῶνα πλατύσημον appellant, Strabo in tertio, οὗτοι δὲ καὶ ἐνδῦσαι λέγονται πρῶτοι τοὺς ἀνθρώπους χιτῶνας πλατυσήμους. Hos autem primos memoriæ proditum, induisse homines tunicas lati claui. Hæc de lato clauo cõminisci potui, ita tamẽ, ut ingenuè fatear, mihi planè non liquere. *Purpuratus. Lacernæ Tyriæ. Latus clauus. Tunica palmata. Claui purpurei. Χιτὼν πλατύσημος.*

Et rursus in libro de uasculis: Claui purpurei (inquit) insuebantur uestibus, & maximè tunicis, ad eam ferè partem, qua pectus tegebatur. Horatius Sat. 7. Et latum demisit pectore clauum. non quòd reuera essent claui, sed quòd uiderentur clauorum purpurea capita supereminentia in tunicæ superficie, &c. *Nœgeum.* ¶ Nœgeum quidam interpretantur amiculi genus prætextum purpura, Festus. ¶ Purpuræ usum Romæ semper fuisse uideo, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta et latiore clauo Tullium Hostilium è regibus primum usum Hetruscis deuictis satis constat, Plinius. *Picta.* ¶ Picta, quæ nunc toga dicitur, purpurea antea uocitata est, eaq; erat sine pictura, Festus. *Prætexta.* --- nec purpura regem Picta mouet, Vergilius 7. Aeneid. De prætexta & toga picta, plura leges apud Baysium: qui *Περιπόρφυρος.* περιπόρφυρον ἐσθῆτα ex Plutarchi Lentulo prætextam interpretat. item de prætexta, palmata, & toga picta, in Hieroglyphicis Valeriani, libro 40. ubi de Vestimentis agit. *Rica.* ¶ Rica est uestimentum quadratum, fimbriatum, purpureum, quo flaminicæ pro palliolo utebantur. Alij aliter, &c. Festus. *Paryphes.* ¶ Paryphes (παρυφὴ) apud Pollucem (libro 7. cap. 13.) & *Paralurges.* Paralurges (παραλουργὲς) indumentum appellatur attextam utrinque habens purpuram. id uerò ab Ionibus dicitur Pachyales, (παχυαλὲς.) Sed & in tunicis uirgæ *Virgæ purpureæ.* (ῥάβδοι) purpureæ uocantur Paryphi, πάρυφοι. unde & in Latinis literis uirgatæ uestes: & apud poëtam Aeneidos 8. sagula uirgata, quæ haberent in uirgarum modum deductas uias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliotheces Diodorus. tametsi in eo allusum Seruius putat ad Gallicam linguam, qua uirgæ diceretur purpura. Vergilij uersus est: Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla Auro innectuntur, Cælius. Syracusani prohibuerunt ne mulieres ferrent uestes purpura prætextas, πορφυρᾶς ἐχούσας παρυφὰς, præterquam meretrices, Athenæus. *Leucoparyphus.* Dici à nobis leucoparyphus potest, albis indutus uestibus: siquidem est paryphe uestium contextus. sed & indumentum ipsum: unde est illa Tarentinorum παρυφὴ διαφανὴς, id est uestis pellucida. nam λευκοπάρυφοι inde preciosè ac multa mũditia compositeq; amicti nuncupantur, & locupletes. mentio eius uerbi quum apud alios est, tum in Luciani uita, Cælius. Ex eodem prouerbium, Extrà leucoparyphus, intus holoporphyrus, explicabitur infrà in h. *Holoporphyrum.* Holoporphyros signat totum purpureum, sicut holosericam uestem legimus, Cęlius Rhod. Holoporphyrum dicitur ad differentiam periphorphyri & diaporphyri, quibus purpura prætexitur solùm, aut intertexitur quibusdam ceu uirgis purpureis, de quibus ex Cęlio prędictum est. Prætexta est quam Plutarchus identidem περιπόρφυρον appellat, Baysius. Et alibi: *Toga pura seu uirilis.* Toga pura seu uirilis (ἐσθὴς καθαρὰ, ἱμάτιον καθαρὸν ἢ ἀνδρεῖον,) meo quidem iudicio, dicebatur, cui nulla purpura prætexta erat. Posita autem prætexta uirilem togam sumebant Romani, sedecim annorum ætate, ut conijcere est ex Tranquillo. οἱ δὲ πατέρες ἥδοντο θαυμασίως τοὺς παῖδας *Περιπόρφυρος.* ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες, Plutarchus in Sertorio. Alicubi etiam ipsos pueros prætextatos περιπορφύρους appellat. Alibi uestem ipsam τήβεννον περιπόρφυρον. Alia multa super hoc uocabulo cum testimonijs authorũ à Baysio petes. Χιτῶνας ἐνδεδυκότας περιπορφύρους, Hippias apud Athenæũ. Περινήσαια, περιβόλαια, οἷς ἐν κύκλῳ πορφύρα παράκειται, Hesychius. Περιήγητος, ὁ περιπόρφυρος χιτὼν, Idem. (Polluci περιηγητὸς oxytonum, simpliciter est εἶδος χιτῶνος.) Sed legendum puto quatuor syllabis περίνησα, sic enim habet Pollux 7. 13. Περίνησα ὑπόκροσσόν ἐστι περίβλημα, ἔχον τὰ νήματα ἐξηρτημένα: ἢ πορφυρᾶ κύκλῳ τὰ τέλη τοῦ ὑφάσματος περιθέχεται, νήσου σχῆμα ποιοῦντα τῇ περιῤῥοῇ τοῦ χρώματος. hoc est, ita ut ambiens undiquaque purpura, uestem reliquam, ceu mare insulam includeret: ut fortè eandem uestem Anaxilas νῆσον, id est, insulam uocarit. Καὶ πῶς γυνὴ ὥσπερ θάλατταν νῆσον (νῆσος) ἀμφιέννυται. Apud Romanos οἱ τιμηταὶ τὴν περιπόρφυρον ἐνδεδυκότες, καὶ ἐστεφανωμένοι, τελέσει τὰ ἱερὰ κατέβαλλον, Athenæus. Γυναικεῖα, χιτωνίσκοι, παρὰ τὴν ὤαν πορφύραν ἔχοντες ὥσπερ κτένεσιν ἐνυφασμένοι, *Διαπόρφυρος.* Pollux. ¶ Diaporphyron Cælius interpretatur in medio purpureum: malim uirgis purpureis distinctum, uel quod purpuram intertextam habet, ut suprà diximus. Mulier honesta uestitu utatur simplici. παραιτητέον γὰρ αὐτὴν τὴν διαυγῆ καὶ διαπόρφυρον, Melissa in epistola ad Claretam.

Πορφυρίς. ¶ Viriles uestes à colorib. dictæ sunt, πορφυρὶς, ἁλουργὶς, φοινικὶς, Pollux. Est & porphyris auis Ibyco, quã à porphyrione Callimachus distinguit. *Xystis.* Ξυστὶς uestis tragica muliebris: & exponitur πορφυρὶς (ἢ) κροκωτὸν ἱμάτιον, à Scholiaste Aristophanis in Nubes. aliqui reges tragicos eam ferre ferunt, & aurigas in pompis. Πορφυροῦν ἱμάτιον, uestis iuniorum in Comœdijs, Pollux. Καὶ πρῶτοι μὲν Πέρσαι περὶ αὐτὴν (τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου σκηνὴν) ἐντὸς εἱστήκεισαν πορφυραῖς καὶ μηλίναις ἐσθῆσιν ἐξησκημένοι, Athenæus. *Πορφύρα.* Et paulò pòst: Εἶτα μύριοι Πέρσαι, τό, τε τὴν πορφύραν ἔχον πλῆθος, (purpuræ ius habẽs turba, Baysius:) οἷς Ἀλέξανδρος ἔδωκε φορεῖν τὴν στολὴν ταύτην. ¶ Χλαῖναν πορφυρέην οὔλην ἔχε δῖος Ὀδυσσεύς, Odysseæ. τ. ἤτοι ὁλοπόρφυρον, ἢ τρυφερὰν. Aristophanes, Ἄχθομαι τοῖς ταῶσι, τοῖς τ' ἀλαζονεύμασι. ἀντὶ τοῦ τοῖς κόλποις τοῖς πεποικιλμένοις. ἐπεὶ ὁ ταὼς ποικίλος. ἢ ὅτι πορφύραις ἐχρῶντο καὶ τιάραις, Suidas in Ἀχθηδών. *Candys.* Χλαμὺς, πορφύρα, καὶ χιτὼν, Hesychius. Candys, indumentum Persicum est, Cælius. *ἁλιπόρφυρος.* Pollux lib. 7. cap. 13. candyn regalem, ἁλιπόρφυρον esse scribit, aliorum uerò purpureum. Sed ὁλοπόρφυρον potiùs legendum uidetur. Sic enim inferiùs habet in eodem capite: Ξενοφῶν ἔφη κάνδυν ὁλοπόρφυρον. quanquam holoporphyro non πορφυροῦν simpliciter, sed periporphyron & diaporphyron opponi monuimus suprà. Et mox ibidem: Crates (inquit) in Samijs de purpureis uestimentis dixit: *Πορφυροβαφεῖς.* ταύτας εἶδε τὰς πορφυροβαφεῖς ἐσθῆτας. Eadem Comici etiam *Κάλλη.* κάλλη uocare solent, ut Eupolis: Τὰ κάλλη τὰ περίσεμνα τῇ θεῷ. Archippus in Pluto πλατυπόρφυρα ἱμάτια nominat. Hi fortè sunt lati claui Romanis, uel tunicæ palmatæ à latitudine clauorum dictæ; de quibus suprà. *Πλατυπόρφυρα.*

Ἁλιπόρφυρα, ἁλουρ-

ρα, ἁλουργῆ, τουτέστιν ἐκ θαλασσίας πορφύρας, Hesychius. ¶ Ἁλουργὶς, uestis uirilis à colore dicta, sicut et ἀλουργίς. πορφυρίς: περιαλουργὶς uerò muliebris, Pollux. Ἁλουργυείδιον, (lego ἁλουργίδιον,) πορφυρίδιον, Hesychius. Ἁλουργὶς, purpura, ἡ ἀπὸ θαλασσίου κόχλου γινομένη καὶ ἐργαζομένη, Etymologus. ---- ἁλουργίδα ἔχων κατάπαστον, καὶ στεφάνην ἐφ᾽ ἅρματος, Aristophanes in Equitibus. Scholiastes interpretatur πορφυρᾶν χλανίδα. Varinus quoque ab ἅλς & ἔργον deriuat: & substantiuum fœmininum esse ait. adiectiuum autem masculinum ἁλουργὸς, cuius fœmininum sit ἁλουργὶς, neutrum ἁλουργές: quod non probârim. ἁλουργὸς enim non aliter moueri puto quàm ἀγαθός: & ipse etiam genere neutro ἁλουργὸν χρῶμα dixit. Est & ἁλουργὴς adiectiuum communis generis (ut ἀληθὴς) in usu. Ἁλουργῆ καὶ ὑσγινοβαφῆ ἀμπεχόμενος, Lucianus in Somnio. ἀλουργής. Theopompus de Colophonijs apud Athenæum, χιλίους φησὶν ἄνδρας αὐτῶν ἁλουργεῖς φοροῦντας στολὰς ἀσυπολεῖν. Apud eundem libro 4. ὑφὴ ἁλουργῆ legimus. ἐξῆν δὲ Εὐμενεῖ καὶ καυσίας ἁλουργεῖς, καὶ χλαμύδας διανέμειν: ἥ τις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσι, Plutarchus in Eumene. hoc est, Licebat Eumeni causias purpureas & chlamydes dilargiri: quod inter dona regia præcipuum habebatur à Macedonibus. Causiam capitis tegmen Budæus appositissimè usurpauit pro galero cardinalium coccino. Licet enim uni Romano pontifici, ut quondam Eumeni, causias purpureas, & chlamydes coccinas, cæteraque cardinalium ornamenta, arbitratu suo dilargiri, μὴ γὰρ γένοιτο nundinari, Baysius. Ἁλουργὲς, πορφυροῦν, Hesychius. Ἁλουργὴς ἐσθὴς, ἡ πορφυρᾶ, Scholia Aristophanis. Ioannes Tzetzes Variorum 1. 29. Antisthenis Sybaritæ ἱμάτιον ἁλουργὲς, id est uestem purpuream picturis & gemmis insignem, describit, Carthaginensibus uenditam centum & uiginti talentis. de authore dubitat, suspicatur autem apud Plutarchum se legisse. ego apud Aristotelem in Admirandis legere memini, & Athenæum in duodecimo: qui Alcisthenem non Antisthenem nominant. Ἁλουργιαῖον, ἀντὶ τοῦ ἁλουργὲς, Ἀντιφάνης, Suidas. ἀλουργιαῖον. Dicitur & ἁλουργὸς, ut ἀγαθός. unde ἁλουργοπωλικὴ, ἡ πορφυροπωλικὴ λεγομένη, οὕτως Ἰσαῖος, Suidas. ἀλουργός. Ἁλουργὰ, (Etymologus πορφυρᾶ interpretatur,) θαλασσοπόρφυρα. Αἱ μίτραι, τό, θ᾽ ἁλουργὲς ὕφασμα, οἵ τε Λακώνων πέπλοι, Idem. Ἁλουργὰ, τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης πορφυρᾶ, Κύπριοι, Hesychius. Ἁλουργὰς στολὰς apud Athenæum lego: qui & Hippiæ hæc uerba citat: Ἁλουργὰ μὲν ἀμπεχόμενοι περιβόλαια, καὶ χιτῶνας ὑποδεδυκότες περιπορφύρους. Συμμετρίαν, ἤτοι χιτῶνα ποδήρη ἁλουργὸν κύκλῳ mulieres quædam in comœdijs gestabant, Pollux. ὁ περιαλουργὸς τοῖς κακοῖς, Aristophanes in Acharnen. ubi Scholia: ὁ κακοῖς βεβαμμένος, ἢ βαθὺς τοῖς κακοῖς. μετενήνεκται δ᾽ ἡ λέξις ἀπὸ τῆς βαφῆς τῆς πορφύρας τῆς θαλάσσης (τῆς θαλασσοβαφοῦς, Suidas) ὅτι ἐκ βάθους τὸ ὄστρακον εὑρίσκεται. Περιαλουργές. --- Τῷ ποτε μούνῳ φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων, Nonnus de flore purpuræ. ¶ Vestes uiriles à colore dictæ sunt, ἁλουργὶς, πορφυρὶς, φοινικὶς, καὶ φοινικοῦς χιτὼν, Pollux. Plutarchus in Crasso φοινικίδα pro paludamento (quæ Φοινικίς. uestis imperatorum erat) purpureo dixit, Baysius. Lacedæmonios ad prælia puniceam uestem (φοινικίδα) indutos uenire oportebat: ut & color aliquam grauitatem præ se ferret: & si in eam sanguis è uulneribus influeret, terribilior spectatu hostibus fieret, βαθυτέρας τῆς ὄψεως γινομένης καὶ φοβερωτέρας μᾶλλον, Aelianus Variorum 6. 6. Φοινικὶς, ἔνδυμα Λακωνικὸν, ὁπότε εἰς πόλεμον ἴοιεν, ὁμόχρους αἵματι, ὡς ἂν εἴποτε πληγῶσι συμβαίη, μὴ εἰς ψιλοψυχίαν αὐτοὺς ἐμβαίνειν (fortè ἐμβάλλειν) τὸ αἷμα ὁρώμενον, ut in Græcorum commentarijs legitur. hoc est, Purpura, indumentum Laconicum, cum ad bellum proficiscerentur, sanguini concolor: ne, si quando uulnerari eos contigisset, sanguinis aspectus metum eis incuteret, Baysius. Vide plura apud Suidam in φοινικίδα. Plutarchus in Bruto: Ante Bruti & Cassij uallum (inquit) prælij signum erat propositum tunica phœnicea, φοινικοῦς χιτών. Et in Pompeio: Extemplò ante prætorium iussit proponi tunicam phœniceam. hoc enim Romanis pugnæ signum. Alibi coccinam appellat Plutarchus, quia idem ferè color, Baysius. Plura de phœniceo colore, & deriuata inde uocabula, in Lexicis Græcorum leges: & in Eustathij indice in Homerum: qui inter alia ex ilicis fructu puniceum colorem tingi scribit: id quod ad coccum pertinet. puniceus uerò propriè purpureus est, à Phœnicibus purpuræ inuentoribus. ¶ Ἄλλικα, χλαμύδα πορφυρᾶν, Hesychius. Ἄλλῆκα, χλαμύδα, ἐμπόρπημα: οἱ δὲ περιπτίδα χλαμύδος ἀλληλοχείρου, Idem. Allix. Ἄλλιξ, χιτὼν χειριδωτὸς apud Euphorionem, Idem. Βεύδεον, τὸ ποικίλον ἱμάτιον, ἢ τὸ πορφυροῦν, Varinus. Beudeon. Polluci βεῦδος est χιτωνίσκος διαφανής. ὁ δὲ σαράγης, Μήδων τι φόρημα, πορφυροῦς, μεσόλευκος χιτὼν, Pollux. Sarages. Ἐμβρόνιον, μικρὸν καὶ ἀπόρφυρον ἱμάτιον τιβεννικὸν, Hesychius. Embronium. ¶ Vtebantur & Græci equites eo genere uestis, quam ephaptidem appellat Athenæus in quinto, his Ephaptis. uerbis: πάντες οἱ προειρημένοι εἶχον πορφυρᾶς ἐφαπτίδας, πολλοὶ δὲ διαχρύσους καὶ ζωωτάς: hoc est, belluatas ephaptidas, Baysius. Polluci lib. 4. cap. 18. ephaptis genus est uestis tragicæ: συνεστραμμάτιόν τι φοινικοῦν ἢ πορφυροῦν: ὃ περὶ τὴν χεῖρα εἶχον οἱ πολεμοῦντες, ἢ οἱ θηρῶντες: è lino tenui nimirum, sericó ue purpureo, quod propter tenuitatem facilè manibus conuoluebatur. Lenones & scortorum matres in tragœdijs, ταινίδιόν τι πορφυροῦν περὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσι, Pollux. Regis Persarum uestis purpurea, accipitribus aureis distincta erat, Cælius Rhod. ¶ Cum in eborato lecto ac purpurei operis toro cubare uideas ægrotum, Nonius. Lectus purpurei operis, &c. Ἔστι δ᾽ εἰπεῖν περὶ κλίνης ἢ στρωμνῆς, ἀνθοῦσα, διὰχρυσος, εὐανθὴς, πολυανθὴς, ποικίλη, πορφυρᾶ, ἁλουργὶς, ἁλιπόρφυρος, πράσινος, ὑσγινοβαφὴς, ἰοειδὴς, ὑπόπορφυρος, πολυπόρφυρος, πορφυρομιγὴς, καὶ τὸ Ξενοφῶντος ὁλοπόρφυρος, Pollux 10. 9. Conchyliatis Cn. Pompei peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres, Cicero in Antonium. Τάπησι πορφυρέοισιν, Iliados A. ¶ Piscatus est rete aurato, purpura coccoque funibus nexis, Suetonius de Nerone. ¶ Vidimus Oues. iam & uiuentium ouium uellera purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci

cogente luxuria, Plinius. Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, Vergilius 4. Aeglo. ¶ Spongiæ quas aliqui mares existimauêre, tenui fistula spissioresque, tinguntur in delicijs aliquando & purpura, Plinius.

Spongiæ.

h

Prouerbia.

Purpura iuxta purpuram.

Ἡ πορφύρα παρὰ τὴν πορφύραν διακριτέα: Id est, Purpura ad (*uel, iuxtà*) purpurã dijudicanda est. Certissimum iudicium ex collatione nascitur. Vnde emptores mercaturi purpuram, ne fallantur, alteram adhibent purpuram. Licebit hoc adagio uti quoties negabimus infantiam aut inscitiã doctorum plenè deprehendi, nisi cum eloquentium & eruditorum scriptis conferantur. Etenim si uel Salustium conferas cũ Cicerone, iam uelut obmutescit ille alioqui per se disertissimus. Meminit & Isocrates in oratione Panath. Ἀλλ' ὥσπερ τὴν πορφύραν καὶ τὸν χρυσὸν θεωροῦμεν καὶ δοκιμάζομεν ἑτέρα (*fortè* ἕτερα) παραδεικνύντες. id est, Sed quemadmodum purpuram & aurũ consideramus ac probamus, purpuram cum purpura conferentes. De conferenda purpura locum ex Aureliano Fl. Vopisci adscribam. Meministis (inquit) fuisse in templo Iouis Opt. Max. Capitolini pallium breue, purpureum, lanestre: ad quod cum matronæ atque ipse Aurelianus iungeret purpuras suas, cineris specie decolorari uidebantur cæteræ diuini comparatione fulgoris. Hoc munus rex Persarum ab Indis interioribus sumptum, Aureliano dedisse perhibetur, scribens: Sume purpuram qualis apud nos est. Nam posteà diligentissimè & Aurelianus, & Probus, & proximè Diocletianus missis diligentissimis confectoribus, requisiuerunt tale genus purpuræ, nec tamen inuenire potuerunt. Dicitur enim sandix Indica talem purpuram facere, si curetur. Allusit huc Quintilianus lib. 12. capite De generibus dicendi, agens de dictione quæ quòd mediocris est, per se habet admirationem; sed admotis ijs quæ sunt eximia, desinit esse admirationi. Habet (inquit) admirationem, neque immeritò; nam ne illud quidem facile est. sed euanescunt hæc atque moriuntur comparatione meliorum; ut lana tincta fuco, citra purpuras placet: at si contuleris, etiam lacernæ conspectu melioris obruitur, ut Ouidius ait, Erasmus Roterod. ¶ Athenæus libro 3. Dipnosophistarũ Apollodorum scribit prouerbiũ λιχνότερα (λιχνότερος) τᾶν πορφυρᾶν, id est Edacior aut Voracior purpuris, Sophroni usurpatum interpretari: idque ductum existimare uel à tincta purpura, quæ omnia quib. admota fuerit uelut ad sese rapit, suoque colore res uicinas inficit, additque lucem: uel ab animante ipso. de cuius uoracitate Plinius: Lingua (inquit) purpuræ longitudine digitali, quæ pascitur deuorando reliqua conchylia. tanta duritia aculeo est. Conueniet in edaces, aut in eos qui omnia in suum compendium uertunt. Fortasse duriùs, sed non ineleganter, accommodabitur ad reges δημοβόρους, aut aduocatos, qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum: & quocunque se conferunt, abradunt aliquid, Idem Erasmus. Sed λίχνος Græcis non tam uoracem & multi cibi hominem, aut helluonem: quàm exquisiti delicatique liguritorem & catillonem significare uidetur: quod non animaduertit Erasmus. ¶ Βάμμα Σαρδωνικόν: id est, Tinctura Sardonica, de colore præcellenti dicebatur, præcipuè purpuræ. per iocum autem transfertur ad eum qui pudefit, aut qui ob plagas sanguine tingitur. Sardò enim insula ingens est opposita Italiæ, in qua uariæ purpurarum tincturæ laudatissimæque fiebant, (ex Suida in Σαρδώ.) Aristophanes in Pace: Ἣν ἐκεῖνός φησιν εἶναι βάμμα Σαρδινιακόν, id est, Quam ille prædicat coloris esse Sardiniaci. Idem in Acharnensibus: Ἵνα μή σε βάψω βάμμα Σαρδινιακόν. id est, Ne te linam colore Sardiniaco, Erasmus Rot. Sed pro Σαρδωνιακόν, ut in contextu Acharnensium legitur, repono Σαρδιανικόν, ut Scholiastes & Suidas rectè legunt. sic etiam carmen meliùs constabit, & similiter in Pace, (ubi & in textu & in Scholijs Σαρδιανικὸν rectè scribitur.) à Sardibus quidem Lydiæ, Sardianus deriuatur, prociue: & Sardianicum, possessiuum, authore Stephano. ab insula autem quæ Græcis Σαρδώ, Latinis Sardinia dicitur, Sardonius, Sardôus, & Sardonicus probè deriuantur apud eundem Stephanum; sed horum nihil apud Aristophanem legi potest, cum uersus quinque syllabarũ dictionem postulent. Quamobrem Erasmus nec Σαρδωνικὸν nec Σαρδινιακὸν rectè legit: quanquam Suidas quoque in Σαρδώ, habet βάμμα Σαρδωνικόν. Aristophanis Scholiastes Sardianicam interpretatur rubram uel puniceam. Σαρδὼ (inquit) insula unà è septem: stadijs L X. distat à Corsica. in ea purpuræ fiunt διάφοροι καὶ ὀξύταται, id est excellentes (nõ uariæ, ut Erasmus uertit,) & præcipui fulgoris. Vel (*Sardianicam dixit*) quia in Sardo Lydiæ (εἰς τὴν Σαρδὼ τῆς Λυδίας, nõ rectè; Σάρδεις enim plurali nomine fœminino urbs Lydiæ dicitur, non Σαρδώ.) dicendum igitur εἰς τὰς Σάρδεις, id est Sardibus. sic & Hesychius: (διάφορα γὰρ ἦν τὰ ἐν Σάρδεσι βάμματα) tincturæ rubicundę fiunt. Insinuat autem: nisi uerum dicat, flagris ad sanguinem usque cæsum iri. In Vespis etiam Scholiastes scribit Sardibus uenundari solita fuisse uestimenta Persica. Chorus rusticorum in Pace Aristophanis inquit se malle domi delicijs suis ruralibus frui, quàm in militia uidere ταξίαρχον Τρεῖς λόφους ἔχοντα καὶ φοινικίδ' ὀξεῖαν πάνυ: Ἣν ἐκεῖνός φησιν εἶν' βάμμα Σαρδιανικόν. Ἢν δέ που δέῃ μάχεσθ' ἔχοντα τὴν φοινικίδα, Τηνικαῦτ' αὐτὸς βέβαπται βάμμα Κυζικηνικόν. Κᾆτα φεύγει πρῶτος ὥσπερ ξουθὸς ἱππαλεκτρυὼν Τοὺς λόφους σείων. ubi Scholiastes φοινικίδα interpretatur galeam puniceo colore tinctam. alij uerò uestimenta (περιβλήματα) coccini coloris. talibus enim utebantur in prælijs Lacedæmonij, ne sanguinem fluentem uiderent propter similitudinem coloris: & ne uulnera eorum ab hostibus cognoscerentur. eximiæ autem sunt (inquit) Sardianicæ & Cyzicenicæ tincturæ. hîc uerò Cyzicenicæ tincturæ nomine cinædum denotat: εἰς κιναιδίαν διαβάλλεται, ὥστε μηδὲ τῶν ἀναγκαίων κρατεῖν δύνασθαι. Suidas in Φοινικίδα poetæ cuiusdam, fortè Aristophanis hos uersus citat: -- Τί φειδόμεσθα

Sandix Indica.

Purpura uoracior.

Tinctura Sardonica.

Tinctura Cyzicena.

τῶν λίθων ὦ δημόται, Μὴ ὁ καταξαίνειν τὸν ἄνδρα τοῦτον τὸν φοινικίδα; ἀντὶ τοῦ μὴ οὐχὶ λίθοις αὐτὸν αἰμάσσειν, ὡς φοινικοῦν αὐτοῦ ποιῆσαι τὸ σῶμα. ἔδει δὲ καταξαίνειν ὡς τῶν ἐρίων ἐχρῆσατο; διὸ καὶ φοινικίδα εἶπεν ὡς τῶν ἱματίων,

Tinctura Cyzicena (inquit Erasmus) dedecus non eluendum appellabatur apud Atticos, dice- *Tinctura Cyzicena.*
baturq́ in eos qui metu quippiam indecore facerent. nam Cyziceni duobus nominibus notati
sunt, timiditatis & molliciei. Recensetur in Plutarchi Collectaneis. Meminit & Hesychius, ad-
dens Cyzicenos ob molliciem notatos, quòd Iones essent. Eadem ferè Aristophanis interpres,
Stephanus addit eos fuisse graues Tyrrhenorum prædationibus: Hæc ille, non satis apertè. Non
enim de quouis dedecore non eluendo accipienda est Cyzicena tinctura, sed de mollicie & præ-
postera Venere imprimis, ut paulò antè ex Aristophanis Scholiaste citauimus: aut de eo fortas-
sis scelere, quod Græci λεσβίζειν, λεσβιάζειν, ἢ φοινικίζειν dicunt: cuius teterrima libido & execrabilis
furor, ut Lactantij uerbis utar, ne capiti quidẽ parcit. de quo plura leges in Miscellaneis Brodæi
2.21. & in Chiliadibus Erasmi, prouerbio Phicidissare, φικιδίζειν, quod corruptũ est pro φοινικίζειν.
βάμμα Κυζικηνόν, τὴν ἀκάθαρτον ἀσχημοσύνην Ἀττικοὶ λέγουσι, Suidas. Stephanus addit Cyzicenos fuis-
se graues Tyrrhenorum prædationibus, Erasmus. Mihi aliud dicere Stephanus uidetur in Cyzi-
co urbe Propontidis iuxta Cherronesum. Inde (inquit) gentile fit Cyzicenus, possessiuum Cy-
zicenicus. quanquam gentili etiam pro possessiuo utuntur aliqui: sicut Τυρσηνοί, pro Τυρσηνικοί, οἱ
χαλεποί, διὰ τὸ λῃΐζεσθαι τοὺς Τυρσηνούς. uidetur enim non iam de Cyzicenis dicere, sed simpliciter Tyr-
rhenos interpretari, infestos alijs & prædones homines, &c. Solent autẽ (addit mox Erasmus)
tincturæ insignes à locis habere cognomen. Simili modo dictum est ἔμβαμμα Συρακόσιον, & βάμμα
Σαρδιανικόν. Ego uerò Syracusiam tincturam purpuram'ue apud authores nullam laudari repe-
rio: & deceptus mihi uidetur Erasmus inde quod Hesychius scripsit: Βάμβα (melius βάμμα) τὸ χρῶμα,
καὶ τὸ ἔμβαμμα Συρακούσιοι, (non Συρακόσιον.) quæ uerba mox etiã ineptè in Bammatis Cyziceni men-
tione repetita sunt. Embamma Græcis communiter, intinctum significat, hoc est liquorẽ in quẽ
excitandi appetitus gratia edulia intinguntur: hunc sua dialecto Syracusani bamma nominant:
nihil hoc ad purpuræ aut aliam uestium tincturam. Sed reliqua Erasmi in huius prouerbij ex-
plicatione addamus, quoniam ad purpuram faciunt. Est (inquit) æstimatio rumorq́ consequens
hominum uitam, ueluti tinctura quædam, unde carbone notari dicuntur, qui damnantur. Et no-
tum est illud Ennianum apud A. Gellium: Quæ tincta malis, aut quæ bono dicto. Addam quod
est apud Herodotum libro 4. Quum Aethiopum rex conspexisset à rege Persarum missam ue-
stem purpuream, rogauit tincturæ rationem. Eam quum ab Ichthyophagis didicisset: Δολεροὺς μὲν
ἀνθρώπους ἔφη εἶναι, δολερὰ δὲ αὐτέων τὰ εἵματα. id est, Non solùm ait homines esse subdolos, sed & uestes
illorum esse dolosas. ¶ Prouerbium perelegans usurpari à Græcis animaduerto, Extra leuco- *Extra leucoparyphus, &c.*
paryphus, intus uerò holoporphyrus: in eum qui uestibus quidem frugi utatur, intus tamen, id
est, animo luxu diffluat. Sumptum id ex historia: quum Antipatrum quidam laudibus efferret:
quòd esset apprime frugi, ac austerus, & uictu præparcus: Ἔξωθεν (inquit Alexander) Ἀντίπατρος
λευκοπάρυφός ἐστι, τὰ δὲ ἔνδον ὁλοπόρφυρος, Cælius. ex quo (& Polluce) de paryphis uestimentis, aut in-
tertextis uirgis, scripsimus suprà in e. ¶ Tanquam euparyphus ex comœdia, ὥσπερ εὐπάρυφος *Euparyphus ex comœdia.*
ἐκ κωμῳδίας, Plutarchus in Symposiacis prouerbiali figura dixit, hominem significans magnificè
uestitum. nam huiusmodi finguntur in comœdijs milites gloriosi. quorum insigne est chlamys
purpurea, quemadmodum indicat Donatus. Ita Lucianus de milite: τὸν εὐπάρυφον λέγω τὸν ἐν χλα-
μύδι, &c. Erasmus Rot.

PYRVNTES, Πυρῶντες, Diphilo apud Athenæum libro 8. Ex fluuiatilibus (inquit) optimi
sunt, qui in rapidissimis fluuijs uersantur, (οἱ ἐν τοῖς ὀξυτάτοις τῶν ποταμῶν ὄντες, οἷ τε πυρῶντες. ma-
lim ὡς οἱ πυρῶντες,) ut pyrûntes. Hi enim non gignuntur nisi in rapidis & gelidis fluuijs, & facili-
ùs quàm cæteri fluuiatiles concoquuntur. Apparet autem rectum singularem huius piscis esse
πυρέας. Conijcio autem sentire eum de trutis uulgò dictis, qui in frigidis tantùm rapidisq́ flu-
uijs aut riuis degunt: & præ cæteris plerisque salubres existimantur uulgò, & propter maculas
rubicundas πυρῶντες, quasi igniti uel ardentes, dici merentur. Aliud quidem nomen earum
Græcum aut Latinum ignoramus. Et Germanica uox **Foren** ad pyrûnta acce-
dit, p. in f. mutato. Sed de trutis diuersis in T. elemento plura da-
bimus: & quasdam non maculis tantùm foris, sed carne e-
tiam tota intus rubere indicabimus.

DE AQVATILIBVS QVORVM AB R. ELEMENTO NOMENCLATVRAE INCHOANTVR.

DE RAIIS RONDELETII, BELLONII, ET NOSTRA SCRIPTA HOC ORdine sequuntur.

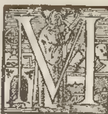
EX RONDELETIO.

EX BELLONIO.

COROLLARIA.

DE RAIIS, ET EARVM DIVISIONE, RONDELETIVS.

Raiarũ fœcunditas & copia, eiusq́ causa.

MARE ITA raijs abundat, ut terra spinis, tribulis, rhamnis. Quod mirũ nonnullis uideri posset, cùm raia unum duntaxat, aut summùm duo oua, eamq́ ob causam, unicum duos'ue fœtus semel edat. quod etsi uerum sit, raias tamen inter cartilaginea omnia fœcundissimas esse posteà docebimus. quę non solùm magni raiarũ prouentus causa est (nam plurimi alij pisces numerosiùs fœtificant, quorum longè maior est quàm raiarum raritas) sed etiam quòd raiarum fœtus à paucis alijs deuorari possit. Longè uerò magis improbãda est, & impia iudicanda eorũ sententia, qui naturam tanquã nouercam accusant, quæ plura fera, aspera, noxiaq́ produxerit: quàm cicura, iucunda, utilia, cùm contrà nihil temere, nihil sine summa ratione, à Deo opt. max. omnium bonorum autore sit creatum. Vt ne à rebus marinis recedamus, pulices maris, œstri, pediculiq́ alijs piscibus maximè sunt molesti: at quibusdam sunt iucundissimi; nam hepatus istis lubentissimè uescitur. scolopendra uenenata est, at acui gratissimo est alimento. lepus marinus lætalis est nobis, at mullo cibus est innoxius & delicatus. Et ne singula persequamur, raiæ quædam totius corporis, omnes caudæ aculeis horrẽt, aspectu ipso deformes sunt: tamen rusticis ijsq́ qui corpus graui labore fatigãt in cibo sunt utiles, plurimumq́ nutriunt. Fel earundem oculorũ cicatricibus & suffusionibus curandis prodest.

Eadem alijs noxia, alijs utilia.

Raiarum usus.

Raiæ sunt inter planos cartilagineos notissimæ, maximeq́ uariæ. De ijs primùm uniuersè
A quædam dicemus, earumq́ species partiemur: deinde eas sigillatim explicabimus. Βάτος ἢ βατὶς à Græcis raia dicitur, à rubi quem βάτον uocant similitudine. Quemadmodum enim spinosus est aculeatusq́ rubus: ita Raia omnis aculeis aspera, nõ quidem toto corpore: sunt enim λειόβατοι, id est, læues raiæ, quibus nulli sunt in corpore aculei. sed siue læues sint raiæ, siue asperæ, omnes uncos aculeos in cauda gestant, sicuti in rubo, cynosbato, & rosis cernuntur. Latini nulla habita Græcæ etymologiæ ratione raiam uocauerunt, ueluti τρυγόνα pastinacam. Fuit qui aliquando mihi negarit raiæ uocabulum Latinum esse, præsertim cùm Plinius lib. 32. cap. 11. in piscium catalogo eo minime sit usus, sed Gręco. Box, Batis, Banchus, &c. Et alio in loco bati fel dixerit, nõ raię. At Latino nomine idem libro 9. cap. 24. usus est. Planorum piscium (inquit) alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, &c. Latini nominis etymum nullum reperi, nisi forte à radendo raiam dictam esse existimes. Distinguunt nonnulli βάτον καὶ βατίδα, ut hæc fœmina sit, ille mas. id annotauit qui nomina Græca quibus Latina respondẽt ex Gazæ interpretatione collegit, in fine librorum Aristotelis de animalibus. Aristoteles quidẽ lib. 1. de hist. cap. 5. & lib. 2. cap. 13. lib. 6. cap 10. βάτῳ nomine sæpius usus est, uno uerò loco βατίδος: τὰ μὲν οὖν σκύλια καὶ βατίδες ἴσχουσι τὰ ὀστρακώδη, &c. Et reuera quibus in locis Aristoteles βάτῳ nomẽ ponit, de his loquitũ quæ tam ad marẽ q̃ ad fœminã spectant, de brãchijs, de pinnis, de coitu: quũ uerò de eo quod fœminæ tantùm proprium est, βατίδα dixit, ut non uana mihi nominũ differentia hęc esse uideatur.

Ibidem cap. 7.

Batum et batidem non differre, nisi fortè seu.

Posset

Posset eadem etiam Grammaticorum autoritate cōfirmari, qui βατίδα mollioris piscis genus esse scribunt, unde βατιδοσκόποι dicātur ὀψοφάγοι & gulones, autore Cælio Rhodigino: ut, quoniam fœmina in omni genere humidiore molliore[que] sit carne quàm mas; βατὶς raia fœmina propriè dicatur. Athenæus libro VII. βατίδα καὶ βάτον etiam distinxisse uidetur, sed locus is adeò corruptus est, ut nihil inde certi elici posit. Lib. 13. cap. 1.

In hoc omnes consentiunt, raias cartilagineos esse planos[que] pisces, cauda aspera, sine pinnis quibus natent, latitudine enim sua natant. Aristoteles libro 6. de histo. anim. cap. 10. τῶν δὲ σελαχῶν, ἔνια μὲν οὐκ ἔχει πτερύγια, οἷον τὰ πλατέα, καὶ κερκοφόρα, ὥσπερ βάτος καὶ τρυγὼν, ἀλλ' αὐτοῖς νεῖ τοῖς πλάτεσι. Cartilaginei quoque generis aliqua pinnis carent, uidelicet quæ plana sunt, & caudam habent, ut raia, pastinaca, sua[que] ipsa latitudine natant. Neque est quod quis mox sequente sententia, ab hac opinione abducatur: βάτος δὲ ἔχει, καὶ ὅσα τὸ πλάτος μὴ ἔχει ἀπολελεπτυσμένον. Locus enim manifestè mendosus est, legendum[que] βάτραχος pro βάτος. Idem error in codices Latinos irrepsit. Raiam tamen habere pinnas uidemus, & quæcunque suam latitudinem non colligunt in mucronem. Legendum uerò ranam autem &c. Rana enim piscatrix & squatina, quamuis cartilaginei sint plani[que] pisces, tamen pinnas habent ad natandum, nec sola sua latitudine natant eodem Aristotele autore: οἱ δὲ βάτοι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀντὶ τῶν πτερυγίων τῷ ἐσχάτῳ πλάτει νέουσι· ἡ δὲ ῥίνη καὶ βάτραχος τὰ ἐν τοῖς πρανέσι κάτω (ἔχουσι,) διὰ τὸ πλάτος τῶν ἄνω. Raia & similes, pro pinnis extrema sui corporis latitudine natant. Squatina uerò & rana pinnas lateribus accommodatas infrà gerūt propter amplitudinem partis superioris. Sed rursus locus proximè citatus mendo non caret: nam pro ἡ δὲ ῥίνη καὶ βάτραχος, legitur in impressis Græcis codicibus ἡ δὲ νάρκη, non rectè, cùm mox Aristoteles τῇ νάρκῃ, id est, torpedini, alias pinnas tribuat scilicet iuxta caudam. Quæ cùm de squatina & torpedine dicetur, clariora fient. Gaza uel meliore usus codice, uel re diligentiùs considerata, non torpedinem sed squatinam conuertit, eius enim interpretationem adscripsimus. Constat igitur raiam pinnis natandi causa à natura donatam nōn fuisse. Nam quæ in caudis raiarum pinnulæ sunt, non natandi sed dirigendi itineris causa datæ sunt: pinnas uerò eas duntaxat appellat Aristoteles, quibus pisces natando corpus impellunt, quemadmodum in pastinaca priùs annotauimus. Omnibus raijs mēbranula, quæ nebula uocatur, oculis obtenditur. Iuxta oculos foramina sunt ampla, ad oris intima usque patentia, quibus operculum interiore parte à natura additum est: quæ foramina ore aperto dilatantur; clauso ore magna ex parte occluduntur: neque enim, maximè in mortuis raijs ab operculo tota obturantur. Foramina alia pro naribus omnes ante oris rictum obtinuerunt. Harum aliæ dentes habent, aliæ minimè, sed horum uice os asperum rugosum[que]. Branchias detectas in supina parte eodem situ ordinem omnes habent. Aculeis uariè à sese differunt. Aliæ in prona supinaque parte aculeis armatæ sunt, aliæ in prona tantùm, aliæ in rostri supina parte: aliæ in nulla parte præterquàm in cauda: quorum ea est diuersitas, ut in alijs triplici ordine dispositi sint; in alijs simplici. Præterea ipsorum aculeorum plures sunt differentiæ. Sunt quidam molles & imbecilli, pilorum uel lanuginis modo: nonnulli paulò ualidiores, alij robustissimi ex ossea planè substantia. Rursus alij longi & tenues, alij parui & uix supra cutem extantes, alij medio modo se habent: omnes ferè ad caudam spectant, longi ferè ad caput.

B

De pinnis raiarum.

Lib. 4. de partib. anima. ca. 13.

Pinnæ in cauda pastinacæ.

Nebula oculis obtensa.

Foramina iuxta oculos.

Alia pro naribus.

Branchiæ.

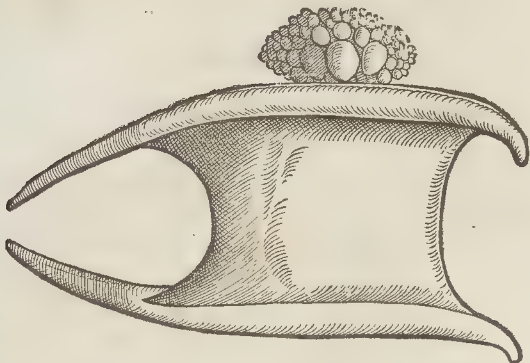
Ab aculeis differentiæ.

Partibus quibusdam internis differunt: in quibusdam hepar magis rubescit, in alijs flauescit magis. In hepate omnium fellis est uesica. In uentriculi plexu splen situs est. Intestina crassa in ecphysi, & recti intestini extremo angusta. Cætera in singulorū descriptionibus exponentur. Interiora.

Nunc de raiarum generibus, quas antiqui uel differentijs aliquot neglectis, uel fortasse nominibus destituti, in tria tantùm partiebantur, raiam scilicet simpliciter dictā, raiam læuem, & asteriam. Nos diligentiùs clarioris doctrinæ gratia, in multò plures species distribuemus. Raiam igitur primùm in læuem & asperam diuidimus; deinde in raiam stellulis notatam, & ijs carentem, sunt enim & læues & asperæ stellulis uariæ, aliæ minimè. Asperarum aliæ tactum modicè solùm uellicante lanugine: aliæ aculeis robustis, sed raris, aliæ aculeis robustissimis & densissimis asperantur. Rursus earum quæ stellulis notantur, aliæ binas duntaxat maculas habent, aliæ plures. Illæ binis maculis circumiectos circulos habent, ut in buglossi & torpedinis specie. Harum nonnullæ rotundæ, stellis[que] pictis similes notas multas habent, quædam albis nigrisque prona parte conspersæ sunt. Sed priusquam singulas explicemus, de earum fœcunditate & generatione dicemus. Raiarum genera.

DE RAIARVM FOECVNDITATE ET EArum ouis, Rondeletius.

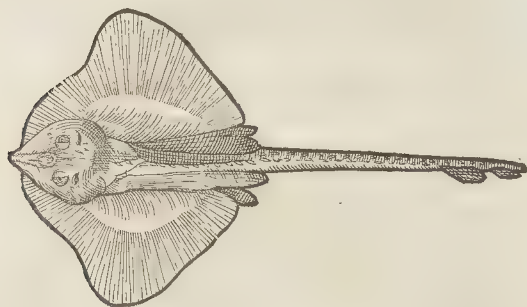
ABSVRDVM hîc minimè fuerit causam reddere, cur tam fœcundas raias esse dixerimus. Non enim solùm magnus est raiarum prouentus, quia uix piscis ullus sit tam lato oris rictu, lamia excepta, qui raiam deuorare posit: uel quia ob totius corporis, uel certè caudæ aculeos reliqui pisces ab his abstineant. neque uerò ad id Aristotelis autoritate confirmādum utimur. Raia inter cartilagineos fœtificat numerosiùs: uerùm quia facilè pereunt, hinc efficitur ut appareant paucæ. Nam neque raia hoc loco legendum, sed rana, Græci enim codices βάτραχον habent non Lib. 6. de hist. cap. 17.

βάτον. neque paucæ raiæ apparent, ſed in oceano & in mari mediterraneo plurimæ. Sed alia eſt certior fœcunditatis cauſa, quæ non facile ab omnibus intelligatur, niſi raias grauidas aliquando diſſecuerint, & diligentiùs contemplati fuerint. De raiarum ouo hæc Ariſtoteles: Τὰ μὲν οὖν σκύλια καὶ αἱ βατίδες ἴσχουσι τὰ ὀστρακώδη, ἐν οἷς ἐγγίνεται ᾠοειδὴς ὑγρότης: τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ὀστράκου, ὅμοιον ταῖς τῶν αὐλῶν γλώτταις: καὶ πόροι τριχώδεις ἐγγίνονται τοῖς ὀστράκοις. τοῖς μὲν οὖν σκυλίοις, οὓς καλοῦσί τινες νεβρίας γαλεούς, ὅταν περιρραγῇ καὶ ἐμπέσῃ (ἐκπέσῃ forte) τὸ ὄστρακον, γίνονται οἱ νεοττοί: ταῖς δὲ βατίσιν, ὅταν ἐκτέκωσι, τοῦ ὀστράκου περιρραγέντος, ἐξέρχεται ὁ νεοττός. Caniculæ & raiæ teſtacea quædam gerũt, in quibus humor ad oui ſimilitudinem conſiſtit. figura eius teſtæ ſimilis tibiarum ligulis eſt: meatusq́ue fiunt capillamentorum ſpecie in teſtis. Caniculis quidem quas nonnulli nebrios (*nebrias*) galeos uocant, fœtus rupta dilapſaq́ue teſta proueniunt, raijs cùm pepererint, rupta teſta excluditur fœtus: (*Non uideo quomodo aliter caniculæ, aliter raiæ pariant: utræq; enim teſtaceo illo receptaculo rupto catulos emittunt.*) De caniculis & earum ouo, partuq́ue, ſuo loco dictum eſt. Nunc de raijs tantùm. Iis teſtaceum ouum unicum tribuit Ariſtoteles, quale reuera habent. Fœtum igitur unicum aut ſummùm duos unò partu edunt, quod uerum eſt: ſed præter ouum teſtaceum quod hîc depingendum curaui, aut duo, quę perfecta in inferiore uuluæ parte cernuntur, ex diſſectione comperi permulta alia, & ferè infinita in ſuperiore uuluæ parte haberi, quæ tempore perficiuntur, ex quibus ſæpius iteratis partubus, fœtus excluduntur. Atque hæc fœcunditatis cauſa eſt eadem quæ in gallinis, ut quotidie experimur: quæ unicum ouum unico partu ponunt, cùm plurima alia in utero geſtent, quorum ſingula poſteà, ut priùs abſoluta fuerint ita priùs eduntur. Hæc de raiarum fœcunditate. Nũc ut pictura, ita oratione earundem oua repræſentemus. Oua qualia in præfixa capiti pictura ſuperiore loco ſpectantur, ſine teſta primùm concipiuntur, in ſuperiore uuluæ parte, quorum alia gallinæ ouorum magnitudinem æquant, alia his minora ſunt, quædam uix ciceris ſunt magnitudine. Equidem plura centenis aliquando in raijs ſingulis numeraui. Ex his quæ à perfectione propiùs abſunt, in inferiorem uuluæ partem demiſſa, teſta operiuntur, in qua albumen & uitellus continentur: quemadmodum in gallinarum & auium aliarum ouis primùm conformatis, quæ tum uitello ſolo uidentur conſtare, cùm tamen poſteà albumen à uitello ſecernatur. Quam rem cùm uehementius admirarer, cauſamq́ue eius ſollicitè inueſtigarem, oua gallinarum recens formata, in quibus ne ueſtigium quidem albuminis apparebat, coxi, tum caloris ui (cuius proprium eſt quæ eiuſdem ſunt generis congregare & cogere, quæ diuerſi diſsipare, & diſcutere) candidum à luteo ſecretum uidi. Quamobrem initio quidem utrumque commiſtum eſt & confuſum, ſed paulatim calor magis ac magis uires ſuas exerens, ſeparat, & ex craſsiore parte indurata, teſta circundat. Tale eſt igitur in teſta ſua raiarum ouum, quale gallinarum, & auium initio. Teſta uerò ouum ſuum concludens ſub pictura ouorum teſta nudatorum expreſſa, quæ à figura puluinar à quibuſdam hodie uocatur, quadrati forma eſt, demptis angulorum appendicibus, quæ uariæ ſunt. Vnius enim lateris appendices longiores ſunt, ſimiles folijs gladioli herbæ: alterius breuiores, latiores, replicatæ, quibus undique ſum motis, laterum anguli tibiarum ligulis ſimiles ſunt, ut ſcribit Ariſtoteles. Qua de re plura, & ni fallor, notatu digniſsima, quum de caniculis diceremus. Teſtaceum ouum (*Sic & oua ſingula nominare uidetur, quæ una communi ceu teſta continentur: & ipſam quoque continentem teſtam*) raiarum à canicularum ouo differt: illarum enim magis fuſcum eſt, harum magis flauum, appendices graciliores, lyræ fidibus ſimiles. His expoſitis, nunc ſingulas raiarum differentias perſequamur.

Lib. 6. de hiſt. cap. 10.

DE RAIA LAEVI, RONDELETIVS.

DICITVR à Græcis λειόβατος, à Latinis raia læuis, ab Hiſpanis Liuda, à cute læui & pellucida. Sunt qui raſam uocent à glabra cute. Noſtri non à cutis læuitate, ſed à colore fumat & fumado appellant. Sunt enim colore fuſco, quem enfumat uocamus: quòd eo colore ſint quę fumigantur, priuſquam maximè denigrentur. A

Eſt igitur raia læuis piſcis, planus, cartilagineus, còrpore tenui, & in ampliſsimas alas expanſo. Cute glabra læuiq́, id eſt, ab aculeis nuda, præterquàm in locis prope oculos, quorum uterq́ aculeo munitus eſt: item excepta media dorſi linea, & cauda. In illa infixi ſunt aculei parui, rariq́: in cauda tres aculeorum ordines, qui rariores tenuioresq́ ſunt quàm in alijs generibus. In ſupina parte aliquot ſunt in os recurui, cibi, opinor, retinendi gratia. Roſtrum tenui cartilagine conſtat, & pellucida: mediæ eſt longitudinis. Oculi in hac ſpecie ut in alijs omnibus, in prona parte, non ſurſum ſpectantes, ut in uranoſcopo, ſed ad latera. Nebula, hoc eſt, craſſa & alba tunica, (adnatam eſſe diceres,) à parte inferiore aſcendens, fimbriata, uel in ambitu ferrata, pupillam totam integit, dum pars digito comprimitur, de qua re plura quum de caniculis ageremus. Poſt oculos foramina ſunt, ita ampla, ut in ea digitus minimus immitti poſsit, de quibus antè dictum eſt. Os in ſupina parte, & multùm infrà: quam ob cauſam non niſi reſupinata raia cibum capere poteſt. Os latum eſt, oſsibus aſperis pro dentibus munitum, foramina pro naribus ante os ſita. In eadem parte branchiæ utrinque, ad aquam cum cibo hauſtam, quæq́ prima palati foramina effugit, reijciendam. Branchias ſequitur cartilago, cui innixum diaphragma hæret, ad branchias cum corde, à uentriculo, hepate, alijsq́ nutritioni deſtinatis partibus ſecernendas. Rima pro podice eſt, pudendo muliebri non abſimilis. Alæ utrinque expanſæ tenues ſunt, prona parte nigricant, ut & cauda, dempta quadam parte candida: ſic etiam tota ſupina pars alba eſt. Ventriculus huic generi paruus eſt, ecphyſis gracilis & dura. Inteſtina breuia, ſed craſſa: hepar rubeſcit, in quo fel latet. B

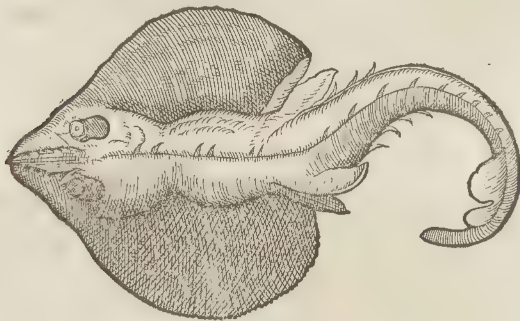
Raiæ omnes odorem ferinum, & marinum quendam fœtorem recipiunt, qui in diutius ſeruatis ferè euaneſcit. Quare Lutetiæ meliores ſunt raiæ quàm Rhotomagi, & Lugduni quàm Maſsiliæ: longa enim uectura tenereſcunt, & ſuauiores efficiuntur. Rectè igitur Athenæus libro 8. ὁ δὲ λειόβατος, δυσκοιλιώτερος καὶ βρωμώδης: id eſt, læuis raia aluo difficilior eſt, & uirus olet: nec mirum cùm carniuora ſit, & in cœnoſis locis, litoribúsque uiuat, teſte Oppiano lib. 1 ἁλιευτικῶν (*qui hoc de raia ſimpliciter, ſcribit.*) Galenus in libello de Attenuante uictu torpedines & paſtinacas præfert. Sola, inquit, cartilagineorum, torpedo & paſtinaca laudantur. Quæ mollicie carnis torpedinum & paſtinacarum inductus ſcripſit, cùm tamen mollities illa, ſumma cum inſuauitate coniuncta ſit. Idem libro 3. de aliment. facult. Raia læuis, raia, ſquatina, omniáque eiuſmodi duriora ſunt, & concoctu difficiliora, alimenti copioſioris quàm torpedo uel paſtinaca. Raia omnis hyeme minùs inſuauiter olet, & melior eſt, quamobrem Archeſtratus (opſonatorum omnium facilè princeps) hyeme edendam eſſe etiam atque etiam monet, elixam cum caſeo & ſilphio: quia pinguis non ſit, ut nec alij quidam marini fœtus. hæc enim ſunt quæ ſequentibus uerſibus exprimit: F (C)

Καὶ βατίδ' ἑφθὴν ἔσθιε μοι χειμῶνος ἐν ὥρῃ, Καὶ (forte σὺν) ταύτῃ τυρὸν καὶ σίλφιον. ἅττα δὲ σάρκα
Μὴ πίειραν ἔχει πόντου τέκνα, τῷδε τρόπῳ χρὴ Σκευάζειν, ἤδη σοι ἐγὼ τόδε δεύτερον αὐδῶ.

Hodie elixa raia omnis ex aceto editur. Hepar maximè delicatū habetur, quod alij ex aceto tantùm comedunt, alij primùm elixum, deinde in ſartagine frixum aceto uel oxalidis ſucco cum pipere condiunt. Apud nos raiæ non ſunt in pretio. Galli qui duris, & firmioris carnis piſcibus delectantur, longè magis probant. ex quibus nonnulli cùm me aliquando in conuiuio de ſucco

ſubſtantiá ue raiarum interrogaſſent, reſpondi idem quod Dorion tibicen apud Athenæum, φάσκοντός τινος ἀγαθὸν εἶν ἰχθὺν βατίδα, ὥσπερ ἂν εἴ τις, ἔφη, ἑφθὸν τρίβωνα ἐσθίοι: id eſt, quum quidam diceret raiam bonum eſſe piſcem, perinde ac ſi quis, inquit Dorion, pallium elixum comedat. Eſt enim carne dura, ſicca, exucca, quæq́ haud facilè in partes diuellatur, quapropter Dorion elixo pallio comparauit.

DE RAIA VNDVLATA SIVE CINErea, Rondeletius.

A LAEVIVM & aſperarum raiarum genus multiplex eſſe, utrunq́ ſpecies demonſtrabũt. Læuium ſpecies nunc exequimur. Eam igitur quam hîc exhibemus, à colore cineream, à maculis undarum modo flexuoſis, undulatam uocamus. Quidam coliart appellant.

B Raia eſt ex læuium genere, corpore minùs ad rhombi figuram accedente, quàm in reliquis raijs, ſed oui potiùs forma: corpus ab aculeis nudũ, preterquàm in linea dorſi: in qua pauci ſunt, parui, rari, circa oculos nonnulli. In cauda ſunt triplici ordine diſpoſiti, maiores & denſiores. In

(F) eadem pinnulæ duæ ſunt. Ore, oculis, foraminibus, branchijs, partibus internis, carnis duritie alijs ſimilis; ſed colore eſt cinereo, prona parte multis ſinuoſis lineis deſcripta.

DE RAIA OXYRHYNCHO MINORE, Rondeletius.

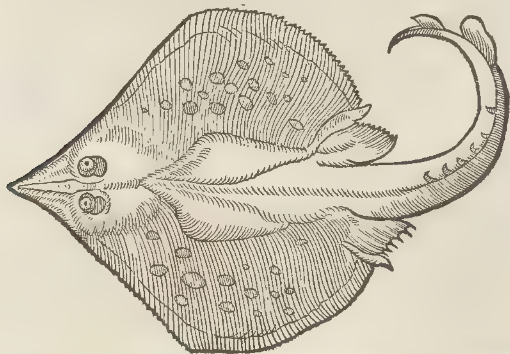
A ALTERA læuis raiæ ſpecies eſt, quam à roſtri longitudine & acumine raiam ὀξύρυγχον appello. Eadem de cauſa noſtri eleno *(id eſt, ſubulam)* uocant. Itali peroſa raſa, *(nam raiam aculeatam ſimpliciter peroſam uel petroſam nominant:)* alij ſot, alij gilioro.

B Corpore eſt maximo, maculis multis lentis ſpecie in parte prona notato, qua de cauſa à noſtris piſcatoribus lentillade dicitur. Ad oculos quatuor habet aculeos. In cauda tres eorum ordines, qui diuerſi ſunt, & inæquales: ut primus medij ordinis maior ſit ſecundo, tertius primo, quartus ſecundo reſpondet, & ſic deinceps donec ad caudæ pinnulas uentum ſit, circa quas aliter ſiti ſunt;

sunt: utrinque enim per transuersum recti sunt, ad latera conuersi, qui hos sequuntur in cauda extremi in caput recuruantur. In supina parte rostri, alij sunt acutiores, alij in os recurui, ad capiendos uel retinendos pisces. Dentes habet, in os uergentes, squatinæ dentibus similes, non in lateribus, sed in medio maxillarum. Oculis, ore, foraminibus, caudæ pinnulis, alijsq; partibus & internis & externis superioribus similis. Carne est non æquè dura. F

DE ALIA RAIA OXYRHYNCHO, MAIORE, QVAM aliqui Bouem antiquorum esse putant, Rondeletius.

Vide suprà in Boue scriptum Bellonij, & Corollarium nostrum. Opinionem illorum, qui alteram speciem Raiæ clauatæ bouem putarunt, inferiùs redarguet.

RAIAE ὀξυρύγχου speciem aliam hîc ponimus à superiore multùm diuersam, dempta rostri figura, à qua idem nomen cum superiore sortita est. nam inde ὀξύρυγχον appellamus, & lingua nostra eleno, quæ uox subulam significat, instrumentum cerdonum, quo ad perforandos calceos & suendos utūtur, Gallicè alesne. Qualis enim est subula, id est, acuta, tenuis, latiuscula, non rotunda, tale est huius rostrum. Sunt qui bouem antiquorum esse putent, quòd in maximam molem accrescat: quòd in ore latentes habeat dentes, paruos, inualidos, utpote qui mobiles esse uideantur, quæ omnia Oppianus boui tribuit his uersibus: (*quorum sententiam nos in Boue suprà, Elemento* B. *Latinè expreßimus.*) A Bos.

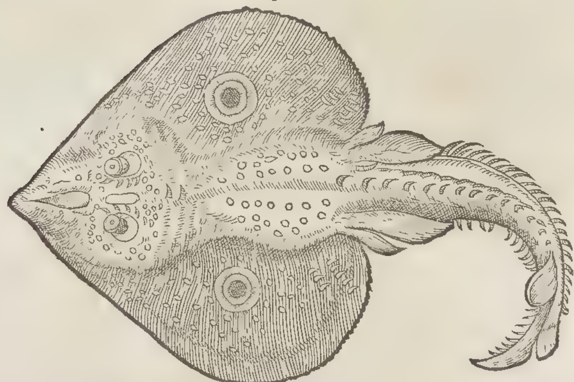
Ἔστι δέ τις πλείστοισιν ἐφέστιος ὠμοφάγος βοῦς, Εὐρύτατος, πάντεσσι μετ' ἰχθύσιν. ἦ γάρ οἱ εὖρος
Πολλάκις ἑνδεκάπηχυ, δυωδεκάπηχύ τ' ἐτύχθη: Οὐτιδανὸς δὲ βίη, καί οἱ δέμας ἄμμορον ἀλκῆς,
Μαλθακόν: ὧν δέ οἱ εἰσὶν ἀείδελοι ἔνδον ὀδόντες, Βαιοί τ' οὐ κρατεροί τε, &c.

His consentit nonnullorum uulgaris appellatio: uaccam enim uocant, quidam ex nostris à magnitudine flassade (*Bellonius tradit Læuiraiam à Maßiliensibus Flassadam uocari: Vaccam uerò à Liguribus Bouem suum quem seorsim describit*) quæ uox stragulum lecti significat. Vtut res ista habeat, raia hæc proximè descriptæ similis est, alis quidem ualde amplis & extentis, sed ipso corporis trunco strictiore, acutioreq;, dorso lōgiore. Aculeos nullos omnino habet, præterquàm in cauda, in qua unicus est eorum ordo. Partibus cæteris ab alijs non differt. B

Carne est molliore & suauiore, quàm cæteræ, maximè si non senuerit. Piscatores has raias sale conditas in fumo & sole exiccant, uulneribus multis priùs lateribus inflictis, quò meliùs & celeriùs exiccentur. Exiccatæ diu incorruptæ seruantur, tum ob humiditatē superuacuam & excrementiam à sole absumptam, ut nullum sit putredinis periculum, tum ob carnis substantiā glutinosam & uiscidam. Nam qui pisces carne nimiùm pingui mollíq; sunt, saliture idonei nō sunt, quia in ea contabescunt & dissoluuntur. F

DE RAIA OCVLATA ET LAEVI, RONDELETIVS.

INTER Læues etiā numeranda est ea, quæ à maculis, oculorū figuram referentibus, oculata à nobis nuncupatur, à Prouincialibus miralet, à speculorū paruorum similitudine: ea enim uox illis speculum paruū significat: sed quia maior est his maculis cū oculis similitudo, quàm cū speculis, maluimus uulgari neglecta appellatione oculatam nominare: medium enim cæruleum pupillam refert: circulorum duorum, qui iridem constituunt, prior & internus, colore est nigro: externus, flauo. Nonnulli (*ut Gillius*) raiam hanc macularum causa asteriam esse existimarūt: sed cū galeus asterias ab Aristotele à maculis stellatim dispositis nominatus sit, quales in ista raia minimè sunt, uerū in alia specie maximè euidentes & conspicuæ: uideor mihi hāc rectiùs oculatam nominasse; aliā à stellis manifestis, in toto corpore sparsis, Asteriam. Præterea ueterū asterias te- A

nerior est, boniq́ succi: (*δύχυλος nos εὐχύλιος reposuimus:*) quod de hac, de qua nunc agimus, dici non potest.

B Est igitur raia oculata ex læuium genere, alijs similis, rostro cartilagineo, pellucido: corpore fusco, maculis obscuris consperso. In utroq́ latere magnam maculam habet, oculis similem, ut diximus. Aculeos plures frequentioresq́ habet, quàm superiores duæ leues. Rostri supina pars aspera est. Circa oculos aculei sunt aliquot, post hos duo magni in dorsi linea. In cauda quinque horum ordines sunt: medius à caudæ principio incipiens, in priorẽ pinnulam terminatur: utrinque duo minorum aculeorum ordines, reliqui duo latera caudæ occupant.

F Carne est dura maliq́ succi.

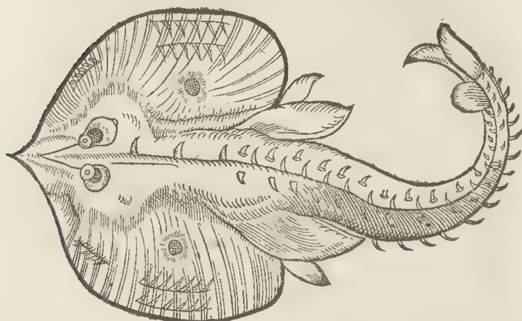
DE RAIA ASTERIA, RONDELETIVS.

B RAIA asterias cum oculatâ comparata ueluti purpura cũ purpura certiùs dignoscetur. Illa ex læuium quoq́ genere est, rarior, ideoq́ multis minus cognita. Corporis specie ab omnib. primo aspectu raiæ species esse iudicabitur: tamẽ ab alijs distinguetur aculeis, quos in dorso habet, mox à capite incipientes, & in priorem caudæ pinnulam desinentes. Præter hos nulli alij sunt in toto corpore. Dorsi pars prona, alæq́ expansæ, stellulis pereleganter sunt depictæ, à quibus aste-
(A) riæ nomen inuenit. Cauda tenuis est & breuior in hac specie quàm in reliquis. Caput primo ge-
C neri pastinacæ, quàm raijs alijs, similius. est enim crassius & latius. In alto mari & puriore aqua
F degit: ob id rarior est, & in litorib. minus frequens. Quamobrẽ meliore est carne quàm reliquæ,
Lib.8. scilicet molliore, teneriore, facilioris concoctionis, meliorisq́ succi. Rectè igitur Athenæus: Ἡ δὲ ἀστερίας βατὶς ἁπαλωτέρα καὶ δύχυλος. Stellata raia tenerior est, boniq́ succi. (*ego εὔχυλος lego, non δύχυλος. uide in Corollario.*) Nec dubium est, quin saxatilibus substitui posit, torpediniq́ & pastinacæ præferenda sit, quas tamen Galenus raijs præfert.

A. Veram se dare asteriã. Hanc, quam capiti præfiximus, raiam asteriã ueterũ esse; tum ex carnis substãtia, tum ex maculis stellularum pictarum specie, à quibus etiam galeus asterias nominatus fuit cõprobauimus: quibus plura adderem, nisi res meridianâ luce clarior foret, cùm nullus sit, qui non statim primo intuitu maculas pro stellulis agnoscat.

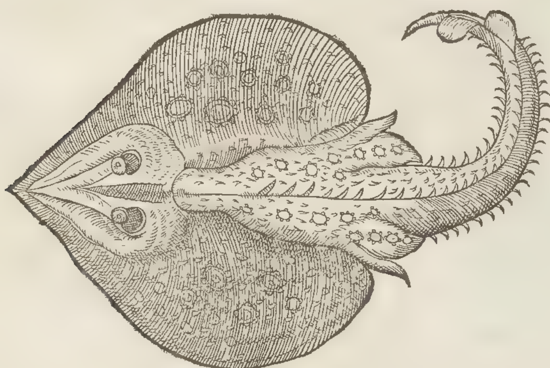
DE RAIA OCVLATA ET ASPERA, Rondeletius.

LAEVIVM raiarum species executi sumus, nunc de asperis dicemus: primùm de oculata aspera, quæ oculatæ læui maculis similis est, aculeis autem differt: quos in alis expansis è regione macularum utrinq; habet, alios in lateribus capitis utrinque, alios in dorso, alios in cauda maiores, ualidiores & frequentiores. Colore ab oculata læui non differt. Noli existimare hanc ab illa sexu tantùm differre. Nam in utroq; genere marem esse & fœminam ex lacte ouisq; comperi. B

Oculata aspera carne est dura maliq; succi. E

DE RAIA ASTERIA ASPERA, Rondeletius.

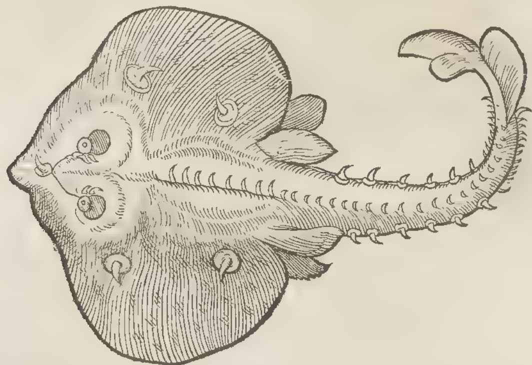
IN raijs asperis numerabitur asterias alia ad læuis discrimen, aspera nominata, quæ à Gallis raie estelée, ab Italis rometa uocatur. A

Asterias igitur appellabitur à stellulis multis, quas habet in lateribus & caudæ principio depictas: aspera ab aculeis plurimis quibus tota horret. In oculorum interuallo multi sunt breues, frequentes, peracuti: in medij dorsi linea, alij magni: in cauda tres magnorum ordines, alijs plurimis & minutioribus distincti. Infiniti sunt alij huc illucq; sine ordine toti corpori inspersi. Pro dentibus ossa dura & aspera habet. Carne est dura siccaq;. Huius generis species duæ esse uidentur: una, quæ stellulas habet, in medio albas, sed quas ambit circulus ex nigris pũctis cõstans, totũq; corpus aculeis horridũ est: altera stellulas prorsus candidas cũ multò paucioribus aculeis. B *Species duæ.*

DE RAIA CLAVATA, RONDELETIVS.

RAIA clauata ab aculeorum magnitudine & similitudine cum clauis æreis, siue ferreis: eadem de causa à Massiliensibus & nostris clauelade uocatur. A Gallis raie bouclée: quia aculeos habet fibularum specie. Ab Italis perosa (*Oxyrhynchum minorem suprà dixit ab Italis perosam rasam uocari*) siue petrosa. A

Hanc Bellonius facit Raiam propriè uel simpliciter dictam.

B Corporis specie reliquis similis est, sed rostro breuiore, & minus acuto, aculeis longè dissimilibus & situ & figura. ij enim ex ossibus rotundis extant, unciq; sunt. Horum unus superiorem & ferè extremam rostri partem occupat; sequuntur alij duo in lateribus anterioris partis procul à se distantes: alij duo in medio corpore minus à se disiuncti. His forma & magnitudine pares duo ad radicem pinnulæ prioris in cauda. In media dorsi linea, caudaq;, aculei alij quales in cæteris raijs ordine locati sunt usque ad priorem caudæ pinnulam, hanc sequitur unicus duntaxat. In caudæ lateribus utrinque ordo est unus aculeorum maiorum clauorum siue fibularum specie, ab initio caudæ ad medium eiusdem tantùm, ne, ut opinor, tot magnis aculeis rigidior, commodè in omnem partem flecti non posset, tamen ne alicui caudæ parti arma deessent, maiorum aculeorum ordines sequuntur parui alij, quales in cæteris raijs cernuntur. Vidi huius generis raias, quibus posteriore tantū parte corporis aculei illi magni essent, nulli uerò parte anteriore: sed horum situs diuersus speciem non mutat, cùm alia omnia respondeant.

Cauda.

Species alia.

Contra Bellonij picturam. Nec te decipiat eius, qui de aquatilibus nuper scripsit, pictura, in qua multa sunt à ueritate aliena: quod facilè iudicabit, qui illius descriptionem (*atqui non describit eam Bellonius, notiorem eam esse dicens, quàm ut descriptionem requirat,*) cum nostra, & utramque cum ipso pisce contulerit.

F. Contra Bellonium. In hoc idem plurimùm fallitur, quòd cæteris omnibus delicatiorem esse affirmat, cum contrà duriore sit carne, cuius rei iudicium faciat sensus ipse. Sed ad alias partes referatur oratio.

B Hepar flauescens in duas partes sectū est, in quo uesica fel aqueum & tenue continens latet, il-
G lud pro delicatissimo cibo habetur, pingue est: ideo in oleum resolui potest, contra affectus hepatis utile. emollit enim citra magnam caliditatem: fel aduersus suffusiones prodest.

A. Dubitat an hæc sit Aquila ueterum. Posset hæc raiarum species aquila antiquorū existimari (nihil enim hîc affirmo:) colore enim nigricante est. incurui aculei uncis unguibus respondent, alas ualde expansas habet ueluti aquila. Præterea in genere cartilagineorum & planorum numerarunt antiqui. Plinius: Planorum piscium alterum genus est, quod pro spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, squatina, torpedo, et quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat. Postremò dura est carne, cuiusmodi carnem aquilæ Philotimus esse scripsit, quod & à Galeno approbatur.

Lib. 9. cap. 24.

Libro 3. de Alimen. facul.

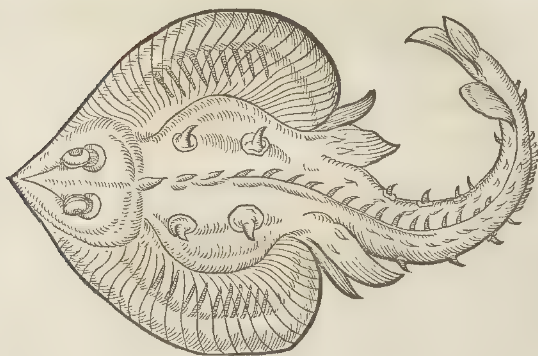
DE ALTERA SPECIE RAIAE CLAVAtæ, Rondeletius.

A CLAVATA etiam raia dicetur ea, quam hîc exhibemus, quam nostri Ronse uocant, id est, rubrum.

B A superiore differt, quia rostro est acutiore quàm superior, aculeoq; illic caret. In ore dentes nulli sunt, sed pro dentibus maxillæ asperæ. In lateribus utrinque octo spinas longas habet cuti superpositas, quibus aliæ raiæ omnes carent. In dorso aculeos quatuor habet, clauis uel fibulis similes, cuius formæ aculei sunt in superiore; inter quos in media dorsi linea tres alij sunt alterius generis: quos statim sequitur aculeorum similium ordo, per mediam caudam ad pinnulas usque continuatus. Vtrinque in cauda aculeorum clauis fibulisue similium ordo est ad medium usque, reliqua pars alterius generis aculeis armata est. Colore est cinereo.

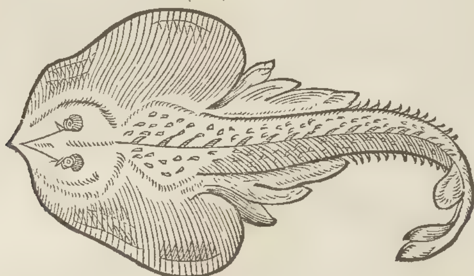
F Carne est dura, & ferini odoris.

Non esse hunc Bouem. Sunt qui bouem ueterū hanc raiæ speciem esse credunt, sed facilè ex Oppiano refelluntur, qui boui dentes tribuit, ut anteà docuimus, quibus hæc raiæ species caret. Quòd si qua raiæ species

cies bos sit ueterum, nulli sanè uerius bouis notæ competunt, quàm raiæ oxyrhyncho, ut iam demonstrauimus.

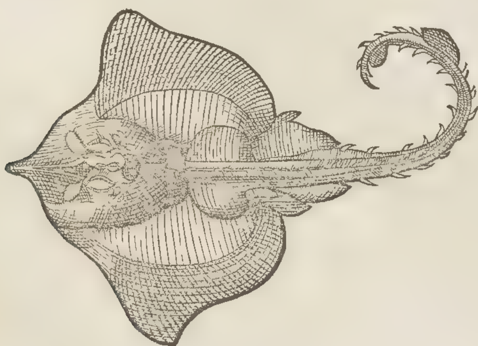
DE RAIA SPINOSA, RONDELETIVS.

QVAM hîc proponimus, læui raiæ similis est, si longas cutis spinas excipias, à quibus nostri A
eam cardaire, id est, lanificam uocant, à spinis illis siue aculeis, cuiusmodi multi infixi sunt instru
mentis ijs, quibus lanifici lanas carpunt. Nos ab his spinis spinosam appellamus: quas non in alis B
solùm habet, ut superior, sed etiam in lateribus circa caput. Oculis præfixi sunt alij duo. In media
dorsi linea, & ad priorem usque caudæ pinnulam continuus est aculeorum ordo unicus.

Carnis substantia & succo alijs similis est. F

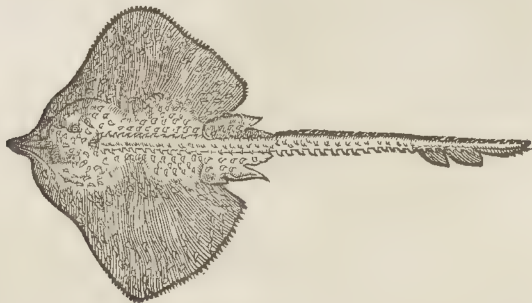
DE RAIA ASPERA, RONDELETIVS.

A B RAIAM asperam particulatim hîc appellamus, quæ ab alijs eo differt, quòd aculeis paruis latera conspersa habeat, corporis ipsius truncum nullis. In cauda tres sunt longorum & firmißimorum aculeorum ordines ad extremum usq; caudæ. Rostro est acutiore.

F Carne dura, maliq; succi, ut cæteræ.

DE RAIA FVLLONICA, RONDELETIVS.

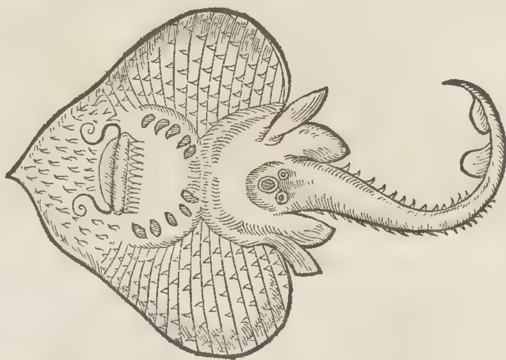

A B HANC speciem ut ab alijs distingueremus, fullonicam appellauimus, eò quòd ubiq; in alis, in corpore, in capite, in cauda, tota frequentißimis & asperis aculeis conspersa sit, instar instrumenti eius, quo fullones pannos curant poliuntq;, quod totum aculeis ferreis consertum est. Rostro satis longo est & acuto, caudæ aculei incurui sunt, triplici ordine dispositi.

C D Hæc raia pugnacißima est, & rara.

F Carnis substantia ab alijs non differt.

DE RAIA ASPERRIMA, RONDELETIVS.

B RAIA Quæ hîc depicta est, in supinum conuersa, proximè descriptæ omnino similis est: nisi quòd illa parte tantùm prona aculeos frequentißimos habet; hæc non solùm prona, sed etiam supina, tota aculeis peracutis ita horret, ut manu tolli non poßit, nisi pinnulis caudæ apprehensis. Hæc causa fuit cur supinam depinxerim: tum ut huius, ita aliarum raiarum partes supini situs cognoscerent studiosi, scilicet, oris, narium, foraminum branchiarum, podicis, duorum uuluæ foraminum, formam & situm. Dentibus hæc caret, ut aliæ plurimæ, sed horum uice maxillas habet asperas, & ferè osseas.

G. De remedijs è Raijs simpliciter. Hîc addam quæ de omnibus raijs dici possent. Auribus utilißimum Bati piscis fel recens, sed & inueteratum uino, inquit Plinius. In penuria hepatis pastinacæ, hepate raiæ usus sum ad priuatum, (*lego pruritum. Vide suprà in Rondeletij scriptis, de remedijs ex pastinaca, pag.801.*) non exempto felle, idque cum successu. *Lib.32.cap.7.* Quod Plinius oßiculo de cauda ranæ marinæ tribuit, id de oßiculo .i. aculeo caudæ raiæ intelligendum suspicor. *Lib.32.cap.8.* Mænarum (inquit) muria, & capitis cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur, oßiculo de cauda, ita ut

ita ut non uulneret, prodest, id faciendum quotidie donec percurētur. Neq; enim aculeos in cauda habet rana marina, ut ex eius descriptione posteà perspicuū fiet, neq; ossa, cū cartilaginea sit, neq; de pastinacæ radio locus intelligi potest: de eo enim mox sequitur. Eadem uis & pastinacæ radio. Quamobrem non uideo quò meliùs ista referri possint, quàm ad raiarum aculeos: ex his enim sunt quæ magnos habent & firmos, planeq; osseos, præsertim cùm ex raia in ranam facilis lapsus fuerit, qui sæpius etiam in conuersione librorum Aristotelis reperitur.

DE RAIIS MVLTORVM GENERVM, Bellonius.

Raiam Latini, Græci ab ossea spina, quæ ueluti rubus, secundum corporis medium ad ipsius caudæ extremum prætenditur, βάτον, quasi rubum, appellarunt. Huius piscis tres tantùm species Aristoteles constituit: Raiam, quæ magis est cōmunis: Læuiraiam, cuius cutis est læuis: & Stellarem, quæ stellulis albis est distincta. Nos autem sex (*ex his quinq;, Raia simpliciter, Læuiraia duplex, & Asterias duplex, hîc describentur: Bos in B. elemento est*) Raiarum differentias aliquādo percepimus, non nomine tantùm uulgari, uerumetiam gustu plurimùm inter se differentes. A

Omnes sunt cartilaginei generis, planæ, pinnis carentes, extrema corporis latitudine natantes. Maribus geminum quiddam circa excrementi ostium propendet: fœminis genitale muliebri est ferè consimile: habentq; cartilagineū aliquid in utero, quale in Galeis diximus, in quo humor ad oui similitudinem consistit. Branchias parte supina gerunt, ut reliqua ferè cartilaginea plana. Omnibus os subtus parte supina situm est. Quamobrem nisi conuersæ resupinentur, cibum corripere nequeunt. Harum fœtus adhuc pusillos Galli Papiliones nominant. De his itaq; nos sigillatim hoc ordine dicere oportet. B C

DE RAIA PROPRIE DICTA, BELLONIVS.

Rondeletius hanc clauatam (primam) cognominat: Bellonij uerò tum iconem tum descriptionem (quam ego nullam uideo) uituperat.

Peculiare nomen habet Raia, quæ Romanorū uulgo Perosa uel Petrosa, Massiliensibus Clauellata, Gallis Raia bouclata uocatur. Notior ea quidem, quàm ut pluribus explicari debeat. Non enim ea læuis est, nec multùm stellata: cæteris omnibus ubiq; notior ac delicatior. (*Delicatiorem esse negat Rondeletius.*) A B F

DE LAEVIRAIA, BELLONIVS.

Læuiraia longè inferiorem cæteris dignitatem habet. Est enim carne (si ad Stellares conferatur) concoctioni magis renitente, & saporis ingrati. F

Hanc Massilienses Flassadam (*Rondeletius hoc nomine dictam Raiam, Oxyrhynchum alteram facit*) à lecti tegminis similitudine, Romani Falsam uelam, à carbasorum forma appellant. A

Dentibus est obtusis, cute subtus læui, Pastinacæ modo, rostro in fastigium assurgente: prona parte albida, supina subnigra, tactuiq; aliquantulum aspera, omnium sui generis piscium post bouem maxima: à quo ipsa corporis tenuitate, rostro, spinis, uncinis, cute, dētibus & ore distinguit. B

Est & Miraletus (*Rondeletio Raia oculata & læuis*) Læuiraiæ species, quæ pro Raia interdū uendi solet, sed in tantam uastitatem nunquam excrescit. habet is duas in tergore maculas, Torpedinis oculatæ similes, hocq; præcipuè Læuiraiam imitatur, quòd læui cute prēditus est: uerùm hoc etiam ab ea distat, quòd lineam in tergore hamatam, & ad caudæ extremum productam gerat.

DE ASTERIA, SIVE STELLATA raia, Bellonius.

Cum icone etiam Gallicum nomen adscribebatur, Raye estelee.

Stellatas appellant raias tum Græci, tum etiam Latini, quòd earum tergora lituris albicantibus sint uariegata: cuiusmodi ea est, quam Romanum uulgus Rometam uocat, (*Rondeletius asteriam asperam cognominat.*) A

Est autem Miraleto maior, multasq; in tergore maculas rotundas, Miraleti lituris persimiles gerit: tamen est cute asperiore, crassioreq; corpore, cuius cauda permultis ueluti spinis horret. B

Cæterùm, gustu ac sapore nihilo est asperis raijs inferior. F

Raiæ stellatæ quoddam genus Romanum uulgus Arzillam uocat, cuius dentes obtusi sunt, quemadmodum & Flassadæ: à qua hoc præcipuè differt, quòd cute sit asperiore, & stellas multò quàm Rometa latiores ac pauciores habeat. A

COROLLARIVM I. DE RAIA SIMPLICITER, & in genere.

Raiam piscem Græci batin & baton uocant, ex eo quòd cauda quibusdam aculeis armata sit, ad similitudinē rubi sentis, mora agrestia ferentis, quæ Græcè batos dicitur, Massarius & Gillius. Sed batin in accusandi casu dicere non licet, cum rectus apud Græcos βατὶς oxytonus sit: unde A

βατίδα illi, nos batidem in accuſatiuo dicemus. Ambroſius non rectè ad uerbum tranſtulit rubum. Batum & batidem Rondeletius plerunque non differre, aliquando ſexu tãtùm oſtendit: cui ſubſcribo. Βατὶς oxytonum fœmininum in Halieuticis Oppiani legitur, βάτος nuſquam quod ſciam. Similiter à τοῦβος, τοῦβις fit: ſed hi piſcès ſpecie etiam differunt: cùm multa aliorum piſcium nomina duplici terminatione proferantur, de eodem omnino piſce. ſic apud Aeginetam iulos & percas legimus, apud Dioſcoridem iulides & percides. Sed hac de re plura annotaui ſupra in Teutho, id eſt Loligine maiore. De uocabulo batis philologi ampliùs legẽt inferiùs in a. ¶ Raia Venetijs Raggia nominatur. Hiſpani ut Latini & ſcribũt & pronunciant Raia. Raye Gallicum eſt. Mixobarbari quidam, ut Arnoldus in libro de Conſeruatione ſanitatis, regem appellant. Germani & Flandri Roch, uel potiùs Rocch, (ita enim proferũt ut Bacchus:) ab aſperitate forſan indito nomine. nam Ruch nobis aſperum eſt, à Græco trachy, dempta initiali litera. Haud ſcio an idem ſit marinus piſcis, qui circa Roſtochium in ora Balthici maris Ruch uocatur. Rayche piſcis qui Raye dicitur Gallicè, Albertus: niſi deprauatus eſt codex. apud quem alibi etiam legitur: Piſcis qui Ray appellatur apud nos. ſed hoc nomen Gallicum potiùs fuerit. Aliqui Albertum Rochonem (ut Salmonẽ) pro raia dixiſſe ſcribunt. Nos barbara hęc reijciamus, cum Latina & Græca non deſint. ¶ Raia pro rana librariorum culpa non raró ſcribitur, & forſitan etiam contrà. ¶ Raiam Angli uocitant a Thornebacke: à tergo ſpinoſo. nam Back tergũ eſt: thorn, ſpina. Eliotæ tamen Raia piſcis eſt qui Anglicè uocatur Raye aut Skeat. quorum prius ad Gallos pertinet: poſterius ſquatinæ deberi conijcio. ¶ Rocka Gothicum eſt, Olaus Magnus.

B Non minores Argolico clypeo raiæ (βατίδων) gignuntur in India, Aelianus. ¶ Βατὶς σέλαχός ἐστιν: id eſt, raia eſt piſcis cartilagineus, Ariſtoteles apud Athenæum. Planorum piſcium alterum eſt genus, quod pro ſpina cartilaginem habet, ut raiæ, Plinius. Piſcis eſt cartilagineus, planus: geritꝗ caudam, ſed tenuem, Ariſtot. Cutis ei aſpera eſt, Plinius. Piſcium genus δαρτὸν uocatur, cui cutis aſpera & ſine ſquamis: quales raiæ & ſquatinæ ſunt. Mneſitheus. ¶ Raiæ branchiæ parte inferiore ſupinaꝗ habentur, Ariſtot. Raia tametſi deductas in latera habet branchias, tamen non ſpineo intectas operimento, ut quæ non cartilaginea ſunt, ſed cuticulari, Idem. Oſſa intus (*in cute nimirum*) quædam rotunda aculeata habet, qualia & rhombis ineſſe cernuntur, Maſſarius. Βατίδος νῶτον, id eſt, raiæ dorſum Antiphanes in lautitijs ciborum celebrat: Archeſtratus ſcapulas, ut quidam uertit. ¶ Raiæ ſimile eſt uitulæ marinæ genitale, Ariſtot. ¶ Matricem (*alicubi in Italia*) uulgò nominant teſtaceum uel cartilagineum illud ouorum receptaculum à Rondeletio depictum: quidam ſecũdas uocare malunt: eam enim eijci aiunt cum ouis piſcium, maximè cartilagineorum, ut ſunt caniculæ, raiæ, &c. ¶ Ex authore libri de nát. rerũ & Alberto, Raiæ piſces ſunt è genere pectinum (*ineptè. pectines enim ſunt conchæ. indocti pectinum nomine paſſeres intelligunt: qui quidem piſces ſunt plani, ſed non cartilaginei*) rotũdi ferè, hoc eſt longitudine ac latitudine æquali ac circinata, ita ut linea dimetiẽs ad unum aut alterum cubitum pertineat, pinnulis circumpoſitus: magna ex parte rubris uirgulis & maculis depictus. Superficies tota eſt plena ſpinis. Oculos habet horribiles: os quoque deformitate liuidum, (*os turpiſsimum*) idꝗ non eo loco quo piſces cæteri, ſed loco uentris: ubi uero caput & oculi ſunt, os non habet. Caudam gerit prælongam, ut coluber, & in ea ſpinas exiguas peracutas, & pinnas ad natandum. Lapidem etiam aliquando in capite habet, (*falſum hoc uidetur: translatum fortè ex Ariſtotele, qui de alio quopiam piſce id ſcripſit.*) Multas habet caudas hic piſcis: et eſt ampli (*lati*) corporis: pinnis nõ diſtinctis ut in alijs piſcib.

C Raiæ (βατίδων) paſcuntur locis cœnoſis, nec longè à litore, ἐν πηλοῖσι καὶ ἐν τενάγεσι θαλάσσης, Oppianus. ¶ Carniuoræ ſunt, Rondeletius. Venantur piſciculos aſtu, ut referet in D. ¶ Piſces qui plani omnino ſunt, ut raia, ipſis pinnulis, & extremis corporis rotundationibus ſeſe dirigentes & flectentes natant, Ariſtoteles de communi animalium greſſu, interprete Gaza. Græcè etiam βάτος legitur. ego βάτραχος, quod eſt rana (ſcilicet piſcatrix) repoſuerim. Piſcis eſt piger ad natandum propter ſui corporis latitudinem, Albertus. ¶ Coëunt raiæ non ſolùm admotis inuicem partibus ſupinis, ſed etiam tergo fœminarum ſupinis marium ſuperpoſitis, Ariſtoteles: qui & paſtinacam raiæ inſtar coire ſcribit. Vide locum de coitu piſcium in genere. Piſcium diuerſa genera non coëunt præter ſquatinam & raiam: ex quibus naſcitur priori parte raiæ ſimilis: & nomen ex utroque compoſitum apud Græcos trahit, Plinius. Vide infra in Squataraia Elemento s. ¶ Raiæ in utero gerunt teſtacea quædam, figura eius teſtæ ſimilis tibiarũ ligulis eſt, &c. Ariſtoteles hiſtoriæ 6.10. Hæc ſententia non habetur in ueteri Ariſtotelis traductione, et ſuſpecta eſt Vuottono, mihi quidem improbari non poteſt, præſertim cùm tam ſcitè explicetur à Rondetio. Raia non ut reliqua cartilaginea ouum intra ſe parit & excludit, Ariſtot. Et alibi: Vna ex cartilagineis non parit animal, ſobolemꝗ emiſſam non recipit, tum capitis magnitudine, tũ aculeorum impedimento, & propter aſperitatem. ſed hæc de rana piſcatrice, non raia accipi debent. ¶ Raiæ oua ponunt more gallinarum ſingula aut bina tantùm cum corticibus, reliqua uerò abſꝗ corticibus: Cardanus ex Rondeletio, uel perperam, uel breuiùs & confuſiùs quàm oportebat. lectorem ad Rondeletij uerba remitto. ¶ Pingueſcunt uento meridionali flante, Obſcurus tanquam ex Ariſtotele. ¶ Raiæ & omne cartilagineum genus, hyeme diebus frigidiſsimis latẽt, Ariſtot.

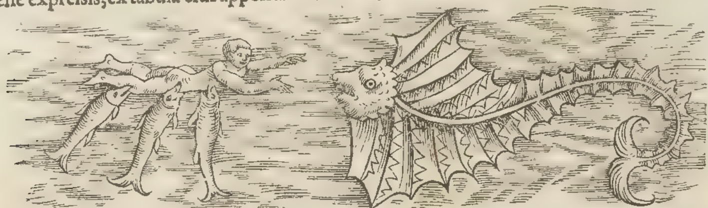
Coitus.

Partus.

Aristot. 8. 15. interprete Gaza: in Græco quidem codice nostro raiarum hîc mentio non fit.

Simili modo (*ut rana piscatrix*) squatina & rhombus abditi, pinnas exertas mouent specie uermiculorum: itemq; quæ uocatur raia, Plinius. Quem locum explicans Massarius: Verùm raia (inquit) cum pinnis careat ex Aristotele primo de historia, & quarto de partibus animalium, non uidetur esse uerum quod dixit Plinius, scilicet quòd pinnas exertas moueat, quod de squatina & rhombo concedimus. Hæc enim pinnis prædita sunt. Attamen Aristoteles non pinnis hoc, sed radiolis sui oris eiusmodi pisces facere testatus est. ait enim nono de historia, unde Plinius hęc mutuatur. Obruunt arena sese & aselli, & raiæ & psittæ, & squatinæ: cumq; nullam sui corporis partem intectam reliquerint, uerberant radiolis sui oris, quos piscatores uirgulas uocant: quos pisciculi cum aspexerint, adnatant quasi ad algas, quibus uesci soliti sunt, nisi quis dixerit in Plinio legendum esse rana, non raia, hoc modo. Simili modo squatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent specie corniculorum, (*uermiculorum, nostra æditio*) itemq; quæ uocatur rana. pastinaca latrocinatur ex occulto, &c. ut nam iũgatur cum uerbo pręcedenti, ut non legatur raia nam, sed rana, ut sit sensus: Vt illa scilicet rana piscatrix corniculis suis piscatur: ita squatina & rhombus quamuis corniculis careant, pinnis suis uice corniculorum utuntur, quod similiter & eadem quæ uocatur rana facere uidetur. nam quando præpilatis illis capillamentis siue corniculis caruerit (ut inquit Aristoteles eodem loco) eorum uice utitur pinnis, quamobrem macilentior capitur, quia non ita commodè piscari potest. Nec obstat quod paulò suprà Plinius de rana meminerit, cùm intellexerit ibi quando cornicula sua habuerit, & infrà cùm eisdem caruerit. si quis tamen aptiorẽ sensum inuenerit, continuò gratias testabor, Hucusq; Massarius. ¶ Raiæ demergunt se in profundo & turbant aquam: & pisces qui accesserint incautos confodiunt, ita quòd etiam uelocissimum piscem mugilem in uentre habere inueniuntur, Obscurus quidam ex Alberto. Verùm hęc de pastinacis Aristoteles prodit. ¶ Prolem ore suscipere ut alij cartilaginei, nequeunt, propter caudarum asperitatem, Iouius. atqui non raias hanc ob causam: sed ranas pisces propter amplum & spinis asperum caput, sobolem suam ore non recipere, Aristoteles author est. D

Olaus Magnus in Tabula Septentrionali sua ad H.f. paulò ultra Daniæ fines in Oceano pingit Raiam, quæ hominem natantem, (*uel etiam submersum, ut in Latina tabulæ explicatione scribit,*) qui à multitudine canum siue canicularum in profundum trahi periclitatur, naturali quodam affectu aliquandiu defendat & tueatur. Cuius rei typum, quanquam nec canibus, nec raia (opinor) satis bene expressis, ex tabula eius apponere huc libuit.

Pisces quidam magni hamo capti, eo mordicus apprehenso sequi nolunt: & graui corporis mole ad arenam aut uadum (*aquæ fundum*) adhærentes, trahentibus renituntur, ac elabuntur interdum ab hamo, Oppianus lib. 3. Halieut. E

Ἡ βατὶς εὔσομος, id est, Raia suauis est, Diphilus Siphnius. Bati & liobati ægrè concoquuntur, Psellus lib. 1. de diæta. Raia carnem habet sapore gratam: sed duriorem & concoctu difficiliorem quàm torpedo aut pastinaca, & quæ copiosius præbeat alimentum: Vuottonus, ex Galeno opinor. Piscium genus δαρτὸν uocatur, cuius cutis aspera & sine squamis, quales raiæ & squatinæ sunt. hi omnes friabiles quidem sunt, (εὔθρυπτοι;) sed non boni odoris, & alimentum humidum præbent: elixati aluum maximè omnium soluunt: assi uerò, deteriores sunt, Mnesitheus. ¶ Raia piscis delicatus est, & dulcissimæ carnis, Obscurus tanquam ex Alberto. Apud ipsum quidem Albertum (libro 24. de piscibus) reperio, uilem hunc piscem esse, neq; in precio nisi ubi propter raritatẽ appetitur: carnẽ eius esse duram, (ceu bubulam, Author de nat. rerum:) & concoctu difficilem. Antiphanes apud Athenæum βατράχου νῶτον inter lautissimos cibos prædicat. Sunt qui raiæ scapulas laudant ex Archestrato. Laterum partes dimidiæ extremæ de raijs eduntur à diuitibus, ut audio: reliqua pars pro plebe & familia est. ¶ Batus piscis frequenter esus Venerem iritat, Kiranides. Hippocrates in libro de affectionibus internis: Laborans (inquit) tertio generę tabis, post reliquam rationem uictus, &c. prandeat panem, & obsonium habeat frustum torpedinis, aut squatinæ, aut raiæ, & carnes suillas edat coctas, &c. Et rursus, Quarto mense edat torpedinem, squatinam, raiam, &c. Et alibi: Hepaticus quidam morbus est pleuritidi non dissimilis, quod ad dolentes locos, &c. in hoc æger post iudicationem morbi ex piscibus utatur galeo, torpedine, pastinaca, & raijs paruis, omnibus coctis, &c. Iacobus Syluius hepati calido & sicco salubre existimat hepar raiæ. ¶ Cauendum est ne pisces magni & duræ pellis, ut F

rex, delphinus, ſturio & ſimiles, comedantur recentes capti: ſed tandiu piſcis reſeruetur, & maximè euiſceratus, donec abſque corruptione ſubſtantiæ tenereſcat, Arnoldus Villanou. in libro de tuenda ſanitate. Inuenio & oxyliparon genus eſſe iuris in quo raiæ, ac cæteri eius naturæ piſces mandi ſoleant, Hermolaus. Nos plura de Oxyliparo ſuprà in O. elemento. Γαλεὺς καὶ βατίδας, ὅσα τε τῶν γλυκῶν, Ἐν ὀξυλιπάρῳ τρίμματι σκευάζεται, Timocles. Ἑφθῶν βατίδων, Metagenes. Πότερον ἐγὼ τὴν βατίδα (εἰς) τεμάχη κατατεμὼν ἕψω, τί φῄς; ἢ Σικελικῶς ὀπτὴν ποιήσω; Reſpondet alter: Σικελικῶς, Ephippus apud Athenæum. Raiæ ad mediterranea Germaniæ aridæ exportantur cum paſſeribus & aſellis, exenteratas inſolari audio abſque ſale.

G De remedijs ex raijs in genere, leges ſuperiùs quæ ſcripſit Rondeletius in Raia aſperrima.

H.a Batus piſcis eſt abſque ſquamis: quem * Idmani culpenam (*non intelligit clupeam. de ea enim poſtea loquitur in thriſſa*) uocant, Kiranides 4. 2. Θάτις apud Pollucem deprauatum eſt pro βατίς. ¶ Καὶ νὴ Δί' εἰ λυπουμένην γ' αἰσθοιτό με, Νιτάριον ἂν καὶ βάτιον ὑποκορίζετο, Anus locuples de adoleſcente qui eam amare ſe ſimulabat. Aliqui (ut Scholiaſtes annotat) Nitarũ & Batum homines molles fuiſſe dicunt: mulieres etiam paruas βατύλους uocabant. Aliqui duo hæc plantarum genera eſſe aiunt: quaſi anus dicat, habuit me tanquam flores. Βάταλον δὲ τὴν ἕδραν, παρὸ καὶ τὸ βάτιον. Vel βάτιον licet interpretari tenerum ac mollem inſtar bati piſciculi. De Batalo tibicine molli & effœminato multa collegit Cælius libro 5. cap. 13. Βατίδες piſces ſunt lati. ἢ βατία, διαφέρει δὲ τοῦ βάτου (meliùs, ἡ βατὶς δὲ διαφέρει τοῦ βάτου. nam & Heſychius habet, βάτος καὶ βατὶς ἰχθύες διαφέρουσιν ἀλλήλων) ἰχθύος, κατ' Ἀριστοτέλη, Varinus. Ariſtophanes in Pace de Melanthio & fratre eius poëtis tragicis: Γοργόνες ὀψοφάγοι βατιδοσκόποι, ἅρπυιαι, (id eſt, batides alioſq; piſces inſpicientes ut rapiãt,) Γραιοσόβαι μιαροὶ, τραγομάσχαλοι, ἰχθυολῦμαι. Apud eundem in Veſpis Scholiaſtes βατιοσκόπους (meliùs cum δ. βατιδοσκόπους, ut Suidas quoq; habet) interpretatur opſophagos, id eſt piſcibus in cibo impẽſiùs gaudentes. Eupolis in Megaride: Τὰς πλευρὰς, οἷόν περ βατὶς, τὴν δ' ὀπισθίαν ἔχουσ' ἀκτινὰς, οἷόν περ βάτος. Τὴν δὲ κεφαλὴν ὀστέον, (ὀστᾶν,) οἷόν περ ἔλαφος. uidetur autem laudare latera mollia, ſicut & batis piſcis mollis eſt: nates uerò ſolidiores, ſicuti batus piſcis ſolidior ac durior eſt, (ſiue abſolutè, ſiue batidi fœminæ, ut Rondeletius putat, cõparatus:) caput oſſeũ, &c. Cęlius battũ & battidoſcopos. non rectè t. gemino ſcripſit. ¶ Sophron botin piſcẽ quendã nuncupauit. ſed an idem ſit, qui batis, non explicat, Vuottonus. mihi botis herbã potiùs ſignificare uidetur: quod & Athenæus dubitat.

Βάτιον. Βατιδοσκόποι.

Icon. Captatorem hominem notare ſi uellent, Raiam pingebant. geſtat enim illa ante oculos ſuos gemina fila, &c. Pierius Valerianus. ſed hoc ad Ranam piſcatricem pertinet. quanquam & Raia & alij (ut ſuprà in D. indicatum eſt) ſimiliter forè piſciculos captant. Verũ rana præ cæteris.

Βάτος Græcis, qui rubus Latinè, ſentis ſeu uepris mora ferens: ſic appellatur, inquit Euſtathius, quaſi ἄβατος, per antiphraſin, quòd minimè ſit peruia: retinet enim & lancinat tranſeuntes ſuis aculeis aduncis: quales & in piſcibus batis ſunt. hinc compoſitum cynosbatus, pro roſa ſylueſtri. ¶ Βάτος maſculino genere, cadus menſuræ genus eſt Cyrillo: fœminino autem rubus. ¶ Βατὶς Ariſtoteli, etiam auicula eſt: Gaza rubetram uertit à rubis. ¶ Βατίεια apud Homerum quæ & Βάτεια, uxor Dardani nominabatur, & ab eâdem locus quidam circa Troiam: aliqui oppidum quoddam Troadis ſic dictum putant à ruborum circa eam frequentia, Euſtathius.

Poëtæ aliquando batides inter ſummas menſarum delicias nominant. Ὦ βατίδες, ὦ γλαύκων κάρα, Sañyrion. Παρὰ μὲν κάραβοι, καὶ βατίδες, καὶ λαγῴ, Eupolis. Οὐδὲ χαίρω βατίσιν, οὐδ' ἐγχέλυσιν, Ariſtophanes in Acharnenſibus.

COROLLARIVM II. DE RAIIS DIVERSIS.

PASTINACA Lutetiæ in foro frequẽs, cũ raijs & uendit, & nomine non diſtinguit, Bell.

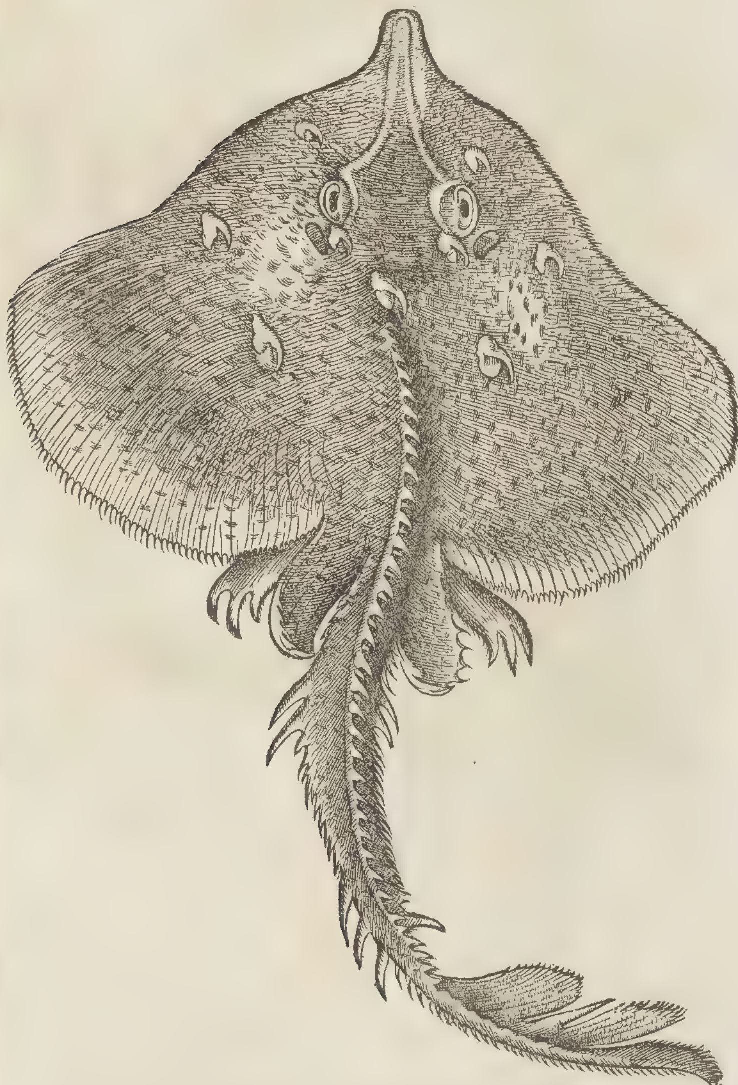
DE RHINOBATO, id eſt Squatinoraia, infrà in S. elemento agetur.

VETERES tria ſolùm Raiarum genera nominant: nempe Raiam ſimpliciter, & læuem, & aſteriam. Rondeletius cũ ſpecies plures inueniret, ſingulas appoſitè ſuis cognominibus diſtinxit. Quæ ego in pręſentia GERMANIS meis ita interpretor. Raia læuis: **ein glatter Roch.** Oculata & læuis: **ein glatter Spiegelroch.** nã & Prouinciales à ſpeculo Mirallet appellant. Rondeletius magis probat nomen ab oculis quàm à ſpeculis impoſitum. quod & nos imitari poſſumus: **ein Augroch.** Oculata & aſpera: **ein raucher Spiegelroch.** Vndulata, à maculis undarum modo flexuoſis: uel cinerea: **ein Schamlotroch, ein Aeſchroch, ein åſchfarber Roch.** Oxyrhynchus: **ein Spitzroch,** ab acumine roſtri: **ein Alſenroch,** nã & Galli circa Monſpeliũ eleno, id eſt ſubulam nominant: (quod inſtrumentum cæteri Galli aleſne uocant, nomẽ id à Germanis mutuati.) uel **Linſeroch,** à maculis lentis inſtar in parte prona. ſed tria hæc nomina utriq; oxyrhyncho communia eſſe poſſunt. quare priorem priuâtim appellârim, **ein kleiner Spitzroch,** id eſt, minorem. alterum uerò maiorem, **ein groſſer Spitzroch:** uel **Walroch,** id eſt Raiam cetaceam, quòd in maximam molem creſcat: uel **Küroch.** nã & Ligures uaccã appellant. Aſterias: **ein Sternroch.** Aſterias aſpera: **ein raucher Sternroch.** Clauata: **ein Nagelroch.** Clauata altera: **ein anderer Nagelroch.** Spinoſa: **ein Thornroch,** uel **Hechelroch.** nam & Galli circa Monſpeliũ Cardaire uocãt. Aſpera: **ein rauchlachter Roch.** aculeos enim paruos per latera habet, in corporis trũco nullos. Fullonica: **ein Kartenroch,** uel **ein Kartertſche.** Aſperrima **ein überraucher Roch.**

Læui-

Huius generis Raiæ iconem amicus quidam Venetijs ad me misit. uidetur autem cognata illi quam Clauatam Rondeletius cognominat. Maculis distinguitur fuscis. reliquum corpus obscurè subluteum est. cætera apparent.

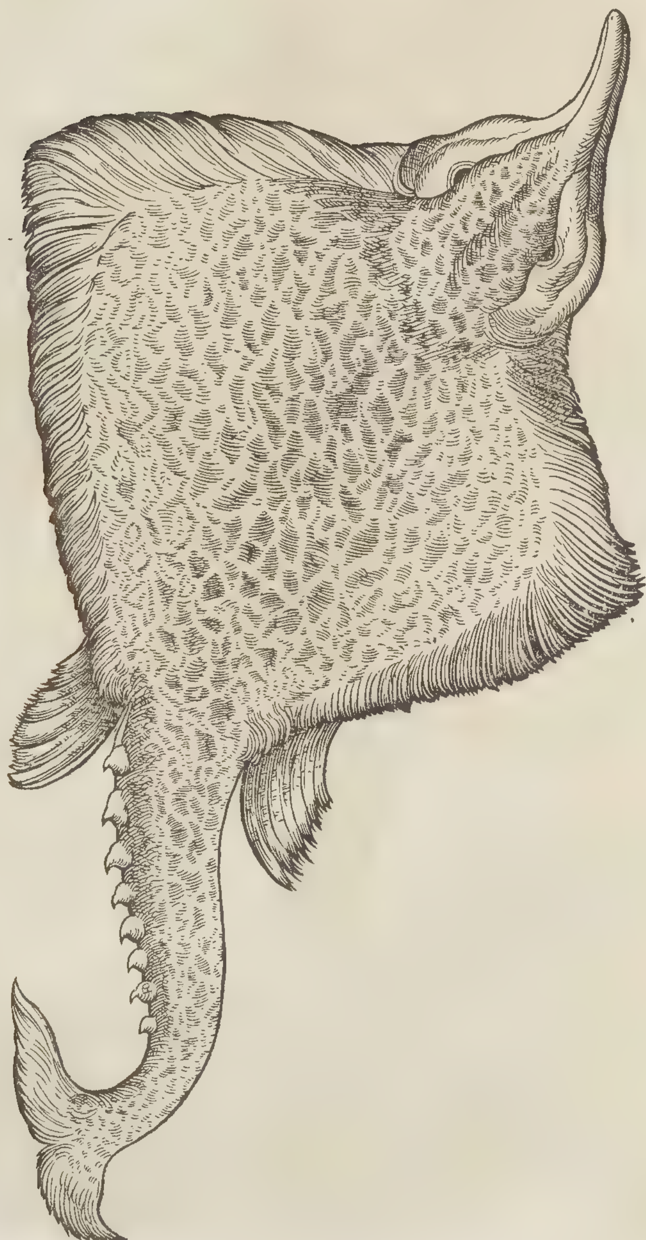
A.

Læuiraia (*ut Gaza transtulit*) à Græcis Liόbatos nuncupata, à læui cute: maior est quàm Raia: A piscatores uocant Bubosam, siue Mucosam, à luto & mucore, quo eius pellis sordida spectatur, Gillius. Λειβόατος piscis qui & ῥίνη dicitur, Athenæus. sed ῥίνη squatina est, piscis diuersus, à cutis asperitate limæ instar sic dictus Græcis, cum liobato eiusdem læuitas nomen fecerit. Apparet autem læuem cognominari hunc piscem, quòd non ut cæteræ pleræque aculeata sit cute, exceptis prope oculos locis, mediaque dorsi linea & cauda; nisi quis lęuem dici malit, quòd maculas nō

Hanc quoque Raiam depictam Venetijs accepi, corpus ferè cinereum maculis distinguentibus fuscis: ambitu corporis subruffo. Ad oxyrhynchos Rondeletij accedit. Normannis audio uocari Hal, Lusitanis Huga.

B

habeat, quales asterias (id est stellaris) & alij quidem. Sic & in galeorum genere læuis est, quẽ uel acanthiæ uel asteriæ galeo opponas. inter accipitres aues quoq; asteriæ sunt, pũctis scilicet & maculis insignes, (sicut & ardea stellaris:) & læues, qui ijsdem carent.

Lęuiraia fel habet iecori adnexum, Aristot. B

Raia ori grata est: ἡ δὲ ἀστερία βατὶς, ἁπαλωτέρα καὶ εὔχυλος (lego εὐκοίλιος ex sequentibus: quam lectionem Vuottonus etiam approbare uidetur:) ὁ δὲ λειόβατος, δυσκοιλιώτερος, καὶ βρωμώδης, Diphilus. F hoc est, stellaris autem carnẽ habet molliorẽ, & aluũ emollit. at lęuiraia, difficiliùs redditur aluo, & uirosa est. Vuottonus δυσκοιλιώτερον uertit, concoctioni renitentẽ: meliùs eo Rondeletius, aluo difficiliorem. opponit enim Diphilus τῷ εὐκοιλίῳ τὸ δυσκοίλιον, ἢ τὸ τῆς κοιλίας ἐφεκτικόν. Liobatus carne est candida, teste Epæneto, Athenæus & Hesychius. Κἂν ᾖ γαλεὸς, καὶ λειόβατος, κἂν ἔγχελυς, Plato in Sophistis. Καὶ σελάχη μέντοι καὶ νῦν (καὶ ἡ potiùs: nisi καινὴ, id est noua, legas. sed de noua Mileto nihil reperio) Μίλητος ἀρίστη ἐκτρέφει. ἀλλά γε χρὴ ῥίνης λόγον, ἢ πλατυνώτου λειοβάτου ποιεῖσθαι, Archest. H.a.

Λειόβατος, ὁ ὁμαλὸς τόπος, Suidas. Λεωβάτος, ὁδός, (nimirũ ut λεωφόρος, eadẽ significatiõe, uia regia et publica,) καὶ ἰχθὺς σελαχώδης, Hesych. sed pro pisce scribendũ λειόβατος.

ASTERIAS, hoc est stellaris uel stellatus cognomẽ, non raiæ solũ formæ uni attribuit, sed & galeorum: & inter aues accipitrũ, aquilarũ, ardearũ: à punctorũ & macularũ uarietate. Huic cognomini λεῖος, id est læuis, in accipitre quin opponat, dubiũ non est: in alijs aculeato potiùs in eodẽ genere, uidet opponi: ut paulò antè in Raia lęui diximus. Est aũt asterias nomen masculini generis primæ declinationis, ueluti adiectiuũ: qualia in aliud genus non mouent. itaq; rectè βάτος ἀστερίας dicit: βατὶς ἀστερίας non itẽ: quamobrẽ Latinè etiã nõ raia asterias, sed raia stellaris dixerim. apud Athenæũ quidẽ ex Diphilo legit ἡ ἀστερία βατὶς, nescio q̃ ꝓbé. ¶ Hic piscis Romæ uulgò Arsilli dicit. Differt aũt ab Arzinarello dicto, (quẽ secundã acus speciẽ Rondelet. facit) ut Cor. Sitard. indicauit.

RAIAE oculatę lęuis speciẽ aliã quã Rond. dedit, inter picturas à Sittardo missas habeo. Latera minùs rotũda sunt: in medio. n. latera ꝓminent ueluti anguli duo in rhõbo figura oppositi. rostrũ etiã magis exertũ est. Aculei ferè nulli apparent ijs qui in cauda & medio dorso sunt exceptis, si bene expressa est pictura.

Pharmacopolę & alij quidã Raias exiccare, & sceletos earũ in uarias et admirabiles uulgò formas effingere solẽt, cũ alias, tũ quę serpentẽ aut draconẽ alatũ præ se ferat. corpus. n. inflectũt, caput & os distorquẽt, aliqua incidũt, aut circũcidũt: laterũ anteriorẽ partẽ aliquousq; rescindũt: reliquũ erigunt, ut alas simulet: et alia ꝑ arbitrio cõminiscunt. Talẽ sceletõ olim mihi depictum, cum è raia factum esse ignorarẽ, hîc apposui.

ASLEC (si rectè scribitur) piscis planus est in mari Flandriæ & Germaniæ (inquit Albertus de animalibus libro 15. tract. 2. cap. 7.) quem lingua sua aslec uocant: quem ego diligenter conside raui, & inueni habere duos pedes & quatuor alas, (pinnas:) quæ uersus uentrē & pectus flectuntur, sicut alæ auium, &c. Caput autem huius piscis, & color pellis, & figura corporis, & sapor carnis, ferè ita sunt ut in raia pisce. Crura eius sunt cartilagines sine iunctura: & subtus in pedibus habet foueas, (acetabula quædam) ut fortiùs figantur. Cauda eius nō est ut raiæ, sed similis aliorum piscium, nisi quòd oblongior est: & ante caudā in loco dorsi, ubi stringitur solida pars corporis quæ est post concauum uentris, habet pinnam similem pinnis aliorū piscium, sed ualde magnam respectu sui corporis.

DE RANIS SCRIPTA HOC ORDINE SEQVVNTVR.

EX RONDELETIO.

De Ranis in genere. — *De Ranis fluuiorum & riuorum.*
De Rana palustri & uenenata. — *De Rubeta siue Phryno.*
De Calamite. — *De Rana cœlitus demissa.* — *De Rana dryophyte.*

BELLONII *De Ranis diuersis scripta dedimus in Appendice De Quadrupedibus ouiparis, pagina 26.*

COROLLARIA.

I. *Ranarum diuisionis Tabula in genere, eiusq́ explicatio.*
II. *De Ranis in genere, simul & de fluuiatili Rana.*
III. *De cæteris Ranis diuersis.*

IN LIBRO NOSTRO DE QVADRVPEDIbus ouiparis, Capita hæc sunt.

1. *De Rana aquatica & innoxia: deq́ ijs quæ ad Ranas quasuis in genere spectant, pag. 41.*
2. *De Ranis temporarijs æstiuis, pag. 55.*
3. *De Ranunculo uiridi; siue Rana calamite aut dryopete, Ibidem.*
4. *De Rana siue Rubeta gibbosa, & alijs mutis Ranis in genere, pag. 58.*
5. *De Ranis rubetis, tum palustribus, tum terrestribus. Et de remedijs contra omnes uenenatas Ranas, pag. 59.*
6. *De Rana uenenata fossili, pag. 74.*

DE RANIS (IN GENERE,) RONDELETIVS.

VMORE delectantur omnia Ranarum genera. Quare cum plura & notiora maximè in palustribus aquis degant, inter palustria potiùs quàm inter amphibia numerare uisum fuit. Diuersa autem earum esse genera experientia demonstrat, ut & autores ipsi tradiderunt. Sed cum à diuersis uariè & confusè exponantur, ipsa enucleatè atq́ ex-
Lib. 8. cap. 51. plicatè docere operæpretium fuerit. A minimis incipiemus, quæ Gyrini dicuntur Plinio autore, quum de Ranarum coitu & generatione loquitur. Pariūt minimas carnes nigras, quas Gyrinos uocant, oculis tantùm & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Nicander, sicuti legitur in exemplaribus excusis, γύρινος uocat, interpres μικροὺς βατράχους interpretatur. Præterea Nicander in Alexipharmacis primū φρύνον nominat, deinde κωφὸν eiusdem speciei, quæ fruticibus uerno tempore adhærescit. Quo loco Scholiastes Græcus tradit duo genera esse βατράχων, id est Ranarum, hybernas & æstiuas, ex quibus æstiuæ coaxant, & innoxiæ sunt, hybernæ mutæ & mortiferæ. uel sic. Phrynus pro uocali sumitur: sunt enim mutæ & minimè uocales, discriminis horum causa dixit Phrynum pro uocali. Est autem Ranæ similis, sed oculis est maioribus, arundinum fruticumq́ radicibus adhęret Phrynus. Hæc Scholiastes. Quæ cum plus caliginis quàm lucis rei adferant, nos perspicuè, ut opinor, sic distinguemus, ut Ranæ sint quædam quæ maiorem uitæ partem in aqua transigant, aliæ in sicco tantū, aliæ inter has ambigant. Rursus earum quæ in aqua degunt, aliæ in fluuijs, fontibus & riuulis reperiuntur, minimeq́ per-
Cap. 5. niciosæ sunt, sed edules. Has Ranas fluuiatiles uocat Plinius libro XXXII. Græci cōmuni omniū nomine βατράχους. Aliæ sunt palustres & uenenatæ, à nostris Bufones aquatiles nominan-
Lib. 6. cap. 31. tur, à Græcis ἐλειοβάτραχοι uel βάτραχοι ἕλειοι. Has Phrynis siue Rubetis coniunxit Dioscorides, tum ob corporis figuram non dissimilem, tum ob uim æquè perniciosam. Earum quæ in sicco
Lib. 32. cap. 10. habitant, alia inter fructices & arundines uiuit, unde ei nomen teste Plinio. Quidam inquit, ex ea Rana quam Calamiten uocant, quoniam inter arundines fruticesq́ uiuit, minima omnium & uiridissima, cinerem fieri iubent. Alia per tempestates ex aëre deijcitur, & διοπετὴς cognomina-
Lib. 8. cap. 31. tur. Rana quæ ambigit, φρῦνος uocatur à Græcis, à Latinis Rubeta. Plinius: Ranæ quoque Rubetæ, quarum in terra & in humore est uita. uel, ut Aetius uult, cùm palustris uitæ conditionem in terrestrem commutauerit, φρῦνος appellatur, id est Rubeta à rubis in quibus degit. Plinius:
Lib. 32. cap. 5. Sunt quæ in uepribus tantùm uiuunt, ob id Rubetarum nomine ut diximus, quas Gręci Phrynos uocant, grandissimæ cunctarum. Quæ postrema maximè indicant de ijsdem Plinium loqui & Aëtium,

& Aëtium, quum dicit Rubetas nihilo minores esse testudine parua. Hanc speciem Vergilius Bufonem appellauit, nostri Crapau. Hæc sunt Ranarum genera.

Neq; ullum est genus quod λεῖος βάτραχος dicit, ut Hermolaus in mendoso codice legerat pro ἕλειος βάτραχος. Neq; alia est quæ Dryophites dicitur à Calamite, ut docebimus. Postremò neque seiunctum à cæteris genus quod mutum sit, nam id multis Ranis accidit etiam uocalibus natura, ob quandam loci proprietatem, quod Plinius lib. 11. cap. 51. annotauit. Ranis sonus sui generis. Multum tamen refert & locorum natura: mutæ in Macedonia traduntur. Mutę sunt & Cyrenis eodem autore lib. 8. cap. 58. illatis è continente uocalibus. Et in agro Cyrenensi, ait Aristoteles lib. 8. de hist. cap. 28. Ranæ uocales præterito tempore deerant. Mutæ sunt etiam nunc, ait Plinius lib. 8. cap. 58. in Seripho insula, eædem alio translatæ canunt: quod accidere in lacu Thessaliæ Sicendo tradunt.

Mutæ ranę genus peculiare nullum: sed diuersis ranarum generibus, ut mutæ sint, accidit.

Sunt qui putent Seriphum unam ex Cycladibus non habere Ranas, unde prouerbium, βάτραχος ἐκ Σερίφου, quod confirmare uolunt Strabonis autoritate qui Seriphũ saxosam esse scripsit, quare & sine aqua esse: qua carere, imò absq; ea ne esse quidem possunt Ranæ. Sed Theophrastus nõ negat illic esse Ranas, sed fortasse non uocales ob nimiam aquarum frigiditatem; neq; in Pierio etiam Thessaliæ stagno propter aquarum rigorem. Id quod multis in locis euenire mihi compertum est. Quòd si quis locum Plinij mihi obiecerit ex libro 32. cap. 7. in quo aliud à supradictis genus & mutum constituisse uidetur his uerbis: Est parua Rana, in arundinetis & herbis maximè uiuens, muta ac sine uoce, uiridis, respondemus eandem hanc speciem esse cum ea quam Calamiten uocant, quod in arundinetis uiuat, minima omnium & uiridissima, de qua iam dictum est. Nunc ad singula genera explicanda ueniamus.

Seriphiæ ranæ.

Viridis muta.

DE RANIS FLVVIORVM ET RIVOrum, Rondeletius.

Eicon hæc ranæ fluuiatilis nostra est, repetita ex libro de Quadrupedibus ouiparis.

B

Ranarũ genera distingui, utile.

ETSI Ranæ notissima sunt animalia, nemo tamẽ sanæ mentis laborẽ hunc nostrum tanquã superuacaneum reprehendere iure potest, si post Aristotelem, Dioscoridem, Pliniũ aliquid tractauerimus. Prodest enim genera distingui, quoniam & forma & facultatibus differunt. Ranæ enim palustres cũ rubetis inter uenenatas numerantur: ranæ fluuiorum, riuorũ & fontium & in medicamentis & in cibis usurpantur, suntq; quibusdã in delicijs, pauperibus famis alleuamentum inemptum. Præterea multa uideo à recentioribus de ranis prætermissa, quæ postea à nobis tradentur, quæ minimè negligi oportuit, quale est, linguæ forma noua, in oculis palpebra inferior, mobilis sicuti in auibus, tenuis & perspicua, duo foramina rotunda, tenui membrana ijs obtensa tympani auriũ instar: post oris rictum rimæ duæ per quas tenuem membranam exerunt. Caudæ rudimentum sub qua unicum foramen est quo fœtum emittit, excrementa excernit: quædam etiam alia quæ in singulis dicentur, quæ non inutilem nostram in hac animalium contemplatione diligentiam esse palàm ostendent.

Vniuersè quidem βάτραχοι à Græcis dicuntur, à Latinis ranæ. Sed ad cæterarum discrimen hæ fluuiatiles uocentur. A

In ripis ad solem maximè delectatur. quaternis pedibus assultim in terra gradiuntur, & in aqua celerrimè natant, maximè posteriorum pedum beneficio. sunt enim longi, ac proinde ad saliendum aptissimè à natura cõformati: & ad natandũ, quia lati, in quinos digitos diuisi, qui membrana tenui connexi sunt, ut in anseribus, anatibus, & fulicis. Crura & tibiæ ualidis musculis uinciuntur. Pedes anteriores breuiores in quaternos tantùm digitos fissi. Qui pollicis uice est crassior & breuior. Digitorum tres sunt acies, & totidẽ articuli. Ossa sesamoidea in primo digitorum articulo pedum anteriorum, in omnibus articulis pedum posteriorum. Colore sunt uario. Quum paruæ sunt admodũ & piscis forma, nigræ: & speciè ranis piscatricibus similes & colore. Grandiores factæ & caudâ in pedes diuisâ, aliæ uirides sunt, aliæ nigricant, aliæ flauescũt. Ventre sunt candido nigris maculis asperso. Cute integuntur tuberosa & inæquali. Capite sunt crasso: ceruice contracta, sed latiuscula. Rostrum in acutum angulũ desinit. Oris rictus magnus, intus magna oris capacitas. Lingua carere uidentur: uel si eam linguam nomines, eam ab aliorum omnium animalium linguis & situ & connexione diuersam esse intellige: Nam extremæ maxillæ hærens, inde pẽdet. quo fit, ut qua in parte in cæteris soluta sit, in ranis sit ligata, & cõtrà. nã in maxilla, ut dictum est, hęret. ad fauces soluta est. Hanc particulã cum Aristotele rectè linguã uocabimus, cuius hæc sunt uerba: ὁ δὲ βάτραχος ἰδίαν ἔχει τὴν γλῶτταν. τὸ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν προσπέφυκεν ἰχθυωδῶς, ὃ τοῖς ἄλλοις ἀπολέλυται, τὰ δὲ πρὸς τὸν φάρυγγα, ἀπολέλυται, ᾗ ἐπιπέπτυκται· ᾧ τὴν ἰδίαν ἀφίησι φωνὴν αὐτά. Ranis lingua sui generis

eſt: pars enim prima quæ cæteris abſoluta eſt, ijs cohæret modo quo tota ferè piſciũ. Intima uerò abſoluta ad guttur applicatur, qua ſuam uocem ſolent emittere. Pro dentibus aſperitatem tantum in maxillis habet, qua quicquid arripit mordicus retinet, ob id panno rubro, uel fruſtulo carnis, filo ex arundine demiſſo, demorſo extrahuntur & capiuntur. Oculos magnos habẽt & prominentes. Palpebram inferiorem auium ritu oculis applicant, quæ tam tenuis eſt ut perluceat. Ante oculos foramina ſunt, uel ad aërem attrahendum, uel ad odorandum, tenui membrana obtecta nõ aliter quàm auris tympanum. Ab oris rictu ſub foraminibus iam dictis ſinus utrinq; eſt, in quo tenuis membrana: quæ dum aërem ſub aqua retinent, inflatur & foras prominet ueſicæ aëre plenæ modo. Ab oculis lineæ duæ fuſcæ per latera ductæ ſunt, inter has media eſt dorſi linea, quod in caudam deſinit, ſed cute contegitur. poſt hanc ſuperiore magis quàm inferiore loco, meatus eſt quo Gyrini & excrementa emittuntur. Cutis circa articulos tantum carni firmè hæret: ob eam cauſam nullo negotio excoriantur, facileq; aëre concepto & cohibito intumeſcunt. Ventriculo ſunt magno longoq;: inteſtinis conuolutis, coloris uarij. ecphyſis alba eſt: ieiunũ inteſtinum, & quod ileum à quibuſdam dicitur flaua, ob bilem quam per meatum à ueſica fellis in hepate ſita excipiunt, quamuis fel uiride & tenue appareat. Colon ſequitur, cæcum nullum reperitur. illud nigreſcit ob ſtercus: latum eſt & amplum, rectum, candidum & anguſtum. Splen paruus eſt in meſenterio. Hepar rubrum in tres lobos ſectum. Maribus renes ſunt longi, carnoſi, teſtes lutei, parui & rotundi. Fœminis appendices circa renes croceæ, quas uterum eſſe dixerim. Veſica eſt tenuiſsima, uixq; cernitur. Pulmones tenues, magni, nõ omnino ſine ſanguine, ut Ariſtoteles exiſtimauit: quum ſcripſit ranas diutius in aqua urinare, propterea quòd pulmones ſine ſanguine habeant: ſed potius quòd exiguo calore & ſanguine præditæ, frequenti inſpiratione & expiratione non egent. Pulmones nigricant. Cor in medio eſt thorace: non piſcium, ſed quadrupedum cordi ſimile, nigris punctis notatum. A medio pectore cartilaginea apophyſis producitur, in extremo lata, cui innituntur partes quæ maxillæ ſubſunt. Hactenus deſcriptæ ſunt ranarum partes, ſequuntur actiones.

C Vêre coëunt. Mares ululatu ſuo, quem ololyginem nominant, fœminas ad coitum alliciunt.

Vox, ololygo. Ololyginem uerò edunt maxillæ inferioris labro demiſſo pari libra cum aqua modicè recepta in fauces, ſuperioreq; maxilla intenta. Flagrant tantiſper oculi modo lucernæ, cùm ſinus buccarum maxillis diſtentis interluceat: coeunt enim magna ex parte noctu. Hæc ſic ferè ex Ariſtotele conuertit Gaza Plinium imitatus qui mares à uoce ololyzontes uocari tradit. *Lib. 11. cap. 7.* Sed præſtat locum adſcribere: eleganter enim Ariſtotelis locum illuſtriorem reddit, quum de piſcium lingua loquitur. Ranis prima cohæret, intima abſoluta à gutture qua uocem mittunt. mares tum uocantur ololyzontes, ſtato id tempore euenit cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, ad libramentum modicè aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum ſinus perlucent, oculi flagrant labore perculſi. ranæ igitur duplicem edunt uocem ὀλολυγόνα coitus tempore: & κοάξ, qua uoce omnibus ſunt moleſtæ. quumq; maximè & ultra modum ſunt uocales, tum tempeſtatem præſentiunt, quia aqua pluuia delectantur.

Coitus. De coitus ratione uaria prodiderunt authores. Plinius: ranæ ſuperueniunt prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente poſterioribus clunes. Et mox: Mirum quæ ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuère natæ, perinde occulta ratione cum omnibus annis id eueniat. Dicam hac de re id quod ſentio. Certum eſt Ranas *Procreatio.* aliquas ſponte naſci, maximè quæ Gyrini uocantur. Gignuntur & ex concubitu maris & fœminæ, ſed non ita coëunt, ut Plinius tradidit, ſed animalium retro meientium ritu. atque ſic copulatas Ranas uidi: cuius rei cauſa neque inter crura, neque inferiore in loco, ſed ſuperiore meatum *Gyrini.* habent. Quantum ad Gyrinos attinet ut mihi, ita omnibus experientia compertum eſſe poteſt, ſponte etiam in limo generari. In magnis enim imbribus & itinera & loca alia antea omni Rana *Cibus.* rum genere uacua, primum Gyrinis, deinde Ranis multis abundâſſe obſeruaui. Ranæ cibum in aqua capeſſunt. Muſcas, uermes, cantharos aquatiles, tineas, hirudines, cochleas paruas, atque inſecta aquatilia omnis generis deuorant. Adeò ſunt uoraces ut à ſuo genere non abſtineant. Inueni in maiorum ranarum ore ranas paruas, atque in uentriculo ſemicoctas, cochleaſq; echi- E natas. Quamobrem eſcâ etiam è longinquo uel cibi odoratu, uel conſpectu alliciuntur & capiuntur: maximè ipſarummet ranarum carne, aut panno rubro carnis colorem referente.

F Noſtris in more eſt poſteriora tantum Ranarum in cibis uſurpare, reliquo corpore abiecto, uel quia carnis parum ei inſit, uel quia uiſcera uenenata, uel in cibis inutile quid eſſe in ijs credatur. quod etiam Ariſtoteles annotauit de Echinis loquens, quorum quod nigricat parti creditum eſt ſuperiori, ex dentium origine pendens, amarum, nec eſculentum, quale in multis ineſſe animaduertimus, aut certe quod ei proportione reſpondet, ut in Teſtudine & rubeta, & in rana, atque etiam in turbinatis & mollibus, ſed colore differt. Caro ranarum candida eſt, dura, ſi recens fuerit: ſeruata, tenerior redditur.

F. G. Medici ut Teſtudinum, ita ranarũ carnem hecticis & phthiſicis apponunt: quod non improbo, ſi in iure capi decoquatur, quo tempore ad uenerem non cientur: tunc enim uirus olent: modò etiam in locis ſummo æſtu exſiccatis captæ non fuerint, ſed in fluuijs & riuulis.

Ranæ

Ranæ apibus insidiantur, nec earum aculeos pertimescunt. Mira traduntur à Plinio de ranis, à Democrito & Magis, quæ ex libro 32. petenda sunt. D Lib. 2. cap. 18.

Dioscorides cõtra omnium serpentium uenena pro antidoto esse prodidit, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusq; earum itidem sorbeatur. Contra inueteratos tendinum rigores pollent. Idem tradit Plinius. unguentis & emplastris adhibitæ siccandi discutiendiq; uim habent, maximè in articulorum doloribus. Inde Emplastrum à Ioanne de Vigo Chirurgo rectè compositum, quod & emplastrũ de ranis nominatur, quo fœlici successu in tumoribus & doloribus morbi Hispanici utimur. Ranæ tres in olla ustæ, & cũ melle appositę alopecias replent, si Plinio credimus: uel cum pice liquida illitæ, ut Dioscoridi & Paulo Aeginetæ uisum fuit, quod ego experiẽtia uerum esse comprobaui. Illitus earum cinis profluentis sanguinis impetus sistit, authore Dioscoride, quod & Paulus cõfirmat. Crematarum ranarũ cinis maximè siccans redditus, sanguinis eruptiones sistit, & alopecijs cum pice liquida medetur. Plinius: Ad sanguinẽ sistendum ranarum illinunt cinerem, uel sanguinẽ inarefactum. Eædem exiccandi ui equorum scabiem decoctæ in aqua extenuant, donec illini possit, aiunt ita curatos non repeti postea. Eædem decoctæ in aqua marina psoras tollunt, donec sit crassitudo mellis. Multò plura ex ranis petita remedia aduersus uarios morbos leges apud ueteres autores. G Lib. 32. cap. 5.

DE RANA PALVSTRI ET VENENATA, (ID EST Bufone aquatili,) Rondeletius.

INTER ranas sunt quæ in palustribus locis; & putri fœtidoq; limo oppletis, & nascuntur & uiuunt, quæ palustres rectè dici possunt, sed quia quæ fluuiatiles sunt, in paludibus etiam et in aquis stagnantibus reperiuntur, ad huius discrimen illam uenenatam cognominauimus, quæ Bufo aquatilis uocatur, à Gallis Crapau d'eau, à Græcis ἐλειοβάτραχος, deniq; terrestris (immò, palustris) φρῦνος, siue rubeta quæ palustrem uitam in terrestrem nõ commutauit. A Ea rubetâ siue phryno terrestri minor est: cuius uenenum mala symptomataq; eadẽ sequuntur, quę rubetæ, quę Dioscorides lib. 6. cap. 31. sic explicat: φρῦνος uel ἐλειοβάτραχος, id est rubeta aut rana palustris assumpta tumores ciet, pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet, & grauis halitus oris, singultusq;, & inuita interdũ genituræ profusio consequitur. Paulus Aegineta φρῦνον etiam, & ἐλειοβάτραχον appellat, cui uires omnino similes tribuit: quòd corporis tumorem inducat hausta, palloremq; intensum buxo similem: quodq; ęgrè spiritus trahatur, os fœteat, singultus infestet, aliquando etiam semen sine uoluntate erumpat. Eadem quoq; aduersus hoc uenenum remedia præscribuntur. Iuuantur enim qui id hauserunt, secundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt ut uehementi ambulationi & cursui se credant ob torporem quo corripiuntur. Quinetiam quotidie lauandi sunt. Nicander in Alexipharmacis simile uenenum ranæ illi inesse cecinit, quæ multa in arundinetis uiuit, quam Calamiten dixi ex Plinio à Græcis nominatam fuisse, eadem quoque remedia aduersus idem uenenum præscribit. G. Venenũ ex ea, & remedia.

DE RVBETA SIVE PHRYNO, RONDELETIVS.

Hanc Ranæ palustri uenenatæ similem esse ait, ideoq; picturam se non apposuisse: nos alterius (quam in posteriore huius capitis parte describit,) rubetæ effigiem ex nostro De Quadrupedibus Ouiparis libro apposuimus.

RVBETA propriè terrestris est, quæ Bufo à Vergilio dicitur, id est rubeta maxima terrestris, ad discrimen palustris, de qua modo locuti sumus. φρῦνος à Græcis dicitur εἶδος βατράχου, παρὰ τὸ ἐμφερὴς εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἢ παρὰ τὸ φέρεσθαι ἀπὸ τῆς λιμνώδους φύσεως ἐπὶ τὴν χερσαίαν. A

Animal est, inquit Aëtius, magnitudine nihilo minus Testudine parua, exasperat autẽ & uibrat terga dum spiritu impletur, atq; ob id ipsum audentiùs euadit. Ad lædendum itaq; manifestè insurgit, & saltibus interpositum spatiũ contrahit: raró quidẽ morsum infligẽs, uerùm anhelitũ consueuit uehemẽter uirulentũ inducere, adeò ut etiã si anhelitu cõtingat tantùm eos qui propè sunt, lędat. Cæterũ qui ab eis lęsi sunt, his omne corpus intumescit & diffundit, ac citò omnino pereũt. Vidi equidẽ hæc symptomata B G Historia.

in muliere quæ perijt sumptis herbis, quibus Rubeta uenenum suum afflauerat.

B Est autem Rubeta ranæ similis, colore fusco, rostro latiore & magis rotūdato, quale in secunda Pastinacæ specie descripsimus. Oculis est magnis & rotūdis. Deniq; ranæ palustri & uenenatæ similis est, quam ob causam picturam eius non apposuimus. Cute tegitur crassa & uix penetrabili, tum quia dura est, tum quia tumida & spiritu distenta ictibus cedit. Pulmones intus habet magnos & rotundos, quiq; aëre multo compleri possunt. hepar uitiatum, unde prauū bestiæ temperamentū, autore Aristotele: Nonnullorū, inquit, uitiata omnino iecinora, ut corpora quoq; eorundem prauū temperamentū sortiantur uelut Rubetæ, Testudinis, & similium. Neocles & Timæus scripserunt Rubetas bina iecinora habere: & alterum quidem occidere, alterum alteri aduersari & salutem afferre, & à formicis non attingi, ob id formicis obijciendum censent, ut pars quam non uorarint uenenata sit. Mira de Rubetis certatim tradunt autores, quæ Plinius recenset: sed id imprimis, ex his ranis lienem cōtra uenena quæ fiant ex ipsis, auxiliari. Cor uerò etiam efficacius esse. Rubeta apes interimit. subiens enim aditus aluei afflat, & obseruans rapit euolantes, nullo hæc affici malo ab apibus potest. Ex Rubeta multis modis uenena præparantur, quæ latent assumentes: quæ præstat ignorasse, quare de remedijs dicamus. Rubetarum ueneno aduersatur succus betonicæ, plantaginis, artemisiæ potus. Item succus ranarum marinarum ex aceto & uino bibitur contra Rubetæ uenenum. Sanguis Testudinis ranarum uenenis auxiliatur, seruato sanguine in farina pillulis factis, & quum opus sit in uino datis.

Lib. 3. de part. anim. cap. 12.

G. Venenum.

Lib. 32. cap. 5.

Veneni remedia.

D Rubetæ suus est à natura datus hostis Buteo triorchis, qui eam rapit & deuorat sine pernicie.

B. Crapaudina gemma.

Vulgus falsò credit gemmam uernacula lingua Crapaudine nuncupatam in Rubeta inueniri, & uenenis resistere.

A. Rubetæ species alia.

Terrestris Rubetæ generis ea etiam esse censebitur, quæ sub terra uel sub stercore inuenitur, ranis similis, rostro acutiore, cruribus breuioribus, cute tota tuberosa, maculis multis cinereis notata, oculis multùm prominentibus & uirescentibus, qui palpebra inferiore teguntur. maxillæ inferioris extremum frequentissimè mouet, lingua, uentriculo, intestinis superioribus similis. Vasa spermatica à superiore parte oriuntur, circa septum transuersum alba. Renes carnosi, uesica magna, retentam in ea urinæ copiam in metu effundit. In medio uentre nigra quædam cernuntur, quæ oua fortasse sunt. hæc compressa atramentum emittunt. Hepar nigrum in lobos duos diuisum, in quo uesica fellis, quod ex uiridi nigricat. Pulmones ut Testudini & ranæ. Vescitur formicis, cantharis, similibusq; bestiolis. Hæc Rondeletius. Puto autem secundam hanc Rubetę terrestris speciem, eam esse, quam nos etiam in Libro De Quadrupedibus Ouiparis descripsimus, pag. 59. cuius iconem etiam huic capiti præfiximus.

DE CALAMITE, (SEV MVTA PLINII ET Nicandri,) Rondeletius.

Effigiem hanc Ranunculi uiridis ex nostro De Quadrupedibus Ouiparis libro repetiuimus.

RANAM Calamiten à calamis in quib. uiuit uócarunt Græci. Id genus esse dixerim quod ἄφθογγον uocauit Nicander in Alexipharmacis, id est mutū, atque inter Rubetas numerari potest. Ranette nostri nominăt Ranis alijs corporis specie similis est calamites, & partib. internis: sed parua est, tenuis & uiridis. De qua Plinius: Est parua rana in arundinetis & herbis & maximè uiuēs, muta, ac sine uoce, uiridis: si fortè hauriatur, uentres boum distendens. huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre, ipsasq; carnes doloribus oculorum superponunt. Huius ranæ paruæ sanies efficacissimum est psilothrum si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, uel in oleo decocta æreis uasis. Dioscorides uiridium sanguine pilos auulsos renasci prohiberi tradit. In arundinetis roris linctu uictitat. Venenata est ut Rubeta superior, quare eidem ueneno eadem quoq; remedia medebuntur.

DE RANA CAELITVS DEMISSA, RONDELETIVS.

PER imbres & tempestates cælo delapsa rana Rubetis similis est, si Aristoteli sensibusq; nostris fidem adhibeamus, quæ διοπετὴς, id est, à Ioue missa nominatur. Hæ in nubibus procreatæ decidunt. Quidam in ea sunt sententia ut existiment ranas palustres minores, uel ui astrorum uel uentorum impetu sursum raptas decidere, cuius rei id esse argumentum, quòd nunquam nisi aëre pluuio & commoto delabi uideantur. Alij ne cadere quidem unquam ex alto censent, sed quia ex Bufonum genere sunt, ex cauis in quibus uiuunt locis dum tempestates præsentiunt, egredi, & tum è cælo demissas ranas credi, quæ antea non comparuerant. Sed opinionem hanc prorsus refellit quotidiana experientia, atque grauissimorum scriptorum fides. Quòd si quis hoc miretur, contempletur multa alia in natura æquè admiranda. Quid enim mirabilius esse potest aquis in cælo stantibus, ut ait Plinius, at illæ ceu parum sit in tantā peruenire altitudinem,

Lib. 3. cap. 1.

nem,

nem, rapiunt eò secum piscium examina, sæpe etiam lapides subuehunt portantes aliena pondera. Ranæ igitur διοπετεῖς rubetarum sunt specie, quod tradidit Aristoteles libro 1. problematum. Διὰ τί γίνεται τὰ ἔτη νοσώδη, ὅταν γίνηται φορὰ τῶν μικρῶν βατράχων τῶν φρυνοειδῶν; ἢ ὅτι ἕκαστον εὐθηνεῖ ἐν τῇ οἰκείᾳ χώρᾳ τῆς φύσεως; καὶ ταῦτα δὲ ἡ φύσις ἐστὶν ὑγρά, ὥστε ἔπομβρον καὶ ὑγρὸν σημαίνει τὸν ἐνιαυτὸν γίνεσθαι. τὰ δὲ τοιαῦτα ἔτη νοσώδη ἐστίν. ὑγρὰ γὰρ τὰ σώματα ὄντα, πολὺ ἔχει τὸ περίττωμα, ὅ ἐστι τῶν νόσων αἴτιον. Cur insalubris est annus, quum magnus est prouentus pusillarum ranarũ, quæ rubetæ faciem repræsentãt? an res unaquæque loco suæ naturæ idoneo abundare solita est? itaque eiusmodi animalium genus cùm natura humidum sit, pluuium annum ob eam causam indicat. Anni uerò huiusmodi insalubres sunt. corpora enim humida excrementis abundant, quæ morborum sunt causæ. Ranæ huius meminit etiam Plinius libro 32. cap. 10. Iecur ranæ Diopetis & Calamitæ in pellicula gruis alligatum, (*Venerem concitat. nostra æditio habet diopetis uel calamitæ.*) nisi malis lectionem Hermolai se qui qui dryophytes legit. de qua rana proximo capite dicitur.

DE RANA DRYOPHYTE, RONDELETIUS.

Suprà dixit Dryophyten non aliam esse à Calamite, in capite de Ranis in genere: hîc uerò distinguit, Plinium secutus.

RUBETARUM generi subijcienda rana, quę in quercubus & ficubus, alijsque arboribus inuenitur, uiridissimaque est, qua nota cum Calamite ab alijs distinguitur. De hac Plinius: Est rana parua, arborem scandens, & ex ea uociferans. In huius os si quis expuat, ipsamque dimittat, tussi liberari dicitur. Hæc prolixiùs de ranis à nobis tradita sunt, ut earum differentiæ perspicuè intelligerentur. quamuis enim uiles sint bestiæ: tamen nulla est ex qua uel fructus aliquis percipi non possit, uel pernicies uitari. Lib. 32. cap. 8.

COROLLARIUM I. DE RANIS IN GENERE.

Quanquam in libro De Quadrupedibus ouiparis permulta de ranis conscripsi: quemadmodum suprà in tabella, quam huic de ranis tractationi præfixi, indicatum est: uisum est tamen in præsentia quoque, quæ ab eo tempore obseruata mihi sunt, adijcere. Hoc imprimis monendus mihi Lector est: multa ex authoribus iam priùs à me prolata, nunc etiam in Rondeletij scriptis rejecta non esse: partim quod is multa aliter, & alia occasione citat, ut emendandi interdum uel illustrandi gratia, quòd sine repetitis illorum uerbis commodè non fit: partim quòd ad diligentiorẽ collationem ocij satis non erat.

RANARUM DIVISIO.

- Ranarũ aliæ
  - Procreantur ex semine, ut
    - Terrestres
      - Calamitæ 1.
      - Rubetæ.
        - Bufones propriè dicti. 2.
        - Alię quędã sub terra uel stercore degẽtes. 3.
        - Gibbosæ. 4.
        - Cornutæ quædam dictæ. 5.
    - Aquaticæ
      - Fluuiatiles edules
        - Virides, Nigricantes, Flauescentes. 6.
      - Palustres uenenatę
        - Maiores. 7.
        - Minores. 8.
  - Alio quodam modo proueniunt; ut
    - Temporariæ, uel æstiuæ. 9.
    - Διοπετεῖς, cælitus uel cum pluuia demissæ. 10.

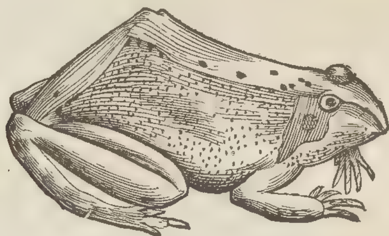
Diuisionis explicatio, secundum numeros.

1. Calamitæ sunt uirides, paruæ, quæ & arbores scandunt: quanquam Plinius uidetur distinguere, cũ aliàs, tum quod calamitas mutas & perniciosas facit: arboreas uerò, uocales, nec meminit earum ueneni. Iconem earum præfiximus Rondeletij capiti de Ranis fl. Habeo inter diuersas ranarum picturas, ab Argentinensi pictore missam, subuiridem quandam paruã, non ita pulchro colore ut calamites est, sed subobscuro: quæ si non ad calamitas, fortè ad temporarias referri debet.

2. Bufones propriè dicti, similes sunt palustrib. & uenenatis ranis, sed maiores, &c. quare iconem earum à se omissam Rondeletius scribit, qui tamẽ non simpliciter terrestre hoc genus facit, sed amphibiũ, ex Plinio: Ranæ rubetæ (inquit) in terra & in humore est uita. & Aëtio, qui eas ex palustribus terrestres fieri tradit. Quærendum, an potiùs non una rubetæ species ambigua sit, sed duæ diuersæ: quarum una semper terrestris, altera semper palustris sit. Possunt tamen aliquæ per æstatem, dum aquæ suppetũt, ac tepor sinit, in aquis agere: deinde autumno & hyeme in terra sẽ occultare: quod aquaticæ omnes faciunt, præter temporarias opinor.

3 Rubetæ quæ sub terra uel stercore inueniuntur, (inquit Rondeletius,) ranis similes sunt: rostro acutiore, cruribus breuioribus: cute tota tuberosa, maculis multis cinereis notatæ, oculis multùm prominentibus & uirescentibus, &c. Hæc ille. Has puto minores esse prædictis: nec alias, quàm quarum effigiem ad finem capitis Rondeletij de Rubeta dedimus.

4 Gibbosam rubetam descripsi in libro De Quadrupedibus Ouiparis, pagina 58. cuius, quoniam in sequentibus quod addam non habeo, iconem hoc in loco apposui.

5 Cornibus exasperari rubetarum dorsum, quod Plinius scribit, hactenus non uidi. Gibbosæ tamen ranæ à nobis dictæ ossa in dorso cornuum ferè instar eminent. Alia ratione recentiores quidam parum Latini scriptores ranam quandam cornutam uocant, à sono uocis, quo cornu seu tubam imitetur quodammodo. In Gallijs est bufonis genus quod cornutum dicitur, à uoce. Verno tempore prodeunt, & uocem instar tubarum binæ inuicem emittunt. coloris cinerei fusci, (tetri,) in uentre uerò crocei. per totam quoque Germaniam altissimè clamant: & falsum est extra Galliam mutas esse. In paludibus putridis degunt, Albertus & author de naturis rerum. Has puto minores rubetas palustres esse, de quibus mox dicam. Reperiuntur & terrestres argutissima uoce, quam tubæ aut campanæ instar audiri ex longinquo aiunt: satis frequentes circa nobilem Tigurini agri arcem Kyburgam: raræ aut nullæ in uicinis regionibus. Hæ duplò ferè minores sunt communi rubeta: cæterò similes. Vna mihi allata, (deprehensa sub trũco, ubi se abdiderat, ut lateret per hyemẽ: Septembris initio,) tergo erat lurido, aspero, uentre ex fusco albicante, oculis aureolis, (sed aureo colore per medium diuiso,) clunibus cruribusq́, sed præcipuè digitis posterioribus, pilosis. Eas non in aquosis, sed aridis locis degere audio: uere uocem suam emittere & æstate: cum uesperi clamant, noctem sequentem sine pruina futuram certò sperari: autumno & hyeme non audiri.

6 Fluuiatiles βάτραχοι simpliciter dicti, degunt in aqua pura, fluuijs, fontibus, riuulis: suntq́ edules. Hæ paruæ & informes adhuc nigricant. Grandiorum aliæ uirides sunt, aliæ nigricant, aliæ flauescunt, Rondeletius. Inueniuntur autem etiam in paludibus & stagnantibus aquis. Aquaticæ illæ quæ præ cæteris in cibum admittuntur, uirides sunt, nigris passim asperfæ maculis. Sunt & subliuidæ atq; subcinereæ quædam aquaticæ: quæ partim uocales & edules sunt, partim mutæ, & non eduntur, ut Ge. Agricola scribit.

7 Palustres uenenatæ cognominandæ: ut ab innoxijs, quæ & ipsę in paludibus reperiuntur, discernantur, βάτραχοι ἕλειοι Græcis. Has Dioscorides rubetis siue phrynis coniunxit, tum ob corporis figuram non dissimilem, (magnitudine quidem inferiores sunt:) tum ob uim æquè perniciosam, Rondeletius. qui picturam quoque earum exhibuit.

8 Proximè dictis minores sunt, ni fallor, quæ à nostris Güllenkrötle: id est, lacunales rubetulę dicuntur: & Mönle, inde puto quòd dorsi uentrisq́ coloribus salamandras aquaticas (quas indocti scincos putant) repræsentent. Hæ semper sunt paruæ: & uiuunt in lacunis & aquis corruptis, sicuti de cornutis suis Albertus scribit, cuius uerba proximè recitaui, (nec puto has ab illis differre:) uentre pallido siue citrino, punctis quibusdam discolore: & suo quodam sono uocis utuntur. Has Aristoteles in problematum 1.22. ranas paruas rubetis similes, (μικροὺς βατράχους φρυνοειδεῖς,) quarũ multitudo annum morbosum futurum significet, meo quidem iudicio, appellat, quanquam has Rondeletius διοπετεῖς facit. Sed plura de his inferiùs.

9 Latent hybernis mensibus in terra ranæ omnes, exceptis temporarijs istis minimis, (Germani uocant Reinfröschlin,) quæ latent in cœno, & reptant in uijs ac littoribus, (ripis.) Hæ enim quia non ex semine genitali, sed ex puluere æstiuis imbribus madefacto oriri uidentur, diu in uita esse non possunt, Ge. Agricola. Sed fortè temporariæ æstiuæq́ ranæ, non unius generis sunt, sed tum ex fluuiatilium genere, tum rubetarum, præsertim minorum palustrium: aut saltem utrisq; similes.

10 De

10. De ijs quas Διϊπετέας, seu cœlitus demissas uocant, inferiùs dicam.

COROLLARIVM II. DE RANA IN GENERE, simul & de fluuiatili Rana.

De fluuiatili rana iam paulò antè quædam annotaui in expositione tabulæ; sed à Rondeletio prædicta.

Os squatinæ antè promptumque est, ut ranæ palustri, Aristot. locus si occurreret, uerba Græca inspicerem. Equidem ranæ palustris nomine piscem seu piscatricem ranam hîc acceperim, ut piscis pisci comparetur. utrique sanè similiter os in promptu est, aliter quàm raijs. facilè quidẽ βάτραχος ἕλειος, si fortè ita legitur, (ut suspicor,) pro βάτραχος ἁλιεὺς irrepere potuit. B

De informi imperfectoque ranarum fœtu, lege quæ scripsimus suprà, pag. 358. in Cordylo. Declinante Maio mense (die 21.) inueni in superficie aquæ stagnantis, in lente palustri & algis innatantibus, fœtus ranarum minutos, qui depedes uidebantur: propiùs uerò inspicienti rudimenta anteriorum pedum apparebant. Hos Itali, quoniam caput enorme est, reliquũ corpus μυτελζει, capitones appellãt, ut conijcio ex uerbis Baßiani Landi: qui in libro de peste: Ex putrescente (inquit) aqua oriuntur uermes, magna copia ranarum & aliorum animalium, quę ortum habent de putredine: cuiusmodi sunt pisces (*impropriè pisces nominat*) capitones uulgò dicti. ¶ Aquis paludũ siccatis moriuntur ranæ: restitutis, reuiuiscunt, Incertus. C

In uentre generis cuiusdam ardeæ ranam deprehendi, Ianuarij medio. Rana sæpe, ut et chamæleon, cum serpente pugnat, Innominatus. D

Apud Anglos Lucius piscis, capitur rana aut bleca pisciculo hamo affixo, funiculum (lineã) trahendo per ripam. non statim autem extrahitur ubi hamum corripuerit, sed iam defatigatus. Piscatores aliqui ranam excoriatam in reti nassæ instar contexto ligatam suspendunt, ita ut in medio liberè pendeat: uel iecur caprinum similiter: sic pisces inescatos capiunt. ¶ Ranæ expulerũt Autariatas, Agatharchides. Autariatę Stephano Thesprotica gens est. Autoriatæ uerò Aeliano, Indica, à ranis plurimis inchoatis et imperfectis è cœlo lapsis, migrare coacta, de animalib. 17.41. E

Cochlearum usus infirmo iecori prodest: idque etiam tabefactum reficit. bene enim alunt: si uiscosam carnem meliùs lixiuio lauabis, aut sale & uino, aut furfure. Aqua earum destillationibus collecta hecticis & phthisicis efficaciter prodest, & siccæ iecinoris distemperantiæ bis die ieiunis sumpta tepens medetur. Caro quoque testudinis, quæ in nemoribus degit: destillant & eam alij ad eosdem usus. Ranæ quoque quæ bolo in lympidis aquis capiuntur, pares effectus habent, Alexander Benedictus. ¶ Ad epilepsiam: Aliqui per dorsum ranam scindunt: & extractum iecur folio caulis (*brassicæ*) inuolutum desiccant. hoc tritum cum uino optimo in potu dant paroxysmanti (*sub paroxysmum:*) & si uice prima non curatur, uenturo paroxysmo idem faciunt, Antonius Guainerius. ¶ Fœtus ranarum imperfectos aliqui elixant, & innatantem adipem colligunt: quem locis glabris illinunt, ut pili succrescant. ¶ In articulis morborum impetus sedant ranæ, subinde recentes impositæ, quas quidam dissectas iubent imponi, Plinius. ¶ Cinis ranæ magnæ (*rubetæ, ut Cardanus in Varijs scribit*) collo gallinæ uel alterius auis, linteolo alligatus, prohibet ne sanguis effluat, etiamsi profundè uulneretur. Ex quo multi colligunt eundem cinerem gestatum, muliebrem fluxum menstruum retinere posse, ac alias item hæmorrhagias, Incertus. G

De ranarum ui, ad inducendum uini fastidium, ex literis amici cuiusdam uiri boni & mihi noti, ad amicum, qui eas literas Germanicè scriptas mihi communicauit: Filio ebrioso & sæpius ex ebrietate uarijs periculis exposito dum consulere cogito, ab honestis uiris remedium hoc accepi: ranam uiridem ex ijs quæ in fontibus salientibus reperiuntur, uiuam in uini mensura (duarum librarum fortè) suffocatam, eam in uino uim relinquere, ut qui uel haustum unum inde bibisset, per omnem deinceps uitam abstemius degeret. Ego solicitus & metuens ne quid aliud etiam inde detrimenti sequeretur, cum filio (recens etiam ex ebrietate periclitato) institutum meum confero. acquiescenti propino uinum, (in quo tamen palustris rana, cum circa fontium scaturigines nulla reperiretur, suffocata fuerat,) duobus haustibus, uno uesperi, altero mane. Volui autem ipse prægustare uinum, & experiri saporem, os tantùm colluendo, ita ut nihil inde glutirem: qui licet non displiceret, postea tamen ad duos ferè menses uinum fastidiui. Vxor eius, quæ odorem tantũ uinarij uasis illius olfecerat, ab eo tempore hactenus (*nescio quantum temporis*) uinum non bibit. etsi enim interim experiundi gratia non semel gustauerit, inde tamen stomachi dolore non mediocri percepto, abstinet. uterum quidem non fert, ne quis eam ob causam uinum ei fastidio esse suspicetur. At in filio fastidium hoc non ultra quatuordecim dies durauit: citiùs tamen à uini potu caput ei nunc tentatur. Experiemur aliâs idem remedium cum rana uiridi è fonte saliente: & rei euentum ad te scribemus, Hæc ille. quibus ea, quæ apud ueteres legimus, ad inferendum uini tædium, medicamenta hîc adscribam: Vinum in quo anguilla suffocata sit, (alij, in quo anguillæ duæ necatæ sint,) potui exhibitum (addunt aliqui, uel modicè) uini tædium (uel odium) parit, Plinius & alij quidam ueteres. Rubellio (piscis marinus) in uino putrefactus, ijs qui inde biberint, tædium uini affert, Plinius. item mullus in uino necatus, & uua marina in uino putrefacta. Vinum aiunt tædio uenire his qui ex Clitorio lacu biberint, Idem.

Eligantur hirudines ex aquis, in quibus ranæ degunt: nec audiamus illos qui ex huiusmodi aquis hirudines uituperant, Auicenna.

H. a. Icon. Ex rana quæ nam hieroglyphica habeantur, multis exponit Pierius Valerianus lib. 29. nos lemmata quædam tantùm indicabimus, quæ sunt: Imperfectus, Inuerecundus, Curiositas, Longo pòst tempore progrediens, Sophista, Dæmones, Poëtæ, Silentium. In diuinis literis (inquit) ut in libro Apocalypseos, ranæ simulacra sunt cacodæmonum. Porrò silentium significat per ranam rubetam illam grandissimam, quæ geminis ueluti cornibus insignita est: propterea quòd obseruarunt magi, si ea in multitudinem uociferationibus obstrepentem inferatur, silentium fieri. Eoq; spectare putant nonnulli ranam illam Mecœnatis celebratissimam, qua is literas & tabellas obsignare solitus erat, utpote qui ea quæ literis crederet, silentio inuoluenda esse commoneret. Sed enim cum rana, non rubeta, in omnium sermone, (*sit,*) ego eò potius rem spectare dixerim, quasi Mecœnas id in Augusti gratiam factitârit: de quo etiamnũ infantulo illud fertur, quòd in auito suburbano obstrepentes fortè ranas silere iusserit: cui quidem commento adeò fauit uetustas illa, ut ex eo negentur ibi ranæ coaxare, &c.

COROLLARIVM III. DE RANA RVbeta, alijsq; diuersis.

A φρῦνος Græcis pro rubeta masc. gen. uulgatum est: φρύνη uerò fœmininũ, apud Nicandrũ solum reperi, & Aelianum de animalibus 9.11. & 17.12. Rubeta est rana uenenosa in sicco semper rubens, & à rubis nomen trahit, in quibus plerunq; uictitat, Niphus. Qui rerùm nomenclaturas Latinè, Polonicè & Germanicè conscripsit, Rubetam interpretatur Polonice Zábá drzewna, Germanicè ein Laubfrösch. Bufonem uerò, (id est, ranam terrestrem nimiæ magnitudinis) Polonicè Ziemna zábá, Germanicè ein Krott. Qua uoce Græci buffonem appellarent, frustra quæsiui diu cum Italica nomina complura non nesciam, quibus appellatur uulgò: Rospo, Zatto, Botta, Babi. Montani nostrates (*Germanicè*) Krotten & Erdkrotten. Galli Crapaud: unde lapidem buffonitem, crapaudinam, Cæsar Scaliger. ¶ Mutas ranas aliquas dici putârim, quales rubetæ sunt: non quòd uocales penitus non sint: sed alijs uocalibus & garrulis comparatæ, mutæ præ ipsis uideantur: quoniam uox eis rara & parca.

Mutæ.

D Referunt multi mustellam à rubeta uisam sic torpescere, & exanimari, ut à rubeta occidatur & edatur. quod tamen uix credi potest: nisi, non hæc omnium, sed quarundam sit solùm proprietas, Cardanus in Varijs libro 7. ¶ Bufones aiunt à serpentibus deuorari. addunt superstitiosiores ab illis inde uenenum quæri, Cæsar Scaliger.

E Certum est, nullum ostentum infelicius rubeta apparere posse, cum uel magnitudine uel loco inusitatum fuerit: animal infaustum ueneno, forma fœda, solitudine, clamore inauspicato, habitatione sub terra, & inter humana cadauera, nocturnũ, spiritu graui, oculisq; intentè respicientibus, fascinoq;, Idem Cardanus ibidem. Sed ueteres adeò ominosam & abominatã bubonem auem faciunt: nusquam uerò, quod sciam, bufonem ranam, ueterum quisquam inter auspicia ulla memorauit. quanquam Aug. Niphus lib. 1. de augurijs, ueteres bufonem undecunque & quomodocunq; obuium in felicibus augurijs habuisse narrat, &c. ut in libro de Quadrupedibus ouiparis recitaui in Rubeta H. h. contraria prorsus quàm Cardanus scripsit, opinione.

G Nicolaus Myrepsus unguento LXXVIII. ad lumbricos inscripto admiscet oculos ranæ terrestris. ¶ Kiranides 1.21. Batrachitæ lapidi uires quasdam superstitiose adscribit, imaginibus quibusdam insculpto, & alijs nonnullis additis si pro amuleto gestetur. ¶ Ex Cardani Variorum libro 7. Rubeta (inquit) dentium dolori prodest plerunq;, si dentes coxarum ossibus tangantur: antipathia enim est. Siccatæ in umbra iecur, ad albugines oculorum elegantissimum auxilium est. Ipsa uerò tota tuberibus carneis superligata, (uocant autẽ nâtas Mediolanenses,) ea abolet, & liquefacit. Synanchicis cocta & pro emplastro imposita, adeò prodest, ut quendam hoc auxilio, cui iam tanquam morienti, de more candelæ accensæ fuerant, liberauerim. Crediderim & filum, quo suspensa interierit, (*sicut de filo purpureo, quo suffocata fuerit uipera, ueteres tradiderunt,*) posse conferre. Pedes omnes magnæ rubetæ, ab ea uiuente abscisi, dum Luna uacua ad coniunctionem properat, colloq; strumas patientis suspensi, adeò conferunt, ut persæpe etiam à morbo patientem liberent. Cinis quoq; eius falconi cum carne exhibitus, tineas quæ plumas erodunt, tollit. & forsan etiam, si super auem ipsam solùm spargatur. Idem collo mulieris fluxum mensiũ patientis suspensus, (*hanc quidem uim ex cinere Ranæ magnæ, superiùs etiam ex incerto authore scripsimus in Rana,*) fertur eum cohibere. Quinimò referunt collo pulli cinerem suspensum, efficere, ut ne iugulatus sanguinem mittat.

De Rubetarum ueneno. Synesius in epistola quadam ad fratrem distichon hoc recitat: Ἀσπίδα, φρῦνον, ὄφιν, καὶ λαοδικέας περίφευγε, Καὶ κύνα λυσσητῆρα (λυσσητὴν forte,) καὶ πάλι λαοδικέας. Videntur autem uulgò, nullo certo authore, usitati fuisse hi uersus: quibus λαοδικεῖς homines notantur tanquã maximè uenenatis etiam feris, aspide, rubeta, serpente, (uiperam intelligo,) & cane rabido, nocentiores Quinam uerò sint λαοδικεῖς, dubitari potest: ego coniecturam meam protuli in libro De Quadrupedibus ouiparis, in Rubeta G. nunc uerò λαδικέας per syncopen pro λαοδικέας dictos

dictos, coniecerim, ut sit nomen gentile, à Laodicea ciuitate Asiæ. quam coniecturā auget, quòd in eadem Epistola à Synesio Euthalius quidā cognomine Ballas, Λαοδικεὺς nominatur. illū aūt præfectum aliquando Lydis auarissimum & astutissimum hominem, res illorum esse depeculatum. Est autem Lydia Asiæ regio, & Laodicea quoq; non procul Asiæ ciuitas, Lyco flumini imposita. Stephanus aliam Syriæ, aliam Lydiæ Laodiceam facit, &c. Itaq; arbitror Laodiceæ (cuiuscunque) ciues, tanquam improbos, auaros, astutosq; homines, hoc disticho traduci solitos: sicut & alij populi suis uitijs, ut in prouerbio, Tria Cappa pessima. ¶ Memini ranas quasdam lacteum quoddam uirus exudantes uidere, quod & salamandræ, præsertim percussæ, faciunt. ¶ Aspis uel solo tactu interdum interimit: & afflatu quoq;, ut & centrites, & rubeta, Aelianus de animalibus 9.11. Et rursus 17.12. Est quoddam rubetæ genus, cuius non modò potus est perniciosus, sed illius etiam aspectus aspicientibus infestissimus existit. Nam si quis ex ijs, qui malas artes ingeniosè factitare sciunt, eam primò contriuerit, deinde eius sanguinem, siue ad uinum, siue ad aliam potionem, quā homines uenefici idoneā existimarint, admistū, cuipiam per insidias bibendū dederit, is sanè sine mora perit. At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ, Iuuenalis Sat. 6. de ueneficis mulieribus. Extat historia apud Boccatium de eo qui à sumpto cibo cum amasia sua in horto gingiuas folio saluiæ perfricauit: & mox mortuus est. unde mulier in suspicionem ueneni uenit: & cum in rem præsentem à iudice duceretur, ostendit decerpto saluiæ folio uirum hoc quo ipsa nunc modo gingiuas perfricasse & mox obijsse. perijt autem mox ipsa quoque. Vnde iudex de saluia suspicari cœpit, quam cum effodi iussisset, rubeta subtus latitans deprehensa est. ¶ Rubetæ in puluere potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant, tamen compressa scabris gingiuis particula, & subinde ingressa per cutis spiracula saliua, demorsos uenenant, Matthiolus. ¶ Artemisia alligata priuatim potens traditur, potá ue, aduersus ranas, Plinius. Macer succum eius cum uino haustum commendat.

Bufocongrum piscem in Amara Aethiopiæ lacu, congri forma, sed capite fœdo quasi bufonis, nominat Cæsar Scaliger De subtilitate 226.3. &c. Ranam piscatricem incolæ Istriæ rospum appellant, id est, bufonem: & similiter Itali etiam aquilam piscem, Bellonio teste. hanc nimirum à ueneno, illam ab oris forma. De Phryne nobili scorto multa tradunt authores. Aelianus in Varijs lib. 9. auream eius imaginem Delphis erectam memorat. ¶ Phrynion herba Kiranidæ 1.21. est batrachium, in aquis nascens, ui urente. H.a.

De omine uel auspicio ex rubetis, diximus paulò antè in E. h.

RANAE Scincoides numerosæ enatæ, pestilentiæ futuræ aliquando præsagium sunt, Alexander Benedictus. sed omnino legendum phrynoides, ut Aristoteles nominat, idemq; ex ipsis præsagium refert: cuius uerba Græca recitat Rondeletius, in capite de rana cœlitus demissa. (Vide quæ scripsimus suprà in Explicatione tabulæ diuisionis ranarum ad numerum 8.) quanquam enim scincorum, quos uulgò sic appellant, colorem referunt uentre citrino, dorso fusco: & similiter in aquis putridis degunt: & uenenum, ut probabile est, illis simile habent: hoc nomine tamē nullus idoneus author usus est: & scinci non sunt, quibus imperiti pharmacopolę quidam eorum loco utuntur: sed salamandræ quædam aquaticæ: Salamandras nostri Mollen indigetant: aquaticas uerò, Wassermollen: ranas uerò istas ab earum similitudine, ut coniicio, Mönle, diminutiua uoce. Ranæ phrynoides sunt (inquit Petrus Aponensis in commentarijs suis in problemata Aristotelis) quarum facies signa rubea habent. Huiusmodi uerò ranas, uel potiùs ranulas, multoties uidi. Multò minores sunt uulgaribus ranis, parte prona coloris charopi, uel cinerei, seu cusi: sub uentre uerò citrini, aurei. Nec rarò contingit eas in Italia uidere post pluuiam immediatè æstu præcedente uehementi, salientes per loca prius arida, puluerulenta. caudam habent paruam & tenuem. Sed huiusmodi ranularum nomine intelligenda sunt quæuis animalia ex putredine orta: Aristoteles tamen hæc præ cæteris fortè nominare uoluit: quia cum sint diuersorum colorum, maior copia materiæ & putrefactio amplior in ambiente nos loco indicatur: Hæc ille, qui & Ioannis Damasceni hunc aphorismum citat: In quacunque prouincia abundauerint animalia generata ex putrefactione, putredines & pestes in corporibus incolarum eodem anno generabuntur. Rondeletius easdem διοπετεῖς esse putat, hoc est cœlo demissas: quas ego cum pluuijs tantùm cadere dixerim, uel alioquin ex aëre sublimi cadere, id quod rarissimum ac inter ostenta est. Et quanquam hoc etiam aëris corrupti magnum est signum: & populos aliquos hac lue regionibus suis pulsos (propter ranarum è nubibus demissarum copiam, & grauem interfectarum odorem) literis proditum est: phrynoides tamen dictæ in ipsa terra ex eius putredine generantur: & quanquam semper appareant aliquæ per æstates, si tamen in maiore solito copia prouenerint, insalubre signum faciunt.

DIOPETES ranæ à nullo authore nominantur, quod sciam, prǽterquàm semel & iterum à Plinio, nempe libro 32. cap. 6. his uerbis: Ranæ quas diopetes & calamitas uocant; sanguis earum cum lachryma uitis, si euulsis inutilibus palpebrarum pilis illinatur, renasci prohibet. Et rursus cap. 10. Iecur ranæ diopetis uel (*Rondeletius legit, &*) calamitæ, in pellicula gruis alligatum, Venerē concitat. Sed utrobiq; alia lectio habet dryophytes, quā & Hermolaus secutus est. Vtcūq;

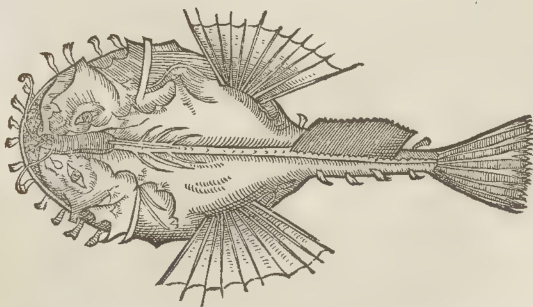
legas, apparet Plinium, siue diopetem siue dryophyten eandem fecisse cũ calamite. Rondeletius etiam in capite de ranis in genere, dryophyten eandem calamitæ facit, postea de singulis agens distinguit. Ego de his uocabulis quædam protuli in Libro de Quadrupedibus Ouiparis, capite de Ranunculo uiridi, siue rana calamite, pagina 56. Et sanè calamitæ uideri possunt διοπετεῖς, hoc est è cœlo, uel aëre delapsæ, cum super arboribus reperiuntur: quasi non de terra ascẽderint, (cum nullum aliud ranarum genus scandere possit,) sed è sublimi ceciderint. ¶ Rõdeletius ranas paruas rubetis similes, quas φρυνοειδεῖς Aristoteles cognominat, διοπετεῖς esse putat; quæ sententia paulò ante nobis in controuersiam ducta est. ¶ Ranas certe quasuis è nubibus delapsas, quod factum sæpe legimus, tam infelici ranarum pluuia, ut populi etiam ita pulsi sint, διοπετεῖς appellare licebit. Vide quæ congesta à nobis sunt, in libro de Quadrupedib. ouiparis, in rana C. pagina 44. Pluuiam quidem ranarũ, murium, piscium, &c. dupliciter accipere licet: ut uel cum pluuia aqua hęc animalia ceciderint; uel sine aqua, agminatim tamen & pluuiæ instar è nubibus delapsa, in terram dispersa sint.

Ranæ paruæ (οἱ μικροὶ βάτραχοι) non pluuntur, ut quidam putarunt: sed iam priùs sub terra latentes, apparere incipiunt, cum aqua earum cauis se insinuârit, genere autem differunt hæ ranæ ab ijs quæ in paludibus & lacunis degunt. Abundantia tamen & harum & cæterarum, cum uiguerit* (*addiderim, humidam & morbosam anni constitutionem portendit,*) Ex fragmento libelli Theophrasti de animalibus quorum repentina multitudo apparet. Mirambellum oppidum est Santonicæ præturæ. in eius agro tantum pluit ranarum, ut cumulatim totæ uiæ tegerentur: oppidani neque domo efferre pedem, neq; ubi uestigium ponerent, haberent: Quò si totius penè Aquitaniæ ranina oua conuecta essent, uix ille numerus expleri potuerit, Cæsar Scaliger. ¶ Vocabulum διϊπετὴς apud Homerum inuenio, à dandi casu διῒ compositum, nominat autẽ ille ποταμοὺς διϊπετέας, id est fluuios è Ioue delapsos: quoniam fluuij, (præsertim torrentes) cœlesti aqua augentur. Alij authores tum in hoc tum alijs à Ζεὺς compositis nominibus, omicron ponunt, à genitiuo διός, ut διοτρεφὴς, Διομήδης. Eustathius annotat nomina in πέτης, si composita sint à uerbo πέτομαι, quod est uolare, paroxytona esse, ut ὑψιπέτης ἀετὸς: à πίπτειν autem, quod est cadere, oxytona, ut διοπετὲς παλλάδιον, τὸ ἐκ Διὸς καταπεσόν. De Palladio autem cœlitus delato, plura leges in Lexico Græcolatino, &c. ¶ Quoniam uerò codices Pliniani quidam non diopetes ranas, sed dryophytes habent, super ea uoce etiam aliquid afferendum duxi, præter ea quæ in libro de Quadrupedib. ouiparis rana calamite dixi. Græcæ igitur linguæ proprietas & analogia dryophyten non admittit. At δρυοβάτην si quis appellet, quòd per arbores repat, defendi potest: uel δρυοπέτην, quòd ab arbore in arborem quasi uolando transire uideatur: uel δρυπετῆ, aut δρυοπετῆ, id est ex arboribus delabi solitam, (quæ omnia calamitæ conueniũt,) defendi poterit. Horum tamen omniũ nihil apud Græcos scriptores de ranis inueniẽ. Δρυπετεῖς uerò oliuas legimus, τὰς ἀπὸ δένδρου πεπτωκυίας ὠμὰς, (subaudio ἐλαίας,) Varinus, quæ priusquam maturescant, ex arbore cadunt. Drupas Latinè uocãt. Drupæ sunt oliuæ nondum edules & teneræ: nec olearum modo, sed alias quoq; baccas ita uocamus, Hermolaus in Plinium. Vide Indicem Plinij. His opponuntur δρυπεπεῖς fructus (præsertim oliuæ) qui in ipsis arboribus maturuerunt. Adi Eustathij in Homerum Indicem, & Lexica.

Dryophytes.

DE RANA PISCATRICE.

RONDELETIVS.

RAIIS & torpedinibus ad longos cartilagineos ueniemus per medios: hos uoco, qui ut non omnino longis similes sunt, ita longiore contractioreq́ sunt corpore, & cauda spissiore quàm plani. Præterea branchias in lateribus habent, præter planorum cartilagineorum naturam. Huiusmodi sunt rana marina & squatina, quas tamen in planis numerarunt Aristoteles & Plinius. *Ordo: quē nos nō seruauimus.*

A De rana autem marina cęteris raiarum generibus omissis nunc loquimur: quæ βάτραχος ἁλιεὺς ab Aristotele lib. 9. de hist. anim. cap. 37. dicitur, id est, interprete Plinio lib. 9. cap. 42. rana piscatrix. Hodie quoq; à Neapolitanis rana piscatrix dicitur, ab alijs Italis marino piscatore uel diauolo di mare. A Massiliensibus baudroy (*Baudroium Massiliensium uulgus uocat, nomine à batracho detorto, Bellon.*) à lato & amplo oris rictu: quo marsupiū refert, quod baudrier uernacula lingua nominat. A Burdegalensibus pescheteau. Siculi lamiā nescio qua ratione appellāt, nisi ab ore admodū hiante, uel à uoracitate. Monspelienses gallanga. Piscatricis nomē à piscandi solertia inuenit, ranæ uerò à ranæ palustris nuper nascentis similitudine. Pariūt enim ranæ palustres, tradente Plinio, minimas carnes nigras, quas gyrinos uocāt, oculis tantùm & cauda insignes: mox pedes figurant, cauda findente se in posteriores. Apud Platonē prouerbio dicitur: Nihilo rana gyrina prudentior: ὅτι ἡμεῖς μὲν αὐτὸν ὥσπερ θεὸν ἐθαυμάζομεν ἐπὶ σοφίᾳ, ὁ δ' ἄρα ἐτύγχανεν ὢν εἰς φρόνησιν οὐδὲν βελτίων βατράχου γυρίνου. Nos illū tanquam deū sapientiæ nomine suspiciebamus, at ille neutiquā sapientia ranam gyrinā superabat. Quo in loco Erasmus pro γυρίνου legendū censet γρυνέως: est enim Gryneū Myrenæorum oppidū, ubi consentaneū est, inquit, ranam despicatissimā fuisse, propter Apollinē, cui peculiariter id animal inuisum, propter fabulā de rusticis in ranas cōmutatis. Est autem eo in loco templum Apollini sacrum candido marmore, & oraculum uetustissimum: unde etiam ipsi cognomentum Gryneo. Verùm cùm optimorū autorum testimonijs constet gyrinos paruas esse ranas, uel ranarū partus informes, quibus illepidius nihil possit uideri, Platonis locus integer minimeq́ immutandus mihi uidetur. Sed utra lectio magis probanda, penes doctiores iudicium esto. Ad ranas marinas redeamus, quæ à ranarum palustrium recens natarum similitudine dictæ sunt: capite enim caudaq́ tantùm constare uidentur, ut etiam cottis fluuiatilibus piscibus apposité comparari possint. *De ranis gyrinis. Lib. 9. cap. 51. In Theæteto.*

Hîc indignum planè fuerit ueritatis studioso præterire silentio, monstrum illud, seu fabulam potiùs, quam pro rana piscatrice, & eius historia proposuit is, qui de aquatilibus superiore anno librū edidit: ei enim pedes appinxit tā absurdè, quàm si leoni terreno pinnas appinxisset: ranāq; appellatam esse putat, à pedibus quos sub uentre geminos habet, ad ranæ palustris similitudinem membrana intertextis: quibus uerisimile est, inquit, hanc in ranæ modum per fundum maris incedere. Quæ omnia quantùm à ueritate abhorreant, ex sequentibus perspicuum fiet. *Contra picturā Bellonij, & qd' pedes non habeat.*

B Rana marina piscis est cartilagineus, planus, fuscus, siue fuliginis colore: capite maximo, rotundo & compresso. Corporis figura & colore cottis pisciculis similis. Capiti cauda tantùm sine corpore affixa esse uidetur, ut nihil ferè præter caput, caudamq́ in hoc pisce uideas. Caput aculeis multis, acutis, horret. Os illi non in supina parte, sed in promptu, amplum & latum, & ad piscis ingenium moresq́ à prouida natura rectè accommodatum. Maxilla superior, breuior est: inferior, longior & prominens: quo fit ut semper os hiet, pateatq́. Lingua quoq; maxilla superiore longior, lata est & magna pro maxillæ magnitudine. Est membrana quædam gingiuarū interiore parte enata, & in os complicata: quæ à maxilla separari, nisi diligenter inspicias, non uidetur. Dentes non solùm in utraq; maxilla sunt magni, acuti, in os recurui, sed etiā in palati ossibus duobus infixi, item in radice linguæ. Oculi supra caput ad latera spectātes, aculeis septi: ante hos propendent appendices duæ, tenues, albæ, tetriq́ odoris, si Oppiano credimus: quibus ueluti esca pisces mirā solertiā allicit & capit. quod non solùm grauissimo Aristotelis testimonio, sed etiā piscatorum multorū experientia comprobatū est. Aristoteles lib. 9. de hist. anim. cap. 37. Rana ea quæ ante oculos propendēt, quæ longa pilorū speciē referunt, in extremis aūt crassiuscula rotundant, ueluti esca utrisq; adiecta: ea inquā capillamenta, cum arena, aut turbidis aquis, quas ipsa conturbârit, sese obruerit, attollit: quæ quū tangūt, pulsantq́ pisciculi, eos allicit donec in os perduxerit: quæ uerò capillamentis illis casu quodam caruerit, macilentior capitur. Eadē Plinius ita transtulit. Nec minor (quàm torpedini) solertia ranæ quæ in mari piscatrix uocatur. eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos pertrahens, donec tam propè accedant, ut assiliat. Eadem Oppianus lib. 2. ἁλιευτικῶν pereleganter expressit: *Lib. 2. ἁλιευτικῶν. (D) Lib. 9. cap. 42.*

Βάτραχος αὖ νωθὴς μὲν ὁμῶς, καὶ μαλθακὸς ἰχθῦς, Αἴσχιστος δ' ἰδέειν, στόμα δ' οἴγεται εὐρὺ μάλιστα.
Ἀλλ' ἄρα καὶ τῷ μῆτις ἀλιάγρου γαστέρι φορβήν. Αὐτὸς μὲν πηλοῖο κατ' εὐρώεντος ἐλυσθεὶς
Κέκλιται ἀτρεμέων, ὀλίγην δ' ἀνὰ σάρκα τιταίνει: Ἥ ῥά οἱ ἐκ γένυος νεάτης ὑπένερθε πεφύκει,
Λεπτή τ', ἀργεννή τε, κακὴ δέ οἱ ὄζειν ἀϋτμή. Τὴν θαμὰ δινεύει, δόλον ἰχθύσι βαιοτέροισιν.
Οἱ ῥά μιν εἰσορόωντες ἐφορμώωσι λαβέσθαι. Αὐτὰρ ὃ τὴν ἂψ αὖτις ἐφέλκεται ἀτρέμας εἴσω,
Ἦκα μάλ' ἀσπαίρουσαν ὑπὸ στόμα. τοὶ δ' ἐφέπονται Οὐδ' ἐνὶ οἰσάμενοι κρυπτὸν δόλον, ἄχρι λάθωσι
Βατράχου εὐρείῃσιν ἔσω γενύεσσι μιγέντες.

Ex his liquet iure optimo piscatricis cognomentum additum. Contra aliorum planorū cartilagineorum naturam pinnas duas habet in medio corpore. Branchiarum foramen utrinque unum,

cute, non osseo operculo contectum. Cauda carnosa est, spissaque, in pinnam latã desinens: in eiusdem supina parte pinna alia erigitur. Ex caudæ capitisque lateribus appendiculæ quædam carnosæ dependent, certis interuallis à se distantes, quæ natante rana supernatant. Intus peritonæum nigrum est: uentriculus magnus, utrinque appendicem unicam, breuem habens. Intestina gracilia, in gyros multos conuoluta & replicata, quod necesse fuit, ob uoracitatem & uentris capacitatem paruam. Hepar rubescens, paruum, contra uoracium et gulosorum piscium naturam, neque in lobos sectum ueluti in galeis, teneritudine torpedinis hepati non cedit, ob eam solùm expetendum. Fellis uesicæ meatus longus, ab hepate propendens mesenterio, intestinoque adhæret. Fel aqueum est. Splen nigricat. Huic pisci si per os, uentriculus interaneaque omnia eximantur, corpusque quoad eius fieri potest distendatur, totum pellucidum fit, immissoque lumine laterna apparet horrifico aspectu, quemadmodum & piscis ipse uiuus tetro fœdoque est conspectu, unde ab Italis
(A) diauolo marino nuncupatur, & ab Oppiano in uersibus paulò antè citatis fœda uisu dicitur.

C *Partus.* *Lib. 2. de hist. animal. cap. 13.* *Lib. 6. de hist. Cap. 10.* *Lib. 9. cap. 24.* *Lib. 3. de gen. anim. cap. 3.*

Rana oua parit, cùm cæteri cartilaginei animal pariant: Aristoteles: οἱ μὲν λεπιδωτοὶ εἰσι πάντες ᾠοτόκοι: τὰ δὲ σελάχη πάντα ζωοτόκα, πλὴν βατράχου. Et: Ζωοτοκεῖ δὲ τὰ σελάχη, πρότερον ᾠοτοκήσαντα ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐκτρέφουσιν ἐν αὐτοῖς πλὴν βατράχου. Animal pariunt cartilaginea, sed priùs ouum pariũt in seipsis, augentque & excludunt, excepta rana. Quo in loco pro rana, mendosè legitur raia in Latinis codicibus. Plinius: Cartilagineum genus animal parit, excepta quam ranã uocant. Huius rei causam reddit Aristoteles. Τὰ καλούμενα σελάχη τῶν ἰχθύων ἐν αὐτοῖς μὲν ᾠοτοκεῖ τὸ τέλειον ᾠὸν, ἔξω δὲ ζωοτοκεῖ, πλὴν ἑνὸς, ὃν καλοῦσι βάτραχον. οὗτος δὲ ᾠοτοκεῖ θύραζε τὸ τέλειον ᾠὸν μόνος. Αἰτία δὲ ἡ τοῦ σώματος φύσις: τὴν τε γὰρ κεφαλὴν πολλαπλασίαν ἔχει τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ ταύτην ἀκανθώδη καὶ σφόδρα τραχεῖαν. Διόπερ οὐδ᾽ ὕστερον εἰσδέχεται τὰ νεοττὰ, οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ζωοτοκεῖ. τὸ γὰρ μέγεθος, καὶ ἡ τραχύτης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ καὶ εἰσελθεῖν κωλύει, οὕτω καὶ ἐξελθεῖν. Cartilaginea perfectum ouum intra se pariunt, animalque foras emittũt, excepta rana: hæc enim sola perfectum ouum foras emittit. Cuius rei causa est corporis natura: caput enim multò maius reliquo corpore habet, idque aculeatum, ualdeque asperum: quamobrem neque posteà catulos suos recipit, neque initiò animal parit: capitis enim magnitudo & asperitas quemadmodum ingressum, ita etiam exitum impedit. *Lib. 6. de histo. cap. 10.* Idem alio loco scribit, ranam animal non parere, neque fœtus suos recipere, tum propter capitis magnitudinem, tum propter aculeorum impedimentum. Cur uerò ranæ paucæ reperiantur, cùm inter cartilaginea fœcũdissimæ sint, *Lib. 6. de hist. anim. cap. 17.* idem Aristoteles docet. Πολυγονώτατον δέ ἐστι τῶν ἰχθύων ἡ μαινίς: τῶν δὲ σελαχῶν βάτραχος, ἀλλὰ σπάνιοί εἰσι, διὰ τὸ ἀπόλλυσθαι ῥαδίως: τίκτει γὰρ ἀθρόα ἅμα πρὸς τῇ γῇ. Fœcundissima piscium est mæna, inter cartilaginea uerò rana: sed raræ sunt, quia facilè pereunt. parit enim uniuersa ad terram. *Vita extra aquam.* Rana marina extra aquã aliquandiu uiuere potest. Vidimus ipsi aliquando in litore inter herbas dies duos uixisse, uulpeculæque terrenæ noctu pastum quæritãtis pedem dentibus arripuisse, & ad auroram usque retinuisse, ex quibus oris dentiumque robur colligere licet.

F Carne est molli, excrementitia, insuaui, ferini saporis, malique succi.

G Fel eius aduersus suffusiones utile est. Os in cauda nullum habet rana, cũ cartilaginea sit, neque aculeum exertum pastinacæ modo: *Lib. 32. cap. 8.* Plinius tamen, Officulum de cauda strumis curãdis prodesse his uerbis scribit: Pungi piscis eius, qui rana in mari appellatur, officulo de cauda, ita ut nõ uulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Sed quid de eo Plinij loco sentiã, anteà (*capite ultimo de Raijs, quod de Raia asperrima inscripsit*) exposui.

A. Malthã longè aliũ piscem esse. Ex his tum αὐτοψίᾳ à nobis cognitis, tum grauissimorum autorum testimonijs confirmatis, notior cuiuis esse potest rana piscatrix quàm ex eius descriptione qui pedes ei tribuit, quique eam maltham appellat: cuius erroris refutationem in hunc locum reiecimus. Ac primùm quàm friuola sit sola hæc ratio, quòd maltha sit, quia molli sit carne, nemo non uidet: id enim nomen in infinitos alios pisces, qui molli sunt carne, competeret. Deinde Oppianus, cuius uersus à Lippio Latinos factos profert, facile eum ab hoc errore reuocasset. Is enim libro 1. ἁλιευτικῶν cum cetaceis maltham numerat: libro uerò secũdo torpedini subiunxit. Quare ineptè primo Latino uersui libri primi duos alios ex libro secundo subiunxit: quasi uerò maltham & ranam tanquam eundem piscem Oppianus coniunxisset, ijsque tribus uersibus, ut de eodem, locutus fuisset.

DE EADEM, BELLONIVS.

A Tyrannidem in litore maximam exercet, quæ à Græcis μάλθη (*Maltham longè alium esse piscem, indicatum est suprà in* M. *elemento*) καὶ βάτραχος θαλάττιος, à Latinis rana marina dicta est. Græcam autem uocem Massiliensium uulgus adhuc imitatum, Baudroium, nomine à Batracho detorto, appellat. Burdegalenses à piscium, quos deuorat, multitudine, piscariolum (dum ranam piscatricem appellare uolunt) uocant, Pescheteau. Epidaurij (uulgus Ragusinos nominat) apud quos ingentes huiusmodi pisces reperiri solent, ob deformitatem & fœdum atque horridũ corporis aspectum, Diabolum marinũ uocarũt: à cuius esu atque inspectione, qui Epirum & Aegeum mare incolunt, plurimùm abhorrent: tantumque ipsum exenterant, siquando in sagenis capiatur, ut pisces, quos recens deuorauerat, extrahant.

Ranam autem appellatam esse puto à pedibus, quos sub uentre geminos habet, ad ranæ palustris similitudinem, membrana intertextis: quibus uerisimile est hunc in ranæ modum, per maris fundum

fundum incedere. Figura est plana, oblonga, carne molli, unde illi Malthæ nomen est: tres cubitos in Epiro longa, Massiliæ multò minor: cute undecunque læui: ore tam uasto, ut maximũ quenque canem terrestrem absorbere posse uideatur. Hoc habet cum Squatina commune, quod bi nas utrinque alas præ se ferat, latiores ac densiores tamen, atque in summo magis distentas: grandia foramina duo, eò loci ostendens, in quo reliqua cartilaginea quina habent. Os ante caput, Squatinæ modo, gerit: dentesque confusis ordinibus, superiorem & inferiorem maxillam ambientes, mobiles, albos, oblongos, ad stomachum conuersos: pinnam paulò supra maxillam superiorem admirabilis naturæ: gracilibus quibusdam cornibus, sesquipedalis longitudinis, per ordinem dispositis ita communitam, ut harum prior, secunda multò longior sit, atque in extremo ueluti penicillum album cutaneum ostendat, quo uana ueluti quadam esca pisciculos fallere solet, unde piscatricis cognomentum habuit: quòd ea algæ aut cœno immersa (est enim æstuarius piscis) nihil præter hæc cornua ostendat, quibus incautos pisces allicit. Vnde Oppianus,

Mollitiæ nomen Malthe quæ ferre uidetur. Exitij ignaros pisces sic rana maligna
Decipit, imbelles magno deglutit hiatu. (*Hi uersus de diuersis piscibus, ex locis etiam Oppiani diuersis, non rectè tanquam de uno pisce citantur.*) Habet & aliam pinnam in medio tergore, priori ferè consimilem: ac præter has, in lateribus, utrinque unam, in gyrum, ut & cauda, crenatam. Ranæ marinæ caput, pelle denudatum, crocodili caput refert, in quo binos calculos reperies planos, talpinum pedem, aut scrupulum medicum referentes. Cartilagineorum marinorum sola creditur oua excludere. Vuluam habet in quolibet latere duas ulnas longam, multis anfractibus circunductam, terrestris ranæ modo: uesicam quoque Delphini uesica multò maiorem. Eius hepar in quinos lobos distinctum est, quorum duo utrinque ad latera protrahuntur. Fel autem ex ramo à pyloro & ileo prodeunte emergit: stomachum gerit, & intestina carnosa, lienem rubrum, circinatum, à stomacho inter eius renes dependentem. Cartilagines in rana totidem numerantur, quot in quouis sceleto, ossium terrestrium animalium formam referentes: sed prorsus medulla carent, præterquàm uertebræ. Totidem neruorum coniugamenta in eius cerebro (multùm tamen liquido) numerantur, quot in reliquis animantibus.

COROLLARIVM.

Ranæ pisc. pictura ad sceleton, quam à Misenis Ge. Fabricius misit. apparet quædam esse distorta, & ut in sceletis fieri solet, partim arte, partim ariditate, multa præter natiuam speciem.

A.

Obscuri quidam scriptores, ea quæ Aristoteles de rana lutaria seu quadrupede, & de rana marina tradidit, non satis distinguunt. A Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, ut raiæ, torpedo: & quos bouis, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat, Plinius. Græci etiam (ut Aristoteles, Oppianus,) simpliciter aliquando βάτραχον, pro rana pisce seu piscatrice dicunt. aliquando ἁλιεύς, quod est piscator, cognomen addunt. Apud Aristotelem tamen historiæ libro 9. cap. 37. legimus τὸν βάτραχον τὸν ἁλιέα καλούμενον, nescio quàm rectè. malim quidem ἁλιέα. neque ἁλίας à quoquam usurpari puto. Gaza ranam piscatricem transtulit, ut & Plinius alicubi. Si ἅλιον legas marinum sonabit: quanquam id uocabulum Aristoteli non admodum usitatum puto. in Admirandis quidem narrationibus eius, βάτραχον θαλάττιον (sicut & in libello de piscibus Theophrasti,) nominatum inuenio: id est, ranam marinam, ad aliarum, nempe terrestrium, uel in dulcibus aquis degentium differentiam. Non probo etiam quod in Hermolai Corollario legitur, βάτραχος ἁλιεύς. Auicennæ interpres ranam marinam pro piscatrice dixit: sicuti etiam Cicero, nam quod Plinius ex ranis marinis remedium scribit, uidetur ad ranas fluuiatiles quadrupedes referendum. Athenæus ex Aristotele inter σελάχη nominat, νάρκην, βατίδας,

Icon hæc est Ranæ piscatricis, qualem Venetijs depictam olim ab amico accepi: conijcio autem ad piscem aridum factam esse. Rondeletij enim pictura quin legitima sit, non dubito.

B.

βατράχου. Raia pro rana in libris Aristotelis à Theodoro translatis non semel legitur, ut Hermolaus & Massarius obseruarunt: & à Rondeletio in Raia indicatum est. Quin & in Græcis exemplaribus eorundem nomina batus & batrachus quandoq; transponuntur. Siculi uocant Lamiam; Massilienses Bodroyum, hoc est, Batrachum, corruptè: Ligures, Piscem piscatorem: Neapolitani, Piscatricem, Gillius. Lamiam quidem hodie aliqui canem carchariam nominãt, &c. Vide in Cane carcharia. Hodie ab incolis Istriæ piscis rospus appellatur, Massarius. sed Itali etiam Aquilam piscem rospum, id est bufonem uocant, ut tradit Bellonius. Lusitanis Xarocho. ¶ De Germanico nomine dubito. alij enim aliter retulerunt. in Oceano tamen Germanico capi certum est. Piscis ille, cuius iconẽ ad sceleton Ge. Fabricius misit, nomine Tôrsch, præter caput & caudã (ut ipse scribit) nihil corporis habet. os latũ, & inferiore parte multùm eminẽs. Inferior pars unũ tantùm ordinem dentium habet acutorum: superior triplici ordine munitur. E naribus pinnulæ assurgunt: & supra oculos in capite tuber quoddam est. Inter branchias concauitates in summo capite habet, per quas nanti aqua decurrit. Partes corporis alimenti capaces nullas habet: Cephalûrum dixeris, Hæc Fabricius. Facilè autem apparet non alium esse descriptum ab eo piscem quàm ranam piscatricem: de qua Rondeletius: Capite (inquit) caudaq; tantùm constat, ut cottis fluuiatilibus piscibus, (uel ranis gyrinis,) appositè comparari possit. Sed alius est Tôrsch, (uel Dorsch/Dors/Durst,) circa Lubecum & alibi, piscis è mari uulgaris, sale condiri solitus. cuius uenter cibo est aptus: delicatiores uerò eius partes, rostrum ac pinnæ, Sporten uel Sporden appellant. Hunc & in lacu Suerinensi capi audio. quidam capitonis genus interpretantur, propter capitis, ad reliqui corporis magnitudinem, excessum. sed capito ueterum longè alius piscis est, mugili congener. Plura de uocabulo Dorsch, & aselli piscis genere capitato, scripsi suprà Corollario II. de asellis, pag. 108. & deinceps. ¶ Seetode, id est rubetam marinam, Anglicè, (Germanis diceret Meerkrott,) à rictu nimirum similiter patente, Gallicè eadẽ significatione Crappe uel Crappaude, uocatum piscem se uidisse aridum uir doctus quidam mihi retulit: totum capite & cauda constare, triplicem habere ordinem dentium, linguam quoque dentatam, cadaueribus hominum uesci, & hominibus natantibus insidiari, quos membro uirili apprehensos ad profundum detrahat ac deuoret. Quapp Saxonibus rubetam sonat. sed aliud multò est marinum animal Germanicè dictum Seequapp, in Lepore marino mihi descriptũ. Wolkus uel Walkuse, Germanicè dictus marinus piscis, (qui & in lacu Suerinensi capitur;) caput habet crassum, fuscum, spinosum, corpus crassiusculum, dodrantale, quod caudam uersus attenuatur, ita ut gobij fluuiatilis capitati, uel gyrini speciem præ se ferat. Vulgarem esse audio Lubeci, & nihil ferè esui aptum habere quàm caudam. genera eius tria cognosci. inueniri in eo uermes quosdam ceu anguillas paruulas, carni eius infixas, unum aut alterũ pollicem longos. Hunc aliquis suspicetur ranam marinam esse: sed cum dodrantalis tantùm sit, & genera eius diuersa, alium esse censeo, piscem scilicet λυροειδῆ: cuius generis aliquot in Cuculo descripsimus. nam & Io. Kentmanus Misnensis medicus eiusdem generis piscium, τῶν λυροειδῶν dico, picturas duas è sceletis nuper ad me dedit, alteri Walkuß nomine adscripto, alteri Meerhan, quod est Gallus marinus. Ergò cum de Germanico nomine ranæ piscatricis nondum nobis constet: aliarum gentium uocabula interpretata sequemur, & nominabimus ein Meerkrott/ein Meerteüfel/ein Taschemaul. id est, buffonem marinum, diabolum marinum, platystomum à marsupij genere quod tascham uulgò appellant.

Margin: Tôrsch. Seetode. Wolkus.

B Rana piscis est cartilagineus, Aristoteles. Et alibi: Ranis quoniam latitudo parte priore minùs carnosa est, ideo natura quantum corpulentiæ priori ademerat, tantum posteriori & caudæ addidit. Circa Babylonis rigua pisces quidam in siccum egressi, in arido pascuntur. capita eorum aiunt ranæ marinæ (βατράχῳ θαλαττίῳ) similia esse, reliquas partes gobiorum, Theophrastus in libello de piscibus. Cottus fluuiatilis pisciculus est, ranæ piscatrici similis, si parua magnis conferre licet, corporis figura & colore, Rondeletius. Ranæ quum paruæ sunt admodum, & piscis forma, nigræ sunt: & specie ranis piscatricibus similes, & colore, Idem. Callionymus etiam siue Vranoscopus capite est quodammodo simili ranæ piscatricis, & in captandis pisciculis eodem astu utitur, quod Rondeletius obseruauit. quin & oris situ, labro superiore admodum retracto, inferiore prominente, ut os in cœlum spectare uideatur: denique oculis supra caput, ut in squatina, positis, (ut Gillius scribit) ranam marinam repræsentare mihi uidetur. Molles tergore ranæ, Ouidius in Halieutico. ¶ Dentes rana serratos habet. sic enim Mnesimachus apud Athenæum, Τῶν καρχαρόδων νάρκη, βάτραχος, ὠφ́ρη. Branchias tametsi contrà quàm alia plana cartilaginata, deductas in latera habet, eas tamen non spineo tectas operimento continet, (ueluti ea quæ non cartilaginea sunt,) sed cuticula. Posteriorem partem carnosam habet, & caudam quoq; carnosam & breuem, Vuottonus ex Aristotele. Pinnas rana & squatina infrà lateribus accommodatas habent, propter amplitudinem partis superioris: quæ autem parti supinæ commissæ sunt, eas iuxta caput adiunctas habent. nihil enim latitudo impedit quò minùs moueantur: sed pro superis illis has gerunt, minores ijs quæ ad latera applicantur, Aristoteles de partibus anim. 4. 17. Fel eius à iecore semotum, & intestinis commissum est, Vuottonus ex Aristotele: quo in loco Gazæ uersio raiæ non rectè habet pro ranæ.

Oris rictu (inquit Gillius) tum immenso est, tum capite ingenti ut mediam corporis partem huius magnitudo occupet: os in rostro est, non infra in parte supina: inferius tamen labrum adeò eminet, & superius contrahitur, ut os in cœlum spectare uideatur. Neque modò dentium series solitis locis, uerum in medio etiam palato permultas habet. Eius oculi similiter supra caput, ut Squatinarum, siti sunt, magni & glauci: dorso est duro, & osseo, & nigro: & capite aspe. o, & durissimo: tota corporis facies ranæ speciem similitudinemq; gerit: & item pinnæ duæ in ima parte, & in lateribus aliæ duæ: tum aliquot pili in dorso insunt, sed minores quàm ij qui eminent ex capite. Hæc ille. Et rursus, Rana marina quam uidi ad portum Sabatiorum, duos pilos in uertice habebat, longitudine duorum pedum. & hi quidem tanquam frumentorum summi calami spicam, sic caudam gerebant. ex his pilis præpilatis id nomē duxit, ut piscatrix appelletur. Molles tergore ranæ, Ouidius. Rana branchias à lateribus habet, operimento cuticulari tectas, non (ut quæ cartilaginea non sunt,) spineo, Aristot. historiæ 2.13. ubi Gazæ uulgaris translatio pro rana raiam habet.

C Ouidius ranas numerat inter pisces degentes in herbosa arena. ¶ De ranæ motu & natatione, lege quę scripsi suprà in Corollario de raijs C. ab initio. ¶ Voracissimus piscis est: unde & lamiā Siculi uocauerunt. Cadaueribus hominū eam uesci accepi: & natanti insidiantē aliquando, membro uirili apprehensum ad profundum detrahere ac uorare. Pisciculis quo dolo insidietur, nō tacebitur in D. ¶ Inter pisces cartilagineos is qui rana uocatur, solus animal non parit, nec ouum intra se excludit, Aristoteles non semel. Et rursus: Piscium quicunq; foras pariunt oua, imperfecta pariunt, præterquàm rana. Cum cæteri pisces oua pariant, hoc genus solum, ut ea quæ cete appellant, animal parit, excepta quam ranam uocant, Plinius ex Aristotele. qui historiæ 6.10. Cartilaginea (inquit) animal pariunt, sed ouo primum concepto auctoq; intra se, rana (*uulgaris æditio Latina perperam hic habet raia*) tantùm excepta. Cartilagineorum ouum cute molli operit: quòd enim frigidiora quàm aues sint, nequeunt partem circumdantem indurare, ideo ouum unum ranarum solidum durumq; est, ut foris seruetur. Cæterorum humida sunt natura & molli. operiuntur enim intus corpore suæ parentis. Ortus ex ouo idem ranis, quæ extra perficiuntur, & ijs quę intus, Aristot. Ouum parit solidum durumq;, quod tamen non propriè oui similitudinem habet, cùm sit squamosum atque asperum, Vuottonus (ex Aristotele puto.)

D Rana piscatrix (βάτραχος ἁλιεύς) ante oculos quasdam pisciculorum capiendorum illecebras habet, longulos nimirum pilos, siue appendices quasdam, quorum extrema crassis globulis pręp ilant. Hos in turbidissimis & refertis limo locis abdita, porrigit ac prætendit, & adnatantes pisciculos, ueluti ad escam, pilis ad se subductis (subducuntur enim occultis quibusdam uijs) cum proximè accesserint, comprehendit, ac helluatur, Aelianus de animalibus 9.24. Eadem scribit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Ranæ marinæ (inquit Cicero lib. 2. de Nat. ut Gillius citat) dicuntur obruere sese arena solere, & moueri prope aquam (*fortè algas,*) ad quas quasi ad escam pisces cum accesserint, conficiuntur à ranis, atque consumuntur. Piscatur (abscondita in uado) attollens illa sibi pendentia fila. dum enim pisciculi occurrunt, & capita machinamenti pensilis pulsant, ipsa subtrahens fila allicit, donec eos suum in os adducat. hoc omnino uerum ac certum est, Aristot. In lutum abiecta, sicut lineam piscator, sic pilos ante ora sua prętendit: eosdemq; cum pisceis comprehendere uult, sensim ad os adducit, Gillius. Simili modo squatina & rhombus abditi pinnas exertas mouēt specie uermiculorum: itemq; quæ uocatur raia, Plinius. Raia tamen pinnis caret: Vide suprà in raia D. ex annotatis Massarij in Plinium. Idem sepiarum astus fertur: item callionymi, qui specie quoq;, capitis præsertim, ranam refert, ex obseruatione Rondeletij. Similiter & cerastes serpens, aues uenatur.

F Cardanus ranam marinam edulem esse negat. Rondeletius carnem mollem, insuauē, & ferini saporis ei tribuit. Hippocrates in libro de affectionibus internis: Laborans (inquit) tertio genere tabis, quarto mense edat torpedinem, squatinam, raiam, galeum, pastinacam, & ranas, ex alijs nihil. Ranæ uenter cum alijs lautissimis cibis ab Antiphane nominatur. Eundem laudat Archestratus. βάτραχον ἔνθ' ἂν ἴδῃς ὠνεῖ,) καὶ γαστρίον αὐτοῦ σκεύασον.

G Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenum, & contra salamandras, Plinius. ego fluuiatilium potiùs, siue eduliū è dulcibus aquis, ranarum succum contra uenena illa darem. uide quæ annotauimus in Salamandra G. Dixi Græcos ranas marinas sæpe simpliciter ranas nominare: quod & Plinius fortè animaduertens, alicubi probè marinarum cognomen adiecit, alibi non probè. Idem tamen alibi cum remedia quædam ex rana aquatica ad dentes præscripsisset, (ut in rana inter Quadrupedes ouiparas recitaui,) mox subdit: Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora. Miror equidem tale nihil à Græcis proditum, quod sciam: nam neq; ex piscatrice rana remedium huiusmodi inuenias: marinam uerò quadrupedem ne nominatam quidem. Bellonius tamen in Quadrupedum ranarum historia sic scribit: Rana marina ad palustrem accedit: sed cartilagines habet ossium loco, estq; palustri procerior, atq; æstuarijs frequens, ut suo loco tractabitur. Atqui de alia nulla postea, quàm piscatrice, scripsisse eū inuenio: quam palustri similem dicere, nec aliter ab ea, quàm proceritate, distinguere, absurdum mihi uidetur. ¶ Pilos oculis molestos si extirpare penitus uo

lueris, loca eorum, cum prius eos euulſeris, ranæ marinæ felle continge; quod ſi fel eius repoſitũ aruerit, aquam marinam ei modicè admiſce, Marcellus Empiricus.

Epitheta. βάτραχος νωθὴς, μαλθακὸς, αἴσχιστος ἰδεῖν, Oppiano. Ranæ molles tergore, Ouidio. H.a.
Laurentino turpes in litore ranas, Martialis 10.37.

Captatorem hominẽ notare ſi uellent, Raiam (*Ranam piſcatricem uel marinam ſcribere debuit*) pingebant. geſtat enim illa ante oculos ſuos gemina fila, &c. ut in D. expoſitum eſt. Icon.

Martialis 10.37. ranas cum plebeijs & uilioribus cibis nominat. Anaxãdrides uerò in Cotyis f.
Thracum regis conuiuij deſcriptione.

βάτραχον pro uiri nomine Archippus poëta in Piſcibus poſuit. Piſces enim cum Athenienſibus ſic paciſci facit, ut inuicem reddant quæ utrinq; non ſua habent, & piſces quidem Athenienſibus cum alijs βάτραχον τὸν πάρεδρον τὸν δ᾽ Ὠρεῶ.

REMORA in Echeneide eſt.

RESTICVLAS nominat Apuleius Apologia 1. cum aſſulis, feſtucis, algis, inter maris eiectamenta, uidentur autem nec animalia, nec zoophyta, ſed ſtirpes quædam marinæ eſſe.

REVERSI à recentioribus appellantur piſces Indici duo, formæ diuerſæ, ſed naturæ eiuſdem. Vide ſuprà in Guaicano.

RHAMPHESTAE, ῥαμφησταί, piſces quidam, Heſychius & Varinus. Rhamphos Græcis roſtrum eſt, in auibus præſertim maioribus, ut ſcribit Heſychius; unde & romphæa fortè pro gladio dicitur, uel iaculo longo: & Latinè framea per metatheſim: quanuis Germanicum id nomen Tacitus facit. lanceam uel telum oblongum interpretantur. Acus quidem Græcè rhaphis, id eſt ſubula, à roſtri figura nominatur: & Gladio piſci oblonga & enſiformis ſui roſtri figura nomen impoſuit.

RHEDO legit in Moſella Auſonij Vuottonus, ubi codices noſtri Thedo habent.

RHINOCEROS cetus marinus, ex Tabula Olai Magni, depictus eſt ſuprà in Aſtaco: & rurſus inter Cete, pag. 248. Picturam eam ceu abſurdam, & ex pictoris arbitrio licentioſè factam, ut & alias pleraſq; marinas belluas in eadem chorographia, Rondeletio uituperanti facilè aſſentior.

De RHOMBIS iam antea ſcripſi cum Paſſeribus. Hîc auctarium addemus.

Syacion aliqui rhombum interpretantur. Vide ſuprà in Porcis piſcibus, pag. 890. A

Apud Boruſſos partim in lacubus, partim in æſtuanti mari capiuntur ſoleæ, lingulæ, rhombi, &c. Eraſmus Stella. B

Simili modo (ut rana piſcatrix) ſquatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent, ſpecie uermiculorum, Plinius. D

Soleis ac Rhombis, & ſimilibus animalibus, humilis in duos pedes piſcina deprimitur, in ea parte litoris, quæ profluo receſſu nunquam deſtituitur, &c. Columella 8, 17. de piſcinis ſcribens. E

Rhombus Rauennæ optimus eſt, Plinius. F

Praxagoras in epilepſia cum acceſsionem uiderit commoueri, deprimit partes quæ fuerint in querela, atq; defricat caſtoreo, & uituli marini ueretro, ſiue uirilibus hippopotami, aut teſtudinis ſanguine, uel rhombi marini: ut ſcribit Cælius Aurelianus, hæc ipſum facientem improbans. G

Rhombitas lapides quoſdam à figura nominat & deſcribit Ge. Agricola libro 5. de natura foſsilium. H.a.

Ad Rhombos & paſſeres pertinent, quæ in Catalogo piſcium Albis à Io. Kentmano accepi. Piſcis (inquit) quem accolæ Albis fl. Halbfiſch, id eſt dimidiatum nominant, à corporis ſpecie, quæ dimidiata ferè & per medium diſſecta (ἡμίτομος) uidetur, ſic dictus eſt. Longitudo eius ad latitudinem dupla eſt. Parte prona, caro nonnihil attollitur (circa medium,) colore fuſco maculis quibuſdam diſtincto inſigni. Cuti eſt lubrica & ſine ſquamis. Supina uerò parte omnino plana, æquabili & candida ſpectatur. Os uerſus partem ſupinam ſpectat. Oculi in parte prona, non procul ab ore, nigri & formoſi ſunt, circulis uarij aureolis. Supra os foramina duo parua, narium loco. Poſt branchias (quæ ſuprà infraq; apparent) utrinq; pinnulam exiguam habet: & inſuper utrinq; pinnam, quæ à capite exorta ad caudam uſq; protenditur, in medio latiſsimam. harum reſpectu hic piſcis rhombi ferè figuram imitatur. Anno toto è mari in Albim aſcendit: in quo tamẽ non proficit, ſed paulatim contabeſcens extinguitur. Paruum adhuc, plateſſam nominant, ein Plateißlein: & aquæ, ubi primùm feruere occœperit, immiſſum, elixant, condiuntq́, (genus id cocturæ treugen appellant.) Magnus uerò tum ſiccus, tum recens, uocatur Halbfiſch. Bilibris aliquando capitur, uel ad ſummum ferè qui duas cum dimidia libras appendat. Suauis & optimi ſaporis eſt, recens: carne candida. Siue aſſus, ſiue elixus, menſas locupletum ornat. Elixatur in aqua ſimpliciter, ut alij pleriq; piſces: & cum iam diu coctus fuerit, reſiduo iure pauco, butyrũ additur, aliqui etiam aceti modicum & zinziberis miſcent, pro cuiuſq; palato. Sicci per noctem aqua macerantur: deinde pinnis abſciſsis & remota cute in aqua elixantur, adiecto tandem butyro. Is cibus ſuauis eſt ac leuis nutrimenti, niſi piſcis annoſus fuerit.

RHYADES. Vide Flutæ ſuprà in F. elemento.

DE ROTA.

Arbor. AXIMVM animal in Indico mari pristis & balæna est. In Gaditano Oceano arbor, in tantum uastis dispansa ramis, ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Apparent (*fortè in eodem Gaditano*) & rotæ appellatæ à similitudine, quaternis distinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus, Plinius, lib. 9. cap. 4. De belua arbore (*inquit Massarius*) à nullo ferè alio autore quicquam relatum percepi: ab alijs fortasse autoribus, quos nunc non habemus, Plinius excerpsit. De Gaditana uerò arbore planta maxima Strabo meminit libro tertio: & de alijs marinis etiam arboribus Plinius libro 13. & Theophrastus libro de historia plantarum 4. Hæc ille: cuius hoc in loco quanquam alieno de Arbore bellua uerba adieci, quòd ea in A. elemento, suo loco, prætermissa sint. Strabo quidem circa finem tertij de arbore Gadibus nascente, quæ ramos humum usque incuruatos habeat, meminit, non tamen marina. Ociosi eum locum diligentiùs perpendant: & an sanguis draconis uulgò dictus ex ea habeatur, considerent. effluit enim è radice minij color. *Aelianus.* ¶ Cete immensa corporis mole exaggerata, in altitudine maris uersantur, & fulminibus quandoque feriuntur. Inter huiuscemodi belluas, & quidem rariores, numerantur quæ rotæ (*Τροχοὶ*) appellantur. *Τροχοί.* Hæ gregatim natant, maximè prope Athon Thraciæ montem ad dextram, in finibus, è regione Sigei Troadis promontorij, & iuxta dictum Artacæi tumulum, & Acanthæum Isthmum, ubi & Xerxis scissura illa, qua montem Athon abscidit, spectatur. Eas quidem fortes esse negant. Ceruices earum apparent, & adeò longis sunt hirsutæ spinis, ut hæ extra mare emineant. Cum remigationis strepitum percepêre, tum circumuersantur, & circumuoluuntur, ut quàm altissimè sese in profundum detrudãt: rursusq; ex imo gurgite ad summum sese efferentes, reuersiones in orbem faciunt, unde nomen traxerunt, Aelianus de animalibus 13. 20. *Iouius.* ¶ Est in Oceano (inquit Iouius) cetarij generis rota, quam uidit Lusitana classis dum extremum Aethiopiæ promontorium superaret. Geminas dorso rotas gestare uidebatur, ad earum similitudinem quę frumentarias molas impellente uento edificioribus in locis circunducunt. Extimuere tantæ beluæ congressum periti nautæ, qui modo ignoti maris immensos fluctus, certaq; pericula contempserant: satiusq; uisum conuersis uelis fugam capere, quàm expectare beluam terribili fragore uasta spumosaq; maria proscindẽtem, & superbo fremitu ueluti conspectis hostibus prælium cientem. Neq; eam terruêre excussa nauibus tormenta, quorum boatibus ea maria resonabant: fugientesq; proculdubio immanis belua uastis mæandris adnatando fuisset consecuta, uentis ac uelis celeritate cedentibus, nisi mirabunda substitisset: quippe quæ perpetuam intendentibus fugam, satis gloriosa insectatione uictoriam expressisse uideretur: Hæc Iouius. *Lib. 32. cap. 11.* Rondeletio alia hæc quàm Plinij rota uidetur: fortè quòd Plinius in suis belluis rotarum, quas quaterni distinguant radij, modiolos oculis utrinq; claudi scribat: Iouius uerò rotas totidem distinctas radijs dorso gestari. Sed fortè Lusitani nautæ non tam propè accessêre, qui statim bellua uisa, refugerint, ut an modioli circa oculos essent, dignoscere satis potuerint. ego pro ijsdem acceperim: quanuis enim circa oculos modioli sint, radij tamẽ (mobiles nimirum) facile dorsum uersus reflecti possunt, præsertim bellua natante & undis impulsi. Germani rotam appellare poterunt, ein Radwal, ein Windmüle. ¶ Albertus cetis nostrorum (Germaniæ) marium, appẽdices quasdam esse scribit (circa oculos) ciliorum instar, corneas, octo ferè pedes longas, specie magnæ falcis fœnisecum, ducentas & quinquaginta super oculum unũ, ex lato in acutum desinentes, non rigidas, sed iacentes, & dispositas uersus tempora piscis: ita ut ueluti os unum latum magni uanni instar efficiãt, quo belua uersus tempestates oculos muniens operiat. ¶ Rota cetaceus piscis, à similitudine rotarum appellatus, quem Massilienses Molam ex eo uocant, quòd Molæ similis sit. Neque tamen, ut Plinius putat, quaternis distinguitur radijs, Gillius. At Rondeletius hunc piscem, quem uulgò Massiliæ Molam uocãt, (aliqui Molebout, composito nomine eius Gallico Mole, & Hispanico Bout,) orthragoriscum, non rotam Plinij, esse ostendit. Alius est piscis in Prouincia peis Mular appellatus, Rondeletij physeter. *Trochus Plinij.* ¶ Alius est etiam Trochus Plinij: Erythini & Channæ (*inquit, Rondeletius addit omnes,*) uuluas habere traduntur. qui Trochos appellatur à Græcis, ipse se inire. Hunc piscem Volateranus cũ trocho bellua confundit: si modò piscis est, ut Plinius putauit. Ego trochum alium non piscem, sed belluam mar. arbitror, quem Plinius rotam nominauit, Aelianus *τροχόν*: id uerò animal quod seipsum inire aliqui ueterum putarunt, quadrupes terrestre. Vide quæ annotauimus in Hyæna quadrupede C. Trochum Albertus ineptissimè leporem interpretatur, quòd is quoque à multis mas & fœmina credatur, & alternis mensibus nunc incubus, nunc succubus: quod tamen falsum esse in lepore Albertus asserit. sed Albertus mentitur: non enim trochus lepus est, sed piscis, de quo Plinius libro nono, Niphus. *Faber pisc.* ¶ Fabrum piscem in Lerino insula & Antipoli Rode uulgò uocant, id est rotam: quia rotæ modo ferè rotundus sit, Rondeletius. Idem turbinum generis conchylia quædam parua trochos appellat.

RVBELLIO Plinio est, qui Græcis Erythrinus, cuius historiam in E. elemento dedimus. Gaza ex Aristotele Rubellionem, Rubellum & Rubrum transtulit.

RVBELLVS fluuiatilis. Vide mox in Rutilo.

RVBI-

RVBICVLVS à recentioribus quibusdã uocatur piscis quidam fluuiatilis, cui oculi rubẽt. Ausonij alburnum circa Acronium lacum, **Roteugle**, id est erythrophthalmum uocant Germani. Hollandi (ut audio) **Rötling**. Ei cognatus est quem Miseni **Oberkötgen** appellant, in Phoxinis descriptus nobis, coloribus tantùm differens. Qui rerum nomenclaturas Latinè, Polonicè & Germanicè cõscripsit, Rubiculum piscem interpretatur Germanicè **Rottaug**: Polonicè uerò Plocicá z tzyrwonem otzkiem: id est, Plocica dictus piscis, cum ocellis rubris. Vide Erythrophthalmum in Elemento E. & suprà in Corollario de phoxinis, pag. 845. circa initium. Polonus quidam nõ illiteratus, piscem quem Germani nominent **ein Blieck**, Polonicè Plocica uocari mihi retulit: eundemq; alio nomine **Plotzen** Germanicè dici. Sed nostri Alburnum Ausonij **Blieck** appellant, **Blick** uerò piscem alium lacustrem maiorem, quẽ Ballerum Rondeletius uocat, Bellonius Plestyam, ut conijcio. Ab utroq; diuersus est piscis, quem **Plotze** à Misnensibus alijsq; Germanis uocari audio, de quo plura mox in Rutilo.

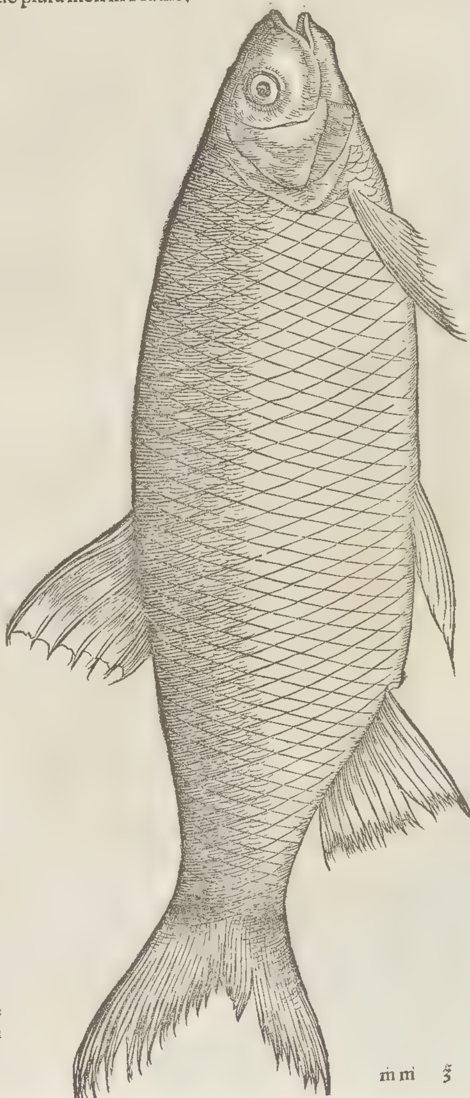
RVBVRNVS. Vide Ruscupa.

RVSCVPAM & Ruburnũ pisciculum si quãdo edisset Cicero, proculdubio elegans ei nomẽ indidisset, Murmellius. Ruscupa & ruburnus (*fortè à rubente ob fumũ colore, unde & Angli* **a redde Heryng** *uocant*) uulgò accipiũtur in eodẽ significato, pro arenga passa seu infumata, quam **Bucklin** (**Bücking** *nostri*,) Poloni Bydlinek uocant, Author libelli Latinopolonogermanici.

RVFFVS Danubij piscis apud Albertum. Vide in Siluro A.

RVMINALIS. Lege Meryx.

DE RVTILO SIVE RVBELLO FLVuiatili.

RVTILVM hũc piscem, uel Rubellum fluuiatilem appellare uolui, à colore pinnarũ, sed Rutili nomen magis arridet, quod Germanico nomini nostro uicinius est: quàm Rubelli. Gaza enim pro erythrino pisce mar. aliquando Rubellum uertit. Rutilus quidem noster apud nos fluuiatilis non est, sed lacustris. alibi in fluuijs etiã reperitur: sed è stagnis eum puto illos subire. Italicè circa Comum in Lario lacu Piota uocatur, ut circa Verbanũ quoq;. Aliqui piotam cum scardula, id est cyprino lato confundũt. Benedictus Iouius in descriptiõe Larij lacus distinguit. Scardula, & Incobia ex Pigis, & Plota, Salena. Hoc nomen à Germanico **Plotze** sumptũ uidetur: uulgus quidem Italorum i. pro l. pronuntiare solet. Sed **Plotze** apud Saxones & finitimos piscis, ipse Cyprinus latus est. Piota uerò Italorum similis ei, quem Saxones & Misnẽses **Rotfeder**, id est Erythropterum appellant,

à rubore pinnarum in parte supina & caudæ: unde & alio nomine Misnenses Rotranck nominant, & nostri Rottene, uel Rotte, Rottel, Rottele, (sed longè alius ab ijs quos Rôt & Rötele dicimus Trutarũ generis.) Aliqui Plotze uel Plocenũ piscẽ (ut Christophorus Salueldensis nominat) ab Erythroptero non distinguunt: Ioannes Kentmanus in Catalogo pisciũ Albis quẽ nuper acuratè confectum ad nos dedit, diuersos facit.) In ciuitatibus Germaniæ ad oram Oceani sitis, ut Rostochij, & Stetini, Roddow uel Roddau, rutilum nostrum indigetãt. Dubito an idem sit piscis, qui ab Italis circa Ferrariam uulgò Aurata Padi uocatur. oculos quidem, & circa branchias partem, aurei coloris habet, tanquam chrysophrys quædã fluuiatilis. Sabaudis circa lacũ ad Bielam & Neocomum, Vingeron est, uel Vengeron: in Lemano quoq;. (nam qui Rausæ in Lemano, quasi Rufæ à pinnarum colore dicũtur, Cyprini lati sunt: & platetones in eodem, quorum latitudo ferè longitudinem æquat, balleri Rondeletij.) A Sabaudico Vengeron factum est Germanicum Winger, uel contra: eo nomine circa Bielam Heluetij utuntur, de eodem pisce: at propius nos lacuum qui à Tugio & Lucerna oppidis denominantur accolæ, Winger uocitant Leucisci speciem, quam Vendosiam & Dardum Galli. Gallis alicubi, Normannis præsertim, de rutilo nostro usitatum est nomen, Rosse: Anglis Roche: à quo differt Rochet ab eisdẽ dictus, Gallicè Rouget, cuculo lyræ ue similis. Sunt qui Roce scribant Gallicè, eũ piscẽ in Ligeri capi aiunt, macrum ferè, latum in medio. Rustici quidem Galli etiam de iumento macilento dicunt, une uielle roce. ¶ Polonicum nostri Rutili nomen audio esse w ſorenka.

Bellonius. Abramidi (inquit Bellonius: sic autem uocat Cyprinum latum, nõ rectè) simillimus est piscis, paulò tamen minor ac uilior, quem Galli une Rosse, (quasi uetulam Abramidem,) Angli Roche uocant: huncq; Abramidis spurium esse autumant. Is nigricat in tergo Gardonis (*leucisci fl. illius quem uocamus* ein Schwal, *Galli Gardon*) modo: pinnas quoq; rubras habet. Sed quum Abramidi id non accidat, meritò ab Abramide diuersus esse iudicabitur. Corpus habet crassiusculum. Caput quoq; ad Gardonem potiùs quàm ad Squalum accedens, leui rubore suffusum: squamas aspectu tristiore. uilisq; est apud piscatores ac uulgus pretij, carnisq; insulsæ, Hæc Bellonius. Idem Gardonum describens, eum Anglicè Roscies appellari scribit, quam uocem esse corruptam audio pro Roche: qui tamen non Gardonus est Anglis, sed alius piscis, Rossa scilicet Gallorum, Rottene uocãt nostri. Potuit autem decipi Bellonius ab Anglo aliquo imperitiore, qui propter

Rondeletius. coloris in tergo & pinnis similitudinem, &c. Gardonum à Rossa non distinxit. ¶ Rondeletius nomen Gallicum per s. simplex scribit, & Phoxinis adnumerat. Rose (inquit) uocatur à rubore caudæ, reliquo corpore cæruleo (noster quidem Rutilus, non uidetur cæruleus) est. Ouis semper plenus est, etiam minimus. Non alius piscis mihi uidetur, quem idem Rondeletius alibi describit, nempe libri de piscibus lacustribus cap. 9. his uerbis: Ballero (inquit, nostri Bliccam dicunt) non ualde dissimilis est piscis Lemanni lacus proprius, qui Vangeron ab accolis uocatur. Mugilibus rostro similis est, sed paulò longiore. Dentibus caret. Pinnas duas subaureas habet ad branchias, in medio uentre duas alias croceas, ab excrementi meatu unicam, in dorso aliã. Cauda in duas desinit, quas squamæ initio integunt, etiamsi non adhæreant. Cyprino & corporis specie & carnis substantia succoq; affinis, & uilis habetur, Hæc ille. Quæ autem eo in loco collocari debuit figura, librariorum negligentia ad caput eiusdem libri 18. relata est: & quæ capitis 18. erat, ad nonum. Cæterùm Rosæ uel Rossæ figura & descriptio, sequente libro de piscibus fluuiat. cap. 18. continentur, diuersa quidem nonnihil: quamuis duæ sunt eius capitis figuræ, quæ & ipsę inter se permutatæ uidentur. Sed descriptio, & quæ ex diuersis peregrinis (ex quibus etiam Bellonius est) audiui nomina, monstratis iconibus ad uiuum pictis cum suis coloribus, ut Rossam piscem, & illum qui in Lemanno Vangeron appellatur eundem esse existimem, mihi persuadent.

B Rutilus noster piscis est squamis satis magnis, os ei in rotundum aperitur: in quo dẽtes non habet, sed interiùs nimirum, ut Cyprinus & alij non pauci. Pinna dorsi, & duæ iuxta branchias, minimum habent rubri coloris in extremitate, reliquæ plurimum, eiusq; floridi instar minij. Reliqua eius descriptio ex A. petenda est. ¶ His scriptis, piscem è foro ad me delatum, accuratiùs describere uolui. Latus is erat ad quatuor digitos, longus duodecim. pupilla nigerrima, iride aurea, labijs subrubris. colore in cauda, pinnisq; in uentre & ab ano sitis, cinnabarino, nã cæteræ minus rubri habent. Linea à summis branchijs caudam uersus obliqua, cauda bifurca. Supercilia & circa branchias locus aureolo colore nitent. Squamæ latæ, striatæ, ualidæ. Dorsum fuscũ, uenter pallidus. Pinnæ quaternæ. Fel uiride. Vesica gemina. Caro aristis plena. In faucibus maxillas utrinque habet, recuruas, dentibus munitas quinis, qui ab interiore parte singuli serræ instar asperantur: quod in aliorum piscium dentibus nondum memini animaduertisse.

C Piscis hic apud nos lacustris tantum est, satis uiuax. In nostro & Acronio lacubus, abunde capitur. Piscatores Constantiæ & circa Acronium aiunt eum aliquando cum Cyprino lato coire: inde hybridam (ein Halbfisch) gigni, qui inter utrunq; ambigat, Rutilo maior aliquantò, minor autem Cyprino lato. ¶ Erythropterus Saxonum ex aquis stagnantibus in Albim fl. uenit, in eoque proficit & augetur, sicut & Plocenus eorum, id est Cyprinus latus. ¶ Parit Iunio mense.

E Muscarum fluuiatilium (siue lacustrium) genus quoddam est magnum, oblongo, terete uarioq;

nioq; corporis alueo, (Tüfelschoß uulgus nostrum appellant,) has insigunt hamis ad inescandos Rutilos.

Februario Martioq; mensibus apud alios Germanos, Nouembri apud nostros in cibo præfertur. Maio rursus deterior fieri & imminui incipit. ¶ Parari iubent peritiores coqui, instar cyprini: & uino frigido immissum elixari. F

AQVATILIVM ANIMALIVM, IN QVORVM NOMENCLATVRIS S, ELEMENTVM PRIMVM EST, HISTORIA.

SABACTIDES, Σαβακτίδων, animalia quædam testata, Hesychius & Varinus.

SABOT uel Sabut est piscis in flumine Fora dicto apud Persiam, Andreas Bellunensis. Vide suprà in Callionymo A. pag. 160.

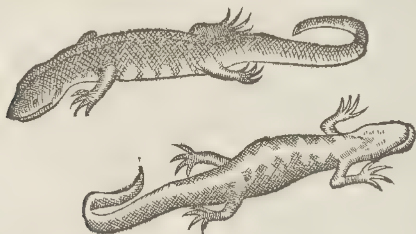
SACER piscis, ἱερὸς ἰχθῦς, Homero nominatus, ab alijs alius existimatur, ut pluribus scripsi in Anthia ex Athenæo, Eustathio, & alijs. Gaza apud Aristotelem anthiam interpretatur Sacrum.

SACVTVS, Σάκυτος, inter alios pisces nominatur à Tarentino.

SAGITTARIVS (Τοξότης) in mari rubro procreatur: & quoniam echini speciem ac similitudinem habet, firmis & bene longis armatur aculeis, Aelianus. ¶ De Orbe echinato siue muricato suo Rondeletius scribens: Posset (inquit) uideri Aeliani sagittarius, qui in Rubro mari herinacei speciem gerens firmis & bene longis armatur aculeis. Idem rursus in Mullo imberbi: A capite (inquit) ad caudam dorso medio duo sunt acutorum osiculorum ordines, cauum efficientes, è cuius medio pinna rubra aculeis constans erigitur: cuius pinnæ aculei parum serrati uidentur. id quod in nullo alio pisce, præterquàm in eo qui sagittarius uocatur, comperi: quanquã anthiæ idem tribuant ueterum scriptorum nonnulli. Vocat autem hîc sagittarium, quem postea scolopacem: & sagittarium esse posse negat, quanuis aculeum longum, durum & præacutum ad caudam habeat: quòd sagittario plures sint aculei ad herinacei (*marini*) speciem.

DE SALAMANDRA AQVATILI, RONDELETIVS.

Figura hæc nostra est, quam priùs etiam in libro de Quadrupedibus ouiparis exhibuimus.

HAEC bestiola quam exhibemus Salamandra est aquatilis, qua Pharmacopœi permulti hactenus pro Scinco usi sunt. A

Quadrupes est in fontibus & stagnorum ripis habitans serpentum ritu, sæpe extra aquas errans, atq; ad solem stans: inde se non saltu, sed celerrimo cursu in aquam recipiens. Vidi aliquando non procul à Montepelio, uidi etiam frequentes in Vincentino agro. Lacertos corporis specie referunt, sed capite sunt paulò latiore, oris rictu Ranæ simili, cauda ut in Cobite fluuiatili. B

Venenatum est animal, sed ueneni uires imbecilliores esse comperio quàm Salamandræ. Quare ad eadem uti possumus, sed inefficacius, ut ad pilos euellendos, & ad lepras. Pharmacopolas igitur ualde improbo qui pro Scincis usurpant. G

Non sum nescius amphibiũ hoc, siue aquatile tantùm appellare mauis, à plerisq; pro Cordylo haberi. Quam opinionem primùm necessarijs rationibus conuellemus, deinde alteram quæ pro *Quòd non sit cordylus, contra Bellonium*

Scinco habet, (*in Capite de Scinco, quod ipse huic mox subiecit, nos inferiùs suo ordine ponemus.*) Aristotelem proferemus, cuius hæc uerba sunt libro VIII. de Historia animalium, quo loco aquatilium differentias ex diuerso uictu recenset: In humore quidem uiuunt quæ aquam hauriunt & branchias habent, sed in siccum exeunt cibi capessendi gratia, quale unum tantùm uidimus Cordylum appellatum: hic enim pulmonem non habet sed branchias, quadrupesq́ est & ad gradiendum natura idoneus. Audis igitur Cordylum branchias habere. At hoc animal quod pro Cordylo proponitur pulmonem non branchias habere docet dissectio. Preterea non potiùs in terra cibũ quęritare, quàm in aqua uiuere, experientia comperi: nam multos dies in aqua solùm, uiuum huiusmodi animal alacre conseruaui nullo prorsus alio cibo iniecto.

COROLLARIVM.

AB DE hoc animali in libro De quadrupedib. ouiparis scripsi, Lacerti aquatici nomine: & BELLONII de eodem scriptum addidi in eiusdem libri Appendice, capite De cordulo. Lacertus aquaticus, quem uidi uiuum superioribus annis (circa nostram quidem urbem palustribus locis, præsertim circa lacus ripas abundant) in fine Aprilis, oculis aureolis, exiguum, ouis plenũ subfuscis. branchias nullas habebat, ut Cordylus esse non possit. sed neq́ lacteum ullum humorẽ emittebat compressus aut uulneratus: quod tamen eum facere & Bellonius scribit, similiter ut Salamandra, & ego aliâs in alio obseruaui. *Pulmo.* Pulmonem quoque nullum in eo reperi: habere tamẽ non dubito. quòd autem non inuenerim in uno & perexili illo, partim hebetudini uisus mei, partim horrori, præ quo uenenatum animalculum diutius tractare nolebam, attribuo. Bellonius circa fauces quiddam ueluti carnosum ad linguæ radicem ei extuberare ait. id ipsum an pulmo sit, perscrutandum. respirat enim eam partem mouendo, quod foris apparet sicuti in ranis: hoc obseruaui in capto quem manu tenebam. Olim cum in uitreum uas, unum huius generis coniectum, in aqua seruarem uiuum, ore semper ferè supra aquam prominente, ut ranas, deprehendi: quòd respiratione nimirum indigeret. Pulmonem quidem ei inesse Rondeletius etiam attestatur. ¶ *Κούρυλος.* Numenius cordylum, κόρυλον inter piscium escas (quibus inescantur) cum pirêne & herpilla marinis nominat, Athenæo teste. at lacerto aquatili, utpote uenenato, pisces inescare nemo (opinor) uelit. Cordylum quidem uenenum habere ueterum nemo scripsit, ne eorum quidem qui de uenenis ex animalibus tractationem professi sunt. Eorum certè quæ branchias habent (quas & cordylo Aristoteles tribuit) uenenatum nullum inuenias (præterquam aculeo:) nigris quibusdam piscibus, ut in Armenia, exceptis, uitio nimirum ab aqua, in qua degunt, aut prohibita perspiratione, tracto. Sed de cordylo nos etiam plura diximus supra Elemento C, & in libro De quadrupedibus ouiparis mox post ranas. ¶ Itali quidam Salamandram hanc bestiolam uocant, similiter ut terrestrem: aliqui Marasandolam, transpositis nimirum literis, & forma diminutiua: nisi quis à Marasso (sic uiperam uocant) deductum hoc nomen malit: quòd licet minima quadrupes, uiperæ tamen instar uenenata sit. Nostri Salamandram terrestrem uocant Molle, uel à lapidibus Steinmolle. hyeme enim in lapidibus abditæ iacent, præsertim uerò in cauernis toforum non procul ab aquis. aquatilem uerò Wassermolle. ¶ Hippocampum Græci hodie ἀσπίδα uocant, quidam Salamandram marinam, Rondeletius.

B Anteriorum pedum digiti sunt quaterni, posteriorum quini: quod pictorum negligentia in nostra, Bellonij & Rondeletij quoq́ figuris non obseruauit.

G Salamandris aquaticis imperiti pharmacolæ & impostores quidam pro scincis Aegyptijs, non dubio ueneno, eoq́ septico, inter remedia utuntur. Pro scincis sæpe uenduntur aquaticæ lacertæ quæ noxiæ sunt, Adamus Lonicerus. Affirmauit mihi uir bonus & fide dignus, ex proximo urbi nostræ uico, uicinum quendam suum in potu paruulos lacertos aquatiles hausisse: & cum ægrotaret, unum uiuum ore ab ipso redditum esse, eumq́ paulò pòst obijsse.

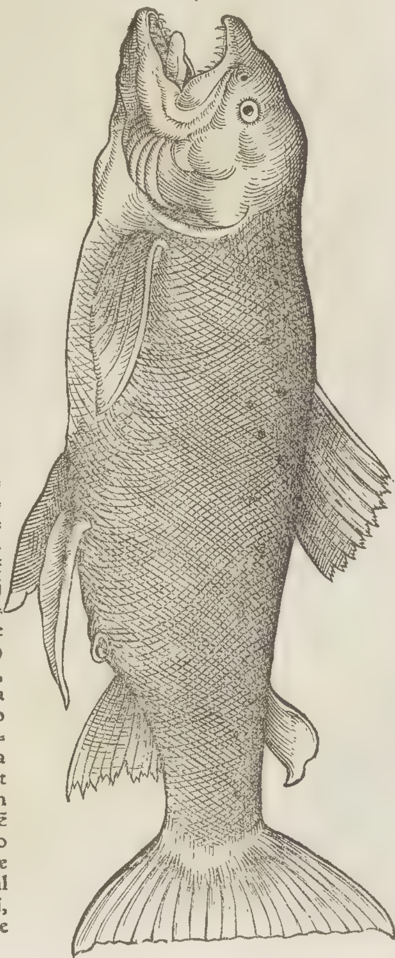
ALIVD Lacerti amphibij genus est prægrande & edule, cuius pellem nuper ad me misit uir singulari doctrina & humanitate Io. Ferrerius Pedemontanus, his in epistola de eodem perscriptis uerbis: Mitto ad te pellem lacerti, quã ad me attulit ex Bresilla regione ultra Tropicum Capricorni Gul. Henrison Scotus, qui illuc cum domino Nicolao Villagagnonio equite Rhodio ante biennium nauigauit, & nuper ad nos redijt. Pellis ipsa ferè ad unam ulnam Gallicã longa est, sed capite caret. Huiusmodi lacertis illic uescũtur promiscuè omnes. Et, ut refert meus Scotus, carnes illæ non minus sunt gratæ palato, quàm apud nos testudines nostræ habentur. Hæc ille. In terra autem & aqua lacertos istos magnos & edules in regionib. istis degere, nuper in Germanico libro Hessi cuiusdam ex eisdem reuersi, legere memini. Similis uidetur Higoana lacertus Indicus, cuius Cæsar Scaliger mentionem facit, De subtilitate uoluminis 183.8. conuenit longitudo, & quòd editur, & corium nigrum maculis (candicantibus) distinctum. Dorsum serratum congruere non puto: nam pellis ad me missa, extensa erat. Caput non uidi.

SALANX, Σάλαγξ, piscis bonus, καὶ μεταλλικὸν σκεῦος ὡσεὶ ἔλεγε σιδηροπλάστης, Hesychius & Varinus. Gelenius noster propter nominis similitudinem, salangem conijciebat esse salmonem. nam & priores literæ ad nomen Salm accedunt: & posteriores ad alterum Germanicum eiusdem piscis Lachß.

SALAR

SALAR piscis ab Ausonio dictus, sine dubitatione is est, quem uulgò Truttam appellamus, Gillius. Cuius sententiam Ge. Agricola quoq; comprobauit. nos plura de Truta pisce, quē Germani **ein Foren** uel **Förine** nominant, infrà in T. elemento. ¶ Carolus Figulus in libello suo de piscibus ab Ausonio nominatis: Thedonem (inquit) opinor esse piscem quem uulgò Trutā nominant, Germani uerò & Galli Forellam (*Gallis ubiq, usitatius puto nomen Trutte:*) eundemq; Salarē & Farionem alijs nominibus dici. Confirmari hoc Ausonij uersibus potest, qui sunt: Purpureisq; Salar stellatus tergora guttis, Et nullo spinæ nociturus acumine Thedo. Et paulò infrà de Farione: Teq; inter geminas species, neutrumq; & utrunq;, Qui necdum Salmo, nec iam Salar, ambiguusq; Amborum medio Fario (*alij, Sario*) intercepte sub æuo. Audis hîc Thedonem esse paruulam & adhuc teneram Forellam: quæ postquā fuerit grandiuscula, nomen suum amittit, & Salar uocatur. Audis hîc etiam ab Ausonio Farionem dici medium inter Salarem & Salmonem, atq; Farionem ab Ausonio describi in hunc modū: Fario est adultior Forella, Salare maior, & Salmone minor; hoc est, quæ iam desijt esse salar, & quæ nondum est salmo, (mare autē ingressa Salmonis formam assumit,) Hæc ille. Ego Thedonem prorsus diuersum esse arbitror: (Vide suprà in Corollario de capitone fl. A.) Farionem autem ab Ausonio existimatū quidem à Salmone ætate tantùm differre, esse Forellam uulgò dictum piscem, Salmoni quidem non dissimilem, sui tamen generis à Salmonibus diuersum. ¶ Paulus Iouius, & eum secutus Io. Langius medicus in epistolis suis Carpionem Benaci, Salarē Ausonij esse putāt. sed cum è Salare Salmo fiat, carpio autem ille, qui Trutarum generis est, idem & re & nomine piscis maneat, quomodo erit Salar Ausonij? Hic sanè nihil aliud est quàm paruulus Salmo, **ein Selmling** Germanis.

SALENA inter pisces Larij lacus à Benedicto Iouio nominatur, hoc uersu: Scardula & Incobia ex Pigis, & Plota, Salena. Videtur autē piscis esse qui capitur gregatim: sicut apud nos leucisci species, quam Galli Vendosiā uocāt, nostri **Lauck/Laugelen.**

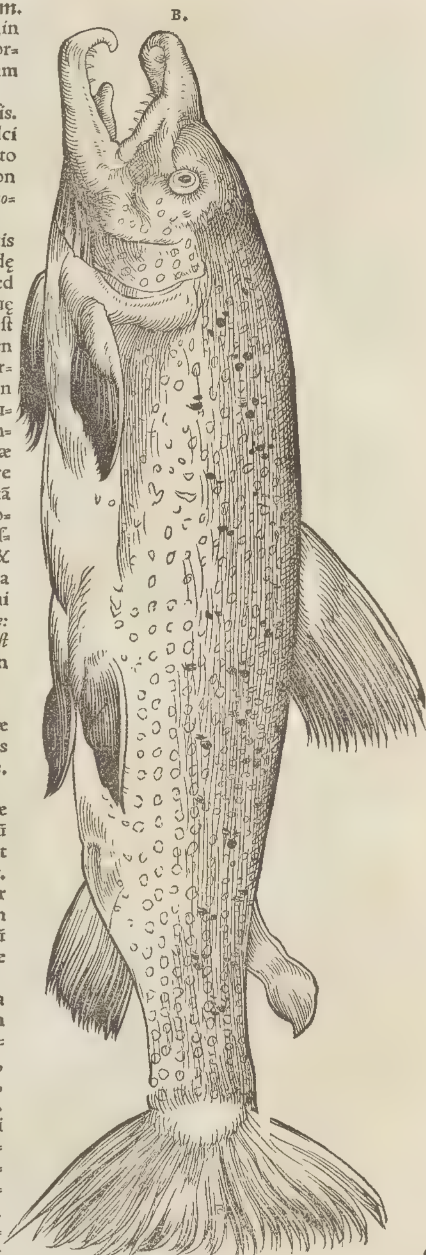
DE SALMONE, RONDELETIVS.

Pro una Rondeletij icone (quæ squamas nimis magnas habere mihi uidetur) duas nostras posuimus: unam A. Salmonis ante partum, hoc est, uerni & æstiui: alteram B. autumnalis & hyberni, sub partū & à partu, qui rostro recuruo & maculis pluribus facilè dignoscitur.

SALMONVM differētiæ aliquot diuersa etiam nomina ex uaria ætatis inclinatione imposita esse dicūtur: maximum enim & qui iam senuit, Salmonem propriè uocant, hoc minorē quiq; mediæ est ætatis Sarionem, siue ut alij legunt, farionem ex Ausonio in Mosella, cuius uersus citauimus quum in lacustribus de Trutta loqueremur: (*nos paulò antè in Salare.*) Galli differentias duas agnoscunt, magnos, Salmones uocant: paruos, Tacons. Præterea marem à fœmina distinguunt: hanc enim ob rostrum magis aduncum, hami modo, Beccard appellant. Salmo in Oceano tantùm nascitur, qua de causa fluuios tantùm eos subit qui in Oceanum influūt, falluntur q; ij qui in Rhodano capi existimant. Plinius Salmonē nuncupauit. Græcis incognitū fuisse, & ideo Græco nomine carere nihil mirū, cùm Græci ueteres in Oceanum non penetrarint. Galli hodie idem nomē retinent: item Germani, si recens sit piscis: sin salitus, mutato nomine

(Vbi)

Lachs ab eis nominat̃. A Flādris Saelm.

Vbi. Vere ex Oceano in flumina se recipit, in Rhenum in Germania: Garumnā & Dordonam in Aquitania: Ligerim, Sequanam in Gallia: Tamesim in Anglia.

C Gregatim natāt Salmones cum Alosis. sese in altum sæpe efferunt. In aqua dulci pinguescunt, & salso omni succo deposito dulces, suauesq́ fiunt, & eò magis quo longiùs à mari recesserint. (*Vide Corollarium nostrum.*) In fluuijs nonnunquam pariunt.

B. *De partibus externis.* Thunnos æquant magnitudine. Paruis squamis teguntur, quibus maculæ rotundę asperſæ sunt: ijs etiam notatū est caput, sed frequētioribus & maiorib. in fœmina quę dicitur, quàm in mare. Dorsum cæruleo est colore, ad nigrum uergente. Venter argentei coloris æmulus. Maxilla inferior sursum recurua est, sed in fœmina magis. Dentes habent in utraq; maxilla longos & acutos, item in lingua: oculos magnos, branchias quaternas. Pinnis totidem natāt: duæ ad branchias sitæ sunt, aliæ duæ in uentre quæ subsunt ei quæ in dorso est maior: quā sequitur alia minor, adiposa quam Salmonum & Truttarum generi communem esse diximus. A podice unica est carnosa & pinguis. In pinnam deficit bifidam cauda lata, ut ab ea Salmo meritò πλατύουρος nominari possit, (*De platyuro Oppiani diuerso pisce: nam Oceani pisces ignorauit Oppianus, dictum est suprà.*) Ex his externis notis præcipuas non omisit Ausonius in Mosella quum dixit:

Nec te puniceo rutilantem uiscere Salmo
Transierim, latæ cuius uaga uerbera caudæ
Gurgite de medio sūmas referunt̃ in undas
Occultus placido quū ꝓdit̃ ęquore pulsus.
Tu loricato squamosus pectore, frontem
Lubricus, & dubiæ facturus fercula cœnæ
Tempora longarū fers incorrupta morarū
Præsignis maculis capitis, cui ꝓdiga nutat
Aluus, opimatoq; fluens abdomine uēter.

De partibus internis. Quantum ad internas partes attinet cor angulatum habet, uentriculum oblongum cum permultis appendicibus, hepar rubrū in quo fellis ex uiridi nigricantis uesica hæret. Splen ex rubro niger est.

F Caro priusquam coquatur, albicat: cocta uel salita, rubescit, pinguis est, maximè in uentre, tenera, friabilis, dulcis, ob id citò satiat: maximè capitis & abdominis partes, quæ quum elixæ in aqua solùm eduntur, uentriculum replent, & nauseam faciunt. Quocirca magis eos probauerim, qui in uino, aceto & sale multo elixant: uel qui assulas caryophyllis confixas in craticula assant, & cinnamomo, saccharo, acetoq; condiunt. Recens salitus uituperandus nō est. Plinius fluuiatilem Aquitaniæ, marinis omnibus pręfert, idq; iure: carnis enim teneritudine & suauitate præstantes in his quæ dixi fluminibus capiuntur. Optimi etiam ex Rheno Basileæ eduntur, multò meliores Antuerpianis, qui quamuis alijs pinguitudine non cedant, tamen

men saporis gratia, & succi bonitate alijs sunt inferiores, eam, opinor, ob causam quòd illic mari propiores sint.

Pisces sunt carniuori, in mari latent, ob id rariùs capiuntur. C E

Horum felle ad oculorum suffusiones & maculas, purulentasq́; aures rectè nos uti posse arbitror, eorundem pinguitudine ad aurium dolores. Carne salita & usta ad ulcera capitis manantia. G.

DE PARVO SALMONE, RONDELETIVS.

Eicon hæc nostra est. Rondeletius nullam dederat.

PARVOS Salmones qui pedem unum uix superant, Galli & Aquitani Tacons appellant: suntq́; Truttis adeò similes, ut uix à peritis internoscantur, nisi propiùs inspexerint. Sed aliquid esse quo discernantur, capite de Truttis docebimus. Cùm igitur parui isti Salmones maioribus omnino sint similes, dempta sola magnitudine: & in ijs solùm locis capiantur, in quibus Salmones, non possum non existimare Taconem, Salmonem esse qui in fluminibus non in mari nascatur: quorum aqua cùm frigidior sit, & ad procreandum minùs idonea quàm marina, breuiores gignit Salmones. Adde quòd in proprio & natali solo fœliciùs omnia proueniũt, quàm in alieno. Id in Lampetris cernitur, quæ in fluuijs genitæ semper marinis sunt minores, nec in eam unquã magnitudinem accrescunt. Quare aut Tacones necesse est esse Salmones in fluuijs natos, aut recens in mari editos, qui patres secuti sint. certum enim est Salmones in mari parere: Tacones autem uel minores adhuc esse quàm ut pariant, uel imperfectos esse Salmones, & ueluti abortu editos. id indicat quod in ijs nunquam uel oua uel semen, quod lac uulgus appellat, reperias. In Garumna & Ligeri frequentes & optimi habentur.

DE SALMONE VEL SVLMONE, Bellonius.

Salmonem cetaceum piscem dicere poteris, si quidem ad eius solam magnitudinẽ aduertas: ut plurimùm enim (*pro enim, legendum puto duûm uel trium. Cardanus non rectè legit, plurium cubitorũ*) cubitorum longitudinẽ, crurisq́; crassitudinem æquat: squamis tamen est pro corporis ratione admodum tenuibus: quæ maculis per totam cutem conspersæ, orbiculos ruffos ac luteos referunt. Miror piscẽ hunc uulgo tantopere cognitum Græco nomine carere. Paruam in medio tergore pinnulam habet, & ab ano sub cauda rursus aliam carneam ac pinguem. Caudæ autem pinna subrotunda est: porrò quatuor aliarum pinnularũ, quas sub uentre gerit, duæ sub branchijs positę sunt, aliæ uentri incumbunt, ei oppositæ, quam in dorso sitam esse diximus. (*Maiorem quoq; in dorso pinnã sequitur alia minor, adiposa. Rondelet.*) Lineam utrinq; in lateribus rectã à branchijs ad caudã deductã habet. Pinnulas luteis & rubris maculis, ut reliquũ corpus distinctas. Dentium illi (præter aliorũ fluuialium morem) sunt quatuor ordines in palato, ut serpenti Cerastæ. Lingua quoq; dentibus hamatis exasperata: exertosq́; ostendit maxillæ inferioris dentes, plures quidem quàm superioris: branchias ad radices linguæ utrinq; quaternas: stomachum in longitudinem protensum, pro tanto corpore ualde angustum: hepatis unicum tantùm lobum pallidum, stomacho assidentem, ad sinistram inclinatum, de quo fellis uesicula ex uiridi in nigrum abiẽs, dependet: lienem atrum ueluti sanguine suffusum, apophyses in pyloro penè innumeras. B

Magnus est in Sequanæ ac Ligeris ostijs, in quibus è mari exiliens cũ Alosis repurgatͣ, ac delicatior fit. Maior ad Tamesim Britannicũ, qui Londinum alluit: sed illi Salmonem in longũ per medium, nos cõmodiùs in transuersum dissecamus atq; apparamus. Salitum quoq; oleo atq; aceto conspersum gratissimo sapere comedimus. Recens per hyemem ac uerna ieiunia saccaro ac cinamomo conditus & caryophyllo pertusus, ditiorum mensas honorare solet. Magnitudo. Vbi. C F

Est & alius prægrandis Salmo (fœminam esse autumant) quem uulgus Gallicum ab eius ore pregrãdi Beccard uocare solet. Alij à ferendis (*portandis*) ouis Bortiere. Differt is à mare Salmone, quòd labrum inferius in hami modum aduncum habeat. In superiore enim labro foramen est ad palatum tendens, in quod hamus maxillæ inferioris se recipit, pyxidatimque in tubi modum insinuatur. Crebrioribus quàm Sulmo mas, ijsq́; subrubris ac rufis orbiculis in cute uariegatur, atque in Lepradis modum multis coloribus suggillatur. Linguam habet truttarum more albam, *Salmo fœmina.*

multisq; denticulis obseptam: cuius radices in quaternas utrinq; branchias finduntur: palatum quatuor dentium ordinibus insignitum: Oculos cæsios, rotundos: ad quorum fontes paulò inferius utrinq; duo insunt foramina ad olfactum. Pinnæ laterum tergoris & caudæ cum mare conueniunt. Vnà capi solent, atque eodem modo in fluuijs & in mari uersari.

COROLLARIVM.

A Salmonis nomen à Germanis Rheni accolis, uel Gallis Aquitanis Latini acceperunt. uideri autem potest à sale deductum nomen, quòd hi pisces in magna copia saliri, uel sale muriaq; inueterari soleāt, in tomos concisi, perinde atque in mediterraneo thynni, quos & magnitudine referunt, & robore corporis, uiq; saliendi: (ut si Latinum esset uocabulum, à saltu factum uideri posset:) & natura migrandi ad summa fluminum, ubi pariunt, ac inde reuertendi: quemadmodum thynni ex mediterranei inferioribus partibus aduerso mari in Pontum ascendunt, inde à partu reuertuntur. thynnum asili inhærentes agitant, salmonem hirudines & lampredæ. A salmone diminutiuum recentiores quidam faciunt, Salmulus, qui Ausonij salar sit, paruulus salmonis fœtus, (ut cordyla thynnī:) quem & salmunculum dicamus licet, ut à pulmone pulmunculum, à loligine loliguncula, à uirgine uirgunculam, &c. Salarem, Farionem (al' Sarionem) & Salmonem, ætate & magnitudine tantùm differre Ausonius censuit. Vide paulò antè in Salare. ¶ Cassiodorus 12. 14. Variarū, de regio conuiuio scribens: Destinet (inquit) carpam Danubius: à Rheno ueniat anchorago, &c. Ego in A. elemento anchoraginem esse conijciebam salmonem, qui & ex Rheno præstantissimus habetur, & certo tempore rostrum anchoræ instar incuruat. nūc quoniam eo tempore eum deteriùs habere, & cibo ingratum reddi animaduerto: anchoraginem cogito fortè eum esse piscem, quem Ynlanck appellant Germani, ad initia lacus Acronij, & nostri quoque in summo Tigurino lacu. non est autem alius quàm Truta lacustris, sed mutata nō nihil forma, nomen etiam mutat. eundem in lacubus Carinthiæ Rheinanck uocari puto, (tanquam à Rheno & anchora composito nomine:) aiunt enim magnitudine eum esse parem Albulæ lacustri maiori, & grandiorem quoq;. siccatum in alias regiones mitti. Sic & in Lemano lacu Vmblæ alterius dicti piscis, maxillæ inferioris extremum incuruum in maxillam superiorem, eius rei gratia excauatam recipitur, ut Rondeletius annotauit. Truta quidem tam multa salmoni affinia habet, ut nullum aliud piscium genus ei rectiùs comparetur. ¶ Salmonem Græcè salangem qui uoluerit appellet: quoniam Σαλάγξ boni piscis nomen legitur apud Hesychium: neque præterea quinam sit explicatur. Aut à saltu, unde & Latinè aliqui dictum putant Salmonem, Ἅλμων appelletur, ut γνώμων: uel à migrandi natura, quam in C. explicabimus, καταναδρομος: uel εἶδος πυρρόντος, id est species trutæ, ut apud Athenæum nominatur. Vel dromias dromás ue fluuiatilis. Aristoteles enim in mari dromades uocat thunnos, aliosq; gregales, qui aliunde in Pontum excurrunt, & uix uno loco conquiescunt. ¶ Gallicè dicitur Saulmon. Germanicè Salm: salar uerò, id est paruulus adhuc, Selmling. Salmo & Esox (*Vide suprà in* E. *elemento de Esoce*) unius piscis nomina sunt: quem Rhenani & Galli appellant Salmen: Saxonicæ gentes Lachs, Eberus & Peucerus. Esox, Germanis Lays, Ge. Agricola. Nomini quidem Esox confine est Illyricum Losos, quo Poloni & Bohemi utuntur. Inuenio & aliud Polonicum, Lostzarny. Salmo muria conditus asseruatur mutato nomine. tum enim ein Lachs dicitur, Adamus Lonicerus. Lachs piscis semper hoc nomine appellatur in Albi fluuio, paruus, magnus, recens, salsus, infumatus, Io. Kentmanus. Circa Rhenum, & apud nos ferè, Salmo tempore uēris & æstatis nominatur, ein Salm, usq; ad diui Iacobi diem, qui est uicesimus quintus Iulij: deinde mutato nomine ein Lachs in utroq; sexu (quanuis marē aliqui priuatim apud nos sic uocāt, fœminā uerò Lyder uel Lüder) usq; ad diui Andreę diem, qui postremus est Nouembris. Sunt apud nos qui Lachsum ad calendas Septēbris primùm uocare incipiant: ad Rhenū uerò ubiq; puto ad diem S. Iacobi, ut dictum est. Itaq; Salmo uernus & æstiuus est: lachsus uerò autumnalis & hybernus, sub partum scilicet & à partu. literati quidam sic dictum uolunt à languiditate quasi lassum: sed etymon Germanicum magis quadrare uidetur, à genitura quam nostri Leich appellant: aut Græcum quasi λεχῷος. λεχὼ enim seu λεχῷα, puerpera est. Circa Rostochiū Laß appellant. Ille qui Lachse uocatur, figuram & colorem habet Salmonis, nisi quòd inferiorem mandibulam sursum recuruat, ut aquila rostrum suum deorsum, ea tamen non est longior superiore, quæ foramine ad hoc parato in se recipit inferiorem, Obscurus. Bellonius & Rondeletius Salmoni fœminæ tantùm rostrum aduncum tribuunt: unde & Beccard uulgò nominari aiunt à Gallis, quibus bec rostrum significat. Bellonius quidem cū dubitare uideatur, his uerbis, fœminam esse autumant: alijs tamen subiūctis, [aliqui à ferendis ouis Bortiere nomināt,] fœminam esse confirmat. Nostri piscatores in mare tantùm recuruari aiunt insigniter, in fœmina perparum. Maxilla inferior sursum recurua est, sed in fœmina magis, Rondeletius de salmone simpliciter. Kentmanus utrunq; sexum hoc pati sentire mihi uidetur, in his quæ de piscibus Albis ad me scripsit: Salmo (inquit) in Milda (id flumen ex Albi ingressus,) si obstaculū seu præcipitium aquæ iuxta Dessauiā, secundò ac tertiò frustra saltu superare conatus fuerit, uadū petit, eoq; in loco sub lapidibus & saxis delitescens, emaciat, & contabescens maculis ruffi seu ænei coloris impletur

Anchorago.

impletur, (à quibus etiam Kupferlachs appellatur: nam æs Cyprium Germani kupfer nominant:) & rostrum reflectit in magnum hamum, eo quidem maiorem, quò diutiùs manserit, &c. Idem uerò ei tandem contingere puto etiamsi obstaculis omnibus superatis ad summas fluuiorũ partes eluctatus fuerit. ¶ Apud Anglos Salmo est a Salmon uel Samond. priuatim uerò dũ melior in cibo, & suauiore ac friabiliore carne est, uocatur a Kribbe Salmon, (Kribbe friabilem significat. alibi crispe, uel cripse, uel crimp pronunciant) at postquã carnem deteriorem habere & rostrũ curuare cœperit, porco grandinoso ab eis comparatur, uocaturq́ a Kypper Salmon, quod Germanus diceret ein Kupfersalm. ¶ Salmunculos digitales, qui in Misena & Bohemia capiuntur in riuis ac minoribus fluuijs in Albim sese exonerantibus, uulgò Miseni nominant Canitzen/Kanitzle/Kuntzle, ab ipsa paruitate puto: unde & Ge. Agricola Latinè Salares nanos uocauit. Sunt autem salmonũ, non trutarum (ut quidam putant) soboles.

Salmones optimi sunt in Rhodano, (*falsum hoc esse Rondeletius arguit:*) & Vultauia terræ Bohemiæ fluuio, qui Pragam per medium diuidens in Albim fluuium defluit. Capiuntur etiam optimi & grandissimi in Rheno Germaniæ amne. nam ad quinque & sex palmorum longitudinem perueniunt, Massarius. In Scotia alicubi tanta est Salmonum copia, ut duodecim Salmones uno emantur aureo, Munsterus. Apud Borussos partim in lacubus, partim æstuante mari capiuntur, Erasmus Stella. Apud Misenos in Albi, Sala & Milda fluuijs. ¶ Salmo in longitudinem & latitudinem magnam excrescit, Author de nat. rerum. Circa Coloniam sesquicubitalis fit, uel etiam bicubitalis: spissitudine palmi (*dodrantis, ab uno scilicet latere*) & ampliùs, Albertus. Maiores qui apud nos (Misenos) & Dessauiæ capiuntur, à libris 24. usque ad 36. accedunt, Kentmanus. Apud nos quoque (Tiguri in Heluetijs) triginta sex librarum aliquando, uel etiam paulò grauiores. Est autem libra nostra unciarum octodecim. Circa Basileam quinque aut sex pedes longi reperiuntur, unum lati. ¶ Piscis est squammosus, truttæ similis, carne interiùs rubra, Massarius. Corpus habet speciosum & læue, (quanquam perexiguis opertum squamis,) candidum, sed dorso subcœruleo, cute crassiuscula: carne passim intercepta adipe: pinnis quoq; pinguibus & glutinosis. De rostro quædam & maculis, in A. prædicta sunt. Branchiæ in alijs piscibus corpori eorum sunt applicatæ, ut in anguilla: in alijs diuaricatæ & extensæ à corpore, ut lucio & salmone, Albertus. Et rursus: Pisces quidam osseum tegumentum branchiarum habent, sicut lucius, barbellus & salmo. Intestina piscium quorundam diuiduntur parte superiore in ramos plures, sicut manus in digitos, ut apparet in intestino salmonis: quod multos huiusmodi ramos emittit, Idem. ¶ Ego olim in salmone dissecto à faucibus patulis meatus duos obseruaui oblongos deorsum protensos, unum ad uentriculum, quem œsophagum uocant: & alterum anonymum, (nescio in quem usum. nihil enim in eo reperi: nisi ruminat fortè hic piscis, & alimenti sui partem ibi repositam habet,) qui cute candida & tenui constat. A uentriculo satis angusto intestinum incipit: quod paulò inferiùs multas de se fibras emittit, sicut à capite suo ellebori radix. Vncus ille in magnis & extenuatis salmonibus, duos ferè digitos longus, in cauitatem quandam palati anteriùs (ad cutim usq; profundam) subit. Dentes, quàm pro magnitudine piscis, minores sunt. lingua quoq; dẽtata, breuis, lata, carinata. Branchiæ quadrigeminæ: quarum opercula lata, & rotundis puniceis maculis plena sunt: qualia etiam per latera utrinque spectantur, in summo dorso fusca. Narium foramina utrinque gemina: pinnula dorsi posterior perquàm carnosa. ¶ Salmunculi in fluuijs geniti ultra quinque aut sex digitos non augentur, ut dicemus in C. ij per latera utrinque à branchijs caudam uersus rectà maculas rotundas, magnas, nigricantes aut liuentes, paruis interuallis digestas habent, (qua nota à trutis similibúsque piscibus facilè discernuntur,) nouem aut decem numero: & per eandem lineam mediam paruulas rubescentes maculas multas. B

Salmo inuenitur tum in mari, tum in fluminibus, sed in stagnis non inuenitur, Albertus. C Piscis est fluuiatilis, Massarius. Ego nec fluuiatilem, nec marinum facilè dixerim. peculia- Locus rem enim quandam naturam habet, ut in sequentibus apparebit. Piscium in mari genitorum aliqui eo relicto aquas dulces subeunt, qui Græcis ab ascensu anadromi dicuntur. salmo contrà in fluuijs genitus ad mare descendit, sicut & anguilla, quos eam ob causam catadromos dixeris: sed magis anguillas, quas non redire puto. Salmones enim ad locos natales reuertuntur, ut composito à contrarijs præpositionibus nomine, catanadromi dici mereantur. Diu uiuere non possunt in aquis dulcibus stagnorum, nisi liberum habeant transitum ad dulces undas fluuiorum, Author de natur. rerum. ¶ Quó nam cibo uescatur Salmo, & an ullo prorsus, ad- Cibus huc incertum est: cùm in uẽtriculo exenteratus nihil ostendat, prẹter spissum quendam humorẽ, Hector Boëthius. Ego etiam aliquando cum dissectum inspicerem, nihil in uentriculo & intestinis huius piscis reperi, præter mucum quendam subflauum, & lapillum candidũ: genituræ uerò multum (sub finem Nouembris) non in ipsis (ut appe lant) lactibus, sed in uasis spermaticis. Piscatores nostri aiunt in maiorum uentriculis nunquã aliquid, in paruis nescio quid inueniri. maiores enim (qui iam salmones uocantur) non alio quàm aqua cibo uictitare. Maio quidẽ mense; floribus ruris eos frui aiũt: tum enim quia optimi sunt, ex ipsa cœli temperie (quã flores indicãt)

fructum percipere uidentur. Aqua præcipuè turbida, tanquam aptiore ad nutriendũ, quòd crassior sit, eum gaudere aiunt: & fluminibus turbatis præcipuè altiùs migrãdo niti, ueluti persequentem huiusmodi aquam: quæ crassior dulciorq; (utrunq; aut alterutrum) fieri uidetur, niuium liquatione, herbis innatis, & pinguibus agris. Sed ab Argentinensi sene quodã & perito piscatore accepi, salmonem dum salmo est, (hoc est ante uicesimum quintum Iulij diem,) pediculis aquaticis (ut uocant) uesci: deinde uerò & à partu, obuijs quibusq; piscibus. hæc sæpius in dissectorum intestinis se deprehendisse ait.

Viuacitas. ¶ Cor, etiam extractum, ab animali imperfecto, aliquantisper adhuc pulsat: sed omnium (quæ apud nos sunt) animalium diutissimè salmonis. Itaq; sub uno corde pulsante uendunt piscatores plures salmones incisos per frusta, tanquam omnes recentes, corde adhuc palpitante monstrato, Albertus.

Agilitas ad saltum. ¶ Piger piscis est, sed fortis, Albertus. Mihi quidẽ non piger uidetur, cum et ad saliendum agilis sit, & aduersus fluuios perpetuò nitatur, semperq; ascendens promoueat, quanquam tardiùs fortè propter corporis magnitudinem & pondus. Salmo (inquit Physiologus obscurus) dicitur à saltu. caudam enim ore replicat, & reflectit, ualidè eam ore tenens, donec saltus agilitate locum etiam præruptum conscendit. sed nec colore (*fortè corpore*) multùm ualet, nec sapore, antequam gustauerit mare. Ad quod tendens contra (*iuxta*) fluminis impetum, à proposito non desistit, quousq; reficiatur, deinde ad nota domicilia reuertitur. ¶ Robore fortis est, sed ponderosus & grauis. omnis quam habet agilitas à potentia uirium eius potiùs est, quàm à leuitate corporis. Vbi in transitu sæpem, uel aliud huiusmodi obstaculum inuenerit, caput caudę coniungit, & sic in circulum flexo corpore transilit, Author de nat. rerum. & partim Albertus. Salmunculi etiam ἁλτικοὶ sunt: quòd si in uase aliquo uenales cum alijs permixti in aqua fuerint, aqua eis adempta, exilient: & sic ab alijs piscibus statim dignoscuntur.

Migratio, inq; ea partus & debilitas. Salmo in mari natus fluuios subit, adeoq; dulci aqua gaudet, ut natali solo relicto, in illa perpetuò uiuat, nec in mare reuertatur, ut opinor: quia in mari rariùs capitur, Rondeletius. Sed contrà nasci cum in fluuijs, atq; ex ijs in mare descendere, &c. ex ijs quæ subijcientur, authorum, & omnium à quibus sciscitati sumus piscatorum testimonijs, constat. Autumno (inquit Hector Boëthius Scotus) riuulis plerunq;, aut locis uadosis, coeuntes Salmones iunctis uentribus, oua pariunt, sabuloq; contegunt: quo tempore masculus adeò lactibus, (*lactes dicit pro genitura*,) fœmina ouis exhausta est, ut macilenti euadant, nec quicquam præter ossa ac spinas pellemq; supersit; ineptusq; esui sit (piscis.) Referũt eam maciem contagij loco haberi, cùm obuios quoscunque sui generis inficiant qui sic affecti sunt. Cuius rei hoc est indicium, quòd persæpe capiuntur uno latere extenuati, reliquo non ita. Cæterùm ex ouis illis arena obrutis, pisciculi ineunte uere nascuntur, adeò molles, ut donec digiti magnitudinem non excesserint, manu compressi, uelut humor concretus, diffluant. Tum primùm, natura duce, ad mare pergunt: uigintiq; dierum spatio, aut paulò maiore, incredibile dictu qualem in magnitudinem excrescant. Inde reuertentes aduersis undis fluminis, in quo orti sunt, mirabile spectaculum de se præbent. Flumina enim hinc atque illinc angustis pressa rupibus, ac proinde ueloci demissa cursu, ubi prærupto casu descendũt, non per canalem statim prodeunt, sed incuruatæ undę impetu paululum per aëra feruntur, antequàm cadant. Salmones uerò contrà tendentes maiore nixu aquas superare tentant: & qui euaserint, in flumen ascendunt: debiliores, aut hærent in imo fluminis, aut etiam ex alto iam euecti, præcipitantur in aquas. atq; tam procul excidũt quidam, ut à subiectis lebetibus, qui ualde prope aquam feruent, excipiantur, accolarum, in hoc euentu, non leui uoluptate. Rectè quoq; ac diligenter à regibus cautum est, ne autumno capiantur. nam uel soboles multum detrimenti acciperet, uel inutilis fermè captura esset. hoc autem tempus à sexto idus Septembris, calendisq; Decembris intercluditur, Hæc ille. ¶ Ex Ioannis Kentmani piscium Albis descriptione, quam in nostram gratiam confecit. Salmones parui & magni è mari in Albim ueniunt: nec proficiũt in eo, sed contabescunt & emoriuntur. Cùm primùm glacies fluuij resoluta defertur, hic piscis Albim subit, pergitq; semper, donec rursus glacies ferri incipiat, (*uere nimirum usque ad hyemem: ut media aut ampliùs ueris parte, æstate & autumno totis, & initio hyemis, per Albim & influentes in eum aquas semper ascendat.*) Plurimi quidem capiuntur circa medium quadragesimæ, quo etiam tempore optimi sunt. item circa diui Laurentij diem, qui decimus est Augusti: nisi impediantur algis & herbis fluuiatilibus (von dem stinz, *quæ uox si non herbas aquaticas, à fœtore, ut coniicio, nominatas, significet: quid sibi uelit, nescio*) quæ crassæ ac fuscæ nubis instar passim in ripis natæ salmonem impediunt. Mildam flumen (dictum ut arbitror à lenitate uel mollitie aquæ) præ cæteris diligit salmo: & (ut quidam putant) ab aqua Albis fluuij, qua cum permixta in mare se exonerat, discernit. Itaq; plurimi eo in loco, ubi Milda in Albim influit, (Dessauiam uocant, quod oppidum est principum Anhaltinorum,) capiuntur, hoc modo:

(Captura Salmonum Dessauiæ, &c.) Ad Mildæ in Albim ingressum principes uallum siue obstaculum quoddam excitarunt, ut ita redundans aqua ad molendina diuerteretur, octo cubitis aliquanto altius. uallo graues & magnas arbores imposuerunt, & perticis magnis intus (*inter arbores*) cancellarunt, ne salmo transiliat. inter perticas alicubi nassæ magnæ sunt collocatæ. Hunc locum cum attigerit salmo qui per Albim ascendit, saltu aduersus aquæ præcipitium se proripit in altum: ubi uel in nassam incidit & capitur: uel arborem perticásue contingit, indeq; uiolenter in Mildam se traijcit. Hoc si prima uice non successerit, secundo etiam tertioq; experitur. &, si ne tum quidem transilire

lire aut assequi altitudinem ualli potuerit, uadum petit: inibiq; sub saxis delitescens emaciatur ac contabescit, (*ut prædictum est, in A.*) Si tamẽ flumen Albis augeatur & crescat, aduersus illud subinde fontium & originis cupidus ascendit, parit, & consumptus tandem macie ac siccitate moritur. Obseruaui ipse adeò tabidum, ut exanguis, & nullis ferè intestinis, (præter unum exiguum & contortum, à faucibus ad anum dodrante breuius,) appareret. Nati ex eo pisciculi in Albi, nõ crassiores nec longiores ferè digito euadunt, quandiu in eodem uel (*iuxta*) stagnantibus aquis immorantur. Crescentibus uerò & auctis fluuijs, in mare properant, in quo proficiunt & augescũt. Cæterùm si prædictum illud Dessauiense uallum superauit salmo, pergit continuò; & fontes petit, superatis deinceps octo alijs uallis, humilioribus duplò, aut etiam ampliùs: ut quæ uiri staturam non excedant: ea sunt ad **Gesnick / Ragon / Bitterfelt / Zscheplin / Eilenberg / Gruna / Wurtzen / Bucha.** Ad hæc ualla si captus non fuerit, in riuos demum peruenit, & à rusticis fudibus cæditur. Sed qui tam longè progressi sunt, raró boni habentur. In Albis quidem alueo si manserint, paucis & minoribus uallis impediuntur: nam à mari usque ad **Leutenbritz** in Boëmia nullum est uallum. primum illic uiri ferè altitudine est: alterum ad **Caudnitz**; & tertium Pragæ ualde humilia sunt. Multi per autumnum illic salmones capiuntur, sed omnes macie ac tabe defecti, perpauci boni. Hucusque Kentmanus.

Alius quidam apud Misenos uir diligens, indicauit salmones autumnò circa calendas Octobris migrare, ita ut à mari ad ipsos intra tres menses perueniant. quod si suprà annum in fluuijs manserint, perquàm insipidos fieri: sin diutius, post annum secundum eos omnino ceu sideratos & aridos interire. Verùm hæc minùs certa, quàm quæ à Kentmano & Boëthio Scoto prodita sunt, mihi uidentur: & nostris regionibus procul ab Oceano sitis, ut tardè admodum ad nos perueniant hi pisces, nec immorari possint iam exhausti, non conueniunt. ¶ His addam quæ Argentinensis piscator uir bonus & senex dictauit. Salmo à mari per Rhenum quantum potest ascendit: & nomen seruat usque ad diui Iacobi diem. ab eo tempore uocatur ab accolis Rheni **ein Lachs**: & angulos fluminis sectatur, paritéq; circa diuorum Martini aut Catharinæ dies: quo tempore mensis minimè conueniũt. Tum rursus nonnihil retrogreditur. Sunt qui à partu moriantur. Aliqui etiam quò minùs pariant, impediuntur: hybernos salmones uocant. Oua circa natalem Domini primùm animantur, & nascuntur ex eis salmunculi. ij reliquum hyemis sub lapidibus hærentes tanquam mortui degunt. circa sancti Georgij uerò diem (uicesimum tertiũ Aprilis) calore Solis excitantur: & à Petri Pauliq; apostolorum festo usq; ad sancti Adolphi diem cum cæteris pisciculis capiuntur: deinde non ampliùs usque ad quadragesimam: tum rursus usque ad diui Georgij diem: nec ultra digiti longitudinem anno hoc toto excrescunt. Postea in mare descendunt, & Salmones fiunt, breui tempore aucti. Qui uerò aberrant, uel in alias aquas perueniunt, illi etiamsi pluribus annis in Rheno manerent, nihilo grandiores fierent, neque Salmones unquam euaderent. Hæc ab illo excepta adolescens affinis meus haud scio quàm rectè omnia perscripsit.

Supra Basileam ad quatuor miliaria Germanica, catarrhactes & præcipitium Rheni est, statim sub ponte ad oppidum **Lauffenberg**: uiolentum quidem, nescio quàm altum (quamuis non semel uiderim, sed acie oculorum obtusa:) per illud Salmones eluctantur. inde rursus aliud sublimius est, paulò infra Scaphusiam insigne oppidum Heluetiorum. nostri præcipitium illud uocant **den Lauffen**, à rapido fluminis decursu. hoc salmones audio superare non posse: & eò usque cum appulerint, plurimi capiuntur. Pariunt apud nos, ut piscatores nostri referunt, circa calendas Septembris. Bis annò eos migrare aiunt. E Rheno Limagum nostrum ingrediuntur. inde per lacum (in quo tamen nunquam aut rarissimè capiuntur) ascendunt, ac rursus Limagum subeuntes Claronam usque uersus fluuij originem feruntur, & pariunt. A natali Dominico nulli ampliùs comparent.

A partu malè affectos, maculosos, rostro recuruò, tergore rigido, in Anglia aliqui ad mare reuerti, in eoq; purgari putant. argumentum esse, quòd aliquando sub ipsum maris ingressum huiusmodi salmones deprehensi sint. ¶ Audio eos sub partum scrobes modicas excauare, sicut etiam truttas. ¶ Rondeletius putauit tum lampredas tum salmones in mari simul ac fluuijs parere. ego salmones in fluuijs tantùm, ut abunde ex præscriptis constat: lampredas in mari tantùm parere dixerim, (tum maiores, tum mediocres:) ut scripsi in Corollario de Mustela Ausonij c. ad initium paginæ 704. minimam quidem huius generis speciem, fluuiatilem solùm riualémque esse Rondeletius ipse fatetur. ¶ Lampredæ salmones è mari flumina subeuntes comitantur: adhærentes enim uentrem uel collum eorum agglutinato rostro exugunt. Lampreda cùm per se ad natandum aduerso flumine inepta sit, migraturo salmoni se applicat ore, atque ita retinet, ut præcipitia quoque saltu superantem illum quandoque sequatur, & suctu oris inflicta carni eius bene ampla uestigia (numi argentei uncialis latitudine, profunditate digiti) appareant, Kentmanus.

Hirudines per hyemẽ salmones circa saxa hærẽtes, modò rostris modò caudis eorũ correptis, adeò infestant, ut è profundo ad aquæ summa eos propellant: per æstatẽ quoq; exilire eos cogũt,

tanquam eas reijcere aut abstergere cupiant, & hac iniuria tentati uix ulli superstites euadunt, ut audio. Episcopus Lausannensis nostro tempore contra sanguisugas, pisces maiores, & præser tim Salmones, mirabiliter inficientes, lætaliter quoque pungentes & ad ripas aquarum propellen tes, exorcismi dictamina de sacris scripturis collecta dictari fecit, & per certa dierum interstitia publicari, & ad effugandum & repellendum huiusmodi bestiolas multipliciter profecit, Felix Malleolus.

His perscriptis, Vldrichus Hugualdus, de morib. philosophiæ interpres doctißimus in præclara Basiliensi Academia, & Adamus à Bodenstein medicus in eadem urbe celeberrimus, de sal monum natura rogati quædam non uulgaria me docuerunt. ab ijs enim per literas inquirere uolui, quòd uix alibi plures quàm Basileæ salmones in Rheno capiantur, supraque Basileam ad cataractam usque ad Lauffenberg oppidum. Exponam autem hoc in loco, quæ ad naturam & actiones salmonum pertinent, ab illis cōmunicata, ijs ferè omißis, quæ iam priùs ab alijs accepta enarraui: quæ uerò ad eorundem capturam referuntur, ad E. segmentum differam. Salmones uère primo ex Oceano per Rhenum ascendunt magnis copijs, ita ut Maio mense circa Basileam maximè abundent. Aquis fluminum auctis, & turbidis præsertim migrare gaudent. Maio, Iunio, & Iulio mensibus, ab hirudinibus infestantur in tantum, ut in ripa aliquando uiribus prorsus exhau sti, aut etiam mortui capiantur. His exugentibus adeò dolent, ut supra aquam ad tres pedes, aut ampliùs, septem uel octo ad summum, exiliant. quanquam piscatores quidam aliam causam horum saltuum esse suspicentur: tanquam ad prouidendum cauendumque sibi ab insidijs hoc faciant: complurimum enim dum ipsi in nauibus colloquuntur, sic exilire salmones aiunt, interdum capita tantum proferre, sed hoc mihi uerisimile non fit. Alij per lasciuiam, cum corpore optimè habito sunt, ut Iunio mense, exultare eos putant. quod uerisimilius apparet: sed an alij quoque pisces cum maximè uigent, similiter supra aquam sese eiaculentur, quærēdum. Altiorum sanè saltuum, non aliam quàm uiolentam aliquam causam fecerim, qualis maximè hirudinū stimulus est. Com plures enim aliquando salmonem unum inuadunt, caudam, & palatum quandoque implent: & ad intestina quoque descendunt. Itaque præ dolore non pergunt per flumina ascendere salmones, sed ad ripas deflectunt: ubi in captis piscatores rei causam facilè deprehendunt. Et putant aliqui hiru dines istas in ipsis salmonum intestinis nasci, nutrimento quod continetur calefacto, aßiduo nimirum & uehementi motu. Quòd nisi tempestiuè à piscatoribus capiantur, hoc malo extinguun tur. unde contingit ut sæpe salmones iam putres inueniantur. Circa partum, ab eo præsertim, colorem & saporem mutant: ac propter maciem figuram quoque, ut genus iam aliud uideatur. Itaque etiam nomen mutatur. Hæc eorum tabes non multò post solstitium æstiuum incipit, ita ut paulatim corpora eorum imminuantur, sicuti & Solis supra nostrum hemisphærium meatus. Circa finem ferè Nouembris ad altiora fluminum tum maiorum, tum minorum quæ in illa exonerant, loca contendunt, & quoad eius possunt ascendunt, pariendi gratia: quamuis etiam in Rheno pariunt. Incipiunt autem non multò post solstitium: & subinde per autumnum ac hyemem parere pergūt, aliqui etiam ad ueris usque (id est Martij) initium. Partui locum idoneum circumspiciunt, solutum sabulonem, super quo fluuius rapidè fertur. Scrobes huiusmodi ad ripas fluminū aquis destitutas sparsim apparent. ibi scrobem excauant, longam ad tres quatuór ue passus, latam circiter pedes quatuor. In eam fœmina immittit oua pisorum magnitudine, quæ mas rore genitali suo irrigat. Construunt autem eam muniuntque, tum intus, tum ad latera, lapidibus, miro ingenio: ut in tuto sint oua, obtectaque, ne impetu fluuij dispellantur. Sic igitur illa geniturâ maris perfusa, ad uernum usque tempus iacent. tum demum ijs animatis pisciculi nascuntur, quos salmulos uocant. Hoc dignum admiratione, salmulos mares aliquando genitura plenos reperiri, & cum fœminis adultis coire, earum exclusa oua rigare, (quod ignorauit Rondeletius) cum in salmulis fœminis nunquam oua reperiantur. Pariunt autem libentiùs in minoribus fluminibus ac riuis, in quæ deflectunt, quàm in ipso Rheno, cuius aqua eo tēpore minus lenis aut pinguis est, & uadum durius. Partu absoluto uterque sexus retro in Rhenum fertur: & multi in Oceanum redeunt. Auctis aliquando fluuijs, oua scrobibus commissa, dißipantur: itaque pars perit, aut à piscibus deuora tur: pars aliqua seruatur. at si nihil impediat, oua paulatim augescunt, & spiritu uitali inflata demum ultrò per aquam deferuntur, formaturque interim piscis. Scrobes, quas diximus, aliquando imminutis fluuijs in sicco relinquuntur: nec tamen pereunt oua: sed restitutis aquis animantur, non minùs ac si eis destituta nunquam fuissent. Piscatores ex aquarum copia inopiá ue, magnus an paruus salmonum in annum futurum expectandus sit prouentus, coniectant. Salmuli, hoc est fœtus salmonum, non ultra unum alterúm ue annum in Rheno se continent: uel potiùs (ut plurimùm) priusquam annum unum compleuerint ex alijs aquis in Rhenum, inde Oceanum descendunt: id facere incipiunt cum quaternos aut quinos pollices longi sunt: rarißimè enim qui octo aut nouem æquent pollices reperiuntur. In Oceano uerò aucti, ut iam salmones sint & dicantur, rursus per Rhenum ascendunt, ut prędictum est. Hactenus illi. in quorum scriptis si quid fortè est quod cum anteà expositis dissideat alioqui dubium, considerandum est ab ociosis diligentiùs. ¶ Sanè ut thynnus in Pontum ascendit, ubi dulciores sunt aquæ, ut pariat: sic salmo ad summos amnes. utriusque etiam partus incrementum præcipua sumit celeritate; salmonum in mari, thyn-

ri, thynnorum cum è Ponto redierint. alia eis cōmunia exposui supra in A.

Salmunculū legitima mensura minorē, & hami genere quem Polangel uocant, piscatoriæ E leges nostræ capi prohibent. Scotis autumno salmones piscari interdictum est, à sexto Idus Septembris, ad calendas usq; Decembris: quòd & soboles multum detrimenti acciperet eo tempore, & inutilis fermè (in cibo, propter partū) captura esset, Hector Boëthius. Basileæ à die diui Andreæ usq; ad uèris initium capi eos non licet.

Circa Argentinam hoc modo irretiuntur: Retia tria, singula circiter uiginti passus longa coniunguntur. ea demissa ut non ampliùs tribus pedibus à uado absint, à piscatoribus, qui in cymbis utrinq; sunt, à tergo salmonum, non ante ipsos, trahuntur. existimantur autem inutiles qui supra rete fuerint: ij solùm probantur qui circa uadum irretiti fuerint. Simili modo in Angliæ fluuio Tamesi capi audio. Coitus tempore alicubi piscatores captam fœminā funiculo alligant, & paulatim ad ripam attrahunt: quòd si mas superuenerit, coitus desiderio sequitur, & à piscatore post frondes latente cum prope ripam accesserit, tridente percutitur. Tridentis seu fuscinæ, fune & palo alligati, in Anglia etiam usus est. ita confixi, defessi tandem extrahuntur. Audio pisces quosdam parituros, scrobes modicas excitare, ut trutas, & salmones: & noctu adhibita lucerna, aut face potiùs, iuxta immorantes & nimio splendore stupefactos, fuscina feriri. Valla siue obstacula & præcipitia fluminum superaturi, nassis interdum salientes per ualla collocatis quomodo excipiantur, dictum est suprà in C. Circa cataractam inferiorem Rheni plurimi capiuntur Lauffenbergi, (alibi pauciores in Rheno,) & aliò auehuntur. ¶ Sturio in Rheno dux salmonum existimatur: & ubi apparet, copiam salmonum adesse piscatores sibi promittunt. ¶ Capiuntur etiam in mari, non ipso quidem patente Oceano, sed æstuarijs, & magnis canalibus maris. ¶ Maximus optimusq; salmo, Maio mense, quindecim ferè denarijs argenteis uæ- *Precium.* nire solet apud nos. Basileæ ab initio, cum nondū abundant, ex uno salmone quatuor, quinq; aut sex aureos ad piscatorem redire aiunt. aureum dico pro denarijs argenteis septem cum dimidio.

Salmones parui hamis, retibus & nassis decipiuntur.

Adultioribus uerò alijs modis, quatuor aut quinq; diuersis, insidiantur: quos, ut ab amicis Basiliensibus accepi, deinceps exponam.

Vbi rapidissimus Rheni fluxus ad ripam est, piscator structurám quandam instar ualli (ipsi uocant **ein Wag**, a. litera medio sono inter a. & o. proferenda, quod idem & trutinæ seu stateræ nomen est Germanis) è truncis & lapidibus, quæ in flumen promineat, excitant. fundamentum est quercus, aut alnus. Ad hanc unda impingens magno impetu, retro fertur: ita fit ut retro locus aquæ tranquillior, idemq; profundus sit, (Vocant ipsi, **die lāni/stille/oder rűrwasser.**) in eo nauicula est cum tugurio: ubi noctes ac dies piscatores duo manent, quo tempore salmones perpetua migratione ascendunt: & reti in aquam demisso (**mit einem garn wie ein breiter zopfbären**) salmones expectant. Salmonem igitur ascendentem obuius iuxta structuram aquæ impetus in locum tranquillum reijcit. id sentit piscator filo commoto. tenet enim manu fila aliquot, reti annexa: uel lignum paruum, funiculo alligatum reti, ita ut rigeat. Itaque mox paxillo quodam retracto, ut rete subitò per machinam seu decipulam attrahatur, efficit. (**Er zücht einen knebel hindersich/so schnellend die holtzschwenckel übersich/ziehend mit jnen das garn.**) Huiusmodi autem structuræ magnis impensis fiunt, & conseruantur. & qui eis utuntur piscatores certam summam pecuniæ magistratui soluunt, & insuper decimas. Habentur autem solùm inter Basileam & oppidum **Lauffenberg**. Infra Basileam nulla est, quòd solum seu uadum solutius sit: & Rhenus patentior, nec ampliùs similiter in angustum saxis utrinq; coactus. Quòd si salmones omnes iuxta hás structuras ascenderent, caperentur omnes: sed multi longiùs ab eis; & circa medium fluminis ascendunt.

3. Maio mense salmones ab hirudinibus infestis exuguntur, & exágitantur adeò, ut uiribus exhausti, solito per medium flumen ascensu relicto, ad ripas modò sub aqua profundiùs, modò in eius summo ut appareant, ferantur: (quod piscatores Basilienses **tryben** appellant: **der Salm trybt oder schwimbt gāgem land.** & salmones ita affectos, **die trybenden Salmen.**) Quo animaduerso piscatores nauiculá adproperant, & fuscina (**Geeren** uocant, sicut stimulum aratorum **ein Gart**) quinis ferè aut septenis cuspidibus horrente, feriunt. fuscinæ ferrum perticæ ligneæ affixum est. ¶ Est quando scamnum oblongum Rheno impönunt, ita ut pars eius posterior in ripa firmetur: anterior uerò, pedibus duobus nixa in flumen promineat. Huic insistens piscator salmonem uiuum ualido funiculo alligatum tenet, donec alius adueniens morsu eum depellere conetur. quod cum fieri uidet, paulatim uinctum ad ripam retrahit: & alterum insequentem, ubi commodum fuerit, fuscina percutit. Circa Argentinam, ut suprà scripsimus, priuatim marem coitus desiderio fœminam uinctam dum persequitur, similiter feriri aiunt.

4. Circa medium Martij mensis, retibus ad Salmones comparatis (**Salmengarn**) uti incipiunt piscatores. Id genus retis duplicatum (*filo duplici*) est: altum ad duos passus, longum ut minimùm triginta tres. fiunt enim quædam multò longiora. Nam supra pontem Basileæ rete unum trahi solitum ad bis mille gradus (gradum nomino pro binis pedibus)

longum esse putant, & aliud infra pontem longissimum, quod ferè ad pagum quendam proximum extendatur. Huiusmodi reti extenso piscatores utrinque bini in singulis lintribus per Rhenum descendunt. degrauatur autem inferiùs plumbo, superiùs subere eleuatur. Ita ad uadum usque demissum, salmones obuios omnes implicat. qui uerò superiore in aqua loco natant, (ijdem puto plerunque inutiliores, ut suprà dictum est,) euadunt: ut ij etiam qui circa saxa, aut sub saxis sunt. Implicati aliquando ui erũpunt: quòd si duo aut plures simul capti sint, & erumpere nequeant, ubi alter alterum sibi propinquum senserit, concursu mutuo, si spatium detur, se inuicem conficiunt.

5 Denique & fortuitò interdum capiuntur, genere retis, quod **Spreitgarn** appellant. hoc enim à piscatore iniecto propter alios pisces, ut nasos, barbos, lucios, capitones, &c. sæpe etiam salmones pariter irretiuntur. Nouimus Augustæ Rauracorum ante paucos annos piscatorem quendam hoc reti obiter & fortuitò salmones sex cepisse. Hactenus amici Basilienses.

F Plinius Salmonem, in Aquitania præcipuè, optimum omnium piscem esse dixit: nunc autem melior esse probatur in Rheno, & præcipuè circa Coloniam, Albertus. ¶ Optimus ad cibum est Maio mense communi piscatorum circa Rhenum consensu. Miseni post Pentecosten cum auctiora sunt flumina, præferunt. Aprili, Maio, & paulò pòst commendatur. Cùm uerò nomen mutat, & iam partui propinquus **Lachß** appellari incipit, à diui Iacobi die usque ad Andreæ, deterior est. sed is quoque inter sanctorum Michaelis & Martini dies præfertur, ceu minùs malus, Innominatus author libelli de piscib. Germanici. ¶ Salmunculi semper placent, sed præcipuè Aprili & Maio. Et cum ultra sex septémue digitos nõ excrescant, cum ad quinti digiti mensuram accesserint, delicatiores habentur. ¶ Salmonis caro rubra est, suauissima ac lautissima. nullum enim piscem uel marinum, uel fluuiatilem salmone meliorem unquam comedimus, ut mea etiam sententia marinis & fluuiatilibus omnibus sit meritò præferendus, Massarius. ego marinis omnibus suauitate præstare concesserim, nõ tamen salubritate, præsertim ægrotis. Crassius enim & uiscosius ex eo nutrimentum esse arbitror, quàm plerisque saxatilibus. Inter ludicras piscium nomenclaturas, Salmonem dominum cognominari, propter saporis scilicet excellentiam inuenio. **Ein Salm ist ein herr.** ¶ Inter alios pisces marinos consideratis conditionibus prædictis, laudabiliores uidentur, rogetus, gornatus, &c. Salmones autem, & turboti & maquerelli multùm deficiunt in bonitate. sunt enim multò crassiores, uiscosiores, & concoctu difficiliores, magisque excrementitij. quamobrem non conueniunt nisi ualidis iuuenibus, idque cum embammatis, quæ uiscosum, crassum & frigidum ex his piscibus succum emendent, Arnoldus Villanou. in Regimine Salernitano. Mnesitheus ex marinis piscibus concoctioni contumaces & grauissimos eos esse scribit, qui è mari in fluuios & stagna transeant, ut mugili, & summatim quicunque pisces in utrisque aquis uiuere possunt. ¶ Carnes salmonis rubeæ sunt: quæ licet dulces, pingues, & gratæ sint ualde, citò tamen edentibus satietatem ingerunt, Author de nat. rerum & Albertus. Quò altiùs ascenderint, & fontibus fluminum propiores fuerint, eò deteriores habẽtur: quò uerò propiores mari, eò meliores. in Albi qui circa Dessauiam ad primum obstaculum capiũtur, optimi habentur, Kentmanus. Rondeletius tamen eos qui altiùs in Rheno, uel Basileam usque ascenderunt, præfert ijs qui proximè mare, ut Antuerpiæ capiuntur. Ego certè in fluuijs præferendos puto, ubi mediocriter progressi fuerint. exercitio enim mediocri suauiores & salubriores eorum carnes fieri puto. altiùs autem euectos, uel simpliciter diutius in dulcibus aquis immoratos, tum propter nimium laborem, & inediam ferè, tum quia iam partui propinqui sunt, deteriores iudico. circa Coloniam (ubi etiam Alberto laudantur) præstantiores quàm uel Basileæ uel Antuerpiæ esse non dubito: quòd is locus ferè in medio sit. ¶ Quo tempore pariant, quodque tum cibo insipidiores sint, prædictum est suprà in C. Cautum est à regibus Scotiæ ne autumno capiantur salmones. nam uel soboles multum detrimenti acciperet: uel inutilis (ad cibum) fermè captura esset. hoc autem tempus à sexto idus Septembris, calendisque Decembris intercludit, Hector Boëthius. ¶ Memini salmones olim gustasse, qui præpingues fastidium mihi mouebant: quod & truttæ pinguiores, salmonatas cognominant, faciunt. ¶ Autumnalis & hybernus salmo carnem minus rubram & insuauiorem habet, Incertus. Talem ego circa finem Nouembris aliquando gustaui, marem, qui præferri solet ut in cæteris etiam plerisque piscibus: pinguem, uiscosum, nec admodum grati saporis, & concoctu difficilem deprehendi. Partes eius assæ magis placebant elixis. Item alium quarto Decembris, molli nimium & flaccida pinguique carne. Salmones illos hybernos, qui multis ærei coloris (unde nomen **Kupferlachs** Misenis, **Kypper Salmon** Anglis) maculis uariantur, & rostrum ualde recuruum habent, porcis grandinosis comparant Angli, & similiter eis abstinent, præter pauperculos: bonum uerò & tempestiuum salmonem à carne friabili (id est non uiscosa) **Kribbe Salmon** appellant.

Apparatus. Salmones quouis modo coxeris, optimos inuenies, Platina.

Ex Kentmani piscium Albis descriptione. Salmonem (inquit) omniũ qui in Albi capiuntur piscium sapidissimum iudicamus. Recens in aqua bene elixatur, tum uino calido perfunditur, refrigeratur, & in eodem quo elixus est iure ad dies octo uel quatuordecim seruatur. Inde singillatim cum libuerit unus aut alter tomus eximitur, aceto perfundendus, is cibus est lautus & boni

Maquerelli.

boni saporis, præsertim cum pinguis fuerit. Aliqui in uino coquunt: alij æquales uini & aquæ partes miscent, sed ita caro tenacior fit, ut in mera aqua elixari præstet. Spina dorsi separatim tota excinditur: eiusque partes aliquæ super craticula assantur, quæ mensis super olere aliô ue ferculo imponuntur, in magnis delicijs. Oua quoque & intestina (quæ ab ignaris negliguntur) uel separatim, uel cum ipso pisce elixa, condiuntur iure aromatico coloris è ruffo nigricantis, quali etiam lampredæ uel priccæ uulgò dictæ, lautissimo apparatu. Cæterùm salitus salmo, qui in dolijs toto anno seruatur, non aliter quàm recens paratur, præmaceratus tamen aqua. is specie quidem & colore præ se fert recentem, sapore uerò siccior & tenacior est. quamobrem iure conditus ut sturio optimè sapit. Denique insumatur salmo, præsertim qui Bremæ capitur, uel crudus esitari solet. sunt qui segmenta ex eo super craticula assant. Bremenses quidem peculiari quodam modo eum infumare solent. Hæc ille.

Salmunculos trutarum instar coqui præcipiunt. ¶ Salmones Gallia Belgica quotannis mittit, sed in plebis usum, quum saliti pristinam nobilitatem amittant, Iouius. Ad Rhenū ubi plures capiuntur, ut Lauffenbergi, saliri in paruis dolijs solent, quæ libras (sedecim unciarum) circiter uiginti capiant: & in cellis uinarijs seruare. autumno & hyeme hæc uascula aliò uendenda mittunt, Zurzachium præsertim Heluetiorum pagum, ad nundinas quæ calendis Septembris solennes sunt. librā ferè quinque obolis argenteis uendunt, quincunce dempto. Durant per annum, & in cellis uinarijs cum sua muria seruantur. Saliuntur autem æstiui tantùm, non autumnales aut hyberni, nisi fortè pro plebe.

SALMONIS nomine Rondeletius, etiā lacustres quosdam pisces, Vmbras uulgò dictos, in Lemano lacu comprehendit: quos ego ad Trutarum genus referre malui, sicut & Trutas salmonatas à quibusdam dictas, quòd magnitudine pulparūque specie & colore salmones referant: unde Germani etiā composito ab utroque pisce nomine Lachsforel appellant. item Salmarinum Tridenti dictū. Banna fluuius est Hiberniæ, per Vitoniam effluens regionem. Nam exiens ex lacu eiusdem prouinciæ permaximo, in borealem oceanum decurrit. In hoc olim piscis repertus est formam salmonis habens, tantæ magnitudinis, ut nullo modo integre in marginem trahi posset, Boccatius.

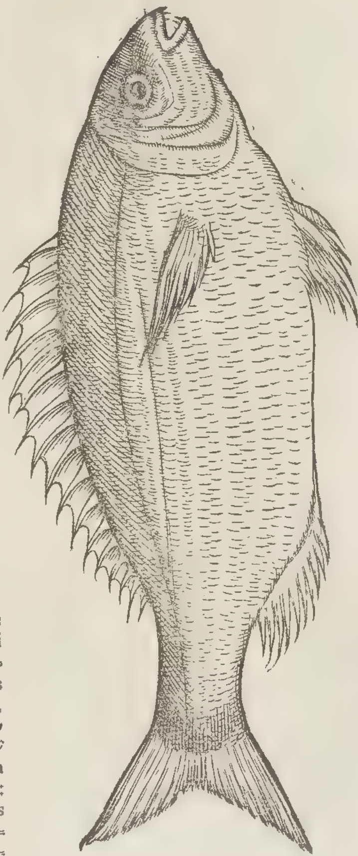
Germani Rheinfisch uocant piscem (Asellorū generis,) minorem Salmone, alioqui similem: qui partim Lucium, partim Salmonem repræsentare eruditus quidam nobis indicauit.

Salmones etiā uocari accepi pisces nescio quos in Oceano Balthico, qui ore careant, & alimentū branchijs sugant.

Salmonetam Lusitani uocant piscem, quem descripsi in Corollario de Alpheste pag. 42. Salema uerò eisdē salpa est: de qua proximè scribendū.

DE SALPA, RONDELET.

Effigies hæc Salpæ Venetijs efficta est, ei quam Rondeletius dedit, satis similis.

ΣΆΛΠΗ & σάλπης Græcis dicitur, à Latinis idem nomen seruatum est. Pancrates apud Athenæum scribit βόας πέρκνους, ab Halizonis uocari, qui locus corruptus est, legendumque βόας πόρτιδας. Nam βόες dicuntur αἱ τέλειαι, id est, iam adultæ: δαμάλεις καὶ πόρτιδες, αἱ μήπω ὑπὸ ζυγὸν ἐλθοῦσαι, μηδὲ ὀχευθεῖσαι: αἱ πόρτιδες δ', αἱ ἔτι ἀτελέστεραι τῶν δαμάλεων. id est, δαμάλεις & πόρτιδες, quæ nondum iugum passæ sunt, neque adhuc dorso uexerunt: πόρτιδες uerò adhuc minus adultæ, & iuniores quàm δαμάλεις. Boues igitur pa[illegible], ait Pancrates, salpas nuncupari, quia algam in uentriculo, ut fœnum boues congerunt. Hunc Athe-

A

Libro 7.

Bos, salpa: quia uescitur alga ceu fœno.

næi locum, quo Pancrates dicit ſalpas nominatas fuiſſe boues, ſi ſequutus eſt Phauorinus, cùm ſcribit, Σάλπη ἰχθύς ποιός, ὃν καὶ βοῦν καλοῦσιν, id eſt, Salpa piſcis quidam eſt, quem bouem uocant: ſi etiam eundem ſecuti ſunt, qui Græca lexica concinnarunt, apud quos hæc reperias. σάλπη piſcis genus eſt, qui bos etiam dicitur, ſatis rectè annotarunt. ſin ſalpam eundem piſcē eſſe crediderunt, cum eo qui bos propriè dicitur ab ijs qui de piſcibus ſcripſerunt, uehementer errant. Eſt enim bos ex planis & cartilagineis. Exiſtimant quidam ſalpam piſcem eum eſſe, qui à Germanis Stockfiſch dicitur, ea moti ratione, quòd Stockfiſch baculo tundatur, priuſquā coquatur, quod Plinius Libro 9. cap. 18. de ſalpa faciendum eſſe ſcribit. Alij (inquit) alibi piſces principatum obtinent, coracinus in Aegypto: Zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alioqui, & qui nuſquam percoqui poſsit, niſi ferula uerberetur. ſed hæc ratio minimè conuincit, Stockfiſch Germanorum, noſtram eſſe ſalpam: quòd baculo tundi, ſalpæ cum multis commune ſit. Etenim Stockfiſch Germanorum linguâ eſt piſcis baculi, id eſt, piſcis qui baculo uerberatur, priuſquam coquatur. Quo nomine piſcem omnem ſale conditum, et in fumo, uel in aëre exiccatum appellant, ut raias, ſoleas, paſſeres, rhombos, (*Germani hos omnes proprijs nominibus appellant, non* Stockfiſch: *quod nomen aſellis tantùm, quanquàm diuerſis tribuitur,*) aliosq; permultos. Quorum mirabilem copiam Antuerpiæ uidi, in aliquot tabernis mercatorum, qui hanc mihi præparationem narrabant, ut quoniā ſicci ſunt, & præduri, baculo primùm uel malleo contundantur: deinde aqua aliquandiu macerati decoquantur. Huiuſmodi piſcibus, ſcilicet planis & tenuibus illic abundant, qui faciliùs exiccari poſſunt: quos exiccatos in Germaniam conuehendos curant. Non eſt igitur Stockfiſch piſcis ſpecies, ut Germanicæ linguæ periti mihi indicarūt. Non deſunt tamen, qui ſpeciem quandam aſellorum exiccatorum propriè Stockfiſch dici putant, qui ſalpa noſtra eſſe non poteſt: oblongus enim & rotundus eſt piſcis. Salpam igitur ex hac deſcriptione agnoſcemus.

Bos alius cartilagineus.

Salpa non eſt Stockfiſch, cum id nomen pluribus piſcibus planis apud Germanos commune ſit.

Aſelli ſpecies, quibuſdam propriè Stockfiſch dicta: nec hæc quidem ſalpa eſt.

B Piſcis eſt marinus, litoralis, ſquamoſus, ſolitarius: auratæ, uel potiùs boopi ſimilis, pedali magnitudine. Roſtro quaſi mugilem refert. Capite eſt paruo & obtuſo, lineas multas aureas, à branchijs ad caudam ductas, habet parallelas, à quarum multitudine πολύγραμμος, (& ab Oppiano αἰολόνωτος:) à colore uerò ἐρυθρόγραμμος (*ab Ariſtotele, Athenæo citante,*) dicitur. Pinnis, aculeis, brāchijs auratæ ſimilis: caudâ, ſargo. Oculis eſt aureis, ſupercilijs quodam modo uireſcentibus, ore paruo, dentibus ſerratis. Peritonæum nigrum habet, uentriculum magnum: & inteſtina lata, alga, alijsq; excrementis fœtidis referta: Hepar rubrum, & in eo ueſicam copioſo ſemper felle diſtentam, ſplenem nigrum, cor angulatum.

C Alga ueſcitur & ſtercore, unde σκατοφάγοι καὶ βδελυρά dicuntur, ab Epicharmo apud Athenæum, id eſt, ſtercus edentes, & fœdi execrandiq; odoris: quo loco pro βδελυχρά, reponendū duximus βδελυρά, nam & obſcœnus piſcis à Plinio appellatur. Id confirmat Ariſtoteles (Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 2. Et lib. 4. cap. 8.) Nutritur ſalpâ, ſtercore & alga. porrum (πράσον *hîc nimirum fuerit herbæ marinæ nomen*) etiam depaſcitur. Capitur etiam ſola piſcium cucurbitâ. Eandem inter piſces, qui optimè audiunt, recenſet, & ſemel autumno parere ſcribit. Oppianus Libro 1. autor eſt in ſcopulis (*circa ſcopulos*) alga & muſco refertis habitare: nequaquam tamen dicemus cum uerè ſaxatilibus conferendam eſſe. Salpa enim eſt σκληρά, ἄσομος, inquit Athenæus: id eſt, dura & inſuauis, & Archeſtratus indicat malum eſſe piſcem. Eſt proculdubio planè ingratus palato & uentriculo, ſuccum malum gignit, ideo uilis eſt ijs etiam qui eum nouerunt, & à pauperibus ſolùm emitur. Meſsis tempore melior eſt, autore Archeſtrato, & ex Mitylene: ſecundum Plinium ex Ebuſo. Sunt qui autumno captam præferant, ſed malè. nam cùm piſces omnes uterum ferentes meliores ſint, ſalpa æſtate grauida melior dicenda eſt: parit enim autumno, & ſemel duntaxat, ut priùs dictum eſt.

Lib. 7. *Lib. 5. de hiſt. ani. c. 9. & 11.* F *Libro. 8.* *Lib. 9. cap. 18.*

G Eius nullum uſum in medicina comperio. Nam quod citatur à quibuſdam ex Plinio: Salpa ſiue ſalpes expurgat ulcera in linteolis concerptis. Id non de ſalpa piſce, ſed de nomine mulieris obſtetricis, cuius etiam eodem capite bis fit mentio, & alijs in locis, intelligendum puto, ut loci huius is ſit ſenſus: Salpe obſtetrix ſalſamētis (de ijs enim eo loco uerba facit) in linteolis cōceptis expurgat ulcera. Athenæus etiam ex Nymphodoro Syracuſio ſcribit Lesbiā fuiſſe Salpen, quæ Pægnia condiderit. His addit, ideo quòd uarius ſit hic piſcis, Locrum ſiue Colophonium Mnaſeam, qui Pægnia conſcripſit, à uarietate ſalpam appellatum.

Lib. 32. cap. 10. *Salpa obſtetrix.* *Libro 7.*

Libro 3. E Oppianus ſcribit ſalpas alga delectari, & ob id naſsis diſpoſitis in locis algoſis capi.

Σάλπαι δ' ἰκμαλέοις μὲν ἀεὶ φύκεσσι μάλιστα
τέρπονται, κείνῃ δὲ καὶ ἀγρώσσονται ἐδωδῇ.

Cætera pete ex ipſo autore.

A Piſcis eſt in noſtra Gallia Narbonenſi, qui perappoſitè Vergadelle dicitur, id eſt, uirgis ſiue lineis diſtinctus. Virgas enim appellamus tenues & lōgos ramos ſiue baculos, quas Græci ῥάβδους nominant: unde διράβδα, duabus uirgis ſiue lineis diſtincta: & πολύρραβδα, quę pluribus, ut ſalpa, & piſcis de quo hîc loquimur. Quem non ineptè uirgatum nominabimus à uirgis, quas habet ſalpæ omnino ſimiles. neque eum à ſalpa genere differe puto, ſed ætate tantùm, ut uirgatus minor ſit, neque in eam unquam magnitudinem accreſcat, in quam ſalpa accreſcit. Prætereà tenuior & rotundior; ſalpa ueluti compreſſu extenſa, ſpiſſaq;, reliquis omnibus ſimilis. (*Plura lege mox in Salpa*

Alius piſcis, ſalpa minor.

C B *Salpa quæ in stagnis marinis degit.)* Stagna marina subit hyeme, quo tempore capitur, & uere; alio tempore minime.

Salpæ quoque in stagnis marinis frequentissime inueniuntur, lineis siue uirgis à capite ad caudam ductis parallelis, marinis similes. In stagnis tamen nostris frequentior est ea quæ Vergadelle à nostris dicitur, id est uirgatus piscis: à uirgis, quibus Salpæ similis est, figurâ uerò non item, sed Auratis uel Sparis potius. Sunt enim Salpæ spissiores & longiores, inter Auratas & Lupos mediæ. Ab ijs uirgati nostri neque partibus internis, neque saporis insuauitate, neque carnis mollitie, neque uictus ratione differũt, sed uirgati in stagno solùm reperiunt, Salpæ & in mari & in stagno.

DE EADEM BELLONIVS.

A Inter cæteros pisces non est alius qui suam constantiùs retinuerit antiquam appellationem: siquidem uulgo Græco, Italico & Gallico nihil de priore nomenclatura immutauit: Massilienses tamen Sopi pronunciant. Romani hanc uulgò non Salpam, sed Sarbam uocant.

B F Piscium nullus est colore pulchrior, quanquam admodum sit uilis, unde Ouidius, Atque immunda chromis, meritò uilissima Salpa.

C Salpas turmatim uidimus ab imo gurgite ad litus marinum ferri, ac deinde algis herbisque marinis pastas, in mare celerrimè demergi.

B Piscis huius moles rarò excedit duas libras: est enim mediocris crassitudinis, oblongus, & latus. Squamas aliorum piscium more gerit, latas & uarij coloris: pinnam utrinque ad branchias unam, duas sub uentre: aliam in tergore continuam, translucidam, duodecim aculeis præmunitã: Lineam utrinque in lateribus habet nigram, ac rursus nouem alias rectas coloris lutei: quæ piscem miro artificio, melino colore depingunt. Caudam habet bifurcam, & circa anum pinnam unam, duobus tantùm aculeis fortibus cõmunitam: caput ut Auratæ tornatum: dentes in labijs firmos: in superiore maxilla sedecim, in inferiore octodecim: Os pro corporis mole paruũ, nec labia infarcta, ut in alijs piscibus: Oculos melinos, pupillam nigram: Peritonæum omni nigredine nigrius. Cor pericardio inclusum, triangulare, suo septo ab inferiore uentre separatum: Stomachum oblongum, per uentrem extensum, latum quidem, ut Scari, & ferè semper herbis plenum: Pylorus, stomacho coniunctus, quatuor tantùm apophyses habet, qui stomachũ circundant. Hepar illi est ualde magnum ut Scaro, sed magis ad colorem cinereũ inclinans, in tres lobos partitum. Vesiculam fellis oblongã habet, in dextro hepatis lobo positã. Branchias utrinque quaternas, sed eas quidem geminas: quamobrem branchias in Salpa sexdecim numerari posse dixeris. Lingua Salpæ est mediocris: uulua usque ad diaphragma extensa, ouis referta, bicornis. (E) Capitur in Illyria omnibus anni temporibus. Spinas (quas pro costis utrinque decem habet) falcatas gerit, ad spinam latas, sed ad uentrem mucronatas. Spina autẽ Salpæ, quatuor & uiginti uertebris constat, per quã nerui insignes ad latera protenduntur: qui ex duabus primis uertebris originem ducentes, etiam ad pinnas deferuntur.

F Cæterùm Salpa Scari modo in opsonium apparatur. Carnem habet mollem, fungis quodammodo respondentem, paucas spinulas.

B Si quis eius squamas auferat, eidem lineæ rectæ, luteæ, in cute apparere uidebuntur, quæ in squamis iam apparuerant. Ideo ipsa colorum uarietas non in squamis, sed in cute existere facilè comprobatur, ut iam in Mulo & Rubellione diximus.

COROLLARIVM.

A Archippus masculino genere dixit ὁ σάλπης, his apud Athenæum uerbis: - - - - κῆρυξ μὲν ἦν βόαξ, Σάλπης δ' ἐσάλπιγξ' ἑπτ' ὀβολοὺς μισθὸν φέρων. sed fictum hoc ab illo per iocum est, ut piscis nomen tanquam uiri efferret, tubicinis uidelicet, alludentibus uocabulis σάλπη & σαλπίζειν. cæteri scriptores omnes fœminino tantùm genere ἡ σάλπη proferunt. nam ubi in Plinio aliqui legunt, Salpes expurgat ulcera linteolis concerptis: legendum est Salpe, (ut rectè nostra æditio habet,) non piscis, sed obstetricis nomen. Σάλπη, piscis, quem & βοῦν, id est bouem, uocant, Hesychius & Varinus: ex Athenæo nimirum, qui Antiphanis ex Operibus marinis uersus hos recitat: - - - - σάλπαι τ' ἰσομήκεις ἰχθῦς. Ἅς τε βόας πόρκηες ἁλίζωνοι καλέουσιν, Οὕνεκα γαστρὶ φύκος ἀεὶ ἀλέγουσιν ὀδοῦσι. pro ἀλέγουσι malim ἀλέουσι, molunt. ἰσομήκεις autem, id est æqualis longitudinis fortè ab eo appellantur, comparatione ad alios prænominatos. De Halizonis populis ab Homero nominatis alij aliter senserunt, quorum sententias recenset & reijcit Strabo: ipse populos Asiæ esse putat extra Halyn. Ephorus (apud Stephanum) in maritimis inter Mysiam, Cariam, Lydiamque eos collocat. alij gentem Ponticam faciunt, Arrianus eosdem Bithynis, &c. ut recitat Eustathius in catalogo nauium, & rursus in quintum Iliados. Rondeletius pro πόρκηες, legit πόρτιες, quod mihi non probatur. nam & carminis ratio repugnat: et si admitteret, πόρτιας in accusatiuo dici oporteret, sicut & βόας. Sed neque βοῦν πόρτιν, coniunctis uocabulis dici puto: & quanuis id dici posset, præstabit tamen πορκῆες legere, (ut βασιλῆες,) id est piscatores, qui retia trahunt. πόρκος genus est retis, de quo plura scripsi suprà in Porcis piscibus: inde πορκεύς, piscator retiarius, sicut idem à δίκτυον, δικτυεύς. Lycophron πορκέων δίκτυα dixit, instar piscatorum qui retia trahunt. Sic igitur senserit Antiphanes: Salpæ pisces à piscatoribus Halizonorum boues nominantur.

Crisopleurus, piscis dictus salpa, Syluaticus: melius Chrysopleurus, ab aureo per latera colore. ¶ Salpa nunc quoque salpa uulgò nominatur, Massarius Venetus. Vbique gentium nomen suum retinet, Gillius. In libello quodam Italico memini Salponi legisse pro salpis. Salema Lusitanicum est. Germanicum fingo, **ein Goldstreimer**, à strijs seu lineis aureis; uel circumloquor, **ein art der Meerbersichen mit etlichen gälben strichen durch die seiten/ vom kopf gägen dem hindern teil.** Similiter autem ei uirgatum sed latiorem piscem, (quem in Gallia Narbonensi Virgadellam uocari Rōdeletius scribit,) Germanis interpretari licebit, **ein Streimbrachsmen.** nam uirgis lineisue aureis, salpam refert: corpore uerò latiore ad auratam seu sparum accedit.

B Salpæ similis nascitur in mari rubro piscis Stromateus appellatus, ut Philon narrat, uirgas habens per totum corpus extensas, auri speciem referentes, Athenæus. Vt salpa piscis πολύῤῥαβδος est, ita seserinus δίῤῥαβδος: hic binis, ille pluribus uirgulis insignis: Athenæus ex Aristotele, ex quo etiam solitarium piscem salpam facit, & dentes ei serratos adscribit. ¶ Salpa piscis non est magnus: coloratior in medio & ex transuerso extat, uentricosus admodū, Platina. A ceruice in caudam per argentea latera, aureæ rubentesque lineæ certis distinctæ interuallis decentissimè eum depingunt, Iouius. Pedalis est magnitudinis, & uirgis quibusdam aureis (luteis, Gillius) ac rubentibus secundum longitudinem describitur, Massarius. Binos in capite lapillos gerit, Kiranides.

Salpæ bilibres ad summum fiunt: aut semper ad libram saltem auctæ apparent: ita ut in nullo alio piscium genere æquè atque in salpis, eadem ferè semper seruari magnitudo uideatur: unde forsan à Pancrate ἰσομήκεις dicuntur, hoc est longitudine pares, ut Hippolytus Saluianus obseruauit.

C Salpa etiam maritimis lacubus gignitur, Aristot. Ouidio adnumeratur degentibus in herbosa arena. Xenocrates alias in alto capi tradit, alias apud litora, ut referam in F. ¶ Vagantur & oberrant piscium maximè qui carne aluntur. (*Addendum hic Gazæ translationi ex Græco:* Sunt autem carniuori ferè omnes,) præter paucos, ut mugilem, salpam, mullum, chalcidem, Aristot. 9.37. sed de mullo an carniuorus sit, dubitari potest. Stercore & alga nutritur, Aristot. eam ob causam à Plinio piscem obscœnum dici arbitror. Obscœnum enim turpe immundumque significat, ex ob & cœno compositum. Sic & upupam, obscœnam pastu auem dixit: quam Isidorus quidā in stercore humano commorari, & fœtente fimo pasci scribit. ¶ Produntur clarissimè audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in uado uiuere: Plinius, & Aelianus ex Aristotele. ¶ Salpa æstatis initio locis plurimis, nonnusquam etiam autumno parit, Aristot. Parit semel in anno, uidelicet autūno, paulò ante æquinoctiū, ex Aristotele quinto de historia, Athenæo & Plinio, Massarius.

D Piscis est solitarius, Athenæus ex Aristotele. Pauidus, Oppianus. Natura astutus perhibetur, Iouius.

E Cucurbita capitur: quod ex omnibus uni euenit, Aristot. gaudet enim hac esca, Ex eodē Athenęus. Stercore inescatur, Aristot. Esca fœtida præcipuè capitur, ut stercore, Vuottonus. Ad salpas; Bryon uiride ex saxis oleo interens, usui exponito, Tarentinus de escis. Salpæ (inquit Oppianus) ut algis gaudent, ita eisdem capiuntur, hoc modo: Piscator aliquis per dies quatuor unum ad locum (aliquoties) nauigans, lapides algis circundatos demittit. quinto posteà die salpis iam illic congregatis nassam lapidibus obtectis alga immissis ponit, et circa introitum herbas marinas alligat, quibus salpæ aliique herbiuori pisces delectantur. (deinde recedens) ubi iam inclusos pisces senserit, tacitè mox adnauigat, uiris remisque silentibus, & nassam extrahit. Silentiū autem cum ad alias piscationes, tum salparum imprimis utile est, ut quæ natura pauidæ sint, (*& acri auditu, quod Aristoteles tradit.*)

F Salpa piscis circa Ebusum insulam (quæ nunc Euizza uocatur,) sapore commendatur, cum alibi sit obscœnus, id est perniciosus & uitabilis, Massarius. Salpa (inquit Diphilus) dura est & insuauis: melior autem quæ in Alexandria est, & autumno nata, (καὶ ἡ ἐν τῷ φθινοπώρῳ γινομένη:) humidum enim quid, & album, idque non uirosum emittit. Salpæ quæ in alto capiuntur, ut Xenocrates docuit, sapore sunt iucunde, subacri: abundeque nutriunt, nec facilè corrumpuntur: quæ uerò apud litora, carnem habent duriorem, saporisque ingrati, & quæ malum procreat succum, Vuottonus. Salpam piscem Epicharmus non approbans, σκατοφάγον καὶ βδελυχρὸν λέγει, Eustathius ex Athenæo: apud quem βδελυχραὶ legitur, Rondeletius mauult βδελυραί; licebit & βδελυκταὶ legi, una omniū significatione, à uerbo βδελύσσομαι. Σάλπην δὲ κακὴν μὲν ἔγωγε ἰχθὺν εἰς αἰεὶ κρίνω, βρωτὴ δὲ μάλιστα ἐστι θεριζομένου σίτου, λάβε δ᾽ ἐν Μιτυλήνῃ αὐτήν, Archestratus. Epicharmus æstate dulces esse scribit. Ex Plinij libro 32. quidam citat, salpam laudatissimum esse piscem: sed falsò: simpliciter enim à Plinio huius libri cap. ultimo Salpa nominatur. Hodie quoque is piscis, qui tam operosè atque eleganter à natura depingitur, ab optimatum mensis ut insulsus & mēdax repudiatur, Iouius. Non est boni saporis. syluestre enim nescio quid sapit. bene exenteratus, sed parua (quantum fieri potest) incisura, assaturam requirit & moretum, Platina. Pisces quos integros uoles, ad focum pones, dempta salpa & lacia, quorum intestinum per branchias euellitur, Idem.

H. a. Epitheta. Σάλπαι σκατοφάγοι, βδελυχραὶ, Epicharmo. Αἰολόνωτοι, Oppiano. Πολύῤῥαβδοι, πολύγραμμοι, & ἐρυθρόγραμμοι, Aristoteli apud Athenæum. Obscœnæ Plinio.

Mnaseas

Mnaseas quidam Locrensis uel Colophonius salpæ piscis uarij cognomen apud familiares *Propria.* meruit, propter uarietatem argumenti libri παιγνίων à se conditi: qualem & Botrys uir oriundus è Messana Siciliæ scripsit: & Salpe mulier Lesbia, (& ipsa forsan à iocorum uarietate sic dicta.) Salpæ quidem similis est (ut diximus) stromateus in mari rubro piscis: à quo fortè similiter Clemens theologus Στρωματέων libros ob uarietatem argumenti inscripsit. ¶ Salpiæ Ptolemæo libro 3. cap. 1. Apulorum urbs in Ionio pelago, Salapia Plinio. Salpinæ paludis Lucanus lib. 5. meminit, ea in Apulia est iuxta Salpiam ciuitatem, meretricio amore Annibalis inclytam.

Dexter lapis de capite salpæ gestatus, Venerem incitat: sinister remittit, Kiranides: qui & adi- g. pe piscis huius ad augendam Venereorum uoluptatem abutitur. eandemq; ob causam, & amorem ac gratiam conciliandi ergò, sapphirum gestari iubet, in qua sculpta sit struthiocamelus, in ore tenens salpen, &c. libro 4. & alibi.

Salpam ceu prouerbiali uocabulo hominem uarium aliquis appellârit, sicut & Mnaseā fami- h. liares eius, ut inter propria modò diximus. Huiusmodi etiam apud Græcos prouerbia sunt, Ποικιλώτερος ταὼ, ποικιλώτερος ὕδρας: Magis uarius quàm pauo, quàm hydra.

DE SALSAMENTIS, ID EST SALSIS PISCIBUS; EORUMQUE PARTIBUS: ITEM DE INFUMATIS, & inueteratis simpliciter.

A. DE Salsamentis hunc in locum cōmunia quædam conferemus. nam quæ ex singulis fiunt piscibus, tum integris inueteratis, tum concisis, suis singillatim tractatur locis. ¶ Altarich est species piscis parui, breuis, ad longitudinem palmi: qui capitur circa ciuitatem Achalat, in regione Persiæ. saliuntur autem hi pisces, & exiccati in diuersas regiones exportantur, ut Syrasi interpretatur, Andreas Bellunensis in Glossis in Auicennam. Apparet autem uocabulū Græcum esse, tarichos, al articulo Arabico præfixo. est autē fortè ex apuarum genere pisciculus. Apuarum quidem pleræq; species quoniam magna copia capiuntur, & propter paruitatem facile siccantur, sale condiri & reseruari solent. item chalcides & sardinæ. Qui nam pisces rectè commodeq; sale inueterentur, Galeni uerbis exponetur inferiùs in F. Salmonum segmenta, ut dictum est, saliuntur in doliolis: sed saliti pristinam nobilitatem amittunt, teste Iouio. ¶ Ex salitis palmam omniū confessione ætate nostra obtinent carpiones ex Benaco la- *Carpio Benaci.* cu, qui subfrixi modicè saliuntur. referunt ij troctarum (trutarum) saporē, atq; ipsam corporis speciem. nam & pulpæ eorum rufescunt, & argentea tergora uarijs punctis depinguntur. sed quę in troctis nigra sunt, in carpionibus rubra cōspicimus, Iouius in capite de salsamentis. sed qui subfrixi saliūtur pisces, non propriè τάριχοι, id est salsamenta, sunt: neq; diu asseruari possunt. ¶ Haringi (uel Harengi, alij aliter scribūt) uulgò dicti ex Oceano Germanico mittuntur salsi, uel cum mu- *Haringi.* ria sua: uel statim infumati & aridi. Videtur aūt à Græco nomēn hoc sumptū, ut haringus, quasi harichus, & h. in t. conuerso tarichus dicatur. Fumo inueteratū aliqui recentiores passum appel- *Passum.* lant, quòd aliquādiu passus sit fumū: sicuti uua passa apud ueteres dicitur, quæ diutius passa est solem. A patientia nomē acinis datur passis, Plinius. Psythia passos de uite racemos, Vergilius. Passum (uinū) nominabant, si in uindemia uuā diutius coctam legerent, eamq; passi essent in Sole aduri, Varro de uita pop. Rom. Passum fieri certum est ex uua quā Græci sticam uocant, nostri apianā: item scirpula, diutiùs in uite Sole uuis adustis, aut feruente oleo, Plinius. Ego sicca- *Infumatum.* tos fumo pisces, infumatos potiùs dixerim. quoniā passum de solis uuis reperio in ueterum scriptis. Hilas infumatas & sumen apud Plautū legimus. aliqui hillam l. duplici scribūt, & Acron salsum intestinum hirci interpretatur. Aliqui putāt esse intestinū porcinum, fartum alijs intestinis: quod nostri Schüblıng, uel Klobwurst appellant. Græcè καπνιστὸς appellare licebit, sicut & κρέα καπνιστὰ Athenæus memorat. Τάχα δ' ἂν ἐκ τοῦ καπνίζειν εἴποις ἂν τι τῶν μαγείρων, ὡς καὶ Δημοσθένης εἰπών: Καπνίζειν ὀψοποιουμένους (ὄψα pisces sunt, κατ' ἐξοχὴν) τοὺς πώλας, Pollux. ¶ Ex lacustribus piscibus in Heluetijs saliri & infumari solent Albularū (ut nos uocauimus) quædam species, præsertim mediocres, & minimæ: item Leucisci illi quos Galli Vendosias uel Dardos uocant, qui & fluuiatiles & lacustres sunt: & trutarū genus exiguū, quos Rötele à colore rubicundo uocitant. qui quoniam mollis sunt carnis, infumati minus indurantur, habenturq; in delicijs. . Circa Oceanū Germanicum in Dania præsertim, Asellorum genus Pomuchell uocant: ex quorum maximis faciūt Stockfisch & Rauchfisch: id est alios Sole & aëre, alios fumo indurāt. ¶ Κολίαι, σαπέρδαι, λέσβιαι, ἄμυλλοι, Pollux de salsamētis agens: lego λεβίαι καὶ μυλλοί. Nos de lebijs in Dolcano & Hepato diximus. De myllis uerò, alijsq; nōnullis salsamētis, in Myllo Elemēto M. Ταρίχη (ἢ τεμάχη) σκόμβρων, κεστρίνων, κύβων, θυννίδων, nominant à Polluce. ¶ Τιλτὸν τάριχος: Vide suprà in Lepidoto, Elemēto L. *Τιλτόν.* Thynnis præcipuè fora omnia & tabernæ salsamentariorū replent, Iouius. Quæ quidē ex thynnis, eiusdēq; generis piscibus (ut pelamydibus, orcynis,) ad salsamēta pertinēt, omnia referemus infrà in T. (de Cybijs quidē & Melādryis, in C, & M. dictū est.) Itē quę ex Scombris, suo loco. De Coraxo et Encatera in Corace. De Lacertis & Colijs iā dictū est. itē de Sturione, in Acipensere: deq; Husone, in Antaceo. de Heminiro siue Heminero in Corollario de Coracino A. Heminirus qd differat ab Hemitaricho Archestrat. explicat, Athen. Ἀνιόσομον ὄντα ἡμιτάριχον, legimus apud Aelian. 13. 2. Nostri dicūt Saattrochen. i. nō omino, sed aliqua ex parte siccatū aut inueteratū,

Sunt qui dicant τάριχον accipi pro piſce, ſed uili putrićq;, qui idem ſit aphya, Eraſmus in prouerbio Si non adſint carnes. Noſtræ ætatis Græci piſciculos ſalſos uulgò garos uocant, Gillius. Circa Verbanum lacum omne genus paruorũ piſcium in Sole ſiccant, maximè uerò perculas. Incolę regni Calechut piſcibus Sole exuſtis ueſcuntur, Ludouicus Romanus. Ichthyophagos legimus piſces in Sole arefactos ſeruare, ijſq́; tritis farinam ad fercula & paniſicia ſua conficere. Τάριχος Ἀντακαῖον εἴ τις βούλετ᾽, ἢ Γαδειρικὸν, Βυζαντίας δὲ θυννίδος ὀσμαῖσι χαίρει, Antiphanes.

A regionibus denominata. A Polluce nominantur ſalſamenta (ταρίχη) Pontica, Phrygia, Aegyptia, Sardôa, Gaditana, (Γαδειρικά.) Sunt autem Gaditanæ ex orcynis, id eſt thunnis maioribus, qui circa Gadira inſulam capiuntur: ut in Thunno explicabitur. Cũ Lucullus Romæ nimium ſuas opes oſtentaret, Cato indignabatur & clamabat, quòd aliqui Romę τριακοσίων δραχμῶν κεράμιον ταρίχων Ποντικῶν ὠνήσαντο, Athenæus. Archeſtratus ſaperdam uocat opſonium Ponticum. En ſaperdam adueho Ponto, Iuuenalis. Salſamenta præſtantiſsima Sardica ſunt, hodie Sardas uocant, (*de quibus mox, Capite proprio:*) & mylli qui ex Ponto aduehuntur, Galenus. Vide in Myllo elemento M. Non probo Cornarij ſententiam, qui μῆλα (ut alibi codex Galeni deprauatus habet,) ouiculas interpretatur, nec alias eſſe putat, quàm cordylas ab alijs dictas, hoc eſt fœtum thynnorum. Ταρίχους ξενικοῦ πλείονα γένη, Atheneus libro 12. Elephantinum ſalſamentum nominatur ab Athenæo, nec explicatur, &c. ut pluribus ſcripſi in Elephanto quadrupede F. Salſamenta omnium generum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat, Plinius. Βυζάντιον τέμαχος ἀποβακχευσάτω, Γαδειρικὸν δ᾽ ὑπογάστριον περισσείτω, Philetærus. Hippocrates in libro de internis affectionibus de primo ſplenis morbo ſcribens, ſalſamenti Gaditani meminit. Μενδήσιος δ᾽ ὡραῖος, ἀκρόπαστος, εὖ Ξανθαῖσιν ὀπτὸς κέφαλος ἀκτῖσιν πυρός, Sopater Paphius. Mendeſia ſalſamẽta (inquit apud Athenæum Vlpianus) ne canis quidem inſanus guſtaret. Idem meminit τῶν καλῶν ἡμινέρων, καὶ τῶν ταριχηρῶν σιλούρων. ¶ Τάριχος ὡραῖον, ὡρατάριχος, ὡραῖα τεμάχη, apud Pollucẽ leguntur. Sexitana ſalſamenta è lacerto,

Horæa. uel colia lacertorum generis ſunt. Vide in Corollario de colia. Quæ cybia dicuntur atq; horęa, inter macra (ἀπίονα) ſalſamenta præſtantiſsima ſunt: ut inter pinguia, cordylæ & thynnęa, Diphilus. Ὡραῖα quidem dicta uideri poſſent tanquam pulchra & ſpecioſa: nam & τῶν καλῶν ἡμινέρων apud Athenæum mentionem eſſe diximus. ſed in thynno oſtendemus horæa modeſtiore elegantioreq́; uocabulo pro uræis dicta, παρὰ τὴν οὐράν; id eſt, à cauda. ſunt enim ſalſamenta de partibus caudæ proximis è Pelamyde magna.

Omotarichus. Omotarichum aliqui cetema (κήτημα) uocant, eſt autem graue, uiſcoſum, & difficile cõcoctu, Diphilus. Omotarichus caro eſt thynni ſalſi, (τεταριχευμένου,) Dioſcorides. Cuius interpres Marcellus Vergilius: Quem compoſito (inquit) ex crudis thynnorum carnibus, & ſalſura, nomine omotarichon hic nominat, cæteri omnes ſimplici plerunq; tarichum dicunt. Sed miretur aliquis cur thynni tantùm caro inueterata omotarichus dicatur, cum cæteræ etiam carnes ac piſces, & quæcunq; ferè ſalſa reponuntur, cruda ſaliri ſoleant. an fortè cruda præ cæteris edebatur? ut harengos & ſalmones, (infumatos præſertim,) aliqui crudos ingerunt. Ὠμοτάριχον ἐῶν χαίρειν φοινίκιον ὄψον, Matron Parodus. Γίνεθ᾽ ὁ πρῶτος τῶν μεγάλων ἠγήσεται Ἔχων ἐχῖνον ὠμοταρίχου, κάππαριν, Nicoſtratus apud Athenænm. Ὠμοτάριχος πέντε χαλκῶν, τὸ κύβιον τριωβόλου, Alexis.

Oà táricha. Oataricha ex ouis piſcium ſalſis conficiuntur: uulgò Itali Cauiaria uocant. Græci noſtræ ætatis corruptè Botaricha nominant: quæ quidem ipſa inter lautiſsimos cibos numerantur, Gillius. Ego τάριχος adiectiuè legiſſe non memini, proinde non τάριχα, ſed τεταριχευμένα ὠὰ dixerim. Vide etiam ſuprà ab initio O. elementi. Apud Aelianum tamen in Animalium hiſtoria, in Tritone & alibi ταριχὸν oxytonum reperio adiectiuè, ſi rectè ſcribitur. Et Cæſar Scaliger quoq; oà tarichà ſcribit, apud quem plura leges ſcita cognitu in opere de ſubtilitate 303.3. Piſcium & ſalſamentorum oua omnia, nec concoquuntur facilè, nec facilè corrumpuntur: præſertim uerò pinguiorum & maiorum. duriora enim permanent & tenaciora, (ἀδιάφθαρτα,) γίνεται δὲ δύστομα μεθ᾽ ἁλῶν σβεσθέντα (corruptũ uidetur uocabulum) καὶ ἐπιπηχθέντα, Diphilus apud Athenæũ lib. 3. cuius uerba Græcè ab initio ſic ſonant: Τὰ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ταρίχων, &c. uidetur autem καὶ abundare: ut melius ita uertamus: Piſcium inueteratorum oua omnia, &c. Quæ uulgò dici ſolent oataricha, id eſt oua ſalſa inueterataq́;, abdicandi ſunt uſus. Nunc oua piſcium ſalita in offas aut in paſtillos durata, incluſaq́; membranulis, ὠὰ τάριχα dicuntur, inter lautiſsimos recepta cibos, Hermolaus. Ὥσπερ οἱ τὰ ὠὰ τέμνοντες, καὶ μέλλοντες ταριχεύειν, Suidas ex innominato. Oua raticon (*corruptum eſt uocabulum pro taricha*) id eſt oua piſcis ſalita, quæ noſtro idiomate uocantur oua nataxachi: Syluaticus, citans Paulum de dentibus & gingiuis ſanguine manantibus: ubi ego iam nullam de his

Tyrotarichus. ouis mentionem reperio. ¶ Patella tyrotaricha ex quocunq; piſce ſalſo uolueris, deſcribitur Apicio lib. 4. cap. 2. Caſei genus in ollis condiri ſolitum, unde & nomen ei apud Germanos noſtros, ſi quis tyrotarichum appellârit, non faciet ineptè. ¶ Circa Balthicum Oceanum piſces plani potiſsimùm ſiccari ſolent, paſſerum & raiarum generis; nam cum plano tenuiq́; ſint corpore, ſiccantur faciliùs. item aſellorum genera uaria. & hæc omnia ſine ſale: aëre tantùm & Sole. ¶ De ſalſamentorum garo, muria, liquamine, alece, ſuprà (ſuis ferè locis literarum) ſcripſimus.

F Salſamenta & apud Græcos in honore fuerunt: & Romani etiam eis plurimum ſtuduerunt, ut ex Plinio licet coniectare, Iouius. Athenienſes ſalſamentorum adeò ſtudioſi fuerunt, ut ciuitate

uitate

ciuitate etiam donarint Chærephili tarichopolæ filios, &c. (ut in Scrombo referam,) Athenæus. Vide Braſauolum in libro de purgantibus medicamentis.

Ex Vuottoni de animalium differentijs libro 8. cap. 187. Salis facultatem tradunt medici compoſitam eſſe. humores etenim corporum excrementitios digerit extenuatq́;, & corpora ipſa in ſeſe cogit atq; condenſat. Quæ igitur corpora ſua natura ſunt ſicciora, hæc ſale aſperſa redduntur ob nimiam ſiccitatem cibo inepta: quorum uerò caro dura eſt & excrementoſa, ea ad ſalamenta erunt idonea. Excrementoſa autem uoco, quæ ſuccum in ſeſe continent pituitoſum undique conſperſum. & hic quidem quò fuerit copioſior craſsiórque, eò melior caro, ſi ſale adſeruatur, euadet. Quorum autem mollis admodum fuerit, aut impensè ſicca caro excrementorúmque expers, ut ſaliantur inepta ſunt. Mollium itaque carnium piſces (quos μαλακοσάρκους uocant,) & qui excrementis uacant, ut ſalſamenta ex illis fiant, minimè ſunt idonea. Huius generis ſunt qui ſaxatiles uocantur, atque aſelli, qui in puro mari degunt. ſed neque mulli, quòd dura ſit eorum caro, excrementisq́; uacua, ſale inueterantur. At coracini, mylli, pelamydes, & præterea ſardæ ſardenæq́;, & quæ Sexitana uocantur ſalſamenta, atque id genus alia. Adhæc inter ea quæ in puro mari degunt, quæ κητώδη, id eſt cetacea uocantur, ut balenæ, delphini & phocæ, (*item canes piſces cetacei*) cum ſale condiuntur, euadunt meliora: ut quæ carnem habent excrementitiam omnia. Huic generi proximè accedunt magni thunni, quos melandryas, tritones, chelidoniasq́; uocari diximus. ſale nanque huiuſmodi piſces cum condiuntur, euadunt ſeipſis meliores. Præſtantiſsima autem omnium, quæ mihi certè experiri licuit, ſunt quæ à ueteribus medicis Sardica uocantur ſalſamenta, hodie ſardas uocant: & qui nunc ex Ponto afferuntur mylli. Secundum uerò ab ijs locum obtinent coracini, pelamydes, & quæ Sexitana uocantur, Hæc Galenus (*pleraque libro 3. de aliment. facultat. cap. 41.*) Idem Vuottonus paulò pòſt: Salſamenta omnia (inquit) quæcunque ex ſale duriora euadunt, ac ueluti neruoſa coriaceáque, concoctu ſunt difficilia. at contrà, quæcunque extenuatis digeſtisq́; à ſale craſsioribus lentisque excrementis tenuium redduntur partium, eadem ipſa in cibo craſſos ac glutinoſos humores extenuant. Ex Galeno.

Omnis generis ſalſamenta ſanguinem inflammant, bilem augēt, & ſtrangurijs obſunt. his uerò qui multa inſulſa pituita repletum habent ſtomachum, ſiccando detrahendoq́; auxiliantur. immoderatè uerò his utentes, uel ſenes ipſos, uehementer ad Venerem incitare, plerią; authores tradiderunt, Iouius. ¶ Ex Braſauoli in Galeni libros indice. Cum ſalſamentis ex Ponticis illis quæ μῦλα lego μύλλοι) appellantur, apparata cucurbita, fit cibus ſuauiſsimus, libro 2. de alim. facult. Salſamentum uentrem mollit, In Conſilio pro puero epileptico. Salſamentum citra panem edat ſpleneticus, libro 9. de compoſit. ſecund. locos. Salſamenta omnia pruritum mouent, In libro notho de Cathart. ¶ Celſus author eſt ſalſamenta omnia, minimè quidem intus uitiari, (*id eſt, in uentriculo minimè corrumpi,*) ſed mali ſucci eſſe, aluum mouere. ¶ Saliti piſces (οἱ ταριχευθέντες ἰχθύες) calidi ſunt & ſicci, craſſosq́; humores incidunt & extenuant, & magis ſi boni ſint ſucci. At qui dura carne ſunt, cùm ſaliti ſunt, maiore præditi ſunt malitia.

Sunt qui tradant cauendum eſſe à ſalitorum piſcium uſu, poſtquam uena alicui inciſa eſt, hoc eſt, poſt phlebotomiam: alphos enim, hoc eſt uitiligines & ſcabiem ſæpe gignunt, Symeon Sethi. ¶ Olerum & ſalſamentorum genera propter mordacitatem aliqui ſtomacho noxia putant, tanquam glutinoſa tantùm & aſtringētia ei conueniant: ignorantes quòd multa ex illis quæ excretiones (*mordacitate nimirum ſua*) irritant, ſtomacho apta ſunt, ut ſiſarum, beta alba, &c. hæc autem in prima menſa ſumi oportet, ut & alia aluum ſubducentia, & concharum genera, καὶ τάριχον τέλειον καὶ μὴ βρωμῶδη, Daphnus Epheſius medicus apud Athenæum. Salſamenta, quæ è marinis, lacuſtribus & fluuiatilibus (piſcibus) fiunt, parum ſucci habent, parce nutriunt, inflammant, (καυσώδη: Vuottonus uertit, ſitim faciunt,) aluum cient, appetentiam ciborum irritant. optima uerò ex non pinguibus, ſunt cybia, (*&c. ut in Thunno refertur,*) Diphilus. Circa Alexandriam abundat elephantiaſis, propter caliditatem aëris & uictum. ueſcuntur enim athara, lente, cochleis, & ſalſamentis multis, & aſininis carnibus, alijsq́; huiuſmodi craſſum ac melancholicum ſuccum gignentibus, Galenus 2. ad Glauconem. In maritimis etiam Germaniæ tractibus permultos reperiri audio, quorum facies tumidior & rubicunda elephantem præ ſe fert: nam & alimentis craſsis & mali ſucci utuntur, tum alijs tum ſalſis, ex ſuibus & piſcibus diuerſis; ac inſuper cereuiſia (quæ zytho Aegyptiorum reſpondet) copioſe ſe ingurgitant.

Si hydrops à ſplene fuerit, æger obſonium habeat ſalſamentum Gaditanum, aut ſaperdam, Hippocrates in libro de internis affectionibus. ¶ Ignea uis ſalſo eſt, qui non bene concoquit, illum Non edat, & Bacchus niſi ſit apta Ceres, Baptiſta Fiera ſub lemmate Piſcis ſalſus. ¶ Salſamenta omnia lauare oportet, donec aqua inſipida ac dulcis reddatur. quod è mari (*in aqua marina*) quidem coctum ſalſamentum dulcius fit: idémque calidum, ſuauius fuerit, Diphilus. τὸν σαπέρδην ἀποτίλαι χρὴ, καὶ καταπλῦναι, καὶ κατακλῦναι, καὶ διαπλῦναι, Pollux ex Ariſtophane. Salſamenta hæc Stephanio, fac macerentur pulchrè, Terentius Adelphis. ¶ Vinum & ſalſamentum euaneſcunt uetuſtate, Cicero 2. de diuinatione.

oo

Quin & è muria salsamentorum recoquitur sal, iterumq́ cõsumpto liquore ad naturam suam redit: uulgò è mænis iucundissimus, Plinius.

G Remedia quædam ex salsamentis, in F. iam prædicta sunt: ut, quòd aluum moueant, appetitum & sitim excitent, pituitosos humores extenuent, à uenæ sectione noceant, Venerem proritent. Blasius Astariensis pisciculos uulgò dictos Ancludes commendat in curanda phlegmatica febri. ¶ Omotarichus salsi thynni caro est, uiperæ quam presterem dicunt morsibus in cibo subuenit. in quo usu oportet quamplurimum sumere, & ad uinum copiosum superbibendum cogere, ut ita uomitus prouocetur. idem maximè cõuenit ad drimyphagias. (*Marcellus* uertit ad uomitiones quæ ciborũ acremento quæruntur: quod magis probo, quàm quod Ruellius: Cõtra acrimonias esitatorum maximè ualet: uel quod Hermolaus, Acrimoniam esculenti quærentibus longè commendatissimus est.) Vtiliter postremò canum morsibus imponitur, Dioscor. 2.30. Videtur autem eadem non solum à thunni, sed aliorũ quoq; plerunq; pisciũ salsorum carnibus præstari. quamobrem hoc in loco, qui de salsamentis in genere est, recitare uoluimus; eademq́ ratione & alia quædam ex certorum pisciũ salsamentis remedia, (quæ fortè obuia fuerint: omnia enim huc conferre prolixum erat,) hîc memorabimus. E siluro salso remedia, infrà ex eius historia petes. Quem Dioscorides (inquit Marcellus Vergilius) omotarichon hîc nominat, cæteri omnes simplici plerunq; nomine tarichon dicunt. Aegineta in capite de uomitione sumi iubet τὰ δριμύτερα, id est acriora, inter quæ obiter ab eo numerantur raphanus, eruca, salsamentum uetus, origanus uiridis, cepe & porrum. Et in capite de elephantiæ curatione: Δειμυφαγήσαντες δὲ ὀξεμέτωσαν, ἀπό τε ῥαφανίδων καὶ σιτίων. Vbi etiam in cibo elephantiacis permittit salsamentum uetus medicamenti loco. Smaridis piscis caro prodest à scorpione percussis, aut à cane demorsis, sicut & omne salsamentum, Dioscor. ¶ Tela extrahunt salsamentorum carnes, Plinius. ¶ Diuturnos frequenter dolores leuat salsamentum, & encatera dictum & coriax, Trallianus in curatione hemicraniæ. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt, Plinius. Cybia uetera eluta in nouo uase, deinde trita, prosunt doloribus dentium, Idem. Et alibi: Morbo regio medeť salsamentum cum pipere, ita ut reliqua carne abstineatur. ¶ Sunt & seruatis piscibus medicinæ: salsamentorumq́ cibus prodest à serpente percussis, & contra bestiarum ictus mero subinde hausto, ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur: peculiariter à chalcide, keraste, et quas sepas uocant, aut elape dipsade ue percussis. Contra scorpiones largiùs sumi sed non euomi salsamenta prodest, ita ut sitis toleretur: et imponere eadem plagis conuenit. Contra crocodilorum quidẽ morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra presteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & cõtra canis rabiosi morsum: uel si nõ ferro ustæ plagæ, corporaq́ clysteribus exinanita, hoc per se sufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponuntur. Idem & cybij profectus, Plinius 32.5. Fistulæ aperiuntur siccanturq́ salsamentis cum linteolo immissis: intraq́ alterum diem callum omnem auferunt: & putrescentia ulcerum, quæq́ serpũt, emplastri modo subacta & illita. panis uerò prosunt salsamenta cocta. Carbunculos uerendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restringunt: Vuottonus, ex Plinio nimirum.

E salsamentis ustis remedia. Carbunculos discutit mullorum salsamenti cinis, Plinius. Carne salita & usta salmonum ad ulcera capitis manantia rectè nos uti posse arbitror, Rondeletius. Salsamenta usta & cybia dentium doloribus commoda esse tradit Galenus circa finem quinti de compos. sec. locos. item Plinius 32.7. Salsamentorum (inquit) fictili uase combustorum cinis, addita farina marmoris, inter remedia est: & cybia uetera eluta in nouo uase, deinde trita, prosunt dentium doloribus. Aeque prodesse dicuntur omnium salsamentorũ spinæ combustæ, tritæq́ & illitæ. Sardas uel salsamentum sine osse exustum & confrictum appone uaricibus, statim prodest, Marcellus.

H.a. Salsura, idem quod salsamentum. Columella octauo, Nulla tamen æquè quàm prædictæ salsuræ pabulum commode dantur, quoniam odorata sunt. Idem frequenter duodecimo. Apud Plinium cybia uetera legimus, pro sale conditis, quæ alibi inueterata, alibi seruata nominat. ¶ Nomina quædam in ος, modò masculino, modò neutro genere sub una terminatione usurpantur, ut ἄφγνος, ὄσσος pro oculo, σκότος, ὄνειδος, χρέος: & τάριχος quoq; secundum Herodianum, qui & authorum testimonia profert: Menandri, ἐπέπασα ὥσπερ τὸ τάριχος ἅλας: Philippidæ, Τυρὸς καὶ ταρίχους: Aristophanis, ἐπὶ τοῖς ταρίχει τὸν γέλωτα κατέδομαι: Eiusdem, τάριχον ὥσπερ πλύνω, Eustathius in primũ Iliados. in Odysseæ uerò alpha, ὁ τάριχος & τὸ τάριχον dici scribit, sicut οἱ σάθλοι & τὰ σάθλα. apud Suidam quoque inuenio, τάριχα, ὄψα πολυτελῆ, (id est piscis preciosi:) & apud Aeginetam in uictu elephantiacorum, τάριχον παλαιὸν, in recto singulari. Athenæus quidem multa super hoc uocabulo proferens, τάριχον ut ξύλον genere neutro positum non memorat, nec ego approbârim, quandoquidem authorum idoneorum testimonia desunt. Suidas grammaticus, non author est: Aeginetæ codex sæpe uitiatus. Attici (inquit Athenæus) τὸ τάριχος genere neutro dicunt, ut genitiuus sit ταρίχους, datiuus ταρίχει, (ut flectatur sicut ξίφος:) Iones uerò & Dores, & Atticorum quidam, masculino ὁ τάριχος, (sicut λόγος.) Ταρίχους Ποντικοῦ Cratinus dixit. Alia multa authorũ loca Atheneus in tertio recitat. ¶ Ταρίχιον, diminutiuũ, apud Laertium lib. 2. in Menedemo. Χειρὸν τὸ ταρίχιον, Aristophanes in Pace: & alij apud Athenæum. ¶ Τάριχος, παρὰ τὸ ἐν τῇ ταριχείᾳ ἴχνεσθαι (forte ἰχνοῦσθαι:) ἢ παρὰ τὸ γάρον (γάρος) ἔχειν, gamma mutato in taû, quasi γάριχος, τάριχος, κρέας ἁλσὶ πεπασμένον,

παρὰ

παρὰ τὸ εἰς γάρον διιχωρίζεσθαι: id eſt, inde ſic dictum, quòd eliquetur & reſoluatur eius humiditas in garum, Varinus & Suidas: apud quos tamen deprauata ſunt quædam. ¶ Σαργάναι, τάριχοι, καὶ ἡμίσειαι, καὶ διημίσειαι, ἐαρινὰ, χρηστὸν τάριχος, πονηρὸν τάριχος: σαργάναι ὡραῖαι, καὶ σαπραὶ, Pollux. Σαργάναι ſportulæ ſunt, in quibus nimirum componi uehiq́ ſalſamēta ſolebant. Ἐν σαργάνοις (niſi legendum σαργάναις) ἄξω τάριχος Ποντικός. uidetur autem per ſynecdochen ad ipſa ſalſamenta id nomen translatum. Σαργάνη, σκεῦός τι ἐν ᾧ ἐφόρουντο οἱ γαλαθηνοὶ χοῖροι, Euſtathius. Probabile eſt etiam ὡραίας & σαπρὰς opponi: quemadmodum proximè antè χρηστὸν & πονηρὸν τάριχος: ut ſalſamenta σαπρὰ ſint, putida ſeu fœtida propter uetuſtatem ſcilicet: ὡραῖα uerò, id eſt matura, quæ neque recentiora neque uetuſtiora ſunt, quàm par eſt: ut alia ſint ὡραῖα ſalſamenta ſegmentá ue, quæ de piſcium caudis ſumuntur, & ipſa ὡραῖα dicta κατ' εὐφημισμὸν ut ſuprà monuimus. eſt enim ὡραῖον medium inter πρόωρον, τὸ πρὸ τῆς ὥρας καὶ νεαρὸν: & ἔξωρον τὸ παρηβηκὸς καὶ γηράσαν. Σαπρίας οἶνος, ὁ σαπρὸς, ὅ ἐστι γέρων, μεταληπτικῶς, Euſtathius.

Τάριχος primam breuem, mediam productam habet, ut ex uerſibus non paucis, qui uel iam citati ſunt, uel paulò pòſt ſequentur, apparet. Ἆρ' ἂν φάγοιτ' ἂν καὶ ταρίχους ὦ θεοί, Chionides. Item, Ἐπὶ τῷ ταρίχει τῷδε τοίνυν κοπτέον. ¶ Ὡραῖα τεμάχη, Pollux: apud quem aliquoties τεμμάχη non rectè per m. duplex ſcribitur. dicitur autem propriè τέμαχος (genere neutro ut τεῖχος) de piſcibus, (à uerbo τέμνειν, ut Latinis ſegmentum à ſecando:) item de placentis: de carnibus uerò non item, Ariſtophanis Scholiaſtes in Nubibus. In Varini uerò lexico ſic legimus: Τέμαχος carnis, panis, aut placentæ non dicitur, ſed tomus, τόμος. piſcium enim duntaxat τέμαχος eſt. Πολύ τι χρῆμα τεμαχῶν καὶ κρεῶν ὠπτημένων, Ariſtophanes in Pluto: qui ex eo quòd κρεῶν ſubiunxit, τεμαχῶν de piſcibus accipiendum inſinuat. Hinc apparet corruptum apud Suidam locum in Τεμάχη, ex Varino aut Ariſtophanis Scholiaſte rèſtituendum: ut de piſcibus propriè τεμάχη dicantur, (fortè etiam placentis,) de carne non item, de caſeo quidem & alijs, τόμος dicitur. Κρεῶν τεμάχη μεγάλων, Ariſtophanes in Nubibus. Τεμάχη, τὰ κόμματα τῶν ἰχθύων, καὶ τέμαχος ἰχθύς. ἰδίως δὲ τεμαχίτας ἰχθῦς, τοὺς μεγάλους καὶ κατακεκομμένους, Varinus. Ἔνθεις τὸ τέμαχος, λευκὸν οἶνον ἐπιχέας, Alexis. Κηρίνους, τὰ τομία καὶ τεμάχη τῶν ἰχθύων, Etymologus. Ἐλθὼν τε πρὸς τὸν τεμαχοπώλην πρίαμαι, Antiphanes. Hinc uerbum τεμαχίζειν apud Galenum. Et τεμαχίσκοι κωβιοὶ ἐκ λοπάδος, à Machone nominati. Ἀλλὰ λάβε ξιφίου τέμαχος Βυζάντιον ἐλθὼν, Οὐραίου τ' αὐτὸν τὸν σφόνδυλον, Archeſtratus. Quanquam autem etiam recentium piſcium τεμάχη, id eſt, partes & ſegmenta eſſe ac dici poſsint, de ſalſis tamen plerunq́ accipi puto. Erunt igitur temachi uel temachitæ piſces maiores, & ferè cetacei, ut thynni & ſimiles, alijq́ non parui qui in fruſta diſſecti inueterantur. Iidem ab alijs, ut conijcio, τμητοὶ uocant. Maiorum piſciū genus (inquit Mneſitheus) ab alijs τμητὸν, ab alijs pelagium appellatur, ut auratæ, glauci, phagri. τμητοὺς interpretatur Vuottonus, qui uel conciſi in patinis miniſtrētur, uel diſſecti ad ſalſamenta adhibeant. Etſi uerò Græci tomū de piſce nō dicant, Latini dicunt. Canis marinus à Plinio, etiā tomus Thurianus (ut ego quidē primus cōperiſſe ſuſpicor) appellatus eſt. Atheneus et Thurionē ſiue Thurſionē dici obſoniū hoc Latina līgua ſolitū affirmat, ſuauiſsimūq́ id ac laudatiſsimū fuiſſe, Hermolaus in Coroll. Idem in Plinij librū 32. Marinus canis eſt (inquit) cuius fruſta Romæ Thuriani tomi ſiue pulmenti nomine uendebant tribus obolis in libras. hoc & Thurſionem dici ſolitum affirmat Latina lingua, (&c. ut recitaui in Corollario de Gladio A.) Hæc ille tanq́ ex Athenæo: apud quē lib. 7. in mentione Carchariæ canis, hæc ſolū uerba legunt: Τούτου τοῦ ἰχθύος μόριός ἐστι καὶ ὁ ὑπὸ Ῥωμαίων καλούμενος Θυρσίων, ἥδιστος ὢν καὶ τρυφερώτατος. nō igitur ab Athenæo (ne quis fallat) uel tomus uel pulmentū Thuriana nominant. Tomus Thurianus, quem alij xiphiā uocāt, Plinius 32. 11. nec alibi uſquā horū uocabulorū, (tomi, inquā, pulmenti & Thuriani,) uel ſeparatim, uel iunctim, mentionē ab eo factā arbitror: ut neq́ ab ullo idoneo ſcriptore pulmentū pro piſce, aut eius parte poſitū. Nō reprehendo Barbarū, doctiſsimū uirū, cuius etiam memoriā ueneror: ignorantiā meam profiteor: quā niſi quis mihi diſpulerit, ſegmentum potiùs q́ pulmentū piſcis dixerim: quanuis etiā qui ſegmentū de piſce acceperit, authorē nō habeo. ſed inuitat analogia & uis uocabuli, à uerbo idē Latinis ſignificāte deducti, quod Græcis τέμνω: à quo τόμος ac τέμαχος fiunt. Licebit & fruſta piſcis dicere, ſicut caſei et lardi ac aliarū rerum fruſta apud claſsicos ſcriptores legimus. His ſcriptis reperi apud Athenæū circa finem libri ſexti, de obſonio (ſic enim uocat) Thuriano locū à Barbaro cōuerſum, his uerbis: Ῥουτίλιος Ῥοῦφος (ὁ τὴν πάτριον ἱστορίαν γεγραφώς) παρὰ τῶν ἁλισκόντων αὐτοῦ δ' οὐκ ὢν τριωβόλου τὴν μνᾶν τοῦ ὄψου, καὶ μάλιστα τοῦ Θουριανοῦ καλουμένου ὠνεῖτο. μόριος δέ ἐστι τοῦτο θαλασσίου κυνὸς, οὕτω καλούμενον.

Ταριχεύειν Suidas interpretat τήκειν, ξηραίνειν: id eſt, liquefacere, exiccare: & cū propriè ad eā pertineat quæ ad cibū inueterant, transfert etiā ad hominē, qui macie cōficit et immoderata abſtinentia deſiccat. Ταριχεύειν νεκρὸν, et factū ipſum ταρίχευσις: et q hoc faciūt homines, ταριχευταὶ, apud Herodotū legunt, ubi de Aegyptijs ſcribit, eorūq́ medicādi ſeu cōdiēdi & ſeruādi funera more: quā de re elaboratus P. Bellonij liber extat. Χρῶνται δ' Αἰγύπτιοι τῇ ἀσφάλτῳ πρὸς τὰς ταριχείας τῶν νεκρῶν, Strabo li. 16. Zûchis urbs Africæ purpuriſiciū habet, & uarias piſciū cōdituras, πορφυροβαφεῖα καὶ ταριχείας παντοδαπὰς, Strab. li. 17. Ταριχηρὸν adiectiuū eſt, ut κρέα ταριχηρὰ Arriano, Suid. Videt aūt Græca nomina adiect. in ρός oxytonū terminatā, deriuata à ſubſtātiuis, ſimiliter ſe habere ut Latinis deriuata in arius: cuiuſmodi ſunt, ἐλαιηρὸς, οἰνηρὸς, ὑδατηρὸς, olearius, uinarius, aquarius: uſurpariq́ cū

Τεμάχη, τόμοι.

Deriuata à τάριχος.

aliâs, tũ de uasis, ut uas oleariũ dicimus, & salsamentariũ, σκεῦος ταριχηρὸν Græcè. οἰνηρὸς θεράπων, apud Anacreontẽ, à poculis minister. οὐδ' ὀξύβαφον οἰνηρὸν εἶν κεκτῆσθαι, Cratin. Μήτε κρωσσοὺς μήτ' οἰνηρούς, μηδ' ὑδατηροὺς λιπεῖν ἀφνεοῖσι δόμοισιν, Aeschylus, ut citat Poll. 6.3. ¶ Ἰχθῦς ταριχευτὸς apud Symeonẽ Sethi pro τεταριχευμένος. ¶ Apud Aelianũ in animaliũ historia, ut in Tritone et alibi ταριχὸν oxytonum reperio adiectiuè, si rectè scribit. similiter & τόμος substantiuũ est, τομὸς adiectiuũ. ¶ Ἡμιτάριχος uide suprà in A. ¶ A ταριχεύειν fortassis etiam dictum est uerbũ ταρχύειν, quod est curare funus: & τάρχανον, sepultura, exequiæ: item τάρχεα, ταρχύματα, in Lexicis. ¶ Τέρσειν siccare est Græcis, & simili uerbo Germanis **terren**: inde ταρσός, uel Atticè ταῤῥός, καλαθίσκος τυροκομικός: Calathus in quo caseus suspensus siccatur: & fortè ab eodem uerbo etiam τάριχος fit. Tarichum, id est, inueteratum nostri **digen** uocant, forsan à taricho Græco per syncopen, quasi **darigen**. alij quidẽ Germani proferunt **gedigen**, merum & purum aliquid significantes, ut argentum non permixtum alijs, **gedigen silber**. solent autem carnes etiam puræ, & sine ossibus siccandæ suspẽdi: quas propriè **digen** uocamus: inde nomen ad alia quoq; siccata transfertur. Quod Græci ταριχεύειν, Germani dicunt **beitzen**: cum quid in liquore aliquo salitur: uel iam salitum, saniem & muriam de se remittit. muriam ipsam uocant **beitze**, & Saxones **pickel**. ¶ Canes pisces cetacei τεμαχίζονταί τε καὶ ταριχεύονται, Galenus lib. 3. de alim. facult.

Quòd ταριχεύειν aliquando cũ sale, aliâs sine sale inueterare significet.

Ex Cornarij commentarijs in Galeni de composit. secund. loc. libri 3. cap. 1. Ad omnem auris affectionem adeps uulpinus inueteratus probe facit, ἀλώπεκος στέαρ τεταριχευμένον, authore Archigene. quanquã τεταριχευμένον (inquit Cornar.) non inueteratũ tantùm, sed & sale conditum ac asiccatũ significet: ut diligenti animaduersione opus sit Græcos medicos legentibus, qua significatione singulis locis usurpetur: quum non leuis differentia sit quod ad usum medicũ attinet, salsa, aut insulsa & simpliciter assiccata aut inueterata re aliqua uti. Hoc quidem loco uidet̃ mihi sanè adeps uulpinus inueteratus simpliciter indicari, non sale seruatus & conditus: quomodo etiam Dioscorides de anserino & gallinaceo dixit, δίχα ἁλῶν τεταριχευμένον, quãdoquidem & μεθ' ἁλῶν fieri ταρίχευσις possit, ut ibidem Dioscorides indicat. Et Plinius 28. 9. de adipe suillo: Inueterat̃ duobus modis, aut cum sale, aut sincerus. Verùm cum sale inueterati adipis uulpini usum, in aurium affectionibus ineptum puto. sicut contrà, aptum suillum salsum ad malignas duricies, & maligna ulcera. Dioscorides capite de glandibus dixit: Σὺν στέατι δὲ ταριχηρῷ χοιρείῳ πρὸς κακοήθεις σκληρίας, καὶ πρὸς πονηρευόμενα ἕλκη ἁρμόζουσι. Potest tamen tum hîc, tũ ad aures, pro affectionis ratione quispiam aut salso, aut simpliciter inueterato uti. ¶ Ταριχευόμενος ἐν καρδάμῳ, in nasturtio seruatur & siccatur, Dioscorides de scinco. Plinius quidem salsos afferri dixit. & quanquam nasturtij etiam uis salis instar conseruare possit, suspicor tamen non ἐν καρδάμῳ, sed ἐν καρδόπῳ legẽdum, idem est in cista siue alueolo panario. Idem Dioscorides quum de cepis inquit, δριμύτερον τὸ ὠμὸν τοῦ ὀπτοῦ καὶ ταριχηροῦ, ineptè quis acceperit, acriorem esse crudam, quàm assatam ac sale seruatam, quũ cepas sale simplici asperso condire ac asseruare non sit usitatum. quare ταριχηρὸν κρόμμυον hîc pro cepa assiccata simpliciter accipiendum est. sic enim inueteratæ asseruantur absque salis conditura. quanquam etiam acida muria, uel etiam solo aceto cepas asseruari Galenus 2. de alimentis tradat, more nobis hodie ignoto, loco ubi de fœniculo agit. eundem autem conditturæ ceparũ modum, docet etiam Columella 12. 10. ut de cepa hoc modo seruata Dioscorides potiùs dixisse uideatur. At uerò Galenus nono methodi de diatritarijs medicis loquens, ait ipsos hominem triduo fame asiccatum quarto tandem die nutrire incipere: Ἐκεῖνοι (inquit) προταριχεύσαντες τὸν ἄνθρωπον, ἄρχονται τρέφειν. Rursus apud Dioscoridẽ, in ὠμοτάριχος, σὰρξ θύννου τεταριχευμένη, necessario salsam thynni carnem accipimus, quum non aliter asseruari soleat. quod si quis enim Sole siccatum inuetescere sinat, quemadmodum quædam piscium genera etiam hodie siccant̃, inepta sanè erit thynni caro ad hos usus, quos hîc Dioscorides præscribit. adde quòd ταριχεύειν de Sôlis siccatura priuatim non dicitur: sed ἐν ἡλίῳ ξηραίνειν atq; σκελετεύειν hanc significationem & usum habent. Quare omnino salsa thynni caro, ὠμοταρίχου & τεταριχευμένου uoce accipienda est. quod ipsum ex Galeni uerbis apertè colligitur libro 2. de alimentorum facultate de cucurbita, ubi ait: Κατὰ αὐτὸν λόγον εἰ καὶ μετά τινος ἁλυκοῦ προσενεχθείη, (καθάπερ ἐν λοπάδι μετὰ ταρίχου αὐτὴν ἔνιοι σκευάζουσιν,) ἁλυκὸν ἐν τῷ σώματι γεννήσει χυμόν. ἥδιστον δὲ ἔδεσμα τὸ οὕτως σκευασθὲν, εἰ τὸ τάριχος εἴη τῶν Ποντικῶν ἐκείνων, ἃ καλοῦσι μῦλα, (lego μύλλους.) Sic etiam ἅλμη τῶν ταριχηρῶν ἰχθύων ab eodem Galeno 11. simplic. pharm. dicitur: hoc est, Muria piscium sale cõditorum, quam certe simpliciter inueterati & asiccati pisces nõ habẽt. Porrò Plinius quum inquit, Psilothrum est thynni sanguis, fel, iecur, siue recentia, siue seruata: alterũ τεταριχευμένων significationem palàm reddidit. Seruata enim inueterata dixit, uitauitq; salem adijcere: quum tamen sale condita, & non simpliciter asiccata seruentur, ad hunc præsertim usum; uelut ipse lib. 9. cap. 5. dixit: Cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Quin & aceto condire ac asseruare, ταριχεύειν significat. sic infrà lib. 5. Γύρεθρον ὄξει δριμυτάτῳ ἐφ' ἡμέρας μ. ταριχεύσας, τρίψον. Hæc omnia Cornarius. Caules ferulæ ταριχεύονται εἰς τὰς ἁλμεύσεις, Dioscorides.

Salsamẽtarius.

Salsamentarius, ad salsamenta pertinens, ut cadus salsamentarius, Plinio: uasa olearia & salsamentaria, Columellæ. item qui salsamenta uel facit, uel uendit. Vt si salsamentarij filio dicas: Quiesce tu, cuius pater cubito se emungere solebat, Author ad Herennium libro 4. Ἐμοῦ ὁ πατὴρ μὲν ἦν ἀπελεύθερος, τῷ ἀγκῶνι ἀπομυσσόμενος, διεδήλου δὲ τὸν ταριχέμπορον, Laërtius in Bione. ὁ γὰρ

εἰπὼν

εἰπὼν ταριχοπώλην, αὐτόθεν ἐλοιδόρησεν. ὁ δὲ φάβας, Μεμνήμεθά σε τῷ βραχίονι ἀπομυσσόμενον, ἔσκωψε, Plutarchus in Sympoſiacis. Ταριχοπῶλαι & ταριχοπωλεῖν apud Pollucem leguntur. Tarichopolas Latinè ſalarios dixit Martialis, hoc eſt qui ſalſamenta uendunt, Cælius. Eundem nimirũ temachopolã dixit Antiphanes, hoc uerſu: Ἐλθὼν τι πρὸς τὸν τεμαχοπώλην πρίωμαι: Alexis ταριχηγόν. ¶ Φιλοτάριχος eſt qui ſalſamentis in cibo oblectatur apud Athenæũ. Talis Martiali Beticus eſt 3. 35. Capparin, & putri cepas alece natantes, Et pulpam dubio de petaſone uoras, Teq́ iuuant gerres, & pelle melandria cana, Reſinata bibis uina, Falerna fugis. Neſcio quod ſtomachi uitiũ ſecretius eſſe Suſpicor: ut quid enim Betice σαπροφαγεῖς; Alexis etiam zomotarichũ quendam nominauit hoc uerſu: - - - ὁ δὲ Κίλιξ οὐδ' Ἱπποκλῆς ὁ ζωμοτάριχος ὑποκριτής. ¶ Τάρχον herba à Symeone Sethi memoratur: ea pyretro cognata exiſtimatur, dicta fortaſsis ἀπὸ τοῦ ταριχεύεσθαι, quòd uel ipſa inueterari ſale, acetóue ſoleat, uel alijs inueterandis, ſicut origanum addi. Draconem hortenſem aliqui uocant.

Propria.

Tarichiæ inſulæ memorantur Straboni libro ultimo, Ταριχεῖαι, paruæ multæ & crebræ, &c. Tarichea uel Taricheæ, in utroq; numero, urbs Iudeæ, teſte Ioſepho, gentile Taricheates. Sunt & aliæ Taricheæ in Aegypto, quarum ciues Taricheutæ, &c. Vide in Onomaſtico noſtro. Apud Iudæos iuxta eas quæ Tarichiæ appellantur, (ciuitatem nimirum) eſt lacus, qui optimas piſcium condituras præbet, Strabo lib. 16. ἡ λίμνη ταριχείας ἰχθύων ἀστείας παρέχει. Tarichæi, Ταριχαῖοι, populus quidam, Suidas.

Ἐκ δ' Ἑλλησπόντου σκόμβρους, καὶ πάντα ταρίχη, Hermippus.

Euthydemus ſcriptor περὶ ταρίχων, citatur ab Athenæo. ¶ Οἱ τάριχοι οἱ ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντο, καὶ ἤσπαιρον, Herodotus lib. 9. Cur Phaſelitæ Cylabræ heroi quotannis ταρίχους ſacrificare ſoliti ſint, legitur apud Athenæum in ſeptimo ubi de Anguillis ſcribit. b. h.

Prouerbia.

Putre ſalſamentum amat origanum: Clearchus apud Athenæũ libro tertio, (ſenario prouerbiali:) Σαπρὸς τάριχος τὴν ὀρίγανον φιλεῖ. Origanũ aũt herba eſt acri ſucco, qualis & thymbra. Quin & hodie frugi patres familiâs carnibus iam obolentibus addunt acetũ origani loco, ne ſentiatur putris odor. Aptè dicetur de re per ſe parũ honeſta aut iucunda, atq; ob id exoticis cõdimentis et honeſtamentis egente. Veritas per ſe placet, honeſta per ſe decent; falſa fucis, turpia phaleris indigent, hoc eſt putre ſalſamentũ origano, Eraſmus Rot. Encraſicholos Romæ nunquã ſalſamentarij ſine origano uendunt, Rondelet. ¶ Salſamentũ aſſum, (*uel Tarichus aſſus, propter carmen. eſt enim ſenarius*) mox ut ignem uiderit: Τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ. Athen. lib. 3. prouerbij loco citat. Opinor idẽ eſſe cum illo Ἀφύα εἰς τὸ πῦρ, Aphya in ignẽ: quod iam antè expoſuimus. Eodẽ in loco refert & hũc uerſum ceu prouerbialẽ: Οὐκ ἂν πάθοι τάριχος ὧν περ ἄξιος: Tarichus haud laturus eſt, queis dignus eſt: uel, Tarichus nõ feret ſe digna, Eraſmus Rot. Videtur aũt poſterioris huius ſenarij uſus eſſe, quem Eraſmus non explicat, cum hominẽ iam diu improbum, quomodocunq; tractetur, nihil referre, aut non tamen ſatis pro merito pœnas luere dicimus. tarichus enim cũ inueteratum & putidum eſt, negligitur, ut plerunq; prorſus pereat. recentius uel tempeſtiuũ, laudatur tanquã χρηστὸν καὶ ὡραῖον: uetuſtius, σαπρὸν eſt. ¶ Ἂν μὴ παρῇ κρέα στερκτέον τῷ ταρίχῳ: Si non adſunt carnes, taricho contentos eſſe oportet. Sunt qui dicant tarichon accipi pro piſce, ſed uili putriq́, qui idem ſit aphya. fortaſsis hîc pro iure accipiendũ tarichus. nam quibus deeſt obſoniũ, ſolent pane in ius immerſo ueſci. In aphyas et tarichos creber iocus eſt in comœdijs. Senſus hic eſt, ubi nõ eſt copia meliorũ, boni cõſulere oportet quæcunq; cõtingunt. Refertur à Diogeniano, Eraſm. Rot. Apud Suidã idem ſenarius aliter legitur: Ἂν μὴ παρῇ κρέα, τάριχη στερκτέον: quanquã & ταρίχει in datiuo legi poteſt. Quòd autem tarichon pro iure accipiendũ ſuſpicatur Eraſmus, neutiquã probo. Simile eſt prouerbiũ, Bona etiã maza poſt panem, Ἀγαθὴ καὶ μᾶζα μετ' ἄρτον. ¶ Prouerbiũ Silurus putris in quadra argentea, in Siluro referet. ¶ Videtur & hoc prouerbiale eſſe quod Ariſtophanes Δαιταλεῦσι dixit: Οὐκ αἰσχυνοῦμαι τὸν τάριχον τουτονὶ πλύνων ἅπασιν, ὅσα σύνοιδ' αὐτῷ κακά: in hominem nimirum improbum, ac multa caſtigatione, aut reprehenſione uerborũ, ut ueluti abluatur & abſtergatur, indigentẽ. Solent enim ſalſamenta præmacerari aqua, & ablui ſedulò, ut in F. prędiximus. Et alibi Ariſtophanes, Τὸν σαπέρδην ἀποπλῦναι χρὴ, καὶ καταπλῦναι, καὶ κατεκπλῦναι, καὶ διαπλῦναι. quæ uerba ſimiliter prouerbij inſtar, eodemq́ ſenſu prolata arbitror. ſaperdam enim pro piſce ſalſo dicit. Τάριχον pro homine improbo & ueteratore interpretati ſumus etiã paulò antè in prouerbio, οὐκ ἂν πάθοι τάριχος. Noſtri quoq; uulgari diuerbio pellem alicui eluere dicunt, Den beltz erwäſchen, pro eo quod eſt uerbis caſtigare, & acriùs in aliquem inuehi. Pollux lib. 7. docet πλύνειν interdũ uſurpari pro conuiciari, λοιδορεῖν. καὶ πλυνόν με ποιεῖς ἡ κωμῳδία φησὶν, ἤγουν ὀνειδίζεις, ἢ αἰσχύνεις. καὶ τὸ οὐδ' ἀγνὸς ἄξιόν τι ἀποπεφάνθαι, καταπεπλύσθαι ὁ ῥήτωρ ἔφη Αἰσχίνης. Sunt autem in Pluto Ariſtophanis uerba anus cuiuſdam conquerentis de iuuene ei illudente, Πλυνόν με ποιῶν ἐν τοσούτοις ἀνδράσιν. ubi Scholiaſtes πλυνὸν interpretatur ἐφύβριστον πλῦμα. πλυνὸς ὀξυτόνως τὸ ἀγγεῖον αὐτό. προπαροξυτόνως δὲ, τὸ πλυνόμενον. Τοὺς κρείσσονας αὑτοῦ καὶ πατεῖ καὶ πλύνει, Dion. Καί ποτε μὲν λοιδορουμένους, καὶ πλύνοντας αὐτοὺς τὰ ἀπόρρητα, Demoſthenes. Artemidorus etiam Onirocriticorum 2. 8. πλύνειν, ἐλέγχειν ſignificare ex his Menandri uerſibus probare nititur: Ἢν γὰρ κακῶς με τὴν γυναῖχ' οὕτω λέγῃς, Τὸν πατέρα, καὶ σὲ, τοὺς τε σοὺς ἐγὼ πλυνῶ: ἀντὶ τοῦ (inquit) ἐλέγξω, ἢ κακῶς λέξω. Poſteriora hæc ex authoribus loca Brodæus in Miſcellaneis annotauit.

Νεκρὸς πέτεχος εἰσφορῶν Αἰγύπτιος, Hermippus apud Athenæum, forte, εἰσφορῶν Αἰγυπτίως. uidetur autem conuenire in hominem cadauerosum, id est macie & pallore deformem nec absimilem mortuo, qualem nostri etiam ludentes, sancti Fridolini testem nominant. Erat autē mos apud Aegyptios in conuiuijs ut aliquis hominis mortui simulacrum in arcula circumferens, conuiuas in id aspicere, ac edere bibereq́ iuberet, tanquam & ipsos paulò pòst tales futuros, quod in Plutarchi libro de Iside & Osiride legitur, & apud Herodotum libro 2. Sed cadaueri eius ue idolo, alios inspicere non conuenit: & idolum illud ex alia materia erat, non ipsum cadauer inueteratū. proinde sic potiùs interpretemur, ut nihil mutemus: Videri potest aspectu cadauer Aegyptium inueteratum. solebant enim Aegyptij, ut dictum est, cadauera suorum ταριχεύειν.

Barbara quædam & Arabica uocabula. Arfet, id est, piscis magnus salitus, Syluaticus. Salhana uel Sahane, est genus salsamenti è piscibus paruis salitis, usitatum nostro tempore in Oriente uersus Bagaded, Andreas Bellunensis. Anasceni, id est piscis salitus, uetus glossographus Auicennæ. Scenem, salsa facta ex piscibus, Idem. Seten, id est, salsæ de piscibus quæ fiunt in Aegypto, Syluaticus. Seene, sal de piscibus, Idem. Taracha & Tarachisa apud eosdem, pro salsis uel piscibus uel eorum ouis, corrupta sunt è Græco taricha. ¶ In Italia alicubi (ut audio) pisces condiuntur cum sale, origano, aceto, & ita conditi appellantur incamerati.

SAPERDA. Vide in Corollario de Coracino, & in Myllo. Κολίαι, σαπέρδαι, λέβιαι, ἄμυλλοι, (lego λεβίαι, μύλλοι,) Pollux de salsamentis agens.

SARACHVS Græcè uulgò, aliquibus Stauris, idem qui Agonus Insubribus.

DE SARDA VETERVM.

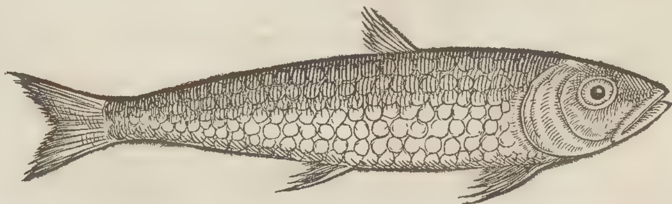
A SARDA ueterum, & Sarda Sardinaq́ recentiorū, longè differunt, ut mox Rondeletij uerbis in Capite de Sardinis, pluribus explicabit. Sarda coliam magnitudine refert: Ἡ σαρδὰ προσέοικε τῷ κολίᾳ μεγέθει, Diphilus de salsamentis agens. Sarda uocatur pelamys longa ex Oceano ueniens, Plinius lib. 32. Pisces tum molliores, tum sicciores iusto, ad saliendum idonei non sunt, coracini uerò, & pelamydes, & mylli, sardæ & sardenæ, (σαρδαι καὶ σαρδῆναι,) &c. ad salsuram sunt appositi, Galenus de alim. facult. lib. 3. cap. penultimo. Et mox: Præstantissima autem omnium, quæ mihi experientia cognoscere licuit, salsamentorum sunt, quæ à ueteribus medicis Sardica salsamenta (Σαρδικὰ) nuncupantur, hodie sardas uocant, & mylli ex Ponto. ¶ Coniicio autem cum sardas ueterum, tum hodie ita dictas & sardinas, à Sardinia sic nominatas esse: unde nimirum mittebantur. Vide infrà in Pelamyde A.

F De apparatu & condimentis sardæ Apicius 9.10. sic scribit. In Sardis: Sardam farsilem sic facere oportet. Sarda exossatur: & teritur pulegium, cuminū, piperis grana, mentha, nuces, mel, impletur & cōsuitur, inuoluitur in charta, & sic supra uaporem ignis in operculo componit. conditur ex oleo, caræno, alece. Et rursus: Sarda ita fit. Coquitur sarda & exossatur, teritur piper cum ligustico, thymo, origano, ruta, caryota, melle: & in uasculo ouis incisis ornatur, &c. apparet autem eum de sarda pisce satis magno, non de sardinis uulgò dictis sentire.

G Salsamentorum cibus prodest à serpente percussis: priuatim autem contra presteris morsum sarda prodest, Plinius. Marcellus Empiricus ad strumam, & ea quæ intra os dolent, puluerem conficit, Capite XV. & inter alia salsarum sardarum capita trita adijcit. Et alibi: Sardas uel salsamentum sine osse exustum, & confrictum, appone naribus, statim prodest. Idem Capite XI. medicamento cuidam ad gingiuarum nimium tumorem & fœtorem & carcinomata, caput sardæ combustum admiscet.

DE SARDINIS, RONDELETIVS.

Sardinæ icon à Rondeletio posita, tam similis est Agono, cuius imaginem habes suprà ex Rondeletio, pag. 17. ut discerni uix possit. Nostra uerò hæc Sardina Venetijs depicta, lineam asperam in uentre non ostendit: & squamas non bene, ut puto, dispositas habet.

RERVM

RERVM cognitione, quas in uniuerso orbe Deus optimus maximus ad uitę nostrę uel necessitatem, uel cõmoditatem condidit, ut nihil præstãtius, ita nihil difficilius est. Difficultatem uerò parit maximè ipsarum abstrusa et penitus abdita natura, nonnunquam etiam ipsarũ similitudo, uel homonymia, uel uocis affinitas, ut aconiti speciem pro ueratro nigro usurpãt multi, marum pro origano, chamædrym uel alliũ syluestre pro scordio: & ne longiùs abeamus, chelonem pro cephalo, sparũ pro aurata, sargum pro melanuro: τράγον alij mænam marem, alij pisciculum alium exocœto similem uocant. Alij banchum cum baccho, sarginũ cum sargo, glaucum cum glaucisco, lamiam cum amia, aliosq́ue quamplurimos confundunt.

Nominũ aut rerũ similitudo sæpe confusionem parit.

A

Idem nobis in trichide, trichia, thrissa euenit: quorum non nominis solùm, sed etiam rationis nominis & rei affinitas effecit, ut alij pro eodem pisce hæc usurparint, atq; modò hoc, modò illo nomine in eodem pisce designando usi fuerint: cùm alij ex trichide trichiam nasci dicant, ut Aristoteles lib. 6. de hist. anim. cap. 15. aliã uerò ab his esse thrissam, quanquã sit aliquid his omnibus cõmune. Rei obscuritatem auget Gaza, qui trichidas, sardinas: trichias, sardas cõuertit: cùm sarda apud ueteres longè alius piscis esse uideatur. Ac primùm quantũ ad Aristotelem attinet, non possum non summopere mirari, quòd scribat ex phalerica aphya membradas, ex membradibus trichidas, ex his trichias gigni: Cùm ipse annotauerit pisces ex diuersæ speciei piscibus nõ nasci, dempto rhinobato, qui ex squatina & raia gignitur, ut dictũ est alibi in Capite de Aphyis generatim. Deinde uerò Gazã, qui trichias sardas conuerterit, cùm sarda sit ex lacertorũ marinorum genere, eiusdẽ magnitudinis cum colia, qui scõbro maior est, teste Athenæo lib. 3. uel, ut Plinius scribit lib. 32. ca. 11. pelamys longa. De his igitur quid sentiã, breuiter & perspicuè exponã. τριχίδας, τριχίας, θρίσσας siue θρίσσας (*prima per θ. tantùm rectè scribitur, non etiã per τ.*) ἀπὸ τῶν θριχῶν dictas opinor, ob spinarũ copiam & paruitatẽ: nam capillorũ tenuitatẽ referunt, qua de causa sine pernicie eduntur: & trichida ac trichiã eundẽ planè esse piscẽ, thrissam uerò ab eo differre, de qua seorsim egimus. Aut si qua sit inter trichida & trichiã differentia, eam solùm ætatis & magnitudinis esse, ut trichis minor sit, trichia maior: id quod multis piscibus usuuenire cõstat, quibus pro ætate & magnitudine uaria posita sunt nomina, nõ solùm ab antiquis, sed etiã à piscatoribus nostris, ut in aurata & coracino priùs annotauimus. Idẽ in Gallia nostra Narbonẽsi, Prouincia, Italia à uulgo obseruari uidemus, in eodẽ pisciculo quẽ sardine & sarde appellãt eo tantùm discrimine, ut hic maior sit, ille minor. Hanc uulgi appellationẽ puto secutũ fuisse Gazã; ut cùm uideret ab Aristotele trichiã à trichide distingui, illã sardã, hanc sardinã uulgi more appellauerit. Dicet aliquis utrũq; uocabulum antiquũ esse, & à Latinis usurpatũ, id q̃d equidẽ fateor: nã Columella sardinã dixit, quanq; eo loco nõ sardina sed sardinia legatur: & sarda apud Athenæũ & Pliniũ reperitur. At intelligi uolo, uideri Gazã trichida & trichiã duobus nominib. Latinis expressisse, quæ ut uocũ similitudine, ita significatione eadẽ esse putabat cũ uulgaribus, cùm res aliter habeat. Nã alterũ scilicet sarde nõ idẽ significat q̃d sarda, quæ ꝓ pisce longè diuerso à ueteribus usurpatur, ut paulò antè dictũ est, & suo loco fusiùs ostendetur. Ego uerò trichida & trichiã ꝓ eodẽ pisce accipio, qui sardine uulgò dicitur, nisi ętate & magnitudine differat, quę differẽtia duplex nobis nomen peperit, ut Sarde dicatur, quæ maior sit: Sardine, quę minor. Dorionẽ, cuius librũ de piscib. sæpisimè citat Athenæus, autorem habeo, qui trichida etiã trichiã appellat. Atq; adeò Athenæũ ipsum, qui trichiarũ exempla ex ueteribus ꝓferens ipsas apertè cũ trichidibus cõfundit. Sed hactenus de nomine, nũc de re dicamus.

Contra Aristotelem.

Lib. 6. de histo. anim. cap. 11.

Contra Gazã.

Sarda quid.

Lib. 8. cap. 17.

Cõcludit trichida & trichiam, unũ esse piscem: apud latinos sardinã: à quo multum differat ueterũ sarda: etsi Gallis Sarde et Sardine hodie uulgò magnitudine tantum distinguuntur.

B

Sardina pisciculus est marinus, aphyæ phalericæ omnino similis, nisi paulò maior & spissior esset: à parua alosa, ore, branchijs, oculis, pinnarũ numero, situ, squamis, caudâ minimè discrepãs, sed in hoc tantùm quòd alosa sit latior. Sardina igitur squamas magnas tenues habet, colore est uario, nimirum capite aureo, uentre albo, dorso cum uiridi cæruleo, utroq; splendido rutilanteq́ue, dum uiua è mari extrahitur, unà enim cũ uita uiridis euanescit, cæruleo manẽte, eoq; hebescente & splendorem suum amittente. Intestina habet parua & recta, alosarum intestinis similia.

F

Felle caret: quamobrẽ non exenterata in craticula uel sartagine coquitur, uel in olla cum oleo elixatur. Vẽre pinguescit. Linguã mordet, maxime si paulò diutius asseruetur. Sale conditę sardinę in annos duos seruantur, fitq; ex his garum, sed minùs laudandum ob squamarum copiã & spinarum, à quibus caro difficile separari, uixq; in muria dissolui potest.

Si sardina nostra ea sit, quam Aristoteles trichida uel trichiã uocat, ut reuera esse existimamus, scrupulum nõ tenuẽ nobis inijciet locus Aristotelis lib. 8. de hist. anim. ca. 13. hæc scribẽtis: οἱ δὲ τριχαῖοι μόνοι τῶν ἰχθύων εἰσπλέοντες μὲν ἁλίσκονται, ἐκπλέοντες δὲ οὐχ ὁρῶνται. ἀλλ' ὅταν καὶ ληφθῶσι περὶ τὸ Βυζάντιον, οἱ ἁλιεῖς τὰ δίκτυα περικαθαίρουσι, διὰ τὸ μὴ εἰωθέναι ἐκπλεῖν. αἴτιον δὲ, ὅτι οὗτοι μόνοι ἀναπλέουσιν εἰς τὸν Ἴστρον, εἶθ' ᾗ σχίζεται καταπλέουσιν εἰς τὸν Ἀδρίαν. σημεῖον δὲ, καὶ γὰρ συμβαίνει τοὐναντίον: ἐκπλέοντες μὲν γὰρ οὐχ ἁλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν, εἰσπλέοντες δὲ ἁλίσκονται. Quę sic cõuertit Plin. li. 9. ca. 15. Intrantiũ Pontũ soli nõ remeãt trichię, sed hi soli Istrũ amnẽ subeunt, ex eo subterraneis eius uenis, in Adriaticũ mare defluũt, itaq; et illinc descendentes nec unquã subeuntes è mari uisuntur. Nullus ueterũ scripsit, nullus etiã recentiorum aut piscatorum aut scriptorũ memoriæ prodidit, uidit ue aut ab alijs audiuit sardinas nostras amnes subire. Quocirca locus Aristotelis mihi suspectus est: item Plinij, ut fortasse pro τριχαῖοι uel τριχίαι legendum sit θρίσσαι, quas uere ad flumina properare magna frequentia illícq; pinguescere constat. Eiusdẽ loci pars postrema deprauata etiã est; nã pro ἐκπλέοντες μὲν γὰρ οὐχ ἁλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν,

Animaduersi apud Aristotelẽ loci, primus q̃d sardinæ non subeant amnes: quare pro trichæi suspicatur legendum thrissæ: Secundus, &c.

Locus alter.

εἰσπλεόντων δὲ ἁλίσκονται, reponendum, ἐκπλεόντων μὲν γὰρ ἁλίσκονται, εἰσπλεόντων δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν οὐκ ἁλίσκονται. Id ostendit Plinij conuersio. Idem rectè animaduertit Gaza, qui ista sic expressit: Exeuntes enim semper capiuntur, subeuntes nunquam. Denique res ipsa necessariò sic legendum esse docet. Ait enim Aristoteles hîc contra fieri quàm in Ponto, quem subeuntes capiuntur, exeuntes autem non uidentur. Ex Adria uerò exeuntes uidentur & capiuntur, subeũtes minimè: quia ex Istro per subterraneos meatus Adriaticum mare subeunt.

COROLLARIVM.

A Sardinæ (Trichides) ex membradibus gignuntur, ipsæ sardas (trichias) procreant, Aristoteles interprete Gaza. Quòd si trichides ac trichiæ magnitudine tantùm & ætate differunt, ut Rondeletio uidet, ita ut hi maiores, illi minores sint: absurdũ fortè fuerit, ex minoribus maiores nasci putare. In Corollario de Alausa elemento A. de trichide & trichia multa scripsi, pag. 23. piscem cum thrissa, id est alausa, eundem esse suspicatus, sicut & grammatici quidam Græci, Scholiastes Aristophanis & Etymologus, & recentiores aliqui non indocti. Nunc animus magis inclinat ad Gillij & Rondeletij sententiam, trichides esse sardinas: quanuis id Galenus etiam ignorasse uideatur, qui σαρδίνας nominat libro 3. de alimentis, trichides nusquam. Sardinæ enim suo tempore, à Romanis præsertim nominabantur. trichidum autem uetus Atticum nomen, iam illo seculo plerisque incognitum fuisse arbitror. Quòd si trichis nõ est sardina, quo alio apud Aristotelem nomine sardina reperietur? neque uerò tam frequentem ubique (puto) in mediterraneo pisciculum, & alendæ plebi tantopere usitatum, ignotum fuisse, uerisimile est. quanquam Athenæus ex Epęneti de piscibus libro, chalcides ab aliquibus sardinos uocari scribit: Χαλκίδας, τὰς καλοῦσι καὶ σαρδίνους: quæ eius uerba etiam Eustathius repetit. Aristoteles (inquit Athenæus) quinto historię sardinos ipsas (*chalcides nimirum, de his enim agit*) uocat. ego sardinorum nomen nusquam apud Aristotelem legi. Vuottonus ex eodem Athenæi loco, quem integrum recitaui in Eritimo, (Elemento E.) non intellecto, Eritimos ab Aristotele sardinos uocari scribit. Hermolao etiam eritimos sarda est, (*sardinam dicere uoluit,*) uel sardæ similis. sed eandem esse sardinam eritimo, ueteres non tradũt. Diphilus thrissam & cognatos pisces, chalcidem & eritimũ, facilè digeri author est. Τειχθάδων, αἱ χαλκίδες: Ἡρακλέων μεμβράδες, Hesychius & Varinus, hoc est, Trichthades sunt chalcides: uel, ut Heracleon uoluit, membrades. Sed pro τριχθάδες, legerim τριχιάδες, à recto trissyllabo oxytono τριχιὰς, ut παλλάς. quanquam magis probo ut τριχίας scribatur, sicut αὐθίας. Δωρίων καὶ τῆς ποταμίας μέμνηται θρίσσης, (lego θρίσσης,) καὶ τὴν τριχίδα, τριχίαν ὀνομάζει. Et Aristoteles 6.15. Ἐκ δὲ τῆς φαληρικῆς (ἀφύης) γίγνονται μὲν ἀράδες, (Gaza μεμβράδων:) ἐκ δὲ τούτων τριχίδων. ἐκ δὲ τῶν τριχίδων, τριχίαι. Ab eodem, octauo historiæ cap. 13. οἱ τριχίαι nominantur, Plinius trichiæ legit, ut & Eustathius in cõmentarijs suis in Dionysium de Istro scribens: & Gaza: similiter enim hic Sardas uertit, ut alibi pro τριχίαι. Libro etiam 5. cap. 9. historiæ, trichias, ὁ τριχίας, legitur. Trichias bis anno parit, Plinius. Rondeletius quidem illic thrissæ legit, quòd trichides (quas sardinas interpretatur) non immigrent in fluuios. Cæterùm ut sarda pelamydum uel thynnorum generis est, sardina uerò pisciculus plebeius: sic apud Græcos non modò τριχὶς & τριχίας uiles pisciculi memorantur: sed è thynnorum etiam genere τριχιὰς oxytonum, semel apud Athenæũ lib. 7. in Chalcidũ mentione, quem locũ etsi deprauatũ, huc adscribam: Τειχιάδας δὲ καὶ τὰς πρημάδας, τὰς θυννίδας ἔλεγον. * πλεῖστων Εὐρώπη ἁλισδυμένος ποτ' αὐτὸν εἶδον Ἀνδράχμη μετὰ πρημνάδων, κἄπειτ' ἀφῆκεν ὅτι ἦν βέαξ. Verùm pisces minores aristosi, id est spinis exiguis pilorum instar referti, ut trichides, trichiæ, thrissæ, non temere ἀπὸ τῶν τριχῶν denominantur. Maioribus uerò, ut thynnides & premades sunt, quid cũ pilis & aristis commune? ¶ Thrisis sanè, id est alausis, & trichidibus, multa sunt communia: nominis ratio, ut dictum est; quòd pisces sunt parui, aristosi, uiles; quòd gregatim capiuntur, et quidem utrique cantu saltationeq́: nam & de thrissa id scribitur, & de trichide, nisi ueteres etiam trichidis nomen aliquando cum thrissa confuderint. Linea illa spinosa in uentre, in alausis & sardinis conspicitur: item in celerino Gallis ad Oceanum dicto, Rondeletius apuam membradem facit. Eidem apua Phalerica piscis est sardinæ similis, minor, tenuior: cuius uentrem squamæ firmant & exasperant, ut in alosis & sardinis uidere licet. Bellonius tum celerinũ Oceani, tum sardinam mediterranei maris, chalcidem interpretatur, magnitudine tantùm distinguens. Celerinus (inquit idem) asperiorem sub uẽtre ex aristis lineã habet, quàm harengus. Ab eodem liparis nominatur pisciculus lacustris in Macedonia: qui sardinam toto habitu refert, sed uẽtre est latiore: & lineam sub uentre asperam habet. Non alius, aut certè simillimus uidetur, qui agònus in Verbano lacu dicitur, alibi in Italia Sardanella, à maxima cum sardinis similitudine, ut Rondeletius scribit: qui in ea quam exhibuit agoni (chalcidem ipse nominat) pictura, spinosam illam uentris lineam ostendit.

Qui pisces asperam in uentre lineam habeãt.

Sardinæ, quas trichidas arbitror à Græcis nũcupatas, à minutis osiculis (*spinis potiùs*) pili subtilitatem æquantibus, antiquum nomen retinent in prouincia Narbonensi, Gillius. Sardæ (*uulgò dictæ*) & quæ uocantur uulgò aleces, aliquãtò sardis minores, in magno usu alendis familijs existunt. Sunt ij digitales pisciculi, qui longè optimi in Liguria saliuntur. eas aliqui apuas esse uoluerunt, Iouius. Sardinæ, Romæ uulgò Sardoni dicuntur: quos Bellonius eosdem harengis esse putauit.

putauit, ut in Chalcide reperies, pag. 257. Rondeletius harengum probè diuersum piscem facit, eumq́ clupeæ potiùs, quàm chalcidis generi, attribuit. Ligures testanť pisciculos perparuulos, quos Ianquetos nominãt, effici Sardinas, Gillius. alij sunt quos Sancletos Massiliæ uocant, atherinæ Gillio & Bellonio. Ancludæ uel Ancludes medicis quibusdã recentioribus Italis dicti pisciculi, (Gallis uulgò Anchoies, apuæ encrasicholi Rondeletio,) sardinis sardellis'ue similes sunt, ita ut hæ pro illis aliquando dolosè uendantur. Ancludes enim maioris precij sunt, edunť salsę ex oleo, aceto & pipere, ad incitandũ appetitum. Ligulæ, quæ & sardellæ & anchioæ dicunť, Brasauolus. Agonos Comi nomen mutare audio, postq́ salsi sunt, & uocari sardenas. Fracastorius distinguit, ---Sardellarũq́ cateruæ, His est maior Aquo. Benedictus Iouius in Larij descriptione Aquonis tantùm meminit. nam quæ Salena ab eo nominatur, (hoc uersu, Scardua, & Incobia ex Pigis, & Plota, Salena,) alia quàm Sardena uidetur. Sardellæ ex Benaco admodum laudantur, Platina: qui hos pisciculos ab agonis diuersos, assimiles tamen facit. Quærendum an Sardellæ & Aquones (seu Agoni) ætate tantùm differant. hos enim maiores esse Fracastorius canit. ¶ Sardinæ nomen Oceanus Gallicus non agnoscit, ut scribit Bellonius: qui tamen celerinum à Gallis Oceani accolis dictum, piscem eundem putat: Rondeletius distinguit. quamobrẽ an sardinæ in Oceano capiãtur, adhuc incertus sum. Germanicè tamẽ sardinã interpretari libet, **ein kleine Häring art im meer: ein Meeragûne.** quæ interpretatio etiam atherinę & membradi Rondeletij cõueniet. Chalcides uerò et similes in lacubus dulcibus, **Seeagûnen/ Häring arten im süssen wasser.** Vel sardinã faciemus alausæ speciẽ, **ein art der zigen oder Goldfischen im meer.** ¶ Bellonius trichidem nominat alausam ætate minorẽ, quæ Gallis Pucelle dicitur. eandem (ut audio) Angli uocant **a Pylcher**, uel **Pylcharde.** ¶ Chalcidibus aut sardinis apuarúmue generi cognatus uidetur piscis, quem Germani accolæ Oceani **Stinckeling/ Stinckfisch**, uel **Spirinch** appellant, Angli **Sperling**: de quo plura dicemus in fine operis. ¶ Semaris, id est sardellæ, Vetus glossographus Auicennæ. sed Semaris corruptum apparet pro Smaris.

C

Leonides scribit trichides betarum folijs delectari, Gillius. ¶ Sarda (Trichias) bis anno parit, Aristot. hist. 5.9. Idem lib. 8. cap. 13. eiusdem operis, trichias (*Sic enim legendum, potiùs quàm trichæos in A. ostendimus*) ait Istrum è Ponto ingressos, ἐνθ' ἡ σχίζεται (ὁ ποταμὸς) καταπλεῖν εἰς τὸν Ἀδρίαν. Gaza uertit: Solæ enim subeunt Istrum amnem, unde fisso flumine per abditum terræ meatum defluũt in Adriam: ex Plinio uidelicet, qui subterraneis uenis eos ex Istro in Adriaticũ mare defluere dixit, cum Aristoteles simpliciter ex Istro in Adriã descendere scribat. In eodẽ loco pro Gręcis his uerbis: ἐκπλεόντων μὲν γὰρ οὐχ ἁλίσκονται, εἰς τὸν Ἀδρίαν, εἰσπλεόντων δ' ἁλίσκονται. repono, εἰσπλεόντων μὲν γὰρ οὐχ ἁλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν, ἐκπλεόντων δὲ ἁλίσκονται. id est, In Adriatico enim mari contrà quàm in Ponto: subeuntes non capiunť, sed in exitu tantúm. Sic pauciora & cõmodiùs mutâris, & eundẽ quẽ Rondeletius sensum reddideris. Porrò de Istri gemina diuisione, ita ut altera pars eius in Adriam, altera in Pontũ delabať, plura leges apud Strabonem & in Eustathij cõmentarijs in Dionysium. Argonautas etiã è Ponto per Istrũ nauigando in Adriaticum mare peruenisse aliqui putãt. Aliqui de eo sic breuissimé: Ἴστρος ὁ τοὺς Παίονας παραμείβων, ἐκ τῶν Ἑρκυνίων ὀρῶν, ναυσίπορος ἐκ πηγῆς ἄρχεται: σχιζόμενος τῇ μὲν εἰς τὸν Πόντον ῥεῖ, τῇ δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν. Hyrcanum mare occultis sub terra alueis in Euxinum exire putant: ut scribit Cæsar Scaliger libri de Subtilitate cap. 51. Intrantium Pontum soli non remeant trichiæ, Plinius.

B

Leonides dicit rei marinæ peritos, trichides facile capere betarum folijs. huiusmodi enim olere & mirifice delectantur, & facile comprehenduntur, Gillius. ¶ Esca iacentium mollior esse debet quàm saxatilium (in piscinis.) itaq́ præberi conuenit tabenteis haleculas, putremq́ sardinam, Columella 8.17.

F

Pisces tum molliores tum sicciores iusto, ad saliendum idonei non sunt. coracini uero & pelamydes & mylli, sardæ & sardenæ, &c. ad salsuram sunt appositi, Galenus. Sardellæ ex Benaco admodum laudantur. frictæ, ex agresta aut malarancio suffunduntur, Platina. Τριχίδια inter cibos uiliores Alexis nominat.

G

Ligulæ, quæ & Sardellæ & Anchioæ dicuntur, (*nos suprà Anchioas siue Ancludes à Sardellis distinximus,*) ac cæteri salsi pisces in prima mensa insumpti, aluum subducunt. Ego nonnunquam usus sum ligulæ capite, id est sardellæ salsæ, balani loco in puero, cum deficerent alia, & egregie excreuit, Brasauolus.

H. a.

Sarda genus gemmæ est Plinio, primùm Sardibus reperta.

DE SARGO, RONDELETIVS.

A

ΣΑΡΓΟΣ Græcis, uel fortasse σαργός, ut quodam loco apud Athenæum libro 7. legitur, à carne multa: est enim pro corporis magnitudine spissus, plusq́ carnis habet, quàm sparus, uel cantharus. Latinis sargus, nostris & Italis sargo. Græci quoque hodie (*inquit Gillius*) appellationem eandem retinuerunt.

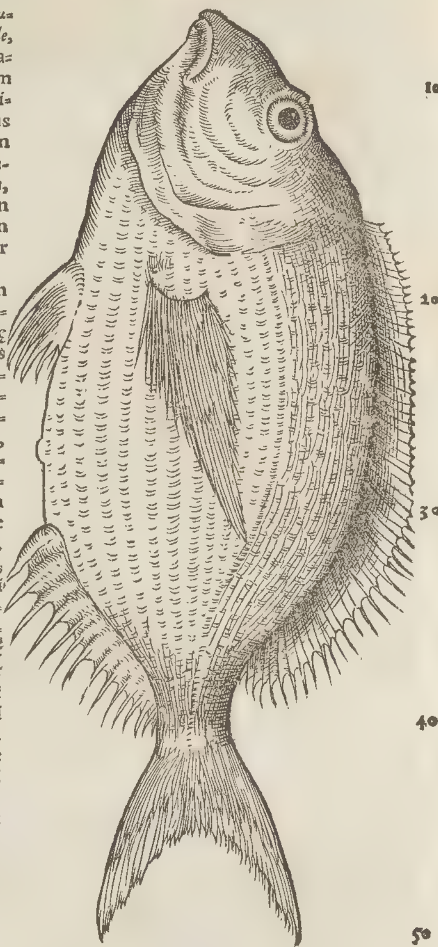
B

Sargus piscis est marinus, litoralis, prædictis (*cantharo, sparo, auratæ*) & melanuro similis, sed corpore rotundiore, cõpresso, spissiore, squamis paruis; colore argenteo, nisi quòd à dorso ad uentrẽ

lineas nigras protẽsas habet, ita dispositas ut prima latissima sit & maxima, secunda minor minusq́ conspicua, tertia primæ similis, quarta secundæ, & sic deinceps ad caudam usq́, ut in mormyro uidere est. Ad caudam macula est nigra, ut in sparo & melanuro. Ob has notas μελανόγραμμος, & πολύγραμμος, & ὀῤῥοπυγόστικτος, dictus est (*ab Aristotele, ut citat Athenæus,*) quemadmodum & melanurus: cui similis est, ut ait apud Athenæum Hicesius. *Lib. 7.* Oculis est ualde rotundis, dentibus latiusculis. Pinnæ, quæ ad branchias sunt, rubescunt, & caudæ extrema: quæ in uentre, nigrescunt. Pinna dorsi tenui membrana cõnexa, quæ est à podice ad caudam, maior est in hoc quàm in aurata. Cauda in pinnas duas ualde à se distãtes desinit. Branchias quatuor habet, cor angulatum, hepar & intestina prædictis piscibus similia.

C *Quòd non sit propriè saxatilis.* Oppianus lib. 1. ἁλιευτικῶν scribit saxatilem esse sargũ: Ἄλλαι δ' αὖ ποίῃσιν ἐπίχλοοι ὑγρὰ μέτωπα Πέτραι σαργὸν ἔχουσιν ἐφέστιον. Sunt udæ cautes herbis à fronte uirẽtes, Hîc domus est sargis. Nullus tamen est alius ex omnibus, qui de piscibus scripserũt, præter Aelianum, *Lib. 11. cap. 19.* qui saxatilem fecerit: neq́ carne substantiáue cum saxatilibus conferendus est, ut mox dicemus. Sentiendum igitur in saxis, quæ in litoribus sunt, degere: nam reuera litoralis est, & in cœnosis litorib. frequentior. Hoc confirmat Aristoteles, (Lib. 8. de hist. anima. cap. 2. & Plinius libro 9. cap. 17. Ibid. cap. 13.) Vbi mullus luto excitato abijt, fodere enim potest, sargus descendit, et pascitur, imbecilliores q́ ne eòdem adnatent, arcet. At idem Aristoteles mullũ inter litorales recẽset. Nos uerò sargos alios alijs longè (F) meliores degustauimus, quare illos arbitror in saxis ad litora degere, hos magis in luto: quemadmodum mullus, qui cancellis uescitur, multùm ab alijs saporis gratia superat. Etenim pro locorum & alimentorum uarietate, eosdem pisces à se differre substantia & carne, libro primo demonstratũ est. *Partus.* Sargus bis anno parit, uêre & autũno, ut autor est *Lib. 5. de hist. animal. cap. 9.* Aristoteles: ubi in uulgaribus nostris codicibus pro σαργὸς, malè legitur σάρδος, quod *Libro 7.* perspicuum cuiuis esse potest, ex Athenæo locum hunc citante. Ex eodem Aristotele (libro 5. de hist. anim. cap. 1.) alio in loco: Pariunt pisces plurimi his trib. mensibus, Martio, Aprili, Maio: Autumno pauci, ut salpa & sargus.

Nostra hæc Sargi icon est: Rondeletij accuratior. nàm & lineas à summo dorso descendentes octonas repræsentat, (quæ tamen in mortuis ferè euanescunt:) & dentes humanis non dissimiles: & nigram, iuxta caudam, maculam.

A. Sargum nõ esse mugilũ generis, & à fargino differre. Aristotelis loci duo emendati. Ex his constat eos nominis affinitate in errorem inductos, qui sargum in mugilum genus retulerunt, cùm non sargum, sed sarginum dixisse oportuerit, ob eamq́ causam duos Aristotelis locos mendosos esse, in quibus sargum mugilis genus facere uidetur. Horum alter est libro quinto de historia animal. cap. 11. Alter libro sexto eiusdem operis cap. 17. Ac primùm quàm absurdum sit, sargum in mugilum genere collocare, tum ex ijs quæ iam diximus, tum ex ijs quæ de mugilibus suo loco dicemus, perspicuum fiet. Nam sargus melanuro similis est, ut diximus, ab eoq́ difficilè secernitur, cùm utriq́ nota nigra sit ad caudam: sargo corpus rotundũ, cõpressum, caput paruũ, lineæ nigro dorso ad uentrẽ, ut mormyro: quæ omnia in mugiles, qui possunt competere? *Lib. 5. de hist. animal. cap. 9.* Deinde locos Aristotelis, quibus id sentire uidetur, mendo non carere, facile est ostendere ex diuersorum eius autoris locorum collatione. scribit enim sargum uêre & autumno parere.

Τίκτει

τίκτει ἡ καὶ ὁ σαργὸς δὶς, ἔαρος καὶ μετοπώρου. & paulò pòst dicit, sargum & salpam autumno parere, loco non multò antè à me citato. Idem confirmat ex Athenæo, qui de sargo ita scribit. Ἀριστοτέλης ἐν πέμπτῳ περὶ ζώων ἱστορίας, τίκτειν αὐτόν φησι δὶς, ἔαρος, ἅπαξ μετοπώρου: id est, Aristoteles in quinto de animal. hist. ait sargũ bis parere, uere & autumno. (*Vide etiam in Corollario C. ex Massario.*) His adstipulat Plinius lib. 9. ca. 51. Pariunt scorpiones bis, ac sargi, uere & autumno. Hæc cùm uera sint, quo modo cõstare possunt ea, quæ mox subiungit Aristoteles? τίκτει ἡ ἔνια καὶ χειμῶνος καὶ θέρους. χειμῶνος μὲν λάβραξ, κεστρεὺς, βελόνη. &, ἄρχονται ἡ κύειν τῶν κεστρέων οἱ μὲν χελλῶνες τοῦ ποσειδεῶνος, καὶ ὁ σαργὸς, καὶ ὁ μύξων καλούμενος, καὶ ὁ κέφαλος. κύουσι δὲ τριάκοντα ἡμέρας: id est, Pariunt quædam hyeme, quædam æstate. Hyeme quidẽ lupus, mugil, acus. Et, Incipiunt uterũ ferre ex mugilibus chelones mense Decembri, & sargus, & qui myzon dicitur, & cephalus. Ferunt aũt in utero triginta dies. Is est prior locus ex 5. de hist. Quòd si, ut ex superioribus liquet, sargus uere & autumno parit, quomodo cum mugilibus Decembri fœtũ concipit, quem post triginta dies edat? nec est quòd quis ποσειδεῶνα, mensem Septembrẽ interpretetur: nam Aristoteles disertè scripsit, mugiles hyeme parere, quod explicans subdidit, mense Decembri concipere, trigintaq; dies uterum ferre. Quare hîc pro σαργὸς, σαργῖνος, legendum esse existimo: & pro χέλλωνες (ut id etiam obiter admoneam) χελῶνες. Alter locus est libro 6. ca. 17. de hist. σαργὸς ἡ κυΐσκεται μὲν περὶ τὸν ποσειδεῶνα μῆνα, κύει δὲ ἡμέρας τριάκοντα: καὶ ἐκ τῶν καλουμένων δέ τινες χελῶνα τῶν κεστρέων, καὶ μύξωνα, τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον χρόνον κύουσι τῷ σαργῷ. id est, Sargus mense Decembri concipit, uterum fert dies triginta, & ex mugilibus chelon, & myxon eodem & æquali tempore cum sargo uterum ferunt. Hic quoq; sarginum legendum esse censeo, qui à sargo diuersus est, ut annotauit Athenæus. Et cũ mugilibus alibi numerat ab Aristotele lib. 9. de hist. anim. ca. 2. σαργῖνοι, βελόναι, μύξωνες, quanq; hîc corruptè legatur μήκωνες pro μύξωνες, quã uulgarem lectionẽ secutus est Gaza, qui papaueres cõuertit. Quare ex his Aristotelis locis rectè colligere nemo potest, sargũ ex genere mugilum esse. Libro 7.

Cætera quæ de sargo supersunt, persequamur. Is piscis salax est, ut cecinit Oppianus his uersibus, quos in capite de cantharo protulimus. nec solũ alienas uxores deperit, sed etiam mirè ardet fœdo caprarũ amore, quam insaniã pluribus describit Oppianus lib. 4. Σαργοὶ δ᾽ αἰγέσιν πόθοις ἐπὶ θυμὸν ἔχουσιν. Αἰγῶν δ᾽ ἱμείρουσιν, ὀρειαύλοις δὲ βοτοῖσιν ἐκπάγλως χαίρουσι, καὶ εἰνάλιοί περ ἐόντες. Inuadit sargos caprarum mira cupido: Qui madidi simas cupiunt tractare capellas Montanis gregibus, quanuis sint agmina Ponti. Cætera pete ex Oppiano: sunt enim prolixiora, quã quæ adscribi debeant. Aelianus id scribit: Sargi capras uehementissimè amant. nanq; cùm caprarũ proxime litus pascentiũ, unius aut alterius umbra in litore apparuerit, protinus gaudio exilientes, summo studio adnatant, ac saltu non admodũ ad saltandum idonei, capras cõtingere affectant. sensum enim caprini odoris percipiũt, etiam si sub fluctibus natent. itaq; uoluptate gestientes, ad eas accedere student. Quòd aũt tanta amoris insania in capras existunt, ex ijs idcirco capiunt, quæ tantopere desiderant. Nam piscator caprinam pellem extractam cũ cornibus induens, insidias parat, sole à tergo relicto. atq; farinã caprino iure madefactam in eam maris partẽ spargit, ubi habitare solent sargi, quibus tanq; philtro quodã odoris allecti accedunt: farina uescunt, pellis assimilatæ capræ cõspectu permulcẽtur. Ex his aũt piscator multos hamo robusto capit, cuius linea alba non ex arundine appensa est, sed uirga è cornu arbore. Simulac enim ad hamũ adhęserit subtrahere expeditissimè cõuenit, ne alios conturbet. Manu etiam capiunt, si quis spinas quas ad tuitionem sui excitãt, à capite ad partẽ inferiorẽ reuocando, & flectendo declinet, premendoq; ex lapidibus, in quos ad latendũ se cõpellunt, extrahat. Hæc Aelianus, qui spinas quas ad tuitionem sui sargi excitant, pinnas dorsi quas erigunt, intelligit. C. reliquum. D E Caprarũ amor: propter quem etiam capiuntur. Aelianus 1.23.

Apud Athenæum libro 7. ab Hicesio sargus melanuro, alibi apud eundem melanurus auratę cõparatur. Et alibi lib. 8. Σαργοὶ σύφουσι μᾶλλον, καὶ τῶν μελανούρων εἰσὶ τροφιμώτεροι, id est, sargi adstringũt & magis alunt quàm melanuri. Qui Brundusij capiebantur, ab Ennio laudantur. Nostri reijciendi non sunt, præsertim qui uere, & autumno capiuntur, ęstate sunt deteriores. Dicemus igitur sargos qui in litoribus cœnosis degunt, cæteris multò deteriores esse: qui in saxis litorum habitant, ut Oppianus autor est, uel qui in purioribus undis degunt, substantiã auratis ferè similes, media scilicet carne, ad siccitatem & proinde ad duritiem inclinante. Quam ob causam succi bonitate ab auratis uincuntur, & magis adstringunt, & multùm nutriunt, ut Hicesius dixit. B F

Non solùm caprina pelle & caprino odore allecti capiuntur, ut priùs dictum est, sed etiam sagena. Numenius in Halieutico, narrante Athenæo, scribit: piscem hunc contra piscantium insidias astutum esse: & λινοπληγέστατον appellat, quòd cum hamo tenetur, lineam ad scopulos atterat. id confirmat Plinius libro 9. cap. 59. E Libro 7.

Archestratus quòd durus sit piscis, assum & calidum caseo, aceto, condiri uult: molliores autem & pingues pisces sale & oleo. F

DE EODEM BELLONIVS.

Sargi nomen antiquum Massilienses ac Genuenses adhuc hodie retinent, Vn Sarg. Romani Sargono, Veneti Vn Sargo uocant. A

Oceano Gallico ignotus piscis, mari rubro & Nilo peculiaris: è quibus locis usq; in montẽ Sinai ad eius regionis incolas magno cõmodo ac pretio deferri solet. Notas cum Sparo peculiares B

habet: ambo enim tenuibus squamis contecti sunt, planoq́ꝫ sunt corpore. Linea ambobus à branchijs arcuata utrinque per medium corpus deducitur. Pinnam continuam in tergore gerũt, caudam bifurcam, in extremo, ut Melanurus, nigram. Verùm pinna, quam Scarus ad anum habet, unico, ut coruus, armatur aculeo. Branchiarum exterius tegumentum spineum, nigrum est. Oculos habet cæsios: dentibus exertis præditus est, ordine dispositis in superiore & inferiore maxilla, numero octonis, humanos ipsa effigie referentibus. Oris rictum mediocrem, pinnas in acutum desinentes. Sargi dum recenter ex aqua prodeunt, transuersis lineis, ut Mormylus, sunt insignes. Hæ autem lineæ minùs sunt in demortuis conspicuæ: Vnde Ouidius:

Insignis Sargusq́ꝫ notis, insignis & alis.

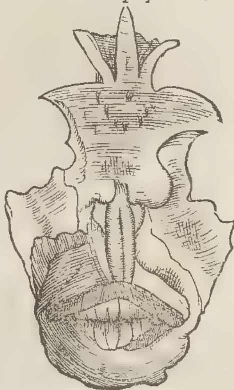
Est & alius piscis fluuiatilis ex genere mugilum, cui etiam Sargo nomen est, sed hic de marino tantùm sermo est; fluuiatilem suo loco descripsimus.

COROLLARIVM.

A Σαργὸς oxytonum est, ut in Aristotelis, Aeliani, Oppianiq́ꝫ libris legitur. nam apud Aristotelem quinto historiæ, cap. 11. ubi bis reperitur σάργος paroxytonum, reponi debet σαργῖνος, ut Rondeletius animaduertit. Melanurum Hicesius ait assimilem esse σάρκῳ, (lego σαργῷ,) Athenæus. Sargus piscis est qui nunc quoq́ꝫ Sargus uocatur, Massarius Venetus. Non modo Massilienses & Ligures, sed omnes quas obiui regiones, sargum adhuc uulgò nominant, Gillius. Lusitani etiam sargo. Romæ Sargus imperialis dicitur, ut Corn. Sittardus olim indicauit. Illyrij piscium affinitate decepti, aprum chiergner uocant. sed uox ea sargo debetur. aper enim sargi modo corpus tornatum habet, Bellonius. Germanicum nomen fingendum est. nam cũ in Oceano Gallico ignotus sit piscis, teste Bellonio: in Germanico etiam deesse uerisimile est. appelletur igitur, **ein Geißbrachsme**, ut & corporis eius speciem (bramis uulgo dictis piscibus similem,) & occultum cum genere caprino consensum indicemus. Vel, **ein Brandbrachsmen art im meer**: id est, Melanuri species in mari. Vel describatur, **ein Meerbrachsmen art / mit übertwären schwartzen strymen vom rucken hinab / wie an eim bersich / oder auch an dem mormyro / ist ein schmälere meerbrachsmen art.** ¶ Sargum cum melanuro aliqui confundunt, item sarginum cum sargo, Rondeletius. de melanuro dictum est suo loco: de sargino inter mugiles. Scarus Romanis nostrisq́ꝫ non planè notus est. alij enim ob similitudinem dente, alij sargo uocant. à nostris quidem piscatoribus pro sargo uenditur: cui similis est corporis forma subrotunda, & aculeorum pinnarũq́ꝫ situ ac numero, Rondeletius. ¶ Gaza pro sargino, sargonem uertit. in eiusdem translatione sargiaci alicubi legitur, pro sargini. ¶ Piscem generis leuciscorum, quem Galli uulgò gardonum uocant, nostri **ein Schwal**, (inter Albos nobis descriptum,) Bellonius sargum aut sargonem fluuiatilem uocat, sola opinor nominis Gardonis ad Sargonem similitudine inductus. cum sargus ueterum, & sarginus (pro quo Gaza sargonem alicubi uertit,) longè diuersi, tum inter se, tum à gardono Gallorum, & marini tantùm sint. ¶ Σάργιοι in catalogo piscium Tarentini corruptum uel plebeium uidetur uocabulum, pro σαργοί.

B Sargus piscis genus est, qui in Aegyptio mari ferè nascitur, Festus: qui hunc etiam Lucilij Satyrici uersum citat: Quem præclarus elops, quem Aegypto sargus mouebit. In mari Adriatico etiam non infrequens est. In hæc maria (*circa Romam*, inquit Iouius,) Sargus non semper enauigat, qui Brundusij, Ennij poëtæ testimonio, longè optimus habetur. ij nanq́ꝫ quos Romæ habemus, auratam magnitudine uix excedũt: quã etiam latitudine atq́ꝫ argenteis squamis referunt. ¶ Hicesius ait melanurũ consimilem esse sargo, (*nimirum forma etiam, non solùm ui alimentaria.*) Pisces sargis aut melanuris similes, excepto rostro quod acutius est: paruis dentib. non serratis, sed hominis similibus, (*ut etiam sargi,*) ex Istria Venetias afferuntur, Picij uulgò dicti. eos esse arbitror quos Speusippus Melanderinos appellat, & Melanuro similes esse dicit, Gillius. Sargus cantharo pisci simillimus est, Massarius & Gillius. ¶ Sargus etiã & sparus in cauda notam nigram habent, quemadmodum melanurus, qua nota decepti multi, hunc à similibus distinguere non potuerũt, Rondeletius. Sparus à sargo, solo colore distinguit, &c. Bellonius: uide in Sparo eius. ¶ De dentibus sargi plura Bellonius in Aurata B.

Hanc picturã olim Cor. Sittardus misit, quæ Sargi (si bene memini) caput, os & dentes, repræsentaret.

C Ouidius sargum inter pelagios recenset. Rondeletius litoralem esse ostendit. Sargis piscib. (inquit Aelianus 1.23.) idonea domicilia saxa & cauernæ sunt, quæ non latis luminibus illuminantur, sed tanquam fenestellas paruulas habent, tanto interuallo distantes, quo pertinere & permeare solis splendor earumq́ꝫ distantiam lumen solis complere possit.

Cum

Cum enim omni luce Sargi delectantur, tum uerò solis maximè radios sitienter expetunt. Apud paludes & breuia uitam agunt, uicinam proximam continentem se habere gaudent. Hæc ille, ex quo & Philes repetijt. Σαργῶν γένος πέτραισιν ἑταῖρον, Oppianus: qui etiam νωθεῖς, id est ignauos eos cognominat. ¶ Carniuorum esse sargum apparet inde quòd inescatur lycostomo, ut referemus in E. ¶ Pariũt circa æquinoctium sargi, ut in melioribus Plinij codicibus legitur: alij enim habent spari. Bis anno parit, uêre & autumno, ut Aristoteles tradit. idem tamen sexto de historia inquit, Sargus coit mense decembri, fert uterũ dies triginta: quod sanè tempus, neq; uernũ, neque autũnale est, nisi quis dixerit Sargon ibi pro sargone mugilũ genere capi, etiã si ibidẽ à mugilum genere diuersus esse uideatur. Nam libro quinto dixit Mugilũ, labeones, sargones, mucones, capitones grauescere utero mense decembri incipiunt, gerunt'q; diebus tricenis, Massarius.

D

Sargus alios minimè comitatur, ueluti superbus, Iouius. Ego uerò gregales esse puto. nam &, Aeliano teste, in loco multi eodẽ agunt; &, ut in E. dicet, confercti capiuntur; & mas unus plures habet uxores. Canthari'q; in amatores suarũ coniugum odiũ acerbũ habent, acerrimas pugnas edi uideres; nec tamen illis more sargorũ piscium de multis certamen instituitur: sed non aliter quàm Menelaus cũ Paride pro una uxore decertãt, Aelian. Eadẽ de re Oppiani uersus Rondeletius in Cantharo recitat. Mares pro fœminis contendũt: quo in certamine qui uictor euaserit, solus fœminis potitur omnibus, Oppian. ¶ Ἄλλοτε δ' ἄλλη Σαργὸν ἀποτίλλοντα λινοπληγέστατον ἰχθῦν, Numenius apud Athenęũ: qui nomen λινοπληγέστατον, πανοῦργον περὶ τὰς θήρας interpretari uidetur: rarũ alioqui, nec usquam alibi à me (quod meminerim) inuentum. Videtur autem positiuus esse λινοπλήξ, ut παραπλήξ. Eustathius in Iliados K. diuersa cõposita à uerbo πλήσσειν ostendẽs, nil tale habet. ponitũ aũt id uerbũ aliquando pro κρύπτειν & πελάζειν: ut hic piscis in hoc astutus sit, dũ aliâs alijs circa retia locis, quanq; proximus eis, apparet & eludit. quòd si quis cũ Rondeletio λινοπλῆγα ex Plinio interpretari malit, quòd lineã ad scopulos atterat, illi nõ cõtendero. Inter sargos (inquit Plinius) ipse qui tenet, ad scopulos lineã terit. λίνον quidẽ pro reti potiùs plerunq; apud autores accipi puto, quàm pro linea cui hamus annectitũ: quã Oppianus tertio Halieut. subinde ὁρμιὰν uocare solet. Videtur et κάθετος et καθέτης pro linea accipi, præsertim maiore & ualidiore: uel pro hamo ei annexo, uel etiã esca hamo inserta. Ἀλλ' ὁπόταν καθέτῃσι πελώριοι ἀμφιχάνωσιν ἰχθύες, Oppian. lib. 3. Halieut. et mox, Πολλάκι δ' ἐξώλισθον ἀπ' ἀγκίστροιο πεσόντες. Κάθετος, ὁ καθιέμενος εἰς τὸ πέλαγος ἀμνός, sic Lysias & Meliton, Suid. Quidam in lexico Græcolatino κάθετον hamum interpretatur, qui ad modum catheti, id est perpẽdiculi è funiculo setaceo in mare demittitũ. hinc in epigrãmate τριχίνης ἐκ καθέτου: quod quidã malè uertit ex aspero reti. Aelianus de animal. 12. 43. instrumenta piscatorũ enumerans, cum ea quę retibus fit piscatura, λίνον nominat. Ἀγκιστρεία uerò (inquit) δεῖται ἱππείων τριχῶν, &c. χρῶνται δὲ καὶ τῶν ἀγρίων συῶν ταῖς θριξὶ ταῖς ὀρθαῖς, καὶ πρίνθου δέ, (lego μηρίνθου,) &c. Pollux lib. 10. inter piscatoris instrumenta primũ numerat, ἀσπιδίσκα, λίνον, σάγηνον: &c. deinde ὁρμιάν, ἄγκιστρα, τρίχας, λίνα, σπάρτα: ubi λίνα fortè pro filis accipiuntur, ut in illo poëtæ Γειναμένῳ νήσατο λίνῳ. Oppianus paulò post tertij Halieuticorum initium, diuersos piscationis modos commemorans, sic canit: Piscationis modi sunt quatuor. primus hamis utitur.

Τῶν δ' οἱ μὲν δονάκεσσιν ἀναψάμενοι δολιχοῖσιν
ὁρμιὴν ἱππείου εὐπλοκον, ἀγρώσσουσιν.
Οἱ δ' αὔτως θώμιγγα λινόστροφον ἐκ παλαμάων
Δησάμενοι, πέμπουσιν, ὁ δ' ἡ καθέτῃσι γέγηθεν:
Ἢ πολυαγκίστροισιν ἀγάλλεται ὁρμιῇσι.

Ea igitur quæ hamo fit piscatio, duplex est: aut enim calamo siue harundini annexa est linea, ex pilis equinis fieri solita: aut manui, contortus scilicet è lino funiculus, θώμιγξ: à quo uel plures dependent hami, uel unus καθέτης, maior scilicet & escam maiorem continens ad pisces cetaceos capiendos. Inferiùs etiam de anthiarum piscatione scribens, magnorum piscium, lineam facit μέγα πεῖσμα λινόστροφον, & hamo lupum piscem infigit. & mox de eâdem linea, θώμιγξ δὲ κρατερὴ τε καὶ εὔπλοκος: in progressu uerò eandem communi uocabulo ὁρμιὰν appellat. Retia uerò semper (ni fallor) lina uocare solet. nam cum de retibus uarijs dixisset, subiungit: Μυρία τ' αἰόλα τοῖα δολορραφέων λίνα κόλπων. Et mox: Κεστρεὺς μὲν πλεκτῇσιν ἐν ἀγκοίνῃσι λίνοιο Ἑλκόμενος. Item: Σφύραιναι δ' ὅτε κέν ποτ' ἀπὸπλήξωσι λίνοισιν. His scriptis, ut sargum λινοπλῆγα piscem cognominatum ostenderem, ab eo potiùs quòd retia quàm quòd hamos eluderet, incidi in Eustathij parecbolas Iliados Π. super his poëtæ uerbis: --- ὡς ὅτε τις φὼς Πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθῦν Ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ, καὶ ἤνοπι χαλκῷ, Ἕλκει. Λίνον (inquit) nunc uocat lineam è lino, τὴν ἐκ λίνου ὁρμιάν, prima breui: quanquam frequentiùs hoc uocabulum pro reti ponitur. Et rursus in Odysseæ B. Lina (λίνα) inquit tum retia tum uela dicuntur: idq; nomen hodiéque seruatur cum alibi, tum circa Pamphyliam, ubi linaria (λινάρια) uocant retia uenatoria: & si quod animal illapsum euaserit, id ἐκλινίσαι dicunt rhetorica dictione. Et alibi, Linum etiam pro chorda dicitur. olim enim lino pro fidibus seu chordis utebantur. Hæc cum ita se habeant, rem in medio relinquemus quod ad sargi circa linum astutiam attinet. capi quidem eos & retibus & hamis, mox in E. apparebit. ¶ Capras quantopere ament, Aelianus & Oppianus prædicant.

E

Sargus si teneatur (*hamo*,) ad scopulos lineam terit, Plinius. Vide scripta proximè retrò in D. Sargos hoc modo Cares capiunt: Cum enim molles & remissas auras auster afflat, & ad litus moderatè & leniter fluctus murmurant; tum ad piscatum arundine piscator nihil eget, sed iuniperi

bene robusta uirga, ex qua summa lineam appendit, atque ad hamum escam lycostomum (neque recentem, neque plenè tamen inueteratum) accommodat: deinde in piscatorij nauigij puppe sedens, insidias tendit, easq; in mare demissas leuiter mouet, simul & ei quietè inseruit puer, qui probè tenens ut sensim pedetentimq; nauis impellenda sit, ad terram uersus remigat: Tum Sargi permulti exultantes, & gestientes, escam assequi, sese ex suis latibulis incitant, & prosiliunt, atque escæ illecebra allectati, ad hamum congregantur: cumq; propius à terra sunt, cibi auiditate capti, facilè comprehenduntur, Aelianus 13.2. Sargi uerriculis & plagulis capiũtur, Plutarchus. Vrinator aliquis peritus in mari facilè etiam manibus sargos ceperit, & sciænas. Sargi enim trepidi in angustum aliquem locum (ἐν μυχὸν) maris se recipiunt, cateruatim collecti: & spinis dorsi rigentibus ita horrent, (ceu uineæ alicuius sepimentum spinis consitum,) ut tractabiles non sint, sed peritus urinator animaduertens capitis caudæq; situm in singulis, à capite primùm contingẽs spinas permulcet ac deprimit, utraque manu singulum apprehendens. manent illi condensati et capiuntur, Oppianus lib. 4. Halieut. ¶ Sargi tantopere capras amant, ut cùm illæ à pastoribus in magnis æstibus ad litora ubi lauent aguntur, sargi mox adnantes confercti eas circundent, ac circunsilientes mirifico gaudij argumento lambant: nec aspernantur eas capræ tanquam amantes. Vbi uerò è mari iam exeunt capræ, tum sargi mœrentes uniuersi ad extremum usque litoris marginem comitantur, & inuiti deserũt. Verùm perniciosus eis hic amor est. obseruat enim piscator geminos scopulos angusto inter eos spacio solem admittente, quod multi pariter sargi incolunt: Solis enim radijs admodum gaudent. ibi pellem indutus caprinam, eminẽtibus suprà caput cornibus, manet: & inijcit in mare farinam carni adipiq; caprinæ permixtam. Allecti itaq; sargi ipsum mare ingressum ceu capram amplectuntur. is uerò mox calamo è corno arbore extenso, lineam è lino cano demittit, & hamo carnem de ungula caprina inserit. & mox quem ceperit sargum, celeriter manu retrahit, (*ad tergum fortè*: ὁ δ' ἴσαισι χερὶ παχέῃ, *malim* παχέῃ Αὐ ὀρύων.) nam si dolum animaduerterint pisces, simul omnes trepidi refugiunt. sin clam & celeriter pergat, nullus eum quin capiatur effugiet, Oppianus lib. 3. Et mox: Capiuntur & alio modo: Mares inter se pro fœminis uerno tempore certant: qui uicerit, solus fœminis omnib. potitur, quas in aliquem inter petras recessum agit. Itaq; piscator nassam amplam & rotundam in mare deponit, multis circa introitum myrti, aut lauri alijsue frondib. obumbratam: & cum peracto certamine uictor aliquis euasit, mox fœminas omnes in nassam, ceu aliquod petræ latibulum colligit, foris interim ipse cæteros mares arcens. tandem & ipse ultimus ingreditur: atq; sic pariter capiuntur.

F Sargus Brundusij (Ennij poëtæ testimonio) longè optimus habetur, præsertim si pregrandis fuerit, Iouius. Nullam inesse gratiam litoralibus sargis, ait Plinius: quod mirum uidetur, cum is maximè circa litora capiatur, Aeliano teste, Idem. In cibo laudatur. est enim stomacho gratus. probum generat succum, facileq; in corpus digeritur. abunde nutrit, & aluum mouet: Vuottonus nescio ex quo ueterum, Xenocrate forsan. Melanurum Hicesius ait consimilem (*specie nimirum & alimento*) esse sargo: inferiorem tamen bonitate succi & suauitate: subastringere modicè & multùm alere: Μικρῶς δὲ ἐπιστύφειν, καὶ εὖ τρόφιμον, Athenæus. Et rursus ex eodem Hicesio: Sargi magis quàm melanuri tum astringunt, tum nutriunt. Et ex Diocle: Recentium (νεαρῶν) piscium carnes sunt sicciores, ut scorpionum, cuculorum, passerum, sargorum. Gariopontus sargos, turdos & alios quosdam pisces hydropicis etiam dari iubet.

Ἡνίκα δ' ἂν δύοντος ἐν οὐρανῷ Ὠρίωνος Μήτηρ οἰνοφόρου βότρυος χαίτην ἀποβάλλει,
Τῆμος ἔχειν ὀπτὸν σαργὸν τυρῷ κατάπαστον, Εὐμεγέθη, θερμόν, δριμεῖ δ' ὄξει μόνον ὄξει.
Σκληρὸς γὰρ φύσει ἐστὶν, ἅπαντα δέ μοι θεράπευε Τὸν στερεὸν τοιῷδε τρόπῳ μεμνημένος ἰχθύν.
Τὸν δ' ἀγαθὸν μαλακόν τε φύσει, καὶ πίονα σάρκα Ἁλσὶ μόνον λεπτοῖσι πάσας, καὶ ἐλαίῳ ἀλείψας.
Τὴν ἀρετὴν γὰρ ἔχει τὴν τέρψιος αὐτὸς ἐν αὑτῷ, Archestratus.

G Sargi caro prodest contra presteris morsum; Rauisius, nescio ex quo authore. Plinius si bene memini, de salsis piscibus in genere hoc scribit. Sargi dentes gestati omnem dolorem dentium auertunt, Kyranides.

H,a. Epitheta. Sargi & Sargini nominantur Epicharmo in Nuptijs Hebæ.

Timidi, et zelotypi ex eorũ natura cognominari possunt. Oppianus νωθεῖς, id est, pigros uel ignauos uocauit: Aristoteles apud Athenæum μελανογράμμους, πολυγράμμους, & ὀρσοπυγοσίκτους.

Icones. Emblemata Alciati extant duo: primum in amatores meretricum.

Villosæ indutus piscator tegmina capræ, Addidit ut capiti cornua bina suo, Fallit amatorem stans summo in litore sargum, In laqueos simi quem gregis ardor agit. Capra refert scortum, similis fit sargus amanti, Qui miser obscœno captus amore perit.

Alterum, quod inscribitur Aemulatio impar. Altiuolam miluus comitatur degener harpam, Et prædæ partem sæpe cadentis habet. Mullum prosequitur, qui spretas sargus ab illo, Præteritasq; auidus deuorat ore dapes. Sic mecũ Oenocrates agit; at deserta studentum Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

Hominem ex aliorum laboribus sibi fructum & gloriam usurpantem, & alienam (ut ita dicam) messem demetentem, significare qui uolũt, sargum & mullum pingunt, sequitur enim sargi reliquias mullus, &c. Pierius Valerianus.

IN mari circa Taprobanen insulam cete quædam habere ferunt capita pantherarum, leonũ, & arietum, aliorumq́ animalium: & quod magnam admirationem habet, SATYRORVM speciem similitudinemq́ cete nonnulla gerunt, Aelianus 16.18.

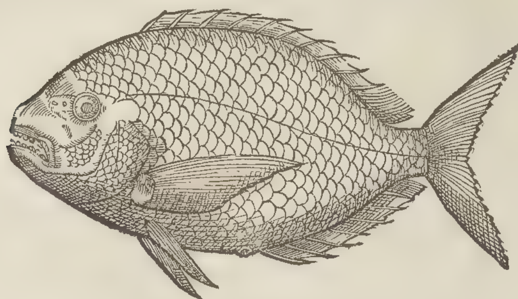
SAVRVS in Lacerto est. ¶ Saurum, id est Lacertum, piscem quendam Rondeletius uocat, rostro & priore corporis parte acubus similem: posteriore uerò, ut & carnis substantia, scombris. Vide in Lacerto. Saluianus eum piscem, quem Rondeletius lacertum peregrinum seu maris rubri uocauit, meliùs pingit ac describit, Historia 92. & Romæ uulgò (illic enim peregrinum non esse,) Pesce Tarantola uocari: Latinum nomen nullum eius extare ait: neq́ uocandum Lacertum, quod nomen ueteres Latini pro colia ferè usurparint. Trachurum quoq́ alium piscẽ esse, à Sauro diuersum, &c.

SAXATILES pisces communi nomine dicuntur quicunq́ in mari inter saxa degunt, Græcis πετραῖοι. Sed recentiores quidam speciem unam priuatim saxatilem appellare uidẽtur, eamq́ fluuiatilem non marinam, cum ueteres in mari tantùm saxatiles constituerint, nam qui de rerum nomenclaturis libellum Latinè, Polonicè & Germanicè nuper edidit, Saxatilem interpretatur piscem, quem Germani Steinbeiß, id est Saxa mordentem, Poloni Pstranik appellant: de quo scripsimus suprà in fine historiæ gobiorum, Corollario 11. pag. 482. Maurus quidam episcopus in Conuiuio patris Dei, alijs alios pisces appositos comminiscitur, Isaiæ serram, Ieremiæ saxatilem. quoniam scilicet hic lapidibus oppressus traditur à Iudæis, ille à Manasse rege serra dissectus. ¶ Tum uiridis squamis paruo saxatilis ore, Ouidius: tanquam saxatilis non differentiæ tantùm, sed etiam speciei nomen sit. sed pro squamis legerim teragus, ex Plinio: qui paruum teragum ex Ouidio nominat.

SAXAVLVS in Regimine Salernitano, nescio cuius linguæ uocabulo nominatur piscis, quem Soleam esse uolunt.

SCALLIVM nominatur in Constantini Geoponicis, his uerbis. Bithyni garum hoc modo præparant, accipiunt scallium, (*Cornarius hanc uocem omittit,*) aut exiguas mænides, &c. ut in Garo recitatum est. Varino Σκαλλίον poculi genus paruum est, κυλίκιον μικρόν: & σκαλίς, σκαφίον.

DE SCARO, RONDELETIVS.

SCARVS inter saxatiles omnes principatum tenet. Primùm autem admonendi sunt lectores Scari duo esse genera, & hunc quidem ὀνίαν uocari, alterum uerò αἰόλον, ut profert ex Nicandro Thiatireno Athenæus libro 7. quorum utriq́ multæ quidem communes sunt notæ, sed sunt etiam propriæ: ob eamq́ causam separatim de utroq́ tractandum putaui, ut res ipsæ scaros aliquando inspecturis notiores sint. *Scari duæ species.*

Σκάρος igitur Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, autore Athenæo, quod significat salire siue tripudiare, hîc potiùs νέμεσθαι, id est, depasci: id enim aliquando significat σκαίρειν, ut ex Theocrito docet Phauorinus. Scarus uerò algam herbasq́ alias depascitur, ut mox fusiùs dicemus. Græci etiam huius temporis σκάρον nuncupant, (*Massario teste.*) Romanis nostrisq́ non planè notus est, alij enim ob similitudinẽ dentẽ, alij sargo, alij cãtheno uocãt, à nostris piscatoribus pro sargo uendit. A

Piscis est marinus, saxatilis, squamis magnis, tenuibus, colore ex cæruleo nigrescente, uentre candido: sargo similis, corporis forma ad rotundam accedente, aculeorum, pinnarũq́ situ & numero. His notis ab eodem secernitur, maculâ nigrâ in cauda, lineis nigris à dorso ad uentrem ductis caret. Dentes planos hominis modo maxillasq́ habet, imò propriè solus latos habet, pluraq́ & maiora in maxillis ossea tubercula, caudam latam in duas pinnas non diuisam. Adhæc oculis est magnis, superciljs coloris indici. Binas utrinque branchias habet, alteras simplices, B

Libro 2. de hist. cap. 13. alteras uerò duplices autore Aristotele. Cor angulatum. Hepar in tres lobos diuisum, à quo fellis uesica pendet, sed intestinis alligata. Fel nigri coloris, & splenem: uentriculum paruum cum quatuor uel quinque appendicibus, intestinum conuolutum.

A. Verum à se Scarũ proponi. Hunc piscem quem hîc proponimus, uerum esse antiquorum scarum cõstanter affirmo. Sed quoniam ex Athenæo, uel Aristotele proferri quædam posse uidentur, quæ nos coarguant, locos istos paulò diligentius excutiamus. Sic enim & scarus omnibus notior fiet, & multa quæ ad mores actionesq́ & succum substantiámue eius pertinent, simul tradent. *Athenæi locus.* Locus est Athenæi libro VII. quem ex Aristotele profert. Σκάρον Ἀριστοτέλης καρχαρόδοντα εἶναί φησι, καὶ μονήρη, καὶ σαρκοφάγον, ἔχειν τε σόμα μικρόν, καὶ γλῶτταν ὀ λίαν (*Rondeletius omiserat ὀ λίαν, ut in uersione quoque*) προσπεφυκυῖαν, καρδίαν τρίγωνον, ὑπόλευκον, τρίβολον: ἔχειν τε χολὴν, καὶ σπλῆνα μέλανα: τῶν δὲ βραγχίων τὸ μὲν διπλοῦν, τὸ δὲ ἁπλοῦν. μόνος τε καὶ τῶν ἄλλων ἰχθύων μηρυκάζει. χαίρει δὲ τῇ τῶν φυκίων τροφῇ, διὸ καὶ τούτοις θηρεύεται. ἀκμάζει δὲ θέρους. id est, Scarum Aristoteles scribit serratis esse dentibus, & solitarium, & carniuorum, os paruum habere, linguam (non admodùm) adhærentem, cor triãgulum, subalbum, bilem nigram & splenem nigrum. Branchiarum alias duplices, alias simplices. Solus uerò pisciũ ruminat, gaudet alga, quare & ea capitur, æstate uiget. Hæc Athenæus. *Idem emendatus.* Quorum initio statim error est insignis. Aristoteles enim libro 2. cap. 13. de hist. animal. (*& lib. 3. cap. 1. de partib. animal.*) hæc scribit: *Scarum non esse dentibus serratis* Καρχαρόδοντες δὲ πάντες οἱ ἰχθύες, ἔξω τοῦ σκάρου. Serratis sunt dentib. pisces omnes dempto scaro. Et Plinius (lib. 11. ca. 37.) de dentibus loquens, piscium omnibus serrati præter scarum, huic uni aquatilium plani. Quare addenda negatio, legendumq́ σκάρον Ἀριστοτέλης φησὶν οὐ καρχαρόδοντα εἶν. At hæc nota huic nostro maximè propria est. nullus enim est ex omnibus piscibus squamosis, cui latiores magisq́ plani sint dentes, minusq́ serrati. *Quòd non sit carniuorus.* Præ tereà carniuorum esse scarum, ex Aristotelis libris, iis saltem qui nunc extant, non colligas. sic enim libro 8. de historia animal. *Cap. 2.* Victus eâdem ratione non omnes utuntur. Quidam enim carne tantùm uescuntur, ut cartilaginei, ut congri, channæ, thunni, lupi, synodontes, amiæ, orphi, murænæ: mulli uerò nutriuntur alga, ostreis, cœno, carne. Dascillus cœno & stercore. Scarus autem & melanurus alga, salpa, stercore & alga. Hîc apertè Aristot. discrimina alimentorum quib. uescũtur pisces enumerat, quòd si scarum carniuorum esse existimasset, cur id in scaro potiùs, quàm in aliis prætermisisset: neq́ est quòd quis obiiciat id quod mox subnectit Aristoteles. Cephalum ac cestreum solos à carne omnino abstinere, ac proinde scarum carniuorum esse posse. Nam Aristoteles de iis tum loquitur, qui sui generis pisces deuorant, quod minimè faciũt cephalus & cestreus: qua ratione omnes quidem carniuori dici possunt, demptis his duobus cephalo & cestreo, qui tum à piscibus sui generis tum ab omnibus aliis omnino abstinent. Sed præstat uerba ipsius Aristotelis adscribere Omnes sese mutuò deuorant, dempto cestreo, maximè autem congri. Cephalus autem & cestreus soli omnino carne non uescuntur. At quum propriè carniuorum piscem esse dicimus, eum qui aliorum & nõ sui modo generis piscium carne nutritur accipimus; in quorum numero scarum non repono, idq́ non solùm Aristotelis autoritate, sed etiam ratione fretus: nam uentriculum pro corporis ratione paruum habet, qualem nõ dedit iis natura, qui pisces integros uorant, nec quicquam in uentriculo huius, uel intestinis præter algam, herbásue alias reperias. Idem confirmat Plinius. *Lib. 9. cap. 17.* Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisq́ uesci, non aliis piscibus. *Lib. 11. cap. 16.* Necnon Aelianus: Scarus inquit, cùm aliis herbis tum alga uescitur. Nullus ergo scarum nostrum reiiciat, quòd pisces alios non uoret, quem tamen carniuorũ dixit esse Athenæus, cùm φυκοφάγον dixisse debuisset: præsertim cùm scarum subiiciat alga delectari, & ea capi. Quo fit, ut alium etiam Athenæi locum demirer, qui est libro 8. quo scribit (*Diphili apud Athenæum uerba sunt*) scarum recentem suspectum esse, quoniam lepores marinos uenatur, illisq́ pascitur: id quod *Scarum non uesci lepore mar.* soli mullo tribuit Plinius his uerbis. *Lib. 33. cap. 1.* Vescitur lepore marino unum tantùm animalium, ut non intereat, mullus piscis, & tenerescit tantùm, & ingratior uiliorq́ fit. Hac in re magis ut Plinio quàm Athenæo assentiar, facit quod mullus iis in locis degat, in quibus lepores marini reperiuntur & capiuntur, nimirum in locis cœnosis lutosisq́, unde mullus lutarius nominatus est, quæ loca fugit scarus, & in saxis habitat. Sed plura de his ubi de mullo agimus. *De corde & hepate scari.* Iam uerò quod sequitur, παράλευκον, τρίβολον, planè deprauatum est, quoniam cor album in nullis unquam piscibus uidebit, qui in horum dissectione se exercere uolet, nisi supremam illam cordis partem albam, quæ ab Aristotele ἀγγεῖον φλεβονευρῶδες dicitur, pro corde impropriè accipias, qua ratione in omnibus piscibus cor esset album, de qua re fusiùs dixi in capite de hepato. Quare paucis mutatis legendum ἧπαρ λευκόν. Quid uerò sibi uelit τρίβολον, nemo, ut opinor, posset hîc diuinare, quid enim tribulo cum piscibus? At si β & λ loca commutarint, optimè legemus τρίλοβον, & sic legendum esse audacter contenderim: est enim in hoc pisce nota non minima, quòd hepar in tres lobos diuisum habeat, ut superiùs diximus. *Scarum solum ruminare.* Quòd postremò ponitur, solum scarum ruminare, id planè uerum est, & ex Aristotelis locis aliquot (*Libro 2. de hist. animal. cap. 17. & lib. 8. cap. 2. Lib. 9. cap. 17.*) sumptum. Idem confirmat Plinius & Oppianus lib. 1. Halieut.

Καὶ σκάρον, ὃ δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις
Ἄψορρον πρώτιστιν ἀνὰ σόμα, δεύτερον αὖθις

Φθέγγεται ἱκμαλέην λαλαγὴν, καὶ μοῦνος ἐδωδὴν
Δαινύμενος, μήλοισιν ἀναπτύων ἴσα φορβήν.

Incurui scarus incola saxi,

Qui mutos inter pisces clamore tremendo

Intonat

Intonat, & solus pallentes ruminat herbas, Ac ueluti pecudes reuocat sub guttura pastum.

His maculis deletis, & loco Athenæi nitori pristino restituto, omnia quæ scaro tribuunt, quæ A
sine tædio repeti non possent, nostro planè conueniunt, ut negare nemo possit nos ueterum sca- *Rursus, uerum se scarum exhibuisse.*
rum penitus nosse, & hîc repræsentasse. Nostris autem diu incognitum fuisse, nõ est cur quis mi-
retur, cum Romanis olim, & toti Italiæ serò uisus fuerit, ut nec Latinum nomen piscis habeatur B *Vbi.*
autore Columella. Scarus, inquit, qui totius Asiæ Græciæq; litoribus Sicilia tenus frequentissi- *Lib.8.cap.16.*
mus exit, nunquam in Ligusticum, nec per Gallias enauit ad Ibericum mare. Itaq; ne si capti qui-
dem perferantur in nostra uiuaria, diuturni queant possideri. Idẽ Plinius: Scarus Carpathio ma- *Lib.9.cap.17.*
ri maximè frequens, promontorium Troadis Lecton sponte nunquam transit. Inde aduectos in-
credibili multitudine uinarijs (al' uarijs) nauibus Tiberio Claudio principe, Optatus Elipertius
(meliores codices, è libertis eius: alia uetus lectio Ditius pro Elipertio habet: Macrobius pro Optato Octauianum)
præfectus classis, inter Ostiensem, & Campaniæ oram sparsos disseminauit. Quinquennio ferè
cura est adhibita, ut capti redderentur mari. Posteà frequentes inueniuntur Italiæ in litore, non
ante ibi capti: admouitq; sibi gula sapores piscibus satis, & nouũ incolã mari dedit, ne quis pere-
grinas aues Romæ parere mireẽ. Hæc Plinius & Macrobius. In nostro mari capiunẽ nõ procul
à Massilia, & maximè circa Stœchadas insulas. Rhodi maximam esse copiam à Rodijs accepi.

Saxatiles bis pariunt autore Aristotele lib.5. de hist. cap.9. quod non de scaro tantùm, sed de C
omnibus saxatilibus semel dictũ sit. Seleucus Tarsensis ait, citante Athenæo, solũ hunc pisciũ no *Libro 7.*
ctu dormire, unde fit, ut noctu nunquam capiatur, hoc autem ei fortasse propter metum accide-
re. *(Vide animaduersa in Corollario C.)* Idem tradit Oppianus, scarum mollẽ, sic enim appellat, noctu *Libro 2.*
non prædari nec in alios sæuire cæterorum ritu, sed in scopulis suis somnum capere.

Scari inter se amant, uidenturq; innatum & mirum ingenium, mutuæq; societatis tuendæ stu- D
dium, quæ ex Ouidio sic declarat Plinius. Mihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium *Lib.3.cap.2.*
ingenia, in eo uolumine quod Ἁλιευτικὸν inscribit: Scarũ inclusum nassis nõ fronte erumpere, nec (E)
infestis uiminibus caput inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atq; ita retror-
sum erumpere. quẽ luctatũ eius si forte alius scarus extrinsecus uideat, apprehensa mordicus cau
da adiuuare nixus erumpentis. Hæc prolixè & eleganter describit Oppianus: quæ quia longio- *Lib.4.*
ra sunt quàm quæ hîc adscribi debeant, ex ipso autore petes. His addit Aelianus: Si scarus nassa *Lib.11.cap.17.*
inclusus in caput exierit, eum qui foris est caudam illi porrigere, ut eà comprehensa sequaẽ. Hæc
illi quidem faciunt more hominum, qui etsi libros de amicitia non legerint, tamen leges amicitiæ
à natura hauserunt. Præterea piscium omniũ salacissimum esse scarum asserit, eamq; cupiditatem *Lib.1. cap.2.*
necis caussam esse. Piscatores enim comprehensæ fœminæ summum os ad tenuem funiculũ alli-
gant, eamq; uiuã per ea maris loca trahunt, in quibus scari habitant. conficiunt etiam graue plum
bum rotundum, longitudine trium digitorum, quo ex chordis appenso trahitur scarus fœmina
captiua. alter piscatorum nassæ in piscatorio nauigio accõmodatæ os latè diducit, datq; operam,
ut nassa in scarum captum conuertatur. ea enim sensim demittitur, lapide ad certam mensurã fa-
cto: mares autem non aliter quàm homines uisa amica furore libidinis perciti, circa eam concur-
santes, alius alium præuertere & contingere studet, ut solent iuuenes amantes, aut osculum aut
uellicationem, aut aliquod aliud furtum amatorium uenantes. Piscator sensim deducit fœminam
rectà ad nassam, ac cum ea etiam amantes, libidinisq; suæ dant pœnas. Et Græci aliqui sæpe mihi
affirmarunt mire etiam linozosti (quam mercurialem uulgò dicimus) delectari, eaq; capi.

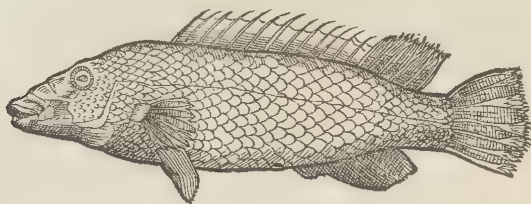
Quantùm ad succum substantiámue scari attinet, cùm non solùm saxatilis sit, sed etiam inter F
saxatiles primas teneat, constat mollis & friabilis esse carnis, ut scribit Diphilus: suauem, læuem,
qui facile concoquatur & distribuatur, quiq; facilem reddat aluum. Videtur etiam è numero sa- (C)
xatilium eximere, qua in re omnium sententiæ & sensui repugnare uidetur. Archestratus uerò
apud Athenæum scarum ualde commendat, eiusq; præparationem docet. Intestina scari uiolam *Lib.7.*
olent, nec magis reijcienda quàm aspalacis. *(Eperlani fortè, quem uiolas redolere aiunt, stomacho & intesti
nis pinguissimis.)* Quamobrem rectè Epicharmus, scarorum οὐδὲ τὸ σκῶρ θεμιτὸν ἐκβαλεῖν θεοῖς: id est, ne
stercus quidem scarorum fas esse dijs ipsis reijcere. Olim iecur erat in pretio, & in Vitellij pati-
na commemorat Tranquillus scarorum iecinora inter lautiores ciborum primitias. & Martialis
(lib.13. disticho 84.) Hic scarus æquoreis qui uenit obesus ab undis, Visceribus bonus est, cæte
ra uile sapit. Editur apud nos assus in craticula, uel in sartagine: uel elixus, ut aurata.

DE SCARO VARIO, RONDELETIVS.

SCARVS αἰόλος nullo alio nomine, aut Latino, aut Græco à prima scari specie distinguitur, A
quàm epitheto, quod alioqui multis piscibus est commune. nam πόρκας αἰόλας uocauit Epichar-
mus, & coracinum αἰόλον uocatum fuisse diximus, denique multis alijs saxatilibus epitheton hoc
conuenit.

Dicitur uerò species hæc scari αἰόλος, quòd scarus ὀνίας ferè concolor sit, melanuro similis: B
dorso enim cæruleo est, uentre candido; αἰόλος uerò oculis, uentris inferiore parte, in qua po-
dex, purpurei est coloris, cauda coloris Indici, reliquum corpus partim ex uiridi, partim ex

nigro cæruleum est, squamæ ueluti notis obscurioribus aspersæ, ore est mediocri, dentibus latis: in superiore maxilla, densis: in inferiore raris & acutis. A dorso ad caudã ferè aculei tenui membrana connexi, & æquis interuallis dispositi. In singulorũ summa parte membranula pendet uexilli instar: pinnæ ad branchias sitæ, latæ sunt, ac ueluti oui figura. In medio uentris notas duas purpureas habet. Intus uentriculum satis capacem, hepar subalbum, intestina lata & multa, fellis multum, splenem magnum. formosissimus sanè est hic piscis, si quis alius.

F Carne est tenerrima, & delicatissima. nec dubito quin is sit, cui Galenus cæteriq; medici principatum dederint. nunc nomine tantùm notus est, à Græcis solis hodie & celebratus, & penitus cognitus. Quare hortor & moneo studiosos omnes, ut non nominum tantùm, sed rerum potiùs cognitioni sedulò uacent. Romæ semestri spatio unus tantùm mihi etiam sæpius, & curiosè forum piscarium adeunti, uisus est. quò fit ut hunc non admodùm illic frequentem esse credam. Capitur aliquando in nostro mari, è regione Magalonæ, & non procul à Massilia, & Antipoli; circa Stœchadas insulas sæpius.

B. vbi.

A Alij (*Eum aliqui*) communi saxatilium nomine rochau nuncupant, alij aiol, alij auriol seruatis, ut credibile est, nominis αἰόλου uestigijs. Canariarum insularũ incolæ, ut ferunt, Brechos appellãt.

H. a. A scaris nobilissima Scaurorum familia dicta fuisse creditur. Ab æoli scari colore, potiùs quàm effigie, scariten gemmam dictam existimo, ea est fortasse quæ sapphirus dicitur.

Plin li.37.c.11.

F Vt superior scarus pręparatur.

DE SCARO, BELLONIVS: (EO TANTVM qui uarius à Rondeletio cognominatur.)

C Scarus, litoralis piscis, saxatilium longè delicatissimus Galeno, cautibus asperis atque herbosis scopulis gaudet: nullus in Propontide, Ponto & Hellesponto, in Creta plurimus: quem paululùm exassant, deinde sale inspergunt, ut diutius incorruptus seruari possit.

B Habet utrinque appendices transuersas atque eminentes ad caudæ latera, quas in nullo præterea pisce unquam conspexi. Corpus Scari ex liuido rubet ut mullus. Squamis contegitur latis & translucidis. Caudam & pinnas habet obtusas ut coruus: branchias duplices, utrinq; quaternas. Vulgus Creticum in hodiernum diem antiquam appellationem retinuit. Phycidem marinam quodammodo refert: Siquidem planum non habet corpus, nec prorsus oblongum. Caput utrinque compressum ut mullus: dentibus est obtusis, quorum incisorij nostris sunt persimiles, quibus herbas quæ saxis inhærent, detruncat; rictum non ualde magnum edit.

(A)

C Scari turmatim se conferunt ad pabulum, redeuntq; distento stomacho. Phaseolos & pisa, ut Sardinæ betas, plurimùm expetunt: unde Cretensium uulgus Phaseolis Scarouotano nomen indiderunt, quorum folia nassis immissa, ad Scarorum piscationem mari submergunt: alioqui calamis & hamis uix deciperentur.

E

B Corporis Scari moles uix unquam maior est, quàm quæ pollice & indice comprehendi possit, neque rarò est spithame longior.

C Mirum est Aristotelem Scarum protulisse carniuorum: quosdam etiam scripsisse Scaros nõnunquam marinis leporibus uesci, quamobrem ijs non sine magna præcautione utendum esse (præsertim si recentes fuerint) eorumq; interanea choleram excitare.

B Proinde Scarus unicam habet in tergore pinnam, tenuibus aculeis asperã: sub uentre autem quatuor, ad uentriculi custodiam, qui delicatis ac sapidioribus herbis refertus, à piscatoribus expeti solet. Cuius rei caussa uentriculum & hepar (quod alioqui prægrande illi natura ferè absque ullo felle præbuit) unà cum fæcibus, addito sale atq; aceto, conterunt, pulmentum inde cibis idoneum conficientes. Insipidus enim est Scarus, nisi cũ suis fæcibus edatur. Hoc autẽ edulio compotores Græci quaterni, interdum seni in lectulis sedentes post frequentes panis taleas intinctas, octonas plerunque uini maluatici amphoras epotant.

F

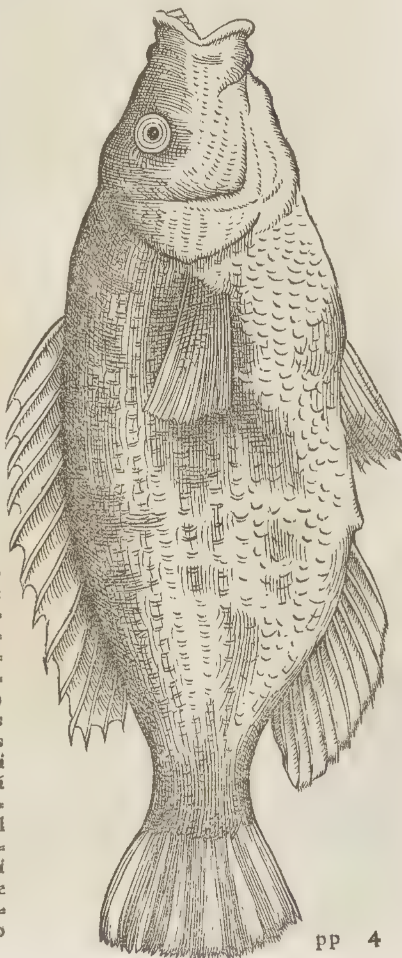
A Dicitur ruminare Scarus, atque ob hoc Ruminalis appellatus est.

CORO-

COROLLARIVM.

Scarus piſcis non alius uidetur quàm qui meryx alibi ab Ariſtotele uocatus eſt, uide ſuprà in Meryx. A ὀνίας, ſpecies eſt ſcari, Heſychius & Varinus. Myllus, lebias, σπάρος, αἰολίας, nominantur à Mneſimacho comico: ubi aliquis pro σπάρος fortè σκάρος legendum ſuſpicetur: quoniam ſpecies altera ſcari à colorum uarietate αἰόλος cognominatur. ſed poteſt æolias tum pro αἰόλος adiectiuè accipi, (ut ab ἐρυθρός, ὠχρός, ἐρυθρίας & ὠχρίας fiunt,) diuerſorum piſcium epitheton: tum ſubſtantiuè, ni fallor, interdum, ut una quædam ſpecies ſit. Vide ſuprà in Elemento A. Aeoli. A uerbo σκαίρειν fiũt σκάρος et σκαρὶς, Athenæus & Euſtath. & fortè σκάρος & σκαρὶς piſcis unius nomẽ ſunt. lege quæ ſcripſi in Mullo barbato Rondeletij c. inter Græca Athenæi uerba, pag. 668. ¶ Nõnulli optimorum ſtudiorum laude inſignes, exiſtimant inter auratas ſcarum illum antiquis precioſiſſimum piſcẽ à piſcatoribus uendi, qui dentes humanis ſimiles, & ad ruminandas maris herbas plurimum idoneos habeat, maximeq́ ſquamarum ſpecie auratis aſſimiletur. Cæterùm ego crediderim, eum non facilè à nobis deprehendi errore uendentium: qui ſimilitudine decepti, neque animaduerſa ſaporis nobilitate in foro piſcario eum auratis & ſargis cõmiſcere conſueuerint: conſenſu tamen piſcatorum zaphirus piſcis, ſic à cyaneo eius gemmæ (*ſapphiri*) colore dictus, inter auratas longè ſapidiſsimus exiſtimatur, qui fortaſſe ſcarus antiquis fuerit, Iouius. *Sapphirus.* ¶ Chrachoros, (*corruptum, pro ſcaros,*) id eſt, piſcis ruminans nõ eſt notus in maribus & fluminibus noſtris, Albertus. Bellonius quoq́ in Oceano reperiri negat. quamobrem nomen eius Germanicum fingo, **ein Mewer**, quod eſt ruminator: priuatim uerò latum & auratæ ſimiliorem ſcarũ, nominârim **ein Mewbrachſme**: minùs latum & uarium, **ein Puntermewer**: uel per circunſcriptionẽ, **ein ſchöner geteilter Mewer.** ¶ Eſca iacentium mollior eſſe debet q̃ ſaxatilium (in piſcinis) itaq́ præberi conuenit tabenteis haleculas, putremq́ ſardinam, nec minùs ſcaurorum branchias, &c. Columella 8.17. pro ſcaurorum Vuottonus uidetur legere ſcarorum: at Rondeletius in capite de galeis (id eſt muſtelis in genere) ſqualorum mauult. pręcedenti quidem capite ſcaurus pro ſcaro legi manifeſtũ eſt, ut apud Albertum etiam. prima quidem à poëtis corripitur. Idem ex Auicennæ neſcio quo interprete (in Ariſtotelis hiſtoriæ animaliũ 9. 26.) ſcarũ nominat, pro cottypho, id eſt merula aue. ¶ Lelepris ſiue Lepras à Bellonio dictus piſcis, ſcaro uario cognatus uidetur, ſed differt dentibus, &c. & in Oceano quoque capitur: ſcarus non item, ſaltem uarius, Bellonio teſte. de onia enim an in Oceano ſit, quærendum eſt amplius.

Scaro uario etiam affinis uidetur piſcis, cuius picturã ut olim Venetijs accepi, hîc appoſui. Luſitanos Bodian uel Ruijo uocare audio, Illyrios Cany. Coloribus uarijs eleganter depingitur ac uariatur: fuſco præſertim ſeu nigricante & rubro. Pinnæ ad branchias flaui coloris ſunt: reliquæ fuſcæ, ſed fibris ſpinis'ue (ad picturam hæc ſcribimus) rubris diſtinctæ, uti etiam cauda. In oculis pupillam nigram circulus è luteo ſubuiridis ambit: quo exterior alius eſt uiolaceus, ſequitur luteus, poſtremus niger. Maculæ quædã magnæ per latera nigricant, &c. His ſcriptis incidi in Saluiani piſcem 94. quem uulgari nomine Papagallũ nominat: figura noſtro hîc exhibito planè ſimilẽ: quanq́ coloribus ab eo deſcriptis nõnihil diſsidet. Romæ (inquit) ob oculorũ uarietatẽ Papagallo uocant, Luſitani Budiam. A diuo Ambroſio

Papagallus.

Pauo. & Isidoro Hispalensi, propterea quòd paui auis colorem imitetur, pauo uel pauus uocatur. (Descriptionem prætereo: conuenit enim cum icone nostra, coloribus exceptis: & quòd dentes nimis magni nostro adpinguntur.) Circa saxosa maris litora atque scopulos uictitat: ubi etiam ineunte æstate parit. Carniuorus est. non solùm enim alga atque alijs maris purgamentis, sed minoribus etiam piscibus uescitur. Solitarius est: & ferè semper singuli capiuntur, solentque uerno ac autumnali duntaxat tẽpore capi: eò quòd forsan æstate caloris, hyeme frigoris impatientes lateant. Insipidus atque ignobilis piscis censetur. carnem habet mollem potiùs quàm duram, cui & lentor aliquis ineft. In craticula assus, & aceto uel mali arantij succo conspersus, palato minùs ingratus esse solet, Hæc Saluianus. Vilis igitur & insipidus cum sit, scari nomen non meretur. Phycidem Romani Merlinum nominant. nam id genus omne piscium coloratorum, (diuersis coloribus insigniũ,) nomine Psittaci, Pauonis, Turdi uel Merulę, ab illis uocari cõsueuit, Bellonius. Qui etiam in Gallico libro de piscibus Pauonis nomine piscem, ut scribit, Romæ papagallum dictum exhibuit, quem Turdum postea in libro Latino nominauit: qui uel idem cum Saluiani Papagallo est, uel planè similis. Turdus. Sunt & Rondeletij quidam turdi eidem similes. De piscibus quibus Paui nomen attribuitur, plura leges suprà in P. elemento.

B Siculo scarus ęquore mersus Ad mensam uiuus perducitur, Petronius Arbiter. ---Scari, Vbi. Si quos Eois intonata fluctibus Hyems ad hoc uertat mare, Horatius. dixit autem Eois fluctibus propter mare Carpathiũ, (in quo frequens est, teste Plinio,) quod est in Oriente. Sparum circa maritimam Carthaginem prędicat Archestratus, item circa Ephesum & Byzantium, ubi maximum fieri ait, καὶ μέγεθος κυκλίᾳ ἴσον ἀσπίδι νῶτα φοροῦντα: hoc est, & rotundi instar scuti dorsum grande gerere. Ennius eum qui ad Nestoris patriam (id est, Pylum) capiatur, magnumque bonumque celebrat. Scaros frequentes uidimus in sinu Hermionico, siue Saronico aut Salaminio, in quo à dextris sunt portus Piræus, nunc portus Leo nuncupatus, & Athenæ in continenti ad nihilum deductæ, Sithines modò nominatæ: & in Hellesponto qui hodie strictus Callipolis appellatur, & Cydoniæ quæ nunc Canca uocatur, & alibi: nullibi tamen quàm in mari rubro frequentiores, Massarius. Nec elopem nostro mari, nec scarum ducas, Quintilianus lib. 5. In Euripo nullus est, Aristoteles. quare non mirum si in Oceano desit, cuius litora nusquam non (ni fallor) Euripis exagitantur. Non capitur in nostris litoribus, neque mediterraneo neque Oceano mari: quin etiam Propontis, quod affirmo, & Hellespontus, & Euxinus, & Adriaticum hoc pisce carent: in Cretæ uerò locis quibusdam adeò frequens est, ut non alius capi crebriùs soleat. quãquam ad Orientem tantùm huius insulæ eum inuenio. mare enim herbas quasdam exiguas, quibus uescitur, non producit, nisi ab ea parte. Capitur autem præcipuè circa eundem locum ubi colligitur ladanum, & eodem tempore plurimus. Magnitudine non multùm excedit mullum: quem etiam colore, minùs tamen florido, refert, Bellonius in libro Obseruationum in Oriente. ¶ Obesus & mollis, Scari epitheta apud Rauisium: illud ex Martiali est: ἁπαλὸς Oppiano dicitur, id est mollis. ¶ Piscium omnibus dentes serrati, præter scarũ. huic uni aquatilium plani, Plinius. At sargi etiam dentes, & picij seu melanderini, & auratæ, plani & humanis similes uidentur. Genus piscium quoddam exiguum est, (*ὀλίγου: id est paucißimi pisces sunt,*) quod nõ serratos habeat dentes, ut qui scarus uocatur: qui unus & ruminare meritò ob eam rem creditur, Aristot. de partib. 3.14. Scarus piscis solus cum non sit utrinque dentatus, dentes quoque serratos non habet. nam cum superioribus dentibus careat, quo pacto pectinatim alternatimue, ut in serratis fit, stiparentur? itaque solus etiam ruminat. omne enim non utrinque dentatũ animal ruminat, Michaël Ephesius, locum Aristotelis iam citatum explicans. Scarum dicunt non multos habere dentes, & ideo ruminatione indigere, licet hæc non sit causa ruminationis, Albertus. ¶ Scaro diuersa omnino uentris species est, & ruminare solus piscium quadrupedum ritu creditur. intestinum etiam habet simplex, replicans se, quod in unum continuumque resoluatur. appendices ei complures supernè circa uentriculum exeunt, Aristoteles Gaza interprete. In Græca quidem ęditione nostra pro scaro legitur σπάρος, in loco de appendicibus circa uentrem.

C Piscis est saxatilis, Bellonius. Pascuntur sub herbis in litore algoso, θῖνα ἀνὰ πρασόεσσαν ὑπὸ χλοεραῖς βοτάνῃσιν, Oppianus lib. 1. Et mox, Inter petras herbosas sargus & scarus &c. moratur. Ouidius in herbosa arena eos collocat. ¶ Scarus cum alijs herbis marinis, tum alga (bryo) uescitur. Pisciculos quotquot accesserint, deuorat, πάντα τὰ προσπίπτοντα ἰχθύδια ἐσθίει, Orus in Hieroglyphicis. sed negat hoc Rondeletius. Vide etiam infra in iconibus H. a. ¶ Vt scarus, epastas solus qui ruminat escas, Ouidius. De ruminatione eius lege plura paulò antè in B. in dentiũ mentione. ¶ Seleucus Tarsensis ait scarum è piscibus solum dormire, ideoque nunquam noctu capi: quod fortè propter metum ei contingit, Athenæus. sed meliùs, Oppianus: Μοῦνον δ' οὔποτέ φασιν ἀνὰ κνέφας ἀσπαλιῆες Εἰς ἄγραν τεύχειν ἁπαλὸν σκάρον, ἀλλά που ὕπνον Ἐννύχιον κοίλοισιν ὑπαὶ κευθμῶσιν ἰαύειν. non enim idcirco non capitur, quia dormit: sic enim incautus faciliùs caperetur. aiunt & leporem timidum animal palpebris patentibus dormire. sed quia in cauis (scopulorum scilicet recessibus) dormit, tutus est, quo minùs capiatur. non enim rectè Rondeletius ex Oppiano uertit, eum noctu non prædari, nec in alios sæuire cæterorũ ritu. nam neque Oppianus hoc dicit, & Rondeletius ipse sui oblitus est cum paulò antè simpliciter (hoc est neque interdiu neque noctu scarum alios

alios piſces uorare docuerit. Dixerat proximè retrò Oppianus piſces ſibi inuicem ſemper inſidiari, nec unquam dormire uideri: ſcarum tamen ex eo dormire conijciendum, quòd noctu non capiatur, utpote in latibulo dormiens. Sed alios quoq; piſces dormire conſtat. ¶ Io. Tzetzes in Varijs 6.47. ſcarum & caſtoridem ſolos piſcium uocales eſſe ſcribit. Σιγηλὸν ὁ ἰχθὺς δίχα γε τοῦ σκάρου, Euſtathius. Scarus uocalis putatur, ut Athenæus ex Ariſtotele citat. σκάρον enim, non σκάφρον, legimus cum Euſtathio, quanquam hoc in ijs quæ extant Ariſtotelis non reperitur, ut & alia multa ab Athenæo Ariſtotelis nomine citata. Vide quæ in Pœcilijs annotauimus. Scari dū aquā ore ſuo cū ſtrepitu (μετὰ ῥοίζου) exprimunt, ſonū quendā edunt: quod cum in profundo ſunt, nō accidit: (ſed circa ſummā aquā, ubi etiā qui in Acheloo uocales tradunt piſces, aqua branchijs emiſſa et aëre ſubeunte, propter motum branchiarum, ſonū cient,) Suidas & Varinus in γνδύμων. ¶ Omnium piſciū ad Venerem inflāmatiſsimus eſt ſcarus: quæ etiā cur capiat cauſa eſt, Aelian.

Gregatim natant, Bellonius. Scarus ubi glutiuit hamum, cæteri qui tum adſunt appropera nt, funiculum abrodunt. Iidem ſi quis in naſſam aberrauit fortè, caudam intrò porrigunt, & hunc mordicus inhærentem foras extrahunt, atque ad ſe reducunt, Plutarchus. Idcirco autem eruptionem eum retro moliri tradit Oppianus, ne, ſi capite erumperet, oculos læderet: atq; hamo etiam defixum à ſocio redimi prærosa linea, Maſſarius: ſed etiam capite aliquādo præeuntem eum euadere canit Oppianus, ut mox recitabo. ¶ Mancos & corruptos Ouidij de ſcaro uerſus, ego hoc modo legerim: --- Sic & ſcarus arte ſub undis Contextam ſi fortè leui de uimine naſſam Incidit, aſſumptamq; dolo tandem pauet eſcam: Non audet radijs obnixa occurrere fronte, Auerſus crebro ueniens ſed uerbere caudæ, Laxans ſubſequitur, tutumq; euadit in æquor. Quinetiā ſi fortè aliquis, dū ponè nataret, Mitis luctantē ſcarus hunc in limine uidit, Auerſi caudam morſu tenet, atq; trahendo Captiuum texto ſocium de carcere ſoluit. ¶ Scarus naſſa incluſus (inquit Oppianus) exitum meditatur, non quidem qua intrauit, infeſto uiminum uallo deterrente & oculos eius uulnerante: ſed capite deorſum uerſo, retrorſum natare, & & caudâ laxare uimina molitur. Vident hoc alij foris ſcari, & ut laboranti ſuccurrant, eorum aliquis uel ſuam caudam naſſæ inſertam capto mordendam porrigit, uel capti exertam mordicus apprehendens ipſe, trahendo educit. Eadem ex Oppiano Aelianus tranſtulit in ſuum de animalibus librum 1. capite 4. D

Quomodo ſcaro hamo naſſá ue capto, alij ſui generis opē ferant, dictū eſt proxime in D. ¶ Hamis & retibus perpauci capiuntur: pleriq; omnes naſsis, ut Bellonius tradit. ¶ Scaris eſcā demittunt coriandrum & carton, κορίαννα & κάρτα. ſic enim nullo negotio capiuntur, ut author eſt Leonides, Aelianus 12.42. Cárton Athenæo eſt paſtinaca magna & bene aucta. porrum uerò cárton (uel potiùs cartón oxyt.) eſt quod Latini ſectiuū cognomināt. Cáros, quod uulgò carui: & huius ſemen ineſcandis piſcibus conuenire uidetur, ut cumini etiam & anethi, ſuo odore. ¶ Quatuor piſcatores in una naui ſunt. horum duo remigant. tertius ſcarum fœminam ſummo labro alligatam funiculo lineo trahit. eam uiuam eſſe præſtat: ſin minùs, plumbum quod delphinum nominant, inſerendum eſt ori. ab infima etiam extrema parte funiculi grauis è plumbo rotundus cubus annectitur. Dū ita trahitur piſcis fœmina, quartus interim naſſam proximè è regione in mari trahit. interea congregati ſcari frequētes tanquā opem laturi ſequuntur magna celeritate: & nauim utcunq; acceleratam circundant. Tandem piſcator ubi ſatis multos eſſe coniecerit, fœminam eleuato funiculo & plumbo infrà appenſo in naſſam deponit: in quam facilè, plumbi pondere, deprimitur: mares uerò illicò certatim ſequūtur, includunturq; pariter. Sunt qui naſſam ſub ſaxis, quibus familiares ſunt ſcari, incluſa fœmina, deponunt: circa quam collecti mares, libidinis impulſu, uniuerſi temere ingreſsi capiuntur, Oppianus quarto Halieuticorum. E

Ad marinos mugiles, ſcaros & mullos eſca: Sepiarum teſtulis cum ſiſymbrio uiridi, quod eſt bryon, aqua, farina, & caſeo bubulo miſtis, utitor, dum retibus nauas operam, Tarentinus. Ex eodem: Eſca ad mullos atq; magnos ſcaros capiendos: quam inſpergemus aquis: ob cuius quidē eſcæ in actione celeritatem, minuti piſces non confluunt. eius autem compoſitio naturaliter ad ſe piſces conciliat: recipit ex phlœnis (φλοῖνος) fluuialis carne drachmas octo. holophaci torrefacti tantundem. caridum fluuiatilium drachmas iij. malabathri drachmam. Omnia contuſa albumine oui gallinacei excipito, conficiensq; paſtillos utitor. ¶ Piſcinarum etiam ſtudia maiores noſtri celebrauerunt, adeò quidem, ut etiā dulcibus aquis marinos clauderent piſces: atq; eâdem curâ mugilem, ſcarumq; nutrirent, qua nunc muræna & lupus educatur, Columella 8.16. Vuottonus Varronē etiam ſcarum in piſcinis dulcibus ſeruari ſcripſiſſe refert, memoria fortè lapſus, ut Varronem pro Columella nominaret. nam Varro rei ruſticæ 3.3. non ſcaros, ſed ſqualos nominat. In tertia parte (inquit) quis habet piſcinam, niſi dulcem? & in ea duntaxat ſqualos ac mugiles piſces? ¶ Scarum piſcem Optatus Tiberij Cæſaris libertus Campanis litoribus importauit: cuius ſobolem, uel penitus interijſſe: uel, ut credi par eſt, longo patrij maris deſyderio abductā, in Græciam remeaſſe putamus, Iouius.

Scarus principalis hodie, Plinius 32.10. Apud antiquos nobiliſſimus habitus acipenſer, nunc ſcaro datur principatus, Idem 9.17. Inter ſaxatiles ſcarus excellere ſuauitate creditur. alimentū aūt ex eis *ſaxatilibus omnibus*) nō modò ad coquendū facile eſt, ſed etiā ſaluberrimū, &c. Galenus, F

Quibus è regionibus ſcari præferantur, explicatum eſt ſuprà in B. ---Quid Scarum præterij, cerebrum Iouis penè ſupremi, Ennius. Ingenioſa gula eſt: Siculo ſcarus æquore merſus, Ad menſam uiuus perducitur, Petronius Arbiter. Non me Lucrina iuuerint conchylia, Magiſúe rhombus, aut ſcari, Horatius Epodo. Pinguem uitijs albumq́; nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare lagois, Idem Serm. 2. 2. Quòd ſi illi qui uilioribus ueſcuntur piſcibus, ſcarum haberent, aut ex Attica glauciſcum, &c. omnes ſanè, qui guſtaſſent, fierent dij, Philemon. ¶ Piſcium eorum qui ex media materia ſunt, (*id eſt, mediocriter alunt,*) quibus maximè utimur, tamen grauiſsimi ſunt, ex quibus ſalſamenta quoq; fieri poſſunt, qualis lacertus eſt: deinde qui quanuis teneriores, tamen duri ſunt, ut aurata, coruus, ſcarus: tum plani. poſt quos etiam leuiores lupi, mulliq́;. & poſt hos omnes ſaxatiles, Celſus. Idem ſcarum minimè intus uitiari author eſt. Xenocrates contrà citò in uentre corrumpi dixit, ut repetit Vuottonus. Scari ſaxatiles ſunt, & à Philotimo non rectè numerãtur cum durioris carnis piſcibus, Galenus. ¶ In epilepſia ex piſcibus exhibeant, qui ſuperfluitate uacant, ut pſetta, turdus, merula, ſcorpius, ſcarus, Trallianus. Eligant è piſcibus maximè lupi, & ſcari non magni, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitoſis humoribus. Καὶ σκάρον ἐν πελάγῳ Καρχηδόνι τὸν μέγαν ὄπτα, Γλαῦκας, δύσχηστον δὲ καὶ ἐν Βυζαντίῳ ὄψει, Καὶ μέγεθος κυκλίᾳ ἴσον ἀσπίδι νῶτα φοροῦντα. Τοῦτον ὅλον θεράπευε τρόπον τοιόνδε λαβὼν νῦν, (λαβὼν νιν,) Ἡνίκ' ἂν εὖ τυρῷ καὶ ἐλαίῳ πάντα πυκασθῇ Κρίβανον ἐν θερμὸν κρέμασον, κἄπειτα, κατόπτα, Πάσσειν δ' ἁλσὶ κυμινοτρίβοις καὶ γλαυκῷ ἐλαίῳ, Ἐκ χειρὸς κατακρουνίζων θεοδέγμονα πηγήν, Archeſtratus. Videtur autem θεοδέγμονα πηγήν, de oleo intelligendum, quod liberaliter ſit effundendum, tanquam non piſcem ſed deum irrigaturum. piſces enim precioſos, deos appellabant. In Creta ſcarum aſſant, ueru (*ligneo*) per os eius transfixo, Bellonius.

G Fellis ſuffuſione per totum corpus, & arcuato morbo laboranti ſcari iecur in cibo ſi dederis, quemadmodum rei piſcatoriæ bene periti docent, ad ſanitatem redibit, Aelianus 14. 2. Ad parotidas utuntur ſcari piſcis marini iocineribus, Plinius. ¶ Ad ſuffuſiones oculorum prima ferè omnium compoſitionum eſt, quæ ex fœniculi ſucco, & hyęnæ felle, ac melle Attico conſtat. ſed fel alij aliud miſcuerunt. nunc quidem in precio eſt pharmacum ex felle ſcarorum, Galenus de com poſ. ſec. locos 4. 7. ubi & alijs diuerſis compoſitionibus ocularibus huius piſcis fel admiſceri uideas, ad incipientes ſuffuſiones, & omnem uiſus hebetudinem, & cicatrices: ſicut apud Aëtium quoque 7. 111.

H. a. Eſcarus dictus eſt, eò quòd eſcam ruminare perhibetur: Iſidorus, in hac & ſimilibus etymologijs ineptus, dum uocabulis Græcis origines Latinas quærit. Eſcharus Græcè aliud marinum animal eſt; aliud, quo de hîc agitur, ſcarus.

Epitheta. Scarus obeſus, Martiali. Ouidio, mitis. Oppiano ἁπαλός, id eſt, mollis. Et γλαγόεις, id eſt, lacteus, à ſuauitate fortè: ſed iecur etiam album habet. Et à coloris uarietate eidem, στικτοὶ σκάροι, βαλιοί, αἰόλος ἰχθῦς. quòd ſi quis hæc ultima differentiæ potiùs eſſe nomina uelit, quàm epitheta: contradicam ex eo quòd ueterum nullus, præter unum Nicandrum Thiatirenum, ſcarum in onian & uarium diuiſerit.

Gemma. Scorpites ſcorpionis aut colore aut effigie eſt: ſcarites, ſcari piſcis, Plinius ubi loquit̃ de gemmis quæ ab animalibus denominantur. Scarus ſpecie ſquamarum auratis aſsimilatur, ſed colore atque ſapore præſtat, ut qui ſapphiri gemmæ radiolos imitet̃, Pierius Valerianus. Scari ſpeciem alteram Romæ uulgò ſapphirum uocari, ex Iouio retuli in A.

Icones. Aegyptij hominẽ uoracẽ (ἄνθρωπον λάμειαν, aliâs λαίμαργον, Mercerus λαιμαργίαν intelligit: hominẽ ingluuioſum & lamia laborantẽ Pierius Valerianus interpretat̃) ſignificantes ſcarum pingunt. is enim ſolus piſcium ruminat, & piſciculos (*negat hoc Rondeletius*) quotquot acceſſerint, deuorat, Orus in Hieroglyphicis. Magna eſt prudentia ſcarus, per quem callidum captiuitatis declinatorem ſignificari tradunt, Pierius Valerianus. qualis quidem hæc ſcari calliditas ſit, in D. expoſuimus.

Scauri familia. Vola (in pede) homini tantùm, exceptis quibuſdam. nanque & hinc cognomina inuenta, Planci, Plauti, Scauri, Panſæ, Plin. 11. 45. Rondeletius (neſcio quo authore) à ſcaris nobiliſsimam Scaurorum familiam nominatam ait. Grammatici ſcauros eſſe dicunt, qui talos pedum tumentes ac porrectos habent. -- Hunc uarum diſtortis cruribus, illum Balbutit ſcaurum prauis fultum malè talis, Horatius libro 1. Serm. Quem locum exponens Acron, ſic ait: Scauri ſunt, qui extantes talos habent. Alij dicunt ſcauros eſſe, qui habent talos inuerſos.

c. h. A Scaro piſce Pythagoras abſtinendũ præcepit, quòd τρυγηφάγος, id eſt uorator uuæ ſit, Gyraldus in Symbolis Pythagoricis.

SCEPINVS. Quære ſuprà in Attageno.

SCIADEVS uel SCIAENA Græcè dicitur piſcis, qui Latinè Vmbra.

SCIATHIS etiam non alius quàm Vmbra uidetur.

DE SCINCO, RONDELETIVS.

SVPEREST altera, necp minus falsa, necp minus perniciosa sententia eorum, qui supe- A riori capiti præfixam bestiolã (*Salamandrã aquatilem: cuius historiam nos suprà suo ordine posui mus*) Scincum esse arbitrantur: quos satis refellunt ea quæ à Dioscoride de Scinco prodita sunt, eum scilicet esse aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnum, quamuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. At hic (*At illa in nostris regionibus*) fontium & stagnorũ dulciũ incola est. Iam uerò cùm Scincus terrestris Crocodilus dicatur, uix quicquã huic quẽ expressimus cõmune esse potest cum Crocodilo, non solùm figurâ, sed nec uita, cùm in aqua diutius uiuat quàm in terra. Quare magis inclinat animus, ut existimem Scincum squamosum esse quadrupedem, quem rectè expressum capiti huic præfiximus: qui aliquot ab hinc annis Venetijs uenditur exenteratus & salitus, ex Alexandria Aegypti. Est enim Crocodilo similis. quatuor habet pedes. squa- B mis paruis & frequentibus tegit. Capite est longo: cauda rotunda, breuiore quàm in lacerta, quæ omnia Scinco conueniunt ex Plinij autoritate: qui cũ de Chamæleonte dixisset, hæc subiunxit: Ex Lib. 28. cap. 8. eadem similitudine est Scincus, quem quidã terrestrẽ Crocodilum esse dixerunt, candidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à Crocodilo aquatico, squamarũ seta à cauda ad caput uersa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. afferunt salsi. Alio in loco Croco- Lib. 8. cap. 25. dilo assimilat: Similis Crocodilo, sed minor etiã Ichneumone, est in Nilo Scincus, cõtra uenena G præcipuum antidotũ. Item ad inflammandam uirorum uenerẽ. Quo ex loco utile est studiosos admoneri non citra diorismũ Scincorum renibus ad uenerẽ inflammandam utendum esse, quod tamen hodie plerique omnes Medici faciũt. Sunt enim quæ in mulieribus uenerẽ accendent, quæ in uiris extinguent, & contra: quòd hominibus (*uiris*) siccius sit, magisque substantiæ igneæ particeps semẽ, in fœminis humidius. Quare quæ calidiora fuerint, hominũ (*uirorum*) semẽ absumẽt: eadem in mulieribus frigidius, humidius ac uelut sopitum excitabunt, mouebunt, flatúque distendent, unde non mediocriter ueneris libido accenditur. Rostrum Scinci, ait Plinius, & pedes in Lib. 28. cap. 8. uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt, utique cum satyrio & erucæ semine, singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterũ carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad idẽ creduntur. Prodest contra sagittas uenenatas, ut Apelles tradit, postea sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sestius plusque drachmæ pondere in uini hemina potũ, perniciẽ afferre tradit. Præterea eiusdẽ decoctũ cum melle sumptum uenerẽ inhibere. Quæ omnia ideo à nobis citata sunt, ut cognoscant ij qui Scincorũ renes in medicamẽtis præscribũt, non renes sed carnes quæ circa renes sunt & latera intelligi. Deinde ut paulò diligẽtiùs excutiamus locũ postremũ, quo traditur Scincorum decocto cum melle uenerẽ inhiberi, quæ superioribus ex diametro repugnant. Quam ob causam locum hunc mendosum esse (*hoc nos priùs animaduerteramus in libro De quadrupedib. ouiparis*) sagacis cõiecturæ uir ex Dioscoride colligere possit, qui cũ dixisset carnes quæ renes amplectunt, id sibi uiriũ uendicasse ut si drachmæ pondere bibant, uenerẽ accendãt, subdit: Ἀποπαύεσθαι δὲ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἐπιθυμίας, φασὶ ἀφεψήματι μετὰ μέλιτος πινομένῳ ἢ θρίδακος σπέρματι μεθ᾽ ὕδατος. Id est, Decocto lentis cũ melle aut semine lactucæ cũ aqua poto ueneris cupiditates inhiberi. Ex Dioscoride igitur à quo permulta trãscripsisse Plinium constat, inemendatũ esse Plinij locum suspicari licet. Eadem traduntur ab Aëtio: Scinci circa renes partes, ad tentiginem pudendorum ciendam bibuntur. Neque aliud magis contrarium huic facultati destruendæ uidetur, quàm lactucæ semen ex aqua potum. Quidam etiam lenticulæ decoctum cum melle pòtum tentiginem sedare tradunt; Hæc Rondeletius.

De Scinco prolixè à nobis scriptum est in libro De quadrupedibus ouiparis. Bellonij de eisdem perbreue scriptum dedimus in eiusdem libri Appendice. Scincus si quem momorderit, prius autem in urina aut aqua propria (τοῖς ἰδίοις οὔροις ἢ ὕδασι, *quasi ulla scincorum urina sit*) se uolutarit, in causa est, ut morsus moriatur. sin qui morsus est, antea (sic) se abluerit, ipso incolumi manente scincus perit, Innominatus quidam Græcus, qui scincorum etiam squamas in aduersum nasci, addit.

SCINDARIA cum alijs quibusdam pisciculis nominantur ab Anaxandride apud Athenæum. Καὶ συμπαίζει καριδαρίοις μετὰ περδικίων, καὶ θριπιδίων: καὶ σκινδαρίοις μετὰ κωβιδίων. Intelliguntur autem fortè umbræ exiguæ. Vmbra enim Græcis sciæna est, & scinis: unde scinidarion formari potest, & per syncopen scindarion. ut à καρὶς, καριδάριον: à παῖς, παιδάριον; ab ὖς, ὠτάριον; eâdem in omnibus ratione ος. genitiui mutato in άριον.

SCINIS piscis idem qui Sciæna, id est, Vmbra.

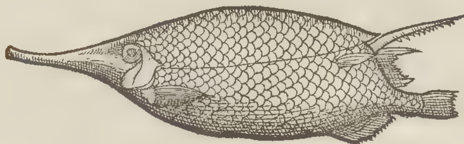
SCIPHYDRIA, genus est conchylij, Hesychius. Ἄγε δὲ παντοδαπὰ κογχύλια, λεπάδας, μύας, ἀναρίτας τε, καὶ σκιφύδρια, &c. Epicharmus apud Athenæum.

SCIRRIS piscis est petrosus, circa nuda saxa degens, Vuottonus inter pisces ignotos. Sed s. litera perperam huic nomini præposita est. cirrhis enim scribi debet, κιῤῥίς: qui Oppiano circa petras leprades degit. Vocatur & ceris, quo nomine Elemento c. à nobis descriptus est.

SCITHACVS, (Σκιθακὸς, oxytonum,) piscis, qui aliter trachurus, Hesychius. Ab eodem inferiùs non suo loco mox post Σκίπων, legitur σκίθαρκος, proparoxytonum, cum rhô, ante ultimam. quod si Scirthacus legeretur, proximè illic post uerbum Σκιρεῖται locum habere posset.

SCOLIAE, Σκολιαὶ, ab Oppiano libro 1. inter pelagios pisces nominantur, hoc uersu: Καὶ σκολιαὶ, σκυτάλαι τε, καὶ ἱππούροιο γένεθλα. Lippus etiam similiter legit, ut qui uerterit: Obliquæ, scytaleque, hippurûm maxima turba. Brodęus σκυλίαι legendum opinatur, id est caniculæ. sed scylion ab Aristotele dictum, Oppianus scymnum uocat inferiùs hoc in libro, ubi cete enumerat, quibus etiam canes maiores adtribuit, & pelagios facit. cæteros uerò canes seu galeos, ἐν πηλοῖς βαθέεσσιν, id est, in cœno profundo degere scribit. Ego itaque hoc in loco Oppiani κολίαι legerim. de colia autem pisce scriptum est à nobis suprà Elemento c. Κολιὸς etiam Græcis hodie uulgò colias est.

DE SCOLOPACE, RONDELETIVS.

PEREGRINVS & rarus est piscis, quem hîc proponimus, semperque paruus, ut arbitror: nam tres uidi eiusdem magnitudinis omnes, & ouis distentos: quod argumentum

A fuit satis prouectæ ætatis. Varij uaria nomina huic tribuunt: alij enim scolopacem uel ascalopacem (utrunque enim apud Aristotelem Lib. 9. de hist. animal. cap. 8. & cap. 26. legitur) nomine auis, cui prælongum est rostrum, appellant, eadem de causa uernacula lingua

Elephas nõ est. Becasse. Alij elephantem, quòd rostrum longum proboscidis modo habeat: sed rigidũ est, quodque nec contrahi, nec extendi ut proboscis posit. (*alij ibidem, ut in Anthiæ prima specie dixit, aculeum ei instar pastinacæ attribuens.*) Longè alius est Plinij elephas ex crustatorum genere, de quo suo loco.

Sagittarij Aeliani non est. Aeliani sagittarius esse non potest, etiamsi aculeum longum & durum & præacutum ad caudam habeat: nam sagittario plures sunt aculei ad herinacei speciem, ut diximus. Si os magnum & dentibus munitum, non autem rostrum longum haberet, existimare aliquis posset eam anthiæ speciem esse, cui antiquorum nonnulli aculeum, seu spinam in dorso serratam tribuũt; qua, quum hamo tenetur, lineam secat.

Nullum aptius piscis istius nomen mihi esse uidetur, quàm scolopacis, aut ascalopacis.

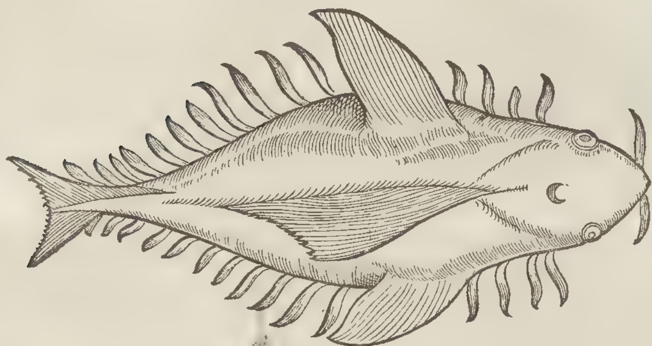
B Corpore est rotundo, rubescente erythrini modo: squamis asperis. Dorsi extremo aculeũ magnum, exertum, altera parte serratum gestat. Cauda tenuis est.

F Carnis substantia pagro similis est. Boni igitur est succi, & facilis concoctionis. Sed cùm rarus sit piscis, & peregrina forma, exiccatus seruatur potiùs, quàm editur. Hucusque Rondeletius.

Ego hunc piscem Serram Plinij potiùs dixerim, quàm cetum illum quem Rondeletius pristin appellat. Vide suprà in Corollario de Physetere, ad finem paginæ 855. Germanicè quoque nominârim ein Sagfisch, id est Serram piscem: uel ein Meerschnepf, id est, Scolopacem marinum.

Rostri proceritas pico etiam Massiliæ uulgò dicto pisci, nomen fortassis fecerit, qui an à scolopace Rondeletij differat, nescio. Suprà in Pico Bellonij de eo mentionem, sed imperfectam, retulimus.

DE SCOLOPENDRA CETACEA, RONDELETIVS.

SCOLOPENDRAE marinæ duo ſunt genera: una ex inſectorum eſt genere: altera cetacea eſt, de qua nunc agemus. Sic autem dicta eſt à pedum multitudine: nam ſcolopendras terreſtres, centipedes appellant. Qui pedes dicuntur, appendices ſunt, quibus tanquam remis ſcolopendra corpus impellit. A

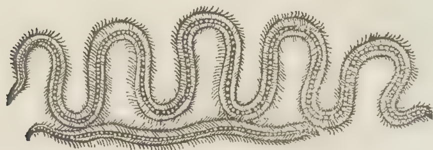
Eius formam, quam exhibui, accepi ab ijs, qui in India uidiſſe ſe affirmãt, quæ ab Aeliani deſcriptione non differt. Scolopendræ, inquit, uim & naturam, quanto equidem maximo potui ſtudio, cùm multùm ac diu perſcrutatus eſſem, quoddam etiam maximum cêtos marinum eam eſſe audiui, quã de mari tempeſtatibus in litus expulſam nemo foret tam audax, quin aſpicere horreret. Ii uerò qui res maritimas percallent, eas inquiunt toto capite ſpectari eminentes è mari: & narium pilos magna excelſitate apparere, & eius caudam ſimiliter atque locuſtæ latam perſpici: reliquum etiam corpus aliquando in ſuperficie æquoris ſpectari, idque conferri poſſe cum triremi iuſtæ magnitudinis, atque permultis pedibus utrinque ordine ſitis, tanquam ex ſcalmis appenſis, natare. Addunt harũ rerum periti ac fide digni, ipſos etiam fluctus ea natante leuiter ſubſonare. B Lib. 13. cap. 23.

COROLLARIVM.

Scolopendram terreſtre inſectum, Ge. Agricola interpretatur **ein Naſſel**. ab eo nos marinum ei ſimile inſectum uocabimus **ein Meernaſſel**: & eiuſdem nominis cetaceam belluam **ein Walnaſſel**. Nauim quæ remis impellitur pulchrè ζώῳ πολύποδι comparat Syneſius in epiſtolis. --- καὶ ἀμφικαρὴς σκολόπενδρα, Ἥ τε ἀμφοτέρωθεν ὀπάζεται ἀνδράσι κῆρα, Νηΐα δ' ὡς προχέονται ὑπὸ πτερὰ θοὴ κιοῦσα, Nicander in Theriacis de ſcólopendra inſecto: quod ſimiliter, ut cetacea ab Aeliano, naui remis impulſæ comparatur. ¶ Author Tabulæ de regionibus Europæ ad extremum Septentrionem, (Olaus Magnus,) ſcolopendram cetacéam monſtroſam pinxit, quadrato capite, promiſſa barba, Rondeletius. ſentit autem de ceto illo, quem nos ex Olai tabula dedimus ſuprà in Cetis diuerſis, pag. 246. Ceti barbati nomine.

DE SCOLOPENDRIS MARINIS, (INSECTIS,) Rondeletius.

B C *Historiæ 2.14.* NVNC de alia Scolopendra dicemus quę ex insectis est, terrestri scolopendræ similis, de qua hæc Aristoteles prodididit. Scolopendræ marinæ aspectu terrenis similes sunt, magnitudine paulò inferiores, gignuntur in saxosis locis, colore magis rubro sunt, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. serpentum more nō in altis gurgitibus (ἐν τοῖς βαθέσι σφόδρα) nascuntur.

B Nos species duas hîc proponimus. prior minor est, colore planè rubro, dodrantali magnitudine, in saxosis locis degit. A capite ad caudam utrinque pedes habet plurimos, in flexus & uolumina sese contorquet, nunc longior, nunc breuior, nunc gracilior, nunc crassior efficitur. Altera est superiore multò longior, utpote quæ ad cubiti longitudinem accedat, tenuior, colore ad candidum uergente. A capite ad caudam utrinque pedes habet plurimos, ueluti superior.

D G Huius generis scolopendras in uentriculo Lacertorum marinorum & Acuum sæpe reperi, & sæpe ex ore extraxi: quod maximo est argumento huiusmodi pisces ijs uesci sine pernicie.

C Prætereà eas non in litoribus, aut in litorum saxis, sed in alto mari, ut Lacertos & Acus, uiuere.

COROLLARIVM.

A Scolopendræ terrestribus similes, quas centipedas uocant, Plinius. unde apparet terrestres tantùm scolopendras Latinè centipedas appellatas, quod nomen etiam hodie uulgus Italorum seruat. de marinis quidem cum loquitur Plinius, semper scolopendras appellare solet: sed etiam terrestres, centipedæ tanquam uulgari nomine relicto: idque facere præstat, quoniam aliud etiam terrestre insectum, quod aliter asellus dicitur, centipedam millepedám ue aliqui uocāt. Apud Plinium alia lectio habet centipedes, tanquàm à recto centipes: meliores uerò codices, centipedas, à recto cētipeda. ¶ Cæterùm cum Aristoteles scribat marinas similes esse terrestribus, τὸ δὲ μέγεθος μικρῷ ἐλάττους: hoc est, magnitudine autem paulò minores, quærēdum est quæ nam sit terrestrium *Magnitudo quæ.* magnitudo. Brasauolus ex Italia olim picturam scolopendræ ad me misit, duos pollices longam: apud nos species duæ reperiuntur, quarum maior uix duos digitos æquat, altera unum. at Rondeletij minor scolopendra ad palmum accedit, maior ad cubitū. Scolopendræ marinæ terrestrib. magnitudine æquales sunt, aut paulò minores, Vuottonus. qui suspectum sibi hunc Aristotelis locum esse ait. Albertus tamen, Auicennæ interpretem secutus, similiter legit minores, cuius uerba Libro 2. tract. 1. cap. ultimo de animalibus, hæc sunt: Serpentes & pisces uerè dicti non habent pedes. In mari tamen est animal, quod 44. uocatur, propterea quòd tot pedes habere uidetur. & simile huic animali est aliud, quod moratur in terra, & eodem nomine uocatur. sed quod est in mari, est minus quàm agreste, *(quàm terrestre,) & reliqua ut Aristoteles.* Scolopendra marina quam uidi ad digiti longitudinem & crassitudinem accedebat, Græci Scolipetras corruptè nominant, Gillius. qui cum marinam tantam faciat, paulò antè tamen scripserat eam terrestri minorem esse. Marcellus Vergilius Dioscoridis interpres, marinas terrestribus longiores facit. Quales terrenę (inquit) scolopendræ sunt, tales & marinæ: longiores, tereti corpore, & infinitis penè pedibus ingredientes. Hæc de magnitudine. *Forma.* Est autem quod circa formam quoque addubitem. Marinæ Aristoteli specie formaque consimiles sunt terrestribus, παραπλήσιαι τὸ εἶδος. Ego in terrestribus capitis caudæque formam longè aliam uideo: quàm in marinis Rondeletij, quarum caput & cauda, nihil ab ijsdem in lumbricis partibus differunt. Marinæ Rondeletij lumbricorum modo se contrahunt explicantque, quod etiam terrestres facere audio, ut modò longiores, modò breuiores appareant: sed ipse nondum satis obseruaui. Hæc equidem notanda censui, non ad cōuellendam Rondeletij opinionem: sed ut inquiratur, sit ne alia quædam marinæ scolopendræ species, quæ cum Aristotelis descriptione meliùs congruat. Hoc addēdum: si marina minor sit terrestri, quomodo glutiet hamum utcunque exiguum: quorum utrunque de marinis Aristoteles scribit: quodque contactu urant, quod an suæ etiam faciant, non omittere debuerat Rondeletius. ¶ Scolopēdram mar. Germanicè nomino ein Meernassel. uide suprà in Corollario de scolopēdra cetacea. ¶ Scopolendræ marinæ uulgò dicuntur pulices marini: nam infestant pisces, ut nos pulices terreni, Niphus Italus. nos suprà ex Rondeletio ueros pulices marinos dedimus, à scolopendris toto genere diuersos.

B De Scolopendræ mar. magnitudine corporisque forma, iam in A. dictum est. Similis est marina terrestri, quòd ad corporis speciem, Oppianus & Aelianus.

C Rondeletius scolopendras putat non in litoribus, aut litorum saxis, sed in alto mari degere, &c. *Quibus in locis in mari degāt.* Aristoteles uerò historiæ 2.14. περὶ τοὺς πετρώδεις τόπους, καὶ οὐ σφόδρα βαθεῖς. hoc est locis petrosis, & non admodum profundis, in petris quidem commodiùs reperent, ac in ijsdem delitescerent. Idem Aristoteles historiæ 9.37. interprete Gaza: Pisces (inquit) qui uulpes nuncupātur, cū se deglutisse hamū senserint, sibi opitulant, ut centipedæ. longiùs nanque sese efferentes, lineam abrodunt. capiuntur enim locis nonnullis hamo multiplici, gurgite præalto & fluctuoso. Græca sic habent: Τῶν δ' ἰχθύων αἱ ὀνομαζόμεναι ἀλώπεκες, ὅταν αἴσθωνται, ὅτι τὸ ἄγκιστρον καταπεπώκασι, βοηθοῦσι πρὸς τοῦτο, ὥσπερ καὶ ἡ σκολόπενδρα. ἀναδραμοῦσαι γὰρ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὴν ὁρμιὰν, ἀποτρώγουσιν αὐτῆς. ἁλίσκονται δὲ περὶ ἐνίους τόπους πολλοῖς ἀγκίστροις, ἐν ῥώδεσι καὶ βαθέσι τόποις. Vbi hæc uerba capiuntur enim locis nonnullis hamo multiplici, ad uulpes ne an scolopendras referēda sint, dubitari potest, si ad scolopen

dras

dras referas, obstare uidetur quòd in Græco contextu, ἡ σκολόπενδρα, numero singulari scribitur: quanquam huiusmodi enallagæ Aristoteli non raræ sunt. Secundo quidem libro historiæ, cap. 14. ut paulò antè recitaui, in talibus locis scolopendras capi dixit. neque pugnat, quòd illic in non ualde profundis, hîc in profundis capi legimus, ut mediocrem profunditatem intelligamus. hic etiam pro ῥώδεσι, legerim πετρώδεσι. nam ῥώδεσι uox nullam significationem habet. Gazam, qui uertit fluctuosis, apparet legisse ῥοώδεσι. sed alibi nusquam hoc sensu apud Aristotelem reperiri puto: & nimirum profundiora loca minùs sunt fluctuosa. In Arriani tamen Periplo legimus θάλασσαν δίνας ἔχουσαν καὶ ῥοώδεις ἰλίγγους. quamobrem nihil definio. Video Niphum Suessanum de uulpibus hæc uerba accipere, capiuntur enim locis nonnullis hamo multiplici: ego de scolopendris potiùs, tum propter antedictam causam: tum quia uulpes seu uulpeculæ pisces, Oppiano teste, non in talibus locis, sed in cœno profundo degant, πηλοῖς ἐν βαθέεσσι, sicuti & cæteri galei, preter canem carchariam pelagium. Plinius lib. 9. cap. 49. partem loci à nobis recitati conuertit, partem uerò illam de qua controuersia est non attigit. Cæterùm hæc uerba, Ἀναδραμοῦσαι γὰρ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὴν ὁρμιάν, &c. ad uulpes retulerim, quæ lineam præmordeant: nam scolopendræ alio ingenio se liberant, seipsas inuertendo: licet Pierius Valerianus ea quoque ad Scolopendras referat. Quæ autem de uulpibus dicuntur, ceu per parenthesin accipienda fuerint. Oppiano scolopendra & polypi ἁλὸς ναίουσιν φωλεοὺς: hoc est, in cauernis maris habitant. accipitur enim φωλεὸς pro latebra & loco cauo. tales autem circa petras sunt. Sophocli φώλαιος & θυραῖος opponuntur: hic foris est, ille in domo. Videtur & amphibijs eam adnumerare Oppianus. Locus integer sic est. Ἄλλοι δ' ἑρπυστῆρες ἁλὸς ναίουσιν φωλεούς, Πουλύποδες σκολιοί, καὶ σκορπίος, ἠδ' ἁλιεῦσιν Ἐχθομένη σκολόπενδρα, καὶ ὀσμύλος: οἱ δὲ καὶ αὐτοί, Ἀμφίβιοι. ¶ Mordent scolopendræ, nō ore, sed tactu (τῇ ὄψει, Gaza rectè legit τῇ ἁφῇ) totius corporis, similiter ut quæ urticę uocantur, Aristot. Vide etiam infrà in G. ¶ Marcion Smyrnæus, qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit, Plin. Scolopendrā mar. rumpi aiūt, si ab homine conspuat, Aelian. de anim. 4.22. & 7.26. utrobique id à Gillio etiā rectè translatū est. at libri 7. cap. 35. hæc eius uerba, Scolopendrā terrestrem saliua disrumpi ferunt, in nostris codicibus Græcis non extant. ¶ Appetunt marinæ etiam nidorulenta, ut terrestres, Aristot. ¶ Tetro odore sunt. uide in E. mox.

Scolopēdra ubi hamū deuorârit, euomit foras sua interiora, donec hamum eijciat, tum recipit intrò, ac ualet eadem, qua antè, salubritate, Aristot. Vide etiā suprà in C. Hamo deuorato scolopendræ omnia interanea euomunt, donec hamū egerant: deinde resorbent, Plinius. Ὥσπερ αἱ θαλάττιαι σκολόπενδραι, καταπιοῦσαι τὸ ἄγκιστρον, ἐκτρέπουσιν ἑαυτάς: id est, Quemadmodum marinæ scolopendræ absorpto hamo seipsas inuertunt, Plutarchus in libello de his qui serò puniuntur à Deo. nihil autem interest, interanea eas euomere dicas, an seipsas inuertere. ¶ Lacertos marinos scolopendris marinis uesci, anatome nos docuit, Rondeletius. D

Scolopendræ hamo captæ, quomodo seipsas liberent, dictum est proximè in D. ¶ Esca ad anguillas à Tarentino descripta, recipit scolopendræ marinæ drachmas viij. caridum fluuiatilium tantundem. sesami drachmam, simul autem exceptis utendum. ¶ Scolopendra marina piscatoribus infestissima est. postea enim quàm hamū hæc contigerit, nullus piscis ad hamatā escam accedit, quòd huius tetro odore procul pellatur, Gillius, ex Oppiani Halieut. 2. ubi sic legimus Græce: E

Ἐχθρὴ καὶ σκολόπενδρα πανέχθιστον ἁλιεῦσιν Ἐμπελάσειεν. εἰ γάρ ποτ' ἀγκίστροιο ἐλύτρου,
Οὐκ ἂν τις νεπόδων κείνου πέλας ἀγκίστροιο Ἔλθοι. τοῖον γάρ οἱ ἐπαχθέα μίσγεται ἰόν.

pro ἐπαχθέα, legerim ἀπεχθέα. est & alibi Oppiano ἁλιεῦσιν ἐχθομένη σκολόπενδρα. pro ἐλύτρου, ἐδέτρου. nam tertio quoque libro ἔδετρον uocat escam hamo insertam, de melanuris capiendis canens. Brodæus nihil mutans interpretatur: Si quando pellem scolopendræ hamus attingat. uter meliùs, iudicent eruditi.

Scolopendra marina similis est terrestri, quod ad corporis speciē. sed tactu nocentior. uenenatus enim eius morsus urit, & rubicundum in cute colorem excitat, sicut papulam herba urtica nurit: Oppianus, & partim Aelianus. Mordet, non ore, sed tactu totius corporis, similiter ut quæ urticæ uocantur, Aristot. ¶ A morsu scolopendræ siue ophioctenæ, locus circunquaque liuescit ac putrescit, (πελιοῦται καὶ πυθεδονοῦται, Dioscor. malim cum Aegineta, πελιοῦται καὶ ἐπαίρεται. id est, liuescit & attollitur.) aliquãdo feci similis fit, rariùs etiã rubicundus. exulceraturque sumpto à morsu principio laboriosa molestaque (difficili curatu, Aegineta) exulceratione. præterea toto corpore ueluti pruriginis sensus percipitur: Dioscorides, quē de terrestri tantùm scolopendra loqui apparet. Aegineta ijsdem repetitis, addit: Priuatim uerò à marina scolopendra morsis, aquosus & pellucidus humor interdum accidit: ut à terrestri, rubicundus. Curatio apud eosdem, eiusmodi est: Ictui (τῇ πληγῇ) imponendi sunt sales triti (cum aceto, Dioscorid.) uel ruta trita, (ruta agrestis, Dioscor.) uel cinis aceto subactus, scillá ue. Fouere (καταντλεῖν) autem locum oportet acida muria: uel, ut Archigenes consulit, oleo multo calido, atque ita (deinde) quæ prædiximus imponere. Propinare uerò cōuenit aristolochiam è uino, uel serpyllum, uel calaminthám, uel rutam agrestem, uel trifolium, uel succi radicis asphodeli ad dimidium cotylæ è uino, Hæc illi. Aegineta quidem plura quàm Dioscorides habet: & paulò pòst de morsu muris aranei scribens: Ad muris aranei (inquit) & scolopendræ morsum, cataplasma è sale cum pice liquida impone: uel cedriā

G Scolopēdræ marinæ & terrestris uenenum. Notæ. Curatio.

cum melle: uel allium cũ folijs fici & cymino, (cruoćq; ac uino, Aëtius:) uel folia calaminthæ, uel hordeum cum aceto. ¶ His qui à scolopendra icti sunt (inquit Aëtius) eadem remedia conueniunt, quæ ad muris aranei morsum sunt prædicta, tum foris applicanda, tum propinanda. ¶ Serpyllum syluestre efficax est contra scolopendras terrestres ac marinas, Plinius. Pulegium ualet contra scolopendram terrestrem uel marinam, Idem. ¶ κεῖνο δὲ δὴ σκέπτοιο, τό κεν καὶ ἰουλίδα μάργον πολλὸν ἀερτρωπῶν, καὶ ἰοβόρον σκολόπενδραν, Numenius apud Athenæum. ¶ Vide etiam Auicennæ libri 2. caput 22.

E scolop. mar. remedia. Scolopendra mar. in oleo decocta si illinatur, auellit capillos. sed contactu pruritus facit, Dioscor. Pharmaca quæ pilos disperdant componuntur cum ex alijs rebus, tum ex marinis scolopendris, urticaq; mar. et stellis marinis, nitro ac amurca ad hęc ammixtis, Galenus ex comptorijs libris Critonis. Scolopendræ mar. cinis cum oleo, psilothrum est, Plinius. Scolopendræ mar. è melle illitæ strumas persanant, Idem.

H Scolopendra marina à terrestris similitudine nomen inuenit: quamobrem philologiam super hoc uocabulo differam ad insecta terrestria.

Epitheta. Hirsutam & uenenatam cognominare licebit. Numenius ἰοβόρον dixit. τοῖον καὶ σκολόπενδρα δυσώνυμον ἑρπετὸν ἅλμης, Oppianus.

Icon. Hominem qui animum suum à uitijs affectibus ue cruciabilibus depurget, quæq; se lædãt, eximat & expellat, significare si uellent, scolopendram (*marinam*) effigiabant. ea enim ubi hamo deprehensa fuerit, (*&c. ut in D. expositum est,*) Pierius Valerianus.

h. Si marinæ scolopendræ naturam cognouisset, aut cognitæ meminisset sapientissimus ille Socrates: nunquam ut aliorum uitia uirtutesq; nobis certiùs & quasi ad manum paterent, fenestrata homini data esse pectora à natura, optasset, &c. Sed marinæ centipedis naturam, in eundem usum maluisset. In fenestrato siquidem pectore, per quod quasi limis per flabellum (ut in Comœdia audimus) introspicere cogeremur, multa quæ in extremo hominis recessu latent, diligentiam nostram facilè effugerent. At in inuerso penitus homine, cunctisq; eius in lucem prolatis interaneis, nihil tam reconditum esset, quod sub Solem tractum, liuores, rugas, lentigines, uerrucas, labesq; suas omnes non ostenderet, Marcellus Vergilius in Dioscoridem. Apparet autẽ hæc commentandi occasionem ex Plutarchi libro De ijs qui serò à numine puniuntur, eum accepisse. ubi fontium apud inferos quas uiderit pœnas enarrans quidam, circa eius libri finem, sic infit: ὅσοι δὲ πρόσχημα καὶ δόξαν ἀρετῆς περιβαλόμενοι διεβίωσαν κακίᾳ λανθανούσῃ, τούτους ἐπιπόνως καὶ ὀδυνηρῶς ἠνάγκαζον ἕτεροι περιεστῶτες, ἐκτρέπεσθαι, τὰ ἐντὸς ἔξω τῆς ψυχῆς, ἰλυσπωμένους παρὰ φύσιν, καὶ ἅμα καμπτομένους: ὥσπερ αἱ θαλάττιαι σκολόπενδραι καταπιοῦσαι τὸ ἄγκιστρον, ἐκτρέπουσιν ἑαυτάς. ἐνίους δὲ ἀναδέροντες αὐτῶν, καὶ ἀναπτύσσοντες, ἀπεδείκνυσαν ὑπούλους, καὶ ποικίλους ἐν τῷ λογιστικῷ καὶ κυρίῳ τὴν μοχθηρίαν ἔχοντας.

SCOLOPIDVS ab incolis dictus, Σκολόπιδος, piscis magnus in Arari nascitur, &c. ut scribit Plutarchus in libro de fluuijs, ex Callisthene Sybarita: cuius nos eadem uerba retulimus suprà in Alausa A. ad initium paginæ 24. ut à Stobæo recitantur: apud quem tamen nõ σκολόπιδος huius piscis nomen, sed κλυπαῖα, legitur.

DE SCOMBRO, RONDELETIVS.

A ΣΚΟΜΒΡΟΣ à Græcis, à Plinio & Latinis omnibus scomber siue scombrus dicitur. A nostris ueirat quod uitri instar splendeat, uel peis d'auriou, id est, piscis aprilis, quòd eo potissimùm mense capiatur. A Gallis maquereau, à Massiliensibus auriol, ab Italis lacerto, à Venetis scombro, ab Hispanis cauallo. Græci huius ætatis corruptè σκολιὸν pro κολίαν uocãt, de quo alibi. Scombros etiam lacertos nonnulli uocant, à figuræ musculorum nostrorum siue lacertorum, potiùs quàm terrenorum lacertorum similitudine: nisi quis ob uiriditatem quæ in scombris exigua est, eos terrenis lacertis comparare malit.

B Scomber piscis est marinus, gregalis teste Aristotele, qui ad cubiti magnitudinem accedit. Lib. 9. de histo. anima. cap. 2. Squamis caret: corpore est terete, denso, carnoso, utrinq; in acutum desinente. Rostro enim acuto est, cauda acutiore, tandem in duas pinnas ualde à se distantes terminata. Thynnum ore refert: siquidem oris scissura magna est, rostri margines acuti & tenues. Inferior maxilla in superiorem recipitur & claudit pyxidis modo. Oculis est magnis, aureis. Dorsum in aquis sulphurei coloris est: extrà & mortuo, cærulei. Lineis nigricãtibus, obliquis, insignis est: uentre lateribusq; argenteis. A podice pinnam unam habet paruam, suprapositam alteram in dorso similem: quas ordine certisq; interuallis aliquot aliæ pinnulę subsequuntur. quod huic proprium non est, sed cum amijs, thunnis, pelamydibus commune. Alia est dorsi initio pinna. Ad branchias aliæ duæ. In uentre duæ. Ventriculus cum gula longus, in acutum desinens ad podicem usq; protensus innumeras appendices habet. fellis uesicula ab hepate albicante pendet, intestinis adhærens.

C Coëunt thunni & scõbri autore Aristotele, mẽse Febr. post idus: pariũt Iunio ante nonas: edũt oua sua cõdita quasi utriculo, idq; in Põto, ut arbitror. quia paruulos nũquã cõtigit nobis uidisse. Lib. 6. de histo. anima. cap. 17. Cũ thunnis, pelamydib. & amijs in Pontũ ad dulciora pabula gregatim cũ suis ducibus cõmeant omnium primi, teste Plinio. thunnis enim cum sint imbecilliores tenuioresq;, frigoris calorisq; iniurijs

iniurijs magis sunt obnoxij. Quamobrem frigidiora calidioraq́ue loca citiùs relinquunt, maximè austro uehementiùs flante.

Ex scombris olim garum conficiebatur, Plinius lib. 31. cap. 8. Nunc è Scombro pisce laudatissimum in finibus Carthaginis spartariæ & cetarijs sociorũ garum appellatur, singulis milibus nummûm permutantibus congios penè binos. Nec liquor ullus præter unguenta maiore in pretio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem & Mauritania, Beticaq́ue, & Carteia ex Oceano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Athenæus lib. 3. Καὶ ἄλλην Σκομβραρίαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεται γάρον. Scombrariam, inquit, appellatam fuisse à scombris qui illic capiuntur, ex quibus optimum conficitur garum. Ad saliendum autẽ idonei sunt scombri, garumq́ue parandũ: quia eorum caro facilè conficitur, spinis caret, uère pinguis est. Quę enim dura, sicca, macraq́ue sunt, saliri cõmodè nequeunt. In Oceano maiores sunt, quàm in nostro mari, sed sicciores durioresq́ue; & ob id deteriores. Sic Romę sicci sunt et duri: Venetijs optimi, nimirum molles, pingues, delicatioresq́ue.

Scombri hæc effigies Venetijs facta, nõ satis probè exprimit pinnulas illas uersus caudam. nam & plures, et suprà infraq́ue, esse debebant: tales omnino, quales in amia, colia & thynnorum genere spectantur. F

DE EODEM, BELLONIVS.

Scombros per omnia maria affatim capi solere, uel hoc argumentũ esse potest, quòd ubiq́ue cognoscantur. Itali nomen Latinũ retinent. Galli Macareos, hoc est lenones uocãt (Maquereaus:) quòd uerno tẽpore eos pisces, qui nostro uulgò Virgines (Alausę paruę) uocant, statim subsequi soleant. Scombrum Genuenses Vn Oreol, Massilienses, Vn Horreau, Angli Macrel appellant: qui in Oceano tanta crassitudine proficit, ut pari cũ Pelamydibus magnitudine plerunq́ue euadat. A

Nostri Scombrum supra cratem leuibus submissis prunis exassant, atq́ue ilico sapidũ reddunt: sed cum prius fœniculo uiridi circumuoluunt, ut uim ignis obtundant. Scombris Angli intestina eximunt, & capita auferũt, reliquũ multa deinde aqua elixant, sic piscem reddunt exuccũ & insulsum. Magnus est in Propontide & tota Gręcia salitorũ prouentus. Mirabar cur uulgus Græcum minores Scombros Colias uocaret, quũ tamen Hicesius author antiquus, Scombros, minores quàm Colias esse dixerit. Garũ ex Scombris et Colijs apud Byzantinos fieri solet: quanquam nihil uetat ex quouis alio pisce garũ fieri posse, ut postea dicetur. F (A) Garum.

Ac quòd multus sit etiam apud exteras regiones Scombrorum prouentus, inde est colligendum, quòd Scombrariam insulam apud Strabonem à Scombris dictam comperias: uerùm horũ quidem captura multùm est diuersa in Oceano, ab ea quæ in Ponto, Propontide, Hellesponto, Mediterraneo & Adriatico mari esse solet. Oppianus Scombrorũ Ponti capturã ita describit: E

Insulsos capiunt Scombros, Thynnosq́ue furẽtes,
Quum cernunt alios Scombri curuamine retis
Clausos, &c.

Cæterùm Scombri iconem (*Nos utranq́ue omisimus, Rondeletij Scombrum posuisse contenti*) hîc non apposui: quòd sequens Coliæ pictura cum Scombro omnino cõueniat; neq́ue Scombrum fusiùs descripsi, quòd plura de hoc in Colia mox dicturi simus.

DE COLIA SEV SCOMBRO MINORE, IDEM.

Alius est Rondeletij Colias maior, de quo in C. Elemento scripsimus.

A Colias Græcis, ab aue eiusdem nominis (quam nostri uocant un Gay) dictus est: quod eius latera Coliæ auis modo, multis coloribus uariegata conspiciantur. Porrò Lemnij, minores Scombros uulgò Colias (al'colios) nominant, quemadmodum & Tasfi, (*Thasij*) Samothraces & Imbri, (*Imbrij.*) Verùm quid inter Scombrum & Coliam intersit, nihil aliud obseruari posse puto, quàm quòd Colias magis paruus sit, quo præcipuè salito uti solent: Scomber uerò paulò maior. Aiebant autem quidam Lemnij indigenæ (dum ab eis sciscitarer, quid Colias esset) Coliam idem cum Scombro non esse: sed quum nullam uiderem notam, qua utrúq; distinguere possem, totam in magnitudine posui differentiã. Massilia Cogniol (*Gillius scribit Coguiol*) nominat. Dixerim itaq; libenter Coliam piscem Scombrorum pusillorum generis esse, modò uulgi calculis adstipuler: Hicesio tamen in hoc refragor, qui Scombrũ Colia minorem affirmat. Hæc Bellonius: qui & in Lacerto suprà: Genuenses (inquit) quoddam Scombri genus uulgò Lacertum uocant, cuius tergus multò magis quàm alijs Scombris uiret, & uenter est uariegatus; quem reuera Coliam esse Scombrini corporis paruitate liquet.

COROLLARIVM.

H Horatius Sermonum 2.8. piscem Iberum uidetur pro scombro dixisse. His mistũ ius est oleo, quod prima Venafri Pressit cella, garo de succis piscis Iberi, Vino, &c. Acron glossographus præterit. Scombri sunt qui & modò scombri appellantur, Massarius Venetus. ¶ Scombrum Romani Lacertũ uocant, Iouius. Scombrum arbitror esse ex genere lacertorum: Ligures & Neapolitani uocant lacertum: Massilienses Auriolum: Parisienses Macareũ, Gillius. Aurioli nomen, uel à mense Aprili factum est, ut Rondeletius indicat: uel ab oculis aureis. Quidam ex thynnorum genere esse scribit: non satis bene. quanquam multa conueniant. Hispanicum eius nomen audio esse aláche: quo etiam pro alece utantur. Massilienses tamen clupeam, halachiam uocant, cui similis est harengus piscis à quibusdam nõ rectè halec dictus Latinè. Rondeletius cauallo Hispanicum scombri nomen profert. ¶ Vt Gallicè Maquéreau hic piscis dicit: sic Anglicè, Mackerel, Macrel: & Germanicè Makrell, uel Makrill. Vocatur & in Noruegia Maccarel, & in lacu Suerinensi Macrill, piscis harengo maior aliquanto, ut aiunt: per totum corpus transuersis lineis (latitudine pennæ) diuersi coloris, fusci, cærulei, candicantis, distinctus. ego hunc non alium à scombro esse puto. ¶ Alius est fluuiatilis piscis apud inferiores Germanos alicubi similiter dictus ein Macrel, & alio nomine Bratfisch: quem aliqui longè decepti uerum Luciũ esse putarunt. Vide suprà in Corollario de Lucio A. ego capitoni fluuiatili cognatum esse suspicor, eum qui Bratfisch alibi nominatur, &c. cuius in operis fine iconem dabo. Macarellum Albertus nominat, Arnoldus Villanouanus Maquerellum. Cæsar Scaliger nomen Græcæ originis esse iudicat: nec plura. quòd si μακάρεοι pisciũ ulli uocari debent, eos quos ueteres opsophagi deos uocarunt, sic appellabimus, non tanquã ipsos μακαρίους, ἀλλ᾽ ὡς μακαρίζοντας τοὺς γευομένους αὐτῶν. sed ad eam prærogatiuam scombri non peruenerunt, nisi in paucis regionibus fortè, ut Eleusiniaci. quare Gallicam à Bellonio indicatam etymologiam potius receperim: nisi quis à Germanis ad Gallos translatum malit: ut alia multa, fortassis autem Germani sic nominauerint hunc piscem à macritudine. macrum enim nostri quoq; mager appellant. in Oceano enim durior sicciorq; capitur, & ob id deterior, hic piscis, quàm in plerisq; mediterranei locis. ¶ Albertus Rodez piscẽ, nescio cuius linguę uocabulo dictum, interpretatur scombrum. ¶ Coliam Bellonij scombro minorem, & siue ætate, siue etiam specie ab eo differentem, scombro adiunximus. Rondeletius suum coliam scombro maiorem facit: uterq; tamen Massiliæ Coliã piscem Coguiol uocari scribit.

B Hispaniæ cetarias scombris replent, thynnis non commeantibus, Plinius: Massarius interpretatur, propterea quòd thunni ad ea loca non commeant. Hermippus ex Hellespento iubet scombros peti. De Scombraria Hispanici maris insula, circa quam scombri abundant, lege infrà in H.a. Scombri in Oceano Britannico ingentes sunt, ut & rhombi. in Adriatico uterque paruus. Existimârit autem aliquis in minore maris ambitu frequentes prædas exerceri: non ergò crescere. Vix ad Tergeste ac proximum sinum comparent scombri: atq; illicò capiũtur. in Oceani laxitate fuga moram, mora parit incrementum. itaque grandescere, quia non capiantur, Cæsar Scaliger. De migratione eorum in Pontum dicetur infrà in C. Scombros & Mauritania, Bæticaq; & Carteia ex Oceano intrantes capiunt, Plinius.

Vbi.

Scombri pisces sunt paruis thunnis similes, Scholiastes Aristophanis. Minores quàm coliæ, Hicesius. Χελιδόνες τε μύρμαι τε, οἵ τε κοιλίαν (lego κολιᾶν, Dorica dialecto pro κολιῶν) μέζονές ἐντι, καὶ σκόμβρων, ἀτὰρ τῶν θυννίδων (lego τᾶν θυννίδων) γε μείονες, Epicharmus. ¶ Scombris in aquis est sulphureus color, extrà qui cæteris, Plinius. Sulfureus autem color qualis sit, ipse explicat li. 35. Fulmina & fulgura (inquit) sulfuris odorem habent, ac lux ipsa eorum sulfurea est. ¶ Saurum piscem quendam Rondeletius uocat, rostro & priore capitis parte acubus similem: posteriore uerò, ut & carnis substantia, scombris. Vide in Lacerto. ¶ Memini scombrũ uidere dorso toto pul-

chrè

chrè cœruleum, cætera similem trachuro, & similiter ad caudam attenuari: spinosis autem laterũ lineis carentem. ¶ Athenæus thynnos, scombros, &c. squammatos esse dicit, negatione à librarijs omissa. carent enim squammis.

C Pisces sunt litorales, Oppian. li. 1. Halieut. paulò pòst tamen eosdẽ adnumerat piscibus qui degunt in petris, quæ plenæ sunt chamis & patellis, sicut etiã phagros, murænas & orphos. Albertus macarellos in litore Oceani Germanici capi scribit. ¶ Scombri recedũt (in Pontũ) antè quàm thunni. hi enim septembri mense, illi Augusto discessum parãt, Aristot. Discedunt à locis frigidioribus, calidioribusq́ꝫ, antè quàm thunni, ut qui imbecilliores sunt. sæpe tamen flatu austrino uehementiùs occursante, fit, ut cum colijs & scombris exeant thunni in mare: Vuottonus, ex Aristotele ut puto. Partus eorum increscit præcipua celeritate, Aristot.

D Scombri gregales sunt, Aristot. & Mnesitheus Athenæus. ¶ In Mari Ionio prope Epidamnum (ubi & Taulantij habitant) insula est, quæ Athenãs, id est, Mineruæ appellatur: eam piscatores incolunt, et lacus est, ubi Scombrorum, qui ad piscatorum consuetudinem assueuerũt, & mansuefacti sunt, greges aluntur. Iis sanè cibaria edenda piscatores idcirco obijciunt, quòd cum ijsdem fœdus quoddam sanctum habent, atq; adeò firma pace deuinciuntur. Nam hoc piscium genus ab omni captura tum liberum est, atq; ad errandum sine ulla exceptione solutum: tum uerò eatenus ætate procedit, ut uiuat ibidem ad summam senectutem. Nec tamen ætatis tempus ignauiter traducit, neque in suos altores ingratum est, at enim de piscatoribus pastum cùm mane acceperit, piscationem mox capescit, ut se nutricantibus præmium pro nutrimento persoluat. Quare ex portu soluens, ad feros Scombros gentiles suos natare contendit, ac simul ut ad eos peruenit, cum ipsis ita continuò tanquam cum aliqua phalange suorum popularium errat: & nimirũ cùm eiusdem generis sint, non inter se fugiunt, sed simul natant. pòst aũt cicures circum feros concursantes in orbem consistunt: & suorum corporum obstructione eos fuga exituq́ꝫ intercludentes, suorum nutritiorum (ut pro ijs quibus expleti cibis fuerint, illos remunerentur) aduentum acerrimè tandiu expectant, dum piscatores eò profecti, captorum permultas cædes effecerint. Cicures uerò maturè properantes ad portum regrediuntur: atq; ibidem intra cauernas abditi, à piscatoribus cœnam expectant, quam quidem ipsi eis quotidie largiuntur, si ipsos ad piscatum adiutores atq; amicos fidos habere uelint, Aelianus de animalibus 14. 1.

E Scombri, (ut & alij quidam pisces,) temeritatis & imprudentiæ suæ pœnas captiui luunt. nam cum alios uident reti inclusos, ad eos ingredi cupiunt. ingressi aũt, alij (minores) per maculas rursus euadunt: alij (maiores) detinentur. Et dum rete ad litora trahitur, multos in reti scombros hærentes, ac instar cunei impactos uideas utrinq́ꝫ, alijs ingressum, alijs exitum molientibus, Oppianus Halieut. 3. Aliter in Propontide scombri, aliter in Oceano capiuntur. solent enim in Oceano piscatores sua retia (les lignes trainantes, sic Gallicè scribit) in procellas & fluctus demittere. & quò uehementiores sunt fluctus, nauisq́ꝫ celeriùs fertur, eò plures irretiunt, Bellonius in Obseruationibus suis per Orientem. De scombris mansuetis prope Epidamnum insulam, qui piscatoribus feros capiendos adducunt, ex Aeliano præscriptum est in D. ¶ Esca iacentium mollior esse debet, quàm saxatilium, (in piscinis.) itaq; præberi conuenit cum alia, tum scarorũ branchias, scombri uentriculos, &c. Columella 8. 17.

F Laudatissimi scomber, salpa, sparus, Plinius lib. 32. ut author Promptuarij citat, ineptè. simpliciter enim hi pisces à Plinio nominantur libri 32. cap. ultimo. Plinius ait scombrum laudatissimum esse in finibus Carthaginis, Rauisius. Lynceus Samius pisces aliquot Rhodios Atticis comparans, opponit psettis & scombris Eleusiniacis, uulpem in Rhodo dictam. Ex Hellesponto scombros præcipuè laudat Hermippus. ¶ Pisces squammosi (*non squammosi*,) ut thynni, scombri, thynnides, & huiusmodi, solent etiam gregarij esse. Gregaria autem hæc genera piscium, suauia quidem in cibo sunt, utpote pinguia: sed grauia & difficilia concoctu: ideoq́ꝫ maximè ταριχεύεσθαι (sale nimirum inueterari) possunt, & inter ταρίχη, optima sunt. præstant etiam, si assentur: quòd sic eorum pingue liquatur, Athenæus Mnesitheus. ¶ Hicesius ait scombros minores quidem esse colijs, multùm nutrire tamen, & melioris esse succi, at non faciliores excretioni. Scombrus leuis est, & citò à stomacho descendit, Diphilus. Scombrus sapore est non adeò ingrato, nec facilè corrũpitur. sitim proritat. circa Parium præstantissimi habentur, Vuottonus: qui pro Parium, Pariam uel Parum forsitan legendum suspicatur. ¶ Scombri oblongi & exiles sunt. Vère pinguescunt: quo tempore Venetijs inter delicatiora obsonia reputantur. Romæ autem ab innata quadam siccitate sunt ignobiles, Iouius. ¶ Τάριχη (ἢ τεμάχη) σκόμβρων nominantur à Polluce. ¶ Maquerelli multùm deficiunt in bonitate à saluberrimis piscibus. sunt enim multò crassiores, uiscosiores, & concoctu difficiliores, magisq́ꝫ excrementitij quamobrem non conueniunt nisi ualidis iuuenibus, idq́ꝫ cum embammatis, quæ uiscosum, crassum & frigidum ex his piscibus succum emendent, Arnoldus Villanou. ¶ Epilepsiæ obnoxij auersentur pingues & cetaceos pisces, ut scombrum, pelamydes. hi enim omnes crassum, terrestremq́ꝫ, & inimicum naturæ succum congregant, Trallianus.

Garus. Garus, authore Plinio, liquor erat, qui ex intestinis piscium, præcipuè scombrorum, sale maceratis fiebat, Massarius. De Garo tum simpliciter, tum eo quod è scombris fit, quódque

ſociorum cognominatur, abunde ſcripſimus ſuprà in Garo, elemento G. In Scombraria inſula optimum è ſcombris conficitur garum, Strabo. Scombros & Mauritania Bæticaq́, & Carteia ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles, (quàm ad garum,) Plinius. Expirantis adhuc ſcombri de ſanguine primo Accipe fæcoſum munera chara garum, Martialis libro 13. ſub lemmate Garum ſociorum. Et mox de Muria: Antipolitani fateor ſum filia thynni, Eſſem ſi ſcombri non tibi miſſa forem. Et ſuperiùs de Ouis: Candida ſi croceos circumfluit unda uitellos, Heſperius ſcombri temperet oua liquor: id eſt, garum.

G Scõbri in aceto putrefacti, uuluæ ſtrangulatu oppreſſas excitant, Plinius. E ſcari (nõ ſcombri, ut Gillius uertit) iecore remedium ad icterum, ex Aeliano retuli in Scaro G.

H. a Horæum, ſcombrum, & trygona, nominat in Captiuis Plautus. Σκομβρίζει, γογγύζει, Suidas: uerbum nimirum per onomatopœiam factum, non à piſce. Σκομβρίσαι, παρὰ Ἰόβᾳ ἐν διδυτέρῳ φορᾶς λέξεως, παιδιᾶς ἀσελγοῦς εἶδος ἀποδίδοται: καὶ ἐπὶ τὸ ἦτρον πλατεῖ τῇ ποδὶ πλήσσοντος, ὡς ψόφον ἐργάσασθαι, Suidas.

Scolymus herba in Lemno ſponte prouenit, ac dicitur uulgò ſcombrouolo, id eſt carduus ſcombri, Bellonius.

Propria. Scombri, Σκόμβροι, gens Thraciæ, Varinus. Strabo libro 3. ait Sexitaniam eſſe ciuitatem iuxta Herculis inſulas prope Carthaginem nouam, à qua ſalſamenta Sexitana denominentur: & aliam Scombroariam, (Σκομβροαρίαν, interpres quatuor ſyllabis uertit, Scombrariam,) à ſcombris qui illic capiuntur, Athenæus. ¶ Scombrus apud Alexidem, cuius uerba Athenæus recitat, paraſiti nomen eſt.

h. Athenienſes Salſamentis adeò delectati ſunt, ut Chærephili ſalſamentarij filios ciuitate donarint, ut teſtatur Alexis his ſenarijs: Τοὺς Χαιρεφίλου δ' υἱεῖς Ἀθηναίους, ὅτι Εἰσήγαγεν τάριχος, οὓς καὶ Τιμοκλῆς Ἰδὼν ἰδεῖ τῶν ἵππων, δύο σκόμβρους ἔφη Ἐν τοῖς σατύροις εἶν.

Fuit apud Byzantios receptus mos, ut ſcombrorum regem uidere, qui inter conchylia (*Scombri piſces ſunt, non conchylia*) eſt miri aſpectus, fortunatiſsimos euentus faciat, Alexander ab Alexandro Dierum genialium 5.13. Sed Aelianus hoc de Scombris ſcribit. Vide infrà in Strombis D.

SCOPES piſces quidam, nominati apud Athenæum, ut in Eritimo ſcripſi. Homero aues eiuſdem nominis ſunt.

SCORDYLVS nominatur ab Oppiano Halieut. 1. inter reptilia maris, (quæ pedibus ſcilicet repant,) cum polypis & ſcolopendris marinis, amphibia, & cauernas maris incolentia, his uerſibus: Ἄλλοι δ' ἑρπυστῆρες ἁλὸς ναίουσιν θυάλους, Πουλύποδες, σκολιοί, καὶ σκορδύλος, ἠδ' ἁλιεῦσιν Ἐχθομένη σκολόπενδρα, καὶ ὀσμύλος: οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ Ἀμφίβιοι. Ego non de alio quàm Ariſtotelis cordylo eum ſentire arbitror: cum & nomen, & quæ pedibus fit reptatio, & natura ad aquam & aërem ambigua conueniant. Hoc obſtat: quòd cordylus Ariſtotelis τελματιαῖος, id eſt paluſtris eſt, ſeu lutarius, non marinus. Chalcidem quoque Ariſtoteles lacuſtribus, Oppianus marinis adnumerat. Plura de Cordylo leges ſuprà, pag. 357. Verum quidem cordylum amphibium hactenus nemo oſtendit. unde ſuſpicor peregrinum eſſe animal: & fortè idem quod apud Babylonios uel Indos reperiri ſcripſimus, (ſuprà in Cordylo, pag. 359.) amphibium animalculum anonymum: quod pinnulis ceu pedibus (quos nimirum aliqui ſimpliciter pedes propter formæ aut uſus ſimilitudinem uocarunt) graditur: & quanuis branchias habeat, cibi tamen gratia in ſiccum egreditur, cauda ſubinde mobili, capite ranæ marinæ ſimile, reliquo corpore gobijs, è fluuijs in terram exiens ſaltat, & in aquam redit ſicuti rana. quamobrem compoſito ex piſce & rana nomine, piſciranam aliquis accommodato eius naturæ uocabulo appellârit: branchias enim & poſteriora ut piſcis habet: caput & naturam amphibiam, & ſaltum, ut rana: fortè & caudam ranæ imperfectæ non diſsimilem, quam gyrinum uocant, noſtri Roßkopf. Itaque Germanicè etiam Cordylum interpretabor ein Fiſchfröſch, id eſt piſciranam. uel ein Indianiſcher Roßkopf, id eſt Gyrinum Indicum. ¶ Alia eſt cordyla ſiue ſcordyla, uel cordylus ſcordylúsue piſcis, thunni fœtus: de quo dicetur in Thunno.

Apud Tarentinum in deſcriptione eſcæ cuiuſdam legitur πεσσανταμίων σκορδύλων, &c. qui locus & ſi corruptus eſt, ſuſpicetur tamen aliquis fluuiatiles aliquos piſces ποταμίους σκορδύλους ab eo nominatos.

Pulmone carent piſces, & ſi quod aliud animal (*de cordylo fortè ſentiens*) branchias habet, Ariſtotelis hiſto. 2.15.

DE SCORPIO ET SCORPAENA,

RONDELETIVS.

Rondeletius & Bellonius unam tantùm Scorpij iconem dederunt: Pro qua nos Scorpij maioris Venetijs depicti effigiem poſuimus, quanuis cum neutra illorum undiquaq; conueniat. Rondeletius quidem in fine Capitis, Scorpænam (id eſt, Scorpium minorem) ſe effigiaſſe ſcribit: quod annotatum ab eo ſuperuacaneum uidetur, ſi corporis forma non differunt, ut ipſe ſentit. Idem à ſyncipite ſcorpij ſui ceu cornicula quædam in ſummo trifida produxit. de quibus in deſcriptione puto ſentit, cum inquit, ſuperciliorum loco cartilagineas apophyſes duas molles eſſe. Bellonius quidem

quidem super oculis appendices quasdam scorpio esse scribit, ut in exocœto suo: sed nihil tale repræsentat eius pictura. Idem pinnam quæ ab ano proximè est, tribus aculeis exasperari scribit, non item pingit. Rondeletius ad pinnæ illius initium aculeos duos expressit.

Addidimus & Scorpij minoris picturam, & ipsam Venetijs effictam. Vtraque ad elegantissimas duas scorpiorum picturas Saluiani satis accedit: hoc est, maior ad maiorem illius, minor ad minorem.

Scorpius simpliciter, uel maior.

A

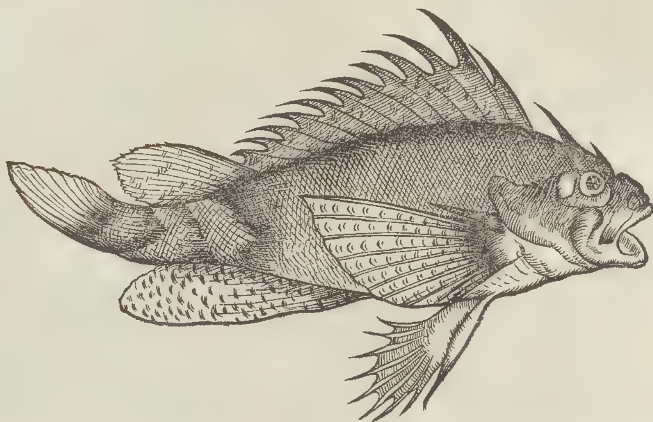
ΣΚΟΡΠΙΟΣ à Græcis scorpius, uel scorpio à Latinis dicitur, à Massiliensibus scorpeno, à nostris rascasse. Græci quoque huius temporis σκόρπιον uocant. Σκορπὶς dici uidetur ab Aristotele scorpius fœmina. Verum tamen an ijdem sint Aristoteli an diuersi σκόρπιος & σκορπὶς dubitat Athenæus. Ἐν πέμπτῳ ζώων ὁ Ἀριστοτέλης σκορπίους καὶ σκορπίδας ἐν διαφόροις τόποις ὀνομάζει· ἄδηλον δ' εἰ τοὺς αὐτοὺς λέγει, Aristoteles libro 5. cap. 9. & 10. de animalibus: scorpios & scorpidas diuersis in locis nominat: incertum autem an eosdem esse intelligat. (Libro 5.) Scorpium autem & scorpænam Athenæo diuersos esse pisces certum est. Σκόρπαιναν καὶ σκορπίους πολλάκις ἡμεῖς ἐφάγομεν, καὶ ὅτι διάφοροι καὶ οἱ χυμοὶ, καὶ αἱ χρόαι εἰσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. (Lib. 7.) Scorpænas & scorpios sæpe edimus, & eos succo coloreque differre nullus ignorat. Et Hicesius, ut idem citat, ait: Τῶν σκορπίων ὁ μὲν ἐστι πελάγιος, ὁ δὲ τεναγώδης· καὶ ὁ μὲν πελάγιος, πυῤῥός· ὁ δ' ἕτερος, μελανίζων. διαφέρει δὲ τῇ γεύσει καὶ τῷ τροφίμῳ ὁ πελάγιος. Scorpionum hic pelagius est, ille lutarius. (τέναγος enim propriè dicitur γῆ ἐπιπόλαιον ὕδωρ ἔχουσα, ἢ πηλῶδες ὕδωρ, inquit Phauorinus: id est, τέναγος terra est supernatantem aquam habens, aut cœnosa aqua.) pelagius rufus est, alter nigricat. Saporis suauitate & alimenti copia præstat pelagius. Et Plinius in piscium catalogo tanquam diuersos nominat. (Lib. 32. cap. 11.) (*Plura de Scorpæna leges ad finem huius capitis.*)

B Scorpius piscis dictus est non à scorpij terreni formæ similitudine, sed quòd sit πληκτικὸς, ut ex Aristotele citat Athenæus lib. 7. ubi perperam πλυκτικὸς legitur pro πληκτικὸς: id est, quòd pungat & feriat uenenumque effundat scorpij terreni ritu. Est enim capite, pro corporis magnitudine, maximo, multis & uenenatis aculeis horrente, ore magno, dentibus paruis, sed densis. In inferiore maxilla trianguli figuram expressam habet. In superci-

liorũ loco apophyſes duas cartilagineas, molles. Pinnas latiſsimas et robuſtiſsimas. Quæ enim ad branchias ſunt, medium ferè corpus occupant: quæ in uentre, paulò minores: quæ à podice, magna eſt & latiſsima, acutiſsimis aculeis nixa. quæ in dorſo, nouem firmiſsimis aculeis conſtat. Cauda in unicam & latam deſinit. Squamis tegitur paruis, cortici ſerpentum quàm ſquamis ſimilioribus. Branchias quaternas habet. Ventriculum magnum, apophyſes in inteſtinis octo: hepar candidum, in eo fellis ueſicam uiridem, ſplenem nigrum, inteſtina lata, cor magnum. Maiore ex parte colore eſt rubeſcente ſiue rufo. Etenim à Plinio rufus dicitur, ut ab Hiceſio πυῤῥὸς, & κιῤῥὸς à Diphilo, à Numenio ἐρυθρὸς: ab Epicharmo uerò ποικίλος, quòd maiore ex parte rufus ſit, aliqua ex parte nigreſcat.

Lib. 32. cap. 10. Athen. lib. 7. & 8.

Scorpis, uel Scorpæna: id eſt, Scorpius minor.

F Scorpium inter duræ carnis piſces Philotimus connumerat: idq; approbat Galenus, qui in libello de attenuante uictu, in ſaxatilium penuria eundem ſubſtituit. Quum, inquit, ſaxatiles deſunt, aſellos, mullos, & alios eiuſdem generis pelagios poſſumus exhibere: et eos potiſsimùm qui cum ſinapi manduntur, cuius generis eſt ſcorpius. Athenæus ex Diphilo: Σκορπίοι δὲ οἱ πελάγιοι καὶ κιῤῥοί, τροφιμώτεροι τῶν τεναγωδῶν τῶν ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς, τῶν μεγάλων. Scorpij pelagij & rufi, magis nutriũt quàm lutarij magni, qui litorales ſunt. Si ſcorpius paulò diutius mortuus aſſeruetur, tenerior redditur: quod omnibus quę dura carne ſunt euenit. Calore enim naturali, qui partes continet & regit euaneſcente, & calore externo in carnem agente & colliquante, humidior ea efficitur, fitq; ad putrefactionem uia. Quæ uerò humidiora, eadem ſunt molliora: & contrà quæ ſica, dura. Idem de omnibus quæ ſicca ſunt carne, intelligi oportet. Elixus ſcorpius editur ex aceto. Aſſus minùs probandus, ob duritiem. Ius ex eo aluum ſubducit, teſtibus Dioſcoride lib. 2, cap. 35. & Plinio libro 32. cap. 9. Ibidem.

Lib. 3. de alim. facult.

Libro 8.

G Iocineris doloribus ſcorpio marinus in uino necatur, ut deinde bibatur, inquit Plinius. Et ſcorpius marinus necatus in uino, ueſicæ uitia & calculos ſanat. Lapis qui inuenitur in marini ſcorpionis cauda pondere oboli potus, ad eadem etiam ualet. Qui Plinij locus mendoſus eſt: nullus enim piſcibus lapis eſt in cauda, ſed in capite tantùm. Quare pro cauda, capite legendũ. Contra panos ualet ſcorpio (*lib. 32. cap. 9. ubi de marinis tantùm ei ſermo eſt*) in uino decoctus, ita ut foueantur ex illo, fel ſcorpionis marini unguium ſcabritiam extenuat. Idem cicatrices tollit. Dioſcorides uerò ſcribit marini ſcorpionis fel cõuenire ad ſuffuſiones oculorũ, albugines & hebetudines.

Lib. 2. cap. 14.

Iam diximus piſcem iſtum πληκτικὸν eſſe, quod indicat Plinius, libro 32. cap. 11. quum ſcribit: Sic & ſcorpio lædit, dum manu tollitur: tot enim aculeos habet in capite, ut ſine noxa tractari nõ poſsit, niſi cauda arripiatur, uel duobus tantùm digitis medium corporis apprehendatur. Ob id accidit plerunq; ut piſcatores noſtri à ſcorpionibus pungantur, & ex punctæ partis inflammatione dolor magnus oriatur. Puerum ab hoc piſce miſerè ictum, dum eum in ſinu recondere uellet, curaui mullo diſſecto & impoſito cum eiuſdem ſcorpionis hepate, adhibito ad uulneris ambitum lentiſco contuſo. Quod ideo commemorare uolui, ut ſcorpionis ictuum antipharmaca à ueteribus tradita uera eſſe, & à me experientia comprobata omnibus indicarem. Principiò nullum ferè uenenatum eſt animal, quod ueneni ſui antipharmacũ in ſe nõ contineat. Cùm enim partes diuerſæ ſint, diuerſo quoque temperamento inter ſe aduerſari neceſſe eſt. Deinde duplex antipharmaci genus eſſe comperio, Antipathiam, (*Sympathiam*) & ſimilitudinem ſubſtantiæ: ut hepar uenena-

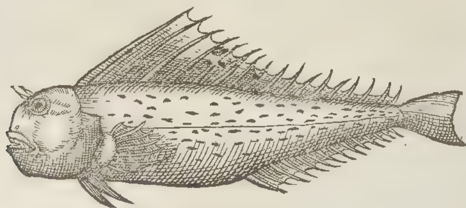
De uenenato huius piſcis ictu.

uenenatorum animalium uulneri impoſitum ſimilitudine ſubſtantiæ uenenum retrahit, maximeq; confert ea parte qua fel continetur. Carnes uerò impoſitæ idem præſtant per antipathiam, ut uiperarum caro morſui uiperarum medetur. Terrenus ſcorpius totus ictibus ſuis remedio eſt. Sic mullus marini draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus atq; diſſectus admoueatur, autore Dioſcoride. Quod, ut dixi, experti ſumus. *Lib. 2. cap. 24*

Ex his omnibus liquidò conſtat nos ueterum ſcorpionem deſcripſiſſe, niſi quis nobis locum Athenæi libro 7. opponat, quo inter cartilagineos ſcorpium recenſere uidetur his uerbis, Εἰσὶ δ' οἱ σκορπίοι σμηκτικοὶ, εὐέκκριτοι, πολύχυλοι, πολύτροφοι· χονδρώδεις γάρ εἰσι. Scorpij abſtergunt, facilè excernuntur, multi ſunt ſucci, copioſè alunt: ſunt enim cartilaginei, *(immò carne ſolida & calloſa: ut in Corollario aſſerimus.)* At locum mendoſum eſſe omnium qui de piſcibus ſcripſerunt, teſtimonia conuincunt: nullus enim eſt qui ſcorpium inter cartilagineos reponat: ſpinis enim non cartilagine conſtat. Quare non χονδρώδεις, ſed σαρκώδεις legendum eſſe crediderim; conſtat enim multa & firma carne, quam ob cauſam copioſè nutrit. A *Verum ſe ſcorpionem dare.*

Nunc de ſcorpæna, quæ à ſcorpione corporis forma minimè differt, ſed colore dũtaxat. Nam cùm ſcorpionum alij rufi ſint, alij nigricantes, ut ex Hiceſio citat Athenæus: quibus mox ſubiungit ſcorpænam colore tantùm & ſucco diſsimilem eſſe, efficitur ut ſcorpænã eam eſſe credamus quæ nigreſcat, quæq; inſuauior ſit, minusq; boni ſucci & litoralis, lutoq; gaudẽs ex ueterum ſententia. Maſsilienſes contrà, eum qui niger eſt, ſcorpeno: qui flauus eſt, ſcorpena uocant. Scorpænam ex præcedenti ſchemate agnoſces. [*Atqui ſi corporis forma nihil differunt, ut paulò antè ſcribit Rondeletius, ſed colore tantùm: ex eâdem figura utrunq; cognoueris.*] A *Scorpæna.*

DE SCORPIOIDE, RONDELETIVS.

IS quem hîc exhibemus, uulgò à noſtris lebre de mar, id eſt, lepus marinus dicitur, quia roſtrum terreni leporis προτομῇ admodùm ſimile habet: ſed lepori marino ueterum omnino diſsimilis eſt, ut ſuo loco docebimus. Quamobrem ſcorpioidem non ineptè, ut opinor, appellabimus: eſt enim capitis forma ſcorpioni marino ſimilis, totidemq; ſupra oculos apophyſes molles habet: ſed dentibus differt, quos ſerratos quidem habet, ſed tenues & denſos admodùm, & in ſuperiore maxilla duos exertos, cuiuſmodi galeritæ ſunt dentes. Prætereà differt à ſcorpione & galerita pinnæ dorſi magnitudine, duabusq; maculis nigris eiuſdem pinnæ. Cutis læuitate galeritæ ſimilis eſt, & carnis ſubſtantia, non autem ſcorpioni. A B

Litoralis eſt, muco ueſcitur & aqua. C

DE SCORPIONE ET SCORPAENA, BELLONIVS.

Scorpio noſtro Oceano infrequens, Mediterraneo multùm familiaris, ubiq; ſuum nomen retinet: Græcum tamen uulgus Scorpidi pronunciat, ad Scorpænæ differentiam, quam Scorpinã nominare ſolet. (Pelagius & ſaxatilis eſt piſcis: ſed Scorpæna paluſtris, & cœnoſa.) Scorpionem Maſsilienſes Scorpænam uocant, Genuenſes Scorpium, ad diſcrimen Scorpænæ, quam Straſinam dicunt, Maſsilienſes uerò una Raſqueſſa. A (C)

Scorpæna cineritia eſt: Scorpius autem rufus, & multò maior, atq; appendices ſuper oculis, ut Glinos ſeu Exocœtus habet, (*de quo in Adonide actum eſt.*) Tam Scorpius quàm Scorpæna pinnam in tergore continuam duodecim aculeis munitam gerunt, reliquum pinnæ obtuſum. Caput habent admodum grande, aculeis acutis præmunitum: pinnas utrinque ad branchias admodum latas: Os, denticulis confuſis, ut in Lampuga, munitum. Omnino Scorpio uincit Scorpænam: caput enim huic eſt paulò maiuſculum, reliquum corporis in acutum tendit. Squamis tegitur adeò tenuibus, ut his carere uideatur: oculos habet in grandi capite exertos ut bufo: branchias ſuperiores plurimùm ſpinoſas, ſpiculis alijs uerſus caudam, alijs in gyrum armatas. B

Vterque piſcis admodum uiuax eſt: nam exenteratus, & corde carens, moueri tamen (Orphi modo) non deſinit. C

Grandes ſupramodùm in mari circa Eubœam capiuntur. Oris rictum tam uaſtum aperiunt, B

ut caput alterius piſcis, quod ſuum æquet, facilè admittere poſsint. Maxillas autem in eo rictu ſic dilatant, ut in tubis uidemus: dum enim os claudunt, ſtatim poſtea recondunt. Eſt illis quoddam linguæ rudimentum potius, quàm ut abſolutam eſſe dicas. Pinnam proximè ad anum exporrectam habent, tribus aculeis aſperam. Caudam ferè circinatam, reliquas pinnas rotundas: nam piſces, quibus cauda eſt bifurca, his quoq; pinnæ in acutum tendunt. *Nam ſaxatiles ipſe deſcripſerat ordine.* *Interiora.* Scorpius & Scorpæna, oſſicula quatuor uncinis uallata in ingreſſu faucium habent, quibus cibũ, quem uenati ſunt, in ſtomachum inijciant. Cor illis ualde paruum eſt: cui ueſicula alba ac flatu turgida incumbit, quæ, ut quidam pulmo, uacua contrahitur. Diaphragmate præditi ſunt: Hepar oſtendũt album, in quinque ueluti lobos diſtinctum: quorum ſiniſter reliquis maior, fel oblongo folliculo incluſum continet: uentrem ſatis grandem: lienem rubicundum, in oppoſito fellis latere ſitum: Pylorum nouem appendicibus aut apophyſibus ſuffultum: inteſtina pauca, quæ binis tantùm giris inflectuntur. Tota horum piſcium ſpina uertibulis uigintiquatuor conſtat: calculum in capite gerunt.

C Caridibus, Aphyis, Sparulis, Gobionibus, & omnis generis piſcibus paruis ueſcuntur.

F Athenæus Scorpium & Scorpænã & colore & ſucco differre tradit.

G C. Plinius Medicus epilepticos in cibo Merulis, Turdis aut Scorpionibus iuuari ſcribit: Dyſentericos quoque Scorpænam cumino & aceto conditam iuuare.

COROLLARIVM.

A Scorpius ſiue pro piſce, ſiue pro inſecto uenenatis, Græcum eſt nomen, Σκορπίος, paroxytonum, uti ſemper apud bonos authores inuenio: quemadmodum & propria nomina in ιος, quæ tres breues ſyllabas habent, ut Δολίος, Τυχίος, quanquam apud Varinum σκορπιός oxytonum in uulgatis codicibus eſt. Sic σηπία, σηπίον, & multa diminutiua in ιον, ut παιδίον. Idem piſcis ἴζελος, neſcio qua dialecto dicitur, apud Heſychium & Varinum: item ἔξωρα. ¶ Scorpæna & ſcorpius an colore duntaxat & ſapore, locoq; differant, non autem corporis forma, ut Rondeletius putat, alij iudicent. Mihi quidem ſpecies duæ diuerſæ uidentur, quod uel ex figuris noſtris, quas Rondeletij deſcriptioni præfiximus, utriſq; ad uiuum factis, apparet. Plinius quoq; ſcorpænã & ſcorpium tanquam diuerſos numerat. Cum Scorpio, & Scorpæna eiuſdem generis ſint, multũ tamen & colore & bonitate differunt. Nam Scorpio ruffus & pelagius eſt: Scorpæna nigra et littoralis, & cibi ſuauitate longè Scorpione inferior: quod ipſum non modò ex antiquorũ (*Hiceſij*) conſcriptione accepi, ſed certa palati ſapientia expertus ſum, Gillius. Oppianus 1. Halieut. etſi ſcorpionis ſimpliciter genera duo eſſe dicat, utrunq; tamen in petris & arenis collocat. Σκορπίος αἰκτὴρ δίδυμον γένος: quod ſi etiam loco diſsideant, quemadmodum Hiceſio, (cui hac in parte magis faueo,) multò iuſtiùs ſpecies duæ ſtatuentur, ut longè fallatur Euſtathius, qui ſcorpium & ſcorpænam ſexu tantùm differre putauit, ſicut leonem & leænam. A nominibus maſculinis, (inquit,) in ος & ων preſertim, multa fœminina fiunt in αινα, ut λύκαινα, λέαινα, θέαινα, θεράπαινα, &c. quòd autem ſcorpæna etiã ſcorpius fœmina ſit, liquet ex uerbis illius (*Athenæi*) qui ſcripſit: Scorpænas & ſcorpios ſæpe nos comedimus. hæc ille: cum reliqua etiam Athenæi uerba addere debuiſſet: nempe colore ſaporeq; eos differre, omnibus conſtare. quibus ſpecies etiam diuerſas inſinuat. quãquam enim in pleriſque ſexu tantùm differentibus, coloris etiam aliquod diſcrimen eſt, id tamen non uulgò omnibus, ſed peritis tantũ agnoſcit: & multò magis ſi quæ in ſapore ſuccó ue differẽtia eſt. Quod ad magnitudinis differentiã, Bellonius rufum, qui pelagius quoq; & ſaxatilis ei eſt, multò maiorem facit: fuſcum uerò (quam priuatim ſcorpænam nominandam & ipſe & Rondeletius putant,) minorem facit. id quod mihi quoq; uidetur, & noſtræ icones præ ſe ferunt. Rondeletius differentiæ ex magnitudine nõ meminit: ſed Diphili tantùm uerba recitat, qui contrà nõ pelagios & rufos, ſed αἱ τεναγώδεις, id eſt, in cœnoſo litore agentes, magnos facit.

Pſellus ſcorpidia nominat, diminutiua forma: cuius etiam σκορπὶς uideri poteſt, ut θεραπαινίς, νησίς, τελλίς. Vtitur ea uoce quinto hiſtoriæ, cap. 10. Ariſtoteles: Αἱ σκορπίδες ἐν τῷ πελάγει τίκτουσι: cùm præcedenti ſtatim capite dixiſſet: ὁ δὲ σκορπίος τίκτει δίς: unde ſcorpidis ſcorpijq; nomẽ promiſcuum ei eſſe apparet: ita quidem, ut ſcorpis potiùs de fœmina dicatur, ſcorpius de utroque ſexu. ¶ Nonnullæ regiones Italiæ utrunq; Scorpænam appellant. & Græci à uero nomine aberrarunt: nam utrunq; Scorpium appellant. Maſsilienſes ut nondum ceſſant rectè Scorpænam appellare, ita parum Maſsilicè Scorpium uulgò Raſcaſſam nominant, Gillius. (Echini etiam maiores à Maſsilienſibus Raſcaſſes dicũtur. Conijcio raſcaſſum alicubi ſignificare inſtrumentum quo linum depectitur, ſquinada alibi dictum.) Italicè circa Genuam Scorpion uocatur: alicubi peſce ſpin, uel ſpino, uel ſpinoſo, minor præſertim & fuſcus. *Spinula.* Aggregator ſpinulam piſcem à Galeno, libro 3. de alimentis, memorari ſcribit: nominatur autem ſcorpio eodem in libro inter duræ carnis piſces. *Sabot.* Sabot nomen eſt piſcis, & eſt ſpinula, Syluaticus. nos de Arabico nomine Sabot annotauimus aliquid in Callionymo A. Scorpio piſcis eſt, uenenoſæ puncturæ, noſtro idiomate Doracæna: idem Syluaticus. ſed alibi meliùs draconem marinum, uulgò doracenam dici interpretatur, ut dracena intelligatur: ſic enim marinum draconem, id eſt araneũ piſcem, etiam Græci hodie uulgò uocitant. Scorpænã fermè omnes uernaculo nomine nũcupamus piſcem ſubrufum uariumq;, & multis armatum aculeis; Cute aũt minimè ſquamea; ſed gobionis ſimilitudine

tudine lubrica, Iouius Italus. ¶ Luſitanicum ſcorpij nomen eſt Coeſſo. ¶ De Germanico nomine nondum ſum certus. Bellonius Gallico Oceano ſcorpionē infrequentē eſſe tradit: quare Germanico etiā Balthicoq́; rarum exiſtimârim. Appellauerim aūt **ein Scorpfiſch**, id eſt ſcorpionem piſcem, cōpoſito nomine: quoniā ſcorpionis inſecti etiā nomen lingua noſtra acceptauit: uel **ein Meerſcorp**, id eſt, Scorpionē marinū. priuatim quidem rufum circunloqui licet, **der gröſſer rotlacht Scorpfiſch**: fuſcū uerò, **der kleiner graw Scorpfiſch**. Audio Friſios appellare **a Storme**, piſcem ferè ſimilem rochetto Anglorum, colore ſcombri, pinnis ut perca aculeatis in dorſo, binis prope nares in capite aculeis, caput proportione magnum eſſe, oculos magnos, opercula quoq; branchiarum aculeata: caudam rubram, maculis nigris. Germanica nomina **Petermanche** & **Torpot** ad Araneum pertinere puto: & plura de eis in Corollario de Araneo ſcripſi: ubi Anglicè etiam Araneum **a Viuer** appellari dixi, fortè à febri quam excitat. febrim enim Angli **feuer** uel **fiuer** nominant. Sed aliam nuper ex Turneri mei literis eiuſdem piſcis & nomenclaturam & interpretationem Anglicam accepi: Araneum Plinij (inquit) noſtri piſcatores uocant **a qua wyuer**, hoc eſt malam uxorem, nuſquam in Anglia audiui aliter uocari. Sic ille. Nimirum autem ut piſces aranei ſcorpijq́; nuſquam tutò attrectant, ſic malæ mulieres intractabiles ſunt, & non cautiſsimè tractanti noxiæ. **Qua** pro malo Flandricū eſſe audio, ut & **wyuer** pro muliere, qui apud nos ſunt Angli **qua** uocem non agnoſcunt: & pro uxore ſcribunt **a wyfe**.

Rondeletij Scorpioides & Bellonij Blennus, (quem in B. elemento dedimus,) maximè cognati uidentur.

B De magnitudinis & coloris differentijs in pelagio & lutario ſcorpijs, & alia quædā ad B. pertinentia, diximus ſuprà in A. In Rubro mari gignuntur etiam ſcorpij & gobij, partim duûm, partim trium cubitorum, Aelianus de anim. 17. 6. Io. Tzetzes Variorū 7. 144. apud Indos ea magnitudine naſci ſcribit, ex Cteſia. Minores qui ſemipedalē longitudinem non excedūt, maioribus anteponuntur in cibo, iudicio Archeſtrati, Iouius: qui Archeſtrati uerba non intellexit. ſunt aūt hæc: - - - ἐν δ' Θάσῳ τ' σκορπίον ὠνῦ, ἄν ᾖ μὴ μείων πύγονος, μεγάλου δ' ἀπὸ χεῖρας ἴαλλε. ego ſecundum carmen ſic legerim, οὐ μείζω πυγόνος, &c. id eſt, non longiorē pygone. eſt aūt πυγὼν menſura, à cubito uſq; ad paruum digitum extenſum: uel ut alij uolūt, uſq; ad digitos flexos, συγκεκαμμένος: qui digitos uiginti ei attribuūt. Ichthyophagi cæteros quidē piſces æſtu maris in litus eductos facilè capiunt: canes uerò, phocas maiores, ſcorpios, murænas, & huiuſmodi non ſine periculoſo certamine, Agatharchid. De mari rub. Secundū Paſtinacā & Draconē nihil in mari uenenatius Scorpio. etenim in dorſo & brāchijs bene acutos & robuſtos habet aculeos: quos ſi Sipontinus uidiſſet, nō à ſimilitudine terreſtriū nomē duxiſſe ſcripſiſſet, ſed ex eo potiùs quòd quemadmodū terreſtrium aculei, ſic horū pernicioſi ſint, nūcupatos eſſe, Gill. Scorpio niger eſt, denſas in tergo ſpinas habēs, quibus nonnunquā piſcatores lædit, Platina. ¶ Scorpioni cōplures appendices supernè circa uentriculum exeunt, Ariſtot. Numenius ſcorpiū colore rubrum dixit, ἠν χροιῆσιν ἐρυθρόν.

C Scorpiorū alius pelagius eſt, alius τιναγώδης, Hiceſ. uide ſuprà in A. Rondeletius τιναγώδη interpretatur lutariū: ego circunloqui malim, & qui in cœnoſo litore degat interpretari. Lutariū uerò Latinè dixerim, quod Græci τελματιαῖον: ſicut Ariſtoteli rana & cordylus ſunt ζῶα τελματιαῖα: ſic & teſtudo quædā lutaria dicitur. τίναγος opinor eſſe continuatū: τέλματα uerò ſunt paludes paruę & diſtinctę, noſtri **pfützen**, (fortè à putida aqua, unde & puteos dicimus,) & **güllen** appellāt. Gręci etiā τέλματα tum puteos, tū aquas cœnoſas dicūt: τὰ πηλώδη καὶ τελευταῖα τοῦ ὕδατος. ſunt enim ferè circa margines & extrema fluminū lacuumq; huiuſmodi lacunæ. Scorpiones piſces ambigunt litorales ne an pelagij ſint, Ariſtot. Ouidius in Halieuticis pelagios facere uidet̄: ſed dubitari poteſt. Oppianus utrūq; ſcorpij genus in petris & arenis paſci canit. Mneſitheus apud Athenæū ſaxatiles facit ſcorpios: Bellonius rufum dūtaxat, pelagiū & ſaxatilē. Philotimus durę carnis eſſe ſcribit, quod approbat Galē. ſaxatiles uerò piſces durę carnis nō ſunt. ¶ Scorpiōes (Σκορπίδες) in alto fœtificāt, Ariſt. Bis anno pariūt, uêre ac autūno, Idē et Plin. Oppiano quater, 1. Halieut. Σκορπίος αὖ τετράκι φέρει βέλος ὠδίνεσσι. ¶ Phycis, i. algis uescit̄, Athen. Cancros tamē appetūt. uide mox in E. D Piſcis eſt ſolitarius, Athenæus.

E Scorpio piſcis eſt βολιστικός. nā & ſagenis & reticulo trahit̄, Plutarchus. ¶ Fertur, ſi decē cancri colligati in maris locum aliquē proiecti fuerint, ad eum omnes ſcorpios cōgregari, Albert. Ad ſcorpiones piſces ineſcatio: Pulueris (*Scobis*) de ligno mori, caulocinaræ, ſandarachæ, ana drachmas viij. erucæ, braſsicæ, numero quinq;. omnia hæc cum tritico optimè læuigato, arenaq;, affuſa aqua, miſceantur: & paſta inde ſubacta ſcorpiones illiciantur, Tarentinus.

F Scorpij, ut & alij durioris carnis piſces, difficiles cōcoctu craſsiq; ſunt, Philotimus apud Galē. Scorpęna durā habet carnem, ſaporis minimè ingrati. Xenocrates. Scorpidia difficulter concoquunt̄, Pſellus. Saxatiles dicti, gobij, ſcorpij, & paſſeres, & ſimilia, ſiccū præbēt alimentū, ſed copioſum & ſolidū, & facile cōcoctu, nec excremētis redundāt, nec flatus pariūt: Athenęus Mneſitheus, ſaxatiles & cōcoctu faciles hos piſces cōtra aliorū ſententiā ſtatuēs. Hiceſio ſcorpij multū alūt. ſunt enim (inquit) χονδρώδεις, id eſt, cartilaginei. Rōdeletius pro χονδρώδεις legit σαρκώδεις. ſed nihil mutandum. cartilagineos enim uocans Athenæus, non quidem cartilaginei generis illius, quod σελάχη & χονδρακανθα Græci uocāt, eſſe cenſet; ſed cartilaginea, calloſa, firma ſolidaq; carne, Χονδρώδεις

est enim piscis hic, ut diximus, τῶν σκληροσάρκων, qua ratione difficiliùs quidem cõcoquitur: concoctus autem uberiùs firmiusq́ nutrit: id quod & alijs nutrimentis, non quidem simpliciter carnosis, sed quorum pulpa callum & tanquam cartilaginem habet, accidit. Sic anthiam quoq; piscem idem author Hicesius χονδρώδη esse pronunciauit, quanquã uulgaris codex uitiatus χυδρώδη habet: Rondeletius ἐρυθροειδῆ uel ἐρυθρὸν legendum putat; ego omnino χονδρώδη, ut & Latinus interpres Natalis de Comitibus legit; qui tamen non satis aptè grumosum transtulit. Chóndros Græcis non modò cartilaginem propriè dictam, sed in alijs etiam rebus diuersis solidius compactiusq́ aliquid significat: & quod in sale Latini grumos, Græci chondros dicunt. Thessalico uocabulo chondros & cartilaginem significat: & nucleum, in thure præsertim, ceu quendam callũ, quem & pyrêna Hippocrates appellat. Alioqui chondros ea frumenti species à Græcis intelligit, quæ à nostris far nuncupatur, Inuenio & hadron (*à uegeta soliditate*) dici quæ sit chondros, (*frumenti scilicet species,*) Hermolaus. Nucleum ferri, pro chalybe Plinius dixit: Græcè πυρῆνα dixeris. Plura super hac uoce (chondros) annotauit Marcellus Vergilius in Dioscoridẽ diuersis locis. Quòd autem Latini etiam cartilaginea uocare soleant, quæ solidiora sunt, in Anthiæ primi Corollario F. pagina 68. testimonijs aliquot comprobatum est. Rectè igitur etiã Vuottonus ex Athenæo: Scorpius cartilagineam duritiem habet. Talem in testatis callum Græci priuatim spondylum, & trachelum quoq; (si bene memini) nuncupant. Vide suprà in Spondylo. ¶ Omnium piscium ius aluum emollit, sed optimum fit è scorpionibus, &c. Plinius. Cato cap. 158. in descriptione iuris ad aluum deijciendam inter cætera requirit piscem capitonem, & scorpionem unum, &c. ¶ Hippocrates in libro de internis affectibus, eandem ferè uim alimentariam tribuit scorpio, draconi, cuculo, callionymo, gobio: in morbis crassis & pituitosis usum eorum concedens, uti in Callionymo recitauimus. In epilepsia ex piscibus exhibeantur qui superfluitate uacant, ut psetta, merula, scorpius, Trallianus 1.15. In colico affectu sumantur pisces duriore carne præditi, ut scorpius, coccyx, Idem. Mulli, & scorpij & passeres, nutrimenti quidem ac roboris gratia omnium gratissimi existunt: grauiorem aũt omnem habitũ reddũt, ut ob eam causam frequentiorem eorum usum uitare oporteat, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. ¶ In Thaso emes scorpium non longiorem pygone, (quæ XX. digitorum mẽsura est:) à maiore autem abstineto, Archestratus. Magnum, elixum: paruum, assum facies, Platina. Ius in scorpione elixo: Piper, careum, petroselinum, cariotam: mel, acetum, liquamẽ, sinape, oleum, defrutum, Apicius. 10.13.

G Et capitis duro nociturus scorpius ictu, Ouidius. Scorpij & dracones marini, & canes centrinæ, &c. numerantur ab Oppiano cum piscibus uenenato ictu pungentibus. Spina maxillæ

Venenũ ex ictu scorpij mar.

scorpij piscis ru. capite magno, uenenum etiam mortuo (*pisce*) pungendo, (*infundens*) digitum stupefacit, ac contrahit manum totam, Arnoldus Villanouanus. ¶ Qui à dracone & scorpio marinis infliguntur ictus, grauissimos dolores inferunt, nonnunquam etiam (sed raro) nomas, id est ulcera depascentia. Conuenit autem ictis propinare absinthium, uel saluiam, uel sulfur cum aceto tritum, (potum, inquit Ruellius: ut uerba Græca præ se ferunt: illitũ malim, ut Aëtius habet: nam & aduersus draconis mar. ictũ Aegineta imponi iubet:) Diosc. lib. 6. cap. 61. ubi præcedentia sequentiaq; in eodem capite (ut uulgati codices habent,) ad pastinacam mar. pertinent, his nescio quomodo insertis & confusis per imperitos librarios. Aegineta lib. 5. aduersus draconem mar. priuatim remedia quædam tradit, quæ Dioscorides, aut alij, contra eius simul & scorpij, uel scorpij seorsim, ictus præscripserunt. Auicenna 4.4. Fen 6. Tract. 5. cap. 23. Existimo (inquit,) quòd accidunt ex morsu (*ictu*) scorpionis marini inflatio uentris, & forma hydropica, & quandoq; accidit inde exitus uentositatis inuoluntarius. & oportet ut caueatur in cognitione eius. Curatur autem eodem modo, quo draconis mar. & rutelæ uenenum. Quidam non satis fide dignus, uenenum huius piscis calidum esse dixit. Et mox: Araneæ mar. dispositiones, uidentur propinquæ dispositionibus scorpionis mar. Ego non usq; adeò uenenatum huius piscis ictum puto, ut uenter infletur, &c. & Auicennam suspicor quædam ex aliorum uenenatorum, præsertim uerò scorpionum terrestrium notis, huc transtulisse; ut sunt βουβώνων ἔπαρσις, καὶ τὰ διὰ τῶν ἑδρῶν πνεύματα. ¶ Plinius remedia quædam tradit contra uenena marinorum, ictus nimirum aranei, scorpij, & pastinacæ potissimùm. ea differentur ad librum de piscibus uniuersalem. Absinthium ex uino (potum) draconi marino, & scorpionibus (nimirum marinis) aduersatur, Plinius. ¶ Cerussa stanni. uide mox in plumbo. ¶ Iuuant lauri baccæ contritæ in potu ternæ, Aëtius & Aegineta. ¶ Menthæ succus contra scorpiones marinos sumitur, Plinius libro 20. ut quidam citant. Mullus dissectus impositus prodest, Aëtius & Aegineta. Illitus sumptús ue in cibo mullus, contra scorpiones terrestres marinosq; auxiliatur, Plinius. ¶ Ocimum draconis marini & scorpionis ictibus per se prodest, Dioscorides & Plinius lib. 20. Integrum (*nec lotum scilicet, nec ustum*) plumbum affrictu, marini scorpionis draconisq; plagis auxiliatur, Dioscor. Plumbum tritum illinitur puncturæ scorpij mar. Serapio. Θαλαττίου δράκοντος πληγὴν μολίβδῳ παράτριβε, Aegineta. Cerussa stanni confricata super marini scorpionis puncturam confert, Auicenna lib. 2. ¶ Saluiam Aegineta propinat contra draconis marini ictum: Dioscorides etiam contra scorpionum mar. uenenum. Draconis marini scorpionumq; ictus, carnibus eorum impositis sanantur, Plinius. Sulfur uiuum

cum

cum aceto tritum (& illitum prodest,) Aegineta. ¶ Humana urina scorpionis marini ictus saluberrimè fouentur, Dioscorides. Aegineta idem auxilium contra draconem mar. laudat. Haliabas urinam pueri esse uult.

Scorpionis mar. fel in re medica præferri solet, Dioscor. Animalium quorundam fel singulariter apud medicos laudatur ad acuendum uisum, & initia suffusionum discutienda, ut callionymi piscis, hyænæq;, & marini scorpij, &c. Galenus de compos. sec. loc. 10. 13. gradus τῶν χολῶν secundum uehementiam describens, primò nominat fel suum domesticorum, ceu infirmius, ac minus siccas: deinde uehementius ouium: tertio caprarum, cui simile ferè sit ursinum & bubulum: quarto taurinum: quinto hyænæ: sexto callionymi, & scorpij marini & testudinis marinæ. Verrucas tollit fel scorpionis mar. ruffi, Plinius. Et alibi: Fel mar. scorpionis ruffi cum oleo uetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit. inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. ¶ Felle eius oculi inuncti caligine atq; albugine quanuis crassa citò liberabuntur, Marcellus. ¶ Fel scorpionis marini cutem (*in alopecijs*) replet, Plinius. ¶ Scorpij mar. fel lana exceptum, & in umbra siccatum, appone, Hippocrates lib. 1. de muliebrib. morbis, ad menses nimirum uel secundas; aut humores ex utero educendos. In libro etiã de natura muliebri, similiter apponi iubet. ¶ Lapillus qui inuenitur in scorpionis mar. cauda (*Rondeletius legit, capite*) tritus utiliter bibitur cum uino à stranguriosо, Marcellus Empiricus: ut uesicæ uitia & calculos sanet, Plinius. Ad exterendos calculos experimento cognitum: Scorpios marinos exiguos tres integros comburito, & cinerem ex condito propinato, Galenus Euporiston 3. 260. Piscis scorpio assatus in cibo sumptus, optimè calculoso proderit, Marcellus. Sed usitatiora sunt ad calculos profligandos ex terrestribus scorpijs remedia. *E scorpio mar. remedia.*

Philologia circa scorpium remittetur ad terrestrem, à quo marinus suum nomen mutuatur: paucis exceptis, quæ ad marinum omnino pertinent. Scorpius cum animal terrestre significat, sic dicitur, παρὰ τὸ σκορπίζειν τὸν ἰόν: cum uerò marinum, ἐκ τοῦ πλήττειν καὶ τὸν ἰὸν ἐκβάλλειν, Varinus. Sed nimis aliquando circa uerborum origines tum anxij tum ridiculi sunt grammatici, scorpij terrestris etymologiam eos dixisse sat erat, quæ nimirum ab Hebraica uoce akrab scorpium significante procedit, literis transpositis. Terrestris autem nomen marino dedit, à similitudine ueneni, ut araneus quoq; eiusdem nominis pisci. ¶ Elegatrum piscem Ausonius in carmine ad Theonem nominat, his uersibus: Corrhoco, letalisq; trygon, mollesq; platessæ, Vrentes thynni, & malè tecti spina elegatri. qui an scorpius araneus ue sit, considerandum, nomen fortè à uulgo acceperit, ut & platessæ, & corrhoconis. H. a.

Gritæ, ut audio, circa Genuam nominantur, pisces quidam scorpijs similes; & alij faulli, similes gritis, maiores.

Σκορπίος ἀίκτης, Oppiano. ποικίλος, Epicharmo. Χροιὴν ἐρυθρός, Numenio. *Epitheta.*

Τοῖσι καὶ ὑμαρέως θαλάμης ἄπο μακρὸν ἀείροις Σκορπίον, Numenius de escis piscium loquens arbitror. ¶ Σκορπίος ἂν παύσειέ γε σε τὸν πρωκτὸν ὑπεισελθών, Plato Comicus apud Athenæum. talis autem pœna adulteris apud Athenienses decreta erat: quam & Iuuenalis insinuat: -- quosdam mœchos & mugilis intrat. Vide suprà in Mugilibus, Corollario IIII. E. pag. 662. e.

Scorpius pro perca, adagium expositum est superiùs in Corollario de Perca mar. h. ¶ Eandem prædicto (Serò sapiunt Phryges) habet sententiam, illud apud Græcos celebratissimũ, Ἁλιεὺς πληγεὶς νόον οἴσει: id est, Piscator ictus (uel percussus) sapiet. Idq; ferunt ab huiusmodi quodam euentu natum: Cum piscator quispiam piscibus, quos intra rete tenebat, manum admouisset, atque à scorpio pisce feriretur, Ictus, inquit, sapiam. Itaq; suo malo cauit in posterum. Zenodotus ait parœmiam extare apud Sophoclem, Erasmus Rot. *Prouerbia.*

SCYLLA nominatur à Plinio, libro 32. in Catalogo Aquatilium. malim Squillam, quæ Grecè καρὶς dicitur: nisi reuera Scyllam monstrum aliquod marinum esse senserit, de qua fabulantur poëtæ, cùm Phorcum quoque deum marinum suprà nominârit. Nicander Colophonius carchariam, id est, Canem cetaceum ait, etiam lamiam & Scyllam uocari. uide suprà in Cane carcharia. Scylla apud Homerum piscatur Δελφῖνάς τε, κύνας τε, καὶ εἴ ποτε μεῖζον ἕλῃσι Κῆτος. Cete aliqui dicunt dentium tres ordines habere, ut & Scyllam Homerus, Tzetzes. Ἡ δ' Ναννὼ τί νῦν διαφέρειν Σκύλλης δοκεῖ; Οὐ δύ' ἀποπνίξασ' ἑταίρους, τὸν τρίτον θηρεύεται ἐπὶ λαβεῖν; Anaxilas apud Athenæum, multa huiusmodi monstra pro scortis interpretans. Reliqua de hoc monstro lege apud poëtas, & eorum interpretes: item in Onomastico nostro. Scylla (inquit author de nat. rerum) monstrum est habitans in eo mari, quod Italiam & Siciliam intercludit. id nautis quidem & omnibus hominibus inimicum est, eorumq; sanguine & carnibus gaudet. Caput & manus instar uirginis habet, sicuti Sirenes: oris uerò hiatum ac dentes horribiles: uentrem bestialem, caudam delphini. Viribus excellit, nec in aqua facilè uincitur: in terra propè imbellis. Habet & uocem nonnihil musicam: & ipsa quoque carmine mirificè delectatur.

SCYLLARVS cum Cancellis est, elemento C.

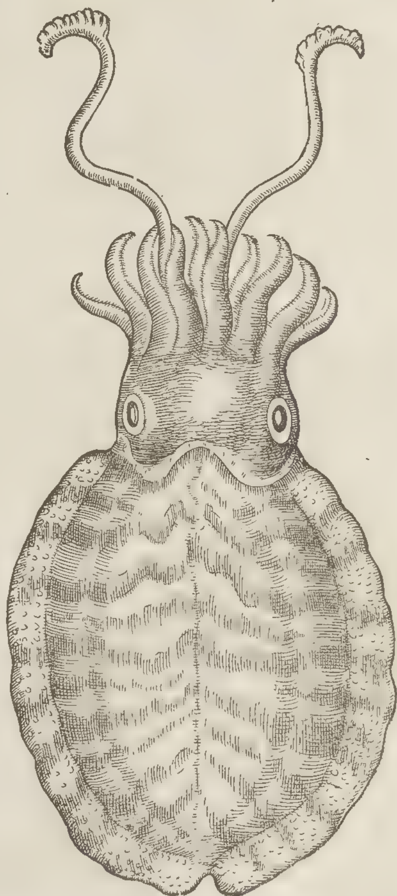
SCYLLVS pro cane marino. Vide in fine ferè Corollarij I. de asellis.

SCYTALE Oppiano in alto degit pelago, rarò litora adiẽs. Vide an sit eadẽ quę scylla, (id est,

Carcharias:) an Oppiani exemplaria sint mendosa, & legẽdum potiùs sit, σκύλλαί τε, Vuottonus, Carmen Oppiani Halieut. 1. hoc est: Καὶ σκολιαὶ, (lego κολίαι.) σκυτάλαι τε, καὶ ἱππούροιο γένεθλα, de piscibus pelagijs. Ego non temere aliquid mutârim. de scyllis quidem, quas carcharias interpretantur, id est canibus cetaceis, hoc in loco poëtam sentire est uerisimile: quoniam inferiùs ubi de cetis loquitur, seorsim ipsorum meminit, feros & pelagios canes appellans. Suidas malacostraca quædam scytalas uocat, in dictione Γνόψμων: Malacostraca (inquit) uocem non ędunt, ut Cãcri, scytalæ. ¶ Est etiam serpens Scytale. SCYTALIDES, Σκυταλίδες, genus Squillarum, Hesych.

DE SEPIA, BELLONIVS.

A Vt Græci affatim Polypos, sic Galli Sepias exiccant: unde ab illis uulgò Seiches, quasi exiccatæ appellantur. Maior harum in Gallia est prouentus, quàm in Italia: Recentes (F) autem nullius sunt in Oceano pretij. Massilienses, ut & Genuenses, Sopi nominant. C Veneti & Romani prisco nomine Sepias uocare norunt. Fluctuant, cùm per senectutem deficiunt: ad quarum cadauera quoties piscatores aut nautæ Laros aues turmatim aduolantes conspiciunt, eò se conferunt: ac dum uiuas uel mortuas extrahunt, hoc imprimis dant operam, ne atramentum (quod illæ uiuæ dum se persequi sentiunt effundunt) temerè diffluat. Bonum enim ex Sepia ius fieri posse negant absq; hoc atramento.

Sepiæ hæc icon est, Venetijs facta. Rondeletius ei pedes octonos tribuit: nostra hæc plures habet, pictoris nimirum negligentia.

(F) Proinde Sepia mutat colorem ut Polypus, aluoq; est latiore. B Cirrhos seu crura octona quidem habet, sed breuia: quamobrem repere Polyporum modo nõ potest, sed maiorem natandi uim habet.

B Os illi datum est fungosum in supina parte, ne facilè immergatur.

F Præferuntur recentes Sepiæ Polypis.

DE SEPIA, RONDELETIVS.

A Σηπία à Græcis uocata Latinum nomẽ non inuenit. ab Italis sopi, à nostris sepio, à Gallis seche dicitur.

B Piscis est marinus, litoralis, aliquando ad duorum cubitorum magnitudinẽ accedens, tenui sed satis firma cute contectus, foris carnoso corpore, intus quid solidum, quod σήπιον uocat Aristoteles, continente. Athenęus ueluti Aristotelem interpretatus, ὄστρακον ἐν τῷ νώτῳ, Columella lib. 6. sepię testum appellat. *Lib. 7.* Capiti affixos habet pedes octo, *Pedes.* cæterorum molliũ modo, rotũdos: crassiores initio, deinde paulatim gracilescentes: omnes interiore in parte δικοτύλους, id est, duplici acetabulorum ordine: quibus cedentia comprehendat, & comprehensa firmiter premat, retineatq; instar medicarum cucurbitularũ. Iisdem pedib. siue brachijs natat, ciboscq; ori, iuxta quod sita sunt, admouet. Præter hæc duas promuscides, *Promuscides.* (quas Aristoteles προβοσκίδας uocat,) longiores pedibus, tenuiores, rotundas: ubiq; læues, præterquàm in extremo utroque, binis acetabulis aspero: quibus sepiæ capiunt, oriq; è longinquo cibos admouent: ijs etiam, quoties tempestates urgent, ad saxa aliqua adhærentes se ueluti anchoris stabiliunt. In pedum promuscidumq; medio ueluti in centro rostrum & os sepiæ

situm

ſitum eſt, duabus cartilaginibus duris, altera ſuperiore, altera inferiore conſtans, colore & figura auium carniuorarum uel pſittaci roſtro planè ſimile.

Neq; me latet Ariſtotelem lib. 4. de part. anim. cap. 9. dentes appellaſſe, cùm de mollibus ita ſcribit: ἐκτὸς δ' ἔχει τό, τι τοῦ σώματος κύτος ἀδιόριστον ὄν· καὶ τοὺς πόδας ἔμπροσθεν περὶ τὴν κεφαλήν, ἐντὸς μὲν τῶν ὀφθαλμῶν, περὶ δὲ τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀδόντας. Quæ ſic conuertit Gaza: Habent hæc foris alueum corporis indiſcretum: & pedes parti priori iunctos circa caput, infra oculos, circa os & dentes. Ex qua interpretatione perſpicuum eſt Gazam non legiſſe ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν, ſed ὑποκάτω τῶν ὀφθαλμῶν, uel quid ſimile, cui lectioni αὐτοψία ipſa adſtipulatur: (*Vide in Corollario b.*) nam infra oculos, & circa caput osq; ſepiæ, pedes cum promuſcidibus ſitos eſſe cernis. Sed ad rem reuertamur. Vides hîc os dentesq; ſepiæ nominari cùm roſtrum ſit duntaxat, & os quod nulli rei aptiùs quàm adunco roſtro carniuorarum auium, ut dixi, comparari poteſt, ex partibus duabus compoſito, altera inferiore, altera ſuperiore, commiſſura pyxidata; ita ut inferior intret. Dentes ibîdem nulli, niſi roſtri ſiue oris partes dentes appellet. ſed cùm mobiles ſint, neque firmè innitantur ad laniandam uel retinendam prædam, non ſatis propriè dentes uocari poſſe puto, ſed τὸ ῥύγχος potiùs uel στόμα, id eſt, roſtrum uel os. Quòd autem oris uel dentium nomine, quas dixi roſtri partes intellexerit Ariſtoteles lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1. ſatis ipſe declarat, quum de mollibus uniuerſè loquitur hoc modo. Μετὰ δὲ τοὺς πόδας ἡ κεφαλή ἐστι, ἁπάντων ἐν μέσῳ τῶν ποδῶν τῶν καλουμένων πλεκτανῶν. ταύτης δὲ τὸ μέν ἐστι στόμα, ἐν ᾧ εἰσι δύο ὀδόντες. Caput omnibus inter brachia: eius pars oris habitus eſt, in quo dentes duo. Prætereà autorem habeo Athenæum, qui de ſepia hæc tranſcripſit ex Ariſtotele: τὴν σηπίαν Ἀριστοτέλης φησὶ πόδας ἔχειν ὀκτώ, ὧν τοὺς ὑποκάτω δύο μεγίστους, προβοσκίδας δύο, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ στόμα. ἔχει δὲ καὶ ὀδόντας δύο, τὸν μὲν ἄνω, τὸν δὲ κάτω. καὶ τὸ λεγόμενον ὄστρακον ἐν τῷ νώτῳ. Sepiæ ſcripſit Ariſtoteles octo pedes eſſe: ſub his duos maximos, ſcilicet promuſcides duas. Inter hos habere oculos & os, atq; dentes duos, alterũ ſuperiorem, alterũ inferiorem, ac in dorſo teſtam. Hæc Athenæus. Roſtrũ quod diximus, membrana quadam craſſa carnoſaq; ueluti annulo undiq; ambitur & firmatur, qua diſrupta roſtri partes diſiunguntur. Intus linguæ uice eſt caro fungoſa. Oculi maiuſculi ſunt, inter hos cartilago eſt cerebri parum continens, ut rectè annotauit Ariſtot. lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1. & hunc ſecutus Plinius lib. 11. ca. 37. Cerebrũ omnia habẽt animalia quæ ſanguinẽ. Aequè & in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant ſanguine. Os œſophagus excipit, i. gula lõga & anguſta, quę per mutim tendit ad ingluuiẽ. Eſt aũt mutis in mollibus, quæ uiſceribus carent, ſub ore membrana humidũ quid continens, cordi proportione reſpondens quorundam ſententia, quam paulò pòſt expendemus. Gulam ergò ſequitur ingluuies ampla, & auium ingluuiei ſimillima, quæ πρόλοβος dicitur. Eſt autem πρόλοβος (autore Ariſtotele lib. 2. de hiſt. anim. ca. 17.) δέρμα κοῖλον, καὶ μέγα, ἐν ᾧ ἡ τροφὴ πρώτη εἰσιοῦσα ἄπεπτός ἐστι. ἔστι δὲ αὐτόθι μὲν ἀπὸ τοῦ στομάχου στενώτερος, εἶτα εὐρύτερος· ᾗ δὲ καθήκει πάλιν πρὸς τὴν κοιλίαν, λεπτότερος. id eſt, πρόλοβος eſt cutis in amplum ſinuata, qua primùm cibus ingeſtus continetur incoctus: hac parte qua iungitur gulæ anguſtior eſt, mox amplior: tum (*rurſus*) qua definit in uentriculum, arctior, (ueluti in gallo gallinaceo, palumbo, columbo, perdice.) Gaza aliquando guttur, aliquando ingluuiem conuertit. Columella in auibus ingluuiem appellauit, de gallinis loquens. Nam ſi uacua non eſt ingluuies, cruditatem ſignificat, abſtinereq; debent dum concoquant: Gallicè la poche d'un oyſeau. Sepię igitur gulam ſequitur ingluuies, cui iungitur uentriculus tanquam omaſum, figura ſimilis τῇ ἐν τοῖς κήρυξιν ἑλίκῃ, id eſt, circumuolutionibus ſiue clauiculis earum concharum quæ à Græcis κήρυκες, à Latinis buccina dicuntur. A uentriculo inteſtinum tenue, gulâ craſsius, partem ſuperiorem repetens ad os fertur. Quà uerò ad ſuperiora reuoluitur, ueſica eſt ſiue membrana in qua humor niger (quem Cicero lib. 2. de natura deorum atramentum appellat) continetur: cui inteſtinum ſubiicit, cuius membranâ meatus ueſicæ atramenti obductus eſt, ut idem ſit & atramenti & excrementi exitus per fiſtulã, quæ in ſupina eſt parte inter alueum & os, prope alueum latior, prope os anguſtior: hac effluit atramentum quod in ſepia plurimũ eſt, Græci θολόν appellant, cum accentu in ultima: Nam θόλος cum accentu in priore rotundã domũ ſignificat, in qua epulari conſueuerãt qui in Prytanæo alebantur, ἀπὸ τοῦ περιθεῖν, à circuncurrendo. Dioſcorides θολόν uocat τὸ μέλαν. Plinius lib. 9. cap. 29. atramentum mollibus pro ſanguine eſſe tradit: ſed bili potiùs proportione reſpondere puto. Natura enim ſanguinem, uel quod pro ſanguine eſt nutrimenti cauſa, ueluti theſaurum diligenter ſeruat, minimè autem in quolibet metu effundit. Prætereà meatus nullus eſt uenæ proportione reſpondens, quo alendi corporis cauſa in uniuerſum corpus diſtribuatur. Quare ſatius eſſe duxerim excrementum appellare, quod ab alimento ſecretum in ueſica reponitur, quóque natura, imminente periculo, tuendi huiuſmodi piſcium generis cauſa abutitur. Atramentum uocatur ab atro colore, & θολὸς ἀπὸ τοῦ θολοῦσθαι, quod ſignificat turbidũ eſſe. Eo pro atramento ſcriptorio ſiue librario uti poſſumus, eſt enim niger glutinoſusq; humor. Perſius:

Dentes impropriè dici ab Ariſtotele in ſepia. — *Libro 7.* — *Lingua.* — *Oculi. Cerebrũ* — *Oeſophagus.* — *Mutis.* — *Ingluuies.* — *Ventriculus.* — *Inteſtinum.* — *Atramentum.* — *Lib. 2. cap. 23.* — *Atramentũ mollib. non eſſe pro ſanguine.*

Iam liber, et bicolor poſitis membrana capillis, Inq; manus charta, nodoſaq; uenit arundo.
Tũ querimur, craſſus calamo quòd pendeat humor, Nigra quòd infuſa uaneſcat ſepia lympha:
Dilutas querimur geminat quòd fiſtula guttas.

Atramentum id quod in ſepia plurimum eſt, non in ea parte quam μύτιν uocant, continetur, neq; in ea eſt ſententia Ariſtoteles lib. 7. ut nonnulli exiſtimant, Atheneus citans Ariſtotelẽ,

Atramentũ non in muti eſſe, ſed poſt mutim in

proprio meatu, &c. contra Athenæum et Plutarchum.
Lib. 4. de hist. anim. cap. 1.

ἐν δὲ τῇ μύτιδι ὁ θολὸς ἐστιν· αὕτη δὲ κεῖται παρ' αὐτὸ τὸ στόμα, κύστεως τρόπον ἐπέχουσα. Est in mytide atramentum, quæ ad os sita est, folliculi siue uesicæ modo. At qui Aristotelis sensa diligentiùs inuestigârit, eum in diuersa fuisse sententia comperiet: Σπλάγχνον δ' οὐδὲν ἔχει τῶν μαλακίων, ἀλλ' ἣν καλοῦσι μύτιν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ θολόν. Viscera mollium nullis: sed habent quam mutin appellant, atrũq; illum humorem, cui nomen atramentum. Neque est quod quis ἐπὶ ταύτῃ, in ea, muti scilicet, interpretetur: sequentia enim reclamant, & ἐπὶ ταύτῃ post hanc interpretari oportere docent. ἡ μὲν οὖν μύτις κεῖται ὑπὸ τὸ στόμα, καὶ διὰ ταύτης τείνει ὁ στόμαχος: ᾗ δὲ ὁ ἔντερον ἀνατείνει, κάτωθεν ὁ θολός, καὶ τῷ αὐτῷ ὑμένι ἔχει περιεχόμενον τὸν πόρον τῷ ἐντέρῳ. Mutis sub ore est, & per eam gula tendit: at uerò atramentum infra continetur, quà intestinum petere incipit superiora, foramenq; suum eâdem obuolutum habet membrana, qua intestinum. Quo fit ut Plutarchum grauissimum alioqui autorem demirer, qui de eodem sepiæ atramento à ueritate magis aliena scripserit in libello, in quo differit, plús ne rationis insit aquatilibus bestijs quâm terrenis. ἔτι δὲ πολλῶν τῶν πρὸς εὐλάβειαν, καὶ προφυλακὴν καὶ ἀπόδρασιν ὄντων παραδειγμάτων, οὐκ ἄξιόν ἐστι τὸ τῆς σηπίας παρελθεῖν. τὸν γὰρ καλουμένην κύστιν παρὰ τὸν τράχηλον ἔχουσα πλήρη ζοφερᾶς ὑγρότητος, ἣν θολὸν καλοῦσιν, ὅτ' ἂν καταλαμβάνηται, μεθίησιν ἔξω, τεχνωμένη τῆς θαλάττης διαθολωθείσης ποιήσασα περὶ αὐτὴν σκότος, ὑπεκδῦναι καὶ ἀποδρᾶναι τὴν τοῦ θηρεύοντος ὄψιν: μιμουμένη τοὺς Ὁμήρου θεοὺς κυανέῃ νεφέλῃ πολλάκις ὅτ' ἂν σῶσαι θέλωσιν ὑφαιρουμένους καὶ διακλέπτοντας. id est, Cum sint id genus cautionum, circunspectionum, euasionumq; exempla permulta, hoc unum sepiæ præterire nullo modo possum. Vesiculam hæc (sic nominatur) collo dependentem (παρὰ τὸν τράχηλον ἔχει) habet atro liquore (atramentum uocant) plenam. Hunc capta effundit, obscurato circùm mari, & tenebris affusis, latitare fugereq; uenantis aciem struens: Homericos Deos imitata, quibus atra subinde nubecula hi quos seruatos uolunt, belli discrimini subducuntur, & clam eripiunt. Sed quid tandiu in his immoramur? controuersiam istam statim diremerit interiorum sepiæ partium anatome, qua inspecta nullus est nisi planè cæcus, qui non sententiæ nostræ facilè sit assensurus.

Mutim hepati potius quam cordi respondere.

Idem uidebit mutin colore esse flauo, laxa fungosaq; substantia, parenchyma potiùs quàm folliculum uel uesicam: quæ hepati potiùs quàm cordi proportione respondet, utpote cui consistentia similior sit, inferioreq; loco sita quàm cor in aquatilibus bestijs situm esse soleat. Quod ut credam magis me impulit pars alia post cerebrum latitans, purpureo humore, quem sepiæ pro sanguine esse puto, infecta. Hanc sepijs arbitror inesse loco cordis.

Capillamẽta ad latera.
Lib. 4. de hist. animal. cap. 1.

In utroq; latere sepia particulas quasdam habet, quas ex minutioribus auium plumis compositas esse dixeris, Capillamenta appellat Aristoteles, usu eorum non adiecto. ἔχουσι δὲ καὶ τριχώδη ἄττα ἐν τῷ σώματι, id est, capillamenta etiam quædam in corpore omnium habentur. Idem meo quidem iudicio eorum est usus qui branchiarũ in reliquis piscibus. Huiusmodi sunt branchiæ (*βραγχιοειδῆ uocat Aristot. in crustatis, alibi puto δασέα*) in cancris & alijs crustatis. Fistula est in uentre simplex mari, fœminæ duplex. Hæc de sepiæ partibus tum internis, tum externis, in quibus multa sunt sepiæ cum cæteris mollibus communia.

C

Coitus & partus.
Lib. 9. cap. 25.

Nunc de actionibus moribusq;. Sepiæ coëunt, ut reliqua mollia os ori admouẽtes cõplexuq; mutuo brachiorum, ut scribit Aristoteles lib. 6. de hist. anim. cap. 6. Pariunt uerò, inquit, ea corporis parte quæ fistula dicitur, qua & coire eas nonnulli arbitrantur. Plinius: Sepiæ & loligines linguis coëunt complectentes inter se brachia, & in contrarium nantes. Et pariũt ore. Ego sepias ut fistula coire, ita fistula parere existimo. Pariunt aũt (inquit Aristot.) iuxta terrã inter algas & arundines, & si quod aggestum tale iniectũ sit, ut sarmenta, aut lapides, aut qualibet alia materiei congeries. Et piscatores quidam de industria fasces sarmentorũ disponunt. Hæ perlibenter in illis loculamentis pariunt prolixam illam continentemq; seriem ouorum qualis cirri muliebris species est. Enitunt aluum per interualla reprimentes, asperguntq; atramentum, interposita quiete, utpote cùm non nisi cum labore emittant. Mas oua edita persecutus ijs semen suum aspergit. De ouis proximo capite plura dicemus. Sepia uêre parit, & omnib. anni tẽporibus, perseueratq; in edendis ouis dies quindecim. Hæc Aristoteles. Ex quo liquet in contextum Athenæi eadem citantis negationem malè irrepsisse. τῶν δὲ μαλακίων τίκτουσι πρῶται τοῦ ἔαρος αἱ σηπίαι, καὶ οὐ κύουσι πᾶσαν ὥραν, καὶ κυΐσκονται πέντε καὶ δέκα ἡμέρας. Expungenda igitur particula οὐ. Idem confirmat Plinius, qui sepiam omnibus mensibus parere scripsit libro nono. Sepia pedibus & pinnis natat.

Lib. 5. de histo. animal. cap. 12.
Libro 7. Cap. 15.
Natatio.

D

Atramenti effusio.
Lib. 9. cap. 29.
Cap. 1.
Lib. 9. de histo. anim. cap. 37.

Atramentum in metu effundit. Athenæus lib. 7. διωκομένη τε ἡ σηπία τὸν θολὸν ἀφίησι, καὶ ἐν αὐτῷ κρύπτεται, ἐμφήνασα φεύγειν εἰς τοὔμπροσθεν. λέγεται δὲ ὡς καὶ θηρευθείσης τῆς θηλείας τριόδοντι οἱ ἄρρενες ἐπαρήγουσιν ἀνθέλκοντες αὐτήν: ἂν δὲ οἱ ἄρρενες ἁλῶσιν, αἱ θήλειαι φεύγουσι. Plinius: Sepię ubi sensère se apprehendi effuso atramento, quod pro sanguine ijs est, infuscata aqua absconduntur. Mares percussæ fœminæ tridente auxiliantur, at fœmina icto mare fugit. De mare fœminam adiuuante eadem Aristoteles. Item de eiusdem astu. Mollium astutissima est sepia, sola hæc suo utitur atramento, non modò quum metuit, (*ut polypus atque loligo*,) uerùm etiam abscondendi & occultandi sui causa: & cùm progressa paululum se ostenderit, redit in atramentum. Venatur etiam suis illis prælongis promuscidibus, non solùm pisciculos, sed etiam sæpius mugiles. Hos & alios magnos pisces brachijs & acetabulis retinent sepiæ morsibusque dilaniant, ac per particulas deuorant, quia sunt ore paruo. Sepiæ dolos in capiendis piscib. eleganter exprimit Oppianus.

Li. 2. ἁλιευτικῶν.

Callida sepia, inquit, furtim prædam uenatur. ex capite enim enatis ramis prælongis, ueluti cirris,

cirris, pisces tanquam lineis capit, ijsdem, in fluctibus & tempestatibus, ad saxa adhæret, quemadmodum nauis rudentibus ad litorales scopulos alligata.

Καὶ μὴν δὴ δολόμητις ἐπίκλοπον εὕρατο θήρην Σηπίη. ἐκ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς πεφύασιν ἀραιαὶ
Ἀκρέμονες, προτενεῖς ὥστε πλόκοι: οἷσι καὶ αὐτὴ Ὥστε τις ὁρμιῇσιν ἐφέλκεται ἰχθύας ἄγρῃ,
Πελωὺς ἐν ψαμάθοισιν ὑπ' ὀστράκῳ εἰλυθεῖσα. Κείναις δὲ πλοκαμῖσι καὶ ἡνίκα κύματα θύει
Χεῖμαλι, πετράων ἀντίσχεται, ἠΰτε τις ναῦς Πείσματ' ἐπακταίοισιν ἀναψαμένη σπιλάδεσσι.

Sepiæ & loligini breue uitæ tempus. Nam exceptis paucis bimatum non complent, Aristotele authore. C *Vita.*

Sepiæ mas magis uarius est, quàm fœmina, dorsoque est nigriore, ac partes omnes asperiores habet quàm fœmina, & lineas uarias, caudamque acutiorem, ut scribit Aristoteles. Differũt etiam astutia, ut antè dictum est. Preterea fœmina intestina habet duo, ueluti mãmas, quibus mas caret. B *Sexus differentia.*

Elixa sepia, ut Diphilo (apud Athenæum lib. 8.) placet, tenera est, ori grata, concoctu excretuque facilis, eius succus sanguinem attenuat, atque excretionem per hæmorrhoidas ciet. Dioscorides: Sepiæ coctæ dum estur atramentum ægrè concoquitur, aluum mollit. Galenus uerissimè omnium scripsit sepiæ & mollium omnium carnem duram esse, concoctu difficilem, quæ parũ sal si succi habeat. Cæterùm si concoquatur multum alimenti corpori præstare. Crudi uerò succi copiam omnia hæc aceruant. Sepia molliaque omnia, grauida meliora sunt. F *Lib. 2. cap. 23.* *Lib. 3. de facult. aliment.*

Sepiarum carnes deustas, odoris gratia escam hamis affigebant piscatores, teste Aristotele libro 4. de hist. anim. cap. 8. ita enim fiebat ut pisces auidiùs accederent, quod certissimum est piscium odoratus argumentum. B

DE SEPIARVM OVIS, RONDELETIVS.

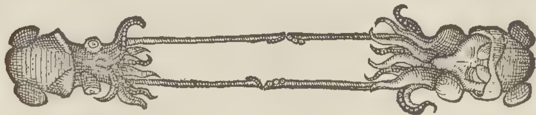

SEORSVM hîc sepiarum oua qualia à mari reijciuntur, depingenda curauimus, ut meliùs intelligant, & agnoscant studiosi, quæ de his ab Aristotele literis prodita sunt. Nostri racemum marinum uocant à similitudine racemi uuæ uitis, quem ab uua Plinij multùm differre existimo. Est enim Plinij uua florenti uuæ similis, ut suo loco declarabimus. hîc oua sunt duntaxat, florenti uuæ nullo modo similia. De quibus hæc Aristoteles lib. 5. de hist. animal. cap. 18. Sepiæ oua edunt similia myrti baccis magnis & nigris: atramentum enim superfundunt. cohærent inter se omnia ad speciem racemi, uni cuidam nexui obducta, nec facilè alterum ab altero detrahi potest. mas enim humorem quendã emittit, cuius lentore sibi adhærescunt, & augescunt. Cumprimùm edita, candida sunt, atque exigua, mox atramento perfusa, nigra maioraque redduntur. Cumque sepiola iam intus constiterit, uidelicet tota ex candido oui interno concrescens, tum rupta oui membranula proles exit. Primùm pars illa interior candida, ueluti grando consistit, cùm fœmina atramentum suum asperserit. Nascitur enim sepiola ex eo ipso candicante corpusculo uersa in caput, modo auium uentre annexo. Sed qualis nam sit in his annexus umbilici, nondum exploratum habemus. Constat tamen candidum illud subinde diminui, dum sepiola augetur: & postremò ut luteum auibus, sic candidum his aboleri. E singulis sepiarum ouis sepiolæ singulæ nascuntur. Et alio in loco: Sepiæ alueus bipartitus est, oua albicãtia grandini similia multa complectẽs. Rursus alius Aristotelis locus minimè omittendus est, de ijsdem ouis libro 5. cap. 12. de Historia animalium. ὅταν δὲ ἡ σηπία ἐκτέκῃ τὰ ᾠά, ὁ ἄῤῥην παρακολουθῶν καταφυσᾷ τὸν θολόν, καὶ γίνεται στιφρά. Quẽ locum Gaza sic uertit, non satis rectè meo quidem iudicio. Quoties sepia oua ediderit, mas eue stigio sequens atramentum ouis superinfundit, atque ita efficitur, ut solidescant. Cuius malæ conuersionis occasionem dedit dictio temere adiecta τὸν θολὸν post καταφυσᾷ; quam delendam esse B C (A) *Lib. 9. cap. 1.* *Lib. 4. de Hist. anima. cap. 1.*

Cap.51. conuincit Plinius libro IX. qui Aristotelis locum sic interpretatus est. Oua sepiæ glutino atramenti ad speciem uuæ cohærentia masculus prosequitur afflatu, aliâs sterilescunt. Vide hîc Plinium pro καταφυσᾷν prosequi afflatu reddidisse. His accedit Athenæi autoritas locum Aristote-
Libro 7. lis citantis: ὅταν δὲ τίκωσι σηπίαι τὰ ὠὰ ὁ ἄῤῥην παρακολουθῶν καταφυσᾷ, καὶ στιφρᾷ. Vides hîc τοῦ θολοῦ mentionem nullam factam. Postremò non mas sed fœmina, ut priùs ex Aristotele perspicuum fuit, ouis atramentum aspergit. Hęc quæ exhibemus sepiarum oua esse ab Aristotele descripta aspectus ipse docet. Sunt enim racematim compacta, tanquam à pediculo dependentia, oblonga, initio baccæ myrti, tandem auellanæ nucis magnitudine, folliculo uel membranula contecta, cohærentia. foris affuso atramento nigra, intus alba. Quæ ibi continentur, oculorum humoribus similia sunt. Primùm enim aqueus & tenuis humor effluit; mox alius priore crassior, tertius ueluti crystallinus. Cæterorum mollium oua his similia magna ex parte esse existimo.

In litus recens eiecta à quibusdam eduntur frixa in sartagine.

DE SEPIOLA, RONDELETIVS.

B EST ex mollium genere pisciculus hîc depictus, qui cùm neque in polyporum, neque in sepiarum neque loliginum genera referri possit, ut mox demonstrabimus, separatim describendus fuit. Is sepiæ nascenti similis est, pollicis crassi magnitudinem non superat, octo pediculis constat, duas proboscides habet, nec sepium in dorso, nec gladiolum habet. Vtrique lateri pinnula ueluti ala parua affixa est, rotunda: nec figurâ, nec situ pinnis sepiarum & loliginum similis, neq; enim angusta longaq; totam aluum ambit, ut in sepijs: neque lata, & in acutum angulum terminatur ut in loliginibus; sed rotunda, parua, utrinque ueluti adnata modicam alui partem occupant, neque ad extremum usq; corporis protensa. Colore est uario, paruulis enim punctis in dorso notatur. Ore, oculis, fistula, partibus internis à sepijs non differt. Carne
(F) molliore & delicatiore est quàm polypus uel sepia. Vere maxima copia capitur cum reliquis pi-
E scibus, & ob paruitatem negligitur, cùm tamen, ut dixi, suauissimus sit.
A Huius pisciculi nullam, quod sciam, mentionem fecerunt Aristoteles, Atheneus, Oppianus, Aelianus, Plinius, ob id cùm nomen desit, sepiola non absurdè uocabitur, non quod ex genere sepiarum sit, sed quòd corporis forma sepiæ similior sit pisciculus quàm loliginibus uel polypis. quòd enim sepia non sit ostendit pinnarum magna differentia. item quod sepio careat. Alterius esse generis à loliginibus arguit corporis forma, quæ in hoc lata est, in illis longa, tum quod gladiolo destitutus sit. Cùm polypis uerò numerari non potest, cùm polypi omnes proboscidibus careant, ut anteà ex Aristotele docuimus; hic uerò duas habeat, easq; longas. Eius partem pronam & supinam depinximus.

COROLLARIVM.

In loligine cum de mollibus in uniuersum quædam passim protulimus, tum de sepijs priuatim.

A Sepia est è numero mollium quæ ossibus & sanguine carent, Aelianus, Plinius, Aristot. Sipia pro sepia superioris seculi homines linguarum imperiti scribebant. Aggregator, Rubien interpretatur sepiam, sicut etiam author libri Secretorum Galeno adscripti. utitur ea uoce Auicenna 2.593. Bellunensis simpliciter speciem piscis esse scribit. In tabulis Elluchasem Vrbien nominantur pisces, qui Venerem promoueant, calidi & sicci, difficulter concoquãtur, uentrem laxent. Sepias & similes pisces Auicenna uocat Fanage, Albertus. Græcos audio sepiam hodie calamariam uocare: quod nomen lolligini magis conuenit, tribuiturq; apud nonnullos. Vbique in Italia uetus nomen retinet, Matthiolus. Scoppa grammaticus Italus interpretatur, la seccia, calamarro. Venetijs seppa dicitur, alibi scepa: uel cepia, ut circa Ligusticum. Xibia Hispanicum est. ¶ Gallicum, Secche: unde & purpura composito nomine à sepia polypoq;, Massiliæ Secche poupe uocatur. Robertus Stephanus in Gallicolatino lexico sepiam nominat Seiche uel Boufron, Sepiolam Casseron. sed Rondeletius & Bellonius loliginem paruam Gallicè Casseron uocari docent. Anglis sepia est a Cuttel, Cuttle. est autem Germanicum nomen, & propriè intestinum significat. Germani marium accolæ mollia omnia uidentur Blackfisch appellare. Vide suprà in Lolligine minore: nostræ quidem dialecto nomen Kuttelfisch magis congrueret. Germani superiores aliqui sepiam, araneum marinũ uocant, ein Meerspin: quod nomen ad pagurum potiùs retulerim. Vide in Maia A. inter Cancros.

In Pon-

In Ponto sepia nõ est, cùm loligo reperiatur, Plinius. ¶ Speusippus sepiam & loliginẽ similes esse ait. *B* Item Aristoteles: sed oblongior & angustior ei loligo est, sepia latior. In concham condi Mutianus tradit Nauplium animal, sepiæ simile, Plinius. De sepiæ figura, magnitudine, & partibus diuersis, uide in Loliginis Corollario B. Sepias aliquas in bina augeri cubita notũ est, Aristoteles. Strabo duorum cubitorũ sepias non in mediterraneo mari, sed circa Carteiã repertas tradit, ut Latina translatio habet: Græcè legimus τευθίδας, id est, loligines, & similia, duorũ cubitorũ in eo mari fieri. Aquatilium mollibus ossa nulla: sed corpus circulis carnis uinctũ, ut sepiæ atq; loligini, Plin. ¶ Dentes propriè dictos nõ habet, quanquam aliqui acutos & uenenatos ei tribuant. Lege infrà in G. ¶ Natat tũ pedibus tum pinnis, Aristot. Pinnulam alueo iunctã angustam habent ut polypi, Idẽ. ¶ Sepiæ & loligines binas, quibus pascunť, promuscides (προβοσκίδας, ut ita appellem, propter figurã simul earũ & usum) prætendũt. *Promuscides.* His ueluti anchoris cum tempestas & fluctus mare agitant, petris firmissimè adhærentes, aduersus omnẽ cõcussionem ac fluctuationem tutæ existunt. Et rursus cũ tranquillitas redierit, ijs solutis liberè natant, Aelianus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longissimi & asperi: quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus se uelut anchoris stabiliunt. *Pedes.* cæteri cirri, quibus uenantur, Plinius. alia lectio pro cirri, habet curti. *Perpensus Plinij locus.* quod non probat Massarius. nõ enim curtis, sed duobus longissimis uenantur. Eradendum (inquit Massarius) est punctum, quod inter duo & ex scriptum est, ut legatur, sepiæ & loligini pedes duo ex his lõgissimi, &c. Aristoteles eodem libro quarto, sepiæ inquit loligines & lollij peculiares binas sortiuntur promuscides longas, acetabulo parte extima bino, asperiusculas: quibus capiunt & ad ora admouent cibos. ijs etiam quoties tempestates urgent ad saxa aliqua adhærentes se uelut anchoris iactis stabiliunt. Quod repetit etiam quarto de partibus animalium capite 11. his uerbis: Habent sepiæ & loligines pedes supra dentes senos exiguos, eorumq; nouissimos duos maiores: reliquos aũt octonorũ duos infrà omnium maximos. ut enim quadrupedibus crura posteriora firmiora ualidioraq; sunt: ita ijs quoq; maximi qui infra habentur. his enim onus sustinetur, motusq; potissimùm agitur. duo etiam illi nouissimi maiores suis medijs sunt, quia illis ministrent. polypus medios quatuor habet maximos. Omnibus igitur millibus pedes octoni, sed sepijs & loliginibus breues, polypis magni. aluum enim corporis sepiæ & loligines habent magnum, polypi paruum: itaq; quod natura polypis ex corpore dempserat, id in pedum longitudinem addidit. quod sepijs & loliginibus de pedibus abstulerat, eo corporis magnitudinẽ auxit. quamobrem polypis pedes non solum ad nandum utiles sunt, sed etiam ad ambulandũ. sepijs aũt & loliginibus inutiles sunt parui sunt enim cũ alueũ habeant magnũ, cum itaq; pedes habeãt breues atq; inutiles, ne æstu maris tempestateq; exturbentur saxis: utq; de longinquo admoueant, ideo promuscides binas prælongas habent, quibus uelut anchoris innitantur, seq; stabiliant modo nauigij tempestate urgente, uenentur etiam procul, oriq; è longinquo admoueant, Hæc ille. Dijudicent ergo alij quid uelit innuere Plinius his uerbis: Cæteri cirri cum quibus uenanť. Cum Aristoteles unde hæc Plinius mutuatuř, sepias & loligines non cum cæteris pedibus seu cirris, sed cum duobus ijs duntaxat longioribus promuscidibus appellatis uenari tradiderit. Verùm si diuinare fas est, expungenda sunt uerba cæteri cirri tanquam addititia, legendumq; sic: sepiæ & lolligini pedes duo ex his longissimi & asperi, quibus ad ora admouent cibos & in fluctibus se uelut anchoris stabiliunt, cum quibus uenantur. quemadmodum Aristoteles de sepijs & loliginibus: pedes duo longissimi sunt, quibus uenantur oriq; cibos admouent. cæteris uerò ut polypis, ut bolitænis & huiusmodi, sunt cirri quibus uenanť. Nam Aristot. ibidẽ ubi uerba de sepijs & lolliginibus fecit: uidelicet ideo promuscides binas prælongas habẽt, quibus uelut anchoris innitantur, seq; stabiliant modo nauigij tempestate urgente, uenentur etiam procul, oriq; è longinquo admoueant, statim subsequens inquit: Polypi promuscide carent, quoniam pedes ad usum eundem commodos habeant, &c. Hæc omnia Massarius. Reliqua ex eodem Aristotelis loco, (qui est de partibus animal. 4. 11.) de acetabulis mollium in genere, ac polypi speciatim: deq; pinnula circundante alueum in mollibus, ad finem usque eius capitis, qui uolet inde petat. Venter eis ac polypis similis est tum figura, tum tactu, Idem. Planus ac læuis est boum abomasis similis: ἡ κοιλία πλακώδης καὶ λεία, ὁμοία τοῖς τῶν βοῶν ἠνύστροις. Venter sanguine carentibus nullus est. intestinus enim quibusdam ab ore incipiens, quadam uia eõdem reflectit, ut sepiæ, polypo, Plinius. Aristoteles uiscera eis negat, non uentrem.

Solidum quod intus continetur, sepium uocãt, σήπιον, penacutum. nostri, præsertim aurifabri, *Sepium.* **Fischbein**. Columella testum, nisi testam mâlis. sed testu quoq; & testus, ut cornu & fructus, pro testa apud ueteres leguntur. Sepiæ, lolligini, & lollio, partes duræ, ac solidæ intus per dorsum, & corporis prona continentur, quas non eodem appellant nomine: sed quod insertum sepijs est, sepium uocant: quod lolliginibus, id gladiolum. Differunt enim, quòd sepium robustum, latumq; est, inter spinam & os mediam præ se ferens naturam, fungosam intra se complectens, & friabilem corpulentiam. Gladiolus arctior, & cartilaginosior est. forma etiam discrepat, uidelicet pro alueorum modo, quibus ipse insertus continetur, Aristot. Volaterranus atramentum sepiæ, ineptè sepium uocat.

Atramentũ mollibus non inest pro sanguine, ut minùs rectè Plinius hîc tradidisse uideať, cũ il- *Atramentum.*

lud, quod pro sanguine in animalibus exanguibus habetur, sit humor seu uitalis succus ille qui per totum corpus diffunditur, ut succus uerbi gratia qui ex carne sepiæ uel locustæ marinæ exprimitur: quo humore si aut per uim, aut per naturam priuentur hęc animalia in perniciem agantur necesse est. Atramentum autem quod in sepia est, cum uitalis humor non sit, pro sanguine nō habetur: sed est excrementum, quod præsidij salutisq́ gratia obtinet tunica contentum membranea, exitum finemq́ habens, qua alui excrementa emittunt parte, quæ fistula uocatur, quæ in supinis posita est: quo utitur non modo cum metuit, uerùm etiam cum se abscondere uelit. quoties enim metu perterretur, eiusmodi atramentum effundit: cuius rei causa est quoniam sanguine careat, & ob eam rem refrigerata & pauida. hinc ut hominum nonnullis per metum funditur aluus, aut excrementū uesicæ profluit: sic sepiæ accidit quidem necessariò, ut metu perculsa atrum illum humorem effundat. abscondendi autem causa, quia hoc effuso humore aquā infuscat, sibiq́ nigrorem sepium (*sepia*) proponit, & turbulentiam quasi quò se abscondat. Item si hoc atramentum pro sanguine obtineret, non effunderet, sed pro sui corporis alimento conseruaret: nec tunica illa membranea tantùm, sed alijs quoq́ partibus cōtineretur, cum sanguis sit nutrimentum & materia spiritus, quibus continetur uita & actus omnis. Vnde nonnulli animam esse sanguinem prodiderunt, sicut Critias ut traditur ab Aristotele primo de anima. non igitur atramentum sepię pro sanguine continetur, sed humor siue succus ille in carne sepiæ contentus, qui si exprimatur non niger sed clarus & albicans potiùs apparebit, Massarius. ὀλὸν, atramentum sepiæ Hippocrati, Varinus: sed in Glossis Hippocratis à Galeno conditis legitur ὄλον, (paroxytonum) τὸ μέλαν τῆς σηπίας. & ὀλώδεα, θολερὰ, ἢ μέλανα. & ὄλερον, δυσῶδες ἢ μέλαν, ἀπὸ τοῦ τῶν σηπιῶν ὄλου. Hesychius uerò ὄλα interpretatur τὰ ᾠὰ τῆς σηπίας (σηπίας) στρογγύλα. De atramento reperies etiam nonnihil in C. ¶ Mutim Rondeletius ostendit contra Athenæum & Plutarchum nō esse receptaculum atramenti in mollibus: sed partem hepati respondentem, nō autem cordi, ut Aristoteles putauit. *Mutis.* Mytis uocatur atramentum in ore sepiæ, & piscis quidam ab Hippocrate, Galenus in Glossis. uide suprà in Elemento M. Michaël Ephesius ait mutin esse humorē quendam in membrana, ubi interpretatur Aristotelis de partibus anim. libri 4. caput quintum. extra uerò mutin (inquit ibidem Aristot.) intestinum est, & atramentum intestino adiunctum. Est & in crustatis talis quępiam pars, mutis ab aliquibus dicta, humida simul & corpulenta. Μίτυς, cum iota in prima, & & ypsilo in ultima, dicitur in aluearibus & fauis, atrum quoddam ceræ excrementum, quasi fex & purgamentum cerę, quæ & commosis uocatur. Plura de mollium uentre & atramento in uniuersum Aristoteles paulò post initium eiusdem capitis tradit. Μήκων, id est, papauer, (non mytis,) est ueluti uesica quædam, in qua atramentum continent polypus, & sepia, Eustathius. Vide suprà in Polypo B. & C. Oppianus etiam lib. 3. μήκωνα uocat hoc in sepijs atramenti uas. ¶ Sepiæ maris & fœminæ, idem quod lolliginis discrimen est, tum uerò quòd mas uarius plus quàm fœmina est, Aristot. *Sexus discrimen.* Sepiarum generis mares uarij & nigriores sunt, constantiæq́ maioris (*in auxilio fœminæ ferendo,*) Plinius. Fœmina intestina continet duo, ueluti mammas: quæ si aluo disse cta inspecteś, facilè uideris: Vuottonus, ex Aristotele nimirum. intestina autem hoc loco (inquit) accipienda uidentur pro partibus internis, ἔντερα quasi ἐνδότερα. Atqui alibi Aristoteles de sepijs simpliciter (si bene memini:) Carunculæ quædam eis insunt albidæ, torosæ, mammis similes: quales parte inferiore uentris turbinatorum testa insectorum habentur.

C Sepia uitam litoralem agit, Aristot. Maris cauernas incolit, Oppianus. ¶ Tum pedibus tum pinnis natat, Aristot. ¶ Sepiæ paruæ uescuntur minutis pisciculis, quos extensis promuscidibus suis ceu lineis, captant, Athenæus ex Aristotele. Sepiæ & loligines uel maiores pisces euincūt, Aristot. ¶ De atramento prædiximus quædam in B. quoniā Plin. hoc sanguinis instar in sepijs putauit: cùm uero excrementū sit potius hîc reliqua addemus. *Atramentum.* quomodo quidem eo effuso se occultet, referendum est ad D. Idem ouis superinfundit fœmina, ut mox in mentione partus dicetur. Cùm atramentum mittit sepia, Massilienses exiguæ cuiusdam uetustatis retinentes, uulgò dicunt eam atramentare, Gillius. Plurimum atramenti habet ex mollibus, idq́ pręcipuè metu perculsa effundit, Aristot. Et alibi: Atramentum infrà ad aluum habet, idq́ multò copiosius quàm lolligines & polypi: quoniam plurimū terrenæ materiæ habet, quæ in atramentum secernitur. argumento sepium est, quo polypus caret: lolligo cartilaginosum ac tenue gerit. Nicander atrum illum humorem χολὼ, id est, bilem appellauit. Philes recens author ἀπόσφαγμα. Galenus uerò in Glossis hypósphagma interpretatur, quod atramenti sepiæ ceu sedimentū est, οἷον ὑπόστρυγον. Hipponax quoq́ σηπίης ὑπόσφαγμα dixit. interpretes (inquit Athenæus) eius piscis atramentum (*simpliciter*) reddiderunt. alioqui hypósphagma est genus edulij ex sanguine cum carnibus & diuersis condimentis, &c. ut ibidem Athenæus explicat, libro 7. in Sepia. ¶ De coitu sepiarum lege quæ annotauimus in Corollario Loliginis minoris C. *Coitus.* In coëundo obscœnū genus est. nā ore concipit, sicut & uipera, Isidorus. sed meliùs Rondeletius sepias fistula & coire & parere existimat. Amor & libido sepiarum, quomodo ut capiantur causa sit, ex Oppiano referemus in E. Sepiæ, ac lolligines ora applicantes, & brachia inter se componentes, natantesq́, in aduersum coëunt. narem etiam dictam in narem inserunt. natatus alteri retrorsum, alteri anteuersus in os agitur, Aristot. Sepiæ alueus bipartitus est, oua candicātia grandini similia com plectens

Mas an suum semē aspergat ouis: perpensi Aristotelis, Athenæi & Plinij loci.

plectens permulta, Idē. Omnibus mensibus parit, Plinius. Sepia in terreno parit inter harundines, aut sicubi enata alga; excludit quintodecimo die, Plin. Mas sepia oua, quæ fœmina ediderit, persequitur, suū semē aspergens. quod uel in reliquis eiusdē generis fieri ratio est. Verùm nō nisi in sepijs hoc uisum adhuc est, Aristot. atqui libro 1. cap. 17. de generatione animalium, semen an emittant mollia incertū esse scribit. ὁ ἄῤῥην παρακολουθῶν καταφυσᾷ τὸν θολὸν, καὶ γίνεται στιφρά, Idē historiæ 5. 12. ubi τὸν θολὸν Rondeletius abundare putat ex Plinio & Athenæo. quanquā Gaza similiter legit, uertitq; atramentum. quod tamen non marē, sed fœminam ouis aspergere, ex alio Aristotelis loco constat. quamobrem ego nō θολὸν, sed una litera mutata θορὸν legerim, hoc est genituram. Verbum quidē στιφρᾷ, quod apud Athenæū legitur, in usu nō est: & apparet hūc Athenæi locū esse mutilum, ut in multis alijs. Plinij etiā interpretatio, Masculus persequit̄ afflatu, &c. non tanti est, quin Aristotelē ipsum suis alibi uerbis sese interpretantē ei præferamus. Καταφυσᾷν uerbum si absolutè proferas, spiritū & aërē contra aliquid emittere significat: at pisces in aqua quomodo anhelare aut aspirare aërem possunt? nam ut Rondeletio donemus pisces propriè dictos spirare, mollia tamē & exanguia nō spirabunt. at si accusatiuum addas, aliud quippiā cum spiritu uel tanquam cum spiritu emittere significat, idē scilicet quod καταῤῥαίνειν, id est aspergere: uel καταφυσῆναι, id est, contra aliquid emittere. Mas igitur sepia τῶν ᾠῶν καταφυσᾷ τὸν θορὸν, humore genitali suo oua conspergit, genituram eis offundit. nam & lib. 3. cap. 7. de generatione animalium Aristoteles, piscium omniū oua, nisi mares semen suum eis asperserint, (ἀποῤῥαίνειν τὸν θορὸν dicit, uel ἐπιῤῥαίνειν,) augeri & uitalia esse negat. Et mox sequēti capite: Τὰ μὲν οὖν μαλάκια τὰ θήλεα, πρὸς αὐτὰ ποιεῖται τὸν τόκον: τὰ δὲ μαλάκια ἔξω. ἐπὶ τοῖς μὲν θήλεσι (pro θήλεσι malim κυήμασι) τῶν μαλακίων ἐπιῤῥαίνει (subauditur τὸν θορὸν, ex præcedenti capite) ὁ ἄῤῥην, καθάπερ οἱ ἄῤῥενες ἰχθύες τοῖς ᾠοῖς: καὶ γίγνεται (supple τὸ κύημα) συνεχὲς καὶ κολλῶδες. hîc συνεχὲς καὶ κολλῶδες dixit, quod libro quinto historiæ στιφρόν. Rursus historiæ 5. 18. causam reddens cur oua illa inter se racematim cohæreant, sic scribit: ἀφίησι γὰρ ὁ ἄῤῥην ὑγρότητά τινα μυξώδη, ᾗ τῇ γλισχρότητι συμπέπτεται καὶ αὐξάνεται. Astipulatur sententiæ nostræ uetus translatio, quam author de naturis rerum recitat, his uerbis: Sepia fœmina cum ouat, mas eam sequitur, & super oua semen insufflat, ut uiuificentur. item Vuottoni: Quoties ediderit oua, mas euestigiò sequens humorē fœtificū ouis superinfundit, atq; ita efficitur ut solidescant. Facilè quidē θορὸς & θολὸς permutantur. & libro 1. de gener. anim. cap. 15. θολὸν non θορὸν legendum suspicari me indicaui suprà in Loligine minori C. ¶ Primùm oculi grandes in his quoq;, perinde ut in cæteris apparent. Sit A. ouum. B. C. oculi. D. sepiola ipsa. (*sic legit Niphus, ut uerba hæc, τόδε ἐφ' οὗ τὸ ε. abundent.*) Ferunt uterū sepiæ uerno tempore, pariunt intra diem decimumquintū. (ἀποτίκτουσιν ἐν ἡμέραις ιε. *aliqui uertunt, perseuerare eas in edendis ouis, siue in partu, dies quindecim: quod an magis conueniat, an à conceptu potiùs ad partum usque tot dies numerari, considerandum.*) Mox oua ædita crassitudinem acinorum uuæ minorum, intra diem item decimumquintum capiunt. quibus obruptis sepiolæ excluduntur. quæ; (si quis priùs, prole iam perfecta, absciderit oui membranam,) stercusculum mittunt, suumq; præ metu colorem immutant ex candicante in rubriusculum, Aristoteles historiæ 5. 18. Adhæret ouo sepia nascens, parte sui priore. hac enim tantùm potest adhærere, cum hęc una partem posteriorem & priorem eôdem obtineat, De gener. animal. 3. 8. Et alibi: Sepia & polypus, & reliqua generis eiusdem, oua quæ pepererint absoluta fouent, & præcipuè sepia: quippe cuius sæpenumero alueus iuxta terram, dum hoc facit, appareat.

Partus & fœtus.

Vita.

Bimatum non complet sepia, ut neque polypus, Aristoteles & Athenæus. Si historia quam tradit Plinius de ingenti polypo, dolij magnitudine, &c. longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis & bis denis annis uiuere possint. quod etiam tum sepijs tum loliginibus euenire posse non dubitauerim, præsertim cum eodem loco scripserit Plinius, sepias loliginésque eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas, Matthiolus Senensis. atqui uitæ longitudo corporis magnitudinem non sequitur, ut in libello de uitæ longitudine indicat Aristoteles: cuius hac in parte authoritas conuelli à Matthiolo non debuit. certè nec in eodem genere, nec in diuersis, magna paruis comparata, simpliciter uiuaciora dixeris. & cum inter miracula polypi tam grandes sint, nec in mediterraneo, (de cuius maris piscibus Aristoteles scripsit,) sed Oceano, quid inde de polyporum uiuacitate pronuncies absolute?

D

Sepia, quemadmodum polypus, mutat colorem, Gillius. Nonnulli colorem sibi contrahere similem loco in quo uersatur, eam confirmant, Aristoteles. ¶ Incedere coniugatim solent, βαδίζουσι κατὰ ζυγά, Aristoteles, & ex eo Athenæus. Mytis est piscis fœmina, quæ sine mare non pascitur, Hesychius. uidetur autem non alius quàm sepia intelligi: quæ tamen ab authoribus non ipsa mytis dicitur, sed mytin habet. Cum sepia icta est tridente, mas fœminam adiuuat: fœmina, mare percusso, fugam arripit, Aristoteles.

Cum se à peritis piscatoribus captari cognoscit Sepia, suum atramentum emittit, quo circunfusa, ab oculis piscantium remouetur, eorumq; perstringit oculos. Piscatores uerò, cum sit in eorum oculis, nihil tale uident. Sic Aenea tenebris circunsepto fefellit Achillem Neptunus, ut ait Homerus, Aelianus de animalibus 1. 34. Elegantissimi de hoc sepiarum astu uersus Oppiani Halieuticorum 3. leguntur hi:

Σηπίαι αὖ τοίῃσι δολοφροσύνῃσι μέλονται.
Ἔστι τις ἐν μήκωσι θολὸς κείνῃσι πεπηγὼς
Κυάνεος, πίσσης δνοφερώτερος ἀχλύος ὑγρῆς,
Φάρμακον ἀπτοίητον· ὅ, τι σφίσιν ἄλκαρ ὀλέθρου
Ἐντρέφεται. τὰς δ' εὖτ' ἂν ἕλῃ φόβος, αὐτίκα κείνου
Ὀρφναίας ῥαθάμιγγας ἀνήμεσαν. ἀμφὶ δὲ πόντον
Πάντα περὶξ ἐμίηνε, καὶ ἠμάλδυνε κέλευθα
Ἰχὼρ ἀχλυόεις· ἀνὰ δ' ἔτραπε πᾶσαν ὀπωπήν.
Αἱ δὲ δι' αἰθαλόεντος ἄφαρ φεύγουσι πόροιο
Ῥηϊδίως, καὶ φῶτε, καὶ εἴ ποθι φέρτερον ἰχθύν.

Sepia tarda fugæ, tenui cùm fortè sub unda
Deprensa est, iã iãque manus timet illa rapaceis,
Inficiens æquor nigrũ uomit illa cruorem,
Auertitque uices, oculos frustrata sequentes,

Ouidius in Halieutico. -- Σηπιάδος φυξήλιδος, ἥ τε μελαίνει Οἶδμα χολῇ δολόεντα (pro δυλόωσαν) μαθοῦσ' ἀγρώστορος ὁρμήν, Nicander. ¶ Mugiles aliquãdo, non solùm pisciculos, prælongis suis prætenturis sepia uenatur, Aristot.

E Sepiæ odore escarum allectatæ capiuntur, Aristot. Esca ad solas sepias capiendas: Fæcem uini sine aqua, oleo contundito, ad locumque accedens mari ipsam iniicito. Sepiæ siquidem uidentes quòd (fæx descendat ac petat imum) nigrum ipsum relinquent, atque illuc se conferent, ubi oleum sese illis ostenderit: easque tunc comprehendito, Tarentinus. Eiusdem uerbis aliam escam ad polypos sepiasque descripsi in Polyp. Ad sepiam capiendam neque nassæ, neque retium insidiæ opus sunt: sed amoris illecebris eam ad hanc rationem piscantur, ut Sepiam fœminam ligatam in fluctibus trahant: quam ut uel longissimè mas (*quam ut aliæ, etiam à longè uiderint, Oppianus*) uiderit, statim cupidè in eam fertur, & amicam flexibilibus nodis etiam atque etiam diligenter circumplectitur: atque interea cum sunt in hac implicatione, ambo piscatorum insidiis in piscatoriam subtrahuntur: (& subtractæ etiamnum hærent:) πόθῳ δ' ἅμα πότμον ἕλοντο,) Gillius ex Oppiani Halieuticorum quarto. Nassis etiam (ut canit ibidem Oppianus) uerno tempore decipiuntur. myrti enim aut arbuti aliisue frondibus nassas inumbratas in arenoso litore exponunt. sepiæ uerò siue sobolis siue libidinis desiderio ingressæ capiuntur. Ego Massiliæ uidi in hunc modum capi: Specula nimirum in lignum incisa ex chorda appensa in aquam piscatores demittunt, & sensim fluitantia trahunt: Sepia ad sui simulachrum sese iaculatur, ac suis flagellis lignum circumplicãs, dum se apparentem in speculo amatoriè intuetur, interea reticulo circumuenta subducitur, Gillius. Sic & coturnices aues laqueo ante speculum posito capiuntur, Eusthathius. Sepia dicit, quia sepibus interclusa faciliùs capitur, Isidorus. est autem uera fortè hæc capiendi ratio, etymologia quidem absurda. Fœminæ tridente percussæ, mas retrahendo eam auxiliatur. ipse uerò si captus fuerit, fœmina fugit, Athenæus ex Aristotele. ¶ Conueniunt pisces ex alto etiam ad quosdam odores, ut sepiam ustam, & polypum; quæ ideo coniiciũtur in nassas, Plinius. ¶ Ad marinos mugiles, scaros & mullos esca: Sepiarũ testulis cũ sisymbrio uiridi, (quod est bryon,) aqua, farina & caseo bubulo mistis, utitor, dum retibus nauas operam, Tarentinus. Sepia (*Sepiæ testa*) aurifabri ad annulorum fusuram utuntur, Adamus Lonicerus. Sepiis in dorso os candidum, superiori parte durum ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum: quæ etiã leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur sepiæ ossa aurifabris. facilè enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarumque rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent, Matthiolus Senensis. ¶ Sepiæ atramento tanta uis est, ut in lucernam addito Aethiopas uideri, ablato priore lumine, (*Matthiolus non rectè legit, cæteris ablatis luminibus,*) Anaxilaus tradat, Plinius. Traditum est si quis thryallidem (id est, lucernæ stupam) in sepię atramento & æris ærugine intinxerit, homines circumstantes uisum iri partim æreos, partim nigros, Symeon Sethi.

F De nutrimento ex sepiis aliisque mollibus, scripsi iam suprà in loligine F. circa principium: ubi & Galeni Aetiique de ipsis sententiam reperies. Sepia difficilis est concoctu, parumque in se continet salsi succi. quòd si concoquatur, non parum nutrimenti corpori affert. gignit tamẽ crudum humorem, (*quæ etiam Galenus in genere de mollibus scribit.*) eam ob causam oportet eam condimentis acrioribus conditam esse, uinumque pòst uetus & tenue potare, Symeon Sethi. Mollia, ut polypi, sepiæ, carnem habent duram ac difficilem concoctu: qua ratione, & quia flatus concitant, Venerem stimulant. Salubriora sunt elixa assis. malos enim humores continẽt, (ut apparet cum abluuntur,) qui per elixationem euocantur, assatione uerò siccati retinentur, Mnesitheus. Rubien (*aliqui sepiam interpretantur,*) est conueniens cibus: qui tamen salsus & inueteratus, atrã bilem gignit. uenerem promouet, Auicenna. Sepia elixa in cibo uesicæ, renibus, & dysuriæ medet, Kiranides. Hippocrates libro 2. de morbis muliebribus, in curatione uteri auersi ad coxã: Ad uesperam (inquit) mazam cœnet. si uerò panem uoluerit, & bolbidia parui polyporum generis, & sepiolas paruas in uino ac oleo coquito, & edenda dato. Et in eodem libro rursus eadẽ bolbidia seu polypodia, aut sepiolas, similiter præparata, ad menses ciendos sumi iubet.

Sepiæ cæteraque mollia difficillimè concoquuntur, quam ob causam anteà cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Sunt qui sepiis (cum) nucibus & allio paratis uescantur, ut salaciores in Venerem prorumpant, Matthiolus Senensis. Isicia de sepia leguntur in Magiricis Apicii 2.1. & in sepiam apparatus 9.4. Sepias elixas, ab aheno in patinam missas, cũ pipere ac lasere condies ut uoles. Sunt qui ex pipere, cinnamo, coriandro, uiridi mentha uel arida: item qui uitello, aceto uel agresta, olei modico, ubi ebullierint, obligent, Platina. Aluum soluunt & sepiæ: in cibo dan-

bo dantur cum oleo & sale & farina decoctæ, Plinius. Sepias ueteres aliqui præmacerant primùm lixiuio ex cineribus & parte calcis facto, deinde aqua dulci: denique purgatas concisasque intestinorum instar condiunt coquuntque, ut audio.

Sepiarum atramentum aluum mouet, Celsus & Dioscorides. *Atramentum.*

Oua sepiæ urinam mouent, renumque pituitas extrahunt, & renes purgant, Plinius. In cibo *Oua.* sumpta urinam mouent, & renum grauedinẽ tollunt, Marcellus. Hippocrates medicamentis in uteri auersi curatione ea miscet, ut referemus in G.

Polypi etiam & sepiæ morsus non caret ueneno, quanquam id exiguum sit, Oppianus. Habet sepia dentes ualidos, occultos, & morsum uenenosum. Polypus uehementiùs mordet, sed minus ueneni habet, Aelian. Philes quoque dentes acutos & uenenatos ei tribuit: Rondeletius dentes propriè dictos negat. Morsu nõ lædit sæpia, sed noxia quædam sanies è corpore eius effluit, Vuottonus: qui fortè Oppiani uerba non rectè accepit. *G* *Morsus.*

Remedia nonnulla è sepijs in cibo sumptis, item atramento & ouis seorsim, iam præscripta sunt in F. ¶ Sepia aceto suffocetur: idque acetum cum oleo mixtum propinetur illi qui marini hippocampi uenenum hauserit, Aëtius. Ad dolorem dentium: Ouorum putamina, sepiam, & oleum misceto, & coquito, donec tertia pars relinquatur, & tepidum ore contineto, Galenus Euporiston 3. 187. Polypis ac sepiolis tostis super prunis, puerperij purgamenta à partu purgantur, Hippocrates de morbis mulieb. ¶ Sepia elixa in cibo sumpta, uesicam, renes, & dysuriam sanat, Kiranides. *Remedia.* *Ex ipsa sepia.*

De tincturis uel maculis corporis abolendis remedium sic: O C V L O S uel oua sepiæ in aqua solue, & cum melle permisce, atque inde maculas perfrica, citò abolebuntur, Marcellus. Sepiæ oua urinam mouent, renes purgant, Plinius, quære etiam paulò antè in F. de ouis. Potio secundas menses educens: Cantharides quinque auulsis alis & pedibus ac capite: deinde tribolos ad mare nascentes unà cum radice, mensuram quanta est conchæ testa terito: & anthemi luteam internam partem siccam tritam, conchæ testam (*hanc mensuram*) addito: & seminis apij tantundem: & sepiæ oua quindecim: & in uino dulci diluta bibenda dato. Et quum dolor habuerit, in aqua calida desideat, & aquam mulsam aquosam bibat: Hippocrates in libro de nat. muliebri, & lib. 2. de morbis muliebribus. Idem rursus in ijsdem libris, uteri ad coxam auersi curationem docens: At in mensibus (*tempore quo menses fluere debent,*) si sanguis eruperit, satis est: Sin minùs, cãtharides quatuor bibat, pedibus & alis ac capite reiectis: & pæoniæ grana nigra quinque, & sepiæ oua, & apij semen cum uino modicum. Et rursus lib. 2. de morbis muliebr. in eodem morbo mensibus eliciendis: Mane sambuci baccas sex dato in uino meraco, & sepiæ oua 10. aut 12. Et lib. 1. de morbis muliebribus: Cùm mulieri aut partus purgamenta non fuerint purgata, aut menses non prodierint, aut etiam uterus durus fuerit, &c. in potu exhibere oportet pharmaca uterina, aut sepię ouis, aut castorio ammixtis, &c. *Ex ouis.*

Testam è sepia plerique nominant, Columella etiam testum dixit: aliqui os uel crustam, uel corticem: Græci ostracum. Ex ea tum usta, tum non usta, uariæ sunt medicinæ, quas ordine referemus, promiscuè tamen ex usta & cruda. ¶ Sepiæ testa fungosa est, non ut ostreorum silicea. & abstergendi quidem siccandique, similiter ut ostreorum testæ, ui pollet: sed partium est tenuiorum, Galenus. Pro sepiæ testa in medicamentis pumicem substitui licere in Antiballomenis legitur. Sepiæ ossa cum alijs quibusdam remedijs constituunt suffitum contra languorem morbi pestilentialis, apud Vegetium ueterinarium 4.12. Sepiarum testæ ex aqua, extrahunt tela corpori inhærentia, Plinius. Crustæ uel ossa sepiarum comburuntur, cinisque earum impositus, educit quæcunque corpori inhæserint, Marcellus Empiricus. Etiam non ustæ abstergunt uitia cutis, Aegineta. Vstæ tamen ad eadem efficaciores mihi uidentur. Vsta hæc testa (donec pars interior & fungosa, ab exteriore crusta abscedat,) tritaque, alphos, (id est, uitiligines,) furfures & ephelides, (uitia cutis in facie aliqui uertunt,) exterit, Dioscor. Item lentigines & scabiem, ut scribit Aëtius. Galenus quoque ad scabiem prædicat. Ad lentiginem: Sepiolæ cineres ex ossibus omnia tollunt, Serenus. Medetur & lentigini cæterisque uitijs, ex ossibus sepiarũ cinis. idem & carnes excrescentes tollit, & humida ulcera, Plinius. Ad alphos cõuenit crocodilea, & tostæ sepiæ testæ, Aegineta. Vstæ smegmatis quibusdam ad elephantiasim apud Aëtiũ miscentur. Galenus de compos. sec. genera 1.18. sepiarũ testas numerat cum ijs quæ propositi albi emplastri (aduersus ulcera cacoëthe & dysepulota) candorẽ tueri possint. Si animal fecerit uulnus, ossa sepiarũ, & testas etiã ostrearum in puluerẽ rediges, & ærei quoque uasis fuliginẽ pariter miscebis: quæ bene tunsa si frequenter asperseris, siccatum uulnus ducet celeriùs cicatricẽ, Vegetius Veterinariæ 2. 62. ¶ Sepiarum testæ, quales in litore inueniuntur, pilos attenuant, sicut & pumex, Kiranides. Apud Aëtium etiam & Galenum medicamentis pilos attenuantibus adnumerantur, uel citra ustionem: nam alias ostreorum testas uri iubent. ¶ Ad strumas mirificè prosunt sepiæ ossa cum axungia uetere (minutissimè, Marcellus) contusa & illita, Plinius. Miscent & hodie medici quidam compositis illis medicamentis ex diuersis rebus ualde exiccantibus, ustis, quæ aduersus bronchocelas propinantur. ¶ Vsta lotaque hæc testa oculorum medicamentis miscetur, absumit (eliquat) oculorum ungues (pterygia) trita, & cum sale fossili, Galenus et Aegineta;) *E testa.* *Ad oculos.*

Ammoniaco, Aëtius) eis adhibita, Dioscor. Ad albugines: Sepiæ testam tritã cum melle subigito ac urito: & læuigato postea pharmaco hoc sublinito, Archigenes apud Galenũ. Ad easdem & ulcera oculorum: Os sepiæ crematum dissolue cum melle, & unge, Galenus Euporiston 2.99. Sepiæ testam collyrijs oculorum miscent, præsertim ad cicatrices exterẽdas. per se etiam combusta ualet, & ex melle contrita, Trallianus 2.5. Cruda si teratur dentes & oculorum cicatrices exterit, eorundemq́ue ulcera exiccat, Aëtius. Galenus non planè crudam, nec tamen ustam, sed tostam esse uult: Καὶ πρὶν καυθῆναι δὲ ὀπτώμενόν τε καὶ λειούμενον (τὸ δὲ σηπίας ὄστρακον) ὀδόντας τε λαμπρύνει, καὶ ξηραίνει τὰ ἕλκη. ubi animaduertẽdum, quod Aëtius. dixit oculorum ulcera hoc remedio siccari, Galenum (nisi mutilata sit lectio) ad ulcera simpliciter retulisse. Oculorum tumorem tuboremq́ue sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat, & per se scabricias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes, & medicamentum auferunt post paulum, rosaceoq́ue inungũt, & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curantur in farinã trita, & ex aceto illita. Extrahit & squamas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cũ sale & cadmia singulis drachmis, Plinius. Sepiæ testa interior quæ mollis est diligentissimè trita, & muliebri lacte permixta, atque inunctione adhibita, oculorum caligini, albugini, & cicatricibus plurimùm prodest, Marcellus. ¶ Sepiæ testa emendat albugines oculorũ, in iumentis, Plinius: flatu oris immissa, Dioscorides. Albi uitia deterget ista curatio: Sepiæ marinæ ossis rasi scrup. denos: croci, salis Ammoniaci, myrrhæ, crocodili stercoris, ana scrup. duos (misce,) Vegetius Veterinariæ 2.22. In Hippiatricis etiam Græcis cap. 11. sepiæ ostraco succus fœniculi & alia miscentur in collyrium ad leucomata equorum: & mox ad suffusionem eidem raso adduntur sales Attici, fimus crocodili, &c. Si album in oculo bouis est, trita sepiæ testa, & per fistulam ter die oculo insufflata, sanat, Columella. Vstam tritam ad albuginem canibus adhibent, Tardiuus. Cicatrices oculorum in equis extenuantur cum fusili (*fossili*) sale trita sepiæ testa, Columella ¶ Testæ sepiarum recipiuntur in collyrijs absterforijs apud Aëtium 1.345. Alchohol ad conseruandam oculorum sanitatem (in libro Secretorum, qui Galeno adscribitur) præter cætera accipit rubien, id est sepiam (*os sepiæ potius*) ablutam marinam. Sepiarum testæ palpebras mundant, Kiranides. Conformatæ in collyria læuigandis asperis palpebris affricando accommodatæ sunt, Dioscorid. Mediocri huius testæ scabricia uti solemus etiã ad magnas in oculis asperitates, (quas sycóses nõminãt:) collyrij ex ea formam effingentes, & donec sanguis eliciatur infricantes, quo facto posteà cathæretica collyria efficaciùs adhibentur, Galenus. De hoc remedio etiam Plinium sentire puto, cũ scribit: Adijciunt & ossiculis eius genas, si terantur, sanari.

Ad dẽtes, &c. ¶ Os sepiæ dentifricijs aptissimum est, Syluius. De sepiarum osse quod molle est dentifricijs admiscetur, Marcellus. Dioscorides uidetur ustam hanc testam dentibus extergendis commendare: Aëtius, Galenus, alijq́ue crudam. Ad dentes dealbandos ualet, si polline eius subtili in panno lineo posito fricentur. Ad faciem quoq́ue dealbandam pollen idem unguẽto citrino miscetur, Platearius. Smegma dentiũ, quo albi & odorati redduntur: Nitrum, testã sepiæ, myrrhã æqualiter miscens utitor, Galenus ex Critone. Ad dealbãdos dentes, aliaq́ue eorũ uitia sanãda: Dasypodis caput ustum cum fœniculo quàm albissimo, & sepiæ tritis ossibus utere, Idem Euporiston 2.12. Sepiarum testas adijciũt tum dentifricijs, tum compositionibus ad os humidum cruentumq́ue detergendum, & gingiuarum carnem instaurandam, Incertus. Sepiæ os, uel ipsius (eiusdem ossis) combustæ & ex melle contritæ puluis, adiecta gutta ammoniaci gingiuis & dentibus prodest, si ita perfricentur, ut ex eo nihil in fauces descendat, Marcellus. ¶ Sepiarum crustæ farina præparat cutem medicamentis alopeciam replentibus, Plinius.

Ad partes capite inferiores. ¶ Os sepiæ tritum & cum aqua potum thoracis uitijs & asthmaticis omnino prodest, Obscurus. Os bibe contritum, facilis pulmone resurget Spiritus, & uitiũ pectoris omne feret, Vrsinus. De medio osse sepiæ, quod est molle, puluerem facies, & in mixtione conditi optimi iecoritico (*hepatico*) ieiuno per triduum dabis, ita ut in dextro latere aliquandiu iaceat cum acceperit, et posteà diutissimè deambulet, Marcellus Empiricus. Ad supprimendum alui profluuium: Sepiæ testã & capillamenta cremata ex uino uetere potui offerto, Galenus Euporiston 3.6. an uerò capillamentorum nomine cirros seu pedes eius accipere oporteat: an τριχώδη illa, quorum pro branchijs eis usum esse Rondeletius conijcit, quærendum. ¶ Si uterus puerperæ prociderit, sepiæ testam tusam & uino imbutam cũ leporinis pilis lana excipe, & apponendam præbe, Hippocrates in libro de superfœtatione. Quum mulier prægnans menses profluos habet, stercus asini siccum, & rubricam, ac sepiæ testam, trita, simulq́ue linteo illigata apponat, Ibidem. Si prægnanti menses compareant, stercus asininũ siccum, & rubricam, & sepiæ testam terito, & linteo illigata apponito, Idem in libro de sterilibus.

H. a Σηπία paroxytonum est, ut ἀιτία, οἰκία, Athenæus. Sepia autẽ dici uidetur, ut probè Adamus Lonicerus coniecit, quòd atramento ueluti putrida quadam sanie, quam Græci σηπεδόνα uocãt, abundet. Ridiculè Isidorus: Sepia dicitur, quia sepibus interclusa faciliùs capitur. Et alius quidam: Sepia profuso atramento piscatoribus se ueluti sepit & occludit. ¶ Sepiæ paruæ Græcis sepidia dicuntur, Latinis sepiolæ ut Samonico. Plautus Casina: Emito sepiolas lepidas. Σηπίδια nominant apud Athenæum Alexis, Antiphanes, Eubulus, & Aristophanes in Thesmophor. Dorion σηπίδια inter hepsetos, id est pisciculos minutos elixari solitos numerat. Legitur & σήπιον (cum teuthidio & polypodio) apud Athenæum ex Philoxeno: quam uocem mutilatam puto, & legen-

legendum σηπίδιον. Σηπιδάριον apud Philyllium uel Phrynichum, Athenæus. Σηπίαι, σηπιδάρια, Pollux. ¶ Sepias, ut Pallas, Σηπιάς, à Nicandro dicitur oxytono nomine fœminino, hoc uersu: Ἠ ἅτε σηπιάδος φυξήλιδος, ἥ τε μελαίνει Οἶδμα χολῇ. Et Antiphanes apud Athenæum: τῆς σηπιάδος πρῶτον, Ἡράκλεις ἄναξ, Ἅπαντα πεθολώκασιν. οὐ βαλεῖς πάλιν Εἰς τὴν θάλατταν, καὶ πλυνεῖς; μὴ φῶσί σε Δωριάς, (corruptum uidetur uocabulum: Δωρίδας forte, si uersus admittat,) ἀλλ᾽ οὐ σηπίας εἰληφέναι. ¶ Σάπρα, sepia, Hesychius: post Σαρωνίδα, non satis suo ordine. Ysinia, id est, sepia, Syluaticus: nescio quo idiomate. Thebani rerum nomina innouare gaudent: itaque sepiam uocant ὀπισθοτίλαν, Athenæus. debebat hoc nomen epitheton potius esse, post se inquinantem (atramento scilicet aquam) significans. Eustathius interpretatur τὴν ὄπισω τιλῶσαν τὸν ἐξ αὐτῆς θολόν. ¶ Teuthis, loligo est, non sepia ut recentiores quidam interpretantur. quidam etiam ineptius pro melanuro sepiam uerterunt. Σιπύα uel σιπύη per iota in prima, & ypsilon in penultima, arcam pænariam sonat.

Sepia furua, Gyraldus in Aenigmatis. Tarda fugæ, Ouidius. Δολόφρων, δολόμητις, κερδαλέα, δύσερως, Oppianus. φύξηλις, Nicander. Εὐπλόκαμος, Matron Parodus. ὀπισθοτίλα. uide paulò ante in a. ---ἥ τε συώνυμος Τῆς κεφαλῶν τοσῶν ἔχουσα σηπία Ξιφηφόροισι χερσὶν ἐξωπλισμένη, Antiphanes apud Athenæum. Epitheta.

Sepium tribus syllabis, non ut Cælius Rhod. habet sepieum, pars dura solidaque in dorso sepiæ dicitur. ¶ Σηπιαλίς, species uitis, Varinus.

Pierius Valerianus inter notas occultas & hieroglyphicas sepiæ picturam uariæ significationis proponit: nos lemmata tantùm indicemus, quæ sunt: Pulchra incœpta turpiter cedentia: quoniam hic piscis ostendit se quidem piscatoribus, sed mox fuso atramento timidus occultat. (*Hoc sumptum est ex Hieroglyphicis Ori 2.110.* Thetis, quæ in sepiam, dum Pelea fugitat, commutata fertur: & quiuis homo simulationum inuolucris obtectus. Mendacium. nam hoc quoque (ut Grammaticus Tryphon ait,) ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι μελαίνεται καὶ ἀμαυροῦται: id est, in extremis partibus nigrescit & obscuratur. (*Confundit autem melanurum cum sepia.*) Improbitas; Quod symbolum (inquit) Plutarchus in libro de liberis educandis, ita interpretatur, ut subostendere dicat, commerciũ cum improbis non habendum, &c. *Sed hoc quoque ad Melanurum, non ad sepiam pertinet: ut explicauimus in Melanuro h.* Literæ. Aegyptij sanè (inquit) cum literas significare uellent, iuncum, cribrum, & sepiam ponebant. Sepia quidem pro theca atramentaria poni solita est, ac perinde literas scripturamque ipsam significat. Atramentum Græci (*fortè hodie*) σηπίδιον appellant. Viri amor in mulierem insidam. *Ratio exposita est in D.* Sunt & tempestatis argumentum sepiæ. nam pictæ ita ut in aquæ summum exiliant, magnas procellas paulò post erupturas indicant. *Verùm hoc profectò ad teuthides, id est Loligines, non ad sepias referri debet.* Icones.

Sepias, ut Pallas, Σηπιὰς ἡ, promontorium à sepijs dictum apud Athenæũ. Etymologus promontorium Magnesiæ esse tradit, uel Thessaliæ apud Iolcũ: Eustathius circa Athon, ubi Xerxę classis cladem acceperit: sic autem dictam uolũt à Thetide, quæ Pelei nuptias fugiens, illic in sepiam mutata sit. Meminit Eustathius in Odysseæ Σ. dicit autẽ Σηπιὰς ἀκτὴ, uel Σηπιὰς ἄκρα. ¶ Est & Sepia Arcadiæ mons Pausaniæ, in quo sepulchrũ fuit Aepyti Elati filij, qui morsu sepis serpentis interijt. ¶ Sepiussa insula est in Ceramico sinu, Plinius 5.31. ¶ Credit Sypûntem ædificium esse Diomedis, quã Græci Sepiûntem nũcupant ab eiectis è fluctu sepijs, Strabo li. 6. Sipûs, uel Sepiûs, ciuitas, quæ nũc Sipontũ (in Italia) dicit, à sepiarum multitudine fluctibus eiectarũ, Recentior quidã. Stephano Σιποῦς urbs est Dauniorum. Lege Sipõtum in Onomastico nostro. dictũ aliqui uolunt à multitudine sepiarũ quę ibi capiant. Sępinũ Ptolemæo 3.1. urbs est Samnitũ, hodie Sepinũ. Sepia scopulus est, teste Herodoto, diuersis in locis, iuxta litora Atheniensiũ. ¶ Archippus Comicus in Piscib. nominat Ἀβροτόνον τὴν αὐλητρίδα καὶ Σηπίαν τὴν Θύρσου, quasi mulieres quasdã. Propria nomina.

Apud Aristotelem de partibus animalium 4.9. sic legitur de sepia: Ἐκτὸς δ᾽ ἔχει τό, τε τοῦ σώματος κῦτος ἀδιόριστον ὄν: καὶ τοὺς πόδας ἔμπροσθεν περὶ τὴν κεφαλὴν, ἐντὸς μὲν τῶν ὀφθαλμῶν, περὶ δὲ τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀδόντας. In quibus uerbis primùm notârim κῦτος non rectè penanflecti, quanquam & alijs in locis sępiùs tum in Aristotelis tum aliorum libris modò penanflexum, modò paroxytonum inuenio. sed quoniam penultima breuis est, omnino penacui debet. Πίμπλησι λοπάδος στρογγυλοσώματον κύτος, Xenarchus apud Athenæum. Σμικρὸς προσήκεις ὄγκος ἐν σμικρῷ κύτει, Sophocles in Electra. Deinde quòd Rondeletius pro his uerbis ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν, mauult legere ὑποκάτω τῶν ὀφθαλμῶν, uel quid simile, non laudo. quanquam enim idem ferè sensus est utrouis modo legas, non temere tamen lectio uetus mutanda. Michaël Ephesius Scholiastes non aliter quàm ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν legit & explicauit. Pedes (inquit) mollia habent intra oculos: hoc est, non prope oculos, sed remotiores paulò antrorsum. ut si quis manum suam polypi alueum esse fingat: et in digiti unius extremo oculos: denique in flexu siue articulo primo & post unguẽ proximo, pedes. Vel ἐντὸς pro ἔμπροσθεν interpretabimur, Sic ille. Poterat aũt simpliciùs dicere ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν, pro ἐσωτέρω τῶν ὀφθαλμῶν καὶ μᾶλλον πρὸς τὰ ὕπτια. Solet eñ Aristoteles τὰ πρανῆ τοῦ σώματος uocare τὰ ἐκτὸς: ὕπτια uerò, id est, supina, ἐντὸς, præsertim ubi de membrorum flexibus loquitur. & ipse Ephesius paulò ante, ubi Philosophus agit de insectorum salientiũ flexu, ἔσω exponit πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ στέρνα. ¶ Loliginum aut sepiarum capillamenta, κόμας ἢ τρίχας, Nicander ὀσλιγγας uocat, Scholiastes. Vide in Loligine. b. Κύτος.

c Ὑπὸ τοῦ δέους δὲ τῇ μαρίλης μοι συχνὴν ὁ λάρκος ἐνετίλησεν (ἐπετίλησεν, Suidas) ὥσπερ σηπία, Dicæopolis in Acharnensibus Aristophanis. id est, Corbis præ metu multis me cineribus (& fuligine) tanquam sepia percacauit. ¶ ὅπου δὲ τὸ γλαυκινὸν ἐστιν, ἐν τούτῳ ἀκρασία τις περὶ ἡδονὰς ἐκτέτριπται μόλις, κακόνοια δὲ ἐνοῦσα μετὰ φθόνου τουτὶ τὸ ἰῶδες καὶ ὕπουλον, ὥσπερ αἱ σηπίαι τὸ μέλαν, ἀφίησι, Plutarchus in libro de ijs qui serò à numine puniuntur, de coloribus animarum loquens.

f. Σηπίαι Ἀβδήροις τε, Μαρωνείᾳ τ' ἐνὶ μέσσῃ: Archestratus, tanquã ijs in locis meliores sint sepiæ. Κάθηκε τοίνυν σηπίας μασώμενος, Aristophanes: οἱονεὶ τρυφῶν διὰ τὴν ἐξουσίαν, Suidas. Pauperes non habent unde emant κρανίον λάβρακος, οὐδὲ γόγγρου, οὐδὲ σηπίας, Ἃς οὐδὲ μάκαρας ὑπερορᾶν οἶμαι θεούς, Strattis apud Athenæũ. Apud eũdem Ephippus quoq; & Eubulus sepidia cum alijs ciborum nominãt. Ἀλλ' ἐν τραγεῖ τὴν σηπίαν τὴν δαλαβοῦσαν, καὶ τουδὶ τὸ πολυπόδιον, Theopõpus. Sepiam elixã Anaxandrides nominat in Cotyis Thracum regis conuiuio. Veteres edebant etiam ταγηνιστὰς, id est, in sartagine frixas sepias, Athenæus. --- ὥσπερ εἴ τις σηπίας Γώγωνα περιδήσειεν ἐσταθευμένας, Aristophanes in Ecclesiazusis. iocatur autem in mulierem, quæ barbam sibi induerat, ut uir appareret. Scholiastes ἐσταθευμένας interpretatur leuiter & superficie tantùm tostis. Ἀσεῖον ὤφθη τοῦθ' ἑψηθεὶς ὠνθυλευμένη, Καὶ πτερύγι ἁπλῶς σηπίας ὠπτημένα, Coquus apud Sotadem. Alexis ἐν Πονήρᾳ coquũ inducit de sepiolarum elixatione sic differentem: --- Σηπίαι πόσου,

Δραχμῆς μιᾶς τρεῖς. τῶν δὲ τὰς μὲν πλεκτάνας,
Καὶ τὰ πτερύγια συντεμὼν ἑφθὰ ποιῶ (ποιοῦ.)
Τὸ δ' ἄλλο σῶμα κατατεμὼν πολλοὺς κύβους,
Σμήξας τε λεπτοῖς ἁλσί, δειπνούντων ἅμα,
Ἐπὶ τήγανον σίζων ἐπεισιὼν φέρω.

h. Pythagoras religiosè in cibo abstinere iubebat erythrino & melanuro: nõ autem sepia, ut quidam pro melanuro uerterũt, Vide in Melanuro h. ¶ De Thetidis transformatione in sepiã, lege superiùs inter nomina propria. Thetidem in uarias formas se mutantem Peleus consilio Chironis obtinuit, mixtus ei in specie sepiæ, Varinus in Θέτις. ¶ Vultu mutabilis albus & ater, Horatius in extrema epistola. Quo loco Porphyrion admonet prouerbiali figura dictum, albus & ater, pro eo, quod est bonus & malus: & Horatium, album, aut ad liberalem, aut lætum reddidisse: atrum, ad sordidum & ærumnosum. Huc festiuiter allusit Matron apud Atheneũm libro 4. de sepia loquens: Σηπίη εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός, αὐδήεσσα, Ἣ μόνη ἰχθὺς ἐοῦσα τὸ λευκόν τε μέλαν οἶδε. id est, Quæ quum sit piscis, sola album nouit & atrum. Est enim sepia colore albo, sed succum habet atrum, quem spargit in metu ne deprehendatur, Erasmus Rot. in prouerbio, Albus an ater sis nescio. Et nigrum niueo portans in corpore uirus, Ouidius in Halieutico, de sepia, ut apparet: sequens enim uersus desideratur. ¶ Perca sequitur melanurum, Ἕπεται πέρκη μελανούρῳ. Erasmus pro melanuro non rectè transtulit sepiam. Vide in Melanurio D.

Prouerbium.

DE SERPENTE MARINO,

RONDELETIVS.

Eandem iconem, magnam reperies infrà ad finem eorum quæ de Serpente marino Bellonius scripsit.

Serpentes marinos diuersos esse.

A B SERPENTES murænis & myris forma & natura ualde affines sunt. Sunt autem in mari multę serpentum species, ut Aristoteli placet, lib. 2. de hist. animal. cap. 15. Εἰσὶ δὲ οἱ θαλάττιοι ὄφεις, παραπλήσιοι τὴν μορφὴν τοῖς χερσαίοις τἆλλα πλὴν τὴν κεφαλήν, ἔχουσι γὰρ γογγροειδεστέραν. γένη δὲ πολλὰ τῶν θαλαττίων ὄφεών ἐστι, χρόαν ἔχουσι παντοδαπήν, οὐ γίγνονται δ' οὗτοι ἐν τοῖς σφόδρα βαθέσι. Sunt marini serpentes forma terrenis similes, dempto capite: id enim habent congri magis simile. Sunt autem marinorum serpentũ genera plura. Varij sunt coloris. Non nascuntur in præaltis maris locis.

B Is quem depinximus terreno uel fluuiatili serpenti simillimus est, ad trium uel quatuor cubitorum longitudinem accedit. Corpore rotundiore est quàm anguilla, capite congro similis est. Maxilla superior inferiore longior est. Dentes habet in maxillis & in palato murænæ modo, sed rariores. Pinnulas duas ad branchias ueluti anguilla. Colore est fuluo, uenter & rostrum cinereo.

Oculi

Oculi flauescunt. Internis partibus à muræna non differt. Nullus est omnino qui primo aspectu hunc serpentem esse non iudicet.

Quare non possum non mirari eum, (*Gillium notat,*) qui cùm in uariarum rerum cognitione A feliciter uersatus sit, acum Aristotelis, quæ à nostris trompete dicitur, pro serpente marino usurpauit, quam acum anteà depinximus. Hanc opinionem confellere facile est ex Aristotelis uerbis, qui serpentes marinos congri capite esse scripsit, figura reliqua serpentibus terrenis planè similes: cùm acus caput in fistulam desinat, rostrúmque tubam imitetur, unde illi à nostris nomen positum, quæ figura à capitis congri figura alienissima est. Præterea acus à capite ad podicem corpore est hexagono, à podice ad caudam quadrato: quæ forma neque serpentibus terrenis, neque marinis competit, quippe qui corpore sint planè rotundo, (*terete.*)

Acus Aristotelis non est serpens marinus.

DE SERPENTE RVBESCENTE, Rondeletius.

SERPENTEM hunc marinum primus mihi monstrauit uir humanissimus & eruditissimus Gulielmus Pelicerius Monspeliensis episcopus. Is ob raritatem minimè prætermittendus hoc loco fuit: quem nonnulli myrum esse putauerunt, sed falsò, ut ex descriptione liquet. Nam branchias osseo operculo squamosorum modo intectas habet, pinnasq; ad natandum maiusculas, quibus muræna & myrus carent. Sed Dorionis myrum alterum esse ὑποπυρρίζοντα, id est, rufescentem non absurdè quis existimauerit. A

Est igitur serpens de quo nunc agimus, corporis specie serpentibus terrenis similis, colore rubro uel phœniceo: lineis obliquis & sinuosis à dorso ad uentrem ductis, eam lineam, quæ à capite ad caudam protensa est secantibus. Scissura oris non admodùm magna, dentes habet acutos, serratos, branchias opertas squamosorum piscium instar. In dorso à capite ferè ad caudam ueluti capillamenta tenuia à sese disiuncta, in uentre similia. Cauda in pinnam unicam desinit. B

Anguillæ longis piscibus & serpentibus marinis maximè similes sunt, & è fluuijs mare conscendunt (*in mare potiùs descendunt:*) quia uerò in fluuijs & lacubus, & riuulis nascuntur, earum tractationem in librum de fluuiatilibus reijciemus. *Anguillæ.*

DE PISCIBVS QVI SERPENTINA SVNT specie, Bellonius.

Longè diuersa est piscium, qui serpentina sunt specie, ab alijs figura, ut qui planè rotundi sint atque oblongi, unde serpentina specie præditos esse dicemus. Nullis præterea squamis horrent, quorum nonnulli ac præcipuè Congri in tantam interdum crassitiem excrescunt, ut inter cetacea ferè connumerari possint. Pisces itaque qui Serpentina facie præditi sunt, ita enumerantur: Serpens marinus, Muræna, Congrus, Sphyræna, Acus. Lampetram autem iam antè in Galeorum censu descripsimus. Anguillas uerò cum fluuiatilibus libro secundo enumerabimus.

DE SERPENTE MARINO, BELLONIVS.

Peculiarem alit Serpentem mare, terrestri ferè respondentem, qui uel Aristotelis testimonio B sæpe tricubitalis euadit, Anguillam ac Congrum, colore, pinnis & branchijs referret, nisi rostro esset, quàm Murena, longiore, ac numerosis tenuibus dentibus uallato: oculis non ita grandibus, cute glabra, ad dorsum prominente, nullis squamis aspera, qua facile deglubi potest. Ventre ex albo in rufum colorato: spirasq; toto corpore, ut & Serpentes terrestres, ducit, neque uiuus impune nuda manu, ut nec Muræna, contrectari potest. Plinius Draconem marinum appellauit, quem è mari in arenam emissum ex Aristotele refert, cauernam in arena mira celeritate excauare, C quod idem de Serpente marino retulit Aristoteles, apud quem ὄφις θαλάττιος uocatur. Estq; (inquit) corpore ad Congrum accedente, sed obscuriore & acriore. quod ego nigriore & longiore interpretor. Idē tamen Plinius alibi Ophidion appellat. Mihi uisus est hic piscis eius penè formæ, A quam hic depictam uides. (*Picturam ab eo exhibitam omisimus: similem ferè ei quam Rondeletius dedit: sed multis implicitam spiris, (non quòd in mari adeò inuolutus sit, sed ad longitudinem eius exprimendam:) uentre crebris ueluti internodijs crispo. qualem ego etiam ab amico ex Italia missam serpentis marini imaginem olim accepi. corpore ubique plano, non tanquam aculeis quibusdam eminentibus aspero, quales in Rondeletij picturas quorum tamen in descriptione non meminit. Nostra autem effigies hæc est.)*

COROLLARIVM I. EX VETEribus ferè.

De Serpentibus aquatilibus diuersis egimus suprà in Hydro; sed ijs duntaxat qui in dulcibus aquis degunt. hic de marinis dicendum. ὁ ὄφις ὁ θαλάττιος τὸ μὲν χρῶμα παραπλήσιον ἔχει τῷ γόγγρῳ, καὶ τὸ σῶμα· πλὴν ἐστὶν ἀμαυρότερος καὶ σφοδρότερος. ἐὰν δὲ φοβηθῇ καὶ ληφθῇ, εἰς τὴν ἄμμον καταδύεται ταχὺ τῷ ῥύγχει διατρυπήσας. ἔχει δ' ὀξύτερον στόμα τῶν ὄφεων, Aristoteles historiæ 9.37. Quæ eius uerba Theodorus sic transtulit: Serpens marina colore & corpore congro proxima est, sed obscurior atque acrior. hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quamprimùm adacto terebrat, subitóque tota. est ore acutiore hæc quàm terrestres. Bellonius obscuriorem colorem interpretatur nigriorem. ἀμαυρότερον quidem Græcis, si colores inter se conferantur, minùs intensum minúsque splendidum in eodem genere significare puto. quòd uerò acriorem pro longiore accipit, nullo uel Græcorum uel Latinorum exemplo facit. Græcè quidem σφοδρότερος legit, quod est uehementior. uehementia autem in agilitate simul ac robore coniunctis posita est, ut Galenus alicubi docet. Cæterùm pro his uerbis, ἐὰν δὲ φοβηθῇ καὶ ληφθῇ: Vuottonus reddit, si timeat atque piscatores euadat. Plinius cum alibi draconem Aristotelis, araneum appellet: ex hoc tamen loco pro serpente marino draconem marinum transtulit: Draco marinus (inquit) captus atque immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. & quanquam Rondeletius draconem siue araneum piscem idem facere tradit, certum est tamen Aristotelem de serpente tantùm hæc protulisse. quamobrem ne quis hac occasione res diuersas confundat, cauendum est: id quod Albertus fecisse uidetur. Lege in Corollario de pisce araneo. ¶ Bellonius ophidion ab ophi, id est serpente marino, non distinguit, Rondeletius diuersos esse ostendit. *Ophidion.* ¶ Viperæ marinæ pisces parui sunt, longitudinis cubitalis, cornu paruulum gestantes in fronte: cuius ictus est letalis, quamobrē piscatores pisci huic capto caput amputant, & defodiunt in arena: reliquū corpus in cibum reseruant, Albertus & Isidorus. uidētur autem non alij hi pisces, quàm aranei esse, quanuis non cornu in fronte, sed aculeos in capite uenenatos gerunt. *Viperæ mar.* Idem de animalibus libri 2. tractatus primi cap. 8. Aquatiles & marini serpentes (inquit) sunt similes terrestribus, præterquàm in capite. quoniam caput marinorum est durissimum, & asperū, & minùs quàm caput terrestriū pro sui corporis magnitudine. In mari Oceano, qua Germaniā attingit, inuenitur serpēs magnitudine ferè cruris humani: qui aculeum retro in cauda corneum habet: quo amputato à piscatoribus reliquū corporis in cibum uenit. uersatur aūt in profundo maris, & nō uerè est serpens, quanuis sit piscis serpentinus, Hæc ille. cōijcio aūt pastinacam esse piscē aut cognatum, quo de loquitur: quem caudæ ratione fortassis aliquis serpentinū dixerit. ¶ Hydrus dici potest omnis aquaticus serpens, tum in dulcibus, tum in salsis aquis. nam & marinos serpentes, hydros uocat Aelianus, quos alij simpliciter ὄφεις θαλαττίους. *Hydri mar.* Indicum mare hydros gignit marinos, caudis latis. Lacus etiam (*fortè Indiæ*) hydros maximos producunt. Cæterùm marini isti serpentes, asperum potiùs serratis dentibus, quàm uenenosum os uidentur habere, Aelianus 16. 8. Plinius 6.23. tradit apud insulas quasdam ante Persidem, hydros marinos uicenûm cubitorū terruisse classem. Inter Carmaniæ promontoriū & Arabiam quinquaginta millia passuum interiacent, deinde tres insulæ, circa quas hydri marini egrediuntur uicenûm cubitorum longitudine, Solinus. In Africa magnitudo anguium mira; sicut & fertur. iam enim nonnulli ubi triremi applicuissent, ossa boum multorum uidisse narrant, quos absumptos esse ab anguibus non dubitarent, cum triremes productas in altum, quamprimùm angues insectarentur, & nonnulli aggressi triremem euerterent, Aristot. historiæ 8.28.

Enhydridis iecur uesicæ uitia & calculos sanat: Plinius, qui enhydridem alibi colubrum in aquis uiuentem interpretatur: de quo nos plura in Hydro suprà.

Sinthus fluuius maximus est eorum qui circa mare rubrum sunt, & plurimum aquæ in mare emittit, ita ut procul ab eo in pelagus aqua candicās profluat. ceterùm nauigantibus è pelago uersus hanc regionē, (*qua se exonerat Sinthus,*) coniecturā de loco faciunt à serpētibus qui ex alto eis occurrunt. Siquidem serpentes graæ (γραῖαι) dicti locorū circa supráque Persidem indiciū faciunt, Arrianus in Nauigatione maris rubri. *Graæ.* Et paulò pòst: Sinus qui Baraces uocatur, ualde periculosus est nauigantibus, & uitandus, &c. ad eum aūt è pelago tendentibus, loci indicium faciunt serpentes qui prægrandes & nigri occurrunt. nam in sequentibus locis, & circa Barygazam minores, & colore luteo & ad aureum inclinantes (χλωροὶ καὶ χρυζίοντες) obuij sunt. Et inferiùs: Barare uicus situs est ad fluuium illic exonerantem, &c. & hæc etiam regio è pelago adnauigantibus prænoscitur ex serpentibus, qui illic obuij fiunt, nigri & ipsi, sed minores, capite quale draconum est, oculis sanguineis. ¶ Draco marinus, est piscis sine squamis. hunc postquam multùm excreuerit, & uiolentiam magnam facere uoluerit, nubes cœli rapiunt in aërem, & per montes membratim dissectum dispergunt, ut non sit ampliùs. Lingua eius bifurca est sicut cauda equina, digitos duos longa. hanc in oleo serua. Gestantem enim absque fatigatione & infirmitate tuetur: quod ipse in maritimis Assyriæ regionibus obseruaui. Eiusdem adeps cum succo herbæ draconteæ mane & uesperi inunctus, utilis est ad dolorem capitis, & initium elephantiæ uel lepræ, & omnem scabiem cutis, Kiranides 1. 4.

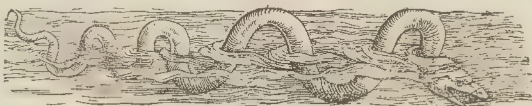
Myrus. Myrum piſcatores noſtri peculiariter non agnoſcentes, ſerpentem uocāt, Rondeletius. Murænæ pariunt aquaticos angues, (τοὺς ἐνύδρους ὄφεις,) Hierax ut retuli in Muræna C. Piſcem eſſe accepi nomine Myronem: unde nomen duxerit, haud equidem ſcio. eum ipſum eſſe dicūt marinum ſerpentem: ac ſi illius utercunque oculus erutus tanquam amuletū geſtetur, oculum improbe affectum ex lippitudine ſicca curabit, & ſimul huic alterum renaſci loco eruti aiunt: ac oportet uiuum dimittere, uel fruſtra illius oculum geſſeris amuletum, Aelianus. Sed non alius eſt hic piſcis quàm Myrus, Murænæ maritus, de quo ſcripſimus ſuprà in M. elemento. Almarmaheigi Perſicum nomen eſt, commune piſcibus longis et lubricis, ut anguillæ & ſimilibus, (Aegyptij thaian marinum uocant: thanin Ebraicè draco eſt:) Vide ſuprà in Anguilla A.

H Laocoon (libro 2. Aeneid.) Neptuni ſacerdos Solennes taurum ingentem mactabat ad aras
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta (*Porces & Charibæa, ut Q. Calaber nominat*)
(Horreſco referens) immēſis orbib. angues Incumbunt pelago: pariterque ad litora tendunt.
Pectora quorū inter fluctus arrecta, iubæque Sanguineæ exuperāt undas: pars cætera Pontū
Pone legit, ſinuatque (al' ſinuantque) immenſa uolumine terga. Fit ſonitus ſpumante ſalo, &c.

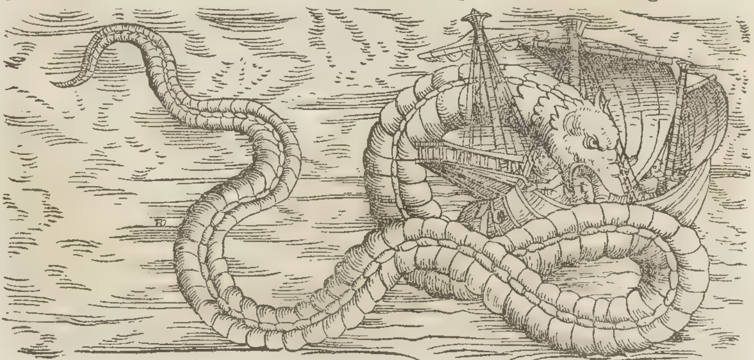
COROLLARIVM II.

Serpens mar. Ariſtot. *Alius rubeſcēs.* Serpens marinus Ariſtotelis rarus eſt & paucis cognitus: & quanquam bonus in cibo ſit, ſicut alij longi lubricique, ut congri, anguillæ, muſtelæ: propter nimiam tamen cum ſerpente terreſtri ſimilitudinem, plerique ab eo uiſo tanquam non piſce abhorrent, Bellonius in Gallico de piſcibus libro. Cum circa Abydum obambularem, in paruis quibuſdam alueis ſeu canalibus ſalſis, inueni ſerpentis terreſtris ſpeciem, qui toto ferè die in mari uiuit, quemadmodum coluber in dulci aqua, ſomni uerò cauſa in terram egreditur. colore fermè rubet, ſed maculis etiam fuſcis aut cinereis uarius eſt, Idem in Singularibus Obſeruationibus. ¶ Idem hic fortè aut cognatus eſt ſerpenti marino rubeſcenti Rondeletij. ¶ Cum multæ ſint marinorum ſerpentium ſpecies, Germanicè cōmuni nomine omnes Meerſchlangen, uel Meernatern appellabimus. ¶ Serpentes marinas uidi, quarum color ad Congrum accederet, roſtrum longum & tenue eſſet: anterior corporis pars ſexangula, à uentre ad caudā quadrangula pertineret, Gillius. *Acus Ariſtot.* Verùm hæc animalia Rondeletius non ſerpentes mar. Ariſtotelis, ſed acus ab eodē dictas eſſe oſtendit. ¶ Albertus Magnus ab initio libri quarti de animalibus, aquatilium genera diuerſa enumerans: Octauum (inquit) ſerpentinum uocatur, eò quòd ſit ſimile colubro. Et inferiùs capite octauo: Conſtat in mari eſſe animal exangue, ſerpentinum, quod ſimile uidetur eſſe ſerpenti qui uocatur tyrus: & eſt rubri coloris. habetque alas pinnularum conſequentes ſe in corpore ſuo, & mouetur motu alarum. & hæc tamen uidentur eſſe continua interiori ſuo. quare iſta non ſunt eadem cum piſce ſerpentino, cuius ſuprà meminimus. ſed accedunt ad ligni naturā, minùs tamē quàm præcedentia. De ligneis aūt (ut ipſe nominat) aquatilibus, id eſt zoophytis quibuſdā, plura ab initio eiuſdem capitis ſcribit.

IN Balthico uel Suecico Oceano flaui quidam ſerpentes marini reperiuntur, triginta aut quadraginta pedes longi: qui, niſi iritati, neminem lædunt. Eorum iconem Olaus Magnus in tabula ſua E. m. dedit huiuſmodi.

IN eadem tabula ad B. d. alius ſerpens mar. ad centum aut ducentos pedes longus, ut deſcriptio habet, (uel etiā trecentos, ut numerus iconi adiunctus præ ſe fert,) circa Noruegiā interdum

apparet,

apparet, mari tranquillo infestus nautis, adeò ut hominem quandoque è naui abripiat. Nauim ab eo inuolui aiunt tantam, quantæ ferè in nostris fluuijs aut lacubus maiores fieri solent, quæ mercium uecturæ destinantur, inuolutam subuerti. spiras supra mare tantas aliquando erigere, ut nauis per unam transire posset. Figuram, qualis in Olai tabula est, apposui.

Ex Germanico Schiltbergeri cuiusdam Bauari Monacensis libro, De peregrinationibus suis, quas captiuus à Turcis obiuit, nuper euulgato Francfordiæ.

Pugna serpentium aquatilium & terrestrium.

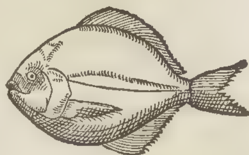
IN Regno Genyck uocato urbs est nomine Sampson. Eam, quo tempore ego apud Vueiasitam Turcarum regem eram, colubri aquatiles, & serpentes terrestres innumeri, circunquaque per miliaris ferè spatium, circundabant. Venerant autem hi è syluis, quæ multæ sunt in uicina regione Trieuick dicta: illi uerò è mari. Hi dum colliguntur per nouem dies, nemo præ metu ex urbe egredi audebat: quanuis nec hominẽ nec alia animalia læderent. quamobrem urbis ac regionis princeps, ne quisquam etiam hominum eos læderet, edicebat: non sine iussu diuino rem adeò mirabilem & magnæ alicuius mutationis signum euenire interpretatus. Decimo die duo hæc serpentium genera inchoatum diluculo conflictum, ad Solis usque occasum produxerunt. quo animaduerso, princeps cum paucis equitibus urbem egressus, pugnam spectare uoluit. cedebant aũt aquatiles terrestribus. Reuersus in urbem, ac postridie summo mane denuò egressus, nullos ampliùs uiuos, sed occisorum tantùm serpentium octo millia reperit. quos omnes scrobe defossa, humo tegi curauit: & Vueiasitæ regi, nuper ea urbe potitò, rem omnem literis nunciauit. qui hoc ostento tanquam prospero sibi & felicia portendente gauisus est.

Est in Norduegia lacus Mos (*sic & nostri paludem appellant*) in quo apparet ostentum serpens miræ magnitudinis: qui, ut Cometæ orbi reliquo, sic is portendit Norduegiæ mutationem rerum. Visus est recentissimè anno Salutis M.D.XXII. altè eminẽs super aquas, conuolutus in spiras. existimatus est coniectura collecta procul uisu cubitorum quinquaginta. Et fuit sequuta eiectio regis Christierni, Iacobus Zieglerus. Quanquam autem lacum de quo scribit aquã dulcem continere puto: uolui tamen hoc loco addere, quoniam in dulcium aquarum hydris præterij. ¶ Circa Tarracinam Italiæ Isigonus tradit lacum esse Myclæam nomine, & iuxta ciuitatem desertam: cuius ciues propter hydrorum multitudinem pulsi fuerint, Sotion.

SERRA piscis post Physeterem superiùs descriptus est. De osse illo serriformi, quod exhibuimus suprà, à Guil. Postello uiro multiscio, hæc olim accepi: Linguam esse ferunt piscis cuiusdam in mari Indico: quæ quandiu in pisce uiuo est, flexilis sit, ita ut piscis ille (cuius formam ignorabat, & nomine ficto glottodem appellabat) lingua ad latera extensa reflexaque in os pisces hinc inde attrahat. ¶ Maurus episcopus in conficto à se Patris Dei conuiuio Isaiæ serram piscem apponit. hic enim propheta à Manasse rege εἰς δύο ἐπρίσθη, id est, in duas partes serra diuisus est, ut Epiphanius scribit.

DE SESERINO, RONDELETIVS.

INTER cæruleos cõnumerandus mihi uidetur, qui à nostris tronchou uocatur, sola corporis latitudine à glaucis discrepans. Est enim corpore breuiore quidem, sed latiore, compresso: sine squamis, cute læui, dorso cæruleo, uentre argenteo. Pinnarum quæ in branchijs & uentre sunt situ, non differt ab Hippuro. Pinna superior nõ à capite ut in hippuro, sed à dorso erigitur. lineas duas à branchijs ad caudam ductas habet, superiorem curuam, inferiorem rectam, ob quam notam in isto pisce manifestissimam, in eam adducor sententiam, ut existimem seserinum esse, cuius ex Aristotele περὶ ζώων meminit Athenæus: Καὶ τὰ μὲν ὀλιγοράβδα, ὥσπερ σεσερῖνος· τὰ δὲ πολυράβδα καὶ χρυσόγραμμα, ὡς σάλπη. Duas uirgas siue lineas habent alij pisces, ut seserinus: alij plures & aureas, ut salpa. Internas partes easdem cum glauco habet. A B Libro 7. F

Carne est molli & suaui, Hæc Rondeletius.

Idem in Orthragorisco pisce, recitatis Aeliani de Luna pisce uerbis, descriptionem eius seserino conuenire coniectat. Vide suprà ad finem paginæ 754.

SILLAGINEM nominari audio à Baldazare Trochò piscem, qui in Marchia uulgò Germanicè Bloßfisch dicatur: de quo quod addam non habeo.

DE SILVRO, RONDELETIVS.

Figuram hic à Rondeletio positam, reperies suprà ad finem Corollarij II. de asellis, pag. 111. neque enim siluri est, sed asellorum Oceani generis, ut illic scripsi.

E antiquo Sturionis nostri nomine grauissimi quiq; nostræ tempestatis scriptores uarijs sententijs inter se dissenserunt. quarum plurimæ permultùm à ueritate discrepant. Alij enim Sturionem Lupum esse existimauerunt: alij Padi Attilum: alij Plinij Tursionem, alij Hyccam. Quas sententias doctè & ingeniosè refutauit Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus. De eadem re nos quoque satis copiosè disceptauimus quum de Sturione tractaremus.

Sturionem non esse Silurũ, contra Iouium.

Verùm quemadmodũ Iouius aliorum de Sturione opiniones à ueritate alienas optimo quidem iure reprehẽdit, ita ipsemet merito quoq; reprehendendus mihi uidet, quod de Sturionis nomine nõ rectè senserit: quem Silurũ antiquorũ esse existimat, quemq; pro Glani Theodorus Gaza apud Aristotelem semper interpretat.

Cõiectura Iouij prima, inde qđ ut silurus ueterum hodie ignotus, ita sturionis nomẽ uetus.

Sunt aũt leues admodũ cõiecturæ quibus utit Iouius: qualis hęc est, quòd hac ętate quisnã pisciũ antiquitus fuerit Silurus, penitus ignoremus, qui adeo in mari ac fluuijs testimonio Aristotelis, Plinij, Athenęi & Ausonij sit celebratus: ex aduerso aũt de Sturionis antiquo nomine plurimũ dubitemus, qui sit omniũ ferè totius orbis fluuiorũ incola longè notissimus: cũ tamen credendũ non sit Sturionem ueterib. ignotũ fuisse, aut Silurum ueluti aliquo naturæ defectu, tota eius generis extincta sobole penitus euanuisse.

Solutio.

Hoc quidem in plurimis alijs piscib. euenit, præsertim lacustribus & fluuiatilibus, qui & nomine, & alimenti præstantia apud nos sunt notissimi, à ueteribus autem ne nominati quidem. Contrà à ueteribus multi maximè commendantur, nobis planè ignoti. Non oportet tamen celeberrimorum quorumq; apud antiquos piscium nomina ponere ijs qui apud nos quoq; sunt in pretio, nisi id firmis rationibus, & à substantia naturaq; piscium ipsorum petitis inducti faciamus.

Trutta.

Trutta hodie & frequentissimus & optimus habetur piscis, quo cùm lacus amnesq; Italiæ multi abundent, uerisimile non est ueteribus Romanis fuisse planè incognitum, quod tamen antiquitus uerum ipsius nomen fuerit affirmare non ausis. Sequitur alia non firmior coniectura.

Secunda: ab eo eo quòd in ijsdẽ fluuijs sturio hodie abundat, in quibus olim silurus.

In Nilo, Borysthene, atque Danubio, uti Plinius de Siluris ait, etiam nunc, frequentissimos Sturiones reperiri. Nam in omnibus Nili ostijs, & superius prope Memphim Aegyptij Sturionem expiscãtur. In Borysthene uerò, qui hodie Neper est amnis, Phasiq; & in ipso Tanai apud Tanã emporium tãta eorum est copia, ut cetariæ ibi institutæ sint officinæ, in quibus ea salsamenta ex Sturionum ouis salitis, quæ Cauiaria dicimus, itemq; ipsa Schinalia ex summo Sturionis spinali dorso, sale fumoq; inueterata conficiantur. Hæc quidem omnia fateor.

Solutio.

Præterea adeò frequentes esse & magnos in Danubio ut eo minores etiam amnes subeant, qui in ipsum influunt, sicuti Drauam, Sauum, & Tybiscum, ut mirum etiam non sit eos Mœnũ subire, sicuti Plinius ait. At præter Sturiones in his etiam amnibus multi alij prægrandes pisces procreantur, ad quorum nonnullos eadem coniectura accommodari potest.

Tertia: quòd Sturio dictus uideatur tãquam Istrio.

Quantum uerò ad Athenæum attinet, à quo Iouius Silurum Istrianũ siue Danubianum honoris atq; excellentiæ causa nominatum fuisse scribit, ut ab eo Istrionem piscem dictum putet, et inde fortasse Sturionem, (*Aelianus silurum Istrianum nominat:*)

Solutio.

respondeo, Athenæo non Silurum, sed Glanim siue Glanida Istrianum uocari, quem à Siluro diuersum esse firmissimis ueterum & probatissimorum autorum sententijs postea comprobabo, etiam si ita conuerterit Gaza.

Quarta: à tergi colore.

Porrò quæ ex Ausonij Mosella proferuntur de Siluro, pro Iouio non faciunt, qui Silurum describit uelut Actæo perductum tergora oliuo, cùm Sturioni tergum

Quinta: ab Hispanico nomine Sulius.

non flauescat, ut optimum oleum, sed cæruleum sit. Iam uerò nec illud opinioni Iouij suffragatur, quod Hispania omnis Sturionem hodie Sulium appellet, quæ uox à Siluro parum abesse uidet. Nam quemadmodum ueteribus piscium nominibus, gentium uocabula ob affinitatem accommodata nonnihil ad piscium cognitionem conferre non negauerim: ita ex coniectura inde solùm petita, nec cũ alijs firmioribus coniuncta certi aliquid colligi nemo dixerit: lubrica enim est hæc ratio & sæpe fallax. Quòd si ex nominis similitudine sola, Sturionis uetus nomen quęrendum sit, multò maior est Tursionis cum Sturione, quàm Siluri cũ Sulio affinitas, quo Sulij nomine Sturionem Hispani hodie nuncupant: unica enim litera s, ex medio in principium translata, ex Tursione, Sturionẽ efficies.

Contra Amatũ Lusit. eiusdem opinionis.

Illam tamen Iouij opinionem libenter amplexus est in suis in Dioscoridem commentarijs Amatus Lusitanus, & facilè cum Iouio credit Silurum Græcorum nostrum esse Sturionem, quod Hispanicũ nomen multùm ei fauere uideatur: à Manardo uerò, & alijs reclamantibus sine ulla sententiæ eorum refutatione liberè dissentit.

Sturio quid sit.

Nos primi Sturionem ueterum Acipenserem esse, siue ὀνίσκον Dorionis & indicauimus & satis comprobauimus in Acipenseris historia.

Silurum inuadere animalia. Lib. 9. cap. 15.

His omnibus Iouij & aliorum idem sentientium coniecturis unicam rationem à natura & actionibus Siluri sumptam opponimus: Silurum autore Plinio, ubicunq; sit ubique grassari, omne animal appetentem, equos innatantes sæpe demergentem, præcipue in Mœno Germaniæ, & in Danubio. (*Alia lectio est: Et in Danubio mario extrahitur, &c.*) Quæ in Sturionem nullo modo competere possunt: nam dentibus caret: neq; maleficus, neq; ferox est: à quibus moribus planè aliena est oris fabrica, ut neq; alia animalia petere, neq; demergere possit.

Silurum et Glanim diuersos esse pisces.

Nunc Silurum & Glanim siue Glanida diuersos esse pisces ostendamus: et Siluri nomen Gręcum, non Latinum, ut perperam Gaza Aristotelis Glanim semper Silurum conuerterit. Athenæus Niloticos pisces recensens, Glanidas, & Siluros seorsum ponit, & Glanidi Istri Latum piscem comparat. Eius uerba sunt: Latorum piscium (ut uocant, τῶν λάτων) qui in Nilo fluuio procreantur tanta est magnitudo, ut inueniantur qui ducentarum librarum pondus excedãt. Piscis est can-

est candidissimus, & suauissimus quouis modo apparatus, similis ei qui in Istro nascitur Glanidi. Fert Nilus plurima alia piscium genera, & omnes quidem suauissimos, maximè coracinos; quorum multæ sunt species. Fert & pisces qui Mæotæ uocantur; quorum Archippus meminit in Piscibus his uerbis: Mæotas, Saperdas & Glanidas. Sunt autem (*Mæotæ scilicet*) multi in Ponto, quibus ex Mæotide palude nomen positum est. Nilotici uerò sunt pisces, siquidē eorum post peregrinationē multorū annorum meminisse possum: Torpedo iucundissima, Porcus, Simus, Phagrus, Oxyrynchus, Allabes, Silurus, &c. His accedit Aeliani testimoniū: Glanis, inquit, piscis incola Mæandri, & Lyci Asianorum fluminū, & Europæi Strymonis, speciem Siluri similitudinemq; gerit, idemq; fœtuum suorū amantissimus est: mas saltē, qui fœtum assiduè ab aliorum piscium iniurijs tuetur atq; seruat. Eosdem Siluros Glanibus similes à Pausania intelligi puto, quū scribit beluas quasdam perniciosas in Rheno & Istro gigni forma similes Glanibus, qui in Hermo & Mæandro proueniunt, excepto colore nigriore, & corporis robore quibus Glanes inferiores sunt. Nomē Siluri Græcum esse non solùm ex iam citato Athenæi loco, sed & ex alio facilè intelligas, quū scribit: Τί δ' οὐχὶ ὁ σείουρον λέγομεν, ἀλλὰ σίλουρον; ὠνόμασαι γὰρ ὁ οὗτος ἀπὸ τοῦ σείειν συνεχῶς τὴν οὐράν. Cur nō Siurū dicimus, sed Silurum? Sic enim nominatus est, quòd cōtinuò caudā agitet. Paulus (*Aegineta, & Græci medici alij*) eodē σιλούρου nomine usus est. Quid igitur Gazā impulit, ut pro Glani Silurū redderet? Vnicus, ut opinor, (lib. 9. cap. 51.) Plinij locus, qui talis est (*immò & alter, ut notaui in Glanide,*) Silurus mas solus omnium edita custodit oua, sæpe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab alijs, id quod de Glani tradidit Aristoteles lib. 6. de hist. cap. 14. At id non solus Silurus siue Glanis facit, uerumetiā Cyprinus ut eodē in loco scripsit Aristoteles. eadē est erga fœtus suos charitate Glanis teste Aeliano alius à Siluro. Quare ex eo quod à solo Siluro seruari oua tradit Plinius, non necessariò efficitur Silurū Glanim Aristotelis esse, qui oua sua custodire dicitur. Præterea alio loco Plinius lib. 9. ca. 43. Glanim nominat. Cautius, inquit, qui & Glanis uocatur, auersos mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliat, quæ ex Aristotele li. 9. de hist. ca. 37. sumpta sunt, qui Glanim ἀγκιστροφάγον uocat.

Ex Aeliano.

Ex Pausania.

Siluri nomē græcum esse, nō Latinum.

Pliniū semel aut iterum glanim pro siluro dixisse. & plura de glanide.

His nec inutile fuerit addere, apud Dioscoridem lib. 2. cà. 29. pro ἄλουρος legendum esse σίλουρος, uel ἄλουρον & σίλουρον eundem esse piscem. quas enim facultates Dioscorides ἀλούρῳ tribuit, easdem Paulus Aegineta σιλούρῳ. Sic Dioscorides: Ταριχηρὸς δὲ, ἄτροφος: ἀρτηρίας δὲ καθαίρει, ὁ δ' ὄνυχας κατασκευάζει. καταπλασθεῖσα δὲ ἡ σὰρξ τοῦ ταριχηροῦ, σκόλοπας ἀνάγει. Sale conditus minimū suppeditat alimentum: arteriam uerò expurgat & uocem expedit. Illita saliti caro aculeos, & infixa corpori spicula extrahit. Sic Paulus: Σίλουρος ταριχηρὸς βρωθεὶς ἀρτηρίαν καὶ βῆχα διακαθαίρει, καταπλασσόμενος δὲ σκόλοπας ἀνάγει. Neq; est quod quis obijciat ἄλουρον apud Paulum legi posse, sicuti apud Dioscoridem, quoniam illic Paulus ordine literarum uires medicamentorum tradit, & in ijs quæ à litera σ. incipiunt scribit quæ modo citauimus. Idem de Galeni loco sentiendum, qui est libro nono, de facult. simplic. medic. ex quo sua descripsit Paulus. Τῶν δὲ ταριχευθέντων ἀλούρων τὴν σάρκα λειωθεῖσαν ἐπιτιθεμένην ἐξάγειν σκόλοπάς φασιν, ὡς ἑλκτικὴν ἔχουσαν δύναμιν δηλονότι. ubi pro ἀλούρους, σιλούρους intellge.

Ἄλουρον pro σίλουρος, apud græcos aliquot medicos.

Libro 7.

Superest unica mihi improbanda opinio uiri eruditi, à quo dissentire mihi religio foret, nisi ueritatis cognitionem, qua nihil prius neque antiquius uiro bono esse debet, ipse quoq; rebus omnibus anteferret. De eo aliquando audiui quum diceret, ueterum Silurum eum esse qui ab Ausonio Lucius uocatur, à nostris Brochet, cuius mores Siluri moribus à Plinio traditis optimè conueniunt. est enim Lucius uoracissimus. dentibus acutis, longis, firmisq; armatus est, quem uerè dicere possemus in animalia grassari. Cuius rei exemplum proferam. Narrauit mihi uir fide dignissimus uidisse se Mulæ, quam iter faciens in Rhodanum potatum duxerat, labrum inferius à Lucio dentibus apprehensum: cuius demorsu cruciatā & territam inde fugisse, & crebra capitis quassatione Luciū in terram deiecisse. quem ille palpitantē & in aquam redire conantē cepit, domumq; tulit. Certū est feles paruos & canes in uiuaria Luciorum coniectos ab ijs deuorari. Quare mores quidem conueniunt, sed natalis locus maximè repugnat. Lucius enim lacustris & palustris, siue fluuiatilis tantū est. Silurus marinus & fluuiatilis. Neq; Lucio competūt notæ quas Siluro Ausonius tribuit, quod dorso sit flauescēte olei modo: quòd tam uastæ magnitudinis ut Delphinus fluuiatilis nominari possit. Deniq; Lucium à Siluro apertè distinxit: cùm enim de Lucio atq; alijs aliquot dixisset, subiunxit hæc de Siluro ut diuerso pisce.

Silurum nō esse Lucium.

Nunc pecus æquoreū celebrabere magne Silure: Quē uelut Actæo perductū tergora oliuo
Amnicolā Delphina reor, sic per freta * magnū Láberis: & longi uix corporis agmina soluis,
Aut breuib. defensa uadis, aut fluminis uluis: Aut quū tranquillos moliris in amne meatus.
Te uirides ripæ, te cærula turba natantum, Te liquidæ mirantur aquæ: diffunditur alueo
Aestus, & extremi procurrūt margine fluctus. Talis Atlantiaco quondā balæna profundo.

** Fortè magnus*

Propositis igitur multorum de Siluro sententijs nostram liberè proferre non dubitamus. Existimamus autem ueram Siluri figuram pictura nostra repræsentari, quam ex Istri siue Danubij Siluro expressam misit ad me Conradus Gesnerus: (*Vide quæ scripsi suprà in Corollario secundo de Asellis, pagina 111. ubi hanc non Siluri, ut Rondeletius memoria lapsus putauit, sed Aselli cuiusdam, qui non in Istro, sed Oceano, reperitur, iconem inuenies, &c.*) de cuius moribus à Germanis fide dignissimis eadem narrantur, quæ Plinius Siluro tribuit; ferox enim est, & in animalia

impetum facit, eorum enim catulos iniectos discerpit & deuorat. Vastissimo est oris hiatu, dentibus multis acutissimis & ualidissimis munito. non squamis, sed cute dura contegitur & nigricante. Oculis est magnis. Pinnas duas habet in dorso, à podice unicam, alias habet branchias (*dicere uoluisse uidetur, alias habet iuxta branchias, & alias in uentre: ut pictura ostendit, nescio quàm rectè. uix enim in alio pisce pinnas ita se habere puto: & pictura ad piscem inueteratum facta est*) in uentre. Carne est dura. Ad quæ ea conferat antea ex Galeno & Dioscoride diximus.

Hanc meã de Siluro sententiam ęqui boniq́ omnes ut cõsulant, oro atq́ obtestor: quã certiorem, & euidentioribus testimonijs probatam si qui proferãt, libenter me eis assensurũ profiteor.

COROLLARIVM I. DE SILVRO EX VETERIBVS.

A De Siluro permulta diximus suprà in Corollario de Glanide. Αἴλουρος pro σίλουρος in multis ueterum medicorum, qui Græcè scripserunt, libris legitur perperam, unius literæ mutatione: apud Dioscoridem, & Galenum libro 11. de simplicibus, & Tarentinum qui Geoponica condidit. Bellonius quidem tum ælurum tum silurum à caudæ agilitate dictum putat, quòd eam anguillæ instar moueat, (nimirum etiam felis quadrupedis, quam Græci ælurum nominãt.) Ego omnino librariorum negligentia aut inscitia ælurum pro siluro scriptum puto. Textor Rauisius quidem tradit, Aeluros esse pisces quorum oculi ad uices Lunæ aut ampliores fiãt, aut minores: sed imperitè. authores enim de felium oculis hoc tradunt. Serapio ex Dioscoride simul & Galeno transtulit Harbe, de qua uoce Arabica leges in Chamæleonte A. in libro de Quadrupedibus ouiparis. Aëtius (*Vegetius fortè*) silluarion, ut puto, pro siluro dixit: cuius felle suffusos oculos inungi, cum Attico melle, præcipit, bobus, Hermolaus.

B Siluri in Aegypto diuersis locis inueniuntur, præcipuè in Nilo. Magna qui uoce solebat Vendere municipes fracta de merce siluros, Iuuenalis Sat. 4. de Crispino Aegyptio. In Bubasto Aegyptia stagnum est, ubi cicures permulti siluri aluntur, Aelianus 12.29. Silurum Alexandrinum Paxamus nominat. In Nilide lacu ex quo Nilus oritur, siluri reperiuntur, Plinius 5. 9. Eosdem in Nilo esse Strabo & Athenæus tradunt. Præcipua magnitudine thynni sunt, &c. sunt & in quibusdam amnibus haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno, attilus in Pado, Plinius. Idem alibi ex siluro fluuiatili indicato remedio, addit: qui & alibi quàm in Nilo nascitur. Et alio in loco remedium è siluro, præcipuè Africo, tradit. Iidem etiã in fluminibus procreantur, ut in Cydno Ciliciæ fluuio: sed ij quidem idcirco minuti proueniunt, quòd eius confluens nitidus & frigidus sit, quo non ipsi delectantur, sed turbido potius, ac planè limoso, eoq́ pinguescunt: & Pyramus quidem, atq́ Sarus Cilices fluuij, eos longe pleniores ferunt, tum Orontes Syrorum fluuius eos progignit. Ptolemæorum item fluuius, & Apamiense stagnum maximos generant, Aelianus 12.29. Canaria ex Fortunatis insulis una amnes habet siluris piscibus abundantes, Solinus. Silurus grassatur ubicunque est, omne animal appetens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope (*aliâs propter*) Lisboum, Plinius. Hermolaus apud Plinium, pro Mœno afferens Aenum legendum, errauit, cùm Mœnus non inferior sit Aeno. de siluro (tamen) Mœni Celtes nihil comperit, diligentissimus rerum Germanicarum indagator, Spiegelius. Ex uetustis codicibus (inquit Massarius) aliqui in Rheno, & aliqui in Mœno habent, Hermolaus uerò in Aeno legẽdum censuit, quod non probamus: cùm, quòd Aenus tempore Plinij et priscorum autorum non erat Germaniæ fluuius, cum ea tantum pars quæ ultra Danubium est, tunc Germania appellaretur: at Aenus citra Danubium est, in quem influit prope Patauium nobilem ciuitatem Bauariæ, quæ pars Norici est: tum etiam, quòd non adeo magni pisces in Aeno reperiuntur. legendum ergo in Rheno, uel potiùs in Mœno, uti scriptum est. Mœnus nanque fluuius est quem nunc Mangonum & Moganum Germani uocant, omnibus Germaniæ fluminibus curuior, ex Pinifero monte orientalis Franciæ descendens iuxta Hercynium, & in Rhenum se exonerans, quod Iacobus Zieglerus (geographorum omnium ætate nostra facile princeps) me monuit, Hæc Massarius. Mœnus fluuius, cuius libro I X. meminit Plinius, adhuc (ut semper) à Germanis uocatur Mainus, non Moganus aut Mogus: quæ uocabula nostratium imperita confinxit antiquitas, Moguntiæ insignis urbis occasione, è regione cuius Mœnus Rheno miscetur, Beatus Rhenanus. Siluros tradit Plinius in Oeno (*Aeno*) amne propter Visbium urbem Germaniæ grassari. Visbium autem iuxta Ptolemæum, sicuti ex computatione partium & segmentorum existimari licet, ad hostia Aeni amnis conditum fuit: quem nunc literatores Enesum uocãt. Cæterum alius amnis, qui in Danubium Bathauiæ erumpit, in prima syllaba per diphthongon ultimam Oe. scribitur, & profertur more Græcorum, à Germanis nimirum uelut i. longum: ille in prima syllaba primam diphthongon æ habet, Latinam seruat pronũciationem, Ioan. Auentinus. Ego ex diuersis illius fluuij, in quo siluros præcipuè grassari Plinius scripsit, nomenclaturis, Rhenum præ cæteris legere mâlim. nam si in Mosella est silurus, ut canit Ausonius, è Rheno in eum amnem subire potest: itemq́ si in Mœno. & Pausanias cum in alijs fluuijs, tum in Rheno Istroq́ belluas eiusmodi, hominibus perniciosas, glanibus similes, reperiri tradit. Ex Istro quidẽ in Oenum fluuium, à quo Oenipontem oppidum denominant, subire potest. Cæterùm pro his uerbis, prope uel propter Lisboum, Barbarus corrigit, prope Visbium. Neutrum probo (inquit Massarius.)

Vbi.

Plinij locus perpensus de Mœno fl.

ſarius.)non enim ueriſimile eſt Plinium indicaſſe talem amnem magis prope Viſbiū eſſe, quàm prope alterum locum,cum longiſsimus ſit: aut ſilurum id magis facere prope Viſbium , cum in omni eius parte ſilurus hæc facere poſsit. Antiqua uerò lectio: pro telis boum : quæ & mendoſa eſt, ſed aliquid omnino ad boues referre uoluit, quoniam dixit omne animal appetens, equos innatantes ſæpe demergens. Cornarius ex codice antiquo ſic legit: Silurus graſſatur,&c. pręcipuè in Rheno Germaniæ amne proterens boues. ¶ Et in Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſsibus ſpinis'ue interſitis,carne prædulci: Plinius, non quidem de Siluro, ut quidam falſò opinati ſunt. Silurus nanq; ſpinas habet,ex Plinio, lib. 32. cum dicit: Siluri fl. cinis ſpinæ uicem ſpodij præbet, Maſſarius.

Blax piſcis ſimilis eſt ſiluro,ſed inutilis. Vide Blax ſuperiùs elemento B. Eſt & glanidi ſimilis ſilurus,adeò ut etiam docti quidam confuderint,ut in Glanide oſtendimus. ¶ --- uelut Actæo perductus tergora oliuo, Auſonius: fortè non ad colorem, ut quidam putarunt,ſed ad nitorem cutis oſtendendum. Spinas eum habere paulò antè dictum eſt. Siluro ſimilem caudam crocodilus(*aliâs meliùs,cordula*)habet, quoad paruum magno licet conferre, Ariſtot. ¶ Gillius ſilurum dentatum eſſe putauit, eò quòd hamifragus ſit, quodq; homines & equos deuoret. Ariſtoteles quidem glanidi duriſsimos dentes tribuit, ſiluro quod ſciam nemo; nec hamifragum tamen glanin, ſed hamiuorum eſſe dixit, hoc eſt ἀγκιςροφάγον, non ἀγκιςροκατάκτην. Et Aelianus de animalibus 12.14. uſurpatum ab Ariſtotele uerbum, interpretatur ἱκανὸν καταπιεῖν τὸ ἄγκιςρον; hoc eſt, qui hamum deglutire poſsit.

C Silurus minorum piſcium uiſceribus aluum replet, diuus Ambroſius. Graſſari eum in hominem & omne animal obuium, prædictum eſt. ¶ Fluuiatilium ſilurus caniculæ exortu ſyderatur, & aliâs fulgure(*tonitruo magno, Ariſtot.*)ſopitur. hoc & in mari accidere cyprino putant, Plinius. ſed Ariſtoteles de glanide hoc ſcribit, non de ſiluro.

D In Bubaſto Aegyptia ſtagnum eſt, ubi cicures permulti ſiluri aluntur. Vide mox in E. ¶ Silurus mas ſolus omniū edita cuſtodit oua, ſæpe & quinquagenis diebus, ne abſumantur ab alijs, Plinius: ſilurū autem pro glanide conuertit ex Ariſtotele. Glani & cyprini in uiuario ædiū nobiliſsimi uiri à Iarnaco, pulſato pariete ad cibū properāt, id quod ipſe ſum expertus, Rondeletius Tomi prioris 4.10. neſcio quos piſces glanorū nomine intelligens, niſi fortè lucios. Veros quidem ſeu ſiluros ſeu glanides, in Gallia uix reperiri puto: aut ſi reperiuntur , ut in Moſella ſiluri Auſonio teſte: in horum tamen piſcium hiſtoria Rondeletius eos ſibi uiſos negat.

E *Silurorum captura.* Myſi(inquit Aelianus de animalib.14.25.)non ij qui Telephi Pergamū incolunt, ſed inferiores, qui ad Pontū: quiq; uicinorum Scytharū incurſiones propulſant, & ſuis uiribus regionē ſuā defendunt. Ea prope Heracleā eſt, & circa Naxiū flumen(*Heracleam hodie Naxiū portum uocari ſcribit Munſterus*)prope Tomin(*Tomium uel Tomos*) ciuitatem. Hi inquam piſcandi rationem obſeruant huiuſmodi. Iſtrianus natione piſcator ad Iſtri ripā(*Atqui Iſter Europæ fluuius eſt, non regionis iuxta Pontum & Heracleā. utrobiq; tamen Myſi dicti populi habitant. Vide Onomaſticon noſtrum*) boum par impellit, aut equorum, iugum ipſe humeris gerens, eum in locū, ubi cōmodam ſibi & ſedem & piſcationem arbitratur, atq; ad ripam iumentis pabulum apponit. unde interea hæc complentur, dū ipſe funis bene robuſti alterum caput ad medium iugum alligat, ex altero capite hamū ualidiſsimum acutiſsimumq; appendit: quē aſſo tauri pulmone inſtructū ad illiciendum Silurū (ſuauiſsimam ei eſcā)deijcit, poſtq; ex linea ad quā hamus alligatus eſt, quantū ſatis eſt plumbi ad moderandum tractū appendit. Vbi Silurus bubulæ eſcæ ſenſum percepit, ſtatim eſcam appetens, hamum incautè totis faucibus deuorat: & dū transfixus ex eo euadere cupit, omnibus uiribus funē exagitat. quod quidē ipſum animaduertēs piſcator, cū ſummo gaudio quàm mox à ſeſsione exurgit, & boues equos'ue admotis ſtimulis incitat, ac iumentis cum cetaceo piſce bene robuſto luctatio eſt: Nam hic Iſtri alumnus omni uiriū contentione ſe in altitudinē deprimit, illa contrà retrahunt: ſed piſcis uincitur ex amborū tractu, atq; in ripam iugo extrahitur, Hæc Aelianus. Audio & Huſones(id eſt Antacæos)captos, boum iugo extrahi hodie in Danubio. ¶ In Bubaſto Aegyptia ſtagnū eſt, ubi cicures permulti ſiluri aluntur: & obiecto ad ſe nutriendos pane, ad quem illi certatim ſubſiliunt, paſcuntur, Aelianus. ¶ Apud Tarentinū in quadam piſcium ineſcatione legitur ἀιλέρυ, βρόμυ: ubi Cornarius uertit, ſiluri uiroſi: Andreas Lacuna, Græca relinquit, æluri, bromi. Rurſus inferiùs in eſca ad murænas, ſcribitur, ἀιλέρυ ποταμίυ: ubi Cornarius iterum, ſiluri fluuiatilis reddidit. ¶ Ex fumo ſiluri lento ignè combuſti, formicæ pereunt, Paxamus.

Siluri cicures.

Vſus ad ineſcandos piſces, et cōtra formicas.

F Captus eſt ſilurus, & inutilis præda detecta eſt, diuus Ambroſius tanquam de piſce uile. ¶ Silurus recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum. ſalſus uerò (ταριχηρὸς) minimum ſuppeditat alimentum, (ἄτροφ☉, pro ὀλιγοτρόφ☉.) arteriam expurgat, & uocem expedit, Dioſcorides. Vocem ſiluri recentes ſalſi'ue in cibo ſumpti, adiuuant, Plinius. Dioſcorides ſalſo tantùm eam uim adſcribere uidetur, quod Aegineta etiam clariùs effert: Salſus (inquit) eſitatus arteriam humidam perpurgat. ¶ Aluum emollit ſilurus è iure, Plinius. ¶ In ſiluro (ius uel condimentum:) Piper, liguſticum, cuminum, cepam, mentham, rutam, ſaluiam, caryotam: mel, acetum, ſinape & oleum, Apicius 9.12. Ταριχηρὸς σιλῦρος apud Athenæum legimus. ¶ Garum eſt liquamen ex piſce ſiluro confectum, Cælius Aurelianus.

G Illita (cataplasmatis loco) salsi siluri caro, aculeos & infixa corpori spicula extrahit, Dioscorid. & Galenus, qui contritam imponi tradit. *Caro.* Siluri fluuiatilis carnes impositæ recentes, siue salsæ, tela corpori inhærentia extrahunt, Plinius. Phagedænæ sanantur siluro inueterato, & cum sandaracha trito, Idem. ¶ *Muria.* Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in desidentium fotus (εἰς ἐγκάθισμα) adijciatur. fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur, Diosc. Muria salsorum pisciũ putridis ulceribus congruit, dysentericisq; ac coxendicum doloribus iniecta medetur. acrimonia enim sua infestos coxendici humores attrahit, & per intestina euacuat. præcipuè tamen silurorũ mænularumq; muria medici quidã ad huiusmodi morbos utuntur: quã nos interdum ad putrida oris (ἐν σώματι, aliâs στόματι) ulcera accommodauimus, Galenus in fine undecimi de simplicibus medicamentis: unde & Aëtius repetijt. Dolores lenit ischiadicorum muria siluri clystere infusa, dantur autem (*quærendum an hæc ad præcedentia pertineant, ut conchæ pro mensura dicantur, & numerus desideretur*) conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextarijs duobus per dies quindecim, Plinius. Mihi quidem tum ad dysenteriæ, tum ad ischiadis curationem, clystere potiùs inijciendam esse muriam (ut Galenus & Plinius docuerunt:) quàm ad encáthisma, id est, insessum adhibendam, ut Dioscorides scribit, probatur. Et alibi idẽ Plinius: Ischiadicos liberant salsamenta ex siluro infusa clystere, euacuata priùs aluo. Medici Græci nõ salsamenta, id est salsas huius piscis carnes, sed hálmen, id est salsuginem seu muriam, hoc efficere dicunt. estq; ea sanè clysteribus uel per se non incommoda. ¶ *Adeps.* Perniones emendat siluri adeps, Plinius. ¶ *Fel.* Aëtius silluarion, ut puto, silurum uocauit: cuius felle suffusos oculos inungi, cum Attico melle, præcipit, bobus, Hermolaus. ¶ *Caro suffita.* Siluri suffitu, præcipuè Africi, faciliores partus fieri dicuntur, Plinius. ¶ *Cinis.* Ad ignes sacros restinguendos utuntur silurorum capite cinere salsamentorum (*fortè salsorum*) ex aceto, Plinius. Vlcera quæ serpunt, & quæ ex ijs excrescunt, ex capite mænarum cinis, uel siluri coërcet, Idem. Et alibi: Siluri cinis inhærentia corpori tela extrahit: & cinis spinæ eius uicem spodij præbet.

H. a. Sillurus apud Varinum non rectè l. duplici legitur, cum prima corripiatur. Vendere municipes fracta de merce siluros, Iuuenalis. Σαπρὸν σίλουρον ἀργυροῦς πίναξ ἔχων, Sopater.

Icon. Pierius è Glanide hieroglyphicum facit, ad denotandam paternam diligentiam in filijs educandis. qua de re quæ Aristoteles de glanide scripsit, Plinius ad silurũ transtulit. & quanq; diuersi sint pisces, genere tamen & natura cognati uidentur. Eodem picto helluonem & uoracem hominem notare conueniet, cum in omne animal obuium grassetur silurus.

Propria. Sillura insula est in Oceano Britannico, ut Solinus inquit, cuius incolæ nũmos refutant. dant res & accipiunt mutationibus. ¶ Scylurus autem per c & y psilon scribitur: Scytharũ rex fuit, qui (ut Plutarchus in libello de garrulitate refert) cum relictis octoginta filijs diem esset obiturus, petijt fascem hastarum. quo accepto filijs imperauit, ut omnes simul connexas diffringerent ac rumperent. quod cum fieri posse negassent, ipse educens sibi singulas, omnes facilè fregit: ita docens illos, ubi unà esse perseuerarent, firmos ac potentes fore, imbecilles autem si separarentur ac dissiderent.

e. Vt carbunculi (uitibus) non noceant, aliqui siluri carnem leuiter uri iubent in arbustis, à uento ut per totam uineam fumus dispergatur, Plinius.

f. Egregium hoc est in arte coquendi (μαγειρικῇ) palata conuiuarũ prænosse. Quòd si Rhodios inuitasti, εἰσιοῦσι δὲ ὀς Εὐθὺς ἀπὸ θερμοῦ τὴν μεγάλην αὐτοῖς παράσαι, Ἀπόζεσας σίλουρον, ἢ λεβίαν, ἐφ᾽ ᾧ Χαρίῃ πολὺ μᾶλλον, ἢ μυείνην (uini genus) προσεγχέας. Ἀστεῖον ὁ σιλουρισμός. id est, cibus siluri res est ualde urbana & lauta, Diphilus apud Athenæum.

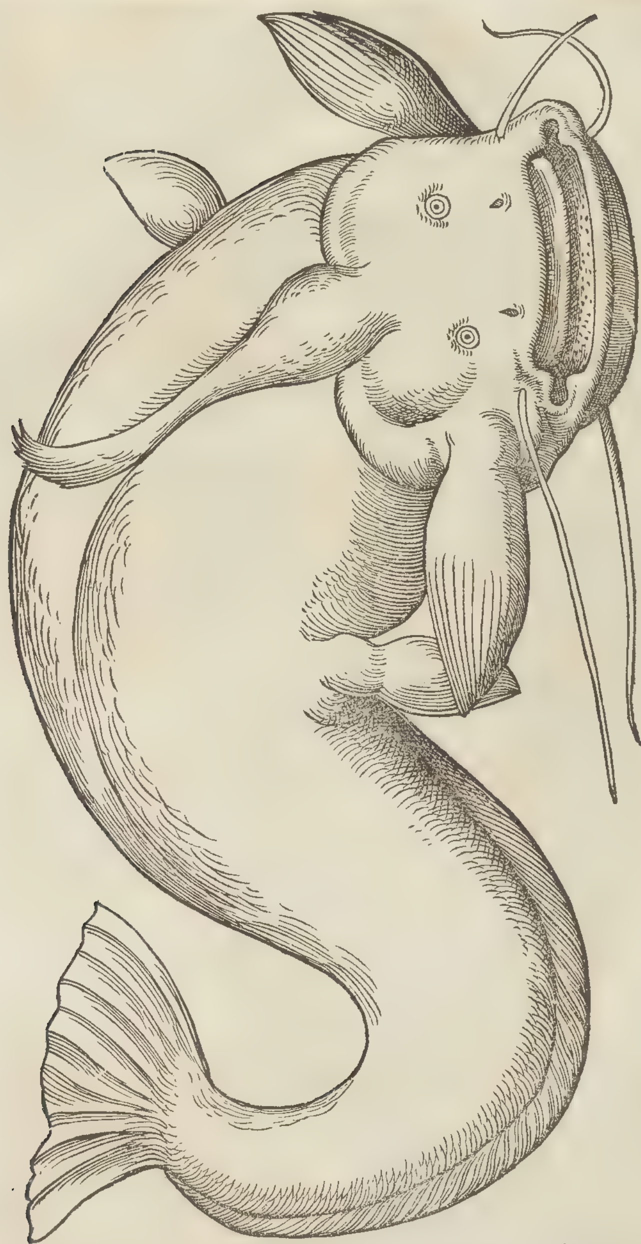
h. Erasmus in prouerbio, Anulus aureus in naribus suis: Adiungendum est (inquit) illud Antiphanis (*Sopatri*) apud Athenæum libro 6. Σαπρὸν σίλουρον ἀργυροῦς πίναξ ἔχων. id est, Putrem silurũ quadra habens argentea.

COROLLARIVM II. DE SILVRO EX nostris Obseruationibus.

Effigies hæc Siluri est, quam olim incognito Latino nomine accepi pro pisce quem Germani **Welß** *appellant: cuius tamen postea accuratiùs expressas ico es (quæ corporis forma, pinnas & barbulas excipio, ad mustelam fl. nostram, quam pag. 709. exhibuimus, proximè accedunt) Iulius Alexandrinus è Danubio, & Io. Kentmanus ex Albi ad me dederunt. Est autem idem qui Barbota uel Solaris à quibusdam (ut Alberto & similibus) appellatur: & Vngaricè Hartscha, Polonicè Sum, & in alijs Germaniæ locis* **Schaid** *uel* **Weller**. *Ego quæ sub singulis istis nominibus, diuersis temporibus, tanquam diuersorum piscium, accepi, (cum nondum ad eundem omnino piscem pertinere mihi constaret,) singillatim deinceps ac seorsim exponam. Postremo duas ab hoc differentes Siluri species cum suis iconibus adiungam.*

Quisquis ea quæ de glanide ueteres scripserunt, ac nuper Bellonius, (qui tamen glanim cum siluro cõfudit,) in G. elemento nobis exposita, cũ ijs quæ hîc de siluro tradimus primùm ex ueteribus, deinde obseruationibus nostris nõ oscitanter cõtulerit, uerũ esse quẽ proponimus silurũ, facillimè deprehendet: ac diligentiæ nostræ, quæ tot tantisq; super siluri re ac nomine controuersijs inter eruditos nostro seculo agitatis finem imposuerit, nonnihil se debere fatebitur.

Iouius

Iouius Capite 4. libri de piſcibus, multus in hoc eſt ut ſturionem hodie dictum, ueterum ſilurum eſſe cõuincat: cuius argumenta omnia eruditè Rondeletius deſtruit: in hoc tamen & ipſe & alij falluntur, quòd ſilurum dentatum eſſe putarunt; eoq́ etiã argumento ſturionem edentulum

piſcem ſilurum eſſe non poſſe. Dentes enim ſilurus noſter non habet, ſed labia limę inſtar exaſperantur, ut prædam facilè retineat: retentam mandere ei et comminuere opus non eſt, ſed faucibus & gula maximè patentibus integram uorat. Matthiolus Senenſis ſilurum ſquamoſum & bene dentatum pingit in Dioſcoride ſuo Venetijs impreſſo anno Salutis 1554. poſteriorem enim nõdum uidi: deceptus nimirum ab aliquo, qui hanc effigiem ceu ueri piſcis alicuius ei obtulit: ego nullum eiuſmodi piſcem, qualem ea pictura repræſentat, extare puto, tantum abeſt ut pro ſiluro admittam. In hoc etiam longè fallitur quòd eundem piſcem in Pannonia Acchia uocari putat, & ad Rheni litora Germanicè **Bolich**. hic enim omnino aſellorum Oceani ſpecies eſt. Acchiam uerò Pannonicè ſilurum dici Manardus primum docuit: de quo & piſce & nomine mox plura dicemus.

Borbota. Borbotæ ſunt piſces quidam fluuiales, aliquatenus anguillis ſimiles: lubricæ nanque ſunt, & excoriantur ſicut anguillæ. Corium habent nigrum, eſum dulcem, & hepar præ omnibus piſcibus melius & efficacius: caput magnum reſpectu corporis: os amplum & latum ualde. Cum autem ætate hic piſcis duodecim annos exceſſerit; in uaſtitatem ac longitudinem maximã creſcit, *Solaris.* & Solaris uocatur, quia in Sole libenter in ripis fluminum iacet, Iſidorus & author de nat. rerũ: & Albertus. Vide ſuprà etiam in Glanide, pag. 459. Borbotæ quidem nomine accipiunt piſcem illum quẽ Botatriſsiã Itali uulgò nominãt, nos inter Muſtelas fluuiatiles deſcripſimus: huic enim ſilurus paruus perſimilis eſt, ita ut Bellonius etiam Botatriſsiam à glanide ſiue ſiluro uix dignoſci tradat. Ex eo tamen adulto ſilurum tandem fieri falſum eſt. Eſt & Barbotta piſcis barbatus, circa Tanaim dictus, ex Antaceorum genere, quem ichthyocollam Bellonius nominat, & ſimilem ei (*barbis nimirum & capite*) ſilurum facit.

Ruffus. Aliquando ueſtigia iacentis ac dormientis piſcis remanent in fundo harenarũ: & ibidem iacens percutitur tridente. hoc enim modo piſcatores uenantur magnos piſces marinos: & in Danubio ruffos, huſones, ſturiones, & huiuſmodi, Albertus. Ego ruffum piſcem Danubianũ hactenus cognoſcere nullum potui. Stephanus Lauræus Amorfortius medicus apud Ferdinandum Romanorum regem præclarus, ad literas meas quibus de hoc piſce, enumeratis Alberti uerbis, interrogâram, in hunc ferè modum reſpondit: De **ruff** piſce, Poſonij (ſuperioribus diebus ad generoſam quandam matronam priſtinæ ſanitati reſtituendam eò profectus) cum piſcatoribus & hominibus literatis contuli. omnes adfirmarunt præter huſones & ſturiones eſſe (*in Danubio*) eximię magnitudinis piſcem, et ueluti beluam, qui ab illorum magnitudine parum differat, eodemque modo in arena dormiens capiatur. ruffum autem illum ab Alberto dictum conijciebant, quòd *Schwreg. Scurio.* ſubrubram aut ſubruffam habeat carnem. Piſcatores Hungari uocant Schwreg, uel Shwreg, & literati quidam Latino nomine ad uernaculum efformato Scurionem. Deinde cum illuſtrem dominum Georgium Draſzkowyth Hungarum Epiſcopum Quinecclesienſem (uirum doctiſsimum, & rerum etiam naturæ conſultum,) rogaſſem ſuper eodem piſce, Ruffo Alberti: reſpondit mihi, proculdubio illum, unum ex duobus, nempe uel Scurionem eſſe, de quo nunc ſcripſi; uel *Harcha.* potiùs quem Hungari Harcha, Germani **Huechen** (*feſtinationis hunc lapſum ſuſpicor, & ſcribere uoluiſſe* **Schaiden**. *nam Huechen ſpecies quædam trutæ eſt, cuius cum trutis iconem dabimus*) appellant. Harcha enim habet in uentre cum alias maculas, tum ruffas. Nulli quidem piſces in Danubio magni ſunt præter Huſonẽ, Sturionem, Tok, (Germani **Tickhen** uocant,) Harcha & Schwreg. Sed his de rebus ſi quid ipſa dies docebit exactius, libentiſsimè communicabimus, Hæc Lauræus.

Harcha rurſus. Silurus Vngaricè Harcha dicitur, à latitudine dorſi, ut audio, aut oris fortè. profertur autem Harcha non aliter quàm ſi Hartſcha uel Harcza ſcriberetur à Germano. ſolent quidem etiã Itali ch. ſcribere & proferre, ubi Germani tſch. Pannonij Danubij accolæ ſilurum uulgari ſermone Acchia uocant, Ioan. Manardus: ſed aſpirationem & r. literam omiſit, & triſſyllabum pro biſſyllabo feciſſe uidetur. Hoc quidem illi debemus, quòd primus noſtro ſeculo ſilurum agnouit: quanquam præter hæc aliud nihil addidit, & à nemine hactenus quo de piſce ſentiret intellectum eſt. Ego & paulò antè ex Lauræi literis de Harcha quædam ſcripſi: & plura hîc addam, quæ ex eruditi iuuenis Io. Viti Balſaratij Vngari colloquijs accepi, unde Harcham proculdubio ſilurũ eſſe liquidò conſtabit. Barbottam (aiebat) piſcem in Tibiſco (qui Daciæ fluuius Danubio miſcetur) aliquando captum ſe uidiſſe ſeptem uel octo cubitorum, plauſtrum occupantem. eum in fluuio annis ſedecim ſub culina uiri cuiuſdam nobilis latuiſſe. hamo tandem ineſcatum eſſe, dum fœturam ſuam cuſtodiret. ubi ſe captum ſenſit, exilijſſe. ſecutos impetum eius piſcatores ad miliaria duo, denique defatigatum cepiſſe, & in oppidum Nadlac uexiſſe: ibi in eius uentre caput humanum cum dextra manu & tribus annulis aureis inuentum eſſe: cuius rei abominatione incolæ multis poſtea annis hoc genere piſcis, non uilis alioquin, abſtinuiſſe. Barbas eum ſupra infraque os habere, rictum latum, caudam uerſus attenuari. dentes habere inſtar pectinis illius quo laneæ ueſtes depectuntur, à carduis denominati uulgò. ſquamis carere. in aquis cœnoſis uerſari.

Sum. Eiuſdem piſcis Illyricum nomen eſt Sum, Polonis ac Bohemis uſitatum. Author libelli qui rerum nomenclaturas Latinas cum Polonicis & Germanicis confert, Balænam & Cetum interpretatur Sum: nec ſcio an marina etiam cete eodem nomine appellent. Auſonius etiam propter magnitudinem corporis balænæ ſilurum comparat: quoniã ubi is in flumine adeſt, --- diffunditur

funditur alueo Aestus, & extremi procurrũt margine fluctus. Talis Atlantiaco quondam balæna profundo, Cum uento motũ ue suo telluris ad oras Pellitur, exclusum fundit mare, magnaq; surgunt Aequora, uiciniq; timent decrescere montes. Germani quoq;, in Sueuia præsertim, Waller uel Wäller quasi balęnam uocitãt. Ab hoc Illyrico nomine Albertum puto, cum silurum esse nesciret, Latinũ Sumus finxisse, in Catalogo piscium alphabetico: ut in Glanide etiam notauimus. *Sumus.* Capitur Cracouiæ alibiq; in Vistula fluuio, item in Prussia. Pisces, carnem, & cadauera eum uorare aiunt: è mari ascendere: ut affirmauit Polonus quidam literatus, qui inspecta apud me effigie, quam Rauenspurgo Sueuiæ accepi, eam omnino Sumi piscis esse affirmabat. uilem haberi, per frusta diuendi, media corporis eius præferri, reliqua nimis dulcia ac mollia esse. Alius quidam Sumum carnem aiebat habere ferè ut Lucius, solidiorem, uulgò lautam. Ego pro ætate discrimen esse puto: minores lautos esse, maiores non item. Gedani (in ora Germaniæ) audio piscem esse, qui cum dissecatur, frusta mouentur ac tremunt, carne ut Sumi. ¶ Silurus degit in Albi amne nostræ gentis, & nostratibus nominatur Sum, infestus piscibus cetus: unde apud nos uulgare uerbum: Piscis pisci præda, at siluro omnes. in Rheno hodie defecisse uidetur, Sigismundus Gelenius Bohemus in epistola ad me. ¶ His addam quæ Antonius Schneebergerus ciuis & olim discipulus meus, nunc medicus egregius, de Sumo pisce, Cracouia ad me scripsit, cum mentionem eius à me factam in Germanico piscium catalogo legisset: Schaid piscis Polonis Sum nominatur. capitur uerò in Vistula flumine aliquãdo longitudinis sedecim pedum, latitudinis trium dodrantũ, Mustelæ fluuiali (Trüschen, Mientus Polonicè) capitis forma, spina dorsi, caudæ longitudine similis, item lubricitate. Oculi parui sunt, qui in pinguioribus bubulis similiter prominent. Per totam caudæ inferiorem (intellige à uentre procedentem) partem pinna usque ad extremitatem eiusdem porrigitur, eaq; in fine unica non bifurca est. appendices geminas non breues, & in maioribus indicis digiti crassitudine, in extremitate superioris labri utrinq; unam habet, his uariè circunuolutis alios pisces os suum apertum ingredi cogit, hácque ratione uenatur. Ferunt quendam molitorem hamum in Vistulam iecisse, eoq; relicto ad quoddam temporis spacium abfuisse, interim uerò anguillam hamo captam esse: quam cum Silurus (Schaid) deuorare uellet, lubricitate corporis adiuuante per branchias eiusdem Siluri transijsse, simulq; silurum cum anguilla utrunque mediocris magnitudinis captum esse. Vesicam albissimam simplicem, non duplicẽ, sicuti in cyprinis apparet, habet. huic uenter cum intestino tenui parum flexuoso imminet. intestinum in sinistra eius parte descendit ad pinnam quæ circa corporis finem, caudæ autem principium, in inferiori parte posita est, illicq; excretionis meatus esse apparet. In uentriculo nihil quàm lacteus quidam succus erat. Color exterior in iunioribus nigrior, parùm albicantibus maculis distinctus, in senioribus contrà. Caro substantiæ friabilitate, albedine, sapore luciorum non dissimilis, densior tamen uidetur. Paratur eo modo quo scribis, (*hoc est, sicuti anguillæ, in croceo iure.*) Præterea in ueru saluia & maiorana confixa assatur: quo modo cauda parata in delicijs habetur. cutis densa est, uidetúrque facillimè excoriari posse. Audio extra aquam per triduum maiores uiuere, præsertim hyeme. Maiores eãdem ratione capiuntur, qua salmones circa Basileam, Hucusq; Schneebergerus.

Germani qui ad Danubium accolunt Schaid uel Schaiden nominant silurum, siue à *à Schaid.* damno quod uoracitate sua infert, (damnum Germani schad uocant:) siue à figura uaginæ (quam alij Schaid, nostri Scheid appellant) præsertim gladij equestris: quæ latior initio, paulatim in angustum desinit. Huius nominis piscem in Danubio & Teissa, id est Tibisco, capi aiunt. omne piscium genus obuium ab eo uorari, maximum esse post husonem. ad libras (sedecim unciarum nimirum) octoginta aliquando accedere. barbatum esse, rictu amplo latóque, cartilagineum, (Bellonius etiam silurum cartilagineis ouiparis, ut sturioni & attilo adnumerat:) squamis carere: carnem habere mollem, pinguem ac uiscosam. minorem natu fusci uel nigricantis coloris esse: cum senescit, albicare. è mari subire Istrum. in delicijs haberi, & apparari anguillæ instar in iure croceo. Marca fluuius non longè supra Presburgum in Danubium exonerat. is quoque Schados, id est Siluros recipit: & alibi in Vngaria lacus Peiso (uulgò Newsidlersee) dictus: quem miliaria Germanica septem longum esse audio, latum tria: insulas quasdam natantes sustinere, ingentes cespites herba uestitos, quibus etiam arbores innascantur: in ijs ceu puteos à piscatoribus excindi: ad quos cum se contulerint siluri, instrumento ferreo (ita fabricato, ut quò magis renituntur pisces, eò ampliùs comprimatur) feriuntur. precium est in libras nummus cum dimidio, is qui à cruce denominatur Germanis uulgò: (quorum septem cum dimidio denarium argenteum constituunt:) dorsi uerò partes, propter spinam diuitibus expetitam, quarta parte maioris uæneunt. Pars circa caudam, tota assatur, & ipsa in delicijs diuitum. Captum illic audio, octo aut ampliùs cubitos longum, pondere centum quinquaginta sex librarum communium, quæ uncias sedecim appendunt. Nuper Achilles Gassarus medicus pereruditus & studiorum meorum promotor, in hæc uerba ad me scripsit: Piscem Schaiden sæpe Viennæ uidi. is quò minor, eò delicacior est. paruus adhuc, ut pedem aut cubitum non excedat, appellatur illic ain Sick: adultior uerò ain Schaiden. *Sick.* Idem in dicto Ambronis lacu (Ammersee uulgò in Bauaria) sæpe capitur,

suntq; elapso autumno duo quinos pedes longi Mecœnati nostro misi, quos ille ad ædes Myconis in uiuarium suum misit. ¶ Alius mihi narrauit piscem Sick uel Tick uel Tück in Danubio capi, nõ quidem circa Viennam, sed inferius circa Budam, molem eius libras (X V I. unciarum) uigintiquinq; appendere. Corpus ut husonis, minus, multis ceu stellis uarium, rostro prominente ad quinq; aut sex digitos, ueluti anserino: longiore & graciliore quàm sit husonis. Imperiti quidã

Tock. paruum husonem esse putant. Vngari uocant Tock uel Tockhal, quod nomen ad antacæum accedit, si an. syllabam præponas. magnum esse aiunt, trium aut quatuor cubitorum, sine squamis, subnigrum, dorso spinoso, capite magno, nullis dentibus, cartilagineum, è mari ascendere: certo tempore capi uère & autũno. Haud scio an hic sit Scurio ille, quem superius Hũgaricè Schwreg nominauimus: & an idem fortè antaceus stellaris, cuius iconem in operis fine dabimus: etsi huius rostrum breuius sit, quàm in Toco esse diximus: cætera congruunt. ¶ Alius quàm Schaid, est piscis Schied in Bauaria dictus, quem & ipsum ad huius uoluminis finem exhibebimus.

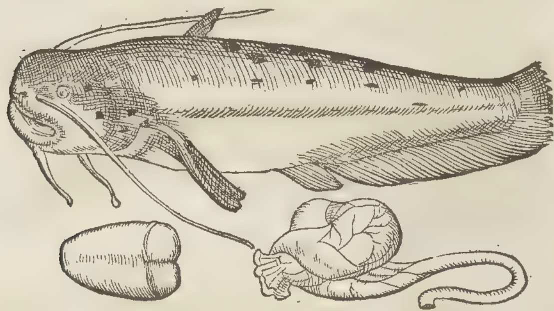
Waller, & similia nomina. Waller, Weller, Wale, Walle, Wällern, Wellne, Walarin, in diuersis regionibus scribitur ac proferẽ Germanicũ piscis siluri nomen, partim masculino genere partim fœminino: à balæna factũ, quã similiter Wal uel Wallfisch appellãt Germani. est enim ueluti balęna quędã, seu cetus, id est maximus ferè piscis dulciũ aquarum: ut plurib. scripsi suprà in Illyrico nomine Sum. Sunt aũt uulgaria hæc nomina Sueuis pręcipuè. in plerisq; enim Sueuiæ, sicut & alijs Germanię, (& quibusdã Heluetiæ) lacubus reperiẽ: ut in Acronio lacu, & in alio quodã uallis Rhenanæ in finib. Heluetiorũ, ut audio: et in Dunensi Bernensiũ Heluetiorũ: itẽ in Sueuia prope Rauespurgũ, & alio iuxta Waldsee: & in Carinthiæ lacu quem longum cognominant. deniq; in Bauariæ lacubus, Wallern pisces copiosè capi audio. addebat quidam lardum eis esse instar porci, magnis præsertim. ¶ In Algoia regione (parte Sueuiæ) inueniuntur passim multa piscosa stagna & uiuaria: quorum quædam ingentes producunt cancros, alia maximos pisces, præsertim lucios, carpones, olrupas: aliosq; optimos pisces, maximè autem balenas, Wälinn uocãt, habentes barbæ loco duos funiculos, deuorantes alios pisces & aquatiles aues. fiunt enim tam magni, ut quidam adæquent pondus quadraginta, alij quinquaginta librarũ, Munsterus. Wälinen maximi pisciũ in Acronio, gobios fl. capitatos quodammodo referunt, sapore carnis mustelas quas trissias uocant. Rarò capiunẽ. incolunt enim profundissimos gurgites. apparẽt tamẽ aliquãdo, sed raro singuli. Conspectus eorũ ueteri persuasione pro ostento habetur, & magna rerum mutatio metuiẽ. Circa annũ Salutis 1498. ad Rheni angulum uulgò nominatũ, tres huiusmodi pisces capti sunt: quorũ breuissimus (uiro tamen procerior) Constantiã delatus est: ubi in piscatorum tribu pictura adhuc spectaẽ. Vt rectè parentur, in frusta dissecti, & uino frigido immissi elixãtur: ac iure croceo aromatico condiuntur, Mangoldus. ¶ Rauenspurgi in Sueuia ante annos aliquot uidi in pariete nosocomij pictum silurum pręgrandem, qualem quantũq; ante paucos annos in proximo lacu captum aiebant: septem uel octo pedes longũ, nigricantem, maculis ad uentrem fuscis, hoc est è nigro modicè albicantibus. Cauda nonnihil ab alijs quas habeo picturis diuersa, trapezij quadam specie, quali secures fermè spectantur: barbis pedalibus. Eam picturam nobilis in ea ciuitate medicus Carolus Egellius, qualis quantaq; est, expressam ad me dedit. Cauda concussa pisces (præsertim minores) deuorandos ori admouet. intestinum unicum & rectum habere dicunt.

Welß. Vt nomen Wal uel Weller huic pisci à balæna translatũ est, sic etiã Welß, opinor: quo Germani inferiores, Saxones, Silesij, maritimiq; omnes, ni fallor, utunẽ, nos hoc in loco Velsum tanquam Latinè dicemus. Sunt qui capellani uulgò dicti asellorum generis nomen Velso quoq; attribuant, propter capitis magnitudinem, ein Kabelan. Asellum quidem Capellanũ salsum Rheni accolæ Bollich appellant: unde fortassis factum est, ut piscem Bollich dictum Matthiolus Senensis silurum esse putàrit. Errant qui Amiam, Welß interpretantur. Eundem suspicor Wilß in regionibus ad Septentrionem dici. nam Rostochij audio Wilß esse piscem crasso uentre. De eo nuper Ioan. Kentmanus medicus sic ad me scripsit. Velsus est è numero piscium qui è mari in Albim subeunt, & in eo manentes proficiunt pariuntq;. Corpus ei fuscum, nigris maculis plenum, squammæ nullæ: corium satis crassum & lubricum. caput grande, latum & simum. Rictus oris amplus, & ad capitis latitudinem patulus: labia suprà infraq; aspera, quibus prædam retinet. dentibus enim caret. A labro inferiore dependent barbulæ quaternæ tenues, molles, oblongæ: à superiore uerò binæ, duræ, longissimæ. uenter est magnus, deformis. cauda tenuis & lata, ad quam usque pinna ab ano extenditur. Vtrique ad branchias pinnæ adiũctus est aculeus quidam durus, osseus. quibus infestos sibi pisces arcet. Toto corpore unicam spinam extensam habet, sicut mustela illa fluuiatilis, quam nostri Quappam nominant. Parit in Albi, crescitq; multũ & pinguescit tum ipse tum fœtus: & similiter in lacubus ac stagnis, ubi præda copiosa solus potitur. est enim admodum uorax piscis, & eo nomine ubicunque est damnosus: quamobrem nõ temere piscinis immittitur. Inter pascha & pentecosten è mari ascendens, ut in dulcibus aquis pariat, plurimùm capiẽ: quanquã toto ferè anno capi soleant, sed parui, à binis libris põdere ad senas usq;. Maximi uerò qui circa partũ capiunẽ, libras circiter uigenas ultra centenas appendũt. Libra ferè nummo quẽ grossum uocãt, uendiẽ. complent aũt grossi X X I. florenũ, id est drachmas ferè sedecim.

r Piscis est pinguis & boni saporis. in magnis aliquando pinguitudo per dorsum uel duos digi-

tos crassa, ceu in porco, apparet. Laudatur in cibo tum recens, tum salsus. solent enim eos in dolijs salire, & per annũ seruare. Parui adhuc, antequam ad tres libras accedant, simpliciter in aqua elixi, placent, sicut & lucij, trutæ, mustelæ fl. & alij. oportet autem ritè præparatos, aquæ cum primùm feruere occœpit, iniјcere: condire, salire, & ad iuris ferè consumptionem decoquere. Vbi uerò iam trilibres, maioresq́; fuerint, pars dimidia, anterior, optimè sapiet, simpliciter elixa primùm, deinde perfusa iure è uino & saccharo, cum cinnamomo, pipere, croco, cymino, & modico amyli uel panis albi indurati confriatiq́; cuius modum augebis, si ius densare libuerit. posterior uerò, & ad caudam pars, placebit ad carbones paulatim assata: deinde cōdita iure è uino, saccharo, cinnamomo, zinzibere, croco, & malorum dissectorum tessellis: quale pro cæteris etiam piscibus assis fieri solitum est. sunt qui aceti nonnihil affundãt. Prò malis aliqui cepas minutatim consectas miscent. Deniq; maximi, siue recentes, siue salsi, iure caryophyllorũ coloris uel crocei, sturionis instar conditi, laudantur, Hactenus Kentmanus. Sunt qui Velsum tres ulnas longum in Albi capi referant circa diui Ioannis diem æstate optimum esse, deinde se occultare inter saxa: & si hirudines infestent, prodire. Dorst piscis est uulgaris apud Liuones, partim Sturioni, partim Velso similis, ut audio. ¶ Est & apud Silesios in Viadro Velsus, tantus, ut captus impositus currui, plerunque ultra currum emineat. Anseres aliquando uorat. Non admodum in delicijs apud eos est. salsus exportatur. Barbis extensis & contractis, ceu brachijs, pisces uorandos ori eum admouere aiunt.

DE SILVRO, QVI IN LACVBVS BERNENsium Heluetiorum capitur.

Quanquam permulti sunt Heluetiorum lacus, & satis magni, siluri tamen in paucis (ut suprà quoque diximus) capiuntur: & rariùs puto in maximis, per quos magna flumina transeunt: frequentiùs in minoribus, fortè quòd magis cœnosi sint illi. amant enim aquas turbulentas. In Bernensium duntaxat lacubus aliquando reperiuntur, ut Moretano, & proximo Neocomensi, qui etiam Iuerdunensis dicitur. Benedictus Martinus, uir undequaque eruditus, qui Bernæ bonas literas docet, rogatus à me, qualis apud eos capitur, talem & pingi curauit & descripsit. Pictura huic capiti præfixa est. descriptionem subijciam. Mitto iam tandem Saluth (*sic Sabaudi finitimi nominant circa Moratum & Neocomum*) piscis imaginem: qui apud Bipennates captus est, & per amicos ad me missus: ac me præsente à pictore delineatus, unà cum interioribus quibusdam partibus, quas secto pisce inspeximus. Est autem Saluth piscis mollis, sine squamis, totus lubricus instar anguillæ, ac inter lacustres nocentissimus. uenatur enim reliquos, & in omnes mira uoracitate tanquam helluo grassatur. Crescit etiam in ingentem magnitudinem. Superioribus annis in Moretano lacu captus est octo pedum, & apud nos Bernæ ad libram uenditus. hic noster paruus erat adhuc, sesquipedalis. Caput habet amplum & bene latum: reliqua corporis pars est contractior, ut in acumen propè desinat: os patentissimum: inferius labrum prominentius superiori. Color ei nigricat, præsertim circa caput: latera ad cinereum inclinant: undique per tergum & caput nigris maculis conspersus est. Branchiarum utrinque quatuor habet ordines à medijs lateribus: imò ferè capite concurrunt. A branchijs statim duæ pinnæ sunt. inde uenter laxus est, quem terminant duæ aliæ pinnæ prioribus minores. Hinc cauda reliquo corpore multò prolixior, quæ inferna parte continuam unam pinnam habet, in tergo unica pinna exigua est & erecta: hac tanquam uelo, illa gubernaculi uice utitur, motuq́; fertur citatissimo. Oculi cinerei, eminentiores reliqua cute, rotundi, parui. ante oculos utrinque cornu unum prælongum. Hæc cornua ante se extendit, ceu ad explorandum, interdum ad latera comprimuntur, labium inferius quatuor cornua habet breuiora, quæ gulam ut barba ornant,

Venter totus albicat. Os patentiſsimum, ut dixi: labra aſpera frequenti dentium ordine. Sine lingua eſt: quiddam tamẽ tuberoſum, firmum, à branchijs ad inferius labrum protenditur, ad latera utrinq; liberum, extremitatibus contiguum, hinc labro inferiori, illinc branchijs ad guttur. Branchijs & gutturi cõtiguus eſt uentriculus, extenſus, & ſatis capax, is cum inflarem eum calamo in præſenti piſce ſeſquipedali, æquabat renẽ porci magni, undiq; diſcurſantibus uenis rubris, hunc tegit hepar, à latere uentriculi inteſtinum longum prominet, quo ſtercora egeruntur, id ad poſtremas pinnas ubi finitur uenter, defertur. materia (*ſubſtantia tunicæq́, uentriculi, & inteſtinorum*) tota eſt ſolidior, qualis in quadrupedibus uenter eſt. Supra eam eſt ueſicula, quàm media ſutura in duos torulos eminentes diuidit, longos, ante duo tubera mammarum inſtar, uel quales ſunt uertebræ, rotunda. Poſterior pars in acumen ſenſim deſinit, ut tota ueſicula non malè lyram uideatur exprimere. Eſt autem ea candidiſsima, nigra ſuperinducta membrana, quæ commodè poteſt detrahi, ut ueſicula tanquam ex culeo nigro candicans ipſa, educatur. cohæret hæc ſpinę dorſi inter branchias. Per ſpinam autem dorſi uena tranſit candida nigro tenuiſsimo inuolucro tecta ut in anguillis, hanc eximunt deliciarum ſectatores tanquam uenenatam & noxiam. de cætero præparant ad menſam quo pacto anguillæ parantur, &c. Hucuſq; Benedictus Martinus. Videtur autem ſpecies hæc ſiluri diuerſa eſſe à ſuperiori: quoniam & color uariat: & pars ad caudam latior eſt proportione, quàm in cæteris, quas habeo, huius piſcis imaginibus. Qui apud me hanc picturam uiderunt peregrini, Velſo ſuo uel Schaido ſuperius deſcripto, diſsimilem eſſe aiebant, ſpecie nimirum, non genere proximo. Quærendum an pinna ab ano extenſa retrorſum, caudæ continua ſit: uel potius propter uicinitatem, continua eſſe uideatur nõ diligenter animaduertenti. Ex picturis ſilurorum quas habeo diuerſas, ut dixi, quædam continuant, aliæ non item.

DE ALIA SILVRI SPECIE.

Siluri ſpecies quædam pulchra & rara Argentinæ in piſcina ſeu uiuario ciuis cuiuſdam alitur, nomine ignoto. Eius iconem Petrus Stuibius iuuenis eruditus affinis meus, ad me miſit huiuſmodi: quam Lucas Schan pictor illic ad piſcis partim ſub aqua natantis, partim extracti aliquantiſper aſpectum expreſsit. Piſcis (ut ex pictura apparet) totus ſimilitudinem aliquam cum muſtelis fluuiorum, & lacuum habet, illis quas Alputt & Trüſchen (ab alijs aliter) nominari dixi. Oculi ſunt parui. Barbulæ fuſcæ, non longæ, è craſsiuſculis paulatim attenuantur, binæ ſuperiore labro, ternæ inferiore. Pinnæ ad branchias binæ. In dorſo nullam oſtendit pictura, ſed tantum carunculam quandam mucronatam eminentem, qualis & in Muſtela lacuſtri maiore eodem ferè loco uiſitur. In uentre uerò una & continua longiſsima pinna ad caudam uſque albicat, maculis diſtincta fuſcis. Corpus à capite retrorſum ſubinde attenuat: finis latiuſculus et obliquus eſt, & quod mireris nullam caudæ pinnam habet. Os magnum & latum. Capitis color è cæruleo ſub uiridis: reliquum corpus uiridi & flauo colore mixto pingitur, ſed maculas etiam diuerſi coloris habet. Sed ipſa Stuibij mei uerba adſcribam, teſtis oculati: Piſcis (inquit) quam mitto effigies, licet coloribus per omnia non reſpondeat, formam tamen optimè refert. nam cũ piſcẽ extra aquã diutius retinere non eſſet integrum, non licuit pictori tam cito omnia conſiderare. Huius generis duos in ſtagno ſuo ciuis quidam alit, qui cũ ante annos trigintaſex ad Hundsfelden in Rheno cum alijs piſcibus illis, quos Argentinæ uocant Kufelken, ſimul naſſa capti eſſent, uix digiti longitudine, & Argentinam in forum aduecti, à ciue quodam raritatis gratia empti, in piſcinam coniecti ſunt, in qua alter ab eo tempore uſque adeò excreuit: ut iam ſex cũ dimidio pedes meos (hominis mediocris proceritatem aut amplius) longitudine cõtineat. Caput quà craſsiſsimum eſt filo complexus, duorum pedum & dimidij ferè circumferentiam deprehendi. Alter huic per omnia cõſimilis, ſed longitudine longè eſt inferior. Maior ille piſcibus quibuſuis excepto Carpione, ſiue uiuis, ſiue mortuis, ueſcitur. Hyeme nihil quicquam guſtare unquã uiſus eſt. Cornua quę ſupra & infra os habet, quotannis decidunt, & rurſus noua ſuccreſcunt, ſicuti ceruis. Nomen cognoſcere non potui niſi quod aiebant, olim quẽdam Scheid appellaſſe, (eiusq; generis magnam in Danubio copiam eſſe:) & Sabaudum quendam ſua lingua Salu, Hæc affinis meus, Ego poſteà etiam

etiam accepi hunc piscem tota hyeme in uno eodemq; piscinæ illius angulo se continere, id quod dominus prædij affirmat. Speciem hanc à superioribus esse diuersam, coloris, barbularũ, & caudæ diuersitas loquuntur. Glanidi'ne potiùs quàm siluro cognatus idem ue sit, considerandum. Is quidem piscis cuius figuram cum glanide Rondeletij G. elemento posuimus; ut cum siluro simile nihil habet, ita glanis esse non potest.

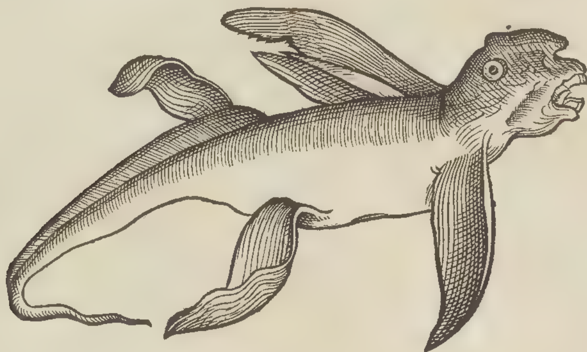
De Siluri natura & uoracitate plura scribit Manardus epistolarum 9.3. quorum suprà non memineram. *Manardus.* Dum Vladislai (inquit) Pannoniarum regis saluti inseruirem, non semel uidi piscem, quem indubiè silurũ esse, præter reliqua, hoc argumento putaui: quòd in animalia quantũuis magna, in Tibisco præsertim flumine, quod Istrũ influit, audacissimè adeò insurgit, ut nec hominibus parcat. Publica enim apud Pannones fama est, aliquando captũ, in cuius uisceribus humana manus ornata anulis inuenta sit. Vocãt incolæ hunc piscẽ (si rectè memini) Acchiã, uastissimo ore, & durissimis dẽtibus armatũ, figura gobio similẽ, eaq; aspectus atrocitate, ut terrorẽ etiã mortuus uideatur spectantibus afferre. Ad hanc descriptionẽ Matthiolus, aut potiùs quisquis eũ participem fecit, silurum suũ confinxisse uidetur. *Matthiolus.* Saluianus silurum nostrũ glanidem facit: & in eius descriptione, in primo dorso paruam erigi pinnã, qua in re nobiscum conuenit: post quam (inquit) alia una multò magis angusta in medio dorso enata per dorsum reliquũ ad caudam usq; æqualiter deducitur. *Saluianus.* Et altera huic figura & magnitudine simillima à podice per imũ uentrem ad usq; etiam caudam excurrit, &c. Hanc ego dorsi pinnam alterã in siluris meis non inuenio: neq; ulla est ex multis quos amici miserunt picturis, quæ eam designet: ut neq; ipsa à Saluiano exhibita icon, elegans sanè & proba. In nostris Italiæ fluuijs (inquit idem) nullibi, quòd sciam, habetur. Vtraq; eius maxilla paruorũ dentium, sed acutorũ & ualidorum ordinibus quàm plurimis armatur: præter quos innumeros denticulos maioribus etiam & robustioribus muniũtur fauces, &c. Nobilissimus comes Hieronymus Martinengus, dum Viennæ apud Ferdinandũ regem Romanorum pontificius erat orator, non solùm huius piscis ad uiuum depictã iconem, sed eiusdem etiam exiccatũ caput ad me transmisit. Idem puerum in Danubio apud Possoniam natantem, paucis antè annis ab hoc pisce deuoratum, ac in interaneis eiusdem, post dies paucos (Archiepiscopi Strigoniensis cura capti atq; dissecti,) pueri fragmenta reperta, à fide dignis Pannonibus se accepisse, me certiorem fecit. Hæc Saluianus. Idem silurum Sturionem esse contendit, reuocata Iouij opinione, iandudum ab eruditis, Manardo præsertim, ac nuper Rondeletio explosa & confutata. ego ne actum agam, ampliori refutatione abstinebo. hoc certè in Saluiano displicere mihi dissimulare non possum, quòd ut suam persuasionem tueatur, Græcos Latinosq; ueteres quosdam erroris & ignorantiæ circa silurum, lippis olim & tonsoribus notum piscem, insimulat. Præter cætera autem, quæ à nobis relata, silurum nostrum eundem ac ueterum esse ualidiùs confirmant: hoc leuius, non tamen contemnendum, accedit, quòd de eo canit Ausonius, --- quem uelut Actæo perductum tergora oliuo Amnicolam delphina reor. Læuè enim & lubricum, ceu oleo perfusum, eius corium est. Rondeletij sententiam, ad colorem referentis olei in his uerbis mentionem, non admitto. Sturioni autem tergus eiusmodi nequaquam est.

DE SIMIA MARINA.

EST etiam in mari rubro Simia, non piscis quidẽ hæc, sed bestia cartilaginea, ueluti squamarum expers, (σελαχῶδες ζῶον, οἱονεὶ ἄλεπον,) eaq; ipsa non magna. Colore est terrestri similis, tum facie speciem similitudinemq; eiusdem gerit. Non pisceo tegmine reliquum corpus, sed illiusmodi circumuestitur, cuiusmodi testudinis inuolucrum est. Eadem similiter atq; terrestris leuiter resima est. eius reliquum corpus instar torpedinis latũ est, ut dicas auem esse alas explicantem. Cum natat, uolare uidetur. In hoc uerò à terrestri differt, quòd uariè distinguitur, & ruffa est ceruice, ut branchijs quoq;. Καὶ πυῤῥοὶ δ' εἰσιν οἱ κατὰ τοῦ ἰνίου πλατεῖς (γινόντων fortè addendum) ὡς βράγχια. Os uerò non in summa facie oblongum ei prominet, sed hac etiam parte modicè sima terrestrem repræsentat sibi cognatam, Aelianus de animal. 12.27. Et rursus 15.17. In media natura quædam communitas retrusa leoni est, & affinitas cum delphino: non ex ea parte solùm quòd uterq; imperat, ille quidem terrenis bestijs, hic uero aquatilibus: sed quòd siue senectute siue morbo infirmis ambobus, illi terrestris simia medetur, huic marina quoq; simia remedio est. Nam ut in terra, sic etiam in mari aliquod est simiarum genus, quod similiter huic, ut illi terrenum, medicinam morbi affert. Ex Aeliano etiam Philes repetijt. Non congruit cum Aeliani descriptione piscis ille galeorum generis, quem Bellonius Simiam, Rondeletius uerò (meliùs opinor) Vulpem facit. nam Bellonij Vulpes, Rondeletio Canis centrines est. ¶ Rondeletius piscem quem alaudam non cristatam nominauit: Posśis (inquit) etiam optimo iure simiam appellare, quia capite simiam refert. est enim capite paruo & rotundo. *Alauda piscis.* Sed prorsus alia est maris rubri simia.

Propiùs ad Maris rubri simiam accedit piscis, cuius iconem, qualem à Io. Kentmanno accepi, hic exhibeo: qui etiã uulgò alicubi Simia marina uocat, ein Meeraff: hoc enim nomine è Dania sibi allatum scribit. Pinnas tanquam uolãs extendit, ut pictura præ se fert: & inter duas in summo

dorſo pinnas aculeum retro tendit, ceu galeus centrines: os ſimum habet, non ut galei in longitudinem protenſum roſtrum, branchiarũ foramina quina apparent, obliquo inter os & oculos deſcenſu. Color ei uiridis toto corpore: ſed in dorſo magis fuſcus, ad latera pallidus. dẽtes lati & continui. Reliqua ſatis apparent in icone: quæ cum ad ſceleton facta ſit, in uiuo animali non omnia ſimiliter ſe habere ſuſpicamur. Teſtitudineũ inuolucrum ſi accederet, Aeliani hanc ſimiã facerẽ.

SIMIIS marinis adiungere uolui monſtrum, cuius picturam ſubtiliſsimus Cardanus mihi communicauit. Serpentem Indicum eſſe ſcribebat, Mediolani in macerie quadam repertũ, nec aliud addebat. ſed cauda uidetur animalis aquatilis eſſe: caput πιθηκοειδὲς, id eſt ſimijs cognatum aliquid præ ſe fert: ut & digiti pedum, quos binos tantùm oſtendit, manuum inſtar oblongi. Vix equidem auſus hoc animal proferre fuiſſem, niſi à tanto uiro accepiſſem.

SIMVS ab Athenæo nominatur inter Nili piſces. Meminit eius etiam Artemidorus Onirocriticorum 2. Euſtathio tamen lib. 1. Halieuticorum marinus eſt, ex illis qui in petris & arenis paſcuntur: Σιμοί τε, γλαῦκοί τε, καὶ ἀλκισαὶ σιωόδοντες. Euſtathius in Iliad. M. hoc nomen pro piſce ultimam grauare docet, (ſcribit autem σίμος paroxytonum,) ut ab adiectiuo σιμός oxytono differat, ſed præſtiterit puto penanflectere cum piſcem ſignificat, quoniam primam productam habet. Oppianus, Athenæus, Artemidorus, etiam pro piſce ὀξυτόνως ſcribunt. ¶ Nos ſimum fluuiatilem uocare poterimus piſcem, quem uulgò Germani Naſum: craſſam enim & ſimam hanc partem, à qua denominatur, habet. ¶ Rondeletius Teſtudinem-coriaceam à ſe dictam, Simiam maris rubri Aeliano memoratam forſitan eſſe ſuſpicatur. Bellonius alteram Tæniæ ſpeciem à Rondeletio dictam, deformi capite ſimiam quodammodo præ ſe ferre ſcribit, & à multis Marmotum uocari.

Aethiops piſc. Simus etiam non nomine ſed re eſt Aethiops dictus piſcis, in Eclogis ex Agatharchidæ commentario, circa finem. Gignuntur (inquit) cum alij multi piſces locis prædictis, naturæ ac formæ peculiaris, (παρηλλαγμένην ἔχοντες τὴν φύσιν:) tum unus omnium maximè atri coloris, proceritate uiri: quem, & eam ob cauſam, & à ſima faciei ſpecie, Aethiopem nuncupant. Hunc qui primi ceperunt, nec alijs uendere, nec ipſi in cibo conſumere uoluerunt, propter ſimilitudinem (*Aethiopis uel hominis*:) temporis uerò progreſſu utrunq; liberè fecerunt.

SIONES, brachycephali, mali ſucci ſunt, & grauis odoris ſegnem materiam trahunt & gignunt: Xenocrates apud Oribaſium, niſi mendum ſubeſt.

SIPH-

SIPHNA, Σίφνα, piscis quidam, Hesychius & Varinus. Σιφνὸν uacuum interpretantur: σίφνον uerò paroxytonum arcam panariam, &c.

SIPVRVS, Σέπυρος, piscis uulgò Græcis, uide in Hepato Rondeletij.

DE SIRENIBVS.

De Sirenibus multa protuli in Libro de auibus. finguntur enim partim uirgines fuisse, partim uolucres, Acheloi filiæ, &c. unde Ouidius, ---- Vobis Acheloides unde Pluma pedesq́ auium, cum uirginis ora geratis? Vnde apparet malè recentiores quosdã scripsisse, postremam Sirenum corporis partem, in piscem desinere: quæ forma Nereidum potiùs quàm Sirenum fuerit. Decepti sunt illi fortè ex eo quòd monstra maris eas fuisse legerant. Monstra maris Sirênes erant, quæ uoce canora Quaslibet admissas detinuêre rates, Ouidius. Maris autem monstra dicta conijcio, siue quòd in insulis circá ue mare habitasse fingerentur: siue etiam in ipso mari, quanquam inferiori parte aues, ita ut palmipedes, natasse crederentur. Hac occasione pauca quæ nunc se offerunt, preterita in Auium historia, hîc adijcientur, ex ueteribus primùm, deinde recentioribus.

Sunt apud Indos auium quædã genera, cantandi suauitate & oris expreßione tanta, ut comparatio nulla reperiatur, nisi Sirenes quasdam eas dixeris. nam has quoq́ uirgines alatas, & pedibus aues fuisse, poëtarum fabulæ canunt, & pictores ostendunt, Aelianus 17. 23. de animalibus. De Sirenibus quædam leges in Varijs Io. Tzetzæ 1. 14. & 6. 75. & Eustathium in Commentarijs in Dionysium Afrum, super his poëtæ uersibus: Πρὸς δ' ἐ νότον μάλα πολλὸν ὑπὲρ Σειρηνίδα πέτρην φαίνονται προχοαὶ πολυκηπτίνυ Σιλάροιο. Orpheus in Argonauticis canit, quo pacto Sirenes cum ipsum in Argo naui præternauigantem de scopulo in quo erant, suauißimè argutißimeq́ canentem audissent, fato quodam in mare se præcipites dederint, & in petras ingentes conuersæ sint. ¶ Vitanda est improba Siren Desidia, Horatius Sermon. 2. 3. Σειρὴν πελάγιος, de alcyone, Plutarchus. Sophoclem aliqui σειρῆνα νέαν dixerunt, si bene memini. Ἢ ἀποβαρβάρους χελιδόνων δίκην ἐμμύσους, ὥσεὶ σειρήνων ἢ ἀηδόνων μουσεῖα, Quidam apud Varinum. apparet contrario sensu hirundinum, quàm sirenum ac lusciniarum, musea, accipi. Vide in aue Luscinia h. Ἡ Θεανὼ δ' οὐχὶ σειρὴν ἐστιν ἀπεπτιλωμένη; Βλέμμα καὶ φωνὴ γυναικός, τὰ σκέλη δ' κοψίχου, Anaxilas (apud Athenæum libro 13.) monstra quædam à ueteribus conficta, ut Scyllam, Sphingem, Chimæram, ad meretrices referens, inter quas (inquit) Theano uidetur quasi Siren quædam, quanquam implumis: ut quæ uultum ac uocem mulieris, crura autem merulæ habeat. ¶ Sirenes apes dißident cum Circa aue, Aelianus. In Conchylijs aliqua ex Græcis (sumpta sunt nomina,) ut peloris, ostreæ. alia uernacula ad similitudinem: ut syrenæ, pectunculi, ungues, Varro libro quarto de lingua Latina. quasi Syrena, conchylium, id est animal testaceum sit, Latino uocabulo dictum, à nescio cuius rei similitudine, ut à pectine pectunculus. ego uocabulum corruptum suspicor. nam uel ypsilon primæ syllabæ uocabulum non esse Latinum arguit. Syrenæ ¶ Ἀκόρεστόν τι καὶ σειρήνιον τὸ ἐπὶ τῶν διήγησιν, Heliodorus: hoc est, Narratio tam dulcis & illecebrosa, ut nulla eius saties obreperet. ¶ Augusto Cæsari Galliarum legatus scripsit, in litore inuentas mortuas Nereides Sirenesq́ multas, ea forma qua pinguntur, Bapt. Fulgosus in memorabilibus: ex Plinij li. 9. cap. 5. ubi codices nostri Nereidum tantum mentionem faciunt, non etiam Sirenum. Addit ibidem Fulgosus lib. 1. cap. de Miraculis: Visa sunt & marinarum nympharũ corpora humanis corporibus similia, nisi quòd cute anguillis persimili tegebantur: deinde imperante Phoca in Cycladibus iuxta Sdillarum (*sic habet codex impressus*) insulam duæ apparuerunt, ex toto penè humanam habentes effigiem.

Sirenes (inquit author de nat. rerum) sunt animalia mortifera, quæ à capite usq́ ad umbilicum habent figuram mulieris improceræ magnitudinis: horrenda facie, crinibus capitis longißimis atq́ squalentibus. Apparent autem cum fœtibus quos in brachijs portant. Mammis etenim fœtus lactant, quas in pectore magnas habent: quas quando uident nautæ, multum timent, eisq́ue lagenam uacuam proijciunt: & ipsæ cum ea ludunt, donec nauis pertranseat. Reliquam uerò partem corporis habent ut aquila, & in pedibus ungues ad laniandum habiles. Porrò in fine corporis habent squamosas piscium caudas, quibus ut remigijs in gurgitibus natant. Quodam etiam musicum ac dulcißimum melos habent in uoce: quo delectati nauigantes & attracti resoluuntur in somnum, sopitiq́ue sirenarum unguibus dilacerantur. Sed nonnulli nauigantium sapienti usi consilio, fortiter aures suas obturant, & sic immunes transeunt ne mortifero sirenarum cantu illiciantur ad somnum. Hæ quidem beluæ in quibusdam profundis gurgitibus, insulis, & aliquando in fluctibus commorantur. Et quod de lagena dictum est, illi testati sunt, qui eas uidisse dixerunt. Sirenas tamen has non in ueritate beluas, sed meretrices quasdam Isidorus fuisse descripsit, quæ transeuntes ad egestatem deducebant. Sed & philosophi & sanctorum expositorum nonnulli contrarium sentiunt, uera monstra marina esse dicentes. Sunt & sirenæ serpentes in Arabiæ partibus habitantes, equi cursu ualidiores; quarum etiam quædam alas habentes uolare possunt. Harum

uirus tam est efficacissimum ad nocendum: ut morsum antè mors quàm dolor sequatur. Hæc ille: & similiter ferè Physiologus & Albertus. Crine longo sunt & soluto, inferiùs aquilinis pedibus. Alas habent superiùs. Fletus & sibilos quosdam dulces emittunt: quibus audientes sopiunt, &c. Albertus. ¶ Olim à Selando quodam accepi, in patria sua ad oram Germaniæ, monstrũ marinum quoddam uernacula uoce nominari *ein Füne*, facie uirginea, inferiore corpore piscis, magnitudine ouis: idq́ cœlo sereno non rarò apparere: per tempestates uerò in speluncis litorum, aut inter scopulos latère: se quoq; eiusmodi uidisse affirmabat. Alibi, in Saxoniæ oris, *Meermäd* uel *Seemäd* nomen auditur, quod Virginẽ marinã significat. ¶ Sirenes horribile monstrũ in Oceano Orientali apparere, alicubi legi, in Charta quadã Geographica ni fallor. ¶ Sirenẽ mortuam spectaculi causa Genuam secum aduexisse fertur Philippus archidux Austriæ anno Domini 1548. duos item Satyros uiuos, alterum puerili ætate, alterũ uirili. ¶ In Nauigatione Hamburgensis cuiusdam, peracta anno Domini 1549. è Portugallia meridiem uersus in Orbem nouum: legitur, reperiri pisces in aquis humana specie in utroq; sexu: cauda tamẽ oblonga, squamis piscium obsita, cruribus breuibus iuxta caudam prominentibus. faciem ab humana parum deflectere. In Mersebicca insula (quæ Orientem uersus sita est, è regione Arabiæ nigræ, religionis Mahumedicæ, regi Lusitaniæ subdita) nuper duo comparuère huius generis animalia: quæ aurifaber illic depicta in Lusitaniam misit. De cantu quidem eorum, qualem poëtæ celebrant, nihil audio. Capti enim aliqui retibus cum alijs piscibus, uocem lamentatione plenam, tanquam à multis pariter ægrotis hominibus editã, emiserunt: & postridie mane in litore sicco mortui inuenti sunt: id quod Germani aliqui uiderunt ac audiuerunt.

Füne. — *Meermäd.*

Alciati Emblema titulo Sirenes, legitur hoc.

Absq; alis uolucres, & crurib. absq; puellas, Rostro absq; & pisces, qui tamen ore canant,
Quis putet esse ullos? iungi hæc natura negauit: Sirenes fieri sed potuisse docent.
Illicium est mulier, quæ in piscem desinit atrũ, Plurima quòd secum monstra libido uehit.
Aspectu, uerbis, animi candore trahuntur, Parthenope, Ligia, Leucosiaq; uiri.
Has Musæ explumant: has atq; illudit Vlysses. Scilicet est doctis cum meretrice nihil.

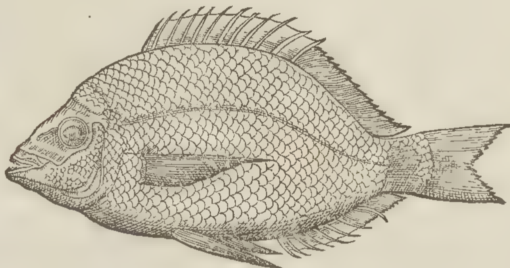
SMARIS Mænæ subiuncta est.

SMELVS piscis quidam est, nominatus à Tarentino: in cuius scriptis σμύλων genitiuus pluralis legitur.

SMERDVS, Σμερδὸς genus piscis, Hesychius & Varinus.

SOLEA est suprà cum Passeribus.

DE SPARO (MARINO,) RONDELETIVS.

B. Similitudo cum aurata.

PVRPVRA iuxta purpuram dijudicanda, ut prouerbio dicitur. oritur enim ex mutua collatione uerissimum de rebus iudiciũ. Eam ob causam pisces similes similibus adiungimus, ut monuimus initio: quemadmodum auratæ sparum, qui ob coloris lineamentorumq́ corporis similitudinem, aliquando à piscatoribus ipsis primo aspectu non internoscuntur. Σπάρος Græcis dicitur: Plinio lib. 9. cap. 15. (*immò cap. 51. ubi tamen meliùs legitur sargus*) sparus, alijs spargus: Aeliano additis literis aspargus, (*Vide proximè infrà in C.*) Aristoteli historię 5. 12. ῥυὰς, quòd mollis sit, opinor, & facilè diffluat, dissipeturq́. Italis sparlo, aliquibus carlino & carlinoto, nobis sparallon. Hispanis spargoil.

Sparus marinus est piscis, litoralis, squamis, pinnis, earundẽ situ & numero auratę similis, corpore rotũdiore, tenuiore, & magis cõpresso ac minore: uix enim palmi magnitudinẽ superat. Superciliorũ locus ex uiridi flauescit, ut hac parte auratæ colorem imitetur. Ore est minore, capite magis compresso, rostro acutiore. Pinnæ quoque flauescunt, maximè quæ sunt in uẽtre: quæ ad branchias, minùs. In cauda maculam nigram habet, ueluti melanurus ac sargus, quã ab aurata facilè distinguitur. Peritonæum colore est nigro, uentriculus medius, cum appendicibus aliquot: intesti-

inteſtina craſſa & conuoluta. Hepar ex rubro albeſcit: à quo fellis ueſica longa pendet, fel aqueum continens. Splen paruus eſt & ruber, cor angulatum. Spari altera ſpecies eſſe uidetur, cantharo ſimilis, ſupercilijs ex rubro flaueſcẽtibus, niſi diuerſis temporibus, ut multi alij piſces colorem mutet. Marina ſtagna ſubit ſparus cum auratis.

Aeſtate parit, autore Ariſt. lib. 5. de hiſt. anim. ca. 11. circa Aequinoctiũ, autore Plinio. (*Vide in Corollario A.*) Gregatim uiuit. Quæ me in eam adducunt ſententiam, ut exiſtimem Aeliani aſpargum noſtrum eſſe ſparum. (*Vide in Corollario A.*) Præterea ſcribit aſpargos ſapientes eſſe piſces, ad diligenter penitusq; cognoſcendam temporum mutationem: & ineunte hyeme ad uitandam frigoris uim, ex natatione conquieſcere, ſimulq; commorando, æquabiliter & fraternè ſeſe tepefacere: poſteà uerno tempore aggredi longiora itinera: neq; modò obuijs, ſed etiam quæſitis & inueſtigatis cibis paſci. Nam in ſtagno noſtro id ſpari faciunt. Præterea, de aſpargo nulla apud Ariſtotelem, Oppianum ex quibus ſue mutuatus eſt mentio fit, neq; mirum cuiquã eſſe debet, quòd nomen mutauerit, in pleriſq; enim alijs idem facit. Poſtremò facilis fuit ſpari aut ſpargi in aſpargum commutatio. Nunc de eius ſubſtantia. C

Aeliani aſpargus, idem ſparo. A

Hiceſius apud Athenæum lib. 7. cenſet, ſparos mænis ſucci bonitate præſtare, & apud eundẽ lib. 8. Diphilus: Σπάρος δριμὺς, ἁπαλόσαρκος, ἄβρωμος, εὐστόμαχος, οὐρητικὸς, * οὐκ ἄπεπτος, πηγνιστὸς δὲ δύσπεπτος. quem locum qui diligentiùs expendet, facilè mutilum eſſe iudicabit, *quod & nota * appoſita arguit.*) Sic igitur reſtituimus: ἑφθὸς, οὐκ ἄπεπτος. id eſt, Sparus acris eſt, teneræ carnis, uirus non reſipit, ſtomacho gratus, urinam ciens. elixus facilè concoquitur: in ſartagine uerò coctus, difficilè. Cuius emendationis & ſententiæ ex rerum natura facilè poſſum rationem reddere, & eò libentiùs quòd non ſolùm in hunc piſcem, de quo nunc agimus, ſed & in omnes alios competat. Quæ humida ſunt, & ob id mollia, facilè tum à natura noſtra immutantur, tum concoquuntur: quæ ſicca ideoq; dura, difficiliùs. Eam ob cauſam dixit Hippocrates Aph. 16. lib. 1. uictum humidum febricitantibus omnibus conferre: propterea quòd, ſiue per putrefactionem, ſiue per attritionem fiat concoctio, inquit Galenus lib. de opt. ſecta ad Thraſ. quæ humida ſunt, facilè corrumpuntur: uel atteruntur, ideoq; faciliùs concoqui neceſſe eſt. Idem in carnibus experiri licet. Quæ citiùs, uehementioriq; igne ita aſſæ, ut ſuccus multus adhuc inſit, teneriores, ſuauiores, concoctuq; faciliores ſunt ijs, quæ lento igne diu multumq; aſſantur: ſunt enim hę multò ſicciores, durioresq;, ac penitus exuccæ. Quòd autem alibi in Hippocrate ſcripſit Galenus humidum cruditatis cauſam eſſe, & humidiora alui excrementa cruditatis eſſe ſigna: de ſuperuacuo humido intelligere oportet, quod propter copiam nimiam uentriculus amplecti non poteſt, inde flatus gignuntur, fluctuationes, denicq; cruditas. Ex his non ſparus duntaxat, ſed piſces omnes molliores, (ſiue ideo quòd humidiores ſint, modò nimio excrementitioq; humido non abundent, ſiue præparatione & arte tales redditi,) faciliùs coquuntur: in ſartagine uerò cocti, quia ſicciores durioresq; abſumpto humore fiunt, difficiliùs. Cæterùm ſparus natura ſua molliore carne eſt quàm aurata: ideo à diuitibus non expetitur, ſed ruſticorum ferè cibus eſt, autumno, hyeme & uere. Quamobrem miror Hiceſium mænis prætuliſſe: ſunt enim hæ carne ſicciore, meliorisq; ſucci. F

Elixorum et in ſartagine coctorum comparatio in uniuerſum.

Lib. 2. Progn.

DE SPARO, (IN STAGNIS MAR.) RONDELETIVS.

VT litoribus, ita ſtagnis marinis Sparus gaudet: frequenter enim in ijs capitur, ſparo marino planè ſimilis, & ſpecie, & cæteris corporis partium, tum internarum tum externarum, differentijs. Macula in cauda nigricante ab Aurata parua diſtinguitur. C B

Carne eſt molliore & nimis humida atq; inſuaui. F

Eius figuram repræſentamus minorem quàm marini Spari, quia ad eam magnitudinem non accreſcit in ſtagno, ad quam in mari. B *De icone.*

DE SPARO, BELLONIVS.

Tametſi Romæ Spari quotidie ex mari in forũ piſcarium adferuntur, tamen piſcatorũ nemo piſcem hunc Spari nomine agnoſcit, Promiſcuè autem cum Auratis & Sargis diuẽdi ſolet. Car- A

uu

linotum uel Carlinum uocant: Genuenſes magis ad primum etymum accedentes (ut & incolæ Portus Veneris) Sparlum dicunt.

B. *Sargi et Spari collationes.* Spari autem à Sargis ſolo colore diſtinguuntur. Sparus enim ex auro refulget, ac lituram in cauda habet, ut Sargus: ſed os habet multùm diſsimile. Proinde Sargus ueluti circinato dorſo apparet, Sparus uerò protenſo, & capite ad Mormyrum accedente. Ambobus peritonæum nigricat, ut Salpæ: Sparo tamen magis albicat. Branchias ambo eaſdem habent, ut etiam dentes inciſorios: ſed caninos, ad latera, ut Dentalis. Sparus præterea gyrum, qui eſt ſupra pupillam, luteum habet: ſquamis contegitur latiuſculis, quanquam eædem ambobus & eodem numero ſpinas & pinnam in tergore ferant. Sparus tres habet aculeos ſub ſpina quæ eſt uicina ano. Cordis figura Sparo & Sargo eadem: triquetrum enim eſt, ſed Sargo minus & paulò pallidius: lienem quoq; Sparus habet rubrum, gracilem, oblongum, rectum, in dextro latere ſitum; Sargus uerò ſubnigrum & ferè circinatum.

C Ambo marinos culices, pediculos, & œſtrum uenantur: ſtomachum uterq; piſcis oblongum habet. Inteſtina etiam utriq; ſimilia eſſent, niſi Sparus candidiora & pinguiora oſtenderet.

COROLLARIVM.

Effigies hæc Spari Venetijs mihi depicta eſt.

A Sparus apud Plinium legitur libro 32. in Catalogo piſcium ordine literarum inſtituto: nec uſquam alibi, quod ſciam. nam libro 9. cap. 51. melior lectio eſt ſargus: ut ſupra inter Rondeletij uerba annotauimus, & ante nos animaduertit Maſſarius. Sparulus diminutiuum eſt, Ouidio & Martiali uſurpatum. Rhyades dicti Ariſtoteli, uariè à Gaza conuertuntur. eſt autem generalis differentiæ hoc uocabulum, non ſpeciei unius, ſicuti ſparus eſt, ut Rondeletius mala tranſlatione Gazæ deceptus putauit: quod pluribus oſtendi in Corollario de Chalcide, pag. 158. Sparus æſtate parit, autore Ariſtotele: circa æquinoctium, autore Plinio, Rōdeletius. neutrum bene. *Rhyades.* nam locus Ariſtotelis, quem citat, libro 5. hiſtoriæ, cap. 11. rhyades per æſtatem parere docet, non ſparos: quamuis Gaza tranſtulit ſpargos. Plinius uerò libro 9. cap. 51. ſargos circa æquinoctium parere ſcribit, ut rectè noſtri codices habet, (ex Ariſtotelis libro & capite iam citatis:) alij quidam *Aſpargi.* codices non rectè ſpari, alij uerò ſpargi habent. Aſpargi nomen nullum eſt apud Aelianū: ſed Gillius ex libro 9. cap. 46. rhyades interpretatus eſt aſpargos. quod autem de eis ſcribit per hyemem eos quieſcentes ſimul manere, ſeq; mutuò tepefacere: uerno aūt tempore longiùs migrare, hoc ipſum gregarios piſces eſſe argumento eſt: & quoniam longiùs abeunt, ita fit ut non obuijs modò, ſed & inueſtigatis cibis ueſcantur. quæ omnia arbitror in uniuerſum ad gregarios piſces complures pertinere. ab initio quidem capitis ſcribit, ῥυάδες ὄνομα θαλάττιον ζῶον: quibus uerbis ſpeciem unam aliquam eū ſignificare uoluiſſe aliquis fortè conijciat, ſed neceſſe nō eſt; & ijs quæ ex Ariſtotele citauimus locis in Chalcide, generale hoc nomen eſſe facilè apparet. ¶ Sparum Maſsilienſes corruptè Sparlum appellant, Gillius. Sunt ſpari qui nunc quoque ſpari appellant̄, forma auratis proxima, Maſſarius Venetus. Itali quidā r. geminato proferunt, el Sparro. Germanicum nomen fingo, ein Sparbrachſmen: uel circūloquor, ein kleine Meerbrachſmen art. ¶ Si bene memini, Gillius Venetijs mihi narrabat, Spari quandam ſpeciem uulgò nominari Saccheto.

B Sparus piſciculus marinus auratæ paruæ ſpeciem ſimilitudinemq; gerit, aurea ſupercilia excipio, Gillius. Sparum cum aurata aliqui confundunt, Rondeletius. Sargus & ſparus in cauda notam (nigram) habent, quemadmodum melanurus: qua nota decepti multi, hunc à ſimilibus diſtinguere non potuerunt, Rondeletius. Video Sargum, Melanurum, Auratam, Sparum, Synodontem, Dentalem, ita ſimiles eſſe, ut uix ab oculatiſsimo diſtingui poſsint, Bellonius. ¶ Et ſuper aurata Sparulus ceruice refulgens, Ouidius. Scorpius, citharus, mullus, ſcarus, multas appen-

appendices circa uentriculum habent, Aristoteles Gaza interprete. in codicibus uulgatis non σκαρ⊙, sed σπάρυς legitur.

Sparulum Ouidius inter pelagios pisces recenset: Rondeletius litoralem facit, cui subscribo: quemadmodũ in hoc etiã quòd gregatim degere genus hoc piscium tradit: etsi id ueterum nemo scribit, ut ipse forsan putauit. Rhyades enim non sparos, Aristoteles ac Aelianus gregarios facere mihi uidentur. Oppiano smaris, blennus & scarus in litore algoso sub herbis pascuntur. ubi Saluianus ex antiquo codice manuscripto pro scaro legit sparum: quod laudo, nam paulò pòst idem poëta scarum rectè adnumerat piscibus qui circa petras herbosas uictitant. C

Laudatißimi scomber, salpa, sparus, Plinius lib. 32. ut citat author Promptuarij: ineptè. simpliciter enim nominantur hi pisces lib. 32. ca. ultimo. Sparulus piscis est exiguus & uilißimus, Rauisius. Martialis lib. 5. epigrammate 106. ad Ponticũ: Res tibi cum rhombo est, at mihi cum sparulo. Hicesius sparum scribit esse melioris succi quàm mænis sit, & alijs pluribus uberiùs nutrire. Glauco caro dura est, in omnibus lupo inferior: &, ut Xenocrates prodidit, nõ minùs à lupo uincitur, quàm ipse sparũ superat, Vuottonus. Coquus quidam apud Anthippũ comicũ apponit publicanò, glaucũ, anguillam, sparũ, nimirum tanquã lautos pisces. F Ἀλιεύομεν σπάρυς, καὶ σκάρυς, τὸν δὲ τὸ σκῶρ θεμιτὸν ἐκβαλεῖν θεοῖς, Epicharmus. sed ista lautitia, ut fimus etiam dijs, id est, locupletißimis uiris, non sit reijciendus, ad scaros priuatim pertinere uidetur.

Sparus piscis dictus uidetur παρὰ τὸ σπαίρειν, quod est palpitare: ut scarus ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, Eustathius. H.a. Alberto Magno sic dictus uidetur hic piscis à telo missili rustico, quod spargitur quando iacitur: habet enim (inquit) eandem figuram. Sed dictioni Græcæ origo Latina ineptè quæritur. Sparus uel sparum (masculino neutró ue genere) telum rusticum est, in modum pedis recuruum, ut ait Seruius. Est & militare quoque. Vergilius 11. Aeneidos: Agresteisq́ manus armat sparus. Salustius: Cæteri utut casus armauerat, sparis aut lanceis, alij peracutas sudes portabant. Festus: Spara minimi generis sunt iacula, à spargendo dicta: quòd paßim pugnando spargerentur. Lucilius: Tum spara, tum murices portantur, tragula porró. Μορμύρ⊙ & σπάρ⊙ μεγάλω à Matrone Parodo nominantur: legendum fortè μεγάλοι, ut ad ambos referatur.

Ad sartaginem emi gobium, percam, sparum, σπαρόν, &c. Quidam apud Athenæum. f.

Ἢ σπαρόν, ἢ νάρκας (aliâs ὕκκας) ἀγκλλίδας, Numenius. h.

SPATANGAE, echini marini maiores sunt. Vide suprà inter Echinos.

SPHENEVS, Σφηνεὺς, inter Mugilum species est.

SPHAERIS marinis nidos alcyonum comparat Aristoteles 9. 14. hist. Vide quæ annotauimus in Alcyone aue G. & infrà in Spongijs.

DE SPHYRAENAE PRIMA SPECIE, RONDELETIVS.

ΣΦΥ΄ΡΑΙΝΑΝ alij, maximè Attici, κέστραν appellant. Latini sudim. Nostri Spet. Itali Spetto. Africani Scaumé. Græci huius temporis σφύραιναν, (*Gillio & Massario testibus.*) Gaza non rectè malleolum conuertit, cùm Plinium (lib. 9. de hist. animal. cap. 2.) authorem haberet, qui & sudim interpretatus est, & interpretationis causam reddidit. Eius hæc sunt uerba: Sunt præterea à nullo authore nominati: Sudis Latinè appellata, à Græcis sphyræna, rostro similis nomine, magnitudine inter amplißimos rarus, sed tamen non degener, &c. Sudis teli militaris genus est: & paxillus acutus, qui in terra defigendus præurebatur, uel ut robustior esset, uel ut tardiùs putresceret. Vergilius: Stipitibus duris agitur sudibús ue præustis. A

Gazam non rectè uertisse malleolum.

Lib. 32. cap. 11.

Eadem de causa κέστρα ab Atticis dicebatur. Nam κέστρα teli genus est Persico bello inuentum, aut stimulus siue stylus apud Sophoclem & Aristophanem. Idem significat σφύρα accẽtu in priore syllaba posito, ut differat à plurali σφυρά pro malleolis. Phauorinus: Κέστρα ἀμυντήριον ὅπλον, σφῦρα, καὶ εἶδ⊙ ἰχθύος. Igitur à σφύρα, quæ teli genus significat deducitur σφύραινα. Idem etymum secuti sunt omnes. Nam Hispanis & Italis spetto dicitur, id est ueru, & à nostris detracta litera spet. Est enim piscis iste longus, & acuto rostro: Qua de causa Speusippus acui aßimilauit. Ex his liquidò apparet Gazæ error, qui malleolum interpretatus est: similiter aliorum multorum qui cum quem Maßilienses peis iouziou, id est, piscem Iudæum appellant, Sphyrænam esse credũt: cùm zygæna sit, nõ sphyræna, quę zygęna à figura libellæ T Gręcorũ simili, nomẽ habet: camq́, piscem Iudæum à Maßiliensibus uocari uerißimè scripsit Petrus Gyllius, quòd capitis tempora tanquam cornicula emineant, more Iudæorum qui sic olim Maßiliæ inducebantur. Sed de zygæna suo loco.

Athen. lib. 7.

Piscem Iudæum Maßiliæ dictũ zygænam esse, non sphyrænã.

Libro 1. ἁλιευτικῶν.

B Ad Sphyrænam redeamus cuius duo sunt genera, ut autor est Oppianus & experientia comprobat.

Σκορπίος ἄικτης δίδυμον γένος, ἀμφότεραί τε Σφύραιναι δολιχαί.

Vtraque piscis est marinus, lucio uulgò brochet dicto corporis figura tam similis, ut qui pro-

(A) prium nomen ignorant Romæ & in Montepelio, brochet de mer, id est, lucium marinum appellent. Est igitur Sphyræna primi generis corpore longo, tenui, rostro prominente & acuto. Maxilla inferior superiore maior, in acutum desinens superiorem excipit, sicque ambæ coëunt, ut dicas rostri uel oris nullam planè scissuram esse, quam tamē maximam esse oportuit, tum ob rostri tenuitatem, tum ob piscis uoracitatem. Dentes illi sunt acutissimi, in os recurui ut murænæ, in superiore maxilla quatuor, in palato duo dentium ordines. In media inferiore maxilla dens unus in foramen, quod in media superiore maxilla exculptum est recipitur, omnium inferioris maxillæ dentium maximus. Rostrum foris cælatum est: eiusdem extremum, nigrum. Oculi sunt maximi: ante hos foramina uel ad audiendum, uel ad olfaciendum destinata. A capite ad caudā per medium ferè corpus linea ducta est ex squamis contexta, reliquum corpus à squamis nudum esse uidetur. Sphyræna colore Asellum æmulatur. Est enim uentre albo, dorso nigricante uel potiùs cinereo. Linea prædicta flauescit initio, & oris interna pars. Branchiæ satis apertæ sunt. Pinnæ quatuor, duæ ad branchias, reliquæ in uentre, exiguæ, hæ ad natationem conferunt. In dorso eriguntur duæ. prior quinque aculeis constat, altera sine aculeis est: quemadmodum ea quæ ad podicem est. Ventriculo oblongo est cū multis appēdicibus, intestinis longis, hepate albicāte.

F Carne candida, suaui, dura siccaque, sed quodammodo friabili, & aselli carnem utcunque referente, cui & lupo præcipuam autoritatem fuisse Cornelius Nepos, & Laberius poëta mimorum tradidêre.

Athenæi de sphyræna loci perpensi, et mutati. Cogitet lector an σμυραίνας potiùs iis locis legendū sit. Lib. 3. de facul. alimen.

Quare non possum non mirari Hicesium de quo hæc Athenæus libro 7. Σφυραίνας φησὶν Ἱκέσιος τροφιμωτέρας εἶναι τῶν γόγγρων, ἀπειθεῖς δὲ τὴν γεῦσιν, καὶ ἀσόμους, εὐχυλίᾳ δὲ μέσως. Et alibi Athenæus libro 8. Αἱ σφύραιναι τῶν γόγγρων εἰσὶ τροφιμώτεραι. Quibus apertè ratio repugnat: Quî enim sphyrænæ plus alimenti præstare possent congris, qui ex cartilagineorum sunt genere, dura, sicca, lenta, glutinosaque carne? unde δυσκατεργαστοτέρους esse dixit Philotimus, quod approbat Galenus. Omnes autem non solùm pisces sed & carnes & quæcunque alia quibus uescimur, propter duritiem & succi contumaciam difficiliùs conficiunt: ut uerò difficilioris sunt concoctionis, ita plurimùm nutriunt. Non est igitur uera hæc Hicesii sententia, nisi sphyrænæ alium hîc piscem substituas: nam alioqui locus totus integer nō est, neque ἀπειθεῖς τὴν γεῦσιν, καὶ ἀσόμους, εὐχυλίᾳ δὲ μέσως legendum: sed ἀηδεῖς δὲ τὴν γεῦσιν, καὶ ἀσόμους, εὐχυλίᾳ δὲ μέσους, id est, gustui iniucundas esse, & ori ingratas, succi bonitate mediocri.

Sphyrænam et Cestram unum esse piscem. Libro 7.

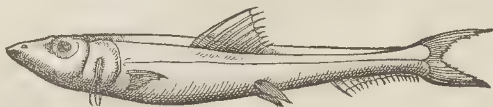
A Ceterùm non fuerit alienum confirmare hanc ueram esse sphyrænam quam proponimus. Ac primùm eundem esse piscem qui σφύραινα & κέστρα dicatur, satis docet Athenæus ex Dorione. Δωρίων σφύραιναν φησὶν, ἣν καλοῦσι κέστραν. Ἐπίχαρμος δὲ ἐν μούσαις, κέστρας ὀνομάζων, οὐκ ἔτι σφυραίνας ὀνομάζει ὡς ταυτὸν οὔσας. καὶ οἱ Ἀττικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν σφύραιναν καλοῦσι κέστραν: σπανίως δὲ τῷ τῆς σφυραίνης ὀνόματι ἐχρήσαντο. id est, Dorion sphyrænam ait quam uocant cestram. Epicharmus autē in Musis cestram cùm nominauerit, non iam sphyrænas dicit, utpote quæ eędem sint. Et Attici sæpiùs sphyrænam uocant cestram, rarò autem sphyrænæ nomine usi sunt.

Veram se sphyrænā exhibuisse. Libro 7.

His accedit Plinii testimonium qui sphyrænam sudim conuertit à nomine simili rostro: quod perinde est, ac si diceret, à rostro acuto sudim nomen inuenisse. Deinde sphyræna acui similis est autore Speusippo apud Athenæum: Σπεύσιππος δὲ ὡς παραπλήσια ἐκτίθεται κέστραν, βελόνην, σαυρίδα. Est uerò sphyræna, acus modo rostro acuto & longo. Postremò longo est corpore, unde Oppianus δολιχὰς appellat, id est longas. Et Aristoteles: Καὶ τῶν μακρῶν ἔγχελυς καὶ βελόνη, καὶ σφύραινα. Ex longis anguilla, acus, sphyræna. Mendosi enim sunt uulgares codices, in quibus pro σφύραινα legitur ζύγαινα. Nam zygæna in cartilagineis numeratur: quæ & si magnus sit piscis, longus tamen non dicitur, cùm ii duntaxat longi dicantur, qui pro corporis longitudine tenues sunt admodum: alioqui omnes ferè magni, etiam longi dicerentur. Omnia uerò quæ modo demonstrauimus in sphyrænam nostram competere nemo nisi planè cæcus non uidet.

Lib. 2. de histo. animal. cap. 15. locus emendatus.

DE SPHYRAENA PARVA, SIVE SPHYRAENAE secunda specie, Rondeletius.

A QVAM Sphyrænæ speciem alteram esse diximus ex Oppiano, eam esse putamus quæ à nobis hautin nominatur.

Est enim

B Eſt enim corporis ſpecie ſuperiori ualde ſimilis. Roſtro eſt tenui & acuto, corpore oblongo, à ſquamis nudo, ore paruo, ſine dentibus, oculis magnis pro corporis magnitudine: cute argentei coloris, carne & oſsibus pellucidis. Cauda antequam in pinnam terminetur lateſcit, & uulgò hodie à pictoribus uſurpatam cordis effigiem refert. Pinnas duas habet ad branchias, inferiori uentris loco affixas ueluti in fluuiatilibus: paruas alias à podice, quas ſequitur alia ad caudam uſque continua. Alia eſt in dorſi medio ſine aculeis. In corpore medio rectiſsima à branchijs ad caudam linea ducta eſt. Hæc ſphyræna ſuperiore minor eſt: nam palmi magnitudinem non ſuperat. Candidior eſt, roſtro breuiore, minùs cælato. In uentre ineſt ueſica oblonga, aëre plena. Ventriculus & peritonæum nigricant.

F Carne eſt molliore quàm ſuperior, & ad ſaxatilium carnem accedente.

DE SPHYRAENIS DVABVS, (AETATE tantum differentibus,) Bellonius.

F Sphyrænæ interdum Marluciorum modo exiccari ſolent. Venetijs rarò recentes uidebis.

B *Vbi.* In Gallia ex Oceano nunquam, quod ſciam: in Corcyra nihil frequentiùs uidendum occurrit.

A Græcorum uulgus, quod ab Italis uoces mutuatū eſt, non Sphyrænas, ſed Lucios marinos, quod Gallicè du Merluz dici poſſet, nominat. Lesbij Mitylenes incolæ Sphyrnam pronunciāt: ſed Græci, qui in Aſia agunt, Zarganes dicūt: uoce, inquā, falſa quæ Belonæ piſci debetur. Sphyrænam Lucium marinum ideo in Græcia uulgò uocare ſolent, quòd Lucio fluuiatili perſimilis ſit: cùm tamen res eadem non ſit: nam Merlucius & Sphyræna differunt. Miror ego cur eam Athenienſes Ceſtram dixerint. Maſsilienſibus uulgò cognita eſt, apud quos pes eſcomé nominatꝰ, quòd ſcalmo multùm affinis ſit, id eſt utrinq; faſtigiata.

B Eſt autem Sphyræna oblongo corpore prædita, cuius duæ obſeruantur ſpecies, quæ inter ſe minimè diſsidere comperirentur, niſi uetuſtas indicio eſſet: Siquidem harum altera Trachurum ſiue Surum colore refert, atq; eodem modo ſub uentre albicat: Altera aūt ſeneſcens Mormyri laterales picturas colore aſſequitur. Lineam habent utrinq; ad latera, ut in Lupo dictum eſt, quæ à branchijs rectà ad caudam fertur. Squamis lente multò minoribus obſepiūtur. Capita habēt oblonga in mucronem deſinentia. Oculos latos, cæſios, dentes in maxillis oblongos, alioqui raros, ut fluuiatilis Lucius. Hoc eis peculiare eſſe deprehenditur, quòd inferiores eorū maxillæ, in Pelamidis modū, ſuperiorem magnitudine uincant. Branchias utrinq; quatuor habent. Eorū pinnę mihi pro corporis magnitudine breues eſſe uidentur. Supremū dorſi cacumen illarū duabus pinnis præditū eſſe comperio, quarum anterior quinis ariſtis ſeu aculeis uallata eſt: caudā bifurcam habent: Linguam aūt ſcabram, & denticulis exaſperatam, ad cuius radicem meatus rectà ad cor perducitur. Cor porrò oblongū, ſub quadam ueſicula alba incluſum, quæ multis piſcibus pro auriculis cordis ſubſtituta eſt. Hepar ſub diaphragmate ſtomachum ambiēs, eum in gyrum palpat. Pylorus à ſtomacho conſurgit, tam multiplici apophyſum ſeu cæcorū cæſarie intertextus, ut penitus ſtomachū contegant, quos nemo numerare poſſet. Fel ab hepatis lobo dextro latere in folle oblongo dependet: reliqua inteſtina adnumerari poſſunt. Natura huic follem uento plenū, ne ad imum ſideret, donauit, oblongum, anteriori parte bifidum, utrinq; in acumen exeuntem. Spina dorſi raris uertebris coagmentatur.

A Sunt qui Sphyrænam Oxyrynchum uocari debere credant, utputa quòd roſtrum eius uideant acuminatum. Sed cùm de Lucio fluuiatili agemus, iſta fuſiùs perſequemur.

E De Sphyræna Oppianus iſtis uerſiculis ita canit:

Si Sphyræna (*Muræna legendum: ut oſtendimus in Collario de Muræna*) ſinu retis claudatꝰ in amplo,
Latum perquirit laqueum, quo lubrica terga Serpentum in morem labatur retibus amplis.

COROLLARIVM.

A Σφυρὰ, (malim Σφύραινα) piſcis marinus, qui ceſtra ab aliquibus dicitur, Heſychius. Sudis, Græcè ſphyræna, roſtro ſimilis nomine, &c. Plinius, atqui non modo nomine, nempe acuminato, piſcis hic ſimilis eſt roſtro nauis, ſed re. Mirū etiā inter piſces à nullo authore nominatos à Plinio hunc recenſeri, cum Ariſtoteles ſphyrænæ meminerit: ſed ſemel tantùm, quod ſciam, hiſtorię 9.2. piſcibus gregalibus eam adnumerans. Attici ceſtram uocare ſolent, ut Strattis & Antiphanes apud Athenæum teſtantur. Lege plura in Corollario quarto de Mugile ſiue Ceſtreo, &c. pag. 660. Sphyrænam apud authores alicubi pro ſmyręna legi, culpa librariorum, in Corollario de Muræna A. monuimus. Vocabula piſciū pleraq; translata ſunt à terreſtribus ex aliqua parte ſimilibus, ut anguilla, lingulaca, ſudis, Varro lib. 4. de lingua Lat. Sphyrænā quidem aliqui lucium marinū uocant, propter aliquam corporis ſimilitudinē, ſed genere differunt, ſicut perca etiam marina & fluuiatilis. Germanicū nomen non facile erit inuentu, cùm in Oceano deeſſe uideatur hic piſcis. nullū enim ex Oceano ſe uidiſſe Bellonius ſcribit. quamobrē fingo, ein Meerhecht: id eſt Lucius marinus, (quanquam & aſellus Gallis Merlu dicitur, id eſt marinus lucius: ſed aſellorum alia Germanica nomina non deſunt,) Vel, ein Spißfiſch. nam Itali quoque,

Hispani & Galli Narbonenses, Spettum, hoc est ueru, uocitant. Venetijs etiam alium piscem Lucium marinum nominari quidam aiunt: undecimum scilicet genus turdi Rondeletij, uel omnino cognatum: quem cum apud me suis coloribus pictum Bellonius uidisset, Hepatum suum esse aiebat: & Lucij mar. nomen ei attribui improbabat. iconem dabimus cum turdis. ¶ Mugilis fluuiatilis genus illud, quod à rostri figura Rondeletius oxyrynchum cognominat, sphyrænam fluuiatilem quoque dici posse arbitratur, à quadam similitudine. Antuerpiæ uulgò Hautin uocari scribit, Gallicè nimirum: nam & secundã sphyrænæ marinæ speciem, eodem Gallis nomine agno sci tradit. ¶ Ἀμφότεραί τε σφύραιναι δολιχαί, Oppianus: tanquam duo sint sphyrænarũ genera, quod tamen neque aliorum scriptorum quispiam annotauit: neque nos, etsi multa iamdiu usi diligentia, aliquam inter eas generum differentiam animaduertere hucusque potuimus. Piscibus præterea qui circa saxosa ac arenosa litora uictitant, eas adscribit idem Oppianus. Aristoteles uerò quòd gregatim degant, testatur, cui experientia ipsa consentit. semper enim unà plures ferè capi consueuere, Saluianus.

B Raphis, id est acus, similis est sphyrænæ, Kiranides. Fel iecori adiunctum habent pisces γαλεώδεις, etc. καὶ τῶν μακρῶν ἔγχελυς, καὶ βελόνη, καὶ ζύγαινα, Aristoteles historiæ 2. 15. ubi Gaza etiã similiter legit, & pro zygæna uertit libellam. ego potiùs σμύραινα legerim, quàm σφύραινα ut Rondeletius. Zygænam quidem non rectè legi uel ex eo apparet, quòd ea γαλεώδης est: cuius generis pisces proximè nominârat. smyræna autem, id est, muræna, longus ac lubricus piscis est, instar anguillæ, qua cum & alibi ab Aristotele nominatur. ¶ Sphyræna palatum carnosum habet pro lingua, Rauisius (si bene memini) sine authore.

(A) ¶ Vt Lucium fl. aliqui silurum esse putarunt: ita marinum uulgò dictum, quo de hîc agimus, glanin qui putarent non defuerunt: utrique perperam, quod nostra de Siluro scripta facilè conuincunt. Qui lucij marini nomine à Cor. Sittardo quondam depictus ad me datus est piscis, forma similis est sphyrænæ primæ à Rondeletio exhibitæ: sed caudæ pinnam duplicem & diuisam habere uidetur. in oculis circulus cæruleus pupillam nigram ambit, dorsum uersus latera subuiride numerosis punctis maculosum est, &c.

C Sphyrænæ Oppiano in petris & arenis pascuntur. Aeliano de animalibus 1. 33. pelagius est piscis: sed ibi smyræna legendum monui in Corollario de Muræna A. ¶ Κέστραι βότιν κάπτοισαι, Sophron in Mimis: ubi Athenæus botis piscem ne aliquem an herbam significet, dubitat.

D Sphyrænæ gregales sunt, Aristoteles.

E Quomodo è retibus elabantur sphyrænæ, Oppianus libro 3. canit, ut retuli in Muræna A, ubi etiam pro sphyrænis smyrænas, in hoc poëtæ loco ostendi.

F Hicesius sphyrænas dixit plus alere congris, quod Rondeletio non placet: non improbaturo fortè si pro sphyrænis smyrænas, ut nos, legisset. Vide suprà in Corollario Murænæ A. Addit Hicesius hos pisces ἀπειθεῖς τῇ γεύσει, Rondeletius legit ἀηδεῖς. ego nihil muto, cùm idem sit utriusque lectionis sensus: & ἀπειθὴς eleganter à sermone ad gustatum transferri possit. Cestræ lumbus, Κέστρας ὀσφὺς, ab Antiphane cum alijs lautissimis cibis nominatur. Oua piscium in cibo recentia aut inueterata, omnem laborem & morbum curant, ac omne fastidium, maximè cephalorum, & labracum, & sphyrænarum, (*sic legendum conijcio: codex noster habet spirenarum*) & similium, Kiranides in fine quarti.

H,a. Est sphyræna piscis quem Theodorus malleolum uocauit, quia σφυρὸν Græcis malleolum, siue, ut Plinius uoluit intelligi, rostrum calcarque significet, Hermolaus. sed de calcari Plinius nihil: rostrum autem nominans, partem in nauibus sic dictam, intelligere uidetur. Sphyra quidem Græcis sudim sonat, ut arbitror: id est, palum acuminatũ: cui simile & eiusdem significationis uocabulum nostri usurpant, ein Schwire. sudim uerò latam è ligno dissecto, & oblongam præustamque, qualibus ad sepes quidam utuntur, ein Schyhen aliqui quasi σχίζαν. Malleoli quidem Latinis, & Græcis eâdem ratione σφυρὰ, in ima tibia dicuntur, quòd ceu capitula duo in extremo malleo ad latera promineant. Κέστρας τε, σφύραινας τε αἰόλας, Epicharmus. Cestram quidem ab acumine rostri cum Rondeletio dictam reor: quoniam cestra pro stimulo styló ue aliquando usurpatur. Κέστρα genus quoddam mallei ferrei, σφύρας σιδηρᾶς, Pollux: qui hæc Sophoclis uerba citat: Κέστρα σιδηρᾶ πλευρὰ καὶ τὴν ῥάχιν Ἤλαυνε παίων. hoc nimirum teli genus est, quo equites cataphracti utuntur: malleus quidam ferreus, una parte ad ictum inferendum, altera ad pungendum comparatus: ein Reithamer nostri uocant. Κεστὸς adiectiuum, Eustathio idem est quod κεντητὸς & ποικίλος, id est, punctis uarius & distinctus: & quanquam eiusmodi in ea quam Sittardus misit pictura sphyrænæ dorsum appareat, non inde tamen potiùs quàm ab acuta rostri figura, cestram dictam coniecerim. Cestreus etiam mugilum siue genus siue species, ab eo appellatus à Græcis uidetur: quia teli (cestræ) modo, publica Atheniensiũ pœna, intret adulteros, Hermolaus: ut pluribus expositum est suprà in Corollario IIII. de mugilibus, pag. 662. Aliud est ξέστρα: rastrũ interpretantur: ἀπὸ τοῦ ξέειν: hoc est, à radendo.

SPINGVS, Σπίγγος, piscis, Hesychius & Varinus. Sed & spinum interpretantur, σπῖνον, quod auis nomen est. ¶ Τευθίδας, σπίνας, (fortè πίννας,) βατὶς. &c. nominantur à coquo apud Alexidem.

DE SPONDYLO.

A DE Spondylo Oſtreorum generis dedimus ſuprà inter Oſtrea, primum Bellonij ſcripta, Gaideropoda uocantis, pag. 757. deinde Rondeletij, pag. 761. tertiò Corollarium noſtrum, pag. 770. Hîc plura addemus, tum de eadem concha, cum de alijs huius uocabuli ſignificationibus. Spondylus nominatur à Plinio libri 32. capite ultimo, in Aquatilium catalogo. Leonicenus Galeni interpres uerticillos pro ſpondylis reddit, aliqui uertebras & uertibula: quorum nullum apud ueteres pro concha reperitur, quamobrem præſtat uti Græco nomine. Gaza ex Ariſtotele holothuria genus longè diuerſum, uertibula interpretatur. ¶ Sphondylos inter Concharum genera Columella annumerat. Apuli & Siculi uocant Spondylos. Gręci Gaidarupoda, hoc eſt, pedem aſini, quòd aſinini pedis ſpeciē ſimilitudinemq́ gerat. Huius extimæ partes ſcabræ ſunt, intimæ uerò læues & candidæ. Duabus Conchis conſtat, atq; ex poſteriori parte uertebris quibuſdam continetur, unde nomen traxiſſe opinor. Maſſilienſes Hoſtia (*deprauato nimirum ab Oſtreis nomine. nam & Maſſilienſes oſtreas Hoſties uocant, ut ſcribit Bellonius*) appellant, Gillius. Athenæus has conchas, ut Rondeletius docet, τραχήλους nominat: apud quem & Poſidippus ἐχίνους, τραχήλους, &c. memorat. Profertur autem ſpondylus, uel ſphondylus: ſicut & aſparagus, aſpharagus: & σπόγγος uel σφόγγος. Seneca & Macrobius uidentur accipere ſphondylum pro quodam piſcis genere, quem iuniores ſcinalium dictitant, Ariſtoteles ſpondylenam uocat, Ambroſius Calepinus in Sphondylio. Atqui Macrobius ſimpliciter nominat ſpondylos inter cœnæ pontificalis prima fercula, cum oſtreis, &c. Non igitur piſcis eſt ſpondylus: ſpondylenæ uerò ne nomen quidem uſquam extare puto. Aetate noſtra Græci piſcem hyſcam (*ſic ſturionem uocat*) tribus nominibus inueterant: rhachin partem eius dorſuariam & ſpinalem uocantes, quam noſtrum uulgus ſchinalem corruptè appellat: pleuram, id eſt coſtas & latera: hypocœlion, id eſt, aluum eius atq; pubem, Hermolaus. Athenæus horæi (*è thynnis*) ſalſamenti ſpondylum cōmendari ſcribit, Idem. ubi ſpondyli nomine partē ſolidiorem magisq́ calloſam, qualis nimirū circa ſpondylos, id eſt uertebras ſpinæ ac dorſum eſt, potiùs q̃ circa latera & uentrem, acceperim. Quid ſi ſpondylū, dorſuariam illā partem thunni, & aliorū cetariorū piſciū intelligamus? ex qua deinde ſalſa Athenæus precioſum ſalſamentū fieri tradidit, quod ſpondylū etiam appellat. nos ſchinalē, quaſi ſpinalē nuncupamus, Gręci rhachin, Braſauolus in Aphoriſmos. Genus id concharum, quod à noſtris ſpoletta uocatur, corrupto fortè uocabulo Græco, ſpondylus Galeni fuerit: ſed nihil definio. Non deſunt tamen qui uelint dactylos marinos eſſe ſpolettas. alij ſpondylos putant eſſe holothuria Ariſtotelis: quæ ſunt qui uulgò ſpongiolas marinas putent uocitari, Idem ibidem. Conchas rhomboides cognominatas Rondeletio, Bellonius balanos eſſe ſuſpicatur. Sunt (inquit idem) qui Spondylos Latinis uocari putent. Plinius uerò ad diuerſa animalia utrunq; nomen transfert. ¶ Paulus concharum genus condylos ſcribit, quos tu fortaſſe ſpondylos dixeris, Idem Bellonius, & Vuottonus. nam hic quoq; balanum ac ſphondylum Galeno & Columellæ concham unam eſſe iudicat, Plinio non item. Ego an balani nomen apud Galenum extet, iam non memini. libro 3. quidem de alimentis, ubi de oſtracodermis tractans eorum meminiſſe debuerat, nulla eorum mentio fit, ſed ſphondylorum duntaxat. Ea uerò quæ Bellonius de balanis tanquam ex Galeni libris refert, ex Vuottoni puto opere mutuatus, nō Galeni, ſed Xenocratis uerba ſunt. Macrobius Saturn. 3. 13. in Cœnæ pontificalis deſcriptione, cum peloridas & ſphondylos nominaſſet, paulò pòſt balanos nigros & albos, iterumq́ ſphondylos nominat, unde pro diuerſis habita apparet.

E Limoſa regio maximè idonea eſt conchylijs, muricibus, &c. & balanis uel ſphondylis, Columella 8.16. de piſcinis loquens.

F Celerrimè & uniuerſim maximè uinum alit: tardiùs autem & paulatim caro bubula, & cochleæ, & ſpondyli marini, & quæcunq; dura carne conſtant, Galenus in Aphoriſmos 2. 18. Idem lib. 3. de alimentis, ſpondylos, ſolênas, purpuras, & huiuſmodi oſtracoderma omnia, dura carne conſtare ſcribit: unde & Aegineta repetijt.

G Tertianis mederi dicitur & ſpondylus per ſe (*ſpondylus percæ priùs legebatur*) adalligatus.

H. a. Spondylus concha, ab Athenæo Trachelus dicitur, ſiue ab aliqua figuræ ſimilitudine, ſiue quòd huius generis conchæ durior ſolidiorq́ caro ſit. nam in uniuerſum quoq; in teſtatorum genere, caro ipſa media & ſolidior: figura nimirum, ut ſpondylus fuſi, rotunda: quæ ita dura neruoſaq́ eſt, ſi circuniacenti comparetur, ut callus quidam uideatur, Germanicè dixerim den Kernen, quaſi χόνδρον. (Vide in Corollario de Oſtreis B.) Inſignis hæc pars potiſſimùm eſt in pinnis & buccinis. Rondeletius non ceruicem aut collum uertit, ut alij quidam: ſed Græcam tracheli uocem relinquit. Vide in Pinna eius: & in perna, ubi ſpondylum uocans, callum duriorem uel interiorem interpretatur; eóque pernam carere ait. Pernæ (inquit) pro ſpondylo grandis caro eſt. Aliquando tamen ſimpliciter puto pro carne oſtreorum accipi, ſicut in nuce nucleum dicimus. Aelianus de animalibus 14. 22. στρόμβου τένοντα, ſtrombi tendinem nominat inter eſcas piſcium, nimirum callum eius intelligens. τράχηλος enim & τένων eadem aliquando ſignificatione uſurpantur.

Hicesius id quod echinata specie cernit in capite mugilis, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ κεστρέως ἐχῖνον, sphondylum nominat, Athenæus. nos quoque (inquit Brasauolus Ferrariensis) à similitudine quam habet cum muliebri instrumento, quod est fusi perpendiculum fusarolo nuncupamus: eamque partem ob amarorem proijcimus, quamuis nonnulli comedant. ¶ Spondylus, nodus seu uertebra spinæ dicitur, (*Homerus pro spondylis dorsi, astragalos dixit*) item calculus æneus, quo suffragia sua iudices Athenis dabant, ut est apud Iulium Pollucem. item uerticulum quod apponitur fusis, ut nendo meliùs uertantur. Martialis libro 7. pro animalium ossiculis utitur: Rosos tepente spondylos sinu condit, Author Promptuarij. Σπόνδυλοι, ἢ σφόνδυλοι, ὧν παράγωγον ἐν Ἰλιάδι οἱ σφονδύλιοι. καὶ σφόνδυλος, ἡ δικανικὴ ψῆφος, Eustathius. --- Μυελὸς αὖτε Σφονδυλίων ἔκπαλθ᾽· ὁ δ᾽ ἐπὶ χθονὶ κεῖτο τανυσθείς, Iliad. υ. de homine decollato in pugna. ¶ Animalium cæterorum nullum aliud radices à nobis dictas (*Vitis syluestris, aristolochiæ, peucedani, centaurij*) attingit, excepta spondyli, quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est, Plinius paulò ante finem libri 27. Ge. Agricola non serpentem, sed insectum esse docet, quod Germanicè dicitur Engere, in libro de animantibus subterraneis. Spondylis (inquit) uermis intra terram reperiri solet, ita conuolutus, ut uerticilli, quod Græci spondylon uocant, speciem præ se ferat. unde nomen inuenit. Ei longitudo & crassitudo minimi digiti: caput rubrũ. Sed quia hic uermis caret pedibus, & serpit; Plinius scribit: genus id serpentis est. ¶ Spondyle Plinij, (*non probo*) Typhle uel Typhline antiquis, Bellonio est, quæ acus Aristotelis Rōdeletio. Vide suprà in Corollario Acus A. ad finem, pag. 13. ¶ Sphondyle radix quędam silphio similis ueteribus memoratur, Eustathius. Inter sphondylij herbæ, quam Dioscorides libro 2. describit, nomenclaturas, legimus etiam sphondylidem: item araneum phalangium, asterion. sunt enim phalangiorum species quædam, ut priuatim rhox ab acini uuæ similitudine dicta, quæ in medio uentris ex inferiore parte os habent; sicut & sphondylus (quo fusi muliebres librantur) rotundus est, & in medio pertusus. Hãc sphondyli similitudinem in herbæ istius semine esse putauit Marcellus Vergilius: ego germinationum circa caulem rudimenta, globosa quodam inuolucro inclusa, cũ spondylo comparârim. talia enim in ea herba, quam nos sphondylium nominamus, apparent. Inuenio & cinaræ cacumina sphondylos uocari.

DE SPONGIIS, BELLONIVS.

B SPONGIAE recentes à siccis longè diuersæ, scopulis aquæ marinæ ad duos uel tres cubitos, nonnunquam quatuor tantùm digitos immersis, ut fungi arboribus adhærent, sordido quodam succo, aut mucosa potiùs sanie refertæ usqueadeò fœtida, ut uel eminus nauseam excitet. Continetur autem ijs cauernis, quas inanes in siccis ac lotis spongijs cernimus. Putris pulmonis modo nigræ conspiciuntur: uerùm quæ in sublimi aquæ nascũtur, multò magis opaca nigredine suffusæ sunt. Puto autem illis succum sordidum, quem diximus, carnis loco à natura attributum fuisse: atque meatibus latioribus, tanquã intestinis aut interaneis uti. Cæterùm pars ea, qua Spongiæ cautibus adhærent, est tanquam folij petiolus, à quo ueluti collum quoddam gracile incipit: quod deinde in latitudinem diffusum, capitis globum facit. Recentibus nihil est fistulosum, hæsitantque tanquam radicibus. Supernè omnes propemodum meatus concreti latent: infernè uerò quaterni aut quini patent, per quos eas sugere existimamus.

Ex Oppiano. De spongijs recentibus hæc Oppianus, interprete Lippio:

Infixas scopulis spongas prospectat acutis: Inter se iunctæ nascuntur caute uirenti. Paulò pòst,
Irrumpens spongas uibrata falce recidit Vt messor, rumpitque moras, & fune sodales
Admonet, ut fundo subitò retrahatur ab imo. Alibi, A spongis cæsis, tetrum quę spirat odorẽ,
Distillat sanies, hominis quæ naribus hęret, Et sæpe extinguit, ac tabo conficit atro.

Differentiæ. Spongias autẽ in recentes ac ueteres tantùm distinguũt, hoc est, in sordidas & mundas: estque in eis mundandis difficultas maxima. Dioscorides in raras, spissas & Achilleas discernit: quarum omnium uires exponit. Nos etiam in marem & fœminam à magnitudine & cauernularum raritate diuidere solemus.

DE EISDEM, RONDELETIVS.

Ordinis, quẽ ipse sequitur, ratio. A piscibus cæterisque animantibus marinis, tam sanguine præditis quàm sanguinis expertibus, ad ea tandem deuenimus quibus parum sensus, motusque inest: postremò uerò ad ea quæ ijs prorsus carent, quæque plantis similia sunt, in quo genere sunt Spongiæ: eas enim eiusmodi esse ut *Lib. 4. cap. 10.* sensu motuque omni destitutæ sint, priore parte operis nostri demonstrauimus. Reliqua igitur quę de Spongijs dicenda sunt more nostro pertractemus.

A Dicuntur à Græcis σπόγγοι & σπογγιαί: & earum piscatores, σπογγεῖς, spongiatores uel spongiarij.
H. a. A spongiæ natura molli, laxa & fistulosa, quæcunque sunt huiusmodi spongiosa uocantur. Vnde pulmonum nostrorum substantia spõgiosa à medicis uocatur, & laxa caro præhumidaque quæ in ulceribus accrescit à Chirurgis. Marcellus medicus spongiam appellat quæ pruno syluestri adnascitur, & quæ in rubo rosario agresti, quam pharmacopœi hodie Spongiam bedegaris nominant.

A. Spongiarũ genera. Sed ad Spongias marinas redeamus, quas in diuersa genera diuersi autores partiti sunt. Dioscorides,

ſcorides, E Spongijs mares appellauere, inquit, tenui fiſtula, ſpiſſas, quarum duriores tragos nominarunt. fœminas aũt, quæ contrarias dotes habent. Ariſtoteles quatuor Spongiarũ differentias conſtituit. Nam aliæ raræ, aliæ ſpiſſæ: aliæ tenuiſsimæ, ſpiſsiſsimæ, ualidiſsimæq́, quas Achilleas nominabant. Mollitudinis, duritiæ, magnitudinis earum differentiæ à loco & ſitu ſumuntur. Quæ primi ſunt generis, magnitudine ampliſsima fiunt, ut circa Lyciam. quæ ſecundi generis, molliſsimæ. quæ tertij, duriores, (σκληρότεροι.) Omnes quæ in altis tranquilliſq́ gurgitibus ſunt, molliores efficiuntur: quæ in ſummis ſaxis, & ab undis porcelliſq́ agitatis, duriores. flatus enim ac tempeſtates, Spongias, & ea quæ in mari naſcuntur duriora reddunt, & incrementum impediunt. Quartum genus earum eſt quas aplyſias uocant, quia nunquã lauentur, quaſi illotarias uoces, ait Gaza. hæ ampliores quidem meatus habent, ſed reliquo toto corpore denſæ ſunt: nihilo tamen denſiores ſuperioribus, ſed lentiores, & omnino pulmoni ſimiles. Eadem tradit Plinius ex *Lib. 9. cap. 49.* Ariſtotele. Colore differunt: nam illotæ nigricant, quædã croceæ ſunt ſine fuco. Arte candidæ fiunt, ut tradit Dioſcorides, è molliſsimis recentes per æſtus (æſtatẽ) tinctæ ſalis ſpuma, quæ petris cohæret, inſolãtur inuerſæ, hoc eſt parte caua ſurſum ſpectante, & qua abſciſſæ fuerint deorſum. (τὸ μὲν κοῖλον αὐτῶν ἄνω, κάτω δ᾽ ἡ ἀποτομή. atqui caua pars, eadem mihi uidetur, qua amputatã: oppoſita uerò, gibba.) Si uerò æſtiua ſerenitate, (etiã) ad lunam ſternanẽ perfuſæ ſalis ſpuma, aut maris aqua, maximum candorẽ referunt. Tingebantur etiã in delicijs aliquãdo & Purpura, teſte Plinio. *Lib. 31. cap. 11.* Tria Spongiarum genera nobis nota hæc ſunt. Primum earũ eſt quæ raræ ſunt, patentiſsimaſq́ habẽt fiſtulas, quas nulli alteri rei aptiùs cõparare poſſum, quàm hepati humano membrana ſua ſpoliato, & per mediũ diſſecto, in quo tum cernuntur infinitarũ uenarũ fiſtulæ, quarum aliæ ſunt maximæ, aliæ minores, aliæ minimæ, tamen ſenſui patentes. Vocatẽ à Gallis groſſe eſponge. Eiuſdem generis aplyſias eſſe puto, ſed prope limum & ſordes naſci, quã ob cauſam tam ſordidę ſunt, ut elui non poſsint. Secundum genus eſt denſum, quod paruas admodũ fiſtulas habet: & tenuẽ q̃d ad craſsitudinẽ corporis attinet, & molle: tantũq́ mollitudine differt à primo genere, quantũ ſtupa craſsiſsima aſperrimaq́, à delicatiſsimo & tenuiſsimo lino. Noſtri eſpõge femelle appellãt, & eſt colore mali arantij. Tertiũ genus eſt denſiſsimũ, ſpiſſum, ualidũ, cinereũ, alcyonio tam ſimile, ut uix niſi guſtatu utriuſq́ diſcrimẽ agnoſcas. Hoc fiſtuloſum non eſt, ſed ſæpius cauitatem unam, & eam amplam habet, in qua Cancellus hoſpitatur.

His ſpongiarũ generibus explicatis, nunc de uſu dicemus: qui apud ueteres frequens erat, & *B* ualde multiplex. Martialis: Hæc tibi ſorte datur tergendis ſpongia menſis Vtilis, expreſſo quum leuis imbre tumet. Præſtabunt & ſtrigilum uicem, linteolorumq́ affectis corporibus. Et contra ſolem aptè protegunt capita, Plinio teſte. Eadem ratione nos qui comã non alimus ad detergendum caput cõmodè utemur, maximè aſperſo ſale bene contuſo. Galenus aliquando noua, *G* aliquando antiqua ſpongia utendũ cenſet, ſæpius lota in libris ad Glauconẽ & methodi med. Vt cùm reſiccandũ, digerendumq́ in œdemate, in febribus, in alijs calidis affectibus ſpongia noua & lota: recentibus enim plus ſalſuginis ineſt. Corpori adhibentur modò ſiccæ, modò cum aceto, uino, frigida, aqua cæleſti, cera, poſca, melle. His ſanguis rapitur in ſecando, ut curatio perſpici poſsit. ſic quum corporũ diſſectionẽ tractamus, ſpongijs utimur ad ebibendũ ſanguinẽ è uenis affatim profluentẽ, & partium conſpectũ nobis adimentẽ. Ad canum morſus utiliter cõciſæ imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abundè ſubinde humectandæ, ait Plinius. Sed neq́ hîc frigida, neq́ acetum mihi placet: ab his enim intro uenenũ pelleretur, uerùm mel prodeſſe poteſt, tum uenenũ digerendo, tũ attrahendo. Circũligantur & hydropicis ſiccæ, uel ex aqua tepida poſcá ue, utrunq́ (*al'*, *utcunq́*) blandioribus opus eſt, operiri ue aut ſiccari cutẽ. Nos ſumma cum utilitate uentri & tibijs hydropicorũ ſpongias impoſuimus, cute tantùm acu perforata: tum enim facilè per carnis inania ſpatia aqua effluit. Chirurgi in ulcera ſiue uulnera capitis & thoracis utiliter ſpongiam molliſsimã immittunt, ut ſanies defluat, & à ſpongia exhauriatur. Eãdẽ & ad ulcerum oras dilatandas utuntur, uel filo alligata, quũ ſtricti ſunt ſinus, uel cera liquida denſata: uel ſine filo & cera, quũ magna ſunt ulcera, & parum profunda. Cum cera uerò ſic præparatur. A lapillis, conchulis, alijſq́ quæ in ſpongiarũ fiſtulis latere ſolent diligenter expurgata, cera liquefacta perfunditur, tum inter tabellas duas expreſſa, attenuataq́ in fruſtula diſſecatur. Præterea ſanguinis profluuiũ ſiſtunt ex aceto, aut frigida. Non alia quidẽ quàm exiccandi facultate Spongiæ id faciunt: quibus & illud accedit, quod ſeroſo & tenui ab ijs exhauſto, quod craſsius eſt ſpiſſatẽ, uenaſq́ tunc obſtruendo ſanguinis impetũ inhibet. Idem eadẽ de cauſa efficiunt ſalicis & cannarũ flores, & pili tenues leporis. *Vſta ſpongia.* Rurſus uſta ſpongia ueteres in multis uſi ſunt. Vritur aũt ut alcyoniũ, autore Dioſcoride, id eſt, cũ ſale in crudũ fictile mittendo, & oblinendo uaſis ſpiraculum luto, itaq́ *Lib. 5. cap. 138.* fornaci mandando: & cùm figlinũ percoctũ fuerit, extrahendũ. Idem Plinius. Et oculorum cauſa *Lib. 31. cap. 11.* comburunẽ in cruda olla figulini operis, plurimùm proficiente eo cinere contra ſcabritias genarum, excreſcenteſq́ carnes, & quicquid opus ſit ibi diſtringere, ſpiſſare, explere. Vtilius in eo u- *Ibidem.* ſu lauare cinerẽ. Cremari etiã cum pice prodidit Plinius. Omniũ, ait, cinis cum pice crematarum ſanguinẽ ſiſtit uulnerũ. Crito uſta utebatur ad cõſeruandos capillos, ut uidere eſt apud Galenũ libro 2. de cõpoſ. med. κατὰ τόπους. Idem ueriſsimè tradit uſtam acris eſſe & digerentis facultatis. Cætera petes ex libro 11. de facultate ſimplic. medic.

COROLLARIVM.

Spongia an sit animal, &c. Spongiam non sentio esse animal, imò uix zoophyton: quoniam tamen è uulgo quidam ceu animal quoddam marinum eam esse putarunt, eaq; occasione Rondeletius quoque & Bellonius de ea pertractarunt in Aquatilium animantium historia, meo etiam Corollario ipsam dignabor. ¶ Equidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animaliũ, neq; fruticum, sed tertiam ex utroq; naturam habent, urticis dico & spongijs, Plinius: sic autem circũloquitur ea, quæ zoophyta Græci uocant, plantanimalia Theodorus. Et alibi: Animal esse docuimus, etiam cruore inhærente. Sanguinem Oppianus quoq;, Aelianus & Plutarchus ei contribuunt. Spongia non est inanima, nec sanguinis expers: sed partus maris animans saxis innascitur, quemadmodum & alia quędam animalia, Aelianus & Plutarchus. *An sentiat.* Ostreorum generi capita nulla, nec spongijs: nec alijs ferè, quibus solus ex sensibus tactus est, Plinius. Aliqui narrant & auditu regi eas, contrahiq; ad sonum, exprimentes abundantiam humoris, nec auelli petris posse, ideo abscindi & saniem emittere, Idem. sed in quibus de sensu tactus dubitatur, illis auditum adscribere absurdum est: nõ minùs quàm quaternariũ alicubi constituere, ubi an omnino sit unitas non constet. Et rursus: Intellectum (*Sensum*) inesse ijs apparet, quia ubi auulsorem sensere, contractę multò difficiliùs abstrahuntur: hoc idem fluctu pulsante faciunt. uiuere esca manifestò conchæ minutæ in his repertę ostendunt. Et Aristoteles libro 5. historiæ: Sensum & spongijs esse aiunt, argumento, quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit: quod idem etiam faciunt quoties flatus tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt qui de hoc dubitent, ut qui circa Toronam incolunt. Narrant enim proculdubio bestiolas quasdam, uelut tineas lumbricós ue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atq; ali: quas & euulsis spongijs pisciculi saxatiles deuorent: qui uel radices absumunt totas quæ inhærentes saxis remãserint, (*Hæc & aliter uerti possunt. uide infrà in D.*) Si euenerit fortè ut spongia abrumpatur, residuo item nascitur & completur. Item libro 1. eiusdem operis: Spongia sensum habere aliquem creditur: argumento, quòd multò difficiliùs abstrahatur, nisi clanculum agatur, ut referunt auulsores. *De motu spongiarum.* ¶ Suum etiam quendam motum habet spongia: uerũtamen animalculo (bestiolà, quæ araneo similis in ea degit,) ad se sensu afficiendam, atq; illud admonendam quòd sit animata, eget, (&c. ut in D. referetur,) Aelianus & Plutarchus: tanquam non per se animata sit, quod ad sensum motumq;, sed per accidens, uti caro ferè animalium per neruos. In aqua dilatatur & constringitur, (*nimirum dum petris adhæret, quanquam hoc etiam aut falsum uidetur, aut non nisi per accidens fieri:*) extra immobilis est, Albertus. Quædam immobiles sunt à saxis: quædam autem sunt mobiles de loco ad locum: Idem, sed falsò. Aristoteles enim historiæ 5. 16. de urticis & spongijs scribens: non his, sed illis hoc attribuit. *Nõ sentire eas.* ¶ Rondeletius libro 4. cap. 10. spongias sensu omni carere liquidò ostendit: cum neq; uiscus in eis, nec nerui ulli sint: & amputatæ renascantur ex radicibus relictis, quod nulli animali competit: nec sanguinem inesse dicendũ, sed succum duntaxat hunc esse quo aluntur & accrescũt: & animalia quædam non tam eis escam esse, quàm intra eas uiuere. Contrahi autem eas per accidens, cum quæ in eorum cauis animalcula sunt contrahuntur. & Aristotelem non ex sua, sed uulgi opinione sensum eis attribuere. addit enim ὥς φασιν: ex sua uerò sententia alibi dicere, spongiam omnino plantis similem esse. Hæc ferè illic Rondeletius. *(Aplysiæ.)* Sed fortè aplysiæ dicti sensum habent aliquẽ, de quibus sic Aristoteles quinto historiæ, cap. 16. ὁμολογεῖται δὲ μάλιστα παρὰ πάντων τοῦτο τὸ γένος αἴσθησιν ἔχειν. earundem substantiam ab alijs differre scribit, & in uniuersum πλευμονώδη esse, hoc est, similem pulmoni, siue uiscus, siue *(Pulmo mar.)* zoophyton marinum, (cui proximum uitæ gradum habent spongiæ) ut dicetur, intelligens. Hoc genus (inquit) meatus quidem magnos habet: τὸ δ᾽ ἄλλο πυκνόν ἐστι πᾶν. οὐδὲν δὲ πυκνότερον καὶ γλισχρότερόν ἐστι τοῦ σπόγγου, καὶ τὸ σύνολον πλευμονῶδες. Gaza uertit: Nihilo tamen densius, quàm quæ antè enumerauimus genera, quanquam lentius, & ex toto pulmoni similius cernitur. quasi legerit, οὐδὲν δὲ πυκνότερον, ἀλλὰ γλισχρότερόν ἐστι, &c. mihi locus suspectus est: & pro οὐδὲν fortè πολὺ legendum: aut si οὐδὲν rectè legitur, pro copula καὶ proximè sequente, uel ἀλλὰ, ut Gaza, uel οὐδὲ ponendum, ut sententia tota & comparationis ratio meliùs constet. sed præ cæteris placet pro οὐδὲν legi πολὺ: ut aplysiæ substantia multò tũ densior tũ tenacior sit, quàm spongiæ propriè dictæ: eaq; ratione etiã πλευμονώδης, (ut τὸ σύνολον, id est, uno uerbo comprehendatur, quod iam duobus dixerat,) id est pulmoni marino similior. qui & ipse substantia (saltẽ externa) densa tenaciq; constat: Corio enim duro integitur, sicuti holothuria & stellæ, ut Rondeletius docet. Hinc nimirũ fit, ut propter densitatem tenacitatemq; lauari hoc genus non sit aptũ. Vetus translatio non est mihi ad manum: Albertus quidem hæc uerba omisit. Pulmo quidem uiscus, hoc est animaliũ pars, nec spissus neque tenax dicendus est. *Gradus naturæ.* Ergo fuerint gradus aliqui naturæ, ut alibi, mirificè semper τὰ μέσα καὶ ἐπαμφοτερίζοντα appetentis, ita in trãsitu à frutice ad animal. Post inanimata corpora, media quędã fortè sequuntur: tertio animata ut plantæ. In Plantarum fine, zoophytorum initio spongiæ sunto, primùm propriè dictæ: deinde aplysiæ, pulmones, holothuria, tethya, ac multa deinceps zoophyta, alia ferè alijs perfectiora, usq; ad conchas, quas superant cochleę, &c. Hanc nostram opinionem propemodum confirmat philosophus, quarti de partibus animalium capite quinto, his uerbis: Tethya parum sua natura à plantis differunt. sunt tamen spongijs uiuaciora, (*ζωτικώτερα: id est, propiùs ad animalium naturam quàm spongiæ accedunt,*) quippe cum spongiæ omnino uires habeãt plantæ.

plantæ. natura enim continuè ab inanimatis ad animalia transit per ea quæ uiuant quidem, sed nō sint animalia: ita ut parum admodum differre alterum ab altero uideatur, propter suam propinquitatem. Spongia igitur, ut dictum est, cum adhærendo tantùm uiuere posit, absoluta autem ne queat uiuere, (*utroq; modo*) similis plantis omnino est. quæ autem holothuria uocant & pulmones, atq; etiam plura eiusmodi alia in mari, parum ab ijs differunt sua ipsorum absolutione. uiuunt enim sine ullo sensu, perinde ac plantæ absolutæ. nam & in terrestribus plantis sunt nonnulla eiusmodi, ut epipetrum, &c. Et tethyum igitur, & quicquid est generis eiusdem, simile plātę est, quia adhærendo tantūmodo uiuit: sed cum aliquid habeat carnis, sensum aliquē habere uideri potest. itaq; utrò nam modo statuendum sit, incertum est, Hæc ille. Quòd si de tethyis quæ perfectiora sunt spongijs, & non adhærent, & carnis aliquid habent, ullá ne sentiendi ui polleant, dubitatur: certè spongijs, quæ & adhærent, & carnis nihil habent, sensus omnino nullus attribui potest.

In trilingui Lexico Munsteri, spongiæ nomina Hebraica, (saltem Hebraicis characteribus scripta,) inuenio hæc: Saphog, (hoc legitur in Euangelio Matthæi Hebraico) Ared, Adak, Sib, Camahot, Ekba, Akuba, Zipore. Ex his primum accedit ad Græcum spongos: sicut & alsefengi apud Auicennam: (nam lapidem spongiæ uocat hagiar alsefengi:) alibi asfengi albhar, id est, spongiam marinam, ut lib. 2. cap. 602. Apud Syluaticum etiam asfengi legitur: & quædam, ut conijcio, corrupta, ut affegi albach, pro spongia mar. & gessase, gefrise, seose: & alacer frange pro lapide spongiæ: item sapea pro spongia. Gamen apud Albertum ex Auicenna in Aristotelis historiæ librum 5. cap. 16. Persicum fortè fuerit. ¶ Spongia Græcis etiam, sed Atticè, σπογγιὰ dicitur, teste Suida: σπόγγος communius est. Memini & σφόγγον alicubi legere. nam σπ. & σφ. aliquando permutantur, ut in spondylo & asparago. hinc σφογγίον diminutiuum in Acharnensibus Aristophanis. ¶ Italis nomē seruat Spogna uel Spongia. Galli esponge. Germani **ein Schwum**, siue à natādo, quòd leuitate sua innatet: siue Græca uoce interpolata, à spongo, **schwum**: ut à sphyra, **Schwyre**. Angli **a Sponge**. Bohemi Huba. Turcæ Bulud. *Nomina in diuersis linguis.*

Aristoteles quatuor spongiarum differentias constituit, Rondeletius. Atqui Aristoteles historiæ 5. 16. distinctiùs agit. Genus (inquit) spongiarum triplex statuitur. Et in progressu: Aliud genus est quod aplysias uocant: hoc ne spongiæ quidem nomine appellat, tanquam peculiaris naturæ, ut explicabimus inferiùs. Omnino quæ altis tranquillisq; (εὐδιεινοῖς, *id est, temperatis quod ad calorem & frigus*) insunt gurgitibus, mollissimæ sunt. flatus enim ac tempestates (χειμὼν, *frigus*) spongias quoque, ut cætera altilia (τὰ φυόμενα) reddunt duriores, & incrementum impediunt. quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ & asperæ sunt, (*tragi nimirum,*) & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, (*quod nunc caput Maleum appellant,*) citráque fert, differunt inter se mollitie duritateq;, Aristoteles. Eadem Plinius, ut breuissimè nimiùm, ita pleraque falsò, hoc est contra Aristotelis sententiam, ex eo repetijt: his uerbis: Maximæ fiunt manæ, sed mollissimæ circa Lyciam. in profundo autem nec uentoso molliores: in Hellesponto, asperæ: & densæ circa Maleam. *Genera.*

Spongiarum tria genera accipimus: spissum ac prædurum & asperum, tragos id uocatur: minus spissum, & mollius, manón: tenue, densúmque, ex quo penicilli, Achilleum, Plinius. quem Græcam uocem manón reliquisse mireris, cum adiectiua sit & opponatur denso seu spisso, quod πυκνὸν Græci dicunt. Rarum uertere poterat, sicut Gaza rarum & solutum hoc genus dixit. Vergilius retia rara. Et Plinius ipse alibi de spongijs: Aliqui raras tantùm ad sanguinem sistendum cum pice urunt. Columella: Nam nisi rarè conseritur. Et alibi: Et mediocri raritudine optima est uitibus terra. hinc & uerbum compositum, disraro: & quo idem Columella utitur, interraro. Rarum igitur est, à Græco ἀραιὸν per metathesin, (quod & μανὸν dicunt,) quod multa habet interualla, siue multos meatus subtiliori aliquo corpore (ut aëre, uel aqua) plenos. quamobrem etiam pro subtili tenuiq; etiamsi poros seu meatus nullos habeat, (uel ut Scaliger uult, pro translucido, ut in aqua, quod Græci λεπτὸν & λεπτομερὲς uocant,) accipitur. - - - Resolutáque tellus In liquidas rarescit aquas, Ouidius. Ἀραιὸν latiùs patere puto ad omnia rara corpora, tum dura, tum mollia: μανὸν uerò & χαῦνον, ad mollia tantùm, (propriè quidem & frequentiùs,) quæ cedunt compressa & subsidunt, ac paulò pòst redeunt: sic spongiæ genus μανὸν appellatur. Σομφὸν grammatici interpretantur χαῦνον, hoc est, laxum, solutum. quare & mollis effœminatúsque homo χαῦνος appellatur: cuius animus fractus facilè cuiuis libidini cedit, nec renititur. Et loca palustria, laxiq; soli, σομφώδη nominant. Σομφώδεις, οἱ χαυνότεροι τῶν αἰγιαλῶν, Hesychius. Similis est uox Germanica **Sumpf**, & **Sumpfacht**, de terra palustri. Scaliger tamen pumicem quoque σομφὸν dixit. Ἀραιὰς φρένας ἔχειν λέγεται ὁ χαῦνος, ἀντικειμένως τῷ πυκινὰ, ὥς φησιν Ὅμηρος, φρονοῦντι, Eustathius. Idem in Iliad. Ξ. interpretans uersum poëtæ: Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ὣς ἀπόλοιτο, θεὸς δέ ἑ σιφλώσειεν. ὃ δεῖ κακώσειεν, ἢ μωμητὸν ποιήσειε. σίπαλον enim (inquit) aliqui uocant deformem ac turpem: qualem fieri imprecatur Achillem, formæ & pulchritudini eius inuidens. uel σιφλώσειε pro eo quod est laxet ac resoluat, ἐκλύσοι καὶ παύσοι τῆς ὁρμῆς. φλῶ γὰρ τὸ ὁρμὴν ἔχω. Quidam (*Oppianus*) piscium genus σιφλὸν dixit pro guloso. Apud Lycios quosdam σιφλὸς etiamnū dicitur de homine ignauo & socorde: ijdem super huius uocabuli significatione interrogati, ζοφὸν interpretantur, ut ipsi *Manon.*

loquunt, uel (ut uulgus alibi) ζοχόν: hoc est, σομφόν, ut literati: qualis scilicet spōgia est, & quæ uulgo nominantur ζοχία, (fungi forsitan.) Iidem Lycij ναρθήκια σφλόν esse dicunt intrinsecus, id est ferulā sungosam. (habet enim medullam, quam Dioscorides ἐντεριώνην uocat.) ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνον τὰ ἔνδον σομφά ἐστι, πουτέστιν ἀραιὰ καὶ ἀπύκνωτα. Itaque homo σφλὸς fuerit, non solidus, constans aut firmus ad res agendas, sed laxus, iners, solutus, inutilis, mollis, ignauus. Τοιοῦτον δὲ σφλώματ☉, ἤγουν Λυκιακοῦ, καὶ ἡ ῥαφανίς, καὶ ἡ γογγυλίς. sunt enim radices illæ (Cartilaginei generis uocat Plinius) molles & laxę, Hucusq; Eustathius. Nostri Lugg uel Luck appellant, quod molle & laxum, & facilè compressum subsidit, aut loco cedit. Dioscorides libro 5. in capitibus de nitro, alcyonio, adarce, spongia, rarum & spongiosum concrementum significans, his uocabulis utitur: Κατατετρημένον οἱονεὶ σπογγῶδές τι, Ἀλκυόνιον πυκνὸν ἐστι καὶ τρυφνόν, καὶ τῷ ἰδέαν σπογγῶδες. τὸ δὲ ἑξῆς, τῷ μὲν τὸ σχῆμα πτερυγίῳ ὀφθαλμικῷ, ἢ σπόγγῳ ἔοικε: Κοῦφον τε ἐστι καὶ πολύκενον, ἔνδοθεν κισσήρει κατά τι ἐοικός. ἀλκυονίῳ τῷ μαλακῷ καὶ πολυκένῳ. Idem reprehendit corallium σεσηραγγωμένον τε καὶ χαῦνον. Oppianus σπόγγος πολυτρήτους cognominat. Scammoniæ liquor probatur κοῦφ☉, ἀραιός, σήραγγας ἔχων λεπτάς, σφογγώδης, Dioscorides. Idem cinnamomum quartum dixit χαῦνον καὶ ὀγκῶδες ἰδέσθαι. Galla altera est parua, κονδυλώδης, στερεά, ἀτρύπητ☉: altera (magna) λεία, κούφη, καὶ τετρημένη, (Galeno χαύνη,) Dioscor. Dixerim sanè χαῦνον quod molle est & facilè comprimitur, nimirum propter poros, siue illi manifesti sint, siue minùs: ut sæpe non aliud quàm molle significet. Animalis corpus macilentum, plerunq; rarum dixerim: obesum uerò, χαῦνον, molle & laxum. Meatus & poros, unde spongiæ raræ dicuntur, Plinius fistulas nominat, Græci σήραγγας potiùs, id est, cauernas, quàm σύριγγας, id est, fistulas: Aristoteles θαλάμας, Gaza uertit cubilia, maluissem fistulas. Οἱ κόρδυλοι τῶν οὐρῶν μανώσιν ἔχουσι καὶ πλατεῖαν, Aristot. de partibus 4.13. Hæc mani uocabuli Græci occasione digresi protulimus.

Medici inscitia ad duo nomina eas redegere: Africanas, quarum firmius sit robur: Rhodiacasq; ad fouendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros Antiphelli urbis reperiuntur, Plinius. Et rursus: Quidam eas ita distinguunt. Alias ex his mares existimauere, tenui fistula (id est paruis fistulis) spissioresq;, persorbentes, & quæ tinguntur in delicijs (Achilleæ puto) aliquando & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis. E marib. duriores alias, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atq; densissimis. Candidæ cura fiunt, ut in E. referemus.

Achilleæ. Spōgiæ quas Achilleas nominãt, tenuissimæ sunt, & spississimæ ualidissimæq;. id genus galeis ocreisq; inserit: eoq; minus ab ictu cieri strepitũ, (ψόφον. alia lectio uidet πόνον. Ponit sub galeis ferreis, ut non inducat dolorem percussio gladij, aut alterius rei, Albertus ex interprete Auicennæ.) Inuentu perquam rarum est, Aristot. Hermolaus galeis & ocreis inseri scribit, ne strepitum gestatu cieant. Et rursus: Mollissimæ quæ spissæ, nam Achilleæ torosiores (σφριγότεροι. id molli opponitur, ut & στερεὸν & τρυφνὸν aliquando) ijs constãt. Achilleas quidem dixerat esse spississimas. nunc uerò spissas Achilleis molliores facit. Sunt enim primùm manæ, deinde quæ eis opponuntur simpliciter spissæ: tertiò Achilleæ, quas etiam tenuissimas dixit, hoc est (ut ego accipio) minimis & creberrimis fistulis peruias: ut non aliud hîc sit λεπτότατον, quàm λεπτότρητον Dioscoridi. hæc ipsa autem pororum & paruitas & crebritas, spissitudinis earum causa est: & spissitudo fortè soliditatis, τοῦ σφριγότατ☉. Secundi autem generis simpliciter spissæ uidetur dictæ, comparatione primi, utpote frequentes: quanquam spissiores eis sint Achilleæ sed inuentu raræ, & alio etiam nomine insignes. Achilleæ spongiæ peculiare hoc, quòd galeis subijcit: tenera enim & mollis cum sit, caput à ferro atteri prohibet, Achillis fortè inuēto, Varinus. apud Albertũ lib. 24. de animalibus, hoc legitur de Albyros tanquā pisce. piscis est (inquit) fortissimæ pellis, ita ut eam milites sub galeis capitib. aptent, ad ictus quoslibet & gladiorũ sine læsione excipiendos. Spongiæ Achilleæ uocantur, quæ sunt robustissimæ: sicuti hoi deũ Achilleũ, quod præstantissimum, cuiusmodi equis suis Achilles obijciebat, Cęlius Rhod. ex Eustathio. Ἀχίλλειον πλάκα Aristophanes & Sophocles dixerũt: Hesychius interpretatur Achillis insulam Leucen dictam, circa quam etiam Ἀχιλλέως δρόμοι sunt: aliqui uerò (inquit) spongiam, eius generis quo oculos abstergunt, οἷς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπολῶνται. Leporis pilo, quia mollior delicatiorq; est, spongiæ loco utebantur plerunq;, purgandis præsertim detergendisq; lippitudinibus & gramijs oculorum, ut pluribus scripsi in Leporis quadrupedis historia, ad finem segmenti E. quanquam & aliter spōgiæ ad oculos usus est: nempe formatum ex eo collyrium, ceu penicillus quidam, & liquori alicui immissum, ut imbibat, super oculis comprimitur, ut instilletur remedium: uel etiam spongia aliquo liquore madens imponitur.

Penicilli. Spongiarum genus tenue (λεπτότρητον, ut dixi) densumq;, ex quo penicilli, Achilleum uocatur, Plinius. Et rursus: Trogus author est, circa Lyciam penicillos (spongias penicillis aptas) mollissimos nasci in alto, unde ablatæ sint spongiæ (si enim euenerit fortè, ut spongia cum euellitur abrumpatur: residuo item nascitur & completur.) Peniculi uocantur spongię aptæ ad oculorum tumores, & ad tergendas lippitudines utiles, Isidorus. Peniculi, spongię longæ, propter similitudinem caudarum appellatæ. penes enim uocabantur caudæ, Festus & Cicero lib. 9. epist. ad Papyrium. Grammatici docent, omne, quo ad aliquid mundandum, detergendum, illinendúm ue utimur, penicillum uel peniculum uocari, præsertim si ex spongia sit factũ, &c. Penicillo etiam pictores pingunt. Germani nomen eius instrumenti à Latinis sumpserũt, ein Bensel. Peniculis uulnera stipantur, uel ideo ne claudatur, uel ut aperiantur magis. Nomen eius

eius Græcum non inuenio aliud quàm σπόγγος: pro instrumento uerò pictorio γραφὶς & ὑπογραφὶς apud Pollucem legitur. Pterygium ophthalmicum in mentione alcyonij Dioscorides libro quinto memorat, his uerbis: κατὰ μὲν τὸ σχῆμα πτερυγίῳ ὀφθαλμικῷ ἢ σπόγγῳ ἔοικε, κοῦφον τὲ δὲ καὶ πολύκενον. Vetus interpres Serapionis, ungulæ oculi simile esse transfert: & eum imitatus Marcellus Vergilius, concreti in hominis oculo unguis specie. atqui unguis in oculo haud scio quænam figura dici possit: quid'ue in eo alcyonio aut spongiæ simile. Pinnulæ oculorum aut spongiæ simile, Ruellius: pterygio in oculo, Cornarius. egò penicillo oculario transtulerim: quanuis locum alium ostendere non possum, ubi pterygium penicillum significet. sed res ipsa ita interpretari suadet, nempe altera quoque ad spongiam similitudo, & quæ sequitur epexegesis κοῦφόν τε καὶ πολύκενον. Galenus pterygij mentione omissa, figura longiore esse dixit. sunt autem & penicilli oblongi. Recentiores quidam Græci pro penicillo xylospongium dixerunt. Vide inferius in H. a. Rondeletius penicillum uocare uoluit testaceum quoddam genus, &c. à similitudine frondis è tubulo prominentis. id exhibuimus suprà pag. 818. Dioscoridis locus.

Quæ in genere illo spisso prædura sunt atque asperæ, nomine τράγοι (id est, hirci) nuncupantur, Aristoteles. Spissum ac prædurum & asperum, tragos uocatur, Plinius. Nos hircosas dicere possumus ab asperitate, Isidorus. Tragi.

Genus aliud est aplysias, ut Aeneas: subauditur enim σπόγγος, masculinum. quanquam non propriè spongia est, ut suprà indicauimus, ubi sensu spongias carere astruximus, & Aristotelis quædã de aplysijs uerba perpendimus. Ἔστι δὲ ἄλλο γένος ὃ καλοῦσιν ἀπλυσίας (in accusandi casu plurali) γλισχρότερον τοῦ σπόγγου. & mox: διάδηλοι δ᾽ εἰσὶν οἱ ἀπλυσίαι πρὸς τοὺς σπόγγους. quibus uerbis apparet eum ne nomen quidem spongiarum (propriè) eis attribuere: tanquam genere proximo prorsus diuerso: & re ipsa quoque, ut diximus distinguit, aplysijs sensum aliquem (omnium confessione) attribuens, quem spongijs negat. Sensum aplysias habere (inquit) diuque uiuere inter omnes præcipuè conuenit. cognosci præ (*Gaza de suo addit, cæteris*) spongijs eo facile possunt documento, quòd cùm illæ albicent limo subsidente, (*dum lauantur,*) ipsi semper nigriorem ostendunt, (Albertus addit, dum sunt in aqua limosa: extracti autem & siccati fiunt coloris fermè cinerei ad luteum declinantis.) Pessimum omnium genus est earum, quæ aplysiæ uocantur, quia elui non possunt: in quibus maximæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissa, Plinius ex Aristotele. Theophrastus historiæ plantarum libro quarto ad finem capitis septimi. Quæ in mari mediterraneo (inquit) nascuntur stirpes, enumeratæ iam sunt. spongia enim & aplysiæ (ἡ γὰρ σπογγιὰ, καὶ αἱ πλύσιαι, lego καὶ αἱ ἀπλυσίαι, καλούμεναι, quanquam Gaza hoc non animaduertit,) & si quid eiusmodi est, diuersam naturam sortiuntur. Albertus cùm Aristotelis de aplysijs uerba recitasset, subdit: Hoc genus est quod abundat in maribus nostris Flandriæ & Germaniæ: & mouetur secundum locum, dilatatione & constrictione: & cum tollitur ab aqua, inanime uidetur: aquæ redditum, paulò pòst iterum uiuit & mouetur. Verùm hoc cùm absolutum uiuat, spongiarum generis esse non potest. nam si aplysias solutus esset, hanc eius imprimis à cæteris differentiam Aristoteles docere debuisset. Plura de massa illa informi, quæ in aqua dilatatur tantùm & constringitur, diximus suprà in Corollario Leporis marini A. pagina 566. Aplysiæ.

Aureum uellus est animal marinum sicut spongia, & de spongiarum genere, sed rarius est & mollius ad modum lanæ, & lanugo eius in auri splendorem conuertitur, & dilatatur, & prolongatur sicut uellus: & dum est in mari mouetur motu contractionis, & dilatationis sicut spongia, & rarò inuenitur. Tamen hoc inuentum in Phrygia, cum extitit bellum Troianum inter Græcos & Phrygios, sicut dicit Dares Phrygius in historia Troiana, Albertus. Sed hoc etiam genus eadem ratione, qua proximè massam illam informem aplysiam esse negauimus, spongiarum generis esse non potest: & fortè nihil omnino tale in mari reperitur. nam quod rarum esse tradit & molle, ab Achillea spongia forsitan sumptum est: quòd lanam aurei coloris ei adscribit, à Pinna. Aureum uellus.

Germani è spongijs quasdam uocant Badschwüm, id est balneatorias, maximas puto, quibus in balneis insidere solent imbecilliores. tantæ sunt ut una apud nos drachmis septenis, aut etiam maioris uæneat. & Kropffschwüm, à strumis gutturis, quæ his crematis (ut dicemus in G.) curari solent: quæcunque scilicet nondum purgatæ calculis adhuc refertæ sunt. Cæteras simpliciter Schwüm, uel feine Schwüm/ grobe Schwüm. Aliqui etiam Filtzschwüm appellant, id est Feltrias spongias, (à lana Feltria crassiore & ad pileos intricari solita à pilopœis,) tragos nimirum, asperos, illotos, quales pharmacopolis uenduntur propter lapides quos continent. Iisdem aliquando adferuntur spongiæ quædam immaturæ, illotæ, meatibus omnibus plenis, &c. Vnreyffe schwüm. Licebit etiam sexus uocabulis eas distinguere, Mennle vnd weyble, sicut Dioscorides docet: nam Galli contrario modo nomina sexus eis accommodare uidentur. Bulud Turcicum spongiæ nomen est. His addere libuit tabellam diuisionis spongiarum, quæ species earum omnes cum differentijs statim ob oculos ponat, ex Aristotele, Plinio, Dioscoride.

Spongiæ, uel
- Sensu omni carent: quarũ aliæ sunt
  - Manæ, μανάι: id est, raræ & solutæ, maximæ. Dioscoridi fœminæ. Eædẽ Plinij seculo Africanæ dictæ uidentur. Badschwũm, weible.
  - Densæ seu spissę, πυκναὶ, λεπτόπυροι.
    - Mollissimæ: (quanquam Plinio manæ molliores sunt:) simpliciter spissæ dictæ, collatione scilicet ad raras. q̃ duo genera frequentiora sunt. Rhodiacæ Plinij seculo dicebantur, quæ ad fouendum molliores essent. Feine schwũm, Mẽnle.
    - Minus molles, solidiores, minimis fistulis, id est densissimæ, sed raræ inuentu: ualidissimæ. Cæteræ densæ raris infirmiores sunt, quòd radice minùs profunda nutriantur. Die gar feinen schwũm.
    - Duræ admodum & asperæ, τράγοι: hoc est, hirci. Grobe schwũm, Filtzschwũm.
    - (Mares.)
- Sensum aliquem habent, aplysiæ, raræ et magnis meatibus: reliquum in eis ualde densum est, &c. Has non simpliciter spongias uocat ut superiores. Schwũm die niemar reissen/kŏnnen auch nit gereiniget werden.

Pro spongia aliqui pharmacopolæ alcyonio utuntur, ut in Alcyone aue scripsimus ex Brasauolo, in G. Non desunt (inquit idem Brasauolus) qui lanuginem quandam super ostreorũ conchis innatã pro spongijs seruent, & utant: quũ id potiùs musci marini genus sit, quàm spongiæ. Idem Ballas (id est pilas) marinas uulgò dictas, nusquã se apud ueteres reperire scribit: & in spongiarum genere ponit. quamuis (inquit) zoophyta non sunt, qualia spongiæ: sed ex maris spuma ad litora collisa, & cuiusdam herbæ minutissimis festucis fiunt. Vim habent exiccandi. Nonnulli ex fractis spongijs & spuma arte faciunt, alij ex glutino & taurinis pilis, ignaros pharmacopolas decipientes. Ita fit maris impetus, ut æstus in minimas festucas herbam redigat, & ad litora detrudat: ubi mixta cum spuma conglobantur, & ob motum supra litus ex fluctu collidente in gyrum ac pilæ formam tendunt, Hæc ille. Quærendum an eadem hæc pila marina sit, de qua Rondeletius an Pulmo marinus sit dubitat: ex quo eius iconem dedimus suprà, pag. 895. Pulmo marinus (inquit) dici potest corpus quoddam rotundum, pilæ marinæ modo, uirescens, foris substantia feltro simile, intus totum fistulosum ueluti spongia aplysia, &c. Quæ pilæ marinæ uocãtur, & in officinis habentur, (inquit Cornarius) ex alcyonij genere esse nõ dubium est. Galenus libri 1. de composit. sec. locos, in fine cap. 2. σφαῖραν θαλασσίαν appellat. Aristoteles lib. 9. historiæ animalium, alcyonum nidum pilis marinis & spumis maris assimilat: Ἡ δὲ νεοττιὰ παρόμοια ταῖς σφαίραις ταῖς θαλαττίαις ἐστὶ, καὶ ταῖς καλουμέναις ἁλὸς ἄχναις. Vide plura quę in Alcyone aue annotauimus, in G. alcyonij occasione, pag. 90. libri de auibus. Matthiolus reprehendit eos, qui pilam marinam uulgò dictam, ueterum adarcen esse putant.

Pila mar.

B Ad B. pertinentia quædam, passim suprà in A. exposita sunt, cum alia, tum quibus in locis qualesq; proueniant in generum explicatione. In petris quoq; cruoris inhæret color, Africis præcipuè quæ generant in Syrtibus, Plinius. Ex Græcia, Illyria & orientaliorib. partibus Venetias afferuntur: quanquam & in nostro mari spongiæ nascũtur, sed minores. nos spongias propè Camadium, paruas quidem, sed ualde molles collegimus saxis inhærentes, Brasauolus. Differunt figura & magnitudine: quoniam aliquæ oblongæ, aliæ minùs: aliquæ latæ, aliæ rotundæ: aliquæ crassæ, aliæ subtiles: aliquæ tuberosæ, aliæ planæ, Idem. Inueniuntur & ingentes quædam spongiæ (ex Oceano ni fallor, ætate, ut putant, prouectiores) quarum præstantiores tribus aut quatuor ferè denarijs aureis quandoq; ueunduntur. In magnis lapides à spongijs cognominati probi perfectiq; reperiuntur. Viuentibus, idemq; madentibus, nigricans color, Plinius. Color illotis uiuisq; nigricans est, Aristot. Adhærent (saxis) nec parte, nec totæ. intersunt autem fistulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed supernè concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur, Plinius ex Aristotele: cuius uerba nunc in C. referam. interest enim aliquid.

C Adhærent, nec parte, nec toto. intersunt enim fistulæ quędam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum uidetur. supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent. at uero quaterni, aut quini patent, per quos pasci eas aliqui existimant, Aristot. Plinij quidẽ uerba inde trãslata, recitaui paulò antè in fine B. interest autem nonnihil. ¶ Spongiæ & urticæ generantur similiter, ut illa quæ testa integuntur. per rimas enim & cauernas & fauces saxorum oriuntur, ἐν ταῖς σήραγξι τῶν πετρῶν, Aristot. Nascuntur omnes in petris. aluntur conchis, pisce, limo, Plinius. Omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta littus, (πρὸς ταῖς θισὶ) lutoq; aluntur: cuius rei argumentum est, quod captę, limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat, cæteris quoq; adhærentibus, cibum per ipsum annexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ, quia minus alto radicis hæsu innituntur, Aristot. Spissas minùs adhærescere aiunt, Plinius. Intellectum inesse ijs apparet, quia ubi auulsorẽ sen-

sere,

ſere, contractæ multo difficilius abſtrahuntur. Hoc idem fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca, manifeſtò conchæ minutæ in his repertæ oſtendunt. Circa Toronen ueſci illis auulſas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recreſcere, Idem ex Ariſtotele. ſed Ariſtoteles profectò hoc non dicit, circa Toronen auulſas etiam ſpongias conchis minutis ueſci: cum hiſtoriæ 5.16. ſcribit: οἱ ἐν Τορώνῃ φασὶ (τὸν σπόγγον) τρέφειν ἐν ἑαυτῷ ζῶα, ἕλμινθάς τε καὶ ἕτερα τοιαῦτα: ἅ, ὅταν ἀποσπασθῇ τὰ ἰχθύδια τὰ πετραῖα κατεσθίει, &c. quæ uerba infrà in D. conſiderabimus. ¶ Viuere eas conſtat longo tempore, Plinius. uerum hoc Ariſtoteles de aplyſijs priuatim, non de ſpongijs prodit. ¶ Putreſcunt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus, Plinius. Nec calorem immodicum ſpongiæ patiuntur. fit enim eo, ut, more pullulantium (ὥσπερ τὰ φυόμενα) putreſcant. quocirca optimæ iuxta oras (ἀκτὰς) comperiuntur ſpongiæ, ſi gurgite alto demerſæ ſunt. cõmodè enim temperantur (tum quod ad frigus, tum ad flatus) propter altitudinem gurgitis, Ariſtot.

Pinnophylax ſiue pinnoteras, (qui cancer paruus eſt, rotundo corpore,) in ſpongiarum quoque cubilibus (cauis, ſeu fiſtulis) reperitur. eſt autem ueluti araneus in eis: qui uenatur hoc modo: fiſtulas aperiens, piſciculos admittit, admiſſos claudit, Ariſtoteles 5. 16. hiſtoriæ. Sed idem ſcyllarus, (id eſt oblongo corpore cancellus, cauda nuda,) facit, ut Rondeletius aſſerit. in ſpongiarum enim cauernis (inquit) hic quoque latet, & uiuit: cuius rei oculatus ſum teſtis. in denſiſsimo autem tantùm aſperoque ſpongiarum genere, quod tragon Ariſtoteles uocat, reperiſſe cancellum hunc caudatum ſe ſcribit: qui ingratum etiam & piſculentum odorem ab hac ſpongia contrahat. Nos multa de utroque cancellorum genere, dedimus ſuprà elemento C. Cæterùm ut paruulus ille pinnæ cuſtos Pinnophylax, & idem ſignificante uocabulo pinnoteras uocatur: ſic in ſpongia ſpongophylax, aut ſpongoteras uocari poterit. Pinnother etiam uel pinnotheras, ut aliqui ſcribunt in recto ſingulari. In Plutarchi libro Vtra animaliũ, &c. legimus: ὅτι ὁ τὸ πλεῖστον ἐξαναλώσας Χρυσίππου μέλαν πιννοθήρας παντὶ καὶ φυσικῷ βιβλίῳ καὶ ἠθικῷ προεδρίαν ἔχει. τὸν γὰρ σπογγοθήραν οὐχ ἱστόρηκεν. οὐ γὰρ ἂν παρέλιπεν. ſed ſpongotheras etiam piſcator ſpongiarum dicitur. Spongiam dirigit puſilla beſtia, non ſpecie quidem cancro, ſed magis araneo ſimilis. ſuum illa quendam motum (quo nunc exporrigitur, nunc contrahitur) habet: ueruntamen animalculo ad ſe ſenſu afficiendam, atque illud admonendam quòd ſit animata, eget. Nam propter quandam raritatem (ac laxitatem) ingenitam non ipſa ſeſe commouet: ſed cum quippiam in ſua foramina inciderit, ab ea beſtiola quam dixi Araneo ſimilem excitata, id comprehendit & exedit. Cum autem ad euellendam eam è ſaxis homo accedit, ipſa ab eodem animali conuictore ſuo ſtimulata inhorreſcit, & contorquens ſe arctiſsimè contrahit: quæ cauſa hercule eſt, cur piſcatori plurimum negotij faceſſatur, Aelianus de animalibus 8. 16. & ſimiliter Philes, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Qui Toronen habitant, aiunt ſpongiam in ſeſe alere animalia, lumbricos, & alia huiuſmodi, (*nimirum etiam cancellos,*) ἅ, ὅταν ἀποσπασθῇ (ſupple σπόγγος,) τὰ ἰχθύδια τὰ πετραῖα κατεσθίει, καὶ τὰς ῥίζας τὰς ὑπολοίπους, Ariſtoteles hiſtoriæ 5. 16. Eſt autem ſenſus in uerbis Græcis ambiguus. nam ſi ἃ articulum in accuſandi caſu accipias, & τὰ ἰχθύδια in nominatiuo, beſtiolas illas ſpongiarum hoſpites à piſciculis ſaxatilibus uorari, ſicuti & reliquias ſpongiarum auulſarum, dicemus. ſin contrà, ἃ pro nominatiuo, & τὰ ἰχθύδια pro accuſatiuo: auulſis ſpongijs reſiduas radices & piſciculos ſaxatiles à beſtiolis illis abſumi dicendum. quæ poſterior ſententia mihi magis arridet, præſertim cum à pinnophylace alij quoque captari & uorare piſciculos tradant. Gaza priorem ſecutus eſt. D

Vrinatores qui ſpongias piſcantur, à Theophraſto (hiſtoriæ 4. 7.) & Herodoto σπογγεῖς dicuntur. Gaza ſpongiarios uertit, Valla ſpongiatores. Sic & πορφυρεῖς, purpurarei, uel purpuratores nominantur. Σπογγοθῆραι, id eſt ſpongiarum uenatores: & σπογγοκολυμβηταὶ, id eſt, urinatores ſpongiarij, (ex Lycurgo:) & σπογγοθηρευτική, id eſt, uenatoria ſpongiarum ars, apud Pollucem leguntur. Oppianus σπογγοτόμους: qui circa finem libri quinti Halieuticorum copioſè & eleganter, quo pacto à ſpongiatoribus ſpongiæ amputandæ legantur deſcribit: unde Gillius breuiter complexus eſt, in hæc uerba: Certamen ineunt magnum & difficilè piſcatores, cum ſpongias ad ſcopulos adhæreſcentes inter ſe iunctas tanquam meſſores uibrata falce à ſaxo abſcindunt: atque abiecta omni cunctatione fune (oblongo, quo cinctus eſt, plumbum altera manu tenens, altera falcem) ſocios admonent, ut ex ima maris ſede celeriter ſubtrahantur. Nam ab ſpongijs cæſis ſanies ad piſcatorum nares manans, non modò tetrum odorem redolet, ſed ad nares adhæreſcens, ſæpe eos ſuffocat. Oppianus addit ſolere hos urinatores ſe præparare cibo potúque modicis ac leuibus, ne corpore pleno reſpiratio eis minùs libera ſit: & ſomno non conueniente piſcatoribus uti, Brodæus interpretatur modico. ὕπνῳ τ' οὐχ ἁλιεῦσιν ἐοικότι μαλθάσσονται. ego de ſomno longiore, quàm piſcatoribus conueniat, & nocturno accipio. nam piſcatores cæteri minùs, & noctu parum, propter piſcationem dormiunt. ſpongias uerò interdiu lecturis noctu dormire & corpora ſomno μαλθάσσειν, hoc eſt demulcere licet: id quod nimiùm breuis ſomnus non facit. item cauere eos cete ac belluas marinas. oleum ore tenere: idque cum ad uadum peruenerint, expuere, ut aqua illuſtretur, ſicut nox lumine accenſo. Extractum ſanè à ſocijs qui uiderit miſeretur, metu & labore fractum. Eſt quando infeſtantibus E

Spongiarũ amputatio.

cetis uel semilacerum uel prorsus non extrahant. Oleum quidem non in terra solum noctu lucet, sed etiam sub aqua spongiatorum ore efflatum in mari lucem præbet, Plutarchus in libro de primo frigido. Et in libello, cui titulum fecit Causæ naturales: Vrinantes autem cum oleum in profundo ore expuerint, φέγγος ἔχειν καὶ δίοψιν. Et Aristoteles in Problematis: τὸ δὲ ἔλαιον ἐκχυθὲν, ποιεῖ μᾶλλον εὐδιοπτότερον τὴν θάλατταν. Spongia etiam sensum habere aliquem creditur: argumento quòd multò difficiliùs abstrahuntur: nisi clanculum agatur, ut referunt auulsores, Idem in historia anim. ¶ Putrescunt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus, Plinius ex Aristotele.

Electio. quocirca optimæ iuxta oras (ἀκτὰς) comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt. sic enim neque flatibus neque calore nimijs tentantur, Aristot. Quin & eas quæ ab Aquilone sint genitæ, præferunt cæteris, Plinius. Algam pelagicam spongiarij deferunt. gignitur autem parte Aquilonia Cretæ tum copiosiùs tum meliùs, ut etiam spongiæ reliquaq; similia, Theophrastus.

Vsus. ¶ Spongijs utebantur ueteres strigilum uice ad distringenda mundandaq; corpora. Maioribus ad cisternas utimur, ut aqua purior descendat, Brasauolus.

Dealbatio. ¶ Candidæ cura fiunt: è mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma, ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ, hoc est, qua parte adhæsere, ut candorem bibant, Plinius.

G

Ordo. Spongia liquore aliquo imbuta pro partium affectuumq; ratione imponitur: & quanquam si recens sit, etiam ui propria aliqua polleat, ut mox Galeni uerbis docebimus, primùm tamen ea remedia adferemus, quæ spongia non per se, sed madens aliquo liquore, quem ipsa ueluti materia imbiberit, præstat. deinde, quæ per se adhibita. tertio, ex ea cremata. quarto ex lapidibus, qui in spongijs inueniuntur.

In genere. Recentes ad quædam utiles sunt, ueteres uerò inutiles, Dioscorides. Possunt tamen & ueteres, præsertim molliores, pro materia, alijs imbuendæ liquoribus utiles esse: recentes uerò & per se alicubi prosunt, ut dicemus: & alijs madentes liquoribus, exiccandi ui propria attrahendiq; conferunt. Spongia noua, non sicut lana aut linamentum, (quod μοτὸν ξυλτὸν, id est, carpinatum uocant,) materia duntaxat est, quæ humores irrigandos excipiat, sed etiam

(Ad uulnera.) manifestè desiccat. Id quod scies, si ea utaris in uulnere cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta quæ uocãt enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces quãtum à noua superetur, si uulneribus eam imponas, siue cum aqua, siue cũ oxycrato, siue cum uino. nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiamnum ea quam à mari accepit facultas, modicè corpora exiccandi. atq; hæc quidem præstare potest cum etiamnum seruat maris odorem. nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata fuerit, tamen & odorẽ maris amittit, nec æquè desiccat, Galenus. Spongia aqua frigida madẽs repercutit, & elidit ad uicina quod in loco est, Idem lib. 1. de compos. medic. per genera. Partes sacrificãdas spongijs priùs foueri iubet, quousq; coloris euadant punicei: item spongijs foueri locum, ubi hirudo fuerit, ut uirus extrahatur abstergiq; eis hirudinum mucorem. Contra scorpionum ictus ex aceto imponuntur spongiæ. Recentes discutiunt, molliunt, mitigant, Plinius. Vsus earum ad abstergenda, fouenda, operienda à fotu, dum aliud imponatur. Feruenti ex aqua perfusæ expressæq; inter duas tabulas, in febri impositæ prosunt contra nimios ardores: ignibus sacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet sic, ut sanas quoq; partes spatiosè operiant, Idem. Subtilioribus mollioribusq; ad fomenta utimur, sicuti antiqui Rhodiacis, Brasauolus. Imponuntur & his morbis quos uaporari oporteat, feruenti ex aqua perfusæ expressæq; inter duas tabulas. Imponuntur & integris (*non uulneratis*) partibus, sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ discutienda sit, &c. item articulis aliâs aceto salso madidæ, aliâs è posca: si ferueat impetus, ex aqua, Plinius. uidetur autẽ occultam fluctuationem transtulisse, quod Græcus aliquis forsan, sicut & Dioscorides, τὰ ῥευματικὰ ὑπόνομα ἕλκη dixit: hoc est, fluxioni obnoxia & cuniculosa ulcera: in quibus tamen non undiquaq; integræ partes sunt. Incipientes inflammationes uel spongia sola ex posca imposita repressit, neq; quicquam eo totum corpus fuit offensum: præsertim cum neq; malignum est, neq; multum quod influit, neq; corpus humoribus ex æquo redundat, Galenus. Idem lib. 2. ad Glaucone, spongiam inflammationi imponi iubet, in aqua & uino acerbo cum modico aceti intinctam. Et lib. 13. Methodi, fomentum ex spongia & aqua dulci phlegmonen iritatam mitigare docet. Rursus libro 2. ad Glauconem: spongiam in aqua, quæ parum aceti habeat, curare œdema, id est, tumorem pituitosum. Et libro 14. Methodi: Spongia noua (inquit) si non adsit, meliùs est ellychnium accipere, quod sit molle, quale est Tarsicum: siquidem hoc etiam utilius uidetur ad curandum œdema, quàm sit spongia. Ad Glauconem uerò 2.3. in curatione œdematis: Oportet autem spongiam (inquit) omnino nouam esse: quæ si non adfuerit, saltem exquisitè abluatur ex aphronitro & nitro, & ex ea quæ conia flacte, id est lixiuium distillatum, à Græcis nominatur. Quod si ex his œdema non quiescat, aluminis parum imponendum est, spongiáque omnino noua applicetur. His similia, & ampliorem de spongiæ in œdemate usu, tradit Methodi 14. 4.

Ad sugillata. Liuorem ab ictu recentem, ex aqua salsa calida sæpius mutata tollunt, Plinius. Spongia noua cum aqua salsa calida sæpius imposita, sugillationes liuorésque detergit, Marcellus.

Sic-

Siccæ recentes & uacuæ, sanguinis profluuiũ sistunt, Dioscorides: Plinius addit, ex aceto aut frigida. *Ad sistendum sanguinem.* Si sanguis è uulnere fluat, ustæ ranæ cinerem uulneri inspergito. superponenda porrò his spongia ex oxycrato, & frequenter siccitatis ratione mutanda, Galenus Euporiston I. 129. In sanguinis fluxione post excisos calculos, & alia omni, foris in spongia impositum acetum, intus potum cyathis binis quàm acerrimum, medetur, Plinius. De sanguine è naribus fluente sistendo spongijs, &c. dicetur inferius. ¶ Recens & minimè pinguis (ἀλιπὴς, *usu nimirum sordes & pinguitudo accedunt,*) uulneraria est, & tumores coërcet: & ex aqua poscá ue recentia glutinat uulnera, Dioscor. *Ad uulnera.* Recẽtes discutiũt, &c. Veteres cõglutinant uulnera, Plin. atqui Dioscorides & Galenus ueteres nulla ui propria præditas uolũt, ea quã à mari acceperãt, amissa: ut recitauimus paulò suprà. Spongia uel ex aqua frigida, uel ex uino, uel ex aceto expressa, uulnus glutinat. ex ijsdem, lana succida, Celsus. Spongiæ in uulnerũ curatione & succidæ lanæ uicem implent, nunc ex uino & oleo, nunc ex eadẽ, (*ex eadem fortè succida lana: sed hæc liquor non est. quare non ex ipsa, sed succo eius œsypo fortè id præstiterint. nisi malis ex aqua, ut Dioscorides, Celsus, & Galenus habent.*) Differentia hæc, quòd lanæ emolliunt, spongiæ coërcent, rapiuntq́ uitia ulcerũ, Plin. Galeni uerba de spongiæ recentis uulneraria ui, retuli suprà ab initio huius segmenti. Fracturæ & uulnera spongijs utilissimè fouent. Sanguis rapitur in secando, ut curatio perspici possit. Et ipsæ uulnerũ inflãmationibus imponunt, nunc siccæ, nunc ex aceto inspersæ, nunc è uino, nũc ex aqua frigida. Ex aqua uerò cœlesti impositæ, secta recentia non patiunt intumescere, Plin. Ex Achilleis spongijs (præcipuè) fiebant penicilli uulnerarij, (unde & ipsæ per excellentiam penicilli dictæ,) quibus scilicet uulnera ulcerá ue stipabant, ut clarissimè explicat Plautus in Rudente: Ego iam te hîc itidem, quasi penicillus nouus exugere solet, ni hunc amittis, exugebo quicquid humoris tibi est. Pro dilatandis uulneribus utimur spongijs ex terebinthina, Brasauolus. Spongiam ulceri applicat madidam uino aut aqua: uultq́ spongiam permanere frigidam, Galenus libro 14. de comp. medic. per genera.

Aridæ ligatæ lino, si penicilli (*linamenti*) modo adigantur, occlusa ulcera callosq́ (*interiores scilicet ulcerum*) laxant, Dioscorides. *Ad ulcera.* Imponuntur & ijs quæ apostemata uocant, melle decocto perunctis. eædem & callo (*nimirum ulcerum, ut Dioscorides habet*) salsa (*aqua*) madidæ, Plinius. Vlcera humida & senilia impositæ siccant, Idem. Fluida, cuniculosa & antiqua ulcera siccant superpositæ aridæ, recentes & uacuæ, Dioscorides. Recentes cum decocto melle uetustos etiam sinus iungunt, Idem.

Spongiam latam & densam ac cauam in aqua madefactam & probè expressam capiti imponas: hoc Erasistratus ceu magnum quoddam præseruatiuum in calidis habitibus tradit, aduersus capitis dolorem, quum uidelicet eos Solem perferre oportet, Galenus in libro 2. de compos. sec. loc. *Ad capitis dolorem.* Ad dolorem capitis ex plaga aut casu, Apollonius scribit conuenire fomenta per spongias aqua calida imbutas: & mollium lanarum fasciculos aceto & rosaceo conspersos, Galenus ibidem. Capiti medendo: Spongia cum tepidis annexa liquoribus hymbris Profuit, Serenus. ¶ Siriaseis infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissimè sanat, quam aridam inueniri affirmant, Plinius. Spongiæ imponuntur ex aceto calido ad capitis dolores, Idem. ¶ Somniferæ spongiæ confectio apud Nicolaum Myrepsum legitur huiusmodi: *Spongia somnifera.* Succi mandragoræ, succi lactucæ, succi foliorum hyoscyami, caphuræ, succi nenupharis, succi solani: madefacito in ijs opium quod satis est, dein spongiam nouam inijce, ut totum succum combibat. Postea accipe spongiam hanc confectionem in se habentem, & linteo undiquaque tectam in æstu caniculari suspendito, ut exiccetur. Tandem recondito, & usu postulante odorandam dato. confestim enim somnum accersit. Confert nephriticis, uigilantibus, continuis febribus, & omnis generis uigilijs, remedio probato. ¶ Oculis lippientibus omnino adhibendum est fomentum per spongiam, siquidem mediocris sit dolor, semel aut bis in die. *Ad oculos.* Si uerò uehementior dolor urgeat, præstat ter aut quater, & sæpius uti. in longis præsertim æstiuis diebus. Fiat autem fomentum per meliloti & fœnigræci decoctum, Galenus libro 4. de compos. secund. locos. Per spongiam mollem, non per sacculos & cataplasmata oculis fomenta adhibenda sunt, Idem commentario sexto in sextum de morbis uulgaribus. Oculis scabris conuenit fomentum, spongiæ calida imbutæ, Archigenes. Idem spongiæ ocularis meminit, ut mox referam in remedijs ad aures. Mollissimum genus spongiarum penicilli, oculorum tumores leuant ex mulso impositi. ijdem abstergendæ lippitudini utilissimi: eosq́ tenuissimos & mollissimos esse oportet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca, Plinius.

Ad aurium dolorẽ fomentis utendũ est per spongias aqua calida imbutas, ac sufficienter expressas, Apollonius recitante Galeno. *Ad aures.* Apud quem etiã Archigenes de fomentis ad auriũ dolores scribens: Exprimantur autem (inquit) uehementer spongiæ, auribusq́ apponantur. facillimè enim ab humore frigescunt. quapropter fomenta sicca longè commodiora eis existunt, ex sale uidelicet aut milio, aut simpliciter lana conuoluta, aut tenuibus mappis. Et paulò post: Summè auxiliatur spongia ocularis melle cocto atque adhuc calido imbuta & imposita. Cum felle uitulino & aceto pari mensura serpentis senectus, id est, exuuiæ decoctæ, &

lanula madefacta medicamentum auriculæ insertum, maximæ utilitatis esse creditur, si priùs ferventi aqua de spongia aurem foueris, Marcellus Empiricus ni fallor. ¶ Cum sanguis nimius è naribus erumpit, proderit spongiæ particulam præsectam apte forfice, & ad amplitudinem narium figuratam inijcere paulo presśius, aceto infectam, & interdum eodem inspersam, Marcellus Empiricus. Ad eruptiones sanguinis è naribus: Spongiam siccam immittito. Aut spõgiam in acre & feruidum acetum coniectam forinsecus ad sanguine manantem narem apponito, atque specillo donec impellatur apprimito. Præstat autem spõgiæ principium filo per acum transmitti, quo facilè extrahi possit: extrahito autem quum opus suum perfecisse existimaueris. Si uerò inarescat spongia, intusq; agglutinetur, per auricularem clysterem frigidam aquam immittito, ac infundendo humectato, atque ita extrahito. Vtere etiam compositionibus uulnerarijs & sanguinem sistentibus quæ describentur. Accommodatum est et frontem spongijs refrigerare, Heraclides apud Galenum de compos. sec. locos: & partim Galenus Euporiston 1.27. ubi hæc etiam leguñ: Frontem præterea spongijs ex aqua frigida foueto: sitq; ægrotus capite eleuato erectoq; iubeto. Si quando ulcuscula in naribus fuerint, sanabuntur fomento aquæ puræ calidę per molles spongias, & medicamentorum infrà scriptorum perunctione, &c. Marcellus. ¶ Ad gingiuas cruentas, uel sanguinem ex gingiuis erumpentem: Spongiam nouam siccam in sanguine taurino madefactã, in uase fictili exure, contere ac repone. Vbi uerò uti uelis, cineris ipsius drachmas quatuor accipe, thuris drachmas duas, chalcitidis crudæ drachmas duas, & simul trita insperge, Aëtius. 8.31.

Ad sanguinem è naribus fluentem, &c. — *Ad gingiuas.*

Ad thoracem. Cardiacis in mamma læua merum in spongia imponi prodest, Plinius. Mulieri ubi mammæ inflantur: Accipe spongiam mollem (πάνιον σῦ πόσῳ, fortè πάνιον ἢ σπόγγον. Fuchsius ex Paulo legendum putat σπόγγον ἁπαλόν. nisi πάνιον, inquit, uocet panem, ut suprà fecit) aceto imbutam, impone crebrò, Myrepsus. Hæmoptoicis præter ea quæ sumuntur remedia, forinsecus spongiam aceto imbutam imponito, Galenus.

Ad stomachũ, &c. Spongiæ feruenti ex aqua perfusæ, expressæq; inter duas tabulas, & impositæ stomacho prosunt: sed spleneticis è posca, Plinius. ¶ Hippocrates in libro de nat. muliebri, in fomentorum quorundam descriptione, (nescio ad quos uteri affectus: non enim exprimit,) spõgias calefactas adhiberi iubet, & cum mollibus lanis, & panniculis laneis, &c. foueri. Spongiæ spleneticis è posca impositæ prosunt, Vuottonus. ¶ Archigenes inter splenis remedia spongiam acerrimo aceto imbutam memorat. ¶ Spongiæ tollunt testium tumorem doloremq; ex posca, Plinius. In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omni alia, acetum foris in spongia impositum, intus potum cyathis binis quàm acerrimum, medetur, Idem. Chirurgi quidam cum anus & ultimũ intestinum laborant, è spongia penicillum ligno inserto, remedio aliquo madidum immittunt. ¶ In lateris dolore fomentum aliqui spongijs adhibendum censuerũt, Galenus de Hippocratis & Platonis decretis 9.6. ¶ Ad muliebre profluuium opitulatur etiam spongia feruenti aceto madida, et mediocriter expressa (naturalibus imposita,) Galenus de facile parabilibus ad Solonem cap. 54. ¶ Si uterus foras prodierit, in iuuenculis pelliculam uteri obliquè incisam linteo confricato donec inflammetur, & illinito phocæ oleo sine adipe, & molles spongias uino respersas apponito, Hippocrates in libro de exectione fœtus. Audio medicos aliquos spongiam mollem, uel ex ea penicillum, medicamento aliquo liquido madentem, in sinum mulieribus indi consulere, ut expressus ita liquor in uterum influat, clysteris uterarij loco, nostro seculo ferè obsoleti.

Nusquã diutius durare spiritũ. Nusquã diutius durare spiritũ medici affirmant. sic & prodesse corporibus, quia nostro suum misceant: & ideo magis recẽtes, magisq; humidas: sed minùs in calida aqua, minusq; unctas, aut unctis corporibus impositas; & spissas minus adhærescere, Plinius, qui hoc nimirũ argumento, spongiarum spiritum nostro misceri, ostendit: quoniam adhærescunt nostro corpori, præsertim recentes & non unctæ, nec unctis corporibus. pinguitudo enim poros claudit, & spiritus penetrare prohibet. Spissæ etiam minùs hærent, quod pori in eis minus pateant: eademq; ratione ueteres puto, & quæ usu sordes ac pinguitudinem conceperunt. Cur uerò humidæ faciliùs hærent, cũ humor poros claudat? an non simpliciter humor, sed frigidus claudit? calidus uerò nõ claudit, & insuper euaporans in spiritum uertitur, quo intercepto adhærescunt. Nusquam diutius durare spiritum medici quàm in spongijs affirmant. sic & prodesse corporibus, quia nostro suũ misceant. Hoc genus remedij apospongismum Archigenes & secuti eum medici appellant, Hermolaus. Propterea qui pestilenti morbo affectos curant, spongiam aceto aspersam circa nares & os ponunt, ne infectum aërem trahant: & ad alia plura antiqui spongia utebantur, ut ex ipsa spiritum traherent, non ex libero aëre, ob aliquam infectionem. quod genus remedij apospongismum uocabant, præsertim Archigenes. & reuera in pestilenti morbo & epidemico, nihil excellentius, Brasauolus. De applicatione quidem spongiæ Archigenis uerba, Aëtius li. 3. ca. 130. refert hæc: Spongiæ usum admittimus ad reliquas quidem partes, ut adhærentes sordes abstergamus: siue sit illud uirus, seu sanguis, seu pus, siue ipsamet medicamenta: aut certè, ut corpora mordicatione uel scabie uexata mitigare tentemus. Ad faciem uerò, ut refocillemus excitemusq; spiritum: ueluti his qui animo delinquuntur, aquam (*madentem ea spongiam*) admouemus æstate quidem frigidam, hyeme uerò tepidam, (*γαλακτώδη, interpres Ioan. Bapt. Montanus, non rectè uertit lacte admixtam.*) Hoc tamen remedij genus obseruandum est, ne ægrotis in principio aut augmento

Apospõgismus.

exacer-

exacerbationis fiat, sed in uigore aut declinatione. in principijs enim accessionum odoribus potiùs recreamus. Censet autem Archigenes in ardentis febris excessu, spongia nõ faciem tantùm, sed pectus quoq; fouendum, Hæc Aetius.

Spongiæ uires per se. Σπόγγος καινὸς καὶ ἄλιπης, hoc est, Spongia recens & minimè pinguis, (nam usu & suam uim amittit, & sordibus ac pinguedine inficitur,) manifestè desiccat, &c. ut superiùs Galeni uerbis expositum est. sed quæ alijs rebus iuncta madidá ue præstat remedia; siue etiam ipsa simul aliquid conferens, siue tanquam materia tantùm excipiens, iam explicata sunt. hic seorsim nonnulla, quæ per se & ui propria efficit, adijciemus. Ad tumores excrescentes minuendos admodum laudatum: Spongia recenti in balneo à supernis ad inferna iube tumores abstergere: & ubi inceperit sudare, continuò exprime spongiam. & hoc facito donec ad naturalem ueniat constitutionem intra decem dierum spacium. Extenuat adeò, ut etiam abscessus exiccet: & hydropicos, qui calciamentis cincti incedere nequeunt; sed rudi panno pedes obuoluere coguntur, Nicolaus Myrepsus. Spongijs utebantur ad detergendum in balneo, Galenus Methodi 10. Spongijs pro strigili utaris in balneis, Idem de uictus ratione in morbis acutis, comment. 3. ubi caput etiam spongia siccari iubet. Africanam spongiam siccabis & lana inuolues, atque inde radicem dentis perfricabis: sed caue ne alium pro alio tangas, nam contactus post triduum cadet. si enim putidus fuerit, & dolebit, facilè excidet, Marcellus. Auditus grauitate laborantibus plurimùm auxiliatur spongia tenuissimè trita & auriculæ indita. idem remedium commodum est & ad carnem in auditorio meatu enascentem, Apollonius apud Galenum libro 3. de compos. secundum locos. Spongia trita & inspersa uulneribus canum in auribus medetur. eadem albo oui excepta, & cataplasmatis instar applicata, uermes in auribus canum occidit, Tardiuus. Polybius penicillos (qui circa Lyciam nascantur in alto, unde ablatæ sunt spongiæ,) super ægrum suspensos quietiores facere noctes auctor est, Plinius.

Ex ustis remedia. In genere, extra corpus. Cremantur spongiæ alcyonio similiter, Dioscorides. Cremata spongia acris & discussoriæ facultatis est. ea quidam ex præceptoribus nostris utebatur ad sanguinis profluuia quæ in chirurgico operè contingunt: habebat autem paratam semper siccam & aridam, quam usu postulante, bitumine imprimis: sin eo careret, pice imbuebat. hanc partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem admouebat, ut pariter & crusta loco induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus ceu operculum accederet, Galenus sub finem librorum de medicamentis simplicibus. Latinus interpres pro his uerbis πρὸς τὰς ἐν ταῖς χειρουργίαις αἱμοῤῥαγίας, transtulit: ad sanguinis eruptiones quæ manuali opera indigent: quod non laudârim. nam quod suprà ex Plinio recitauimus; In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omni alia, acetum in spongia impositum medetur, &c. Idem Galenus non solum à calculorum, sed quauis alia sectione chirurgica, spongiam ustam, &c. præstare sentit. ¶ Sistunt spongiæ hæmorrhagiam. cum aceto autem ustæ proficiunt ad lippitudinem siccam, & ubicunque extergere aut spissare oportet. sed oculorum affectibus utiliores sunt lotæ (post ustionem.) Cum pice uerò crematæ sanguinis profluuia coërcent, Dioscorides. Græce legitur, Ἐπέχουσι δὲ καὶ αἱμοῤῥαγίαν. σὺν ὄξει ἢ κεκαυμέναι πρὸς ξηροφθαλμίαν (ἁρμόζουσι.) ubi interpretes recentiores quidam uerba σὺν ὄξει, id est cum aceto, ad præcedentia referunt, sicut & uetus interpres apud Syluaticum in capite Affegi albach. sed obstat illis uocula δὲ, & quod sequitur sic ustas conuenire ad spissandum, quam uim nimirum aceto debent. Alioqui Plinius etiam spongias (recentes) ex aceto aut frigida sanguinis profluuium sistere author est. & simpliciter ustas ad genarum scabricias, (sic xerophthalmiam interpretari uidetur,) & alia sicuti hîc Dioscorides, utiles facit. quamobrem nihil definio. Ex aceto quidem non commode uri uidentur, nisi eo tinctæ, resiccentur: quod aliquoties repeti potest, ut tandem siccæ urantur. ¶ Vstæ spongiæ cinis sanguinis fluxum ualenter astringit, Galenus de theriaca ad Pisonem. Omnium spongiarum cinis cum pice crematarum, sanguinem sistit uulnerum. aliqui raras tantùm ad hoc cum pice urunt, Plinius. ¶ Hirci fel lentigines tollit, admixto caseo ac uiuo sulphure spongiæq; cinere, ut mellis sit crassitudo, Idem. ¶ Spongiæ cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. priuatim Africanæ ex posca tumorem discutiunt, Plinius.

Ad oculos. Oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra scabricias genarum, excrescentésque carnes, & quicquid opus sit ibi destringere, spissare, explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem, Plinius. Cinis earum ex aceto aridæ lippitudini auxiliatur, &c. Dioscorides. Vide paulò superiùs.

Ad sanguinem è narib. manantem. Ad sanguinis narium eruptiones: Spongiam cruda pice imbutam exurito, & linamento torto exceptam indito, Asclepiades apud Galenum de compos. secund. locos. Et mox: Quidam spongiam Aphricanam aceto acerrimo incoquunt, deinde exprimunt, eamq; in ignito lapide frequenter obuoluunt, atque ita suffitum & uaporem excitant, quem naribus attrahere iubent. Spongiæ Africanæ combustæ cinis si naribus sanguine manantibus hauriatur, plurimum prodest, Marcellus Empiricus.

Intra corpus. Ad gutturum tumores. Spongiarum illotarũ, & qui in eis cõtinentur lapidũ, cineris, ad consumendas strumas seu tumores gutturum, quos bronchocelas Græci nominãt, apud recentiores quosdã usus est. Memini

ego his ac similibus, qualia subiungam medicamentis curatos quosdam, sublatis uel imminutis tumoribus, sed post aliquod tempus renatis ijsdem denuo infestatos. Guttura tumida, quod aquarum sæpe uitio euenit, (*& hæreditario malo interdum, ni fallor*) uocis ac sermonis usum ac anhelitum impediunt, ea in Bergomensi ac Neocomensi agro monstrifica sunt: quibus plerique strangulati sunt. quibusdam impune adeò dependent, ut ab humeris gestentur, Alexander Benedictus. Inter Heluetios Vallesia pręcipuè his tumoribus, unde gutturosi dicuntur, infestatur. scio alicubi pueros hoc malo paulatim aucto suffocatos. Chirurgi quidam execare audent: quā chirurgiam idem Benedictus docet lib. 3. de partibus corporis humani. Sed ad remediorū è spongijs descriptiones uenio. Ad leuanda guttura medicamen: Sume corticis auellanæ, spongiæque combustæ, algæ (id est, paleæ marinæ,) chartæ combustæ, ossis sepiæ, clinopodij, sem. plantaginis, ana semunciam. piperis nigri, & albi, & longi: zingiberis, salis gemmæ, pumicis, glandis musc. gallę, cinamomi, ellebori albi & nigri, ana drach. duas. teruntur: ac cum saluię aqua; drachma potui datur; Sed perpurgare prius & corpus & caput opus est. Per se (*etiam*) uerissimo experimento promittit (*proficit*) spongia in furno arefacta, drachmæ pondere ex uino albo antè cœnam duarum horarum interuallo (pota,) si quotidie datur. Alexander Benedictus libro XXX. de curandis morbis. ¶ Quæ sequūtur in libris quibusdam manuscriptis, sine authore reperi. Ad botium: sic enim indocti quidam recentiores nominant. Misce pilularum de agarico & cochiarum, ana sesquidrachmam. fiant globuli XXI. de quibus gutturosus septenos septimo quoque die deglutiat, & eo die sibi caueat. Interea etiam hoc polline utatur, qui recipit: Spongiæ incisæ & combustæ, ossis sepiæ, salis gemmei, radicis chelidoniæ, cyperi, cyclamini, zingiberis, pyretri; bedeguar, nucis cypressi, radicum scrofulariæ, filipendulæ, (*omnium puto ustorum, partes æquales:*) Huius pollinis lęuissimè triti scrupulus aut drachma dimidia bibi debet; cum decocto saluiæ uel staphisagrię. Foris autem imponatur emplastrum diachylon cum iride (ireatum uocant indocti) admixto polline radicum scrofulariæ. Aliud: Cornu cerui & spongiæ quam à strumis denominant pharmacopolæ, partes ęquales in puluerem redige: & quotidie ieiunus inde bibat affectus è uino aut aqua portionem conuenientem (drachmæ nimirum) mane & uesperi. quod si recentior sit struma, huic remedio cedet: sin uetus, non amplius augebitur. Aliud: Spongiam balneatoriam multis calculis refertam ure: & admisce cornu cerui ustum, (*æquali pondere.*) itē piperis lōgi drachmam. fabarum drach. ij. Dormiturus strumosus panis tosti segmentum modico uino madefaciat, & cum eo hunc pollinem deuoret, Luna decrescente, mane & uesperi. Simul etiam strumā inungat bis die unguento quod fit, ungulæ equinæ ramentis, quæ à fabris abscinduntur, crematis & cum oleo permistis. Aliud: Lapidum de spongijs semunciam: spongiæ ustæ drach. ij. plantaginis maioris manipulum, tere. & pulueris huius portionem cum pane tosto è uino madente quotidie sumat. Aliud: Lapidum spongiæ, pumicis, ossium persicorum, cotoneorum exiccatorum (*partis interioris,*) ana uncias sex. Ossium sepiæ unc. iij. salis cōmunis unc. iiij. pyretri, gallæ Rom. ana unc. ij. tomenti de panno laneo, piperis nigri, ana q. s. Misceantur in olla figlina uitreata, operculo probe clausa cum luto, & comburantur. Aliud: Spongiam balneatoriam ure: & fumū per infundibulum ore aperto hauri. Crematæ postea puluerē è uino (paulatim) bibe. Aliud: Spongiam balneatoriam, & quam spongiam uocant in rosa syluatica, in uino generoso coque. Aliter: Spongias à strumis dictas, in pollinem redige: quem cum simila & pauca aqua subiges, & in furno coques placentam, de qua mane & uesperi bucceas tres sumi iubebis. Puluerem contra strumas (quemcunque) sumi uolunt decrescente tātùm Luna, quantum est iuglans, è iure pisorum sine sale, sine butyro, mane & post cœnam: ita ut interim pomis, piscibus, lacte, & omnibus glutinosi succi cibis abstineatur, donec persanetur struma. Simili remedio ueteres quidam ad tussim, &c. ut iam proximè dicetur, usi sunt.

Ad tußim, &c. Ad tussim, spiritus difficultatem à stomacho, & sanguinea sputa: Nouam spongiam & madidam accipito, huius ustę tritęque cinerem cum melle & pipere, quantum satis est, commisceto, in eamque formam redigito, ut delingi possit, uesperique à cœna quantum tribus digitis capere potes accipito, Galenus Euporiston 3. 52. Spongiæ Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reijcientibus haustu salis ex frigida prodest, Plinius. Cum succo porri sectiui haustus empyicos (*repone hæmoptyicos, ex Plinio*) sanat, Marcellus Empiricus. ¶ Ad aluū citam, expertū. Spongiam recentem uino madefactā urito. quoad in cinerem uertatur. Et cineris cochlearium unum irrigato cum uino ueteri mensuræ unius, da bibēdum diebus tribus mane ieiuno. si febricitet, uinum sit dilutum, Nic. Myrepsus. ¶ Spongiam marinam exures, & in cinerem rediges, & cribrabis. inde cochleare plenum in quacunque potione dabis ei qui hæmorrhoidum nimietate uexatur, Marcellus Empiricus. ¶ Si fluxus (uteri) oboriatur, & iam diuturnus fuerit, spongiam combustam ac tritam uino odorato dilutam, bibendam dato: & per suffitus resicca. & quæ restringūt appone, Hippocrates de nat. muliebri. Et libro 2. de morbis muliebribus: Si fluxus (inquit) diuturnus sit, spongia combusta auxiliatur. terenda est autem spongia, & cum uino odorato exhibenda.

Lapis spongiæ. Lapides spongiarum & ipsi uocantur spongiæ, (*fortè spongitæ:*) uel cysteolithi, quòd uesicæ medeantur, Hermolaus. Spongiæ lapides inueniuntur in spongijs, & sunt natiui. quidā eos tecolithos

lithos (*aliqui hic cystleolithos legunt, quod minus placet*) uocant, quoniam uesicæ medentur, calculos rumpunt in uino poti, Plinius 36. 19. Lapis spongiæ, qui & spongites, in spongijs solet inueniri. is cochleæ instar perforatur, & quidem utrinque cum uino potus calculos renum frangit: atque ex eo tecolithos nominatur. Plinius spongiten, quia lapidem esse legerat, in gemmis numerat, Ge. Agricola. Lapides in spongijs inueniuntur, qui uesicæ calculos rumpunt in uino poti, Dioscorid. Rarissimæ sunt spongiæ, quæ hisce lapidibus uacent, Matthiolus Senensis. Lapides qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, nõ tamen ita ualidam ut lapidem in uesica comminuant: unde qui id scriptum reliquerunt mentiti sunt. uerùm qui in renibus consistunt, rumpunt: uelut qui ex Cappadocia cõuehunt quos in Argæo nasci aiunt. Soluuntur aũt hi in succum colore lacteum. ex quo liquet quòd extenuandi uim obtinẽt, absque eo ut insigniter calefaciant, Galenus lib. 9. de simplicibus medic. Ad calculosos pharmacum inspersile: Seminis balsami partẽ unam, lapidis qui in spongijs reperitur tantundem: pulegij aridi, seminis maluæ syluestris, ocymi aridi, singulorum tantundem. Tusa & cribrata reponito, & dato coclearium cum uini diluti cyathis duobus, Asclepiades apud Galenum de compositione sec. locos lib. 10. cap. 1. Antidoto è cicadis nephriticæ apud Nicolaum Myrepsum miscentur etiam spongiarũ lapides. ¶ Lapillus qui in spongia Africana inuenitur phœnicio obuolutus linoque ligatus, collo suspenditur eius qui uuæ uitio laborat, Marcellus. Vsus etiam horum lapidum est ad bronchocelas, ut explicatum est suprà inter remedia è spongijs ustis.

Spongia dicta est à uerbo stringere, (sic lego, non fingere, ut codices quidam habent) quod est extergere. unde Cicero: Et stringebatur spongijs sanguis: id est, extergebatur, Isidorus. Σπόγγος, σπογγίον, Hesychius. Σπογγιὰ Atticum est, Suidas. qui & hæc Aristophanis uerba è Ranis citat: Ἀλλ' οἴσε πρὸς τὴν καρδίαν σπογγιάν. Σπόγγος, διὰ τὸ ἀνασπᾶν τὰ ὑγρά, Varinus. Κγνέθες, spongia, Idem & Hesychius: sic dicta nimirum παρὰ τὸ κενὸν τῶν πόρων, à raritate & uacuis fistularum spacijs. Γόνια ῥάκη, σπόγγοι, ἢ τὰ τούτων σπαράγματα, Varinus. H. a.

Σπόγγοι πολύτρητοι, Homero & Q. Calabro. Σπόγγον ἔχειν καλάμων ψαίστορ' ἀπὸ Κνιδίων, Suidas ex epigrammate. uidetur autem carminis author, quisquis est, penicillũ è comis arundinũ ad abstergendum aliquid confectum, σπόγγον appellare. ψαίστορα interpretor aptum ad abstergendum: fortè à uerbo ψάω, unde & ψήκτρα, quod est strigilis. Καὶ βυθίην Τρίτωνος ἁλιπλάγκτοιο χαμεύνην Σπόγγον ἀκεστορίην πλαζομένης χραδίος, Suidas ex epigrammate. ¶ Spongiæ epitheta apud Rauisiũ sunt: Punica, leuis, madidata, munda. Epitheta.

Habet & spongia sua hieroglyphica. Vulgatissimũ enim est, naturæ bibacioris hominem per spongiã significari, ea quæ omnibus in promptu est causa, attactu solo tantùm humoris exugẽdi. Quò accedit festiuum uulgi dicteriũ in Vespasianũ iactari solitũ, quod dictitabat eum procuratoribus pro spongijs uti: quòd quasi siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Credebat enim procuratorẽ rapacissimũ quenque ad ampliora officia ex industria promouere: quò locupletiores mox cõdemnaret, atque ita ille eorũ rapto frueret. Siccum etiã Horatius pro paupere dixit: Acce- des siccus ad unctum, Pierius Valerianus. Icon.

Spongias (uel spõgiolas) olitores antiqui appellabãt radiculas asparagorũ (altiliũ, Hermol.) inter se implicatas, Columel. lib. 11. Menta serit planta: uel, si nondũ germinat, spõgia, Plin. Recẽs Prõptuarij de lingua Latina scriptor, amentũ siue cachryn, qui ueluti flos in quibusdã arboribus secundũ naturã uisit, cũ spongia præter naturã in quibusdam nascente, ut cynorrhodo cõfundit. Alterũ genus rubi in quo rosa nascit, gignit pilulam castaneæ similẽ, præcipuo remedio calculosis, Plin. hanc pilulã aliqui, ut Marcellus Empiricus, spongiã uocant. Idẽ alibi: Spondogos (inquit) est lanugo quædã, quæ in rosa siluatica solet nasci. ¶ Carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorũ enascentes. fungorũ em̃ callũ in ligni arborũque natura diximus, & alio genere tuberũ paulò antẽ, Plin. Nostri quidẽ etiã fungos nimiùm cõmuni spongiarũ nomine uocitant. quanquam uideri queunt etiã Latini fungũ ab Attico nomine sphongos nominasse. ¶ Pumex quoniã nõ aliter ac spongia est fistularũ plenus, dicit, (ut Vitruuius author est,) spongia, Ge. Agricola. ¶ Rhododaphnen aliqui spongõ uocãt, Hermolaus. legit id quidẽ inter nomẽclaturas rhododaphnes apud Dioscoridẽ. Hippocrates σικυώνης σπόγγον dixit, pro interiore colocynthidis parte, Galen. in Glossis. ¶ Tethya, qui accolũt Adriaticũ sinũ, ex eo spongias nominant: quia cum premuntur, tanquam spongiæ, sic aquam foraminibus reddunt, Gillius. Holothuria (*Tethya puto dicere debuit*) sunt qui uulgò spongiolas marinas putent uocitari, Brasauolus. Vulgus Italicè Sphunge profert. ¶ Σπόγγοι etiam ab Hippocrate uocantur adenes siue glandulæ circa fauces, ut libro 4. Epidemiorum, Galenus in Glossis, & Varinus. Significata diuersa.

Spongiosus quod similitudinem spongiæ habet. idcirco pulmo spongiosus dicitur. & colostrum est prima à partu spongiosa densitas lactis, Plinio libro 28. Spongiosa carne plenæ sunt pelliculæ intra naues, in quibus fit olfactus, ut legitur alicubi in pseudepigraphis Galeni. Spongiare pro eo quod est abstergere spongia non ausim dicere: quanquam id uerbum in Dictionario Eliotæ Angli extat. Oua sphongia, (cibum ad modum spongiæ rarum, tenerum, & inflatũ quidam interpretatur,) descripsimus in Gallina F. Deriuata Latina.

Σπόγγια, σπογγώδη, Hesychius. Osſium σπογγοειδῶν in capite uſum exponit Galenus lib. 8. de uſu partium. Vrinatorum illi qui ſpongias piſcantur, à Græcis nominantur σπογγεῖς, σπογγοθῆραι, σπογγοκολυμβητοὶ, σπογγοτόμοι. recentiores quidam Latinè ſpongiarios uel ſpongiatores dixerũt. Vide ſuprà in E. Ἀνδρὸς σπογγιῶς θηρᾶν συνηθισμένου, Aelianus amorem uituli marini in ſpongiatorem memorans. Κύων, ἀρτῷ σπογγίτης, Heſychius & Varinus. Plinius libro 37. Spongites (inquit) gemma ſpongiæ nomen repræſentat. ſed lapis non gemma eſt, qui in ſpongijs reperitur. Vide ſuperiùs in G. Ξυλοσπόγγιον Pelagonius dixit in Hippiatricis: Ruellius uertit penicillum. uſus eſt ad inungenda pecora. noſtri uocant ein benſel oder bürſten. Item Abſyrtus in capite de ſcabie equorum: Ξυλοσπόγγιον ποιήσας θερμῶς κατάχει. Pro quo Hierocles: Κατάχει θερμῶς, σπογγιὰν ξύλῳ προσδήσας. Ἀποσπόγγισμα, τὸ, quod ſpongia detergitur, ut quidam in uulgari Lexico Græcolatino annotauit: ubi & σπόγγισμα pro eodem legitur, tanquam ex Euſtathij in Odyſſeam parecbolis: in quas index uulgatus neutrum ex his nominibus habet. Ἀποσπογγίζειν, καταμάσσειν, περιψᾶν, (malim περιψᾶν,) Suidas in Κόρκος. Ἐρίῳ ἀναπσογγίζειν apud Hippocratem ſignificat humorem aliquem lana excipere. lana enim illum imbibit ſpongiæ inſtar.

Herbæ. Rhododaphnen aliqui ſpongon uocant. Spongîtin herbam dicendo Aëtius procidentię ſedis utilem, quid intelligat haud ſcio, Hermolaus Barbarus. Conferra Plinio eſt ueluti ſpongia dulcis aquæ, coagulum aliâs dicta quòd ferruminet & conſolidet uulnera. Videri autem poteſt eadem ſpongitis eſſe, tum ex nomine, tum ex uiribus. nã & quæ ferruminant, aſtringunt: & quæ ano procidenti conferunt, ex aſtringentium ordine ſunt pleraq;. Conferuam eſſe puto mollem illam confertamq; ex innumeris ac uiridiſsimis filis oblongis herbam, ſeu uillum, qui aquis præſertim ſtagnantibus innatat circa ripas.

b. Σπόγγος διάκενος eſt, id eſt fiſtulis in anibus cauernoſa: nõ κενὸς, id eſt, uacua, Galenus tertio de differentijs pulſuum. Nidi alcyonum, inquit Plinius, grandium ſpongiarum ſimilitudine ſunt.

c. Lanam ſpongiám ue, aut alia in quibus ſimilis raritas eſt, ſi quod intus habent exiguum ſit, id non deponere, ſed continere manifeſtè uidemus: ſi multum, effundere, Galenus in libro de ſectis ad introducendos. Et mox: Si melle pice ue liquida ſpongiam lanám ue non immodicè madefacias, nihil effunditur, propter humoris craſsitudinem. Glandulæ mamillarum poſt fœtũ conceptum fiunt raræ ac laxæ, & lacte plenæ. at quo tempore lacte carent, contrahuntur, ac denſantur: tantum à ſeipſis differentes, quantum permadidæ ſpongiæ ἐκ τῶν σκελετευομένων: ſic enim ſpongias appellant, à quibus cum humorem omnem expreſſerint, circundatis uinculis ipſas cõſtringunt, totumq; corpus ipſarum cogunt, Galenus de aliment. 3. 6. ¶ Inter medicamenta quæ ſtyptica uocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes, ut colluantur eo oris ulcera, & ſedis foueantur: tantaq; uis eſt ut ſpongiæ ipſæ (*eo ſcilicet humore imbutæ, ut ita fomentum de ſe præſtent*) lapideſcant, Plinius 24. 13. ¶ Matreas ὁπλάνος Alexandrinus, ad Ariſtotelis problematum imitationem ridicula quędam cõminiſcebatur: ex quibus & hoc eſt, Διατί οἱ σπόγγοι συμπίνουσι μὲν, συγκωθωνίζονται δ' οὔ; Latinè qui reddam æquè argutè, non occurrit.

e. Iphicratem tradunt cum Stymphalum urbem Arcadiæ (ad lacum eiuſdem nominis) obſidione circundediſſet, & fruſtrari conatus ſuos intelligeret, exitum fluminis (Eraſini) è lacu obſtruere conatum, innumerabileis ſpongias aduexiſſe: ſed Iouis oraculo admonitum deſtitiſſe, Nic. Perottus. ¶ Δός μοι χυτρίδιον σφογγίῳ βεβυσμένον, Dicæopolis quidam pauperculus in Acharnenſibus Ariſtophanis. Scholiaſtes intelligi inquit ollam in qua ſpongia melle plena erat, infantium ori imponenda, ut plorare cibi deſiderio deſinant: uel ollam cuius foramina propter inopiã ſpongijs farcienda eſſent: uel ſpongiarum inſtar cauernoſam, ad ſummam paupertatem indicandam. Apud Suidam hunc uerſum recitantem pro σφογγίῳ legitur σπογγιᾷ. ¶ Ἰδοὺ δίχου κέρκον λαγώ: id eſt, En tibi caudam leporis, Ariſtophanes. eſt enim mollis & tener uillus leporinus, ut pro ſpongia eius uſus eſſe poſsit, ad gramias ſeu lippitudines abſtergendas, Suidas.

Ἀνθοῦσι δὲ καὶ αἱ περὶ τὰ πέμματα δημιουργίαι: καὶ αἱ περὶ τὰς συνουσίας περιεργίαι, ὡς ἐπιτεχνᾶσθαι σπόγγους ὑποτίθεσθαι. ἐπακτικὸν γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτον πρὸς ἀφροδισίων πλῆθος, Athenæus libro 1. Σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας Νίζον, Odyſſeæ A.

h. Acco mulierem quandam ſtolidam paxillum ſpongia pulſaſſe aiunt, σπόγγῳ πάτταλον κρούειν, Suidas. ¶ Somnium quoddam de corporibus ſpongia perterſis Val. Maximus memorat: locus iam non occurrit.

Prouerbia. Spongia mollior, eodem ſenſu dicitur quo, Pyro mollior, ἀπίου πεπαίτερος: & auricula infima mollior. Sic autem aſſentator quiſpiam loquitur apud Comicum quempiam, citante Plutarcho in commentario de diſcrimine adulatoris & amici: Ἐμὲ Νικόμαχε πρὸς τὸν στρατιώτην τάξατε, Ἂν μὴ ποιήσω πέπονα μαστιγῶν ὅλον: Ἂν μὴ ποιήσω σπογγιᾶς μαλακώτερον Τὸ πρόσωπον. Ad eundem modum dicebant pepone mollior, mitior malua, Eraſmus Rot. Sic & Theopompus apud Athenæum: Μαλακωτέρα πέπονος καὶ σικύου γεγονέ. ¶ Idem Eraſmus in prouerbio, Notare ungue: Eòdem (inquit) pertinent, ſpongia, lima, cælum, quæ in emendationis prouerbium abierunt. Spongia deletur quod non placet, lima detrahitur atq; expolitur, quod redundat, quodq; incultum eſt. cælo deformatur item ac fingitur id, quod eſt rudius. Proinde in ſpongiam incubuiſſe dixit Auguſtus Aiacem ſuum, quem deleuerat. Σπόγγον ἀκεστορίην πλαζομένης γραφίδος, Suidas ex epigrammate: hoc eſt

hoc est ſpongiam qua ſtyli uel penicilli peccata emendantur, inducendo ſcilicet ac delendo.

SPVMA (Ἀφρὸς) appellata apuæ origo eſt. Vide in Apuis.

SPVRIAE à Gaza conuertuntur aliquando piſces ab Ariſtotele Rhyades dicti. Vide ſuprà in Corollario de Chalcide.

SQVALI circa æquinoctium pariunt, Plinius 9.51. loco ex Ariſtotelis quinto hiſtoriæ tranſlato, ubi is ſquatinas nominat. quare in Plinij quoq; uerbis ſquatinas aut ſquatos legendum conijcio: quod & Maſſarius inſinuare uidetur, non exprimit tamen. Eiuſdem libri cap. 24. Cum piſces cartilagineos planos aliquot recenſuiſſet: Hoc in numero (inquit, cartilagineorum ſcilicet) ſunt Squali quoq;, quamuis non plani. quem locum explicans Maſſarius, Legendum (inquit) Galei (id eſt Muſtelli, ut Gaza conuertit,) non Squali, ex Ariſtotele, unde hæc Plinius mutuatur, &c. Rondeletius eo in loco ſquali uocabulum retinendum, & galeos intelligendos putat. Non ſemper enim (inquit) Græcis uocibus uſus eſt Plinius. nec huius loci lectionem mutandam eſſe arbitror, præſertim cum alio etiam loco ſqualos nominauerit. nempe lib. 9. cap. 5. ubi ſparos, torpedinem, ſqualos circa æquinoctium parere tradit. Hæc ille. Verùm in eo loco meliores codices Plinij pro ſparis ſargos habent, quod cum Ariſtotele conuenit, ex quo hic locus tranſlatus eſt: apparetq; collatione ſquatos etiam, id eſt ſquatinas, non ſqualos hîc legendum. In catalogo piſcium, quem confecit Plinius ad finem libri 32. galeos nominatur ſuo ordine: ſqualus nuſquam: rhinam uerò ibidem ſquatum interpretatur. Plura lege ſuprà in Rondeletij capite de Muſtelis ſeu Galeis in genere, pag. 716. In Halieutico quidem Ouidij ſqualus nominatur inter piſces qui in herboſa arena degunt, hoc uerſu: Et ſqualus, & tenui ſuffuſus ſanguine mullus. Videtur autem ſqualum pro cephalo dixiſſe, per ſyncopen, &c. quanquam cephali mare uicinum fluuijs & ſtagnis amare dicuntur, & limo uiuere. Varro etiam libro 3. de re ruſtica de piſcinis loquens, ſqualos cum mugilibus nominat. ſunt autem capitones mugilum ſpecies. Vulgus in Italia hodieq; Squallum uel Capitonem nominat piſcem fluuiatilem, quem noſtri Alet. Qui uerò Schwal quaſi Squalus apud nos uocatur, longè alius eſt, ex Leuciſcorum fluuiatiliũ genere.

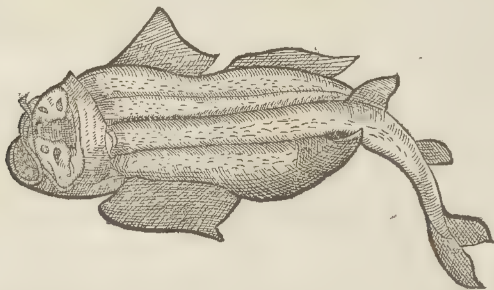
DE SQVATINA, BELLONIVS.

RHINAM Græci, Latini Squatinam, Galli Angelum marinum uel Angelotum uocant: quòd binis alis utrinq; expanſis, quendam ueluti Cherubum referre uideatur. A

Magnus eſt piſcis, ac longè Adriatico ac Liguſtico, quàm Oceano maximus, ut apud Venetos ac Ligures quadraginta interdum librarum pondus excedat. Cartilaginoſus eſt, uiuiparus, contractiore ac longiore, quàm Raia aut Paſtinaca, corpore. quaternis alis ad latera communitus eſt: capite ferè circinato, ore firmis dentibus circumuallato, in Ranæ marinæ ſpeciem. Id autem habet antrorſum apertum, non autem parte corporis ſupina ut Raiæ ac Galei. Quinetiam quas branchias Raiæ ſupina parte oſtendunt, eas Squatinæ in lateribus, Galeorum more, præ ſe ferunt. B

Eius pellem piſcatores Itali priùs glubunt, quàm foro exponant. Ea enim aſſulis diſtenta, & exiccata, fabris lignarijs ad opera perpolienda, ut & Canicularum apud nos, pellis utilis eſt. E

DE SQVATINA, RONDELETIVS.

ῬΊΝΗ accentu in priore poſito, ut differat à ῥινὴ, quæ limam ſignificat, Gaza rectè ſquatinam conuertit Plinium ſecutus: eius enim hæc ſunt uerba in catalogo piſcium. Rhina quam ſquatinam uocamus. Dicitur autem ſquatina fortaſſe à ſqualore, hoc eſt, cutis aſperitate. Noſtri Maſſilienſes, Galli, Ligures, angelum uocant, à ſimilitudine angeli picti cum alis expanſis. Veneti Squaquam uocant, alij Squaiam, alij Squadram, Burdegalenſes Creac de buch. Græci huius temporis ῥίνην καὶ ῥινόβατον. (*Vide in Corollario.*) A

Lib. 32. cap. 11.

Squatina piſcis eſt planus, cartilagineus, magnus quidem, utpote qui ad hominis magnitudinem aliquando accreſcat. Vidi etiam ſquatinam centum & ſexaginta libras pondere æquantem. Eſt enim bene longa, ſed corpore contractiore ſtrictioreq́ᵹ, cute aſperrima, duriſsima, qua lignum & (E) ebora perpoliuntur. nam & è mari fabriles uſus exeunt, inquit Plinius, lib. 32. cap. 10. Partes pronæ coloris ſunt cinerei ad fuſcū uergentis, pars ſupina alba & læuis. Os non habet in ſupina parte, nec infra roſtrum raiarum modo, ſed in promptu parteq́ᵹ primùm obuia, ueluti rana piſcatrix, atq́ᵹ ſquamoſi, maxillarum oſſa in angulum obtuſum deſinunt, lingua uerò in acutum, in cuius extremo carneum tabernaculum eſt. Os habet breuibus ſed acutiſsimis dentibus munitum, aliter Dentes. quàm in ullis alijs piſcibus diſpoſitis: ſunt enim dentium ordines, interuallis dentibus uacuis à ſeſe diſtincti & diſtantes. Horum ordinum ſinguli tam arctè connexis cohærentibusq́ᵹ dentibus conſtant, ut nō plures dentes, ſed unicus planus, latusq́ᵹ dens eſſe uideatur: uerùm unguibus, uel cultelli mucrone inſertò facilè ſeparantur, quicq́ᵹ à reliquis ſeparatus eſt, reliquis immotis mouetur, & loco eximitur. In inferiore maxilla, linguæ extremo acuto locus dentibus uacuus cedit naturæ prouidentia, dextra ſiniſtraq́ᵹ dentium ſunt ordines, quinque dentibus cōſtantes, tertius & quartus ordo quatuor duntaxat dentibus conſtat. Ordines qui hos ſequunt̃, quicq́ᵹ in anteriore oris parte ſiti ſunt, tribus tantùm. Contrà in maxilla ſuperiore: ea enim in parte quæ maxillæ inferioris parti dentibus uacuæ reſpondet, ordo eſt ex quinq́ᵹ dentibus, utrinq́ᵹ ſimiles duò ordines. Quartus, quintus, ſextus & ſeptimus ex quatuor dentibus, qui ſubſequūtur, ex tribus tantū. Dentes omnes in os ſunt recurui. Maxillæ ſuperioris extremū cute nō integitur, ex eo apophyſes duę in os demittunt̃ in alias diuiſæ, de quarū uſu poſteà dicet̃. Oculos ſupra caput habet, nōn ſurſum ſed ad latera ſpectantes, poſt quos foramina ſunt, quæ ad os uſq́ᵹ patent, ueluti in raijs. In lateribus branchias detectas habet, non in ſupina parte ut raiæ: illarum enim ſitu & oris ſciſſura ſquatina à reliquis planis piſcibus differt. Corporis latitudo in pinnas deſinit maiores, ſequuntur aliæ minores. In cauda uerò pinnulæ duæ erectæ ſunt, eadem in unicam & cōtinuam deſinit. E media dorſi ſpina aculei parui exiſtunt, item alij prope oculos. Reliquis cartilagineis, internis partibus ſimilis eſt. Nam uentriculum magnum habet, inteſtina magna lataq́ᵹ, hepar in lobos duos diuiſum, in quo fellis ueſica latet, felle uiridi plena. Lien ex rubro nigricat. Cor angulatum, compreſſum unico tantùm ſinu donatum. Mares à fœminis diſtinguuntur appendiculis quibuſdam cartilagineis circa anum, quibus fœminæ carent.

C Cartilagineorum una ſquatina bis parit: nam & incipiente autumno, & circa Vergiliarum occaſum: ſed per autumnum feliciùs. Singulis uerò fœturis partus ſepteni aut octoni proueniunt: Hæc Ariſtoteles, librò 5. de hiſt. cap. 10.

D Idem lib. 6. de hiſt. cap. 10. ſcribit ſquatinā fœtus ſuos in metu intra ſe recipere, & rurſus emittere, nonnullorum galeorum modo. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι γαλεοὶ καὶ ἐξαφιᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτοὺς τοὺς νεοττοὺς, καὶ αἱ ῥῖναι, καὶ αἱ νάρκαι. Et mox: Τῶν δὲ πλατέων τρυγὼν καὶ βάτος οὐ δέχονται διὰ τὴν τραχύτητα τῆς κέρκου. οὐκ εἰσδέχεται δὲ οὐδὲ βάτραχος τοὺς νεοττοὺς διὰ τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς, καὶ τὰς ἀκάνθας. Cęteri galei et emittunt, & intra ſeipſos recipiūt fœtus, & ſquatinæ, & torpedines: Ex planis autem paſtinaca & raia non recipiunt propter caudæ aſperitatem. Neque etiam fœtus recipit rana propter capitis magnitudinem & aculeos. Quæ addimus ut admoneremus Latinam Ariſtotelis conuerſionem inemendatam eſſe, in qua pro rana perperam raia legitur, ut ratio quæ ſubiungitur, & Græcus con- Li. 1. ἁλιευτικῶν. textus conuincunt. Oppianus ſquatinam non ſuos fœtus intra ſe recipere, ſed præſidio alio eos tueri author eſt, nimirum latis utrinq́ᵹ pinnis, ceu alis expanſis tegere.

Τοίην καὶ ῥίνη τεκέων προσωπεται ἀλκήν,
Ἀλλ᾽ οὐκ ἔν νηδὺν κείνοις δύσις, οἷα κύνεσσιν:
Ἀλλ᾽ οἱ ἐν πλευρῇσιν ὑποσφαγὲς ἀμφοτέρωθεν
Εἰσὶν ὑπὸ πτερύγων, οἷα γένυς ἰχθύσιν ἄλλοις:
Τῇσιν ἀτυζομένων τεκέων φόβον ἀμφικαλύπτει.

Sed cùm aculei parui ſint, & in recenter natis molles adhuc, neq́ᵹ capitis magnitudo, ut in rana piſcatrice, neque caudæ aſperitas ut in raia præpedire poſſunt, quominus ſquatina fœtus ſuos Lib. 9. de hiſto. cap. 37. recipiat, Ariſtoteli potius credendum eſſe cenſeo. Hanc ſquatinæ ſolertiam attribuit Ariſtoteles, ut arena ſe obruat, cumq́ᵹ ſe totam occuluerit, uerberat (ῥαβδεύεται) oris ſui radiolis ſeu uirgulis, (ut piſcatores uocant) quas piſculi cùm aſpexerint, adnatant quaſi ad algas, quibus ueſci ſoli- Lib. 9. cap. 42. ti ſunt. Plinius: Simili modo (quo rana piſcatrix) ſquatina & rhōbus abditi pinnas exertas mouēt ſpecie uermiculorū, itemq́ᵹ quæ uocat̃ raia. Mirū uerò, quòd Plinius appendiculas illas quib. ſquatina piſculis inſidiat̃, pinnas appellet, cùm neq́ᵹ pinnæ ſint, neq́ᵹ pinnis ullo modo ſimiles, ſed uermiculi, ut ipſemet ait. Ariſt. propriè ῥαβδία uocat, radiolos & uirgulas interpretatus eſt Gaza.

C Squatina carniuora eſt, & in alto mari uerſatur.

Ἡ ῥίνη (inquit apud Athenæum Diphilus, libro 8.) Καὶ αὐτὴ τῶν σελαχίων οὖσα, εὔπεπτός ἐστι, καὶ κούφη: ἡ δὲ μείζων, τροφιμωτέρα. Κοινῶς δὲ πάντα τὰ σελάχια φυσώδη ἐστὶ, καὶ κρεώδη, καὶ δυσκατέργαστα, πλεοναζόμενά τε τὰς ὄψεις ἀμβλύνει. Squatina etiam ex cartilagineis eſt, concoctu facilis, & leuis. Quæ maior, magis nutrit. Vniuerſè autem cartilaginea omnia flatus gignunt, carnoſa ſunt, concoctu difficilia, quorum multo uſu oculorum acies hebetatur. Quod temere dictum eſſe nemo exiſtimare debet. Cùm enim cartilaginea flatuum, craſsiorumq́ᵹ & glutinoſorum humorum magnum prouentum adferant, craſſos ex his caliginoſoq́ᵹ ſpiritus effici neceſſe eſt, quorum perſpicuitatē & ſplen

dorem

dorem ad clariùs cernendum necessarium esse certum est. Apud nos nullo in pretio est squatina, etiam à rusticis neglecta, tum ob ferinum saporem, tum ob carnis duritiam & insuauitatem.

Ex hepate oleum fit, quod ad hepatis duritiam ualet, addita spica celtica, uel styrace, uel absinthio. Oua exiccata ad sistenda alui profluuia multùm conferre experientia compertũ: ijs enim ad omnes alui fluxiones utuntur piscatores nostri. Cute ensium capuli integuntur. Ex eadem optimum fit in psora & scabie smegma. Eiusdem cutis cineres cõtra alopeciã & ulcera capitis manantia prosunt. Tota squatina mammis imposita earum incrementũ prohiberi, duriusculasq; reddi traditur: quod à me experiẽtia comprobatũ est. huius quoq; rei testis est Plinius. Squatinæ (inquit) illitæ crescere mãmas non patiuntur. Id nõ manifesta qualitate, sed obscura quadam ui effici puto, maximè cum sale asseruata idem non præstet, cuius salis causa magis digerere & exiccare deberet. Hanc squatinæ facultatem si rescišcant mulieres, cultui & ornatui plus æquo deditæ, pluris eam empturæ sint, quàm ulli Romani unquam mullum, uel etiam acipenserem emerint. G (E) *Lib. 32. cap. 10.*

Audiui ab excellentis doctrinæ uiro cùm diceret, eam quam nos squatinam esse diximus, rhinobatum esse: Squatinam uerò esse, quam catto rochiero in Prouincia uocant. Sed de rhinobato mox: de eo qui catto rochiero nominatur, in Caniculis diximus. A

Sunt qui scribant squatinam subinde colorem mutare, & eius cui adhæserit colorẽ imitari polypi more, quod sanè rationi consentaneum non est. Quæ enim colorem sic mutant, uel quia corpore pellucido sunt id faciũt, ut chamæleo: uel quia cute sunt ita tenui, ut in humorũ spirituumq; perturbatione atq; agitatione, uarij eorum colores perluceant. Quorum neutrum de squatina dici potest, utpote quæ cute sit aspera, dura ac densa. C *Quòd non mutet colorem.*

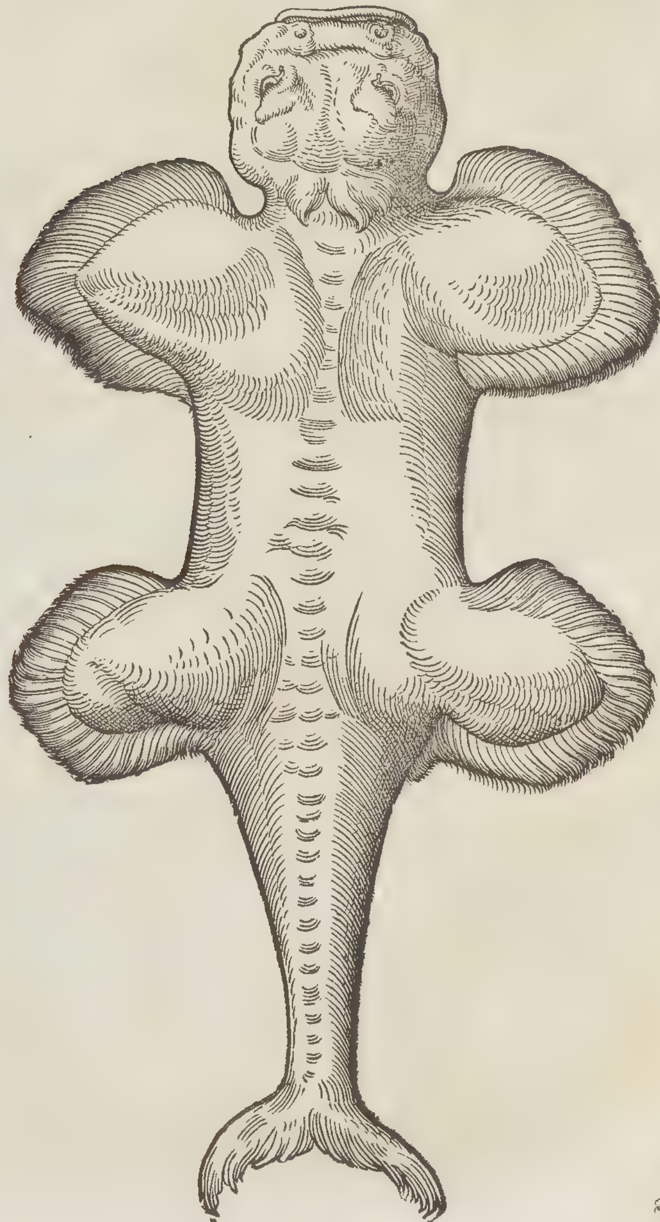
COROLLARIVM.

Rhina, quem squatum uocamus, Plinius libro 32. alia lectio, quam squatinam uocamus. Sed squatus quoq; dici potest: præsertim cum & libro 9. cap. 5. pro squatinis squatos dixerit; sic enim legendum, non squalos, superiùs in Squalis ostendimus. Rondeletius ῥίνη cũ limam instrumentum significat, acuit; cum piscem, penacuit, authore Cyrillo nimirum: qui id in libello de dictionibus significationem pro accentu mutantibus annotauit. apud authores obseruari non puto, sed semper penacui. Oppianus libro 1. Halieut. inter galeorum genera, qui pisces sunt cartilaginei longi, squatinas quoq; numerat. --- γαλεῶν δ' ἑτερότροπα φῦλα· Σκύμνοι, καὶ λεῖοι, καὶ ἀκανθίαι· τῶν δ' ἄρα τοῖσι ῥῖναι, ἀλωπεκίαι, καὶ ποικίλοι, &c. (Aelianus tamen in huius loci paraphrasi squatinarum non meminit.) Hinc fortè est, quòd Rondeletius scribit, eruditum quendam uirum, galeum Cato rochiero uulgò dictum Gallis, pro squatina habuisse: qui piscis est longus, galeis reliquis similis: squatinam uerò uulgò existimatum pro squatoraia, utpote latiorem, & raiæ aliqua ex parte similem. Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet: ut raiæ, pastinacæ, squatinæ, Plinius. Squatina quomodo sit media inter planos & lõgos cartilagineos, lege suprà apud Rondeletium ab initio capitis de Raia pisce. Athenæus λειόβατον, id est Raiam læuem, tradit etiam ῥίνην, hoc est Squatinam uocari: quos tamen pisces diuersos esse ex utriusq; historia liquet. rhinobaton uerò à uulgo Græcorum, etiam rhinam uocari author est Gillius: cuius uerba non rectè transcripsit Rondeletius. Squatinam (inquit) Græci huius temporis ῥίνην καὶ ῥινόβατον. atqui Gillij uerba hæc sunt: Nostræ ætatis Græci & rhinam & rhinobaton, uocant rhinam: ut Latini (*Itali hodie*) Squainam siue Squadram, hoc est, Squatinam. Sed imposuit Rondeletio malè distinctus Gillij codex. Squatina uulgò nomen seruat, Massarius Venetus. Squatina, lo pesce squatro, Scoppa Italus. Hispanis ut audio Lira dicitur, à specie corporis. sed alia est ueterum lyra, de qua scripsimus elemento L. ¶ Germanicè squatinã uocare licebit **ein Engelfisch/ oder Meerengel**, id est Angelum piscem, uel Angelum marinum; Gallorum & Ligurum imitatione. Albertus squatinam Germanicè catulam maris uocari scribit: qui piscis (inquit) quinque pedes longus est, & insuper cauda pedem unum. Et alibi: Lignum raditur corio quorundam piscium arido, ut eius qui dicitur ad mare Flandriæ **Seerobe**, quod est canicula marina. Ego Germmanicum hoc nomen non agnosco, deprauatum fortè à librarijs. Murmellius **Hundfisch** interpretatur: quod nomen nimiùm commune ad omne canum & galeorum genus pertinet. Anglicè dicitur **a Skate**, ut audio: piscem aiunt admodùm siccum esse, corium uicem limæ arcubus & sagittis læuigandis præstare. nomen quoque ad Squatinam accedit. quamobrem non laudo, quòd Eliota Anglus squatinam interpretatur **a Solefisshe**. nam Angli Soleam uocant **a Sole**. neque quòd idem alibi scribit, Batidem piscem esse qui Anglicè uocetur **Raye** aut **Skeat**. ex quibus nominibus hoc squatinam, illud raiam, (quam Græci baton, batidem ue nuncupant,) significat. Piscem raiæ similem, qui in cibo Venerem iritet, apud Scotos audio nominari **a Scat of Roy**. A

Squatina piscis est cartilagineus, planus, cute aspera. caudam gerit crassam. fel in iecore positum habet, Aristot. Aspera cutis squatinæ, qua lignum & ebora poliuntur, Plinius. De squatinæ pinnis uerba Aristotelis ex libri 4. de partibus animalium cap. 17. retuli in Rana piscatrice B. Squatinę comparat Tritonem Romæ uisum quod ad superficiem corporis squamosi Pausanias. B

Non tanta amplitudine, quantâ Raia, dilatatur: sed contractior est, & (ut ranæ palustri) eius os ex rostro eminet, (antè promptumq́ est:) non infrà parte supina, ut maiori parti cartilagineorũ. Cauda ei longa mucronataq́ est, Gillius & Massarius.

Effigies hæc Squatinæ Venetijs ad me missa, ad aridum piscem extensum facta uidetur: uiuo enim non probè respondet.

Squatina piscis mar. quinque cubitos (pedes, Albertus) longitudinis habet, & caudã pedalẽ. Pilus cutis eius breuis & niger est, (Albertus addit, similis aristis herbæ fullonum.) cutis quidẽ tam dura est, ut ferro & chalybi uix cedat, Author de nat. rerum. Verùm cutis eius pilosa non est, sed limæ tantùm instar aspera.

Squatinarum coitus, eò quòd cauda his plenior crassiórue est, attritu mutuo supinarum partium agitur, Vuottonus ex Aristotele. Squatinæ primus partus tempore uerno fit, sed felicior est secundus per autumnum, occasu Vergiliarum, Aristoteles historiæ sexto. ¶ De squatinæ cũ raia coitu, dicetur paulò pòst in Squatraia. C

Oppianus scribit squatinam non recipere (intra se) fœtus, sed sub pinnulis suis tueri, Vuottonus: & similiter Rondeletius, qui Oppiani uersus recitat. Gillius ex Oppiano, non simpliciter, ut illi, sub pinnis, sed in hiatum sub pinnas subiectum fœtus suos metuentes matrem occultare transtulit. nam Græcè legitur, Ἀλλ᾽ αἱ ἐν πλευρῇσιν ὑποσφαγὲς ἀμφοτέρωθεν Εἰσὶν ὑπὸ πτερύγων, &c. quo in loco Brodæus scholiastes: Sunt autem illi (inquit) infra uelut iugulum cauitates quædam (σφάγια etiã dictæ) sub pinnis, cum aliorũ piscium gula cõparandæ, quæque instar uentris illi sunt, Sic ille. Quod ad rem ipsam attinet, qui piscem manibus uersare possunt, pronuncient. quòd ad uerba, ὑποσφαγὲς rectus pluralis uidetur à singulari ὑποσφὰξ, idem nimirum significante quod διασφὰξ (uel etiam διασφαγή, ut in uulgari Lexico scribitur,) hoc est, interuallum, scissura, diuortiũ. Διασφαγὰς πετρῶν pro διαστάσεις, apud Aelianum legimus. ego in Oppiani etiam uersibus malim legere: Ἀλλ᾽ αἱ ἐν πλευρῇσι διασφαγὲς, &c. Διασφὰξ, ὁ διεστὼς τόπος, διατομὴ ὄρους. καὶ διασφάγες, αἱ διεστῶσαι πέτραι τῶν ὀρῶν, Varinus. placet autem διασφάγες legi paroxytonum potiùs quàm oxytonũ. His scriptis reperi in parecbolis Eustathij in primũ Iliados, quæ sequuntur: A uerbo σφάζω, fit διασφὰξ de scissura, siue petræ, siue in corpore animalis, qualis & in squatina memoratur Oppiano: καὶ ἡ τοῦ (κατὰ τὸν κωμικὸν) αἰδοίου. Et rursus in Iliados M. A uerbo σφάζω, fit etiam ἡ διασφὰξ, τῶν σχισμάτων λεγομένη, ut Oppianus etiam manifestissimè indicat, καὶ ὁ τὸ θῆλυ μόριον οὕτω καλέσας. hinc & ὑποσφὰξ, similis & ipsa cauitas, qualem admittunt quæ mactantur animantes, ea parte qua mactandis adigitur culter. Ex duobus his locis Eustathij, apparet eum apud Oppianum in squatinæ mentione legisse διασφάγες, quanque & ὑποσφὰξ ei cauũ sub collo ubi animalia mactantur, uel simile ei, significet. Σφαγὴ Græcè dicitur Polluci, (Latinè iugulus,) cauitas media inter κλεῖδας, id est ossa quæ clauiculas, aliqui iugulos, ut Celsus, uocant: ab aliquibus etiam θυμός. σφάζειν enim & θύειν synonyma sunt. sunt qui σφαγὴν appellẽt, & ἀντικάρδιον, illã quoque cauitatẽ, quę in pectore medio anterius sub sterno osse, è regione cordis est, uel oris uentriculi, authore Polluce: qui σφάγιον (uel σφαγεῖον) etiam appellat uas, quo sanguis uictimarũ excipitur. Cæterùm pisces & alia quæ clauiculis dictis ossibus carent animalia, σφαγὴν quoque uel ὑποσφάγια cauum propriè dictum non habent: quanque thynni, orcynique piscĩu κλεῖδας & κλειδία legimus. ¶ Ranæ piscatrices, rhombi & squatinæ, quomodo insidientur pisciculis, explicatum est in Raia D. ¶ Squatina sola piscium instar polypi solet affici colorem suum mutando, Aristoteles historiæ 9.37. Rondeletius hoc uerũ esse negat, tanquam ab alijs, non Aristotele, (neque enim eius meminit,) proditum, &c. D Διασφάξ.

Squatinæ cute lignũ & ebora poliuntur, Plinius. Apud Anglos arcus & sagittæ. Ex squatinarum corio cultellorum & falcatorum ensium uaginas Turcæ Barbarique maritimi admodum pulchras conficere solent, quas Sagrinas appellant, Iouius. E

Squatinam duram & concoctu difficilem esse, copiosiùs uerò alere quàm pastinacá & torpedo, è tertio de alimentis Galeni tradit Vuottonus. Pisciũ genus δαρτὸν uocatur, cui cutis aspera & sine squamis est, quales raiæ & squatinæ sunt. hæc aũt omnia sunt quidẽ friabilia: non odorata tamen, & alimentũ humidum de se præbent, Mnesitheus apud Athenæũ. atqui squatina dura est, Galeno teste. Angli hominẽ squatina sicciorẽ ceu prouerbio dicunt, quẽ planè siccũ squalidũque notarint: sed id nimirũ à cutis potiùs quàm carnis siccitate huius piscis. Aegrè concoquuntur limę, Ge. Valla ex Psello, quem Græcè ῥίνας, id est, squatinas scripsisse non dubito. ¶ Hippocrates in libro de internis affectionibus, de morbo crasso à pituita putrefacta scribens: Obsonium (inquit) habeat ex piscibus scorpium aut callionymum, aut squatinæ frustum cum condimentis coctum. Et in eodem libro: Laborans tertio genere tabis, obsonium habeat frustum torpedinis, aut squatinæ, aut galei, aut raiæ. F

Verendorum pustulas discutit squatinæ piscis cutis combusta, Plinius. Rhinæ pellis combusta, & trita cum aqua, superposita & illita, nascentias (*phymata*) sanat, Kiranides lib. 4. Piscis corio, quale est squatinæ, aut folio ficulneo, aut pumice læui, supernè alopecias cruentas facito: deindeque amygdalas amaras ustas, cum aceto mulso illinito, idque assiduè facito, ac radito, augescent enim statim capilli, Archigenes. G

Cute squatinæ propter squalorẽ, hoc est asperitatẽ, ligna & ebora poliuntur: Perottus à squalo rẽ nominatam insinuans. Squatina dicta est, eò quòd squamis sit acuta: Isidorus, ineptè. squamis enim caret. Πελάγια, τὰ κρόταλα. οἱ δὲ, ῥίνη πελαγία, Hesychius. H.a.

Ῥῖναι τραχυδέρμονες, Epicharmo. Τρηχεῖαι, Matroni. Latinè squalidas, asperas & astutas cognomines. Epitheta.

Ῥινᾷν uerbo Menander & Pausanias utuntur pro decipere: ducta metaphora ab ijs qui olfactu

decipiuntur aut decipiunt, Eustathius in Iliados quintũ. Et rursus in Odysseæ ρ. ἴστον δ' ὅτι ἐκ τοῦ ῥινηλατεῖν τοῦ ἀκριβοῦντος τοὺς κύνας, δοκεῖ ῥινᾶν λέγεσθαι, τὸ ἐξαπατᾶν, ὅτι δηλαδὴ αἱ ῥῖνες ἀπατήσωσι κυνῶν. Ἔγωγ' ἐπίσταμαι ῥινᾶν, Menander. Sed uidetur hoc uerbum accipi etiam posse pro eo quod Latinè dicimus limare, id est, lima atterere. unde compositum καταῤῥινᾶν. Ἀστεῖον τι καὶ κατεῤῥινησμένον, Aristophanes in Ranis. Scholiastes interpretatur politum, elimatum. ῥίνη enim (inquit) est instrumẽtum fabrile, ᾧ ῥινοῦσιν. aut uile quippiam, ὅτι ἐξουτελιζομένη τῇ ῥινί. sed posterior interpretatio non placet. Κατεῤῥινησμένον quidem cum sigma scribi nõ placet: à quo enim uerbo deducas? meliùs apud Suidam absque sigma legitur, ut præsens sit καταῤῥινάω. cæterum ῥινοῦσιν à ῥινόω fit, unde & διεῤῥινωμένος participium legitur pro limato.

Icon. Et squatina (inquit Pierius Valerianus) inter hieroglyphica significata recenseri meruit, per quam fabrum lignarium intelligi uolebant. est enim piscis tam asperæ, scabræq; ac ualidæ cutis, ut ebur ea, necq; non ligna quantumlibet dura poliantur: ut omittamus fabrilia instrumenta omnia (*hoc Gillius de fabro etiam pisce scribit*) in huius piscis capite deprehensa. Quin & serrã conficere didicimus ex huius piscis osse ita crebrò mucronato, (*confundit fortè squatinam cum alio quopiam pisce, pastinaca ut suspicor aut cognato*:) qualis longa annorum serie suspensa fuit tholo ante DD. Petri & Pauli conditorium, priusquam à Iulio II. illa uenerandæ antiquitatis monumenta solo æquarentur.

b. Ichthyen (ἰχθύην) Hippocrates uocat squatinæ cutem aridam. sed potest eodem nomine intelligi unguis ferreus, quo ad extrahendos ab utero fœtus & in eo præcidendos utimur, propter similitudinem cum piscium squamis, Galenus in Glossis Hippocratis & Varinus. Ῥίνη, ἰχθύος δορὰ, Hesychius: per synecdochen nimirum. nam & totus piscis rhine, id est lima à Græcis dicitur: & pellis eius propter usum fabrilem priuatim sic dici posse uidetur.

c. Ῥίνην τὴν φιλέεσι πολιοστῶς τέκτονες ἄνδρες, Τρηχεῖ', Matron.

f. Τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος. οὐ γὰρ ἔγωγε Ἧς σαρκὸς δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι, Matron Parodus. alludit autem primùm ad uersum Hesiodi de Ascra, deinde Homeri de patria. Κάπηλος Ἑρμαῖος, ὃς βίᾳ δέρων ῥίνας, γαλεοὺς τε πωλεῖ, Archippus. Dorion tradit in Smyrna squatinas præstantes fieri, Athenæus. Καὶ σελάχη μέντοι Μίλητος ἄριστα Ἐκτρέφει. ἀλλά σε χρὴ ῥίνης λόγον, ἢ πλατυνώτου Λειοβάτου ποιεῖσθαι, Archestratus. Ῥίνης τεμάχη, Alexandrides.

DE SQVATORAIA, SEV RHINOBATO, BELLONIVS.

A RHINOBATVS piscis cartilagineus, planus, Oceano infrequẽs est, Genuensibus ac Venetis peculiaris, apud quos Squatrolinus appellatur. Huius figuram apud te facilè conijcies, si quidem utriusque piscis hîc tibi depicti formam diligẽter consideraueris.

B Aspera cute præditus est, sub qua candida atq; edulis caro continetur.

DE EADEM, RONDELETIVS: QVI HVNC PIscem nullum in rerum natura esse putat.

VT ῥινόβατον Græci, ita Gaza Latinè composito nomine Squatinoraiam appellauit. Huius sic meminit Aristoteles. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰχθύων παρὰ τὰς συγγενείας οὐδὲν ὦπται συνδυαζόμενον: ῥίνη δὲ μόνη δοκεῖ τοῦτο ποιεῖν, καὶ βάτος. ἔστι γάρ τις ἰχθὺς, ὃς καλεῖται ῥινόβατος. ἔχει γὰρ τὴν μὲν κεφαλὴν, καὶ τὰ ἔμπροσθεν βάτου: τὰ δὲ ὄπισθεν, ῥίνης: ὡς γινόμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἰχθύων. Plinius: Piscium diuersa genera non coëunt præter squatinã & raiam, ex quibus nascitur priori parte raiæ similis, & nomen ex utroq; cõpositum apud Græcos trahit. Præter hæc nihil usquã alibi de rhinobato legi, aut ab alijs accepi: Nec mihi omnium generum pisces diligentiùs perquirenti uidisse unquam hunc piscem contigit: eadem mihi senes & periti piscatores affirmarunt, (*nunquam scilicet à se uisum hunc piscem*,) Quæ cùm diligentius expendissem, in eam tandem sum adductus sententiam, ut existimem ne Aristotelem quidem, aut Plinium unquam rhinobaton uidisse, piscemq; planè commentitium esse, quiq; re non existat, quod quidem Aristotelis uerba iam citata subindicant, quæq; alio loco scripsit: Ἐπὶ δὲ τῶν θαλαττίων οὐδὲν ἀξιόλογον ἑώραται. δοκοῦσι δὲ μάλιστα οἱ ῥινόβατοι καλούμενοι γίνεσθαι ἐκ ῥίνης καὶ βάτου συνδυαζομένων. In marinis nihil adhuc exploratum habemus dignum memoratu: qui tamẽ rhinobati appellantur, maximè gigni creduntur ex squatina & raia. Squatinam itaq; cum raia uideri coire ait, quo quidem loquendi genere, & similibus, ut, ferunt, tradunt, aiunt, creditur, utuntur Herodotus, Theophrastus, Dioscorides, quum se rem aliquam pro incerta habere significãt. Iam uerò ratio, quam subdit Aristoteles, planè infirma est. Si enim ideo coëunt squatina & raia, quia piscis sit, qui rhinobatus nominetur, utrique similis: & hippocentauros & tragelaphos esse posse dicemus, si centaurus cum equa, et hircus cum ceruа commisceatur. At, ut scribit Galenus, fieri secundum naturam non potest, ut tantopere dissidentia corpora commisceantur: neq; enim colores & figuras tantùm componi oporteret, quemadmodum à statuarijs & pictoribus fieri solet, sed totas substantias natura ab huiusmodi permistione alienissimas. Neq; si diuersæ animantium formæ, non tamen usqueadeò dissimiles, coëant, id animal gignunt, quod una parte huic, altera illi simile sit; sed quod uni tãtùm procreantium simile sit, uel tertium quoddam: ut cùm asinus

Historiæ anim. 6.11.
Lib. 9. cap. 51.
Lib. 2. de gen. animal. cap. 5.
Libro tertio de usu part.

nus equã iniȷt, mullus aut mula neutri per omnia simile animal gignitur. Si lupus cum cane uel uulpe congrediatur, canis uel uulpes alteri tantùm similis. Quare meo quidē iudicio fides ijs habenda non est, qui rhinobati mistumq́ genus, prolemq́ biformem nobis obtrudunt.

COROLLARIVM.

Quòd Aristoteles de rhinobato pisce scribit, eum ex squatina & raia nasci uideri: ijs uerbis non dubitat an sit, sed potiùs esse statuit. esse enim necesse est statuamus, de quo quærimus quo modo sit, aut unde generetur. Alibi quidem, extare eum simpliciter affirmat: ἔστι γάρ τις ἰχθῦς, ὃς καλεῖται ῥινόβατος. Itaque, etsi Rondeletius nusquam in rerum natura hunc piscem comparere putat, ego omnino aliquem & alicubi esse arbitror, non modò Aristotelis, sed nostri etiam seculi doctorum hominum authoritate commotus, Iouij, Gillij, Bellonij. qui non solum uiuere in mari hunc piscem, sed nomina etiam formasq́ tradiderunt. ¶ Squatraia nomen quod Gaza confinxit, durum est: ut Squatroraia etiam, quo Bellonius utitur: ego squatoraiam molliùs dixerim, à squato & raia composito nomine. Nostræ ætatis Græci & rhinam & rhinobatum, uocant rhinam: ut Latini (*Itali hodie*) utrunque squainam, siue squadram, hoc est, squatinã, Gillius. Squatraiæ fœdæ sunt aspectu, atque esu admodum iniucundæ: quum inter sordidæ plebis atque pastorum obsonia censeantur, Iouius. Audiui ab excellentis doctrinæ uiro, quum diceret, eam quã nos squatinam esse diximus, rhinobatum esse: squatinam uerò esse, quam Catto rochiero in Prouincia uocant, (de quo in Caniculis diximus,) Rondeletius. sed hanc sententiam à nemine approbari puto. Ego rhinobatum Germanis meis, quanquam (ut Bellonius tradit) Oceano infrequentem, interpretabor ein Engelrocch, ab angelo (sic enim alij quidam populi squatinam uocant) & raia composito nomine.

DE SQVILLIS DEINCEPS HOC ORDINE AGETVR.

EX RONDELETII OPERE.

De Squillis in genere. *De Squilla lata.*
De Squilla cælata, siue Cicada Aeliani, siue Cammaro ueterum.
De Squilla crangone. *De Squilla gibba.*
De Squilla parua. *De Squilla, quam Mantin cognominat, ueteribus indicta.*

EX BELLONII LIBRO.

De Vrsa maiore, (Squilla lata Rondeletij:) & minore, (Cælata fortè Rondeletij.)
De Squilla parua marina, gibba cognomine. *De Squilla fluuiatili parua.*
De alia Squilla, quæ Crangon à Rondeletio existimatur.
De Cicada marina: (quam Rondeletius Squillam mantin appellat, Cicadam uerò aliam facit.)

COROLLARIA.

I. *De Squillis in genere.* II. *De Squilla lata & Vrsa Aristotelis.*
III. *De Vrsa minore, ut recentiores uocant: seu Squilla Cælata Rondeletij: & de Cammaro ueterum.*
IIII. *De Squilla Crange.* V. *De Squilla gibba.*
VI. *De Squilla parua, quam aliqui fluuiatilem cognominant: quanquam & in mari inuenitur.*
VII. *De Squilla illa, quam Bellonius Cicadam nominat, Rondeletius Mantin.*
VIII. *De Squillis diuersis.*

DE SQVILLIS (IN GENERE.)

RONDELETIVS.

SEQVITVR τῶν καρίδων genus quod tertium post locustam & astacum ab Aristotele libro 4. de Histor. animal. cap. 2. numeratur. Gaza cum Cicerone & Plinio squillas conuertit. Cicero libro secundo de Natura Deorum squillam paruam uocat, τὸ καρίδιον Aristotelis. Plinius uerò libro 11. cap. 37. Crusta fragili inclusis, rigentes oculi: locustis, squillisq́ magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent. & libro 9. cap. 51. Coëunt locustæ, squillæ, cancri ore. Athenæus author est à Sophrone κωρίδας dictas, à Simonide & Epicharmo κωρίδας. Idem tradit καρίδας à capitis magnitudine nominatas ὠνομάσθησαν δ' ἡ καρίδες ἀπὸ τοῦ κάρα. τὸ πλεῖστον γὰρ μέρος τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ ἀπηνέγκατο. dictæ sunt carides à dictione κάρα, id est, à capite: maximam enim corporis partem caput occupat. Quod etymum si uerum sit, non possum non mirari Galenũ, qui libro 8. de usu partiũ malacostraca omnia capite truncârit, nã cum initio libri in quibusdã solùm id fecisset: τοῖς μὲν ὀλιγοτρόφ..., (de collo & capite loquitur:)

A

Libro 3.

Ibidem.

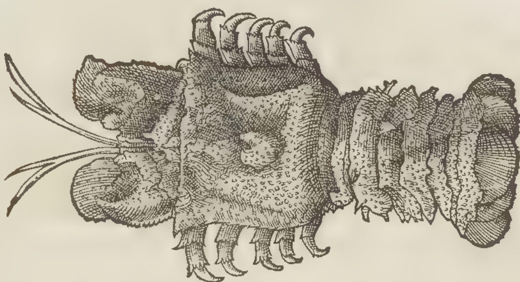
B Squillas et alia quædam crustata caput habere, cõtra Galenum.

τοῖς δὲ ἡ κεφαλὴ μόνη. καράβοις μὲν οὖν καὶ ἀστακοῖς, καὶ παγούροις, καὶ καρκίνοις, οὐδέτερον. τοῖς δ' ἰχθύσιν ἅπασι κεφαλὴ μέν ἐστι, τράχηλος δ' οὐκ ἔστιν. Et aliquantò pòst malacostraca omnia eâdem lege conclusit: Ἀλλὰ καρκίνοις τε, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μαλακοστράκοις, κεφαλὴ μὲν οὐκ ἔστι· τὸ δὲ τῶν αἰσθήσεών τε, καὶ τῶν περὶ προαίρεσιν κινήσεων ἐξηγούμενον μόριόν ἐστι, δῆλον πάντως αὐτόθι περὶ τὸν θώρακα τεταγμένον, ἔνθαπερ αὐτοῖς ἐστιν ἅπαντα τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα. Sed & cancris & alijs crustatis caput deest, partem uerò quæ sensibus & motionibus à uoluntate pendentibus præest, illi sanè in thorace sitam habent, in qua omnes sensuum sedes eis habitant. Ac maluit Galenus quantum ad animātes istas attinet, in Aristotelis sententiam discessionem facere, qui è corde sensum motumq; omnem tanquam è fonte manare credebat, quàm ijs caput tribuere, ut ipsius uerba clarè ostendunt: Ὡς θ' ὅπερ ἐν ἡμῖν ὁ ἐγκέφαλος, τοῦτ' ἐν ἐκείνοις εἴη ἂν τοῖς ζώοις τὸ μόριον, εἰς ὃ τὰ εἰρημένα ἀναφέρεται. εἰ δ' εἰ μὴ ἐγκέφαλός ἐστιν, ἀλλὰ καρδία τούτων ἁπάντων ἀρχή. Itaq; quod in nobis cerebrum est, id sit in alijs animantibus pars illa ad quam quę dicta sunt, scilicet sensus & motus referantur: aut si cerebrum non est, certè cor omnium horum principium fuerit. At quòd cancris caput sit, sed indiscretum alibi diximus. Quòd squilla, pluraq; alia malacostraca caput habeant, & discretum, & piscium cæterorum modo ab alijs partibus distinctū sensus ipse demonstrat, quicquid dicat Galenus alio etiam in loco præter iam citatum: Καρκίνος τε οὖν, καὶ σύμπαν τὸ τῶν μαλακοστράκων γένος, ἤδη δὲ καὶ φάλαιναι, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν παραπλησίων, τὰ μὲν οὐδ' ὅλως ἔχει κεφαλήν, τὰ δὲ οἷον ὑπογραφήν τινα μόνην. Cancer igitur & uniuersum crustatorū genus, præterea balænæ & multa alia huiusmodi uel capite omnino carent, uel eius solummodò rudimentum habent. Quod uerò balæna in eo numero recensetur, mendosum esse puto: neque enim balæna ex genere crustatorum, neq; capite caret, sed id habet discretum & distinctum. Quare κολύβδαιναν (nam ea inter crustata à ueteribus nominatur.) uel aliquod aliud affine crustati piscis nomen reponere oportet.

Squillarum species. *Lib. 4. de hist. animal. cap. 1.* Sed ad squillas referatur oratio. Harum tria genera cōstituit Aristoteles, sunt κυφαί, id est, gibbæ: κράγγονες, crangines uertit Gaza, sunt & paruæ, quæ maiores nunquam fiunt. Nos species plures facimus, quia ad tres superiores referri omnes non possunt: ut squilla lata, alia quæ cælata est & glabra: præterea quæ μάντις dicitur, nulli rectiùs quàm squillarum generi attribui potest, ut suis locis deinceps explicabitur.

DE SQVILLA LATA, RONDELETIVS.

Bellonius hunc Vrsum Aristotelis facit, quod in fine sequentis capitis reprehendit Rondeletius.

A *Libro 3.* SQVILLAE quàm hic proponimus cognomē latæ damus, ut ab alijs distinguatur, nec id sine exemplo. Nam Archestratus (autore Athenæo) πλατείας καρίδας appellauit, quanquam locustas, astacos, caridas confudisse uideatur: quæ tamen secernenda esse & specie differre ostendit Athenæus. Squilla lata nostris incognita est, & ob id ἀνώνυμος, & Liguribus orchetta nominat. Si quis ob similem corporis speciem cum locustis potiùs quàm cum squillis annumerandam censeat, uel hoc uno refelli poterit, quod locustis pedes ultimi in forfices terminantur, quos chelas *Lib. 4. de par. animal. cap. 8.* uocant, quibus squillæ carent autore Aristotele.

B Squilla igitur lata locustarum est magnitudine, sed latior multò & magis depresso corpore et hirto, in fronte ossa duo, utrinq; unicum, in ambitu serratum, in quibusdam acutius, in alijs latius, his pinnæ duæ alligantur. inter hæc, duo enascuntur cornua, initio articulata, circa medium bifida, ut ex duobus quatuor fiant, tenuia, non ualde longa. Os & oris appendices ita habent ut in locusta. Brachia duo habet cum aculeis, ueluti clauis eminentibus, pedibus maiora non bifida quæ in os flectuntur, quibus cibum ori tanquam manibus admoueant. Hæc qui bisulca non esse uidebant, pedibus annumerabant, ut quinq; pedes esse dicerentur. Sed hoc squillis proprium est *Squillis proprium.*

chelis

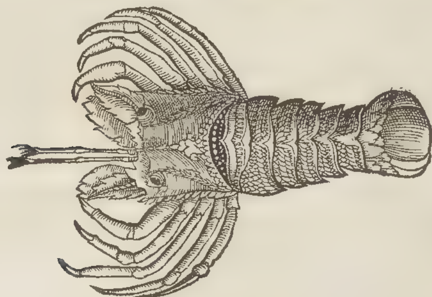
chelis carere, harum autem uice brachia maiora pedibus habere. Pedes utrinque quaterni sunt, ut in locustarum & cancrorum generibus. Oculi parum prominent, ob id conditi uidentur. frons quadrata & latior quàm in ullo crustatorũ genere. Tumores multi per dorsum sparsi sunt, ex quibus extant tubercula, quorum summa pars adeo rubet ut carbunculos in annulorum pala inclusos esse dicas. Cauda tabellis quinque constat, & in pinnas totidem desinit, in caudæ supina parte appendices sunt, ad oua reponenda quemadmodum in locusta.

Eodem modo coit, & æstate parit, internaque omnia similia habet. In cœnosis locis uiuit, argumento est quod sordida lutoque obsita è mari extrahitur, carne est molli ut astacus. Rara est apud nos, Masiliæ aliquando capitur. In Africa frequentissima est, & maxima, quam si uidisset Apicius ille ὀψοφάγος, qui squillarum prægrandium causa in Africam nauigârat, non tam citò ad suos rediisset: illic enim conspectis squillis paruis, execratus prouinciam ita regredi instituit, ut terram illam non attigerit. Sunt qui de Archestrato id narrent. C Vbi.

Explodenda est eorum sententia qui squillam latam quam depinximus ursum esse credunt, cùm ursum uideatur Aristoteles cum cancris numerare, ut suo loco dicemus. A *Vrsum non esse genus hoc squillæ.*

DE SQVILLA CAELATA, SIVE CICADA AEliani, (siue Cammaro ueterum,) Rondeletius.

Bellonius cicadam marinam uocat, non hanc, sed aliam squillæ speciem, quam Rondeletius infrà nouo nomine mantin.

QVAM hic proponimus, nostri cicadam marinam uocant: alij cicadam marinam eam esse opinantur, quam posteà μάντιν esse demonstrabimus. Eam de qua nunc agimus cicadam potiore ratione nominandam esse censuimus, ob maiorem cum cicadis terrestribus similitudinem: squillam uerò tum quòd supradictæ similis sit, tum quòd brachia priora indiuisa habeat, qua nota squillas à locustis & cancris secerni diximus: cælatam uerò, ut ab alijs internoscatur. nam quinque tabellis constat & dorso egregio naturæ artificio uariè cælatis & sculptis, ut in pictura expressimus. Squilla hæc tota rubet, ossa utrinque habet in fronte, in ambitu serrata, acuta, ueluti squilla lata: quibus annexæ sunt pinnæ, ueluti alæ. Cornua duo habet, brachia duo indiuisa, quibus ori cibos admouet: pedes quaternos, circa os appendices, internas partes, caudę pinnas easdem quas locusta: magnitudine uerò differt. nam dodrantalem magnitudinem uix superat. A B

Carnis substantia astaco similis est. Cicadæ marinæ neque Aristoteles, neque Plinius meminerũt in ijs qui extant libris. Sed Aelianus his uerbis. Est etiam cicadarum genus marinum, (τέττιξ θαλάττιος) quarum maxima parui carabi similitudinem speciemque gerit. ueruntamen cornua, non similiter atque ille magna, nec aculeos habet: aspectu etiam nigrior est: & cum captus est, stridorẽ quendam ædere uidetur. Pinnæ ipsius exiguæ sub oculis enascuntur, terrenarum alis similes. Hominũ plerique idcirco ab ea se abstinẽt, quòd sacrã existiment. Seriphij in retia uel fortuitò delapsam nõ sanè retinent, sed mari reddunt, atque etiam mortuam flentes & sordidati humatione afficiunt, quòd eam dicant Perseo Iouis filio consecratam esse. Hanc squillæ speciem esse puto, quã antiqui cammarum siue gammarum uocauerunt autoribus Athenæo, Plinio, Columella. Ac primùm cammarum ex genere squillarum esse probauimus ex Athenæo capite de astaco. Deinde inter incrementi parui pisces eum recensuit Columella libro 8. & Iuuenalis: F *Lib.13. cap.25.* *Cammarus.* *Satyr.5.*

Si tibi dimidio constrictus cammarus ouo
Ponitur.

Postremò color idem manifestiùs ostendere uidetur, magis rubens in hoc quàm in ullo alio crustato, siue crudus sit, siue coctus, quique colorem mulli maximè refert, cuius rei autorem habeo Martialem.

Immodici tibi flaua tegunt chrysendeta mulli,
Concolor in nostra cammare lance rubes.

DE SQVILLA CRANGONE, RONDELETIVS.

A Κράγγονες Squillæ uocantur ab Aristotele libro 4. de hist. animal. cap. 2. & ab eodem nonnunquam squilla κράγγη dicitur: crangines Latinè à Gaza dicuntur, ab Italis gambaro dimare: à nonnullis cammarugiæ & parnochiæ: à nostris caramote, (*ut parua squilla, Caramot:*) ab alijs longoustin, à Burdegalensibus seruata uetere appellatione squilles.

B Est hæc squilla palmi maioris longitudine. Crusta tenui contegitur, læui, candida, nonnunquam ex albo parum rubescente: cocta uerò tota rubescente, instar cornu pellucida. Habet è dorso enatum cornu in fronte, serratum, sursum recuruum, illius denticulatæ asperitates in superiore & inferiore sunt parte, non in lateribus ueluti in astacis & squillis latis. Oculi cornei sunt satis prominẽtes, quibus subiecta pars caua est cochlearis modo. Cornua quatuor habet, duo bene longa, tenuia, flexibiliaq́; his alia duo breuiora in summo diuisa. E lateribus ueluti alæ exoriuntur paruæ, albæ, radio siue aculeo innixæ. Os & oris appendices cuiusmodi sunt in locusta & astaco. Pedes quinos habet, præter hos brachia duo: qui in calcar terminantur, pedes terni, qui hæc sequuntur, parum diuisi sunt, bini & ultimi indiuisi. Posterior pars pro reliqui corporis crassitudine & magnitudine longa, septem tabellis constans, in pinnas quatuor desinit, è quarum medio extat aculeus latior quàm in squilla gibba. Supinæ caudæ appendicibus, coëundi pariendiq́; modo, partibus internis à superioribus non differt.

F Carne tenera est, dulci, boniq́; alimenti: satis nutrit, hecticis & atrophia laborantibus cibus utilissimus.

A. Squillam crangonem uerã se exhibere. Squillam κράγγονα nos rectè repræsentasse demonstrare oportet. Ac primùm, cũ crustatorum animantium quatuor sint genera, (ut priùs ex Aristotele ostendimus,) nulli potiùs quàm squillarum generi subijci hinc perspicuum est. Ea enim quam exhibemus læuis est, locusta toto dorso aspera: chelas ante pedes non habet ut astaci, caudá est protensa, non rotundo corpore & sine chelis, non est igitur ex cancrorum genere. Quare squillam esse necesse est: non latam quidem, neq́; cælatam, ut corporis species & læuitas sine ulla cælatura ostendunt: neq́; paruam quæ maior nũquam fiat: nam ea longè minor est, quàm paulò pòst exhibebimus: neq́; gibbã, quia gibbo caret. His omnibus accedit nota certissima ab Aristotele tradita qua squilla crango à similibus internoscatur: Καὶ ἡ καρὶς ἡ κυφὴ τὴν οὐρὰν καὶ πτερύγια τέσσαρα, ἔχει δὲ καὶ ἡ κράγγη πτερύγια ἐφ᾽ ἑκάτερα ἐν τῇ οὐρᾷ: τὸ δὲ μέσον αὐτῶν ἀκανθῶδες ἀμφοτέραις, πλὴν αὕτη μὲν πλατύ, ἡ δὲ κυφὴ ὀξύ. Squilla gibba caudam habet, & pinnas quatuor: totidẽ (*Totidem non est in Græco*) & crangon in utraq́; caudę parte, quarũ medium in utrisq́; spinosum est siue aculeatum, sed in crangone latum, in gibba acutum. Hæc nota in utraque squilla, & crangone de qua nunc agimus, & in gibba de qua mox euidentissima est: & uerissimam esse comperiet, qui pictas à nobis squillas cum uiuis contulerit. Hæc sunt quæ fidem faciunt squillam crangonem rectè nos ab alijs distinxisse.

DE SQVILLA GIBBA, RONDELETIVS.

A COGNITIS squillis latis, cęlatis, crangonibus, facile est reliquas duas agnoscere. gibba enim, suo gibbo: & parua, sua paruitate satis sese produnt. Κυφὴ (*κυφὴ cognomen seu differentia, καρὶς uerò nomen est,*) à Græcis, à Gaza gibba squilla rectè uocatur: à nostris caramot, ad discrimen crangonis quam caramote appellant. A Santonibus de la santé, quòd ægris plurimùm soleant apponere. à Parisiensibus cheuretes, à Rhotomagensibus salecoques.

(F)

B Gibbæ squillæ crangonibus tenuiores sunt, maximæ in cauda extrema. in fronte cornu gestant ueluti crangones, magnum pro corporis ratione. Oculos, alas, pedes, cornua, os, oris appendices, interna omnia similia crangonibus habent, caudæ initium in tumorem erigitur, unde illi nomen. ab hoc tumore cauda tenuior & gracilior esse incipit. in pinnas quatuor desinit: harũ medium acutius est, quàm in crangonibus, ut dictum est; qua nota, & gibbo à crangonibus squillæ distinguuntur.

(F) Hyeme præsertim capiuntur maxima copia in Santonum litoribus. Carne sunt dulci & tenera. Viuæ colore sunt fusco, minusq́; albo quàm crangones, coctæ rubescunt.

D Deuorantur à reliquis piscibus, sed mortem suam grauiter ulciscuntur: cornu (frontis) enim elatum

elatum & sursum recuruum palato deuorantium insigunt, & sic necant, unde squilla hac pro esca utuntur piscatores. Ab ea lupum interfici cecinit Oppianus: Squillæ, inquit, exiguæ & imbecillæ fortissimum hostem dolo perimunt, lupum sua uoracitate insignem: nam cùm neq; fugere, neque æquo Marte dimicare possint, deuoratæ acuto frontis cornu medium palatum ita uulnerãt, ut etiam si initio id negligat lupus, tandem tamen moriatur. Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Καρίδες δ' ὀλίγαι μὲν ἰδεῖν, ἶσαι δὲ καὶ ἀλκὴν Γυίοις: ἀλλὰ δόλοισι καὶ ἄλκιμον ὤλεσαν ἰχθῦν
λάβρακα, σφετέρῃσιν ἀπηλέα λαβροσύνῃσιν. Οἱ μὲν γὰρ σπεύδουσι, καὶ ἰθύουσι λαβέσθαι
Καρίδων: ταῖς δ' οὔτι φυγεῖν σθένος, οὐδὲ μάχεσθαι. Ὀλλύμεναι δ' ὀλέκουσι, καὶ οὓς πέφνουσι φονῆας.
Εὖτε γὰρ ἀμφιχανόντος ἔσω μάρψωσιν ὀδόντων, Αἱ δὲ θαμὰ * θρώσκουσι, καὶ ἐν μεσάτῳ ὑπερῴῳ
ὀξὺ κέρας χρίμπτουσι: τό, τέ σφισι τέλλεται ἄκρης Ἐκ κεφαλῆς, &c.

Hos uersus Latinè reperies infra in Squilla gibba Bellonij.
*Lippius interpres uidetur legisse: Αἱ δ' ἅμα, uertit enim turmatim.

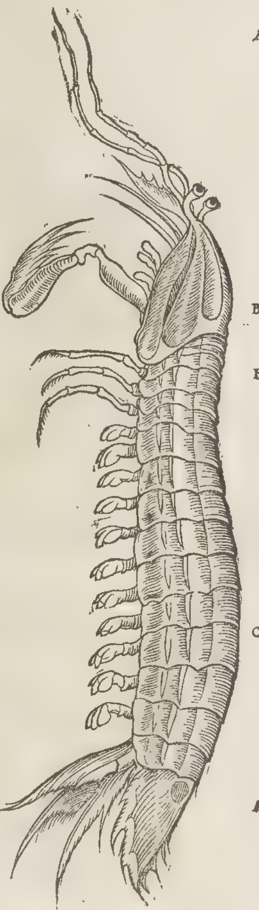
Non negarim squillam crangonem cornu idem efficere posse, sed cùm squillis paruis id tribuat Oppianus, de gibbis potiùs intelligendum censeo: nam quæ minimæ sunt, cornu carent.
Eam quam proposuimus squillam gibbam esse, cõuincit tumor ille caudæ initio, medius inter caudæ pinnas aculeus acutior & angustior quàm in crangone: magnitudo, qua paruas squillas superat, à quibus etiam cornu frontis discernitur. A Genuinam squillã gibbã à se proponi.

Elixantur gibbæ squillæ in aqua & ex aceto eduntur. Vel in sartagine friguntur. hecticis in cibo mirum in modum cõferunt, & longè delicatiores salubrioresq; sunt quàm locustæ uel astaci. F Non minùs adferunt conuiuis διατριβὴν, εὐωχίαν, & θεωρίαν quàm locustæ.

DE SQVILLA PARVA, RONDELETIVS.

Postrema squillę species ꝓprio nomine caret: ob id periphrasi usus Aristoteles appellat squillarũ τὸ μικρὸν γένος, rationẽ mox subiungẽs. αὗται γὰρ οὐ γίνονται μείζους, quia minores nunq; effici possũt. Sed hîc animaduertendũ est τὸ καρίδων μικρὸν γένος .i. squillã paruã, & τὸ καρίδιον lib. 5. ca. 15. de hist. anim. nõ idẽ esse ac σκύλλαρον, quod etiã squillã paruã idem Gaza cõuertit lib. 4. cap. 4. de hist. anim. Quare cũ trita sint quæ squillæ paruæ nomine interpretetur Gaza τὸ τῶν καρίδων μικρὸν γένος, τὸ καρίδιον, τὸ σκύλλαρον, ex ea cõuersione qui in Latino Aristot. magis uersatus fuerit, facilè in magnũ errorẽ induci posset. Nam σκύλλαρον nõ est ex squillarũ genere: chelas enim habet astaci modo, qua de re fusiùs suo loco. Paruã squillã de qua hîc loquimur, nostri ciuade uocãt.

Digiti minimi est magnitudine: capite ꝓ corpusculi magnitudine crasso & lato sine cornu, quo à gibba differt: alioqui cauda tenui, paruo gibbo, oris appẽdicib. caudę pĩnis, internis partibus gibbę ꝑsimilis. punctis aliqt uariat. colore est dũ uiuit obscuro, cocta tota rubescit. Carne est dulcissima, ut ob nimiã dulcedinẽ quibusdã fastidio sit: uix em̃ ullũ aliud cibi genus dulcius hoc degustaueris. Cum crusta & pedibus integra frigit. sunt qui priusq; coquãt, in sartagine perforata pedes urũt, deinde in aqua & oleo elixãt. Squillę in aqua hordei lotę, & in carnis iure coctę hecticis maximè cõueniũt. nã bene alũt, ad expurgandũ pectus cõferunt, multoq; utiliores sunt fluuiatilibus astacis, quibus medici pleriq; ꝓ cãcris fluuiatilibus utunt, cũ tamẽ duriore sint carne & minus dulci. Si ęgris parentur squillæ de qbus nunc loquimur, crustis suis nudãdę sunt: si em̃ unà cũ his edant, flatus gignũt, ueluti aphyę cũ spinis comesę. Squillæ cũ crustis elixæ in aqua et oleo iniecto pipere sopitã uenerẽ stimulãt: tũ quia semen satis copiosum generãt ob dulcẽ et bene nutrientẽ substantiã, tũ quia flatus gignũt. Si frigant in sartagine flatus deponũt, quẽadmodũ frixa legumina: idẽ de gibbis et crãgonibus sentiendũ. Hyeme in stagnis marinis capiunt, et in magnorũ fluuiorum ostijs: è mari etiã extrahi sæpe uidi, ne quis ob carnis succũ dulcissimũ, in dulci aqua gigni tantùm existimet.

DE SQVILLA QVAE ΜΑΝΤΙΣ DICITVR, (dici potest, à ueteribus nõ memorata,) Rondeletius.

Imago hæc Venetijs facta Mántin Rondeletij, minùs accuratè, quàm ab ipso exhibita, repræsentat.

Explicandum est hoc loco crustatum id quod μάντιν nominaui, priusquàm à squillis discedamus: nec ad ullum aliud quàm ad squillarum genus referre possum. chelis enim caret, quibus à locusta & astaco distinguitur. aculeos in cauda habet, squillarum modo, corporis specie squillis simili, longo, quo à cancris differt.

Nemo uerò hanc squillæ speciem apud Aristotelem, Athenæum, Oppianum, Plinium requirat: ab ijs enim nullam huius mentionem fieri puto. Quemadmodum autem Latini à terrestris locustæ similitudine marinam locustam nominauerunt, ita nos μάντιν à bestiolæ similitudine quę est ex locustarum terrestrium genere. Eam bestiolam nostri preguedious, id est, precantē Deum appellant, quòd semper manus (brachia uel pedes in istis animantibus magis propriè dicuntur) iunctas teneat, eorum more qui supplices Deum deprecantur. Præterea corpore est ualde tenui & macilento, ut qui assiduis ieiunijs sese conficiūt & macerant. Eandem bestiolam diuinare uulgus ait: captam enim pueri nostri interrogant, qua sit Romam uel Compostellam ad D. Iacobum proficiscendum, ea, perinde ac si intelligeret, altero brachio extento iter monstrat.

B Ab huius, inquam, bestiolæ diuinātis similitudine squillæ speciem μάντιν nominauimus: nam utraque corpore est longo, gracili, circa caudam latiore, brachia duo prima longa admodum. Sed marinam fusiùs describamus. Μάντις marinus crustis tenuibus, perspicuis, albis intectus est. Brachia duo prima longa habet, articulis intercepta, ut ad os flecti possint, chelarumque usum præstēt, interiore in parte serrata: quorum denticuli initio minores sunt, in summo ita magni, ut aculeis incuruis aptiùs quàm serræ denticulis comparari possint. Cornua duo longa prominent, in quorum summo ramuli duo exoriuntur. sunt alia duo his minora ante oculos. Capitis figurà cancellum ferè refert. Oculi perspicui sunt & lati, ad quorum radicem sitæ sunt alæ duæ longæ, in ambitu hirtæ. Vtrinque pedes sex habet, terni primis brachijs proximi in tumorem paruum desinunt, lentis instar rotundum & depressum, à quo tumore aculeus paruus uncus enascitur: reliqui terni parui sunt & tenues, quarum extremum in appendiculas quasdam tenues terminat. Quod caput sequitur & collum uocatur, tabellis decem constat inæqualibus, priores breuiores sunt, & strictiores: quo propiores sunt caudę extremo, eo maiores & latiores fiunt. eadem aculeorum ratio, quibus singulæ tabellæ munitæ sunt, in prioribus parui sunt aculei, in maioribus tabellis maiores & euidentiores. Cauda in os latum desinit, cuius ambitus multis riget aculeis, in ossis huius superiore parte maculæ duæ spectantur oculis pictis similes. tres utrinque pinnæ osseæ ex ultima tabella oriuntur. Supina caudæ parte appendices habet: & in ore, quemadmodum locusta & superiores squillæ.

(C) Eodem modo coit & parit. Totò corpore est pellucido.

F Carne est molli, dulci & delicata, bene nutriente, Venerem stimulante, si eo modo pareē quo squillæ proximè descriptæ.

A. Squillā cælatam, potiùs esse cicadā mar. quàm hoc loco propositam. Contra iconem Bellonij.

Quam μάντιν dicimus, nonnulli (*ut Bellonius*) cicadam marinā appellare malunt, sed quia squillæ cælatæ maior est cum cicada terrestri similitudo, eam cicadam nominauimus: hanc uerò μάντιν, ob eas quas diximus causas. Si quis uelit nimium ἐριστικὸς esse, appellet ut uolet. satis est nobis squillæ speciem à ueteribus non traditam exhibuisse. Nam autor libri de aquatilibus perperam depictam, & à naturali alienissimam proposuit, multis scilicet omissis, multis additis temere, ut ex collatione perspicuum cuiuis esse potest.

SEQVVNTVR SQVILLARVM DESCRIPTIONES EARVNDEM OMNIVM, CAELATA tantùm (ut Rondeletius nominat,) excepta, (nisi eadem fortè Vrsa minor Bellonij sit,) ex Bellonij libro.

DE VRSA MAIORE ET MINORE, BELLONIVS.

Rondeletius aliam Vrsam facit, hanc uerò (maiorem) Squillarum generis esse ostendit, & latam cognominat.

A B VRSA, Græcis ἄρκτος, asperis saxosisque locis prouenit: ac locustarum modo forcipibus caret, eademque est cum locustis magnitudine. Vulgus Siculum ac Neapolitanum Massacaram nominat. Terrestris Vrsi in morem crasso ac recurto est corpore, eiusque colorem habet, unde illi nomen.

B Proinde tabellis firmis fortibusque loricata est, ut locusta terrestris, cubitalisque nonnunquam est: antennas ad prætentandum iter non habet longas, sed coloris cærulei, bifidas, atque utrinque in lateribus ante oculos duas, cornuum seu cirrhorum munere fungentes. Tota eius anterior pars unico constat thorace, uulgus plastronum uocat. Quinos utrinque pedes gerit, unguibus robustis ac nigris munitos: falcatas tibias, articulationibus quinis interseptas. Os præterea subtus habet, ut cæterum Locustarium & Cancrarium genus.

Minor autem Arctos per omnia maiori respondet. Ligures Vrsetam appellant: crassiore est quàm Sparnochius (*Squilla crangon*) corpore, & forcipibus ut Vrsa caret. Prætenturis quoque bifidis prædita est, & rostratum caput gerit. Cæterùm est corpore robusto & recurto: omnes denique notas cum maiore communes ostendit. Sed hîc maioris tantùm Vrsæ iconem apposui. *Hæc an eadem sit Squillæ cælatæ Rondeletij, quærendum.*

DE

DE SQVILLA PARVA MARINA, GIBba cognomine, Bellonius.

Locustarij generis sunt Squillæ: quarū etsi multæ reperiantˀ species, minores tamē gibbæ, uulgari nomine minimè carent. Caridas Græcum uulgus & Caranidia uocat: (*Astacus fluuiatilis etiā, ut alibi scribit Bellonius, à uulgo Græco Caranis uel Caranidia dicitur.*) Romani à Gambis, id est, tibijs, Gambarellas, quòd ijs multiplicibus constent. Armorici des Saulterelles: saliunt enim Locustarū more. Massilienses uulgò uetustatis uestigia nonnihil retinentes, Carambotos uocant, deducto à Caride nomine. Qui uerò Galli littus Oceani incolūt, etiā à saltatione nominăt Cheurettes, quasi capreolas dicant. Parisienses corruptè des Gueruettes. Rothomagenses Salicoquas uel Salcoquas nominant: quarū quę uaginis adhuc inclusæ sunt, Bouquetę: ijs aūt exutæ, des Creuettes appellantur. Veneti uulgò Squillas appellant: quarū frontispicia rostris acutissimis prædita sunt. A

De his autem sic Oppianus: D

At magnum & saturo præclarum labraca* uentre
Labrax pisciculos, (*squillas*) q̄ paruo robore possūt
Occisæ occidunt hostem, perimuntq; necantem,
Turmatim in medium descendit turma palatum,

Sunt Squillæ exiguæ: sunt paruo in corpore uires:
Interimunt astu: properat, gestitq; teneri
Nō dare terga fugę, nō ęquo occurrere Marte.
Cum Squillæ rictu piscis sorbentur aperto,
Et feriunt cornu, quod fronte insurgit acuto.

Hos uersus Rondeletius in squilla gibba Græcè recitat.

** Græci in labrace secundā semper producunt.*

Senos ante frontem gerit ualde tenues cirrhos; quibus Dioscorides aconiti radices in fibras minutas abeuntes comparauit: Caudam contractam, in cuius extremo pinnæ sunt (ut in cæteris Locustis) quinæ: quarum quæ medio loco posita est, serratam, spinosam, duram, atq; in acutum fastigiatam formam habet, quamobrem quaternas tantùm illi connumerauisse pinnas (ut in Crangone dicetur) satis fuerit. Non sunt audiendi qui Squillarum pedes forcipibus carere putant. (*Squillis proprium chelis carere, Rondeletius.*) B

Oua pariunt ac procreant ut Locustæ: sunt enim illius interanea persimilia. C

DE SQVILLA FLVVIATILI PARua, Bellonius.

Rondeletius simpliciter paruam nominat, & in mari etiam reperiri scribit.

Squilla fluuiatilis, sola magnitudine à marina discrepare uidetur. Squillarū genere (inquit Aristoteles) cōtinentur gibbæ, Crangines & paruæ, quę maiores nunq; effici possunt. Quibus uerbis ego hanc fluuiatilē, paruā appellari puto: Quemadmodū enim Vrsa parua (quæ Vrseta dicitur) cum maiori conuenit, uel Cancer marinus cum fluuiatili: sic fluuiatilis Squilla cum marina etiam conferri potest. Flumina nostra huiusmodi delicias nō alunt. Romani eam in uenereis epulis singularem habent. quamobrem lautiores mensas honorare solet. B F

Gambarellam uulgò uocant, quā & Gambarozolam nōnulli malunt appellare: nomine fortasse à Gambaro (quæ nostra est Scarauissa) detorto. A

Mos est eas uiuas asseruare, tuncq; subfuluæ spectantur: nam coctæ ruffescunt. B

Longissimo à mari interuallo proueniunt: quod argumentum est eas originem à mari minimè traxisse. C

Squillis marinis multò minores sunt: Tibiolas utrinq; quaternas, tenues, oblongas habent, in extremo forpicatas: Cirrhos anteriori parte quaternos, oblōgos, tenui filo graciliores, quib. iter quoquo uersum prætendāt, Latini prætenturas & antēnas uocāt. Pedes cùm utrinq; quaternos habeant, duos tamē priores parte anteriore exporrigunt: quibus non ad gressum quidē, sed magis ad corripiendū cibum utuntur. Nam tribus posterioribus tantùm incedunt. Pinnulis autem pluribus sub cauda positis in natatu utuntur: quarum quinq; in eius extremo transuersæ, earum corpus dirigunt. Harum autem media dura est, & gibbæ in modum ad oras crenata, ut reuerà pinna dici non possit. B

DE ALIA SQVILLA, (QVAE CRANGON A Rondeletio existimatur,) Bellonius.

Est aliud Squillæ genus, gibba multò maius, uulgari piscatorum Romanorum nomine Parnochia dicta. Sunt qui Camerugiam & Sparnochiam uocent. A

Insignibus notis à gibba differt. Nam ubi in gibbis multiplices cirrhi spectātur (anteriori præcipuè parte) pedesq; omnes in extremo bisulci, Sparnochiæ duo oblongi tantùm cirrhi prominent, & ungues acuminatos more Locustæ habet. Marina, pollicis crassitudinem æquat, semipedem longa est, tibijs quàm gibba minoribus. Pinnulas multas ut Squilla sub cauda ad natandum habet, & eodem modo quaternas in extrema parte caudæ: quarum ea quę in medio sita est, si pinna esset, faceret ut quinq; pinnæ, ut in Astacis & Carabis, numerarentur: sed spinea duritie prædita cernitur, ac crenis horridula est. Anteriori autem frontis parte quatuor cornua æquali ferè longitudine uideas. In quibusdam uerò locis adeò magnæ nascuntur Squillæ, ut propè spithamen, hoc est, palmum excedant: quæ quidem sunt alijs efficaciores. Crustatorum omnium sapidiores sunt. Has suspicor Aristotelem κράγγονας, Theodorum Crangines uocasse. Sunt enim Crangones, Caridum siue Squillarum genus idem cum Romanis Parnochijs. B (F) A

DE CICADA MARINA, BELLONIVS.

Rondeletius hanc Squillam mantin appellat, Cicadam uerò aliam facit.

A Est & Cicada Locustarij generis. Nam & caudam habet, & crusta integitur, Massilienses Cigale de mar, Romani & Genuenses Cicadam marinam uocant. Quæ autem Venetijs cicadæ nomine diuenditur, ea quidem adulterina est.

B Tenuis est huius crusta: cruda ita albicat, ut ferè transpareat. unà cum pisciculis marinis sæpe suo cortice contecta extrahitur, & simul cum Carpionatis, Bocis, Mænis & Trachuris, canistris inseritur. Natura incredibili ferè artificio Cicadæ oblongum corpus decem tabellis affabre articulatis loricauit: quarum prima quæ caudam extremam conficit, pinnas in lateribus expandit. Cauda porrò duabus maculis phœniceis subrubris insignita est, quæ duorum oculorum speciem præ se ferunt, estque aculeata & crenata. Prima tabella à cauda incipiens uersus secundam, tertiã, quartam, quintam & sextam, pinnulis fimbriatis multiplicibus subtus munita est: quibus dum in mari natat, aquam percutit & corpus incitat. Tres tabellæ, quæ sex prædictas subsequuntur, ternis utrinque pedibus communitæ sunt. ad ceruicis autem initium duo brachia maiora oriuntur, quibus cibum apprehensum ori suggerit: sed ea aliter quàm cancris uel locustis forcipantur. sunt enim in longum exporrecta, atque in extremo grandioribus crenis suffulta, quibus quum cibum corripit, ex uno brachio ad aliam brachij articulationem transfert. Horum autem extrema uelut in du-
(E) ritiem osseam abeunt, dentiscalpijs conficiendis ob id expetita. Pars huius piscis quæ capiti contigua est, in exile quiddam terminatur, & contrà quàm cauda se in latum diffundit. Extra aquam
(C) prorsus immobilis & imbecillis est. Aculeum unum habet utrinque ori præfixum ut phalangium & scolopendra, quo mordicus cibum à pedibus suggestum continet, quem postea dentibus conficiat, & in stomachum detrudat. Dentes illi natura in oris lateribus protulit, unico utrinque ossi crenato, V literæ formam referente infixos. Cuius anterioris partis officium est ea incidere quæ mandit: posterioris uerò quæ crenas habet, conterere: Nam idem os, duos habet dẽtium ordines. Prætenturas duas in fronte breues, ursinis similes ostendit, trifariam in extremo diffissas: ac rursus duas alias in lateribus, prædictis breuiores. Oculos habet uirides, exertos, quos non alueo ut Cancrarium uel locustarium genus condit: sed ante hos pinnulas exporrigit eis similes, quas in cauda gerit: ex quo multi decepti, caudam caput esse crediderunt. Strias rectas in tergore atque in capitis tabella ductas profert. Pisce diffecto, dentes fortibus musculis moueri conspicientur, cerebrumque adeò esse exiguum, ut uix ordei grani magnitudinem æquet, optici tamen ad oculos perduci apparent.

A Speusippus (ut opinor) nympham uocauit Cicadam. Nam Astacum, Carabum, Cancrum, Pagurum, Nympham, & Arcton similes esse dixit. Quanquam autem Cicadæ ut plurimùm suo nomine à piscatoribus Romanis uocentur, tamen in earum applicatione Parnochijs abutuntur. Et-
F enim Parnochiæ Cicadis sapidiores sunt, cariusque diuenduntur.

COROLLARIVM I. DE SQVILLIS IN GENERE.

A Quæ de Squillis hîc adferemus, ea uel communiter pertinent ad Squillarum genus, quo species aliquot continentur: uel absolutè à ueteribus prolata, si ad speciem unam priuatim fortè pertinent, ad quam maximè referri debeant dubitari potest. Gibbæ quidem cognominatæ præ cæteris squillarum nomine simpliciter interdum intelligi mihi uidentur. nã & magnitudine ferè mediocres sunt inter maiores minoresque: & Venetijs hodieque simpliciter Squillæ dicuntur: & à Græcis hodie carides. Veneti Squillas quasdam uocant paruis gammaris similes: sed rectè néc ne, alijs iudicandum relinquo. easdem nostræ ætatis Græci etiam nunc caridas uocant, Gillius. sentit autem de gibbis, quas Veneti uulgò Squillas uocant, Græci carides & caramidia, Bellonio teste: quarum color nigricat. Vide infrà quoque in Corollario de Squilla gibba. Cæsar Scaliger tamen Squillam minimam ab Adriaticis generis nomine uocari scribit. Oppianus etiam luporum piscium à squillis interitum decantans: non alias quàm gibbas intellexit, ut Rondeletio placet. Ea etiam quæ circa alimentum de squillis medici ueteres tradunt, de gibbis potissimùm accipienda puto.

Gibbæ.

Κουρίδαν, καρίδαν, Hesychius. Colybdænæ nomine Epicharmus (ut Nicander uult) pudendum marinum intelligit: uel (ut Heraclides in Opsartytico) squillam, Athenæus. Vide suprà in Corollario de Pudendo, pag. 893.

Squillæ nomen Veneti, ut diximus, gibbæ simpliciter attribuunt: Burdegalenses uerò crangæ. Cammarum Romani olim speciem unam squillarum appellabant, coloris rubri: posteriores ad multas crustatorũ locustarij generis species id nomen transtulerunt. nam & astacum fluuiatilem sic nominant Itali, Cammarum scilicet uel potiùs gammarum, gambarum, gammarellam: & Squillam gibbam Massilienses carambotum, Romani Gambarellam: & similiter paruam fluuiatilem, ut Bellonius scribit: quam alij Gambarozolam: Galli prouinciales Caramot: ut crangonem ijdem caramote, quam Itali Gambaro di mare, uel Cammarugiam appellant. ¶ Germanicè Squillas omnes Meerkrebßlin rectè appellabimus, siue simpliciter: siue cũ differentia, sun-

Cammarus.

der schären

der schären, id est, sine forcipibus. Inferiores Germani, ut Frisij & Hollandi, Squillæ speciem quandam paruam, uocant Garnart, Gernard; (Gornard uerò piscis est è genere τῶν λυροειδῶν) Gernier/Garnole: gibbam, ut puto: quam Bellonius Lutetiæ Gueruette uocari ait: pro quo forte scribendum Guernette, ut à Germanis sumptum sit id nomen, nō corruptum à Gallico Cheurette, ut ipse putat. Licebit autem hoc etiam unius speciei nomine (à gammaro, ut suspicor, corrupto) abuti pro genere, adiectis differentijs. Eliota Anglus Squillā interpretatur a Shrympe: ego ab Anglis accepi a Shrimpe speciem esse squillæ uel cāmari maiorē: & aliam minorē, quā uocant a Pran: aut fortè contra, non enim satis memini.

Squillarum generis diuisio, ex Cæsaris Scaligeri libro de Subtilitate.

Squillarū aliæ sunt
- Maiores
  - Vrsa, magnitudine astaci.
  - Crange: magnitudine tantùm à superiore differens, & lineamentis quibusdam, quibus tessellatæ lamellæ pictæ sunt. (Hæc puto Rondeletij Squilla cælata est. nam aliam fecit crangen.)
- Minores, gibbæ omnes, uix alio quàm magnitudine differentes: locustæ similiores, si frontis spectes cuspidem, quàm supradictis squillis. Omnibus pinnata cauda pinnis latis, dempta media acuta.
  Ex his
  1. Maxima est in Oceano Gallico, (circa Vasconiam, Crangon puto Rondeletij.)
  2. Minima, Vasconibus ciuada: è Garumna excipitur canistris, hæc etiam in mari agitat, nec rubescit cocta, ab Adriaticis generis nomine dicitur.
  3. Mediæ magnitudinis gambarellus appellatus ab Istris. (Simpliciter gibba alijs.)
  Itali quidam, etiam minimam gambarellum uocant.

¶ Præter has est Squilla mantis Rondeletij. Item καρίδιον, id est Squillula, conchas quasdam inhabitare solita: de qua inter Cancellos diximus.

In quibusdam locis squillę adeò magnæ nascuntur, ut propè spithamam, hoc est, palmum excedant, Symeon Sethi. B Squillæ à cancrario genere differunt eo quòd caudam habeant: ab crustario uerò quòd forcipe careant; idq́ue, quoniam plures habeant pedes, eò nanq́ue redundātia illa absumitur. pedes autem obtinent plures, quòd non magis ad nandum, quàm ad ingrediendum sint suapte natura propensiores, Aristot. de partib. 4:8. interprete Gaza. Græca sic sonant, Αἱ δὲ καρίδες, τῶν μὲν καρκινοειδῶν διαφέρουσι τῷ ἔχειν κέρκον: τῶν δὲ καραβοειδῶν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν χηλάς: ἃς οὐκ ἔχουσι διὰ τὸ πλείους ἔχειν πόδας. ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἐκείνων ἀνήλωται αὔξησις. πλείους δ᾽ ἔχουσι πόδας, ὅτι νευστικώτεραί εἰσιν ἢ πορευτικώτεραι. In his uerbis Gazæ translatio pro καραβοειδὲς specie, non rectè habet crustarios, quod genus est: librariorum nimirum lapsu, nam ipse Gaza alibi (ut eiusdem libri de partib. anim. quarti, cap. 5.) καραβοειδεῖς locustaceos uertit. quod tamen hoc in loco non conueniret, cum locustæ etiam forcipibus careant. quamobrem Latinè astacarios nomen fingamus licet. Deinde hæc uerba ὅτι νευστικώτεραί εἰσιν ἢ πορευτικώτεραι, inuersa esse apparent, legendumq́ue: ὅτι πορευτικώτεραί εἰσιν ἢ νευστικώτεραι. idcirco enim (inquit) plures pedes habent squillæ, quoniam ad incedendum magis quàm natandum comparatæ sunt. hoc & res ipsa indicat, & uersio Gazæ: & Michaëlis Ephesij in Scholijs uerba hæc: Τὰ δὲ λέγει ἔχειν πολλοὺς πόδας διὰ τὸ μᾶλλον (*lege ἧττον, uel οὐ μᾶλλον, ut & Gaza uertit, & ex sequentibus apparet*) νευστικὰ εἶναι ἢ πορευτικά. εἰ μὲν γὰρ ἦσαν μᾶλλον νευστικώτερα, εἶχον ἂν ὀλίγους πόδας. ἐπεὶ δὲ μᾶλλόν εἰσι πορευτικὰ, ἔχουσι πολλοὺς πόδας.

Squillis proprium est chelis carere. harum autem uice brachia maiora pedibus habere, Rondeletius. Non sunt audiendi qui squillarum pedes forcipibus carere putant: Bellonius; Aristoteli in hoc contrarius. conciliari autem fortè potest, si Aristotelem dicamus chelas propriè dictas, quales astaci ante cęteros habent, squillis negare: Bellonium uerò pedes forcipatos simpliciter eis attribuere, non quòd maiores & propriè dictas anteriùs tantùm chelas habeant. Indicæ squillæ in Gange fluuio, forcipes maximas habent Aeliano. ¶ Squillæ nigrescunt uere, postea albedinem suam recipiunt, Aristot. ¶ Squillis è summo capite cornu acutum prominet, Oppianus. Aelianus aculeum eis esse dicit acutissimo triremis rostro similem, & secturas serræ modo habere. Rondeletius Oppiani uerba de squillis hoc suo aculeo lupos pisces interimētibus, interpretatur peculiariter de gibbis. nam quæ minimæ sunt (inquit) cornu carent. ¶ Crusta fragili inclusis oculi rigent: locustis squillisq́ue magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent, Plinius. ¶ Intestinum squillis, sicuti & locustis & astacis, rectà in caudam finit, quà excrementa emittunt, & oua pariunt, Vuottonus (ex Aristotele.) Squillas etiam ouum, clauiculásque, similem in modum (ut locustæ) habere certum est. Maribus sanè præ fœminis propria in pectoris carne bina quædam candicantia constant, discreta à cæteris partibus colore,

formaq́ promuſcidi ſepiarum proxima: uerum hæc torta in uertiginem more buccinorum papa ueris quorum origo ab acetabulis, quæ ſubdita pedibus nouiſsimis ordinantur. Caro in ijs quoque eſt colore ſanguinis rubra, et tactu lento, nec ſimilis carni; ab hoc, pectori anfractus alter ſtrue buccinea, craſsitudine lineæ ſeſe porrigit: ſub quo duo quædam arenæ conditioni ſimilia, ſemini genitali accommodata, inteſtino adnectuntur. hæc in mare. Fœmina autem ouum rubidum parit, membranaq́ obuolutum prætenui, uentri laterióq utrióq inteſtini annexum, atque ad carnem uſq́ adhærens, Ariſtot. hiſtoriæ 4.2. Niphus quidem hæc omnia de ſquillis accipit: an rectè, conſiderent quibus ocium maius, & res præſentes inſpiciendi facultas non deeſt. ¶ Scaliger cruſtatorum genera duo ſumma faciens caudatum & rotundum, hoc (inquit) cancrum uocant Latini, Græci καρκίνον: illud à uulgo gammarus nominatur. Et mox: Sanè à ſquilla parua gammarus parũ differt, ſi minùs accuratè conſideres. Diligentiùs intuẽti recognoſcetur gammari roſtrata facies, ſquillæ mutila. gammaro pedes duo priores, quibus pro manibus utitur, forcipati: ſquillæ, uniformes. Squillæ lamellæ latiores: ipſa tota compreſsior. Hæc ille, de ſquillis quidem paruis, nimirum quòd èx gammaro (quo nomine in hac comparatione aſtacum ſi. præcipuè intelligere uidetur,) magnitudine etiam ſimiliores ſint, quæ tamen ſquillis omnibus aut pleriſq́ conuenire uidentur.

C Squillarum aliæ in paludibus (maris) degunt: aliæ ex algis uictitant, tertiæ ſaxatiles ſunt, Aelianus de animalibus 1.30. Oppiano etiam libro 1. ſquillæ circa ſaxa ſtabulantur. ¶ Squillæ, ut cruſtata omnia, ſenectutem exuunt, Athenæus ex Theophraſto, & Aelianus. ¶ Locuſtæ, ſquillæ & cancri ore coëunt, Plinius.

D Phycides quanquam cætera abſtinent carne, tamen ſquillas ſæpenumero appetunt, Ariſtot. Squillæ lupum piſcem à quo deuorantur, interimunt: qua de re Aeliani ac Oppiani uerba retuli in Lupo D. quanquam autẽ Aelianus ſimpliciter ſquillas, Oppianus paruas, id facere dicit: Rondeletius tamen de gibbis cognominatis interpretatur. nam quæ minimæ ſunt cornu frontis, (quo Lupi palatum configant,) nullum habent.

E Squillis ineſcandis: Vitulinum fel cum farina, oleo & aqua miſce, & placentulas facito: quibus tandem in eſcam uteris. ex eodem etiam pharmaco mandens, inſpuito in aquam, piſcibusq́ fruêris, Tarentinus. Lupus piſcis ineſcatur per ſquillam pinguem, Oppianus lib. 3. Merula quoq́ piſcis ſquilla uiuente eſca decipitur, ut Oppianus lib. 4. & Aelianus tradunt. uide ſuprà in Merula E. ¶ Squillas marinas aliqui admiſcent eſcæ ad mugiles capiendos. ¶ Si marini & ſaxatiles piſces in piſcinis alantur, in cibum eis iniijcere oportet carides, gobios, & ſimilia, Florentinus.

F Aſpice quàm longo diſtendat pectore lancem Quæ fertur domino ſquilla, & quibus undique ſepta Aſparagis, qua deſpiciat conuiuia cauda, Iuuenalis Sat. 5. Iouius quidem hos uerſus citans: Ego putauerim (inquit) Iuuenalem cruſtaceorum nomina confudiſſe: uoluiſſeq́ intelligere pro ſquilla locuſtam aut leonem, qui dominis apponi conſueuerint, &c. Cuius ego ſententiam non approbo. Squillæ enim in delicijs, præferuntur cruſtatis cæteris pleriſq́ omnibus puto. locuſtis quidem & aſtacis, Rondeletio teſte, & ſalubriores habent, & longè delicatiores. Et Apicium propter carides (id eſt ſquillas) magnas in Africam nauigaſſe Græci etiam tradũt. Lege infrà in H. f. Et Archeſtratus circa Iaſum Cariæ ſquillam ὑπερμεγέθη, id eſt prægrãdem reperiri tradit. Affertur ſquillas inter muræna natanteis, Horatius Serm. 2.8. P. Gallonij gula in ſquilla & acipenſere decumano notatur in Satyris Lucilij: cuius uerſus in Acipenſere f. pag. 9. recitaui.

Squillas conuenire ſtomachicis, legitur apud Galenum de compoſ. ſec. locos. 8.4. ex Archigene. ¶ Celerrimè & uniuerſim maximè uinum alit: tardiùs autem paulatim caro bubula, & cochleæ, ſquillæ, cammari, atq́ locuſtæ: & (ut ſummatim comprehendam) quæcũq́ dura carne conſtant, eandem cum his naturam habent, Galenus in Aphoriſmos 2.18. Idem libro 3. de alimentis, cap. 34. cum cæteris cruſtatis carides & cammaros numerans, quòd ad communem alimenti ex eis rationem, diſcrimen nullum indicat. Squillæ alicuius ſunt caliditatis & humiditatis participes: difficulter concoquuntur, ſtomacho nocent, & Veneris deſiderium mouent, Symeon Sethi. Locuſtæ, cancri, ſquillæ & ſimilia, difficilè quidem concoquuntur, multò tamen faciliùs cęteris piſcibus. aſſari aũt potiùs quàm elixari debent, Mneſitheus. Vide ſuprà in Cancris in genere F. Ex his quæ teſta integũtur ſquilla omniũ minimè noxia exiſtit, Aetius in curatione colici affectus à frigidis & pituitoſis humoribus. Eadem à Tralliano etiam commendatur in colico affectu. Apud Athenæum alicubi κηρὶς θυμβίλιος legitur: malim καρίς: quanquam & ceridem piſcem eſſe ſcio, ſed ſicciorem puto, & aluo mouendæ minùs aptam. ¶ Iſicia de cammaris & aſtacis deſcribit Apicius artis coquinariæ 2.1. ut recitauimus in Aſtaco F. Et rurſus iſicia de ſquillis, uel de cãmaris amplis. ¶ Τῶν καλῶν δ' ἄριστον καρὶς ἐκ συκέας φύλλο, ἡδύ γ' ἐσθίειν χειμῶνος φθινοπωρισμῷ κρέας, Ananeus (al' Aeanius) apud Athenæum.

G Caris marina (id eſt, gãmarus, inquit Cremonenſis interpres) circunligata ſcorpionis ictum ſanat, quòd ſi ſuperſcribas percuſſo loco, Caris, citiùs tollit dolor. Si quis uerò ſculpſerit carida in lapide achate, & geſſerit in annulo, nunquã percutiet à ſcorpio, Kiranides 3.10. Squillas aiunt tritas, & ei particulæ impoſitas, in qua cuſpis ſagittæ uel ſpinæ infixa ſit, naturali quadam attrahendi ui eam educere. in quibuſdam locis tantæ naſcuntur, ut propè ſpithamam, hoc eſt, palmũ, excedant: quæ quidem ſunt alijs (ad remedia) efficaciores, Symeon Sethi. ¶ Squilla (καρὶς: aliâs

καρίδας, quod non placet) trita, & cum bryoniæ radice pota, lumbricos educit, Galenus ad Pisonem: & Aegineta libro 7. similiter. Squillæ tritæ & cum oxymelite potæ lumbricos & tineas eijciunt, Sethi. Peculiari quadam proprietate ad mulierum conceptus efficaces sunt, Idē. Græce legitur: Συμφέρουσι δὲ τινι ἰδιότητι πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν κύησιν. ¶ Ad generationem ualet piscis qui squilla uocatur, quod mihi quandoque successit, oportet autem remota esse impedimenta, & purgatum etiam corpus, & uterum, Cardanus.

Scylla nominatur à Plinio libro 32. in Catalogo Aquatilium: ubi ego squillam legere malim, quæ Græcè καρὶς dicitur: nisi reuera Plinius Scyllam monstrum aliquod marinum esse senserit, cùm Phorcum quoque deum marinum in eodem Catalogo nominet. Sed de Scylla monstro plura scripsi suprà, suo loco & ordine alphabetico. Scyllarus quidem ab Aristotele dictū animal crustatum, squillarum generis non est. chelas enim habet astaci modo, Rondeletius. eum in historiā cancellorum exhibuimus pictū, pinnophylax siue pinnoteres, rotundo est corpore: scyllarus oblongo, &c. Rondeletius quidem in Squillæ paruæ mentione scribit σκύλλαρον genere neutro: mihi masculino gen. proferendum uidetur. Τοῦτον δὲ καλοῦσι σκύλλαρον, Aristoteles historiæ 4.4. Vuotonus cum pinnophylace & caridio confundit, & primam non rectè per iôta scribit: & diminutiua forma etiam scillarion profert: quod quidem si reperiatur, in hac forma generis neutri esse necesse est. Rondeletius tria hæc, σκύλλαρον, καρίδιον, & τὸ τῶν καρίδων μικρὸν γένος in capite de Squilla parua distinguit, Gaza in Aristotelis librorum interpretatione confundit, similiter pro omnibus squillam paruam interpretatus. Videtur autem Rondeletius καρίδιον illud tantùm paruæ squillæ genus appellare, quod in pinnis aliquando reperitur, ex Aristotele: ut monet in capite de Cancello, pag. 191. Squillam uerò paruam, τὸ τῶν καρίδων μικρὸν γένος, quod per se extra pinnas agitat, & sui generis est, deniquе scyllarum ab utroque diuersum. Pinnophylacem quidem siue cancellum, siue squillam paruam cum ipsa pinna connasci arbitrantur aliqui. Nec mirum si καρίδιον & καρὶς μικρὰ differant, cùm καρκίνιον etiam & καρκίνος μικρὸς à Rondeletio scitè distinguantur. Pinnophylax est squilla parua, alibi cancer (paruus) dapis affectator, Plinius: quem & Gaza secutus uidetur, dum caridion squillam paruam uertit. Quòd si καρίδιον sui est generis, diminutiuum aliud à caride usurpemus licet, nempe καρίδάριον, quo Anaxandrides quoque apud Athenæum utitur: apud Aristotelem tamen Historiæ 5.17. καρίδια κυφὰ leguntur. H.a. Scylla. Scyllarus. Καρίδιον. Καριδάριον.

Scarus piscis, ut & scaris, (Σκάρος, ὡς ἡ σκαρίς) à uerbo σκαίρειν (quod est salire, saltare) dictus est: Athenæus & Eustathius. Fuerint autem fortè eiusdem piscis nomina scarus & scaris, sicut perca & percis: nisi potiùs legendum sit καρὶς, id est squilla: nam ea quoque à uerbo σκαίρειν sic dicta, s. initiali abiecto, uidetur, teste Varino. id quod magis placet, quam ut scaridem quoque piscem faciamus, cùm id nomen apud authores non extet. Aut καρὶς dicitur à κάρη, quod est caput. squilla enim tota ferè capite constat, Varinus. Squillæ nomen à magnitudine capitis indiderunt Græci, Eustathius. Idem in Iliados alpha inter exempla ἀναγραμματισμοῦ (ubi nomina uel diuersas uel easdem res significantia, literis transpositis conueniunt, ut χλόη, χολή: ἄρ, ῥά) καρίδα quoque & ἀκρίδα ponit. & sanè conuenit ei cum locusta, quòd similiter saliat. Etymologia.

Hoc notandum primam huius nominis καρὶς semper produci, ut apparet in carminibus Oppiani & Archestrati, & multis ab Athenæo citatis uersibus: nec immeritò, cum κουρὶς etiam à Sophrone & Epicharmo dicatur: item κωρὶς ab eodem Epicharmo & Simonide. Ἴδε καλᾶν κουρίδων, ἴδε καμμάρων, ἴδε φίλα, θᾶσαι μὰν, ὡς ἐρυθραί τ' ἐντὶ, καὶ λεῖαι τριχιῶσαι, Sophron. Κυρτὰ δ' ὁμοῦ καρίδων ἐν ξηρῷ πέδῳ, Eubulus. Ὠρχοῦντο δ' ὡς καρῖδες ἀνθράκων ἔπι, Idem. Καρῖδες ἐξήλλοντο δελφίνων δίκην, Araros Campylione. Καρῖδα καθῆκα κάτω, κἀνέπασ' αὖθις, Eubulus. Ἐρυθρότερον καρῖδος ὀπτῆς (aliâs ὀπτῶν) σ' ἀκροφανῶ, Anaxandrides. Vltima uerò recti, quæ iôta habet, quod in obliquis penultimam constituit, plerunque quidem producitur, ut ex iam citatis uersibus apparet: aliquando tamen corripitur, per analogiam: à κάρη enim καρὶς fit, ut à βολὴ βολὶς, à γραφὴ γραφίς. Ἀκρὶς quidem ultimam semper corripit. ῥαφανῖδες penultima producta Atticè à Cratino efferuntur, ab Eupolide correpta, ut Athenæus tradit. Nomina alioqui oxytona in ις (bissyllaba) quæ penultimam natura longam habent, iôta producere solent, ut κρηπὶς, ψηφὶς, τολὺθις, (σφραγὶς,) Eustathius & Athenæus. Atqui τολὺθις cum in recto tum in obliquis iôta corripit, Oppiano, Nicandro, alijs. Σμαρίδες, φυκίδες, τριγλίδες, ῥαφίδες, φολίδες, χαλκίδες, ἰουλίδες, iôta corripiunt Oppiano: μαινῖδες, ἀψῖδες, πλοκαμῖδες, κρηπῖδες, ὠδῖνες, producunt. Oxytona sanè per ινος inflexa, omnia producunt, ut ὠδὶς, δελφὶς, ἀκτὶς. Sed hæc diligentiùs discutienda relinquamus grammaticis. Redeo ad καρίδας: quod nomen etsi frequentiùs (ut indicauimus) iôta producat apud poëtas, in soluta oratione tamen (ut in Aristotelis & Athenæi libris) eam uocalem acui reperias, cum producta circunflecti deberet, genitiuo tantùm plurali excepto. Solius Eupolidis testimonium, qui corripuit, Athenæus profert. Prosodia et orthographia uocabuli καρὶς et similium.

------πλὼν Ἅπαξ πότ' ἐν φακῷ ἔφαγον καρίδας. Et aliud eiusdem:

Ἔχων τὸ πρόσωπον καρίδος μασθλητίνης.

Squilla etiam Latinis genus est bulbi medicis usitati, qui Græcè σκίλλα dicitur. Herba.

Καρῖδες ὀλίγαι, Oppiano. Καλαὶ, ἐρυθραὶ, καὶ λεῖαι τριχιῶσαι, Sophroni. φοινίκιαι, Epicharmo. Epitheta.

καμπύλαι, Eidem & Araroti. κυφαὶ, κυρταὶ, Eubulo. Ex his quædam si non omnibus, plerisque tamen squillarum generibus, conuenient. Eadem Latinè sic reddi possunt: Squillæ paruæ, formosæ, rubræ, leuiter hirsutæ, (nimirum propter multitudinem pedum, qui tamen ut in alijs quibusdam testaceis asperi non sunt,) punicæ, curuæ, gibbæ.

Καρίδες ab Hierocle in Hippiatricis Græcis, capite 80. nominantur abscessus quidam, Ruellius squillares furunculos interpretatur. ¶ Et quoniam squillæ, præsertim duæ aut tres earum species minores, gibbo in seque recuruo corpore sunt, factum ab eis uerbum καριδοῦν, curuare & ueluti conglobare significat. ἐκ τῆς καρίδος γέγονε δὲ τὸ καριδῶ, ἤγουν ὡς εἰπεῖν σφαιρῶ, Eustathius. Αὕτη δὲ καριδοῖ τὸ σῶμα: καμπύλη Ἀγκυρὰ τ' ὀδὴν ἄντικρυς τοῦ σώματος, Anaxandrides apud Athenæum.

Icon. Squillam marinam si quis sculptam in achate, gestârit in annulo, non percutietur à scorpione, Kiranides.

Loci nomen. Ephorus autor est squillas abundasse circa Chium insulam, quam seruatos à Deucalionis diluuio condidisse (κτίσαι) scribit, post Macares: & locum (in ea) etiamnum uocari Καρίδας, Athenæus libro 3.

b. Circa Chium olim abundarunt, ut proximè retrò dictum est, Ἢν δὲ ποτ' εἰς Ἴασον Καρῶν πόλιν εἰσαφίκηαι, Καρίδ' ὂν μεγέθει λήψῃ, σπάνιαι δὲ πρίασθαι: Ἐν δὲ Μακεδονίᾳ τε καὶ Ἀμβρακίᾳ μάλα πολλαί, Archestratus. ¶ Ἐρυθρότερον καρίδος ὀπτῆς σ' ἀποφανῶ, Anaxandrides.

c. In mari rubro diffractis lapidibus intus innati apparent pisciculi, & squillæ, & alia quædam animalia, Theophrastus.

f. Tostis marcentem squillis recreabis, Horatius 2. Sermonum. Historiam Apicij, qui squillas magnas frustra quæsiuit in Africa, Rondeletius ad finem Capitis de Squilla lata recenset, sed absque authoris nomine. Nos eandem Græcis Suidæ uerbis hîc proferemus. Ἀπίκιος Ῥωμαῖος ἱκανὰς μυριάδας ἀργυρίου καταναλώσας εἰς τὴν γαστέρα, ἐν Κιντούρνοις (sic etiam legitur in uocabulo Καρίδες) περὶ γαλατίας πολλὰς καρίδας ἐσθίων, μέγισται (fortè μείζονες) γάρ εἰσι τῶν ἐν Σμύρνῃ, καὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀστακῶν. Ἀκούσας οὖν ἐν Λιβύῃ γίνεσθαι καρίδας (μεγάλας) ἐξέπλευσεν οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἀναμείνας. θεασάμενος δὲ αὐτὰς μικρὰς, ἐκέλευσε τὸν κυβερνήτην, τὴν αὐτὴν ὁδὸν αὖθις ἐπ' Ἰταλίαν ἀναπλεῖν, μηδὲ πρὸς πελάσαι τῇ γῇ. His perscriptis, reperi Suidam hæc mutuatũ è primo Dipnosophistarum Athenæi: unde quædam corrupta aut mutila apud Suidam emendare licebit. Fuit uir quidam (inquit) Apicius nomine, Tiberij temporibus uoluptuosus & diues: qui cum multa nummorum millia ligurisset, Minturnis (quæ ciuitas est Campaniæ) uersabatur ut plurimùm, squillas edens preciosas, quæ & Smyrnæis squillis, (*Scaliger has Squillas latas à Rondeletio dictas, esse putat,*) & astacis Alexãdrinis multò maiores illic nascuntur. Posteà cum audisset prægrandes etiam in Libya nasci, statim, ne die quidem interposito, enauigauit: multaque in itinere perpessus est: ac priusquam de naui egrederetur, (multa enim erat Libyam illius aduenientis fama,) adnauigantes piscatores pulcherrimas ei squillas attulerũt: quas cum uidisset, nunquid maiores haberent, percunctatus est. ijs autem respondẽtibus maiores ibi non reperiri, Minturnensium recordatus, priusquam terram attigisset, iussit nauis gubernatori, ut Italiam uersus iter arriperet. ¶ Καρίδας ἔλαβον πρῶτον, ἀπετηγάνισα ταύτας, Coquus apud Sotadem. ¶ Iulidum piscium saxatilium os ueneni refertum est: & quemcunque piscem degustarunt, inhabilem ad edendum, perniciosumque ei qui postea gustauerit, efficiũt. Piscatores cũ Squillam quam media ex parte Iulides exedissent & confecissent, sine ullo precio parabilem offendissent, eamque inopia pressi gustare ingressi essent, illorum aluos uehementes cruciatus exceperunt, Aelianus.

COROLLARIVM II. DE SQVILLA LATA, & Vrsa Aristotelis.

VRSAE eodem tempore pariunt, quo locustæ: quocirca per hyemem & uere, priusquã oua excludant, cibo laudantur: cum excluserint, deterrimæ fiunt, Aristoteles Historiæ 5.17. Iulius Cæsar Scaliger in libro De subtilitate 245. 2. de crustatorum generibus scribens, Vrsam Aristotelis non aliam quàm squillam latam Rondeletij: & ursum Rondeletij, cancrum Heracleoticum esse asserit. Squillarum (inquit) species una uulgari gãmaro (*fluuiatili nimirum siue gammaro siue astaco*) similis, ab eo ijs discreta notis, quas suprà ponebamus, (*eas nos recitauimus suprà ad finem segmenti B. de squillis in genere,*) sed maxima. astacum enim æquat magnitudine: alicubi etiam superat, quemadmodum scribit Athenæus, (*ut recitauimus paulò antè in H. f. de squillis in genere, in historia Apicij.*) Vrsa hæc est Aristotelis. ubi enim porrecta iacet, ursi coriũ extensum repræsentat. Et paulò pòst: Quoniam uerò doctissimus amicus noster aduersus alium quendam scribens, (*Rondeletius contra Bellonium,*) à nobis uidetur dissentire, consilij nostri ratio reddenda est. Negat Aristotelis ursam esse squillam maiorẽ: quia seorsum ab astacis & locustis & squillis posuerit. Sanè. Sed locustaceis annumerauit, cum ei & locustis pariendi tempus idem assignabat. A squillis separauit, quia sub squillæ nomine haud nôrat. Aristoteles enim si eam pro ursa nõ accepisset, omnino ei ignota fuisse uideretur. quandoquidem eam inter squillas nusquam commemorat. Et celebris tamen totâ Græciâ fuit: ad Smyrnam uerò etiam laudatissima, (*Scribit Athenæus squillas circa Minturnas Campaniæ*

paniæ oppidum, Smyrnæis maiores esse.) Post hæc idem Scaliger, Maiam à Rondeletio exhibitam, pagurũ esse astruit: & quem pro cancro Heracleotico pingit Rondeletius, paruã Maiam esse, siue ætate tantùm, siue specie differentem à maiore. deniq; Vrsum Rondeletij, cancrum Heracleoticum facit. De Vrso Rondeletij uide suprà inter Cancros, pag. 195. & 177. ¶ Neapolitani & Messanenses (in Sicilia) Vrsos marinos nominant Messacara. hi similes ferè sunt astaco, sed chelas non habẽt, ut neq; locusta, nec aculeis exasperãtur, ut neq; astacus. locusta enim toto dorso superiore aculeata est, &c. Bellonius in Singularibus. Messacara autem uel Mazaccara Græcò nomine composito dici mihi uidetur, ἡ μέζων (ἢ μείζων, ἢ μάσσων) καρίς: hoc est, maior squilla. A Liguribus Orchetta uocatur, ut Rondeletius scribit. quod nomen fortè corruptũ est à uulgo pro Vrseta. minorem enim huius generis speciem, alioqui per omnia huic similem; Ligures (Bellonio teste) Vrsetam appellant. Romæ etiam utranq; speciem nomine uno Mazzaccara uocari audiò. Germanica nomina fingo ab Vrso quadrupede: ein Bär / ein Meerbär / ein Bärenkrebs. his maioris & minoris discrimen addi licebit. ¶ Aristophanes in Thesmophoriazusis (non Archestratus, ut Rondeletius scribit) πλατειῶν καρίδων, id est, squillarum latarũ meminit: quo nomine de astacis eum sentire Athenæus lib. 3. conijcit.

Iconem hanc olim à Cor. Sittardo accepimus. eandem suprà, ut à Rondeletio exhibita est, Squillæ latæ nomine, posuimus.

Vrseta.

Squilla lata.

COROLLARIVM III. DE Vrsa minore, ut recentiores uocãt: seu Squilla cælata Rondeletij: & de Cãmaro ueterũ.

Squilla cælata à Rondeletio dicta, quam & cicadã Aeliani esse arbitratur, potiùs quàm illam squillæ speciem quã ipse mantin nominat, cicadam ab alijs existimatam. Cæsar Scaliger cicadam (*Aeliani*) eam esse putat, quæ etiam uulgò à piscatoribus (Vasconum) sic appelletur. Rondeletius squillam cælatam suam uulgò (in Prouincia) cicadam nominari scribit. Bellonius uerò Rondeletij mantin, Massiliæ & Genuæ cicadam marinam uocari: cuius ego sententiæ uel hanc ob causam magis faueo, ne ea alio antiquo nomine careat, & fingendum sit nouum quod Rondeletius fecit. Aelianus certè cum Romæ uixerit, & harum quidẽ rerum studiosus, non potuit ignorare cammaros Romæ uulgò dictos è genere squillarum, ut Athenæus lib. 7. scribit: quòd si eosdem cicadas marinas putasset, non tacuisset opinor, præsertim cum alius nemo hoc nomine sit usus. ¶ Squillam cælatam Rondeletij, eandem esse puto cum Vrsa minore Bellonij, quæ & Vrseta Genuæ appellatur, & Mazzacara Romæ similiter ut maior, ut superiùs annotauimus. Scaliger hanc Aristotelis crangen facit. A maiore (inquit) non nisi magnitudine differt: & lineamentis quibusdam, quibus tessellatæ lamellæ pictæ sunt. Hæc est κράγγη Aristotelis. ait enim crangen & gibbam, æquè utranq; habere in cauda pinnas: hoc eas differre, quia in crange, media pinna lata sit; in gibba uerò, acuta. Hęc ille. Sed alia est Rondeletij crange,

¶ Vrsam minorem seu squillam cælatam, iisdem quibus & ursam maiorem nominibus appellarē licebit Germanicè, magnitudinis tantùm differentia expressa: uel priuatim ein Puntergernier.

Quoniā uerò Rondeletio squilla celata ueterum Græcorum ac Latinorū cammarus uidetur, cui facilè assentior, præsertim cum hæc inter squillas uiua etiam maximè rubeat: de cammaro quędam ex ueteribus annotata hîc adiiciam, præter ea quæ iam priùs scripsi in Corollario de Astaco A. pag. 117. Cammarum marinum à squilla simpliciter dicta differre Bellonius in Astaco fluuiatili (ipse cammarum seu gammarum fluuiatilem uocat) ostendit ex Plinio: squillarum tamen speciem esse, qui Romæ κάμμαρος dicatur, author est Athenæus. Recentiores quidem multis crustatis caudatis cammari nomen attribuunt, ut dixi in Capite de squillis in genere A. Gaza ex Aristotele pro astaco cammarum uertit: quod non laudamus.

Genus cancrorum (*crustatorum potiùs*) caudatum, uulgus uocat cammarum. Quod nomen Plinius cum prioribus libris omisisset, in catalogo recenset (*Cammarus per C. scribitur apud Plinium, id requirente etiam literarum ordine*) sine ulla descriptione. Quæsitum est an esset Græcorū cammaros: (*Mihi quidem dubium nō uidetur, quin cammarus Plinij idem sit qui Græcorum:*) propterea quòd Atheneus esse squillę genus dixit. Sanè à squilla parua gammarus parum differt, si minùs accuratè consideres, (*&c. ut recitaui suprà in Squillis in genere:*) Puto tamen gammarum antiquis fuisse nostrum hunc fluuialem æquè, atque minorem squillam: minorem, inquam, si ursam spectes. Alioqui si is gammarus non esset, nullo nomine designaretur ab antiquis. Non enim cancer est fluuialis. Et Varro cum iubet uillaticis anatibus præberi cammaros, de marinis intelligere nō potuit. Et Galenus aliud fecit ab aliis omnibus, flexu diminutiuo, ut ab astacis & squillis differret. Itaque aliis enumeratis, eas subdit, in tertio de facultatibus alimentorum. Ἀστακοὶ καὶ πάγουροι, καὶ καρκίνοι τε, καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες. Non est igitur idem, quod squilla: quemadmodum ex Athenæo recognoscebant: Cæsar Scaliger.

Cammarum ego illum putârim, qui paruus admodum (*De squilla parua sentire uidetur*) & tener, tam ex lacubus, quàm ex marinis litoribus capitur. Coqui & hic eo modo, quo cancer, debet, Platina 10.12. Et paulò antè: Farciri & cammari, euacuata testa, tunsa ipsorum ex cauda & chelis carne, tunsis amygdalis, uua passa, uitello oui, trito caseo, si tempora patientur, petroselino, amaraco, minutim cōcisis: & farti, frigi in oleo lento igne debent. ¶ Immodici tibi flaua tegunt chrysendeta mulli; Concolor in nostra gammare lance rubes: Martialis, ut gammarus cibi uulgaris & plebeii fuisse intelligatur. Columella inter animalia (ut uidetur) parui incrementi, gammaros numerauit, Vuottonus. Nominat autem Columella cammarum cum riuali halecula.

F Squillæ, cammari, locustæ, & quæcunque dura carne constant, tardiùs & paulatim alunt, Galenus in Aphorismos 2.18. De cammaris isicia describit Apicius 2.1. Squillæ & cammari inter cibos stomachicis conuenientes numerantur ab Archigene apud Galenum de compos. sec. locos 8.4. Quæ duræ carnis sunt, multùm nutriunt, difficilè concoquuntur, astringuntque aluū, ut astaci, paguri, cammari, &c. Psellus interprete Ge. Valla. Alex peruenit ad ostreas, urticas, cammaros, &c. Plinius. Κάμμαροι nominantur ab Epicharmo in Nuptiis Hebæ.

H Κομμαραι (Κομμιαραι, Varinus) ἤκομαραι, squillæ, Macedonibus, Hesychius. Ἴδε καλαῦ κυρίδων, ἴδε καμμαρῶν, ἴδε φίλα, θᾶσαι μὲν, ὡς ἐρυθραί τ' ἐντὶ, καὶ λείως τριχιῶσαι, Sophron. Eustathius ex Athenæi septimo legit κάμμορον, per omicron in medio: quæ uox, inquit, etiam fato suo seu morte infelicem seu miserum significat, (per syncopen nimirum pro κακόμμορος, Varinus: sic καμβολίαι, pro κακοβολίαι, λοιδορίαι,) sed nostra Athenæi æditio κάμμαρος habet per alpha in prima & secunda. Aconiti radix modica est, cammaro similis marino, (καρίδι Theophr. id est squillæ:) quare quidam Cammaron (*κάμμορον, inter nomenclaturas Dioscoridis: inter delphini uerò nomina apud eundem κάμαρον legimus*) appellauere: sicut scorpium aliqui, quoniam radix incuruetur paulum scorpionum modo, Plinius.

COROLLARIVM IIII. DE SQVILLA CRANGE.

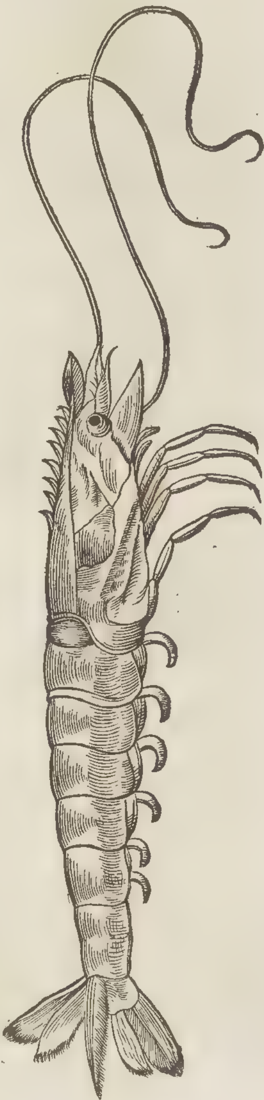
APVD Aristotelem historiæ 4.2. primùm leguntur αἱ κράγγονες: deinde bis ἡ κράγγη, quod magis placet: quanquam Gaza in omnibus his locis uertit crangînes, ut delphînes. Κραγὼν, γένος ζῴου, καὶ εἶδος καρίδος: Hesychius & Varinus, gāma simplici, mallem duplici: animal autem aquaticum ita esse accipio, ut id ipsum species squillæ sit. Cæsar Scaliger squillam cælatam Rondeletii, siue ursam minorem uidetur crangen facere, ut superiùs in Vrsa minore annotaui. Alia quidem est Rondeletii Crange, cuius ipse iconem posuit: & nos ei similem huic Corollario præfiximus, quam Sittardus Romæ nactus olim ad me dedit: & spernotzam uulgò Romæ uocari scripsit: apud Oceanum uerò Germanicum alias & minores squillas haberi. Color eius (ut pictura præ se fert) partim rubet, partim dilutior albicat, ad latera flauescit: extremitas quatuor latiorum caudæ pinnarū, cærulea est: pars inter eas media, acuta, rubet. Itali quidam mihi Vallopa nominarunt, nescio quàm rectè: cum alii idem nomen ad mantin Rondeletii retulerint. Squillas Romani hodie cammerugias (gammarusios, Niphus) & pernocias uocant, Iouius. ¶ Crangæ etiam possent cornu suæ frontis interficere lupum ab eo deuorandæ, non minus quàm gibbę, sed Oppianus squillas paruas hoc facere scribit: quamobrem Rondeletius ad gibbas retulit. nā quæ

minimæ

minimæ sunt, cornu caret. ¶ Crangones contra quàm gibbæ, primos (pedes) habent utrinque quaternos: tum deinde ternos habent utrinque paruos. Reliqua corporis pars, quæ maior est, pedibus caret: Vuottonus ex Aristotele nimirum.

De usu & apparatu crangonum ad cibum: leges supra apud Rondeletium in Squillis paruis.

Crange hæc est Rondeletij à Cor. Sitardo ad nos missa.

COROLLARIVM V. DE Squilla gibba.

SQVILLAE gibbæ ab authoribus aliquandò simpliciter squillæ dictæ mihi uidentur, ut retuli suprà in Capite de squillis in genere. τῶν μὲν καρίδων αἱ τε κῦφαι, &c. Aristoteles Histor. 4. 2. Κυφὸς quidem adiectiuum nomen gibbum significat, & est oxytonum, κυφὸς, κυφή: fieri tamen potest ut substantiuè absoluteque acceptum, mutet accentum, & κύφη paroxytonum scribatur: sicut & γλαυκὸς adiectiuum est, γλαῦκος uerò piscis. sed κύφας absolutè legere non memini. Inferiùs mox apud Aristotelem legitur, καρὶς ἡ κυφή. & rursus: αὗται μὲν, πλατύ: ἡ δὲ κυφὴ, ὀξύ. Et Historiæ 5. τῶν δὲ φύκων (lego κυφῶν cum Gaza) ἡ κύησις ἐστὶ περὶ τέσσαρας μῆνας.

Squilla gibba Romæ gambarella dicitur, à gambis, ut uult Bellonius, id est, cruribus multis. ego potiùs à gammaro diminutiuum hoc esse dixerim. Idem (nisi librariorum error est fortè) Parisijs hanc squillam Gueruette uocari ait: ego Guernette legendum suspicor: quoniam Germani etiam inferiores aliqui squillam (siue hanc solùm, siue aliam quampiam) Gernatt appellant: Vide suprà in Squilla in genere. Galli quidem quintam uocalem post g. scribere solent, e. uel i. sequente, cum hanc consonantem ita proferunt ut ante reliquas tres uocales proferri solet. Marini minutiores gammaruli, ut ita dicam, quos uulgò gambarelli & gambarusoli appellamus, non sunt cancelli Aristotelis & aliorum, ut quidam arbitrantur: sed squillæ paruæ Aristotelis. Siquidem ij qui in hoc genere nunquam rufescunt, (*de gibbis sentit,*) Venetis, alijsque quàm plurimis populis, proprium adhuc squillæ retinent nomen. uulgò enim Schille dicuntur. quanquam in Hispania, præsertimque in Cantabria, omnes hi gammaruli, squillæ, nulla differentia uocitentur, Matthiolus Senensis. Romæ quidem tum gibbas, tum paruas squillas, uulgò gambarellas uocari, Bellonius author est. quare ne quis confundat, cauendum. Lusitani, ut audio, squillam gibbam uocant Camaran de Lysboa. Galli in Neustria Bouquet: hoc est, hirculum, si bene interpretor. Rupellæ quidem Cheurette, id est, hœdus dicitur. salit enim, non incedit, nec repit. Vnde & Germanica nomina eiusdem significationis confingi quid obstat? ein Seegitzle / ein Meergeiß: ein Böckle. uel à gibbo, ein Högerling / ein Hogergerner.

Cæsar Scaliger squillarum minorum species tres facit, omnes gibbas: Vide suprà in Squillis in genere A. tabulam diuisionis è libro Scaligeri. Mihi quidem ueteres gibbæ nomine speciem unam κατ' ἐξοχὴν intellexisse uidentur: cui Scaliger inter minores mediam magnitudinem asignat.

Iconem hanc Squillæ Venetijs accepi. uidetur autem ea esse quam gibbam Rondeletius nominat. Picturam minorem esse uoluissem, & caudam minus directam, ut cognomini responderet.

B Squillarum generi, quas gibbas uocamus, quini utrinque situ, quo cæteris, quorum proximi capiti acutiores, & quini utrinque alij uentri subiuncti, quorum extrema latiuscula sunt. tabellæ (πλάκιδες) ijs nullæ parte supina: prona similis locustarum est, Aristoteles. Squillæ gibbę duodecim pedes habent, utrinque sex, Vetus interpres Aristotelis.

C Squillæ gibbæ uterū menses circiter quatuor ferūt, Aristot.

D Carides paruæ quomodo lupum piscem interimant, Oppiani uersus in Squilla gibba recitat Rōdeletius. gibbas enim priuatim id facere docet, cornu frōtis elato in palatum lupi infixo. aliæ enim squillæ maiores sunt quàm ut hoc eis conueniat: minimæ uerò cornu non habent.

F Quod ad cibū & nutrimentum ex his squillis, uide Rondeletij uerba inferiùs in Paruis. Καρίδες δ' αἳ ζωὸς ὀλυμπίου εἰσὶν ἀοιδοί, Αἳ δὴ ἰδεῖν κυφαὶ πέλεν, χρυσαὶ δὲ πάσασθαι, Matron Parodus.

H Gibbæ per excellentiam cōgnominatę, prę cæteris squillis, ni fallor, ad saltū agiliores sunt: unde & καρίδες fortè quasi κάριδες quædam, id est, locustæ dictæ uideri possunt, hæ quidem imprimis: ab harum uerò similitudine reliquæ. Κόγχαι τε, καὶ σωλῆνες: αἵ τε καμπύλαι Καρίδες ἐξήλλοντο δελφίνων δίκην, Ἐς σχοινόπλεκτον ἄγγος, Ἀραρὼς author apud Athenæum. Ὠρχοῦντο δ', ὡς καρίδες ἀνθράκων ἔπι Πηδῶσι κυρταί, Eubulus. Καρίδας τε τῶν κυφῶν, Idem. Et rursus: Κυρταὶ δ' ὁμοῦ καρίδες ἐν ξηρῷ πέδῳ. ¶ Οὐκ ὤν κεκυφὼς (codex noster habet ὤν κεκυφὼς) ὀρθὸς ὢν βέλτιστ' ἐστι: Αὐτὴ δὲ καρίδι τὸ σῶμα καμπύλη, Ἄγκυρα τ' ὄψιν ἄντικρυς τοῦ σώματος, Anaxandrides. Καὶ κυφὰς (κεκυρτωμένας) καρίδας, ἀειβμήσει δέ σοι αὐτός, Suidas ex Epigrāmate. Καρίδας τὰς καμπύλας, Epicharmus.

IN Stagnis marinis nostris Squilla gibba reperitur, marinæ omnino similis dorsi gibbo, cornu frontis, magnitudine. Distat sapore. nā marina est dulcior: caramot nostri uocāt, Rondeletius.

COROLLARIVM VI. DE SQVILLA PARVA, quam aliqui fluuiatilem cognominant; quanquam & in mari inuenitur.

H SQVILLA parua speciei, non ætatis nomen est. nunquam enim maior efficitur. Κουρίδες, καρίδες. ἢ τὰς μικρὰς, ἐγχλώρους: τὰς δὲ ἐρυθρὰς, καμμάρους, Hesychius & Varinus. Vidētur autem dicere, squillas paruas, alio nomine ἐγχλώρους dici, à colore fortasis: quem eis uiuis obscurum Rondeletius tribuit, Bellonius subfuluum: coctis rubescentem uterque. χλωρὸς quidem modò uiridem, modò lu-

luteum colorem Græcis significat. Eædem & χλωροκυρτίδες fuerint. sic enim apud Hesychium legitur pro genere squillarum. malim χλωροκαρίδες, ἤγουν αἱ χλωραὶ καρίδες. Et μελικαρίδες nominatæ in conuiuio, quod Philoxenus Cytherius describit apud Athenæum, his uerbis: ξανθαὶ μελικαρίδες αἱ κοῦφαι. nam & color ξανθὸς, idem qui χλωρὸς interdum est. & pro κοῦφαι, fortè κυφαὶ, id est gibbæ legendum. quanquam propter agilitatem κοῦφαι etiam, id est leues, cognominari possunt. à melle autem denominatæ uidentur propter suauitatem in cibo: quanuis Rondeletius squillas minimas omnium dulcissimas facit. At Scaliger coctam rubescere negat. uidetur autem de eadem loqui, cum idem Gallicum nomen Ciuade ei attribuat. Minima (inquit) etiam è Garumna excipitur canistris: Ciuadam Vascones ob exiguitatem uocant, id est Auenam. pugillatim enim deuorant, sicut auenam ueterinæ. Hæc etiam in mari agitat, nec rubescit cocta. ab Adriaticis generis nomine dicitur. Hæc ille. Nos à Venetis squillam gibbam generis nomine uocari indicauimus: quam tamen coctam rubescere Rondeletius scribit. Sed gibba absolutè dicta, non est fluuiatilis, aut mari fluuijsque communis, de quo genere Scaliger loquitur. Quamobrem hæc diligentiùs consideranda alijs relinquo. Fortassis enim non rectè animaduertit hæc Scaliger: & insuper quòd mediam magnitudine inter gibbas minores squillam, gambarellum ab Istris uocari tradit, cum Itali plerique puto squillæ minimæ id nomen conferant: quæ Matthiolo Senensi etiam teste, gambarello & gambarusolo uulgò uocatur: quanquam Bellonius Romæ tum gibbam tum paruam, gambarellam uocari scribit. ¶ Lusitani squillam paruam uocant Camaran de Villa franca. Germanicè appallatur **ein Zwergkräbßlin**, id est squilla nana: uel **ein kleiner Gernier.** Gedani in ora Germaniæ audio squillas quasdam cochlearibus edi, integras, quòd crustam duram non habeant. has minimas esse puto, quas Rondeletius etiam scribit cum crusta & pedibus integras frigi.

Icon hæc squillæ paruæ, ut reor, Venetijs olim mihi expressa est.

Aristobulus tradit in Indum flumen maximam multitudinem piscium ascendere: & (*inter alios*) squillas (καρίδας: *interpres uertit locustellas,*) paruas quidem usque ad montem ascendere: magnas uerò usque ad Indi & Acesinæ ostia, μέχρι τῶν ἐμβολῶν τοῦ τε Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ἀκεσίνου, (*usque ad Indi & Acesinæ concursum, interpres,*) Strabo lib. 15. Tarentinus etiam squillas fluuiatiles nominat: & Nebrissensis eandem inter fluuiatiles posuit. Cœruleus nos Lyris amat, quē sylua Marice Protegit: hinc squillæ maxima turba sumus. C

Tarentinus escarum aliquot ad pisces capiendos compositionibus carides fluuiatiles miscet; E in Geoponicis: (est enim earum prædulcis caro:) nempe ad anguillas, ad mullos & magnos scaros: adque tenues pisciculos qui capiuntur arundine.

Squilla parua quæ nunquā maior fit, in stagnis (marinis) nostris frequentior multò est, quàm in mari, ciuade nostri uocant, marinæ prorsus similis est, Rondeletius. *Squilla parua in stag. mari.*

COROLLARIVM VII. DE SQVILLA ILLA, quam Bellonius Cicadam nominat, Rondeletius Mantin.

Genus hoc Squillæ quod Rondeletius nouo nomine Mantin cognominat, à Bellonio, & plerisque alijs doctis, Cicada nominatur, nomine Massiliæ etiam, & in Italia usitato de eodem animali. Rondeletius tamen squillam cælatam suam, quæ & Monpelij uulgò Cicada nominetur, Cicadam Aeliani facere maluit. Vide suprà in Corollario de Vrsa minore. ¶ Gillius cum cicadam Aeliani descripsisset, subdit: Massilienses tenuis suæ cuiusdam uetustatis retinentes etiam nunc Cicadas nominant. Audio & Romæ cicadam marinam uocari: alibi Vallopa: quod nomen Rondeletius crangoni suæ adscribit. Cicadam marinam Romæ & Genuæ uulgò dictam, Speusippi Nympham esse suspicatur Bellonius, nullo quidem ualido argumento. Vide suprà in fine N. elementi. Ῥίνας τρυγόνας, χαλδύνας, τέττιγας ὀπτοὺς, κήρυκας, πίννας, &c. Anaxandrides nominat in Cotyis Thracum regis conuiuio.

COROLLARIVM VIII. DE SQVILLIS diuersis.

CHLOROCYRTIDES, χλωροκυρτίδες, genus est squillarum, Hesychius. Vide suprà ab initio Corollarij De squilla parua.

ENCHLORI. Vide ibidem.

INDICAE Squillæ Locustis maiores sunt, harum quæ ex mari ueniunt in Gangem, forcipes (*atqui has squillarum generi negat Aristoteles*) maximas, & tangentibus asperas habent. quæ uerò ex mari rubro in Indum excidunt, leues audio habere spinas, (ἀκάνθας: fortè crustas, id est, πλάκας: uel dorsa læuia:) sed oblongos & implicatos ab eis dependẽtes cirros: & forcipibus carere, Aelianus de animalibus 16.13. Squillas quidem circa Minturnas Campaniæ, Astacis Alexandrinis maiores nasci aiunt, ut retuli in Squillis in genere H. f.

SCYTALIDES, Σκυταλίδες, genus est squillarum, Hesychius & Varinus.

MELICARIDES. Vide supà in Corollario de squilla gibba, A.

SQVILLAM fluuiatilem, ut Rondeletius nominat, insectorũ generis, reperies suprà cum Insectis aquaticis, Elemento I. pagina 545.

STATVAS Aquatiles. alicubi legisse memini; haud scio an easdem cum Plantanistis in P. memoratis.

STAVRIS Græcè uulgò alicubi dicitur piscis, ab alijs Sarachus, Insubrum Agonus siue Aquo.

DE STELLIS MARINIS, RONDELETIVS.

A ASTHP ab Aristotele uocatur marinũ animal, à Plinio stella, à similitudine stellarũ pictarum, de qua pauca ab ijs scripta sunt. ὁ δὲ καλούμενος ἀστὴρ (inquit Aristoteles libro 5. de historia animalium) *Cap. 15.* οὕτω θερμός ἐστι τὴν φύσιν, ὥσθ' ὅτι ἂν λάβῃ, παραχρῆμα ἐξαιρούμενον δίεφθον εἶν. φασὶ δὲ καὶ σίνος τοῦτον ὡς ἐν Εὐρίπῳ τῶν Πυῤῥαίων μέγιστον εἶν, τὴν δὲ μορφὴν ὅμοιον ἐστι τοῖς γραφομένοις. (*Vide in Corollario C.*) Quæ stella uocatur adeò naturâ calida est, ut omnia contacta protinus decoquat. detrimento etiam summo Echinis Euripi Pyrrheni eandem esse confirmant. Forma eius stellis quæ pinguntur similis est. Plinius lib. 9. cap. 60. Præter hæc claros sapientia autores uideo mirari stellam in mari: Ea figura est, parua admodum, caro intus, extrà duriore callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibũ statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis haud facilè dixerim. Hæc uera esse alio loco (*uide in Corollario*) confirmauimus.

B. Communia diuersis stellarum generibus. Sed plura stellarum genera experientia nobis comperta sunt, quæ ordine à nobis describentur. Hæc illis omnibus communia sunt. Radijs quinq; constant, qui ex multis particulis, tãquam ex multis uertebris componuntur, ut in aqua mobiles essent. in quorum medio oris situs est, & quinq; dentium, ut in Echinis. Excrementorum nullus exitus apparet. Ore igitur Vrticarũ more excerni quæ superuacua sunt arbitror.

A. Ad quod animaliũ genus pertineant. Duriore corio siue callo, ut loquitur Plinius, omnes integuntur: ob eam causam Aristoteles cum Testaceis alijs recensuit. Nos inter Insecta & Zoophyta reponimus, quia ad eorum naturam accedunt. incisuras enim multas in radijs habent, uixq; perfecta animalia dici possunt: imò Plinius libro 9. cap. 47. frutici similiora facit. Multis, inquit, eadem natura quæ frutici, ut Holothurijs, Pulmonibus, Stellis.

Differẽtiæ stellarum. Sunt multæ earum differentiæ. Quædam magnæ sunt, quædam paruæ quæ nunquam magis accrescunt, aliæ aculeatæ, aliæ læues, aliæ ab alijs breuitate longitudineq; radiorum distant: aliæ radiorum appendices, & quasi ramos multos habent, aliæ ijs carent. Postremò aliæ rubescũt, aliæ flauescunt, aliæ nigricant, aliæ cinereæ. Hæc de Stellis in uniuersum.

DE STELLAE PRIMA SPECIE, RONDELETIVS.

B PRIMAE Stellæ non magnitudinem, sed figuram ueram, repræsentamus: eius enim brachia siue radij pedis longitudinem æquant. Duro quidem corio integitur, ut Holothuria, sed aspero. radij enim undique aculeis muniũtur mobilibus, quales in Echinometra uidere est. Iidem radij excauati sunt, ex quibus carnosæ appendiculæ dependẽt, quales in urticis quibusdã cernuntur. In radiorum medio os est sine gula. Inde alimentum in quinque partes distribuitur, ut in Echinis. Internæ partes omnes indiscretæ sunt, ut in Vrticis. Radiorum particulæ uinculis tenuibus connexæ facilè disrumpuntur. Hæc Stella, & parua echinata aspectu pulcherrimæ sunt, potissimùm corio suo spoliatæ, ob exquisitam & mirã partium compagem. Virus olent. Ex his quædam F cinereæ sunt, aliæ flauescunt. Sola mollis, internaq; pars edendo est, à nostris tamẽ negligiĩ, nec unquã in mensas admittitur. Nullus etiã ueterum eam pro cibo habuit.

Pro una Rondeletij icone, nos duas alias (illi tamen similes) quæ iam priùs sculptæ nobis erant, posuimus.

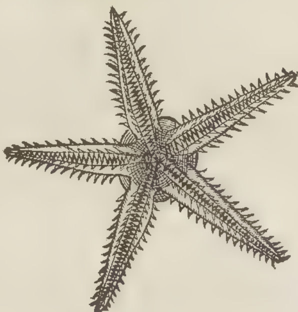

Græ-

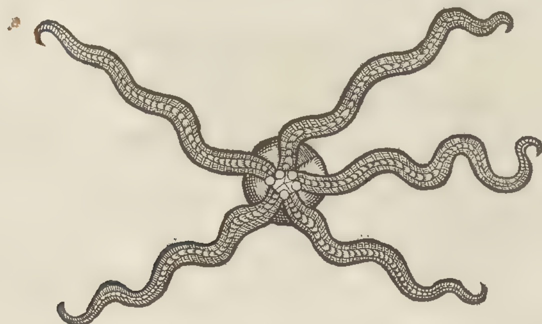
Græci quidam hodie σκαῦρον uocant hanc Stellam, σταῦρον, opinor, uolentes dicere, quòd pali lignei fixi & erecti modo (id enim significat uox Græca) radios habeat. A

DE STELLA PECTINATA, RONDELETIVS.

INTER Stellas magnas hæc quoq; reponenda est, utpote cuius radij ad pedis longitudinē attingāt. Superiori similis est, ijs demptis quæ sequunt. Radij circa rotundũ corpus dispositi, in exortu suo angulum acutum nõ constituũt, sed obtusum. Aculei quibus latera muniunt, rari, recti, pectinatim dispositi, unde pectinatā Stellam appellauimus. In totius corporis centro Stellula quædam expressa est, à cuius ambitu lineæ quinq; per medium radiorum ad extremum usque protensæ sunt. Radij initio satis lati sunt. Rara est hæc secunda Stellæ species. Ore, dentibus, uita, moribus, facultatibus alijs similis est.

DE STELLA LAEVI, Rondeletius.

Quemadmodum in Raiarum, Cochlearum, Turbinum, Cancrorum, ita in Stellarum uarietate lusisse uidetur natura.

B Hãc igitur ab aliȷs iam deſcriptis multis notis diſtinxit. eſt enim prorſus læuis, aculeiſq; omnibus atq; aſperitate deſtituta. Radiȷ longi ſunt, rotundi, flexibiles, muriũ caudis perſimiles: eorum integumentum cortici ſerpentum ſimile eſt, & ob nigrarum albarumq; macularum uarietatẽ ſpectatu iucundum. In medio corporis trunco circulus cernitur, intra circunferentiam quinq; maculis rotundis, & inter has Stellulæ picturâ diſtinctus. à cuius circunferentia quinq; radiȷ exoriuntur.
C Oris compoſitione, uictus ratione, à cæteris non differt. Brachiorum longitudine & uario flexu celerrimè natat.
F Edulis non eſt.
G Ea ad peritonæi rupturam cum ononide fœlici ſucceſſu uti poſſumus.

DE STELLA ARBORESCENTE, RONDELETIVS.

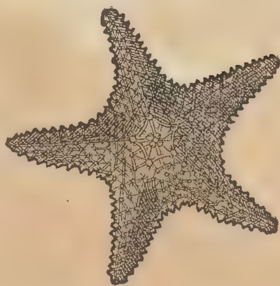
IMMENSA & ſummè admirabilis Dei potentia atq; ſolertia in rebus cæleſtibus, ȷsq; quæ in aëre & terra fiunt, maximè uerò in mari, in quo tam uariæ & ſtupendæ rerum formæ conſpiciuntur, ut quærendi & contemplandi nullus unquam futurus ſit finis. Harum uel illud exemplum eſſe poteſt, quod hîc propono.

A Stellam arboreſcentem à frondium & ramorum multitudine nomino.

B Huiuſmodi duas uidi. Vnam permagnam apud Gulielmum Peliceriũ Monſpelienſem Epiſcopum, uirum ſumma laude dignisſimum, ad Lerinum inſulam captam. alteram ex Italia ad me delatam. Ab aliȷs omnibus Stellis plurimùm differt. Radios quinque ſiue truncos habet, in medio os, cum quinque appendicibus, quæ multis paruis dentibus horrent: pars ea depreſſa eſt, & ſummiſſa, ambitus tumet. in quolibet radiorum interuallo foramen ſeu rima conſpicitur. Quilibet radius ſtatim in binos finditur: hi rurſus in binos ramos diuiduntur, atque ita deinceps, quouſque ad tenuiſsimos & capillorum tenuitatem referentes deuentum ſit. A quolibet oris angulo linea albicans prodit, & per omnium ramorum medium producta eſt: alioqui tota Stella nigricat, & tenui, neque admodum dura ſed aſpera cute contegitur.
C Ramuli omnes intro flectuntur, quod argumento eſt hos tanquam cirros à natura ad cibum captandum conditos eſſe, quibus undique in orbem diſpoſitis præda elabi non poteſt. Id ſpectaculum aliquando in mari ſtudioſè contemplati ſumus. Stellam paruo filo alligatam in mare demittebamus, in quo expanſis ramis natabat, ſed prædam aliquam propinquare ſentiens, brachȷs omnibus contractis amplexabatur, Vrticæ ritu.

E Rara eſt hæc Stellæ ſpecies, & ob raritatem pulchritudinémque inter anathemata ſuſpenditur.

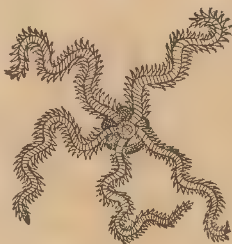
DE

DE STELLA RETICVLATA, SIVE cancellata, Rondeletius.

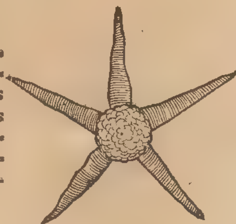
STELLAM hanc à retis ſiue cancellorum figura, reticulatam ſiue cancellatam nuncupamus: & quia inter diſtinctiones retibus uel cancellis ſimiles extant tubercula quædam rotunda, tuberoſa etiam uocari poteſt. Inter maiores Stellas reponenda eſt: brachia enim ad pedalem longitudinem perueniunt, craſsiora ſunt aliarum Stellarum radijs. Aculeis paruis utrinq; eadem munita ſunt. Os habet cæterarum modo. Eleganti illa & reticulata diſtinctione ſpectabilis eſt, & inter anathemata collocanda.

DE STELLA ECHINATA, Rondeletius.

STELLA hæc inter ſaxa uiuit: corpore exquiſitè rotundo paruoq; conſtat, & radijs quinque ſed breuioribus, unde fit ut minor ſit cæteris. Illi è paruo circulo, in quo crucis figura delineata eſt, ueluti è centro exoriuntur tenues, frequentiſsimis aculeis horrentes, qua de cauſa Echinatam nominauimus, in lateribus diſpoſitis. Radiorum flexuoſu motu ſerpentum ritu repit hæc ſtella, & in ſicco poſita eos mouere nunquam deſinit, quouſque in partes diſiecerit, quæ ſeparatæ etiam mouentur per flexus: ut uermium partes, & lacertorum caudæ abſciſſæ. Os habet cæterarum modo. Cochleis paruis, cancriſq; ueſcitur. In ſcopulis Agathenſis ſinus reperitur.

DE SOLE, RONDELETIVS.

VT à ſtellarum pictarum figura, Stellæ marinæ nomen habent, ita à Solis pictura Sol marinus uocari poteſt is quem hic depinximus. Differt enim à Stellis, quòd in his è medio corporis trunco ueluti è centro radij enaſcuntur: in hoc uerò ex corporis rotundi circumferentia, breues, minimè aſperi ſuperiore in parte, ſed ueluti ex ſquamis compoſiti; in lateribus uerò paruis aculeis rigentes, albi, ad extremum uſque gracileſcentes. Corpus illud rotundum, in medio roſæ pictæ figuram expreſſam habet. Ore, uictu, facultate à Stellis non differt.

DE STELLIS MARINIS EDVLIbus, Bellonius.

De Stellis hic agimus, quarũ caro brachijs incluſa rubra uel lutea edulis eſt: quarũ permultas B
in litore Epiri tantæ magnitudinis cepimus, ut ſeſquipedẽ latæ eſſent, & ad triũ digitorũ latitudinem earum brachia extenderentur, neq; grandi galero integi poſſent. Crudis ſtellis non idẽ omnibus color ineſt: aliæ enim cæſio colore præditæ ſunt, aliæ cinereo, aliæ aũt alterius ſunt coloris: quæ quidem ſupra modũ leui contactu confringunt. Sed ſi coquantur, abeunt in calli duritiẽ, & rubræ euadunt. Proinde Stellas natura ijſdem armaturis, hoc eſt, promuſcidibus, muniuit, qui- (F)
bus Pudendum & Erinaceũ. Quòd ſi à quoquã extra aquam obſeruentur, omnino immobiles C B
apparebunt. Sed ſi eas quiſpiã in aquam immergat, & ſupinas inſtrauerit, tunc promuſcides acetabula in extrema plus ꝗ̃ quinq; millia exerere cernet, atq; in pronã partem moueri. Os etiã uerſus terrã ut echini habent, in medio radiorum ſitum. & quanquã in gyrum quinq; dentes oſten-
dant, tamen conchyliorum genera cum ſuis teſtis, tellinas, chamas, conchulas, mytulos integros C
deuorant. Vagantur in mari ut Polypi, brachia diducendo, nunc antè gradiendo, nunc in orbem conuoluendo: & ſuctu acetabulorum, echini modo, lapidibus adhærent. Senſu tactus eas non uacare comperiet, qui manum ferream conto infixam ad eas attollendas immerſerit. Ab hac enim contactas plenius moueri & fugam tentare experietur. Superiori radiorum parte, id eſt, ſupina, ſeptenos ſpiculorum obtuſorum ordines in unoquoque brachio habent, in longitudine autem duos & uiginti, quo fit ut tota parte ſupina horreant, & quinque cirrhis ſtellæ modo radientur; conchaſq; ſemel aggreſſæ, exugunt. Oppianus:

Sic struit insidias testis, sic subdola fraudes Stella marina parat: sed nullo adiuta lapillo Nititur, & pedibus scabris disiungit hiantes.

ALIAE STELLAE NON EDVLES, BELLONIVS.

SVNT & alia multa Stellarum genera: quarum nõnullas uidimus in brachia duodecim extendi, alias in quatuor tantum. Sunt quædam quibus tantum tria sunt, alijs autem sena, nonnullis etiam octona: sed hæc omnia defectamenta marina sunt. In multis præterea cirrhos teretes esse et oblongos conspicies, in quibus meliùs formam Solis, qua pingitur, assequi putaueris, quàm Stellæ. Alijs brachia uidentur quadrangula, alijs admodum plana: quarum omnium iam octo species

A seorsim obseruaui. Caue autem ne uocum affinitate decipiaris: est enim piscis nomine Stellæ

Stellæ pisces. uulgò à Romanis uocatus, Lopidæ similis de genere Anthiarum: de quo iam superiùs egimus, (*uide suprà in Glaucis*) nullo pacto ad exangues has stellas accedens.

COROLLARIVM.

A Marina Stella, non quod similiter ut Stellatus galeos maculis quibusdam tanquam stellis uarietur: sed stellæ pictę quia speciem similitudinemq́ gerat, ex eo nomen duxit: ut enim stellam pictores radiatam pingunt, sic hæc quinq; pedes, tanquam radios habet, Gillius. Hic piscis (*impropriè piscem uocat*) radios habet quinos: alij octonos, uel duodenos, aut pauciores. sed sunt qui negẽt has ueras esse stellas. Vt ut sit, constat naturã hoc numero contentam nõ fuisse: sed tamen quę radijs quinis præditæ sunt, hæ stellarum nomine sunt digniores, Cardanus. Stellas Aristoteles historiæ 5.15. ostracodermis (id est testatis) adnumerat. Cæterum de partib. anim. 4.5. mediam inter plantas & animalia naturam eis adtribuit, sicut & urticis. Aelianus uerò de animalibus 9. 22. malacostracis, id est crustaceis connumerat. Plinius stellis paruam admodum carnem intus esse scribit: extrà uerò, callum duriorem. Stellæ (inquit Gillius) durum callum cũ gladij mucrone experiri studerem, uix tandem multa ui molliorem mediam superficiem potui perfringere. nam radiorum anguli ad silicum duriciem accedunt, & non minus ab ictibus inuictos, quàm ferrum ipsum se præstant. Hæc ille: & forsan duræ huius substantiæ ratione ostracodermis Aristoteles Stellas adnumerauit. Oppianus stellas cognominat ἑρπυστῆρας ἐναλίους. ¶ A Syluatico sidus marinum nominatur, sicut & in Cremonensis interpretatione è Kiranidæ magia, astrũ marinum: neutrum probârim. Asterium uerò rectè dicetur, uide inferiùs in G. Albertus Sturitum & Scincum cum astere marino imperitissimè confundit. ¶ Stella piscis omnibus notus est, suũq; adhuc nomen retinet, Massarius Venetus. Massilienses etiam nunc Stellam nominant. Græcia quemadmodum totius linguæ suæ negligens est, sic piscium nominum antiquorum nihil obseruans hunc Scauron appellat, Gillius. Germanicè nomino ein Meerstern. Eliota Anglus interpretatur a Sterrefyshe. Ego ab erudito quodam Anglo audiui nominari a Seepadde: hoc est, Rubetam marinam: nesciò quàm rectè. Saxones eadem significatione dicerent ein Seequapp: de quo uocabulo plura attuli in Corollario de lepore marino.

* Ad B. referẽda quædã, superiùs in A. explicata sunt. Stella spinulis horret, echini ferè modo, Massarius. Rondeletius priuatim speciẽ unam, echinatã cognominat. Oppianus τρηχὺ κῶλον, id est, crus asperum dixit, de uno radiorum stellæ, quem conchæ alicui patulæ immittat. Sturitus (al' Stincus, utrũq; corruptum est pro Aster seu Stella) animal est marinum, inter plantam & animal, stellæ instar pentagonum, rufi corij. in medio rimas habet, quibus trahit nutrimẽtum, Alber.

C Referunt Stellas torpescere extra aquàm, & sub æstus (*aquæ reciprocantis*) tempore reuiuiscere, Cardanus. Stellæ concharum complures aggrediuntur, & exugunt, Aristot. de partibus anim.

Emendatus Aristotelis locus. 4.5. Eiusdem ex historiæ anim. lib. 5. cap. 15. Græca uerba, & interpretationem Gazæ, Rondeletius ab initio capitis de stellis marinis recitat. Ego quæ in ijs desiderem, hîc explanabo. Primum hæc uerba, ὁ καλούμενος ἀστὴρ οὕτω θερμὸς ἐστι τὴν φύσιν, ὥσθ' ὅ, τι ἂν λάβῃ, παραχρῆμα ἐξαιρούμενον, δίεφθον εἶναι: Plinius conuertit; Stellæ tam igneum feruorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat; omnem cibum statim peragat. Gaza uerò, Adeò natura calida est ut omnia contacta protinus decoquat. Ego sic: Adeò feruida eius, quæ (in mari) stella uocatur, natura est, ut quicquid sumpserit, id licet illicò ab ea extrahatur, discoctum appareat. Non enim simpliciter contactu ab ea hoc fieri scribit: sed ea tãtum quæ sumpserit, hoc est, deuorârit, ita mox affici ac si δίεφθα forent. Sed δίεφθον alibi legere non memini. Vetus interpres, ex Alberti & aliorum citatione, legit δίσεφθος, ut qui uerterit, bis coctus. Sic enim habet Albertus: Et quãdo transglutit aliquod animalium paruorũ, minorum se, quantuncunq; (id) citò extrahatur de uentre eius, inuenietur quasi bis sit coctũ: hoc est, quasi duas bullitiones sustinuerit. Et author de nat. rerũ Alberto antiquior: Cũ stella (inquit) aliquod animal comederit, mox inuenitur in eius uentre durum, quasi bis coctus panis. Eadem ex eo repetijt Albertus in Catalogo Aquatil. Quoties rem iterũ atq; iterũ repetitã nõ sine molestia significabant, dicebant, Δὶς κράμβη, θάνατος: id est, Bis crambe, mors. hoc est, Κράμβη δίσεφθος, Crambe (*Brassica*) recocta, Erasmus Rot. Deinde quod sequitur apud Aristotelem; φασὶ δὲ καὶ σίνος τι τοῦτο (sic noster codex habet, Rõdeletius legit σῖνος τοιοῦτο) ἐν τῷ Εὐρίπῳ τῶν Πυῤῥαίων μέγιστον εἶναι: Plinius præterit. Gaza interpretatur: Detrimento etiam summo echinis Euripi Pyrrheni (*melius*

Pyr-

Pyrrhæi: eum in Lesbo esse Niphus scribit) eandem esse confirmant. atqui in Græcis uerbis nulla echinorum mentio. alio quidem loco Aristoteles (suprà eiusdem libri cap. 12.) echinorum euripi Pyrrhæi meminit, nulla illic stellarum mentione. ex quo Gaza fortaßis hunc locum emendare conatus est. ego omnino sic lego: φασὶ δὲ καὶ γένος τι τούτων (τῶν ἀστέρων) ἐν εὐρίπῳ τῷ Πυῤῥαίων μέγιστον εἶν. Procliue autem fuit pro γένος scribere σίνος, quod nomen alioqui detrimentum significat & noxam: ut σινεῖσθαι uerbum nocere. Σίνος, βλάβος, Varinus. Emendationi nostræ accedit Albertus: qui super hoc loco sic habet: Opinantur quidam quòd in mari, quod uocatur orioz, (*corruptum hoc est, ab euripo,*) quod rubrum (*è Pyrrhæo malè conuersum, ac si non esset gentile nomen, sed idem quòd pyrrhòn, id est, ruffum significaret*) mare, uel potiùs orientale uocamus; est modus huius animalis magnus. Denique re ipsa, genera quædam stellarum magna reperiri constat. echini autem maiores sunt, quàm ut à stellis deuorari poßint: quæ, ut diximus, non contacta, sed ea tantùm quæ glutiuerint, mox igneo feruore consumunt. Quanquam Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. similiter ut Plinius, solo etiam tactu id ab eis fieri tradit, his uerbis: ὁ μὲν γὰρ ἀστὴρ ὧν ἂν ἅψηται, πάντα διαλυόμενα καὶ διατηκόμενα γινώσκων, ἐνδίδωσι τὸ σῶμα, καὶ πόῤῥωθεν ψαυόμενος ὑπὸ τῶν παριόντων ἢ προσπελαζόντων. hoc est: Stella enim quæcunque tetigit, solui liquefieriq; omnia, sibi conscia, accedentibus appropinquantibusq; ultro se contrectandam præbet. Hoc an uerum sit (quod ego non puto) ex piscatoribus maritimis facile erit cognoscere. Stellam dissecuisse se Rondeletius refert, apud Magalonam, pede non maiorem; in cuius uentre quinque cochleas inuenerit, tres integras, duas iam cum testis suis confectas, Cardanus. Locus apud Rondeletium iam non occurrit.

Stellæ conchis ubi se patefaciunt unum de suis cruribus siue radijs inserunt, claudiq; prohibent, ut earum carne expleantur, Oppianus Halieut. 2. & ex eo Aelianus: cuius uerba recitaui in Ostreis D. pag. 764. D

Mala medicamenta inferri negant posse, aut certè nocere, stella marina uulpino sanguine illita & affixa limini superiori, aut clauo æreo ianuæ, Plinius. Ἀντιπαθοῦσι μαγικοῖς πᾶσι τρόποις, μῶλυ, δάφνη, ἀστὴρ θαλάσσιος, &c. Isacius Tzetzes. Aster suffitus auertit omne malum, Kiranides in Ono marino. potest autem tum de morbis intelligi, tum cõmunius. E

Aster suffitus auertit omne malum, Kiranides. Vide proximè retro. Albertus stellæ uim ciendæ Veneris immodicam tribuit; ijs ferè uerbis quæ ueteres de scinco scripserunt. unde locum esse deprauatum apparet. Intra corpus quidem stellam marinam sumi, medici nolunt, sed applicari tantùm aut suffiri: Hippocrates tamen, ut in fine huius segmenti recitabo, propinat. Ad pilos disperdendos medicamentum fit ex scolopendris, urticáque & stellis, omnibus marinis, nitro & amurca ad hæc ammixtis, ut legimus apud Galenum de compos. sec. loc. inter pharmaca ex Critonis cosmetico transcripta. G

Draconis marini scorpionúmque ictus, carnibus earum impositis: item araneorum morsus sanantur. In summa, contra omnia uenena uel potu, uel ictu, uel morsu noxia succus earum ex iure decoctarum efficacißimus habetur, Plinius libro 32. cap. 5. dixerat autem proximè de stellis marinis, (Mala medicamenta inferri posse negant, stella marina affixa limini, &c. ut in E. recitauimus:) quamobrem Vuottonus hæc etiam omnia adhuc ad stellas refert, cum alioqui propter enallagen numeri, & bis positum pronomen earum, quò referret non uideret. Verùm in eo pronomine bis commissum errorem dixerim. ac primo non earum, sed eorum, legendum esse, ut carnibus eorum, id est proprijs impositis, contra ictus ipsorum remedium fieri intelligamus. nam & Dioscorides draconem marinum contra spinæ suæ ictum dissectum impositumq; utilem facit: & Plinius ipse alibi: ut alia quoque permulta uenenata, ipsa uenenum suum foris imposita extrahunt. Sic inter se consentient authores, neque numeri enallage (Plinio ferè inusitata, ni fallor) committetur. Hoc obiter animaduertendum, Plinium in his uerbis araneum piscem diuersum facere uideri à dracone marino, cùm Latinè dictus araneus, non alius quàm draco piscis Græcorum sit, ut suo loco expositum est. Deinde pro altero pronomine earum, lego ranarum: quam lectionem nostram omnino genuinam esse, si quis ea quæ de remedijs è rana scripsimus in libro De quadrupedibus ouiparis, ad initium segmenti G. uel leuiter inspexerit, liquidò deprehendet. *Emaculatus Plinij locus.*

Vegetius libro quarto capite duodecimo medicinæ ueterinariæ, suffitui contra languorem morbi pestilentis præter alia stellam admiscet.

Suffimentum ad epilepticos expertum: Hirci & ursi & lupi testium, sanguinis hirundinis & lapidis in eius uentriculo reperti, asterij in mari inuenti, anethi, ana drach. ij. alliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini, ana drach. j. &c. Nicolaus Myrepsus. ubi Fuchsius interpres quid sit asterium diuinare non potest: mihi stellam marinam (qua de scribimus) esse dubium non est. *Asterium.*

Hippocrates alicubi stellas marinas nigras, & braßicam uino odorato misceri ac bibi iubet, aduersus uteri strangulationem. (Rondeletius primi generis stellas uirus olere scribit: & nimirũ uiroso illo odore uterus repellitur.) Quod remediũ denuo in libro de nat. muliebri ab eo repetitũ

Scio in stellis quibusdam edulem esse carunculam: reliqua uerò substantia cum ex illorum materia sit quæ pilos disperdunt, ut prædictum est, quàm tutò intra corpus dari possit, considerandũ.

H. Epitheta. Ἀστέρες ἑρπυστῆρες εἰνάλιοι, Oppianus.

e. Si capiti omydis (*testudinis*) permiscueris parũ de asterio (id est stella marina) mangstachium, id est, dæmonem fortunæ (uidebis) factum & stantem ad pedes tuos, & loquetur tibi in omnibus quæstionibus, &c. Kiranides lib. 4.

DE STELLIS DIVERSIS.

Stellas marinas nigras Hippocrates nominat, ut recitaui superiùs ad finem segmenti G.

In Oceano etiam Stellas reperiri non dubito. memini enim ab amico missam aliquãdo unam ad me Antuerpia, colore cinereo, radijs quinis paulatim in mucronem desinentibus, & inflexis modicè, ut in arida apparebat, &c. Multis, breuibus, asperis & pectinatim compositis uillis radij constabant, à supina præsertim parte conspicuis. Cultro facile discindebatur, fortè quòd parua adhuc esset. Alia uetusta & maior, quam habeo, dura, lapidea ferè, & cãdida intus, sectuq; difficili substantia est: ualidè desiccans, ut gustu apparet, & (nisi fallor, non enim periclitari ampliùs uolui) erodens.

Vt Rondeletius Solem inter Stellas numerat: sic & LVNAM maris olim ab amico quodam (ut ipse nominabat) mihi ostensam memini: radijs quinis, geniculatis ferè ut cancrorum caudæ: substantia ferè testacea, molliori, instar testæ oui, friabili & arenosa dum mandit: cinerei coloris.

STERNION à Tralliano nominatum, ostracadermon quoddam cancrorum generis uidetur. Vide suprà inter Cancros, pag. 176.

STINCVS nescio quod marinum zoophyton, nominatur ab Alberto, De animalibus libro 4. tract. 1. cap. 1. ubi diuersa marinorum genera persequens: Sextum (inquit) genus est, quod ligneum uocari consueuit, eò quòd simile sit frusto ligni. sub hoc continetur animal quod uocatur stincus. Et rursus eiusdem tractatus cap. ultimo: Iam enim expertus est (inquit) aliquis piscatorum, quòd in mari est animal, cuius creatio est quasi creatio frusti ligni, neque cognoscitur esse animal, nisi quia dum est in aqua maris mouetur natando de loco ad locum. Nigrum est, & rotundum, æqualis per totam longitudinem spissitudinis. Non alitur nisi in se resudanti humore. Excrementis caret: ut & organis sensuum. est enim animal ualde imperfectum, medium scilicet inter plantam & animal: quare etiam animal ligneum appellatur. Et mox: Ad naturam animalis lignei uidetur affinitatem habere Stincus: nisi quòd mollitiem carneam habet quandiu non est siccus. Hic ualde abundat in arenis marium nostrorũ: & nullum signum uitæ ædit cum de aqua leuatur: ut primùm uerò redditur aquæ, dilatando se & constringendo mouetur. Os non habet, nec aliud sensus ullius organum.

DE STRABELO, BELLONIVS.

NON eadem concha est στράβηλος cum Strombo. Est enim Strabeli concha Purpuræ & Buccino similis, sonis tamen musicis edendis accommoda: unde Tritones Neptuni currum præcedentes, antiquissimæ picturæ effingunt strabelis musicam facere. Speusippus quoq; similes esse dicit στραβήλους καὶ πορφύρας καὶ κήρυκας, καὶ κόγχας.

COROLLARIVM.

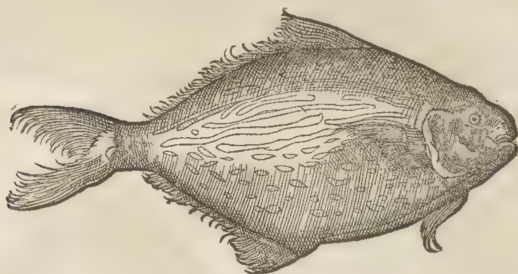
AGIAS & Dercylus in Argolicis Strabelos uocant astrabelos, τοὺς στραβήλους ὀνομάζουσιν ἀστραβήλους, (masc. genere. Sophocles in fœminino posuit, Ἁλίας στραβήλου τῆσδε τέκνον. sic & σταφὶς & ἀσταφὶς dicuntur.) Meminerunt autem eorum tanquam idoneorum inflari tubæ loco. Στραβήλῳ, τῷ κόγχῳ ᾧ ἐσάλπιζον, Hesychius & Varinus. Στρεβλῷ, κόγχῳ ᾧ ἐσάλπιζον, Iidem. Στράβηλοι, κοχλίαι, Varinus. Athenæus ex Aristotele inter ostrea πορευτικὰ, id est gressilia, στράβηλον numerat. Epicharmus in Nuptijs Hebæ inter alia ostrea στραβήλους nominat. Strobili filij Carcini poëtæ: de quib. extat prouerbium, Εὐδαιμονέστερος τῶν Καρκίνου στροβίλων. Dicuntur etiam στρόβιλοι, cochleæ & buccinę marinæ, Suidas. Strabelus igitur & Strobilus eâdem significatione accipi uidentur. Strombos eosdem esse puto cum Strabelis & Astrabelis Athenæi, Rondeletius. De Strombis dicetur inferiùs. Videtur aũt Strombi nomen generalius, quo etiam strabelus contineatur. Germanicè Strombos Strabelósque nominare licebit Straubenschnecken / Straubenhorn / Spitze Kinckhorn.

Streblos. Strobilus.

STRIATAE nominantur à Plauto in Rudente, cum plagusijs, musculis, urtica marina, & conchis. Coniecerim autem è concharum seu pectinum genere has esse nomine à strijs indito.

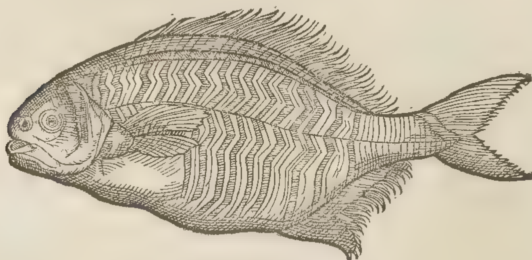
STROBILI. Vide Strabeli.

DE STROMATEO, RONDELETIVS.

SALPAE similem piscem subiungit Athenæus ex Philone: Γίνεται δὲ ὅμοιος ἰχθὺς ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ὁ προσαγορευόμενος στρωματεὺς, ῥάβδους ἔχων δι' ὅλου τοῦ σώματος τεταμένας χρυσιζούσας. id est, Nascitur salpæ similis piscis in mari rubro, qui stromateus nominatur, uniuerso corpore lineis aureis productis distinctus. Hunc propter similitudinem, nos quoque salpæ subnectere uoluimus, (*Nos hunc ordinem neglexímus.*) etiamsi in peregrinis piscibus sit habendus, quos seorsum libro uno complecti statui. Præterea ut studiosos admonerem, istum piscem si in aliqua maris mediterranei parte reperiatur, nec mari rubro tantùm proprius sit, fortasse eum esse qui Romæ fiatola nuncupatur, eò à salpa dissidens, quòd lineas aureas breuiores habeat, nec ad caudam usque productas. A B Libro 7. Fiatola.

DE FIATOLA ROMAE DICTA, (QVAE STROmatei species, eiúe cognata existimatur,) Rondeletius.

FIATOLA Romæ usitatum est hodie piscis nomen, qui cum nullis alijs cõmodiùs quàm cũ cæruleis (*Cæruleos uocat, ut Glaucos suos, hippurũ, seserinũ, fiatolam*) connumerari potest. Dorsum enim lateraque cærulea sunt, uenter candidus, labra purpurea. Ferè rotundus & compressus, seserino non ualde absimilis, nisi quòd lineas duas à branchijs ad caudã ductas non habet, sed unicam duntaxat. A dorso autem ad hanc lineam & ab hac ad uentrem lineæ demissæ sunt, perbellè inflexę. Romæ piscis est satis frequens, in nostris litoribus nunquam uisus. A B Vbi. F

A glauco substantia parum differt: est enim carne paulò molliore. A

Fiatola Romæ uulgò nuncupatur, quemadmodum stromateus ob similitudinem quandam: solent enim ichthyopolæ nomina piscium propria, similibus communia facere, quod in permultis piscibus uidere licet.

DE EADEM FIATOLA, BELLONIVS.

Totus est aureus atque argenteus piscis, qui ab insigni pulchritudine Græcis κάλιχθυς appellatus est, Tyrrheno familiaris, Adriatico non item: Romanis atque Neapolitanis Fietola appellatus, nullum tamen inter apprimè delicatos pisces nomen retinens: de eo sic Oppianus cecinit, A B (F)

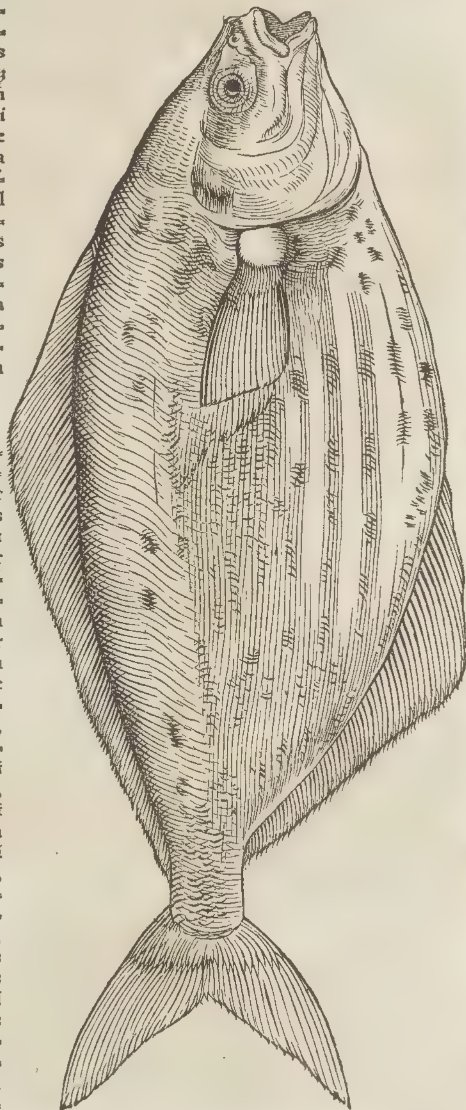
Pulypodas agitata petit cognomine pulcher.

Sunt qui Callionymum, nonnulli Hellopem, alij Lycon esse credant: de quibus tamen seorsim à nobis actum est. Nulli pelagio pisci nomen hoc Græcum rectius conuenire, quàm Romanorum Fietolæ existimauimus: ut qui totus ferè sit argenteus, ut Lampuga: ac præterea multis aureis lituris uariegatus. Elops.

B Latus est ac planus, caudam lunatam habens: Linguam carnosam, delphini modo, ad humanam accedentem, suisq; partibus omnino absolutam: quod præter cæteros branchijs præditos pisces solus habere mihi uisus est. quemadmodum & hoc sibi etiã peculiare, quòd præter omnium piscium morem, pinnis sub uentre careat, estq; prorsus inermis: Branchias utrinq; quatuor gerit, si quidem eam, quam capiti coniunctam habet, annumeres. Superiorem maxillam fixam ac immobilem, ut Scarus & Exocœtus habet: atq;, ut ait Oppianus,

Dentibus obtusis est illi rictus inermis.

Cantharo quidem similis est, sed eo maior euadit, non tamen æquè crassus. Lineam habet à capite sub uentre ad umbilicum extensam, atq; utrinq; in ceruice nigrã maculam. Squamis undecũq; caret, prçterquàm in eo lineç ductu, qui piscis huius latera distinguit: uentrẽ quoq; paruum habet, ut & Lechia & Lampuga. Quamobrem & ei arctè intestina inter se cohærent, quæ tam numerosis spiris in orbem circunductis ita inter se complicantur, ut globulũ esse dicas: hepar unius tantùm lobi nullo felle præditum: stomachũ in V literam efformatũ, cuius insima pars in mucronẽ turbinatur: atq; ad eius pylorum tam numerosas uideas appendices, ut (quemadmodum nec in Thynno, Pelamide, ac Scõbro) nullis artibus numerari possint. Intestina fulcit glãdulosum pancreas. Lien illi stomacho subest.

COROLLARIVM.

FIATOLAE iconem à Bellonio exhibitam omisimus, quòd forma & circunscriptione corporis, ac pinnis cum ea, quam Rondeletius dedit, conueniat. Lineæ tamen seu striæ & maculæ longè aliæ ac aliter in utriusq; pictura sunt: ut pisces esse diuersos aliquis existimaret, sicuti etiã ex utriusq; descriptione idem nõ uidetur. Rursus uerò propter formam & pinnas, ut dixi, & quoniam uterq; circa Romam frequentẽ esse & fiatolam uocari scribit, unus uideri potest. A nobis posita pictura, quam à Cor. Sittardo cum alijs piscibus Romæ depictis olim accepi, cũ Bellonĩana ferè per omnia congruit, nisi quòd rudimenta quędam dentiũ ostendit, cũ Bellonius omnino edentulam faciat: & lineam mediam rectã à branchijs ad caudã non exprimat, (cuius tamen in descriptione Bellonius non meminit,) nec aliã superiorem Bellonio memoratam, incuruã, & squamosam, cum reliquũ corpus squamis careat. De ea doctissimus Sittardus sic ad me scribebat: Hic piscis Fetolo uulgò dicitur, Romanis lampeca. ferẽ nasci ex pulmone marino, delicatissimus piscis, nec exce-(F) dit hanc magnitudinem. Erat autem missa ab eo pictura, uno alteró ue digito lon-

gito longior, quàm à nobis hîc proposita est. Ex pulmone marino eam nasci, aliò ue zoophytò quis facilè credat? Lampecæ, uel potiùs Lampugæ nomen, alijs piscibus quos Glaucos Rondeletius facit) debetur. ¶ Clementis Alexandrini libri octo extant, ob uarietatem lectionis Στρωματεῖς inscripti, quoniam strómata Græcis sunt stragula & tapetes elegantiores, uarijs colorum imaginumq́ differentijs spectabiles. ¶ De Callichthye, quem Bellonius eundem Stromateo pisci putauit, plura leges suprà in Elemento C. Item de Stromatei nostri genere alio (coloribus saltem differente) in Corollario de Hepato A, ab initio.

DE STROMBIS, SEV TVRBINIBVS, BELLONIVS.

TVRBINES tortili clauicula in acumen fastigiati, pyramidalis metæ formam habent, ut longiuscula testa, torosa tamen ea contegantur. Cancellus (inquit Aristoteles) qui turbinem subit, oblongior est. Sed quum Cancellus subeat turbinem, oportet eum quidē esse paruum: tamen ad insignem etiam magnitudinem accedit, ut non sit minor grandi buccino. In oblongarum cochlearum generibus adscribi debent turbines, quibus antiqui ad tubas utebantur. Horum duæ potisimùm obseruantur differentiæ, maiorum, qui magnæ plerunque sunt molis: & minorum, qui non ita uasti sunt. Omnes operculum iam ab ortu naturæ ferunt carni appositum, in quod sese concludunt, ne facilè offendantur ab ijs quæ extrinsecus accidunt. A B (b)

Strombi (inquit Oribasius) duri sunt, concoctuq́ difficiles: & quò maiores, eò duriores euadunt. Cum sinapi eduntur, & ex aceto. F

DE IIS QVAE GRAECI STROMBODE NOMInant, id est, Turbinata: & quæ omnibus communia propriaq́ sint, Rondeletius.

SVPERVACVVM foret hîc de turbinis & turbinati significatione satis omnibus nota dicere, nisi uariè ab authoribus usurparetur, ac proinde turbinatorum obscurior esset diuisio. Est igitur turbo qui ex amplo & lato paulatim in mucronem desinit, ut de Buccina scripsit Ouidius: A, et a.

Caua Buccina sumitur illi, Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo.

Huius figuræ est turbò lusorius, Quem pueri magno in gyro uacua atria circum
Intenti ludo exercent, ut ait Vergilius.

Ab huius figuræ similitudine, dicuntur turbinata ostracodermorum genera. Quare latiùs fusa sumuntur ab Aristotele, quum sic distinxit lib. 4. de part. anim. cap. 7. τὰ δὲ στρομβώδη, καθάπερ εἴρηται πρότερον· καὶ τούτων τὰ μὲν ἑλίκην ἔχοντα, οἷον κήρυκες· τὰ δὲ σφαιροειδῆ μόνον, καθάπερ τὸ τῶν ἐχίνων γένος. Turbinati generis alia in anfractum intorta, ut Buccina, alia in globum circumacta, ut Echinorum genera. Alio in loco Aristoteles in turbinatis Echinos non recensuit, quanuis testa opertos, ut ex ipsius uerbis perspicuum est, lib. 4. de Histor. animal. cap. 4. Quæ testa operiuntur, ut Vmbilici, Cochleæ, Purpuræ, & omnia quæ Ostrei aut Conchæ nomine appellamus, atque etiam Echinorum genus. Prætereà turbinatis, tradente eodem (ibîdem,) hoc peculiare est, ut testæ postrema à capite clauiculatim intorqueantur. Operculum etiam ea omnia iam inde ab ortu naturæ gerunt. Quæ Echinis nullo pacto conueniunt. Illa στρομβώδη meritò quidem nuncupat παρὰ τὸ στρέφεσθαι, quod contorqueri significat. Hac posteriore turbinatorum significatione utimur, & turbinatis Cochleas subijcimus, quæ clauiculatim intorquentur etiam si non in longum mucronem deficiant. *Echini an turbinati.*

Sed ne qua sit in testaceorum diuisione obscuritas, ea sic perspicuè distinguemus. Testaceorum alia sunt undiq; contecta, alia parte duntaxat altera. Vndiq; conteguntur Tellinæ, Pectines, Mytuli, Conchæ aliæ. Altera tantùm parte ut Lepas, Auris marina. Rursus eorum quæ undiq; integuntur, alia testa continua penitus conclusa sunt, ut nulla ex parte carnem detectam habeat, ueluti Holothuria, Tethya, Echini. Alia testa continua inclusa quidem, nec ulla ex parte conspecta, dempto capite, ut Buccina, Purpuræ, Cochleæ: deniq; turbinata omnia, quæ capitis operculum habent. Alia testa undiq; conglobata quidem, sed non in gyrum conclusa sunt, quæ rimam habent sine operculo, ut Conchæ ueneræ. Alia undiq; duabus testis contecta, ut Pectines, Chamæ, Dactyli, &c. Ex his omnibus ea tantùm hîc tractamus, quæ testam habent unicā totam continuam, atq; in anfractus contortam, dempto capite, quod semper operculo tegitur. Atq; hoc quidem turbinatis proprium est, quo à reliquis secernantur. ipsis tamen omnibus cōmune est, quod iam diximus, quodq; testa intorta sit. Mouentur etiam eadem omnia & serpunt, parte dextra non ad clauiculas, sed in aduersum. *Testaceorum diuisio.* *Turbinatis quæ communia.*

Eorundem omnium caro intus laxior continetur, & quæ faciliùs auelli potest. Interiorū natura (*Sumpta sunt hæc ex Aristotelis historiæ 4.4.*) in turbinatis omnibus similis est, nec nisi magnitudine (excessuq́) uariat. alijs enim partes maiores, alijs euidētiores, alijs minores obscurioresq́ sunt. B

Ad hæc diſcrimen illud duritię, mollitię, cęterarũq́ eiuſdẽ generis affectionũ. Caro enim primã in ore teſtæ, quã omnia toroſiuſculã habent, alijs magis talis, alijs minus. Caput eius partis medio prominulum iungit, & cornicula duo, quæ pro magnitudine plus minus capiũt incrementi. Exerunt caput more eodẽ omnia, idemq́ per metũ retrahunt intrò. Nonnullis etiã os, & dentes acuti, breues & tenues, ut Cochleis. Promuſcidas etiã gerit (*gerunt*) modo muſcarũ, quod quidẽ mẽbrum linguæ ſpeciem præ ſe fert. Habent hoc idẽ & Purpuræ & Buccina firmũ & toroſum, quo ſimiliter ut aſili & tabani, quadrupedũ tergora penetrant, imò longè ualidiùs: teſtas enim eſcarũ poſſunt perforare. Venter os protinus excipit, ſimilis in Vmbilicis ingluuiei auiũ: habentq́ parte inferiore duo albida, toroſa, mãmis ſimilia, cuiuſmodi carunculas uel in Sepijs eſſe animaduertimus, ſed hęc toroſiora. Gula à uentre duplex, longa, porrigit ſe uſq; ad papauer, quod poſtremũ fundo cõmiſſum eſt. Hæc ergo ut in Purpuris & Buccinis cõſpicua in clauicula teſtæ continent. Quod autem gulæ ſubiungitur, inteſtinum eſt, gulæ ipſi continuũ ſimplexq́ ex toto uſq; ad exitum: cuius initiũ circa anfractũ papaueris eſt, quà & laxius hęret. quod enim μήκωνα Latinè uerbũ

Lib. 4. de hiſt. cap. 4.

è uerbo papauer appellamus, in omnib. teſtaceis generib. ineſt. Hinc ſurſum uerſus replicãs, carnis repetit ſedẽ, finitq́ ad caput, unde eijcit excrementũ, pariter in omnib. turbinatis generibus, tã aquaticis q̃ terreſtribus. Hæc eſt interiorũ partiũ quib. turbinata conſtãt, deſcriptio ex Ariſtot.

C Purpuræ & Buccina lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant, qua de re fuſiùs alibi diximus. Mucorem etiam emittunt turbinata reliqua.

Hæc Rondeletius ab initio libri II. Tomi alterius de aquatilibus: in quo deinceps tractat de Purpura, Muricibus, Aporrhaide, Buccinis, Conchylio. hæc enim omnia στρομβώδη, id eſt, turbinata nominat. Nos de his ſingulis, iuxta literarũ ſeriem ſuis locis egimus. Inde ad ipſos peculiariter dictos Strõbos ſeu Turbines trãſit ita ut ſequitur.

DE STROMBO (ID EST, TVRBINE) MAgno, Rondeletius.

Ex duabus his Strombi magni iconibus, minor à Rondeletio exhibita eſt: maior ad Strombum quem domi habeo, Venetijs nactus è Turcia allatum, expreſſa.

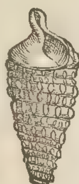
PRI-

PRIMVM Turbinem proposuimus longum & magnum, multisq; uoluminibus constantẽ, pro corporis crassitudine, margine spisso & aspero: testa alba, lineis tuberculisq; multis scabra & aspera. Foramen rotundum habet & rimam, qua excernuntur excrementa. Saxis hæret turbine sursum uerso. B

Quæ de testæ carnisq; usu in Purpuris Buccinisq; dicta sunt, huc possunt accommodari. F G

DE TVRBINE TVBEROSO, Rondeletius.

IN Turbinum generibus hic iure numerabitur, qui à tuberculis multis tuberosus cognominatur. Is sinistræ manui proximus est, longus, tenuis, in mucronem desinens. Huiusmodi sunt quidam albi, quidam nigri, quidam uarij. Pollicis magnitudinem nunquam excedunt. In his Cancelli cùm parui sunt, uiuunt authore Aristotele: suntq; longiores ijs qui Neritarum sunt hospites. Huius generis Turbines (*etiam*) in terra reperiuntur, qui Cochlearum nomine comprehenduntur, nam præter Cochleas nullum testaceum genus in terra uiuit. B

Cochleæ.

Eiusdem Turbinum generis sunt aliquot species diuersæ, quædam longæ, tenues, acutiores, læues, cuiusmodi tres sunt tuberoso propiores. Alij, postremi scilicet duo in pictura capiti huic præposita, inæquales, tuberosi, scabri, uirgati. Vita, moribus, substantia non differunt.

Species diuersæ

DE TVRBINE ANGVLATO, Rondeletius.

HIC Turbo Buccinis satis similis, quia testæ uolumina ita à se discreta sunt, ut in medio angulos efficiant, cognominatur angulatus. In Turbinem tenuatur inferiore in parte, superiore in longum & acutum rostrum: sic enim cum Plinio loqui possumus, qui Purpuræ rostrum dixit. Colore est marmoreo. A B

Vstus dentifricijs conficiendis utilissimus. G

DE TVRBINE MVRICATO, Rondeletius.

TVRBO hic aspectu quidem Buccino haud dissimilis est, sed à tuberculis multis, breuibus quidem, & obtusis muricatus appellatur. Superiore parte tumidior est. Intus testa purpurea est, foris alba & ueluti calce illita. A B

DE TVRBINIBVS INTRA SPONGIAS uiuentibus, Rondeletius.

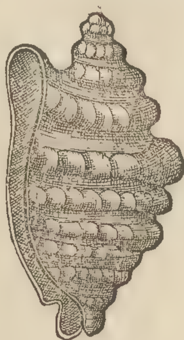

CVM sæpius Spongias secarẽ in frusta, ut penitus earum naturã peruestigarẽ, in ijs uarietatẽ maximam reperi Conchularũ omnis generis, Conchyliorũ paruorum, Buccinorũ, Turbinum.

Cuiusmodi aliquot hîc exhibeo: omnes enim persequi infiniti esset operis, ac uani laboris. Nam quis est qui cognitione ac uerbis tantam naturæ rerum fœcunditatem assequi posset? Differunt hæc inter se genere: nam uel sunt Cochleæ, uel Turbines, uel Neritæ, uel Vmbilici. Differunt & coloribus.

Conchula lactea. Dicemus tantùm de eo paruo Turbine qui sinistræ manui proximus est, rimamq́ longiusculam ueriùs quàm foramen habet, testa non intorta, qui & intra Spongias, & extra reperit, Conchulaq́ lactea à candido colore nominari potest.

E Hac in fucis utuntur mulieres, in succo pomi citrij dissoluta, & sublimato, ut nunc loquũtur, permista: sic enim facies splendidiores, & candidiores effici putant. Sed quia sublimatum atque similia faciem contrahunt, & corrugant ui & acrimonia sua, eas pessimè sibi consulere arbitror. Multò utilius foret in pinguedine felis dissoluere. Huc accedit, quòd hac fuci ratione tanquã crusta inducitur, cuius particulæ si exiliant, atq; eximantur, turpissimè fucus detegitur. Hanc Conchulam appellant petite porcelaine, eamq́ equorum frænis & phaleris nonnulli accommodant. Ex ijsdem & gagatarum globulis mulieres monilia & cingula contexunt, præsertim uiduæ quæ luctus tempore non nisi nigris, candidisq́ ornantur. Sed quæ equorum ornamentis addũtur, crassiore durioreq́ sunt testa: aliæ sunt tenuiore, & fragiliore. Vtreq́ & candore & figura similes.

DE TVRBINE AVRITO, Rondeletius.

A B TVRBINEM Auritum uocamus ob extremi alterius turbinatæ parti aduersi latam utrinque appendicem. Est autem hic Turbo perelegans, & rarus in mari nostro. Testæ uolumina tuberculis extantibus, pulchro ordine dispositis distincta sunt. Horum imaginem imitantur aurifices in urceis efformandis, addita basi.

DE TVRBINE PENTADACTYLO, ET TESSARADACTYLO, Rondeletius.

A B INTER Cochleas Plinius Pentadactylos quosdam nominat. De his ne turbinatis intellexerit quæ proponimus, nescio. Illud sanè omnibus notum esse potest ex turbinatorum definitione & natura, potiùs Turbines esse quos hîc expressimus, quàm Cochleas, cùm in longum protendantur, uoluminaq́ scabra, & ueluti striata habeant, cùm Cochleæ maximè rotundæ sint, & turbine compresso non extenso. Dicitur autem Pentadactylus turbo, quod quinque habeat appendices longas & acutas, si extremũ turbinis annumeres. Alius est Turbo cui quatuor duntaxat sunt dactyli. Ex his turbinatis alij sunt albi, alij nigricant, alij uarij sunt.

DE TROCHIS, RONDELETIVS.

HOC Turbinum genus à ſimilitudine inſtrumenti quo luſitant pueri, Trochos appellamus. Alij ſunt parui, qui à ſuperiore, amplaq; parte ſtatim in breue acumen deficiunt. Alij longiores. Omnes læues ſunt & uarij. Teſta ueluti cruſtis duabus conſtare uidetur, externa minus nitet, quæ ſubiacet unionum eſt ſplendore. Præter Trochos duos adiecimus aliquot diuerſas ſtromborum formas, quarum aliæ ad Buccinorum, aliæ ad Conchyliorum ſpeciem accedũt. Vt nobis uitio uerti meritò poſſet, ſi quæ in hoc genere illuſtria ſunt, & à ueteribus diſertè expreſſa prætermitteremus: ita curioſius certè facere uideremur; atq; ſuperuacaneæ diligentiæ accuſandi eſſemus, ſi omnia & minuta Conchularum, Turbinum, Cochlearum genera perſequi uellem. Si quis enim otio abundãs in marinis litoribus ſpaciari uelit, & in ſaxa maris penetrare, totam iſtam rem in infinita uarietate uerſari uidebit. Genera igitur, & illuſtriores ſpecies cognoſcendæ, atque ut quæque uel minutæ uel neglectæ, uel nominibus non expreſſæ fuerint, ad genera ſua erunt reuocandæ. A B

COROLLARIVM.

Turbinata in genere dicta, στρομβώδη Ariſtoteli, ſunt quæcunque in uolutas & anfractus, ſeu ſpiras, quales in prælis & torcularibus uiſuntur, (ἕλικας Græci dicunt, unde ἑλικοειδῆ fortè eadem quæ στρομβώδη uocari poſſunt,) teſtas ſuas quoquo modo reflectunt: ſicut & cochleæ. hæ enim omnes turbinatæ ſunt, ſed breuiores, rotundioresq;: nec exeunt in mucronẽ ſuo turbine, ut ſtrombi propriè & priuatim dicti, oblongiores, ſpecies altera τῶν στρομβωδῶν. Vide Rondeletium in capite de Cochleis in genere, quod reperies ſuprà, pagina 271. Heſychius non diſtinxit, ſtrombum ſimpliciter cochlon interpretatus. Neque Maſſarius: qui, Aquatiles cochleæ (inquit) ſunt, quæ Græcè ſtrombi, Latineq; turbines communi alio nomine nuncupantur, quod ex amplo in tenue deficiant in uertiginem torti. Strombum alium eſſe à cochlea, uel ex Plinio manifeſtum eſt, lib. 32. Vuottonus. Vide in F. mox Theocriti uerſus, ceu ſynonyma ſtrombum & κόχλον nominantis, ita nimirum ut genus ac ſpeciem. οἵ τε χερσαῖοι κοχλίαι, καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ κόχλος, καὶ τἆλλα τὰ στρομβώδη, Ariſtot. hiſtoriæ 4. 4. Apud eundem libro 4. de partibus cap. 7. echini uidentur turbinatis adnumerari, uerba eius loci recitat Rondeletius: & cum alijs Ariſtotelis locis hunc non congruere oſtendit. Michaël Epheſius totum hoc caput præterit. Sed locum proferamus. Τῶν ὀστρακοδέρμων τὰ μὲν εἰσι μονόθυρα, τὰ δὲ δίθυρα, τὰ δὲ στρομβώδη. καὶ τούτων τὰ μὲν ἕλικα ἔχοντα, οἷον κήρυκες: τὰ δὲ σφαιροειδῆ μόνον, καθάπερ τὸ τῶν ἐχίνων γένος. quod ſi τούτων pronomen ad στρομβώδη ceu proximum referas, ut fieri ſolet: & res ipſa poſtulat, ſi modò ad præcedentium aliquod referre uelimus: nam neq; μονόθυρα, neque δίθυρα ἕλικα habent: echinos quoque στρομβώδεις feceris, ſicuti Niphus facit. Albertus nullum hîc pronomen habet, nec ad præcedentia refert: ſed tanquam abſoluta & noua diuiſione: Quædam autem (inquit) inuolutionem ſpiralem habent, ut keryces: quædam autem ſunt rotundi corporis, ſicut hericius. Turbinata quidem non omnia ἕλικα habere, conſtat ex uerbis Ariſtotelis de partibus anim. 4. 9. Pars poſterior (inquit) in mollibus adducta eſt ad anteriorem, ſicut in turbinatis teſtatorum. In uniuerſum enim teſta, partim cum cruſtatis, partim cum mollibus conueniunt. Cruſtatis quidem, quòd partem terrenam foris, carnoſam intus habent. Figuram autem corporis eo modo quo mollia teſtata etiam quodammodo omnia habent: maximè uerò è turbinatis ea quæ uolutam habent, μάλιστα δὲ τῶν στρομβωδῶν τὰ ἔχοντα τὴν ἕλικα. (*Gaza uertit: quæ ex turbinatis cuniculo in anfractum contorquentur.*) natura enim horum utrorunque perinde ſe habet, quaſi quis directa linea, (ut in quadrupedum ac hominum genere eſt,) primùm extrema lineæ parte ſuperiore os ſitum intelligat, quà, a. mox ſtomachum, quà, b. tum uentrem, quà, c. deinde inteſtinum, uſque in oſtium excrementi, quà, d. Hæc ita in ſanguineo genere diſpoſita ſunt, &c. At uerò mollia & turbinata, inter ſe quidem proximè conſtant, ſed illis econuerſo. finis enim ad principium flectitur, quaſi quis lineam inflectendo (in circulum) adducat d. ad a. Cùm enim ita partes interiores eis collocentur, (foris) ambit alueus in mollibus, τὸ κύτος: in teſtato genere, turbo, ὁ στρόμβος. (*Notandum quòd ſtrombus & pro teſta exteriore tantùm, & pro animali toto accipitur.*) hinc fit ut excrementum meatu ori uicino emittatur, Hæc Ariſtot. Helicen aũt fortè ea tantũ habuerint, quæ turbinẽ, ueluti pyramidis forma exeunt: alia, ut cochleę quędã, lineas ſuas aliter digeſtas habent, circulorũ ferè forma: qui plures ita cõiuncti ſunt, ut minores à maioribus cõtineant, ꝗd in helicoide linea nõ fit. ¶ Vniualuibus biualuibusq; adnata eſt caro ad teſtas, turbinatis uerò magis ſoluta, Ariſtot. Turbinata omnia mouent ac repunt, Idem.

Turbinata in genere.

HIS de Strombis priuatim dictis, ut ſupra monui, quædam adiungentur. Strombos igitur eoſdem cum Strabelis & Aſtrabelis Athenæi (de quibus ſuprà in Strabelis diximus) Rondeletius conijcit. Germanicè cochleas & turbinata quoquo modo nominabimus Schnecken: Strombos uerò priuatim: Straubſchnecken / Straubenhorn / Spitze Kinckhorn / Schmale langlachte vnd geſpitzte Schnecken. A

Strombi.

Stromborum & chœriorum, aliorumq; conchyliorum, uariæ ſunt ſpecies ac longè diuerſæ à noſtris, Androſthenes in Nauigatione Indica. B

Teſtatorum alia in petris, alia in arenis degunt, ut Νηρῖται, στρόμβων τε γένος, Oppianus. C

Turbinis in concha aliquando cancellus hoſpitatur, de quo ſuo loco dictum eſt. --- στρόμβων δὲ δόμοις φιλέουσι μάλιστα, οὕνεκεν εὐρεῖαί τε μένειν, κοῦφαί τε φορῆναι: Oppianus de carcinade, D

id est, cancello. uidetur autem strombi testam his uersibus quàm neritæ & buccini maiorem facere, eoq́ commodiorem inhabitatu cancellis.

Turbines (Strombi, non ut quidam legit Scombri) regem habent, cui se faciles ad obtemperandum præbent. Rex non modo magnitudine præstat, sed longè etiam & multùm pulchritudine cæteris omnibus antecellit. Quod si commodum ei uideat demergi, hoc quidem ipsum primus facit: sin emergere, idem incipit: itemq́ si commigrandum sit, ipse primus tentat, cæteri subsequuntur. Quicunq́ hunc regem ceperit, bene rem geret, omniaq́ ei commodè cadent. Sed is etiam qui alium capientem uiderit, alacrior & fidentior discedit. In urbe Byzantio drachma Attica ei qui hunc comprehenderit, præmium proponitur, à singulis in piscatione socijs conferendum, Aelianus de animalibus 7.32.

E Strombis & chamis quomodo inescentur purpuræ, in ipsarum historia exposuimus. Thymallus piscis non chama, non strombi tendine, (στρόμβου τένοντι,) nec alia esca hamo infixa, præterquàm culice, capitur, Aelianus 14.22. uidetur autem in strombo tendinem appellare, partem solidiorem carnis eius, quę sphondylus alio nomine in testatis dicitur. ¶ Strombus est è genere conchyliorum, quibus tubæ loco utebantur, Scholiastes Nicandri. Vide mox in F.

F Τὴν δὲ (δῶρον ἔδωκα) στρόμβον καλὸν ὄστρακον, οὗ κρέας αὐτὸς Σιτεύμην, πέτραισιν ἐν Ἰκαρίαισι δοκεύσας, Γεύσας τάμνων, πέντ' ὅσσιν: ὁ δ' ἐγκαναχήσατο κόχλῳ, Theocritus Idyllio 9.

G Contra dorycnij uenenum strombi auxiliantur, Nicander. In aceto putrefacti lethargicos excitant odore: prosunt & cardiacis, Plinius. Strombi carnes tritæ, & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ, aut, si febres sint, ex aqua mulsa datæ, hydropicis medentur, Idem.

H.a. Ad strombum & re & nomine accedit Germanicũ Strub. Vide in Cochlea in genere H. a. pag. 279. Νηρῖται, στρόμβοι τε, Nicander Colophonius. Στρόμβος, κόχλος, ῥόμβος, περιφερὴς λίθος, Hesychius. Στρόμβον δ' ὡς ἔσσευε βαλὼν, περὶ δ' ἔδραμε πάντη, de Aiace lapidem projciente Homerus, Iliad. ξ. uidetur autem strombum nominasse instrumentum puerilis ludi, quod alij rhombum uocãt: de quo plura leges suprà in Corollario de Rhombo, inter Passeres, pag. 792. ¶ Strombites lapis dictus est ab aquatilibus eiusdem nominis, Ge. Agricola. interpretatur autem Germanicè, Schneckenstein: malim ego Straubenstein. Et alibi: Strombites (inquit) assimilis est cochleæ aquatili. ex amplo enim in tenue turbinis instar deficit, in spiram à dextra tortus. is interdum est breuis, interdum longus dodrantem, intus candidus: extrinsecus terræ, in qua nascitur, colorem assumit. reperitur autem in Saxonia ad Hildesheimum, &c. Memini ego apud pharmacopolas quosdam demonstratum agapis nomine lapidem paruum, turbinis seu cochlidis figura, in mucronem exeunte, colore subruffo. talem Christophorus Encelius pingit, libri de lapidibus cap. 43. nec rectè chelonitin appellat.

g. Aduersus uesparum & apicularum ictus naturaliter opitulatur ueneranda & uiuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exsculpta, et plagæ appressa. non enim permittit ampliùs inflammationem generari, Aëtius 13.11.

DE STROMBIS DIVERSIS.

Rondeletius speciem unã è strombis suis (in Capite, De Turbinibus intra Spongias uiuentibus,) porcellanã paruam nominat. Sed aliud & peregrinum porcellanę paruę genus est, de quo inter Conchas egimus suprà, initio paginæ 336. & fine sequẽtis. puto autem peregrinum, solidiorem semper & crassiorem esse: & si candore & usu, quo equorum frenis accommodantur, nõ differunt fortè. species etiam nonnihil differt. nam peregrina turbinata non est. ¶ Ut pentadactylus strombus quidam Rondeletio est, sic & purpuræ species eodem cognomine Bellonio. ¶ Qui tuberosus à Rondeletio cognominatur strombus, pollicis magnitudinem nunquam excedens, à figura qua glandem quodammodo refert, Germanicè Eichelschneckle uocari poterit. ¶ Trochi nomen quibusdam Rondeletius finxit: sed Trochi, id est, Rotæ Aeliano belluæ quædam marinę sunt. ¶ Flumina etiam & lacus cochleas paruas generant, quarum testa longiuscula in acutũ desinit stromborum modo: de quibus leges suprà inter Cochleas, pag. 289. Rondeletij uerba, & subsequentis Corollarij initium. Strombi lacuum nostrorum cornicula non protendunt. foramina quædam in eis tanquam oculi apparent. pars circa os & uentriculum ruboris aliquid & sanguinis habet.

DE STVRIONE.

Vide sup. fol. 6. plenij.

TVRIONIS historiã abunde prosequuti sumus in Acipensere A. elemento. hic quæ postea obseruauimus, aut nacti sumus, adijcientur. Recentiores aliqui pro Sturione Stirionem aut Storam scribunt. Sed alius est Scurio à recentioribus quibusdam in Austria & Hungaria dictus. Philelphi sententiam, Sturionem Attilum esse, Iouius redarguit. Sturiones esse lupos ueterum aliqui putarunt: quoniam piscatores Romani hodieq́ sturiones lupos appellent, &c. Idem Iouius qui falsam hanc persuasionẽ plenissimè refellit. (Vide suprà in Lupo A.) Torsionem quoque Plinij, Aristotelis phocænã esse, longè alium à sturione piscem,

piscem abunde ostendit. ¶ Non dubium est quin Circasßi (inquit Cæsar Scaliger) cæteriq; Mœotidis accolæ Sturionem oxyrynchum uocent. gluten nanq; quod ex eo fit, colla xyrychi dicitur ab illis. Cæterùm & Rondeletij sententiam probamus, quæ Sturionē putat Acipenserem: & doctißimo atq; optimo uiro ut assentiamur, faciunt Athenæi uerba in septimo: qui similem quidem Galeo Rhodiensi dicit, sed rostro porrectiore: cuiusmodi sanè Sturio est. Sturionis autem uocabulum Gothicum est, & ab ea gente in Europam inferiorem importatum. sic enim etiamnum uocant, Stur. Sarmatiæ fluuius Occa est, in quo tria genera tradunt Sturionum. Pro preciosißimo illum celebrant, qui Bielaribitza nominatur. Fortasse hic sit Latus antiquorum. candidißima carne, Latus: non minùs candida is ipse, quem modò nominabamus. hoc enim Sclauis prima pars significat nominis. (*Sigismundus Liber Baro, cum tria Sturionum ge era in Occa Moscouiæ fluuio nominasset, Bielaribitzam, hoc est, album pisciculum, ab ijs diuersum facit. Latus etiam cum Sturione nihil commune mihi habere uidetur.*) Georgius Interanius Genuēsis, qui totam uitæ fabulam transegit apud Tartaros, in libello quem de Zygis scriptum reliquit, ait: quos Antaceos pisces dicebant prisci: hoc etiam nomine suis temporibus, id est annis ante hunc (1557.) circiter quinquaginta, uocari consueuisse, nihilq; aliud, quàm Sturionum esse species. Hæc Scaliger. Nos suprà in Antacæis, husonem piscem sturioni cognatum, ab Vngaris Tock, nomine ad Antacæum accedente, appellari monuimus. ¶ Germanicum nomen Sturionis est Stör uel Stuer: unde Stüerlein diminutiuum, apud Saxones in usu, de Sturione paruo: aliqui non rectè acum interpretantur. ¶ Sunt qui Porcum uel Porcellum marinum nominent: Vide suprà in Porcis piscibus, pagina 890. Hispani Suillum, (potiùs quàm Sulium, ut Iouius scribit.) uide in fine eiusdem paginæ. ¶ A Gallis Burdigalæ Creac dicitur: quòd (ut suspicatur innominatus quidam) eius caro quadrupedis carnem uerius referat, quàm piscis. A Polonis Czetzugá, uel Iesziotr. A Turcis Süruck, (uel Syruck, proferunt enim primam ut Germani suum ü, Galli u:) quod nomen ab oxyryncho factum uideo. ¶ Hippolytus Saluianus Iouij sententiam, silurum esse sturionem, acriter defendit: cuius opinionem qui nostra de siluro & glanide scripta legerit, nulli eruditorum approbatum iri confido. Sturiones, quemadmodum & truttæ, diuersarum specierum esse uidentur. Affines eis oxyrynchi, octo cubitos excedunt nonnunquam, deferunturque ad nos saliti è Caspio mari, Cardanus. Acipensis nomen ab oxyryncho factum uideri potest, x. mutato in c. (ut ab oxys fit acutus) & r. in p. &c.

Sturio magnos amnes perquàm libenter subit: Propterea in Nilo, Tanai, & Danubio, Padóque fluminibus maximè capitur, Iouius. Item in Rheno, Albi, & Tibisco seu Tissa Vngariæ. In lacu alluente Suerinum non procul Oceano Germanico, siluros (*sturiones intelligit*) etiam inuentos esse aiunt, Simon Paulus Suerinensis. In Caspio mari siluri (*sturiones*) & moroni uulgò dicti capiuntur, Scaliger. ¶ In Albi aliquando capiuntur tanti, ut libras ducentas appendant, singulas sedecim unciarum, ni fallor. Referunt aliquando captum, sexaginta supra ducentas librarum pondere: à Io. Friderico principe electore, totidem florenis (florenus denarios argenti septem cum dimidio ualet) emptum. B

Sturionis caput quadratum est, & ad effigiem paruæ pyramidis protensum. Os illi est sine maxillis, sine dentibus, diuersum penitus ab reliquorum piscium forma, idq; (*parte supina*) sub mento in ipsa propè iuguli parte ad similitudinem fistulæ harundineæ rotundum, semperq; patens, & chartilagineum, & summè candidum: cuius hiatū in procerioribus hasta brachij haud facilè impleret. Cæterùm totum caput dura potiùs & callosa chartilagine quàm certis ossibus constat: quod ex lento quodam & præpingui mucore concretum esse uidetur. Naribus autem omnino, quæ illi pertenues sunt supra rostrum, refrigeratur: quum branchijs omnino latis careat, & si quam hauriendo recipit aquam, illam eodem prono ore statim regerit. Toto autem dorso craßiores quædam squamæ osseа duritie, certo numero ordineq; distinctæ, intercurrente spinæ acie ad elegantiam eminent, uti in magnificentioribus ualuis hodie uidemus: quas ferrei atque inaurati claui certa serie confixi decentißimè figurant. Cæteræ corporis partes cuticulari & scabro admodum operimento potiùs quàm perpetuis squamis integuntur, idq; ad subuiridis atriq; coloris speciem, Iouius.

Piscis apud Liuones uulgò Dorst dictus, partim ad Sturionem, partim ad Vuelsum, id est, Silurum accedit, ut audio.

Sturio nunquam ferè, uel certè rarißimè, in prealto mari capitur, Iouius. Naribus refrigeratur: quum branchijs omnino latis careat: & si quam hauriendo recipit aquam, illam eōdem prono ore statim regerit, Idem. Dum escam quærit, more suis terram sub aquis fodit, Isidorus. inde Sturionis fortè nomen imposuēre Germani, quibus Storen uerbum, cœnum aut uadum aquæ fodere & commouere significat. C

Sturiones magni & parui ex Oceano in Albim ascendunt, in quo tamen non proficit, sed paulatim contabescens perit. Circa Pentecosten plurimi & gregatim aduentant: maximè inter Pentecosten & diui Ioannis diem, Kentmanus. Fœturam eius in aquis dulcibus gliscere negant. De uiribus & robore eius, leges mox in E.

Genera tria.

D Sturionem aliqui piscatores ad Rhenum, regem seu ducem Salmonum appellant. ubi enim is apparet, salmones multos adesse indicium facit. ¶ Pisci quem Zigam Germani uocant (ein Zige, *de quo ad finem operis dicemus*) ualde infestus est Sturio: eumq́ e mari expellens, per flumina persequitur. agilis ille & uelox semper præuenit. eo capto uiso ue piscatores, quin in proximo Sturiones sint, non dubitant, Kentmanus.

E Sturiones cõstat retibus capi, nunquã uerò hamis, præsertim si cubito maiores fuerint: eosq́ piscatores referunt magno impetu plagarũ sæpe maculas dilatare & abrumpere consueuisse: proptereaq́ accidere ut hamis nõ capiantur, quoniam sturiones lambendo sugendoq́ potiùs, quàm uorando, inepto ad escam corripiendam ore, sine controuersia alant, Iouius. ¶ Memini ad Sãctogoarum patriã meam cis Rheni ripam, nõ procul à gurgite illo per Conradum Celtem poëtã celebrato, capi interdũ Sturiones, eosq́ uidi uiuos aliquot, præsertim æstate & sub autumnũ, retib. talibus, in quibus Salmones capiuntur, duplicatis uel etiã triplicatis trahi nauigio ad litus, cũ magno clamore piscatorũ, plerunq́ longitudine tredecim aut quindecim pedũ. Os habet hic piscis ferè rotundũ sub rostro, per quod piscatores restim densam immittũt, ac ita in Rheno piscem alligatũ diebus aliquot uiuum detinent, Iustinus Goblerus. ¶ Sturio in aqua ualidissimus piscis est: & in terra quoq́ cum uentri innititur. Cauda concussa hominem utcunq́ robustum, prosternit, ubicunq́ contigerit. perticas etiam magnas & ligna per medium frangit. In terram extractus, lapides aliquando tanta ui caudæ ferit, ut ignis exiliat, attritu nimirum ossiculorum, quibus toto corpore mucronatis horret. Quamobrem cautè tractãdus est à piscatoribus, ne uel crura eis confringat, uel retia disrumpat. Peritiores in aqua captum reti ad ripam impellunt, ita ut rete, nõ aduersum, sed ad latus ei sit: secus enim rete uel sextuplex laniaret. Cum ripam attigerit, caput eius omni contentione in altum leuant, & piscem totũ in latus declinant: sic enim robore suo nocere non potest, Kentmanus. ¶ Quo tempore apud Saxones & Misenos rosaria florent, sturiones præcipuè capi audio. ¶ Quæ sequuntur ab Argentinensi quodam sene piscatore accepi: quanquã Argentinæ uix unus aut alter intra plurimos annos sturio capiatur. Sturiones (inquiebat) nisi dormientes capiantur, ne retia omnia dilanient periculum est. Olim in Rheno mihi & socijs salmonum capturæ causa nauigantibus, sturio uisus est corpore aliquantulum prominente: quem, cum non moueretur, magno fune circuniecto in nauim pertraximus. Paulò pòst experrecti rostrum unus è nobis securi amputauit, unde extinctus est piscis: & funibus per os duobus traiectis ligatus, in lintre in urbem à nobis deductus, & in piscatorum tribu omnibus qui numismate collato spectare uolebant, demonstratus, Hæc ille. Puto autem eundem hunc sturionem esse, cuius nunc etiam in piscatorum publica domo pictura è uico spectatur.

F Antuerpiæ sturiones plures quotidie uisuntur in frusta secari, & in uasis, quæ tonnas uocãt, sale condiri, ac ita per annum in cibum seruari, Iust. Goblerus. ¶ Sturionem (inquit Iouius) maria gignunt, sed flumina maximè nobilitant. pinguescit enim dulcium aquarum haustu, subagrestemq́ illum saporem exuit, qui præalto in mari concipitur. Non omni tempore autem grauissimus est, utpote qui in medijs tantùm solstitij feruoribus laudetur. Pogius doctoris Pogij filius, in senectute non modò eruditus, sed usq́ ad iracundiam in conditura ferculorum morosus, & uehemens parasitus, quum sturionem apud antiquos lupum fuisse & ipse crederet, in põtificijs, quas maximè sectabatur, cœnis, dicere solebat, ueteres insulsum habuisse palatum, quòd tantopere Lupum celebrassent. eum enim carnes habere cum prædura, tum multa glutinosioris succi exuberantia insuaueis: quæ prius appetentes satient & expleant quàm delectent. Propterea non domi-

Caput. ni, sed familiæ potiùs mensis apponendum esse censebat, uno tantùm excepto capite: cuius elixi & leucophago conditi latebras & recessus omnes ipse furcula simul ac digitis auidissimè scrutabatur. Tiberim subeunt Sturiones, & pinguioribus aquis gaudent, tantoq́ sapidiores sunt, quanto magis à maris litoribus recesserint. Lurcones & diligentissimi quiq́ ganeonum paruos Stu-

Porcelletæ. riones, quos Porcelletas appellant, repudiatis maioribus, consectantur. Luporũ prætereræ sunt carnes, Sturionum non item. Nobilis quidam coquus aulæ procerum ingeniosissimus, Lupos altilibus capis comparabat, Sturiones uerò pauonibus. Hucusq́ Iouius. ¶ Cauẽdum est ne pisces magni & duræ pellis, ut Rex, (*Raia,*) Delphinus, Sturio & similes, recentes capti edantur: sed tan diu reseruentur, & maximè euiscerati, donec absq́ corruptione substantiæ tenerescãt, Arnoldus

Viscera. Villanou. ¶ Sunt & uiscera quorundam, quia pinguia, grata: uelut sturionum, balænarũ, delphinorum. nam non solùm sapore, sed & odore quasi uiolæ commendantur, Cardanus. ¶ Lautissimus piscis est sturio, paruus, magnus, recens, salsus. probè autem conditur croceo uel caryophyllorum coloris iure, quod fit è uino, saccharo, defruto (ut sic dicam) cerasorum, pipere, zingibere, caryophyllis, uuis passis maioribus et paruis. Si croceus color placet, pro cerasorũ defruto, amylum cum croco additur: uel placentæ ex farina cum melle ac piperis modico subactę. Sacchari loco aliqui mel coctum addunt. Tomi quidem maiores sturionum aprugnam referunt aspectu: eodemq́ modo parati mensis locupletum aliquando inferuntur, Kentmanus. ¶ Maxima nunc gra-

Oua. tia est Cephalorum ouis, quæ Græco nomine passim oà táricha, id est, salita nuncupantur. Secundum oà táricha eminet cauiarium, quod ex Sturionum ouis in Ponto conficitur, ita ut salita in massam ingentem cogantur, & cadis includantur. cruda ea comedimus, uel in panis crustulis ad

prunas

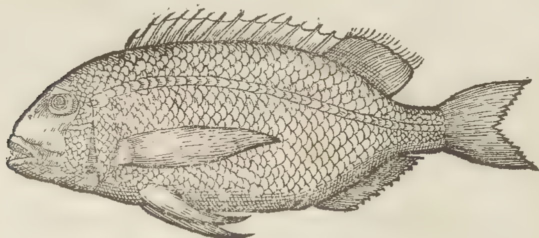
prunas ustulatis. modico enim igne salsamenta in uniuersum indigent, authoritate Athenæi: qui quū de celeriter factis loquimur, in prouerbium cessisse ait, Citiùs quàm salsamēta coquantur: sicuti de asparagis Latini usurparunt. Cauiaria Iulio II. pontifici maximo mirificè placuerūt, quòd deiectum ei ciborum gustum sæpius alleuassent: & siti, uinisq; pariter, ut in senibus accidit, mirè lenocinari uiderentur. Sunt etiam in summa commendatione ex ipsis Sturionum pulpis Spinalia, sic uulgò nuncupata, quæ laricinis (larignis) lignis assimilantur. Laudant & Moronem, ignoti nobis piscis (*Sturioni cognatus est, Husonem Germani uocant*) prædura frusta, qualdeq; rubentia: quæ Mæotidis paludis accolæ mercimonij caussa transmittunt. Ea priùs exedi cōmodè non possunt, nisi aquæ calidæ perfusione molliantur, Iouius. Cauiario dicto è sturionum ouis per omnes ad Orientem regiones Turcæ ac Græci uescuntur: Iudæi abstinēt, quòd hic piscis absq; squamis sit. Cæterùm accolæ Tanais, qui magnum cyprinorum numerum capiunt, ex ouis eorum salitis Cauiarium rubrum pro Iudæis, Constantinopoli usitatum, parant, Bellonius. *Huso.*

SVS marinus. Vide suprà in Porcis marinis, pagina 890. Lolligo, diriq; sues, Ouidius.

SYAENAM piscem Græci recentiores chœrillam interpretantur, hoc est, porculum, Hermolaus in Plinium. Oppiano lib. I. Syęna circa petras lepradas degit. λεπράδας, ἃς κίῤῥις τε, σύαινά τε καὶ βασιλίσκοι, scilicet φινέμονται. Idem nimirum est Hyæna piscis, de quo scripsimus in H. elemento, pag. 522.

SYAGRIDVM, Συαγρίδων, meminit Epicharmus, Athenæus. Has ne quis cum synagride confundat, cauendum. Syagros quidem Gręcis aper est, quem & capron dicunt. de capro autem & caprisco piscibus actum est suis locis. uterq; per metalepsin syagros etiam aut syagris dici poterit: sed capros magis syagros: capriscus, syagris.

DE SYNAGRIDE, (VEL SYNODONTE, QVAE SYNAGRIS ADVLTIOR EI uidetur,) Rondeletius.

SYNAΓPIΣ Græcis dicitur, Gazæ dentex, quo etiam nomine συνόδοντα conuertit: quia synagridem & synodontem, eundem piscem esse existimet. Græci quidam etiam hodie uocant συναγρίδα. Italis dentale dicitur. A Massiliensibus denté. In Gallia nostra Narbonensi marmo: pro mormyro ostenditur uenditurq;. Admonere hîc oportet ab ichthyopolis nostris scarum Aristotelis denté uocari, à dentibus magnis & latis; ne quis hunc nostrum denté cum dentali Italorum, & synagride uel synodonte confundat. A

Synagris piscis est marinus in litoribus & eorum saxis degens: corporis figura auratæ, uel erythrino similis, pinnis quoq; & aculeis, & squamis, & colore: nam ex albo rubescit, sed maculis ueluti punctis aspergitur. Capite magis est compresso quàm aurata, uel pagrus. Quaternos in utraq; maxilla dentes caninis similes habet, inter alios paruos eminentes: internas partes sicuti superiores pisces, (*hepatus, nouacula, erythrinus, pagrus.*) Lapides in capite. In Adriatico mari in insignem magnitudinem accrescit, in nostro litore auratam non superat. B

Sunt qui synodonta non genere quidem, sed specie à synagride differre arbitrentur. Athenæus enim lib. 7. ex Epicharmo tanquam diuersos ponit συναγρίδας μαζούς τε, συνόδοντάς τε ἐρυθροποικίλους. alibi (lib. 8.) synodontis meminit sine synagride. Ego uerò sentio synagridem & synodontem sola ætate differre, (cui simile quid in auratis & coracinis priùs annotauimus,) ut synagris dicatur minor & iunior: synodon, maior: unde synagridas μαζοὺς, id est, ut opinor, delicatas & teneriores nuncupauit Epicharmus. minores enim pisces, & qui ætate non multùm processerunt, molliores & delicatiores sunt grandioribus. Synodontem uerò ἐρυθροποικίλον, cum uarietate rufum, siue rubrum, quem Numenius uocat μέγαν & λευκόν: quod epitheton cum erythropœcilo pugnare uideri posset. uerùm λευκὸν Numenius uocat, à subiecto & ueluti primo colore, qui albus color, cùm tanquam punctis rubeis aspersus sit, ἐρυθροποικίλος ab Epicharmo dicitur. Sunt in synodontis capite lapides, unde synodontides (*meliùs synodontitæ*) gemmæ Plinio lib. 37. cap. 10. Hac in sententia de synagride & synodonte permanebo, quoad alius A *A synodonte an differat.*

differentiam aliquam siue notam preter ætatem, qua discerni possint, ostẽdat, nullam enim aliam hactenus inueni.

Charax. Συνόδους καὶ χάραξ τοῦ μὲν αὐτοῦ γένους εἰσὶ, διαφέρει δὲ ὁ χάραξ, inquit Athenæus libro 8. Eiusdem generis sunt συνόδους & charax, præstantior autem est charax, cuius iconem non propono: in nostro enim mari non reperit, neq; ab Aristotele Plinió ue ulla huius facta est mentio, sed ab Athenæo breuiter tantùm, ut dictum est, & ab Aeliano.

DE DENTALI SEV DENTICE, (SYNODONTE,) Bellonius.

Exhibita Synodontis à Bellonio icon, cum ea quam Rondeletius dedit, satis conuenit, pinna dorsi excepta, quam Bellonius uniformem (qualis & in nostra icone apparet) & pluribus aculeis munitam ostendit.

A A dentibus caninis atque exertis (qualis habet Cinædus) suam Dentalis desumpsit appellationem, Synodontes (*Synodus uel Synodon*) Ouidio mutuata à Græcis nomenclatione dictus, nostro litori admodum rarus, aut eo nomine ignotus, de quo sic Oppianus:

Denticem Boces, Hippuros fallit Iulus.

B Piscis est latus, ferè circinatus, & ueluti planus, in tantam plerunq; magnitudinem excrescẽs,

(A) ut sex libras pendat. Communium tamen pondus, trium aut quatuor librarum esse solet. Dentex Columellæ pelagius piscis esse censetur, qui & arenoso gurgite optimè pascitur. Pinnam gerit in tergore continuam, uiginti spinulis seu aristis refertam, quæ ad caudã desinit: ac rursus aliam ab umbilico uersus caudam protensam, præter eas quæ utrinq; ad branchias feruntur, ac rursum duas alias quæ illi sub uentre sunt. Cæterum bifurca est eius caudæ pinna. Denticis caput in acumen fastigiatum est: oculi ut Melanurus prægrandes, squamæ latæ, branchiæ utrinque quatuor. Venæ in lateribus seu lineæ octo, rectæ, uarij coloris, id est, ex leui rufo nigricãtes, atq; in fuscum elanguescentes. Ea autem linea quæ piscibus utrinq; in lateribus data est, Dentici nõ multùm arcuata comperitur. Linguã mollem habet: Dentes in superiore maxilla quinq;, in inferiore octo, exertos omnes: reliquum maxillarum denticulis deinceps serratum est.

F Illyrij atque Epirotæ Dentales (quos plurimos circa Quadragesimam capiunt) in caudam ac caput diuidunt, & cum squamis, ex aceto & sale addito croco incoquunt, inde gelu conficiunt: quod quum iam incoctum est, doliolis condunt, & fretum traijcientes, ad Anconam & alias urbes deferunt: atque hoc pacto tres & quatuor integros menses illæsos seruant, quos deinde publicè diuendant.

B. Discrimen ab aurata. Dentici magna est cum Aurata similitudo; sed mox discrimen comperies, si quidem exteriores branchias spinosas esse perceperis: præterea tegumentum perpetuò Dentali rubet, neque cilia habet aurea.

(A) Genuinam & antiquam ubiq; retinet appellationem. Grandis & adultus frequentior quàm paruus, ita ut mihi pusillos Dentales raro uidisse contigerit.

DE SYNAGRIDE, BELLONIVS.

Iconem non dedit.

B SYN agridem uulgus Græcum optimis notis à Synodonte distinguit. Dentex enim magis recurto est corpore. Synagris Cyprini in modum, ueluti circino ita circunductus, ut pro longitudine ac latitudine magis crassus appareat. Caput utrinq; compressum habet, pro sua crassitudine planum ac latum, oculos quemadmodum in serpẽtibus elatos: tergus aciei oculorum subiectum, quod huc atq; illuc siquando commoueat, uarios colores edit. Caput habet ueluti aureum, & lineas uersicolores complures per squamas, quarũ nonnullæ cæruleæ sunt, aliæ aureæ, deinde subnigræ, mox uirides, uel his coloribus commixtæ. Verùm ea quidem linea quæ latera intersecat, eo modo non uariat: nigra enim est. Proinde squamis contegitur corui, rotundioribus & latioribus, sed tenuioribus. Caudam gerit admodum bifurcam, & pinnas laterum ualde in acutum desinentes, arundinis alæ in modum oblongas. Pinnam aliam in tergore continuam gerit, uicenis aristis communitam, quarum quæ capiti finitimæ sunt, firmiores atque acutiores conspiciuntur. Vmbilici pinna denis aristis constat: quarum duæ priores, alijs fortiores comperiuntur. Narium foramina circa oculorum fontes illi sunt peruia. Dentes canini, ut Synodontis, in superiori et inferiori maxilla, quorum quatuor præcipui alijs longiores eminent. Quum autem maxillas coniungit, dentes pyxidatim in alterutram coeũnt. Linguam exerit albam, oblongã, & modicè compressam. Cor habet sub branchijs angulosum, diaphragmate interseptum: Hepar pallidũ, in duos lobos diuisum: quorum dexter sinistro maior est, sub quo fel includitur, duos digitos lõgum, gracili uesicula inclusum. Lutea sunt eius intestina, præter rectum quod inter cætera candicat. Stomachus quoq; illi est oblongus, per uentrem protensus, ex cuius summa parte propter œsophagum tres tantùm appendices siue apophyses numerãtur. Lienem, ut iuniperi bacca, orbicularem habet,

habet, à stomacho dependentem, firmis uenis alligatum: Vuluam utrinq; bicornem, per longitudinem spinæ exporrectam, ouis innumeris refertam.

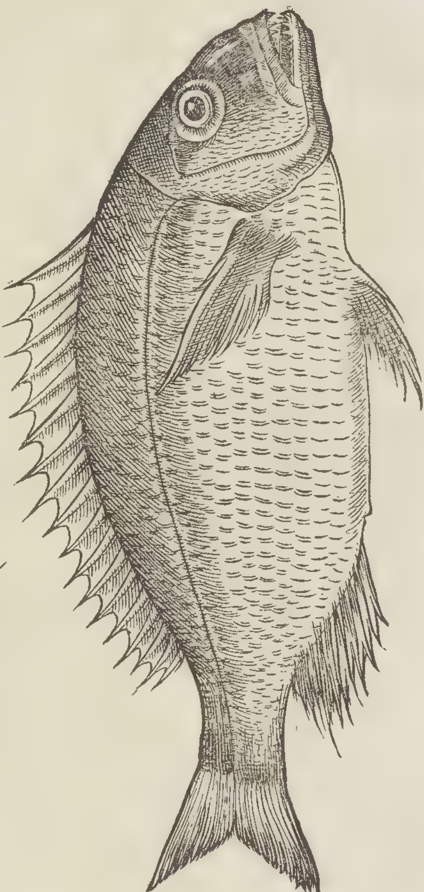
Synagrides circa Corcyram (quo in loco nomen antiquum apud uulgum retinent) calamis decipi conspexi. rarò enim nassis decipiuntur, sæpius tamen euerriculis. E (A)

Synagridibus uesicæ uentosæ (quæ piscibus datæ sunt ne immergantur) geniculo interceptæ comperiuntur: quod cæteris piscibus marinis, aut saltem paucis, minimè accidit. B

Quum itaq; Synagris Latinum nomen non habeat, non est quòd eum Denticis nomine ob confusionem appellemus. A

COROLLARIVM.

Imago hæc Denticis, Venetijs picta est.

Synodontē & SYNAGRIDEM alij pro eodē accipiūt, alij distinguūt. ego utrūq; una historia concludā, sed SYNAGRIDIS nomen maiusculis subinde literis scribā: ut si quis de eo cognoscere seorsim uelit, expeditiùs inueniat. Synodō piscis, uel synodus, ut alij scribunt, utriq; in prima per y. uel, ut alij, sinodon, per iota, (Vide infra in H. a) alius est q̃ synodontis dictus in recto singulari, ge. fœm. ultima acuta, συνοδοντίς. hęc enim pelamis magna est: ut dictū est suprà in Chelidonia, pag. 263. & dicet plurib. infrà in Thūno. Synodon ti à dentibus nomē factū est: unde & à Columella Dentex uocat: & à recentioribus quibusdā Dentalis, uel etiā Dentale (ut à Platina) neutro gen. uulgi Italorū imitatione. ¶ Synodontes, & SYNAGRIDES, Latinè Dentices dicunt: tam similes sunt, ut Ligures, & Massilieses utrosq; Dentices: cōtrà Gręci, eosdē utrosq; SYNAGRIDES nominēt. Hicesius dicit Pagrū, Chromin, Anthiā, Synodontē, & SYNAGRIDEM similes esse, Gillius. Synodontes, Latinè Dentices uocant. quorū alterū est genus simile, SYNAGRIS Gręcè uocatū, quā itē (*ut et Synodontē*) Denticē Theodorus interpretat, Massar. Videt aūt & ipse genus simile dixisse, sicut & Gillius propter Hicesij uerba: qui tamē nec forma similes, nec magnitudine pares hos pisces dixit, nec aliter inuicē cōparauit, q̃ nutrimenti ratione, ut indicauimus in Orpho B. Solet enim Hicesius apud Atheneū nō corporū formarūq; similitudines tractare, id quod Speusippus facit in libro Similium, sed eas duntaxat quæ ad nutrimentum pertinent rationes persequi: quod in prænominatis etiam piscibus eum facere, ex ijs quæ infert nemini dubium esse potest. Siue igitur forma similes sint, siue non similes synodon & SYNAGRIS, nutrimentum ex eis simile est, nempe dulces sunt, subastringunt, abunde alunt, ideoq; etiam difficiliùs excernuntur. Magis autem alunt ex eis qui carnosi sunt, magis'que terrestres, (sicci,) ac minùs pingues, inquit Hicesius. Iam cum & Aristoteles diuersis in locis his duobus nominibus utatur, qui ubique ferè de una re uocabulis eisdem uti solet, nec ludere synonymia aut copia uocabulorum, diuersos esse pisces existimandum est. Sed Epicharmus quoque pro diuersis habuit, his uerbis: ΣΥΝΑΓΡΊΔΑΣ μαζούς τε, συνόδοντάς τε ἐρυθροποικίλους. Quamobrem meam potiùs inscitiam, & alterum ex his duobus piscem, præsertim SYNAGRIDEM, mihi ignotum fateri, quàm clarissimos ueterum authores inscitiæ insimulare malim.

A

Synodontis.

Dentex.

Dentalis, e.

Synagris.

(F)

Saluianus SYNAGRIDEM hodie à Græcis uulgò dictam, omnino synodontem esse, neque notis ullis, nisi fortè quas ætas, temporis'ue aut loci uarietas attulerint, differre sentit. Veterũ autem SYNAGRIS (inquit) quinam piscium sit, quó ue Latino nomine, aut uulgari nomenclatura uocetur, haud nobis hucusq; notum est: suspicamurq; neq; etiam in posterum cognitum fore: propterea quòd nec nomen eius, nec quæ ei authores tribuunt, ullam ad id coniecturam afferant. Idem in Tabulis suis duo hæc nomina pisciũ similiũ, non unius facit: cũ Hicesius tantùm, ut dictum est, nutrimenti ratione similes faciat. ¶ Bellonius scribit uulgus Grecũ SYNAGRIDEM optimè à Synodonte distinguere, &c. cuius uerbis & sententiæ, ut qui magnam Græciæ partem peragrârit, interim acquiescam, donec alius fide dignius aliquid protulerit. ¶ Fragolinos (*sic puto uocant tum phagros tum erythrinos*) quum sesquipalmi magnitudinem excesserint, in dentices siue synodontes euadere communis piscatorum consensus existimauit, Iouius. Dentex corporis figura ac partibus ferè omnibus phagro similis adeò est, ut non facile ab inuicem internoscantur. sunt qui credant eos ætate sola atq; magnitudine differre; ita ut unus & idem piscis minor & iunior existens, phagros: ad sesquipalmi uerò magnitudinem adultus, dentex appelletur, Saluianus. qui in altero sui operis De aquatilibus libro, quomodo dentex à phagro distinguatur, in historia de Phagro edocturum se addit. Author de naturis rerum, & Albertus, hos pisces confundunt: Dentex (inquiunt) uel pagrus à re nomen habet, quia dentes habet magnos, &c.

Phagros.

Malai.

In uersu Epicharmi ΣΥΝΑΓΡΙΔΑΣ μαζὰς τε, συνόδοντάς τε ἐρυθροποικίλους, Rondeletius interpretatur SYNAGRIDES delicatas & teneriores, utpote minores ætate, &c. Saluianus quoq;, lautas. Ego μαζὸν adiectiuum hactenus non reperi, & μέζας potiùs legerim, id est maiores. nam & alibi μέζονα pro μείζονα idem author, citante Athenæo, protulit. Natalis à Comitibus μαζὰς legit, et uertit papillas, quàm rectè ipse uiderit. res ipsa quidem & sensus postulat, ut piscis uel nomen uel epitheton sit, papilla neutrum est. μαζὸς alioquin, sicut & μαστὸς, mamillam significat, θηλὴ papillam. Scio mazam aliquando pro placenta uel panificij delicatioris genere accipi, (quanquam & simpliciter farinam subactam, & aliquid pane uilius significat, ut in prouerbio ἀγαθὴ καὶ μᾶζα μετ᾽ ἄρτον:) unde uerba μαζᾶν καὶ ὑπερμαζᾶν, pro τρυφᾶν, καὶ ὑπερτρυφᾶν. μαζὸς uerò ulla significatione adiectiuum esse nego: si tamen esset, masculinum esset, nec conueniret ad fœmininum synagrides. Μαζινὸς quidem adiectiuum est apud Varinum: Μαζινὸς βοῦς, ὁ ἐξ ἀλφίτων. Sed hæc ad grammaticos. ¶ Aliæ sunt SYAGRIDES, quarum itidem Epicharmum meminisse paulò pòst Athenæus scribit eodem libro 7. uerba autem eius non recitat. Vide superiùs suo ordine. ¶ SYNAGRIDES quidem cur appellentur aliqui pisces, non facilè dixerim: nisi fortè, ut conijcio, gregales sunt, quemadmodum & synodontes: διὰ τὸ συναγείρεσθαι, καὶ συναγελάζεσθαι, ἢ καὶ ὁμοῦ ἀγρεύεσθαι. SYAGRIDES uerò alij nimirum pisces, ab aliqua ad syagrum, id est aprum, similitudine. SYNAGRIDI quidem hodie apud Græcos dictæ dentes quatuor cæteris longiores eminent: quod cum uerre & apro ei commune est. Idem Synodonti dentes caninos exertosq; esse scribit, sicut & cinædo: unde synodontem quoq;, tanquam cynodontem dictum conijcias: & cinædi quoq; nomen inde detortum.

Syagrides.

Vulgaria nomina.

Synodontes sunt qui uulgò dentales uocantur, Massarius Venetus. Massilienses (inquit Rondeletius) Synagridem Dentè appellant, quod nomen circa Monspelium aliqui propter similitudinem Scaro attribuunt. ¶ Sargum, Auratam, Synodontem, Dentalem, &c. Bellonius adeò similes esse scribit, ut uix ab oculatissimo distingui possint. Hi omnes communi Bremæ marinæ uocabulo nobis uenire poterunt, adiecta aliqua coloris aliá ue differentia. Synodontem ergo interpretor, ein rotlachte Meerbrachsmen art / ein Zanbrachsme / ein Zanfisch. ¶ Nostri ichthyopolæ quandoq; synagridem pro mormyro uendunt: qui admodum frequens apud nos non est, sed Romæ & Neapoli frequentissimus, Rondeletius.

B

Columella 8. 16. de piscinis scribens, dentices Punicas & indigenas nominat. Synodum (*Synodontem,*) probant ex Illyrico, Dalmatiæq; litoribus, & præsertim ex Salona atque Tragurio, Iouius. Herculeæ mullum rupes (*dant,*) synodontas Amalphis, Actius Syncerus Neapolitanus. Circa Caput uiride (Noui orbis) piscati sumus dentales, Aloisius Cadamustus. ¶ Synodus & charax eiusdem generis sunt, præstat uerò charax: Diphilus Siphnius, qui tamen non de formarum, sed alimentorũ similitudine loquit. Synodontes proximi sunt auratis (formâ, uerùm maiores, Massarius) & pagris. habent enim prominulos dentes: & sunt lati, subrubraq; uarietate conspicui, Iouius. Fuluos synodontes Ouidius dixit, nimirum ut Oppianus ξανθοὺς ἐρυθείνους, Vuottonus. Numenius λευκὸν (λευκὸν) καὶ μέγαν συνόδοντα, id est, album & candidum synodontem. ¶ Synodontites gemma è cerebro piscium est, qui synodontes uocantur, Plinius. Est autem synodontites adiectiuum nomen masculinum, ut subaudiatur lapis: ad gemmam si referas, fœm. genere synodontitis efferri potest. Recentiores quidem coruinam gemmam tradunt reperiri in capite coracini uel synodontis: sed ineptè. nã qui è coracino est, coracinites potiùs quàm synodontites uocari debebat. nos plura de eo in Coracino, pag. 354. Dentex uel pagrus dentes habet magnos, multos ac duros; Author de nat. rerum. Hunc piscem recentiores Dentatum uocant: & habet dentes antè, superiùs & inferiùs, æquales ferè, ad modum dentium hominis, qui incisores (*Bellonius caninis comparat, cuius authoritas maior*) uocantur, dispositos. Sed inferiorẽ mandibulam

dibulam habet ex duobus ossibus compositam, sicut & homo. Piscis est squamosus, nō magnus, palmo tamen maior: figura piscis qui bonachus (*lego monachus, cui etiam Nasum in Danubio pisce comparat. est autem capito fl.*) uocatur: nisi quòd caput minùs crassum habet, & aliquāto latior est. Abundat in mari iuxta Romam, & Apuliam, & Siculo, Albertus. Dentale nostra ætate dictum putant, quòd dentes ferè exertos habeat, quibus & piscatores interdum lædere consueuit. Sensere Antiâtis cicatrices in digito acceptæ, à Dentali uulnera infligi. Oratæ similis est, Platina. ¶ Synodon quaternas habet utrinq; branchias, easq; simplices: fel uerò à iecore semotum, & intestinis commissum, Vuottonus ex Aristotele. sed Aristoteles historiæ lib. 2. cap. 13. SYNAGRIDEM, non Synodontem branchias quaternas utrinq; simplices habere scribit: & rursus cap. 15. Synagridi, non Synodonti, fel eo modo se habere, ut dictum est.

Synodon piscis litoralis est, Aristoteles. Ἀλκισοὶ συνόδοντες, id est, Robusti synodontes (*nam & magni fiunt, & dentibus plurimùm ualent, ut in B. dictum est*) in petris & arenis pascuntur, Oppianus. C
Nec si Columella & Ouidius, secus sentire uideantur, (ille Denticem pelagium faciens, his uerbis: At arenosi gurgites, planos quidem non pessimè, sed pelagios meliùs pascunt, ut Auratas, ac Dentices: hic uerò piscibus qui pelago gaudent, eundem annumerans:) eis assentiendum est: cum diuturna piscatorum obseruatio, Aristotelis & Oppiani, potiùs quàm ipsorum subscribat opinioni, Saluianus. ¶ Synodontes carniuori tantùm sunt, Aristoteles historiæ 8. 2. Et mox: Synodon carne uescitur, & mollia (μαλάκια) appetit. Euenit plerunque & huic & hiatulæ, ut dum pisces minores insequuntur, uenter procidat, propterea quòd piscium uenter iuxta os positus est, nec gula subest. Hoc cur ita accidat tum his, tum alijs quibusdam piscibus maioribus, dum nimia auiditate persequuntur minores, Rondeletius copiosè explicuit in Channa. Dentex grassatur in ostrea & pisces innoxios, Author de nat. rerum, & Albertus.

Synodontes gregales sunt, Aristoteles historiæ 9. 2. φῦλα πολυσπερέων συνοδόντων, Oppianus dixit. Dentices (οἱ Συνόδοντες) tam congregatiles sunt, ut nec sibi esse à gregalibus suis æqualibus solitudinem & segregationem ferant. Solent autem iuxta ætatum discrimina degere: ac nimirum peradolescentes separatim à reliquis natant. ij quoque qui sunt confirmatiori ætate, etiam inter se uitæ communitate coniunguntur, ita ut congruant prouerbio, Aequalis æqualem delectat: & præsentes præsentibus tanquam ijs quibus cum societas aut amicitiæ coniunctio ex consuetudine usuque frequenti coalescit, delectantur. Aduersus piscatores autem sic machinantur, ut cum piscator in eos cibum demiserit, congregati & in orbem consistentes inter se conspiciant, & quasi signo dato inter se, admoneant ne propè ad cibum accedant, ne'ue demissum cibum attingant, atque in hunc ordinem instructi permanent. Sin autem soliuagus ex alio grege accesserit, hamumq; deuorauerit, ac suæ solitudinis præmio accepto subtractus fuerit, confidentiores efficiuntur, tanquam capi non possint: sicq; præ nimia fiducia negligentiores facti, capiuntur, Aelianus 1. 46. ex tertio Halieuticorum Oppiani ferè. De polypi cum Dentice pugna, Alberti uerba recitaui in Corollario de Polypo D. ad finem. D

Bôce inescatur synodon, Oppianus 3. Halieut. Quomodo capiantur, proximè in D. Aeliani uerbis expositum est. ¶ Τοῖσι κεθαῤῥήσαιο (aliâs θαρρήσαιο) φαγεῖν (aliâs λαβεῖν) λελιμμένος ἰχθῦν, Ἠὲ μέγαν συνόδοντ', ἢ ἀρνευτὴν ἵππουρον, Numenius de escis loquens, ut coniicio. E

Dentices multùm alunt, Psellus. Synodontes duram habere carnem tradit Xenocrates: sed succum creare bonum, mediocriterque nutrire: facileque & in corpus digeri, & aluum mouere, Vuottonus. Hicesio contrà subastringunt, & morantur aluum, &c. uide suprà in A. iuxta (F) in margine. ego quidem Hicesij sententiæ, subscripserim. Synodum (*Synodontem*) probant ex Illyrico, Dalmatiæq; litoribus, & præsertim ex Salona atque Tragurio: quæ gentes concisum in frusta, & semicoctum multo croceo & perspicuo gelu condiunt, cadisq; includunt, ita ut toto fermè anno per omnem Italiam, & Romæ idem aduectitius & recentissimus habeatur. Id genus autem obsonij medici magnopere detestantur, & ante alios Petrus Aponensis. Is enim pisces semel coctos asseruatósque, & præsertim uasorum conclusos operculis mortiferam qualitatem adquirere, mandentésque certo plerunque ueneno inficere, ratione atque experimento deprehendisse affirmauit, Iouius. Dentale ut Stirio coquitur, Platina. De Dentice patina describitur ab Apicio libro 4. cap. 2. Et rursum ius in Denticem assum ac elixum, libro 10. cap. 11. Συνόδων ὀπτὸς ab Antiphane cum alijs lautissimis obsonijs nominatur. Αὐτὰρ (τὸν) συνόδοντα μὲν, ὃν ζητεῖ (ζητεῖς) παχὺν εἶν, Ἐκ πορθμοῖο (è freto Siculo) λαβεῖν πειρῶ καὶ τοῦτον ἐπαίρε, Archestratus. Ὀρφὼν, αἰολίαν, συνοδοντά τε, καρχαρίαν τε Μὴ τέμνειν, μή σοι νέμεσις θεόθεν καταπνεύσῃ. Ἀλλ' ὅλον ὀπτήσας παράθες, πολλὸν γὰρ ἄμεινον, Plato comicus. F Gelu.

Piscis hic συνόδους appellatur à Diphilo Siphnio: ab Aristotele historiæ 8. 2. συνόδων, per ypsilon in prima: alibi uerò per iôta σινόδων, ut eiusdem operis 8. 13. & 9. 2. non placet tamen o. magnū in penultima scribi: cùm apud idoneos authores semper o. breue eo loco reperiamus, & ita originis ratio postulet, & poetæ corripiāt: & apud ipsum Aristotelē histor. 8. 2. primū σινόδοντες, deinde etiā συνόδων legamus in nostra editione. Admonet aūt Atheneus quoq; primā huius nominis per iôta scribi à Dorione, & Archestrato, nec deest, cur ita scribat, ratio: nimirū παρὰ τὸ σίνεσθαι ἢ βλάπτειν H. a.

τοῖς ὀδοῦσιν. esse quidem noxios eius dentes, in B. indicatum est. Per ypsilon uerò συνόδους, quasi κυνόδους dici uidetur. nã, ut scribit Bellonius, caninis dentes similes habet, eosque (ut picturæ ostendunt) non quidem coniunctos, sed magnis interuallis dispositos: cum συνόδους dici posse uideatur, qui coniũctos densosque dentes habeat, (ut συνόφρυς, qui & μιξόφρυς Cratino, apud Pollucem:) qui uerò contrà, raros, μανόδους. ὅσοι δὲ πλείους (ὀδόντας) ἔχουσι, μακροβιώτεροι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰσιν: οἱ δὲ ἐλάττους, καὶ ἀνόδοντοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βραχυβιώτεροι, Aristot. Historiæ 2.3. hîc pro ἀνόδοντοι lego μανόδοντοι. quod & sensus requirit: & Theodori interpretatio comprobat. ὀδοὺς pro dente, communis linguæ uocabulum est apud Græcos, ὀδὼν uerò Ionicæ: ab utroque genitiuus fit ὀδόντος. Ab ὀδὼν Ionico composita sunt προόδων, χαυλιόδων, ἀμφόδων, χαλκόδων, & similia, Eustathius in Iliados Λ. Eadem omnia puto communi lingua per ους efferri. Ζῶον χαυλιόδουν uocatur ab Aristotele libro 3. De partibus, cui dentes sunt exerti, (sic Homerus κάπρον ἀργιόδοντα dixit, Iliad. ι.) alibi uerò substantiuè ipsos dentes exertos χαυλιόδοντας nominat. Historiæ enim 2.10. ὀδόντας μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας legimus. Νωδὸς (id est Edentulus) dicitur, qui dentem non habet, apud Eubulum & Phrynichũ, quem Pherecrates ἀνόδοντα appellat. cui uerò dentes prominent, προόδων dicitur: & προόδους de fœminis, Pollux lib. 2. apparet autem προόδους, communis esse generis, προόδων masculini tantúm.

Epitheta. Synodontes fului, Ouidius. Συνόδοντα λευκὸν Numenius dixit: nimirum à recto in ους. quem generis communis esse, cum adiectiuè sumptum, ut modò indicauimus, tum pro pisce, coniicimus: quamuis pro pisce plerunque semper masculino gen. usurpetur. Ἀλκισὰ συνόδοντος, Oppianus. SYRENAE nominantur apud Varronem De lingua Latina alicubi, tanquam Cõchyliorum quorundam nomen Latinum, non sumptum à Græcis, à quibus Pelorides, ostreas, &c. Latini mutuati sunt. Vernacula (inquit) ad similitudinem sunt, ut Syrenæ, pectunculi, ungues. Ego in hac uoce aliquid corruptum suspicor, nam si Latina est, cur prima per ypsilon scribitur?

DE AQVATILIBVS ANIMALIVM, T. CONSONANTE INITIALI SCRIBENDIS.

DE TAENIA, RONDELETIVS.

H. a. TAINÍA Græcis fascia est, qua in significatione Galenus, & Hippocrates in libro de fracturis usus est sæpius. Significat & redimiculum seu uittam, qua puellæ nostræ capillos redimire solent, quam seruati Latini nominis uestigiis nostri uette uocãt. Sed à fasciarum similitudine dicuntur tæniæ lapides sub aquis candicantes, in longum porrecti, quales sunt in sinu maris nostri non procul ab ostijs Rhodani à nautis formidati, quas Græci uocabuli imitatione tiniez appellant.

A Ab eadem fasciæ similitudine piscis ταινία uocatur, quem Gaza uittam interpretatus est. Plinius tæniæ uocabulum retinuit. A nostris piscatoribus flambo uocatur, id est, flamma, quia colore est rufo, siue flammeo: uel quia quum natat flammæ modo moueatur, & flectatur. A quibusdam spase, id est, ensis nominatur, à figura. Capite enim lato est, reliquo corpore in acutum paulatim desinente.

Vitta.

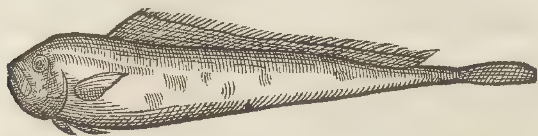
B Tæniæ differentias duas obseruaui. Vna uera est, Aristotelis tænia. Alterã similitudinis causa tæniam etiam uocabimus. De tænia Aristotelis priùs dicemus. Piscis est fasciæ similis, id est, longo, tenui, strictoque corpore, ac flexibili longorũ piscium instar: corporis tenuitate, carnis sapore & candore buglosso similis. Capite est depresso, ossibus multis constante. Oculis magnis, rotundis, pupilla exigua. Ad branchias pinna utrinque unica, ad natandum data. In prona parte uillos habet, ad caudam usque, & in eosdem cauda terminatur. Tantæ est tenuitatis, ut ossa uertebrarum spinæque quibus firmatur, carne non tecta appareant.

F Crassum lentumque succũ gignit: quia carne est dura & glutinosa, cuiusmodi sunt longi omnes qui flexuoso corporum impulsu utuntur.

A Hanc ueram Aristotelis tæniam esse affirmamus, quia tenuis, longa, cãdida, pinnas duas duntaxat habens, ut scribit Aristoteles, libro 2. de histo. cap. 3. οἱ μὲν πλεῖστοι τέτταρα πτερύγια ἔχουσιν: οἱ δὲ προμήκεις, οἷον ἔγχελυς, δύο ὄντα πρὸς τὰ βράγχια, ὁμοίως δὲ κεστρεῖς, οἷον ἐν Σιφαῖς οἱ ἐν τῇ λίμνῃ, δύο, καὶ ἡ καλουμένη ταινία ὡσαύτως. Pisces plurimi pinnas quaternas habent: longi autem, ut anguilla, binas, iuxta bran-

xta branchias: & mugiles lacus Sipharum itidem binas, similiter & quæ tænia dicitur. Præterea buglosso similis est, teste Speusippo: sed hoc differt quòd oculos in prona parte non habeat, sed utrinque unum.

DE ALTERA TAENIAE SPECIE,
Rondeletius.

TAINÍA alia est cui nomen hoc, uel fasciæ, aptissimè quadrat. est enim tenuis & longissima, quippe quæ ad duûm triûm'ue cubitorum longitudinem accrescat. Corporis specie, priori similis est: eo uerò differt, quòd præter pinnas quæ ad branchias sunt sitæ, duas alias habet sub maxilla inferiore rufas, cuius coloris sunt uilli dorsi caudæq;. Præterea quinq; maculas habet in parte prona, purpureas, rotundas, certo spatio à sese distantes, quales ferè in solea oculata. Squamis caret, aculeisq;. Ob id fortasse de hac intelligendus Oppiani locus ταινίαι ἀβληχραί, id est, imbecillæ. (Lib. 1. ἁλιευτικῶν.) Colore est argenteo. Ventriculum magnum habet, & longum. Intestina recta, sine ullis gyris ad anum porrecta. Cor compressum. Hepar ex albo rubescens. Lien & fel uix ob paruitatem apparent. (A) (B)

Carne est dura, glutinosa, malum succum gignente. Hanc tæniam rectè dici perspicuè indicat corporis longa & fasciæ similis figura. Nam medici etiam longos latosq; lumbricos ταινίας uocant, quæ etiam κειρίαι dicuntur. (F)

Tæniam nostræ similem Pisis mihi ostendit Portius philosophus grauissimus, quam ad se è Gallia missam narrabat: sed cærulea erat, dentibusq; maioribus, quæ à pictore præter piscis naturam adiecta fuisse arbitror. (B)

RVRSVS DE ALTERA TAENIAE SPECIE, EX BELlonij libro: quam ipse uulgari Venetis nomine, falcem appellat: quanuis exhibita ab eo figura, propter illas ueluti crenas, quibus (inquit) in gyrum serrata est, & asperam in lateribus lineam, cùm Rondeletiana non conuenit, ut tertiam hanc Tæniæ speciem suspicari liceat.

Alia est Bellonij Tænia. Vide in Corollario A.

Antequàm planos ac latos pisces aggrediamur, commodus hic mihi locus uisus est, ut de Venetorum Falce antiquis (ut puto) minùs cognita, disseram: quãdo & mollis est, (in quo & ad Asellorum genera accedit) & glaber, atq; oblongus: ita tamen cartilagineus, ut perfrixus uel assus in quoddam ueluti glutinum resoluatur. Vnde ab omnibus ferè mensis explosus, nullum præterq; formæ (qua rusticam Falcem aliquo pacto imitari uidetur) nomen uulgo Italico retinuit, nostro autem litori planè inuisus est: ac quanquam alijs à Veneto litoribus (præsertim Italicis) reperiatur, tamen aut propter eius uilitatem, aut capitis turpitudinem (unde Marmotum pleriq; uocant) certum nomen sibi adipisci nunquam potuit. Quamobrem apud Tenedum audiui uulgum Græcè falsò Anthiam nominare: alios in Italia Colpiscem, (*à succo glutinoso, in quem resoluitur dum coquitur, nã colla gluten est:*) alios sicut libuit. (B) (A) (F) (A)

Cæterùm in ulnæ longitudine, palmi latitudinem non excedit. Mollis, polypi modo, coloris argentei: unicam in tergore pinnam, eamq; continuam, duas sub branchijs, & totidem sub sterno ostendit. Totus in gyrum quibusdam ueluti crenis serratus est, atque in lateribus lineam habet asperam: subrubra est eius tergoris pinna, grãdes oculi, deforme caput, ut simiam esse dicas, (*quod marmoti uocabulo uulgus indicat.*) (B)

Hæc Bellonius in libro ædito. Cæterùm anno superiore cùm hac iter faciens uarijs de rebus mecum conferret, hæc insuper narrabat: Arimini piscem quem Falcem nominãt, apud Constantium Felicium Durantium medicum insignem se uidisse: tenuem adeò ut cibo penè ineptus sit. nam cum latus sit (inquiebat) & insuper tenuis, penè transparet. Spinam (dorsi) uertebris munitam habet. Pinna quæ à capite incipit, supra tergum ad caudam protenditur. Quòd si caudam diligentius inspexeris, uitrarij penicillum refert: quoniam sicca cum fuerit equinas imitatur setas. Argentei coloris est aridus hic piscis. Is quem uidi, digitos latus sex, quinque palmos longus erat. ore prægrandi, sine dentibus: & solus in quo nullam subtus (*ab ano*) pinnam obseruauerim.

COROLLARIVM.

A Tænia pisciculus dictus est à gracilitate, & longitudine, Hermolaus. Germanicè nominare licebit Tæniam primam Rondeletij ein Bendel: quod est fascia: secundam uerò, ein Sichelfisch, id est, falcem. Sed alia est Bellonij Tænia, de qua suprà inter Passeres, pag. 789. uerba eius retuli. Numerat autem eam inter Soleæ species, ein kleine dünne Zungen art. Eadem puto est, de qua Gillius: Tenia (*prima meliùs per æ. scribitur*) quæ nunc ab Hispanis Azedia nuncupaẽ, Soleæ similis, sed minor ac strictior est. Sittardus olim indicabat, piscem qui Romę Pecten, uulgò Pe-

Pecten. ctenortzo uocaretur, doctis quibusdam uideri esse Tæniam. Pectinem autẽ Romæ, ut puto, aliqui uocant Citharum Rondeletij siue primum, siue secundum potiùs: qui tamen citharũ suũ primum Romæ folio nominari scribit: ut Bellonius Tæniam suam, Sfolio ibidem uocari, quod nomen Veneti attribuant Soleæ. & hic quidem piscis planus est, & de genere τῶν ψηττοειδῶν: sed pinnarum numerus facit, ut Tænia esse non possit. Alij etiam alium Pectinem in Italia uocari mihi retulerunt, pisciculum rubicundum, eodem quoque colore pinnis præditum: una longa per dorsum continua: altera ab ano satis longa: binis ad branchias, totidem in uentre. squamosum, ut pictura præ se ferebat, & simpliciter piscem, neque planum, neque longum. capite supra os eleuato simoque. Denique Saluianus Nouaculam Rondeletij, Romę pesce Pectine, uel Pettine & in plerisque alijs locis Rason uocari tradit. Sed horum nullus Tænia esse potest. ¶ Arnoglossum quoque uel Soleam læuem Bellonij, aliqui Tæniam esse putarunt: quorum sententiam ipse in Arno-

(F) glosso inter Passeres refellit. ¶ Ego Rondeletij sententiæ acquiesco: quanquam nõnihil me remoratur, quòd tæniæ suæ primæ carnem durã & glutinosam esse scribit, quæ crassum lentumque succum gignat: & secundæ similiter, quam etiam malum succum creare ait. quam (secundam) & Bellonius ab omnibus ferè mensis explodi tradit, &c. Epicharmus uerò apud Athenæũ tænias quanquam tenues gracilesque, gratissimas tamen & suaues esse prædicat. his uerbis: Καὶ φίνταται (sic etiã Eustathius legit, & interpretatur φίλταται) ταινίαι, λεπταὶ μὲν, ἁδεῖαι δὲ, κὠλίγου πυρός.

B Tæniæ plurimæ & optimę (κάλλισται) nascunẽ ad Canopum iuxta Alexandriam & in Seleucia quæ iuxta Antiochiam est, Athenæus. ¶ Speusippus similes inter se pisces facit, passerem, buglossum, & tæniam.

C Ταινίαι ἀβληχραὶ, id est Tæniæ infirmæ, seu molles, pisces sunt litorei, Oppiano lib. 1. Halieut.

F Mythæcus in Opsartytico, ταινίαν (φησὶν) ἐκκοιλίξας, τὴν κεφαλὴν ἀποταμὼν, ἀποπλύνας, καὶ ταμὼν τεμάχια, κατάχει τυρὸν καὶ ἔλαιον. Verbũ ἐκκοιλίξαι Natalis de Comitibus euacuare interpretatur: aptiùs puto exenterare dicturus: τὴν κοιλίαν καὶ τὰ γάστρα ἐξαιρεῖσθαι. Dioscorides lib. 2. in Salamandra ἐξεντερίζειν dixit. ¶ Vide plura paulò antè in fine segmenti A.

G Tæniæ iecur siccatum pondere X. (*denariorum nimirum*) IIII. cum oleo cedrino perunctis pilis IX. mensibus, psilothrum palpebrarum esse putatur, Plinius lib. 32. cap. 7.

H.a. Tæniæ, ταινίαι, sunt fasciæ & cingula, quibus mulieres utuntur. Inde ταινιόπωλις Eupolidi significat mulierem huiusmodi fascias & zonas uendentem, Athenæus & Eustathius. Aliquando tænia fasciam denotat, qua caput religabant & coronabant. Sed plura, quod ad Philologiam, requires in Græcorum ac Latinorum Lexicis, & Eustathij in Homerum Indice. Τηνίαι per η. apud Hesychium perperam & non suo loco legitur. Tæniola exiguum filum Columellæ, unde forsitan nostra tempestate piscatores togniam suam appellant, nisi potiùs à tenendo, Nic. Erythræus. Lapides sub aquis candicantes in longum porrectos, Rõdeletius tænias uocari admonet. eosdem ab Aeliano ἄσπρα uocari puto. nam Græci recentiores ἄσπρον pro albo dicũt. Canthari pisces gignuntur in locis quæ ἄσπρα nominant, Aelianus. Κάνθαρος ὃς πέτρῃσιν ἀεὶ λεπρῇσι μέμηλεν, Oppianus: qui has petras alibi (lib. 1. Halieut.) leprades uocat. Ἄλλαι δὲ χθαμαλαὶ ψαμαθώδεος ἄγχι θαλάσσης λεπράδες. alias deinde facit chamis & patellis plenas. Eustathius confundit, Lepradem esse dicens saxum in mari, cui lepades, id est, patellæ innascuntur. Ab his saxis Aeliano libro 2. cap. 41. mullorum piscium quidam λεπρώδεις cognominantur. sed cum loca huiusmodi saxa minuta & rara (πέτρας λεπτὰς καὶ ἀραιὰς) habere scribat, crebrasque algas inter hæc interiectas & medias, ubi subsidet limus uel arena, alias quàm ἄσπρα seu tænias, intelligere uidetur. ¶ Ταινία & κειρία Græcis tũ fascias, tum lumbricos longos ac latos significant. Apud Comicum in Auibus quidã ait μὴ δεηθῆναι σπάρτης, κειρίαν ἔχων. hoc est, inquit Eustathius, se non indigere fune, (σπαρτίνου πλέγματος,) cũ habeat κειρίαν, ἤτοι δεσμὸν κλίνης. Vide Suidã in Κειρία. Aliqui instita & uincula sepulchralia interpretãtur. Aliqui primam per η, secundam per ε, scribunt, Κηρέαις, ὑποδηνάλια ἐν πετυλιγμένα, Hesychius & Varinus.

ταινίαι ἀελλῆδες, Oppiano. λιπῶαι, ἀόλεαι, Epicharmo. Epitheta.

TAGVMA nescio quid Festus ex Plauto nominat, his uerbis: Muriaticã uideo in uasis stanneis, naricam bonam, & canatam, & taguma, quinas fartas conchas piscinarias.

TAVLOPIAS, qui aliâs Aulopias. Quære suprà in Anthijs, pag. 69.

DE TELLINARVM PRIMA SPECIE, MINORE, RONDELETIVS.

TELLÎNAI à crescendi celeritate nomen habere uidentur, ὅτι τάχιστα γίνονται τέλειαι. Idem retinuerunt Latini. Athenæus tamen à Romanis Tellinam μύτλον uocatam fuisse scripsit: quo loco Hermolaus μύτιλον legendum putat, ut Mytilus & Tellina idem sint. Nostri & Romani etiam Tellinas uocãt. Veneti piscatores, ut Hermolao uisum fuit, à capparis similitudine capparoculas siue capparolas. Normani flion. Tellinarum genera duo facit Athenæus, ut aliæ marinæ sint, aliæ fluuiatiles, uel quæ in fluuiorum ostijs reperiuntur. Τελλῖναι γίνονται μὲν ἐν Κανώπῳ πολλαί, καὶ ὑπὸ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν πληθύνουσιν. ὧν λεπτότεραι μέν εἰσιν αἱ βασιλικαὶ, διαχωρητικαί τε καὶ κοῦφαι, ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι: αἱ δὲ ποτάμιαι, γλυκύτεραι, Diphilus. Tellinæ in Canopico ostio (*circa Canopũ insulã in Canopico ostio sitam, Vuottonus*) multæ sunt, & in Nili ascensu, (*Melius & sub Nili inundationem [quã Νείλου ἀνάβασιν uocant auhores, ut Plutarchus De placitis philosoph. 4. 1.] abundant:*) quarum quæ tenuiores sunt, regiæ uocatæ, aluum cient, uentriculo graues non sunt: præterea bene nutriunt: fluuiatiles autem dulciores sunt. Nos in Agathensi sinu differẽtias duas inuenimus: unam earum, quæ minores sunt: alterã earum quæ maiores, & rufi coloris, (*de qua proximo capite.*)

A

Libro 3.

Genera duo.

Lib. 3.

De priore nunc agimus. Duplici testa constat siue concha, utraque simili, læui, ualida & satis spissa, in ambitu serrata, qua de causa ad unguem coniunctæ sunt. Intus leuiter cauæ sunt: caro alba, in qua μήκων cernitur. B

Tellinæ in arena uiuunt: ob id nisi, priusquàm coquantur, diutius in aqua agitentur, ut arenulæ excidant, uescentibus molestæ sunt. Parum coquendæ sunt, ex aceto uel omphacio cum pipere comedendæ. Appetentiam excitant, ius ex eis aluum ciet. Dioscorides: Recentes Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. salitæ uruntur, tritæq; in cinere, & cum cedria instillatæ auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur. C F Lib. 2. cap. 8. G

Hîc obseruandum pectunculos pro tellinis à Plinio quandoq; uideri acceptos, ut rectè mihi sensisse uidetur Hermolaus uir acerrimi iudicij. Coniecturæ quibus mouemur hæ sunt: Etenim quam uim Dioscorides Tellinarum cineri tribuit, eandem planè pectunculis Plinius lib. 32. cap. 7. atq; ijsdem ferè uerbis: Lepus marinus ipse quidem uenenatus est, sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet, item pectũculi salsi triti cum cedria. (*Obseruauit hæc etiam Massarius: Tellinas à pectunculis Hippocrates distinguit, Idem.*) Ne quis uerò existimet per pectunculos intellexisse pectines, quos Græci κτένας uocant, legat ultimum caput libri 32, in quo apertè, utrosque distinguit. Pectines, inquit, maximi & nigerrimi æstate, laudatissimi Mitylenis, &c. Et mox Alexandriæ in Aegypto pectunculi. Quod etiam conuenit cum tellinis Aegypti quarum meminit Athenæus loco ante citato.

A. Plinium aliquando pectunculos pro tellinis accepisse.

DE TELLINARVM SECVNDA SPECIE, MAIORE, quæ Athenæi uel basilica uel fluuiatilis uidetur, Rondeletius.

Bellonius non hanc, sed primam speciem, Tellinas basilicas esse putat.

ALTERVM Tellinarum genus in litore Agathensi ad ostium Eraris fluminis inueni superiori simile, nisi quod testa sit maiore, tenuiore minusq; spissa, & ex rubro flauescente, parte qua testæ colligantur in acutiorem angulum desinente. Hanc Tellinam esse puto quam βασιλικὴν, id est, regiam appellat Athenæus: uel fluuiatilem, quia non nisi in fluminis ostio reperi. (*Athenæus quidem basilicam & fluuiatilem non facit eandem: sed Rondeletius hanc, quã describit, alterutram esse conijcit. Vide ad finem Corollarij.*)

Dulcis est, utpote quæ in mista aqua minusq; salsa proueniat. F

Quemadmodum Athenæus libro 3. scribit pueros Lepadibus & Tellinis in os sumptis ludere tubæ sonum imitantes: ita etiam hodie nostri Telline testa altera dentibus admota, diductis labris sonos eosdẽ edunt, ut puerilis hic lusus per manus traditus, ad nostros usq; peruenisse uideatur. Neq; solùm Tellinis, sed etiam Lepadibus ori adhibitis pueros sonare author est Athenæus: Callias Mitylenæus (inquit) libro de Patella Alcæi, apud Alcæum odam esse scribit, cuius initiũ est: Petrę & cani maris filia. ad cuius finẽ scriptũ est: Ex patinis (*patellis, ἐκ λεπάδων*) animũ recrees, ô marina patella. Quò in loco pro λεπάς, id est patella, Aristophanes legit χέλυς, id est, testudo, atq; E Libro 3.

Dicæarchum non rectè legiſſe λεπάδας: iiſq́ ori admotis puellulos ſonare & ludere, quemadmodum apud nos Tellinis ſolent procaces adoleſcentuli, τὰ ἀνδρμολόγα τῶν παιδαρίων. Sopater Phlyacographus etiam in Comœdia quæ inſcribitur Eubulotheombrotus, ſcribit, Quieſce, è Tellina repente ad meas aures ſuauis quidam ſonus illapſus eſt.

DE TELLINARVM TERTIA SPECIE, Rondeletius.

MERITO tertij generis Tellinam eam eſſe dicemus, quæ figurâ ſuperioribus Tellinis tam ſimilis eſt, ut inter Tellinas numerandam eſſe nemo negare poſsit. His tantùm differt: Colore eſt candido, teſta perſpicua & pellucida, ex additamentis multis conflata, intus læuiſsima. Tenuis eſt admodum, & ambitu magis rotundato.

DE TELLINIS MINORIBVS, BELLONIVS.

A Concharum omnium minima Tellina Venetis, Romanis Tellina regia, Gallis Flion uocat. Hanc non agnoſcit Lutetia: Raro etiam à Maſsilienſibus uiſitur: Lesbi incolæ Chinades uocat.

B Ruſtici Romani in ſaccis per urbem Tellinas circunferunt, quas modiolis diuendunt. Cùm

(F) enim exiguo corpore conſtent, nec facilè aperiantur, guſtuiq́ gratæ ſint, mirum in modum ob id expeti, bellariorumq́ loco aſſumi ſolent: quarum tenuiores atq́ exiliores, (λεπτοτέρας Athenæus) baſilicas, hoc eſt, regias appellant. Ichthyopolæ Veneti aqua marina demerſas in laguncullis adſeruant. Anconitani Calcinellos nominare malunt, idq́ ad diſcrimen alterius conchæ quæ ab ijs Chalcene appellatur.

C Cæterum læuis eſt Tellinarum teſta, candida, nequaquam ſtriata, crenulis tenuiſsimis denticulata, in longitudinem diffuſa & anguſta, mediocriter fortis, & quodammodo teres.

F Locis arenoſis & litoribus frequenti fluctuum impetu agitatis reperiri, ac cum cæteris ſui generis de ſaporis principatu contendere ſolet.

Dioſcorides, Galenus ac Paulus, Tellinarum decoctum, læuem ac lubricam aluū facere prodiderunt. Eſt autem earum caro mollior, quàm reliquarum conchularum. Harū quæ paulò plus extra aquam manſerunt, teſtas pandere, (*fortè, teſtæ ſe pandere*) hianteſq́ arenulas excipere ſolent, de quibus Romani meritò plurimùm conquerūtur. Quamobrem multò meliores ſunt in urbibus, quæ mari alluuntur, ut Venetijs & Ianuæ.

COROLLARIVM.

Has conchularum icones Venetijs accepi: quas puto Tellinarum generis eſſe: & magis quidem illam quæ A. literæ ſubijcitur: quanuis eam aliqui pro conchæ peloridis ſpecie accipiant. Alteram, ſub litera B. Veneti peuerazam à pipere cognominant.

A

B

A Athenæus dicit Romanos ſua ætate Tellinam nominaſſe Mytulum. Marcellus, Dioſcoridis interpres, Tellinas opinatur conchulas eſſe, quas memoria noſtra Tellinas Romani uocant.

Sed Ariſtophanes grāmaticus Tellinas dicit patellis ſimiles eſſe, eiſdemq́ pueros pro cornibus uti ſolitos fuiſſe: à quibus longe diuerſæ Sole clarius uidentur eæ, quæ uulgò Tellinæ nuncupant, Gillius. Ego Rondeletij & Bellonij ſententiæ ſubſcribo, qui Tellinas faciunt, quas & Galli Narbonenſes & Romani etiamnum ſic uocant. ¶ Qui tellinas interpretantur in Martiali poëta mitulos, impropriè locutos arbitror: cum aliud genus eſſe mitulos, aliud tellinas Dioſcoridis authoritate conſtet. Athenæus certè mitulos à Romanis uocari eas uidetur exiſtimaſſe. Sunt qui tellinas & ctenia, id eſt pectunculos, idem eſſe iudicent, à celeritate creſcendi nominatas: ὅτι τάχιστα γίνονται τέλειαι. hoc eſt, ocyſsimè perficiūtur: quod Ariſtoteles tam pectunculis quàm purpuris tribuit commune. anno enim magnitudinem totam implent. Plinius certè medicinas, quæ à Dioſcoride de tellinis redduntur, ad uerbum ferè pectunculis adſcripſit. Romæ circunferuntur puſillæ quædam conchulæ, quas qui uendunt, tellinas prædicant. Hæ uulgaribus conchis minores & læuiores ſunt, & candidę, nec ſtriatæ: quas Veneti piſcatores à capparis ſimilitudine, capparoculas appellant, Hermolaus. ¶ Telinæ (*Malim per l. duplex*) uel xiphydria aluum ſubdunt, &c. Oribaſius Collectorum 2. Vide ſuprà in Cochleis in genere H. a. pag. 178. Τελλίνη, μίτυλος, ξιφύδριον, à Vuottono pro ſynonymis habentur: Ἀντὶ τοῦ Κόγχος αὐτίκα καλιόμεθ᾽. ἐστι δ᾽ ἅδιστον κρέας, Epicharmus in Muſis; uidetur aūt tellinam

tellinam intelligere. legendum fortè, ἀντὶ τοῦ κόγχου, ὃν τελλίναν καλέομες. uerbum hoc Doricum est pro καλοῦμεν.

Germanicum nomen Tellinis præter conchularum commune, iam non inuenio.

Aristophanes grammaticus patellas similes esse ait tellinis, Athenæus. B

Tellinæ locis arenosis proueniunt, & portubus (litoribus, Vuottonus) qui sæpe fluctibus agitantur, Oribasij interpres. C

Suauissima tellinarum caro est, Epicharmus. uide proximè retro, in fine segmenti A. Par uæ illæ conchulæ à ueteribus Latinis Mytili, à Romanis autem hodie Græco nomine Tellinæ nuncupatæ, bellariorum locum obtinent. sunt enim gratæ gustui: uerùm arenulis scatent, & propterea calculosis officiunt, Iouius. Tellinæ aluum subducunt. fluuiatiles maiores sunt, & plus succi habent, quales Aegyptiæ sunt. Elixatæ sunt dulces, earúmque ius aluum soluit. clausæ uerò sale sparguntur, & per testas humorem trahunt. frigida lauantur aqua, & ex oleo & aceto, uel menta, uel ruta comeduntur. Qui aluum soluere uoluerint, eas solubili apparatu cum oleribus condient: quæ florem ætatis agunt, si comedantur, uere sunt optimæ, Oribasius Collectorum 2. F

Aretæus in curatione elephantis, in cœna apponi iubet marina quotquot uentrem subducũt, tellinarum iuscula, ostrea, &c. Idem in iliaco affectu: Aut medicatio fiat cum iure aliquo aluum subducente, cochleæ ualde elixæ, & ipsarum succus, aut tellinarum, ἢ τελλίνης.

Tellinas salsas (ταριχηρὰς) ustas cinerem relinquere aiunt causticum, adeò ut is cum cedria mixtus, & instillatus, euulsos radicitus palpebrarum pilos renasci prohibeat, Galenus de simplicib. medicament. 11. 38. è Dioscoride. Idem ab eo repetitur libro 4. de compositione secundum locos. Ad pilos inutiles & pungentes in palpebris: Euulsis mox oblinito tellinarum tenuissimum puluerem, Archigenes eiusdem operis Galeni 4. 8. Sed cineris quàm pulueris uis maior futura uidetur. Cinerem earum casum pilorum in palpebris prohibere Oribasius affirmat, Iouius: nescio quàm rectè. quibus uacat, apud Oribasium inquirant. G

ἀλλ' ἴσχε· τελλίνης γὰρ ἐξαίφνης μέ τις ἀνὴρ ὡς μελῳδὸς ἦχος εἰς ἐμὰς ἔβη, Sopater. H.e.

FLVVIATILES Tellinæ maiores sunt, & plus succi habẽt: quales Aegyptiæ sunt, Oribasius. Vt quæ in Aegypto & Nili superioribus partibus gignuntur, Vuottonus: quæ uerba si transtulit, ut uidetur, ex Athenæi loco, τελλῖναι ἀπὸ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν πληθύνουσι, uertere debuerat: Tellinæ sub Nili inundationem abundant.

BASILICAE Tellinæ, hoc est, regiæ cognominatæ, Rondeletius suspicatur maiores & fluuiatiles: sicuti nuces basilicas dicimus pro iuglandibus: & uulgò chartam regalem, id est, basilicam, quæ maxima est, cognominant. Sed Athenæus, cuius Græca uerba Rondeletius recitat in prima specie Tellinarum: basilicas facit marinas, λεπτοτέρας, id est, tenuiores, uel simpliciter minores: (Hermolaus uertit, tenuiores exilioresque,) minùs dulces: magisque ad alui solutionem, salsedine nimirum sua, idoneas. & fluuiatiles dulciores, ut quæ in Aegypto (Nilo) sunt, eis opponit. Oribasius quoque marinas minores facit: fluuiatiles, ut Aegyptias, minores. Quanquam autem fluuiatiles, uel propter magnitudinem, uel quia in cibo dulciores sunt, regiarum cognomen potiùs mereri uideantur: minores tamen sic appellabimus, ne refragemur authoribus. An basilicæ & marinæ salubriores sunt, (præsertim quæ in arenosis & fluctibus obnoxijs litoribus degunt, ut ferè solent:) quàm fluuiatiles dictæ: quanquam impropriè sic dicuntur, cùm non tam in ipsis fluuijs, quàm eorum ostijs (ubi plurimum cœni aggeritur) reperiantur. Item quæ aluum subducunt, in sanitatis tuendæ ratione plerunque salubriora habentur: id quod marinæ faciunt, fluuiatiles non item. quæ cum dulciores sint, nutrire quidem amplius, sed citiùs saturare & fastidium sui inducere possunt.

TEMACHOS, τέμαχος, Græcis dicitur, segmentum seu frustum piscis concisi. Vide suprà in Capite de salsamentis. Καὶ τέμαχος ἰχθύς, Varinus: quasi uel adiectiuè etiam accipiatur τέμαχος, uel substantiuè piscis omnis magnus, qui in frusta seu tomos concidi soleat, sic appelletur: quorum utrunque minùs probo, magis autem quod subiungit, τεμαχίτας propriè uocari pisces magnos, & concidi (in frusta, εἰς τεμάχη) solitos. Cybium est concisa pelamis. Vel duo frusta rogat cybij, tenuémque lacertum, Martialis. Pro frustis assulas quoque dicere licebit. sic orcynum membratim & in assulas dissectum sale condiri, Rondeletius scribit.

TERAGVS paruus à Plinio nominatur libro 32. inter piscium nomina ab Ouidio posita, quæ apud neminem alium reperiuntur. Cum autem in Halieutico Ouidij teragi nomen nusquam legatur: alij autem pisces omnes, quorum ex Ouidio Plinius meminit, licet corruptis nominibus quidam, in eôdem poëmatio, inueniantur: conijcio omnino teragi nomen desiderari in hoc uersu: Tum uiridis squamis paruo saxatilis ore: ut pro squamis legatur teragus. aliter enim nullum eius piscis nomen haberemus. accedit, quòd nullus etiam alius paruus (uel paruo ore) ab Ouidio cognominetur. Nec probo si quis, saxatilis nomen ceu substantiuum piscis, in hoc uersu accipiat.

Vidi ego piſcem huiuſmodi paruum, ore paruo, uiridem, caudæ pinna indiuiſa ut pleríque ſaxatiles: turdorum generi, ni fallor, cognatum.

TEREDO uermis eſt arrodens ligna, & præcipuè in mari ſentitur, ut inquit Plinius. Idem probat Ouidius libro 1. de Ponto: Eſtur ut occulta uitiata teredine nauis. ita enim corrigo locum. ex manuſcripto, cum pro teredine hactenus malè lectum ſit putredine, Ge. Fabricius. Sed uermis hic in ligno innaſcitur: & quanquam naues in mari erodat, marinus tamen dici propriè non poteſt.

DE TESTVDINIBVS SCRIPTA HOC ORDINE SEQVVNTVR.

EX RONDELETIO.

Teſtudinum genera quot: & eorum, quod ad nomina, diſtinctio.
De Teſtudine (marina prima) corticata.
De Teſtudine (altera marina) coriacea, ſiue Mercurij.
De Teſtudine cornigera, ſiue Troglodytica & alba. *De Teſtudine Lutaria.*
BELLONII *De Teſtudinibus ſcripta dedimus circa finem Appendicis De Quadrupedibus ouiparis.*

COROLLARIA.

I. *De Teſtudinibus in genere: quibus etiam nonnulla ſimpliciter de Teſtudine prodita addun tur, cùm ad quam potiſsimùm ſpeciem referas, non conſtet.*
II. *De Teſtudine marina.*
III. *De Teſtudinibus marinis diuerſis, ſiue ſimpliciter, ſiue pro regionum duntaxat & magnitudinis diſcrimine.*
IIII. *De Teſtudinibus dulcium aquarum, Lutaria & Fluuiatili.*
V. *De Teſtudine terreſtri.*

IN LIBRO NOSTRO DE QVADRVPEDIBVS ouiparis Capita hæc ſunt.

DE TESTVDINIBVS, (TESTVDINVM GENERA QVOT, ET EORVM QVOD ad nomina, diſtinctio,) Rondeletius.

De nominibus Teſtudinum in genere, præſertim μῦς & ἐμὺς, leges etiam infrà, in Teſtudine coriacea Rondeletij, A. item initio Capitis de Teſtudine lutaria.

A TESTVDINVM quatuor ſunt genera, ſi Plinio credimus, qui libro 32. cap. 4. hæc ſcripſit. Geminus ſimiliter uictus in aquis terraq; & teſtudinum: effectus quoque pari honore habendi, uel propter excellens in uſu pretium, naturæq; proprietatem. Sunt ergo teſtudinum genera, terreſtres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua uiuunt: has quidam è Græcis emydas appellant. Ne quis uerò emydas eaſdem cum lutarijs eſſe exiſtimet, Plinium quatuor genera diſtinguentem audiat, aliquantò pòſt: Ex quarto genere teſtudinum, quæ ſunt in amnibus, diuulſarum pingui cum aizoo herba tuſo, admiſto unguento & ſemine lilij, ante acceſsiones perunguntur ægri præter caput, &c. Ariſtóteli duo duntaxat genera eſſe uidētur, teſtudo terreſtris & marina, ac uidetur χελώνης nomine teſtudinem terreſtrem propriè intellexiſſe: quum enim de marina loquitur, θαλαττίαν χελώνην ſemper dicit: quam uerò teſtudinem lutariam ſiue murē aquatilem uertit Gaza, μῦν uocat Ariſtoteles, niſi mendoſi ſint loci. Hęc ex libro 5. de hiſtor. animal. perſpicua fiunt, quum de teſtudinum partu loquitur: Ἡ μὲν χελώνη τίκτει ᾠὰ σκληρόδερμα καὶ δίχροα, ὥσπερ τὰ τῶν ὀρνίθων. Teſtudo oua durioris teſtæ, & bicolora edit, quale ouum auium eſt. Deinde Ἡ δὲ μῦς ἐξιοῦσα ἐκ τοῦ ὕδατος τίκτει ὀρύξασα βόθυνον πιθώδη: Mus aquatilis ſiue teſtudo lutaria in terra ſcrobe effoſa dolij amplitudine parit oua. Τίκτουσι δὲ καὶ αἱ θαλάττιαι χελῶναι ἐν τῇ γῇ ὅμοια τοῖς ὄρνισι τοῖς ἡμέροις: Teſtudines etiam marinæ egreſſæ in terram pariunt oua auium cortalium ouis ſimilia. Item libro ſecundo χελώνην non ſine epitheto dicit, & inter quadrupedes recenſet, ne quis in mari quadrupedes eſſe neget, quanquam pedes ij ad natandum magis quàm ad ingrediendum ſint comparati. Τῶν δὲ τετραπόδων μόνη χελώνη ἡ θαλαττία μέγεθος ἔχει κατὰ λόγον τῶν ἄλλων μορίων: ὁμοίους δὲ ἔχει τοὺς νεφροὺς ἡ θαλαττία χελώνη τοῖς βοείοις. Quadrupedū una teſtudo marina habet magnitudinem cæterarum partium ratione: ſimiles bubulis renes omnino ei adhærent. Alio etiā loco de utraq; loquēs utriq; epitheton addidit. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν πεζῶν τὰ τετράποδα καὶ ᾠοτόκα, ποιεῖ

In fine eiuſdem capitis.

Cap. 33.

Cap. 16.

Lib. cap. 3.

κα, ποιεῖ

κα, ποιεῖται τὴν ὀχείαν· τὰ μὲν γὰρ ἐπιβαίνοντα, καθάπερ τὰ ζωοτόκα, οἷον χελώνη καὶ ἡ θαλαττία καὶ ἡ χερσαία. Quinetiam pedestrium quadrupedes quæ oua pariunt, eodem coëunt modo, quo ea quæ animal generant mare superueniẽte, ut testudo tam aquatilis quàm terrestris. Idem lib. 3. de partib. animal. ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ νεφρῶν. οὐδὲν γὰρ νεφροὺς οὐδὲ τῶν πτερωτῶν, καὶ λεπιδωτῶν ἔχει, οὐδὲ τῶν φολιδωτῶν, πλὴν αἱ θαλάττιαι καὶ αἱ χερσαῖαι χελῶναι. Renum etiam similis est ratio: nullum enim pennatum, nullum squamatū, nullum corticatum renes habet excepta testudine terrestri & aquatili. Cap. 9.

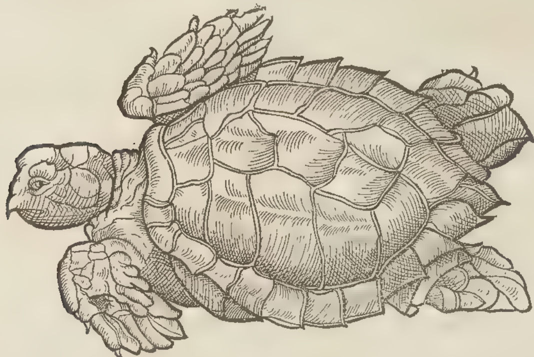
Ex his perspicuum est Aristotelem duarum duntaxat testudinū mentionem fecisse, μῦν uerò quam testudinem lutariam interpretatus est Gaza, nunquam χελώνην appellasse, sed seorsum semper expressisse, ut ex iam citatis locis liquet. Conclusio.

Nunc expendendū num potiùs ἐμῦν apud Aristotelem, quàm μῦν legere oporteat. Quanuis enim testudinem lutariam Gaza murem aliquando uerterit, ut inde appareat μῦν legisse, tamen libro 3. cap. 9. de partibus animalium, non μύς, (μῦς circunflexum, potiùs) sed ὠμύς, legitur. Cùm enim de utriusque testudinis renibus locutus fuisset Aristoteles, subdidit: ἡ δ' ὠμὺς οὐδὲ νεφροὺς οὐδὲ κύστιν ἔχει, διὰ μαλακότητα γὰρ χελωνίου συνδιαπνεῖ γίνεται τὸ ὑγρόν. Genus tamen testudinis, quam lutariam uocant, & uesica & renibus caret: fit enim propter eius mollitudinem tegminis, ut humor facilè difflетur. Et libro 8. cap. 1. de histor. animal. Τῶν δὲ πεζῶν καὶ δεχομένων τὸν ἀέρα, πολλά· καὶ τὰ μὲν οὕτως, ὥστε μηδὲ ζῆν δύνασθαι χωριζόμενα τῆς τοῦ ὕδατος φύσεως, οἷον αἵ τε καλούμεναι θαλάττιαι χελῶναι, καὶ κροκόδειλοι, καὶ ἵπποι ποτάμιοι, καὶ φῶκαι, καὶ τῶν ἐλαττόνων ζώων, οἷον αἵ τε μύδες, καὶ τὸ τῶν βατράχων γένος. Multa spirabilis pedestrisque generis (humore gaudent,) & ita nõnulla ut ne uiuere quidem disclusa ab aquæ natura ualeant, ut quæ marinæ testudines appellantur, & crocodili, & fluuiatiles equi, & uituli marini, atque etiam ex minori genere testudines lutariæ (siue mures aquatiles dicti) & ranæ. Vides apostrophum solùm deesse, quominus ἐμύδες legatur, ut pro αἵ τε μύδες substituendum sit αἵ τ' ἐμύδες, atque ita ubique legendum esse contenderim apud Aristotelem ut apud Plinium. Hoc confirmat ex Hesychio Phauorinus, Ἐμὺς ζῷον ἐν λίμνῃ καὶ ἐν πηγῇ γινόμενον, οἱ δὲ χελώνην τὴν ἔχουσαν οὐράν. Quare duobus testudinis generibus ab Aristotele constitutis, tertium addere possumus scilicet ἐμύδας, quas in duo genera partitus est Plinius, ut aliæ sint lutariæ, aliæ in aqua dulci uiuant. De marinis primò dicemus, quarum tria genera describemus.

Mῦς an ἐμὺς potius apud Aristotelem legendū.

DE TESTVDINE (MARINA PRIMA) corticata, Rondeletius.

Adduntur quædam de Testudinibus in genere, præsertim remedia.

CVM Testudinum marinarum genera diuersa sint, nominibus eas distinguere oportet. Primam igitur corticatam uocabimus, siue corticosam: quia cortice, id est, duro & crustoso ac aspero integumento operta sit, ab arboribus ad animantes ducta translatione. A

Est igitur corticata testudo terrestribus ac lutarijs similis capite ac testa, sed maior: caput nunquam in testa condit, sed semper exertum habet, ac ceruicem tantùm pro arbitrio modò extendit, modò contrahit. Dentibus testudinum genus omne caret: sed rostri margines acuti sunt, superiore eius parte inferiorem claudẽte pyxidum modo. Natura testudini marinæ, tanquam amphibio animali, partim pinnas partim pedes tribuit: priores pinnæ latæ sunt admodùm, alas rectè appellaueris, hæ duris aculeis ueluti unguibus munitæ sunt: posteriores pedibus similiores sunt cum unguibus, qui ungues natationi nihil conferunt, sed ingressui in terra, alæ uerò pedesque natationi in mari. Linguam imperfectam habet: sed asperam arteriam, pulmones, cor, diaphragma, iecur, lienẽ, intestina, testes & mentulam mas, uterū fœmina. Pulmones in testudine maiores B

sunt & multò densiores, quàm in terrenis animantibus, ne, ut opinor, aquę maior copia unà cum alimentis hausta in tenues meatus se penitus insinuans reijci tota nõ posset per foramina illa, quæ nariũ loco in superiori rostri parte habet, quib. aquã reijcit non aliter quàm delphini per fistulam.

C Et si linguam minus perfectam habeat testudo, perexiguum tamen & abruptum sonum edit, ut scribit Aristoteles, lib.4.de hist.animal.cap.5. qui terrestri tãtùm id tribuere uidetur, sed etiam marinæ competit, ut ego experientia comperi. Cùm enim in omnibus sit eadem oris, asperæ arteriæ, pulmonum constructio, cur non omnes eundem sonum edent? Quin & manifesta suspiria emittit marina, id quod in ea expertus sum, quam domi alui, quum diutius extra aquã moribundam detinerem.

B Cùm ex ijs quæ oua pariunt aues piscesq;, neque uesicam, neque renes habeant, quadrupedum una testudo habet, ratione magnitudinis cæterarum partium: habet & renes quasi ex multis paruis renibus constitutos, similes uitulorum, lutrarum, delphinorum renibus. Idem in puerorum renibus obseruauimus, dum utero gestantur, & quandiu lacte nutriuntur; cuius rei causam aliâs exposuimus. Quibus uesica inest, necessariò & renes, uel quod renibus portione respondeat, inesse oportet, non contrà: nam aues quædam uesica quidem carent, sed renum uice carunculas quasdam latiusculas habent, renum speciem ostendentes, quasi ea caro quæ renibus deligata est, locum non habeat, sed in plura dispersa sit. Renes autem & uesica auibus desunt, quia rarò potu utuntur, siccioribusq; uescunt alimentis: quare si quid serosi sit humoris, facilè per cutim digeritur, uel in plumas abit. Illud non sine causa miretur aliquis, cur testudo marina renes uesicamq; habeat: lutaria uerò & uesica & renibus careat ex sententia Aristotelis libro tertio de partibus animalium, quem locum superiore capite citauimus. Cuius quidem ratio quam ipse Aristoteles reddit, infirma mihi esse uidetur: Fit hoc, inquit, propter tegumenti eius mollitudinem, ut humor facilè digeratur. At testudo coriacea, de qua posteà dicemus, mollius tegumentum habet, plusq; humoris colligit, tamen & renes & uesicam habet. Quare cùm maiorem τῇ αὐτοψίᾳ quàm cuiusquam hominis autoritati fidem adhibeam, affirmo testudinem lutariam & uesicam manifestam ac magnam, & renes carnosos habere prope testes. Idq; per mihi mirum uidetur, quòd Aristoteles, qui splenem admodùm exiguum in ea uiderit, (ut rectè annotauit libro secundo de historia animalium) uesicam & renes non animaduerterit: nisi fortè impedimẽto fuerint ossa, quib. coxæ articulantur, sub quibus, ueluti sub pubis ossibus in homine latent eæ partes, uel unà cum peritonæo disrupta euulsaq; fuit uesica, quæ à peritonæo non nisi ab exercitatissimo disiungi possit. Hæc demonstratione nulla mihi sunt confirmanda, cùm sensus solus huius rei fidem faciat. Sed cùm rem ita habere compereris, tum quærenda causa ususq; harum partium, quæ eadem sunt in lutaria ac marina testudine.

Cap.9.

Testudinis lutariæ uesica et renes, contra Aristot.

Cap.15.

C Sed iam de actionibus disseramus. Testudines tam aquatiles quàm terrestres, & pedestrium quadrupedes, quæ oua pariunt, eodem coëunt modo, quo ea quæ animal generant, mare scilicet superueniente sine ullo negotio, ut aliquoties uidimus, etiam si cortice contectæ sunt: habẽt enim in quod meatus contingant, & quo in coitu adhæreant. Pariũt autem marinæ egressæ in terram, oua auium cortaliũ ouis similia, & defossa coopertaq; incubant noctibus. Ouorum numerus maximus est: nam ad centena pariunt. Hæc Aristot. lib.5.de hist. cap.33. cuius sententiã retulit Plinius libro 9.cap.10. his uerbis. In terram egressæ in herbis pariunt oua, auium ouis similia ad centena numero, eaq; defossa extra aquas & cooperta, ac pauita pectore ac complanata incubant noctibus. Educãt fœtus annuo spatio. Cùm de marinis loquatur Plinius, lib. 5. de hist. anim. cap.33. ut ex toto contextu apparet, commiscet ea quæ Aristoteles de marinarum & terrestrium testudinum partu seorsum scribit hoc modo: Testudo (de terrestri intelligendum) oua durioris testæ, & bicolora edit, quale ouum auium est, eaq; defossa & cooperta terra, ac pauita & complanata incubat crebrius repetens, fœtumq; sequente anno excludit. Et paulò pòst: Testudines marinæ egressæ in terram pariunt oua auium cortalium ouis similia, & defossa coopertaq; incubant noctibus. Ex his igitur distinguenda erit Plinij lectio. Idem ex quorundam sententia aliam pariendi rationem affert. Quidam oculis spectando quoq; oua foueri ab ijs putant. Fœminam coitum fugere, donec mas festucam aliquam imponat aduersæ. In qua sententia fuit Oppianus, scribens testudines fœminas timere atq; odisse concubitus, quòd nulla in coitu uoluptate sed dolore magno afficiantur, quia maris pudendum ueluti stimulus est acutus, durus & osseus. eam ob causam inter se dimicant, ac multùm incuruis dentibus, id est rostris, sese lacerant: illæ, concubitus molestos fugientes: mares, inuitas magis ac magis concupiscentes, donec ui uictas necessario amore sibi copularint.

Ibidem.

Li.1. ἁλιευτικῶν.

Αἱ δὲ μέγα τρομέουσι, καὶ ἐχθαίρουσι χελῶναι
Ὃν γάμον: οὐ γὰρ τοῖσιν ἐφίμερος, οἷα καὶ ἄλλοις
Τερπωλὴ λεχέων, πολὺ δὲ πλέον ἄλγε᾽ ἔχουσι.
Σκληρὸν γὰρ μάλα κέντρον ἐν ἄρσεσιν εἰς ἀφροδίτην,
Ὀστέον οὐκ ὑποεικτὸν, ἀτερπέι θήγεται εὐνῇ.
Τοὔνεκα μάρνανταί τε, πολυγνάμπτοισί τ᾽ ὀδοῦσιν
Ἀλλήλους δ᾽ ἀπέχουσιν, ὅτε σχεδὸν αὐτήσωσιν.
Αἱ μὲν ἀλευόμεναι τρηχὺν γάμον, οἱ δ᾽ ἀέκουσαν
Εὐνῆς ἱμείροντες ἑκούσιον, εἰσόκεν ἀλκῇ
Νικήσας ζεύξῃ μιν ἀναγκαίῃ φιλότητι. &c.

Testudines marinæ conchis uescuntur, & herba in terra: deniq; pamphagæ sunt, quemadmodum & crustacei pisces, si Aristoteli lib.8.de histo.anima.cap.2.credimus. Testudines marinæ, inquit,

inquit, conchulas petunt: habent enim os omnium robustissimum, quicquid nanque in os ceperint, siue lapidem, siue quiduis aliud, perfringunt ac deuorant. exeunt etiam in terram, ac pascũt herbam: hic idem modus uescendi crustaceis est. nam ea quoque omniuora sunt, quippe quæ & lapillos, & limum & algam deuorant. Plinius: In mari uiuunt conchylijs, tanta oris duritia ut lapides comminuant. Duas habui domi, quas & aqua & quibuscunque iniectis piscibus, rostro comminutis uiuere sum expertus. *Lib.9. cap.10.*

Carnem potissimùm omoplatarum, posteriorumque crurum suauem ac delicatam, pinguemque habet testudo, & omnis ferè marini odoris expertem. F

Sanguis qui etiam è uiua effluit, actu frigidus sentitur. B

Ouorum albumen coctura nunquam benè spissatur, quod non tam frigiditati quàm partium tenuitati adscribo: quæ enim natura crassa sunt uel lenta quantumuis frigido diluta, facilè spissantur: quæ ualde tenuium partium, ut aqua, nunquam. C

Testudines omnes magni sunt in medicina usus. Sed nunc de marinis tantùm. Harum carnes ut tradit Plinius, admistæ ranarum carnibus, contra salamandras præclarè auxiliantur, neque est testudine aliud salamandræ aduersius. Sanguine alopeciarum inanitas, & porrigo, omniaque capitis ulcera curantur: inarescere autem eum oportet, lenteque ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumenti: miscetur autem sanguis heminis tribus aceti, hemina uini addita his, & cum hordeacea farina, aceto quoque admisto, ut sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dantur, dein post aliquot dies uespera. Comitialibus instillatur ore, diductis labris his qui modicè corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quòd si dentes per annum colluuntur testudinũ sanguine, immunes à dolore fiunt. Et anhelitus discutit: quasque orthopnœas uocant, ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonsillas sedat & anginas, & omnia oris uitia: priuatim nomas ibi, & ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit attollitque. Idem cum uernatione anguium aceto admisto, unicè purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel admiscent, decoctarumque carnium testudinis succum, addita æque uernatione anguium: sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorum quoque uitia omnia fel inunctũ cum melle emendat. Suffusiones etiam marinæ felle. Vel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra salamandras, uel succum decoctum bibisse satis est. Galenus authorest ueteres medicos sæpius in antidotis sanguine testudinis marinę usos fuisse, ut Dorotheum in antidoto πρὸς ἐχιοδήκτους, & in alijs multis. Et Dioscorides: Sanguis marinæ testudinis cũ uino & leporis coagulo cuminoque contra serpentum morsus, & hausta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Aduersus uenena & ad compescendũ fluxum sanguinis è naribus uel uesica plurimùm ualet per se uel addito sanguine draconis, utrisque in aqua uulgaris herbæ quæ bursa pastoris nuncupatur dissolutis. G *Lib.32. cap.4.* *Lib.2. de Antidotis.* *Lib.2. cap.97.*

Capiuntur testudines marinæ multis quidem modis, ut tradit Plinius, sed maxime euectæ in summa pelagi, aut meridiano tepore blandito, eminente toto dorso per tranquilla fluitantes: quę uoluptas libere spirandi, in tantum fallit oblitas sui, ut solis uapore siccato cortice, nõ queant mergi, inuitæque fluitent, opportunæ uenantium prædæ. Ferunt & pastum egressas noctu, auidéque saturatas lassari: atque ut remearint matutino, summa in aqua obdormiscere, id prodi stertentium sonitu, tuncque leuiter capi. adnatare enim singulis ternos, à duobus in dorsum uerti, à tertio laqueum inijci supinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultróque ueniunt statuto tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Aristoteles: Testudines marinæ laborant plerunque & intereunt quoties innatantes siccantur sole. Deferri enim in gurgitem facile nequeunt. Diuersam capiendarum testudinum rationem adfert Oppianus. Aliquando testudines, inquit, importunè piscantibus obuiæ, prædæ parandæ nocent, damnumque afferunt. Sed facile est audaci & intrepido uiro eas uincere. Si quis se in mari immergens testudinem supinam in dorsum conuerterit, quantumuis connitatur, fatum uitare non potest. E *Lib.9. cap.16.* *Lib.5. ἁλιευτικῶν.*

Ναὶ μὴν καὶ χέλυες μάλα πολλάκις ἀντιόωσαι
θήρην λωβήσαντο, καὶ ἀνδράσι πῆμα γένοντο.
Τάων δ' ἔπλετο μόχθος ἑλεῖν ῥήιστος ἁπάντων
Ἀνέρι θαρσαλέῳ, καὶ ἀταρβέα θυμὸν ἔχοντι·
Εἰ γάρ τις καταδὺς κραναὴν χέλυν ἐν ῥοθίοισι
Ὕπτιον ἀντρέψειεν ἐπ' ὄστρακον, οὐκέτι κείνη,
Πολλὰ καὶ ἱεμένη, δύναται μόρον ἐξαλεῦναι.

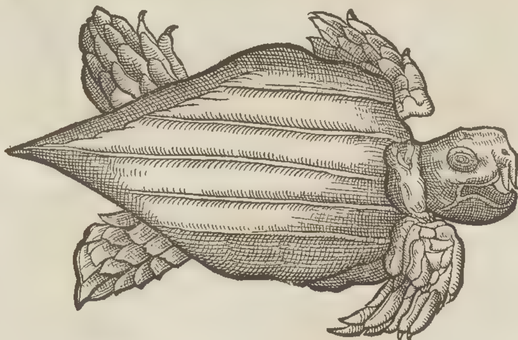
Capiuntur apud nos sagena quemadmodum & reliqui pisces. Capiũtur etiam ijsdem retibus, quibus thunni. Terrestres testudines frequentiùs uisuntur, & notiores sunt & minores quàm marinæ. Ex Oceano marinam aliquando apud me alui aliquandiu. Quum Romæ essem aliam uidi multò maiorem. In India maximæ sunt, quemadmodũ & reliqua animalia. Plinius lib. 9. cap. 1. Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficies habitabiles casas integant, atque inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. (B. Magnitudo)

Immanis fuit testudo illa quę in mari nostro anno 1520. capta est tanta, ut pueros atque homines imperitos terreret. ijs erat uirib. ut funibus tracta homines tres supra dorsum stãtes ueheret. eadẽ bigis uix trahebat. Qui ceperat, circulatorũ more per uicina oppida ostẽtabat lucri faciẽdi causa. *Testudo ingẽs.*

Alia ingēs Tarascone capta. Huiusmodi testudinem arbitror fuisse eā, quæ olim in Prouinciæ oppido, quod Tarrasco nominaꝰ, capta fuit, quantū ex eius pictura, quæ etiā hodie in oppidi templo cernitur, conijcere licet, nisi quòd pictor absurdè pedes duos addidit, aculeosq́ maiores etiā in dorso effinxit. Quanquam longè aliter de ea re olim scripserint. Ferunt ad Rhodanum in nemore quodam inter Arelatem & Auenionem monstrum quoddam fuisse altera parte terrenum animal, altera piscem referens, boue crassius, equo longius, dentes habens in utraq; maxilla binos, ense longiores & acutiores, in flumine delitescēs in homines irruebat, & naues submergebat, huc ex Asia erupisse, ex Leuiathan aquatili serpente & ferocissimo natum: tandem à diua Martha ita euictum, ut oue placidius reddiderit, quod cingulo suo ligatum, cùm in terram eduxisset, à plebe saxis fustibúsque peremptum fuit. Incolæ monstrum id Tarasconum uocabant, unde oppido quod etiam hodie extat nomen positum, cum ante Nerluog, id est, niger locus uocaretur à nemore denso, umbrosoq;. Alij rem paulò aliter referunt. Sed utut res hæc habeat, antequam Martha in prouinciā uenire potuisset Tarasco oppidum dicebatur, Strabone teste: Abest, inquit, à Rhodano Nemausus centena circiter stadia, quo in tractu ulteriore Tarasco exiguum oppidum, quo nō nisi post Christi in cælos ascēsum appellere potuit Martha: scripsit autem Strabo tempore Tiberij Cæsaris sub quo passus est Christus. Neq; est quod quis miretur testudinem marinam in Rhodano ad Tarasconem repertam fuisse, neq; enim procul locus is à mari abest, & aquarum dulcedine captæ aliquando beluæ marinæ, uel undarum & procellarum ui compulsæ longè altiùs fluuios ingrediuntur: quod de testudinibus marinis asserit Plinius, scribens in Phœnicio mari haud ulla difficultate capi, ultroq; uenire tempore statuto anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. *Lib. 9. cap. 10.*

DE TESTVDINE, (ALTERA MARINA) CORIAcea siue Mercurij, Rondeletius.

In A. segmento reperies quædam de Testudinibus in genere.

A ΧΕΛΏΝΗ θαλαττία, Latinè testudo marina uocatur, à quibusdam Plinium secutis mus marinus. Sed non immeritò dubitauerit aliquis, cur Plinius cùm sæpius aliâs testudinem marinā Latinè uocârit, mutato nomine, aliquando murem marinum nominauerit, ei tribuens quæ Aristoteles tribuit emydi seu testudini lutariæ siue muri aquatili, ut conuertit Gaza. Verba Plinij sunt: Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra, tricesimo die refossa aperit, fœtumq; in aquam ducit. Quæ ex Aristotele mutuatum esse constat: Ἡ δὲ μῦς ἐξιοῦσα ἐκ τοῦ ὕδατος τίκτει ὀρύξασα βόθυνον πιθώδη, καὶ ἐκτεκοῦσα καταλείπει. ἐάσασα δὲ ἡμέρας τριάκοντα, ἀνορύττει καὶ ἐκλέπει ταχὺ, καὶ ἀπάγει εὐθὺς τοὺς νεοττοὺς εἰς τὸ ὕδωρ. De marina uerò testudine mox Aristoteles: τίκτουσι δὲ καὶ αἱ θαλάττιαι χελῶναι ἐν τῇ γῇ, &c. Alio in loco pro testudine marina murem marinum uidetur dixisse. *Lib. 9. cap. 19.* Exeunt in terram, & qui marini mures uocantur. Ex quibus efficitur, uel Plinium parum animaduertentem, aquatilis testudinis siue lutariæ Aristotelis nomine marinam uocasse: uel (*hoc magis probandum*) testudinem marinam etiam murem Latinè dici posse, atq; etiam non solùm emyda, sed & μῦν apud Aristotelem legi posse. Galli tortues uocant, (*nimirum omnem testudinem.*) Nostri tortugues. Hispani tortugas. Itali galanas uoce, ut apparet deflexa ex accusatiuo Græco χελώνας.

B Quam nunc describimus, coriaceam appellamus, quòd integumentum habeat non tam cortici simile quàm corio bubulo, duro nigroq; & iam concinnato ad calceos equorumq; frænos & sellas cæteraq; ornamenta conficienda. Eandem Mercurij testudinē appello, quòd eam esse existimem, à cuius similitudine Mercurius musicum instrumentum nobis leut, Gallis luc uocatum, exco-

excogitârit, ex ea testudine quam Nilo decrescente in litôre repererat, consumpta iam carne superstitibus neruis, & ob tensionem ad contactum sonantibus: cui instrumentum musicum adeò simile est, ut nemo sit procul eam uidens capite pedibusq; truncatis, qui non chelyn nostram theca sua conclusam esse iudicet: ut enim hæc, ita testudo altera parte, supina scilicet, plana est lataq;: prona conuexa, ex sex assulis contexta, longis, angulos acutos efficientibus: toto ambitu rotundato præter quam in cauda, quæ in longum & acutum desinit, cui etiam instrumenti pars gracilior (cui infixi sunt collopes, quibus fides intenduntur & remittuntur) respondet. Hæc testudo à superiore partibus internis, alis, pedibus, unguibus non differt, longiore acutioreq; est cauda, capite osseo. Rostri pars inferior acuta est, & sursum recurua, superioris extremum in partes duas diuisum, inter quas inferioris extremum recipitur. Huiusmodi rostro minùs auē refert quàm superior testudo. Oculis est maioribus, ante quos sunt foramina narium loco. Caput semper prominet. Ceruix lata est & torosa, in supina parte maculas aliquot rotundas habet, quas inepte qui de aquatilibus scripsit pronæ parti testudinis corticatæ appinxit. Carnis habet plurimùm anteriore in parte musculis scilicet omoplatarū: in posteriore multò minùs, ea bubulæ similis est. Testa uertebris dorsi alligatur. Costas latas contegit cutis duplex interior, corio spisso densoq;, sed leui, similis: superior, tenuis & alba. Sub cute pingue plurimum coaceruat.

Vidi huiusmodi testudinem ad solem menses aliquot suspensam, ex qua quotidie pinguitudinis libra una destillabat: qua, qui ceperat, ad lucernas utebatur, eiusdem carne salita loco bubulæ. E Ea ad Frontignanum capta fuerat, longa cubitos quinq;, duos lata. Alteram antè uideram ad Magalonam captam multò minorem. Aliquot antè annis unius aconem mihi dederat Agathensis, qui tum erat Episcopus, quam ad Niceam captam fuisse affirmabat cubitos octo longam. Carne est multò duriore quàm superior. Cęterùm ijsdem facultatibus & carnem & fel pollere existimo. F (B. Vbi & magnitudo.) (G)

Hic prætermittendum non est coriaceam siue Mercurij testudinem, quam depinximus ab Aeliano fortasse simiam maris rubri appellari, id quod ex eius descriptione clariùs intelligetur. Est etiam in mari rubro simia, non piscis quidem hæc, sed bestia cartilaginea, (*&c. Vide supra in Simia marina, pag. 1053.*) Sed eam rem doctis, qui pisces rubri maris uiderunt, æstimandam relinquo. A *Testudinē hanc ab Aeliano fortè Simiam maris rubri uocari.*

DE TESTVDINE CORNIGERA SIVE TROglodyticâ & alba, Rondeletius.

PLINIVS lib. 9. cap. 10. Cornigerarum testudinum diuersum à cæteris genus facit. Troglodytæ, inquit, cornigeras habent, ut in lyra annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorum in natando remigio se adiuuant. Celetum genus id uocatur eximiæ testudinis, sed raræ: nanq; quasi scopuli præacuti Chelonophagos terrent: Troglodytæ autem ad quos adnatant, ut sacras adorant. Quo loco pro mobilibus alij immobilibus legunt, sed perperam, ut opinor: nam si cornuum remigio in natando se adiuuant, quomodo immobilia esse possunt? Deinde pro celetum alij celtium, alij celetinum. Hermolaus aliquando existimauit legendum chelytium, ἀπὸ τῆς χέλυος: quæ uox & testudinem significat & pectora, quasi magnas & pectorosas intelligi uoluisset. Placuit posteà ut celetum legatur, ut dicantur celetes testudines à celeritate: quoniam cornuum remigio adiuuant se natando, ceu equites uideri possint, non pedestres. sunt enim celetes singulis equis currentes in certaminibus, & equi ipsi celetes qui soli agitabantur. Sic cancrorū est genus quoddam ἱππεῖς Aristoteli: itemq; formicarum alterum, quas Plinius pennatas uocat à uelocitate. A

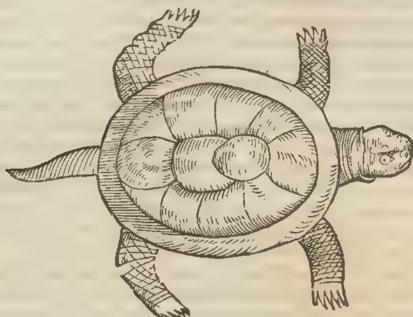
Cornigeræ testudinis effigiem eleganter insculptam & expressam uidi Romæ in antiquissimo marmore, quæ à superioribus testudinibus non differebat nisi cornibus ex utroq; capitis latere latis & longis, qualia in eo pisce sunt quèm antea cornutam siue ὀλόστεον appellauimus, & in lyra, sed in his breuiora, in testudine pro magnitudine corporis longiora. B

Arrianus in Nauigatione maris rubri in testudinum genere albam testudinem numerat, sed aquatilis sit, an lutaria, an terrestris parū constat. Ego testudinem uidi cortice (maxima ex parte) albescente & denso, quam mihi ostendit Iacobus Regius, uir in chirurgicis operibus exercitatissimus & peritissimus. Ea testudo ab alijs omnibus in eo differre mihi uidetur, quòd in medio cortice pronæ partis articulationes duas habet, quales in locustarum caudis cernuntur, ex quo appa ret animal hoc in pilæ modum totum corpus conglobare. Sit'ne ea testudo Arriani alba, nescio. neq; enim de re parum mihi perspecta temere quicquam affirmare uolo. *Testudo alba.*

DE TESTVDINE LVTARIA, Rondeletius.

Aristoteles Testudinem lutariam, ab ea quæ in (*dulci*) aqua uiuit non seiunxit, quam Murem aquatilem conuertit Gaza, quæ dicitur ab Aristotele μῦς, uel fortasse ἐμύς. Hæc quam hîc exhibemus in palustribus & limosis aquis, fossisq; urbium & castellorum mœnia ambientibus, uiuit. Ea sic à Plinio depingit: Testudinū est tertiū genus, in cœno & paludibus uiuentiū. Latitudo his in dorso pectori similis, nec conuexo incurua calyce, ingrata uisu. Et à Varino: ἐμὺς ζῶον ἐν λίμνῃ καὶ ἐν πηγῇ γινόμενον, οἱ δὲ χελώνην τὴν ἔχουσαν οὐράν. Vocat à nostris Tortugue d'aigue, i. testudo aquatilis ad A

discrimen terrestris, quæ duæ similes sunt, nisi quòd aquatili cauda est longior perinde ac in muribus, à qua Muris aquatilis nomen accepisse crediderim.

B Testa colore est nigro, aliquot particulis, ueluti tabellis pectinatim iunctis constat. Pro arbitrio pedes, caudam, caput, modò exerit, modò recondit. Pulmones, renes, uesicam, denique partes internas easdem habent lutariæ Testudines cum marinis, quas fusiùs suo loco (*suprà in Testudine Corticata*) explicauimus.

C Vescuntur insectis aquatilibus, limacibus, cochleis, herbis: unde & in hortis aluntur, sed quibus aqua non desit: ea enim perpetuo carere non possunt. Cibo omni destitutæ diu uiuunt, atque etiam abscisso capite. quia cùm frigido sint, crassoq́, & uiscido succo, is haud facilè dissipatur nec citò absumitur.

F Diu sunt seruandæ ut teneriores reddantur & concoctu faciliores. Integræ in feruentē aquā inijciuntur, ut testæ & ossa separentur. deinde carnes, oua, cæteræq́ internæ partes friguntur.

Sanguis actu frigidus sentitur, quem hecticis nonnulli in potu dant, tum ad refrigerandum tum ad alendum. Iisdem & phthisicis carnes cum hordeo coctæ maximè sunt utiles.

BELLONII de Testudinibus scripta dedimus circa finem Appendicis de Quadrupedibus Ouiparis.

COROLLARIVM I. DE TESTVDINIBVS IN GEnere: *quibus etiam nonnulla simpliciter de testudine scripta adduntur, cùm ad quam potissimùm speciem referas, non constet.*

TESTVDINVM DIFFERENTIAE.

Testudo aut est
- Terrestris
- Aquatica. *

* Aquatica aut est
- In mari
  - Testudo mar. χελώνη θαλασσία.
  - Mus marinus. μῦς θαλάττιος.

  Aliqui has species duas non faciunt, sed unam. Oppianus uidetur distinguere. Apud Aristotelem μῦς semper uidetur accipi pro testudine quæ in aqua dulci agat, siue pura, siue limosa.
- In aqua dulci
  - Puriore, ut lacubus, amnibus.
  - Cœnosa, ut paludibus, Testudo lutaria, dorso non cōuexo, &c.

  (μῦς simpliciter Aristoteli.)

  Hæ siue species duæ sunt, siue una, uidentur uno nomine à Græcis μῦς, uel ἐμὺς, uel ἀμὺς nominari.

Testudo uidetur ampliùs patêre Latinis, quàm χελώνη Aristoteli. hic enim χελώνην terrestrem & marinam tantùm facit: alias, μῦδας appellat, à recto μῦς. Archigenes ἀμύδα (si rectè scribit) interpretatur χελώνην λιμναίαν. Apud Hesychium legitur ἐμὺς, ζῶον ἐν λίμνῃ καὶ ἐν πηγῇ γινόμενον: οἱ δὲ, χελώνην τὴν ἔχουσαν οὐράν.

Murem marinum ex Latinis Plinius tantùm dixit semel aut iterum: ubi Aristoteles μῦν uel μῦδας nominat, de testudinibus tamen in dulci aqua degentibus loquens. Ex Latinis solus Op-

lus Oppianus in mari nominat μυῶν χαλεπὸν γένος, &c. & postea χελώνην seorsim.

Eorum quæ de Testudinibus in libro nostro De Quadrupedibus oviparis dicta sunt, multa ex authoribus repetiuit Rondeletius: quæ nos, ut erant, reliquimus, sicuti & in Ranis: quòd libri nostri non passim omnibus in promptu sint: & multi ea quæ ad Aquatilium historiam pertinent, coniuncta habere cupiant. Recentiores quidam & minùs probati scriptores, testudinum genus alij inter testata, quæ ostracoderma uocant Græci: alij inter serpentes ineptè numerant: cùm toto genere ab utrisque differat. Cortice teguntur testudines, Plinio: quas inter cortice intecta Aristoteles quoque enumerari uoluit, quemadmodum lacertæ & crocodili, & reliqua quadrupedia, quæ oua pariunt, & genus omne serpentum: hæc enim omnia cortice operiuntur. Cortex hic loco squammæ similis potest appellari. Sed & inter testacea Plinius testudines aliquando posuit, ut libro undecimo: Quæ animal pariũt, pilos habent: quæ oua, pennas aut squãmam, aut corticem, aut testam ut testudines, aut cutem puram ut serpentes. Aristoteles octauo de historia dicit: Exuunt senectutem ea quibus cutis mollis, nec prædura & testacea quædã est, qualis testudini, (nam & testudo inter cortice intecta enumeranda est, & mus aquatilis:) sed qualis stellioni, lacerto, & præcipue serpentibus est, Massarius. Sed quanquam testudines à testa denominentur, & corticem eorum aliqui testam appellant, non tamen propriè dicta testata animalia sunt: quę omnia sanguine carent, &c. & testam figlinæ instar fragilem, siliceám ue habent. Porrò genus animaliũ, quę φολιδωτὰ Græci nominant, latiùs patet, cum & serpentes qui pedibus carent, & lacertos ac similes quadrupedes contineat. Distinguendum hîc etiam corticis uocabulum: quod Latini quidam aliquando pro testudinis tegumento accipiunt: Gaza aliique eruditi recentiores, φολίδας ab Aristotele dictas, quæ ueluti squamæ sunt, cortices uel corticem uocant. Ego proximum testudinis genus, aliud non inuenio, quàm ut sit Quadrupes ouipara: quo genere testudinum species omnes comprehenduntur. Rondeletius inter Cete adnumerat testudines: sed hoc marinis tantùm conueniet opinor, quæ, ut ipse inquit, mediæ sunt magnitudinis. Aut potiùs, ut mihi uidetur, ne marinæ quidem cete appellari debent, si propriè loquamur, utcunque grandes. nam ad essentiæ ac generis rationem magnitudo non est adferenda. Quòd si cete rectè definiuntur animalia aquatilia, (amphibiá ue) spirantia & uiuipara: (nam cete omnia tum intra se, tum foras animal generant Aristoteli:) testudo autem omnis ouipara sit, cêtos eadem non erit. si quis tamen propter magnitudinẽ testudines marinas, non quidem cete, sed cetaceas & κητώδεις appellare uelit, permittemus. Oppianus lib. 1. Halieut. cum cete enumerasset, subdit: Cæterùm quædam etiam è mari in terram exeunt. Et statim: Δηρὸν δ᾽ ἠϊόνεσσι καὶ ἀγχιάλοισιν ἀρούραις Μίσγοντ᾽ ἐγχέλυές τε καὶ ἀσπιδόεσσα χελώνη. Hoc est: Aliquando in litora prodeunt etiam anguillæ, & scutata testudo, &c. non tamen hæc etiam cete esse uult, sed de amphibijs diuersorum generum agere incipit. ¶ Testudinis nomen apud Latinos, sicuti & χελώνης apud Græcos, absque ullo addito, quandoque marinam, quandoque terrestrem significat, ut apud Plinium lib. 11. cap. 37. & Aristotelem historiæ 5. 33. Gallana Italis alicubi, ut Ferrariæ, testudo est: nomine, ut apparet, facto à Græco χελώνη. Gallanga Monspelij est rana piscatrix: quam & bufonem aliqui uocant, sicuti testudinem nostri bufonem scutatum. Hispani quidam Calandras nominant, uide suprà ab initio elementi C. Serpentis facies, sibilus, oua, cutis Testudinis, uulgò affinitatis appellationem inuenere. Etenim Taurini serpentem cuppariam, à cuppa: alij Itali Serpentem scutellariam, à scutella. Nos Galanam, Græcæ uocis uestigio, quasi χελώνην. Mixobarbari quidam scriptores tortucam & tartarucam pro testudine dicunt. Poloni Zolw. ¶ Albertus & alij quidam indocti cochleas & testudines aliquando confundunt.

Sunt testudines omnes pectore plano ac tabellato, sed tergo tumido & incuruo: sunt capite & ceruice angiuneis: dentibus carent, sed rostri acie omnia comminuunt, ex Plinio hic & undecimo uolumine: superna parte inferiorem claudente, pyxidũ modo: pedibus quaternis multifidis unguiculatis, quos & exerunt & retrahũt intra corticẽ, quemadmodũ & caput, Massarius. Atqui testudini lutariæ tergum nec tumidũ nec incuruũ Rondeletius pingit. & Plinius: Testudini (inquit) quæ in cœno & paludibus uiuit, latitudo in dorso est pectori similis, nec conuexo incurua calyce. ¶ Plurima sunt testudinibus, etiam terrestribus, communia: uelut quòd sanguis ab his dum uiuunt detractus, frigidus sit, nostri quidem comparatione, non simpliciter, quòd omnes rostri duritie lapillos cõminuunt, (*&c. quæ in sequentibus referemus,*) Cardanus. ¶ Testudinum genera omnia à latere adiũcta habent: eademque in obliquũ flectunt, quemadmodum crocodili & lacertę. Et cortice integuntur duro rigidoque, & qui osse firmior sit, Vuottonus. sed Aristoteles περὶ φολίδος scribit: non περὶ τοῦ χελωνίου: Latinis nomẽ corticis ad utrunque ambigit. ¶ Operimentũ testudinis multis nominibus appellat, ut in libro de Quadrupedib. ouip. indicauimus. Græci χελώνιον uocant, Nicander χέλειον. recẽtiores, ut Albertus, & linguę quædã uulgares, scutum. der Schilt: unde & animal ipsum Schiltkrott appellamus, & Oppianus χελώνην cognominat ἀσπιδόεσσαν.

Testudines omnes, ut dictum est, rostri duritie uel lapillos cõminuunt: unde omnes dẽtibus carere arbitror, quòd pro ijs rostri durities satisfacit. Oppianus quidẽ author est testudines (marinas nimirum) mares & fœminas propter coitum inuicẽ dimicantes, incuruis dentibus sese lacerare: sed Rõdeletius dẽtes interpretatur rostra. De pulmonibus & uesicis testudinũ, uide infrà in Marina.

Testes lumbis intus adhærent, meatusq́ gemini ab his similiter atque serpentibus tendunt, Massarius. ¶ Sola autem testudo inter corticata uesicam obtinet. in hac enim tantummodo natura castrata est. Cuius rei causa est, quòd marinæ testudines pulmonem habent carnosum, sanguineum, & similem bubulo: terrestres autem proportione maiorem. superficies etiam, (διὰ τὸ ὀστρακώδες καὶ πυκνὸν εἶναι τὸ περιέχον) quia obdensa præduraq́ modo silicis est, facit ne humor diffllari, euaporarique possit per carnem laxiorem, ut serpentibus cæterisq́ opertis cortice euenit. humor enim ijs in corticem tegentem, ut auibus in pennas absumitur, cum exiguo potu contenta sint, propter exanguem pulmonis naturam; atq́ ita excrementi copia tanta subsidet, ut eorum natura conceptaculum, & uas quoddam capax humoris desideret. Vesicam igitur testudo sola inter hæc habet ea de causa: sed marina amplam, terrestris exiguam admodum, Aristoteles De partib. anim. 3. 8. Rondeletius in Testudine lutaria quoq́ uesicam & renes reperit: quas partes eis Aristoteles negabat. ¶ Author libri de nat. rerum: Tortuca (inquit) est duorum pedum (*immò quadrupes*) caput habens ut bubo, (*fortè bufo: nam à bufonis aliqua similitudine apud nostros etiam nomen inuenit:*) caudam ut scorpio, (*ut serpens potiùs:*) duobus scutis durissimis quasi testis tegitur, quibus adeò se induit, ut difficulter etiam ualidissimis ictibus perimi possit.

C Testudines omnes tenui uoce & abrupta strident, Cardanus. ¶ In dorsum si inuertantur, siue in terra, siue in mari, erigere se ampliùs non queunt, Author Græcus incertus. Omnes rostri duritie lapillos comminuunt, Cardanus. Testudines in coitu superueniunt, Plinius.

E Vtriusq́ generis testudinum putamina in laminas secari ad opera, ut ad pocula aliaq́ uasa, (inquit Vuottonus,) perspicuũ est ex Martiale in Apophoretis de Gustatorio: Fœmineũ nobis cherson si credis inesse, Deciperis: pelagi mascula præda sumus. Fortassis autem ut in plerisq́ alijs animalibus elegantior & pulchrior cum aliâs, tum colorum genere ac uarietate, marium aspectus est: ita ex testudinibus etiam masculis putamen preciosius. nisi quis simpliciter marinarum putamina, terrestribus præferri arbitretur: quoniam chersos, id est, terra, (unde chersææ chelonæ Græcis dicũtur,) à Martiali nominatur. An terra omnibus nominibus semper est fœminea: mare uerò etiam masculum, ut in Oceano, Ponto, Neptuno, Nereo. Plinio quidem authore terrestres testudines in operibus Chersinę uocant. Sed potiùs terrenæ marinis preciosiores sunt: & si Domitio interpreti Martialis secus uideatur, sed sine authore, is etiam gustatorium interpretatur mensam ubi gustabant. ¶ Accipe lunata scriptũ testudine signum, (*fortè sigma:*) Octo capit: Veniat, quisquis amicus erit, Martialis ibidem de Stibadio: Domitius triclinium testudineum in speciem stibadij interpretatur. Radiant testudine postes, Maro. In Adulito oppido maximum emporium est Troglodytarum & Aethiopum. deferunt plurimum ebur, celtium testudinũ, &c. Plinius. Iuuat ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere, argentum auro confundere, &c. Plinius ubi de purpuræ tinctura loquitur.

F Testudines omnes suaui sunt carne iuxta omoplatas & inferiora crura, Cardanus. Testudinis carnes paucæ esitatæ, tormina pariunt: multæ uerò, purgant, Hesychius in Ἠπα: ubi Ἠλύ, pro Ἠλεῖ, perperã scribitur. Oua testudinis in cibo noxia sunt: Author de nat. rerum: qui etiam ex Ambrosio citat, renes testudinis post eius mortem nudo pede calcatos ueneno statim inficere: ipsam uerò uiuentem ueneno carere.

G De ueneno renum testudinis, lege proximè scripta in F. Indoctus quidam librorum Rasis interpres, testudini remedia quædam adscribit, quæ ad limacem pertinent, cap. 75. libri de remedijs ex animalibus. Testudinum sanguis ad comitiales datur, Plinius. Ad malum mortuum: Testudines contritæ in forti uino uel lixiuio coquantur: & pinguedine supernatante collecta, ungantur tibiæ, Rolandus in fine quarti Chirurgicorum.

H. a. Testudo dicta est, quòd tegmine testæ in modum cameræ adoperta est, Isidorus. φερέοικον & φερόικον (id est, domiportam) cochleam & testudinem interpretantur, Varinus. alij aliud quoddam animal. uide suprà in Cochleis in genere H. a. in fine paginæ 278. Χελὼν piscis est Athenæo, è mugilum genere, pro χελλὼν, id est, Labeo. ¶ Testudines loca dicuntur in ædificijs camerata, &c. Nonius. Saxa quibus uiridis stillanti uellere muscus Dependet, scopulisq́ cauum sinuantibus arcum Imminet exesa ueluti testudine concha, Calphurnius. ¶ De testudine machina bellica, multa protulimus in libro De quadrupedibus uiuiparis, in Orygis & Arietis Philologia: & rursus in Testudine libri de ouiparis quadrup. De testudine helepoli leges apud Vitruuium libro 10. cap. 21. & Philandri in eundem locum annotationes, in quibus Ammiani ex libro 23. de hac machina uerba recitat. ¶ Tectum testudinatum in quatuor partes deuexum est, ut pectinatum in duas, Festus. Vtraque hæc tectorum forma nostris etiam in usu est, & suo apud materiarios fabros insignis nomine. ¶ De Musico instrumento quod testudinem Latini, Græci chelyn appellant, dixi aliâs plura. Ἀλλ' ὅτε δὴ πλήκτρῳ λοκεὶς ἔκρεξε χέλυς, Innominatus apud Suidam in Κρέκω. Mercurius Apollinis boues furatus, pro ijs chelyn, id est lyram quam ex ostraco testudinis confecerat, ei dedit. Ἀπὸ ἀρχεγόνου ἀφορμῆς δὲ ἀπὸ τῶν χελωνῶν, χέλυς ὕστερον πᾶσα κιθάρα ἐκλήθη. ἐπειδὴ χελώνης ὄστρακον μέγα πήχεως προσθέσει καὶ χορδῶν ἐντανύσει λύραν ἀπήρτισεν Ἑρμῆς, ἣν καὶ Ἀπόλλωνι ἐχαρίσατο εἰς λύτρον ἀνθ' ὧν ἔκλεψεν ἐκείνου βοῶν, Eustathius in Odyssee φ. Vide etiam infrà in Proprijs.

prijs. Anacreontis & Pindari φόρμιγξ ab Horatio testudinis nomine celebrata est, eadem & chelys est, Mercurij fortuitum inuentum, addita Magadrj arte, Cæsar Scaliger. Rondeletius Mercurium ex eo genere testudinis marinæ, quod coriaceum cognominat, Mercurium chelyn suam concinnasse conijcit: quod ea præ cæteris instrumentum hoc Musicum quadam similitudine repræsentet. ¶ Χελώνιον, quære mox in b. Id quod naui postremò sub carina, ut atteri ea non possit, clauis affigitur, χέλυσμα nominatur, Pollux. Χελώνη est labium: inde χελυνοίδης, cui labra tumidiora prominent, Eustathius. Cete Indica maxima sunt: χελώνην δὲ πηχῶν πεντεκαίδεκα ἔχει, Aelianus de animalib. 16.12. Cheloniten lapidem, recentiorum aliqui cum batrachio seu borace confundũt. quod si chelonites est, quem uulgò kleinen krottenstein, hoc est, minorem lapidem bufonis aut rubetæ nominant, ut Ge. Agricolæ placet: forsitan à figura hoc ei nomen impositum fuerit, quæ foris in eo curua cõuexaq́, intus caua spectatur, sicuti in chelonio, hoc est putamine testudinis.

Ex testudine hieroglyphica symbola aliquot Pierius Valerianus interpretatur libro Hieroglyph. 21. nos titulos cum breuissima singulorum interpretatione indicabimus, qui sunt: 1. In potentioris ditionem redactus: quoniam testudo Solis exiccata radijs, cum in gurgitem redire nequeat, capitur. ad hoc denotandum in aquæ summo pingitur testudo. 2. Fortunarum contemptus: Pingitur homo naufragus in testudinis eiusmodi agitatæ fluctibus tergus insiliens, solari addito radio. 3. Virginum custodia. Nam Phidias cum Veneris simulacrum Eleis ex auro & ebore conficeret, testudinem altero eius pede pressam apposuit, &c. Consuesse uerò mulieres testudineas secum imagines gestare, quas Veneri dedicarent, ex eo est manifestum: quòd Thessalæ matronæ Laida meretricem illam inclytam ligneis testudinibus zelotypia concitatæ interemerunt in templo Veneris, magno populi conuentu: ob quod facinus erexere postea templum Veneris profanatæ, quæ nefandam cædem in templo admiserant, ut confessione sceleris, ueniam petentes deam sibi placarent. Antisthenes ansam nactus eludendi Atheniensium uanitatem, se nunquam solo in quo nati essent excessisse gloriantium: Commune hoc, inquit, habetis cum testudine & cochlea. 4. Munimentum. Sic enim testudinis corticem natura muniuit, ut contra tela possit ipsa per se sufficere, & iniurias propulsare. Hinc ansa data adagio, quantum muscarum solicita est testudo. Cuius ominis felicitatem secuta Cæsariana familia, domesticum eum morem habuit, ut paruuli domus eius in testudineos alueos excepti lauarentur. Quapropter Ceionius Posthumius nato iam Albino filio, cum ingentem testudinem à piscatore muneri accepisset, uir literatus iam inde magnam spem concepit de futura filij nobilitate. curari itaque testudinem iussit, & infantuli ministerijs dicari. Exemplaria Hori quæ impressa circunferuntur, in huiusmodi significatum ὄρτυγος ὀστέον habent, interpretésque coturnicis os reddidere. sed in manuscriptis codicibus ὄρυγος legi, quod facit ad hanc sententiam. testudines enim orygas appellatas, ἀπὸ τοῦ ὀρύττειν, quod fodere est, uel excauare, apud Vitruuium legas, &c. *Vitruuius non testudinem animal, sed machinam bellicam, orygem uocat.*) 5. Mors difficilis. Hominem letalibus uulneribus quantumuis altè acceptis difficillimè morientem, per testudinis abscissum caput aptè pinxeris. quandoquidem tanta inest eius carni uiuacitas, ut earum caput, præsertimq́ marinarum, auulsum busto, conniuentes aliquandiu oculos ostentet, conniueatq́ ad admotam manum. quinetiam si ad os eam admoueas, mordere etiam adnitatur. 6. Segnities. Adeò enim lento gradu mouetur testudo, ut in prouerbium emanârit in segnes & pigros. Hinc Plautinus Aegio: Testudineum hunc tibi grandibo gradum, inquit, si fustem sumpsero. 7. Sunt qui mordacissimum hominem atque egregiè maledicum, per testudineum caput exertis dentibus intelligi uelint. nam testudo omnino est ore omnium robustissimo. 8. Peloponnesij. In Peloponnensiũ nummis testudo cudebatur, ut legere est apud Pollucem, &c. Vnde obolum Eupolis καλλιχέλωνον dixit, Hucusq́ Pierius.

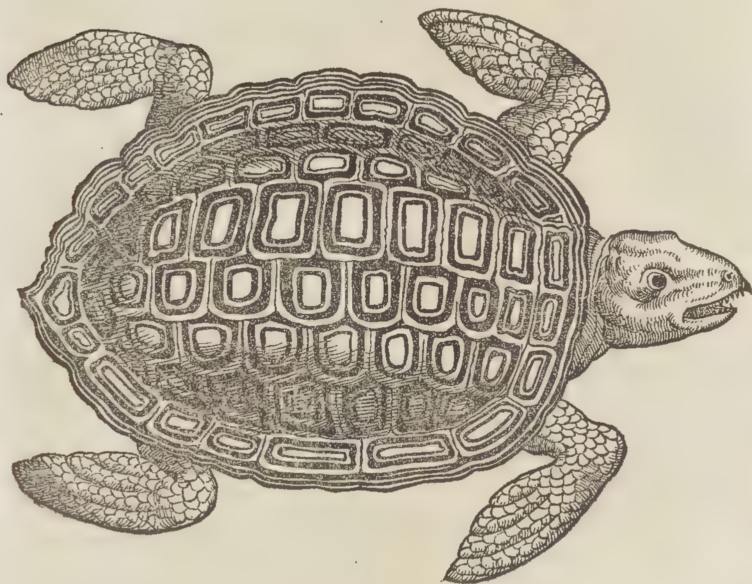
Chelonophagi. uide in Testudine marina. Testudinis dicti promontorij Pausanias in Atticis meminit. Chelydoreus mons contiguus est Cyllenæ. ibi inuentam testudinem Mercurius excoriasse, & lyram ex ea composuisse dicitur, Idem in Arcadicis. apparet autem compositum esse nomen à testudine & dono. factam enim inde lyram Apollini donauit. Propria.

Χελώνιον propriè testudinis testam significat: transfertur autem ad cancrorum quoque crustam. Asserina locus est in Tenedo: ubi in paruo fluuio cancri reperiuntur, τὰ χελώνια δ᾽ εὑρεθρωμένα ὡς πλεῖον ἔχοντα, καὶ πελέκει ἐμφερῆ, Suidas in Τ. Plutarchus in libro Cur Pythia non amplius carmine respondeat, Ἀστέριον locum illum nominat, in quo solo cancri nascantur ὧν τῶν χελωνίων τύπον πελέκεως ἔχοντα. unde etiam Tenedij bipennem Apollini consecrarint. De prouerbio Tenedia bipennis, plura Erasmus. Aelianus de animalibus 16. 12. echinorum marinorũ quoque χελώνια dixit. Plinius in Adulito oppido tradit maximum esse emporium: deferri ebur, celtium testudinum, &c. ubi celtium aliquis pro chelonio dictum coniecerit: quanquam libro 9. ca. 10. cornigeras testudines apud Troglodytas priuatim celtium dici scribit: ubi diuersæ lectiones sunt, celtinum, celetinum, Hermolaus celetum legit. b. Celtium.

Θᾶττον ἔην λευκὰς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας Εὑρεῖν: Ammianus in epigrammate, de re impossibili. Simile huic est, Citiùs testudo leporem præuerterit. Testudine tardior, prouerbialiter usurpatur ab Erasmo. h.

COROLLARIVM II. DE TESTVDINE MARINA.

Icon hæc repetita est ex libro nostro De Quadrupedibus ouiparis, Venetijs efficta: neutri illarum, quas Rondeletius exhibet, similis. Dentibus quidem testudines omnes carere Rondeletius ait: ut suspicer pictoris culpa non rectè dentes huic nostræ iconi attributos. Oppiani tamen mus mar. dentatus est.

A Testudines marinæ, & quæ in dulcibus aquis uiuunt, genere differunt: seu formam, uitam, magnitudinem ue aspicias: seu quòd translatæ alterutrinque non uiuant, Cardanus. ὁ θαλάττιος μῦς (id est Mus marinus) à uulgo perperā ὁμύδιον (*malim cum tenui ὀμύδιον*) uocatur, Eustathius. Saluianus murē marinū à testudine marina disiungit: quod quidem diligētiùs mihi cōsiderandū uidetur. Oppianus quidem li. 1. Halieut. inter amphibia nominat ἀσπιδόεσσαν χελώνην, cū priùs μυῶν καὶ λεπτὸν γένος adnumerasset ijs quæ in petris & arenis pascuntur: ubi ijsdem muribus contra hominem & pisces pugnandi audaciam, non tam magnitudine sua fretis, quàm ualidissimæ testæ & crebris in ore dentibus attribuit. Rondeletius tamen testudinum genus omne dentibus carere ait. An Oppianus rostri margines impropriè ὀδόντας dixit? sic quidem Rondeletius interpretatur, dentes pro rostris, in Oppiani uerbis de testudinum mar. coitu: quæ sunt, πολυγνάμπτοισιν ὀδοῦσιν ἀλλήλους δάπτουσιν. Muribus quidem marinis hæc interpretatio non potest conuenire, de quibus Oppianus: Ῥινῷ καὶ πυκινοῖσι πεποιθότες ἔνδον ὀδοῦσι. rostra enim nec πυκινά, nec ἔνδον dixeris. Quòd autem Vuottonus testudinem lutariam, eandem muri marino facit, ex ueterum ac recentiorum scriptis facilè redarguitur. De uocabulis μῦς, ἐμῦς, ἀμῦς, unde pluralis numerus μύδες & ἐμύδες, multa protulimus in libro de Quadrupedib. ouiparis, capite de testudinibus quæ in aqua dulci uiuunt, pag. 103. Mus marinus in terras (*Massarius, legit terra, ex Aristot.*) scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra: tricesimo die refossa aperit, fœtumque in aquam ducit, Plinius. Quod autem Plinius hîc de mure marino (inquit Massarius,) Aristoteles de mure aquatili, id est, lutaria testudine testari uidetur. ait enim libro 5. de historia: Mus aquatilis siue testudo lutaria (*Græcè simpliciter, ἡ δὲ μῦς, cap. 33.*) in terra scrobe effossa dolij amplitudine parit oua, &c. De testudine autem marina subsequenter sic loquitur. Testudines etiam marinæ egressæ in terram pariunt oua auium cortalium ouis similia, & defossa coopertaque incubant noctibus: ouorum numerus maximus est: nam ad centena pariunt oua. Rursum Plinius: Exeunt in terrā & qui marini mures uocantur. Hîc etiam (ait Massarius) per marinos mures, marinas testudines intellexit. Videtur autem testudinem lutariam inanimaduertenter pro marina accepisse: tametsi non ignorem, & marinam testudinem oua parere in terra ex eodem Aristotele ibidem dicente: Testudines etiā marinæ

Mus marinus.

rinæ egressæ in terram, pariunt oua auium cortalium, ouis similia, &c. quod item Plinius de marinis retulit. inquit enim; In terram egressæ in herbis pariunt oua auium ouis similia, ad centena numero: eaq́ defossa extra aquas, & cooperta terra ac pauita pectore, & complanata incubãt noctibus. educant fœtus annuo spatio. ubi non tricesimo die repetere, refossaq́ aperire, fœtumq́ cõtinuo ducere in aquam, uti inferius: sed annuo spatio fœtus educare dixit, quod Aristoteles terrestri testudini contribuit eodem loco dicens: Testudo oua durioris testæ & bicolora edit, quale ouum auiũ est: eaq́ defossa & cooperta terra, ac pauita & complanata incubat, crebrius repetens, fœtúmque sequente anno excludit, Hucusque Massarius. Non μύδες in plurali, sed μύδες & ἐμύδες uocãtur, Hermolaus. atqui Oppianus dixit μυῶν in genitiuo plurali, cum secundum Hermolaum μύδων uel ἐμύδων dicere oportuisset. Rondeletius apud Aristotelem non μῦς neq; μύδες, sed ἐμὺς & ἐμύδες legendum contendit: quanquam libro 3. de partib. cap. 9. ὠμὺς legatur. Ego ita distinguo, ut μῦς apud Oppianum & Theophrastum in libello de piscibus, & Eustathium, pro testudine aquatili rectè legatur, genere masculino, declinandum per ος purum, non aliter quàm cum quadrupes uiuiparum animalculum significat. ἐμὺς uerò uel ὠμὺς, oxytonum fœminum, declinandum per ύδος, ut chlamys. Apud Aristotelem quidem cum μῦς & μύδες fœminino genere ponantur, cum Rondeletio ἐμὺς & ἐμύδες legerim. Μῦς etiam (non expresso genere) legitur apud Aristotelem 2. 15. inter quadrupedes ouiparas liene paruo: & Plinius μυῶν legit, cum murem bis terue transtulerit. Vuottonus in Plinio (qui emydas, testudines dulcium aquarum facit, & à lutarijs distinguit,) legit hæmydes, & in Aristotele quoque αἱμύδες: ego emydes, & αἱ μύδες, uel potius ἐμύδες. Omis scribitur ab interprete Kiranidis: omidium à recentiore quodam.

Testudo marina cortice tegitur. similis est terrestri, præter magnitudinem, & pedes, quos ut phoca habet. Tanta oris duritia, ut lapides comminuat. Simplicem suillo similem uentrem habet. Iecur est ei uitiatum. Testes intus lumbis adhærentes habet, Aristoteles diuersis in locis, citante Saluiano, tanquam omnia ad testudinem mar. pertineant. lienem quidem paruum habere nõ rectè ex eodem (historiæ 2. 15.) testudini mar. adscribit, cum ad μυῶν pertineant. De uulua eius uide apud eundem Historiæ 3. 1. De dentibus lege superius in A. Pulmonem habet testudo mar. carnosum & sanguineum: (ideoq́ calidum & siticulosum:) terrestres uerò magnum, (& idcirco calidum,) quamobrem uesicas habent, sed hæc paruam, illa magnam, Aristot. de partib. 3. 9. parenthesi inclusa è scholijs Ephesij adiecimus. In historia quidem anim. 2. 16. philosophus soli marinæ testudini ex ouiparis renes & uesicam tribuit. Testudo pulmonem quanuis prægrandem, & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet, Plinius: nescio quàm rectè. distinctiùs eadem Aristoteles de partib. 9. 3. ut modò recitauimus, unde Plinium transtulisse non dubito. ¶ Vna quam cepimus in portu Tenario, qui nunc portus Qualearum appellatur, tantã duritiem in ore habebat, ut cuspidem ferreum iaculi perfringeret, Massarius. B

Calonaci testudines inueniuntur, tantæ ut uel magnas naues æquent, in quibus multi homines uehi possunt: colore prorsus albæ. Tales ipse multas uidi, Io. Monteuillanus.

Testudines marinæ, quæ potissimùm algas depascuntur, erucas marinas plurimùm appetunt, Bellonius. Ἡ χελώνη ἐσθίει τὰς ψύλλας: Incertus author Græcus, cuius de animalibus libellus manuscriptus apud me extat. uidetur autem de testudine marina sentire, quæ pulicibus uescatur marinis. Idem author: E marina testudine (inquit) terrestres quoque nascuntur. egressa enim è mari, oua in terra componit. ex ouis autem quæcunq; emittit ita ut ad mare uertantur, testudines marinæ prodeunt: ut contrà ex illis quæ terram spectant, terrestres. Mihi hæc uerisimilia minimè sunt. Coit marina mare superueniente, sicut & terrestris, Aristot. Testudines mar. coëunt sicuti phocæ, & in terra canes. hæc enim singula diu immorantur in coitu, à parte posteriore connexa inuicem, Oppianus. Muris marini fœtus inter initia uisu carent: sicut fœtus omnium ferè aquatilium, Obscurus. C

Testudines quatuor prægrandes per Guaicanum pisce in India captæ. Vide suprà in Guaicano, elemento G. Pisciculos paruos uiuos, filo consutos, quos comedit Barchora (*id est, Testudo marina*) & per illos deprehenditur, piscatores in mare proijciunt: qui dum effugere non ualẽt, sed pariter fluitant, Barchoræ morsibus patent. hæc uerò dum unum post alium deglutire laborat, interim occupata deprehenditur, Albertus. Chelonophagi in quos usus conuertant testudines, leges mox in H. inter Propria. E

De cibo ex testudinibus marinis inuenies quædam, suprà in Calandra, elemento C. & mox inferiùs inter Propria nomina. Testudinis iecur omnino uitiatum est, & totum corpus prauum temperamentum sortitur, quemadmodum & ranæ rubetæ, Aristoteles de partib. 3. 12. hoc forsitan uerum est de testudine marina inquit Vuottonus. nam terrestrium carnes ad remedia manduntur. Saluianus etiam hæc Aristotelis uerba de test. mar. accipit. F

Apud Chelonophagos in Carmaniæ angulo insulæ tres sunt deinceps, quarũ una Testudinũ appellatã. hi testudinũ testis contegunt (.i. tecta inde cõficiunt,) quę adeo magnæ sunt, ut uel in eis nauigẽt, Carnibus uescunt, superficiebus casas tegũt, Ex Strabone. In pelago proximo (inquit H. a. Propria.

Agatharchides in descriptione maris rubri)quod asperum & hybernum ualde est, testudinũ multitudo incredibilis, magnitudine & latitudine excedens, nascitur: quæ quidem marinæ à nobis omnibus existimantur. Pascuntur hæ noctu in profundo: interdiu uerò ad placida tranquillaq́ insularum loca quietis causa se conferunt. quiescunt autem (*in aqua*) sublimes Soli expositæ, nauicularum quadam specie, (ταῖς κατεσκευασμέναις πορθμίσιν ὁμοιοπαθεῖς: *ijs quas conficiunt nauiculis, [ex earundem nimirum testudinum testis,] similes.*) Has eo tempore incolæ, arte, studio, funibus (μόρμιθας) in litus eijciunt: et interioribus quidem uescuntur omnibus, paulisper ad Solem assis: putaminibus uerò ad domicilia sua & tuguria utuntur, quæ in locis editis decliuia constituunt, ad nauigandum quoq́ (πρὸς τοὺς διάπλους, *ad traiectiones*) & aquationis gratia eorum usus est. Itaq́ ex uno animali nauis, domicilium, uas, & alimentum eis suppetit.

h. Trœzenij lege uetabant piscari aut attingere polypum, & testudinem marinam, Eustathius.

COROLLARIVM III. DE TESTVDINIBVS MARInis diuersis, siue simpliciter, siue pro regionum duntaxat & magnitudinis discrimine.

Rondeletius Testudines marinas duorum generum descripsit: unam Corticatam, alterã Coriaceam uel Mercurij cognominauit.

Circa Taprobanem insulam maris magni, Testudines in mari procreantur: quarum uniuscuiusq́ superficies (ἔλυτρον χελώνειον,) integrum tectum præstare potest. nã singulæ testæ ad quindecim cubitorum magnitudinem procedunt: ut sub eis non pauci habitare queant, Aelianus de animalibus 16. 17. Et rursus: Nymphis librorum quos conscripsit de Ptolemæis nono, author est in Troglodytide Testudinum tegmenta reperiri tanta, ut singula senos medimnos Atticos capiant. Quanquam autem dubitari potest, terrestrés ne an marinæ hæ Testudines sint: marinis tamen eas adiungere placuit, quoniam Plinius quoq́ Troglodyticas Testudines marinas commemorat. Vide etiam inferiùs in fine Corollarij V. De testudine terrestri.

ASpidochelone, ZYtyron & BArchora, descriptæ nobis suprà (inter Cete diuersa ex recentioribus, pag. 240. & 241.) Testudium marinarum generis sunt. Nostri piscatores pelagios & è profundo mari pisces, eos esse putant, qui rarò capiuntur: ut sunt præcipuè boues marini: & milites maris, qui enses habent in fronte, & galeas in capite, & scuta super dorsum: sunt autem tortucæ maris, Albertus libro 7. eandem uerò alibi Barchoram nominat. Aspidochelones nomen à scuto et testudine compositum est: Zitironi etiam suo Isidorus scutum tribuit. Longè uerò alius est scutatus piscis, quem Orbem scutatum Rondeletius uocauit. Ostracorum (id est Conchyliorum) quædam sunt magna, quæ dicuntur Arabicè Barcora: quædam parua, quæ Arabicè dicuntur Sades, Syluaticus. De Sades nomine iam non constat mihi. Barcora uocabulo etiam Serapio utitur, pro testudine: quam ostracodermorum generis esse iam antè negauimus.

Ex Testudine marina finxerunt monstrum, à quo Vitulus marinus auriculas habens præter ueritatem, deuoratur, Rondeletius Olaum Magnum notans. nos id monstrum ex Olai tabula pictum dedimus suprà, pag. 249. fallitur autem in eo quòd uitulum auritũ ab eo pictum ait.

COROLLARIVM IIII. DE TESTVDINIBVS dulcium aquarum, Lutaria & Fluuiatili.

A Quæ lutariæ Testudines, siue Mures aquatiles uocantur, in dulci aqua & luto uiuunt. Has Aristoteles omydas siue emydas (*De his uocabulis, & Latino Mus marinus seu aquatilis, plura leges suprà in Testudine mar. Corollario A.*) appellat: & sunt cæteris minores, Mediolanensibus mirum in modũ expetitæ. Fuit & testudo quidem fluuiatilis trium cubitorum aliquando uisa, ut Nicolaus Damascenus refert, Massarius. Alrach secundum expositores Arabes est testudo fluuiatilis. alij uerò dicunt esse speciem piscis. Andreas Bellunensis. ¶ Lutaria seu Mus aquatilis cortice tegitur molliori. renibus & uesica caret, (*Rondeletius habere asserit:*) lienem exiguum habet, Aristot. diuersis locis. In cœno & paludibus uiuit, Plinius. Ex minori genere testudines lutariæ, siue mures aquatiles dicti, nisi in aqua spirent, intereunt: & parere tamen educareq́ (uti retulimus) solent in sicco, Massarius. ¶ Ad comitiales datur muris uel testudinũ sanguis, Plinius. ¶ Omis marina apud Kiranidem legitur libro 1. elemento ultimo. ubi & magicis quibusdam ostentationibus, quas referre piget, caput omidis adhibet. Quidam (inquit) ὠμίδια uocant: eò quòd in humeris magnam uim habeat. nam ὦμος est humerus. Et ab initio eiusdem elementi: Omys marina est hybenbras: aliud autem hymbros, tenue animal, cibo idoneum, quod uocatur menida. Sic enim codex noster in plerisque deprauatus habet. ¶ Si quis somniet se omidia & ostreas comedere, uel alia huiusmodi, in morbum incidet, Obscurus quidam de somnijs scriptor.

In Gange Indiæ fluuio testudines nascuntur, quarum testa non minori magnitudine sit quàm dolium capax uiginti amphorarum, Aelianus De animalibus 12. 41. Et rursus 16. 14. Testudinis Indicæ & fluuiatilis testa non minor est quàm scapha iustæ magnitudinis. decem enim leguminum medimnos capit.

COROLLARIVM V. DE TESTVdine terrestri.

Terrestres sunt formosiores, cortice politiore, in montibus & nemoribus hortisq; degentes, quarum carnes cibo sumptæ tabescentibus remedio esse traduntur. Sunt & aliæ terrestres testudines, chersinæ uocatæ, in desertis Africæ roscido humore uiuentes], Massarius. Ex recentioribus quidam testudinem terrestrẽ, murem quoq; terrestrem uocat. ego apud authores de aquatilibus tantùm, (ut marinis, fluuiatilibus, lutarijs,) hoc nomen reperiri puto. ¶ Testudines in Libya sunt, eæq; montanæ, & aspectu crispissimæ: quarum testa barbitis est accommodata, Aelianus de animalibus 17.14. ¶ In Libyæ desertis curruum magnitudine uisendę sunt. Interdiu subductæ sub sua tecta non uidentur. Noctu procedunt in pastum, adeò lento gradu, uix ut mutare locum uideantur. Narrant fabulam: Appetente nocte, uiatori locum aliquem à feris tutum captanti oculis, uisam testudinem. Quam tumulum ratus (musco enim obsita erat) conscendit, atq; in excubijs aliquandiu fuit. Somno deinde oppressus, ubi noctis & quietis idem finis fuit: & ille sese alijs in locis (processerat enim illa) esse intellexit; percepta bestiæ facie, admirationem cum scientia nouæ naturæ commutauit: Cæsar Scaliger, ex Io. Leonis Africani lib. 9. de Africa.

Terrestres in syluis habitant: quæ, ut creditur, herbis & rore uitam ducunt. Has canibus inuentas rustici ad cibum transferunt. In cacabum, feruente aqua, conijciunt. Semicoctæ & exemptæ, confracta testudine, ablatisq; intestinis ac pelle, iterum, donec exactè coquantur, in cacabum ad ignem ponuntur. Coctas pipere, croco, uitellis ouorum dissolutis, suffundes. Sunt qui ex alliato uel ex salsa comedant. Boni sunt alimenti: & sine moreto, medelæ uim habent, Platina.

Sunt qui è marina testudine terrestrem quoq; generari putent. Vide suprà in Marinis C.

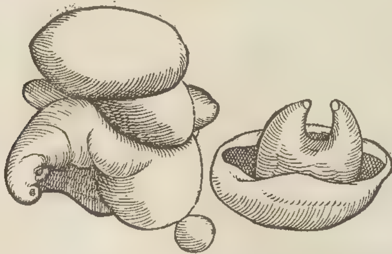
Ad intolerabilẽ pruritum: quum neq; uenæ sectio, neq; defricatio aliqua quicquam profuisset, quidam ex huius remedij usu malum exuperarunt: Testudo terrestris uiua in oleo coquitur, & ex oleo corpus inungitur, Aëtius. Si uteri ualde strangularint, testudinis iuxta mare natæ obolos tres in uini albi hemina, uel cyathis tribus tritos, bibendos dato, Hippocrates lib. 2. de morbis muliebribus. sed dubitari potest de terrestri an marina testudine sentiat, cum hæc quoque in sicco pariat.

Bœotij traducuntur, quòd face aut alio ignis fomento uulpibus testudinibús ue alligato, quæ uellent incendio perdere solerent, Suidas in Νώεια.

TESTVDINES quasdam legimus in quibusdam insulis reperiri; de quibus dubitari potest, terrestres'ne an marinæ sint. Ad Troglodyticen regionem multæ sunt insulæ in alto (mari,) in quibus testudo plurima, Plinius. Χελώνη, ἥ τε χερσονησιωτική, καὶ ἡ περὶ τὰς νήσους θηρευομένη τὰς προκειμένας αὐτῆς τῆς λιμνικῆς, Arrianus in Periplo maris rubri. Sed hæ uidentur ad marinas referendæ. Vide suprà Corollario tertio De testudinibus marinis diuersis.

DE TETHYIS, RONDELETIVS.

De his iconibus lege quæ annotauit author circa finem Capitis.

THYA quæ & τήθη appellat Athenæus, quid ab Holothurijs differat, iam diximus. Nostri bechus uocant. Plinius Græco nomine usus est, nisi quòd fœminino genere extulit, si non mendosi sint codices nostri, in quibus Tetheas aliquot locis reperias.

Aristoteles lib. 4. de hist. ca. 6. cùm qualis sit eorũ testa, quóque modo saxis adhæreant, exposuisset, fusiùs reliquas partes persequitur. Duo, inquit, foramina habent, à sese distantia, ualde exigua, ita ut ferè oculorum aciem fugiant, quibus humorem reddunt & accipiunt. Corio spoliatis primùm apparet membrana neruosa, corpus ambiens, carnemq; ipsorum totam continens: nulli è cæteris testaceis similis, in omnibus tamen sui generis eadem. Adhæret hæc utroque ex latere membranæ circundanti, & qua adhæret, arctius id in utraque parte est, uidelicet

qua tendit ad meatus foras ductos per corium, quibus hauriri & emitti humorem diximus, qua ſi alter ſit os, alter excrementi exitus, alter craſsior eſt, alter tenuior, intus cauus uterque, inter hos modico intercedente interuallo. Hæc ex Ariſtotele, quibus pauca adijciemus, quò notior ſit Tethyorum hiſtoria. Ea non ſolùm petris, ſed etiam oſtreorum noſtrorum teſtis affixa ſunt, & in ijſdem ueluti tumores duri eſſe cernuntur. Oui figurâ ſunt, aliquando longiore. Teſta extrà fuſca, inæqualis & rigida, intus argentea, læuis. Tethyorum caro membrana alba inuoluta uentriculi formam refert, rotundam ſcilicet & oblongam, meatus craſsior & amplior gulæ proportione reſpondet, alter minor podici. Vterq; colore eſt rutilo uel rufo, reliquum corpus croceum. Id totum corpus corio nudatum ſeorſum depingendum curauimus, quod ex duobus meatibus eminentibus, quos modò deſcripſimus, agnoſces. Reliqua Tethya corio ſuo tecta adhærent. Quum digitis premitur, aqua per meatus exilit, alioqui ſenſum fugientes. *De iconibus.*

G Iis ineſt ſapor ſalſus cum amarore coniunctus, ob quem detergit, flatus diſcutit, ut non ſine ratione ſcripſerit Plinius, libro 32. cap. 9. Tethya torminibus, & inflationibus ſuccurrere, & teneſmum diſſoluere, renumq; uitia.

DE VERTIBVLIS, SIVE TETHYIS, BELLONIVS.

A Tethya ſiue Vertibula Venetorum, uulgus Sponghas, hoc eſt ſpongias nominat.

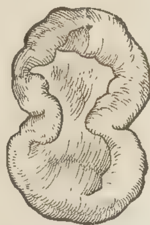
B Ea à ruſticis in foro piſcario uulgò diuendi ſolent, magnitudine oui gallinacei: quæ ſi manu paulò uiolentiùs comprimas, ſyringæ modo aquam longiſsimè ex foramine parum ad latus ſito eiaculantur: in Oceano ad litus Gallicum frequentia: alibi autem nuſquam (quod ſciam) edulia: quæ tu perſæpe oſtrearũ teſtis adhærere Lutetiæ uideas. Vulgus Græcum Spherdoclos nominat. Propria appellatione calli à tergoris calloſa duritie nominantur. Læui membrana intus ac foris conteguntur, quę poſteaquam diu extra aquam cõſtitit, tum rugas contrahit. Pars autem alia quæ uel inſtrumentalis, uel ſenſoria dici poſſit, nulla omnino in hoc exangui percipitur.

(F) (A)

Vertibula integra.

Vertibula aperta.

Icones hæ, eædem ne ſint, cum ijs quas Rondeletius dedit, conſyderandum.

COROLLARIVM.

Icones quatuor hîc poſitas olim Cornelius Sittardus miſit: quæ uel tethya eſſe uidentur, uel eorum naturæ propinqua. Duas maiores fungos marinos eſſe aut uocari in Italia, addebat, teſtæ duræ incluſos. Colore, ut pictos accepi, uario ſunt, ſed magna ex parte fuſco. quæ uerò in maxima uirgæ, contextu quodammodo reticulato (eæ continuæ eſſe debebant,) uiſuntur, rubræ. Minores duas uulgò nominari Specie, earum pictura foris fuſca hirſutáq; apparet, ſubſtantia (ut aliquis coniecerit) coriacea: intus autem caua & rubra. His ferè ſimiliter ſua tethya Bellonius pinxit.

A Gazam Holothuria & Tethya res diuerſas, ijſdem Latinis nominib. interpretãdo, (Vertibula, Callos & Tubera,) cõfudiſſe, Rondeletius monet: cuius ſuper hac re uerba in Holothurijs reperies, elemento H. pagina 517. & plura ibidem in Corollario noſtro, de uocabulis ſimul, ut Gaza conuer-

tit, &

tit, & natura Tethyorum. Quid ab Holothurijs Tethya differant similiter loco iam citato Rondeletius docet. Tethya fungorum uerius generis quàm piscium sunt, Plinius. A Græcis rectus singularis dupliciter effertur, τῆθος, ut σκῆθος: & τήθυον, ut κρόμμυον. Pro τήθεια (per ει. in penultima) apud Aristotelem historiæ 5.15. repono τήθυα. Eiusdem operis 4. 6. τὰ τήθυα & τοῦ τηθύου legimus. & de partib. animal. 4.5. τήθυα. Apud Plinium lib. 32. cap. 9. leguntur tetheæ fœminino genere, ut Musæ: hæ (inquit) sugentes, &c. & mox cap. 10. tetheæ utiles sunt. & in Catalogo, Tethea, ut Musa. Sic enim codices nostri habent, non tethyæ, ut quidam legunt.

Τιθη, (per iôta in prima, ego per ἦτα malim,) κογχύλια, ὄστρεα, nominantur à Polluce 6.9. Τήθη τε γεραιόμενα μνίοισι, Nicander. id est, Tethe (ut Cete) quæ in musco & algis crescunt, aut natant, aut capiuntur. uocat autem Tethe Patellas feras; quas nos Otia (id est, Aures:) Aristoteles uerò ὄστρεα, & Homerus (similiter) communi nomine ὄστρεια, Nicandri Scholiastes. Homerus meminit τῶν τηθίων, Athenæus libro 3. lego τηθέων. Sic enim Homerus Iliados Π. πολλοὺς ἂν κορέσειεν ἀνὴρ ὅδε τήθεα διφῶν Νηὸς ἀποθρώσκων. quæ uerba sunt Patrocli exprobrantis Cebrione è curru deiecto, tanquam urinatori. Eum locum enarrans Eustathius: Τήθεα (inquit) ab urinatoribus contrectantur, ostreorum generis: sic dicta à terra, quam Tethyn nominant. sunt enim præ cæteris marinis naturæ terrenæ, propter ambientis testæ duritiem. aut forsan denominantur à nutrice infantum, quæ τήθη dicitur: propter tenerum eius (corpus) uelutiq; lacteum & roscidum: qua ratione huiusmodi (ostrea) etiam ἑρσήεντα quidam cognominat. Quòd tethe quidem siue ostrea attinet, antiquos aiunt non piscibus tantùm, sed etiam ostreis in cibo usos fuisse: quanquam is neque utilis admodum, neque dulcis sit: sed neque parabilis, cum è gurgitis uado ubi iacent (ἐν τοῖς βυθῶν τῷ βάθει: *atqui propriè dicta tethya, secundum Aristotelem saxis adhærent*) non aliter quàm ab urinantibus auferri queant, Hæc ille. Et rursus Odysseæ Δ. A uerbo θῶ, θήσω, quod est lacto, (*uide etiam inferius in C.*) deducuntur τήθη & τηθὶς, (quæ nomina auiam significant, τήθη aliquando nutricem quoque:) & τήθεα quoque: quorum singularis casus rectus est τῆθος, Aristoteli usurpatus his uerbis: πίννη ὄστρεον, μῦς, κτεὶς, κόγχη, λεπὰς, τῆθος, βάλανος. Et rursus, cum ait: ὁ μὲν κτεὶς, τραχυόστρακος, ῥαβδωτὸς: τὸ δὲ τῆθος, ἀῤῥάβδωτον, λειόστρακον. hinc τήθη in multitudinis numero casus contractus: ut cum scribit Athenæus: Τὰ δὲ τήθη παραπλήσια τοῖς προειρημένοις, καὶ πολυτροφώτερα. Et quoniam inde genitiuus quoque formatur, τηθέων, τηθῶν: sicut σκηθέων, σκηθῶν: iocandi occasionem inde sumpsit Aristophanes in Lysistrata, his uerbis: ὦ τηθῶν ἀνδρειοτάτη καὶ μητριδίων ἀκαληφῶν: de industria sic alloquens ueluti amatas nutrices ac matres. sunt enim τήθεα, ueluti τῆθαι, id est, nutrices. μητρίδια uerò urticæ marinæ. Hucusque Eustathius: qui tethe quænam essent, ignorasse uidetur, & ab ostreis (seu inter ostrea) non satis distinxisse: sicut & alius innominatus Homeri Scholiastes, qui τήθεα nihil quàm ostrea, uel genus ostreorum interpretatur: & Nicandri etiam, qui (ut suprà diximus) tethe putat esse Patellas feras: à quibus ea plurimùm differre, collatis inuicem historijs, liquebit. A tethyo diminutiuum uidetur τηθυάκιον. Epicharmus apud Athenæum libro tertio, τηθυνάκια cum testatis alijs diuersis nominat. Latinè uel tethyum tribus syllabis genere neutro dixerim: uel etiam tethus, duabus syllabis masculino genere, ut cetus aliqui.

Tethya (inquit Gillius) Theodorus uertit Tubera, & Callos & Vertibula. Tubera quidem, quòd sic nullis fibris, quemadmodum tubera terrena nitantur. Callos uerò, quòd callosa materia tegantur. Iamnunc Græci non Græco nomine, sed plusquam barbaro Spherdoclos (*fortè à sphæra, unde & Vertibuli nomen Gazam finxisse coniecerim*) nuncupant. Ineptiùs ij, qui accolunt Adriaticum sinum, ex eo Spongias nominant, quia cum premuntur, tanquam Spongiæ, sic aquam foraminibus reddunt. Hoc genus piscium Massiliæ in uulgus ignotum à paucis cognoscitur: quidam senes, cum huius descriptionem sub eorum oculos subiecissem, & multum inculcassem, nominarunt Vichonos: ueruntamen propter tempestates hos mihi ostendere non potuerunt.

Holothuria (*Tethya potiùs*) sunt qui uulgò spongiolas marinas putent uocitari, Brasauolus Italus. Ab eo quòd spongiæ quandam similitudinem habent tethe, muscoso (si bene memini) & fistuloso corpore, Veneti spongias nominãt, uulgò Sphunge. Niphus alibi Vertibulum siue Tuber cum Vrtica confundit. Callus uerò (inquit, tanquam à uertibulo separans, cum alibi eundem faciat) ad magnitudinem iuglandis est: cuius durities media est inter testam & corium. *Vrtica.* Alibi Vertibula non rectè Vrticas à nonnullis uocari scribit. Vertibulum (inquit idem) forma rotunda est, subter cum aliqua cauitate, crusta callosa, à qua & callus dicitur. Vulgò uerò apud Tarentinos dicitur Verticillum, propter formam, & paruos quosdam anfractus quibus describitur. Tubera à colore & tumore dicuntur, Idem Niphus. Et lib. 4. de partib. anim. Tethya (inquit) apud nonnullos sunt Vrticæ atq; calli quidam ad magnitudinem iuglandis, duritie inter testam & corium, colore suppallido & rubenti. ea frequenter in Pyrgorum litore ad Centuncellas reperiuntur: quæ sicuti palato iucundissima, ita & stomachis minimè insalubria esse conijcimus. Quidam confundunt uertibula cum urticis eadem esse uolentes, sed error est cum diuersa omnino sint: *Vertibula ab Vrticis differre.* Vertibula enim testa scabra ueluti corio integuntur, & pedibus carent, & immo bilia sunt. Vrtica uerò (uti retulimus ex opinione Aristotelis) nullam testam habet, sed corpus omni ex parte carnem præsefert: & pediculos habet, ut polypus, & saxis absoluta uagatur: decepti

forsitan uerbis Aristotelis octauo de historia dicentis, Nonnullorum natura corporis carnosa est, ut eorum quæ tubera (tethya) appellantur, aut urticæ, ubi duo genera distincta non unum intellexit, ut sit sensus: Natura corporis nonnullorum est carnosa, cuiusmodi ea sunt, quæ tubera, aut ea quæ urticæ uocantur, Massarius.

Tethyorum Germanicum nomen facio, Sprützling, quòd eis compressis aqua, tanquam per syringem aut siphonem, exiliat. uel Mägling, quòd caro eorum uentriculi figuram præ se ferat. uel Schwümling, quoniam & Veneti Spongias aut Spongiolas appellant.

B Tetheas ostreis similes Plinius dixit. Tethea similia sunt fungo plantæ marinæ. qualitatem manui indunt, quæ difficulter abstergatur, Xenocrates Rasario interprete. addit optima esse in Smyrna Asiæ insula, Aegyptum ea non ferre.

Quæ tethya uocantur, (Τὰ δὲ καλούμενα τήθυα, *Gaza uertit, Quæ uertibula siue callos speciali nomine à tegminis qualitate appellamus,*) naturam inter hæc genera (*testatorum*) peculiarem sortiri notum est. ijs enim solis corpus totum tegumento includitur, cuius durities inter testam & corium est: quamobrem modo præduri bubuli tergoris (ὥσπερ βύρσα σκληρὰ) secatur. Adhæret id genus saxis sua testa. Excrementum nullum in eo spectatur quale in cæteris ostreis. Pars interior caua est, exiguo quodam interueniente continuo. humorque in altero (θατέρῳ) cauo consistere solitus est. Pars uero alia quæ uel instrumentalis, uel sensualis sit, nulla omnino percipitur: neque excrementitium quicquam (ut dictum iam est) quo in cæteris more continetur. Color eis, aut pallidus, aut rubidus est, Aristoteles Historiæ 4. 6. ubi & alia quædam adduntur, à Rondeletio recitata. Cæterum libri De partibus animalium quarti, capite quinto, de ijsdem sic scribit: Tethya parum sua natura à plantis differunt: sunt tamen spongijs uiuaciora, (ζωτικώτερα: id est, animalium naturæ propinquiora.) Et mox: Tethyum igitur, & quicquid generis eiusdem est, quia adhærendo tantummodo uiuit, simile plantæ est: sed cum aliquid habeat carnis, sensum aliquem habere uideri potest. itaque utrò nam modo statuendum sit, incertum est. Habet hoc animalis genus duo foramina, rimámque (διαίρεσιν) unam, qua recipiat humorem cibo accommodatum: & qua rursus emittat quantum humoris reliquum sit. nihil enim excrementi ut cætera testata hoc se habere ostendit. ex quo fit potissimùm, ut & hoc, & quicquid simile in animalium genere est, planta iure appellari possit: nec enim planta ulla habet excrementum. Præcingitur autem per medium tenui quadam membrana: in qua uitæ principatum esse ratio congrua est. Hæc Aristotelis uerba Michaël Ephesius declarans, de rima seu diuisione tethyorum sic scribit: Τὰ δὲ τήθυα πόρους μὲν ἔχει δύο, διαίρεσιν δὲ μίαν· ὥσπερ ἂν εἰ νοήσαις ὑμενώδη αὐλίσκον ἐξωγκωμένον, καὶ σχίσαις αὐτὸν ἄνωθεν ἕως κάτω ἐν θατέρῳ μέρει. hoc est: Meatus (*seu foramina*) quidem in eis duo sunt, diuisio autem una: ac si fistulam aliquam animo concipias; (*non æquali, sed*) tumido corpore, eámque ab alterutra parte scindas à summo ad imum.

In testatis quibusdam continetur id quod ouum uocant: in alijs nihil tale apertè uenit, ut tethyis, Aristot. Tethya tota occuluntur testa, (quam læuem habent,) ut nulla ex parte carnem detectam habeant, Idem.

C Rimis cauernisque saxorum tethya generantur, Aristoteles. Tethe inter muscum & algas crescentia apud Nicandrum leguntur: Vide superiùs in A. Tetheæ inueniuntur sugentes in folijs marinis, Plinius: Rondeletius pro folijs legit scopulis. Eustathius tethe sic dicta conijcit, à uerbo θῶ, quod significet θηλάζω: quod & pro lactare, & pro sugere accipitur. Tethya gignuntur in cauernis saxorum: maximè uerò in cœno, & litoribus quæ phyco algá ue marina abundent. Inueniuntur & in musco marino, aut alijs in herbis folijs ue marinis: Vuottonus, è Xenocrate ferè. ¶ Tethya glandésque, inter immobilia testacea olfactum minimè habere uidentur, Aristot.

F Athenæus libro 3. cum ex Hicesio (ut uidetur) de testatis quibusdam dixisset, ut purpuris, buccinis, pholadibus, subiungit: Tethe uerò prædictis similia sunt, & uberiùs alunt. ¶ Tethya rubea cibo idonea sunt: pallida uerò seu lutea, amarulenta: Massarius tanquam ex Aristotele, apud quem nihil tale legisse memini.

Præstantissima in Smyrna Asiæ: in Aegypto nulla inueniuntur. Plurimum dant alimenti, renibus prosunt, & stomachicis, tenesmumque patientibus atque ischiadicis, etiam uentri superiori unà cum ruta, Vuottonus è Xenocrate, & partim Plinio. Coria eorum maximè non conficiuntur. Secantur etiam, & lauantur, ac liquore Cyrenaico & ruta, muria & aceto, uel ex aceto condiuntur: estque operæprecium ea cum uiridi menta conficere, Xenocrates.

G Vide proximè retrò in F. ¶ Tetheæ similes ostreis in cibo sumptæ, lateris dolores leniunt, Plinius. Cachectis, quorum corpus macie conficitur, tetheæ utiles sunt cũ ruta ac melle, Idem. Contra dorycnium iuuant in cibo strombi, buccina, tethya, &c. Nicander.

DE THVNNIS SCRIPTA SEQVVNTVR HAEC.

DE THVNNO SEV THYNNO, BELLONIVS.

THYNNVS, uulgò Tunnus, in alto degit, Tyrrheno ac Mediterraneo frequens, Oceano atque Adriatico non item. Quamobrem Romanis, Massiliensibus ac Byzantinis, magis quàm Venetis ac Parrhisinis notus. A (B)

Externo colore ac delineamentis satis ad Scombrum accedit, nisi quòd ille est longè maximus, Pelamydem, dum iunior est, magis referens: à qua hoc unum distat, quòd Thynnus liuidis est lateribus: hæc uerò undantibus maculis transuersis, atq; obliquis distincta gerit latera. Cæterùm uterq; piscis eiusdem fere est magnitudinis: tergoris pinnis, cauda, appendicibus, turbinataq; figura, ita alter alteri similis, ut ementes unius & alterius magnitudinis incertos plerunq; decipiat. Sic Thynnus Pelamydem, Pelamys Scombrum, Scomber Coliam, Colias Lacertum refert. B

Magni est apud Italos pretij, cuius sale conditæ, atque in usum asseruatæ partes, prò uario gustatu uariè à Salgamarijs, atq; Ichthyopolis nominari solent. Ventris enim pinguiorem adipem, uentrescam ac surram: dorsum autem magis carnosum ac macilentum, Tarentellam appellant: quæ longè minori pretio uenundari solet. (*Aliter Saluianus Typhernas: Thynnorum inquit, salitas partes pingues Itali Tarantello appellant: pinguedinis uerò expertes, Tonina.*) F

Visum est mihi antiquissimũ numisma Lutetiæ apud quæstorem Grolerum, cuius in altera parte, spica depicta erat, in altera Thynnus, lunã superiorem habens: ac quod subtus scriptũ erat, (nescio qua ratione) uocem hanc referebat Philippenze. Id ubi conspexi, protinus mihi uenit in mentem horum uersuum, quibus Amphilytus apud Herodotum lib. 1. sic uaticinatur: H.a.

E nummus proiectus, item sunt retia tenta: Nocte meant Thynni claro sub sydere lunæ.

Proinde, tres cubitos ut plurimum longus est Thynnus, crassus uerò per medium, quantum utrisq; ulnis iustæ magnitudinis homo complecti potest: utrinq; gracilescit in remi modum. Pinnas ad latera circa branchias gerit, sub uentre duas, super tergo undecim: quarum prima, duodecim aculeis armata est: atq; ubi desinit, secundam excelsiorẽ, paruam sine aculeo procreat, à quã nouem aliæ deinceps paruæ pinnę eodem ordine usq; ad caudam disponuntur. Hanc uerò lunatam gerit, in cuius radice utrinq;, (ut in Scaro,) unam appendicem uideas. In ea autem caudæ regione, quæ ad uentrem pertinet, mox à podice, pinnam nullo aculeo præditam cernes, cui nouẽ aliæ superioribus similes subseruiunt. B

Quòd autem ad internas Thynni partes attinet, cor illi est turbinatum, atque in conum efformatum, robustissimo pericardio communitum, solidum, nullisq; cauernulis præditum: cui duo ueluti meatus (fistulas Aristoteles uocauit) sibijnuicem insidentes iuglandis crassitie accumbũt, pulmonis officio fungentes: atque his tertium adhæret, trachiæ arteriæ (*Has partes an rectè pulmoni & arteriæ conferat Bellonius, considerandum*) munus obiens. Diaphragmate secernitur, sub quo uentriculus (ut in Delphino) oblongus, quem hepar in multiplices lobos discissum ambit, quorum maximus palmi longitudinem, latitudinem autem duorum digitorum excedit, secundùm pylorum ad ima tendens. De pyloro, ac concauis hepatis regionibus, fellis folliculus semipedem longus appendet, huicq; superiacent etiam adnatæ infinitæ apophyses, atque in quandam ueluti cæsariem desinentes, quam uenæ plurimæ in gyrum ambiunt, quæ rectà cum intestinorum uenis deducuntur ad hepar. Pauca autem intestina habet, eaq; exilia, ac tribus tantùm gyris in reflexæ tubæ modum contorta. Interiora.

DE PELAMYDE, BELLONIVS.

Pelamydem, Scombrum, Thynnum, & Orcynum, paruos, si rectè obserues, nusquam eos quidem ex suo genere desciscere, atque in aliud transire comperies. Quamobrem multùm mihi A

absurdum uideretur affirmare, Pelamydes ex paruis Thynnis originem ducere. (*Discrimen eius à thynno, suprà in Thynno indicat, & mox in fine huius Capitis.*)

B Tota piscis moles argenteo colore micat: squamis integitur tenuissimis: caudam lunatam habet: lineam ad latera nigram, quæ corpus per medium utrinque intersecat, à superiori branchię angulo rectà ad caudam protensam. Pinnas utrinque ad branchias unam, duas sub uentre: quarũ quæ tergoris fastigium occupat, ea continua est, ut in Sargo ac Sparo: & pręter has, quintam aliam ab ano ad caudam protensam. Branchiarum (quæ utrinque quaternæ numerantur) spineum tegumentum multùm illi est carnosum: cuius generis est utraque maxilla, præsertim inferior: dentes in ordinem dispositi, atque in serrę modum incisi. Lingua aliquantulum lata, sed oblonga et aspera, branchijs inhærens, quarum quæ capiti magis uicinæ sunt, ipsi carni confusæ apparent. Oculos in Melanuri modum grandes ac uarios habet: Cor triangulare ac spongiosum, in cuius pericardio carunculam inuolutam cernes, quæ leui calamo inflata distenditur. Hepar pallidum, in duos

(C) oblongos lobos diffissum, uentriculum undecunque fulciens. Pelamys omnibus promiscuè pisciculis uescitur, Anguillis, Gobionibus, Caridibus, Salpis: quamobrē apophyses illi ex Pyloro prodeunt ferè innumeræ, quæ eius uentriculum fibris omnis generis contextum ambiunt. Lienem habet gracilem, per uentrem extensum, quatuor digitos longum, intestinis inhærentem. Fel luteum, folliculo gracili è dextro hepatis lobo dependens, bis reflexum, ut in Marina Tinca dicetur, spleni uicinum: quod si extenderis, octo digitos longum comperies. Vulua Pelamydibus fœminis (ut in alijs piscibus) est bicornis.

F Pelamydes (ait Galenus) sale conditæ, laudatissimis salsamentis non cedunt: unde passim usitato nomine salsamentum Sardicum appellatur. Post Sardas autem ac Pelamydes, Myli, qui ex Ponto afferuntur, plurimùm laudari solent in condimentis.

B Ego Pelamydes cum Thynnis aliquando contuli, eundemque ambobus habitum figuramque deprehendi: pinnas, caudam, ac tergoris appendices utrique persimiles, eademque forma tornatos. Verumetiam Pelamydem cum grandi Scombro si quando conferas, utriusque eosdem pinnarum ordines, & corpus eodem pacto efformatum esse conspicies. Sic quoque Colias cum Scombro, & Scomber cum Lacerto conueniunt.

In quibus ei cõueniat cũ thynno.

DE THVNNI, PELAMYDIS, ORCYNI ALIISQVE similibus nominibus, Rondeletius.

Nominũ incertitudinem multis errandi esse causam.

NON sine magna ratione Galenus medicorum omnium doctissimus & eloquentissimus optauit aliquando res posse tradi sine nominibus, ut sophistis, & natura contentiosis eriperetur de nominibus decertandi & calumniandi occasio. Nihil enim est quod exquisitam rerum cognitionem obscuriorem efficiat, quàm inutiles de nominibus disputationes & amphibologiæ, quæ permultos etiam uiros doctos in errores induxerunt: quos cùm (*alij*) posteà non deprehenderent, quod maioribus nimis addicti essent, illosque erroris insimulare nefas esse ducerent, eandem quam ab alijs errandi occasionem acceperant, cæteris præbuerunt. Huc accessit rerũ neglecta peritia, ob quam multi siue interpretando, siue ueterum Græcorum monimēta Latina faciendo, in Philosophiam & Medicinam errores multos inuexerunt. Id quod maximè in Aristotelis, Galeni, Hippocratis conuersionibus uidere licet. Eandem ob causam sæpe in multorum piscium cognitione diu desudauimus: nam interdum piscis unus multis nominibus à quibusdam designatur, quæ apud alios nomina diuersorum sint piscium. Interdum idem nomen à diuersis scriptoribus, diuersis piscibus positum est. Porrò ea nonnunquam aliter Plinius, aliter Theodorus Gaza, aliter alij Latini scriptores Latinè expresserunt. Quæ uarietas tum nominum, tum interpretationum magnam rebus obscuritatem affert, cum in multorum piscium descriptione, tum maximè in thunnis & pelamydibus, de quibus nunc agimus. Etenim alij thunnos, thunnidas, pelamydas eundem piscem esse dixerunt. Alij pelamydas à thunnis sola ætate: alij non solùm ętate, sed etiam genere differre existimauerunt. Alij nomina partium quarundam pisci toti tribuerunt.

Circa Thunnos nominũ uarietas.

Primùm Aristotelem libro 6. de histo. animal. cap. 17. proferamus, qui hæc de thunnis: ὅταν γὰρ τέκωσιν ἐν τῷ Πόντῳ, γίγνονται ἐκ τοῦ ᾠοῦ ἃς καλοῦσιν οἱ μὲν σκορδύλας, Βυζάντιοι δὲ αὐξίδας, διὰ τὸ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐξάνεσθαι, καὶ ἐξέρχονται δὲ φθινοπώρου ἅμα τοῖς θύννοις, εἰσπλέουσι δὲ τοῦ ἔαρος ἤδη οὖσαι πηλαμύδες. Cùm thynni in Ponto pepererint, fiunt ex ouo quas uocant alij scordylas, (sunt qui cordylas legant:) Byzantij auxidas, ideo quòd paucis diebus augescunt: & Ponto exeunt autumno unà cum thunnis, remeant uere iam pelamydes factæ. Et ἐκλιπουσῶν ποτε τῶν θυννίδων ἐνιαυτόν, τῷ ἐχομένῳ ἔτει καὶ οἱ θύννοι ἐξέλιπον. δοκοῦσι δ' ἐνιαυτῷ πρεσβύτεροι τῶν πηλαμύδων. Cùm thynnides anno uno aliquando nullæ fuissent, insequente anno thunni quoque nulli fuerunt: uidentur enim thynni quàm pelamydes anno uno maiores esse. Vbi pro θυννίδων Gaza legit πηλαμύδων, idque rectiùs meo quidē iudicio. Plin. lib. 9. cap. 15. Cordyla appellaẽ partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur. limosæ uerò à luto pelamydes incipiunt uocari, & quũ annuũ excessêre tempus, iam thunni. Vides cordylam, thunnum, pelamyda idem esse, nisi quod cordyla sit thunnorum fœtus, pelamys anno minor thunno. (*Plura de pelamydis nomine, proximè sequente capite leges in A.*) Athenæus libro 7. Σώστρατος δὲ ἐν δευτέρῳ περὶ ζώων τὴν πηλαμύδα, θυννίδα καλεῖσθαι λέγει; νομίζω (*legendum* μείζω, *ut rectè Eustathius*

Cordylæ.

Ibidem. Thynnis non alia quàm pelamys.

ſtathius repetit, quod non animaduertit Rondeletius) δὲ γινομένην, θύννον· ἔτι δὲ μείζονα, ὄρκυνον· ὑπερβαλλόντως δὲ αὐξανόμενον γίνεσθαι κῆτος. id eſt, Soſtratus in ſecundo de animalibus pelamyda, thynnida uocari ait, opinor, quum thynnus ſit, (*Vertendum erat, non, opinor: ſed: cum uerò maior euaſerit, thynnum. hoc rurſus maiorem, orcynum.*) hoc autem maiorem, orcynum: cùm uerò mirũ in modũ accreuerit, cete. Et apud eundem Heracleon Epheſius thynnos ab Atticis orcynos uocari ſcripſit. Et Archeſtratus.

Orcynus. Cetos.

Ἀμφὶ δὲ τὴν ἱερὰν τε καὶ εὐρύχορον Σάμον ὄψει
Θύννον ἁλισκόμενον πολλῇ μέγαν, ὅν καλέουσιν
Ὄρκυνον, ἄλλοι δ' αὖ κῆτος.

Ad ſacrã Samon & populis famaq́; celebrem
Prægrandis capitur thunnus, quem nomine dicunt
Orcynon, aſt alij cete.

Lib. 32. cap. 11. Triton. Concluſio.

Plinius: Orcynus pelamydum generis maximus, neque redit in Mæotin, ſimilis tritoni, uetuſtate melior. Hîc pro melior maior, uel peior legendum eſſe poſteà docebimus. Ex his cõſtat præter cordylam, pelamyda, thynnida, thunnum, etiam orcynum pro eodem piſce accipi, ætate ſola diſtantem.

Pelamydem uel Thunnum ueluti genus eſſe ad multas ſpecies.

Porrò pelamyda ſiue thunnum ueluti genus eſſe quod tritonem, ſynodontida, ſardam, pompilum, melandryam comprehendat ueterum teſtimonijs comprobabimus. Plinius lib. 32. cap. 11. Triton Pelamydum generis magni: ex eo uræa cybia fiunt. Et Sarda uocatur pelamys longa ex Oceano ueniens. Et lib. 9. cap. 1. Thunni ſæpe nauigia uelis euntia comitantes mira quadam dulcedine, per aliquot horarum ſpatia, & paſſuum milia à gubernaculis non ſeparantur, ne tridente quidem in eos ſæpius iacto territi. Quidã eos qui è thunnis id faciãt Pompilos uocãt. Atheneus: Μελάνδρυς δὲ τῶν μεγίστων θύννων εἶδός ἐστι. Melandrys maximorum thunnorũ ſpecies eſt. Rurſus Atheneus ex Diphilo: Ἡ δὲ πηλαμὺς πολύτροφος μέν ἐστι, καὶ βαρεῖα, οὐρητικὴ δὲ καὶ δύσπεπτος. ταριχευθεῖσα δὲ καλλιβίῳ ὁμοίως εὐκοίλιος, καὶ λεπτυντική. ἡ δὲ μείζων, συνοδοντὶς καλεῖται. ἀναλογῶν μέντοι ὁ χελιδονίας τῇ πηλαμύδι σκληρότερός ἐστιν. ἡ δὲ χελιδὼν ἡ τῷ πολύπῳ ἐοικυῖα, ἔχει τὸ ἀφ' αὑτῆς ὑγρὸν, εὔχροιαν ποιοῦν, καὶ κινοῦν αἷμα. ὁ δὲ ὄρκυνος, βορβορώδης, καὶ ὁ μείζων προσέοικε τῷ χελιδονίᾳ κατὰ τὴν σκληρότητα. τὰ δὲ ὑπογάστρια αὐτοῦ, καὶ ἡ κλεὶς, εὔστομα, καὶ ἁπαλά. οἱ δὲ ηοσαὶ λεγόμενοι, ταριχευθέντες εἰσὶ μέσοι. ξανθίας δὲ ὑπὸ ποσὸν βρομώδης ἐστὶ, καὶ ἁπαλώτερός ἐστι τοῦ ὀρκύνου. Habes hîc Synodontida maiorem eſſe Pelamyda. Totum Athenæi locum adſcripſimus, ut deprauatiſsimũ pro uiribus corrigeremus, et ei lucem aliquã adferremus. Primùm igitur pro καλλιβίῳ reponendum κυβίῳ: eſt enim κύβιον cõciſa Pelamys, teſte Plinio (lib. 32. cap. 11) uel ſalita pelamys, de quo paulò pòſt plura. Deinde pro ἀναλογῶν μέν τοι ὁ χελιδονίας τῇ πηλαμύδι, σκληρότερός ἐστι, legendum, ἡ δὲ μείζων, συνοδοντὶς καλεῖται, ἀναλογῶν μὲν ταύτῃ ἡ χελιδὼν, τῆς πηλαμύδος σκληρότερός ἐστι. & pro τῷ πολύπῳ, legendum τῷ πομπίλῳ: pro τῷ χελιδονίᾳ, τῇ χελιδόνι. Poſtremò pro ξανθίας, ξιφίας. Nuſquam enim reperias chelidoniam pro piſce, ſed chelidonem, quæ hirundo à Latinis uocatur, de qua ſuo loco dicemus: neque ξανθίαν, ſed ξιφίαν de quo paulò pòſt. Quibus quæ hîc dicuntur, optimè quadrant. Locus igitur Athenæi ſic uerti poteſt. Pelamys multum alimenti præbet, grauis eſt, urinam cit, difficilè concoquitur: ſalita uerò ſimiliter ac cybium, aluo facilis eſt, extenuandiq́; uim habet. Maior autem ſynodontis uocatur, cui ſimilis chelidon pelamyde durior eſt: chelidon uerò pompilo ſimilis, ſuccum ex ſe habet, nitidum (*bonum*) colorem efficientem, & ſanguinem mouentem. At orcynus lutoſus eſt, & maior: tam ſicca eſt carne quàm chelidon, huius imus uenter, & clidium ori grata ſunt & tenera, coſtæ ſalitæ mediocri ſunt bonitate. Xiphias uirus (*aliquatenus*) reſipit, & orcyno tenerior eſt.

Pompili. Lib. 3. Melandrys. Libro 8. Emendatur Athenæi locus. Idem conuertitur.

De chelidonia contra Hermolaum.

Non me latet Hermolaum Barbarum (in Annotationib. in cap. 11. libri 32. Plinij) coniectura neſcio qua motum exiſtimaſſe tritonem eſſe id quod chelidoniam uocant Græci, apolectum uerò quam Synodontida: ſed quàm leuis ſit coniectura liquet ex ipſo contextu: cùm enim ſemel χελιδὼν legatur, cui alij piſces comparantur, cur in eadem comparatione perſeuerante ſententia, non chelidon deinceps ſed chelidonias legatur? Præſertim cùm chelidoniæ piſcis nomen neque apud ueterem ullum aut recentem ſcriptorem Græcum Latinùm ue reperiatur. Dices chelidonem piſcem longè diuerſi generis eſſe à thunnis & pelamydibus, quapropter ineptiſsimam fore horum cum hirundine collationem. At confert Athenæus non ſpeciem cum ſpecie, non figuram cum figura, ſed carnis ſubſtantiam cum carnis ſubſtantia, quæ cùm in hirundine reuera ſicca duráque ſit, ei pelamydes, orcynóſque meritò confert. Hac collatione uti Athenæum uerba ipſa perſpicuè indicant: ὁ δὲ ὄρκυνος βορβορώδης καὶ μείζων προσέοικε τῇ χελιδόνι (τῷ χελιδονίᾳ, *codices impreſsi habent, quod & nos probamus*) κατὰ τὴν σκληρότητα. Eodem modo intelligere oportet, ſynodontidi ſimilem eſſe chelidona.

De Apolecto.

Quod uerò Hermolaus ait, apolectum eſſe quam ſynodontida uocat Athenæus, id equidem probabile eſſe duco: nam ut ſynodontis Athenæo maior eſt pelamys, ita apolectus Plinio lib. 32. cap. 11. Pelamys, inquit: earum generis maxima apolectus uocatur, durior tritone, uel ut emendat Hermolaus, apolectum uocatur, durius tritone, qui Plinij locus alterius loci me admonet, cuius paulò antè etiam meminimus. Orcynus pelamydum generis maximus, neque redit in Mæotin ſimilis tritoni, uetuſtate melior. Hunc locum mendoſum eſſe diximus, idq́; non ſine ratione. Cùm enim, ut ex Athenæo diximus, orcynus ſit lutoſus, dura ſiccáque carne, cùmque corpora omnia quo uetuſtiora, eò ſicciora, duriora, magiſq́; exucca fiant, neceſſe eſt orcynum uetuſtate deteriorem fieri. Quare pro uetuſtate melior reponendum uetuſtate peior, uel maior.

De Orcyno Plinij locus emendatur.

Hactenus de his quæ nomini pelamydis uel thunni subsunt. Nūc de horum partibus, quæ sæpe totis piscibus attributa sunt. Plinius lib. 9. cap. 15. Thunni membratim cæsi ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu, cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandrya uocātur cæsis quernis assulis simillima, uilissima ex his quæ caudæ proxima, quia pingui carent, probatissima ea quæ faucibus, & in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamydes in apolectos, particulatimque consectæ in genera cybiorum dispartiuntur. Habes hic melandryam pro particula thynnorum assulatim diuisa, quæ ab Athenæo loco ante citato magnorum thynnorum species esse dicebatur. Adhæc apolectum pro parte, uerùm libro 32. cap. 11. pro pelamyde maxima.

Melandry.t. — *Apolectus.*

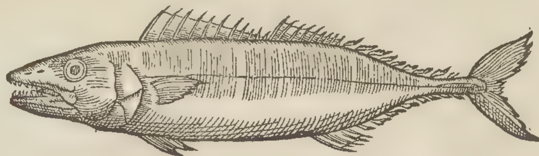
Cybium (inquit Plinius ibidem) uocatur concisa pelamys, quæ post quadraginta dies à Ponto in Mæotin reuertitur. Martialis: Vel duo frusta rogat cybij, tenuemque lacertum.

Cybia.

At Hicesius apud Athenæum πηλαμύδας κύβια εἶν φησὶ μεγάλα: pelamydas ait cybia esse magna. Apud eūdem cybia & horæa salsamentorum nomina sunt: Τῶν ταρίχων τῶν ἀπιμέλων κράτιστα εἶν τὰ ὡραῖα: τῶν δὲ πιόνων, τὰ θυύνια. id est, Salsamentorum macrorum optima esse horæa, pinguium uerò thunnia. &, Κράτιστα δὲ τῶν μὲν ἀπιόνων κύβια, ὡραῖα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια γένη: τῶν δὲ πιόνων, τὰ θυυναῖα. Macrorum optima esse cybia & horæa, & his similia: pinguium uerò, thunnæa. Varro cybium & thynnus, & cuius partes Græcis uocabulis omnes, ut Melandrya atque uræa. Plinius: Triton Pelamydum generis magni: ex eo uræa cybia fiunt. Sunt autem ὡραῖα siue οὐραῖα partes caudæ proximæ. Cybium uerò dicitur autore Festo Pompeio libro 3. quia eius medium æquè patet in omnes partes, quod genus à Geometris κύβος dicitur. Dicuntur etiam θυννάδες teste Phauorino τεμάχη ταρίχου. Hæc de nominibus, ex quibus, nisi peritè distinguantur, magna rerum confusio difficultasque consequitur.

Libro 3. — *Ibidem.* — *Lib. 4. de ling. Lati.* — *Triton.* — *Vræa.* — *Thynnades.*

DE PELAMYDE VERA, SEV THVNNO Aristotelis, Rondeletius.

A DICITVR θύννος à Græcis mas, & θυννὶς fœmina, eadem nomina Latini retinuerūt. Πηλαμύδα Gaza limariam uertit. Plinius limosam. Limosæ, inquit, pelamydes à luto incipiunt uocari. Dicta est Pelamys παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μύειν, quòd in cœno se occultet. Quanquam Plutarchus (in libello, Vtrum prudentiora sint terrena animalia aquatilibus) à grege nomē illi datum putet, nescio qua de causa. Ἀμίαις καὶ τοὔνομα παρέσχηκεν ὁ συναγελασμός, οἶμαι δὲ καὶ ταῖς πηλαμύσι. θύννος ἀπὸ τοῦ θύειν καὶ ὁρμᾶν, ab impetu & cōcitatione. Italia tota cum prouincia Pelamyde uocat. Thunnus piscis est marinus, gregalis, lacerto minori siue scombro similis, si colorem & maculas excipias.

Lib. 9. cap. 15.

B Vel ei qui pelamys Sarda posteà nominabatur tam similis, ut idem planè esse uideatur, tam ob corporis figuram, dorsi colorē, maculasque ueluti plumbeas, quàm ob appendicum uentriculi numerum aliarumque partium internarum similitudinem. Hac igitur nota hunc ab illa distingues, quod pelamys Sarda partem quæ pinnis, quę ad branchias sunt, subest, squamis tectam habet. Pelamys uerò simpliciter, seu thunnus Aristotelis, ab omnibus squamis omnino nudus est: sed cute est planè læui & tenui, uentre lacteo, dorso plumbei coloris, quibusdam locis candido, obscurioribus quibusdam & nigrioribus à dorso ad uentrem descendentibus lineis transuersis, breuiori à sese interuallo distantibus quàm in pelamyde Sarda. Pinnas & caudā scombri, coliæ, amiæ pinnis caudæque similes habet. Duas in dorso, alteram sub podice. Ad branchias & sub uentre binas. Caudam crescentis lunæ figurâ.

(Pelamys Sarda.)

Marem à fœmina ita distinguit Aristoteles, & ex Aristotele Athenæus, ut fœmina sub uentre pinnulam habeat quæ aphareus uocatur, qua mas caret. Sed tam in mare quàm in fœmina semper pinnam sub uentre deprehendi, uerùm in mare diuisa non est, in fœmina diuisa, opinor ut podicis foramen dilatari & commodiùs fœtus edi possit. Branchias quaternas, duplices habet: uentriculi appendices propemodum infinitas. uentriculum magnum. Intestina tenuia, recta. Hepar ex albo rubescens. Fellis uesicam ab hepate pendentem, & intestino secundum eius longitudinem annexam. Carne est pingui suauique.

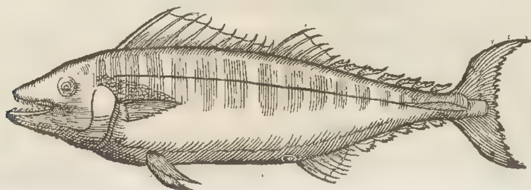
Lib. 5. de histo. animal. cap. 9. — *Libro 7.*

Hunc uerum esse thunnum Aristotelis cùm alia multa, tū hoc maximè confirmat, quòd Aristoteles thunnos inter læues pisces recenset. Læues autem uocat qui nec squamosi sunt, neque aspera cute: cuiusmodi est is quē hîc oculis subijcimus. At thunnus noster, id est is qui à nobis ton uocaī, squamis magnis tegit, sed ita ad amussim cōpactis, ut ijs carere uideatur. sed squamæ coctione dehiscunt, tumque perspicuè apparent tenui membrana contectæ. Præterea thunnus de quo hoc ca-

A. Thunnum uerū hunc esse. — *Lib. 2. de histo. animal. cap. 13.* — *(C)*

hoc capite agimus, gregalis est, œstro siue asilo cõcitatũ canicula oriẽte, id quod Aristoteles etiã p= *Lib. 8. de Hist.*
didit. Thũni & xiphiæ œstro concitantũ, circa canis exortũ, tunc enim habet uterq; sub pinna ue= *anim. cap. 19.*
luti uermiculũ œstrum uel asilũ nuncupatũ, scorpioni similẽ, aranei magnitudine. Infestat aũt tan
to dolore, ut nõ minùs interdum xiphias q; delphinus exiliat, unde fit ut in nauigia sæpenumero
incidat. Eadẽ Plinius lib. 9. ca. 15. & Athenæus ex Aristotele tradũt. Oestri à paucis cogniti figu *Libro 7.*
ram in orcyno repræsentauimus, (*& suprà in Asilo, elemento A. pag. 112.*) His omnibus adstipulatũ Ita=
liæ Prouinciæq; uulgaris appellatio. Quã uerò pelamyde uocat uulgus in Gallia nostra Narbo=
nensi, ea nõ est ex thunnorũ, sed potiùs cyaneorũ genere, de quibus deinceps tractabimus, (*secun
dam à se Glauci uocatã speciẽ inter cyaneos, uulgò palamide uocari scribit: et pompilũ quoq; pro pelamyde uendi.*)
Cùm igitũ nulla omnino nota sit, qua thũnus quẽ hîc depinximus, à thũno Aristotelis discrepet,
eũ hoc capite planè expressisse, affirmare nõ dubitamus. Neq; id omittendũ, sine causa reprehẽdi
Aristotelẽ à quibusdã, (*ut Bellonio,*) q; dixerit pelamydas in thũnos mutari: illi enim nõ rectè thun
num uulgarẽ (*Orcynũ puto intelligit, hunc enim uulgò Ton uocari scribit*) pro thũno Aristotelis usurpant.
Et Aristoteles nunq; dixit pelamydas in thũnos mutari, sed ostendere uoluit eiusdẽ piscis diuersa *Lib. 6. de histo.*
nomina pro diuersa ætate, quũ dixit paruos thunnorũ fœtus cordylas appellari, quæ Ponto exe= *anim. cap. 17.*
unt fœtas comitãtes, eõdẽ redeũtes uẽre, quũ iam satis accreuerint pelamydes dici, pelamydibus
uerò maiores anno uno thũnos appellari, in quo quid erroris esse possit nõ uideo. Id equidẽ fal= *C. Thunnorum*
sum esse crediderim, quòd scribit thũnos nõn diutius biennio uiuere. Sed id ex piscatorũ potiùs *uita.*
q; ex sua sentẽtia profert, quod satis uerba ipsius declarant. Pelamydas & thũnos idẽ Aristote= *Partus.*
les lib. 5. de hist. anim. cap. 10. autor est in Ponto parere, nec usq; alibi. Et thynni, pelamydes, amię
Pontũ subeũt uẽre, & æstiuãt. Plinius: Thynni intrãt è magno mari Pontũ uerno tempore grega *Lib. 9. cap. 15.*
tim, nec alibi fœtificãt. Rursus Aristoteles: Aestate mẽse Iunio thũnis circa solstitiũ parit. Et, Cõẽ *Lib. 5. de histo.*
unt thũni & scõbri mense Februario post idus, pariũt Iunio ante nonas. Quæ si uera sunt, nescio *anim. cap. 11.*
quomodo cõsentire possunt cũ ijs quæ alibi ipse scribit: Ἡ δὲ θυννὶς ἅπαξ τίκτει, ἀλλὰ διὰ τὸ τὰ μὲν πρώϊμα, *Lib. 6. de histo.*
τὰ δὲ ὄψιμα ποιεῖσθαι, δὶς δοκεῖ τίκτειν. ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος γόνος περὶ τὸν ποσειδεῶνα πρὸ τροπῶν: ὁ δὲ ὕστερος, ἔαρος. id est, *cap. 17.* *Lib. 5. de hist.*
Thynnis semel parit: sed quia partẽ præmaturẽ, partẽ serò producit, fœtificare bis credit. prior e= *cap. 9.*
ius fœtus est circa Decembrẽ ante brumã: alter uẽre. Vbi ante brumã diximus, Gaza à bruma nõ
rectè uertit, siquidẽ πρὸ τροπῶν legendũ sit: τροπὰς enim Græci solstitiũ uocant: Decẽbri uerò mense
solstitiũ est hybernũ, cuius dies bruma à Latinis dicitũ quasi βραχὺ ἦμαρ, id est, breuis dies. Est enim
is totius anni dierũ breuissimus. Porrò per mihi mirũ uideri debet, thũnos nusq; alibi q; in Pon
to parere. Fateor equidẽ pastũ illic partumq; tũ commodiorẽ, tum uberiorẽ esse, propter dulciũ
aquarũ copiã, quibus thũnos quanuis natura carniuoros delectari, & pinguescere nos ipsi expe=
rimur. Quũ enim magnæ freq̃uẽtesq; pluuiæ fiũt, thynnos atq; cõsimiles pisces pinguiores, cras=
sioresq; habemus. Sin sicca & squallida fuerit anni cõstitutio, macros & tenues. Huc accedit be=
luarũ marinarũ, quæ piscibus infestissimæ sunt, raritas: nulla enim in Ponto est præter phocã &
delphinũ. (Castigãdus enim est Aristotelis locus lib. 8. de hist. anim. cap. 13. Ἔξω γὰρ φαλαίνης καὶ δελ
φῖνος, ὀλίγ᾽ ἐστὶ τὸ θηρίον ἐν τῷ πόντῳ. Vbi Gaza φωκαίνης legit. Legendũ uerò φώκης ex Plinio, qui lo *Phoca.*
cum hũc Aristot. transtulit. In Pontũ nulla intrat bestia piscib. malefica præter uitulos & paruos *Lib. 9. cap. 15.*
delphinos.) Hæc inquã fateor. Verũ si ideò in Ponto solùm parere existimãtur, quòd nulli parui
alibi reperiũtur, necessaria ad id concludendũ causa hęc mihi esse nõ uidetũ: nã nec in Ponto, nec
alibi paruos admodũ uix reperiri puto, cùm piscium genus omne præcipua celeritate adolescat, ma
ximè in Ponto, inquit ex Aristotele Plinius. Iam uerò si thunnos hyeme parere uerũ sit, ut loco *Lib. 6. de histo.*
uno priùs citato scripsit Aristoteles, ijdemq; hyeme lateãt imis gurgitibus, unde posteà pinguis= *anim. cap. 17.* *Plin. lib. 9. c. 15.*
simi fiant, ut idẽ Aristoteles autor est, nihil mirũ paruos thunnos ubiq; non reperiri. Sed de hac *Lib. 5. de histo.*
re statuat quiuis pro arbitrio. Thynnus post arcturũ melior est, tunc enim œstro cieri desinit, F *cap. 15.*
ob id æstate deterior est. In mari nostro uẽre & æstate thynni capiũtur, sed in Hispania & Pro= E
uincia multò plures. Vidi Romæ thynnos qui hyeme capti essent. Subeunt aliquando flumi= C
na: nam Agathopoli uisi sunt qui ad pontem usq; cõscenderint, qui à mari aliquot passuũ milibus
distat. Quare uerum est illud Plinij: Amni tantùm ac mari cõmunes thynni, thynnides, siluri, co= *Lib. 32. cap. 11.*
racini, percæ.

DE PELAMYDE SARDA, VEL SARDA simpliciter, Rondeletius.

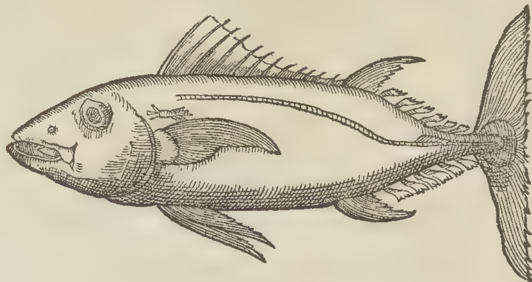

A INTER Pelamydas Sardam numerat Plinius. Eam eſſe puto quam noſtri & Hiſpani bize nomine communi cum amia ob ſimilitudinem uocant, nonnulli pigo.

B Piſcis eſt Pelagius, thynno, coliæ, amiæ corporis ſpecie ſimilis: cute læui & ſine ſquamis, excepta ea parte quæ à pinnis quæ ad branchias ſunt tegitur: ea enim tantùm ſquamas habet, qua nota à pelamyde uera ſeu thynno Ariſtotelis differt. Carnis etiam teneritate inferior, ac dentes maiores magisq; in os recuruos, quàm thunnus habet. Reliquis omnibus adeò ſimilis eſt ſuperioribus, ut niſi propiùs inſpicias, hanc cum illis facilè confundas.

A Hanc Sardam eſſe colligo ex Plinij Athenæiq; uerbis. Sarda enim, inquit Plinius, pelamys longa eſt. At hæc quam exhibemus, pelamydi tam ſimilis eſt, ut eadem planè eſſe iudicetur. Neque uerò cordyla eſſe poteſt, cùm pelamys longa ſit: neq; thynnus, qui totus læuis eſt, cùm hæc ſquamas circa branchias habeat: neq; apolectus, neque triton, neq; orcynus. Sunt enim pelamydes maximæ, at ſarda coliæ magnitudine ſimilis, autore Athenæo. Thynnis etiam pelamydibusq; ſardas coniunxit Galenus, libro 3. de alim. facult. ex ijsq; præſtantiſsima fieri ſalſamenta ſcribit. Ex his liquet piſciculum qui lingua noſtra Sarde nominatur, minimè ueterum ſardam eſſe, ne quis ob nominis affinitatem in errorem inducatur. Sed de hac fuſiùs in præcedentibus, capite de trichide & trichia. *Libro 3.*

DE ORCYNO, RONDELETIVS.

A GRAECIS ὄρκυνον magnum eſſe thunnum priùs docuimus. Is eſt qui à noſtris ton uocatur, à Santonibus athon.

B Piſcis eſt pelagius pelamydi ueræ corporis figura ſimilis, maior & ſpiſsior: ſquamis opertus magnis, tenui membrana uelatis, ut læuis eſſe uideatur, ſed dum coquitur ſquamæ diſsiliunt. Roſtro acuto & ſpiſſo, dentibus ſerratis, paruis, acutis. Lingua ferè exerta. Oculis magnis, rotundis prominentibus. Branchias habet duplices. Pinnas ad branchias, & in uentre binas. Dorſum nigricat. In medio dorſi aculeos tenui mēbrana coniūctos modò erigit, modò ueluti in uagina condit. Hos ſequūtur pinnę ſine aculeis ad caudā uſq; tam inferna quàm ſuperna parte, eo ordine & ſitu quo in lacertis minoribus, & pelamydibus. Corpus caudam uerſus gracilius fit & quodammodo quadratum, ob pinnulam utroq; latere ſitam. Cauda creſcentis lunæ formam refert. Ventriculus eſt oblongus, ſpiſſus. Hepar magnum, rubrum. Splen nigricans. Fellis ueſica inteſtino adhæret. Cor angulatum multo ſanguine abundans.

C Orcynus aliquando ita pingueſcit, ut cutis dehiſcat, appareantq; in ea rimæ. Vere & autumno capitur maxima copia in Hiſpania, præſertim ad Herculis columnas. Capitur in noſtro quoq; mari & Tyrrheno.

F Membratim & in aſſulas diſſectus ſale conditur, & in cadis aſſeruatur. Noſtri tonnine appel-
(A) lant, Itali tarantella, à Tarentino, unde aduehitur, ſinu. In macram & pinguem diſtinguunt. Or-
G cynus carne eſt dura, pingui, ſaporis acris. Hæmorrhoidas mouet uel acrimonia ſua, uel quia ſucci melancholici multum gignit.

COROLLARIVM I. DE NOMINIBVS THVNNOrum & ſimilium piſcium: uel ætate tantùm, uel etiam ſpecie differentium, ordine literarum.

APOLECTVS uocať Pelamydum generis maxima, durior tritone, Plinius. Hermolaus genere neutro legit Apolectum, & durius. uidetur autem nomen hoc adiectiuum eſſe, ut ſubaudiatur τέμαχος, & ipſum neutri generis. Ego cum pro piſce accipitur, maſc. genere Apolectus dixerim: cum uerò pro parte piſcis uel ſalſamento, apolectum neutro genere: & ſimiliter Melandrys ac Melandryum: & cybeas ac cybium. Pelamides in apolectos, & particulatim conſectæ diſpertiuntur in genera cybiorum, Plinius. Apolectum eſſe ſynodontidem Athenæi Hermolaus ait, & Rondeletio quoq; probabile eſt. Apolectum (inquit Xenocrates apud Oribaſium, cuius

cuius interpres Io. Baptista Rasarius, perperã ut mihi uidet, Orycalus legit pro Apolecto: Vuottonus legit Apolectũ: potest & Orcynus legi: Orcynus, inquit Plinius, pelamidũ generis maximus, nõ redit in Mæotin, similis tritoni. Itaq; orcynus idẽ apolecto uidetur) est pelamys magna, quæ in paludem (*Mæotin*) non redit, tritoni similis: sed quia difficiliùs uitiatur, ideo insignem uetustatem fert: tritone friabilior, sed minùs suauis: facilè uerò distribuitur atq; concoquitur. ¶ Apolectus (ἀπόλεκτος) Græcis eximium & electum significat. Liuius sexto belli Macedonici: Vbi quum in concilio delectorum, quos apolectos uocant.

AVXIS eadem est quæ cordyla, thunni fœtus. Auxuma in translatione Gazæ.

CETVS, Κῆτος, alicubi dicitur Thunnus maximus, siue idem Orcyno, siue etiam maior. sed de Orcyno infrà seorsim scribemus.

CHELIDONIAS, χελιδονίας, pelamidũ genus est, qui & Triton uocaẽ, ut cõiectura assequor, Hermolaus: quẽ & Massarius sequiẽ. Rondeletius apud Athenæũ ꝑ chelidonia, chelidonẽ emendandũ putat, & nullũ apud authores legi chelidoniã: cui nos elemẽto C. in Chelidonia cõtradiximus: itẽ in Corollario de Hirundine pisce A. Chelidonias cætera respondet pelamydi, sed durior est: minùs tamẽ durus q̃ synodõtis, hoc est, pelamis maior: æquè aũt durus atq; orcynus, Athenæus: (qui orcynũ etiã, cũ magnus est, chelidoniæ similẽ facit: ut eundẽ Plinius & Xenocrates tritoni.) atqui Oribasius orcynũ (alij apolectũ, alij orycalũ legunt) tritone friabiliorem facit. Chelidon quidem, id est, Hirundo piscis, à uolatu uolucris instar iuxta aquam, nominatus est. de chelidoniæ uerò nominis ratione, non constat mihi. coniicio tamen sic dictum uel à colore, sicut & chelidoniæ ficus, quas ἐρυθρομελαίνας esse legimus, Chelidonias lepores Eustathius interpretatur, prona parte nigros, supina subalbos: qui color etiam passeres pisces denominauit.

COLIAM scõber refert, scombrũ pelamys, Bellon. Nos de Colia in C. elemento scripsimus.

CORDYLA uel Scordyla, thunni fœtus est: de quo infrà priuatim agemus.

CYBIVM, ut Rõdeletius ostendit, modò pro pisce, modò pro parte eius ponitur. ego pro pisce cybeã potiùs dixerim, ut Aeneã, cũ Oppiano: pro parte, cybiũ. Vide paulò antè in Apolecto. Multa de cybio protulimus suprà, Elemento C. pag. 367. addituri aliquid etiã infrà in Thunno F.

ELACATENA. Vide mox Melandrys.

HORCYNVS. Vide Orcynus.

LACERTO minori siue Scombro similis est Thunnus, si colorem & maculas excipias, Rondeletius.

MELANDRYS species est maximorũ thynnorũ, Pamphilo teste: unde Melandrya salsamenta dicta. Vide inferiùs etiã in Thũno F. Elacaten idẽ est qui Melandrys. Elacatena genus est salsamẽti, quod appellaẽ uulgò melandrya, Festus. Καὶ οἱ λεγόμενοι μελανδρύαι δ᾽ αὐτ᾽ τειχόνοντ, Dorion de Orcynis loquẽs. Plura leges in Elemẽto E. Idẽ fortè est Melãthynus, de quo nũc dicemus.

MELANTHYNVS ab Oppiano nominatur: malim per n. duplex. quanq; thynnum etiam Aeolicè n. duplicato pro thyno dici quidã annotarunt. Quære suprà, Elemento M. pag. 637. Apud Oppiani expositorem sic comperi: Notandũ (inquit) quòd thynnus quidẽ piscis est: κῆτος, (lego κῆτος) id est, cetus aũt est melanthynnus, id ualet, nigricãs thynnus, Cælius. Quærendũ an idẽ fortè orcyno sit. nã et hic auctior, cetus dicit: & dorsum ei nigricat. Oppianus cũ orcynos piscibus pelagijs adnumerasset, melanthynos postea inter cete recenset. sed orcynus etiã, ut dictũ est, cum ad summam magnitudinem peruenit, cetus dicitur. Forsitan & Melandrys idem fuerit.

ORCYNVS, siue Horcynus post Thunnum seorsim describetur.

PELAMYDI Caput peculiare assignabitur inferiùs.

POMPILVM Plinius Thunnorum speciem facere uidetur. Alius est à thynnis & pelamydibus: etsi eis quodammodo similis sit, & aliquando etiam hodie pro pelamyde uendatur, Rondeletius. Historiam eius habes suprà, Elemento P. Athenæus tradit pompilos crebrò iuxta naues uideri, uarios, pelamydi similes.

PREMADES, PREMNAE, PRIMADIAE. Vide suprà, Elemento P. in Primadijs.

SARDA Pelamydis species est. Quære infrà post Pelamydem statim. Tam similis est Thunno, ut idem planè uideatur, Rondeletius.

SCOMBRO siue Lacerto minori similis est thunnus, si colorem & maculas excipias, Rondeletius. Pelamys scombrum refert, Bellonius.

SCORDYLA, eadem quæ Cordyla, seorsim inferiùs describetur.

SYNODONTIS (Συνοδοντὶς) appellatur, inquit Athenęus, maior pelamys, durior quàm chelidonias. Ab eodem synodontis numeratur inter Nili pisces. Apolectum, esse synodontidem Athenæi, Hermolaus ait, cui & Rondeletius subscribit. Alius est piscis Synodon, de quo suprà suo loco leges.

THVNNVS seu THYNNVS, Thynnis'ue, priuatim & prolixè describetur inferiùs.

THYRSITES piscis est marinus, similis pelamydi, Kiranides 1.8.

TRICHIADES & Premades (aliàs Premnades) thynnides (τὰς θυννίδας) uocabãt, ut legitur apud Athenæum. Vide suprà in Corollario de Sardina A. pag. 992.

TRITON (inquit Plinius) pelamydum generis magni est: ex eo uræa (siue horæa) cybia

ſunt. Et rurſus: Pelamydum generis maxima, apolectus uocatur, durior Tritone. Addunt quidam, ſine ſquamis eſſe, orcyno ſimilem. ¶ Triton idem uidetur Chelidoniæ. Vide paulò ſuperiùs in Chelidonia. Tritones, quos & chelidonias alij uocari putant, ſubeunt Pontum uêre, æſtatemq́ ibi traducunt: ſemel, nec uſpiam alibi quàm in Ponto pariunt, Maſſarius. Triton ſectum cybium ægrè uitiatur: ſolidius eſt cybio, in cæteris par. Orycalus (*malim Orcynus, Vuottonus tamen legit Apolectum*) eſt pelamys magna, quæ in paludem non redit, tritoni ſimilis: ſed quia difficiliùs uitiatur, ideo inſignem uetuſtatem fert: tritone friabilior, ſed ſuauitate illi inferior, Xenocrates apud Oribaſium. De Tritone dæmone marino, leges inferiùs ſuo Elementorum ordine.

XANTHIAS aliquantulum uiroſus eſt, & tenerior horcyno, Diphilus. Rondeletius pro xanthia mauult xiphian legere.

COROLLARIVM II. DE CORDYLA.

CVM Thynni in Ponto pepererint fiunt ex ouo quas uocant alij ſcordylas, (σκορδύλας, ſcordulas Gaza. alij legunt κορδύλας:) Byzantij auxidas, (αὐξίδας, Gaza auxumas uertit,) ideo quòd paucis diebus augeſcunt, Ariſtoteles. Cordylæ quidem cur dicantur, aliqua ratio nominis eſt: in ſcordyla non item, quod ſciam. A cordyla thunni fœtu plurimum diſtat cordylus, (maſc. genere, κορδύλος,) paluſtre ſeu lutariũ potiùs quadrupes, ſolum inter ea quæ branchias habẽt pedibus præditum Ariſtoteli: pinnis quidem caret. Pro eodem Hiſtoriæ anim. 1. 1. κορδύλη fœm. gen. legitur, quod non placet: quanuis apud Heſychium quoq́ σκορδύλη pro eodem reperitur: ſigma nimirum ab initio abundãte, ut in σμικρός, σφάζω, & alijs: item σκολιαὶ, uel potiùs σκολίαι, pro κολίαι puto. De hoc multa ſcripſimus primũ in elemento C. deinde in S. etiam, Scordyli nomine. Σκορδύλος enim Oppiano lib. 1. Halieuticorum in cauernis maris habitans cum polypis & ſcolopendris nominatur. πουλύποδές τε σκολιοὶ, καὶ σκορδύλος, ἠδ' ἁλιδῦσιν ἐχθομένη σκολόπενδρα. neque enim alius quàm Ariſtotelis cordylus uidetur, quanquam hic ſuum cordylum non facit marinum. Cordyla Thunni fœtus, hoc nomen fortè inuenerit à capitis magnitudine. cordyla enim Græcis clauæ caput, hoc eſt partem craſsiorem, ſignificat. Solent enim capita in animalibus nuper natis (piſcibus præcipuè) proportione eſſe maiora. In Plinij codicibus aliqui cordillam, alij cordyllam legunt. ſed neque l. duplex, neq́ iôta in penultima probo. Ea quidem à Martiali producitur libro 3. his uerſibus: Ne nigram citò raptus in culinam, Cordylas madida tegas papyro. Et undecimo: Mox uetus & tenui maior cordyla lacerto. Itemq́, Ne toga cordylis, ne penula deſit oliuis. eandem in ſcordylo amphibio Oppianus corripit. Corydelis ſalſamentarius piſcis eſt, quẽ nos cordyllam uocamus, Græci & cordylida, & dorylum, (*fortè cordylum:*) Hermolaus, neſcio quàm bene, uel ex quo authore. Numenius quidem (inquit Athenæus) cordylidis (*lego corydelidis*)

(F) meminit hoc uerſu: ἢ μύας, ἢ ἵππους, ἢ ἐ γλαυκὴν κορύδηλιν. Apicius in Magiricis 9. 10. cordulam nominat, eius & ſardæ apparatum præſcribens. Ex ſalſamentis pinguibus optima ſunt thynnæa, & cordyle, κορδύλη, Diphilus. Cordylas Oppianus Halieut. 4. etiam pelamydes uocat. Quæ μῆλα Ποντικὰ dicuntur ſalſamenta Galeno libro 2. de aliment. facult. Cornarius non aliud quàm cordylas, id eſt, thunnorum fœtus eſſe putat. ego omnino myllos uel mylos (ut alibi à Galeno appellantur) è Ponto adũehi ſolitos acceperim. ¶ Germanicum Cordylæ nomen quære in Thunno A. Cordylarum capturam ex Oppiano in Pelamyde dabimus: quoniam Pelamydes ipſe appellat. ἀμενηναὶ, ἀφαυραὶ, id eſt, inualidæ & infirmæ, epitheta earum apud eundem. ¶ Philologiam uariam dedimus Elemento C. cum Cordylo quadrupede.

COROLLARIVM III. DE PELAMYDE.

PELAMYS Græcè fœmininum nomẽ eſt, oxytonum, & per y. in ultima plerunq́ à doctioribus ſcribitur, ut χλαμύς: in Ariſtotelis tamen & Athenæi codicibus uulgatis ferè per iôta, ut χλανίς. in Halieuticis Oppiani utroq́ modo diuerſis locis: ubi tamen noſtri codices iôta habent, inde repetens Euſtathius per y. ſcribit. Πηλαμὺς διὰ τοῦ υ. ἰχθὺς ἐν Πόντῳ, Heſychius. Hoc & etymologia oſtendit, cuius meminit Varinus: Πηλαμὺς, ἰχθὺς παρὰ τὸ ἐν πηλῷ μένειν. quam & Feſtus comprobat: Pelamys (inquit) genus eſt piſcis, dictum, quòd in luto moretur, quod Græcè dicitur πηλός. Itaque prima etiam rectè per ἦτα, id eſt e. longum ſcribitur. Cordyla appellatur partus, qui fœtas

Plinij locus perpenſus. (*thunnas partu liberatas è Ponto*) redeuntes in mare autumno comitatur. Limoſæ uerò à luto pelamydes incipiunt uocari: & cum annuũ exceſsêre tempus, thynni, Plinius. Quanq́ aũt uocabulũ Limoſæ, è Græco pelamydes expreſsũ uideẽ: & huius piſcis, quod ad locũ, naturã, & nominis rationẽ indicet: et Gaza quoq́ modò limoſam, modò limariã conuerterit, (apud Hermolaũ lutariã legimus.) nõ ſatis aptè tamen in recitatis Plinij uerbis Limoſæ nomẽ cõgruere uidetur: pro quo ſi maiores legas, multò meliùs cum ſententia propoſita quadrabit: nempe ut minimum hoc piſcis genus cordyla primùm dicatur: deinde iam maius, pelamys: maximum deniq́ thynnus. Sic inquam ordinis & magnitudinis ratio, diſertiùs fuerit explicata. ſed etiam uerba hæc, Limoſæ à luto pelamydes incipiunt uocari, nullum mihi idoneum ſenſum præ ſe ferre uidentur. quomodo enim limoſæ incipiunt uocari pelamydes? atqui limoſa Latinis, idem quod Græcis pelamys ſonat. cordylas potiùs dicendum eſt incipere pelamydes uocari. Non igitur limoſæ, (quod uocabulum alibi nuſquã neq́ apud Plinium ipſum, neq́ authorum quenquã pro piſce inueniri puto,)

puto) sed maiores, uel, deinde, legerim: & pro coniunctione uerò temporis aduerbium uêre posuerim. Sic enim & Aristoteles de cordylis: ἐξέρχονται δὲ (ἐκ τοῦ Πόντου) φθινοπώρου ἅμα τοῖς θύννοις: εἰσπλέουσι δὲ τοῦ ἔαρος ἤδη οὖσαι πηλαμύδες. hoc est; Autumno enim cum thynnis (è Ponto) migrant: in quem uerno tempore, iam pelamydes factæ, redeũt. ¶ Veterum testimonijs constat pelamidem uocari thunnum, qui uti sex mensibus natu maior est, sic annuũ nõ excesserit tempus, Saluianus. ¶ Plutarchus pelamydes non à luto, sed ab ipsa cõgregatione nominatas putat: cuius rei causam (quod ad nomen scilicet, nam re ipsa gregales esse fatetur) non uidet Rondeletius. mihi quidem Plutarchus innuere uidetur, Pelamydes dictas διὰ τὸ πέλειν ἅμα: sicut & amias, παρὰ τὸ ἅμα ἰέναι. Sed eam quæ à luto deducit etymologiam præfero, tum propter ἦτα primæ syllabæ: tum quoniam re ipsa loca cœnosa pelamydes amant, uicina enim fluuijs & lacubus in mari loca eas sectari Oppianus canit. ¶ Piscatores Ligures, & Massilienses, apertè mihi ostenderunt, ex Pelamidibus nunquam fieri Thunnos, sicut Aristoteles, & Plinius opinantur. Quarũ rationes reijcio in aliud tempus, cum mihi maius otium erit, Gillius. Vide Rondeletiũ in Pelamyde uera, seu Thunno Aristotelis, ubi sententiam eius tuetur: sicuti & Saluianus. Pelamydes anno uno minores natu putantur esse (δοκοῦσι) quàm thunni, Aristoteles. est autem uerbum putãtur, dubitantis. Et sanè nostri quoq; piscatores circa piscium quorundã pro ætate mutationes errant, ut alborũ quorundam lacustrium pisciũ, & balleri seu plestyæ. hanc enim cyprinũ latũ mutari falsò putãt, propter magnã formæ similitudinẽ. quamobrẽ pelamydis etiã & thynni naturæ diligẽtiùs fuerint considerandæ. nã eo quod Rondeletius scribit, Aristotelẽ nõ dixisse, pelamydes in thũnos mutari, sed eiusdẽ piscis diuersa pro ætate nomina ostendisse, nõ satis ipsius sententiã cõfirmare uidet. Oppiano Halieut. 4. pelamydes sunt partus thynnę. ¶ Idẽ Rondeletius pelamydẽ uel thunnũ aliquando ueluti genus esse ad multas species, ꝓbè ostẽdit. Ligures piscatores nunq; aiũt è pelamyde thynnũ fieri: sicuti neq; ex coliade (colia) scombrũ, aut è cõtrario. Et sanè corpulẽtia diuersa est aliquãtùm, subtiliùs intuenti. Productior pelamys: & linearũ filamentis tæniatim uaria, quæ in thynno sunt nulla, Scaliger. Pelamydes cum pedalem excessere magnitudinem in thynnos abeunt, Iouius. ¶ Hicesius pelamydes cybia magna esse tradit. De cybijs quidem nos copiosè diximus Elemento C. Gempylos, γεμπύλους, aliqui uocant pelamydes pisces, Hesychius & Varinus. Oppianus Halieut. 4. cordylas etiam pelamydas uocat. ¶ Pelamis à Symeone Sethi dicitur φιλομῆλα, *Vulgaria nomina.* uel (ut in uetustiore codice legitur) φιλομῆλα, Lilius Greg. Gyraldus. Ego philomela potiùs legerim, quod propiùs ad pelamydem, unde corruptũ est, accedit. A Pelamyde quidem alia quoq; uulgaria hodie nomina detorta coniecerim: ut sunt, polauda, lopida, lampugo: his enim uocabulis Romani & Illyrij Glaucos Rondeletij nominant, pisces cœruleos: quorum alteram speciem Galli in Prouincia Palamide uel Vadigo nuncupant uulgò: sed alia est ueterum pelamys. ¶ Pelamides adhuc palamiæ uocant; Iouius Italus, qui è limarijs adolescẽtibus pelamides fieri, nõ rectè scribit: cum limaria (à Gaza fictũ nomẽ) idẽ sonet Latinis, quod Græcis pelamis. Palami piscis, id est, lo palamodo, Syluaticus. Pelamys uidet, quæ à Platina De honesta uoluptate 10. 29. palmita uocatur. Palmitas (inquit) ego paruas lumbrinas crediderim. neq; enim nisi quantitate tantùm differunt. nam & oblongæ hæ sunt, & subnigræ, & caudam habent subtilem, acutam & bifurcatam. Sunt item sine squamis. Ego omnino hanc pelamydem puto, tum uocabuli ratione: (nam & qui Italicè transtulit, palamita scripsit:) tum descriptionis. Lumbrinam uerò quam dicat nescio, nisi Vmbram piscem, quæ Romanis hodie Ombrina dicitur: uerùm ea squamosa est, & corporis etiam specie nihil aut parum ad pelamydem facit. ¶ Venetijs Thynnum uocari audio el Ton: eiq; similes pisces, alterum la palamida: alterum el Sgompha diggio. ¶ Pelamydis seu thunni minoris, Rondeletius nomen nullũ peculiare adfert: (nam palamide uulgò dicta in Prouincia, secunda Glauci Rondeletiani species est, ut diximus:) quidã circunscribit, Le petit thun. Germanicum nomen quære infrà in Thunno A.

Pelamys dicta est quòd in luto moretur, Festus. Vide superiùs in A. Amat mare uicinum fluuijs aut stagnis, ob dulcem aquam, Oppianus. ¶ Pelamydes subeunt Pontum uêre, æstatemq; ibi traducunt, Aristot. Cum thynnis amiæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quæq; ducibus, Plinius. C

Pelamydes Aristoteli pisces sunt gregales, uel fusanei. D

Pelamydes, ut modò diximus, Aristoteli pisces sunt fusanei, qui fusim retibus capiuntur. E

¶ Pelamydes (*Cordylæ*) generantur ad Ponti Euxini finem, & initium Mæotidis. Est autem recessus (Sinus) quidam Thracij maris (inquit Oppianus lib. 4. Halieut.) profundissimus, unde & Melas, id est, Niger cognominatur, (*Meminit huius etiam Eustathius in Dionysium: Aliter Plinius 4. 11. Circa quem, inquit, locum fluuius Melas, à quo sinus appellatur. Strabo & alij μέλανα κόλπον uocant:*) idémque uentis minimè expositus. In eo loca multa sunt caua & cœnosa, ubi multa piscibus paruis alendis idonea nascuntur. In hunc primùm immigrant pelamydes, (*cordylæ:*) tempestates enim & frigus, unde oculi earum hebetantur, apprimè oderunt. Itaq; immorantur & crescunt usque ad uernum tempus. quinetiam coëunt, & ad patrias inde undas (*principium Mæotidis puto*) reuertuntur ut pariant. Has Thraces supra Melanem sinum per hyemem capiunt. Lignum (δοκίδα, trabeculam) crassissimum, non longius tamen cubito, plumbo ab altera extremitate, & crebris uncis *Captura. Ex Oppiano.*

(τριγλώχισι) fune longissimo ligatum, nauigãtes piscatores qua profundissimus est sinus, ad fundũ maris immittunt. Fertur id magna ui pondere suo, & quascunq; circa uadũ in limo contigerit pelamides, configit. Tum illi celeriter extrahunt cum transfixis miserabiliter piscibus lignum. Alij uerò retibus capiunt eas noctu, quo tempore propter timiditatẽ (metuunt enim quicquid in mare inciderit) circa uadũ congregantur. Itaq; piscatores dispositis retibus, remis & contis summum mare uerberantes quantũ possunt strepitũ cient. Pelamides uerò splendore simul & sonitu perculsæ, in rete ceu refugiũ quoddã trepidæ confugiunt: & extrahunt, in angustum præ metu collectæ, dum funes quibus trahitur rete cõmotos timent. Interea piscatores dijs uouent, μή τ' ἄν τι θορὼν ἔκτοσθε λίνοιο, Μή τέ τι κινυμένη δεῖξαι πόρον. ἢν γὰρ ἴδωντι Πηλαμίδες τάχα πᾶσαι ὑπὲρ κύφοιο λίνοιο. Ἐς βυθὸν ἀίσσουσι, καὶ ἄπρηκτον λίπον ἄγρην. hoc est, Ne quid (*Ne una fortè pelamis, aut alius piscis*) è reti exiliat, & cæteris uiam monstret, hoc enim uiso, mox omnes euadunt. (*Ælianus: Cum thynni, inquit, circunretiti tenentur, Neptuno malorum depulsori piscatores uota faciunt, ne Gladius piscis, né ue Delphinus in captiuorum numero sit. nam sæpe Gladius magnus lacerato reti thynnorum gregi irretito, ad se exuendum ex laqueis facultatem dedit. Delphinus etiam ad moliendas retibus insidias acerrimus, ijs perniciẽ affert, ac dentibus conficit.*) Quod si nihil aduersi eueniat, plerunq; in ipsam terrã pelamides, retia relinquere nolentes, extrahunt. Sic etiam in syluis ceruos capiunt uenatores, dum præ metu ad retia pennis ornata auium accedere non audent. Hæc Oppianus. Retibus quidem hodieq; similiter in Adriatico pelamydes capi audio. Rationem piscandi Pelamydes haud sanè peruulgatam non à seria consideratione alienum est explicare. Decem iuuenes ad summum ætatis uigorem florescentes expeditam nauem & celerẽ conscendunt: & simulatq; se cibo expleuerint, pariter continuò æqualiterq; in utrunq; nauis latus distributi remigare contendunt, atq; huc illuc errant. Eorum unus aliquis ad puppim sedens, armatas hamis lineas (binas,) quibus & aliæ annectuntur, ad utranq; nauis partem demittit, tum ad singulos hamos escam ex Purpura Lacæna (Concha) confectam strictè religat. (Καὶ ἕκαστον ἄγκιστρον δέλεαρ φέρει Λακαίνης πορφύρας μᾶλλον κατειλημμένον. pro μᾶλλον fortè legendum μαλλῷ uel μαλλόν. hoc sensu, Et unicuiq; hamo esca annectitur per lanam purpuræ Lacænæ. quod si μαλλὸν in accusatiuo legas, ipsam hanc lanã escæ loco esse intelligemus: quali etiã ranæ decipiuntur.) Tum Lari marinæ auis pennã ad hamũ quenq; alligat, ut ab occurrente aqua sensim & leuiter agitetur. Pelamides autem escæ sic instructæ illecebra delinitæ in hamos innatant. Cum autem ex ijs aliqua liguritione apprime stimulata, os in escam impegerit, tum reliquæ consequentes hamis configuntur, ut hami ob multitudinem uno eodemq; tempore transfixorum piscium uexentur. Iuuenes uerò remigare desistentes, de transtris surgunt ad subtrahendas lineas multitudine piscium onustas: quos posteaquam in nauem subduxerunt, secundissima piscatio ex permagno piscium numero apertè ostenditur, Aelianus De animalib. 15. 10. ¶ Byzantiorum Cornu uocatur, Byzantij mœnia attingens, ibi sinus in occasum extensus ad stadia sexaginta, cornu ceruino perquàm similis est. nam in plures sinus, perinde ac ramos quosdã scinditur, in quos irruentes pelamides facile capiuntur. Id fit cum propter earum multitudinẽ, tum uim & impellentis fluxus impetum, tum propter sinus angustissimos, quare uel manibus comprehenduntur. Earum generatio in Mæoticis paludibus fit. inde cum modicum increuerint erumpunt, grege facto, per os ipsum, ac propter litus Asiaticum usque ad Trapezuntem ac Pharnaciam excurrunt. Hinc primùm earum uenatio existit, non tamen copiosa: nondum enim conueniens est piscis magnitudo. Vt uerò ad Sinopen propiùs accesserint, & capi & saliri iam maturiores sunt. Postquam uerò Cyaneas (insulas) attigerint, transierintq;, ex ripa Chalcedonia albicans occurrit petra quædam, tantumq; bestijs ipsis terrorem incutit, ut euestigio in ulteriorem conuertantur ripam. quas cum præceps aquarum cursus corripiat, & innata locorum aptitudo maris fluxum ad Byzantium cornuq; Byzantij deflectat, & eò naturæ impetu propellat, copiosum Byzantinis populoq; Romano suppeditat prouentum. At enim Chalcedonij in ulteriore prope consistentes litore, in nullam eius ubertatis communionem accedunt: quoniam ad eorum portus pelamis sese non applicat, Strabo libro 7. Notandum à Plinio thunnos appellari, quos Strabo pelamydes nuncupauit, Massarius. Est in Euripo Thracij Bosphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipsis Europam Asiamq; separantis freti angustijs, saxum miri candoris, à uado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere (*Vetusti codices non latere, sed litore legunt, quod cum Strabone conuenit, Massarius*) Asiæ. Huius aspectu repente territi thynni, semper aduersum Byzantij promontorium, ex ea causa appellatum Auricornu, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magna Chalcedonis penuria, D. pass. medij interfluentis Euripi, Plinius 9. 15. Massarius pro D. ex antiqua lectione & Polybio restituit D C. Cæterùm Auricornu Byzantij promontorium, Græcè Chrysoceras dicitur: quod ad Byzãtium Europæ latere obiectum est Chalcedoni: Strabo author, & cæteri, Hermolaus. Meminit etiam Plinius suprà, li. 4. cap. 15. Conijcio aũt ab auro nominatum hoc cornu, quòd circa illud ex thynnorũ captura, magna auri & pecuniarum uis colligeretur. Memoriæ proditum est, inquit Strabo, cum Byzantij conditores post ædificatam à Megarensibus Chalcedonem, Apollinis oraculum consulerent, eis mandasse, ut contra cæcos habitationem locarẽt. Cæcos autem ideo Chalcedonios uocabat: quia cum priùs ad ea loca nauigassent, omissa tam locuplete ripa, tenuiorem accepissent.

Ex Aeliano.

Strabo.

Plinius.

Esca iacentium (piscium) mollior esse debet, quàm saxatilium. itaq; præberi cōuenit tabenteis haleculas, putremq; Sardinam: uel quicquid intestini pelamys aut lacertus gerit, Columella 8.17. de piscinis loquens.

Pelamis sapore iucundo est, inquit Xenocrates, & meliusculum procreat succum: nec facilè corrumpitur, Vuottonus. Pelamis exigua nascitur in Mæotide, ori grata, facilè corrumpitur, facileq; excernitur, Xenocrates apud Oribasium in capite de salsamentis, Rasario interprete. ¶ Pelamis multi alimenti & grauis est, difficulter concoquitur, urinam ciet. salsa callibio (Rondeletius mauult cybio) similiter, bonum aluum facit & attenuat, Diphilus. Philomela piscis (Gyraldus pelamidem interpretatur) carnem duram habet & concoctu difficilem, ac excrementitiam. Si tamen concoquatur, satis superq; nutrit, Symeon Sethi. Thynni crasso tenaciq; succo sunt. pelamides magis ad mediocritatem tendunt, Galenus. Idem circa finem tertij de alimentis, Sardas, ut recentiores, siue Sardica salsamenta, ut ueteres appellarunt, & mylos qui ex Ponto uehantur, omnium præstantissima esse scribit. secundum autem post illa locum habere graculos & pelamides, & quæ Sexitana appellant. Nicolaus Myrepsus podagricos inter alia thynnis & pelamidibus abstinere iubet. In epilepsia ex piscibus exhibeantur, qui superfluitate uacant. pingues autem auersentur, & cetaceos, ut scombrum, pelamydes. hi enim omnes crassum terrestremq;, & inimicum naturæ succum congregant, Trallianus. ¶ Ius in pelamidem describit Apicius lib. 10. cap. 5. item pelamidis ac thunni salsi apparatum 9. 12. Palmita coquitur & conditur ut stirio. Si parua admodum fuerit, frigatur: petroselino ac succo malarancij inspergatur, Platina. F

Capitis mænarum cinis ad rhagades & ad condylomata utilis est, sicut pelamidum salsarum capitis cinis, uel cybiorum cum melle, Plinius. Pelamidum capitis cinis uerendorum pustulas discutit, Idem. Pelamydis intestina cum capite combusta & inspersa, pastiones (*nomas*) sanant, Kiranides. Cephali piscis caput combustum & cum melle inunctum, ficus de sede & exochadas curat, & quæ in alijs locis sunt. caput quoq; pelamydis idem facit. oportet igitur ambobus mixtis uti, Idem libro 4. G

Sinope super collo peninsulæ cuiusdam sita, ex utraq; isthmi parte portus & stationes habet, & mira pelamydia, de quibus diximus quòd secundam piscationem Sinopenses, & tertiam Byzantini habeant, Strabo libro 12. uidetur autem loca pelamydum capturæ destinata, nominare πηλαμύδεια: cum alioqui pelamydion diminutiuæ formæ nomen sit, & pro pelamyde parua siue cordyla accipi possit. H.a.

Ἔνθ' ἡ πάροικος πηλαμὺς χειμάζεται, πάροικος Ἑλλησποντὶς ὡραία θέρους τῷ Βοσπορίτῃ· τῷδε γὰρ θαμίζεται, Sophocles in Pastoribus. C.

Hospitalitatis proprietatem hunc piscem habere scribit Proclus, qui Chaldæorum ænigmaticam & obscuram philosophiam est interpretatus: quod an uerum sit, parum mihi compertum, ideoq; prætermittitur, Symeon Sethi Gyraldo interprete. Græcè legitur, ξένην ἰδιότητα ἔχειν, hoc est, Peculiarem quandam & admirabilem uim habere. Liber quidem hic Procli hodie, quod sciam, non apparet. Chaldaica siue Magica oracula Lutetiæ euulgata sunt Græcè cum interpretatione innominati scriptoris, quem ego Georgium Gemistum Plethonem esse arbitror. sed in ijs huiusmodi nihil reperio. Piscem quidem boreum inter sydera iuxta Andromedam, hirundinis piscis referre caput, proptereaq; à Chaldæis piscem nuncupari chelidoniam Theon scribit. e.

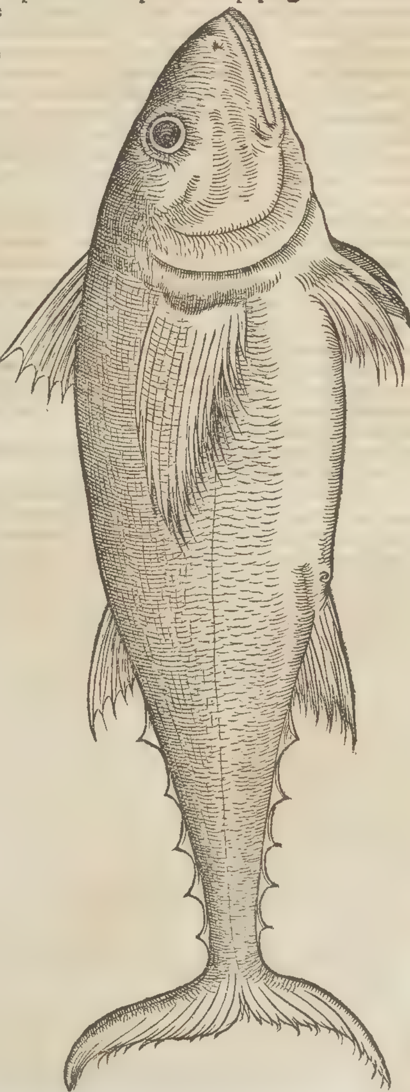
Quod uocis precium? Siccus petasunculus, & uas Pelamydum, aut ueteres Aphrorum epimenida bulbi, Iuuenalis Sat. 7. Maurus episcopus in libello quem patris Dei Conuiuium inscripsit, Adamum fingit pelamydem sumere. est enim huic pisci à luto nomen, è qua materia homo primitus à Deo formatus est. f.

Pelamides longas ex Oceano uenientes, SARDAS appellari, Plinius author est libro 32. Thunnus pelamydi Sardæ tam similis est, ut idem planè esse uideatur, Rondeletius. ¶ Sarda uocatur Pelamys longa ex Oceano ueniens. ori grata est, acrimonia cybio præstans, appetitum excitans, facilè (aluum) ad excretiones mouens, Xenocrates apud Oribasium. Pelamydes optimis quibusq; salsamentis certare possunt, (adferuntur autem plurimæ è Ponto:) ijs tantùm inferiores quæ è Sardinia Iberiæ adferuntur, & Sardæ iam uulgò ab omnibus uocantur. Meritò autem hoc salsamentum maximè in pretio habetur, propter suauitatem simul & mollitiem carnis, Galenus de alimentis 3.30. Græcè legitur: πλεῖσται δὲ ἐκ τοῦ Πόντου κομίζονται, τῶν ἐκ τῆς Σαρδοῦς τῶν ἐκ (abundant hîc uoces τῶν ἐκ) τῆς Ἰβηρίας μόνον ἀπολειπόμεναι. Et mox: ὀνομάζεται δὲ συνήθως ὑπὸ τῶν πάντων ἤδη τὰ τοιαῦτα ταρίχη σάρδα. ubi σάρδα rectum singularem fœmininum esse animaduertendum est. Nam in eiusdem libri penultimo capite pisces salsuræ aptos nominans, sic scribit: ἔτι τε σάρδαι, καὶ σαρδῖναι. Et paulò pòst: Cōstat igit animalia omnia dura, neruosa, & coriacea quodāmodo, postq; salsa fuerint, concoctioni contumacia fieri. quæ autem contrà se habent, cum ipsa tenuiora fiunt, tum in cibo sumpta attenuant crassos & glutinosos humores. sunt autem optima ex ijs quæ ipse noui salsamentis, quæ ab antiquioribus medicis nominantur Sardica, Σαρδικά: Sardas (nunc) ipsas uocant. ¶ Sarda Rondeletij teneritate inferior est thynno: atqui Galenus Sardica salsamenta mollitie & suauitate cæteris præponit omnibus. ¶ Qui Sardas cū Sardinis (de quibus in s. elemento Sarda.

ſcripſimus)confundunt,imperitiſsimè faciunt. ¶ Triton pelamydum generis eſt magni, inquit Plinius:pelamydum nomen communiùs accipiens: Sardam uerò pelamydis ſpeciem dicentes, ei quæ propriè pelamys dicitur,cognatam eſſe intelligimus.

Bratti. Liſſes. Pelamydi,ut conijcio,cognati ſunt piſces,qui Bratti, alibi uerò Liſſes uocantur apud barbaros & anthropophagos quoſdam Americæ incolas,ut Hiſpani pelamydes Sardas uocant Bizes. Anthropophagi quidam in America Bratti uocant piſces,quos Luſitani Doynges,Hiſpani Lieſſes,(aliàs Lyſſes.)ij Auguſto menſe è mari flumina ſubeunt,ut in eis pariant, & in ipſa migratione capiuntur.magnitudo eis quæ Lucio adulto.Multos eorum capiunt reticulis,partim etiam ſagittis figunt,& domum aſportant aſſos,ubi in farinam redigunt,quam nominant Pira kui, ut tradit Io.Staden Hombergenſis in hiſtoria captiuitatis ſuæ apud Anthropophagos Americæ. Bellonius quidē Liſſam uel Gliſſam genus quoddā thynni à Cretenſiū uulgo appellari ſcribit:de quo nunc eius uerba ſubijciemus.

Liſſa. A Liſſam uel Gliſſam, à glabra & ſquamis carēnte cute Cretenſiū uulgus appellat, aliud Thynni genus, bicubitalis longitudinis,humaniq́; corporis craſsitiei:quod extra Cretam Copanū uocāt, contorta fortaſsis à Scepano dictione. hūc enim eſſe Scepanū nihil uetat, quē Dorion Attagenē marinum appellauit. Sed nō eſt Oppiani Scepanus.Eſt enim hic Thynnus planè pelagius, in alto mari degēs,ac delicatiſsimi ſaporis:Scepanus uerò litoralis ac cœnoſus. Differt à maiore ac uulgari Thynno , quòd teretior eſt, branchiaſq́; Pelamidis habeat, ac dentiū loco rugoſas atq́; aſperas maxillas:pinniſq́; lateralibus, caudę ac tergoris ad Synagridem accedit:caudā tamen nō uſqueadeò lunatā gerit,ſed magis biſurcā.Porrò interiores ipſius partes ſic ad maiorē thynnum accedunt,ut etiā in hoc pylorū quadraginta & ampliùs apophyſibus in gyrū circūuallatum facilè comperias. Eius formā proponere ſuperuacuū eſſe duxi,quòd ſimpliciter dicti Thyñi imago ſatisfacere uideatur,Bellonius. Vide etiā proximè retrò ſcripta ad finem eorū quæ de pelamyde Sarda ſunt:& ſupra etiam,Elemento A. in Attagene,pag.126. Alia quidem Pelamys Rondeletij uidetur,cum aliâs,tū quoniam ea dentata eſt.

COROLLARIVM IIII. de Thynno.

Thunni hæc imago Venetijs ad nos miſſa eſt. Luſitanos audio nominare Bonito.

A THYNNVS Græcum uocabulum à Latinis pleriſq́; ſeruatur. Gaza Thunnum y.in u.uerſo dicere maluit, ſicuti & Horatius, hoc uerſu Serm.2.4. Plures annabunt thunni, & cetaria creſcēt. et Varro apud Nonium nos promiſcuè utemur. In præcedentibus tribus Corollarijs quædam protulimus,ad Thunnos etiam referenda:quorum hiſtoriam qui pleniorem noſſe uoluerit, ea perlegat omnia: & quintum inſuper de Orcyno Corollarium. ¶ Quos aliqui thyn

nos

nos uocant, Athenienses solent thynnides appellare, Athenæus. Attici quidem alijs etiam fœmininis nominibus utuntur, pro masculinis in communi lingua. doctiores ferè distinguunt, ut Aristoteles, thynnum in genere, uel pro mare duntaxat, thynnidem pro fœmina. τὴν θυννίδα τοῦ ἄῤῥενος διαφόραν φησὶν Ἀριστοτέλης, Athenæus. Speusippus etiam & Epicharmus thynnidas à thynnis separant. item Cratinus: Ἐγὼ γὰρ εἰμι θυννὶς ἡ μελαινὰς,* ἢ Καὶ θύννος, ὀρφώς. Theodorus thynnidē conuertit thunnam. Porrò θυννὶς pro pelamyde quoque accipitur, ut Sostratus indicat, forma nimirum diminutiua: cuius etiam θύνναξ est. Ἐκλιποῦσῶν ποτὲ τῶν θυννίδων ἐνιαυτὸν, ὡς ἐχομένῳ ἔτει καὶ οἱ θύννοι ἐξέλιπον: δοκοῦσι δ᾽ ἐνιαυτὸν πρεσβύτεροι τῶν πηλαμύδων, Aristoteles. ex quibus uerbis suspicaretur aliquis thynnides alias quàm pelamydes esse: & thynnos anno uno maiores quàm thynnides, ut fortè hæ etiã maiores sint quàm pelamydes, præsertim cum Aristoteles obscuras huiusmodi synonymias usurpare non soleat: (Xenocrates quidē in libro de alimentis thynnidē & pelamidem separat.) sed cum Sostratus apud Athenæũ thynnides ac pelamydes nomine solùm differre doceat: & Gaza quoque pro pisce uno acceperit, his potiùs authoribus accedam quàm rem in dubio relinquam. non tamen cum Rondeletio dixerim Gazam pro θυννίδων legisse πηλαμύδων. nã si eadem utriusque significatio est, utrum legerit nihil interest. ¶ Oppianus fœminam θύννην uocat. item Archestratus hoc uersu: Καὶ θύννης ὡραῖον ἔχειν, ἣν θυννίδα φωνῶ Τὴν μεγάλην, ἧς μητρόπολις Βυζάντιόν ἐστιν: ut thynne sit maior, thynnis minor. Thynnidas quoque nõnulli trichiadas uocant, & πριμάδας, Nicochares apud Athenæũ. ¶ Thunni nomē (quamuis Græci grãmatici à uerbo θύνειν deriuent. uide in a.) factũ uideri potest ab Hebraico tannin seu thannin: quod cetũ interpretãtur, uel piscem magnũ. Lege suprà in Ceto in genere A. pag. 230. Sunt qui tannim & leuiathan synonyma faciant. Pro thunno Albertus barbarã uocem talga ponit, ubi historiæ animalium Aristotelis lib. 8. cap. 30. interpretatur. Videtur & Gramon uel Granus, apud eundem & scriptorem de nat. rerum nomen barbarum aut corruptum, nihil aliud quàm thynnum significare. ¶ Thunnus à Græcis uulgò pallax uel pallacis, πάλλαξ, παλλακὶς, dicitur, Niphus. uidentur autem hæc nomina à Græco uocabulo antiquo pelamys corrupta, sicut & pelamia Italorum. Thunninam pro thunno recentiores aliqui mixobarbari dixerunt. ¶ Italica thynni nomina inuenio, Ton, Tonno, Tonnine. Massarius etiam Italus Thunnos hodiéque nomen seruare testatur: quod quidem in alijs etiam plerisque linguis uerum est. Hispanicum est, Atun. Orcynum Rondeletius scribit in Prouincia uocari Thon, à Santonibus Athon. Gallus quidam anonymus interpretatur la Thunnine. Sed Thunnina uidetur magis propriè dici de carne thunni, præsertim salsa. Germani omnes eodē quo Flandri & Angli nomine appellare poterunt. Est autē Flandricũ, Tunijn: Anglicũ, Tuny/uel Tunie. Licebit & pro ætatis ac magnitudinis differētia recepto thunni uocabulo epitheta adijcere: ut cordyla, id est fœtus thunni, dicatur ein junger Tunijn: uel diminutiuo nomine uno, Tunijnle. deinde pelamys, ein Mitteltunijn oder Halbtunijn. tertio anno thunnus, ein Tunijn. quarto orcynus, ein grosser Tunijn. quinto cētus, ein Waltunijn:

Thynni multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, Iouius. Tyrrheni maris accolis magis, quàm ijs qui Adriatici litora inhabitãt, noti sunt, Matthiolus. Scombris Hispaniæ replent cetarias, thynnis non commeantibus, Plinius: Massarius interpretatur, propterea quòd thunni ad ea loca non cõmeant: sed quærendum an Plinius potiùs senserit de tempore quo non cõmeant thynni, &c. De thynnis qui extra columnas Herculis capiuntur, lege infrà in F. Plurimus thynnus in Ponto, nec alibi penè fœtificant, Solinus. Vbi ut plurimũ reperiri, & quo, quaque & unde migrare soleant, leges mox in C. Quibus uerò in locis præstantiores sint, leges infrà in F. ¶ Scombri pisces sunt paruis thunnis similes, Scholiastes Aristophanis. Præcipua magnitudine thynnum inuenimus talenta XV. pependisse. eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum: Plinius ex Aristotele, apud quem caudæ interuallum non ad duo, sed quinque cubita fuisse legimus. Quòd si proportionem huius thynni & caudæ (inquit Massarius) rectè perpenderis, non ad quinque, sed ad duo cubita & palmum, ut in Plinio, sic in Aristotele etiam legendũ esse conijcies. ¶ Lubricos esse thynnos Plinius tradidit, Gaza ex Aristotele læues cõuertit. In Mnesithei apud Athenæum uerbis leguntur pisces squamati, ut thynni, scombri, thynnides, congri, & huiusmodi. apparet autem legendum, non squamati. Pinnulam sub uentre thunnæ fœminæ aphareum (ἀφαρέα) nuncupari Aristoteles, & qui repetunt ex eo Athenæus & Varinus scribunt: qua careat mas. quod & Plinius in suã Naturæ historiã transtulit: sed Rondeletius eam in utroque sexu obseruauit. Est & nomē propriũ Ἀφαρεὺς filij Hippiæ. ¶ Thynni cute sunt læui, plũbei coloris, cauda Lunę modo bifurcata, Massar. Gladio pisci cauda est Lunę cresc ētis figura, thynni modo, sed latior. Eidem internæ partes eædē sunt cum internis partibus thunni, Rondeletius. Xiphias cetaceus piscis ad thynnum plurimùm accedit, Bellonius. ¶ Habet thynnus in dorso aculeos tenui membrana iunctos, quos pro arbitrio condit & exerit, Cardanus. hoc puto alius nemo de thynno, sed ueteres de delphino ferè. B

Thynni nascuntur etiam in amnibus, ut in Nilo, Rheno, & Pado, Platina. Ab Oppiano & C
Ouidio pelagijs adnumerantur. Thunni omnium maximè piscium gaudent tepore, & ob eam Locus.
rem arenam & littora adeunt. per summa etiam maris innatant, quo teporis potiantur. Pisciculi autem seruari propterea possunt, quia spernuntur. maiora enim magni sequuntur. sed ouorũ

& prolis pars magna proinde absumitur. Cum enim pisces desiderio teporis loca fœturæ adeant, *Cibus.* liguriunt(λυμαίνονται) quicquid attigerint, Aristot. ¶ Thunni carniuori tantùm sunt, Aristotel. Et rursus: Thunnus, amia & lupus magna ex parte carne aluntur, sed algam etiam tangunt. Thynna nullum iniquiorem piscem censeo, neq; sceleratiorem in mari uiuere. Primùm enim ut ex sese peperit, statim suam procreationem, quantamcunq; capere potest, immisericors deuorat, Gillius ex Oppiano. In Oceano uersus Carteiam frequens agitur thynnus è uetusto feruore ingenti (sic habet uulgaris translatio, Græcè legitur, ἀπὸ τῆς ἁλέης τῆς ἔξωθεν παλαιᾶς, in æditione Græcolatina Henrici Petri, pro παλαιᾶς fortè legendum πολλῆς) pinguis & crassus impellitur. Querna uerò quadam glande saginatur, quæ ad mare (ὑπὸ τῆς θαλάσσης, in mari) nascitur humilis admodum, at fertilem ingentemq; impendio producens fructum, (ἁδρότατον καρπόν;) quę quidem copiosa in ipsa etiam terra generatur Hispana, ingentes sanè radices perinde ac integræ (τελείας) quercus habens: quæ profectò ab humili radice tollitur minùs, (ἐξαιρομένη δὲ ἐκ θάμνου ταπεινῆς ἧττον. fortè, ἐξαιρομένη δὲ θάμνου, &c. id est, In altitudinem uerò minorē quàm uel humilis aliquis frutex assurgens.) Tantum uerò fructum affert, ut post maturitatem littora & extra columnas & intra glande referta sint, quam æstus aquarum eiectat. Cęterùm intra columnas semper minùs ac minùs reperitur. ut autem autor est Polybius, usq; ad Latinam (μέχρι Λατίνης) ipsæ glandes emittuntur, nisi Sardinia quoque inquit, & huic uicina regio ferat. Verùm thynni ipsi quo magis columnis propinquant ab exteriore delati pelago, eò ampliùs esca deficiente macerantur. Addit in mari hoc animal semper adesse (εἶναί τε παραθαλάττιον τὸ ζῶον τοῦτο.) plurimùm glande gaudere, cuius cibo eximiè pinguescat: cumq; glandium fuerit ubertas, & thynnorum fieri ubertatem, Strabo libro 3. Sed & Polybius ipse libro 24. Megalopolitanus, ubi loquitur de Lusitana regione quæ est in Iberia, tradit ibidem arbores glandiferas esse in profundo maris, quarum fructibus thunni uescentes pinguescunt. quamobrem non aberraret qui eos porcos marinos appellaret. nanq; thunni ueluti porci augētur, ex Athenæo, Massarius. Thynnus nonmodò glandes, uerùm & purpuras prosequitur prope terram, ab exteriore pelago usq; in Siciliam inchoans, Strabo libro 5. θύννοι ἱστοροῦνται ἐπέκεινα Σικελίας βαλανηφαγεῖν ἀπὸ δρυαείων φυομένων ὑπὸ θάλασσαν, Eustathius in Odysseæ M. *Latitatio.* ¶ Thynnorum captura est à Vergiliarum exortu ad Arcturi occasum: reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, nisi tepore aliquo euocati, aut pleniluniis. Pinguescunt, & in tantum ut dehiscant, Plinius. Thunni etiam latent præaltis gurgitibus hyeme, pinguescuntq; à latibulo maiorem in modum. capi incipiunt uergiliarum ab ortu ad arcturi occasum ultimum: reliquo tempore quiescunt latentes, Aristot. de hist. lib. 8. ὁ θύννος σμίγεται μετὰ τὴν φωλείαν, ὥς φησι Θεόφρασος. φωλεύει δὲ καίτοι πολυκύματος ὤν, Athenæus. Videtur autem uerbum σμίγεται corruptum esse, pro πῖος γίνεται. sic enim Aristoteles historiæ animalium 8.15. καὶ γίνονται πότατοι μετὰ τὴν φωλείαν. Natalis de Comitibus uidetur μίσγεται legisse, uertit enim [coit:] sed sine authore. Cæterùm pro πολυκύματος placet quod idem interpres πολυαίματος legit: uertit enim [quāuis multo sanguine abundet.] *Somnus.* ¶ Thunnos dormientes sępe thunnarii circumretiunt. dormire autem eos argumento constat, quia admodum quiescentes, leuiterq; pandentes albida oculorum capiantur. noctu potiùs quàm interdiu dormiunt, ita sopiti, ut ne iacta quidem fuscina moueantur. & magna ex parte uel ad arenam, uel ad terram, uel ad lapidem aliquem procumbentes quiescunt imis gurgitibus, uel sub saxo, aut littore abditi, Aristot. historiæ anim. 4. 10. De thynnis confidentiùs affirmatur, (quòd dormiant.) iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Delphinus dormiens paulatim ad uadum defertur, & impingens expergiscitur, moxq; iterum ad summum tendit, rursusq; dormiens demittitur: ut pluribus in Delphino C. scripsimus ex Plutarcho: Idem autem & Thynnus (inquit) ac eàdem etiam de causa, facere fertur. Causam in Delphino dixerat perennem eius naturæ mobilitatem, ut idem uitæ motusq; ei finis sit, quasi uerò motus sit propter motum. Ego somni quidem causa & quietis, Delphinum in alto demitti ad gurgitem dixerim; respirationis autem gratia rursus ad summum efferri. qua cum thynnus non egeat, non similiter eum dormire: sed potiùs (cum Aristotele) imis gurgitibus, uel sub saxo aut litore abditum.

Migratio. Intrant è magno mari Pontum uerno tempore gregatim, nec alibi fœtificant, Aristot. Nimirum sicut Salmones uēre ex Oceano flumina subeunt, ascendūtq; subinde dulcioris ac purioris aquæ desiderio, & supremis demum locis pariunt: inde rursus in mare descendunt, siue ipsi, siue fœtus tantùm, perpetuis ferè migrationibus occupati: Sic etiam Thynni eodem tempore siue ex Oceano in mediterraneum mare uenientes, siue primùm ex inferioribus mediterranei locis ascendunt, donec in Pontum & ad summam peruenerint: ibi pariunt, ac rursus egrediuntur, &c. Thynni ex Oceano ueniunt in mediterraneum mare cum uēre ad sobolis propagationem instigantur, Oppianus. Quæ Dorion de orcynis, eadem ferè narrat Oppianus de maioribus thynnis: nempe quòd ex Oceano per fretum Gaditanū ingrediantur mare mediterraneum: quo fit ut plurimi in Iberico Tyrrhenoq; mari capiantur: postea uerò passim reliquū mare pererrēt, Vuottonus. Thynni Maio mense irrumpunt in mare nostrum ab Atlantico Oceano, cogentibus xiphiis piscibus, Iouius. Cum thynnis amiæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim, cum suis quæq; ducibus, & primi omnium scombri, Plinius. Thynni subeunt Pontum uēre, æstatemq; ibi traducunt, Aristot. Et alibi: Septembri mense recedunt. Idem dromades

mades à cursu pisces omnes appellat, qui in Pontum aliunde excurrunt, quic̨ꝫ uix uno in loco conquiescunt, (nos Streichfisch appellare possumus,) cuiusmodi sunt thunni, pelamydes, amię. Vide suprà, D. elemento, pag. 410. Thynni Pontũ subeunt dextrorsum terram cõtingentes, sed remeant contrà: lęuũ enim in latus se admouent. quod propterea facere dicuntur, quia dextro oculo clariùs uident sua natura, læuo hebetiùs, Aristot. (Visus.) Dextra ripa intrant Pontũ, exeunt læua. id accidere existimatur, quia dextro oculo plus cernũt, utroq; (*Saluianus pro utroq; reponit læuo*) hebete natura, Plinius & Solinus. Ex Aristotele Athenæus quoq; repetijt: itẽ Aelianus de animalib. 9. 42. Thynnos (inquit) altero tantũ oculo uidere cõsentit Aeschylus, cũ inquit: Τὸ σκαιὸν ὄμμα παραβαλὼν θύννου δίκην. id est, Sinistrũ oculũ thynni more applicãs, uel potiùs detorquẽs. Pontũ enim ingredientes, ad dextrũ latus, unde acriùs uident, terrã habent: egredientes uerò ad contrariũ litus se accõmodant, & terrã secundum eum oculũ quo clariùs uident, habentes nauigant. Et Plutarchus: Immò uerò ipsam priùs opticen uideamus, quã nec Aeschylũ piscibus negasse putẽ. sic enim inquit, Τὸ σκαιὸν ὄμμα, &c. ¶ De saxo miri candoris in euripo Thracij Bosphori, cuius aspectu territi repente thynni, semper aduersum Byzantij promontoriũ petunt, dictũ est suprà in Corollario de pelamyde E. Multi in Propontide æstuãt, Pontum non intrãt, Plin. Opperiunt aũt Aquilonis flatum, ut secũdo fluctu exeãt ex Põto: nec nisi intrãtes Pontũ Byzantij capiunt, Idẽ. Bruma nõ uagant: ubicunq; deprehensi, usq; ad ęquinoctiũ ibi hybernant, Idẽ. Temporũ cõmutationem Thynni sentiunt, Solstitia præclarè noscunt, nihilq; ijs ad hanc rem cœlestium rerum peritis opus est: ubi eos hyemis initium deprehenderit, ibi libenter commorantur, & ex eo loco ad uernum æquinoctium non se commouent, ut Aristoteles tradidit, Aelianus & Plutarchus. Quod ad coeundã societatem, & mutuũ inter se amorẽ tuendũ Thynnis arithmeticæ rationes opus sunt: idcirco mathematicã disciplinã exactè tenent, ut gregatim natantes, semper figurã quadratã (cubicã) efficiãt, atq; sex lateribus cõprehensi, soliditatẽ ex semetipsis omnibus cõstituant, et quadratũ ordinẽ ex omnibus lateribus in natando seruẽt, ut si speculator eminẽtes Thũnos probè numerare sciat, statim totius gregis numerũ ineat: quòd sanè præclarè teneat, altitudinẽ latitudini, & longitudini, æquali ordine respondere debere, Gillius ex Plutarchi libro Vtra animaliũ, &c. Ad promontoriũ Bubonicum (ἐν τῷ ῥίῳ τῷ Βιβωνίῳ, aliâs Βυβωνικῷ) innumeræ Thynnorũ gentes uersantur. eorũ maximi similiter ut sues, soli & separatim natant: alij more luporum bini proficiscuntur: alij quemadmodum capræ, quę in latis pastionibus gregatim pascuntur. Exoriente Canicula & ingrauescente æstiuo calore, in Euxinum natare contendunt: & marinis fluctibus ab feruidè radiato Sole calescentibus, inter se uelut conserti contextiq; confertis turmis natant, & corporum coniunctione ad perfruendam umbram se inuicem opacant, Aelianus De animalibus 15. 3.

Non alibi q̃ in Ponto fœtificant, Plinius. Plurimus Thynnus in Ponto, nec alibi penè fœtificant. (Partus.) nusquã enim citiùs adolescunt, scilicet ob aquas dulciores, Solinus. Pelamydes ac thynnę in Ponto pariũt, nec uspiam alibi, ut sentit Aristoteles: ut uerò Strabo refert, pariunt in Mæotide palude, Vuottonus. Pisciculi plurimi semel pariunt, ut fusanei qui retibus capiuntur, chromis, passer, thynnus, pelamys, &c. Aristoteles quinto historiæ citante Athenæo. Thunna circa solstitium parit folliculo quiddam simile, in quo oua exigua multaq; consistunt, Aristot. Et alibi: Aedit sua oua condita quasi utriculo, incrementũ aũt partus præcipua sumit celeritate. Τίκτει ἡ θυννὶς περὶ τὸν Ἑκατομβαιῶνα θυλακοειδὲς, ἐν ᾧ πολλὰ γίνεται μικρὰ ᾠά, Athenæus ex Aristotele. Thunna (θύννα) pelamydes parit in Ponto Euxino, circa hostium paludis, ubi crebræ harundines exeunt, ubi ea cum mari (Ponto) committitur. Oua ædita partim matres sectatæ deuorant: partim inter arundines & iuncos retenta perficiuntur. mox autem ut ex ouis hi pisces nati sunt, natalem locum relinquunt, & in Thracium sinum Melana (id est, Nigrum cognomine) abeunt, (ut scripsi suprà in Pelamyde E.) Oppianus. ¶ Thunni & gladij agitantur asilo Canis exortu. (Asilus.) habent enim utrique per id tempus sub pinna, (περὶ τὰ πτερύγια, sicut & Athenæus legit) ceu uermiculum, quem asilum uocant, effigie scorpionis, magnitudine aranei. infestat hic tanto dolore, ut non minus interdum gladius, quàm delphinus exiliat. unde fit, ut uel in nauigia sæpenumero incidat, Aristoteles. Thynnus piscis impetuosus est, eò quòd certo tempore œstrum in capite habeat, Aristotele teste, Athenæus. Plura de asilo siue œstro inuenies suprà pagina 112. elemento A. Oestrum habent circa pinnas, περὶ τὰ πτερύγια, & certo tempore etiam in capite, Eustathius in Odysseæ X. ex Athenæo. Oppianus lib. 2. Halieuticorũ, thynni & xiphiæ calamitatẽ decantãs œstrũ, πτερύγεσσιν ἐνήμενον ἄγριον οἶστρον nominat. ¶ Vita thynnis longissima biẽnio, Plin. (Aetas et ...) Præ nimia pinguedine dehiscunt, nec plus quàm biennio possunt uiuere. cuius rei argumentum piscatores inde deducunt, quod cum aliquando limariæ anno superiore defecissent, thunni sequenti anno defecerint, Aristoteles. Iouius thynnos bimatu expleto non quidem deficere putat, sed alijs nominibus appellari, ut sunt orcynus et pompilus. Adeò quidẽ thynni augent, ut Plinij testimonio caudæ eorũ latitudinis duorũ cubitorũ reperiantur, ipsi talentorũ quindecim pondo. Quòd si bienniũ uitæ nõ excedũt, quomodo euadũt tanti? Quotidiana experiẽtia (inquit Saluianus) thynnos capi uidemus, quos corporis magnitudine, squamarũ crassitie, atq; carnium duritie, biennio multò prouectiores esse fateri oporteat. Quanq; autẽ deficientibus limarijs, anno

ſequenti etiam thynni deficiant, non ob id eos obijſſe, ſed in aliam potiùs ueluti quandam ſpeciem, uel priori nomine poſthabito mutatos eſſe credendum eſt.

D Thynni quanuis carniuori, gregales ſunt, Ariſtot. Maximi ſolitarij natant, alij uerò bini, alij gregatim, ut in c. ex Aeliano retuli. Nominantur & inter χυτὸς, id eſt fuſaneos piſces, thynni ab Ariſtotele, quinto hiſtoriæ: ij autem ſunt, qui (fuſim, addit Gaza) retibus capiuntur. Et pauidi magno fugientes agmine thũni, Ouid. ¶ Multa quę prudenter aut prouidè circa migrationem ſuam faciunt thynni, ſuperiùs in c. iam explicata ſunt. ¶ Thynne crudeliſsima piſciũ oua ſua ſtatim ædita deuorat, quotquot aſſequitur, Oppianus Halieut. 1. prope finem. uidetur autem etiam ſobolem recens ab ouis prognatam uorare eam ſentire. δὴ γὰρ ἐπεὶ τέκησιν ἐλὼν ὠδῖνα βαρεῖαν Αὐτὴ γειναμένη κατεδάινυται ὅσσα κίχῃσι, Νηλὴς: ἢ καὶ τέκνα φυγῆς ἔτι νήϊδ' ἐόντα Ἐσθίει. οὐδέ μιν οἶκτος ἐνδρέχεται οἷο τόκοιο. ¶ Thynni ſæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira quadam dulcedine per aliquot horarum ſpacia & paſſuum milia à gubernaculis non ſeparantur, ne tridente quidem in eos ſæpius iacto territi. Quidam eos qui hoc è thynnis faciant, pompilos uocant, Plinius. Sed Pompilus toto genere à Thynnis diuerſus uidetur. uide ſuprà Elemento P. ¶ Irrumpunt Maio menſe in mare noſtrum ab Atlantico Oceano thynni, cogentibus xiphijs piſcibus: qui telo à roſtro prominente inſtructi, eos toto mari perſequuntur, Iouius. Thynni cum gregatim præter Italiam acti elabuntur & Siciliam attingere prohibentur, in maiores incurrũt beluas, ut puta delphinos, canes, alioſq; cetaceos, è quorũ uenatione canes & galeotas pingueſcere, quos xiphias, id eſt gladios appellant, ferunt, Strabo lib. 1. ¶ In mari circa Taprobanen permultas balęnas thunnis (*Gillius hîc non rectè uerterat, Delphinis*) eſſe aiunt, Aelianus De animalib. 16. 8. Vide in Balęna D. ¶ Cepphi aues thunnos maximè comitantur: quòd ab ijs piſciculorum, quos dentibus ſuis diſcerpunt, carunculæ aliquot in aquis relinquuntur, quas ipſæ ingurgitant, Oppianus in Ixeuticis.

E *Captura. In genere.* Non in Ponto tantùm capiuntur thynni, ſed in Sicilia quoq; & alijs in locis, Aelianus. Verno tempore ex Oceano mediterraneum mare ſubeuntes capiunt primùm Iberi, deinde Celtę circa Eridani oſtia, & uetuſti incolæ Phocææ: tertio Tyrrheni & Siculi. inde per immenſos gurgites diſperguntur, & totum mare replent, Oppianus. Non niſi intrantes Pontum Byzantij capiuntur, Plinius. Et rurſus: In Euripo Thracij Boſphori iuxta Chalcedonem in litore Aſiæ ſaxum eſt miri candoris, à uado ad ſumma perlucens. huius aſpectu repente territi, ſemper aduerſum Byzantij promontorium præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura Byzantij eſt, magna Chalcedonis penuria, D. paſsibus medij interfluentis Euripi. Vide etiam ſuprà in Corollario de Pelamyde E. ¶ Gregatim uagantur. ob id in Euripis maxima eorum eſt captura, Iouius. Capiuntur nonnulli ex thynnis, cæteriſq; latentibus tempore ſui receſſus, cum ſe mouent locis tepidis, aut ſi temporis inſolitæ quietes contingant. Prodeunt enim aliquantulo de ſuo cubili paſtũ, & præcipuè plenilunio, Ariſtoteles. Thynnorum captura eſt à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum. reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore reliquo euocati, aut plenilunijs, Plinius. Dum paruos fœtus habent, difficulter: ſed cum iam fœtus excreuerit, facilè capiuntur infeſtante œſtro, Athenæus. Græca uerba ſic ſonant: Καὶ ἕως μὲν ἂν ἔχῃ μικρὰ τὰ κυήματα, δυσάλωτος: ὅταν δὲ μείζων γένηται, διὰ τὸν οἶστρον ἁλίσκεται. Thynnorum piſcationẽ Itali & Siculi *Cetia.* cetiam (κητίαν) appellare ſolent, tum loca quo reponere ſoliti ſunt magna retia, cęterumq; inſtrumentum quo captari aſſueuerunt, *Cetotheria.* cetotheria (κητοθηρεία, fœm. gen. recto ſingulari) ideo nominantur, quòd magnos thynnos in numerum reliquorum cetaceorum referant, Aelianus de animalib. 13. *Thynnoſcopi.* 16. ¶ Tametſi paſsim in æditiore rupe (à Strabone libro 5. θυννοσκοπεῖον uocata) ſtantes thynnoſcopi, thynnos ſpectarent, ut tradit in Equitibus Ariſtophanes, Κἀκ τῶν πετρῶν ἄνωθεν τοὺς φόρους θυννοσκοπῶν: in Ponto tamen præcipuè ex alta ſumma trabe in uado defixa piſces colluſtrant ac obſeruant hodie thynnoſcopi: qui mos (*etiam*) antiquis fuit. Philoſtratus Iconum primo: Ἀθρεῖ δὲ ἤδε θήρα. σκοπιωρεῖται γάρ τις ἀφ' ὑψηλοῦ ξύλου, ταχὺς μὲν ἀριθμῆσαι, τὴν δὲ ὄψιν ἱκανός. Quæ fortè piſcatio ab Vlpiano in l. Venditor. ff. Communia prædiorum, tignaria appellatur: quanquam in meis codicibus Thynnaria rectè ſcriptum ſit: nec tam abſurdè, quàm literati homines exiſtimant, utraq; lectio, quã Accurſius non reſpuit, defendi poteſt, Brodæus in Miſcellaneis 6. 8. Quòd ſi tignariam piſcationem legamus, interpretari fortè licebit eiuſmodi, qualem mox ex Aeliano referemus, in qua tigna bina excitantur, quorum alteri ſpeculam ſuſtinenti perlongus retium funis alligatur. Strabo libro 7. in Africæ deſcriptione, Poſt Thapſum ciuitatem (inquit) eſt inſula in pelago Lopaduſa: εἶτα ἄκρα Ἄμμωνος Βαλίθωνος πρὸς θυννοσκοπίαν. interpres tria poſteriora uocabula præterijt. pro ultimo apparet legendum θυννοσκοπίαν. Ἔνθ' ἤτοι πρῶτον μὲν ἐπόρθιον ὑψικόλωνον Ἴδρις ἐπεμβαίνει θυννοσκόπος, ὅστε κιόντας Παντοίας ἀγέλας τεκμαίρεται, αἵ τε, καὶ ὅσσαι, Oppianus ſub finem tertij Halieut. Θυννοθήρας Græcè uenatorem ſeu piſcatorem thynnorum ſignificat: uſurpatur à Sophrone. ¶ De Thynnorum piſcatione quædam leges etiam ſuprà in Corollario de Pe- *Captura per fuſcinam.* lamyde E. ¶ Thynnos magnos fuſcinis (τριόδουσι) feriebant, quod θυννάζειν appellant, Suidas. Thynni dormiunt, præſertim noctu, ita ſopiti, ut ne iacta quidem fuſcina moueantur, Ariſtot.

Hamis. Celtas audio, & Maſsilienſes, atq; omnem Africã maximis & firmiſsimis hamis ex ferro *Eſca.* confectis Thynnos comprehendere ſolere, Aelianus de animalib. 13. 6. Thynnus capitur eſca coracino, Oppianus Halieut. 3. Eſca ad thynnos tantùm: Quinq; nuces regias comburens, in cineremq;

neremq́ʒ conuertens, cum ſampſycho & puriſsimo pane, perfuſo aqua, cumq́ʒ caprillo caſeo contundito, quibus utitor poſtea inſtar paſtæ confectis, Tarentinus. ¶ χυτοὺς, id eſt Fuſaneos piſces uocat Ariſtoteles, qui retibus capiantur, (Gaza addit, fuſim) quibus & thynnos adnumerat. *Retibus.* Thynnos dormientes ſæpe thunnarij circumretiunt. Qui Heracleam, Tion, Amaſtriã, Ponticas urbes incolunt, planè ſciunt quo anni tempore eiuſmodi piſces eò accedãt: Quare permulta contra eos inſtrumenta comparant, naues, retia, ſpeculam in excelſum excitatam, quam in littoris eminenti loco, & circunſpectum facilem habenti, defigunt: cuius conficiendi rationem moleſtum mihi non erit explicare: Tigna (πρέμνα) bina proceriſsima abiegna excitant, intercepta & iuncta inter ſe, trabibus (δοκίσι) latis & crebris immiſsis, & facilem aſcenſum ſpeculatori præſtantibus. Singulæ naues utrinq́ʒ ſex iuuenes expeditè remigantes habent. Retia bene longa ſunt, non admodum leuia, & quæ magis deprimantur plumbo, q̃ʒ leuent ſuberibus. Copioſi aũt iſtorũ piſciũ greges in ea feruntur. Itaq́ʒ uerno Sole illucente, uentis placidè & tranquillè flantibus, cœlo læto & quaſi ridente, conquieſcente à tempeſtatibus mari, frequentes Thynnorum piſcium greges appropinquant. quod quidem ipſum ſimul ex ſpecula prudenter & acutè ſpeculator proſpexit, piſcatoribus unde ueniant, denunciat. Hi ad uocis ſignificationem retia tendunt. Iam ſi intra retia ingrediantur, ſicut dux exercitus, uel choro præfectus, hoc ipſum ſigno dato edocet. Itaq́ʒ ſæpe totum gregem capit, & non aberrat à ſcopo, nec deſiderio fruſtratur. Cum uerò Thynnorũ cohortes in altũ ſeſe incitauerint, is qui ex ſpecula acerrima oculorũ acie horũ actiones obſeruat, cõtenta uoce exclamat, rectà ad altũ remigationẽ contendendã, illucq́ʒ inſequẽdos eſſe: hi porrò alligato ad alterũ tignũ, quod ſpeculã ſuſtinet, perlõgo retium fune, naues ordine remis propellunt, ita ut inuicem non ſeparentur. nam & rete in ſingulas diſtributum eſt naues. Et prima nauis, ubi ſuam retis partem eiecit, diſcedit. hoc idem facit deinceps ſecunda, & tertia, & quarta. Qui quintam remis impellunt, interim ſeparant, ut mox eiecturi uideantur. Reliqui uerò nunquam laxare debent. Deinde alij aliò remigant, & pro ſe quiſque retis partem trahit, poſtea quieſcunt. Thynni uerò circũuallati per ignauiã & timiditatẽ non ſe loco mouẽt. itaq́ʒ cõferti cõprehenduntur: & remiges tanquam ciuitate aliqua in poteſtatẽ redacta, totum piſcium (ut poëta diceret) populum capiunt. Norunt hæc & teſtantur tum Eretrienſes tum Naxij, (*Eretria urbs eſt Eubœæ, Naxus una Cycladum in Aegæo*) hac piſcatione inſignes, ut Herodotus & alij referunt, Aelianus De animalibus 15.5. Scombri dum aliquos gentiles ſuos retibus incluſos uident, ſponte ad eos ingrediuntur. rurſus uerò egreſſuri, alij quidem per maculas ampliores (*quibus nimirum etiam ingreßi erant*) euadunt: alij uerò anguſtioribus detenti infarctiq́ʒ capiuntur. Simili temeritate & thynni capiuntur: non tamen perueniunt intra retia qui foris ſunt, ſed dum ingredi cupiunt, & maculas dentibus impetunt, iiſdem hærentes & intricati capiuntur, Oppianus. Simpliciſsimi ſunt piſcium: propterea uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis atque litoribus intruduntur. eo modo Gaditanus populus infinitam eorum multitudinem magno quæſtu ſolenni'que ſpectaculo retibus extrahit, Iouius. Thunni piſcium ſimpliciſsimi timidiſsimiq́ʒ, non aliter in fugam à xiphijs piſcibus gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. quam ob cauſam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis atque litoribus intruduntur. Porrò ſumma ſpectantium uoluptate Maio & Iunio menſibus thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur. ad quam piſcationem uniuerſus concurrit populus, maximo clamore, tympanorum ſonitu, ac bellicis puluere & igne concrepitantibus terriculamentis. Sic uocibus & ſtrepitu territi concitantur ad uada, quo in loco poſtea gregatim retibus capiuntur, maximóque omnium plauſu trahuntur in litus, Matthiolus. In Indico mari tanta thynnorum multitudo eſt, ut Magni Alexandri claſsis haud alio modo, quàm hoſtium acie obuia, contrarium agmen aduerſa fronte direxerit, aliter ſparſis non erat euadere: qui non uoce, non ſonitu, non ictu, ſed fragore terrentur, nec niſi ruina turbantur, Plinius. ſed Græci authores cete ac phyſeteres, non thynnos, Alexandri Magni claſſem terruiſſe tradunt: ut indicauimus ſuprà in Phyſetère, & in Corollario de Cetis in genere E. Nuper ab Italo quodam accepi, thunnos ualde timidos eſſe, natare iuxta litora: piſcatores uerò funes quoſdam demittere: quos cum illi metuant, nec audeant ſe à litoribus ad altum conuertere, ſic tandem capiuntur.

Thunno eſca gaudet callichthys, Oppianus Halieut.3. Thynni hepar aliqui miſcent eſcæ ad mugiles capiendos.

F

Etſi ſuauiſsimis piſcibus conferendus non ſit thynnus, ſapidus tamen & non negligendus ubiq́ʒ ferè cenſetur, Saluianus. ¶ Circa Samum uidebis thynnum ingentem conſultò capi, quem uocant horcynum, alij κῆτος: qui uel deorum conuiuijs dignus eſt. *Cibus in genere: & qualis quod ad ſuauitatem.* Naſcitur autẽ nobilis thynnus circa Byzantiũ, Caryſtum & Siciliam: et eo etiamnũ præſtantior Cephalen * & Tyndaridẽ oram, (Τυνδαρίδα ἀκτήν:) ſed longè præſtantiſsimi circa Hipponiũ Italiæ. inde migrãtes in alia maria capiuntur immaturi, Archeſtratus. Quòd ſi horcynus ſiue magnus thynnus, minori præfertur: rectè ſcripſerit Plinius uetuſtate fieri meliorem: neq́ʒ opus fuerit ut Rõdeletius pro melior legat maior uel peior. *Melior uetuſtate.* *Plinij locus.* horum enim utrunq́ʒ pleriſq́ʒ animalibus imò uiuẽtibus cõmune eſt, ut uetuſtate tum maiora, tum ad alimentum deteriora euadãt. idem ſi accideret thynno, nihil rari eſſet, neq́ʒ

priuatim in eius mentione annotandum, at uetustate meliorem fieri, rarum & notatione dignum est. Scio (ex Diphilo puto) legi apud Athenæum, orcynum esse piscem βορβορώδη, καὶ μείζω πεποιηκέναι περὶ χελιδονίας κατὰ τὴν σκληρότητα. sed hoc ille de orcyno simpliciter dicit: nec obstat aliquid talis cũ sit, meliorem ac pinguiorem ætatis progressu fieri, ut iam maximus nimirum, cum & cêtus dicitur, melior sit. Xenocrates quoq; apud Oribasium, Orcynum (similiter ut Plinius) tritoni similẽ faciens: sed quia difficiliùs (inquit) uitiatur, ideo insignem uetustatem fert. Sed hîc de salsamentis ex orcyno sentire uidetur. Diphilus etiam apud Athenæum libro 3. de salsamentis ex thynno agens, scribit: τὰ δὲ παλαιὰ, κρείσσονα, καὶ δριμύτερα, καὶ μάλιστα τὰ Βυζάντια. ¶ Phœnices aiunt qui Gades incolant, cum extra Herculis columnas per quatuor dies Subsolano uento nauigassent, in loca quædam solitaria alga & fuco repleta peruenisse: quæ modò maris æstu procedente, aquis obruantur: modò recedente, destituantur. in ijs reperiri miram thynnorum copiam, magnitudine & crassitie incredibili. Hos salsos in uasis Carthaginem mittunt. Carthaginenses uerò sibi retinent & consumunt, ceu lautissimos in cibo: nec aliò diuendunt, Aristoteles in Admirandis narrationibus. Thynni Megarici ab Antiphane celebrantur. Placebat olim eximiè thynnus Tyrius, Pollux. ¶ Thynni magna ex parte suauissimi sunt cum latent, Plinius. Thunnus post arcturum melior est: iam enim eo tempore ab infestantis asili agitatione requiescit, quæ facit, ut sit in æstate deterior, Aristot. γίνεται δὲ ἐδώδιμος, ὅταν τοῦ οἴστρου παύσηται, Ex eodem Athenæus.

Partes simpliciter. Alexis caput thynni, ceu magnas lautitias prædicat apud Athenæum. Alij abdomina. Ὑπογάστριά θ' ἡδέα θύννων, Strattis. Ταῦθ' οἱ πένητες οὐχ ἔχοντες ἀγοράσαι Ὑπογάστριον θυννακὸς, οὐδὲ κρανίον Λάβρακος, Eriphus Comicus. Lynceus Samius, cum quidam thynnorum abdomina laudaret: Omnino, inquit: uerùm ita edere oportet, ut ego soleo. Et cum is de modo interrogaret: Libẽter, respondit. Τῶν Παχύνου θύννων αἱ ἠτριαῖαι (στέρνου nimirum) à ueteribus commendabantur, Athenæus lib. 2. Θύννου λαγόνες commendantur ab Antiphane. De hypogastrio thynni plura leges infrà mox inter Salsamenta è thynno. Thynni recenti pulpa iuxta uentrem, ipsoq; pingui sumine, sicuti palato grati: ita stomachis languidioribus, quibus nauseam pariunt, ualde inimici: circa uerò dorsum & caudam contraria ratione, quemadmodum ab nimia ariditate parum delectant, ita superfluo nudati humore, minùs officiunt. De clidio lege infrà in partibus thynni salsis.

Salubritas. ¶ Ex piscibus qui cetacei generis habentur, ut thynni, crasso tenaciq; succo sunt: (senibus inutiles:) pelamides uerò magis ad mediocritatem accedunt, Galenus in libro De succorum bonitate. Idem libro 3. de alim. fac. cap. 31. Ex genere piscium (inquit) dura carne præditorum sunt etiã balænæ, & delphini, & phocæ. ad quos proximè magni thunni accedunt, quanquam non æquè ac prædicti in cibo sunt iucundi. insuaues enim sunt hi, & præsertim recentes. nam salsi euadunt meliores. Thunnorum autem caro, qui & ætate & corporis mole sunt minores, non perinde dura est: eoq; hi faciliùs quoq; concoquuntur: & ijs adhuc magis pelamydes, quæ laudatissimis salsamentis non cedunt. Hæc Galenus Gregorio Martino interprete. Græca sic habent. ἐκ τούτου δὲ τοῦ γένους (τῶν σκληροσάρκων) εἰσὶ καὶ φάλαιναι, καὶ δελφῖνες, καὶ φῶκαι. πλησίον δ' αὐτῶν ἥκουσι καὶ οἱ μεγάλοι θύννοι, καί τοι τῇ γε ἡδονῇ τῆς ἐδωδῆς οὐχ ὅμοιοι τοῖς προειρημένοις ὄντες. ἀηδεῖς γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ μάλιστα πρόσφατοι. ταριχευθέντες δ' ἀμείνους γίνονται τῶν ἐλαττόνων θύννων, κατά τε τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ μέγεθος: οὐθ' ἡ σὰρξ ὁμοίως σκληρὰ, καὶ πεφθῆναι δῆλον ὅτι βελτίους εἰσί: καὶ τούτων ἔτι μᾶλλον αἱ πηλαμίδες, αἱ ταριχευθεῖσαι τοῖς ἀρίστοις ταρίχοις ἐνάμιλλοι γίγνονται. Gregorius Martinus post hæc uerba, ταριχευθέντες δ' ἀμείνους γίνονται, punctum notat. Et mox legit, τῶν ἐλαττόνων ἢ θύννων, &c. cui lectioni facilè suffragor. Quòd autem dicit Galenus thynnos minùs esse suaues prædictis: non balænis, delphinis & phocis tantùm eos comparat, proximè nominatis uerè cetis, sed alijs potiùs antè nominatis duræ carnis piscibus, ut mullis, orphis, glaucis, phagris, scorpijs, &c. ¶ Thynnus & thynnis, colias, orcynus, pelamis, scõbrusq;, non apti stomacho sunt: mali succi sunt, flatum gignunt, scabri, difficiles ad excernendum, nutriunt: quorum ualentissimè nutrit pelamis: colias uerò & ori ingratus est, & nullius succi. at thynnis ei subijcitur: thynnus uerò difficulter concoquitur, Xenocrates apud Oribasium interprete Rasario. Thynnæ (*sic enim habet codex noster fœm. genere*) crassi succi sunt, & difficulter concoquũtur, malumq; succum gignunt, Symeon Sethi. Thynni crudos humores generant, Psellus. Thynnis ac thynnus graues sunt, ac multum alunt, Diphilus. Gregaria genera piscium non squamatorum, (ut thynni, scombri, thynnides, &c.) suauia quidem in cibo sunt, utpote pinguia: sed grauia & difficilia concoctu: ideoq; maximè saliri possunt, & inter salsamenta optima sunt, Mnesitheus. Nicolaus Myrepsus podagricis in cibo thynnos, pelamydes, & pisces omnes squama carentes prohibet.

De thynno salso, & partibus. De thynno salso proximè etiam retro quædam dicta sunt: hîc seorsim & singillatim prolixiùs persequemur. Quæ suprà in Capite De salsamentis, elemento S. de cetaceis piscibus salsis in genere diximus, ea ad thynnos quoq; salsos accommodari possunt. A thynno fiunt adiectiua nomina θύννιος, & θυνναῖος. hinc apud Athenæum lib. 3. legimus θύννια ταρίχη, Massarius uertit thunnina salsamenta, uel thunnia. Diocles è pinguibus salsamentis thynnia facit præcipua. Hicesius apud Athenæum tradit τὰ νεώτερα τῶν θυννίων τὴν ἀναλογίαν ἔχειν τοῖς κυβίοις, μεγάλην τε εἶναι τὴν διαφορὰν πρὸς πάντα (πρὸς τὰ) ὡραῖα λεγόμενα. ὁμοίως δὲ λέγει καὶ τῶν Βυζαντίων ὡραίων πρὸς τὰ ἀφ' ἑτέρων τόπων λαμβανόμενα, καὶ οὐ μόνον τῶν θυννίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἁλισκομένων ἐν Βυζαντίῳ. Diphilo etiam apud eundẽ

è pin-

è pinguibus salsamentis excellunt thynnæa (τὰ θυννᾶα) & cordyla. fit autem thynnium (τὸ θύννιον, inquit) è maiori pelamide: ὧν τὸ μικρὸν ἀναλογεῖ τῷ κυβίῳ: ex quo genere & horæum est. Proximè tamen dixerat horæa & cybia è non pinguibus præstantissima esse. Thynnades, θυννάδες, è thynno confecta salsamenta à quibusdam dicuntur. Vide infrà in H.a. Θύννου τέμαχος nominatur ab Eubulo, id est, concisum è thynno frustum, inter alios delicatiores cibos. sed τέμαχος etiam de frusto recenti accipi potest. Si piscis perfectè salsus pingue instar lardi habuerit, ut tunina, (*thunnus*,) uel balæna, poterit in quadragesima parum aliquando sumi cum spinachijs in principio (*mensæ*,) cum opus fuerit uentrem soluere, Arnoldus de conseruanda sanitate. Hispaniæ cetarias scombris replent, thynnis non commeantibus, Plinius. Thunni senes ad rem salsamentariam improbi sunt; multum enim carnis absumitur, Aristoteles. ¶ Τὸ (malim Τὸν) ὠμοτάριχον κῆτημά τι νὸν λέγουσιν, &c. id est, Omotarichum aliqui cetema uocant. id graue est, & uiscosum, & concoctu difficile, Diphilus. Plura inuenies de omotaricho suprà in Salsamentis, pag. 984. Omotarichos est quam aliqui tuninam uocant. est uerò tunina salsus thynni piscis uenter: & morona uulgò uocata, existimatur eiusdem piscis dorsum, quod & schinale etiam dicitur, pars illa nempe in qua spina continetur, Brasauolus. Moronem alioqui Itali Husonem nostrum uocant: & schinale etiam Sturionis dorsum. In uniuersum saliti thynni, sicuti uim alleuandi intermortui gustus mirificam habent: ita multa bile aggenerata sanguinē incendere, iecinoraq́ adurere consueuerunt, Iouius. Ferunt carnes thynni salitas, hæmorrhoides inducere, Cardanus. Fit thynnorum collum omotarichus, ut Xenocrates tradidit: quod & ori gratum est, nec facilè corrumpitur, Vuottonus. An igitur omotarichus fortè dictus fuerit παρὰ τοὺς ὤμους, id est ab humeris? quanquam enim neque collum pisces habeant, (quod arteriæ causa factum est in respirantibus tantùm,) neque humeros: analogia tamen quadam hæ partes in eis dicuntur. sicut & κλεῖδες, id est iuguli, quos fortè pro eadem parte, scapulis humerisúe, in piscibus acceperis. Clides & clidia, hoc est partes quæ diuidunt pectus à ceruice, uocantur, Massarius. Et alibi, Clidium in thynno, hoc est iugulus, siue pars quæ pectus à ceruice discriminat, appellatur. Clidia, ni fallor, uocantur partes, quæ faucibus proximæ sunt, Vuottonus. Κλεὶς primitiuum est, κλείδιον diminutiuum. Ἐπῄνουν δὲ τῶν θύννων καὶ τὰς κλεῖδας καλουμένας, ὀπτάς: hunc cibum Aristophôn laudat, σεμνὸν cognominans, Authoris nomen excidit. Thynni membratim cæsi (τεμαχιζόμενοι Græcè diceres) ceruice & abdomine commendantur, atque clidio (*aliàs edulio, non rectè*) recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu: cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur, Plinius. Gadibus Orcynorum clidia per se inueterantur, Dorion. ¶ De Cybijs multa diximus suprà, elemento C. pagina 367. Vide etiam superiùs Rondeletij Caput, quod inscribitur, De Thunni, Pelamydis, &c. nominibus. Cybeas, ut Aeneas, de ipso pisce dici uidetur: cybium uerò de parte & salsamento: ut suprà docui Corollario 1. De Thunnis. Ταρίχη σκόμβρων, κεστρίνων, κύβων, (ut rectus sit κύβος,) θυννίδων, Pollux memorat. Cybiorum genera, uti conijcio, appellauit Plinius, quæ à Græcis κλειδία, μελανδρύα & ὑπογάστρια uocantur: ut ijsdem nominibus appellentur pelamidis concisæ partes, quibus & maiorum thynnorum quos orcynos uocant, Vuottonus. Diuisis cybium latebit ouis, Martialis. Et caudam cybij, breuesq́ mænas, Idem. Hicesius tradit τὰ νεώτερα τῶν θυννίων ἀναλογίαν ἔχειν τοῖς κυβίοις, &c. Τὸ δὲ θύννιόν φησι γίνεται ἐκ τῆς μείζονος πηλαμίδος, ὧν τὸ μικρὸν ἀναλογεῖ τῷ κυβίῳ, Athenæus ex Diphilo. Τὸ κύβιον τριωβόλου, Alexis. ¶ Gaditana salsamenta in Orcyno quæres.

Omotarichus. Tunina. Collum. Κλεῖς. Clidium. Cybia. Gaditana.

Horæa salsamenta dicta sunt quasi οὐραῖα, à cauda, ut scripsi in capite de Salsamentis A. (elemento S. pagina 984. & rursus in H.a. pag. 987.) quòd à maturitate forsan sic denominata sint, utpote nec recentiora, neque uetustiora quàm par sit. nam & Strabo libro 7. cum pelamydem non copiosè capi dixisset propter paruitatem, subdit: Εἰς δὲ Σινώπην πλείους, ὡραιοτέρας πρός τε τὴν θήραν & τὴν ταριχείαν οὔσας: & Archestratus cum γηραιῶν, id est nobilem thynnum circa Byzantium, (*Hicesius horæa circa Byzantium optima facit*) Carystum & Siciliam capi dixisset: sed longè præstantissimi (inquit) sunt circa Hipponium Italiæ, inde migrantes in alia maria capiuntur à nobis (*Græcis*) immaturi. sic enim legendum est Græcum carmen, ὅττ᾽ αὐτοὺς ἡμεῖς θηρεύομεν ὄντας ἀώρους, ut sententia ipsa & carminis ratio requirunt, & Natalis de Comitibus rectè conuertit. Vrenæ apud Varronem quæ sint dubitatur, quas cum Soleis & Mustellis nominat: sed legendum uidetur uræa, ut annotauimus in Cybijs elemento C. Triton pelamydum generis magni: ex eo uræa cybia fiunt, Plinius. codices quidam pro uræa, non rectè habebant serena. Hermolaus uræa uel horæa legendum conijcit. Vræum, inquit, est salsamentum, caudæ proximum. Horæum uerò, cuius mentionem & Plautus quoque (in Captiuis) habet, Athenæus idem quid sit ostendit his uerbis: Salsamentum aut horæum est, aut thunnium. in horæo macra pinguibus, in thunnio macris pinguia præferimus. Sed hæc ab Hermolao ambiguè mihi translata uidentur: Græcè enim legitur, Τῶν ταρίχων τῶν ἀπιμέλων (uel ἀπιόνων) κράτιστα εἶν τὰ ὡραῖα, καὶ κύβια, καὶ τὰ τούτοις ὁμοια γένη: τῶν δὲ πιόνων τὰ θυνναῖα (aliàs θύννια) καὶ κορδύλη: ut horæa omnia & semper macra sint, sed in eo genere optima: thynnia uerò semper pinguia, & pinguium quidem præstantissima. Dicitur autem non modò τέμαχος ἢ τάριχος ὡραῖον, sed etiam piscis ipse θύννος ὡραῖος, in carmine Archestrati, (*Hesiodi legitur in Athenæo: sed Archestratum alibi Hesiodum opsophagorum uocat*) Θύννων δ'

Horæa. Vræa.

ὡραίων Βυζάντιον ἔπλετο μητήρ: siue per synecdochen partem, siue piscem totum maturè ac tempestiuè captum intelligamus. Μυνδήσιός θ' ὡραῖος ἀκρόπαστος, ἐν Ξανθαῖσιν ὅπῃ τοῖς κέφαλος ἀκτῖσιν πυρός, Sopater Paphius: unde non de thynno solùm, sed alijs etiam piscibus τὸ ὡραῖον dici commendariq; apparet. Thynnium fit è maiori pelamide: id quidem paruum respondet (ἀναλογεῖ) cybio, ex quo genere & horæum est, Diphilus. Horæa aiunt ex pelamide minore fieri, thunnia ex maioribus quas aliqui synodontidas appellant, Massarius. Archestratus οὐραῖον θύννης ἢ θυννίδος (pelamydis nimirum) celebrat. Καὶ θύννης οὐραῖον ἔχειν, ἣν θυννίδα φωνῶ, τὴν μεγάλην, (post φωνῶ non est distinguendum, si legas τὴν μεγάλην in accusandi casu: nam potest & τῆς μεγάλης in genitiuo legi, referendum ad θύννης, & sic post φωνῶ rectè distinguetur:) ἧς μητρόπολις Βυζάντιόν ἐστιν. Εἶτα τεμὼν αὐτὴν ὀρθῶς ὄπτησον ἅπασαν, Ἁλσὶ μόνον λεπτοῖσι πάσας, καὶ ἐλαίῳ ἀλείψας, Θερμά τ' ἔχειν τεμάχη βάπτων δριμεῖαν ἐς ἅλμην. Κἂν ξηρὰν (τὴν θυννίδα ξηρὰν καὶ ἄνευ ἅλμης) ἐθέλῃς ἔσθειν, γεννᾶα (τὰ τεμάχη) τέλονται, Ἀθανάτοισι θεοῖσι φυὴν καὶ εἶδος ὅμοια. Ἂν δ' ὄξει ῥάνας παραθῇς, ἀπόλωλεν ἐκείνη (ἡ θυννὶς, ἢ ἡ φυή.) In his uersibus (quos infrà ubi de apparatu dicetur, Latinos leges) quædam ex Eustathio emendauimus: quanquam is legit γενναῖαι, (quod carminis ratio non admittit,) & ὁμοῖαι. Vræon est salsamentum caudæ proximum, ex Athenæo, Massarius.

(Melandrya.) Ex melandryis (*ea fiunt è thunnis maximis*) uilissima quæ caudæ proxima, quia pingui carent: probatissima quæ faucibus. at in alio pisce (*tritone uel pelamyde magna*) circa caudam exercitissima: Plinius, ut nostra æditio habet. nam pro exercitissima, aliâs legitur exercitatissima. Massarius præstantissima legendum conijcit, ut uilissimis opponantur. ¶ Tunina uulgò dicta salsus thynni piscis uenter est, Brasauolus.

Hypogastria. Veteres quidẽ cum hypogastrion (id est, abdomen, ut Plinius interpretatur,) thynni nominant, de recenti sentire uidẽtur. Lege superiùs in hoc segmẽto inter partes thynni simpliciter: & hîc paulò pòst in Melandryis. Thynni ilia Archestratus laudat, Massarius. Ὑπογάστριον ἢ θύννου τι ἢ ἀκροκώλιον, Strattis apud Athenæũ lib. 9. Μετὰ ταῦτα θύννων μεγαλόπλευρ' ἄττα σε πλεῖ' ὑπογάστρι' ὀπτῶν, Eubulus. Θύννων δὲ λευκῶν Σικελικῶν ὑπογάστρια, Theopompus. albos autem fortè pro pinguibus dixit: uel synecdochicè: cæteræ enim præter collũ & abdomen thynni partes melandrya dicunt̃, & nigris quercuũ radicibus comparantur.

Melandrya. ¶ Melandrya uocantur cæsis quernis assulis simillima, &c. Plinius. Vide paulò antè, ad finẽ eorũ quæ de horæis diximus. Melandrys uocat̃ ipse piscis, species maximorũ thynnorũ, idẽ fortè Melanthyno: de quo leges in Elemẽto M. Melandryũ uerò ex eodẽ salsamentum. Elacaten idẽ est qui Melandrys. Vide suprà, elemento E. pag. 427. Xenocrates cæteras thynni partes, præter collũ & abdomen, melandrya uocauit, q nigris quercuũ radicibus similes sint, Vuottonus. Hæc etiã ex orcyno fieri solebãt. Meminit & Varro. Μελανδρύαι (*alibi penultima per iota scribitur, nimirũ à masculino recto singulari μελανδρύας. ego melandryũ gen. neutro efferre malim pro salsamento: melandryã uerò aut melandryn, pro ipso pisce*) inter salsamẽta sunt: unde τέμαχος ὑπομελανδρυῶδες Epicharmus dixit, Athenæus. apud Hesychiũ & Varinũ nõ rectè ὑπομαλανδριῶδες scribit̃ per alpha in tertia syllaba. Thunnorũ, quos Gaditani capiũt, recẽtibus pulpis saturant̃ circumfusę gentes, reliqua illorũ multitudo cetarijs infert̃, saliturq;. asseruati uerò membratim cadis celebri mercimonio per omnẽ ferè Europã diffundunt̃.

(Abdomen.) Verũ solo abdomine ualẽt; quæ pars à Romanis Tarentellũ dicitur, q etiã Tarentino in sinu, ubi optima pisciũ omniũ captura est, thynni sale asseruent̃. reliquæ corporis partes, utpote quæ pingui succo admodũ careãt, in ignobilis populi usum ueniunt, quæ Melandrya à Plinio nuncupant̃, Iouius.

Spondylus. ¶ Athenæus horæi (è thynnis) salsamenti spondylum cõmendari scribit: ubi spondyli nomine dorsum, seu dorsi callũ intelligo. ex quo preciosum salsamentũ, quod spondylum etiam appellat, fieri tradit. Vide suprà in Spondylo A. elemento S.

Vræa. ¶ Vræa abunde iam exposita sunt in Horæis paulò antè.

Garũ et Muria. Muria ex piscium liquamine fiebat, præsertim thynnorum, ut grammatici scribunt. Antipolitani (fateor) sum filia thynni, Essem si scombri, nil nisi uota darem, Martialis in Xenijs. Plura de garo è uisceribus thynni, & garo hæmatio ex thynno, requires suprà in Garo, elemento G.

Apparatus. De apparatu ad cibum thynni, & diuersarum eius partium, tum recentis, tum salsi, sparsim in præcedentibus quædã retulimus: huc reliqua congeremus. Piscium non squamosorum genera gregaria, ut thynni, scombri, thynnides, præstant si assentur: quòd sic eorũ pingue liquatur, Mnesitheus. Thynnus non malus est cibus, ἀλλὰ πᾶσιν ἰχθύεσιν ἐμπρέπεις ὢν μυττωτῷ, Athenæus alicubi lib. 7. Falconius Etruscus plebeius ganeo, sed eruditioris gulæ, quum in Hispania cetarijs præesset, nouum ac sapidissimum obsonij genus è thynnorum uentre commentus est, circunciso abdomine umbilicos enucleando, & sale acetoq; & fœniculo inclusos cadulis cõdiendo: ita ut mox id cibarij genus plerique appeterent, ac propter iucunditatem mirarentur, quem (umbilicum) modò ut inutilem ex officinis euerrere consueuissent. Recentes pulpæ rectissimè coquuntur in uino Corsicano & oleo, pipere etiam cum cepis minutatim cæsis superaddito: quod genus condimenti Azeminum Ligures uocant, Iouius. Thynni sale reseruati pulmentorum uicem ieiunijs subeunt. Salitum eorum abdomen, & solidum, nec molle, (quod Tarentellum uulgò appellant, aqua & aceto, interiectis furfuribus, quò melius salsedinem relinquat, bene lotum & repurgatum in aqua non multùm coques: exemptum, & aceto bene maceratum, ubi uoles, edito. Sunt qui aromata dulcia inspergant. Ex eodem thynno fit salsamentum, quod

quod thynninam appellant, In aqua tepida horas sex hæc innatet oportet, si purgatam uoles. Elixam parum admodum ex aceto comedes. Hæc, ut omnia alia salsamenta, pessimi sunt alimenti. Recentem thynnum, pipere, cinnamo, coriadro tritis, cepa cocta & concisa, aceto, melle ac oleo condies, Platina. Recentium frusta (inquit Saluianus) contrito coriandro & sale priùs consper sa, & uerubus assata, continuaćq dum assantur aceti & olei inspersione fœniculi umbella irrorata, sapidissima efficiuntur. Huic nostræ recentium thynnorum conditur æ (qua locis plerisq utunt) haud absimilem conscripsit apud Athenæum Archestratus, (*quos suprà in mentione de Horæis Græcos dedimus: hîc Latinos Natali de Comitibus interprete adscribemus:*

Postremam thunnæ partem, quam thunnida dico, Ingentem, cuius Byzanti est fertilis ora,
Concidens, rectè hanc assato prouidus omnem, Et sale conspergas tenui, hinc ungatur oliuo:
Tingito adhuc (*Tinge deinde*) acri calida in salsugine frusta, Nam (*Quòd*) si sicca uelis edere hæc ge
nerosa uidebis. Huic similis superis species naturaćq thunnæ (*est*:)
Quæ mox deperijt, si conspergatur aceto.

Eorum uerò salitæ partes, siue pingues, (quos Itali Tarantello appellant,) siue pinguedinis expertes, (quas uulgò Tonina uocant,) fuerint, octo aut decē horis in aqua priùs maceratæ, (quò salsedinem deponant) in aqua elixantur: sicq elixæ & in parua frustula dissecatæ, aceto & oleo cōdiuntur, Hæc Saluianus. ¶ Apicius lib. 9. cap. 10. pelamidis & thynni salsi apparatū describit: & rursus libri 10. cap. 10. ius in thynnum.

G — Sanguis. Psilothrum est thynni sanguis, & fel, & iecur, siue recentia, siue seruata, Plinius. Ad pilos palpebrarum pungentes, aliqui cicutæ semen tritum, ac thynnę sanguine exceptum, præuulsis pilis illeuerunt, Galenus de compos. sec. locos 4.7. inter Asclepiadæ oculares compositiones liquidas. Emendant palpebras psilothrum (*nimirum è sanguine thynni*) inutilibus pilis exemptis in uestigia euulsorum instillatum, Obscurus tanquam ex Plinio. Cardanus causam addit, quòd frigidus & crassus hic sanguis sit: & alibi quoq illitum, idem præstiturum, ut in pube. Si quis qui nondum excesserit extremam pueritiam, thunni sanguine illinatur, non pubescet, Aelianus. Thynni sanguinem genis illitum, barbæ ac pilorum exortum prohibere aiunt, Symeon Sethi. ¶ Attalus thynni recētioris adipe ad ulcera usus est, Plinius: aliqui sic citant: Thynni adipe recenti ad oris ulcera usus est Attalus. (Adeps.) Scabies equorū linitur unguine ceti, uel quod in lancibus salitus thynnus remittit, Columella. ¶ Psilothrum est thynni sanguis, & fel, & iecur, siue recentia, siue seruata. (Iecur & fel.) Iecur etiam tritum, mixtaćq cedria, plumbea pyxide asseruatum, ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix, Plinius. Hepar thynni putrefactum aliqui medicamentis pilos dispergentibus addunt, Galenus de compos. med. sec. locos. Thynnæ fel & hepar tritū & mixtū præuulsis pilis palpebrarum inunctum, non sinit eos renasci, Kiranides. ¶ Ex omotaricho, id est sali ti thynni carne remedia à Dioscoride tradita, dedimus suprà in Salsamentis in genere G. pagina 986. (Caro salsa.) Vt suggillata in oculis discutiantur, salsam thynni carnem, omotarichon Græci uocant, exprimito: deinde in uino odoro tritam imponito, Archigenes apud Galenum de compos. sec. locos 5.1. Ferunt carnes thynni salitas, hæmorrhoides inducere, Cardanus. Nephon medicus ueterinarius in Hippiatricis Græcis capite secundo, pro iumento arthritico præscribit potionem (ori) infundendam, in qua thynni carnem salsam cum alijs quibusdam decoquit.

Capitis mænarum cinis ad rhagades & ad condylomata utilis est, sicut pelamidum salsarum capitum cinis, uel cybiorum cum melle, Plinius. Cacoēthe & nomæ & putrescentia cybio ueteré sanantur, Idem. (Cybia.) Et alibi: Purgant & cybia uetera, priuatimćq cruditates, pituitas, bilemćq trahunt. Plura è cybijs remedia indicauimus suprà elemento C. pagina 367. Ex pelamyde etiam priuatim, reperies suprà in Corollario 3. quod est de Pelamyde. Sarda priuatim contra presteris morsum prodest, Vuottonus.

H.a. Θύννοι alicubi in nostra Aristotelis librorum æditione scribitur, perperam pro θύννοι. Apud Galenum alicubi & Herodotum θῦνοι pro θύννοι leguntur. Eustathius quidem & Athenæus admonent, à uerbo θύω, quod est ὁρμῶ, fieri uerbum θύνω, abundante nî litera, (Ionica uel Dorica epenthesi,) & rursus ab hoc duplicata eadem litera (quod Aeoles facere solent) nomen θύννος. impetu enim & furore quodam fertur & agitur hic piscis, œstro infestanté (ut dictum est in C.) sub Canis ortum. Ad hanc etymologiam alludit Oppianus: Θύννοι μὲν θυνόντων ἐν ἰχθύσιν, ἔξοχοι ὁρμὴν, Κραιπνότατοι. Idem alibi: Πάντων δὲ πνοιῇσιν ἐναντία καὶ ῥοθίοισι Πλωτῶν ἁλὸς θύνουσι. Θύνειν, ὁρμᾶν, σπεύδειν, τρέχειν, ὠθεῖσθαι, φέρεσθαι, χαίρειν, Suidæ & Varino. Δελφίνων τῇ καὶ τῇ ἐθύνεον ἰχθυάοντων, Hesiodus in Aspide. Videtur & ἰθύνειν pro ὁρμᾶν accipi in illo Oppiani, οἱ μὲν γὰρ σπεύδουσι καὶ ἰθύνουσι λαβέσθαι. Apud Varinum θύννω uerbum in eadem significatione per ν. duplex scribitur, nescio quàm rectè. ¶ A thynno diminutiuum fit θύνναξ, sicut ab orpho, orphax, Eustathius. ----- οὐκ ἔχοντων ἀγοράσαι Ὑπογάστριον θύννακος, οὐδὲ κρανίον Λάβρακος, Eriphus comicus. Videtur & θυννίς diminutiuum, cum pro pelamyde capitur: Θύννον τὸν ἄρσενον λέγουσι: τὴν δὲ πηλαμίδα, θυννίδα, Hesychius. alioqui thunnum fœminam significat, sicut & θύννη: aliâs thunnū simpliciter, ut in A. monuimus. ¶ Tigris pro thynno apud obscuros quosdam scriptores legitur.

Epitheta. Thynni pauidi, Ouidio. Oppiano νηλὴς & βαρύφρων dicitur, id est crudelis, & acerbi ani-

mi, ab eo nimirum quòd ipsa suum fœtum deuorat. Idem πίονα θύννον dixit. Et, θύννοι μὲν θύνοντες ἐν ἰχθύσιν, ἔξοχοι ὁρμῶν Κραιπνότατοι. Θαλαμηΐδας, Matron. uide infra in f.

Icones. De thunno nihil aliud inueni, quod hieroglyphicis inseri posset, nisi uel strabonem, uel limis oculis prospectantem, ex eo significari, Pierius Valerianus. De antiquissimo numismate, cuius in altera parte thunnus est, uide supra in ijs quæ Bellonius de thunno scripsit.

Deriuata. Nomina. Θύννος Hesychio & Varino significat bellum, impetum, cursum. Thynos ni simplici (θύνους) Lycophron nominat τοὺς κινδυνεύσαντας (ἐν Τροίᾳ) Ἕλληνας, ut Isacius Tzetzes interpretatur. A thunnorum salsamentis in cados componi, & ad diuersas regiones mitti solitis, Germani (ut coniicio) ipsos etiam cados Tonen uocant. ¶ Piscatio thynnaria nominatur ab Vlpiano in l. Venditor. ff. Communia prædiorum: ubi alij tignaria legunt. Thunnarij à Gaza dicuntur thynnorum piscatores, ex Aristotele: apud quem Græcè forsan θυννοθῆραι legitur: locus iam non occurrit. Abdomina thymnia (*lego thynnia uel thynnaa*) uenientibus priua dabo, Lucilius apud Gellium libro decimo. Thynnades (θυννάδες) sunt concisa è thynno salsamenta, τεμάχη ταρίχου, Hesychio: cui etiam θυννίδες sunt θύννων τεμάχη ὡσοφορικῶς. ¶ Θυννία uel θυνναῖα, scilicet ταρίχη uel τεμάχη dicuntur frusta salsa è thynno, &c. Vide supra in F. ubi de thynno salso et partibus eius agitur. Thynnæum sacrum: Vide inferiùs in h. Θυννῶδες ἐνθύμημα, Erasmus uertit Thunnicum enthymema: Quære mox inter uerba deriuata. Γραμμάδες, εἶδος θυννώδους ἰχθύος, Hesychius & Varinus. Θυνναῖα θέρμα καταφαγών, κᾆτ' ἐπιπιὼν ἀκράτου Οἴνου χοᾶ: κακκελάσω (ἀντὶ τοῦ λοιδορήσω) τοὺς ἐν Πύλῳ στρατηγούς, Aristophanes in Equitibus.

Nomina composita. Θυννοθήρας, apud Aelianum & Athenæum, thynnorum piscator est: Gazæ thunnarius, Varroni cetarius. Θυννοθηρᾶια δὲ γαστὴρ ὑμῶν παρχεῖας ὁ κάπνος ἐᾷδε, Sophron apud Athenæum, sed locus apparet corruptus. ¶ Θυννοσκόπος, θυννοσκοπία, & θυννοσκοπεῖον nomina, & uerbum θυννοσκοπεῖν, explicata sunt superiùs in E. Καὶ τῶν πετρῶν ἄνωθεν τοὺς φόρους θυννοσκοπῶν, Aristophanes in Equitibus, Cleonem traducens, qui undecunque obseruet quod in suum commodum uertat, etiam publicum: sicut thunnariorum speculatores (σκοποὶ ἢ θυννοσκόποι) è loco edito thynnorum ad retia aduentum præuident, (σκοποῦσι, σκοπιωροῦνται, θυννοσκοποῦσι.) Fortassis & opsophagiam hominis notat, Scholiastes. Ἄνθρωπος οὐχ ἔχων εἰπεῖν ὄνομα πάππου, ἀλλ' οὐδὲ πατρός φασι, πλὴν ὅσον ἐκ θυννοσκοπείου ἐπὶ τὴν ἡγεμονικὴν ἀπλῶς ἀλώμενος, (fortè ἁλόμενος, uel ἁλάμενος in alterutro aoristo medio prima aspirata,) Innominatus apud Suidam de infimæ sortis homine ad summam dignitatem euecto. Θυννοσκοπεῖον est non procul Cossis oppido, Strabo libro quinto.

Verba. De uerbo θύνειν, à quo thynnus denominetur, ab initio huius segmenti a. diximus. Εἶτ' ἐπιτόμεσθα θυννάζοντες εἰς τοὺς θυλάκους. Οἱ δ' ἔφλεγον τὰς γνάθους καὶ τὰς ὀφρῦς κεντοῦμενοι, Aristophanes in Vespis. Scholiastes θυννάζειν interpetatur pungere per metaphoram ab illis, qui thynnos (maiores, Suidas & Hesychius) fuscinis punctos capiunt. (sic enim & uespæ suis aculeis pungunt.) θυλάκους uerò anaxyrides seu brachas. Erasmus Rot. in prouerbijs θυννίζειν pro stimulare & pungere interpretatur, uel quòd hic piscis, inquit, quo sit palato gratior, pungi soleat, uel quòd ipse piscis adurat pungatque cōtactu. (*Horum nihil à bonis authoribus tradi puto.*) Deinde addit, hunc piscem ab œstro pungi & exagitari: unde θύνειν, id est, impetu ferri soleat, nomine etiam inde imposito.

(Thunnicū enthymema.) Tum Luciani uerba recitat è Ioue Tragœdo: Ἄπαγε, θυννῶδες τὸ ἐνθύμημα, ὦ Πόσειδον, καὶ κομιδῆ παχύ. id est, Apage, thunnicum enthymema Neptune, & supra modum pingue. Rursum (inquit) in eodem dialogo ad idem uerbum alludens, εἰ ταμὰ οὕτως ὑμῖν ἀποτεθύννισαι. id est, Si mea uobis ita expuncta sunt. Adagium recensetur à Diogeniano. A thynno pisce Lucianus ioco deduxit uerbum ἀποθυννίζεσθαι, pro eo quod est contemni, tanquam hic piscis uilis ac parui precij sit, quanuis eum alij ualde commendent. Mihi non à piscis uilitate, sed potiùs ab eo quòd fuscinis punctus capi soleat, uel quòd œstro pungente exagitetur, uerbum hoc factum uidetur. Nostri etiam pungere dicunt, pro eo quod est occultè uel dissimulanter uerbis traducere, mordere. Θυννίζω καὶ ἀποθυννίζω, τὸ ἀποπέμπομαι καὶ παραλογίζομαι, Suidas & Varinus. Θυννάσαι, ἀπελάσαι, ἐνθουσιάσαι, Hesychius. lego, θυννάσαι, (ν. duplici,) ἀπελάσαι, &c. ¶ Θυννοσκοπεῖν, Vide paulò antè in nominibus compositis deriuatis à thynno.

Propria. Thynnus fuit filius Phinei ex Idæa Dardani filia, uel Scythica quadam pellice, Scholiastes Argonauticorum Apollonij. Thynni, θύννοι, nomen gentis, Suidas. Thynia, θυνία, regio Thynorum, Stephanus. Θυνιάδα γαῖαν Apollonius nominat regionem circa Bosphorum, in qua Phineus habitabat, ut Thraciæ regio sit quæ Thynis, θυνὶς, appellatur, Varinus. Thyna est in Thracia locus, è quo thymum ab Hippocrate laudatur, ut scribit Galenus, Cælius. Thyni & Bithyni, θυνοὶ καὶ Βιθυνοί, populi sunt uicini, sic dicti à duobus fratribus Thyno ac Bithyno filijs Phinei τῶν ποίησιν, ἤτοι ποιητῶν καὶ θετῶν, id est adoptatis, ut Arrianus ait: qui eiusdem Phinei germanum filium facit Paphlagonem, à quo nominata sit Paphlagonia. Sunt qui Thynum & Bithynum Odrysi filios faciant, Eustathius in Dionysium. Et alibi: Arrianus tradit thynum & Mysum filios fuisse Arganthonæ formosæ mulieris: quorum alter Thyniæ, alter Mysiæ regioni nomen fecerit. Cæterùm Thunni (Θοῦννοι) uel potiùs Vnni (Οὖννοι) ut idem Eustathius scribit, Caspia seu Scythica gens est: quorum Simocatus in historia Oecumenica meminit his uerbis:

Vnni

Vnni ad Septentrionalem tractum Orientis sunt, quos Turcas Persæ nominant, &c. Θυνιάς, Apolloniatarum ager maritimus legitur apud Strabonem lib. 7. Stephano insula est iuxta fauces Ponti Thynias, (quæ alijs nominibus Thyne, Thynis, & Thyneis dicitur,) & promontoriũ. Gentile Thyniadius & Θυνιαδεύς. Straboni lib. 12. Thynia (Θυνία) insula est in fronte Bithyniæ. Νῆσον ὑπὲρ δολιχὴν Θυνηΐδα, Orpheus in Argonauticis. Placet autem per n. duplex scribi. Thyne urbs Libye, Stephano: unde Thynæus. Thynos, oppidum Ciliciæ, Plinio 5. 27.

Aristoteles ait thynnidem esse ἀγελαῖον καὶ ἐκτοπιστικόν, (subaudi ζῶον,) Athenæus. Θύννοί τε δὴ εἰσρήζοντι γαλέψων δρόμον, Theodoridas. Σφυρὰς δέχεσθαι κἀπιχαλκεύειν λέγω Μύδρος, ὃς ἄσφακτι θύννος ὡς ἠνέχετο (forte ἠνέχετο) ἄναυδος, Aeschylus apud Athenæum: uidetur autem loqui de homine duro & Stoico, qui instar incudis utcunq; multos & magnos ictus experiatur, æquo animo patienter & tacitè toleret, & thynni instar (id est cuiusuis piscis, species pro genere) ne gry quidem contradicat. c.

Cetaria Plinio, locus ubi capiuntur thynni, uulgò ab Italis la tunnera uel tunnara, Scoppa. Ὥπερ τὼς θύννως σκοπιάζεται ὅλπις ὁ γριπεύς, Theocritus Idyllio 3. Non animaduertis cetarios cum uidere uolunt in mari thunnos, ascendere in malum altè, ut penitus in aquam perspiciant (*in aqua prospiciant*) pisces, Varro citante Nonio. Thynno capto corium excludunt foras, occiduntque lupos, &c. Varro de lingua Latina. Quisquis aliquod scelus patrauit, obnoxius est iustitiæ: & eam quam ex improbitate percipit uoluptatem illico escæ alicuius instar consumit: relicta autem in animo conscientiæ pœna, θύννος βολαῖος πέλαγος ὡς διασροφεῖ, Plutarchus in libro De ijs qui tardè à numine puniuntur. In Lexico uulgari Græcolatino βόλαιον quidam interpretatur impetuosum, irretitum: ego in senario iam citato pro βεβλημένος, quod est ictus, percussus, acceperim. Thitini (*lego Thynni*) oculos, & pulmones marinos si quis triuerit, & consperserit in tecto domus serò, putabunt aspicientes se stellas uidere, (&c. Vide suprà in Corollario de Pulmone mar. pag. 896.) Kiranides. e.

Magna est diuersitas temporis, ἐνίοτε κρείττων γίνεται θύννος βόαξ, Coquus apud Nicomachum. ---- ὥστε (de Congro loquitur) τοσοῦτον Τῶν ἄλλων πάντων ὄψων κρατεῖ οὗτος, ὅσον περ Θύννος ὁ πίωτατος τῶν φαυλοτάτων κορακίνων, Archestratus. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἥσυχῆ τε καὶ ῥύδην Θύννόν τε καὶ μυνῆωτον ἡμέρας πάσας, Lysanias apud Athenæum. In Cotyis Thracum regis conuiuio appositas legimus θυννίδας ὀπτάς. ¶ Γρόσεστι θύννου τέμαχος, Antiphanes. Θύννου κεφάλαιον, Callias. Οὐκ δ᾽ αὖ θύννου κεφαλὴ θαλαμηΐδαο Νόσφιν ἀφεστήκει, Matron Parodus in descriptione conuiuij Attici. quid autem sibi uelit patronymicum θαλαμηΐδης, quanquam carmen non satis constat hoc posito, diuinent alij. an ita cognominatur thynnus, quòd in imis gurgitibus dormire sub saxo aut litore abditus, ni mirum ἐν θαλάμῃ, id est cauo aliquo, soleat: aut quòd multo tempore hyberno præaltis gurgitibus lateat? ¶ Κλεῖδας μὲν ὀπτὰς δύο προσκεκλασμένας, Quidam apud Athenæum. & cum alius interrogasset, Ἄρας αὖς τὰς θύρας κλείσω; respondit: Θύννου μὲν οὖν σεμνὸν βρῶμα. ¶ Μετὰ ταῦτα θύννων μεγαλόπλουτ᾽ ἄττα σεπλεῖ Ὑπογάστρι᾽ ὀπτῶν, Eubulus. ὁ πρῶτος εὑρὼν πολυτελὲς τιμητὸν μέγα Γλαύκου πρόσωπον, τό τ᾽ ἀκύμονος (malim ἀμύμονος) δίμας Θύννου, τά τ᾽ ἄλλα βρώματ᾽ ἐξ ὑγρᾶς ἁλός, Νηρεὺς κατοικεῖ τόνδε πάντα τὸν τόπον, Anaxandrides. Τῆς τε βελτίστης μεσαῖον θυννάδος Βυζαντίας Τέμαχος ἐν τεύτλου λακισοῖς κρύπτεται στεγάσμασι, Antiphanes apud Athenæum. Idem alibi θυννίδος τὸ ἱερὸν laudat, his uerbis: ὁ μὲν ἀγρῷ τρεφόμενος, Θαλάττιον μὲν οὗτος οὐδὲν ἐσθίει, Πλὴν (lego πλέω) τῶν πρὸς γῇ γόγγρον τινὰ, ἢ νάρκην τινὰ, Ἢ θύννης τὰ πρὸς τῇ ποίᾳ (forte οὐρᾷ) τὰ κάτωθεν λέγω. Τούτους φάγοιμ᾽ ἄν. τοὺς γὰρ ἄλλους νενόμικα Ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. f.

Apud antiquas gentes de thynno & de anguilla rem sacram faciebant: quod pluribus ostendit Athenæus in septimo. & apud Persium Flaccum Cornutus grammaticus, quem Probi nomine quidam citant. Persius enim ita ait, Cauda natat thynni. Thunnos salsos (Salsamenta simpliciter, Cælius) scribit Heropitus apud Phaselitas Cylabræ pastori sacrificari, Massarius. Antigonus Carystius author est, piscatores sacrum parantes Neptuno, quum tempestiua thynnorum captura est, si ea prosperè successerit, captum thynnum ei sacrificare: & hoc sacrificium thynnæum uocari, Athenæus. ¶ Amphilytus Acarnan uates ad Pisistratum accedens, hoc oraculum ei protulit: Ἔρριπται δ᾽ ὀβόλος, τὸ δὲ δίκτυον ἐκπεπέτασαι. Θῦνοι δ᾽ οἰμήσουσι σεληναίης διὰ νυκτός. Laur. Valla transtulit, Est nummus proiectus, item sunt retia tenta: Nocte meant thynni claro sub sydere Lunæ. nec animaduertit non esse legendum ὀβολὸς, quod genus est numismatis: sed ὁ βόλος: quod præter sententiam uel accentus ipse eum admonere debebat. ὀβόλος enim (sic nostri codices habẽt paroxytonum nomen) nihil est: ὀβολὸς uerò numisma. ὁ βόλος, rete, & iactus retis. unde βόλον πρίασθαι apud Plutarchum. Hoc oraculũ acceptauit Pisistratus, & mox adortus Athenienses sibi subegit. h. Sacrificium.

Thunnissare: Vide suprà inter Verba deriuata, in H. a. Thunnicum enthymema, ibidem requires. Thynni more uidere dicuntur, qui limis aut altero oculo obliquè inspiciunt. Potest & ad eos referri qui acriter ac diligenter inspiciunt. Persius, Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno, &c. Erasmus Rot. sed posterior interpretatio non placet: neq; quòd in Aeschyli uersu παραβαλὼν interpretatur admoliens. παρὰ enim in hac compositione obliquum aliquid & detortum significat. Eustathius eundem Aeschyli uersum (Τὸ σκαιὸν ὄμμα παραβαλὼν θύννου δίκην) recitans, addit: Sic & λιτοὶ παραβλῶπες, ἤγουν στραβοὶ καὶ ὄμματι παραβάλλουσαι dicuntur. Vide suprà in C. ubi de migratione ipsorum scribitur. Prouerbia.

COROLLARIVM V. DE ORCYNO.

A DE Orcyno dicta quædam in præcedentibus, fortè hic etiam repetentur, non tamen omnia. Quisquis sanè totam thynnorum historiam plenè perspectam habere cupit, non singula de singulis capita, sed omnia legat atque inter se conferat oportet. ¶ Oppianus & Aristoteles de thynno et orcyno diuersos'ne an eiusdem generis pisces existimarint, non satis declararunt, Saluianus. at quoniam idoneos alios authores habemus, ut Sostratum & Archestratum, qui harum rerum cognitionem professi, thynnum maiorem orcynum uocari disertè scripserunt, eis assentiendum arbitror. Orcynus nomen in plerisque codicibus Græcis uulgatis scribitur ὄρκυνος, per o. breue spiritu tenui: apud Athenæum uerò quanquam similiter scriptum reperitur semel aut iterum puto, frequentiùs tamen aspiratur. & sanè grammatici cum o. ante ρ. attenuari doceant, cum alia quædam excipiunt, tum quæ κ. uel μ. post ρ. habent, ut ὀρκίζω, ὅρμος, ὀρμαθός, ὁρμῶ, &c. quibus etsi ὄρκυνος addendum coniicio, promiscuè tamen modò horcynum scribam, modo orcynum: hoc pro consuetudine & Aeolica dialecto, illud ut grammaticis etiam aliquid tribuam. in citandis quidem authorum uerbis, ut inuenero ubique, sic reddam. Apud Hesychium & Varinum aspiratur. Heracleon Ephesius thynnum ait ab Atticis horcynum dici. Θύννον, τὸν ὄρκυνον, (meliùs per υ. in penultima:) τὴν δὲ πηλαμίδα, θυννίδα, Hesychius. Apud Aristotelem historiæ 5. 10. legitur ὀρκυνῶν (*ubi Gazæ translatio habet, Orcinæ*) paroxytonum, tanquam à recto in υν oxytono. quod si demus rectum bissyllabum in υν: nam & κήρυκας, μύας, ὄρκυνας Anaxandrides dixit, non tamen oxytonum illum, sed paroxytonum faciemus, ut φόρκυν. Archestratus horcynum ait esse thynnum magnũ, & alicubi etiam κῆτος nominari: Sostratus uerò κῆτος uocari thynnum qui iam horcyno maior ad summum peruenit incrementum. Κητῶν, θύννων φορά, Hesychius. Orcyno idem uidetur Apolectus aliàs dictus: item Melandrys, Melanthynus, Elacaten: de quibus omnibus leges suprà Corollario 1. de Thunnis. Gaditanum salsamentum Hippocrates nominans, ex Orcyno intelligit. Vide infrà in F. ¶ Lampugam, aliqui antiquo nomine orcynum appellant, Cardanus. Rondeletius lampugam uulgò dictam glaucum esse ostendit. Massilienses cetaceum quendam piscem uocant organam, quem cum non uiderim, iudicare (non) audeo esse orcynum, Gillius. Ego in Italia olim Borbor piscis cetacei uulgare nomen esse accepi, qui alibi l'organo, & Græcis hodie similiter, dicatur: delphino similem (*parem potiùs, quod ad magnitudinem*) esse. hic an sit orcynus quærendum. Ligures quidem cuculum piscem, organo uocitant: & channam Niphus scribit ab Italis uulgò dici orcana, (*prima nimirum syllaba abundante.*) ¶ Germanicum nomen quæres suprà in Corollario de Thynno.

Vulgaria nomina.

C Orcyni pisces sunt pelagij Oppiano. Orcynes in alto (in pelago) fœtificant, Aristoteles. Dorion author est orcynos è mari quod ad Herculeas columnas est, (*Oceano,*) in nostrum (*Mediterraneum, Græciæ*) mare uenire. ideoque plurimos capi in Iberico & Tyrrheno mari: & inde per reliqua maria dispergi, Athen. Idem de maioribus thynnis Oppianus canit: nempe quòd ex Oceano per fretum Gaditanum & columnas Herculis ingrediantur mare mediterraneum.

D Quomodo hamum euadant orcyni, proximè in E. dicetur.

E Orcynus cetaceus piscis prouidens est: & natura, non arte, quæ sibi maximè conducant, intelligit. Itaque quum hamo transfixus fuerit, in maris altitudinem seipsum impellens ac deprimēs, ad solum allidit: & hamum oris pulsatione expellere cupit: quòd si id minùs fieri queat, ab hamo exceptum uulnus luculentius infert, dilatatque: atque exiliendo id quod sibi molestiam exhibet, expuit abiicitque. Sæpe uerò id non assecutus, inuitus ad piscatoris prædam subtrahitur, Aelianus de animalibus 1. 40. ex Oppiani Halieuticorum 3. Orcynus inescatur onisco, (id est asello,) Oppianus. Anthiam piscem captum hamo, qui funi alligatus fuerit, quanta ui & contentione piscatorum extrahi oporteat, in eius historia ex Oppiano diximus. Tale (inquit idem poëta) robur etiam Callichthys habet, & Orcynus, aliique pisces cetacei, & talibus capiuntur brachijs.

F De horcyno quædam quod ad cibum leges suprà etiam in Thynni Corollario. Anaxandrides in Cotyis Thracum regis conuiuij descriptione ὄρκυνας nominat. Horcynus cœnosus (βορβορώδης) est, & maior tam sicca est carne, quàm chelidonias. abdomen eius & clidium (ἡ κλεὶς) ori grata sunt, & tenera. quæ uerò costæ dicuntur (αἱ δὲ κοσαὶ λεγόμεναι) salitę, mediocres sunt, Diphilus. Xanthias aliquatenus uirosus est & tenerior horcyno, Idem. Orcyni carnem tradit Xenocrates stomacho ingratam, malique succi & aridam esse: abunde nutrire, nec facilè per aluum excerni, Vuottonus. Orcynus an melior uetustate sit, quod Plinius scribit, Rondeletius & Saluianus non approbant, leges suprà in Thynno F. ubi etiam de Melandryis scripsimus. sic appellantur thynni partes concisæ, quernis assulis similes, quæ & ex orcyno fieri solebant. Hicesius tradit orcynos qui capiuntur in Gadiris, (*Gadibus,*) pinguiores esse: post hos autem, in Sicilia. qui uerò longè ab Herculis columnis, macros, (ἀλιπεῖς,) eò quòd magnum iam spacium natādo confecerint, (ἐκνενῆχθαι, *lego* ἐκνενῆχθαι.) In Gadibus quidem clidia per se saliuntur, sicut & antacæorum maxillæ & palata. Melandriæ etiam dicti ex eis (orcynis) inueterantur. Hicesius abdomina eorum quòd pinguia sint, multò cæteris partibus suauiora esse inquit: clidijs tamen inferiora, Athenæus. Ἰονίου δ' ἀνὰ κῦμα φυγὼν Γαδείραθεν ἄξει Βρέττιος, ἢ Καμπανός, ἢ ἐξ ἀγαθοῖο Τάραντος Ὀρκυνοῖο γόνατα, τά τ' ἐν στάμνοισι τεθέντα Ἀμφαλλὰξ δείπνοισιν * ὀπυδεῖ, Hesiodus apud Athenæum lib. 3. uidetur autem

autem de Archestrato intelligere, quisquis hunc poëtam Hesiodum appellauit, potiùs quàm Euthydemo ut Athenæus suspicatur], oblitus (quod alibi dixerat) Archestratum, Hesiodum opsophagorum uocari solitum. Est autem sensus iam citatorum carminum: Brutium, aut Campanum aut Tarentinum aliquem mercatorem è Gadibus per Ionium mare nauigantem triangula orcyni salsamentorum frusta cadis ritè (alternis) disposita, ad locupletanda & exhilaranda conuiuia afferre. Orcyni igitur cum per fretum Gaditanum aduehantur, atque illic habeantur optimi & pinguissimi, salsamenta ex eis Gaditana cognominari puto. Salsamentum Gaditanum. Si hydrops à splene fuerit, æger obsonium habeat salsamentum Gaditanum, aut saperdam, Hippocrates in libro de internis affectionibus. Βυζάντιον τέμαχος ὑποβαπχδυσάτω, Γαδειρικὸν δ' ὑπογάστριον περισσίτω, Nicostratus. Ταρίχος Ἀντακαῖον εἴ τις βόλετ', ἢ Γαδειρικὸν, Βυζαντίας δὲ θυννίδος ὀσμαῖσι χαίρει, Antiphanes.

ὄρκυνος aliquoties Oppiano penultimam producit, quam Archestratus corripuit. θύννος ἄλλος κόμβος σπουδῇ μέγας, ὃν καλέουσιν ὄρκυνον: ἄλλοι δ' αὖ κῆτος. τοῦτο (partem huius) δὲ θεοῖς χρὴ ὀψωνεῖν. H. a. Καστύας Pergæis orcynum significat, Hesychius & Varinus.

ὄρκυνοι μεγακήτεες, & ὑπόφρουπλος ὀρκύνων γένος, leguntur apud Oppianum. Epitheta.

Nomina aliquot sequentia ante Thunnos poni debuerant.

THEDO. Vide in Corollario de Capitone A. nam Bellonius Thedonē Ausonij putat esse piscem illum, quem nos Capitonem fl. nominauimus.

THETTA. Vide in Corollario Alausæ.

THRASSA uel Thratta. Vide in Corollario de Alausa.

THRISSA Græcis est is piscis, quē Latinè quidē clupeā uocāt, recentiores etiam alausam: A de quo multa diximus elemento A. in Alausa. Thrissam aliqui uocant clupeam, alij dicūt quòd sit tricheus, Kiranides. Συμπαίζει καριδαρίοις μετὰ περδικίων καὶ θριττιδίων, Anaxandrides apud Athenæū. sed legendum est θραττιδίων, ut apparet ex alio loco, ubi Athenæus scribit Anaxandridē θραττίδιον diminutiuum facere à θρᾷττα. Haud scio an idem sit piscis qui Lopia (corrupto nomine forsan à clupea) ab Arnoldo Villanouano uocatur in Regimine Salernitano: Inter pisces (inquit) dulcis aquæ, consideratis prædictis conditionibus, perca & lucius mediocris primum gradum bonitatis obtinent, modò sint pingues: deinde uendosia, demum lopia. ¶ Thrissis omnino cognati uidentur pisces, qui à Germanis ad Albim fl. dicuntur Zigen, item qui Zerten, quorum icones & historias ad finem huius uoluminis dabimus.

Clupea maior est in Oceano, in mediterraneo squatina, Scaliger. B

Clupea piscis quantū Romæ carnis & mollitudine & bonitate præstat, tantùm apud Venetos uilior, plebeiusque habetur, ut qui in eiusmodi stagnis minimè pinguescat, spinarum uerò multitudine atque densitate fastidio sit, Pierius Valerianus. F

Thrissa passa in cibo sumpta, dysuriam sanat. cremata quoque & cum unguento irino inuncta, G capillos bonos & multos facit, cadentes sistit. Assa in cibo colicis & stomachicis prodest, Kiranides libro 4.

In Arari Galliæ fluuio crescente Luna candescit, decrescente nigrescit, &c. (*ut recitauimus in Corollario de Alausa A.*) H. a. Quòd si hic piscis Aegyptijs innotuisset, nimirum Lunæ eum hieroglyphicū posuissent, Pierius Valerianus. qui si sciuisset Græcè hunc piscem thrissam uocari, eoque nomine à Strabone inter Nili pisces censeri, Aegyptijs ignotum fuisse non existimasset.

THRYMIS, Θρυμὶς, piscis quidam, Hesychius & Varinus.

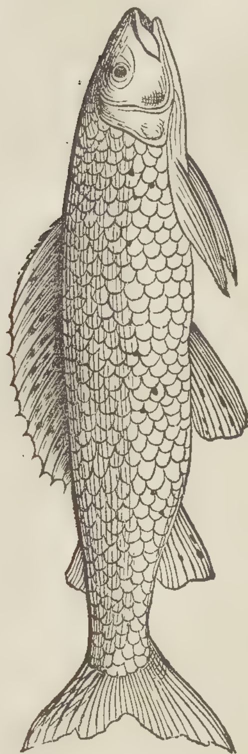
THVRSIO, (uel, ut alij scribunt quod minùs placet, Tursio, sine aspiratione,) & THVRIANVS tomus quid sit, leges suprà in Corollario Gladij A. pag. 453. Huius piscis (*Canis Carchariæ*) pars est etiam qui à Romanis thyrsio (θυρσίων) uocatur, suauissimus ac lautissimus uel tenerrimus, ἥδιστος καὶ τρυφερώτατος, Athenæus lib. 7. Kiranidi memoratur etiam thyrsites piscis, similis pelamydi: is fortè Trichias uel Trichites dici debet; ut uocabulum in nostro codice sit deprauatum, sicut & thirsa, pro thrissa, & alia pleraque. ¶ Tursiones, delphini, & reliqua cetacei generis, corio duntaxat integuntur, non etiam pilo ut hippopotami, Plinius 9. 12. Et priùs capite nono: Delphinorum (inquit) similitudinem habent qui uocantur tursiones. ubi Massarius, Quidam (inquit) legunt torsiones: sed malè, cum legendum sit tursiones, cum ex uetustis codicibus, tum etiam Theodoro, qui pro phocæna apud Aristotelem (historiæ sexto & octauo) tursionem & tyrsionem conuertit. Isicia de tursione describit Apicius 4. 2.

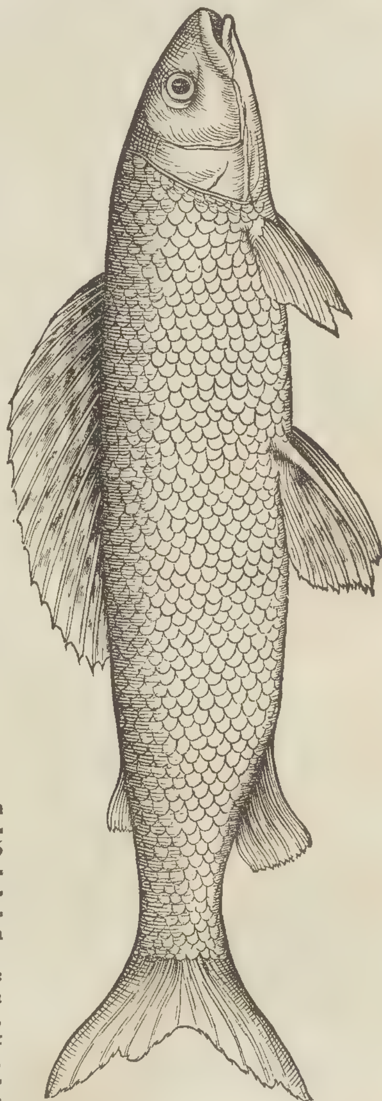
DE (THYMALO SEV) THYMO,

RONDELETIVS.

TICINVS Italiæ fluuius Thymum spectatu dignissimum piscem procreat, à Thymi odore sic nominatum. A B Is cubiti magnitudinem æquat. Capite est paruo pro corporis ratione, uarijs coloribus distincto, quod recens Thymum odore refert. Ventre est prominentiore, corpore cæruleo. Pinnas duas habet ad branchias, duas alias inferiore in uentre, à podice unicam. In dorso prior magna est, quæ rubescit, punctisque nigris notata est. Cauda in duas latas deficit.

Pro una Thymalli icone à Rondeletio exhibita, duas nostras posuimus, unius quidem piscis, sed à diuersis pictoribus non uno tempore nobis expressas. In utraque lineam quæ à branchijs ad caudam descendit, desidero, &c.

DE EODEM, BELLONIVS.

A B In Ambra fluuio Italiæ Melignanum octo à Mediolano stadijs alluente, Thymalum piscem capiunt, in qua maior nõ euadit, quàm qui sesquilibram ad summum pendeat. Truttacei generis est, apprimè delicatus, quem uulgus Theme-
C rũ uocat: atq; hũc auri arenulis ac ramentis in Ada flumine uesci autumat.

B Omnes eius pinnæ atq; ipsum corpus quodammodo truttam referunt. Latera lituris nigris ac frequentibus suggillata, ut Carpio. Lineas rectas in squamis ut Mystus habet. Caput in acutum tendẽs, ut in Stregis uel Souettis fit. Pupillam oculi minùs rotundam: branchias ualde simplices, utrinq; quatuor. Linea quæ eius latera secat, à superiori branchiæ angulo spineo oritur, & rectà ad caudam prætenditur. Linguam ostendit albam: dentibus caret, imò ne ullis quidẽ ipsorum rudimentis præditus est. Pedis longitudinem non excedit, nec trium digitorum latitudinem. Mediocris magnitudinis Mystum refert. Pinnas habet subflauas, uentrem pallidum: tergus ex liuido in opacum tendens, branchias ut Harengus uel Sardina, solidioribus barbulis obseptas: quæ etiam ad fauces circa orificium Oesophagi asperitatibus horrẽt, uncinatisq; osiculis constant,

constant, ut in piscibus marinis dictum est, quibus cibum recipit, quem in stomachum demittat. Multa pinguedine omnia eius intestina obuoluuntur. Cor tam exiguum habet, ut ne quidem cor ei inesse credatur. unicus est hepati lobus, statim ubi gula finit stomachum amplectens, in quo exiguum fellis rudimentum uix apparet.

Vescitur non auro (ut pleriq; putant) sed (ut approbat Aelianus) insectis aquatilibus, deiectamentis, millepedibus, pediculis, caridibus, pulicibus aquaticis ac terrestribus: ego scarabeum terrestrem aliás in eius uentriculi fundo reperi. C Cibus.

Apophyses plures ex pyloro dependent, à quo statim sequitur intestinum unum gracile, rotundum, quod ad rectum tendit, in quo excrementa recipiuntur, & ad anum deferuntur. Lien ei tam magnus ferè est, quàm hepar: quod in nullo alio pisce unquam uideram: oblongus, rubra pinguedine mixtus. Folliculum uerò piscium natationi accommodatum plenum perpetuò uidi in hoc pisce, ac per spinam delatum. B

COROLLARIVM.

Gillius ex Aeliano Thymum piscem nominat, non rectè. nam Aelianus de animalibus libro 14. cap. 22. Thymallum appellat, θύμαλλον. Piscem thymallum (inquit) sic nuncupatum Ticinus fluuius Italiæ procreat. is ad cubiti magnitudinem accedit, & lupi cephali'que communem & mediam speciem similitudinémque gerit. Eius capti odor non indignam admirationem habet. non enim ut cæteri pisces pisculentum quendam mittit odorem: immò uerò existimes te eius gentilem herbam, recentem ex terra lectam manibus tenere. Tanta sanè odoris suauitate fragrat, ut qui eum ipsum non uidet, gratissimam Apibus herbam, unde nomen duxit, in manu latère putet. De eodem diuus Ambrosius Hexaëmeron lib. 5. cap. 2. Neque te (inquit) inhonoratum nostra prosecutione Thymalle (*Erasmus Rot. ex Ambrosio legit Timalle*) dimittam, cui à flore nomē inoleuit, seu Ticini uada te fluminis, seu amœni Athesis unda nutrierit, flos es. Deniq; sermo testatior, quod de eo qui gratam redolet suauitatem, dictum facetè sit, Aut piscem olet aut florem: Ita idem pronunciatus est piscis odor esse, qui floris. Quid specie tua gratius? quid suauitate iucundius? quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, (*Alludit ad hoc Vergilij, Redolentque thymo fragrantia mella,*) hoc tu corpore tuo spiras. Branchijs thymum olet, Cardanus. Adipem piscatores seruant, quem suaue quiddam olere testantur, Gillius. Piscatores, noctu præsertim, cum in ripis aut nauiculis sunt, suaui quodam & singulari odore hausto, thymallos pisces priusquam uideant, adesse cognoscunt. Vt thymallus herbam à qua denominatur, sic epelanus à Gallis dictus uiolas redolet. Sunt & uiscera quorundam, quia pinguia, grata: uelut sturionum, balænarum, delphinorum. nam non solùm sapore, sed & odore quasi uiolæ commendantur, Cardanus. Nunc quidem thymallus piscis thymum redolere non uidetur: uerè tamen suauiùs quàm pisces reliqui olet, Saluianus. Thymalum Gillius l. simplici scribit: sed Græci codices Aeliani duplicant, sicut & diuus Ambrosius. Videri quidem poterat à thymo denominari thymalus: sicut à physa, physalus. in ιλος quidem per iôta, deriuata omnia l. simplex habere puto, ut ὀργίλος, ναυτίλος. per ypsilon uerò, alia simplex, ut ὀσμύλος, Σιμύλος: alia duplex, ut Βάθυλλος, Δόρκυλλος. & similiter in αλος, alia simplici l. scribi, ut φύσαλος, ὕαλος, τιθύμαλος, (quanquam recentiores aliqui tithymallum scribunt:) Εὐγλαγέας θυμαλίδας Nicander dixit, pro τιθυμαλίδας: alia gemino, ut κρύσταλλος. ¶ Tunallus & Titimallus pro thymallo corrupta sunt nomina in Alberti & Isidori libris. Recentiores quidam scriptores, præsertim Itali, uulgare Italicum nomen tanquam Latinum protulerunt: temulum, temolum, & temelum scribentes, ut Platina, Sauonarola, Gainerius, & alij. Grapaldus nullam in ueterum scriptis memoriam extare temuli miratur. Ab Italis uulgò dicitur Temolo: sed per alias etiam uocales penultima ab eis effertur, locis nimirum diuersis, Temalo, Temelo, Temolo. & pro l. in ultima aliqui proferunt r. Ticini accolæ uulgò Temerum siue Temelum nuncupant, Gillius. Temaro quidam dictum conijciebat ab Italis, quòd stolidus sit piscis, ac temere facileq; capiatur. ego prorsus à thymo uel thymallo sumpta uulgaria omnia eius apud Italos nomina arbitror. ¶ Sabaudis Vmbra, uulgò Ombre uocatur: & Anglis etiā alicubi, ni fallor, an Omber. Vide infrà in Anglici nominis mentione. Albertus Magnus etiā lib. 7. de animalib. Thymmallus (inquit) est qui uocat umbra. addit piscē esse salubrē, pinguē, & locis saxosis degere: quæ omnia thymallo nostro cōueniunt. Fluuiatilis quidē umbræ Ausonius tantùm meminit, hoc uersu: Effugiens oculos celeri leuis umbra natatu. Rondeletius et Bellonius Vmbrā fl. à thymallo diuersam faciūt: neq; ullius inuicē similitudinis meminerūt. Mihi quidē si non unus est piscis, (aliā enim fluuiatilē umbrā præter thymallū nondū uidi. nec unū esse aio, sed inscitiā meā fateor) omino specie naturaq; cognati mihi uidenť: quod utriusq; historiā cōferenti patebit. Referemus aūt illorū de Vmbra fl. scripta, quemadmodū & de marina, in V. elemento. Saluianus in marina umbra carmē Ausonij citans, Effugiens oculos c. l. u. n. Vmbra (inquit) uel à colore liuenti dicitur: uel quia celeri suo natatu oculos effugiens, umbra piscis potiùs, quàm uerus piscis intuentibus appareat. quæ quidem eius coniectura erudita est, sed ne marinam cum fluuiatili umbra confundamus cauendum.

A (Odor thymi.) Vulgaria nomina. Vmbra fl.

Thymallum Germani uocant ein Aesch, uel Asch, eodem nomine quo cinerem: à colore,

ut puto, qui in hoc piſce minùs quàm cæteris pleriſq; ſquamoſis candidus aut argenteus eſt, ſed magis cinereus, & punctis aſperſus nigris, ut cinis carbonum particulis aut fauillis nigris. Nomina pro ætate mutant. Noſtri primo anno nominant Kreßling uel Greßling: quod nomen etiam gobioni fluuiatili attribuũt, è quo thymallum fieri quidam falſò putant. diſcernitur quidem facilè, cum aliâs, tum quòd thymallus utcunque paruus pinnulam in dorſo poſteriorem paruam oſtendit, ſicut truttarum genera: qua gobio fl. ſemper caret. Anno ſecundo, ein Knab / ein Yſer oder Jſerle. Tertio ein Aeſch. In Rheno circa Scaphuſiã anno tertio audio uocari ein Mittler. quarto demum ein Aeſch, uel Aeſcher, cum parere incipit. Noſtri quidam piſcatores thymallum paruum etiam alio nomine appellant ein Kötnling oder Churling. Qui Germanicè dictum Aeſchen piſcem fluuiatilem, Phagron interpretantur, qui marinus tantùm eſt, longè aberrant. ¶ Eſt in Anglia piſcis à trutarum forma non multùm abludens, quem à colore cinereo uocamus a Graylyng. eundem audio alicubi Omber nominari. idem, niſi fallor, piſcis eſt, quem uos uocatis ein Aeſch, Guil. Turnerus in epiſtola ad me. ¶ Thymalli Bohemicum nomẽ eſt Lipan, Polonicum Lipien̄.

B Thymallum Ticinus fluuius Italiæ procreat, Aelianus. Eſt apud nos frequens in Abdua (aliâs Addua) & Ambra fluminibus, quorum aquæ maximè pellucent. Ambra Mediolano proximus eſt fluuius, Cardanus. In Rheno pauci reperiuntur. in Limago noſtro, & pleriſque alijs qui ex Alpibus oriuntur fluuijs, ſatis frequentes. Floha fluuius in Miſena abundat hoc piſce, Ge. Fabricius. ¶ De ſuaui huius piſcis odore, leges ſuperiùs in A. Thymallus, ut Aelianus ſcribit, lupi & mugilis communem & mediam ſpeciem ſimilitudinemq; gerit. Oblonga enim corporis forma, pinnarumq; numerus, & ſitus, ei, cum utriſque conuenit: etſi propiùs ad mugilem accedat. Eſtq; ſpecie ſua decorus, oculis nanque grata (ſubuiridis nempe ac ſubcœrulei) colorum uarietate, pulcherrimè depictus conſpicitur. Ventriculum habet mediocrem: inteſtina craſsiuſcula, pinguedine multa conuoluta: hepar ſubalbidum, lienem ſubrubrum, felle caret. Cum maximè augetur, Aeliano teſte, ad cubitalem magnitudinem excreſcit: etſi, qui crebriùs capiuntur, minores ſint, libramq; non excedant, Saluianus. Squamæ in hoc piſce, ſingulæ ferè ῥομβοειδεῖς ſunt, hoc eſt rhombi figuram imitantur. latera enim earum utrinque, circuli ſegmentum referunt, ſuprà uerò infraq; in cunei acumen tendunt: quod in iconibus noſtris non eſt expreſſum. Longitudo ad latitudinem ferè quincupla eſt, cauda etiam computata: hæc enim ſcribens in manibus habui huius generis piſcem digitos longũ quatuordecim, latum tres. Rondeletius latiorem magiſq; uentroſum pinxit quàm par eſt. Dorſum ei fuſcum uel ſubcinereum. linea recta à branchijs ad caudam: & præterea per totum corpus lineæ multæ apparent, ſinguliq; inter ſingulos ſquamarum uerſus, non rectæ, ſed innumeris ueluti arcubus minimis triangulis undatæ: quod ueluti operoſum pictores noſtri non indicarunt. Os aperitur non longo, ſed quadrato ferè hiatu. Pinna dorſi maculis multis puchrè uariatur: infrà partim nigris, partim ſubrubentibus, ſuprà rubicundis tantùm. Pro dentibus, inferius ſuperiuſq; labrum exaſperatur, limæ inſtar, introrſum. Lauaretus Gallicè dictus piſcis, oſsicula ad fauces atq; œſophagi ingreſſum utrinq; habet, ſenis hinc inde denticulis, ut in Themolo communita, Bellonius. ego in noſtris thymallis & lauaretis ſeu albulis nihil dum tale reperi. Branchiæ ei ſunt quaternæ. Felle non caret thymallus noſter, ſed flaui uel ſubaurei coloris id habet: quanuis Saluianus felle carere hunc piſcem putat: Bellonius exiguum fellis rudimentum in hepate eius uix apparere ſcribit. Splen nigricat ferè in noſtro, Saluianus ſubrubrum facit. Latera modò pluribus, modò paucis punctis & lituris nigris temere aſperguntur. uidi in fine decembris aliquando ſingulis tantùm utrinq; ad branchias lituris inſignem: & dum hæc ſcriberem, alium initio Iunij, uno aut altero puncto uix apparente.

C Fallitur Albertus hunc piſcem marinum eſſe ſcribens. Piſces lapidoſi, pinguiores & ſalubriores ſunt, ut thymallus, trutta, Albertus. lapidoſos autem uocat, qui in aquis ſaxoſis & puris degant. Apud nos in montanis & præcipitibus quoque fluuijs ac riuis (magis quàm ulli alij piſces, truttis tantùm exceptis) capiuntur pleriſque, minoribus præſertim. puras enim (ut diximus) frigidas & ſaxoſas, rapidaſq; amant aquas. In magnis fluminibus rariores ſunt: ſubeunt tamen hæc quoque è minoribus & riuis: ut & lacus quoſdam, Larium, Lemannum, Acronium, ut audio: & noſtrum quoque Tigurinum, ni fallor. In lacubus quidem circa ſaxa reperiuntur, præſertim minores huius generis piſces. Thymalus in fluminibus tantùm naſcitur, degit, atque capitur: neque in eis quidem omnibus aut quàm plurimis: ſed ſolùm in Ticino, in Atheſi, in Addua (aliâs Abdua) ac aliquando in Pado, nobilibus Galliæ Tranſalpinæ fluuijs. unde mirari oportet, quòd præter diuum Ambroſium Tranſalpinæ Galliæ alumnum, atque Aelianum genere Italum, Præneſtinum nempe, (etſi Græco uſus ſit ſermone,) reliquorum ueterum nemo de hoc piſce pertractauerit, Saluianus. ¶ Piſcis eſt uiuax & ualidus pro ſua magnitudine, etiam extra aquam iam captus. ¶ Auro thymallum ueſci aiunt, quod & de umbra fluuiatili ſcribit Rondeletius: & uulgò etiã de alijs quibuſdã piſcibus referũt, ut carpione Benaci, & truttis quibuſdã lacuſtribus quas Vmblas uocant Sabaudi: & Galli de Lauareto ſuo: quibus etiam Emblonem quendam Gallis aut Sabaudis appellatum Bellonius adnumerat in Singularibus ſuis: Sed ſingulorum (inquit idẽ) uentriculis diſſectis, inſpectiſq; curioſiùs interaneis, non auro, ſed alijs (peculiaribus) cibis

Piſces chryſophagi.

cibis eos uiuere deprehendi: Sic ille. Fieri quidem poteſt ut aliquando minutulæ quædam auri micæ ab his deuorentur, appetentibus fortè propter ſplendorem: ſicut & calculi quidã ſplendentes & arenæ ab auibus deuorantur: imprimis quidem à thymallis, qui in fluuijs montanis & auriferis degunt. ego hos piſces alia ratione χρυσοφάγους, id eſt auriuoros putârim, quòd cum lautiores maioriq́; in precio ſint, opſophagorum quorundam aurum conſumant, & loculos exhauriant. Aelianus negat alia quàm culice (quem Græci conopen uocant) eſca thymallum capi, ut in E. referemus. ¶ Piſcatores quidam hunc piſcem quarto demum anno, cum iam propriè Aeſch à Germanis uocatur (ut in A. dictum eſt) parere retulerunt, Martio menſe & paulò antè. Saluianus tamen Septembri menſe, libidine eum agitari ſcribit.

In Acronio lacu genus anatũ aut potiùs mergorũ eſt, ceruicibus proceris, pedibus nigris, domeſticis anatibus maius, quas à thymallis deuorandis, Aeſchenten, id eſt θυμαλλοβόρους appellant. D

Retibus facillimè capitur: non item hamatis eſcarum illecebris, non adipe ſuis, non ſerpho (*inſecto aut uerme ſimili formicæ uel culici,*) non chama, nõ alterius piſcis inteſtino, non deniq; ſtrombi collo, (*στρόμβου τένοντι, callo uel ſpondylo ſtrombi,*) ſed ſolo culice (*κώνωπι*) improba ſanè beſtiola, & noctes dieſq; homini tum morſu tum ſtrepitu ſuo moleſta, quòd hac ſola delectetur eſca, comprehenditur, Aelianus. Solo culice, (&c.) Aeliano authore, capitur thymallus. Verùm cum id nec ſcriptores alij, nec noſtræ ætatis piſcatores afferant, nequeatq; culex ob ſuam paruitatem hamis affigi: quanta in hac re Aeliano fides habenda ſit, haud ſcimus. Nec etiam Raphaëli Volaterrano ſcribenti: Thymalus ad hamum non accedit, cum non alium ſanè cibum ſectetur quàm thymum herbam, qua uiuit: plenè credendum eſt: cùm falſum ſit quòd thymo, & non alio uefcatur cibo, cum piſciculos etiam edat: quòd ue hamo capi non conſueuerit: cum (uti experientia ipſa edocet) & hamis & retibus capiatur: cæteris quidem anni temporibus rariùs, Septembri uerò menſe frequentiùs: propterea quòd eo tempore Venereo agitatus ſtimulo, huc atq; illuc imprudenter excurrat, Saluianus. Lampredis minimis, quibus uulgare nomen oculos nouenos tribuit, hamo infixis anguillas & thymallos capi audio. Plumis Meleagridum pro eſca additis hamo thymallum facilè capi, à uiro quodã erudito nuper cognoui: qui Italis etiam inde Temaro uulgò nominatum ſuſpicabatur, quòd facilè temereq; caperetur hic piſcis. Eſca ad truttas & thymallos abunde capiendos: Gallinam nigram exeauabis, & immittes tria ouorum lutea, croci quantum eſt piſum: & foramine rurſus cõſuto gallinam in fimum equinum abdes per tres aut quatuor dies, donec putreſcat, & uermiculi flaui in ea appareant. De his unum cum piſcari libuerit, in hamum infiges: reliquos uaſculo incluſos ſeruabis. Rem miram experieris, Ex libello Germanico De ineſcationibus piſcium. In piſcatorijs legibus noſtris cauetur, ne eo genere hami, quem Polangel appellant, thymalli capiantur. Piſcatores ex ſingulari quodam uel circa ripas odore thymallos præſentes noſſe, ſuprà in A. diximus. Callidi quidam piſcatores ex plumis auium diuerſis anni temporibus diuerſa uermium & uolucrium inſectorum genera mentiuntur, & hamis tanquam eſcam addunt: pro thymallis quidem genus muſcæ effingunt (Aprili menſe, puto) ex pennis perdicis, capite rubente: corpore & alis candidis, è pennis (itidem) perdicis de uentre. Maio autem menſe muſcam repræſentant corpore partim è candido partim nigro ſerico contexto alternis, capite cœruleo, alis uerò è dorſo cornicis uariæ, quam noſtri à nebula denominant. Iunio deinde effingunt de pennis è cauda ardeæ fuſcæ (*alas, aut caput, aut utrunque: non enim exprimitur in libello Germanico manuſcripto, cuius uerba interpretor:*) corpus uerò uiride de pennis è pectore anatis ſylueſtris. Iulio autem corpus è ſerico cœruleo formant, caput è nigro ſerico: & alas addunt de pennis è uentre cornicis uariæ quam à nebula denominant. Auguſto corpus faciunt de pennis alarum gruis, (*alas*) è pennis perdicum: caput uiride. Demum Septembri corpus è cœruleo ſerico concinnant, caput è rubro: & alas è pennis de dorſo cornicis uariæ (quam diximus) affingunt.

Ad Truttas & Thymallos eſca.

In Bauaria thymallos tredecim ferè digitis breuiores capi lex uetat. ¶ Sunt qui thymalli adipe ad piſces illiciendos ita, quemadmodum ardeæ, utantur.

Temulus piſcis eſt optimus, & is maxime qui ex Abdua (aliàs Addua) capitur, Platina. In citeriore Gallia prima ſiluro (*ſturioni*) Padano palma conceditur: ſecunda truttis & temolis è Ticino, Gaudentius Merula. In Ticino, in Atheſi, in Adduá ue captus (nam qui in Pado capitur, multò inferior eſt) tenerrimus ac ſapidiſsimus omnium ferè fluuiatilium piſcium cenſetur, uti diuus etiam Ambroſius teſtatur, unde non immerito pluris, quàm quiuis alius piſcis uenditur, ubi haberi poteſt. Et maxime Maio menſe, in quo quidem uti rarior capitur, ſic longe ſuauior exiſtimatur. Maiorem nonnulli, minorem uerò alij celebrant, Saluianus. An maiores, quia pinguiores, eo nomine ſuauiores quibuſdam uidentur? ego mediocres prætulerim. Circa Albim fluuium truttis eos præferri audio. Piſcium alij alijs partibus magis commendãtur, thymalli uerò & truttæ undiquaque. Sunt tamen qui tunicam interiorem huius piſcis, ceu cibum ſumme Apicianum prædicent: de quo Antonius Schnebergerus meus ex Polonia me admonuit. ¶ Saluianus, ut proximè retrò dictum eſt, Maio menſe præcipue commendat: alij ab initio Martij uſque ad Septembrem: quo quidem menſe, ſecundum Saluianum, libidine accenduntur. alij Iulio menſe primùm laudare incipiunt, ita ut autumno deinde optimus ſit. F

Pirûntes. Fuuiatilium piſcium optimi ſunt qui in rapidiſsimis degunt fluuijs, ut Pyrûntes. hi enim non niſi in rapida & frigida aqua uiuunt: & præ cæteris fluuiatilibus faciles ſunt concoctu, Mneſitheus. quanquam autem pyrûntas pro truttis accipio: eadem tamen hæc de thymallis, & iuſtiùs etiam quod ad ſalubritatem, & concoctionis facilitatem, ſimiliter accipienda cenſeo. Piſces lapidoſi (inquit Albertus) pinguiores ſunt & ſaniores, (*ſanum pro ſalubri Albertus & eius ſeculi ſcriptores accipiebant,*) ſicut trutta & thymallus. Nutriunt mediocriter thymalli, boni ſunt ſucci, & facilè concoquuntur, Saluianus. Noſtri etiam ægrotis hos piſces non denegant. De piſcium uſu in tenui uictu, præcipuè lucij, temoli, &c. quæ Aloiſius Mundella literis mandauit, ſuprà in Lucio recitaui. Hecticis conceduntur piſces aquæ dulcis, parum petrini (*ſic loquebatur illa ætas*) communiter uocati ſtriguli, lucij, temuli, &c. ſed rarò, Gaynerius. Temali parui ſine uiſcoſitate ſunt, plurimùm exercentur, olent & ſapiunt optimè, ut ſaluberrimi ſint habendi, Mich. Sauonarola.

Saxatiliũ loco. Mihi quidem thymalli, ſaxatilium piſcium marinorum loco præ cæteris aquarum dulcium piſcibus (uel omnibus, uel ijs qui apud nos ſunt) in cibum dari poſſe uidentur: quòd carne ſimiliter ut illi, necꝙ dura, necꝙ uiſcoſa ſint, ac ſimul in ſaxoſis aquis degant & plurimùm exerceantur, &c. Poſt eos albulas lacuſtres, præſertim quæ media magnitudine ſunt, & albulæ priuatim à noſtris uocantur: tertio truttas uel umbras illas lacuſtres quas à rutilo colore noſtri denominant, ſaxatilium loco poſuerim, ex noſtris quidem piſcibus. Sunt qui thymallos apud nos in urbe captos præferant: ego pinguiores quidem illos eſſe puto, non tamen ſalubriores: quod de Lupis Tyberinis etiam Galenus tradit.

Apparatus. Temulus quouis modo percommodè coquitur, fricturam tamen magis requirit, Platina. Mihi quidem elixi & ſimpliciter conditi placent: debent autem elixandi in uinum frigidum immitti. Pinguiores tamen meliùs ſapiunt aſſi. Cùm thymali felle careant (*nos fel habere diximus, ſed exiguum*) quando coqui debent, haud eis diſſecto uentre eximenda ſunt interanea, ſed ſatis erit ſi exteriùs ſolùm purgentur. Maiores elixi, & maximè butyro conditi: minores uerò aſsi ſapidiores creduntur, Saluianus.

G

Adeps. Adeps de inteſtinis thymalli collectus ad uarias affectiones ſalutaris creditur. Maculas aut cicatrices recentes cutis illitus, corpori concolores reddit. Igne uel aqua feruida deuſtis locis remedium eſt. Sunt qui eo perungant membra, quæ contabeſcere & alimentum non ſentire uidentur, per ſe: uel cum unguento ab althæa denominato, & folijs ſolani tetraphylli, quam aliqui herbam paris uocant. ſimul autem etiam inſeſsionem quandam ſeu balneum præcipiunt, & Luna creſcente tantùm (ſi bene memini) perungunt. *Ad aures.* Si pinguedo huius piſcis Maio menſe in uitreum uaſculum coniecta Soli exponatur, id quod ex ea diſtillat, ac in uaſculum reſidet, uulneribus ſalutare exiſtimatur: auribusꝙ inſtillatum, grauitatem auditus diſcutit, Saluianus. Multi piſcatores Ticini accolæ adipem thymalli auribus ſalutarem conditum ſeruant, Gillius. Nuper amicus quidam ad me ſcripſit his ferè uerbis: Narrant piſcatores ad Lemanum lacum, è ſenibus ſe audiuiſſe, ſanguinem huius piſcis ſi in aures infundatur, ſurditati prodeſſe, ſi modò uiuenti piſci ſanguis detrahatur: Sic ille. ego hoc non de ſanguine, ſed adipe uerum eſſe puto. & quoniam, qui Gallicè loquuntur, hoc narrarunt: facili lapſu ſanguinem pro adipe accepit, qui auſcultabat: hunc enim Galli ſain, quaſi ſaginam uocant, illum ſang. *Ad oculos.* Ad oculorum etiam remedia commendatur idem adeps. Cum aliqua lippitudo, rubor, feruor, aut pterygia uel ungues (**flecken vnd nagel**) in oculis apparent, quotidie binas guttas cum penna inſtillari iubent aliqui, idꝙ in pueris etiam, & equis conſulunt. Vidi puellam chemoſi affectam, quod malum aliquando exanthemata illa (quas papulas pueriles uocant Germani) ſequitur, hoc remedio per ſeptuaginta ferè dies continuato, (ut quotidie gutta inſtillaretur,) curatam, rubore mox primis diebus ſublato. Si oculi in equo lunatici ſint, foueam ſupra oculos adipe thymalli perfricato frequenter, ut eorum claritatem conſerues, Ex libro Germanico manuſcripto. Habent & pharmacopolæ apud nos hunc adipem: à quibus maximè ad oculorum remedia, ut maculæ in eis deleantur, peti ſolet: deinde etiam ad curandas igne uel aqua aduſtas partes. Plinius quidem omnium piſcium adipem oculis ſalutarem facit. Dioſcoridi uerò fluuiatilium duntaxat adeps, ad oculorum claritatem inungitur: in quem uſum liquatur in Sole, melꝙ illi additur.

Fel. ¶ Fel de anguilla, thymallo, tinca & porcello lactente miſce, ad aurium remedia. hoc enim infuſo, pelliculas rumpes, fluxiones curabis, uermes occides, Ex libro Germanico manuſcripto.

H.a. Thymallus inter ioculares piſcium nomenclaturas Comes ſeu Regulus Rheni, nuncupatur, **Ein åſch iſt ein Rheyngraf**, fortè quòd inter piſces Rheni pleriſque alijs lautior ſalubriorꝙ, & principum menſis dignus iudicetur. ſic & Salmonem propter ſaporis excellentiam, dominum cognominant, **Ein Salm iſt ein herr.** ¶ Θυμός oxytonum apud Græcos, animum uel animos, (aliquando animam, aliâs iram) ſignificet, & ypſilon ſemper producit: deducto ut ſuſpicor nomine à uerbo θύω, τὸ σφάζω, quod eſt macto, occido: ut propriè ſanguinem, & qui in ſanguine eſt calorem ſpiritumꝙ ſignificet, iuxta illud poëtæ; Purpuream uomit ille animam. hinc etiam cauitas inter iugulos, (qua mactari animalia ſolent,) ab aliquibus θυμός, ab alijs σφαγὴ dicitur, authore Polluce. Θυμός, ἀδήν τις μεταξὺ τῶν κλειδῶν: id eſt, glandula quædam inter iugulos, Euſtathius. Θυμός, παρὰ τὸ θύειν (ὁρμᾶν καὶ ζεῖν) τὸ αἷμα, θυαμός, Varinus. Cæterùm θύμος paroxytonum genere maſc.

Atticis

Atticis etiam neutro, herbæ nomen est, & ypsilon corripit: Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ, Vergilius: qui & alibi semper ypsilon huius nominis corripit, ut annotauit Nic. Erythræus. item Claudianus, ---- credas examina fundi Hyblæum raptura thymum. Et Ouidius, Pars thyma, pars rores, pars meliloton amat. Et in Theriacis Nicander: βοσκόμεναι θύμα ποσσὶ, καὶ ἀνθεμόεσσαν ὀρείκην. Macer tamen, qui de herbis carmine scripsit, quem inter poëtas non annumero (inquit Erythræus) produxit: Si desit thymum, pro thymo ponere thymbram. Quo genere quidem thymum protulerit Vergilius non apparet: duos enim casus tantùm apud eum reperias, datiuum thymo, & accusatiuum thymum. A Dioscoride & Galeno gen. masculino effertur. Ὦ πολλὰ δὴ τὸ δεσπότη τουτονὶ θύμον φαγόντος, Carion in Pluto Aristophanis, (est autem uersus iambicus tetrameter.) ubi Scholiastes: Thymum (inquit) herba uilis est, & profertur gen. neutro, penultima breui, barytonum. Videtur autem huius herbæ nomen factum à uerbo θύω, quod est θυμιάω, suffio, suffitum excito, est enim odorata & suaui odore. hinc & thymiama dictum, suffimentum: cuius tamen primam producit Sophocles in Oedipo Tyranno, hoc senario: Πόλις δ᾽ ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει. Ego ut in thymo herba, sic & in thymallo pisce, ypsilon semper corripuerim: quanuis miretur aliquis cum ab eodem uerbo θύω, (quod & sacrificare, mactare, occidere, ut Gallis quoq; tuer: & suffire significat. uetustissima enim sacrificia suffitu tantùm fiebant, unde & thuris factũ nomen,) utrunq; horũ nominũ deducat, θυμὸς pro animo, θύμος uel θύμον pro herba, alterius ypsilon produci, alterius corripi. ¶ Taxum arborem Dioscorides lib. 6. toxũ à Romanis dici credidit, nec thymalon ut hîc (lib. 4.) scribitur, sed thymilon scribendum, quod & Aëtius quoque sequitur, Paulus thymion, Hermolaus Corollario 695.

Prouerbium, Aut piscem olet aut florem, requires suprà in A, ubi de piscis huius odore diximus. h.

THYRSITES piscis est marinus, similis pelamidi, Kiranides. Vide Thursio suprà.

TIBVRONVS piscis est Noui Orbis, de quo leges suprà, in fine Corollarij De Gladio, pagina 457.

TIGRIS Marina Alberto & obscuris quibusdam scriptoribus Thynnus piscis appellatur.

TILONES (Τίλωνες) memorantur ab Herodoto libro 5. non multò post principium. Pæonum quidam (inquit) Prasiadem paludem incolunt, hunc in modum. In media palude compactæ erant sublicæ (σταυροὶ) altæ, tabulis seu plancis (ἰκρία uocat Græcè) super eas iunctis angustum à continente ingressum uno ponte habentes. Has sublicas tabulata sustinentes olim communiter omnes ciues statuebant. mox è lege hunc in modum statuendum censuerunt: ut pro singulis uxoribus quas quisque duceret (ducunt autem singuli multas uxores) ternas defigeret sublicas è monte sumptas, cui nomen est Orbelus. Hoc habitantes modo obtinent singuli super ea tabulata tugurium in quo degunt, & fores inter tabulata compactas (καὶ θύρην καταπακτὴν διὰ τῶν ἰκρίων) deorsum ad paludem ferentes. Paruulos liberos per pedem reste illigant, metuentes ne illi in aquam deuoluantur. Equis & iumentis pisces pro pabulo præbent. Porrò piscium tanta est copia, ut quoties quis ianuam compactam reclinauerit, (ὅταν τὴν θύραν τὴν καταπακτὴν ἀνακλίνῃ,) demissam fune sportam (σπυρίδα) uacuam, aliquantò pòst retrahat piscium plenam. quorum duo sunt genera, unum quod uocant Papraces, alterum Tilones. Hæc ille. Quænam uerò sit Prasias illa palus iam non habeo quod dicam. Tilloni & ballero (Βαλλήρῳ καὶ Τίλλωνι) lumbricus Canis exortu innascitur: qui debilitat, cogit'que ad summa stagni efferri, quà æstu intereunt, Aristoteles historiæ 8. 20. numerat autem utrunque inter fluuiatile & lacustre genus. Fullo piscis, Græcè chylon, Latinè tum tullo, tum fullo: hinc rusticè apud nos tylon appellatur, Niphus: Videtur autem hoc in loco totidem errores quot uerba scripsisse. Vide quæ suprà in Fullone, pagina 444. à nobis notata sunt. ¶ Quærendum an Papraces, lacustres illi pisces sint, qui à Germanis etiam Pfaff dicuntur. nam & hi magnis gregibus capi solent.

TILTON Græci uocant, τίλτον, genus salsamenti, Varinus. Vide suprà in Lepidoto, Elemento L.

DE TINCA, RONDELETIVS.

TINCAE nomen ab Ausonio usurpatum hodie quoque in Gallia & Italia seruatur. A

Piscis hic in lacubus stagnis & fluuijs, qui rapidi non sunt, uiuit. Vbi.

Ex uiridi flauescit, corporis specie, pinnis, & earum situ, palato carnoso Cyprinum imitatur: squamis autem differt. paruis enim admodum & tenuibus tegitur, muco semper obductis, quam ob causam Tincæ lubricæ sunt. Præterea circa oculos circulus in Tinca ruber est, in Cyprino flauescens. Linea à superiore branchiarum parte descendens corpus medium intersecat. Pinnas duas habet ad branchias, alias duas in uentre, unam à podice, aliam in dorso breuem sine aculeo. Cauda in pinnam latam desinit. Lapillos habet in capite Auratæ & reliquorum marinorum modo. In ima oris parte ossa serrata pro dentibus. Branchias quater- B

nas duplices. Ventriculũ paruum, fel aqueum in hepate, uesicam geminam aëre plenã in uentre, oua pauciora quàm Cyprinus.

C Nutritur aqua, luto, & muco, quam ob causam palustribus et lacustribus aquis, et fluuijs tarde fluentibus gaudet.

F Vilis est, & pauperiorũ cibus. Ausonius:

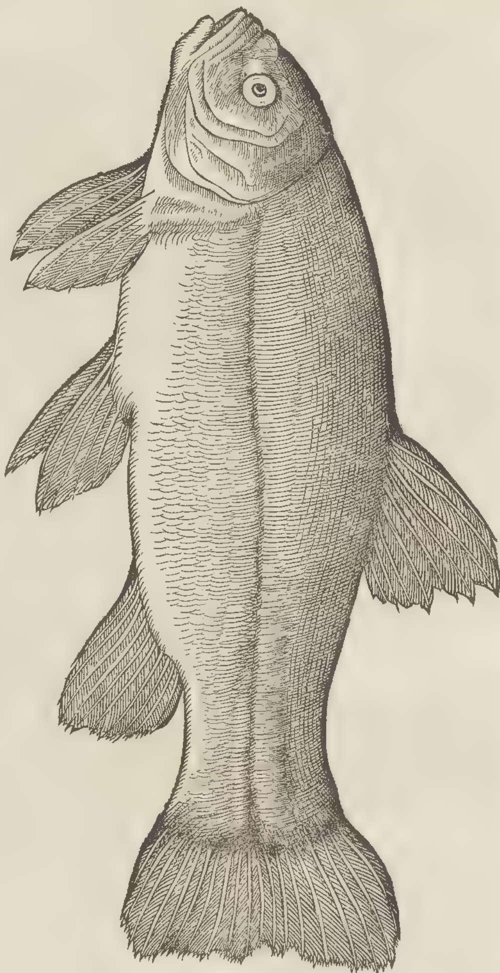
Et uirides uulgi solatia tincę.

Crasso, glutinoso, excrementitioq́ est succo.

A Sunt qui Tincam, Aristotelis ψύλωνα esse putent, quem Fullonẽ uertit Gaza, de quo hæc tantùm Aristoteles lib. 4. de hist. cap. 14. ὃν δὲ καλοῦσι ψύλωνα, πρὸς τοῖς αἰγιαλοῖς ἐν ὑπηνέμοις· ἀγελαῖος δ' ἐστὶ καὶ οὗτος. Id est, Fullo quẽ uocant, litora petit tranquilliora, sed is quoq; gregalis est. Præterea eundem esse cũ eo qui Dorioni γναφεὺς uocatur. Athenæus: Γναφεὺς. Δωρίων ἐν τῷ περὶ ἰχθύων τὸν ἐκ τῆς ἑψήσεως τοῦ γναφέως ὑγρὸν φησὶ πάντα σπῖλον καθαίρειν. Id est, Fullo. Doriõ in libro de piscibus, ait fullonis decocto maculã omnem elui. Alij (*ut Bellonius*) dubitãt sit'ne idem Fullo Aristotelis, & γναφεὺς Dorionis: cuius dubitationis causam nullã uideo, cũ Fullo Aristotelis lacustris sit uel fluuiatilis, (*Tillo potiùs, fluuialis & lacustris est Aristoteli: ψύλων autẽ quem Gaza fullonem uertit, cum litora petere dicatur, marinus uidetur. Vide quæ annotauimus in Fullone, Elemẽto F.*) Dorion uerò marinos duntaxat pisces numerasse uideat. Quod uerò Tinca et Fullo idẽ sint, nõ inde necessariò efficit, quia Tincę decocto sordes detergunt. Idẽ enim & Anguillarum, & Ichthyocollę, & aliorum pisciũ admodũ glutinosorũ decoctũ præstare potest: nã lento & glutinoso humori quod pingue est & sordidum hæret, atq; unà utrunque abluitur & tollitur. Tincæ quidem muco

Ψύλων uel Γναφεὺς Græcorum an sit tinca.

Γναφεὺς, id est fullo unde dictus.

Tincæ hæc effigies à nostro pictore expressa est.

D obducuntur, & sese mutuo lambunt, id quod aliquando obseruaui. His Lucios uulneratos sese adfricare, & muco uulnera conglutinare tradunt.

A Non immeritò à P. Iouio Platina reprehenditur, qui Tincas antiquitus Mænas fuisse existimauit, cùm Mænæ solùm sint marinæ, Tincæ palustres siue lacustres & fluuiatiles.

G Vidi Romæ Iudæos quosdam medicinam exercentes, qui carpo & plantis pedum Tincas, per dorsi longitudinem discissas, admouerent in febribus ardentissimis. Sed id nisi in tempore fiat, non modò nihil profuerit, sed maximè obfuerit: nam frigiditate intro repellente, ac magis constringente augetur incendium.

DE EA-

DE EADEM, BELLONIVS.

Tinca Italis & Latinis, Gallis Tenche dicitur. nam ubique suam appellationem constantissimè retinuit. Popularis est piscis ac cœnosus: qui quum ubiq; frequens sit, mirum est, quòd à priscis Romanis nullum nomen habuerit. Fullonem Aristotelis esse crediderim. Gregalis est Fullo (inquit ille) & partus tempore petit litora tranquilliora. Fullo autem dictus piscis, quòd eius decoctum detergendis lanæ sordibus inseruiat. Dorioni γναφεὺς uocatur: cuius decocto (inquit) macula omnis sordésue eluitur. quod nostri uulgi plerisque pro magno arcano habetur. (*Tincæ nomen uetus nullum certis argumentis ostendi potest. Nec idem esse potest γναφεὺς, qui ψύλων, quem Gaza fullonem uertit. Vide quæ nos elemento F. in Fullone scripsimus.*) Tinca Phycidi usqueadeò similis est, ut uulgus Phycidem Tincam marinam uocet. A Fullo.

Viridanti est squamarum colore, quas olida uligine obsessas habet, seu mucore lento uiscosas: adeò tamen tenues, ut meritò ijs carere dixeris. Singularem in tergore pinnam habet, eamq; paruam: quaternas sub uentre, & caudam rotundam. Os nulla dentium asperitate communitũ. Tergus & totum corpus diuerso modo fulgere comperies. In Tincarum porrò capitibus calculi duo admodum exigui reperiuntur. B

COROLLARIVM.

Ego palustres hos pisces nullo in precio apud antiquos fuisse putauerim, & propterea nullis literarũ monumẽtis fuisse celebratos. meq; plurimùm mouet Ausonius, qui tincas & lucios ignobilissimis piscibus adnumerauit, Iouius. Veteres authores preciosos potiùs quàm uiles pisces literarũ monumentis celebrare consueuerunt. Vnde et Columella scribit: Viles pisces ne captare quidem, nedum alere conducit, Saluianus & Massarius. Idem Saluianus: Satis (inquit) mirari non possum, scriptores Ausonio uetustiores, tincam piscibus nunquam annumerasse: similiter coniectare nequeo, quamobrem mille ac centum deinceps annis nemo tincæ mentionẽ fecerit. nam post Ausoniũ (qui redemptionis nostræ annis circiter trecentis & septuaginta, sub Valentiniano ac Valente Augustis uixit) centum tantùm ab hinc annis nõnulli rursus tincæ meminere. Sic ille. atqui tincæ Albertus Magnus etiam meminit ante hæc tempora annis circiter trecentis. claruit enim circa annum Salutis M. CC. LVIII. ut in Chronicis reperio: quanquam Trittemius annum Domini quo floruit numerat M. CC. LXXX. hic libro 23. De animalibus, falconum remedia describens, secundum Guilielmum Falconarium regis Rogerij, (qui nimirum ante Alberti quoq; ætatem uixit) tincham nominans, Germanicè etiam interpretatur Sligen. ¶ Nomen huius piscis à recentioribus uariè scribitur: Tinca, Tincha, Thinca, Tenca, Tencha, Tencon. ultimum uidetur diminutiuum. inter reliqua magis arridet ut Tinca scribatur, nimirum quasi tincta, quod Gallus diceret Teinte. colore enim à plerisque alijs piscibus multùm differt, & uiridi nigricante quasi tincta uidetur. Germani atramentum scriptorium etiam à nigro colore Tinten, quasi tinctum uel tincturam nominant. ¶ Alexander Benedictus uictum podagricorum describens orphos lacustres nominat pisces, qui uulgò tincæ uocentur, nescio qua ratione. mihi quidẽ minimè probatur. ¶ Merulam piscem turdo simillimum, (nisi quòd merula nigrior est,) quoniam tincæ formam habet, tincam marinam Veneti cognominant, Massarius. Merula piscis marinus tincæ fluuiatili similis est corporis habitu, Rondeletius. Ergò tincam quoq; si quis merulam fluuiatilem aut lacustrem appellet, (Græcè κόσυφον ποτάμιον ἢ λιμναῖον,) non ineptè fecerit. Ausonius sui temporis secutus plebem, usitatis nominibus pulcherrimum poëma nõ est ueritus inficere potiùs, quàm aut ipse in ambiguo iactari, aut iactare lectorem in obscuro. sic alosam pro clupea siue thrissa, tincham pro merula fluuiatili posuit, Scaliger. Hippolytus Saluianus Tenca marina Romæ uocari scribit, & alio nomine pesce Fico, piscem illum quem Rondeletius phycidem esse putat, ipse callariam asellorum generis. sed icon à Rondeletio pro phycide posita, ab ea quam callariæ nomine Saluianus dedit, diuersa uideri potest. Quære in fine huius uoluminis iconem illi, quam Saluianus dedit, similem. Bellonius in Turdo Phycidem, Tincam fl. interpretatur. Pierius Valerianus de tinca dubitat, sit'ne fuca (id est phycis) aut pholis ueterum. Atqui phycis piscis marinus est, tinca uerò dulcium aquarum. cum illa tamen aliquid commune habet: (nam, ut Bellonius scribit, Itali merulam æquè atq; phycidem, tincam marinam uocant:) De pholide aliud nihil legimus, nisi quòd mucum quem ipsa emittit, sibi obducat, ita ut in eo quasi cubili quiescat. Vide suprà, elemento P. Iulidem quoq;, aut similem ei piscem, alicubi tincam marinam uocari audio, fortè quòd magna ex parte uiridi sit colore. Puto & coracinum piscem nigricantem similiter nonnusquam uocari. ¶ Tinca Italicè & Hispanicè Tinca uocatur: Gallicè Tanche: uel etiam Tincke, si rectè scribit Carolus Figulus. Germani plerique Schley à lubricitate, uel potiùs muco, quem nostri schleym appellant: ut Græcè myxonem, Latinè muconem interpretari liceret, nisi mugilum cuidam formæ iam priùs hoc nomen deberetur. Vir doctus quidam ut uim Germanici nominis exprimat, tincam uocat limariam. sed quoniam id potiùs Græcorum pelamydem exprimit, πηλὸς enim limus est: & tincæ apud Germanos à muco (ut dixi) nomen positum est, abstinere eo præstiterit. Muco quidem hunc piscem plenum esse uel tactus arguit, limosis etiam & sordidis locis degit, & in cœno alitur. Schley, ab alijs

A — Tincæ marinæ. — Vulgaria.

ſcribitur, Schleihe, à noſtris Schligt, quod ita proferimus, ut ſit i. breue, & g. molle in fine. uoco autem g. molle, ſicuti ante e. & i. profertur. Roſtochij & finitimis oris Slye. ad Albim Schleyn: alicubi etiã Gallico uocabulo ein Tinch, inferiores quidã Germani & Gallis uiciniores ut Flandri. Geldri Lauwen uel Louwen, & Seelb uel Zeelb appellãt. In Friſia, ni fallor, Müdthund, neſcio qua uocabuli ratione. piſcem aiunt eſſe in dulcibus aquis, lubricum, uocariꝗ aliter etiam medicũ omnium piſciũ, & ſutorem nigrũ. Hollandi quoꝗ een Schoemacher, hoc eſt ſutorem, ob cutis craſsitudinem: & Graumacker, (nos Grabmacher diceremus,) id eſt ueſpillonẽ, quòd ſubinde in terra effoſſa aut ſepulchris inueniatur. Saxones quidã tincã interpretanť Stincks: neſcio an tincam noſtram intelligentes, an alium quendã piſciculũ qui in ora Germaniæ Stint & Stinckfiſch à fœtore nominatur. ¶ Tincæ Anglicum nomen eſt Tenche. Polonicum, Lin uel Lijn. Bohemicum Linie, & Swecz quaſi ſutor.

B Capiũtur tincæ paſsim in omnibus ferè lacubus & ſtagnis. In Rheno etiã, præſertim inferiore ubi tardiùs fluit. In quibus Italiæ lacubus & quales inueniantur, dicemus infrà in F. Tinca in limo, ſicut anguilla nutriť, unde & eius coloris eſt, ſcilicet lutei ſiue nigri, Obſcurus. Tinca roſtro breui ac retuſo eſt: ore ferè rotundo, ad uentrem inclinante, ac prorſus edentulo. In utroꝗ latere, ubi labrũ ſuperius inferiori cõmittitur, appendicem habet, cyprini inſtar, cutaceã, rotundã, breuem, mollẽ ac lubricam adeò, ut nunquam explicetur, conſpicuá ue fiat, ni digitis comprehenſa extendatur. Oculi magni ſunt & aurei. Squamis minutis ac ualde cõnexis tegitur. Non idem tincis omnibus color eſt. aliquæ enim ſubalbidæ: plurimæ ex albo flaueſcentes, nõnullæ uirides, paluſtrium uerò ſubnigræ etiam aliquæ ſunt. Viſcido adeò muco exteriùs prǣditæ ſunt, ut recẽs captæ, uix manibus detineri queant. Mirè pingueſcunt. Quinꝗ aut ſex librarum crebrò & ubiꝗ ferè reperiunť: alicubi uerò ad uiginti etiã libras aliquando excreſcunt; Saluianus. ¶ Quæ in Albi maximæ capiuntur tincæ, duas circiter libras (id eſt uncias ſexaginta quatuor) pendent. Piſcis eſt breuis, craſſus, longitudine ad latitudinem triplici: capite craſſo & recurto: oculis magnis, nigris, multùm prominentibus, ut in paſſere fl. quem Halbfiſch appellamus. Dentes habet paruos ad initium gulæ, in duabus utrinque mandibulis, ut capito & alij quidam piſces. Color ei undiquaque ad aureum uergens. Plenus eſt minutis & tenuibus ſquamulis, quæ de eo abradi, ut in cæteris piſcibus non poſſunt. his ſuperinducitur pellicula uiſcoſa, quæ piſcem omnino lubricum reddit, &, ſi radatur, glutinum quoddam tenax & coagulatum præ ſe fert. eadem in cauſa eſt, ut hic piſcis, ſi anteriùs aſpicias, coloris appareat è fuſco, nigro et uiridi permixti, ac flauo ſuperinducti. Pinnæ ad branchias colorem è puniceo fuſcum præ ſe ferunt: ſuperior uerò cum cauda, fuſca magis quàm punicea eſt, Io. Kentmanus. Ego etiam olim tincam contemplatus, iridem in oculis rubentem obſeruaui, maxillas in faucibus dentatas, tergus craſſum, in capite lapillos, caput & dorſum nigricabant: pinnæ ſubnigræ, cauda nigrior erat. Sub pinnis iuxta branchias eminebat caruncula rubicunda, craſsiuſcula. Ad pinnam uerò ſiniſtram medij uentris cuneus quidam carnoſus, ſubdurus, genitalis ferè ſpecie, prominebat. ¶ Tinca lutea potiùs quàm uiridis eſt: at uiridem (dicere) maluit Auſonius, Scaliger.

C Tencha piſcis eſt fluuialis uel ſtagnenſis, qui in limo ſicut anguilla nutritur, Obſcurus. In ſtagnis & paludib. uictitat, locis ferè cœnoſis, ut inter arundines & uluas. In quibus Italiæ lacubus habeatur, leges infrà in F. E riuis in Albim uenit, per totum annum: illic autem libentiſsimè in Albi degit, ubi maximè limoſum eſt uadum, & flumen tardius, Kentmanus. Tincæ nuſquam in mari reperiuntur. in lacubus autem ferè omnibus naſcuntur. capiuntur & in Tyberi, nonnulliſꝗ alijs fluminibus: in quibus cum perrarò tamen capi ſoleant, ex aliquo potiùs lacu ad flumina adnataſſe, quàm in eis genitas eſſe crediderim. In lacubus ac ſtagnis ut frequentes, ita & omni anni tempore capiuntur, Saluianus. In Rheno etiam capi audio, cum alibi, tum circa Coloniam. ¶ Putreſcentis limi ſordibus ueſcuntur tincæ, Iouius: potiùs quàm carne, Saluianus. In limo ſicut anguilla nutriuntur, Obſcurus.

Piſces omnes ſtrepitum extra aquam ædunt, ſeu concuſsi, ſeu concutientes celeriter branchias, ut tincæ, quæ ſtridorem quendam acutum emittunt, Cardanus in Varijs. Et rurſus: Piſces pauci ſunt qui non ſtrideant: quod & tincæ faciunt, cum è uiuarijs educuntur. nec mirum, nam concutiuntur, & aërem pro aqua trahunt. ¶ Tincæ & lucij & abſꝗ ſemine et ex ſemine generantur. nam in piſcinis non ſati inueniuntur, Cardan. Et mox, Lucios è tincarum ſemine generari creditum eſt, amicitiamꝗ inter illos intercedere. Item alibi: Cyprinos, tincas, anguillas, è putredine ſeu abſque ſemine generari certum eſt. ¶ Alibi quoꝗ ſcribit tincam uiſceribus etiam diſſectis, diu ſuperuixiſſe.

D Lucius ubiꝗ ſtagnis ac lacubus cum tincis frequentiſsimè reperitur, Iouius. Amicitiam lucio cum tinca eſſe ferũt: huius enim muco adfricare & illinere uulnera ſua lucium, Rondeletius. Vide etiam ſuprà in Lucio C. Lucium quidem piſces omnes præter tincam uorare aiunt. Friſij tincam, medicum omnium piſcium appellant.

E Cum ſpadernis capiuntur præcipuè tincæ, (*interpres Germanicus quidam legit tincæ. Lampetras, aliqui recentiores, tincas fontanas uocant.*) Sunt autem tres acus ex ære retortæ ac ſimul ligatæ, quæ quibuſdam breuibus funiculis annectuntur: ac ipſi omnes non multùm

diſtantes

diſtantes cuidam funiculo longo, his apponitur caudarum cancrorum, uel lumbricorum craſsiorum eſca, & in aqua ſero * extenſo iactantur, & mane captæ tineæ (tincæ) tolluntur, Creſcentienſis 10.39.

Tinca piſcis quanquam ſemper uilis, inſipidus & inſalubris habeatur: nimis tamen malus putatur Iunio menſe: à noſtris circa Martium. F Fallitur, meo quidem iudicio, qui tincæ poſt troctã primas attribuit hoc diſticho: Tinca uocor, quare? maculoſum reſpice tergus. Coctaque poſt troctam, gloria prima feror. Tinca (inquit Iouius) quanuis plebeius ſit piſcis, aliquando tamen in lautorum menſas uenit, & ex his Romæ præſertim Marſicana è Fucino lacu, qui nũc Celanus dicitur. Fucinianæ labrum inferius tritum habent, quod eius generis indicium eſt; quippe quæ plurimum ſaxoſo eius in lacus uado uolutentur. Fert & laudatiſsimas paruus ille lacus quartodecimo ab urbe lapide apud Bacanam ſyluã, (quam Antonino Pio notã Itinerario eſſe uidemus,) quibus non modo plebeij, ſed ſplendidi etiam optimates ſæpius ueſcantur. Nobilis ille inter aulę proceres longè omnium ætatis noſtræ popinalis lautitiæ ſtudioſiſsimus, (qui ducenta milia aureorum nummûm, in uentrem ſe condidiſſe aliquando gloriatus eſt,) tincas Bacanianas autumno captas, allio laridoque contritis, additisque odoratis oleribus & multo aromate, in teganis ad uaporem tepidioris furni fœliciſsimè percoquebat. Fert & tincas, quanquam minores, ſapore tamen minimè contemnendo ſanctæ Praxedis lacus, in Latij Sabinorumque finibus, qui Regillus antiquitus fuit: ſed eæ cum raijs & ſquatinis, cæterisque uiliſsimis piſcibus, apud Pantheon ignobili foro infimis hominibus uenundantur, Hæc ille. Tinca ſapore dulcis eſt, ſed malæ digeſtionis, Incertus. Reginæ, ſcardulæ, & huiuſmodi, non uidentur reprobari ſicut tincæ, anguillæ, & ſimiles qui ſquamas non habent, Ant. Gazius in Corona florida. Tincæ impuri & damnati ſunt alimenti, Alexander Benedictus de uictu podagricorum ſcribens. Piſcis eſt totus excrementitius & lutoſus: ac, niſi diligenter à ſordibus & immunditie purgatus fuerit, noxius, Adamus Lonicerus. Medici tincis omnibus uim quandam ineſſe ad progignendam febrem exiſtimant, quoniam maximè in cœnoſis degant, & putreſcentis limi ſordibus ueſcantur, Iouius. Aegrè concoquuntur, & mali ſunt ſucci. unde ſicuti eis crebrò ueſci non debemus: ſic diebus canicularibus, quo præcipuè tempore maxime noxiæ creduntur, ipſis prorſus abſtinendum eſt, Saluianus. Temali parui, & tencæ paruæ, quæ apud nos dicti (*dicuntur, fortè*) iaceoli, ſine uiſcoſitate ſunt, plurimùm exercentur, bonoque ſapore & odore ſunt, ut ſaluberrimi hi piſces uideri debeant, Michaël Sauonarola. Iaceoli. ¶ Tincæ nunquam bene ſapiunt: ſæpiſsime uerò lutum etiam redolent. quapropter uiles & plebeiæ cenſentur, præterquàm à mediterraneis hominibus: Qui cum pelagios piſces nunquam guſtauerint, in ſummo honore, & præſertim ſacri ieiunij tempore, eas habent. Vnde cùm in cœna Leonis decimi Pontificis diſcumbentibus, pelagios piſces uario iudicio certatim atque impenſe laudantibus, nobilis quidam Florentinus tincis ſolùm aſſuetus, diceret: Extollatis, ut lubet, conuiuæ marinos piſces, ego certe Traſymenam tincam cõditam leucophago, his ueſtris triglis, ſpigulis & rhombis prætulero: hoc ſuo inſulſo dicto lachrymas omnibus præ riſu excuſsit. Illę autem quas lacus Traſymenus, uel Fucinus, uel paruus ille apud Bacanam ſyluam, uel à S. Praxedi appellatus, procreant, etſi cum marinis piſcibus æquari non debent, contemnendæ tamen non ſunt: quippe quas in marinorum piſcium penuria, ne lautorum quidem menſæ aſpernantur, Saluianus ex Iouio. ¶ Peſsimum eſt cum piſces natura molles & uiſcoſi, etiam friguntur, ut tinchæ, gui, (*gobij,*) Ant. Gazius. Apparatus. ¶ Tinca ſi groſſa erit, & elixam uoles, ex agreſta, aromatibus, petroſelino, minutim conciſo, conditam comedes. Aliter: Si groſſa erit, eam bene exquamatam, ac per mediam ſpinam inciſam, ita inuertes, ut quod foris erat, intus demum fiat, infractis etiam coſtis, ac conciſis interaneis, inditoque rurſum, cum ouis ſex, petroſelini conciſi, piperis tunſi, allij diffracti, croci modico. Sunt qui Damaſcenas, aut ceraſia acria, aut paſſulas cum pineis mundis cum ouo disfracto indant. Coquenda lento igne in craticula eſt: coctam ſalimola ex aceto, oleo, croco, ſapa ſuffundes. Aliter: Si parua erit, eo modo ſcindes quo ſuperiorem. & conſperſam farina, oleo friges, frictam, aut agreſta, aut ſucco malarancij ſuffundes. Hoc, etiam quouis modo cocto, nihil peius, Platina. Allio quidam laridoque condiunt, &c. ut ſuprà ex Iouio dictum eſt. Sunt qui laridi ac allij uice oleum cepamque conciſam, ac uuam, quam paſſulam dicunt, inijciant, ac eodem modo coquant. alij in eam, primùm (ut par eſt) purgatam, ac interaneis exemptis, paſſulas, mentam, petroſelinũ, allium, atque ſal conciſa, & in ſimul mixta, per ſectionem quà prius interanea exemerant, infarciunt, cõſutaque ſectione, aut ueru infixam, aut craticulæ impoſitam torrefaciunt, oleo ac aceto cum ſaluiæ ramuſculo, aut fœniculi umbella, aſsidue dum torretur, conſpergentes. Plebeij uerò eam oleo in ſartagine frictam, ac arancij mali ſucco conſperſam comedere ſolent, Saluianus. Tinca primùm in aquam calidam ponatur, & per pannum aſperum trahatur ut abſtergatur à muco: deinde exenterata in uinum frigidum elixanda immittatur, Mangoldus. ſunt qui non minùs diu elixari iubeant, quàm uitulinam. ¶ Coquendæ tincæ melioris ſaporis erunt, coniectæ in calidam aquam, aut calido cineri impoſitæ. Aſſandis cum limo cutis detrahitur, & mediocrem ſaporem habebunt, Innominatus. ¶ Hic piſcis etiamſi aqua calida ablutus, & bene abſterſus, rite coquatur, in aquam nempe cum primùm feruere incipit, iniectus, conditus ſalitusque, ad iuris ferè conſumptionem, adhuc inſipidus eſt, quamobrem ad lau-

tiores menſas rarò uenit, Kentmanus. ¶ Tincarum cutim detractam per ſe tanquam magnas delicias uel à diuitibus quibuſdam in Italia appeti audio. Hunc piſcem aliqui in gelu (uel gelatina, ut uulgò uocant) commendant: ſuauius nimirum quàm ſalubrius.

G Tincas ſciſſas per dorſi longitudinem, pedumq́ & manuum plantis (*uolis*) applicatas, ardentis febris feruoribus plurimùm aduerſari quidam putarunt ex ſecta Iudæorum, qui quanquam ſordidè admodum & ridentibus alijs talia experirentur, aliquando tamen ipſis æſtuantibus exoptata blandimenta fœliciter attuliſſe comperti ſunt, Iouius. Veteres medici ad capitis & artuũ dolores ſopiendos torpedines admouebant: quarum loco à mediterraneis tincæ forſan uſurpari poterunt. Sunt qui non febrientium modò æſtus tincis pedibus ſubditis, ſeu alligatis uiuis, temperari, ſed idem remedium aduerſus arquatum etiam morbum proficere putent. Alij ictericorum iecori aut umbilico uiuam imponunt. Ictericis aliqui tincam uiuentem illigãt umbilico donec immoriatur, poſtridie rurſus aliam illigant: idq́ etiam tertio die repetũt. tinca immortua intus ac foris ueluti croco tincta redditur: & pleriq́ hoc remedio reſtituuntur, Kentmanus. ¶ Fel de anguilla, thymallo, tinca & porcello lactente miſce, ad aurium remedia. hoc enim infuſo, pelliculas rumpes, fluxiones curabis, uermes (aurium) occides, Ex libro Germanico manuſcripto. ¶ Equorum purgatio ex inteſtinis tincarum aut barbonum, à Ruſio Hippiatro deſcribitur. ¶ Contra accipitrum & falconum lumbricos remedia ſcripſi in Accipitre E. ijs aliqui tincæ pellem uſtam admiſcent.

H.a. Mulier quædam Papienſis (quod uidiſſe me teſtor) putans ſe eſſe prægnantem, poſt duodecim menſes emiſit fruſtum unum carnis ſatis magnum, & multa alia parua: & ſimul cum illis peperit animal ad ſimilitudinem tenconis piſcis, colore uiridi obſcuro ſupra tergum, infrà autem rubri coloris: corio tam duro, ut uix gladio ſcindi potuerit. moriebatur autem, & complicabat ſe ſicut ericius, Marcus Gatinaria.

Epitheta. Tincas uirides Auſonius dixit. licebit etiam uiles, inſipidas, uiſcoſas, & ſimilibus epithetis eas cognominare.

Proprium. Celebratur apud Ciceronem quidam facetus orator Placentinus cognomine Tinca, fortaſsis ab hoc piſce cognominatus: quemadmodum Florentiæ Laurentius Medices ſenior, uti erat perurbanus, cuidam celebris familiæ ciui, ſe domi tincam ingentem exquiſita arte coctam falſò iactanti, Tincæ cognomen, quod illi poſtea fuit æternum, indidit, Iouius.

TINEAE paruæ generantur in marinis ſtagnis, quales in aqua dulci reperiuntur, Rondeletius. Lampetras aliqui recentiores, tineas fontanas uocant, ut ſuprà in Corollario de Muſtela indicauimus, pag. 199.

TIPVLAE quanquam leuitate ſua ſuper aqua ingredientes non mergantur, aquatiles tamẽ animantes non ſunt, ad librum De inſectis referendæ.

TIRSIO. Vide Phocæna.

TITTANES apud Athenæum in uerſibus Numenij nominantur, deprauatis tamen, ut apparet, his uerbis: χαύνους τιτ7άνας, ἐγχέλιάς τε, καὶ ῥυνεχίλω πίτωνον. Alia lectio habet, Χαύνους τε, τελίας τε.

TMETI, Τμητοὶ, à Græcis uocantur piſces maiores, qui ab alijs pelagij, ut auratæ, glauci, phagri, hoc genus difficiliùs concoquitur: concoctum uerò permultum alimenti præbet, Mneſitheus. Τμητοὶ ab Athenæo uocantur (ut equidem arbitror) qui in partes diſſecti, in patinis miniſtrantur: uel ut in ſalſamenta condiantur, Vuottonus.

TONSICVLA piſcis nominatur à Caſsiodoro Variarum 12. 4. Deſtinet carpam Danubius, à Rheno ueniat anchorago, ex Orimis tonſicula quibuslibet laboribus offeratur. Orimi qui ſint, iam non inuenio. Nouaculæ quidem piſcis Plinius meminit 32. 2. ab eo contacta ferrum olère ſcribens.

TORENTINA, piſcis Trutta, ut ſcribit Scoppa grammaticus Italus, ſine authore. Malim per duplex r. quaſi à torrentibus, quòd in riuis montanis reperiatur.

DE TORPEDINE, BELLONIVS.

A TORPEDO, Græcis olim Ναρκη dicta, utroque uocabulo re ipſa piſcis naturam explicante, quòd ſua frigiditate torporem manibus inducat. Græcorum uulgus Margotirem (*Narcoterem*) appellat. Venetis ferè ignotus piſcis eſt: qui ſi nonnunquam illuc ueniat, Sgramphi nomen habet, Romæ non alio quàm Occhiatellæ nomine cognitus.

B (A) Litoralis eſt ac cœnoſus, Gallico Oceano infrequens, Burdegalis notus, apud quos Tremble appellatur, quaſi tremulam dicerent: quòd mucoſa ac glabra cute, eaq́ molli ac frigida, contrectantium manus efficiat tremulas. Primo aſpectu Ranam marinam uel Paſtinacam refert, niſi multò eſſet rotundior. Huius pars prona ex cinereo albicat: ſupina magis caneſcit: roſtrum nullum habet, ſed eius loco crenam gerit, inter duo latera parte anteriori impreſſam: caudam breuiorem quàm Raia: atque ut in Muſtelis diſpoſitam, (ſulcat enim æquor in contrarium,) ad cuius radices duæ pinnulæ enaſcuntur, multùm in natatione adiuuantes. Oculis eſt exiguis, parte ſupina, ut in Raia collocatis: ſub quibus duo utrinque foramina in gyrum crenata ſunt. Os habet prona parte

na parte patulum, in crescentis lunæ figuram, dentibus obtusis, multiplici ordine dispositis, anteriori tantùm parte communitum. Branchias gerit duplices, utrinq; quinas, fel pro corporis magnitudine maximum.

Torpedo supina.

Tertia Torpedinum Rondeletij species, ut suspicor, maculosa, non tamen oculata.

Cæterùm usqueadeo est lenta carne, ut nisi frigatur, saporis sit admodum ingrati. Adhuc frista, non indurescit, ægerrimeq; coquitur. F

Febrem, extremis artubus admotam, expellere censent, ut & fluuiatilem Tincam. G

DE TORPEDINE OCVLATA, BELLONIVS.

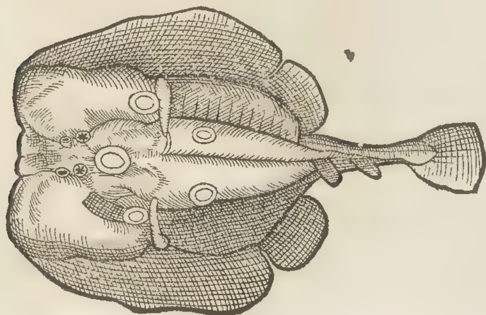
Videtur hæc species prima Torpedinum Rondeletij.

Falluntur mirum in modum, qui Plinium reprehendunt, quòd Torpedinis id genus, quod in tergore sex, atq; interdum septem, (*Saluianus in sua icone, quinque tantùm huiusmodi maculas pingit, ceu per angulos pentagoni digestas: & Rondeletius similiter in duabus suis primis,*) aut eo minus maculas, quosdam quasi oculos referentes gerat, Oculatam appellauit: atq; id cognomen ad Melanurum potiùs referendum esse autumant. Verùm si ab oculorum pulchritudine & magnitudine Melanurus oculati apud Latinos nomen receperit, quid uetat quo minus à multorum oculorum specie, Torpedinis hoc genus, à superiore multùm distans, etiam oculatum appellemus? Ipsa enim dictio oculorum multitudinem potiùs quàm magnitudinem sonat: quanquam etiam utrumque significare possit. Ac, quantū illi censores paulò (ut mihi uidetur) rigidiores fallantur, ipsum uulgus Romanum satis indicat; à quo adhuc hodie, nemine docente, Occhiatella dicitur. Verùm de hoc, in Melanuro latiús. A

Cæterùm, hæc Torpedo non magnitudine ac specie tantùm, uerùm etiam carnis lentore alteram imitatur: solis quinq;, sex, atque interdum septem oculorum maculis ab ea differt: quas ita exactè delineatas in medio tergore præ se fert, ut neminem pictorem iudices rectiùs aut exactiùs quicquam effingere potuisse: alioqui naturales oculos paruos habet, ad superius descriptam Torpedinem accedentes. B (F)

DE TORPEDINIBVS (IN GENERE, ET SPEcie prima priuatim,) Rondeletius.

Torpedinis maculosæ primum genus.

Figuram sequentem Torpedinis à pictore Veneto habui, nulli illarum, quas Rondeletius pingit, similem: non satis probè, ut suspicor, expressam.

QVA ratione Græci νάρκην piscem, eâdem Latini torpedinem uocant: est enim νάρκη ἔκλυσις τῶν μελῶν, id est membrorũ debilitatio: & torpedo, idem quod torpor siue stupor. A Huic pisci nomẽ datum est, quòd torporẽ & stuporẽ membris inducat. Menander, inquit Athenæus, ναρκᾶν per α extulit, Libro 7. quo nomine (*quo modo, ut α in fine scribatur*) nullus ueterũ usus est. Ligures à tremore tremorize appellãt. Massilienses dormiliouse, à stupore: pedẽ enim, uerbi gratia, torpidũ siue stupefactũ endormi dicimus. Galli torpille. Torpedinum genera quatuor facimus: tria earum quæ maculis notatæ sunt, Genera quatuor. quartum eius quæ maculis caret. Quę genera omnia hoc uno capite cõcludimus, quia uiribus & corporis specie non differunt, sed maculis tantùm, ut diximus. Quare quæ de unius facultatibus, & partium tum internarum tum externarum descriptione dicuntur, eadem etiã reliquis conuenire existimato.

Prima torpedinis species à nobis posita est ea, cuius maculas efficiunt circuli albo nigroq; distincti, Genus primũ. quorum medium oculi * pupillam, maculæ totæ oculos planè referunt. Quamobrẽ à Romanis hodie ochiarella, siue oculatella nominatur. A

Porrò maculæ pentagoni figura dispositæ sunt, reliquum corpus colore est ad rubricæ fabrilis, B quam uulgo pro terra Armenia uendunt, colorem accedente. Piscis est planus cartilagineus, parte anteriore latus, lateribus rotundus, in caudam carnosam desinens: in cuius initio, partéque prona pinnulæ duæ erectæ sunt, prior maior est, altera minor. in extremo pinna est lata, ut caudam clauis nauium, quibus in Rhodano & Sequana utuntur, aptè comparare possis. Oculos paruos habet pro corporis magnitudine, post oculos foramina oculis maiora, quæ ad os usque patent: quorum ambitus ἐπιφύσεις sunt carnosæ, ἐπιφύσεσι cordis terrenorum animalium, quas Latini ualuulas interpretati sunt, similes. Os paruum in supina parte, dentibus paruis munitum, ante os foramina pro naribus. Branchias in medio ferè corpore: quia ob corporis tenuitatem ad latera, quemadmodum in galeis & squatina collocari non poterant. Cor depressum, uentriculum latum, intestina breuia & lata: hepar album, in quo latet uesica fellis.

In cœnosis litoribus degit torpedo, uescitur carne piscium, quos astu capit. Aristoteles lib. 9. C D de hist. anim. ca. 37. Ἡ νάρκη ναρκᾶν ποιοῦσα ὧν ἂν κρατήσειν μέλλῃ ἰχθύων, τῷ τρόπῳ ὃν ἔχει ἐν τῷ σώματι λαμβάνουσα, τρέφεται τούτοις. κατακρύπτεται δὲ εἰς τὴν ἄμμον καὶ πηλόν. λαμβάνει δὲ τὰ ἐπινέοντα, ὅσα ἂν ναρκήσῃ ἐπιφερόμενα τῶν ἰχθύων: καὶ τούτου αὐτόπται γεγένηνταί τινες. ubi pro ἐν τῷ σώματι perperam legitur in uulgaribus codicibus, ἐν τῷ στόματι. Torpedo pisces, quos appetit stupore afficit, ea quã suo in corpore habet, facultate, atque ita tardos præ stupore capit, & uescitur. Abdit se in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obtorpuerint, corripit. Quam rem plerique à se conspectam retulerunt. Idem Plinius: Lib. 9. cap. 42. Nouit torpedo uim suam, ipsa non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces qui securi adnatantes (*aliâs, supernatantes*) obtorpuere, corripiens. Athenæus: Ἔστι δὲ ἡ νάρκη, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης, τῶν Lib. 7. σελαχωδῶν, καὶ τῶν σκυμνοτοκούντων. Θηρεύει δὲ εἰς τροφὴν ἑαυτῇ τὰ ἰχθύδια προσαπτομένη, καὶ ναρκᾶν, καὶ ἀκινητίζειν ποιοῦσα. Δίφιλος δὲ Λαοδικεὺς ἐν τῷ περὶ τῶν Νικάνδρου Θηριακῶν, μὴ πᾶν τὸ ζῶον φησὶ ναρκᾶν ἐμποιεῖν, μέρος δέ τι αὐτῆς διὰ πείρας πολλῆς φάσκων εἰδέναι. id est, Torpedo, ut ait Aristoteles, ex cartilagineis est, ijsq; quæ catulos non oua pariunt. Venatur autem pisciculos, quibus uescatur, quos attingens stupore afficit, immobilesq; reddit. Diphilus autem Laodiceus in libro de Nicandri Theriacis, non totum piscem scribit stuporem inducere, sed partem eius tantùm, idq; se experientia longa cognoscere. Quo loco pro εἰδέναι mendosè ἐληλυθέναι legitur. (*Ego nihil mutauerim: & διὰ πείρας ἐληλυθέναι τι, pro eo quod est experientia aliquid comprobatum esse, eleganter dictum putârim.*) His adstipulatũ Oppianus, Lib. 2. ἁλιευτικῶν. qui cecinit torpedini molli, teneræ, debili, tardissimeq; natanti pro robore uenenum à natura esse datum. Huius itaq; latera, quæ utrinq; ueluti alæ expanduntur, radijsq; contexta sunt (ea enim intelligi puto per κορκίδας παρὰ πλευρῶν ἑκατέρωθεν ἀμφιδύμους) si quis attigerit, illico membrorum uires dissolui, concretoq; sanguine artus præ stupore moueri non posse. Quam stupefaciendi uim cùm sibi inesse sentiat, resupinatam in arena iacere immotam, mortuæq; similem: cuius latera si piscis contigerit, stupore impeditum euadere non posse.

Οἷον καὶ νάρκη τε νόησε καὶ φάρμακον ἀλκῆς
Ἡ μὲν γὰρ μαλακή τε δέμας, καὶ πᾶσ' ἀμενηνή,
Νηχομένην ὁράαν· μάλα γὰρ δύσφραστα κέλευθα
Ἀλλά οἱ ἐν λαγόνεσσιν ἀναλκείης δόλος ἀλκή
Ἀμφίδυμοι· τῶν εἴ τις ἐπιψαύσειε πελάσσας,
Ἕλκεται, αὐτοδίδακτον ἐν οἰκείοις μελέεσσιν.
Νωθής τε βραδυτῆτι, βαρύνεται, οὐδέ κε φαίης
Εἰλεῖται, πολιοῖο δι' ὕδατος ἑρπύζουσα.
Κορκίδες ἐμπεφύασι παρὰ πλευρῶν ἑκάτερθεν
Αὐτίκα οἱ μελέων θέρμος ἔσβεσεν. Cætera ex ipso

authore petito.

Torpedines hoc piscatu uti, id argumento est, inquit Aristoteles, quòd capiantur, quæ in uentriculo mugiles habeant omniũ uelocissimos, Lib. 9. de hist. anim. cap. 37. cùm ipsæ sint tardissimæ. Neq; uerò pisces solùm, sed homines etiam stupefaciendi ui afficiunt. Aristoteles: Ἡ δὲ νάρκη φανερά ἐστι καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσα ναρκᾶν. Ibidem. Plinius ex eodem: Maris torpedo etiam procul, & è longinquo, uel si hasta, uirgáue attingatur, Lib. 32. cap. 1. quanuis præualidos lacertos torpescere facit, quamlibet ad cursum ueloces alligari pedes. Ego reuera torpedini pridẽ mortuæ, quæ domi afferuabatũ, cùm in summis æstatis feruoribus manum aliquãdo admouissem, sensi frigescere, ut uerissimæ torpedinis uiuę contactũ, inter stuporis causas à Galeno numeratũ fuisse existimẽ, Lib. 1. de symp. causis. quod fortasse ex Platone hausit, qui cùm de torpedine loqueretur: Καὶ γὰρ αὐτὴ, inquit, τὸν πλησιάζοντα ναρκᾶν ποιεῖ. Hac arte piscatorum manibus euadit: In Menone.

cùm enim se hamo captam, uulneratamque senserit, lineam pinnis amplectitur, mox per lineã uirgamque stupor in piscatoris manum immittitur, ut piscatori suum instrumentum de manu excidat. Oppianus.

Lib. 3. ἁλιευτικῶν.

Ναὶ μὴν ἡ νάρκη σφετέρου νόου οὐκ ἀπολείπει
Ὁρμιῇ λαγόνας πελάσῃ νύσσεται. αὐτίκα δ' ἤ χαίτης
Δεξιτερὴν ἔσκηψε φερώνυμον ἰχθύος ἄλγος.
Τοῖος γὰρ κρύσταλλος ἐνίζεται αὐτίκα χειρί.
Γλυγῦ (uulnere ex hamo doles) ἀνιάζουσα τετρωμένη δ' ὀδύνῃσιν
Ἱππέης δύναμίς τε διέδραμεν, ἐν δ' ἁλιεὺς
Πολλάκι δ' ἐκ παλάμης κάλαμος πέσεν, ὅπλα τε θήρης.

Libro 7. Frigoris impatiens torpedo, ob id hyeme conditur terra, hoc est, uado maris excauato. Theophrastus citante Athenæo: Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ φωλευόντων, διὰ τὸ ψῦχος φησὶ τὴν νάρκην ὑπὸ γῆς δύεσθαι. ἐν δὲ τῷ περὶ τῶν δακέτων καὶ βλητικῶν, διαπέμπεσθαί φησι τὴν νάρκην τὴν ἀπ' αὐτῆς δύναμιν, καὶ διὰ τῶν ξύλων, καὶ διὰ τῶν τριόδων (*τριοδόντων potius*) ποιοῦσαν ναρκᾶν τοὺς ἐν χερσὶν ἔχοντας. Theophrastus in libro de his quæ hyeme latent, scribit torpedinem ob frigus sub terra condi. In libro autẽ de ijs quæ mordendo & eiaculando uenenum infundunt, uim à se emittere, & per ligna, fuscinasque stupore, manu illa tenentes afficere.

C Circa autumnum parit, autore Aristotele lib. 6. de hist. anim. cap. 10. non oua, sed fœtus uiuos ex ouis, quæ intus excludit. hos in metu intra se recipit & emittit, eodem Aristotele autore. Et quidem, inquit, iam uisa torpedo est grandis, quæ fœtus intra se circiter octoginta haberet.

F Diphilus apud Athenæum ait torpedinem concoctu difficilẽ esse, demptis ijs partibus, quæ circa caput sunt, quæ teneræ sunt, uentriculo (*stomacho*) gratæ, & concoctu faciles, reliquas non. paruas autem meliores esse, præsertim simpliciter (λιτῶς) coctas. Hicesius ait parum nutrire, & pauci succi esse, aliquid tamen habere, quod stomacho ualde gratum sit, (*χονδρῶδές τι διακεχυμένον, δυσόμαχον πάνυ.*) Huius iecori teneritas (*quidam non rectè legunt, tenacitas*) nulla præfertur, ut scribit Plinius. Lib. 9. cap. 42. Qui torpedinem in cibis damnarunt, ij mihi rectiùs iudicasse uidentur. est enim mali succi, insuauisque: humida, molli, fungosaque carne, ob id à nostris reijcitur: quòd si quando edatur, abiectis capite, partibusque quæ circa caput & branchias sunt, allijs cepisque condita editur. Et Venetijs, ne in foro piscario uendatur, autoritate præfecti sanitatis cautum est. Quare non possum non mirari quæ Galenus de torpedine scripsit. Lib. 3. de alim. facul. Mollẽ habent carnem torpedo & pastinaca, quemadmodum etiam iucundam, quæ modicè aluum subducat, & non difficilè concoquatur, quæque modicè (*mediocriter*) nutriat. Et in consilio pro Epileptico, torpedinem solam ex cartilagineorum genere, epilepticis conuenientem cibum esse. Et in libello de Attenuante uictu, saxatilibus in penuria substitui uult, præpararique cum beta, aut porro, admisto piperis tantillo, (*cum beta trita, aut albo iure, porrum prolixius miscendo, & piperis portiunculam.*) Et in libro octauo methodi medendi cùm saxa-

G tilibus piscibus asellos substituerit, proximè asellos, inquit, sunt soleæ & torpedo. Idem (lib. 11. de fac. simplic. med.) literis prodidit, se experientia comperisse torpedinem marinam non mortuã, ut nonnulli existimauerant, sed uiuam admotam capitis doloribus mederi, sedemque euersam coërcere, idque eâdem ui efficere, qua alia medicamenta, quæ sensui stuporem adferunt. Quod quidem ego sic interpretor, torpedinem admotam capitis dolores leuare, stuporem inducendo, cuius stuporis causa sit frigiditas, id quod etiam de opio, mandragora, hyoscyamo uerè dicitur, sed non ea solùm, sed & cæca quædam uis torpedini à natura insita. Lib. 1. de cau. sympto. Nam idem Galenus hanc torpedinis uim nõ frigiditati solùm, uerùm etiam obscuræ eius facultati adscribere uidetur: cùm enim stuporis, qui ex difficili sensu motuque cõponitur, causas recenseret refrigerationi, partiumque neruosarum compresioni, torpedinis marinæ contactum adiungit. Paulus Aegineta oleum, in quo uiua torpedo decocta fuerit, ad acerbiores articulorum cruciatus leniendos prodesse scribit.

C De torpedine fluuiatili nihil hîc dicendum, à marina enim non differt. Torpedo fl. Fluuiatilis in Nilo reperitur, testibus Athenæo & Strabone. *Aetius quoque fluuialem torpedinem nominat.*

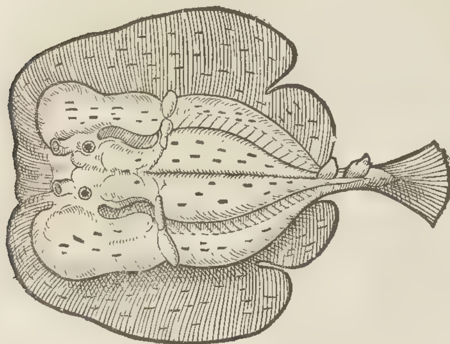
Maculosa secunda.

SECVNDA

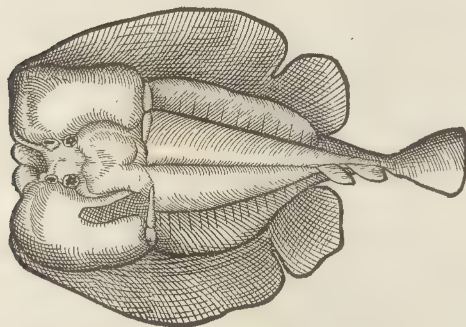
SECVNDA Torpedinis species à prima differt, quòd maculas nigras, rotundas, circulis nõ distinctas habeat, sed eâdem pentagoni figura dispositas. Est etiam primæ concolor.

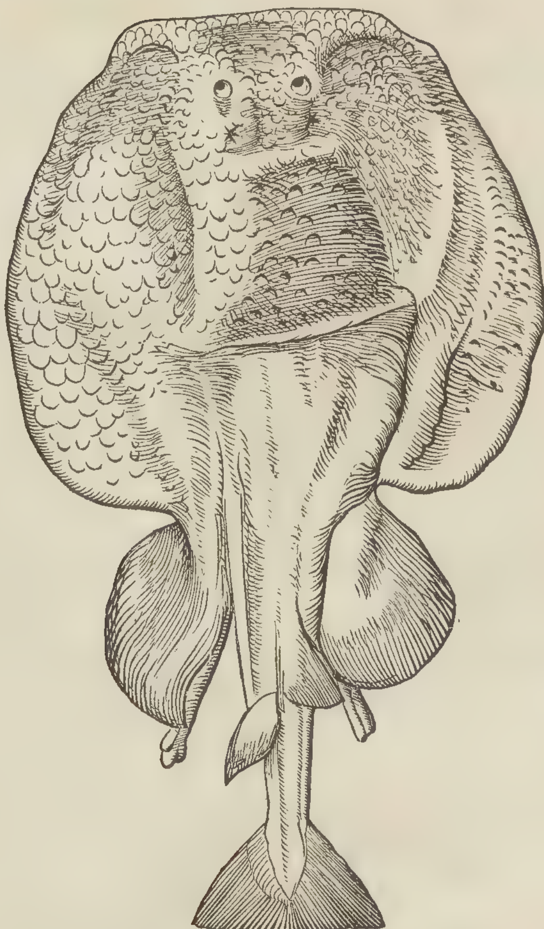
Maculosa tertia. Ego priores duas oculatas potiùs cognominârim, hanc uerò maculosam.

TERTIA Magis uaria est: habet enim maculas diuersarum figurarum, huc & illuc sparsas, & sine ordine.

Torpedinis non maculosæ icones duæ: quarum minor à Rondeletio exhibita est: maior à Cor. Sittardo quondam ad me missa.

QVARTA & rotundis & cuiusuis alterius figuræ maculis prorsus caret. Est primæ & secundæ concolor.

COROLLARIVM.

A Torpedo Græcè quidem usitatiùs νάρκη, sed & alio nomine recẽtioribus Græcis usitato, quod à Latino deflexum apparet, τόρπαινα uocatur: id quod tum ex nominis similitudine, tum remedij ad podagras, affirmare non uereor. Hermolaus cum de torpedine dixisset, subdit: Est & turpæna piscis maritimus, &c. tanquam à torpedine diuersum esse sentiens. ¶ Narca & Narcon apud Syluaticum nomina sunt corrupta pro Narce: sicut & torpigo uel terpigo, pro torpedo. Piscium nomina quædam facta sunt à ui quadam, ut hæc: Lupus, canicula, torpedo, Varro. Albertus hunc piscem stupefactorem nominat: aliqui similiter mixobarbari, stuporem, stupefacientẽ, stupescore ut Auicennæ interpres. Iorath obscurus scriptor rahas appellat, Arabico nomine, ut coniicio: Syluaticus rahadar. alij ex Auicenna citant rahadat. ego magis probo rahade scribi, (uel cum articulo alrahade, ut Bellunensis habet) sicut libro 2. Voluminis eius de medicina, capite 591. legitur. Harada quidem Hebræis stuporem significat, ut docet Munsterus in Lexico trilingui: à uerbo harad uel charad, חרד, quod est stupuit, horruit. Berulie, id est piscis stupefaciens, torpigo, Syluaticus. Thead, id est, torpedo, interpres Serapionis. Syluaticus legit fead per f. ab initio,

ab initio, non per th. ¶ Torpedinem Veneti Sgramfum, quod est torpescentis membri affectus, appellant. Romani autem modò Battipotam, modò Foterisiã, frequentiùs uerò Oculatellã dicunt, quòd in eius dorso quinque ocellos subnigros ipsa natura depinxerit, Iouius. Venetijs piscis hic ab effectu uulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt: & alijs in locis Itali, Torpedine, Matthiolus. Torpedinem piscem ab effectu nunc etiam Apuli torpedinem, Veneti tremulum cognominant, Massarius. Massilienses Turpilliam corruptè uocant: Ligures, Tremorizam, Gillius. Torpedo Romæ eò quòd in dorso quinque nigricantes notas, oculis simillimas, depictas habeat, Ochiatella uocatur. aduertendum tamen (ne homonymia decipiamur) Romæ alium piscem Ochiata uocari, Melanurum scilicet, Saluianus. Olim Cor. Sittardus ad me scripsit, torpedinem non maculosam, Romæ uulgò Motsargo, & Fumicotremula nuncupari. Oculatæ certè nomen non omnibus, sed primis duabus tantùm à Rondeletio exhibitis speciebus attribuerim. ¶ Torpedo ab Hispanis uocatur Tremielga, ut ab homine docto Hispano accepi, alibi Hugia ut Matthiolus scribit. ¶ Torpedo uulgò gramphus ab effectu dicitur, quòd efficiat guttã grampham, la goutte grampe. nam leuem quendam torporem tangenti inducit. Dicitur etiam Torpin, Gallus quidam innominatus. sed gramphi nomen, ut diximus, Italicum potiùs est. Memini Gallum quendam olim mihi affirmasse torpedinem tum maculosam, tum sine maculis, in Prouincia uulgò Gallinam maris appellari: nescio quàm rectè, mihi quidem non probatur. Rondeletius cuculum suum piscem à Massiliensibus Gallinam uocari docet. Vulgaria.

Germanica nomina fingemus, ad eorum quibus aliæ gentes utuntur, similitudinem: **ein Zitterling oder Zitterfisch**/ à tremore: **ein Schläffer/ein Krampffisch.** Itali enim similiter (mutuati nimirum à nostra lingua) spasmum uocant gramphum, ut nostri **krampf.** ¶ Torpedinem neque spinosam esse, neque cum echino & echeneide confundendam, Scaliger ostendit de Subtilitate 218. 7.

Torpedinis primæ à Rondeletio propositę iconem olim à Cor. Sittardo accepi, huiusmodi ferè. Oculata est quinis maculis cœruleis, ambiente circulo nigro, & extra illum spacio rotundo crebris distincto punctis. Passim etiam maculis orbiculatis candidis uariatur. Prona pars ruffa est, partim ad luteum, partim ad puniceum inclinans. oculi exigui rubicundi. Appingitur & hirudo eam exugens. *Torpedo 1. Rondeletij.*

Torpedo nigra priuatim ad dolores capitis commendatur. Vide infrà in G.

Torpedo piscis est cartilagineus, Aristot. & Plinius. Σελάχια sunt quæ squamis carent, nec oua (*sed catulos*) pariunt, Suidas. Torpedo subrufa est prona parte, supina autem candida, Iouius. Cerebrum etiam cartilagineis non deest. nam ex torpedinis cerebro remedia quædam prescribuntur. Situs oris torpedinis idem est, qui in cartilagineis plerisque, (id est parte supina.) Duas iuxta caudam pinnas habet, pro reliquis latitudine utitur: & utroque sui corporis semicirculo, quasi geminis pinnis natat, Aristoteles de partibus 4.13. Cauda breuis carnosáque est: quoniam incrementum eius partis ad piscis latitudinem transit, Massarius. Piscibus καρχάροις, id est, ferratos dentes habentibus torpedinem adnumerat Mnesimachus apud Athenæum. Huius iecori teneritas (Vuottonus legit tenacitas, non laudo) nulla præfertur, Plinius. Hepar habet tenerrimum, Albertus. Solo tactu omnia congelat. uis (ea) in alis, quæ etiam aculeis munitæ sunt, Cardanus Variorum 7.37. sed neque alas neque aculeos torpedo habet: & uis hæc inferendi torporem à toto eius corpore manare uidetur. lege infrà in D. Fel ei in iecore positum est, Aristoteles. ¶ Planus & cartilagineus est piscis: cuius corpus, si caudam dempseris, uti planum & ualde depressum, ita etiam orbiculare est. Capitis nullum ferè uestigium apparet. Lingua in ore nulla. Ante os (quod inferiore parte est) olfactus gratia bina insculpta sunt foramina. Inferiore etiam parte branchias detectas, & utrinque quinas habet. in utroque enim uentris latere quina branchiarum orificia, parua, semicircularia, tenuíque quadam cuticula ferè contecta, conspiciuntur. Præterea hac eâdem inferiore parte, in caudæ exortu podex extat. Posterior corporis pars in caudam carnosam & breuem, in latiusculámque pinnam desinentem degenerat: etsi Aristoteles (de Partibus animal. 4.13.) torpedini non secus quàm pastinacæ spinosam & longam caudam tribuat. Duas iuxta caudam pinnas gerit: utrinque scilicet, ad caudæ exortum, unam crassiusculam, & semicircularem. In medio uerò superioris partis caudæ, aliæ duæ eriguntur pinnæ, una superior & maior, altera inferior & minor. Partes quæ ad caudam sunt (teste Galeno) medijs partibus sunt corpulentiores. nam partes mediæ uidentur in seipsis habere uelut cartilaginem quandam tabidam. Molli & lubrica cute tegitur, uenter subalbidus est, dorsum uerò subflauum. quod quidem dorsum in nonnullis torpedinum (etsi nemo ueterum id notauerit unquam) quinæ maculæ rotundæ, nigricantes, oculósque egregiè repræsentantes, & pentagoni figura collocatæ: in alijs uerò aliæ minores, sed plures, albicantes, & nullo ordine digestæ, depingunt: cùm in reliquis subflauum dorsum his omnibus maculis careat. Magnum & carnosum habet uentriculum, intestinum uerò breue & amplum. hepar pallidum, in dextram & sinistram diuisum fibras. Fellis uesica, quæ pro piscis mole satis ma- B

gna est, iecinori committitur. dextræ enim fibræ annexa, in sinistram etiam meatus siue uenulas quasdam immittit. Lien paruus est, & subrubens. uterus oblongus & bifidus. Haud multùm excrescit, nullam enim hucusque, quæ senas excesserit libras, uidimus: etsi Aristoteles & Plinius grandem torpedinem, quæ fœtus intra se circiter octoginta haberet, iam uisam esse referant, Saluianus.

C Degit torpedo in cœno & paludibus (τενάγεσι) maris, Oppianus. ¶ Natat latitudine sua, & duabus iuxta caudam pinnis, ut in B. dictum est, quamobrem pigra est. ¶ Terra, hoc est, uado maris excauato condi per hyemes torpedinem, psittam, soleámque tradunt, Plinius. Theophrastus in libro περὶ φωλευόντων, torpedinem ait terram subire propter frigus, Athenæus. ¶ Circa æquinoctium (*autumno: uel, ut Massarius citat, circa autumnum paulò ante æquinoctium*) parit, Plinius. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaq; intra se parit oua præmollia, in alium locum uteri transferens, atq; ibi excludens, Idem. Torpedo oua mollia intra se parit, (*fœtus autem uiuos in lucem emittit, ut & alia cartilaginea:*) nam si ouum foras prodiret, facile periret, carens putamine quod protegat duriore, Massarius tanquam ex Aristotele.

D *Torpedinis in piscatione calliditas.* Torpedo, sese supinam in terram abijcit, & humi strata iacet immobilis tanquam mortua: Ac si quis ex piscibus ad eam appropinquat, hic primum tanquam uinculis constrictus tenetur, & tanquam arctissimo somno opprimitur. Post uerò hæc quanuis non læuis sit, tamen celeriter ex latebris erumpens, piscem mortuo similem edit: Et sæpe ita in natantes pisces medijs fluctibus incurrens, eorum celeritatem tardat, & uel properantes suis uinculis astringit: ij debilitati, fugere obliuiscuntur. Illa uerò eos à fugiendo retardatos torpore, exedit & consumit, Gillius ex Oppiani Halieut. 2. Pastinaca etiam seipsam occultat, sed non simili modo, quo rana piscatrix & torpedo. argumentũ sic uiuere hos pisces adduci potest, quòd sæpius habentes in uentre mugilẽ capiuntur uelocissimũ piscem, cum tardissimi ipsi sint, Aristot. Torpedo quam uim habeat, nemo nescit: nempe qua non solum tangentes alligat, sed per ipsum etiam rete, obtorpefacientem grauedinem piscatorum manibus inducit. *De torpore qui ex ea infertur.* Ac narrant quidam periclitati sæpe, si quis cum uiua elabitur superne interea manibus agitet aquam, uim ad manus remeantem, & tactum obstupefacientem penetrare, aqua prius omni, ut uidetur, mutata infectáque. Hanc igitur uim suam quoniam exploratam habet, certamen quidem cum nullo suscipit, nec periculum adit: insidiatorem uerò circumiens, & tanquam spicula uim istam suam tacitè interim mittens, primùm aquas, mox ipsum per aquas animal inficit, sic ut iam nec tueri se nec fugere possit, ceu uinculis constrictum alligatúmque, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Si quis eam manu uiuam tenuerit, torporem brachio inspirat, Massarius. Huius piscis torporem meæ manus tactione periclitatus sum: sed haudquaquam mihi manus tantopere obtorpuit, quàm scriptores decantant. Torpor non modò letalis non est, sed non ita multò pòst euanescit, Gillius. Ea potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit, Galenus libro sexto de locis affectis. Theophrastus in libro de ijs quæ morsu uel ictu uenenum immittunt, torpedinem scribit uim suam transmittere etiam per ligna & fuscinas, ita ut manus tenentium obtorpescant, Athenæus. Non solùm si manu retineatur, sed è longinquo etiam torporem inspirat. nam & retis interuallo, ut inquit Auerroys octauo Physicorum, & secundo cœli & mundi, hunc affectum eam inferre certum est, Massarius. Idem Iorath quidam author obscurus scribit, & Andreas Bellunensis, Alrahade (inquit) piscis reti captus, cum ad piscatores rete trahentes appropinquat, stupefacit manus ipsorum. Scorpioni torpedo admota eum comprimit, Gillius ex Aeliano: non rectè. Verba enim Aeliani ex nostra translatione hæc sunt: Stellionem scorpius hostiliter odit: & eo admoto torpore afficitur. Vide in libro nostro de Quadruped. ouiparis in Stellione D. De therionarca & alijs herbis quæ admotæ scorpijs alijs'ue animalibus torporem afferant, abunde scripsi in Lupo quadrupede H. a. pagina 740. Torpedo tangentem, utcunque celeriter manum retrahat, stupefacit, adeò ut unus de socijs nostris, qui extremo digito punctim tantùm attigerat, uix intra dimidium annum lotionibus & unguentis calidis brachio sensum restituerit, Albertus. Manum hominis qui torpedinem contigerit, torpore affici, etiamnum puer à matre frequenter audiui. Præterea à uiris peritis accepi, illum qui rete in quo fuerit capta, attigerit, omnino passurum torporem. Item si quis eam uiuam in uas imposuerit, & marinam aquam infuderit, si quidem grauida fuerit, pariet suo tempore. Eam deinde aquam si ex uase in hominis aut manum aut pedem infuderit, membra hæc non dubitanter obtorpescent, Aelianus De animalibus 9. 14. Si quis liquorem Cyrenaicum teneat, & torpedinem apprehendat, nihil ab ea patietur, Idem 5. 37. Auerroës cæteri'que philosophi torpedinem ea qualitate manus adficere, qua ferrum à magnete lapide pertrahatur, existimarunt, Iouius. Idem Simocatus scribit, & addit: quoniam aër medius εὐπαθὴς, διυγρὴς, διαφανὴς & δίοσμος est: idq; Dei consilio, ut per aërem terra cœlestibus iungeretur. sic etiam contagia ophthalmiæ accidunt, &c. Plinius de echeneide loquutus, subdit: Quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atque effectu, in remedijs sponte nascentium rerum dubitet? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul & è longinquo, uel si hasta uirgáue

attin-

attingatur, quanuis prævalidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum ueloces alligari pedes: Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam, quæ odore tantum & quadam aura sui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandum est? Torpedo solo tactu omnia congelat. uis in alis, quæ etiam aculeis munitæ sunt, Cardanus. nos suprà in B. alas & aculeos ei negauimus. Vis sanè illa torporans, à toto huius piscis corpore emanare mihi uidetur. nam uel felli, quæ calidissima in animalibus pars esse solet, facultatem eandem inesse, ex eo conijcimus, quòd Plinius scribit, fel torpedinis uiuæ genitalibus illitum, Venerem inhibere. Remora tollit motum, torpedo non tollit, sed deprauat. non enim quiescit piscatoris, sed tremit manus, unde Tremulam uocant Istri. Quin in litore Britonum relabens æstus, cum unam in sicco reliquisset, & adolescens ut eam palpitatione tentantem abitum sisteret, pedibus inuasisset, ipso in uestigio totus tremuit, Scaliger. Zeilam insulæ fluuius Arotan piscosissimus est. cæterùm pisces illi neutiquam esculenti sunt. è quodam genere unum si quis manu capiat, continuò febre corripitur. amisso pisce, statim liberatur. icirco eum febrium appellauimus, Idem. Torpedinem uiuam stupefaciendi facultate præditam esse, (inquit Saluianus,) extinctam uerò illa eàdem priuari, præter id quod reipsa experimur (uti enim uiuæ contactu torpescunt membra: sic demortuam citra omnem torporem contrectamus atque comedimus) authorum etiam testimonijs comprobari uidetur. (*Aeliani uerba iam suprà retulimus: Galeni uerò requires suprà in Rondeletij scripto de hoc pisce, segmento G.*) Præterea non manifesta solùm, frigiditate nempe, sed cæca etiam qualitate eam stupefacere, tum ratione, tum authoritate comprobatur. Cùm nanque uiua ea facultate polleat: mortua uerò, eàdem orbata sit: clarissima ratione intelligitur, eam stupefaciendi uim non à manifesta qualitate, frigiditate scilicet, quæ multò maior in mortua (extincto natiuo calore) dubio procul reperitur: sed à cæca & nobis incognita (cuius uiua solùm particeps est) emanare. Quod Galeni quoque confirmatur testimonio: qui cum torporis causas enarrans, inquiat: Torpor uerò, qui ex tam motus quàm sensus difficultate est compositus, in toto corpore, & maximè in artubus, manifestè uidetur à frigore, & compresione neruosorum corporum, incidere. ad hæc etiam à torpedinis marinæ contactu: si torpedinem frigiditate solùm sua torporem inferre arbitratus esset: cùm primo loco torporis causam frigiditatem posuerit: frustra rursus tertio loco ac ceu tertiam causam ipsius torporis, torpedinis contactum statueret. (*In libro quidem de usu respirationis Galenus disertè, occultam qualitatem facit, qua torpedo stupefaciat.*) Postremò, ut refert Athenæus, Diphilus Laodiceus in libro de theriacis Nicandri, scribit: Non totum hoc animal, sed partem eius quandam torpefacere. Cui non solùm subscribere, sed partem eam etiam explicare uidetur Oppianus, his uersibus:

Febrius piscis.

Torpedinem uiuam tantùm, nō frigiditate, sed ui quadā occulta stupefacere.

Quòd non aliqua parte tantùm stupefaciat.

At duo se tollunt distenta per ilia rami,
Qui fraudem pro robore habent, piscemque tuentur.
Quos si quis tractat, perdit per membra uigorem,
Sanguine concreto, rigidos nec commouet artus.
Soluuntur subitò contracto in corpore uires.

Verùm cum hi rami, siue radij (ut magis Græca uox sonare uidetur. κερκίδων enim ab eo uocantur) nulli in torpedine appareant (nisi semicircularia eius latera, κερκίδας, id est, radios, uel ramos, ut uertit interpres, ab ipso impropriè admodum appellari credamus:) cumque reliqui scriptores omnes (ut qui nunquam alicui tantùm torpedinis parti illam uim inesse notauerint) torpedinem totam torporem inferre arbitrari uideantur: nos quoque non aliquam tantùm partem eius, sed ipsam totam torpefaciendi facultate præditam esse, censemus, Hucusque Saluianus. ¶ Vehemens torpedinis uirus insuperabili frigore præditum, ubi duriorem aliquam materiam nactum fuerit, quippe uel uimen, uel funem, illi pertinaciùs & copiosiùs adhæresit, circunfusumque aëra faciliùs contaminat, atque ita perrepit, non secus ac flamma ipsa per incensum filum uehementiùs transmeat, quàm si cum torre iactetur. Sic & aqua fluuialis capite uno in eam declinato sensim ascendit, & totum denique madefacit. quod tamen in crassiori elemento sensim atque contanter fit, in aërio quàm ocyssimè fieri contingit, Pierius Valerianus.

Torpedines quomodo capiantur ex Aeliano leges suprà, in Corollario de Passere E. pagina 794. ¶ Quomodo piscatorū manus uel contactu, uel etiam absque illo, per quæuis piscatoria instrumenta, ut lineam, & arundinem, fuscinam, rete, torpore afficiat hic piscis, & ita aliquādo euadat, in D. iam prædictum est. E

F Torpedo Venetijs, Genuæ, Massiliæ, ac ubique puto gentium comeditur, Gillius. Strabo inter Nili pisces torpedinem suauissimam facit. Νάρκη βρῶμα χάλεπον γίνεται, Plato uel Cantharus in Symmachia. Audio hodiéque in Italia alicubi torpedinem inter delicias piscium haberi. Albertus de animalibus 24. 1. Quòd dicunt quidam (inquit) omnes pisces conuenire in cibo, falsum est: sicut patet in pisce stupefactore qui frigidi est ueneni, ita ut statim auferat sensum & uitam si diutius tangatur. Atqui in mortuo uim illam stupefaciendi euanescere Galenus monuit, & in cibo sine noxa sumi experientia docet.

Hodie à plebe egentissimisque hominibus tantùm comeditur, Iouius. Torpedo (Diphili

testimonio) concoctu difficilis est, præter partes eas quæ circa caput existunt: quę teneræ, stomacho gratæ, & concoctu faciles sunt; aliæ uerò minimè. Quod uti uerum esse experimur (inquit Saluianus) sic Galeno minimè aduersari censemus: quippe qui sicuti torpedinis partes medias cartilagineas & molles: inferiores uerò & ad caudam existentes, magis carnosas esse testatur: ita illas, teneriores concoctúque faciliores: has uerò minùs teneras, neque adeò concoctu faciles esse innuit. Archestratus torpedinem in oleo & uino cum bene olentibus herbis (σὺν χλόῃ θυώδει,) & modico caseo trito incoquendam esse inquit. Nostris temporibus, si nulla tuendæ sanitatis habenda sit ratio, frixa, & arancij mali conspersa succo, suauior multò existimatur, Hæc ille. In torpedinem apparatus describitur ab Apicio, lib. 9. cap. 2. Νάρκην μὲν οὖν ὥς φασιν ἐνθυλευμένην ὀπτᾶν ὅλην, Alexis. Et alibi: Ἔπειτα νάρκην ἔλαβον ἐνθυμούμενος, ὅτι δὴ γυναικὸς ἁπαλοφρονούσης δακτύλους ἁπαλοὺς ἀπ᾽ ἀκάνθης μηδὲ ἓν τούτους παθεῖν.

Psellus torpedinem cibis & multùm (*mediocriter, Galenus*) alentibus, & rursus attenuantibus, adnumerat, in libro de uictu, Ge. Valla interprete. Raia carnem habet sapore gratam, sed duriorem & concoctu difficiliorem quàm torpedo (*Vide Rondeletium in Raia læui F*) aut pastinaca, & quæ copiosius præbeat alimentum, Vuottonus ex Galeno. ¶ Aluum emollit torpedo in cibo, Plinius. ¶ Ex Hippocratis libro de affectionibus internis. Hepaticus quidam morbus est pleuritidi non dissimilis: in hoc æger ex piscibus uescatur galeo, torpedine, pastinaca, & raijs paruis, omnibus coctis, &c. Laborans tertio genere tabis, quarto mense edat torpedinē, squatinam, raiam, &c. Et rursus de eodem: Post reliquam rationem uictus, &c. obsonium habeat frustum torpedinis, aut squatinæ, aut galei. Item, Ab hepate laborans aqua intercute, &c. pisce utatur galeo, & torpedine assatis.

G Mirum & quod de torpedine inuenio: si capiatur cum Luna in libra fuerit, triduóque asseruetur sub dio, faciles partus facere postea, quoties inferatur, Plinius: non alia ui fortasse, quàm quòd uelut inducijs dolorum datis, natura ad excludendum fœtum confirmatur, Hollerius. Torpedinis caro in aceto putrefacta & mento aspersa, fugam pilorum facere dicitur, Aelianus De animalibus 13. 27. Marina torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem prociduámque coërcet, Dioscorides. Eadem Galenus, Paulus Aegineta, Aëtius, Auicenna & Kiranides, ex eo transcripserunt, addentes, ea uiua uti oportere. Capitis dolorem, quanuis ueterem & intolerabilem, protinus tollit, & in perpetuum remediat torpedo nigra, uiua imposita ei loco qui in dolore est, donec desinat dolere, & obtorpescat pars. quod cum primùm senserit qui dolet, remoueatur remedium, ne sensus auferatur eius partis. plures autem parandæ sunt torpedines eiusdem generis: quia nonnunquam uix ad duas tres ue respondet curatio, id est, torpor, quod signum est remediationis, Marcellus Empiricus. Torpedo apposita procidentis interanei morbum ibi coërcet, Plinius. Imposita lieni medetur, Idem & Marcellus Empiricus. Est & turpæna piscis maritimus: à quo cerati quoddam genus ad duritias emolliendas appellatum est à medicis, ut est apud Paulum Aeginetam, Hermolaus in Corollario, & Massarius. qui non animaduertisse uidentur turpænam eandem torpedini esse. Torpedo tum marina tum fluuialis, iuxta alium quendam modum adhibita, (*articularijs doloribus*) non in paruis solùm, sed in magnis quoque inflammationibus congruit. naturali enim facultate quadam stuporem inducit, & dolores è corporibus tollit. quapropter ipsam uiuentem adsiduè admouere inflammatis locis oportet. Cocta item adhuc uiua in oleo, deindéque extracta, ac modica cera cum oleo eliquata, commodissimum pharmacum omnibus dolore afflictis podagricis redditur, Aëtius 12. 35. Diaturpænes (Διατουρπαίνης) ceratum, ad podagram, dolorem leniens mirabiliter: Quinto Martij mensis die, olei communis sextarios duos lebeti in cella subterranea infundito, coquitóque lignis è uite: ubi inferbuerit, turpænæ marini piscis libram adijcito, asphalacis animantis (quod nonnulli madamudam uocant) sanguinis uncias quatuor. incoquitoq; dum carnes piscis dissoluātur aut torrefiant. deinde exemptis illis (στρώσας, colato, Fuchsius in Myrepso) olei & ceræ quantum satis est adijcito in spissitudinem, ut mollissimum fiat ceratum, quod linteolo illitum impones, Aegineta 7.17. Idem ex eo repetijt Nic. Myrepsus inter emplastra, numero 172. & Trallianus lib. 11. apud quem legitur, ἀσφάλακος * τοῦ ζώου, ὃ τινὲς παλαμίδα καλοῦσιν. Andernacus uertit talpæ animalis, quod nonnulli calamitem uocant. sed pro παλαμίδα placet legi madamudam, μαδαμυδάν, barbaræ nimirum alicuius linguæ nomen, sicut Aeginetæ & Myrepsi codices habent. Pro στρώσας uerò habet ἐπάρας, &c. Idem Trallianus paulò pòst: Medicamentum præseruans à podagra & morbo articulario præscribit huiusmodi: Torpedinem uiuam in uas æreum aut cacabum cum oleo & aqua, (ne oleum ustum nidorem resipiat,) conijcito: ac herbam narcissum (*tanquam & narcissus ut nomine, ita & ui medica cum narce pisce conueniat, narcen scilicet, hoc est stuporem & indolentiam conciliando*) Luna desinente collectam adiungito, ipsamq; cum animali incoquens, usq; dum tota dissoluatur, & ossa nudentur. tunc tandem oleum ab aqua paulatim separabis. omnia facito Luna desinente, ungitóque ægrum ter die. & si quidem articuli dolent, patiuntúrque, curantur: si uerò non dolent, præseruat ea, ne unquam doleant. Id autem facito ungitóque ad dies tres,

tres, Luna omnino desinente, nam si in alio tempore hæc facias, non succedet. Ad utramlibet (siue calidam, siue frigidam) podagram, remedium sic: Torpedinem uiuam nigram, cum admonuerit dolor, subijci pedibus oportet in litore non sicco, sed quod adluit mare: & tandiu premi, donec sentiatur torpor per totum pedem & tibiam usque ad genua. hoc & in præsenti tollit dolorem, & in futurum remediat. hoc modo Anteros Cæsaris libertus supra fidem remediatus est: Marcellus Empiricus, & Scribonius Largus. Noui podagricos, qui sæuiente malo dolentem pedem frigidissima perfundant. alij hybernas reponunt niues eidem remedio. Sed ubi frigore dolor obtorpuit, petrelæo fouent, & paroxysmis liberantur, Hollerius. In capitis fortè & artuum doloribus sopiendis, locisque affectis refrigerandis, mediterranei tincas torpedinum uice adhibere poterunt. ¶ Aiunt torpedinis corium nuper decorticatum, si parti matricis prolapsæ inuoluatur, ipsam reducere, Aëtius 16.88. Corium. ¶ Ad oculos quos pili pungunt, probatum: Aluminis scissi, cerebri arces (*lege narces, id est, torpedinis*) marinæ uiuæ, (*nimirum portiones æquas,*) subigito simul, illinito, priùs euulsis pilis, Nicolaus Myrepsus. Cerebrum. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum sexta decima Luna, psilothrum est, Plinius. ¶ Fel torpedinis potum, genitalis membri arrectionem prohibet, Galenus Euporiston 2.75. Fel. Fel torpedinis uiuæ genitalibus illitum, Venerem inhibet, Plinius. Est quidem fel calidissima animalium pars: & è torpedine non simpliciter, sed uiuente tantùm, id est recens exemptum, stuporem partibus quibus illinitur, inducere putarim: sicut & ipsa torpedo uiua tantùm id præstat quod nomine præ se fert. sed leporis quoque fel uim soporiferam habere, à Nicolao Myrepso, traditur, è uino potum.

ναρκη θαλασσία, id est, Torpedo marina à Platone, Dioscoride & alijs quibusdam cognominatur, siue ut à fluuiatili distinguatur: siue potiùs, ut discernendi causa ab affectione, quam eodem nomine & Græci νάρκην, & Latini torpedinem appellant: ut pulchrè innuit Oppianus, καὶ ἐτήτυμον οὔνομα νάρκη. H. a. ¶ Solus Menander νάρκα per alpha dixit pro νάρκη: Ὑπελήλυθε δέ με νάρκα τις ὅλον τὸ δέρμα, (aliâs σῶμα,) Athenæus (& Varinus.) atqui & ipse mox è Diphilo hæc uerba citat, μὴ πᾶν τὸ ζῷον νάρκαν ἐμποιεῖν, μόρ⟨ι⟩ον δὲ ἓν αὐτ. Apud Trallianum quoque lib. 11. νάρκαν legimus. sic τόλμη etiam & τόλμα dicimus. ¶ Νάρκη & resolutio membrorum, μυρμηκίασις, ignauia, Suidas & Varinus. Ναρκάω uerbum ab hoc pisce factum est, Eustathio teste, pro eo quod est stupeo & torpeo: ut in hoc Homerico, --- ναρκήσει ἡ χείρ ἐπὶ καρπῷ. Plato in Menone dicit, ὅτι ἡ νάρκη τὸν πλησιάζοντα ναρκᾷν ποιεῖ. Derivata. Ναρκώσης, ἐκλύτως, ἐκλυομένης, Varinus. Ναρκωτικὰ dicuntur à medicis soporifera pharmaca, & quæ sensum obtundant, à uerbo (ut apparet) ναρκόω, unde etiam nomina ναρκώδης, νάρκωσις. ¶ Νάρκη, ἡ ἄφρων καὶ μωρά, Varinus: id est, stulta, fatua. Germani etiam Nar appellant stultum, ἤγουν τὸν ἔχοντα τὴν ψυχὴν ἀναίσθητον καὶ ναρκῶντα: & à torpore Törpel. ¶ Ναρκίον diminutiuum, parua torpedo est, Philoxeno: torpedunculam dixeris. ¶ Torpedo Latinis idem est quod torpor aliquando. Si tanta torpedo animos obrepsit, Sallustius. Aliæ fuga se, aliæ occultatione tutantur, atramenti effusione sepiæ, torpore torpedines, Cicero 1. de Nat. Torporare uerbum, pro eo quod est inducere torporem, rarum est, Turpilius Hetæra: Stupidus astat, ita eius aspectus repens torporauit hominis (*hominem*) amore, id est, torpefecit, Nonius.

Torpedinem mollem, inertem, pigram, callidam dicemus. Miram Claudianus cognominat. Epitheta. Μαλακή τε δέμας, καὶ πᾶσ' ἀμενηνή, Νωθής τε βραδυτῆτι, Oppianus de hoc pisce. Νάρκη τερπνόχροι, & φερώνυμον οὔνομα νάρκης, Idem. Γλατεῖα, Plato. Μαλθακή, Eustathius. Θαλασσία, id est marina, distinctionis potiùs nomen, quàm epitheton fuerit.

Aegyptij hominem multos in mari seruantem signare uolentes, torpedinem piscem pingunt, hæc enim ubi pisces multos uiderit, qui natare non possint, ad se trahit ac eos seruat, Orus in Hieroglyph. 2.105. Icones. Aliorum quidem authorum hoc nemo tradidit, sed uno ore omnes contrarium: quòd ipsa scilicet pisciculis insidietur, & torpore affectos ita ut natare nequeant, deuoret. Potest tamen de fœtu proprio intelligi, quem numerosum & uiuum parit, & in metu intra se recipit, ut suprà dictum est. Quinetiam (inquit Pierius Valerianus) unà cum piscibus alijs in uerriculo deprehensa, ut ipsi Aegyptij tradidere, omnes plerunque sospitat (*per accidens,*) cum ne uis quidem hominum innumera possit uerriculum educere, manibus & pedibus penitus obtorpescentibus, ueneno quod effundit per retia dilapso, &c. Si quando tamen piscibus alijs obuolutæ (*torpedines*) contrahuntur (*extrahuntur*) è mari, torporem experti sunt multi quamprimùm piscem uirga tangere uoluerint. quare in Anconitano mari maximè cauent ne rete in altum iaciant, piscatoribus ea incommoda sæpe subeuntibus. Quæ quidem uis torporem infundendi non attingentibus modò, uerùm etiam è longinquo, argumentum dedit ut hominem ignauia egregiè præditum, per hieroglyphicum eius indicari commodissimè posse plerique dicerent, Hæc ille. ¶ Ignaui ingenij piscis, & qui quam alij manifestam & generosam uenationem faciunt, clandestinis dolis & quasi ueneno quodam hæc sibi acquirat: quasi Maronis illud ad uitam magis laudauerit: Dolus an uirtus, quis in hoste requirat? Marcellus Vergilius. Poterit autem ad huiusmodi aliquid denotandum pictus hic piscis accommodari, item ad innuendum hominem in disputationibus & congressionibus acerrimum. Vide mox in D. ¶ Vt narce piscis, ita & narcissus flos τῆς νάρκης, id est torporis symbolum est, tradente Eustathio: quare & Furijs infernalibus è narcisso coronam attribuebant. Narcissus. ναρκισσός τε γὰρ ἐκ τοῦ ναρκᾷν ἠνίχθαι: καὶ τοῦ ναρκᾷν ἐριννύων τοῖς κακούργοις αἴτιοι, Sic ille in

Iliad. A Et rursus in T. ὡς ἢ σύμβολόν ἐστι τῆς ναρκᾶν ὁ ὁ νάρκισσος, προδεδήλωται. Vide etiam mox in b.

b. Νάρκη μαλθακὴ μὲν ἐπαφᾶσθαι, ναρκᾶν δὲ τὸ πελάζειν ποιεῖ, Varinus ex Eustathio. Poterit hoc ad uoluptatis animum effœminantis & ratione ceu sensu motuq; priuantis symbolũ trahi. Quidã apud Athenæum: Torpedinem (inquit) emi, cogitans quòd mulier (apparatura ad cibum) teneris eam digitis tractans, nihil ab ullis spinis lædi posset.

d. Ἢ σπαρόν, ἢ ὕκκας (aliâs νάρκας) ἀγλαΐδας, ἢ ἐπὶ φάγρον, Numenius. uidetur autem de esca quapiam loqui. ¶ Tutantur se torpore torpedines, Cicero 2. De Nat. Quis non indomitam miræ torpedinis artem Audit, & emerito signatas nomine uires? Claudianus, cuius idyllion siue carmen de torpedine extare puto. Eleganter nimis apud Platonem Menon Socratem torpedini assimilem esse ait, quòd eos quibus cum disputaret, ita argumentationibus irretiret, ut tanquam stupidi facti, nihil omnino resistere possent. Et uideris mihi (inquit) si quid te cauillis perstringere licet, tum specie, tum alijs huic latæ marinæ torpedini simillimus esse, &c. Gaudentius Merula. Græca Menonis uerba hæc sunt: Καὶ δοκεῖς μοι παντελῶς, εἰ δεῖ τι καὶ σκῶψαι, ὁμοιότατος εἶναι τό, τε εἶδος, καὶ τἄλλα, ταύτῃ τῇ πλατείᾳ νάρκῃ τῇ θαλαττίᾳ. καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον, ναρκᾶν ποιεῖ. καὶ σὺ δοκεῖς μοι νῦν ἐμὲ τοιοῦτόν τι πεποιηκέναι ναρκᾶν. ἀληθῶς γὰρ ἔγωγε, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ναρκῶ, καὶ οὐκ ἔχω ὅ, τι ἀποκρίνωμαί σοι. Huic modestissimè respondet Socrates. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἡ νάρκη αὐτὴ ναρκῶσα, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖ ναρκᾶν, ἔοικα αὐτῇ. εἰ δὲ μή, οὔ. οὐ γὰρ εὐπορῶν αὐτὸς, τοὺς ἄλλους ποιῶ ἀπορεῖν: (*hoc quidem sophistæ esset:*) ἀλλὰ παντὸς μᾶλλον αὐτὸς ἀπορῶν, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ποιῶ ἀπορεῖν.

f. Torpedines cum alijs conuiuij cibis nominãtur ab Epicharmo in Nuptijs Iunonis: & narcion, id est torpedo parua, in conuiuio quod Philoxenus Cytherius describit: Νάρκη πνικτή, ab Antiphane inter alias lautitias. ὁ μὲν ἀγρῷ τρεφόμενος, Θαλάττιον μὲν οὗτος οὐδέν' ἐσθίει πλὴν τῶν προσγείων γόγγρον τινά, ἢ νάρκην τινά, Idem Antiphanes.

h. Clearchi Solensis peripatetici de torpedine liber ab Athenæo citatur.

TORSIO à quibusdam non rectè scribitur pro Thursio.

TRACHELVS quid sit in testaceorum genere Rondeletius explicat in Pinna, est autem aliâs partis in illo genere, aliâs conchæ nomen.

TRACHVRVS idem esse creditur, qui & σαῦρος (id est lacertus,) Rondeletius. Vide suprà, elemento L. Scithacus (Σκιθακὸς) piscis, idem est qui & trachurus, Hesychius & Varinus. Scribitur & Σκίθαρκος inferiùs apud Hesychium non suo loco. ¶ Diocles piscium recentium (*νεαρῶν, si rectè legitur*) carnes ait esse sicciores, ut scorpios, cuculos, (*mallem hæc nomina in genitiuis,*) passeres, sargos, trachuros. ¶ Ad trachuros & melanuros esca: Vrticas madefaciens cum succo uiridis coriandri, ex eisq; cum simila pastas conficiens, utitor, Tarentinus Andr. Lacuna interprete.

TRAGI (id est, Hirci) nominantur ab Ouidio inter pelagios. Oppiano τράγοι pascuntur sub herbis in litore algoso, Halieut. 1. Chalcides, tragi, acus & thrissæ, pisces sunt acerosi, macri & minimè succulenti, Hicesius. Tragon alij mænam marem, alij pisciculum alium exocœto similem uocant, Rondeletius. Vide suprà de Hircis piscibus, pagina 503. Elemento H. item inter Asellos in Grillo uulgari Bellonij, pagina 106. Tragus Festo etiam conchæ genus est mali saporis: inde forsitan nomen, quòd oleat sapiat ue hircum. At in spongiarum genere tragis durities & asperitas nominis causa uidetur. Grillum uulgò dictum Mustelæ marinæ speciem si quis tragum putârit appellandum, mollem & in cibis delicatum piscem, barbulis fortè seu cirris arunci instar ab eius mento pendulis, nominis rationem imputabit. Pisces quidam ab Aristotele epitrageæ esse dicuntur, hoc est steriles. lege suprà in Balagro, pag. 143. ¶ Inter arbores aliqui tragum pro caprifico dixerunt.

TREBII Nigri authoris uerba de quibusdam piscibus à Plinio citantur: Albertus uerò imperitissimè Trebium piscem facit, attribuens ei quæ Plinius de piscibus diuersis, echeneide, phycide & gladio scripsit.

TRICHIS piscis (uel Trichias, uel Trichæus) non alius quàm thrissa uidetur quibusdam: alijs uerò potiùs sardina, quorum sententiæ nunc magis faueo. Vide iam priùs à nobis obseruata, suprà in Alausa, pagina 23. item in Sardina, pagina 992. Alia est trichias (oxytonum) è thunnorum genere: de qua itidem in Sardina scripsimus. Τριχίδες, χαλκίς, Callimachus in Nomenclaturis gentium. Vide suprà in Chalcide A. Scaliger clupeas siue thrissas (id est alausas) minores à Græcis trichides uocari putat. ¶ Apuæ, membrades, trichides, & alia quorum spinas simul ingerimus, omnia flatulentam concoctionem reddunt, & alimentum humidum præstant, &c. Elixa præferuntur, uentrem inæqualiter subducunt, Mnesitheus, ut recitaui in Apuis. Eritimos pisces memorat Dorion, chalcidibus eas idem facere dicens (κατὰ τὸ αὐτὸ ποιεῖν ταῖς χαλκίσιν,) esse autem suaues in hypotrimmate, Athenæus libro 7. sed quid chalcides quidem faciant, priùs non dixerat: trichides uerò saltatione & cantu delectari dixerat, ita ut cum audierint è mari exiliant.

Τριχίας ex Mnesimacho nominatur apud Athenæum libro nono. ¶ Τῶν οὖν κορακίνων πεῖραν οὐχὶ λαμβάνεις, Οὐδὲ τριχίδων, οὐδ' οἷον ἑψητῶν τινῶν, Alexis. Ἑψητὸν λεπτάς, εὐτελές τι βρωμάτιον ἦν, ὥσπερ καὶ τριχίας, (τριχίαι,) Pollux 6, 9.

TRI-

TRIGOLAS, Τειγόλας. Quære suprà in Mullo H.a. inter deriuata.
TRINCVS uel TRYNCVS, uide Brincus, pag. 152.

DE TRITONE.

De TRITONE pelamydum siue thynnorum generis pisce, (magno, sine squamis, orcyno simili, quem Græci quidam chelidoniam nominãt,) diximus suprà, Corollario I. de Thunnis. Hîc de Tritone siue fabuloso, siue mõstro & semihomine marino loquemur. De hominibus quidem marinis plura dedimus suprà, Elemento H.

Etsi non admodum explicatam rationem ad demonstrandam Tritonum formam piscatores afferre posse dicuntur: magna tamen fama est in sermone hominum sanè multorum, cete quædã à capite ad medium corporis humanam speciem, similitudinemq́ue gerentia in mari nasci. Demostratus in libris quos de piscatu conscripsit, exiccatum Tritonem in oppido Tanagra spectatum fuisse, cætera quidem (inquit) fictis & pictis similem: eius uerò caput, quòd uetustate obscuratum esset, & euanuisset, non facilè intelligentia comprehendi & percipi potuisse: sed ad solam tactionem illius squammas asperas & præduras dilapsas fuisse. Idemq́ue affert, quempiam ex magistratibus Græciæ, qui sortitione facta annuum magistratum gerunt, cum eius naturam exquirere expeririq́ue uellet, paulum quiddam de corio detraxisse, atque in succensum ignem iniecisse, idq́ue ambustum in circumstantium nares teterrimum odorem immisisse: Neque uerò, quemadmodum inquit, terrenum ne an marinum esset animal coniectura assequi poteramus. Sed malè ei hæc curiositas cessit. Paulò pòst enim diem extremum clausit, cum è parua nauicula exiguum & angustum fretum traijciens, in mare incidisset: quod ei accidisse Tanagræi interpretabantur, propter impietatis crimen aduersus Tritonem, coniectura inde sumpta, quòd defuncti cadauer è mari reiectum sanie stillasset eiusdem odoris, qualem adustum ab ipso Tritonis corium emiserat. Ego quidem ut Tritones esse credam, Dei ueracissimi testis reuerentia moueor, is est Apollo Didymæus: qui Tritonem marinam pecudem (θρέμμα θαλάσσιον) cognominat, ubi cecinit: Ex Aeliano.

θρέμμα Ποσειδάωνος ὑγρὸν τέρας, ἠπύτα Τρίτων, Νηχόμενον γλαφυροῖς ὁρμήμασι συντυχε νηός:

Dum uocale maris monstrum natat æquore Triton, Neptuni pecus, in funes fortè incidit extra Demissos nauim, Aelianus de Animalib. 13. 21.

Eundem Tritonem Pausanias in Bœoticis describit, his uerbis: Tanagræ in Bacchi templo simulacrum eius habetur spectatu dignum, quod & ex Pario est marmore, & à Calamide confectum. plus tamen admirationis Triton (*Tritonis cadauer*) meretur. est autem de eo sermo duplex: prior & honestior (σεμνότερος) eiusmodi. Tanagræorum aiunt primæ nobilitatis mulieres Bacchi Orgijs initiatas, lustrationum causa in mare descendisse, has natanteis aggressum esse Tritonem. itaque Baccho eas supplicasse ut auxilium ferret: qui mox exauditis earum precibus pugna Tritonem superârit. Alij uerò uerisimiliùs narrant: cum Triton omnia ad mare acta pecora per insidias raperet, & nauigia quoque minora inuaderet, Tanagræos cratêrem uino plenum exposuisse. hunc mox odore allectum aduolasse: &, ut bibit, sopore obrutum in litore procubuisse: & à Tanagræo quodam secûris ictu ceruicem ei præcisam. (*Similiter Satyrum libidinosum ab Apollonio deceptum uino, Philostratus refert. & Triton ceu Satyrus quidam marinus uideri potest.*) Propterea capite caret. Quia uerò ebrium uiderunt, à Baccho interfectum putant. Vidi etiam alium Tritonem inter Romanorum miracula, sed isto apud Tanagræos minorem. Figura autem eorum hæc est. (παρέχονται δὲ ἰδέαν οἱ Τρίτωνες, addo τοιάνδε.) Capillos habent in capite instar ranularum palustrium, (ἔχουσιν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κόμην, οἷα τὰ βατράχια ἐν ταῖς λίμναις. *non quòd ranæ etiam capillos habeant, sed fortè quoniam ad latera partes capitis in eis protuberant: & propter causas sequentes,*) tum quia colore eis respondent, tum quia discernere pilum unum ab alijs non possis. Reliquum corpus exiguis squamis horret, quæ duritie & asperitate limam referant, (φολίσι λεπταῖς πέφρικε σῶμα κατὰ ἰχθὺν ῥίνης. *Volaterranus primùm, deinde Massarius, Gillius, & alij huius loci interpretes, quos uiderim, ῥίνην hîc pro pisce accipiunt, quem squatinam Latini uocant, non rectè. Aeliano squammæ Tritonis sunt τραχεῖαι καὶ ἀντίτυποι εὖ μάλα, hoc est, asperæ & prædurae.*) Branchias (*Si naturæ cetaceæ sunt, & in terram prorepunt, & uocem edunt, branchiæ eis non conuenire uidentur: sed pulmo, arteria & respiratio, quibus & nasus congruit*) sub auribus habent, nasum humano similem: os uerò amplius, (εὐρύστομον, *rescissum & latum, Nic. Leonicenus, qui Variorum 2. 84. hunc Pausaniæ locum interpretatur:*) & dentes ferinos. Oculi glauci mihi uidentur. Manus quoque habent, ac digitos, & ungues cochlearum operculis, (τοῖς ἐπιθέμασι τῶν κόχλων: *quæ quidem in conchylijs & purpuris propter unguium similitudinem, ungues etiam appellantur, uulgò blattæ Byzantiæ. interpretes plerique hîc lapsi sunt.*) Sub pectore & uentre caudam pro pedibus habent, qualem delphini, Hucusque Pausanias. Idem in Arcadicis: Inter cætera fabulosa (inquit) audiui, Tritones uocem humanam edere: sunt qui etiam cochleam pertusam eos inflare dicant.

Alexander ab Alexandro Genialium dierum 3. 8. cum hominis marini & Nereidum mirabiles historias exposuisset, subdit: Sed super omnia nostro æuo haud absimile factũ comperimus in Epiro, pfectò exemplũ inter pauca memorabile, quod nõnulli pdendũ posteris putarũt, Alexander ab Alexandro.

& actis quoque publicis testatum est. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum uentitabant, Tritonem seu marinum hominem è spelunca, quam fortè ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus ambulantem mulierem uideret, ipsum ex undis & spelunca leni gressu tacitisque uestigijs desilire, & à tergo accedere, ac ui compressam mulierem ex insidijs adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamque sub undis deferre consueuisse. Quod cum apud loci incolas percrebuisset, diligentiùs marinum hominem obseruasse, & cum diutule laqueos illi intendissent, haud multò pòst dolo captum & laqueis uinctum cepisse. cumque cibo abstineret, extra aquas diutius uiuere nequisse, squaloreque tandem & tædio ad extremam tabem uenisse. Tenet fama Venereos eos, & flagrantissimè mulierum amasios esse. propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne qua deinceps ad fontem mulier, nisi uiris comitata accederet. Hæc nos & eiusmodi, ab his qui diuersa maria penetrarant, & eadem monstra placidis aquis colludentia uidissent, & in occursum nautis exertis capitibus ab undis, occurrisse, & uoces audisse referebant, plerunque accepimus, Hactenus Alexander ab Alexandro. ¶ Plinij de Tritonibus uerba, suprà posuimus ad finem capitis Rondeletij, quod inscribitur De pisce monachi habitu, infima pagina 519. & deinceps. Massarius recitatis Plinij uerbis, de Tritone concha (*cochlea*) canente qua noscitur forma, addit: Ex his uerbis uidetur fabulam à uera historia originem duxisse. Tritonem poëtæ describunt corpore hispido, à capiteque usque ad ima latera hominem repræsentante, ac exinde in caudam oblongam deficiente, & in extremitate lunatam seu bifurcatam, ut Apollonius in Argonauticis tradit, concha ea canentem qua & homines canere solent turbinata, oblonga, clauiculatimque intorta, quam buccinam uocamus, Massarius.

Plinius.

Per idem tempus apud Aegyptum in Nilo flumine Mena præfecto unà cum populo deambulante, in loco qui Delta nominatur, Sole orto animalia humanæ formæ apparuerunt in flumine, uir scilicet & mulier. Et uir quidem erat pectorosus, uultuque terribilis, ruffa coma, canisque permixtis, & usque ad lumbos denudabat naturam, & cunctis demonstrabatur nudus: reliqua autem corporis membra cooperiebat aqua. Hunc præfectus iuramento constrinxit, ne destrueret aspectum, priusquàm omnes saturati fierent hoc inopinato spectaculo. Porrò mulier & mamillas habebat, & fœmineum uultum, cæsariesque prolixas: & usque ad horam nonam omnis populus mirabatur, uidentes hæc animantia, quæ hora nona in flumen demersa sunt. Sanè Menas imperatori Mauricio hæc scripsit: Ex uoluminis rerum Romanarum libro 17. quod partim Eutropio authori, partim Annalibus Constantinopolitanis adscribitur. Et superiùs in eodem libro: Cum imperator Mauricius ui uentorum inopinatè saluus ad locum qui dicitur Daonium uix uenisset: nocte illa muliercula peperit puerum oculorum & palpebrarum exsortem, manusque ad brachia non habentem, à lumbo autem erat ei ut cauda piscis naturaliter hærens. quo uiso imperator, præcepit ut occideretur. Vide etiam suprà in Hominibus mar. pag. 251. uersu 13.

Triton fingitur filius Neptuni & Amphitrites, à capite ad umbilicum homo, inde delphinus: & tanquam ἰχθυοκένταυρος, id est ex pisce centaurus. Lycophron Neptunum, Tritonẽ uocat: Varinus, ex Isaacij commentarijs in Lycophronem. Triton secundum aliquos Scyllæ pater fuit, Eustathius. Ex Gyraldi de Dijs historia: Triton Neptuni filius & Amphitrites, ut canit Hesiodus: Seruius tamẽ Salaciæ, (ut eadem Græcè dicatur forsan Amphitrite, quæ Salacia Latinè.) Phurnutus Tritonem ita describit: Biformis (inquit) fuit, hominis partem habens, partem ceti, propter duplicem liquoris uim, alteram quidem utilem, alteram uerò noxiam. dictus Triton uel ἀπὸ τοῦ ῥύσεως, id est, à fluxu, τ. litera superiuncta: uel ἀπὸ τοῦ τρεῖν, ut in Amphitrite dictum est, per antiphrasin. quòd non timeat. Triton elegantissimè ita in Metamorphosi ab Ouidio describitur: Cęruleum Tritona uocat, conchæque sonanti Inspirari iubet, fluctusque & flumina signo Iam reuocare dato, &c. Et ab huius forma Vergilius in decimo, nauem effinxit: Hunc (Auleten) uehit immanis Triton, & cærula concha Exterrens freta, cui laterum tenus hispida nanti Frons hominem præfert, in pristin desinit aluus. Spumea semifero sub pectore murmurat unda. Tubicen Triton à poëtis Neptuni fingitur. Huius Hyginus in Cãcro meminit, & poëta Claudianus. Dicimus & Tritones, numero plurium. Vergilius: Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis. Sanè sciendum, quòd Nilus Aegypti fluuius, Triton quoque dictus est, Lycophrone teste. quo loco interpres ideo Tritonem illum appellatum obseruat, propter eius tria in primis nomina. primo enim Oceanus dictus est, deinde Aëtos, id est Aquila, ab eius cursus uelocitate: demum Nilus. Fuit & Triton fluuius alius Libyæ, seu palus: unde Tritonia & Tritogenia Pallas, Hæc Gyraldus Syntagmate 5. de Dijs. Tritonum cateruæ, hic concha sonaci leniter buccinat, ille serico tegmine flagrantiæ Solis obsistit inimici, aliàs sub oculis dominæ (Salaciæ) speculum prægerit, Apuleius in quarto de Asino aureo. Tritones & Amphitrite & triæna (id est tridens) Neptuni, sua nomina inuenerunt, quoniam mare triton, id est tertium locum obtineat post cœlum & aërem, Plutarchus in libro de Iside. atqui τρίτος numerale nomen, suum iôta corripit, Triton semper producit. Εἴδωλα dicuntur simulachra rerum non extantium, ut Tritones, Sphinges, Centauri, Suidas. Idem scribit Tritonis nomine aliquãdo Neptunum aut mare intelligi, ut in his uersibus: Καὶ βυθίῳ Τρίτωνι ἁλιπλάγκτοιο χαμεύνῃ Σπόγγον ἀκεσφόρον πλαζομένης ἡρωΐδος. ¶ Τρίτωνος πόντοιο βαθυρρόου ἐνναετῆρος Κόχλοισιν τανασῖς γάμιον μέλος ἠπύοντος, Theocritus Idyllio 20.

Η δ

ἣ δὲ φαληρικὴ ἦλθ' ἀφύη τρίτωνος ἑταίρη, Matron Parodus. Sed tum fortè caua dum personat æquora concha, Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est) Inter saxa uirum spumosa immerserat unda, Vergilius Aeneid. 6. de Miseno tubicine. Cymothoë simul, & Triton adnixus acuto Detrudunt naues scopulo: leuat ipse tridenti, Et uastas aperit Syrteis, &c. Idē Aeneid. 1. Armigeri Tritones eunt, scopulosaq́ cete, Statius lib. 1. Achill. Triton à Vergilio nauis Aulete, ut Tigris Masici, Apollo Abantis, &c. uident omnes à depictis seu sculptis, ut fit, in eis monstris uel dijs tutelaribus nuncupatæ, Nic. Erythræus. *Nauis.* Τρίτω caput significat, Triton fluuius est Libyæ: Vide Indicem Græcum in Parecbolas Eustathij. Tritonem Germani uocare poterūt ein Wasserman / ein Seeman: id est, Aquatilem uel marinum hominem. Δικράιρα (nominatur) alcęa, id est cauda duplex, qualis est Tritonis, in duas partes diuisa, apud Apollonium (in Argonauticis,) Varinus.

De Tritonum imaginibus, in præcedentibus nonnulla diximus: crebrò enim sculpi, fingi ac pingi solebant: unde & nauem Tritonem nuncupatam monuimus. *Icones.* Nicolaus Erythræus: Tritonem (inquit) eiusq́ buccinam describit Ouidius Metamorph. 1. hodieq́ uisuntur Romæ ea forma (qua à Vergilio & Ouidio describuntur) imagines pleræque. ¶ Illud non omiserim, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab eius cōmemoratione ad nostram ætatem historia elata, & quasi uocalis est: antè uerò, muta, & obscura, & incognita, quod testantur caudæ Tritonum humi (*fortè, mari*) mersæ & absconditæ, Macrobius Saturn. 1. 8. In maxima dignatione operum è marmore Scopæ artificis, Cn. Domitij delubro, in Circo Flaminio, Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles: Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes, item Tritones, chorusque Phorci, &c. Plinius 36. 5. Neptuni templo in Isthmo imminent Tritones ærei, &c. in ipso etiam templo præter cætera tritones duo uisuntur aurei, à lumbis infernè elephantini, Pausanias in Corinthiacis. Claudius Cæsar emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit, quo spectaculo classis Sicula & Rhodia concurrerunt, exciente buccina Tritone argenteo: qui è medio lacu per machinam emerserat, Suetonius.

Emblema Alciati, sub lemmate, Ex literarum studijs immortalitatem acquiri:

Neptuni tubicen, cuius pars ultima cetum, Aequoreum facies indicat esse deum:
Serpentis medio Triton comprenditur orbe, Qui caudam inserto mordicus ore tenet.
Fama uiros animo insignes, præclaraq́ gesta Prosequitur, toto mandat & orbe legi.

PAN VEL SATYRUS MARINUS.

ICONEM hanc ichthyocentauri, siue dæmonis marini, ut ita dicam, à pictore quodam olim accepi: qui talis monstri sceleton Antuerpiæ depictū se accepisse aiebat. Alius etiam retulit simile monstrum aridum è Noruegia in Germaniā inferiorem aduectum, marem & fœminā. Fidem ei facere possunt similium monstrorū effigies, suprà in Homine marino à nobis exhibitæ: imprimis uerò illius quod Romæ uisum est, anno Salutis M. D. XXIII. ei quod hîc proposuimus ferè simile, sed absq́ cornibus. Hoc quoniā humana specie superiori, & cornutū est, Pâna marinū: aut Satyrum mar. quoniā simū quoq́ est, appellabimus. Pâna (Πᾶνα) piscē quendā cetaceum uocari, in eoq́ asteritem lapidē inueniri, qui à Sole accendatur, & utilis sit ad philtra, Aesopus Mithridatis anagnosta tradit, Suidas in ἰχθῦς. In mari circa Taprobanen insulam cete quædam Satyrorum speciem similitudinemq́ præ se ferre tradunt, Aelianus. Eugenio quarto pontifice, apud urbem Sibinicum in Illyrico captus est marinus homo, qui ad mare puerum trahebat. Is à currentibus, qui rem aspexerant, lapidibus fustibusq́ uulneratus, in siccum retractus est. Huius effigies penè humana, nisi q cutis anguillæ similis erat, & in capite duo parua habebat cornua.

Manus quoq; duorum tantùm digitorum formam exprimebant. pedes autem in duas ueluti caudas finiebant, à quibus ad brachia alæ, ut in uespertilione extendebant, Baptista Fulgosus. Quoniã uerò Pâna marinũ quod exhibuimus monstrũ, appellari posse diximus; libet recitare historiam sanè mirabilẽ, ex Eusebij de præparatione Euangelica lib. 5. cap. 9. quod inscribitur, Gentiliũ dæmones mortales esse, Geor. Trapezuntio interprete, quoniã alia translatio ad manũ non est. Sunt aũt Philippi cuiusdã uerba ex Plutarchi libro de Oraculis defectis: De morte dæmonũ (inquit) audiui ego ab Aemiliano rhetore uiro prudente simul atq; modesto, quem credo multos uestrum cognouisse: quòd cum in Italiã pater suus nauigaret, circa insulas quas Echinadas appellãt, flatu uentorum deficiente, noctu prope Paxas deuenerint: cumq; omnes penè qui simul nauigabant attentiores uigilarent, repente à Paxis insula uocem magnã auditam fuisse, qua Thamnus (Θαμνοῦς, Plutarchi æditio habet Θαμοῦς) quidã uocabatur. quæ uox nouitate rei omnes magno perculit miraculo. Thamnus enim ille qui uocabaẽ, homo erat Aegyptius, eius ipsius nauis gubernator. bis uocatus nihil respondit. tertio demũ respondit. Illum uerò multò maiore uoce sic exclamasse: Quando iuxta paludem (κατὰ τὸ παλῶδες) fueris, annuncia tunc Pâna magnum mortuũ esse. Qua re audita magno, dicebat Epitherses (sic enim Aemiliani pater appellabatur) omnes terrore perculsos fuisse, &c. Cum igitur iuxta paludem essent, Thamnum in mare pronum respicientem (ἐκ τῆς πρύμνης βλέποντα πρὸς τὴν γῆν) magna uoce dixisse quæ audiuit, Magnus Pan mortuus est. qua re nunciata magnũ multorum gemitum, immò uerò innumerabiliũ miraculo quodã commixtum, subitò auditũ fuisse. Et quoniã multi ea in naui nauigabãt, citò ac facilè cum Romã uenissent, huiusmodi rei rumores uniuersam urbẽ repleuerunt: & à Tyberio Cæsare Thamnum accersitum fuisse. cui rei tantã fidem Tyberius præbuit, ut philosophis, qui tunc Romæ erant, accitis, diligenter quisnam esset ille Pan ac curiosè scrutaretur. omnes autem illos quibusdam in idẽ conuenisse coniecturis, ac dixisse de illo sibi uideri nunciatum fuisse, qui è Mercurio & Penelope natus fuit. Cum hæc Philippus dixisset, nonnulli eorum qui aderant, eadem ipsa ab Aemiliano sene audisse testabantur.

Veteres quidam circa Scythicas insulas monstrosas hominũ figuras reperiri tradunt, ut sunt Hippopodes, facie humana, pedibus equinis. Ego monstra marina ipsos uidisse arbitror, in Italia insuetos: quorum aliquot faciem hominis, immò & nonnihil uocem referunt, Iodocus Vuillichius in Germaniam Taciti.

TROCTAE Aeliani non alij sunt pisces quàm amiæ, ut in Amiarum historia Rondeletius docet. Homerus Odysseæ Ξ. nauclerum quendã Phœnicem τρώκτην uocat, hoc uersu: Δὴ τότε Φοῖνιξ ἦλθεν ἀνὴρ ἀπατήλια εἰδώς, Τρώκτης: ὃς δὴ πολλὰ κάκ' ἀνθρώπους ἐώργει. Eustathius interpretatur, uoracẽ, auarum, lucri & pecuniæ auidũ: ἐκ παντὸς ἐθέλοντα τρώγει, ὅ ἐστι κερδαίνειν: & secundũ ueteres etiã impostorem. (Trug quidẽ Germanis imposturã sonat.) et rursus Odyss. ο. Phœnices mercatores τρῶκται cognominantur, ἤγουν κερδαλέοι.

Apud Borussos partim in lacubus, partim in æstuante mari capiuntur rhombi, trossuli, aselli, &c. Erasmus Stella. Puto autem Trossuli nomen Germanicum esse.

TRYNCVS. Vide Brincus suprà pag. 152.

DE TRVTTIS SCRIPTA SEQVVNTVR HOC ORDINE.

EX RONDELETIO.

De Truttarum uel Salmonum generibus. De Trutta fluuiatili.
De Trutta magna uel lacustri, (quam aliqui Salmonatam cognominant.)
De Salmone Lemani lacus, siue Vmbla. De altero Salmone, siue Vmbla altera, eiusdem lacus.

EX BELLONIO.

De Trutta fluuiatili. De Trutta Salmonata. De Vmbla.

COROLLARIA.

I. (Huic tabella de Truttarum generis diuisione præmittitur:) De Trutta fl. & quædã de Truttis simpliciter uel in genere. II. De Salmarino. III. De Trutta lacustri. IIII. De Vmblis. V. De alia specie Truttæ fl. quam Germani Hüch appellant.

DE (TRVTTARVM VEL) SALMONVM generibus, Rondeletius.

Nos Truttæ potiùs quàm Salmonis uocabulo, eos quibus de proximè dicetur pisces, generali uocare uoluimus.

MVLTA genera (*Truttarum uel*) Salmonum statui possunt: unum eorum qui in Oceano nati (*immò in fluuijs nati ad Oceanum descendunt: & postea rursus ascendunt*) flumina eodẽ influentia subeunt: alterum eorum, qui in Lemano lacu reperiuntur: aliud eorum, qui in Benaco: aliud eorum, qui in rapidis fluuijs & riuis è montibus ortis uiuunt, de quibus omnibus suis locis dicemus.

Fuisse (*Esse*) Salmones fluuiatiles & marinos indicant Plinij uerba libro 9. cap. 18. In Aquitania Salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Qui Plinij locus duplicem sensum habere potest, ut Salmo fluuiatilis marinis Salmonibus præferatur: de ijs enim piscibus loquitur Plinius, qui pro locorum uarietate principatum obtineant, uel ut Salmo fluuiatilis marinis omnibus præstet. (*Posterior interpretatio potior est.*) Sed Salmones marinos esse experiētia comprobat: in Ligeri enim, Garumna, Rheno, atq; alijs Galliæ & Germaniæ fluminibus certum est capi Salmones etiam nonnunquā miræ magnitudinis è mari illuc profectos, in quibus fluminibus aliquandiu enutriti, pinguissimi, suauissimi atq; lautissimi reddūtur. Qui in fluuijs reperiuntur aliunde nō profecti truttæ uocantur. Quòd si cui mirum id uideatur, contempletur quæso diligētius Salmonis ac truttæ speciē, ac notas singulas, is proculdubio eas omnes adeo consentire perspiciet, ut facilè mihi sit assensurus. Hoc ego in salmone & trutta magna (quam salmonatā uulgus nostrum uocat) sum expertus, nec notam ullam qua distingui possent comperi. Idem periculum feci in salmone paruo, & eiusdem magnitudinis trutta, atq; eandem in his similitudinem comperi. Id omnibus cōmune est, quod posteriorem dorsi pinnam paruam habent & subrotundam, pinguemq;.

Salmo propriè dictus.

Trutta fl.

Salmonis & Truttæ, præsertim Salmonatæ, summa assimilitas.

DE TRVTTA FLVVIATILI, RONDELETIVS.

QVAM Galli Truitte uocant, nos inde mutuato nomine Truttam appellamus, non Trocta: est enim Aeliani trocta idem piscis cum amia, ut ex utriusque descriptionis collatione docuimus in Amiæ historia. Sunt qui maiorem truttam quam Salmonatam uocamus, Sarionem Ausonij esse credant, (*ut Bellonius.*) Aliorum iudicio trutta nostra Salar est Ausonij: A

Purpureisq; Salar stellatus tergora guttis.

Truttarum differentijs suprà explicatis aliquot alias addemus. Quædam sunt paruæ, & ex quidem albæ, cuiusmodi multas Santonum & Boiorum fluuij alunt. Aliæ his maiores sunt & flauæ: quales in Erari capiuntur, quas uulgus ob auri laminulas, quas unà cum arena hauriunt, flauescere credit. Sunt quædam subnigræ maculis rubentibus notatæ, colorem illum ex senio contrahi existimo, eæ enim omnium maximæ sunt, & ijs similes quæ truttæ salmonatæ uocantur, quòd salmonibus magnitudine ferè pares sint: quæ in magnis lacubus Allobrogum, Italorum, & Germanorum capiuntur, (quas lacustres salmones optimo iure nuncupare possumus,) cute quidem nigricante, sed carne subrubra & sicciore in senectute.

Truttarum differentiæ.

Sed de fluuiatilibus nunc agimus: ex quibus albæ cubiti magnitudinem uix attingunt, capite mugilem quodammodo referunt, sunt enim capite breui subrotundo, carnoso, uel potius pingui, colòris lactei. Dentibus acutis maxillæ & lingua armantur. Dorsum ex albo modicè flauescit. Corpus squamis paruis tegitur, & cute quæ facile rugatur, & à carne diuellitur, absceditq;. Guttis rubris eadem spargitur. Linea recta à capite ad caudam ducta est. Pinnis quatuor natant quemadmodum Salmo: duas itidem in dorso, à podice unicam habent. Corpore sunt spisso in caudam latam deficiente, eáque similiter in pinnam breuem sed latam. Hac maximè parte truttæ magnæ à salmonibus, & paruæ ab ijs quos Tacones appellari diximus discernuntur: in ijs enim cauda gracilescit, in truttis semper lata est: in illis pinna caudæ longa & bifida, ut in Alosis, in truttis breuis & non diuisa. His accedit rostrum acutius in salmonibus quàm in truttis. Partibus internis à Salmone & umbra fluuiatili non differunt, nisi quòd uentriculi appendices plures & euidentiores habent. Eas quæ flauescunt & nigricant ab albis differre comperio, quod illis rostrum sit acutius, & ueluti in fronte macula nigra. Præterea albæ minores sunt, & carne minus flauescente. B

Truttæ uescūtur piscibus, uermibus, arena. Aqua pura & frigida mirum in modum delectant: quā ob causam aquarum scaturigines miro desiderio conquirunt, & in fontes amnesq;, ex altis & præruptis scopulis proruētes incredibili impetu feruntur, id quod in Gardonis Galliæ nostræ Narbonensis fluuij præcipitijs fieri experientia compertum est. in ea enim subeuntes truttæ nonnunquam decidunt in disposita à rusticis retia, quarum temeritate admoneri nos oportet, potentiorum uiribus cedendum esse, ut illud prudentissimè dictum sit: C

Fœlix qui nunquam direxit brachia contra Torrentem.

Ex his efficitur ut haud falsa esse credamus quæ de ijsdem scribit Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, eas aduersos amnes, uel è præruptissimis etiam cautibus decidentes incredibili impetu subire. Ab Nare enim fluuio in Velinum lacum, qui hodie Pedelucus est, stupenda uelocitate uolucrum modo ascendere credi: qui lacus ab altissimo montis uertice certis primò coarctatus angustijs, & mox tota aquarum mole præcipitatus, nec subiectis quidem cautibus madefactis, ueluti è cœlo in ipsum profluentem Narem effunditur.

Multis in locis Truttæ optimæ habentur. Vnde mirum non immerito eruditis hominibus uidetur, nullum, saltem nobis nunc notum, apud ueteres Romanos truttæ nomen Latinum fuisse, cùm truttarum magnam copiam, ut nunc, ita olim suburbanos amnes suppeditasse maximè uerisimile sit. Solus ex Latinis Ambrosius Troctam nominauit, sed eam, ut iam monui, intelligere oportet, quæ à Trocta Aeliani diuersissima sit: ea enim marina est, delphinis infestissima. Non defuerunt (*ut Iouius*) qui Lupū uariū ueterū fuisse censuerint ex Columella, quū Lupos sine macula A (F)

Trocta.

Truttā nō esse Lupum uariū.

piſcinis includi poſſe aſſeueret, alioſq; eſſe Lupos dicant, qui uarij appellantur, ut Lupi illi marini ſint qui amnes ſubeunt: uarij autem fluuiatiles, qui ſint Truttæ. Sed ea opinio ex eo facilè conuellitur, quòd de marinis tantùm mentionem faciat Columella, ijſq; qui in pretio haberentur. Poſtremò Lupos uarios ad eorum diſcrimen qui Plinio autore lanati à candore dicebantur dictos fuiſſe oſtendimus libro nono operis noſtri de piſcibus marinis. Vtrunq; mare noſtrū nobis ſuppeditat, & utrunque illic expreſsimus.

F Truttæ, præſertim ſenioris, caro ſiccior eſt Salmonis carne, nec æquè friabilis, ideo concoctu difficilior. Sed quò puriores undas ſectantur, eò meliores ſunt, at quæ in lutoſis & ſtagnantibus aquis degunt, deteriores. Medicos audiui qui ſaxatilium marinorum loco, Truttas febricitantibus, alijſq; ægris edendas apponi iuberent, quorum ſententiam non probo. Quanuis enim Truttæ aduerſo torrentium impetu fatigentur, & inter ſaxa degant, permultùm tamen earum caro à ſaxatilium carne diſtat, quæ tenera eſt, & friabilis, leuis: quæq; facilè & concoquatur, & diſtribuatur, deniq; optimi ſucci. Sunt tamen Truttæ ſanis cibus gratiſsimus, & bonus, præſertim ſi calidę nec diu aſſeruatæ edantur. Sunt qui eas non probant niſi ſtatim ac ex aqua eductæ ſunt, atq; adeò uiuæ in feruentem aquam conijciantur. Alij in ſartagine frigunt, & inter folia nucis iuglandis, aut alia odorata conſeruant.

DE TRVTTA MAGNA, VEL lacuſtri, (quam aliqui Salmonatam cognomināt,) Rondeletius.

Pro icone à Rondeletio exhibita, aliam à noſtro pictore factā, ſculptamq; dudū, ſuppoſuimus.

A TRVTTAS Salmones eſſe fluuiatiles uel lacuſtres nemo eſt qui negare poſsit, ſi has cū Salmonibus marinis, qui flumina ſubeunt, diligentiùs contulerit: & partes omnes tum internas tum externas, uitam moreſq; accuratiùs inſpexerit. Sed ut Salmonū, ita Truttarū diſcrimina quædam ſunt, à corporis colore uel maculis, & à loci uarietate ſumpta. Quæ enim in fluuijs rapidis & limpidis inueniuntur, non ſunt adeò maculoſę: & magnitudine, ſucco, carnis colore & ſubſtantia multò inferiores ſunt ijs, quæ in magnis lacubus Italiæ, Germaniæ, Allobrogū capiuntur: quæ Truttæ ſalmonatæ, id eſt in Salmonem uerſæ, & eodem carnis rubore, (uocantur.) De his nunc agimus, quales nobis ſuppeditat Lemanus lacus, quas Salmones lacuſtres uocabimus.

B Huiuſmodi igitur Trutta ad duûm triûm ue cubitorum magnitudinē accreſcit. Truttis alijs ſimilis uel Vmblæ (*ſimpliciter dictæ,*) uel Salmoni fœminæ, maximè roſtro recuruo: ſquamis minoribus quàm Salmo minúſque argenteis, ſed pluribus & frequentioribus maculis purpureis conſperſa. Pinnis, earum ſitu, maximè pinna dorſi poſteriore adipoſa, partibus internis, carnis ſubſtantiâ & colore Salmoni ſimillima. Tales truttæ permagnæ è lacu Lemano Lugdunum deferuntur, quas primo aſpectu nemo eſt uidendis Salmonibus aſſuetus, qui non Salmones eſſe contendat.

A Auſonius in Moſella Sarionem piſcē medium facit inter Salmonem & eum qui Salar ab eo uocatur. Sit'ne Sario trutta noſtra, dubito: ſolam enim in magnitudine differentiā ſtatuere uidetur. Verſus eius ſunt:

Trutta Salmonata an Sario Auſonij ſit, dubitat.

Teq; inter geminas ſpecies, neutrumq; & utrunque,

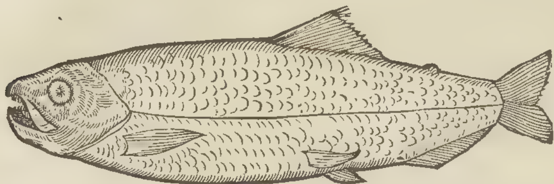
Qui

Qui nec dum Salmo, nec iam Salar, ambiguusq́
Amborum medio Sario (*al' Fario*) intercepte sub æuo.

In multis Galliæ fluminibus Truttæ cum senuerint, lacustres truttas æquant magnitudine. Aestate caro magis rubet.

Lacustribus & fluuiatilibus (*Truttis tum alijs tum Salmonatis*) pinguiores sunt marini Salmones in amnium dulcibus aquis saginati, citiusq́ satiant. Illæ carne sunt sicciore, atq; hac maximè differentia inter uescendum secerni possunt. F

DE SALMONE LEMANI LACVS SIVE Vmbla, Rondeletius.

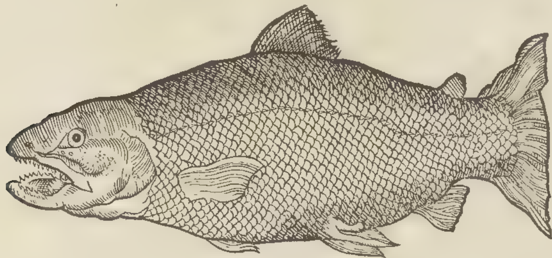
NVLLVM apud ueteres scriptores nomẽ reperi piscis eius qui à Lemani lacus accolis Vmble dicitur. Ac ne quis nominis affinitate decipiatur, differt ab Vmbra pisce qui in Gardone Galliæ nostræ Narbonensis flumine capitur, quanuis sit is quoq; in Truttarum siue Salmonum genere. Item ab eo eiusdem nominis qui in Lado nostro reperitur, qui Mugilis fluuiatilis species est. A

Vmbra alius est piscis, & ipse truttis cognatus.

Est igitur Vmbla, Lemani lacus Salmo, magno ore, non solùm in maxillis dentibus armato, sed etiam sex magnis in lingua. Corporis specie, pinnarum numero situq́ partibus internis Truttis uel Salmonibus similis. Caput liuescit. Branchiarum opercula argentei sunt coloris, in extremo aurei. Hepate est carnoso, in quo fel situm est. Carne est suaui, sicca & dura cum senuerit. Aliquando duos cubitos longi huiusmodi pisces à Lemano lacu Lugdunum aduehuntur. (F)

B. *Alius, species mugilis.*

DE ALTERO SALMONE LEMANI LACVS siue Vmbla altera, Rondeletius.

PISCES ualde inter sese similes non solùm tractatione, sed etiam nomine coniunguntur, ut Thrissæ, Trichides & Trichiæ: Sic similis superiori Vmblæ hic quem exhibemus, Vmbla etiam uocatur, sed discriminis causa cognomen additum fuit. appellant enim Lemani lacus accolæ Vmble cheualier, fortasse ob magnitudinem, præstantiam, & robur. neque uerò à superiore solum differt uel sexu, uel ætate, ut ex sequenti descriptione perspicuum fiet. A

Est igitur hic piscis Salmonibus & Truttis, quæ uulgò Salmonatæ dicuntur, similis: rostro recuruo, (*Truttæ etiam lacustri scribit esse rostrum recuruum,*) quo à superiore differt: id enim longius habet & acutius. Maxillæ inferioris extremum incuruum in maxillam superiorem, eius rei gratia excauatã, recipitur, ut in Salmonibus uidere est. Maxillæ lineis multis distinctæ sunt. Dorsum ex cæruleo nigricat. Venter aureo colore est. Hepar flauescit. in eo est fel. splẽ nigricat. Ventriculus gulæ subiectus est, longus, spissus: cuius innumerabiles sunt appendices, quemadmodũ in superiore. In insignem magnitudinem accrescit. B

Carne est sicca & dura. in assulas diuiditur: quæ caryophyllis confixæ in craticula assantur, & oleo siue butyro irrigantur. Paratur etiam hic piscis Truttæ modo. Caput maximè commendatur, ut Salmonis. F

DE TRVTTA FLVVIATILI, BELLONIVS. IPSE Salarem Auſonij nominat. Nos ſupra de Salare ſcripſimus ſuo ordine, quæ aliorum, quæ noſtra ſit ſententia.

C Trutta eſt piſcis fluuiatilis, Trocta uerò marinus. Trutta præterea eos riuos ſubit, qui magno impetu feruntur: unde ſæpius miratus ſum (cùm alpes conſcenderē) etiam in ipſis ferè montium Saneſij & Iuniperorum iugis, Truttas in torrentibus ab indigenis capi ſolere: nam eos piſces aduerſos amnes ſcandere, uel è præruptiſsimis magno impetu decidentibus aquis delabi perſæpe ui F ſum eſt: quibus in locis rarò pedales fiunt, atq; illic caſtigatiores ad eſum fieri, & ægrotorum corpora magis ſana, ob agitationem atq; exercitationem reddere creduntur. At, quę ſtagnantibus aquis ac quieſcentibus fluuijs degunt, in maiorem uaſtitatem extuberant.

B Porrò Saxatilium piſcium claſsis eſt Trutta: habentq; Truttæ ferè omnes peculiarem appendicem ſiue apophyſim iuxta caudam, quam eandem Salmones utriq;, Sariones, Vmbræ, Lauareti, Carpiones, Epelangi, Thymali, Emblones, Humblæ, & quidam alij habere conſpiciuntur. Pinnæ ſunt illis ad latera frequentiſsimis maculis conſperſæ, nunc ſubluteis, nunc ſubliuidis, ſed rarioribus quàm in Sarione, frequentiùs tamē purpureis: quas Auſonius etiam ei tribuit hoc uer ſu: Purpureisq; ſalar ſtellatus tergora guttis. Quod autem Trutta multigena ſit, id quidem ex ſtellis ſtatui uix poteſt: Nam diuerſi amnes eiuſdem generis piſces diuerſo modo pictos habent. Ex Rilla enim flumine Neuſtriæ, Truttas uarijs notis pictas uideas, alijs atq; alijs multùm diuerſas, tametſi in eodem tractu ceperis. Quod & in aliarum quoq; regionum piſcibus obſeruari poteſt. Trutta magnam non fert in ſummo tergore pinnā, ſed iiſdem maculis, quibus corpus, conſperſam. Pinnas duas ſub uentre ſuperiori tergoris oppoſitas, & duas ad radices branchiarum, unam iterum uerſus caudam, proximè ad anum. Squamis integitur tenuibus: lineaq; multùm conſpicua, à branchijs per latera medium corpus interſecat: oculos habet rubentes, linguam dentibus numero ſenis uncinatam, & oris rictum dentibus bene munitum, ut quinq; horum ordines in ſuperiori parte palati facilè dinumerare poſsis: branchias utrinq; quaternas: Cor illi eſt trigo-(C) num, grandis ſtomachus. Phryganijs, deiectamentisq; ueſcitur. Pylorus tam multis apophyſibus obſeſſus eſt, ut eas dinumerare non poſsis: tamen expertus ultra centum ineſſe comperies. Hepar habet pallidum & ſine lobis. Inteſtina ter tantùm reflectuntur. Aruernos, Burgundiones ac Picardos aut Belgas, adde etiam Gebennenſes honorat, à quibus ad nos adfertur, magnisq; habetur in delicijs.

Colorum diuerſitas. *Vbi.*

DE TRVTTA SALMONATA, BELLONIVS.

B Eſt & in Truttis (de quibus mox agemus) conſpicua quædam differentia. Etenim qui huius generis piſcium duos uel tres pedes excedunt, uarijsq; ac rubris lituris conſperſi apparent, regales uel Francæ dicuntur: quas ſi cum paruis Salmonibus conferas, nihil diſcriminis intereſſe comperies, præter purpureas maculas, quas in lateribus tam copioſas non habent Salmones. Eſt ergo Salmonata trutta, quidpiam medium inter Salmonem & uulgarem truttam, quam non ineptè Sarionem Auſonius appellaſſe uidetur.

Itaq; Sarionem hoc eſſe interpretor, quòd Gallicè Truitte Saulmonnee nuncupamus. Truttis quidem grandior eſt, & copioſioribus maculis conſperſus, Salmone autem minor: ſed cuius caput ad Salmonem accedit, eandemq; caruncula carneam, eandem caudam, eaſdemq; pinnas ac ſquamas habet, ſed pluribus lituris conſperſas. Porrò internam Sarionis anatomen præcedenti, quod de Trutta eſt, capite uidebis.

DE VMBLA VEL HVMBLA, BELLONIVS.

A Diuerſa eſt ab Vmbra, quæ etiam litera mutata, Vmbla uulgò dicitur, eademq; huius piſcis B eſſet cum Truttis figura, niſi gracilitate, longitudine ac colore ab his diſſideret. Eorundem lacuum eſt incola quorum & Vmbra. Nullis ſuggillatur lituris, quibus tamen uterq; Salmo, Trutta, Sario & Carpio uariantur. Colore eſt magis argenteo, quàm Vmbra. Vnica eſt & parua eius tergoris pinna. branchiam (*fortè pinnam uoluit dicere: nam de branchijs infrà dicet.*) habet iuxta uentrem utrinq; unam: duas ſub uentre huic oppoſitas, omnes ſine aculeis. Vltimæ piſcem in duas æquales partes interſecant: ſed pars quæ ad caput uergit, paulò longior eſt. Eius cutis adeò glabra eſt, ut ſquamis carere uideatur. Tergus præ multo liuore opacum apparet: uenter pre albedine uti argentum micat. Eam apophyſim etiam habet carnoſam ſupra caudam, quam Vmbræ, Lauareti, Salmones, Sariones, Thymali, Carpiones, Epelangi & Truttæ habēt. Quaternis prædita eſt dentium ordinibus in palato, ſerpentium more. Linguam oſtendit aduncis in gyrum dentibus, crenatis, exertis, & hamatis ſenis, uel eò pluribus communitam, pręter quos maxilla etiam inferior paruulis alijs exertis & parum falcatis in ambitum uallatur: branchias habet utrinque quatuor. Latera eius uirgula recta ſecantur utrinq; per medium corpus, parum repanda uerſus uentrem, quam à capite ad caudam uſq; protenſam habet.

C Carniuorus eſt piſcis: quiſquilijs & phryganijs, piſciculis, caridibus & huiuſmodi ſpurcitijs ueſcitur. Pinguis apud Allobroges capitur, ac paſtitio includitur: tantiq; fit, quanti ditiorum burſa æſtimare poteſt. Porrò interna eius anatome cum Trutta omnino conuenit.

TRV-

TRVTTARVM, (SEV FARIONVM, AVT PYrûntum) generis diuisio.

TRVTTARVM ALIAE SVNT

Fluuiatiles | Lacustres.

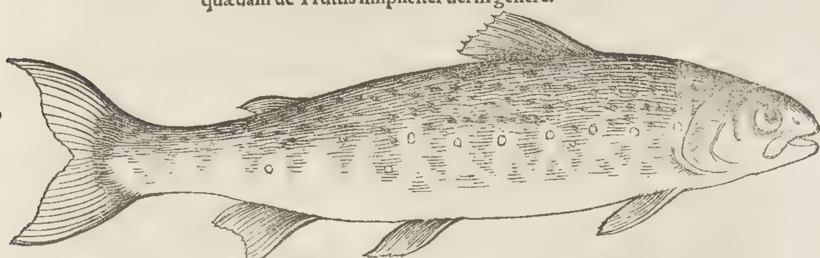
Fluiatiles aliæ sunt
- Paruæ, albæ, in Santonum & Boiorum fluuijs. cubiti magnitudinem uix attingũt, capite mugilis ferè, &c. Rondeletius. **Bachforen.**
- a. Maiores, flauæ, in Erari.
- b. Subnigræ, maculis rubentibus. colorem illum (inquit Rondeletius) ex fenio contrahi existimo. eæ enim omnium maximæ sunt, & lacustribus illis similes quæ Truttæ salmonatæ uocãtur. Hæ in riuis Misniæ **Lachßforen** appellãtur, composito à Salmone & trutta uocabulo, carne rubente, maculis aureis: (unde alicubi, ni fallor, etiam **Goldforen** appellantur, alibi **Schwartzforen**) quæ in cęteris uulgaribus truttis nigricant, ut Misenus quidam ad me scripsit. Agricola truttas nigris maculis reperiri annotauit ad Suarceburgum Misenę oppidum in fluuio cognomento Nigro, &c.
- a, b. Eas quæ flauescunt & nigricant ab albis differre comperio, quòd illis rostrum sit acutius, & ueluti in fronte macula nigra. præterea albæ minores sunt, & carne minùs flauescente.
- Rottela uel Hucha dicta Germanis circa Augustam, eadem fortè alibi **Teichforen** dicta, id est, Trutta piscinaria.
- Salmo etiã fluuiatilis quædã Trutta uideri potest. / Item Eperlanus. } Sed hi ambigunt inter fluuiatiles & marinos.
- Salmarinus circa Tridentum dictus proculdubio Trutta quædam fluuiatilis est.

Lacustres sunt, ut
- Trutta magna uel salmonata, in magnis lacubus. Salmonem lacustrem dixeris. **Seeförine** { **Grundförine** / **Schwäbförine**
- Carpio Benaci.
- Vmblæ uulgò dictæ
  - Minor, in lacu Tigurino, & alijs. **Rötele.**
  - Media, in Lucernensi & Lemano, **Rooten.**
  - Maior, quã in Lemano equestrẽ cognominant, **groß Rooten.**
  - } Differũt hæ à cęteris truttis omnib. cũ aliâs, tum quòd carnẽ longè molliorẽ habent: in minore Vmbla, etiam lapillòs in cerebro obseruaui.

Quæ diximus Truttarũ genera dentes habent. sunt aũt & alij pisces Truttis cognati, sed absq; dentibus, ut Laureti & similes lacustres, (nos Albulas nominauimus in A. elemento:) in fluuijs uerò Thymallus, et Vmbra fl. Lauareti quidẽ & thymalli carnis substantia quoq; à Truttis multùm differunt, magis friabili, candidiore, salubriore: item squamis, & quòd lapillos in capite habent, Lauareti ac Thymalli.

Quòd Trutta multigena sit, id quidẽ ex stellis (*punctorũ uarietate*) statui uix potest. nam diuersi amnes eiusdem generis pisces diuerso modo pictos habent, quanuis in eodem tractu capiantur interdum, ut Rilla Neustriæ fluuius, Bellonius.

COROLLARIVM I. DE TRVTTA FLVVIATILI: ET quædam de Truttis simpliciter uel in genere.

A

Truttam pleriq; t. duplici scribunt, sicuti Galli etiã Italiq; pronunciãt: Platina simplici. Trutas (inquit) à trudẽdo quasi trusiles lingua uernacula dictas puto. semper enim in aduersum & impetuosum flumẽ truta nitit̃, aduenientes undas superare cõtendens. Scoppa grãmaticus Italus torentinã nominat, sine authore, mallẽ r. duplici, ut à torrentibus nomẽ deducat. in his enim & riuis montanis abundat. Germanis **trut**, gratũ ac desideratũ significat: & quanq; ipsi aliud (ut dice=

mus) huius piscis nomē usurpant, potuerūt tamen ab ipsis, ut & alia quædā olim, Itali & Galli hoc
nomen mutuari, quo tempore Gothi præualebant. Nostri speciē truttæ lacustris, quā Galli Vm=
blam, à rubicundo colore, Roote nomināt: à quo colore, siue simpliciter, siue propter maculas in
plerisq;, aut carnē in aliquibus, rubentes, genus totū Rotta, uel t. præposito Trotta, ut Itali profe=
runt, denominari potuit. ¶ Truttæ nullam in ueteribus scriptis memoriā extare Grapaldus mi=
ratur. De truta non uideo quid sit, nisi troctam quis uocet. ita enim piscem nominat Ambrosi=
us in Hexamero, itemq; Aelianus, sed inter marinos, Hermolaus Barb. in epistolis Politiani. Ve
rùm Ambrosius truttā nominat, non troctam. Aeliani uerò τρώκτης (troctes masc. genere) nō ali=
Aurata. us est q̄ amia. ¶ Qui nuper ex Germanis truttā, ueterum auratam esse coniecerunt, ex ipsa aura
Perca fluuiat. tæ historia manifestissimè redarguunt. Aliqui percam fluuiatilē Ausonij, putarunt esse truttā, q
& in delicijs habeatur, & phercha ferè à Germanis dicatur: sed ij quidē decipiuntur, Massar. Ca-
Thedo. rolus Figulus ut Thedonem Ausonij (de quo scripsimus suprà in Capitone A.) suspicaretur esse
truttam, nescio unde induci potuerit, nisi aliquam fortè literarum similitudinem somniārit: quæ
ut nulla est, ita si uel maxima esset, nihil concluderet. hoc etiam absurdū q eundem piscem, non
Salar. modò Thedonem, (cuius tamen seorsim Ausonius meminit,) sed salarē quoq; & Farionē ab Au=
sonio uocari putat. Scio Gillium & alios quosdā uiros doctos, salarē Ausonij pro trutta habere.
ego omninò salarē pro salmone paruo accipio: ut cōueniat ei hic uersus, Qui nec dū salmo, nec iā
salar, ambiguusq; Amborū medio fario (al' sario) intercepte sub æuo: & nomē Germanicū Sälm
ling. nā quod pro trutta argumentū ipsi adferunt, Purpureisq; salar stellatus tergora guttis, nō mi
nùs salmoni paruo q̄ truttæ cōuenit: uterq; aūt in Mosella reperitur: etsi Saluianus dempta trutta,
quæ in Mosella satis frequēs sit, nullū reperiri piscē in eo flumine dicat, cuius tergora stellata sint
Fario. purpureis guttis. Farionē quidē (uel, ut plerīq; legūt, Sarionē) truttā lacustrē uel salmonatā ut uul
gò aliqui nomināt, Bellonius & Rondeletius esse suspicant: q ea ut Ausonius scribit, magnitudi
ne inter salarē & salmonē media sit, sed salarem nō rectè pro trutta fl. interpretant: & cogitare de=
bebant Ausoniū de Mosellæ fluuij piscibus loqui: truttā uerò salmonatā, piscem esse lacustrē, non
fluuiatilē. itaq; ego ut salarem, salmonē paruū interpretor: ita farionem, simpliciter truttā, siue trut
tam fluuiatilē. ex hac enim ætatis progressu salmonē fieri Ausonius existimasse uidet, uulgarem
quorundā persuasionē secutus. nam & obscurus quidā author, cuius de animalibus scripta extāt:
Trutta (inquit) ut fertur, quandiu minoris ætatis & corporis existit, in aquis tantùm dulcibus nu
tritur: cum autem excreuerit, & descendēs usq; ad confinia maris de salsedine eius biberit, salmo
efficitur: quod tamen uerum esse nequaquam ab omnibus asseritur, Sic ille. Ergo si salarem &
farionem, pro ijs quos dixi piscibus accipiamus, simplex fuerit Ausonij error, è farione, id est trut
ta, salmonem fieri putantis, ut & alij quidam. Sin salarem, truttam: farionem uerò truttam sal=
monatam fecerimus, duplex illius error fuerit: tanquam è trutta fluuiatili, salmonata quæ lacu=
stris est, nascatur: & rursus è salmonata, salmo: quorum utrunque ut falsum est, ita nec hodie à
quoquam perito creditur, nec olim tam imperitos fuisse homines puto, qui ita iudicarint. Fa=
rio etiam (si ita potiùs scribendum est quàm sario, ut Figulus & alij quidam rentur,) ipso no=
Varius. mine ad uulgarem Germanis truttæ nomenclaturam accedit. Aliqui Truttā Latinè Varium uo
cant: quod nomen similiter & cum Germanico facit, & punctorum in hoc pisce uarietatem de=
notat. alij maiorem Varium: ut alium diuersi generis pisciculum, Variū minorem: de quo in Co=
rollario de Phoxinis diximus. Galli enim Veronum nuncupant. Ab hoc etiam diuersum piscē,
gobium fluuiatilem Ausonij, uarium & maculosum, Placentini Varon, Mediolanenses Vairon
appellāt. Alius etiam Græcorum est pœcilias à uarietate dictus. Quamobrem ut declinemus ho
Turtur. monymiam, truttam Varij nomine uocare non placet: ut neque turturis: quod nomen recentio=
res quidam ei attribuunt, sine authore: cum pastinaca etiam marina superioribus seculis turtur
Lupus uarius. appellata fuerit. ¶ Iouius suspicabatur luporum alios sine macula, id est marinos esse: qui & a=
mnes subeant: alios uarios à Columella dictos, hoc est, fluuiatiles, qui dulcibus in aquis generen=
tur, Truttas nempe. unde & Truttā (inquit) ab aliquibus inglorijs authoribus Variū maiorē ap=
pellari uidemus. Certè trocta admodum uaria est, nigricantibus (*de lacustri sentire uidetur: nam
fluuiatiles raræ uel raris in locis maculis nigricantibus inueniuntur*) maculis totum dorsum speciosè pin=
gentibus. Spigolæ uerò (*uulgò dicti, id est, Lupi marini sine macula*) unicolores potiùs atq; argenteæ es=
se uidentur. quanquam & ipsæ ueluti ad retinendam Lupini generis appellationem subatris pun
ctis, sed minoribus & languidioribus, quàm in Truttis uideamus, notatæ sint. neq; enim arbitran
dum est Columellā per lupos traductos in Ciminū & Sabatinū lacus, uel Truttas, uel Lucios in=
telligere uoluisse. superuacaneū enim fuisset Truttas indidisse, quarum maximā copiam suburba
ni amnes omni tempore suggererent, ut ex Reatinis, Sublaqueanisq;, ut ex ipso Tyburtino Ani=
ene quotidie uidemus. Præterea neq; Romanæ luxuriæ, neq; admirabilioris magnificentiæ fuis=
set alios q̄ pelagios pisces illis in lacubus disseminasse. de marinis enim Columella loquebatur, et
quidem nobilissimis, ut de auratis et murenis simul cū lupis ipsis clarè testatus est: quos tamē om
nes deficiēte paulatim eorū sobole, quū diu naturæ repugnare nequiuerint, penitus interijsse ma=
nifestè uidem⁹. Improbūq; illud factū & dictū luxuriosum Philippi apud Cassinatē hospitē, certis
simā facit cōiecturā, lupū illū, quē ut insulsissimi saporis expuerat, & pbro subidē fuerat pscutus
fuisse

fuisse Truttam: quum in illis amnibus Casinatium, Soranorũ & Arpinatium Truttæ plurimæ capiantur, quas Spigolis Tyberinis pinguioribus minimè comparandas Philippus esse iudicabat. Plinius quoq; aliquos lupos à candore lanatos appellari dicit, & illud quidem propriè & eruditè. nam lupos, id est, truttas in uniuersum secundum carnes rubescere: Spigolas autem pelagias pariter ac Tyberinas insigni candore albicare clarissimè constat. Cæterùm truttam non facilè in Tyberi reperies, sicuti nec ipsam Spigolam alijs in amnibus urbi propinquis. Hucusq; Iouius: cuius sententiæ etiam Saluianus suffragatur. ¶ Truttæ piscis Græcorum nemo (quod quidẽ sciam) mentionem fecit, inquit Saluianus. Latinorũ uerò etsi nonnulli meminerint, non omnes tamen eodem eum uocarunt nomine. Columella enim inquiens: Tum sine macula (nam sunt & uarij) lupos includemus: Lupos uarios truttas nostras uocare uidetur. Nam uti nullum luporũ maculis ita insignitum uidemus, ut uarius dici possit: sic pisciũ, qui macularum ratione, quibus depicti sunt, uarij uocari merentur, nullus est, qui propiùs quàm trutta ad lupi accedat similitudinẽ. Verùm ne solis uideamur coniecturis inniti, Isidorum Hispalensem, in recensendis rerum nominibus, quibus tempestate sua utebantur (uixit autem plus octingentis ab hinc annis) testẽ haud contemnendũ consulamus. Cum enim scribat: Pisciũ nonnulli à colore appellantur, ut Vmbræ, quia colore umbræ sunt: & Auratæ, quia in capite auri colorẽ habent: & Varij, à uarietate, quos uulgò Truttas uocant: apertissimè nostræ subscribit opinioni. Hîc tamen (ne quispiã nominum decipiatur similitudine) animaduerti debet, piscẽ etiam illum τῶν γιαλεῶν, quem alij asteriã, id est, stellarem uocãt, ποικίλον, hoc est, uariũ uocari ab Athenæo: (*cognominatur is potiùs, quàm uocatur uarius:*) Pausaniãq; & Eustathium piscem quendã uocalẽ in Aorno fluuio repertũ, ποικιλίαν, i. uarium uocari, scriptum reliquisse: ut latiùs octogesima prima pertractabimus historia. (*Atqui in ea historia Saluianus de turdo scribens, αἰολίαν cognominari meminit: ut & coracinum αἰολίαν, & scarum αἰόλον, id est uarium. de pœcilia nihil. nos de pœcilia suo loco, P. elemento scripsimus, & eum piscem esse docuimus, quem Beiscerum Germani uocant, &c.*) Præterea Plinius Valerianus ille qui librum de morbis atq; remedijs conscripsit, lib. 5. de re. med. cap. 43. Truttum uocauit, dicens: Pisces de flumine, qui petram habent, ut Trutti, Squalei, comede. (ego Truttæ & Squali legerim.) Deinde D. etiã Ambrosius Truttam appellauit, similiter ut Isidorus, uulgarẽ nomenclaturã esse testatus, his uerbis: Piscium alij oua generant, ut ij quos truttas uocant. (*Isidori uerba iam antè recitata sunt.*) Hæc Saluianus. Alexander Benedictus tempore pestis cõmendat labracem piscẽ, quem uulgò (inquit) Variolum nominant. Et mox, In hoc genere & truttam fluuiatilẽ ob similitudinem posuerim. Nominârat autem priùs lupum tum marinũ, tum fluuiatilem, duplici errore. nam cum labrax Græcorũ non alius quàm lupus marinus sit, ipse disiunxit: & Lucium uulgò dictum fluuiatilẽ piscem lupum esse arbitratus, Lucium marinum etiã (nescio quem piscem, alij enim sphyrænã, alij genus aselli, alij fortè aliũ sic uocant) uulgò dictum, Lupum marinũ appellauit. ¶ Truttas nostras non esse lupos uarios, seu maculatos, Rondeletius docet, tum in Lupi, tum in Truttæ fluuiatilis historia. cuius ego sententiam contra Iouium & Saluianũ defenderim. Saluianus Isidori uerbis nititur, quæ sunt: Piscium nonnulli à colore appellantur, ut Varij à uarietate, quos uulgò truttas uocant. sed aliud est uarios dicere, aliud Lupos uarios. Equidem Isidori seculo pisces qui uulgò nominabantur Truttæ, sicut hodieq; Gallis & Italis, à literatis hoc ceu barbaricum nomen aspernatis, Varios uocari solitos credo, non tamen priscis Latinis idem nomen pro hoc pisce in usu fuisse. Aelianus tamen libri de animalibus 17. cap. 1. in Astræo Macedoniæ fluuio pisces colore uario distinctos, (τὴν χρόαν κατασίκτους,) nomine ab incolis Macedonibus interrogando, gigni referens: qui peculiares quasdã illi fluuio muscas, circa summã aquam uolitantes, appetant: truttas intelligere mihi uidetur: utpote pisces fluuiatiles, uarios, & muscarum etiã, sicut & aliorum uermiũ, appetentes. possunt autẽ facilè, cum saltu ualeant præ cæteris piscibus, muscas quoq; extra aquam uolitantes arripere. Addit Aelianus piscatores pro his muscis purpurascente lana hamum uestire, & gallinaceas pennas duas cerei coloris addere, ut pisces decipiant, sicut referemus in E. qualibus dolis hodie etiãnum ad pisces quosdam capiendos utuntur, thymallos præcipuè & truttas: Vide infrà in E. Græcũ equidem uetus truttæ nomen, tum Aeliano, tum uiris hactenus eruditis & ὀνοματοθήραις ignoratũ omnibus, primus ego nostro seculo deprehendisse mihi uideor: ut suprà etiam ostendi, elemento P. sub finem paginæ 927. hîc aliqua ex parte repetam, non sine auctario philologiæ. Mnesitheus apud Athenæum libro 8. truttas appellauit pyrûntas. Ex fluuiatilibus (inquit) optimi sunt, qui in rapidissimis fluuijs uersanт, ut pyrûntes, (οἱ τε πυρῶντες: malim ὡς οἱ πυρῶντες.) Hi enim non gignuntur nisi in rapidis ac gelidis fluuijs, & faciliùs quàm cæteri fluuiatiles concoquuntur. Hæc ille. Natalis de Comitibus, nimiùm plerunq; fidus interpres, οἱ τε πυρῶντες legit: & transtulit, quiq; rubescunt. mihi placet substantiuũ esse nomen, quo pisces quorum meminit, tanquã eorum qui uel præ cæteris præcipites ac gelidas aquas sequantur, appellentur. meritò autẽ pyrûntas, id est, truttas præcipuè nominauit. has enim scio in fluuijs quibusdam seu riuis montanis asperioribus, ubi nullus alius piscis uiuit, (siue propter locorum frigiditatem, siue potiùs præcipitia,) solas reperiri: ut dicam in C. Πυρόω uerbum actiuum, urere, incendere, uel igne examinare significat. inde participium πυρῶντες formari potest, à recto πυρόων. Πυρῶντες uerò pisces nomen est substantiuum à recto πυρόεις, qui contractus effertur πυρῶς: & uel adiectiuè calidum, ignitum, rutilum significat:

Truttæ nomen Isidori Hispal. seculo.

Varius nomen, aut cognomen diuersorum piscium.

Pyrûs.

uel substãtiuè accipitur pro stella Martis, quæ rutilat colore: pro trutta pisce rutilo. pro stella enim subaudiri potest ἀστὴρ, pro pisce ἰχθύς. Sic & placentarum nomina in όεις, uel οῦς contractè, Græci habent: ut genus, πλακόεις: ut species, τυρόεις, πυραμόεις, σησαμόεις: subauditur autem ἄρτος, id est panis. Ὀπόεις ciuitatis nomen est, Σιμόεις fluuius. & hæc quidem contrahuntur ferè. alia non item, ut ἐρόεις, & λειρόεις, ni fallor. ut nec ea quorum antepenultima cum sit longa, in penultima quoque pro o. breui, o. magnum accipiunt, quale est ὠτώεις, quod annotauit Eustathius. A masculinis in όεις, fœminina terminatio fit in όεσσα, contractè οῦσσα, uel Atticè οῦττα, ut μελιτοῦττα, οἰνοῦττα. quo exemplo truttam

Pyrutta. nostram non solum masculino gen. pyrûnta, sed etiam fœminino pyrûssam aut pyrûttam nominare licebit: & quidem ad Latinam inflexionem commodius. Videri sanè potest Germanicum etiam nomen **Főrine**/quasi **Fürine** ab igne factũ, hoc est rutilãtibus igneo colore maculis: quandoquam & caro in nonnullis eodem colore sit. Quòd si quis Germanicum nomen à Latino uarius deducere malit, non refragabor: hoc tamẽ audiet, præstare Germanicis nominibus de sua lingua originem petere, præsertim cum plerosque alios pisces proprijs suæ linguæ uocabulis Germani appellent.

Vulgaria. Truttæ Italicum nomen est Trotta, uel Truta: Trutala, circa Larium lacum, ut audio, diminutiuum. Gallicum & Sabaudicum Troutte, uel potius Truitte. Rhæti qui Italica lingua corrupta utuntur, Criues appellant. ¶ Germani alijs in locis aliter atque aliter proferunt, **ein Fore/ Forhen/ Főrine/ Forel/ Forell**: plerique primam per f. pauci per u. consonantem scribunt. Habent & composita nomina, **Bachforen**, à riuo: **Waldforen**, à sylua: **Schwartzforen**, à colore nigro. **Goldforen**, ab aureo, uel rubente, carnis & punctorũ nimirũ. **Lachßforen**, à media inter salmonem & truttã specie. Vide in B. **Seeforen**, à lacubus: in quibus alij profundius degunt, **Grundforen** uocant nostri: alij propius summam aquam, **Schwäbforen**. Videri autem potest (ut suprà dixi) **Foren** dictus quasi **Füren**, à colore igneo, uel origine Latina, quasi uarius aut uariolus: ut & lupi pisces uarij, à punctorum uarietate nominantur aut cognominantur. uel à uoracitate: unde & truttam aliqui, quasi troctam, quòd Græcis uoracem significat, appellatam putarunt. Aliqui **Vorhelle** scribunt, & per iocum etiam **Vorhenne** pronunciant, quod gallinis, quas **Hennen** Germani uocant, in cibo præferatur hic piscis ab ijs qui palato seruiunt. Inter ludicras piscium nomenclaturas, truttam nominis arguta allusione, & quoniam in montium ac syluarum fluminibus degit, inuenio cognominari **ein Forster. Ein Forel ist ein Forster.** nam ut Gallis Forest, sic **Forst** Germanis syluam significat: **Forster** uerò syluæ custodem aut præfectũ. Sigismundus Gelenius farionem interpretatur Germanicè **Pfarh**, nescio quàm probè, uel ubi usitato nomine. Cæterùm alius est piscis quem Germani quidam uocant **Furn** uel **Fürn**, nempe Capito fluuiatilis. Circa Acronium uerò lacum, leuciscum fl. illum, quem Gali Gardonem, nostri **Schwal** appellant, paruulũ adhuc uocãt **ein Fornfisch**, (alibi **Fürnling**:) maiorẽ **ein Gnitt**, tandẽ **ein Furn**.

Trutarum nomina & differentiæ apud Anglos. Truttam Angli uocant **a Trute**, uel **Trowt**. Trutarum in Anglia (ut uir doctissimus Guil. Turnerus ad me scripsit) duo genera reperiuntur. Alterum, quod Ausonij salar (*nimirum & ipse, ut Gillius & alij, salaris nomine truttam fl. simpliciter accepit*) est, à Northumbriensibus meis uocatur **a Burutrout**, (*Germanico fortè* **Fore** *& Gallico Troutte, unius piscis nominibus in unum confusis. ex his enim duabus linguis Anglica ferè constat hodie.*) Ad hoc genus alia species referri potest, truta illa quæ uocatur **an Allerfanght**, hic piscis quàm alter (*superior*) uentre magis prominulo est, & per omnia crassior, & maxima ex parte, ut ille in locis uadosis & non ita profundis: ita hic in profundioribus torrentium & fluuiorum locis, sub alnorum radicibus, quæ ad ripas fluuiorum nascuntur, interdiu delitescit. Atque ideo ab alno, quæ nostra lingua uocatur **alder** uel **aller**, nomẽ sibi sortitus est. Alterum trutæ genus in Northumbria uocamus **a Bulltrout**, hoc est trutam taurinam, ab insigni magnitudine qua alias trutas superat. cubito enim aliquando longior reperitur. crassior est salmone pro ratione suæ magnitudinis, sed capite, si rectè memini, breuiori. Caro est quàm salmonis multò siccior, & friabilior, & multorum palatis gratior. Accepi eandẽ in alijs Britanniæ regionibus uocari **a Graytrout**, & alijs **a Skurf**. Est & in Anglia à trutarum forma non multùm abludens, quem à colore cinereo uocamus **a Graylyng**. Eundem audio alicubi **Omber** nominari. idem, ni si fallor, piscis est, quẽ uos uocatis **ein Aesch**, Hæc Turnerus. ¶ A trutta longè differt piscis, quẽ Germani quidam **Rutte** uocant, nostri **Trüsch**.

Truttam Poloni indigetant Pstrak, Bohemi Pstruh. ¶ In Malaca Indiæ regione Truttam Caiuba uocant, Scaliger.

B In Malaca Indiæ regione magna Truttarum copia est, Scaliger. In lacubus montanis quos Athesis facit, capiuntur truttæ nigricantes, & aliæ auricolores (punctis nimirum,) has **Goldförinen** uocant, illas **Schwartzförinen**. Salares (*Truttæ*) subnigris maculis reperiuntur in Misena, & in riuis ad Crotendorfum, (non procul ab Annebergo) & in fluuiolo quem Nigrã aquam appellant, (non procul à Zuicca,) qui Suarceburgum (Misenæ oppidum) præterfluens in Muldam infunditur, Ge. Agricola. Est & Rutlinga Sueuiæ oppidum: quod præterlabitur fluuius, qui Truttas nigricãtes, sed maculis rubẽtes alit, in cibo lautas. Similes his sunt in riuo Martiæ syluæ prope monasteriũ S. Blasij. Apud Misenos Germanos **Lachßforen** appellãtur truttæ quædã, nomine ex salmone & trutta composito: quarum caro rubet ita ut salmonum, palato quàm cæterarum

terarum gratior. pinguntur autem maculis aureis, cæteræ uulgares nigris apud eos. Hæ sunt nimirum quas Rondeletius subnigras esse dicit, maculis rubentibus. sed colorem illum (inquit) ex senio contrahi existimo. eæ enim omnium maximæ sunt, & lacustribus illis similes, quæ truttæ salmonatæ uocantur. Eædem nimirum sunt quas Germani alicubi Goldforen appellant. In lacu Suerinensi Lachsforel dictos pisces punctis nigris notatos haberi audio: & apud Carinthios ipsos quoq; salmones similiter appellari. Sunt sane multa truttæ & salmoni communia: nempe forma tota, & corporis partes externæ internæq;: caro rubicunda, squamæ exiles, maculæ seu puncta, magnitudo, formæ mutatio circa rostrum præsertim ac simul nominis, in truttis Salmonatis peculiariter:) ascensus ad summas aquas, saltuum uis & agilitas, suauitas in cibo. quamobrem non est mirum si ex truttis illis, quas Lachsforen appellãt, aliqui ætatis progressu salmones fieri putauerunt. ¶ De coloribus & alijs Truttarũ differentijs, suprà etiã in A. quædã retulimus. Audio in Germania alicubi nuper Truttã flaui coloris captã plerisq; admirationi fuisse. ¶ Fœminam aiunt in omni pisciũ genere maiorem esse, excepta trutta. Piscium fœminæ, inquit Plinius, maiores sunt q̃ mares. ¶ Trutta squamas habet ut salmo, & carnes simillimas, rubentes, idq; æstate tantùm, uel potiùs à Iulio mense usq; ad Nouembrẽ: hyeme uerò albas. Maculis in dorso (*lateribus*) croceis atq; sanguineis (al' croceis, & ruffis & nigris) uariatur, Albertus & Author de Nat. rerum. Extrinsecus uaria est, intrinsecus rubet. Fertur autem quandiu minor ætate & corpore fuerit, in dulcibus tantùm aquis uiuere, & truttam uocari: adultam uerò ad cõfinia maris descendere, & salmonem effici: quod tamen uerum esse nequaquam ab omnibus asseritur, Innominatus. ¶ Forma omnibus truttis communis est: omnes etiam sex dentes in lingua habent, & certo ordine dispositos: scilicet duos antè, totidem in medio ad latera positos, reliquos iuxta radicem, Cardanus. ¶ Trutta (inquit Saluianus) corporis forma Lupo persimilis est: rostro tamen minùs extento, magis retuso, ac paulùm incuruo: ore etiam paulò minori, sed quamplurimis & acutissimis dẽtibus, tũ in maxillis multiplici ordine, tum in lingua dispositis, dẽticulato. Piscis totus ex albo flauescit: maculis modò purpureis, modò nigricantibus, dorsum ac latera speciosè pingentibus. ¶ Trocta (*Trutta*) maculis rubris passim uariegata, (inquit Syluius in libello De uariorum corporum dissectionibus,) ordines dentium habet sex: primum labris connatũ, alios quinq; à labro in pharyngẽ abscedentes: in quo tamen sunt dentes in contrariũ hamati, & qui cibũ ex uentriculo regeri prohibeant. Branchias utrinq; quatuor dentibus hamatis, & asperis, & duris, cõtumaces habet: uentriculũ magnum limacibus quibusdã fluuiatilibus & coloris herbacei plenum, quos aquæ fundũ producit, squama admodũ tenui & herbacea. Intestina habet in multas ecphyses exoluta, deinde rectum: cætera nota sunt. Pulmones (*Falsum hoc est: bronchias suprà hunc piscem habere dixit, quas partes simul & pulmonem nullum habet animal*) habet, & diaphragma, & inter hæc cor triangulum. sub diaphragmate uentriculum, & cæteras uentris inferioris partes. Lienem habet nigricantem, talpæ æmulum, hepar rubrum: id dextrum, illum sinistrum, animalium cæterorum modo, Hæc Syluius. ¶ Carne similis est salmoni, longus & non crassus piscis, Arnoldus Villanouanus.

Truttam in fluuijs minoribus, frigidioribus, saxosis & inter montes delabẽtibus, potiùs quàm contrà se habentibus nasci & degere constat, Saluianus. Viuit in torrentibus & fluuijs qui magno impetu ruunt de montibus, Albertus. In fluuijs quibusdã seu riuis montanis truttæ uel solæ reperiuntur, nempe asperioribus magisq; præcipitibus: in minùs asperis paulò, præter truttas etiam thymalli inueniuntur: in alijs insuper gobiones fluuiatiles capitati. Pyrũntas in rapidissimis frigidisq; fluuijs agere Mnesitheus author est. In altis montium riuis, etiam tenuibus & exiguæ aquæ, truttæ satis magnæ & pulcherrimæ reperiuntur. Ascendunt enim (ut dictum est) altissimè, cum & contra aquam luctari magna ui, & saltu se promouere, ad tres aut quatuor ferè cubitos interdum, in ascensu queant. semper enim loca sublimiora petunt. itaq; iuxta diui Blasij cœnobium in Martia sylua, riuo aduerso tendunt ad lacum usque in monte situm (nigrum cognominant,) è quo riuus defluit. Commune est omnibus truttis aduersus fluminum cursus ferri, Cardanus. atqui lacustres truttæ, quæ in stagnantibus aquis degunt, non nituntur contra aquas. Qui truttas ad mare descendere, & in salmones mutari putant, falluntur. ¶ Vescuntur muscis quibusdam fluuiatilibus. uide inferiùs in E. ex Aeliano. Phryganijs & uermibus & locustis palustribus, Cardanus. Limacibus quibusdam fluuiatilibus, Syluius. Percarum fl. sobolem appetunt, aliosq; pisciculos: apprimè uerò fundulos barbatulos, & phoxinos læues, quos Pfellen Sueui appellant. Truttæ & lucij dum pisces ab ima aqua ad summã persequuntur, nimio celeritatis impetu aliquãdo supra aquã efferuntur, ut uel in scaphas interdũ incidant. Truttas alicubi uulgus etiam auro uesci putat. degunt enim ferè in riuis montanis, in quibus & auri micæ reperiuntur, & punctis rubentibus aut aureis pingunt. Vide quæ annotauimus suprà in Thymallo C. ¶ Pariunt truttæ circa sancti Galli diem, (id est circa medium Octobris) cum partus instat, scrobes modicas facere dicuntur. ¶ Anguillæ optimæ ex troctis nascuntur. deteriores autem ex quodam pisce ignobili. hoc mihi non credenti, cum essem Pallantiæ, quod est oppidum Nouariensis agri in ripis Verbani lacus, piscatores, apud quos tessera amicitiæ usus hospitabar, ostendere, Gaudentius Merula Memorabilium 3.35.

Tonitruis fluuiatiles truttæ perterrentur ualde & obstupescunt.

B Interdicunt apud nos piscatoriæ leges, ne qua in fluentibus aquis trutta, quæ nondum iustam ac designatam longitudinem attigerit, capiatur. Apud Bauaros præscripta est mensura ad digitos fere quatuordecim. ¶ Tonitrua tanto metu & stupore truttas afficiūt, ut aliquando loco manentes & erectæ propemodum à piscatoribus aut alijs uulnerentur & capiantur. Pisces quidā instante partu scrobes in uado modicas excitant, ut truttæ & salmones: iuxta quas commorātes, noctu adhibita face obstupescunt, neq; fugiunt: itaq; fuscinis feriuntur. Riui montani qui truttas alunt, à solitis alueis diuertuntur, ut aqua destituti & in sicco relicti pisces capiantur. Ab Anglo quodam accepi, truttas in Anglia uel manibus interdum comprehendi, dum sub radicibus alnorum & salicum stabulantur. piscator enim accedens palpat fricatq; uentrem: eaq; contrectatione delectari uidentur hi pisces, donec manum promouens branchijs iniecerit ac retinuerit. Trutta fricari se permittit in aqua, & sic capitur, Arnoldus Villanouanus. Escam ad truttas & thymallos abunde capiendos descripsimus in Thymallo E. Vermiculis quibusdam aquatilibus testa dura inclusis (Kerderle nostri uocant) præsertim qui in fontibus frigidis reperiuntur, inescantur truttæ. ¶ Ex libello quodam Germanico manuscripto de piscibus decipiendis, præsertim additis hamo figmentis, quæ muscas aut insecta quibus pisces quiq; delectantur, quàm proximè referant: ea autem pro diuersis anni temporibus uariātur. Ad truttas: (Aprili mense, puto,) Muscam finges, cui corpus è serico rubeat, caput uirescat, additis alis gallinaceis ruffis. Maio mense, corporis alueum è serico rubro & auro (filis aureis) effinges, caput nigrum: alas uerò addes de pennis rubris caponum. Iunio, corpus formetur è serico cœruleo & auro, caput flauum esto, alæ uerò de pennis perdicum subalaribus. Iulio, corpus è serico uiridi & auro mentieris, caput facies cœruleum, alas autem è pennis flauis. Augusto, corpus fiat è pennis pauonum longioribus, (*Speculis fortè uel oculis, ut uocant in pennis caudæ pauonum,*) circumalligata penna aureola: caput flauum, alæ de pennis medijs inter alas gallinæ syluaticæ illius quam à corylis Germani denominant. Septembri, corpus fingatur de serico flauo & rubro, caput fuscum, cum alis de dorso lagopodis, quam perdicem albam nominant. ¶ Similem truttas piscandi rationem præscribit Aelianus de Animalibus 15. 1. Huiuscemodi Macedonicā piscandi rationem auditione comprehensam habeo: in fluuio nomine Astræo, qui inter Berœam & Thessalonicen medius fluit, distincti uarijs coloribus pisces (nomine ab incolis interrogando) gignuntur, qui indigenis muscis in fluuio uolitantibus pastum sibi comparant. Eæ nec simile de specie quicquam aliarum muscarum habent, quæ ubiq; sunt: nec ad Apum similitudinem accedunt, nec Vesparum, nec denique Anthedonum (Crabronum) speciem gerunt: harum tamen aliquam cuiusq; propriam particulam referunt. nam in audacia quiddam simile cæterarum muscarum habent, tum magnitudine Anthedoni similes sunt, tum Vesparum colorem reddunt, & similiter quidem atq; Apes bombis strepunt. eas Hippuros appellant indigenæ. eæ ad summam aquam uersantes sui gratia alimenti, Piscium nationem non latent. Nam ut ex his quispiam earum aliquam per summa apparentem conspexit, silentio summas aquas subiens, ne prædam aquæ agitatione loco moueat, proximè ad illius umbram accedit: & quemadmodum uel de grege ouem Lupus, uel anserem ex cohorte Aquila rapit, sic is ore hianti atq; imminenti eam deuorat. Quod quidem ipsum etsi piscatores haudquaquam ignorant, non ijs tamen muscis ad inescandos pisceis utuntur. simul enim ac hominis manu continguntur, & natiuum colorem perdunt, & pennæ euanescunt, & inepti ad escam piscium omnino redduntur. Quæ causa est, cur earum odio incensi, ipsas à se detestentur. Veruntamen qui piscandi scientiam cognitionémque pr̨eclarè tenent, captiosa quadam machinatione atq; solertia eiusmodi pisceis circumueniunt: Purpurascente enim lana hamum circumuestiunt, & ad eandem lanam gallinacei pennas duas è barba seu paleis cerei coloris speciē similitudinemq; gerentes, accommodant. quaternûm cubitorum est arundo, totidem est linea: has abstrusas insidias in flumen deijciunt: pisces colore illecti, cupidè pergunt contra uenire, ac nimirum lautum cibum se habituros ex pulchro aspectu arbitrantes, hamatis escis configuntur, ijsdemq; acerbis captiui fruuntur.

F Trutta, piscis longè nobilissimus omnium qui in dulcibus aquis generantur, æquali cunctarū gentiū iudicio censetur, Iouius. In citeriore Gallia, prima siluro (*sturioni*) Padano palma cōceditur. secunda troctis & thymallis è Ticino, Gaudentius Merula. Expetitur trutta potissimùm Aprili & Maio mensibus, (Iouius lacustrem priuatim Maio commendat,) apud nos etiam Ianuario. Parit circa diui Galli diem, hoc est medium Octobris: quo tempore scilicet non conueniunt mensis. Carnem habet similem salmonum carni, sed longè suauiorem, æstate nimirum à mense Iulio usq; ad Nouembrem: hyeme uerò caro eius albescit, & minùs grata est, Author de nat. rerum & Albert. Plinius quidem salmonem fluuiatilem Aquitaniæ marinis omnibus pr̨efert. Sunt qui truttam ómni tempore bonam esse dicant. Truttæ quæ maculis purpurascunt, meliores existimantur, Gillius. Mihi non simpliciter uerum hoc uidetur: lacustres enim nostræ nigris insignes maculis, suauitate præcellunt. Quemadmodum purpureis depictæ notis, sic & in frigidioribus, saxosis & purioribus amnibus procreatæ, ab omnibus laudari solent, Saluianus. Aliorum piscium aliæ partes præferri solent, thymalli & truttæ undiquaq; placent.

Truttarū in cibo præstātia et delectus.

De truttis

De truttis lacustribus, quæ difficiles sunt cōcoctu, infrà dicemus. fluuiales quidē (inquit Iouius) quæ aduerso torrentiū impetu fatigantī, atq; occurrentibus inæqualiū uadorum petris illisæ castigatiora sumina, & aridiusculas carnes ostendūt, medici blandiores ægris apponere cōmendareq; non dubitant. quas etiam in paralyticorū cibarijs magnopere laudauit ille Plinius (Valerianus,) qui elegantē librū de morbis atq; remedijs cōscripsit, Iouius. Plinius Valerianus salubribus cibarijs truttā fluuiatilem adnumerat, Saluianus. Commune est omnibus truttis aduersus flumi num cursum ferri: unde caro non solùm suauior, sed & salubrior, Cardanus. sed truttæ nec in fluminibus omnes sunt: & lacustres, cum pinguiores sint, suauiores uidentur, nō autem salubriores. & fluuiatilium ipsarū ut species diuersæ sunt, ita & sapores succiq; differunt. ¶ Concisa truta in frusta, ac salita, in cacabo, ita ut sursum uorsum incisura uertatur, ex aqua & aceto ita moderatè im posito, ut neq; sal diluatur, neq; plus quàm duobus digitis aqua emineat, coqui debet. Vbi despu maueris, deinceps lento quoad fieri poterit igne, efferueat. Coctā & in pinace extensam, ut nōnihil exiccet, aromatibus dulcibus insperges, ac cum leucophago bene gingiberato comedes. Par uam truttam exenteratā & bene squamatam, integram, hinc dextra, hinc sinistra, à capite ad caudam incides: incisuris salem indes, ac per horas duas inter duas tabulas opprimes. farina deinde inuolutam in oleo perlentè friges. Coctam hoc modo ad quatuor aut quinq; dies seruabis. Quouis modo edatur, grauis concoctionis est, Platina. Idem libro 7. cap. 35. ex intestinis trutæ ciba rium describit: & mox sequenti capite, Oua trutæ condita ut pisa credantur. E trutta fiunt pastilli cum speciebus, Arnoldus Villanouanus. Truttæ eo condimento, quod uulgò Acarpionare dicunt, (quod historia 23. in Carpione Benaci) explicabimus, paratę, nō solùm iucundissimē sapiūt, sed in multos etiā dies seruari possunt, Saluianus. puto aūt ad lacustrem truttam potiùs q̃ fluuiatilem, huiusmodi conditurampertinere. In Malaca Indiæ regione tanta est truttarū copia, ut salitas seruent ad commeatus, Caiuba uocant, Scaliger. Ego etiam fluuiatiles è Ticino truttas salsas gustasse me memini. saliuntur autem ferè capite amputato.

Succus & salubritas.

Apparatus.

Salsæ.

Ad mariscas seu ficus ani: Spongiæ portiuncula adipe truttæ madens, certo experimento im ponitur, Ex libro manuscripto Germanico. G

TRVTTAM marinam Venetijs puto uocari piscem quendam: de quo tamen nondum mihi satis constat.

COROLLARIVM II. DE SALMARINO, EX Hippolyti Saluiani descriptione.

Videtur hic piscis multas ob causas Truttis esse cognatus: & Salmarinus fortè ab aliqua cum Salmonibus similitudine dictus. quoniā autem fluuiatilis est, communi fluuiatili truttæ subiungere eius historiam uolui.

Iconem ex Saluiani opere petes: nos omisimus, quòd ad reliquam Truttarum speciem satis accedat.

PISCIS quem Tridentini, apud quos reperitur Salmarino & Salamandrino appellant: cum dulcis aquæ alumnus sit, ac paucis quibusdam duntaxat locis nascatur, neq; Græci, neq; Latini scriptores ullam eius mentionem fecerunt. Quamobrem nos eum uulgarem secuti nomenclaturam, Salmarinum uocabimus. A

Salmarinus capite est rotundo, rostro breui & retuso: ore mediocri & robustis dentibus munito, oculis medijs & orbiculatis. Branchias utrinq; quaternas habet: & pinnas etiam utrinq; geminas, duas ad branchias, & duas circa medium uentrem. præter quas duæ aliæ in dorso eriguntur. prior & maior in eo medio: posterior uerò & minor, (*quærendum an hæc paruula & adiposa sit, sicuti in truttarum genere,*) prope caudam: è cuius regione alia etiam una, parua, imo uentri hæret. Cauda lata est & lunata. Squamis mediocribus & non facilè deciduis tegitur. Pinnæ & cauda rubræ sunt. Venter & latera ex albo rubescunt. Dorsum uerò ex rubro flauescit, ac luteis quibusdam maculis (Carpionis instar) notatur. Totius piscis figura rotunda (*teres*) est, & oblongiuscula. Ventriculum habet amplum & carnosum: hepar pallidum, à quo fellis uesica pendet: lienem subatrum, & intestina lata, ac plurima pinguedine conuoluta. Cum maximè excreuerit, duas libras non excedit: qui uerò crebriùs capiuntur, uix libram superant. B

Fluuiatilis hic piscis est, in frigidissimis ac saxosis fluminibus nascens. non tamen in ijs omnibus aut quamplurimis reperitur, sed in paucis solùm quibusdam. Nascitur enim in flumine cuiusdam loci uulgò Valdenon dicti, circiter uiginti millia passuum à Tridento distantis. atq; in alio fluuio, apud Priscinam, qui quadraginta millia passuum à Tridento distat, ubi etiam crebriores procreantur. Verno tempore coit: parit autem æstate, circa saxosa fluuiorum loca. Pisciculis uescitur, in quorum penuria quibusdam fluuiatilibus purgamentis & sordibus nutritur. Gregatim non admodùm degit: & perrarò copiosa eorum fit captura. C

Sicuti Benaci accolæ Carpionem, sic Tridentini Salmarinum, non fluuiatilium solùm, sed marinorum etiam omnium piscem nobilissimū esse contendunt. Vnde non nisi lautiores diuitū mensas dignatur. Carnem uti sapidissimam, ita teneram habet atq; pinguem, non tamē uiscidam, D

(cuiuſmodi plerique pinguium piſcium habere ſolent,)ſed ſatis friabilem. Quamobrem boni ſucci, & concoctu facilis eſt. Condiri uariè poteſt: & quouis modo condiatur, ſuauiſsimus ſemper eſt.

COROLLARIVM III. DE TRVTTA ſeu Farione lacuſtri.

A De Trutta lacuſtri, deque Truttis in genere ſuprà etiam in Truttæ fluuiatilis hiſtoria, ſparſim quædam protulimus. Burgundi & Allobroges Truttas ſalmonatas uocant, quas nos lacuſtres, à ſimilitudine quadam ad utrunque piſcem. mihi hoc nomine uti non libet, cum in fluuijs etiam inueniantur truttæ cæteris fluuiatilibus maiores, carne ſimiliter ut in lacuſtribus rubente, quas Germani ſimiliter compoſito ab utroque piſce nomine, Lachßforen appellant. ¶ Genus hoc truttæ cum ſit lacuſtre, non eſſe ſimpliciter Farionem Auſonij, (contrà quàm Ge. Agricolæ & alijs quibuſdam eruditis uidetur,) qui fluuiatilis eſt in Moſella, monui ſuprà in Trutta fl. ſi quis tamen farionem lacuſtrem nominare uoluerit, bene erit. Iouius truttam nigricantibus maculis deſcribens, & lupum maculoſum Columellæ eſſe conijciens, non rectè tamen, de lacuſtri ſenſiſſe uidetur: quanquam & in fluuijs aliquando nigris inſignes maculis truttæ quædam reperiuntur. Vide ſuperiùs in Trutta fl. ¶ Per æſtatem cum pulpæ huius piſcis magis rubent, Goldförnen/ (id eſt chryſopyrûntes,) tanquam auricolores à quibuſdam Germanis uocantur. Apud nos & circa Acronium lacum ex lacuſtribus quæ in profundioribus locis uiuunt, priuatim à fundo ſeu uado Grundförinen appellantur: quæ uerò circa ſummas aquas, Schwäbförinen. Vide infrà mox in C. In Rheno circa catarrhactam eius prope Scaphuſiam, idem aut ſimile genus cum lacuſtribus, ſed multò uilius in cibo, Weidfiſch nominari audio. In lacubus montanis quos Atheſis facit truttarum duo genera capiuntur, Schwartzförnen & Goldförinen uulgò dicta, hoc ab auri, illud à nigro colore. ¶ Vt ſalmones circa partum cum altiùs in fluminibus aſcenderint, ſpeciem & nomen mutant: ſic etiam truttæ lacuſtres, cum relictis lacubus (ut Acronio, & Tigurino) flumina ſubierint aſcendendo, roſtrum ſimiliter ut ſalmones incuruant, & nomine mutato Jinlancken (i. duplex ſcribo pro i. longo) appellantur. Caſsiodorus uidetur anchoraginis nomine hunc piſcem intellexiſſe. Vide ſuprà in Corollario De Salmone, pag. 972.

Anchorago.

B Trutta fluuiatilis cubitalem magnitudinem ferè non excedit. lacuſtris uerò maior reperitur. in Lario enim lacu ad quinquaginta, quinimmò, Iouio authore, ad centum etiam libras excreſcere conſueuit, Saluianus. In Rhodano circa Sedunum permagnæ ſunt, quæ pondere aliquando ad triginta libras uulgares accedunt, Munſterus. has quidem uerno tempore è lacu Lemano aſcendere audio: & pedes quatuor interdum longas eſſe, aut inſuper ſemipedem. In lacu Tigurino noſtro, ad uiginti libras (libra octodecim unciarum eſt) frequenter perueniunt. uenditur autem libra ferè dimidia drachma. Memini unam prægrandem drachmis quatuordecim uendi me uidiſſe. Lacus eſt iuxta Volturenam (Vallem Tellinam aliqui uulgò uocant) in quo truttas ſtellatas eſſe audio, in Lario albas: in lacu Lugani rubere, ſed minùs ſapidas eſſe. Initio æſtatis caro in eis rubere incipit, durátque is color uſque ad Auguſtum, uel Auguſti initium: poſt uerò diui Iacobi diem, partu iam abſoluto, colorem rubicundum amittit. Cum omnes truttæ, ſalmonibus ſpecie naturáque cognatæ uidentur: tum imprimis lacuſtres, quæ circa partum roſtrum quoque ſimiliter incuruant, ac nomen mutant, ut dictum eſt.

Olim cum diligentiùs hunc piſcem intuerer, his uerbis deſcribebam: Squamulis tegitur minimis, bene dentatus eſt, & lingua etiam utrinque dentibus munitur. caput colore nigro cœruleóque mixto: dorſum partim glauco, partim ſubnigro, partim cœruleo, partim ſubuiridi. In lateribus puncta nigra. Pinna in medio dorſo multis nigris maculis uariatur, reliquæ albent. Habet & ultimam illam dorſi mollem pinnulam, ut reliquæ truttæ: branchias quaternas. Appendices non toto circuitu inteſtini, (ut Albula cœrulea noſtra, & alij quidam piſces,) ſed ab una tantum parte magnas, oblongas, bipartitas, utrinque circiter octodecim habet: & alias ſex ſeparatim ex oppoſito, uentriculum ſeu maius inteſtinum uerſus. Plura de uentre huius piſcis leges in Capite de Albula lacuſtri, pag. 36.

C Lacuſtrium truttarum aliæ in fundo ſiue uado aquæ degunt, præſertim argilloſo, ut recentior quidam ſcribit, quæ etiam magis pingueſcunt, & ſapidiores ſunt palato: aliæ circa ſummas aquas, ubi muſcas appetunt, minùs pingues & uilioris precij. Exit trutta è lacubus dulcium aquarum magnis (in his enim tantùm reperitur,) certo tempore, circa initium Iulij, ni fallor, & in flumina aſcendit: & circa diui Iacobi, qui eiuſdem menſis eſt dies uiceſimus quintus, parit. E Lemano quidem in Rhodanum eas ſubire aiunt uêre, ut & circa Sedûnum capi. at in noſtro & Acronio lacubus neque tam procul, neque eôdem tempore eas migrare puto. Trutta lacus Acronij paritura, ad Rheni influentis oſtium aſcendit: ubi cùm pepererit, rurſus deſcendit. Circa diui Iacobi diem, abſoluto iam partu ſpeciem ac nomen mutat. Confertur autem iunipero: nam ſicut hæc tertio demum anno fructum perficit, ita etiam truttæ fœtus ad tertium uſque annum creſcens perficitur. Parit plerunque medio Auguſto, aliâs citiùs tardiús ue, prout cœlum magis minùs ue calidum fuerit.

Truttas

Truttas maiores audiuimus in Larij ripis laſciuo excurſu extremos harenæ margines aliquã do iuſti paſſus longitudine proſulcaſſe, Iouius.

Quod ad lineas & hamos, quibus truttæ in lacu capiuntur, lex quædam inter piſcatorias noſtras eſt, quæ lineas in altum demitti prohibet. ¶ Trutta certo tempore, ut in c. præſcriptum eſt, è lacubus in fluuios aſcendens, (ex Acronio præſertim in Rhenum,) capitur miris ſagenis: quæ in angulis riparum arte factis collocantur. nam cum per Rhenum rapidiſsimum flumen aſcendunt, quærunt diuerticulum aliquod quietius, ubi reſpirent, quare piſcatores ad ripam id arte faciunt. infigunt enim palos aliquot ex alno, & ſpacia lapidibus explent. in huius ualli (aut ueluti promontorij) quietiore loco ſagenam pandunt, tantam ut longitudine non excedat ipſum uallũ lapidum. Sagenæ adhærent ligella ſupernatantia, quæ ſtatim ut irretitus eſt piſcis, deprimuntur uel demerguntur infra aquam parum: unde conſtat piſcem eſſe captum. B

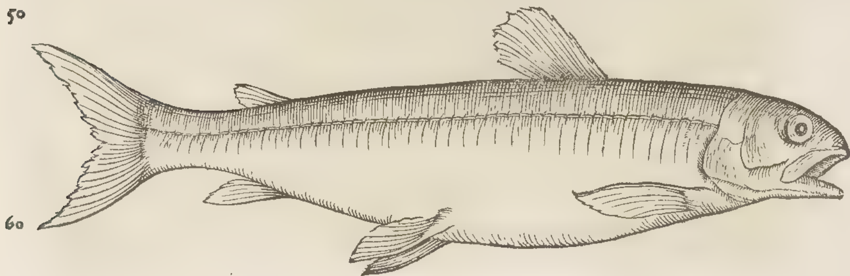
Suauitas & delectus. Truttæ lacuſtres, omnium delicatiſsimi piſces iudicantur à noſtris. caro eis ſolida, rubicunda, & boni ſaporis eſt: & quæ ad carpionis Benaci naturam accedat. ea tamen aliquando prę pinguedine nonnihil faſtidij mouet, ut & ſalmonum: quamobrem modicè ſumenda eſt. opſophagi quidam ſalmoni etiam præferunt. libra apud nos (quæ octodecim unciarum eſt) dimidiâ drachmâ plerunq; uenditur. Qui delicias quærunt, pinnas earum, (ſicut & in ſalmonibus,) & uentriculũ, ſeu inteſtinum ſuperius præcipuè appetunt. Omnium qui dulcibus in aquis generantur hic piſcis longè nobiliſsimus æquali cunctarum gentium iudicio cenſetur: Iouius, ſimpliciter quidem de trutta, uidetur autem de lacuſtri præcipuè ſentire. Et quidem omni alio (inquit idem) uel marino etiam piſce ſapidior, præſertim ſi Maio menſe, & in Breſciæ torrentis oſtio capiatur. mortua pauciſsimis horis ſummam illam ſaporis gratiam amittit: quoniam ob pinguem illam teneritudinem quàm ocyſsimè computreſcit. Soleo ego plerunq; mirari quoſdam, qui, ut ſapiẽtiores uideantur, Benacinum carpionem, Padanum ſilurum, & è mari plures piſces Larianis truttis uel anteponere, uel exæquare ſolent, & item Soranæ truttæ in eo genere principatum attribuant, quũ maximè fallantur. ¶ In Veneto lacu, id eſt, inferiore Acronij parte captæ, præferuntur ijs quæ in ſuperiori parte capiuntur. Item quæ circa fundum ſeu uadum paſcuntur, illis quæ circa ſummam aquam, utpote pinguiores. Maio menſe præcipuè commendantur à Iouio: à noſtris Februario: ab alijs ſimpliciter æſtate, dum pulpæ earum rubent. eum enim colorem amittũt, ut diximus, cum flumina ſubeuntes pariunt declinante Iunio, ſimulq; ſpeciem & ſaporem. itaq; autumno & hyeme non laudantur.

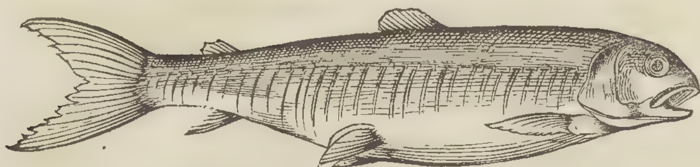
Succus & ſalubritas. Truttæ pinguiores, ut ſunt Larianæ, multo ſucco replere corpora, genitalemq; humorem copioſè ſuggerere dicuntur, (uti Auicenna de omnibus propè piſcibus, ſi recentes & calidi comedanť, uno edicto pronunciauit.) ægris tamen euidentiſsimè nocent, utpote quæ tardè loborioſeq; in ſtomachis atterantur et ſecernanť. at fluuiales truttas (*ut in ipſarum hiſtoria dictum eſt*) medici blandiores ægris apponere non dubitant, Iouius.

Apparatus. Coquuntur conciſæ in tabellas in lebetibus lapideis torno fabricatis, ſimplici in aqua, multo ſale indito, aliaq; ſubinde accerſita condimenta penitus aſpernantur. Muſco enim quodam pruinæ ſimili paulò pòſt ſponte emiſſo rubentes pulpæ protinus effloreſcunt, ita ut quum refrixerint multò gratiores eſſe uideantur. Morus tamen nobilis paraſitus, truttam cubitalem in præpinguis capi iure coquendam eſſe cenſebat, Iouius. Truttæ elixandæ fruſta macerentur prius per dimidium horæ in frigida fontana aqua: deinde in feruens uinum æquali aqua dilutum iniectæ coquantur. Spina dorſi, & cauda aſſæ, uel principum menſis inferuntur, Mangoldus.

COROLLARIVM IIII. DE VMBLIS, SABAVdicæ dictis, Truttæ lacuſtris ſpeciebus.

Eiuſdem piſcis, nempe Vmblæ minoris icones duas, ut à diuerſis pictoribus non eodem tempore nobis delineatæ ſculptæq; ſunt, ponimus. Rondeletius maioris & maximæ Vmblarum imagines dedit.

A VMBLA uulgò uocatur piſcis in Lemano lacu, à quibuſdam literatis uulgi appellationem ſequentibus, umbilicus, ſed umbla fortè dicta eſt, quaſi umbra. habere enim eum aliquam ſimilitudinem cum umbra fluuiatili puto, (Bellonius ſcribit Vmbræ fl. iconem idcirco ſe non appoſuiſſe, quòd ad Vmblam proximè accedat,) & utrunq; truttarum generi cognatum eſſe. à truttis tamen propriè dictis differunt mollitie & ſubſtantia carnis: & quòd lapillos in cerebro habent: quodq; maculis ſeu punctis carent: fortè & alijs notis, ſi quis accuratè obſeruet. A colore quidem rubicundo, circa uentrem præſertim, nomen eis indiderunt noſtri **Rötele**: in lacu circa Bielam **Rottele** uocant: (ſed alius eſt **Rottele** uel **Rottene** dictus à noſtris, quem nos Rutilum nominauimus elemento R.) in Sueuia uerò & circa Auguſtam **Rötele** piſcem alium fluuiatilem, non lacuſtrem uocant, & ipſum truttis affinem, de quo proximè ſcribemus. ¶ Eſt autem Vmbla alia maior, alia minor. ¶ Maior **Roote** nominatur circa Bielam **Rott**: à Sabaudis Routte: circa Lemanum uerò Vmble. Rondeletius Vmblam uocauit, uel Salmonem Lemani lacus. Sed à ſalmonum quàm truttarum natura longiùs abeſt. In Lucernenſi lacu ſpecies duæ ſunt: minor, quæ **Rötele** diminutiuo nomine priuatim dicitur: & Sabaudicè circa Bielam Ronſon, uel Bondelle: prius nomen à colore factum eſt, alterum fortè à bonitate: & maior. Eſt autem umbla maior piſcis dentatus, tres aut quatuor dodrantes longus, uentre rubicundo, cætera ſalmoni aut truttæ ſimilis. Veſcitur piſciculis. In Lucernenſi lacu brachij ferè longitudine excreſcit, magis albicat q; minor, debilis & infirmus piſcis. nam ſi uel parum lædatur, aut morſu ab alijs piſcibus ſaucietur, mox ueluti moribundus ſupernatat. Eſt etiam lacus in Tuginorũ Heluetiorum ditione, quem **Aegereſee** nominant, profundiſsimus, in quo montes & receſſus quidam ſunt, ubi piſces latere poſſunt. in eo quoq; Vmblæ maiores inueniuntur. Genus quidem illud quod Vmblam equeſtrem à Sabaudis ad Lemannum Rondeletius uocari ait, non agnoſco: neq; in lacubus noſtris reperiri puto. Germanicè circũſcribi poteſt, **ein andere Rooten art.** ¶ Vmblas nuper quidã à colore uulgò à nonnullis rubeculos appellari ſcripſit: quod ego nomen non approbo. ¶ Piſcis qui in lacu Bauariæ **Ammerſee**, uocatur Germanicè **ein Pitzling**, non alius quàm Vmbla minor mihi uidetur. conferunt enim ſalmoni paruo: & à dorſo uſq; ad media latera coloris lutei eſſe aiunt: adeò tenerum, ut ſtatim extra aquam expiret: nec in alio ullo eius regionis lacu inueniri.

Vmbla maior.

B Ad hoc ſegmentum pertinentia quædam in A. prædicta ſunt. In noſtro lacu, (& ſimiliter Acronio, in quo abundat circa Bodman & Argen) minor tantùm umbla (in Lucernẽſi & minor & maior) capitur: dodrantalis plerunq; aut breuior. pedem rarò excedit: aut ſi ampliùs increſcat, (uidi enim aliquando palmos quinq; longum, Octobri menſe in lacu noſtro captum, corpore latiuſculo. maximi ſeſquidrachma ferè uæneunt, ſed rariſsimi) nunquam tamen umblæ maioris magnitudinem attingit. Ventre turgidulo aliquando ſpectatur, propter ueſicam nimiùm inflatã. eſt autem ueſica ei oblonga, ut Albulis, non diſtincta per medium. Is quem olim deſcripſi, huiuſmodi erat: Dorſum totum cum dimidia laterum parte ſubroſeum: inferiora latera albicabant, uenter albiſsimus erat. caudę color idem qui dorſi. pinnulam mollem & paruam, ut truttæ, dorſo extremo gerit. Maxillis eſt dentatis. ſpinas etiam ceu dentes in lingua habet. Pinnæ omnes partim ſubalbent, partim crocei coloris ſunt. Branchiæ quaternæ. Lapillos in cerebro habet. Mares uentre, pinnis & cauda magis rubent, fœminæ candicant, eædem capite ſuperiùs & dorſo magis uirent. ¶ Vmblæ minori noſtræ cognatus uidetur Eperlanus Oceani piſcis, figura, magnitudine, colore, pinnis, dentibus, mollitie & ſuauitate carnis, lapillis in cerebro. Eſt etiam, Bellonio teſte, Eperlanus oris rictu amplo, dentibus ut umbla circunuallato: ita ut Germanicè nominari poſſit, **ein Meerrötele.** Icon quoq; eperlani ſimiliter umblæ lacuſtri pingitur. hoc tantùm intereſt, quòd in Eperlano pinnæ binæ uentris medij, pinnæ dorſi mediæ è regione uidentur reſpondere: in Vmbla Bellonij poſteriores ſunt, Rondeletij non item. ſed illi umblam maiorem pingunt, nos Eperlanum comparamus minori.

Eperlanus.

C Vt truttas & alios quoſdam piſces, ſic & Vmblas Lemani uulgus alicubi auro ueſci putat. Vide ſuprà in Thymallo C. ¶ Pariunt umblæ minores noſtræ circa ſancti Galli diem. ¶ Vmblæ maiores oua multa, alba & grandia, ut ſalmones gerunt: & minores ſimiliter, multò quidem quàm pro ſua magnitudine maiora ſolidáque. Memini etiam Ianuarij quinto adhuc oua in eis reperiſſe.

D Muſtelæ lacuſtres (Botatriſſias Itali uocant) cum aliorum piſcium ſobolem, tum præcipuè umblarum perſequuntur.

Vmblę

Vmblæ tum paruæ, tum maiores, (hæ etiam magis puto,) captæ ut primùm reliquerint aquas, sicut & albulæ, expirant.

In lacu nostro umblæ retibus capi prohibentur à paschate usq; ad diui Galli diem: & extra illud tempus capiendis certa præscripta est mensura. Retia ad hos pisces capiendos fune demittuntur ab uno latere ad quadraginta passus. ea ab umblis nostri denominant Rötelegarn: quanquam & alij quidam pisces ijsdem capiantur, ut albulæ minimæ, mugilis fluuiatilis genus quod Haselam uocant, gobiones capitati, & mustelæ lacustres. Lineis ad LX. passus longis per interualla singulorum passuum singuli hami adduntur, infixis pro esca gobionibus (seu mustelis) minimis barbatulis aut gobijs capitatis. ijs mustelæ lacustres imprimis, hyeme uerò etiam umblæ capiuntur. ¶ Commendatur à nostris Nouembri mense, quo tempore elixos, molles & suauissimos edere memini: & aliâs circa initium Decembris. quo tempore oua habent bona & solida. tardiùs uerò, (præsertim post Ianuariũ, ni fallor,) caro earum insulsa, pinguiuscula & flaccida apparet, & oua dilutiora fiunt. Circa S. Galli diem cum pariant, mensis eo tempore inepti sunt, usq; ad Nouembris medium, ut conijcio. In alimenti ratione ad asellorum marinorum naturam hos pisces accedere iudicârim: & pro saxatilibus aliquãdo poni posse, &c. lege in Thymallo F. ¶ Elixandi uino feruido inijciuntur, ne nimis molles reddantur.

COROLLARIVM V. DE ALIA SPECIE TRVTTAE fluuiatilis, quam Germani HVCH, uel Hüch appellant.

Pinnulam in dorso posteriorem, & minorem esse puto, & nullis interceptam fibris, qualis in Truttarum genere est.

HVCH, Hůch uel Hüch apud Bauaros nuncupatur piscis, boni saporis, truttis nonnihil cognatus, cum aliâs ut pictura ostendit, quã ad uiuũ expressam Achilles Pyrminius Gassarus, præstantissimus Augustæ Vindelicorũ medicus ad me misit, tum quòd pinnulam illã adiposam similiter in fine dorsi habet, & punctis uariatur: sicut & icon nostra, & quæ in libro Bauaricarũ constitutionum publicato habetur, præ se ferunt. In quo etiã mensura huius piscis proponit, duodecim aut xiij. digiti, quibus breuior uendi non debeat. Augustæ, ut audio, hic piscis uocat ein Rot uel Rötle, à colore rubicundo, quæ nomina nostri umblis (ut Sabaudi nominant) lacustribus tribuunt. Voracem esse aiunt, in cibo truttis inferiorem. In Carinthia Huchæ rubræ (Rot Huechen) quædam cognominantur, in fluuijs, eas salmoni comparant: carne etiam rubra & boni saporis esse aiunt, & saliri ut inueterẽtur solere: quod quomodo fiat Baltasar Stendelius ad finẽ libri 4. Opsopœiæ suæ Germanicæ docet. Colores huius piscis in pictura nostra huiusmodi ferè apparent: Aureolus color passim aspersus est, copiosiùs tamẽ circa branchias & oculos. Pinnæ circa branchias rubicundæ sunt: cæteræ omnes, sicut & cauda, fuscæ & maculosæ punctis partim nigricantibus, partim aureis. Dorsum fuscũ est, utrinq; ad Indicũ uel cœruleũ colorem uergens, ubi et punctis nigris creberrimis distinguitur. Linea nigra & recta ferè à brãchijs ad caudam fertur. Latera media maculis quibusdã subcœruleis per interualla distinguunt. Venter candicat. Circa rostrum & branchiarũ opercula roseus ferè color, &c. in capite etiã uiridis aliqua ex parte.

APVD Misenos Truttas quasdam uocari Teichforen, (hoc est, piscinarias,) easq; piscinæ fundum glareosum requirere, & riuulos fluidos qui se in piscinas infundant, ex Ge. Fabricij literis cognoui. hæ an forsan Huchis proximè dictis, aut alijs iam priùs descriptis truttis eædem sint, inquirendum. Huchas quidam icone nostra inspecta in quibusdã Germaniæ locis ali in piscinis nobis referebat: & in Traga flumine Carinthiæ reperiri: ætatis progressu in Salmones cõuerti, (specie rostri nimirũ;) sicut & lacustres truttæ: quanquam & aliæ Truttæ omnes salmonum speciem præ se ferunt.

TVBERA. Vide Tethya.

DE TVRDO, BELLONIVS.

VARIA auium nomina piscibus indiderunt Græci, pro colorum, quibus ipsas referrent uarietate, utq; hoc pacto singulos rectiùs distinguere possent. Parum enim, aut ferè nihil Turdus piscis à Turdo aue distat: de quo sic Oppianus:

Iulides & Percæ, Channi, Turdiq; uirentes.

Et Ouidius:

Tum uiridis ſquamis paruo ſaxatilis ore.

Sed eſt in uulgari Turdo magna hallucinatio: à qua tibi magnopere cauendũ eſt. Neq; enim Glaucus piſcis (quem Maſsilienſes falsò Vmbrinam, Veneti Turdum nominant) uerus Turdus marinus dici debet. Vndantes enim in tergore ac tranſuerſas lineas gerit: & coruum duabus, quas in tergore & circùm ſub mento gerit, pinnis refert. Sed qui inter Genuenſium Lagionos peculiariter Turdus dicitur: certè is quidem meritò turdus eſt, ex eo potiſsimùm uocatus, quòd cùm eius color ex rufo in melinum uergat, ad uiridem tamen inclinet.

B Squamas habet tenues & frequentes, geminantibus in medio punctis nigris, rubris, & alijs per totum corpus diſtinctas; Pinnam in tergore continuam, mollem, & ut cardui folium laciniatam, neruis octo bene fultam; Caudam longiuſculam & ſubrotundam. Os aſpectu paruum: quod tamen dum aperit, grandem oſtendit capacitatem. Lingua ei alba eſt. Maxillas habet dentium loco aſperas atq; horrentes. Primo aſpectu Phycidem, hoc eſt tincam fluuiatilem refert. Pinna quæ huic ab ano ad caudam protenditur, tribus aculeis obfirmata eſt. Quæ autem ſub uentre ſunt, forti utrinq; aculeo rigent.

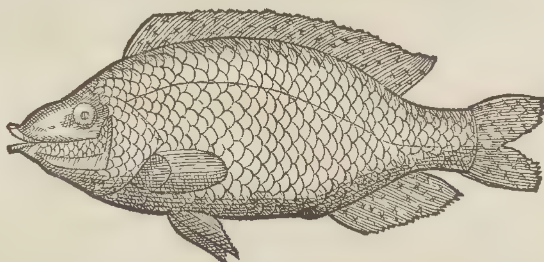
C Locuſtas, Carides, Sparos, Crangines, Sargos adhuc paruos uenatur.

B Stomachum habet figura oblongum, per uentrem extenſum, pylorum permultis apophyſibus obſeſſum: inteſtina nodis diſtincta, & ter ut tuba quædã reuoluta. Hepatis lobos habet utrinque æqualiter diſpoſitos.

F (A) Carne conſtat molli & laxa, aliàs tamen ſapida. Plinio medico lib. 5. cap. 13. Cyclas (*meliùs cichle, κίχλη, Græco nomine dicetur*) appellari mihi uiſus eſt, quem ait pleuriticis maximè conuenire. Eſt enim piſcis molli carne & natura humidus & digeſtibilis, inquit, quem & Ptiſanã marinã uocant.

DE TVRDORVM GENERIBVS, Rondeletius.

Turdus I. Varius admodum, minùs tamen quàm tertius.

Turdorum genera eſſe multa NVNC ad turdos ueniamus, quorum multa ſunt genera, uaria nomina, tantaq; colorum uarietas, ut in ijs creandis luſiſſe uideatur natura. Turdorum complura eſſe genera, ut inquit Columella, & eorum uarios admodùm colores eſſe ex ſingulorum deſcriptione, perſpicuum fiet.

A Pancrates apud Athenæum lib. 7. author eſt, multis nominibus appellatum fuiſſe turdum, & Nicander πολυώνυμον uocat, (*cognominat hoc uerſu:* Ἢ σκάρον, ἢ κίχλην πολυώνυμον;) etenim κίχλην, σκάρον, αἰολίαν nuncuparunt: Athenæus ex Ariſtotele μελανόστικτον, id eſt, nigris maculis inſignem: ſed potiùs ποικιλόστικτον dixerim, id eſt, uarijs notis diſtinctum, & ſic apud Athenæum legiſſe uidetur Phauorinus, (& Euſtathius.) κίχλη nomen frequentius fuit, ut auis, ita & piſcis. *Κίχλη, non κίχλα.* κίχλη ab Atticis & non κίχλα dicitur, ita ſuadente ratione, inquit Athenæus lib. 7. fœminina enim in λα ante λα, alterum λ habent, ut σκίλλα, σκύλλα, κόλλα, βδέλλα, ἅμιλλα. quæ uerò in λη deſinunt non item, ut κίχλη, τρίγλη, ὀμίχλη. Latini turdum nominant. Noſtrates, Prouinciales, Itali, Hiſpani turdo, Galli Vielle. (*Infrà, duodecimum turdi genus priuatim Vielle nominat: undecimum uerò peculiariter à quibuſdam Durdo uocari ſcribit.*)

Iam turdorum qui ſolo ferè colore differre uidentur, omnes ſpecies ordine recenſeamus.

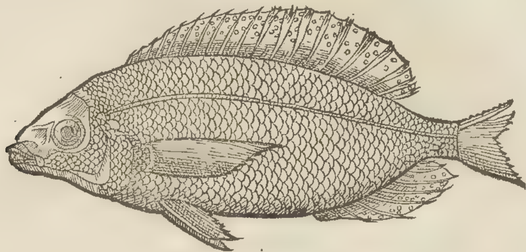
A. Turdus primus. Primi generis eum fecimus, qui à pluribus turdo dicitur: qui notas etiã inſigniores habet, quibus à quouis nullo negotio diſcerni poterit.

B Eſt autem non admodũ diſsimilis cynædo, (*cinædo,*) minor paulò & latior, ad auratæ figuram accedens, dentibus recuruis, pinnarũ ſitu, numeroq; cæteris ſaxatilibus ſimilis: labra habet craſſa & rugoſa, cauda nõ in duas pinnas ſed in unã latam deſinit, quę maculis nigris et rufis inſignis eſt. In reliquo corpore colore eſt uario, unde αἰόλος dictus. (*Priuatim infrà undecimũ uulgò in Prouincia Auriol, quaſi αἰόλον uocari ſcribit.*) Dorſum fuſcũ eſt, uenter ex albo liueſcit. Pinnæ ad brãchias aureæ ſunt, ad podicẽ et in tergo flauę, nigris cęruleiſq; maculis aſperſæ. Oculi magni ſunt, rotũdi, pars oculis ſubiecta uarijs coloribus eſt illuſtris. Partibus internis ab alijs ſaxatilib. nõ multùm differt.

Carne

Carne eſt tenerrima & friabili. Ob inſignem teneritatẽ à multis negligitur. Optimus aſſus in F
craticula uel in ſartagine coctus. Refrigeratus firmiore eſt carne. Ex aceto uel mali arantij ſucco
edendus; priuſquam coquatur ſale conſpergendus, ut gratioris ſit ſaporis.

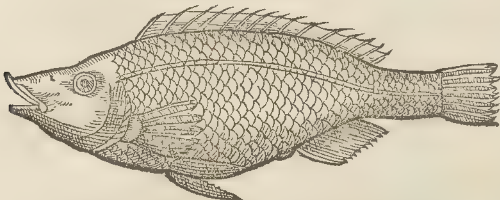
Turdus II. Pauo, colore ex uiridi cæruleo.

SECVNDI generis turdorum is rectè cenſebitur, qui à nobis diſtinctionis gratia Pauo nun A B
cupatur. Hic priori ſimilis eſt, maior tamen plerunque. Colore ex uiridi cæruleo, uel indico, co- Pauo.
lorem colli pauonis referente in pinnis omnibus, & in cauda. Hinc pauonis nomẽ poſuimus ue-
teres imitati, qui merulas & turdos auium nomina piſcibus dederunt, cùm liceat cuiuis rebus a-
nonymis & nouis noua nomina ponere.

Carne eſt molli, friabili, tenera. Viſcidi aliquid habere uidetur inter ſaxatiles. F

Turdus III. præcipuè uarius, uiridis magna ex parte, &c.

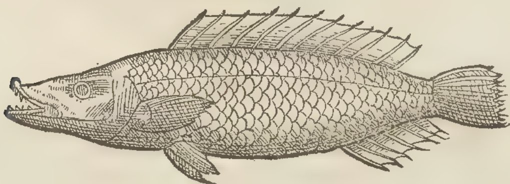

TERTII generis eſt is, qui Minchia di Re (*id eſt, ferculum regium*) à nonnullis appellatur. A
Superioribus ſimilis, colore uerò diſpar. Eſt enim uarius admodùm, uixq́ ullus eſt, qui plu- B
res colorum differentias habeat. Viridis eſt magna ex parte, ſed punctis purpureis, cæruleis, in-
dicis, & alijs confuſis coloribus conſperſus. Pinnæ ad branchias flauæ ſiue rufæ ſunt, aliæ omnes
partim cæruleæ ſunt, partim uirides, partim rufæ. Cauda rufa punctis cæruleis notata. Branchia-
rum opercula punctis & lineis rufis, ſinuoſis, certis ſpatijs diſsitis diſtincta. Adeò uarijs & iucun
dis coloribus ornatus eſt, ut pulchri nomine ſit dignisſimus. A Pulcher.

Carne tenera, friabili, delicata alijs non cedit. F

Frequens eſt Romæ & Antipoli & in Lerino inſula. C

Turdus IIII. Pſittacus uulgò quibuſdam, à ſimili coloris uarietate.

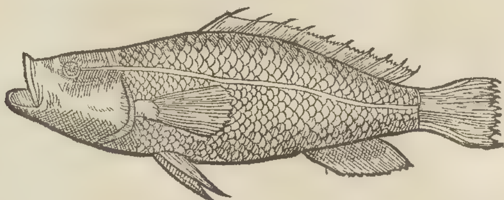

QVARTI generis turdus uarius etiam eſt, dorſo nigreſcente, pinna eius uireſcente. Ven- B
tre & lateribus flaueſcentibus. A branchijs ad caudam lineæ uirides ductæ ſunt. Pinnarum quę
in uentre infima cærulea ſunt.

A Hunc nonnulli ex piſcatoribus noſtris Perroquet, id eſt pſittacum, uocant, quòd ea ſit coloris uarietate qua auis illa Indica.

F Similem ſuccum gignit cum cæteris ſaxatilibus. Facilè concoquitur, quòd tenera ſit ſubſtantia & friabili.

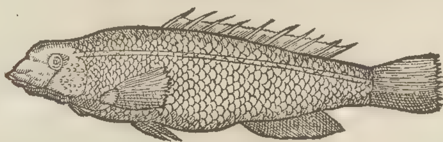
Turdus V. colore aureo, linea alba ab oculis ad caudam.

B QVINTVM genus turdi gobionem flauum refert, hoc ab eo diſcrepans, quòd lineam albã ductam ab oculis ad caudam habet. Deinde maculis nigris, quibus aſperſus eſt gobius, caret. Pinna quoque unica in uentre, neque diuiſa, quam habet gobius. Turdus iſte colore aureo eſt, nec

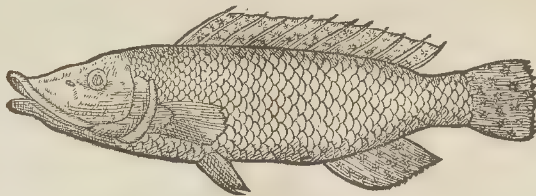
F differt ab alijs carnis teneritate.

Turdus VI. ſimilis quinto, ſed linea cærulea ab oculis ad caudam, roſtro à cæteris diuerſo.

SEXTVM genus quinto omnino ſimile, niſi quòd huic linea ab oculis ad caudam ducta, non alba eſt, ſed cærulea: roſtroq; eſt longiore & aquilino.

Turdus VII. Cero dictus in Prouincia, dorſo aureo uiridibus maculis conſperſo, &c. Κνεὶς Athenæi uidetur. Ab hoc undecimus colorum uarietate duntaxat differt.

A SEPTIMVM genus à Prouincialibus cero dicitur, maximè Antipoli, & noſtri ſpeciem unã turdi cero uocant.

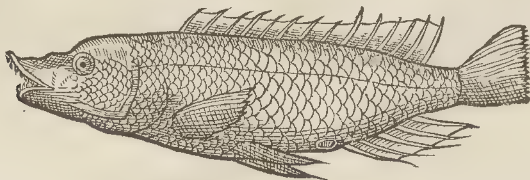
B In ſaxis degit, præſertim litoralibus. magnitudine eſt cubitali, coloribus uarijs inſignis, dorſo aureo, uiridibus maculis conſperſo, uentre candicãte, lineis rufis & tortuoſis, nullo ordine diſpoſitis notato. Tales ferè cernuntur buxi radices, uel iaſpides. Labra uiridia ſunt, branchiarum opercula purpureum quiddam habent. Cauda & pinnæ magna ex parte cæruleæ ſunt.

A. Κυρὶς. Septimum hoc genus eſſe puto, quod κνεὶς ab Athenæo dicitur, unde cero fecerunt noſtri. Suſpicatus ſum aliquãdo locum hunc mendoſum eſſe, & pro κνεὶς legendum κίχλη: ea ratione adductus, quòd neminem unquam ex his qui de piſcibus ſcripſerunt, piſcem ſic nominaſſe meminiſſem. Tum quia hoc loco cùm de ſcaro dixiſſet, cõmodè κίχλην, id eſt, turdũ ſubiũxiſſe uideret.

His

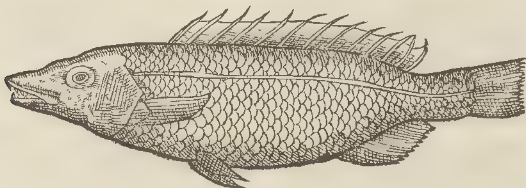
His inquam rationibus motus, diu in ea ſententia permanſi, ut κίχλην legendū exiſtimarem. Cùm uerò quæ ſequuntur, accuratiùs conſiderarem, omnia, quæ hîc dicuntur, parum turdis omnibus conuenire animaduerti, quæ cauſa mihi fuit mutandæ ſententiæ. Locus ſic habet apud Athenæū lib. 8. Ἡ δὲ καλουμένη κηρὶς ἁπαλόσαρκος, εὐκοίλιος, εὐστόμαχος, ὁ δὲ χυλὸς αὐτῆς παχύνει καὶ σμήχει. Ceris quæ dicitur teneræ eſt carnis, aluo facilis, ſtomacho grata, ſuccus ipſius incraſſat & abſtergit. Præterea obſeruaui Athenæum de multis piſcibus mentionē facere, de quibus alij omnino tacuerunt: ut περὶ κόρακος, de coracino albo, de melanderino. Item Plinium de ichthyocolla, de lucerna, de cornuta, de quibus nulli alij meminerunt. Idem feciſſe Aelianum conſtat. Porrò multa ab ijſdem eſſe omiſſa, quæ à nobis diligenti diſſectione & experientia, & à peritis piſcatoribus percepta, literis mandamus: quod etiam ſpero multos poſt me facturos eſſe. Quare, ut ad rem redeam, κηρὶς legendū, non κίχλη: eamq́ue eſſe putamus, cuius iconem præfiximus. F

Turdus VIII. ſeptimo (id eſt Ceridi) ferè ſimilis.

OCTAVVM genus à ſeptimo non admodū differt: eſt enim eodem ferè modo uarium, ſed lineas multas habet in uentre ſeſe interſecantes. Carne eſt alijs ſimilis. B E

Turdus IX. octauo ferè ſimilis.

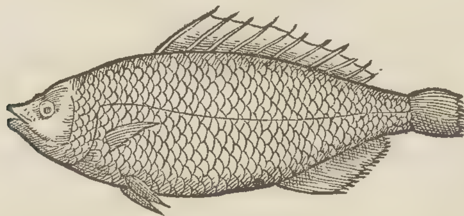

NONVM genus ſuperiori ſimile eſt, niſi quòd lineam candidam habet à branchijs ad caudā, alias multas confuſas, obliquas, ut ceris, quæ aurei ſunt coloris: alioqui colore eſt uario, uiridi & flaueſcente. B

A quibuſdā gaian (*ſicuti & undecimū genus à quibuſdam*) dicit, ab alijs bille, à noſtratib. meneſtrier, hoc eſt, tibicen: quia uarijs eſt coloribus tibicinum ritu, qui uerſicolori habitu uti apud nos ſolēt. A

Carne eſt tenera & friabili. E

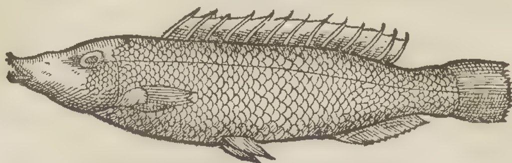
Turdus X. Viridis.

DECIMA Turdorum ſpecies colore eſt uiridi, extrema operculi branchiarum & pinnarum B

uentris purpurascunt: oculi rufi: uenter ex albo flauescit: ore est paruo labrisque paruis. Eiusdem substantiæ est cum alijs.

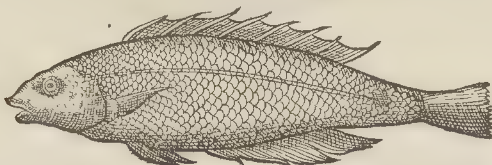
Turdus XI. colore rubricæ. Colorum uarietate tantùm à septimo differt.

A VNDECIMVM Turdorũ genus est, quod auriol (*fortè quasi aureolum*) nostri uocant, quasi αἰόλον, id est, uarium, (*Turdum primum suprà priuatim αἰόλον nominat:*) alij gaian, (*quod nomen etiam nono generi quidam attribuunt:*) alij durdo.

B Est autem inter turdos maximus, ad lupi cubitalis magnitudinem & craßitudinem accedit. Colore est rubricæ, qua nostri pro terra Armenia utuntur. multis nigris & liuidis maculis resper sus est. uentre est plumbei coloris, labris magnis. Colorum duntaxat uarietate à turdo septimi generis differt.

Turdus XII. in Prouincia uulgò Vielle: capite cæruleo, dorso uirescit, linea uiridi à branchijs ad caudam, &c.

A SED & hic in turdorum genera referendus mihi uidetur, qui uulgò Vielle (*Suprà Turdum in genere, à Gallis Vielle uocari scripsit*) dicitur: neque enim minùs uarius est quàm cæteri iam descripti. Capite est cæruleo, dorso uirescẽte. Linea uiridis & tenuis à branchijs ad caudam ducta est, in cuius extremo macula est rotunda, paulò supra caudam. reliquo corpore est rubescente. pinnæ uariæ, sed maiori ex parte purpureæ.

Turdi genus multiplex cur fecerit. Hos omnes turdos appellauimus, tum quia Columella turdorum complura esse genera scripsit, tum quia nomina quibus à ueteribus omnes isti distincti sint, non reperio. Postremò nunc alio nomine quàm turdi non appellantur propter magnam inter se affinitatem. Quibus adductus generis turdorum species duodecim constitui.

TVRBINES. Lege Strombi.

COROLLARIVM I. DE TVRDO SIMPLICIter, & in genere.

A Piscem asellum non à corporis similitudine, sed à colore dicimus, ut umbram atque turdum, author M. Varro. Quanquam autem turdi aues præcipui sunt saporis: & pisces quoque turdi, ut saxatiles plerique cõmendantur, non tamen à saporis, sed coloris ac punctorũ similitudine piscis hic nominatus est, sicut & merula, quod Iouius annotauit. Κίχλη, piscis marinus, & auis, Hesychius & Varinus. Turdus piscis ab Atticis κίχλη: Eustathio uerò teste lingua Dorica κιχήλα uocabatur: quam linguam Syracusani imitati etiam κιχήλα dixerunt. Pancrates hunc piscem aliter etiam σαῦρον & αἰολίαν dici scribit. sed notandum est σαῦρον alium quoque piscem ab hoc longè diuersum esse ac dici. (*Vide suprà in Sauro, & in Lacerto, suo utrunque elemento initiali.*) Animaduertendum item Coracinum quoque αἰολίαν à Numenio, & scarum αἰόλον à Nicandro uocari: & propterea κίχλην cognomine potiùs quàm proprio nomine αἰολίαν dici: idque non ineptè, cum uarius piscis sit: unde & turdus Latinè dicitur, propterea quòd aluo uarius, ut turdus auis sit, Saluianus. ¶ Merulam in eodem genere marem, cichlen uerò (id est, turdum) fœminam esse, Oppianus tradit. Vide suprà in Corollario de Merula. Nos Oppiano assentiendum non credimus. nam præterquàm quòd authores omnes, hos pisces non solùm sexu, sed specie etiam separant, reipsa quoque ita esse demonstratur: quum tum merularum, tum turdorum, alios semine, alios ouis refertos esse uer-

(F) no tempore conspiciamus, Saluianus. ¶ Ciclas est piscis quidam carnes molles habens & humi

Ptisana marina das, facilis concoctu: quem aliqui ptisanam marinam uocant, ut Alexãder in capite de cibis pleuriticorum scribit, Syluaticus. Bellonius non ex Alexandro, sed Plinio medico lib. 5. cap. 13. eadem uerba citat, & cyclas per ypsilon scribit. sed utrobique legendum est cichle, à Græco κίχλη. Sic enim habet Alexander Trallianus lib. 6. capite de uictu pleuriticorum: Si æger infirmus sit,

&

& cibum fastidiat, assumat licebit de pisce, præsertim turdo, uirium ratione habita. est autẽ hic piscis & tener, & humidus, concoctu facilis: & si fortè ipsam ptisanam marinã nomines, non erraueris: adeò recrementi expers est alimentum, quod ex ea capitur.

Itali, Hispani, & pleriq; alij Tordo appellant, Saluianus. Veneti nunc piscem merulam falsò nominant, Massarius. Turdũ piscem Ligures asellum, Romani scarmũ & merluzum appellãt, Niphus in secundum historiæ Aristotelis, turdum cum asello imperitissimè confundens. Turdum & Merulam Massilienses promiscuè Roquaudos uocitant: Hispani & Sardi adhuc utriusque nomen Latinum retinent, Gillius. Roquaudum autem deflexit à Gallico Rochau, communi (ut Rondeletius scribit) saxatilium nomine. Merulam piscem piscatores nonnulli Galliæ tourd appellant, non distinguentes turdum à merula, Rondeletius. Idem in Gallia Narbonensi coracinũ quosdã durdo uocare tradit: Bellonius etiã chromin suũ à Venetis falsò Turdũ (un Tordo) nominari scribit. Gallicũ nomen Vielle, à Græco cichla uel cichela non abludit. ¶ Cobitin fluuiatilẽ barbatulam (quã inter Gobios descripsimus) quidã non probè turdũ faciunt. neq; enim macularũ uarietas ad imponendũ hoc nomen satis est, & turdũ constat marinũ esse piscem. Nos Germanicũ ei nomen fingemus, **Punterfisch**, à punctis & maculis quibus distinguitur. sic & **Puntermollen**, & alia quædã animalia Germanicè denominant, nominibus cõpositis à punctorũ uarietate. Vel **Krametfisch**. nã **Krametuogel**, turdus est. Vel **Meertrostel**: nã turdũ minorẽ alterum Germani **trostel** uel **trossel** appellãt. (Trossuli ab Erasmo Stella nominati, qui apud Borussos partim in lacubus, partim in æstuante mari capiunt, qui sint ignoro.) Vel, **Seepfawen**, id est, Pauones marini. Rondeletius quidẽ speciẽ secundã de suis turdis priuatim pauonẽ nuncupat. Romani genus omne pisciũ coloratorũ, nomine psittaci, pauonis, turdi, uel merulæ (minus tamẽ rectè) uocare consueuerũt, Bellon. Nos plura de pauonis inter pisces nomine dedimus suprà, elemento P. pag. 811. Vel communi saxatilium nomine, **Steinling: ein art der Steinlingen**: ut etiam Galli Rochau. — *Vulgaria nomina.* — *Pauo.*

B — Turdus & merula (pisces) in Põto desunt, Plin. ¶ Pisces ex alio colore in aliũ mutabiles sunt, ut turdi, merulæ, Aelian. Turdi, merulę et squillæ nigrescũt uere: post uer albedinẽ suã recipiũt, Aristot. Sunt quædã μελανόστικτα, ut turdus, Aristoteles citãte Athenæo. Κίχλη auis est, & piscis ποικιλόστικτος, ὥσπερ ὁ κόσσυφος μελανόστικτος, Varinus. Αἰολίαν hunc piscẽ uocari, aut potiùs cognominari à coloris uarietate, iam suprà dictũ est. Numenius turdis à colore epitheton fecit ἁλιειδέας, id est, purpurei: Eratosthenes πορκάδα κίχλην dixit: id est, nigricantẽ, uel uariam. Pancrates οἰνώδεα, nimirũ ut Homerus οἴνοπα πόντον. ¶ Turdo quaternæ branchiæ duplici ordine sunt, nouissima excepta, Aristot. Turdi sunt subuiridi colore & frequentibus guttis (ut in uolucribus uidemus) uariegati atq; insignes, Iouius. Turdus pedis longitudinẽ non attingit, branchijs quaternis, nouissima excepta, forma tincæ proxima: colore subobscuro, sed guttis purpureis & albis in uentre distinctus, ut turdus auis, à cuius colore piscem hunc dictũ M. Varro putauit, Massarius.

C — Aristoteles cũ marinos pisces in pelagios et litorales diuidat, inter litorales turdũ, gobionẽ, &c. & omne saxatile genus cõnumerat. Et rursus cũ marina litora aut cœnosa, aut arenosa, aut saxosa sint: in saxosis solũ litoribus, turdus nascit & degit. Vnde iure saxatilis esse dicit: ut author est idẽ Aristoteles alibi, inquiẽs: Saxatiles, ut turdi, merulæ et percæ. et Columella dicẽs: Saxatiles dicti sunt, ut merulæ, turdiq;. et Plinius: Saxatiliũ turdus & merula. et alibi: Turdus inter saxatiles, Saluianus. Diocles etiã apud Atheneũ turdos saxatiles facit. Oppianus nõ circa quęlibet saxa, sed muscosa (algis et musco repleta, Lippius interpres μνία, nõ rectè murices conuertit) eas uersari canit: et ῥαδινὰς cognominat, id est, leues & celeres. ¶ Turdus non solùm alga pascitur: sed carniuorus etiam est. pisciculis enim, sepiolis, loligũculis, atq; minoribus crustatis uescit. Vagabũdus nõ est, neq; lõgiùs à saxosis domicilijs suis recedere solet, Saluian. ¶ Coniugatim mares cũ fœminis conduntur, (*latent hyeme: quo modo etiam fœtificare solent, ut & cæteri saxatiles, Aristoteles.*)

E — Oppiani uerba (ex Halieuticorum quarto) quomodo capiantur merulæ & cichlæ, recitaui suprà in Merula E. sed cichlas ipse eo loco merulas fœminas appellat, nõ speciẽ propriam. ¶ Saxosum mare optimè saxatiles pisces nutrit, ut sunt merulæ turdiq;, Columella de piscinis loquens libro 8. cap. 16. Et mox cap. 17. Turdi complura genera merulasq;, &c. includemus.

F — Merulis & turdis cõmunia multa, quod ad alimenti rationem, protulimus suprà in Merula F. pagina 644. Galeni de his alijsq; saxatilibus sententiam integram reperies in Perca marina F. Diocles turdos merulasq;, saxatiles pisces & μαλακοσάρκους, id est, mollis carnis esse scribit: Mnesitheus distinguere uidetur, ut in Merula recitaui. Alexandri Tralliani super alimento ex turdo sententiam, quære superiùs in A. Turdus non solùm mollem siue teneram, sed friabilem etiam carnẽ habet, uti experientia monstrat, atq; Galenus edocet, dicens: Saxatilibus omnibus caro inest q̃ alijs piscibus mollior atq; friabilior. itaq; boni succi est, & cõcoctu facilis: & ualetudinarijs, atq; ipsis etiam ægrotantibus, sicut & reliqui saxatiles, cõcedendus. Saporis etiam suauitate apud ueteres cõmendabat turdus: quod innuit Columella, inter pisces præstantiores, (quorũ precia, inquit, uigent,) piscinis includẽdos eum adnumerans. et Plinius cõfirmat, his uerbis: Turdus inter saxatiles nobilis. Idem cõprobare uidet apud Athenæũ Nicander turdũ cognominans πολυώνυμον, i. multi nominis; (*Hoc epithetõ nõ ad famã aut gloriã piscis pertinet: sed simpliciter piscẽ multis nominibus* — *Sapor & salubritas.*

appellari ostendit, ut & Pancrates Arcas interpretatur, scribens πολλοῖς ὀνόμασι καλέουσι τὴν κίχλην, *&c.*) Hac uero ætate nostra nullibi ferè admodum suauis est, aut multæ existimationis, Saluianus. Et merulæ & turdo mollis caro est, quæq; probum creat succum: qui tamen per halitum facile digeritur, neq; copiosè admodum nutrit, Vuottonus ex Oribasio forsan aut Xenocrate. Scari, turdi & gobij, tenerrimi quidem sunt, & facillimè secedunt: alimentum autem plurimum roburq; corpori addunt, Aëtius in curatione colici affectus à frigidis & pituitosis humoribus. uidetur autem legendum cum negatione: non tamen multum alimentũ nec robur corpori addunt. Gariopontus inter alios pisces hydropicis turdos quoq; concedit. In epilepsia ex piscibus exhibeantur, qui superfluitate uacant, ut psetta, turdus, (κίχλη: interpres Latinus non bene transtulit, sturnus,) Trallianus.

Apparatus. ¶ Turdum marinũ quouis modo coques. Assus, sinapium requirit, Platina. Aegrotantibus in aqua, uel albo iure, elixus aut assus apponi debet: sani uerò eo etiã frixo uti solẽt, Saluian.

H.a. Circa piscis huius uocabulum & Latinum Turdus, & Græcum κίχλη, Philologiam dedimus in Turdo aue. ¶ Turdus piscis nominatur etiam à Quintiliano libro 8. & ab Ennio in carminibus, quæ citat Apuleius Apologia 1. ubi codices nostri deprauati sunt: nec expressum habent nomen regionis in qua piscis hic lautior inueniatur. ἰχάλη, ἡ πάρυθρος ποικιλόχρωμος ἰχθῦς, ἢ κίχλη τὸ ὄρνεον, Hesychius & Varinus. Κόχλη apud Pollucem 6.9. nomen corruptum pro κίχλη, uide suprà ad initium Corollarij de Elope, pag. 429. Βεμβρὰς, εἶδος ἰχθύος εὐτελοῦς καὶ βράδυνος. ὁμοίως καὶ βράδυνον κίχλαι, Varinus. sed primùm pro Βεμβρὰς, lego Μεμβράς. deinde βράδυνον nomen corruptum mutilúm ue suspicor: aut si corruptum non sit, (βράδων quidem infirmum & imbecillem significat Hesychio,) piscem tamen à turdo diuersum significare. nam apud Atheneum (unde nimirum Varinus aut alius quispiam desumpsit) Epicharmi uerba hæc legimus: Βαμβραδόνα, κίχλαι τε καὶ λαγοὶ, δράκοντές τε. alia lectio, & ea melior, habet Βεβραδόνα. Vide suprà in Bambadones, pagina 143. Berziticon, piscis dictus turdus, Syluaticus. à quo etiam Verziticon pro eodem pisce, in v. elemento scribitur. id uocabulum cuius dialecti sit nescio. Romani quidem speciem Turdi Verdone à uiridi colore uocitant.

Epitheta. Turdum à colore ἀλιειδέα cognominat Numenius: περκάδα, Eratosthenes: Pancrates, οἰνώδεα. ¶ Nicander κίχλην πολυώνυμον dixit, quòd pluribus nominibus appelletur, siue quis uni speciei nomina plura, siue diuersis potiùs turdorum formis plura diuersaq; nomina tribui interpretetur. Oppianus ῥαδινήν: Lippius uirentem uertit: meliùs leuem interpretaturus: siue leuem quod ad motum & agilitatem piscis, siue quod ad nutrimenti ratione accipias. Κίχλας δ' ἑξείης ἡβήτορας ὑψιπετήεις Καὶ πέτρας καταβοσκομένας, θυάδας θ' ὑδατίνας, Matron Parodus in descriptione conuiuij Attici: ubi ὑψιπετήεις uidetur positũ pro ὑψιπετέας carminis causa: ut turdos pisces dicat, qui leuibus, uarijs & celerrimis in mari circa saxa natationibus ueluti uolare, & Thyadum (id est Baccharũ) instar discurrere uideantur. ἡβήτορας interpretor iuueniles & uiribus uigentes.

f. Τρίγλας καλὰς ἠγόρασα, καὶ κίχλας καλάς: Ἔρριψα ταύτας ἐπὶ τὸν ἄνθραχ' ὡς ἔχει, Ἅλμη τε λιπαρᾷ παραπίθημ' ὀρίγανον, Coquus apud Sotadem Comicum.

COROLLARIVM II. DE TVRDIS DIVERSIS.

De Turdorum generibus è lib. 1. Saluiani. TVRDORVM plura esse genera, (inquit Saluianus,) res ipsa declarat: licet solus antiquorũ Columella (quod sciamus) id notauerit, inquiens: Turdi complura genera includemus. Quot autem & qualia sint, uti nemo (*ueterum*) explicat, ita haud facile est explicatu. quamobrem id nunc operam dabimus, ut quò faciliùs atq; clariùs effici potest, explicentur. Primùm igitur præcauendum est, ne omnes picturatos pisces (quod ichthyopolæ ubiq; ferè faciunt) Turdos uocemus, nõ solùm Turdos ipsos (qui uerè, ut mox dicetur, picti sunt) sed Percas etiam, Hiatulas, Fucas, Merulas, Pauones, atq; reliquos depictos pisces, Turdos perperã appellantes. Hunc autem errorem facilè euitabimus, si ueterum authorum testimonio (ut infrà patebit) Turdi piscis aluum Turdi auis instar, uariam siue maculosam esse animaduerterimus. Quamobrem qui uariam aluum non habent, Turdi non sunt. Verùm cum piscium, qui aluo sunt uaria, quiq; uerè Turdi dicunt, plura (ut diximus) sint genera: ut quot sint, & quomodo internosci debeant nobis innotescat: commonendum est, primariã eorum distinctionem ex corporis figura atq; magnitudine desumi. Vnde duo eorum prima constituuntur genera. Nam aut minor est & latus Turdus, cuius effigies octogesima sexta nostra est: aut maior & oblongus, cuius imago est octogesima octaua. (*Hæ duæ à Saluiano propositæ turdorum icones, quibus cum ex duodecim illis Rondeletij turdis conueniant, considerandum lectori relinquo.*) Et quemadmodũ maioris distinctionis gratia hunc maiorem, illũ uerò minorẽ turdũ appellare possumus: ita non solũ uterq; proprijs pingitur coloribus: sed rursus etiã maior (ut in eius descriptione demonstrabitur) colorũ uarietate subdiuiditur in uiridem, & rubrum: ita ut tria sint turdorum genera, minorum unum: maiorum uerò duo, uiride scilicet & rubrum.

Minoris Turdi descriptio, ex eodem. Porrò cum minorum turdorum genus à maiorum genere non solùm colorũ uarietate, sed etiam figurâ & magnitudine (ut diximus) differat, seorsim utriusq; descriptionem tradendam duximus, à minori exordientes. Minor igitur Turdus rostro est satis acuto, ore mediocri, dentibus ualidis, recuruis atq; serratis, labijsq; crassis: oculis magnis, & aureo circulo pupillam ambiente insignitis. Pinnæ utrinq; binæ cõspiciunt, duę ad brãchias, & alię duę in uẽtre, una scilicet utrinq;

In dorso

In dorſo una ſingularis erigitur pinna, ferè uſque ad caudam deducta. Imo etiam uentri alia una ſingularis & minor à podice ſubnectitur. Cauda quoque in unicam & latam pinnam degenerat. Ventriculus carnoſus eſt & amplus. Inteſtina etiam craſſa & lata ſunt. Hepar pallet, eiq; aſſuta eſt fellis ueſica. Squamis mediocribus tegitur: & latiuſculus piſcis eſt, minori tincæ non abſimilis, atque totus picturatus. Caput enim, dorſum, cauda atque pinnæ, ex cineraceo nigricant: latera uerò ciner acea, & uenter ſubalbidus liuentibus maculis nullo ordine inter ſe permiſtis Turdi auis modo, conſperguntur. Vnde iure diuus Ambroſius turdum aluo uarium appellat: atque ab Iſidoro Hiſpalenſi Turdus albouarius uocatur: ni forſan, ut arbitror, ad diui Ambroſij cenſuram, aluo uarius, corrigendum ſit. His teſtimonijs piſcem noſtrum, ueterum Turdum eſſe, clarè ſatis conſtat. Nec Ariſtoteles dicens: Mutantur colore piſces qui Merulæ & qui Turdi appellantur: uère enim nigreſcunt, poſt uerò albedinem ſuam recipiunt, huic noſtræ repugnat opinioni, ut alicui uideri poſſet: propterea quòd hic noſter piſcis toto anni tempore nigricat. nam haudquaquam aliquo anni tempore turdos piſces albos reperiri, credendus eſt arbitrari Ariſtoteles: quum hoc falſum eſſe experientia & piſcatorum conſenſu deprehendatur. ſed id ſolùm intelligit ipſe, quòd cum Turdi reliquo anno ſubnigri, ſiue ex albo nigricantes appareant, uerno tempore nigriores conſpiciuntur: quod uti ueriſsimum eſt, ita non dedecet illam ſubnigredinem huic nigredini collatam, largo loquendi modo, albedinem appellari ab eo. Magnus piſcis non eſt Turdus iſte. rarò enim palmi menſuram excedit.

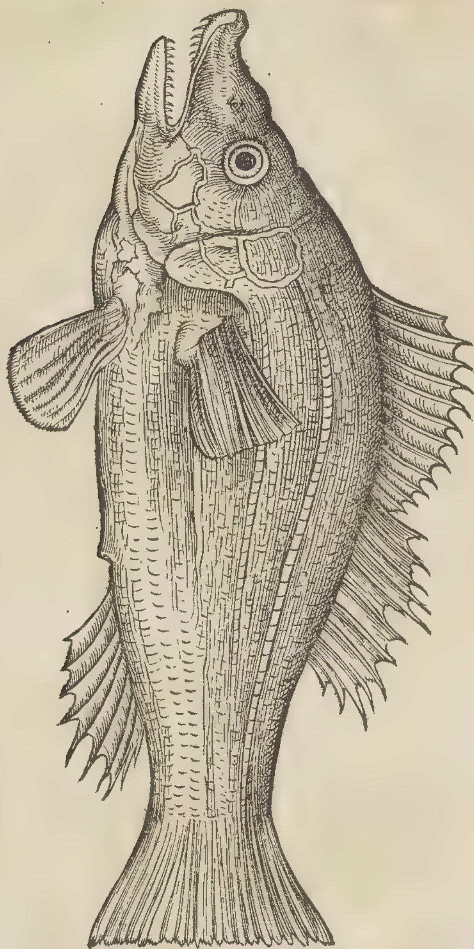
Alter uerò Turdus, quem diſtinctionis cauſa maiorem uocamus, ſicuti ore, dentibus, labijs, oculis, branchijs, pinnis, cauda atque interaneis deſcripto minori ſimillimus eſt: ita ab eo corporis figura, colore atque magnitudine plurimùm differt. Non enim tincæ inſtar latæ figuræ eſt, ut ille, ſed oblongæ: nec eiſdem depingitur coloribus. Nam cum hic maior coloris ratione duplex (ut diximus) ſit, neutri cum minore conuenit color. horum nanque unus (quem Romæ & Tordo & Verdone appellant,) totus uiridis eſt: alter uerò ſubrubet. Et ueluti hi duo maiores rebus reliquis ſimillimi ſunt, nec niſi uiriditate & rubedine internoſcuntur: ita utriuſque dorſum maculis paruis, rotundis atque cæruleis conſperſum eſt. Venter uerò & latera liuentibus maculis confuſè permiſtis (Turdi auis more) inſignita conſpiciuntur: qua una nota minori Turdo ſimiles ſunt, atque Turdi dicuntur. Differunt poſtremò à minori & magnitudine, nam cum ille (ut dictum eſt) palmi menſuram non excedat, hi ad cubitalem aliquando excreſcunt magnitudinem. Hæc omnia Saluianus. *Maioris Turdi deſcriptio, ex eodem.*

De Turdis Rondeletij, ſecundo, quarto, ſeptimo, decimo & undecimo.

Rondeletius ſecundam Turdorum ſuorum ſpeciem, Pauonem nominat. Bellonius piſcem quem in Gallico libro Pauonem uocarat, in Latino ſuo de Aquatilibus opere, ſimpliciter turdum nominat: & Romæ Papagallum (id eſt Pſittacum) uocari ſcribit. Rondeletius uerò Turdum quartum ſuum in Prouincia uel circa Monſpelium, uulgò Perroquet (id eſt Pſittacum) appellari meminit. Super Pauonis quidem nomine uide quæ ſcripſimus paulò antè, Corollario 1. de Turdis, ad finem ſegmenti A. Saluianus piſcem Romæ uulgò Papagallum dictum ob oculorum uarietatem, à diuo Ambroſio & Iſidoro Hiſpalenſi Pauonem uel Pauum uocari putat, &c. (Cuius corpus ferè totum uiret, ſed inæquali uiriditate, maculis paſsim, rubentibus, & cœruleis nonnullis quàm plurimis diſtinctum: figura tincæ lacuſtri non abſimili.) Lege ſuprà in Scaro uario, ad finem paginæ 1003. Bellonij quidem turdus, idem cum Saluiani Papagallo, uel planè ſimilis uidetur. *Secundus.* *Quartus.*

De quarto Rondeletij Turdo, iam proximè quædam diximus, quod ad Pſittaci nomen ei attributum. Huic autem cognatus uidetur piſcis, cuius imaginem, qualem Venetijs (ubi Porga, ſi bene ſcribo, uulgò uocatur) nactus ſum. Colores in pictura ad me data, huiuſmodi ferè ſunt: Dorſum & laterum dimidia pars ſuperior, fuſci ſunt coloris, maculis crebris ſubnigris uariantibus. Lineæ tres aut quatuor cœruleæ à branchijs ad caudam tendunt. In oculis circuli duo aurei pupillam ambiunt, inter quos medius unus fuſci coloris eſt. Cauda etiam maiori ex parte cœruleus eſt: qui color etiam initio pinnarum ad branchias, & in capite circa infráque branchias apparet. Eodem dimidia pars dorſi pinnæ anterior pulchrè pingitur: poſterior uerò pars cum flaua ſit, cœrulei coloris maculis diſtinguitur. Laterum pars dimidia inferior flaua eſt, & maculis ſubruffis uariatur. Pinnæ ad branchias fuſcæ; binæ in uentre, & una à podice, flauæ ſunt. Reliqua apparent. *Quartus.*

Vide iconem Rondeletij Turdo quarto ſimilem, pagina ſequenti.

Septimus. Septimum Turdum ſuum Rondeletius, ut uulgò in Prouincia cero dicitur: ita eundem eſſe ſuſpicatur ceridem (κηρίδα) Athenæi: quem ſolum huius piſcis hoc nomine meminiſſe putat. Sed alios etiam authores ceridis mentionem facere: & diuerſis modis hoc nomen ſcribi, indicauimus nos in Ceride, elemento C. pagina 226. Plinius etiam medicus uictus rationem præſcribens ijs, qui intemperie calidiore hepatis laborant, coſſyphum & ceredam piſcem eis offert, citante Bellonio. Legendum eſt autem non ceredam, ſed ceridem. nam Trallianus in eiuſdem intemperiei curatione: Qui uerò (inquit) calorem habent leniorem, ualidasq; uires, ijs lupus, orphus, ceris, & iſicium ex ea paratum exhiberi debet, &c. Item in hepatica dyſenteria ex frigida intemperie: Ex piſcibus (inquit) utiliter datur turdus, coſſyphus, ceris, chryſophrys, & omnium maximè mullus. Idem nimirum eſt piſcis Scirrhis Vuottono dictus, circa nuda ſaxa degens, inter ignotos ab eo numeratus.

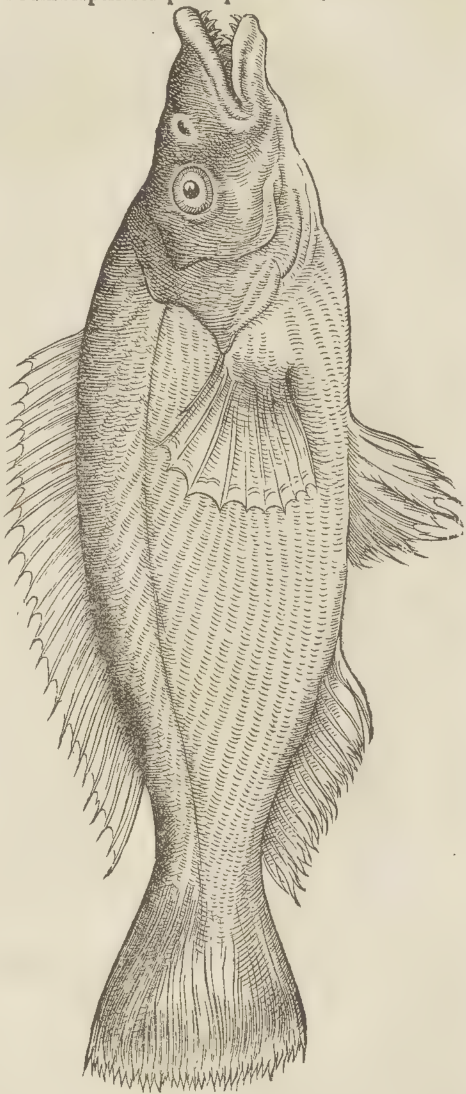
Decimus. Decimus Rondeletij Turdus, uiridis, Teragus Ouidij forſan fuerit: de quo ille in Halieutico ſcripſit: Tum uiridis ſquamis paruo ſaxatilis ore. uidetur autē pro ſquamis legendum Teragus. Vide ſuprà in Terago, ſuo loco. Eſt quidem tertius etiam Rondeletij Turdus magna ex parte uiridis, ſed ore maiuſculo. duodecimi etiam dorſum uireſcit, & linea uiridis à branchijs ad caudā

tendit,

tendit. Bellonius quoque iam citatum Ouidij uersum de turdo interpretatur. Saluianus Turdi genus unum à uiridi colore, Romæ uulgò Verdone uocari docet, &c. ut suprà scriptum est.

Vidi ego aridum, uel hunc ipsum, uel persimilem ei pisciculum, uiridem, tenuem; ore paruo, per margines dentato, inferior pars oris ultra superiorem parum prominebat.

Vndecimus.

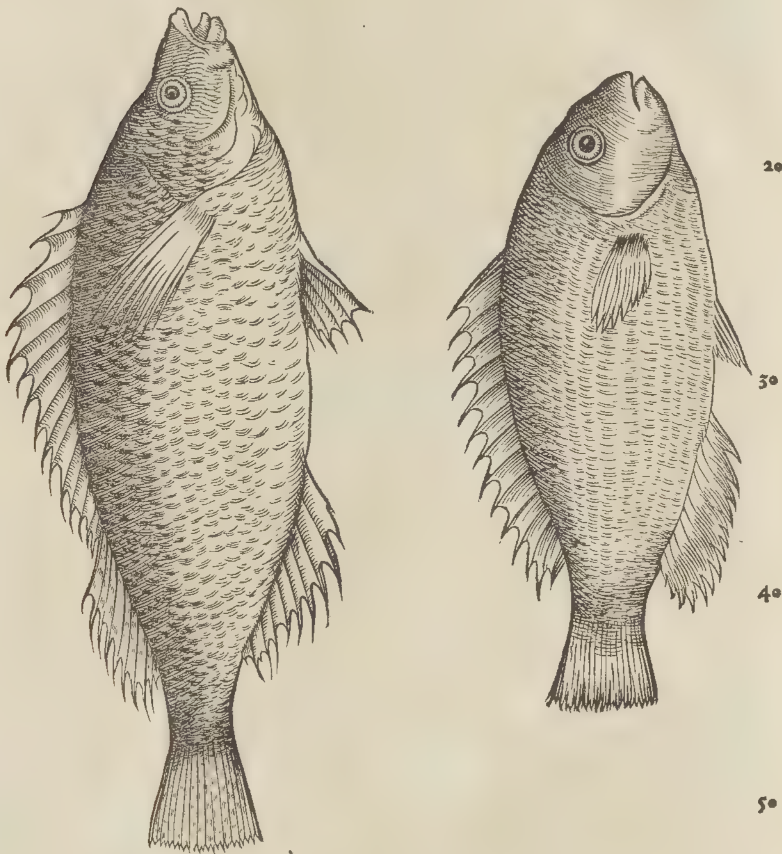
Turdo undecimo Rondeletij specie similem cognatumq; pisc ẽ esse coniicio, cuius figurã hîc, qualem amicus quidam Venetijs depictam ad me dedit, apposui. Bellonius hunc piscẽ suis coloribus expressum apud me cũ uidisset, Hepatum suũ esse affirmabat: (est aũt Hepatus eius, alius q̃ Rõdeletij:) cuius iconem ipse non posuit, descriptionem uerò reperies suprà, pag. 488. Venetijs uulgò aliq Lucium marinum uocant, ut audio: sed cum sphyrænæ etiam id nomẽ tribuatur, & asellus quoq; merlucius, quasi marinus lucius nominetur, & reipsa naturã à lucio fl. lõgè diuersam hic piscis habere uideaẗ, nõ placet eum hoc nomine appellare. Bellonius à uulgò Venetorũ Sachetum, ut etiam Chanadellam, indifferenti nomine appellari scribit. solo enim (inquit) colore, qui paulò magis in Hepato fuscus est, inter se differunt. Ego cum in Bellonij scriptis (anteq; cum ipso collocutus essem) legissem, Venetijs Saccheti nomine tum hepatum, tum chanadellã, uocari, & hepatũ magis fuscum esse: piscem, cuius iconem exhibui suprà cum Channa & Chanadella (pag. 262.) ꝓ Saccheto Venetijs ad me missum, q̃ subfuscus appareret, hepatum Bellonij esse suspicabar: quam ipse suspicionem posteà (ut dixi) mihi excussit. Pisces quidem hi duo & specie & natura lõgè diuersi sunt. Sed dicamus de illo, cuius hîc imaginẽ proponimus. Piscis est undiquaq; fermè rubicundus, magis quidem circa dorsum, circa uentrem albicat. Dorsum dimidia sui posteriore parte tribus maculis atris deinceps notatur, ita ut macula ultima caudam attingat. Oculorum pupillam nigram circulus ruber ambit: isq; rursus includitur cœruleo, uti pictura nostra præ se fert. Reliqua ex Hepato Bellonij petes. An uerò turdorum generis uerè sit hic piscis, non habeo quod affirmem: Rondeletij tantùm Turdo undecimo similem aut cognatum esse ut putarem, similitudo aliqua effecit, ut prominentia labra, color rubricæ, pinnæ consimiles. Noster tamen latior uidetur, Rondeletij oblongior: qui etiam (inquit) multis nigris & liuidis maculis aspersus est; quas in nostro non uideo, nisi quòd dorsum ternis (ut dixi) atris maculis notatur. Itaque iudicium illis relinquo, qui pisces ipsos tractandi ad mare & quantum uoluerint contemplandi occasione & commoditate non destituuntur.

De alijs quibusdam Turdorum generi affinibus.

Turdi nomen aliquos è uulgo Gallico Italicó ue ad alios etiam quosdam pisces, (ut merulam, coracinum & chromin Bellonij) imperitè referre, annotauimus suprà, Corollario I. De Turdis A. in mentione uulgarium nominum.

Turdis cognata uideri potest Anthiæ Rondeletij tertia species, exhibita in A. elemento, pag. 64. Item Scarus αἰόλος, id est uarius, eiusdem: quem dedimus suprà, pag. 1002. Fortasis & Picus Bellonij, de quo pauca eius uerba retulimus, pag. 860.

Sunt & pisces duo Venetijs mihi depicti, quorum icones hîc subiungere Turdorum historiæ uolui: quòd utrique horum piscium speciem præ se ferant aliquam, (ex qua etiam saxatilem utrunque esse conijcio,) & colore sint uario: & alia eorum uetera nomina ignorem.

Ex his maior (quem propiùs ad Turdos accedere puto, quàm minorem) Raina de mer, id est, carpa marina uulgò dicitur, si modò rectè hoc nomen à pictore adscriptum est. mihi quidem nō placet. In eo cauda, & posterior pinnæ dorsi pars rubicunda & punctis uaria est. anterior uerò & maior eiusdem pinnæ pars, è fusco albicat. Dorsum ipsum cœruleo uiridique colore mixtis tinctum apparet: uenter candicat: pars ad caudæ initium nigricat. Punctis toto corpore subnigris aut fuscis uariatur. In oculis pupillam nigricantem circulus aureus uel croceus ambit: quem alius fuscus, hunc denique subflauus circundat. ¶ Minor uulgò Venetijs Luisolo dicitur, si bene lego adscriptum à pictore nomen: in quo plus cœrulei est, præsertim in cauda extrema, & parte prona

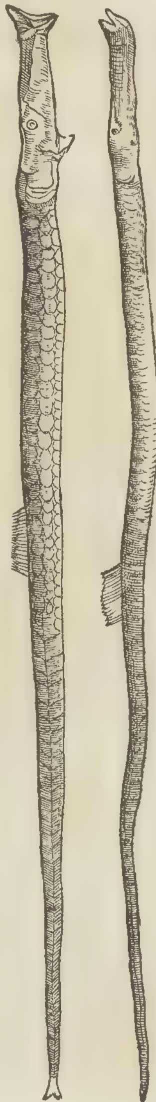
prona tum corpore tum pinnis: cuius etiam coloris in oculis circulus apparet, medius inter alios duos albicantes. Corpus ferè fuſcum apparet, ſed aliis coloribus paſsim modicè admixtis, & punctis quæ magis fuſca aut ſubnigra ſunt uariantibus. Hæc ad picturas. Eundem aut ſimilẽ in Oceano ab accolis Germanis, præſertim Flandris, audio Poſten uocari, à uelocitate. ſic enim propriè appellamus nuncios principũ, (aſtandas ſiue angaros Perſicè uocant,) qui equis diſpoſitis itinera accelerant.

TVRESVLE, genus piſcium, Syluaticus.

TVRNES uulgò dicti piſces in Strymone fluuio Thraciæ, nominantur à Bellonio in Singularibus.

TVRSIO. Quære Thurſio.

TVRTVRES piſces nominantur ab Americo Veſpucio. Recentiores quidam Latini ſcriptores, ut d. Ambroſius, paſtinacas piſces, turtures appellarunt, quos & Græci trygones eiuſdẽ auis uocabulo. Eum qui noſtra ætate turturem pro trutta piſce dixit, non laudo.

TYPHLE ab Atheneo nominatur inter Nili piſces, τύφλη. Heſychio & Varino Typhlinus dicitur (Τυφλῖνος) piſcis Nili, & genus ſerpentis. Apud Ariſtotelem τυφλῖναι ὄφεις nominãtur, Gaza cæcilias ſerpentes uertit, à recto ſingulari τυφλίνης, ut κεγχρίνης. Puto & typhlænã pro ſerpẽte dici: Nicander Typhlôpem nominauit. ¶ Spondyle Plinii, (*non probo,*) Typhle uel Typhline antiquis, Bellonio eſt, quæ acus Ariſtotelis Rondeletio. Vide ſuprà in Corollario Acus A. ad finem ferè pag. 13. Ego cum à ſolo Athenæo & Heſychio, ut dixi, piſcem hunc nominari inueniam, nõ tanquam marinum, ſed Nili incolam, in fluuiis, non in mari quærendum dixerim. Et cũ in fluuiis reperiamus cæciliæ ſerpenti (ſic enim Columella lib. 6. nominat) non diſsimilem, ni fallor, piſcem, de genere muſtelæ ſiue lampredæ uulgò dictæ, minimũ: quem noſtri Nünoug, id eſt Enneophthalmum appellant: Typhlen aut Typhlinum appellari eundem quid uetat? quem ſi in Nilo etiam degere ſcirem, planè hoc nomine appellandũ contenderem. Hoc ſi admittant eruditi, Muſtelas quoq; ſiue Lampredas maiores, Typhlas aut Typhlinos maiores appellabimus. Acus quidem Ariſtotelis, ut Rondeletio uidetur, icones duas, quales à Cornelio Sittardo olim Cæciliæ nomine accepi, hîc exhibeo. Maiori ſimilem ſceleton à doctiſsimo medico Michaële Pariſio mihi donatũ ſeruo, ea propè qua hîc pingitur longitudine & forma, digiti ferè craſsitudine: ſed roſtro multò tenuiore, nec ita aperto ore, (ſed ita ferè ut in minore, uel ut Rondeletius in hiſtoria Acus aperiri pingit: minori tamen & anguſtiori longè, inferiore parte leuiter ſurſum recurua,) ſolido, perſpicuo. Nulla ſicut hîc pingitur, infra oculos prominente parte. Poſt oculos laminæ ceu branchiarum opercula apparent. Striæ (in ſceleto, puto etiam uiuo piſce, quòd ſicca & oſſea ferè ſubſtantia conſtet) eminent ſeptem, parte corporis ſuperiore, quæ ſupra podicem eſt: inferiore, quaternę tantùm: ſquamis (aut potiùs corticibus) quibuſdam eleganter ſtriatis & undiquaq; annexis, ut nuſquam dehiſcant, integitur. Hanc ſi quis Typhlen marinam nominare uoluerit, eſto: dummodò ueteres nullam eius hoc nomine mentionem feciſſe conſtet. Aliqui in Italia homines literati hunc piſcem, ut Sittardus ſcribebat, remoram eſſe coniiciebant: alii muſculum ſiue iulum. Neutrũ probârim. Huic ſimilem alteram ſpeciem (Rondeletius quoq; duas pingit) corpore & roſtro minore, uulgò in Italia Arzinarello uel Coaliotto nominari, idem Sittardus monuit.

TYPHLINIDIA, Coracidia, Abramidia, Collia, & Boridia nominat Xenocrates, citante Oribaſio, in Capite de Salſamentis fluuiatiliũ & paluſtrium. Sunt autem omnia hæc nomina diminutiua. unde & piſciculos paruos eſſe apparet, & fluuiatiles ſeu lacuſtres, & ſale condiri ſolitos. Vuottonus Græcè nominat, τυφλινίδια, κόλλια, βωρίδια, κορακίδια. Hæc omnia (inquit Xenocrates) ſtomacho aliena ſunt, difficulterq; corrumpũtur, & aluum ſubducunt: ut & Vuottonus, & Raſarius tranſtulerũt. mihi quidem pleraq; aluum ſubducentia alimenta, facilè corrumpi uidentur. Addit Vuottonus cum acrioribus oleribus ea comedi. quæ Xenocratis uerba Raſarius, non ad piſciculos iam nominatos, ſed ad Aurem aquatilem refert. hæc enim (inquit) aruinam peculiarem quandam inducit, & idcirco cum acribus oleribus ea ueſcuntur.

DE AQVATILIBVS QVORVM NOMINA V. LITERA INCHOAT.

VACCA marina à recentioribus quibusdam dicta. Vide suprà in Boue, paginis 151. & 152.
VENENATI pisces. Quære suprà in Nigris.

DE VERME MICRORHYNCHOTERO, RONDELETIVS.

B VT IN terra, ita in mari uermium nulla (*multa*) sunt genera. Sed in mari nonnulli uermes sunt huiusmodi, ut nulla alia pictura, quam linea una cõtinua exprimi possint. Nam adeò indiscretas partes internas & externas habent, ut pili tantùm crassiores siue carnosi esse uideantur, quos animalia esse neges, nisi motu cieri agitarique conspexeris, (*Sic & in fontibus, quos Setas uel Vitulos aquaticos aliqui uocant: de quibus scripsimus suprà inter Insecta aquatica, pag.547.*) Nos de duobus generibus tantùm hîc agimus, quos sæpe inter maris purgamenta reperimus. De quibus etiamsi nihil, quod sciam, à ueteribus scriptum sit, tamen committendum non est, ut silentio prætereantur. Etenim existimare debemus permulta adhuc superesse in rerum cognitione, quæ ueteres latuerint, quod natura tam fœcunda sit, ut multis sæculis omnia humano ingenio comprehendi nullo modo possint, qua maximè de causa ad diligentem rerum inuestigationem incitari debent præclara ingenia, plurimùmque ab eorum opinione dissentire, qui ueterum inuentis nihil addi posse credentes, ad ea tanquam ad sireneos scopulos consenescentes, nihil unquam laude dignum præstare possunt, nec bonas literas ulla ex parte promouent. Ab horum opinione alienissimus, cùm experientia ipsa me docuerit, in anatome corporis humani, in plantarum stirpiumque cognitione, in marinis terrenisque animantibus, atque alijs plurimis rebus esse quædam adhuc penitus incognita, quædam non satis explicata, quicquid otij per docendi, medendique munus nancisci possum, id omne ad ea perscrutanda & literarum luce illustranda confero.

Veteres multa præteriisse digna inuestigatu

Redit ad B. Sed ad Vermes redeo, quorum prior quem hîc exhibemus, cute molli contegitur, tota incisuris constante: os uel rostrum obtusum est, parùmque prominet, unde μικρορυγχότερον cognominauimus. Alijs rostrum deest, sed foramẽ tantùm habent, capessendi cibi gratia. Totus uermis digitali est magnitudine, minimi digiti crassitudine.

DE VERME MACRORHYNCHOTERO, Rondeletius.

C B IN luto maris, & marinorum stagnorum uiuere comperimus eum uermem, quem hîc depinximus, qui superiore multò longior est. nam aliquando duorum cubitorum magnitudinem æquat, pollicisque crassitudinem. Farciminis longi figuram refert. Rostro est multò longiore quàm superior, simili hippocampi rostro, unde μακρορυγχότερον nuncupauimus. Intus longum duntaxat uentriculi, uel intestini ductum habet, aqua & luto pleni. unde perspicuum est his tantùm uesci.

DE VERMIBVS IN TVBVLIS DELItescentibus, Rondeletius.

NASCVNTVR in saxis marinis, & super concharum uetustarum testas, tubuli uel siphunculi testacei, rotundi, (*teretes*,) asperi, candidi, intus læuissimi, quorum alij recti sunt, alij contorti & replicati. In his procreantur & uiuunt uermes, qui foras se exerunt hauriendæ aquæ gratia. Hi colore, substantia, scolopendræ rubræ similes sunt, figura & magnitudine nonnihil differunt: longissimi enim digiti magnitudinem non excedũt. Pars posterior folij myrtei modo in acutum desinit. Priore parte utrinque pedes habent, ueluti scolopendræ, unde fistula prominet in extremo obtusa tubæ modo, & perforata, qualem in asilo marino depinximus: eã aquam trahit. C B

Horum uermiculorum testa pharmacopœi nostri utuntur, in compositione unguenti citrini pro dentali. Huic similem testam etiam dentale uocant, quo in eodem unguento utuntur. Huiusmodi aliquot picturæ superiori aspersimus. G *Dentale.*

COROLLARIVM.

De Vermibus Aquatilibus nonnullis iam suprà elemento I. inter Insecta aquatica diximus. ¶ Aetatis nostræ quidam Latini scriptores Mustelas siue Lampredas uulgò dictas Lumbricos fluuiatiles nominarunt, (Lampredæ nomẽ à Lumbrico detortũ fortè suspicati:) mihi quidem nõ placet: & eandem opinionem à Rõdeletio reprehensam inuenies suprà in Mustela fl. Ausonij A. pag. 697. ubi Castellani etiam episcopi Matiscon. sententiam explicat, qui uermem aquatilem, qualem in Gange Plinius describit, lampetrã esse putauit. In Gange esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert uermes binis brãchijs, LX. cubitorum, cæruleos, qui nomen à facie traxerunt: his tantas esse uires ut elephantos ad potum uenientes, mordicus comprehensa manu eorũ abstrahant, Plinius. Longitudo illa (inquit Massarius) sexaginta cubitorum, nõ ad branchias, sed ad uermes referenda est. Nam branchias sexaginta cubitorum longitudine constare præter ueritatem, & dictu incredibile esset, cum neq; longas, neq; breues brãchias ab aliquo dictas reperias. Verùm & simplices & binas quaternás ue branchias piscibus Aristoteles contribuit, quod item Plinius cõmeminit hoc libro. Solinus uerò in Polyhistore, nõ branchijs sed brachijs, nec sexaginta cubitorum sed senûm cubitorum scribit, longitudinem illam cubitorum ad brachia non ad uermes referens, hoc modo. Aquæ etiam gignunt miracula non minora. Anguillas ad tricenos pedes longas educat Ganges, quẽ Statius Sebosus inter præcipua miracula ait uermibus abundare cæruleis nomine & colore, hi bina habent brachia longitudinis cubitorũ nõ minus senûm, adeò robustis uiribus, ut elephãtos ad potum uentitãtes, mordicus comprehensos ipsorũ manu rapiãt in profundũ. Nescio an à Statio Seboso an potius à Plinio hęc Solinus excerpserit: sed si à Plinio illud sanè nõ omiserim, quo minùs dixerim eum ipsum uerba Plinij perperã interpretatũ fuisse, ac uermes nomine meliùs & ueriùs, q̃ cæruleos nomine prodidisse: cũ Plinius à facie, hoc est forma corporis, nõ colore uermes huiusmodi nomẽ attraxisse scribat, licet sint colore cærulei. nã uermibus corpore similes sunt: quos cum talẽ figurã habeãt, uerisimilius est brachijs carere, q̃ eadem posside re. nã si brachia obtinerẽt, non uermes sed monstra appellasset, ut neq; credendũ sit huiusmodi animalia brachijs prædita esse. ex eo quod inter præcipua miracula hæc prodiderit, cum & anguillas ad tricenos pedes lõgas inter nõ minora miracula in Gange reperiri Solinus ipse tradiderit, quibus neq; brachia, neq; crura tribuerit. Non igitur ob hanc causam, sed ob longitudinem eorũ ac fortitudinẽ admirandam, quod elephantes in profundũ per proboscidem abstrahãt, hæc inter miracula cõmeminerit, ut Plinij lectionẽ magis q̃ Solini probandã existimauerim. Qui error (si error est) hinc proficisci potuit, ut reor, quod Solinus longitudinẽ illam ad branchias, nõ ad uermes referẽs, in Plinio branchijs sexaginta cubitorũ longitudinis non modò mendosẽ legi, uerùm & ridiculũ esse putauerit. quippe cũ brachia quoq; hæc cubitorũ sexaginta longitudinis esse incredibile admodũ existimaret, longitudinis cubitorũ non minùs senûm statuit describendum, Hucusq; Massarius. Vide etiã suprà, elemento C. in fine paginæ 303. de his Cæruleis uermibus.

Vermis cæruleus in Gange.

De eodem Solini locus perpensus.

Vermis Indi fl. Idem fortè est Indicus ille uermis de quo Aelianus ex Ctesiæ libris sic scribit: Indus fluuius bestiarum ferarum expers est, solum in eo nasci uermẽ aiunt, speciemq́; eorum qui ex ligno (*qui in ficubus*) gignuntur, & aluntur, gerere: ad septem cubitorum longitudinem & eo amplius procedere. eius crassitudinem decem annos natus puer, manibus uix complecti queat. Iis in superiori oris sede unus dens inest, in inferiori alter, ambo quadranguli cubiti ferè longitudinẽ habent: tam ualidi, ut quodcunq; animal, siue cicur, siue ferum, ijs comprehenderint, facillimè cõterant, (συντρίβουσι, Aelianus. κατεσθίει, Ctesias.) Interdiu ima in sede fluminis uersatur, cœno gaudens, & latitans. noctu uerò ad terrã procedit, & in quodcunq; inciderit uel Equum, uel Bouẽ, uel Asinum, cõficit, atq; in suas sedes trahit, & in flumẽ abstrusus, mẽbra omnia, excepto uentre, exedit. de die etiam, si fame premitur, & siue camelus siue bos in ripa bibit, uiolentissimo impetu summa labra mordicus comprehẽdit, & robusto tractu in aquam abreptum edit. Eius pellis duorũ digitorum crassitudine est, eiusmodi autem machinatione capitur: Hamum robustum ad ferream catenam alligant. adiuncto etiam fune ex albo latoq; lino. Lanis aũt & hamum & funẽ inuoluunt, ne à uerme præmordeat. Tum agnum aut hœdum ad illecebram in hamum implicant: deinde in fluuiũ demittũt. Triginta uiri, singuli cum iaculo loro inserto: & ense accincti, & è corno sudibus instructi bene robustis, si percutere sit necesse, adsunt: deĩde hamo captum trahunt, & abstractum, interficiunt. Triginta dies appensum ad Solẽ sinũt: atq; ex eo in fictilia uasa crassum oleũ stillat. singuli uermes quinq; olei sextarios (*corylas decẽ Atticas*) reddũt, quod quidẽ ipsum regi Indorũ apportant, uasis obsignatis. neq; ẽm alij cuiq; uel guttã illius possidere licet. Corpus reliquũ inutile. Huius ea est uis olei, ut sine ullo igne eius infusa hemina quẽcunq; lignorũ aceruũ cõburat. Ac si uel hominẽ uelis uel aliud animal exurere, primũ ut hoc infuderis, funditus statĩ deflagrauerit. Eodẽ ipso Persarũ regẽ aiũt capere hostiũ urbeis: neq; arietes, testudines, aliaq; bellica tormẽta ad eas capiẽdas opᵘ esse. nã cũ fictilia uasa unius heminę capacia, eo impleta & obstructa in portas iaculaẽ, uasa qdẽ ad portas allisa rũpunẽ: at oleũ delapsum ignẽ circũfundit, ut restingui nõ possit: & flãma insaturabilis cõburit hoĩes pugnãtes pariter cũ armis. Restinguiẽ aũt multa inutili cõgerie qualis p terrã & uicos congeriẽ, (πολλῷ φορυτῷ καταχυθέντι, Aelian. οὐ σβέννυται εἰ μὴ πηλῷ πολλῷ καὶ παχεῖ: id est, Nõ extinguiẽ nisi luto copioso & crasso, Ctesias.) ĩn eũ iniecta: Hæc Aelian. de animal. 5.3. authorem citans Ctesiã, et eadẽ leguntẽ in Eclogis Indicorũ Ctesiæ nuper Geneuæ publicatis, sed multò breuius.

Plinij uermem Gangis, & Ctesiæ uel Aeliani & Philostrati uermem Indi fl. eundem uideri. Videri aũt potest, ut dixi, idẽ hic Indi fluminis uermis, cũ illo quẽ Plinius in Gange fluuio describit. Primùm ẽm uterq; Indicus est: & cõuenit forma, à qua uterq; uermis (σκώληξ) appellaẽ. deinde Gangeticus elephãtos ad potũ uenientes apprehensos promuscide in fluuiũ abstrahit: Indicus, camelũ uel bouẽ in ripa bibentẽ, summa labra mordicus apprehendẽs, in aquã abripit. Sed magnitudo Indici, cubiti circiter septẽ sunt: Gangetici, sexaginta: huic brãchiæ binæ, uel brachia bina: illi dentes bini tribuunẽ, obijciat aliqs. respondeo, locũ Plinij mihi corruptũ uideri, primũ circa numerũ, nimia ẽm ad uermẽ hæc magnitudo est: & Solinus (qui sua ex Plinio trãscribit) nõ sexaginta, sed sex (senûm) cubitorũ esse memorat: qd conuenit etiã Indico septem cubitos plus minùs lõgo: qui si sexaginta cubitorũ esset, olei uerò sextarios tantũ quinos redderet, nimis hoc parũ ad tantã molẽ esset. deinde neq; brachia, neq; branchiæ cõueniunt uermi: et ea quoq; ratione q noctu in terrã exeat. Solus enim aquatiliũ cordylus, authore Aristotele, cũ branchias habeat, cibi tamẽ gratia in terrã exit, & quadrupes idẽ est ut ad ambulandũ idoneus. Et si branchias ei demus, piscis, nõ uermis erit. & binæ solùm tanto animali refrigerãdo (qui usus branchiarũ est) nõ sufficient, cũ plerisq; piscibus etiã minimis, plures insint: qui tamen frigidioris sunt temperamenti, q probabile sit uermẽ hunc esse, cuius adipi ignea nõ simpliciter ignis, sed fulminea quædam uis est, incẽdio eius similiter ferè inextinguibili. Brachia uerò propriè dicta nullũ animal habet, quod nõ ossa: quæ omnia uermibus neganẽ. possunt tamẽ per metaphorã aut catachresin brachia appellari binę illę ueluti forcipes ab ore uermiũ (præsertim cossorũ, quib. Indicus uermis cõparaẽ, & cantharorũ) utrinq; enascentes: nã & mutuo occursu inflexa brachia referũt, & ijs tanq; brachijs aut forcipibus quæ libet apprehendũt: & accedente magnitudine, sicut in Indicis cubitali ferè, (quæ proportio ad longitudinẽ totius uermis moderata est,) brachia nõ ineptè uocari possunt, propter figuram, magnitudinẽ, usum. Eadẽ dentes si quis appellet, quoniam ab ore prominent, & figura ferè denticulata est, & ijs, sicut reliqua animalia dentibus, aliquid corripiunt, reprehendi nõ poterit. Sed bina hæc brachia seu dentes bini, in uermibus cantharisq; nostris à lateribus oris procedunt, inde in circulum inflexa, mucronibus cõcurrunt: in Indicis aũt uermibus nõ idẽ situs est, cum dens alter superior, alter inferior sit: ut solo duntaxat situ differre uideanẽ. Has equidẽ partes ego forcipes aut chelas potiùs uocârim, sicuti in brachijs cancrorũ, à simili motu et apprehensione: quàm dentes, uel cornua. nã cerastes uermis ab his partibus ceu cornibus appellatus mihi uideẽ à uulgò Græcorũ olim. de quo Theophrastus de Causis plantarũ 5.14. Cerastam uermẽ (inquit) & in olea creari, & in fico parere asseuerãt. Habet ficus & suos uermiculos, & illos quoq; enutrit, quos alienos receperit. omnes tamẽ in cerasten figuranẽ, & sonũ ædunt paruuli stridoris. Videẽ aũt Ctesias magnũ illum Indicũ uermem comparãs uermi in fico nascenti, de hoc ceraste sentire.

Philostratus. ¶ Meminit eiusdẽ uermis Philostratus etiã de Vita Apollonij libro 3. In Hyphaside (inquit) Indię flumine bellua gigniẽ albo uermi similis (σκώληκι λευκῷ ὅμοιον θηρίον:) ex qua capta oleum

oleum fit ad usum ignis accõmodatum, quod nisi uitro contineri possit. capitur aũt regi tantũmodò eiuscemodi bellua, qua ille diruendorũ mœniũ causa utitur. nam ubi muros eiusmodi pinguedo tetigerit, ignis accenditur inextinguibilis, omniũ maximè quæ pro excitandis incendijs ab hominibus inuenta sunt: Sic ille Alemano Rhinuccino interprete. sed ultima uerba Græcè sic sonant: πῦρ ἐκκαλεῖται κρεῖττον σβεστηρίων ὁπόσα ἀνθρώποις πρὸς τὰ πυρφόρα εὕρηται. hoc est: ignis excitatur, ualidior quàm qui ullis hactenus ad restinguenda incendia inuentis instrumentis extingui possit: ut πυρφόρα sint uasa uel instrumenta ad inferendũ incendium comparata, σβεστήρια uerò ad extinguendum: hæc extinctoria, illa incendiaria dixeris. Σβεστήρια κωλύματα, machinamenta ad restinguendum ignem, quidam interpretatur. Hoc animaduertendum, non idcirco diuersum genere statuendum hunc uermem esse, quòd à Philostrato uermi albo comparetur: à Plinio color cœruleus ei tribuatur: sed potiùs in solo colore discrimen ponendum, sicuti & alia pleraq; animalia coloribus diuersis reperiuntur: uel generis eiusdem proximi species diuersas, utpote in fluuijs etiam diuersis genitas, existimandum.

Vermibus aquatilibus illos etiã qui piscibus innascunt adnumeremus. Gignuntur uermiculi (σκωλήκια) quidam in uulua mulli piscis, postq; tertio peperit, qui sobolẽ (γόνον τὸν γινόμενον) nascentẽ cõsumunt: itaq; sterilescit, Athenæus. Semini carperę (*carpis seu cyprinis paruulis*) nõnunq; in anno primo natiuitatis niger uermiculus quidã post aurẽ (*aures uulgus pro brãchijs dicit*) suã tabificus innascitur, & hoc sæpius post Augustũ, eaq; tabe morit. remediũ eius est aqua dulcis & fluuialis, Author de nat. rerũ. uidetur autem in stagnantibus aquis hoc malũ eis accidere sentire. Memini audire affirmantẽ, de muliercula quadam, quòd cum de cyprino ingessisset partẽ circa branchias, et simul album quippiã pisi magnitudine, (uermẽ, aut ouum animalis uenenati fuisse suspicor,) mox animi deliquio correptã, corpore toto intumuisse, diuq; postea malè affectam, tandẽ sanitati restitutam esse, non tamen nisi annis octo euolutis peperisse, cum priùs fœcunda esset. Aristoteles ballero & tilloni ex fluuiatilibus ac lacustribus uermẽ (helmintha, lumbricum) innasci ait sub Cane: quo illi infirmati ad summũ aquæ efferantur, ubi æstu (ui Sólis) intereant. Duodecim uelut uniones, erui magnitudine, carnosos tamen, candidos, & calli duritiẽ habentes, in quibusdam Cernuis (*sic uocat Percas fluuiatiles minores illas, quas à rotunditate Saxones* Kulparßen, *alij* Kutten *nominant*) conspexi: quorum unusquisq; uermẽ inclusum, gracilẽ, oblongum ac teretem contineret: qui ex uenis mesaraicis dependerent inter colon & ileon, ad eos anfractus, in quibus lactes esse solent. nam etiam Lumbricos, Ascarides (*Ascarides uox uidetur abundare*) in sesquiulnam longos aliquando comperimus, Bellonius. Gobionem paruum pisciculũ fl. (ein Greßling) æstate dicunt uitiari uermiculis quos in uentre gestat, Albertus. Hos piscium lumbricos, quos ex illis ueluti unionibus (id est, erui magnitudine tanq; ouis, ut ex Bellonio memorauimus) nasci puto, nostri Nestel, id est, Ligulas appellant: à figura tenui, oblonga, latiuscula, ligulæ uel tæniæ instar: ipsos uerò pisces lumbricosos Bendig, quasi ligulatos. nã band & bendel, uinculum, fasciam, aut tæniam significat. Alia aũt significatio est uocis Bännig, quæ prohibitũ & uetitum significat: itaq; Bännig fisch dicunt de piscibus certo anni tempore uetitis, & lege ne capiatur exceptis. Lumbricos autem innasci aiũt omni generi piscium nostrorũ, (id est dulcium aquarum: imprimis quidem leuciscis illis, quos Schwalen & Laugelen uocãt: & Balleris, quos Blicken: & Rutilis nostris, quos Vengerones Sabaudi nominãt:) exceptis Lucijs, Cyprinis latis & Albulis lacustribus quas à cœruleo colore denominamus. Sic affectos pisces, tanquã noxios, uendere lex uetat. Deprehenditur autem etiã foris hoc uitium, cum uenter maior, durior & albior apparet. Aestate tantùm accidit, putrescẽte nimirum aliqua materia. Vermes ipsos aliquoties reperi, modò uiuentes, modò extinctos. albi sunt, graciles, longi, & cõuoluti. In Leucisci secunda specie (ut Rondeletius nominat, nostri ein Laugelen) lumbricos quatuor inueni nuper, decimo Augusti, uiuos, candidos, latos, exigua crassitudine, circunuoluẽtes se uisceribus & intestinis forinsecus. Maior ex illis quatuor, digitos ferè decem lõgus erat, latus dimidium. Aliâs uerò in Cyprino lato fœmina, sub finem Maij, lumbricos aliquot ad digiti longitudinem reperi: unum albicantem, &c.

DE Lumbricis seu uermibus maris & stagni marini, Rondeletij & Bellonij scripta inuenies suprà, elemento L. pag. 597.

VERTEBRAM recentiores aliqui interpretantur Spondylum: de quo leges suprà, elemento S. est autẽ concha duabus ualuis cõstans, quæ ex posteriori parte duabus uertebris cõtinentur.

VERTIBVLA Theodorus Gaza modò pro Holothurijs, modò pro Tethyis posuit, ut in utrorumq; historia indicatum est. Iouius ab Vrticis non distinxit, ut apparebit infra in Corollario de Vrticis.

VESPERTILIONES marini pisces uolant & natant, Niphus. uidetur autem Hirundines, aut similes pisces Miluos aut Lucernas, Vespertiliones uocasse: quòd ita pinnis suis, ut illę alis cuteis uolent, utræq; glabris. Hirundinem piscẽ (inquit Rondeletius) Galli quidam Ratepenade, id est, Vespertilionem uocant: quòd colore, alarum magnitudine, maculisq; uespertilionem æmuletur, &c.

VISAS, aliâs Bisas, pagurus uel cancer marinus est Kiranidæ. Vide in Locustæ Corollario A. pagina 575.

VITVLVS marinus,& aliquãdo Vitulus absolutè, qui Græcè Phoca, Latinis etiam recepto uocabulo dicitur. Quære suprà in Phoca. Audio nuper hoc animal utroq; sexu Frãcfordiæ ad Mœnum à circunforaneo ostentatum esse. Maris tergum maculis aspersum fuisse, fœminæ non item: coloris fuliginis, rubro etiam plurimo inspersо: in uentre autem, lutei fermè, albo permixti. Non auriculas, sed meatus auditorios paruos prope oculos habere: collum longè extẽdisse: & ad magistri imperium in partes diuersas se obuertisse, ut pleniùs spectandũ se præberet. Maris pondus libras (nimirum xvj. unciarũ) centum & uiginti superasse. fœminã paulò leuiorem fuisse. Apprime obesum esse animal, larido ad duos digitos crasso luxuriãs, corpore hirsuto, ut Benedictus Martinus Bernensis ad nos scripsit. ¶ Populi Ichthyophagis Adipsis uel Apotis (qui potu non utuntur) uicini, fœdere quodam arctissimo cum Phocis cõiuncti uidentur. itaq; nec ipsi phocas lædunt, neq; ab eis læduntur: & si quam ipsi prædam priores fuerint consecuti, nihil contrà molientibus phocis retinent: & ediuerso etiam phocæ. Deniq; ea securitate familiariter inuicem degunt, ut uix homines magis inter se familiares inuenias, Agatharchides in libro de Mari rubro. ¶ Testudines marinæ coëunt ueluti phocæ, et in terra canes. hęc enim singula diu immorantur in coitu à parte posteriore cõnexa inuicem, Oppianus. ¶ Praxagoras in epilepsia cum accessionẽ uiderit cõmoueri, deprimit partes quæ fuerint in querela, atq; defricat castoreo, & uituli marini ueretro: Cælius Aurelianus, hæc ipsum facientem improbans.

VMBILICI marini è cochlearũ genere sunt. Vide suprà in Cochleis in genere, ex Rondeletio, ad finem pag. 271. & in proximè sequente Corollario nostro. Ex Rondeletij quoq; libris icones & descriptiones, Vmbilici uarij ac parui: & Cochleæ umblicatæ duorum generum, dedimus suprà, pag. 287. inter Cochleas marinas diuersas.

VMBILICI uel VMBLAE uocantur à nonnullis hodie pisces quidam lacustres, ad uulgaris uocabuli Sabaudici imitationem, quos inter Truttas locauimus.

DE VMBRA MARINA, BELLONIVS.

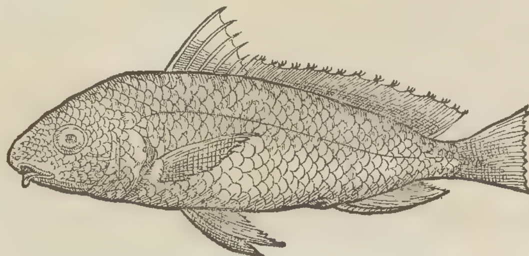
A ΣΚΊΑΙΝΑΝ Græci uel σκινίδα, Latini Vmbram marinam dicunt, quod quidpiã habeat inter coruum & lupum adumbratũ: uel quòd, dum mouetur, adumbrantẽ quendam oculis colorem iridis in morẽ rutilet. Vmbrinã Romanorũ uulgus nominat, atq; huius quidẽ minorẽ speciẽ quæ argentei est (coloris) Vmbrinottum. Parisinis non alio, quàm macri nomine cognitus piscis, du maigre, à carnis (quæ in transuersas taleolas (ut Sturionis & Salmonis) dissecta uenundari solet) candore atq; albedine, quam uulgus maciem appellat. nullo enim est ea sanguine colorata, neque etiam ruffa apparet, quemadmodũ Salmonis. Mediterranei maris incolæ, apud quos magis nigricat, Damam appellant, un Daing.

C Inter saxatiles à Galeno & Oppiano connumeratur: Sunt udæ cautes, herbis à frõte uirẽtes, Hic domus est Sargis, hæc statio (*statio primam corripit*) læta Sciænis.

B Cetaceus est piscis, sexaginta plerunq; librarũ ponderis, quatuor plus minùs cubitos longus, squamosus, pro quo Glaucum Romani ichthyopolæ plerunq; supponere solẽt. Sed hoc à Glauco differt, quòd hic dentes habet in oris ambitu raros, firmos, acutos, prominẽtes, teretes, caninis longiores, graciliores: quorũ superiores, inferioribus maiores, sic maxillæ inhærẽt, ut ipsius pars esse uideãtur. Glaucus autem labra tantùm habet aspera: præterea Vmbra in ea pinna quæ ano proxima est, aculeo caret, caudamq; ueluti in angulos desinentem gerit, ut Scaro & Iulidi, nõ autem bifurcam ut lupi, nec circinatam ut rhombi. Cæterùm huius piscis squamæ ueluti obliquæ apparẽt, in Oceano nigriores, & ueluti opacæ: in Mediterraneo argẽtei, aurei, atq; interdum ab his uarij coloris, iridẽ, dum piscis circumagitur, imitãtes. Duabus in tergore pinnis præditus est, quarum anterior octonis præmunitur spiculis, posterior nullis: alas (*ad branchias, non alas*) uerò utrinq; unam, & duas sub uentre, ut in lupo.

G Calculos hic piscis in capite gerit pręgrãdes, quos aurifices nostri argẽto inclusos uulgò diuendere solẽt, appellãtq; Pierre de colique. Aiũt enim gestatos ac collo appensos nõ solùm colicum dolorem abigere, sed etiã uetare, ne illa amplius redeat: atq; hoc etiam, si dijs placet, cõminisci solent, nullas eos calculos uires habere, si empti fuerint, sed dono datos esse oportere.

DE EADEM, RONDELETIVS.

VMBRA

B — *Vmbræ cũ Coracino & Lato similitudo.*

VMBRA Coracinum ſequitur, nec meliùs certè umbra corporis ſui habitũ refert, quàm umbra coracinum. Ob quam ſimilitudinem piſcatores, & ichthyopolæ tam Romæ, quàm in Montepelio coracinum pro umbra, & umbrã pro coracino uendunt: exiſtimãtes umbrã, coracinum, Latum, ſola ætate differre, ut coracinus paruus ſit, umbra maior, Latus uerò maximus.

A

Σκίαιναν Græci uocãt, quam Latini umbrã, ſeruata Græci nominis ratione. Græci quidam hodie corrupto uocabulo σκίον uocãt, alij μυλοκόπιον: (*Myllus uulgò Myllocopion à Græcis dicitur, Hermolaus. Myllum autem Rondeletius eundem coracino putat.*) ab Italis & Maſsilienſibus, deniq; à toto illo tractu, qui à Maſsilia eſt Neapolin uſq;, umbrino uocãt: Baionæ borrugat, quaſi uerrucatus, à uerruca quã in mento habet, à Gallis maigre: in Gallia noſtra Narbonẽſi daine, nõnullis peis rei, id eſt, piſcis regius: ſed peritiores dainam à piſce regio & coracino ſic diſtinguũt, ut peis rei ſit is, qui latus dicitur. Daina uerò σκίαινα: poſtremò coracinus corp, ut dictum eſt priùs: minùs corruptè pro daine dicitur à quibuſdam caine, omiſſo σ, id quod Galli plerunq; faciũt in nominibus, quorum initium eſt ſ. hac aũt ſublata, & κ in d mutando, daine fecerunt. Nomen habet σκίαινα, uel umbra, à colore nigreſcente. Ouidius: Tum corporis umbræ Liuentis. Siue potiùs à lineis quibuſdam obliquis, à dorſo deſcendentibus aureis & obſcuris, quæ aliarũ uidentur umbræ. una enim manifeſta eſt, ſequens obſcura: & ſic deinceps, à capite ad caudam uſq;.

Vmbra unde dicta.

B — *Cum Coracino ſimilitudo & differẽtia, &c.*

Vmbra in multis coracino ſimilis eſt, uerùm ab eo differt magnitudine. Coracinus enim ad cubitalem, aut paulò maiorẽ magnitudinem peruenit, umbra in multò maiorẽ molem accreſcit, præſertim in mari Oceano: habet & uerrucã in mẽto, qua nota à coracino & lato facilè diſtinguetur. Cæterùm foramina duo ante oculos habet, coracini modo, in ſummo roſtro, & inferiori maxilla foramina aliquot parua, ſed manifeſta, quæ partes has aſperas reddũt: dentibus caret. pinnas quoque ſimiles habet, ſed minùs nigras & breuiores, maximè quæ in uentre ſunt & dorſo, caudam ſimilem. Vmbræ alius eſt color, quàm coracino ob lineas obliquas, quaſdã aureas manifeſtas, alias aliarum, ueluti umbras, ut dictum eſt: corpore quoq; eſt minùs lato, ſed longiore, dorſum minùs repandũ. Oculi in utroq; ſimiles. In umbra ſquamæ capitis multæ & paruæ. Operculi branchiarum extrema nigreſcũt. Partibus internis coracino ſimilis, uentriculum ſimilẽ habet, totidem appendices, ſplenẽ, hepar, fel, ſimilia. Inſunt & in capite lapides.

C

Oppianus umbrã ſaxa frequentare ſcribit, ijs uerſibus qui capite de Sargo citati ſunt. Verun tamen in ueris ſaxatilibus nõ habetur: neq; enim molli eſt carne & friabili. Eſt tamen in pretio, & diuitum menſis apponitur. Nam quanuis ſicca ſit carne, & concoctu nõ admodùm facili, tamen ſuaui eſt, & candida. F

A *Lib. 7.*

Apud Athenæũ breuis admodùm de hoc piſce fit mentio. Epicharmus, inquit, σκιαθίδα, Numenius σκιαδέα uocat. Sunt qui σκίαιναν & σκινίδα diuerſos eſſe piſces credant, quòd alter uera umbra ſit, alter piſcis umbræ ſimilis. Sed ſcrupulum hunc adimit Galenus libro 3. de Aliment. facult. οὐ μὴν ὁμοίως μαλακὴν ἔχουσι σάρκα τούτοις καὶ τοῖς πετραίοις ἰχθύσιν οἱ κωβιοί, καθάπερ οὐδὲ σκινίδες, ἢ σκίαιναι· διττῶς γὰρ ὀνομάζονται. (F) Cæterùm gobiones non perinde mollẽ carnem habent, ac iſti (*aſelli*) & ſaxatiles piſces: ueluti nec umbræ, quæ ſcinides aut ſciænæ duplici nomine appellantur. Auſonius umbræ meminit, ſed ea planè fluuiatilis eſt: neq; enim marina fluuios unquã ſubit. Duas igit umbrarum differẽtias ſtatuimus, marinã & fluuiatilem, quæ in montium amnibus, unà cum troctis, à quibus plurimùm diſsidet, capitur: de qua ſuo loco plura.

Vmbra fl.

F

Hodie umbra marina Romæ maximè cõmendatur, & triumuiris rei Romanæ cõſeruatoribus, capita dono dantur, quemadmodũ apud nos delphinorum & glaucorum capita Epiſcopo Monſpelienſi tributi nomine penduntur. Recitat non illepidam hiſtoriã de T. Tamiſio paraſito Romano Paulus Iouius, uir doctus & elegans. Is Tamiſius Romanis aulicisq; ſalibus erat inſignis, ſed gulæ adeò proſtitutæ, ut infamis haberetur. Is cùm per ſeruũ, qui in foro piſcario in eam curam intentus, excubare ſolebat, ingentis umbræ caput, triumuiris delatum eſſe cognouiſſet, in Capitolium protinus aſcendit, ut ſimulato apud magiſtratum negotio, ſermoneq; de induſtria protracto, prandium captaret. Sed miſero huic res longè aliter cecidit ac ſperabat, eòque die magno illi gulla conſtitit. Nam triumuiri ad Riarium Cardinalem dono miſerunt, hic ad Cardinalem Federicum Sanſeuerinum: is rurſum ad Chiſium Publicanum ditiſsimum: Poſtremò Chiſius ad ſcortum quod amabat. Intereà paraſitus pertimeſcens, ne bolus is è faucibus eriperetur, ac ueluti coruus hians, per ſingulorum ædes prædam auidè conſectatur, huc, illuc, ſurſum, deorſum curſitans, modò trans Tyberim, modò cis Tyberim. Tandem feſſus, anhelãs, totusq; ſudore diffluens, huic enim pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extabat, cum ſcorto noui hominis aduentum admirante diſcubuit.

E

Ex umbra ius album optimũ paratur, & quæ gelatina uulgò dicitur, quemadmodum ex lupi carne. Præparatur coracini magni modo. Caput in aqua & uino decoctum ex aceto editur. In ſartagine frigunt alij, & cum ſucco mali arantij edunt. Diuiſa etiã in aſſulas & caryophyllis transfixa, in craticula aſſatur, oleo frequenter irrigata. Farina probè ſubacta concluſa, caryophyllis, cinamomo, ſale condita ſeruatur. Apud Pictones elixa ex aceto, & cepis minutim conciſis editur.

G

Sciænæ interanea, & ſquamæ combuſtæ, panos diſcutiunt, autore Plinio lib. 32. ca. 9. Lapides qui in umbræ capite ſunt, eandem facultatẽ quam coracini lapides habere creduntur.

COROLLARIVM.

A Vmbram piſcem à colore nominatum author eſt M. Varro. Coloris eſt umbroſi, Iſidorus. A Latinis (plerisq;) Græcam ſignificationē æmulatis, umbra uocatur: uel quòd liueat colore, ut canit Ouidius: uel quia celeri ſuo natatu oculos effugiens, umbra piſcis potiùs quàm uerus piſcis, intuentibus appareat, ut innuere uidetur Auſonius inquiēs: Effugiens oculos celeri leuis umbra natatu, Saluian. ſed Auſonius umbræ fl. tantùm meminit, toto genere diuerſæ. Plinius Græcū uocabulum Sciæna retinuit. Græci σκίαινα ſcribunt proparoxytonū, ut τρίαινα, ὕαινα, σύαινα. eſt aūt ſyæna piſcis à ſciæna diuerſus, Oppiano etiam diſtinguente. Vocatur & σκιαδεὺς, ut βασιλεὺς, à *Sciadeus.* Xenocrate: & apud Varinū. Numenius σκιαδέα dixit, hoc uerſu: Ἠὲ φάγρον λοφίην, ὅτε δ' ἀγρόμενον σκιαδῆα, Athenæus. Aduertendū eſt ſciænam atq; ſciadeum (etſi utriusq; ceu diuerſorū in ſuo piſcium catalogo meminerit Plinius lib. 32. cap. 11.) unum atq; eundē piſcem eſſe, Saluian. Epicharmus ſciathidem appellat, cuius hæc uerba recitat Athenæus: *Sciathis.* Αἰλίας, (al' Αἰολίας,) πλωτίς τε, κυνόγλωσσοί τε: φυκίδας (al' φίλω δὲ καὶ, quod placet) σκιαθίδας. ego ſciænidem dicere malim, ut à ſciæna deriuetur ſciænis, ut à τρίγλη, τριγλίς: πέρκη, περκίς: ὕαινα, ὑαινίς, &c. Rurſus à σκιαινὶς per ſyncopen *Sciænis.* factum uidetur σκινίς. nam apud Galenum li. 3. de alimentis, σκινίδας leguntur. A Saluiano nō recte σκινίδης in recto ſingulari profertur. *Scinis.* ¶ Vmbram Græci etiam nunc Scion nuncupant, Gillius. *Vulgaria.* Rondeletius umbram à Græcis huius temporis μυλοπόποιον uocari ſcribit, alibi uerò ouem marinam. De Ouibus marinis plura nos ſuprà, elemento O. ¶ Ab Italis Vmbrina uel Ombrina uocatur, ut eruditi aliquot uiri teſtantur. A Platina Lumbrina dicitur. Venetijs, ut audio, Nembrella. ¶ Glaucus puſillus chromidi adeò ſimilis eſt, ut pro ea plerūq; diuendat. prouectior autem adeò umbram marinā refert (præſertim cirro, quem ſub labro inferiore erectum habet) ut à plerisq; alter pro altero aſſumatur. quare etiam Maſsilienſes & Romani, glaucum umbrinā nominant, Bellon. qui & chromin ſimilem piſcē ab aliquibus cum umbrina cōfundi tradit. ¶ De Coracini, Glauci Bellonij, Lati & Vmbrę piſciū confuſione, ac diſtinctione, & nominibus Germanicis, diximus ſuprà in Corollario ad Chromin Bellonij, pag. 267. ubi Vmbræ nomen Germanicū finxi, ein Seerapp. Licebit autem etiam Gallicum uocabulum Maigre (quod macrum ſignificat) interpretantes nominare ein Mager oder Magerfiſch. uel à uerruca menti, ut Baionenſes Galli, ein Wertzer.

Palmitas ego paruas lumbrinas crediderim. neq; enim niſi quantitate tantùm differunt. nam & oblongæ hæ ſunt, & ſubnigræ, & caudam habent ſubtilem, acutam & bifurcatam. ſunt item ſine ſquamis, Platina. ego palmitas uel palamitas uulgò Italis dictas, pelamydes eſſe puto: lumbrinas uerò umbras, piſces toto genere diuerſos.

B Vmbra dicitur à colore, uide ſuprà ab initio huius Corollarij. Vmbra lapidem in capite continet, quare frigus ei infeſtū eſt, Ariſtoteles: & Plinius qui ſciænæ nomine utitur: item Aelianus. ¶ Vmbra tota latioribus ſquamis integitur, Iouius. Plinio ſquamæ ſciænæ combuſtę panos diſcutiunt. ¶ Dentibus caret, ut Rondeletius ſcribit: eoſdem Bellonius ei adtribuit, & in icone etiam pingit ſatis magnos. Iouio quoque & Saluiano denticulata eſt: quanquam in exhibita à Saluiano icone dentes mihi non apparent. ¶ Verrucam ſub mento Rondeletius & Saluianus exprimunt, Bellonius omiſit. ¶ Vmbrina (inquit Saluianus) roſtrum habet incuruum & retuſum, potiùs quàm extentum & acuminatum: os mediocre & denticulatum: caput ſatis magnum. In dorſo duas gerit pinnas: priorem octonis aculeis, alteram nullis, munitam. Ad branchias etiam (quas utrinq; quaternas habet,) una utrinq; enaſcitur pinna, duæq; aliæ in uentre conſpiciuntur: & poſtremò imo quoq; uentri ab ano, una alia hæret. Cauda lata eſt, & non falcata. Squamis latioribus & obliquis tegitur. Totius piſcis figura paulò longior eſt, quàm lata ſit aut craſſa. Ventriculum magnum habet & carnoſum, inteſtina mediocria & pinguia: iecur pallidum, ex quo fellis ueſica pendet: lienem ſubatrum. Dum parua eſt, argentea ferè tota apparet: maior facta, uentre argenteo: dorſo uerò & lateribus ſubliuentibus ac ueluti opacis conſpicitur. Ad multam molem excreſcit: ſexaginta enim libras crebrò excedit.

C Marinus piſcis eſt umbra. ad flumina autem adnatare nō ſolet, Saluian. Oppianus ſciænā πετραίην, id eſt ſaxatilē cognominat, & ſaxa herboſa eam frequentare tradit. Galenus ſciænā minùs mollem quàm ſaxatiles carnem habere ſcribit. Ouidius pelagias facere uidetur, ſed dubitari poteſt. Arenoſi gurgites, planos quidem non peſsimè, ſed pelagios meliùs paſcunt, ut auratas ac dentices, umbrás ue, Columella de piſcinis loquens. Capitur circa oſtia fluuiorum frequenter, & in alto etiam, Iouius. ¶ Vmbra piſcis eſt agilis & plurimùm uorax, Iouius: carniuorus, Saluianus. ¶ A frigore læditur propter lapidem in capite, ut in B. prædictum eſt.

D Soliuaga eſt potiùs quàm gregalis: perrarò enim plures unà capiunt, Saluian. In uerſibus Numenij, apud Athenæū, Τοῖσί κε θηρήσαιο λαβεῖν λελιημένος ἰχθῦν, Ἠὲ φάγρον λοφίην, ὅτε δ' ἀγρόμενον σκιαδῆα: quoniā de eſcis piſcium eum loqui apparet, ἀγρόμενον, non tam gregalem, quàm qui ad eſcam colligitur, interpretari licebit. ¶ Cum metuit, capite & oculis abſconditis, totam ſe latêre putat, ſicut & bubalus & ſtruthio Africani. uide mox in E.

E Vrinator aliquis peritus in mari facilè etiā manibus capit ſcięnā. hæc eñ in metu ad ſaxa feſtinans, cauū aliquod quęrit, aut ſciſſurā, aut herbas marinas ſubit. cōtenta eſt autem capite tantùm occultato,

occultato, de reliquo corpore non solicita: tanquam si suis ipsa oculis non uideat, ab alienis quoque non uideatur. itaque stolida facilè comprehenditur, Oppianus Halieut. 4. Capitur cum siluris (*sturionibus*) frequenter circa ostia fluuiorum, quod siluris non contingit, Iouius. ¶ Arenosi gurgites planos quidem non pessimè, sed pelagios melius pascunt, ut auratas, ac dentices, umbrásue, Columella de piscinis loquens.

Ipsa (*Ipsis*) quoque diebus canicularibus pinguescit, paríque ferè pretio cum siluris (*sturionibus*) æstatis tempore uenundatur, Iouius. Et rursus: Secundum Siluros (*sturiones*) sciæna è grandibus primam saporis obtinet claritatem. ¶ Ennius umbram nobilioribus piscibus cõnumerat: & nostris quoque temporibus ubique ferè multi æstimatur. Romæ uerò, dempto Sturione, piscium omnium cõmuni ferè consensu sapidissimus atque nobilissimus censetur. et licet omni anni tempore, quo capi solet, suauis sit, canicularibus tamẽ diebus, uti pinguior capitur, ita suauior degustatur. Et quanuis qualibet sui parte celebris sit, abdomine tamen & capite maximè cõmendatur. Vmbrarũ autem atque sturionum (ubi ad cubitalem molem excreuerint: nam in minoribus id non obseruatur) capita Triumuiris tributi nomine dantur, Saluianus. F Vt sapiat.

Gobionis, aselli & umbræ à Philotimo apud Galenum (de Aliment. 3. 30.) piscibus mollis carnis adnumerantur: quem Galenus hos pisces cum saxatilibus nõ cõfundere debuisse ait. hi enim semper sunt optimi. aselli uerò si probo utãtur alimẽto & mari puro, cum saxatilibus cõferri possunt: sed uariãt pro locorum diuersitate non mediocriter. cæterùm gobiones non perinde mollẽ ac isti (aselli) & saxatiles pisces, carnẽ habẽt: ueluti nec scinides (ut Philotimus appellat) sciænæ ue dictæ. ¶ Sciadeus, inquit Xenocrates, bonum gignit succũ, facilè in corpus digeritur, saporis est iucundi, nutrimentũ præbet non admodum copiosum, Vuottonus. eadẽ Saluianus comprobat, & addit non admodũ excrementitiam esse. ¶ Eadẽ propè umbrinæ ac sturioni carniũ cõditio est, utræque enim nõ mediocre imbecillioribus stomachis negotiũ facere consueuerunt, Iouius. Vt nutriat.

Quouis modo condiatur, suauis est: elixa tamen ac cum leucophago comesta, aut transfixa caryophyllis ac uerubus assata, frequente olei & omphacij cõspersione, dum assatur, irrigata, suauior gratiosiórque multò redditur, Saluian. ¶ Capita umbrarũ, sicuti & sturionum, triumuiris rei Rom. cõseruatoribus, dono dantur: qui piscatores inuetarata quadam cõsuetudine eorũ capitũ tributi nomine uectigales fecerũt. capiti enim summa inest gratia, autoritate etiã Archestrati: qui umbrini capitis nobilem quandã condituram, ut apud Athenæũ uidere est, multis carminibus expressit, Iouius. mihi apud Athenæũ locus is nõ occurrit. nam septimo libro in mentione sciænæ ex ordine literarum instituta nihil tale reperias. sed neque Rondeletius & Saluianus huiusmodi quicque citãt, ut memoria fortè lapsus sit Iouius, aut aliter deceptus: quod equidẽ suspicor, nõ aio. ¶ Lumbrina coquitur & cõditur eo modo quo sturio: minus tamẽ cocturæ, quia tenerior est, requirit, Platina. Vt condiatur.

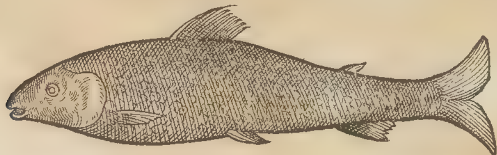
Vt calculo de capite umbræ marinæ, sic etiam corui uel coracini, aliqui etiam conchæ porcelanæ (ut uulgò nominant) candidæ minimæ, si gestetur, uim quandam efficacem ceu amuleto cõtra colicam, aut etiam uteri in fœminis pœnas, uulgari credulitate quidam attribuunt. unde nostri omnes hos calculos Muterstein, Galli pierre de colique, nuncupant. & quod ridiculum est, non emptum sed dono datum huiusmodi calculum esse uolunt. Licebit autem sciæniten è sciæna calculum appellare: è chromide, chromiten: ut è synodonte, synodontites uocatur. Vide quæ annotauimus in Corollario de Coracino B. & G. G

Ennius in carminibus, quibus qui pisces ubi lautiores reperiãtur, explicat: melanurum quoque nominat, & turdum, merulamque, umbramque marinam, citante Apuleio Apologia 1. sed codices nostri sunt deprauati, nec expressum regionis nomen. H.a.

Corporis umbræ Liuentis, Ouidius. Vmbra agilis est & uorax, Iouio. Δειλὴ, πετραίη, ἀπταλὴ, Oppiano. id est, timida, saxatilis, stolida. Epitheta.

Maurus episcopus in libello quẽ patris Dei Conuiuiũ inscripsit, Lazarũ Vmbrã sumpsisse fingit, &c. nimirũ quoniã is iam triduũ umbra & mortuus à Seruatore nostro in uitã reuocatus est. E.

DE VMBRA FLVVIATILI RONDELETIVS.

QVI citra diorismum de piscibus loquuntur, Vmbram marinam cum fluuiatili perperã confundunt, cum hæc ab illa permultùm differat. De marina ueteres multi locuti sunt. De fluuiatili solus, quod sciam, meminit Ausonius in Mosella: A

Effugiens oculos celeri leuis umbra natatu.

B Vmbra fluuiatilis non solùm nomine, sed & colore, marinis similis est, à quo utrice nomen: corpus enim est opaci loci modo subfuscum & subobscurum, cubitalem magnitudinem nõ excedens. Galli Narbonenses, demptis Monspeliensibus, Vmbram uocãt. Piscis est ex Truttarum genere, Carpioni Italico corporis aspectu affinis. Pinnis & earum situ à Trutta nõ differt. Duas itaque ad branchias habet, duas in uentre, ab ano unicam, in medio dorso priorem maiorem, posteriorem minorem, subrotundam & pinguẽ, squamas paruas & maculosas similiter habet. Carnis substantiam, partesqꝫ internas omnes easdem habet. Capite uerò à Truttis differt, quo Carpioni (*Italico*) similis est: capite enim longiore est quàm Trutta, ore minore, nec tam hiante, rostro nõ acuto, sed obtuso, maximè in maxilla inferiore, sine dẽtibus, & sine magna maxillarum asperitate. Oculis est patulis, cornea tunica aurea, pupilla nigra. Corpus à medio sensim gracilescit, in caudã tamen latiusculam & pinnam bifidam, latissimam deficit. A branchijs ad caudam linea recta (*non est in pictura*) per medium corpus producta est. Branchiæ intus sunt quaternæ, uentriculus longus & spissus, pinguitudine, quæ lacte candidior est, obductus, à quo multæ apophyses pendent. Hepar rubet, cui alligata est fellis uesica: fel nigerrimum est, splen longus & niger. Intestina sine gyris ullis ad anum demissa sunt.

C Vescitur terra, aqua, limo, unàque cum his & cum arena auri laminulas haurit: ob id uulgus auro nutriri Vmbram credit: & reuera in uentriculo & intestinis aurum reperiri certissimum est.

F C Carne est sicca & alba, qualis est Truttarum paruarum caro. Hyeme latet. æstate cum Truttis capitur: cui cum in succo & substantia, permultisqꝫ alijs, similis sit, Truttarum generi, & tractationi subiecimus. Pura aqua maximè delectatur.

DE EADEM, BELLONIVS.

A F
C Vmbra Allobrogibus nostris ualde cognita ac familiaris, Vne Vmbre, delicatissimi saporis piscis, ac nutrimenti peroptimi, Truttarum ac Lauaretorum generis, auro uesci credita, in fluminum ac lacuum uorticibus degens.

B Pedem non excedit. squamas habet tenues, uentrem elatiusculum: caput, quàm Trutta oblongius, tota sub uentre argentea. Dorsum tersissimum habet, ex liuido opacum: Caudam bifurcam, tenuem in tergore pinnam, quaternas sub uentre: duas priores non in lateribus (ut quibusdam alijs) sed multùm inferiùs ad uentrem sub branchijs, carunculam supra caudã, ut in Truttis & Salmonibus diximus. Lacus, quẽ Allobroges uulgo d' Aiguebelette nuncupare solent, affatim Vmbras promit. Fel Vmbræ paulò amarius sentitur, quàm Lauareti. Eius autem iconem non apposui, quòd ad Vmblam proximè accedat.

COROLLARIVM.

A Vmbra fluuialis Græcis ignota est, Lotharingis ac Lugdunẽsibus peculiaris, Bellonius. Vmbra marinus piscis est, qui ad flumina adnatare haud solet: Vnde cũ Ausonius (*Ausonius tamen cũ*) fluuiatilibus suæ Mosellæ piscibus Vmbram adnumeret, inquiens, Effugiens oculos c. l. u. n. (tanquam innuat celeri suo natatu oculos effugientem, umbrã piscis potiùs qꝫ uerum piscem intuentibus apparere,) marinã Vmbram subire aliquando solere Mosellam, arbitratũ ipsum credimus: potiùs qꝫ aliquẽ fluuiatilium pisciũ, Vmbræ nomine ab eo celebrari, Saluianus. Atqui Sabaudi Vmbram hodie appellãt (Vn Vmbre) thymallum Aeliani, suprà à nobis descriptum: nec equidẽ alium piscẽ, quem Vmbrã fl. rectiùs appellemus, hactenus cognoui: neqꝫ marinã Vmbram fluuios subire uel ipse putârim, uel Ausoniũ putasse crediderim. Rondeletij certè & Bellonij Vmbra si thymallus nõ est, adeò tamẽ similem ei speciẽ naturamqꝫ habuerit, ut nullus pisciũ magis, quod utriusqꝫ historias conferenti patet. Thymallis ut Germania abundat, ita Gallis etiã eos non ubiqꝫ deesse omnino uerisimile est: & cũ Sabaudi siue Allobroges Gallicè loquentes thymallum (ut dixi) Vmbrã appellẽt, eodẽ etiã Gallos (ut Lugdunenses & Allobroges, quibus peculiarẽ esse Vmbram Bellonius tradit) thymallũ nominare crediderim. Pisces in aquis saxosis pinguiores & salubriores sunt, sicut Trutta, & Thymallus qui uocatᷣ Vmbra, Albertus lib. 7. de Animalib. In Anglia alicubi audio Omber nominari piscẽ, quem uos, ni fallor, uocatis ein Aesch, (*sic autem thymallum uocamus*,) Turnerus in epistola ad nos. Vide suprà in Corollario de Thymallo A. Accedit qꝫ thymallũ in Mosella copiosè capi audio: imprimis uerò abundare ubi Mosella exonerat in Rhenum, ubi uix alij pisces capiantᷣ. Itaqꝫ eundẽ Ausonij Vmbrã esse cõijciemus, ne Ausoniũ tam nobilis Mosellani piscis, cum uiliores plerosqꝫ omnes nominârit, mentionem prætermisisse miremur. *Vmbrarum species.* Itaqꝫ Vmbram aliam marinam esse dicemus, Græcorũ sciænam: aliam fluuiatilem, eandem thymallo, aut certè cognatissimam: aliam deniqꝫ lacustrem truttis affinem, quam Sabaudi Vmblam uocitant: quam rursus in duas aut tres alias species, cum alias tum magnitudine differentes, diuidemus. De lacustribus autem dictum est superiùs inter Truttas.

Lauaretus piscis Lugduni satis cognitus est, Vmbrę simillim⁹, nisi simus esset, dentibusqꝫ omnino careret, Bellonius. uidetur autem de umbra fl. sentire: quoniam eidem lauareto appendicẽ glabram & carnosam esse scribit caudæ insidentem in Vmbræ modum; quod non de marina sed

ſed fluuiatili umbra accipiendū conſtat. Addit eidem Lauareto oſſicula utrinq; ad fauces & œſophagi ingreſſū eſſe, ſenis hinc inde dēticulis, ut in Themolo, cōmunita. ego neq; in Lauareto neq; in Thymallo oſsicula hæc aut dentes ullos reperi. Memini equidē præſentē mihi Belloniū, umbram à thymallo differre aſſeruiſſe: cuius authoritati ut nō diffido, ita rem in medio relinquo, donec ipſius & Rondeletij umbrā à Thymallo noſtro diuerſam uidere mihi liceat.

Vmbra fl. in montium amnibus capitur, Rondeletius. Innominatus quidā in libello de Nomenclaturis animaliū & ſtirpium Lutetiæ ædito: Vmbra (inquit) Græcè ſciæna, uulgò Vmbrina, frequens eſt piſcis in Ligeri, marinam cum fluuiatili confundens. C

DE VNGVE SEV DACTYLO MAre & fœmina, Bellonius.

Bellonij Dactylum marem, Rondeletius concham alteram longam nominat; (quam nos ſuprà inter Conchas exhibuimus, elemento C.) & Dactyli ſpeciem eſſe negat.

DACTYLOS alij Donacas, alij Aulos uocant. Horum duo genera reperiuntur, mas & fœmina. Anglicum uulgus Pitot uocat, quò ut & Neuſtrij in piſcatione tantùm utitur. Venetijs tamen ſunt edules, & cum conchis longis plerunque diuendi ſolent. Vitam fœminæ in arena traducunt. A

Mares in eo lapidis genere quem Glaſtrum uocant, nec unquam alibi uiſuntur, qui etiam nonnunquam oblongi eſſe ſolent. Auidiſsimè hunc appetunt reliqui piſces. Quamobrem natura munitiſſimo uallo eum occultauit, ut inde niſi ualido ligonis mucrone aut pala ferrea effodi aut auelli poſsit: unde Oceani piſcatores in receſſu maris, palis ad id dedicatis utuntur. Veneti Cappas longas nominant. Mares autem ualuas utrinque cluſiles ac reſeratiles (fœminis [fœminarum] modo) longas, ſed craſsiores habent, duabus extremitatibus detectas, ex uno tantùm latere connexas. Promuſcidem ex conchis exerunt, duram, craſſam, & ferè cartilagineam, qua terram arrodunt: quam (dum timent) in concham retrahunt, porrò ijdem ualuas interna parte glabras, foris uirgatas, & multa ſcabritie horrentes, ea longitudine qua fœminæ, gerunt: ac parte anteriore qua promuſcidem exerunt, apophyſibus ex concha eminentibus, ſeu aculeis ordine deinceps diſpoſitis horrent. B Mares.

Fœminæ ſinuoſam ea parte concham habent, & foramē amplum: poſteriore autem (qua conchæ cardinibus ſeu neruis inuicem fulciuntur) aliquid gerunt, muliebri pudendo ſimile. Multam arenam deglutiunt: quamobrē niſi ab ea bene repurgatæ uix edi poſſunt. B Fœminæ. F

Porrò dactyli, etiam Solenes à Latinis dicuntur. Galli des Couſteaux, quòd cultri manubriū referant, Cappæ longæ Italis, Conchæ longæ Plinio. Harum duo etiam diſcrimina uulgo Veneto agnoſcuntur, quorum alterū Capa da ferro: alterū Capa da deo uel da detto (quòd ex ſua theca ſolo digito ſine ferro eximi poſsit) cognominat. Solenes enim fœminæ rectæ in arena ſtare ſolent; cumq; omnia ſilent, ſurſum è profundiſsimo foramine emergunt: in quod (tanquā ſtrepitū audientes) protinus ſeſe abdunt: unde niſi pala ferrea in tranſuerſum ſuppoſita, ac profundiſsimè impacta auelli poſſunt. Id eſt quod Plinius (Ariſtotelē ſecutus) intellexit, Solenes fugere admoto ferramento. Subtrahunt enim ſeſe inferiùs, & ſubſidunt ad ima. Vngues ex hoc dicti ſunt, quòd ad ſimilitudinem unguiū læues ſint. Auli uerò, quòd binis quidem cōcluſi ualuulis uno tantùm latere conuexis, tereti tamen & fiſtulæ modo oblongis, intuſq; concauis, ſpectentur. Donaces quoque, quòd arundinis modo uacuum intra ſe ſpatium obtineant. A (C)

Fœmina ergo à mare hoc differt, quòd conchis includatur albis, glabris, fragilibus, nullam habentibus partem quæ prona aut ſupina dici poſsit. B

His quinq; uocibus, Aulo, Dactylo, Solene, Donace & Concha lōga Plinius ſeorſim ad hunc piſcem ſignificandum utitur. A

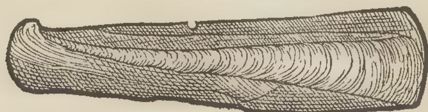
DE (VNGVE SIVE) SOLENE (IN GEnere,) Rondeletius.

INTER Conchas longas, aliæ ſunt ſcabræ & aſperæ, de quibus iam dictum eſt: aliæ læues & tenues, quales ſunt σωλῆνας qui aliter à Græcis uocantur αὐλοὶ, δόνακας, ὄνυχας, atque etiam Plinio authore δάκτυλοι. Eius uerba ſunt: Solen, ſiue aulos, ſiue donax, ſiue onyx, ſiue dactylus. Dicitur σωλὴν à canalis ſiue tubi ſimilitudine, αὐλὸς tubæ modo excauatus. δόναξ à figura harundinis craſſę, cōcauæ, apud amnes naſcentis, quæ δόναξ & Cypria harundo nominatur, teſte Dioſcoride: ὄνυξ uerò, id eſt, unguis ab extremis, tenuitate & figura unguibus ſimili uel à teſtæ colore & ſubſtātia unguibus noſtris non diſsimili. Pro re longè diuerſa ſumitur ὄνυξ apud Dioſcoridem libro 2. de quo ſuo loco dicemus. Dactyli uerò cur dicantur tradit Plinius: Concharum è genere ſunt Dactyli ab humanorum unguium ſimilitudine appellati. Ab Italis cape longe uocantur, à Gallis couteaux, quod capulis cultrorum ſimiles ſint, ab Anglis pirot. A Lib. 32. cap. 11. Lib. 1. cap. 115. Lib. 9. cap. 61.

Horū duę ſunt formę ſic diſtinctę, ut alij mares alij fœminę nominent à Plinio & Atheneo, nō quòd ad procreationē ſemē fœtificū hic emittat, ille recipiat. Nā Cōchæ, Chamæ, Solenes, Pectines B. Sexus diſcrimen.

Perpensus Plinij locus. locis arenosis sponte proueniunt. Plinius lib.32.cap.9.Ex his mares alij Donacas, alij Aulos uocant,fœminas Onychas. Vrinā mares mouent.Dulciores fœminæ sunt,& unicolores.Quo (F G) in loco nonnihil desyderari facilè perspiciet,qui præcedentia connectere uoluerit, quæ sunt.Purgatur uesica & Pectinum cibo.Quibus nulla Solenum mentione facta,subiunxit. Ex his mares, & cætera.Quare conijcio legendum esse.Purgatur uesica & Pectinum cibo & Solenum: ex his mares,& cætera.Sequitur enim Solenes mares urinam mouere. Et Athenæus eosdem calculosis,& difficilè meientibus utiles esse tradit,aliaq; eadem quæ Plinius, ut ex eodem autore uterq; sua transcripsisse uideatur.Οἱ δὲ σωλῆνες μὲν πρός τινων καλούμενοι, πρός τινων δὲ αὐλοί, καὶ δόνακες, καὶ ὄνυχες, πολύχυλοι καὶ κακόχυλοι, κολλώδεις. καὶ οἱ μὲν ἄρρενες αὐτῶν ῥαβδωτοί εἰσι, καὶ οὐρανοχρώματοι· εἰσὶ δὲ τοῖς λιθιῶσι, καὶ ἄλλοις δυσουροῦσιν εὔθετοι. οἱ δὲ θήλεις, μονοχρώματοί τέ εἰσι, καὶ γλυκύτεροι. λαμβάνονται δὲ ἑφθοί, καὶ τηγανιστοί, κρείττονες δ᾽ εἰσὶν οἱ μέχρι τοῦ χανεῖν ἐπ᾽ ἀνθράκων ὀπτώμενοι. Σωληνισταὶ δ᾽ ἐκαλοῦντο οἱ συνάγοντες τὰ ὄστρεα ταῦτα, ὡς ἱστορεῖ Φανίας ὁ Ἐρέσιος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ, Τυράννων ἀναίρεσις ἐκ τιμωρίας, γράφων οὕτως. Φιλόξενος ὁ καλούμενος σωληνιστὴς, ἐκ δημαγωγοῦ τύραννος ἀνεφάνη· ζῶν τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἁλιευόμενος, καὶ σωληνοθήρας ὤν· ἀφορμῆς δὲ λαβόμενος, καὶ ἐμπορευσάμενος, βίον ἐκτήσατο. Id est, Solenes à quibusdam uocati, à nonnullis δόνακες, & αὐλοί, & ὄνυχες, succi multùm suppeditant, sed mali & glutinosi. Mares quidem uirgati sunt, & cærulei coloris, calculosis & alijs ægrè meientibus perutiles. Fœminæ unicolores sunt, & dulciores. Sumuntur frixi & elixi. Meliores sunt in prunis tosti quoad hient. Qui hos piscantur solenistæ dicti fuerunt, ut narrat Phanias Eresius in libro, cuius titulus est, Tyrannorum in quos uindicatum est cædes, his uerbis: Philoxenus solenistes ex Tribuno plebis factus est tyrannus, initio piscatione uictitans, & Solenas uenari solitus, occasione uerò data mercaturam exercens, facultates sibi parauit.

DE SOLENE MARE, RONDELETIVS.

B SOLENEM marem hodie nulla natio à fœmina distinguit. Athenæus utrunque ijsdem nominibus appellat: Plinius lib.32.cap.9.inter nomina discrimen facit: nam mares Solenes, Aulos, Donacas uocat, fœminas Onychas, quam differentiam non negligimus. Est igitur Solen mas ex Concharum longarum genere: duplici constans testa, læui, tenui, alterâ tantum parte colligata nigro uinculo, etiam si aliter scribat Aristoteles libro 4. de Histor. cap. 4. Cum enim ὀστρέων alia sint altera parte ligata, altera soluta, ut claudi & aperiri possint, alia utroq; latere connexa, in his postremis Solenas numerat: cùm cōtrà semper altera parte solutos uideas, neque in ea aut uinculi aut articulationis ullius uestigium. Dodrantali sunt longitudine, pollicis crassitudine, harundinis modo caui, extremis duobus semper apertis: anteriore caput exerunt & retrahunt testudinis ritu. Secundùm testæ longitudinem carnem protensam habent. Testa cæruleò est colore, lineas euidentes habet per transuersum ductas: qua parte colligatur crassior est, alijs partibus in tenuem substantiam desinit sicuti Mytuli. *Contra Aristotelem.*

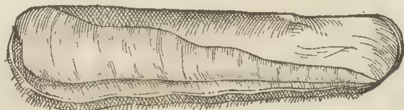
C Aqua & arena uiuit. Mira quæ de Dactylis siue Solenibus scribit Plinius: Concharum è genere sunt Dactyli, ab humanorum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore, clarere, & quantò magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus atque in solo, atque ueste, decidentibus guttis: ut procul dubio pateat, succi illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore. Hactenus Plinius. Huius splendoris causam esse puto glutinosum Solenis succum: quæ enim tenacia, & ueluti glutino compacta, ea læuia, æqualia atque perpolita esse solent, atque ob id relucentia, ueluti pix, asphaltum, albumen oui.

F Solenes cum sale & aceto edendi, ut minùs noxij sint: uel cum sale, aceto & oleo: quod tamen quidam improbant, quòd oleum lentorem habet, cùm contrà ad glutinosi Solenū succi attenuationem acetum & sal, multò magis conferant. (*Eadem ferè Vuottonus, à Xenocrate forsan uel Oribasio mutuatus.*) In prunis tosti deteriores sunt, quia magis exucci, duriores & sicciores.

G Mirum quod tradiderunt Athenæus & Plinius, Solenes utiles esse in cibo calculosis, & urinas mouere, cùm Athenæus ipse scripserit, multi succi esse, sed mali, & glutinosi, atque id experientia confirmet: succus uerò is calculo efficiendo, & urinæ retinendæ potiùs quàm promouendæ aptior sit, nisi de iure id accipiendum sit, quod ob salsuginem & acrimoniam hac ui præditum sit. Ego testarum cineribus ad idem malum uti mallē, insigniter enim attenuant, incidunt & exiccant, quòd si timeatur in exiccando morsus aliquis, priùs sunt lauandi.

Solenem marem uerè à nobis repræsentatum fuisse clarè ostendunt Athenæi uerba iam citata. Eadem illos apertè refellunt, (*Bellonium notat,*) qui Conchæ alterius longæ speciem pro Solene mare depinxerunt. Ea enim tota candida est, at ex Athenæo Solen mas cærulei est coloris. A. *Quòd uerũ solẽnem marẽ exhibuerit.*

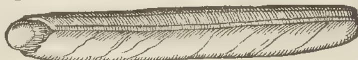
DE SOLENE FOEMINA, RONDELETIVS.

ONYCHAS appellat Plinius Solenes fœminas, quæ colore, sapore, magnitudine à maribus differunt, in alijs omnibus similes. Testa lineis cæruleis distincta non est, ob id Plinio unicolores dicuntur. Caro dulcior est, maribus minores esse solẽt. Solenes utrῳ in arena defixi uiuunt; ferreo instrumento ex ea eximuntur.

COROLLARIVM.

Iconem hanc cappæ longæ, ut uulgò Venetijs uocant, nomine, Venetijs olim pingendam curaui.

In conchylijs quædam uocabula Græca sunt, ut peloris, ostreæ, alia uernacula, ad similitudinem (dicta,) ut pectunculi, ungues, Varro. Plinius Solênes Græco nomine appellat, alibi dactylos. Theodorus modò ungues, modò digitos, in utroque Plinium secutus, Hermolaus. Σωλὼ modò uas seu instrumentum quoddam significat, modò marinum animal: quod & αὐλὸν & δόνακα uocant, (id est, fistulam, & cannam,) à figura fortè angusta, & oblonga, (*& caua:*) & ὄνυχα, (id est, unguem,) πρὸς τὸ στεγανὸν, ἔτι δὲ καὶ τὴν χρόαν τοῦ πορφύροντος, Eustathius in quartum Odysseæ: cuius postrema uerba sic accipio, ut unguis dictus sit παρὰ τὸ στεγανὸν, à soliditate, quæ tamen conchis omnibus cõmunis uidetur: Vngui uerò soli inter conchas præter substantiam ungui (humano) similem, ac soliditatem, figura quoῳ similis & imbricata accedit, quod non satis expresit Eustathius. item color ipsius testæ, quam τὸ πορφύρον nominat. Μακραὶ κόγχαι σωλῆνες, id est, Longæ conchæ solênes, à Sophrone dicuntur, per appositionem: sicut & à Venetis hodie Cappæ longæ. Τούς τε μακρογογγύλλους (*fortè* μακροκογχύλους, *ut sit compositum à* μακρὸς *&* κογχύλη) σωλῆνας, Epicharmus apud Athenæum. Sed aliæ sunt Conchæ longæ Plinij, ut Rondeletius docet. Digiti ex eo appellantur, quòd speciem similitudinemῳ humani digiti gerant, Gillius. Ostrei genus inuenitur in mari Italico, quod uocatur canna, propter suæ conchæ similitudinem ad cannam, Albertus. A

Vngues nostræ ætatis Græci antiquo nomine seruato, etiam nunc Solênas appellant, Gillius & Massarius. Qui accolunt Adriaticum sinum, Cappas longas nominant, Gillius. Conchas longas Veneti, Massarius. longæ enim & teretes instar cylindri sunt. Apuli ideo uulgò Imbrices appellant, quia quodammodo imbricibus horum testæ similes uidentur, Gillius. Puto & Dotoli nomen, à Græco Dactyli, alicubi in Italia usurpari. Genus id concharum quod à nostris spoletta uocatur, aliqui spondylos, alij dactylos marinos esse uolunt, &c. Brasauolus in Aphorismos. uide suprà in Spondylo, circa medium paginæ 1063. Spoletta quidem uocabulum, accedit ad Germanicum Spülen, quod cannam, uel arundinem significat; propriè quidem internodium, quo filis agglomerandis utuntur textores: cuius figuram planè reddit qua describimus concha. Vulgaria.

Germanica nomina facilè & uaria fingentur, eorum quibus in alijs linguis utuntur interpretatione: uel simplicia, Nagel/Finger/Känel/Spülen/Heffte: hoc est, Vnguis, Digitus, Canalis, Manubrium: uel addito conchæ nomine, composita, Nagelschalen/Fingerschalen/Langschalen, &c. pro schalen quod testam seu concham significat, Muscheln ponet qui maluerit.

Vnguis concha ab anglis Pirot uocatur, ut Rondeletius scribit: uel Pitot, ut Bellonius. Sed Io. Fauconerus Anglus aliud Anglicum nomen indicauit, an Hagfysh: à Vuallis in Anglia Thymby uocari audio. ¶Longè alius est Vnguis odoratus, conchylij purpuræúe operculum, de quo abunde in Conchylio & Purpura leges.

Vngues sunt è concharũ genere, læues, digitalis longitudinis, tenuesῳ, (*Leues & fragiles, Vuottonus*) ab humanorum unguium similitudine sic appellati, Massarius. Lege etiam superiùs in A. Συμφυὲς δὲ, μῦς: μονοφυὲς δὲ καὶ λειόστρακον, σωλὼ καὶ βάλανος: κοινὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν, κόγχη, Athenæus ex Aristotele. Vngues uelut igne lucent in tenebris, etiam in ore mandentium, Plinius. B

Harena paſcuntur, ut teſtatur Oppianus, Maſſarius.

C Vngues locis arenoſis ſui ortus initia capiunt, Ariſtoteles. Nulla innitentes radice permanent, Idem. Ad ſtrepitum ſe ſubtrahere, inferiusq́ꝫ ſubſidere cernuntur, quoties ferramentum ſentiunt admoueri. exiguo nanq; extant: reliquo autem toto corpore, perinde ac in cubili occuluntur, Ariſtoteles. Idem hiſtoriæ 9.1. euulſos non poſſe uiuere ſcribit, ex arena nimirum: Vuottonus uerò ſi teſta euellantur: utrunq; uerum putârim. ſed quod Vuottonus dicit, conchis omnibus commune uidetur, ut hoc priuatim de unguibus Ariſtotelem tradere uoluiſſe non putem.

E Solênes fugiunt admota ferramenta, Plinius. Ariſtotelis uerba leges in C.

F Vngues uelut igne lucent in tenebris, etiam in ore mandentium, Plinius. Cibus eſt pauperum ferè, ut audio. Sophron dulces & uiduarum cupedias eſſe ſcribit. Μακραὶ κόγχαι σωλῆνες, τουτί γε γλυκύκρεων Κογχύλιον, χηρᾶν γυναικῶν λίχνευμα. Boëthius Scotus conchas margaritiferas in Scotia uulgò uiduarum cupedias dici ſcribit. Galenus lib. 3. de alimentorum facult. dura carne eſſe tradit ungues, & ob id difficulter concoqui. ¶ Proprium hoc ſolenibus atq; purpuris eſt, quòd cum in iuſculo coquuntur, id craſsius reddant, Hiceſius. Quò grandiores, eò præſtantiores ſunt: uigênt æſtate maximè, Vuottonus.

G Vegetius in ſuffitu contra languorem morbi peſtilentis, inter alia unguem marinum admiſcet, de odorato nimirum (id eſt, conchylij purpuræ'ue operculo) potiùs quàm de hac concha intelligens.

H.a. Κόγχαι τε, καὶ σωλῆνες, Ἀραρὼς author apud Athenæum. Σωλὴν Græcis propriè fiſtulam ſeu tubum ſignificat: item canalem, qui ueluti dimidius tubus eſt, & imbricem ſimiliter, tanquam per ſynecdochen. Quod ſi p. literam addas poſt ſigma, efficies ferè Germanicum nomen Spůlen, quod cannam ſignificat. In trilingui Lexico Munſteri, pro fiſtula & ſolene Hebraicum nomen inuenio ſilon סילון: at in Hebraico dictionario סלון interpretatur ſpinam, aculeum. Dicta eſt autem concha ſolen, à canalis ſimilitudine: quod eleganter expreſsit Oppianus, --- καὶ ἀτρεκὲς οὔνομα σωλήν. Σωλῆνες, conchylia quædam teſtata, & στεγαστῆρες, & μόρια aliquando, Heſychius: interpretor autem μόρια pudenda: quanquam pro uirili tantùm pudendo ſeu cole, σωλὴν accipi poſſe uideatur. Στεγαστῆρες uidentur ſignificare imbrices, (à uerbo στεγάζειν, quod eſt tegere,) hoc eſt tegulas canaliculatas, quibus ædificiorum tecta muniuntur: noſtri Holzıegel, hoc eſt, tegulas cauas uocant. nam & Apuli ſolenas conchas uulgò (ut dictum eſt) Imbrices appellant. De imbricū nomine plura leges ſuprà, in Concha imbricata Rondeletij, pag. 312. Σωλὴν apud Euſtathium dicitur ἐκ τοῦ σέω καὶ τοῦ ὅλος, σεολὴν, & per craſin σωλήν. ¶ Δόνακες dicuntur arundines, præſertim minores, παρὰ τὸ δονεῖσθαι, quòd facilè uentis commoueantur. ab arundinis autem internodij ſimilitudine ut diximus, conchis etiam impoſitum eſt nomen. Onychis poculi lignei meminit Athenæus undecimo. ſed onychinum poculum ſi dicas, ex onyche gemma intelligetur. de ea ſimul & onychino colore, aliquid diximus ſuprà, in Corollario de Purpura B. pag. 906. Σωλὴν etiam pro ſpondylorum (uertebrarum dorſi) meatu ponitur, qua reſidet medulla. Σωληνάριον diminutiuum eſt, pro canalicula, Aëtio, & Galeno Methodi 14. Σωληνοειδὴς, nomen adiectiuum, ad fiſtulæ modum factus. Solênas Græci uocant inſtrumenta quæ cruribus ſupponuntur. lege Galenum ſexto Methodi. ¶ Onychites gemma (alia quàm onyx) memoratur à Ge. Agricola, dicta à ſimilitudine quadam Vnguis odorati, tum colore, tum figura: naſcitur in lapidicinis Hildesheimij.

Epitheta. Σωλῆνες μακροκόγχυλοι, Epicharmo. ſic enim lego apud Athenæum. Latinè teretes, longi, & uiles cognominari poſſunt.

VOCA à Theodoro ex Ariſtotele uertitur, pro Græco Βῶξ: de quo piſce actum eſt ſuprà, elemento B.

VRSAM teſtacei generis, primùm inter Cancros, deinde inter Squillas requires. ¶ Vrſa dulcem ſuccum facit, nutrit, facilè diſtribuitur, & facilè excernitur; atq; ita quidem de pelagia cenſendum eſt. At quæ in piſcinis degit, omnia habet contraria, quemadmodum in alijs quoq; piſcibus uſu uenit. Ori nanq; inſuaues ſunt ij, qui concluſi uiuunt. quæ uerò in fluminibus degit, eò quòd ex mari frigidam aquam ſubit, ori grata teneraq; eſt. quæ uerò in portus tranſit, limoſa, & coanguſtata, & pinguis reddita, ori ingrata eſt, Xenocrates apud Oribaſium Raſario interprete.

DE VRTICA MARINA, BELLONIVS.

VIDETVR AVTEM HOC CAPITE VRTICAM paruam tantùm Rondeletij, & eius ſpecies duas deſcribere.

A VRTICAM inter molles ob hoc recenſui, quòd mollium modo in obſonijs edatur: alioqui certum eſt ancipitem naturam habere, atque inter zoophyta (quæ plantanimalia à Theodoro appellantur) apud Ariſtotelem connumerari. Hanc Normanniæ littus obſcœno uocabulo Cul d' Aſne, à cirrhorum cōtractione atq; explicatione appellauit. Græcum uulgus quum terreſtres urticas Zuchindas uocet, marinas tamen Colycenas nominat, antiquum uocabulum imitatū, quo ipſas etiam marinas urticas colycia uel coryphia uocitabant.

Maris

Maris est potius deiectamentum, quàm ut magni fieri debeat.

Vrtica explicata. *Vrtica contracta.*

Plures eius obseruantur species. Quædam enim rubro colore suffusa est, altera magis cærulea B
granulis in gyrum circumfessa. Vtraq; marinum tuber contracta refert: explicata, cæsariem, totũ
corpus rotundum ambientem. nam infinitis cirris antennarum in papilionibus, aut Scarabeis
crassitudine constat. Contracta porrò Vrtica, orbicularis est aut teres. Scopulis litoralibus (ijs po (C)
tissimùm marinis tractibus, qui uentorum impetum minùs sentiunt) tam pertinaciter inhęret, ut
nisi primò impetu diuellatur, uix postea nisi in frusta cõcisa dirimi possit, adeò suas trichas arctis-
sime contrahit. Certum est Vrticas, Cochlearum modo, in mari serpere ac moueri, sed id quidem
parciùs. Porrò utriusq; moles magnitudinẽ iuglandis rarò exuperat. Cirros habet molles, duos
digitos oblongos, tenerrimos, gracillimos ac fragiles, insigni hac dote à natura præditos, ut quic-
quid attigerint, suis acetabulis retineant.

Has Exocœti ac mulli auidissimè appetunt. D

Græcis edules sunt ob lentam ac copiosam mucilaginem, quam limacum modo emittunt. F
Quamobrem illi plurimas urticas ligneo ueru transfixas, & aliquantulum assatas, primùm ex sa-
le & aqua feruefaciunt: deinde farina conspergunt, & ex oleo uel butyro in sartagine frigunt. Hy-
bernis mensibus carne sunt constante, atq; rigidiuscula: æstate autem deteriores sentiuntur. (Vis (B)
quidem in his mordax, eundemq; ferè quem terrestres urticæ pruritum excitant.) Stomacho &
uentri (ut Diphilus author est) gratæ sunt. Aluum atq; urinam cient, quæ præsertim scopulis per-
petuò infixæ sunt, parciusq; nutriunt. Xenocrates tradit, has quidem gustui suaues, sed stoma-
cho ingratas esse: uerùm quæ passo aut uino mulso condiuntur, facilè concoqui, aluumq; moue-
re, sed propter sequacem ac uiscosum lentorem sæpius iteratas fastidire. Quapropter pauperum
alimentum esse solet.

DE POTA MARINA, VT ITALI OBSCOENA UOCE NUNCUPANT, Bellonius.

Rondeletius Vrticæ marinæ genus hoc facit, semper solutum, cuius species duas pingit & describit.
Bellonij uerò sententiam, Pulmonem mar. hunc facientis, reprehendit.

Pulmonem marinum Itali uoce obscœna Potam marinam, ut & Græcum uulgus, Mogni uo- A
cant, quòd partibus uerendis admotus, pruritum ac Venerem, imò etiam ampullas excitet.

Mediterraneo atque Adriatico copiosissimus, mollis quidem & albus, corpore cartilagineo B
ac crystalli in morem pellucido, quod in mucorem facilè resoluitur. Huius autem ea est natura, ut (C)
mari commoto ac spumantibus procellis irritato, deorsum ad imum feratur: pacato uerò ac bene
tranquillo passim solutus diuagetur. Gibbã habet instar dimidiatæ sphærę figuram, glabram, pol-
licis crassitudine: cuius pars interna neruis rectis à medio incipientibus, quasi strijs fului coloris
in gyrum radiatur, quibus se diffundit ac constringit: qua corporis commotione aquam concu-
tit, & nunc in pronum, nunc in supinum effertur. Pinnarum uice fibris tenuibus atque ægrè con-
spicuis in orbem communitur, ut Lepus marinus. Cruciformes quoque cirros, striatos, crassos,
in modum stellæ radiatos, numero quaternos, parte interna natationi accõmodatos habet: quos
ut exactè conspicias, erit in lebetem aquæ syncerioris conijciendus: qui si supinus deuoluatur,
multas fissuras in radice cirrorum ostendet. Os quoque habet parte prona situm, quo ea quæ ue-
natur absorbet, in quem usum quatuor cirri ad eius latera subiacent, coloris sinopidis, quasi eius
branchiæ essent, uel intestina. Hinc fit ut intuentibus pulmonem in mari pabulandi gratia diua-
gantem, grandis uideatur quasi pituitę globus: qui unicum tantùm colorem referret, nisi rubris
illis quatuor circulis sugillaretur, & ea cruce, qua interna pars striata est, distingueretur.

Eum si in frusta discissum in mare reieceris, uiuere nihilominus ac moueri comperies: extra C
mare autem exanimis apparet. Cæterùm marinus pulmo dentibus attritus nihil præter aquam
resipit: os tamen leui calore incendit. Naribus quoque admotus marinum uirus olet: Sargi, Me- (D)

Ianuri, Scari, Spari, Auratæ, & id genus piſcium eſca. Emortuus in alto mari, fluctibus expuitur in litus, tranſparentis glaciei ſimilis.

DE VRTICIS, RONDELETIVS.

Vrticā animal eſſe imperfectū ex genere molliuim: nō, ut Plinius dixit, zoophytum. VRTICAS tam eas, quæ ſaxis hærent, quàm eas quæ ſolutæ ſaxis errant, in animalium numero cenſendas eſſe ex Ariſtotele lib. 4. de hiſt. cap. 6. conſtat. Sentit enim urtica, & manum admotam corripit, adhæreſcitq́ perinde ac polypus ſuis brachijs, ita ut caro intumeſcat: os in medio corpore habet, & de ſaxo quaſi de teſta uiuit, & præternatantes piſciculos excipit retinetq́, ſicut de manu hominis admota dictum eſt, deuoratq́ in hunc modū quæcunq; nacta eſt eſculenta. Genus alterum è ſaxis ſoluitur, & echinos pectunculosq́ quos offenderit, uorat. Nullum excrementum in urtica eſſe uidetur, hac tantùm re ſimilis eſt ſtirpibus, (*Imò hoc etiam quòd adhæret, alterum ſcilicet genus urticæ,*) Hæc Ariſtotel. Cum igitur urticæ frondem ſuam, quæ pedum uice eſt, modò dilatent, modò contrahant, cùm ore cibum accipiant, id eſt, cum tactu guſtatuq́, qui duo
Lib. 9. cap. 45. ſenſus ad uitam animalium ſunt neceſſarij, præditæ ſint, non inter ζωόφυτα, ut Plinius, ſed inter animalia non omnino perfecta, eas numerabimus. Polypis autem & leporibus marinis ſubiungimus, quòd ex mollium ſint genere: quòd etiam modò fronde expanſa polyporum inſtar pedes multos habere uideantur, modò fronde contracta, maſſa tantùm carnoſa, informi (ueluti lepores marini) conſtare uideantur.

A Dicitur à Græcis ἀκαλήφη, à Latinis urtica, nomine herbæ ab utriſque impoſito ob uredinem & pruritum, quem tacta immittit, terreſtris urticæ modò: unde & urtica ab urendo Latinè dicitur, ita ἀκαλήφη, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν καλὴν ἁφὴν, quòd tactu ſit inſuaui: folia enim eius tacta acriter urunt.
Libro 3. Ibidem. ſic & piſci huic uis pruritu mordax. Vel dicitur ἀκαλήφη κατ' εὐφημισμὸν ἐκ ἀντιφράσεως, ut ait Athenæus, quaſi ἀπαλὴ τῇ ἁφῇ, cùm contrà aſpera ſit & iniucundiſsima, tactu lædens & urens. Eodem autore Eupolis ἀκαλήφας marinas uocauit κνίδας, niſi mendoſus ſit locus. (*Non eſt: Vide in Corollario.*) Nam κνίδᾳν & κνίζειν uellicare & pungere ſignificat.

Genera duo ſecundū ueteres. Ariſtoteles duo urticarum genera fecit, ut ex uerbis initio citatis conſtat: unū quod ſaxis hæret, alterum ſolutum. Et eodem in loco (lib. 4. de hiſt. cap. 6.) Duo ſunt urticarum genera, ſunt
(F) quædam minores cibo aptiores: aliæ maiores & duriores, quales circa Chalcidē naſcuntur. Hyeme denſa ſunt carne, ideo eas uenantur, quia eſculentæ ſunt. Aeſtate pereunt: frondes enim glabreſcunt: et, ſi tetigeris, facilè diſcerpuntur, nec totæ auelli poſſunt. Aeſtu afflictæ ſaxa interiùs ſubeunt. Vidi equidem urticas ſagena captas cum alijs piſcibus: qua ratione, quæ ſaxis hærent, ca
Species plures. pi non poſſunt. Quare neceſſe eſt aliquas eſſe, quæ ſedes mutent, & in mari uagentur. Cùm uerò plures urticarum ſpecies compertas habeamus, eas ſic diuidemus, ut urticarum aliæ uel ſaxis uel cuilibet alteri rei in mari adhæreant, aliæ minimè. Rurſus earum, quæ ſaxis uel alteri rei hærent, aliæ perpetua ſtabiliq́ ſede illic degunt, quæ ſunt, Vrtica parua in rimis ſaxorum latitās: quæ purpuris & buccinis adnaſcitur: quæ cinerea eſt, longisq́ cirris conſtat. Aliæ ſedes mutant, & liberè per mare feruntur, natantq́, (*& cum libet ſaxis hærent,*) ut purpurea urtica. Semper ſolutæ liberæq́ ſunt eæ, quas uulgus potes appellat: (ex his) una eſt, quæ quatuor pedes ſiue brachia habet: altera, quæ octo, polypi brachijs non ualde diſsimilia. De his omnibus ordine dicemus.

DE VRTICA PARVA, RONDELETIVS.

A VRTICA hæc nucis iuglandis magnitudinem uix ſuperat, ob id parua à nobis dicitur. Maſsilienſes urtigo uocant. Græcorum uulgus κωλικάινων (*quod nomen fortè non intellectum Galli ſua lingua in cul d' ane, id eſt culum aſini transformarunt*) uel κωλικάναν, Normani cul d'aſne. Burdegalenſes cubaſeau.

B Tota carnoſa eſt, cirros breues habet, contracta recti inteſtini extremum ſpeciem refert, colore uario eſt. Quędam enim eſt uiridis, alia cærulea, alia ſubnigra, ſed punctis aliquot cæruleis, uel flauis, uel rubris notata.

F *(Vbi.)* Hæc eſculenta eſt, in Oceani ſaxis & maximè in Santonico ſinu frequens, & apud Santones Burdegalenſesq́ue in delitijs habetur. eas diligenter ablutas & leuiter coctas in ſartagine frigunt. De urtica hæc Diphilus apud Athenæum: Ἡ δὲ ἀκαλήφη φησὶν ὅτι εὐδιοίλιος, οὐρητική, εὐστόμαχος: κνησμὸν δὲ ποιεῖ τοῖς συνάγουσιν, ἐπειδὰν μὴ προαλείψωνται. οὕτως γὰρ αὐτὰ σὺν θηρεύοντας αὐτὴν. Vrtica, inquit, aluo facilis eſt, urinam mouet, ſtomacho grata: pruritum mouet ijs qui eam capiendo manum contrahunt, (τοῖς συνάγουσι, *ſimpliciter uerterem colligentibus,*) niſi pręunxerint. reuera enim eos qui uenantur dolore afficit.

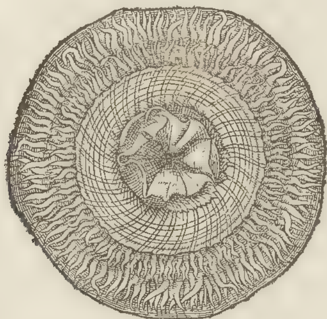
DE VRTICA CINEREA, RONdeletius.

CINEREAM uoco urticam à colore, quæ tenuis est admodum: quia frondem magnam siue cirros multos habet, carnis parum. In saxorum rimis uiuit, comam semper explicatam habet, nec unquam contrahit. reuera tamen urtica est: acriùs enim pungit ac mordet, si paulò diutius manibus contrectetur. A B (C)

Huiusmodi urtica in scopulis Fresconijs Agathensis sinus reperitur. integra à saxo euelli non potest, tum quia tenaciùs hæret, tum quia mollior facilè discerpitur. C

DE VRTICA RVBRA, (VEL PVRpurea,) Rondeletius.

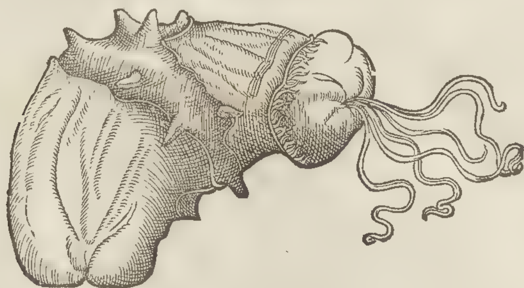
HOC tertium urticæ genus nostri ob colorem purpureum siue phœniceum, rosam appellant: alij posterol, quòd contracta recti intestini extremum cum musculo sphinctere siue podicem referat, quem posterol nomine intelligunt, quòd posteriore loco situs sit: alij pousse pie Britannorum: alij cul de cheual uocant. A

Est autem hæc primæ similis, nisi quòd frondem & longiorem & copiosiorem habet, rubra est. B

Saxis aliquando hæret, aliquando soluta uagatur. uidi enim huiusmodi urticas retibus cum alijs piscibus captas, quod non contingeret, si saxis perpetuò affixæ essent: quoniam cum hærent, potiùs discerpuntur, quàm auelluntur. C

Eædem esculentæ sunt, sed prima urtica duriores. F

DE VRTICAE QVARTA SPECIE, (QVAE PVRpuris & buccinis adnaſcitur,) Rondeletius.

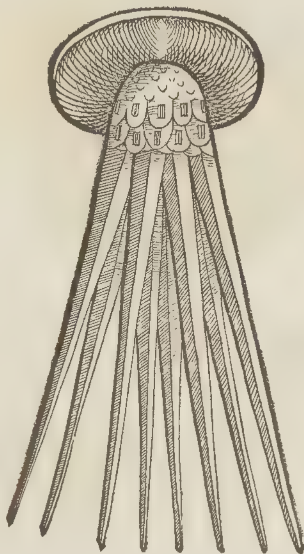
C QVARTVM Vrticarum genus id erit, quod inſtar holothuriorum teſtis alienis adnaſcitur, & maximè purpuris.

B Pars exterior dura eſt & rigidiuſcula, ſpiſsiorque quàm in alijs urticis. cirros breuiſsimos in ambitu habet. ex interioribus eius partibus filum longum deducitur purpureo colore tam iucundo tamq́ florido infectum, ut cum precioſo illo purpuræ ſucco certet.

H *De purpuræ inuentione.* Veriſimile eſt hanc urticam purpuræ adhærentem à cane Herculis demorſam fuiſſe, quæ tam excellenti ſuauiq́ colore rictum denteſque canis illeuerit, ut negârit puella quam deperibat Hercules, fore unquam eum optati compotem, niſi priùs eo colore infectam ueſtem dediſſet. Inde purpuræ colorem inuentum fuiſſe. Etenim ſi mortuam purpuram dentibus arripuit canis, iam unà cum uita ſuccus ille euolârat: ſi uiuam, ea undique ita munita eſt, tum teſta clauata, tum capitis operculo, ut undique ab omnibus iniurijs tuta ſit. Præterea purpura tanta eſt duritie, ut dentibus canis robuſtiſsimi minimè cedat. Sed de ea re ſiue fabuloſa ſit ſiue hiſtorica, ſtatuat quiuis pro arbitrio.

B Hæc urtica de qua nunc agimus, duriore eſt carne, quam ob cauſam à noſtris reijcitur.

DE VRTICAE QVINTA SPECIE (SEMper ſoluta,) Rondeletius.

VRTI-

VRTICAS solutas diximus uulgi lingua potes nuncupari, ex ijs est quæ à Liguribus capello di mare, à Massiliensibus capeau carnu uocatur, quasi dicas pileum marinum, & pileum carnosum à figura. A

Etenim pars una ueluti fungosa quædam massa, rotunda, caua, in medio perforata, purpurea ueluti fasciola ambiente, pileum planè refert: altera parte polyporum pedibus similis est: octo enim pedes habet crassiusculos, extremis partibus quadratos, in acutum desinentes. Nullas interiores partes distinctas habet. Corpore est adeò pellucido & splendido ut oculos offendat & hebetet. Circa Magalonam plurimæ reperiuntur, maximè æstate, quæ tum dissoluuntur & in liquorem abeunt diffluuntque glaciei modo, si diutius manibus tractes. Ad eam magnitudinem accrescunt, ut pileos quibus uiatores uti solent, superent. B (C)

Pruritum in pudendis & uredinem in manibus & oculis mouent, atque acrimonia sua uenerem sopitam uel extinctam excitant, qua maximè de causa cum urticis numerandæ sunt. C G

DE ALIA VRTICA SOLVTA, RONDELETIVS.

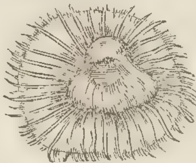
IN sinu Agathensi uidimus eam quam hîc exhibemus urticæ speciem, quæ supradictis substantia, uita, uiribus similis est. Quatuor duntaxat pedes habet, seu frondes potius, longiores quàm ullæ aliæ urticæ, quæ satis aptè folijs achanti comparari possunt: in altera parte lineas aliquas habet stellatim dispositas. B

Quàm procul absint à ueritate qui hanc urticam & superiorem pro pulmonibus marinis usurparunt, suo loco demonstrauimus. Nec minùs errant qui urticas cum holothurijs & tethyis confundunt, cùm toto genere differant, quamuis Aristoteles holothurijs & tethyis urticas subiunxerit. A Lib. 4. de hist. anim. cap. 9.

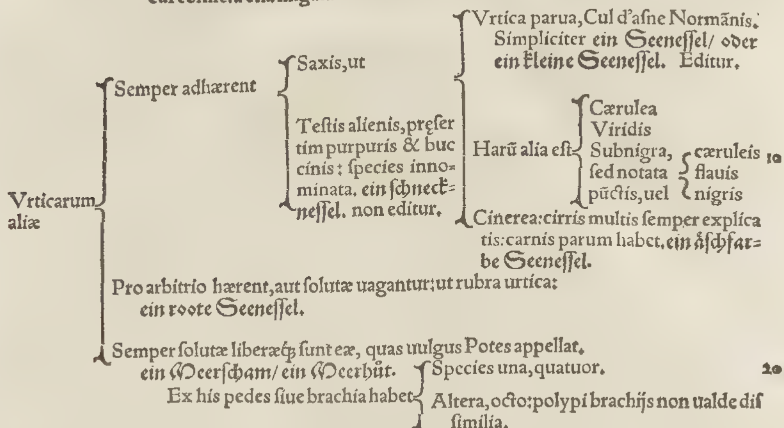
COROLLARIVM I. DE VRTICA marina in genere.

Vrticarum species duæ, quas in Italia pictas à Cornelio Sittardo accepi.

VRTICARVM DIVISIO, EX RONDELETII SENTENTIA: cui conficta etiã singularũ Germanica nomina addidimus.

A — *Vrticæ ad quod genus referendæ.*

Rondeletius Vrticam animal esse imperfectum, ex genere mollium, nõ zoophytum, ostendit: cuius nos sententiam libenter sequimur: quanquam non Plinius tantùm zoophytum eam fecerit, sed ante eum Aristoteles. Plinij uerba sunt libro 9. cap. 45. Equidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animalium, neq́ fruticum, sed tertiam ex utroq́ naturam habent, urticis dico & spongijs. Hinc est fortassis quòd pediculos eius, frondes quàm cirros appellare maluit. Aristoteles uerò libri quarti De partibus animalium capite quinto: Quas (inquit) autem urticas appellant, non testa operiuntur, sed exclusæ omnino sunt ijs quæ in genera diuisimus. ancipiti natura hoc genus est, ambigens & plantæ & animali. absolui enim & escam petere nõnullas, & sentire occurrentia posse, atq́ etiam asperitate corporis uti ad se tuendum, animalis est. at uerò quòd imperfectum sit, & saxis celeriter adhæreat, nec aliquid excrementi emittat manifestè, quanquã os habeat, plantarum generi simile est. Hæc ille. Nos de spongijs aliàs diximus, nullum eis sensum inesse, ideoq́ zoophytis inferiores haberi: urticæ uerò cum & sentiant, & insuper eorũ quæ mollia uocant in mari animalium naturam præ se ferant, zoophytis superiores perfectioresq́ existimari debent, quanquam in suo etiam mollium genere imperfectæ. Aelianus etiam de Animal. 11.37. Mollia (inquit) ex aquatilibus uocant, quę ossibus, sanguine & uisceribus carẽt, ut polypus, sepia, loligo, urtica. Eadem Galeni quoq́ uerba leguntur in Glossis, ubi μαλάκια quæ sint exponit. Bellonius inter mollia iccirco urticã se recensere scribit, quòd molliũ modo in obsonijs edatur: quod ego sanè non satis assequor, nisi de simili cibario apparatu fortè sentiat: uerùm id parùm efficax argumentum est. Vrtica marina genus quoddam conchylij est, κογχύλιόν τι, aliâs κογχυλίδιόν τι, Suidas & Aristophanis interpres. Aristoteles quidem historiæ animaliũ lib. 8. ca. 2. uidetur urticam testaceis adnumerare. nam de testaceorum uictu agens, inter cætera de hac quoq́ ait: Ἔχει δὲ ὥσπερ τὰ ὄστρεα ἣ ἀποχωρεῖ ἔξω ἡ τροφὴ (id est, τὸ περίττωμα) πόρον. ἔστι δὲ αὐτὸς ἄνω. ἔοικε γὰρ ἡ ἀκαλήφη ὥσπερ τὸ ἔσω εἶν τῶν ὀστρέων τὸ σαρκῶδες: τῇ δ' πέτρᾳ χρῆται ὡς ὀστρέῳ. Est igitur ei urtica, ceu inclusa ostrei caro: testam uerò non habet, sed caro nuda est, & pro testa saxum cui adhæret. Hinc aliquis forsan inter mollia & testata urticas ambigere coniecerit: illas dico quæ saxis hærent aut semper aut aliquando: nam semper solutas, μαλάκια semper dicemus. Vrtica secundum aliquos est εἶδος μυίας: de qua Aristoteles dixit, hyeme eam edulem esse, &c. Mihi is locus suspectus est. μύες quidem conchæ sunt (aliqui mytilos interpretantur:) μυῖαι uerò muscæ insecta: quanquam Rondeletius μύιας in eodem concharum genere uocari putat.

Ἀκαλῆφαι Græcè communiter, Atticè κνίδαι, dicuntur urticæ, tum herbæ, tum animalia marina. Ἀκαλήφας quidem marinas tum Aristoteles nominauit lib. 1. de animalibus, tum Theophrastus libro 7. de Plantis, Aristophanis Scholiastes & Suidas. Aristoteles modò ἀκαλήφας uocat, ut Historiæ 4.6. modo κνίδας, ut eiusdem operis 5.16.

Μητρίδια. Μητρίδια etiam appellantur urticæ marinæ, haud scio an ab aliqua similitudine figuræ πρὸς τὴν μήτραν ἢ γυναικεῖον αἰδοῖον: καὶ γὰρ καὶ παρὰ τὴν πρὸς ὄνου ἀρχὸν ὁμοιότητα οἱ Γάλλοι τὴν ἀκαλήφην ὀνομάζουσιν, ὡς εἴρηται: & urticarum genus semper solutum similiter impudico τοῦ γυναικείου μορίου uocabulo Galli uocitant. Matriculi nescio qui nominantur ab Ennio in Phagiticis, hoc uersu, ut citat Apuleius Apologia 1. Purpura, matriculi, mures, dulces quoq́ echini. A primitiuo quidem matrix, diminutiuum matricula fœmin. genere, & i. antepenultimæ producto deducitur. Ἀλλ' ὦ τηθῶν ἀνδρειοτάτη, καὶ μητριδίων ἀκαληφῶν, iocus est

Aristo-

Aristophanis in Lysistrata: de quo dictum est suprà, in Corollario de Tethyis A. pag. 1145. Μέμνηται δὲ κωμῳδικῶς πρὸς τὴν τηθὴν καὶ μητρα, Athenæus. Vrticas marinas antiqui colycia uel coryphia uocitabant: Bellonius, sed absque authore, nos colycia, (alia lectio, corycia, uel corythia, uel corophia) inter Murices esse ostendimus. ¶ Vrticā Græci hac ætate uulgò colizanā uocant, quòd (colis, id est) pedunculis suis firmiter polyporum more adhærescit, Gillius. Bellonius colycenam scribit, Rondeletius colycænam. Colybdenam quidem aliqui ueterum pro pudendo marino interpretantur. Vrticam in Italia multi antiquo nomine Latino appellant, alij flammam maris. *Vulgaria nomina.* Germanica nomina quæres suprà in Tabula diuisionis urticarum. ¶ Duplex genus percipitur urticarum, alterum corpore paruo quod cibo aptum est. Alterum maiusculo duroque, quale circa Euboiæ Chalcidem gigni scimus, Arist. *Species duæ.* Et primo de Historia: Sunt item quæ adhærere soleāt, &, quoties libuit absolui: ut genus quoddam eius quam urticā uocamus, quippe cum nōnullæ ex ijs noctu absolutæ pascantur. Et libro quarto: Vrtica etiam sui generis cernitur, quippe quæ & adhæreat saxis, more nonnullorum intectorum testa, & interdum abiuncta uagetur. Et libro quinto capite 16. interprete Gaza: Genus duplex urticæ est: aliæ enim sinuosis (ἐν τοῖς κοίλοις, *in cauis*) adhærent, quæ nunquam à saxis absoluuntur: aliæ plana & littora amant, (αἱ δὲ ἐπὶ τοῖς μέζοσι καὶ ἐπὶ τοῖς πλαταμώδεσι: *malim, ut Athenæus citat,* αἱ δὲ ἐν τοῖς λείοις καὶ πλαταμώδεσιν: *hæc duo enim opponuntur* τοῖς κοίλοις: *ut utrunque non ad litora, sed ad saxa referatur. Vuottonus uertit, in saxorum planis marginibus.* ---- οἱ δὲ φύονται ἐν νεάτοις πλαταμῶσιν ἀρηρότες ἐν σπιλάδεσσιν, *Oppianus de Spongijs*) quæ suis abiunctæ sedibus uagantur.

Quidam (*Iouium notat*) urticas cum uertibulis easdem esse tradunt, sed error est, Massarius. Contra eos qui urticas cum holothurijs & tethyis confundunt, uide quæ scripsit Rondeletius in fine historiæ de Vrticis, & nos superiùs in Corollario de tethyo A. duobus in locis.

Nonnulli pharmacopolæ pro spongia, re quadam utuntur intus lanosa, quam aliqui maris spumam arbitrantur: quoniam apud Dioscoridem halòs achne, id est maris spuma, spumosa maris lanugo dicatur. at reuera non est maris spuma, quam pro illa sumunt. Suspicatus sum aliquando urticam marinam esse: quoniam, si aperiatur, internæ partes manum urunt ueluti in urtica herba, quod in uetustiori obscuriùs, in recenti uehementiùs fit, sicut & in herba urtica. sed re accuratiùs perpensa inueni hoc ueterum alcyonium esse, &c. Ant. Musa Brasauolus. *Maris spuma.* Nos de hac spuma, deque alcyonio, in Alcyonis auis historia prolixè scripsimus. ¶ Caro marina apud Trotulam, quantum coniectura assequor, urtica est. *Caro marina.*

B Iam in A. quædam exposita sunt, quæ ad B. etiam pertinent. Vrtica tota ex carne constat, nulla clauditur testa, Gillius. Carnosum corpus habent, Aristoteles. Et rursus, Caro earum quasi ostreorum caro esse uidetur, inclusa saxo, perinde ut testa. Os medio in corpore continent: quod in maioribus euidentius est. meatum etiam, ut ostreæ, quo excrementum secedat, habent parte superiore. Plinius quoque, Ora urticæ (inquit) in radice esse traduntur: excrementa per summa tenui fistula reddi. Alibi tamen Aristoteles: Excrementum (inquit) nulla in urtica esse uidetur, sed hac re similis stirpibus est. Vuottonus excrementi meatum in maioribus duntaxat apparere putat.

Vrticis natura est carnosæ frondis, Plinius. ¶ Vis eis pruritu mordax, eademque quæ terrestris urticæ, Plinius. Non ore, sed tactu totius corporis mordent, (& pruritum excitant instar herbæ urticæ,) quod & scolopendræ marinæ faciunt, Aristoteles. Pruritum mouent, & uredinem concitant, sed non tam acrem quàm scolopendra, Aelianus.

C Vrticæ adhærent cochleis, aut saxis: mutantque colorem statim dum abrūpuntur, ut Cornelius Sittardus indicauit. Verùm ita hærent (sicut in A. præscriptum est) ut genus earum unum nunquam absoluatur: alterum uerò noctu absolutum pascitur. ¶ Licet uictum in humore exerceant, nec foris uiuere queant, nihil tamen uel aëris uel humoris recipiunt, Aristoteles. Et alibi: Sentit urtica, & manum admotam corripit: adhærescitque perinde ac polypus suis brachijs, ita ut caro intumescat. Os medio in corpore continet, & de saxo quasi de testa uiuit: & præternatantes pisciculos excipit, retinétque, sicut manu admota hominis agi dictum est, deuorátque in hunc modum quæcunque nacta est esculenta. Absolui etiam saxis (*noctu*) genus quoddam urticæ notatum est, quod & echinos, & pectunculos, in quos offenderit, corrodit. Plinius quoque Aristotelem sequutus: Vrticæ (inquit) noctu uagantur, noctúque mutantur. carnosæ frondis his natura, & carne uescuntur. contrahit ergo se quàm maximè rigens, ac prænatante pisciculo frondem suam spargit, complectens'que deuorat. aliàs marcenti similis, & iactari se passa fluctu algæ uice, contactos pisces, attritúque petræ scalpentes pruritum, inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit, dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta uredinem mittit, paulumque si fuerit interualli, absconditur. ¶ Vrticæ pisciculis fortè incidentibus uescuntur, Aristoteles.

Excrementi aliquid, aut eius saltem meatus, in maioribus apparet, in minoribus non item, lege suprà in B.

Modus idem gignendi ijs etiam est, quæ nulla testa integuntur, ut urticis & spongijs, qui testa inclusis: per rimas enim, & cauernas, & fauces saxorum oriuntur, Aristoteles.

Sunt omnes hybernis mensibus carne constante atq; rigidiuscula: at æstate rarescunt, & resoluuntur. præmadent enim & marcent, ut si tetigeris, facilè discerpantur atq; dispereant. deniq; nulla tantisper euelli integra potest: ac æstus impatientia saxa subire interiùs solent, Idem.

E Capiuntur hyeme. Vide in F.

F Duplex genus percipitur urticarum: alterum corpore paruo, quod cibo aptiùs est: alterū maiusculo duroq;, quale circa Euboiæ Chalcidem gigni scimus. Sunt omnes hybernis mensibus carne constante atque rigidiuscula, quamobrem per id tempus capiuntur, ciboq; idoneæ sunt. At æstate rarescunt, & resoluuntur, Aristot. ¶ Vrtica, & oua echinorum, & huiusmodi, succum alimenti parcum & humidum præbent: sed qui aluum soluat, & urinam moueat, Mnesitheus. Vrticæ (inquit Xenocrates) gratæ sunt ori, & stomacho non mediocriter ineptę, *(gustui suaues, sed stomacho admodùm ingratæ sunt, Vuottonus ex eodem authore. Diphilus tamen* εὐστομάχους, *id est stomacho aptas facit:)* sed assatæ elixis accommodatiores. *(Assæ elixis ad aluum mouendum magis idoneæ, Vuottonus. non probo.)* Aluum cient, urinăq; magis mouent, quæ post purgationē exortæ iuxta calculos, *(Quæ lapillis adhærent, urinam magis cient, Vuottonus:)* lotæ, & perexiguo sali mixtę, atque ita parum aspersæ sunt, ut mediocriter mandi possint, & assatione concretæ aut uerubus, aut surculis super carbonibus maluæ, aut sarmentorum, ut ualenter soluant. Cum passo autem aut uino mulso gustum excitantes facilè concoquuntur, facileq; excernuntur. quæ uerò ex passo & oleo elixantur cum alio etiam condimento, *(fortè, sine alio condimento,)* id quidem seruant ut lubricæ sint, atque attrahant: sed & explent, & difficulter concoquuntur, & aluum magis relaxant, *(Quæ autem coquuntur in passo unà cum oleo, lubricum quidem illud retinent, aluumq; cient: sed uentrem replent, & difficulter in uentriculo conficiuntur, Vuottonus:)* Hæc Xenocrates apud Oribasium interprete Io. Bapt. Rasario. ¶ Alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, cammaros, Plinius. Apicius libro 4. in apparatu apuæ sine apua, Desuper (inquit) leuiter compones urticas marinas, ut non cum ouis misceantur: impones ad uaporem, ut cum ouis bullire possint, &c. ¶ Estur & in Italia hodie urtica marina elixa primùm, mox cum oleo frixa, ut audio.

G Vt pilos disperdant aliqui medicamentum componunt ex marinis scolopendris, urticaq; marina, & stellis marinis, nitro ac amurca ad hæc ammixtis, Galenus libro 1. de Composit. secund. locos. Psilothrum est urtica marina trita ex aceto scillite, Plinius. In oleo coquuntur urticæ, quo, ne pili renascantur, nonnulli sunt usi, Vuottonus. Ante nos medici quidam usi sunt urticis marinis pilos perdendi causa, Galenus de Simplic. medic. 11. 46. Aiunt urticam marinam in uino potam calculosis prodesse, Idem. Caro marina à Trotula in libro Muliebrium cap. 29. miscetur medicamento ad maculas oculorum. fuerit autem fortasis hæc urtica marina, quæ testam non habet, sed carnem nudam, interiori ostreorum carni similem. Massilienses etiam urticæ speciem semper solutam Capeau carnu, id est pileum carnosum appellant, ut Rondeletius tradit.

H.a. *Ἀκαλήφη unde dicta.* Vrticam marinam Plautus in Rudente nominat cum conchis & musculis. Rondeletius ἀκαλήφην dictā suspicatur παρὰ τὸ μὴ ἔχειν καλὴν ἁφὴν, quod tactu sit insuaui, ut ipse loquitur. uel per antiphrasin, quòd minimè sit ἁπαλὴ τῇ ἁφῇ, id est, mollis & placida tangenti, Sic ille Athenæum citans. atqui nec Athenæus, nec alius quòd sciam, originem illam affert, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν καλὴν ἁφήν. καλὸν enim uisus obiectum est, potiùs quàm aliorum sensuum: & κα syllabam producit, quæ in ἀκαλήφη corripitur. Athenæus certè unam solùm quæ per antiphrasin est, etymologiam affert. οὐ γὰρ πραεῖα (inquit) καὶ ἁπαλὴ τῇ ἁφῇ, τραχεῖα δὲ καὶ ἀηδής. in quibus uerbis pro ἁπαλὴ malim ἀκαλή, uocabulo diuerso, sed eâdem ferè significatione. Sicut ἀκαλήφη, sic & Ἀσκάλαφος (abundante sigma) deduci uidetur παρὰ τὸ ἀκαλὸν καὶ τὴν ἁφὴν, (quasi) ἀκάλαφος, ὁ τὴν τὸν χρόα, καὶ εὐαφής. ἀκαλὸν δέ φασι πραῢ, μαλθακὸν, ἄψοφον, ἥσυχον, ὅθεν καὶ ἀκαλαῤῥείτης ποταμός, Eustathius in Iliados Ο. Et rursus in Odysseæ Δ. ἀκαλῆφαι (εἴρηνται) κατ᾽ εὐφημισμὸν ἀντιφράσεως. οὐ γὰρ ἔχει τι ἀκαλὸν αὐταῖς, ἤγουν πραῢ καὶ ἁπαλὸν ἡ ἁφὴ, τραχεῖα οὖσα καὶ ἀηδής: quem locum ex Athenæi Dipnosophistis eum transcripsisse non est mihi dubium. Sunt qui ab ἦκα aduerbio, quod est ἠρέμα, ἡσύχως, nomen ἀκαλὸς deducant, ut Varinus.

Ἀκαλήφη & herba est, & θαλάσσιον ὄρνεον, Scholiastes Nicandri: in cuius uerbis pro ὄρνεον repono ὄστρεον: non quòd urtica uerè ostreum sit, sed quòd ostreum fortè aliqui esse putarint, & si testam haberet, ostreum esset. sic etiam Aristophanis interpres urticam marinam conchylium quoddam esse scripsit. Κνίδαι uulgò dicuntur urticæ, Aristophanis Scholiastes. Atticè uerò ἀκαλῆφαι, Athenæus libro 2. Nomen cnide, quo & Plinius utitur, à uerbo κνίζειν, quod est pruritum mouere, factum apparet. Νὴ τὴν Δήμητρ᾽, ἀνιαρὸν ἦν τὸ κακῶς ᾄδοντος ἀκούειν. Βουλοίμην γὰρ κἂν ἀκαλήφαις τὸν ἴσον χρόνον ἐστεφανῶσθαι: Pherecrates Automolis, ut Suidas, Athenæus, & Aristophanis Scholiastes citant. Εἰκὸς δήπου πρῶτον ἁπάντων ἴφυα φῦσαι, εἶθ᾽ ἑξῆς τὰς κρανααὰς ἀκαλήφας: Aristophanes in Phœnissis, ut Athenæus, Suidas, & Aristophanis Scholiastes citant. Ἀκαλήφη est etiam marinus piscis, idem Scholiastes: sed piscis nomen ampliùs quàm par sit extendit. Τῶν ἀκαλήφων genitiuus pluralis paroxytonus legitur in nostra æditione operum Aristotelis Historiæ anim. 4. 6. & de Partibus 4. 5. ubi Michaël Ephesius ultimam circunflectit, quod huius apud Græcos inflexionis proprietas requirit.

Aristopha-

Ariſtophanes in Veſpis iubet ἀπὸ τῆς ὀργῆς τὴν ἀκαλήφην ἀφελέσθαι: hoc eſt, ab ira auferre urticam: Scholiaſtes interpretatur aſperitatem & mordacitatem.

Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus eſt, cœna hæc fuit: Ante cœnam, Echinos, pelorides, balanos, urticas, murices, &c. Macrobius. --- mihi feſta luce coquatur Vrtica, & fiſſa fumoſum ſinciput aure, (&c. id eſt uilis cibus paretur,) Iuuenalis Sat. 6. ubi urtica pro animali'ne an herba accipiatur, quærendum. f.

ὄστρε', ἀκαλήφας, λεπάδας παρέθηκέ μοι, Philippides. Chryſippus dicebat ſuẽ non aliã ob cauſam à Deo factum eſſe, quàm ut mactaretur (in cibum homini:) ut uerò iuris etiam & ueluti obiter accedentium ciborum (τῶν παραδειπνίων) copia nobis non deeſſet, omne genus oſtrea eſſe facta, item purpuras, urticas, & uarias auium formas, Porphyrius libro 2. de abſtinendo ab animatis. ¶ ὥσπερ ἀκαλήφας ἐσθίων πρὸ χελιδόνων ἐκλεπτες, id eſt, Veluti urticas ante hirundines furabaris: Chorus in Equitibus Ariſtophanis ad allantopolam: Vbi Scholiaſtes: Ante hirundines dixit, quoniam poſt hirundinem (*uêre exacto*) urticæ non ſunt edendo. Senſus eſt, Acutiſsimo ſolertiſsimoq́ ingenio (ac ſi urticas primo uêre ediſſes: tanquam & illæ ſua acrimonia ingenium, ſicuti & naſturtium, acuant) furatus es: hoc eſt, callidiſsimus fur es. quanquam autem ſcholiaſtes tum pro herba urtica, tum pro marino animali acalephas hîc interpretetur, de herba tamẽ omnino ſenſiſſe uidetur comicus. hæc enim dum tenera eſt, uêre primo editur, urtica uerò marina hybernis menſibus in cibo præfertur. ¶ Vide etiam mox in h.

Vrticam quoque marinam non edendam præcipiebat Pythagoras, quòd ea Veneris ſtimulos afferre dicitur: alij, quòd Hecatæ ſacra ſit, ut trigla quoque, Gyraldus in libro de Pythagoræ ſymbolis. ¶ Chryſippus apud Athenæum libro decimo περὶ τοῦ καλοῦ, tradit huiuſmodi ſententiam: Μή ποτε ἐλαίαν ἔσθι' ἀκαλήφην ἔχων χειμῶνος ὥρᾳ. id eſt, Ne quando comederis oleam, quum habeas urticam, hyberno tempore. Opinor illum ſentire de herba non de piſce. Nec uſum adagij uideo, niſi ſi quando ſignificabimus extremam uictus parſimoniam, ut nec urticæ quidem adhibeatur aliquid condimenti, Eraſmus Roterodamus. Mihi quidem de urtica marina, potiùs quàm de herba ſentire uidetur prouerbium. Herba enim hyeme uel non extat, uel inepta eſt cibo per id tempus. marina autem hyeme commendatur, æſtate marceſcit, ut indicauimus: & pro paradipnio ſeu condimento quodam, ſicut & oliua, habetur. h.

COROLLARIVM II. DE VRTICIS MArinis diuerſis.

Vrticam rubram ſuam Rondeletius ſcribit à nonnullis uocari Pouſſepie Britannorum. cæterùm Bellonius Pollicipedes, uulgò Poulſepieds, nominari tradit eos, quos Rondeletius balanos facit, quòd pollicum in pedibus ſimilitudinem habeant, racematim Oceani cautibus adhærentes, &c.

Vrticæ ſemper ſolutæ ſpecies duas Rondeletius facit: quarum ſecunda frondes oſtendit quaternas, pennis ferè ſimiles, ut pictura præ ſe fert. Alia tamen eſt Penna marina ab eodem Rondeletio exhibita: quam reperies ſuprà pag. 818.

Vrticæ quinta ſpecies Rondeletij ſemper ſoluta, honeſtiùs à nobis Meerſcham, id eſt, Pudendum marinum uocari poterit, quàm à Gallis Pota marina dicitur. Hanc non eſſe Pulmonem marinum Rondeletius in capite de Pulmonibus marinis docet, contra Maſſarium, Gillium & Bellonium. A Germanis Oceano finitimis, Meerſchum, id eſt, ſpumam marinam uocari audio. Suprà quidem in Corollario de Lepore marino, pagina 566. ſcripſi me nihil aſſerere, ſed inquirendum alijs diligentiùs proponere, ut quæ'nam ex nominatis Germanicè animalibus Meerſchum/Schnottolf/& Seequapp, cum pulmone, uel urticis, uel lepore marinis conueniant, indagent. Ad eum locum lectorem hinc remitto. Lepus quidem marinus Bellonij, plurima cum Pulmone eius marino communia habet, ut ſpecies duæ unius generis uideantur. ¶ Qui autem pulmones marini uocantur, ſponte proueniunt, & carne ueluti chartilagine quadam tranſlucida conſtant, forma rotunda ſupernè concaua, ut conchæ uideri poſsint: cum natãt, cirros emittentes ex imo, ad modum polypi. uulgò nunc potæ marinæ appellantur, Maſſarius. Eadem Gillius: & inſuper Pulmones marinos (inquit) quòd ſpeciem quandam mulieris uuluę repræſentant, tota iccirco Italia eos turpibus nominibus appellat, ut nulla ratione ſcriptis honeſtè mandari queant. Ligures nominant, Capellos marinos: Maſsilienſes, Carneos pileos. Cum iacent, omaſo ſimiles ſunt: cum eriguntur, Pulmones uidentur: tanquam uitrum tranſlucent: cum ſuſpenſi tenentur, quandam imaginem Polypi gerunt, niſi (*quòd*) brachia breuiſsima & craſſa habent: Cum autem eos ſecuiſſem, nihil in ea parte quæ Polypi uentri reſpondet reperi: ubi uerò membratim diſſecuiſſem, in ijs partibus unde pedes exoriuntur, quoſdam meatus harenarum plenos uidi. Adeò omnino lucidi, & tanquam uitrei ſunt, ut ſine ſectione interiora omnia uidere poſsis: ac quanuis fluctibus in littus expulſi, nullo negotio capiuntur, tamen cum non ſint eſculenti, à prætereuntibus præclarè contemnuntur.

DE VVA MARINA, RONDELETIVS.

A NOSTRI piſcatores oua Sepiarum racematim compacta, à pediculo uno dependentia, earundem atramento aſperſo, Vuam marinam nominant, de qua re dictum eſt, quum de ſepijs ageremus. Sed de ea Vua non loquitur Plinius lib. 9. cap. 20. quum ſcribit: Rerum quidem non ſolùm animalium ſimulachra (mari) ineſſe, licet intelligere intuentibus

B Vuam, Gladium, Serras. Sed eam Vuam intelligi opinor, quæ hîc depingitur, quæ externa in parte uuæ flores optimè expreſſos refert. Eſt autem oblonga quædam & informis maſſa, ex uno pediculo dependens. Partes internæ indiſcretæ ſunt, inter quas aliquando reperiuntur ueluti glandulæ paruæ, cuiuſmodi unicam ſeorſum depinximus.

G Vua marina in uino putrefacta, ijs qui inde biberint tædium uini affert, ait Plinius: cuius rei *Lib. 32. cap. 10.* cauſam fœtori & marino odori attribuo.

COROLLARIVM.

A Vua piſcis (*nimiùm extenditur hîc piſcis nomen*) eſt, ita appellatus, quòd botryonis, id eſt, racemi uuæ ſimilitudinem habeat, Maſſarius.

Haffguffe in Oceano Germanicè dictum, magis refert fructum quàm piſcem, ut audio, nimirum ut Cucumis & Vua Plinij. Ego uocis huius etymologiam non aſſequor: ut neque multorum aliorum quibus maritimi Germani utuntur, plurimùm à nobis diuerſa dialecto, uocabulorum. Vnde fit ut Latina uel Græca quorundam aut indicare uetera, aut noua fingere nomina minùs poſsim.

B Malum inſanum marinum à figuræ ſimilitudine dictum Rondeletio, forma naturaq; ad eiuſdem Vuam marinam accedere mihi uidetur. Facultate etiam (ut ipſe inquit) ab Vua marina non differt.

G Vua marina in uino putrefacta, ijs qui inde biberint tædium uini affert: item mullus in uino necatus, uel piſcis rubellio, uel anguillæ duæ, Plinius. Vuam marinam tuſam & madefactam cũ uino ſufficienti da bibendam clam ieiuno cum uino tribus diebus, & efficies uini faſtidium: Nicolaus Myrepſus, qui è teſtudine etiam ſimile remedium, cuius uim inquit eſſe diuinam, præſcribit. Vide ſuprà in Teſtudine. Aliqui ranis in uino ſuffocatis idem moliuntur: cuius remedij hiſtoriam ſuprà in Corollario de Ranis dedimus. ¶ Vegetius Veterinariæ medicinæ 4. 12. inter diuerſas res marinas uuam quoq; adhibet in ſuffitu contra languorem morbi peſtilentis.

h. Vuam ſeu ampelon Græcè aliqui uocant genus algæ in aquis dulcibus, quod florem fructũq; βοτρυοειδῆ, id eſt, racemi inſtar congeſtum habet. Ampelis quidem & botrys Aeliano inter algas ſunt.

DE VVLPE MARINA, BELLONIVS. IPSE QVIDEM SIMIAM MARINAM APPELlauit, in quo à Rondeletio notatur. Vulpem uerò facit, genus illud galei, quod centrinen cognominat Rondeletius.

CARTILAGINEI generis eſt, quæ Latinis à uultus ſimilitudine Simia marina: Genuenſium uulgo à falcata duorum cubitorum cauda, Peſce Spada dicitur: Galeo, Libellæ, Hinnulo, ac reliquis galeis ipſa pellis forma ac conſtitutione ferè reſpondens. ingrati alioqui ſaporis eſt. Branchias habet Galeis perſimiles: pinnáſque in tergo, & ad latera ſatis conſpicuas, cutem ad Galeos accedentem, ſed magis læuem. Hanc Romæ aliquando, tum etiam in Liguſtico litore uidimus.

DE EADEM, RONDELETIVS.

VVLPES

A VVLPES Galeus, ἀλώπηξ & ἀλωπεκίας à Græcis dicit, à Plinio lib. 9. ca. 43. uulpes, ab alijs uulpecula: à nostris à caudæ lõgitudine, figuraq́ enſi ſimili peſ ſpaſo, ab alijs à caudæ longitudine ramart (*Galli uulpẽ quadrupedẽ uocant regnard,*) ut enim uulpes inter quadrupedes longã, denſamq́ caudam habet, ita piſcis hic inter galeos caudæ pinnã longiſsimam.

B Vulpes piſcis eſt cetaceus, ex galeorum genere, corpore rotundo ſpiſſoq́, ore paruo, nõ multùm infra roſtrum, dentibus acutis. Branchijs & pinnis alijs galeis & lamiæ ſimilis. Pinnæ quę ad branchias ſunt, & ad anum longiores ſunt ijs quæ in dorſo. Caudæ pinna quæ ſurſum abit, toto corpore longior eſt, falcis formam referens, altera multò minor. Internis partibus à canicula feroci non differt.

C Eodem modo concipit, paritq́ quo galeus acanthias.

D Vt terrena uulpes πανοῦργος eſt καὶ κακοῦργος, ut uerbis Ariſtotelis utar, id eſt, calida & malefica, ita marina uulpes aſtuta eſt eodẽ autore lib. 9. de hiſt. anim. ca. 37. Τῶν δ' ἰχθύων αἱ ἀλωπεκες, ὅταν αἴσθωνται ὅτι τὸ ἄγκιστρον καταπεπώκασι, βοηθοῦσι πρὸς τοῦτο, ὥσπερ καὶ ἡ σκολόπενδρα· ἀναδραμοῦσαι γὰρ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὴν ὁρμιὰν, ἀποτρώγουσιν αὐτῆς. Quæ ſic expreſsit Plinius li. 9. ca. 43. Vulpes marinæ hamo deuorato gluttiunt amplius uſq́ ad infirma (*malim infima, ſicut & Oppianus dixit ἄκρας χαίτας: & iccirco hami ceruicẽ longiorem fieri*) lineæ, quæ (*al', quam*) facilè prærodant.

Qui uerã eſſe uulpem marinã quam oſtendimus negârit, eum morbo aliquo, uel ſenſus ſtupore grauẽ illum & ingratũ uulpis terrenæ odorẽ non ſentire dixerim, à quo odore nomẽ piſci poſitum. Atheneus, ὁ δ' ἀλωπεκίας ὅμοιός ἐστι τῇ γεύσει τῷ χερσαίῳ ζώῳ, διὸ καὶ τοῦ ὀνόματος ἔτυχε. His accedit quòd uiuũ animal parit uelutí acanthias. Ariſtoteles lib. 6. de hiſt. anim. ca. 10. cùm expoſuerit quo pacto ex ouo fœtũ procreent galei acanthiæ, ſubiũgit: Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον συμβαίνει ἡ γένεσις καὶ ἐπὶ τῶν ἀλωπέκων. Poſtremò fœtus ſuos intra ſe recipit, cuius rei teſtes ſumus oculati. Quũ enim aliquãdo in litore diſſecaret, in eius uentriculo catulos uidimus, quos pro cibo deuoraſſe piſcatores exiſtimabant: ſed cùm uiui atq́ illæſi inuenti eſſent, eos in metu intro receptos à parente dubitandũ non eſt. Neq́ obſtat caudæ lõgitudo: etenim quũ adhuc parui ſunt, & tenelli fœtus, mollis ea eſt & flexibilis. Id igitur cùm uulpes faciat, paucíq́ alij galei qui certiſsimis notis à uulpe diſtãt, dubiũ nemini eſſe debet, quin marinã uulpem uerã repræſentauerimus. Vnicus eſt Athenęi locus, qui nobis obijci poteſt: Ἀριστοτέλης δ' εἴδη αὐτῶν φησιν εἶναι πλείω, ἀκανθίαν, λεῖον, ποικίλον, σκύμνον, ἀλωπεκίαν, μίαν ἔχειν φησὶ λοφιὰν πρὸς τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ δὲ τῆς ῥάχεως οὐδαμῶς. Ariſtoteles galeorũ plures eſſe ſpecies tradit, acanthiam, læuẽ, uariũ, catulum, uulpem, unã habere pinnã in οὐρανῷ, in dorſo uerò nullam. At locum hunc mendo non uacare cõſtat. Nã ſi ad omnes galeos qui hîc numerant, poſtremã ſententiã referas, nullã ſcilicet eos habere in tergo pinnã (λοφιᾶς enim nomine metaphoricῶs pinnã ſignificari in Muſtelo Centrina docuimus) id procul à uero abeſſe, omnibus qui uel galeos uiderunt, uel de galeis aliquid legerunt notiſſimũ eſt. Si ſoli uulpi id tribuas, quid id ſibi uult unicam habere pinnam πρὸς τῷ οὐρανῷ? Nam οὐρανὸς in animantibus dicitur palatũ quaſi oris cælum, quod etiam οὐρανίσκος & ὑπερῴα appellatur. quòd ſi dicas pinnam in palato eſſe, quid abſurdius? legendum itaq́ puto πρὸς τῷ οὐραίῳ, id eſt, ad caudam. Cæterùm nullam in tergo pinnam eſſe, neq́ de uulpe, neq́ de ullo alio galeo uerè poſſis dicere, præterquam de zygæna, quæ neq́ in ceruice, neq́ in dorſo, ſed πρὸς τῷ οὐραίῳ λοφιὰν ἔχει, id eſt, ad caudam pinnam habet, quò fit ut in galeorum enumeratione poſt ἀλωπεκίαν, ζύγαιναν addendum putem, ad quam referantur iſta, μίαν δ' ἔχειν φησὶ λοφιὰν πρὸς τῷ οὐραίῳ, ἐπὶ δὲ τῆς ῥάχεως οὐδαμῶς. Id de uulpe adijciendum, appellatam fuiſſe κύνα πίονα, id eſt, canem pinguem à Syracuſijs, ut profert Athenæus ex Archeſtrato.

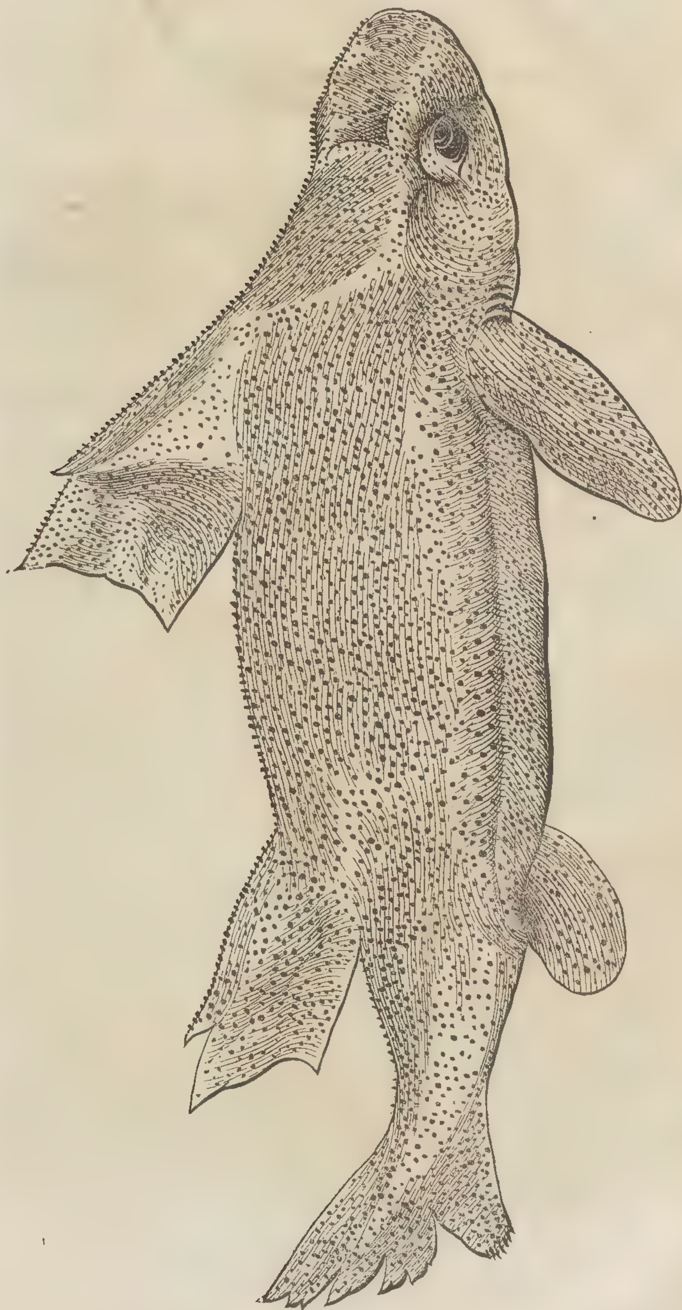
A. Veram hãc iconẽ eſſe Vulpis.
Animal parit.
Fœtus uentriculo recipit.
Libro 7.
Zygænæ pinna ad caudam.
A B
Libro 7.

Ἐν δὲ Ῥόδῳ γαλεὸν τὸν ἀλώπεκα κἂν ἀποθνήσκειν
Μέλλῃς, ἂν μή σοι πωλεῖν θέλῃ ἅρπασον αὐτόν:
Ὃν καλοῦσι Συρακόσιοι κύνα πίονα.

Cum tamen neq́ adipem, neq́ pinguedinem ullam galei habeant, quòd cartilaginei ſint, ut idem Athenæus autor eſt. (*An κυναπύρωτερα uel ἀκιπήσιερα? nam ſupra dixerat Athenæus Archeſtratum aſſerere muſtelum Rhodium eſſe ἀκκιπήσιερα. Vulpis piſcis odor grauis & ingratus eſt, ut etiam terrenæ. Ergo acipenſer non erit hæc uulpes muſtelorum generis, de qua Archeſtratus ſcribit, ſed alia quædam niſi fortè alicubi non talis ſit.*) Ibidem.

COROLLARIVM.

Imago hæc Galei centrinæ est, à nostro quodam sculptore olim facta ad picturam, cuius archetypũ Cornelius Sittardus pro Vulpe mar. miserat. Suprà in Mustelorum historia, pag. 719. aliam eiusdem iconem minorem è Rondeletij opere dedimus: & seorsim Bellonij de eo scriptũ, seorsim Corollariũ nostrũ.

Piscis hic, cuius picturam damus, à quibusdam non rectè Vulpes marina existimatus est, cum proculdubio Galeus centrines sit. Errant etiam qui aprum mar. esse putarunt, propter corij nimium asperitatem, quę tanta in hoc pisce est ut limam referat. Sittardus cum icone quam mittebat, hæc etiam adscripsit: Vulpeculam hanc uocauit Gisbertus Horstius: ac dicebat hepar eius resolui in oleum, & totum piscem esse oleosum ac pinguem. carnem eius proximè sapore accedere ad uulpinam: edi, sed rariùs capi Romæ. Hunc postea frequenter (inquit) uidi Venetijs in foro piscario, triplo & quadruplo maiorem: ibidem cattus (*immò porcus, ut Bellonius scribit: qui Guatta Venetijs, Massiliæ Gatto, galeum stellatum suum, quem Rondeletius Caniculam Aristotelis facit, appellari tradit*) marinus uulgò uocatur: & copiosè capitur estureꝗ. Totus pinguis est, & ideo facilè excoriatur pellis. postea capulos gladiorum uestit eleganter & commodè. est enim aspera, & exiccata pulcherrimè splendet: estꝗ admodum durabilis. Vidi ego principum uaginas superinductas hac pellicula. nam & in Germaniam eius usus gratia importatur. quanquam credã hunc piscem in nostro Oceano quoqꝫ capi: nihil tamen certi habeo: Hæc ille. *Galeus centrines.*

Vulpecula (ἀλώπηξ,) mustelini generis est, Aristoteles. Vulpes marinæ quæ Græcis alopeces uocantur, pisces è galeorum genere sunt, inter cartilaginea, caniculis similes, Massarius. Aristoteles hunc piscem uulpis quadrupedis nomine appellatum innuit ab ingenij calliditate, (uide inferiùs in D.) Diphilus à gustu ingrato & graui, tanquam quadrupedis: Rondeletius à caudæ longitudine. Oppianus modò ἀλώπεκα, modò ἀλωπεκίαν (ubi γαλεὸν subaudimus, tanquam substantiuum adiectiuo addendum, sicut etiam nebrias, acanthias, & asterias galei dicuntur) nominat. ¶ Archestratus apud Athenæum ἀλώπεκα piscem circa Rhodum, omnium sapidissimũ esse tradit, & alio nomine κύνα πίονα, id est, canem pinguem appellari. Cum igitur uulpes nostra ubiqꝫ uilis ac plebeius piscis existimet: Archestrati uulpẽ (inquit Saluianus) aut apud Rhodũ solùm eiusmodi esse: aut, præter aliorum antiquorum morem, quod magis credimus, alium ab hoc nostro piscem, tenerum & pinguem, uulpem ab eo uocari arbitrandum. Sed nos Rhodij galei iconem & historiam ex Rondeletio posuimus suprà inter Mustelos, pagina 720. ¶ Vulpeculam uespertilioni adnumeratam ab Aristotele lib. 1. historiæ anim. aliqui interpretantur Vulpem marinam, quam cuteis alis uolare dicunt, Niphus. Mihi uerò Aristoteles omnino de aue quadam uespertilioni aui cognata sentire uidetur. ¶ Vulpes marina Germanicè dici potest, ein Meerfuchs / ein Fuchßhund: uel à cauda longa & ensiformi, ein Schwertschwantz: ein Schwerthund. nam alius est xiphias, ein Schwertfisch, qui ad huius discrimen dici potest, ein Schwertschnabel. *Vulpes.* *Galeus Rhodius.*

Indigenæ Comasci exocœtum piscem, Vulpem uocant, Bellonius. In Caspio mari Caniculæ sunt, non ut istæ nostræ, sed canino planè capite, cauda, pedibus: cuiusmodi suo loco descripta est à nobis marina Vulpes, Cæsar Scaliger in opere de Subtilitate: in quo nusquam alibi Vulpis mar. mentionem inuenio; ut alio quopiã in libro ab eo descriptam suspicer.

B

Vulpes piscis rostrum acutum habet, inquit Saluianus: os mediocre, acutissimis dentibus munitum, &, ut galei reliqui, in supina parte positum: etsi non adeò infra rostrum, ut in cęteris galeis, esse solet. Oculis, foraminibus audituí & olfactui inseruientibus, branchijs atqꝫ pinnis, cum cane galeo conuenit. Corpore autem & cauda, tum à cane galeo, tum à galeis alijs differt. Corpus enim crassius atqꝫ breuius, caudam uerò longiorem multò habet, quàm reliqui: ita ut cauda eius (quæ, ut diximus, falcata & quodammodo ensiformis est) corpus reliquum magnitudine (*longitudine*) nõ solùm æquet, sed superet etiam: in cuius quidem caudæ exortu, supina parte, pinnula conspicitur. Cute tegitur. Ventre est candido, dorso uerò cineraceo. Ventriculum habet amplum, intestina lata: iecur in duas fibras diuisum, & pallidum, cui fellis commissa est uesica: splenem subatrũ. Non minùs quàm canis galeus augetur, adeò ut aliquando, non secus quàm ille, uel ad centenas libras excrescat, Hæc Saluianus.

C

In solis salsis aquis nascitur & degit. Loca autem maris cœnosa potiùs quàm saxosa, & litoribus remota potiùs quàm eisdem proxima, incolit. Aristotele autem teste, oua ad præcordia continet super mammas: quibus, ut descenderint, iam absolutis, fœtus innascitur. Vnde, eodem authore, Vulpecula (quemadmodum & reliqui cartilaginei tum longi tum plani) gignit animal, cum intra se oua pepererit. Soliuagus piscis est: & propterea non gregatim, sed singulares capi conspiciuntur. Carniuorus est & satis ferox: piscibus enim uel grandioribus uescitur, Saluianus. ¶ Cute uolant, ut uulpecula, uespertilio, Aristot. in quibus uerbis aliqui ἀλώπεκα (id est, uulpem) marinam accipiunt. nam hanc cuteis alis uolare dicunt, Niphus. ego omnino de aue Vespertilioni cognata philosophum sentire puto.

D

Vulpes piscis ab astutia sic dictus uidetur. lege suprà in A. Galeos quidem omnes, pisces perquàm astutos esse, apud Stephanum Grammaticum Græcum legimus in Γαλεῶται. Pisces qui uulpes nuncupantur, cum se deglutisse hamum senserint, sibi opitulantur, ut centipedes, (*scolopendræ.*) longiùs nanqꝫ sese efferentes hami lineam abrodunt. capiuntur enim locis nonnullis hamo multiplici, gurgite prætalto & fluctuoso, Aristoteles interprete Theodoro. Vbi hæc uerba, Capiuntur enim locis nõnullis hamo multiplici, ad scolopendras marinas retulerim, non ad uulpes ut Niphus: sicuti pluribus exposui in Corollario de Scolopendris marinis C. Deinde hæc uerba,

Longiùs nanq; sese efferētes, hami lineā abrodūt, de uulpibus priuatim acceperim, quæ lineā præmordeant. nam scolopendræ alio ingenio se liberāt, seipsas inuertendo. quæ autē de Vulpibus dicuntur, ceu per parenthesin accipienda fuerint. Astipulatur sententiæ huic nostræ etiam Saluianus. Aristotelis (inquit) de Vulpis & scolopendræ marinarum in sese liberandis ingenio uerba, Plinius transcripsit: quibus cum & Oppianus sentit. Vnde cum Aelianus scribat, quemadmodū Vulpes terrena animal fraudulentum existimatur, ita etiam marinæ Vulpi machinatio quædam atq; solertia ad declinandas insidias attributa est. Principio enim ad hamum non accedit, aut simul ut hunc deuorârit, statim se tanquam uestem inuertens, & interiora sua euomit, & ad hunc modum ferrum expellit. Hæc inquam cum Aelianus scribat, Vulpi ab eo tribui, quæ centipedi tribuerat Aristoteles, ea potiùs ratione factum suspicor, quòd ipse Aristotelis locum nō rectè intellexerit, quàm quòd Vulpi etiam id conuenire, experimento obseruauerit. nam cum dixerit Aristoteles, Vulpes cum se deglutisse hamum senserint, sibi opitulantur ut centipedæ, non debet intelligi, quòd eodem astutiæ modo utantur: sed quòd simili in periculo (ut interpretatus est Plinius) utraq; constituta, utraq; suo astu ad euitandum hamum utitur. Hæc Saluianus. Cæterùm Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Vulpes (inquit, interprete Gryn̨eo) ad hamum quidem temerè haud accedit, callida uitans dolum: capta uerò auertitur subitò. potest enim ob natiuā corporis tenacitatem (εὐτονίαν) mollitiemq; mutare & inuertere sese. ergo postquam intestina foris omnia effudit, hamus ultro decidit. Aelianus in Varijs (aliter quàm in Animalium historia) libro 1. cap. 5. Vulpes (inquit) non solùm illa terrestris bestia calliditate pollet, sed etiam marina uersutijs plena est. Nam escam quidem non suspectam habet, nec cauet eam propter intemperantiam: sed hamum prorsus etiam contemnit. priùs enim quàm hamiota arundinem trahat, illa prosilit, & funiculum abrodit, ac rursus natat. Sæpe igitur duos aut tres hamos deuorat: nec tamē piscator eam uel comedit, uel è mari extraxit. Vulpes marinæ cum se deglutisse hamum senserint, hoc modo sibi opitulantur: transglutientes magnam lineæ partem usque ad tenuiora fila, lineam abrodunt, Vuottonus ex Aristotele: & in Scholijs: Hoc in loco (inquit) libentiùs sequuti sumus ueterem Aristotelis interpretem, quàm Theodori uersionem, ex Oppiani quoque & Plinij authoritate. ¶ Porrò Variæ historiæ 1. 5. aliter Aelianus: Vulpes marina (inquit) escam quidem non suspectam habet, nec cauet eam propter intemperantiam, & hamum contemnit. priùs enim quàm hamiota arundinem trahat, sursum exiliens lineam abrodit, ac rursus natat. Sæpe itaque duos aut tres hamos deuorat: neq; piscator ea è mari extracta ad cœnam fruitur. Oppianus 3. Halieuticorum similiter:

Λαιψηραὶ δ' ἀμίαι καὶ ἀλώπεκες, εὖτ' ἂν ἔχωνται,
Εὐθὺς ἄνω σπεύδουσιν ὑποφθάδιοι· ἄψα ἢ μέσσην
Ὁρμιὴν ὑπ' ὀδοῦσι διέτμαγον, ἠδὲ καὶ ἄκρας
Χαίτας. τοὔνεκα τῇσιν ἐχαλκεύσαντ' ἁλιῆες
Καυλὸν ἐπ' ἀγκίστρῳ δολιχώτερον.

Lippius interpretatur, piscatores de cuspide nectere plumbum, quòd pisces cruciet dente remoto: sed aliud est dicere plumbum, aliud καυλὸν ἐπ' ἀγκίστρῳ δολιχώτερον, hoc est, longiorem hami ceruicem. Hanc piscium (ut amiarum & uulpium) in hamo prærodendo astutiam Horatius quoque intellexit: apud quem Sermonum 2. 5. sic legimus: ---- captes astutus ubique Testamenta senum: neu si uafer unus & alter Insidiatorem præroso fugerit hamo, Aut spem deponas, aut artem illusas omittas.

E Vulpis in prærodenda linea astutiam, & quomodo id caueant piscatores, proximè in D. exposui.

F Lynceus Samius pisces aliquot Rhodios Atticis comparans, glaucisco Attico ellopem ac orphum Rhodios opponit: psettis uerò & scombris Eleusiniacis, ac si ullus alius nobilissimus in Attica piscis sit, uulpem in Rhodo dictam. Vide suprà in A.

Marina uulpes tale nomen sortita est, quoniam gustu uulpi quadrupedi assimuletur, Diphilus. Duram, excrementitiam atque concoctu difficilem carnem habet: & non solùm insipidam, sed etiam uirosam. grauem enim adeò atque ferum odorem resipit dum manditur, ut uerè terrestris uulpis saporem redolere uideatur. & propterea ubique uilis atque plebeius piscis existimatur: nec nisi ab infimæ plebis hominibus in cibum admitti solet, Saluianus. Et rursus: Ingrati & ferini saporis est, atq; omnis pinguedinis & teneritudinis expers.

H Philologiam requires in Vulpe quadrupede. Gaza alicubi apud Aristotelem pro ἀλώπηξ, quod est uulpes, de pisce, uertit uulpeculam. sed cum ad tantam magnitudinem, ut dictum est, perueniat, diminutiuum nomen non probo.

DE PISCIBVS, QVORVM VOCABVLA AB X. LITERA INCIPIVNT.

XANTHIAS, Ξανθίας, aliquatenus uirosus est, & tenerior horcyno, Diphilus Siphnius apud Athenæum. Rondeletius pro xanthia mauult xiphian legere, quòd xanthiæ nomen pro pisce, apud nullum alium authorem inueniatur. Ego rem in medio relinquo.

DE XIPHIA, ID EST, GLADIO PISCE.

Xiphiæ iconem elegantissimam Saluianus exhibuit libro 1. suo De piscibus. Pinnas in parte supina aliter quàm Rõdeletius pingit: in descriptione uerò nõ meminit nisi earũ quæ in parte prona sunt.

A

GLADII piscis, quem Græci xiphiam uocant, effigiem atque historiam copiosam dedimus suprà, elemento G. pagina 452. Hîc Græci eius nominis occasione ἐπίμετρον addemus. Xiphias ab Epicharmo, ni mendum sit, σκιφίας etiam dicitur, Saluianus. ego mendum esse non puto. nam & apud Hesychium idem uocabulum legitur, & σκίφος pro ξίφος: & xiphydria conchæ, aliter sciphydria dicuntur. ¶ Xiphias (inquit Saluianus) à Strabone etiã galeotes uocatur. Verùm cum Strabo de thunnis loquens, inquiat: Ἐκ δὲ τῆς θήρας αὐτῶν πιαίνεσθαι τοὺς γαλεώτας (οὓς καὶ ξιφίας λέγεσθαι) καὶ κύνας φασίν. hoc est, Ex uenatione autem eorum pinguescere galeotas (quos & gladios appellari) & canes ferunt: ab eo galeotas uocari tum gladios, tum canes, Eustathius, Hermolaus Barbarus, & P. Gyllius arbitrantur: quorum nos repudiamus sententiam. nam cum canis à gladio diuersus piscis sit, haud credendum est eundem piscem; galeotam, gladium, & canem à Strabone appellari: sed potiùs uerba illa [οὓς καὶ ξιφίας λέγεσθαι] id est [quos & gladios appellari] parenthesi includi, ipsaq; sola ad galeotas referri debent, ita ut eius sententia, galeotes, xiphias etiam dicatur. ex sequentibus uerò καὶ κύνας φασίν; hoc est, & canes inquiunt: illud, & canes, non ad λέγεσθαι, sed solùm ad πιαίνεσθαι, φασὶ uerò ad utrunq; referendum est. Idem piscis authore Plinio, secundum Hermolai Barbari correctionem, Tomus Thurianus etiam dici uidetur. nam cum in ueteri Pliniano impresso codice, in piscium catalogo legatur: Tynnus, Tranus quem alij xiphiam uocant; Hermolaus sic emendauit, Tomus Thurianus quem alij xiphiam uocant. Verùm si rem diligentius perpendamus, non solùm Hermolaus locum non emendauit, sed (quod pace tanti uiri dictum sit) deprauauit etiam magis. Thynnus enim corrigi debebat, & non Tomus: quando præter id quod nemo Tomi nomine pro pisce usus est unquam, si Tomus legatur, Thynnus piscis adeò notus & celebris in Pliniano catalogo non haberetur. Tranus deinceps cum uerè mendosè legatur, eius loco non Thurianus, sed Thoreneus restitui oportebat. etenim Hesychio quoq; & Varino Θορηνεύς est ξιφίας ἰχθύς, Hucusque Saluianus. ego pro Tranus apud Plinium, ut ueteres aliqui codices habent, non Thoreneus ut Saluianus, sed Thranis reposuerim: quod & uicinius est, & à Xenocrate usurpatum uocabulum apud Oribasium. Thranis aut Xiphias (inquit) cetaceus est piscis, & in frusta secatur: ori autem ingratus est, scaber, difficilis ad conficiendum, ualenter nutriens, graue olens: quamobrem & cum sinapi comeditur, & in olla paratur: eiusq; præstantior pars est imus uenter. De Tomo quidem Thuriano (*sic ex Athenæo uertit Barbarus, pro Græco nomine Θυρσίων, quod Romanis partem canis carchariæ suauissimam significare scribit Athenæus*) plura diximus in Corollario de Gladio, elemento G. de Thursionis autem uocabulo, in T. Galeos à Plinio dictus, idem uidetur qui Galeotes Strabonis, hoc est, gladius, Saluianus. Galeos (inquit Plinius) persequitur & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipue.

Perpensus Strabonis locus.

Plinij locus emendatus.

Galeos.

Xanthias aliquantulum uirosus est, & tenerior horcyno, Diphilus. Rondeletius pro xanthia, xiphiam legendum suspicatur, nescio quàm probè. Iouius xiphias interpretatur spathas pisces. uulgò quidem Itali spadam pro gladio dicunt, à Græco spathe. Romæ & plerisque alijs Italiæ locis pesce Spada appellatur. aduertendum tamen in nonnullis locis, non hunc nostrum, qui rostro, sed alium ex galeorum genere Vulpem uocatum, ut qui cauda ensem repræsentet, pesce Spada uocari, Saluianus. Tænia prior etiam Rondeletij, à quibusdam Spase, id est, gladius uocatur, à totius corporis figura.

B

Habet Gladius utranq; maxillam rostratam: inferiorem tamen breuem & triangularem: superiorem uerò magis osseam, duriorem, longissimam, (bicubitalem nempe aliquando,) atq; ensiformem. Corpore tereti est, à capite statim ualde crasso, deinde ad caudam usque tenuiori sensim facto: in cuius extremo ante caudæ exortum non secus quàm in Thynno, utrinque eminentia quædam extuberat. caudam thynni etiam instar falcatam habet. Non squamis, sed cute tegitur, manibus caudam uersus contrectata, læui; caput uerò uersus, aspera. Ventre est argenteo, tergo ex cineraceo nigricante.

C Asilo Canis exortu thunni & gladij agitantur. infestat is tanto dolore, ut non minùs interdũ gladius, quàm delphinus exiliat, &c. Aristoteles. Et ab Aristotele mutuatus Plinius: Hoc animal (*Asilus*) se & thynno, & ei qui gladius uocatur, crebrò Delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo, &c. Videtur autem Plinius (inquit Saluianus) Aristotelici loci sententiam assecutus non fuisse, quod magis suspicor: aut locus esse mendosus, ad Aristotelicamq; censuram corrigendus, (*ut non quidem delphini magnitudinem crebrò gladium excedere, sed non minùs delphino interdum eum exilire, legamus.*)

D Ferox & robustissimus piscis est: ac ut diuus Basilius testatur, immanis & horribilis, Saluianus. ¶ Irrumpunt thynni Maio mense in mare nostrum ab Atlantico Oceano, cogentibus Xiphijs piscibus, qui telo à rostro prominente instructi, eos toto mari persequuntur, Iouius.

F Natu grandiores xiphiæ, non secus quàm reliqui cetacei pisces, duram atque insipidam carnem habent: iuniores uerò, teneriores & sapidiores sunt. unde cum omni tempore teneros atque gratos esse testetur Aelianus, de his minoribus intellexisse credendum est: quippe qui sapore uel nobilioribus piscibus comparari posint: etsi carnis teneritudine atque friandi facilitate cum salubrioribus non sint conferendi. eam enim duritie atque mollitie mediocrem, friabilem uerò haud multum habent. & propterea neque admodum facilè concoquuntur (concocti tamen multùm nutriunt) neque undiquaque optimum succum gignũt. Archestratus in Byzantio eum celebrem esse, caudaq; maximè commendari testatur: nostro uerò iudicio, & experientia, caput eius atque abdomen partibus cæteris dubio procul præferri debent. Elixus gladius (quo etiam modo paratus, suauior est) comedi consueuit. Alicubi autem grandiores, non secus quàm thunni, in frusta dissecti saliri solent, Saluianus.

H Maurus episcopus in libello quem Conuiuium patris Dei inscripsit, Caino (tanquam fratricidæ) gladium piscem apponit.

XIPHYDRIA, uel Tellinæ, conchæ quædam sunt. aliqui xiphidia, alij sciphydria scribunt. Vide suprà in Cochleis in genere, H. a. pag. 278.

XITOS apud Kiranidem. Vide in Smaride cum Mæna.

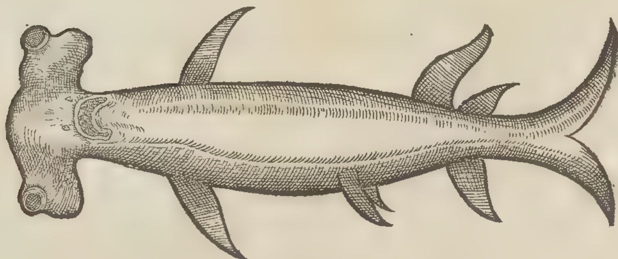
XYLITES, ξυλίτης, piscis quidam, Hesychius & Varinus.

DE PISCIBVS QVORVM NOMINA AB VLTIMA LITERA INCHOANTVR.

IDRACH, aliâs Zydeath, obscuris authoribus dictus, non alius quàm hippocampus uidetur. Vide suprà in Equo marino, pag. 433.

ZMYRAENA, Ζμύραινα, pro smyræna, ueteres Græci scribebant. Vide Indicem Eustathij in Homerum, in Σμ. & Σβ. Kiranides etiam Zmyræna scripsit.

DE ZYGAENA, RONDELETIVS.

GAZA ζύγαιναν libellam interpretatur. Est autem libella fabrorum lignariorũ, cæmentariorumq́ instrumentum, quo, non rectæ parietũ lignorumq́ facies, ut inquit ille qui de aquatilibus nuper scripsit, sed rerum in plano positarum æquilibriũ siue libramentum, & neutram in partem propendens situs exigitur. Gallis niueau dicitur. Quo uerò rectæ parietum, lignorumq́ facies oculorum nictu pernoscuntur, perpendiculum uocatur, à Gallis le plomb. Quo anguli diriguntur, norma, l'equarre. Quo longitudines, regula siue linea, la regle. Vitruuius: Longitudines ad regulam & lineã, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam respondentes exigantur. Libella igitur ligno transuerso constat, in huius medio aliud erectum est, è cuius summo filum annexo plumbo demittitur. H. a. Libro 7.

Hanc figuram piscis iste capite transuerso, & reliquo corpore in huius medio sito aptè refert, quamobrem libella meritò dicitur. ζύγαινα uerò quia ζυγὸν transuersum librile significat, ex quo lances dependet. Vel simpliciter ζύγαινα παρὰ τὸ ζυγοῦ, id est, à iugo nũcupatur, quod ut transuersum boum ceruicibus imponitur, ita in zygæna caput ex transuerso situm est. Eadem de causa balista ab Italis uocatur, ab alijs pesce martello, quod malleum etiã referat: eamq́ ob causam quidã (*Gilliũ notat*) sphyrænã esse crediderũt, quòd σφῦρα malleus sit, unde sphyræna piscis. Sed hanc opinionẽ improbauimus, quũ de sphyræna tractaremus, ubi docuimus sphyrænã acui similẽ esse, cùm zygæna sit ex galeorum cetaceorũ genere. Massilienses peis iouziou appellãt, non à feritate, sed à tegumenti capitis similitudine, quo olim Iudæi in Prouincia utebãtur. Hispani peis limo, limada, toilandalo. Non desunt qui lamiam dentium similitudine decepti, esse putent. A *Sphyræna. Lib. 8. cap. 1.*

Est igitur zygæna piscis cetaceus, galeodes. Brãchias detectas habet in lateribus (*utrinq; quinas, cæterorũ galeorum instar, Saluian.*) os in supina parte. Capite ab omnibus differt, quod ex transuerso situm est, libellæ uel mallei, uel arcus balistæ figura. In utroq; capitis extremo positi sunt oculi. Os magnum est, dentibus triplici ordine dispositis munitissimum, latis, (*planis, Saluian.*) acutis, firmissimis, ad latera (*serræ instar, Saluian.*) uergentibus. Lingua lata humanæ linguæ instar. Dorsum colore est nigro. Venter albo. Pinnæ duæ ad branchias, in dorso nulla, prope caudã duæ sunt exiguæ. Cauda in duas desinit inæquales. Ceruicem, gulamq́ habet zygæna. B

Aspectu est horribili trucíq;, ac eius occursus nauigantibus & natantibus infaustus inauspicatusq; est. E

Carne est dura & insuaui, ferinicq; odoris: ob id Galenus li. 3. de alim. fac. inter cetaceos numerandam censet, qui carne sunt dura, insuaui, mucosa, excrementitia, maliq; succi. Quamobrẽ dissecti sale cõdiendi sunt in uulgi cibum. F

DE EADEM, BELLONIVS.

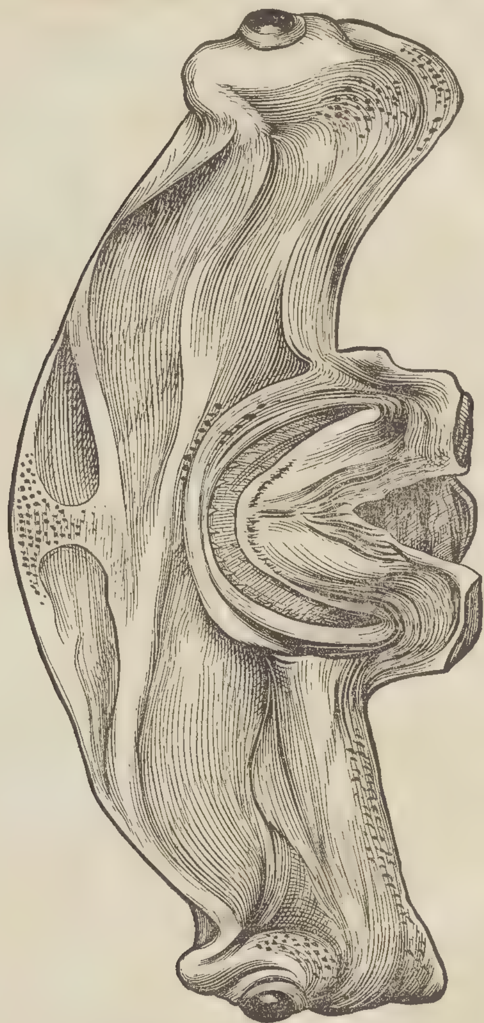
Zygænam Græci, Libellã Latini uocauerunt, fabrorũ lignariorum & architectorũ instrumentum, è quo dependente perpẽdiculo, rectas (*immò planas, Rondelet.*) parietum ac lignorum facies oculorum nictu pernoscunt: cui instrumẽto quòd is piscis (cuius hîc picturã uides) ueluti adamussim respondeat, Oppianus, Galenus, Aëtius, Plinius, cæteriq; doctiores, Zygænæ ac Libellę (*Gaza tantùm Libellã dixit*) nomen indiderũt: nos uulgò Niuellum appellamus: quod instrumentũ in uersum, quia ad arcus & tormenti bellici similitudinem accedat, Itali Balistã nominare maluerũt. Massilienses à dentium sæuitie Cagnolam, atq; à feritate Iudæum, (*Vide Rondeletiũ in A.*) & fortassis à deceptione Baratellã incerta nomenclatura dicunt. A

Cetaceus est piscis, cartilagineus, rotundus, oblongus, horridus, ac planè monstruosus, Mediterranei (ad Smyrnã maximè) incola, mustelini generis, damnosus magis quàm utilis. Quamobrem natura carnem insipidam, & humanis corporibus noxiã illi tribuit: dentesq́ (quos in quinque ordines digestos, numerosissimos, planos, ut Carcharias gerit,) sub cute ad prædã recõditos, atq; oculos pręter aliorum morẽ in pronã capitis partem excauatos, ut deorsum potiùs, quàm sursum leonina quadam uoracitate conuertat. Cætera pinnis, cute, ac branchijs planè mustelam refert, sed tanta asperitate non horret. B (E) (F)

COROLLARIVM.

Zygæna Romæ (inquit Saluianus) Ciambetta, & in aliquibus Italiæ locis pesce Martello, in alijsq; pesce Balestra, eò quòd sua figura utrunque repræsentet. aduertendum tamen est, non hunc sed Aprum seu Caprum piscem, Romæ pesce Balestra uocari, Græcè ζύγαινα dicitur, παρὰ τὸ ζυγοῦ, nam cum ζυγὸς boum iugum, & libram siue bilancem, significet: his omnibus sui corporis forma zygæna piscis simillimus est. Cum uerò nullus Latinorum (quod quidem sciam) eius meminerit, Latino nomine caret. Quamobrem Theodorus Gaza in Aristotelis uersione, ζύγαιναν, libellam interpretatus est. Verùm cum libella fabrile instrumentum sit, ab Italis Arcopendolo uocatum, ad cuius similitudinem nequaquam piscis iste accedit, Theodorum (ignorata nominis libellæ proprietate) uti libra bilancem significat: ita Libellam, paruam bilancem significare ratum, ζύγαιναν, libellam uertisse suspicor: cum libram potiùs librile ue, aut iugum (*iugariam*) uertere oportuisset, Hæc ille. ¶ Germanicè hunc piscem Massilienses imitati, Iudæum uocare poterimus, ein Jud: nominis rationem reddit Rondeletius: uel malleum, ein Schlegel: uel compositis nominibus, à malleo & capite, ein Schlegelkopff, à malleo & cane (est enim de genere malleorum siue canum) ein Schlegelhund. A

Caput hoc Zygænæ depictum Cor. Sittardus ex Italia olim ad me dedit.

B Zygæna ab Oppiano & Suida cetis adnumeratur: ſed præſtat cartilagineis piſcibus longis eum adſcribere. Propter magnitudinem tamen à Galeno, Aegineta & Aeliano inter cete recenſetur. ¶ Magnus eſt piſcis. editur Romæ, rarò capitur. Venetijs capita in pharmacopolijs quibuſdam uidi, ut credam in mari Adriatico frequentiorem eſſe, Cor. Sittardus in epiſtola ad me. Nullam in tergo pinnam habet ut alij galei, ſed unam ad caudam: qua de re Athenęi uerba à Rondeletio citata & inſtaurata, leges ſuperiùs in Vulpe marina. Zygænæ fel in iecore poſitum eſt, Ariſtot. hiſt. 2.15. Fel iecori adiunctum habent piſces γαλεώδεις, &c. & è longis, anguilla, acus, zygæna, Ariſtoteles hiſtoriæ 2.15. Rondeletius pro ζύγαινα, mauult σφύραινα. ego potiùs σμύραινα. uide in Sphyræna B. Saluianus tamen in Zygæna: Fellis (inquit) ueſica, iecori adnectitur, ut Ariſtoteles etiam notauit. ¶ Zygænæ caput (inquit Saluianus) non rotundum, non roſtratum, non faſtigiatum, neque in latera compreſſum, quale in piſcibus reliquis eſſe ſolet: ſed (quod ei pecu-

ei peculiare est,) in latera extensum, atque transuersum habet. Cuius quidem frons anterior ue pars (quæ utroq; clauditur oculo) uti anterius in semicirculum ferè extuberat: sic ita in aciem acuitur, ut dum celeriter piscis natat, obuios pisces secare posse credatur. In medio extremæ utriusque lateralis partis, oculi sunt magni, rotundi, deorsum potiùs, quàm in latus aut sursum spectantes. In utraq; præterea ultima frontis parte, oculis proxima, oblongum insculptum est foramen, auditui olfactui'ue, aut utrique (ut arbitror) subseruiens. Os subtus inferiore parte permagnum habet. In dorso pinnas duas, unam capiti proximam & maiorem, (*aliter de pinnarum situ Rondeletius scribit:*) alteram prope caudam & minorem: binasq; alias utrinq;, priores & maiores ad branchias, posteriores uerò & minores in medio uentre: post quas rursus alia unica & parua, prope caudã, è regione alterius minoris in dorso existentis, imo uentri subest. Cauda pinnis duabus inæqualibus constat: quarum superior uertebris fulcitur, ac multò longior est: inferior uerò uertebris caret, breuiorq; extat. Corpore rotundo est & oblongo. unde iure ab Aristotele inter longos pisces numeratur. Non squamis, sed corio tegitur. Venter albus est, tergus (*tergum*) uerò cineraceum. Pro spinis cartilagines habet.

Oppianus ab initio Halieuticorum quinti, terrestres cum aquatilibus animantes, quod ad magnitudinem & uires comparans, leoni zygænam opponit & præfert. - - τίς δὲ λέοντος ἐνὶ φρεσὶν ἄνθετο ἀλκὴν, ὅσσην ῥιγεδανῇσιν ἀνισώσαιτο ζυγαίναις; Idem in primo zygænam βλοσυρὴν cognominat. Libella cum sit aspectu infausto, infelicíq;, non est prospera nauigantibus, Aeliano de animalibus 9.49. οὐκ ἀίσιον ὁρᾶν, οὐδὲ ἐργάζεται τοῖς ναυτιλλομένοις αὐτή γε. Vuottonus ferocissimam esse tradit. ¶ Zygæna uti cetaceus piscis est, ita etiam pelagius & non litoralis: quod Aelianus & Oppianus comprobãt. Quamobrem cum haud longè à litore piscari soleant piscatores, eas perrarò, & minores solùm (ut quæ fortuitu ad litus adnatarint) capi uidemus, Saluianus. Terribilis est, ut Oppianus & diuus Basilius asseuerant: & robustissima. non solùm enim pisces reliquos, etiam magnos, atq; natantes homines, si qui obuij occurrant, suæ frontis acie uulnerare ac subuertere: sed amplo etiã ore & ualde denticulato dilaniare solet, Idem. C (E) (E)

Inter duræ carnis pisces à Philotimo numerantur zygænæ, apud Galenũ de alim. facult. 3.30. F

Ζύγαινα, uacca, & piscis quidam, Hesychius. Ex instrumentis quorum fabris lignarijs & cæmentarijs usus est, ut meminit Rondeletius, libellam nostri uocant, ein Bleywaag. Insubres circa Mediolanum Liuella. Perpendiculum nostri ein Senckel, ad rectitudines explorandas, Insubres Piombin: Normam, simile instrumentum, nonnihil uarians, pro angulis dirigendis, nostri ein Setzwaag/ein Winckelmäß, Itali similiter Piombin. deniq; lineam siue regulam, nostri ein Linier/ein Richtschnůr/Richtscheit/Linial. ¶ De Libella (ut Rondeletius nominauit) fluuiatili insecto, dictum est suprà, in L. elemento. H.a.

ἦν δὲ νάρκαι, βατίδες, ζύγαιναι, πρίστιες, Epicharmus in Nuptijs Iunonis. f.

ZYGNIS piscis idem uidetur Cælio Rhodigino 19. 10. qui alio nomine chalcis dicatur, sine authore. apparet autem eum deceptum inde, quoniam lacerta quædam est Chalcidica cognomine, quæ & chalcis aliter dicitur, & zygnis quoque Aristoteli. De chalcide quidem pisce, suo loco scripsimus.

FINIS.

PARALIPOMENA

AD LECTOREM.

DVM DE Aquatilibus animantium ordinem literarum sequutus hunc librum condo, multa mihi cognitu digna, præsertim Germanis meis, tum aliunde communicata sunt, tum obseruata per me: quæ olim forsan seorsim complectar. In præsentia quoniam & Volumen hoc nimium excreuit, & ego defessus ad metam anhelo, pauca addam, partim quæ præcedentibus accedere potuissent, si maturius mihi missa aut obseruata fuissent: partim uerò consultò ad finem operis reseruata, ut quorum Latina aut Græca nomina ignorarem.

Numerus prior paginam, posterior uersum indicat. L. legendum. A. addendum. Sunt autem pauca quædam emendationes, etiam Additionibus admixtæ, & contrà.

Pag. 1. 17. L. Videtur autem uel glaucus, uel canum, &c. 20. Abramis uel Abramis fluuialis) A. per parenthesin (Vide infrà in Cyprinis.)

2. 22. A. Germanicè circunscribatur, **ein Meerbrachsmen art.** nam & cum erythrino & phagro confunditur.

6. 60. A. Hysca etiam Symeoni Sethi non alius piscis uidetur. Vide in Hycca.

9. 35. A. Zucca Caffæ idē aut similis est, cuius in Ichthyocolla meminit Bellonius, z. pro d. per mutato: ut contrà t. pro s. inferiores Germani ponūt. tok quidem per aphæresin ab antacæo factū uidetur nomen. 58. post hæc uerba, uocat Albertus, A. Vide etiam infrà in Pungitio. 61. à Vergilio descriptum, A. uel à spina factum sit nomen, quam Germani **torn** appellant.

10. 5. Squamas non habent. A. circa branchias tantùm utrinque tres magnæ squamæ apparent, in sceleto quem habeo, illius quem priore loco pinxit Rondeletius.

13. 23. lemmati COROLLARIVM adscribatur: Quære etiam infrà in Typhle icones ij. & historiæ nonnihil.

13. 28. debet coria. A. Ῥαμφησταὶ pisces quidam sunt Hesychio, fortè acus. 35. uel **Pyperfisch.** A. Acus Aristotelis trompette Gallis dicitur à rostri figura in fistulam desinentis: unde etiam Germanicè uocari poterit **ein Trummeeter.** 53. inter pisces nusquam. notetur hîc comma, & A. (nisi quòd inter Nili pisces Athenæus typhlen nominat, Hesychius typhlinum.)

14. 9. uel contrà. A. Chalcides etiam quæ thrissis conferuntur, Hicesio pisces sunt ἀχυρώδεις, ἀλιπεῖς, καὶ ἄχυλοι. 18. post, belonen, notetur geminus: & A. uel potiùs legendum percæ.

16. 45. qui & ophidion, A. (Plura quære infrà in Ophidio, elemento A.) 54. à uarietate pœciliæ, A. (Vide etiam infrà in P.)

18. 10. Liparim A. (ut Bellonius infrà in L. elemento.) 54. rotundis ac nigris, A. (ut thrissæ nimirum.)

19. 22. infra in Ch. A. item de Celerinis Oceani, siue Sardinis mediterranei, quas Chalcides putauit Bellonius. 46. ALABES A. (Ἀλάβης: uidetur autem flecti ut Thales, Thaletis, & μύκης, μύκητος.)

21. 30. A. Vide etiam infrà in Pauone pisce, circa finem.

22. 61. Harengus A. (infrà in Chalcide Harengo etiam asperam illā sub uentre lineā attribuit)

23. 3. L. COROLLARIVM de Alausa. Vide etiam in Thrissa. De Trichide & similibus uocabulis plura dedimus infrà in Sardina: item in Trichide.

24. 2. L. (κλουπαία, uel [ut Plutarchus habet in libro de Fluuijs] σπολόπενδρος) 25. Capitur in Albi. A. Quære infrà inter Paralipomena, cum Capitonibus fluuiatilibus. 56. A. ¶ **Apylcher** uel **Pylcharde** Anglis est Alausa minor, Pucelle Gallorum. Harengo enim similem esse aiunt, sed minorem.

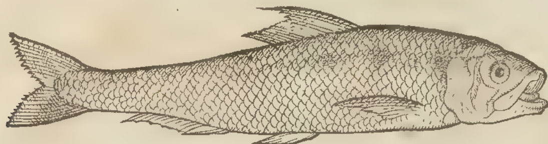
25. 19. post chalcides, distingue, & A. larimos & trachuros.

ADDITIO AD ALAVSAM, CVIVS COrollarium incipit, pag. 23.

ALAVSAE pisces anadromi Argentinæ à Maio mense denominantur, **Meienfische** (quod nomen alibi in Rheno Leucisci fl. generi, Haselam nostri uocant, tribuitur,) quòd eo tempore in Rheno apparere circa ea loca incipiant. Ab alijs ibidem uocantur **Mannemer hengst**, quoniam à Mannis (**von Mannen**) ex Oceano ascendentes ueniant. Alibi **Lüßfisch**, id est, Pediculi appellantur, nescio quam ob causam. malim ego **Laußfisch**, per aphæresin ab Alausa. Basileæ **älsen**: eum certissimum copiæ salmonum prænuncium esse aiunt, harengo similem, sed multò maiorem. ¶ Piscis est latus (ut piscator peritissimus Argentinensis retulit) instar Cyprini lati. Maio mense migrant, & natandi labore ad tantam rediguntur maciem, ut corpus eorum tantùm non perspicuum euadat. Eodem mense retibus capiuntur, nec aliter. Ad cibum elixantur in aqua primùm, deinde demùm uino affuso perfectè coquuntur.

Apylcherd Anglis est alausa minor: quæ non ætate tantùm differt (ut quidam putant) à piscibus Herring & Sprat Anglicè dictis, sed prorsus diuersi est generis.

Qui Ziege uel Zige uulgò uel Goldfisch in Albi uocatur piscis, uel ipsa alausa est, uel adeò similis natura ac specie, ut meritò eodem nomine appelletur: id quod cum ex icone eius, hîc ad-

dita, tum historia à Io. Kentmano descripta, liquidò apparet. Zige (inquit) piscis est tenuis & siccus, paucæ carnis: colore pulchro, argenteo, dorso tamen subfusco. oblongus est, non ita latus ut solent esse pisces Goldfisch dicti, qui in Marchia capiuntur: longitudo enim eius ad latitudinem quintupla est. Caput eius, si foris aspicias, harengi capiti non dissimile est, nisi quòd in parte superiore oris scissuram habet. Lingua ei parua, quæ colore nigricat. Dentes utrinq; ad latera in faucibus, mandibulis duabus duris adnati, sicut in eiusdem fluminis piscibus (*de capitonum fluuiatilium genere,*) Ieseno & Dibelo, ut uulgò nominant. Caput & oculi ad aureũ colorem, pauco uiridi permixtum, accedunt. In summis lateribus utrinq; maculæ quaternæ nigræ digeruntur, quarum prima ad summas branchias est, ultima paulò sub initio pinnæ dorsi. Ex Oceano in Albim subit hic piscis, & paulatim consumitur ac deficit. Capitur ut plurimùm in hoc flumine, à festo Pentecostes usque ad diui Iohannis diem, quo tempore Sturio migrat. à Sturione enim è mari in Albim pellitur. Quanquam autem ad uelocitatem & fugam, præ omnibus in Albi piscibus, comparatus sit, mollis est tamen, & quàm primùm ex aqua in aërem subductus perit. Maximi huius generis in Albi apud nos (Misenos) à duabus cum dimidia libris (*sedecim unciarum puto*) ad tres cum dimidia (quod tamen rarum est) perueniunt. Siue assus, siue elixus, non boni saporis est. Si tamẽ præparatum, sale intus aspergas, tum in fumo aut sole leuiter sicces, & ita butyro inunctum super craticula asses, meliùs (ut in hoc genere) sapit. Et quoniam aridi hi pisces sunt, sunt qui in aqua elixant: deinde exemptos condiunt iure è butyro, zinzibere, aqua, & modico aceti: sicuti etiam alios quosdam pisces siccatos condire solent, ut truttas, thymallos, lucios, & cyprinos latos. Quomodocunq; paretur, nullus tamen in Albi piscis æquè ferini aut uirosi saporis est: à quo etiam nomen ei impositum coniicio: ut Zige, id est, hircus dicatur. hircum enim, præsertim insolatus, olet. Hæc Kentmanus. Ab alio etiam accepi Zieg piscem in Albi, alio nomine ab aureo ferè colore (circa caput) Goldfisch appellari, album esse, (*carne nimirum,*) & ita distincta ceu per laminas carne, sicuti salmo. ferinum quid & ingratum olêre, ut nisi egregiè aromatibus condiatur, in cibum non admittatur. Capitur etiam in lacu Suerinensi. Aduentantis Sturionis comitem aut ducem esse aiunt. Sed Argentinæ alius etiam piscis, nempe perca fl. minor, (non ætate minor, sed species peculiaris,) Goldfisch appellatur. ¶ Quòd si piscis hic, ut omnino coniicio, alausa est: non rectè quidam alium piscem in Albi, quem Jesen uulgò nuncupant, alausam interpretantur.

27.3. post, confundant, A. ¶ Alburno Ausonij cognatus est Oberkòttichen dictus apud Misenos piscis, quem in Phoxinis describam. coloribus tantùm differt, quanquam & ipsi oculi rubescunt. 25. post simplices, A. (aliquid deesse apparet, pinnarum nempe situm & numerum.) 31. A. Apparet autem non alium hunc piscem, quàm qui Bambele à nostris uocatur, Argentinæ Riemling, de quo plura leges in Phoxinis.

28.40. post Balagro, signa geminum punctum: & A. & in fine Elementi G. in Gustero.

ADDITIO INSERENDA PAGINAE

33. post uersum 17.

Idem piscis est qui Hasele, quasi Lepusculus à nostris, Heßling uel Häßling in Albi à Misenis uocatur, ut ex descriptione huius fluminis piscium Io. Kentmani facilè coniicio. A

Heslingus (inquit) piscis argentei nitoris, oblongus & crassiusculus est. dorsum ei fuscum, & crassum, (unde etiam Dickruck, id est παχύνωτος à nonnullis uocatur,) & similiter caput. Squamis mediocriter magnis tegitur. Intestinis, corde, uesica & dentibus, (quos intra fauces occulit,) Coruum uulgò Misenis dictum refert: fel tantùm rotundius habet. Linea utrinq; albicans nigris distincta punctis, à branchijs ad caudam pertinet. Cauda & pinna dorsi, colore sunt subfusco: cæteræ autem quinq;, subcœruleo, (*in nostris, rubicundo.*) B

Anno toto in Albi reperitur, nec aliũde immigrat. Circa Annunciationem diuæ Virginis parit, eodem tempore quo & Coruus in Albi uulgò dictus: tunc quidem & plurimi capiuntur, & sapidiores habentur. Muscis & uermiculis uictitant: & in horum penuria, etiam pisciculis. C E F

Raro hi pisces uncias quatuor ponderis excedunt; maximi quidem interdum uncias senas ponderant.

Toto anno capiuntur hamo, uermiculis inescati: item retibus, tempore partus, & extra.

Bonus & satis suauis piscis est, præsertim in aqua (cui feruenti immittatur) conditus, elixusque ad iuris ferè consumptionem: uel elixus & conditus iure ex aceto, zinzibere, croco, & minutim incisis cepis: uel iure quod à butyro denominatur uulgò. Cum grauidus ouis, in butyro liquato frigitur, optimè (meo quidem palato) sapit.

ALBVS in Thrasymeno Italiæ lacu dictus piscis, Capitoni fl. cognatus uidetur.

39.50. A. ¶ Halecula diminutiuum, semper pro pisciculo accipitur. Alex, unde casus alecē, alece, generis fœm. est, sine aspiratione: etsi in Geoponicorum fine ἅλξ aspiratum legitur. Halec genere neutro, aspiratur Horatio & Plauto: aliâs non aspiratur, ut Horatio: Siser, alec, fæcula Coa.

40. 12. post hæc uerba, pro pisce uile, distingue: & A. ut Hermolaus accipit, sed pro liquore forsan melius. 19. post hæc uerba, inferiùs in Garo, A. ubi hæc ab Hermolao non rectè distincta reperies.

44.4. post amiam A. non rectè.

ADDITIO AD PAGINAM 45. POST uersum 5. inserenda.

DE AMMODYTE PISCE, VT NOS VOcauimus, pro Anglico Sandilz.

A PISCIS hic, inquit Saluianus, (cuius expictam formam, ac historiam uniuersam, Daniel Barbarus, non solùm quia Aquileiensium designatus sit patriarcha, reuerendissimus: sed splendore etiam Barbaræ familiæ, præclaraque eruditione atque doctrina, nec non uirtutum omnium probitate illustrissimus, perbenignè mihi impertiuit.) ab Anglis, apud quos frequens reperitur, Sandilz appellatur, hoc est, De arena anguilla: & Walmester, id est De ponente monasterio. Huius autem piscis mentionem nullam apud Græcos Latinos ue scriptores factam reperimus, reperiri ue posse credimus: cùm Septentrionalis solùm Oceani alumnus sit.

Daniel Barbarus.

B Capite est tenui & rotundo, rostro longiusculo & acuminato, ore paruo: corpore reliquo oblongo, si latitudini conferatur. Nam cum eius medium (caput enim & cauda arctiores sunt) pollicis crassitudinem non superet, longitudo ad palmi mensuram extenditur. Quamobrem sicuti longis, sic etiam et paruis annumerari piscibus debet: cū neque pollicis latitudinem, neque palmi longitudinem excedat unquam. Dorso præterea, (in quo pinnæ duæ reperiuntur, in eo medio una, ac prope caudam altera,) subcœruleus. Ventre uerò, (in quo præter binas, quas utrinque habet pinnas, una etiam alia post excrementorum orificium subsistit,) argenteus conspicitur.

C Septentrionalis Oceani piscis est Sandilz. frequentissimè enim in Britanniæ (quam nunc Angliam dicimus) litoribus capitur: reperiturque & in Bononiensi litore, ubi Sandilz quoque uocatur.

E Quibusdam anni temporibus hi pisces, siue maiorum piscium iniuriam fugientes, siue suopte naturæ impulsu, aqua derelicta, sub arenam ipsam penetrant. Quod cum nonnullæ longioris rostri aues aduertant, ad illa litora aduolantes, eos ex arena expiscantur. Quibus accolæ illorum locorum admoniti, lineis sacculis, aut ligneis uasculis, in quibus captos pisces condant, acceptis, ad litora frequentes ueniunt: ibique singuli suum quoddam pedale lignum pectinatim incisum habentes, parique interuallo, ac certo ordine, per rectam lineam omnes collocati, pectinata ligni parte in arena defixa, eam, paulatim semper retrocedentes subleuant, piscesque unà cum arena subsilire, coactos (*copiose*) capiunt, &c. Hic piscis si ex piscatorum manibus in arenam fortè delabatur, celerrimè ac profundè adeò sub arenam penetrat, ut nullo prorsus modo capi rursus queat. Quam sub arenam penetrandi facilitatem, etsi Aristoteles serpenti marino tribuit, non ob id tamen hunc marinum serpentem esse arbitrari possumus: cum congro corpore ac colore proximus non sit: sicuti, eodem Aristotele teste, marino serpenti cum congro conuenire debet.

F Piscis est Sandilz sapidus satis: & sua copiosa captura haud mediocriter pauperum necessitatibus succurrit. Hactenus Saluianus.

A Ego Ammodyten hunc piscem Græco nomine uocare uolui, ab eo quòd arenas subeat: sicut & serpens

& serpens quidam ammodytes, ab eadem nimirum natura appellatur: & Callionymus piscis, Hesychio teste, alio nomine Psammodytes appellatur, quòd in arena se occultet. felicius quidē Angli eodem nomine Anglico, siue potius Germanico, & hanc eius naturam, & formam Anguillæ similem exprimunt. Cognatus huic uidetur piscis, qui alicubi in Anglia Spzall oyle nominatur. hunc enim similem anguillæ esse aiunt, sed caput habere ut piscis fundulus, colore cinereo, maculis nigris, dodrantalem. Eundem Flandri Pymper ele (aliqui Pype oyle) uocitāt. è Flandria in Angliam importari audio: à pharmacopolis aliquando seruari in uitreis uasis aqua repletis: longum esse dodrantem, toto corpore nigris maculis refertum, ore lampetræ simili, barbato: pinnato dorso, & alecis cauda simili. Sed hi fortè pisces illi uocales sunt, quos Pœcilias ex Pausania appellauimus, &c. Ego hæc, ut à peritioribus, quibus uernaculæ hæ uoces, resq; ipsæ cognitæ sunt, iudicentur, propono. quid enim ipse statuerem? qui à diuersis hæc auditione accepi, à quibus aliqua esse confusa, aut non rectè exposita, fieri potest. Videtur & Piballa hîc non ommittenda, de qua Cæsar Scaliger: Santonica (inquit) uox est Piballa: pisciculus tenuis, uermiculi specie, anguillarum more natans, colore candido. Maritimæ naturæ consulti, aiunt, esse Anguillarum prima rudimenta, quod si ita est, eadem in hisce proportio fuerit, quæ in Thynno describitur apud Plinium, &c. ut ætatis initia Piballa sint: adultiores Pimperneaus dicantur à Francigenis: perfecta communi nomine agnoscātur. Eadem diligentia etiam apud Adriaticos, certis nominibus attributis. ¶ His scriptis occurrit mihi in Kentmani piscium Albis descriptione, is qui Spirahl apud Misenos uocatur, idem fortè cum eo quē paulò antè ab Anglis Spzall oyle nominari diximus. Piscis (inquit) est longus, subfuscus, specie qua reliquæ anguillę: lubricus, absq; squamis, rostro & capite acuminato, spina dorsi (simplici) ut in cęteris anguillis, absq; alijs spinis. E mari in Albim ascendit, nec durat, sed cōtabescens & pallore affectus moritur. Anno toto capitur. Vere circa mediū quadragesimalis ieiunij gregatim migrat. Maximi dodrantes duos longitudine nō excedunt, neq; digitum crassitudine. Nō admodum sapidus est piscis, siue assus, siue elixus: Recentes aliqui super craticula assant, sicuti lampredas illas, quas Miseni enneophthalmos nominant, (*alij Germani priccas:*) alij iure acidulo cōdiunt, quod constat aceto, croco, pipere, & cepis minutatim incisis. Saxones, apud quos magna eorū copia capitur, infumatos per annum seruant, & cum ad cibum eos parare uolunt, in aqua feruida modicè coquunt, tum corio detracto super craticula assant. Sunt qui minutatim cōcisos cum olere acido (*aceto condito, ut brassica capitata ferè condiri solet,*) coquant, uel cum pastinacis, brassicá ue recente pro familia.

Spzall oyle.

Pymper ele.

Piballa.

45.21.A. Vide etiam mox quæ post Andromidem Bellonij annotauimus.

ADDITIO AD PAGINAM 45. POST uersum 21. inserenda.

DE ANARRHICHA, UT NOBIS VOCAre libuit, Oceani pisce.

KLIPFISCH est piscis magnus Oceani Germanici, cuius iconem Ge. Fabricius ad me misit, & descriptionem adiecit. Hic piscis (inquit) à Balthicis populis suo nomine Σκόπελος dicitur. Klip enim ipsorum lingua scopulum significat. Vnde Klipfisch dictus, uel quòd scopulos ascendat, id enim facere dicitur: uel quòd in scopulis latitet. E naribus paruæ quasi fistulæ, quas ex auenis rustici faciunt, eminent: & propter superiores dentes in capite tuberculum est. Dentibus imprimis terribilis, quos non solùm usitato animalium more, in superiore & inferiore mandibula, sed in faucibus quoque gestat, & in ipsa lingua. Anteriores rotundi & acuti, reliqui molaribus humanis similes, nisi quòd in media fauce (*palato medio*) nostris sunt grandiores. Positi autem sunt duplicata serie omnes, in inferioris mandibulæ parte una octo, & in altera annexa quinq;: neque aliter in parte è regione opposita: Superior mādibula plures acutos habet propter fauces, in qui-

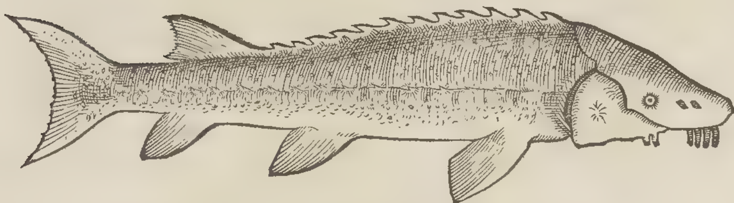
bus tres duplicatæ ſeries, media præcipuè decē grandibus molaribus munita, quin in lingua ipſa molares ſunt. De utraq; maxilla infra branchias pinna propendet, capitis altitudinem, ſi erigatur, æquans. Dorſum pariter & uenter à fine capitis uſq; ad caudæ extenſionem pinnas habent, quæ ſecundum corporis quantitatem ipſæ quoq; (*ut corpus*) paulatim minuuntur: hæc Fabricius, ex ſceleto, ni fallor. Cauda eſt bifurca, æqualis utrinq;. Voracem & ualidum eſſe apparet, tum aliâs, tū caudæ ictu. Ego Anarrhicham nominare uolui, (id eſt, Scanſorem) à Græco uerbo ἀναῤῥιχᾶσθαι, quod propriè manibus pedibusq; nitentem & prenſantē (hoc eſt, omni ui corporis) ſurſum ſcandere ſignificat: noſtri dicunt kletteren. Ἐπειδὰν τῶν μὲν ἄλλων οἱ μὲν σὺν ἱστοὺς ἀναῤῥιχῶνται; Gaza ex Cicerone, ubi is dixerat: Cum alij malos ſcandant.

45.31. A. Hæc Bellonius. Ego uerò nō dubito, quin andromis Plinij, corruptū ſit uocabulū, ab anadromis. anadromos enim Græci uocant generis nomine, piſces è mari ſubeuntes fluuios. nam & nomen accedit, & ſalubritas, proxima poſt ſaxatiles: & in eodem morbo conceduntur. Porrò Dromillā Bellonij, circa lacum Lemanū Dormille uocant: eandem, ut audio, muſtelæ minimæ, id eſt, fundulo noſtro, ut in epiſtola ad me ſcripſit Io. Ribittus.

51.25. poſt, capiant, diſtingue, & A. Athenæus.

52.40. poſt, claram, A. (quod etiam de congris quidam tradunt,) 41. poſt Elluchaſem. A. Congros Hiceſius ſcribit σκληροτέρους εἶναι ἀγκλαίων (aliâs ἐγχέλεων, quod placet) καὶ ἀραιοσαρκοτέρους τε καὶ ἀτροφωτέρους, ὀυχυλίας τε πολὺ λειπομένους: δυσομάχους δὲ εἶναι.

ADDITIO AD ANTACAEOS, PRO pagina 61. uel 62.

ANTACAEI ſpeciem eſſe hunc piſcem, primus aſpectus loquitur. Iconē eius Geryon Seilerus ſummus & celeberrimus Auguſtanæ Reip. medicus ad me dedit, ſine aliquo nomine. Straubichij in Danubio captū aiunt. *Antacæus ſtellaris.* Hunc Antacæum, ſtellarē cognominare libet: ſicut & galeus quidam ſtellaris cognominatur. Pictura in linteo ſatis magno expreſſa, colorē ubiq; ferè cœruleum oſtendebat; uenter candidior eſt ad roſeū inclinans. Spinæ in dorſo, & ſtellæ (quæ ſpinis delapſis relictæ uidentur) pallidi coloris ſunt: puncta etiā paſsim uel è pallido albicantis, uel fuſci Indicíue coloris ſunt. *Tick.* ¶ Cognatus huic fuerit, qui in eodem flumine à Germanis Tick appellat̄, quod nomen ab Antacæo uideri poteſt per aphæreſin factū: Vngari Tock uel Tück, uel Tockhal (hal piſcis eſt) appellant. Idem aut ſimilis fuerit Zucca Caſſæ, cuius in Ichthyocolla meminit Bellonius, z. pro t. poſito. Vide ſuprà in fine Corrollarij ad Acipenſerē pag. 9. Alius puto, ſed ſimilis eſt, quem ijdem Vngari Schwreg (ab oxyryncho, ut conijcio deprauato nomine) uocitant; aliqui recentiores Latino nomine ad uernaculum formato Scurionē per Sc. non per St. de quo plura leges ſuprà, Corollario II. ad Silurū, pag. 1048. Quidam Tick uel Sick piſcē mihi retulit in Danubio capi, non quidē Viennæ, ſed inferiùs circa Peſtum, ut uulgò uocant, & Budā: mole corporis quæ ad xxv. libras (ſedecim unciarū) accedat. cute uaria undiquaq;, & ſtellata ſimiliter, ut in exhibita hîc à nobis icone: ſed roſtro differre: quod longius & gracilius ſit q̄ uel in hac noſtra icone, uel in Huſone, anſerino ferè ſimile: cætera Huſoni ſimilem eſſe, ſed minorem: ideoq; ab imperitis Huſonem paruum eſſe putari. Hîc an ſit Galeus Rhodius, quærendum. Viennæ audio piſcem illum, quem nos Silurum fecimus, paruum adhuc, ut pedem aut cubitum non excedat, appellari ein Sick: adultiorem uerò ein Schaiden.

64.48. Labra habet, A. (*prominentia nimirū, ſicut Turdi quidam, quibus cognatus uidetur hic piſcis.*)

66.22. ex Euſtathio, A. Varinus. 55. λδῦνον A. (carmen hîc non admitteret λύνον.) In fine paginæ A. Is Tænia eſt Rondeletij.

68.20. poſt, authores ſunt. A. Sed χονδρώδη omnino legerim. quoniā & ſcorpios χονδρώδεις eſſe, eodem authore legimus. 46. A. Turdis ex aſpectu picturæ cognatus mihi uidetur.

70.26.post, reponendum sit. A. (*Pro σκάφρου legendum σκάρου cum Eustathio. fluuiatilem autem pro apro Acheloi accipio. Vide infrà in Porcis.*)

Pag.72. Ad iconem Aporrhaidis Rondeletij, adscribe: Accedere uidetur ad pentadactylum Purpuram Bellonij.

77.52. ad lemma COROLLARIVM, adscribe: *Plura uide infrà in Corollario Gobij A.* 59. post hæc uerba, separari non debet. A. Alij cottum nominant gobij fl. genus, ex Aristotelis historia 4. 8. ubi Græcè βοῖτ☧ legitur. uide infrà in Gobijs.

82.49. post nomen sumpsit, distingue, & A. ut quidam scribunt. Verùm natex, non narica, apud Festum, nomen à natando sumpsisse uidetur. 57. post hæc uerba ἐν τεύτλοις ἔνα, A. Διὰ σιωπῆς κάτης ἐψόμενον ἡμέρας ἤδη.

88.26. Lemmati A. Nomina Germanica uide infrà in Corollario de Pastinaca.

89.17. post, interpretatur, punctum geminum nota, & A. de eo pisce sentiens, qui ex asellorum genere Eglefin uulgò à Gallis nominatur, à rostro opinor aquilino, quale ei tribuit Rondeletius. egle enim Gallis aquilam sonat.

89.58. post, excauati. A. (*Aristoteles historiæ 9.37. idem de serpente marino scribit, quem Congro similem facit.*)

93.16. post adieci, A. superiùs pag. 90. ¶ 42. Torpor A. dicitur. Et mox eodem uersu, post factum A. fuerit.

95.56. expressit. A. Effigies eius hæc est.

Cancellus, quē aliqui uulgò Auenā uocant. Scaliger Squillā minimam à Vasconibus Ciuadā uocari ait: id est, Auenā. pugillatim enim (inquit) deuorant, sicut auenā ueterinæ.

96.8. A. Vide quæ scripsi in Rota. 14. L. inter cete pelagia & terribilia numerat, κριὸς cognominãs ἀγριαλέως. 16. A. Nō probè igit̄ Lippius uertit arietes marinos mitiores esse terrestribus: tanquam à mansueto huius pecoris ingenio nomen eis positū sit; quod ego à formæ aut cornuū aliqua similitudine eos inuenisse putârim. ¶ Inter uersum 9. & 10. hæc insere. ARGENTILLVS nominatur à Mauro episcopo, in Conuiuio patris Dei, ubi hunc piscem Iudæ apponit, ut Vmbram Lazaro, Serram Isaiæ, & alios alijs singulorum historiæ conuenientes. Ponit autem ea tantùm pisciū nomina quæ ab authoribus usurpata sunt: unde et Argentilli nomen nō fictum ab eo, sed uel uulgò, uel etiam literatis suo seculo de pisce aliquo in usu fuisse iudico. nam apud scriptorē alium hactenus nō reperi. factum autem id esse à colore argenteo, apparet: unde & alburnū piscem Ausonius, & leuciscos quosdam tum marinos tum fluuiatiles appellarunt Græci.

100. Sub lemmate DE tertia asellorum, &c. A. *Quidam hunc nō rectè hepatum esse putarunt: quod in Hepato reprehendit Rondeletius.*

106. iconi superscribe: *Vide scripta ab initio huius capitis super hac icone.*

25. post hæc uerba, *in Corollario primo. A. De Gryllo lege infrà nonnihil, Corollario tertio de Asellis, &c. & de Ophidio plura in O. elemento.*

107.6. post hæc uerba, ut banchus A. (*Atqui pro illo etiam in Athenæi codicibus Βάκχ☧ legitur. & banchus, Βάγχ☧, nusquam apud Græcos reperiri puto.*)

ADDITIO AD ASELLVM CALLARIAM, DE quo scripsi Corollario I. de Asellis, pag. 107. uersu 5. & deinceps.

ICON hæc (à Cornelio Sittardo mihi communicata) piscis est, quem descripsi in Corollario de Phycide A. Vide etiam in Corollario de Tinca A. pagina 1179. uersu 44. & deinceps. A

Piscem nostrum (inquit Saluianus) qui Romæ Tenca marina & pesce Fico uocatur, ueterum Græcorum φυκίδα esse contendit Rondeletius, ea coniectura (uti arbitror) persuasus, quòd uulgari Romanorum appellatione pesce fico appelletur. Verùm præter id quòd friuola & uana hæc coniectura est: (quum hic piscis propterea quòd maturissimi & passi fici instar, mollis, flaccidus, & non succi plenus sit, Romæ fico uocetur, & non quia hæc eius uulgaris nomenclatura ex ueteri Græca deducta sit:) id etiam opinari rationi dissonum est. Nam cum Athenæus, Aristotelis authoritate, phycidem ποικιλόχροα καὶ ἀκανθοστεφῆ: id est, uarij coloris, & spinis uallatam uel coronatam appellet: Speusippus uerò (apud eundem Athenæum) Percam, Channam & Phycidem similes faciat: quo pacto hic piscis noster, qui neque uarijs depictus est coloribus, neque spinis uallatus: quinetiam nil minùs quàm Percæ & Channæ similitudinem repræsentat, Phycis dici poterit? Propterea non Phycidem, sed Callariam hunc esse asseueramus. neque id temere. Nam cum inquiat Plinius: Callarias asellorum generis, ni minor esset: uti Callariā Asellis congenerem & minorem esse testatur: ita nos hunc piscem nostrum, quippe qui Asello similis est atque minor, Callariam esse iure censemus, &c.

B Callarias ad minoris aselli similitudinẽ proxime accedit, capite enim lato est, & presso: ore magno, & ualde denticulato: atq; oculis etiam magnis & aureis. Vix pedalem excedit mensuram. Lapillos duos in capite habet. Color ei cineraceus, ut Asello. Squamis minutis contegitur. Corpus totum oblongum & latiusculũ est. Ventriculum habet amplum, intestina lata: hepar magnum & subalbum, cui fellis hæret uesica.

C Marinus piscis est, & litoralis potiùs quàm pelagius, in cœnosisq; litoribus degens.

F Piscis est haud suauis, & propterea ubiq; ferè plebeius, & parui precij esse solet. Carnem habet satis mollem, sed non friabilem, concoctu facilẽ, sed excrementitiam. Frixus aut assus palato minùs ingratus est, quàm elixus.

113. 61. A. (*Vide infrà in E. elemento de Elephanto.*)

115. 17. A. (*Bellonius picturas suas à librarijs transpositas conqueritur, nempe locustam in astaci locum.*)

117. 20. post, dixit. A. (*In nostra Athenæi æditione libro 7. κάμμαροι legitur per duo α.* 28. L. camarus (per m. simplex, et A. in aconito autem κάμμορος legitur. 33. post Macedones, distingue, & A. Varinus. apud Hesychium κομμάροι tribus syllabis legitur.

132. 22. L. uide in Corollario I. de Asello, et in Mugilis labeonis Corollario. 32. post uerba, *diuersas habes.* A. *Idem est cetus Britannicus infrà exhibitus, pagina 251.* Descriptiones enim conueniunt, cũ aliás, tum quod ad laminas in ore corneas, dentes nullos, etc. Vide quæ scripsi infrà, pag. 252.

138. Supra primam picturam, adscribe. *Videtur Olaus has picturas effinxisse, scriptoris cuiusdam obscuri uerbis (quæ infrà in Cetis in genere E. referemus) commotus. Cetos quidem* Nonwerfrack *&* Rußwal *Germanicè dictos, priuatim naues subuertere legimus.* Tertiæ uerò et infimæ eiusdem paginæ iconi adscribe: *Vide Aspidochelone inter cete. An crustas quasdã habet scuti, uel chelonij, id est, testudinis corij instar?*

140. 40. post, Athenæum. A. Hippuris inescãtur iuli, Oppianus.

142. 35. post, Poulsepieds, A. (*Rondeletius Vrticã rubram suam ab aliquibus Poussepie Britannorum uocari scribit.*)

143. 4. A. Plura uide inferiùs in Cõcha rhomboide, seu Balano Bellonij, ex Xenocrate et Galeno, quæ huc relata oportuerat, in F.

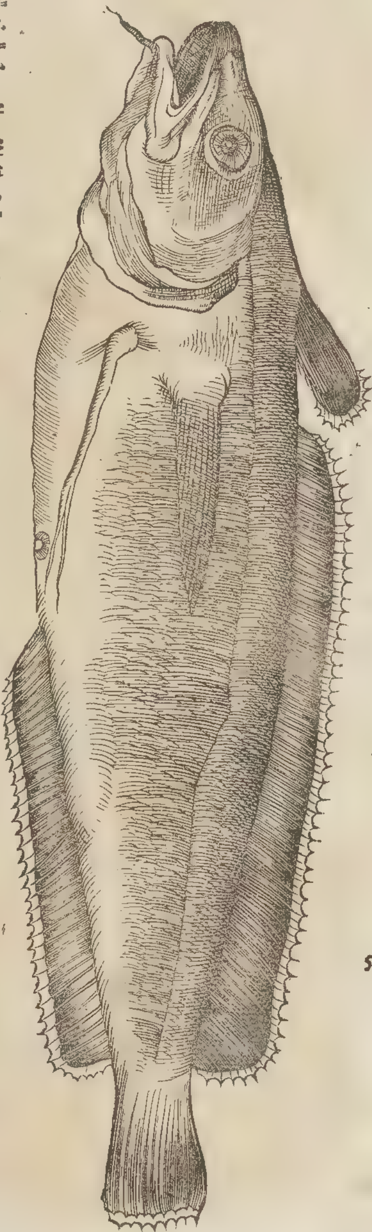
146. 6. A. Hi an Alaudis Rondeletij sint cognati, quærendum. 25. A. Vide etiam in Glanide B. in Corollario. 37. post, cothus A. (*cottus.*)

149. 32. post, nõ item. A. *Rotoneti Romæ quòd corpore sint rotundiore. Vide infrà in Smaride post Mænam: ubi horum etiam piscium affinitas & differentia pluribus explicatur.*)

152. inter lineam 28. et 29. interscribe: BRACHYCEPHALI et Siones mali succi sunt, et grauis odoris: segnem materiam trahunt et gignunt, Xenocrates apud Oribasium. ¶ 30. post, Membrade, distingue, et A. et infrà in Corollario de Turdo H. a.

Eãdem

Quam Saluianus exhibuit Callariæ iconem Historia 87. huic satis similis est: sed dorsi pinnam, & quæ à podice incipit supinam, digitum ferè citra caudã terminat.

Eâdem pagina inter lineam 30. & 31. A. BRETHMECHIN (Arabico uocabulo, ut conijcio) nominari aiunt belluam, cuius iconem hîc damus, cuius nobilis & doctissimus uir Theodorus

Beza participem me fecit, & addidit (nimirum ut à mercatoribus accepit,) inuentam esse in Iaua insula, nostro tempore, anno Domini 1551. Aprilis die 14. longam circiter decem cubitos fuisse inter caput & caudam: altam cubitos duos cum dimidio: animal esse amphibium, ad uiuum depictum. Pictura magna ex parte rubri coloris est, quibusdam in locis cœrulea, &c. Cauda ubi instar equinæ diffunditur, diluti coloris cœrulei est, punctis distincta rubris. Vngues leonini ferè aut pantherini uidentur: ut cauda quoq; pantheræ caudam referre.

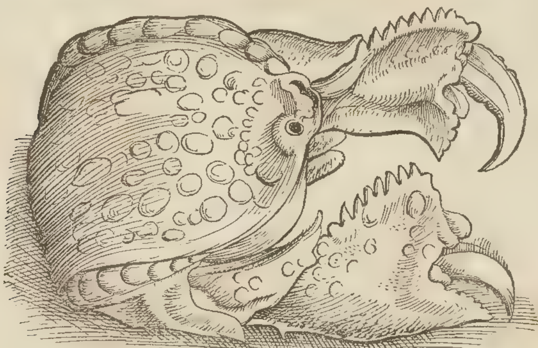
154.20. Margini adscribe: *Recitat hæc Bellonij uerba Rondeletius in Purpura C. & refutat.*

155.46. Initio segmenti G. adscribe: Galeni de eis uerba ex libro 11. de Simplicibus ponam in Purpuris. Remedia quæ infrà Muricibus attribuuntur, buccinis quoq; conuenient. nam Plinius ceryces modò buccina, modò murices conuertit. Idem remedia plurima muricibus & buccinis ustis communia facit. Vide infrà in Muricis Corollario G. 60. uetustis A. parotidum.

160.14. post, spinula, Syluaticus. A. Spinula quidem scorpius est.

177.60. nominetur. A. Iconem adiunximus, qualis olim ad missam à Sittardo imaginem sculpta est, licet à Bellonio posita satisfacere potuisset.

Gallus marinus uulgò. Cancer Heracleoticus Bellonij.

178. Sub lemmate de Cancro Mæa, &c. A. *Vide Scaligerum in libro de Subtilitate.* Eadem uerba A. pag. 181. sub lemmate de Paguro.

189.21. A. Rõdeletius in Squilla parua scribit σκύλλαρον genere neutro per y. in prima. sed scyllaros mihi genere masculino dicendum uidetur. Τοῦτον δ' καλοῦσι σκύλλαρον, Aristoteles historiæ 4.4. Σκυλλάρων generis neutri sit oportet: sed ubi Aristoteles eo sit usus non occurrit. In ima pagina ad concham quæ è regione dextræ est, adscribe: Testa hæc Neritæ uideri potest, quòd buccino similis sit; ampla tamen, &c.

199.49. post, Athenæo A. (*& Oppiano lib. 1.*) Deinde in fine eius historiæ A. hunc uersum à nouo initio:

BELLONIVS hunc piscem Mustelum uarium seu stellarem nominat: cuius uerba ponam infrà cum Mustelis.

Deinde sub lemmate de Canicula Saxatili, subscribe: *Gillius & Bellonius galeum stellarem hunc esse putabant, sed reprehendit eos Rondeletius.*

201.6. post, rhina, distingue, & A. ut neq; Aelianus. 35. post, musteli A. nam κεντρῖναι absolutè uocantur, tanquam genus à galeis diuersum, quamuis & ipsi pisces sint γαλεώδεις.

210.11. πύρπνος, A. (al' πυρπνόος.)

214. Caprisci historia post capitonis fluuiatilis historiam poni debuerat, ex ordine literarum. Eâdem pagina sub lemmate COROLLARIVM, adscribe: Vide infrà in Mure pisce, elemento M.

217.26. ab initio uersus, adscribe: In piscatorijs Bauarorum legibus, interdicitur, ne breuiores duobus palmis, uel septem digitis, capitones fluuiatiles capiantur.

ADDITIO AD CAPITONES FLVVIATIles, pag. 217. post uersum 45. inserenda.

Capito fl. simpliciter dictus.

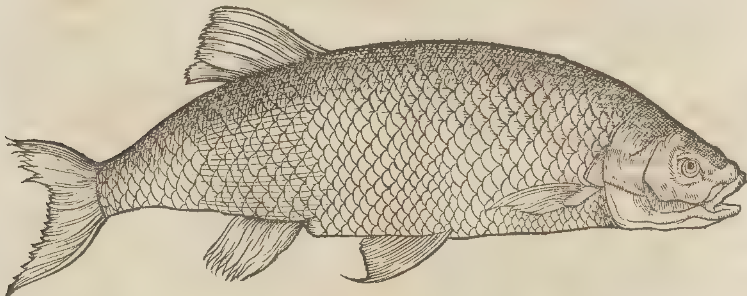

CAPITONIS fluuiatilis genus unum tantùm descripsimus suprà elemento C. ubi etiam iconem eius ex Rondeletij libro apposuimus. (is Coloniæ Munne nominatur.) Hîc aliam eiusdem piscis exhibemus à Io. Kentmano missam, Germanico nomine Siebel inscripto, sine alia descriptione. itaq; dubius, cum hoc nomen nobis & uicinis Germanis inusitatum sit, rursus eundem piscem, diuersum esse suspicatus, sculpendum curaui. Eundem autem esse puto ex Ge. Fabricij ad me literis, quarum hæc sunt uerba: Siebel piscis in Misena montana Elte (*ab alijs* Alte, *à nostris* Alet) uocatur. Capitur in Albi. teres (ferè) & crassus: squamis obsitus albis: inter eos qui assari solent non postremus. Dobula à Baltasare Trocho dicitur, uocabulo Germanico, quo etiam in Marchia utuntur, Hæc ille. Christophorus Salueldensis Murilegulos pisces Latinè nominat, qui Germanicè Seueln dicantur. Vorant (inquit) aquaticos mures. ¶ Circa Argentinam quidem uulgò Müsesser, id est Muriuori dicuntur. quod si uerum est, Græcè myotheras appellâris, sicuti & serpentes quosdam. ego muscis potiùs quàm muribus eos uesci putârim. ¶ Bohemi nominant Tlausie, uel Tlauslie. Vngari Szeleskezeg, ut in Catalogo piscium Vngariæ reperi: sed alius catalogus ad aliud capitonis fl. genus, quod Nerfling Germani uocitant, id nomen refert. ¶ Idem Encelius ab his piscibus, & alijs quibusdam, oua anguillarum & lampredarum, branchijs interdum suscipi & foueri scribit, ut recitaui in Anguilla C. ¶ Alius est Polonorum Dubiel, nempe Cyprinus latus.

Sed præter hunc Capitonem fl. alios etiam quosdam pisces, similiter & fluuiatiles, & forma non dissimiles, ad idem ceu genus referre libet: ut sunt apud Saxones & Misenos dicti, Jesen/ Rapp/ Zerte, nostris piscatoribus (sicut & Gallis & Italis, ni fallor) incogniti, & alij quidam: & lacustris apud Saluianum piscis, quem Album nominat. De singulis nunc dicemus.

DE CAPITONE FLVVIATILI ILLO, QVEM Jesen appellant Germani quidam: nos differentiæ causa, cœruleum cognominemus licet.

Iconem hanc piscis è Danubio, quem accolæ circa Viennam Jentling *appellant, à Stephano Lauræo medico Ferdinandi Augusti accepi: nec alium esse puto, quàm* Jesen *à Saxonibus & Misenis dictum.*

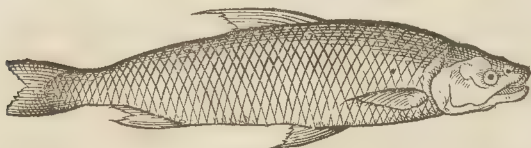

Recentiores quidam piscem Saxonicè dictum Jesen, alausam interpretantur. is (inquiunt) habet lucentes squamas argenteo fulgore: estq; ex eorum numero, qui apud Saxones assati gratiores sunt. Capitur in Albi. Ego quoniam è mari non ascendit, alausam esse negârim. Quoniam uerò cum capitone fluuiatili similitudinem habere, (non tamen ad eam magnitudinem peruenire, cum raro duas libras, xvj. unciarum, excedat:) & insuper cœrulei coloris (*aliqua ex parte*) esse fertur, qualem etiam esse uideo Danubij piscem Jentling, ex icone à doctissimo Lauræo missa, in

quo

quo dorsum præsertim cœruleum est, & aliquæ capitis partes, (latera & uenter argentei coloris sunt, pinnæ fermè ruffi, sicut & cauda,) qui & ipse præfertur assus, inde adducor ut uocabula hæc duo piscis unius & eiusdem esse statuam. Germani ad Viadrum Jesitz appellant: Dantiscani Jesus: Marchici ad Viadrum Jese scribunt. sed e. ultimum non proferunt, & primum obscuriùs instar æ. diphthongi feré. Aliqui Bratfisch, hoc est piscem assari solitum, per excellentiam. Poloni Iaiz, uel Iesień. ¶ Ex epistola Lauræi: Jentling uel Bratfisch non est in magno precio: neutiquam salubris, quòd pinguiusculus sit, & non saxatilium modo friabilis: suauis tamen satis, quantum ad gustum. Estur frigidus, assus potissimùm, quanuis & elixus, & alijs modis. Longitudo eius cubitum non excedit, nec latitudo tres aut quatuor digitos. Post Pascha potissimùm capitur. ¶ Haud scio an idem sit piscis, quem apud inferiores Germanos Macrell uocari, ab alijs Bratfisch, Adamus Lonicerus tradit. & in aquarum fundis latere addit, noctu cum face à piscatoribus capi. Eum quidam Lucium Ausonij esse non rectè conijcit. ¶ Cronenburgius medicus pereruditus, Macrill piscem in catalogo Rheni piscium mihi nominauit. Sed longè alius est qui eodem nomine in mari dicitur, uidelicet Scomber. ¶ Vngari Capitonem fl. cœruleum Czompo appellant, ut ex duobus meis Vngaricis piscium catalogis alter habet: in altero meliùs (ut suspicor) ad tincam hoc nomen refertur: Bratfisch uerò transfertur Sylewhal. hal quidem eis piscem significat. ¶ Idem fortè piscis est, qui Bratkarpfe ab accolis Poloniæ Germanis uocatur: à Polonis Glowacz ob magnitudinem capitis: (de quo plura leges inferiùs in Paralipomenis ad Cyprinum.) sed aliud Polonicum nomen huius piscis iam antea diximus: quamobrem in dubio sum.

DE CAPITONE FLVVIATILI, QVEM Coruum Miseni nominant, ein Rappe, nos rapacem cognominabimus.

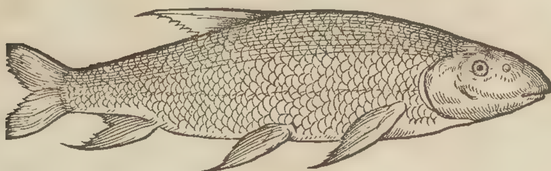

RAPPE uocatus (inquit Kentmanus: qui & iconem misit: id est, Coruus, quòd eius uolucris instar rapax uoraxque sit) piscis est candidus, argentei splendoris: dorso tamen fusco & subcœruleo. Squamis tegitur latiusculis, tenuibus & perspicuis. quibus pellicula tenuis argentei nitoris substernitur: quæ per squamas translucens, piscem ueluti argento illitum ostendit, quales etiam cæteri pisces, quos communi nomine albos cognominamus (Weyßfisch) apparent. Piscis est longus, crassus & carnosus: caro aristis plena. Longitudo ad latitudinem quintupla. Dentes ei non in ore, sed in faucibus sunt, (ut alijs quoque huius generis,) longiusculi, utrinque septeni è mandibulis prognati. Ventriculus & intestina simul, piscis longitudinem non æquant. Reuolutio eorum triplex est, ita ut in summo uentriculus sit, inde tenuius intestinum incipiens reuolui, duas sub eo helicas efficiat. Tegit hæc dextro latere iecur, (in quo uesica fellis longa conspicitur:) altero lien. (*Branchias molles esse audio, ut in Salmone: pinnas coloris è fusco punicei.*) Vesica in eo aëre plena, oblonga est, ut in Lucio, Cyprino, &c. Maximi qui apud Misenos capiũtur, ad sex aut septem libras (xvj. unciarum) accedunt. B

Nomen à rapacitate tulit. est enim ueluti prædo uehemens in aquis: nec minùs ferè quàm Silurus & Lucius, aut etiam ampliùs, damnosus est uorandis piscibus. quos dum persequitur, in ripam aliquando expellit, & simul etiam ipse interdum impetu in siccum elatus relinquitur. Hic piscis in Albi nascitur, non aliunde subit: & toto ferè anno (sed rariùs & per interualla quædam) capitur. A partu ualde augetur & pinguescit. Parit autem circa Annunciationem diuæ Virginis: quo tempore è stationibus suis cateruatim procedunt, magni & parui: duobus aut tribus diebus ante aut post illum diem: idque ita fore certum est. Quòd si nihil impediat, sexaginta, plus, minùs, uno retis tractu interdum capiuntur. Piscis est callidus, & extra hoc tempus quo propter partum gregatim natat, difficilis captu: nisi uel nimij uentorum flatus, quo minùs piscatores & retia trahenda audiat, efficiant: uel aqua perturbata uisum eius impediat: aliàs enim inter scamna, quæ arenæ accummulant, manet: nec facilè retibus includitur. Cæterùm extra pariendi tempus hamo ferè capitur, hoc modo: Quoniam uorax est piscis, phoxinus alius ue pisciculus hamo infigitur, & sic linea per aquam ultro citroque agitur, eo in loco ubi huius generis pisces degere coniectura est, hi cum pisciculo pariter hamum deuorant, & capiuntur. (A) C E

F Piscis est admodum laudatus & boni saporis, tum assus, tum elixus. A plerisq; tamen parui æstimatur, quòd idoneum coquendi modum nesciãt. nam nisi ritè coquatur, siue asses, siue elixes, in partes aliquot dilabitur: quòd si integrum seruare uelis, non in feruidam, ut alios plerosque pisces solent, aquam, sed ab initio statim in frigidam præparatũ immittes, ut pariter cum aqua concalfiat: tum condies, saliesq;, & ad iuris ferè consumptionem coques. Assandum uerò, desquamabis, exenterabisq; similiter: deinde sale diligenter consperges & perfricabis, & per duas horas in sale relictum, tandem assabis: ita bonus & grati saporis piscis erit. Sunt qui pisces assari solitos, simpliciter assent, ouis (aut lactibus) solùm non exemptis: & saluia inferta. alij oua seu lactes, cum hepate & liene exempta minutatim concidunt: adduntq; multum piperis ac caryophyllorum, salẽ, uuas passas minores, uitellum oui, hanc impensam in piscem infarciunt, & assant: putantq; ita salubriores fieri. Hucusque Kentmanus.

DE CAPITONE FLVVIATILI SVBRVbro, quem Germani Orfum appellant.

ORFVM Germani uulgò, *ein Orff*, genus hoc Capitonis nominant: quod mihi uidere nondum contigit, præterquàm Augustæ Vindelicorum olim in piscina quadam, ubi mihi intuenti, cyprini colorem præ se ferre uidebatur, aqua fortè uisum meum mutante. Ibidem depictam iconẽ clarissimus medicus Achilles Pyrminius Gassarus mihi curauit. Dorso est rubicundo, uentre albicante, squamis (ut apparet) magnis & latis. Assi laudantur, præcipuè Aprili & Maio mensibus. Linea à branchijs ad caudam an probè adeò recta (præter plerorũq; piscium morem) expressa sit, inquirendum. Germanicus liber qui Bauaricas constitutiones continet, eadem forma piscem hunc delineatum proponit, digitos xij. aut xiij. longum, qua longitudine inferiorem capi non liceat: cum uulgarem Ausonij Capitonem uel nouem digitos longum capere concessum sit: unde hunc (Orfum dico, qui tamẽ ab orpho marino pisce toto genere differt) ad molem multò maiorẽ excrescere coniecerim. ¶ In diuersis Germaniæ partibus aliter atq; aliter (proximis tamen inter se uocabulis) nominatur: Orff/Erfle/Nörffling/Würffling/Würffling: alicubi etiã Elft, idem, ni fallor: unde extat dicterium in hominem delicatum, Man müß dir ein Elft kochen. Intempestiuè captum, spinulis seu aristis redundare aiunt. Duorum generum esse hunc piscẽ audio: assatos alios carne alba esse, qui Augustæ uulgò Weyßfisch appellentur: alios rubicunda uel flauescente, truttæ salmonatæ instar. Piscem Norimbergæ quoq; in Begniza fl. frequentẽ esse aiunt: præferri genus illud cuius caro rubeat: in superficie discrimen non apparere: squamas paulò latiores esse quàm in thymallo. carnem siccam & friabilem, salubrem, ut uel puerperis concedatur: minùs suauem quàm Truttarum. ¶ Bellonius quoq; uisa apud me huius piscis effigie, forma ad Squalum (id est, Capitonem fluuiatilem) eum accedere fatebatur. ¶ Piscem audio lautum & in precio esse, muscis uesci: Cyprino minùs latum esse, sed crassiorem: non in aquis fluentibus, nec in lacubus, sed in piscinis fermè reperiri, apud Vindelicos, & Norimbergæ, & alibi. Sunt qui pigo picó ue pisci Larij & Verbani lacus, (de quo inter Cyprinos scripsimus,) eum comparent: & similiter certo anni tempore è squamis ceu clauos quosdam emittere mihi retulerint. Ad Cyprinos'ne igitur magis an Capitones pertineat, iudicandum illis relinquo, quibus in promptu hi pisces sunt.

DE CAPITONE LACVSTRI, QVEM ALbum piscem Saluianus nominat:

Iconem non posui, quòd ad alios Capitonum formas quàm proximè accedat: eam qui desiderat è Saluiani de Piscibus libro 1. petat.

A CVM hic uigesimus noster piscis, (inquit Saluianus,) locis plerisque Albo uulgò uocetur, à Petro Gillio Ausonij Galli Alburnus esse creditur. (*Atqui Petrus Gillius Alburnos, non quos Itali, sed quos Galli uulgò Ablos uocitent, esse indicat. Vide in Alburno, elemento A.*) Verùm Ausonij Alburnus fluuiatilis est, cum Mosellæ tantùm fluminis pisces ab eo describantur. hic uerò noster, lacustris. Quòd si aliquis alicubi in fluminibus etiam eundem reperiri obijciat: sicut id fieri non posse non contendi-

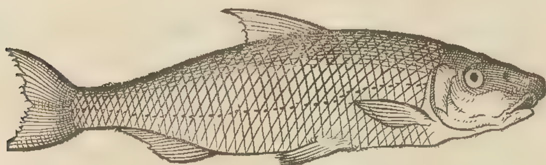
contendimus: sic cum in Mosella (ut à quàm plurimis illorum locorum accolis accepimus) non reperiatur, Alburnus esse non poterit. (*Post hæc coniecturas suas profert, Alburnum Ausonij eum esse piscem, quem Galenus Leuciscum uocârit, eundemq́, squalum esse, nempe illum quem nos simpliciter Capitonem fluuiatilem fecimus. Ego Rondeletij sententiam potiùs sequor. Et mox subiungit:*) Hunc igitur uigesimum piscem nostrum, uulgò loquentium more Album, & non Alburnum, uocandum censemus, (etsi sub piscis icone incisoris incuria Alburnus nomen excusum legatur: *atqui idem error in Tabulis Saluiani piscatorijs est:*) eiusq; antiquorum Græcorum Latinorúm ue neminem, mentionem fecisse scimus.

Albus quanuis Squalo Alburno'ue appellato pisci persimilis sit, ab eo tamen euidentibus quibusdam notis facilè internosci potest. Primùm enim etsi uterque latitudinis ratione oblongus appareat, eâdem nihilominus utriusque existente latitudine, Albus paulò longior Alburno conspicitur. Deinde rostro acutiore, oculis maioribus, ac dorso magis repando Albus est. Nam cum Alburni sensim atque modicè, Albi repente ac plurimùm à capite extuberat dorsum. Pinnarum autem tum in lateribus, tum in dorso ac in imo uentre existentium, situ ac numero cum Alburno conueniente, earundem colore abinuicem discrepant. subnigras enim Albus: subrufas uerò Alburnus eas habet. Postremò amplioribus squamis Albus tegitur: uentréque atque lateribus, æquè atque Alburnus, candidus & argēteus est: capite uerò ac dorso magis quàm ille subuiridis. Magnitudine non differunt: uti enim Alburnus, sic & Albus, pedalis, frequens: bipedalis uerò aliquando tantùm reperitur. B

Lacustris piscis est Albus, non tamen in lacubus omnibus, aut in eorum quàm plurimis, ut Tinca, Lucius, Squalus ac Barbus: sed in eorum nonnullis solùm reperitur. in Trasymeno enim lacu, ubi etiam Albo uulgò uocatur, frequens satis in fine uêris capitur. In fluminibus eum reperiri hucusq; non obseruauimus: estq; aduertendum, ne quispiam eum in fluminibus etiam reperiri contendens, Squalum pro Albo nobis ostendat. In mari nec nascitur, neq; ex lacubus fluminibus ue ad id descendit. C

Duram carnem habet Albus, & propterea ægrè coquitur. Insipidus adeò est, ut piscium ferè omnium iure uilissimus censeatur. nec enim ulla condiendi ratione sapidus effici potest. Torrefactus tamen paulò minùs ingratus est palato, solumq; in aliorum piscium penuria eo uesci solemus. F

DE CAPITONE ANADROMO ILLO, QVEM Miseni Zerte uel Blicke nominant.

CAPITONIBVS hunc piscem adnumero propter similem, ut ex pictura (quam Kentmanus misit) conijcio, corporis formam: differentiæ uerò causa anadromum cognomino, quòd ex Oceano Albim subeat, ut cestreus seu mugil ex mediterraneo Nilum. Nasutus uidetur, prominente & carnosa superiore oris parte, ut in nostris fluminibus, is quem Nasi nomine descripsimus suprà, pagina 731. N. elemento: cui etiam reliqua corporis specie per omnia adeò similis est, ut discrimen nullum animaduertam, ne colorum quidem ferè, nisi quòd Albinus hic Nasus magis albicat, noster uerò magis fuscus est. Sed noster planè fluuiatilis est, Albinus è mari ascendit: quem uel ab Albi ein Elbnasen, uel à mari ein Meernasen appellari licebit. Præterea noster uilis & plebeius est, Albinus uerò inter laudatos, præsertim assus. Hoc etiam notandum, cum Albinus alio nomine Blicca dicatur, longè alium piscem eodem nomine à nostris uocari, de quo egimus inter albos pisces elemento A. pagina 27. Zertæ quidem nomen etiam Polonis usitatum audio. Plerique Germani Zerte per e. aliqui (ni fallor) etiam Zorte per o. proferunt. A

Zerta (inquit Kentmanus) piscis est longiusculus, argentei nitoris. squamis paruis tegitur: dorso subfusco: pinnis quæ ad branchias sunt & parte supina rutilis, pauco cœruleo admixto. Linea utrinque à branchijs ad caudam tendit, in qua puncta fusci coloris digeruntur. Caput ei crassiusculum. oculi pulchri, magni, albicantes: nares magnæ non procul ab ore. Os molle prorsus, in quo nec dentes sunt, nec alia asperitas: sed ab initio gulæ seu faucium, maxilla utrinque B

ualida, dentibus ſenis oblongis uallata. Maximi huius generis piſces qui apud Miſenos capiantur, bilibres ſunt: libram xvj. unciarum dico.

C Anno toto ex Oceano in Albim aſcendit hic piſcis: maximè uerò circa Pentecoſten, quo
(F) tempore parit, migrare ſolet: tunc etiam ad cibum præfertur, quòd fœminæ ouis plenæ ſint. Manent & pariunt in Albi, proficiuntq́ ipſi ac ſoboles: augentur enim & pingueſcunt. Veſcitur omne genus piſciculis, qui nullis præſertim ſpinis & aculeis rigeant: item muſcis alijsq́ inſectis, quibus intra aut proximè ſupra aquam potitur.

F Habetur inter optimos qui in Albi ſunt aſſari ſolitos piſces. caro enim eius optimi ſaporis eſt. Ritè etiam elixus non malè ſapit. Deſquamatus nempe, exenteratus & elutus, in aquam feruere incipientem immittitur: conditúſque ac ſalitus ad iuris ferè conſumptionem coquitur. quo modo permulti etiam alij fluuiatiles piſces elixari ſolent: (uulgò dicunt **Treuge ſieden / oder heiſſe fiſch.**) Sunt qui iuri iam ferè conſumpto copioſum butyrum addunt, eóque liquato piſcem inferant: ſic paratas à butyro cognominant **Butterfiſch.** Poteſt & aceti aliquid affundi, & zinziber aſpergi, pro cuiuſque palato. Aſſus uel ſimpliciter, uel cum embammate è cepis minutatim conciſis, uino, croco, ſaccharo & zinzibere, ſapidiſsimè eſtur. Nec diſplicuerit deſquamatus, in fruſta conciſus, quæ in polenta aut ſecalis polline uoluantur, atque ita in butyro ſiue crudo ſiue liquato frixus. Hęc omnia Kentmanus. Non in Albi tantùm, ſed Sala etiam apud Miſenos flumine Zertam capi audio. Alius quidam narrauit, Zertam piſcem eſſe tenuem, oblongum & latum: ſimilem Guſtero (**einem Geuſter**) uulgò dicto: niſi quòd hic ſubcœruleas ſquamas habeat, Zerta uerò albiores. Eſt & **Schneppelfiſchgen** in Albi piſcis paruus, quem zertæ aliqui comparant, neſcio quàm rectè. mihi **Schneppelfiſchgen** Phoxinus quidam uidetur, qui cum zerta nihil ferè commune habeat.

225. Inter uerſum 45. & 46. hunc inſeres, nouo initio: CENTRISCVS. Vide in Pungitio.

226.21. poſt, Idem, A. Plinius medicus de diæta diſtemperantiæ hepatis, (ut Bellonius citat,) Merulam, coſſyphum, et ceredam, offerendos ijs, qui hepate ſunt calidiore, recenſet. Trallianus uerò ijſdem conſulens κνεῖδα, ἐκ τῆς αὐτῆς ἴσκον nominat.

227. lemmati COROLLARIVM, adſcribe: Vide plura in P. elemento, in Perca fl. minore. Eadem pag. quæ minoribus literis ſub altera icone ſcripta ſunt, dele.

229.54. Antacei A. (*Nos hoc ſuprà reprehendimus in Antacæorum hiſtoria:*)

232.59. poſt, Maſſarius. A. Vide plura infrà in Phyſeteris hiſtoria, elemento P.

240.24. A. Porphyrion, πορφυρίων, auis quędam & piſcis, Heſychius.

245. uerſu 57. uacuo, hæc adſcribes: *Contra picturas Olai magni, lege animaduerſiones Rondeletij, in hiſtoria monſtri Leonini, pag. 491. Balænæ fiſtulam unicam habent, Rondeletius. Cete omnia ſquamis, auriculis, (pedibus) & branchiarum ſciſſura carent, Idem.*

246. Lemmati DE CETO barbato, ſubſcribe: *De hoc ſentit Rondeletius, ubi picturas Tabulæ Olai reprehendens, ſcribit, Scolopendram cetaceam, monſtroſam ab eo pictam eſſe, quadrato capite, promiſſa barba.*

247. ſub lemmate, DE Hyæna cetacea, ſubſcribe: Improbat Olai picturas pleraſque Rondeletius, ceu non conſentaneas naturæ, ut alias complures ab eo exhibitas, Vaccæ & rhinoceroti ſimilia monſtra. 42. poſt auricula) A. Cadamuſtus tradit in Oceano meridionali piſcem ſui ferè ſimilem, longis auriculis, reperiri: ut in Orthragoriſco ſcripſi.

249. Picturæ primæ ſuperſcribe: *Ex Teſtudine marina finxerunt monſtrum, à quo Vitulus marinus (auriculas habens præter ueritatem) deuoratur, Rondeletius. atqui hîc pictus Vitulus oculos tantùm, non auriculas uidetur oſtendere.* Secundæ picturæ adſcribe: *Vide infrà in Hippopotamo B. de bellua Morſz, è Sigiſmundi Liberi Moſcouia pulchram deſcriptionem.*

250.12. ſpan. L. ſtang. ¶ Verſum 18. ſic L. **Daß ich im meer nit bin beliben.** ¶ Verſum 21. et 22. ſic L. **Zwentzig acht ſchůch man mich außmaß/ Wiewol ein klein Rußor ich was** ¶ 23. **mögen** L. **ſöllen.** ¶ Ad finem uerſuum Germanicorum hos quatuor adde:

Zů Straßburg hatt man den auch gſähen:
Tauſent fünffhundert iſts beſchähen/
Vnd neünzehen jar vmb Weynacht zeyt/
Mein ſtarck gbiſſz hatt mich gholffen neüt.

252.6. piloſæ: A. (*Vide ſuprà circa initium pag. 133. & circa finem ferè Corollarij de Phyſetêre, pag. 858.* ¶ 20. poſt priſtis. A. (Indico Oceano priſtes attribuuntur à Plinio.

254.22. poſt zytyron A. (*Vide infrà in Teſtudine.*)

257.48. adpoſui. A. (*Iconem dabimus infrà cum Harengi hiſtoria, elemento H.*)

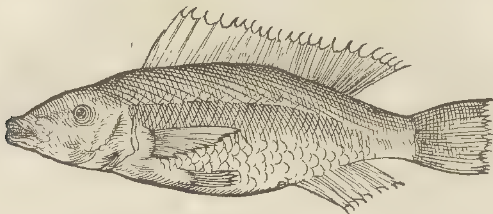
258.15. poſt, Athenæo, A. non rectè. Vide infrà in Eritimo. 49. poſt, generis. ſigna geminū: & A. Lupo excepto, qui ſolus τῶν χυτῶν bis anno parit. 57. poſt, uæniſſe. A. (*Athenæus tamen ex Ariſtotele Lupos μονήρεις, id eſt, ſolitarios eſſe ſcribit.*)

259.19. poſt, uocabulum ſit, A. Aelianus de Animalibus 46. ſcribit rhyades piſces hyeme ſimul manentes quieſcere, & ſe inuicem tepefacere: uerno autem longiora itinera ingredi: & cibis non modò obuijs, ſed inueſtigatis ueſci, ubi Gillius uertit aſpargos. 41. poſt,

retulimus

retulimus. A. Vide quæ annotaui in Mullo c. Locus est apud Aristotelem 9.37. Græca aliter habent, &c. 58. L. κιδνύω. Archestratus apud eundem in Buglossi mentione, lib. 7. sed pro καὶ lego πόλι, ut in eiusdem libri fine habetur, in ψήττα: unde Chalcidem hîc loci nomen esse apparet, non piscis.

262. post uersum 30. inserenda fuerat icon hæc Canadellæ uulgò apud Ligures dictæ.

263.8. A. Sed Bellonius inspectis meis iconibus, piscem quendam rubicundum, quem Turdo undecimo Rondeletij cognatum esse suspicor, hepatum suum esse dicebat: & eum quoque Venetijs Saccheto uocari, indifferenti nomine. Vide Corollarium ad Turdos Rondeletij. uidetur enim Bellonij Hepatus, undecimo Rondeletij Turdo cognatus. 32. Lemmati DE CHELIDONIA. A. Vide etiam in Hirundine, Corollario A. 37. post, sydera L. iuxta Andromedam hirundinis piscis præferre. 38. post, Rhodig. A. ex Theone in Aratum.

267.19. A. Ex hoc pisce puto esse Coruinam uulgò dictum lapidem: de quo nonnihil scripsi infrà, in Perca fl. B. nisi fortè è Coracino sit. uterque enim in capite lapides habere proditur. Vide etiam infrà, pag. 354. in Corollario de Coracino B.

269. Lemmati, DE CITHARO, Rond. A. Vide an hæc sit Tænia Bellonij, infrà inter Passeres, pag. 789.

270.52. post, Oppiano. A. Inter pisces Nili numeratur à Strabone κιθαρός, mâlim proparoxytonum.

288. Lemmati DE COCHLEIS Stagni, &c. subscribe: *Concharum hæc genera, non cochlearum uidentur.*

305.49. post, anim. 5.9. A. piscibus fusaneis (χυτοῖς, qui retibus fusim capiuntur,) adnumerantur: alibi gregalibus. Semel anno pariunt, Idem. ¶ 50. A. Subeuntes Pontum capiuntur, exeuntes autem, minùs, Idem alibi. ¶ 51. Ab initio uersus A. Optimi in Propontide sunt, antequam pariant, Aristoteles.

306.5. post, intelligens, distingue, & A. (uel potiùs Orcynum. uide infrà inter Thunnos:)

311.34. A. Vide etiam in Ostreis H.c.

312.44. post, Tridacnam. distingue, & A. (*ut annotauit Bellonius.*) ¶ 49. A. *Hæc Rondeletius.* At quæ Plinius Tridacna nominat, non est necesse de Indicis intelligi: sed de genere altero potiùs, quę uel apud Italos reperiantur: quoniam, inter nos, inquit. Vide infrà in Ostreis diuersis Bellonij uerba, & nostra in Corollario.

314.5. post, Arabicis A. (margaritis.) ¶ 6. post, inferiùs A. in Corollario. ¶ 7. post, Rubri, distingue, & A. pag. 327. item in Corollario de Margarita A. ¶ Iconi ad imam paginam, Corollarij lemmati subiectam, superscribe: *Hanc (si bene memini) Bellonius cum apud me uidisset, Pinnam fl. uocandā putabat, quòd & erecta stet, & margaritas contineat.*

317.24. post, dicemus, A. elemento P. ¶ 59. post, Galenus A. (*Vuottonus hæc etiam cum præcedentibus Xenocrati adscribit. Galenum nusquam puto balanorum meminisse.*)

319.40. post, σαρκοφάγος, aufer distinctionem, & A. τῶν πρὸ ἡμῶν. ¶ 64. A. (*Vide infrà in ijs quæ de Margarita scribit: & ibîdem in Corollario A.* ¶ 62. post, interpretari A. (Boëthius Scotus conchas margaritiferas in Scotia, uulgò Viduarum cupedias dici scribit.)

326.18. A. Angli Chamam læuem uocant a Clamme.

327.27. post, Rondeletij. distingue, & A. pag. 313. Margaritiferas etiam conchas manus piscantium præsecare aliquando traditur.

330.29. post audeo. distingue, & A. Gillius. 32. post Bellonio. A. eorum icones in fine huius Corollarij dabimus.

332.47. post, mytulos A. (*Alij uitulos legunt, Rondeletius lepores, neutrum probo.*)

335. post, esse A. (Melius sic: Mutianus, inquit, Echeneidē, pdit esse muricē latiorē purpura, &c.)

337.35. post Persiā. A. De murrhinis uasis plura reperies infrà in Purpura H.a.

339.27. post, θαλάσσιαι. A. Vide etiam infrà in Porco pisce.

341. Sub lemmate DE Operculo, &c. adscribe: *Icones iiij. oblongæ & strictæ, Conchylij operculum repræsentant: unum in medio rotundius, Buccini & Purpuræ.*

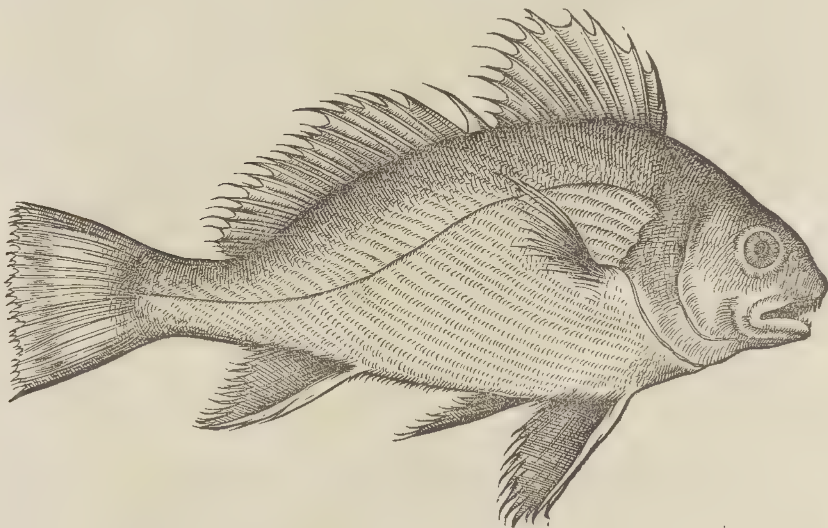
343.50.ab initio lineæ A. Vide infrà in Muricibus. uires enim eædem uidentur.
348.29. post, mediocres A. Vide in Muræna A.
352. Inter primum & secundum uersum, adde hanc iconem, & adscribe; *Piscis hic à Bellonio*

pro Coracino exhibitus, Cantharus uidetur. nam & Rondeletius Cantharum esse docet piscem à Liguribus Tanado dictum, non Coracinum, & Gillius piscem Massiliæ à colore castaneæ nominatum, Coracinum Neapoli uocari, audiuisse se ait: quæ nimirum errandi occasio fuit Bellonio: qui Cantharum bis pinxisse uidetur, primùm pro Coracino, ubi dentes non expressit: deinde pro cantharo, dentatum.

Eâdem pagina sub Lemmate Corollarium addito tres sequentes icones, cum suis inscriptionibus.

Venetijs pictum hunc piscem quondam Tincæ marinæ nomine accepi: sed falso, ut admonuit Bellonius: qui uisa hac effigie, statim Coruum marinum siue Carpam marinam (id est, Coracinum) esse pronunciauit. Colore magna ex parte nigricat tum corpore, tum pinnis: sed per latera fusco colori aliquid subuiride admixtum est. unde coloris nimirum ratione, Tincæ marinæ nomen (quod alij uulgò merulæ tribuunt, Romani etiam phycidi Rondeletij, id est, callariæ Saluiani) imperitior aliquis ei attribuit.

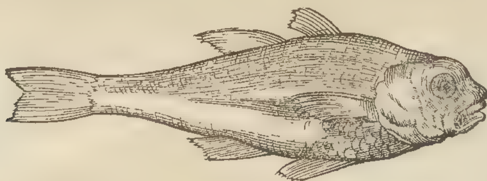

Hæc

Hæc quoq; Coracini species uidetur, colore ferè tantùm à præcedenti differens. est enim candidior: reliqua uerò specie similis, oris nempe & caudæ, item latitudine, ac pinnis & aculeis in uentre.

Piscem hunc Coruuli nomine in Italia pictum, Cor. Sittardus misit, colore rubicundo, &c.

352.46.post, ut A. ibidem. ¶ 57.post, reperio. punctum geminum nota, & A. & alibi in eiusdem loci recitatione μύλος, paroxytonum, lambda simplici.

353.post, causetur. A. Vmbram piscem Rondeletius scribit Græcos hodie μυλοπόποιου uocare: esseq; Vmbræ & Coracini tantam similitudinem, ut alter pro altero uendatur.

354.16.scribunt. A. Nos in Paralipomenis Rab piscem inter Capitones fluuiatiles exhibebimus ac describemus. ¶ Deinde sequentia uerba: Ego piscem hunc, &c. usq; ad saporis D. ¶ 48. A. Legè etiã infrà in Corollario de Perca fl. B. Alius est synodontites, è synodonte pisce: de quo infrà in Synagride dicemus. Qui è coracino est, coracinites uocari potest: qui è chromi, chromites: è sciæna, sciænites, quem Bellonius pierre de colique uulgò Gallis nominari scribit.

358.Lemmati COROLLARIVM, adscribe: Vide etiam infrà in Scordylo. ¶ post, Quadrupedibus A. ouiparis. ¶ 25.post, μυτίλος, A. πομπίλος, ζωίλος, τρωίλος, & pro fœtido ὀσμίλος apud Io. Tzetzen. ¶ 27. post, Δράκυλλος. A. à physa physalus fit, à thymo uerò thymallus per l. duplex.

360.3.post, cordylus. A. Σκορδύλος Oppiano libro 1. amphibius, in cauernis maris habitans cum polypis & scolopendris nominatur: nec alius quàm Aristotelis cordylus uidetur: quanquã hic suum cordylum non facit marinum. ¶ Inter uersum 46. & 47. hunc interpone: CORIAX salsamentum, uide suprà in Corace.

361.Inter uersum 9. & 10. hunc insere: CORYDELIS. Vide superiùs in Cordylo.

364.36.L. similis Lucernæ Venetijs dictæ. ¶ 38.post, adscribit: A. Lucernæ iconem in L. elemento dabimus.

366.2.post coloris, distingue, & A. quanuis & Lyra Rondeletio rubeat: & Galli Rouget ab hoc colore promiscue appellant, Cuculum, & Lyram, & Mullum: quoniam & colore, & corporis ferè figura similes sunt. ¶ In fine sexti uersus, distingue post pisciculus, & A. ut nõ rectè Germanicè etiam Gaernart dici illic adijciatur. Et mox L. in quibusdam Angliæ locis, huius generis fusco colore piscem, Curre indigetant. ¶ 11.post, sonabat, A. Est autem hic colore fusco,

cum **Gornard** rubeat. ¶ 20. post, corporis sui. A. Alibi etiam lepores maris inter pisces litorales Germaniæ nominat. ¶ 36. A. Io. Caius de hoc nomine aliquid sibi constare negat.

367. 34. post, ὄρκυνοι. A. Sed rectè quidem uidetur Vuottonus dicere, non tamen ex hoc Oppiani uersu. ¶ 45. post, Plinius, A. lib. 32. cap. 7.

369. 25. post, *obseruauimus* A. *in faucibus, sicut & tinca,*)

370. 30. ad nomen, Lepidotus, in margine A. Quære etiam infrà in L.

372. 2. post, rerum. A. Vide in Corollario de Vermibus aquatilibus. ¶ 39. A. In hoc seculo nostro gulæ obnoxio, etiam inuenta ars est Cyprinos saginandi in piscinis, ut euadant admodũ pingues & sapore grati. Inseruntur pilulæ ex furfuribus, & alijs quibusdam adiunctis, in os: aut conijciuntur in uiuaria ad pastum, Ge. Fabricius. ¶ 51. Lonicerus A. Miseni Carpas ante Pentecosten præferunt: & postea rursus post diui Michaëlis diem, usq; ad S. Ioannis.

Cyprinorum species. 373. post uersum 54. A. hæc à nouo initio: Nuper è Polonia quidam, uir rerum naturæ studiosus, de Cyprinorum in ea regione & Germania differentijs, sententiam suam his uerbis ad me perscripsit: Cyprinorum genera apud nos quatuor inueniuntur, ut nominibus, sic etiam forma & sapore diuersis. Genus primum simpliciter Carpam (**Karpfen** Germani, Poloni Karp) appellant. Alterum corpore multò angustiore est, ita ut supina pars in latitudinem circa medium minimè protuberet, sed ab ore caudam uersus secundum rectam (ferè) lineam ea pars protendatur. Ineptus est hic piscis elixari: melior, si assetur: quamobrem à Germanis Poloniæ accolis **Bratkarpfe** nominatur: à Polonis uerò Glowacz, propter magnitudinem capitis, quod corporis reliqui proportione prægrande uidetur. Tertium genus **Brachsme** Germanis est, (*Cyprinus latus Rondeletio:*) Polonis Dubiél: latior carpa communi, & squamis albior: & quia pinguior, sapidior, maiorisq; precij. Quartum latius superioribus, ferè ut **Karas** dictus piscis: unde etiam composito ab eo & carpa uocabulo **Karpkaraß** dicitur Germanis, & Polonis similiter, uel alio nomine Piotrusſ. Hic tribus superioribus præfertur, & in maiori precio est. (**Karaßkarpf**, *candidior est squamis quàm Carpa simpliciter dicta, in medio latior, nec ad eandem magnitudinem peruenit, Ge. Fabricius.*) Lege etiam paulò inferiùs in Additione ad **Karaß** piscem. Cæterùm qui **Spiegelkarpfen** à Germanis uocantur, apud nos (Cracouiæ in Polonia) non sunt. Qui **Setzlinge** Germanicè, hi Polonicè dicuntur Dlonnij karpik, (*uel*) Sprall piotink. Hactenus ille.

374. 14. A. Beichlingi in Turingia in piscina arcis, anno Domini 1252. Augusti die 20. captus est Cyprinus hermaphroditus, Ge. Fabricius.

375. 46. A. Scardua, & Incobia ex Pigis, & Plota, Salena, Benedictus Iouius de Piscibus Larij. Ab alijs profertur Engobia, quem piscem in lacu Verbano capi æstate tantùm, pedalem aut maiorem: è mari ascendere, piscator quidam ad eum lacum, nescio quàm rectè, mihi retulit. ¶ Est & Picus marinus quidam Bellonio. Vide infrà in P.

377. 16. A. Προτομὴ huic pisci tanquam in præputio est, reductilis & explicatilis, ut & Cyprino puto. Spina est à principio pinnæ dorsi, sed totam membrana abscondit. Iecori color pallidus uel subflauus: bili cœruleus. In Maij mensis fine obseruaui in Scardula fœmina lumbricos ad digiti longitudinem, unum albicantem. In ore intus ossa duo superiùs prominent: & alia inferiùs, quæ eis utrinq; (iuxta mandibulas) occurrunt.

A In eâdem pagina, ad finem Corollarij de Cyprino lato, A. à nouo initio. BLEHE uel **Plötze** (inquit Kentmanus: *utuntur autem his nominibus Miseni de Cyprino lato*) piscis est latus, argentei nitoris: dorso parum fusco, cui aliquid cœrulei admixtum est: corpore tenui, squamis tegitur ut Cyprinus. Ab initio dum digito breuiores sunt, à figura nominantur **Weidenbletter**, id est, Salicum folia: deinde aliquanto maiores **Windtbleben**: iam uerò ad libræ pondus aucti & maiores, **Bleben** uel **Plötzen**. Tandem bilibres aut trilibres (raró enim tres libras in Albi superat,) (F) **Brossen** uel **grosse Bleben**. Hi cum copiose capiuntur, incisis uentribus saliti conduntur in uasa ut uendantur. **Plotzen** autem uocantur quòd figura referant usitatum antiquitus gladij genus ualde latum, breue ac tenue, eodem nomine dictum.

Piscis hic latus ac tenuis, ore est acuto, capite paruo, oculis pulchris: naribus utrinque geminis. Dentibus, corde & intestinis non dissimilis est Coruo (*uulgò dicto pisci*, **einem Rappen**:) nisi quòd fellis folliculum habet rotundum: & uesicam magnam, aëre plenam, duplicem: quarum utraque cordis figuram præ se fert. E maiori uenula ad pulmonem (*branchias puto dicere uoluit*) fertur. Corui autem uesica oblonga est, ut in Lucio, Cyprino, alijsq; Albinis piscibus.

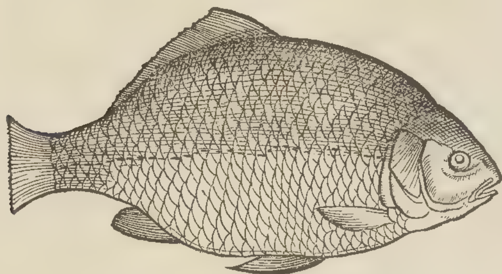
C E E piscinis aut stagnantibus aquis in Albim uenit: in quo parit, proficit & pinguescit. Capiuntur autem subinde & magni & parui: sed non priùs quàm aqua uehemente uentorum ui commoueatur, aut tempestatibus ac pluuijs turbetur: tunc enim è uado ascendit. Parit circa medium Maij: eoq; tempore præcipue & plurimi capiuntur. Amant uadum herbosum: ut plurimùm enim herbis et uermibus pascuntur. quare cum Albis inundat, è profundo ad plana riparum se recipiunt: in quibus, extra illud tempus quo pariunt, capi solent.

Bonus et boni saporis est piscis, siue recens assus, aut in aqua ad iuris ferè consumptionẽ elixus: siue infumatus similiter elixus. Hæc Kentmanus.

Sunt

Sunt qui **Brosen** aut **Prossen** piſcem, à **Blahe**(uel **Blehe**) diſtinguant: quòd hic candidior, tenuior, ſicciorq́ ſit: ille nigrior, craſsior, pinguiorq́. ego cum Kentmano ſenſerim, ætatis tantùm differentiam eſſe. Chriſtophorus Encelius hunc piſcem Plocenum nominat, Germanico uocabulo ad Latinam terminationem deflexo: Obſeruaui (inquit) anguillas, & lumbricos aquaticos, quos à nouem oculis uulgò denominant: & murænas, (**die Pricken**,) cum hi piſces ex ouo gignuntur, (ut fit aliquando,) ut primùm excluſi fuerint, ſuſcipi in branchias & foueri, modò à piſce Ploceno, modò alijs quibuſdam. A

ADDITIO AD PISCEM **Karaß**: DE QVO PRIVS SCRIPSIMVS AD FInem pag. 377. & ſequēti mox pagina iconē eius rudē exhibuimus: hîc meliorem damus, qualem Stephanus Lauræus, Ferdinandi Auguſti medicus, miſit: piſcis ſcilicet ſimpliciter **Karaß** dicti: ei ſimilem minoris **Karaß** effigiem à Io. Kentmano miſſam, nō poſui. differt autem ab hac, quòd caudam extremam ferè arcuatam, & in medio reductam habeat, &c.

KARAS piſcem Germani uocant, alij **Kares**, uel **Karauſſen**. Genera eius tria in Albi reperiuntur. Primi generis piſces, ſunt parui, tenues, lati, colore ſubaureo, cui circa dorſum fuſcus admiſcetur. dupla eis ad latitudinem longitudo: caput paruum. Pinna dorſi & cauda, fuſci coloris ſunt: reliquæ uerò quinq́ pinnæ, è fuſco punicei. Squamæ ut in Cyprino. Genus hoc Miſeni paruum cognominant, **klein Karaß**: uel (*à colore*) **Giblichen**. Viuaces ſunt admodum, (**Sind eines ſehr harten lebens**.) E piſcinis & ſtagnātibus aquis in Albim ueniūt: in eoq́ augent & pariunt. Rarò octo digitos longitudine excedunt. Veſcuntur gramine & argilla, ut & reliqui huius generis piſces. quamobrem magis amant piſcinas, quàm fluentes & lapidoſas aquas, propter uadum (herboſum & argilloſum.) Itaq́ rariùs in Albi reperiuntur. In piſcinis quidem eos multiplicari non patiuntur domini: impediunt enim incrementa & ſaginationes Cyprinorum, quos à pabulo depellunt. *Genus I.*

Alterius uerò generis **Karas**, aliquanto craſsiores & longiores ſunt. ſquamas ſimiliter ut prædicti, uel ut Cyprini, è giluo ſeu flauo nigricantes habent. Vocantur autem **Halbkaras**, id eſt dimidij Caraſi: (*ab alijs* **Karpkaraß**,) quoniam è Caraſo & Carpa ueluti compoſiti uidentur. Hi quoq́, ut primi generis Caraſi, è piſcinis aut ſtagnantibus aquis Albim ingreſsi, pariunt in eo & creſcunt. Vtriſq́ caro eſt ſubflaua, & in cibo uiſcoſa, quomodocunq́ parata. Quò diutiùs uerò in Albi immorantur, eò ſapidioris, ſolidioriſq́ carnis euadunt. (*Quære etiā paulò ſuperiùs circa finem Additionis ad paginam 773.*) *Genus II.*

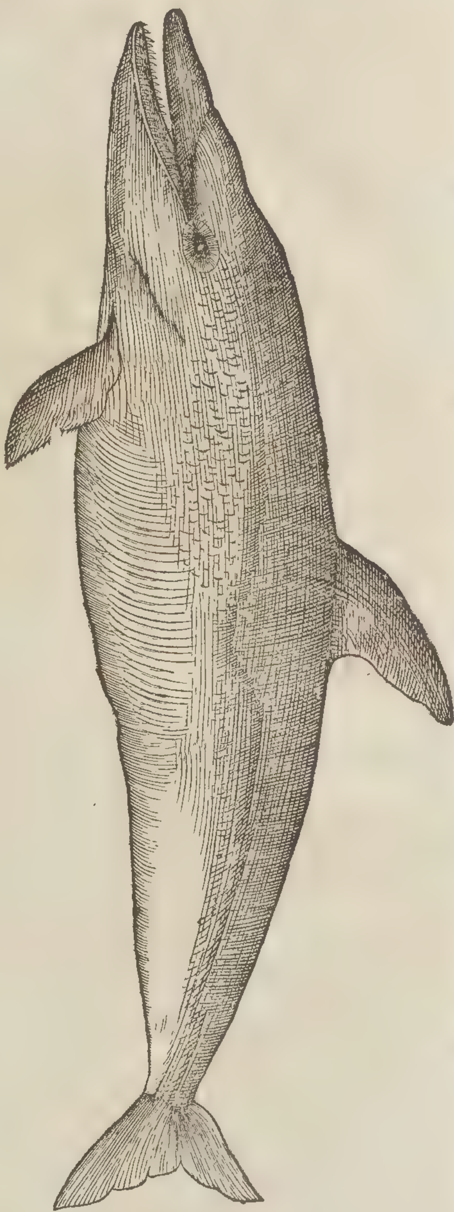
Tertij demum generis Caraſi tenuiores & latiores ſunt, quàm dimidij nunc dicti: ſimiles primis, ſed maiores, & pulchri candoris argentei: habentq́ pinnas parte ſupina rubentes: ſuperior uerò pinna cum cauda obſcurius è fuſco punicea eſt. Hi piſces in Albi naſcuntur, non aliunde (ut prædicti) ingrediuntur. Pariunt primùm Iunio menſe, ſecundò Ianuario: ſicut & ſuperiores: quibus temporibus etiam præcipuè capiuntur. Mediocriter augentur, ut ſeſquilibres aliquando aut bilibres capiantur. Aſſari ſolent, & in precio habentur. Fœminæ ouis grauidæ, elixæ etiam in aqua ad iuris ferè conſumptionem, uel copioſo butyro ad ius ſub finem adiecto, non diſplicuerint, Hucuſq́ Kentmanus. ¶ Karás etiam Polonicè nominatur: & multùm, ut ferunt, à Cyprino differt, niſi quòd ſquamis eum æmulatur. ¶ Ex epiſtola Stephani Lauræi: **Caraus** piſcem ad uiuum depictum mitto: in quo totus uēter inferior, ſubfului quodammodo coloris eſt. talis enim reperitur in lacubus & aquis ſtagnantibus: in recentibus uerò & fluentibus aquis, ea pars eſt albi coloris. ¶ Ex epiſtola Guil. Turneri: Cyprinum cum Bellonio Carpionem (*Carpam*) uulgarem eſſe faterer, ſi uſpiā tam fœcundi reperirentur, qui ſexies aut quinquies in anno parerent. Verùm *Genus III.*

de tam frequẽti partu Carpionis dubito. Eſt piſcis in Friſia orientali, quem Carutʒ appellant, Carpione minor multis partibus, tergo magis arcuato, ut ita dicam, & gibboſo, cætera illi ſimilis: quem omnes qui ipſum in uiuarijs ſeruant, conſtanter affirmant ſexies in anno parere. quare ſi Carpio, Cyprinus non ſit, hic meritò eſſe poteſt. ſed nihil definio.

379.54. poſt daſcillum, diſtingue, & A. dixiſſet.

380. 6. poſt, gratificaberis. A. Eſt autem Lebias Athenæo marinus piſcis, qui aliàs Hepatus dicitur. uide in Hepato.

388. ſub titulo COROLLARIVM. adijciatur hæc Delphini imago, his uerbis adſcriptis: *Delphini hanc picturam à Cor. Sittardo habui.*

458.14. duarum, A. aut trium, ¶ 28. propenacuto: A. (Sic Hiſtoriæ 1.5. de cordylo: Ἔχει δὲ ὅμοιον γλανεῖ τὸ οὐραῖον:)

459.36. Siluri A. (ut ego puto) ¶ 40. poſt, Danubio. A. (aliamq; ei ſimilem ex Albi. ab utroq; magnitudine ferè tantùm differre puto illam è Rauenſpurgenſi lacu.) ¶ 44. A. Species autem ex prædictis picturis non pauciores tribus eſſe uideo. nam & è Murtio lacu, & Argentina miſſus, ſpecies duas peculiares indubiè conſtituunt: reliquæ tres ad ſpeciem unam pertinere uidentur.

466.49. ἀκύμονος A. (fortè ἀμύμονος)

477. 44. Ghiozzi, A. (*Ionctium alicubi pro Phoxino Hetruſcis dictum interpretatur Bellonius, nimirum à iuncis,* ein Pfrill:)

389.62. poſt, laus, A. Aelianus quidem de Animalibus 9. 59. ex Ariſtotele φώκης legit, non φωκαίνης, ſimiliter Plinio.

393. 14. Hirci piſces in Cyrenaico & Sardoo mari oberrant cum delphinis, Volaterranus ex Aeliano: apud quem non hirci, ſed arietes legitur.

407.11. poſt, commotus eſt. A. Scio Plinium libro 21. cap. 4. ubi de roſarũ generibus agit, ſic ſcribere: Eſt & quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis lychnis, nõ niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinq; folia, uiolę magnitudine, odore nullo. Hæc ille: unde aliqui herbam Italis Roſete dictam, lychnidem eſſe putant, ut ſcribit Bacchanellus.

410.15. A. Vide etiam Rondeletium infrà, in Capite de Vermibus in tubulis delitescentibus, elemento V.

411.22. post, magnæ A. (*cochleæ nudæ, Aelianus.*)

412.17. post, Mutianus A. (prodit echeneidem) ¶ Ibidem margini adscribe: Mutiani murex: de quo leges etiam infrà in Corollario de Murice.

424.44. post, apparebant, A. Vide infrà ubi de anguibus scripsi in Hydri historia.

428. inter decimum & undecimum uersus, hæc interscribe: ELEGATRVS nominatur ab Ausonio in carmine ad Theonem: Corrhoco letalisq; trygon, mollesq; platessæ: Vrentes thynni, & malè tecti spina elegatri. Quærendum an scorpius uel araneus sit.

432. ad iconem piscis in medio paginæ adscribe: Pictor omisisse uidetur pinnas medij uentris, quas Bellonius expressit, is quidem figura hac apud me uisa, omnino Epelanum fl. suum esse aiebat. ¶ 61. A. Hispani scombrum uocant cauallo, Rondeletius.

433.11. post, squamis.) A. Hippus piscis qui sit Atheneo & Plinio, nondum planè scio: nisi idem sit cum hippocampo, Rondeletius. Deinde L. Plura de Hippocampo, &c. ¶ 16. post, Albertus, distingue, & A. et Author de Nat. rerum, apud quem Zidrach scribitur.

434.9. post, appellat, A. hæc Athenæus: ego sardinas ab Aristotele (in his quæ extant) nusquã nominari puto.

436.37. post, ὕκκυς, nota punctum. et A. Vide infrà in Hycca, elemento H.)

437.10. post, Ruburnus A. (duo nomina de uno pisce.)

438.16. post, Varium, A. (Germani ein Pfrill uel Bambele,) ¶ 17. A. Vide Rubiculus in R. elemento. ¶ 32. post, faueret, A. (quanquam proprius Rheno non est, cum è mari ascendat, sicut & salmo. ¶ 41. ad iconem Escharæ adscribe: *Vide an Auris marina Bellonij (in Patellis, quanquam longè diuersa, nobis reposita) huic cognata sit.*

441.29. post, Petri, A. (Orphum etiam Græci multi hodie Petropsaro, id est, piscem sancti Petri nominant.) ¶ 32. post, sum. A. Pierius Valerianus idem de Squatinæ piscis capite scribit.

443. post, acutum. distingue, & A. (*à quo fortè etiam nomen ei factum.*) ¶ 60. post, palmi; D. cõma, et A. (*scilicet maioris,*)

444.16. post, fossilem A. (*Vide etiam infrà inter Mustelas, ad finem historiæ illius quam Lotam Galli nominant: item in Pœcilijs.*) ¶ Deinde D. hæc uerba, Ge. Agricola, &c. usque ad Peifker. ¶ 18. post, crassiores, A. (Melius Erdtputten uel Erdtrüschen dicerentur.) Ad eiusdem lineæ finem A. cui similem quoque Nicolaus Speicherus peritissimus Argentinæ pharmacopœus misit, unà cũ sceleto piscis è Marchia: in qua regione (præsertim Francoforti ad Viadrum & Zulchi) communem uilemq; esse ait: alibi nusquam à se uisum. Corpus in pictura frequentibus punctis nigricantibus pingitur. Dorsum nigricat, uenter subluteus est: latera per longitudinem alternis eosdem ferè colores habent, &c. ¶ 27. post, ratione, signa geminum punctum; & A. Pful Misenis palus est, uel palustris lacus.

452.53. post, ferunt. A. (Vide infrà in Xiphia Saluiani sententiam, super hoc Strabonis loco.) ¶ 10. post, diximus: A. (quanquam ueteres Canem potiùs faciunt genus ad Mustelum, quàm contrà.) ¶ 23. post, ultimo. A. (*sed θυραῖον tantùm ab Athenæo dicitur, non τόμος θυραιανός. Vide infrà in salsamentis H. a. pagina 987.*) ¶ 24. post, Hic A. (Canis marinus) ¶ 31. post, tirsio A. (aliâs tyrsio.) ¶ 36. post, dicitur, A. (*Verùm Græci τέμαχος potiùs quàm tomum dicunt de parte piscis.*)

457. Lemmati DE GLANIDE, Rond. subscribe: *Glanis esse non potest, cum Glanis Siluro similis describatur, ad quem hic nequaquam accedit.*

477.44. Ghiozzi, A. (*Ionctium alicubi pro Phoxino Hetruscis dictum interpretatur Bellonius: nimirum à iunctis,* ein Pfrill.)

479.13. *candido.* A. *Pinnis albicat, similis ferè capitoni fl. minori, quem Haselam nostri uocant. Latera eius linea distinguuntur.* Quærendum an Sueta Bellonij idem hic piscis sit, in Naso nobis descripta: nam peritonæum etiam Rislingo nostro ut Suetæ nigricat: & magnitudo Suetæ magis quàm Nasi ei conuenit. ¶ Ibidem, *capitur* A. (*sed raro.*)

480.26. conijcio. A. (*His scriptis audiui piscem quem alij Germani* Steinbyß *uocant, à Misenis* Steinschmerlin *appellari, Pœciliæ Pausaniæ, id est, Peiscero uulgò dicto, planè cognatum. quare utrunq; gobium pœciliam, sed alterum barbatulum, alterum imberbem, nominare & cognominare licebit.*

482.2. A. Plura quære infrà in Corollario de Phoxinis F. ¶ 35. A. Poloni Pstranik appellant: aliqui recentiores Latini Saxatilem, ineptè. ¶ 39. post, branchijs A. (*In sceleto uestigia quidem branchiarum foris mihi apparent, sed locus clausus & solidus est.*) ¶ Post uersum 57. A. Titulum hunc: COROLLARIVM III. De Aspero pisciculo, Gobioni persimili. Sub titulo A. hanc iconem. Iconi subiunge descriptionem ut sequitur.

PICTVM hunc è Danubio piscem Iulius Alexandrinus præstantissimus Ferdinandi Augusti medicus ad me dedit. Suspicor ferè eundem esse cum Aspero pisciculo Rhodani, à Rondeletio suprà inter Gobios fl. descripto. forma quidē tota & singulæ fermè corporis partes in utriusq; pictura cõuenire uidentur, nisi quòd pinna ab ano in nostra icone nulla est, pictoris fortè incuria. Nulli enim pisciū opinor hæc pinna deest. Rondeletius Lacertū peregrinū suum sine ea pinxit: quam Saluianus eidem addidit. Bellonius in sola Tænia hanc pinnā se nõ reperisse mihi retulit. ¶ Piscis quē exhibemus Germanicū nomen est **Zindel**: uel, ut alij scribūt, **Zinde/Zundel/Zinne/Zingel**. Vngari Kolcz appellant. Icon ad me missa, digitos xij. longa est: quam longitudinem in hoc pisce mediocrem esse audio. Colore est partim è fusco ruffescente, partim nigris maculis satis magnis per interualla distinctus: quarū aliquę à dorso ad uentrē (qui cinereus est) obliquę tendūt. Oculis color Indicus: & aliquid sub eis rubri. Audio eum ad libræ pondus (.i. unciarū xvj.) accedere: (alij etiā trilibrem fieri retulerunt:) caudā adeò durā habere, ut uix amputari possit: pinnas in dorso aculeatas percæ fluuiatilis instar: (*icon nostra pinnas molles, nõ aculeatas, præ se ferre uidetur:*) rostrum acuminatū; carnem candidissimā. Sunt qui forma & colore Cani marino cõparent: alij Lucio, præcipuè quidē capite. absq; squamis esse aiunt, instar anguillæ. (*Rondeletius Asperū suum à squamarum asperitate uulgò Gallicè Apron dictum ait.*) Lautissimum esse addunt simul & saluberrimum, omnium Danubij pisciū, ita ut uel puerperis apponatur, & diuitū duntaxat mensas oneret: quod equidem miror, si squamas nõ habet. ferè enim omnes qui squamis carent, minùs salubres existimantur. Ferūt eum Danubius & Tibiscus. In Danubio prope Bosoniā magna eius copia capitur. Viennæ etiā non deest: et in Bauariæ fluuijs, ut Isera, & Loisaca: hic quidē è lacu **Ammelsee** fluit in **Kachelsee** lacū, & inde rursus in Iserā fluuium. In piscinis seruari nõ potest. ¶ Eiusdem piscis effigiē illi quā dedimus, similē, coloribus tantùm diuersam (uentre & pinnis albicantibus) Raphaël Seilerus (iurisconsultus doctissimus, Comes Palatinus, clarissimi Augustanæ Reip. archiatri Geryonis filius) ad me misit. in qua similiter nulla ab ano pinna, nullæ squamæ apparent. ¶ Alius ab hoc nimirū est piscis apud Borussos **Zanz** dictus: quanq; & illū audio Lucio comparari, rostro esse acuminato, sed minùs quàm Lucius: maculosum, carne solida: sed marinū esse, Lucij magnitudine, squamis etiā Lucij instar paruis tegi. De eo an sit asellorum generis, ut suspicor, quærendū. Eundem puto alibi aliter nominari. **Zandet/Zandel/Sandat/Sant.** (*Videtur ab arena nomen habere, nam & in litoribus capitur.*) Hunc in Borussia & Dania capi audio: & dolijs inclusum magna copia ad mediterraneos (Noribergam usq;) exportari. magnitudine esse instar mediocris Merlucij, (**wie ein mittelmessiger Stockfisch.**) supina parte albū, prona nigricantem: capite nõ magno. Salsi carnē, tenaciorem fieri. Aliqui longū esse narrarunt ad dodrantes ferè tres cum dimidio: flumina subire: in cibo laudari. alij insipidū esse dicunt, quia nihil pinguedinis habeat: cyprini magnitudine, minùs latum, sed crassum, album: specie truttæ salmonatæ similē, squamis cyprino, capi etiam in lacu Suerinensi, per quadragesimam maximè.

ADDITIO AD PAGINAM 484. POST VERSVM 31. ad finem Elementi G.

DE GVSTERO VVLGO MISENIS DICTO PISCE.

Iconem à Io. Kentmano missam non posui, quòd omnino piscis idem mihi uideatur cum illo quem nostri Bliccam uocant: quemq; Rondeletius Ballerum facit, &c. de quo scripsimus suprà pagina 27.

A. Elemento inter Albos pisces.

Geuster uulgò à Misenis in Albi uocatur piscis, qui Blicca à nostris, ut iam dixi. sed alium Miseni Bliccā, quem & Zertā, appellant, anadromum piscē: de quo paulò antè inter Capitones fluuiatiles scripsimus. Christophorus Encelius, deflexo Germanico uocabulo ad Latinā terminationem Gusterū dixit. Anguillæ & lampredarū species (**Pricken** & **Neünéügen**) aliquando (inquit) ex ouo generantur: quamprimùm uerò exclusæ suscipiuntur in branchias & fouentur à Gusteris & alijs quibusdā piscibus. Piscem hunc aiunt assari solere, paruū, crassum & breuem esse. Aliqui Zertæ comparāt, (nescio q̃ rectè:) ea enim à Kentmano oblongior angustiorq; pingitur: in hoc differre, addunt, quòd squamas habeat subcœruleas, quæ in Zerta albiores sint.

502.44. deprimantur, A. (*aut potiùs firmentur, ita ut innatent tamen, & per mare ferantur, non ad fundū mergantur.*) ¶ 45. gaudentes A. sub eis.

503.8. post Rondeletij. distingue, & A. et infrà elemento T. in Tragis.

504.20. perforatam A. (*τὰ βραγχία κατατετρημένα*, id est, branchias perforatas.)

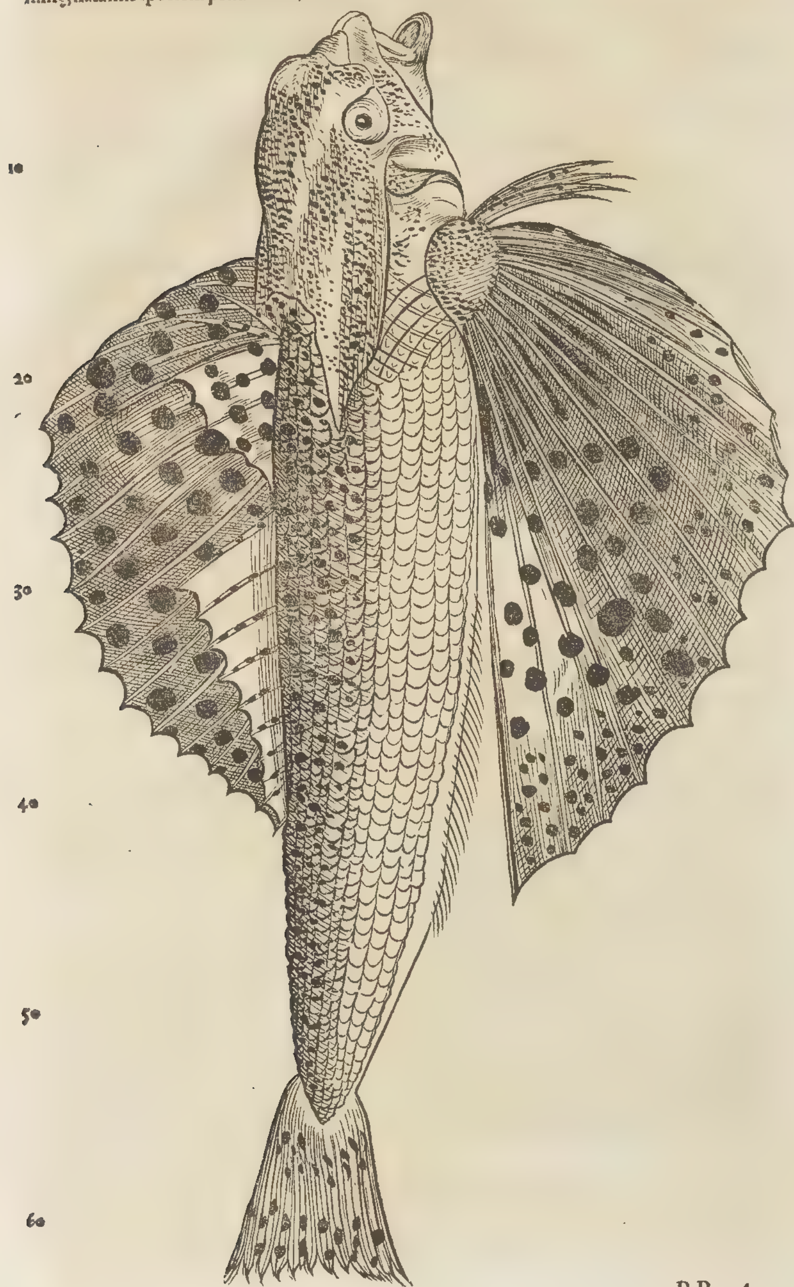
514.37. hoc libro A. (*nos hunc ordinem non seruamus.*)

515. Sub lemmate, DE EADEM, Bell. subscribe: *Mugilem alatum Rondeletij uidetur pro hirundine pingere.* ¶ 46. in fine lineæ A. Immò libro 2. inter pisces, quorum uenenati sint aculei, hirundines recenset.

516.20. A. Romæ Rondeletij lyras, capones uocant. Miluus siue Lucerna piscis, tam similis est hirundini pisci, ut Græci hodie falsò eum chelidonem uocent: Adriatici sinus accolæ Lucernam appellant, Gillius.

517.4. arbitrentur, A. Ab horū alterutro iconē hîc subiunctā accepi: & rursus similē ferè à Sitardo.

tardo. Species hîc proposita piscis est uolantis, pinnis nempe in transuersum extensis, eædem demissę, natantis speciem præbebunt.

520.10.puto.A.(Meliùs explicatum hunc Pausaniæ locum dabimus in Tritone.)

521.32.Plinium.A.Oppianus Syænam circa petras leprades degere meminit. ¶ 33. laus.A. nos inter Mustelos infrà diuersos esse ostendemus.

531.43.A. ¶ Enhydridis iecur uesicæ uitia; & calculos sanat, Plinius.

Phryganium Bellonij.

546.33.A.Icones hîc adiecimus, alteram Phryganij nudi, alteram sua theca intecti, è lacu no-

stro: Kärderle nostri nominant. Theca est quasi bombycina, longitudine articuli humani in digito, parte una aperta. Ei includitur uermis pedibus senis & capite eminens, reliqua pars, nempe alueus oblongus, intus conditur: supra infráque cirris albicantibus hirsutus, quibus opinor thecæ suæ adhæret, adeò tenaciter, ut uix euelli uix queat. pars extrema, utrinque eminens paucis & breuibus pilis insignitur. Cum in sicco seruassem duos aut tres dies, & caput prominens emortuum uideretur, euulsi, & posteriora etiamnum uegeta uiuáque inueni. sed & caput rursus leuiter mouebatur. Thecæ illi foris adhæret, quicquid leuius appropinquârit, cortices lignorum, fremia seu phrygana (unde phryganium Bellonius nominauit) quibusdam & conchulæ patellarum instar, magnitudine & figura lentis: & aliæ quisquiliæ.

Eâdem pagina uersu 58. Plinius. A. Hermolaus lampetras uocat, fontanas tineas. ¶ Et mox pro has, L. ego uerò has Plinij tineas esse puto, &c.

548.30.A. ¶ Reperiuntur & in mari uermes aliqui huiusmodi, ut nulla alia pictura, quàm una linea continua exprimi possint, &c. Vide infrà elemento V. ab initio Capitis Rondeletij de Verme microrhynchotero.

549.4.A. ¶ Qui intemperie hepatis calida laborant (inquit Trallianus) si ea leuior fuerit, & usres calidæ, sumere poterunt lupum, orphum, ceridem, καὶ τὸν δὲ αὐτὸν ἰσικὸν, μὴ μέντοι γαρὸν, ἢ κνίσσης (Andernacus legit κνίδης, id est urticæ) ἢ ἄλλων τινῶν, ὁ γὰρ ἰσικὸς οὗτος μετὰ τοῦ μηδὲν ὠφελεῖν, ἔτι μᾶλλον βλάπτει τὰ μέγιστα τοὺς ἐσθίοντας.

552.35.Egau, A. (*nostri ferè lacertum terrestrem sic uocant.*)

553.sub lemmate, DE EODEM Lacerto, &c. subscribe: *De Trachuro leges pauca etiam in T. elemento.*

554.Lacerti peregrini iconi, adscribe: *A Saluiano meliùs pingitur hic piscis, & σαῦρος uocatur. pinnula etiam à podice additur.*

560.13. saxatiles A. (*hoc non conuenit phycidi.*) ¶ 17. Idem omnino, aut maximè D. hæc uerba. Et mox L. ¶ Cognatus huic mihi uidetur Scarus uarius Rondeletij, quem Bellonius simpliciter Scarum nominat. sed differt dentibus, quos planos (suprà) habet Scarus, & in Oceano non capitur: cùm hic, quo de agimus & mediterranei et Oceani piscis sit.

563.37.post, *inuenio*, nota geminum punctum, & adde: *quisquis autem ita sensit, ex Plinij de piscibus catalogo malè distincto ad finem libri 32. deceptus uidetur.*)

566.57.iudicent.A. Vide etiam in Corollario de Vrticis diuersis.

572.62.Cor (*fortè Corpus, uel Crusta.*)

578.46.Varinus.A. Et alibi, Σμαρίδιον, γράδιον.

584.61.Apologia 1.A. De pedibus earum, & mollium in genere, plura leges in Sepia B.

585.46.L.Athenæus quoque & Eustathius Aristotelis uerba recitantes, νέουσι legunt.

593.32.luceat.A. In uiuo etiam squamæ quodammodo aureo colore lucent, singulæ extremo margine medio: reliquum enim cute obductum est. Pantheram fluuiatilem hunc piscem dicas, cum propter rapacitatem: tum quoniam maculis plurimis albicantibus latera eius distinguuntur, plerisque oblongis. Lingua in Lucio grandi satis euidens est, & aliqua ex parte soluta: branchiæ quaternæ. In fine Martij reperi sesquicubitalem, ouis plenum. Squamæ ei peculiares, tripartitæ à posteriore parte.

612.32.A. Lyræ alterius Rondeletij effigies hæc est, (quanquam cornua ab ore prominentia, tanquam in Lyra instrumento, nulla ostendit,) ad sceleton olim nobis delineata.

Icon huius Lyræ in sequenti pagina expressa est.

618.inter uersus 57.& 58.hæc interscribe: MALTHAE icõ & descriptio ex Rondeletij opere, hîc omissa, posita est infrà inter Mustelos.

637.1.papaueres A. ¶ Vide etiam infrà in Polypo B, & in Rondeletij Pinna magna F.

639.4.post, *facta est*, distingue, & A. nescio quàm rectè.

Ad iconem Merulæ è Bellonij libro, adscribe: *Icon hæc persimilis est Phycidis ab eodem Bellonio exhibitæ iconi.*

642.58.post, χρύσοφρυν, nota punctum geminum: & A. *in calida uerò intemperie, ex piscibus concedit psittam, mullum, scarũ, chrysophryn: &, si calor sit leuior, ualidæq; uires, lupum, orphum, ceridem)*

644. ad F. in margine adscribe: Vide etiam in Turdo aliquid.
¶ 19. κοσσύφους A. καὶ κίχλας.

647.20. μύρος, A. (*scribendum fortè μῦρος, penanflexum*)

659.26. Καλυδῶνι A. (fortè Καλυδῶν' γῆ)

662.27. A. Hinc & Plato Comicus apud Athenæum: Σκορπίος ἐῶ παύσει γε σου τὸν πρωκτὸν ἐπελθών.

670.12. sagittarius A. (*Hunc alibi Scolopacem uocans, Sagittarius, inquit, esse non potest. nam sagittario plures sunt aculei ad herinacei speciem*)

683.37. apparet. A. Fel iecori adiunctum habet zygæna, Arist. historiæ 2.15. lego smyræna. uide in Corollario sphyrænæ B. 46. piscium. A. Cuias flumen rectà ad Oceanum tendit: cuius accolæ donarunt nobis murænas ducenta habentes pondera, (*malim pondo, id est, libras:*) affirmantes in mari Oceano, quod erat ad milliarium tertium & uigesimum, maiores esse, Alexander Magnus in epistola ad Aristotelem.

698.29. spinam A. intelligo.)

AD PAGINAM 705. POST VERSVM 27.

ADDITIO DE LAMPREDA, EX IO. Kentmani Catalogo piscium Albis.

Lampreda piscis similis est ei quem Enneophthalmũ uulgò Miseni uocant, (gleych einer Neunaugen oder Pricken, (sed maior.) unde imperiti aliqui putarũt Steinbeiß/Neunaug & Lampred, unum esse piscem, qui pro ætate ac magnitudine nomina mutet. A

Lampreda dorso est è fusco puniceo, (breunlacht:) uentre candido. Pellem sine squamis habet, satis crassam & lubricam. Sunt quæ ulnæ longitudinẽ attingãt, plus, minus, satis crasso corpore. Caput est lõgiusculum: os rotundum, subflauum, satis amplũ seu latum in rotunditate: quo sicuti enneophthalmus maior ac minor (wie ein Steinbeiß oder Neunaug) suctu se affigit. Felle caret, & iecur pulchrũ ac uiride habet. Maximæ in Albi libras ij. cũ dimidia pendent, aut tres ad summum: & grossis (ut uocant) nummis, sedecim uel octodecim ueneunt. B

Piscis hic apud nostros (quanquã, nisi magnis impensis paret, non admodũ sapit,) pro lautissimo habetur, & preciosissimo, si pro ponde re, ut fieri solet, preciũ æstimet. Huius aũt nobilitatis forsitan causa est, quoniã felle caret: uel quoniã iuris apparatus, sine quo nihil sapit, preciosior est, quàm ut à plebeijs aut mediocribus hominibus confici possit. F

E mari in Albim ascendit unà cũ salmonibus. cũ enim per se inepta sit ad natationẽ, salmonibus affigens se ab ijs pertrahitur, per præcipitia etiã fluminis interdũ, si quæ obstiterint. Sugit aũt tam ualidè, ut signa aliquando instar argentei numi semuncialis in cute & carne salmonum relinquantur. Sic in Albim aut Mildam aduectæ, ad riuos properant: ubi, eo tempore quo Salmones migrant, maximè capiuntur. qui capturã subterfugiunt, pereunt & contabescunt. Quòd autem salmoni potiùs, quàm sturioni aut alteri cuipiam anadromo adhæ rescat, carnis salmonum dulcedinem in causa esse puto. C

Assus aut elixus simpliciter hic piscis, ut alij pisces, planè uilis est, & nullius egregij saporis: ita uerò, ut nunc dicetur, paratus, principum mensas ornat. In uas uinarium aliquod impositus, uino Maluatico, aut alio quod haberi optimum potest, abunde perfusus, id ipsum in corpus attrahit, citiùs quidem quod dulcius fuerit: unde inflatur ac distenditur, donec expiret. Sunt qui ut sumptum declinent, quoduis uulgare uinum adfundant. Ita extinctum piscem incidunt: & uinum quod attraxerat, cum sanguine colligunt. Ipsum uerò in frusta F

pro arbitrio diſſecant:quæ,ut reliquos piſces,in aqua bene elixant.elixa eximunt,& ſanguini cũ uino pro condimento adijciunt,cinnamomum,caryophyllos,ſaccharum, zinziber, uuas paſſas minores:& confriatæ melituttæ(Pfefferkůchen)plus,minùs,prout ius craſſius aut tenuius parare libuerit.hæc ſimul coquunt:deinde fruſta piſcis iam elixa inijciunt , & aliquantiſper cum iure bullire ſinunt,ut odorem ſaporemq́ attrahant.Hoc modo parata Lampreda principum cibus eſt, &,ſi libeat,in tali iure ſeptimanas aliquot bona ac ſapida ſeruari poteſt.Hæc Kentmanus.

Vermis Indicus fluuiatilis. In India Cluias flumen rectà ad Oceanum fertur : cuius accolæ nobis donarunt uermes ex ipſo flumine extractos,femore humano craſsiores,omni generi piſcium ſapore præferendos, Alexander Magnus in epiſtola ad Ariſtotelem.Fuerint autem hi uermes forſitan lampredæ uulgò dictæ,aut eis cognati piſces.

ADDITIO AD ALTERUM GENUS LAMPREDAE, minus,pagina 706.poſt uerſum tertium inſerenda.

DE LAMPREDA MINORE, VEL ENNEOPHTHALmo maiore,ex eodem Kentmani Piſcium Albis Catalogo.

A B NEUNAUG (id eſt,Enneophthalmus uulgò dictus)piſcis eſt,longi & anguſti corporis,dorſo è fuſco puniceo,uentre candido,(ſicut & Lampreda:)quam cute etiam,& oris forma refert, & branchijs utrinq́ ſeptenis detectis,ocellorum quadam ſpecie , unde nomen ei impoſitum. ab utrouis enim latere inſpiciatur,ſeptenis branchiarum foraminibus,ſi oculi bini ueri adnumerẽtur, nouen ocellos habere uidetur.

C Ex Oceano in Albim uenit:ex Albi ad riuos tendit: in quibus plurimi circa medium Qua(E F) dragesimalis ieiunij capiuntur:quo tempore etiam plenæ ſunt ouis fœminæ,&(*in utroq; ſexu*)pingues optimiq́ ad cibum.nam qui reliquo anni tempore capiuntur ſicciores tenacioresq́ ſunt.Similiter ut lampreda,non proficit in dulci aqua,ſed contabeſcens moritur.

F Bonus eſt piſcis tum recens,tum infumatus. Recens ſimpliciter in aqua elixatur,ſicut alij piſces.deinde ius aromaticum(è uino,ſaccharo, cinnamomo, caryophyllis, & zinzibere cum uuis paſsis minoribus)affunditur.coloris autem gratia , uel defrutum ceraſorum (gegoßne kirſe:) uel modicum melituttæ,(Pfefferkůchen:)uel amylum cum croco additur. Infumatus uerò in aqua calida medicè præmaceratus,ſuper craticula aſſatur.quod ſi recenter infumari cœperit,præmacerari in aqua non fuerit opus.

706.30.Adſcribe:*Hæc fortè eſt Typhle,Nili piſcis.Vide in T.* ¶39. Naijnog. A. Miſeni & circa Argentinam aliqui(puto)Steinbeiß nominant,quod nomen nobis uſitatum eſt de alio piſce inter Gobios fluuiatiles deſcripto.Luſitani Engie.

707.1. Adſcribe:*Vide ne ſquamæ nimis manifeſtè ſint pictæ.*

712.60.uoraces. A.Barbulæ in ſuperiori maxilla geminæ:unica à mento pendet.Fel in lacuſtri genere cœruleum. Veſica ad promouendam natationem aëre plena ,;plerisq́ alijs piſcibus data, nulla in hoc genere muſtelarum eſt,quod ſciam.

713.37.refutauimus. A. In fœminis oua ſunt plurima,congeſta, minima, inſtar lendium, alba. ¶ 40. A. ¶ In lacuſtri aliquando grandines aliquot in iecore inueni, tum in ſuperficie,tum interius.

ADDITIO AD PAGINAM 714. POST uerſum 18. inſerenda.

RURSUS DE EADEM MUSTELA FLUUIAtili,ex Catalogo piſcium Albis Io.Kentmani.

B OLRUPA (ſic à Miſenis uulgò dicitur,ein Olruppe,genere fœm.)longus & lubricus piſcis eſt,ſepties ferè longior quàm latior.non ſquamis, ſed læui pelle fuſci coloris , uariantibus paſsim nigris maculis integitur.Pars poſterior planè anguillam refert.Quod ad colorem,& partim quo-
Muſtelæ fl. & Siluri collatio. que formam, ſimilis eſt Velſo piſci, (*ut Miſeni nominant:id eſt,Siluro:*) ſed caput & os minus acutiúsque habet, & à mento barbulam unicam: Velſus uerò quaternas ea parte : in ſuperiori autem labro binas. Pinnis etiam differunt. Olrupa enim binas gerit ad branchias , utrinque ſingulam; & infra in medio aliam , omnes molles : Silurus uerò binas ſolùm illas iuxta branchias habet, quibus aculei duri inſunt . Spina quidem una & ſimplex per dorſum Olrupæ extenditur , ſimiliter ut in Velſo. Pro dentibus labra habet aſpera. Cor ad initium gulæ dependet , ut alijs plerifque piſcibus. Iecur ei proportione maximum. nuper cum pondus iecoris unius examinare liberet, quatuor ferè uncias cum dimidia pendebat. Gula anguſtior eſt: uentriculus uerò longus & craſſus : circa cuius medium enaſcitur inteſtinum paruum , è quo ſtatim ad utrunque latus appendices uel ramuli undecim ſparguntur , ita ut ueluti manu quadam utrinque uentriculus comprehendi uideatur: ſunt autem omnes caui & ſucco cibario pleni. Ab hoc inteſtinorum initio meatus rectà deſcendit paulò ultra uentriculum: inde dupliciter reuolutus, iterum rectà extenditur uſque ad anum . Hinc aliqui nugatores hunc piſcem medicum

(Doctors=

(Doctorsfisch)nominant,quòd uentriculum(qui matulam siue ampullam, in qua medici urinas contemplantur)manus ueluti matulam tenentis, complectatur. Maximi in Albi bilibres ferè sunt:hoc est,unciarum xxxij.

Piscis hic anno toto è riuis in Albim migrat.Circa brumale solstitiũ & natiuitatẽ Domini parit:quo tempore,nisi glacies impediat,plurimus capitur,& in cibo tunc optimus est. C

Bonus & sapidus est piscis. Simpliciter quidẽ in aqua fontana(cui cũ primùm feruere occœperit,immittit & cõditur)ad iuris ferè consumptionẽ elixus:affuso demũ etiã uino, (**mit einẽ weyn abgekület,**)optimè sapit.Iecur eius imprimis inter delicias censet:& omniũ qui in Albi piscium iecori præfertur.Alios etiam pisces,quibus cum elixatur Olrupa,sapidiores reddit. F

Spina huius piscis arida cõtrita,drachmæ unius aut dimidiæ(pro ætatis ratiõe)põdere,infantibus & pueris aduersus comitialẽ morbũ,miro successu propinatẽ stillatitio liquore florũ tiliæ, ut à præstantissimo Haldẽsis episcopi medico Georgio Laurea accepimus: qui & seipsum frequenter hoc remedio usum, & alios subinde feliciter utentes obseruasse retulit. G

719.Sub lemmate,DE CENTRINA,Rond.subscribe: *Aliam eiusdem iconem magnã à nostro pictore expressam,inuenies infrà cum Vulpis mar.Corollario.*

721.6.L.(acipenser scilicet,)& parenthesi include.

723.32.Lemmati adscribe:*Duas eius icones Bellonius posuit:unã simpliciter Vulpeculæ nomine: alterã Italicæ Vulpeculæ,quæ à Venetis Porco marino dicatur.atqui in descriptione discrimen nullum facit.*

728.1.Lemmati adscribe:*Vide etiam infrà,ab initio Corollarij de Vulpe.*

730.16.Iliad.N.Adde:sed pro ὑπὸ τῇ μύτιδι,ut apud Aristotelẽ habet,non rectè legit ἐν τῇ μύτιδι. Vide Rondeletiũ in Sepia,ubi mytidẽ iecori respondere ostendit, & atramentũ in ea non cõtineri:Quære plura in Corollario de Sepia B. ¶ 22.masculino.A.Sepia quidẽ, quæ mytin habet, ut & alia mollia,dicitur nõ sola,sed coniugatim,mas cum fœmina,natare.

732.14.Sueta:A.Nasi enim extremitas crassiuscula prominet:os reductũ est,latum:quodq; ueluti labra habere uideat,ut labeo fluuiatilis dici mereatur.Dentes in ore nõ habet. Pinnæ omnes, & cauda quoq;,perpulchrè,minij ferè instar rubẽt:ea quæ in medio dorsi est excepta, quæ fusca ferè est.In medijs etiam branchijs ruboris nonnihil est.Fell pallidum,dilutum,in folliculo tres digitos longo,qui intestino annectitur.

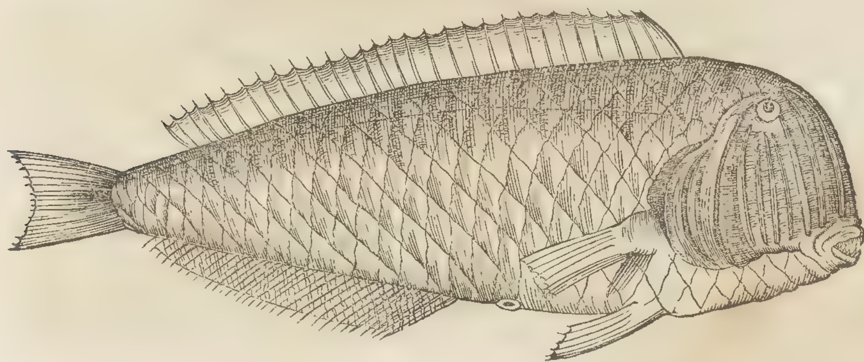
736.28.Bellonius.A.¶ In India Cuias flumẽ rectà ad Oceanũ fertur: in quo Scari ingentes uasis eburneis capiebant,ne arundines morsu cõfringerent,aut à capillatis mulieribus(quę pisce uiuebant aquis immersæ)prenderent.quæ quidẽ mulieres ignaros regionũ homines in flumine natantes aut tenendo gurgitibus suffocabãt,aut in arundineta tractos,cũ essent specie mirabiles, affectu suo auidè uictos rũpebant, aut Venerea examinabãt uolũtate.Quarũ nos duas modò cepimus,colore niueo Nymphis similes,diffusos post terga capillos habentes,Alexander Magnus in epistola ad Aristotelem.

741.38.A. Tonsicula quidẽ ex Orimis celebratur à Cassiodoro,non describitur.

ADDITIO AD PAG. 741. POST VERSUM 51. INSERENDA.

DE EODEM PISCE, EX HIPPOLYTI SALVIANI LIbro 1.qui Romæ uulgò Pesce Pettine uocari scribit,&c.

Piscis huius effigiem suprà etiam,elemento N.ex Rondeletio, Nouaculæ nomine dedimus. Hic aliam à sculptore nostro iam priùs elaboratam,(ad picturã à Cor.Sittardo missam,sed quæ tum nos subterfugerat,)damus. qui elegantiorem requirit,è Saluiani libro petat. Nostra quidem hæc,sicut & Rondeletij,si non satis accurata, ad piscis tamen cognitionem satisfecerit.

A Piſcis huius (quem Romæ Peſce Pettine, & in pleriſq; alijs locis Raſon uocant) Græcum & Latinum Nomen priſcum inuenire nobis hucuſq; non licuit.

B Peculiarem adeò figuram habet hic piſcis, ut nulli alij piſcium ſimilis uideatur, ab omnibusq; internoſci facilè poſsit. Capite enim permagno eſt, ualde tamen (non ſecus quàm corpore toto) compreſſo, & omni prorſus roſtro carente. Linea nanq; anteriorē capitis, ſiue totius corporis partem terminans, longa ſatis & recta, atq; ferè ad perpendiculum è ſummo capitis uertice ad inferiorem uſque maxillam defertur. In infimo cuius anterioris atq; ferè perpendicularis partis loco os poſitum eſt paruum, dentibus acutiſsimis & paruis, præter quatuor anteriores & longiores, munitum. Oculi parui ſunt, & in ſuperiore capitis ſede collocati. Branchias utrinq; quaternas habet: & binas etiam utrinq; pinnas, duas latiores ad branchias: & duas alias anguſtiores in uentre. In dorſo unica erigitur pinna, non multùm lata, ſed ſatis longa, à primo nanq; dorſo exorta, per dorſum totū ferè uſq; ad caudam extenditur. Imo præterea uentri alia una ſingularis pinna ab ano (qui in hoc piſce propiùs ad caput quàm ad caudam accedit) nata, & uſque ferè ad caudā producta ſubditur. Cauda in unam & latam pinnam degenerat. Ventriculum habet mediocrē: inteſtina pinguedine plurima obducta, & multis gyris circumacta: hepar pallidum, & in fellis ueſicā iecinori annexam. Piſcis eſt latiuſculus ualdè, Fabri inſtar compreſſus, ſquamis magnis contectus, & uarijs atq; pulcherrimis coloribus egregiè depictus. Caput enim, maxillæ, & branchiarū opercula, plurimis cœruleis lineis inſignita apparent. Imi uentris & caudæ pinnæ ſubflauis & uirentibus lineis inter ſe cancellatim cōmiſſis, decenter admodum depictæ ſunt. Pinna dorſi rubra eſt, nonnullis cœruleis conſperſa maculis. Corpus reliquum ex albo flaueſcit. Ad multā molem non excreſcit: palmi nanq; menſuram excedere non ſolet.

C Piſcis eſt marinus, litoralis, & non pelagius: ac litorum, maximè quæ ſaxis abundant, incola. Nec omni mari communis eſt. In quàm plurimis enim marinis locis ne reperitur quidem: in nōnullis uerò rarus habetur. In noſtro nāq; Romano foro piſcatorio uix deni aut duodeni quotannis conſpiciuntur. In Rhodio tamen, in Siculo, atque in Hiſpano mari frequentior gignitur. Soliuagus piſcis eſt, imbellisq; & infirmus: carniuorus tamen. Vnde cum ob imbecillitatem corporis ac paruitatē oris, maiores aggredi non audeat piſces: paruis loligunculis, Sepiolis, Apuis, atq; reliquis minutioribus piſciculis ueſcitur.

F Carnem habet teneram & friabilem, boni ſucci, atque concoctu facilem: unde in ſaxatiliū penuria, ipſis ſubſtitui, atque ualetudinarijs apponi poteſt. Nullis ferè alijs ſpinis, præter eas quæ dorſi ſpinam conſtituunt, interciditur. Guſtui ſuauiſsimus eſt: & propterea ubi ubi capi ſolet, in maxima habetur exiſtimatione.

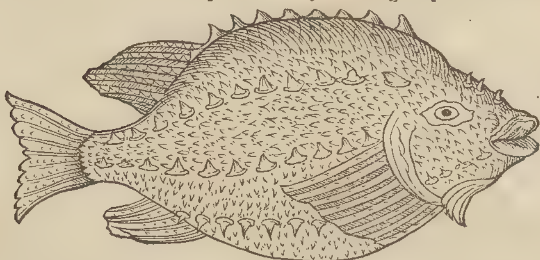
742.12. poſt dicam. ſigna punctum geminum: & A. ubi rurſus etiam de ouis tarichis.

743.22. ἰχθύδιον. A. Petropſaro, Chriſtopſaro, & ſimilia, non à pſaro, ſed ab opſario compoſita mihi uidentur. ¶ 50. Iliad. Λ. Adde; ὀψωνεῖν cum accuſatiuo: ἀδελφοὺς ὀψωνοῦσι μεγάλους τε φάγρους, Strattis apud Athenæum.

ADDITIO AD PAGINAM 748. POST uerſum 23. inſerenda.

RVRSVS DE LVMPO ANGLORVM, DE QVO etiam proximo Corollario retrò in A. & B. nonnihil diximus.

Iconem hanc inter alias picturas à Io. Kentmano miſſas reperi.

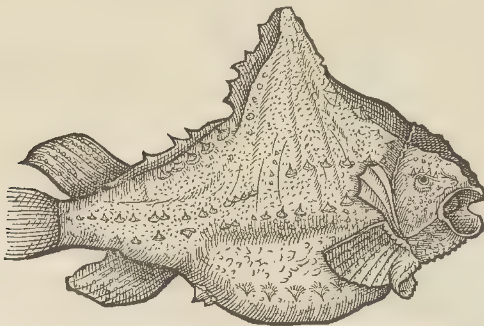
Picturam huius piſcis cum ad excellentem medicum Guil. Turnerum Anglum miſiſſem, eius ſuper eadem ſententiam ſciſcitatus, reſpōdit: Imago quam ad me miſiſti, Lumpi planè noſtratis eſt: uerùm duæ poſteriores pinnæ abundant. nam tales in piſce, quem ego recenter captū uidi, & poſtea comedi, nullæ comparebant. Deeſt etiam ſub mento, ut ita dicam, rotunda cauernula, quam ego in meo Lumpo uidi & contrectaui. Cætera omnia bene conueniunt. De eadem doctiſsimus medicus Hieronymus Maſſarius Vicentinus, qui Argentinæ artem medicā docet,

lis

his ferè uerbis ad me scripsit: Angli quidam, uiri non mediocris doctrinæ, inspecta piscis pictura quam ad Turnerum mittis, retulerunt, piscem huiusmodi reperiri iuxta Cornubiæ (postremum Angliæ) promontorium, & ab incolis uocari Lump: prominentias autem illas, quæ osseæ fortè ab aliquibus putari possent ex pictura, callosas esse, quibus scopulis adhæreant, quod piscatores testantur. dorsum rubicundum, uentrem album haberi. Piscem ipsum in magnis delicijs reputari.

Rursus in alia epistola ad me Turnerus: Lump piscis (inquit) apud nos nomen habet ex rudi & informi frustulo, quod nostra lingua Lump nominamus. Plinij Orchin esse posse commoda adhibita interpretatione non diffiteor. uerùm Bellonij Orbis, quem ipse pingit, esse nequit, nam piscis edulis est Lumpus noster, absque squamis, cartilagineus. uera enim ossa aut spinas intus nõ habet, sed eorum loco cartilagines. Eiusdem est saporis, cuius Squatina. Duas tantùm habet pinnas, & eas infra branchias. In singulis lateribus ternos habet aculeorum aut recuruarum spinarum ordines, à capite ad caudam usque porrectos. In summo tergo unicam talem habet spinarum seriem. Verùm aculei illi rari sunt, intercedentibus interstitijs non paruis seiuncti. Spinæ iam commemoratæ rubi spinas mirè referunt, (*Inde Batum rotundum appellare licebit,*) (A) nisi quòd non ita recuruæ sunt. Vmbilicus ei prominet in uentre portentosæ magnitudinis. Sub mento rotundum quiddam circuli instar apparet: quo se solo aut lapidibus affigere interdum uidetur. Caput habet ranæ simile, & oculos admodum paruos. Tota cutis summa, tactui aspera est. Ex nostris non desunt, qui hunc piscem nominant a See oul: (*uel*) ut Scoti uocant, a Paddel.

DE ORBE GIBBOSO.

PISCEM hunc præcedenti ferè similem, nisi quod in dorso gibbus attollitur: ab eo ipso Orbem gibbosum nominare libuit: Græcè νωτιδανὸν dixeris, à noto, id est dorso eminente: sic νωτιδανὸς galeus nominatur ab Aristotele libro quinto de Animalibus: quem Epænetus ἐπινωτιδίαν uocat, authore Athenæo. Qui piscem ipsum uiderit, nominabit fortè commodiùs. Delineatam eius iconem Georg. Fabricius olim communicauit, absque nomine. in Balthico Oceano reperiri aiunt. Corij portiuncula quam misit Fabricius, crassiuscula & tenax est. multis punctis seu tuberculis potiùs exasperatur. eminent etiam spinæ quædam ceu rubi, sed mucrone recto, pyramidis forma, aliæ magnæ, aliæ paruæ, è fusco albicantes. Missa ad me pictura à capite ad extremam caudam longa est palmos circiter quatuor, id est, digitos sedecim: lata uerò ab imo uentre ad summum dorsi acumen, totidem digitos, nempe sedecim, & ampliùs unum. Hanc magnitudinem uiuum ipsum piscem adultum, latam manum non excedere, scripsit Fabricius: & prætereà: Huic pisci (inquit) ut pictura indicat, non planè duplo maior dorsi altitudo, quàm uentris est profunditas: sed uenter de more laxus, dorsum in aciem est acuminatum, in carinæ modum. Superior corporis pars figuram triangularem efficit, uenter rotundus & amplus. Os minutum nec prominens; cauda parua, & pro reliqui corporis modo, satis crassa. Corpus munitum spinis osseis, præduris & acutis, quæ Amazonicæ peltæ contractæ, sed eminente umbone, formam præ se ferunt. Earum in utroque latere spinarum sunt tres ordines. Imus infra pinnas initium sumens, unà cum uentre terminatur: medius, à branchijs ad caudæ usque extremitatem extenditur: superior à dorsi latere sursum incuruatus, ad caudæ finem prorsum reflectitur. Similes spinæ supra oculos incipientes, per dorsum & dorsi acumen pinnatum tendunt, & à pinna suprema geminantur ad usque proximam pinnam, quæ caudæ est initium. Ipsæ pinnæ punctis albis ex eadem ossea materia, ordine dispositis, ceu margaritis, cum distinguuntur,

tum ornantur, nec non reliquum corpus cum uentre, eiusmodi punctis asperum, sed neque eodem ordine, nec ornatu, nec densitate. Spinæ albæ, & minutulis punctis asperæ, umbo læuigatus. Corpus in mortuo pisce nigrum, cutis dura & aspera, uenter flauicans.

756.4. post, *pinnas,* nota geminum punctum: & A. *sed si cetus est, ut uidetur, branchias non habet,)* ¶ 7. A. Vide etiam infrà de Porcis marinis circa finem, elemento P. item circa finem Corollarij de Polypis.

757.16. ὀστρακίων, A. Bellonij Holosteon, Cardanus libro septimo De uarietate rerum, his uerbis describit: Pisces aliqui osse teguntur, ut Holostei. Vidi enim apud Emarum Ranconetum præsidem senatus Lutetiæ, piscem spithamæ longitudine, osseum totum: uenterque dorso committebatur, serratis suturis, quæ à capite ad caudam utrinque extensæ erant. Cauda, gallinæ rostro persimilis erat. nam in mucronem acutum inflexúmque desinebat. Caput maius latiusque quàm pro corporis ratione: oculique grandes: color glaucus, qualis siccæ arundinis, nisi quòd iuxta caput & caudam nigrescebat. nullæ ei pinnæ erant, seu quòd ita natus esset, seu quòd decidissent. Forsan hic Niloticus est, quem prisma referre dicunt. Hæc Cardanus: cuius uerba, quem prisma referre dicunt, quid sibi uelint, non uideo: nisi fortè, quia suprà dixit serratas in eo suturas esse: πρίων quidem serra est, πρίσμα scobem à serra decidentem interpretantur.

Ibidem ad finem historiæ Ostracionis A. Alius est Ostracion, cuius Andreas Theuet monachus Gallus in Descriptione Americæ capite 24. icone etiam adiecta meminit, his ferè uerbis: Flumina quædam Americæ mirè limpida & piscosa sunt. Est autem inter alios aquarum dulcium pisces unus, cuius forma mirabilis est: magnitudo paulò infra harengum nostrum. à capite ad caudam usque instar paruæ quadrupedis (in eadem regione) quam Tatum appellant, armatur (laminis quibusdam.) Caput reliqui corporis respectu prægrande est. ossa intra spinam dorsi tria. Editur ab incolis locorum illorum syluestribus & ipsorum lingua uocatur Tamuhata.

763.54. post ostreæ, distingue, & A. Obscurus.

769.32. amplius. A. Apud Galenum quidem de compos. secundum locos 1.5. inter pilos attenuantia numerantur. ¶ 51. A. De colore Calaino apud Aegyptios, lege Hesychium in κάλλαιοι: & infrà in Purpura H, a. ubi de purpurei coloris nominibus diuersis agitur. ¶ 62. A. Κόντυλος Eustathio est εἶδος ὀρνέου, (non ὀστέου,) κόνδυλος δὲ διὰ τοῦ δ, ὁ κόλαφος.

770.15. A. Alias huius uocis significationes, leges infrà in Spondylo, S. elemento.

776.41. A. Vide etiam infrà in Spongia A. pag. 1070. ¶ 44. ἰχθῦς. A. Vide infrà in Tritone. ¶ 56. Valla. A. Vide etiam infrà in Tilonibus.

788.21. supina A. *(prona potiùs)*

789.33. Bellonius. A. Videtur hæc Citharus, siue primus, siue secundus Rondeletij. De Tænia quidem plura dabimus infrà Elemento T. ¶ 34. ante, Alexandriæ, incipe parenthesim, quam claudes post, piscem, & in margine adscribes: *Parenthesi intercepta Vuottonus de Tænia scribit, nescio ex quo authore.* ¶ 56. Adscribe lemmati: Auctarium inuenies infrà in R. elemento.

792.12. πλήξας. A. Poëtæ uerba sunt: Στρόμβον δ' ὣς ἔσσευε βαλὼν, περὶ δ' ἔδραμε πάντῃ, de Aiace lapidem proijciente.

810.34. urna. A. Leprades petræ: uide in Tænia H. a.

811.5. L. Volaterranus ex Isidoro & Ambrosio puto. Vide infrà in Corollario ad Scarum uarium. ¶ 13. descripsimus. A. pectinem puto Saluianus uocat. Rondeletius secundam Turdorum suorum speciem, pauonem nominat.

813.38. A. *(Hæc uerba Bellonij non intelligo.)*

818.33. penicilli. A. In spongijs uocabuli huius philologiam quæres.

826.52. PHILOMELA. A. uel Philomeda.

844.55. pertinent, A. *(aut potiùs ad Ausonij alburnum, coloribus tantùm diuersis: oculi tamen utrisque rubent,)*

845. Phycidis iconi inscribe: *Phycidem Rondeletij Saluianus facit callariam: quanuis icon mihi diuersa uidetur.*

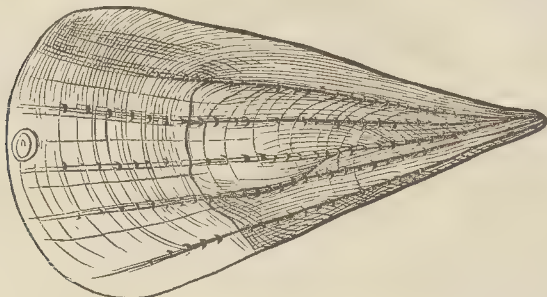
847.37. describam: A. *(Iconem ipsam dabo in fine Voluminis.)*

860.9. uarium, A. *(ποικίλον. an inde Pici nomen? Turdorum generis fortè,)* ¶ 11. reperitur. A. Alius à Bellonij Pico, ni fallor, is est, quem Becasse à rostro prælongo Galli Narbonenses uocant, Rondeletius Scolopacem. ¶ Inter uersum duodecimum & lemma sequens, hæc insere: PILA marina. Vide infrà in Spongia A. pag. 1070. & suprà in Palla marina.

863.55. sub lemmate COROLLARIUM, appone hanc iconem, quæ expressa est in sequenti pagina.

Hanc

Hanc à Cor. Sittardo missam ex Italia Pinnæ effigiem ab ea quam Rondeletius dedit nonnihil diuersam etsi minùs (ut arbitror) accuratam, cum priùs sculptam haberem, apposui.

865.32.urticis A.magnis. Et mox, post, filis subtilissimis, L.solidis, quæ nunquam in lanuginem resoluuntur ut bombycis & lanæ xylinæ: unde fit, &c. ¶ 34.post, transpareant, signa punctum geminum, & A.colore subluteo. Præfertur serico.

890.9.Plinium. A. Oppiano libro 1. σύαινα inter petras leprades degit. ¶ Hyscam quidem aliqui pro sturione accipiunt: quem Romæ etiam lupum uocari à piscatoribus, refert Iouius.

891.53.post πελωάδων distingue, & A. (aliâs πρημνάδων, in uetustissimo codice, Saluianus,)

894.30.A. Iconem requires in Paralipomenis P. Est autem hæc:

Epipetrum quorundam descriptum à nobis in Pulmone marino.

895.30.Aristoteles A.(Historiæ 5.10. ¶ 31.est. A. (*Nos in spongijs A. de pulmone marino, cuius densa & tenax sit substantia, Aristotelem hîc potiùs quàm de uiscere sentire, coniecturam nostram proferemus.*) ¶ 51.A. *Nos plura de Pila marina infrà in Spongijs A.*

896.59.pungat. A. Minutuli cum fundulis pisciculi, spinis in dorso acutissimis, in uentre rubentes capiũtur, quos Germani Stachelfisch, quasi aculeatos, & Ohrlitzen appellant, Adamus Lonicerus. Frisij, ut audio, Thornfisch. Pariunt Maio mense.

904.Ad iconem adscribe: *Vide infrà elemento V. Caput Rondeletij, quod inscribitur, de Vermibus in tubulis delitescentibus.*

953.in fine paginæ A. Nicolaus Myrepsus è testudine remedium ad eundem effectum præscribit, cuius uim, inquit, esse diuinam.

970.60.præfert, A. (*Quidam hodie truttam lacustrem salmoni præferunt, Author de Nat. rerum truttam simpliciter.*)

984.8.autem A.(puto.)

1004.ad finem uersus 34.A. Cuias Indiæ flumen rectà ad Oceanum tendit: cuius accolæ nobis dederunt Scaros pondus centenum & quinquagenum habentes: qui in gurgitibus uasis eburneis capiebantur, ne arundines morsu confringerent, aut à capillatis mulieribus (quæ pisce uiuebant aquis immersæ) prenderentur, Alexander Magnus in epistola ad Aristotelem. ¶ 50. morantur. A. Saluianus priore loco non scari, sed spari legit, ex antiquo codice manuscripto; cui assentior.

1040.37.post, longi: distingue, & A.coloris lutei:

1070.35.plura A, tum suprà in Palla marina, tum quæ in Alc. &c.

1126.25.simocp. A. Pafferis quidem genus uideri poffet, fi pinnæ extenderentur: & oculi ambo, ita ut in paffere, uno latere prono apparerent. Iconem eius olim à Cor. Sittardo, qualem accepi, appono.

1129.57. A. Κύβας πιμαχιζομένους καὶ παιχθυομένους, legimus apud Galenum de Facult. aliment. lib.3. capite 30. quod eft de pifcibus duræ carnis.

1144.8. poft, croceum. diftingue, & A. (*fed hoc tegitur membrana alba.*) ¶ 39. Specie, A. ab odore aromatico: fic enim aromata uocant. Et mox L. earum pictura foris fufca uel fubuiridis, hirfutaq́, &c. ¶ 40. rubra. A. Saxis adhærere aiunt.

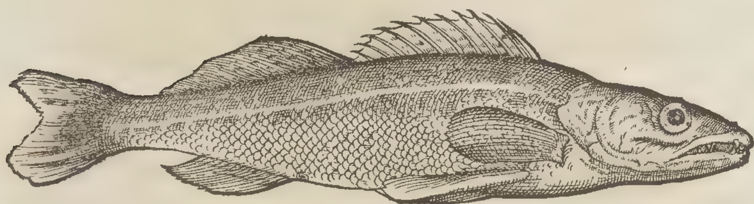
1147.39. L. Eft nummus. ¶ Et in fine eiufdem lineæ A. (*Nihil hæc ad nummum. Vide in Corollario de Thynno H.h.*)

1174.36. introrfum. A. Lapilli in capite funt, fed exiles, ut non facilè deprehendas.

1182. inter lineas 41. & 42. A. TOMVS Thurianus. Vide in Gladio.

SEQVVNTVR ADDENDA QVAEDAM AD FINEM OPERIS, POST Z. ELEMENTVM: QVAE EXtra ordinem alphabeti effe uoluimus, quòd nulla eorum pifcium Latina Græcá ue nomina habeamus: nec fingere in præfentia libeat, donec pleniùs eorum nobis perfpecta fuerit natura.

DE PISCE, QVEM SCHILLVM GERMANI uocant, alij Nagemulum.

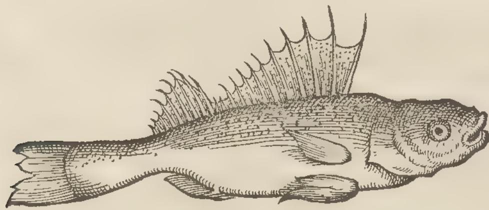
ICONEM hanc Iulius Alexandrinus, præftantifsimus Ferdinandi Augufti medicus, è Praga Bohemiæ mifit, nefcio ex quo flumine aut lacu, nomine Germanico Schill uel Schilln adfcripto: & aliam eidem per omnia fimilem Achilles Pyrminius Gafferus Auguftanæ reipub. medicus clariffimus, è lacu quodam Bauariæ, Nagmaul nomine adfcripto. ego neutrius nominis rationem uel originem affequor. ¶ Nagmaul (inquit Gafferus) pifcis eft in Ambronis lacu (im Ambersee uel Ammersee) Bauariæ: qui raro capitur, quoniam raro altiùs natando euehitur. Longifsimus ulnam æquat. Forma non difsimilis eft Lucio, nifi quòd in aqua fubuiridis, extra aquam uerò dilutior (liechter) apparet: oculis albicantibus, (mit ftarweiffen augen:) ore (*roftro, uel rictu*) retro iuxta maxillas minùs lato. Squamarum magnitudine, ordine & afperitate percam refert. Pinnæ dorfi erectæ, aculeis tres ferè digitos longis rigent. Præter dorfi fpinam paucas alias & paruas habet. Parit Martio. In cibo quidem optimus eft Maio & Iunio. Elixari, affari, & fruftatim concifus etiam frigi folet. Pinguis eft admodum, & carnem etiam coctus albifsimam feruat: Hæc ille.

Ab alio quodam accepi, hunc piscẽ non dissimilem esse zinnæ (de qua suprà scripsimus in Paralipomenis de Gobio;) partim etiã Percæ fl. Quinq; libras sedecim unciarũ plerunq; ponderare, aliquando sex septem ue: perraro libras decẽ excedere. carne candidissima, ut uel cretã prouocet: tam pinguẽ, ut intestina occultentur. ¶ Icon quam habeo suis depictã coloribus, digitos longa est xxij. lata ferè quaternos. Maculosa non solùm cauda, & pinnis dorsi punctis nigris: sed multis etiã per latera, dilutioribus tamen punctis insignis. In summis lateribus dorsum uersus, plurima etiam aurei coloris puncta apparent in una icone, in altera non item. dentes mediocres in labijs apparẽt, sed pauci & rari. A summo dorso latera uersus maculæ nigricãtes satis magnæ transuersæ (ut in Perca fl. ferè) uisuntur. Reliqua ex icone satis clara sunt. Quibus in Bauaria & circa Danubiũ pisces obseruandi occasio est, diligentiùs inquirent idem ne Schillus Danubij sit, qui in *Schill.* Ambronis lacu Bauariæ Nagmulus. mihi quidem diuersi uidentur, & is quem pictũ exhibui, nõ Schillus, sed Nagmulus esse: quem à similitudine quadã ad duos diuersos pisces Lucium & Percam composito ex his nomine Luciopercam fortè non ineptè nominabimus. Alius nobis retulit, *Lucioperca.* Schill uel Schilln piscem in Danubio capi circa Viennã, Badã & alibi: ad libras sedecim unciarum decem (ad summũ) excrescere. Vilis esse precij, carne molli, absq; dentibus: barbulas habere infrà supraq; stylo ferreo, qui ensium uaginis apud Germanos addi solet, crassitudine pares, interdum etiam longitudine. Sed hæc siluro potiùs conuenerint, qui tamen multò maior fit: Nagemulo minimè, qui ut dentatus est, ita barbulis caret, contrà quàm silurus. Quòd si Nagemulus piscis in Danubio quoq; reperitur, non Schill fortassis, sed Schaidle in eo fluuio dictus fuerit: *Schaidle.* hunc enim aiunt bonũ in Danubio piscem esse, Lucio non dissimilem forma, pinnis uerò dorsi aculeatis Percæ fl. Alicubi in Bauaria suspicor etiam Schedel dici, quem non suprà quatuor palmos minores crescere audio: & deuorare alios pisces. Schaid quidem in Danubio dictum à noxa, quam piscibus uorandis infert, diximus esse Silurum. nostri non Schaid, sed Scheid proferunt, quod nomen uaginam significat. Schedel craneum est, ut fortè à capitis magnitudine nomẽ pisci sit impositũ. Schill unde dicatur nescio: sicut & Schied (per ie. diphthongũ Germanis *Schied.* peculiarem,) à superioribus omnibus, ni fallor, diuersum. Iconem eius ex Germanico libro Bauaricarũ Constitutionum addidi: in qua an pinna posterior rectè sit expressa, dubito. in Thymallo quidem eandem malè pinxit Bauarus pictor, maiorem scilicet quàm anterior in dorso pinna sit, & specie ueris pinnis similem, (cum adiposa sit, & fibris careat,) quemadmodum & in trutta.

Squamæ in eo satis magnæ apparent. Hoc ei fortè peculiare, quòd appendices geminæ breues, ceu cornicula, à labro superiore prominent. Mensura, qua nullus minor in hoc genere piscis uenum exponi debet, quindecim ferè digitorum est, similiter ut Lucij.

DE PISCE DANVBII, QVEM Schröll VEL Schrölln Germani eius fluminis accolæ nuncupant.

Effigiem hanc piſcis, quem in ſolo Danubio capi quidam aiunt, à nobiliſsimo I. C. Raphaële Seilero, Com. Pal. accepi. Rarò longior fit quàm figura oſtendit: ſimilis Percę fl. (pinnis & aculeis dorſi.) Quoquo modo paratus, in cibo optimus eſt. Color in icone noſtra, dorſo fuſcus eſt, lateribus ſubuiridis, plurimis punctis fuſcis interuenientibus: quales etiam in pinna dorſi (cuius aculei albicant) conſpiciuntur. Venter candidus eſt. Initium pinnarum ad branchias rubet, &c. Quærendum an hic uel idem uel cognatus ſit Percæ fl. minori: etſi enim colores differre uidentur, ætati aut regioni id imputari poteſt: ut aliqua formæ differentia, pictoribus. In Catalogo Danubij piſcium quem habeo, Schzellelen ſcribitur. quod ſi hic alius quàm Perca fl. minor eſt, genus hoc Percæ in Danubio non reperiri putârim.

SEMEI uernacula lingua dicti piſces apud Samogetas Septentrionales populos in Oceano capiuntur, Sigiſmundus Liber Baro.

DE SPIRINCHO, ET STINCO, VT VVLgò Germani nominant.

FRISII & Germani plerique ad Oceanum piſciculum quendam nominant Spitling/Spierinch/Spirinck/Angli Sperling. Murmellius in Pappa Spirinchū interpretatr ein Spirinch uel Stint. Prioris equidem nominis rationem neſcio: poſterius à fœtore factum eſt: nam & recens captus, & ſi aliquandiu ſeruetur, fœtere uidetur, aſſus tamen in cibo commendatur. Nominatur autem hic piſciculus circa Roſtochium & alibi Stint: alicubi Stinckeling uel Stinckfiſch. coctum ſalicis fœtentis odorem referre aiunt. Piſces multi (*Verba ſunt Alberti Magni, ſi bene memini*) fugiunt alios propter fœtorem: ſicut apparet in mari Flandrico & Germanico, ubi paruum piſcem & gregarium accolæ Spirinch uocant, alij Stinc. hunc omnes alij etiam magni, fugiunt, tanquam magnum ex odore eius malum ſibi timentes, cum tamen idem piſcis hominibus in cibo ſalubris exiſtimetur: Sic ille. Albiſsimum eſſe aiunt, paulò longiorem digito ſeu palmo minore, dodrantalem aliquando, ſimilem Eperlano, uulgarem, uilem. Huic ſimilem alium, ſed minorem ac breuiorem, Hollandi Pen appellant. qui & ipſe candidiſsimus eſt, non maior minimo digito, oblongo ſtrictoque corpore, in cuius medio ſpina eſt tanquam in anguillis: ſimiliter gregarius: & pariter cum ſpirincho capitur. Stinci (Stint) infumati adferuntur ex Liuonia in maritimas ciuitates, duos palmos longi, alibi dimidio breuiores aut amplius, ouis multis & pinguibus abundant, & inter delicias numerantur. Spirinck uel Sperling dictus Anglis, piſciculus eſt, ſi rectè accepi, qui alio nomine Sprat uocatur, interſtitio oculorum uiridi, uel, ex quo Spratta apud Anglos dicta conficitur. Sed cum Stincus Germanorum fœteat, Angli ſuum Sprat boni odoris & ſaporis eſſe aiunt. Non eſt autem harengus hic paruus, ut quidam putant. nunquam enim maior fit. Sardinis uel Apuis cognatus uidetur. Errant etiam qui Tincas Germanicè Stincks interpretantur: cum hi marini ſint, illæ fluuiatiles.

His ſcriptis ex epiſtola Guil. Turneri ad me cognoui, apuam ab Anglis Cantabrigienſibus uocari a Spirlyng, à Londinenſibus uerò a Sprote.

Alius etiam eſt Alberti Stincus, cuius meminit Hiſtoriæ animalium libro 4. tract. 1. cap. 8. his uerbis: Stincus ad naturam animalis lignei (*zoophyta ſic uocat*) uidetur accedere: niſi quod mollitiem carneam habet quandiu ſiccus non eſt, reperitur abunde in arenis marium noſtrorum: & nullum uitæ ſignum præbet cum de aqua leuatur, mox uerò ut redditur aquæ, motum ædit dilatationis & conſtrictionis, nec habet os, neque ueſtigium alicuius organi ſenſibilis in corpore ſuo. Hæc ille. Ego genus hoc Vrticæ marinæ ſolutum eſſe puto.

SEQVVNTVR E TABVLA OCEANI SEPTENTRIOnalis, &c. Olai Magni icones piſcium anonymorum & incognitorum tres.

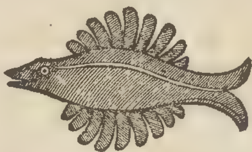
ICON hæc reperitur in complexu maioris literæ B. paulò infrà B. C. in Oceano picta, nec aliud de ea memoratur, quàm piſcem eſſe duodecim pedum, quam menſuram ad eius longitudinem referri puto.

QVAE sequitur pictura in eâdem Tabula habetur, elemento A. paulò sub A. M. similiter in Oceano: nec quicquam de ea traditum reperio. Videtur autem piscem uolantẽ exprimere uoluisse.

VLTIMA hæc pingitur in eiusdem Tabulæ Lacu albo, (qui maximus remotissimusque ad Septentrionem est, & partim ad Moscouitas, partim ad Suecos uel eis subditas gentes pertinere uidetur:) nec aliud additur, nisi in eo lacu piscium auiumque species innumeras reperiri.

F I N I S.

Superiùs hæc ponenda fuerant.

146. post uersum 4. A. In Rheno circa Scaphusiam Weidfisch appellantur pisces, qui per hyemem in libero flumine uagantur & pascuntur, quod præcipuè Barbi faciunt: quanquam & Truttæ & alij quidam pisces per hyemem interdum uagantes capti eodem nomine uocanť. Barbi quidem huiusmodi meliores sunt: capite minore, corpore rotundiore & obesiore, quàm qui in latibulis se continent, quos Lägerbarben appellãt. Ex his uagantibus aliqui reperiuntur steriles, in quibus nec genitura nec oua inueniuntur: eos Jünckerlin, id est nobiles appellant: & quouis anni tempore in cibo cõmendant. Cõmuni quidem nomine Lägerfisch dicuntur, qui in cauis, sub petris aut in petrarum scissuris, collecti latitant: quod ferè faciũt gregatim, & inuicem superincumbentes porcorum instar. Sic Barbi innumeri, milleni aliquando, sub hyemem, in unum sub petra aliqua latibulum coëunt. quod cognoscentes piscatores, uerno tempore cum prodituros eos expectant, nassas opponunt: & ita maximum eorũ numerum aliquando capiunt: qui tamen, utpote macilenti, nõ magni fiunt in cibo. Hæc à doctissimo & nobili Scaphusiæ ad Rhenum medico Cosma Holzachio accepi. Ego Græcis nominibus, quibus etiam Latinis uti liceat, pisces quosuis liberè pascentes per hyemem, nomades appellârim, (νομάδας, sicuti & ῥυάδας ἰχθῦς apud Aristotelem legimus:) Latinè pascales. nam & Festus pascales oues nominat quæ passim pascuntur, à uerbo pasco: uel à pascuis, quasi pascuales. Latitantes uerò pholades, φωλάδας, τοὺς φωλεύοντας: quasi latibulares. Steriles uerò quosuis epitrageas. nam & Aristoteles ex fluuiatilibus cyprinos & barinos, ἐπιτραγίας facit, hoc est, steriles: qui nec ouum, nec semen ullum prolificum unquã habeãt: sed qui solidiores pinguioresque (inquit) in eo genere sunt, ijs intestinum paruum est, & laus præcipua in pastu. Videtur autem non omnes cyprinos et barinos steriles facere, sed aliquos in eo genere: qui præ nimia obesitate nimirum sterilescant: quod & tragis, id est hircis accidit: & uitibus nimia alimenti copia luxuriantibus, quod uocant τραγᾶν. Barînus igitur Aristotelis an Barbus sit, quærendum. nam & nomen alludit: & aliud uetus Barbi nomen ignoratur: et fluuiatilem esse piscem, et præ obesitate sterilescere ei conuenit. Gazæ interpretatio apud Aristotelem pro κυπρῖνος καὶ βαρῖνος, non rectè habet, Balagrus et Carînus. Cyprinos quidẽ seu carpas nostras in piscinis aliquando steriles reperiri, in quibus neutrum sexum agnoscas, in cibo suauiores, ex piscatore fide digno accepi. Βαρίσικτοι, οἱ μὴ γονῶντες, Hesychius et Varinus. ego ex Aristotele reposuerim; Βαρῖνοι, ἰχθῦς οἱ μὴ γονῶντες.

Nomades. Pholades. Epitrageæ. Barinus.

EMENDANDA.

Emendationibus inseruntur etiam Additiones (Paralipomena) quædam, sed paucula: sicut etiam contrà. L. Lege. A. Adde. D. Dele. Numerus cum duplex est, prior paginam, posterior uersum notat: cum simplex, uersum paginæ prænominatæ ad paragraphum. ¶.

8.18. Pro his uerbis (morona potiùs.) L. (Murænæ nomine lampredæ speciem intelligit, quæ uulgò Germanis Prick nominatur) ¶ 23.27. L. Amatus Lusitanus trichias scribit, &c. 49. Trichiarum) L. Trichidum. ¶ 25.25. In piscatorijs Bauarorum, &c. usq; ad, capiantur, D. ¶ 30.25. D. hæc uerba, Polonicè Ploczicza. ¶ 36.54. post, positu uariant, distingue, & L. sicut & in cæteris huius generis piscibus. In omnibus etiam linea illa à branchijs ad caudam ferè recta est. In omnibus multum cœrulei, præsertim circa caput, apparet. Deinde, eodem uersu, pro his uerbis: Dentes non habet, sed linguam asperam. L. Pro dentibus labra utrinq; modicè exasperãtur, quod tactu (inserto digito) magis quàm uisu apparet. locus etiam linguæ, limæ instar asperiusculus est. In labro superiori utrinq; eminent ceu puncta quædam solida, siue anguli; in Albulis non item. ¶ Pag. 39. in icone desyderatur pinnula extremi dorsi. squamæ etiam addi debuerant, & linea aliter notari. ¶ 40.3. Pro his uerbis: Hinc equidem coniecerim, &c. usque ad, garum purius, L. Hinc apparet garum purius, &c. ¶ 53.16. pro quibusdam L. aliquot. ¶ 59.24. L. τρίφα. ¶ 65.53. L. Nos de singulis istis in Glauco. ¶ 78.52. in lemmate, L. DE EISDEM. ¶ 98.60. pro tergore L. tergo. ¶ 103.42. anteà L. alibi. ¶ 105.52. L. *Barbatum duplex: nempe maculosum, uel sine maculis: tertium imberbe & flauum.* ¶ 107.13. L. Aselli. ¶ 108.1. Margini adscribe c. literam. ¶ 143.24. L. BANCHVS. Vide in Corollario de Mugile labeone. ¶ 145.3. D. hæc uerba, Parma Illyricè. ¶ 152.58. L. sicuti alibi docuimus. ¶ 155.18. L. Dercylus. ¶ 158.5. L. κάλλιχθυν. ¶ 162.24. qui uersus incipit [Aeliãnus,] abundat hic uersus, cum sequentibus quatuor. Omnia enim mox breuiùs in Corollario exponuntur. ¶ 168.17. L. Cancri (inquit Aristot. 4.11. de Partib. animalium) superiorem sui forcipis partem mouent, non inferiorem. habent enim pro manu forcipem, illum utique utilem ad capiendum non ad mordendum, forcipem esse oportet. ¶ 200.57. L. ἐπώνυμοι. ¶ 228.21. Pro, Quærendum an idem &c. L. Idem est qui Kutt/Kautt/&c. ¶ 259.14. cap. 17. L. cap. 11. ¶ 271.59. superioribus D. ¶ 303.56. L. Minimæ, non rotundæ. Et mox, Minutæ et longæ. ¶ 320.28. D. hæc uerba, non rectè. ¶ 333.35. post apparet: L. id serua. & adde zinziber & chalcanthum, pares singulorum portiones. ¶ 342.55. L. genere H. a. pag. 278. ¶ 343.6. L. onychem. ¶ 345.21. L. ἥδιον. ¶ 348.8. L. à uicte sui uicto (id est, ab alio, qui inferior sit illo quem ipse uincere solet aut potest) uincitur. ¶ 28. pro his uerbis, ut quidam &c. usq; ad, habet: L. Athenæus. Et alibi: ¶ 353.6. Pro his uerbis: Sed Figon &c. usq; ad, facit: L. De pisce Figon Italicè dicto, plura leges infrà in Corollario de Hepato. ¶ 354.24. Pro his uerbis, Circa operis finẽ, &c. usq; ad Kentmani. L. Circa operis finem de utroq; plura dicemus, & icones exhibebimus. unde neutrũ esse coracinũ apparebit, sed Karaß piscem (de quo etiam infrà leges, pag. 378.) cognatũ cyprino: Rab uerò Capitoni fl. ¶ 359.1. L. ordine usq;. ¶ 366.33. L. marinum. 34. L. Gyldenpolle. 35. L. Polle est caput. ¶ 367.48. Et cybia uet. &c. usq; ad 52. dele, & pro ijs adscribe. Vide & alia in Thunno G. 53. pro S. lege P. & in fine lineæ A. inter Passeres. ¶ 372.22. modò prasini in eam sint &c. L. sic enim prasini minores ea quæ conceditur magnitudine, euadere possũt. Vide infrà in Cyprini lati Corollario E. 42. Parca L. Carpa. ¶ 378.3. L. fine meliorem exhibiturus. ¶ 379.26. coracino fortè cognatum: Dele hæc uerba. & mox L. quẽ exhibebimus ad finem historiæ Turdorum. ¶ 410. in lineis 26. & 27. D. hæc uerba: uide in E. elemento. ¶ 437.10. post idem, claude parenthesin: & D. sequẽtia uerba, De Rupurno sentiens puto) 13. D. hæc uerba, cuiuscunque piscis, & post fictum A. qualis in infumatis uidetur, ¶ 444.39. L. tillo. ¶ 447.27. post, postridie, nota geminum punctum & L. legit enim τῇ ὑστεραίᾳ, & ad sequentia retulit) ¶ 452.16. margini adscribe B. ¶ 453. Θράνις uocem &c. usque ad legendum. D. ¶ 456.55. lege οὐραῖστ'. ¶ 458.46. potiùs D. 47. pro his uerbis: à quibus hyænam quoque differre ostendemus infrà. L. de hyæna non item. Vide infrà elemento H. ¶ 459.14. post, contenderim, signa punctum. 39. in margine pro quinque, L. aliquot. ¶ 465.7. Athenæus L. Atheniensis. ¶ 484.39. L. GYLLISCI. ¶ 487. Duos ultimos uersus D. ¶ 488.2. L. Canadellam, ¶ 517.60. in margine L. Lib. 32. cap. 9. ¶ 522.15. L. Thunno. 31. Verba parenthesi inclusa D. ¶ 546.12. hæreat, A. (*quæ Phryganía Bellonius nominat, non ipsa hærent phryganis, sed phrygana ipsorum thecis.*) ¶ 555.34. Haud scio an idẽ sit, &c. D. usque ad à splene. ¶ 556.44. pro *fortè L. nimirum.* ¶ 565.45. ad me D. ¶ 566.27. ante Idem, signa notam parenthesis, quam claudes sequente linea, post, appellant. & addes: Eiusdẽ etiam alibi meminit Albertus, libris. Historiæ cap. 16. ubi de spongijs loquitur, hanc esse aplysiam putans, imperitè. aplysias enim hærere puto, ut reliquas spongias. Deinde delebis hæc uerba: Gemma maris alicubi &c. usq; ad G. Gemma. ¶ 571.60. λιπαρεῖν A. (*meliùs* λιπαρείδα) ¶ 579.32. κατίδετ' A. (κατίδετ' legerim; quoniam καταπιδῆ mox sequitur) ¶ 666.23. alit D. ¶ 668.33. post

refert

refert, geminum punctum nota, & claude parenthesin. 34. post, πυξίδε D. punctum. ¶ 693. 25. post, flore, claude parenthesin. ¶ 730. 19. L. θήλεια. ¶ 737. 5. L. delubro. ¶ 747. 13. L. uel hunc, uel similem, aut eiusdem, &c. ¶ 753. 54. in margine adscribe F. ¶ 755. 59. Cadamusti. ¶ 768. 10. pro Puto etiam &c. L. ὀστρακηρὰ etiam idem genus animalium à Græcis uocantur, &c. ¶ 792. 11. L. Στρόμβον,) ¶ 794. 35. atque A. (*malim, neque*) 36. erectis A. (*Videtur conchylia, iacentia animalia dicere: planos uerò pisces, prostratos & cubantes, non etiam iacentes: quanquam & hoc fortè defendi poterat.*) ¶ 826. 12. D. hæc uerba, quæ in exhibitis, &c. usque ad sunt. ¶ 841. 4. Quæ ad icones binas Phoxinorum scripta sunt, sic L. Omnino inuersæ sunt figuræ à Rondeletij pictore. nam figuram Rose, &c. ¶ 843. 23. Rubelli L. Rutili. ¶ 844. 52. Pro uerbis parenthesi interceptis sic L. (cuius paulò antè in nomine Riemling meminimus:) ¶ 845. 49. L. pars. ¶ 864. 17. L. ἐμβύθιον. ¶ 867. 9. margini adscribe H. a. ¶ 878. 49. illinuntur, A. (*malim, induntur,*) ¶ 880. 30. Γηγάι A. (*malim* Γληγάι) ¶ 881. 8. Abundant hæc uerba, Pro musca igitur in disticho Eobani Centipedam pone, & uiceris infinities. ¶ 883. 52. pro alicubi, L. in Sermone Menelai ac Protei. ¶ 890. 20. nominat. A. Quòd si legas ὀρύκτην paroxytonum, masculinum erit actiuæ significationis, à recto ὀρύκτης, ut χρύσης: & sic equidem legere malim, quanquam ψαμμῖτιν fœmininum obstare uidetur. ¶ 904. paginæ numerus hoc loco sic est signandus. ¶ 915. 43. Aeginetæ A. lib. 3. ca. 36. Et mox 51. uerba Aeginetæ D. ¶ 927. 42. pro, Diphilo L. Mnesitheo. ¶ 951. 59. L. rubetæ species, eademque ambigua sit. ¶ 953. 44. uiridem A. (aiunt) ¶ 956. 31. hæc uerba, defendi potest D. ¶ 981. 51. ἰσομήκεσι &c. omittantur hæc. meliùs enim è Saluiani libro explicantur in fine B. ¶ 995. 25. post D. in margine punctum signa, & aliud post E. ¶ 1048. 46. D. hæc uerba. quanquam præter hæc aliud nihil addidit. ¶ 1093. 6. L. abuti pro genere: species uerò significare adiectis differentijs. 36. L. κόρινον: 51. cæteros A. pedes. ¶ 1113. 20. L. quidam. ¶ 1114. 52. pro alibi, L. albi. ¶ 1125. 19. L. rotundas, ¶ 1134. 6. longius, A. (*Hippopotamum dixeris, aut aliud cognatum animal,*) ¶ 1210. 21. in Rheno circa &c. D. usque ad audio.

F I N I S.

GVILIELMVS TVRNERVS ANGLVS MEDICVS, CONRADO GESNERO S. P. D.

Huius epistolæ quædam hîc omisi, quæ suis locis commodè poni potuerunt: quorum uerò iam cum acciperem, impressæ erant historiæ, de ijs Turneri scripta, tanquam Paralipomena, huc retuli.

NACTVS tandem libellum tuum, (quo Halieutica Ouidij, & è Plinio Aquatilium catalogum interpretaris & emendas, & Germanica atque Anglica nomina recenses,) nescio an maiori cum auiditate aut utilitate, sine ulla ferè intermissione, perlegerim. Multùm enim per ipsum in historia piscium me profecisse fateor. Qua de causa, cum innumeris alijs philosophiæ, & medicinæ studiosis, ingentes habeo tibi gratias, & perpetuam tibi mentis & corporis sanitatem precor. Sed bene tantum tibi precando, honesti uiri & beneficij accepti memoris, officio non satis perfungor, nisi quo animi mei erga te gratitudinem testificer, aliquid tibi beneficioli protinus insuper contulero. Illud autem, aliqua ex parte, mihi facere uidebor: si piscium aliquot mihi notorum nomina Britannica, & descriptiones tibi communicauero, & quid de eis, quæ iam ad maiora ueluti præludens conscripseris, sentiam, meam tibi sententiam aperuero. Ne igitur præfando tempus inutiliter teram, rem ipsam statim aggredior.

Solea. Schull. Butt. Rhombus. Flounder. Flüke. a Place.

Etiam atque etiam nunc tibi uidendum censeo, ne illi, qui Soleam, Scollam interpretantur, sua ignorantia tibi imponant. Solea enim, ut optimè nosti, à similitudine plantæ humani pedis, ut buglossus à bubulæ linguæ similitudine nomen habet. Porrò piscis qui à Germanis maritimis **Scholl** aut **Schull** nuncupatur, ab Anglis **a Place**, à Flandris **ein Platdice**, nullam neque cum humani pedis planta, nec cum ulla lingua similitudinem habet. Proinde Solea, siue Buglossus, qui à Germanis inferioribus nominatur **ein Tunge**, à nostris **a Sole**, non potest esse **ein Scholl** siue Schulla, (ut quidam interpretantur,) quum Schullam Passerem esse constet, non Soleam. Quanquam tu etiam ab Anglo quopiam non satis diligenter in historia piscium uersato, ut suspicor, edoctus, libelli tui folio 106. Buttum Anglis & Flandris Passerem significare doces. Verùm errauit, quisquis ille fuerit, qui te hoc docuit. Nam licet in nominibus compositis Butti nomen non rarò à Germanis mutuati sumus: ut in **Turbut**, & in alijs similibus, quæ memoriæ meę in præsentia non occurrunt: in Meridionali tamen Britannici maris littore, perpetuo Rhombum marinum uocamus **a Flounder**, & fluuiatilem **a freshwater Flounder**, ut eundem piscem in Septentrionali littore perpetuo **Flüke** uocamus. Passerem uerò per totam Angliam **a Place** nominamus.

Angli iudicant etiam Passeres esse Rhombis multò candidiores, quod an Ouidius in sequenti disticho confirmet, nec ne: penes te iudicium esto.

Fulgentes Soleæ candore, & concolor illis
Passer, & Adriaco mirandus littore Rhombus.

Citharus. a Dab. ein Sandling.

Iam quoniam in mentionem piscium huius generis incidimus: libet piscem tibi obiter describere, qui mihi apud Galenum Citharus esse uidetur. is Rhombo minimo similis est, sed candidior, & circa caudam, & summas oras, quæ piscem totum ambiunt, rubescit. Ab Anglis uocatur **a Dab**, à Frisijs Orientalibus **ein Sandling**. Saporis est non iniucundi, utcunque apud Londinenses in paruo precio habeatur.

Phocæna. Porpess. Brunfisch.

Phocænam quam Angli in Northumbria, ubi ego primos edidi uagitus, uocant **a Porpess**: in Orientali Frisia, in qua ad integrum degi quadriennium, quo tempore duas integras emi phocænes; & emptas, certioris cognitionis causa, dissecui, scio uocari **ein Brunfisch**. Verùm an ita quoque ab alijs Germanis maritimis nominetur néc ne, & an hoc nominis alij, Balenæ tribuant etiam néc ne, incertus sum.

Quoniam de generibus Asinorum in libro tuo, crebra fit mentio, & ab illis, quos citas, incerta subinde pro certis referuntur, gratum imprimis officium me hominem ad littus Brittanici maris natum, tibi Mediterraneo & penè alpino, facturum iudico, si quæ de Asinorum generibus obseruaui, tibi communicauero.

Asini. Onos. a Haddok. ein Schelluisch.

Asinorum duo genera apud antiquos inueniuntur, quorum alterum ὄνος, & asinus: alterum ὀνίσκος & asellus, appellatur. Dorion enim onon ab onisco, distinguit: Athenæus & Plinius etiam duo faciunt asellorum genera. Tot me nouisse puto, quæ ueterum descriptionibus conueniant. Onon siue asinum iudico esse piscem, qui ab Anglis uocatur **an Haddok**, à Germanis **ein Schelluisch**. Caro huius crassior & durior est carne Vuhytingi, & apud Frisios Orientales,

entales, ubi mare ualde limosum & uadosum est, febres excitare creditur. Verùm in mari Northumbrico, quod ualde profundum, undosum & clarum est, piscis satis est innocens. Oniscon siue Asellum, piscem esse censeo, quem Angli uocant a Whytyng: Frisij Orientales non ultra spithamen longum ein Gad, ubi adoleuerit ein Witling. Vulgus ibi Latinè loquentium, uocat Gemmam maris. Piscem eundem Angli Occidui, postquam exiccatus fuerit, uocant a Bukhorn, à duritie cornu damæ masculi, quem simpliciter buckum uocamus, utq; caprum masculum siue hircum nominamus a gotebuck. Ad hoc genus pertinere puto piscem, quem nostra littora nominant a Marling, aut (ut puto rectius) a Mereling. Is forsan est, qui Bellonio Marlangus dicitur. Rarus est apud nos piscis, cum Vuhitingo tamen, multorum iudicio, carnis bonitate certare potest. Vuhitingorum per totam Northumbriam tanta fuit, me puero, copia, ut sæpe 20. adultos nummo Henriciano, qui quatuor Heidelburgenses ualet nummulos, emptos uiderim. Hunc piscem omnes gentes & iudicant & sentiunt esse saluberrimum.

Oniscos. a Whytyng. ein Gad. ein Witling. Gemma maris. a Buthorn. a Marling.

Præter hæc genera quæ ueterum scriptis nobilitantur, alia adhuc supersunt quinque Asinorum genera, si qua fides recentioribus scriptoribus sit adhibenda. Horum primum genus est, (*Bellonio nimirum*) uentricosus ille piscis, cui in labro inferiori, barbula est. Hunc Angli Boreales uocant a Keling, Meridionales a Cod, Occidentales a Melwel. Frisij Orientales ein Cabbelow, Rheni accolæ salsum, ein Bollich. Huius sobolem non uocant Gadden, ut quidam referunt. Nam ideo rarior est præda, quod maxima ex parte in mari profundiori, & non in littore, ut Aselli tenelli, degat. Si barbatus Asinus, sit quatuor pedes longus (multò enim longior reperitur) caput quod ualde crassum est, magnopere tamen à diuitibus, propter suauitatem saporis, expetitum, à summo rostro ad extremas usque branchias, ad longitudinem pedis unius extenditur. Ventrem habet impensè prominentem, dorsum (si sic loqui liceat) latum & crassum: linea alba à capite usque ad caudam per medium piscem intercursat. Ventriculum habet longum & insigniter capacem, quem Northumbrienses mei uocant a Gutpoke. Vesiculam quandam ouis refertissimam, ijdem kelke, hoc est testiculos nominant. Folliculum uerò glutinosum unde ichthyocolla conficitur, ijdem nominant a sound. Multi non indocti palati hunc cæteris omnibus partibus huius piscis longè præferunt.

Alia quinq; Asinorum genera. a Keling. a Cod. ein Cabbelow. ein Bollich.

Secundum genus ab insigni nigrore tergoris nostri nominant a Colefishe. Nobis hic peregrinus non est, ut scribit Bellonius, sed lippis & tonsoribus ita notus, ut Delia non sit canibus notior. Idem non est Asinorum uilissimus, ut alius scribit, sed recens captus, tam iucundi saporis est, ut cum Vuhytingo & Merlingo propemodum certare possit. Ego Haddoko, si quid meo palato tribuendum sit, multum præfero. Verùm non diffiteor, quin Carbonarius ille exiccatus, omnem saporis sui gratiam amittat. Quare ex eorum piscium albo esse crediderim, de quibus Plautus ad hunc modum loquutus est: Quasi piscis, itidem est amator lenæ, nequam nisi recens.

a Colefishe.

Tertium genus Asini uocamus a Leng (e. in hac dictione non aliter atque in plerisque merè Anglicis, ut alij iôta, pronunciamus. Nam leng longum significat, unde lengthe, id est longitudo, deducitur.) Hic igitur piscis à longitudine sua nomen habet. Est enim reliquis omnibus Asinorum generibus, longior: primo aspectu, Asinum barbatum refert, sed multò tenuior & longior, capite non ita crasso, nec uentre tam prominente. Caro huius, saporis est iucundissimi, dum adhuc recens est. Cutis illi densa est & glutinosa. Quare post coctionem glutinosus humor in patinis reperitur, qui ab artis popinariæ magistris gelu, aut gelatinum appellatur.

a Leng uel Ling.

Quartum genus nusquam in tota Anglia, nisi in Northumbria uidi, ubi a Codlyng appellatur. Piscis est Haddoko multò maior, sed Coddo multò minor, forma Coddum & sapore Lengum, nisi me mea fallat memoria, refert. In littore Northumbrico prope oppidum Beduel, in copia multo maxima capitur.

a Codlyng.

Quintum genus in nostro mari nunquam cernitur, sed in illo quod Galliam respicit, piscis est ualde frequens, Haka uocatur. Forma piscis, hoc est longitudine & tenuitate, ad Lengi similitudinem ferè accedit. colore & sapore Coddum, utcunq; exprimit. Hæc quæ iam scripsi, non ex aliorum relatu didici, sed præsens uidens & contrectans.

Haka.

Sed iam inuestigandum est, quis'nam piscium, Gobio marinus sit, è cuius cognitione in fluuiatilis cognitionem peruenire faciliùs possimus. Duo tantùm Gobionum genera (quod reperire possum) Aristoteles statuit. Alterum obiter tantùm attingens, Gobionem paruum, & ignobilem uocat, & eundem terram subire tradit, & Apuam gobitim gignere. Non autem ex Apua, ut malè in translatione Theodori habetur, gignitur, sed Apuam gignit. Hoc genus Gobionis, nisi coniectura fallar, est littoralis pisciculus, quem Northumbrienses, Cumbrienses & Caletienses uocant a Sandele. pisciculus est albus, tenuis, capite pusillo, forma aliqua ex parte Anguillam referens. Et licet φαῦλος ab Aristotele dicatur, non est tamen omnino iniucundi saporis. Nunquam aut rarò extra arenam, in qua post recessum maris ad eiusdem usque reditum, delitescit, conspici potest. Et ad hunc modum à nostratibus capitur.

Gobiorum genus I. a Sandele.

Recedente mari, utriusq; sexus iuuentus ad littus se confert, & falcibus denticulatis, quibus segetes demetuntur, ex harena pisciculos in magna copia eruit.

Alterum. Smelta.

Nobile illud & tantopere à priscis scriptoribus decantatum alterũ genus, Anglorũ esse smeltã puto. Est em̃ Smelta nostra piscis littoralis, gregatilis, & circa littora parit, & in fluuios subit, ubi pinguescit. Nec perpetuò in fluuijs degit. Nam uere tantùm, quo tempore copia longe omnium maxima, ultra Londinum, ad Kewam usq; & Brentfordam aduerso flumine natitat. Rarò, aut nunquam ultra spithames longitudinem excrescit. Quæ omnia, quũ Aristoteles suo gobioni tribuat, & nec magnitudo quam Galenus ab eo requirit, nec carnis bonitas desit: non uideor mihi temere iudicare Smeltam nostram Aristotelis esse Gobionem.

Gobio fl. Ausonij, ein Creßling.

Porrò huic non est dissimilis pisciculus ille fluuiatilis, quem nos uocamus **a Gudgion**, uos **ein Kreßling**, inferiores Germani prope Coloniam **ein Güurim/ oder ein Guum.** Si liceret ex nominibus regionum uariarum argumentum ducere, (quod aliqui hodie frequenter faciunt) concluderem ex tot nominibus, reliquias antiquas Latinitatis adhuc retinentibus, nostram gudgionem esse Ausonij gobionem fluuiatilem. Pisciculus ille, quem tu **Cressel** Germanicè uocas, ut rectè diuinasti, ab Orientalibus Germanis uocatur **ein Grundling.** Nam Stickhusæ in Orientali Frisia, nostra gudgioua uocatur **ein Grundlin.**

Locha marina. a Gundling in mari.

Est apud Anglos in littore Cumbrico pisciculus lochæ nostræ tam similis, quàm ficus fici, aut ouum ouo, nisi quod quum locha sit fluuiatilis, hic sit marinus: & hic paulò uiridior & maculis magis respersus. Post maris recessum, in eius reliquijs, sub lapidibus delitescit. Quibus motis statim exilit, ut boitus, & à pueris capitur. Hic an sit aliqua species gobionis uiridis nec ne, non pronuncio, sed alijs coniectandum relinquo: hoc enim uarijs de causis asseuerare non audeo. Cumbrienses uocant piscem illum etiam **a Grundling.**

a Burutrout. an Allerfanght.

Truttarum in Anglia duo genera reperiuntur. Alterum quod Ausonij Salar est, à Northumbriensibus meis uocatur **a Burutrout.** Ad hoc genus alia species referri potest Trutta illa, quæ uocatur **an Allerfanght.** Hic piscis, altero (*quàm alter superior*) uentre magis prominulo est, & per omnia crassior, & maxima ex parte ut alter in locis uadosis, & non ita profundis: ita iste, in profundioribus torrentium & fluuiorum locis, sub alnorum radicibus, quæ ad ripas fluuiorum nascuntur interdiu delitescit. Atque ideo ab alno, quæ nostra lingua uocatur **Alder** aut **Aller**, nomen sibi sortitus est.

a Bulltrout.

Alterum Trutæ genus in Northumbria uocamus **a Bulltrout**, hoc est, Trutam taurinam, ab insigni magnitudine, qua alias Trutas superat. cubito enim aliquando longior reperitur. Crassior est Salmone, pro ratione suæ magnitudinis, sed capite, si rectè memini, breuiori. Caro est, (quàm) Salmonis multò siccior, friabilior, & multorum palatis gratior. Accepi eundem in alijs Britanniæ prouincijs uocari **a Gray trout**, & in alijs **a Sturf.** Est & in Anglia piscis à Trutarum forma non multum abludens, quem à colore cinereo uocamus **a Graylyng.** Eundem audio alicubi **Omber** nominari. Idem, nisi fallor, piscis est, quem uos uocatis **ein Aesch.**

a gray trout. a Sturf. a Graylyng. Omber.

Gurnardi. a Gurnard. a gray gurnard. a Rochet. a rede Gurnarde. Locusta mar. a Lobster.

Gurnardorum habemus duo genera, quorum alterum quod cinerei ferè coloris est in occiduis & meridionalibus Angliæ prouincijs appellatur simpliciter **a Gurnard**, apud Boreales Anglos **a gray Gurnard.** Alterum genus, quod rubrum est, à Meridionalibus nostris uocatur **a Rochet**, ab Aquilonalibus **a rede Gurnarde.** In littore Orientali Angliæ, ut in Essexia, hoc est Orientali Saxonia, & Norfolcia & Sudfolcia, fieri potest, ut Gurnardus **Curre** appelletur. at in alijs omnibus Angliæ prouincijs nomen hoc prorsus ignotum est. locustam marinam nusquam audiui uocatam **a se Creuis**, sed perpetuo **a Lobster.**

a long Oister.

Est alius huius generis piscis in Northumbrico mari nusquam uisus, sed in Occiduo frequens, qui uocatur **a long Oister.** cornicula habet, cubito subinde longiora.

Polypus. a Pour cuttel. Mullus. a sore Mullet.

Polypus à piscatoribus, qui Vectam insulam incolunt, uocatur **a pour Cuttel.** In Portlandia peninsula, mullus mihi uerus conspectus est, quem piscatores uocant **a sore Mullet.**

Merula. a Cookefishe.

Merulam in littore Occiduo me uidisse puto. hanc piscatores illic uocabant **a Cookefishe.** Qui rogati nominis causam, responderunt hinc hoc nominis esse consecutam, quod nautarum coci iure quodam suo propter delicatum saporem, apud se retineant & coquant, quum reliquos omnes facile ad quæstum distrahi patiantur.

Phoxinus.

Anglorum **Menau** cum Bellonio Aristotelis Phoxinum esse consentirem, si ἐν ταῖς πελ-λιμνάσι τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν πρὸς τὰ καλαμώδη οἷον πόρκαι, pareret. Verùm quum extra omnem controuersiam sit Menowas nostras nunquam in πελλιμνάσι fluuiorum & lacuum parere: sed semper in saxosis uadis aut sabulosis, ubi rapidiores sunt aquæ decursus; ipse in hac re subscribere non audeo.

Apua. a Spirlyng.

Apua quæ à Cantabrigensibus uocatur **a Spirlyng**, à Londinensibus, dum recens est,

a Sprote,

a Sprote, & infumata a rede Sprote, aut a dryed Sprote, non est Harengæ soboles, ut quidã affirmant, sed sui generis piscis, à parente nullo ducens originem.

a Sprote.

Araneum Plinij nostri piscatores uocant a qua wyuer, hoc est malam uxorem. nusquam in Anglia audiui aliter uocari. Araneum marinum alium in Frisia uidi, ita similem domesticæ, ut in sola magnitudine à terrestri differret.

Araneus piscis, & malecostracus puto.
a qua wyuer.
Araneus mar. insectum.

Pectinum in Anglia duo summa genera habemus, quorum maius uocatur a Scallop. minus uerò nominatur prope Portlandiam a Cok, à forma gallinacei capitis, quam piscis apertus exhibet. Sub hoc genere continetur pectunculus ille per omnia littora frequens, Cokle, id est gallulus, per totam Angliam dictus. Concha quam pro pectunculo Bellonius ostendit, non per omnia pectunculi nomen meretur, quod strigiles & strias non rectas pectinis more, sed transuersas habeat. A pectunculorum tamen generibus non omnino separo.

Pectines.
a Scallop.
a Cok.
Cokle.

Hæc sunt doctissime Gesnere, quæ omnibus auxilijs commentariorum meorum destitutus, sola adiuuante memoria, de historia piscium colligere in præsentia potui. Quæ si boni consulueris, quicquid mihi huius generis obtigerit, haud grauatim tibi communicabo. Vale. Vuissenburgi, Calendis Nouembris, anno 1557.

VNI
ET SOLI
DEO DEORVM,
REGI REGVM, O. M.
INFINITO VNDIQVAQVE,
INCOMPARABILI, CONDITORI,
MOTORI, CONSERVATORI, PRIMO ET
VLTIMO, PER VERBVM SPIRITV́MQVE
SVVM, RERVM VNIVERSARVM ET SINGVLA-
RVM: QVAS OMNES PROPTER HOMINEM, HVNC VE-
RO PROPTER SEIPSVM, CREAVIT: LAVS OM-
NIS, HONOR ET GLORIA, IN OMNE AE-
VVM: A PIIS ET SANCTIS ANIMIS, MI-
RABILIA EIVS OPERA CONTEM-
PLANTIBVS, PRO THVRE,
PRO VICTIMIS,
OFFERA-
TVR.

Koll: a^6 b^6 c^8 a^6–z^6 A^6–Z^6
Aa^6–Zz^6 aa^6–zz^6 AA^6–PP^6 QQ^8
(Alphabet [illegible])
Koll. +II. 77 [illegible] [illegible]

